

ČESKO-NĚMECKÝ

SLOVNÍK

ZVLÁŠTĚ

GRAMMATICKO-FRASEOLOGICKÝ.

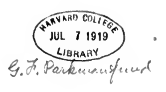
SESTAVIL

FRANTIŠEK ŠT. KOTT.
VYSL. PROFESSOR C. K. AKADEMICKÉHO GYMNASIA V PRAZE.

DÍL PÁTÝ.

Z — Č.

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.
1887.

Z.

1. **Z** psávalo se k označení několika rozdílných zvuků českých, místo: *z, ź, ž, š,* na př. zlaba m. slaba. Jg., Kt. — **Z** *jest souhláska sykavá, jasná* a článkuje se proudem zvuku, jenž probíhá průlinou utvořenou jazykem k hořejší dásni vztýčeným a na obou předních stranách svých zubů se dotýkajícím. Při sykavkách *z* a *s* nechá se mezi vztýčeným koncem jazyka a hořejší dásní nebo popředím patra velmi těsná průlina, skrze kterou při *z* mírný (při *s* prudký) proud se prodírá a třením sykot vyluzuje. Gb. — *Svou jasnou střídnici má z v souhlásce* **s** a s ní vyměňuje a zastupuje se vzájemně, když souhláskové skupení proměnu takovou, známou pod jménem *spodobování*, potřebnou činí; tak na př. etymologické *sbor* (se-brati) vyslovuje se *zbor* a naopak etymologické *z to* (m. vz to) vyslovuje i píše se *s to, býti s to*. Gb. ve S. N., Gb. Hl. 20. *Z cesty* vyslovuje se *s cesty* a naopak *prozba* m. *prosba* (od prositi). Na Hané klade se v některých slovech *z* m. *s*: my zme (zmy = sme = jsme), jezt (jísti). Sb. V obecné mluvě vyslovuje se *z* m. *s*: Zákristie, Jozef, Terezie, rozmarina (rosmarinus). Naopak povstalo *s* ze *z*: máslo, mast od maz (mazati), veslo m. vezlo od vez (vézti). Us. — *Kromě toho* **střídá se** *v Krkonš.* **s c:** crcadlo m. zrcadlo. Vz C. *V již. Čech.* **s u:** roužnout m. rozžehnouti Kts — Jelikož pak hláska tato některým starým jazykům indoeuropským scházela, soudí se, že jest původu pozdního; v starobylejších formách nalézá se na místě jejím buď hláska jasná hrdelní, na př. strb. az-ъ sskr. ah am, strb. jęz-ykъ m. lez-ykъ, lat. ling-ua, anebo jasná zubní, na př. strb. zǫbъ sskr. džambha, a obojí tyto hlásky také v historické době v *z* se proměňují, na př. bogъ česky bůh, nom. pl. bozi; kmen *rod*, příčestí trpné času minulého: *rozen*. Gb ve S N Cf. lat. veho — vezu, latin. granum — zrno, noha — noze, roh — roze, bradja — bráze, hovado — hovězí, sedění — sezeni, rodění — rozeni, Zderad — Zderaz, uhoditi — uhuzen. Hš. Vz *H, D.* Avšak toto *z*, podlé způsobu nov. českého vysloveno, jest bez pochyby již několikátá fáze těch proměn, které v jistých případech se staršími hláskami: *g, h, d* se děly. Tomu nasvědčuje polská střídnice *dz*, na př. w nodze, urodzony; střídnice starobulh. *žd* v rožden, obdoba jazyka novořeckého a anglického, kde *θ* a th také v rozdílných nuancích od *dz* až do *s* se vyslovuje a j. Proměn takových větším dílem měkkost slabiky příčinou byla, pročež valná většina českých *z*, obzvláště před příponami tvaroslovnými, měkká byla a v těch případech *z* nejspíše jako polské *ź* (prostředné mezi *z* a *ž*) se vyslovovalo; toto pak *ź* časem zase zaniklo a na místo jeho jednak *z*, jednak *ž* nastoupilo. Tím způsobem možno si vysvětliti nejen zvláštnosti některé pravopisecké v češtině staré na př. pomož, knéž, ale také grammatickou formu příčestí min. trpného vezen vedlé obecné formy vežen, obrazen vedlé obražen a j., kažen. Gb. ve S. N., Gb. Hl. 22. Novočeské *objetné* **z** jest tvrdé tam, kde zastupuje strčes. tvrdé *z*: vozy; naproti tomu platí v mluvnici za měkké tam, kde jest dědicem a nástupcem strčes. měkkého *ź*: vozí. V koncovkách tvaroslovných nebývá nesnadno přesvědčiti se o tom, máme li před sebou *z* tvrdé čili měkké. Volme si k tomu konci obdobný tvar, který má souhlásku zubnou na místě pochybného *z*, a zní-li ona souhláska tvrdě *(d, t, n)*, jest i *z* tvrdé, zní-li však měkce *(ď, ť, ň)*, jest i *z* měkké: vezu má tvrdé *z*, poněvadž ve tvaru obdobném vedu je tvrdé *d*; ve vozím jest měkké *z*, poněvadž v obdobném vodím je měkké *ď*. Gb. Hl. 22.—23. Vz Slovník III. 244. a. O staročes. *ź* vz Gb Hl. 8., 9., 20., 22., 23., 99., Listy filog. X. 107.—109., Gb. Příspěvky k čes. pravopisu Mus. spisů č. 117. hl. str. 255., Obměkčování. Na Zlínsku nevyslovuje se *z* sice měkce, ale má platnost měkké hlásky. Proto *y* po něm zní jako *i* a substantiva jím ukončená skloňují se podlé vzorů měkkých: obraze, koze. Já o vozi a on o kozi. Mtc. 1878. 6. Brt. *Dále se z měkčí v* **ž** (kde *d* v *z*, *t* v c, vz D, T), a) *tvoříme-li slovesa opětovací*: voziti — svážeti, vyvážeti, uraziti — urážeti, hroziti — pohrožovati, kaziti — překážeti; b) *při komparativech*: nízký — nížeji - níže — nižší, vz *-ejí* a *-ší*; c) v *praes.*; mazati — maži — mažeš atd , kázati — káži (kázju); d) *v obecné mluvě, kde i mizí*: střehu — střezi — střez střež; e) *před příponami -ství* a *-stvo*, vz tyto; f) *i jinde před* **j**: nízký — nízjina — nížina, knéz — knězji — kněží. Vz Sykavky, **Ž** — **Z se přisouvá**: zrzavý (rzavý; zrzavý jest novějšího data a nepřesahuje o mnoho 16. století), pazdeří (pa-deru), pazneht (pa-nehet), zbraň (braň), zbojník (boj), brouzdati (broditi), mizeti (mijeti): na Zlínsku: nazhlas, zdověděť sa, zdohnať, zhlúbka zdélka. Mtc. 1878. 7. Brt.; *u přípon: -livý*: bázlivý (báti se); — *nь*: bázň

(bo-ju), **kázň** (káti, kázati), přízň (přeju); *-ina*: babizna, podobizna, hlavizna. Jir. *Z* přistupuje rádo k *d* a činí s ním skupeninu *zd*: drozd — lat. turdus, hnízdo — lat. nidus, Ht., udidlo — uzda, udice — uzdice (Dal. 5., 9.), jedu — jízda, hromada — hromaditi. Gb. Hl. 119. — **Z se vysouvá** *před sykavkami*: vstáti m. vzstáti, mecítma m. mezcítma (dvamecítma = dva — mezi — desítma n. dva — mez' — ďsítma) a sice ve výslovnosti i tenkráte, když se etymologický pravopis od toho uchyluje a obě souhlásky se píší: bez sebe (vysloveno: besebe). Ht. — Já m. jáz. Ht. V násloví v již Čech.: řetelně m. zřetelně. Kts. Cf. Gb. Hl. 115, Bž. 45., Odsouvání. — **Jména rodu muž.** *v z ukončená* **skloňují se** *podle 1. skloněni (Páv, Strom)*: *vůz, úraz, Weisz*; **ale** *kněz, peníz, robotěz, vítěz, zimostraz* a *Francouz* podle 2. sklonění (*Hráč*). Ve skloňování řeč novější a zvl. řeč obecná hlásce *z* ráda se vyhýbá, lok. v druze — v druhu (vz Hrdelnice); slova však, která se podle *Slovo* skloňují, mají v lok. naopak raději *e* než *u*: v železe. Vz Lokal. O vokativu sg. vz *B.* — **Jména ženského rodu** *v z ukončená skloňují se* a) *podle* **Kosť**: haluz, kolomaz, mosaz (také: mosaz, u, m.), rez (gt. rzi, také: rez, u, m); b) *podle* **Daň**: bráz, mláz (také: mláz, u, m.), nesnáz (i podle *Kosť*), tvrz (i podle *Kosť*). — **Z** *u superlativu*, vz Superlativ. — *Po* **z** *se píše* **y** *ve slovech*: brzy, jazyk, nazývati. Kz. (Vz **Vz, Iz**, Gb. III. 87.)

2. **Z- předpona**: zbytek, zšíří, zdělí, zvýší. D. Vz Vz. — *Při* **slovesech** *znamená jako* **vy-** *původně směr děje z něčeho ven, stranou, odněkud pryč, vzhůru; mění však v největší části složených původní význam svůj vyznamenávajíc pouhé děje nějakého v celé jeho síle v skutečnosti se objevení neb síly této na předmětu nějakém osvědčení, směr přes celek jednoho neb souborný celek více předmětův.* — I. *Směr z něčeho ven, stranou, pryč, vzhůru.* 1. *Směr stranou, pryč jeví se v*: zbočiti (vybočiti), zběhnouti, zjíti (sjíti), zpuditi (se hnati) a p. — 2. *Ponětí vyproštění, oddělení, osvobození, vzdání se zavírají*: zbaviti, zbýti, zprostiti a p. — 3. *Také směr shora dolů jest směrem odněkud pryč*: zbůsti, zstrčiti, ztáhnouti, zpochýliti, zbořiti, zřítiti, zkoliti a p. — 4. *Směr vzhůru vyjádřen ve složených*: zdvihnouti, zkynouti, zkvésti, zbobněti, zkopčiti, zchytiti se a p. — II. *Z vyjadřuje, že děj prostým časoslovem označený v úplné síle své ve skutečnosť vstoupil aneb tu sílu svou na předmětu nějakém v úplnosti její osvědčil.* 1. *Počátek čili vznik děje, pouhé vstoupení jeho*: zknihati, zvanouti, zplápolati, zkřiknouti, zvolati, zplésati a p. — 2. *Směr děje se přes celek vůbec. Ten jeví se zvl. ve složení předložky s časoslovy*: a) *tření, dření, tlačení, tlučení, sekání* a p.: zhmožditi, zdrápati, zdrobiti, zkousati, ztlouci a p. — b) *Hyzdění a kažení*: zobaviti, zhanobiti, zprzniti, zcuchati, zmotati a p. — c) *Týrání, moření*: zmučiti, ztýrati, zbíti, ztruditi, zčesati a p. — d) *Vypotřebování*: zkrmiti, zkovati, zpéci, zvlíti a p. — e) *Zničení*: zhasiti, zmařiti, zničiti, zrušiti, zhynouti a p. — f) *S časoslovy od subst. odvozenými může* **z** *spolu přeměnění předmětu v něco vytýkati*: zčlověčiti, zruditi, zmnišiti, zpopeliti, ztěliti a p. — 3. *Ponětí pouhé děje úplnosti beze všeho vedlejšího významu zřejmě jest v časosl.*: zbroditi, zkoupati, zdařiti se, zkonati; (*co do času*): zčekati, zdržeti, zůstati, ztrvati a p. — 4. *Směr děje přes souborný celek několika předmětů*: zjísti, zezobati, zlouskati, zchroustati, zjezditi, zlétati, zjímati, zkoupiti a p. Tn. 128.–136. Vz tam více časoslov a příklady. Cf. uvedená časoslova ve slovníku, Pk. v olomouckém progr. z r. 1875. str. 18.—19., Mkl. S. 212. a hlavně Zk. Skl. 83.–86. — Mnohé složeniny v Ž. wit. mají *z-* místo a vedle *vz-*; úkolem složení toho bývá z imperfektiva učiniti perfektivum, vz *vz-*; také se tam zastupují a střídají složeniny se *z-* a s *s-*: zhladiti a shladiti. Gb. v Ž. wit. 269. — *Slovesa* a) *přechodná vůbec a* b) *nepřechodná pohybování s předložkou* **z** *složená řídí* **akkusativ.** Zk. Vz *Pře-*. Tedy: zjednati, ztratiti, zbouřiti atd. *co*, a **ne**: *čeho*. Brt. ad b) Zjezdívá moře i země; Všecko všudy zlétal. Jel. Zlezli v noci město. V.

3. **Z, ze**, strč. **iz** (vz Vz, Iz, Gb. Hl. 87.) *předložka pojící se s* **genitivem**; podobá se smyslem předložce *od* a znamená opak předložek *ve*, *do*. Předložka *z* určuje 1. *místo, z jehož nitra ven pohyb se děje* (tkvění v místě tom označuje předložka *v*), 2. *místo, od něhož pryč pohyb se děje* (tkvění na místě tom označuje předložka *na*). S významem *místním* stýká se těsně význam *časový* předložky *z* (z jitra = od jitra pryč), pak význam *původový*, odkud *co* pochodí, z čeho co zhotoveno jest, k čemu co jako časť k celku náleží; *příčinný*, odkud různé pocity a děje jako z pramene plynou a konečně i nejabstraktnější význam *způsobový*. — *Pozn.* Předložka *z* pozbyvši samohlásku *i* stala se zněním a často i písmem totožnou s předložkou *s*, pokud se jí užívá s genitivem. Někteří píší *z* předu, *z* strany, jiní *s* předu, *s* strany; píšeme *z* jitra, ale *s* večerem i *s* večera, *s* půlnoci a p. *Užíváme tedy předložky* **z** I. *o* **místním** *východisku* **vniterném**, *odkud ven pohyb se děje při slovesech jíti, vyjíti, vyrojiti se, vyšinouti se, vyklopiti se, vytisknouti, vyhnati, vyhoditi, vynésti, vypuditi* a p., aus, heraus, ex, *ἐξ*. Vyrazichu iz Tatar přemnožstvie. Anth. Jir. I. 25. Václav z Prahy vytěže. Dal. 28. 17. Když jde nouze do domu, jde láska z domu. Mudr. 242. Všechny lodi vytáhli kotve z moře. Pref. 502. Ze skály vyprýštila voda. Kn. poh. II. 66. Vyletěla křepelenka z prosa. Sš. P. 637. Kateřina z chrámu jíti chtieše. Kat. 1255. Vltava z břehů svých vycházela. Háj. Vyjdiž ze svatyně. Br. Já na tu nohu ešte vždy nemôžem z domu. Dbš. Sl. pov. VII. 17. Jdu včil z domy (z domu). Na mor. Val. Vck. Leje se ako z cievek, pršl ako zo syta. Zátur. Sype řeči ako z rukáva (mluví mnoho). Na Slov. Zátur. Ještěr z jezera se vyklopil. Leg. Dral mi peníze z hrsti. Svěd. Vz strany příkladů: Vyletěti, vylámati, vyraziti, padnouti, vzníti, pláti, vysaditi, sypati, vatáti,

probrati, vystoupiti odkud (z čeho). — *Pozn.* Přivlastkem užívá se tohoto poměru na označenou místa, odkud kdo, co rodem, bytem, původem jest. Daniel vězal u krále z Babylona. Kat. 2684. To je čert z pekla. Kn. poh. 697. Tomu bych dala jeblicu z vlasň. Rkk. Hrabě Mitrovský z Nemyšle, hrabě Clam z Martinic, šlechtic Kopal atd. Vz *Jméno.* (Slov. 1. 644. b.), Ht. Brs. 142., 143., 150. — II. *O* **místním** *východisku* **zevném**, *odkud pryč pohyb se děje*, von etwas weg o. her Tak mě bnacbu z toho miesta. Dal. 10. 79. Nemůžeme z místa. Kom. L. 30. Z té plavby sešlo. Har. II. 144. Malý strach šel z nich na Pražany. Let. 346. Dobře jest z miery své nevycházeti. Št. N. 150. Půjdu z tu odtud pryč. Kn. poh. 373. Já přicházím z modlitby. Kam. Ps 525. Až já z trávy půjdu, maličko ponesu. Sš. P. 525. Panenky z travy jdou. Er. On mi řekne: Jdi mi z očí. Us. Dšl. Všecky panenky z trávy dó, moje mňá nejde. Brt. P. 114. Boj začnú: z tej padajú, padajú ze stránky i tejto. Hoř. 14 Kameň sa machom noobalí, keď sa často z mesta valí. Zátur. Vz: Převézti, vstáti, vrci, nděliti, vstoupiti, navrátiti se, jíti, přijíti odkud (z čeho). — III. *O* **čase** *na označenou doby, od které děj počátek béře.* Z jutra ebté stádo vyhnati. Dal. 36. 11. Z večera kvas, ráno rada. Mudr. 427. Však jsem to z mladosti slýchal. Anth. I. 32. Byl z mladu velmi světský. Št. N. 333. Z prvu, z novu. Us. Tak zdávna bylo přijímáno. Kom Hned z rána pracuje. V. Mesiáš z dávna zaslíbený. BR. II. 209. b. — IV. *O* **stavu**, *z něhož kdo (co) buď sám o sobě aneb pomocí jiného vystupuje, ve spojení se slovesy: oloupiti, očistiti, vybaviti* a p. Obloupil jablko z kůry. Kn. poh. II. 182. Báli se, aby jich někdo z peněz neobral. Ib. 379. Vyprášil šat z prachu. Us. Zlato z písku vodou vyprali. Háj. 5. Ze všeho roucha obnažení sú. Let. 41. Vz Pléti, odrati, svlčci, vyzouti, obořiti, vyvésti, vyprostiti, propustiti, vypraviti, vykoupiti, vyhojiti, vymodliti, vyznati, zpovídati, vyprati, vyšetřiti z čeho. — V. **O látce**, *z níž co zhotoveno jest.* Po vodě kytica plyje z vioí a róží. Rkk Vzal píšťalu z rákosí. Kn. poh. 312. Bůh člověka z hlíny stvořil. Kat. 1875. Z vody víno učinil. Smil. Ozdoba z ryzího zlata. Br. Z mnoha kusů udělá jeden. Byl. Ty nemáš stola z lipového dreva. Slov. Ta modla ze zlata byla. Háj. Z mouky chléb činiti. Št. — VI *O původu, z něhož co jako z pramene vychází, v němž co počátek má, ve spojení se slovesy býti, pojíti, naroditi se.* Z pohrůžek hloupému strach. Mudr. 118. Já jsem synek z dobrého chování. Sš. P. 331. Každý hřiech pochodí z některých úhlavních hřiechov. Št. N. 142 Co se z kočky zrodí, myši lapá. Har. II. 245. Láska z Boha jest. Br. Z nesmrtelnosti věčnosť plyne. Kom. Z čehož byl veliký nedostatek v chlebích. V. Oldřich z Boženy syna měl. Dal. 41. 33. Je z Plzně. Us. Z celého pôdoja (člověk). Na Slov. Zátur. Z těla a z krve pošlé. BR. II. 611. b. Vz Pocházeti, naroditi se z čeho. — VII. **O počtu** *a* **celku**, *z něhož se co jako část vytýká.* Jeden z zástupu přistoupiv vece.

Anth. Jir. I. 164. Z těch jeden člověk bieše mladý. Anth. I. 94. Sami my ze všech národuov budem cizím jazykem mluviti? Vš. XX. Někteří z mimojdoucích zaslechli. Kom. L. 16. Vy nejste z ovcí mých Br. Z mrtvých jej vzkřísil. Br. Jistě z nich jsi. Br. Z těch ze všech jeden nebyl hy nebyl stár let 50. Alx. Nejsi-li i ty z učedníků člověka toho? Br. Jsi-li náš či z nepřátel našich? Br. Chybí mu z kopy groš (když kdo postonává a mnoho mu není). Us. Šd. Z ostatního mláti (už brzo dohospodaří, dodělá). Us. Zátur. Vol ze dvého jedno sobě. Kat. 3201. Z těch mají tři přísěci. Půh. I. 260. — *Pozn.* 1. Za obyčejný nyní *germanismus* vyvoliti atd. *ze svého středu* říká se správně: *ze sebe.* Dva z sebe na radu vyslali. Vš. 11. Zbojníci se radili, koho by měli ze sebe voliti za vůdce. Kn. poh. 401. — *Pozn. 2. Je-li celek předložkou* **z** *určený přísudkem, pomíjí se číslovka jeden*: Byli proti němu pravíce, že jest z roty Pikhartské. Let. 446. Potvrdil, že z rebellantů byl Prot. 235. — *Pozn. 3. I podmětem užívá se tytýž elliptický takovéto vazby.* Pravili, že by z rytířstva ty věci nésti měli (rytíři). Let. 452. Cf. Napřed jeli stavu rytířského. Vrat. 10. — VIII *O* **změně** *ve spojení se slovesy* býti a *učiniti.* Z malé jiskry velký oheň bývá. Arch. I. 75. Z jasna bývá mračno. Ib. I. 118. Po chvíli byl z strachu smích. Kom. L. 77. Z žaludu nebude než dub. Mudr. 404. — IX. *O* **příčině**. 1. *O příčině věcné ve spojení se slovesy láti, reptati, smáti se, žertovati, napomínati, viniti, naříkati, pohnati, žalovati, souditi, odpovídati, trestati, kárati, kázati, prositi, chváliti, děkovati, záviděti. Vz tato slovesa.* Z toho králevá jim nela. Kat. 237. Sú tu lidé nic dobrého, vysmějú se z chudobného. Sš. P. 258. Všeci se z Jana smáli. Kn. poh. 176. Z toho, z čeho jej viní, práv jim bude. Žer. Záp. II. 28. Z hlavy bratra svého někoho pohnati. Výb. I. 609. Jim z toho poděkova. Kat. 68. Každého mám z přikázánie milovati, poněvadž každý jest mój bližní. Hns I. 64. Knihy ze zlého treskci a káraji. Št. N. 108. 36., 3. 21. Z toho záviděl, že Buoh pokorným svú milosť dává. Št. N. 152. 24. Kdož by z jiného žaloval a jiné vedl a ukazoval, nežli by pohnal, ten půhon bude jemu zdvižen. Zř. F. I. C. XXXIX. Žalovati z úroků. Vš. Z takové vrchnosti Boha chválí. Kom. — *Pozn. Touž vazbu mají substantiva i adjektiva souznačná.* Chvála Bohu z takového času. Us. Šd Nečiň ze mno viece smiechu. Pass. 221. Posměch sobě netrop z chudiny. Mudr. 113. Z takového vítězství vzdal Iason díky bohům. Troj. 57. Nebyl jemu vděčen z toho. Výb. I. 858. Vz Kratochvíl, Smích, Hříčka, Chvála, Vina, Počet, Slovutný, Práv. — 2. *O původu pocitů a vášní ve spojení se slovesy: hněvati se, žehrati, horliti, rmoutiti se, želeti, káti se, radovati se, plesati, těšiti se.* Maxencius hněval se z toho silně. Kat. 2237. Jeremiáš prorok žehral z toho. Št. N. 300 Mútím se z toho. Troj. 306. Z dobrých skutků netřeba se káti. Mudr. 28. Veselí se ze zlého činění; i těšili se z něho muži. Br. Vz Rozhněvati, Žehrati, Bouřiti, Horliti,

Želeti, Káti, Radovati se, Plesati. — *Pozn. Touž vazbu mají souznačná substantiva i adjektiva.* Bude mně hrěv z toho. Výb. I. 214. Velikou radosť z tě práce měla. Kn. poh. II. 20. Bude z toho mieti libosť. Št. N. 333. Pokání činil z bludů svých. Bart. 239. Král radosten byl z toho. Let. 112. Král byl z toho velmi teskliv. Let. 310. Vz Libosť, Hrdý, Pyšný. — 3. *O původu stavu passivného.* Báli se, by z té mdloby nikdo neumřel. Výb. I. 274. Že mdloby veliké padal. Har. I. 145. I usnu z těžkého truda. Kat. 705. Veliká potopa stala se z náhlého deště. Let. 81. Z toho horka lesové se zapalovali. Let. 208. Z kratochvíle se projížděl Smil. — 4. *O původu děje aktivného (o pohnútce).* Vlk loupí z přirození a člověk ze závisti. Mudr. 109. Chudí z nouze hřeší. Mudr. 175. Kovář to neudělal z urvalosti Poh. II. 55. Bratři jí věno z milosti dali. Tov. 83. Z úmyslu zlě činiti. Arch. I. 77. Z dobré vůle k něčemu raditi Št. N. 302. Z jediného slova žena muže zabiješe. Dal. II. 28. Z úplatku mu pacholčili Skl. II. 78. Moudrá i v tom se hlava pozná, že co musí, z dobré vůle koná. Č. M. 282. — 5. *O původu poznatku ve spojení se slovesy: viděti, poznati, vyrozuměti, souditi, znáti, dovtipiti se* a p. Z palce obra poznáme. Č. M. 206. Snď z podstaty a ne z pohledu. Č. M. 267. Otec měl z toho lepší rozum. Kn. poh. 337. Z toho jsem tomu porozuměl. Kom. — Vz hořejší slovesa. — *I u souznačných adjektiv.* To mi z písma známo. Alx. — X. *O* **předmětu,** *z něhož poměr náhrady původ běře, ve spojení se slovesy dávati a platiti.* Z chatrného pokoje pět zlatých za měsíc dávali. Žal. 54. Platy z těch kopanin dávati musejí. Žer. Záp. II. 152. Kolik platíte z toho krámu? Us. Z toho krámu jsem mu platil. Svěd. Vz Dáti, Platiti. — XI. *O* **přiměřenosti** *a* **způsobu.** Žádám i přikazuji z úřadu svého. Tov. 3. Z úřadu svého mu zapovídám. Háj. 363. Z ciesařova rozkázánie jedu tam. Kat. 214. Sem přivezen z poručení mého. Žer. II. 93. Kdož co podává, má to dskami ze jména podávati. Dsky I. 209. Z roboty to dělati musejí. Har. I. 76. K poslušenství každý zavázán z dluhu. Št. N. 303. Z vůle kněžny povolán jest k důstojenství. Háj. Jim násilí dálo se z vyšší moci. Háj. Tento majestát vložen jest byl ve dsky z rozkázání knížete. Zř. F. I. A. X. 7. Třieská jakžto z hromu. Anth. Jir. I. 150. Kdo nám potřeben, toho z paměti známe. Č. M. 58. Bylo velmi veliké horko z míry. Pref 353. Křivdy sobě učiněné kajícím z srdce odpouští. BR. II. 640. b. Jaromír vyhořal z kořen. Let. 142. Kolář pískal hned z čerstva, hned z dlouha. Kn. poh. 243. Z hluboka si vzdechl. Kom. L. 108. Oře z plýtka. Us. Z temna mluvil. Žer. L. I. 34. Z hruba teseš. Velmi zhusta mřeli lidé. Háj. Uzřev z daleka. Br. Dostati mohla z snadna. Kat. 257. Z hněda zelený. Us. Pověděli všecko z prosta. Alx. Toť z rychla milosť božská na něj vzhledla. Št. — *Pozn. 1.* Poměr *přiměřenosti* označujeme též předložkami *dle, podlé a po;* poměr *náhrady* předložkou *za; způsob* jednání lze vyjádřiti výrazy příslovečnými. — *Pozn. 2. Předložka* **z** *se někdy zdvojnásobňuje.* On je ze z Domažlic. Us. v jihozáp. Čech. Šb. — **Z** *s jinými předložkami se skládá:* z nad bory. Vz Předložka. — **Ze = za.** Ze sebe býti, státi = za sebe býti, státi. Na Ostrav. Tč. — Brt. v Listech filol. II. 145.—153. (vz tam více příkladů); Zk. S. 231.—236.; Zk. Ml. II. 30.—31., Mkl. S. 530.—533., Jg. Slov. Některé příklady přičiněny z vlastních sbírek. — **Pozn.** *Předložky* **s** a **z** *často se pletou,* čehož příčinou jest nevýslovnosť. Kdy to či ono psáti, nejlépe poznáme ze slovanských nářečí, která užívají za *z* formy *iz*, jako bývalo i v češtině. Kromě toho dobře jest pamatovati si, že **s** předložkou **s** korresponduje předložka **na**, s předložkou z předložka **v.** Předložkou **s** s genit. označuje se vzdalování od *povrchu* něčeho a předložkou z *vycházení z vnitra něčeho.* Že někdy Němec aus, Latiník ex a Řek ἐξ kladou tam, kde my Slované **s**, spočívá na různém názoru, který ani u nás nebývá vždy týž. Dívka byla *na* trávě, jde *s* trávy (Mkl. S. 570.: priide sъ polja); pakli byla *ve* trávě, jde *z* trávy; co je *v* nebi, přichází *z* nebe, co *na* nebi, *s* nebe; dal-li otec synka *na* učení, vrací se mu *s* učení (idutъ sъ učenьja, Mkl. S 572.), dal-li *do* učení, vrací se *z* učení; chodíce *na* ryby a *na* raky, vracíme se *s* ryb, *s* raků; když býváme *na* pouti, chodíme *s* pouti (drugъ mi priide sъ pąti. Mkl. S. 571.); žijíce na světě, scházíme *se* světa; jsme-li někde na na svatbě, vracíme se se svatby (vorotilъ sja so svadьby. Mkl. S. 571.); mám-li něco *na* paměti, sejde mi to *s* paměti (sidje malo s pameti. Mkl. S. 571.): co máme *na* očích, sejde *s* očí; sedí-li pták *na* stromě, může *se* stromu sletěti aneb vzletěti (vzhůru). Podlé toho dobře rozeznáváme smysl vět: kape *se* džbánu a kape *ze* džbánu, poprvé totiž s povrchu, podruhé ze vnitřku, obakrát ovšem *shora dolů.* Konečně, máme-li *na počátku*, proč bychom neměli *s počátku* a máme-li *na novo* i *v nově*, proč bychom neměli i *s nova* i *z nova.* Th. Vodička v Km. 1878. 79. — Ten *z* toho není, **šp.** m.: *s to;* On *z* něho není, *šp.* m.: s něj. — Tč. praví, že ve Slez. znamená *s* jenom něm. mit, lat. cum, jinak že užívají *z.*

1. **Za- předpona.** *Slova s předložkou za složená označují to, co jest za tím, co se druhým členem označuje aneb na místě jeho klade; označují i čas.* Mkl. B. 416. *U* **podstatných** *jmen se obyčejně dloužívá* západ, závisť, záplata, zájem, zábřeh, zábřeží, záboří, zálesí, zámoří, zábava, zábradlí, záslona, zápětí, zámostí, zářičí, zástolí, zákampí, *ale:* zahrada, zabřežek, Jg. Slov.; *adj.:* zahraničný, zámořský, zaočný, záhubný, zákonný, zábodný. Na Ostravsku a Frýdecku mění se *zá-* obyčejně v *zo-*: zorobek, ale zarobiti; zovitka — zavíti, ale říká se: zaklad, zastava atd. Tč. *Předložkou* **za-** *u* **adjektiv** *vyjadřuje se obyč. menší stupeň vlastnosti:* zabělalý, zasladlé ovoce, začernalý, zakyslý, zahnědlý, zahořklý, zamodralý, zahustlý, zatvrdlý, zasinalý, zahlouplý, zánovný a p. Cf. Mkl. B. 365., Bž. 237. Vz *Na-, Po-, Při-,* T. — **Za** *u* **sloves** *vyznamenává* a) *směr*

děje za nějaký předmět (za něco), *často i pouze někam, pryč, do něčeho; velikou míru děje; zhoštění se, zmaření, zničení čeho;* b) *vniknutí děje ve skutečnosť pravidelně s vedlejším ponětím menší míry děje, někdy i začátku děje.* **ad** a) 1. *Se slovesy pohybování se z místa na místo a pohybování něčím, stavění, sedání, lehání, házení* atd.: zajíti, zaletěti, zastoupiti zač, zabnati, zasednouti. — 2. *Se slovesy krytí, halení, barvení, mazání vyznačuje, že se něco neviditelným stává aneb buď zcela buď částečně pokrývá:* zahaliti, zakryti, zamalovati, začaditi, zasypati atd. — 3. *Znamenají vyplnění a zakrytí nějakého otvoru:* zandati, zatlouci, zalepiti, zamknouti, zavříti, zacpati, zadělati, zapečetiti, zaklestití atd. — 4. Také *ohrazení neb opevnění místa nějakého, bránění čeho, překážení:* zahájiti, zakoliti, zapažiti, zahraditi, zabrániti, zameziti, zaskočiti atd. — 5. K *vyjádření opatření něčeho něčím:* založiti, zásobiti, zašatiti, zavěniti a p. — 6. **Za** *vytýká pouhý* **směr někam**, *za něco, s očí,* **do něčeho** *se slovesy pohybování. házení, násilného pronikání, bodení, sekání, píchání, matení, pletení, křivení, mísení, zapisování, zaznamenávání:* zaběhnouti, zavézti, zajeti, zatáhnouti, zatlouci, zatlačiti, zavrtati, zadělati, zapsati, zadati (prosbu), zakročiti. — 7. *K vyjádření veliké nebo přílišné míry děje, dopuštění se chyby, poškození:* začísti se, zabrati se, zadlužiti se, zableděti se, zazobati se, zakrojiti, zaříznouti, zalézti, zastuditi a p. — 8. *K vyjádření, odstranění něčeho, zproštění se čeho, zmeškání, ztráty, zcházení i zničení:* zalkati, zadrbati, zamodliti, zažehnati, zašantročiti, zaprodati, zapůjčiti, zanedbati, zameškati, zaspati, zakrsati, zasmradnouti, zastarati. — 9. *Co složená přechod od předcházejících k následujícím, v nichž* **za** *pouze časový význam má, tvořící důležita jsou.* a) *Mnohá proniknutí mokem, horkem, vštěpování neduhu, nemoci, nákazy, ohně* atd. *vyznamenávající:* zavlažiti, zamoknouti, zapařiti, zahřáti, zahniti, zastonati, zahnojiti se. — b) *Ve kterých předložka* **za** *začátek neb menší míru děje vytýká:* zakrojiti (začíti krájeti), zalomiti, zařezati, zaprati, zakoupiti, začíti a p. — c) *Na rozpoložení duševní, snahu, chtíč, libosť* atd. *ukazující:* zabažiti, zamrzeti, zanevříti, zažčeleti, zazliti a p. — **ad b.** *Se slovesy vyznačujícími* 1. *svit, lesk, jasnosť, cit, zjevy meteorologické* atd.: zablesknouti, zasvitnouti, začpěti, zavoněti, zavanouti atd. — 2. *Hlahol, zvuk, breptání, klení, lání:* zazvoniti, zaduněti atd. — 3. *Výkony smyslů:* začichnouti, zaslechnouti, zahleděti atd. — 4. *Výkony dechem:* zafouknouti, zavzdechnouti. — 5. *Výraz tváři, rozpoložení duševní* atd. zašlebiti se, zaplakati, zaslzeti, zavzdorovati. — 6. *Pohybování se aneb něčím:* zakmitnouti se, zatancovati, zahýbati, zatřásti. — 7. *Trhnutí, tření, dření, kousání* atd.: zadrápnouti, zadrbnouti, zakousnouti Tn. 136.—147., 189.—190., 193. Vz tam více sloves a příklady. Cf. také uvedená časoslova ve slovníku, Pk. v Olomouckém programmu z r. 1875. str. 19.—21., Mkl. S. 208., Zk. S. 82.—83. - *Slovesa* **přechodná** *vůbec a* **nepřechodná pohybování** *s předložkou* **za** *složená řídí* **akkusativ.** Zahnal nepřátelská vojska. V. Zahubiti město. Jel. Zachovati všecky věci. V. Cesty zasekati. Br. Zaskočil je. Háj. — Zk. **Chybně** *tedy:* zavražditi, zastaviti, zasaditi atd. s *genitivem.* Brt. — *Slovesa s* **za** *složená řídí také* **datlv cíle,** *ač velmi zřídka.* Založil mě tento sobě hlavě (= za hlavu). Pass. Tělo pohanské hlavě založil. Pass. Vz Zk. Skl. str. 96.

2. **Za předložka** *pojí se s* **akkusativem, genitivem** *a* **instrumentalem.** — I. *S* **akkusativem** *označuje předložka* **za:** 1. *směr děje slovesného na* **druhou stranu předmětu,** *který položen jest mezi východištěm děje a jeho cílem, na otázku* **kam?** Za moře země daň dáváše. Alx. Slunce za horu zašlo. Pass. 363. Zašel měsíček za kopeček. Sš. P. 256. Jedu orat za vodičku. Ib. 244. Jeden se za list skryje a druhý nemůž ani za dub zastoupiti. Č. M. 157. Kalamář za pás a za ucho péro. Kom. 35. Já za kamna vskočil. Švéd. Za předlúhé stoly sedli. Rkk. 40. Svoju dievku položila miesto tej zakopanej za placbtu (ins Wochenbett). Dbš. Sl. pov. V. 35. Pôjdeš ty 4 míle za pec (říkají tomu, kdo se chystá na cestu a o němž se ví, že nepůjde nikam). Zátur. Prídi, Janik premilený, prídi k nám, já ti za klobúčik pierko dám. Sl. spv. I. 3. Viz za se, před sebú uzřîš. Anth. I. 154. A když jsme za se (zpět) jeli; A že jest klíčů od nich za se nebrala a že jich podnes nemá; Také nevědí, bral-li jest za se ten statek čili nebral; Jel po svých potřebách do Opavy a když za se jel, na cestě od zlých lidí zabit. NB. Tč. 81., 120., 180., 206., 204., 221. — *Pozn. Z tohoto poměru vyvinul se poměr cíle děje slovesného v rčeních za muž jíti, vdáti se, dáti, snoubiti.* Kateřina nerodí za muž jíti. Kat. 140. Já půjdu za něho. Kn. poh. 626. Dcera její za pana Pucbmíře vdána jest. Žer. Záp. II. 122. Za něho tě snúbím. Výb. I. 290. Za muže se vdala. Jel. Za pěknou panenku se oženl. Mkl. S. 410. Půjdu za vás, ich werde sie beirathen. Vzali se za sebe. Us. Brt. Dal ji za muž. Půh. II. 567. Vdala se za Lipolta. V. Bolo jedno dievča o deviatom lete, chcelo ono vedieť o širokom svete: Nože, mamko, nože už, či ma skoro dáš za muž? Jaj, dievčička moja, nevydaj sa ešte, všetko ľudia vravia, že si mladá eště, že takové panny mrú, čo sa mladé za muž drú. Sl. spv. V. 185. Má milá, přemilá, nevydaj sa! Ja sa vydať možem, za tebä nepôjdem. Sl. spv. II. 58. — 2. *Styk děje slovesného s předmětem, kterýž jistou svou částí dějem slovesným dotčen jest, ve spojení se slovesy: jati, vzíti, chytiti, chopiti, lapiti, vésti, táhnouti, zdvihnouti, škubati, držeti, přivázati, oběsiti, viseti, kousati* a p. Král ciesaře za obojek je. Dal. 83. 47. Mládence za ruku njav do kostela vedl. Pass. 172. Pak na sebe láli za uši se chytajíc. Kom. Lab. 64. Vola za rohy, člověka za jazyk lapají. Č. M. 76. Za provazy tiehli. Kat. 2783. Dvě lodičky jsou k lodi přivázány za provazy. Pref. 46. Kocour ukousl ševce za palec. Kn. pob. II. 246. Za nohy pověšen jest. V. Vlka za hlavu,

ptáka za nohu uvázal. Jg. Za kliku bráti. Us. Kdo neudrží za rohy, za ocas neudrží (o šetrnosti). Šd. Ak nebude piti, budeme ho biti, troma kyjmi kyjovati, za vlasy ruvati. Sl. spv. VI. 234. Jeden drží za rohy, druhý za cecky (jeden robí, druhý užívá). Na Slov. Zátur. Ak deň za rohy nechytiš, za chvost ho neudržíš (Cf. Kdo v čas ráno vstává, Bůh mu požehnává); Za brucho se chytal od smíchu; Ako za vlasy, ako za pasy (jednako zlé); Ako za jedno rebro viseť, ako za oboje. (Cf. Ako pešky, ako za vozem). Na Slov. Zátur. Vsiak za oružie jme cep protivo vrahóm. Rkk. 36. Vz nahoře uvedená slovesa. — 3. *Osobu, za kterou, na místě které kdo co činí, jejíž* **zástupcem** *kdo jest.* Kmotrové za diete odpoviedajl. Št. N. 184. Štír za kněz slúbi v boj jíti. Dal. 18. 36. Postavil za sebe rukojmě. Žer. Záp. II. 79. Poručil pacholku, aby zaň bděl. Pref. 53. Já budu za tebe tu kaši obírati. Kn. poh. II. 191. Jest jí za véno rukojmí. V. Kdožby za koho byl rukojmě a ten, za kohož by slíbil, umřel. Václ. 156. Vítám vás za dva. Us. Vck. Jsem za ni rukojmě na mnohých místech, ješto i dnes odvazen nejsem; A ješto jsem vždy v držení byl za svého otce. Půh. I. 154., 164. — 4. *Osobu, v jejíž* **prospěch** *kdo co činí ve spojení se slovesy: prositi, modliti se, bojovati, umříti* a p Dokud živi rodiče, cti je a za mrtvé modli se. Č. M. 399. Prosby za vás činíme. Arch. I. 11. Jest hotov za svého jazyka česť umříti. Dal. 69 3. Dobré za ty mluvioe, jenž nám lají. Hus I. 248. Za vlasť bojovati. Kto není proti nám, za nás jest. Jg. Za to Bohu vyděkovati nemůže. Kom. Hynů i naši, hynů, ale stá vítázi! Žiadna rána zvuk bôľu z úst im něvyrazí; vďačne ľejú vernú krev po osudnom poli; oj. veď padnúť za národ, oj, veď to neboli. Chlpk. Sp. 10. — 5. *Věc, která jiné věci na* **roveň** *se staví, která jest* **náhradou, výměnou** *za jinou věc, která má hodnotu jiné věci.* Dar za dar, slova za slova. Č. M. 49. Věc za věc, řeč za řeč. Č. M. 49. Chuděmu skýva za bochník. Č. M. 176. Něco za něco, nic za nic. Ib. 49. Bude život za život. Kn. poh. 681. Každá ovečka za dva tolary. Sš. P. 228. Za nic jich sobě neváží. Vrat. 116. Zač statek koupen byl? Žer. Záp. II. 153. Ty za plešku nestojíš. Anth. I. 96. Za vlas jim neuškodil. Žal. 141. Život za život, oko za oko, zub za zub. Nestojí to za mák, za vlas, za čerta. Us. Za celý svět ne; Mira mouky bělné byla za lot stříbra. Br. Mandel žita platil za šest kop. V. Vezmi nepraného másla, co by mohlo býti za slepičí vejce. Db. Tě rži je za malú měřicu; Pracuje za dva, jí za pět. Brt. Dal's mně to za dary! prstýnek mosazný za čtyři krajcary. Sš. P. 689. Ani za mák si neublížil; Ani za špendlíkovou pálku. Brt. S. 15. Za málo peněz málo muziky. Us. Šd. Zač to? Odpověď Za to! To máš za to, že's to povídal. Us Šd. Mám ja milučkého, mato, za celý svet ho nedám. Sl. ps. 178., Sl. spv. I. 7. Što raz som ti povedala, že ťa radu mám; čobych len za brata dala, i za tebe dám; Oj, kebych ju môhol predať za dve babky, ochránil bych si dom i role i statky; Za grajciar je málo chleba a za groš je väčší kus. Ak ty budeš dobrá žena, aj ja budem lepší muž. Sl. spv. I 2, 52., IV. 147. (Šd.). Schytralosť je bláznivosť, když sa k zlému zvalí; když sa skloní k dobrému, za múdrosť sa chváli; Za nic je to, za nic, keď sa má poznati, a po krátkom čase zase zanechati. Na Slov. Tč. Kůžu ešče za tolar (prodali), to byl, Bože, za komár!. A což mi to zlato, to kladu za blato. Sš. P. 694., 10. Nepredám, radšej ti za lížičku múky (mlicka) dám. Dbš. Obyč. 160 Po troch dňoch jej dal z vody za náprstok. Dbš. Sl. pov. I. 404., 463. Nedal by ho za try svety (za širý svet). Mt. S. I 92. Že jí za zlatý peníz dáti chce. NB. Tč. 32. Poddaj sa, Janošík, veď ti je už amen! A čo by vás, Nemcov, bolo za tri svety, to ste Janíčkovi iba pod pôl päty. Btt. Sp. 11. Daj za národ, čo prinieslo šťastie vše tebe z neba. Ppk. II. 15. Lež večná meno toho nah ovenčí sláva, kto sebä v obeť svätú za svoj národ dáva. Chlpk. Sp. 12. Probral mi v mé vsi za sto hř. gr.; Skrze jeho nevyznání ztratil jsem za pět set hř.; Má jemu za to právo činiti; Abych já měl opatovi dáti 50 hř. za páně Jarošovu duši; Hynst za 100 kop gr Půh. I. 163., 190., 208, 245., 335. (Tč.). Dlúhověčnosť dána jest za naplněnie toho přikázánie; A ty si ženu za boha oblíbil. Hus I. 146., II. 73. Za čo som kúpil, za to predám (relata refero); Nedám za to toľko, čo by som té peniaze na ceste našiel; Ani za darmo, ani za peniaze (to kúpil = lacino to koupil); Keď vženieš do sebä za groš hladu, za dva ho nevyženieš (nevyženeš). Na Slov. Zátur. Oni eště mají za toľej (za tolik jmění). Slez. Šd. A děkujem vám pěkně. Odpověď: Nemáte zač. Us. Šd. Májová kapka za dukát (májový dešť je úrodný). Slez. Šd. — 6. **Přísudek**, *který čemu přisuzujeme, vyporádajíce, jakou platnosť co má, na místě čeho, čím co jest* (u sloves, která se v lat. s dvěma nominativy nebo akkusativy pojí. Mkl. S. 409.). Zvyklosť za právo jest. Vš. XXIX. Což v zemi za obyčej jest. Žer. Sn. 57. Voda z pramennov jim za nejzdravější nápoj byla Háj. 1. Já nebudu za zloděje. Us. Byl u nás za pacholka. Us. Byl tam za starostu. Pass. 370. Byl jsem dán za pachole komorní. Vrat. 5. Sloužil u něho za kuchaře. Kn. poh. 33. Kdo má čerta za kmotra, ľahko sa dostane do pekla (i. e. straň se zlých). Na Slov. Zátur. Králi nezdálo se to za slušné. Lot. 184. Žáby za král peň jměješu. Dal. 55. 43. Pasobřišci své břicho za bóh mají. Výb. I. 233. A vy mne za blázna máte. St. skl. V. 39 Za marnosť jsem položil děle se s tím meškati. Kom. Lab. 47. Toho za choť pojala. Kat 284. Král muož chlapa za vládyku vyvýšiti. Tov. 123. Za chyby to odsoudili. Bl. Gr. 238 Ustanovil ho za krále. Br. Václava za kníže vyhlásili. Háj. Zdá se mi za slušné. Bart. 1. 6. Kdyby(ch) tak po Bohu túžil, jak tůžím po tobě, dávno by(ch) byl za svatého, nechodil bych k tobě. Ps slez. Šd. Hej Marienča, Marienča! si ty len za dievča! Sl. spv. I. 7. Tu má jemu svú nemoc zpraviti před úředníky podlé toho, jak se bude pánom za pododné zdáti.

Půh. II. 488. Co bylo za příčinu toho od pravdy odstoupení. Ler. Bol by čertovi za lampáš. Na Slov. Zátur. Vz mnoho příkladů v Km. II. 289. Cf Brt Instrumental 27. Ht. má tyto vazby za *germanismy*. Ht. Brs. 289. *Ale* cf. násl. 1. pozn. a Mkl. S. 409. — *Pozn. 1.* Většina těchto vazeb *ryze slovanských* vytištěna v moderním slohu českém germanismem **co**. — *Pozn. 2.* O *co za*, vz Co za. — 7. **Věcnou příčinu** *děje slovesného* a) *ve spojení se slovesy: trestati, kárati, trpěti.* Komu Bůh dal syny, nč je a kárej za viny. Č. M. 406. Pomni na to, že tě Bůh ztresce za to. Šš. P. 229. Již jest trpěl za to dosti. St. skl. I. 192. Což jest škod mimo to, za to Beneš má jemu právo činiti. Půh. I. 264. Vz naznačená slovesa. — b) *Ve spojení se slovesy: děkovati, obětovati, odměniti se.* Kdo neděkuje za málo, nepoděkuje ani za mnoho. Č. M. 49. Obětuj bohóm za vícestvie. Anth. I. 18. Odsloužím se ti za to. Kn. poh. II 86. Za to Bohu dosti vyděkovati nemůže. Kom. Vz uvedená slovesa. — c) *Ve spojení se slovesy býti a moci.* Já za to nejsem (nemohu). Já za to nebudu. Šš. P. 729. Vz Býti, Moci. — d) *Ve spojení se slovesy: styděti se, hanbiti se, smutiti (se), plakati, rmoutiti se.* Stydie sě za to. Št. N 148., Bart. 96., Kom. D. 46. Plačeš! nevidiac za čím a za čo. Na Slov. Ppk. I. 55. Za práci svou se hanbiti. Kom. I. 53. Daj nám za hřiechy plakati. Výb I. 329. Kralová poče smutiti za to. Kat 359. Vz slovesa nahoře uvedená. — e) *Ve spojení se slovesy: báti se, lekati se, starati se.* Lakomý bojí se za zbožie. Št N 131. Bojí se za životy své. Br. Ach, mamo l'ubá, už len tol'ko nenariekajte a nebojte sa tak za nás. Dbš. Sl. pov. I. 1. Velmi se udeřil, tak že jsme se zaň lekli. Let. 508 Máti pečlivě zaň se starala. Troj. 5''0. Vz uvedená slovesa — f) *Ve spojení se slovesy: prositi, žádati, modliti se.* Za dušu Boha prositi. Dal. 34. 60 Jestli mu drozda dáš, za bažanta tě požádá. Č. M. 52. Ve'ice sě Bohu za to modléše. Pass 644 Jakož mi píšeš za noviny. Arch. II. 22. Vz uvedená slovesa. — 8. **Míru** a) **prostorovou,** *kterou se co rozprostraňuje.* Bylo od města hlavního za osm mil vlaských nějaké městiště. Troj. 500. Odtud za čtvrť míle jedouc přišli jsme na jeden vrch. Žer. Záp. II. 86. Pramen ten prudkým tokem teče za dvě míle. Har. Vyjeli proti knížeti z města až za dobrou míli. V. Týž daroval mu pruh země za tři míle zdélí a dvě zšíří. Ddk. II. 103. Jel jsem s nimi za půl míle. Dač. I. 355. Je tam na dědině bláta až za kolena. Na Slez. Šd. — b) *Míru* **časovou,** *kterou děj slovesný vyplňuje. Je li substant. s přívlastkem spojeno, může i pouhý akkusativ státi.* (Zk.). Král za dvě létě v jiněm kraji bydlil. Pass 51. Asi za dvě léta u vězení zůstávala. Žer. Záp. II. 87. Jiní za tři léta u věži bychu. Dal. 85. 46. A to činil jest za let dvaceti. Výb. I. 387. Aby jim dal příměří za tři měsíce. Troj. 303. Za půl hodiny jeli jsme odtud. Har. II 66. Za dlouhou chvíli ve mdlobě byla. Bart. 259. Ležel u města za mnoho dní. Smil. A pobyl tam za tři dni Br. Spravoval zemi za čtyry léta. V. Téměř za půl hodiny drželi jej; Trvalo to mezi nimi za dobré dvě hodině. Skl. I. 161., 164. Což se (modlení) za dlouhou chvíli vykonalo. Skl. 65. Aby ty koně za tři měsíce na svůj náklad chovali. Ib. 649. Netrvalo to ani za otčenáš Frsc. Zor. I. 8 Chodil k ní za celě tři roky. Us. Psgr., Sl. ps. 71. Nech koně státi za dvě hodiny. Db. Drak se skydnul a tie hlavy sa ešte aj po zemi za hodnú chvílu metaly; Ale on postavil sa jej, že ani za hodinu tam nebude a že by mu nájom von dala. Dbš. Sl. pov. I. 5., III. 46. Zjevy takové opakovaly se za tři i čtyři pokolení; Jenž také za několik let zůstal v držení oně země; Biskup Jan spravoval církev moravskou za sedm let Ddk. II. 186., 464., III. 188. (Tč). Zůstali v Ptolomaidě za den jeden. Šš. Sk. 243. I trval pokoj v Čechách za pět let. Dač. I. 38. Není tam toliko za jeden den cesty. Ler. Musil jsem svým chudým za tři léta lbótu dáti; Pronajav mi jej za tři lěta, tobo mi nezdržel. Půh. I. 165., II. 469. Ač by za 2000 let byl živ. BO. Jehož umluil za 400 let v Egyptě ponechati. BR. II. 11. a. Zdržoval se tam za dlouhý čas V. Chlebem nebeským a vodů z skály za 40 let živil. Hus III. 4 — 9. **Čas,** *jehož průběhem děj slovesný se buď dovršuje buď opětuje.* Co v něm vězl, za krátký čas poznáš. Č. M. 266. Za nedlouho byla skála naložena na vůz. Kn. poh. 611. Žeň bývá jednou za rok; dvakráte za rok nebývá lěto. Č. M. 261. Za rok se vrátím. Us. Moc je to, moc, za jednu noc sto zlatých prepiti, dievča namluviti; Poza bůčky a klady, tancuj, šuhaj, za mlady; Za rok, za dvě leta, bude z teba žena. Sl. spv. I. 38., II. 52, III. 94. (Šd.) — 10 **Jakosť a způsob** *děje slovesného.* Muiši zelice za obyčej jeděcbu. Dal. 37. 5. Již jsme se smluvili za jeden člověk. Bl. Gr. 245. Chtícimu nic není za těžko. Č. M. 281. Za časté stonali. Žer. Záp. II. 42. Za spravedlivé učiniti. Žer. Záp. II. 13. Kráva za své vzala. Us. Chasník dostal za vyučenou. Kn. poh. II. 5. Za druhé to doložil. Žer. Záp. II. 171. Já jsem s ním za dobrě. Us. Za jedno s bratrem smýšlejí. V. To by bylo za nejlepší. Us. Rgl. S prostinkými sklenicemi za vděk vzíti. Kos. Ol. I. 291. Buď i s pánom Bohom za dobré a i diabla nenahnevaj, lebo nevieš, komu do ruky padneš. Najmúdrejšie je, keď je človek i s pánem Bohom za dobré i s čertem nic za zlé. Na Slov. Zátur. Bol i s pánom Bohom za dobré i s čertem nic za zlé. Lipa I. 19. Vyndi, vyndi, slunko, za (= jako) makovo zrnko. Šš. P. 723. — *Za prvé, za druhé* atd. šp. m.: po prvé (po nejprv), po druhé, po třetí. Cf. Ht. Brs. 289. a. Nikdo nepřidá víc? 5 zl. po nejprv, po druhé, po třetí! Us. Zavrzá (skřivánek) po nejprv, zavrzá po druhé. Er. P. 419. — II. *S* **genitivem** *označuje předložka* **za čas,** *v jehož průběh co spadá, se kterým současně se co děje.* Za dávných časóv jeden ciesař bieše. Kat. 1. Za mých mladých let projeli jsme branice. Žer. Záp. II. 85. Opatřil se za času. Tov. 73. Za starěho krále bylo dobře. Kn. poh. 133. Mnozí za nás neuměli. Št. Za svébo

zdraví dědicem ho učinil. Výb. I. 436. Uteč za zdravé kůže. Us. Nejlépe zaplatiti za paměti. Us. Za tmy táhli k městu. Troj. 68. Pohanku sej za pěknej rosy. Č. M. 424. Za šera odešel. Us. Chodival k nám za svobodna. Us. Za nova. Kat. 527. Umřel za věku mladého. D. 1 bylo to ještě za zdraví nebožky. Svěd. Ještě za světla všecko vykonáno jest. Svěd. Za zelena česané hrušky kyselé bývaji. Za chuti dej se do toho. Za zubů se chleba najisti. Prov. (Mkl. S. 528.). Umřel za věku mladého. Dal. Ponévadž jest to za předkuov bývalo. Zř. F. I. A. VII. Za času sluši jahody sbirati. Za cesty drev utrhnouti. Č. M. 260. Až jsem jednou za ve dne sem běžela rovnou cestou. Mor. Šd., Sá. Za živa ho pochovali. Us. Šd. Chodil jsem do školy za starého pana rektora. Us. Šd Za lesku luny. Deb. Za dávných časov, za starých bohov bol raz jeden král. Dbš Sl. pov. 8. 18. Za rána za rosy najlepšie sa kosí. Mt. S. I. 201. Ta naše jedlička přeblahoslaveoá, za léta za zimy dycky je zelená. Sš P. 371. Ten tam za mne (za mých dob) umřel. Arch. I. 187. Jako za dní za dávných. BO. Za krále Václavových let mladých. Let. 3. Za zákona starého šlechetných žen a vdov k církevním pracem některým užívali. BR. II. 206. a, 634. a. To se dálo za císaře Diokleciana. Pass. XIV. Za svého zdravého života toho žádnému ve dsky nevložila; Staly se škody za něho i za jeho otce; Ješto jsem vždy v držení byla za svého otce. Půh. I. 201., 207., 277. (Tč.). Kupuje-li obilé za lacina na draho. Hus III. 185. Kováč kuje klinec, kým je horúci, lebo za studena budo plenavý. Na Slov. Zátur. Lepšie dačo za rána, ako cez celý deň nič (jisti). Na Slov. Zátur. — *Za pomoci jeho* šp. m.: pomocí jeho n. jím to učinil Pk. — III. *S* **instrumentalem** *označuje předložka* **za** 1. *tkvění a rozvoj děje slovesného za předmětem na otázku* **kde**. Mužie za Vyšehradem stojiechu Dal. 10. 29. Bránili se za těmi vozy jako za zdí. Let. 60 Snadno za křovím střileti. Č. M. 166. Posadí se za stolem. Ctib. Hád. 6. Michal měl za kloboukem zlaté peří. Kn. poh. 203. Peníze Bůh ví za kým zůstaly. Vrat. 191. Berka také něco za tebou má. Žer. Záp. II. 43. Nevědělo se, byla-li za mužem čili svobodna Ib. II. 141. Ležel za stolem. Svěd. Má jazyk za zuby. Jg. Za Prahou se promodřují vrši. Rkk. Mám za ním ještě 5 zl. Us. Šd. Či tu nebola moja frajerka? Ej bola, bola, za dverma stála, šla by tancovať, ale se bála. Sl. spv. IV. 128. Chráněna jsouc takto za zády postupovala vojska německá. Ddk. III. 232. Jitka od tak dávných let jsúci za mužem; To za sebou drží. Půh. II. 550., 158. Věno za ním zůstalo. Kn. Kdo o kom před tebou, jistě o tobě za tebou. Us. Tč. Za zahumencem, jm. polí u Hovězi oa Mor. Vck. — 2. **Pořad,** *kterým věci jedna za druhou jde ve spojení se slovesy ruchu.* Teplá krev za dušicú tečc. Rkk. Češie za Polany neběžechu. Dal. 36. 18. Já brzy za pánem přijel. Žer. L. I. 28. Plavili jsme se za nimi Pref. 499. Za štěstím jdou přátelé. Č. M. 234. Posláno jest za ním. Žer. Záp. II. 103. Peče buchty s mákem, posýlá za vojákem. Er. P. 30. Byl jsem za synem v městě. Us. Když býval za ovcemi, skákával přes klády. Kn. poh. II. 186. On za mnou vždy chodil. Svěd. Za hříchem pokuta v patách běží. Honiti se za motýly. Us. Všeci lidi pravijó, že já chodím za miló, já chodím za miló za hinó (jinou), za panenkó Marió. Sš. P. 73. Vždycky mi noviny za novinami šly, že mójho milého na vojne zabili. Mt. S. I. 8. Ve smíšeném manželství jdou děvčata za matkou a chlapci za otcem. Us. Vck. Takú frajerečku mám, sama za mnou chodí; Nechodil som za ňou, sama prišla za mnou, jako tá ovečka za zelenou travou; Tou našou dolinečkou ponáhlam za Aničkou, keď išla na maliny; ej, kričím, volám za ňou, aby počkala za mnou; Tancovala putňa s bańou a paštrnák cupcup za ňou. Sl. spv II. 57, 76., IV. 133. (Šd.). Nemá aoi za psom čím vyhodiť. Na Slov. Zátur. Jedeo za druhým vycházeli. Kom. Vlna za vlnou se žene. Rkk Za západem jde soumrak. Kom. Víno je dobré iba za pečenkou; Každý úrad má chvost, ktorý dačo za sebou vlečie (plat, accidence). Na Slov. Zátur. Za čím ideš, to najdeš; Kdyby byl kněz v lese, přece se za ním nese. — 3. *Pomyslný směr děje slovesného za předmětem, který jest příčinou* **touhy a žalu** Tesknim, Bože, tesknim za synáčkem hezkým. Sš. P. 199. Žal mi jest za tebou. Sl. spv. I. 6. Za tebou myslim. Us. Neplačte, matičko, za tím synem. Sš. P. 570. Každá věc za svým pánem křičí. Č. M. 345. Pohvizďovali za nimi. Kom. L. 65. Za kým tečú (slzy), nezvie nikdy o nich. Us Psgr. Od tých čias ale len za ňou mrel. Dbš. Sl. pov. 8. 25. Mať moja, mať moja za dvoma horama, už má hlávka bolí, čo plačem za vama; Ovečky, barany, Púto mi za vami, keď som naučený od malička s vami. Sl. spv. III. 83, IV. 146. — 4. **Příčinou věcnou,** *za kterou co následuje, ze které co plyne.* Za slušnými příčinami jsem se vymlouval. Žer. L. I. 20 Posly za pilnými příčinami vypravim. Žer. Sn. 90. Netbají na Buoh za tiemto světem. Št. N. 257. Valel se nahým tělem po kopřivách, aby za tou bolesti minulo jej to pokušenie. Št. N. 136. Tak i archa Páně do konta za nedbalstvie i kněží i vrchnosti se dostala. Br. Za těmito příčinami nevidělo se mi slušné a náležité. Kol. Čierných šat som neoosila za nikým, ale teraz nosiť musím za milým, lebo on mi milší bol od mých všetkých priatelóv. Sl. spv. I. 9. Za pravými úmluvami kázala jemu služebnika jeho jíti a zečci. Půh. I. 302. Za jakými příčinami Jidáš zahynul? BR II. 370. — 5. *Příčinu předstíranou,* **záminku**. Za přieměřiem pozvachu jich na svůj hrad. Dal. 12. 4. Za mireio jich cti zbavichu. Dal. 14. 38. Král mu káza za věrú k sobě sniti. Dal. 50. 9. Za mírem kázal mu vyloupiti oči. Dal. Já mu dal glejt a ona za týmž glejtem jej vsadila a vězila. Soud Kn. op. Aby k nim jel za glejtem krále Zikmundovým. Výb. II. 1513. — 6. **Čas,** *průběhem jehož se* co *děje.* Nepřátelé s otcem našim jednali, aby s pole táhl a hrad papieoský za tím přiměřiem

špižoval. Anth. Jir. I. 102. Za tím. Us. Za pravým lantfridem, während des Landfriedens. Půb. II. 275. Za obědem. Na prsích Kristových odpočívá jako sv. Jan za večeří Mkl. S. 746. Za obědem a večeří sluší mezi jídlem píti. Jg. — Brt. v Listech filol II. 287.—296. (Vz tam více příkladů). Cf. Zk. S. 280.—286. (vz tam více příkladů), Zk. Ml. II. 37, Mkl. S. 405.—411., 528., 745.—748, Jg. Slov. Mnohé příklady přidal jsem z vlastních sbírek.

3. **Za**, zastr. = *zda, saž* = *zdaž*. I počechu se shledati, za by mohli na kom vinu poznati. St. skl. III. 33. Aj Vltavo, če mútiši vodu? za tě lutá rozvlajáše búria? Rkk. 71. Za li zpoviedati se bude. Ž. wit. 29. 10. Za by kto spolu želal. Ž. 68. 21. (Č.). Za by popřál mně nebohu. Hr. rk. 367. Za mníš, by tamo utěžal? Alx. Cl. Jir. Nkr. 94.

Zá ze: *z za, ze za*, v Krkonoš., u Hořovic, u Zbiroha, v Jičínsku *zeza*, předložka. Řídí genit., vlastně se pojí s genitivem její první element *z*. On vyšel zá humen (ze za humen = z míst, která jsou za humny). Vyskočil na něbo zá vrat (ze za vrat). Pochází zá Praby. Vzal si ženu zá vodou (z kraje za řekou); Hleď, kterak pokukuje zá okna. Us. Vz více v Š. a Ž. 1884. 192. Lg.

Zaalpí, n., = *krajina za Alpami*. — *Zaalpský*, transalpinus. Chmela.

Zababčelost, I, f., die Gekrümmtheit, verkrüppeltes Wesen.

Zababčelý = *skroucený, shýbnutý, shrbatělý, zakrsalý*, ver-, gekrümmt. Z. strom. Us. Rgl., Plk.

Zababčeti = *skřiviti se*. Strom zababčí. Puch.

Zababeč, bče, I., Sababsch, ves u Litoměřic.

Zababěti = zababčeti. Jg.

Zababiti, il, en, ení, *zababovati* = zaplésti vlasy v babince t. j. okolo hlavy zavinouti. Vlasy svobodných splívají v lelících zapentlených po zádech, vdané zapletají je kolem hlavy v babince. Po svatbě se každá nevěsta zababí a teprv později začepí. Na Mor. Vck.

Zababkovati = *zanýtovati*, verlöthen. Na Slov Bern.

Zababoliti = *zababúlati* Phld. IV. 25

Zababoňka, y, f. = *pověra, smyšlénka*. To je jenom z., co tu pravíš. Na mor. Val. Vck.

Zababouchati, vz Zababušiti.

Zababrání, n. = *znečištění*, die Beschmutzung, Befleckung, Besudelnug. Na Slov. Bern.

Zababraný; *-án, a, o* = *znečištěný, umazaný, ukálený*, beschmutzt, befleckt, besudelt. Na Slov. Bern. Z ruce. Na Mor. Šd. Z. stůl. Na Slov. Frsc. Zor. I. 83.

Zababrati = *znečistiti, zamazati, pošpiniti*, beschmutzen, besudeln, beflecken. Na Slov. Bern., Plk. Mor. Škd. — **co čím kde**: blátem, v blátě. Na Ostrav. Tč. — **se čím kam**. Zababral se do toho rukama a vše přebabral (herumwühlen). Na Mor. Šd. — **si co jak**. Zababral si tvář na čierno. Mt. S. I. 69.

Zababriti, il, en, ení = *zababrati, zamatlati*. — **co čím** Dom z vonky z. blinou. Na Slov Zátur. Nápr. 105.

Zababuchati = *zababušiti, zabaliti*, ganz einhüllen. — **co kam**: hlavu do šatky, dltě. Na Ostrav. Tč. — **se**. Poviedal šuhajovi, aby sa zas ako pred tým zababuchal. Dbš. Sl. pov. I. 243. (Šd.).

Zababúlaný; *-án, a, o* = *zabalený, ovitý*, eingewickelt. Na Mor. Vck. — **čím**: hlava šátkem.

Zababúlati = *hlavu ovázati, zabaliti*, einhüllen, einwickeln (den Kopf mit Tüchern), vermummen. Je celý zababúlán. Na Mor. Vck. Z. se do čebo.

Zababušený; *-en, a, o* = *zababúlaný*. Vz Zababúlaný, Zababúlati. Jestli ju z-nú zpoznajů Na Slov. Mt. S. I. 210. Cf. Babušanka.

Zababušiti, il, en, ení = *zababuchati, hlavu šátkem obvázati*, um den Kopf ein Tuch wickeln. Na vých. Mor. Tč., Vck. — **co kam**: hlavu do šátku. Tč.

Zabácati = *zaházeti, zamatlati*, bewerfen, beschmutzen. Všecek byl od bláta (blátem) zabácaný. U Olom. Sd.

Zabačovati = *blouditi, toulati se, postávati*, hernmirren, sich herumtummeln, herumstehen. Na Slov. Bern.

Zabadání, n. = *zbadání* Na Slov. Bern.

Zabadati = *zbadati*. Na Slov. Bern.

Zabádati, heften. **co kam**. Z-dal své zraky v modř nebes. Exc. Vz Bádati, Zabodnouti.

Zabafati, *zabafnouti*, fnul a fl, utí, *zabafčiti si* = *zakouřiti si*, ein wenig rauchen, schmauchen, paffen. Us. Šd., D. — **kde**: v zahradě. Dch.

Zabafčiti, vz Zabafati.

Zabafnouti, vz Zabafati.

Zabahnění, n., die Versumpfung, Verschlämmung, Anschlämmung. Dch., Šp.

Zabahněný; *-ěn, a, o*, versumpft, verschlämmt. Us. — **čím**. Svět absolutismem zotročený a sobectvím z-ný. Bdl. Mtc. 1881. 115.

Zabahnilý = *bahnem zanesený*, verschlammt. Ros.

Zabahniti, il, ěn, ění; *zabahňovati*, verschlämmen. — **co**. Voda půdu zabahnila Um. les. Povodeň z-la louky. Us. Wtr. — **co kde**. Morava vyšla z břehů a trávu na lukách z-la. Us. Tč.

Zabahnouti, bl, utí = *zabažiti*, Lust bekommen, gelüsten. Na Mor. a na Slov. — **komu**. Zabahlo jí (zachtělo se jí). — **se komu, si**. Když se mu zabahne n. když si zabahne = když se mu zachce. Brt., Pk., Vd, Hlvk. — **se komu čeho**. Zabahlo se mu vody. Mor. Tč. Zase čehosi se ti zabahlo. Ib. Šd.

Zabahoniti = *zamysliti*. — **sobě**, sich gelüsten lassen. Ros.

Zabachtaný; *-án, a, o* = *na posteli peřinami velmi přikrytý*, mit Betten stark zugedeckt Na mor. Val. Vck.

Zabájati, anfangen Fabeln zu erzäblen. — **co komu o čem**. Zabájej mi něco o čarodějnicách. Na Mor. Tč.

Zabájeti = *zabájati.* Us.
Zabajkalsko, a, n., země při bajkalském jezeře v Sibiři. Vz S. N.
Zabak, u, m., serpigo, druh svrabu, zastr. Rkp. vod.
Zábal, u, m., der Pack, das Gepäcke, die Verpackung, Hülle, Emballage. Dch. Z. zboží Šml. Způsob z-lu.
Zábalek, lku, m., das Paquet. Dch.
Zabaliti, vz Zaobaliti.
Zabálka, y, f. = *obálka, plena*, die Emballage. Us.
Zabalkanský, jenseits des Balkans gelegen. Z. Poeonia. Sl. let. VI. 178.
Zábalné, ého, n., der Emballagebetrag. Šm.
Zábalník, a, m., der Packer. Dch.
Zábalný, Pack-. Z. papír, plátno. Dch., Šp.
Zabalvaniti, vz Zabolvaniti.
Zabanditi si, il, ění = *zabouřiti si.* Mladík si rád z-dí. Us U Kr. Hradce. Kšť.
Zabanělý = *opuchlý jako báně*, aufgeschwollen, aufgedunsen. Slez. Šd.
Zabanovati, in Klagen ausbrechen. — **nad čím, po kom.** Na Slov. Tč.
Zabantovati se = *po hospodách se toulati*, liederlich herumstreichen, saufen. Slez. Šd.
Zabar, u, m. = *opar, opaření*, die Verbrühung. Na Slov. Bern.
Zabaraniti, il, ěn, ění = *vraziti*, stossen, anstossen. — **kam čím: do** něčeho čelem. Mor. Šd. Kolikrát do něho zabaranil a precc nie z toho berana nevyberanil (nevyzvěděl). V již. Mor. Šd. — **oč.** Ani o něho nezaberanil, er machte keine Erwähnung von ihm. Mor. Šd. Cf. Zaberaniti.
Zabarení, n. = *opaření.* Na Slov. Bern.
Zabarený; *-en, a, o* = *opařený*, verbrüht, ein-, ausgebrüht. — **čím.** Trus ze sena, vrelou vodou z-ný. Let. Mtc. S. X. 1. 42.
Zabařinatěti = *zbařinatěti*, sumpfig werden. Ros.
Zabařinatiti, il, ěn, ění, sumpfig machen. Ros.
Zabariti = *opařiti.* Na Slov. — **co čím:** vrelou vodou. Let. Mtc. S X. 1. 46.
Zábarka, y, f. = *záminka*, der Vorwand. Na Mor. Brt, Bkř., Šd., Bdl., Hrb., Tč. Pod z-kou. Bdl. Vzal si jenom takovou z-ku, aby tam mohl jíti. Šd. Vzal si z toho z-ku. Hlvk. Jíti na z-ku (někam, kde býti nemusíme). U Nezamyslic. Bkř.
Zabarovati, vz Zabariti.
Zabarvení, n., die Färbung, Einfärbung, Farbengebung, der Austrich. Šp. Z. pleti, vlasů. Dk. P. 26.
Zabarvený; *-en, a, o*, gefärbt, eingefärbt, mit Farbe verschmiert, angefärbt. Šp. Z. tony. Dk. P. 20.
Zabarviti, il, en, ení; *zabarvovati* = *barvou zatříti*, anfärben, Farben geben, ver-, be-, abfärben, Anstreich geben, anstreichen. — **(si) co čím.** Z. si líčka červenou kalinou. Sldk. 34. Z. vodu krví. Us. — **koho:** psa (pustiti na postřelenou zvěř, aby se boniti učil). Us, Šp. — **abs.** Pečivo zabarvuje (dostává barvu, bekommt Farbe). Us. — **se do čeho:** do myslivosti, do lovu, sich verlieben. Šp., Dch. — **co jak: na** černo. Us. Tč.
Zabarvovací, Anfärbe-. Z. břečka, die Anfärbebrühe. Šp.
Zabarvovati, vz Zabarviti.
Zabasamovati = *basama říci, zakliti*, einen Fluch aussprechen. Na Mor. a Slov. Tč. Šd.
Zabasamtiti = *zabasamovati.* — **na koho:** na čeládku. Us. Kšť.
Zabásniti si, il, ění, ein wenig dichten. Sldk. 682.
Zabaštěný; *-ěn, a, o*, festgelagert, fest postirt. Ten je tam z. Dch. Cf. Baštu.
Zabaštrukovati si. A ešče aj iďúcky tu i tu chvílami si z-li a si poposkněkávali Dbš. Sl. pov. V. 31.
Zabatoliti, il, en, ení, *zabatolovati* = *něco batolením zandati.* Ros — **se** = *zajíti, ustraniti se.* Dítě se někam z-lo. Ros.
Zabava, y, f., Weiler, předměstí Skočova ve Slez. — **Z.**, hospoda u Vendryně ve Slez. PL.
Zábava, y, f. = *zábavka, zábavečka* = *zdržení koho v postupu činnosti, též to, co koho zdržuje, závada, překážka, zabavení*, der Aufenthalt, das Hinderniss, Verweilen. L., Zlob. Z. představ. Dk. P. 29. Včul na hrdý sa Devín beze všej brať z-vy máme. Hol 103. — **Z.** = *zabavení zboží, zabavení*, die Sperre, Pfändung. Z-vu něiniti. Us. Do z-vy něco vzíti. Kouble. Z-vu na zboží zrušiti. Sych. Vz Zabavení. — **Z.** = *závada, zadlužení statku*, die Einschuldung. Ros. — **Z.** = *kratochvíle*, der Zeitvertreib, die Unterhaltung. Ergötzung, Soirée, der Sport. To je najmilejšia dobrej mojej ženičky zábava. Zbr. Hry 14 Z. milá, příjemná, večerní. Šm. Život v zábavách tráviti. Proch. To je moje z. (mou z-vou). Bs. Mne i z. mrzí: z-vu začíti. Gníd. Z-vu někomu činiti. Z. u Římanův a Řeků, vz Hry; z-vy při hostině, vz Vlšk. 197., 198, 211., 212., 261. Taneční z., Tanz-Reunion, zpěvní z., Gesangsunterhaltung; Ta z. stojí desítku, jen to praskne. Dch. Z. sluchu, der Ohrenschmaus. Lpř. Slov. Nechať oddají se doma zahálce a ženským zábavám. Ddk. III. 254. Mali sme tanečné zábavy dve. Phld. III. 93. A tam krásné dievčata nehvátené pre svoju zábavu hnusnú skrýva. Mt. S. I. 56. Z. ušlechtilá, duchovní. Anth. I. 3. vyd. VI., KB. 1.
Zabávati se = *zabavovati se, baviti se*, spielen, sich unterhalten; *meškati, dlíti*, verweilen. Na Slov. Vz Zabaviti.
Zábavce, e, m., der Verweiler, Zauderer, Ergötzer.
Zábavečka, y, f. = *malá zábava.*
Zabavení, n. = *zábava, opatření, vedlé něhož ujistí se úřad věci, kterou se spáchal aneb spáchati mohl skutek zákonem n. jiným nařízením zakázaný*, der Beschlag, die Beschlagnahme. Jg., Nz. Z. tiskopisu. Ostatně užívá se slova z. dosti zhusta, ač nesprávně, když se věřitelem movitá věc v základ béře aneb i tenkráte, když se taková věc obstavuje. Vz Obstávka, Základ a více v S. N.
Zabavený; *-en, a, o*, vz Zabaviti. Z. časopis. — **čím:** hospodářstvím. Us. Šml. I. 48.

Zabaviti, il, en, ení; *zabavovati = zadržeti, nepustiti, překaziti, závadu udělati*, aufhalten, verzögern; *zaměstknati, zaneprázdniti*, beschäftigen: *zadlužiti*, einschulden; *právně zadržeti, zapověděti*, in Beschlag nehmen, anhalten, arretiren; **se** = *meškati se, zdržeti se*, sich aufhalten, verweilen, sich unterhalten. Jg. Vz Zabávati, Obstaviti. — **co, koho**: škodu, Berg., kradenou věc. Us. Z. spis, časopis, list. Dch. Tony milostné sluch náš zabávajú. Sldk. 391. Z li mu statky a požitky. Ddk. III. 97. Kdo že mne už teraz zabávati bude? Sl. ps. Šf. II. 91 — **co kde (proč, jak)**. Někoho v cestě z. Us. Noviny v redakci, v kavárně, Us., pro závadný článek úvodní, **dle** nařízení úředního z. Us. Pestúnka, čo chlapca práve vtedy na rukách zabávala, chcela skoro zvedieť, čo to za krik. Dbš. Sl. pov. III 87. **Po** krajích se zabavovati (těkati). Němc. Žádný hajný nesmí nikomu na cestě nebo na trhu věci z. Ddk. IV. 232. Zabavil sem se **u** něho pro déšť. Ns Mor. Tč. — **se**. Půjdu k vám se zabavit. Us. Vk. Mocnosti dvou protivných představ se vespolek zabavují. Dk. P. 29. A tam tancujú a zabávajú sa, dokial' sa jim l'ubí. Sl. let. VI. 290. Chlapče, poď von! ale on nepočúval, len sa zabával; Nemám kedy zabávať sa; Deťom dovolil, aby si pobraly po zlatom kajku a zabávaly sa; Starý táta drahý, dobre sám je vnukom **pri** vás sa zabávať. Dbš. Sl. pov. I. 249., II. 52., III 64, Zátur. I. 20. — **koho, se čím**: hospodářstvím. Šml. I. 48. Z. koho dlouhou řečí. Z. se zbytečnostmi. Kom. Z. se něčím ve škole. Koll. Své paní sluch zabavte zvukem nejsladším. Shakesp. Tč. Páni zo súsedstva si zachádzajú hlboko do hor a zabávajú sa pol'ovačkou **až do** dobrej vôle. Vlčk. V. 112. — **co komu**: list, knihu, Us., cesty, chmel., vola, Us., loď. Sych. — **koho jak dlouho**. Zabavovali jsme se až do večera. Us. Tč. — **se s čím**. Striebla by som očkama ho sivýma, že by sa mi nezabával s druhýma. Dbš. Obyč. 166. Ale príď k nám, šuhaj, v nedeľu, keď budem mať čistú košel'u; potom sa budem môcť shovárať, dl'a l'ubosti s tebou zabávať; A ja nechcem starú babu, s tou sa nechcem zabávať, ja si vezmem mladé dievča, čo mňa bude rado mať; Často se vykradla do zahrady a tam se s pěkným kuchtíkom zabávala; Tieto dvie dietky nastol'ko zapáčily sa jej, že jim dárovala po zlatom jabl'čku, aby mohly s čím zabávať sa; Aha, mladé vtáča, uchyťme ho, budú mať s čím zabávať sa naše deti doma; Hneď jn laskave privítal a s ňú sa zabával, až milo. Mt. S. I. 14., Sl. spv. I. 39., Dbš. Sl. pov. I. 275., II. 68., VIII. 16, 79. (Šd.). Ušiana princezňa nechcela sa s druhým zabávať len s Matejom. Dbš Slov. pov. — **jak**. Vyndite vy, má maměnko, vyndite vy ven, zabavte ho **na** slovečko, až zametu zem. Sš. P. 3. Svými žerty nás dobře zabavil. Mor. Tč. **Tam** sa môžete do dobrej vôle zabávať a hrát. Dbš Sl. pov. I. 66. Zabavili sa dakde naši po našsky, po slovensky; Keď sa chceš dobre zabaviť, to musíš isť 'len medzi Slovákov. Phld. III. 3. 167., 317. Na cudzí rováš sa zabávať; Zabavme sa v tichosti. Zátur. Priat. I. 15., Vinš I. 48.

Zábavka, y, f. = *malá zábava, posedka, besiedka, večierek*, eine kleine Unterhaltung, ein kurzes Spiel. Dbš. Obyč. 67. Vyšla veselá spoločnosť na z-ku do hájika. Syt. Táb. 317. V nedalekom meste strojia sa veliké plesy a z-ky. Mt. S. I 60. Chlapec passký, keď znaul všetky z-ky, fnkal v chyžl bez prestávky. Zbr. Báj. 37. Medzi z kou ukáže jej to zlatô jabl'čko; Z-kami všakovými si čas krátil; Bola hostina a po hostině z.; Po kuse prestávaly býť aj deťmi, ale jich z-ky neprestávaly. Dbš. Sl. pov. 1. 276., 287., 400., II. 4. (Šd.). Vz Zábava.

Zábavna, y, f, der Vergnügungsort, die Vergnügungshalle. Vlšk. 90., Dch. Zpěvní a herní z, Singspielhalle, f. Dch.

Zábavní, vz Zábavný.

Zábavník, a, m. = *časopis obsahující články zábavné*, die Unterhaltungsschrift (Zeitschrift) Us. Dřl., Šd., Let. Mtc. S. Mládež slovenská, která do svých z-kov najme povesti spisovala. Dbš. Sl. pov. I. str. VIII.

Zábavno = *zábavné*. Hvaj. BD. II. 157.

Zábavný = *zaměstknávající, zdržující*, aufhaltend. L. — **Z.** = *kratochvilný*, Unterhaltungs-, Sport-, unterhaltend, Vergnügungs-. Nz. Z. vlak, výbor, Dch., hra, společnosť. Tč. Z. člověk, věc, spis, kniha, list. Us. — **Z.** = *směšný*, närrisch, lächerlich, spasshaft, sonderbar, seltsam. — **Z.** = *závadný*, Haft-, Beschlag-. Ros.

Zábavôčka, y, f. = *zábavečka, zábavka*. Kyt. 1876. 28. Pekná z Zátur. Háj. I. 28. Čo by tu dol' v pustom už hl'adaly, keď im z-ku všetci svätí vzali. Sldk. 458.

Zábavopis, u, m., die Belletristik. Ssk.

Zabavovací, Beschlags-. Z. pokázka. Šp.

Zabavovač, e, m., der Aufhalter. — **Z.**. der Unterhalter. Na Slov. Bern.

Zabavování, a., vz Zabavení, Zabaviti.

Zabavovati, vz Zabaviti.

Zabavovní = *zábavný*, aufhaltend, unterhaltend. Na Slov. Bern.

Zabaželosť, i, f. = *baživosť*, die Sehnsucht, das Verlangen, Gelüsten. Jg

Zabaželý = *baživý, bažicí*, lüstern, begierig. — **po čem**: po řečech Pal.

Zabažení, n., vz Zabažiti.

Zabažený; *-en, a, o = vymýšlivý*. V Holešov. na Mor. Kd.

Zabažiti, il, en, ení, gelüsten, begehren. — **čeho po čem**. Rk Z-žil po vdolkách. Us. Vck. Po čem se jim zabaží Kos. Ol. I. 153. Po rozkoších přirozen rozličných zabažil Sš. I. 31. Z-lo se mu po nich. Kld. II. 117. — **se komu**. Co se ti zabažilo (čeho se ti zachtělo) Rybay, Šm. — **s infint**. Z-lo se jim sáhnouti i po samé koruně královské. MP.

Zábažný = *bažný, bažicí*, lüstern. Šd.

Zabdíti se = *nemoci spáti*, so lange wachen, bis man nicht mehr einschlafen kann. Žid.

Zabeblati, anfangen zu lallen. — **kdy**. V pláči zabeblalo dítě cosi. Na Ostrav. Tč.

Zabečák, a, m. = obyvatel za řekou Bečvou na Mor. mezi Lipníkem, Hranicemi

a v jejich okolí. Z-ci nosi modré vesty se dvěma řadami bílých knoflíků, kazajky soukenné a v zimě burnusy; kožichů nenosí. Vck. Cf. Zabečvané.

Zabečetl, el, ení; *zabeknouti*, knul a kl, uti, anfangen zu blöcken, zu weinen, zu greinen. — **abs.** Tele zabečelo, zabeklo. Us. Šd. Zabečela kravička, žeby ráda na pole, zaplakalo děvčátko, čekaja pachole. Sš. P. 483. — **kde.** Zabeč, beranku, v tom novem zamku, bebe, bebe, bebe Jezulatko. Sš. P. 737. — **na koho.** Zabekl na mne (osopil se). Mor. Šd.

Zabečvané = *Zabečáci.* Vz Zabečák. Kld.

Zabedákati, zu wehklagen anfangen. Vz Bedákati. Bern.

Zabednělosť, i, f., die Geistesbeschränktheit, der Schwachsinn. Us. Sd.

Zabednělý, beschränkt, schwachsinnig, bornirt, talentlos, dumm. Us. Sd. Vz Zabedněný.

Zabednění, n., die Verschlagung, Verschallung, Vermachung, Verpackung, der Verschlag. Bern., Deh., Šp. Náklad na z., die Verpackungsspesen Šp.

Zabedněnosť, i, f. = *zabednělosť.* Us. Sd.

Zabedněný; *-ěn, a*, o, verschlagen, verschallt, vermacht, vernagelt. Z. bedna, sud. Mám nos jako z. (zacpaný). Us. Šd. Z. okno (neotvěrací). Brt. exc. — **Z.** = *zabednělý.* Sd. Z. kotrba, vernagelter Schädel. Ten má z-ný mozek. Tys dnes jako z-ný, nic nedovedeš. Us. Deb. Z. hlava. Us.

Zabedniti, il, ěn, ění; *zabedňovati* = *dnem zavříti; vůbec zadělati, zabiti, prkny opatřiti*, vermachen, zuschlagen, verschlagen, verschallen, verpacken, ausschalen, verblenden (v horn.), verschliessen. — **co:** sudy, Us., dvéře, D., světnici, rakev. Sych. Rychle věderko zabednil a jel kratší cestou domů. Kld. II. 170. — **co kam.** Mne do sudu zabedňovať dal. Ps. slez. Šd. Z. něco do bedny. Šp. Máme od piva bečky, zabedňujeme ho do té jedné a nechme ho v lese. Kld. II. 153. — **co čím:** kolo poděnky. Vys. Truhlu víkem, deskami. Us. Tč. — **co kde.** V jeskyních se z-li. Kram.

Zabedňovati, vz Zabedniti.

Zabědov, a, m., něm. Zabiedow, ves u N. Bydžova.

Zabědování, n., der Wehruf.

Zabědovati, ein wenig wehklagen. – **abs.** Oříšky jsou ty tam! zabědovala Anuška. Němc. I. 68. – **si komu.** Us. — **nad čím**, in Klagen ausbrechen. Tč.

Zábědovice, dle Budějovice. Bořek ze Z-vic. Vz Blk. Kfsk. 134.

Zabedřiti, il, en, ení, verschlagen. Us. Puch.

Zášěb, u, m. = *zaběhnutí*, das Vorlaufen, Vor-, Hineindringen; *nájezd, nápad, vpád*, die Streiferei. L., Č. — **Z.** = *nálevkovitá chodba v pasti nebo v síti*, do které může zvíře jíti, nikoli však zpět vyjíti, die Einkehle. Šp. — **Z.** = *starání se, zabíhání oč*, das Bemühen, die Betriebsamkeit. L., Hanka.

Záběha, y, f. = *vkladek*, der Exkurs, die Einschaltung, eingeschaltete Erklärung, Abhandlung, die strenge genommen in irgend eine Doktrin nicht gehört, na př. pojednání o výměru (definici) v nauce o slohu. Nz. Vz Vklad.

Zaběhač, e, m., der Laufer (im Holzwesen). Nz.

Zaběhati, vz Zaběhnouti. Bern.

Zaběhlá, é, f., také *Mozolov*, a, m., Zabiehla, ves u Rožmitála PL.

Zaběhlčice = *Zábělčice.*

Zaběhlec, hlce, m. = *který zaběhl*, der Flüchtling, der Verlaufene. Jg.

Záběhlice, dle Budějovice, ves a) v Karlínsku u Vršovic, b) u Zbraslavi, vz S. N., c) u Sedlce, d) u Něm. Brodu, e) u Veřeřic; něm. Zabiehlitz. PL. Cl. Tk. I. 38., 46., 47., 78., 87., 249., 361., II. 553., III. 663., IV. 745., V. 137., 166., Blk. Kfs. 694., 177., 907., Sdl. I. 5., 126., 128., Arch. I. 506., III. 544.

Zaběhlík, a, m. = *kdo zaběhl*, der Verlaufene. Us. Tč. — **Z.** = *přebihač*, ein Mensch, der die Meister oft wechselt. Šp.

Zaběhlosť, i, f. = *jakosť zaběhlého*, das Verlaufen. Jg.

Zaběhlý = *kdo zaběhl*, der Verlaufene. Cf. Zaběhnouti, Zaběhlík. Z. chlapec, Us., odstávče, Sych., ovce. D. — **kam.** Hlava na bludné cesty z-lá. Šml. I. 49.

Zaběhnouti, hnul a hl, utí; *zabíhati, zabíhávati* = *během daleko vniknouti*, ein-, vordringen, tief hineinlaufen; *někam s očí ujíti*, hinweglaufen, sich verlaufen; *zatéci*, hineinfliessen, hineinlaufen; *naběhnouti*, anlaufen. Jg. — **abs.** Zaběhni tam. Dítě někam zaběhlo. Zrcadlo zaběhlo (naběhlo, poněvadž se na ně dýchalo). Us. Psi zaběhli. Zvěř zaběhla. Šp. Dejte pozor, abyste nezaběhl (na billiáru). Dch. Nepořádkové a bludové zaběhli. Sš. I. 110. — **kam.** V krajnosť zabíhati. MP. 4. Tataři daleko v Polska zaběhli. L. Z. za zeď, Us., do světa. Sych. Psi zaběhli do lesa. Zaběhla mu voda do střevíců. Bern. Z. do výstřednosti. Us. Někomu do teuat z. Dch. Krávy z-hly do zelí; On mluvě do polštiny zabíhá. Us. Tč. Z. na lučinu. Šml. Myšlénky jeho tam zabíhají. Šml. I. 43. Tataři také do Rakous zabíhali. Voje Otakarovy zabíhaly až k řece Hronu. Ddk. V. 236., VI. 60. Zabehúval on k jednej i druhej, ale sa lebo on dievčatom nepozdal lebo oni jemu; Mati, zabehni že ty do tej komory, veď vieš po čo. Dbš. Sl. pov. I. 250., VIII 3. Celé mestečko zná o tom, že často k vám zabehuje (chodívá). Na Slov. Zátur. Priat. IV. 108. Hádky zabíhaly neustále do oborů cizích. Pal. Děj. III. 90. V jiné a v jiné domněnky zabíhali. Sš. Mt. 204. Z. v lesy. Er. P. 10. Strelu doňbo vypusti, však ne do úst, kam chcel, než len do rukáva zabehla. Hol 301. Zabíhati do podrobností. Stč. Zmp. 697., 777. — **(co) komu.** Z. někomu cestu. Ros. Nekuckej hned při stole, když ti co zaběhne (do krku). Na Ostrav. Tč. Bojíme se, aby nám to potom nezaběhlo (neprovdaná děvucha aby se nedopustila). Slez. Šd. — **kde.** Nechci v tom sporu dále z. Č. Nezabíhá-li v tom nějaká šalba a lesť. Sš. L. 15. Některé zvláštnosti však tu zabíhají. Sš. Sk. 253. Psi v lese zaběhli. Škd. exc. **Při** některých snahách našich vady veliké zabíhají. Sš. L. 168. —

kam proč: pro máslo. Us. — **odkud. Ot** lánie tvého zabiehnu. Ž. wit. 103. 7., 113. 3 Zaběbů ot krále svého. Hr. rk. 161. Z tadial' na Vršatca skalné zabehneme temä, tam zobrazím, co sme boli, snad aj čo budeme. Ppk. I. 187. Tu Dvurský zaběhna s jinej strany udeřil Řehné po druhé ratiskem. NB. Tč. 108. — **jak.** Zabehne chytro, ako jasietka. Zátur — **komu čím.** Zaběhly mu slzami oči. Bern., Brt. S. 50. — **si.** Posel si mnoho zaběhl. D., Šm. — **někoho** = 1. *někomu cestu zaskočiti*, D.; 2. *zmásti předsevzetí*, Ros.; 3. *během poraziti* (dítě). D. — **že.** Tak daleko zabihali, že se až vadívali (aliznweit geben, sich weit versteigen). Us. Dch.

Zaběhnutí, n., das Hinlaufen, Sichverlanfen; das Verlaufen (die Versperrung) des Weges; das Fliessen, der Ausfluss. Vz Zaběhnouti. Bern.

Zaběhnutý; *-ut, a*, o, verloffen; versperrt, abgeschnitten, verhindert; aufgeloffen. Bern.

Zabeknouti, vz Zabečeti.

Záběl, n, m., *záběl*, i, f. = *pěna*, der Schaum, Gescht, der weissliche Hefenfaum, die Hopfenhefen. D., Rostl. 1. 199. b. Nežli pivo zajde do kvasnic, táhne z. Suk. — **Z.** = *poslední chmelnička*, letztes Hopfenbier. Us. Kram. exc. — **Z.**, das Federweiss, *klouzek, mastek*. Šp., Sl. les.

Zabělalý, weisslich. Us.

Zabělati se, weisslich erscheinen, weisslich aufschimmern. — **abs.** Z-lal se obnažený vaz. Čch. Mch. 64. — **kde.** Cosi se *tam* **na** trávníku zabělalo. Us. Šd. — **komu kudy.** Ves, jež se *tmou* z-lá zrakům tvým. Kká. K sl. j. 160.

Zábělčice, die Budějovice, zaniklá ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kts. 641., 694.

Zabělení, n., vz Zaběleti se.

Zabělený; *-en, a*, o, etwas weise gemacht. Kká. Td. 154.

Zaběleti, el, ení; *zabělívati*, weiss werden. — **čím.** Pole kostmi člověčími zabělelo. Vinař. — **se.** Len čo sa ráno deník zabelel, už naši povestní pustili sa na cestu. Dbš. Sl. pov. I. 22. — **se komu.** Syn môj, radosť **moja!** Vidíš, že sa mi hlava zabelala aku tá jedla, keď ju biely snieh pokryje. Dbš. Sl. pov. VII. 55. Brachu, tam sa mi čos' zabelelo. Sldk. 30. — **se kde.** Zabělel se blankyt **na** východě. Kká. K sl. j. 109.

Zabelhati (se) až **do** hor. Vz Belhati se. Šd.

Zabělití, il, en, ení, *zabělovati, zabělívati*, weisslich machen o. anstreichen, *zabíliti*. — **co**: malby. Šb. S. I. 337. — **se** = *zaběleti (se)*. D., Ros. Nebe se zabělilo. — **kde. Na** horách se zabělilo. Us. Tč.

Zábelka, y, f. = *zábylka*.

Zábělka, y, f. = *mouka prostředně bílá*, mittelfeines Mehl. Us. Dch.

Zábělník, u, m., comarum, das Blutauge, rostl. Z. bahní, c. palustre. Vz Rstp. 498., Čl. Kv. 367., FB. 100, Slb. 498.

Zabelúchaný = *velmi navlečený, šatstvem proti zimě opatřený*. Cf. Zababúlaný.

Záběr, u, m., die Eingreifung, der Eingriff. Z. zubní, der Zahneingriff, hluboký, tiefer Eingriff, mělký, seichter Eingriff, kuželitý, konischer Eingriff; z. má mnoho (málo) zubní volnosti, der Engriff hat viel (wenig) Zahnluft. Šp. Z. = zářez ve pni závurky, do kterého zub klíče zapadá, aby se závorkou hýbati mohlo; Uspořádání z-rů v zámku; Z. ve klíči pohyblivý, fliegender Eingriff. Vz Včř. Z. 1. 53., 54., 57.

Zaběráček, čku, m. Z. čtvrthodinový, der Viertelstundenschöpfer. Šp.

Zaběrák, u, m. = *zaběráček*. Šp. Z. čtvrťový, der Viertelschöpfer; z. hodinový, der Stundenschöpfer; Z. se zpírá, der Schöpfer spiesst sich. Šp.

Zaběrákový, Schöpfer-. Z. lopatka, der Schöpferlappen, zpruha, die Schöpferleder, křídlo, der Schöpferflügel. Šp.

Zaberanění, n., vz Zaberaniti.

Zaberaněný; *-ěn, a*, o, verrammt. Vz Zaberaniti. Z. kůl, jehla.

Zaberaniti, il, ěn, ění; *zaberaňovati*, verrammen, verrammeln. — **co čím kam:** kůl beranem **do** země, D., Vys., do řečiště. Us., Stat. př. kn. 1877. 97.

Zaberati = *odcházeti, ubírati se, utíkati*, weggehen, davongehen, davonlaufen. — **abs.** Zaberal, že by ho ozaj ani na troch koňoch nedohonil. Mt. S. I. 75. Oj, tí dvoja zaberali ďalej; Dievky zaspaly (usnuly). A otec ti už ak zaberá tak zaberá, aby ho žiadna nedohonila; A ježibaba keď videla, aku svadubnici zaberajú, parila ešte popredku; On vyskočil, koruuu uchytil a zaberal, že by ho ani na tátošoch neboi dohonil. Dbš. Sl. pov. I. 92., 336., V. 30., VIII. 29. (Šd.). — **kudy.** Oj, kebys sa bol na to prizeral, aku ten zajac straňou zaberal zbadajúc, že zostal zdravý. Sldk. 35. — **odkud jak.** Mužným krokom zaberá sa od nás. — **se.** Vz předcházející. Zaberá se a na déšť se chystá, die Wolken ziehen sich zusammen. Bern.

Zabern, a, m., Saverne, lat. Tabernae, mě. v Elsasu. Vz více v S. N. — Zabernský.

Záberní, Eingreif-. Vz Záběrník.

Záběrník, u, m. = *záběrní kružidlo*, der Eingreifzirkel.

Záběrový. Z. rameno v zámku. Vz Záběr. Včř. Z. 1. 54.

Zaberu, vz Zabrati.

Zabestiovati = říci bestie, zaklíti. Us. Šd.

Zabetonovati, betoniren. — **co.** St. př. kn. 1877. 107.

Zabezpečení, n., die Sicherstellung. Z. trvání ústavu, *lépe*: pojištění, že ústav bude zachován. Slovesa ‚zabezpečiti' v Čechách méně se užívá. Šb., Š. a Ž. Z. důchodu. Stč. Alg. 191. Bez z. práva nemožný je pokrok a sloboda. Lipa 172.

Zabezpečenosť, i, f., bezpečnosť, die Versicherung, Sicherstellung, Sicherheit. Bern., Kaizl 7.

Zabezpečený; *-en, a, o*, sichergestellt, sicher, obyčejněji: pojištěný. Vz Zabezpečiti.

Zabezpečiti, il, en, ení = *ubezpečiti*, sicherstellen. Bern. — **co komu.** Fabrikant zabezpečil svým dělníkům podporu = slíbil (pojistil) dělníkům podporu. Slova ‚zabezpečiti' lid v Čechách a na Moravě málo užívá. Šb. Chtěje výpravě této z. prospěch

pokud možná největší zahájil sněm; Královska listina zabezpečuje mu plný církevní statek v celé olomoucké dioecesi; Král hodlá země ty synům z. Ddk IV. 6., V. 270., IV. 181. — **se kde** Z-čiv se takto **na** všech stranách zdvihnul se Břetislav na Brno. Ddk. II. 369. — **jak.** Zabezpečovati stéblo **za** stéblem péčí a prací postavení své. Bes. mlád. — **co, se čím.** Z. se něčím. Bl. 112. Tím listem zabezpečuje se klašteru městys Ztranice. Ddk. V. 101. (Tč.).

Zábezpečný, Geleit-. Z. list. Sl. let. III. 149.

Zábezpečovna, y, f., das Asyl. Z. pravdy. Phld. 1. 1. 9.

Zabezďuřiti = *zašpiniti*. Mor. Škd.

Záběžek, žku, m., der Einschnitt. Hranice činila z. na území turecké. Hlč.

Zaběželý = *zaběhlý*. Pro nějakou z-lou žárlivosť. Sš. Sk. 146.

Záběžka, y, f. = *záběha, zajití, zacházka*. Vz Záběha.

Zabi, zastr. = *zabil, a,* o. Kat.

Zábí = *zebe.* U Opavy. Pk

Zabietví, n. = *zabití.* Rkp.

Zábičí, n., *zábičina, zábička*, y, f. = *poutko, kterým se bič k násadě přivazuje*, die Peitschenschlinge. Dch. Us. v Kunv. Msk. Vz Zábička.

Zábičina, y, f. = *zábičí.*

Zábička, y, f. = *zábičí.* Us. u N. Bydž. Mý.

Zabidovice, dle Budějovice = Zabědov. PL.

Zabihati, vz Zaběhnouti.

Zabihavě, exkursiv. Nz.

Zabíhavý, v myslivectví, gängig (Hund). m.

Zabijácký, Mord-, mordsüchtig. Šm.

Zabijáctví, n., die Mordsucht. Šmb. S. I. 18.

Zabijáč, e, m. = *zabiják.*

Zabijáčka, y, f., die Tödterin, Mörderin. Bern. — **Z.**, die Schlächterei. Dch. — **Z.**, das Schlachten, das Schweinschlachten. Us. Tč. Po z-ce hospodyně vyškvařuvaji sádlo a oškvarky nechávají na omastu k zelí, k zemákům. Mor. Šd. — **Z.** = *večeře, která se po zabití prasete známým strojí.* Der Sautanz. Dnes máme z-ku. Mor. Tč. Přijďte k nám na z-ku. Ib. Vck. Učitel bývá pozván na z-ku, kněz na body. Mor. Hrb. — **Z.** = výsluha, která se na venkově posýlá, když se prase zabilo. Cf. Šperky. U Hostěradic. Kšť. Mor. Šd.

Zabijáčník, a, m., der Bandit, Mörder.

Zabijáčný, Mord-, mordsüchtig.

Zabiják, a, m. = *kdo lidi zabíjí*, der Schläger, Todtschläger. D. Z. svobody, spravedlnosti. Šb. S. I. 536. — **Z.** = *rváč, člověk, který se rád bije, pere.* Nech toho zabijáka. Mor. Šd. — **Z.**, u, m. = *nástroj k zabíjení; silný dlouhý nůž*, das Mordwerkzeug. Vůl na z. D., Ntk., Dch. — **Z.** = *víno* a) *silné*, b) *špatné*, ein starker o. auch ein schlechter Wein. D. Ukážem vám, jako sa z. pije. Chlpk. 29. — **Z.** = *silná kořalka*, ein starker Branntwein. Us. Ktk. — **Z.** = *záhuba.* To bude jeho z. Us. Jg.

Zabíjati = *zabíjeti*

Zabijce, e, m. = *zabiják, vrah*, der Mörder. Sš., Ddk. IV. 229.

Zabíječ, e, m. = *zabijce.* Když mnoho lidu zbito s obou stran, vymlouval ty zabíječe. Chč. (Pal. Děj. IV. 1. 418.). Zabíječ člověčí chápá se pomsty. Hus I. 157.

Zabíjení, n., das Schlachten. Dch. Ve všech takových z-ních nebrzy bez hřiechu bude zabitie. Hus I. 159. Když bitva hrozila na se vzíti povahu z., obě strany zalekly se ukrutného zápasu. Ddk. II. 384. To z. duchovnie živosti činí před Bohem nehodnosť kněžstvie viece ohavnú nežli zabitie tělestné. Hus I. 158.

Zabíjeti, vz Zabiti.

Zabikarna, y, f., hospoda u Labské Týnice. PL.

Zábílečný, appositus, anliegend; kel přibílečný na straně bílku umístěný, u trav atd. Rst. 521

Zabílení, n., die Verweissung, Uibertünchung.

Zabílený; *-en, a, o*, verweisst, übertüncht.

Zabíliti (dříve a posud na Slov. **zaběliti**), zaběl, zabílil, en, ení; *zabělovati*, überweissen anstreichen, übertünchen. V. — **co čím kde**: stěrbiny **ve** stěně vápnem. Us. Z. obraz vápnem; Obraz **na** stěně. Us. Vetry tedáž zafučí, mraky zastrů slnko a chladný sňah léta i kolem zelené už lúky zabílí. Hol. 114.

Zabílka, y, f. = *vzteklice*, rostl. Vz Vzteklice.

Zabilství, n. = *zabití*, der Todtschlag, Mord.

Zabily, samota a) u Rokytnice, b) u Jilemnice.

Zabilý = *bláznivý*, vesanus. Člověk z-lý. Bj.

Zabírací kolo, das Schöpfrad. Šp.

Zabírati, vz Zabrati.

Zabíravosť, i, f., die Empfindsamkeit. U Olom. Sd.

Zabíravý, empfindsam. U Olom. Sd.

Zábit, u, m. = *zabití.* Zviažcte ho a bijete na zábit. Zbr. Sion III. 33.

Zubitá, é, f., jm. vrchu a lesa na Vsacku. Vck.

Zabitec, tce, m. = *zabitý*, der Erschlagene. Sš. P. 98., Brt., Ben. — **Z.**, osob. jm. Tk. V. 111., 113.

Zabiti, zabiji (zabím), zabij (v ob. mluvě zabí) a zab, il, it, ití; *zabíjeti*, ejí, ej, el, en, ení = *vbiti něco za něco*, hinter etwas hineinschlagen; *zatlouci, vraziti*, ein-, hineinschlagen, *zahraditi, zapažiti*, ver-, zuschlagen, verkeilen, vernageln, vermachen, verstopfen, zumachen; *do smrti ubiti, usmrtiti*, umbringen, todt schlagen, erschlagen, tödten, todt stechen o. schiessen usw.; na Slov. také *roztlouci*, zerschlagen. Jg. — **abs.** Nezabíješ. Us. Dněska budčmy zabíjať, zazyvámy (zazýváme = zveme) vás na hrdelnicu (hrdelní maso). Na Ostrav. Tč. Zabijó-li, zabijó, nechají mě ležeť. Sš. P. 262. Nech sa nikdo nevyhovárá, že nechcel zabiť. Zátur. Nemáme práva zabiti. RB. II. 375. b. Zloděj nepřichodí, jedné aby kradl a zabíjel; Laje li dieté otci neb mateři, má zabito býti. Hus

208., I. 370. Kdo zabit, ten tam. Vz Umrlý. Prov. Živé slovo působí, litera zabíjí. Osv. I. 376. — **koho**. Ať si mluví proti mně, to mne nezabije, das bringt mich nicht um; Ten si nedá říci a kdyby ho člověk zabil; Ta malá výloha tě nezabije; Hrom to zab!; Marnotratnému nic nedati, ještě by ty peníze zabil; Průmysl zabiti Us. Dch. Nechme ho, zabme ho (říkají o člověku lhostejném). U Jižné. Vrů. Z. čas. Us. Co zabil, to vyprodal. Us. Šd. Z. sklenici, hrnec = rozbiti. Na mor. Valaš. Brt., Vck. Vz Spasiti. Zabiju té jako psa. Us. Šd. Baba i matka dítě zabíjajú, když mu všecko, co chce, činiť dopúščajú. Na Ostrav. Tč. Kdokoli zabije druhého, složiv 200 de árů k župnímu sůdu vystěhuje se jinam; Ten klášter nedbalostí zabili. Ddk. IV. 229., V. 346. Zabili bratia matku Moravu, zabili, v dvoje roztáli a na jej chraňbu krvavú pozvaly vlky, šakaly. Btt. Sp. 122. Neverboval som sa, násilů me vzali, l'anovú košielku na mne podriapali; Keď ju podriapali, bude mi na rány a ak ma zabijú, bude mi do jámy. Sl. ps. (Šd.). Išlo dievča pre vodu, cez zemanskú zahradu; přišiel pán, zabil (roztloukl) džbán. Sl. spv. III. 106., Sl. ps. Sf. 145. Ja do bory nepôjdem, drevo rúbať nebudem; drevo by ma zabilo, coby dievča robilo? Sl. spv. IV. 134. Koho potkám, toho zabiju a řezník nejsem (loupežník). Šd. Ništ nerobíval iné, len jednostajne ohavnou krajiny plenil vojnou, len ľud jako ovce zabíjal. Hol. 178. Do nich, do nich bijte a zabijte šelmy zlodějské. 1715. Exc. Pk. Zabil Heřman, zabil lani, aby měl hostům chystání; Zabilo tam dřevo syna Strakového; Cos porobil (udělal), Janko, zlého, že si zabil bratra mého?; Přišli ke mně v noci přesmutně noviny, ze mého milého fojtaši zabili; Když jste ho zabili, zabijte nás oba, dajte nás pochovať do jedného broba; Vezmi, synečku, vem flintičku, zabij husirka neb husičku; Dobře udělalo, že oba zabilo, nebude bědovať jeden pro druhého. Sš. P. 82., 98, 134, 321., 520., 637. (Tč.). Však jsem žádného nezradila ani zabila, proč bych šla? Kuoň zabil Lidmilu. Dač. II. 22. (I. 12.). Parom ťa zabil! Let. Mtc. sl. IX. 1. 39. Div, že ho nezabilo; Čert matku zabil a vyhováral sa, že hustá hmla bola; Keď sme zabili otce, zabime aj mater; Keď si zabil otca, môžeš aj mater (udělal-lis jedno, můžeš i druhé); Dvanásť zabil, dvanásť porazil (i. e. much), er ist ein Maulmacher; Tomu otca kozel zabil (o nemanželském dítěti). Mt. S. I. 88., 90., 102., 129, Zátur. Vražedník tělo zabije, ale tento dvě duši, svú a toho, jehož jest k přísaze přípudil; Neroďte se báti těch, jenž tělo zabíjejí; Lotr jest ten, jenž, což ukradne, zabie; a zlodějí jistě ten, jenž cizie nazývá své; Křivě zabíjie, kdož bez viny, neb nemaje práva k němu, zabíjie; Z. člověka jest proti přirození. Hus I. 95, 166., 211, 286., 384. (Tč.). Zabiem pastýře. ZN. Zabiem, zabiemy tě. BO. Našiel si čert výhovórku, prečo starú mať zabil, že bylo tma v pekle (o lháři); Co nového? Zabil krivý čaptavého (žertovná odpověď); Jednu dryebnu (dremlu) zabiť (prospati se), Kto druhého hryzie, ten bo zabija; Mířil na vránu a zabil krávu. Poř. Zátur. Z. hřeb, Ros., dvéře, okna, sudy (zabedniti), Us., člověka, hovado (usmrtiti), Ros., samého sebe, V., z. koho, Št., Ž. wit. 77. 34, nebozez (otupiti), Vys., oběť. V. To ho zabilo (= na mizinu přivedlo). Us. Brt. Prve kůži prodáváš, nežlis medvěda zabil. — **co, koho čím**: díru prknem, Ros., něco kolím, Martim., někoho bodcem, tulichem, hodenou ranou, vlastní rukou, V., mečem, Hus II. 313., psa klackem. Us. Desítku svrškem z. (přebíti). Časopis špatnou zprávou z. Us. Dch. Měla tě milá dva nože, oba balzamovy, jedném sobě hrob kopala, druhém se zabila. A já sem se díval z maštale okénkem, dyž sa zabíjala březovým polénkem. Sš. P. 148., 149. (Tč.). Eb, dnes od Kereše víno dejte sem; to zabije smutek jednou čiší vráz. Hdk. C. 177. Ferdinand z Šternberka smyslem se pominuv svou paní máteř tulichem zabil; Trmal zabil zastřelením Adama Byšického. Dač. I. 171., 315. Zabil cepy tři člověky. Tč. 36. Mečem tě zabiem. Ž. wit. Neb Kristus zabie ho (Antikrista) duchem úst svých; A zabil jí (duši) hřiechem smrtedlným; Má se ostřiehati, aby nižádného nezabil na duši zlým příkladem. Hus II. 185., 220., 284. (Tč.). Zabi (zaraž, zamkni) dom klincom a přijď. Zátur. Těžce vránu věchtem zabiješ a starého psa nevoď u povod. Smil. Jest věru věc těžká, pěstí zabiti ježka. Sych., Č. M. Mečom zbynie, kto mečom zabija. Zbr. Lžd. 170. — **co, koho kde**. Syna před otcem z. Br. Kdo doma dojídá, na vojně ho nezabijí. Us. Kšť. U Lipska bo zabili. Us. Bes. mlád. Zabíjeti čas v hospodě. Us. Na faře zabili prase. Us. Bratra mně zabili v městě při muzice; Aj v cizich horách zabijú ťa, tam pod stromečkem zakopú ťa; Za bzeneckýma humnama zabili tam Bzenčané hejtmana. Sš. P. 505., 522. Zabil ho v městě ve svádě. NB. Tč. 98. Vždycky mi noviny za novinami šly, že mójho milébo na vojne zabili. Mt S. I. 8. Zabil bo na duši zlým učením, na těle. Hus I. 158., II 281 III. 140. (Tč.). Zabili bo v poli. Er. P. 415 — **co kam čím**: hřebík do stěny kladivem Z. někoho do hluhů. U Olom. Sd. — **koho jak**. Kdyby on byl doma, on by ho byl do smrti zabil. Us. Šd. Zrádně někoho z. Sb. Ako bi si hou helpom po nose zabiu (udeřil). Na Slov. Šd. Po zadku bo zabiu (udeřil). Ib. Rozkoš člověka zabíjá ve způsobě sladkosti. Mor. Tč. Jen mě, můj Matoušku, nezabij do čista. Sš. P. 136. S úmyslem ho zabil. Msn. Or. 65. Fridrich byl tímto útěkem *mravně* zabit. Ddk. III. 292. Zabij mne radš *smrtí* tisícerou, než bych zasnoubil se s proněvěrou. Sš. Bs. 182. Černovec zabil na potkání jakéhosi řemeslníka. Dač. I. 201. Ach! zabite ma z ľutosti! Btt. Sp. 76. Aby ho nejlmali, než na miestě zabili. Arch. III. 29. Jednoho sem obelbavil, druhého do smrti zabil. Hr. rk. 383. Neb museji to vyznati, že jich práva zabíjejí mnohé ne vedlé sjednánie s zákonem božím; Mnozí těmi obyčeji zabíjejí své bližní; Již jsem zabit biedně; Z. bez viny brání Bůh vedlé práv světských; Z. koho na duši. Hus I. 157., 158., 283., 384., III. 182. Z. někoho na smrť,

jedním lučením bromu, Kat. 2894., 2945., až do smrti, Sych., zúmyslně, do zahynutí (až do konce, V.). Ben. Zabíjeli je na všecky strany. Flav. — komu kam. Koňovi za živé z. (zabodnouti). Us. Někomu za živé z. (dotírati naň). Šm. — od čeho. Od bromu zabitu býti. V. — koho proč: pro zlato. Rkk. 45. Zabil by se za pečínkou (život by za ni dal, rád ji jí). Us. Sd., Brt. Nechoď, Janku, přes Polanku, zabijú tě pro galanku. Čes. mor. ps. 99. Z. někoho ze závisti, Ht., k oběti. V. Proč tě, synečku, proč tě zabili? žes nechtěl nechať panské zvěřiny. Sš. P. 523. Z. koho závisti. Pref. 384. Zabil Pitrúcha pro jeho ženu; Zabili kněze pro peníze. Tč. 24., 35. — co komu. Co ste mně prasa zabili, mojeho kmocháčka? Sš. P. 704. Z-li mu velké množství lidu. Ddk. II. 85. Tu mi kuoň jeho konice zabila. Půh. II. 597. Pi (pij) po zadku, keď si (jsi) si pohár zabil (rozbil); Nehnevaj vlka, zahije ti žriebä. Cf. Běsnému psu se vybní. Pořek. Zátur. — koho oč. Dal ho z. o ženu (pro ženu). Jg. Vz O. — koho s kým. V tom se nebe zamračilo, bromobiti jest nastalo; zabilo pana s pacholatkem a chůvěnku s tím díťatkem. Sš. P. 179. Zabil ho se svým zetěm. Us. — kdy. Z-li bo při mnzice. Us. Byltě již r. 1085. úkladně zabit. Ddk. II. 301. Voldřicha ve svádě zabil. Dač. I, 37. Zabím vepře v nové léto. Dh. 115. Že ji muže zabil v ty časy. Půh. II. 189. A sám také tu v tom pobitl zabil dva člověky. Tč. 45. V jitřním času zabil všecky hříšníky. Hus III. 187. — se Zabiju se a pojedu do Uher (žertem se říkává). U Jižné. Vrů. Zabij se a ntec (říkají divokému, když přes něco upadne). U Kr. Hradce. Kšť. Ten sé sám zabije, ktož přikázánie lékařových zachovati nechce. Hus II. 215. Keď sa nádoba tak zabije, že jn nemožno odrotovať, tu si nelení Slovák prehnane to vyliť: Ten hrniec je na krúpy zabitý, roztrepaný. Zátur.

Žabiti, kalt machen. — se, in der Kälte stehen, frieren. Co se tam žabíš, vždyť se ozábíš anebo si zažábíš nohy. Na Ostrav. Tč. Cf. Zábsti.

Zabiti, n., die Tödtung, Ermordung, Schlachtung, der Todtschlag, das Erlegen, Erschlagen. Z. člověka (vz Žer. Zps. I. 232., 249.); zvířete k obětí. V. Z. bezúmyslné (bomicidium causale), provinění (h. culposum), úskočné (h. dolosum), z donucení (h. necessarium), úmyslné (h. voluntarium, vražda). Rk. Není ani k z. ani k odstavu = k ničemu se nehodí (původně o teleti řečeno). U N. Bydž. Kšť. Co zabití a vražda (v strčes. právě)? jak se trestalo? jak ti, kteří neopatrností n. nedbalostí jiným na zdraví uškodili? Vz Rb. str. 243.—245., 274. a Vražda. Skopce, dobytek, vůl na zabití (na porážku). Šp. Někteří rodičové pro malou věc dítky své na z. bijú. Mor. Tč. S cepy vyběhl a jimi byl na zabití. 1675. Stojí nad ním jako na z. (jakoby ho chtěl zabiti). Us. u Kr. Hrad. Kšť. Z. člověka móž býti zle i dobře. Hus II. 439.

Zabitný = *na zabití*, Schlacht-. Z. oběť, das Schlachtopfer. D., MP. Aby brali od každých 12 štvrtsedení jedno z. tela. Let. sl. I. 199.

Zabitý; *-it, a, o = ubitý, vražený*, hineingeschlagen; *usmrcený*, getödtet, todtgeschlagen, umgebracht, geschlachtet. Spáti jako z. Us. Ta moje frajerka chodí jako z-tá. Sl. ps. Šf. I. 106. Košutova chasa najedla se masa, masa masitého z koňa zabitého. Brt. P. 25. Leží Janko zabitý, rozmarýnem zakrytý; Ach, má milá, kde jsi? zdali tě zvěř neroznesla, lebo zabitá jsi? Sš P. 121., 148. Potom tu ženu pustil a pojal sobě tuto, jakož (která) zabitá jest. NB. Tč. 76. Za z-tého i raněný se má. Vz Kol. Jir. N. XXXV. A z-tých hádáme na sto. Arch. III. 386. — jak. Srdce odpol z-té Sldk. 32. A jak mně má ožiti, když je na smrť zabitý? Sš. P., Sl. ps. Šf. I. 110, Č. Nár. P. I. 90. — čím. Kde svet daskami zabitý (verschlagen), aby sa zem doňho nesypala? Pořek. Mt. S. I. 100. — od čeho: od mlata. Alx. 1124. — kde. Je ako kôl z-tý v zemi (eingeschlagen, eingerammt). Btt. Sp. 84.

Zabíze, samota u Lomnice v již. Čecb. PL.

Zabižný = *rychlý, hbitý*, flink. Mor. Škd.

Zablácení, n., die Beschmierung mit Koth.

Zablácený; *-en, a, o*, mit Koth beschmiert. Us., Sd., Bkř. Z. vůz: Jei všecek z-ný. Us. Měl plášť celý z-ný. Us. Šd. — jak: po kolena.

Záblacký, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zablačati = *zablečeti*. Na Slov. Bern.

Zablačetí = *zablečeti*. Dbš. Sl. pov. VII. 18., Ib. Obyč. 94.

Zablafkati, *zablafknouti = zaštěkati*, anfbellen, einen Beller machen. Pes z-kal. Mor. Šd.

Záblan, u, m., echirococcus, hlísta bublinatá. Krok II. 518.

Zablániti, il, ěn, ění = *zaplaniti, zasekati*, verhauen. — co: les. Rus.

Zablaptati se kde, sich verplanschen. Jak ženské se někde zablaptajú, pak neprestanou. Mor. Tč.

Zablátění, n. = *zablácení*. Na Slov.

Zablátěný = *zablácený*. Na Slov. Zmoknutí a z-ní po kolena. Lipa III 272. Repa by mu narástla na nohách (z-ných). Pořek. Zátur.

Záblatí, n., die Gegend hinter den Sümpfen. Dch. — Z., n., něm. Sablat, městys v Prachaticku. Vz S. N., Sdl. III. 133., 134., Arch. III. 36 — **Z.** *hořejší*, Ober-Sablat, ves u Prachatic. — Z., něm. Zablat, ves u Lomnice v již. Čech. — Z., Gross-Zablat, ves u Vodňan. PL. Vz Blk. Kfsk. 657., 351., 732.

Záblatíčko, a, n., Klein-Zablat, ves u Vodňan. PL.

Zablátiti, il, cen, ení; *zablacovati*, mit Koth vermachen o. besudeln. — koho, se. D. — čím. Cestou se zablátil, blatem. Us.

Záblatnice, vz Zablatník.

Zablatník, u, m., **záblatnice**, e, f. = *u vozu zákolník s plechovou stříškou*, der Kothdeckel, Lehmnagel, die Kothschaufel. Us. u Chrud., v Kunvald., u Příbr., na Mor. Kd., Msk., Šbk., Jsk. Vz Tradlenka.

Záblatský, ého, m. Z. z Liehentala, z Tulešic. Vz S. N. — **Z.** = *ze Záblatí*. Z. panenky. Čes. mor. ps. 258. Ta z ská náves pěkně zelená. lh. 74.

Zahlaty, ves u Osovy Bytýšky na Mor. PL.

Zabláznitі, il, ěn, ění, anfangen zu narren, närrisch zu thun. Hleď na čas a místo, kedí sa máš z. Na Slov. Tč. — **abs.** Z. i moudrým se trefí. Prov. — **kdy.** Časem z. neškodí. Ros., Č. — **co komu**. Ros.

Zablbaný = *ublbaný*. Mor. Šd.

Zablbati se, vz Ublbati.

Zabіečeti, el, ení, einmal blöcken. Koza zablečí. Us.

Zabledlý, blässlich, blase angehaucht. D., Dch.

Zablechovati, mit Flöhen versehen. — **koho kde.** Ti psi nás v celém domě zablechujou. Mor. Šd. Vz Zablešiti.

Zablekati, aufmeckern, anf blöcken. Jehně po matce z-lo. Us. Tč.

Zablekntati, vz Blekotati.

Zableptati, anfangen zu plappern.

Zableptnutý = *zakloktaný*, *zaklechtaný*, *zavařený*, eingekocht, eingequirlt. — **čím**: polívka vejcem z-ná. U N. Kdyně. Rgl.

Záblesk, u, m. = *zablesknutí*, der Blitzer, Schimmer, Glanz, Abglanz. Z. světla, Krok, štěstí. Poslední z-ky hasnoucího dne. Dch. Z. veselí. Čch. Mch. 48. Prvním z-kem jitřní zoře počaly laudes. Ddk. IV. 326. Jasný z. naděje. Mus. 1880. 367. Z. oka. Čch. Bs. 77. Z. světské tužby místo hvězdných třpytů uviděl. Čch. Mch 33.

Zablesknouti, *zablýsknouti*, sknul a skl, utí; *zablyštěti*, ěl, ění; *zablýskati*, *zableskovati*, *zablyskovati* počíti *blýskati*, zu schimmern, zu blitzen anfangen; *bleskem zaraziti*, auf einen den Schimmer werfen, ihn anblitzen; **se**, zu blitzen, zu schimmern anfangen. Jg. — **abs** Zablesklo, hřmíti bude. Iba vtedy dač videi pred sebou, ked hromy zahlyskly. Dbš. Sl. pov. V. 14. Ti, čo zablysnů ako úkazy a hneď jich osud z kolaj' vyrazi, to sú iba svetlonosi; Keď svitalo na doline, keď zahlysly zore, začala si kukulienka kuknkať po hore. Čjk. 39., 46. — **kde**. Zableskla zbraň v jeho ruce. Jg. Zableskla se mu v hrsti bambitka. Sá. Zablýsklo se na horách. Us. Tč. Cosi se mně na zemi, tam v prachu zablýsklo. Us. Tč. **Nad** ním zablesk1 se meč. Čch. Mch. 64. Až sa raz nedaleko pred ním jedno svetielko zahlysne. Cože? dám mu pekné slovo a tvrdý toliar, ten sa mu tiež pekne v očiach zablyští. Dbš. Sl. pov. I. 448., VIII. 39. Oříšek rozloupla a něco se v něm zablýsklo. Němc. I. 69. Tma stala se jako v rohu, len kedy tedy zablysklo na sklepení nebeskom. Lipa 330. Až se mu v oku zablesklo. Kyt. 1876. 15. Mrákava zablyskla, skřížily sa strely, ach, Bože môj! nad milými vody se zavrely. Sl. ps., Hdk. 461. Snilo sa mi, snilo, že sa v poli blýska a to sa mej milej zablyšťaly očka. Sl. spv. I. 32. — **se**. Zablysne sa, blesk ožidrí zaraz vidiek tmavý. Ppk. I. 222. Zableskla se dýka. Čch. Bs. 96. Prizrime na tje kúti, kde ešte umeňja a veda sa nězablysly. Phld. I. 1. 5. Zablesklo se. Br. — **čím, koho se čím (kde).** Z. kordem, zrcadlem. Ros. Když **na** věži kordem zablýská. Ros. On by vás tema bleskama zablesknul (očima by vás zničil). Mor. Šd. Z. očima. ZN. Když mu kordem **okolo** hlavy zablýskal. — **(čím) na koho**: očima. Plk., Rd. zv. Čeří na mnä zubiska (potvora) a očima zablýska. Chlpk. Sp. 125. Na tatíčka zahlyskoval (škaredě pohlížel). Slez. Šd. — **koho.** Zableskne ho světlo, Br., slunce, Kom., záře. Ros. — **jak.** Aniž pak (svíce ta) svojím vlastním světlem zableskla. Sš. J. 18. V tom sa plameň vyrazí a bledou zableskoce žárou. Hol. 196., 258. — **odkud (kam).** A z oka mu hožia zablysla sä strela. Chlpk. Sp. 7. Blesk z jedné krajiny **do** druhé zableskuje se. BR. II. 266. b. Ide, ide, až príde k jednej diere, kde sa mu z nej dve vi'čie oči zablysnú. Dbš. Sl. pov. I. 478. Zahlýskali do slámy a ta se ihned vzňala (= utrousili uhlíček z hořící louče). U Rychn. Ntk. — **se komu.** Zlatom mu je všetko to, čo sa mu zablýska. Btt. Sp. 141. Počkajte sestry, vyndem ja tu dakde na strom, azdaj sa mi zahlyskne dakde dáko svetielce. Dbš. Sl. pov. I. 337. Už holo hodne tma, keď sa dostali do jednej hory a tu na šťastie zahlyštalo sa jim svetlo. Dbš. Sl. pov. I. 563. — **kdy.** Zablýskly se slzy v záři jasných očí. Kká. Td. 288. **Po** některém okamžiku zablesklo **na** dvoře i v síni světlo. Osv. I. 277. — **se kudy.** Skulinami se světlo zablesklo. Kom. Potok tu i tam zahlesknul se **skrze** stromoví. Osv. I. 380. — **se za kým.** Zrak Turčínův zablyskotal se za ní. Kká. K sl. j. 194.

Zablesknutí, n., das Aufblitzen, Aufleuchten.

Zableskovati, vz Zablesknouti.

Zablešiti, il, en, ení, mit Flöhen anfüllen, Flöhe ansetzen. — **se komu.** Jak jizby nezametáš denně, hned se ti zableší. Na Ostrav. Tč. Vz Zablechovati.

Zablikati = *začíti blikati*, zu blinzeln anfangen. — **Z.** = *zatrousiti ohněm*, *zapáliti*, anzünden. — **čím**: hořící louči. Sych., Kšá. (u Poličky).

Zablinčeti, el, ení = *zablinkati*, *zabřinčeti*. Šípy tedáž hvižďá a šišáky zablinčá. Hol. 96.

Zahlinkati = *zazvoniti*, klingeln. Jak dvakrát zablinkám, otevř mi. Na Ostrav. Tč. — **čím**: zvonkem. Mor. Šd. Když večer kostelník menším zvonkem třikrát zablinkne. Mor. Hrb. — **kde.** **Na** zvonku, na okně zablinklo. Na Mor. Tč.

Zablinkotati, dröhnend anprallen. — **kam.** V tom šviská zafyčí a na štít zablinkoce strelka. Hol. 153.

Zablknouti, aufflackern. — **kde. Na** střeše zablklo a už byla celá střecha v ohni. Na Ostrav. Tč.

Zabloudil, a, m., mlýn u Chýnova. PL. — **Z.**, osob. jm. Mor. Šd.

Zabloudilost, i, f. = *pobloudilost*. Phld. I. 4. 160.

Zabloudilý, verirrt. Z. chodec. Vrch. Odpustiti z-mu synovi. Lipa 333. — **kde.** Člověk **na** bezcestí z-lý. Us.

Zablouditi, bluď, bloudil, zen, ení; *zabluzovati*, sich verirren, irren, sich vergehen, irre o. fehl geben. V. — **abs.** Ani ty bys byl nezabloudil, kdybys se byl někoho zeptal. Us. Tč. Kdo se tuze ptá, zabluudí. Dch. Páslo děvča krávy v tom zeleném háji, krávy potratilo, samo zabloudilo a věil neví kady. Brt. P. 86. Zabloudí-li někdo, ať si vzpomene, s kým na štědrý večer jedl jablko a hned trefí všude. Us. na mor. Val. Vck. Ostatně vz Mus. 1855. 51. Hleď, abys nezabloudil. Lb. Musel si zablúdit, keď si k nám prišiel (když někdo po dlouhém čase někam přijde). Na Slov. Zátur. Cesta v příkladě, jíž kdo jde, nezablúdí. Hus I. 473. - **kde**: v lese, Rk., v městě. Vrat. Šla děvečka do háječka, zablúdila v lesi, potkala tam bednaříčka, co obruče nosí. Sš. P. 348. Nezablúdí v odmrtech a nápadiech, jedné ač nezřízeně odmrti vzal by. Hus III. 192. U vleře z. Št. Kn. š. 8. — **odkud**: z (s) cesty. Vrat. Vz Z. Jistě daleko sú ti od Janova života zablúdili; Lidé daleko sú zablúdili od tohoto Kristova naučenie. Hus II. 18., 274. — **kam**: na bezcestí. Jg. Opýta sa ma gazda: Valach, kde ti beranec? Ja mu poviem: Hia, gazdo, kdeže beranec! Keď som pásol na úslni stádo, zablúdil beranec do húšťavy a tam ho čert vzal. Dbš. Sl. pov. VIII. 45. Z. na cestu nepravou. Us. Z. k děvčeti hezkému Er. P. 445. — **kam kudy**. Zabluzovaly k nám okny blasy. Kos. Ol. I. 176. — **jak**. Z. řízením božským. Har. II. 227. Zablúdili smrtedlným hřiechem. Št. Kn. š. 27.

Zabloudati se = *zablouditi*. — **kam**. Někdy zabloukáme se do slepé ulice. Pk.

Zablouzení, n. Vz Zablouditi.

Záblud, u, **záblu dek**, dku, m. = *zablouzení*, die Verirrung, der Irrweg, Irrthum. Z. někomu prominouti. Kamar.

Záb luda, y, f., escalonia, die Eskalonie, rostl. Z. pryskyřičnatá, e. resinosa, červená, e. rubra, borůvková, e. myrtiloides. Vz Rstp. 687. — **Z.**, die Irrfahrt. Kln. Bs. 207.

Záblu dek, vz Záblud.

Zablúditi, vz Zablouditi.

Zabludlivý, irrgängig. Šm.

Zábludný = *se zábludem spojený*, irr-, Z. plavba, Mus., cesta. Měst. bož. Z. zahrada, Us., skalí (bludné kameny). U Jič. Kšť. Dido žádala slyšeti příběhy jeho zábludné plavby. Cimrh. 316.

Zabludov, a, m., něm. Zabludow, ves u Letovic na Mor.

Zabludovitý. Z. rostliny, escaloniеae: záblu da. Vz Rstp. 686.

Zabluhouti = zahnati? Leg.

Zabluňkati, *zabluňknouti* = počíti *bluňkati*. Vz Bluňkati. Ros. — **se**, sich wohin verirren. Kamsi se zablunkal a včil nemůže najít cesty. Mor. Šd.

Zablýskati, vz Zablesknouti.

Zablýsknouti, vz Zablesknouti.

Zablyskotati se, erglänzen. Až zablyskotajú sa krásne zlaté jabl'ka. Dbš. Sl. pov. I. 224.

Zablyskovati, vz Zablesknouti.

Zábnouti, *zibnouti*, ul a zábl a zíbl, utí, = *stydnouti* (o živých bytostech), kalt sein, Kälte leiden; frieren. — **abs.** Zábnu zde. — **komu.** Zábnou mi ruce. Us. — **proč**: ze strachu z. L., Šm.

Zábnutí, n., das Kaltsein, Kälteleiden; Frieren. Bern.

Zabobněti, vz Bobněti.

Zabobon, u, **zabobonek**, nku, m., *zabobony*, *zabobonky* = *poboněk, pověra, pořekadlo*, der Aberglaube, abergläubisches Zeug. Na vých. Mor. Brt., Vck. Také ve Slez. Šd. Vz Baliga, Zábona.

Zabobrovati = *zavrávorati*, stolpern. Ros.

Zabočenec, nce, m. = zpurák, kdo zpurně do země hledí, se škaredí, der finster schaut. Slez. Šd. Cf. Zábоj.

Zabočení, n., die Einlenkung, Einschwenkung. Dch. Naskytla se mu vhodná příležitosť k z na jinou stranu. Ddk. V. 184.

Zabočený; — *en*, *a*, *o*, eingelenkt, eingeschwenkt.

Zaboči, n., das Wammen. Z. pižmové, Bisam-, popelčí, Fee-. Hek.

Zabočiti, il, ení; *zabočovati* einschwenken, einbiegen, einlenken. — **odkud**: s cesty. Rk. Z. od silnice pu cestě vedlejší. Dch. Z hádek v koleje jiné z. Ves. I. 54. — **kam**: **do** proudu, Dch., do lesa, Sá, na pěšinku, na levo, na pravo, k řece. Us. Z. v kfovl. Osv. V. 638. Z. na scestí. Ib. VI. 50. (Pdl.) Z. od cesty stranou. Us. Pdl. — **se na koho**: Škaredě se naň z-čil, schief anschauen; vom Vieh = sich zum Stoss anschicken. Mor. Šd.

Zábod, u, m. = *zabodení*, die Einstechung. Jg Z. rýče, der Spatenstich. Dch. — **Z.** = *bodení ostruhou*, die Anspornung — **Z.** = *běh zábodem způsobený*, der Galopp. Jg.

Zabodati, vz Zabodnouti.

Zabodákati, *zabohdákati* — ,bohdá' říci. Ros

Zábodek, dku, m., der Schnäpper an der Mündung der Balglinse Šm.

Zabodení, n. = zabodnutí. Us. — **Z.** = koňská nemoc. Oh. — Vz Zabodnouti.

Zabodený; — *en*, *a*, *o*, eingestochen, eingesteckt, hineingesteckt. K tej se ráně znám, k z-nej v mšku se neznám. NB. Tč. 106. Vz Zabodnouti.

Zabodnouti, ul, ut, utí; *zabůsti*, bodu, bodl, den, ení; *zabodati*, *zabodávati*, *zabodovati* = *vbodnouti*, *zapíchnouti*, *zakláti*, hineinstossen, hinein-, anstechen; *bodením raniti n. usmrtiti*, mit einem Stich verwunden o. tödten, todt stechen Jg. — **co, koho**: kopl. D. Z. koně = ostruhu mu do živého vraziti (Ros.), ostruhou ho bodnouti; bodenim usmrtiti. Aby jej, jsa při trunku, nenazil neboli zabodl. NB. Tč. 31. Slunce žáry parné ve skály vaše peroн neustále, žhavé střely zabodají. Vrch. A když jemu to vreco opäčit chtěl, on zabodl koňa svého a odjel. Let. Mtc. sl. VIII. 1. 79. To mě tak zabodlo, das ergriff mich, schmerzte mich so sehr, dass ... Us. Šd. — **(si) co kam.** Z. si trn do nohy. Us. Smrť zabodla ho v srdce. Sš. P. 11. Naňho sa tehdy vydá a krutý do ťavého zabodne čriela tesák; Svatopluk mocnú jedlu hodí, do pravej sa zabodnula tato lopatky. Hol. 146., 153. — **kam čím.** V tom zatočiv sa krutým zabodá do koráby tesákom. Hol. 282. — **koho čím**: někoho koplm, Troj., koně ostruhou. Zabodl ho

nožem. Us. Šd. — se. Jelen se zabodl (stanul v měkké půdě), hat sich eingeschlagen. Šp.

Zabodnuti, n., vz Zabodnouti.

Zabodnutý; — *ut, a, o*, vz Zabodnouti.

Zabohdejtiti = ,bohdej' říci, ,gebs Gott' sagen. Us.

Zabohovanec, nce, m. = člověk surový, ein roher Mensch. Na Slov. Plk.

Zabohovati = Boha jmenovati, Boha se dovolávati. Vz Bohovati. Šd., HVaj. BD. I. 119.

Zabohuvanica, e, f. Jeho duše je nie nějaká do stromu zakliata nebožka, z-ca, v ňom samom len jsúca. Hdž. Větín 99.

Záboj, e, m. = *nástroj ku tlačení oleje*, die Oelpresse; *olejna*, die Oelmühle. Lněnému semének a pleveli stejně se daří v z-ji. Č. M. 7., Us., Koubl. — **Z.** = *co po vytlačení oleje zůstává, rmut, olejové (olivoré) luštiny, opoky*, der Oelkuchen, Leinkuchen; *též zadní olej*. Kom., Reš. — **Z.** = *koláč pozůstalý po vytlačení lněného semene, pokrutiny*. Chléb jak záboj (černý). U Hostýna a j. Nvk., Vck. Když ze stěru se olej vytlačí, zůstává záboj, *zábojec* t. j. koláč vymačkaný. Mor. Šd. — **Z.** = *mláto*, die Träber. Vz Patěrky. — **Z.** = *voštiny*, die Wabe, Wachsscheibe, der Wachskuchen. Na Slov. — **Z.** = *domek a lis k vybíjení vosku*, das Presshaus zum Wachsziehen. Dbš. Obyč. 100. — **Z.** = *železný kůl*, kterým se díry do země dělají, do kterýchž se pak tyčky na chmel, na jetel atd. zastrkují; jinde mu říkají *průboj, průražec, sochor*. Vz Průboj. Na Mor. Brt., Nl., Vck. — **Z**, ein finster sebauender Mensch, Sonderling. U Místka. Škd. Vz Zabočenec. — **Z** jméno hrdiny. Rkk., Pal. Rdh. I. 158., Tk. I. 4., Sbn 21., 30., 41.

Zábojce, e, m. = *vrah*, der Mörder. Vlč., Kkš. K sl. j. 66.

Zábojčí, = *vražedný*. Vlč.

Zábojna, y, f. = *olejna*, die Oelmühle. Us. Vz Záboj.

Zábojnice, e, f. die Oelmüllerin. Bern.

Zábojnický, Oelmüller-.

Zábojnictví, n., das Oelmüllerhandwerk.

Zábojník, a, m. = *olejník*, der Oelmüller. Vz Záboj. = **Z.**, osob. jm. Vz S. N. Z. Jiří, † 1672, čes. spisov. Vz. Jir. H. I. II. 343.

Zabojovati, = *obojovati*, bekriegen. — **co**: Moravu. Krok.

Zábojstvo, a, n., der Mördertross. Šm.

Zabola = zabyla. Vz Zabyti.

Zabolení, n., vz Zaboleti.

Zaboleti, el, ení, *zabolívati*, anfangen wehe zu thun. — **abs**. Pravda nezabolí. Čch. L. k. 20. Tancovaly od poledne do večera a Bětušce nohy neustaly, aniž zabolely. Er. Sl. čít. 30. — **koho**. Pol'ovníka, keď ten rozkaz počul, zabolela hlava; ale co že? zprotivit sa nesmel. Dbš. Sl. pov. I. 273. Z-la mne hlava. Ros., Sych. Že mě tak uvítal, velice mně to zabolelo. Us. Šd. Co to máš, děvečko, co to máš za líce? dyž na tě pohlednu, zabolí mě srdce. Sš. P. 217. To ho zaboľalo srdce velmi. Mt. S. I. 63. A keď bulia kozačina po tom širom poli, oj či teba, Ivasenko, srdce nezabolí. Btt. Sp. 181. Keď na teba pozrem, srdce ma zabolí. Čjk. 50. Král šel s hradu do Prahy a hned jeho hlava zabolela. Pal. Děj. IV. I. 365. Srdce ho zabolelo. Dch. — **od čeho**. Od dobrého slova jazyk nezabolí (rád popros, to tě nic neškodí). Pořek. Brt., Šd. Od toho horka mě hlava zabolela. Na Ostrav. Tč. — **koho kde**. Zabolelo mne tu v kadubku (v dutině prsní). Slez. Šd. Zabolela v srdci Hektora řeč. Lpř. Slov. I. 136. — **nad čím**. Srdce ho zaboľalo nad neborákom psíkom. Dbš. Sl. pov. I. 460.

Zabolívati, vz Zaboleti.

Zabolvaniti = *zabalvaniti, zatarasiti*. — **co komu jak**. Pravda je, že nám tito takýto ľudia cesty národních našich úmyslov paromsky zabolvanili. Hdž. Větín. 130.

Zábona, *zábonka*, y, f. = *klam, podvod*, die List, der Betrug. Vz Zabohon.

Zábor, u, m. = *zabrání*, das Wegnehmen (mit Gewalt) kn př. země. Bf., Šd. exe.

Zábora, y, f. = *ploská stěna lodí*, flache Schiffswand. Berg.

Za borem, samota u Mirovic. PL.

Zaboření, n., das Einsinken. Vz Zabořiti. V horn. das Zubruchegehen. Bc.

Zabořený; *-en, a, o*, eingesunken. Vz Zabořiti.

Záboří, n., něm. Zabor, ves a) v Kutnohorsku u Labské Týnice, b) ve Skutecku u Chrudimi, vz S. N., c) u Vernířovic, d) u Blatné, e) u Prachatic, f) u Mělníka, g) u Protivína, h) u Malé skály v Turnovsku; něm. Saboř, ves u Budějovic; něm. Söberle, ves u Král. Dvora; Z. nové, Klein-Söberle; Z. dolní, Nieder-S., tamtéž. PL., Tk. I. 444. IV. 174., Blk. Kfsk. 134., 939., 1062., Sdl. I. 192., 195, III. 113. — Ze Z. Václ., spis v 16. stol. Vz Jir. H. I. II. 343., Sbn. 856.

Zabořilý = *zabořený*, versunken, eingerannt. — **kam**: ve předsudky, v nevědomosti. Dch.

Zabořiti, il, en, ení; *zabourati*. — **co** = *bořením zandati, zaházeti*, verschütten. Us. Z. sklep. Kld. II 126. — **se**. Šachta se zabořila, ist eingesunken. Us. — **se kam**. Těžko se jde, nohy se zahořují do sněhu. Šd. Tužka se při rýsování do vlhkého papíru zabořuje. Šnd. Z. se do bahna. Us. Hlava jeho byla zabořena do peřin. Hrts. Jeho ruka v hustou srsť se zabořila. Vrch. V kadeř prsty zabořil. Vrch. — **kde**. V písku ve sněhu se to zahořuje, že nelze mnoho ujíti. Us. Šd. — **se kam jak**. Z. se hluboko do peřin. Hrts.

Za borkem, samota u Mníška.

Záborná, é, f., ves u Polné. PL.

Zaborov, a, m., něm. Zaborow, ves u Hořic. PL.

Zaborovi, n. = *místo za borovým lesem* — **Z**., jm. několika chalup u Lanžova.

Záborská, é, f. Z. z Brloha. Vz Blk. Kfsk. 920.

Záborský, ého, m. Z. Jonáš, básník a spisovatel sloven., nar. 1812. Vz S. N., Šb. H. I. 308. — Z. z Brlobu, stará rodina vládyká v Prachensku. Vz S. N., Sdl. III. 37., 96. Blk. Kfsk. 1457. — Z. Petr. Vz Jir. H. I. II. 343.

Záhořský kostel, vz KP. I. 111.

Zábory, vz Záboří. Sdl.

Zabosorování, n. = *u-*, *začarování*, die Bezauberung, Verhexung. Na Slov. Bern.
Zabosorovaný, *-án*, *a*, o = *u-*, *začarovaný*, bezaubert, verbext. Na Slov. Bern.
Zabosorovati = *začarovati*, *omámiti*, *učarovati*, bezaubern, verbexen. Na Slov. Bern.
Zábotní nůž, ein Messer, das im Stiefel eingesteckt getragen wird. Igor. 7.
Zabouchati, vz Zabouchnouti.
Zabouchnouti, chnul a chl, ut, utí; *zabouchati*, puffen, klatschen, platzen. — **abs.** Někdo zabouchl. Něco tu zabouchlo. No ti iste už spia, pomyslela si; ale predca pre lepšiu istotu zabúcha: Či spite? či čujete? Er. Sl. čít. 65. — **co:** dvéře (přiraziti je). Us. — **čím kam:** klepátkem na dvéře. Us. Zabúchal pesťou na dvere. Dbš. Sl. pov. I. 241. — **kdy kam.** A v tom zabúcha na bránu a domahá sa do nútra. Lipa 318. — **koho** = *zastřeliti*. — **se do koho (jak):** do děvčete (zamilovati se) až po uši. Jg., Vck., Vrů., Tč., Dhn.
Zabourati, vz Zabořiti.
Zabouřiti, il, en, ení = *začíti bouřiti*, anfangen zu lärmen, zu donnern. Ros. — **abs.** Zabouřil (= hněvivě se rozkřikl). Sbr. Zaj. kr. Vác. 742. — **si** = *zahýřiti si*. Dokud je člověk mladý, rád si zabouří. Us. Kšt. Vz Zabůřiti.
Zabožiti se = *doložiti se Boha*, *zadušovati se*, bei Gott betheuern. Na Slov. Koll. Hm, ja sa na moj' veru ani raz nezabožím. Phld. III. 438. — **se komu.** Never šuhajovi, čo sa ti zaboží, ako tomu psovi, co po ceste beží. Sl. ps. 371. Z. se komu. Us. Sd., Dch., Tč. — **se kým.** Z. se všeckými svatými, že . . . Na Ostrav. Tč.
Zabrabeniti se = *zapáliti se*, *býti jako brabenec* (mravenec), erröthen. Ten se z-nil. U Kr. Hradce. Kšť.
Zabráborati, vz Zavrávorati.
Zábradek, dku, m. = zaříznutý a tlustší konec brdce u vah vozových, aby se prostraňky nesmekaly (aby nesjížděly). V Bystersku. Sn.
Zábradelní, vz Zábradelný.
Zábradelník, u, m., ve stavit., der Geländerbaum. Šp., Zpr. arch. IX. 56.
Zábradelníkovitý, Geländerbaum-. Z sloup. NA. I. 162. Vz Zábradelný.
Zábradelný, Geländer-. Z. sloupek či bradáč, die Geländerdocke. Šp. Z. zeď. Pdl. Vz předcházející.
Zábradka, y, f. = *zářez*, *vrub do cepu*. Vz Cep (dodatky). Na Zlinsku. Brt.
Zábrádko, a, n. = *zábradlí u dětské postele*. U Písk. L. Šbk.
Zábradlí, zábradlo, a, n., das Geländer, die An-, Brustlehne. Z-dlo na zdi, V., na schodech, Us., sloupové, Nz., v kostele, vz Kostel. Lavice se zábradlím. Us. Z. u řím. a řee. divadel a mostů. Vz Vlšk. 39., 40., 70. Úřední z., die Amtsschranken, J. tr., mostní (mostn), das Brückengeländer, u okna, die Brustlehne. Nz. Zděné z. mostu, die Parapetmauer der Brücke; z. k zahrazení cesty. Dch. Z. laťové, das Lattengeländer, Šp., lodní. Osv. I. 84. Schody se z-dlím. Tč. Již seděli páni okolo zábradlí, již se sokové potýkali. NB. Tč. I. 178. Opřevši se o z. pavláčky podívala se do koluy. Šml. Zábradla neb opaženie domu k krokvám zavěšeno bývá. Hus III. 23. Na z-dlech chrámových. (Luk. 4. 9.). ZN. Okolo střechy položitá z-dla zdělána byla, aby odtud někdo nespadl. BR. II. 16. a. Vz Poruči. — *Z-dla* = *hradba*, die Mauer. Dal. Múdrosť poslala své děvky, aby provolaly na branách a na z-dlách městských (ad moenia civitatis). BO. — **Z.** = *síť lovecká s každé strany tenat rozestřená, aby nic neuběhlo*, die Schlagwand beim Treibzeug, die Steckleiter. Šp. Z. = nálevkovitě postavená tenátka při lapání koroptví rukávníkem, das Geleiter. Škd. exc.
Zábradlice, e, f, die Geländerschaft Us.
Zábradliti, il, en, ení = *zábradlím*, *hradbou opatřiti*, *ohraditi*, mit Geländern versehen. Lex. vet.
Zabradlo, a, n., vz Zábradlí.
Zábradlový, Geländer-. Z. most, trám. Zpr. arch. VIII. 95.
Zábradník, u, m. = *bradáč*, die Geländersäule.
Zabraknouti, knul a kl, utí = *brakem se ztáti*, *dojíti*, *nedostávati se*, *chyběti*, zu Ende gehen, mangeln, fehlen. — **abs.** Pro ty všecky příčiny stalo se, že zabraklo či došlo víno. Sš. J. 38.
Zabrakov, a, m., Zabrakau, Hof, dvůr u Strakonic. PL.
Zabrana, y, f., die Verwehrung, das Verbot. Šm.
Zabráňnti, vz Zabrániti. Na Ostrav. Tč.
Zabřančeti = *zabřinčeti*. Na již. Mor. Sd.
Zábranek, nku, m., der Eggebalken. Šm., Šmd.
Zabránění, n., das Verwehren, Verbieten, die Verwehrung. Bern. — **Z.** = *zavlácení*, die Eineggung. Bern.
Zabráněný; *-én*, *a*, o, verboten, verwehrt. — **Z.** = *zavláčený*, eingeeggt. Bern.
Zabřančti = *zacinkati*, erschallen, klirren, dröhnen. Na Mor. Vck., Tč., Mtl. Jak ji (ratolesť) ulomil, zabřănělo to, jak by zvonkem zazvonil. Kld. II. 154. Drcml nohou o něco, zabřánělo to. U Rožn. Bayer.
Zabrání, n. (od zabrati se), das Zieben, Hinziehen, Gehen, die Hineinziehung, der Gang. Bern. = **Z.**, das Einnehmen, die Einnahme, Besetzung. Z. země nějaké. Šmb. S. I. 29., Sdl. III. 108.
Zábraní, n. = *krajina za branou*, die Gegend vor dem Thore (vor der Stadt nsw.). Stat 1871. 148. On je ze z. Dch.
Zabránidlo, *zabranidlo*, a, n. = *co zabraňuje*, die Wehre? Ros.
Zabranitel, e, m., der Verwehrer.
Zabrániti, il, én, ění; *zabraňovati* = *nedopustiti*, *zameziti*, verwehren, verhüthen; *branami zavléci*, zueggen. — **abs.** Bránili, bránili, zabránic nemohli; nebrance, nebrance (nebraňte), bo nezabranice (nezabránite). Sl. ps. 57. — **co.** Hoc byste branili i troma branami, ta nezabraniee ľubosc medzi nami. Sl. ps. 57. — **(co) komu, čemu (s infinit.).** Zabránili lidu hřešiti. Br. Zabránil mu tam jíti. Troj. To ti žádný nezabránil.

D. Z. lodím přístup do zálevu. Sych. Pán Bůh ti zabránil širým světem chodit. Us. Tč. Otec mi zakazuje, máti mi zabraňuje, tvoja nebudem. Sl. ps. Frajerečka pyšna za druheho išla, nemožem jej zabranic. Sl. spv. I. 14. Dyž nám to zabrání tvá mutička milá, naříkať si budu, že sem ťa ztratila. Čes. mor. ps. 175. Nebylo tu nikoho, jenž by mu byl zabránil vtrhnouti do země. Ddk. IV. 26. Žádný nezabrání ptáčkovi lítati, jak mně zabraňujú děvče milovati. Sš. P. 599. Růži vykvitnúť nik' nezabráni. Sldk. 7. A to jest nám zabráněno; Nižádný nemůž zabrániti člověku Boha milovati. Hus I. 354., III. 166. — **komu v čem (proč)**. Er. P. 472. Že řád sv. Norberta neuvedl také do Moravy, v tom zabránila mu toliko smrť. Ddk. III. 184. Avšak okolostojičnosti mu (Pavlovi) v tom obojíkráte z-ly; Ale v tom mu z-li židé. Sš. II. 236., Sk. 232. V čemž ona z přátelství mu zabraňovať nechce. Kká. Td. 66. — **odkud**. Zabráněna jest rána ot israel. lida. Bj. — **co čím**. Ž. wit. Mohl všem ostana tamto zabrániti mocí svoji, aby jemu škody učiniti nemohli. Sš. J. 64. — **koho** = protegere, chrániti. Zabráníu jeho. Ž. wit. 90. 14. — **(komu) čeho**. Byloť zajisté třeba z. pomocem válečným vstupu do Slez. Ddk. II. 353. Tu zloch veškery koury a kohouty v Sidečku skoupil, aby všeho kuropění zabránil. Sš. P. 478. Zdali vody kdo z. může, aby . . . Sš. Sk. 127. — **aby — ne**. Z. nemůžeme, aby zima nepřišla. Br. Kdož by byl mohl kronikáři z., aby nepověděl pravdy? Dk. II. 450 Zabráněno jest kněžím, aby viece nebrali peněz. Bj. Vz Brániti, Zápor. — **komu, čemu (inft.)**. Zabránili lidu hřešiti. Br. Zabránil mu tam jíti. Let. To ti žádný nezabrání. D. Z. lodím přístup do zálevu. Sych.

Zabraňovací, verhindernd. Z. věta, vz Věta. Z. konjuktiv, conj. prohibitivus, značí zákaz, výstrahu, obavu. Ndr. 352.

Zabraňovatel, e, m., der Abwehrer. Lpř.

Zabraňovati, vz Zabrániti.

Zabranský, vor dem Thore liegend. Dch., Stat. 1871., Světoz. 1878., Šd. Z. perníkář. Us. — **Z.**, osob. jm. Šd. — **Z.** mlýn, Zabraner Mühle, u Rakovníka.

Zabraňující léky, praeservantia (remedia), Praeservativmittel. Nz. lk.

Zabraný; *-án, a, o,* vz Zabrati. Z. kořisť. Cimrh. M. 288. — **od koho**: krajiny od vítězů zabrané. Šmb. S. II. 128. — **v co** = *pohroužený*, vertieft. D. V zábavu z., ve hru z. Us. Byli v hovor z-ni. Vlč.

Zabrati, beru, bral, án, aní; *zabírati* = *začíti bráti*, anfangen zu nehmen, tief hineingreifen; **se** = *pustiti se k čemu, pohroužiti se*, wozu schreiten, sich einlassen, versenken, vertiefen; *zajíti, zajeti, jeti, odjeti*, verreisen, sich begeben. Jg. — **abs.** Dnes je zabráno (nebe zamračené). Us. Sd. — **(se) kam (do čeho, v co, k čemu, nad co, pod co, nač, mezi co)**. Hák x zabírá nad palec *u* a hák y pod palec v. NA. IV. 155. Což se do těch peněz zabral. Ros. Cévy zabírají do palců. Vys. Z. se do lesů, do hospody, Ros., do učení, do spaní. Us. Z. se v práci. Us. Zabral se (přišel) k nám. Us. Kam jsi sě tu zabral? Wo bist du daher gerathen?; V živý rozhovor s někým se z.; do věci se z. (sich vertiefen); z. se do práce; nemoc se do něho z-la; zcela do sebe zabrán; tak daleko se zabral, že . . .; v myšlénky se z.; do boje se z. Dch. Kolo zabírá do pastorku, das Rad greift in den Trieb. Šp. Z. se do čtení. Us. Zabral se do učení, do knih. Us. Je to podivná věc, jak člověk se může do něčeho z., že i ve snu se tím obírá. Us. Tč. Z. se na vojnu, k vojákům, mezi koňáky (zur Kavallerie geben). Mor. Tč. Byli příliš zabráni do událostí domácích. Ddk. II. 450. Letopisec nechce se hlouběji z. do příčin schůzek takových. Ddk. III. 87. Zabralo se ubožátko ve spaní; Ale, chceš-li duško, k sobě tě zaberu. Hdk. C. 129., 291. Ten zaberal pryč, žeby ho ani všetci čerti neboli dohonili; Ako to náš šuhaj vypočúval, zabral sa do mesta. Dbš. Sl. pov. I. 107., 145. I vrúcný blízkého tedáž sa do chrámu zabírá. Hol. 9. Kde zub se v zuby zabírá; Zabrán v dumy. Čch. Bs. 140., Petrkl. 42. Duše zabírá se v líbeznou harmonii všehomíra; Z. se do hovoru. Šml. Zabral se v šer upomínek; V hluboké se zabrať dumání. Vrch. Z. se na cestu. Šd. Kolo do kola zabírá; Kola zubená v sebe zabírají. NA. IV. 3., 16. Do dalekých krajin se zabrali. Ler. Z-li se na sněm říšský do Řezna; Táboři zabrali se dosti hluboko do zásad metafysických; Když viděl, že král Fridrich osobně byl se zabral na cestu až do Terstu; Lidé nepokojní zabrali se do nadřečených tří měst; Do líčení jednotlivých těchto výjevů nelze zabírati se; Pan Vilém zabrav se ku králi osobně, vyjednával s ním o to. Pal. Děj. I. 1. 167., IV. 1. 86., 95., 96., 100., V. 2. 110. (Šd.). V hloub myšlének se z. Mch. Z-li ho k vojsku. Phld. IV. 17. Pramáličko chybelo, že nezabrať ju na ramená. Phld. IV. 28. Zabrať se k velikému houfu = umřel. Us. Tkč. — **co**. Děj zabírá dobu dvou let, umfasst. Dch. Mne to nejvíc zabralo (já toho nejvíc užil). Us. Vk. Z. místo (einnehmen), město. Dch. Musíš oboje z. (untergreifen). Šd. Z. nějakou zem (osaditi). Us. Praha, ta tatlaka zabrala (mnoho stála). Us. u Dobruš. Vk. Zabrali Vodňany. Let. 6. Co ti uherští rebellanti popáchali nercili naše všechny majetnosti zabrali. 1738. Nepřítel vše zabral a vyloupil. Mus. 1880. 27. Vzal sítě a šel lovit; lovil, lovil, ale nemohl nic zabrať. Slov. Poh. 35. A čo zabrať nemôžu, popáľa. Zbr. Lžd. 227. — **komu (co, čeho)**. Ty mu toho zabereš (neurčitou měrou). Puchm. Z. někomu statky (in Besitz nehmen, entreissen); Zabírá mi to mnoho místa; Zabral mu místo. Dch. Velice si to zabírá, sich zu Herzen nehmen; es steckt ihm immerfort im Kopfe. Us., Šd., Sd. Aby si to tak nezabírala (nebrala k srdci). Mor. Kd. Ten mu zabere (dá). Šm. — **kudy**: strmou (odejíti). Na Slov. Sl. ps. — **kdy**. Zabrav se **před** léty do úkolu svého. Pal. Děj. I. LIII. Zabral se včera do práce. Us. — **jak**. Zabral se do toho celou duší. Us. Zabral se (zamiloval se) do ní o sto šest (er hat sich bis über die Ohren verliebt). Dq. exc. — **se kam čím**. Zabírati se ně-

jakon prací. Us. Řečí svou daleko se z. Ler. Z se **do** něčeho mysli. Chmel. — **co v čem**. Daleko v podniknutích se zabrati. D. — **se nač.** Zabralo se na déšť (je deštivo). Us. — **se nad čím.** Ona se nad tím zabrala (nahm sich zu Herzen). Na Zlínskn. Brt. — **s infinit.** Lovec sa zabral lesom polovať. Phld. IV. 4

Zábratné, ého, n., ves v Budějovsku. Vz Blk. Kfsk. 655.

Zabratý = *zabraný*, weggenommen. Boi v noci prepadený, jeho dom podpálený a všetko, co mal, zabraté Na Slov. Klčk. Zb. III. 16.

Zabrávati se, vz Zabrati.

Zabravenčiti = *zamravenčiti*, mit Ameisen erfüllen. — **co**: pole, strom. Na Ostrav. Tč.

Zabrázdění, n., die Einfurchung. Bern.

Zabrázděný; *-ěn, a, o*, eingefurcht, mit Furchen versehen. Bern

Zabrázditi, il, ěn, ění = *brázdu učiniti*, eine Furche ziehen, mit Furchen versehen, einfurchen. Bern. — **kde.** Zabrázdil jest **po** všech krajích (occupavit terminos). BO. — **Z.** = *pochybyti, přenáhliti se*, fehlen, sich übereilen, übereilt handeln. Dch.

Zabrázdník, u, m. = *klín u pluhu*, kterým se pluh řídí, aby buď menší bnď větší brázdu bral, ein Stöckel zum Richten des Pfluges.

Zabrcadla, pl., n. = staré krámy, harabúrdí, das Rumpelzeug. Na mor. Valaš. Vck.

Zabrèknúť = *zablknúť*. — **se komu kde odkud.** Len tu už pri samom vrcnu zabrčkne sa mu taký plameň z úst, aký nikdy pred tým. Dbš. Sl. pov. I. 108.

Zabrdati, vz Zabrdnouti.

Zabrdí, n., něm. Sabrdj, ves u Husince; něm. Sabert, ves u Čes. Dubu. PL. Cl. Blk. Klsk. 537., 805.

Zabrdnouti, dnul a dl, ut, utí, *zabrdati*. Na Slov. Vz Brdnouti v dodatcích. — **kam.** Vari ťa dač vodilo, že si **do** toho zabŕdol. Mt. S. I. 111. — **se kam.** Že sa **do** nás tak nězabrdajú jako tito. Na Slov. Phld. I 1. 42.

Zabrdovice, dle Budějovice, Obrowitz, předměstí brněnské. — **Z.**, něm. Zabrdowitz, vsi a) u Křence, b) u Pohořelic. PL. Vz Blk. Kfsk. 529., 546.

Zabrdovický klášter. Ddk. V. 49., III 294.

Zábrdský, jm. pasek u Vsetína. U Zábrdských. Vck.

Zabřečeti, el, ení, ein wenig plärren. Tč.

Zabředlosť, i, f., die Versunkenheit. Z. ve hříších. Sš. J. 16. (Hý.).

Zabředlý, bineinversunken. — **v čem**: v dluzích, stark verschuldet. Chmel., Šm. Svět ve hříších z-lý. Sš. J. 55.

Zabřednouti, nul, utí; *zabřésti, zabřísti*, bředu, dl, dení = *bředu zajíti, hluboko vbřésti, brodu chybiti, s brodu sjíti*, zu tief hineinwaten, in Schlamm, in Tiefe gerathen; *zaplésti se, zavésti se v něčem*, tief hineingehen, sich vergehen, auf Abwege gerathen, Jg. — **abs.** On hrubě zabředl. Ros. Zabředl velmi (zadlužil se). Vz Dluh. C. **v čem**: v dluzích. Šm. Z. daleko v něčem. Reš. Z. hluboko ve fanatismu náboženském. Mus. 1880. 486. Jak člověk v bludech a pochotech zabředuje. Sš. I. 123. **kam (jak). Do** tělesné chlipnosti. Scip. *Čelem protřelým* do kaliště neřádů se zabředli. Žalansk Mlčením ne snadno zabředneš. Reš. Z. v hříchy, D, v mnohé marnosti. Scip. Z. do krajnosti, v krajnosti, in Extreme verfallen Do dluhů po bradu z., tief in Schulden gerathen. U papeže jsú pilnějšie jeho apoštolé oslíc a mezkyň než duší, jenž sú v blátu hřiechóv zabředli. Hus II. 362. A tam (v odporu tom proti víře křesťanské) *duchem* zabředl. Sš. Sk. 101.

Zábřeh, u, m., *zábřeží*, n., *zábřežek*, žku, m. = *místo za břehem*, das Uferland, der Kai. Us. Z místa na místo sa hádže jak ryba, keď prudké vyhodí ju na zábrehy vání; Pevný v tom tábor opustí a spěšnými letí na moravské zábřehy skokmi. Hol. 45, 137. — **Z.**, u, m., město na Moravě v Olomoucku, Hohenstadt. — **Z.**, něm. Zabřech, ves u Mor. Ostravy. — *Zábřežan*, a, m., der Bewohner von Hohenstadt. — *Zábřežský*, *zábřeský* — Vz více v S. N., Sdl. I. 124, Žer Zps. I. 126., 204., 254., 259.

Zábřech, u, m = *zaštěknutí*. Cl. Břechati, Zabřechati. Mor. Šd.

Zabřechati = *zaštěkati*, aufbellen. Pes zabrechach. Na Slov. Šd. Ak ideš krasť a chceš, aby pes na teba nezabrechal. Dbš. Obyč. 94.

Zabřenčeti = *zabřinčeti*. Č.

Zabreptání, n, vz Zabreptati.

Zabreptati = *začíti breptati*, anfangen zu schwatzen. — **co.** D. — **Z.** = *breptáním zamluviti, zatlampati*, vermurmeln, verreden. Ros. — **se**, sich verplauschen. Tč.

Zábřesk, u, m. = *zabřesknutí*, *svítání*, *zábřeska*, diluculum, die Dämmerung, das Tages-, Morgenlicht. Vz Zabřezk. Z. myšlénky zašlehl mým mozkem. Hrts. Zábřesk slunce, blaha; Nad knihami mne časem z. jitra pozdravil svým jasem. Čeh. Bs. 68., Mch. 51., 59. Aj temný zarudá blankyt v zábřesku lahodném. Sš. Sm. bs. 113. Z. vášní. Osv. V. 640.

Zábřeska, y, f. = *zábřesk*.

Zabřeskání, n. = *svítání*. Vz Zábřesk.

Zabřesklý = *nakyslý*, säuerlich. Šp. Z. pivo. Us.

Zabřesknouti se, skl. utí; *zabřeskati se, zabřeskovati se* = *svítati, počínati světlo býti*, dämmern, tagen. Pulk., Bl., Šf. Když zabřeskovalo se. BR. II. 290. b. — **se kde.** Zabřesklo už na východě, slunečko brzo vyndě. Mor. Tč.

Zabřeštěti, vz Zavřeštěti.

Zábřez, i, f., ves u Poříčan.

Zábřezek, zku, m. = *zábřezk*. Exod. 14. 27., Listy filol. 1880. 130.

Zábřezí, n., Zahřes, ves u Miletína.

Zábřezk, zku, m. — *zábřesk* Ž. Gloss., Ž. Pod. 77., 34.

Zabřeznouti, znul a zl, utí = *březím se státi*, trächtig werden. Puchm.

Zábřež, e, f. = *zábřeží*. — **Z.** = *podezdívka okolo zdí ve dvoře.* U Vys. **Mýta.** Hrp.

Zábřežda, y, f. = *zabřeždění*, *zábřesk*, *svítání*, zastr. Ž wit. Na zábřeždě stanu ostanieše. BO.

Zabřeždění, n. = diluculum. Vz Zábřezk, Zábřežda. Až vezmu peřie v z. Ž. wit. 138. 9., Výb. 1. 63. Koř. brězg. Bž. 41. Ty povstaneš na z. opět. BO.

Zabřeždíti se = *zabřesknouti se*, dämmern, tagen. 1417. (zastr., posud na Slov.). — **se kde**. Nad Strečnom sa zabřieždilo, zajásaly hory. Ppk. I. 216.

Zábřežek, žku, m. = *nábřeží*. D. Vz Zábřeh. — **Z.** = *zájezek*, die Krippe (ein Flechtwerk). D

Zábřeží, n. = *zábřeh*. Z. mořské. Br. Že medveď ležl dakde v z. Čjk. 125., Jir. Ves. čt. 277. Z. mezi Dněprem a Donem, das Uferland. Šf. 1. 466. Po z. (po hrázi). BO. — **Z.**, ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 50.

Zábřežka, y, f. = *zábřesk*. Bibl. praž.

Zábřežný, Uferland-. Šd.

Zábřežský, vz Zábřeh.

Zabrebati = *zatarasiti*. Na Slov. Ssk.

Zabřiditi, ganz verschmieren, beschmieren, ekelhaft machen. Na Ostrav. Tč.

Zabřinčeti, el, ení; *zabřinknouti*, knul a kl, ění; *zabřinkati*, losklirren. — **čím**: šavlí. Us. — Ros. Z. ostruhami. — **kde**. On zabřinčel **na** kose; kosa zabřinčela **na** kameni. Us. Tč. *Něčím* na skle. — **komu**. Daj mi, Bože, synka, co na cimbál břinká, aby mi zabřinkal stoja u okýnka Sš. P. 224. — Vz Zabřinkotati.

Zabřinkati, vz Zabřinčeti.

Zabřinknouti, vz Zabřinčeti.

Zabřinkotati = *zabřinčeti*. **abs**. Ohromný sa na bok potočácí klesne Agilmund, zem pod ním zahrmí, padiě zabrinkoce zbrujstvo. Hol. 120. — **čím**. On sa tedáž na zem rútí a padlým zabrinkoce zbrojstvem. Hol. 151. Vz Zabřinčeti.

Zabřisknouti = *zavřisknouti*. Mor. Šd.

Zabřiskování, n. = *zabřeždění*. Neuzří ani z. vzcházejícíe zořie. BO.

Zábrk, u, m. = *zahřadování velikého ptáka* Myslivec jde na z. = do lesa vyzvědět, kam tetřev a p. pták zabrkne, zasedue. Šp.

Zabrknouti, knul a kl, utí = *usednouti* (o velikých ptácích). Šp. — **se komu** = *zařihnouti*, aufstossen, aufrülpsen. Zabrklo se mně. Mor. Šd. — **Z.** = *odhoditi*, weit hinschleudern. — **co čím**. Mor. Šd.

Zabrky, dle Dolany, něm. Čalnek, samota u Soběslavi. PL.

Zabrleti = *zabrněti*. — **komu kde**. Zabrlelo mně **v** ruce. Mor. Šd.

Zabrnčati = *zabřinčeti*. Na Slov. Keď peniaz zabrnčal. Lipa I. 17.

Zabrnčeti, el, ení = *zabřinčeti*. — **kde**. **Na** dvoře zabrnčia šable. Klčk. VI. 74.

Zabrněti, ěl, ění, anfangen zu dröhnen. — **komu**. Z-la mu ruka. Ros. — **Z.** = *zavrněti*, anfangen zu schnurren. — **komu**. Zabrň, kocurku, tomu dzicjatku, brňou, brňou. Sš. P. 737. — **Z.** = *zabrnčeti*. — **abs**. Zabrněly múchy a krava hned utekla do dědiny. Slez. Šd. — **Z. se** = *poklepati si*, *brněním čas promrhati*, zu plauschen anfangen. Zabrněli jsme se. Na Ostrav. Tč.

Za brodcem, osada u Borohrádku. PL.

Zábrodí, n., ves v Hradecku. Vz Blk. Kfsk. 530. — **Z.**, něm. Zabrod, ves u Kostelce; několik domků u Vimberka. PL. — **Z.**, zaniklá ves v Táborsku u Přílepova. Vz Blk. Kfsk. 647.

Zabroditi, il, ění, hineinwaten. — **kam**. Holena nevideła ani na krok pred sebou; čo ďalej, to do väčších závejov zabrodila. Dbš. Sl. pov. II. 48. — **se**, na Slov. = *urousati se*. Plk.

Zabrojiti, il, en, ení, *zabrojovati*, zu treiben, zu toben, zu lärmen anfangen. Ros.

Zabroněti (se), ěl, ění = *zardíti se*, *rozčervenati se*, *zapáliti se*, *zapýřiti se*, erröthen, sich roth färben. — **abs**. Noc sa už jasní a zpoza bája zabronely mladé zore. Sldk. 192. Lica moja sa nezabronejú a ústa moje už nezaznejú citom lásky. Sldk. 321. — **se komu**. Ale cože, vy jste múdrejší, hoc sa vám brady sotvá zabronely, a ja som byl neumný, hoc čas vybielil i vlas i fúzy moje. Klčk. V. 171.

Zabrósati = *zabrousiti*. Vz toto.

Zabroukati; *zabrouknouti*, knul a kl, utí = *počíti broukati*, *osupiti se*, anfahren, anschnautzen. — **kobo, na kobo**. Ros. — **jak**: pro sebe. Kos. Ol. I. 184.

Zabrouknouti, vz Zabroukati.

Zabrousiti, brus, brousil, šen, ení; *zabrušovati* = *broušením zandati*, *zakrýti*, durch Schleifen wegschaffen; *namíře jíti*, geraden Wegs wohin gehen; **se** = *zajíti někam s přímé cesty*, vom Wege abweichen und auf einen anderen Ort gehen. — **co** (broušením zandati). Ros. Z. šídlo, nůž. Us. Tč. — **kam: do mlýna, k milé**. **Mezi** ně žádný šlechtic český posud ještě se nezabrousil. Ht. Brs. 15. (Šd.). — **kam (jak, proč)**. Zabrousili *hovorem* **do** vzdálených končin země. Šml. Z-sil jsem do hostince **na** snídaní. Ksm. Ten za medvědem **k** nám již nezabrousí (= umřel). Kká Td. 135. Aby mezi flanči a poklopem pára neucházela, zabrousí se obě **na** sebe. Šim. 79. — **komu co**. Dyž je pěkná rosa, pěkně mně jde kosa, dyž si jí zabrósám (zabrousím). Sš. P. 638. — **Z.** = *zaviniti*, verwirken. U Olom. Šd. — **se**. Kam pak jste se zabrousili, že tak dlouho nejdete?

Zabroušení, n., das Einschleifen. Šp., Šim. 52.

Zabroušený; *-en*, *a*, o, eingeschliffen. — **kam**. Zátka do hrdélka dobře z ná. Mj. 102.

Zabrouzdalosť, i, f., die Verranntheit. Dch. Z. stavu věcí, die Verfahrenheit der Zustände. Dch.

Zabrouzdati, vz Brouzdati. Dch.

Zabručati = *zabručeti*. Na Slov. Bern.

Zabručeti, *zabrukovati*, zu brummen anfangen, ein wenig brummen. — **abs**. Přivalí se až k Lence a zabručí: Panno, dej mne na lavici. Němc. i. 91. — **co o čem**. Potom něco zabručel o všetečnosti a nechal ji jíti na podívanou. Němc I. 152. — **na koho**. On na nás zabručel, abysme umlkli. Us. Tč. — **komu kde**. Z-lo mu v břuchu. Mor. Tč.

Zabručiti se = *počíti se bručiti*, *se pučiti*, anfangen zu grünen. Jg. Slov.

Zabrukovati, vz Zabrněti.

Zabrumlati, ein wenig murren.

Zabrúskaný = *zabrouzdaný*.

Zabrúskati = *zabrouzdati*. V již. Mor. Šd.

Zabrušany, dle Dolany, ves. Tk. V. 159.

Zabrušování, n. = *opětované zabroušení*. Šim. 52.

Zabryndati, *zabryndnouti* = *bryndaje ušpiniti*, bepantschen. — **co, se kde**: u jídla. Us. — **kam. Do** půl řeky zabrynduul, až mu voda po pás běžela. Us. Tč. — **se** = *zabřísti v řeči*. Zabryndal se a nemohl dál. Us. u Kr. Hrad. Kšť. — **si co kde**. Z-dal si to u sveho pána, hat sichs verschüttet Dch.

Zabrýzgati = *zabryndati*, *zašpiniti*, besudeln, beflecken; *spílati komu*, beschimpfen. Na Slov. Zátur. — **co, koho**.

Zábsti, *zíbsti*, *zibnouti*, zebu, zebeš atd.; zebe (na Slov. zabe) a zibne (neosobně): zeb, zeba; zábl, záblo a zíblo, zábnutí. Vkládá *s* před příponu infinitivu *-ti*: záb-s-ti. Cf. Gb. Hl. 65., 140., 141., Bž. 180., Gb. v Listech filol. 1883. 123. Se starým *ziebsti* souvisí dial. *zíbst*; v *zábsti* analogií dosaženo zase *a* jako ve třásti, másti a pod. Gb. ib. V slezskomoravském nářečí: *jebe*, *žubi* mne (= zebe mne). Llk. Frieren, kalt sein. — **abs.** To dnes zibne. Us. Zíblo ucho, ruce zibly (osobně). Us. — **koho**. Zebe mne (zima mne dojímá). Zebou mne nohy (osobně) Us. Šla do lesa, byla rosa, záblo ju to, byla bosa; Vrać mi, mjila, rukavjice, což mě zebe tuze ruce. Sš. P. 641., 753. (Tč.). Teď ho zebe (= pálí, mrzí), že pole nekoupil. Us. u N. Bydž. Kšť. Nezebe ho (není chud. Vz Blahobyt). Č. — **koho kam.** Zebe mne v nohy, Us., Ht., v ruce. Ml., Dch. Zeptej se husy, zdali ji zábne v nohy. Us. Šd. Pyšně si vede a v paty ho zebe. Č. M. 98 — **kde.** Tvořiť nebe, ale zle v něm zebe. Sš. P. 194.

Zabšice, dle Budějovice, Schabschitz, ves u Židlochovic na Mor.

Zabubákati, *zabubákovati* = *promluviti jako bubák*, *nesrozumitelně zamumlati*, unverständlich brummen. Jiste je v hospodě nebo leži v knihách, zabubákovala kovářka. Večer. pov. I. 13.

Zabubeniti = *zabubnovati*. Č.

Zabublati, bublám a bublí. — **co** = *počíti bublati*, anfangen zu murmeln; *bublaje zamluviti*, murmelnd verreden, mit Murmeln endigen. Ros

Zabubnování, n., das Trommeln, Trommelzeichen, der Trommelstreich. Čsk.

Zabubnovati, zu trommeln anfangen, ein wenig trommeln, die Trommel rühren. — **nač, na koho**: na buben, na dělníky, na okno, *na* stůl, na dvéře. Us., Jg., Šd., Tč.

Zabubřelý, verquollen. Šm.

Zabubřeti, el, ení, verquellen.

Zabučeti, el, ení; *zabuknouti*, *zabýknouti*, *zabukati*, losbrüllen, zu brüllen anfangen, einmal brüllen; *zakřičeti jako sova*, *bukač* a p., losküben, losheulen, lossummen. Jg. — **abs.** Vůl zabučel. Ros. Zabukne bukač. Jg. — **na koho.** Us. — **kde.** Kráva ve chlívě zabučela. Us. Tč.

Zabučí, n. = za bukem. jm. pole a lesa v Jakubčovicích na Opavsku. Šd.

Zabučilý = *škaredící se*, *hlavatý*, trotzig. Us.

Zábuda, y, f. = zapomenutí, die Vergessenheit. Zpomínku potopiti v zabudu (in der Lethe) své duše. Dch. Verný ľud náš, nedaj do z-dy rakúskej tej matky dobrotu! Hdž. Rkp. — **Z.**, řeka Lethe. Koll. Zn. 391.

Zábudka, y, f. = *zábuda*. Jg., Ziak.

Zabudlivec, vce, m. = *nepamětlivý*, *zapomělec*, der Vergessliche. Phld. I. 3. 95., Bern.

Zabudlivosť, i, f. = *nepamětlivost*, die Vergesslichkeit, Vergessenheit. Bern.

Zabudlivý = *nepamětlivý*, *zapomenlivý*, vergesslich. Z-vi potomci. Sldk. 668. — **v čem**: v paměti. Baiz. — **Z.** = *co zapomenutí činí*, Vergessenheit bewirkend. Z. víno. — **Z.** = *co může zapomenuto býti*, *zapomenutelný*, was vergessen werden kann o. muss. Bern.

Zabudlý = *kdo zabudl*. Vz Zabudnúti. Z. dub. Hol. 19.

Zabudnulý = *zabudnutý*.

Zabudnúti = *zapomenouti*, vergessen. Na Slov. — **koho**. Nemožu ťa zabudnúti; Ani ťa já nezabudu, pokud kolvěk živa budu. Sš. P. 350. Nauku tuto dávám vám, čujte! baču starého nezabúdajte. Sl. spv. I. 26. Veď ja nebanujem, ej, že tvoja nebudem, ale jen banujem, jako ťa zabudnem. Sl. spv. I. 11. Zabudž ma, šuhajko, jak ma môžeš jako; ja bych ťa zabudla, nemôžem nijako; Nemôžem ťa zabudnúti, ani ťa ja nezabudem, dokaľkolvěk živá budem. Sl. ps. 43, 65. Jako ťa zabudnem srdce moje?; Jestli mnoho čitať budeš, všecko zabudneš zas. Na Slov. Tč. Zabudnul na všetko, co medzi *n*ima stalo sa Dbš. Sl. pov. II. 64. Zabúdala na tvoju rodinu. Dbš. Obyč 28. — **na koho.** Mati moja, mati! co že máš plakati! Veď mne tam nebude ťažko privykati. Keď sa mi môj milý sladko prihovorí, zabudnem ja ľahko na tie vaše dvory; keď ma raz objímu jeho prajné rúčky, zabudnem ja ľahko na ten svet celúčky; a keď on poľúbi moje biele líčko, zabudnem, zabudnem na teba, mamičko. Btt. Sp. 17. Já na teba nezabudnem, kamkolvek sa obrátim. Sl. ps. — **na koho (jak, kdy)**. Zabudnem na mater, zabudnem na otca, na teba, dievčatko, *n*emôžem do konca. Sl. ps. Ja na vás *a*ni **po** smrti nezabudnem. Er. Sl čít. 65. — **co kde**. Zabudla sem si ho v tatíčkovém dvoře **na** kamenném stole. Sš. P. 148 — **o čem**. Zabudol si, šohaj, zabudol si o mne jakoby si nikdy nechodieval ko mne. Sl. ps. Rastislave, Rastislave! Čo si tak nechal tu svoju milú? A šiel's ďaleko, kdes *na* mohylu — zabúdať o svej Morave? Btt. Sp. 117. — **že.** Žij mi, otec môj, žij zdravý, spokojný, zabudni, že je život na zlé hojný. — **s infinit.** Zabudel sem poveďeť. Bern. Ale panko, do hor našich zabudnuls dáť brány. Pkr. Z hor 84. Nezabudni **ke mňa** prinsť. Na Slov. Tč. — **Z.**, nicht Rücksicht haben, nicht beobachten, vergessen. Bern. — **se**, vergessen, sich nicht bessinen. Bern. Ťažko je, jaj ťažko dvôm sa zabudnúti, z ktorých sŕdc nemôže

láska vyhasnúti. Sl. ps. 187., Sl. spv. I. 1. — **se nač:** na Boha. Bern. — Vz Zabytí, Zapomenouti.

Zabudnutí, n. = *zapomenutí*, das Vergessen, die Vergessenheit. Na Slov. Do z. prisť (přijíti), privesť; v z. hýť, ležať. Beru. Zo zabudnutia zamblenýeh svetov drahá sa deva vrátila. Sldk. 318.

Zabudnutý; — *ut, a, o* = *zapomenutý*, vergessen, in Vergessenheit gerathen. Na Slov. Bern. Ťn boly potom všecky zármutky, útisky a prenásleduváňa z-té. Dbš. Sl. pov. VIII. 83.

Zabudný, vergessend. Šm.

Zábudok, u, m. = zapomínka, zapomenutí. Na Slov. Zátur.

Zabudu, vz Zabyti.

Zabucháni, n., das Klopfen. Z. **na** dvéře. Us. Z. srdce. Osv. I. 93.

Zabuchati, *zabuchnouti, zabuchovati*, anfangen zu pochen, ein wenig pochen. — **abs.** Srdénko děvčátek zabuchá, zaklepe. Hdk. C. 155. — **kam.** Zabuchal na dvéře, aby mu otevřeli. Us. Té. — **komu.** Srdce jí zabuchalo. Us. — **kde proč.** Srdce v ní radostí zabuchalo. Sá.

Zabukati, vz *Zabučeti.*

Zabulka = *zabylka.*

Zabumbati, *zabumbávati* = *počíti bumbati*, anfangen zu trinken (o dětech); *počíti chlastati*, zu saufen anfangen. — **Z.** = *zapíti*, nach-, vertrinken, versaufen. — **co:** litosť. Jg.

Zabumlati. Len ti Zemotras zabumle pod zemou ani dáky bujak. Dbš. Sl. pov. II. 38.

Zabundati, in warme Kleider einhüllen. U Olom. Sd.

Zaburáceti, el, ení, Lärm machen. — **abs.** Vášeň bludu zaburácí. Čch. Bs. 54. — **kde.** Z-lo to kdesi za stodolou. Us. Tč. — **kudy.** Jak orkán **krajem** zaburácí. Čch. L. k. 62. — **kdy jak.** Hrom **na** to **v** novém hněvu zaburácel. Čch. Mch. 74. Vítr zaburácel každou chvíli **od** severu. Vrch.

Zaburenouti, anflärmen. — **komu kde.** Zaburenulo mu v břuchu. Ostrav. Tč.

Zaburcovati, anfangen zu lärmen, zu poltern. — **čím nač:** holí na vrata.

Zabúřiti, anschlagen (lärmend). — **čím kam:** pěstí na dvéře. Na Ostrav. Tč. Vz *Zabouřiti.*

Zábuský, ého, m. Z. Váci Vz Blk. Kfsk. CXLI.

Zabústi, vz *Zabodnouti.*

Zabušiti, il, en, ení = *počíti bušiti*, anfangen zu schlagen, pochen, hämmern; *trochu bušiti*, ein wenig pochen usw. — **komu.** Srdce jí zabušilo. Šbr. — **kde.** Srdce v dívce zabušilo. Kká. Td. 288. Zabušil tlukot srdce ve mně. Kyt. 1876. 79. — **čím (kam kdy)** Kněz **na** květnici zabušil třikrát křížem na dvéře. Slez. Šd. Z-šil kůň jednou nohou, z-šil kůň druhou nohou. Dhš. Sl. pov. VII. 80. Z. na někoho, na vrata. Us. Tč. — **Z. koho** = *zabiti*, todtschlagen. Us. Jg. Slov.

Zabyčeti, el, enl, aufbrüllen. Kráva zabyčela. Na Ostrav. Tč. Vz Zabučeti.

Zabyčilý = *býku podobný*, stierartig. Vůl na staro řezaný jest z-lý. Us. — **Z.** = *složitý, zaralitý*, untersetzt. — **Z.** = *divoký*, wild, störrig. Us.

Zabyknouti, vz Zabnčeti.

Zabyianský, ého, m. Z. Jiří. Vz Jir. H. l. II. 343.

Zabyiec, lce, m = *člověk zabylý*. Vz Zabylý. Proč přišel tento z. (insanus) k tobě? Bj.

Zabylka, y, f. = *druh trávy* v ovse a ječmeně ráda roste ucí, *vzteklice, lilek, matonoha, jílek mylný, opilka, mýlek, ocaska, šmatouch*, lolium temulentum, der Lolch. Vz Jg. Slov., Rstp. 1762.

Zabylosť, i, f., die Tollheit, Raserei.

Zabylství, i, **zabylstvo,** a, n, = *šílenost, šálenosť, bezsmyslnosť*, vesania, die Thorheit, Tollheit, Raserei. M Ó, kterak šťastný je ten, kterýž je nezašel po lstivé kratochvíli zabylstvu! St. Kn. š. 301. 2. Ale když mi dal pán Buoh poznánie v písmě, již jsem tu rubriku t. j. ustavenie toho zabylstvie z své hlúposti vymazal. Hus I. 302. Z. strojiti = ztekati se. Aqu. — Pulk., Tkad. — **Z.** = *zábava, kratochvíle* a) *s přihanou.* Hus. V hráni a z. život vésti. Jel. En. m. 16. Po z. běhati. Kon. Jenž frejóv, tancóv, z-tvie, her a jiných zlých obyčejóv za břiech nemají. Hus. III. 108. b) *U novějších* = *zabývání se*, der Unterhalt, die Unterhaltung, das Vergnügen. Ráj. Krok. — **Z.** = *převrhlosť, nešlechetnosť*, die Ruchlosigkeit, Verruchtheit. Aqu. D. Div se tomu jejich nešlechetnému zabylstvu. M. Někdo se směje ze závisti, někdo z nevěry, někdo z z-stvie, někdo z nemúdrosti a někdo múdře. Hus I. 272.

Zabylstvo, a, n., vz Zabylství.

Zabylý = *zapomnělý, bezpamětný, bezsmyslný, nemoudrý, bláznivý*, vergesslich, unverständig, närrisch, toll. Od sebe ji jako zabylú honieše. Výb. I. 270. Nikdy by se nerovnal psovi z-mu (vzteklému) kmotra svého. Arch. I. 384. Zabyli lidé. D. — St. skl. — Bohatý, v úmysle neřádný podobenť jest zabylému. Kšch. 4. Z-lý národe = bláznivý, nemoudrý. Hr. rk. 149. Nedajte sebú točiti vlnami tohoto světa z-ho. St. Kn. š. 130. 4., 222. 23. Z. muž, insanus vir. BO. Lajce zlí jako zabylí njímají pomoci a tak škodie. Hus I. 250. Tento zabylý sůdce trpkými tě mukami ztrýznil. Pass. 209. — **Z.** = *převrhlý*, verrucht, ruchlos. D. (Jg. praví, že tento význam jest podezřelý).

Zabystřeti, el, eni, = *bystrým se státi*, scharf werden. — **čím kam.** Člověk více nabývá, když do lidu zabystří ušima, než očima do slovníku. Zvěstov. 1822.

Zabystřiti, il, en, ení; *zabystřovati* = *bystrým učiniti, zaostřiti*, scharf machen, ans-, verschärfen. — **co:** oko. L. — **se,** hell, klar werden. — **komu kde.** Z-lo se mu před očima. Us. Tč.

Zábyt, u, m. = *zabytí, zapomenutí*, das Vergessen. — **Z.** = *zádava, překážka*, das Hinderniss. Ms. 1550.

Zábytek, tku, m. = *zbytek*, das Ueberbleibsel aus der Vergessenheit z. B. aus dem Alterthume. L., C.

Zabyti, zabudu, yl, ytí (na Slov. *zabudnouti*); *zabývati* = *zapomenouti*, vergessen; *baviti*, unterhalten; **se** = *zapomenouti se*, sich vergessen; *pominouti se smyslem, nemoudrým býti, blázniti*, rasen, toben, wüthen,

wahnsinnig sein (V.); *dováděti, zahrávati,* sich unterhalten, herumtreiben; *zaměstknávati se,* sich womit beschäftigen, abgeben, unterhalten. *Jg.* — **abs** Zabývaj. šuhajko. Ja som už zabola. Ťažko je zabývať, čo viděly oči. Sl. ps. 65. Musíš, milá, zabývať, nebudem k vám chodivať; zarástly mi chodníčky zelenými trávničky. Sl. ps. Šf. I 59., Sl. spv. III. 116. — **co, koho.** Zabývati koho, Einen beschäftigen. Dcb. Čís zabola moju smlúvu? Kyt. 1876. 23. Žal zabudu. Sl. ps. 2. Šohaj, šohaj černooký, nemožu ťa zabudnúti! ani ťa já nezabudu, pokud kolvěk živa budu. Sš. P. 350. Vazba slov těchto nemálo vtip vykladatelů zabývala. Sš. II. 19. — **čeho.** Nespívam si preto, bych veselá bola, ale si já spívam, bych žále zabola. Sl. ps. 10. — **komu koho.** Zabulo mu jí líto. Na Mor. Kld. 251., Tč., Vck — **komu co.** Keď som išol (šel) na dol, fajku som si zabol (zapomněl), keď som išol zdola, vítaj, lajko moja. Na Slov. Tč. — **co kde.** Zabude (zapomene) v nožici bolný trn. Rkk. 62. Zobula kutáč železnej v peci. Dbš. Sl. pov. VIII. 71. Člověk se tak **u** té hry zabude. U Rychn. Hajný zabyl se ve dvoře déle než ostatní. Nár. poch. Slav. 79. Jak půjdete okolo, zabuďte se u nás. Na Ostrav., u Uher. Hrad. Tč. Tak zajala ho táhľa vec, že až i širák zabol v ruke. Phil. IV. 14. — **nač (se).** Z. na Boha, na svou poctivosť, na práci, na křivdu, na svůj stav. Us. na Slov. Nemôžem ťa zabudnúti, ani ťa ja nezabudem, dokálkolvek živá budem. A keď ty na ma zabudeš, trestu božieho neujdeš. Sl. ps. 65. Na tebja, duše má, jak živ nezabudem. Sš. P. 797. S Bohem putujte aj vy nazpät a nezabývajte na mňa. Dbš. Sl. pov. VI. 39. Náružívosť vysmievá se nebezpečenstvu a zabudá na povinnosť. Lipa 387. Zabývals se na mne. Bj. Na všecko zabýváš. Sl. ps. 149. Nezabývaj na chudobu. Mt. S. I. 108. — **se.** Kterýž potok vuden (rozvodněn) bude, ten se vždy viece zabude (zdivočí). Výb. I. 1097. 18. Zabyť se někde = pobyti, zdržeti se. Na Mor. Brt., Tč., Vck. To máš, milá, to máš za to, strávili sme spolu leto; ale zimu nebudeme, jako sa my zabudeme (die Zeit verthun)? Sš. P. 81. Mně bude můj král domlouvať kde jsem se tak dlouho zabyl. Kld. I. 129. Ženich opatrně se vyptával, jak se a kolikrát jest zabývala rozkošnická panenka. Jel. Enc. m. 22. Druhdy nevědie, co řiekají mysléce jinam a zabývajice se, a viece myslěce o smilstvi, o freji, než o pánu Bohu. Hus. II 189. Řekli sú: zabýváš sě (insanis). ZN. Zabývávaji sě, když sú veseli (insaniunt, dum laetantur). BO. — **se, koho.** Z. se hudbou (baviti se). D. Zabývati se hospodářstvím, chovem dobytka, řemeslem, obchodem. Lpř. J. Z. se nějakou věci. Us. Kněžic Jindřich právě přibyl z Paříže, kdež zabýval se studiemi bohosloveckými; Výpravou tou zabýval se rovněž sněm zemský v Brně; Mimo to zabýval se včelařstvím. Ddk. IV. 38., 7., 165. (Tč.). Svými myšlénkami se zabývati. Us. Dch. Z. se smyslem (zuřiti, blázniti). Výb. I. 270. — **se s kým, s čím.** Já se nejraději s češtinou zabývám. Us. Tč. Ešče temu horší zažnů (svlce), co má v domě svoju ženu a se s jinýma zabývá, ten hřiech odpuštěn nebývá. Sš. P. 380. Již v Lombardii zabýval se s touto uherskou záležitostí; Jak dlouho král s touto myšlénkou se zabýval, nedá se ovšem více dokázati; S cisterciáky král Přemysl v poslední době hojně se zabýval; S Filippem salcpurským budeme se ještě později zabývati; Vojsko české zabývalo se ještě s taktickým rozestavením. Ddk. III. 240., 289., V. 38., 284., 338. (Tč.). Potom ode třinácté kapitoly do konce naší knihy s ním (Pavlem) se zabývá. Sš Sk. 116 Zabývala se s svými milými (insanivit). BO. Zabývati se s někým (dováděti, pohrávati). Ben. V., Kom., Jel., Kram. (Jg. Slov.) Z. se s čím (zaměstnávati se). Cos. (Jg. Slov.). — **o čem.** Zabývaj (zapomínej) děvčátko o svojej svobodě. Zpěv. 244. Zabudol (zabyl) si, šuhaj, zabudol si o mně. Sl. ps. 299. Teraz neprideš, už si zabou o mne. Sl. ps. 298. — **kdy.** **Po** míři zabýval se ruční prací. Ddk. IV. 265. Právě tou dobou zabýval se stavěním pohraničné pevnosti hradišťské. Ddk. V. 326. — **se kde jak dlouho.** Já myslela, že se tam delší chvíli zabude. Us. u Dobruš. — **s infinit.** Skoro bych ból zaból na Boha volati. Sl. ps. 140. Zima mi je, zima pod okienkom státi, zabol som si, zabol halenečku vzati. Sl. ps. (Tč.). — Vz Zabudnouti.

Zabytí, n. = *zapomenutí,* das Vergessen, die Vergessenheit. Na Slov.

Zábyv, u, m, = *funkce,* die Funktion, slovo novější, Rostl., Ssav., Krok, Čs. lk., Nz. lk.; *lépe:* úkon. Rk. Po celý životný z. jest duše neměnivá. Ztk. Z. svůj konati. Nz. lk. Z. šestinedělní, porodní, processus puerpuralis. Vz Křž. 48., 237., 317., 419. a j. Řekové počítali hospodářství polní k nejušlechtilejším z-vům. KP. Vz Zábyvný.

Zábyva, y, f. = *zábyvka.* Mus. VIII. 165.

Zabývání, n., insania. BO. Ostatně vz Zabyti.

Zabývati, vz Zabyti.

Zabývka, *zábyvka,* y, f. = *zabývání se, hry, řeči příjemné,* die Unterhaltung. Z-ky s někým míti. Vrat. Dny v zahálce, v zabývkách atd. tráviti. Kram. — Kom. Prax. p. 16. Panny zábyvky počínaly. BN.

Zábyvný, = *výkonný,* funktionell. Nz. Vz Zabyv.

Zabzděc, e, m. = *bzděc,* der Furzer.

Zabzděti, ěl, ění, = *uprdnouti se,* einen Furz fahren lassen, furzen. Bern., V. — Z. = *málo zatopiti.* Trochu tu zabzděte. Us. Kšť.

Zabzditi = *zabzděti,* V. Vz Bzdíti. — **co:** jizbu, světnici, mit Gestank anfüllen; ein wenig erwärmen. Us Tč.

Zabzučeti, el, eni, zu summen anfangen, ein wenig summen. Kká. Td. 362. — **co komu kam:** do ucha. Hrts

Zacáganý; *-án, a,* o. = *zaházený, ušpiněný.* U Nezamysl. na Mor. Bkř.

Zacachtati = *blátem zamazati, ušlapati,* mit Koth beschmutzen. — **co:** podlahu — **se** = *zastříkati se,* sich bespritzen. Přišel domů celý zacachtaný. U Kr. Hrad. Kšť.

Zacákaný; *-án, a,* o = *postříkaný,* bespritzt. — **čím:** blátem.

Zacákati, *zacáknouti*, knul a kl, nt, utí = *postříkati*, bespritzen. — **koho kde čím:** na ulici atd. blátem. Us.

Zacancati = *zacandati*, nass machen, begeifern. Us. Tč.

Zacandati, vz Zacancati.

Zacapání, n., vz Zacapati.

Zacapaný; *-án, a, o.* = *zablácený, zbroděný*, mit Koth beschmutzt. Vz Zacapati, Zacachtati. Z. dlážka. Us. Šd. Přišel domů celý z-ný. Mor. Šd.

Zacapati; *zacapnouti*, pnul a pl, nt, utí = *zacupati, zadupati, zašlapati*, los-, betrampeln. — **čím:** nohou. Us. — **se** = *zajíti*, sich vertrampeln, trampeind wohin gerathen. — **koho** (blátem zamazati, pokáleti). Na Slov., Jg., Šm.

Zacapiti, il, en, ení = *zalápnouti* — **koho.** Medvedisko prednýma dlabama do neho, len ho zacapí. Dbš. Sl. pov. III. 21.

Zacárati, *zacourati* (cáraje zašpiniti), beschlumpen. — **se.** Sych.

Zacásnouti, ul, sl, utí; *zacásati, zacasnovati* = *silně něčím trhnouti*, stark an etwas ziehen. Chm. — **čím.** Zacásl za zvonek u dveří. Mor. Šd. Tele sebou zacasnovalo, až z provazu se utrhlo. Vz Zakmasati. Mor. Šd. — **se na koho** = *utrhnouti se*, harsch anfahren. Zacasnoval se na mě. Mor. Šd.

Zacátati, nass machen. — **co:** dlážku. U Olom. Šd.

Zacedění, n. = *zacezení*. Na Slov.

Zacedený = *zacezený*. Na dlažbách mojmi slzami prehorkými zacedených, benetzt. Sldk. 185.

Zaceditì, il, zen, ení (na Slov. -děn, děni); *zacezovati*, beseichen, seichend begiessen. — **co čím:** pokrmy šťávou, Rostl., citronem. Ros. Vz Zacedený.

Zaceknouti, knul a kl, utí = *ceknouti, hlesnouti*, ein wenig mucksen, einen Laut von sich geben. Dítě ani nezaceklo. Us. Šd.

Zacel, u, m. = *dětel, datel*, der Specht. U Hrozenkova na Mor. Tč.

Zacelení, n. = *zahojení*, die Verheilung. Nz. lk.

Zacelenina, y, f., verharschte Stelle. Šp.

Zacelený; *-en, a, o.* Z. místo = zacelenina.

Zaceleti, el, ení; *zacelívati* = *celým se státi, zahojiti se, zarůsti*, heilen, verharschen. — **abs.** Již ta rána zacelela. Ros. Že bned ta nemoc zaceli (zhojí se). Lom. Kanc. ned. — **čím.** Nebo tím porušeniny zaceleji. Ras.

Zacelina, y, f. = *jetelina*. Na jihových. Mor. Brt.

Zaceliti, il, en, ení; *zacelívati* = *celým učiniti*, ganz machen, ergänzen; *zahojiti*, heilen, verheilen. — **co.** Ros. Z. ránu. D., Ras., Nz. lk., GR., Dal. 53., Mst. 62. — **co komu.** Boli ma! Odpověď: Veď ti ho zaceli, kým sa oženíš. (Na Mor.: však se ti zhojí, než se oženíš). Zátur. Z. pec, díry ve stěně (celinou zamazati, mit Lehm verschmieren). Na Ostrav. Tč. — **se.** Rána se zacelila. Us. — **se jak.** Aby to veřejné pohoršení jeho veřejnou výtkou se zacelilo. Šš. II. 23. — **se po kom.** Rozdvojená zaceli sa po nich jama. Hol. 130.

Zacelo = *cele, jistě, zajisté*, gewiss. St. skl., Lom. To věz z. Kat. 1952.

Zacelovací drát, der Futterdraht. Šp.

Zacementovati, mit Cement verschmieren. Tč.

Zacendžati = *zacinkati, zařinčeti*. — **kde.** Hupol s koňa; pri boku mu šahla zacendžala. Chlpk. Sp. 78.

Zácenek, nku, m., das Aequivalent. Rk.

Zacenění, n., die Schätzung, Taxirung.

Zaceněný; *-ěn, a, o*, geschätzt, taxirt.

Zacengať komu, Böses anthun. Na Slov. Ssk.

Zacengotati = *zacinkati, zařinčeti*. — **komu.** A Marko sa ztriasol ako osyka, zuby mu zacengotaly. Na Slov. Vlčk. V. 183.

Zaceniti, il, ěn, ění, *zaceňovati*, schätzen, taxiren, den Preis angeben. — **abs.** Zaceniť jest ľahko (ale platiť těžko). Bern. — **co:** zboží. Bern. Z. něco **na** 3 rýnské. Tč.

Zacenkati = *zacinkati*. Šahla z-la. Čjk. 50.

Zaceňovati, vz Zaceniti.

Zacepovati, anfangen zu dreschen. Ros.

Zácestek, stku, m. = *pole za cestou*. Na Hané. Bkř.

Zácestí, n., der Abweg. Na z. zblouditi. Dcb.

Zacestovati, einen Weg machen — **kam.** Z-val až do Břetislaví. Syt. Táh. 279

Zacicati = *zacucati*.

Zaciciati = *zacucati*.

Zaciganiti, il, ěn, ění = *zpronevěřiti, vylouditi*, veruntreuen, erschwindeln. — **co:** něčí peníze. Na Mor. a ve Slez. Šd.

Zaciliti, il, en, ení, zielen. — **abs.** Kam z-lil, tam šel. — **na koho čím.** Us. Tč.

Zaciněti, ěl, ění, erklingen. Jak ratolesť ulomil, to zacinělo a královna zemdlela. Kld. II. 155.

Zacingletati komu, klingeln, Todtenglocke läuten. U Uher. Hrad. Tč.

Zacinkati, *zacinknouti*, anfangen zu klingeln, ein wenig klingeln. — **komu.** Až jedenkrát poslední mi hodinka zacinká. Dch. — **kde.** To konečně zase na věži zacinká. Kos. v Km. 1884. — **na koho čím:** zvoncem.

Zacinovati, verzinnen. — **co:** mísu. Ros.

Zacipati, *zacipati*, vz Zacpati.

Zacititi, il, ěn, ění; *zaciťovati*, ein wenig fühlen, anfangen zu fühlen. Ros. — **co (kde):** bolesť v kloubech. Nech vás vykupuje ten syn boží milý od všetkého zlého, čo ste zacitili. Zátur. Vinš. I. 8. — **se kam.** To mu bolo na ume a na srdci a preto sä tak do toho zamyslel a zacitil. Na Slov. Hdž. Šlb. 60. — *Zaciťovati* = *zaříkávati*. Dávají se z. od bab (v nemoci). Na Slov. Něme.

Zaciťovati, vz Zacititi.

Zaćj, e, m. = *zeť*, der Schwiegersohn. A taciček idže, dveři odviro (otvírá), na svojebo zaćja ručičku dviho (dvihá). Sš. P. 465. Počkaj zaćju ostre (ostrý), něbij moji dcere, to je krev moja. Sš. P. 466. (Tč.).

Zacláněti, vz *Zasloniti*.

Zaclánky, pl., f., die Blenden einer Lampe. Šm.

Zacléř, *Zaclíř*, *Šaclíř*, e, m., Schatzlar, mě. v Krkonoších v Jičínsku. Vz o něm více v S. N., Blk. Kfsk. 1422., Tk. IV. 206. — *Zacléřan*, a, m. — *Zacléřský*.

Zácion, a, m. = *záclona*. Čsk.
Záciona, vz Záslona.
Zacionění, n. — *zaslonění*, die Be-, Uiberschattung. Vz Zasloniti.
Zacloněný, -ěn, a, o, beschattet, im Schatten stehend. Vz Zastíněný.
Zaclonitel, e, m., protector. Ž. wit. 17. 31.
Zacloniti, vz Zasloniti.
Zaclonitka, y, f., acetabularia, der Schildschwamm. Z. obecná, a. mediterranea. Vz Rstp 1864., Ves. IV. 121.
Zacioňovací svítilna, die Blendlaterne. Puch. Vz Záslona.
Zacluňatí — zacláněti. Na Ostrav. Tč.
Zaciuniti = zacloniti. Na Ostrav Tč.
Zarmlrati, bepantschen. — **co**: Us.
Zacmouditi, il, ěn, ění, verraucheu. — **co čím**: světnici loučí.
Zacmurati, beschmieren. — **se čím kde**. Na Ostrav. Tč.
Zacneti se = *zachtíti se*. — **se komu**. I úfala sa, že hádam z vol'akterej strany pribehne, keď by zacnelo sa mu za ňou Dbš. Sl. pov. VI. 90.
Zacoufati, *zacoufnouti*, fnul a fl, utí = *trochu coufati*. Ros. — **co komu**. Kdo po zpátku chodí, zacoufá si rodiče (tomu prý rodiče brzy umrou). U Kr. Hrad. Kšť.
Zacouratec, vz Zacúranec.
Zácpa, y, f. = *zacpání*, die Verstopfung, Stanung, Austauung, Stockung. Z. ledu, die Eisschoppung, Eisanstopfung, Eissperre, Eisstauung; nastala z.; zácpu strouhy prokopati; z. pospoje v ulicích, vollständige Verkehrsstockung. Dch. Z. (zacpání) trub, die Röhrenverstopfung. Šp. Z. vody, lidí, lidu, lidstva, zástupů (tlačenice). Z lejna, die Obstruktion, coprostasis. Nz. lk. Z. života (*zacpání, zástava, zatvrdlosť, tvrdosť v životě, zacpání v zadku*). Jg., Šp., Lk. Z. v životě, *zatvrzení, tuhařka*, stipsis, obstructio, obstipatio alvi, die Vorstopfung = odcházení výkalu buďto příliš tuhého aneb příliš skrovného aneb pravidelného sice, ale po delším čase tak, že tím organismus trpí. Vz vice v S. N. Z. jater, plic, Byl., sleziny, moče (V.). Šp. Proti zácpě starých lidí; z. u kojenců; z. osmidenní. Čs. lk. IX. 22., 251., X. 183. Vz Zacpati.
Zacpal, a. m., osob. jm. J. Z., redaktor a vydavatel Opavského týdenníku. Šd.
Zacpalosť, i, f., die Verstopfung. Z. života. Byl. Vz Zácpa.
Zacpalý = *zacpaný*, verstopft. Aqu.
Zacpání, n. (vz Zácpa, Zacpati), die Zu-, Verstopfung. Z. lalaková v plicích, ve slezině, ledvinách, játrech, z. ústrojů dužninových atd. Kříž. 439. a j. Z. otvoru, Us., roštu škvaraml, die Verschlackung des Rostes. Šp. Z. moře. Bern. Kosatcový kořen od z. otvírá. Byl. Kolika od z. Ja.
Zacpanosť, i, f. = *zacpání*, die Verstopfung. Z. žaludku, ve slezině. Ja.
Zacpaný; *-án, a, o*, verstopft. Z. dírky (cedníku) prošťouchati. Us. Dch. Z. žaludek, život, moč. Vz Zácpa.
Zacpatelný, verstopfbar.
Zacpati, zacpám (zastr. zacipám) a zacpu; *zacipati, zacpávati* (zastr. *zacipovati, zacipávati*) = *zandati, zatkati*, ver-, zustopfen. V., Jg. — **co**: hubu, ústa, V., sud, Us., nos. Kom. Jídlo mne zacpává. D. Zacpá jedno ucho své. Hugo. Zacpej tlamu (zavři hubu, mlč.) Us. BR. II. 140. a. — **co čím**: skuliny koudelí, D., se jídlem. Ros. Uši bavlnou, prstem si z. Us. — **co komu**: ústa, hubu (= k mlčení jej přivésti). Ros. Ústa jim zacpal. BR. II 99. Mlčel, jakoby mu ústa zacpal. BR II 99. b. Láska mu zaslepila oči a zacpala uši. Jda — **co před čím**: uši před napomínáním. Br. Uši své před takovou modlitbou zacpává. BR. II. 27. a. — **co kde**. Pivo některé v člověku život zacpává. Jir. Ves. čt. 378. — **se**. Zacpeš-li se přece jednou (najíš-li se)? Dhn. Led se zacpal. Dch.
Zacpávačka, y, f., die Stopfbüchse. Šp.
Zacpávadlo, *zacpavadlo*, a, n., das Stopfmittel. Rohn. — **Z**, der Spund. Rohn.
Zacpávající = *ucpávající*. Z. léky, obstipantia. Nz. lk.
Zacpavák, u, m. = *zátka, čep, čípek*, der Stöpsel. D.
Zacpávání, n., die wiederholte Verstopfung.
Zacpávaný; *-án, a, o*, wiederholt verstopft.
Zacpávati, vz Zacpati.
Zacpávka, y, f. = *zátka, čípek*, der Stöpsel. D., Koll. — **Z.**, der Verschluss, die Stopfbüchse, boîte à garniture. Podej sem z-ku (od trouby, od kamen), der Schieber. Šd. Trubka vytahovací se z-kou, Stopfbüchsenzüge; táhlo vytahovací se z-kou, Zugstange mit Stopfbüchse. Šp. Z. boty pumpové, válce parního. Vz KP. II. 107., 353. — **Z.** = *zacpání*. Bern.
Zácpavý, obstruirend. Z. lék. Nz. lk.
Zacrčeti, el, ení, anfangen zu rieseln, zu fliessen, zu siekern. — **odkud**. Zacrčelo víno z díry. Ros.
Zacrkati; *zacrknouti*, knul a kl, utí, anfangen zu zwitschern. — **kde**. Pták zacrkl v kleci. Us.
Zacucati, *zacicati, zacuclati, zacíclati*, anfangen zu saugen. — **abs**. Zacucal a přestal. Ros.
Zacuckovati, zausen. Us.
Zacuděný = *zašpiněný*, beschmutzt. Na mor. Val. Vck.
Zacukrovati = *cukrem zasypati*, verzuckern. — **co**: jídlo. — **Z.** = zavolati ‚cukru'. Hrdlička zacukrovala. Us. Kšť., Šd.
Zacumlati si, anfangen zu zulpen, schlotzen. Us. — **si co**: cigaro (opovržlivě). Us. Tč.
Zacundraný; *-án, a, o*, = *zacouraný, zašpiněný*, beschmutzt, besudelt. Mor. Šd.
Zacundrati = *zašpiniti*, beschmutzen. — **se kde**: na louce, v rose (zacourati se). Šd.
Zacupati; *zacupnouti*, pnul a pl, utí; *zacupávati*, anfangen zu stampfen. — **co čím**: nohama. Us. — **kde**. V předsíni zacupaly malé nožky. Ksm., Šd.
Zacúranec, nce, m. = *zacouranec, kdo se zacoural, ucoural*. Mor. Šd.
Zacvakati; *zacvaknouti*, kl, utí, anfangen zu klirren. — **abs**. Něco tam zacvaklo. Ros. — **čím**: ostruhami. Č.

Zacválati, ein wenig galoppiren, anfangen zu gallopieren. Us.

Zacvaňbati = *cakáleti*, hesndeln. — **co.** Ros.

Zacvekovati, mit Zwecken beschlagen. Us. Tč.

Zacvendžati = *zazvoniti, zabřinčeti,* ertönen, erdröhnen. — **abs.** Poháre zacvendžaly. Phld. III. 2. 115. Šahle z-ly. Vlčk. Zh. IV. 75. — **kde (jak).** Tu striebornými hlasmi zacvendžaly retiazky na kantároch. Sldk. 203. Celý jich pluk ide tiehúnko, ani jedna podkova nezazvoní ani ohnivo na retiazke nezacvendžl. Phld. III. 2. 146. No dochom božím zastienený zdvihol v poli kameň malý a padol vrah cudzoplemenný, zhraně **nad** ním zacvendžaly. Btt. Šp. 210. — **oč.** Cepik o bolohumnicu zacvendžal a frndžiac povetrím preletal ponad srub a padnol do šopu. Phld. IV. 73.

Zacvikováni, n. = *zaklínění*, die Verkeilung.

Zacvikovaný; *-án, a, o* = *zaklíněný*, verkeilt. Bern.

Zacvikovati = *zakliniti*, verkeilen. Bern. — **co:** dělo. NA. III. 162.

Zacvinkati = *zacinkati*, klirren, klingeln. — **na koho čím.** Lom.

Zacvočkovati. — **co:** botu, auf-, verzwecken. Us.

Zacvrčeti, vz Zacvrkati.

Zacvrkati; *zacvrčeti*, el, ení; *zacvrknouti*, knul a kl, utí; *zacvrkovati*, anfangen zu zirpen. — **abs.** *Cvrček zacvrkal.* Us.

Zacvrlikati, anfangen zu zwitschern. — **abs.** Vrabec zacvrlikal. Us. — **kde:** na stromě, **ve** křoví. Vz Cvrlikati.

Zacvrnkati, ein wenig klirren. — **čím kde:** kladivem **na** kose. Mor. Tč.

Zač = **za co** (m.: *za če.* Vz *Co*), wofür, um was, wie theuer? Zač to dal pryč? D. Co zač stojí. V. Zač jest to? Zač přijde ten dům? Míti koho zač. Zač mne máš? Co zač = jaký. Také v rus. a pol. Jir. Za to vše stojí, zač se prodati může. Us. Tč. Ma milá se mne ptá, co su já zač? Já sem jí povídal, že sa oráč. Čes. mor. ps. 274. Musím věděti, cos zač. D. Co jest to zač? Nedbám, co zač jste. Sych. Zač (proč) nestrážiš, zač nebráníš tvoje biedne deti?; Zač v otroctve tá nboha, tvoja raja úpí? Zač dovolíš, keď sa dívaš, jak ju pohán lúpi? Ppk. I. 182.—183. (Šd.). Povím ti, zač je toho loket! Us. Šd., Smil. Nevěděl bych zač! Toho bych neudělal, ani nevím zač! Us. Tč. Hulaj nynaj a neplač, pil by pivo kolěhač, kúpil by si, nemá zač. Sš. P. 510. Za ty (penize) jsme mu nikdy neslíbili, neb jsme neměli zač. NB. Tč. 147. Zač byla ta kráva? Us. Zač se modlili? BR. II. 404. Slýchal sem, žeby bylo odprodáno Mrzákovi, ale nevím zač. Arch. I. 165.

Začabrati se. Kam se to začabral? Vz Čabrati se. Mor. u Bzence. Šd.

Začabrňaný; *-án, a, o* = *zašplýchaný, zastříkaný.* Na Slov. Bkř.

Začabrňati = *zašplíchati, zastříkati* = **se čím:** blátem. Mor. Bkř.

Začadění, n. = *začazení*. Na Slov. Bern.

Začaděný; *-ěn, a, o* = *začazený.* Na Slov. Bern. Také na Mor. Šd. Vz Začazený.

Začaditi, il, děn a zen, ení; *začazovati*, berussen, herauchen. — **co čím:** stěnu svíčkou. Us. Z. jizbu dýmem. Us. Tč.

Začadlosť, i, f., das Bernsstsein. U.

Začadlý = *začazený*, beraucht, räucherig, berusst. Z. obraz, zeď. Ros. Pilně sa bude chrániť začadlej svady. Phld. I. 3. 121.

Začadnouti, dnul a dl, utí, herusst, beraucht werden. Ros. — **čím:** knuřem.

Začahnouti = *zasáhnouti*, erreichen. Na Slov. — **koho čím:** čaganem. Mor. a Slov. Šd. Tu šibal na pravo na ľavo a koho začiahnul prutom, naraz bylo po ňom. Dbš. Sl. pov. I. 246.

Začáchnouti, nieder-, todttreten. — **co, koho.** U Olom. Sd.

Začachrovati = *zašantročiti*, versebachern. D. — **co komu.**

Začaj, e, m., pactolus, korýš krátkoocasý. Krok II. 247.

Začákání, n. = *zacákání*. Mor. Šd.

Začákaný; *-án, a, o* = *zacákaný* — **čím:** vodou. Mor. Šd., Vck.

Začákati = *zacákati.* Vz Zaštakati. — **koho čím:** vodou.

Začal, a, m. Z. z Biletína, jm. rodiny erhovné v Čech a na Mor. v 17. stol. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1143.

Začandraný; *-án, a, o* = *zašplíchaný, zamokřený, zamáchaný.* Cbodí celá z-ná. Slez. Šd.

Začandrati = *zašplíchati, zamokřiti, zamáchati.* — **koho, se čím:** vodou. Slez. Šd.

Začání, n. = *začetí*. Na Slov. Bern.

Začany, dle Dolany, něm. Satschan, samota u Ledče.

Začárání, n. = *počárání*, das Liniren, Uiberziehen mit Strichen. Bern.

Začáraný; *-án, a, o* = *počáraný*, linirt, mit Linien überzogen. Vz Začárati.

Začárati, *začárnouti, začárovati,* = *čarami popsati, zamazati,* ver-, überstreichen. = **co.** Brs. — Vz Začarovati.

Začarbati = *špatně sepsati*, schlecht zusammenschreiben. Na Slov. Bern.

Začarování, n., die Uiberziehung mit Strichen. — **Z.,** die Verzauberung.

Začarovaný; *-án, a, o,* linirt, mit Strichen überzogen. — **Z.,** verzaubert, verwünscht. Us. Ten krkavec byl začarovaný bratr. Pohád. Šd.

Začarovati, vz Začárati. — **Z.,** verzaubern, verhexen, verwünschen. Us. Tč. — **koho, komu.** To děvče mi začarovalo. Us. Tč. — **kam jak.** Čarodějnice z-la jich **pod** zemi s celým zámkem. Kld. I. 290. Z. někoho **na** skleněnou horu. Kld. I. 255. — **co v co.** V ráj ti luzně začaruje kraj ten. Kká. K sl. j. 149. — **Z.** = *čarami zahnati*, durchs Zauhern entfernen. — **co komu.** Ros. — **se v co** = *čarami se proměniti*. Jg.

Začarušiti, il, en, ení, vermachen, verharikadiren. Nelza sa ani hnút, všecko je začarušeno. Nechceš-li, aby tam chodili, tŕá to z. Slez. Šd.

Začarúvati = *vyměniti*, austauschen. Hrnčiari začarúvajú svoj tovar za obilie. Dbš. Obyč. 102.

Začas, eine Zeit lang. Z. človék tak čiuil. Zbr. Báj. 63.

Začasiti, il, en, ení. — **se komu**. To se nám pěkně z-lo (založilo na časy), es ist eine schöne Witterung eingetreten. Us. Msk.

Začasté, začasto = *za často*, oft, oftmals, öfters. Z. tam se zdržoval. V. Z. je tam vídali. Němc. Z. král Vladislav na týchž Horách Kutných obejval. Dač. I 41. Na zámek za častě přicházeli. Aug. 7. Hnev pomste podlej za často slúží. Sldk. 276.

Začastovati si čím, zutrinken. Na Ostrav. Tč.

Začastý *(lépe: častý)*, öfter, oftmalig. Bern

Začátečně, anfänglich, ursprünglich. V. Byl hned z. proti tomu. Berg.

Začáteční = *počáteční*, Anfangs-, anfänglich, Erstlings-, Elementar-. Z žák, voják, Us., práce, Ros., slovo. Rk. Z. písmena. Ddk. IV. 329. Z. člen řady, das Anfangsglied einer Reihe, list, das Eröffnungsfolio, Nz., bilance, die Eingangsbilanz, rozvaha, die Eröffnungsbilanz, Vorbilanz. Nz.

Začátečnice, e, f., die Anfängerin. — Z. = *začáteční písmeno*. Šim. 9. 76.

Začátečnický, Anfänger-. Z. pokus. Mus. 1880. 277.

Začátečnictví, n., die Anfängerschaft.

Začátečníček, čka, m., der kleine Anfänger. Kos. Ol. I. 107.

Začátečník, a, m., der Anfänger. Šim. 28., Ros. Z-ci v duchovním životě. Sš. II. 177.

Začátečný = *začáteční*. Bern. Z. bod, Pdl., umění, die Elementarwissenschaft. Lpř.

Začátek, tku, m., *začátkové*. **Z.** = *začetí, počátek*, der Anfang, Beginn. Brzo při začátku; z. učiniti, udělati; z. řeči učiniti; z. dne. V. Bez z-ku žádná věc není. Ze z-ku, da capo (v hudbě). Us. Dch. Aby učinili z. od soukromých modliteb. Skl. I. Začátky bývají jiné než konce (Cf. Nové koště dobře mete); Z. je nejhorší; Na z-tku spisu; Bylo tak od z-tku. Us. Dch Kteréž (právo) na spravedlnosti založeno jest a od ní z. jména svého má Kul. 3. Z. střílení, věku, vinobraní, nového coukn. D., Šm. Byl tam od z-tku až do konce; A začala jí povídať od začátku až do konce. Us. Šd. Výprava měla sama v sobě již ode všeho začátku zárodek nezdaření. Ddk. III. 162. Dyť sem ti pravila od prvu začátku: Nedělaj chodníčku přes našu zahrádku. Brt. P. 22. Pátek zlý z. Sl. let. II. 146. Braň z-tkům, principiis obsta. Reš. Až sem vás věrně z-tkům křesťanského náboženství vyučil. BR. II. 538. b. Kdo se chce ženiti, to nejprv ušima činí, potom ústy a tuto pak od posledního začátek činiti chce. Žer. 314. Jsi v začátku pilný, budeš v konci silný. Us. Tč. Kde není začátku není i konce. Č. M. 317. Dobrý z. půl práce pryč. Ros. Dobrý z. poloviční skutek (za polovie práce stojí) Bern. Každý z. tvrdý (těžký); Z. hezký, třeba jenom ještě konce. Č. Z. dobrý konec mívá podobný. Hkš. — **Z.** = *povstání, původ*, der Anfang, Ursprung, die Entstehung. V. Z. vzíti, míti; v začátcích; z. života, řeky; Labe řeka v Čechách svůj z. béře. V. Řezavka kamene z. jest. Kom. Z. vzalo to město. Har. Z. ohně. D. To nám buď za z. a základ. V. Začátkové nějakého umění (první pravidla), D., křesťanského učení. Kom.

Začati, vz Začnouti.

Začatí, n. = *začetí*. Slov. a mor. Tč.

Začátkový, Anfangs- Z-vý bod souřadnic, der Anfangspunkt der Coordinaten. Nz. Z. umění, učení, Elementarkenntnisse, Elementarlehren. Lpř.

Začátník, a, m. = *začátečník*. Sych., Šf.

Začatý; *začat, a*, o, angefangen. Dílo z. dokonati. V. Z-tou řeč vykonati. Solf. Žebra od paždí jsouce začatá v slabině se skonávají. Kom. Z. práce. Us. Deň po deň spolu čosi čakáme a vždy len, sotva čo sa nazdáme, slnce jak pred tým zapadá: Lieto tu konca, ďaleké pole, smútok sa končí v začatom bôle, nádeja nádeju hľadá. Čjk. 52. Bez bavenä každý začatú hneď prácu opustí. Hol. 18.

Začazení, n., die Berussung, Verräucherung.

Začazený; *-en, a, o*, verräuchert, rauchgeschwärzt, berusst, geschwärzt A tvár měl na vrky začadenú. Mt. S. I. 51. Tye krásne valašky každá vyšterbená; tye krásnejšie pušky, každá začadená. Chlpk. Sp. 112. Hľädiacemu takým začadeným sklom na nás všetko sä čierno ukazovať musí. Hdž. Vět. 151.

Zače, zastr. = *začal*. Kat. 1063.

Záče, ete, n. = zárodek (embryo) živočišný. Lískové ořechy velmi ještě mladé, nezralé, se začátky jader slují také záčaty (od začíti). Mor. Kurz.

Začečeřiti, il, en, ení = *zaježiti*, struppig machen; se, struppig werden; *zakohoutiti se*, böse, zornig werden. Us Jg.

Začechrati = *čechráním zamásti*; *počíti čechrati*, lockern, zerzausen. — **co čím**. Ros. — **co kde**. Mouku na vále, v moučnici. Us.

Záčel, u, m. = *zácpa ledu*, vz Zácpa. D. — **Z.**, kurze Biegung eines Flusses. Z-ly. Šp.

Začeliti, il, en, ení; *začelovati*, einen Balken an seinem Ende behauen. — **co**: trám = na konci zatnouti a zakulatiti. Us. — **kam, oč** = *čelem vraziti, zavaditi*, anstossen. Z. **na** sloup, o sloup. Ros. — **se**. Led se začeluje (staví, cpe, stanet). D. — **k čemu**. Všeho bál sa, cožkoľvek začelí k nejakej len záhube krajiny. Hol. 16.

Začelový záhyb. Vz Záčel. Osv. I. 419.

Začení, n. = *začátek*, der Anfang. Na Slov. Bern.

Záčep, u, **záčepek**, pku, m. = *začepení*, das Anhaken, der Angriff. L.

Začepčení, n., das Behauben; die Behaubung, Aufsetzung der Haube. Bern.

Začepčený; *-en a, o*, behaubt. Už je z-na (už není pannou). Bern. Už ta rozmarija pokošena, už moja frajirka začepčena. Sl. spv. II. 6 Vz Začepený.

Začepčiti = *očepiti*, behauben. Na Slov. Bern. — **koho**. Dievku z-ly. Dbš. Sl. pov. VII. 30. Jednu začepčily, druhů čepčic majů. Sl. spv. VII. 30., II. 66. Vz Začepiti.

Začepení, n. = *začepčení*.

Začepený; *-en, a*, o = *začepčený*. A už je lôčka vesečena (vysečena), už je Kačenka začepena. Sš. P. 445. Z. nevěsta (které šátek okolo hlavy zatočily; čepců tam nemají).

Brt. Ps. 27., Šd. Věil bela panna, jož je žena z-ná. Brt P. 119. Vz Začepčený. — Z., zugezupft. Vz Začepiti.

Začepiti, il, en, ení = *čepec na hlavu dáti*, aufhauben, Hanbe aufsetzen. Zlob. — **koho:** nevěstu. Vz Zababiti. Brt. P. 119. A věil když mě začepily, líčka se mně proměnily. Sš. P. 345. — **Z.** = *zadělati, vsaditi*, einmachen, einzapfen, einkämmen, zuzapfen. — **co:** sud. Us. — **co kam:** bidlo v sloup. Příčky rámové v ramice z. Vys. Z. **do** čeho. Us. Pdl., KP. IV. 65.

Začepování, n., vz Začepiti

Začepovaný, vz Začepený, Začepiti.

Začepovati, vz Začepiti.

Začepýřiti, il, en, ení; *začepýřovati*, sträuben. — **co kde:** Kohout začepýřil **na** krku peří (zaježil). Jg. — **se:** Páv se začepýřil (čepýřením se rozšířil). Jg. Začepýřil se = zakohoutil se, zarděl se. D. — **se proč:** studem, hněvem, roth werden. Jg.

Začěrati, vz Začírati.

Začerený; *-en, a, o = učarovaný*, behext. Z. kráva. Dbš. Obyč. 60.

Začerchaný; *-án, a, o = začerněný*. Nezamaž se od hrnce, je začerchaný. U Rychn Vk.

Začeřiti, il, en, ení. Vz Čeřiti. — **čím.** Vítr vlasem začeří. Osv. V. 639.

Začernalosť, i, f., die Schwärzlichkeit.

Začernalý = *náčerný, příčerný, trochu černý*, schwärzlich. D. Z list, mrtvola. Us. Tč. Z. liška, der Schwarzfuchs, polívka (hnědá), die Braunsuppe, omáčka, schwärzliche Sauce. Šp.

Začernati, *začernávati* = *černým se státi*, schwarz werden. — **abs.** Všecken začernal Ros. Rána začernala. Us. Tč. — **se** = *počínám se černati*, anfangen schwarz zu werden Něco se tam začernalo. Ros. — **se kde.** Z-la se tam za lístkem zralá třešně **na** halousce. Us. Šd.

Začerněně, schwärzlich. Bern.

Začerněnec, nce, m., der Verrusste. Mor. Šd.

Začernění, n., das Schwarzmachen, die Verschwärzung; das Schwarzwerden. Us. Bern.

Začerněný; *-én, a, o*, schwarz gemacht, verschwärzt. Us. Z mužové. Zbr. Lžd. 104.

Začerněti, ěl, ění, schwarz werden. — **se kde.** Rozletia sa na všetky strany tie oblaky, iba jako bodky sa **po** nebi začernely. Dbš. Sl. pov. I. 23. — **se kdy.** V tom sa začernely tmavé oblaky. Dbš. Sl. pov I. 370. — **se komu.** A to sa milému začernely oči. Brt. Anth. 53.

Začerniti, il, én, ění; *začerňovati*, schwarz machen, schwärzen. — **co, koho čím** = *zamazati, zatříti*. Ros. Z. koho rusem. Us. Prádlo nošením (ušpiniti). **Na** Slov. Pik. — **koho:** *osočiti, pomluviti*, ver-, anschwärzen.

Začerňovati, vz Začerniti.

Začerpnouti, ul, pl, nt, utí, *začerpati*, ein wenig schöpfen, erhalten. L.

Začerstvěti, ěl, ění, rasch, frisch werden. Us.

Začertovati = *jméno čerta vysloviti*, beim Teufel fluchen, den Namen Teufel nennen. Us. Šd.

Začertuvaný; *-án, a, o*, erpicht. — **do** čeho. Čo keď zloboch viden (viděl), že je chudobný človĕk **do** svojej žiadosti začertuvaný, hodí mu vrece. Dbš Sl. pov. I. 472.

Začervenale = *náčerveně*. Bern.

Začervenalosť, i, f., die Röthlichkeit. Ros.

Začervenalý = *trochu červený*, röthlich, roth Z oko. Ja. — **čím proč:** studem, hanbou. V. Slnko začerveňalé krvavými sa rmútilo ústmi. Hol. 400. Jak na hlave zlatem skví sa šišák a z-lé na šišáku chocholce. Hol. 104.

Začervenati, *začervenávati se*, 1. = *počíti červenati*, anfangen roth zu verden, roth werden. — Všechno se začervenalo. Ros. — **se komu.** Všetci prijali jej návrh; len lvoví začervenaly sa oči. Zbr. Báj. 49. — **kde.** Jablka **na** stromě už se z-la. Us. Tč. — 2. = *začíti se červenati, zapýřiti se, zardíti se*, roth werden, erröthen. V., Ros. Rozhněval se tak náramně, až se i z-nal. Tč — **se proč:** studem. V. — **se jak.** Až za uši, **po** uši se začervenala. Tab. diet. Při tom se z-la jako pivoňka. Us. Šd. Z-ly se jako krev. Dbš. Sl. pov. VIII. 30. Biele líčko dievčete začerveňalo sa jako raňajšia zornička. Lipa 303.

Začerveněloť, i, f. = *červenosť*, die Röthlichkeit, Röthe.

Začervenělý, roth, roth geworden. Bern

Začerveněti, ěl, ění, roth werden; erröthen, schamroth werden. Bern., Ros.

Začerveniti, *začerveňovati*, roth machen färben, röthen, beröthen. — **co čím:** tužkou

Záčes, u, m. = *začiska vlasů k týli*, eine Art Frisur. — **Z** = *zajíždění či zasahování do polí sousedových*. Přes ty meze z-sů do polí nečiniti. Záp. mě. 1452.

Začesání, n., vz Začesati.

Začesanice, e, f. = *dřevo při voru*, ve kterém zadělána jest opáčenice skobami nebo háky. Us. Jg. Slov.

Začesaný; *-án, a, o*, gekämmt; in Folge des Kämmens mit Haaren bedeckt. — **jak** Vlasy *nazad* z-né, nach rückwärts gekämmt. Dbš Obyč. 9. Vlasy vol'no *poza* uši z-né. Ib. 10. Pod dubom sedí na skale starec s gusl'ami; vlasy jeho sú *poza uši* ako veneć z-né, bo vrch hlavy holý. Klčk. V. 190. **Na** pravý bok z-né vlasy len nedokonale zakrývajú vel'kú lysinu Obšívalovi. Phld. III. 543.

Začesati; *začésnouti, začísnouti*, snul a sl, ut, utí; *začesávati, začesovati* = *vlasy česanými něco zakrýti*, zu kämmen anfangen; verkämmen, glatt kämmen Ros. — **co:** ránu, bouli, strup. Zavolal, aby mu doniesli hrebeň začesať vlasy; Evička prosila macochu, aby ju trochu začesala; Len vypýtaj sa hore k nej, že ju hudeš vyčesávať. Dbš. Sl. pov. I. 53, 232, VII. 70. — **si co jak.** A biele si vlásky začesal **za** vázy. Chlpk. Sp. 21. Vlasy za uši si z. Us Tč.

Záčet, čtu, m. = *záminka*, der Vorwand. Kb. Vz Zámět.

Začetí, n., das Beginnen, der Beginn, Anlang, Antritt, die Anhebung, Eröffnung, Unternehmung V. Z. a vykonání věci; Od svého z. neupouštěti. V. Počátek života jest

z. smrti. Jel. — **Z.** = *povstání, původ*, die Entstehung, der Anfang, Ursprung. Království od z. svého. Plác.

Začetmo, adv., angefangen, innbegriffen. Tpl.

Začež = *zač, za co*, wofür. Z. hodnou vzali mzdu. Har. Vz Zač.

Začíčati (o dětech), zu harnen anfangen. Ros.

Začíhati si na koho = *počíhati si*, auflauern, aufpassen. Us. Šd.

Začíhnouti = *zajíti, zatáhnouti*, binziehen, hingerathen. Ros.

Začichati, vz Začichnouti.

Začichnouti, chnul a chl, utí; *začichovati, začichati*, zu riechen anfangen, Geruch von sich geben. — **abs.** Nějaká vůně tu začichla (zavoněla). Ros.

Začichovati, vz Začichnouti.

Začiji, vz Začiti.

Záčin, u, **záčinek**, nku, m. = *přihrada*, das Fach; *přístodolek, perna*, die Banse. Na Slov. Kd. Z. v stodole (obilnice). Koll. Na humnu: holohumenica, záčin, óder. Hdž. L'udia mi vravia že som gazda zlý: o matko božej a z. prázdny; Prázdny z. u sedliaka; Hej vy dva sivoňky moje, cože bych ja počal bez vás? V truhle groša by nebolo, v záčine ni ovsäný klas. Čjk 54., 77., 117. (Šd.). A tá jaseň dává chaseň, do komory ovocinu, žito jarec do záčinu. Hdž. Šlb. 18.

Začínání, n., das Beginnen. Z. = tvoření ok (smyček) z příze kolem jehlic; z. jednoduché, řetízkové, pletené, podvojné, uzlové, krajkové, krátkými sloupky, zoubečkové, z kulatých zoubků, jetýlkové, s pikotem, gympové, s křížovými sloupky. Škol. žen. pr. Z. dvojnásobně, der Doppelanschlag. Šp.

Začínaný; *-án, a, o*, begonnen. Vz Začnouti.

Začínatel, *začínatel*, e, m., der Anfänger, Beginner, Urheber. 1585. Přid. k Cyr.

Začínati, vz Začnouti.

Záčinek, nku, m. = *začinění, provinění*, das Vergehen. Každý z., pro nějž člověk vinu vezme. Ms. pr. cí. — **Z**, vz Záčin. — **Z.**, der Beginn, Anfang. NB. Tč. — Vz Záčinok.

Začiněni, n., vz Začiniti. Bern.

Začiněný; *-én, a, o*, vz Začiniti.

Začiněti, vz Začiniti.

Začiniti, il, ěn, ění; *začiněti*, ějí, ěl, ěn, ění; *začiňovati* = *učiniti*, einem etwas thun, verüben, sich gegen ihn vergehen. — **co komu**. L. — **se čím** (proviniti se, sich vergehen). Ms. pr. cís. Vz Záčinek. — **co proti komu**. Nic nezačinil proti obci. ZN. — **Z.** = *zadělati, zatkati, zahraditi, zacpati*, vermachen, versperren, verstopfen. — **co čím**. Šm. — **co kde**. Chléb v díži (připraviti, anmachen, einmachen, einrühren). L. — **co čím**. Us Tč.

Záčiuky, pl., m. = *záčin*. Hospodáři obzěrajú pilne z. Mt. S. I. 178., Dbš. Obyč. 50.

Záčinok, nku, m. = *záčinek*. Vinšujem vám moc konopí, mecu řepy, z. púčkov, plevienec detl. Mt. S. I. 176.

Začírání, n., vz Začírati.

Začíraný; *-án, a, o*, vz Začírati.

Začírati, *začerati, začřiti*, na Slov. = *nabírati, vážiti*, schöpfen. D. — **co čím**: lopatami. Plk. — **co kde**. **Pod** smrečkom vodičku si začíral, kosil — nie na lúčke nepreberal. Sl. ps. — Vz Začřeti.

Začírikať. Ani len vrabec na streche nezačerikal (nezacvrlikal). Dbš. Sl. pov. I. 67.

Začiruiti = *začerniti*. Na Slov. Bern.

Začísti, *začítati*, vz Čísti. — **se do čeho** (do čtení něčeho se zahloubiti), sich ins Lesen vertiefen. Us. Vck.

Začistiti, il, ěn, ění, = *hladkým učiniti*, einputzen, ausglätten. — **co**: Nohy u židlice, trám; **čím**: sekerou, hoblíkem. Dch.

Začišeti, el, ení, zu wehen anfangen — **kde**. Vítr začišel v háji.

Začítač, e, m. = *bosorák*, der Zauberer. Vz Začítatel. Na Slov. Bern.

Začítačka, y, f. = *bosorka*, die Zauberin. Na Slov. Bern.

Začítání, n. = *pochybení v počítání*, das Verzählen, die Verzählung. — **Z.** = *zabosorování*. Na Slov.

Začítaný; *-án, a, o* = *zaříkaný, zakletý, začarovaný*, be-, verzaubert, verhext. Na Slov. Sd., Němc. Vím, tys začítaná, překrásná královno. Hdk. C. 44. Na vše světa strany slovenské sirotě svět je z-ný. Hdk. C. 143. Vz Začítati.

Začítati, *začítávati, začitovati* = *spatně počítati*, falsch zählen, verzählen. — **co**: peníze. Bern. Kde žáby nunúkajú, ústa neotvor (neotevři): bo ti žába začíta (spočítá) zuby. Vz Zub. Dbš. Obyč 112. — **Z.** = *začarovati*, verbexen. Bern.; Sl. ps. - **komu**. Nemohli poľa stroma prejst, ľebo jim Ľudmila takto začítala: Volky, volky . . . Dbš. Sl. pov. I. 48. Iďže teda, začítaj si chrbát predo palicovým krúpohitím. Bo ťa v pravde omlátim jako snop. Zbr. Lžd. 56. Tomuto bolo trochu lepšie, ľebo mu staré baby začítali. Zbr. Báj. dod. 7. — **koho kam**. Začítám tě do prsténku. Pokr. Z hor. 79. Jesú bohyně také na nebi, čo začítajú hviezdy **na** zemi. Sl. ps. 377. — **se** = *v počítání chybiti*, sich verzählen, Bern.; *do čtení se zabrati*, sich ins Lesen vertiefen. Us. Tč.

Začítávací, Spruch-, Z. formule. Na jihových. Mor. Brt.

Začíti, začiji, il, it, ití; *začívati* = *učiti, ucítiti*, empfinden. — **co**. Gnid.

Začíti, vz Začnouti.

Začitovač, e, m. = *bosorák, čarodějník*, der Zauberer. Na Slov.

Začitovačka, y, f. = *bosorka, čarodějnice*. Na Slov. Bern., Zbr. Lžd. 18.

Začitování, n. = *zaříkání, zaklínání, začítání, čarování*. Na Slov. Bern., Sl. let. I. 90.

Začitovatel, e, m. = *začitovač*. Na Slov. Bern.

Začitovatelka, y, f. = *začitovačka*. Na Slov. Bern.

Začitovati = *začítati*. Niektoré ženy, ktoré znajú ochvat začitovať a zmývať. Phld. III 3. 291.

Začknouti, čkl, utí = *něco kratičkého zachytiti*, fassen. Us. — **Z.** = *zaškytnouti*, aufschluchzen. Na Slov. Bern. Nech sa začkne

mi, ti atd. Bern. — Z. = *zadigati, navléci,* anziehen. Na Slov. Tu pridu slnhovia, sprobůvajú črievičku, ale na zapuchnutú nohu ani začknúť. Dbš. Sl. pov. I. 445.

Začlapkati = *zastříkati,* bespritzen. Na Slov. — **koho.** Koll.

Začlapotati. Vodička začľapoce; Ryhka bystro začľapotala. Dbš. Obyč. 1., Dbš. Sl. pov. I. 77.

Začmouditi, vz Začmuditi.

Začmoudlina, y, f. = *začmudlina, zasmudlina, zápach ze spáleniny,* der Brandgeruch. Bern.

Začmuditi, il, zen, enl, verrauchen. — **co čím:** světnici kouřem. Us.

Začmudlina, vz Začmoudlina.

Začmuchati; *začmuchnouti; začmuchovati* = *začuchati, počíti čmuchati,* anfangen zu riechen, zu schnuffeln. Ros. — **Z.** = *očmuchati,* beschnuffeln. — **co.** Pnch.

Začmýrati, *začmourati,* verschmieren, besudeln. Us. Tč.

Začnouti (na Mor., ve Slez. a na Slov.: *začati*), správně *začíti,* poněvadž *začíti* (= začůti = ncítiti) je slovo neobvyklé a kolise s nim tedy netřeba se ohávati, Gh. v List. filog. 1883. 132.; čnu, čni, čna (ouc), čal, čat, četí; začlo a začli, *lépe*: začalo, začali, Jg.; *začínati* = *počíti, začátek učiniti,* etwas anfangen, beginnen, anheben. Vz *M* a *N* a *Píti* (pnu). — **abs.** Začni Us. Kdo začíná, už polovic práce odbavuje Na Slov. Tč. Dobrá vec je začať, lepšá je dokonať. Na Slov. Lépe nezačíti, než začna nedokonati. Prov. — **co.** V., Kom. Z. dílo, D., snd (načíti). L., Šm. Nevi, jak to začíti. Us. Z. rozmluvu. Us. Z. někomu účet, das Konto eröffnen. Šp. Uliánku do kamenl zakopali, už pěsničku začínali Sš. P. 168. Zachovej způsob obecný nie nového nezačínaje. BR. II. 28. b. Mnohé věci, jichž Mojžiš nepřikázal, začínáš. BR. II. 331. a. — **s inft.** Začíná bráti, kopati, psáti; začíná pršeti, se tmíti, pokrápati atd. D. Začíná mlnviti; Den hýti začíná. V. Začíná stavěti, tebe velebiti. Br. Začne se pilně potýkať. Us. Šd. Začal počítati. Us. Nepřeatala žebrati, nechtěla se poddati a on začal ji na záda bráti; Začnite ji bráti, o jejím dlťati takto ji zpívati; Zašelech (zašel jsem) tam po prvši raz, začnulech se bavič. Sš. P. 671., 144., 373. Kone začali sa zpínať a trhať; Rozžalostily se nehorky, začaly velmi plakať. Mt. S. I. 52., 56. Počala mi čerešnička kvitnúť, začal som ja za dievčenci lipnúť; Tak začali kl'ncky metať a všakovak zaobchádzali otca; Vtedy sa mu začalo meniť před očima; Tak minul deň, minul aj druhý a dievčaťu začalo hyť veľmi clivo; Začali medzi sebou kameň dúť (o zlém, o úkladech rozmýšleti). Sl. spv. III. 118.; Dbš. Sl. pov. I. 257., 431., V. 17., I. 266. (Mt. S. I. 98.). Nejprve začali lidé zhusta mříti v Praze. Dač. II. 9. Nevím odkud začíti odpověď formovati. Žer. 314. — **jak (z čeho, od čeho, v co, čím, v čem, s čím, po čem, na čem)**: z nova, s předu. V. Z. z daleka. D. Řečník někdy z náhla začíná. Kom. Z. z hluboka. Šm. Z. od předního konce. V. Každý učedlník (tkadlec) od kazu začíná. Kom. Všecko mládeže cvičení od pohožnosti se začínati má. Kom. V jméno boží z. Klat. Jakým začátkem začal se jest život. Jel. Z. zprudka. Sá. Z vysoka si začínáš. Mt. S. I. 113. Host začal pekným spôsobem. Dhš. VIII. 10. Řeč v bláznivosti začíná a v chybě dokonává. Na Mor. Tč. Chudobná som, s týmto proshu začínam. Slov. Tč. Prška po kapkách začíná. Č. Dobře byl začal, ale zle dokonal. BR. II. 375. b. Začal na zlatě, skončil na blátě. Us. Šd., MP., Tč. Začal z vysoka, a (ale) brzo přestal. Na Mor. Šd. Přemysli dobře, začni rychle, konej pilně. Us. Šd. Kdo chce spořiti, od úst musí začíti. Us. Šd., Hkš. — **kdy. O** novém roce začnu. D. **Ve** středu a v pátek není dobře něco začínati. Kld. II. 306. V aprili vo krásnom háji inčina sa už rozvíja; o Turiciách sa začína ta valašská hostina. Sl. spv. V. 187. V adventě zima tuhá se začala. Sl. let. I. 319. Mor začal se **při** času sv. Bartoloměje. Dač. I. 147. Začal se v adventu mor. Ib. 349. **V** jasäni **po** Michale hneď začal chodiť do školy. Hdž. Šlb. 59. — **(si) co s kým.** S tím si nic nezačínej. Us. Dch. Šm. Naříkala: Co já včil si začnu? Us. Šd. Začala s mužom na novo hriech a nezdohu, že či nemajú dosť svojich detí. Dbš. Sl. pov. III. 16. Kdo s Bohem začíná, ten dobře skončí. Prov. Tč. S Bohem začni v každé době, podaří se práce tobě. Prov. Tč. S Bohom začni, s Bohom konči. Hdž. Šlb. 42. — **co, se čím, kým.** Tím se může začnouti. Kram. Olomúcký nekrolog řadu probošťů Štěpánem I. začíná. Ddk. III. 45. Začalo se hubení pálením sídel. Dač. I. 247. — **co odkud.** Žádná hmota sama od sebe pohybování ani začíti ani končiti nemůže. Mj. 9. Od děkování my všeliká modlitba začínati. Sš. II. 228. Má býti každý vesel, kdo jen odkud má začíť; my odkud začíť nemáme. Er. P. 456. Láskn ku bližnému začínaj od tebe. Na Slov. Tč. Neb račte myslili, odkud se Švejcaři začali? Arch. II. 149. Začni z konca (povídati, vykládati, čísti). Us. Šd. David v druhém rozdíle, kterýž se od Šalamouna začíná, nebyl počítán. BR. II. 7. b. Známenaje, od které čteny začíná se slovo. Hus. I. 386. Láska od sebe začíná. Hkš. — **se** = *počátek vzíti.* V. Začíná se o tom řeč. Jel. Začal se mor. Háj. A tak se začala nová válka s Turkem. Dač. I. 176. Svátek se začínal. BR. II. 290. a. Začne se zvuk (hluk). Kom. Školní rok začíná se 1. říjnem. Prvním lednem začíná se nový rok (začíná nový rok. Vz *Se*).

Začnuti, n. = *začeti.* Na Slov. Bern.

Začnutý, -*ut, a,* o = *začatý.* Na Slov.

Za čo = *zač.* Začo hlehu chytajú? (za čierno). Mt. S. I. 138. A za čože ju (růžu) dáte? Opýtala sa kráľovna. Dbš. Sl. pov. I. 160. Drevo rúbať to sa mu už teraz nechcelo, keď mal zase za čo piť. Dhš. Sl. pov. I. 544. Vz. *Zač.*

Začotí = *začati, začíti.* Na Ostrav. Tč.

Začouděný, *začouzený,* rauchgeschwärzt.

Začoudlý, russig, verqualmt. Dch.

Začpěti, čpěj, ěl, ění = *začíti čpěti,* zu beissen anfangen, verschnupfen. — **abs.** Křen tu začpěl. Us. — **kde.** Začpělo mně v nose. Ros.

Začpouliti, čpul, lil, en, enl; *začpulovati*, den Mund verziehen. — **co jak**. Ušklibačně hubu, ústa z. Hlas.

Začřéti, el, en, ení, *začírati* = *nabrati*, einschöpfen. Němc. — **abs**. I pošle raz tů slůžku na vodu. Ta ide, začrje a vidí vo vode krásnu postavu. Er. Sl. čít. 56. — **kam**. Začrel **do** studánky. Dbš. Sl. pov. V. 47. Začrie si do přs a tak zaspieva. Dbš. Obyč. 68. — **čím kam**. Bála sa zakrojiť do udeniny, alebo začréť varechou **do** bielej múky. Phld. III. 433 Švec pustil čižmu, začrel hrnečkom do putienky v pitvore a podal vodu žene. HVaj. BD. I. 17. — **si čeho**. Z si vody. Us. na Mor. Tč. — **kde**. Jen raz smie začrieť v pláni cez jedon deň. Kyt. 1876. 20.

Začříti, vz Začírati, Začřéti.

Začtu, vz Začísti.*

Začtveračiti, il, enl. — **si**. On si rád z-čí. Vz Čtveračiti. Us. Šd.

Začučeti se, hocken, lange verweilen. Začučel se kdesi. Na Mor. Brt.

Začudování, n. = *udivení*, die Verwunderung. Z. a radosť miešaly sa na tvárech divákov. Lipa 340.

Začudovati se = *zadiviti se*. Na Slov. — **čemu**. Z-li sa všetkým týmto veciam. Hlčk. V. 148., Dbš. Sl. pov. I. 464.

Začuchati = *počíti k něčemu čuchati*, riechen. — **k čemu**. Ros.

Začuchlý, dumpfig, angelassen. Světnice, šat je celý začuchlý. — **čím**. Kabát kouřem začuchlý. Us. Šd. Vz Začuchnouti.

Začuchnouti, chnul a chl, ntí = *zapáchnouti*, Geruch verbreiten, von sich geben, duften, riechen (schlecht). Maso to už začuchlo. Us. Šd.

Začúchnouti, chnul a chl, utí. — **kde**. V úboči, kde sypká půda puchne, zvlažovaná čistou neba vlahou, tam pocestných drähošum začúchne Lipa III. 176. Za druhým dubom ticho začúchne, čo to má býť? sebe mysli. Sldk. 38.

Začuchrati = *začurchati*. — **koho zač**: za vlasy, bei den Haaren fassen. Na Ostrav. Tč.

Začundrati, nass machen. — **si co kde**. Z. si šaty ve vodě. Na Ostrav. Tč. — **si kde: na** ledě = *klouzati se*, ein wenig schleifen. Us. Tč.

Začuniti, il, ěn, ění = *zakaňhati*, beklecksen. — **co čím**: umazanými prsty. Us.

Začurati = *zascati*, bepissen. — **co**: peřiny. Us. Tč.

Začurchati, vz Začuchrati. Na Ostrav. Tč.

Začuť, *začúvati* = *vyčenichati*, *zaslechnouti*, erriechen, erspüren, vernehmen. — **co** Začula princezka, začula ozvenu túto. Mt. S. I. 57. — **co o kom**. Začul sem o něm, že . . . Na Ostrav. Tč. — **kdy odkud**. **Vo** všeobecnej veselosti začuť niekde **z** kúta kričať ‚eljen.‘ — **kde**. **Za** dveřmi začúva a potym pomlúva. Na Ostrav. Tč.

Začvachtaný = *zmáchaný*, *zmokřený*, nass gemacht, nass. Chodí cela z-ná. Mor. Šd.

Začvachtati se = *začmachtati se*, *zmáchati se*. Mor. Šd. Vz Začvachtaný.

Začvandati, nass machen. — **si co kde**: šaty v rose. Na Ostrav. Tč.

Začvrlikati, vz Zacvrlikati. Kde muzika z-ká, tam si zatancujem. Sl. ps. 267.

Zad, u, m. = *týl*, *zadní část*, der Hintertheil. Na Zlínsku kompar.: zaděj (weiter hinten). Brt. Zad domu, lodi, hlavy, vojska. Us. Zadem ujíti. D. Vz Záda. Jdi zadem, přišel zadem. Us. Šd. — *S předložkami*. a) **kam**: **na** zad, **do** zadu, **v** zad = *na týl*. Pochod na zad. Čsk. Dnes-li jecháš k předu, snad zítra v zad. Kká. Td. 282. V tom přihučala iná čata a udrela nepriatel'om v zad. Chlpk. Sp. 193. Stále na zad pádí. Hol. 153. Vlasy k zadu roztrása. Hol. 402. Postaviti se do zadu. Us. Dch. Jdi na zad. Us. Půjdem buď v před buď v zad v vše pótky luté. Rkk. — **kde** = *v týle*: *zadu*, *v zadu*, *v zadech*, *na zad*. Zůstával v zadu. Kom. Zdělej sobě zálohy k městu **po** zadu. Br. Pověz mi, sedláčku, co mi v zadu tyčí (povídá strnad). Slez. Šd. Nemůžeš zavřiti, co máš v zadu oje? Mor. Šd. Zvieřata, ješto i na před i na zad plna očí byla. Št. Kn. š. 2. V některé vědě v zadu býti, zurück sein. J. tr. Vozy sem napřed poslala, sama v zadu zůstala. Sš. P. 104., Brt. P. 129. Jdi po zady. Na Ostrav. Tč. Falešný jako kočka, z předu liže, po zadu škrábe. Prov. Šd. Na zad býti. V zadu státi. Obětuj bohóm za vîcestvie v zadech, za vîcestvie v předě. Rkk. — **odkud**: *po zadu*, *ze zadu*, *od zadu*, *ze zad*, *od zad*. Od zadu co stál nejbližší. Hol. 147. Daleko z zadu za dveřmi zůstanou; Otec maje do boje táhnouti nechal by někde dítek z zadu v místě pevném. BR. II. 87., 121. Je první od zadu. Us. Šd. S předu i z zadu. Br. Přistoupil k němu po zadu. Ros. A on z zadu na lodi spal. Br. Od zadu přepadnouti. D. Od zadu kryt a bezpečen. Ddk. II. 427. Z zadu v hlavu ránu mu dal. NB. Tč. 135. Ruce se zadu někomu svázati. Pass. mus. 320. Přistúpila jest z zadu a dotkla sě jest podolka rúcha jeho. (Mat.). Hus II. 402. Od zadu připadnouti. D. Vele Čstmir z zad udeřiti na hrad. Rkk. 19.

Zâď, i, f. = *zadní část*, der Hintertheil, Hintergrund. Ze zádi přichází. Lum. 1880. Sedni na záď (dále k zadu, weiter rückwärts). Seděl záď nás (za námi, hinter uns). V již. Mor. Šd. Záď lodi, der Schiffshintertheil, dle Pk. *lépe*: korma, puppis.

Zada, pl., n. — *zadní pozemky*; *humna*. Dnes sečeme na zadech. Vyjel zady (po humnech). Na mor. Knrz.

Záda, gt. zad, pl., n. — *část těla lidského prsům na zad ležící*, *hřbet*, der Rücken, Buckel. V. Záda primitus dualis masc. *zad*, non vero plur. nent. esse videtur. Č. Záda mají hřbet (dorsum, krajinu zád prostřední nad celou hrudní pateří), mezipleci (interscapuleum, místo mezi lopatkami), zadek (uraeum, mezipleci až k řiti). bedro (regio lumbalis, naproti břichu), kříž (regio sacralis, od beder až k řiti). Vz více o tom v S. N. Něco za něčími zády činiti (krom očí jeho). D. Široká záda míti. Vz Hřbet. Šp., D. Zanícení v zádech. Sych. Vybral mu hezky na záda (zbil ho). Ros. Od tebe ulehčenie zádoma mýma. Modl. ms. Svezl se mu po zádech (pomstil se). Us. Dostal holou-

bata na zádech (výprask, až měl modřiny). Us. Dch. Nastav záda. Již musím nastaviti záda (již neujdu bití). Us. Záda komu vyprášiti. D. Dostal buchtu do zad. Sych. Zmlátil ho, až mu záda zmodrala. Sych. Za zády někoho pomlouvati; Ať si dá záda vymrskati (o tom, kdo nic nedovede); K někomu zády se obrátiti (neposlouchati ho, nevšímati si ho); Ten rád za zády křivdí, zrazuje a p. Dch. Dal mu, až mu záda brnl (pálil)! Us. To ti povídám, ať si to nepoložíš za záda (ať na to nezapomeneš)! Us. Ptř. Nemám krytých zad, ty v bezpečí máš kvasy (= nemám co na sebe, jemu vše pod hubu přinášejí). U Žamb. Vlez mně na záda (dej mi pokoj, polib mi šos). Us. Kšť. Nepřiléhá to dobře k zádům; Obrací se ke mně zádama; Stál ke mně obrácený zádama. Us. Šd. Na den toho svatého uhodí mi už šedesátka na záda (bude mi 60 let). Us. Šd. Měla sem já muže ráda, až sem měla modré záda. Sš. P. 706. Poloha na zádech (zádová), die Rückenlage. Nz. lk. Z. posice vojenské. NA. III. 79. Tím opatřením postaven jest Lipoltu rakouskému nepřítel do zad. Ddk. II. 301. Pak ovšem byla z. kryta a Ota zatlačen k hranicím moravským. Ib. IV. 57. Kdo o kom za zády mluví, jistě se ho bojí. Prov. Tč. Kdo ve přítomnosti se tě bojí, ten ti za zády škodí. Exc. Když jsou na očích, k nohám padají, ale za zády robatí berani. Třbz. Nechval v oči, nehaň za zády. Prov. Šd. Po napití studánce záda ukazuješ, po pomoci dobrodiní potupuješ. Kmp. 147. Dokud prosí, zlatá slova nosí a před plácí záda obrací. Prov. Tč. Z. ukazovati (utíkati). Chmel. Záda někomu dřevěným olejem namazati; Nepáleným popelem koho (někomu záda) posypati (bíti); Svrbí ho záda (chce bití). Vz Trest. Č. — **Z.** = *plece*, die Achsel. Na zádech něco nésti. Ros. Sedla mu na záda; Sedí mu na zádech. Vz Opilý. Sn. Vem to na z. a nes. Us. Šd. Nesl ho na zádech. Us. Na záda vzíti. D. Dluh nosí lež na zádech. Prov. Jg., Šm. — **Z.** *u kužele* (op. přída), der Hintertheil des Rückens. — **Z.** *v rostl.*, dorsum, der Rücken, plocha vnějšná naproti vnitřní, od osy odvrácená. Rst. 521., 150., Kk. 196. — **Z.** (při hře v karty) = *značí hráče, jenž od rozdávače v pravo sedí*. V Kunv. Msk.

Zaďáblovati = *říci ďábel*, den Teufel nennen, fluchen. Us. Šd.

Zadajky, *zadajmo* = se zadáním. Sr. Nezadajky. Šd.

Zadajnosť, i, f., die Preisgebung. Dch.

Zadajný, vergebbar, verkaufbar; preisgebbar

Zadák, a, m. = *zadní muž*, ku př. žnec (opp. *předák*), der Hintermann. Dch. Z. na pramu. Z. = zadní lovec ryb. Šp. Z. ve vojen. = muž za zadvojem postupující, der Nachläufer. Čsk. Z. = *zápětník*, muž, který v šiku za jiným stojí, der Hintermann. Čsk., S. N. XI. 306. — **Z.** Václ., vz Blk. Kfsk. 1069. — **Z.**, u, m. = *zadní část lodí, prámu, voru*, der Schiffshintertheil, die Flossprame. D., Špd. — **Z.** = *druhý závitník válcovitý*, který závit v matce šroubové dodělává, der Nachschneider. Vz Předák, Slepák, Včř. II. 52.

Zaďakovati = *poděkovati, dík vzdáti*, danken, Dank abstatten. — **abs.** Zdvihal oči, zaďakuval. Er. Sl. čít. 58. Princ sa napil do chuti, zaďakoval a poviedal jej, aby sa zajtra zas tam ustanovila. Dbš. Sl. pov. I. 209. — **komu zač.** A jeho povinnosťou bolo sa zaňho zaďakovati. Lipa I. 120. Za jejéj dobrotu pekne zaďakuval. Sl. ps. 109. Zaďakuj, dievčatko, otcovi, materi, že ťa zachovali od všelikej škody. Sl. pov. V. 187., Sl. ps. 384. Já mu: ‚Dobré ráno', on mi zaďakuje, líčka pocaľuje. Čjk. 45. Ej pane, ešte sme sa vám ani nezaděkovali. Klčk. V. 122. Zaděkujo hospodárovi za predložené dary. Dbš. Obyč. 17. (148.). Nehodni sme z. Bohu za tú hohatú úrodu; Hneď prišel ku kamarátom a srdečne im zaďakoval za jejich službu. Dbš. Sl. pov. I. 270., VIII. 31. — **komu jak**: pekne, srdečne, šumne, uctive. Dbš. Obyč. 44.

Zadáliti, il, en, ení; *zadalovati* = *vzdáliti*, entfernen. Na Slov. — **Z. si** = *zajíti si*, einen Umweg machen. Kdybysme tadyto jeli, tu bysme si zadálili. Mor. Šd.

Zadanákati = *zazpívati* danaj, danaj. A sedliaci kedy zadanákali, kedy zavískali, kedy zapili ‚na stále zdravie'. P. Tóth. Treč. M. 111.

Zádanek, nku, m. = *litkup*, das Reugeld, Angeld, der Leihkauf, der Gottespfennig. Na Slov. — **Z.** = *závdavek*, das Angeld, Handgeld.

Zadání, n., das Schmälern. Bern. — **Z.** = *zádanek*. — **Z.** = *připitek, připití*, das Zutrinken. — **Z.** = *odeslání*, das Verschicken. Bern. — **Z**, das Vergeben. Z. práce, stavby. Us. — **Z**, das Einreichen. Úřad z. (prosby, žádosti), das Einreichungsbureau. Us. Vz Zadati, Zadací.

Zadaný; *-án, a*, o, geschmälert. Bern. — **Z.**, zum An-, Handgeld gegeben. Bern. — **Z.** = *připitý*, zugetrunken. Bern. — **Z.** = *odeslaný*, verschickt. Bern. — **Z.**, vergeben. Z. práce (při stavbě) a p. Us. — **komu**. Stavba tohoto domu zadaná jest panu staviteli N. — **Z.** = *podaný*, eingereicht. Z. žádosť k úřadu. Vz Zadati.

Zadařiti, il, en, ení, *zadarovati* = *darem zadati, nějakým darem se odsloužiti, darovati*, als Geschenk geben. Ros. — **se komu čím**. Za milú tu lásku a za všetky dary, čím že sa vám vnučka zadarí. Zátur. Vinš. I. 22.

Zadarmo, umsonst. Vz Darmo. Za darmo smrť. Č. M. 49. Len vás už o to prosíme, navlečte to voljak, abyste nás neprezradili; veď vám, hádám, ani my nechceme zadarmo. Dbš. Sl. pov. IV. 36. Dnes za peníze a zejtra za darmo pij a jez a nedělej larmo. Us. Tč.

Zadarovati, vz Zadařiti.

Zadatek, tku, m. = *závdavek*, das Handgeld. D. Z. mu děvče dalo lásky (= hubičku). U Rychn. Dbv. — **Z.**, die Dosis. Dva z tky prášku. Zbr. Lžd. 100.

Zadatel, e, m. = *žadatel*, der Einreicher, Gesuchsteller, Bittsteller.

Zadati, dám, dej, daje (íc), dal, án, ání; *zadávati* = *pryč dáti, vzdáti, postoupiti*, hinwegthun, vergeben, aufgeben; *poslati*, wegschicken; *podati*, einreichen; na Slov.

také: *závdavek dáti*, Hand-, Darangeld geben; *zavdati*, *připiti*, zutrinken. — **abs.** Už jsem zadán, ich bin schon vergeben. Us. Dch., Jg. — **co**: svůj statek, právo (postoupiti). D. Z. úřad. D. Dceru, syna z. = vdáti, oženiti. Zlob. Svůj prospěch zadala. Us. Dch. Jak ju zadala (provdala), to jí zakázala chodníček do sebe. Sš. P. 485. Zadati prosbu (podati k úřadu), spis, žádosť atd., *lépe*: podati; pročež: protokol podávací (podávací), *ne*: zadávací. Sb., Š. a Ž., Jd., Brs. 2. vd. 267. — **koho**. Nepokutovvli bysme vás, keby vás učitel a farár neboli zadali, že neposielate děti svoje do školy. Zátur. — **co komu (proč)**. Zadati statek svůj někomu pro smrť (postoupiti). Ros. Zadati komu práci, Kram., dceru, Šm., ránu (zatíti). Us. Nelekej se, děvo má, žos milosť někomu nehodnému zadala. U Žamb. Dbv. Z. někomu práci. Bdl. Ujedná se, co který kterému zadává, napřed otec ženichův, pak nevěstin. Brt. Tu hned byla po vsi jedna řeč, že kmotr Palička se čertu zadal. Er. Sl. člt. 25. Jak nejmladší vdával, sto peněz jí zadal (věnoval). Sš. P. 119. Hlava mia neboli, ale život celý, že sem tebe zadal Turku pohanovi; Vychovala ti jej v kleci jahorově a zadala ti jej dceři Trávníčkově (zasnoubila). Sš. P. 147., 663. — **co, koho kam**. Na vojnu mne dali, do světa zadali (poslali). Č. Něco **ku** právu z. (*lépe*: podati. Vz nahoře). D. Z. (podati) něco k vojenské kanceláři. Čsk. — **co k čemu**. Lekci k učení z. Zlob. — **co kde**. Myšlénky sice v sobě samých nezadávají toli trudu. Sš. I. 104. Z. prosebnou písemnosť **u** země pána (podati). Sych. U práva něco z. (Vz Z. prosbu atd., nahoře). Berg. — **co proti komu**: žalobu (podati). Chmel. — **si čím**: nedůstojným chováním. Us. — Rk. — **komu čeho**: jedu. Sych., Chmel. — **se**. Loď se zadala (zpříčila). Puch. Vydávať sa budem, za teba nepôjdem, nezadaj sa. Dbš. Obyč. 167. Kuchta se zadal (zdál), že spí, ale nespal. Dbš. Sl. pov. I. 284. — **se komu v co**. Tím tedy .... navrženo, že se mužové ti Bohu ve službu co ustavičná oběť zadali. Sš. Sk. 70. — **co jak**. Práce se zadají buď nedílně nebo kumulativně. Us. Pdl. Žádný moravský kníže není oprávněn nějaké zemské zboží z. **na** věčné časy na některý klášter. Ddk. IV. 115. Aby svým starého zákona nezachováváním jim příčiny ku provedení kramolů nějakých nezadal. Sš. II. 24. **S** radostí mu lásku zadám. Hlč. Ničím jemu nezadá, vergiebt ihm nichts. Vona ti synáčka vychovala, věif ti jej zadává do věčnosti. Brt. P. 122. Stavba nové školní budovy zadá se buď v celku nebo jednotlivé práce stavební zvlášť o sobě. Us. Pdl. Z. své právo na všechny časy. Dch. Práce ta zadána byla cestou offertní panu D-vi. Us. — **co odkud**. Zadala (vdala) máti, zadala dceru daleko od sebe; zakázala jí, přikázala jí, nechoď dcero ke mně. Sš. P. 484. — **si na čem**. Zadal si tím na své cti. Us. — **si před kým**. Sá.

Zádav, u, m., **zádava**, y, f. = *zadušení*, die Ersticknng. Us. u Vorl. Dítě, jemuž od zádavy lékař pomoci nemohl, podivně vyhojil. Sš. P. 721. — **Z.** = *utiskování*, *nátisk*, *ujma*, *škoda*, das Drangsal, Bedrängniss, die Bedrückuug, Schädigung, Unterdrückung, der Druck. A skrze to další drahota a z-vy povstati měly. Břez 180. Činiti někomu zádav. Výb. I. 704. Z. činiti. Dal. Veliký z. a ujmu svých požitků majice. Ms. kron. trub. Toho času zádava veliká činila se, tak že jedni druhým chléb vydírali. Star. let. A tudy lid obecný že by velikou zádávu a těžkosť nésti měl. Jdn. 240. Veliká zádava zemi se stala; A oni nájemníčí komorníkově chudým lidem velikú zádavu činí berúc hrubě s lidí. O. z D. Lid vojenský sme velmi dlouho dostí nesnadně a s mnohou těžkostí vyživovati, na něj peníze hotově vynakládati, na to pak se dlužiti musili a tudíž v takově zádavy upadly, že mnozí z nás, dokud živi budeme, z nich se nevyvadíme. 1623. Nách. 166. O všecko jmění sme přišli, veliké z-vy na sebe, své ženy a děti uvedli, že .... Ib. 169. Časy bíd a závad plné. Ib. 170. Když pánu naše velikě z-vy a těžkosti předloženy budú, máme za to, že se ráčí nad námi slitovati. 1623. Nách. 166. Útoky, válkou, berněmi a jinou zádavou. Br. Rozličná příkoří a zádavy činiti. Karyon. Loupeží a jinými zádavami zemi poplenili. Výb. I. 469. Hřešie, kteříž dary berú, aby přezřeli něco, ješto by byl zádav obci; Zlí a ješto by zádavu činili chudině, ti nejspieše úřady zakupují. Št. Ta velká od tvých nebes dálava by byla jistá pro nás zádava. Sš. Sm. bs. 80. Obecný lid trpí mnohé zádavy. Pal. Stěžovali si na činěně jim zádavy od posádek římských. Pal. Děj. I. 66. (IV. 2. 57. a 584.). Spasiž nás od útiskův a zádav nepřítele zlého. Ehr. Páchal vraždy a rozličné z-vy. MP. Děj. bibl. I. 257. Z-va těžká by na ty tři úředníky najvyššie uvedena byla; Z. se děje; Aby z. byla přetržena; Skrze desk obledánie takově nesnáze těžkě a zádavy mezi lidmi mohly by hned přetrženy býti a srovnány; Kdyby na kšaft ve dsky neuvedený komorník nebyl puštěn, zádava by se mnohým lidem i škoda stala; Skrze kterýchžto výminek opuštěnie lidé škody, zádavy, róznice, súdy, nesnáze znamenitě mívají. Vš. Jir. 116., 168., 169., 238., 317., 320. Trojí věci se žásá srdce, násoky městské a zádavy lidské. Bibl. Zádavu činí pútníkovi; Městu zádav učiniti (opprimere); Přijde na vy smutek i z-va (tribulatio et angustia); Pro z-vy (injuria). BO. Bude veliká z. na zemi (pressura); Budete jmieti zádavu na světě. ZN. Z-vu trpěti. M. Obiehli sú hrad táborský, s něhož lidem mnohé zádavy činili; A v tom učinili zemanóm z-vu. Let. 91., 118. Léta téhož byl veliký zádav v Čechách mezi lidmi obecnými o ty peníze německé černé. Ib. 173. Vymyšlené stavenie služby božie jest veliký zádav, jenž by rád kázal, ale lidu, jenž by rád slyšal; Mezi kterými zádavy najtěžšie jest, kdyby krstiti nechtěli. Hus II. 11. Činiti komu zádav. Št. Kn. š. 149. 25., 155. 28.

Zádava, y, f., vz Zádav.

Zadávací, *zadavací*, Einreichungs-. Z. protokol, *lépe*: podavací, podací. Sb. Vz Podati.

Zadávání, n., vz Zadati, Zadání. Z. žádosti, Us., prací veřejnými offertami. Kaizl. 131.

Zádavek, vku, m. = *závdavek*, das Daran-, Daraufgeld. Na Slov.

Zadávení, n., die Erwürgung, Ersticknng. Bern.

Zadávený; *-en, a, o = udávený, udušený*, erwürgt, erstickt. Bern.

Zadáviti, zadav, dávil, en, ení; *zadavovati = zamačkati, zadusiti*, erdrücken, erdrosseln. Výb. I. 313. — **co, koho.** Vlk ovci zadávil. Ros. Pec z. = učiniti, aby přecpáním náhle vyhasla. Vys. Hlad zadáví zemi. BO. Z-la ho smrť. Us. Šd. — Dal. — **koho, se čím.** Z. někoho provazem, Martim., závojem. Dal. 45. Z. se kusem masa. Us. Zlostí súc popadena nohú zadáví dietě, obrátiec jinam oči. Hus I. 203. — **jak. Do** smrti jej zadávil. Dal. Jir. 146. — **koho kdy**: dítě ve spaní (spíc) zadávila. Us. — **se komu.** Pec se nám zadávila (zacpáním náhle vyhasla). Vys.

Za dávna. Velehrad, kde za dávna králov bylo sídlo. Hol. 59.

Zádavně = *závdavně*, pfändlich. Bern.

Zádavní = *plný zádavy*, drangvoll, verderblich. Z. časové. Ms. 1619. Z. a těžká léta. Plk. Us. u Rychn. Dbv.

Zádavný, *zádanný = závdavný*, Pfand-. Z. peníze. Bern.

Zadavovač, e, m., der Erstícker, Erwürger. Bern.

Zadavovati, vz Zadáviti.

Zadávovný, was Jemand ersticken kann, erstickend. Bern.

Zadažditi = *zadeštiti*. — **čím.** Požehnáním z. Phld. IV. 10.

Zadážďovať sa = *zadeštiti se*. Mrači sä, oblačí sä, zaďážďuje sä. Na Slov. Hdž. Šlb. 55.

Zadček, ečku, m. = *zadeček*. Bern.

Zadebniti, il, ěn, ění, *zadebňovati = zabedniti*, vermachen. — **co kam.** Zadebnil črepy do súdkov. Mt. S. I. 74. Tu jich on pekne rúče z-bnil do prázdnych sudov. Dbš. Sl. pov. III. 73.

Zadebnovaný; *-án, a, o = zabedněný*, vermacht, verschlossen. — **kde.** Ty celé srdce svoje máš z-né v majetku a pýche toboto sveta. Zátur. Priat. IV. 98.

Zadeček, čku, m. = *malý zadek*. Vz Zadek.

Zadeční = *řitní*, Hinter-, Steiss-. Z. kůstka, Krok, fík (nádor), bolení, Ja., nežit. vřed, Us., hák.

Zádech, u, m., der Duft. Libý z. zkvetlých sadů. Hdk. C. 116. Síň byla nacpaná k zádechu, war zum Ersticken vollgestopft. Dch.

Zadechčati sa = *zadechnouti se*. Na Slov. Aj podkovaná strega, kod sa už dos (dosť) sem a tam nabehala a zadechčala, zonkla zo seba kantár. Mt. S. I. 77.

Zadechnouti, chnul a chl, utí, *zadýchati a zadechnouti se = dechem zahřáti*, athmend erwärmen. — **co.** Us. Kšt. — **se** = *zadusiti, se*, ersticken. To se člověk do kopce (jda) zadýchá! Us. Šd. Tak sem běžel, až sem se celý zadýchal. Us. Šd. Neotvírali dveří ani oken, aby se zadýchali. Us. Kšá. Zmínka se činí o neslýchaném horku ve žněch, tak že lidé pracujíce se zadýchali. Pal. Děj. III. 2. 239. — **se čím:** během, Ros., ohněm, Leg., Lk., dýmem, Zlob., Lk., horkem. Star. let. — **kdy:** při chůzi, při práci se zadýchati. Sych. — **se kde.** Z. se v dýmu plamenův. Msn. Or. 82. Zadechl se v konopích (oběsil se). Prov. Bl. 296.

Zaděj, vz Zadn.

Záděj, e, f. = *záděr*.

Zadek, dku, *zadeček* a *zadček*, ečku, m. (*ze zad*) = *zad, zadní díl něčeho*, der rückwärtige Theil, der Hintertheil, der Rücktheil. Z. lodí, domu, V., ručnice, hlavně, Šm., vojenského tahu (vozův), Mus., vozu. Us. Postav košík na zadek do vozu. Us. Šd. Zadkem njíti (zadními dveřmi). Us. Koně na předku i na zadku kovati. D. Z. kabátu (zadní díl), Šířka, délka zadku. Šp. Z. zálnpku, der Hintertheil der Nuss; z. čepověho šroubu; der H. der Schwanzschraube; z. proudu, die Queue einer Kolonne (Truppe); z. sedla, der After beim Sattel; z. lože, der Laffettenschwanz, der Protzstock. Čsk. Já půjdu pomalůčku na předku před vámi, Zuzka bude poskakovať na zadku s gajdami. Kol. zpěv. 95. Ze zadku (ze zadu) ho udeřil. Us. Tč. Je první od zadku. Us. Tu ho dakdo od zadku chmatnůl za plece. Dbš. Sl. pov. I. 240. Vzal ho zadkem (zmocnil se ho lstí). Us. Dbv. Z. = část hrnění záda kryjící; zadní konec děla (das Bodenstück); dno hmoždíře; z. posice vojenské. NA. III. 12., 91., 98., 79. (Pdl.). Kdo ide po zadku, nech si zavre (zatvoří) zahrádku (práce musí jíti jistým pořádkem). Na Slov. Zátur. — Z. = *zadina, zadní obilí, špatné obilí*, které při vití daleko nepadá. Také: zadky. Na Mor. Brt. U Vys. Mýta. Hrp. Z. se obyč. vaří kravám. Na mor. Val. Vck. Dobré zboží (obilí) dává se na sýpku a zadek zůstane dohytku. Na Ostrav. Tč. — Z. *zvířete* (zajíce, vola), der Hintertheil, Schluss, die Hinterkeule, der Rücken. Us. Z., hřbet (zadní strana). V. Obrátiti se zadkem k někomu. Us. Kráva na zadek rozešlá (slabá, šantavá). Na mor. Val. Vck. Oba na galanku hleděli. A ja ji nechcu, vem ju ty, ho ona má zadek zepsntý. Sš. P. 691. Zakaváď nepřitáhnú svými ťa na vlastném presvedčiť zadku obuchmi; Prestať (bojovati) aniž nechcú a obrátiť k uteku zadky. Hol. 39., 74. (148.). Dva cigáni ti ho nesli na kole a ten prední išiel po zadku (říkají, nemůže-li někdo něčeho najíti). Na Slov. Zátur. Z. ukázati (paty ukázati, utéci). V. Za z. něco vložiti (odložiti). Ze zadku (ze zadu). Us. Z. zaječí. Ze zadku někoho střeliti. Šm. — **Z.** = *řiť, sedadlo, paní manda, zadnice, zachule*, der Hintere, After, das Gesäss, der Arsch, Steiss, Hinterbacken. Vstal dnes hore zadkem. Zbr. Hry. 59. V. Nežit na zadku (fík). V. Z. vařeným kosatcem pařiti. Byl. Z. ptačí. Ros., Šm. Zadkem vnitř (o koních), Krupe herein! Čsk. Kúpil sem si hrubú sviňu, ta se mně také nepovedla, proto že do zadku ďůru měla. Na mor. Val. Brt. Kašle zadkem (prdí). U Rychn. Gth. Jedním zadkem na dvůch svaďbách by

rád seděl (vz Všadyhyl). Mor. Mrk. Suknice krátkě mají, jimiž nemohou zadku přikryti. Chč. (Pal. Děj. IV. 1. 419.). Zřebci věul predkom na vysosť sa pnů, věnl zadkami hádžu. Hol. 151. Nerob si z úst zadok (Cf. Dělá si z huby řiť = lže. Mor.). Na Slov. Zátur. Počúvaj ušima, ne zadkem. Na jíž. Mor. Šd. Počúvaj ušami, nie zadkom. Na Slov. Zátnr. Pi po zadku, keď si si pohár zabil (rozbil. Odpovidají na výstrel, keď nevedia, kde a kdo to strelil); Teraz mu už môžeš i do zadku trúbiť (hovoria vytýkave nad umretým kričiacemu, nemavšiemu oň za živa po čas nemoce starosti, alebo živšiemu s ním v mrcha vôli). Perom písal, zadkom pečatil (nevyplnil, co písemně slíbil); Nedôveruj vozu z predku, koňovi od zadku a pokrytcovi zo žiadnej strany. Na Slov. Zátur. Chraň se koňského zadku atd. Vz Předek. **Metlou přes z. pasovati; Na z** kozího sena přikládati (bíti), vz Trest; Ne darmo se dal v zadek mrskati (chytrý. Vz Moudrý); **Darmo** se dal v z. mrskati (ničemu se nenaučil; o hloupém); Výše chce zadkem, než může hlavou dosáhnouti (vz Pyšný); Dosedl holým zadkem na zemi (na vochlí; vz Nesnáze). Č. Na zajíci sedi, ktož se zadkem vrtí. Mus. Tučuě svini z. maže (bohatému přidává). Mus. Tučné svini netřeba zadku mazati. Ros. — **Z.** = *konečník*, der After. Statek skrze hrdlo a z. prohnati (projísti, utratiti). V. Však mu v zadku nesvítá (říkají nemravně šenkéřky). Mus.

Zaděkovati, vz Zaďakovati. — **komu.** Na Ostrav. Tč. Komu že já, komu, pekne zadekujem? Sl. ps. Šf. 1. 67. Zadekuj Bohu, žes živý do toho dňa prišel. Na Slov. Tč.

Zádel, e, f. = *zadina*, das Hintere. Us. Vz Zadina, Zadek.

Záděl, u, m. = *nevěsta u koželuha*, die Braut. Šp., Bž. 78. V záďělu barviti. Šp. — **Z.** = *zadělané těsto*. Us, *zadělání na kvas*, eingemachter Teig Knrz.

Zadělání, n., vz Zadělati.

Zadělanina, y, f. = *zadělávanina*.

Zadělaný; *-án, a, o*, eingemacht. Z. kvas. BR. II. 253. — **kam, kde.** Drahokam ve zlato, ve zlatě zadělaný. Us. Dch.

Zadělati, *zadělávati* = *zandati, zahraditi, zavříti, zacpati, zastrčiti*, ver-, zumachen; *vsaditi, obložiti*, um-, einfassen; *učiniti, upraviti, zadělati*, den Teig einmachen, anmachen, einrühren, anrühren, ansäuern; *zakutiti, zahrabati*, verscharren; *zaorati, zasiti, zavláčeti*, anbauen. Jg. — **abs.** Už by bylo třeba času (pěkného), aby mohli zadělávať. Us. — **co:** díru, Ros., dvéře, Jel., klenoty, D., šňůrku u košile (zastrčiti), Us., Vck., těsto (mícháním mouky, vody, mléka, kvasnic atd. učiniti, upraviti), V., mouku, D., ovoce, ořechy, jídlo, maso, kuře, Us., oheň (udělati, roznítiti; 2. zahrabati, zakutiti), V., Ros., pole (zaorati, zasiti, zavláčeti). Sych. — **co kam:** svíci **do** svícnu, Us., kámen do prstenu. Rk. Jaký roh zaděláváme do koláčů (tva-roh)? Hádanka. Tč., Šd. Do otvoru rourku těsně z. Mj. 128. Zátku do láhve dobře z. Dch. Peněz do něčeho z. Er. P. 430. Z. zápražku do zelí. Us. Mtl. — **co jak:** těsto na buchty. Rk. Z. těsto na koláče, na chléb. Šd Z. něco na kyselo, sauer einmachen. Dch. Nanynka Kovářovic chce se vdávat, neumí na buchty zadělávat. Popadne měchačku, běží k mámě: Mámo, jak pak ty buchty zaděláme? Čes. mor. ps. 218., Sš. P. 677. Chasa se diví, že má gazděna vdolky, ač na ně nezadělávala. Kld. II. 270. Z. něco s hořčici, mit Senf einmachen, s cukrem, s mlékem. Šp. Díru *pěkně* z. Us. — **co komu.** Zaděláme si píseň (zanotíme, nacvičíme). U Žamb. Dbv. Milostnému soukeničku pár kuřátek zadělej. Čes. mor. ps. 207. Zadělal mu čep (= zkazil mu živnosť). Us. Dbv. — **co čím:** zlatem; olejem (napustiti). D. Řehot svým koňům kouzlami z. (učiniti, aby neřehtali). Háj. Studenou vodou chléb zadělává. Er. P. 353. Udělati ráčil rybník nový, kterýmžto rybníkem zadělal jest dva toky. Arch. IV. 210. — **co kde:** kvas v mouce, Br., kořen v cukru. Byl. — **co s čím jak.** To vše s medem v lektvař zadělej. Byl. — **se** = *zamazati se*, sich beschmutzen. Us.

Zadělávání, n., das Einmachen usw. Vz Zadělati.

Zadělávanina, y, f., Eingemachtes. Vz Zadělávaný, Zadělanina.

Zadělávaný; *-án, a, o*, eingemacht. Vz Zadělati. Z. maso, jazyk, Tč.; **kapusta k masu** z-ná, eingemachter Grünkohl. Dch.

Zadělávati, vz Zadělati.

Zadělávka, y, f. = *zadělání*. Ten kousek masa nechám na z-ku. Us. Šd.

Záďělný postup, der Brautprocess Vz Záděl.

Záděň, dně, f. = *přistodolek, perna ve stodole, prostor ve stodole po obou stranách mlatu*; u Jílov. také *oploteň*. Ve vých. Čech. Ml., Brnt. Vz Záděni.

Záděnek, nku, m. = *zadní obilí, zadina*. Vz Zadek. Us. — **Z.** = *záděň*. Žlutá plnosť v záděncích dosahuje už samého krovu F. Schlz. v Osv. 1881.

Záděni, n. = *pažeň, pažení, oplota, oploteň*, die Bansenwand. Nz. — **Z.** = *pírna, záteň*, die Banse. V Bolesl. Vz Záděň.

Zaděnka, y, f. Z-ky, cytherida, měkkýši mlži, eine Art Muscheln. Z. křižmopásná, venus decussata, z. hrbolatá, v. verucosa. Vz Frč. 222., 209.

Zadepsati = *zadupati, zašlapati*, eintreten, einstampfen. — **co čím kam.** Nohou něco do prachu zadepsal. Sá.

Zadepsiti, il, en, ení = *zadepsati*. Na Ostrav. Tč.

Zadeptati = *zadepsati*. — **co:** trávu, zertreten. Na Ostrav. Tč. — **co čím.** Všetko mi tam z-li dobytkoma. Dbš. Sl. pov. V. 35.

Zader, dra, *Zadar*, a, m., lat. Zadera, něm. Zara, hlav. mě. Dalmacie. Vz více v S. N. — *Zadeřan*, a, m. — *Zaderský*.

Záděr, u, **záděrek**, rku, m., **zádřra**, y, **záděř**, e, f. = *odtrhující se kůže za nehtem, odděrek, oděra, dřizha*, der Neider, Räuber. Ja., D., Kša., Vrň., Rgl., Šd. — **Z.** = *tříska (do kůže) zadřená*. Hrt. Špatným hoblováním udělají se záděry v desce (Risse). Na Ostrav. Tč.

Záděř, e, f. = *záděr.*

Záděra, vz Záděr.

Záděráč, e, m., fenillea, die Feuillee, rostl. Z. trojlaločný, f. trilobata, srdcolistý, f. cordifolia. Vz Rstp. 614.

Záděráčovitý. Z. rostliny, rhandirobeae: záděráč. Vz Rstp. 614.

Zadérati = *zadírati*. Na Slov.

Záděrčivý = *mající záděry, malé suky, dříví srostlé*, které se špatně štípe. U Chocerad, u Rychn. Vk.

Záděrek, vz Záděr.

Záděrovitý = *mající záděry*. Z. kopyto.

Zadeštiti, il, ěn, ění. Vz Zadaždíti. — **se.** Celé nebe se zadeštilo (se zatáhlo, na déšť připravilo). Na Ostrav. Tč. Zadešťuje se. U Vsetína. Vck. Z-lo se. Us.

Zadetý, zadítý; *-it, a,* o = *oblečený*, angezogen. Na Slov. — **jak. Do** vládneho Romy samostroja chcejúc ju (osvětu) mať (míti) navždy zadetú. Hdž. Rkp. (Šd.).

Zadchlý = *zaschlý*. Má zadchlou duši (o těžce nemocném, který se pozdravil). Tkč.

Zadchnouti se, chnul a chl, ut, utí = *zalknouti se*, sich verschlucken, den Athem verlieren. — **čím.** A druzí se horkem a žieznú zadchli v oděnì a zemřeli. Let. 67. Zlosti chtěchu se z. M.

Zadi, n. = *zad, zadek*, der Rücken. Z. armády, der Rücken der Armee. Čsk.

Zadibiiti, il, en, ení = *zašpiniti, začerniti*, besudeln, anschwärzen. — **co čím.** Sych.

Zadilsky, jméno pole a několika domů u Vsetína Pl., Vck.

Zadina, y, f. = *něco zadního, špatnějšího*, das Hintere. Z. obilí *(zadnina, pozadek)*, das Hintergetreide. Pt., Bž. 228., Kšá., Džl., D., Sych. Vz Zadek. — **Z.**, y, m., osob. jm. Šd. — **Z.**, psí jméno. Škd. exc.

Zadinka, y, f. = *dvířka ze síně do zahrady*. Vyšli zadinkou. U Kr. Hrad. Kšf. U Rychn. Vk.

Zadirachta, y, f., azadirachta, das Zadirach. rostl. Z. indská, a. indica. Rstp. 239.

Zadírati, vz *Zadříti*.

Zadíravost, i, f., die Rauhigkeit. Z. v hrdle, raucedo. Čern.

Zadíravý = *ne hladký*, rauh. Z. hlas, Čern., práce (těžká).

Zadíti, *zadívati* (vz Naditi), vollstopfen, einmachen. Mor. Tč.

Zaditý, vz Zadetý.

Zádiv, u, m. = *zadivení*, die Verwunderung, das Staunen. Koll. Zn. 499.

Zádivadlí, n., der Hintergrund der Bühne. Chmel.

Zadívati, vz *Zadíti*. — **se**, sich in den Anblick versenken, den Blick in etwas versenken, vertiefen, sich schauend vertiefen. Dch., Šd. — **abs.** Ježibaba ho pri vrátach s holým mečom čakala a zadívala sa, keď ho na koboňach domóv ísť videla. Dbš. Sl. pov. I. 153. Ako ju zazrel, len zadíval sa, kde ztratila sa z nej ta velká krása. Ib. II. 65. — **kam (jak).** Z-val se **do** krásné tváře, kterou živě zobrazil. Us. Tč. Zahudol aj na zlaté jabľka a celý sa zadíval **na** tú nevídanú krásu. Dbš. Sl. pov. I. 224. Z. se zkoumavě na něčí tvář; Z. se do krajiny. Hrts. Z. se k zemi. Osv. VI. 56. Ve strhaný můj zrak smrť zadívá se. Vrch. Myth. I. 218. Z-val se do milenky se vší láskou. Sá. Povedz mi, dievčatko, čo sa mi to stalo, keď sa moje oko v tvoje zadívalo. Sl. ps. 177., Sl. spv. I. 33. V myšlénkách jsa, v myšlénky jsa pohroužen, zadíval se. Us.

Zadivčiti si, il, ení, als Mädchen frei leben. Z-čím si, než se vydám. Us. na Mor.

Zadiveně = *udiveně*, verwundert. Bohurád pozrel z. na Angelu. Phld. III. 338.

Zadivení, n., die Verwunderung.

Zadiveno = *zadiveně*. Hovorila z. Elena; Naľakaná mačka odskočila do kúta a z. hľadela na svoju velitelku. Phld. III. 2. 124., III. 3. 228.

Zadivený; *-en, a,* o = *udivený*, verwundert. Na Slov. Šd. Je dnes z-ný. Z-ný odpovídá. Nitr. Kde? do pekla? opytuje sa z-ný zbojník. Dbš. Sl. pov. II. 16. Zápäť za ňou išiel aj z-ný otec. Dbš. Sl. pov. I. 556. Slávičok sa v krovi ozve, včely hemžia, hmyz sa rojí, a u hrobu z-ný samotný chlapčok stojí. Ppk. I. 154.

Zadiviti, il, ení; *zadivovati* = *divem naplniti*, in Verwunderung setzen, staunen machen. L. — **se čemu** *(podiviti se*, sich verwundern.). Koll., Rk. Na mor. Val. Vck., Brt. Na Mor. Tč. Já sem se sám zadivil, když jsem ho potkal opilého. Slez. Šd. V tom ale vkročil do izby otec a veľmi sa zadivil, čo sa to v jeho dome deje. Dbš. Sl. pov. I. 193. Zrazu, nech sa svet zadiví, chceš si brať za ženu rechtorovu dievku. Lipa II. 241. On sa zadivil, keď ho jeden sluha upomätal, že zajtra rytíra domov čekajú. Dbš. Sl. pov. I. 287. — **se jak.** Emil sa ani za mak nezadivil. Phld. III. 2. 131. — **nad čím.** Kupec se nad tým veľmi zadivil i zaradoval. Ht. Sl. ml. 229.

Zádivný, befremdlich. Šm.

Zadivojice, dle Budějovice, zaniklá ves. Tk. I. 436.

Zadkokam, u, m., der Hysterolith. Šm.

Zadkovati, der letzte sein. Nemůžeš-li v čem předkovati, není nejhorší i z. Us. u Rychn.

Zadkový, Hinter-. Z. žíly. Us. Z. vlys, der Bodenfries.

Zadky, pl., m., jm. polí u Kelče na Mor. Pk. Vz Zadek.

Zádlab, u, m. = *uroubení díry k čepu, dlab, čepnice*, das Zapfenloch. Nz. Plotna se z-by. Us. Pal.

Zadlabání, n., vz Zadlabati. Zámek k z. Us. Pal.

Zadlabaný; *-án, a,* o, vz Zadlabati.

Zadlabati, *zadlabávati, zadlabovati*, einfalzen. — **co kam:** kotel do zdi (stemmen). Šp., deštičky do oule. Rozml. o včel. — **co proč kde: na** konci remliku díry pro nicohlavy z. Vys.

Zadlabávati, vz Zadlabati.

Zadlábiti, il, en, ení, *zadláviti, zadlabovati* = *zadáviti, zadusiti, zamačkati*, zu Tode drücken, würgen, erdrücken, erwürgen. Ros., Puch. — **koho.** Jestřáb zadlábil slepici. Na Mor. Z. brouka, motýla. Us. na Mor. Vck. Pes zadlábil kuře, slepici. Šd. Z-bím tě jako psa. U Litovle. Kšr. Vz *Zadláviti*.

Zadlabnouti, bnul, ut, utí = *dlabem opatřiti*, einfalzen. — **co:** při vratech točnu z. Us. — **si co:** kus chleba (= zakrojiti). Us. u N. Kdyně. Rgl.

Zadlabožditi koho kde, erschlagen, zum Krüppel schlagen. Na Ostrav. Tč.

Zadlachmaný; *-án, a, o, zašlapaný*, niedergetreten. Obilí pod stromy bývá všecko z-né. Mor. Šd.

Zadlachmati = *zašlapati*, niedertreten. Vz Zadlachmaný.

Zadlávití, il, en, ení; *zadlavovati* = *zadlábiti*. — **koho.** Ti bezbožníci ho z-li (zadávili, erwürgen.). Lipa 327. Jdeš mi z očí! hneď ťa z-vím! Mt. S. I. 52. Svet nebeský tvoj cit z-ví. Sldk. 246. A šuhaja bolhy medvěď z-vil. Dbš. Sl. pov. III. 21.

Zadlažení, n., vz Zadlažiti, Dlažení.

Zadlažený; *-en, a, o*, vz Zadlažiti, Dlažený.

Zadlažiti, *zadlaždíti*, il, en, ení; *zadlažovati*, *zadlažďovati* = *dlažením zadělati*, zupflastern. — **co:** místo. Ros., Dbv.

Zadlažovati, vz Zadlažiti.

Zadlho = *za dlouho*. Na Slov. Ale z. nikde nič. Dbš. Sl. pov. VII. 48.

Zadložiti = *zadlažiti*. Na Ostrav. Tč.

Zadlužba, y, f., *zadlužení*, die Verschuldung. Us. Šd.

Zadlužení, n., die Verschuldung. Dch.

Zadluženosť, i, f., vz Zadlužilosť.

Zadlužený; *-en, a, o*, mit Schulden behaftet, in Schulden steckend, verschuldet. Z. statek. Us. Musí lid utiskovati, poněvadž je tuze zadlužen. Němc. I. 248. — **jak.** Jest až **po krk** z-žen. — **čím.** A vám jsem nejvíc z-žen tož penězi i láskou. Shakesp. Tč. — **kde.** Země v cizině z-né. Kaizl. 234. Vz Zadlužilý.

Zadlužilosť, i, f. = *zadluženosť*, břímě dluhů, die Schuldenlast, Nz., der Schuldenstand. Ssk.

Zadlužilý = *zadlužený*, verschuldet. Z. senator, V., obec, Apol., statek, D., kněžl. V. Aby vás z-lé o vaše statečky připravili. BR. II. 783. b.

Zadlužiti, il, en, ení; *zadlužovati* = *v dluhy uvrci, prodlužiti*, ver-, einschulden, mit Schulden beladen. — **co:** statek. D., Ros. — **čím:** hýřením, směnkami atd. U jehožto (Boha) spravedlnosti zadlužení jsme byli nekonečným dluhem. Sš. I. 47. Z. statek půjčkami. Us. Tč. — **se** = *dluhy se zasekati, obsypati*, sich verschulden, Schulden machen. Ros., Kom. — **se čím:** rukojemstvím. Sych. — **se u koho.** Br. — **se kde jak.** Z. se u někoho v jistou summu peněz. J. tr. Po krk se z. Km. Každým hříchem člověk se zadlužuje u Boha. Sš. Sk. 41. Zadlužil se až po uši. Zbr. Lžd. 79.

Zadlžený; *-en, a, o* = *zadlužený*. Na Slov.

Zadmouti, anfangen zu wehen, ein wenig wehen. Vz Dmouti. — **kde.** Vítr zadmul v lese, **po** polích. Us.

Zadmuchati, *zadmuchnouti*, chnul a chl, ut, uti, *zadmuchovati*, anfangen zu blasen o. zu wehen; blasen, weben. — **kudy.** Dziurama větr zadmuchuje. Sš. P. 594. — **co** = *shasiti*, auslöschen. Já to světlo v lampě zadmuchám. Slez. Šd.

Za dňa = *za dne*. Na Slov. Ssk.

Za dne, bei Tage. Vz Den.

Zadně = *od zadu*, von Hinten. Vz Zad. Bern. Nejzaze. Ab. z G. I. 321.

Zadní, kompar. *zadnější*, *zazší* = *který zadu jest, ne přední*, der Hintere. Z. noha, díl, pokoj (také: záchod), vojsko, šik, steh, Us., díl lodí, (zadek), místo (se zadu), dvéře, vrata, dům, zub, V., z. strana břevna, Flav., prkno, kosť (řitní), D., střevo (konečník), Byl., šíje, kýta, Kom., kolo, náprava. Šp. Z. mozek, das Nachhirn, Nz. lk., noha, nožina, der Hinterfuss, ciz, das Nachfilter, hřbet (cemr, das Blumenstück), Šp., luk, das Hintergestell am Sattel, Čsk., jeviště, die Hinterbühne, maso hovězí, das Hinterfleisch; Staviti se na z. nohy, bockbeinig sein. Dch. Kůň vyhodil z-ma nohama. Us. Šd. Z. pec (pekařská). Z. peníze, die letzte Post bei der Intabulation. Mor. Šd. Z. křídla brouků. Kk. Br. 6. Z. útok. NA. III. 79. Bohdaj babenně zabit byl, nejsi hoden, abychom tebe v z. líce líbali, nešlechetný nešlechetníku!; Políbili ste mne v zadní líce. NB. Tč. 254., 284. Vyliž mi z. líce (nebo: kde se mi bachoro končí). Us. Tč. Když štěstí blýští se, nevěř, zlé příhody boj se: zadní touž neběží kolejí kolo vezdy za předním. Kom. Kat. p. Z. stánek (západ), die Hinterrast im Gewehre. Čsk. Z-ho koně vypřáhnouti. Sl. spv. III. 110. Loď pluje zadním větrem (po větru, vor dem Wind). Čsk. Kolo se zadním nápadem, rückenschlägiges Rad. Nz. Z. či hřbetový šev, die Rückennaht. Nz. Pamatuj (ohlédej se) na z. kola. Ohlédejte se také na zadní. Ros. Když ti kvete štěstí, na zadní hleď kola. Dch. Karol, daj pozor na zadné kolesa, ešte si ani ty neprekročil. Phld. III. 1. 1. Ohledaj sa pozorlivě na zadné kolesa, bys nechodil pre chudobu na huby (houby) do lesa. Na Slov. Tč. Bodejž tě husa kopla zadní nohou. Prnv. — **Z.** = *poslední, na konci jsoucí*, der hintere, letzte. Z. krmě (jídlo poslední), Vus., dvůr, Har., krajina. Sm. Jednorožec v nejzadnějších pustinách bydlí. Kom. Z nejzadnější Arabie přicházl. Har. Z. voj (na konci). Rk. Z. voj, die Arriergarde, Čsk., hlídka, houfec. Čsk. Na nejzazším severu. Us. — **Z.** = *špatný*, schlecht, geringen Werth habend, geringfügig. Bosák, nezadní kazatel. Bl. Nezadnej strážnica krásy. Hol. 59. Na vydaj (vdání) súce a **na** krásu nezadně panny trhať sa dajú. Hol. 73. Pakli jsou lidé zadnější (opp.: vznešenější), tehdy aby ztrestání byli na těle. Bdž. 185. Amerikánské ženy ve formě a kráse nejsou našich zadnější. Lex. Med (lesní) planý a zadní. BR. II. 12. b. Levi Melchisedechovi jakn zadnější přednějšímu desátky dal. BR. II. 755. Z. chléb, žáček, stavové, V., pivo, Ros., práce, Br., hedbávi, D., mouka, obilí (zadina), víno; na zadním místě. Us. — **kde.** Mezi předními městy kupeckými není zadní. Har. — Z., ves u Kutné Hory. — *Z. chalupy*, Hinterhäuser, ves u Nýrska; *Z. dvůr*, Hinterhof, dvůr u Jind. Hradce; *Z. Hora*, hosp. u Jevíčka; *Z. Leč*, samota u Benešova; *Z. mlýn*, Hintermühle, a) u Police, b) u Hlinska; *Z. pole*, samota u Dolních Cerekvic; *Z. ves*, Hinterdorf, u Holešova na Mor. — Z., jm. polí u Radvanovic na Mor. Pk.

Zadnice, e, f. = *zad, zadek, řiť*, der Hintertheil, Arsch, Hintere, After, das Gesäss. Jg., Dch., Vrů. Dostal po zadnici; Dalí, naměřili mu na z-ci. Us. Šd. — Z. = *zadní strana vůbec*, der Hintertheil. Z. holénky, der Hinterschaftttheil Z. konicová, der Rosslederhintertheil; z. košile, der Hemdhintertheil. Šp. — Z. pláště, Sych., kalhot (opp.: *přednice*). Us. — Z. = *rodní úd dobytčí*, das Geburtsglied der Hausthiere. Na Mor. a na Slov. Plk.

Zadníček, čku, m., der Pumf. Divoký vlas n z-čkn, der Bartel.

Zadničný, After-. Z. (zadní) plýtvy, pinnae annales, die After-, Steissflossen. Nz. lk.

Zadník, a, m., der Hintere, Letzte. Šd. — Z., n, m. = *zadnice*, der Hintertheil. Šp. — Z., jm. pastviště u Lonček na Mor. Pk. — Z. = *zadní strana střevíce*. Na Slov. Bern.

Zadnina, y, f. = *zadní obilí, zadina*, Vz Zadina. V. — Z. = *režné (žitně) slupky*, die Kornschalen. Z. pšenice jsou otruhy, ze žita zadnina. Na mor. Val. Vck.

Zadniti, il, ěn, ění = *zabedniti, dnem zastrčiti, zanditi*, vermachen. — **co**: láhvici. Výb. I. 260., Hr. rk. 347. Ten nezasloužil, len aby ho so všetkym parapůťom do suda klincami vyhitého zadnili a dolu vrehom pustili. Dbš. Sl. pov. I. 237.

Zadný = *zadní*. Na Slov. Vz Zadní.

Zado = *za*. Slov. Jdú s ňou dolu do chyži a vidla zado dvermi zlaté šaty. Dbš. Sl. pov. I. 445.

Zaďobanec, uce, m. = *udobanec*. Mor. Šd.

Zaďobaný; *-án, a, o* = *udobaný*. Na Mor. Šd.

Zaďobati, *zaďobnouti* = *uďobati*. Mor. Šd. — Z. = *uštípati*, zu Tode picken. — **co**. Kvočka zaďobla kuřátko. Mor. Šd.

Zadobralka, y, f., apocope. Gr.

Za dobře s někým žlti, hýtl, auf gutem Fusse leben. Na Ostrav. Tč. Na Hané a j. Bkf.

Za dobré. Je s ním z. Us.

Zadobrořečiti, il, en, enl, Jemand Gutes wünschen. — **komu**. Na Mor. Tč.

Zadodalka, y, f., epenthesis. Gr.

Zadodyšný = *zády, trubicemi na zádech dýchající*. Z-šnl, dorsibranchia (řád červů). Krok II. 247.

Zadojiti, il, enl = *začíti dojiti*, zu melken anfangen, losmelken, ein wenig melken. — **koho**: dítě (mlékem od nového téhotenství pokaženým dítě nemocným učiniti). Plk., Šm. — **komu**. Zadoj mi trošku, až krávě dám kunčiny (jetele). Na Ostrav. Tč.

Zadok, dku, m. = *zadek*. Na Slov.

Zádokořenný, notorhizus, rückenwurzelig, když kořínek kelový jest ohnut tak, že leží na boku či zádech dělohy, u borytu. Rst. 521.

Zádolí, n., das Hinterthal. Dch., Tč. — Z., něm. Zadoi, ves a) u Opočna, b) u Neveklova, c) u Vamberka, d) u Vys. Mýta; myslivna u Červ. Řečice. PL. Vz Blk. Kfsk. 682., 281., Sdl. I. 192., 213., II. 281.

Zádolíky, pl., m. = *doliky*, die Thalgegend. U Rychn.

Zadolnodunajský. Z. Slovania. Sl. let. V. 117.

Zádonec, nce, m. = *kdo za Donem bydlí*. Až s družinou ho malá Z-cov potrela částka. Hol. 258.

Zádoní, n. = *kraj za Donem*. Šd.

Zadonoh, a, m., dorippa, korýš. Vz Krok II. 247.

Zadonožec, žce, m. = *nohy na zad mající*. Z-ci, antipodes. Aqu.

Zádonský, hinter dem Fluss Don liegend. Z-ští Sarmati. Šf. I. 479. Z. končiny. Hol. 258.

Zadopec, i, f. (in den Hüttenw.), die Hintersässigkeit (die schräge Lage eines Flussofens). Tm.

Zadopelník, u, m., cheirostemon, die Handblume. Z. vodoklenovitý, ch. platanoides. Vz Rstp. 148.

Zádor, u, m., = *hřbet*, das Riff. Presl. Z. koralový, das Korallenriff. Vz Schld. II. 137., Nz. Aby na z. nějaký nevrazili. Sš. Sk. 286.

Zadosklep, u, m., der Hohler, ein tiefer Keller im felsigen Boden. Šm.

Zadospilka, y, f., das Hinterspill (auf Schiffen). Šm.

Zadosť, *zadosti* = *za dosť, dostatečně*, sattsam, genug. Zadosť učiniti, D., stačí: dosti učiniti. Bl. Své povinnosti dosti (Bl.), za dosti učinil. Vrat. Až potud zadosti povědíno buď. Cap. Post. I. 38. Slibujíce ve všech věcech činiti jemu zadosti. Troj. (Výb. II. 137.). Já sem čekal se sevem, neměl sem zadosť hnoja. Slez. Šd.

Zadosťčinění, vz Zadosťučinění.

Zadosťčiniti = *zadosťučiniti*. — **čemu**. Tím vznikne trojúhelník, jenž daným podmínkám úplně zadosťčiní. NA.

Zadosťučinění, u. = *odčinění, dostičinění*, die Genugthuung. D., Ms. pr. cis. Z. = prokázání něčeho příjemného neb užitečného bližnímu za urážku v sobě samé nenapravitelnou, die Genugthuung. Jeden ze tří způsobů restituce, když ani navrácení (vz toto) ani náhrada (vz toto) místa míti nemůže. Vz Restituce, Ilý. Z. páně náměstně. Sš. L. 37. Z. u přítomnosti biskupové se státi má; Vždyť mělo na sněmě tomto také dostati se z. důstojnosti císařské. Ddk. III. 111., IV. 6. (Tč.).

Zadosťučiniti, il, ěni = *dostičiniti*, Genüge leisten, genugthun. J. tr.

Zadonšetl, vz Zadusiti.

Zadouti, duji, duj, duje (ic), ul, utí; *zadouvati* = *začíti douti*, anfangen zu blasen o. wehen, ein wenig blasen, wehen. — **abs.** Vítr zadul a oheň se zvýšil. Us. — **co kam.** Ponocný dvanáct zadul do své hlásnice. Div. z ochot. Ach, to vaše preútle svedomie! Je to pravá na týke zástava: vlaje vždy ta, kam zaduje vetor. (Na Slov.). Zbr. Lžd. 210. — **odkud**. Libý větřík od východu zadul. — **kdy**. O polnoci zaduje povichřica. Dbš. Sl. pov. I. 516. — **si nač.** Zadul si na píšťalku. Us. Dhv.

Zadov, a, m., několik domků u Kašperských hor. PL.

Zadováděti, ěl, ění, ein wenig schäkern, poltern, Muthwillen treiben. Us. — **si kde.**

Potom zadováděli sme si na pastviskn. Us. Šd. — **s kým kde.** Zadováděli se mnou na starohylé pecince Kos. v Km. 1884.

Zadovážiti si, il, en, eni = *koupiti, zjednati, získati si.* Na Slov. — **co komu.** Tam sa oženil a malý majetok si zadovážil. Zátnr. Priat. II. 53. Myslela aj na storaké, čo by si asi kúpila Tu radovala sa, jako ju mamka chválif bude, keď si zadováži pekné naušnice. Frsc. Zor. I. 20. Požehnaná buď matka, ktorá zrodila Vladimira Ivanoviča. Jeho slovo zadovážilo nám cenných priatel'ov. Phld. III. 482. Čo si člověk uverí, že mu je treba, to si potom hl'adí aj zadovážif. Zátnr. Priat. II. 46.

Zadoveslař, e, m., der hintere Ruderer. Ros.

Zadovis, u, m., das Hinterleik (in der Schiffsspr.). Šm.

Zadovka, y, f. = *palná zbraň, která se vzadu přímo komorou hlavně nabíjí:* dreysovka n. jehlovka, chassepotka (ve Francii), sniderovka (v Anglii), krnkovka, wänzlovka, werndlovka atd., das Hinterladungs-, Kammerladungs-, Rückladungsgewehr, der Hinterlader. Hlaveň z-ky. Vz více v S. N.

Zadožabrý. Z-bří, opistobranchiata, die Hinterkiemer = plžové mající žabry za srdcem: vláknovky, hvězdnatky, halnzatěnky, dutenky. Vz tato slova. Frč. 229.

Zadr, vz Zader.

Zadra, y, f. = *tříska*, která ještě na dřevě visí, která se může do těla zadřiti a potom i tříska, která se do těla zadřela, der Splitter. Na Ostrav Tě.

Zadraha, y, f., samota u Hodkovic.

Zádraha, y, f. = *zádraží.* Šd.

Zádrapa, y, f. = *zádrapka.* Na Slov. I preto rozličných vyhl'adávali příčiny zádrap, jakby ze knížatskej mohli ma vlády zrazif. Hol. 387. — **Z.**, y, m., osob jm. na Mor. Šd., Vck.

Zadrápati; *zadrápnouti*, pnul a pl, ut, utí; *zadrápiti, zadrapovati*, verkratzen; zu kratzen anfangen, ein wenig an-, aufkratzen; einen Ritz machen, an-, aufreissen; aufklauen, mittels Geisfusses einbinden. (Nz.). — **se kde:** v hlavě. Us. — **(se) do koho** (svářů s ním hledati, Händel suchen, sticheln.). Na Slov. Bern. Vždy do mne zadrapuje. Bern. Jedovalo ju to, že se nemohla do pastorkyni zadrapif, dala tedy len pokoj; A kde len mohla zadrapif sa do nej, no, a zádrapku našla si hneď. Dbš. Sl. pov. I. 442., IV. 44. Z. se do něčeho, sich in etwas fest klammern, einklammern. — **koho jak.** Hoc i daktorý trochu neútle zadrapnul druhého, to neporušilo lásku. Zbr. Báj. 58. — **co kam.** Z své pazoury do něčeho. Us. Dch. Tma — závrat hral ho nehorázne, i jakby tonul, do halieny zadrapil prsty. Phld. IV. 10.

Zadrápiti, vz Zadrápati.

Zádrapka, y, f. = *záškrabek*, eine Ritze. Vrch bol vysoký a hladký, z-ky něbolo na ňom žjadnej. Er. Sl. čít. 54. Z-ky na ňom (na stromě) žiadnej ani zač zachytif sa. Dbš. Sl. pov. VII. 52. — **Z.** = *příčina k sváru.* Ursache zum Hader, der Anstoss, Vorwand des Anstosses. Už si on len vždycky jakú takú na člověkovi z-ku najde. Bern. Z-ku, kdo krivdif chce, vždy hotovú míva. Zbr. Báj. 63. (Šd.). Vz Zadrápati.

Zadrapkati = *zaškrábati, zadrbati*, ein wenig kratzen. Na Slov. Bern. — **co čím:** nohn nehty. Us.

Zadrapovati, vz Zadrápati.

Zadrastiti, il, štěn, ění, mit Hobelabfällen bedecken, verunreinigen (beim Hobeln) Slez. Šd. — **co komu:** světnici. Us.

Zadratování, n., das Uiberziehen mit Draht

Zadratovaný; *-án, a, o*, mit Draht überzogen. Z. hrnec, Šd., láhev. Osv. I. 91.

Zadratovati, mit Draht überziehen. — **co čím.** Drátař zadratoval hrnec bílým drátem. Us. Šd.

Zadražany, die Dolany, Zadraschan, ves u N. Bydžova. Vz Zadražďany, Blk. Kfsk. 1048.

Zadražďany, vz Zadražany.

Zádraží, n. = *místo za drahou*, ein Ort hinter der Bahn. Dch. — **Z.** = jm. polností (za drahou) jsoucích. Na Zlínsku Brt.

Zadražil, a, m., osob. jm. Šd.

Zadražilý = *draho prodávající, drahý*, theuer. Lom.

Zadražiti, il, en, ení; *zadražovati* = *zdražiti*, vertheuern, steigern. — **co.** Bk.

Zadražkovaný; *-án, a*, o. Z. stěžejka. NA III. 116. nasl.

Zadražkovati = *drážkou opatřiti.* Vz Drážka, Dražkovati.

Zadrbání, n., Vz Zadrbati.

Zadrbati; *zadrbnouti*, bnul a bl, ut, utí; *zadrbovati*, ver-, wegkratzen; anfangen zu kratzen. — **se kde:** za uchem, Ros., v hlavě. Jg. Židovka porodila nedvěda živého a ten zadrbav se za uchem umřel. Dač. I. 195. — **co** Darmo se za uchem drbeš, té starosti nezadrbeš. Brt. — **kam: do rány.** Na Mor. Tě.

Zadrbuouti, vz Zadrbati.

Zadrbovati, vz Zadrbati.

Zadrcnuuti, cnul a cl, uti, ein wenig anstossen. — **kam.** Zadrcl do mne, do stolu (vrazil, strčil). — **oč.** Jenom drobet sem o něho, o stůl zadrcl. Us. Šd.

Zadrčeti, el, ení, ein wenig dröhnen, schmettern, rasseln Trouba zadrčela. Us. Vlč.

Zadrdati, cf. Drdati. Večer zadrdaj, ráno oddrdaj (okenica. Hádanka). Mt. S. I. 135.

Zadřelý, hineingestochen. Byl. 217. Z. tříska

Zadremati = *zadřimati.* Na Slov. Bern.

Zadření, n., die Hineinstechung, Hineinstossung. Z. třísky do nohy. Us.

Zádrenie, n. = *zánadří.* Má bada v z. Na Slov. Zátur. Padlo mu z úst do zádrenia (čím preklínal iného, to sa jemu samému stalo). Na Slov. Zátur.

Zadřený; *-en, a*, o, hineingestossen, hineingestochen. Z. čep, eingeriebener Zapfen. Šp. — **kde.** Mám trn v noze z-ný. Us. Šd.

Zadreti = *zadřiti.* Na Slov. Bern.

Zadřeti, n., = *zadření.* Na Slov. Bern.

Zadřetý = *zadřený.* Na Slov. Bern.

Zadrgnuť = *zadrcnouti.* — **koho, kam.** Zadrgni ho, do něho. Na již. Mor. Šd.

Zádrh, u, m. = *zádrhel*, Přistupme k zádrhům (k nejasnostem). Šš. Mt. 25.

Zádrha, y, f. — *klut, výtluka v cestě*, der Anstoss im Wege. Us. — **Z.** = *zádrhel*, der Knoten, die Verfitzung. Dch.

Zadrhati, vz Zadrhnouti.

Zádrhel, hlu, m. = *uzel*, der Knoten, die Schlinge, Verfitzung. — *Přenes.* Píseň bude v zpívání libá a hladká bez těch z-hlů snadná zpívati. Bl. Mus. Těžkosti, nesnady, zádrhly. Brt. exc. Nejedno uzavření napomáhalo velice k upokojení země a k rozvázání všelikých zádrhlů mezi národem a sborem basilejským; Ve sporu měst se stavy šlechtickými nalezly se na tomto sjezdu nové zádrhly a uzly, jichžto rozvázati lze nebylo. Pal. Děj. III. 3. 167., V. 2. 285. — Z. = *klička v řeči, chytlavá slova*, die Verfitzung, verfängliche Worte.

Zádrhlička, y, f. = *klička, oko*, eine kleine Schlinge. Nz. lk.

Zádrhlík, u, m., der Hemmschuh. Na Ostrav. Tč.

Zádrhlina, y, f. = *zádrhel*. Na Mor. Dšl.

Zádrhlitosť, i, f. = *zádrhlivosť*.

Zádrhlitý, *zádrhlivý* = *zádrhel v sobě mající, lapavý, chytlavý*. Z-hlá otázka, verfänglich. Th. Z. záhady. Us. Šd.

Zádrhlivosť, i, f., die Verfänglichkeit. Ač vezdy nějaká z. a protilehlosť se v něm (v překladu) nalezá. Šš. Sk. 129.

Zádrhlivý, vz Zádrhlitý. Leč ti a jiní výkladové nuceni, točiti, motavi a z-vi jsouce prvnějšímu místo postupují. Šš. II. 160.

Zadrhlý, verfitzt. Z. provaz. To je moc zadrhlé. Us. Vazba myšlének těch s předešlými **nad** míru z-hlá a sukovitá jest. Věta ta je nad míru z-hlá v textu řeckém. Šš. I. 104, Sk. 128.

Zadrhmo = *na uzel*, einen Knoten schlingend. — **Na** zadrhmo, Us., na zádrhmo, D., na zádrmo (zastr.) zavázati = zadrhnouti, na uzel zavázati, bez kličky. V. Jsou spolu na zádrhmo (nesvorni, na štírn). Us. Jde mu všecko na z. (nic se mu nedaří). Us. Kšť., Dch., Jg. Je to s ním na zádrmo (daří se mu špatně). U Kr. Hrad. Kšť. Uzel zádrhmo (dvojitý), der Doppelringknoten.

Zadrhnouti, hnul a hl, ut, utí; *zadrhati, zadrhovati*. — **si co**: třísku, sich einen Schiefer o. Splitter einziehen; **kam**: z. si **třísku do** masa, **pod** nehet, **za** nehet. Zadrhli provaz **na** krk mládencovi. Kld. II. 7. — **co**: uzel (zauzliti), oko, pytel, verknüpfen, verschlingen, einen Knoten machen. Us. **Z.** *koho*, na Slov. také = *zadusiti*, erwürgen, ersticken. Koll. Vlkodlak hneď zadrhnul šesť oviec (udávil). Dbš. Obyč. 117. Zadrhnouti hlavní žilu. Tyl. Zadrhni to prekljato ftáča, lebo ťa ešte skrvaví. Er. Sl. čít. 59. Pořád zadrhuje němčinu (míchá ji do řeči). Us. Vck. — **jak. Na** uzel z., in einen Knoten schlingen. Na Ostrav. Tč. — **co, se komu**: Někomu zadrhnouti, Einem etwas vereiteln, das Handwerk legen. Dch. Pocit zadrhl mu hlas. Šml. I. 52 Z. někomu krk (zaškrtiti ho). Us. Šd. Začala jej hroziť, že zlatovlasého chlapca jej zadrhne. Dbš. Sl. pov. I. 14. Hrdlo se jí zadrhlo (umlkla). Šml. — **se**. Zadrhl se a uvázl. Br. Honem mi udělej míšek, co by se zadrhovať mohl. Kld. II. 333. Zle se to dnes seče, pořád se to zadrhuje. Us. Šd. — **co, se čím proč**. Rybou **pro** chvat se zadrhl = udávil se. Baiz. Jazyk se mi strachem zadrhuje. Pam. Trag., Šm. Něco provazem zadrhnouti. Kura zadrhla se (udávila se) trnkou. Mt. S. I. 156., Dbš. Obyč. 170. Hrdlo se mu *úzkostí* zadrhlo. Šml. — **kde**. V řeči zadrhovati, anstossen (mit der Zunge), stocken. Jel. Výkřik zadrhl se mu v hrdle (uvázl). Včř. Pov. I. 63. Maš-li, ty děvečko, zlatý pas při sobě, zadrhni te sani, zadrhni na hlavě. Sš. P. 776. On jich (ďábiů) v tom pytli zadrhnul a nechal jich u toho hospodského. Kld. II. 199. — **koho v čem**. Ta ji v práci zadrhne (překoná). U N. Kdyně. Rgl.

Zadrhnutí, n., vz Zadrhnouti. Z. rtů bolestí, das Verziehen. Z. ovec (zadávení). Us.

Zadrhnutý; *-ut, a, o*, vz Zadrhnouti. Z. uzel, verfitzt. Z. ovce (udávená). Us.

Zadrhoun, u, m., die Katze (auf den Ufern stehende Pfähle, um die Schiffe zu befestigen). Šm.

Zadrhovač, e, m., der Verfitzer. — Z., der Würger. Vz Zadrhnouti.

Zadrhovačka, y, f, vz Odrhovačka, Zadrhovač.

Zadrhování, n., das Verfitzen — **Z.** *v řeči*, das Stocken, Anstossen. — **Z.**, das wiederholte Würgen. Us.

Zadrhovati, vz Zadrhnouti.

Zadrhovátko, a, n. — *smyčec*, ein Werkzeug zum Schlingen, der Knotenschnürer. Nz. lk.

Zadrchanosť, i, f. = *zamodrchanosť*, die Verworrenheit. D.

Zadrchaný; *-án, a, o*, = *zamodrchaný*, verworren.

Zadrchati = *zmodrchati, zaplésti*, verwirren, verfitzen. D., Dch.

Zadrchmati si = *zadřimnouti si*. Mor. Šd.

Zadřimalý, schläfrig. Vstal čuně ráno a jest proto ještě z-lý. Na Ostrav. Tč.

Zadřímání, n., das Einschlummern.

Zadřímaný; *-án, a, o* = *ospalý*, verschlafen, schläfrig. Čjk. 46. Po poledni spal a věil je celý zadřimaný. Na Ostrav. Tč.

Zadřímati, mám a mu = *počíti dřímati*, anfangen zu schlummern, einschlummern. — **abs**. Sotva jsem zadřímal, již mne zase probudil. Moja milá z..drimala, ja som spal. Sl. ps. 264., Brt. P. 69. — **kdy (kde). Po** jídle si trocha zadriemal **na** rukach svojej ženičky. Dbš. Sl. pov. I. 131. Ale dlho zaspať nemohla; iba nad samým ránom trochu zadriemala. Dbš Sl. pov. II. 28. — **se komu**. Zadřímalo se mně a měla sem sen. Kld. II. 139. — **Z.** = *prodřímati*, verschlummern. D.

Zadřimlý břeh. Nrd. Bld. 15.

Zadřinčeti = *zabřinčeti*, ertönen, rasseln. Sklo zadřinčelu, pila z-la (jak do ní vrazil). Us. Tč.

Zadřístaný; *-án, a, o* = *pokálený, podělaný, posraný*, bemacht, beschissen. Je celý z-ný. Mor. Šd.

Zadřístati = *podělati, pokáleti, posrati*, bemachen, bescheissen. — **co**: peřinu. — **Z.** = *měkkým dřístem pomazati*. — **se kde** = *do povídání se pustiti*, sich verplauschen. Na Ostrav. Tč.

Zadříti, dru, dřes, drou, dři, dřel, dřen, dření; *zadírati*, sich einziehen (einen Splitter); **se**, eingreifen, ins Innere gehen, einreissen. — **co.** Pilka **při** roubování kůru zadírá (natrhuje). — **si co (kam).** Třísku si z. (zabodnouti) **do** prstu, Us., **pod** nehet, za nehet. Ros. Zadřieše si ostré trnie v bělitků nožicu. Rkk. 61. Z. **do něčeho,** einen Riss machen. Tč. — **koho** = *natrhnouti*, o *něco připraviti.* Ktož koho zadře, ten učiní múdře. Št. Druhdy cizieho vydrúc (vyderouce, násilně mu vezmouce). Št. Kn. š. 103. 12. — **se.** Prkno se zadírá (trhá, třepí se). L. — **kdy. Ve** zpívání, ve hraní zadírati (nesrovnávati se). L. — **se kam.** Proč se **do** nás zadírají (na nás dotírají)? Plk. Chlapci, nezadierajte sa jeden do druhého! Nám je potreba, aby sa Zápola ešte väčšmi do nás zadrel, lebo len potom budeme mať právo naňho uderiť. Klčk. Zb. III. 3., V. 37. Nevládali odolať nepriatelom, ktorí sa do Slovanstva zadierali. Sl. let. VI. 1. Neprestáva zadierať sa do mňa. Vidno, že si umienil zničiť ma. Zbr. Lžd. 228. — **se komu kde.** Zadírá se mi v hrdle (chřspím, bin heiser). Reš., Čern.

Zadřitý; *-it, a, o* = *zadřený.* — **kde.** Mám za nehtem cosi zadřitého. Mor. Šd.

Zadrkati, *zadrknouti*, knul a kl, utí = *drk učiniti*, erzittern, erbeben. — **čím.** Vůz nárazem na kámen zadrkl. Us. Zadrkejte almarou, ať ty groše vypadnou. Er. P. 59.

Zadrkotati = *zatřásti*, erbeben, erzittern. — **čím:** zuby. Jg, Kká. Td. 241. Vítr rákosím zadrkuce. Us. Tč. — **se od čeho,** erzittern. Us. Tč. — **Z.** = *zavrávorati*, torkeln. Ros. — **Z.,** herausstottern. — **co.** Sotva slovo vydrkotal. Us.

Zadrmati = *zadrmoliti.* — **co.** Cos to zase zadrmal (vyvedl)? U Něm. Br. Brrt. — **Z.** = *zatřásti.* — **koho jak.** Veľmi sa začudoval, keď Janka ešte spať našiel. Nuž ho zadrmal **po** pleci a zavolal: Syn môj, stávaj! Dbš. Sl. pov. I. 539.

Zadrmo, vz Zadrbmo.

Zadrmochati = *zadrhnouti, zaplésti v chumel*, verfitzen, verwirren. — **co.** Us. *Lépe:* zamodrchati. Jg.

Zádrmol, u, m. = *zádrhel.* Na z. zavázati. Us.

Zadrmoliti, il, en, ení, vz *Drmoliti, Zadrmati.* — **si.** Ráda si zadrmolí (zadřepčí, poklepá). Mor. Šd.

Zadrnčeti, vz Zadrnknouti.

Zadrndati kde: na drndačce, auf dem Brummeisen aufspielen. Na Mor. Tč.

Zadrnělý, berast.

Zadrněti, čji, ěl, ění = *drnem zarůsti*, verrasen. D. — **abs.** Cestička zadrněla.

Zadrniti, il, ěn, ění; *zadrňovati* = *drnem obložiti*, mit Rasen bedecken, verwachsen lassen. — **co:** střechu, násep **po** stranách.

Zadrnkati, vz Zadrnknouti.

Zadrnknouti, knul a kl, utí; *zadrnčeti*, ěl, ění; *zadrnkati, zadrnkovati*, anfangen zu klirren, ein wenig klirren. Č. — **abs.** Země zadrnčela. Luk zadrnčel. Vůz zadrnkal. Us. Šd. — **čím:** okna ranou z děla zadrnčela. Stříbrem a zlatem zadrnkáš. Er. P. 483. — **kde.** Šavle na kameni zadrnkala. Us. Tč.

Zadrobení, n., das Einbrocken, Einkrümeln; Eintauschen. Vz Zadrobiti.

Zadrobenina, y, f., eingebrocktes Brod. Us. Puch.

Zadrobený; *-en, a, o*, eingebrockt, eingekrümelt. — **co komu,** chléb do polívky. Us. Vz Zadrobiti.

Zadrobílek, lka, m., jm. osob. Herdek, filek! Starej Zadrobílek (žertem místo zaklení). U Plotiště. Kšť.

Zadrobiti, il, en, ení; *zadrobovati* = *drobným učiniti*, klein bröckeln, einbröckeln. Hlí. — **Z.** = *peníze proměniti*, einwechseln. Na Slov. Z-la dukát. Kld. II. 186. Vz Zadrobniti. — **Z.,** einbröckeln. — **si co kam.** Zadrub si chleba do polívky. Tč. — **si jak.** Ten si dobře zadrobil, der hat sich gehörig eingetunkt (der ist fertig). Na Ostrav.

Zadrobniti, il, ěn, ění = *za drobné proměniti*, einwechseln. — **co:** dukát. Mor. Šd. Vz Zadrobiti.

Zadrobování, n., opětné zadrobení.

Zadrobovaný; *-án, a, o* = opětně zadrobený.

Zadrobovati, opětně zadrobiti. Vz Zadrobiti.

Zadropati = *zadrápati.* Na Ostrav. Tč.

Zadrožkovati si = *vyjeti si*, einen kleinen Ausflug machen. Šd

Zadrtiti, il, cen, ení, *zadrcovati*, ein wenig bröckeln, zerreiben. — **Z.** = *zabrumlati, zakliti.* Z-til něco mezi zuby. Šml. ve Světz. 1881.

Zadru, vz Zadříti.

Zádruha, *zadruga*, y, f. Z u Jihoslov. = spojení se několika osob buď pokrevenstvím nebo víceletým spolubydlením spolčených v jednu nerozdílnou rodinu, které pod správou hospodáře od nich samých voleného všecky domácí i přespolní práce vykonávají. Vz S. N. Z. u Jihoslovanů = spolek osob, jež společný statek mají a pod starostou (starešinou) žijíce do spolku pracují a společně chlebí. Sš. Sk. 33. Cf. Ddk. I. 259. Základem rodinného šťastného a spoločenského sriadenia bola tak zvaná z. Phld. III. 1. 62.

Zadrumblovati, ein wenig Brummeisen schlagen.

Zádružný. Na čele kmena stál zo zádružných starešinov zvolený vládyka. Phld. III. 1. 62. (Šd.) Vz Zádruha.

Zádrž, e, f. = *zadržení.* Kdo z-že hříchu hoden jest. Sš. J. 300. — **Z.** zámku a pušky. NA. III. 115., 117.

Zadržák, u, m. = *zádržka*, der Hemmschuh. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *zadržovací kužel v hodinách, rohatka*, der Sperrhaken in der Uhr. Sedl. I. 109.

Zadržalosť, i, f. Z., nazývá se povinnosť, která k plnění dospěla, avšak od toho, kdo ji na sobě má, vyplněna nebyla. V životě obecním mluví se o z-sti hlavně při úrocích a jiných periodických dávkách, které v pravý čas nebyly učiněny, der Ausstand, die Interessenausstände, der Rückstand. Vz více v S. N., Nz., J. tr. Výkaz z-sti, der Rückstandsausweis. J. tr.

Zadržalý, zadrželý = *zadržený.* Z služba, V., úroky, Žer., Vš., Er., dluh (rückständig).

Th. Zadržalé pohledanosti, ausstehende Forderungen, služné, rückständiger Gehalt, z. summa, anshaftende Summe, J. tr.; zadržalé pohledávky, Aktivausstände, zadrželá daň, der Steuerrückstand, Šp., berně, platy. Mus. 1880., 24., 31., 253. Zadržalá mzda. Arch. II. 72. Císař nedal pustiti Boleslava před sebe, dokud nezapraví od 12 let zadržalý poplatek 500 liber. Ddk. III. 61. Také úrokové z-lí mìňte a dané neobyčejné nebuďte rozpisovány. Pal. Děj. III. 3. 176. Kdož by pohnal ze škod, nežaluj z úrokóv zadržalých; Zadržalí úroci odbadnjí se bez třetiny, summa jistinná a úrok roční třetinú výš. Vz Vš. Jir. 50., 206. Jim tu summu jistiny svrchupsané dáme úplně a docela zaplatíme i s úroky zadržalými, ačby který zadržán byl. List z r. 1520. (Tč exc.). Pakli nebéře pro úrok sva tojirský až sv. Havel mine aneb též zase, již není jemu povinnovat dáti zadržalého úroku. Zř. T. I. G. XXXI. Bude moci mne z takové summy za ten rok a čas zadržalé napomínati; Aby na nás mohla za kterýžkoli rok neb termín téhož platu z-ho tím vším způsobem dobývati. Faukn. 52., 92.

Zadržání, n. = *zadržení*. Na Slov. Bern.

Zadržaný; *-án, a, o* = *zadržený*. Na Slov. Bern.

Zadržati = *zadržeti*. Na Slov. Bern.

Zádržek, žku, m. = *zadržalosť*, der Rückstand, Rest, Ausstand. Výkaz zádržků, der Rückstandsausweis; *zádržky* = neodbyté, nevyřízené úřední práce, Rückstände von Amtsgeschäften. Vz Zadržalosť. Šp.

Zadrželosť, i, f. = *zadržalosť*. Dch., Šp.

Zadrželý = *zadržalý*. Z. dluhy. Šp.

Zadržení, n., die Behaltung einer Person o. Sache. Z. příjmů, die Einbehaltung (Sperre) der Bezüge. Dch. Klášterníci almužny z-ním hřešil. Hus. I. 476. Z. povozného, die Einbehaltung der Fracht. — Z. = *podržení*, die Beibehaltung. Z. zvyků. — Z., die Verzögerung, Zurückhaltung. Z. návalu nepřátel. Us. — Z., die Zurückhaltung. Z. moče, ischuria. Nz. lk. Vz Zadržeti.

Zadrženlivosť, i, f., das Ansichhalten. Šm.

Zadrženosť, i, f., der Rückstand.

Zadržený; *-en, a, o*, zurückbehalten, nicht ausgezalt. Z. činže, úroky. Půh. II. 605, I. 155. Z. peníze, plat. Šp. — Z. = *podržený*, beibehalten. Z. zvyky. — Z. = *nevpuštěný*, aufgehalten. Z. nepřítel. — Z. = *nepuštěný*, zurückbehalten. Z. moč. Byl z-ný na tom ostrově za šest mesiacov. Phld. III. 483. — Z. = aufbewahrt, aufgehoben. Zloba dlouho zadržená. Dch. Máme mnoho z-né práce. Dch. — Z. = *neodpuštěný*, nicht verziehen, reservirt. Z. případ, hřích (peccatum reservatum). Šd., Dch. Z. léta. Pal. Děj. IV. 1. 13., Arch. I. 247. — Z. = *zamlčený*, verschwiegen. Z. pohyb vojska. Dch. — Z., verzögert. Z. návštěva. Us. Vz Zadržeti.

Zadržeti, el, en, ení; *zadržívati, zadržovati* = *od padení uchovati, zachytiti, podepříti*, aufhalten, nicht fallen lassen: *nedati zahynouti*, erhalten, bewahren; *zastaviti, dále nepustiti, zdržeti*, ein-, auf-, zurückhalten, hemmen, verzögern; *zaměstknávati*, bechäftigen, zurückhalten; *chytati, stíhati, vězití*, arretiren, anhalten; *tajiti*, zurückhalten, in sich halten, verhalten; *za sebou zadržeti, nevraceti (co povinen)*, vorenthalten, zurückbehalten; *podržeti*, ein wenig halten; *neodpustiti, nerozhřešiti koho*, die Sünde behalten, nicht vergeben, nicht absolviren; *neztratiti*, behalten, nicht verlieren, nicht weggeben; *schovati*, aulbewahren, aufheben; *zdržeti*, enthalten; se = *chytiti se, aby nepadl*, sich anhalten; *prodlíti*, verweilen, sich aufhalten; *zdržeti se*, sich enthalten, sich mässigen; *zachovati se*, sich betragen, sich verhalten. Jg. — **abs.** Zadržte! Haltet inne! Dch. — **co, koho**. Z. něco (aby nepadlo). V. Kyj palicu málo kdy zadrží (slabý silnějšímu neodolá). Prov. Šd., Rkk. 22. Z. trestníka, J. tr., povoz; Kolo osudu z., dem Schicksalsrade in die Speichen fallen. Dch. Z. dech, nepřítele, Us., postup nepřátelský. Ddk. III. 214. Kúpi z. Hus I. 218. Z. koho (zastaviti, zaměstknávati, chytiti). V. Z. duch, Bern., žádosti, Jel., zboží, D., vůz, koně, Ue.; zvyk, obyčej, právo (podržeti), česť (neztratiti). Bern. — **komu co**: peníze, Ros., ústa, knihu, svíci, mzdu nuzným, D., užitek z hor, Vys., hříchy (neodpustiti). Bern. Zadrž si to (schovej). Bern. Kdé že si mu zadržal, Jano (kams ho postřelil)? Rovno na komoru! Na Slov. Šd. Lidem placení zadržoval. Dač. I. 143. A ty (úroky) mu zadržel a nedal; Zadržel jí pět hřiven. Půh. II. 100., 137. Ihned by hříechy jemu zadrželi. Hus II. 103. — **co, koho kde**. Někoho v životě zadržeti. L. K tomu ho přidržite, aby cizích věcí u sebe z úmysla nezadržoval. Sl. let. I. 68. Mne mezi tím zadrževše v Brně několik dní. Půh. II. 301. Iďte pre milého, a on v nej zadrží sám ducha živého. Mt. S. I. 8., Sš. P. 585. Rozpukl by se, kdyby co v sobě zadržel (zamlčel). Us. Šd. V sobě moč, pláč, smích, V., hněv. D. Z. něco u sebe (zamlčeti). Bern. — **co čím**: koně rukou. — **co za kým (jak).** Něco za sebou z. D. Svěřený statek za sebou z., zurückhalten, vorenthalten. Nz., J. tr. Kdoby k ujmě druhému výpověď za sebou zadržel. Er. — **od čeho (proč)**: něčí ruku od bití z. Bern. Poutník Koloman bera se z Irska skrze Rakousy do Palaestiny, zadržán jest od lidu v domnění, že je špehem cizím. Ddk. II. 76. — **jak.** Z-žel však hněv svůj ze všech sil. Kká K sl. j. 170. Ešte sa raz *dobre* zadrž, halte dich gut, sei standhaft; Po sedem rokoch si preňho pridete, ak nie, tak si ho ja na večnosť zadržím; Pútnik ho za to veľmi pochválil, že sa tak dobre zadržal. Dbš. Sl. pov. I. 170, 174., 193. Z-žel mi *mocí* úroky. Půh. I. 372. — **koho při čem** Zaumienil som si, že jestli ma Boh při živote zadrží, teba za ženu vezmem. Lipa 213. — **se kde proč.** Když křížem opásáni byli proti Prušanům, zpět se z-li k výpravě proti císaři. Ddk. V. 204. Doeti bych bol sám rád k vám prišiel, ale sa mosím doma zadržati pre isté příčiny; Preto si to všetko pre seba zadržala a přisvojila. Dbš. Sl. pov. VI. 328., VIII. 76. — **co kdy.** Zadrž přátelstvo i při našćastí přátela. Na Slov. Tč. — **co ke komu.** Mysleli, jestli ku nim spravedlnosť, jestli porádny mír zadrží, že pokoj mať sami

vždycky bndů. Hol. 374. — **se,** vz nahoře. — **čeho, se čeho.** Nic mi tížeji nepřišlo, jako ruky od bití jeho zadržeti. Bern. Kto zadrží cizího, vl-li komu, nejprv navrať. Sš. Z-la se stola, aby nepadla. Us. Šd.

Zadržitel, e, m., vz Zadržovatel.

Zádržka, y, f. = *zadržení*, der Aufenthalt. Bez z-ky. Zlob. — Z. (od *zadrhnouti*) Z. u vozu, *brzda*, die Bremse, der Schleif, Hemmschuh. Pdl., Črm., Suk, Rgl. Z. u rnčnice, die Abdruckstange. Čsk. — Z. = *nádržka* (vody), Wasserhälter, m. Um. les. — Z. = *záloha vojska*, die Reserve. Bur. — Z. *u varhan*. Vz Rozbrádky. Us. — Z., der Spodiumfänger. Sp. — Z. = *položení*, posice, der Zusammenstoss zweier o. mehrer Mitlaute. Nz. — Z. = zadržení hříchu, der Vorbehalt, reservatio. Šd. — Z., die Warnung. Vz Zádržkový. — Z., carpophorum, der Fruchthalter, v rostl. Slb. XLVIII. Der Salzbehälter, receptaculum succi. Nz.

Zádržkový Z. zpruha, die Warnungsfeder. Sp.

Zádržný. Z právo. Vz Zadržovací.

Zadržovací, zum Aufhalten, Hemmen dienend. Z. stroj. Techn. Z. kolečko u zásloн. Vz Včř. Z. I. 46. Z. právo (zádržné), das Zurückhaltungs-, Retentionsrecht.

Zadržovadlo, a, n., die Hemmaschine (am Wagen), Bremse. Šm., Rk.

Zadržovák, u, m. Z. dveřní, der Thüraufhalter (aby se dvéře hned nezavíraly). Vz Včř. Z. I 49.

Zadržování, n., das Zurückhalten. Z. vody. Us. Z. mzdy dělníkům. Mž. 17. Vz Zadržeti, Zadržení.

Zadržovatel, e, m., der Hemmer, Anhalter. Z. pokroku. Osv. I. 80. Vz Zadržitel.

Zadržovati, vz Zadržeti.

Zadu, kompar. *zázeji*, *záze*, *záz*. Na Zlinsku: *zaděj*. Brt. Z. = *v zadu*, hinten, hinterhalb, weiter hinten, zu hinterst. Záze položiti; nejzáze na tom předhoři. V zadu státi. Kom. Nejzáze někoho postaviti. Mach. Kázal jí ruce zadu (na zad, v zad) svázati. Pass. Hodiš se zadu na vůz, abys brzo vypadl; Napřed hladí, zadu škrábe; Vyhral jako onen zadu běže. Jg. Vz Zad.

Zadub, a, m., Hohendorf, ves u Mar. Lázní; Sadnba, ves u Bezdružic. PL.

Zaďubati = *zadobati*, mit dem Schnabel tödten. Na Ostrav. Tč.

Zadubený, vz Zadubiti. — Z. = *zašpiněný*, beschmutzt; *neštovicemi podubaný*, von Blattern betupft. Na mor. Val. Vck.

Zadubiti, il en, enl; *zaduborati* = *zabedniti*, *přidusiti*, dämpfen, unterdrücken. — **co kde:** hněv v sobě (potlačiti). Št.

Zádubský, ého, m. Z. ze Šontála (Schönthal), jm. staré čes. rodiny. Vz S. N., Blk. Kfsk. 920.—921., Arch. IV. 126.

Zaduckaný; *-án, a, o, zapéchovaný*. Mor. Šd.

Zaduckati = *zapéchovati*. Mor. Šd.

Zadudaný; *-án, a, o* = *ududaný*, *ve tváři zamazaný* (o dětech), im Gesichte beschmutzt. Z. chlapec. Mor. Šd., Škd., Tr.

Zadudati = *na dudy zahráti*, ein wenig auf dem Dudelsack spielen, auf dem Dudelsack zu spielen, zu dudeln anfangen. — **abs.** Zadudaj, zadudaj! Chlapci, zatočme sa v tauci! Sl. ps. Zadudaj, nech detva skočí hor' na nohy. Btt. Sp. 183. — **komu.** Tak mi zadudaj, že mi zobudíš mladosti dávne pamiatky. Čjk. 69. Lebo mi zadudaj, lebo mi dudy daj, nech si já zadudám, ces ten zelený háj. Sl. ps. Šf. II. 66. A už večer při odvarci tu si zadudáme vivat, po bučinkách, po dolinkách bude se nám rozlíhať. Sl. spv. V. 187. My ti zadudáme, písně zazpíváme. Brt. P. 171. — **komu nač.** Dyž sme tě, dudáčku, vytáhli, nicky nam zadudáš na dudy. Sš. P. 152., Er. P. 257. — Z. = *tělesné obcovati*, fleischlich beiwohnen. Jen sem si jednou zadudal, jakoby mi medu dal atd. Pís. Blk. — Z. *se* = *ve tváři se zamazati*, *zašmourati*, sich im Gesichte beschmieren, beschmutzen. Vz Zadudaný. Mor. Šd.

Zaduněti = *zaduněti*, dumpf ertönen. — Z., mit blossen Füssen über ein Feld wohin laufen. — **kam: za humno k sousedovi.** Na Ostrav. Tč.

Zadudrati, vz Dudrati. — **abs.** Zadudral, až sa zem zatriasla. Dhš. Sl. pov. I 103. Tvoje šťastie, zadudrala stará, tvoje veľké šťastie! Ib. I. 81.

Záduch, u, m. = *zavřené*, *nezdravé povětří*, *puch*, unreine Luft, die Stickluft. Us. L. Bystré, šumné vetry vejú, nechajme chyžné z chy! Sldk. 501. — Z. = *pára*, die Ausdünstung, der Qualm. D. Z. uhlíkový. Ja. — Z. = *poslední výpal peci hrnčířské*, když celá se zacpe, aby nádobí dušeným kouřem černosti nabylo. Dch. — Z. = *dušnosť*, *soptivosť*, *dýchavičnosť*, *dýchavice*, *zádušina*, *záducha*, *zádech* = *obtížné dýchání* asthma, schwerer Athem, die Engbrüstigkeit. Vz Čs. lk. IV. 75., 183., 90., 93., 108., 124., 133., 147., 154. Čistí prsy a záduch odjímá. V. Z. nervosní; proti z-chu benzin; z. bronchiální v dětském věku; z. bronchiální. Čs. lk. IV. 409., 156., IX. 405., X. 343. Kričali, div že záduch nedostali Rtk. 21. Z-chou trpěti Šul. Vz víc v S. N. — Z. = *dušný kašel*, *kašel zádušný*, *křečovitý*, pertussis, Ja., der Keuchhusten, Stick-, Brechhusten. Rostl. Vz více v S. N., Zádušilosť - Z = *zadušilosť*, *zbouření*, *pozdvižení matky*, *nádech* Ja., Byl.

Záducha, y, f = *záduch*, das Keuchen. Z. v prsiech. Jád. — Z. = *záduch*, *dušný kašel*, der Keuch-, Stick-, Brechhusten. Ja., Ms. 1559. — Z., y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zaduchati, *zaduchnouti* = *duchačem zafoukati*, mit dem Blasebalg blasen; *zadmouti*, zu wehen anfangen. — **odkud.** Zaduchaj, větříčku, z dunaje, z půlnoci. Sš. P. 438. Dajže si pozor, z ktorej strany sveta vetor **na** tebe zaduchá. Dhš. Sl. pov. V. 58. — **kam jak.** Plameňom na teba zaduchne; Horúcou parou zaduchol **po** nich. Dhš. Sl. pov. I. 100., 321. Do něčeho z. Tč., Němc. — **co** = *shasiti*, ausblasen. — **co:** svíčku, světlo. Na Ostrav. Tč. — Cl. Duchnouti.

Záduchlivě = *dýchavičně*, engbrüstig. Na Slov. Bern.

Záduchlivosť, i, f. = *záduch*. Na Slov. Bern.

Záduchlivý = *dýchavičný*, engbrüstig, schwer Athem holend. Na Slov. Bern.
Zaduchuouti, vz Zaduchati.
Záduchy, v horn., die Nachschwaden. Bc.
Zaduie, e, f., gonorhynchus, ryba prsoplýtevná, kaprovitá. Krok I. d 109.
Záduma, y, f. = *těžká krev, melancholia*, die Melancholie. Zpěv z-mou obedchnutý. Dch., L. **Z.** = *domněnka*, hypothesis. Marek, Rostl. — **Z.** = *zamyšlení*, die Vertiefung in Gedanken. Z-mám oddaný. Rostl., Jg. — **Z.** = *duma, dumna či žalná píseň*, das Klagelied, lamentatio. Jeremiji . . . . jeužto sedě drubdy na rumu usadavou péje z-mu ulevoval's srdce svého ráně. Sš. Bs. 194.
Zadumaně, in Gedanken vertieft. Čch. Ptr. 15., 42. Hleděl z. na protější stěnu. Več. pov. I. 13.
Zadumání, n., nachsinnende Melancholie, tiefes Nachdenken. Dch. Z. žalné, hluboké. Vrch.
Zadumanosť, i, f. = *zadumání*. Sà.
Zadumaný; *-án a, o*, in Gedanken vertieft. Us. Tč., Kká. Td. 53., 293., 95. Z. čelo, Tč., jedle, smrk. Šml. I. 17. Bohatým dal Boh všetky statky, chudobným všetku veselosť. Prizri sa na pol'u. Bedári, čo za pár krajciarov pracujú v potu tvári, samý spev, žart, smiech; pán stojí pri nich ako z-ná sova. Zbr. Hry. 215.
Zadumati = *začíti dumati*, in Gedanken gerathen, dem Gedanken nachhängen. L. — **Z.** *se* = *oddati se myšlení*, sich in Gedanken vertiefen. Us. Jg., Vrch., Šml. — **se jak**. Bolestně se zadumal. Šml. I. 41. Všecko v tichý klid se zaduma. Osv. V. 636. Do šumu vln se zadumal. Ib. VI. 463. (Pdl.).
Záduměivě, trübsinnig. Z. hleděti. Us. Lesy z. hučí. Kyt. 1876. 73.
Záduměivec, vce, m. = *zamyšlený, těžkomyslný*, ein in Gedanken vertiefter Mensch; Schwärmer. Mus. III. a. 97. — **Z.**, agelastica, brouk. Z. olšový, a. alni. Kk. Br. 398.
Záduměivosť, i, f., hypochondria, melancholia, *těžkomyslnosť*, die Hypochondrie, Melancholie, der Schwermuth. Nz., Nz. lk.
Záduměivý = *zamyšlený, těžkomyslný*, hypochondrisch, melancholisch, schwermüthig. Z. olšiny, Wtr., píseň (elegisch). Tč. Pomaly odznel z-vý cengot malého zvonca. Lipa 253. Stran *pořekadel* vz Hleděti, *abs.*; Smích.
Zadumeno = *zadumaně*. Na Slov. Všetci mlčali, z. hl'adiac do širokej doliny. Tóth. Trenč. M. 183.
Zadumenosť, i, f. = *zadumanosť*. Milena jeho z-sťou pohnutá tiež trošku zamyslela sa. Lipa 304.
Zadumený = *zadumaný*. Na Slov. Šel do úradu z-ný. Nitra VI. 342. V duši mej sa mysel mení z-ná v cit jemný. Ppk. I. 150. Medzi tým stal sa z-ným uprostred dobrého rozmaru svojho. Lipa 191.
Zaduměti, ěl, ěn, ění; *zadumivati* = *zádumným se státi*, gedankenvoll werden, traurig, melancholisch werden. Na Ostrav. Tč.
Zádumivosť, i, f. = *zádumčivosť*. Dch.
Zádumivý = *zádumčivý*. Dch.
Zádumnosť, i, f. = *zádumivosť*, die Nachdenklichkeit, Tiefsinnigkeit. Dch.
Zádumný = *zádumčivý*. Dch. Z-né zpínajú skály k nebesiam hrdé vrchole, v strieborných šatách zakryté pod nimi spočíva pole. Čjk. 30.
Zadunajan, a, m. = Zadunajec.
Zadunajec, jce, m. = *kdo bydlí za Dunajem*, wer jenseits der Donau wohnt. Na Slov. Keď Z-jci zápasili za smrť, nespojili sa s nimi iní pravoslavní. Lipa 14. Od Drávy začína mluva maďarská, ktorú i všeci Z-jci užívajú. Sl. let. I. 74.
Zadunají, n. = Zadunajsko. V uherském Z. Šd., Šf. I. 460.
Zadunajina, y, f. = Zadunajsko. Šd.
Zadunajsko, a, n. = *krajina za Dunajem*, das Land jenseits der Donau, Transdanubien, die jenseitige Donaugegend. Šd., Tč. Kresťanstvo v Z-sku zničiť sä usiloval. Chlpk. Sp. 185. Rimania si časom podmanili Pannoniu čili Z-sko. Let. Mt. S. VIII. 1. 67.
Zadunajský, jenseits der Donau gelegen. Něco starým Čechům a Srbům z-ským společného. Pal. Děj. I. 2. 297. Slovenčina preddunajská rodná sestra zadunajskej staroslovenčiny cyrillskej. Hdž. Vet. 94. Už vám dozrávajú žita z-ské. Sš. P. 560. Čásť z-ské Moravy. Lipa 8.
Zaduněati = *zaduněti*. Slov. Mt. S. I. 112.
Zaduněti, ěl, ění, erdröhnen, dumpf ertönen. — **abs.** Stít zaduněl, rána hromu zaduněla, hrom z-něl. Vrch. V tom zápol'a vel'kým praskotom sa zatvorila, že tak zadunelo, ako čo by sto hromov hrmelo. Dbš Sl. pov. I. 249. — **jak.** Z. z hloubi. Kká. K sl. j. 102. Rána temně, země dutě z-la. Vrch. (Pdl.). — **kde.** Zadunělo pol'e **pod** kopyty koňom. Chlpk. Sp. 56. Tej sa napred zmocnime pevnosti, potom celá z-ní chorvatská zem pod našich koní kopytami. Zbr. Hry 39. — **kdy. O** polnoci zadunie zem. Dbš. Sl. pov. I. 517.
Zadupání, n., vz Zadupati.
Zadupaný; *-án, a, o*, vz Zadupati. — **Z.** = *zadúpaný*. Obujem papuče hodné z-né. Val. pís. Šd.
Zadúpaný; *-án, a, o* = *zašpiněný, zablácený*, beschmutzt. Na Mor. Vck. Vz Zadupaný.
Zaduputi; *zadupnouti*, pnul a pl, utí, anfangen zu stampfen. Ros. — **čím kam:** na podlahu nohou. Us. Z-la nohama. Us., Chlpk. Sp. 125. — **co čím:** díru nohou. Us. — **co kam.** Včely v hlínu zadupány. Vrch. — **si kde.** Ještě si zadupám na tom bílém stole. Němc. Dr. pov. 19. — **na koho.** Když na tebe zadupá (zahartusí), nevíš, či jsi. Us. Kšť.
Zadúpati (vz Dúpati) = *zadupati, zašpiniti, zablátiti*, beschmutzen. — **co**: podlahu. Mor. Vck.
Zadupkání, n., vz Zadupkati.
Zadupkati, ein wenig stampfen, derb auftreten. — **abs.** A jako tichúnko umieš kráčať! Nezadupkáš, nezaklopeš, nezašustíš Zbr. Báj. 59. — **si jak.** A keď si od země chlapci zadupkajú, dvanástim stoliciam žilky

zaihrajú. Btt. Sp. 7. — **kdy čím.** Rukama veseio zatiapkajú, **ku** koncu zadupkajú nohama. Dbš. Obyč. 30.

Zadupotati = *zadupkati.* — **abs.** Zahrkotai koč, ale nie ten starý známý, iež nový; zadupotaly kone, ale nie tie, co pred krátkym časom opustiiy dom panský. Lípa 329. — **kde.** Naraz zadupotal **při** ňom medený tátoš. Dbš. Sl. pov. I. 508. A jak **cez** mostok z kraja dediny zadupocú panské žrebce, sotva sa našol jeden jedlný, čo o nich s druhou nešepce. Sidk. 48. V tom zadupotaii kone **na** dvore. **Na** tretí deň zadupotali kone na dvore zámkovom. Kičk Zb. IV. 27., V. 129.

Zadurděti, ěl, ěn, ění, unwillig werden. — **se na koho.** Us. Tč.

Zadurkati, erdröhnen. — **abs.** Hrom z-kal. Na Slov. Tč., Lipa III. 329. — **kde:** něco **na** bůře zadurkio. Na Slov. Tč.

Zadusati, anfangen zu tosen, zu stampfen. Ros.

Zadusilý = *který se zadusil,* erstickt. Us.

Zadusitel, e, m., der Ersticker.

Zadusitelka, y, **zadusitelkyně,** ě, f., die Erstickerin. Jg.

Zadusiti, il, šen, ení; *zadoušeti,* el, en, ení; *zadušovati* = *udusiti,* ersticken, erwürgen. — **koho.** Us. Z-lo ho to. Us. — **co kam.** Zadus hlavu **pod** podušku (= vstrč). Jád. — **se jak. Do** smrti se z. Us. — **koho, se čím:** holoubě prsty. Us. Z. se smradem, provazem. V. Dýmem slávy se z. Shakesp. Tč. Zadusilo se v dole švnbem 12 pacholkův. Dač. I. 339. V kůrňave horkého dýmu z-sil sa Janko. Dbš. Sl. pov. IV. 49. — **kde. V** konopích se z. (pověšenu býti v provaze z konopí). V. Z-li je v jámě **podlé** katrči. Bj. — **se od čeho:** od smradu.

Zádusný, erstickend. A nezádusným bičanim horí plameň ten svetov osveta. Sidk. 485.

Záduš, e, f., vz *Zaduší.* Aby ne škola, ale z. povinna byia právo svého majetku dokazovati. Čas. kat. duch. 1883. 134. (Šd.).

Zadúšati = *zadušovati.* Vz Zadusiti. — Z., vz Zadušovati. Keď i tá boia hotová, tu potom si ien ešte vedli, jak nedostižni majstrovia s najvyššou sebadôveron; tvrdiii a sa zadúšali: že kresaná je jak zo skaly. Phid. IV. 5. — **se** = *zadušovati se.*

Záduščivý = *dusící,* Stick-. Z. povětří. Tab. lid.

Zadušení, n. = *smrt povstalá zastavením dýchání,* das Ersticken, die Erstickung. Vz více v S. N. — **Z.** *stromů.* Nomencl.

Zadušenina, y, f. = *něco dušeného,* etwas Gedämpftes. Z. siepičí, z kaprů, v hořčici. Jg., Jrsk.

Zadušený; *-šen, a,* o, erstickt. Z. člověk, Us., vejce. V.

1. **Záduší,** n., *záduš,* e, f. = *každý dobrý skutek konaný pro své duše spasení,* pro anima, ein für das Seelenheil verdienstliches Werk. Vždy desátkové jsú almužny od iidí pro boží chváiu za duše dány; protož řiekají jim záduší. Hus II. 81., Lom., Apol. Ne v obětech iidských, ne v záduších atd. (jest dokonaié hříchův odpuštění). Br. A takž dosti špatné z. způsobili tou processí. Břez. 159. — **Z.** = *nadání, odkaz k chrámu Páně, ke školám, k faře n. pro lid chudý, pro špitál,* geistliche, fromme Stiftung, Kirchenstiftung etc. Chtě svého otce záduše skonati (i. e. klášter dostavěti). St. skl., Hr. rk. 41. To městiště oni mohú jinému dobrému člověku prodati, dáti, zaměniti anebo k zádušie obrátiti. List z roku 1467. Tč. Žádnému z. nemá ve dsky nic kladeno býti. Vš. Jir 171. Nadali sú z. špitáia boraždějovského svým vlastnim dědictvim tak, aby na to 12 chudých budúcně chováno byio. Arch. IV. 255. — **Z.** = *důchod, statek, nadání, zboží,* das Kirchengut. Těch kněží, ješto jich z. jest. Půh. I. 286. K tomu z. kostelnímu. Dač. I. 44. Kvielé, volají, káží, že jim chudé z. berú. Hus II. 81. Z. kostelní, kostela farního, Us., chudých, D., zemské. Šm. Z., duchovní statky. Rh. 274. Správce záduší. Šp. Nadal kšaftem z. mnohými statky; do z. povinné úroky zapraviti. Sych. — **Z** = *osada, fara,* der Kirchen-, Pfarrsprengel, die Kollatur. Poněvadž kněz Šimon kšaftu žádného o svém statečku neučinil, žádáme Vaší Mtl., že podlé starobylého řádu a snesení ode všech tří stavův království i také podlé práv duchovních to opatřiti ráčite, aby ten stateček na tři díly spravedlivě rozdělen byl; jeden díl k z. tomu, na kterémž byl, druhý jeho přáteiům a třetí konsistoři pražské aby se dostal. Jdu. 222. On patří k (do) z. sv. Martina. Ros. — **Z.** = *záduch, zalknutí, smrt,* das Ersticken. St. skl. — **Z.** = *vole,* der Kropf. Us. u Turn.

2. **Záduší,** n., Zaduseh, ves u Mělnika; Zaduschl, samota u Kosovy Hory. PL. — Z., jm. polí na mnohých místech.

Zádušilost, i, f. = *záduch,* der Keuchhusten. U Uher. Hradiště. Tč. Tiseň z-sti. Shakesp. Lear. 1. 45. — **Z.,** die Mutterbeschwerung, hysterismus. Ja.

Zádušina, y, f. = *pára,* der Dampf; *záduch, dýchavice,* kurzer Athem, das Keuchen. Ja.

Zadušiti, il, en, ení, *zadušovati se* = *na svou duši říci,* bei seiner Seele, bei seinem Seelenheil schwören. Na Slov.: *zabošiti se.* A zadušil se, že … Dbš. Sl. pov. I. 346. — **se komu.** Nechceš-li věřit, zadušim se ti! Tož se zaduš! Na Mor. a Slov. Šd. — **se nač.** Zaduš se na to. Mor. Šd.

Zadušitost, i, f. = *zádušivost.*

Zadušitý = *zádušivý.* Čern.

Zádušivost, i, f. = *záduch,* schwerer Athem. Lék. kn.

Zádušivý = *záduch mající,* keuchend, schweren Athem habend. Háj. — **od čeho.** Ženám z-vým od matky. Čern.

Záduška, y, f. = *místo, kde zádušní půdy leží,* der Kirchengrund. Us.

Zádušlivost, i, f. = *plnost záduchu,* erstickende Eigenschaft, Dumpfigkeit. Z. povětří. — **Z.** = *záduch v prsou,* die Engbrüstigkeit, Beklommenheit des Athems. Jg.

Zádušlivý = *zádušný,* erstickend, Stick-, dumpfig. Z. povětří (v dolích). Tabl. lid. — **Z.** = *dušný,* engbrüstig. Z. kůň. Db. Z. člověk. Šd.

1. **Zádušní** = *co na spasení duše se koná*, Seelen-, Stift-, Todten-, Jahres-, Gedächtniss-. Z mše (za mrtvé), V., Br., oběd chudým, V., lázeň, V., Kom., dům., špitál, Zlob., oběť. Aqu. Mše z. spievaná za ty, ktož jsú to kaplanstvie nadali. 1402. Nách. 327. Z. hody (pietantia). Dch. Z. den (vš. dušiček). Us. Tč. Z. služby boží. Dch., Ddk. IV. 300., Št. Kn. š. 275. Z. hostina. Sl. let. II. 106. — Z. = *k zádušť náležející, kostelní, církevní*, Kirchen-, kirchlich. Z. peníze, statky (Dal. 134.), V., rolí, stodola, louka, kráva, úroky, kniha, účty, Us., kapitál, potřeby, nadací, Sp., dluh, pole, Th., úřad. Rk. Z. starosta, der Kirchenvogt, jistina, das Kirchenkapital, J. tr., statek, kniha. Šp. On že hotov bude vydati od sebe, cokoli držel statků z-ních. Pal. Děj. III. 3. 114. V témž nančení na ten kus, co sě z-ních peněz tkne, zvláštní od vás správa nepřišla; Tehdy nejstarší dluh zvláště, ježto k z-ním věcem záleží, nejprve zaplacen jmá býti. NB. Tč. 131., 146. Z-ní a obecní platové se nepromlčují. Vz Kol. Jir. LIX. Drží nám 19 hř. platu z-ho, ježto nám nebožčík p. Zdenek z Lukova za svú duši i za svých předkóv věčně dal. Půh. II. 430. Žádných z-ních důchodů nebylo, odkudby se kněží vychovati mohli. V. Vz také S. N. — Z., vz Zádušný.

2. **Zádušní**, ího, m. = *zádušník, zádušní otec*, der Kirchenvater. Mus. 1841. 155.

3. **Zádušní**, Zaduschny, mlýn u Kunžaka. PL.

Zádušnice, e, f. = *mše, modlitba za mrtvé*, Gebet für die Verstorbenen. Pnlk., Kál., Něm. Pieseň spievaná na z-ci Jana Kollara. Phld. III. 92. Pri slavnostných z-ciach za nebohého Venceslava Hanka. Let. Mt. S. VIII. 1. 103.

Zádušník, a, m. = *správce zboží zádušního*, der Kirchenvater. Ros. — Z. = *osadník*, das Pfarrkind. Boč. — Z., u, m. = *popenec obecný, budra, vopenec, openec*, glechoma hederacea, die Gundelrebe. Vz Popenec. Rstp. 1180., Slb. 341.

Zádušníky, dle Dolany, Zaduschnik, ves u Terezína. PL.

Zádušný = *zadušlivý, záduch majicí*, engbrüstig, keuchend, dampfig. Zlob. — Z. kašel. Čs. lk. III. 210. Vz Záduch.

Zadušovati se, vz Zadušiti se.

Zádušství, n. = *záduší*. Z. při městech. Zř. zem. op. a rat. 1562. Co od kterého špitálu z. a zákonných věcí odjali. Ib. Z. u sv. Mikuláše, za městem Kozlím. Arch. II. 405.

Zaduti, n. = *zafouknutí*, das einmalige Wehen.

Zadutý = *zafoukaný*.

Záduv, u, m. = *zadutí*. Rk.

Zadúvati = *zafukovati*. Bern.

Zadvárati, vz Zatvírati.

Zádveří, n. = *místo za dveřmi*. Šd.

Zádveřice, dle Budějovice, Zadweritz, ves u Vyzovic. PL., Vck.

Zadvihnouti = *zdvihnouti*, aufheben. Č. — **co komu**. Agneško! poď mi z. Slez. Šd. Poď sem šnhaj z druhé strany, zadvihneš mi noši trávy. Slez. ps. Šd.

Zadvoj, e, m. = *zadní voj*, die Nachhut. Čsk.

Zadvojiti si, il, ení = *z obou hlavní dvojky rány vystřeliti*. Šp.

Zádvoř, Zádvoří, něm. Zadwoř, předměstí v Místku. Skd., PL.

Zádvoří, n. *místo za dvorem*, Ort hinter dem Hofe. Us. Dch. — Z. = jm. poli v Jakubčovicích na Opavsku. Šd. — Z., vz Zádvoř.

Zádvorní dvéře, *μέταυλος*. Vz Vlšk. 78., 79.

Zádvorník, a, m. = *kdo za dvorem obývá*. Us. Šd.

Zádych, u, m. = *záduch*, das Asthma. Dbš. Obyč. 106.

Zadýchaný; *-án, a, o*, schwer athmend, erschöpft, keuchend. Během jsem už celý z-ný. Us. Šd. Cf. Zadychčaný.

Zadýchati, vz Zadechnouti.

Zadychceti se, vz Zadychtiti.

Zadychčaný = *zadýchaný*. Na Slov. Chlapec prihebnul dnmov z-ný. Zbr. Báj. 13. A v tom Martinko náš z-ný prikvitne v l'ohůčkom skoku. Sldk. 23. Hnula se tlupa z-ných Kadičov. Lipa I. 123. V tom pribehl z. burík rovno ku kral'ovi. Dbš. Sl. pov. I. 325. (I. 60., V. 44. — Šd.).

Zadychčati sa, *zadychčiti se zadýchati se*. Phld. III. 1. 24., IV. 23. (Šd.). — **jak**. Verím, že jej dá Bôh rozriešenia k opravdanému nám životu, ho to vrahov našich na nás vrenia zadychčí sa skoro do zmorenia. Hdž. Rkp. (Šd.).

Zadychtělost, i, f. = *zadychtěnosť*.

Zadychtělý = *zadychtěný*. Omyl.

Zadychtěnosť, i, f. = *zadychtělost, jakost zadychtěného*. Jg.

Zadychtěný; *-ěn, a, o*, keuchend. Vz Zadychtiti.

Zadychtiti, il, ěni, etwas begehren, sich sehnen, Sehnsucht empfinden. — **po čem**. Vz Dychtiti. — Z. **se**, *zadychceti se* = *schvátiti se*, schwer athmen, keuchen. D.

Zadykovati, erdolchen. Krok II. 165.

Zadýmati, ein wenig blasen, das Feuer anfachen. — **jak**: prudce. Hrts. — **čím kam**: měchem do ohně. Us. Pdl.

Zadymiti, vz Zadymniti.

Zadymniti (na Slov. *zadymiti*), il, ěn, ění = *dýmem naplniti*, anräuchern, voll Rauch machen. — **co**: jídla. Ros. — **co čím**: jizbu fajčením. Koll.

Zadyněk, ňku, m. = *zadní obilí*. Vz Zadina. Us. Dch.

Zadyšaný, zadyšený; *-en, a, o* = *zadýchaný*. U Opav. Klš.

Zadyšiti, il, en, ení. — se, ausser Athem kommen, keuchend werden. — **čím**: během. — **od čeho**: od běhu. Na Ostrav. Tč.

Zadžgati = *začknúť*. Na Slov. Šd.

Zadžmúriť = *zamhouřiti*. — **co**. Ale dievča nezadžmúrilo očí; Milý pútnik ani oko nezadžmúril; Zadžmúril oči, aby ani nevidel, kol'ko letí a skočil. Dbš. Sl. pov. I. 51., 197., III. 35. (Šd.).

Zaeržati = *zařehtati*, anfangen zu wiehern. Tu kôň zaeržal. A kobyla mu nazpät zaeržala; V tom vranník zaeržal, šabl'ka zacenkala. Dbš. Sl. pov. III. 84., Čjk. 50.

Zafačlovati = *zafačovati*. Na Slov. Bern.

Zafačovati = *fáčem (obinadlem) zavázati, zavinouti*, einwinden, einwickeln, einfatschen. — **koho**: dítě.

Zafajčiti si, il, en, ení = *zakouřiti si*, eine Pfeife Tabak sich anrauchen. Na Mor. Tč., Mtl.

Zafajfčiti si = *zafajčiti si*. Us. Sá. Rád si z-čí. Us. Kšť.

Zafákati = *podělati, posrati*, bemachen, bescheissen. Vz Fákati.

Zafaldovati = *faldy založiti*, einfalten; *zamásti*. Reš.

Zafaňháriti, il, en, ení = *zahaňfáriti, zašantročiti*. Na mor. Val. Vck. Vz Zafraňháriti.

Zafarbiti, il, en, ení = *zabarviti*. Na Slov. Bern. — **co čím**. Horou, chlapci, horou, já pojdem dolinou, zafarbím si líčka červenou kalinou. Sl. ps. Tč.

Zafasovati, z něm. einfassen = *zadělati, zasaditi*. — **co kam**: kámen do zlata. Us. Vz ona čes. slovesa.

Zafašlovati = *zafáčovati*. Na Slov. Bern.

Zafatinkovati se, vz Fatinkovati se. Bern.

Zafercovati = *zastehovati*, zusammenheften. Na Slov. Bern.

Zafialovělý, ein wenig veilchenfärbig. Rostl.

Zafičeti, el, ení, zu pfeifen, zischen, schwirren anfangen. — **abs.** Letící koule zafičela. Us. Cep zafičel. Čch. Bs. 70. — **kudy**: vzduchem. Ostrý hvizd zafičí povětřím a vjel do vnitra země. Němc. I. 253. — **kdy**. Naproti v tom husté zafičí strel mračno. Hol. 114.

Zafifati, *zafuňati*, durch die Nase einen Laut ertönen lassen. U Uh. Hrad. Tč.

Zafikati, *zafiknouti*, knul a kl, ut, utí, zu ficken, zu schmitzen anfangen. — **čím**: prutem (zamrsknouti). Us., Ros. — **Z.** = *fiknutím něco zahoditi*, wegficken, wegschmitzen. Jg. — **se čím kam**. Zafiknouti se nožem do prstu, sich schnell schneiden. Na Ostrav. Tč.

Zafikati = *fikáním zastříkati*, bespritzen. V již. Mor. — **koho**. Celého mě to zafikalo. Us. Šd. — **co komu**. Vůz mu kabát zafikal. Šd.

Zafilosofovati si, ein wenig philosophiren. Us., Osv. I. 189.

Zafír, u, m., *drahokam*, der Saphir. Z. jest kámen, jenž má nebe jasného barvu. Hus III. 68. Vz Safír.

Zafirnajsovati co, z něm. firnissen = *pokostiti, pokostovati, fermežiti*.

Zafírový, Saphir-. Vz Safírový.

Zaflaganý = *zafiákaný*. Na Hané. Bkř.

Zafiákání, vz Zafiákati.

Zafiákaný; -*án, a, o* = *zamazaný*, beschmutzt. — **Z.** = *zadlužený*, verschuldet. — **čím**. Má knihu (pozemkovou) samými dluhy z-nou. Mor. Šd. — **jak**. Je až po uši z-ný. Us. Bkř.

Zafiákati; *zafiáknouti*, knul a kl, ut, utí = *zamazati, pokáleti*, beschmutzen. — **co čím**: zeď hlátem (poházeti). — **se** = *zadlužiti se*, sich mit Schulden beladen. Us. — **se v čem**: v řeči (zasekati se, sich im Reden verhanen). D.

Zafiákuouti, vz Zafiákati.

Zafieciti, vz Zafiekati.

Zafiekání, n., vz Zafiekati.

Zafiekaný; -*án, a, o*, vz Zafiekati. Už je celý z-ný (zadlužený). Us. Šd.

Zafiekati; *zafleknouti*, knul a kl, ut, utí; *zafleciti*, il, en, ení; *zaflekávati, zaflekovati* = *zapleštiti, zandati, zadělati, zalátati*, verpatschen, verplätzen, vermachen, zuflicken; *zamazati, pošpiniti*, besudeln. Jg. — **co čím**: díru hlínou. Us. — **se čím kde do čeho**. Tím lékařením zafiekal jsem se v lékárně do hrozných dluhů (zadlužil jsem se). Us. Sych. — **si co**: sukni (zamazati, pošpiniti). Vz Zafiekaný.

Zafiekovati, z něm. zuflicken = *zalátati, spraviti*. — **co**: šaty. Ros. — **Z.** = *zamazati, zašpiniti*, beflecken, besudeln, beschmieren. Ros.

Zafňučeti, el, ení = *zafňukati*.

Zafňukati, *zafňuknouti*, ein wenig raunzen, greinen. Us. Šd. Sama Cerovská z-la. HVaj. BD. I. 130.

Zafochrovati, z něm. = *provívati, zavívati, zaváti*, anfangen zu fächern, wehen.

Zaforovati co kam, irgend wohin thun, wegschaffen. Na Ostrav. Tč.

Zafouk, a, m. Z. Rudolf, český sochař, nar. 1830. Vz S. N.

Zafoukání, n., das Anblasen. — Z., das Zuwehen. Bern.

Zafoukaný; -*án, a, o*, ausgeblasen; zugeweht. Vz Zafoukati.

Zafoukati; *zafouknouti*, kl, ut, utí; *zafoukávati, zafukovati*, anfangen zu blasen; ver-, weghlasen; vollhlasen, zublasen; durchs Blasen löschen. — **abs**. Jak vítr zafouknc, hned to sletí. Ani větříček nezafoukl; Zafukuje tam studený vítr. Šd. — **co**. Vítr dvéře zaioukl (zavřel), svíci (shasil). Us. Vítr ji (cestu) zafonká. Er. P. 204. — **kam**: do nhlí. Us. Vítr ten list na jinou stranu zafonkl. Us. Jak naň vítr zafoukne, už stůně. Us. Vítr zafoukne do každého konta. Němc. I. 24. — **odkud**. Zafoukej, větříčku, z dnnaje. Er. P. 85.

Zafouknouti, vz Zafoukati.

Zafouknutí, n., der Windstoss.

Zafouknutý; -*ut, a, o*. Jestliže ze z-té svíčky kouř jde do dveří, je znamení, že v roce tam někdo umře. Kld. II. 284.

Zafoulati, *zafouliti* = *pošpiniti, pošmatati*, mit den Fingern beschmutzen. Koil.

Zafoulenec, nce, m., der Beschmutzte. Siez.

Zafoulený; -*en, a, o* = *zašpiněný*, beschmutzt. Siez.

Zafouliti, il, en, ení, vz Zafoulati.

Zafrajmarčiti, il, en, ení — *na frajmarku prodati*, vertauschen. A ty lúky moci bude s tú spravedlností a tiem právem, jakož jest sám držel, podlé práva městského prodati, dáti, poručiti, zaměniti, zafrajmarčiti a s tiem jako svým vlastním erbem učiniti. List z r. 1495. Tč. — **Z.**, verschachern, vergeuden. — **co kde**: svůj statek v hospodě. U Uh. Hrad. Tč.

Zafraňhářiti, il, en, ení = *začachrovati.* Na Zlínsku. Brt. Vz Zafaňhářiti.

Zafraškovati = *zašaškovati*, anfangen zu scherzen, Possen zu treiben. Ros.

Zafrckati = *zafrkati.* — Z. = *zastříkati*, bespritzen. Na Slov. — **se čím:** jídlem. Bern.

Zafrčeti, vz Zafrkati.

Zafrejiti se, il, en, ení, sich verbuhlen. Šm.

Zafrejmarčiti = *zaměniti, směniti*, vertauschen, in den Tausch geben. Vz Zafrajmarčiti.

Zafremarčiti, il, en, ení = *zašantročiti.* Vz Zafrajmarčiti. Kdi.

Zafrflati = *zadudlati*, zu dudeln anfangen; *zaškamrati*, zu brummen, zu schelten anfangen. Na Slov. Bern.

Zafrfňaviti, il, en, ení = *zasopliti*, berotzen.

Zafrfotati = *zaškamrati.* Na Slov. Bern.

Zafrfrati = *zafrflati.* Na Slov. Bern.

Zafrkánl, n., vz Zafrkati.

Zafrkaný; *-án, a, o*, vz Zafrkati. Z. šátek = *umazaný, potřísněný.* Cf. Zfrkaný. Us.

Zafrkati; *zafrčeti*, čl, frč, frče (ic), el, ení; *zafrknouti*, knul a kl, ntí, zu schnauben anfangen; *zaprskati*, bespritzen. — **abs.** Kůň zafrčel. Jg. Vystřelený šíp zafrčel. Us. Tč. Neunavní vranci zafrkali a již byli zase princovi z očí. Němc. I. 26. — **kde.** Když mu to v ušich zafrčí (zavzní, ertönt). Ros. — **se.** Celý se zafrkal (zaprskal, sich beräuspern, beschmutzen). Jg. — **co:** šátek (smrkáním umazati, schneuzend beschmutzen). — **co jak.** Utekala ces všetke tie dvanásť cbyže a všetke jich krvon zafrkala (pokálela) až do kuchyne. Dbš. Sl. pov. I. 83. — **kde odkud kam.** Kamen z praku zafrknul ve vzduchu až nad stodolu; Šíp z kuše zafrknul až na střechu. Us. Tč.

Zafrknouti, vz Zafrkati.

Zafrumpnúť = *zaběhnouti, zaskočiti, zaletěti někam.* Hned tam zafrumpnu. Ve Skřipové u Opavy. Šd.

Zafučati = *zafučeti.* Na Slov. Bern.

Zafučeti, el, ení, zu sausen, blasen, brausen, pfeifen anfangen. — **abs.** Zafučí vetor a princesna z koča zmizla. Dbš. Sl. pov. I. 429. Jak vítr zafučí, bned svlčku zafoukne. Us. Tč. — **kde.** Než slovo dořekl, zafučelo to kolem nébu jako zlá vichřice. Němc. I. 39. — **odkud kudy.** Vltr na jednou od severu zafučel *lesem.*

Zafufňati = *zafifati.* U Uh. Hrad. Tč.

Zafujati, verwehen. — **co čím.** Vltr sněhem příkop zafujal. Na Ostrav. Tč.

Zafúkati, vz Zafoukati.

Zafukotati, zu weben anfangen. U Uh. Hrad. Tč. Vz Zafoukati.

Zafulaný = *zašpiněný, zamazaný.* Zbr. Hry 110. Vz Zafoulati. Z. ruky. Hdž. Slb. 19.

Zafúlati, vz Zafoulati.

Zafundžati = *zafinčeti, zasvištěti.* Na Slov. A tu jedním chmatom oddrapí rob atola: zafundží a zradný Gajdošík mrtvola. Btt. Sp. 12. Tak pod okamženim, jakoby strela zafundžala. Mt. S. I. 96.

Zafungotati = *zafičeti?* Na Slov. Zafungotal meč v povetri. Dbš. Sl. pov. V. 65.

Zagabnouti, gierig, mit beiden Händen nach etwas greifen. — **kam.** Do něčeho z. Mor. Šd.

Zagágati, aufgackern. Na Ostrav. a Slov. Husy z-ly. Tč. — **proč jak.** I z-ly búsky žiaľnym hlasom, na rozlučnú tak žiaľne z-ly. Sldk. Mart. 47., 229.

Zagajdovati = *na dudy zahráti*, auf dem Dudelsack zu spielen anfangen. Mor. Tč., Šd. — **nač:** na gajdy. Na Slov. Tč. Zagajduj na svoju kozičku, co sa utopila, keď vodenku pila. Sl. ps. — **co komu.** Gajdoš mu jednu zagajduje. Sl. let. VI. 290.

Zagalky, pl., f. = *padanky*, spadlé nezralé ovoce. Ve Slez. Šd.

Zagániť, il, ěn, ění = *pohleděti.* — **čím:** očima. Na Slov. Šd. Už neviem, akým okom som zagánil. Klčk. VI. 104. — **čím na koho kdy.** Divo z-nil očima na ňu. Zátur. Priat. II. 37. **Po** slovách tých zaškrýpal som zubami, zagánil som očima na Helenu i na stryka. Klčk. VI. 105. No keď prešla nlicom mladá deva, z-nil na neobvyklý zjev závistným okom. HVaj. BD. I. 23. — **na koho jak.** No, no, no, zamumlal dedko a kosom zagánil na Annu. HVaj. BD. II. 134.

Zagazdovaný; *-án, a, o* = *zahospodařený*, erwirthschaftet, erspart. Z-ho nič nemáme. Dbš. Sl. pov. I. 173., Němc.

Zagazdovati, erwirthschaften, ersparen. — **si co.** Na Slov. Mtl., Šd. Z. si také = býti hospodářem, gazdou, hospodařiti. Šd. — **kde, odkud.** Pamätaj, že si sa u nás z-val. U vás, ale nic z vašeho. Zbr. Hry 42.

Zagdokať = *zakdákati.* Kura z-la, anesla vajco. Na Ostrav. Tč.

Zagecaný = *zakecaný.*

Zagichati, überschütten. — **co.** Déšť silný z-chal všecko zboží. Na Ostrav. Tč.

Zaglániti, il, ěn, ění = *zaplaviti*, überschwemmen. — **co:** louku, pole. Vz Podgláníti, Přigláníti. Na mor. Val. Vck.

Zaglcati, *zaglcnouti* = *zaklímati.* — **čím.** Kdo seďa dříme, zaklcal hlavou. Mor. Šd.

Zaglejiti, il, en, ení = *zaklížiti.* Mor. Šd.

Zaglejtovati = *glejtem zadělati*, mit (Silber)glätte überziehen. Na Ostrav. Tč.

Zaglgati, *zaglgnouti.* — **si.** On si rád zaglgá (rád se napije). Mor. Šd.

Zaglumiti, il, en, ení = *zabahniti*, verschlämmen. — **co čím:** trávu blátem (glumem). Na Ostrav. Tč.

Zaglurati = *zamíchati.* U Brušperka. Mtl.

Zagnávlti, il, en, ení = *zamačkati*, erdrücken, zu Tode drücken. — **koho čím.** Na Slov. Bern.

Zagordovati = *zahrtmaniti, zadrhnouti.* — **co:** uzel. Na Slov. Zátur. — **co čím.** Mi si celý tento svitok zavijeme a zagordujeme. Hdž. Vet. 97.

Zagrcati co kde, bespeien, beschmutzen. — **co čím:** grcačkou. Na Ostrav. Tč.

Zagreb = Záhřeb.

Zagrovací = *vycezovací*, Seiger-. Z. pec, Techn., obuiště. NA. IV. 162., 169. Vz Zagrovati.

Zagrovaný; *-án, a, o*, geseigert. Aby takově z-né nižší kovy a mineralia vedlé jich příležitosti ven z země vyvésti a odbyti mohli. Nar. o h. a k. Vz Zagrovati.

Zagrovati, z něm. seigern = *čistiti zlato, stříbro, odděliti je od mědi*. Mz. 373. Jestliže by kverci nechtěli z takových nižších kovů zlata a stříbra z. dáti. Nar. o h. a k.

Zagrovna, y, f. = *huť, kde se zlato a stříbro čistí*, die Seigerhütte. Pr. Nařízení trojích zagroven. Nar. o h. a k., Dač. I. 109. Vz Zagrovati.

Zagryndanec, nce, m. = *zaslintanec*. Mor. Šd.

Zagryndaný; *-án, a, o* = *zaslintaný*, begeifert. Mor. Šd.

Zagryndati = *zaslintati*, begeifern. Mor. Šd. — **se**. Šd.

Zagúlati = *zakuliti*, wegrollen, wegwälzen. Na Slov. Bern.

Zagúliti, il, en, ení = *zagúlati*. Na Slov. Bern.

Zagumati = *zemi kolem něčeho udupati*. — **co**: kůl (aby pevněji stál). Vz Vygumati. Na mor. Val. Vck.

Zagvelbiti, il, en, ení, *zagvelbovati*, vermauern, überwölben. — **co**: sklep, okno do sklepu. Ne Ostrav. Tč.

Zagvintovati, verschrauben (gvint, das Gewinde). Na Ostrav. Tč.

Zagyglati = *zaviklati*. — **čím**. Na již. Moravě. Šd.

Zagyzditi = *zahyzditi, zanešvařiti, znečistiti*. Slez. Šd.

1. **Záha**, vz Žáha. Záha jej páli, er hat Sodbrennen. Na Ostrav. Tč. Záha ma v ústach pečie ako v ohni. Phld. III. 544.

2. **Záha**, y, f., zastr. = *čas*, die Zeit; *jasné nebe* (snad z stř.něm. kàha, gàha = *spěch*), das Heitere des Himmels. Vz Mz. 373. — *Nyní*: *záhy* (zastr. *záhe, záhé*), kompar. *zážeji, záže, záž* = *rychle, časně, hned, teď, v čas*, frühe, frühzeitig, flugs, bei Zeiten, zeitlich. Cf. Bž. 137., 216. Přišel záhy domů. Ros. I tažechu před sluncem záhe. Rkk. 17. Aby se záhé v tom opatřil. Jel. V pátek na noc aneb v sobotu tím zážeji. Břez. 212. Vojni! vece, z jutra záhe rozpálimy krutosť vsiu. Rkk. 18. Záhy skonalý. Dch. Záhy vstávati, z. z rána. Us. Pdl. Jelikož o dítěti tom později nikde zmínka se nečiní, zdá se, že z. zemřelo. Ddk. III. 25. Kdo chce našetřiti, musí z. začíti. Šd. Přijď raději pozdě na hody, než z. k svárům. Šd., Pk. Kdo z. seje, z. žne. Pk. Z. sedlej a pozdě sedej. Hkš. Z. vstávej, příklad dávej; Kdo vstává z., nechodí nabý. Tč. Co kopřivou býti má, záhy žlhá (páli). Jg., Tč.

Zahahati = *zandati*, verräumen, verwerfen. Na Slov. Bern.

Zahaceni, n. = *ucpání*, emphraxis, die Verstopfung. Nz. lk.

Zahacený; *-cen, a, o* = *ucpaný*, infarcirt. Nz. lk. Vz Zahatiti.

Záhač, e, m., dexamine, kývoš vrostlooký. Krok II. 245.

Zaháčeni, n. = *zaháknutí*, die Verhäkelung. D.

Zaháčiti, il, en, en. = *zaháknouti*, knul a kl, ut, utí, *zahakovati* = *hákem zapnouti*, verhäkeln, zuhäkeln. — **co, se**. Jg. Z. loď, entern. Z. řehřík, einhaken. Z. někoho (zavříti). U Kr. Hradce. Kšť.

Zaháčkovací závěr, zavírá-li se okno háčkem. Vz Věř. Z. I. 34.

Zaháčkovati, *zaháčknouti, přiháčknouti*, zuhafteln. D. — **co**: okno otevřené, aby je vítr nerozbil. Us. Pdl. Z. dvéře (na háček zavříti), mit dem Haken verschliessen. Us. Tč.

Záhada, *záhadka, zahádha* (Šf.), y, f. = *problema*, das Problem. Z. v logice hledané neznámé. Z. podmínečná, prostá. Jd. 91. Rozklad z-dy. Mark. Rozluštiti z-du. Krok. Změna záhady (*ἑτέρου ζήτησις*), v log. vada důkazu, jež v neshodě usouzeného závěru s položkou leží. Jd. 91. Snadno bychom se mohli pustiti do smělých domyslův a záhadek. Bdl. Z-dy životné, Lebensprobleme. Dch. Z. života zvířecího; Záhady lidské, věčné; Pověstná z. organismu; z. účeloslovná; rozřešení z-dy; z. teleologická. Mus. 1880. 194., 263., 424., 42. (Pd.). Ale jakou jsi záhadou nevyzpytatelnou, ó duše ty lidská! Sá. Z. životní. Stč. Z. 479. Na z-dě býti. Hdk. L. k. 82. Z. psychologická. Ddk. P. 94. Odevšad mne tlaní záhada. Čch. Bs. 59. Z. zavilá, ein verwickeltes Problem. Šf. Rozpr. 45. Z-du řešiti. Ddk. II. 92. — **Z.** = *hádanka*. Na Slov. To je záhadka posjal (posud) nerozuzlená. Phld. II. 5. 145. Ty si rozlúštil záhadku, na ktorej si mnohí lámu hlavu. Zhr. Lžd. 96.

Zahádač, e, m., der Räthselvorleger o. Räthselvorsprecher. Hádajú pri stole a z. v ruke držiac vidličky naberie si jedla. Mt. S. I. 134.

Zahádati = *pohádku dáti*, ein Räthsel vorlegen, vorsprechen, aufgeben. Jg. — **co komu.** Nespíme, my čujeme, hádky sebe (sobě) zahádame. Er. Sl. člt. 65. Zahádam ti hádku, na půl lokťa krátku; vieš ju, zješ ju, neuhádneš ju? Mt. S. I. 134. Teraz jim ja zahádam tuto hádku, čo si mi ty povedal. Dbš. Sl. pov. II. 93. — **jak.** Hádanky si zahádajú o závod. Mt. S. I. 206.

Záhadčivý = *záhadný*, problematisch. Šf. Stž. I. 532.

Záhadka, y, f., vz Záhada.

Záhadní = *k záhadě náležející*, zum Problem gehörig. Z. výminka. Presl. Vz Záhadný.

Záhadnosť, i, f. *pochybnosť*, die Räthselhaftigkeit. Stč. Zmp. 201., 246.

Záhadný = *záhadu v sobě zavírající, pochybný*, problematický, problematisch, mysteryös, räthselhaft, fraglich, verfänglich, änigmatisch. Z. úsudek. Mark. Z. věc, odpověď, Us., otázka. Mus. 1880. 193. 527. — **jak.** První starší doba vždy aspoň v některém smyslu a z částky záhadná, nejistá jest. Šf.

Zahafati; *zahafnouti*, fnul a fl, utí, aufbellen. — **abs.** Malý pes zahafá, velký zaštěká. Us. Tč. — **na koho odkud**. Pes z boudy naň zahalal.

Zahajdučiti si, *zahajdukovati si* = *hajduka dělati*. Do kolečka, chlapci ručí rád

si Slovák zahajdučí. Hdk. C. 175. Napivše se zahajdukují si a potom ulehnou všichni. Na Slov. Němc.

Zahájecí, Eröffnungs-. Z. řeč, představení. Dch.

Zahájení, n., die Einfriedung. J. tr. — Z., die Eröffnung, Hägung. Z. soudu. Vz Vš. Jir. 28., Vl zř. 20., Kn. drn. Purkrabě pražský má při z. soudu po zemském písaři státi. Zř. F. I. C. IV. Z. zákona, die Gesetzsanktion mit Strafandrohung. J. tr. Z. paroplavby, die Eröffnung der Dampfschiffahrt, přednášek. Dch. Vz Zahájiti.

Zahájený; -en, a, o = *zahrazený, zabráněný*, eingefriedet. Z. les, háj. J. tr. Statok pásti po z-ných báňoch sa zakazuje. Sl. let. IV. 70. Tu je z-né (zápověď, v lese). Slez. Šd. Paní Eliška žalovala před súdem z-ným na Černého Václava, kterak . . .; Přistúpili jsú před právo z-né žalobník a odporník; Kázali přepsati, což se na právě z-ném před nimi dálo. NB Tč. 21., 240., 268. Z. soud (pořádný). Ros. Z. den (právní). Kom. Pod z-ným soudem se neváżnosti dopustil, nach eröffneter Sitzung. Faukn. Zhil mi člověka konšela mého v zahájeném súdě. Půh. I. 294. Z. schůze. Vz Zahájiti.

Zahájí, n., der Hinterwald. Kam. — Z., Zahaj, samota u Budína; Zahaje, samota u Sobotky, ves u Dobříše; Zahaj, vsi a) u Hluboké, b) u Dol. Kralovic, c) u Mělníka; samota u Čes. Dubu, u Král. Dvora; předměstí v Litomyšli. PL. Vz S. N., Sdl. I. 5., 16., 17., 24., 28., Blk. Kfsk. 199., 351., 697.

Zahájiti, zahaj, zaháje (ic), zahájeti (Kšch. 5.), il, en, ení; *zahajovati* = *zahraditi, zabrániti*, einfrieden, einhägen, einzäunen, verhüten, einschränken, verbieten. Vz Hájiti. — **co**: zahradu, pole, Us., louku (zahraditi), D., soud (poněvadž se místo, kde soudy se odbývaly, zahájilo, oddělili so soudcové od stran. Vz Pr. 1869. str. 594.), CJB. 381., Faukn., Tov., Ros., Žer. Z. sněm, sjezd, hromadu, nový věk, řadu připitků, boj, jízdu, ples a p., *lépe*: *počíti*, poněvadž se v těchto případech nic nezahrazuje. Cf. Brs. 2. vyd. 267. Z. svůj život (uhájiti, zachrániti). Sl. let. III. 28. — **co čím jak**: hradbou, D.; soud těmi slovy, V., soud moci boží, moci knížete. Vš. Sněm tonto řečí zahájil. Us. Mravní požadky nauky křesťanské vyšší autoritou zahájeny či posvěceny jsou. MP. 3. A hrličky stenom lásky po zápoľach cukrujúce, kukulienky žartujúce, vtač zo sna hory budiacu, deň i večer veseliacu zahaj v radosť Pánu svojmu. Hrbň. Rkp. Sp. st. D. (Šd.). Z-il rozpravu o této touto úvahou. Pdl. — **komu co, čeho** (zapověditi). Z. komu co. Jel. Zahaj mi toho. Svěd., Bibl. Rannie hodiny sú vždy tak krátke, bystrě v letku, nemožno púť jim zahájiť. Phld. IV. 24. — **co kde**. Soud **před** někým z. Ctib. Začíná se v srdci jeho soud zahajovati. Kom. Neměv na tom dosti, ješto jsem sobě na těch újezdech zahájil, ahych pící a trávu měl. Půh. II. 435. — **kdy**. Řehoř zahájil synodu dle vší podobnosti v sobotu před nedělí květnou; Valná synoda zahájena jest v týden po letnicích. Ddk. II. 254., 382. (Tč.). — **s infint.** Hoferom zahájeno (zakázáno) krpce krájat a to preto, aby se každý silil hospodarem být. Sl. let. I. 59. Nemá vám zahájeno býti to učiniti. Sych. — Jel. — **aby**. Nemůžeme z., aby ptáci nad námi nelítali. Vz Brániti (ku konci).

Zahajovací, Häge-, Einhägungs-. Z prostředky, Um. les., řeč (při soudu etc.).

Zahájský = *za hájem jsoucí*, hinter dem Wald gelegen. Us. Šd., Dch.

Zahajský, ého, m. Z. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1135.

Zahákaný; -án, a, o, *zadlužený*, verschuldet. Na Hané. Bkř.

Zahákati se = *zadlužiti se*, in Schulden fallen, geratben. Na Hané. Bkř.

Zahakmatiti, il, eeu, ení = *leda bylo učiniti*, verpfuschen, schnell abmachen. Ros.

Zaháknouti, vz Zaháčiti.

Záhala, y, f., die Hülle. Rk.

Zahálač, e, m. = *zaháleč*, der Faulenzer. Na již. Mor. Sd.

Zahálačka, y, f. = *zahálka*. Mor. Šd. — Z., die Faulenzerin.

Zahalákati = *zahulákati*, aufschreien. Na Slov. Zazpievá, zahalákâ a vyskočí zrezka. Jir. Ves. čt. 143.

Zahálání, n. = *zahálení*, das Faulenzen. Člověk je k pracováni a ne k z. Mor. Tč. V z. sa naučíš všelikej zlosti. U Uh. Hrad. Tč.

Zahálati = *zaháleti*. Na Mor. Tč., Šd. Na Slov. Hdž. Šlb. 13.

Zahálčivě = *zahálečně*, müssig. Čas z. stráviti. V.

Zahálčivec, vce, m. = *zaháleč*. Na Slov.

Zahálčivosť, zahálečnosť, i, f. = *zahálka*, der Müssiggang. V. Z-stí a nedbanlivostí všecky věci hynou. Byl. Z-stí živnosti nedobydeš. Sych. Na z. se oddati. Ros. Ze z-stí priudeš do chlipnosti. Na Slov. Tč.

Zahálčivý, zahálečný = *nic nepracující*, müssig. Z. život vésti. V. Z. obyvatel městu není dobrý. Na Mor. Tč. Z-vý darmo živý. Mor. Tč. Rozmařilým a z-vým vždycky svátkové jsou. Kom. Z-vým couráním čas mařiti. Sych. Z. a lenivý lid. Jel. — **v čem**: v pravé pobožnosti. Rvač.

Zahálecí, faulenzend. Žena z. vymýšlí zlé věci. Slez. Tč.

Zaháleč, *zaháleč*, e, m., der Nichtsthuer, Faulenzer, Müssiggänger. Jg., Dch., Mus. 1880. 27. Lenošný z. Dch. Ne tak v budoucím jako ve zdejším životě od nevděčných a zahaleců Bůh dary své odjímá. BR. II. 114. b. Z-čům vždycky svátek, třeba byl pátek. Vz Lenosť. Mus. V městě žádní z-čí trpíni býti nemají. V. Z-čův a zhoubců vyzdvihování. Vz Zř. zem. Jir. L. 27., 29., R. 22., U. 6.

Zahálečka, *zahalečka*, y, f., die Faulenzerin, Müssiggängerin. Jg.

Zahálečně = *zahálčivě*.

Zahálečnosť, i, f., der Müssiggang. Kos. Ol. I. 244. Vz Zahálčivosť.

Zahálečný, vz Zahálčivý.

Zahálečství (*zahálectví*), n. = *zahálka*, der Müssiggang. Na z. se oddati. Ros.

Zahalekati, vz Helekati. Na kopečku stojíc zahalekala. Jrsk.

Zahaleně, verhüllt, undentlich, unklar. Řád ten spásy byl od proroků předpověděn, ale z. toliko. Sš. II. 83.

Zahalení, n., die Verhüllung. Z. oblohy oblakem. Osv. V. 2. Vz Zahaliti.

Zahálení, n., das Faulenzen. Vz Zaháleti.

Zahalený; *-en, a,* o, verhüllt. — **v co.** Laik v bílé šaty z-ný buď do rakve vložen. Ddk. IV. 306. — **v čem.** Jazdec v kepeni modrom z-ný. Sldk. Mart. 6. — **čím.** Řeč kvítím z-ná, verblümt. Dch.

Zaháleti, ejí, ej, eje (íc), el, ení; *zahálívati = nic nedělati*, müssig sein, müssig gehen, faulenzen, feiern, otiari. V. — **abs.** Z., nic nedělati. V. Ten člověk celý den zahálí. Us. Nedá vojsku (hubě = pořád mluví) zaháleti. Sych. Nevykysalá krev nezahálí. Prov. Lepšej pracovať nežli zahálať. Mor. Tč. Ten zahálá, co nerobí podla svej moci. Na Slov. Tč. Neštěstí nikdy nezahálí. Prov. Hkš. — **kdy.** I ve dni všední zahálejí. Kom. — **od čeho**: od práce. Dvě kron. — **proč**: pro nedostatek nádobí. Ml. — **kde.** Ej v krčmě zahálajů a děti im doma aj od hladu padajů. Mt. S. I. 19. U něho huba nikdy nezahálí. Us. Šd. — **s čím.** Us. u Uh. Hrad. Tč.

Zahálevě = *zahálečně*. Na loži z. odpočíval. Ler.

Zahálevosť, i, f. = *zahálivosť*.

Zahálevý, vz Zahálivý.

Zahaliti, il, en, ení; *zahalovati = zastříti, zakryti, zaobaliti*, ver-, einhüllen, bedecken. — **co, koho**: tvář. D. — **co, koho, se kam, čím**: hlavu do pláště, pláštěm. Jg. Hněv svůj v úsměšná slova z. Č. Z. se v plášť. Viděláť se tato pře takovou nejistotou a takovými spletkami býti zahalena, že . . .; Několik přítomných mužů rychle zahalilo biskupa kožešinami. Ddk. II 269., III. 119. Z. hlavu šátkem. Us. Z. dítě do haleny. Tč. Konečně se zahalila skvostným závojem. Němc. I. 72. Lesy se často v páru zahalí. Kyt. 1876. 34. Nepravosti své v sličně a slíbné roucho zahalovali. Sš. L. 160. Hrad v páru zahalen. Vrch. Oružie vsie krzny zahalichu. Rkk. 31. — **co kde. Pod** zástěrou nábožensko světskou porobu zahalovati. Bdl. Před kterou i hvězdy do mlhy lesklou zahalují tvář. Vrch. Pod záslonou tou duch sv. zahalil proroctví o konečném osudu lidu israelského. Sš. I. 105. — **co komu jak.** Krk si dobře z., den Hals gut verwahren. Dch.

Zahálivě = *zahálčivě*.

Zahálivosť, i, f. = *zahálčivosť*. Jg.

Zahálivý (zastr. *zahálevý*); *zahálív, a,* o = *zahálčivý*, müssig. Zahálivý život vésti. Kom. Z. lid. Br Zahálevý. V., Bls. 124. Z. těkání mysli; Knížata němečtí z-vé bujnosti oddaní; Nudnosti pohybu z-ho. Pal. Děj. IV. 1. 415., IV. 2 445, V. 2. 296.

1. **Zahálka**, y, f. = *zahálení*, der Müssiggang, die Musse. V z-ce živu býti, chvíli mařiti, ztratiti, V., čas tráviti. Us. Pondělní z. Šp. Nechtěli míti ouěch darmochlebů dávajících se na zahálku, kdežto by dobře pracovati mohli; To království šťastné bývá, v němž obyvatelé ani v z-ce neleněji, ani skrze války se nehubí. Pal. Děj. III. 3. 92., 134. Z. jest nepřítelem duše. Ddk. IV. 324. Doma v z-ce leže nechvalitebný život vedl. V. V z-ku se nevydával; Život svůj v z-ce tráví; V z-ku, jenž jest polštář satanův, se nevydávejte! BR. II. 48, 114., 662. Dávati se na z-ku. Kom. V z-ce leněti. Sych. Z. mnohému zlému učí, Sych., chleba nejí. Us. Jest na z-ce (= není v práci; o řemeslnících). Šp. Z. je čertův polštář (ďáblův polštář). Ros., D. Z-ky hleděti (na kůži medvědí ležeti). D. Važ si času, chyť se práce, zahálky se střez co zrádce. Prov. Z-ky jsa služebníkem, neběduj, žes hadrníkem. Vz Lenosť, Pracovitosť, Práce, Prázdnosť. Č. M. V zahálke ochorie rozum a svedomie sa prevráti. Zátur. Prist. I. 32. Z. matka hříchů. Dch. Z. matkou a chůvou všeho zlého jmenuje se. Anth. Jir. II. 143. Vojsko prací prospívá v zmužilosti, ale za-kou v ní krsá a hubiní. Abr. z G. Z. jest počátek všech nepravostí (všeho zlého). Pop na zahálce kůzlata křtívá. Pk. Voda stojatá chová jen žáby a hmyz: tak plodí z. hříchy a nepravosti. Hkš. Z. netučí. Šd., Km. Nechtěj časn v hrách s z-kách na darmo mrhať. Na Slov. Tč. Kdo z-ku oblubuje, k chlipnosti se připravuje. Na Ostrav. Tč. Zvyklý k zahálce služebník za křivdu si držl, když mu pán káže pracovať, neb ho práca mrzí. Na Ostrav. Tč. Z. zlosti plodí a mnohým mnoho škodí. Na Mor. Tč. Z. je matka zlosti. Mor. Tč.

2. **Zahálka**, y, f., sam. u Sušice.

3. **Zahálka**, y, m., osob. jm.

Záhalný, müssig. Dch.

Zahalovati, vz Zahaliti.

Zahambalkovati = *hambalky opatřiti.* — **co**: stodolu. Us. Šd.

Zahambený = *zahanbený*. Us., Sl. let. III. 143.

Zahambiti = *zahanbiti*.

Zahamovati, z něm. hemmen = *zavříti vůz, kolo.*

Zahaň, Žehàň, ě, f., mě. Sagan ve Slezsku. Vz Tk. IV. 404., 442., Blk. Kfsk. 1457., Pal. Děj. III. 1. 478., III. 2. 329.

Zahanačiti si, il, ení = drobet hanáckou řeči mluviti. Kos. Ol. I. 88.

Zaháňati = *zaháněti*. Na Slov. Maťo inak vedel husy zaháňať. Phld. IV. 196.

Zahanbeně, verschämt, beschämt. Z. se skrývati. Sà.

Zahanbení, n., die Beschämung. Bohu samému česť, sobě pak z. přivlastňujíce. BR. II. 12. b. Kdo miluje luhání (lhání), ten k z. přijdě. Na Slov. Tč. K z. někoho přivésti. Sych. Za pýchou přichází z. Br. Z. je dvojaké, jedno dobré, druhé ledajaké. Na Slov. Tč.

Zahanbený; *-en, a,* o, beschämt. Vz Zahanbiti.

Zahanbiti, il, en, ení; *zahanbovati*, beschämen, zu Schanden machen, erröthen machen; se, sich schämen, schamroth werden. — **koho.** V., Kom. Nechtěj jiných z., jak chceš u všech milý být. Na Ostrav. Tč. Zahanběte sě. BO — **koho kde** (**před kým, u koho**). Us. — **koho čím**: výčit-

kami, řeči. V. — **se** = *zastyděti se, začervenati se*. Ros., Kom. — **se zač, proč**: pro nepravosti, za své cesty. Ezecb. Nezahaňbil by sa zaň (za nápad) ani sám satan. Zbr. Lžd. 153. — **se na koho**, confundere. Nezahanbujte se na mě ot tiech, již hledajú tebe. Ž. wit. 68. 7. — **se za koho**. Ale že, abysme nezahanbili sa za teba (napomínají mladíka, jenž do světa se ubírá). Dbš. Obyč. 95. Budeš mať po roku nevestu, za ktorú sa nezahanbíš. Dbš. Sl. pov. i. 261. — **v čem**. On se nedá z. ani v robotě ani v řeči od nikoho. Us. Tč. Že v ničem nebude zahanben. Sš. Il. 156.

Zahandrkovati co. Vz Handrkovati. Bdl.

Zahá(a)něč, e, m., der Wegtreiber. Z. dobytka. Aqu.

Zaháněni, n., die wiederholte Vertreibung.

Zaháněný; *-én, a, o*, wiederholt vertrieben.

Zaháněti, vz Zahnati.

Zahanfáriti = *zaměniti, zašantročiti*. Na. mor. Valaš. Vck.

Zahánívati, vz Zahnati.

Zaháňka, y, f. = *zahánění*, die Vertreibung. — **Z.** = *souvrať*, die Kopffurche, der Voracker. D.

Záhanný sond. Sr. Zábajemný. NB. Tč. 175.

Zahapáliti, il, en, ení = *boleti, páliti zvl. na prsou*, schmerzen, brennen, bes. in der Brust. — **koho**. Pálí mne zaha (říká se odděleně). Na Vsacku. Vck.

Zahapinati = *zapínati*. Us. mlsty.

Zaharašiti, il, en, ení, aufrasseln, zu rasseln anfangen. — **kde**. **Před** jeho domem kočáry z-ly. Stň. O sl. h. 66. Mní, že čacké jonáky notně pozastrašl, když jim v jejich dědinách střelba zaharašl. Humory 1883. 389.

Zahárati, entbrennen. Vz Hárati. Šd.

Zaharcovati co kam = *harcem někam zajíti*, schnell wohin laufen. Na Ostrav. Tč.

Zaharovati si proti komu. Ešte sa najdě, čo zaharuje si proti nám. Phld. II. 1. 7.

Zahartusiti, il, ení. — **na koho** (zakřiknouti). Us. Naň si zabartusil ostře. Vck.

Zaharušiti, il, en, ení = *zakřiknouti, domluvou k mlčení přivésti*, mit einem Verweise zum Schweigen bringen. Na Slov. Plk.

Zahasalý kůň = prudkým honem bnaný. Vký.

Zahasiti, il, šen, ení; *zahašovati*, auslöschen. Na Slov. *zahášati*. — **co**. Sviece chrámu, keď ich zahášajú. Hrbň. Z. sviecu. HVaj. BD. II. 82. Zapomenuli vatru zahasiť. Dbš. Obyč. 56. Ducha neroďte zahašovati. ZN. V tom Juřík jest kynul mečem a zahasil světlo a potom zavadil mečem a zabil Václava. NB. Tč. 72. — **co kde**. Vitr lampy v kostele zahasil. Lom. Ocel rozpálenou ve vodě z. Tabl. lid. Dážď puškášom na koni navlažil pnšný prach a zahášal hubku pod kremienkami. Sl. let. II. 61. — **co komu**. A tak idú naše časy s hodinami rovno, keď nám sviečku smrť zahasí, bnde nám spokojno. Sl. spv. IV. 131. — **co, se čím**. Žízeň vodou zahasil. Us. Tč. Smäd si tými hruškami zahaslme. Dbš. Sl. pov. I. 519.

Zahasiý, erloschen. Z. oheň. Jg.

Zahasnouti, snul a sl, ntí = *shasnouti, vyhasnouti, uhasnouti*, verlöschen, auslöschen, erlöschen. — **abs**. Oheň zahasl. V nedelu na tanci, keď svieca zahasla. Sl. ps. 31. Už to svetlo zabaslo. Lipa II. 327. — **komu**. Neoh si ja zakrešem obňa do fajočky. Hej už som si zakresal, ale mi zabasol, ej ovečky moje, nž som vás odpásol. Sl. spv. i. 35. — **kde**. **Nad** staron Nitrou dávno slnce zahaslo. Klčk. Zb. III. 3. — **co**. Já jsem myslela, že jsem zahasla (šp. m : shasila) světlo. Vz Shasiti. Slez. Šd.

Zahašpovati = *na hašpu, závoru zavříti*, zuriegeln. — **co**: dveři (dvéře). Na Ostrav. Tč.

Záhať, i, f. = *zátvor*, infarctus, thrombosis (trombosa), thrombus. Záhať pochvy, thrombus vaginae. Vz Čs. lk. I. 75., II. 146., X. 386., Kťž. 211. Z. mízová, die Lympbthrombose. Nz. lk. Z. billrubinová, Bilirubininfarkt; z. kyseliny močové, Harnsäureinfarkt. Nz. lk. Z. žil na končetinách dolejšícb; Polypovité záhati. Kťž. 412.

Záhata, y, f. = *hať, plot, meze, zahrazení*, die Fluchte. Us.

Zahatati = *zahatiti, zacpati*. — **co kde**. Hneď poboral sa do tobo velikého mesta, čo čerti v ňom zahatili pramene. Dbš. Sl. pov. I. 36.

Zahati, n., Neuhof, dvůr u Přerova. PL.

Zahatiti, il, čn, ční = *hatěmi zahraditi*, dämmen, mit Faschinen wehren, verwehren, versperren, eindeichen. — **co komu**: cestu. Mus. — **co proti čemu**: louku proti vodě. Us. Tč. — **kde**. Letiac z hora dolu v jřčku sa zahatil. Ppk. I. 146. — **co čím**. Človék, v ktorom podozrenie a tma prebýva, necb svoje prse nočnými závorami zahatí. Lipa 390. Nelze bo zahatiť ničím (i. e. nemá nikdy dosť, jest lakom). Na mor. Vnl. Vck. — **se** = *do syta se najísti*, sich satt essen. Na mor. Val. Vck.

Zahatlati, verschmieren. — **co čím**: papír špatným písmem. Mor. Tč. — **co kde**. Včil děti mnoho papíru ve škole zahatlajú. Ib. Tč.

Záhaťový, Tbromben-. Z. zánět, die Tbrombenmole. Nz. lk. Vz Záhať.

Zahávati odkud. Tak sme my lidé hříšní daleko od Boha zaháváli, dále než nebe od země. Rokyc. Výkl. na adv.

Zahavkati. Štrý Bodrik nie zahavkal, až hora ozvala se. Dbš. Sl. pov. VI. 96.

Zaházati = *zaháseti*. Ja ten cbodníček kamenim zabážu. Sš. P. 361.

Zaházecí = *k zahážení sloužící n. hodný zahášení*, verwerflicb. Z. škarty papíru. Kom.

Zaházeti, vz Zahoditi.

Zahazování, n., das wiederholte Weg-, Zuwerfen. Nemám na z., ich habe niebts zu verwerfen. Z. jámy prstí. Us. Vz Zabázeti.

Zahazovati, vz Zabázeti.

Záhbitý, faltig. Šm.

Záhe, vz Záha, 2. Nebude-li to zábe srovnáno. Arcb. III. 58. Jedině rač dáti záhe věděti. Ib. II. 39. — Rkk. 17.

Záheb, hbu, m. = *záhyb*.

Zahejniti, vz Zahyniti.

Zahejsati, aufjauchzen. — **nad čím**. Us.

Zahekati; *zaheknouti*, knul a kl, utí, anfangen zu ächzen. — **abs.** Nemocný zahekl. Musel jsem stonať a drobet zahekať. Us. — **kde**. Praštil ním o zem, až to tak v něm zaheklo. Mor. Šd. Hrabe, hrabe a to cosi na hřbitově zaheká. Sk.

Zahelekati = *zazpívati hele a p.* Vz Helekati. Na mor. Zlínku. Brt. Mládenci zazpívajte, družičky zahelekajte. Mor. Zlínsk. Brt. Než se pracovatí začne, některá dobrá zpěvačka zaheleká silným hlasem: ichuchu! Brt. P. 92.

Zahemzati = *hemzaje zalézti*, krabbelnd sich verkriechen. Ros.

Zahláběti, vz Zahlobiti.

Záhlada, y, f. = *zahlazení*, *zhouba*, die Vertilgung, Vernichtung. Obrácení k víře zajisté výminku nevybnutelnou z-dy hříchu činí. Šš. I. 119.

Zahladce, e, m. = *zahladitel*.

Zahládeť sa, vz Zahleděti.

Zahladitel, e, m., der Vernichter, Vertilger. BO.

Zahladiti, hlaď, dě (ic), il, zen, ení; *zahlazovati* = *hlazením zarovnati*, *zandati*, verglätten, durchs glätten unkenntlich machen; *shladiti*, *zkaziti*, *vykořeniti*, vertilgen, ausrotten. V. — **co, koho**: něčí jméno, Jel., hříchy, D., Římany, Flav., pohany. Háj. Nepřízeň doby jména jejich zahladila. Ddk. IV. 65. Aby církev tu novotnou z-dil. Šš. Sk. 141. Z. člověka. BO. Z. spisy, známky zločinu. J. tr. Z. stopu něčeho. Us. — **co komu**. Otec často z-dil mi vlasy. Phld. III. 1. 50. — **co kde**: v někom pověry, Ojíř; něco ve vodě. Mand. Jak pohané, kteréž Hospodin z-dil **před** tváří vaší, tak zhynete. Br. — **co jak**: Knížectví do gruntu (do kořen) z. Kr. mosk. — **co čím**. Troj. Město mečem a ohněm z. Us. Císař hleděl nepříznivý dojem z. císařským manifestem. Ddk. III. 222. Z. zrak slzami, verglätten. Dch. Svatovíta porubal a věčným zahladil ohňom. Hol. 191. A hleděli jej (Pavla) z. buď nástrahami buď nějakým soudem horlivosti. Šš. Sk. 115.

Zahládnouti, dnul a dl, utí = *hladem umříti*, Hungers sterben. U Počátek. Zlný.

Zahlaholati, vz Zahlaholiti.

Zahlaholiti, il, en, ení = *začíti hlaholiti*, anfangen zu sprechen, tönen; *drobet hlaholiti*, ein wenig sprechen, tönen. Ros. — **abs.** Zvon z-lil, Vlč., trouby z-ly. Us. Trouba ať z-li. Msn. Or. 141. — **po kom**. Č. — **jak**. Z-lil si **ku** houslím **po** chuti (zazpíval, co hráli). Us. Zvon z-lil vážně a velebně: Hosanah! Hrts. Z. zvonovým akordem. Mus. 1880. 277. (Skřivánkové) z-li plesem blaženým. Květy III. 111. Pravou vroucností ze srdce zaníceného z-li píseň tehdy. Brt. Orodným z-hoi mi ohlasem. Kká. — **kudy**. Varhany zahlaholily chrámem. Vlč. — **odkud** S věže z-ly zvony. Vlč. — **se** = *hlasitě se ozvati*, *zasmáti*. Div. z ochot.

Zahlamoziti, vz Zalamoziti.

Zahlásati, verkünden. — **co komu**. A Slávovi slávu zahlásá. Hol. 304.

Zahlásiti, il, šen, ení; *zahlašovati* = *zavolati*, erschallen. — **co komu**. Každý třikrát Svatovítovi slávu z-sil. Hol. 187. — **se ke komu**, einsprechen, besuchen, sich melden. Panna Maria se k ní jednou zahlásila a pravila, aby si nic nestýskala. Kld. II. 82. — Z. = *dar přinésti*, ein Geschenk bringen. Us.

Zahláskovati = *hláskem se ozvati*, mit feiner Stimme sich hören lassen. Div. z ochot.

Zahlaveči, Lesche, ves u Zábřehu. Pl.

Záhlavec, vce, m. = *záhlavek*, *pohlavek* (na zadní část hlavy, das Kopfstück). Cf. Sklopec. Mor. Šd., Ktz., Bkř.

Záhlavek, vku, m. = *poduška pod hlavu*, *záhlaví*, das Kopfkissen. L. — **Z.** = *záhlavec*. Dal mu z., div neklesl. U Kr. Hrad. Kšť. — **Z.** = *hlaveň ručnice*, der Gewehrlauf. Dbš. Obyč. 90.

Záhlaví, n. = *zadní část hlavy*, occiput, der Hinterkopf. Ras., Ja., Nz. lk., Nz., Tč. Šátky pod čakou nositi, aby z. a šije se jimi přikryly. Ddk. Poloha plodu z-vím. Křž. 52.—54. Z. brouků. Kk. Br. 4. — Z. *na sloupích* = *makovice*, das Kapitäl. 1488. — Z. = *polštář*, das Polster. — Z., die Uiberschrift. Pod z-vím. Mus. 1880. 169., Škd. exc. Z. spisu, die Rubrik einer Schrift. Čsk.

Zahlaviti, il, en, ení = *zabiti*, *zavražditi*, umbringen, tödten. Mach. — **koho**. Tři děti z-la. U Rychn. Vk. U Skutče. Brv. Na Mor. Šš. Sk. 65. — Z., kapitelartig vollenden. Rk. — **co**. Šd.

Záhlavník, u, m., = *záhlavek*. Mm. Ezech. 13.

Záhlavný = *týlný*, occipitalis. Z. otvor, die Hinterhauptsöffnung. Nz. lk.

Zahlazení, n., vz Zahladiti.

Zahlazovací, Vertilgungs-. Z. válka. Rk.

Zahlazovati, vz Zahladiti.

Zahlcovati, vz Zahltiti.

Zahlédati, vz Zahlédnouti.

Záhledčivý = *snadně pozorující*, *kdo hned vše zahlídne a přehlídne*, scharfsichtig. Oko hospodářovo z-vo. Slov. mudr. 428.

Zahleděti, vz Zahlédnouti.

Zahlédnouti, *zahlídnouti*, dnul a dl, ut, utí; *zahlédati*, *zahlídati*; *zahlížeti*, obec. *zahlížeti*, ejí, el, en, ení; *zahleděti*, ěl, ěn, ění. **Z.** = *maličko uviděti*, erblicken, wenig sehen; *po oku hleděti*, schel sehen o. ansehen, gehässige Blicke auf Jem. werfen; **se** = *na něco až do zapomenutí-se hleděti*, sich über dem Anschauen vergessen, sich vergaffen; *o těhotných*: *zhlídnouti se*, sich versehen. Jg. — **abs.** Zahlíží, jakoby chtěl vypáliti celou ves (škaredí se). Us. Kšť. — **co, koho**. Br., Ros. Šel do zahrady, kde Marii zahlídl. Němc. I. 132. Poustevník to zahledl, ale netroufal si mu to říci. Kld. II. 119. O premilá děvčičko, prvýkrat som ta zahľadol. Hol. 355. — **(se) kam (do čeho, več, nač, k čemu)**. Zpoza peca na stůl zahledovati. Na Ostrav. Tč. Do něčeho se zahleděti. Us. Dch. Zahleděti se do dálky, v něčí oko, Us., do prázdna. Hrts. V zem se zahleděv. Čch. Mch. 38. Nechal mě stát před hospodou a šel na víno. Za hodinu jsem šel zahlídať do dveří, on tam brál v karty. Us. Šd. Za-

bleděti se do něčí duše. Šml. I. 52. Tak v jeho líce se zahleděl. Kká. Td. 127. Zahlídnouti ke komu (navštíviti ho). Na Ostrav. Tč. Ona mo nic neřekla, jenom naň špatně zahledla a odešla. Kld. II. 262. Zahleděl se k zámku, Kká. Td. 53., v zelený kacbel, Wtr., v děvn. Sš. Sm. hs. 185. Tu sa všetci na neho zahl'adeli; Všetko sa na ňu zahl'adelo; Obrázok vykrútil a zahl'adal se naň, až tak menilo sa mu v očách. Zahl'edal sa milý Janko do neba, jakoby za bieleho dňa chcel hviezdy čítať. Dbš. Sl. pov. I. 315., 340, IV. 46., VIII. 46. (Šd.). Zahl'adel sa ako hvezdar do oebe. Mt. S. I. 98. Všetci sa zabl'adeli v tu stranu, kade skákal. Mt. S. I. 54. — **co (kam) jak**. Jen z daleka jsem ho zahlídl. Sych. Co to **na** spěch a po kosích zahlédl. Kom. Závisť pošmúrně na záslohy zahlížl. Mark. Škaredě na něho zahlídal. Us. Šd. Tak povedá. I hneď, škaredým čo zahl'ádali pred tým naňho okom, premeňá se na srdci a od hoevn poštá. Hol. 107. Zahleděl se do dívky s litostí. Sá. Se slzami se zahleděli v Zoškn. Kká. Td. 333. Zahleděli se **na** chvíli do krajů českých. Šml. S potěšením naň se aahleděl. Osv. I. 260. Zkoumavě se naň zahleděli. Hrts. — **se**. Co to je za móda, dy se zahledne, hledí jak do slúpa. Slez. Šd. — **kde.** Zahlídl ho **na** dvoře, **za** stromem, v lese a p. A tamo u rozcestí tvář písničkáře bledá v kraj dálný zahlédla se. Hdk. A tam milú pri kahanci zahl'adol. Hol. 356. — **kudy.** Zahledl jsem listím tebe. Čch. Mch. 49.

Zahlechnouti, *zahluchnouti* = *ohluchnouti*, taub werden. Jád.

Zahleněný; *-ěn, a, o*, verschleimt. Dch.

Zahlenice, die Bodějovice, Zahlenitz, ves u Hulína. PL.

Zahleniti, il, ěn, ění; *zahleňovati*, = *zašlemovati* (z oěm. verschleimen). Rk.

Zahlesnouti, snul a sl, utí = *ozvati se*, Laut von sich geben. Chmel. — **jak**: zpurně z. Čch. Bs. 73.

Zahlídati, vz Zahlédnouti.

Zahlídavosť, i, f. *zahlížení, po oku hledění zvl. ze závisti*, die Schelsucht. D.

Zahlídavý = *který zahlíží na koho*, schelsüchtig. Vz Zahlídavosť. D.

Zahlídnouti, vz Zahlédnouti.

Zahliní, n., Eisengrub, ves u Planě. PL. — Z., zaniklá ves v Hradecku Vz Blk. Kfsk. 836.

Zahliniti, il, ěo, ění, *zahlinovati*. — **co**: pole = *hlinou zavésti*, mit Thon düngen. Koll. — Z. = *hlinou zašpiniti, zamazati*, mit Thon beschmutzen. Plk. — **co**: kamna. Jg., Tč.

Zahlízeti, vz Zahlédnouti.

Zahlížeti, vz Zahlédnouti.

Zahlíživec, vce, m., ein Sauersichtiger. Šm.

Zahlíživý, sauersichtig. Šm.

Zahloběti, va Zahlobiti.

Záhlobek, bku, m. = *klín*. Na Slov. Ssk.

Zahlobiti, il, en, ení; *zahláběti*, ěl, ěn, ění = *zakliniti, zabiti, upevniti*, einkeilen, einschlagen, einpfählen, einrammeln. — **co kam**: kůl do země, klínek do dreva. Us. Tč. Našel ten klínek tak, jak jej byl před několika léty do stěny zahlobil. Kld. II. 298. — **co čím**. Chtěje oásilným jejich řáděním trůn svůj z. či opevniti. MP. Žid obstaral transferovánie všetkého, čo nebolo zahlobené (připevněno) k zemi klincami. HVaj. BD. I. 134.

Zahlodati se kam: do kosti, sich hineinnagen. Us. Dch.

Zahlomožditi, il, ěo, ění = *zabiti*. Na Slov. Baiz.

Zahloubání, n., das Sichvertiefen. Z. mysli. Dk. P. 82.

Zahloubaný; *-án, a, o*, vertieft, versunken. — **v co**: v práci. Dk. P. 111.

Zahloubati se kam, sich vertiefen, versenken. Z. se do spisu, Dcb., v sebe, Osv. V. 749., v přemýšlení, Šhr., v vzpomínky. Us. Jsem ponořen, zahloubán v dívání, *lépe*: zahleděl, zadíval jsem se. Brt. — **v čem**. Jsem ponořen, zahloubán v myšlénkách, *lépe*: zamyslil jsem se. Brt. — Vz Zahloubiti.

Zahloubení, n., vz Zahloubiti, Zahlobení. Duševní z. Dch.

Zahloubený; *-en, a, o*, vz Zahloubiti, Zahlubený.

Zahloubilosť, i, f., = *zahloubení*, die Vertiefung, die Möglichkeit sich zu vertiefen. Z. citů náboženských. Bdl. Z. v myšlénkách. Č.

Zahloubilý, vertieft. — **v čem**: v myšlénkách. Jg.

Zahloubiti, il, en, ení; *zahloubati, zahlubovati* = *hluboko zapustiti*, vertiefen, tief einlassen. — **co čím**: kůl kladivem, palicí. — **se kam**: v považování otčeho. Palac. Z. se v co. Mus. 1880. 214. — **se v čem (kde)**: v myšlénkách, v lovectví. Č. Až v Dunaji se zahloubíš. Sš. Sm. bs. 45. — Vz Zahloubati se.

Zahloucený; *-cen, a, o* Z. chléb = *brusovitý, klihovitý, knedlíkovitý*. Jg., Rk., Kšá., Msk. Vz Zákalec.

Zahloutiti, il, cen, ení, schliefig machen (vom Brode). — **co**: chléb. Va Zákalec

Záhltanový, retropharyngealis. Nz. lk.

Zahltiti, il, cen, ení, *zahlcovati, zahltnouti* = *pohltiti*, verschlingen; *naplniti*, anfüllen. — **co.** Lid úvoz zahltil. Č. — **se.** = *zakuckati se; zasytiti se.* U Sadské. Kšť.

Zahlubati, *zahlubovati*, vz Zahloubiti.

Zahlubení, n. = *zapuštění*, die Versenkung. Vz Zahloubení.

Zahlubený, *zapuštěný*, gesenkt. Z. šroub, gesenkte Schraube. Šp. Vz Zahloubený.

Zahlubiti = *zahloubiti*, versenken. Šp.

Zahlučeti, el, eol, ertönen, rauschen. — **abs.** Lid zahlučel. Us. — **kdy**. Nocí zahlučel lidský krok. Kká. K sl. j. 234.

Zahlučiti, il, en, ení; *zahlučovati* = *hlukem zaraziti*, überschreien, übertönen, übertäuben. — **koho čím.** Svým množstvím zástupově (zlých andělů) lidi zahlošuji. Měst. bož.

Zahluchnouti. Ale srdce bjedno vyschně a pole predošlých dum tvojich ako step bez vody zahluchoě. Phld. I. 5. 198. Vz Zahlušiti.

Záhluk, u, m., das Erschallen, Erbrausen. Dch.

Zahluniti, il, ěo, ění, schlecht binden. Šm.

Zahlušiti, il, eo, ení; *zahlušovati* = *ohlušiti*, betäuben, überschreien; *zaraziti, omrá-*

čiti, betänben; *zabiti*, tödten; *zadusiti*, ersticken. — **co, koho.** Ros. Mrtvina druhou zem zahlušuje. Puch. Plevel z-šl osení, überwuchern, vernichten. Tč. Vz Zahluchnouti. Zahlušil ho = silným udeřenim zabil. Us. na Mor., Brt. — **koho čím.** Toho širokým mečiskom skolíac, toho zas centovým štítom zahlušiac vlasť ratoval drahú. Sldk. 227.

Zahlušovati, vz Zahlušiti.

Zahmati = *zamahati*, *zachytiti*. Kat. 2338.

Zahmatnouti, nl, ut, ntl, angreifen, anfassen. — **čím:** rukou. Čes. vč.

Zahmitati se, vz Zakmitati se.

Zahmkati = *ozvati se hlasem ‚hm'* (při hře na slepou bábu, kolembabu). Dbš. Obyč. 133. (Šd.). Žáby zahmkaly. Zbr. Báj. 38. Pokrútil tajne hlavou a pri tom zahmkal, čo u nášho človeka viac vyjadruje než na bárok napísaná definicia filosofická. Phld. III. 534.

Zahmouřiti, vz Zamouřiti. — **co proč:** oči k spánku. Sá.

Zahmožditi, il, én, ěnl; *zahmožďovati* = *zakroutiti*, *zatočiti*, *zatlouci*, *zamlátiti*. Jg. — **co čím.**

Zahmožďovati, vz Zahmožditi.

Zahmyzeti se, el, enl, anfangen zu kriechen (von vielen). — **čím.** Jezera z-zl se množstvím ryb. Ráj II. 26.

Zahňácaný; *-án*, *a*, *o* = *zakydaný*, *zamazaný*, beschmutzt. Přišel celý z-ný; Vůz je z-ný. Us. Šd. — **čím:** blátem, hnojem.

Zahňácati = *zakydati*, *zamazati*. — **co čím:** vůz hnojem. Mor. Šd. U Kr. Hrad. a j. Kšť.

Zahnanec, nce, m. = *vyhnanec*, der Vertriebene. Ros.

Zahnání, n., die Hin-, Vertreibung, Verjagung. Z. ženy (zapuzení), Jel., nepřátel. Sůdci (příležie) spravedlnosť, rozum, známosť práv, darôv nenávisť, pravdy milovánie a všelikého hnutie mysli k přiezni, k nepřiezni, k závisti, k hněvu a k těm podobným zahnánie Vš. Jir. 415. — *Z.* = *vyhnanství*, die Verbannung. Jel.

Zahnaný, *zahnán*, *a*, *o*., vertrieben, verjagt. Z. nepřítel. Us. Z. (vyhnaný z vlasti) toulá se. Kom.

Zahnaš, e, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zahnašovice, die Budějovice, Zahnaschowitz, ves u Tlumačova Na Mor.

Zahnati, zaženu, ženeš (zastr. zažineš) atd., žeň, žena (ouc), hnal, án, ání; *zahoniti*, il, én, ění; *zaháněti*, él, én, ění; *zahnávati*, *zahánívati* = *na místo neznámé neb vůbec někam hnáti*, hin-, vertreiben; *pryč odehnati*, hinweg-, wegtreiben; *na utíkání obrátiti*, *zapuditi*, verjagen, vertreiben, in die Flucht schlagen; *vyhnati*, *odehnati*, aus-, wegjagen, wegtreiben; *zahubiti*, vertreiben, vertilgen; *vehnati*, hineinjagen, hineinstossen; *se na koho* = *opřáhnouti se*, ausholen, den Arm zum Schlag erheben; *se za kým* = *daleko se pustiti*, *zaběhnouti se*, nachrennen, im Nachsetzen zu weit sich entfernen. Jg. — **co, koho:** nepřítele, neduh, hlad, sen, spaní, dlouhou chvíli, V., ženu (zapuditi), stud, Jel., tesknosť, Kom., otok, kašel, Us., nemoc, žlzeň. Rk. Z. ďábla. Čes. mor. ps. 9. Konec spaní zahání sny. Us. Tč. Víno zahání zármutek a všelikou starosť. Jir. Ves. čt. 377. Padá rosa, padá za bieleho rána, plačuci pacholček ovečky zaháňa. Btt. Sp. 11. — **čeho:** hladu, žízně, Krah., šp. m.: hlad, žízeň. Brt. — **koho kam (zač, v co, do čeho, k čemu, nač, pod co, před co):** za dům, Us., stádo za vrch. Ros. Z. koho v peklo. Ráj. Z. někomu meč do hlavy. Plk. Z. nepřítele na rovinu, k lesu, do močálu. Z. večer krávy do chléva, Us. Tč., někoho do prosa (= přinutiti, aby prosil), Us. Vk., koně do jetelíčka. Er. P. 113. Andulko huběnko, duše má, kam paks ty ovečky zahnala? Já jsem jich zahnala do háje, kde pěkná zelená tráva je; Zahnalo dzjevča krávy do hájka, do otavy. Sš. P. 247., 784. Vojsko bylo k Ratiboři zpět zahnáno. Zahnal Milánské nazpět do města. Ddk. ii. 400., iii. 235. V tom speřný jemu pod bradu zahnal Gumbrecht šíp. Hol. 97. Tehdy jich nemá v takové věci před právo zemské zaháněti. Arch. V. 451. Ale ty dědiny odpovídajte, ješto na ně jest zahnáno. Půh. 207. Křivě přisahání do pekla zahání. Prov. Šd. Nemám člnka, nemám vesla, voda mi ho preč odniesla; prišiel príval od Kriváňa, zahnal mi ho do Komárna. Sl. ps. 197. — **co, koho čím:** nemoc lékařstvím. Kom. Zažeň vichrů divý sněm nebeských očí pokynem. Čch. Objaví sa mu ryba a zaháňa sa chvostem na neho. Dbš. Sl. pov. VII. 42. Temnosti smrti světlem evangelia **skrze** poslané apoštoly zahnal. BR. ii. 1. Len raz sa člnčierom do kola zaženie, už to všetko leží. Btt. Sp. 13., Lipa II. 259. Zlé se zlým zahání. Prov. Kráva ocasem mouchy zahání. Z. někoho měchýřem (i. e. snadně). Dal. 18. — **koho proč:** pro náboženství. Ros. — **co, koho odkud:** z hrachu, z lesa. Z. koho od koho. Ojíř. Pán je od sebe zažene. BR. ii. 33. Tvá maměnka zahnala mě vod vokynka. Brt. P. 109. Z chytených múrov k vysokej sa bráně zaháňa; Kladu vám prosby, abyste od nich zkázu krutú zahnali. Hol. 122., 149. Že zlú radu také od sebe zahnal, svědčí sv. Matúš. Hus. i. 238. — **se.** Z. se na koho, Anlauf zum Schlag nehmen. Mor. Kat meč zodvihol, ale jako sa chcel zahnať (rozpřáhnouti), priletel druhý havran. Dbš. Sl. pov. IV. 18. — **se kde.** Na kraji záhonu se koně zahúňajú (zaháněji, obracejí). Na Ostrav. Tč. — **se s čím.** Kam se s tím člověk zahne (co si s tím počne)? U Rychn. — **se (čím) na koho** = *rozpřáhnouti se.* Z. se na někoho rukou. Na Slov. Bern. Vůl se na mne zahnal (rohy = ohnal, rozběhl). Mor. Šd. Zahnal se na mne bičem, kyjem, kopálem, vidlama, kosou. Us. na Mor. Šd. Keď sa tretíraz mečom na teba zaženie, vtedy jej to zrkadielce ukaž. Dbš. Sl. pov. I. 170. Zahnal se na mne jako by mě chtěl dáti pohlavek. Ib. Šd. Silný chlap Miloslav do krutého sa zahnal Oronda. Hol. 298. — **co jak.** Moc mocí z. D., J. tr. V zelenej sukienke húsky zaháňala. Čjk. 45. — **se za kým** = *daleko se pustiti*. L.

Zahňaviti, il, en, ení = *zamačkati*. Na Slov. Bern.

Záhněda, y, f. = *hnědý křemen*, gelasia, der Rauchtopas. Vz Bř. N. 184., Miner. 115.

Zahnědlý = *náhnědý, trochu hnědý*, bräunlich, verbräunt. Rostl., Dch. — **čím.** Cukr teplem z-lý, karamel, der Karamel. Sp.

Zahnésti, vz Zahnísti.

Zahnětení, n., die Verknetung. — **Z.**, *zahnětenina* = *mozol, kuří říť*, die Schwiele. Jád.

Zahnětenina, y, f., vz Zahnětení.

Zahnětený; *-en, a, o*, verwirkt, verknetet, ansgeknetet. Z. těsto. Us.

Zahnětiti co. Ohně zahnětili. M. Vz Zahnítiti.

Zahněvaný; *-án, a, o*, erzürnt, erbost, trotzig. — **nač.** Duše odvážná a z-ná na své neštěstí. Ms. Č.

Zahněvati = *rozhněvati*, zum Zorn aufbringen, ärgerlich machen. — **koho.** Us. — **se na koho.** Us. Šd.

Zahniličiti = *zahniličiti*. Na Ostrav. Tč.

Zahniličati = *zahniličeti*. Mor. Šd.

Zahniličeti, el, enl, *zahniličivati* = *stávati se hniličkou, změknouti*, weich, teig werden. Vz Zahniličiti. — **abs.** Hrušky zahniličivají. Us. — **kde: na půdě na slámě.** Us.

Zahniličiti se = *zahniličeti*. Tč., Vck., Jg.

Zahnilosť, i, f. = *zahniti*, das Anfaulen. Šm.

Zahnilý, tief angefault. Z. vřed. Us. Dch. — **Z.**, etwas faul. Hruška z-lá (zahniličelá) jest dobrá. Na Ostrav. Tč.

Zahnisati = *zahnisiti se*, eiterig werden. Us. Tč.

Zahnisiti se, il, ení = *podebrati se*, schwären, schwürig werden. — **se čím.** Zahnisí se rána mastí. Ja.

Zahnísti, hnětu, hněť, ten, en, ení = *zhnísti*, verwirken, verkneten, zusammendrücken. — **co: monku.** D. — **Z.** = *hnětením zandati*, knetend verstopfen. Ros.

Zahníti, zahniji, il, ití; *zahnívati* = *nahnívati*, anfaulen, in Fäulniss übergehen. Ros. Když hnůj se polívá, pěkně zahnívá. Mor. Šd.

Zahnití, n., das An-, Verfaulen. Dch. Vz Zahnilosť.

Zahnítiti, il, cen, ení = *zanítiti, zapáliti*, entzünden. — **co:** oheň. D. — **Z.** — *zatopiti*, einheizen. Us., Kb. — Vz Zahnětiti.

Zahnívání, n., das allmählige An-, Verfaulen. Us. Mj. 99.

Zahnívati, vz Zahníti.

Zahnívka, y, f. = *zahnívání*. Mor. Šd.

Zahnízditi, il, děn, ění, *zahnižděti*, ěl, ěn, ění = *hnízdo založiti*, einnisten; v horn. einbühnen (Bc.). L. — **se.** Slepice se zahnízdí. Us. — **se kde:** v něčím domě. Z. se u koho. Maďaři se z-li v zemích podunajských. Ddk. II. 21. Zlořády se v lidu z-ly. Mus. 1880. 36. — **se kde jak.** Chudoba se již po domáckn u mne z-la. Brt. S. 80.

Zahnojení, n., vz Zahnojiti. Z. pole; z. oči, rany. V.

Zahnojený; *-en, a, o*, vz Zahnojiti. Z. pole; z. oči (zapeklé), V., vřed (sebraný, zajitřený, hnisovatý. V.). Kom.

Zahnojiti, il, en, ení; *zahnojivati, zahnojovati* = *zamrviti*, benisten, mit Mist anfüllen; *v hnůj obrátiti*, faulen machen, in Fäulniss übergehen lassen; **se** = *podebrati se*, eitern, in Eiterung übergehen. *Jg.* — **co:** pole (zamrviti), šat (zakáleti, umazati), Us., ránu (učiniti, aby se hnojila). V. Jak dobře roli zahnojíš, dobrou úrodu vyrobíš. Us. Tč. — **se.** Rána se z-la. Z-jie sě vody, compntres erunt aquae. BO. — **se komu.** Rána se mu zahnojila (podebrala). V., Ros. Oči se mu zahnojily (od spaní; vlhkostí se zandaly). Ros. Až mu nohy otekli a se z-ly. Har. II. 109.

Zahnouti, vz Zahýbati.

Zahnstocher, něm., parátko, dlonbátko na zuby a p.; k Bavorům říkají: *písk* (stonek péra).

Zahnusiti, il, šen, ení = *zamazati*, beschmieren. Chmel.

Zahnutec, tce, m. Z. slimákový, testacella haliotoidea, měkkýš břichonožec. Vz Frč. 251., Krok II. 125.

Zahnutí, n., vz Zahnouti. Z. dělohy, inflexio uteri. Nz. lk. Kleště porodnické mají dvoje z.; Z. podél plochy lžic sluje z. dle hlavy; Z. podél hrany lžic z. pánvicové. Kříž. 563.

Zahnutosť, i, f., die Gekrümmtheit, Krümme, Krümmung. Z. šavle, ruchadla. Us. Pdl.

Zahnutý = *ohnutý*, krumm, eingebogen. Z. udice. Us. Z. šavle. Us. Biskup s berlou jednoduše z-ton v pravici. Ddk. I. 272. Z. roura, tronba. Mj. 136., Šp. — **kde.** Roura **na obou koncích zahnutá.** Mj. 133. — **jak.** Roura nahoru z-tá. Us. Drát do kruhu z-tý, pravoúhelné z-tý, hákovitě do vnitř z-tý. Us. Pdl., Kk. Br. 3. Vz Zahýbati.

Zahoblovati, *hoblováním srovnati, zandati*, verhobeln. — **co.** — **Z.** = *začíti hoblovati*, anfangen zn hobeln, loshobeln. — **za koho.** Z-bluj trochu za mne. Us. Tč.

Zahoditi, hoď, hodě (ic), il, zen, ení (na Slov. — děn, dění); *zaházeti*, ejí, ej, eje (ic), el, en, ení; *zahazovati* = *zavrci*, weg-, verwerfen; *vhoditi*, hineinwerfen; *zaměsti, zandati, zaházeti*, ver-, zuwerfen, verschütten; **se** = *snížiti se*, sich wegwerfen, erniedrigen; *náhodou přijíti*, von Urfgefähr kommen, sich einfinden, wohin gerathen. Jg. — **abs.** Nezahodí = rád běře. Bdl. Zahodilo (= udeřilo)! Na Slov. Hdž. Rkp. — **co:** V., klobouk (odvrci), D., jámu, díru (vyrovnati, vyplniti něčím). Ros. Nic nezahodí (všecko jí). Zahoďte to (nedbejte toho). Us. na Mor. Brt. Z. česť svého rodu. Osv. I. 267. Tak ho z-dil jako jablko (z ľahka). Mt. S. I. 95. Kdo své zahazuje, cizího nezasluhuje. Prov. Tč. — **co kam:** hůl do rybníka, něco na smetiště. Z-dil pušku do písku, er warf die Flinte ins Korn. Dch. Ou moje příkazy **za sebe** z-dil. Mor. Tč. Mladosť moja, mladosť, tak som ťa utratil, akobych bol kameň do vody zahodil. Sl. spv. III. 85. Zahodilo ho to **až na** prostried jezera. Dbš. Sl. pov. VIII. 15. — **co komu.** Ako jim to zahodili (předhodili), vlci sa prestali ruvať. Dbš. Sl. pov. I. 2. — **kde.** Před celým světem mne z-dil (pohaněl). Sá. v Osv. I. 177. — **co s čím:** dobré se zlým. D. — **co čím:** jámu kamením, hlinou. Já ten chodníček kamením zahážu. Sš. P. 361., 290. Z. někoho senem, slamou, něco dřívím. Us. — **co jak.** Zboží ledabylo

z. Us. Dch. — **se s čím**, sich gemein machen. S tím troupem se nezahozuj. Us. Dch. — **čeho kam**. Oprskni že nás tou vodou. Ona sa hneď zvrtla a trirazy zahodila tej vody **na** nich. Dbš. Sl. pov. I. 85. — **se** = *sníšiti se*. D. Zahozuje se, kdo se špatnými obcuje. Us. Zahodila se řeč, es traf sich die Rede. Us. — **se kam (ke komu, do čeho jak, mezi koho)** = *náhodou přijíti*. Vyprávěl, kterak jednoho času zahodil se k němu nějaký moudrý muž. V. Do něčího příbytku **mimo** naději se z. Lom. Když někdo cizí mezi ně se zahodí. Kom. Zahodil se (trefil se, přišel) **mezi** nás. 1534. Do vsi nějaké jsem se zahodil. Ler.

Záhodno. Bylo by z., es wäre angezeigt. Us. Dch. Vz Záhodný.

Záhodný; *záhoden, dna, dno* = *prospěšný, způsobilý, užitečný*, zuträglich, erspriesslich, entsprechend. Ale v lásce skutek dobrý věčně ostane záhodný. Pls. hr. To bude z. bičiště; z. učedník. Us. na Zhir. Jest z-dno, aby mezi nimi byl muž náhožný. Ddk. III. 156. — **proč**. Jan vypravuje jen ty události, jenž se mu pro účel jeho z-nými býti zdály. Sš. J. 294. — **Z.** = *slušný*, billig. Nyní by tobě bylo záhadno to učiniti. — **Z.** = *náhodný*, zufällig, unerwartet. Chmela. Z. host. Berg.

Zahochtati = *začíti hochtati*, wie die Eule schreien. Rd. zvíř.

Záhoj, e, m., das Waldgehäge. Na Ostrav. Tč.

Zahojení, n., die Heilung, Zuheilung.

Zahojený; *-en, a, o*, geheilt, verheilt, zugeheilt. Us. Dch. Vz Zahojiti.

Zahojitelný = *co se zahojiti může*, heilbar. Z. rána.

Zahojiti, il, en, ení; *zahojovati* = *zaceliti, uzdraviti*, verheilen. — **co**: ránu. D., Háj. Němá barbier takej masti, čo zahojí moja kosti: moja milá má takú masť, čo zahojí mojú bolasť. Sl. ps. Šf. I. 46. — **co komu**. Není taký lékař, co ti ju zahojú. Sš. P. 538. Slniečko horúce, nepálže ma, nepál, že mi neuhorí tá moja biela tvár. Akže mi uhorí, veru ma pobolí, milý je ďaleko, kdo mi jú zahojí? Sl. spv. VI. 206. Voda rozličné nemoci (lidem) zahojila. Dač. I. 197. — **čím**: masti. — **čeho**: zahojte těch ran, šp. m.: **co** (ty rány). Brt. — **se**. Rána se zahojila. D. Čerstvá rána hrzo se zahojí. D. Rána se zahojí, ale slovo ne. Prov. Šd. — **se kde**. **Na** živém vše se zahojí. Č. Snad bude míti takú masť, co se mi **pod** ní ruka zahojí. Kn. poh. 257. — **se komu**. Veď sa ti to zahojí, než sa oženíš. Mt. S. I. 121. — **jak**. A má milá má takú masť, co zahojí o jeden ráz. Brt. P. 87. — **kdy**. Šak se ti do rána očičko zahojí. Sš. P. 735. Rána ve třech dnech byla zahojena. Ddk. IV. 240.

Zaholdovati *někam* = *holdem zajíti*, fechten gehen. Ros.

Zaholešnice, jm. louky u Přerova. Pk.

Zaholice, samota u Turnova.

Zaholikati = *zavýsknouti*. Us. Sá.

Zaholiti = *holením zarovnati, zakrýti*, verscheren, durchs Rasiren verdecken. Ros.

Zahom = *tuším*, vermuthlich. Na Slov. Pík.

Záhon, u, **záhonek**, **záhůnek**, nku, **záhonec**, nce, **záhoneček**, **záhonček**, čku, **záhoníček**, čku, m. = *částka oraného pole ze 6 n. 8 někdy i více brázd se skládající*, das Ackerbeet. V., Sš. P. 196. Záhonec, pl. záhonce, u V. také: záhonci. Z. na setbu, das Saatbeet. Ten má více z-nů = polí. Us. Sá. Z. složiti = pole na z-ny zorati. Us. Hk. — **Z.** = *podsedek* (grunt bez luk). Vydala (vdala) se na záhonek. U mor. Březové. Brt. — Z. kobercový, Teppichbeet. Dch., Zpr. arch. VII. 80. — Z. = líha, lícha, hřada, hřádka. Šp. Lícha jest rovná, široká, z. pak vršitý. Jg. Též *záhon v zahradě* (rytý), *záhrobec*, das Gartenbeet. Z. pro sazenice, na kvítí, D., hnojný. Rohn. Z. bramborů, okurek, mrkve, petržele, řepy, zelí, konopí, prosa, máku atd. Š. a Ž. Z. zrýti, překopati, pokropiti, posázeti atd. Šp. Z. vytrhati, pleti. Arch. I. 352. Slepice z-ny rozhrabuje. Sych. Z-nec kapusty. Sl. let. IV. 79. O ty milý marjánku, sila sem tě po záhonku, kdo tě sívať budě, jak mě tu něbudě. Sš. Slez. Šd. — **Z** = *brázda*, die Furche. V. — **Z.** = *pole orné, role*, das geackerte Grundstück, Acker-, Saatfeld, der Ackerboden. Města u jezer ležící mívají dobrý záhon. Plác. — **Z.** = *dlouhá řada vymláceného obilí ve stodole, hřeben*, der Kamm. D. — **Z.** per (líha per, v zoolog.), pteryla, das Federfeld. Nz. — **Z.** = *staročeská míra*. Pole měřena na záhony, již prý od Otakara, i měl jeden z. 7 brázd, druhý osm. ZČ. I. 15. Hora Taurus na mnohých místech jest zšíří tři tisíe záhonuov, počítaje na záhon sto a pětmecítma kročejnov. Vz Hor. Kosmogr. 36. B. — **Z.** = *řádka*, die Zeile. Psal sem na meziech (na kraji, Rand) podlé záhonuov, aby latinník, neuvěřil-liby, nalezl sobě, kde jest psáno. Hus I. 359. Nechtěl sem v řádciech neb v záhonciech psáti, co kde který svatý píše. Ib. I. 359. — **Z.** Kudla jde do z-nů (hodně do chleba zakrájí). U Plotiště. Kšť. — **Z.** Do z-nů se padnouti = rychle schnouti. Padne se do z-nů, nebude dlouho (živ). U Bydž. Kšť. — **Z**. Záhonky mandlové = pokrontky. Hsng. — **Z.**, a, m., osob. jm. Phíd. III. 3. 296. — **Z.** Záhony (vysedliny) mozkové (juga cerebralia), v anatomii hrbole mezi vtisknutinami mozkovými. S. N. XI. 286.

Záhonček, vz Záhon.

Zahončitý. Z. zvětšilka, porana volubilis. Rostl. III. b. 175.

Záhončlivý = *přičinlivý, kdo si umí peníze vydělati*. Na Zlínsku. Brt. — **Z.** = *šetrný, spořivý*, sparsam, karg. Na mor. Val. Brt., Vck.

Záhonec, nce, m., vz Záhon. — **Z.**, osob. jm. Arch. III. 77.

Záhonek, nku, m., vz Záhon.

Zahoník, a, m., sulcarius. Veleš.

Zahoniti, vz Zahnati. Též sobě byl něco na požívení zahoniť. Sl. let. I. 224.

Záhonkář, e, m. = *pluh k orání záhonů*; jde na 20—22 cm. hloubky a 20 cm. šířky. Us. u Hořic. Hk. — **Z.** = gruntovník bez luk. U Javorníka na Mor. Brt. Vz Záhon.

Záhonkovati = *záhonky dělati*, Beete machen, ackern. — **co**: zahradu (na záhonky rozdělovati.) Šd.

Záhonkový, Beet-. Z. šlechta, die Zwiebelnobiesse. Deb. Vz Kobylkář.
Záhonný, Beet-. Záhonné hrázdy (veliké strnžky, po nichž se voda táhne). Reš.
Záhonovati = *záhonkovati*. Us. Šd.
Záhonový = *záhonný*. Z. plužívo. NA. IV. 72.
Zahopcovati = *poskočiti*, hüpfen. — s kým. Č.
Zahopkati, vz Zahopcovati. — **kde**. Laškuje teď, zeleném též po trávníku zahopká. Cimrh. Myth. 266.
Zahopnouti, pnnl a pl, utl = *zahopkati*. — **si jak kde kdy**: vesele při muzice v bospodě. Us.
Záhoř, e, m., osob. jm. Vz Sdl. III. 22., 125.
Záhora, y, m., osob. jm. Šd. Z. Jan, bratr v 17. stol. Vz Jir. H. l. ii. 445.
Zahorácký, den Bewohner jenseits des Gebirge betreffend. Bern.
Zahoračka, y, f., die Bewohnerin des Landes hinter dem Gebirge. Bern.
Zahorák, a, m., = *za horami bydlící*, der jenseits des Gebirges wohnt. Bern.
Zahořalý, vz Zahořelý.
Za horami, samota u N. Paky.
Zahořan, a, m. = *zahorák*, der Hinterbergler. Us. Tč., Brt. Lépe než: zahořčan. Vz -čan.
Zahořané, pl., m., vz Zahořan. — **Z.**, obyvatelé u Radboště, jižně od Zlínska. Kld., Brt.
Zahořanka, y, f. = *která bydlí za horami*, die Hinterberglerin. Tč.
Záhořanky, pl., Kaltenbirken, ves u Krumlova. PL. Cf. Sdl. III. 26.
Zahořanský, ého, m. Z. Bohuslav. Vz Blk. Kfsk. 965. Z. z Voračova, stará rodina vládycká. Vz S. N. Z. z Vorlíka, čes. rodina erbovní. Vz S. N. Z-ská břidlice. Vz Bř. N. 256.
Zahořany, dle Dolany, něm. Zahořan, ves a) u Litoměřic, b) u Kdyně, c) v Milevsku, vz S. N., d) u Benešova, e) u Jílového, f) u Mnlška, g) u Berouna; dvůr u Benešova v Budějovsku. PL., Tf. Odp. 286., Blk. Kfsk. 1457., Arch. i. 538. Jindřich z Zahořan. Arch. IV. 44. Z., dědinka na Slov. v kraji Hornej Rymavy. Syt. Táb. 277., 278. (Šd.).
Zahoraný, vz Zahorati.
Zahorati, traurig, trübsinnig, misslaunisch werden. Dnes jsem celý zahoraný. Na Ostrav. Tč.
Záhorčice, dle Budějovice, Zabortschitz, ves u Blatné. Vz Tk. I. 87., III. 137., Sdl. III. 36., 65., 88.
Zahořčiti, il, en, ení; *zahořčovati* = *hořkým, nepříjemným učiniti*, verbittern, vergallen, verkümmern, vergillen. — **co**: něčí radosť, D., blaženosť, Puch., život z. Us. — **co komu čím**: nékomu život opilstvím z.
Záhorec, rce, m., vz Záhorský, Zahorák. Hdž. Vet. 132. Sedem sto razů strelili, to jsou z-rci čltali. Sl. let. I. 282. — **Z.**, osob. jm. Slov. Šd.
Zahořekovati sobě, ein wenig jammern, klagen, zu jammern anfangen. Lom. Zahořekoval sobě a odtud zemřel. Ros. — **si nad čím**. Us. Tč.
Zahořelý (zastar. *zahořalý*), entbrannt. Z. hrozny (horkem vysušené, von Hitze verdorrt). Plk. — **nač**: na hlavu, Kopfentzündung habend. Jg. — Z. nepřítel (= *úhlavní*). Sš. Z. ctitel Mojžíšův. Sš. Sk. 175.
Zahořený, -řen, a, o, roth. Kld. — **Z.** = *rozhořčený*. Šel do zámku z-ný. Kld. 125.
Zahořeti, 3. os. pl. -ří, hoř, hoře (ic), el, ení; *zahořívati*, *zahorovati* = *počíti hořeti*, anfangen zu brennen, sich entzünden, anbrennen, in Feuer o. Flammen gerathen; *zapáliti se*, sieb entzünden, entbrennen; *horkem pojiti*, durch die Hitze verderben, von der Sonne verbrannt werden. Jg. — **abs.** Zahořela sláma, chalupa. Us. Ta žena zahořela (dýmem z uhlí se zadusila). Sych. Zahořelo obilí (horkem pošlo). Plk. — **komu.** Zahořela mu hlava (zapálila se). Ros., Šd. Tak tvář mu zahořela, zrak se rozplanul. Kká. Td. 167. Šuhaj naraz vám zahoří. Kyt. 1876. 17. — **co komu.** Blížně nám umřelo, on (otec) si to tak zahořel, že až posud je darebný (chorý). Slez. Šd. — **nač**: na hlavu (za příčinou horka, výparů horkých bolesť v hlavě míti). Us., Lk., Jrsk. — **čím.** Zahořite tu borkem. Us. Šd. Cit lásky, jímž zahořelo srdce její. Šml. Zahor (zahoř) pomstou, kde je zrada. Na Slov. Tč. Obzor lunou zahoří. Vrch. Zahořel jsem láskou horoucí. Kom. — **od čeho**: od slunce, L., Lk., od horka, Us., od uhlí (udusiti se). Lk. — **čím ke komu**: milostí, láskou k někomu. Us., Jg., Trip, Br., Vrch., BR. ii. 635. b. Zahořuje k Pánu ohněm serafína. Sš. Bs. 62. — **čím proti komu**: zlostí. Kom. Tito (Hellenisté) proti němu (Pavlovi) takovou zášti zahořeli. Sš. II. 17. Lutoval dlevča a za to pomstou zahorel proti Ludomorskému. Lipa 317. — **čím proč.** A že ze vděčnosti takovou láskou ku Pavlovi z-li. Sš. II. 48. — **kde. Na** pecí horkem z. Us. Vck. Z-la **ve** tváři zlostí (zarděla se). Sš. Polliheni z-lo mu na rtech. Sá. **Pod** řasou mu z-la slza; Z-řel mu rumění v tváři. Kká. K sl. j. 28. — **jak (kde, proti komu).** Z. jasným plamenem. Mj. 38. I antimonový prášek zahoří v něm (v chloru) v skvělou bílou hvězdu. Mj. 38. Anděl z tvého zápalu zahoř v boží pochvalu. Sš. Bs. 27. Proti němuž (Pavlovi) židé až na smrť zahořeli. Sš. Sk. 269. — **kdy. V** noci kouřem a horkem ua hlavy zahořeli. Us. V jizbě si zatopil a do rána zahořel. Us. Šd.
Záhoří, n. = *krajina za horami ležící*, die Gegend hinter den Bergen, das Land jenseits des Gebirges gelegen. Troj., D. Slunce vycházi z záhoří. Troj. Junač smúti po dědinách, po z. Exc. — **Z.**, jméno rozličných míst v Čechách, něm. Zahoř. Z. Benedovo, ves v Táborsku, u Ml. Vožice, něm. Bendozáhoří; Z. červené, ves v Táborsku u Sudoměřic, Roth-Zahoř; Z., ves v Táborsku u Kardašové Řečice; ves u Železného Brodu, u Nepomuk, u Vimberka, u Nevoklova, u Vltavotýna, u Sedlice, u Želiva; dvůr u Vodňan; samota u Mnlška; několik domů u Frýdka; Dreihöf, ves u Žatče; Sahorseh, ves u Krumlova, u Žlutice, u Černo-

šina; Serbles, ves u Buchova; Záhoř dolní, Unter-Zahořj, ves u Plsku; Z. horní, Ober-Zahořj, ib.; Z. vysoká, Hoch-Zahořj, samota u Votic. PL. Z., osada ve Slez. u Skalice. Tč. — Cf. Tk. III. 663., Tf. Odp. 288., Blk. Kfsk. 1457.

Záhořice, dle Budějovice, Sahorsch, ves u Velemína; Zahorschitz, ves u Němčic. PL. Cf. Blk. Kfsk. 25.

Zahoříčko, a, n., jm. vsí u Sudoměřic, u Ml. Vožice, u Vamberka. PL.

Zahořík, a, m., osob. jm. Šd.

Zahořím, s, m., Sohr, ves u Hajdy. PL. Vz Blk. Kfsk. 563.

Za horka. Vz Horko.

1. **Záhorka**, y, f. = *slivoň prcavka, slívka, trnoslíva*, die Haferpflaume, prunus insititia. Vz Slivoň, Rstp. 477. — Z. = *zahoračka*.

2. **Záhorka**, y, m. Z. ze Záhoří Jiřík. Vz Blk. Kfsk. 1248., Arch. IV. 279., Sdl. III. 36., 38., 42.

Zahořklosť, i, f., bitterer Geschmack, die Bitterlichkeit. Jg.

Zahořklý = *drobet hořký*, bitterlich. Z. kořen, chuť; mysl (zahořčená, vergällt), D., odpověď, Kos. Ol. I. 99., chuť, Šp., Šd., sýr.

Zahořknouti, kl, utí = *hořkým se státi*, bitter werden. — **čím, od čeho**. Křen zemí, od země zahořkl.

Záhorkov, a, m., Ahorn, ves u Krumlova.

Záhorkovice, dle Budějovice, Záhorky, Zahorkowitz, ves u Krumlova. PL., Sdl. III. 33.

Záhorky, vz Záhorkovice. — Z., jm. polí u Louček.

Zahořiti sobě, il, ení = *zastesknouti, zabědovati*, in Klagen ausbrechen. Ros., Šm. — **proti komu**, sich ereifern. — **po čem**, in Sehnsucht kommen. Us. Tč.

Záhorní = *co za horou jest*, was jenseits des Gebirges ist. Z. hvězda. Troj.

Záhornice, dle Budějovice, Zahornitz, ves u Král. Městce a u Třebechovic. Vz S. N., Tk. III. 121., Blk. Kfsk. 116., 546.

Záhorník, a, m., larificus, pták. Rozk.

Za horou, něm. Zahor, samota u Turnova; něm. Zahurau, samota tamtéž. PL.

Zahorovice, dle Budějovice, Zahorowitz, ves u Uher. Brodu. PL. Vz Žer. Zpk. I. 111., NB. Tč. 72.

Zahorovský, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zahorsko, a, n., samota u Sobotky, u Žebráka. PL.

Záhorský = *záhorní, záhorec*, hinter dem Berg befindlich. Us., Jg., Tč. Z. lid, ultramontanus. Ddk. II. 291. Od z-skej strany. Let. Mt. S. VIII. 2. 37. — Z., ého, m., osob. jm. Z. Vavřinec. Vz Blk. Kfsk. 1262. Z. z Rosenfeldu. Vz Sdl. I. 24.

Záhořský hajný, Zahořer Hegerei, u Vodňan.

Záhorúca, adv. = *za tepla*. Na Slov. Nuž idem z. za tebou. Zbr. Lžd. 43.

Záhory = *záhoří*. Sš.

Zahospodařený; *-en, a, o*, erspart, erwirthschaftet. — Z. Ten je dobře z-ný, der ist wohl gesatteit, versorgt, sitzt im Warmen. Mor. Šd.

Zahospodařilý = *zahospodařený*. Co pak to je člověk z-lý. V Kunv. Msk.

Zahospodařiti, il, en, ení. — **se**, sich einwirthschaften. Na Ostrav. Tč. — **si co**, sich erwirthschaften, in der Wirthschaft ersparen. Us. Tč., Dch. — **se čím**, sich versehen, verproviantiren. Na Ostrav. Tč.

Zahostice, dle Budějovice, Zahostitz, ves u Tábora. Vz Blk. Kfsk. 849., ves u Chýnova. Tk. III. 36., 43.

Zahostinkovati si. Rád si zahostinkuje, er nimmt gern an Gesellschaftstafeln Theil, er gibt gerne Gesellschaftstafeln. Mor. Šd.

Zahostiti se kde, einkehren, Einkehr halten. Z. se **u** přítele, u Modré hvězdy v Praze a p. Us. Vz Hostiti. Zahostily se u něho, v jeho rodině nemoci (zahnízdily se).

Zahoštění-se, die Einkehr, das Sicheinnisten. Us. Vz Zahostiti se.

Záhošťsko, a, n. *(Záhvozdí)*, župa v severozápad. Čech. nad hořejším tokem Nisy. Vz S. N., Záhošťský.

Záhošťský. Z. župa (žitavská v Lužici). Km. 1883. 637. Vz Záhošťsko.

Zahotoviti, *zahotovovati* = *zhotoviti*, verfertigen.

Zahoudati, vz Zahousti.

Zahoukati; *zahouknouti*, knul a kl, utí; *zahučeti*, el, ení, losbrüllen, dumpf erschallen, erkrachen, hao schreien, aufheulen. — **abs.** Sova zahučela, zahoukala. Us. Zahučie hrom strašný. Rkk. 54. Z-čel fagot. Vlč. Aj hodina uderila, trúby zavrešťaly, hubny zahučaly. Mt. S. I. 54. Zahučaly hory, zahučaly lesy, kamže sa podely moje mladé časy? Sl. ps. Šf. II. 34., Sš. P. 402. Zahučely lesy, zaduněla země. Němc. O polnoci zadunie zem, vichor zarachotí, voda zahučí a most sa trasie. Dbš. Sl. pov. I. 517. Zahučaly lubinovské zvony ešte raz. Lipa 344. Padlo na prvší hrob, křičelo, plakalo, matičku volalo: nic tam něslyšalo, enem zahučalo. Sš. P. 160. Zahučaly gajdy a Valach prehera na nich dierky. Dbš. Sl. pov. VIII. 42. Jak na jeseň sa toča odpadlé ze stromu listí, keď prudký zahučí a konárami zatrase vichor. Hol. 60. — **kam.** K sousedu zahukl slova. Kos. Ol. I. 101. Vody libě v ucho zahučí. Puchm. Vz Z. *odkud*. — **kde.** Kde ve vojště strašně zahučí tvé jméno. Puch. V Bystřici **na** placi z-čala hudba. Na Slov. Tč. **Za** našima humny aj z-čala sova. Brt. P. 53. Na prostred tábora hlasný zrázu fuják zahučal, jako keď zlý někdy rarášek od zeme se zdvíha. Hol. 108. — **jak.** V úpělivý zahoukla ston. Msn. Or. 88. Zahučala hukom zlatá hora. Dbš. Sl. pov. I. 533. Sova po triraz strašně zahúkala. Sldk. 402. — **čím.** Les zahučal pádem dubu. Us. — **komu.** Sletěli se dva (holubi) spolu na jednu stodolu, tam sobě zahoukali, Mariánku vyvolali. Sš. P. 269. Trúbo zahuč pannám, aby svú hnaly ze dvora lichvu. Hol. 358. — **kdy.** Tu práve o polnoci zahučal tuhý vietor. Dbš. Sl. pov. I. 311. — **odkud.** Zahučely vody od hlasu jeho. L. Les jako z útrob země zahučel. Kká. K sl. j. 178. Hrom zahučel z daleka. Vrch. Nech zahučia hory od kraja do kraja. Ppk. I. 137. — **kudy.** Slovenské pěsně svetami zahučte. Na Slov. Tč. — **na koho** v lese. Us. Tč.

Zahonknouti, vz Zahonkati.

Zahoulený; *-en, a, o*, abgestumpft. Z. nůž. Vz Zahouliti. Jg. — **Z.** = *vyjasněný*. Vz Houliti.

Zahouliti, il, en, ení = *broušením ostrosť nožů zkaziti*, abstumpfen, zu viel schleifen, überschleifen. — **co**: nůž. — **Z.** = *vyjasniti*. Vz Houliti.

Zahoupati, *zahoupnouti*, in Schwingung bringen, in Schwung gerathen. — **se čím kam**. Vlasy zahouply se vodopádem **přes** záda. Vrch.

Zahour, a, m., osob. jm.

Zahourek, rka, m., osob. jm.

Zahousti, hudu, houdl, en, ení, *zahoudati, zahudnouti, zahudávati* = *začíti housti*, zu spielen anfangen, anfspielen. Vz Housti. — **abs.** Udri v skalu lebo v hrudu, žiadne zvuky nezahudů; kde je hlucho ako v stene, darmo čakáš po ozvene. Čjk. 21. — **co komu (jak).** Dočkáš se ho, veď ti ja zahudiem. Mt. S. l. 115. Libé řeči nabudu, Pánu vděčně zahudu. Sš. Bs. 37. Pisenky jí divné zahudou. Osv. V. 640. Divné jest čosi v tom l'udu! Zatancuje si, jak mu zahudů, vykrúti sa ti i v trní. Čjk. 70. Já ti pravdu zahudu. Světz. l. 77. Z veselej smutnú zle's mi zahudlo peseň (štěstí). Hol. 389. Hraďme mi dva spolem, který lép zahudem. Sš. P. 790. Hned se s ďáblem zakládal, kdoby z nich pěkněj zahudal. Sš. P. 2. Proč hruď tvá v česť jeho nezahůdá? Sš. Bs. 178 Zahudej jemně libým zpěvem. Sš. Bs. 28. — **na čem.** Z. komu na houslích. Us. Tč. — **kde.** Keď trúby sůdu **nad** zemou zahudů. Hrbň. Rkp. Na husličkách si zahudiem. Sl. ps. Šf. II. 144. Hned na husličkách zahudal. Sš. P. 2. — **nač.** Zahúdol mu na tenkú strunu (ztrestal ho do pláče). Mt. S. I. 102. — **kdy.** Keď nám hudci **na** svatbě zahudů. Sl. ps. 330.

Zahoustlý, *lépe*: *zahustlý*, etwas dicht. Puch.

Zahouštění, n., die Verdickung, incrassatio. Nz. lk.

Zahouštěti, ěl, ěn, ění, ein-, verdicken, eindampfen, inspissare. Nz. lk. Vz Zahustiti.

Zahovárač, e, m. = *zamlouvač*. Na Slov. Bern.

Zahováračka, y, f., die in die Rede fällt. **Na** Slov.

Zahovárati = *zahovořiti, zarozprávěti, zamluviti*. — **co** = *zamluviti*, verreden. — **s kým**, ein Gespräch anknüpfen. — **abs.** Zahovára, jako mrcha hudec (mluví mnoho, ale věcí plané). Na Slov. Zátur. — **koho.** Zamumlal: Fuj! tu človečina smrdí; Ženo, kde je? Len nepleť, zahovárala ho ona, kde by sa ti tu človek vzal? Dbš. Sl. pov. l. 103. Vz Zahovořiti.

Zahovor, u, m., die Unterredung. Na Slov. Zaviazal jich doniesť mu o všetkých, ktoré by zbadali, z-roch. Zbr. Lžd. 55.

Zahovořiti, il, en, ení, *zahovárati*. — Vz Zahovárati. Plk., Sá. — **o čem.** Teraz zrazu zahovorili všetci o možnosti pokoja. Pbld. III. 2. 191. — **co.** Len nevesta sa pfil, páli, až Michal všetko zahovorí. Phld. IV. 20. — **co komu jak.** Šuhajec vypytoval a dopytoval **sa** ustavične, že prečo on nemá sestričku ako druhí bratia majú. Ale rodičia mu to vždy iným zahovorili. Dbš. Sl. pov. VII. 74 On by to vraj nenamal'oval (schildern), čo by si hneď ústa až po uši zahovoril. Phld. III. 455. Posměvačným zahovořil hlasem. Vrch. — **s kým** = *drobet hovořiti*, ein Gespräch anknüpfen. Jg., Brt.

Zahoz, u, m., unbrauchbares, weggeworfenes Material, Erz usw. Veliké balvany, někdejší to zahoz starého jezu. St. př. kn. 1877. 105.

Zahozenec, nce, m., ein Weggeworfener. Šm.

Zahození, n., das Wegwerfen. To je věc k z. Us. Dch.

Zahozený; *-en, a, o*, weg-, abgeworfen. Us.

Záhra, y, f., die Spielpartie. Šm

Záhrab, vz Záhřeb.

Zahrabač, e, m = *kdo zahrabá, zahrabuje*, der Verscharrer.

Zahrabačka, y, f., die Verscharrerin. Jg.

Zahrabalý, vergraben = *do země vniklý* n. p. lusky. Rst. 521.

Zahrabání, n., das Vorgraben. Vz Zahrabati.

Zahrabaný; *-án, a, o*, vergraben, begraben. Z-ným věčná pozavírala dřímota víčka. Hol. 373. — **kde**: v peřinách. Us. Sedl v kníhách z-ný. Us. Šd.

Zahrabati, hrabám a hrabu; *zahrabávati, zahrabovati* = *hrabáním zandati*, ver-, zu-, einscharren, vergraben. — **co, koho**: jámu, mrtvolu, zločince za živa, Us., oheň (zakutiti). Ros. Přátelé se rozejdou a mě tady zahrabou. Sš. P. 777. Tam mrtvoly zahrabávali. Kld. II. 229. Z. obilí = pohrabovati. Slez. Šd. — **co, koho, se kam**: do jámy, Ros., do hrobu, V., se do peněz. Us. Nepřátelé do pustin se zahrabali (skryli se). Hlas. Radšej **pod** černů zahrabať zem sa dáme, nežli takého přijať mali bysme si nad seba král'a! Hol. 106. Z. se do peřin, sich einwühlen. Dch., Němc. 1. 82. Had vklouzl do koše a do stlaní se zahrabal. Němc. l. 80. — **co, koho kde**: mrtvého v nějakém místě. V. V srdci mém jest pevně zahrabán. Dvrsk. Kosí Janko, kosí trávu na zelenej lůce, milá **za** ním zahrabuje drža hrable v ruce. Sš. P. 267. Každou stopu za ní zahrabal (zapomněl na ni). Mtc. l. 1880. Z. něco **na** louce. — **co čím kam**: hrob lopatou. Us. Z. něco hráběmi do sena. — **za koho.** Zahrabej drobet za mne. Us. Té. — **jak.** Vzal si nehospodyni a zahrabal se **na** dobro. Us. Kšť. Vykopal jámu, ženu zahrabal do nej až **po** krk, tak že jej len hlava von trčala. Dbš. Sl. pov. II. 63. — **co s čím**: srdce i s penězi z. Štelc.

Zahrabčí, n., jm. roli a pastvin u Luhačovic na Mor. Sk.

Zahrabovač, e, m. = *zahrabač*.

Zahrabování, n., wiederholtes Verscharren, Vergraben.

Zahrabovati, vz Zahrabati.

Zahrad, a, m., Sahrad, ves u Teplé. PL. — **Z.** = *zahrada*. V božiem zahradě (hortus). GR. Vz Zahrada.

1. **Zahrada** (na Slov. *záhrada*), *zahrádka, zahradečka, zahradenka*, y, f. = *zahrazené místo*, der mit einem Zaun, Mauer, Planke usw. eingeschlossene Besitz im Gegensatze zum offenen Felde, der eingehegte Platz, z. B. der Turnierschrank. Zahrách, zahrás = zahradách, zastr. Bž. 21., 48. Tristan běžel v zahradu (šraňk). Brunev. Boží zahrada — hřbitov. Bdl. — Z. = *zvl. ohrazené místo na stromy ovocné, sad, štěpnice*, der Garten. Us. Z. pletená. Sš. P. 314. Zahradenka, zahradôčka. Sl. ps. č. 212., 143. Z. kuchyňská (na zeleniny), květinová (na květiny). Vz S. N. Z. na zeleniny také: *zeleniště*. Šp. Z. štěpím vysázená. V. Z. se zvěří a stromy lesními: *obora*. Us. Z. rozkošná, fiolová, pro vaření (kuchyňská, zelná, Us.), zvířecí (obora), V., růžová atd. Us. Z. rozkošná, Výb. II. 20., kobercová. Zpr. arch. VII. 80. Z. akklimatisační, zoologická. Vz KP. III. 280., 279., 300., 301. Z. římské a řecké. Vz Vlšk. 78., 85., 90., 91., 104., 113., 114. Zahrada hostinská, Restaurationsgarten, kavární, Kaféegarten, dětská, Kinder-. Dch. Z. botanická. Us. Z. živočišná = zoologická. Osv. I. 197. Z. ozdobná, Zier-, kořenná. Mus. 1880. 90. Zahradu zakládati, založiti. V z-dě květiny atd. pěstiti, pěstovati. Koll. Z-du plotem, příkopem obehnati. Us. V čertově zrostl zahrádce. Hněvk. Z. zoologická (obora). Vz S. N. Byt se zahradou. Us. Deh. Visuté z-dy v Babyloně. Lep. J. I. 42. Jarobujná z. národních dějin našich. Šmb. S. II. 147. Pojď na z-du, do z-dy. Us. Šd. Na pravo zahradôčka malá. Phld. IV. 5. Hrahala baba zahradu, přišel k ní synek na radu; Co sem viděl, nepovím, trhala tam na z-dě rozmarýn. Brt. P. 128., 157. (Šd.). Pred nami je zahradenka trním pletená. Sl. ps. 107. Pred okienkom zahradenka. Sl. ps. Šf. I. 85. Ach, že už mi zarůst' od mého milého přes z-du chodníček; Já mám marijánek v zahrádce na hřádce, ale ne pro tebe, pro jiné mládence; U súseda zahradečka, nasila tam ta dzěvečka marijánku do ni, co un (on, který) pěkně voní. Sš. P. 206., 234., 318. Šiel som kolo ohradenej kvetnistej zahrady; Neskôr oznajúc sa so mnou dievča krásne, mladé, často spolu sedali sme samotní v zahrade. Ppk. I. 64., 65. (Šd.). Uviaž si koníčka na našn z-dku. Sl. spv. III 102. Bzenec na z-dy najďál výchyrné. Hol. 59. Pred vydutým oknom pekná je zahrádka na kvití. Hol. 356. Ty jahódky toho chotě zahrádkám apatékářským se přirovnávají, kteréžto vonnými věcmi dobře zpósobeny a zřiezeny sú a rozkoš i zraku i vóni dávají těm, jenž na ně hledie; Ty zahrádky sú nasazeny od apatečníkóv; Z. ořechová jest tento život. Hus III. 67., 76. (Tč.). Kozel v z-dě. Vz Mor. Studený máj v zahradách ráj. Us. Sv. ducha kořenl v jeho zahradě neroste (= je hloupý). Bdl. Je to kvítek z čertovy zahrádky (= nezbeda). Us. Šd., Pdl. Zahrada častá (malá) náhrada. Tč. V naší z-dě můžeme dělati, co chceme. Tč. Z. zlá rada. Vz Plat, Chybník. Májový kvítek z aprilové zahrady, říkají mu kopřiva. Jir. Ves. čt. 359. Oholená brada a pustá zahrada — trada rada (nijaká řeč). Poř. Zátur. Z-da je ako všivavá hlava (vždy v ní práce, musí se v ní pléti, okopávati atd.). Poř. Zátur. — Z. = *podsedek*. Gl., NB. Tč. 164. — Z. Malá děvčata bývají pletena do zahrádky = vlasy jsou pleteny hned od půtce (aby do očí nelezly) a povstalý z nich pletenec vroubí celé čelo až do zadu tak, že vrch hlavy jest jako v zahrádce. Proč jí nepleteš do z-dky? U Fryšt. Dží.

2. **Zahrada**, y, f., předm. v Litomyšli; samota u Tišnova a ves tamtéž (také Zahrádka). Cf. Blk. Kfsk. 1457. Zahrádka slovenská = Turec. Pokr. Pot. 189., 197. — *Zahrady*, jm. polí u Vsetína. Vek.

Záhrada, y, f., der Ersatz, das Ersparniss. Na vojně, když sem hrách musel knpovat, to nebyla žádná z. U Chocer. Vk.

Zahradčice, dle Budějovice, Zahradschitz, ves u Dolních Kralovic, u Želiva. Vz Tk. I. 406., Blk. Kfsk. 905., Arch. 531., PL.

Zahradecký = *bydlící za zahradou*, hinter dem Garten wohnend. Z. strýc přišel. Us. Kšť. — Z., ého, m. Z. ze Zahrádek, jm. rodiny šlechtické. Vz S. N, Žer. Zpr. II. 192., Blk. Kfsk. 1457, 866.

Záhradí, n., ein Ort hinter der Burg gelegen. Vz Sdl. I. 9., 10., 16., 17., 19.

Zahradil, a, m., osob. jm. Šd.

Zahradina, y, f., der Gartengrund. I nial tu z-nu, poněvadž T. povinností naň přišlých zhývati nemohl. Pam. Val. Mezíř. 227.

Zahradiště, ě, n., Zahradischt, ves u Vel. Meziříčí. PL.

Zahraditi, hraď, dě (le), il, zen, ení (v obec. mluvě: -žen, ení; na Slov. -děn, ěnl); *zahrázeti (zahrážeti)*, el, en, ení; *zahrazovati (zahražovati)* = *zandati, zavříti, zadělati, zastříti, zacpati, obehnati*, verzumachen, verschlagen, verstopfen, sperren, schützen, einschränken, einzäunen, verdämmen, verfriedеn. Jg. — **co**: vodu (zastaviti), řeku, D., přístup k někomu, Jel., studnici, Bj., zvěř, Sl. les., díru, Ros., Kat. 2903., obora. Dch. Neb tak sú zahradili to místrství, že nelze k němu přijíti. Hus I. 454. Zahraditi sud. Pdl. — **co čím**: zahradu plotem, D, skleníci čepem, Cern., díru věchtem, Mus, se valy, Kom., vodu prknem. Červeným šátečkem okýnko zahradím. Er. P. 110. Z. ohlubní studniee velikým kamenem; Z-dil jest cesty mé kamením čtverohlým. BO. Rukú ústa jí z-dil. BN. Rukami oči si z-dil; Kloboukem si tvář z-dil. Ler. Z-dil mu ústa dary. Us. Z. něco násypem. Lpř. Slov. I. 85. Z-dil sem mu okna dublčím. NB. Tč. 78. Tím nic nezahradím (nepomohu); Ovocem člověk mnoho zahradí (si pomůže). Na Mor. Vck. — **co komu**: okno, Pr. měst., cestu. Jel. Z. a zacpati si uši. V., Arch. rk. Z-díme si zahrádku. Dbš. Obyč. 154. Aby háj městský, jejž sobě osobili a z-li, bez prodlévání zaso rozhradili. Pam. Val. Mezíř. 104. Dobře jsa živ, nechtěj mi dháti na pomínvy lidské; zahradiť ústa lidem aby mohl, na to myslíti darmo. Kom. Kat. pouč. — **co, se kde**. Z. se v lese. Us. Že na vodách zahrazují vrata. Pal. Děj. V. 2. 32. — **co s čím** = *pomoci, uhraditi, spraviti něco k svému prospěchu*,

nützen, helfen, ersetzen. Na Mor. Nevím, co by s tím mohl zahraditi. Vck. Co s tím z-diš? Šd.

1. **Zahrádka**, y, f., ein kleiner Garten. Us. Má z-dku jak dlaň a úzkou jak jazyk. Us. Šd. Vz Zahrada. — *Z. trhová*, městečko v Ledecku. — **Z.**, ves u Sedlčan. Vz S N. Z., vsi u Maršovic, u Krumlova, u Milevska, u Strymilova, u Mladé Vožice, u Tábora, u Petrovic, u Kosové Hory, u Klatov, u Zavlekoma, u Manetína, u Nepomuka, u Tišnova (vz Zahrada), u Křelovic, u Pacova. PL. Cf. Tk. III. 663., IV. 746., V. 264., Tf. Odp. 287.

2. **Zahrádka**, y, m. Z. Sovinský z Eulenleisu; Z. z Vlčí Hory. Vz S. N., Tk. I. 629. Z. Šimon, Oldřich. Vz Blk. Kfsk. 1457. — Z. z Radkova (Hortensius Jan). Vz Jir. H. l. II. 343. Z. (Jan Tortius). Ib. 344.

Zahrádková z Vlčí Hory. Vz Blk. Kfsk. 168.

Zahrádkový, Garten-. Z. stehlik. Na Zlínsku. Brt. Vz Stehlík. Nocujúc v zahrádkovom domčoku. Sl. let. I. 195.

Zahrádky, pl., f., samota u Sudoměřic. Ze Zahrádek. Vz Sdl. I. 154., II. 47., 212., III. 308.

Zahradné, ého, n., ein Zins, der in Obst abzuführen war. Er. Reg. 80. **Z.** = *plat ze zahrady*. Jir.

Záhradné, ého, n., das Sperrgeld. Šp.

Zahradní, -ný = *zahrady se týkající, od zahrady, ze zahrady, v zahradě*, Garten-. Z. plot, brána, hlídač, zeď, práce, dům, rostlina, bylina (brotan, jatrník, pivoňka, fiala, reseda, karafiát, levandule, bazalka, máta, rozmarina, satoryje, marjánka, slunečnice, jiřinka, narcisek, tulipán, lilie, hyacint, konvalinka, růže, břečťan, kalina, bez, kozí list, brčál atd. Š. a Ž.), mák, Us., vaření, V., balšam, Kom., kosatec. Byl., stínka (štěnice), žába, D., ovoce, stolice, stůl, konvice, hrábě, motyčka, řebřík, rýč atd. Vz Nástrej. Z. stříkačka, hostinec, svícen, stezky, nábytek, louka;. Z-dní hostince jsou letos bity (pro špatné počasí nikdo do nich nechodí). Us. Dch. Z. altan, zábava, koncert, Us., Pdl., hydrant, Wld., kandelábr, pacht, Šp., jahody, slzičky (karafiátek čínský). Dlj. 30., 40. Z. soustava obdělávání polí. Kaizl 49. Z. studnice. BO. Z-né kvítí. Na Slov. Tč. Chudobnô dievčatko medzi bohatými, ako poľnia růža medzi zahradnými. Sl. ps. 340.

Zahradnice, e, f., die Gärtnerin. — **Z.**, ves u Votic; samota u Veselí. PL. — **Z.**, jm. lesa. Sdl. II. 44.

Zahradnická, é, f., jm. čes. tance. Škd. exc.

Zahradnický, Gärtner-. Z. umění, D., nářadí, náčiní, Us., spolek, die Gartenbaugesellschaft, Dch., botanika. Kk. 2. vyd. 4. Vz Zahradní.

Zahradnictví, n. = *pěstování zahrad*, die Gärtnerei, Gärtnerkunst, der Gartenbau. Vz KP. III. 267., Vlšk. 114. (z. římské) Obchodní z., die Handelsgärtnerei, umělé, Kunstgärtnerei. Dch. Česká společnosť pro pěstování z. v Praze.

Zahradníček, čka, m., ein kleiner Gärtner. — **Z.** Pták z., amblyornis inornata, der Gärtnervogel, Schulmeistervogel. Dch. — **Z.**, osob. jm. Vck.

Zahradničiti, il, ení, Gärtnerei treiben. Dch. Nechal Vaňka z., jak sám chtěl. Erb. Sl. čít. 20. Vz Zahradníkovati.

Zahradnička, y, f., die Gärtnerin. Já by nyní byla lepší z-kou. Sl. ps. Šf. II. 55. Pôjdem za Janíčka, budem z-ka. Sl. ps. 20.

1. **Zahradník**, a, m., der Gärtner. V. Z. pro zelné věci: *zelník, petrželník, zelenář*; z. na ovocné stromy: *štěpař*. Us. Z. jaku i zelinář (zelník) motykou (nosatcem), lopatou a rýčem kopá a po hřádkách (záhonech) před tím kraci od trávy vyčištěných semena rozsejpá. Kom. Z. krajin, der Landschaftsgärtner. Dch. Je-li už máj z-kem, není stodol milovníkem. Pran. Tč. Kozla zahradníkem učiniti. V. Bude z něho hospodář, co z kozla zahradník. Prov. — Vz Nástroje (zahradnické a pro vinaře), Tk. II. 371., 380., Sdl. I. 240., Er. P. 405. — **Z.** = *podsedek*. Gf. 377. — **Z.** = hospodář, který má větší jmění než chalupník a menší než sedlák. U Rychn. Črk.

2. **Zahradník**, a, m. Z. Vinc., spisov. čes., † 1836. Vz S. N., Š. H. l. 308., Tf. H. l. 117., 182., 183., 194. — Z. Karel. Vz Tf. H. l. 2. vyd. 186.

3. **Zahradník**, a, m., samota u Lomnice v Budějovsku a u Pelhřimova.

4. **Zahradník**, u, m. = *bylina, všedobr*, dragantea, das Gärtnerkraut. Jád.

Zahradníková, é, f. = *žena zahradníkova*, des Gärtners Frau. D. Vz Zahradnička.

Zahradníkovati = *zahradničiti*.

Zahradníkovic = *zahradníkův*. Z. Johanka. Němc. I. 97.

Záhradníkův, -ova, -ovo, dem Gärtner gehörig.

Zahradný = *zahradní*. Na Slov. Ovoce z. Or. p. Vz Zahradní.

Zahradohytný, horticola, gartenbewohnend. Z. rostliny = nesázené v zahradách bující, émanina. Rst. 521.

Zahřaduvati = *usednouti* (o ptácích). Vz Hradovati.

Zahradská, é, f., samota u Prahy. PL.

Zahrady, vz Zahrada. — **Z.**, jm. polí u Otaslavic na Mor. Pk.

Zahraj, e, m., psí jm. Šp., Dbš. Obyč. 51., Sd. Pre zlodejov a pre vlkov nechávam ti k ovciam päť psov: Tisu, Belku, Zahraja, Bodroka a Lapaja. Sl. spv. V. 173.

Zahráknouti = *zakřiknouti*, durch sein Ansehen zum Schweigen bringen. Na Slov. Plk. Vz Zahriaknúť.

Záhranek, nku, m. = *hranice*, die Gränze. Tady uděláme takový z. U Rychn. Vk. Vz Záhraní.

Záhraní, n. = *záhranek*. Že se již téměř na z. víry křesťanské ocitovali. Šš. II. 3.

Zahranice, pl., f. = *země zahraničná*. Nejen doma, ale i v z-cích ho znají. Šd.

Zahraničár, a, m., der Auswärtige, Fremde. Let. Mt. S. VIII. 1. 50.

Zahraničí, n., das Ausland. Ve všech velikých nebezpečích a nehodách, které takto buď ze z. doléhaly na Čechy, buď uvnitř

země rodily se. Pal. Děj. III. 1. 310. Statků manských koruny české v z. Ib. V. 2. 76. Hynek vystrojil se na obchodní cesty do z. Nitra VI. 275.

Zahraničiti, = *zameziti*, abgränzen. — **co čím**: pole, zahradu hraničníky. Us. Tč.

Zahraniční, = *co za hranicemi jest, cizokrajný*, fremd, fremdländisch. Jg. Z. důležitosti, Jg., manství, Mus., úřad. Ministerstvo z-ních věcí, záležitostí. Us. Dch., J. tr. Z. nebezpečenství, äussere Gefahr. J. tr. Z. politika. Us., mocnosť. Ddk. Činnosť svou k zahraničním věcem obraceti; Zaneprazdňoval ho za mnoho let bez přetržení v cizině a to věcmi z-mí; Domácí i z-ční soupříseżníci. Ddk. III. 48., 195., V. 102. Z. spisovatel. Šf. I 577. Z. válka. Pal. Navrátili ku koruně odcizené od ní kraje a statky z-ční; Přijat za ministra záležitostí z-čných. Pal. Děj. IV. I. 31., IV. 2. 342. (Šd.).

Zahraničník, a, m. = *cizozemec, cizinec*, der Fremdling. Rk. Bráti z-ky do vojenské služby. Exc. Č.

Zahraničný, vz Zahraniční.

Zahráti, zahraji, zahrám, al, ál, án, ání; *zahrávati* = *počíti hráti*, zu spielen anfangen, auf-, anspielen, ein wenig spielen; *pohrávati*, spielen, scherzen, schäkern. Vz Hráti. — **abs.** Zvěř zahrává (hlásí se) Škd. exc. — **co**: Již to zahral (již se to zahralo, již jest zahráno; ve hře v karty = obmeškati). Ros. — **mně**: na housle. Ros. Zahrajte mně na housličky, na tu basu, na ty dudy. Er. P. 258. Z. si na slepou bábu, na řemesla. Šd. Mačejko, Mačejko, zahraj mi na čenko, na tu čenku strunu: hej dzunu, dzunu, dzunu. Sš. ps. 230. Na pána si z. D:h. Tak budu mít svatého podobu, když si na čerta nejlíp zahraju. Shakesp. Mutina zahral si tedy na chytráka. Ddk. II. 401. Zahrajte mi na húsličky, že já musím od matičky. Čes. mor ps. 247. Zahrajte mi na tú basu, ať rozveselím všecku chasu. Brt. Ps. 32., 615. Tak spíval Kozorád a po ňom spolu spívali všetci ostatní a na pastýrsku zahrávali hudbu. Hol. 367. — **komu**. Zahrajte mně. Us. Dej si zahráti = dej si pokoj! S takovými žerty dej si z Us. Kšť. Nehořekaj si, daj sobě z. Brt. P. 84. Páni sa pohijú a ty sedliak trp; páni sa zahrajú a ty sedliak plať. Phld. III. 403. Zahrál mu = vyplatil ho, er hat ihm einen Tanz gemacht. Zahrej nám muziko, zahrej nám vesele, nevěsta nám pláče, ať se nám zasměje. Sš. P. 525., 487. Dej si z. domů (klid' se, lass dir heim geigen). Dch. Zahrajem vám jednou frešku. Hdk. A keď si od zeme chlapci zadupkajú, dvanástim stoličiam žilky zaihrajú. Btt. Sp. 57. Do kola zastala, tvár jej zaihrala a ústmi sa pleseň sladká rozlievala. Sldk. 456. — **co komu**: píseň. Us. — **v co**: v karty. D. Z. si v pulku (v míč). Mor. Šd. Lepší karty nežli kabát, můžeme si někdy zahrát. Us., Sš. P. 608. — **s kým**. D. Dnes se mnou ďas zahrává. Sych. Nyní bys se mnou zahrávati chtěla, s bäckern. Jir. Ves. čt. 280. Zahrávati s děvčaty. Er. P. 385. S ohněm si zahrávati. Us. Šd. Milenci spolem si zahrávají; Kočka s myškou si zahrává. Us. Šd. Zahrávala sa tu dievča s bielym berancom a zabával sa šuhaj s krásnym dievčatom. Dbš. Sl. pov. VIII. 42. Synček mal pri sebe loptu, s tou sa zaihrával. Dbš. Sl. pov. I. 272. V kráľovskom paláci, kde sa s krásnou Uliankou zaihrával. Ib I. 32. Smrť si s ním zahrává (umírá). Č., Tkč. — **čím**. Větrové korábem zahrávali. Sych. Již každý blázen umí slovy zahrávati. Shakesp. Tč — **o kom (kde, komu)**. Zahrejte u dveří o té její dceři. Er. P. 467. Zahrejte vy jí o dceři Barboře. Hudci jali hráti a máti plakati. Sš. P. 144. — **kde** V líčku zahrál ruměn. Osv. V. 763. Hneď mu slzy v očiach zaihraly Dbš. Sl. pov. I. 214., VII. 60, Sldk 138, Mt S. I III. Hneď všetky zahrajú v ňom žily. Zbr. Lžd. 28. Ďalej zahráva, jak i tu zas opustili krajnu (hrá na harfu). Hol. 66. Těmto nadešla zase chuť z si v západní Europě na pány. Ddk. II. 55. Úsměv nikdy nezahrál kol jeho rtů. Hrts. — **jak**. A to dievča je jen mazna, čo sä pekne zahrať nezná. Hdž. Čít. 105. Zle někomu zahráti; S někým zle zahráti, mit Einem arg umspringen; Z. někomu pořádně, lehkomyslně, podivně, krutě, opovážlivě, nebezpečně. Dch. Zahraj do hajduka. Kol. ván 153. A jedným veľkým citom serdcia im zahraly a jeden strašný ohlas ústa jím vydaly: Mor ho! krikla družina slovanská od razu. Chlpk. Šp. 8. K tanci zahráti. Us. To zahrává všemi barvami. Us.

Zahřáti, *zahřiti*, hřeji, hřil n. hřál n. hřel (v již. Čech. zařel, Kts.), hřín n. hřán n. hřen n. hřát n. hřet n. hřít, hřání n. hřatí n. hřití, *zahřívati* (na Slov. *zahrévati*) = *oteplíti*, er-, anwärmen, erhitzen. Jg. — **abs.** Kořen planého galganu zahřívá. Byl. Zem a práca zahřieva. HVaj. BD. I. 13. — **co**. Nikde místa nezahřeje (tulák) Č. Předca ťa ženička, předca ťa zahřeje. Sš P. 681. Dílo mu zahřálo, hat ihm warm gemacht. Dch. Hořčice jest perná, avšak žaludek zahřívá. BR II. 60. b. — **se**. Vítr se zahřál. Šd. Nemohl se z. Us. Dch. Tak se nohy zahřiechu. Pass. 23. — **komu**. Já mu zahřeju (zatopím), že bude na mne pamatovati. Us. Tč. — **co komu**: postel. — **co, koho, se čím**: horkým vínem, Us., světnici kamny, Kom., se prací, chůzí, D., se hněvem. Troj. Chudoba se mrazem zahřívá. Osv. 1871. 94. Dechem jí ruce zahříval. Vrch. — **co, koho, se kde**: v posteli. Ros. Mladý se má i **na** ledě zahřáti. Hkš. Až se meč v mé krvi zahřeje. Troj. — **co, se jak**. Z. se až **do** potu. Sych. Z. něco na 60° R., do červena, ku 60. stupni. Kk. Něco mírně z. Mj. 36. — **se ke komu**. K této ženě zahříl se duch můj. V. — **co od čeho**. Od zimy ho zahřívajú. Brt. P. 163.

Zahřátí, n., die Erwärmung. Něco pro z. Us. Šd.

Zahřátý; *-át, a, o*, erwärmt, erhitzt. Us. — **jak**: na 60° R. Pdl.

Zahrávač, *zahravač*, e, m., das Schäker.

Zahrá(a)vačka, y, f., die Schäkerin. — **Z.** = hudba před svatbou nevěstě a ženichovi. U Buděj.

Zahrávati, vz Zahráti.

Zahrazditi, il, ěn, ění = *zahraditi*. — **co**: studnici. GR.

Zahrazeni, n. = *ohrazeni*, die Ein-, Abschränkung, Einplankung, die Schranke. Vz Zahraditi. Z. řeky, die Eindeichung. Vz Zahrážka.
Zahrazený; *-en, a, o*, vz Zahraditi. Tam tudy neprojedeme, je tam zahrazeno. — **čím.** Voda hrází z-ná.
Zahrázeti, vz Zahraditi.
Zahřaznouti, vz Zahřeznouti.
Zahrazovač, e, m., der Wehrer, Verstopfer, Versperrer. Jg.
Zahrazovati, vz Zahraditi.
Zahrázský, binter dem Damme befindlich. Šm.
Zahřazu, zastr., vz Zahřeznouti.
Zahražanský klášter. Vz Blk. Kfsk. XXIV. 34., 209.
Zahražany, dle Dolany, něm. Saras, ves u Mostu. Vz S. N.
Zahražení, n. = *zahrazení*. Vz Zahraditi.
Zahražený = *zahrazený*. Vz Zahraditi. — **čím, komu.** Vám již cesta vydražena (gebahnt), nám budoucnosť zahražena (versperrt). Nitra VI. 35. Plotem z.
Zahrážeti, *zahražovati*, vz Zahraditi. Ešte aj sama pri tom zle pochodiš! zahrážela sa panička. Dbš. Sl. pov. I. 14.
Zahrážka, y, f. = *zahrazení*. Z. jezní, Čss. Čech., mýtní, der Wegmauthschranken, cestní, der Wegschranken. Šp. — **Z.** = *tkadlcovská tyč*, kterou osnova se zahrazuje. Mor. Kurz.
Zahražovati, vz Zahraditi. Arch. IV. 271.
Zahrbati = *zahřebati*. Na Ostrav. Tč.
Záhřbetný, was binter dem Rücken ist.
Zahrbolcovati = *na hrbolcích zadrnkati*; **se kam** = po brbolcích zajeti, se zavésti. V již. Mor. Šd.
Zahrbouceti čím. Vz Hrbouceti. U Olom. Sd.
Zahrcnouti, cnul a cl, utí = *zaprdnouti* Vz Hrcati (hrčeti, troubiti). — **jak.** Ten (si) dobře zahrnul. Mor. Šd. — **kam.** Zahrcl (zatroubil) do té trouby, až by oblucbl. Ib. Sd.
Zahrčati = *zahrčeti*. Mor. Vck.
Zahrčeti, čí, hrč, hrče (ic), el, ení; *zahrkati*; *zahrknouti*, kl, utí = *začíti hrčeti*, anfangen zu rasseln, zu schnurren, zu rieseln. — **abs.** Hodiny zahrkly, einen Schnarrer machen. Dch. Cosi tam zahrklo. Us. Tč. Vyletěla holuběnka od sûsedů ze dvorenka; jak letěla, zahrkala, na druženky zavolala. Sš. P. 442. — **kde:** Vůz na ulici, v průjezdě zahrčel. Zahrklo ve mně jako ve starých hodinách. Us. Šd. Voda **mezi** kamenim zahrčela. Us. Tč. Zahrčel vůz **před** domem, na silnici. Us. Šd. — **komu.** Tak mně duša zahrčala (říkají, když někdo někoho z nenadání do zad udeří) U Vsetina. Vck. — **(co) čím.** Zahrkati hrkačem, schnarren. Šd. Zahrkati polívku smetanou a vejci, einrühren (zakloktati, zakverlovati). Mor. Brt. Vz Zahrkotati.
Zahrdlení, n., vz Zahrdliti.
Zahrdlený; *-en, a, o*, vz Zahrdliti, Zahrdlitý.
Zahrdliti, il, en, ení; *zahrdlovati* = *zardousiti*, erwürgen, erdrosseln. — **koho.** Ros. — **čím:** provazem. Us. — **Z.** = *na způsob hrdla súžiti*, eingurgeln, einengen. — **co:** hrnec. Us. — V., Ros. — **Z.** = *zacpati*, zustopfen. — **co:** prôduch n cievy. Sal.
Zahrdlitý = *zahrdlený, úzké hrdlo mající, hrdlatý*, tabulirt, halsig, engen Hals habend. Z. nádoba, Ros., báně, Br., sklenice, Reš., křivule (retorta), die Tabulatretorte. Nz. Měješe každý z nich húsličky (citharas) a zlaté z-té báně (phialas). ZN.
Zahrdnouti, dnul a dl, utí, stolz werden. — **čím.** Žebrák chlebem zahrdnul a vzal radši krejcar, ablehnen. Us. Tč.
Zahrdousiti, vz Zardousiti. — **Z.** = *zadrhnouti*. — **co:** uzel. Na Slov. Zátur., Šd.
Zahrdoušení, n., vz Zahrdousiti, Zardoušení.
Zahrdoušený; *-en, a, o*, erwürgt. Us.
Zahrdzavený. Z. zámok (zámek). Dbš. Sl. pov. I. 483. Vz násl.
Zahrdzaveť = *zarezavěti*. Na Slov. HVaj. BD. I. 16.
Záhřeb, u, m. = *čeleseň*, das Ofenloch. V. Z-bem oheň pálí. Vz Páliti. Sych. — **Z.** = *ohniště*, der Herd, Küchenherd. D. — **Z.** (chrv. Zagreb), *Záhrab*, a n. u, m., hl. město v Charvatech, lat. Zagrabia, něm. Agram. Vz S. N., Tk. III. 544. — *Záhřeban*, a, m., pl. -né — *Záhřebský*, Agramer.
Zahřebati (zastr.); *zahřebsti*, *zahřísti* (zahřibsti), *zahřésti*, hřebu, bl, en, ení; *zahřebnouti*, ul, ut, utí; *zahřebovati* = *zahrabati*, begraben, beerdigen, verscharren. — **koho.** Rkk., St. skl., Leg. Z. oběšeného. Šd. Kázacbu (je) živy zahřiesti. Alx. V. v. 448. (HP. 11.) — **koho, se kde.** Z. se v domě (zamknouti), v nauce (pohřížiti se). Zahřeben v rovrece. Rkk. 65. — **co čím.** Cizima rukama dobře uhil zahřebati. Č. M. 381. Z. něco lopatou. — **co kam: do** země, do hrobu. Us. Tč. Vz Zahrbatí. Dítě zahřebla do hnoje. 1666. Pk.
Zahřebikovati, vernageln. — **co čím.** Us. Tč.
Zahřebiti, il, en, ení = *zaklinovati*, verbolzen. Nz.
Záhřebný, vergrabbar. L.
Zahřebovati, vz Zahřebati.
Záhřebský, vz Záhřeb. Z hory. Krč. 253.
Zahrejceny chléb. Vz Zahrejtiti. Jg.
Zahřeji, vz Zahřáti.
Záhřejný = *záhřevný*. Šm.
Zahrejtiti, il, cen, ení, derb einmachen. Jg.
Zahrejtlý, derb Jg. Z. chléb.
Záhreň, ě, f. = *ňadra*, der Busen. Na Slov. Němc. III. 309. A tie časi ma si po z-ni rukou kus vytiapkan. Slov. Nář. černobronské. Šd. Vzal si svoj svietací kameň za záhreň, aby si posvietil. Dbš. Sl. pov. VII. 77.
Záhreni, n. = *záhreň*. Vytiabol si pátriky zo zahrenia (ze zaňadří). Dbš. Obyč. 57. Zapál hrdina surku za zahrenie, aby prúd krve oko nevidelo. Sldk. 148.
Zahřeni, n., die Erwärmung. Vz Zahřáti. Kože pro z. V.
Zahřésti, vz Zahřebati.
Zahřešiti, il, en, ení, *zahřešovati* = *začíti hřešiti*, aufangen zu sündigen. Us. Vz Hře-

šiti. — Z. = *zakliti*, einen Fluch ausstossen. Z-šil, až se dům otřásl. Us. Šd. Z-ti Tarei. Hdk C. 224. — **nač.** Mor. Tč. — **si.** Hned z rána vstana si zahřeší Šd

Zahřetí, n., die Erwärmung.

Záhřev, u, m. = *zahřiti, zatopeni*, die Erwärmung. Vid. list., Šp. — **Z.** = *zatopení u barvířů pod kotlem, jen co by barva se prohřála*, die Einwärmung. Mladý z., frisches Einmachen. Šp.

Záhřeva, y, f. = *záhřev.* Keď sa pukajú ľadi od z-vy ohňou. Phld. I. 1. 8. (Šd.)

Zahřevadlo, a, n. Z. ložní, der Bettwärmer, die Bettflasche. Šp.

Zahřevárna, y, f. = *zahřívaci kád*, der Wärmestock (beim Rothgärber). Vz Zahřivárna. Šp.

Záhřevek, vku, m. = *záhřívek.*

Záhřevka, y, f. = *záhřevna, výhřevna = malá bouda u bělidel, kde se plátno zahřívá*, das Wärmhaus (bei der Bleiche). Us. — **Z.** = *topírna, sklenník, zahřívárna*, das Treib-, Glashaus. Svět. — Jg.

Záhřevna, y, f. = *zahřívárna*, die Wärmestube. Z. k umělému líhnutí drůbeže. Hosp listy.

Záhřevník, u, m., der Brustwärmer

Záhřevný = *zahřivajici*, wärmend. Z oheň. Mus Z. plocha, die Wärmefläche, světlo, erwärmendes Licht, Dch., láhev, die Bettflasche. Šp. Ten je záhřevný. U Rychn. Záhřevnější paprskové sluneční prondili hořými korunami stromů. Jrsk.

Zahřezlosť, i, f = *jakosť zahřezlého, zahřeznutí, uváznutí, za-, pohřížení-se, ponoření-se, ponořenosť*, das Steckenbleiben, Versunkensein, die Versunkenheit. Posedlosť víme býti obrazem zahředlosti a zahřezlosti v zlovášních a zlochtíčech a zvláště v nečistotě: Bůh jim dal ducha z-sti; Lidstva v bludech a nepravostech z. Šš. Mr. 24., J. 208., II. 8. (Hý.)

Zahřeznouti, *zahřaznouti*, zastr. *uváznouti, zahřížiti se*, stecken bleiben. — **s kým kde.** Lidé zahrazni (zahraznou) v onom piesce. Alx. V. 2184. (St. skl. II. 252.). Duchovně mrtví, jenž ve smutných stínech pohanstva zahřezli. Šš. J. 90.

Zahríaknúť = *zakřiknouti.* — **koho.** Ty mlč a netáraj do sveta! zahriaknul ju pan Lipoltský. P. Tóth. Trenč. M. 73. Vz Zahráknouti.

Zahřiestl, zastr. = *zakopati*, vz Zahřebati. Výb. I. 1103. 14.

Zahřímati, vz Zahřměti.

Zahříšný = *smírný*, Sühn-, Versöhnungs-, Sünd-. Z. oběti. Bibl., Šš. Sk. 217. Vz Oběť.

Zahříti, vz Zahřáti.

Zahřití, n., die Erwärmung, Erhitzung. Z. kůže. Šp. Běhati do z. Dch.

Zahřitý; *-it, a, o*, erwärmt, erhitzt. Jg. Sbr. sp. 1841. 138.

Zahřívací, *zahřivaci*, Wärm-. Z. kámen, láhev, Dch., plotna, die Feuerplatte. Šp. Z. pánev. Techn. Z. roury. NA. IV. 204.

Zahřívač, *zahřivač*, e, m., der Wärmer. Z. (ohřívač, kotel k zahřívání), der Vorwärmer, Šp.; Z. kolenní, der Kniewärmer, Tp., tepny, der Pulswärmer. Dch.

Zahříváček, čku, m., der Seelenwärmer (oděv k zahřívání prsou, trupu). Us.

Zahřívadlo, *zahřivadlo*, a, n. = *náčiní k zahřívání*, die Wärmpfanne, -flasche. Us. Z. rourové. Zpr. arch. VII. 25. U Římanů, vz Vlšk. 52., 143., 144.

Zahřívání, n., die Erwärmung. Z. působením chemickým, třením, tlakem. NZ. Způsob z., die Erwärmungsmethode. Šp. Z. vzduchu ve výhni. Vz Včř. Z. II. 1b.

Zahřívárna, y, f. = *zahřevárna, zahřívací kad*, der Wärmestock. — **Z.**, die Wärmestube. Us. — **Z.** = *sklenník*, das Glashaus. Pk.

Zahřívati, vz Zahřáti.

Záhřívek, vku, m., *záhřivka*, y, f. = *teplý obkladek*, das Foment, warmer Umschlag. Ja. Nz. lk. V. vlhká. Z-ky krupkové. Us

Záhřivka, vz Záhřivek.

Zahřížiti = *pohřižiti*, versenken. Orb. p. 87.

Zahrkati, vz Zahrčeti.

Zahrkotati, *zahrkútati* = *zahrkati*, vz Zahrkati, lítkati — **abs.** Potůček zahrkotal. Us. Tč. Cukrůvka (hrdlička) zahrkotala, fing an zu girren Na Ostrav. Tč. Prileteli k nej tri zlaté holúbky a zahrkútaly. Dbš. Sl. pov. I. 85. — **koho** (**k**. A milá holubička hneď na prvé zahrkútala si koło svojho šuhaja: Jaj, len za teba pôjdem, lebo ty vysvobodil si ma. Dbš Sl. pov. VIII. 55. — **si** Tam si zahrkútal môj sivý holúbek. Sš. ps. 85. — **kde. Na** prieddomí zahrkotal voz. Phld. III. 1. 20. Priď, holubica biela, priď, zahrkútaj **nad** verných temenami. Sldk. 15. — **jak.** Zahrkútaj ľúbosťou svätou nad tým národom holubičím. Sldk. 15., 204.

Zahrkútati, vz Zahrkotati.

Zahřmění, n., das Donnern. Po každém z. spustí se silnější déšť. Us. Tč.

Zahřměti, hřmí, ěl, ění; *zahřmívati, zahřímati* = *začíti hřmíti*, losdonnern, anfangen zu donnern, aufdonnern, donnern; *křičeti*, Jemanden mit Worten andonnern; *hřímáním zahnati*, wegdonnern. — **abs.** Zahřmělo tam. Us. Dělo zahřmělo. Us. Tu bratr tvůj zahřměl (zkřikl). Us. Už hromy zahrmely, unk letí horami a všetko sa ozýva širymi Tatrami. Lipa II. 278. Jak on zahřmí, hned všecí trnou. Us. Šd. Už hromy zahrmely, hrom ztriasa horami. Btt. Sp. 42. A tak sobě zazpívala, až ty hory zahřměly. Šš. P. 675. Tak len zahrmíme, že už Slovak vstáva. Na Slov. Tč. Tak ťa prásknem, že zem zabrmí. Mt. S. I. 116. V tom zpadá a v ryzém na zlak rozfáhne sa písku. Zem vôkol zahrmí a štít sa pozatrase nad ním. Hol. 24. — **odkud** Dariův kůň nejprve zařehtal a k tomu **z** jasného nebe zahřmělo. V. — **jak: na** holo zahřmělo (= 1) neuhodilo; 2) nic bez skutku; 3) nezdařilo se). Ros., C. Z. **na** koho urputnými slovy (zkřiknouti). Ros. Z. *hlasem* tura zařičho. Jbl. 130. Ani to dobre nedopoviedal, už z čista jasna prosto nad nimi zahrmelo. Dbš. Sl. pov. I. 168. Anděl *zvučně* zahřmí **na** trúbu. BO. Tu z nenazdajku zahrmí hyntov **na** dvore. Dbš. Sl pov. I. 373. Zahřmí hlasem své velikosti. Mohutným hlasem tak zahřmí. Kyt. 1876. 17. Ohlasem jí vesmír zahřmí zpět. Čch. Bs. 60. — **na**

koho. Poď so mňou! zahrmel na ňu. Dbš. Sl. pov. VI. 66. — **kam.** Boh Parom za oblakami uvidí to nahnevaný: tresk! zahrmí jej **do čela.** Ht. Sl. ml. 179. Trúba zahřmí k bitvě. Jel. En. m. 24. Z. v dál. Kká. K sl. j. 20. Tu naraz sto pušiek doňho zabrmelo. Btt. Sp. 13 Češi nesmírně zahřměli **na** vrata. Ddk. IV. 214. Zahřímala v rej a křik a smíchy Vrch. — **kde.** Zabřmělo **na** poledni. Us. Tč. Jak zahřmí nad ním, vždy se přežehná. Us. Tč. — **proti komu.** Zahřměl proti ni. Šbr. Zaj. kr. Václ. 745. Zahřímal proti nám přísnými slovy. Us. Tč. — **kudy** Zahřmi (vzpouro) němou vlastí. Kká. K sl. j. 20. — **kdy.** V tom zahrmí, až zem sa celá započínala strásať. Hol. 8. — **co:** nemoc (hřímáním zahnati). Ros. — **komu kam: do** svědomí. Č., Němc.

Zahřmotiti, il, cení, ein wenig lärmen, Lärm schlagen. — **abs.** Něco tam zahřmotilo. Us., Lpř. Sl. I. 46. — **kde čím:** Moriak zahrmotí **na** peci lopatami. Dbš. Sl. pov. III. 78.

Zahřňačka, y, f. = *zahrnování*. — **Z.** = *náčiní, kterým se zahrnuje.* Na již. Mor. Šd. — **Z.** = *zahrnovačka*, osoba. Šd.

Zahřňák, a, m. = *zahrnovač*, osoba. — **Z**, u, m. = *náčiní k zahrnování.* Vz Zahřňačka Na Mor. Šd.

Zahřňatí, vz Zahrnouti.

Zahrncovati = *zakolébati*. Vz Hrncovati. U Olom. Sd.

Záhrnek, nku, m. — *zahrnutí, úhrnek*, das Zusammenscharren, -nehmen. Záhrnkem = dohromady, zusammen, summarisch, per Bausch und Bogen. Pr. měst., Sych., Šp.

Záhrnoch, u, m., die Helmdecke Turněrské helmy, okolo nich z-chy neboližto přikrývadla visí. List. 1649.

Zahrnouti, ul, ut, utí; *zahrnovati* (**ne:** *zahrňovati*), na Slov. *zahřňati* = *hrnutím zandati*, verscharren, verdecken; *zastrčiti*, zusammenmachen, -wickeln, -schürzen; *shrnouti*, zusammenscharren, zusammenraffen; *množství chytiti, na jednou sehnati*, eine Menge fangen, einen Zug thun; *obsáhnouti*, begreifen, einbegreifen; **se** = *někam zajíti*, sich wohin (in Massen, in Menge) begeben. **Jg.** — **co:** peníze (shrnouti), Us., ryby (množství jich na jednou chytiti). Bibl. Zahřňá brázdu (verscharren, verschütten). Mor. Šd. Z. límec (umschlagen). Dch. Apoštol tuto veškeré účinky působení ducha svatého zahrnuje; Tak že Galatie Lykaonii, Pysidii a jiné prostory zahrnovala. Sš. Sk. 30., II. 3. Nejednou více lidí zlých jako štírů jedovatých nežli dobrých zahrnou (ins Netz fangen) BR. II. 18. a. Z-li množstvie ryb veliké (Luk. 5.). Hus II. 277. Láska jeho všecky zahrnula (obsáhla). Br. — **koho, co čím:** dukáty, penězi drobnými, Ros.; kořeny prstí. **Jg.** Z. někoho milostmi, dary, pochvalou, Us. Pal., prosbami. Šb. Voda příkop pískem zahrnula. Us. Tč. Zahrnuti byli obzvláštní poctou. Ddk. IV. 329. Tudy jim (slovem tím) také zprávy o narození Páně zahrnují. Sš. L. 6. — **co, se kde.** Ryby v zátoce z. Sych. To věčnosť v sobě zahrnuje. Šml. Podlé svě základní myšlénky zahrnoval v sobě tento úřad všecka práva dohlídky, kázně a exekutivy; Zahrnuto v těch listech bylo veškeré v té při až posud provedené jednání. Ddk. IV. 275, V. 45. V té větě veškery tři předešlé myšlénky zahrnuje; V tom, hlásem býti Kristovým, veškera úloha Janova se zahrnovala; Který povšechný pojem právě v řeckém slově *παρακαλεῖν* se zahrnuje; Ale **na** našem místě-liž také všecky tři stránky zahrnuje; V požehnání otcovi daném zahrnuje se nutně požehnání duchovních dítek jeho. Sš. J. 13, L. 51., I. 24., 63., II. 33. (Hý.). — **co, koho kam.** Z nul nás v počet těch. Ros. Místo v obyod celnf z. J. tr. Z-nul si vlasy za uši. Us. Šd. Sukni za pás si z Ros. Z. něco **mezi** něco. Kom., Br. Zahřňal sem hnůj **do** brázdy. Mor. Šd. Lid se zahrnul **až ke** kostelu. Us. Tč. Súseda, bojac se Jana, zahřnala do izby (= posplchala). Phld. IV. 69. Literatura vědecká zahrnuje v sebe všecky spisy jednající o nějaké vědě. KB. I. Zahrň sa skoro do toho lista (zaber se). Dbš. Sl. pov. VII. 49. Pocit, kterýž ani v pojmy ani v slova z. se nedá MH. 6. Buď přesvědčen, že denně tebe v modlitbu zahrnuji; Aby ho i budoucně do modlitby zahrnoval. Ddk. III. 162., 168. (Tč.). Což vše evangelista spolu spojuje a v jedno zahrnuje. BR. II. 188. a. Ďábel zahrnul lid v sieti svě (Abak. I.). Hus II. 280. — **jak.** Ať krátce summou toto zahrnu. Jel. V krátkých slovech mnoho z. Lpř. J. Dj. I. 72. Abych krátkými *slovy* všecko zahrnul. Vš 375. Z nula si šaty až **po** kolena. Us. Tč. V krátce tímto všecko zahrnu. Bart. Podlé mluvení způsobu biblického lámáním chleba se celá svátosť velebná zahrnuje. Sš. Sk. 32. — **kolik.** Len keď za hrsť dukátov z nul, uveril, že je predca len pravda. Dbš. Sl. pov. V. 5. — **si co;** sobě rukáv, Ros., punčochy (zastrčiti) D. — **koho s kým.** Nezahrnujž s hříšnými duše mé. Br. Či's pak mne zahrnout s bezbožníky umínil? Jir. exc. — **co k čemu.** Vše spolu zahrnul k jedení. D. — **se.** Nevím, kam se zahrnuli (kam zašli). Ros.

Zahrnutí, n., vz Zahrnouti. — **Z.** = límec zahrnutý ku př. u kabátu, umgeschlagener Kragen, der Kloppkragen. U Petrovic. Dch.

Zahrnutý; *-ut, a*, o, eingerollt, mit inbegriffen. Vz Zahrnouti. — **kde.** Z. v počtu bezbožných. Us. — **kam.** Vlasy za uši z-té. Klčk. V. 107. — **čím.** Oba stupně zahrnuty jsou slovem šlechta. Ddk. IV. 211. Znamenitý počet nejrůznějších plemen z-tých společným názvem ovce domácí. Osv. VI. 552

1. **Záhrob**, u, *záhrobec*, bce, *záhrobek*, bku, *záhrobeček*, čku, m., *záhrobeň*, bně, *záhrobka*, y, f. *Záhrob*, *záhrobec* = *násyp*, der Antwurf, Haufe, die Erhöhung. Aqu. Seď, cvrčku, na svém záhrobci (kopci, der Aufwurf). Č. M. 433. — **Z.** *kamenný* = *zeď*, die Mauer. Bibl. Z. kamenný, jenž byl okolo pole, ten sie rozsul. BO. Stáše angel na úzkosti dvú záhrobů, jimižto vinnice obdělávají (zídka). BO. — *Záhrobec, záhrobeň, záhrobka* = *chodba před domem a jinde vydlážděná, vyrovnaná, zápraží, zásep*, ein erhöhter mit Stein belegter, bedeckter Gang neben dem Hause, neben dem Stall usw. Us., Pref. Na dvorku čisto, sníh vyházený, na z-bci po-

klízeno. Klicp. 134. Záhrobně také jmenovány bývají stienky. Na Slov. Pkr. Pot. 68. Hneď při z-bni zmíněné koryto s vodou stojí. Šml. Domkové mi rodní, v něž píseň zvala nás už na z-bni. Pkr. Z hor. 104. Ženská postava se snuje po z-bni do chléva. Kos. v Km. 1884. — *Záhrobec, záhrobeň, záhrobka, záhrob = vyčnívající zídka u kamen*, die Vormauer. Us. v Krkonš. — *Záhrob, záhrobec = ohniště*, der Herd. Us. — *Záhrobec, záhrobeček* (V.) *v zahradě = záhon*, das Beet, die Rabatte. D., V. Z. drnový n. zelený. Jg. — Vz Zápraeň.

2. **Záhrob**, u, m., *lépe: záhrobí* (co za hrobem jest), das Jenseits des Grabes. Krok. II. 226.

Záhrobec, vz Záhrob, 1.

Záhrobek, vz Záhrob, 1.

Záhrobeň, vz Záhrob, 1.

Zahrohi, n. = *pekelec*. Rychtářka konkla na z. Sš. Ves. rom. 28. Vz Záhrob. — **Z.**, die Zarten-Gasse, ulice v Olom. Šb. — **Z.**, něm. Zahroh, ves u Břežnice. Pí.

Zahrobiti, il, en, ení = *pohřbíti*. Na Slov. Mena riek, hôr, kde sa z-lo (srdce Slovanů) jeho bylosť navždy znetaja. Hdž. Rkp.

Záhrobka, y, f., vz Zahrob, 1.

Zahrobní, -ný = *co jest za hrobem*, was jenseits des Grabes ist. Z. osud, Dch., svět, Dk. P. 141., život. Km. 1883. 115. V z-bných končinách. Phld. I. 3 112.

Zahrodka = *zahrádka*. Na Ostrav. Tč.

Zahrochati, *zahrochtati, zahrochotati*, (v obec. mluvě: *zarochati, zarouchati, zarochotati*); *zahrochnouti* (v obec. mluvě: *zarouchnouti, zarochnouti*) = *počíti hrochati*, anfangen zu knallen, krachen, zu grunzen. — **čím oč.** Sotva pilou o kmen zarochal (*lépe*: zahrochal). Květml. — **kde** atd. Svině v chlévě, **na** dvoře zahrochala. Us.

Zahrochtati, vz Zahrochati.

Zahromovati = říci: Hrom do tebe! Losdonnern, fluchen. Sto hromů do toho! Hrome! Hromský! Z. = *silně vzkřiknouti, zakliti.* — **abs.** Zahromoval. Us. — **komu.** Šd. — **na koho.** Us. — **kdy na koho. Po** chvilce z-val na mne tatínek. Kos. v Km. 1884. — **co komu jak.** Pomsty notu smrtným třeskem naposled mi zahromuj. Čch. L. k. 74.

Zahromžiti, il, ení = *zahřímati, zahrměti*. Z-žil výstřel. Pkr. Z hor. 58.

Zahřoti = zahřáti. Na Ostrav. Tč.

Zahřotý = zahřátý. Na Ostrav. Tč.

Zahrouziti, il, žen, ení, untertauchen; vertiefen. — **co kam.** Putěnku, okov nijak nemohu do studně zahrůziti. Us. Šd. — **se kde.** I do vod prekotl sa a v hľbke zahrúzi. Hol. 95. Vz Zahroužiti. — **co kde.** Taký jedon oblak má viacej ako tisíc centov vody v sebe. Nechby sä to naraz sošustlo dolu na zem a na príbytky naše, nuž by nás i pod pevnými krovy a sklepy zahrúzilo a pohilo. Hdž. Čít. 155.

Zahroužení, n., vz Zahrouziti, Zahroužiti.

Zahroužený; *-en, a, o*, untertaucht, vertieft. Vz Zahrouziti, Zahroužiti. — **kam.** On do dna zahrúžen mok strebe najmnožší. Hol. 93. Do hľbokých myšlienek zahrúžený. Lipa 212. — **kde.** Srdce v zlosti z-né. Slov. Tč.

Zahroužiti, il, en, ení. Vz Zahrouziti. — **co, se kam.** Z. se v co. Osv. I. 194. Z. se do myšlének. Us. Naše statky zaujal a mňa samú do núdze zahrúžil. Hol. 178. Malé drevko po vrchu pluje, těžké a velké vše se zahružnje do vody. Na Slov. Tč. Pitnika z-žil. Hol. 321.

Zahroziti, hroz, hroze (ic), il, ení; *zahrožovati, zahrozivati*, anfangen zu drohen, bedrohen; drohen. — **na koho.** Ros. — **čím**: prstem. Z-zil mu těmito slovy. Let. Mt. S. VIII. 1. 58. Z. válkou. Osv. I. 199. — **komu.** Ros. Z tejto sňahovej gule riastla od vrcha k vrchu kotúľajúc sa osa lavina, ktorá Rusku zahrozila. Lipa 225. — **čím proti komu.** Eh! z-zí proti hůštave pästou. Dbš. Sl. pov. VIII. 45. — **se komu.** A počnite len, čo vám ta stariga teraz nevykázala? Len vern sluhom z-la sa, služky preplatila. Dbš. Sl. pov. II. 65.

Zahroznatěti, ěl, ění, Trauben bekommen. — **kdy.** Révy po teplém dešti z-těji. Us. Tč.

Záhrozný. Phld. IV. 156.

Zahrožení, n., die Drohung. Z. válkou. Osv. I. 199.

Zahrožený; *-en, a, o* = *ohrožený*, bedroht. Šd.

Zahrožovati, vz Zahroziti.

Zahrtmaniti, il, ěn, ění = *zagordovati, zadrhnouti*. — **co**: uzel (který sa ťažko dá rozuzliť). Na Slov. Zátur.

Zahrtousiti, vz Zardousiti.

Záhruška, y, f. = *záruš, zárušek.* **Na** Slov. Vlnky sí poskakujú a sladunké ze dna vyrastlým z-kám a mladým tisknú puškvorcom hubičky; Po kraji tohto (jazerka) žltá vókol z. a modrá svetlých lalií nad vlnky sa krása vypína. Hol. 313., 335. (Šd.).

Zahrutiti se = *zaplésti se*, sich verwikkeln. — **komu kam.** Ať se ti netopýr **do** vlasů nezahrutí. Us. (Č.).

Zahrúziti, il, en, ení = *hrůzou naplniti*, mit Furcht und Schrecken aufüllen. Na Slov. Ssk. Vz Zahrouziti.

Záhruzný, od zahrouziti. Na Slov. Hdž. Rkp.

Zahrúžiti = *zahrouziti*. Na Slov. **Ssk.**

Záhružka, vz Záhruška.

Zahrycený (na Mor. *zahrýtěný*) = *sražený* (o těstu), schliefig. Us. Vz Zahrýtiti, Zákalec.

Zahrýtiti, il, cen, cení = *hustě zadělati, tuze naváleti, tuhým učiniti*, dicht machen o. kneten. Zahrýcený chléb. — **se** = *zaraziti, sraziti se* (o těstu), schliefig werden. Chmel.

Záhryz, u, m. = zahryzení. Us. Šd.

Zahryzati, vz Zahrýzti.

Záhryzek, zku, m. = *ohryzek*. Na Slov. Bern. — **Z ky** = kmeny, vršky a větve listnatých stromů, které se dávají zvěři k hlodání neb okusování, das Prossholz. Šp.

Zahryznouti, ul, ut, utí; *zahrýzti*, zahryzu, zl, zen, ení; *zahryzati* = *začíti hrýzti, uhryzati*, an-, hineinbeissen, annagen; *zakousnouti*, todt beissen; *utrápiti*, abgrämen; **se** = *vežrati se*, sich hineinbeissen,

einfressen. — **co, koho.** Pes ovci zahryzl. Us. Musil to zahrýzti (spolknouti, tomu se podrobiti). Ros. Zahryze mňa svedomí, nepokoj sa do srdca prířúti Hol. 393. Z. výčitky, die Vorwürfe verwürgen, verwinden. Dch. Synové otce zahryzli (utrápili). L. — **koho čím.** Saň svými zuby ho zahryzla. — **se kam.** Pes v kosť se zahryzl (zakousl). Us. Pes se mu **do** nohy zahryzl. Us. Té. Keď zahryzol do chrenu, zmŕštil ústa. Zbr. Báj. Dod. 53. Keď si zahryzla do chrenu, nekrič, že ťa štípe. Phld. III. 531. Takto by si ty bol tu ležal, keby si bol čo len do jednoho jablka zahrýzol. Dbš. Sl. pov. V. 47. — **koho kde.** Z-zlo mne to v prsou (bolestně se to mne dotklo). Jnda. — **si.** Mamko moja l'ubá, doniesol som jednu bochničku bielého chlebíka, zahryznite si trochu. Dbš. Sl. pov. I. 462. — **(si) čeho.** Připij a zahryz chleba. Na Ostrav. Té. Ešte poslednikrat na pochútku si mrázni vyzablej a zholeným pokrytej listom zahriznite trávy. Hol. 358. — **si čím.** Odkial' že to chlapci bolí, čo tak pekne taucovali? To boli z Lipnice, z oravskej stolice; bryndzu jedli, mlieko pili, kabáčom si zahryzali (přikusovali). Mt. S. V. 25 — **jak.** Na jeduom strome, na kterom plno zrelých fig viselo.. Hneď si z nich dakol'ko odtrhol a chutne zahrýzal. Dbš. Sl. pov. I. 402. (Šd.).

Zahrýztl, vz Zahrýznouti.

Zahrzavený = *zazrzavený.* Vitiahne z-ný kl'uč. Phld. III. 3. 233.

Zahržati = *zařičeti,* wiehern. — **abs.** Sadla by mu, sadla, ej, na maštalné dvere, ažby zahržali, ej, jeho vrané koně. Sl. spv. III. 109 Zahržal koň a už leteli; Z-žal tátošík vesele. Dbš. Sl. pov. VII. 81. Zahrž, koníčku, môj koník vrauý. Sl. ps. 217.

Zábuba, y, f. = *zahubení, zkáza,* das Verderben, Ausrotten, Verderbniss, die Vernichtung, Ausrottung. Na z-bu přijiti, naběhnouti, přivésti, válku vésti; z-bu uésti, přinésti; své z-by příčinou býti. V. V z-bu vrci Rkk. Na uěči z-bu do země vtrhuouti. Háj. Rádce jeho byli ua jeho záhubu. BO. V z-bě uvázuouti. Od z-by se zachovati. Ps. ms. Bezedná z., Ráj, věčná z. Sych. Na zemskú z-bu. Půh. II. 237. To bude má z. Ros. O desku, o vlas, o palec toliko od z-by býti. Jg. Drozd sobě sám že záhubu kaká, praví se. Kom. Nyní kolik hrdla nástrah (lahůdek), tolik záhub. Kom. Vidúc a znamenajíc záhuby a škody, kteréž se dějí od uěkterých v této zemi. Tov. 5. Velkých vecí len svorné dojdú sily, nesvornosť záhubn nese. Syt. Táb. 199. Máme-li naschvál cudzú ku vlastnej rozmáhať záhube vládu?; A uovú jemu záhubu chystá. Hol. 12., 14. (Šd.). Počíná obraceti se na vlastui jeho škodu a záhubu; Mutina radil se o záhubu knižete; Řeči této nedbal a vlastui z bu si takto připravil; Nechtěl dožiti záhuby (jeho); Někomu na z-bu býti. Ddk. II. 349., 404., III. 9., 287., IV. 176. Také proto spolčili se, jestliže by kdo chtěl kdy táhnouti do země české na z-by. Let. 240. A počala se mezi uími ukrutná lidí chudých z-ba; Žádaje, aby těch záhub nad uím přestali; Že ueráčíte déle jeho z-bám dívati se; Bnoh vie, že sirotčie z-by nežádámy. Arch. III. 28., 60., IV. 347. (Šd.). Škodu a z-bu na živnostech nésti; Opatřivše nedostatky a záhuby našich mlýnnov. Listy z l. 1581., 1423. Té. Z-bu někomu strojiti. Kom. Kdo se zlého bojí, nepotřebuje se báti z-by. Us. Té. Muohý buk sám ke své záhubě topůrko poskytuje. Us. Šd.

Záhubce, e, m. = *zahubitel,* der Verderber. V. Z poctivosti, Zloh., dobrých panen, Tkad, zemský. Akt. m. Ferd. Zahynuli sú ot záhubcie. ZN. Nedospělý lékař jest hotový z-ce. Hkš.

Zahubenče, ete, n. = zahubené (uškrcené), nekřtěné a někde zahrabané dítě. Takové prý dítě slýchať plakati. Na Vsacku. Vck. Cf. Kld. II. 330.

Zahubeul, n., das Verderben, Vernichten. V. Z. dítěte, der Kindsmord, D., města. Jel. Na z. někoho vydati. Háj. Kako učiněni jsú v z. (desolatio). Ž. wit 72. 19. Aby připravili se na z. krále Ladislava Napulského. Hus II. 59.

Zahubený; *-ben, a,* o, verdorben, vernichtet, ausgerottet. Z. vtip. Jel. Aby vyprosili ua knižeti promiuutí holdův pro některé kraje slezské, tehdáž již příliš z-né. Pal. Děj. V. 1. 65. — **čím:** nakaženim. Jel. — **Z.** = *pokažený,* verdorben. Ale, ale, čo máš strieľať, veď ti flinta z-ná. Dbš. Sl. pov. I. 479.

Záhubi, n. = *záňadří, klín,* der Busen. Br., Veleš. Aby hotovější byli k tě věčné odplatě nežli k tělestné zde, aby vzěli v lóno neb záhubie t. j. v rozum a v žádosť i v tělo. Hus II. 273

Zahubitel, e, m., vz Záhubník.

Zahubitelka, y, *zahubitelkyně,* ě, f., die Verderberin, Veruichterin, Vertilgerin. Us

Zahubitelnosť, i, f. = *možnosť zahubení,* die Vernichtbarkeit Rostl. I. 189. b.

Zahubitelný, veruichtbar, vertilgbar.

Zahubiti, il, en, eul; *zahubovati* = *zkaziti,* verderben, vertilgen, vernichten, ausrotten. — **abs.** Kažte ji z té kopy (grošův) propustiti, neboť jest velmi zahubena. Arch. IV. 230. — **co, koho:** sîmé; Mor stáda zahubuje. Jel. Z měštěnína, sebe samého. V. A miesto jeho z li. Ž. wit. 78. 7. O zastaň mě, Jene svatý, zahub jazyk jedovatý; A ona ho zahubila, zlató šňůrkó krk zatáhla, do zahrádky zakopala. Sš. P. 56., 158. (Té.). Na Zdeňka z Lobkovic od stavův žalováno, že by je z. obmýšlel. Dač. I. 246. Že by bylo škoda takú hlavu z (nevycvičiti). Zátur. Pr. IV. 102. Nedaj mě z. Půh. I. 337. Kterak sem měl učiniti, ani mě chtěli z.? Hus I. 107. Král mnohé múdré zahuboval. Kšch. 5. Zlý člověk, když sám hyne, rád by celý svět zahubil. Us. Šd. — **co, koho čím.** město ohněm a plenem, koně velikým obtěžováním. Jel. Nemoha ho zasáhnouti mečem, hledí jej z. modlitbami. Ddk. IV. 299. Mé bráním (loupením) **na** mém zbožl z bil. Půh. I. 283. Aby chtě pomoci sobě jiných tiem uezahubovai. Št. N. 88 33. — **co, koho s kým.** Z. někoho s celou rodinou. Jel. Padesáte pět mužů měla, s každým dítě z-la. Sš. P. 3. — **co komu.** Buče hora, bučo (rozvíja sa) a teu lešík uechce, sama

si si, milá, zahnhila ščesce. Sl. spv. IV. 128., Sl. ps. 86. Z-bil mi mé zboží; on mi můj dvůr i tvrz z-bil na stavení. Půh. II. 11., 372. Nedávala mu lakótok a nezahubila mu zdravú chuť. Hdž. Čít. 119. Kazatelé meč slova božieho v rnků držie, aby kacieřóm a protivníkóm viery sv. sě protivili a jim jich bludy z-li. Hus III. 39. — **koho, co kde: n** věži. Dal. 127. Vz Z. koho čím. — **jak**. Dáte se lúpiti, nažiti, biti, mrtviti a **na** věky z. Hus I. 199. Než človčka svatého ne **s** právem by měl z. Pass. 24. — **proč**. Skrze to jsem zahuben i s svými lidmi. Půh. I. 337. Kristus za ny kopie dal v bocě svém pohřížiti a oni chtie pro lajna tohoto světa bližnieho z. Hus I. 175.

Zahubivost, i, f. = *záhubnosť*. Čímž z. nevěry se očitě ozračuje. Šš. I. 166. Z. minulých časů. Krok I. c. 144.

Zahubivý = *který zahubuje*, verderbend. Z. brom. Gníd.

Záhubnice, e, f. = *zahubitelka*.

Záhubník, a, *zahubitel*, e. m. — *záhubce*, der Verderber, Vertilger, Vernichter, Ausrotter.

Záhubnosť, i, f., die Schädlichkeit, Verderblichkeit. D. Z času. Zlob.

Záhubný = *zahubující, škodlivý*, schädlich, verderblich. Z. člověk, kobylky, V., vojna, D., hráni, Berg., nepřítel, vášeň, Sych., proměny, Plk., zbraň, Pal. Děj. IV. 1. 224., boj, Lpř., válka, Ddk. IV. 82, náruživosť. Bes. ml. Tak hať záhubnej sa majú devčence lenosti. Hol. 358. — **komu**. Žluva jest včelám z-hná. Sych. — **na koho**. Aniž bude na vás rána záhubna. BO. — Z. — *zahubený, ztracený*. Kat. 1675.

Záhuboplný, verderbenvoll. Z. okolnosti. Lípa 169.

Záhuboroduý, verderbengebärend. Dch.

Zahubovati, vz Zahubiti. — **Z.**, ein wenig schelten, auszanken. Vz Hubovati. — **na koho**. Us. Šd.

Záhuby, pl, něm. Zabuh, ves u Libáně. Vz Blk. Kfsk. 787. — **Z.**, zaniklá ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 460.

Zahúcati, *zahútati*, ins Horn stossen. Pastýř tak zahúcal, až jsem se lekl. Na Mor. a Slov. Šd.

Zahuckati = *poštvati*, hetzen. — **koho kam**. On zahucká svoje zvieratá do nej. Dhš. Sl. pov. I. 9., Mt. S. I. 74.

Zahučati = *zahučeti*.

Zahučeti, vz Zahoukati.

Zahudati, vz Zahousti.

Zahudlařiti, il, eu, ení, ver-, hinthun; verpfuschen. Ros.

Zahudlati = *zaviklati*, wackeln. — **čím**: kůlem v zemi trčícím, aby vylezl. Us. na Ostrav. Tč.

Zahudrovati, inskautern. Krocan zahudroval. Us. Moriak kývajúc hlavou zahudruje: hudry, hudry! Dhš. Sl. pov. III. 78.

Zahudu, vz Zahousti.

Zahuhlati, zu brummen anfangen. Zahuhlal a odešel. — **co**. Kos. Olym. I. 96.

Zahuhňati, etwas schnüffeln, näseln. — **co**. Zahuhňal něco a odešel.

Zahujati = *zaměniti*, tauschen. — **nač**. On zahujal na voly (zaměnil své voly za jiné). Na mor. Val. Brt., Vck. Na ty nožíky zahujajme spolem. Ih. Tč. Vz Hujati.

Zahúkati, vz Zahoukati.

Zahuknouti, vz Zahoukati.

Zahukotati = *zahoukati*. — **abs.** Aj! tu vichor zahukoce divý. Btt. Sp. 46. Ale to list v hore zašuchoce to i sova zahukoce a spať mu nedá. Dhš. Sl. pov. VI. 64.

Zahulati si = *zavýskati si*. — **kde**. Rádi by si z-li **na** hrobě jeho. Jnda. Mtc. I. 1881. 139. — **Z.** = *zakolébati*, ein wenig wiegen. U Místka. Škd.

Zahulákati, anschreien, aufheulen, aufjauchzen. Šp. Zaspievala bych si i zahulákala, ale ja nemôžem od velkieho žiaľu. Sl. ps. 113.

Zahuliti, il, en, ení. Kdoby proti Bohu co mluviti směl, aby byl ihned zahulen. Pass. 579. — **si** = *zakouřiti si*. Rád si z-lí. U Kr. Hradce a N. Bydž. Kšť.

Zahumecký, ého, m. Z. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1262.

Záhumeň, mné, f. = *záhumní*. Šd.

Zahumeňák, a, m. = *zahumenský*. Včera z-ci obirali zeľé. Slez. Šd.

Záhumenec, nce, m. Za z-ncem, jm. polí u Hovězí na Vsacku. Vck.

Záhumení, záhumní, n. = *místo za humny, za stodolou*, der Ort hinter der Scheuer Jg. Odieral na záhumenín koňa. Zbr. Báj. — **Z.**, jm. pole u Zššové a u Všetína na Mor. Vck. Vz Záhumní.

Záhumenice, e, f. = *záhumení*. Vz Záhumenský. Brt., Šd.

Záhumenní, -**ný** = *za humny jsoucí*. Na z-ném poli. Šd. Přišel z-ný Josef. Slez. Šd. Z. Lhota, ves Arch. V. 563. Z. zahrada. Us. Vz Záhumení, Záhumenský.

Záhumenský = *záhumenní* hinter dem Scheunenplatz gelegen o. wohnend. Dch., Bkř., Šd.

Záhumenský, ého, m. Z. Jan z Volyně, spisov. v 17. stol. Vz Jir. H. I. II. 345., Mus. 1880. 358.

Záhumínka, y, f. = *záhumení*. U Olom. Šd.

Záhumní, n. = *záhumení*. Krávy pásl na z. U Uher. Hrad. Tč. Na z. straky orá. Šš. P. 742. Odvážil se vstoupiti na z. rodné chýše. Kos. v Km. 1884. Posledné naučení Čižmárovo vlk už ledva i dopočul, bo hrdý v botách uháňal už z-ním. Dhš. Sl. pov. VIII. 12. Keď som sa díval z tej hrnšky, čo na záhumní stojí. Mt. S. I. 54. Potom šel zasě ze z., i řekl mi jest. NB. Tč. 81. Kdo svojho rodiča povliekol pred prach, toho vlastné deti povlečí na z. Zátnr. Vz Záhumenie.

Záhumnice, dle Budějovice, jm. pole v Pradlisku na Mor. Sk.

Záhumno, a, n. = záhumní. Běžela záhumnem do dvora. Šd.

Záhumny, pl., m., Rothe Mühle, mlýn u Pelhřimova. — **Z.**, jm. mnoha polí na Mor. a ve Slez. Šd. Šla na záhumny. Sl. let. I. 223.

Záhumský, ého, m., osob. jm. Sá. Z. zo Záhumnia všetkým tu na známosť dávam, že už s týmto svetom márnym na veky sa rozžehnávam. Čjk. 86.

Záhůn, u, m. = *záhon*. V Krkonš. Kb.
Záhůnek, nku, m., vz Záhon.
Zahunkati, ein wenig schaukeln, anschaukeln. — **koho kde: na** hunkačce (houpačce). U Uher. Hrad. Tč.
Záhup, u, m., v tělocv. při houpání-se. Vz KP. 1. 493.
Zahupkati si, anfangen zu hüpfen, ein wenig hüpfen. Ros.
Zahurdati = *zahrbolcovati*. Vz Hurdati. Ve Slez. Šd.
Zahurkati si. Měla sem holubka v truhle ehovaného a on mi vyletěl do pole ščirého, na zelený doubek, tam sobě zahurkal můj zlatý holoubek. Brt. P. 155.
Za hůrky, samota u Písku.
Zahurtati, rütteln, dass man's hört. — **čím:** stolkem, kolébkou. Na Ostrav. Tč.
Zahurtovati, rasseln, dröhnen. Brána zahurtuje, otvíra sa. Dbš. Sl. pov. I. 337. Z-val čierny koč pod kováčovými oblokmi. Dbš. Sl. pov. I. 10. — **na koho**, Jemand anfahren. Us.
Zahusincovati, mit Gänsedreck bedekken, beflecken. — **co:** trávník. Us. Šd.
Zahúskati koho kde: na búskačce. Vz Zahunkati. Na Ostrav. Tč.
Zahúsť, vz Zaboustí. Na Slov. Mt. S. I. 105.
Záhustek, stku, m., dichter Aufguss. Šp.
Zahustělý = *zahustlý*, etwas dicht. Z. háj. Hank. Id. 209.
Zahustidlo, a, n., das Verdichtungsmittel. Šp., Techn. III. 384
Zahustiti, husť a hustí, il, štěn, ění; *zahušťovati* = *hustým učiniti*, eindicken, dichten, dicht machen, verdichten. — **co, se čím:** rybník rybami, V., kaši chlebem. Volk. Mnžma's peklo zahustila, dětmas's moře zaplavila. Sš. P. 3. Město obyvateli z. Let. 303. — **se komu (kde)**. Nasyp tam trochu mouky, voda se ti lépe zahustí. Šd. Hejtmannovi v očích mrak se zahustil. Č. Sbr. sps. Nár. bib. IX. 138.
Zahustlosť, i, f. = *zhustlosť, zahuštění*, die Dichtheit, Eindickung, Verdickung. Z. krve. Sp.
Zahustlý = *drobet hustý, zahuštěný*, ein wenig verdiehtet, diek, dicht. Us. Pdl. Z kaše. Us.
Zahustnouti, stnul a stl, utí, *zhustnouti*, dicht, dieht werden. — **ahs.** Ten strom velmi zahustnul. Ros. — **se** = *zahustiti se; ale lépe bez ‚se'*. Jg.
Zahuštění, n., die Eindickung, Verdiehtung. Zvař to až do z. Ras.
Zahuštěnina, y, f., etwas Verdiehtetes. Z. olověná, z kozího pysku. Ja.
Zahuštěný = *zahustlý*, verdichtet. Zahuštěný les. V. Z. pára, šťáva. Šp. — **čím:** Kaše chlebem z. Volk. Strom ratolestmi velmi z. Aesop.
Zahušťovací = *k zahušťování sloužící*, Eindick-, zum Verdichten dienlich. Kotel z., Techn., Šp, látky. Vz Zahustidlo. Šp.
Zahušťovač, e, m., der Verdichter. Šp.
Zahušťování, n., die wiederholte Eindickung, Verdichtung. Šp.
Zahútaný; *-án, a, o*, vertieft. — **do čeho.** Dbš. Sl. pov. V. 49.
Zahútati, vz Zahůcati. — **se** = *pohřížiti se do myšlének*, sich in Gedanken vertiefen. Na Slov. Plk.
Zahužviti, il, eu, ení = *houžví přivázati*. — **co.** Na Mor. Tč. Musím blavy z., aby neroztrieskaly sa, keď zahvízdam. Dbš. Sl. pov. IV. 88.
Zahvězděný; *-děn, a, o*. Stan tvôj sa nám v obluk neba zlatý v z-ných menách vypína. Hdž. Rkp.
Záhvězdí, n. = *prostor za hvězdami* nám nedovidný a tudy neznámý, der Raum jenseits der Sterne. Kdo vší svojí náukou do z. může? Smiluj se ty Bože na z. Sš. Bs. 22., 198.
Zahvězditi, il, ěn, ění, besternen, mit Sternen anfüllen. — **co:** večerní nebe. Us. Tč.
Záhvězdný = *co za hvězdami jest*, jenseits der Sterne befindlich. Z. sídla, Mus., prostory. Měst. bož. II. 271.
Zahvízdati; *zahvizdnouti*, dnul a dl, utí, aufpfeifen, anfangen zu pfeifen, ein wenig pfeifen. — **ahs.** Někdo tu zahvízdal. Ros. — **na koho, nač.** Na někoho z. Br., D. Hoj, keď sa moje ovce po poli rozpasú, len na ne zahvizdnem, zvonečky zatrasú. Sl. spv. I. 25. A dva mladí pastýři tedáž zahvízdli na Lubka. Hol. 329. Z. na klíč, na prst. Us. Šd. — **na čem.** Z-dni na prstě, Us. Šd., Tč, na píšťalce. Us. Tč. Raz ti zahvízda čosi vonku, jako čoby tri sto Valachov odrazu na palci zahvízdlo. Dbš. Sl. pov. I. 254. — **komu.** Jestli mi tak zahvízdneš, až se hory doly zatřesou, obdržíš ty ovce. Kld. II. 53. Aj si zahvízdne, aj si zaspieva. Sldk. 50. Když větřík si zahvízdá. Drf.
Zahvižděti, anfangen zu pfeifen, sausen, aufsausen. Hneď na to zahvižďal náramný vichor. Dbš. Sl. pov. I. 132., 506. (Šd.). Stroj zahvižděl. Us. Tč. — **na čem:** na prstech (= zahvizdnouti). Na Ostrav. Tč. — **kudy.** Vietor zahvižďal úzkym okienkom. Klčk. VI. 33.
Záhvozda, y, f. = *železný klínek k upevnění topůrka, násad v kladivě, v sekeře* atd., *aby nevypadly*, der Axtnagel. Vys.
Záhvozdí, n., vz Záhošťsko.
Zahvozditi, il, ěn, ění, žděn, ždění — *hvozdy* (břeblíky) *zabíti*, vernageln. Ve Slez. Tč. Na Ostrav. Tč. Strhnuv koni podkovu shledal, že vzácný kůň byl zahvožděn. Vz nási. Kos. v Km. 1884. 22. — **koho: koně** (podkovu mu přibiti tak, že břeblík do živého robu mu vjede). Us. — **Z.** = *začíti hvozditi*, anfangen Malz zu dörren. Ros.
Zahvožděný, vz Zahvozditi.
Záhy, vz Záha, 2.
Záhý = *časný, raný*, zeitlich. Leška. Za z-ho jitra. Mühlstn. — **Z.**, ého, m., osob. jm. Šd.
Záhyb, u, **záheb**, zábbu, **záhybek**, bku, m. = *zahnutí*, der Bug, Einbug, Einschlag. Z. listu v knize, Us., klobouků, die Krämpe. D. Z. dráhy. NA. IV. 187. Z. cesty, die Wegbiegung. Dch. Z. předčelový, začelový. Osv. I. 419. Z. blány ovčí, die Amniosfalte, mozkový (mozku), die Brückenkrümmung (des Gehirnes, embryol.); z-by poblavné, die Geschlechtsfalten. Nz. lk. Čierne záhyby

jej bavranných vlasi rozlialy sa po milencovej tvári. Lipa 314. — **Z.** = *fald, řása, řisa, vrap, ohyb*, na Slov. *raněc.* Vz Řasa, Die Falte. Z. tlustý, kladený, dutý, hluboký, založený, nabíraný, přes sebe, padající, schovaný; z-by klásti, dělati; dělá to z.; z-by spravovati. Šp. Z. lichý (na obuvi a šatstvu, který býti nemá), falsche Falte: Zde se do záhybů skládá, hier wird plissirt. Šp. Po vnadném těle splývalo roucho perlové barvy v malebných záhybech. Němc. I. 130. To dievča proti obloku zočím, kde pekné údy složilo: hlava jej mäkkej na ručke leži, od pŕs čarovných v z-boch beži šata biela. Sldk. 251. Kolik asi záhbů má řasnatá její sukně? Sych. *Záhybky = základky, pavláčky, zalemování dole okolo sukně.* Us. — **Z.** = *chybný zával na sukně*, jenž se stává při valchování, falsche Lage, falscher Faltenbruch, der Aal, die Walkribbe, Walkrippe. D. To sukno má záhby. Us — **Z** = *falc, zásek*, die Falz. Šand. II. 86.

Zahyba, y, f., **zabybáč**, e, **zahybák**, u, **zabybanec**, nce, m. = *pečivo z mouky pšeničné* u Slováků okolo Hradiště, ein Gewürzkuchen. Jg. Dle Šd. a Vck. = zahnutý (přeložený, zavinutý) koláč.

Zahýbací, *zahybací nůž = zahybák.* Us. Tč.

Zahybáč, vz Zahyba.

Zahýbadlo, *zahybadlo*, a, n., das Umschlageisen Šp.

Zahybák, vz Zahyba. — **Z** = *zahýbací nůž. zavírací nůž* (kudla), *křivák*, das Fallmesser. Kld. I. 37., Brt, Vck., Tč.

Zahybanec, vz Zahyba.

Zahýbatl; *zahnouti*, ul, ut, utí, *zahýbnouti, zahybovati = počíti hýbati*, ein wenig bewegen, rühren; *obrátiti, otočiti*, wenden, drehen: *zajeti*, einlenken; *ohnouti, nakřiviti*, krümmen, beugen, umbiegen. Jg. — **kam**: za rob ulice. Us. Pdl. — **si co jak.** Z. si kalhoty až po kostky (kotníky). Mor. Tč. — **čím.** Zabýbal tím někdo. Us. — **s čím**: s vozem někam z. (zajeti). — **co**: nůž, ocas, roucho, D., klobouk (obnouti). Us. — **odkud kam kde. Od** Caesareje zahýbl pán **k** jibu **na** samých mezech galilejských. Sš. Mr. 40. Zabnul okolo rohu. Us. Na cestě z. Us. Dcb.

Zábybek, vz Záhyb.

Záhybel, ble, f. = *množství, svět*, eine unbestimmte Menge o. Grösse. Na Slov. Plk. Pevne nedávno tu (medvěd) salašil. Ej, bola že to zábybel'? Syt. Táb 251. Na zlú z. padnul v jaseň mráz a kraviarovi zašiel za nehty. Dbš. Sl. pov. II. 79. Zašiel som na zlú z. Pořek. Mt. S. I. 99.

Záhyhka, y, f., die Biegung des Weges. Dcb. — **Z.**, tellina, mlž. Krok II. 128.

Záhyblenka, y, f. = *záhybka*, mlž. Šm.

Záhybnatý, gefaltet, Nz. lk.; faltenreich.

Zahybnouti, bl, utí = *zahynouti*, zu Grunde gehen. Právo jest, aby ten zahybl, kdo hubí. Č. exc. — **Z.**, vz Zahýbati.

Zábybový, gefaltet, Falten-. A v jich prosriedku diadém zlatý, stozáhybové s povlakom šaty. Sldk. 333.

Zahybntati se = udělati ,byby', zasmáti se blasitě. Na již Mor. Šd.

Zahýkati, *zahýknouti*, knul a kl, utl, anfangen zu gigagen. — **abs.** Osel zahýkal. Ros. Vitr kolem zahýká. Osv. VI. 297. — **se** = *zajikati se.* U Vysok. Lng.

Zahylásati na koho, aufschreien, aufheulen. U Spytinova. Tč.

Záhymenný = *záhumenní.* Hralali jsme na z-ně lúce. Slez. Šd.

Zábyn, u, m. = *zahynutí*, der Untergang. Smrť odo mňa pŕchne, ktorú hľadám, ako ode zatracencov. Zbr. Hry 253. Vznik a z. pozornjeme ve světě. Krok. Chránil je před z nem. Koll. Tam, kde víry chrám jest sbořen, vládne záhyn jistotný; Ani těm malým Páně by se nebylo událo záhynu věčného ujíti; Písmo nebylo příčinou záhynu jeho; Nebezpečí z-nu; Určeni byli k z nu. Sš. Bs. 17., Mt. 249., J. 266., Sk. 163., 285. (Hý.).

Zahýnitl, il, ěn, ění = *zatočiti provaz okolo kolu neb klády při spouštění piva do sklepa a jiných pracích.* Us. Č.

Zahynontl, *zahynovati, zahýňati = pojíti, umříti*, untergehen, zu Grunde gehen, umkommen, sterben. — **abs.** Ani jediný nezahynul. Kom. Šlechetnosť zahynuje. Us. Naděje zahynuje. Jel. Jeho sláva nezahyne. D. Kroj, obyčeje a zvyky zahyňají. Mor. Vck., Tč., Brt. Stará láska nezahyne, alte Liebe rostet nicht; Žízeň, že by (člověk) zahynul, Durst zum Vergehen. Dcb. Káde idem, tade trniem, vždy len myslím, že zahyniem; nebojím sa zahynutia, len sa bojím, že ma cbytia. Sl. spv. I. 8. Nebudu tam týdeň, ani hodinu, Pánbů ví nebeský kde já zahynu. Brt. P. 89. Svätí apoštolia! pre spasenia cenu, nedajte zahynúť slovanskému kmenu. Ppk. I. 213. A zahynu-li já, zahyneme oba, jenom nás položte do jedneho hroba. Sš. P. 220. Nedej mně, milá, nedej mně zahynúť; ty máš zástěrku, můžeš mě zavinút. Ib. 595. Ten rod všecben z nul. Dač. I. 64. Desky zemské musily by zabynúti nebo ujmu trpěti. Vš. Jir. 284. Ohně nelze upáliti, vody utopiti, větru zadusiti, pravdě zahynúti. Jošt z Rožmb, z 15. věku. Ó by se zatracenie báli, jazyk by sě zkrotil, pravda by držena byla a přísaha by zabynula. Hus I. 96. Ktož maličkých věcí netbá, pomalu zahyne; Nebudete-li sě břiecbóv káti, všichni zahynete. (Luk. 13.) Hus I. 264., II. 10. Chvale Boha nezahyneš, roubaje se neobživneš. Prov. Šd — **čím**: zlou smrtí, V., sněhem, zimou, žízní, hladem, D., mečem. Rozdělenim veliké věci zabýnají. Výkl na Mat. 14. stol. Z-nul by tů rozpačí. Št. Kn. š. 29. Tu se naučil Boha prosiť, by jemu nědal zabynúť hladem. Slez. Šd. Musim sc svou bolesti od tebe a smrtí zahynu. Němc. I. 89. No zabyň, studom věčným zahyň, podlá duše, čo o svobodu dobrý ľud moj mi pokúša. Chlpk. Sp. 11. Zahynieš a to biedne, ako pes, rukou šarhy zahynieš. P. Tóth. Trenč. M. 118. Nebojme sa, chlapci, veď sme rovni radom; len lenivý môže zahynúti hladom. Sl spv. III. 107. Mnozí občané mečem, mnozí morem z-li. Pam. Val. Meziř. 120. Dnes zlou smrťou ktos zahyne. Kyt. 1876. 23. Nouzí mnoho lidí z-lo; Mnoho raněných z-lo také zmrznutím na bojišti; Morem skoro všecbna pří-

tomná knížata z-la. Ddk. III. 151., IV. 29., 78. (Tč.). Mnoho lidí horkem z-lo; Někteří nemocní ohněm tam z-li. Pal. Děj. III. 3. 55. a 148. (Šd.). Dýmem a ohněm tisíc lidu z-lo jest. Krádežem to z-lo; Z. ohněm. BO. Stvořitel váš potřebně věci vám zpósobí a nahotú nedá vám z. Hus II. 352. — **kde:** ve vodě, v boji, V., v hříších, Kom., v bitvě v Uhrách. Ml. **Na** bojišti z., Čsk., na vojně, Us. Šd., **u** vyhnanství. Hdk. Moja mladosť len tak hynie, aj zahynie ako lístok v bukovine. Sl. ps. 162. Nekleň, milá, nekleň, už jsu proklnutý, snad mosím zahynúť **pod** ľudskýma ploty; Bodejes (bohdej jsi), kochanku, ve svěcě zahynul. Sš. P. 343., 363. Zahynu-li v tom lese, lítá zvěř mne roznese. Čes. mor. ps. 255. Když jsem nezahynul **mezi** Raknšany, na franconzských lukách, také nezahynu mé panence v rukách. Er. P. 112. Kolíne, nejeden synáček u tebe zahyne. Er. P. 465. Jenž z-nul mezi oltářem **s** chrámem. Sš. L. 117. Okolo 30 osob v ohni zahynulo. Dač I. 153 Ve kterýchž (hitvách) mnoho lidí z-lo. Pal. Děj. III. 3. 97. Kdo stojí v nebezpečenství, jistě v ňom zahyne. Na Slov. Tč. Bar v boji zahynieme, však v rodu žiť budeme. Na Slov. Tč. Koho pán Bůh chrání svým štítem, nezahyne v boji litém. Prov. Šd. — **kdy: při** obléhání města. Har. Při přechodu z-lo ovšem 200 bojovníků **ve** vlnách. Ddk. III. 233. Hospodine, spomoz nám, vet čas (= v tento čas, právě nyní) zahynem! Pass. 9. Verní kamaráti nenechali svojho dobrodinca v nešťastiu z. Dbš. Sl. pov. 32. — **od čeho:** od meče, Br., Kram. V bitvě od svých zahynul. Kuthen. Z. od zlosti. Us. Rapota r. 1099. od moru z-nul. Ddk. II. 370. Poznal, že by jedním udeřením musel od něho z. Tč. exc. Nerepecte, jako sú někteří reptali a z-li sú od zbitele, to věz od angela, jenž je zbil. Hus I. 228. Ot meče z. ER. Ale zákon zahyne od kněze a rada od starců. Br. Tato vazba **není tedy špatna**, za jakon ji někteří brusiči pokládají. — **proč:** pro vlasť. Kom. Hradišču, Hradišču, nech do ťa hrom bije, nejeden synáček pro tebe zahyne. Sš. P. 585. Skrze vieru živú nezahynúť na věky. Chč. 612. Všecka víra z-la jest skrze ta panovánie. Chč. (Mus. 1880. 539.). Druzí mají přielišnú vieru, pro niž musejí z. Št. Kn. š. 8. — **s kým.** Se všemi v bitvě z-nul. Us. Z. s mouchami (nic neučině). V. Staré časy z-ly a staré zvyky s nimi. Zátur. Pr. II. 36. Upřímnosť z-la s těmi lidmi starými. Er. P. 514. Potupiš svět, ač nechceš s ním z. Hus III. 145. Drusilla se synem z-la při zasutí měst... Sš. Sk. 270. Zahyň to s tebú. Arch. IV. 145. — **jak.** Náhle z. V., Pal. Děj. IV. 2. 127., mizerně. BR. II. 71. a. Zahyň zoufale. Shakesp. Tč. Její sláva zahyň u kořenů! Hdk. Tak aby jich pamiatka z-la na veky. Sl. let. IV. 179. Neb ktožkoli jie (viery) celé a neporušeně nechová, bez řeči zahyne věčně. Št. Kn. š. 14. Lebo ta naša láska na věky zahyne. Sš. P. 289. Z. **na** odporu hrdinském. Smb. Stř. II. 15. Lež ten, co trůní Bůh na výsosti a divy robí v přírode, nedaí z. svojim v úzkosti, vieďoi ľudstvo ku svobodě. Čjk. 34. Nezahyne na věky. Br. **Do** grunta z. Br. Všecko naše pokolenie bylo z-lo hřiechem v nevinnosti a v milosti. Hus II. 415. Ale dá jí (duši) **bez** posilnenie z. Št. Kn. š. 6. — **na čem.** Protož na všem z ll. Pass. mus. 330 — **komu.** Jemu oko z-lo. NB. Tč. 254. Z-ne útočiště pastýřům. Br. — **odkud.** Nechť zahynou **ze** země a nechť jich není pod nebem. Br. Každá duše, kteráž učiní z ohavností těchto cokolivěk, z-ne z prostředka lidu mého. Hus I. 193.

Zahynulosť, i, f., der Untergang. Jg.

Zahynulý = *který zahynul*, zu Grunde gegangen. To zrnce dřéve zahynulé vzrostlo jest. Št. Kn. š. 28., Kom. Staří Řekové již dávno jsou z-lí, avšak díla jejich umělecká a krásná žijí ještě mezi námi. Hš. Z-lé věci. BR. II. 271. b. — **čím.** Desátý peniez ztracený jest člověk hřiechem z lý. Hus II. 266. Vz Zahynouti.

Zahynutelný, vergänglich. Skleaný a z. klenot. Kon.

Zahynutí, n., der Untergang. Na z. přijíti, přivésti. V. Z člověka, města, domu, věci. Us. Zprostiti z. někoho. V. K z. přijíti. Živ. Kat. Z někomu přinésti. Byl. Mrzké z. Jel. Také přinesena zpráva o z. mnoho panovníkoví milých mužů. Ddk. III. 234. Oheň ten by zajisté žral až do z. a všecku úrodu by vykořenil. BO. Žádný z nich kromě Jidáše nepřišel na z. BR. II. 594. a. Bázni z. a súdného dne bojí sě, ktož sě bojí Boha. Hus I. 117.

Zach, a, m. = *veliký žrout*, grosser Fresser. Us. u Hoře. Některý pan mistr byl tak veliký z., že hned z rána potřeboval za půl zlatky potravy. Proch. — **Z.**, osob. jm. Z. Jan, čes. hudebník, † 1773. — Z. Ant., svob. pán, general rakous., vojen. spisov., † 1826. — Z. Frant., svob. pán, mathem. a astronom, † 1832. — Z. Frant., general srbský ve výsl. Vz S. N. — **Z.** = Zachariáš.

Zacha, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zacháznní, n. = *zacházení*. Na Slov. Nitra VI. 322.

Zachamraditi, il, ěn, ění, vertuschen. — **co kde.** Tak to z. chtěli před králem. Čr.

Zachapovati, *zachapnouti*, zastr. = *chytiti*, ergreifen, haschen. — **koho.** Hus.

Zachar, a, m., osob. jm. Šd.

Zachař, e, m., osob. jm. Arch. I. 255. — Z. z Potišt, čes. rodina vládycká. Vz S. N. — **Z.** = Zachariáš Gl. 377., BO. — **Z.**, jm. mlýna u Tábora. PL.

Zachariáš, e, m., Zacharias. Vz S. N., Tk. III. 248., V. 87., Blk. Kfsk. 988., 1045. Vz Zacharyáš.

Zachařík, a, m., osob. jm. Arch. I. 170., 249.

Zacharka, y, m., osob. jm. Phld. III. 3. 294.

Zacharyáš, e, m., osob. jm. Zacharias. Okolo Z-še a Reginy ubírají se vlaštovky do ciziny. Kld.

Zacházeuí, n. = *nakládání s čím*, die Behandlung, die Manipulation. Nz., Sp. Ďakujúc vám za vaše vľúdno s námi zacházania. Zátur. Vinš. I. 39. Laskavým zacházáním s nimi docílil neslýchanou váhu. Nitra VI. 322.

Zacházeti, vz Zajíti, 1.
Zacházka, y, f = *zacházení*, der Umweg. Z-ku učiniti. Us. Bočné z-ky (okliky), seitliche Umwege. Us. Dch. Mladík a psík nedělá si mnoho ze zacházky. Pk., Hkš. — Z. = *obcování s kým*, der Umgang. Plk.
Zachrabělý = *tlustý*, zvl. o ženských, dick, fett. U Jižné. Vrů.
Zachel, vz Zachtíti.
Zachechtati, chechtám a chechci; *zachochtati*; *zachechtati se*, *zachechtávati se* = *počíti chechtem se smáti*, laut zu lachen, zu kichern anfangen — **abs.** Někdo tu zachechtal. Kdo se tu zachechtal? Us. Čertík se uškiebil a zachechtal. Kld. II. 63. — **se na koho.** — **se nad čím** Tč. — **jak.** Ďábelsky se zachechtal. Us. Šd.
Zachej, e, m., osob. jm. Šd.
Zachl us, a, m Z. Jakub, v 16. stol. Jir. H. 1. II. 345.
Zachladiti, il. zen, ení (na Slov. -děn, ění), *zachlazovati* = *zastuditi*, kühl machen, abkühlen. — **se.** Us. — **si co**: žaludek. hlavu. — **se čím**: koupáním ve studené vodě.
Zachladlý = *zachlazený*, verkühlt. Má z-dlou hlavu Us. Šd.
Zachladnouti, dnul a dl, utí = *zachladiti se*, sich erkälten, verkühlen. Puch. Byla venku a trochu z-dla. Us. Šd. — **kdy čím.** Za zimnej noci tvár mrazom z-dla. Lipa III. 364. — **kde v** lese, **na** louce.
Zachlachtati se, *zachlachotati se*, vz Chlachtati se. Mor. Šd.
Zachlachnuiti se, il, ění, hell auflachen. — **nad čím.** Na Ostrav. Tč.
Zachlastati = *chlastem zapomenouti*, trinkend vergessen. — **co**: zlosť. Us. Vk.
Zachlastiti, il, štěn, ění = *znesvětiti*, *poskvrniti*, zastr.
Zachlazenina, y, f., die Verkühlung. Us. Šd
Zachlebiti se, il, en, ení = *zalichotiti se*, sich einschmeicheln. — **komu.** Aby se mu z-bil, všímal si pilně své služby. Jrsk. ve Světz. 1881. 98.
Zachlemtati, verschlappern; zu schlappern anfangen. Ros.
Zachleva, y, f., ergastula. Veleš.
Zachlipiti, il, en, ení; *zachlipovati* = *zaklopiti*, *zastíniti*, verdecken, verhängen. — **si co.** Coš pak sobě tak oči zachlipil? Ros. — **se** = *zaklopiti se.* — **se čím**: kloboukem. Ros.
Zachlipnouti, pnul a pl, ut, utí; *zachlipati* = *počíti chlipati*, zu schlabbern anfangen. — **si čeho**: jestli nemocný mléka si zachlipne. Tab. lid. — **si jak odkud.** Nuž len tak dák bokom si z nej trochu zachlipol. Dbš Sl. pov. I. 402.
Zachlipovati, vz Zachlipiti.
Zachlopati = *saklepati*. Mor. Tč — Z. = *zamazati*, *zatarasiti*, zu-, vermachen. — **co**: díru, otvor. Na mor. Val. Vck. — Z. — *potřísniti*, *pošpiniti*, *sablatiti*, beschmutzen. — **co čím**: kabát blátem. Šb. Vck.
Zachlopený; -*en*, *a*, *o*, zugemacht, verschlossen, zugedeckt. Chcú oknom pozrieť dnu, ale okno z-né (okenicemi). Klčk. V. 148. Vz Zachlopiti.
Zachlopiti, il, en,ení, *zachlopovati*, zu schlagen, schliessen. Mor. Šd. — **co**: kozu Mt. S. I. 71. — **co za kým.** Dvere za ňou z-la a zámik zatisla. Dbš Sl. pov. II. 41. On vrtký vyskočí a z-pi dvere za sebou Dbš. Sl. pov. I. 544.
Zachlostati, vz Zachlostnouti.
Zachlostiti, il, en, ení = *chlostem zabiti*, Jemanden halb todt schlagen. Plk.
Zachlostnouti, stnul a stl, ut, utí *zachlostati* = *začíti chlostati*, einen Schmiss versetzen. Schmisse zu geben anfangen. — **co kde.** V nej (zemi) prvé z-li sliasti (jsme). Sldk. 344. L.
Záchlum, u, m. = *záchlumí* Šd
1. **Záchlumí**, n. = *krajina za chlumem*, die Gegend hinter dem Hügel. Tč.
2. **Záchlumí**, n, č. *Záchlumo*, a, n., něm., Eisenhüttel, ves u Stříbra. Vz S. N — Z., něm. Zachlum, ves u Žamberka. Pl. Vz Tk. III. 104, Sdl. H. 83., 84., Arch V. 550
Zachlumpaný; -*án*, *a*, *o* = *uchlumpaný*, *zašpiněný*, beschmutzt. Mám leknice z-né. Slez. Šd.
Zachlumsko, a, n. = *krajina za chlumem* Sl let. I. 97.
Zachlumský. Z Srbové. Sl let. V. II.
Zachlupacenosť, i, f., die Behaartheit. Ros.
Zachlupacený = *chlupy zarostlý*, behaart. Ros.
Zachlupatěti, ěl, ění = *chlupy obrosti*, haarig werden; 2) *zbohatnouti*, reich werden. Us.
Zachlupatiti, il, cen, ení, mit Haaren bedecken, verhären. Ros.
Zachlustati = *zakypati*, *zamazati* — **co čím**: šaty blátem, díru maltou, stěnu vápnem, überwerfen. Na Ostrav. Tč. U Brusp. Mtl.
Zachmáriť sä = *zachmouřiti se*. Zachmári sä Napadne sňahu. Hdž. Čít. 142.
Zachmatati, *zachmatnouti*, tnul a tl, ut, utí, ergreifen. — **co kam.** Hneď do oboch zachmatne kameň ruk a nad seba zdvíha Hol. 30. — **co čím.** Bok si opáše mečom, na ľavú potom hádže zoráci štít ruku a pravicou zrutně zachmatne dubisko Hol 113.
Zachmeliti, il, en, ení = *ochmeliti*, mit Hopfen anmachen. — **co**: pivo. — **Z** = *zapíti chmelným pivem*, versaufen. — **co**: svůj rozum. Jg.
Zachmouřiti, vz Zachmúřiti.
Zachmuliti se, il, en, ení = *zamračiti se*. A starý Dlugoš sa z-lil. Klčk. VI. 26.
Zachmurati = *zachmuřiti*. Na Ostrav. Tč.
Zachmúření, n, die Trübung, Unwölkung. Dch.
Zachmúřený; -*en*, *a*, *o*, düsterumwölkt, getrübt, betrübt. Dch. Z. tvář. Šbr., čelo, obličej, Vlč., den, nebe, jedle Osv VII. 597., V. 638. Po z-né obloze křižovaly se blesky. Bes. ml. Tč. Čože je tebe, že si taký zachmúrený, keď druhí rozveseľujú sa? Dbš. Sl pov. VI. 46.
Zachmúřiti, *zachmouřiti*, il, en, ení; *zachmuřovati*, *zachmouřívati* = *chmurami zakrýti*, *pošmouřiti*, mit Wolken beziehen, verfinstern, bedecken. — **co.** Oblaky nebe,

slunce z-ly. Us. Tč. Z. čelo. Kos. v Km. 1884. — se, sich verfinstern, trüb, finster, düster werden. Otcova tvář se z-la. Kos. Nebe se z-lo. Us. Tč. — se jak: hněvně. Kká. K sl. j. 177. — se kde. Z-lo se na západě, bude pršeť. Us. Tč. Z-lo se na nebi. Us. Tč. Mnozí se v mysli zachmuřovali. Jrsk.

Záchod, u, **záchodek**, dku, **záchodeček**, čku, m. = *zajíti za něco*, der Gang hinter etwas. Z. slunce za horu (západ), der Untergang der Sonne. V. Laskáchom sě, milovachom, slunce na záchodě. Rkk. 63. Vlasti, slunce na z-dě (na západní straně). Rkk. 45. Už je z. slunce Us. Slunce stalo na záchodě. Nár. ps. Bdl. — **Z.** = *zajití, zacházka*, der Umweg. Bern. — **Z.** = *tajný pokoj, sráč, sroň*, der Abort, die Latrine, Retraite, das Privet, sterquilinium. BO., BR. II. 158. a., Jg. Z. prkenný, z prken, Er., kamenný, v domě, na dvoře. Anglický z., Water-closet, splachovací, Water-closet, Dch., zemový, Erd-eloset, se zátvorem vodovým, Water-closet. Nz. lk. Mám psáno v starém z-dě. Výh. II. 37. V z. puštěno bude. ZN. Zlato jich v z-dě bude. BO. Záchodek, die Anstandshude, das Pissoir. Dch. Podlé pronikavého zápachu z-du, kanálu a p. lze na blízkou změnu počasí souditi. Us. Tč. Z. kdoby chtěl dělati, vz Kol. Jir. K. XXXVIII. Na z. jíti. D. Chřipěmi jako záchodem vozher vytéká. Kom. Z. vykliditi, vyčistiti. Do z-du rozpuštěnou zelenou skalici, kyselinu karbolovou atd. vyliti, aby nezapáchal. Us. Na z. se posaditi, na z-dě seděti. O řím. a řec. z-dech vz Vlšk. 81., 85., 90. — **Z.**, jm. místní. Tf. Odp. 287. Z. v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 1221., 1227. **Z.**, jm. lesa u Podhradí na Mor. Sk.

Záchodek, vz Záchod.

Zachoditi, vz Zajíti, 1.

Záchodkový = *záchodový*. Mj.

Záchodní = *od záchodu, západní*, West-, westlich. — Z., Abtritts-. Z. stolice noční, der Leibstuhl. Na z. stolici se posaditi. Háj. Z. roura. Vz Záchodový.

Záchodník, a, m. = *kdo lstivě koho obchází, záchod činí*, listiger Nachsteller. Toť jsú tvoji zákonníci, zlým záchodem z-ci, briešným během závodníci. 1448.

Záchodový = *záchodní*, Abtritts-. Z. roura, kanál, Zpr. arch. VII. 54., plyn, Latrinengas, Nz. lk., nálevka, der Abtrittstrichter. Us. Pdl. Z. trouba, odpadky. Šand. II. 63., 70. Vz Záchodní.

Záchodský, ého, m. Z. Petr. Jir. H. I. II. 345.

Zachocholatiti, il, cen, ení = *chocholatým učiniti*, kogelig machen; *chocholacením zandati*. Ros.

Zachochtati, vz Zachechtati.

Zachojati = *zaváti*, zatřásti, verwehen, aufschütteln. — **čím.** U Rožnova. Sš. P 383.

Zachomrstati se = *zamotati se, zavrávorati*. Jil.

Zachopiti, il, en, ení; *zachopovati* = *zachytiti*, fassen, ergreifen. Bern. — **koho.** Koho to jednou zachopí. Št. Jakož peklo, kteréž jednou přijme, ale vždy drží, tak pravé milování Kristovo, kohož jednú zachopí právě, nikdy potom nepustí. Hus III. 97. — **co čím:** kůži jehlou a nití z. Lk. — **se jak.** V tom z-pi se na cval; Zver do skryš uteká, a pí sa vtactvo na úlet. Hol. 56., 149. (Šd.) — **čeho.** I pletené ostrým tehdáž mečom utne ohlávky a krásných z-pí žrebcov. Hol. 137.

Zachoř, e, f., ves zaniklá. Vz Tk. I. 379.

Zachoralý, krankhaft. Šm.

Zachořeti = *ochuravěti*, krank werden. Na mor. Val. Vck.

Zachotín, a, m., ves u Pelhřimova. PL., Tk. III. 36., 45., Blk. Kfsk. 485.

Záchov, u, m. = *zachování*, das Aufbewahren, Erhalten, die Erhaltung. L. Zrůst a z. Ssav.

Zachovací = *k zachování sloužící*, Erhaltungs-. Z list, der Geleits-, Passbrief. V. Z. prášek, das Konservirungspulver. Z. loď = ochranná, záchranná, toto snad lepší. — **Z.** *list* = *vysvědčení dobrého chování, list o chování se, list zachování se*, das Leumundzeugniss, Sittenzeugniss, die Konduiteliste, das Wohlverhaltungszeugniss. Faukn., Ros. A ten pán, u kohož jest sloužil, dal by list z. témuž služebníku, vyznávaje, že jest jemu věrně sloužil. Arch. V. 233. Pro tu příčinu, kteráž se zde vypisuje, nemohú slušně Ondrovi list z. dáti; Nynie Ondra žádá od staroměstských listu z-cieho; A ten list z. račte zase poslati. NB Tč. 126., 234. (Tč). — **Z.** *list* = rodní list. Ros.

Zachovač, e, m. = *kdo zachovává*, der Erhalter. Hus. — **Z.** *něčeho* = *plnitel*, der Beobachter, Erfüller. Ms. výkl. píšťal. k. 3. Neb přikrývá množstvie hřiechóv a potom všem z-čóm svým připravuje věčný život. Hus III. 41.

Zachovadlo, a, n. das Reservoir; der Sumpf (v dolech). Vys.

Zachoval, a, m., osob. jm. Tk. V. 97., 98., Šd.

Zachovalost, i, f. = *zachování, udržení*, die Aufrechthaltung. Šp. — **Z.** = *čistota, pořádek*, die Reinlichkeit, Ordnung. Má všecko v z-sti. Us. u Hostačova. Brnt. — **Z.** = *bezúhonnost*, die Wohlgesittetheit, Unbescholtenheit, Wohlverhaltung, Untadelhaftigkeit. Pro jeho dobrou z. to učiním. Ros. Z k lidu. Troj. Z. na ctí. J. tr. Ctná z., ehrliche Aufführung. NB. Tč. 288. K jejichžto prosbě pro věrnosť a z. jich nakloněni jsme. List z r. 1533. Tč. — **Z.** = list dobrého chování. Vz Zachovací. D.

Zachovalý = *který se zachoval*, wohlverhalten, unbescholten, gesittet. Z. žena, Háj., muž. Br. Veď svědky usedlé lidi zachovalé před křiž. O. z D. Svědek hodný, z-lý. Vl. zř. 85. Z. člověk. Dch. Muži z-lí a věrohodní. Pal. Děj. IV. 2. 125. Z lá panna. Us. Šd. Drahý klenot jest z-lá česť. Us. Šd. — **jak.** Zle z-lý, V., dohře z. Us. Člověka řádného a dobře z-ho. List hrad. z r. 1441. Tč. Dobře z-lí rodiče mají péči a starosť o své dítky. Us. Brt. Odběhli a zle z-lí sirotci. List z r. 1595. Šd. Ohžalovaný jest člověk poctivě z lý. NB. Tč. 115. Oba jsú lidé ctně z-lí. NB. Tč. 235. Člověka řádného a dohře z-ho. List z r. 1447. Syn dohře

i šlechetně z-lých lidí. List z r. 1515. Mus. 1880. 490. Má býti *všemi obyčeji* člověk z-lý. Vš. 81. — **kde.** Dobrá jeho a ctná i z-lá mezi lidmi pověsť. List z r. 1515. Mus. 1880. 490. Člověk poctivě v řemesle z-lý. NB. Tč. 277. — **čemu.** A ten úřad aby dobrému cti z-mu pánu nebo rytířskému člověku ráčil dáti. Zř. F. I. A 31. — **na čem:** na cti, Pr. měst., J. tr., Er., Václ. XXVIII., Zř. F. I. A. X. 2., Vš. 3., Arch. V. 12., Pal Děj. V. 1. 263., na poctivosti. V., Apol Dobře z-lým býti na poctivosti. Bart. I. 25. — **v čem.** Řečník má býti muž dobrý a ve své cti z-lý. Kol. 19. Z. v poctivosti, V., v čistotě. Jel.

Zachovanec, nce, m. = *schovanec*, alumnus, das Pflegekind. Mm.

Zachování, n., *zachovávání*, die Erhaltung, Konservation, Konservirung, Instandhaltung, Bewahrung, Unterhaltung. Nápomocné k z. zdraví. V. Z. sebe samého; Z. beze škody; Z. koho do smrti. Sirotkům pro z. dědictví poručníci se dávají; Z. svornosti. Kom. Z. něčeho v tejnosti. Z. přikazu, zákona. Z. silnic, budov atd. v dobrém stavu, die Instandhaltung der Strassen usw. J. tr. Z. zvířecích koží, die Konservirung der Thierhäute, piva, die Biererhaltung, strojů, die Maschineninstandhaltung, šťávy, die Konservirung des Pressaftes. Šp. Z. řádu, pořádku, slušnosti, Us., síly, Mj., představ, Dk. P. 49., z. památek historických a uměleckých, Mus. 1880. 371., z. individua, druhu, Stč. Zmp. 804.; princip z. energie, zákon z. hmoty, SP. II. 81., 84., ZČ. I. 5., 6., z. roviny otáčení, síly, práce, ZČ. I. 178., 254; z. míru. Sb. Děj. S. II 22. Z dobré lásky i věčného pokoje. List z r. 1532. Mus. 1880. 560. Ti žárlivým okem bděli nad z-ním zákona Břetislavova. Ddk. III. 209. Z. někoho při něčem. Slov. les. Ale nepochybujeme, že k tomu pro z. dobrého sousedství přijíti nedopostíte. Sl. let. I. 70. Okazuje svědomiem z. svej cti; Tehdy v tejto míře jim to svědomie k z. a obdrženie jich pře nemuož přijíti. NB. Tč. 50, 151. Z. přikázání jest oběť Bohu najvzácnějšie; Z těchto věcí znáš, kterak jsme zavázáni k z. neděle nebo svátko; To božie milovánie a plné z. té služby božie záleží na z. božieho přikázánie; Proto meč kníže neb pán nosí, aby mocně pro chválu boží řádem n.stil nad zlými a pudil je k božiemu zákonu z. Hus I. 52., 113, 296., II. 257. (Tč.). — **Z.,** die Verhaltung. Z.-se ve službě. Čsk. Z. se dle něčeho, die Darnachachtung. J. tr. Nemilostivě, ano poněkud i nešetrné se z. císaře Rudolfa II.; Takovýmto z-ním stalo se, že . . . Mus. 1880. 228., 238. Pro nepředložité jeho se z. Sš. II. 5. — **Z.** = *zachovalosť*, die Haltung, Konduite, gute Sitten, Unbescholtenheit Jest člověk dobrého z., Ros., zlého z. Háj. List z. svého vzíti. Us. Dobré z. za bohatství platí. Č. Neviš-li urození a z. svého, rozhněvej souseda nejbližšího, poviť povahu života tvého. D. Z. rodičů jeho ctné i šlechetné. List z r. 1515. Nepoctivé z. Sl. let. I. 305. Počestné, dobré z. Mus. 1880. 445. Nejprvé aby rodičů z. ukázal. Sedl. Rychn. 40. Kdokoli chce v sousedství přijat býti, okaž prve list rodu a z. svého. Pal. Děj. V. I. 126. Jestliže Juřík obžalovaný jest prvé poctivého z. na své cti, tehdá má k svému právu připuštěn býti; Žádaje od nás listu z. rodičů jeho otce a mateře. NB. Tč. 72., 288.

Zachovanosť, i, f = *zachování*, *nachování*, *uspořené*, die Ersparung, Erübrigung.

Zachovaný; *-án*, *a*, *o*, erhalten, konservirt, in Stand gehalten Z. stavení, kniha, zvyk, obyčej, atd Ten ještě nic neztratil, jenž Boha z-ho má. Exc. — **jak. Podlé** obyčeje království českého **od** starodávna z-ného. Arch IV. 489 *Písemné* z-ná usnesení sněmovní. Osv. I. 70. Pakliby *dobře* z-ný nebyl. NB. Tč. 43. Panošemi dobrými a dobře z-nými a osedlými. Půh. I. 381. Duchovnie poslušenstvie plné **vedlé** zákona božieho z-né. Hus. I. 92. — **kde.** Predešlosti vel'kej dedič malý z-ný v Tatrách. Hdž. Rkp. — **čemu.** Jakož oni praví, že by nebyl své cti z-ný, my vždy pravíme, že jest. NB. Tč. 92. — **v čem:** v tajnosti (tajný). V. Z. ve zdraví. Dch. — **k čemu:** ke každodenní potřebě. V. — Vz ostatně Zachovati.

Zachovatel, *zachovavatel*, e, m., der Erhalter, Bewahrer, Verwahrer, Versorger. Z. = spasitel, obránce, Retter. V. Z. života, Č., šatů, D., církve. Br. Litera jest *paměti* zachovavatel. Lom. Tvůrce a z. všeho světa. Dch. Věřiti o Bohu dále jest věřiti, že jest stvořitel, vykupitel a z. všeho světa. Hus III. 291.

Zachovatelka, y, f. = zachovatelkyně.

Zachovatelkyně, ě, f., die Erhalterin, Bewahrerin, Verwahrerin.

Zachovatelný, was sich erhalten lässt, erhaltbar. Us. Tč., Ctib. H. 129.

Zachovatelsky působiti, erhaltend wirken. Dch.

Zachovatelství, n., der Konservatismus.

Zachovati, *zachovávati* = *chrániti*, *zbaviti zlého*, bewahren. behüten, erhalten; *udržeti bez škody*, *v dobrém stavu*, erhalten, im guten Stande unterhalten, aufrecht erhalten; *nevypustiti*, *nevydati*, er-, behalten, nicht herauslassen o. weglassen, nicht weggeben, behalten; *uhospodařiti*, verwahren, ersparen, erübrigen, aufsparen, aufbewahren; *vyminiti*, *zůstaviti*, vor-, aufbehalten; *držeti*, *plniti*, *šetřiti*, *ostříhati*, *podlé něčeho živu býti*, halten, beobachten, befolgen, erfüllen; o *něco nepřijíti*, *neztratiti*, be-, erhalten, nicht drum kommen; **se** = *chovati se*, *sobě počínati*, *míti se*, *činiti dobře n. zle*, sich verhalten, betragen, benehmen, aufführen, sich bezeugen; *po vůli někomu býti*, *vhod činiti*, *zalíbiti se*, Jem. es recht thun, zu gefallen suchen, willfahren, zu gefallen thun; *skrýti se*, sich verbergen; *zachrániti se*, sich erhalten, sich retten; **si co** = *pamatovati si*, sich merken (na Slov.) Jg. — **abs, se.** Zachovejž pán Bůh! Us. Nezachovati se, jak náleží. V. Poučiti někoho, jak se má zachovati D. Zde se tak zachovávají (tak to činí). Ros. A požehnav sa krížom smilovánia: Bože, má réci, zachovaj. Sldk. Mart. 2. Každá dobrá prosba má býti aneb proto, aby dobré bylo zachováno aneb dáno a zlé aby bylo odvedeno. Hus. I. 319. Zač kdo slíbil, z. povinen jest. Kom. — **co, koho:** poslušnost, mírnosť

česť, kázeň, panenství, mlčelivosť, mlčení a tajnosť něčeho, řád, úmysl nepohnutelný. V. Bůh ho podivně zachoval. Flav. Z zdraví, Berg., přikázání boží, D., přísahu, Kom., obyčej, Ros., mravy, Berg., svou nevinnosť, Sych., někoho živého. Flav., slovo boží, zákon. Ros. Z podálí, die Distanz beim Marschiren beobachten. Čak. Jestli mě Bůh zachová, wenn mich Gott am Leben lässt; z. samosprávu, die Selbstverwaltung wahrnehmen, z. smlouvu. Dch. Z. nařízení a předpisy. Us. Stav panenský z. Brt. P. 122. Měla's ty, má milá, na přísahu nedať, měla's ty, má milá, poctivosť zachovať. Sš P. 377. Když po smrti muže svého po roce dítě má, zjevně jest, že svého stavu počestného nezachovala. O. z D. Zachovej Vás pán Bůh. D., Ros. Pracoval jsem, až jsem jazykem po zemi plazil a předce ničeho nemohl jsem z. Us. Šd. Tak svá hrdla z-li. Sl. let. I. 284. Z. svou samostatnosť. Us. Ustanovené posty zachovávati. Mž. 17. Petr sám starozákonně řády zachovává. Sš. II. 25. Aby člověk, pokudž by jen možné bylo, se všemi pokoj z. hleděl; Ti větší před Bohem česť mají, kteříž dobré svědomí z-vají. BR. II. 641. Zachovávej, synu mój, přikázánie otce svého a neopúštěj zákona matky své; Pannu čistú zachovaj, Kriste milý; Ktož zachovává přikázánie, neokusí nic zlého; Miluje-li mě kto, řeči mé zachovává Hus I. 53., 203., 296., II. 3. (Tč.). Já také raději to z-vám, cožbych byl protrávil. Arch. III. 19. Přátelství zachovávej. Us. Kmp. Tak chtěl z. jednotu říše. Ddk. II. 177. Zachovávať přikázání, to tě od zlého zachrání. Na Mor. Tč. My bledice ku prvotní církvi nacházíme, že zachovávala čtyry články naše. Pal. Děj. III. 3. 74. Nemohl nic z. (ušetřiti). Us. Zachová jako žid víru. Prov. Kdo slíbl, to zachovati musí. Kom. Z. přátelství. D. — **co, koho, se při čem.** Někoho při životu, Ler., Háj., při výsadách z. Ms. 1567. Rovnosť při právě zachovati. Skl. II. 252. Čten byl zápis a po přečtení žádal při něm zachován býti. Žer. Je při tom milostivě z. máme a chceme. Nar. o h. a k. Aby při řádích, privilegiích a statutach svých neporušitelně zachováni byli. Ib. Jak se z. při volbě. RZ 1850. č. 1. 5. 11. Aby chudý i bohatý při svém řádě z-ván byl. Tov. 6. Aby ho při obdarování našem z-li. Zř. F. I. A. 2., B. 8. Kterak panský stav při úřadech zemských a při soudech zachován býti má; Kterak se při nich každý z. má. Vl. zř. Úvod. Že při řádu a právu zachován a zůstaven bude. 1538. Mus 1883. 142. Jakž ale zachoval se papež při této věci? Ddk. II. 312. Z. se při jazyku svých otců. Šb. Děj. S. II. 70. Aby nás při tom vedlé týchž zápisů z. ráčil. Pal. Děj. III. 3. 276. Někoho při cti a hrdle z. Mus. 1880. 37. I učinili králi přísahu, a král slíbil jich při jich právích a obyčejiech z. a s nimi býti s hrdlem i s statkem až do smrti. Let. 110. Nevěděl toho, že jinej process při takových věcech se zachovává; Pán Bůh rač vás posilniti a při dobrém, dokonalém zdraví za mnohá léta z. Žer. 314., 338. Aby měšťan hradištských od milostí tuto psaných žádným obyčejem netiskli, ale při nich je z-li. List. z r. 1469. Tč. Z. někoho při starém obyčeji, Arch. I 57., při právích a svobodách. Ib. I. 81., II. 189. Při nálezu za právo se zachovává, že … Vš. 62. Něco při sobě z. V. Z. se při dobrém zdraví. Kom. Z. někoho při užívání práva. J. tr. Při zvyklostech jeho někoho z. Zř. F. I. B. 17. — **koho, co se od čeho:** od zahynutí, od zlého, od škody, V., od neštěstí, Jel., od smrti. Ros. Kosatec zachovává šaty od molů. Byl. — Vrat., Jel. Aby veškeren lid horský šťastným jich vedeu jsa spravováním zachován byl od škodlivých věcí. CJB. 287. Ať Bůh vás zachová ode všech zlých příhod. Us. Tč. A pán Bóh z-vá od škody. Zátur. Spaste se a zachovejte od toho pokolení převratného. Sš. Sk 28. Od zsmraděnl maso zachovávají. Ler. Z-vej nás od příhod zlých. 1642. On rač tě od nemoci, mdloby a neupřímnosti z. Žer. Od bolesti a od smrti konečně nemóž jeho z.; Od hřiecha se z.; Od světských pečování se z.; Sůl pokrm od hnisu a od červóv zachovává a chutua činí; Od svatokupectvie se z.; Aby od marnosti se z-vali; Zachovává je od zlosti; Jenž jest nás od věčných muk z-val. Hus I. 58., 114., 183., 414, II. 78., III. 106., 127. (Tč.). Koráb Noe od potopy všecky věci z-val. Chč: 612. — **koho před čím:** před neřády, Kom. L. 20., před škodou. Ojíř. Před očima, což mluvím, zachovej. Pal. Děj. IV. 2. 262. Chraň se příležitosti a tak se před hříchem zachováš. Us. Aby je ve své obraně jměli, drželi a neporušitedlné před každým zachovali, kdožby jim v tom které překážky činiti chtěl. List. hrad. z r. 1522. Tč. — **co, se k čemu.** Z. k soudcům poctivosť, Háj., lásku k cizím. Flav. Z. se nějak k někomu. Sych. Jak pak se on k vám zachoval? Sych. Z. k někomu neutralnosť. Lpř. J. Z. něco k potřebě. V. K těm aby se z-lo podlé zřízení zemského prvního. Václ. VII., XXXVII. A podlé těch všech smluv k sobě se mají zachovati; Tehdy tolikéž bude se moci týmž způsobem k dědicům atd. z. Zř. F. I. B. XVIII. E. XI. Z. koho k velikým činům. Hrts. Z. se k někomu laskavě a přátelsky. Us. Kozma pražský z-val nám k r. 1004. zevrubný popis života jejicu. Ddk. II. 89. Bůh tě zachovej k dobré hodině. Ms. Or. 115. Vyjímajíc jediné vás národ uherský, k němužto vždy chceme z. úplný mír a přátelství dokonalé; Z-váme se k němu jako k jiným. Pal. Děj. III. 3. 53., III. 3. 94. Kterak se pro tu věc k nim z. jmáme podlé práva. NB. Tč. 113., 127. Zpraveni jsme, kterak k mincmistru našemu poslušně se zachováváš. Dač. I. 128. Ku věcem krásným netečně se z. KB VI. Tak slíbili se z rytířstvo k pánům. Zř. mor. 1604. Zachová-li pán Bůh (mne) k životu. List. z r. 1536. Č. Muž tento nechvalně se k národu našemu zachoval. Mus. 1880. 478. Ale již musím konec učiniti a to z. k jinému čtení, neb jsem již prodlil; Které k budúciemu času zachoval jest Buoh svatým svým; To víno najlepšie jest zachováno ku přežívání rtóm a zuhóm choťovým. Hus II. 165., III. 75., 89. — **co komu:** víru, Jel.; něco sobě z. (vymíniti), poslušnosť, V., si peníze, Ros., Bk., sobě někoho, L., si co (pamatovati si).

Plk. Rychlosť koňův životy jim zachovala. Háj. Z. manželi věrnosť; Zemřelým zachovejme vřelou upomínku; Z. někomu oddanosť. Us. Z. si místo, službu; Z. někomu život; Ani chlípěte dětem nezachoval. Vz Klipě. Us. u Petrovic. Dch. Brzy si několik zlatých zachoval. Němc. I. 110. Dětmar ovšem ostýchá se z. potomstvu paměť vyminek míru toho; Kozma nám tuto zprávu zachoval; Vratislav zřekl se posléze naděje z. synům svým Olomúc. Ddk. II. 87, 256., 331. Chudobná děvečka nic inšího nemá, jenom tu poctivosť, co si ju zachová; Co ti (otec) nashromáždil a pracně nastaral, hleď si to zachovať, až bys se zestaral. Sš. P. 252, 534. (Tč.). Ale čo ti poviem, tože si zachovaj (pamatuj) a tak urob; Di'ho chodili sem i tam, čiby nenašli daký zpôsob, akby si z-li život; Počuj, čo ja tebe poviem. Ale si zachovaj každé slovo, lebo ak nie, zle bude s tebou aj s nami. Dbš. Sl. pov. I. 147., 412., IV. 23. (Šd.). Což užitečného (zkušenosti) nabyli, sami sobě z-li a zatajili (v sobě skryli). Putov. sv. I. Máti svej dceři ten statek z-la. NB. Tč. 265. Císař poručil všechněm pokoj z. Dač. I. 228. Všecky věci, kteréž na otce svatého slušejí, zachováváme jeho svátosti. Pal. Děj. IV. 2. 271. Aby po nie těch sto kop gr. dány byly a ostatek toho zbožie tomu sirotku bylo zachováno. Arch IV. 347. Toho mi jest 15 hř. zachoval; Tu jsú byli druzie panciři mezi nimi, ježto je sobě zachoval po 60 hř. gr.; Nic sobě práva ani panstvie na tom zachovávajíce. Půh. II. 298., 379., 619. (Tč.). Tu (berni královskú) nam a našim budúcím zachováváme a pozůstavujem a klášteru našemu. List hrad. z r. 1467. Tč. Co platno bude pánu, že mní, by ty jemu mnoho zbožie přispořil a zachoval? Hus III. 248. — **si.** Vz Z. si co. Vzala jeden prútik, který na stoliku bol a dobře si zachovala (zapamatovala), ako ten prútik ležal; Len si dobre zachovaj, v ktorú stranu máme isť. Dbš. Sl. pov. I. 39., 206. — **koho čeho** (= *ochrániti*). Toho rač nas z. Br. Zachovej nás srdce nevděčného. Kom. Naši skřítkové byli ochranní bohové domácnosti a rodiny vůbec a hleděli vždy celou rodinu z. zlého. Cimrh. Myth. 226. Chtěje potupeného biskupa dalších příkoří z. Ddk. II. 234. Pakli bychom toho neučinili, jehož Bože zachovej, tehdy … (was Gott verhüten möge). NB. Tč. 59. Bůh nás zachoval smrti nenadále. Kom. 2. Aby se zachovavali lání. Sedl. Rychn. 37. Bůh račiž mne toho z., abych … List z r. 1573. Mus. 1880. 107. Zachovejž nás toho Bůh. Čr. Paklibychom úplně docela nezaplatili, jehož pane Bože rač z. (verhüten). List hrad. z r. 1467 Tč. — *Pozn. Jinak z.* **co a ne:** *čeho.* Z. pravdu v něčem (**ne:** pravdy). Brt., D., Brs 87. — **se komu.** Z. se všechněm nelze. Kom. Z. se všechněm těžko. Č. Nikdo se mu nezachová. Ros. Tomu mrzoutovi se člověk těžko zachová Us. Dch. Nadarmo ten usiluje, ktož se chce všem zachovati. Smil v. 966. Z. se čistotě. Tkadl. I. 5. Hleděl jsem všemi obyčeji, abych vám se mohl z. Arch. I. 242. Hostinným právem a obyčejem Němci rodili v městě mohú přebyti, doniž se obci zachovají. Arch. IV. 382. Nehledí se vysokým a mocným z. a líbiti. Hus III. 315. — **se komu v čem.** V řečích a skutcích nijakž se jim z. nemůže. Br. V práci nelze se všem z. Br. V čem jsem se vám nezachoval? Sych. Zpráva o tom zachovala se nám v dějepise. Us. Kterýžto sie jest nám ctně a šlechetně i věrně v témž úřadě vždy zachoval. Arch. I. 216. Věrnosť, v kteréžto měšťané k najjasnějšímu králi Jiřímu předku našemu sú se z-li, jemu proti nepřáteluom jeho pomáhajíc. List hrad. z r. 1473. Tč. — **co, koho, se v čem (kde).** Z. někoho, se v nebezpečenství; něco v tajnosti a mlčení; Bůh všecky věci v bytu zachovává; Z. něco v mysli, v paměti, V., ve svém srdci, Us, něco v témž stavu, Rk., ve zdraví, Rk., se ve skali (skrýti se). Tkad. Sporné spisy v dobrém pořádku u soudu z. Řd. Dobyté země v poddanosti z. Lpř. J. To vědouce, budete věděti jak se v tom z. Faukn. 88. Chceme obec v starých dobrých obyčejích z. Zř. F. I. B. 18. Takto se v tom z. mají. Václ. XXVIII. K někomu se některak v něčem z., Jemanden behandeln. J. tr. Jest ve zdraví dobře zachován, ist gut konservirt; Něco v čistotě z. Dch. Dokud pán nebeský v slávě jazyk český z-vá nám. Er. P. 370. Ve všem zachovávej pořádek; Přikázání ve všem z. Mž. 6., 115. Stát ve své síle jest z-ván. Lpř. J. Původní obyvatelstvo z-lo samostatnosť svou toliko v pevnosti aligerské. Lpř. J. Děj. I. 18. Krátká zpráva o něm z-la se v jistém sporném aktu arcibiskupa mohučského; Jak z-val se v té věci císař?; Znění listiny z-lo se pouze v přepisu; Část církevní z-vala pouze jakýsi slabý odlesk bývalých časů v prosebných průvodech; Takové obřady ve své podstatě z-ly se až podnes. Ddk. II. 27., 162., IV. 112., 142., 194. (Tč.). Část otce tvého z-la se v tobě; Bůh vás v tom krásném směru zachovej. Shakesp. Tč. Prosím, že jakož až pusavad tak i na potom v své laskavé ochraně a paměti mne z. račte. Žer. 18. Aby JM. račila práva zemská i každý stav ve své svobodě a řádu z a držeti. Pal. Děj. III. 3. 276. Pakliby se v tom nezachoval (tím se neřídil). Sedl. Rychn. 37. Tovaryš ve svém obcuvání a řemesle věrně se z-val. Faukn. 107. Nejvyšší soud zachoval v moci výměr okresního soudu. Pr. Z berni je vynímáme přikazujíce všem pánům, abyste horníky ve všech těch milostech z-li; Jest vytisknuto, jakby se v tom zachováno býti jmělo; Žádný se k tomu neměl, nevěda jak se v tom z.; Vilem z Vřesovic se v tom upřímně a své vlasti věrně z-val. Dač. I. 127., 201, 219., 354. Způsob dvůj Páně, kterýž v kázání z-val. BR. II. 18. Chceme vás rádi naučiti, kterak se v tom z. jmáte. Vy dáváte Nádherně svědomie (Zeugniss) zachovánie, že sě jest v svém obývánie chvalitebně z-la; Zprávu dáti, kterak sě krajčíři u vás v těch nadepsaných třech kusech i v jiných tudiež proti blanařóm zachovávají; Tak se vždycky v ctnosti z-vával; Všeckno naše řemeslo v právě z-vává. NB. Tč. 107., 247., 267., 288. Že sme svú česť bohdá lépe zachovali v svém stavu než ty v svém; A jestliže by

která strana z toho vystúpila a v tom se nezachovala, že JM. s taknvého bez milosti ráči základ vzieti. Arch. IV. 85., 332. Ve všeobecné řvavě chladnou mysl z.; Jemu děkují, že se v té službě, jak na dobrého náleží, zachoval 1531. Mus. 1880. 494. Z. co v paměti. Smil v. 1522. Aby řečené měšťany hradišťské v této naši milosti od nás jim dané z-li. List hradišt. z r. 1467. Tč. V ntrpení zachováte duše své (Luk. 21.); To má i v starém i v novém zákoně zachováno býti bez přestánie a proměny. Hus I. 91., 111. Cf. Dobří kněži tázali, kterak se mají v tom míti (= se zachovati). Hus I. 437. — co s čím, kým: s boží pomocí. Har. Přátelství s někým z. Ml. Pokoje ostříhají, pokudž mohou s bližním jej zachovati. BR. II. 19. b. Jak se má s takovým stříbrem zachovati. Nar. o h. a k. Tolikéž má také s peněžitými pokutami, které by se při horních lidech přiházely, zachováno býti. Ib. — co, se jak. Vedlé rozkazu, V., podlé zákona, Rd., J. tr., Er., dle výminek se z. J. tr. Bude povinen podlé svého podvolení tak se z. Václ. II. Máme se podlé vyměření tohoto z. Zř. F. I. A. 10. Paklibychom se tak nezachovali. Zř. F. I. B. 25., A. 23. Aby podlé náležitosti z li se. Břez. 6. Dle povinnosti k nám se zachoval. Har. Spis ten zachoval se nám v podobě původní. Us. Pilně se zachovej, ať si něco zachováš. Dch. V původní, samorostlé podobě už málo který nápěv z-val se. Pokr. Pot. 12. A ak moje slova na vlas z-váš. Dbš. Sl. pov. VIII. 25. Z. něco při dobrém stavu. Vz Z. co při čem. Šml. I. 12. Kdyby nám skrze né bylo aspoň z-lo se návěští, zůstal-li . . . Trvale si něco z.; Říši svou bez úrazu zachoval; Mladý král věrně zachovával se dle napomenutí otcova; Breve sem se vztahující z-lo se jen zkomolené bez udání pontifikatního roku papežova; Stalo se novému markraběti možným z. krásnou tuto zemi rodině své za příkladem velikých len německých; Stát lze z. jen takovými prostředky, jakými byl zřízen. Ddk. II. 92., 323., 339., III. 166., 280., IV. 46., VI. 10. (Tč.). Ona pozor dana, zle sa zachovana, jak prah překročiua, syna porodina. Sš. P. 150. V tom podlé rady naši a nančení vašeho z. se nechtie; Poctivě a řádně se z.; Duchek ctně, věrně a právě mladosť svú zachoval jest. NB. Tč. 127., 277., 288. Že ti židovatelé sami ze zákona jenom to, co se jim vidělo, po libosti své zachovávali; Jak od nich (slovo boží) přese veliké pronásledování zachováváno bylo. Sš. II. 55., 236. (Hý.). Z. se k někomu vedlé jeho skutků, vedlé úřadu; Úmluvy i smlúvy ve všech kusiech pevně, plně a cele držeti a z.; Kteréžto přímiřie máme i slibujem skutečně zdržeti a v celosti doplna z.; A to všecko, což se tuto svrchu píše, slibujú pod svú ctí a věrú věrně a pravě zdržeti a z. jako dobrý člověk. Arch. I. 73., 209., II. 278., IV. 14. (Šd.). Epos ten z-val se nám jen z části. Jir. Anth. 1. 3. vyd. 31. Slibujem z. ty věci beze lsti i beze všeho zmatku jako dobří lidé pod naší dobrú a čistú vierú; Mají se podlé starodávní zvyklosti z. List. hrad. z l. 1447., 1514. Řádně i poctivě všemi obyčeji se jest zachovával. 1515. Slíbili ve všem se podlé této smlouvy beze všeho porušení z. 1550. Nenarodil se člověk ten, který by se dobře z. mohl všem. Mus. 1880. 548. Abychom se spravedlivě ke každé straně v tom z-li. 1528. Mus. 1880. 495. Žádaje v tom při zvyklosti a podlé práva zachován býti. 1535. Mus. 1883. 144. Aby se vidělo, kterak úmluvy s obou stran se zachovávají. Pal. Děj. III. 3. 219. Tak i města nápodobně zachovejte se. Ib. V. 2. 31. Zikmund Batory to má z. pod všemi pokutami; K těm z. se máme podlé zřízení nebožtíka. Dač. I. 206., 365. Mohli snáze k vůli Páně se z. (dle jeho vůle se z.). Br. Nad to čistotu v svém těle zachovej. Smil v. 1640. Z. se podlé práva. Vš. 93. Neboť, jakož praví mistr Ovidius, kniežecie stav lépe sobě lidi zachovává milostivú dobrotú než své výsosti mocí. Pass. 2. (Hý.). Před sondem zemským mají se k takovému každému podlé provinění jeho se skutečným trestáním z. Bek. II. I. 21. Přikázánie jeho jest, abychom se plně bez hřiechu z-vali. Hus I. 327. Spisy mnohých filosofů zachovaly se jenom po nepatrných zlomcích. Lpř. Děj. I. 138. — co, se jak dlouho. Zachovati něco na druhý den. Us. Věrnosť do smrti si zachováte. Sldk. 287. Premonstrati z-li se v Hradišti až do [18]/[4] 1785., kdež klášter jest zavřen. Ddk. III. 190. Panenství do manželství z. Chč. 450. Což sú z-li otcové tvoji až do tohoto dne v domu tvém. Hus I. 162. Lek z. až do plného napravení lbi. Ras. Takž, jakž se od starodávna zachovávalo. Václ. XV. — co n čem O jednání nějakém mlčení z. Ml. Z. o něčem tajemství. Osv. I. 128. O tom z-ly se zprávy u současných dějepisců. Pdl. — co kde (na čem, u čeho, v čem, mezi čím, při čem). Na tom statku krásné jmění zachoval. Ml. Že v rodině jeho zachováno pátno či znak pravého israelity. Sš. II. 175. Jsouce podobni záhonům zahradním, kteří ačkoli rozmanitě i cizí kvítí z sebe vypouštějí, však svou zelenou přirozenou domácí trávu přece při sobě zachovávají. Žer. 317. Z. něco u sebe. V. On se u něho špatně z-val, er hat sich bei ihm ein schlechtes Bildchen eingelegt. Dch. Z-ly se potom stálé zprávy o Indii u národů západních. Lpř. J. Děj. I. 18. Kterýž u mne dobře se z-val. Sl. let. I. 307. V kronice klosternenburské z-la se zpráva o jakémsi zasnoubení. Ddk. V. 154. Pokud ho pán Bůh od neštěstí na cestě z. ráčí. Žer. 15. Když se řád pravý nezachovává mezi pravdami víry obecné. 1512. Mus. 1883. 364. — odkud. Z rukopisu toho z-la se jen malá část v archivě. Us. Z veškeré polské periody z-la se jediná toliko listina. Ddk. II. 92. Jichž (modlicích knih) se nam drahně ze 14. a 15. stol. v rukopisech zachovalo. Tf. Kniha, z níž onen zlomek se zachoval. Tf. — koho čím (od čeho): bezoarem od smrti. Br. Z. si přízeň súdce spravedlností a milosrdenstvím. Št. Kn. š. 24. Zachovej (ochraň) jich prací svou. Br. Z. se útěkem. Chlpk. Sp. 193., Pal. Děj. III. 3. 104. Ute-

čením život z. Dač. I. 295., 187., V. Tím chtě z., aby mne neodvadil od Kašpara. Pûh. I. 331. Jimiž se bárka řídí a zachovává. 1512. Mus. 1883. 364. — **zač.** Při nálezu za právo se zachovává, že .... Vš. 62. — **co, se jak proti komu.** Aby život z val proti mocnostem přírody. Vlč. Tak z-vá se i král římský proti Čechám. Ddk. VI. 167. — **proč.** Na jeho žádosť povolně se zachoval. Apol. Má býti z-ván ku požitku a k spasení lidu. Arch. III. 423. (r. 1435.). Aby cierkev to věz zbor boží a všecken lid křesťanský pravý pokoj mým přikázáním neb súdem každý čas zachoval. Hus I. 468 Která (úrada boží) vezdy sobě některou duši pro záměry svoje z. uml. Sš. Sk. 63. Život jeho (Pavlův) pro církev zachován býti měl. Sš. Sk. 272. — **kdy.** Za věku Noemova nikdo mimo koráb jeho nebyl z-ván. Sš. II. 133. Vz Z. koho proč. — **se komu čím.** Službami se někomu z. Zlob.

Zachovávanec, nce, m. = *zachovanec*.

Zachovávati, vz Zachovati.

Zachovávavý = *zachovávající*, erhaltend. Moc z., poživavá, vypudivá. Ras

Záchovek, vku, m. = *co zachováno*, das Ersparte. Z. lnu od předešlého roku. Us.

Zachovice, dle Budějovice. Jan ze Zachovic. Arch. III. 190.

Záchoz, e, f. = *zachození*, *zajíti*, der Hinweg. Us.

Záchrámí, n. = *zadní díl chrámu*. Vlšk. 10.

Zachramostiti, il, ěn, ění = *zachrastiti*, anfangen zu rauschen. — **čím kde (okolo čeho).** D. — Z. = *zandati mezi jiné věci*, verlegen. Us.

Záchrana, y, f. = *zachránění*, der Schutz, die Beschützung, Rettung, Bergung, das Schutzmittel, Präservativ Jg., Dch., Šp., Šd. Vz Právo. Dvěře, schody na z-nu, die Noththür, Nothtreppe. Dch. Chodba na z-nu, der Nothgang. Dch. Z. zadní, die Rückenwehre; z. poboční, die Seitenwehre. Čsk. I chtělo popatřiti, zdali mu v nich kyne jaká z. Šbrt. Helena život s radostí obětovala ku záchraně nešťastného přítele. Stuk. V z-nu někoho někomu dáti. Vinař. — Z. = *co zachraňuje*. Z. proti choleře. Mus. Prst svůj opatřte záchranou. Čern.

Zachránce, e, m. = *zachranitel*. Dch.

Zachráněcí, Rettungs-. Z. skříň. Dch.

Zachránění, n., die Rettung. — Z. = *pohřeb*, das Begräbniss. Na Slov. Dbš. Obyč. 108

Zachráněnosť, i, f. = *záchrana*, die Immunität. Nz. lk.

Zachráněný, gerettet. Vz Zachrániti.

Zachránitel, *zachranitel*, e, m., der Retter. Dch., Ddk. III. 133. Z. osvěty. Prch. Vz Zachránce.

Zachránitelka, *zachranitelka*, y, f., *zachranitelkyně*, ě, f., die Retterin.

Zachránitelství, *zachranitelství*, n., das Rettungswesen. Dch.

Zachrániti, chraň, chráně (íc), chránil, ěn, ění; *zachraňovati* = *ochrániti*, *brániti*, verwahren, beschützen, behüten; na Slov. také *pohřbíti*, begraben. — **koho čeho** Toho zachraň nás Bůh. D. — **koho před čím** (vz Chrániti, Brániti): před vpádem nepřátelským. Sych Byl z-něm před smrtí (*lépe*: od smrti. Brt., Pdg.). Dva manové jeho z-li jej před jistou smrtí. Ddk. IV. 57. Z-li ho před nemocí. Ib. IV. 293. — **koho (odkud) čím:** dítě z ohně (Ml.), tyčkou, provazem, skokem, svou odvažlivostí. Us. Z. se útěkem Ddk. V. 251., Šb. Fr. Přemysl Otakar byl by holdováním z-nil všecky své země. Ddk. VI. 212. — **koho, se kam.** Z. se do širého, sich ins Freie retten. Dch. Jaj vy moje neviňata! Čo ste komu urobily, že vás takto v čas do blata zachránili (= pochovali)? Na Slov. Btt. Sp. 162. Bo, koho's Jánošík na paloš načiara, tomu nepomôžu ani tria cisára; a komu odpíše lísteček trirohý, toho nezachráňa múry do oblohy. Btt. Sp 9 — **koho od čeho.** Kdo z-ní vás od škody, když přindů zlé nehody? Sl. ps. Aby mě z-la vod šabličke vojenské Sš. P. 575. Kolko dietok od siroby ste z-ly? Na Slov. Tč. Bůh vás zachrání od všelikej nemoci. Us. Tč. — **co, koho** Nastávající noc z-la zbytek vojska Soběslavova Ddk. IV. 29. Z. mrtvého = *pochovati*, begraben. Na Slov. Phld. III. 476., Dbš. Obyč. 109. — **koho jak** Dal ho pekne z. (pohřbíti). Dbš. Sl. pov. I. 525. Jaj, Bože môj, Bože milý! Čo ťa mi tak z-li (pohřbili) bez truhličky, bez jamičky, roznosili na kúštičky? Btt. Sp. 172.

Záchranné, ého, n. = *schranné*, das Bergegeld. Šp.

Záchranný, Rettungs-, prophylaktisch. Z. přístroj (při hašení požáru), Dch., hřeb u pasu hasického, Us., hadice, Dch., lék. Nz. lk. Z. loď, Rettungs-. Vz Zachraňovací.

Zachraňovací, Rettungs-. Vz Záchranný. Z. plachta, Khl. 72., pytel, plachta, NA. IV. 20., pás, provaz. Us.

Zachraňovadlo, a, n., Rettungsmittel. Vz Záchranný, Zachraňovací. Z. pytlové. Us. Vz o něm ve spise: Ferd. Kubert. Prakt. zápisky I.

Zachraňování, n. = *opětné zachránění*, wiederholte Rettung.

Zachrápati, chrápám a chrápu; *zachrápnouti*, pnul a pl, utí; *zachrápovati*, anfangen zu schnarchen, ein wenig schnarchen. — **abs.** Někdo tu zachrápal. Us. — Z. = *chrápáním (spaním) zahnati*, verschnarchen. — **co:** hněv, Ros., opici.

Zachřapěti, ěl, ění = *počíti chřapavě mluviti*, anfangen heiser zu reden. Ros. Vz Zachřapnouti.

Zachřapiti, il, en, ení = *roztlouci*, zerbrechen, zerschlagen. Na Slov. — **co:** hrnec.

Zachřaplati = *počíti chřaplati*, scheppernd, heiser werden. Ros.

Zachraplavěti = *zachřapěti*. Jg.

Zachrápnouti, vz Zachrápati.

Zachřapnouti, pnul a pl, uti, heiser werden. — **kdy.** Při vlhkém počasí snadno z-pneš. Us. Tč. Vz Zachřapěti.

Zachrapovati, vz Zachrápati.

Zachrastiti, il, ění, *zachrastiti se*, anfangen zu rasseln, zu rauschen. Něco tu zachrastilo. Něco se tu zachrastilo. Ros. — **čím:** řetězem. — Z. = *zandati*, *zachramostiti*, verlegen. — **co.** Us.

Zachrašťany, dle Dolany, něm. Zachrastian, ves u N. Byožova. Vz S. N., Tk. IV. 746., Blk. Kfsk. 1048.

Záchrbtí, n. Co v z. historie natvorilo genius národa slovanskjého. Phld. I. 4. 139. (Šd.).

Zachrčeti, čí, chrč, el, ení, anfangen zu knurren, zu rocheln. — **kde**. Něco ve mno zachrčelo. Ros., Tč.

Zachrdla, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zachřestati; *zachřestěti*, ěl, ění. *zachřestiti*, il, ění, *zachřestnouti*, stnul a stl, utí; *zachřesťovati*. *zachřestávati* = *začíti chřestěti*, anfangen zu rauschen, losrasseln. — **abs**. Něco tu zachřestělo. Ros. Klíče zachřestily. Čch. Mch. 93. — **oč**. Meč o meč z-til. Mkr. — **čím**: řetězem. Otřelou proposici z dialektiky zachřestíte. Koule. — **se** = *zachřestiti*, losrasseln, rauschen. Jak se co zachřestne. V.

Zachřestávati, vz Zachřestati.

Zachřestěti, vz Zachřestati.

Zachřestiti, vz Zachřestati.

Zachřestnouti, vz Zachřestati.

Zachřestovati, vz Zachřestati.

Zachrchlati, vz Zachrkati.

Zachrkati, *zachrchlati*, aufhüsteln, aufräuspern. Us. Tč.

Zachřibiti, il, en, enl, *zachřibovati*, mit Gesträuch besetzen; **se** = *zbrchati se*, zum Strauch werden. Zelí se zachřibilo, už budou brzo hlávky. Na Ostrav. Tč.

Zachřipati, vz Zachřípěti.

Zachřipění, n., vz Zachřípěti.

Zachřipený; *-en, a, o*, vz Zachřípěti. Nekaz mi mojn fujaru, ty hásničkar zachřipený, čo nemáš v srdci iba jed a na ústach iba peny. Čjk. 22.

Zachřípěti, ěl, ěnl; *zachřipati*, *zachřipnouti*, pnul a pl, utí = *zachrapěti*, heiser werden. Na Slov. Koll. — **abs**. He, he, he, zachřípela (zachraptěla) striga. Dbš. Sl. pov. I. 22. (Šd.). — **od čeho**. Pravda, že rastú aj inde (stromy), ale sú krehké jak šlpy; od tých vám citné fugary strdielce rado zachripí. Čjk. 20. — **čím**. Ja budem kričať, kým kolvěk nezachrípnem. Phld. III. 13.

Zachřiplý = *chraptivý*, heiser. Kartig. Tak zadyšáu kráča a celý prachom husto zapadlý zachríplymi dl'hú si ul'ahčuje pesňami cestu; Nespiva len deváa, než aj sama babka zachriplá. Hol. 39., 353. (Šd.). Z-lé nevďak eště vreštia trúby. Sldk. 135.

Zachřipnouti, vz Zachřípěti.

Zachřipnutý, heiser. Na Slov. Ssk.

Zachrkati; *zachrknouti*, knul a kl, utí; *zachrkávati*, *zachrkovati*, anfangen zu räuspern. — **abs**. Někdo tu zachrkal. Ros., Jg.

Zachrknouti, vz Zachrkati.

Zachrkovati, vz Zachrkati.

Zachrochtati, chrochtám a chrochci, anigrunzen, aufrasseln.

Zachromovati, zu hinken anfangen. U Brušperka. Mtl.

Zachronouti, nul, ut, utl = *útrpnosť, bolesť, hněv a nevoli spolu pojmouti a je vynořiti, rozjitřiti se, popuditi se, zaskuhrati, zažehrati, ἐμβριμᾶν*. — **čím**. Ježíš tedy zachronul duchem (infremuit spiritu). Sš. J. 186. — **kde**. Ježíš tedy opět zachronuv sám v sobě (rursum fremens in semet ipso) přišel k hrobu. Sš. J 186. (Hý.).

Zachroptěti, ěl, ění, anfangen zu röcheln, ein wenig röcheln. Někdo tu zachroptěl. Ros.

Zachroupati, vz Zachroupnouti.

Zachroupnouti, pnul a pl, ut, utí; *zachrupěti*, ěl, ěn, ěnl; *zachroupati*, *zachrupovati*, losknorpeln, losknacken, anfangen zu knorpeln. — **si co**: jablko. Zlob.

Zachroustati, vz Zachroustnouti.

Zachroustnouti, stnul a stl, ut, utí; *zachroustati*, losknorpeln. — **si co**: jablko. D.

Zachroutí se, chruji, ul, ut, utl, sich verhüllen. — **kam**. Zachrul se do slámy, ani ho viděť není. U Kr. Hrad. Kšť.

Zachrstnouti, stnul a stl, ut, utl = *silně postříknouti*, begiessen, bespritzen. — **koho čím**: vodou.

Zachrtousiti, ersticken. Vz Zardousiti. — **koho**. Měl obložené v krku a to ho z-lo. Mor. Šd. — **se**. Hus se z-la (uškrtila, udávila). Ib. Šd.

Zachrupěti, vz Zachroupnouti.

Zachřupěti, ěl, ěnl, zu knacken anfangen. Chmel.

Zachrustěti, ěl, ění, *zachrustnouti*, stnul a stl, uti, losknastern, knistern. Ros.

Zachrypnutí, n., die Heiserkeit. Dospěll ho (kopr, fenikl) pijú od z. Let. Mt. S. X. I. 48.

Zachtění, n. = *choutka*, das Gelllisten, die Lust, Anwandlung. Nz.

Zachtěti, vz Zachtíti.

Zachtíti, *zachtěti*, zachci, chtěl, chtění; *zachtívati* = *začíti chtíti*, *požádati*, gelüsten, ein Gelüstchen bekommen; zu wollen, zu wünschen, zu begehren anfangen. — **abs**. Chodí sěmo tamo, vezdě (všudy) kamo zachtě (= zachtěla). Rkk. 29. Pójdem, jestli zachcú páni. Zbr. Lžd. 68. — **čeho**: dědictví něčího z. L. — Fil. zám. — *Neosobně*: zachce, zachtívá *se mi všeho*, es wandelt mich die Lust an, es gelüstet mich, ich bin lüstern. Zachtělo se nám piva. Sych. Z se čeho. Chč. 451. Jak to vidí nemocný, potom se mu všeličeho zachce; Zachtělo se mu vína. Us. Šd. A ešče se jí zachtělo červené pentle na čelo. Sš. P. 641. Hned se jí toho zachtělo. Němc. I. 86. Z-lo se jí drahého věnce. Ib. I. 87. Z-lo se mu svobody. Kmp. Z-lo se mu suky. Slez. Šd. Kdykoliv se mu zachce, k smíchu nás přivede. Sych. Zachtělo se mu vody. Br. — **čemu (se)**. Z slně vyhlédaje do sadu, toho sadu jablkům zachtěl. Pass. Zahradám se zachtělo Masilině. Zav. — **s inft**. Zachtělo se mu tam jíti. Ros., Br. Brzy však z-lo se mu zkusiti světa. Kld. II. 5. Z-lo se mi píti, jísti. Us. Tč. — **co**. Cokoli zachtěl, mělo světu býti zákonem. Pal. Děj. IV. 2. 64. — **se komu po čem** (lépe: *čeho*). I z-lo se mu po něm (po pokladu). Sš. Sk. 270. Vz Bába. — **se**. Na mor. Val. také = *zamilovati se*, sich verlieben. Ťanu, zachtěli sa. Vck., Brt.

Zachtivavosť, i, f. = záhavka. Šd.

Záchtivec, vce, m., der Lüstling. U Olom. Sd.

Záchtivosť, i, f., die Lust, Begierde, das Gelüste. Sd. Každý má srdce pluo z-ti. Sá.

Záchtivý = *komu se všeho chce, chtivý*, gelüstig, lüstern. Us. na Mor. Brt., Kk., Sd., Hlč.

Zachuboleny = *zamračený*, verdüstert, finster, düster. Z. člověk, nebe. Na mor. Val. Vck.

Zachuboliti, il, en, ení, verfinstern, verdüstern. Vz Zachuboleny.

Zachucovati, vz Zachutiti.

Zachúchati, *zachúchnouti* = *zadechnouti, nadechnouti*, einen Hauch machen. — **kam: do** dlaně. Na Ostrav. Tč. Slez. Šd. — **Z**, hineinschreien. Pójdem do lesa zachúchať, mójho milého vychúchat (najíti, aufsuchen). Dbš. Obyč. 153.

Zachuchlati = zachochliti.

Zachuchlený; *-en, a, o* = zakuklený. Us. Kurz.

Zachuchliti, il, en, ení; *zachuchlovati, zachuchávati, zachuchlívati* = *zakukliti*, verhüllen. — **koho, se čím.** Úzký ručník, kterým si ženy hlavy zachuchlavaly. Sl. let. VI. 288.

Zachuchmaný. Máš pravdu, z-ný odvráva. Sldk. 77.

Zachúchnouti, vz Zachúchati.

Zachule, e, *zachulka*, y, f. = *zadnice, řiť*, der Hintere, After, Steiss. V. Bojím se, aby zapále si prst mi ho nevstrčil v z li. Č. M. 612. Již byste snad v z-li lIbali pro praebendu časnou. Br., MP. 171. — **Z** = *ochulc, čím se co zahaluje, zvl. šátek na hlavu*, die Kopfhülle. Ros.

Zachuliti = *zachuchliti, zaobaliti*, einhüllen. Jg.

Zachulka, y, f., vz Zachule.

Zachulní, od zachule. After-, Steiss-. Z. díra. Ms. ovc.

Zachumelený; *-en, a, o*, eingehüllt, vermummt; umzogen, umwölkt. — **kam: do** pláště. — **kdy.** Nebe bývá v zimě z-né. Us. Šd.

Zachumeliti, *zachumelovati* = *zaobaliti*, einwickeln, vermummen. — **co komu:** hlavu. Us. — **se kam: do** pláště. D. Z. se do peřin, sich einkrabbeln. Dch. — **kde kdy.** V zimě **na** cestě **za** mrazu do pláště se z., einwickeln. Us. — **(co) čím:** Z. cesto sněhem, verwehen. Us. Tč. Dnes sněhem zachumelilo. Us. Brt. Pliska (třasořitka) donese 9 poprašků na ocase a roztluče led ocasem (když přiletí, led roztaje a sněhem už jen devětkrát zachumelí). Na Zlínskn. Brt.

Zachumlaný, vz Zachumlati. Z. potáč. Bech.

Zachumlati = *zchumlati, zmotrchati*, verwirren, verfitzen. Bech. — **co.** Us. Rk. — **se kam: do** pláště. Vz Zachumeliti.

Zachumlený = *zahalený*. Vz Zachumelený. U Písku. Mg.

Záchuť, i, *záchuta, záchutka*, y, f., die Anfmunterung, Anreizung. Z. míti, komu činiti. L. — Záchutka = chuť zůstávající po něčem, pochuť, pachuť, der Nachgeschmack. Rk., Tč., Nz. lk.

Záchuta, vz Záchuť.

Zachutěti, vz Zachutněti.

Zachutitel, e, m., der Anfmunterer, Anreizer. L.

Zachutiti, il, cen, cení; *zachucovati* = *chuť vzbuditi*, anfmuntern, anreizen, anregen, Lust machen. — **si koho** (získati si, přivázati jej k sobě, für sich einnehmen, gewinnen) L., Šm.

Záchutka, vz Záchuť.

Zachutnati, *zachutnávati* = *zapáchati, zavonívati*, anfangen übel zu riechen; *okusiti*, verkosten; *oblíbiti si*, Geschmack finden, sein Wohlgefallen an etwas haben, Lust bekommen; *chuť k něčemu* *s někom vzbuditi*, Lust wecken, Einem Lust machen. Jg. — **abs.** Již to zachutnává. Ros. — **čím:** smolou (zapáchati). Chmel. — **čeho** = *okusiti*. Zachutnal toho. Ros. — **něco, sobě něco n. čeho, v něčem (jak)** = *oblíbiti si* Z. co. Zachutnal Bůh vůni. Br. Sobě co. Plác., Br., Kram. Z. sobě něčeho. Kom. Z. sobě v čem. Bibl., Ros Z. si v dobrých spisech. T. Zachutnal to s srdečnou vděčností. Pís. br. Žádný sobě toho učeni nemohl z. BR. II 872. a Radosti a slávy nebeské částku zjevenou sobě zachutnav řekl. ib. II. 75. b. — **co komu** = *chuť v něm k tomu vzbuditi*. Někomu cizí věci z. Br. I tím jim to zachutnávaje, že. Br. — **komu** Zachutnává mi to (neosobně = zachutnávám si v tom, zalíbilo se mi to), es gefällt, es behagt. Berg. Zachutnalo mu to, er fand Geschmack daran. Us. Dch., Tč. Len ako tú bábku boskal, to bolo sladkó a z-lo mu, naraz ju celú zjedol. Dbš. Sl. pov. I. 86.

Záchutně, ě, f. = *ulička mezi domy pro hašení ohně nechaná*, die Schlippe, Brandgasse. Puch. — **Z.**, v již. Čech. = *postranní komůrka*, Nebenkammer, f. Kts.

Zachutněti, *zachutěti*, ěl, ění = *zachutnati, zavoněti, zalíbiti se*, gefallen. — **komu.** Zachutnělo mi to. Ros.

Zachutniti, il, ěn, ění, *zachutňovati*, aufmontern. Past. rkp.

Zachvácenec, nce, m. = *zachvácený snem*, ein Schlafsüchtiger.

Zachvácení, n., vz Zachvátiti. Připadlo naň z. mysli (vzchyt, ekstase). Sš. Sk. 120. (Hý.).

Zachvácený, *-cen, a, o*, ergriffen, erfasst, überrascht. — **čím:** snem smrti, žádostí, V., vzteklostí, Kom., rozkoší. Jel Umělec Bohem z. (unesený, nadchnutý). Krok. Poblíž tůně ležel druhý zážehem slunce z-ný. Ddk. It. v. 28. Vz Zachvátiti.

Zachvácenost, i, f. = *záchvat*, die Schlafsucht. Bern.

Zachvání, n. = zachvění. Pl.

Zachvápiti = *zachvátiti*, ergreifen. Rd. zv.

Záchvat, u, m. = *zachvácení, zachycení*, das Angreifen, Hinreissen, Erfassen. Z. mrazení, zima, der Frostanfall, Fieberfrost. Nz. lk. Z. horečky, der Fieberanfall. Ib. Z. bolu, der Schmerzensanfall. Dch. Z. dýchavičnosti, dušnosti, das Asthma. Nz. lk. — **Z.** = *ztracení smyslů, vytržení, roznícení, roznícenosť*, die Entzückung, Extase. L., Č. Z. jest vrchol vášně chabé. Dk. P. 128. Mé ňadro chví se sladkým z-tem. Osv. VI. 940 V blaha z-tu. Vrch. Zbožný mysli z. Šmb. Dj. St. I. 353. Hněvný z. Čch. Mch. 76. Hrabal jsem v rumu děsnou záchvati. Hdk. C. 211. — **Z.** = *hlu-*

boké spaní (nepaměť), z něhož nemocný jen s velikou snažností probuzen býti může, lethargia, die Schlafsucht. V. Z. mrtvicový, der Schlaganfall. V z-tech, anfallsweise. Nz. lk. Přicházívá naň z. Sych.

1. **Zachvátiti**, chvať, chvátě, til, cen, ení; *zachvacovati = uchytiti znáhla, chytaje zalapiti, zarvati*, ergreifen, erhaschen, anpacken, überfallen, überraschen. — **abs.** Nedejte se z., lasst euch nicht hinreissen. Us. Dch. Ta holka nezachvacuje (nezajímá). Jnda. Světz. 1884. 583. — **co, koho.** Peklo ho zachvátilo; Co zachvátil, co zhubil. V. Smrť ho zachvátila (naň připadla). D. Zachvacuje mne mysli prudkosť. Jel. Přišel do lesa, kde ho noc z-la. Us. Vck. Zimnice ho z-la. Us. Šh. 7. Tam z-lo potomky zbojníků rámě spravedlnosti; Neobyčejný mor z-til vojsko císařské. Ddk. II. 404, III. 266. Kdo cě tam opatři, dy cě smrć zachvaci. Šš. P. 21. Keď je vôla božia, tu nás smrť zachváti. Na Slov. Tč. Sotva že som jeďnuj uviádal pohrome vybnúť, už mňa iná a tuuur horšá zachvátila zkáza. Hol. 4. Jižť vás ta noc a tma z-la v níž nelze žádného díla dělati. BR II. 112. b. (Jaroslav) Kublajevica zachváti. Rkk. 55. Bázeň z-la je. Hus. II. 356. — Br., Rkk., Kom. — **koho čím:** křídly, D., osidlem. Pláč. Vášně hněvem zachvacuji náhlým střízlivé. Msn. Or. 152. — V. Kom. — **koho kde:** někoho v poklisce z. D. Bratří, byl-liby také zachvácen člověk v nějakém úpadku. Šš. II. 64. Vsin silu v tvrdě hradě z. Rkk. 19. — Rvač. — **koho jak.** Bůh nás skrze morovou ránu zachvacuje. Mladici Smoličku z-til proud tokn s sebou. Dač. II. 24. V městě vašem remeslo delal a tu z dopuštění božího smrtí jest zachvácen. Sš. Int. V. 76. — **koho** (gt.). Výmluvnosť jeho posluchačů zachvátila, **šp. m.**: posluchače (*akkus.*). Brt. Tam jich (je) z-li a 37 vozů pobrali. Kron. hrad. (Tč.). — **kam.** Tys jich z-til sebou k vysokosti. Lipa 345. — **kdy.** Smrť dne $^{24}/_{6}$ z-la míšenského markrabí Albrechta; O rok dříve z-cen touže nemocí kněžic Děpolt. Ddk. IV. 92., 78. V tom jest Tomana smrť z-la. NB. Tč. 169. Roku 1126. z-la smrť ještě jiné tři osoby historické. Ddk. III. 13. Jednoho dne z-la ho noc v cestě. Kld. II. 96.

2. **Zachvátiti se** = *sraziti se* (o těstu), schliefig werden. Chmela.

Záchvatívý = *ospánlivý*, schlafsüchtig; hinreissend. D. Vz Záchvatný. Z. slovo, řeč, pohled. Us. Tč. Řečnil tak živo a z-vo. Lipa 223.

Záchvatka, y, f. = *záchvat*. Na z-tku svoje ponta konf. Hdk. L. k. 25.

Záchvatný, hinreissend. Vz Záchvatívý. Dch. Z. nadšení. Msn. Or. 46. Vichr na z né žatvě. Hdk. Lum. V. 258.

Záchvatovitý = záchvatívý. Chmel.

Záchvěj, e, m. = *zachvění*, die Erzitterung, Bebung, Erschütterung, Schwingung, Vibration. Z-je podélné či longitudinalné, příčné, vzduchové. Vz. KP. II. 291., 282., Nz. Uzly z-je, die Schwingungsknoten, oblouk z-je, der Schwingungsbogen; šířka (dálka) z-je, die Schwingungsweite, trvání z-je, die Schwingungsdauer, bod (střed) z-je, der Schwingungspunkt. Nz. Pokud Pán svémocně čistě lidskému a přirozenému před ohavnou smrti otřesu a z-ji oddati se uhodlal. Šš. J. 203. — **Z.**, osob. jm. Šd.

Zachvělosť, i, f., die Bebung, Erbebung. Dch.

Zachvění, n., das Erbeben. Vz Záchvěj. Z. harfy. Kyt. 1876. 48.

Záchvěv, u, m. = *záchvěj*. Mus. 1880. 363, Nz lk., Šp., Hd. Lehký z. Čch. Mch. 46. Z. rtů, Vrch., hlasu, Brt., ňader Čch., Bs. 45. Citů z. Nrd.

Zachvístaný; *-án, a, o*, bespritzt, beschmutzt, besudelt. Vz Chvístačka. Us. Šd.

Zachvístati, *zachvístnouti*, stnul a stl, ut, uti, *zachvistovati = chvístem pokáleti*, mit dem Kothe verunreinigen. Ros. — **co:** prádlo.

Zachvístnouti, vz Zachvístati.

Zachvistovati, vz Zachvístati.

Záchvit, u, m. = *záchvěj*. Do modra jak safír planou tichým z-tem. Vrch. Myth. I. 207.

Zachvíti, chvěji, chvěl, ěn, ění; *zachvívati = pohybovati, zatřásti*, wanken u. schwanken machen, erschüttern; *se*, wanken, schwanken, erzittern. — **(se) čím.** Jedno kohoutí zakokrhání celou zachvělo blažeností. Puch. Z-la se pocitem nevýslovné rozkoše. Hrts. Zachvěje listím větřík. Č. Zachvěl se mrazem. Bázeň mým srdcem z-la. Dch. Jun hlasem tím se zachví v harce. Kká. K sl. j. 107. Srdce jeho zachvívalo se podobnými city. Osv. I. 273. Její rty ton z-ly se řečí. Vrch. Plesem tím se zachvívalo nebe. Vrch. O víně. 165. Hrůza z-la mnou. Šbr. Hněv zachvívá v těle každou žilou. Osv. I. 593. Zachvěje se mrazným dechem. Čch. L. k. 9. Písně zachvívají nejjemnějšími strunami srdce. Tč. exc. O choč bych ja zachvjał stromečkami dvěma, już taka něbudzě, jako prvša była. Šš. P. 383. Lupení větrem se zachvívá. Šš. Mat. 26. — **co.** Palma zlehka zachvívá své rozsochy zelené. Atal. Zachvěješ višinku, panenka ci (ti) spadně. Šš. P. 383. — **se kde komu.** Starci se berla v ruce z-vá. Krok. Ruka její z-la se v ruce jeho. Šbr. Slza **na** hrvách se mu z-la. Vlč. Absolutismus zachvěl se ve svých základech okřídlenou myšlénkou. Osv. I. 364. **Před** ním se největší páni zachvívali. Kká. Td. 298. Ty v mém se zachvíš náručí. Kká. K sl. j. 46. Mech pružný **pod** její se zachvěl nohou. Vrch. Náhle neobvyklý ton se zachvěl v tichém dolu. Vrch. Národové se zachvívali před kalicha záři krvavou. Čch. L. k. 67. Srdce celé z-lo se v žalném jeho hlase. Čch. L. k. 85. Dva stíny zachvěly se v krytbě. Čch. Mch. 77. Zachvěl se na celém těle. Nitra. VI. 313. — **se komu.** Že se králi srdce z-lo. Němc. I. 88. Srdce mé se zachvěje. Čch. L. k. 28. Vrba se z-la, studánka zašuměla. Němc. I. 89. — **se proč.** Duše zachvívá se hrůzou. Šml., Vrch. Bolem zachvěla se duše. Osv. I. 275. Zachvíval se **při** tom radosti. Šml. I. 51. Ňadra se touhou zachvěla. Kká. K sl. j. 106, 88. Tak zachvívá pro šemetné království se tyran strachem. Šš. Bs. 59. — **jak.** Někdy jenom **od** kořene **do** vrcholku se zachvěje. Kyt. 1876. 85. Z-la sa ako lihačka. Kčk. Zb. IV. 104. Zlehka

se zachvěl. Sml. 14. — **kdy**. **Při** té zprávě se zachvěl. Us. K slovům těm ale Mojžiš zachvěl a zatřásl se. Sš. Sk. 83. (Hý.).

Zachvojiti, il, en, eni, *zachvojovati — chvojí pokryti*, verreisern. — **co**: zastřeleného jelena (aby dravé ptactvo k němu nemohlo). Šp.

Zachybati = *chybáním naplniti*, zuwerfen. — **co čím**: příkopu kamením. Na Ostrav. Tč.

Zachyceni, n., vz Zachytiti.

Zachycený; *-en, a, o*, aufgefangen, erfasst, ergriffen. Z. list. Us. Dch. Vz Zachytiti

Zachyčlti se, *zadychčiti se*. Na Slov Plk

Zachýliti, il, en, eni, *zachylovati*, herabbeugen. L.

Záchysta, *zachysta*, y, m., zastr. = *kdo o potravu vojenskou se stará, potravník, starosta potrav* (spiže), *potravný*, der Proviantmeister. Ros.

Zachystal, a, m., der Bereiter. — **Z.**, osob. jm.

Zachystanec, nce, m. = *zachystaný*, der Verproviantirte. Ros.

Zachystáni, n., vz Zachystati. Dobré z. ze strany vlry. Kom. Prax. p 87.

Zachystaný; *-án, a, o*, vz Zachystati.

Zachystati, *zachystávati* = *zásobiti, zaopatřiti, připraviti*, versehen, bereiten. V. — **co, se čim jak**: město potravami **na** několik let, Ros., se potřebnými věcmi (v čas), Br., někoho pavézou, se koňmi, Kom., se zbroji. Flav. Tím hle způsobem rodičové potomky své jako nějakým podílem otcovským zachystávaji. Har. II. 130. Přísné přikaznjice poroučíme, že se všelikými potřebami k tomu času zachystáš. Km. 1880. 599. Exc. — **si co**: penize. Cyr. — **se proti komu**: proti nepříteli. Žer. — **se kdy**. Ktož se zachystá **ve** žni, syn múdrý jest. BO.

Záchystek, stku, m. = *zásobek, zásoba*, der Vorrath Ros.

Záchystnosť, i, f. = *zásobnosť, zásobeni*, genugsame Vorsebung, Verproviantirung. Ros.

Záchystný = *zásobný, zásobený, možný*, versehen. Ros.

Záchyt, u, m., der Abfang, technol. Dch.

Zachytač, zachytatel, e, m., der Ergreifer, Erwischer. Jg.

Zachytačka, zachytatelka, y, f., die Ergreiferin, Erwischerin. Us.

Zachytatel, vz Zachytač.

Zachytatelka, vz Zachytačka.

Zachytiti, il, cen, ení; *zachytati, zachytnouti*, tnul a tl, nt, uti; *zachycovati = uchytiti; zadržeti*, ergreifen, erwischen; *podepřiti*, fangen, unterfangen, unterstützen. — **co, koho**: psaní. Sotva ho zachytil (zadržel). Us. Z. něco (podepřiti). V. Z. dvéře, aby nebouchly, auffangen, ránu, den Hieb pariren. Dch. Prečože ju také hôle zachytili? Sl ps. 130. Mečom a ohňom plieň všetko, čo zachytíš. Klčk. Zb. III. 33. Tuhaprudký zbúril sa z náhody víchor: prach, metané listl, i čo ľahké všetko zachýtal a v kole zhusta točil. Hol. 108. Zaiskrilo sa mu v očoch, keď ju zazrel a akby ho neboli zachytili, bol by zpadol. Dbš. Sl. pov. VIII. 28. Zůstali v Mezřiči toliko přes noc a ráno, co který kde zachytil, s sebou zvali. Pam. Val. Meziř. 112. Společník jeho jest zachytil penize a řekl. NB. Tč. 72. — **co, se čím**: kotvici, hákem. Pass. Zachycený leknutím, úžasem (zachvácený). Johanit. Z. se rukama. Us. Z. stín stěnou. ZČ III. 8. Z. stoku kanálem. Lat. př. Kn. 1877. 100. — **koho za co**: za kabát. Ros. Slézaje s vozu zachytl se za košinu. Us. Šd. — **se**. Kotvice snadno se zachytl. Ros. Sotva se zachytil. Us. Jeleni se zachytli (parohy peronce se se svázali). Us. Dobre, zachyti sä milý pán (vzchopi se). Er. Sl. čit. 70. — **se, co kde**. Zachytil se vítr v plášti. D. Z. posla **na** cestě. Nb. Z. v ležení list. Lpř. J. Není se tu kde zachytnouti, abych mohl vylézti .Us. Šd. Padaje neměl se na čem zachytnouti. Us. Šd. Vlk sa naraz zachytil cestou. Dbš. Sl. pov. I 6. Všecko mi poberú, co zachytá v domě. Mor. Tč. — **se čeho**: trámu. Ros. Ona k němu přistoupila, brdla se zachytila. Sš. P. 109. Zachytil se jiných děvčat. Sá. Z. se něčích sukní. Sá., Osv. I. 181. Musí se z. všeho, z čeho kouká dosti malé živobytí. Sá. — **co komu**. Sluha z-til mu ruku. Dbš. Sl. pov. I. 169. — **jak**. Pochytili cepy a cupylupy! cupylupy! Kadial z-li **po** hlave, po nohách, po drieku. Dbš. Sl. pov. IV. 82. Myšlénku **ve** slova z. Dch. Po vsi se jí smáli, že každé pirko v letu zachyťuje. Sk. — **co, koho kdy**. Zachytil se v pádu (padaje) vyčnívajícího balvanu. Šml. A já se v úzkosti tvého křídla z-la. Něme. I. 14. — **co kam**. Z. někoho **do** náručí. Osv. I. 277. Již neškrobí, sukně by se jí zachyťovaly v podpatek. Sk.

Záchytka, y, f., der Zugsträngansatz. Šm.

Zachytlavý = *který zachytává*, fangend.

Záchytný, Fassungs-. Z. příčina, der Anhaltspunkt. Rk.

Zachytraie, pfiffig. Ptal se z. Us. Šd.

Zaic, e, m., = *zajíc*. V jihových Mor. Brt.

Zaihráti = *zahráti*. Na Slov.

Zaikati se = *zajíkati se*. U Opav. Pk.

Zaikavec, vce, m. = *zajíkavec*.

Zaist = *zajíti*. Na Slov.

Zaiskriť sa = *zajiskřiti se*. Na Slov.

Zaistiť = *zajistiti*. Na Mor., na Slov a ve Slez. Šd.

Zaistranský. Z. kraje. Sl. let. I. 74.

Zajac, e, m. = *zajíc*, zastr., ale na Slov posud. Vz Zajíc. Z. bežel na hole. Hdž. Šlb. 15.

Zajačati = *zaječeti*. Na Mor. a Slov.

Zajaček, čka, m. = *zajíček*.

Zajáčik, a, m. = *zajíček*. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 69., HVaj., BD. II. 163.

Zajačina, y, f. = *zaječina*. Na Mor. Vck.

Zajačinka, y, f. = *zaječinka*.

Zajačky, pl. f., jm. polí. Na Mor. Vck. — **Z.**, druh jablek. Na Zlínsku. Brt.

Zajadlý = *zajedlý*.

Zajahavosť, i, f. = *škohlavosť, škrablavosť*, die Rauhigkeit. Bern.

Zajahavý = *škohlavý, škrablavý*, rauh. Bern.

Zajahliti, il, en, ení, *zajahlovati* = *zarazili, zatarasiti, zaberaniti.* — **co:** cestu. Ziak. — **co kam:** kůl **do** země. D. Vz Zajehliti.

Zajachtati sa. Potom bežala, kol'ko vládla; ale čo ďalej bežela, tým sa väčšmej zajachtala. Dbš. Sl. pov. I. 434.

Zajajať sa = *zatřpytiti se*, erglänzen, aufschimmern. Nôž pohodený zagagal sa a cvengnul Phld. III. 1. 40.

Zajajkati = *praviti 'jaj', stěžovati si*, wehklagen Na Slov. Phld. II. 1. 7. — **kde.** A v tom zajajká dačo **pri** dverách, búcha na ne i volá: Otvor, otvor! Klčk. VI. 27.

Zajakati sa = *zajikati se*, stottern. — **kdy. V** odriekaní sa zajaká. Zátur. Háj. 1. 28., Ib. Nápr. 145. Při každém slově se zajakoval. Na Ostrav. Tč.

Zajakavo = *zajíkavě*. Na Slov. Vy čitate z. Hdž. slb. 58.

Zajakavý = *zajíkavý*. Na Slov. Hdž. Šlb. 58.

Zajaklivý = *zajíkavý*, stotternd. Na Ostrav. Tč.

Zajaktati = *zajektati*. Na Slov. Ssk.

Zajakury, dle Dolany, Sajakur, ves u Soboiky. Pl.

Zajalověti, ěl, ění, unfruchtbar werden. Jg.

Zajančeti, el, ení = *zaječeti*. — **kde.** Mají mocny hlas, jak zazpívali, tak v kostele zajančelo. Slez. Šd. Vz Jančeti.

Za Jankelcem, Hinter-Jankeletz, hospoda u Vys. Mýta.

Zajaraběť, *zajaraveť sa* = *zjitřiti se*, *zjařiti se*. Nad zámkom mecú sa hadice, zajarabel sa vzduch kartačami. Sldk. 123. — **čím.** Všetko ožilo, krásne kraje sa zajasaly a novým kvetom zajaravely. Er. Sl. čít. 63. — Němc. III. 203.

Zajařmiti, il, en, ení, bejochen, mit dem Joche bedrücken. — **koho** (pod jarmo, jho přivésti).

Zajásati = *zaplesati, zavýskati*, frohlocken, aufjauchzen, *jasně zasvitnouti, zablesknouti se*, hell er-, aufglänzen. — **abs.** Zajasal (erglänzen) blesk rannej zory a ožiaril Tatier hory. Syt. Táb. 300. — **se.** Pravý Sláv každý chudobný. Keby Sláva pánov mala, inak by sa zajasala. Čjk. 74. Z lesklých perlí stříbrná se zajásala plesa. Osv. VI. 941. — **(komu, s kým, se) jak.** Zajásej mu v zlatém písně ladu. Osv. VI. 518. (Pdl.). Národ zajásá s ním **ve** choral. Kos. Olym. I. 273. V slávě sa zajasal a zrodil sa znova. Na Slov. Tč. Slnko vyššie vystúpilo na oblohu; žiarne jeho blesky padaly na tmavozelený povrch lesa a kde tu ešte nedoschnutá kvapka rosy z-la sa v mihotavom skvoste drahokamov. Phld. III. 1. 11. — **se od čeho.** Háj sa od zlata zajasal, keď sa pastierik na zlatom t'átoši s kráľom stretnul. Dbš. Sl. pov. I. 251. — **kde.** Z. **v** nitru svém. Šbr. Z-sal jsem v hlonbi duše. Vrch. V roztvorenom obloku zajasala sa tvár růžová; Nezazrel ju nikdo, len keď sa **medzi** tanečnicami zajasala; Večer v princeskinej svetlici dvanásť sviec sa zajasalo. Dbš. Sl. pov. IV. 52., I. 53., 284 (Šd.). Z. **nad** něčím. Us. Tč. Zajasal blesk jasnej zory **ponad** horami. Na Slov. Tč. Slniečko zajasalo sa raz ešte nad mladým okolím Slovenska. Sldk. Mart. 37. — **kudy.** Gajdy druhému do hrsti sotil: Ej, tyže brat, už hok si lap! A hybaj, skočí do prostred kola, radosť zajasá okom sokola, až zem pod ním podurieva. Sldk. 23. (Šd.).

Zajasněti, ěji, ěj, ěl, ění = *počíti jasným býti*, hell werden. Jg.

Zajasniti, il, ěn, ění; *zajasňovati*, anfangen aufzuhellen. — **co čím:** elektrickým světlem.

Zajastrabiť = *zajestřabiti*. Na Slov.

Zajastriť, il, en, ení. Lev dvojačistým zašvihol ohoniskom, keď vlk zajastril z hůšťavy postrežnej. Sldk. 50., 231. (Šd).

Zajatec, tce, m. = *zajatý, vojín za války v ruce nepřátelské upadlý*, der Gefangene. Vz S. N., Vlšk. 249., 253, 394, 404., 406 Z-tce vydati. Čsk. K 80 vznešených z-tců přivedeno večer před krále; Z-tci ve válce a zločinci byli skoro také na roveň staveni. Ddk. III. 234., IV. 153.

Zajatek, tku, m., der Kriegsfang. Dch.

Zajatí = *zajetí*. Zlob., Vck.

Zajatka, y, f., die Gefangene. Dch., Mus. VIII. 390.

Zajatné, ého, m. — *odměna hlídači za to, že zajal dobytek nebo škodaře*, das Geld für die Gefangennahme, Wegnahme. Mor. Šd.

Zajatosť, i, f., die Eingenommenheit. Pro takovou mysli z. přerývá vazbu; Vstoupiv na výsosť zajal z. Šš. II. 143., 110. (Hý.).

Zajátři, n. V z. někoho šlehnouti. Msn. Or. 125.

Zajatý; *zajat, a*, o, gefangen. Vz Zajíti, 2. Směniti z-té; směnu učiniti o z-té. J. tr. Z. smysl, befangen. Z. loď, die Prise. Čsk. Už su něbožatko cely zajaty. Šš. P. 568. — **komu.** Vykúpil nás ako stádo nepriateľom zajaté. Zátur. Vinš 1. 9. **kde:** v boji. Us. — **čím.** Z. kopím. Lpř. Slov. I. 21. Suhaj ten stojí divom z-tý, erstaunt. Sldk 317. Z. nemoci, schwer krank. Mor. Vck Člm'a jiným z-tou má hlavu. Kká. Td. 65.

Zajda, y, f. — *břemeno, nůše*, die Last. Na Slov a mor. Val. Vck. Z. šatů, drev. Plk.

Zajdák, u, m. — *mošna, kabela*, die Tasche. Mor. Kld. I. 37., Mtl., Vck.

Zajdení, n. (*lépe*: zajití. Jg.). Rozk.

Zajdený = *zašlý*. Vz Zajíti. Už jsem byl z-ný (už jsem zašel, minul) a tu na mne křičí. Mor Vck. — **kde.** Tak daleko byl v tom lesi zajdený. Ib. Brt., Kld. I. 91. — **čím.** V tichosti píše srdečnej na z-ný rosou oblok. Sldk. 161.

Zajdrboch, u, m. (žertovně = záda, der Rücken). Dostal na z. (na záda, byl bit). Jg., Šm., Msk.

Zajdu, vz Zajíti, 1

Zaječenec, nce, m. = *mladý zajíc*, ein junger Hase. St. skl. V. 245.

Zaječeti, el, ení = *jek vydati*, aufbrausen, erschallen, aufstöhnen, autseufzen. Zaječelo moře. Jg. Tu zaštikol primáš hnsle pod bradu, až zajačaly. Lipa I. 43. — **jak** A v tom trirаz zdlhavo zajačí píšťala. Lipa II. 260. — **kam.** Akoby už truba **do** bitky zajačala Phld. III. 12. — **od čeho.** Šidlo

človekovi až po rúčku do tela uviazlo. Človek od vel'kej bol'asti iba zajačau a utekau preč odtial. Dbš. Sl. pov. I. 49. — **na koho**, aufschreien. Na Ostrav. Tč.

1. **Zaječí** = *od zajíce*, Hasen-. Z. kůže, srsť, noha (běb), péro, pérko, sluchy (uši), maso (zaječina), sádlo, Us., masitosť n. lihovina, V., přirození, Rad. zv., předek, zadek, hřbet, skok, Us., cblup, bohky, drob. Šp. Skákal pes přes oves, po zaječí sledi. Er. P. 394. Má z. srdce (o bázlivém); Je z-ho srdce. Us. Dáli se z. běb (nožka) pod práh, bude dům hojně navštěvován. Us. u N. Byd. Kšť. Vzal do z-čích (utekl). Vk., Vrů., Šml., Kká. Td. 160., Kmp. C. 147., Tč., Ktk. Vzal zaječí rozum (utekl). U Litomš. Bda. Práskl do z-čích (utekl), až se hlava na něm třásla. Kšá., Hrb., Stnk. Z-čích úskoků hledati. Wtr. Užiti zaječí rady; Užil zaječího; Zaječí praporec rozvinouti (vz Útěk). Č. Panská láska na krátce jako z. chvost trvá. Na Slov. Panská láska roste na zaječím chvostě (nestálá). Koll. Mnoho psů (chrtů) z. smrť. V. Z. úmysl míti (chtíti utéci). Rk. Z. oko (s krátkou klapkou), lagophthalmus. Nz. lk., Schh. Z pysk (vrozené rozštěpení pysku), labium leporinum, die Hasenscharte. Nz. lk. Kdo se narodí se z-čím pyskem, bývá šťastným Na mor. Val. Vck. Vz S. N. — **Z.**, *k zajíci se vztahující*, Hasen-. Z. teneto, obora n. háj, V., vnada, hrok, síť. Us. Zaječím skokem šíti (velikými stehy). Us. Z. chlév, Hasenhrod. Dch. Z. kar, ein Hasenschmaus (z. hostina, řeč při zaječině). Btt. Sp. — **Z.** *orel* (který zajíce honí, zaječník), aquila melanooetus, der Hasenadler. Klein. — **Z.**, *v botanice*. Z. ouško, die Ochsenrübe, D.; dráby, die Pantoffeln; jetel (dětel), oxalis acetosella, der Hasen-, Sauerklee, Kom. J. 136.; kopíčko, leporarium telum, der Hasenknebel, Vus; kořeni, Jád.; noha (zajíčky), trifolium arvense, der Katzen-, Hasenklee; nůžka, ozymum; lupeni, loppacium rotundum, Aqu.; oko (benediktový kořen, hřebíčková bylina), geum urbanum, das Benediktenkraut; řepka, rapontium, Reš.; salát, der Sauerklee; sléz (slíz), malva rotundifolia, die Gassen-, Gänsepappel, Čern.; štovík, cicerbita, rumex silvestris, der Hasenampfer. Ros. Z. keř, phoenicopus, der Waldlattich; zelí = *šťavel*. Slh. 468., 635., 636., Šd., Vck. Z. chléb = řehříček. U N. Bydž. Kšť.

2. **Zaječí**, ího, n., něm. Saitz, ves u Hustopeče v Brněnsku. S. N. — **Z.**, ves v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 155.

1. **Zaječice**, *zaječnice*, e, f. = *zajícova samice, ramlice*, der Satzhase, Setzhase, Mutterhase, die Häsin. Skotná z. Kká. Td. 67.

2. **Zaječice**, dle Budějovice, jméno místní, ves a) u Chrasti; b) u Dnespek, Zajetschitz; c) u Mostu, Saidschütz. Tato ves jest svou hořkou vodou proslulá. Vz S. N. — **Z.**, něm. Sadschitz, ves u Jirkova. PL. Cf. Tk. IV. 746., Blk. Kfsk. 387., 379., 7., 313., Arch. III. 547., Sdl. I. 259., II. 255.

1. **Zaječický**, Saidschützer. Z. sůl (síran hořčíkový), Pr. Chym., voda. Rostl.

2. **Zaječický**, ého, m., osob. jm. Z. Jan. Vz Jir. H. l. II. 345.

Zaječín, a, m., Hasendorf, ves u Žamberka. Vz Sdl. Hr. II. 94.

Zaječina, y, f. = *zaječí maso*, das Hasenfleisch. Smrž., Aqu. Nechválí ani z-ny, protože prý vzbuzuje melancholii. Jir. Ves. čt. 379. — **Z.** = *zaječí kůže*, der Hasenbalg. D. Z. mořená (gebeizt), sušená (kůže). Kh.

Zaječinář, e, m. = *kdo zajíce, zaječinu prodává*, der Wildhändler. Šd.

Zaječinka, y, f. = *zaječina*. Jestli nekedy tebe príde apetit či na jahniatko, či na zajačinku, či na inú dáku zverinku. Zbr. Báj. 50.

Zaječisko, a, n., ein grosser o. schlechter Hase.

Zaječnice, e, f. = *zaječice*. Us.

Zaječník, a, m., vz Zaječí (orel).

Zaječov, a, m., Zajetschow, ves u Sv. Dobrotivé.

Zajeď, i, f. = *co v ústech* (hl. za zuby) *od jídla zůstává*. Us. — **Z.** = *puchýř v ústech koňských*, eine Blatter. L. — *Zajedi* (v ob. mluvě: zajedě) = *neduhové na jazyku hovězího dobytka*. Us. Vz Zájedí. Jg.

Zajedač, e, m., ein wackerer Esser. L.

Zájedek, dku, m. *pochoutka*, der Leckerbissen. Bern. Der Imbiss, das Konfekt, der Nachtisch, die Leckerbissen. Dch., Tč., Rk. Lpř. J. Dj. I. 72.

Zájedí, n. = *nemoc dobytka*, když ječné plévy vpíchají se mu v jazyk (též: zajedě. Vz Zajeď). — **Z.** = *žvanec*. Vezmu ti z. (uškrtím tě). Us. — **Z.** = *housenky* (u krav, u koní), comedones, die Mitesser. Jg., Hrp.

Zajedlivost, i, f., der Ingrimm. L.

Zajedlivý = *kousavý*, ergrimmt, ingrimmig, wüthend, bissig. L. Vz Zajedlý.

Zajedlost, i, f., die Aufsässigkeit, Verbissenheit. Ta z. vaše oproti nám. Zbr. Hry 250.

Zajedlý = *kdo si na někoho zasedl*, aufsässig. Us. Knrz., L. Vz Zajedlivý. Z. Arnulf proboval i Bulharov popudiť. Let. Mt. S. X. 1. 37.

Zajednati, *zajednávati* = *zjednati*, ver-, ausgleichen, abthun einen Streit. — **co**: vojnu. L. — **co komu**. Us. Z-val mu tam byt. Us. Vk. — **oč ke komu**. Již o to ke dvoru zajednáno. Div. z ochot. — Jg.

Zajednice, e, f Společník, jenž obmýšlí novou z-cu založit, s dílem svým z rodinného spolku vystoupí. Vč. Str. 6.

Zajedno = *za jedno*, für eins. Z. uznati. Zlob. Jim to z. bude. Ahr. Tak se mluví, jakoby Čechové, Poláci, Rusové a Litvané vůbec již z. byli. Pal. Děj. V. 1. 39.

Zajedu, vz Zajeti.

Zájedy, pl., m., vz Zájedek. L.

Zajehliti, il, en, ení, zajehlovati = *zaraziti, zatlouci*, einstecken, einrammeln. — **co kam**: kolíky do podvalu. Us. — **čím**: beranem. Vz Zajahlati.

Zajechati, hingehen, hinfahren, auf den Weg (zu Fuss, zu Wagen) sich begeben, aufbrechen, eine Fahrt unternehmen. Us. — **kam jak**: do města na voze. Tč. — **se**, im Fahren verfehlen. Na Ostrav. Tč.

Zajechtati, vz Zajekati.

Zájek, u, m., vz Jek. Mimo ples v hlučivém zájeku nic není slyšeti. Shakesp. Tč.

Zajekati se, zastr. = *zajíkati se.*
Zajekavec, vce, m. = *zajíkavec.*
Zajekavosť, i, f., zastr. = *zajíkavosť.*
Zajekavý = *zajíkavý.* Šm.
Zajektati, ein wenig klappern. Hlavu z vody vyskytši drobet z-la. Ler.
Zajekury, dle Dolany, osada. Vašek.
Zájem, jmu, m. = *zajmuti i co zajmuto, zajetí,* die Wegnahme, das Weggenommene. Die střčes. práva = *vzetí* n. *brání v základ,* die gerichtliche Pfändung, Wegnahme des Viehes wegen nicht bezahlter Interessen; nachdem das Vieh weggenommen war, wartete man, ob der Schuldner die Interessen zahlen werde; that er das nicht, wurde das Vieh zu Gunsten des Gläubigers verkauft. Vz Brání, Gl. 378., S. N. Z. = právo vlastníka pozemku, když na něm cizí dobytek zastihne, zajmouti tolik kusů, kolik k nahrazení škody jest potřebí. Z. = zabavení. Vš. Z. právní O zájmu dobytka na škodách vz Zř. zem. Jir. O. 23., L. 46., Vš. Jir. VII. 22, 24., 25., 29. Kdo nepořádného zájmu dobytka neprokáže. Faukn. Na z. jezditi, zur Pfändung. P. Sob. 48. Z. dobytka škodu činícího, aby jej pán jeho vyplatil. Sych. V zájem vzíti. J. tr. Po zájmiech jedú. Vš. Jir. 34. Bránie jest pro úrok nezaplacený na dědictví dlužníka s komorníkem a poslem purkrabie najvyššieho nebo bez komorníka i posla mocí svú — koní, krav, ovec, svině a jiného všelikého dobytka z., což za úrok nezaplacený i za náklady dosti móž býti; Komorník má znáti summu všeho z-jmu, aby věděl, pokud má zajímati; Večer a po polední žádný zajímati vedlé práva nemá, než každý z., každé bránie s komorníkem má se ráno a dopoledne toliko dieti; Ne každý den k zájmu jest příhodný; Z. se odhádá; Z. propustiti, učiniti; Ten z. požénu k úřadu; Z. vyručiti, hnáti, přihnati; Z-mu otpierati; Relace na z. Vš. Jir. 325., 328., 332., 348, 397 — Z. — *loupež,* die gewaltsame Wegnahme, der Raub. Gl. 378. Téměř půl země polské na šíř i na dýl mečem, ohněm a zájmem pohubili. Skl. 389., 580. Téhož léta ten pátek po božiem těle pan Kolda učini veliký z. po vesnicech. Let. 157. Propustichu z.; Bieše z., jež jest vojsko zachytilo. BO. Obětovali sú z plena a z zájmu, jenž sú byli s sebú přihnali. BO. Z. lidí; z. udělati (zajímati); ohněm, mečem i zájmem lidí a dobytka krajiny zhubiti, velikou škodu činiti. V. Zájmem trestati. D. Děvice vzaty v zájem (do zajetí). Krok. Z. dobytka během nepřátelským (kořisť). — *V zájem* — *odměnné,* wechselseitig. Vz Vzájem. Půjčka v zájem (za oplátku), Wurst wider Wurst D. — Z. = *zaražení hřebíku koni do živého, průboj, zajetí,* das Vernageln des Pferdes, der Stich. Který kůň má zájem. Ms. bib. — Z., das Interesse. V tomto významu se tohoto slova dříve neužívalo; *avšak můžeme ho i v přeneseném smyslu užívati.* Jinak lze je všelijak nahraditi: věc zajímava, prospěch, zajímavosť, dobré, příčina, účastenství, záležitosť, důležitosť atd. Tedy: Leží to v našich zájmech = náš prospěch tobo chce, žádá, potřebuje, vymáhá. Os. Tyto zájmy v život uvedly společnosť = společnosť z těchto příčin zřízena jest, nebo: společnosť zřizuje se tento prospěch na zřeteli měla. Šm., Sb. Zájmy obecné, zemské před očima míti = dobré a potřebné obci před očima míti, obracetí zřetel k dobrému země, vlasti atd. Vst. Cf. Brs. 2. vyd. 267. Oprávněné zájmy, odborné z-my; zastoupení dle z-jmů, die Interessenvertretung, zdravotní z., das Sanitätsinteresse, z. způsobiti, Interesse erregen, probřešení proti vlastním zájmům, v zájmu pravdy, hmotné zájmy; zájmy sloučiti, hájiti. Us. Dch. Rodinné z-my. Us. On šel v jiných zájmech nežli ve svých. Us. Vk. Moravané a Češi brali v nich podílu a každý za příčinou jiných zájmů. Ddk. III. 50. Z. vědy, vědecký, sobecký; Nejpřednější z-my života národního; z-my pokroku na poli duševním. Mus. 1880. 167., 367., 486., 476. Z-my náboženské, národní. Sš. J. 26.
Zájemce, e, m. = *zajímač,* zastr., der Gefangenuehmer.
Zájemka, y, f. = *zájem, zabavení,* die Gefangenuahme, Pfändung.
Zájemné, ého, n. = *plat, kterým se zájem vykupuje,* das Pfändungsgeld. Dipl. 1457. Z. béře od nich proti právu. Půh. II. 195.
Zájemník, a, m. — *dobytčí zloděj,* der Viehdieb. Č. exc. — Z., der Interessent. Schůze z-ků, die Interessentenversammlung. Dch.
Zájemnosť, vz Vzájemnosť.
Zájemný = *od zájmu,* Gefangennehmungs-, Pfändungs-. Z. protokol. Pr. 1884. 13. — Z. = *vzájemný.* — *Zájemné kořeni* = *myší ouško,* myosotis, das Mäuseohr. Čern., Jád., Db. Traňky z bolehlavu, z vratiče, ze z-ého kořenie. BN.
Zájesť, i, f. — *nenávisť, hněv,* der Hass, Zorn. Neroh si z. u ľudí. Mt. S. I. 92. (Sd.). Veľká z. je medzi nimi. Mt. S. I. 98.
Zajestřabiti, il, en, ení. Strážna medzi tým obletovala ponad ne biela, kniežata orlica, bráňacia orlom rodinným, bráňacia vrahom kaňúrom na ne (na něj zajastrabiť. Sldk. 231., Sldk. Mart. 50. Vz Zjestřabiti.
Zajeti, jedu, jeď, jeda (ouc), jel, et, etí; *zajížděti,* ěji, ěl, ěn, ění = *na něčem* (na koni, na voze atd.), *s očí ujeti, pryč jeti,* wegfahren, wegreiten, wegschiffen; *zablouditi,* irre fahren, fehl reiten; *s cesty na stranu odjeti,* auf die Seite fahren: *obkličiti,* umreiten; *jeda zavaditi,* fahrend anstossen, hineinfahren, hineingerathen; *jetím poraziti, přejeti,* niederfahren, niederreiten, niederrennen, überreiten, überfahren; *zajeti, delší cestou jeti,* umfahren, umreiten, Umweg nehmen. Jg. — **abs.** Nevím, kam za jel. Us. Zajeli jsme (zabloudili). Us. Zajeď (sjeď s cesty). Kde cesta rovná, nezajížděj. Us. Šd. — **kam proč (do čeho, za co, před co, v co, ke komu, nač, přes co, pod co), kam proč:** za vrch. Ros. Z. do cizích zemí, Ros., do plotu (zavaditi oč), D., do lesa **pro** dříví. Šm. **K** Otie daleko zajel. Rkk. 35. Zajeď sem, fahr an; Z-li si na ostrůvek. Us. Dch. Zajížděti do češtiny, do polštiny. Us. Tč. Blesk do země zajel. Us. Zajíc pryč zajížděl. Osv. V. 638. Z.

stranou. Us. Vyznala, že do Slezska zajížději a lidem penize z měšců vybírají. 1594. Pk. exc. Normané i do Sas zajížděli. Šmb. Fr. S. II. 107. Z. někam **na** lup. Ib. 202. Zajedu v hory, do cizí krajiny. Er. P. 453. Z-la bych já mu **pro** červenú růžu; A když už zajeli za ty třetí hory, Turek sa ohledl, na vdovu pohledl; Dyž su já chudobná pro vašeho syna, můžete si zajet pro paní do Vídňa. Sš. P. 122., 140., 386. (Tč.). Král zajel sobě ještě hloub do země; Jaromír zajel sobě do Uher, aby Vratislava jaksi zastrašil; Kumáni zajížděli skoro každého roku přes hranice. Ddk. II. 273., 323., VI. 81. (Tč.). Svědomí mi tu právě zajíždí do lokte a šťouchá mě, abych vojvodu nezabijel. Shakesp. Tč. Volení hned ze sněmu páni, aby zajedouce k volenému králi předložili mu články umluvené. Pal. Děj. V. 1. 29. Zajel milý za moře, pomož mu mocný Bože. Sš. P. 402. Vašnosti se omlouvám, že sem pro pospíchání z. **k** Slavkovu nemohl. Žer. 329 Z. **před** dům, před vrata pro někoho. Ráda paní Nouze do Svárova zajíždí. Prov Šd. — **(koho) odkud**. Zajeli je **s** obou stran (obklíčili). Ros. Z **od** pravé cesty. Berg. — **koho:** dítě, D., husu. — **komu co:** cestu (zastaviti jeda). L., Šm. — **si (kam)**. Zajeli si (delší cestou jeli). D., Šm. Zajedu si **k** vám (jeda zastavím se). Tam si něco (trochu) zajedeš, ale za to pojedeš po rovné cestě. Us. — **s čím kam.** S tím, co potud pro školy byl napsal, do Švedska zajel. Pal. Rdh. 264 — **čím kam:** vozem **pod** kůlnu. Us. Krájeje chléb hluboko nožem zajel. Us. — **(si) na koho.** On vždycky na mne zajíždí. Us. Šd. Jen tak naň nezajížděj. Us. Kšť. — **kde. V** lese z. Jg. — **kdy kam. V** srpnu téhož roku zajel jest do Řezna. Ddk. II. 273. — **jak daleko.** Na sta mil zajela, na dítky zpomněla. Sš. P. 141.

1. **Zajetí,** n., das Uiberfahren. Vz Zajeti.

2. **Zajetí,** n., vz Zajíti (zajmu). Z. m. zajatí (zajat), přehlasováním *a* v *e* před *í*. Ht. **Z.** = *chycení*, die Gefangennahme. Z. dobytka (= zájem). Z. dobytka na škodě. Vz Zájem, Zř. zem. Jir. E. 19. — **Z.** = *držení někoho v moci, poroba, vězení*, die Gefangenschaft. Do z. přijíti, V., se dostati. Sych Dáti se do z. Dch. Či měl zajetím Měčislava zdržán býti otec jeho od rozhodných podniknutí proti státu českému?; Ladislav odvedl prý mnohé z našich krajanů do z.: Do této doby připadá z. Soběslava; Soběslav již 12 let střežen je tuhým z-tím na hradě Přimdě. Ddk. II. 80., 297., 452., III. 291. Když banditě mu zetě vzali do z. Kká. Td. 173. V takovém z. (neštěstí) jsme byli. Na mor. Val. Vck. Sám aj mal buďtož ve prehroznej bitke upadnúť, buďto priisť v z. a v ruky otca Čechov. Hol. 388. Raz vymieňat přišli Turci vážňov do zajatia. Ppk. 1. 123. Octnul se v z. u nepřátel. Pal. Děj. IV. 1. 31. — **Z.** = *zájem, proboj koně* (das Vernageln des Pferdes). Jg.

Zajevitl, il, en, ení, muthen (v horn.). Rk.

1. **Zájezd,** u, **zájezdek,** dku, m. = *zajetí,* das Hinfahren, Hinreiten. — **Z** — *objezd, oklika cesty*, der Umweg, Umschweif, die Umfahrung. V. — **Z.** = *místo, kde se zajíždí*, die Vorfahrt. Jg. Není tam ani žádného z-du. Slez. Šd. — **Z.**, das Einreiten, der Eintritt in fremdes Gut, das Einlager. L. Z. v Litvě = ozbrojené vykonávání rozsudku soudního, nechtěl-li, kdo při probrál, statků žalobci přiřknutých vydati. Ozbrojení příbuzní, přátelé a krajané táhli s rozsudkem v rukou a s vožným proti odsouzenému a dobývali statků žalobci přiřknutých, které mu vožný zákonitě ve vlastnictví vydával. Vz Kká. Td. 369. — **Z.** *vojska* = *výpad*, der Streifzug. Bur. Nepřátelský z. do země. Čsk. — **Z.** Bolo tam iba panstvo v rozkošách a zájezdoch výskajúce. Phld III. 3. 154.

2. **Zájezd,** u (a), m., ves u Buštěhradu, u Bakuva, u Skalice; ves zaniklá v Litoměřicku. Vz Arch. II. 176., Blk. Kfsk. 249., 843., 530., 282., 863, Sdl. Hr. II. 224., 242., Tk. III. 114., IV. 170. Z., dvůr u Sobotky, samota u Uhlíř. Janovic, ovčárna u Loun. Pl.

Zájezdec, dce, m., ves v Chrudimsku u Chrasti. Vz Sdl. Hr. I. 259., Arch. III. 520. Jan Lebka ze Z-dce. Arch. III. 497

Zajezditi, vz Jezditi. — **koho**: koně (jízdou uhnati). Rk. — **Z.** = *ujezditi, jízdou zarovnati*. Až bude sucho, všecku se to zajezdí. Us. Šd.

Zájezdnický. Z. válka (malá), Guerilla. Čsk. Vz Zájezdný.

Zájezdný, *zájezdnický* sbor, fliegendes Korps; z. batterie, fliegende Batterie, vojsko lehčího druhu ku znepokojování nepřítele sestavené. Vz S. N., Čsk. — **Z.** Einkehr. Z. dům, hostinec, das Einkehrgasthaus. Dch., Tč.

Zájezdový = *zájezdný*. L., Bur.

Zájezek, zku, m. = *malý jez, oplotec, náhon*, die Schlenge, Krippe, Wehre. Z. z křoví; z-kem ohraditi. D. Z-ky dělati. V. Ryby přes z-ky vyskakují. V. Voda z-ky zatopila. Břez. 269.

Zájezeří, n. = *místo za jezerem*, der Platz hinter dem See. Jg.

Zájezerný = *za jezerem jsoucí*, hinter dem See befindlich. Jg.

Zájezský, ého, m., osob. jm. Arch. V. 576.

Zaježltl, il, en. ení, vz Začečeřiti.

Zajha, y, f. = *vinný koš*, der Weinkorb. Na Slov. Jg.

Zajhový. Z víno (= samotok). Bern.

1. **Zajíc** (zastr. *zajiec*; na Slov. *zajác*, *zajko*, na Mor. *zajúc*, *zajouc*, Jg., v jižních Čech. *zajíc*, Kts., v jihovýchud. Mor. také *zaic*), e, *zajíček* (na Slov. *zajáček*, *zajúček*, *zajouček*), čka, m.; samice: *zaječice*, *kočka*, *zaječnice*, *ramlice*. Z., lepus, der Hase. Z. od zaju (zeju) = zající (urč. přechodník), poněvadž s otevřenýma očima spí. Jir. V MV. nepravá glossa. **Z.** = *macek*, *matěj*, *ušák*, *janek*, *smarhák*, *slezák*, *vřešťák*, *břešťák*, *šarák*, *sopľák*; *zajíče*, *mladík*, *březňák* (Märzhase), *březňáček*; *polorostlý*, *poloviční*, *bělák* (bílý, sněžný, der Schneehase), *horský* (*horák*), *podolní*, *lesní*. Šp. Z. obecný, aegyptský, lední, brasilský, magelanský, hudson-

ský, virginský, králík. Ssav. Z. stříbrovlasý, Silberhase. Cf. Frč. 386., Schd. II. 416., KP. III. 347., Šrc. 69., 82. Jeho krev: *barva* (Schweiss); uši: *slechy* (Löffel); oči: *sklenice, světla* (Lichter); nohy: *běhy* (Läufe), zadní běhy (Sprünge); ocas: *pírko* (Blume). Š. a Ž. Zajíc má vlnu, ostatní zvěř má srsť. Dch. Výhoz zajíce, das Gescheide. Zajíc vyčí, Orb. p., vřeští, břešti, Us., líná (vlny pozbývá), se honcuje, se ramluje (rammelt), metá, peláší (utíká), táhne (rückt), klouzá (rutscht, pomalu s břichem blízko země se pohybuje), vyvstává, se tlačí nebo tiskne k loži n. do lože (drückt sich im Lager), se zvedá, letí do houští, leze, se vyvalil (vyskočil), si vaz srazil, se kryje (deckt sich), sedí na bobku n. panáčkuje (macht Männchen), kličkuje (běže psy jsa pronásledován, schlägt Haken), kotrlcuje, sáňkuje, staví se, okotil se, zanechal myslivci prázdný pekáč (lože), zůstavuje stopu, šlak, torn (hinterlässt eine Spur, Fährte, einen Tritt), posazuje se, sází (rodí) mladé, v loži se přitlačuje; zajíce vyvrhnouti, stáhnouti, vábiti, štváti, střeliti, chytiti, z lože vyzdvihnouti, píchnouti (zastřeliti), přestřeliti, do oka chytiti; zajíci za uši dáti (zabiti ho, nücken); dobře míru mu na kožich vzíti (dobře střeliti); dobře střelil zajíce, hned byl na ruby; zajíci vaz sraziti, nastražiti; zajíc spí otevřenýma očima; truhlík, oko, sbúnka, vnadidlo, broky na zajíce Šp. Zaprášilo se z-ci z kožichu (byl střelen). Deb. Uštvati, zamrštiti, vykuchati, strojiti zajíce; pes zajíce chytil. Us. Zaječice zmetala. Šp. Z. přední, zadní (jídlo). Z. mladý (jídlo) šp. m.: zaječí drob. Vz Drob, Mladý. Přední z. na černo se zadělává. Dch. Z. po polsku, falscher Hasenbraten, polnischer Hase. Us. Šp. Spí jako z. (s otevřenýma očima). Šd. Udělám se já malým zajíčkem, uteči já ti prudkým bájíčkem. Ps. slez. Šd Běží zajac po poli, pusti chrta po voli, ať zajaca dohoni. Sl. ps. Šf. II. 129. Na z-ce pokřikují: Janku, ztratils čepicu, nebo: Janku, hoří ti ocas! Na Vsacku. Vck. Hynaj (tamo) běži zajic, pusć ty chyrty eš k němu, eš (až) zajica přižeuu. Sš. P. 623. Přiběhnul tě zajíček, pokleknul u jesliček. Sš. P. 69. Zastřelil zajíce — ani ne! Us. Hnšk. Mladúšik zajac bore pozerá. Sldk. Bs. 7. Či stě nekričali, ako keď zajaca pes chiti? Na Slov. Šd. Nemal smelostj aa zajaca (ani jako z.). Chlpk. Dramt. I. 59. Viem, čo si chrt vyslúži, keď nemôže viac zajace honiť. Ib. I. 88. To mu naraz pídilo do nosa, videl, že je zajac v kapuste (v zelí). Dbš. Sl. pov. I. 481., Mt. S. Išiel zajac cez horinu, zlomil si tam pravú nohu. Liška mu ju zašívala, zágerka sa posmívala. Čo sa ty máš posmievati, keď ty nemáš kúska gatí? Čury, bury, bubny, na starého strýca. Strýc leži pod lavicou, mamka bije ho palicou. Dosť, mamko, dosť, už je holá kosť! (Vyčítanka přede hrou). Phld. IV. 44. (Šd.). Neznajíce, kde zajíc leži (wo der Hund begraben ist). Bart. Tou měrou nadáli se, že jedním chrtem dva zajíce pojednou uhoní, mit einem Schlag zwei Fliegen tödten. Skl. V. 61. Ječmen setý za nova měsíce budou žráti zajíci. Na Zlínsku. Brt. Aby z. na zelí nechodil, nesmí se o něm v zelí nikdo ani zmiňovati, sice by naň přišel. Kld. Je jako sedmiletý ženatý zajíc (hubený, hl. o lichváři). Us. Dbv. Někomu z-ce svlěkati, Jemanden die Kastanien aus dem Feuer holen. U Buděj. Ks. Tutoť z. leží (tu je hlavní věc, das ist des Pudels Kern)! Dch. My uhodili na keř a z. vyběhl, auf den Strauch schlagen Dch. Z. se připravil na tuhou zimu (má mnoho sádla). U Bydž. Kšť. Vběhne-li z. do vsi, bude hořeti nebo se stane nějaké neštěstí. U Kr. Hrad. Kšť. Vyjdi že skór jasný a po mej sviť ceste mesáčku! Nepredbehni zajácu a zlá sovo a díry nehúkaj! Hol. 355. Předběhne-li někoho na příč přes cestu z., nešťastně se mu povede; Přejde-li někomu stará baba nebo z. přes cestu, špatně pochodí. Hrš. Vz Ovce. Přejde-li ti z. přes cestu, raději se vrať, neboť už nic nepořídíš. Kld. Konká jako z. (nespí). Hrp. Proč se bojí z. více bílého psa než černého? (Poněvadž myslí, že se naň svlékl.) Us. Není snad nad zajíce lekavějšího zvířete. Sych. Odtud: Bázlivý jako z. (tchoř). Vz Bázlivosť. Č. Ty zajíci! Smělýs jako z. Dotřel jako z. na chrta. Ros. Držel se jako z. v bitvě (utekl). Slez. Šd. Utíkáš jako z. Us. Šd. Smělý jako z. Šp. Z. otevřenýma očima spí (bázlivý nedověřuje nikdy. Vz Opatrnosť. Lb.). Z. lapky liže, když utekl; Posaditi se na zajíce (vz Útěk); Chytil tři zajíce za jednu nohu (zalhal si); Dlouhé uši má z. a není oslem (kozel dlouhou bradu má a není mudrcem); Z. také nic nevěří a jest přece živ (posměšně volnověrcům); Zajíce drž, když ho máš, když ho pustíš, víc ho neshledáš; Poštval ho na zajíce (na cizí vinu trpí, vz Vina); Rak zajíce chytá n.: Volem z-ce chytati (Vz Marný); Nekupuj zajíce v pytli (na Moravě: v měchu i. e. nekupuj věci, kterých neznáš); Koupil z-ce v pytli (vz Ztřeštěný. Lb.); Na z-ce s bubny (s bubnem) choditi; Umí s tím, jako z. s bubnem (o hloupém. Vz Nejapný); Rád to slyší jako z. buben (Vz Nemilý); Pilen práce co z. bubnu (o lenochu). Č. Jde mu to, jako když z. na buben tluče. Bojí se jako z. bubna. Slez. Šd. Číhá s bubnem na z-ce (hloupě si počíná). Slez. Šd. Když hlemýžď z-ce předběhne (nikdá); Bezděčnými chrty zřídka z-ce uštveš. V. Kravou zajíce neuhoníš. I kráva chytne zajíca, ale zřídka. Slez. Tč. Na z-ci sedí, ktož se zadkem vrtí. Flaška. Vsadil ho na zajíce (popudil ho. Vz Hněvivý). Lb., Ros. Lepší vrabec v hrsti, nežli z. v chrasti. Koll., Lipa I. 47. Lepší zajíc v pytli než holub na střeše. Šp. Zůstává, kde zajíci (lišky) dobrou noc dávají (o samotě); Z-cí tam dávají dobrou noc a lišky dobré jitro (Šml.); By psa nejvíceji kořenil, nebude z něho z.; Starý z.; Jest starý z. (stará liška — chytrý); Tuť vlk leží a z. spí (zde jest příčina zlého. V.); Tutoť z. leží (zde jest hlavní věc, užitek, zisk, koláč, pečeně); Hoň dva zajíce, žádného nechytiš (Šd.); Kdo dva zajíce honí, žádného nechytí. Koll. Vz Zisk. Kdo dvoch zajacov naahňa, ani jednoho nelapí. Zátur. Dva z-ce honě žádného nechytíš (Šp.); Zajíce jídá (má pěknou

pleť, tvář). Jg. Kdo jí zajíce, je devět dní hezký (z lat. slovní hry: lepŏrem — lepōrem. Vz o tom v Sbt. Výkl. 45.). Panská láska po zajících skáče (nestálá. Vz Panský). Dch. Panská láska roste na zaječím chvostě; Panská láska po zajících běhá. Šp. Na malém zajačku učja sa psi srni jést. Phld. I. 2. 7. Je namazaný jak zajíc Vz Opilý. Dal pán Bůh zajíčka, dá také oseníčka, gibt der Herrgott ein Hasel, gibt er auch ein Grasel. Dch. Dá Bůh zajíčka, dá i trávníčka. Slez. Šd. Boli by chytili zajáca, ale mal krátky chvost. Mt. S. I. 124. Jindy z. v tom důlku ležl, kde se ho nejméně naděješ. Hkš. Kdo zajáca pustí z hrsti, ťažko ho dohoní. Slov. Tč. Bůh tresce i z-ce, tresce-li zeleninu. Hnš. Starého z-ce netřeba učiti do zelí choditi. Pk. Čušl ufúpený (učúpený) ako zajac v chrastí. Mt. S. I. 88 Strany pověr o z-ci vz Mus. 1853. 486. Cf. Ukázka. Vz Ssavci, Liška. — **Z.** *domácí = králík.* V jihových. Mor. Brt. — **Z.** *zemský* (druh myší v Aegyptě, v Arabii a v Sibiři). — **Z.** *mořský*, lepus marinus = zej obrovský, aplysia depilans). Vz Frč. 230., Schd. II. 356. — **Z.** = *souhvězdí pod nohama Oriona.* Vz Stč. Zmp. 24. — *Zajíček = koktal*, der Stotterer. Ona má synka zajíčka, on sa zajíká. U Kunovic. Tč. — *Zajíci*, pl., m., *paseky* u Bystřice na Vsacku. U Z-ců. Vck.

2. **Zajíc**, e, m., osob. jm. Z. z Hazmburka, jm. čes. panské rodiny. Vz S. N. Z. z Valdeka Vilém († 1349.), vz Dal. Jir. 164., 171., 177.—180., Tk. I. 629., II. 553., III. 663., IV. 746., V. 264., 265., Jir. II. 1. II. 345., Blk. Kfsk. 17., Sdl. II. 281., Pal. Děj. II. 1. 482.

Zajíce, Saitz, hrad v Třeboňsku. Pl.

Zajíci, vz Zajíc (konec). — **Z.**, několik domků u Vsetína.

Zajícovatý, zajícovitý, hasenartig. Toť zajíc nejzajícovatější (— hňup). Ros. — **Z.** ssavci, leporina. Krok I. 80.

Zajícovitý, vz Zajícovatý.

Zajícový, Hasen-. Z. veselí. Us. Šd.

Zajícův; *-ova, -ovo*, Hasen-. Mnoho psů zajícova smrť. Prov.

Zajičák, u, m. = *rukávník ze zaječí kůže*, Stutzel von Hasenbalg. Šd.

Zajičář, e, m. = *kdo zajíce prodává, zvěřinář*, der Wildhändler, Wildprethändler, Hasenhändler, Hasenverkäufer. Mor. Šd. — **Z.** = *pytlák*, der Wilddieb. Mor. Šd.

Zajíče, ete, n. = *mladý zajíc*, ein junger Hase. Us.

Zajíček, čka, m. = *mladý zajíc*. Vz Zajíc, Zajíče. V. — **Z.** = *koktal*. Vz Zajíc (konec). — **Z.** Eduard, čes. žurnalista a spisov. Vz S. N. XI. 671., Mus. 1880. 258. **Z.** z Hošťálkovic. Vz Blk. Kfsk. 921. Vz Zajíčky.

Zajíčí — *zaječí*, Hasen-. Z bobky (trus), Šd., pysk, die Hasenscharte, zelí, Sauerklee, chléb. Tč. Vz Zaječí. Z. vlas. Hdž. Šlb. 51.

Zajíčinec, nce, m. = *zaječí bobek. trus.* Šd. Vz Zajíčí.

Zajíčka, y, f. = *zaječice*. Msn. Or. 7. — **Z.**, jm. lesa u Bílovce ve Slez. Šd.

Zajíčkář, e, m. = zaječník.

Zajíčkov, a, m., Zajčkow, hájovna u Písku; něm. Zajitschkow, ves u Pelhřimova. Pl., Tk. III. 36., Blk. Kfsk. 1172.

Zajíčková, é, f. Z. z Hošťálkovic. Vz Blk. Kfsk. 7.

Zajíčky, pl., m., samota u Pacova. — **Z.**, vz Zajíček. — **Z.** = *zaječí noha*, trifolium arvense, der Hasenklee; rumex acetosella, der Schafampfer; jetel, oxalis acetosella, der Sauerklee. D., Puch.

Zajídati, vz Zajísti.

Zajík, u, m. = *zajíknutí*. Zlíbal jsem čílko mu v z-ku. Pokr. Z hor 58. — **Z.**, *ovčí nemoc*. Jg., J. Beránek.

Zajíkač, zajikač, e, m., der Aufseufzer, Stöhner. Jg.

Zajíkání, n., paralalia literalis, das Anstossen, Gestotter. Čs. lk. VII. 275, D.

Zajíkati (zastr. *zajekati*; na Slov. *zajakati*); *zajíknouti*, knul a kl, utí; *zaječeti, zajikovati*. — **se** = *v mluvení se zastavovati stenaje, škytaje, vzdychaje, koktaje, breptaje* atd., mit der Zunge anstossen, gaksen, in der Rede stocken, stammeln, stottern. Kom., Lom., Sych. Kdo nemůže vyslovovati řádně slov, aby u prostřed slova se nepotkl či nezarazil. Šd. Honza polykal, až se zajíkal. Mor. čes. ps. 16. — **se kde.** v řeči. Us. — **se proč.** Zajíkal sa **od** strachu. Dhš. Sl. pov. I 54. Z. se vztekem, Kká. K sl. j. 146., úzkostí. Šml. I. 47. — Vz Zajakati.

Zajíkavě, stotternd. Z. mluviti, praviti. Jg., Šd., Wtr.

Zajíkavec, vce, m. = *zajíkavý*. der Stotterer, Stammler. Bern. Šd. Staré hrablec zajíkavec stópil jí na pravé palec. Sš. P. 697.

Zajíkavo = *zajíkavě*. Z. šeptala. Syt. Táb. 227. Na ostatek predca osmelila sa a z. preriekla. Frsc. Zor. I. 88.

Zajíkavosť, i. f. = *zajíkání*, das Stammeln, Stottern. D.

Zajíkavý, *zajikavý* (zastr. *zajekavý*; na Slov. *zajakavý*) = *kdo se zajíká, jektavý*, im Reden anstossend. gacksend, stammelnd, stotternd. Zajikavý. V., Kom., zajikavý Br., Lom. Zajíkavý jazyk. D. Z kašel. Us. Pdl. Vypravoval z-vým hlasem svůj příběh. Němc. I. 246. O člověku hluchém a z-vém od Krista uzdraveném. BR. II. 136. — **čím**. A ktož ji (modlitbu) u větší milosti a v pokoře die, ten ji řieká Kristovi podobnějie a tak lépe, ač by řečí byl z-vý, šeplavý neb bublavý. Hus I. 313.

Zajíklivosť, i, f. = *zajíkavosť*. Bern.

Zajíklivý = *zajíkavý*. Bern.

Zajímací loď, vz Zajímačka.

Zajímač, zajimač, e, m., der Wegnehmer, Pfänder, Räuber. Vz Zájem, Zajímatel. Z. dobytka buď do zástavy, buď v loupež. V. — **Z.**, osob. jm. Jan Z. z Kunštatu. Pal. Děj IV. 1. 99. Jindřich řečený Z. Půh. II. 314.

Zajímačka, y, f. = *zajímací loď*, das Kaperschiff. Čsk. — **Z**, die Wegnehmerin, Pfänderin, Räuberin.

Zajímání, n., die Pfändung. Wegnahme. Vz Zájem. Z. dobytka, Kom. J. 867, lidí. Dač. I. 247.

Zajímaný; *-án*, *a*. o, gepfändet, weggenommeo, geraubt. Vz Zajíti (zajmu), Zájem.

Zajimař, e, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zajímatel, *zajimatel*, e, m, vz Zajlmač.

Zajímatelnosť, *zajimatelnosť*, i, f, die Pfändbarkeit, Wegnehmbarkeit; die Möglichkeit zu interessiren.

Zajímatelný, *zajimatelný*, pfändbar, wegnehmbar.

Zajímati, vz Zajíti (zajmu).

Zajímavě, interessant. Kniha z. psaná. Us.

Zajímavosť, i, f., das Interesse, das Anziehende. Zvyšuje se pak z., že .... Šš. I. 157. Nabyti z-sti. Dch. Pojišťují dějinám husitským důležitosť a z. všesvětovou. Pal. Děj. III. 3. 311.

Zajímavý = *co mysl zajímá*, anziehend, interessant, einnehmend. Z. rozprava, Us., doba. Č. Jest velmi z-vo. Dch. Z. otázka, Us., čteni (anziehende Lekture), Dch., podrobnosti. Stč Zmp. 186. Událosť ta i jináče neméně z-vá než důležitá. Ht. Mus. 1869. 345. O z-vých těchto skutcích Dlugoš nepřipomíná ani slovem. Pal. Děj. III. 3. 54. — **jak.** Spis v mnohém ohledu z-vý. Us. Pdl. **Přes** to všecko bylo velice z-vo dověděti se. Ddk. II. 306. — **čím.** Spis obsahem i formou z-vý. Us. Pdl.

Zájimek, mku, m., die Wegnahme, Pfändung. Rk. Vz Zájem.

Zajiniti, il, én, ění, mit Reif überziehen Us. Tč.

Zajiskření, n., das Auffunkeln. Z. očima, der Augenblitz. Sl. les.

Zajiskřiti, il, en, ení; *zajiskřivati* = *učiniti jiskřícím*, funkeln machen, zu funkeln anfangen. — **kde čím**: na kameni kamenem, ocelí (jiskry udělati), Funken schlagen. — **Z.** = *začíti se jiskřiti*. — **odkud.** Radosť zajiskřila z očí jejich. Palacký. (Radosť) zajiskři z radostnú zraků. Rkk. 13. — **čím (jak)**: očima, Jg, hněvivě okem. Osv. V. 754. — **kde.** Zraky jeho z-ly ve tmách. Kká. K sl. j. 65. — **proč**: od radosti, od zlosti. Tč. — **se komu.** Oči se jí z-ly. Němc. — **se komu kde.** Dostal, až se mu v očích z-lo. Us. Šd. Zaiskrilo sa mu v očach, keď ju zazrel. Dbš. Sl. pov. VIII. 25.

Zajisté. Nemůže míti formu příslovce *zajisté*, neb jest to adjektivum *jisté* řízeno předložkou *za*: za-jistě. Cf. Začastě, Jediné. **Z.** = *za pravdu*, für gewiss, für wahr, als sicher. Za jisté to udával. Jg. — **Z.** = *jistě*, gewiss, sicher. On z. jest doma. Us. Zajisté, on jest to. Jg. Za jisté to vám praví. Výb. II. 33. — **Z.** = *opravdu*, im Ernst, in der That, wirklich. Nežertuji, zajisté míním. Ros. — **Z.** = *spojka příčiny*, *nebo*, enim, denn, nemlich. Vz Věta příčiny. *Klade se*, když k větě předchodné důvody, o jichž platnosti pochybovati nelze, vedeme nebo když podobenství v užitek obracíme. Zk. *Spojka tato má* **druhé** *místo ve větě*. Vz *Ale*. Na ty z. věci nemnoho se ohlédají. Ler. Divadla z. obveselují; Tovaryšstvu ničemnému vyhýbej, porušuje z. mravy; Vyžlenci z. slídí, chrti stíhají. Kom. Některé z. brzo z jara z země vyskakují. Byl. Byl z. veliký velmi. D. — **Z.** = *arci*, *ovšem*, gewiss, führwahr. Br., V. Zdaří-li se nám předsevzetí, vám to z. na škodu nebude. Sych. Musíme se z. sejíti. D. Mámeť za to z., že proto od Boha otplatu velikú vezmete. Arch. III. 18. Boh sa z. v posmech uvésti nedá. Na Slov. Tč. — **Z.** = *sice*, zwar. Obložení jest z. zlatem a stříbrem, ale není v něm žádného ducha. Br. — Vz Zk. Ml. II. str. 110., Zk. Skl. 570.

Zajísti (zastr. zajiesti, na Slov. a Mor. *zajesti*), zajím, zajedí, zajez, jeden, ení; *zajídati*, nachessen, darauf essen. Vz Jísti. — **abs.** Zajez, aby ti nebylo mdlo. Us. Šd. — **co.** Dřív než piješ, musíš něco zajest. Na Ostrav. Tč. Najésti se ku potřebě a z. práci. Chč. Oi. 48. Pal. Děj. IV. 1. 413. pozn. Když víno piješ, musíš dycky zajest. Us. Tč. — **co čím.** Odpověděl hospodář zajídaje pečení chlebem. Sk. Dy co hořkého vypiješ, zajiž to chlebem. Na Ostrav. Tč., Dch. Tučné maso chlebem z. Jg. Zajiedal si kabáčom mlieko. Slov. Zátur. — **se** = *jídlem se nasytiti*, sich satt essen. Zdá se mně, že ten hoch se už trochu zajedl. U Rychn. a j. Ntk. — **se (komu) kam.** Zajedl se jim do srdce (velice si ho oblíbili). Ehr. 33. Tomu se nedivte, že se jim člověk tak poctivý zajedl do srdce. Us. u Solnice. Zajedí se do pečeně svého života (do milých příhod). Šml. Světz. 1881. 281. Do koreňa tej hrušky červík sa zajedol. Dbš. Sl. pov. I. 131. — **co kde.** U mojej maměnky chleba, syra dosti, u tvojej, šuhajko, není čo zajesti (ist nichts zu beissen). Ps. sl. 211. — **si čeho.** Tu si, milá, spočineme, chleba syra si zajeme. Sl. ps. 336. Jestli sa ľúbi, týchto zajedz si hrušek. Hol. 357. — **si (jak).** Tuna si rozložil svoje koláče a chutno si zajiedal. Mt. S. I. 67. Veď sa ešte len pobavte u nás; ešte si zajezte a zapite. Dbš. Sl. pov. III. 63. Aj zajiedol si on do chuti. Dbš. Sl. pov. IV. 67. Hneď si zasedli za stôl a zajedli si do chuti. Mt. S. 1. 72. — **si s kým (kde).** Čo máme, to dáme; zajedz si, zapi si s nami. Dbš. Obyč. 58. A že sa mu dobre vodilo, dobre si aj s bratom na hostinci zajedol. Mt. S. I. 61. (Šd.).

Zajistiti, il, stěn a stění, štěn a štění; *zajišťovati* = *ujistiti*, versichern, vergewissern. Plk. — **abs.** Dvě české pře, jichž výsledek naprosto nebyl zajištěn. Ddk. V. 7. — **co jak komu.** Já (sirotkům) jich zbožie úplně chci z. Arch. IV. 356. Z. si výměnek. Us. Dbv. Slíbil mi to z. i tomu, koho bych já zvolila a k sobě přijala. Půh. II. 393. Z. komu život. Dch. — **čím.** Kterouž listinou zajišťuje se klášteru ves Bojanovice. Ddk. IV. 93. — **se čím.** Rk. — **komu.** Milý kněže! tyto penieze já tobě dám; prosím, zajisti mi také, abych jich darmo nedal. Hus II. 152.

Zajisto, za jisto = *za jisté*, *jistě*, *jistotně*, gewiss, für gewiss. Chtěli jsme z. přezvěděti. Har. A přes to že vždy JM. konečně a z. má pole mieti; A tak mne dobří lidé za jisto zpravují, že .... Arch. IV. 410., V. 331. (Šd.). — *Do zajista* = *za jisto*, gewiss (zbytečné hromadění slov). Tam bude do zajista. Us.

Zajistý = *jistý*, zuverlässig. Na Slov. Plk.

Zajištění, n., die Versicherung. Vz Zajistiti. Dch.

Zajištěný; *-ěn, a, o*, versichert.

Zajišťovací, Versicherungs-. Z. banka, Versicherungsbank, Rückversicherungsbank. Dch., Pdl. Vz Zajišťovna.

Zajišťovati, vz Zajistiti.

Zajišťovna, y, f., die Rückversicherungsanstalt. Vz Zajišťovací.

1. **Zajíti**, zajdu, jdi, jda (ouc), šel, jití (zastr. zašti); *zachoditi*, il, dění; *zacházeti*, eji, ej, eje (íc), el, ení; *zachodívati*, *zacházívati* = *stanouti za čím*, hinter etwas hingehen; *pocházeti*, *hynouti*, unter-, eingehen, abnehmen, vergehen; *povléci se*, sich bedecken o. überziehen, anlaufen; *porušiti se*, verderben; *odebrati se*, fort-, weggehen, sich entfernen; *zabrati se kam*, *vhloubiti se*, wohin gelangen, hineingerathen, sich vertiefen; *dáti se*, *pustiti se*, sich einlassen; *daleko jíti*, *zablouditi*, sich verirren, sich verlaufen, zu weit gehen; z. si = *další cestou jíti*, umgehen, einen Umweg machen; *nakládati s kým*, *obcovati*, mit Jemand umgehen, verfahren, ihn behandeln, Umgang haben o. pflegen, sich abgeben; *dotýkati se čeho*, *obírati se*, *zabývati*, mit etwas umgehen, sich womit beschäftigen; *začíti*, anfangen; *potkati se s kým*, *zaskočiti někoho*, entgegen gehen oder kommen, den Weg vertreten, sich entgegenstellen; *podskočiti*, betrügen, täuschen; *pominouti*, vergehen; *nedojíti*, *minouti*, zu Einem nicht gelangen, ihn verfehlen; *z. oč* = *přijíti oč* = *ztratiti*, um etwas kommen; *zábsti*, frieren; se = *zadechnouti se jitím*, den Athem verlieren. Jg. Slov. — **abs.** Měsíc, hvězda (Us.), slunce zachází. Rkk. Dluhové zajdů. Vš. Jir. 256. Ten rod již zašel (zahynul). Us. Všechen zachází nebohý (hyne na zdraví). Barva zašla (vybledla). Us. Přes to mým rukojmím stavoval i jímal i víno i hotové peníze a zatím zašel (kam dazwischen) lantfrid volaný, toboť bych já chudý rád požil. Půh. brn. 1406. Svět zašel (porušil se). Plk. Zašla někam ovce (zabloudila). Us. Bolesť, noc zašla (pominula). Us. Ale jakž ta visa (ohledání desk) zajde, tak jest tomu již tak ostati, jakž jest vidieno. O. z D. Zvuk zašel (zanikl). Us. Vůz zachází (kola vymykají se z kolejí). V Knnv. Msk. Vyschla už tá voda, z ktorej sme píjali, zašly už tie časy, v ktorých sme zbíjali. Phld. III. 469. Než slunce zajde — pomoc se ti najde. Er. Sl. čít. 31. Cudzý zbojom na nás padol, o vlasť našu nás okradol; pošliapal nám naše práva, zašla rodu nášho sláva. Chlpk. Sp. 49. A cožby takového zašlo, buď svárův nebo rvaček abyste nerovnali. Smila Osov. Zříz. selské. Sova sovu najde, keď slniečko zajde (zlý zlého najde). Na Slov. Zátur. Bída člověka najde, i když slunce zajde. Prov. Šd. — **kam (zač, nač, pod co, do čeho, k čemu, več, pro co).** Zaňď do súseda (= k sousedovi). Mor. Tč. Z. za zeď, Ros., za dům, za školu. Us. Slunce za horu zašlo. V., Pass. 363., Arch. II. 278., Er. P. 159. Za bory jsem strmé zašel, hlubé za moře. Čch. Bs. 10. Keby slnko znalo, ak je ťažko robiť, ponáhlalo by sa za horu zachodiť. Sl. spv. I. 22. Slunečko zachádí za keř malenový, zkažte tam dobró noc mému šohajovi: Zajdi, slunce, zajdi za zelenú horu. Sš. P. 333., 529. Při prácį za nebty mu zašlo a při mise se potil. Č. Zašla za mě. Er. P. 150. Kým (kdy) zajdeme za tó horu, zpoza hory do táboru? Sl. ps. Slunce zašlo za oblak. Us. Šd. Slníčko zachodí za haj kaľinový, zimná rosa padá na list javorový. Ht. Sl. ml. 202. Už to slúnečko zašlo za to veľiké mračno: Husy za voděnku zašly. Brt. P. 94., 137. Měsíc zacházl bledě za mlází. Sš. Bs. 16. Zašel jsi daleko. Ž. wit. 9. 1. (22). Z. na stranu. Us. Zajděme si na džbánek (piva). Us. Zašel naň tím důvtipem. Vz Důvtip. Jg. Slunce zašlo pod zemi. V. Z. do cizích zemí, Ros., do lesa, do města, Us., do súseda (k sousedovi). Na Ostrav. Tč. Zajdi slunce do zlatého věnce, za zlatou stodolu, ať ženem brzo domů. Čes mor. ps. 23. Do komůrky zašel. Er. P. 485. A len do vätšej húšťavy sa púšťali a zachodili. Mt. S. I. 59. Ale než sa ozre, šíp sa mu blýskne v očách a do strednej zajde čeľusti. Hol. 145. Zajděte k nám. Ml. K zámku si z. Sych. Otčík zaide k otcem (umře). Rkk. 8. Zajdi k sousedovi. Us. Tč. Slunce zašlo k horám. Vrch. V nepřízeň s někým z. L. V dluhy pro krále zašli. V., Št. Z. v nepaměti. Osv. VI. 299. Čo kde v šíry svet zajdeš, slovenskú řeč najdeš. Dbš. Obyč. 95. Zachodzi slunečko v hory v lesy, že mne v Krmelině nic nečéši. Sš. P. 312. Z. v dálnou cizinu. Čch. Bs. 57. Ježto jsú podlé nich v tu válku zašli; Aby oni v tom čase dluhy všecky, v něž by pro ten úřad zašli, mohli zaplatiti. Arch. I. 190., 207. (Šd.). Z. v dluhy, Kšch. 42., Št. N. 156. 7., v blud, v neřád, v pýchu a chloubu své mysli, ve všecko zlé, v nečisté frejovné milosti, s děvečkami u frej, v zlosť, v marnosť a hrdosť, u války neb v súdy. Št. N. 201. 8., 52. 34., 74. 14., 76. 2., 76. 22., 98. 30., 163. 22., 297. 32., 304. 5. Mohla žena také za žíře a vedra poledního pro tu vodu zajíti. Sš. J. 66. (Hý.). Mouku-li kde najdu, hned si pro ni zajdu. (Hádanka). Šd. Kde (kam) zachoďá; Nezachoď nikde (nikam). Na mor. Val. Vck. Nemáme hospodáře doma, kamsi zašel. Us. Šd. Kam zachodíte (jdete)? Val. Vck. Je to odtiaľto veľmi ďaleko, kde málo ktorý človek zajde. Dbš. Sl. pov. I. 190. — **čím:** vetchostí (zahynouti), Kom., lítostí, hořem, Zlob., žízní, hladem. Kram. Kov zachází rzí. Jg. N. příjmím Škoda frejem zacházel u Maruše Matrasky. Dač. I. 309. Ten kov rzí zachází (se potahuje). Br. Oči slzami zašly. L. Zajdou zubové nečistotou (potáhnou se). Jel. Čím kdo zachází, tím také schází. Č. Z. hvězdářským uměním, V., dobře perem. Ml. — **s kým, s čím (jak).** On s tím rybářstvím zašel. Ros. Umí s lidmi zacházeti. D. Daleko s ním zašel. Jg. S ním dobrotky nikam nezajdeš. Mt. S. I. 110. Neciteině se zvířaty zacházetí. Mž. 86. Uměl zacházeti se zbraní. Pal. Děj. IV. 2. 453. Proti právu a řádu zle s někým zacházeti. V. S důchody, s penězi dobře z. Nz. Oni s tebú zachádzajú v žartoch svojich nezbedně. Na Slov. Tč. Ne zpurně ale s dobrotú musíš

s ním zachodiť. Na Ostrav. Tč. On zachodl dobře s nádenníky. Us. Tč. Se světlem má se opatrně zacházeti. Us Zacházím s rejčem. Us. Zacházeť umíš s mečem jako s pérem. Exc. F. Šbk. Snad bych nedala zajíť s tou vyrážkou (zahynouti). U Rychn. Msk. Zajdi si se mnou hezky (buď se mnou za dobré). V Kunv. Msk. Dobré, vraj, srdce pri každom najdeš. ale, šak veru, kdeže s tým zajdeš, keď dneb — želúdok — v nevoli? Čjk. 71. Do hor s ním zašel. Er. P. 471. Kto so lžou zachádza, o vieru prichadza. Mt. S. I. 119. Zachodilo mně to dobře s tím mlékem (vydařilo se; jedna kráva přestala dojiti a druhá začala). Na mor. Val. Vck. I so zbraňou dobre vedia zachádzať; S tým chlapom hneď zajď do úradu. Phld. III. 2. 139., IV. 13. (Šd.) Piesňami víta vzchodiace zore, so slnkom v more zachodí. Btt. Sp. 115. Ty si hlúpy, rekli mu s pochlebou; považ, jako pán zachádza s tebou. Zbr. Báj. 16. Fridrich zacházel s říší českomoravskou zcela libovolně: A jak se zbožím hmotným, zacházel císař rovněž i s osobami. Ddk. IV. 11., 19. S číhařstvím, s myslivostí a rybářstvím zacházeji. Ler. Jen se stříbrem a zlatem zachází, ale přece vždy holá ostává. Č. V čemž naříkáno bylo, že by s týmž králem a pánem jich mladým neupřímně a nevěrně podlé vůle své zacházeli. Dač. I. 113. Katě neuměle s exekucí zacházeli. Ib. I. 163. Mají pozor, s jakým obchodem kdo zacházl. Har. II. 146. Císaiští a bavorští velmi přátelsky a přívětivě s lidmi ubohými zacházejí, totiž jako liška v kurníku. Skl. V. 71. Takéť slyším, žeby p. Zdeněk zacházel s Břekovcem. Arch. IV. 9. S jedem zacházeti neuměli. V. Aby mu ukázal, jak s ním ukrutně ďábel zachází. BR. II. 150 b. Kmotrové za oltář s nimi zajdouce. Chč. 452. Řekni, s kým zacházíš a já ti povím, kdo jsi. Hkš. Z. s kým dobře, zle, spravedlivě, hanebně, přísně, tvrdě, zpurně, vlídně, pěkně, krutě, ukrutně = nakládati. Br., Har., D., V. Těžko jest s ním zacházeti (obcovati). Sych. Z. s čáry, V., s černým uměním (obírati se). Kom. On s ním zachází = *drží jeho stranu.* Výb. 1. 1041. Šetrně s penězi z. Sych. Z. s vlnou, s orbou, Plk., s léky. V. Dej si zajíti s tvým (svým) bránlm. Us. Šm. Z. s někým tak jako se špalkem. Br. S ptákem dítě, kmet s mladicí, Němec s malvazím v láhvici což nekřesťansky zachází, když jim do rukou přichází. Prov. Zachází s ním, jako s drahou mastí, Hkš., jako s májovým máslem (laskavě, jemně), Bda, jako s malovaným vejcem (vajíčkem), Sd., Brt., jako s marcipánem, jako s máslem, butterweich behandeln. Dch. Másilkem s ní zacházel. V Kunv. Msk. S těmi aby zašel přísně. Skl. II. 184. Jest, co by s nežitem (s ohněm) zacházel (nedůtklivý) Prov. S knížkami čistotně z. Kom. Vi, jak s tím z. D. Poručníci s penězi sirotčími sirotkům k dobrému z. mají. Pr. — **s kým v co, oč** = *pustiti se, dáti se, v nepřátelství se dáti s někým.* Tkad., Ctib. Počali se o to zacházeti. Bl. Živ. Aug. 82. — **odkud.** Ale již k prvnímu se zase navrátím, odkud jsem zašel. Brt. 255. 13. Z toho světa do nebe zašel. L. Z. **od** začaté věci, od ctnosti z. Jel. Pomstu od boha najdeš, dyž ode mňa pryč zajdeš. Čes. mor. ps. 89. — **si co.** Zajděme si tu uličku ke dvoru, zazpívejme tu pěsničku o Bohu. Sš. P. 741. Malé pole sobě zajdu, hezké děvče sobě najdu. Sš. P. 271. — **kudy.** Ešče si ja hore dole zájdem, ešče si ja švárne divča nájdem. Sl. ps. 244. Ješče ja raz kole vody zajdu, až ja sobě počešení najdu. Sš. P. 391. Zajděme si modřínovou alejí. Vlč. **Přes** Lipsko bychom si zašli. Ml. — **co komu kam: v cestu** (potkati se s ním; zaskočiti mu cestu). L., Šm. Zajdi mi tam a poptej se. Us. Zašlo mi **za** nehty. Us. L., Šm. — **koho čím**: slovy (podskočiti) Holý. — **si** = *další cestou jíti: dojíti někam* On si zašel. V. — **co.** Doba dobu najde, čo kraj světa zajde. Mt. S. 1. 127. Kdo ty rohy najde, štyry míle zajde. Čes mor. ps. 24. — **koho** Zašlo ho něco, že nepřišel (zabavil se něčím). Us. Brt., Jg. Už ho to zašlo (už nezpomíná na něco nepříjemného); Zatím jej smrť zašla (umřel). Brt. Když ho zajde kletva. Št. Vůně libá všecky zašla (dotkla se jich). Lom. Zašla mne nyní práce (dostal jsem práci). Šm. Z. koho (ošiditi). Sm., Holý. Když ho nic nezajde, že přijde; Teta nás litovala, co nás pořád zachází (stíhá); Ať se směje, dokud ji nezajdou starosti. Us. Vk. Zašlo ho něco (něco se mu přihodilo, něco mu zabránilo, sich ereignen, abhalten, verhindern), proto nepřijel. Vck. Když přišel na to místo, zašla ho noc. Kld. I. 64., II. 259. Kým sa Javoria zelenje, dva Sokoly, dva Sitiene (vrchy), kým po horách cenká črieda, nezajde valacha bieda. Čjk. 69. A potom jej nemoc i smrť zašla (zachvátila). NB. Tč. 169. Nepisau mi milý, volačvo ho zašlo; Veď ho ona zašla ta vojenská varta. Sl. ps. 174. Jáť sám budu (tam), leč by mě nemoc ukrutná zašla; Leč by smrť pohnaného neb pôvoda zašla. Arch. II 22., 499. (Šd.), O. z D. A jestliže by toho pohnaného ten který artikul nahoře dotčený zašel (betreffen). Vl. zř. 94. — **komu.** Zajde mu více bráti. Us. Zašla mu chuť, zlosť. Us. Když překážka komu zajde, im Verhinderungsfall. Sp. Bylo od nich tak jasno, jako když ráno slunéčko vyjde, až Jiříkovi oči zacházely. Er. Sl. čít. 18. Také, milý příteli, dávámť věděti, že mi něco pilného zašlo, ježtoť se o tom psáti nehodí. Arch. IV. 7. Pojeď domov, slunečko nám zajde. Rkk. 63. — **(co, koho) kde.** Noc, tma mne zašla (postihla) v lese. Us. Brt. Zacházel lrejem **u** Matrasky. Dač. I. 309. Idú, idú a bučiny nemíňajú sa. Večer jich tam zašiel vo väčších horách. Dbš. Sl. pov. VI. 65. Ten Jozefek ten ju má, ten ju sobě našil (našel), u těch Vítků **na** sadě bílý den ho zašil (zašel). Sš. P. 766. Až ho u milenky bilúčký den zašel. Sš. P. 552. Člun **mezi** horami **po** vodě zajde. Mách. Máj. 5. vyd. 7. Z. **před** soudem, vor dem Gericht anhängig werden. Rk. — **o čem.** Dvě o tom zacházeji (pracují) V Kunv. Msk. — **oč** = *přijíti oč, ztratiti.* Tkad. Oč pře zašla (se počala). Pr. měst — **se.** Z. se, sich verirren. **Na** Ostrav. Tč Zašlo se dítě (jitím se zadechlo). Plk. Len sa L'ubka začne hlasitě zo sna smiať a smiala se bez prestánia, dobre sa tam

nezašla. Dbš. Sl. pov. II. 30. Bez sebä som sä vám do sedla vyhodil a l'etel som v oslep, až sä kôň zachodil. Chlpk. Sp 34. Tak chudiatko ťá deva narieka, dobre že sa len nezajde. Sldk. 33. — **(se) jak.** Bez toho bych se byl zašel (obešel). Koll. Vz *Z-zeti s kým jak.* Nyní mu rázem všechen smích zašel. Vlč. Zl. v oh. I. 60. Ale aký to rozdiel mezi terajším a predošlým opatrovaním! Zachodily mu za láskou tak, že i pomyšlenie jeho vyplnily. Zbr. Báj. 65. Někam na skok sobě z. Us. Po jazyku všude zajdú a všade ako doma najdú sa. Dbš. Obyč. 96. Ó nezachoďte kruto, som rodačka. Phld. III 1. 52. Kteří jsú podlé královy milosti v tom zášči zašli. 1449. Mus. 1880. 404. Vždy více padali a hloubě zacházeli. Čr. Slunce zachází v šarlatu, bude pršeti. Pran. Tč. — **proč (od čeho, zač, čím, pro co, nač).** Přišla som do dúbravy, tam som jich nenašla, od vel'kého súženia div som sa nezašla. Sl. spv. IV. 131. L'udia na diváky stávali a zachodili sa od smiechu. Dbš. Sl. pov. VI. 36., Mt. S. I. 106. Veď já zajdem od žalosti (zahynu). Sl. ps. Aby oni v tom čase dluhy všecky, v něžby pro ten úřad zašli, mohli zaplatiti. Arch. I. 207. K vám pro almužnu zajdu na své cestě. Kká. Td. 123. Protož to věda, žeť sem já pro vás zašel a moha v pokoji býti . . . . Arch. IV. 21. Víte, že jsem pro vás zašel (in Fehde gerathen), ačhychkoli mohl pokoje užiti. Arch. 1449., Pal. Rdh. I. 187. Kamž Foeničané za obchodem zajížděli. MP. Děj. bibl. I. 198. I duchovenstvo drží s pánmi i kráľ pánom zachodí za láskou. Zbr. Hry 3. Voliari a svedkovia zachádzali sa radosťou, že je nebezpečný vták v klietke. HVaj. BD. II. 42. Zajdem zvedavosťou. Zbr. Hry. 251. Vyznala, že Urban zachodí do Polsky se ženou na krádež. 1594. Pk. exc. — **kdy.** Při práci za nehty zašlo a při mise se upotil. Poř. Šd. Nenapadne tichá rosa, kým (když) nezajde večer kosa. Poř. Mt. S. I. 92. Ač kto po křtu zajde v hřiechy . . . Št. N. 188. Vidíte, každého *něco* zajde ve svém živobytí. U Dobrušky. Vk. Tak zašel dnes 20. den. Mcha. V tom na pokoj zajdú a namále si do svitu pospá. Hol. 139. — **na jak dlouho, jak daleko.** Na několik dní do Šajby si zajde. Šml. I. 41. Chválil dobrého kuchára, že ho tá vôňa až na poltretej míle zašla. Dbš. Sl. pov. I. 290. (Šd.).

2. **Zajíti** (zastr. zajieti), *zajati*, zajmu, jal, jat, jetí (na Slov. -jatí); *zajmouti*, zajmu, ul, ut, utí; *zajímati*, *zajímávati* = *zachytiti*, *zasáhnouti*, fassen, erfassen; *vzíti a pryč hnáti*, ergreifen und wegtreiben, wegnehmen, aufheben, mit fortnehmen, gefangen nehmen, rauben, plündern; *vypůjčiti si*, er-, ausborgen: *zabaviti*, als Pfand nehmen, pfänden; *zaměstknati*, Jemanden ganz beschäftigen o. einnehmen, na Slov. *zajímati* = *běžeti*, laufen, gehen. Jg. Slov. — **abs.** Zajme (vypůjčí si) hřiešný a neotplatí. Ž. wit. 36 21. L'udia boží, utěkajte, zajať Turkom sä nédajte. Chlpk. Sp. 93. Pastýř zajímá (dává znamení, aby se dobytek na pastvu vyháněl). Na Hané. Bkř. Kdyby se neoznámil, že jest komorníkem a zajímati chtěl, neznajíce toho lidé nedali by zajímati; V pokutu odboje upadne, ktož komorníka odhánie a jemu zajímati nedá. Vš. Jir. 328., 325. — **co, koho:** místo, L.; dobytek, husy, Us., stádo, Jel., J. tr., loď, D., něčí srdce. Rkk. To mne zajímá (zaměstknává a baví). Us. Srdce každého zajímá vážný cit. Mcha. Kdo mnoho zajme, málo udrží. Us. Srdce všech zajal. Dch. Zajala jej příjemná vůně od jablka. U Žamb. Dbv. Polní hlídač zajímá dobytek, který na cizím poli atd. škodu činí. Us. Hmota prostor zajímá. Mj. 4. Ej kone, kone vrané, ej zajali vás Gajarané, ej zajali vás, prepili (propili) vás; prijde milá, vymení vás. Sl. spv II. 59. Tichý beránek Vladislav zajal divokého lva Otu; Jeho ty věci zajisté velmi zajímaly; Také královnu ta věc zajímala. Ddk. II. 424., III. 207., V. 38. (Tč.). Sama filosofie jeho vlastní jej (Řeka) tenkráte zajímala téměř jenom potud, pokud se jí honositi mohl; Část dogmatická zajímá čtyři prvnější hlavy. Sš. I. 154., II. 4. Svuoj nadbyt odtud zajala. Půh. II. 68. Kdež jest bylo co zajieti a púvod nezajal dosti za svú summu, moha a maje co zajímati sám sebú vinen jest. Vš. Jir. 329. Vz Zájem. — **komu.** Kterému by koni zajal (kovář, hřebík do živého kopyta zarazil). Aby koval rozhlédaje a koněm (koňům) nezajímaje. Hr. rk. 397. Když kovář netbanlivě kuje, zajme koňovi, obmeškå jezdce, nebo kôň ochromí. Kšch. 39. — **co od koho.** Zajmiž (vypůjč si) ote všech svých súsěd mnoho prázdných sudóv. Bj. — **co komu (čím, proč, jak).** Velice ei to zajímá (nimmt sich zu Herzen), že jim ten syn umřel. Mor. Šd. Zajali mu dva vozy s pšenicí. Půh. II. 275. I zaje (zajal) vojevodu nám. Rkk. 17. Zajal mi rak prsty klepetem. Sych. Kdyžby jeden druhému dobytek zajal. Vl. zř. 477. A kdyžby kdo pro které úroky komužkoli dobytek podlé zápisu svého pobral a zajal. Zř. F. 1. G. 31. Zajali mi pro mého súseda nevinně. Ku. rož. 140. Dlužníku pro neplacení úroků nebo summy jistinné zajímá. Vš. — **jak.** Z. vedlé práva (zabaviti). Vš. Kdyby jeden druhému bez zápovědi dobytek zajal. Zř. F. I. O, XXIV. — **co, koho kdy:** ve válce, v boji. V. Po návratu svém Soběslav zajal Břetislava Ddk. III. 20. Když umřela, tehda po smrti jejie zajat jim dobytek na Ožice od Materny. Arch. I. 164. Ti všichni času otevřené války nebo pod příměřím zajati jsou. Anth. Jir. II. 201. — **co, koho odkud.** Z měst jejich je zajmou. Br. Veť mi vary vrabce s plota nezajme (o bezstarostném). Zátur. — **koho kde:** dobytek na louce, v lese. Us. Vojíny u Jeny zajal (chytil). Ml. Kdo na cizích gruntech dobytek zajímá. Faukn. Kdožby dobytek zajal na škodě, mají na tom právě, kdež zajat jest, voliti s obou stran, a co škod provede, zaplatiti. Nál. 214. Jež zaje (zajal) v hustě lesě pod skalú. Rkk. 18. Zajali ho nám na dolách. Sš. P. 761. Zajal peněz u p. Pušky. Arch. II. 54. — **co od koho, kde (u koho, u čeho)** = *vypůjčiti si*. Reš., Tkad. Pôjčíš lidem a nezajímati od lidí budeš. Sv. Jeron. ms. — **se jak.** Zajme se (vypůjčí si) na

novo. Lom. Knp. stř. — **koho čím:** nůžkami (zachytiti). Čern. Praci zajatý (zaměstknaný). Jg. Spis ten mládež i obsahem i formou zajímá (interessirt). KB. VI. — **co, koho kam.** V zemi, **do** níž zajati byli; Lidé **v** manství ďáblovo zajati. Br. Přišel **k** ní šohaj z Krakova, zajal jí koně do dvora; Ješče's, děvečko, hrubě mlada, zajmi kravičky, žen do stada. Zajmi moje mezi svoje, možů być to všecky tvoje. Sš. P. 167, 340. (Tč.). A když těm súsedóm v Olešně zajali dobytek do Ožice, hnali sú skrze naši ves. Arch. I. 164. — **čeho.** Ta žíla má býti **tak** sšita, aby jen zajal svrchku té žíly. Ras. Běda mně, a já i tě sekyry byl zajal (vypůjčil si). Bj. Jakož jsem byl peněz zajal (si vypůjčil) **pro** potřeby královy u p. Puška dobré paměti. Arch. II. 54. — **kam (jak).** Smutný **k** ovcím s hanbou zajímal (běžel). Na Slov. Plk. Zajat byl-li kdo do krajiny cizí. Zř. zem. Jir. U. 11. — **se oč.** Kdo pak se bude o to tak zajímati? Us. Msk. — **s kým (jak).** S ním by ťa mohli zajať (chytiti). Hol. 45. Zajmi s sebú čtyři krávy a svini a žeň se preč. NB. Tč. 198. Než ty musíš tolikéž dáti, což by dáti měl, **kdyby,** od úřadu komorníka vezma, v úroce kterémžkoli s ním zajímal; Ktož mocí svú **vedlé** desk svých zajímá a ke dskám po zájmu přijeda žádá . . . .; Jako ten, ktož **s** komorníkem a poslem purkrabovým zajímá, **vedlé** desk svých a z práva zajímá, též ten, ktož bez komorníka mocí svú béře, vedlé desk a zápisu svého běře. Vš. Jir. 212., 325. — **co, koho jak.** To zajímá **velmi** lékaře. Us. A z cizích některý trůn zajme nás **v** potupnou zkázu rodu vašeho. Shakesp. Tč. Sv. život jeho zajímal spisovatele české co nejpilněji. Pal. Rdh. Nám **ku** pomoci peněz u rozličných osob a přátel svých jesti dobýval a **s** prací zajímal. Arch. I. 208. Zaňali sme **bez** krveprelitia hniezdo toto ošklivej mäteže. Zbr. Lžd. 175. Spis jeho rozum i cit a obraznosť stejnou měrou zajímá. Tf. — **co ke komu.** Horníci záhy **k** němu zajali nedůvěru. Pk. exc. — **co komu proč.** A ten, jehož sú lidé, má býti obeslán, že těm lidem pro nedánie úrokuov ten dobytek se zajímá. Arch. III. 250. Aby bral a zajímal pro nezaplacenie úroku. Vš. Jir. 328.

Zajítí, n. = *západ*, der Untergang. Nz. **Noc** nic jiného nenie než zastieněnie země, jenž pochází ze zastienění země a se zajitie slunce pod zemí. Hus III. 48. Vz Zajíti, 1.

Zajitřejší, zastr. = *zejtřejší, zítřejší.*

Zajitření, n., vz Zajitřiti.

Zajitřený; *-en, a, o,* schwürig. Z. vřed se zavřel. Kom. J. 319. Vz Zajitřiti. Z-ná rána. V.

Zajitří, *zajtří, zejtří,* der morgige Tag. **Ten** úterý na zajitří po sv. Bartoloměji. Arch. I. 54.

Zajitřiti se, il, en, ení = *zahnojiti se, podebrati se,* eitern. V. — **se komu.** Zajitřela se mu rána. Us. Jg.

Zajitý = *zašlý.* Us. v Krkonš. Kb., Mus. 1864. 250. Jinak *správně*: zašlý.

Zájizd, u, m. = *zájezd,* die Einfahrt, das Einfahrtsthor. Sloz. Sd.

Zájízdný, Nachtrabs-. Jednotlivé tlupy Tököloveů jsouce předjízdným a zájízdným vojem Turků. MP. Čas. kat. duch. 1883. 389. (Šd.).

Zajízleti, vz Jízleti.

Zajízviti, il, en, ení, vernarben. Šm.

Zajíždětí, vz Zajeti.

Zajížďka, y, f. = *zajetí, zajezd,* die Umfahrt, der Umweg (zu Wagen, Pferd, Schiff). D. Tamtudy byla by veliká z. Us. Šd.

Zájižný, vz Zájužný.

Zajko, a, m. = *zajíc.* Na Slov. Spasený z. Sldk. Bs. 8.

Zájmě, vz Zájmeno.

Zájmek, mku, m. = *zájem,* die Wegnahme, Pfändung. Kteříž by koliv holdove, vzatkové anebo zájmkové byli tiem vojskem přivedeni. Arch. IV. 442.

Zájmení, zájmí, n. = *zájmeno.* Puch.

Zájmenný, Fürworts-. Z-ná příslovce.

Zájmeno, a, *zájmě,* ene, n. = *náměstka,* pronomen, das Fürwort. Nyní užíváme obyč. slova *náměstka.* Zájmeny zoveme jména, která zastupují místo jmen jiných (která za jména jiná bývají kladena). Bž. 147. *Zájmena podlé významu:* A) **Z. osobná** (p. personalia), jež zastupují jména osobní: já, ty, on, ona, ono, vy, my, oni, ony, ona. Vz jednotlivá. *Když zastupují podmět* (jsou-li podmětem), *z pravidla se vypouštějí* jako v lat. a řečtině, poněvadž v příponách slovesa se drží (poněvadž na osobní koncovce slovesa snadno se poznávají. D.). **Chodíme** na procházku. Chodíte do školy. Co to mluvíš. *Kladou se jen tehdy, když se jiným osobám naproti staví aneb když na nich důraz jest. Ty* o něm dobře mluvíš, ale *on* o tobě zle. Svěd. Protož i *vy* buďte hotovi. Odešla tedy *ona* i družka její. Br. *Ty's* psal a *my* čtli. Vz **Já.** — *Poznam.* 1. *V pádech nepřímých se nevynechávají.* Záviděl jim té slávy. Us. Otec větší mne jest. Br. — *Pozn.* 2. *V akkus., dat. a genit. sg. činí se při těchto zájmenech rozdíl mezi formou* **širší a užší:** mne — mě, tebe — tě, mně — mi, tobě — ti, jeho — ho, jemu — mu, jej — ji. Užší formy jsouce příklonné a tedy o jiná slova se opírajíce nikdy na počátku věty nestojí. Vidělo se mu. Br. Zabil si ho. Svěd. — **Formy širší se kladou:** 1. *na začátku řeči aneb když na nich přízvuk jest.* Mně náleží všecko to. Svěd. Stál jemu u noh. Svěd. — 2. *Když se jimi jména podstatná omezují.* I řekl mu tchán jeho. Svěd. Dej ji to, ať má mne památku. Svěd. — 3. *Ve spojení s předložkami.* A nyní k tobě jdu. Br. Obrátil se k němu. Br. Dopustili se výstupku proti němu Br. — *Nicméně však i v té příčině kladou se v akkus. a genit. po předložkách kratší formy:* Protož na tě rozpomínám. Br. Potom dám za tě všecko. Svěd. Někdy v již. Čech : za tě, pro tě, na tě. Kts Vz Se. — 4. *Širší forma* **jejich** *klade se vedlé formy* **jich** *jen tehdy, když spojena jest s jmény podstatnými, jinak užíváme jenom formy* **jich.** Sečti syny po domích otců jich a po čeledech jejich. Br. Učíval ve školách jejich. Br. Ponížíte jich.

Br. Bůh jejich brániti bude jich. Br. — *Pozn.* 3. *V akkus. třetí osoby mužské klade se místo* **ji** *po předložkách* **ň** (m. *nji*). Vz Zaň, proň, oň, nadeň, skrzeň. — *Pozn.* 4. *Místo* **jej** *užívá se u životných*: **ho, jeho**. Viděl ho, jej. *U neživotných klade se z pravidla* **jej**. Petr maje meč vytrhl jej. Br. — B. **Zájmena zvratná** (reflexiva). Zájmeno zvratné **se** jest toliko *předmětem věty. Užívá se ho, když činnost výroku na podmět, od něhož vychází, zpět se táhne, když tedy podmět spolu i předmětem věty jest.* Ostatně vz *Se, Svůj.* — *Pozn.* 1. **Se** *klade se zhusta, táhne-li se k podmětu zcela obecnému, žádným zvláštním slovem nevyjádřenému, tak jako v latině.* Hloupé jest se chváliti. Stultum est de se praedicare. Kos. — *Pozn.* 2. Zvratného zájmena užívá se v již. Čech. správněji než jinde, avšak přece ne pravidelně. Kts. — C. **Zajm. vespolné** (p. reciprocum). *Toho se užívá, když činnost od několika podmětů vychází a od jednoho na druhý přechází.* Užívá se zde 1. zájmena zvratného *se*, když se k jednostejnosti podmětu a předmětu ukazuje. O dědictví se hádají. Kom. Vražedlně se bili. Troj. Vz *Se.* — 2. *Výrazův*: *vespolek, spolu.* Vespolek se budou zrazovati. Br. Spolu se radovali. Br. Vz *Se.* — 3. *Slov*: *jeden druhého, druhému* atd., *druh druha, druhu* atd., *člověk člověka* atd. Řekli jedni k druhým (když činnost od jedněch na druhé přecházela) Br. Druh o druze nevěděl. St. skl. Člověk člověka před sebou pro mlhy neviděl. V. Vz *Se.* — D. **Zájm. přisvojovací** (p. adjunctivum): *sám, a, o*, že se z pravidla k jménům připíná. Z-o to jest všech tří osob. Kdy se ho užívá? Vz *Sám.* — E. **Zájm. přisvojovací či přivlastňovací** (p. possessiva), jimiž vytýkáme osobu, jejíž co jest: *můj, tvůj, náš, váš, svůj, její.* Zájm. *můj* a *náš* jsou první osoby, *tvůj* a *váš* druhé osoby, *její* jest třetí osoby žen. sg., čí jest tázací, *svůj* jest spolu zájm. zvratným o všech osobách. Vz jednotlivá tato zájmena. *Kladou se*: 1. *V přísudku, když se podmět osobám jimi vytknutým přisuzuje a tu se jich užívá místo genitivu přivlastňovacího.* My jsme tvoji Br. Ten svůj není. Mudr. Jste svoji. Svěd. — 2. *Když jsou přívlastkem, znamenají osobu, jíž substantivum přísluší.* Všecky věci mé tvé jsou. Br Můj hospodář platil za vás. Svěd. K čemu jest mi množství obětí vašich? Br. — 3. *Zájmena tato berou na se i moc substantiv.* Poslal mnoho lidu svým na pomoc. Háj. Po heslu svoji se poznávají. Kom. Z mého vezme. Br. Já tvého nic nemám; Ptám se po svém. Svěd. — *Pozn.* 1. *Nestaví-li se proti jiným osobám anebo není-li na nich důrazu*, **nekladou se**. Nechoď mi před (mé) oči. Háj. — *Pozn.* 2. *Stojí také místo genitivu předmětu.* Toť k zlehčení jejímu bylo. Br. — *Pozn.* 3. *Zhusta se k nim připojuje adjektivum* **vlastní**, *čímž se pojem jich zostřuje.* Ovčák v stádě svůj vlastní nábytek má; Jedenkaždý svůj vlastní dar od Boha má. Kom. — *Pozn.* 4. *Přidá-li se k nim přívlastek, stávají z pravidla v genitivu.* Důstojnost nás křesťanů nedopouští nám tak učiniti. Us. Avšak říká se i: Ty jsi naše všech naděje, místo: nás všech naděje. Us. — *Pozn.* 5. *Zvláštní způsoby mluvení.* Vzal již za své. Svěd. Stáť na svém. Svěd. — F. **Zájmena ukazovací** (p. demonstrativa), jimiž na osoby nebo věci ukazujíce, místní nebo časový jejich poměr k mluvícímu a k jiným věcem stanovíme. (Bž. 148.): *ten, ta, to, onen, ona, ono, tento, tato, toto, onenno, onano, onono. týž, táž, též. tentýž, tatáž, totéž, jeden a týž, jedna a táž, jedno a též, jiný, taký, takový, takouci, onaký, jinaký.* — 1. *Zájm. ten, tento, onen, onenno. Kdy se jich užívá?* Vz Ten, Tento, Onen. — *V nom. a akkus. se vypouštějí, zvl. stojí-li vztažné z. v témž pádě.* Kdo lže, (ten) hřeší. Kl. — *Je-li ukazovací zájm. podmětem a výrokem* **jméno**, *shoduje se z. s tímto nebo stojí v neutru.* Ten (to) jest tvůj otec. Hic (ne: hoc) est pater tuus. *Οὗτός (τοῦτό) ἐστιν ὁ πατήρ σου.* Us. To byla tvá ruka. Kos. Toť byl konec říše medské. Hic fuit finis Medorum imperii, Toté ta znamenitá bitva trasimenská. Haec est nobilis ad Trasimenum pugna. Sv. *Οὗτος ὅρος ἐστὶ δικαιοσύνης, ἀληθῆ τι λέγειν καὶ ἃ ἂν λάβῃ τις ἀποδιδόναι.* Toť jest pojem spravedlnosti pravdu mluviti a co kdo dostal, to navraceti. Haec est notio justitiae etc. Vn. — 2 *Týž. tentýž, jeden a týž.* Vz *Týž.* — 3. *Jiný.* Vz Jiný. — 4. *Taký, takový, jinaký, onaký.* Vz tato. — 5. *Sjen*, zastr., vz toto. — G. **Zájm vztažná** (p. relativa) *táhnou se na předchodná jména nebo zájmena podstatná*: *jenž, jež, jež, jenžto, ježto, ježto, který, -á, é, kterýž, kterýžkoli, co, ký.* Vz tato zájmena. *Co, což, kdo, kdož* m. *jenž* a *který*, vz *Jenž.* — *Pozn* 1. *Z. vztažné, vztahuje-li se k některému jménu jiné věty, srovnává se s ním v rodě a čísle* (**v pádě ne**; ten řídí se slovesem, na kterém zájmeno visí); *vztahuje-li se k slovesu nebo k celé větě, stojí v rodě středním.* Bůh, jenž tento svět stvořil, jest nejmocnější. Lacedaemoňané, co se před tím nikdy nestalo, krále Agida zabili. Sv. — *Pozn.* 2. *Zájm. vztažné často nesouhlasí se substantivem, ku kterému se vztahuje, nýbrž s názvem obecnějším, který osoby nebo věci substantivem onim označené v sobě zahrnuje.* Taktéž v latině. Nepřátelé Jičína, které město (m.: který) našl v držení měli, dobyli. A Campanis Cumae, quam (m. quas) Graeci tum urbem tenebant, capiuntur. Kos. — *Pozn.* 3. Zájmena rodu středního kladou se často do *akkusativu m. do genitivu u sloves genitiv řídících.* Nedám ti, co (čeho) žádáš. Vz Nabyti, Žádati. — *Pozn.* 4. *Někdy se z. vztažné neskloňuje, a v tomto případě zastupuje funkci jeho zájmeno ukazovací.* Město, ki smo v njem. Na Slov. Otec, *co* jsi *ho* viděl. Matku, *co* jsi *ji* viděl. Vz *Co*, Mkl. S. 77. — H. **Zájm. tázací** (p. interrogativa), kterými tážeme se po osobách a věcech anebo po jejich vlastnostech a poměrech: *kdo, co, který, jaký, kteraký, kolik, koliký, kolikátý, kolikerý, kolikeren, ký, čí.* Vz tato. — *Pozn.* 1. *Otázky se činí i jinými zájmeny příslovečnými:* Kudyže odešel? Br. Odkud jdeš? Kam se béřeš? Br. Kdes pracovala? Br.

Kterak bych to snesl? Br. Jak samotný zůstal? Br. Kolikrát ho dráždili? Br. atd. — *Pozn.* 2. *Zhusta mohou v jedné větě dvě tázací slova, z nichž jedním podmětu, druhým předmětu nebo výrokového přímětu se dotazujeme, sloučena býti.* Taktéž v latině. Vyšetřiž, kdo koho ošidil. Considera, quis quem fraudasse dicatur. Kos. Vz *Vřadování.* — I. **Zájm. neurčitá** (p. indefinitiva), *která osoby, věci a vlastnosti jich činem neurčitým* (povšechným) *znamenají*: 1. *kdo, co, který, jaký.* Vz Co. — 2. *Předkládáním slabiky* **ně-**: *někdo, něco, některý, nějaký, nějaký, několiký, několik, několikátý, něčí*, vz tato. — 3. *Připojením slabiky* **-si**: *kdosi, cosi, kterýsi, kterakýsi, jakýsi, kolikýsi, koliksi*, vz tato. — 4. *Připojením* **-koli, -koliv**: *kdokoliv, kterýkoliv, jakýkoli, čikoli, kdožkoli, kterýžkoli* atd., vz tato. — 5. *Připojením* **leda-**: *ledakdosi, ledacosi, ledakterýsi, ledajakýsi, leckdoz, leccosi, leckterýs, lecjakysi*; vz tato. — 6. *Všeliký, všelijaký, všelikerý, všelikteraký* atd., vz tato. — 7. *Málo kdo, málo co, málo který, málo koliko, někdo málo, některý málo, několiko málo.* — 8. *Nikdo, nikterý, nijaký, nikteraký, nižádný* u. *žádný*, vz Nikdo. — *Pozn.* Zájmena: *taký, takový, tolký, tolikerý, tolikátý, jiný, jaký, koliký, kolikerý, kolikátý, kolik, tolik* zove Bž. náměstkami adjektivnými či přídavnými, též adjektivy náměstkovými (148., 158.). — K. Z. **souvztažná** (correlativa), která jedna ke druhým vzájemně se vztahují. Rozestupují se ve čtvero tříd, jsouce a) tázacími, b) ukazovacími, c) vztažnými, d) neurčitými. Vz Bž. 158. — Vz Zk. Skl. str. 336.—376.; Zk. Ml. II. 74.—82. Cf. Mkl. S. 70.—124., S. N. V. 621., Ht. Sr. ml. 230.—243, Ht. Sl. ml. 163. a násl., Bž. 147.—159., 62. O zájmenech v ústech lidu československého (naps. Vavř. Jos. Dušek) vz Listy filolog. a paed. 1883. 406.—445.

Zajmouti, vz Zajíti, 2.

Zajmu, vz Zajíti, 2.

Zajmutí, n., vz Zajetí.

Zajmutosť, i, f., das Ergriffensein. Šm.

Zajmutý = *zajatý*.

Zajn = *zaň.* A zajn a za máteř jeho penize své dal. NB. Tč. 44.

Zajoh, u, m. = *zajík*, ovčí nemoc. J. Beránek.

Zájom = *zájem.* Na Slov.

Zajonček, čka, m. = *zajíček.* Slez.

Zajordani, u., die Gegend jenseits des Flusses Jordan. Br.

Zajordanský, jenseits des Flusses Jordan gelegen. Z. krajiny.

Zajouc, e, **zajouček**, čka, m., v obecné mluvě = *zajíc*

Zajouček, čka, m., vz Zajouc.

Zajst = *zajíti.* Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 129.

Zajtra = *zejtra*, zastr., ale ve Slez. a na Slov. a na Mor. posud. Vz Bž. 18., Zítra.

Zajtrašek, ška, m. = *zítřejšek.* Na Slov.

Zajtrejší = *zítřejší*, zastr. Stalo se jest na z. den. BO.

Zajtrek, a, m = *zítřek.* Na Slov.

Zajtrešný = *zítřejší.* Na Slov.

Zajtři, n., die Morgengabe. Er. — **Z.**, vz Zajitři. Ale jeho nevinil než teprv na zajtrie, am folgenden Tage; Na z. pak ráno zavěsili list na pranieř; Jan rybář znal, kterak on na z. k nebožtíkovi přišel. NB. Tč. 24., 85., 197. A světští též majíce péči, aby neměli co na z. jiesti; Psal sem vám tento list v žaláři v okovách, čakaje na z. na smrť odsúzenie. Hus II. 50., III. 282. (Tč.). — **Z.** = *ráno*, mane, der Morgen. Tuto řeč mluvil jest Tomáš v pátek a v sobotu na z. jsme vypáleni. NB. Tč. 81. Spal až do z., usque ad mane. Bj.

Zajtrok, a, m. = *zítřek.* Na Slov. Sldk.

Zajúc, e, m. = *zajíc.* Na Mor. Jg. Slov.

Zajuchati, aufjauchzen. — **kde**: v hospodě, v lese, na poli. Us. Tč.

Zajutrie, í, mane, ráno, der Morgen. Na z. přivedše Ježíše před Pilata. Hr. rk. 241.

Zájužný, *zájižní*, südlich. Obyvatelé zájužných ostrovů. Mark. L. 54.

Zajže = *zažže*, od zažhu.

Zajžení, n. = *zažžení.* Št. N. 391.

Zajžený = *zažžený*, od zažhu. M.

Zakabelití se, il, en, ení = *zamračiti se*, finster werden. Z-lo se (je tma jako v kabeli). Na Mor. a Slov. Šd.

ZakaboněIosť, i, f = *zakaboněnosť.*

Zakaboněly = *pošmourný*, trüb, düster. Z. nebe. D.

Zakaboněni, n., vz Zakaboniti.

Zakaboněný; *-něn, a, o*, getrübt, trüb, düster. Z. nebe (pošmourné), člověk (mrzutý, škaredý, zamračený), Us., čelo, Sá.

Zakaboniti, il, én, ění; *zakabořovati, zakabonivati* = *zakaliti*, *zamračiti*, trüb machen, trüben. — **se**, trüb werden, sich trüben, sauer sehen. Tvář jeho se z-la. Hrts. Slunce, nebe se zakabonilo. Us. Dch., Šd. Ach, lidské pověry! z-nil se pan farář. Us. Tč. — **se na koho** = *zamračiti se*, finster anschauen. Sá. — **co čím.** Z-nil brdé čelo třístoličník chmurou mraků. Mkr.

Zakabonívati, *zakaboňovati*, vz Zakaboniti.

Zakabousiti se = *zakaboniti se.* Us.

Zakáčkati, vom Entengeschrei. Na ten hurt ztrepoce kačka křídlama a zakáčka: ták! ták! ták! Dbš. Sl. pov. III. 78.

Zakáď = *dokud.* Na Slov. a ve Slez. Holý. Z. žije. Ve Slez. a na Slov. Šd. Sľubuje ti, zakáďs' není za ním (dokud nejsi jeho). Sl. ps. 36., Sl. spv. I. 38.

Zakaditel, e, m., der Einräucherer.

Zakaditelka, y, f., die Einräucherin.

Zakaditi, il, ěn, ění; *zakaďovati* = *dýmem naplniti*, *zakouřiti*, räuchern, beräuchern, mit Rauch erfüllen; *zasmraditi*, einstänkern: — **co čím**: pokoj kadidlem. Ros. Z-dil temiánom. Dbš. Sl. pov. IV. 86. — (co) **komu**: dům (zasmraditi). Puch. Ten nám zakadil, hůře než tchoř. Sych. — **komu kam**: pod nos (zasmraditi). Us., Jg. — **kde** (**jak**). Zakaď (zakuř) tu trochu. Ros. Ten pes tu zakadil! Us. Šd. Nieto toho domu, aby sa v ňom nezakadilo (aby tam nebylo trochu mrzutosti). Na Slov. Zátur. Dvě ledvince zakadí (spálil) **na oltáři.** BO.

Zakadlubovaný; *-án, a, o*, vz Zakadlubiti. Z. modla. NA. III. 128.

Zakadlubovati, in die Form einmachen, in den Mantel hüllen (beim Giesser).

Zakáchati, aufschnattern. — **abs.** Kačer zakáchal. — **kde: na** dvoře atd.

Zákachli, n., vz Surdlk. Na Slov. Ssk.

Zakakati, bekacken (v dětské řeči). — **co:** podlahu. Us. Tč.

Zákal, u, m. = *zakalení, i co zakaleno*, das Trübmachen; das Trübe. — *Z. v chlebě, klihovatina, brousek*, der Brodschlief. D. Vz Zákalec. — **Z.** = *zakalení průhledných částí oka*, der Augenstaar. S. N. Z. okenečný či šedý (okno, oblak šedivý, cataracta vera, grauer Staar), z. šošovice křišťalové, cataracta cristallina, der Linsenstaar, z. kapsičky či braničky křišťalné, catar. capsularis, der Kapselstaar, mléčný, c. fluida, der flüssige Staar, měkký, c. mollis, der weiche Staar, zralý, c. dura, der harte Staar, potomní, c. secundaria, der Nachstaar, zelený, glaucoma, oblak zelený, der grüne Staar, Ja., černý (cink, ciňk, jasná slepota); Z. schází. Šp. Cf. Čs. lk. III. 364., V. 74., IX. 355, 118. Z. čočky středný, der Centrallinsenstaar, z. čočky pouzdrový středný, Centralkapselstaar, z. čočky polový, Polarkatarakte, z. čočky hnisavý, Pyokatarakte, z. čočky hnisový, Eiterstaar, z. čočky rohový, der Rindenstaar, z. čočky druhotný, Nachstaar, z. rohovkový, die Hornhauttrübung, z. rohovky obláčkový, nephelium, Nz. lk., zákal šedý vrstevnatý, cataracta zonularis, jednoduchý dočasný zákal zelený, glaucoma chronicum simplex, zánětlivý náhlý z. zelený, glaucoma acutum inflammatorium, ukončený z. zelený, glaucoma absolutum, druhotný z. zelený, gl. secundarium, zánětlivý dočasný z. zelený, gl. chronicum inflammatorium, jednoduchý náhlý z. zelený, gl. acutum simplex; šedý z. čočky střední, cataracta centralis lentis, šedý z. úrazový, c. traumatica, šedý z. scvrklý, c. arridosiliquata, šedý z. počínající, c. incipiens, šedý z. starců. c. senilis, šedý z. střední předního pouzdra, c. centralis capsularis anterior, šedý z. předního pouzdra jehlancový, c. pyramidalis, šedý z. zadního pouzdra, c. capsularis posterior, vrozený šedý z. měkký, phacomalacia adnata, nabylý šedý z. měkký, phacomalacia aquisita, z. ve sklovatci, opacitas corporis vitrei, roztažený bílý z. rohovky, leucoma corneae ectaticum, přirostlý bílý z. rohovky, leucoma corneae adhaerens, jednoduchý bílý z. rohovky, leucoma corneae simplex, vrozený z. rohovky, opacitas corneae adnata, samočinné roztržení oka při z-lu zeleném, rhexis spontanea bulbi glaucomatosia. Schb. Z. čočky plovací, Schwimmstaar, z. čočky, der Linsenstaar. Nz. lk. Operace z-lu čočkového, das Staarstechen. Nz. lk. — Vz více v S. N. — **Z.** = *semeno živočišné*, der Same der Thiere. Z. mužský, samčí, samičí. Lék. kn., Rostl. I. 171.

Zakálati = *zaskákati*, losspringen, anfangen zu laufen. Tele z-lo. Ros. — Z. vz Zaklati.

Zákalcovitý, schliefig. Vz Zákalec. Jg.

Zákalec, lce, m., **zákalek**, lku, m. = *zákal v chlebě, chléb na spodní kůře sražený, klihovatý, mejdlíčko, klouzačka, brousek*, der Schlief. Vz Zákal, Zahlonecený, Odkalek. Na Mor. a Slov. Pk., Ssk., Jg., Zmk., Ktk., Bkř., Tč., Šd., Vck. Když má chléb z., vysmívají se hospodyni, že má z. A ona odpovídá: Já udělám z. na palec a ty máš zákalce na dva palce. Na Ostrav. Z. také málo skyslý chléb ve střídě měkký, jakoby nebyl dosť vypečený. Na Mor. Vck. — Vz Zakaliti se.

Zákalek, vz Zákalec. — **Z.** A podzimku starci se každý den jak ve mlýnském zákalku rodí. Nrd. ve Světz. 1879. 606.

Zakalení, n., vz Zakaliti.

Zakálení, n., vz Zakáleti.

Zakalený; *-en, a, o*, getrübt, trübe. Z pivo. Vz Zakaliti. — **kde:** voda ve strouze z. — **čím:** voda nohou, holí z-ná. BN. Legání, legání, jedem z-ný, kdo si s kým zakochá, nikdy ho nemine. Čes. mor. ps. 176.

Zakáleti, ejí, el, en, ení = *něčím zamazati, pošpiniti*, veschmieren, beschmutzen. — **co čím:** šat blátem. — **co.** Sych., Ros

Zákalí, n. Z. v skovatci, opacitates corporis vitrei. Schb.

Zákalistý = *který má zákal*, schliefig Z. chléb. Dbš. Obyč. 71. Vz Zákalitý.

Zakalitelný = *mohoucí zakalen býti*, trübbar. Rostl. I. a 158.

Zakaliti, kalí, kal, il, en, ení; *zakalovati* = *kalným učiniti*, trüben, trüb machen; *zakáleti*, beschmutzen, verschwemmen (na Slov.); *ztvrditi*, härten (das Eisen, den Stahl). — **co** Z. vodu. BO. Žal nikdy nezakalí naše šťastné lety. Na Slov. Tč. Ani vám nikdo vody nezakalil a přece se kabonite. Us. Chodí, jakoby ani vody nezakalil (břichu nelituje). Prov. Voda louku zakalila. Us. Z. železo, ocel (ztvrditi, härten, anlaufen). Kom., Bk. — **co čím.** Naházel kamení do studánky a tím ji zakalil. Sych. Hleď tvůj zakalen (jest) předsudkem. Šml. I. 11. Z. vodu blátem. Us. Tč. Ešče se jí dosti nenapila, levú nožkú si ju zakalila. Sš. P. 561. Tu studánku zpěvu hněvem zakalil. Hdk. C. 28. Čistý pramen učení temnou řečí z. Hlas. — **co kde:** vodu **před** sakem. Smrž. Voda trávu **na** louce zakalila (kalem zanesla). Us. — **co jak:** železo **na** tvrdo, na modro. Us. Ocel je fialově zakalena. Šp. — **se.** Víno, povětří se zakalilo. V. Je-li těsto na chléb zadělané nevykysané a pec horká, pak se chléb rád zakalí, dostane zákalec, wird schliefig. Na Mor. Tč. — **se komu.** Oči se mu zakalily. Kom.

Zákalitý = *zákalistý*. Z. chléb. Na Mor.

Zákalivec, vce, m., nerost, der Wawelit. Miner. 294.

Zákalivý = *plný zákalů*, schliefig. Chléb ze zemčat je z. Rostl. III. 9. 90., 111. Vz Zákalec, Zakaliti se.

Zákalový, Staar-. Vz Zákal. Z. brejle, die Staarbrille, lžička, jehla. Nz. lk.

Zakalopovati = *zacválati*, weggalopiren, wegrennen. Ros.

Zákamčí, n. = *zákampí*. Šm.

Zákamní, n. = *místo za kamny*, der Ort hinter dem Ofen. Ros.

Zákampí, n. = *místo za kampem* = za polem, tedy kde lidé málo chodí, ein abgelegener Ort. Pam. knt., Sych., Plk. Z. =

místo za kampou t. j. za ohybem, za rohem. Zk. Z. = zákontí. Rgl., Knrz. V z. lesem obrazeném se osadil. Vc. Pr. z. č. 156. 18. To je v z. (daleko). Us. — Z. = *oklik*, der Umweg. Ros. — Z. = *místo za větrem* n. *ve stínu*, ein wind- o. sonnenfreier Ort. Strom stojí v z. D. V z. nerozmrzlo, ale na slunci pustilo. Us. Do z. se dostati (do bezpečnosti). Reš. Vz Kamp. — Z. = *zamračená tvář*, finstere Miene. Us.

Zakampiti = *zastíniti*, beschatten. — **co čím.**

Zakampovati = *začepovati, spojiti*, verkämmen. Vz Kamp. — **co** Techn. — **jak:** rybinou, mit Schwalbenschweif verkämmen.

Zakaněiti, il, en, ení = *kaňkami umazati*, bekleeksen, beschmieren. — **co:** prádlo, Sych., **čím:** inkoustem. — **si co:** théku.

Zakandidovati si, eine Zeit lang kandidiren.

Zakandisovati, kandiren. — **se čím.** Na půdě a v hořejší vrstvě homole vylučuje se cukr, čímž půdy se kandisuji. KP. V. 135.

Zakaňhati = *zakančiti*. — **komu co:** papír, **čím:** inkoustem.

Zakapání, n., vz Zakapati.

Zakapaný; *-án, a, o*, vz Zakapati. — Z. = *kapáním zašpiněný, umazaný*, durchs Tröpfeln beschmutzt, befleckt. Us. Vck. Stál pod lampou a je celý zakapaný. Us Šd. — **čím.** Kabát voskem, olejem z-ný.

Zakapati; *zakapnouti*, pnul a pl, ut, utí; *zakapovati*. — **co** = *kapáním zandati*, vertröpfeln; *umazati*, tröpfelnd zumachen, ausfüllen; beschmutzen, beflecken, betropfen. Ros. — **co čím:** kabát voskem, olejem. Us. Tč. — **kam** = *kapaje zapadnouti*, hinter etwas tropfen, in Tropfen dahinter fallen. — **kde.** V katových rukách musíš z. — *umříti*, sterben, fallen, krepiren. Na Slov. Sl. ps. Šf. I. 118 — **od čeho.** Tam v tej úzkej doline mau (mal, měl) som už aj od hladu zakapať (umříti). Dbš. Sl. pov. III. 49. Cf. Pokapati, Kapati.

Zakapčati = *zapnúť*. Na Slov. Ssk.

Zákapilí, n. = *místo za kaplí*, ein hinter einer Kapelle gelegener Ort. — Z., jm. místa u Lhoty Zaběcní na Mor. Pk.

Zakarabatiti, il, een, ení = *kostrbatým učiniti*, rauh, uneben machen. Rns.

Zakarasiti, il, šeu, ení = *zamotati, zadrchati*, verfitzen; *znečistiti*, besudeln. U N. Kdýně. Rgl.

Zakarašený; *-en, a, o*, verfitzt, besudelt. Vz Zakarasiti. To je z. věc. U N. Kdýně. Rgl.

Zakarbaniti, il, ěn, ění, durchs Kartenspiel vergeuden. — **co:** svůj statek. Cf. Prokarbaniti. Mor. Tč. — **si**, ein wenig das Kartenspiel betreiben. Us.

Zakarpatský, hinter den Karpaten gelegen. Z. krajiny. Ddk. II. 60., Halič. Let. Mt. S. VIII. 1. 60.

Zakasati, *zakasovati*, einschürzen, einstreifen. — **co kam:** košili do spodků. — **se** = *chutě do něčeho se dáti*, mit Eifer sich an etwas machen. L. — **si co:** kasanku. Us. Tč.

Zakasiti, il, šen, ení, umbringen. — **koho čím.** U Uh. Hrad. Tč.

Zakášeti, vz Zakositi. Na Slov.

Zakašlati, šlám a šlu; *zakašlávati* = *začíti kašlati*, zu husten anfangen, loshusten, aufhusten; *kašláním zamlčeti*, etwas verhusten. Jg. — **abs.** Někdo tam zakašlal. Ros. Mluv, až hus prdne a veš zakašle. D. — **na koho** (*kašláním znamení dáti*). Us. — **co.** Zakašlal to (kašláním něco zamlčel). Ros. — **proti čemu.** Ani z. proti tomu nesměl. Pam trag. — **se** = *počíti silně kašlati*, vom Husten befallen werden; 2. *kašláním se zadusiti*, vom Husten ersticken. Ros., Šd.

Zakašparovati si = *zašaškovati*, ein wenig Possen treiben. Rád si někdy zakašparuje. Us. Šd.

Zakatělý = *silný do těla jako kat, tělnatý*. U Jižně. Vrů.

Zakatilosť, i, f., die Henkershärte, Hartherzigkeit, Grausamkeit. Jg.

Zakatilý = *nemilosrdný*, hart wie ein Henker, unbarmherzig. Lom. Hosp. 45.

Zakatiti se, il, ěn, ění, hart, grausam wie ein Henker werden. Jg.

Zakaváď = *dokaváď*. Na Slov. Šd. Do milej nazpátky sa vlasti nevrátim, dnkaváďkoľvek vás pod naše panstvo nevzdám odbojných. Hol. 110.

Zakavčiti, il, en, eni, bekleeksen. — **co čím:** papír inkoustem. Us.

Zakavkazí, n. = *Zakavkazsko*. Mus. 1880. 363

Zakavkazsko, a, n., země mezi horami kavkazskými, mořem chvalinským, říšemi perskou a tureckou a černým mořem. Vz S. N.

Zákaz, u, m. = *zakázání i co zakázáno*, das Verbot. Z. jest rozkaz, jímž se praví, že něco činěno býti nemá. Blř. Vz Rozkazovací (způsob). Proti z-u něco činiti. Us. Z. myslivosti, das Jagdverbot. J. tr. Z. vývozu dobytka, das Viehausfuhrverbot. Šp. Z. ženám přistoupiti k oltáři, i kdyby oběť přinášely. Ddk. IV. 284. Ruka vztiahla sa zpät, keď Pán vetil hrmený ten zákaz: Nesloboda. Lipa 173. Lúky idú do zákazu (t. j. od sv. Jiří [24]/[4], nesmí se na lukách pásti). Mt. S. I. 194. Cf. Zakázání, Zakázati — Z. = *zakázka*. Ros., Dch. Vz Zakázka.

Zakázání, n. = *zákaz*, das Verbot. — Z. = *slib, připověď*, das Versprechen. Navrátili se s tím z-ním, že z jara chtějí se zase navrátiti. Sl. Uh. I. 105. Drži se z. božího. Reš. S tím z-ním, . . . že obdrží . . . V. Vz Zakázaný, Zakázati.

Zakázaný; *-án, a, o* = *zapověděný*, verboten. Z-ně sladké. — Z. = *poručený, určený, ustanovený*, anbefohlen, angeordnet. Který by se bratr k právu cechovnímu na den z-ný nevstavil. Sl. let. V. 60. Vz Zakázání. — Z. = *slíbený, nabídnutý*, versprochen, angetragen. Z přátelství mně z-ho znovu děkuji. Žer. — Z. = *zamluvený*, bestellt. Na zakázanou dělati = na zakázku. Ros.

Zakazatel, e, m = *zákazník*.

Zakázati, káži, kaž, káže (ic), zal, án, ání; *zakazovati* = *zapověděti*, verbieten, untersagen; *poručiti, rozkázati* (zastr.), be-

feblen, anbefeblen; *přislíbiti*, *připověděti*, versprechen, zusagen; *zamluviti*, *objednati*, bestellen; **se** = *zavázati se*, *slíbiti*, sich verbinden, versprechen, sich anheischig machen, sich verpflichten, betheuern, verbeissen, versichern, verloben. Jg. — **co**: noční zvonění (zapověděti), Us., střevíce (objednati). D. Tam vínečko zakázali, by je dívky nepíjaly. Čes. mor. ps. 212. — **co čím**. To jest z-záno trestem smrti, lépe: pod hrdlem. Km. — **s inft**. Zakázal závoru odstrčiti. Sycb. Zakázal mu to psáti. Us. Múdrosť zakazuje mluviť, kde není potřebí. Mor. Tč. — **aby ne-**. Zakázal, aby žádného *ne*propustili. Kram. Mamka zakázala, bych v nich nechodila, že by mne bila. Sš. P. 587. Vz. *Z. kde* (**jak**). Cf. Brániti (strany záporného slovesa po něm), **Zápor**. — **co komu** (= *přislíbiti*. Ros.). Ta paní mu zakázala (zapověděla) dům. Us. Moje jméno ‚panno' jest mi zakázáno. Sš. P. 202. Něco si z., sich etwas verbieten. Us. Dch. Co nám příkaz zakazuje, každý nejvíc požaduje. Na Mor. Tč. — **se** = *zavázati se*, *slíbiti*. V. — **se komu čím**: přátelstvím, Ros., slovy. Syr. Co se vám tímto zakazuje (pass. = zapovídá). Š. a Ž. Tu sta oba markrabie velmi se pánu zakazovali slibujíce, že chtie... Arch. II. 256. Knížata rakonská zakázali se Sigmundovi znamenitou pomocí. Pal. Děj III. 54. Všemi službami manskými se zakázal německému císaři. Proch. Zakázal se nám vším možným. Bck. II. 1. 145. Kurfirst svou milostivou náklonností a přízní se (Čechům) zakazoval a zamlouval. Skl. V. 312. Všem se zakazoval. Er. P. 346. — **se komu v čem**. Někdo **pro** hanbu příteli v lásce se zakazuje. Br. V tom se zakazovali. Ler. — Lom., Apol. — **se komu kde**. Pak dal psaní čísti, v němž se zakazoval (sich erbieten, sich anheischig machen), že mu zaplatiti chce. Žer. — **se komu v co**. Tuť mi se jest Malovec zakazoval v službu. Ps. o zášti. — **se komu k čemu**: k příznivosti i ke všemu slušnému pohodlí. Troj. Přikázal se jim ku přívětivosti. Troj. Velmi se k tomu zakazoval a zamlouval. Čr. Jménem pána svého zakazovali se ke všemu, co by ze spravedlnosti a z lásky království tomuto činiti měl. Pal. Děj. III. 3. 274. — **co, se jak**. **Skrze** proroka v něčem se z. Lom. Vysoce se komu z. V. Něco **pod** pokutou z., verpönen. Šp. Někomu něco pod trestem klatby z. Us. Sobě se zakazují **na** celý rok o masopustě. BN. — **se s inft**. Zakazuje se (slibuje) Vašnosti zase toho všelijak odsloužiti. Žer. Zakázali se nebojovati. Bck. II. 1. 145. — Apol. — **se, že**. Zakázal se, že chce milostivým pánem býti. V. Zakázali se obadva, že to jako jeho dobří přátelé chtěji opravdově učiniti. Sl. Uh. 131, 147. Volal zejména knížete Jindřicha k osobnímu se shledání zakazuje se, že přivede s sebou bratra jeho. Pal. V. I. 16. Z-val se mi, že mi chce pomoci na každého živého člověka Půh. II. 28. — **kde** (**jak**). **V** tom klášteře zakázali, aby piva nevařili. Sš. P. 554. **Za** Doubravou zakázali, aby vína nedávali. Čes. mor. ps. 213. Nebylo v starém zákoně jistými slovy zakázáno. Sš. Sk. 126. Z-zal (objednal) si u ševce nové boty. Us. — **kdy**. **Při** tom z-val se zvláště Rokycana, že co nejsnažněji přičiniti se chtěl o uzavření jednoty. Pal. Děj. III. 3. 100. Já si *dnes* zakážu, eine Predigt halten. Us. Šd. Užívání losu se **v** církvi při volení předavenců a vůbec zakazuje. Sš. Sk. 16. Ten celý dům dceři své **po** její smrti z-la (= odkázala). List z r. 1667. Tč. — **se proti komu jak**. JM. se vždy proti mně zakazovala k mému dobrému. Arch. II. 421. — **kam**. Pongár zakazuje **do** richtárov (= svolává, na Mor. porůčá). Na Slov. Dbš. Obyč. 73. Zakázali na vojnu (Aufruf erlassen), sedlákovi do domu. Sš. P. 107.

Zakazčík, a, m. = *zákazník*. Na Slov. Šd.

Zakazený = *nakažený*, verdorben. Skúpy (skoupý) kúpil za polovičnú cenu, ale ovocinu z-nú. Na Slov. Zbr. Báj. 8.

Zakaziti, il, žen, ení = *pokaziti*. Na Slov.

Zakázka (na Mor. *zákažka*), y, f., od *zakázati*; cf. uchýlka od uchýliti, zahrádka od zahraditi, zastávka od zastaviti. **Mk. Z.** = *zámluva*, die Bestellung, Kommission, der Auftrag. Vz Objednávka. Na z-ku n. na zákaz dělati. Ros. Střevíce na z-ku, Plk., boty na z-ku. Th. Na z-ku pracovati. Us., Er., Nz. Kniha na z-ky. Nz. Z. na jisto. Seznam zakázek, das Bestellregister. Šp. Z-ku v čas vyříditi (effektuiren), provésti; z. bursovní, Börsenordre, z. z venku, auswärtiger Auftrag (beim Handel). Dch. Všecko jde jako na zákažku, wie auf Bestellung. Na Mor. Šd. Boty, které jsem si dal ševci ušiti, jsou boty dělané na zákažku (boty zákažkové); které koupím na trhu již hotové, jsou boty jarmační. Na Mor. Dšl. — **Z.** = *zákaz*, *zakázání*, *přislíbení*, die Verheissung, Versprechung, Zusage. Na sliby a z-ky město odevzdati. Har. Panská z. nebývá jistá. Us. Z-ku splniti, odbyti, vykonati. Nz. Z-ku zrušiti, odvolati. Bs. — **Z.** = *zákaz*, *zápověď*, das Verbot. Mnoho z-ky, málo překážky. Reš. Syr. 38. — **Z.** = *sázka*, die Wette. Sekáči jako o zákažku síkli. Us. u Uherského Brodu. Tč.

Zakázkový (na Mor. *zákažkový*), auf Bestellung gemacht, Bestellungs-, Kommissions-. Z. práce, Dch., Pal., kniha (na zakázky), Šd., boty, vz Zakázka, bestellt, dílo, Bestellarbeit, Šd., dělník, der Kundenarbeiter. Šp.

Zákazlivý = *zakazující*, verbietend. Z. právo. Nic zákazlivého v tom nenacházím. Zlob.

Zákazník, a, m. = *kdo si na zákaz něco dělati n. zasýlati dává*, der Besteller, Kunde, die Kundschaft. Mš., Šd. Vz Objednatel. Hlavní z., der Hauptkunde, peníze od z-ků, das Kundengeld, stálý z., feste Kundschaft. Šp. Odraziti si z-ka, sich einen Kunden abwendig machen. Dch. Švec právě dodělané boty svému z-ku nesl. Kld. II. 245.

Zakazovač, e, m., der Besteller; Verbieter; Versprecher. Jg. Vz Zakázati.

Zakazování, n., das wiederholte Verbieten. Z. kadidla. Bj. A my takové jich z. slyšiec. Arch. II. 256.

Zakazovatel, e, m. = *zakazovač*. Rk.

Zakazovati, vz Zakázati.

Zakažďovati si co = *zachovati, uchrániti*, ersparen. U Kráskova Brnt.
Zakažený; *-en, a, o*, vz Zakaziti. Z. dřevo, anbrüchiges Holz. Šp.
Zakáži, vz Zakázati.
Zakázka, y, f., vz Zakázka
Zakázkový, vz Zakázkový.
Zakdákati, kdákám a kdáči, anfangen zu gackern, ein wenig gackern (wie die Henne). — **abs.** Slepice zakdákala. Us.
Zakdy, dann und wann. On má z. čas, on to může urohiti. Us. Tč.
Zakecati se čím: blátem, sich beschmieren, beflecken. Us. Tč.
Zakěj, *zakel* = *zakud, pokud*. Na Ostrav. Tč.
Zakejdovati, auf dem Dudelsack aufspielen. Šm.
Zakejklovati, anfangen zu gaukeln. Ros.
Zakel, *pokel*, vz Zakěj. Z. jest u nás, jest dycky zdravý. Na Ostrav. Tč. A veru, milý môj, ružička voňavá, zakel' ťa nevidím, šetka som hoľavá. Sl. spv. VI. 209. Napi sa, ty synku, piva, zakel je tvá máti živa. Sš. P. 502. S Bohem, můj tatíčku, už k vám vie nepřijdu, z. živa hudu. Sš. P. 145. — **Z.** tam přijdeš, in welcher Zeit, wann? Ih. Tč.
Zakěla, *zakela* = za kolik, um wie viel? Na Ostrav. Tč.
Zákeř, e, m., zastr., histrio, der Schäker, slovo bez pochyby cizí, vz Mz. 373. Kejklíři, zákeři. Št., Č., Mark. Polo.
Zakeřavěti, ěl, ění, bestauden, staudig werden. Šm.
Zakeřaviti, il, en, ení, staudig machen.
Zákeři, zákří, n. = *místo za křem, pozadí keře*, ein Ort hinter dem Strauche. Dch., Pl. V z. číhati. Č.
Zakeřnatiti, il, ěn, ění = *zakeřaviti*. Šm.
Zákeřně, hinterlistig, meuchelmörderisch. Us.
Zákeřní, Strauch-, meuchelmörderisch. Z útok. Us. Z. rytíř, der Strauchritter. Dch.
Zákeřnický, Strauchritter-, Banditen-, banditenhaft. Z. útok, výpad, Us., nápad. Ddk. It. vál. 17.
Zákeřnictví, n. = *loupežnictví*, das Strauchritter-, Banditenwesen, die Meuchelei, der Strassenraub. Dch., Ddk. III. 123.
Zákeřník, a, m. = *nákeřník, loupežník*, der Strauchritter, Strassenräuber, Strauchdieb, Bandit, Ströter. Dch., Kká. Td. 80., Sych. Z. v záloze číhá. Zákeřníci a zbojníci nechť jsou společně stíháni. Ddk. II. 454.
Zákeřný = *zákeřní*.
Zakial' = *zatím co, pokud*. Na Slov. Vz Zakel. Bola láska, bola, z. švábka bola (kohzole), kommt das Elend in das Haus, fliegt die Lieb zum Fenster hinaus. Zátur. Obyčaj mä mamko, z. som ja Janko, bo keď hudem Jano, neohneš mä mamo; Naše dvere nevrzajú, lebo ich polievam. Polievam ich sladkým mliekom, kyselou smäťankou, aby ony nevrzaly, z. som panenkou. Mt. S. I. 120., 12. (Šd.). Z. u nás zostane, neprihodí sa mu nič zlého. Lipa 187. Z. hoiy deti maličké. Dhš. Sl. pov. I. 125.
Zaklabati, vz Zaklouti.
Zakláceti, *zaklacovati*, vz Zaklátiti.
Zaklačkovati se, sich hinfliegeln. Šm.
Zaklačiti = *zatlačiti*. Sš. P. 231.
Základ, u, m. = *zakládání, založení nějakého stavení i to, co se zakládá, grunt*, das Gründen, Begründen, Anlegen, die Grundlegung, Anlage, Errichtung, das Fundament die Feste, Basis, der Grundbau, der Grund die Grundlage. Vz S. N., KP. I. 202. Z. plodu Vz. Kk. 51. Z. domu, kostela, mlýna, zubů Us. Z. něčeho klásti, položiti, V., J. tr., CJB. 287., založiti. Pník. Přední z. (díl). D. Z. první; výkop na z-dy. Nz. Z. (dno) jímky. NA. IV. 231. Z. (tvrď) vykopati, vykolíkovati, vytyčiti; od z-du něco stavěti. Pevný z. něčemu dáti. Šm. Ten dům hyl do z-dů rozbořen, rozstřílen; Kopání z-dů k nové stavbě; Z. výstavy, der Stock der Ausstellung; Z-dy řídí se pevnotu stavby. Us. Dch. Stavba z-dů, der Unterbau; Z. hradby, die Anlage einer Schanze, z. náhybu či svahu, die Anlage einer Böschung. Čsk. Z-dy pecí, die Ofengründungen; kamenný z., das Steinfundament. Šp. Z v koželužství, der Satz; také zásyp. Z. první, druhý atd., erster, zweiter Satz; první tři z-dy musejí se veskrz poměrně zasypati, die drei ersten Sätze müssen durchaus verhältnissmässig mit Lohe verstreut werden. Kůže dostanou na ruhu druhý z., die Häute bekommen auf der Aasseite den zweiten Satz. Šp. Na z-dě všecko záleží. Us. Veškeré výjevy v pohybu hmot svůj z. mají; Z. sloučeniny; Z. v lučbě: radikal. Mj. 2., 26., 45. Z. hor. Kká. Osv. V. 34. Stavěli kostel zo z-du aj z väzou. Sl. let. VI. 213. Vše v z-dech se třáslo. Vrch. O vinč 166. Klášter shořel až do z-dů; Položili z. k novému klášteru. Ddk. III. 106., IV. 39. Z. trojúhelníku. Jdč. I. 27. Kdes byl tehdy, když jsem kladl z. zemský? BO. Prve nežli jsou světa základové položeni. BR. II. 372. a. Ktož chce mieti dóm pevný, musí najprv z. pevný uložiti; Nelze domu bez z-du udělati. Št. Kn. š. 7. — *Přenesené*. Z. *opatrnosti*. Ros., náboženství. Kom. Z. správy na nespravedlnosti stavěti. V. Z. umění položiti; To za z. všemu stojí. Kom. Z. něčemu odejmouti. Jel. Nemírnosť jest z. rozličných neduhův. Sych. Z-du v něčem nemíti. D., Br. Ta věc má slahý z. Proch. Za z. něco stavěti; Ta pře nemá dobrého z-du. Br. Statek v z-dě půjčky jemu zastaven a pojištěn jest. Bdž. 31. Na z-du něčeho pokutu vyměřiti. Trest. zák. Na z-dě listiny (die listiny, zřenim k listině, táhna se k listině a p.) něco rozhodnouti. J. tr. Na z-dě návrhu (= dle návrhu) něco rozhodnouti. Na z-dě smlouvy (dle smlouvy). Na z-dě nějakého nařízení něco učiniti (za příčinou nařízení, dle nařízení). Návrhu zákona slouží za z. myšlénka (návrh zákona zakládá se na myšlénce. Š. a Ž., Šb.). Z-dy zákona, die Grundzüge des Gesetzes. J. tr. Z. pověsti, der Grundstock der Sage; Z. k něčemu položiti; Přijíti věci na z. (na klouh); Z-dem něčemu býti, zu Grunde liegen; Povaha dobrého z-du, ein gut angelegter Charakter; Drama o z. dějin opříti; Selský stav hlavní z. ohyvatelstva, der Bauernstand der Grundstock der Bevölkerung; Něco až k začátku, k základu stopovati; Slavnosť z-du (založení) spolku,

das Stiftungsfest; V něčem svůj z. míti, in etwas fussen; Návyk lenivosti základ nepravosti, Müssiggang ist aller Laster Anfang. Dch. Dělá si na tom veliké z-dy (zakládá si na tom). U Rychn. Msk. Naše početná soustava spočívá i co do slov i co do písma na čísle 10 a protož nazývá se desítka základem či basí. Šim. 33. Z. logarithmické soustavy. Ib. 156. Číslo 10 jest základem soustavy desetní (dekadiky). Nz. Vy jste z. šťastia nám s rodičmi dali. Zátur. Vinš. I. 21. Mělo tedy náboženství z-dy v přírodě. Lpř. J. Děj. 1. 29. Položil z. umění svému na houslích. V. Zelený. Živ. Jg. Na základě četby probrati všeliny důležitější způsoby poetické a prosaické. KB. III. Musí tedy věrouka základem býti mravouky. MH. 1. Zkušenosť jest z-dem poznání veškerého. ZČ. 6. Moc jeho na z-dech vrátkých spočívá. Šmb. S. II. 32. Pověsť tato z-du historického nemá. Ib. II. 263. Skutkem tím samostatnosť Německa z-du právního nabyla. Ib. II. 264 Z-dy mravnosti podkopávati; Za z. řeči své slova písma sv. si obrati. Mus. 1880. 431., 471. (Pdl.). Jiní stavěli dále na vlastním z-dě. Tím položen z. k úchvatně rychlému vývinu měšťanského stavu na Moravě. Ddk. IV. 121., V. 248. (Tč.). Při otpořiech všeho ve dsky kladenie, všeho práva vedenie základové se tnči. Vš. Jir. 350. Já podlé milosti boží sobě dané jako moudrý stavitel z. jsem položil. Br. To neosnuje se na pevném z-dě; Z toho viděti, jak na vrátkých z-dech osnována byla hypothesa o . . .; Ale ani druhá domněnka většího z-du nemá: Leč vypravování to nemá historického z-du v tradici; Z. prvotný, podřadný, druhotný církve; Na tom z-dě také osnována má láska. Šš Sk. 70., 245., L. 39., 46., II. 101., 134. V písmě z. svůj má. Štr. Nebyli tedy králové, jakž mnozí bez z-du písma sv. mysli. BR. II. 9. a. Víra jest z. a kořen všeho dobrého; A tak počnu je ve jmě božie a najprve od z-du křesťanské viery. Št. Kn. š. 7., 6. — **Z.** *řeči = obsah, předmět, hlavní pravda*, das Thema. Kom Z. hádání. Aqu. — **Z.** = *pravidlo, princip*, der Grundsatz, das Princip. Z. umění. To jest z. opatrnosti Kom. Z. učení. D. V tom pak toto buď nám za počátek a za základ. V. — **Z.** = *založení, přehyb, záhyb*, die Einlegung, der Einbug, Saum. Jg Začala z-dy na svých šatech rovnať. Sá. — **Z.** *sena pro dobytek* (co se za jesle dobytku naloží), die Einlage. Zlob. — **Z.** = *založení, založené, míra*, das Mass. Přes z. títi. L — **Z.** = *zástavní statek*, hinterlegtes Gut, das Depositum. V. Odkúpil měho z-du Sulešovic i což k tomu sluší. Půh. I. 134., 150., II. 218., 473., 593. (Tč.). — **Z.**, die Hypothek. V. — **Z.** = *zaručení, zástava*. Z. = skládání jisté věci pro jistotu a pak i sama věc, která se za tou příčinou skládá (die Kaution, das Vadimonium): obyč. věc věřiteli za půjčku daná, aby v případě nezaplacení dluhu jejím prodejem zaplacení dluhu si zjednal, das Niederlegen eines Pfandes, Unterpfandes, das Leggeld, pignus, das Pfand, Faustpfand, na Slov. záloh. Vz S. N. Z. právný (peníze od soudícieh se u sudího složené). L. Moje děti budou při něm jako v základu; Oba dva v z-du dal; Z. mezi manžely; v z. vzíti. v z-du vzíti, na z. dáti n. půjčiti; z. složiti, V. Z. pro nepostavění člověka propadí. Boč. Něco z-dem dáti. O z. se smluviti. Mus. Dal jsem krev svou na z. Flav. Z. lásky. Dám ti v z. svou česť. L. Z. věřitelovi za půjčku. V. Kterýžkoli z těžařů kterého strážného podal by neb přivedl urburéřům k učinění přísaby, tehdy ten těžař má díl druhý a třicátý za toho strážného zastaviti v tom dolu, kdež strážným bude, protože mnohem bezpečněji jest na základu spolehnůti nežli na osobě pnstihati. CJB. 307. Kdyžby richtář vzal komu z. v dluhu; Když žid půjčí peněz na z. křesťanu. P. sob. 50., 116. Pakliby to kterak utratil a zmrhal, sirotci mají k základu a k rukojmím hleděti a protož zboží sirotčí má každé základem přesazeno býti; Kdož kterým městským neb sedlským člověkem chce jist býti, má jej pod základem uručiti. Tov. 89., 112. Tehdy ten, kdož jest tak nepořádně bral, má tomu škody i všecky náklady nahraditi a zaplatiti, i ten z., v čemž jest dobytek vyručen, dáti bez odpornosti. Zř. F. I. G. 31. Z. platiti; Ze základu, což viece desietí hřiven jedniem grošem, trój póhon. Kn. rož. 116., 267. Základ (do z-du) dáti, v z-du nechati, z. zastaviti. Peníze na z. půjčiti. D. Z. zastaviti. J. tr., Er. Vypůjčiti něco peněz proti z-du; z. svůj vyzdvihnouti. Žer. Z. již prostál. Sych. Se z-dem lichviti. Krab. Něco dáti v z.; z. dále zastaviti; držeti se z-du; hleděti si z-du; pod z. dáti, půjčovati; z. vzíti; v z., z-dem bráti, vzíti; z. vyplatiti; z. propadl; z. přijmouti; právo, povolení k z-du; protokol v příčině brání n. vzetí z-du; taxa n. sazba pro brání z-du; náklady na brání z-du. J. tr. Z. prostálý (versessen); věci do z-du dáti; má býti puštěn z vězení na rukojmě pod slušný z.; z. nebo pojištění na statcích nemovitých; když jest z. menší než dluh; nevyplatili dlužník z-du. Er. Vzíti věc nemovitou z-dem; kniha z-dů. Sp. K z-du sáhnouti; z. zastavený; položiti něco za z. Th. Kdo má něco v z-dě nebo základem, pfandweiser Inhaber einer Sache; Přenésti věci v základ pojaté n. z-dem vzaté; dražební z., Licitationsvadium. J. tr. Složiti z. před dražbou (vadium). Dch. Z. za něco dáti. Šš. P. 190. Kdo zárukú komu dán bude, ježto nemá čím platiti ani z-du dáti; I vzala paní z z obú stran, protože nestáli, jakož jim rok položen; On nemaje peněz hotových, položil mu některá sukna v z-du; Obžalovaný maje svú nevinu prokázati, utekl a rukojmie zavedl a ti z. položiti moseli; I dali jsú sě o to ku právu a to pod z-dem pode 20 hřivnami, aby na právě dosti jměli; Tu jemu Varhaník sliboval za živnosti otce svého platce býti, na kterýžto jeho slib a řeč že jest ten z. propustil; Žádný sobě sám bez rychtáře z-dy bráti nemá kromě hospodáře o hofčinž, kterýž mož od podruha svého z. sobě vzieti v hofčinži bez vědomie rychtářova; A k tomu Semjan pravie, že jest zaň dal k jednomu koni puol břivny, ješto z-du polepšoval; Některým dnom v z-dě dal, jakož obyčej jest a právu; Dluh v tejto při předcházie najprve lozunk k městu, potom ktož starší z. okáže a dále, ktož potom starší

dluh má bez z-dův. NB. Tč. 19., 40., 45., 99., 128., 134., 144., 146., 217. Aby každý z nich slibili a stáli v rukojemstvie pod z-dem peněžitým. Arch. II. 34. Z. zadržeti, vrátiti. Br. Nejsi pánem ani své hlavy, aby s ní mohl, co by chtěl, činiti a ji v z. položiti. BR. II. 24. a. V z-dě množ se vzíti od dlužníka, cožkoli má movitě. Vz Brikc. Jir. XLIX. 11. Z. vzíti, pignus accipere. Zlomek strč. exodn. 22. 26. Aneb zaplať anebo svú paní v z-dě za nájem ostav. Pass. 932. Slibil mi za z. za 100 hř.; Abychom to učinili pod tím z-dem, pod 30 hř.; Slíbil mi svú dcern Kateřinu za manželku dáti pode stem hř. základu; Toho mají poslušni býti pod z-dem sto hřiven gr. a také pod ztracení té pře; Z toho svého z-da jej pohoním; Aby mi úmluvu držal pod z-dem a Bartoš mi úmlnv nedrží a z. propadl a on mi toho z-dn propadeného neplní. Půh. I. 193., 373., 378., II. 72., 91., 424. (Tč.). Kleneš-li bližního, duši svou v z. dáváš. Us. Šd. Kdo ti kázal trávu žati? musíš za to z. dáti. Sš. P. 189. A když jie bez z-du pójčiti nechtěl, řekla mu, aby ten stuol a židli v z-dě vzal. NB. Tč. 143. Vz Zástava, S. N., Tk. III. 323 — **Z.**, der Vorschuss. Z. neb půjčka na zlato a stříbro. Nar. o h. a k. — **Z.** *životní*, die Leibesverpfändnng. V. — **Z.** = *závdavek*, der Gottespfennig, das Haft-, Angeld, die Angabe. D. — **Z.** = *fond*, der Fond. Nadací z. v příčině daně, der Kontributionsfond. J. tr. Z., základní kapitál, der Stammfond, das Stammkapital. Nz. Z. k založení kupectví. Plk. Z. (důchod) náboženství (Religionsfond), D., náboženský. — **Z.** = *zakládání se oč*, *sázka*, die Wette. Hráti o z. V. Patnácte chrtů v základ puštěno. Břez. 142. Běžel jsem k nim jako *o* z. Us. Dělá jako s čertem o z. (jako by měl s čertem sázku). U Soinice. Fch. Střileti *o* z. (o závod), bestschiessen. Čsk. Švec chtieše na z. jhráti. Hr. rk. 375. Chtěli se s nimi o z. ve všech rytířských skutcích cvičiti. Ahr. z G. 287. Z. vyhrati, prohrati. D. O z. něco učiniti. Cyr. Jako o závod nebo o z. se učiti. Zlob. První běhoun z. odnesl. Kom. Házení koulí o z. Kom. — **Z.** = *zabavení*, der Beschlag. Z. na něco položiti. Zlob., Dipl. 1450. — **Z.**, samota u Ml. Vožice. Us.

Základa, y, f. die Basis, Grundlinie. Sedl. Geom. 138. — **Z.** = *základ*, *zásada*, der Grundsatz. Krok II. 563. Z. oč = *založení se oč*, die Wette. Brt., Km. 1875. 149. Běží jako o z-du. Na Zlínsku. Brt.

Zakládací, *zakladací*, Gründungs-. Z. zákon, grundlegendes Gesetz. Dch. Z. listina, die Gründungsurkunde. Ddk. III. 41. Z. listina kláštera hradištského. Ih. IV. 202.

Zakládač, *zakladač*, e, m. = *zakládatel*, der Gründer, 1512., Mus. 1883. 364., der Versetzer, Bergversetzer. Hř., Bc.

Zakládačka, *zakladačka*, y, f., die Gründerin, Versetzerin. Us. — **Z.**, der Einlegstahl. Šp.

Zakládání, n., vz Zakládati. Z. stavení, cest, měst, přístavů řec. a řím., vz Vlšk. 68., 66., 71. Z. osad. Lpř. J. Z. rejstříku obchodního, die Anlegung des Handelsregisters. Šp. Skončené z. (kladení), die Beendigung des Versetzens. Vz Zakládač.

Zakládanice, e, f., = *koláč zakládaný po krajích*, *zamrštěnec*, ein am Rande umgelegter Kuchen. Pnchm. Cf. Zakládanka.

Zakládanka, y, f. = *buchta*, v níž povidla jsou založena. U Stankova. Vz Zakládanice.

Zakládaný; *-án*, *a*, o, vz Zakládati. Z. sukně, gefaltet. Us. Šd.

Zakládatel, *zakladatel*, e, m., der Gründer. Vz Zakládač, Zakládati. Z. kláštera, Jg., říše. Us. Z. měst, der Städtegründer, dynastie, Šmb. Stř. II. 266., 140., nového náboženství, Lpř. Děj. I. 21., fondu, nadace, Matice české (zakládající člen). Us. Pdl. Z-lé kostela některého zvolili jej sobě také místem věčného odpočinku svého; O církev vysoce zasloužilý zakladatel císařství římsko-německého; Po pravidle přijal z. kostela zároveň také zastupitelství. Ddk. II. 432., III. 261., IV. 273. Z. rodu panovničího. Lpř. J.

Zaklá(a)datelka, y, *zaklá(a)datelkyně*, ě, f., die Gründerin. Jg., Ddk. IV. 321., Šmb. Devínských z-ka ohrad, zmužilá Dobroslava panna. Hol. 142.

Zakl(á)adatelský, Gründer-. Z. příspěvek (členů zakládajících). Us. Pdl.

Zaklá(a)datelstvo, a, n., die Gründer.

Zakládati, *zakládávati*; *založiti*, il, en, ení; *zaklásti*, kladu, kladl, den, ení (*založovati*, této formy méně se užívá. Jg.) = *klásti něco za něčím*, hinter etwas hinlegen, wohinter legen, hinter etwas anlegen, anmachen, anfschieben, verlegen; *zahnouti*, umbiegen, einschlagen, umlegen, aufkrämpen, aufstülpen: *nedbati*, *nepracovati*, die Hände in den Schoss legen, faulenzen, gering achten, hintansetzen; *za jesle vložiti*, Futter dem Vieh in die Krippe einlegen; *zastaviti*, *kladením zandati*, *zadělati*, voll legen, voll stopfen, verlegen, vermachen; *poléknouti*, nachstellen, Fallen legen, Schlingen, Netze aufstellen; *nastrojiti, aby hořelo*, Feuer legen; *vložiti*, *vkládati*, *vsouvati*, hineinschieben, dazwischen legen, unterlegen; *půjčiti*, *poskytnouti*, Einem vorschiessen, vorstrecken, aushelfen, ihn unterstützen; *zaopatřiti*, versehen; *zasazovati*, worauf setzen, bauen, steifen; *usazovati*, *vážiti sobě*, auf etwas halten, sich stützen, etwas schätzen; *ustanoviti*, fest setzen: *štípiti*, einen Garten anlegen, pflanzen; *začátek učiniti*, *základ klásti*, *zaraziti*, gründen, Grund legen, bauen, aufrichten, stiften, errichten; na Slov. = *zastaviti*, versetzen, pfänden, verpfänden; se = *položiti se zač*, sich hinter etwas legen, einlegen; *saditi se*, o *základ hráti*, wetten, eine Wette anstellen, eingehen; *něco za základ míti, na tom spoléhati*, sich auf etwas gründen, stützen. Jg — **abs.** Květ zakládá (přerozuje se v ovoce). Kom. D. 120. Nevím, kde to je založeno. Us. Šd. Medvěd založil (do zimního lože odešel). Škd. exc. Nezaloží-li máj, jiný měsíc nezaloží. U N. Bydž. Kšť. — **co, koho**: dům, stavení, dřevce, ruce, koho (půjčiti mu); založe ruce seděti. V. Z. oheň, školy, klášter, biskupství, tábor, zahradu, kabát, šaty, límec, D., knihy, kostel, koně (jiné zapřáhnouti), Us., cesty, Koc., nohu,

sněm (zahájiti), L., kopí, Vrat., psaní, Ros., huť, rybník, hory, kukus, sbírku, příplatek, šňůru, mlýn (opříti paleční kolo o kozu hraničnou bidilkem), kolo, stoupu, žlab, Vys., osidla. Šm. Z. hráz. Z-dám svou česť, bei meiner Ehre; Z. nadaci, Us., Dch., osady, Sl. les., fond, kraj papíru, sbírku, spolek, Us., Pdl., ránu (obložiti), Db, dynastii, Lpř. J Děj. I. 27., základy, Vrch., trávník, Dlj. 86., stráži (insidias ponere). BO. Hybaj, synečku, hybaj za vozy, jak ti odjedů, kdo tě založí? Sš. P. 459. Kristus církev vidomou z-žil. Sš. Sk. 15. (II. 21 — Hý.). Neměl-li se kdo k placeni, z žil ho sám (zaplatil zaň, půjčil mu). Sá. Byl přirozeným zástupcem a patronem kláštera toho, poněvadž jej otec jeho byl založil. Ddk. IV. 26. Pomožte, pomožte, lebo mne založte (připřáhněte mi), ať moje koníčky nestojí na mostě. Sš. P. 461. Spívám, jak hroznů Svatopluk na Karolmana vědol vojnu, a zmužilých veľké založil kráľovstvo Slovákov. Hol. 3. Zapálila voskovicu, založila (rozdělala) oheň, odpravila postel a čakala. Dbš. Sl. pov. III. 90. (VI. 71.). Poskočila si, ruce založila a zpívajíc tancovala. Er. Sl. čít. 30. S tym, co namlacil (namlátil), pošol (šel) do karčmy a šicko založil (utratil). Ib. 72. Aby ty snad jiné zakládaje sám sebe na nic nepřivedl. BR. II. 24. b. — čeho, šp. *místo*: co. Jg. Zakládal v zemi nových pevností (šp. místo: nové pevnosti. Brt.). — **co komu (čím).** Z. píci dobytku, volům za jesle, Us., sobě cíl, L., někomu cestu (zameziti), V., Háj., Ml., majiteli gruntu dědičně kukusy. Vys. Tehdy má jím pánům gruntu a kverkům takové týhodní placení bez všelijakých odporů založeno býti. Nar. o h. a k. Založiti někomu svobodný průchod. Skl. 323. Kámen hlavě založe na zemi léhal. Ms. Leg. Někomu cestu množstvím rytířstva z. Troj. Z. si obrázek u někoho, sich einen Stein beim Jem. einlegen; Mnohý si zakládá, jako by měl celý svět; přijde smrť a je po všem. Us. Dch. Založiti někomu (zapáliti mu stavení). Us. Vrů. Z. si herbář, Us., blechám (na lůžko se uložiti), u Litovle. Včř. Kozelná holka, jestli neumlkneš, tak ti založím (naložím), že . . . . U Rychn. Z. pak koním do jeslí sena, někulik hrsti sena. Us. Založiti vozkovi (připřáhnouti). Založil koňům na noc. Us. Šd. Jemu založíme zdar. Msn. Or. 153. Dobrodruhovia z blíza i z ďaľeka radi hromadievali sä okolo neho, tu aby Turkom cestu založili, tam aby im lúpež odňali. Chlpk. Sp. 188. Čo si zakládáš (anlegen) tú masku? Svet už teraz zná rozeznať šedivú handru od maľby. Čjk. 71. Tamto visí blyskavý, pekný, vyšívaný kantár: ten vezmi, já zaň platím majstrovi, keď ho založíš tvojmu vrancovi. Sldk. 56. Povedz mi, môj milý, čo ťa bolí? Založ si listoček javorový; založ si, založ si, kde ťa bolí, nojdiže do města k doktorovi Sl. spv. II. 42. — **co, koho, se čím (proč, odkud).** Z. někoho penězi, V., Ros., Sych., D., Ler., Reš., Mus. 1880. 89., Šp., Dch., Čsk., NB. Tč. 11., Šd., Vck., Vrat., Sš. P. 325., Brt. P. 78., zbožím, D., pernatou zvěřinou, Sych., něco dřívím, Ros., kamením, Us., dvéře armarou, D., kolo základkou. Vys. Z. někoho penězi na cestu, penězi z pokladnice státní. J. tr. Žeby dostatečně mince zlatem a stříbrem zakládána a fedrována býti mohla. Nar. o h. a k. Z. psy (instrum.), die Hunde zur Vorlage bringen. Šp. Z. někoho summou peněz, vydání příjmem, die Auslage durch die Einnahme decken. J. tr. Zal. někoho obilím. Prot. 302. Svou ctí se vám zakládám. Us. Z. někoho ze svého hotovými; Nařídil, aby hory jmenované penězi a jinými potřebami byly ihned dostatečně založeny. Mus. 1880. 233. Začež Fridrich Elišku opět půjčkami zakládati počal. Pal. Děj. IV. 1. 34. V zárodu ptačím, co se začalo zakládati hlavou, nohou atd., to se již nemění, ale tak zůstává. Kom. Did. 101. — **co, se, sobě na kom, na čem.** Mnoho na někom z.; všecka myšlení a předsevzetí na Bohu z.; vše na rozkošech z. V. Naději svou na Bohu z. Šm. Z. něco na chuti, na sobě. Kom. Též na dobrém svědomí a svatém obcování více zakládal. Skl. I. 110. Přátelství na ctnostech z. Jel. Na doufání se z. Br. Na slávě a bohatství sobě z. Ml. Z. co sobě na čem. Vz Pozůstávati. Ros., Sych., Dal., Kram., D, Smrž. Důkaz na listinách z. Us. Nz. Methoda ta zakládá se na následujícím principu. Us. To na skutečnosti se zakládá, na pravdě, na bezpečných dějích; Ten si mnoho na svém umění zakládá; Ten si na tom zakládá, že byl pochválen! Us. Dch. Výpočty, na nichž je (výzkumy) založil. Osv. I. 521. Nazakládaj na žádnej veci len v Bohu. Na Slov. Tč. Tam Železník zámky zakláda na tvojich psov (unter Schloss und Riegel bringen); ponahľaj sa, aby si ty dobehol, kým tie zámky dobre nepozakláda. Dbš. Sl. pov. VII. 94. Co pak si zakládáš na bohactví? Er. P. 157. Než čo mniš ubohý? čo na ľudskej vláde zakládaš? Hol. 5. Tvrzení to na pravdě se zakládalo. Mus. 1880. 76. Na zajatém kněžicí mnoho zakládáno: Skála, na kteréž spasitel založil jest církev svou; Dosazení jehu k trůnu nezakládalo se na právu; Příbuzenstvo zakládá se na sňatku Ketrudy; Náhled zakládá se na mylném sestavení událostí; Na tomto přesvědčení zakládají se všecky obřady; Městské právo brněnské zakládá se na úplně vyvinutém měšťanství. Ddk. II. 80., 285., 414., III. 199., III. 273., IV. 304., V. 247. (Tč.). Svrchovaná přednosť církve římské zakládala se na přednosti od Krista Petrovi propůjčené. Sš. I. 12. (Hý.). Řádové, kdyby na samých toliko pamietech lidských zakládáni měli býti a zůstavováni . . . . 1606. Svou věc na písku založili. Bart. Nynější svět toliko na chytrosti a lapačkách zakládá. Žer. 323. Kteréž (právo) na spravedlnosti založeno jest. Kol. 3. Na skutcích zevnitřních naplnění zákona zakládali; Podlé toho, že více na svém rozumu nežli na boží moci a písmích sv. si zakládáš; Ačkoli sem Timotea obřezal, však sem to pro mdlé u víře učinil a ne proto, že bych na tom ospravedlnění člověka založil. BR. II. 34. a., 580. b., 639. a. (Šd.). Na té řeči všichni světí zakládají, že nelze

člověku spaseuu býti, než hřešil-li je, že musie dosti za hřiechy učiniti. Hus I. 342. Z. co na Kristovi, na sneeh, na divích; své urozeni na něčem z. Chč. 306., 376., 447. — **co, si, se v čem**. Zakládám v tom svobodu, Kom., pokoj, štěstí. Br. Z. hrdinství v hubení. Kom., V. V naději se z. V., Br. Mládež v dobrých mravech z. V. Svou radosť v kvasech z. Kom., Šm. Důkaz v listinách z. Us. Otče věčný, jenž jsi na svět syna dal, tak aby v nás naději zakládal. Kanc. Vyrozuměli jsme, že tenže kříž paní apatekárce v 20 tolarech založil. Sl. let. V. 69. Nech si žiaduo dievča v láske (v kráse) nezakláda. Sl. ps. 101., Sl. ps. Šf. II. 108. Oni si vel'a zakládali v tom, že sú oni takí rytíři. Dbš. Slov. pov. I. 293. Oj, ale drahšie platíš to šialenstvo, že si v marnostách premnoho zakládaš. Sldk. 382. Včul kde je udatný a ve svej si vláde zakládá . . . Hol. 30. Zlí při falešných vecách v síle zakládajú. Na Slov. Tč. Naši bratia Češi v týchto pamiatkách staročeských si velmi mnoho zakládajú a to dobre robia. Pck. Ps. 91. Na Hory Kutné do stal se jakýsi šilhavý Němček, v kterémž sobě pan mincmistr mnoho zakládal. Dač. II. 26. Fariseové sobě v těch vněšných očistách z-li. Sš. L. 119. Z. si v něčem zvláštní naději. Bart. 4. 36. Ne v množství lidu ani v síle naše vítězství zakládáme, než v pomoci Boha. Žer. 22. Zakládá v spasení tvém všecku radosť. Kom. Kdyžkoli těžkosti nastávala bída budoucích, sám ty jsi byl, v němž sem svú víru zakládal. Benešov. Protož musí pevně dóm ctnosti v Kristovi, jenž jest kámen pevný, založiti. A že v takových věcech zachovávání svú spravedlnosť a spasení zakládají. Hus II. 419., III. 312. (Tč.). — **co kam (kde, proč)**. Znamení **za** list v knize z., Us.; ruce za pás, za hřbet, za zadek z. (nepracovati, nedbati), V., za záda. D. Z. seno **do** jeslí **pro** zvěř, einlegen. Šp. Z. ruce **na** záda. D. Kámen **před** dvéře z. (postaviti). D. Z. něco **mezi** něco. L. Z. **do** dlouhé truhly (odložiti). V. Založití znaménka do knihy. Us. Už to přivezu všecko, dyž sem se založil do toho (in Angriff nehmen). Us. Šd. Voda se do nich založila (opřela se o mostní kozy). Us. Vk. Založím (zapřáhnu) do voza a pojedu na pole. Slez. Šd. Vyšel u nich oheň, jakýsi tulák prý ve stodole do zástřešku založil (oheň). Us. Šd. Železo do ohně z. Us. Jmt. Jak si na mne tvrdě založila, že darmo povídať. Us. u Solnice. Keď pójdem nazpät dolinou, nebudem myslieť za milou; klobúk založím na oči, neobzrem sa po úbočí. Čjk. 58. Noby založím za plece a ujdem. Mt. S. I. 93. L'úto mi je, l'úto doma i tuto, že som si založil na hrdielce púto. Sl. spv. III. 85. Už mi zakládajú na krk jarmo. Sl. ps. 355. Svoje ruce za hlavu zakladá. Er. P. 163. Čechové neměli toho rozumu, že Němci vždy se jim zakládají za horu vábice Čechy po sobě. Let. 72. An jej (zázvor) založí za plášť. Tč. 27. To, na čemž grunt pravé pobožnosti záleží, za hřbet zakládáte. BR. II. 103. a. (328. b.). Když se k tomu samému cíli namíří a založí. V. — **co kde**. Z. oheň **ve** stodole. Us. Z. **při** kostele pořádný archiv; Eliška **dle** slibu z-la **na** tom místě kostel sv. Jana Ddk. III. 186., IV. 29. Z-li krov na kostele sv. Barbory na novém chůru. Dač. I. 48. V zákoně božím z-li kochání své všecko. Kom. Šlemy se **okolo** plic založily. Byl. Komínky v peci z. Us. Lg. V stráži se mu z-li (in insidiis); Založte stráži **za** městem; Zakládachu se jím v horach (tendebant eis insidias). BO., ZN. — **(co) nač, na koho.** Z. kukus na svůj náklad. Vys. Z. na někoho = poléknouti. Ros. Psa na zajíce z. (jím ho ohkličiti). Šm. Zlato neb stříbro, na kteréž by k týhodnímu placení dělníkům bezpečně založeno neb půjčeno býti mohlo. Nar. o h. a k. Nač si zakládáš? Us. Dch. Stromy mají založíno na květ. Us. Je tam založíno hrozitánsky na dýšť. V Kunv. Msk. Květina již na kořeny zakládá. Šp. Na jeho slovo mohl by skály zakládati. Č. — **co odkud k čemu.** Odkudž (z Rhegia) Messanu založili. Lpř. Děj. I. 77. Co ze svého k jich dobrému založili. Er. — **co o čem.** O čemž založil svou radu, toho mu dovoditi třeba. L. — **co pro koho**: dům pro chudé. Us. Kram., D. Vz nahoře. — **se oč** *(saditi se)*. Oč se založíš? Us. Založil se o 100 dukátů. Ros. Z-li se oba dva o všecko svoje jmění, upsali to a svědci to potvrdili. Kld. II. 173. Z-li se o sto kop. Let. 411. Jáť toho odpierám a zakládati sem se o to chtěl. Arch. I. 372. Někteří o kostely se zakládají. Chč. 374. — **se s kým (oč).** Sych., Sš. P. 28. Založ se s mým pánem (saď se). Br. Ten kupec, co se s ním založil, hned sedl na koně. Kld. II. 173. O to se s nimi zakládal. Abr. z G. 9. — **s kým jak.** Milí přátelé! založte s chudým člověkem milostivě a pohověјte mu ještě do chvíle. NB. Tč. 275. — **co, koho, komu kdy.** Mnoho získáš, když příteli založíš v potřebě. Na Slov. Tč. Oták I. a choť jeho Eufemia r. 1078. založili klášter hradišťský ze statků rodinných. Ddk. IV. 198. Král Václav **po** svém korunování první kámen z-žil na Zbraslavi. Dač. I. 324. Tím úmyslem, že vás budou zase moci v potřebě vaší založiti. BR. II. 222. b. — **jak.** Vděčně z-žil (zavázal) se jim do třetice, nic že nepovie. Dbš. Sl. pov. IV. 91. Co sobě **za** cíl založil. L. To zelí se už pěkně zakládá (do hlávek). Us. Šd. Založeno je na čas. Us. Moja milá má štyry volečky, ona založí **přes** tři kopečky (přípřeží); nechť si založí neb nezaloží, šak my vyjedem s pomocí boží. Sš. P. 459., Brt. P. 85. Leč přese všecky ty svízele ve všech městech bytedlně církev založili. Sš. I. 4. Klášter založen jest skrze Jana. Dač. I. 8. Oltář založen **ve** jméno svatých Petra a Pavla. List z r. 1461. Tč. — **se.** Do pláče se hádej, jenom se nezakládej. Us. Hkš.

Zakládavatel, e, m., vz Zakládatel.

Zakládávati, vz Zakládati.

Základce, e, m. = *zakladatel, původce*, der Begründer. Z. pokoje. Výb. I. 606. Sv. Štěpán v řeči své od patriarchů přecházi na Mojžíše zákonodárce a z. starozákonního života. Sš. Sk. 80.

Základek, dku, m. = *zábradlo při lávkách*, die Brustwehr. Rež. — **Z.** = *záhyb*

(u sukně atd.), der Saum, Einschlag. — Z. = *základ, zásada, princip*, der Grundsatz.

Zakladeni, n. — *založení*. Na Slov. Bern.

Základěnka, y, f., *částka pojmu zakladná*, pars constitutiva. Krok II. 572.

Zakladený = *založený*. Na Slov. Bern.

Základina, y, f. = *základní fond*, der Stammfond. Slovenská národná z. Pkrn. Pot. 242. Kmen slovenský za těch 30 let zbudoval sobě matici asi s 100000 zl. z-non. Nitra VI. 357. — Sl. let. I. 181., Ssk. — Z., die Grundebene, Projektionsebene. Na Slov. Ssk.

Základka, y, f. = *čím se co zakládá podpírá*, der Setzarm, Sperrkegel. Z. protizpěrací, der Gegengesperrkegel, napínací, der Spannkegel. Šp. Ocel na z-dky, der Sperrkegelstahl. Z. (padka) = železný hák u zdvihákn zapadající do zubu právě na určitou výšku vystoupivšího. NA. IV. 3. Z. = železný klínek, jímž se zadržuje ozubené kolo. Us. Rgl. Z. mlýnská = sochor, kterým se mlýn staví, die Spreitze. Z-ku mlýnu vzíti (aby se točil). Vys. — Z. v hornictví, der Bergversatz, das Vorlegebrett. Vz Volný. Hř., Bc. — Z. = *přípřež* na pomoc, když kdo vyjeti nemůže, der Vorspann. Na Mor. a ve Slez. Vck., Brt., Šd. — Z. = *základ, sázka*, die Wette. Z. ve hře. Us. na Mor. Brt. Běží, dělá, jí jak o z-ku. Na Zlínsku. Brt. Vsadili se o z-dku. Šd. Sedě, pije o z-dku. Na Mor. Vck., Bkř. — Z. = *základek, záhyb*, der Saum, Einschlag. Tuhle musíme nechať něco na z-dku (na založení látky). U Dobrušky. Vk.

Zakladkati = *zašpejlovati*. — **co komu**. Ale sluzi, akoby jim dakdo ústa zakladkal, neohlásili se ani jeden. Dbš. Sl. pov. I. 318.

Základkování, n., die Gründerei, Gründungssucht. Dch.

Základkový. Z. (zední) střída, die Versetzstrecke. Hř. Z. pilíř, der Versatzpfeiler.

Základna, y, f. = *podstava*, die Grundlinie, Basis. Z. trojhrann, Dch., trojúhelníku. Jdč. I. 27. Z. nakloněné roviny. ZČ. I. 92., Mj. 85.

Základní = *k základu náležející*, Grund-, Fundamental-. Z. kámen, Br., koly, čára (základnice), Us., barva, zákon, veličina, hrana, síla, kruh, zeď, rythmus, kámen, slovo, vzorec, bod, číslo (vz Číslo). Nz. Z. číslo, na otázku: kolik? jeden, dva, tři, atd. Z. (klínový) věnec (v horn.), der Trag-, Keilkranz. Bc. Z. hlavní summa, das Stammkapital, jistina, statek, gestiftetes Gut, majetnosť, gestiftetes Vermögen, hospodářství, Stammwirthschaft, ursprüngliche Wirthschaft. J. tr. Z. list (nkládací list), der Anlageschein, Nz., matice, der Stammfond, cena, der Grundpreis, půda, Grund und Boden, kladení základního kamene, die Grundsteinlegung, z. sloup, der Grundpfeiler, kmen, der Stock, rozvrh stavby, der Plan des Gebändes, Dch., nátěr, der Grundanstrich, kniha, das Grundbuch, omáčka (rybí, z raků, Coup von Fischen, von Krebsen), Sp., stolice, die Fundamentalplatte, Sl. les., kapitál, Skř., ton, der Grundton, Posp., Hud., ústroj, Kk., sazba, die Grundtaxe, der Grundtarif, Us., přímka, die Grundlinie, Jrl. 423., hlas (bas), nota, die Grundnote, Hud., formace či útvar, Šmb. S. I. 458., míra, jednička, měřítko, tvar, zákon hydrostatiky, ZČ. I. 12., 17., 250., 282. (Pdl.), látky, částice hmot (molekuly), Mj. 22., rameno, strana obrazce momentového, bod čáry složek, paprsek polární, body spojitého trámu (Fixpunkte), Šln. I. 11., 21., II. 26., z. či normální teplota, tlak vzduchu, Stč. Zmp. 486., 564., pokus, Osv. I. 481., rysy obrazu, vzdělání, pojmové, Us., Pdl., právo, vz Právo. Z. stroj, einfache Maschine, odlehlosť, der Fundamentalabstand (beim Thermometer), rovnice, Fundamentalgleichung, zásada, zkouška, plocha, hrana, veličina, mohutnosť, die Grundmacht, Nz., hmota, die Grundsubstanz, voda, das Grundwasser, ledviny, die Primordialniere, lebka, der Primordialschädel, trubina, der Primordialschlauch. Nz. lk. Z. jádro, der Kernpunkt, obecenstvo, das Stammpublikum. Dch. Z. stav duše. Dk. P. 27., 123. (Pdl.). Z. náuka. Šš. Sk. 99. — Z. *hlavní*, Grund-, Haupt-. Z. věc, Us., ctnosť, pravda (základ, zásada, princip), krok, propovídka, Us., znak, Marek, myšlénka, Stč. Z. 319., poledník, pravidlo, Us., zásada, věta, zkouška, Nz., učení, Šm., chyba. Osv. I. 344. Poslušnosť jest z. podmínkou zdravého vychování. MP. Děj. bibl. II. 22. — Z. = *základ mající*, Grund habend, gegründet. Nezakladný strach. — Z. = *zástavní*, Pfand-. — Z. *peníze*. D., Arch. III. 253. — Z. *sázka, základ*, der Preis, Wettpreis, die Wette. Ros.

Základnice, e, f. = *základní čára*, die Standlinie, Grundlinie. Nz., Čsk. — Z. = *zastavárna*, das Versatzamt. Na Slov.

Základnictvo, a, n., die Gründer. Vz Zakladatelstvo. Dch.

Základník, a, m. = *kdo na základ půjčuje*, der Pfandnehmer, Pfandherr. D. — Z. = *dávající se v základ, v zástavu, zástavník*, Geissel, m. Ms. — Z. = *had*, o němž se praví, že, zabije-li se v některém domě, v tomto domě potom různice bývají. U Jižné. Vrů. — Z. = *základní ton*, der Grundton. Hud. Vz Ton.

Základnosť, i, f. = *základ*, die Pfandschaft. D.

Základný = *základní*.

Základosloví, n., die Elementarwissenschaft. Rk.

Základování, n., der Grundbau. Na Slov. Ssk.

Základový, Fundamental-. Nz.

Zaklagati = *do mléka klag dáti*, laben. — co. Bača z-gal mlieko. Dbš. Obyč. 57. — **co čím**: vařechou šlichtu (zamíchati, ein-, vermischen, quirlen). Na Ostrav. Tč.

Zaklamrovati, z něm. einklammern = skobami sepnouti. Rk.

Zaklání, vz Zaklati.

Zaklankovati = *zaslepiti*, blenden. — **co komu**: oči. Na Slov. Zátur.

Zaklnný, vz Zaklati.

Zaklapati, *zaklapnouti*, pnul a pl, utí, anfangen zu klappen, zuschnappen. — **čím**: botou, hubou, klepačkou. — **kde**: na klepačce. Tč. — **kam**. Kde hospoda, hned on tam zaklápne (obdoba od padáku na ptáky, hineinschlüpfen). Dch.

Zaklapetati = *zaklapati*. Tč.

Záklapičník, u, m., conchium, rostl. Rostln. I. 235.

Záklapka, y, f., der Deckel (beim Büchsenmacher); der Schnapper. Šm.

Záklapnice, e, f., Muschel, f. Krok III. 127.

Záklapniční, Muschel-. Z. vápno. Rostl. I. 293.

Záklasek, sku, **záklasník**, u, m. = *došek za klasy uvázaný* (v posledni dolejší řadě), ein Aehrenschäubel. Us. Dch., Fr., Bar.

Záklasník, vz Záklasek. — **Z-ky** = *dlouhé vlasy nad čelem*. Ten má z-ky! Us. u Nové vsi v Krnml. Bar. — **Z.**, osob. jm.

Zaklásti, vz Zakládati.

Za klášterem, několik domků u Nové Paky. PL.

Zaklati, koli, kůleš, 3. os. pl. kolí; zakol, al, án, áni; *zakálati* = *zabůsti*, *zabodnouti*, wund stechen; *kláním zabiti*, todt stechen, erstechen, abstechen, niederstossen; *zatvrditi*, *tvrdošijným udělati*, verstocken, verhärten, halsstarrig machen. Jg. — *Zaklaný* obličej (zasmušilý, zakrnělý); z. (= tvrdošijný). V. — **koho**. Pč. 19. Kdo chce medvěda zaklati, nesmí lelky chytati. Č. M. 332. Hektor jej zakla. Troj. 144. a. L'ud chytený z. nedopúšťala. Hol. 259. Tu tieklo krve mnoho po celej izbe, akoby bol zaklal desať vykŕmených volov. Dbš. Sl. pov. I. 322. — **co komu**. Já ti ty vepře zaklám. Us. Wtr. A tomu najmenšiemu nič nedala, ale mu prasiatko zaklala. Dbš. Obyč. 174. — **koho se čím**: koho kopím, Troj. 119. b., svini oštěpem, D., se mečem. Kuth., Šf., BO. Išou (šel) o puonoci do konice a ostrem nožom zaklau najlepšiho svojho koňa. Dbš. Sl. pov. VII. 21. Někdo stéblem se zakůle (o nedůtklivém, rozmazaném). Mus. — **koho kam**: v rozkroky, Ben., v prsy. Troj. Věrné železem sú sě ohradili, aby jako Kristus v rucě, v bok i nohy nebyli zakláni. Hus I. 175. — **koho kde**. Kůň pod ním zaklali. Troj. 118. a. — **jak**. Sviňu bez příčiny zaklať (= nevykrmenou). Na Slov. Zátur.

Zaklátiti, klať, klátil, cen, ení; *zakláceti*, el, en, ení; *zaklacovati* = *začíti klátiti*, zu rühren, zu schaukeln, schütteln anfangen; *zatřásti*, *zamíchati*, umrühren, aufrühren. — **čím**: zvoncem, Ros., stolicí, Kom., rukama, Šd., skladem víry, Sš. Bs. 200. (Hý.), stromem. — **co**. Již to všecko zaklátil (zamíchal). Ros. On v hněvě rozpálen smrtonosný naproti oštěp zakláti. Hol. 154. — **co čím**: vařechou (zamíchati). Na Ostrav. Tč. — **se kde**. Ešče sa pratének na vodě zaklátí, ešče sa můj milý zase k nám navrátí. Sš. P. 796.

Zaklatý = *zakletý*. Z. věci. BO. — **kde**. Toto je ta panna v javoru zakliatá. Sl. pa. Šf. I. 40.

Zaklebetiti = *zakleveliti*.

Zaklechtaný, vz Zaklechtati. Z. polívka (se záklechtkou). Kšá. — **kam**. Bílek do polívky zaklechtaný. Us. Dch.

Zaklechtati = *zaklochtati*, *zakloktati*, einquerlen. Us. Šd. — **co kam**: vejce do polívky. Us. Dch. Vz Zaklektati.

Záklechtka, y, f. = rozmíchaná mouka v mléce nebo ve smetaně k zalití polívek, omaček. Us. Kšá.

Zaklejí, vz Zakliti.

Zaklejiti, il, en, ení; *zaklejovati* = *klejem zadělati*, verleimen, verkleistern. — **co**. Us.

Zaklejstrovati = *lepem ševcovským zalepiti*, verkleistern. — **co**. Us. Tč.

Zaklekati, vz Zakleknouti.

Zakleknouti, knul a kl, ut, utí; *zaklekati*. — **koho** *(kleknutím zastíniti)*, knieend verdecken. Us. — **sobě** Zakleknul sobě *(kleknutím za něco zastoupil*, hinter etwas hinknieen) a střelil. Ros. — **co komu**. Zaklekla mně moje místo. Us. Šd.

Zaklekotati, *zaklektati*, anfangen zu klappern (wie die Störche). Čáp zaklekce. — **čím**: kostkou. St. skl. — **kde**. Čáp **nad** žabami zaklekoce. Rd. zv. Z. **na** klekotce, auf der Osterratsche ratschen. Na Ostrav. Tč. Slavík v houští zaklekotal. Tč. Idem ženu hl'adať, voliako dl'ho sa v tej farbe zaklekotala. Syt. Táb. 334. — **co kam**. Vejce do polívky zaklektati, einquerlen (zatřepati, zavrtěti, zamoutiti). Vz Zaklechtati. Dch.

Zaklektaný = *zaklechtaný*. Ehr.

Zaklektati, vz Zaklechtati, Zaklekotati.

Zaklemžiti se, il, en, ení, einnicken (im Schlafe). Šm.

Zaklenec, nce, m. = *zaklený*, der Verfluchte, Verdammte, Verbannte. Č., Dch.

Záklenek, nku, m., der unterste Ansatz der Wölbung, das Füssel. Ssk.

Zakleněný; *-én*, *a*, *o* = *zaťatý*, verschlossen, geballt. Z. pěsť. Na Slov. Plk.

Zaklení, n., der Fluch. Hlasité z. Mus. 1880. 67. Vz Zakliti.

Záklenka, y, f. = *záklenek*. Šm.

Zaklenouti, nul, ut, utí = *klenutím zadělati*, zuwölben. — **co**: sklep. — **co jak**: sklep **do** pásem z. Šp. — **kam (jak)**: pásy **do** sloupů. Pek. 116. Stropy do travers z. Stat. př. kn. 1877. 105. Vodojem do sklenutých pasů valenou klenbou jest zaklenut. Ib. str. 104. (Pdl.).

Zaklenutě, gewölbt. Poručil, aby každý sladovnu v domě svém z. ozdil. Pam. Val. Meziř. 87.

Zaklenutiti = *zaklenouti*. Na Ostrav. Tč.

Zaklenutý; *-ut*, *a*, o, gewölbt. Z. sklep. Z. zeď. NA. IV. 141.

Zaklený = *zakletý*, verflucht, verwünscht, bezaubert. Vz Zakliti. Z. zámek. Němc. I. 134.

Zaklepati (na Slov. *zaklopati*); *zaklepávati*, *zaklepnouti*, pnul a pl, nt, utí; *zaklepovati*, zuklopfen, zuklatschen, zu-, verhämmern, anklopfen. — **abs.** Bděte, abyste pánu, až zaklepá, mohli otevříti. Ddk. II 332. Zaklepal (zatřepal nohama) = umřel Tkč. Ten lotras také už někde zaklepal. U Skuhr. a j. Semr. — **kam**. Dyž si mám vlásky zaplétat, přide na vokno zaklepat. Čes. mor. ps. 187. Když přijeli před peklo, zaklepal on na okno; A jak se k oknu dotůlal, hned na okénko zaklepal; Zaklepal by na ně (naše dvéře) syneček ledačí, ale

ho nelůbjá moje sivé oči. Sš. P. 22., 104., 266. Ver na našie dvere nikdo nězaklope. Sl. ps. Šf. 1. 42. — **na koho.** Když připlynulo k okýnku, zaklepalo na Marynku. Sš. P. 356. — **kam kdy**. Kdo mi dneská večer na okno zaklopá? Zaklopá, zaklopá, šuhajko vol'ačí. čo má čierne oči. Sl. ps, 240., Sl. spv. VI. 404. Konopja, konopja, zelená konopja, kdo na naše dveři tej noci zaklepá. Sš. P. 266. — **(co) kam čím.** Z. na dvéře kladívkem. Us. Čáp nosem zaklepal (zakloktal). V. Klín do dřeva sekerou z. Us. — **(komu) kam jak.** Někomu důvěrné na rameno z. Us. Hrts. Nerázně na okno z. Us. Dch. Ale keď na naše dvere zaklope ruka cudzá v uprimnej dôvere: kdo je, ten je, či je on z blíza či z děláka: vo dne, v noci na stole dar boží ho čaká. Chlpk. Sp. 5. — **kde čím.** Ten chudák někde za plotem kamašema zaklepal (= zemřel). Us. Semr.

Zaklepnonti, vz Zaklepati.

Zaklepnvati, vz Zaklepati.

Zaklęsák, u, m., u tesařů, der Klemmbaken. Šm.

Zaklesati, vz Zaklesnouti.

Zaklesliua, y, f. = *zakleslosť*. Na Slov. Lss.

Zakleslosť, i, f. = *zaklesnina*, *vkleslosť*, die Einsenkung, Vertiefung, Höhlung, der Einbug.

Zakleslý = *vkleslý*, eingesunken, vertieft, eingebogen, eingefallen. Z. hory. Pam. kut.

Zaklesnina, y, f., die Einsenkung, Einsattellung. Posp. Vz Zakleslosť. Z. kosti. L.

Záklesník, a, m. = succineta, motýl: bělásek, modráček, otakárek. Vz Frč. 151.

Zaklesnouti, snul a sl, utí; *zaklesati*, *zaklesávati* = *začíti klesati*, zu sinken anfangen. — **abs.** Zaklesal trochu. Ros. Nohy zaklesajíci, einknikende Füsse. Dch. — **Z.** = *zapadnouti*, einfallen, sich einsenken. Hora zaklesla. Jg. Víko truhly zakleslo. Us. Dbv. — **Z.**, senken. Usedla, ruce zaklesla okolo kolen a hleděla po údolí. Sk. — **čím** U dětí leb udeřením z. může. Jg. — **Z.** = *zadrhnouti se*, sich verschlingen. Niť se zaklesla. Jg. — **co komu kde.** Kat zaklesl prvnímu provaz kolem krku. Sk. — **Z.** a *zaklesovati* = *uvázati*, *zavázati*, einschlingen. — **co kam:** bič **na** bičiště, prostraňky na rozporky z. Us. Dch. — **co komu čím:** pletkou dítěti nohu z. Us. Jg

Záklest, u, m. = *zásek*, der Verhau. Záseky nebo záklesty dělávány v Šumavě proti vpádům Němců. Fa.

Zaklestiti, il, stěn a štěn, ění; *zakleštovati* = *klestem zandati*, *zasekati*, verhauen, versperren. — **co komu čím:** rozšiřováním náboženství cestu proztopášnostem z. Partl. — **Z.** = *klestiti*, *postřihati*, stümpfen. — **co:** stromy. D. — **Z.** = *připnouti*, *připevniti*, anhängen, befestigen. — **co komu kam:** řetěz **za** rohy. U Pard.

Zakleštění, n., vz Zaklestiti.

Zakleštiti, il, ěn, ění; *zakleštovati* = *kleštěmi zachytiti*, die Zange anlegen, mit der Zange fassen. Plk. — **co.**

Zakleštovati, vz Zaklestiti a Zakleštiti.

Zakletí, n, die Verfluchung. Vz Sbt. 27. Dumá, či to zakliatá preca raz pominie. Btt. Sp. 33., Dbš. Sl. pov. 1. str. V.

Zakletý; *-et*, *a*, *o*, verflucht, verwünscht, verzaubert. Z. princezna, Us. Šd., hrad, Čch. Petrkl. 30., zámek. Kká. Td. 188., Tč. V zakletém kruhu omylných názorů, im Banne irriger Anschauungen. Dch. Vítala ji a žalovala, že všecky tři sestry tam též byly zaklnuty; Z-tí lidé vysvobozováni a opět v lidi obrácení bývali upálením atd. Kld. II. 183., 270. Aj tak sa jim vodilo, ako tým zakliatym zámkom a pokladom. Dbš. Sl. pov. I. str. VII. Na Luciu, na štedrý deň, lebo na veliký piatok chodievajú devy ešte za tmy pred východom slnka na zakliate vody, aby nimi násypy a preddomie v pekných kolách lebo čtverhranoch polievaly. Phld. IV. 46. (Šd.). Stojí jako z. Us.

Zaklevetiti, il, ění, anfangen zu klatschen, zu plaudern, ein wenig plaudern. Us.

Zaklibati, vz Zaklouti.

Zakliceti se = *klecavě zajíti*, humpend wohin kommen. Ros.

Zaklíčadlo, a, n., *u čihadla*.

Záklíček, čku, m., die Enklave (v geogr.). Rk.

Zaklíčení, n., vz Zaklíčiti. — **Z.** *krku* = *prým*, die Bräune. Us. na Mor.

Zaklíčený = *obklíčený* Vz Zaklíčiti.

Záklíčí okločí, tři zadnice (řiti) šest očí (oráč, pluh a dva voli). U Jižné. Vrů. — **Z.** = *záklíček*. Rk.

Zaklíčiti, il, en, ení; *zaklíčovati* = *zavříti*, einsperren, einschliessen. — **koho:** nepřítele kolem z. Chmela. Stud a srdce z-la házeň. Hol. 100. — **kým.** Hrdým z-čen zbrojstvom odevšad. Hol. 125. — **koho kam.** V modrý hrob nás voda s oblohou z la. Čch. Bs. 159. — **Z.** = *sepnouti*, über einander schlagen, schliessen. — **co kde:** ruce **nad** hlavou. Baiz. — **Z.** = *závěrek učiniti*, schliessen, den Schluss machen. — **jak kde.** Dvojím způsobem může se v rozsudku výminkovitém z. neb uzavírati. Šir.

Zaklíčkovati = *klučkou zavříti*, zuriegeln. — **co čím:** obrtlem z. dvéře, zaobrtliti. Na Ostrav. Tč. Vz Zaklučkovati.

Zaklíditi, vz Zakľuditi.

Zaklihovati, vz Zaklížiti.

Záklika, y, f. = *oklika*, der Umschweif, Umweg, Bug, Einschnitt, die Biegung. Na Ostrav. a Slov. Tč., Hol. Vz Záklinka.

Záklin, u, m., v horn., der Schlusskeil. Šm.

Zaklínací, Verwünschungs-. Z. formule. Us. Rozličná pořekadla z. Ddk. IV. 295. Z. modlitba, der Exorcismus. Šm.

Zaklínač, **zaklinač**, e, m. = *zažehnávač*, der Beschwörer, Nekromant. Dch., Šd., V., Kká. Td. 80. Z. duchů, ďáblů, hadů, ohně. Us., D. Z-či, jimž Bůh moci udílí. BR. II. 54. a. Vz o jich moci v Kld. II. 274.

Zaklínačka, *zaklinačka*, y, f., die Beschwörerin, Verwünscherin. V., Aqu., D.

Zaklinadlo, *zaklinadlo*, a, n., die Bannformel. Šm.

Zaklínání = *zažehnávání*, n., das Verfluchen, der Exorcismus. Zimnice tě stluč, souchotiny tě zasněte, mrtvice tě nemilosrdně posedni. Tkad. *Strany pořekadel* vz Proklínání.

Zaklínati, vz Zakliti.

Zaklincovati, verbolzen. Ssk.

Zaklinčený, vz Zaklinčiti.

Zaklinčiti, il, en, ení = klínci zaraziti, přibiti. Mor. Šd. Vz Zaklíniti, Zaklinkovati.

Záklinek, nku, m., v horn., der Zaplenkeil. Šm.

Zaklínění, n., die Einkeilung. Dch.

Zaklíněný; *-ěn, a, o*, eingekeilt.

Zaklíni, n., der Hemmbalken. Mor. Jg.

Zaklíniti, il, ěn, ění; *zaklinovati* = *klínem upevniti, zatlouci*, verkeilen, zu-, einkeilen, vernageln. Jg., Šp., Posp. — **co kam (jak)**: peň kříže do města. Lom. Víťazko z-nil šiarkanu do země až po samé plecia. Dbš. Sl. pov. V. 61. — **se**. Předměty tyto nezachytí a nezaklíní se. Čerm. — **co čím**: sekerou.

Zaklinkati, klingeln, anfangen zu klingeln, losklingeln. — **čím na koho**: zvoncem.

Zaklinkovati = *klinky zabiti, upevniti, zaklinčiti*, mit Holznägeln verschlagen. Na Ostrav. Tč. — **co**: sekeru, aby s topůrka nevypadla. Na Mor Šd.

Zaklinouti, vz Zaklouti.

Zaklinování, n., die Ein-, Verkeilung. Us., NA. IV. 199.

Zaklinovaný; *-án, a, o* = *klíny zaražený, upevněný*, eingekeilt, verkeilt. Šp., Šd. Zapomněl si na mhlu v osí dírce z-nou. Kld. II. 298. — **kde**: v něčem. NA. IV. 199.

Zaklinovati, vz Zaklíniti.

Zaklipati se = *zajíti*, wohin gerathen (s přihanou). Ros.

1. **Zakliti**, kleji, klej, kleje (íc), el, en a et, ení a etí; na Slov. *zaklať*; *zaklnouti*, nl, ut, ntí; *zaklínati, zaklínávati* = *počíti klíti*, fluchen, den Fluch hersagen; *kletím zaříkati*, beschwören; *kletím vyhnati*, bannen, beschwören; *kletím, čarováním zatknouti, zavříti, věziti, proměniti*, verwünschen, bezanbern; *vyobcovati*, ächten, verbannen, in die Acht erklären; **se** — *pod klatbou, pod přísahou tvrditi*, sich verschwören, hoch und theuer schwören, bethenern, einen Schwur thun, sich verfluchen, verwünschen, vermessen Jg. — **abs.** Zaklel, když ho dráždili. Us. Namrzel sa a zaklial. Dbš. Sl. pov. I. 8. (Učiníli to) ni raz si nepopľujúc dlane, ni nezakľajúc, by ho hrom! Phld. IV. 4. Vz Zaklety. — **co, koho**: duchy, D., strašidla, oheň, Us., zem, Dal., čerta. Otec mä zaklial. Kyt. 1876. 20. Ježibaba škodila čarami a zaklínala l'udi. Dhš. Prosíme a zaklínáme vás, aby .... Ddk. II. 243. Keď ho bosorka ešče ráz zaklaje, už potom mu není spomoženo. Dbš. Sl. pov. VIII 32. Ta mě zaklnula, dyž sem vodu brala. Sš. P. 143. Ta mě zaklnula: ostaň dcero, ostaň jaborem vysokým. Sš. P. 143. Na vodu som išla, neskoro som prišla; mamka ma zakliala, hy kameň ostala, kameňom meravým, drevom javorovým. Sl. spv. I. 19. Ondřej hlaknp zaklel českou zemi. Dač. I. 323. Sv. Petr zaklev ducha vyhna jej. Hrad. 11. h Zaklínají tě. Hr. rk. 237. Jenž své srdce zaklel. Alb. 101. a. Jej zaklnal (prosil), aby ho netrápil. BR. II. 150 Z. zemiu. Dal. 56. Hospodin zaklnul je; Zakle kniežata Esaráš (adjuravit); Zaklel jest mě pán moj (zavázal přísahou). BO. A zaklel sem je a řekl sem jim: Proč jste přede zdí? Hus I. 132. Jak zaklínají ducha, aby peulze přinesl? Vz Mus. 1854. 530. — **koho, se kam: do** horoucího pekla. Sych. Z. se pode všecky čerty. Star. let. Přibytek, do kterého váš prorok druhdy zaklel ďábla. Shakesp. Tč. Do horoucí skály vše zaklínal. U Žamb. Dhv. Zaklínám vás do lesa hlubokého. Er. P. 509. Zrady by se dopouštěl, kdo by zpátečnickým krokem samoděk se zaklínal v poměry středověké. Kos. Ol. I. 103. — **se**. Zaklínal se, aby ho ďábli brali. Us. Zakleli jsme se (zavázali). BR. II. 463. a. Byť se zaklínal, nevěříme lháři. Kmp. Č. 156. Kto najviac sa zaklína a prisahá, tomu najmenej veriť. Zbr. Hry. 120. — **se, koho k čemu.** Dch. K tomu zaklel (přísahou zavázal) všecky. BO. — **koho jak (proč): skrze** Boha. Pass. Pilát zaklel korouhevníky skrze zdraví císařovo t. j. zapřisáhl je, beschwor sie. Čten. Nikod. A. 5. Z. koho skrze Boha otce. Er. P. 507. Pro nižto (dceru) zaklínají tě skrze dóstojnú svatost našich bohóv. Pass. 34. (Hý.) Zaklínám vás, dcery jeruzalemské, skrze syna, abyste .... Hus III. 27. Tých neposlušníkov **na** věčné věky zaklínam, aby sa jim nikdy dobre nevodilo. Dbš. Sl. pov. I. 312. Čarodějnici a čaroděјky zaklínali lidi v kočky, ve vlky, medvědy a lvy atd. Kld. II. 269. Hrozně, strašně se zaklínal. Us. Šd. **Pod** přísahou zaklelí jsme se ničeho neokusiti. Tč. Sk. 261. Zaklel sem je v Bohu, aby nedávali dcer svých synóm jich. Hus I. 133. — **na koho**. Ten naň zaklel. Ros. Zaklínal ses na duši. Er. P. 173. Never šuhajovi, ako tomu psíčku, keď sa ti zakléje na hriešnú dušičkn. Sl. ps. 371. — Kká. K sl. j. 13. — **koho, se čím**. Zaklíná se prorockým jménem. Kká. K sl. j. 3. A tu sa jedna stará kdes' z kúta ohlási, ta sa krížom, všetkými svätými zaklína, že týmto pľúšťam, lejám len on, vraj, príčina; Triraz sa zakľial Paromom na vodu, zem i nebe, že slovka nerekne. Btt. Sp. 36., 55, (Šd.). Nie, milostslečna! Bohom vás zaklínam, nie, ani krajciara. Phld. IV. 237. Zaklínám tě Bohem živým. Hus I. 393. Hlas Kristóv, jimž zaklíná dcery jeruzalemské, aby ..... Hus III. 27. Z někoho Bohem otcem, synem i dnchem svatým. Pass. 324., 662. — **koho kde**. Po dvon rocích zpomněl si na ty princezny, jak jich tam v tě hoře čarodějník zaklnul. Kld. II. 182.

2. **Zakliti**, vz Zaklouti.

Zaklivati, vz Zaklouti.

Zaklížení, n., die Zukleisterung. Vz Zaklížiti.

Zaklížený; *-en, a, o*, verkleistert, zugeleimt. Vz Zaklížiti.

Zaklížiti, il, en, ení; *zaklihovati* = *klihem zalepiti*, verkleistern, zu-, verleimen, einkitten. Us. — **co**. Us. — **co komu**. Spánek zaklížil mu oči. Šml.

Záklu, u, m. = *zakletí*. Šd.

Zaklňati = *zaklínati*. Na Slov. Bern.

Zaklnouti, vz Zaklíti.

Zaklnutý, vz Zakletý.

Zaklobati, vz Zaklouti.

Zaklofati, vz Zaklouti.

Zaklochta, y, f. = polívka z vody a mouky. U Jižné. Vrů.

Zaklochtaný; *-án, a, o* = *zaklechtaný*.

Zaklochtati = *zaklechtati*, zu quirlen anfangen. Chmela. — **co.** Ledaco tam zaklochce a tím odpraví oběd. Mor. Šd.

Zaklokati, *zaklokotati*, *zakloktati*, anfangen zu prudeln, zu gurgeln. — **čím:** jazykem. Ja.

Zaklokotati, vz Zaklokati.

Zakloktati, vz Zaklokati.

Záklon, u, m., v tělocv., das Rumpfbeugen nach rückwärts. Vz KP. I. 415., Čsk. — Z., die Neige. Z. dne. Mor. Tč.

Záklona, y, f. = *zakloněni*, *záklon*. — Z. = *záslona*. Leg.

Záklonek, nku, m = *záklon*. Učiniti z., einen Abstecher (vom Wege) machen. Dch.

Zaklouiti, il, ěn, ění, *zakloňovati*, *zaklániěti* = *zasloniti*, *zakrýti*, verdecken. — **co.** Us. — **se čím.** Nebe se oblaky zaklonilo.

Záklop, u, m., **záklopa**, y, f. = *zaklopení*, *padák*, *padací (zapadací) dvéře*, *příklop*, *sklopec*, der Deckel, die Klappe, das Ventil. Vz Záklopka. Z., z klep (klepnouti), vz E. Z. stoky, der Kanalspunt. Dch. Z. průlezu, der Mannslochdeckel. Šp. Z. k čerpadlům a zámyčkám, Pumpen- und Ventilklappen, z. kulatý, das Kugelventil. Prm.

Záklopa, vz Záklop.

Zaklopati, vz Zaklepati. Na Slov.

Záklopek, pku, m. = *záklop*. Šp.

Zaklopitelný, verdeckbar. Šm.

Zaklopiti, il, en, ení; *zaklopovati*, verdecken. Ž. wit Deut. 30. — **abs.** Je zaklopíno (zamračeno), ale pršet nebude. U Rychn. — **co.** Mrak hvězdičky zaklopuje. Němc. Zaklopí zase okence. GR. — **koho kde.** Zaklopichu jej v žaláři. BO. — **co o čem proč.** Tak sněm prsten s svej pravice i vloži jej prostřed ruky, o němž (= okolo něhož) ona z ctnej ponuky zaklopi svú ruku bladcě. Kat. 1078. — **si co čím:** oči klobookem. Ros. Celé nebe je mraky zaklopeno. U Dobrušky. Vk. — Troj. — **koho kam.** Nepřátely v naši ruku zaklopil jest. Pulk.

Záklopka, y, f. = *zaklopení*, die Verdeckung; *i čím se zaklopuje*, das Ventil, die Klappe, der Deckel, die Decke. Vz Záklop. Z., zámyčka, klapka, franc. soupape, angl. valve; z. pružná (s pérem), das Federventil; rozdělovatel se z-kami, die Ventilsteuerung. Nz. Z. ochranná, das Sicherheitsventil. Dch. Z. pístová, das Kolbenventil, zpáteční, die Retourklappe, das Retourventil, zpátečně napájecí, das Retourspeiseventil, parní, das Dampfventil, z. rovnováhy, das Gleichgewichtsventil, stojatá, stehendes V., vzdušná, Luft-, výpustná, Auslauf-, uzavírací, Absperr-, vodní, Wasser-, pojišťovací, Sicherheits-, pojišťovací s obtíženou pakou, neozavřená, Sicherheitsventil mit Hebelbelastung, freistehend; z. pojišťovací s přímým obtížením, uzavřená, S. mit direkter Belastung, verschlossen; z. pojišťovací složitá, kombinirtes S.; z. ssací, Saug-, dvojitá, Doppel-, z. na uhličnatku, Kohlensäure-; sedlo z-ky, der Ventilsitz, lůžko o z-ky, das Ventillager, z. v plynoměru, das Gasmesserventil, z. s plavákem, das Schwimmerventil; z-ky foukají, vypouštějí, die Ventile blasen. Šp. Z. ruční, pouštěcí, vpouštěcí, řídicí. Zpr. arch. IX. Z. u náduvníku (máčecího štoku), das Ablassventil. Snk. Z. klapková, das Klappen-, zvonková, das Glocken-. Hrk. Z. k dírce klíčové, die Schlüssellochverdeckscheibe. Pdl. Z. k čerpadlům, kulová, dvojsedlová, desková, Wld., ochranná (ploská, kuželovitá či okrouhlá, se zatížením přímým ve schránce, se zatížením pákovým či se zatíženou pakou, na péra zařízená či pérová či pružná, zavřžená a bez páky nadzvihací). Hrm. 33.—35., Wld. Z. ssací u měchu, výtlačná. Vz Včř. Z. II. 6. Z. = víko na oči koni, die Klappe, das Augenleder. Prm., Čsk. Z. balónu. Vz KP. II. 67., 74.

Záklopkový, Ventil-. Z. kohoutek, der Ventilhahn, Šp., sedlo, Pdl., báně, baňka, Hrk., píst. Zpr. arch. VIII. 102.

Záklopna, y, f. = *klapka*, die Klappe. Z. vyrovnávací, die Admissionsklappe. Nz.

Záklopní, -ný, Sturz-, Fall-. Z. dvéřa, die Fallthür, trám, der Sturzbalken, podlaha, der Sturzboden. Zkr. Vz Záklop.

Záklopnice, e, f. = *záklapnice*, die Muschel. Mus. I. h. 134.

Záklopník, u, m., v horn., der Schossbaum. Šm.

Záklopný = *co lze zaklopiti*, verdeckbar. Z. dvéře Řád. stav. 6.

Zaklopocovati, vz Zaklopotati.

Zaklopotati, *zaklopotiti*, *zaklopocovati* = *klopotu činiti*, *nerázně naběhnouti*, stolpern straucheln, heftig anrennen. — **čím.** Mysl mohla by silú nehodně zaklopotati. Št. N. 252. 26. — **koho.** Udatstvie bez múdrosti bláznivé zaklopocuje, macht straucheln. Vrch. 53. 1.

Zaklopotiti, vz Zaklopotati.

Zakloptati. — **komu.** Dal mu pohlavek, až mu hlava zakloptala. U Jižné. Vrů.

Zaklosmati = *špatně zarovnati*, schlecht anreihen. — **co čím.** Dej pozor, ať celou stranu snopy nezaklosmáš. U Rychn. Ntk.

Zaklonbiti, eingliedern, einfügen. — **kde jak.** Na výstředném kotouči zaklonbena jest pohyblivě tyč. Hrm. 103.

Zaklnuti, *zakliti*, *zaklinouti*, *zaklvati*, *zaklovati*, *zakluvati*, *zaklívati*, *zaklabati*, *zaklobati*, *zaklubati*, *zaklibati*, *zaklofati*, *zaklvnouti*, *zaklovnouti* atd., *zaklvovati*, *zaklofovati* atd., lospicken, zu picken anfangen, pickend tödten. — **abs.** Nějaký pták tu zaklubal, zaklofal. Ros. — **co.** Kvočna kuře zaklvala. Šd.

Zaklouzati, vz Zaklzati.

Zaklouznouti, vz Zaklzati.

Zaklovati, vz Zaklouti.

Záklovina, y, f. = *nitroobjadří*, endospermium, inneres Sameneiweiss, das Endosperm = způsob bílku semenového, povstalého ze sklípkatiny v nově nasazené, protože jadérkuvá byla pohlcena. Vz Rst. 521., 165., Nz. lk.

Zaklubati, vz Zaklonti.
Zaklučiti, il, en, ení, *zaklučovati*, concludere, schliessen, den Schluss ziehen. — **co odkud**. Z povier môže dômysel'ný mytholog mnoho zakl'učiť. Phld. III. 2. 191.
Zaklučkovati, vz Zakličkovati.
Zakl'uditi *zakliditi, zavézti*, weg-, fortschaffen, transportiren. — **koho kam**. Ja toho synka zakl'udim do Vídně. Slez. Šd.
Záklnka, y, f. = *záklika*. Na Ostrav. Tč. Ale v těch záklukách bysme s tím nevyjeli. Slez. Šd. Věul v behu rovno idú, na malé věul z-ky krůťa; Už krvavý je Hron, krvavé sú z-ky Váhu! Hol. 313., 380. (Šd.).
Zaklupati = *zaklepati*. — **nač**: na dvéře. Mor. Šd.
Zaklusati, *zaklusávati, zaklusovati*, anfangen zu traben. — **abs** Kůň drobet zaklusal. Kdo vl, kam zaklusal (zajel, zaběhl). Ros.
Zakluvati, vz Zaklonti.
Zakluzovati, vz Zaklzati.
Zaklvati, vz Zaklonti.
Zaklvuouti, vz Zaklonti.
Záklý, stockig. Z. dřevo. Šp.
Zaklzati = *zaklouzati, zaklouznouti, zakluzovati*, zu glitschen anfangen, ein wenig glitschen. — **si kde**: na ledě. Us. Tč.
Zaklznati = *zauzditi, v uzdu pojiti, koni uzdu dáti*, zäumen, den Zaum geben. Na Mor. a Slov. Bkř., Šd., Vck. — **(co) komu**: uzdu koni. Vck. Já mu zaklznám (hubu mn sevru, aby nemohl mnoho mluviti). Mor. Šd.
Zaklznůť = *zaklouznouti*, vz Zaklzati.
Zakmásati, *zakmásnouti* = *zacásati*. — **koho zač**: za sukni. Mor. Šd.
Zakmih, u, m., der Rückschwung, v tělocv. Vz KP. I. 465., 481., Čsk.
Zákmit, n, m., der Schimmer. Us. Hráti v barvách duby pestrým zákmitem. Vrch. V různém z-tu pláti. Vrch. Myth. I. 214. Z. fasy. Čch. Bs. 148. Slabý z. naděje ihned zase potuchl. Kos. v Km.
Zakmitati (se), *zahmitati (se)*; *zakmitnouti (se)*, *zahmitnouti (se)*, tnul a tl, utí = *rychle se vyjeviti a zmizeti*, schnell wie der Blitz sich vorüber bewegen. — **se jak kde**: mžikem (bleskem) se zakmitne paprslek na stržinách. Č. Z-tl se blesk v oblakn, po stěně. Myšlénka se mi v hlavě zakmitla. Dch. Tam v strmé výši zakmitla se mezi hroty hlava. Kká. K sl. j. 114. Kol rtů zakmitlo se stáhnutí. Šml. I. 24. Snivá hvězda večerní z-la nad vlnou jezerní. Čch. Mch. 59. — **čím**. Z. ohuěm, hořící metlou, schwingen. Us. Tč. — **kudy**. Zakmitlo se mu cosi hlavou. Šbr. Zaj. kr. Vác. 743. Král se díval právě z okna, když se mu *stříbrohřívek* **přes** cestu zakmitl. Němc. I. 30. — **se kam odkud**. Zakmitl se blesk do světnice, z oblaku.
Zakmitnouti, vz Zakmitati.
Zakmitnuti, n., das Aufschimmern, der Schimmer.
Zaknčhovaný; *-án, a, o,* = *do knih vložený*, verbucht, verbüchert, ingrossirt, in die Bücher einverleibt. Z. listina. Us. Pdl.
Zaknčhovati, vz Zakněhovaný.
Zaknihař, e, m., subdiaconus, zastr. Rozk.

Zaknisati = *zahoupati, zaklátiti*. Vz Knisati. — **se kde**. Hodí ručeň do kůta, až vráta zaknisaly se na vrzgotných čiapoch (čepech). Phld. IV. 73. — **se odkud**. A zrázu z chytenej zakniše sa zástava bradby. Hol. 121.
Zaknoflíkovati, zuknöpfen. — **co**: kabát. Na Ostrav. Tč.
Zaknotiti, il, cen, ení, *zaknocovati* = zadrbnouti. U Plzně. Dšk.
Zakňouhati = *počíti kňouhati*, anfangen zu wimmern, zu mnanen. Ros.
Zakňourati = *počíti kňourati*, anfangen zu wimmern. Pes zakňoural. Vz Zakňučeti. Us. Šd.
Zaknouti m. *zaklnouti*. A byla jedna mlynařka, zaknula (zaklnula) svého synačka. Sš. P. 779. Někdy se též zakne (zaklne). Slez. Šd.
Zakňučeti, el, ení, zu wimmern, zu winseln anfangen, ein wenig wimmern o winseln. — **kde**: pes za dveřmi, v boudě, na dvoře atd. z-čel. Us. Tč.
Zakobrtnouti, tnul a tl, utí = *zakopnouti, klopýtnouti*, stolpern. — **oč**: o práh. Us. Kšť. — **kam, do čeho** Kšť.
Zakoháceni, n. = *zacpání*. Z. jater. Presl.
Zakoháceti, el, en, ení = *rumem, blátem zadělati*, unrein machen. — **co**: cestu. — Z. = *zacpati*, verstopfen. — **co**: strouhu. Us. Dch.
Zakohoucení, *zakohoutění*, n., die Erröthung. Vz Zakohoutiti.
Zakohoutiti se, il, cení a tění = *zarděti se*, wie ein Hahn von Zorn erröthen. — Starší dvě kněžny se z-ly, ústa ohrnuly a pyšně prohodily. Němc. I. 249. — **se proč**: studem. Us., Jg., Šm. — **se na koho** (vyplisuiti ho. Vz Dombuva). Č.
Zakochaný; *-án, a, o* = *zamilovaný*. Vz Zakochati. Z-ných krajů zvuk. Hdk. L. k. 88.
Zakochati = *zamilovati*, lieb gewinnen. — **koho**. L. Ja bólem na čači, kupovalem krove, zakochalem Katke, curko fojéíkové; Videl som ťa, zakochal, zrel som očká tvoje; to more očí tvojich robí vo mne boje. Ppk. I. 208., II. 204. — **si koho**. Panuy se (si) ho zakochaly, pěkné dary jemu dnly. Sš. P. 28. — **se do koho**. Ve Slez. Tč. — **se v co**. V krásy tvé se z-chal. Kom. — **se v kom, v čem** = *zamilovati se*; *zalibiti sobě*. L. Z se v přízni všech Kom. Hříšnosť zakochající se v žádosti své, námětek hříchu z toho bere. Sš. I. 77. (Hý.). Jestli se v něm zakochal, nechť ho vytrhne nyní. Kom. — **se s kým**. Kdo se s kým zakochá . . . Čes. mor. ps. 176. Kto se s kým zakochá, šmerc sobe gotuje. Sl. ps. Šf II. 162.
Zakojení, n., ablactatio, druh štěpování v rostl. Vz Rst. 521., 307., 308.
Zakojiti = *jistým způsobem štěpovati*, Vz Zakojení.
Zakokrhati, *zakokrhávati*, zu krähen anfangen. — **kde**: v dáli. Us. Kohout **na** dvoře, v zahradě atd. zakokrhal — **za kým**. Ani kohout za ním nezakokrhá (nikdo si naň nevzpomene). Us. Šd. — **nad čím**. Ani kohout nad tím nezakokrhal (nevšiml si toho nikdo). Us Kf. — **jak**. Kohout už po třetí

zakokrhal. Us. Tč. Kohout z plna hrdla zakokrhal. Brt. — **kdy.** Zakokrha li kura ráno, znamená to úmrtí v tom domě nebo na blízku. Na mor. Valaš. Vck.

Zakoktati, *zakoktávati,* ein wenig stammeln, anfangen zu stottern. — **abs.** Zakoktává. Zakoktal se. Ros. Nebylo však na něm proto nedostatku viděti, leda snad že někdy zakoktával se. Pal. Děj. IV. 2. 575.

Zákol, u, m. = *záhyb,* die Umbiegung, Serpentine. Ta řeka dělá samé zákoly. Mor. Tč. — **Z.** = obéť zákolná, zabitná, das Schlachtopfer. To větší jest všecbněch zápalů a zákolů. Šš. Mr. 54. (Hý.).

Zakolácati = *do kola zatřásti, zatřepati,* rundherum schütteln. — **čím** Zakolácal tím, až to dolů sletělo. Cf. Kolácati, Klátiti. Na Mor. a Slov. Šd.

Zakolanská, é, f., čes. tanec. Škd. exc.

Zakolany, die Dolany, něm Zakolan, ves u Středokluk. Vz S. N., Tk. I. 400., 407., 411., III. 70., 74.

Zakolatati, *zakolytati,* in Bewegung setzen. — **čím:** sloupem, který v zemi trčí Vz Kolytati. Na Ostrav. Tč.

Zakolčiti, il, en, ení, vz Kolčiti. Ros.

Zakolébati, *zakolíbati,* zu wiegen anfangen, ein wenig wiegen. — **koho:** dítě v kolébce. Us. Tč. — **čím.** Zakolíbej kolébkon, aby se dítě neprobudilo. Us. Šd. — **jak.** Ty sestřičko námladší, zakolébaj málo, aby se plakalo. Brt. P. 81.

Zákolečník, u, m. = *hřeb při zadní šárce* (vozu), der Wehrnagel an der hinteren Schale. Rohn.

Zakoledovati = *koledu zazpívati.* Kos. v Km. 1884. 632. — **komu.** Prosí Valentin dědečka, aby šel s nimi do kostela zakoledovat Ježíškovi. Bes. ml.

Zakolembati = *zakolébati.* Poďte mi toto dieťatko z. Dbš. Obyč. 128.

Zakolendrovati = *odebrati se.* Kdybychom už chtěli někde se obveselit, to bych už radil, z. takhle do republiky francouzské. Humory 1883. č. 40.

Zakolení, n. = *zatarasení* (řeky, přístavu), die Verpfählung, Verpallisadirung, Estacad. Čak. Z. = kolová obrada, kolové roubení.

Zákolení, n. = místo pod kolenem, poples. Nz. lk.

Zákolenný, popliteus. Vz Zákolení. Nz. lk.

Zákolesník, u, m. = *lounek, zákolník* (hřebík v ose vozní, aby kolo nevylezlo), der Achsennagel. — **Z.** = *svorní hřeb* (hřeb vozní za osou zadní v rozvoře, který zadek vozu s předkem svírá), der Steuernagel am Wagen. D., Msk., Hk.

Zakoli, vz Zaklati.

Zakolibati, vz Zakolébati. Ros.

Zakolikovati, mit Pflöcken befestigen. — **co:** síť. Us. Šd.

Zakolisati = *zakolíbati,* anfangen zu schaukeln, zu wiegen. Na Slov. Plk. Vz Kolisati. — **Z. něčím,** zum Wanken bringen; **se,** ins Wanken gerathen. — **kdy komu. Při** poskoku se vám hlava zakolisá. Hdk.

1. **Zakoliti,** il, en, ení = *kolím ohraditi,* verpfählen, verpallisadiren, zupflöcken. — **co kde k čemu:** místo k prádlu na břehu. Zlob.; místo ke koupání v řece. Us.

2. **Zakoliti,** vz Zaklati. Jg., Hlč.

3. **Zakoliti,** il, en, ení, zakolovati = *kolo udělati,* umbiegen, umwjaden; — **se,** sich umdrehen. — **se kde.** Řeka se u lesa zakolila. Na Ostrav. Tč. — **se kudy.** Řeka se po lukách zakolnje. Ib. Tč.

Zakolkati, *zakolkovati* = *kolkem zastrčiti,* mit einem Pflock, Stift zumachen. — **co:** vrata, dvéře. Mor. a slov. Šd. — **co čím.** Tak vystrojiv se vyšiel z domu, za sebou tížko zatvárajúc dveriatka staré, vrzgotavé a zakolkajúc kolčiatkom, tu vzozrel . . . Phld. IV. 7.

Zakolkovaný; *-án, a, o* = *kolkem zastrčený.* Vz Zakolkati. Z. vrata, dvéře. Mor. a slov. Šd., Dbš. Obyč. 82.

Zakolkovati, vz Zakolkati.

Zákolní, hinter dem Rade befindlich. Z. hřeb (= zakolník). V.

Zákolníček, vz Zákolník.

Zákolník, u, m., **zákolníček,** čku, m. = *zákolní hřeb, lounek, losek,* na Mor. *zákozek,* der Achs-, Radnagel, die Lone. Jg., Šp., Šd., Čsk., Němc. I. 81 Vz Zákolesník

Zakolomazený; *-en, a, o,* mit Wagenschmiere beschmutzt. Chodí z-ný (= jako kolomazník). Us. Šd.

Zakolomaziti, il, en, ení, mit der Wagenschmiere beschmutzen, an-, bestreichen. — **co, si co:** podlahu, sobě kabát. Us.

Zakolotati, vz Kolotati.

Zákoltří, a, = *místo za koltrami, ústupek.* Rozžehnav se s legatem, tam odtud z komnaty své a z. byl vylezl. Leal. leg. 96.

Zakoltrovati = *koltrami zastříti,* mit Vorhängen verdecken. Pam. kut.

Zakolytati, zu rütteln, zu bewegen anfangen. — **čím kde:** kyjem ve vodě, stromečkem. Na Ostrav. Tč. Vz Zakolatati.

Zakombelati = *zakolíbati dítě v kombeláči* (v zavěšené plachtě). Mor Tč.

Zakomoliti, il, en, ení = *komolým učiniti,* stumpf machen. — **co čím.**

Zakomrsati = *zaškrábati,* kritzeln. — **čím:** perem. Mor. Jg.

1. **Zákon,** a, m., z kon (konati). Schl. **Z.** = *ustanovení, nařízení,* lex, das Gesetz. Ž. wit. 77. 1. Bezeichnet kons den Anfang der Handlung, bedeutet z. den Schluss o. das Resultat derselben; in specieller Beziehung ist konati tractatio forensis, die Verhandlung, daher z. das Resultat dieser Verhandlung, der Vertrag, daher konnte arca foederis mit stan úmluvy übersetzt werden u. noch im Půh. brn. 1406. wird z. und úmluva als identisch gebraucht. Vz více v Gl. 378., Sbn. 296., 305., 730. Z toho z-na (= z té úmluvy), co by mělo na páté léto na 30 hř. úroka míti. Půh. II. 29. Z. jest právní pravidlo stanovené státní mocí. Exc. Z. boží, V., Št. Kn. š. 4., církevní, světský, městský, Jg.; z-ny božské, lidské, občanské, trestní, soukromého práva, veřejného práva, absolutní, hypothetické, vz více v S. N.; z. násilný, Šm.; pozdější, později vydaný, doplňovací, dokládací, přírody, přirozený (Vš. 571.), psaný (Vš. 571.), daný, platný, Us., domovní, RZ., J. tr., zdravotní, k ochraně

osobní svobody, z. o očkování, o moru a p. Us., přírodní, postižný (Repressiv-), volební, volicí, směneční, navržený, předložený, o živnostech, o řemeslech, o průmyslu, o stěhování-se ze země, o manželství, o obchodu, Z. tr.; zrušený (lex abrogata), základní (l. fundamentalis), mravní (l. moralis), zastaralý (obsoleta), libovolný (positiva), zapovědací (prohibitiva), o přepychu (sumptuaria), přirozený (naturalis), Rk., uvozovací (Einführungs-), o výsadách, Šp., školní, obecný, specialní. Z. o komoře tržební, Handelskammergesetz, řádný (organický, organisches G.), manský, Lehens-, myslivní či o myslivosti. J. tr. Zákon podobnosti, das G. der Aehnlichkeit, z. posloupnosti, das G. der Aufeinanderfolge, z. odpornosti, das G. des Widerspruches, z. neroznatelnosti, lex indiscernibilium, z. nerozeznanlivosti, lex indiscernibilium in Bezug auf das denkende Subjekt, z. příčinnosti, das Kausalgesetz, Nz., z. spolkový, Vereins-, patentní, Patent-, celní, Zoll-, cechovní, Zunft-, o odvádění daně, Steuererhebungs-, o mincovních lístcích, Münzschein-, mýtní, Mauth-, o státním dluhu, Staatschulden-, o dani, Steuer-, o kvotě, Quoten-, kolkový, Stempel-, o lichvě, Wucher-, Šp., o povyšování (při vojsku a j.), Beförderungs-, Avancement-, branný, Wehr-, Dch., z. o uzavření, Sperrvorschrift, Nz. lk., obřadný, lex ceremonialis, Ceremonienvorschrift, Šd., o četnictvu, Čsk., milosti, lex gratiae, das Gnaden-, Šd., obchodní, Handels-, přísný, válečný, Martial-, z. vděčnosti, Mus. 1880. 486., Wehrův z. psychofysický, z. současnosti, kontrastu, vybavení, zachování, představ; psychologické z-ny sdružnosti. Dk. P. 12., 45., 46., 49., 99., 120. (Pdl.). Z. božský, das göttliche G., lex divina, jest buď přirozený, das Naturgesetz, lex naturalis, buď kladný či zjevený, das positive G., lex positiva divina a tento buď předkřesťanský buď křesťanský; křesťanský pak zove se též nový, z. víry, milosti, svobody, lásky, evangelický. MP. 8.—11. Z. přirozený v theologii = z. mravnosti, člověku co mravní bytosti vrozený. Z. přirozený jest člověku vrozen = člověk nabyvší sebevědomí bezprostředně hned na jisto ví, že jest rozdíl mezi dobrým a zlým. Ib. 9. Z. lidský = od lidské vrchnosti daný, das menschliche G., lex humana, jest buď církevní, das kirchliche G., lex ecclesiastica, buď občanský, das bürgerliche G., lex civilis. Ib. 11. (Hý.). Z. písemný, písemný staré úmluvy; z. na n. v srdci napsaný. Sš. I. 36. Z. pleťový, pleťský (vz Pleťový); Konec, cíl, účel, záměr z-na. Sš. I. 81., 108. Z. vespaný či vrodilý; z. břichu = zlá pochoť a pochotivosť a veškera ta člověka ke zlu náklonnosť. Sš. J. 19., 148. (Hý.). Datel (v MV. nepravá glossa, Pa.), vydavatel, Br., dání, vydání, D., návrh, schválení, stvrzení, zahájení, přestoupení, smysl, rozum, Šp., doložení, případek, znění, přestupek, text (slova), článek, litera, neznání z-na. J. tr. Zákona nosič, legislator, der Gesetzgeber. Ž. wit. 83. 8. Z. uložiti (z-ny ukládati); z-nem zapověděti; to jest proti z-nu a právu. V. Z. dáti, dávati, činiti, někomu poroučeti, potvrditi, přibiti, do mědi rýti, Us., ustanoviti, vyzdvihnouti, zkaziti, Chmela, předpisovati, Berg., zrušiti, Sych., přestoupiti, Us., vykládati, vyložiti, schváliti, stvrditi, znáti, předložiti, navrhnouti, textovati, obejíti, překrucovati, převrátiti, vykonati, vysvětliti, objasniti, J. tr., dle litery, dle smyslu vykládati. Šp. Napravení navrženého zákona, das Amendement eines Gesetzvorschlages; Z. zní v tento smysl, das G. lautet also; Obnoviti úctu k z-nu, die Achtung vor dem G-ze erneuern; Kommisse v příčině z-nů, Kommission in Gesetzsachen. J. tr. Mimo z. postavený, vogelfrei; Dokud z. trvá, jest, má platnosť; Z. jest v plné platnosti, das G. steht in voller Kraft. Dch. Z. zůstal v platnosti. Šp. Něco v zákon přivésti, něčeho z. ukázati, etwas auf ein Gesetz zurückführen. Nz. Z-na zhoštěný, bezzákonný, exlex. Sl. les. Z. stanoviti, rozrušiti, Mus. 1880. 487., zarraziti. Pal. Rdh. III. 238. Z. zavazuje, váže (ve svědomí) tužeji, volněji, podlé důležitosti věci a podlé úmyslu zákonodárce; Z. pomíjí: prostým přestáním (cessatio), úplným (abrogatio) neb částečným (derogatio) zrušením, odvykem právním, jenž odporuje zákonu, o který běží (desuetudo), platným prominutím (dispensatio). MP. 13.—15. (Hý.). Výklad z-na lidského může býti trojí, totiž: přesný či authentický, die authentische Interpretation o. Auslegung, interpretatio authentica, zvykový či obvyklý, die usuelle I., int. usualis, učenecký či doktrinální, die gelehrte o doktrinelle I., int. doctrinalis (soudcovský, die richterliche I., int. judicialis), MP. 14. Z. ten není člověkem vymyšlen, něbrž jemu dán hned s bytím jeho; Kladný z. židů, jehož výroky židé se spravovali; Dílo z-na = pravidla, ustanovení, příkazy, požadavky, předpisy z-na; Narážl na psané vydaný židům z. Sš. I. 37., 38. Každý výjev z-na; Pro převahu z-na údového; Konec zajisté z-na jest Kristus; Poznání z-na a trestí jeho; Ale kterak se povahuje z. ke slibům Abrahamu učiněným; Ješto oni (pohané) také aspoň přirodilý z. měli; Vydán byl z. pro skrocování, odvrácení přestupků, zabránění jim a pro obražení od nich; Aby již z toho dočasnosť zákona patrna byla; Z. má do sebe oživnou moc; Syn boží měl i podroben i podčiněn býti zákonu, jenž lidu israelskému byl uložen; Židé jarmo a manství z-na podniknouti musili; Štěpán za tou příčinou o vývoji zákona a jeho v Kristu vrchování mluví; Kteří jste přijali z. na zřízení andělů; Nyní vyzdvižen jest zákon onen; Aby závaznosť z-na pro nepřátely tím více vyznačil; Podrobil se Pán z-nu v tom. Sš. I. 81., 83., 107., 109., II. 36., 39., 40., 45., 51., Sk. 75., 87., 124., J. 181., L 38. (Hý.). Výminky, pode kterými skutečné a celé plnění z-na mravného by se dálo; Z. tento člověku přirodilý dobře uznávali a osvědčovali pohané; Cicero mluví o nepsaném z-nu přirozeném, jemuž jsme se neučili, jehož jsme nepřijali ani se dočetli, něbrž od přírody uchopili, vážili, vyslovili, k němuž jsme nebyli cvičeni něbrž učiněni; Vysvětlení zákona onoho vrozeného, jakožto vývoj a závitek jeho; Z. ten komu vyjádřiti; Apoštol ještě jiné svědectví o vrozeném

zákonu mravném uvádí. Šš. I. 38. Vynčen jsa ze z-na; Maje obraz vědy a pravdy v z-ně; Který z-nem se chlubiš, přestoupáním z-na znenctíváš; Jsi-li však přestupitelem z-na; Jestli tedy neobřezek (pohan) přikázání z-na ostříhá; Z. plniti; Přestupník z-na; Židé spoléhali či spočívali, důvěřovali se, důvěru skládali na z.; Z. míti, znáti; Z-nem o tom vzdělání a vycvičeni jsouce. Šš. I. 39. Všeliká váha na zachování z-na záleží; Z-na přirozeného šetřiti; Z. přirozený zachovávati; Z. psaný; Z. starý holou literou byl. Šš. I. 40. Proto ze skutků zákona nebude ospravedlněno žádné tělo před ním, neboť skrze z. děje se poznání hřícha. Šš. I. 43. Připisuje apoštol z-nu tu moc, že z něho pochodí poznání hříchu; Z. mravný; Skutky z-na = skutky, které se podlé předpisů z-na stávají t. j. *vně* se zákonem se shodují; pouhé sjednávání-se se vněšnými požadavky z-na. Šš. I. 44. Tak vněšně, toliko odtažené a odloučeně považovali židé z. sobě Bohem daný; Skutky z-na = skutky se z-nem vněšně schodné a sbodné; Z. dává poznání hříchu dvojako; Z. přirozený náruživostmi a žádostmi zlými zatemněn, omdlen a omráčen bývá; Zdaž tedy z. rušíme skrze víru? Kromě z-na, bez spolupůsobení z-na, nezávisně od z-na. Šš. I. 45. Veškeren z. tam směřoval, aby cestu tu zvěstoval, ohlašoval, naobrazoval, připravoval, nebo konec zákona byl Kristus; Z. nejenom učil, něbrž spolu také o Kristu věštil a prorokoval; Tak Pavel jednotu obého z-na hájí. Šš. I. 46. Vyloučen z-nem víry; V té straně z. onen, ač proti účelu svému, dával židům nějaký námětek chvály; Z. starý rušiti. Šš. I. 49. Tím co učí se podstata starého z-na neničí, něbrž pravé odnššení, pravý poměr, pravý účel a záměr jeho potvrzuje; Novým z-nem nauka starého z-na zdokonalena, proroctví jeho vyplněna, obrazy jeho uvěčněny, celý řád spásy v-starém z-ně navěštěný v novém z-ně uskutečněn. Šš. I. 50. (Hý.). Někoho zákonem vázati. Us. To čelí proti zákonům. D. Z-nem něco obmeziti. Har. Od z-na se vzdáliti. Br. Z-na se zhostiti. Kram. Proti z-nům jednati; podlě zákona. D. Po z-nu souditi, něco činiti. On jest z-nem zavázán to učiniti. Kom. Žena muži živému zákonem jest přivázána. Br. Z-na ostříhati. Z-ny dává buď mocnář sám aneb vzdělávají se od poslanců na sněmích a potvrzují se od panovníka. Pt. Z-nům nějaký rozum dávati; kniha z-nův (zákoník); znalý, povědomý z-nů; zběhlý v zákonech; neznalí z-nů; z-nu protivný, odporný; z. v skutek uvésti; z-na nešetřiti; činiti něco proti z-nu, z-nu na odpor; z vejde ve skutečnosť, v platnosť, v moc; dáti z-nu jiný smysl, převrátiti z. v jiný smysl; do vyjítí, do vydání z-na; dokud z. nevyjde; dokud z. nebude k místu a konci přiveden. J. tr. Z-nu moc odníti, ein Gesetz ausser Kraft setzen; z. má zůstati v moci, bat in Kraft zu verbleiben. 1852. Podlé z-na se nařizuje; z. nabyl, pozbyl platnosti. Šp. Z. vstoupí do života, *lépe*: z. vejde ve skutek, nabude platnosti. Šh. Ve smyslu z-na se nařizuje, *lépe*: po zákonu, podlé z-na se nařizuje. Jv. Ale zase ak to nevykonáš, syn smrti si. Taký u nás z. Dbš. Sf. pov. III. 12. Z. se nesmí státi hastrošem nastraženým, by dravé ptáky děsil a nepohnuté čekal, až by zvyk jim ze strašidla bidlo udělal. Shakesp. Tč. Královské slovo zákon. Us. Tč. Ty člověče zakon mivaj a v patek masa nejidaj. Sš. P. 787. Obejití z-na o poslonposti podlé stáří zmařeno Přemyslovci samotnými; Národu svému z-ny hlásal, jimiž nová doba ve společenském životě měla býti zaražena. Ddk. IV. 5., 275. Z. provolati. GR. Život svůj z-nem jeho řídí; Jestliže pak váš ten z., jímž se tak hrubě nadýmáte, tomu učí? BR. II. 33. 375. b. Z. Hospodinóv neposkvrněný obracije duše. Ž. wit. Až se mezi vámi skoná manželství podlé zákona. Kat. 576. Ale k manželství jemu povolila podlé z-na. Št. Slibuje z. a spravedlnosť i pokoj sv. církve zachovati i plniti. Výb. I. 555., 598. Kázal pravdu i z. hožl. Arch. III. 185. Abychom vedli víru a z. řádu křesťanského. Arch. III. 212. Byla jest v člověku živost bez umřenie, nebyla v něm protivnosť zákona těla a zákona vóle. Hus II. 431. Z. věčný ne vedlé vuole lidské proměnědlný. Hus. III. 194. Ktož zatvrdí ucho, aby neslyšal z-na. Št. Kn. š. 5. Darmo z. psáti, nemá-li se zachovávati. Šd., Pk. Kdo z. vydává, nech ho prvni zachovává. Šd., Pk. Vždy přidrž se z-na dvého, čiň dobře a varuj se zlého. Hkš. Z-nu nepřečká tupitel, ale plnitel; Přísný z. vinníky množí. Bž. Mnohdy jsou prospěšnější příklady než z-ny. Šd. Cf.: Málo platny ploty (zákony), přes které se lezc. Č. Potřeba zákon ruší. Pr., Č. Zákon jak zvon; kdož ho slyší, nebíje-li srdce? Č. Vz Právo, Základ, Ukázka. O z-nech základních koruny české vz S. N. II. 315. — Z. = *pravidlo, princip*, die Regel, Vorschrift, das Princip. Zákony, kterými uma básnická se spravuje, vykládá metrika a poetika; z-ny řeči nevázané stilistika a rhetorika. KP. I. Zákony fysické: Ampèreův, hydrostatický, lomu světla, Mariottův, o působení strojů, Ohmův, páky, trubic spojitých, chvění strun, chvění vzduchu v píšťalách, odrazu světla, pádu. Vz KP. II. 230., 38. a 96., 137., 57., 24., 219., 21., 97., 282., 308. 129., 43. Z. Doveův. Vz KP. III. 362. Z. množných proporcí, při slučování dle objemu, z. stálých poměrů v lučbě. Vz Šfk. 9., 703., 720., 8., 700. Z. o tlaku a protitlaku. Dch. Mathematickou formou vytčená souvislosť mezi drahou a dobou slove zákonem. Mj. 152. Z. správnosti jest hlavní pravidlo veškerého počtářství. Šim. 12. Z. Archimedův, Daltonův, sinčnosti, množných poměrů, Gesetz der Vielfachen, výtvarný, das Bildungs-. Mj. 113.—115., 24., 25., 426. (Pdl.). Z. zachovávání hmoty. SP. II. 84. Z. kommutativní, distributivní. Stč. Alg. 60. Z. ploch, úměrnosti, planetarní z-ny Keplerovy, zachování sil, z. větrný Bays-Ballotův, morfologický, z-ny životopytné či biogické. Stč. Zmp. 163., 234, 261., 274., 591., 742., 805. (Pdl.). Z. fysikalní, závislosti, gravitační Newtonův, z-ny Keplerovy, z. tření, odrazu světla. ZČ. I. 4., 5, 9., 183., 262., III. 35. (Pdl.). Z. odpornosti, protiřečnosti (principium contradictionis), vy-

loučeného třetího (p. exlusi tertii intra duo contradictoria), jednorodnosti (p. homogeneitatis), tožnosti (p. identitatis), dostatečného důvodu (p. rationis sufficientis), podobnosti, posloupnosti, spolubytnosti, odpornosti, možné srovnalosti, pokračování, postupnosti; Z. lenivosti, setrvačnosti (lex inertiae). Rk. — **Z.** = *starý, nový.* Písma, knihy starého a nového z-na. V. Ustanovení oběti nového z-na (svátosti oltářní). Dch. Co tresť starého zákona stanoví. Sš. I 37. Dsky z-na, die Gesetztafeln. BR. II. 759. b. Což psáno jest v knize zákona; Kdež přístrojný a připravný ráz z-na starého místněji provodí. Sš. II. 30., 41. (Hý.). Což proti prvni dště (desce) z-na čelí. BR. II. 496. b. Kázáním a naučením nového i starého z-na. Živ. Karla IV. Člověk ze starého z-na (kdo trvá při starých obyčejích a při starém kroji). Us. Kšá. Starého z-na knihy. Št. Kn. š. 1. — **Z.** *duchovní, řád, řehole.* Z sv. Benedikta. Dal. Do z-na přijatu býti. Zák. sv. Ben. Svój z. dobře rozplodil (sv. Prokop); V svatého Benedikta zákoně. Hr. rk. 3., 11. Proč ty z-na (řádu mnišského pravidla) žádáš? Hr. rk. 11. Do praedikatorského z-na šel. Pass. 351. Mistr najvyšší zákona křižovničieho s hvězdú; Markéta z Wartenberka, jeptiška z-na sv. Františka. Arch. I. 425., III. 511. A v tom prvém a nehodném kusu sú nynie mnozí kněžie a zákonníci, jenž se chlubie životem z svého z-na; Kto chce dobre bydlo mieti, slib se do z-na (do kláštera) jíti. Felices, qui claustra sequuntur. Hus. I. 309., 428. Mnozí pro pecen do z-na se dají. Hus. Panna oblečena do z-na v klášteře krumlovském. Břez. 247. — **Z.** *manželský = stav.* V z. sv. manželstvie vstúpil. Pass. 329. — **Z.** = *úrok*, der Zins Byl z. svatojirský a svatováclavský. Z 15. stol. Mtc. 1875. 151. Platil svého úroku nebolito z-na z 1½ lánu 11 grošl. 1504. (Bdl. Obr. 26.).

2. **Zákon**, a, m., osob. jm. Tk. IV. 392.

Zákonář, e, m. = *zákonodárce, soudce* (posměšné). Us.

Zakonati = *zadělati, zameziti*, vermachen, Ros. — **co čím, se kam** = *dostati se*, gelangen. Na Slov. Nuž kdeže si sa ty tu zakonala, veď tu nechyrovať ani vtáčika, ani vrábika, kdežeby to človiečika; Keď som sa už až sem zakonala a toľko vystála, nože mi povedzte, jako vás mám vysvobodiť? Dbš. Sl. pov. IV. 8., 13. (Šd.).

Zakončení, n., die Beendigung, Schlussbeendigung, Pointe, der Abschluss, die Spitze, zugespitztes Ende. Dch. Z. ověsku. Dch. Z. hry. Us. Od přípon pádových třeba rozeznávati z. Bž. 65. Udělej se mnou nějaké z. Sá.

Zakončený; *-en, a, o*, beendet, abgeschlossen, zugespitzt. Z. práce. Us. Z. strana (na níž se do knihy zaznamenává u zapsané směnky, že tato směnka se vydala, čímž její účet se zakončil). Skř. — **jak.** Slovo v souhlásku *s* z-né. KB. 2. vyd. 2. Slovo zakončené hláskou *a*. Křn. Slovo z-né na *-um*. Křn.

Zakončiti, il, en, ení; *zakončovati = zašpičatiti*, scharf zuspitzen; *konec čemu učiniti*, beendigen, enden. — **abs.** Zakončujícím sepisováním svého díla zaměstnán byl Jarloch ještě r. 1214. Ddk. IV. 122 — **co.** Oba tito knížata mizí naprosto a zakončují vedlejší větev brněnskou; Závěrečná řeč předsedy, velká mše atd. zakončily celou slavnosť. Ddk. IV. 113. 292. — **se komu.** Nos se mu z-čil, barva v tváři zavadla. Us. Tč. — **co čím:** kůl sekerou, tužku nožem atd. Us. Tč. Takto byly kláštery, abychom z-li slovy Palackého, semeništěm . . . Ddk. IV. 329.

Zakončitosť, i, f., die Pointe, die Zugespitztheit. Dch., Jg.

Zakončitý = *ostrý, špičatý*, spitzig, zugespitzt. Z. list = náhle vybíhající v konec úzký přeostrouhlý. Rst. 521., čl. Kv. XXX. — **kde.** Země k jihu z. jest. Mus.

Zakončovati, vz Zakončiti.

Zakoněřiti, il, ěn, ění = *zatarmarčiti*, verthun, hinthun. — **co** Ros.

Zákonice, e, f., die Nonne. Gl., Pulk. Eliška, z. od sv. Jakuba v Olomúce. Půh. II. 405. Vz Zákonnice.

Zákonický, vz Zákonnický.

Zákonictví, vz Zákonnictví.

Zákoničí, vz Zákonničí.

Zákonička, y, f. = *zákonnice.*

Zákoník, vz Zákonník.

Zákonitel, e, m., zastr. = *zákonodatel*, der Gesetzgeber. Kdožby nesnázky práv rozplésti mohl, než jedno ten, jemuž . . . půjčeno jest býti zákonitelem totižto zákonů neb práv ustanovitelem. CJB. 283.

Zákoniti, il, ěn, ění, Gesetze geben. Exc.

Zákonitosť, i, f. = *zákonnosť*, die Gesetzmässigkeit, Gesetzlichkeit. Aby z. dědictví jeho označil. Sš. L. 16. Z. výjevů v přírodě. ZČ. 5. Protizákonný skutek měl schválením zemského sněmu nabyti z-ti. Dch. II. 77.

Zákonitý. Tohoto slova často *chybně* užíváme m. *zákonní*, ku př. zákonité jednání, zákonitá cesta atd. Bs. Z-itý — nové slovo m. dobrého *zákonní*. Šb., Mšk. Vz -atý. Z. smýšlení, legale Haltung, Dch., požadavek, KB. IV., řád, Ddk. IV. 2., sňatek, dědic, potomstvo, choť, pán. Šmb. S. II. 192., 195, 217., 273., 277. (Pdl.).

Zákonně = *podlé zákona*, gesetzmässig. Něco z. vydati, minviti. Br.

Zákonné, ého, n. = popiatek dávaný m. obilí. Z 15. stol. Mš.

Zákonní (-ný) = *zákon obsahující, zákona se týkající*, Gesetz-, das Gesetz betreffend. Z. kniha, Us., desky, D., moc, J. tr., platnosť. Šp. — **Z.** = *podlé zákona*, gesetzlich, nach dem Gesetze. Z. spravedlnosť, Ros., způsob řízení, Řd., soudce (řádný n. zákonem zřízený. Šh.). Z. zástava, Pragmatikalhypothek. Z. předpis. Dch. Štěpán z-ného dědictví více se naditi nemohl; Alexandr nepotřeboval takového mamidla k udržení své z-né volby. Ddk. III. 49., 240. Slíbil, že učiní potřebné kroky z-né, aby . . Ddk. IV. 72. Boriš nebyl zploděný z lože z-ného. Let Mtc Sl. VIII. 1. 49. Voleni cestou z-nou. Pal. Děj. IV. 1. 15. Z-ných obřadů pilen býti; Muž obyčejům z-ným uvyklý; Z-né skutky; Účel tohoto pěstounství z-ného. Sš. II. 25., 40., 42. Z-né oběti. Hus III. 93.

Z. posloupnosť, zástavní právo. S. N. — Z = *biblický*, biblisch. Z. knihy, Knm., Br., oběti. — Z. = *řeholní*, Ordens-, Kloster-, Mönchs-. Z. bratr, sestra, život. Zlob, Papr. Poctivému a z-nému knězi Stanislavovi. List z r. 1461. Toho ani mniši nynie, ani žádní z-ní bratřie, ani pikharti neudělají. Vš. Jir. 153.

Zákonnice, zákonice, e, zákonička, y, f. = *zakonní sestra*, die Nonne, Ordensschwester. Vz Zákonní, Zákonice. Puik.

Zákonnický, zákonický = zákonní, *řeholní*, Ordens-, geistlich. Z. stav, Leg., právo. Ros. Výstraha Páně od kvasu z-ho. BR. ii. 160. Protož sv Bernard mezi 12 obavnostmi z-kými pokládá poslúchánie povésti. Hus. i 265

Zákonnictví, n., **zákonictví, zákonictvo,** a, n. = *zákonnický život, zákonnická hodnosť*, die Ordensregel, das Ordensleben, der Ordensstand.

Zákonnictvo, vz Zákonnictví.

Zákonniči, *zákoniči* = *zákonický* Z kvas, Ben., spravedlnosť. D. Z. život vésti (klášterský). Hus. I. 430.

Zákonnička, vz Zákonnice.

Záknnník, *zákonik*, a, m. = *v zákoně* (duchovním) *zběhlý*, der Schriftgelehrte, Pharisäer, Gesetzgelehrte, Gesetzverständige, Lehrer des Gesetzes. Jg., Dch., Šd. *Z-ci* = učenci národa židovského vykládáním zá kona se zanášející. Šš. Sk. 46. U židů z-ci = učenci bádáním a vykládáním zákona se zanášející a strážcové náboženského a národního vědomí a vzdělání. Šš. J. 26. (Hý.). Z-ci, jimž jest řekl spasitel Hus. i. 87. — **Z.** = *zákona datel*, der Gesetzgeber. Ps ms. — **Z.** = *vyslanec*, der Gesandte. Ps. ms. — **Z.** = *řeholník*, der Ordensmann, Mönch. Bel., Arch. IV. 262., BN., Dal. 158. Množ-li z. zbožie sobě kúpiti. Arch. I. 432. Světí zákony ustanovili, aby z. nic svého neměl. Št. N. 77. Kněze Henzlíka a z-ka z Říše. Půh. ii. 83. — **Z.**, u, m. = *kniha zákonů* = z rozkazu moci zákonodárné sestavená a vyhlášená soustavní sbírka jednotlivých ustanovení právních, aby jí spravovaly se správní poměry obecného života, das Gesetzbuch. Vz S. N. Z. občanský, bürgerliches Gesetzbuch, trestní, Strafgesetzbuch, J. tr., Šm., říšský, das Reichgesetzblatt, zemský, Landesverordnungsblatt, Us., trestní důchodkový, Gefällsstrafgesetzbuch, Šp., vojenský, das Armeeverordnungsblatt. Čsk. Z. salický, ripuarský, burgundský, visigothský. Vz Šmb. S. I. 439.

Zákonnitosť, i, f., Vz Zákonitosť.

Zákonnitý, vz Zákonitý.

Zákonnosť, i, f., die Gesetzmässigkeit, Gesetzlichkeit, Legalität. Krok, J. tr.

Záknnný, vz Zákonní.

Zákonodárce, e, m. = *kdo nějaký zákon po právu dává*, der Gesetzgeber, legis lator. J. tr.

Zákonodárkyně, ě, f., die Gesetzgeberin. Šš. Sk. 178.

Zákonodárně něco upraviti. Pr.

Zákonodárnosť, i, f., die Gesetzgebung. Lpř. J.

Zákonodárný = *zákony dávající*, gesetzgebend. J. tr Z. sněm, říšská rada. Vz S. N. Z. moc J. tr. Moc z ná bývala všude na sněmích. Pal Děj. IV. 2. 278.

Zákonodárský, gesetzgebend. Z. sbor, Us., činnosť. Šmb. S. II. 48. — **Z**., Gesetz-. Z. sbírka, Lpř. J. Děj i. 15., soustava. Šmb. S. i. 439. — **Z.** = *zákonodárci příslušný*, Gesetzgeber-.

Zákonodárství, n., die Gesetzgebung. Legislatur. Vz S. N. Z. vojenské, o tom vz v S. N. článek: Vojenský. Z ve věcech soudních (soudní), Gerichtsgesetzgebung. J. tr. Z. řemeslnické (živnostenské), Gewerbegesetzgebung. Šp Z osobní, věcné či territoriální. Šmb. S. i. 439. Právo z. Lep. Děj. i. 15. Vlastně na Sinaji, na vrcholu totiž jižněm, dálo se z. Šš Sk. 83. Říši svou hleděl zase zvelebiti moudrým z-stvím. Ddk. ii. 279.

Zákonodatelský, gesetzgeberisch Šm.

Zákonodatný, gesetzgeberisch. Dcb.

Zákonodavce, e, m. = *zákonodárce*.

Zákonodavství, n. *zákonodárství*. Sych.

Zákonodavý = *zákonodárný*. Kram.

Zákonolibec, bce, m. Ale kterak k tomu přivésti ty zatvrzelé z-bce? Z-bcům těm se nepoddati. Šš. Sk. 175. (Hý.).

Zákonomilec, lce, m. = *milovník zákona*, der Freund der Gesetze. Jména z-lce si dobyti. Šš. Sk. 141.

Zákonopi, n., čes. tanec. Škd. exc.

Zákonupiti, il, en, ení, mit Hanf zustopfen. — **co**: loď (*konopím zacpati*, ein Schiff kalfatern). Rostl. III. b. 435.

Zákonovati se = *vyhledávati zákonné pomoci, souditi se*, processiren. Abychom se spolu nezákonovali, zaplatím vám. Ue Šd.

Zákonovec, vce, m., der Legitimist. Šm., Lss.

Zákonový, Gesetz-. Pojmenování té hory z-vé. Šš. Sk. 83. Z kázání, obyčej. EM. Lid slyšel slova z-vá; Čísti v knihách z-vých. BO. Ustavení z-vých chovajte. Bj.

Zákonoznalec, lce, m., der Gesetzkundige. J. tr.

Zákonoznalství, n., die Gesetzkunde. J. tr.

Zákonský = *zákonný*, Ordens-. **Pnik.** 320.

Zákop, u, m., *zákopa*, y, f. = *příkop*, der Graben, Laufgraben, die Erdwerke, die Verschanzung, der Verhau, die Sape. Jg., Dch., Brt., Vck. Z. na louce (aby se tamtudy jezditi nemohlo). Us. Z. myslivčí, Jäger-, Schützengräben. S. N. XI. 178, NA. III. 145. (Pdl.). Vykotil nás vozka do zákopy. Sych. Z-py (Laufgräben) jednoduché, dvojnásobné, polové, otevřené, plné, klikaté, kryté (duté), s přehradami. Čsk. Vz S. N. Do z-pů ustoupiti. Chmel. Vůdce zákopu, der Sapführer. Čsk. A on opět hnul sě z těch z-pův. Arch. V. 307.

Záknpa, y, f., vz Zákop. — **Z.**, místo u Bedihoště na Mor. Pk.

Zakopal, a, m., osob. jm. Vck.

Zakopaná, é, f., ves u Mnichova Hradiště. PL., Blk. Kfsk. 249., 807.

Zakopání, n., vz Zakopati.

Zákopanice, jm. lesa. Sdl. II. 12.

Zakopanka, y, f., ves u Vamberka. PL. — Z = Zákopanice.

Zakopaný; *-án, a, o*, vz Zakopati. Z. mrcha. Us. Z. předprseň, eingeschnittene Brustwehr. Čsk. — **jak**. Náspy z-né *kolkol* vrcha. Rkk. 51. Je z-ný až po krk (sadlužen). Mor. a Slez. Šd.

Zakopati, kopám a kopu; *zakopávati* = *kopáním zakrýti*, ver-, eingraben, verscharren; **se** = *zahrabati se*, sich eingraben, sich verklüften, versetsen; *ohraditi se příkopem*, sich vergraben o. verschanzen. — **co**: peníze, Ros., své štěstí. Plk. Co kolibka vyhoupala, to motyka zakopala. Us. Šd. — **koho**. Co jsem já věděl, jak mne zakopou (do dluhů, do neštěstí přivedou, obelstí)? Mor. Brt. Pachole's porodila, kam's ho zakopala? Sš. P. 111. — **co, koho, se kde**. Z-pal se rychle v lese. Skl. 103. Mrtvého v nějakém místě s V. Ťažký zakopan pred nohma za medzník pojme kameň, čo by včul zdvihnuť dva nsmohli pacholci. Hol. 149. Zrádná paní ty švagrová, tys pána zamordovala a v tom hrobě zakopala; Na milého lúce sakopala ruce. Sš. P. 96., 150. Kaj si poděl tu našu sestřičku? Zakopal sem v lese **při** chodníčku a přikryl sem ju sslenu chvojičku. Ih. 193. Z. něco **pod** stromečkem. Er. P. 24. — **kam (proč)**. Z. někoho **do** země, do hrobu. V. Mě v Špilberk zakopali **ku** podzemní práci. Kká Td. 308. Ukradené peníze do země zakopal. Us. Šd. Do zahrady ho zakopala, ešče po něm pošlapala; Ze země sem vyšel, na ní živnosť našel, po ní chodím jako pán, do ní budu zakopán; A my máme (děti), neprodáme, do dolinka zakopáme; Hned's ho každé zmordovala a **pod** pécku sakopala. Sš. P. 96., 506., 508., 774. Z někoho do brobečka, pod zelený trávníček. Er. P. 77. Vz Z. co kde. — **se**. Jezvec se zakopal (zalezl). D., Šp. Vojíni se zakopali, verschanzten sich. Us. Čsk. — **komu**. Z-pal mu poklad. — **co čím**: mrtvolu motykou a rýčem. — **se s kým kde**. Se svými na vrchu se zakopal blíž Kaňka. V.

Zakopávati, vz Zakopati.

Zakopčí, n., ves severozáp. nad Novým Městem na Slov. Šd. — Z., jm. lesa v Jakubčovicích na Opavsku. Šd.

Zakopčiti, il, en, ení = *okopčiti*. — **co**: brambory (okopati). Mor. Šd.

Zákopec, pce, m., die Eskarpe. Rk.

Zákopecký *kdo bydlí za kopcem*. V Knnv. Msk. Vz násl.

Zákopečný = *zákopecký*. Mor. Šd.

Zákopí, n., samota u Sedlce. — **Z.** = *zákopy*, die Verschanzung. Zlob.

Zákopní = *k zákopu náležející*, sum Graben gehörig. Z. koš, hradba, Bur., fašinky, Sapfaschinen, Čsk., práce. NA. III. 158.

Zákopnický (pionérský), Pionir-, Sapeur-. Z. pluk se skládá z plukovního štábu, 5 polních praporů po 4 polních setninách a zbrojnické reservé. Vojínové: setníci, nadporučíci, poručíci, kadet náměstek důstojnický, šikovatelé, podšikovatelé, desátníci, závodčí, nad-, podzákopníci, účetní šikovatelé, trubači, vozkové, sluhové důstojníčí; mistr: kovářský, kolářský, provaznický. Rf. Z. mužstvo, nářadí. S. N. XI. 95. Skladiště z-kého nářadí, das Pionirzengsdepôt. Čsk. Z. služba, sbor. Čsk.

Zákopnictví, n., das Pionirwesen. Vz Zákopnický a S. N.

Zákopnictvo, a, n., das Sapeurkorps, Pionirkorps, oddělení vojska, jež koná práce zákopnické a dílem i hradebnické, staví mosty. Vz S. N.

Zákopník, a, m. = *sapéř*, der Sapeur, Pionir. Čsk. Svévolným dobyvatelem nebyl (Otakar) ovšem nikdy, ale byl z-kem osvěty. Ddk. VI. 211. — **Z.**, dyschirius, der Klumphandläufer. Z. lesklý, d. nitidus, s. kulovatý, d. globosus, trojzubý, d. thoracius, uhlazený, d. politus, prostřední, d. intermedius, Bonelliův, d. Bonellii, rudobarvý, d. aeneus. Kk. Br. 30., 31.

Zakopnouti, pnul a pl, ut, utí = *kopnutím zabíti*, mit dem Fusse stossend tödten. — **koho**. Hříbě zakoplo dvé kuřat. Šd. — **čím**: levou nohou. — **oč, do čeho** = mit dem Fusse anstossen, straucheln. Rk.

Zákopný = *za kopou* (sena) *jsoucí*. Šd.

Zákopověda, y, f., die Pionirwissenschaft.

Zakoptění, n., vz Zakoptiti.

Zakoptěný; *-ěn, a, o*, schmutzig, russig. Z. nos. Nz. lk., Dbv.

Zakoptiti, il, cen, ení = *koptem začerniti*, berussen. — **co kde**. Ros.

Zákopy, *Zákupy*, dle Dolany, mě. v Čech., Reichstadt. Vz Blk. Kfsk. CXLIX., S. N. — *Zákopan*, a, m. — *Zákopský*.

Zákopytí, n. = *místo za kopytem*, die Stelle hinter dem Hufe, der Mittelfuss. Presl.

Zákoraci, n., **zákorace**, e, f., besonderes Benehmen. Ten dělá s. Vz Orace. U Olom. Sd.

Zakořenělý, eingewurzelt. Z. svyk. Us.

Zakořenění, n., die Einwurzelung. Vz Zakořeniti. Z. apruží. Nz.

Zakořeněný; *-ěn, a, o*, eingewurzelt, fest wurzelnd. Z. zvyky, Us., novota, Mus. 1880. 477, zlořád. — **kde**. Předsudky v lidské povaze z-né. Šmb. S. I. 561. — **jak**. Rostlina dobře, slabě s-ná. Dlj. 5.

Zakořeniti, il, ěn, ění; *zakořeňovati*, einwurzeln lassen, in die Wurzel schiessen lassen. — **Z** = *okořeniti*, an-, einwürzen. — **co**. Ros. — **komu** = *učarovati*, bezaubern. Ros. — **se** = *zarůsti v kořen*, anwurzeln, sich einwurzeln, Wurzel fassen. D. — **se kde**: v zemi, Zlob., v srdci. Gnid Vyrvi vady s dětí dříve, než se v nich zakoření. Us. Tč. Nová soustava vojenská po všech krajích nezvratně se z-la. Osv. I. 343. Kde se pýcha z-ní, tamo požehnání není. Na Mor. Tč. — **kdy**. V těchto dobách byla přesvědčenosť o sáslužnosti dobrých skutků hluboko z-na. Ddk. IV. 316.

Zakorkovadlo, a, n., die Verkorkungsmaschine. Šp.

Zakorkování, n., die Verkorkung. Sp.

Zakorkovaný; *-án, a, o*, verkorkt. Z. láhev. Šp.

Zakorkovati, zu-, verkorken. — **co**: láhev. Šp.

Zakormoutiti, il, cen, eni, *zakormucovati*, betrüben. — **koho, se čím.** Někoho špatným chováním. Us. — **se nad čím.** Nad osudem bratří nebe se z-lo. Wtr.

Zákorník, a, m = *červ za korou žijící*, phloeonaeus. Z. jamkatý, p. caelatus. D., Kk. Br. 110. — **Z.** = *pták šedý, drobno kropenatý*, der Buntspecht (datel). Na Zlinsku. Brt.

Zákos, u, m. = *zakosení kosou do úrody, jetele, ovsa*, der Einschnitt. Na kraji záhonů uvidíš samé zákosy, kde lidé kositi začali a přestali. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *pokos.* Za nimi idů hrabačky zákosy roztřiasať. Mt. S. 1. 201.

Zakošati, zusammen zu schlagen beginnen. — **čím:** ručičkami. Na Ostrav. Tč.

Zakosatěný; *-ěn, a,* o, sichelförmig, sensenförmig gebogen. Šd.

Zakosatiti, il, ěn, ění, sichel-, sensenförmig biegen. Šd.

Zakosení, n., vz Zakositi.

Zakosený; *-en, a,* o, vz Zakositi.

Zakosidliti, il, en, ení, zuknüpfen. Na Slov. Bern. — **si co.** I veru pripravil povrázok na haluz, že si ho už zakosidlil **okolo** hrdla a odvisne z něho. Dbš. Sl. pov. I. 9.

Zakosidlovati, vz Zakosidliti.

Zakosliti, il, en, eni, *zakosilovati* = *zauzliti, zaplésti.* — **co**: hlavičku. Na Slov. Zatiabli mu ešte lepšie šatku na očách, zakosílili ju. Lipa I. 92. — **se**, sich Jemand unterwerfen, verbindlich machen. Ssk. Z. se (o nešťastném manželstvu). Na Slov. Zátur

Zakositi, il, šen, ení; *zakášeti*, el, en, ení, *zakosívati* = *zasekati.* losmähen, zu mähen anfangen. — **co:** louku. — **čím.** Vůl zakáší (na Slov. zakášá) nohou. Bern. — **kam: do** záhona, si do nohy. Us. — **za koho.** Zakos drobet za mne. Us. Tč. — **čím.** Vůl zakáši nohou. Bern.

Zakosívati, vz Zakositi.

Zakoslati = koslavým krokem přijíti, hinbatschen, wackelnd hinkommen. — **kam: k** sousedu. Na Ostrav. Tč. — **si co kdy:** kalhoty v blátný čas (na kostkách, kotnicích zamazati). Na Ostrav. Tč.

Zakosnělý = *zakostnělý*, verstockt, eingefleischt. Na Slov. Se starými, z-mi hříešníky. Syt. Táb. 133.

Zakosněť = *zakostněti.* Na Slov. — **v čem:** v krádeži. Zbr. Hry 84.

Zakostelí, n., die Stelle hinter der Kirche.

Zákostelní, *zakostelní* = *za kostelem bydlící*, hinter der Kirche wohnend. Us. Kšť.

Zakostelská z Bilejova. Vz Blk. Kfsk. 92., 314., 818.

Zakostelský = *zakostelní.* Teta z-ská. U Dubruš. Vk. — **Z.**, ého, osob. jm. Z. z Bilejova, jm. erbovní rodiny v 16. a 17. stol. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1457.

Zakostkovati si = *kostkami si zahrati*, ein wenig mit Würfeln spielen. Us. Tč.

Zakostnělý, vz Zakosnělý. Us.

Zakostněti, ěl, ění, zu Bein werden, verstockt werden. Vz Zakostnělý.

Zakošidliti, il, en, ení, verknöttern. Na Slov. Ssk.

Zakotaliti, il, en, ení, verrollen. — **co kam, se někam.** Ros. Vz Zakotúlati.

Zákotek, tku, m. = hřeb, kterým v oračce pluh na hřídeli se pomyká, aby se buďto plytko anebo hlouběji orati mohlo. Mor. Šd. Vz Pověrák, Pluh.

Zakotouleti si čím. Vz Zakotúlati.

Zakotúlati = *zakotaliti* – **co, čím kam, kde.** Keď prídeš ku železnej hore, zakotúľaj hore vrchom to železnô jabľčko. Dbš. Sl. pov. I. 344 Tu máš túto guľku, zakotúlaj ju **před** sebou. Ib. I. 216. Z. koulí **na** kuželné, míčem **po** zemi. Us. Tč. — **se kam.** Kdo (= kam) až se ten krejcar zakotúlal. Mor. Šd.

Zakotvení, n., die Verankerung. Dch

Zakotvený; *-en, a,* o, verankert. Z. loď. — **kde: v** přístavě. Us. Pdl.

Zakotviště, ě, n., der Ankerplatz. Balbi.

Zakotviti, il, en, ení; *zakotvovati*, verankern, vor Anker gehen. Dch. — **co:** loď. — **kde.** Víru v srdci národa z. Šmb. S. II. 239. Loď ve břehu, **u** břehu, v přístavu z. Us. Pokoj v říši měl tu zjednán a spořádaně soudnictví na budoucí časy zakotveno býti. Ddk. V. 168. Trůn milosti je v srdcích králů zakotven. Shakesp. Tč. — **se** Loď se zakotvila, ging, legte sich vor Anker. Posp.

Zakoukati; *zakouknouti*, knul a kl, ut, utí, erblicken, ergucken — **koho** (zahlídnouti) Ros. — **se kam (do čeho, na co, v co).** Rk., Dch., Tč.

Zakoulati = *zakouleti.* Na Slov.

Zakouleti, vz Zakuliti.

Zakoupenec, nce, m., ein gekaufter Sklave. Ctib. H. 11. Vz Zakúpenec.

Zakoupení, n., der Einkauf. Vz Zakoupiti Šp.

Zakoupený; *-en, a, o,* eingekauft. Z. selské pozemnosti, eingekaufte Bauerngründe. J. tr. — **jak.** Práva zakoupená lesklým slovem. Čch. – **čím.** Svědek penězi z-ný. Us.

Zakoupiti, il, en, ení; *zakupovati* = *koupí obdržeti*, einkaufen; *dříve koupiti než jiní*, auf-, vorkaufen; *koupením si ujistiti*, durch Vorausbezahlung sich versichern, bestellen. — **co:** dům, statek. Us. Překupníci zakoupili všecko ovoce. Us. Šd. Zakoupili kožu medvediu. Mt. S. 1. 58. Z. konšelství. Arch. IV. 343. — **čeho** (neurčitou měrou): vína. Phld. III. 3. 224. — **co komu.** Mají chudým lázně z. Arch. II. 402. — **koho** = *penězi porušiti*, bestechen. Us — **koho komu k čemu.** Z. někoho k službě; Otevřena jest cesta, aby lakomí a jinak nešlechetní u papeže jako bravy lidí sobě **k tě**lesnému požitku zakúpili. Hus III. 206., I. 461. (Tč.). — **co jak:** lacino. Us A hla, tito všetko zakúpili honom. Zbr. Báj. 43. — **co kde.** Židé **na** trhu všecek oves zakoupili. Us. Šd. — **se**, sich einkaufen, in Erbzins, Erbpacht nehmen — **se kam: do** statku. Us. — **se kde.** Máte snad chuť z. se v Solnici? Us.

Zakouření, n., vz Zakouřiti. — **Z.** = *zatopení*, die Einheitzung. Na Slov. Bern.

Zakouřený; *-en, a,* o, vz Zakouření. Z. pokoj. — **Z.** = *zatopený*, eingeheitzt. Z. jizba. Na Slov. Z. pec, to je dobrá vec. Zátur.

Zakouřiti, kuř, kouřil, en, ení; *zakuřovati*, Rauch machen, räuchern, anräuchern, beranchen. — **abs.** Zakoř tam trochu. Ros. — **komu** *(zasmraditi).* Us. Z. si fajku, anzünden. Tč. Komnže je lepšie jako pánom v pekle: dajú si zakúriť, sedia v teple. Lipa I. 95. Zakúrim mu, že ho to zadusí. Klčk. V. 116. — **co:** dýmku, špičku (na cigara) = *kouře tmavou barvu jí dáti*, anrauchen; z. pec, kamna (*zatopiti*, einheizen). Tab. lid. Zakúrila som hneď izbu (zatopila) Lipa 202. O milý Bože! kolikrát já hřiešný tvé milosti svaté zasmradím a zakuřím. Hus I. 232. — **co, se čím:** světnici čoudem, dýmem. Us. Tč. Ako zakúriť pee (s) vodou? (Hádanka). Mt. S. I. 139. Chudobný človek sa dva razy hreje pri dreve (raz keď ho rúbe, druhý raz keď si ním zakúri do peci). Zátur. Vzal jeden úhel, dal ho do fajfky a zakuroval (zapaloval) si (s) ním. Slez. Šd. — **komu čím:** ohněm (einem unter die Augen räuchern). Kom. — **kde.** Tys ve světnici zakouřil. Z. v jizbě, v peci (zatopiti). Slov. Tč. — **se.** Pokoj se už celý z-řil. Daj to do komína, aby se to nezakúřilo (= nestojí to za schování). Slez. Šd. — **se odkud.** Pred nami jako čoby sa zo zeme zakúrilo — to bol oblak prachu. Phld. III. 2. 143. — **kam jak.** Zakúrila mocně do pece (zatopila). Dbš. Sl. pov. I. 58. — **si,** ein wenig rauchen. Us.

Zakousalosť, i, f., die Verbissenheit. Dch.

Zakousalý = *zakousaný*, verbissen.

Zakousání, n., das Anbeissen, Annagen, Benagen. — **Z,** die Tödtung durch den Biss. Erbeissung. Vz Zakousati.

Zakousaný; *-án, a, o,* angebissen, angenagt, benagt. — **Z.,** erblssen, todtgebissen. — **Z.** = *zakousalý, zabraný*, verbissen Z. ve svém vzdoru, Mtc. I. 1880., 24., do něčeho. Us.

Zakousati; *zakousnouti*, snul a sí, ut, utí; *zakousiti, zakusiti, zakusovati*, an-, einbeissen, einen Biss thun; *kousnutím umrtviti*, todt beissen, zu Tode beissen; *po něčem jísti*, darauf essen, naebbeissen. — **(se) kam.** Z. **do** chleba. Us. Psi se do sebe zakonsli. Z. do země (umříti). Mt. S. Zakousl do trpkého jablka. Koll. Cest. I. 47. Z-sl se do tobo jako pes do kosti (zarytě, neústupně se věci drží). Us. Dch., Kšá. — **si, komu co.** Z. si jazyk (mlčeti). Plk. Pes nám zakousl slepici. Us. — **co, koho.** Pes zajíce zakousl. Us. Tam musí člověk mnohou věc zakousnouti, verbeissen. Dch. Ten ukrutný myšilapák dostal se z knmory a zakousl mého kamarada. Němc. I. 147. Něco zakousneme (pojíme) a hned půjdeme. Us. Vypij šálek polévky a zaknusni žemličku. Us. Co jsi opět zakousl? Kého čerta zakousl (cos vyvedl, anstellen, stiften, sich zu Schulden kommen lasen)? Bolesť, smích z (zatajiti, verbeissen, verschmerzen). D. — **koho čím:** ostrými znby.

Zakousiti, vz Zakousati, Zakositi, Zakúsiti.

Zakousnouti, vz Zakousati.

Zakousnutí, n., das Todtbeissen. Z. slepice. — **Z.,** der Verbiss. Z. se psů, divokých kacben pod vodou v rakosí. Šp. — Z. = *snědek*, der Imbiss. Půjdeme do sklepa, pošli nám tam něco k z. Kmk. Máte li co k z.? Není sousta k z. Sych. Vz Zakousati.

Zakoušeti, vz Zaknsiti.

Zákout, u, m., **zákoutí,** n., **zákoutek,** tku, m. = *kout skrytý*, das Versteck. Mus., Star. let., Dcb. Z. horské, das Hinterthal. Tč. Konečně ani jedinébo zákoutí nebylo, ježto by nepodrobilo se vládě Otakarově. Ddk. V. 288. Ibned táhl jest odtud mezi jedny lesy, kdež jsú balna a luhové, i položil se takto mezi zákonti. Let. 59.

Zákoutek, vz Zákont.

Zakouti, zakuji, ul, ut, utí; *zakovati, zakovávati.* — **co:** díru (kovaje zadělati, zuschmieden, vermachen, fest zuschlagen), Ros., koně (hřebíkem do živého zajíti a hřebík v rohu nechati; zajmouti koní = do živého hřebík zaraziti, ale jej vytáhnouti, ein Pferd vernageln). Ja. — **co čím:** oštěp hrotem zakovati, L., hřebík kladivem koni do robu z. — **koho kam.** Teba v ntrocké zakula okovy. Nitra VI 12. — **co komu.** Kovář mi zakul koně. Us. Šd. — **co komu kam** Zakujte mi v uši kámen, neeh neslyšim píseň o něm. Ps. sl. Šf. I. 143. Z. hřebík do železa, zloděje **do** želez, do pout. Us. Národ naozaj vzdelaný nedá sa zavieať do temnosti a zakovať do rabstva. Phld. III. 2. 172. — **kdy kam.** Sok obavný zakoval ho **v** spánku do pút nezhedných. Na Mor. Tč. — **jak.** Acb, cos udělal Janóšku, že tě zakuli **za** nožku. Sš. P. 569. Z. někoho **na** nohách a rukách. Hol. 391. Dolanský kovář zakul mi koně na tři nohy. Kmk.

Zákoutí, n. = *zákout.* — **Z.,** jm. lesa u Dehtova. — **Z.,** ves u Jilemnice, samota u Semil. PL. Vz Zákont.

Zákoutně, ě, f. = *soutka, úzký průchod (ulička) mezi dvěma domy.* Na Želivsku. Sř. Vtiskli jej (kněze) do jedné zákoutně v Újezdě mezi Luskanovým domem a Křiežkovým. Pč. 32.

Zákoutní, Winkel-, im Winkel verborgen. Z. církev. Jel.

Zákoutský, ého, m., osob. jm. Šd.

Zakouzliti, il, en, ení; *zakouzlovati*, verhexen, verzaubern. — **co komu.** Ros.

Zákov, u, m., gladiolum, vagina, zastr. Ms. lex. Vodn.

Zakování, n., vz Zakouti.

Zakovaný; *-án, a, o*, vz Zakouti. — **kde.** Aj ten má **v** ušiach kameň z-ný (neslyší). Mt. S. I. 87.

Zakovati, vz Zakouti.

Zakovec, vce, m., Zakowetz, ves u Dobrušky; samota u Sedlčan.

Zákovsko, a, n., *Zákovy*, pl., m., jm. lesa u Ml. Boleslavi. Č.

Zákovy, vz Zákovsko.

Zakožiti, il, en, ení = *koží povléci*, verledern. — **co.** D.

Zákožka, y, f. = *pavouk*, sarcoptes. Krok. — *Z-ky*, acaridae, drobnohledí roztoči, těla měkkého, bez očí: roztoč sýrový, acarus siro; z. svrabová, sarcoptes scabiei. Vz Frč. 113., 114., Schd. II. 525., Zákožkovatý.

Zákožkovatý. *Z-tí*, acarea, die Krätzmilben. Nz. Vz Zákožka.

Zakožnatělosť, i, f., das Verledertsein.
Zakožnatělý, verledert. Z. listy. Rostl. ill. 6. 60.
Zakožnatěti, ěl, ění, ledersrtig werden. Jg.
Zákožní, **-ný** = *podkožní*, hinter oder unter der Haut befindlich, Hant-. Z krev, Ros., prašivina, voda (vodnatelnosť), Kom., červík, housenka (zákožnice). V., větry, Blähungen, Šd., roztoč. Nz. lk. Některé dítě má zakožné hlísty. Mor. Šd.
Zákožnice, e, f. Pl. z-ce = *mze, újedi, housenky, chloupky na dítěti*, die Mitesser, comedones. Us., Nz lk.
Zakrabiti, il, en, ení, *zakrabovati*, zusammenziehen, runzeln, rümpfen — **co**: čelo. — **co nad čím**: oči. Us. Tč., Němc.
Zakráčati, *zakračovati* = *zakráčeti*, ausschreiten. Tu ti mu pred očima zablisknú sa pozlátené váže otcovho zámku! Zakračoval, co mu nohy stačily a už nebol ani hladný ani smädný od samej radosti. Dbš. Sl. pov. VII. 68. — **v čem**. Vzal boty a zakračoval v nich statočně, bo na každý krok jednu míllu zakročil. Dbš. Sl pov. I. 425. — **Z.** = *zastávati, omlouvati*, vertheidigen, entschuldigen. — **co** Vždycky to zakráčá. Na Zlínsku Brt. Matka velice bo zakráčá. Mor. Tč. Také ve Slez. Šd. — **jak**. Že tam veru bude treba dobre zakračovať. Dbš. Sl. pov. I. 418. Vz Zakročiti.
Zakračovati, vz Zakráčati, Zakročiti.
Zakrádač, *zakradač*, e, m., der Auflauer, Aufpasser. Bern.
Zakrádání, n., das Lauern, Aufpassen, der Hinterhalt. Bern.
Zakrádati, vz Zakrásti.
Zakradnouti, vz Zakrásti
Zakradnuti, n., vz Zakrádání.
Zakradu, vz Zakrásti.
Zákraj, v Jg. Slov. *chybně* m.: *zákroj*
Zakrajánkovati si = *býti krajánkem*. — **kdy**. Což bychom si na stará kolena ještě nezakrajánkovali? Humory 1883. č. 40.
Zákrajek, jku, m., der Anschnitt, Randschnitt. Z. chleba. Na Ostrav. Tč.
Zakrájeti, vz Zakrojiti.
Zákrajní, intramarginalis, innerhalb des Randes liegend = blízko kraje vždycky ale proti prostředku umístěný na př. snorečky na plodech pastynaků, bolševníků atd. Rst. 521.
Zakrákati, *zakráknouti*, *zakrakovati*, anfangen zu krächzen. Kavka zakrákala. — **koho** *(zarvati, za vlasy zatahati*, zausen). Us.
Zakráknouti, vz Zakrákati.
Zakrakorati, aufgackern. Slepice zakrákorala. Us. Tč., Šd.
Zakrákořiti, il, ení = *zakrákorati, zahovořiti si*, ein wenig reden, plauschen. — **kde**. Ráz voľačo na strome zakrákorilo. Dbš. Sl. pov. I. 537. — **se**. Vraťmeže se ale, kde sme sa zakrákorili (zahovořili, kde jsme přestali mluviti). Chlpk. Dram. i. 85. Kýho paroma! Skoro by som si obed zameškal, tak sme sa zakrákorili. Ib. II. 29. (Šd.).
Zakrakotati = *zakrákati*. — **kde**: v hradě. Rkk.
Zakrakovati, vz Zakrákati.
Zakramařiti, il, en, ení = *zašantročiti, zandati*. — **co**. Nikde to není, už to někam z-il. Us. Šd. — **Z.**, verschachern. — **co komu**. Us. Tč.
Zakřámnouti, mnul a ml, ut, utí = *zahryzti, zakousnouti* — **co** Pes zakřáml kuře. V již. Mor. Šd. — **Z.** = *zakousnouti*, einbeissen. — **kam**: **do** jablka. Ib. Šd.
Zakramovati = *zaramovati, zandati*. — **co**. Kam's tu knihu z-val? Us. Kšť.
Zakřany, dle Dolany, Zakrzan, ves u Ivančic. Pl.
Zákrap, vz Okap.
Zakřápaný; -*án, a, o* = *blátem pomazaný*. Přišel domů celý za-ný. Vz násl.
Zakřápati, *zakřápnouti*, mit einem Schlag niederstrecken. — **co čím**: honse, kuře motykou. Mor. Šd. — **Z.** = *naraziti*, anstossen. — **čím**. Zakřápl tím žbánem, až by ho byl kus ukřápl. Šd. — **Z** = *umazati*, beschmutzen. — **se čím**. Celý se někde blátem z-pal. Mor. Šd — **si** = *zakrákořiti si*. Us. — **si s kým**. Us
Zakřáplý = *chraplavý*, heiser. Jsem z-lá. Slez. Šd.
Zákras, a, m., colapsis, hmyz. Krok II. 257.
Zakrásti, *zakrádati*, vz Krásti. — **se kam** = *kradmo jíti*, verstohlen gehen o. sich einschleichen. Assop., L., Dch. Pomály se tam zakradl a hned ho lapil. Šd., Tč. Vlk se zakrádá na ovce z poza húšťa. Na Ostrav. Tč. V tom zachopá sa naráz a k táboru mlčky zakradnú. Hol. 109. — **jak odkud**. Než jak stiskání a tuhý zaslychnuly nárek, hneď sa blíž **na** tichých **od** chrbta zakrádaly pratoch. Hol. 321.
Zakráti = *zakrájeti*, schneiden. — **co kam**. Rozmýšlela jsem se, co bych do té polévky zakrála. Slez. Šd.
Za krátko, bald, im kurzen. Za krátko přijde. Us. Tč.
Zakratochvíliti, il, ení, *zakratochvilovati*, ein wenig schäkern, kurzweilen. — **co komu**. Ros. — **si s kým**.
Zakratý = *zakrájený*. Slez. Šd.
Zákraví, n., Zakrawy, ves u Nov. Města n. M. Vz Blk. Kfsk. 638, 681, Sdl. II. 281.
Zakravincovaný; -*án, a, o* = *kravincem zamazaný*, mit Kuhmist beschmiert. Ten trávník je všecek z-ný. Šd.
Zakravincovati = *kravincem zamazati*, mit Kuhmist beschmieren. — **se**. Nevím, kde jsem se tak z-val. Us. Šd.
Zákravka, y, f. = *zakratá, nakratá, nakrájená* zelenina do polívky (pažitka, petržel atd.), geschnittenes Grünzeug in die Suppe. Slez. Šd.
Zakrčení, n., vz Zakrčiti.
Zakrčený; -*en, a, o*, vz Zakrčiti.
Zakrčiti, il, en, ení, *zakrčovati*, ein wenig zusammenziehen, krümmen, runzeln. — **co**: šátek. Us. Šd. Z-čil jej (humiliavit). BO. — **čím**: ramenama, die Achseln zucken. Us. Tč.
Zakrčovati, vz Zakrčiti.
Zakřehnouti, hnul a hl, uti, mürbe werden. D.

Zákrejs, a, m. Z. Frant., český spisov., nar. 1839. Vz S. N. (také v dodatcích), Tf. H. i. 2. vd. 138., 170.

Zakřeuělý = *houževnatý*. Z. dřevo. U Kr. Hradce Vj.

Zakřepčeuí, n., vz Zakřepčiti.

Zakřepčiti, il, ení = *zatancovati*. Bern.

Zakřepelati, schlagen wie die Lerche. Křepelenka zakřepelala. Šd. Vz Zakřepeliti.

Zakřepeliti = *zakřepelati*. Na Ostrav. Tč.

Zakřesáuí, n., das Feuerschlagen.

Zakřesaný; *-án, a, o*, angeschlagen.

Zakřesati; *zakřesnouti*, snul a sl, ut, uti; *zakřesovati, zakřesávati*, anfangen Feuer anzuschlagen. – **co**: kámen (zatesati, anfangen zu behauen). — **nač**. Pravý skřemlnek, zakřesalby naň (o ohnivém, prudkém). Prov. Z. **na** koně (zamlasknouti, mit der Zunge schnalzen). Sych. — **kam**. Zo zbútieiých bukov je voňavô práchno (trond), do ktorého sä dá iskra zakresať. Hdž. Čít. 194. — **čím kam**: pantokem, sekyrou **do** dřeva, einhauen, Zeichen hineinmachen. Na Ostrav. Tč. — **(komu) čeho kam**. Zakřeš mi do fajky. Mor. Šd. Nech si ja zakrešem ohňa do fajočky. Sl. ps. i. 25. — **si**. Na okne sirka, kremeň, ooceľka: zakreš si, šnhajko, **a** podz, podzivaj sa! Sl. ps. 305., Mt. S. I. 15.

Zakřesávati, vz Zakřesati.

Zakřesly, pl., jm. polí v Pusté Polomi ve Slez. Šd.

Zakřesuouti, vz Zakřesati.

Zakřesovati, vz Zakřesati.

Zakřesťaniti, il, ěn, ění = *křesťany zalidniti*, mit Christen besetzen, bevölkern. — **co**: krajinu. Šd.

Zakrhaný; *-án, a*, o, triefäugig. Šd.

Zakrhávati, anfangen triefäugig zu sein. Vz Krhati. Ros.

Zakrhkati = *zakrákorati*. — **kde**. Čierny havran **nad** salošom zakrhká. Mt. S. i. 29.

Zakriačený = *zaražený*. Z. klinec. Na Slov. Zátur.

Zakriačiť sa, sich ankiammern. Na Slov. Zátur.

Zakříhení, n., vz Zakříhiti.

Zakříhený; *-en, a, o*, staudig. Réž už je pěkně z-ná. Slez. Šd. Vz Zakříkovati.

Zakříbiti se, il, en, ení, emporwachsen, laubig, staudig werden. Na Ostrav. Tč.

Zakričati = *zakřičeti*. Na Slov. Bern.

Zakřičeti, vz Zakřiknouti.

Zakříditi, vz Zakřídovati.

Zakřidliti, il, en, ení, flügge machen; **se**, flügge werden. Dch. — **Z.**, *zaskřidliti, skřidlicí pokryti*, mit Schiefer decken. Na Ostrav. Tč.

Zakřídlo, a, n., lacinia. zastr. Mm.

Zakřídovati, ver-, überkreiden. — **co kde**. Us. Tč. Je **v** hospodě zakřídován (zadlužen). Šmi. Z. co **u** koho (vymluviti). Us.

Zakřikati, vz Zakřiknouti.

Zakřikuouti, knul a kl, ut, utí; *zakřičeti*, el, en, ení; *zakřikati, zakřikovati*, Jem. schweigen heissen, anschreien; einen Schrei thun, aufschreien. — **abs**. On rád zakřiknje (do řeči vskaknje, in die Rede fallen). Ros. — **na koho**. D., Dch., Tč. — **koho**, Einen zum Stillschweigen anschreien, Jem. durch einen Schrei unterbrechen. Dch. Z křiklouna. Sych., Ros. — **jak**. Juráci hned zavolali, na Turky *hlasem* zakrikli, k boji se pěkně chystali. Sl. let. I. 281. Zakričal *silným hlasom*. HVaj. BD. I. 48. Jak ho uzřeš, to eno zakřikni *co hrdla*: Daj ho tam! Slez. Šd. — **kam**. Jak **do** lesa zakřičiš, takou z lesa usłyšiš. Slez. Tč.

Zakřikuutí, n., das Ans-, Aufschreien, der Aufschrei. — **Z.**, das Anschreien, Anfahren, das Gebieten zu schweigen. Us. Dch.

Zakřiknutý; *-ut, a*, o, zu schweigen geheissen.

1. **Zakřikovati**, vz Zakřiknouti.

2. **Zakříkovati se** = *růsti do křiku, do kře. na široko*, standig werden. Mor. Šd. Vz Zakříbiti.

Zakristán, a, m. = *kostelník*, der Kirchendiener, Küster, Messner, Sakristan.

Zakristánka, y, f. = *kostelnice*, die Kirchendienerin. Arch. IV. 372.

Zakristie, e, f., die Sakristei, Zimmer zu den Kirchengeräthen. Us. Vz násl.

Zákřišta, y, f. = *zakristie*. Mají býti schovány v kostele pražském v zákriště podlé svátosti. Arch. III. 108. K oltáři sv. Anny v kapli za z-štou založenému. Arch. V. 542.

Zakriváňský. Z našeho zakriváňského Mnícha bežl k severu do jeho prostriedku krajinská hranica. Phld. IV. 257. Vz Kriváň (hora na Slov.).

Zakřiveuí, n., die Krümmung. Střed. poloměr z.; z. geodetické. Vnč. 18., 106. Z. dráhy, NA. IV. 187., klenby. Us. Pdl.

Zakřivenosť, i, f., die Krümmung. Nz. Z šavle, řeky, nosu, dráhy, páteře atd. Pdl. Z. jednoduchá, složitá. Nz.

Zakřivený; *-en, a*, o (ein wenig) gekrümmt. Z. zrcadlo, plocha; rourka krnhovitě z-ná. ZČ. III. 58., I. 294. Křivky dvakrát z-né. Stč. Dif. 199. Z. lodi. Puch. Maje rohy a z. nos. Cimrh. Myth. 180. — **jak**. Dráha silně z-ná. Us. Pdl.

Zakřivina, y, f., die Biegung. Šd.

Zakřiviti, il, en, ení; *zakřivovati*, krümmen, umbiegen. — **co**. Ros. — **čím jak**: kleštěmi **do** oblouku.

Zakřivovati, vz Zakřiviti.

Zakřižováuí, n., vz Zakřižovati.

Zakřižovaný; *-án, a*, o, kreuzweise gelegt. Z. ruce. Šd.

Zakřižovati = *křížem zažehnati*, mit dem Kreuze bannen, wegsegnen. — **koho**: zlého ducha. Jg. — **Z.** = *na kříž, přes kříž, křížem položiti*, kreuzweise legen. Kdosi nohy zakřižoval (říká se, když ve společnosti naráz všecko umlkne). Us. Tč. — **se**, sich bekreuzen. Tč.

Zakrkati, *zakrknouti*, kl, utí, anfangen zu krächzen. — **abs**. Krkavec zakrkal. Ros. Přiletěl havran a zakrkal: Kr, kr! Dbš. Sl. pov. 561. — **kde**. **Na** vrchu širokej lipy zakrkalo 12 havranov. Ib. VII. 57. — **koho**. Utekej teraz, aby ťa žabka zakrknúť nemohla. Mt. S. I. 193.

Zakrkavčelosť, i, f., die Rabenhaftigkeit.

Zakrkavčelý = *zakatilý*, Raben-. Z. matka, otec. D.

Zakrkavčeti el, ení, hart, rabenherzig werden. Jg.
Zakrkavčiti = *zanésti, zašantročiti*, verschleppen (wie der Rabe). — **co.** Ros.
Zakrkotati = *zakrkati.* — **kde.** ‚Krk, Krk,' zakrkoce čosi **nad** mojou hlavou. Červená veverica preletuje z halnzy na haluz. Syt. Táb. 253.
Zakrlivý = *zasmušilý, zahlizivý*, sauersichtig. Pal. exc.
Zakrněle = *zasmušile*, sauersichtig. Z. hleděti a nevesele. V. — **Z.**, kleinwüchsig.
Zakrnělec, lce, m., der Kümmerling, Sauertopf. Dch.
Zakrnělka, y, f. (včela), geschlechtslose Biene. Us.
Zakrnělost, i, f., die Kleinleibigkeit, Eingeschrumpftheit, Krüppelhaftigkeit; Sauersichtigkeit. Reš. Z. duševní, Sbr., organu některého. Kaizl 121. — **Z.** = *zasmušilost*, die Sauersichtigkeit. Reš.
Zakrnělý = *nevyrostlý*, verkümmert, verkrüppelt, kleinleibig. Z. osoba, rozsocha. Sych. Z. strom: krs, zákrsek, parkos, Šp., člověk, Osv. I 521, vývoj, Rudimentärbildung. Nz. lk. — **Z.** = *zasmušilý, zpetrovštilý, hrozný, zuřivý, škaredý*, sauersichtig, sanertöpfisch, stierisch, finster. Z. oči, obličej. V. Mezi veselými zakrnělý nebuď. Kom. Vz Zakrpělý. Obličej zasmušilý a z-lý k němu ukazuje. BR. II. 22. a.
Zakrnění, n. = *zaprtání, nedokonalé rozvinutí údu*, die Verkümmerung. Rst. 521.
Zakrněti, él, ění, *zakrňovati, malým zůstati, zakrsati*, klein bleiben, verkümmern, einschrumpfen, verkrüppeln. — **abs.** Jeho talent zakrněl. Osv. I. 376. Paměť by z-la, kdyby se jí nedostávalo cviku. Vlč. Polní hospodářství zakrňuje, verkommt. Dch. — **kdy. Po** něm říše z-la. Lpř. Děj. I. 27. — **kde (kdy).** Děti v takových školách zakrní. Tč. exc. Dřevo ve vlhku, kobzolce v zemi **v** deštivý čas z-ly, anfangen zu faulen. Na Ostrav. Tč. — **v čem:** v rostu. Pneb. Písmo čínské zakrnělo v podobě vzorců. Lpř. J.
Zakrniti, il, én, ění; *zakrňovati* = *skrčiti*, verkrüppeln, zusammenziehen. — **co:** čelo (*zvraštiti*), Reš., tvář (*zasmušiti*). Ros. — **se** = *zasmušiti se*, sauer sehen. Ros.
Zakrnúsený; *-en, a, o* = *zakrnělý*. To prase zůstalo z-né. Slez. Šd.
Zakrocmati = *zaskrosmati*. Vz toto. — **si co:** žaludek. U Rychn. Brv.
Zakročení, n., das Einschreiten. Vz Právo. Z. exekuční. Us. Knížeti bylo se cbvíle dostalo k válečnému z.; Papež a s ním také jiní počítali s určitostí na branné z. krále českého. Ddk. II. 163., III. 280. (Tč.) Právo míti k úřadnému a k útrpnému proti nim z. Sš. Sk. 60. Učinil to k jeho z. Bs. Z. úřadn. Us. Pdl.
Zakročený; *-en, a, o* = *obkročený*.
Zakročitel, e, m., der Einschreiter. Dch.
Zakročiti, il, ení; *zakráčeti*, el, ení; *zakračovati, zakročovati* = *až za něco vstoupiti, zajíti*, bis wohin vorschreiten, vorrücken. — **kam** (*postaviti a schovati se*, sich hinter Jem. stellen): **za** strom. Us., Ros. — **koho** (*zastoupiti*, Jem. vertreten, schützen). Vz *Zakráčati*. Ros. — **komu co:** cestu. Č. Leč tu mu zakročila cestu dva psi. Dbš. Sl. pov. II. 72. — **kde oč (u koho)** = *úředně pohledávati*, einschreiten. Us. Jg. Strýček s-čil u pana hraběte o dovolení, aby . . . Kld. II. 5. — **co.** Dva skoky zaskočil, tri kroky zakročil tátoš. Dbš. Sl. pov. I. 316. — **proti čemu jak.** Vladislav z-čil s mocí celé říše. Ddk. III. 216. Činně proti někomu z. Dch. Rázně proti nepořádkům z., důrazně. Mus. 1880. 520., Ddk. III. 166. Proti těm má se z. pomocí světskou; Kdyby se v budoucnosti provinili, zakročí proti nim soudně jako proti jiným lidem své říše podlé stejných práv. Ddk. V. 258., VI. 167. (Tč.). — **(čemu, v čem, s čím) jak.** Kdyby se mu (domnění tomu) nebylo v ústrety z-lo; An ovšem sám s takovým trestem nijak z. nemohl ve svém jměně. Sš. II. 25., Sk. 57. (Hý.). Stiahla si na nohy železné čižmy, v ktorých čo krok to na míľu zemé z-la. Dbš. Sl. pov. VI. 13.
Zakročování, n., vz Zakročení, Zakročiti.
Zakročovati, vz Zakročiti.
Zákroj, e, m. = *zakrojení*, der Auf-, Einschnitt. — **Z.** = *pole jen jednou orané*, einmaliges Ackern, nur einmal geackertes Feld. Do zákroje oves síti, die Stoppeln streichen und im Frühjahr Hafer drein säen. Pneb., Pta. Vz Orba.
Zakrojení, n., vz Zakrojiti.
Zakrojený; *-en, a, o*, angeschnitten. — **jak.** Chléb špatně z-ný. Us.
Zakrojiti, il, en, ení; *zakrájeti*, ejl, ej, el, en, ení; *zakrajovati, zakrojovati* = *zaříznouti*, anfangen zu schneiden, losschneiden, einen Schnitt hineinthun; *krájením daleko zasáhnouti*, zu weit schneiden, verschneiden. — **abs.** Jak ponajprv s-jil, nožíček sa přelomil. Sš. P. 436. — **co:** veliký kus chleba z. Us. Zakrojí-li kdo chléb a nedokrojí, říká se o něm, že bude dlouho umírati. U Kr. Hrad. a Bydž. Kšť. — **kam: do** chleba. Ros. Zlý pohan do něho zakrojil a dítátko k němu promluvi; Jak z-jil do chleba, to krev z něho běžela Sš. P. I, 91. (Tč.). — **jak:** na syna (žertem = ukrojiti si krajíček chleba), na dceru (ukrojiti si skyvu chleba). Zakrojte na syna! U Kr. Hradce. — **se.** Kola se zakrojila (do bláta = zaryla se). Č.
Zakrokati, zu krächzen anfangen, ein wenig krächzen. Krkavci smutně z-li **a se** loučili s ní. Kld. I. 255. Vz Zakrákati.
Zakropení, n., das Besprengen. Z. mraku Dch.
Zakropený; *-en, a, o* = *pokropený*, besprengt. Z. květiny.
Zakropiti, il, en, ení; *zakropovati*, bespritzen, ein-, besprengen. — **abs.** Deštíček nejlépe zakropuje. Ros. — **co (čím): vodou**, V., hrob svěcenou vodou, besprengen. Tč. Mnoho nepršelo, to jen trochu cestu z-lo. Us. Tč.
Zakropovati, vz Zakropiti.
Zakrosmati = *zaujati, naplniti*, einnebmen. — **co.** Zakrosmal místo. U Žamb. Dbv. To z-má tuze mnoho (zaujme mnoho místa). V Kunv. Msk. — **jak.** Jsem na čisto z-mán (plný), už nemohu jísti). Us. **Ib. Mak.** — Vz Zakrcmati.

Zakrosnalosť, i, f. = *chraptivosť*, die Heiserkeit. Us.

Zakrosnalý = *chraplavý*, heiser. Us.

Zakrouhlený = *okrouhlý*, rund, abgerundet, rundlich.

Zakrouhliti, il, en, ení, etwas runden. — **co čím:** hoblikem, abrunden. Nz.

Zakrouhlý, *lépe*: okrouhlý, abgerundet. Jg

Zakřoupati, vz Zakřoupnouti.

Zakřoupnouti, pnul a pl, ut, utí; *zakřoupati*, anfangen zu knorpeln. — **si co:** jablko. D. exc.

Zakroutiti, kruť, kroutě (íc), il, cen, ení; *zakrucovati* = *zatočiti*, um-, ein-, verdrehen, ver-, einschrauben. — **co:** koho (zahamovati). Slez. Šd. Vták zakrútil koleso (udělal ve vzduchu kolo). Dbš. Sl. pov. III. 7. Bystrý zakrúti zrak a najdál' svetlama patri. Hol. 133. — **co, se komu:** hlavu, krk, Ros., D., vlasy. Us. Ale ona povie, že sa boji nachýliť, že by sa jej hlava zakrútila (zatočila). Dbš. Sl. pov. I. 208. Ale Vila nádejn nedá l'ubosti, ktorej raz sudba bl'adá ukrutne hrdlo zakrúti. Sldk. 318. Já těm pánům zakroutím kohoutky. Němc. Nestojí za to, aby mu chřtán zakroutil. Us. Hnšk. Však ti proto krk nezakroutím. — **(co) čím.** Z hlavou. Šmí. Zadiva sa, zakrúti hlavou, keď vidí, že je celá merica maku z prosa povyberaná. Dbš. Sl. pov. I. 443. Z něco rukou, želízkem. Us. — **co kam:** vlasy do papíru. Us. Odlomila si v tej hore jednu halúzku a zakrútila si ju pekne do šatôčky. Dbš. Sl. pov. III. 92. Drž hubu, sice ti ji do tejle z-tím. Us. Hlavu si ještě lepšie do peřin zakrúti. Lipa II. 325. Solí a chleba zakrúcajú do plienok (svazují do uzlíčku v šátku). Dbš. Obyč. 6. — **kde.** Vozem na cestě z. (zarejdovati). Na Ostrav. Tč. Až se mně z toho u žaludku zakroutilo. Mor. Šd. Zletel hore v šire kraje neba a nad svetom kolesa zakrútil; Raz zakrúti sa nad ním havran, zlietne dolu, nebytí mešec a poď, odkial' priletel. Lipa I. 132., Dbš. Sl. pov IV. 40. Letí orel nad šuhaja v kraje neba velikého, zakrúti sa nad očkami šuhajíka ztrápeného. Phld. III. 473. — **se kam.** Nemá nádeje sokol lapený, že sa zakrúti nad skalné steny a zatočí si kolesa. Čjk. 53.

Zakroutnouti = *zakroutiti*. Ona sa zakrútne dvaraz okolo. Dbš. Obyč. 32.

Zakroužení, n., vz Zakroužiti. Z. zrcadla dutého. Mj.

Zakroužený; *-en, a*, o, geringelt, geschweift. Z. lustr, Šp., povrch kapaliny Mj. 20. Z. tyč, čočka. Mj. — **jak:** do koule. Mj.

Zakroužiti, il, žen, ení = *zaokrouhliti, v kolo zatočiti*, abrunden, schweifen. — **co čím:** drát kleštěmi. — **se kde.** V nádobách, jichž stěny kapalinou se nesmáčejí, zakrouží se proto kapalina kolem stěn. Mj. 12. — **kde jak.** Roj motýlů z-žil se vírem v sluji. Vrch. Ráz by srdce z-lo nad životem v pěkná kola. Hdk. Č. 60. — **Z.** = *počíti řezati*, zu schneiden anfangen. — **co kde:** zelí na nožích. Us. Tč.

Zákrov, u, m. = *zakrytí, příkrov*, involucrum, periclinium, die Hülle, Korbhülle. Vz Čl. Kv. XXX., Slb. XLVIII., Schd. II. 207. Poupata v zákrovu listí. Jg. Z. v botan. = soujem lupenů, které objímají na způsob kalichu celé květenství rostlin složnokvětých čili tak zvaný složený květ. Vz S. N., Rst. 57., 91., 93., 98., 521., Kk. 39., 161. Vz Toni.

Zákřov, u, m. = *místo za křovím*. Šd. — **Z.**, a, m., něm. Zakřow, ves u Holomouce. PL.

Zákrovatý, involucratus, hülletragend = *zákrov mající*, naopak *bezzákrový*. Rst. 521.

Zákrovec, vce, m., involucellum. Některé nažky, každá pro sebe, mají svůj zákrov, jako to u mnohých chrastavcovitých se naskytuje. Z. jest rozlicen. Rst. 54.

Zákroveček, vz Zákrovek.

Zákrovek, vku, *zákroveček*, čku, m., der äussere Kelch. Slb. XLVIII. Vz Zákrov.

Zakrovení, n., die Bedachung. Šm.

Zákroví, n. = *místo za krovem*. Dch.

Zakrovín, a, m., lachnaea, rostl. lýkovcovitá. Rostl. III. a. 120.

Zakřovití, *zakřovovati se*, staudenartig wachsen. Obilí se z-vílo. Mor. Šd.

Zákrovní = *k zákrovu náležející*, involucralis, der Hülle gehörig. Rst. 512.

Zakrpatělosť, i, f. = *zakrnělosť*. Z. na těle i na duši. Lipa I. 340.

Zakrpatělý = *zakrnělý*. Na Slov. A takto by se pomály v z-lých dosial' poddaných vzbudzoval l'udskejší a šl'achetnejší duch. Phld. III. 2. 158. Meze z-ho živoreňja slovenskjého. Ib. I. 1. 7.

Zakrpatěti, ěl, ěu, ění = *zakrněti*. Na Slov. — **abs.** Nemá-li rostlina světla, zakrpatí. Phld. III. 3. 258. Či slovenský národ má býť len planý kmen, nútený len k tomu, aby lebo zakrpatiel alebo cudzým štepom ušlechtený presadiť sa dal do zahrady súseda? Let. Mtc. S. VIII. 2. 82.

Zákrpek, pku, m. = *zákrsek, úd nedokonale vyvinutý a přeměněný*. Čl. Kv. XXX.

Zakrpelec, lce, m. = *pidimužík, krpec*, skrčenec (člověk malé postavy). Na Slov. Zátur.

Zakrpělý = *zakrnělý*. Na Slov. a Mor. Plk., Slb. XLVIII. Tak žili tí l'udiei, malí, zakrpelí v porobe sa rodili a v porobe mreli. Btt. Sp. 142.

Zakrpenec, nce, m. = *zakrpělý*. Koll.

Zakrpený = *zakrslý*, verbuttet. Na Slov. nadávka. Čoriak z-ný. Mtc. S. I. 117., Dbš. Obyč. 45.

Zakrpěti, ěl, ění = *zakrněti*. Na Slov. Plk.

Zakrpiti, il, en, ení = *zakrnělým učiniti*. — **co.** Staroslovenčina, jakožto řeč u srbských Ilyrov svätá, cirkevnia, ilyrčinu nezakrpila, ale práve ješte lepšie voslaviantvila Zátur. Vetín 33.

Zákrs, u, m. = *zákrsek*. Us. Hrp.

Zakrsák, a, m., osob. jm. Šd.

Zakrsalosť, i, f. = *zakrnělosť*. To alespoň nesvědčí o nějaké snad vysílenosti, z-sti a zmalátnělosti národu. Pal. Děj. V. 2. 4. — Nz. lk., Dk. P. 84.

Zakrsalý = *zakrnělý, zamrklý, nevzrostlý*, kleinwüchsig, verbuttet. Z. strom, dobytek, Us., Kká. Td. 98., scholastik. Mus. 1880. 476. Nebude z-lá (infoecunda) ani jalová země tvá. BO.

Zakrsání, n., vz Zakrsati. Osv. I. 521.

Zakrsati, *zakrsávati, zakrsnouti*, snul a sl, uti = *zakrněti, v zrůstu se opozditi*, verbutten, nicht wachsen, verkrüppeln. — abs. Zakrslo obilí, Br., zakrsl strom, Rostl., chlapec (nevzrostl). Ros Duch jak osob tak i národů zakrsává, zaklet jsa do těsného a jednotvárného kalu všednosti. Pal. Děj. IV. 1. 374. — **čím**: zimon. Us. Zakrsává a hyne tělem i duchem. Ht. Brs. 12. (Šd.). — **kde**. V vás sú zakrsaly kosti pro psotu nemohúc rósti. Žk. 185. Zakrsávali v zárodcích. Vlč.

Zakrsávati, vz Zakrsati.

Zákrsek, ska, *zákrslek*, slka, *zakrslík*, a, m = *človék, živočich zakrslý*, der Zwerg (*trpaslík*). Vz Bucifk. Nz. lk., D., Plk., Bl., Kom. — **Z.**, u, m. = *ovocný strom velmi nízkého zrůstu*, der Zwergbaum, Zwergel. Dch., Dlj. Vz S. N. — **Z.** = *druh hrachu*, eine Art Erbsen. Dlj. 26.

Zákrskový, Zwerg-. Z. stromek, Dch., chvoj, Osv VI. 219., rostliny, Dlj. 7., lochan (trpaslíkový), das Zwergbecken, vývoj, die Zwergbildung. Nz.

Zákrslek, vz Zákrsek.

Zakrslík, vz Zákrsek.

Zakrslý = *zakrsalý*. Z. strom. Ty krsku zakrsalý (nadávají si kluci)! Us. na Mor.

Zakrsnouti, vz Zakrsati.

Zakrtvání, n = *schovávání, ukrývání*, das Verbergen, Verstecken. Na Slov. Bern.

Zakrtvaný = *schovaný, ukrytý*, verborgen, versteckt. Na Slov. Bern.

Zakrtvati, *zakrtvovati* = *schovati, ukryti, utajiti*, verbergen, verstecken, verheimlichen. Na Slov. Bern.

Zakrúcaní, n. = *zakroucení*. Na Slov.

Zakrúcaný; -*án, a, o* = *zakroucený*. — **Z.**, cutem. = *zatracený*, verflixt. To je z. člověk, chlapec, děvče, robota. Na Ostrav. Tč.

Zakrúcať = *zakrouceti*.

Zakrucávati = *zakrucovati*. Slov. Bern.

Zakrucovati, vz Zakroutiti.

Zákruh, u, m., der Umkreis. V z-hu palem. Pl.

Zakrúhliti = *zakrouhliti*, abrunden. — **co čím**: kraje desky pilníkem. Na Ostrav. Tč.

Zakrušiti, il, en, ení = *zadrobiti*, verbröckeln. L.

Zakrušliti, il, en, ení = *zahnouti*? Aesop.

1. **Zákrut, a**, m., isacardinm, mlž. Krok II. 128.

2. **Zákrut**, u, m., **zákruta, zákrutka**, y, f. = *zakroucení, zakřivení*, die Biegung, Krümmung, der Umbug. Mor., slov. a pol. L., Šd., Vck., Tč. Z. provazu. Tč. Z. střeva, volvulus. Nz. lk. **Z.** = kout louky, který činí potok kroutě se. Koll. Vz Zajkrut. — **Z** = *závit, zátitek*, das Gewinde. Čsk. — **Z.** = *uzel, zádrha*, der Knoten. Čsk. — **Z.** = *vír*, der Wirbel. Hdž. Čít. XIV. Kde sa voda v toku krúti, to je z. Hdž. 157. Z. ve vodě. Na Ostrav. Tč. Vrhli se do zákruty zbytkov a zženštilosti. Let. Mtc. sl. IX. 2. 87. — **Z.** = *místo, kde cesta jiným směrem se točí*, die Krümmung, der Ausbug, die Serpentine, der Umweg. Na Mor. a Slov. Brt., Ft., Vck.

Zákruta, y, f., vz Zákrut.

Zákrutek, tku, m. = *zákrut*. Z. nití. Všetke cesty, chodníky a zákrutky dokonale pozná. Lipa 341. — **Z.** = *závitek*, die Windung, das Gewinde. Šd.

Zakrúteni, n. = *zakroucení*. Na Slov.

Zakrutěnka, y, f. = *švihlík*, spiranthes, die Drehähre. Slb. 223.

Zakrúteny = *zakroucený*. Na Slov.

Zakrutlcha, y, f., vallisneria, die Vallisnerie. Z. hornozubá, v. Linnei, nejcelejší, v. Jsquini, zubatá, v. Miobellii. Vz Rstp. 1475.

Zákrutina, y, f. = *zákrut*, die Krümmung. Z. řeky, silnice. Na Mor. Sd., Šd. — **Z.** = *vír*, der Wirbel. Sd. Vz Zátočina.

1. **Zakrútiti**, vz Zakroutiti.

2. **Zakrútiti se** n. si, il, cen, ení = *zarmoutiti se, zatruchleti*, traurig werden. — **kde proč**. V srdci sobě pro své hříchy zakroutivši. Živ. Jež. 14. stol. - **se čím**: duchem svým. Smrť Jer. ms.

Zákrutka, y, f. = *zákrut*. Cf. Zákrutek. — **Z.** = *kudrlinka, kučera*, die Locke. Kaštanově vlásky v přirodzených z-tkách venčaly tú utešenú hlávku. Phld. III. 391. — **Z.** = *semenní lehátko*, trica, geroma. Rostl. I. 83. a.

Zákrutnice, e, f. = *záritnice*, die Spirale, v měřictví. Phld. II. 4. 121.

Zákrutný = *zakroucený*, umgebogen, spiralförmig. Z. koš Techn I. 113. Korba vozíku zlatými, jakož i stříbrnými řeménci napjatá, pak dvojitá z-tná obruba nad ní. Cimrh. Myth. 69.

Zakružovací pila. Vz Pila. Pdl.

Zakružovati, vz Zakroužiti.

Zakrvácať = *zakrváceti*. Na Slov. Bern.

Zakrvácení, n., die Verblutung. Zemřel z-ním. Šmb. S. II 161., Nz. lk.

Zakrvácený; *cen, a, o*, blutig gefärbt, mit Blut befleckt, blutig, voll Blut. Z. šátek. Us. Přišel domů celý z-ný. Us. Šd.

Zakrváceti, el, ení, anfangen zu bluten. — **se koho čím**: krví = krví zamazati, mit Blut beflecken, blutig machen. — **se**, také = *přílišným krvácením zemříti*, verbluten. Nežli ho našli, zakrvácel se. Us Kšť. — **se kudy**. Můj pán ústy zakrvácel. Kká. Td. 57.

Zakrvavělý = *krví zalitý*, mit Blut unterlaufen, blutig. Z. oči. Jg., Kká. K sl. j. 200.

Zakrvavení, n., die Blutigmachung, Besprengung mit Blut; das Bluten. Bern.

Zakrvavený; -*en, a, o*, blutig gemacht, mit Blut besprengt, befleckt; blutig, voll Blut. Tu přide sluha, vidí z-né šaty. Dbš. Sl. pov. I. 497. Z. prsty. Tč.

Zakrvavěti, ěl, ění, blutig werden. — **Z.** = *krváceti*, bluten, von Blute fliessen. Bern.

Zakrvaviti, il, en, ení = *zkrvaviti*, blutig machen, mit Blut beflecken, bebluten. — **co**. Z-vil chodník. Us. Šd. Jeho syn z-vil otcovské srdce a matku přivedl do hrobu. Bes. ml. Čos', Janičko, čos' urobil, keď sis' ruce zakrvavil? Sl. spv. III. 113. Pověz mi, kdy krvavý Vehemot viece zakrvací lid než v svátek? Hus I. 124. — **co komu**: sobě ruce. Us Tč. — **se**, sich blutig ma-

chen. Us. — **se čím**: vraždou, sich mit einem Mord beflecken. Bern. — **se nač** = *rozlititi se*. Milič. Pominuvši již koukol na pšenici hospodářovu se zakrvavila, aby ji vytrhala. Chč. 443.

Zákryt, u, m. = *zakrytí*, die Ver-, Be-, Zudeckung, die Deckug, die Blendung, das Versteck. Dch. Našel dobrý z. (Versteck). Us. Tč. Z. střílen, die Blendung der Schiessscharten. Čsk. Temný z. Č.

Zakrytě = *tajemně*, verdeckt, heimlich. V. Z tě k nim mluvili zaslepujíce jim oči prvními listy královskými. Pal. Děj. V. 2. 495.

Zakryti, kryji (v obec. mluvě zakreji), kryj (v obec. ml. zakrej), yl, yt, ytí; *zakrývati* = *krytím zasloniti*, be-, verdecken, hüllen, bemänteln; **se**, sich bedecken. — **co**: okno, Us., tvář, D., oči, Kom., tajné věci. V. Zakryj zbraň! Verdeckt (das Gewehr)! Čsk. Své pohnutí z. Šbr. To tajemství něco zakrývá. Osv. I. 119. Vaše šperky zhnijú v zemi, keď vás hrob zakryje nemý. Čjk. 89. A vieš dobre, že jedna malička dlaň postačí zakryť celé slnce. Zbr. Lžd 122. Co mě majó zakryť, oni mě roznesó; A tak krásna byla, celý svět z-la. Sš. P. 331., 789. Už budem zakrývať (stůl) = prostírati. Lipa I. 371. Moudrý své zboží raději zakrývá nežli jím se vychlubuje. Kom. — **co, koho, se, si čím**. Z. oči rukou, Sych., V.; něco oblakem, stínem. V. Brada mužská vousy se zakrývá. Kom. Z. tvář závojem. Us. Pdl. Rukou ústa zakrývati (zívajíc). Us. Starodávný galán (dědek) jak stará bořina, keď sa ňú zakryje, že je pod ňú zima. Brt. P. 63. Tvář rukama si zakryl. Kká. Td. 55. Sprostým pláščem sa zakrývá někdy ctnosť veliká. Na Slov. Tč. Tůli tvár do můna milnuků i hubičkou ju zakrýva. Ppk. I. 60. Že bysl ta okénečka zakryl svojí dlaní. Hdk. C. 33. Z-la si oči dlaňama, aby už ani nevidela okolo seba. Dhš. Sl. pov. III. 81. Moja cesta vedie cez nesnádze ku sláve, odpovedela cnosť usmievavě; Rozkoš sie zakryla si oči dlaňou a prchla, len sa skúrilo za ňou. Zbr. Báj. 68. Šlo mi, jako kto chce zakryť oheň polenami. Čím jich viacej kopí, tím silnější vyblkuje plameň. Zbr. Lžd. 102. Kazatelé živí a pochlební jsú ocas, jímž hřiech ďábel zakrývá. Hus I. 368. Svá šeredstvie slavnými řády z. Chč. 623. — **co, se kde**. Z. se pod střechou, Sych., v obilí. Us. Zakryla si oči před strašným divadlem. Šml. I. 100. Před jeho velebností tvář svou zakrývají andělé. Mř. 110. Z. se před deštěm. Krab. — **se**. Koho hanba, zakryj se. Ros. — **co jak**. Tajně něco z. D. Aby ta stará škoda obecného dobrého tím způsobem zakrývána nebyla. List hrad. z r. 1581. Tč. — **co kam**. Obstúpili ho s kyjami a už mu počali prisluhovať, čo bolo umluvené. Judáš len hlavu s uši zakryl do plášťa. Zbr. Báj. 15.

Zakrytí, n., die Ver-, Be-, Zudeckung, Einhüllung, Decke, Okkultation, Verheimlichung. V. Bez z. (bez obalu), unverhalten. J. tr. K z. hanby. Štelc. Z. rány. Saf. Z. nějakého tělesa, vz více v S. N.

Zakrytosť, i, f. = *zakrytí*, die Bedecktheit, Verdecktheit. Ros.

Zakrytý; *-yt, a, o*, verhüllt, bedeckt, verdeckt. Z koroptve (přikrajníkem potažené), gedeckte Rephühner. Šp. Z. slova (tajný smysl mající). Arch. IV. 323., J. tr. Z. chodba, gedeckter Weg. Čsk. Dostal sa do izby, a tam našol z. stôl, ale jen pre jednoho. Dbš. Sl. pov. I. 258 — **čím**: larvou. V. — Vz Zakryti.

Zakrývací, *zakryvací*, Deck-. Z. keř, der Deckstrauch. Sl. les.

Zakrývadlo, *zakryvadlo*, a, n., **zákryvka**, y, f., die Decke. Ros. Paucíř jest zakryvadlo netoliko srdce, ale také i jiných oudův těla. Štl. *V botan.* = částky zárodku pošvovité, jadérko jeho obkličující. Z. jednoduchá a dvojnásobná. Na obou prostý kraj slove ústí; z. vnější má *vněústí*, ale vnitřní *nitroústí*. Rst. 521., 132.

Zakrývání, n., vz Zakryti. Z. nahoty. Us. Pdl.

Zakrývaný; *-án, a, o*, wiederholt zugedeckt, verdeckt. Vz Zakrytý.

Zakrývati, vz Zakryti.

Zákryvka, *zakrývka* (Nz.), y, f., vz Zakrývadlo. Z. zárodková, die Eihaut, integumentum nuclei. Nz

Zakrzati = *zavrzati*, *zavrznouti*, anfangen zu knarren, ein wenig knarren. Dveře zakrzaly. Vz Krzati. Slez. Šd.

Zakša, die Váňa, osob. jm. Arch. III. 480.

Zakšín, a, m., Sakschen, ves v Boles. u Dubé. Arch. III. 473., Blk. Kfsk. 18., 781.

Zakšína, y, f. Václav z Dubé a ze Z-ny; Václav Berka ze Z-ny. Arch. III. 377., 374. (Šd.).

Zakšov, a, m., Sachsengrün, ves v Doupovsku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 599.

Zakucelka, y, f., isnardia, die Isnardie, rostl. Z. střídavolistá, i. alternifolia. Vz Rstp. 547., Slb. 560.

Zakucelý = *špatný*. Z. kráva, schlecht. Us. Dch.

Zakucený, vz Zakutiti.

Zakuckati se, ins Kotzen, Husten ausbrechen, sich verpusten. Jg., Dch., Vck., Tč. — **se čím**: smíchem, kašlem, kotzen. Us. — **kdy**: při jídle. Us.

Zakucovati, vz Zakutiti.

Zakud = *pokud*, so lange als. Mor. Vck. Z. jsem byl malý, nestyděl jsem se vás. Kld. I. 162.

Zakudliti, il, en, ení, *zakudlovati* = *za kudly vzíti a tahati*, *krákati*, zausen. — **koho proč**. Us. Tč. — Z. = *zmásti*, verwirren. L.

Zakudrnatělý, kraus. Z. vlasy, vlna. Mj. 149.

Zakuji, vz Zakouti.

Zakukání, n., vz Zakukati

Zakúkání, n. = *zakoukání*.

Zakukati, *zakukovati*, *zakuknouti*, knul a kl, uti, anfangen zu guckgucken, ein wenig guckgucken. — **abs**. Žežulka zakukala. Ros. Kukačka zakukala. Us. Šd. Kovalinky: tynky, tynky, koval kuje malé synky a kovalka zakukuje, že se mu to nešikuje. Slez. Šd. — **kde**. Zakukala kukulenka v čirém poli v háji, kerá žena muža bije, každá bude v ráji. Sš. P. 668. Zakukala kukulenka

na huku v lesi. Nár ps. Z-la žežulička na rozcestí v háji. Er. P. 356. Na důhei zezhulice zakukšše. Rkk. 64. — **odkud.** Zakukala zezulenka z jalovca, nedávajte mně, maměnko, chtěť vdovca. Sš. P. 198. — **kdy.** Ja co plačeš a naříkáš, dyť ty budeš má, až zezulka **na** vánoce třikrát zakuká. Sš. P. 403. Neplač, má milá, šak ty budeš má, až kukačka na vánoce třikrát zakuká. Sl. spv. IV. 155. Dobry pan Bůh, dobre dava, i to može dac, že i kukuk na kračůna (vánoce) može zakukac. Sl. ps. 194. Nemužeš byc ma, až kec kukuk na kračůna v lesě zakuka. Sl. ps. 194. (Šd.).

Zakúkati = *zakoukati.*

Zakuklati = *zaobaliti.* Na Slov. Ssk.

Zakuklenec, nce, m. = *zakuklený člověk,* der Verhüllte, Verkappte. Johant.

Zakuklení, n., die Verkappung, Vermummung, die Maske. Dch., Kká. Td. 180. Pod tím z-ním něco vězí. Sych.

Zakuklenka, y, f., cryptandria, rostl vřesovitá. Rostl. I. 252. a.

Zakuklený; *-en, a, o,* verkappt, vermummt, maskirt. Dch., Br. Z. nepřítel. Dch. Z. spisovatel. D.

Zakukliti, il, en, ení; *zakuklovati* = *kuklou* atd. *zakrýti,* verkappen, vermummen, maskiren, bemänteln. — **co, koho:** tvář, obličej, V., hlavu, se. D. Z. nesprávnosti, bemänteln. Dch. — **se čím:** pláštěm. — **koho, se kam: do** pláště, Us., **v** plášť. Osv. VI. 461. — **kde. U** nás, **v** mém bytě se z-li. Us.

Zakuklovati, vz Zakukliti.

Zakúknouti, vz Zakouknouti.

Zakula, y, f., kerria, die Kerrie. Z. japanská, k. japonica. Vz Rstp. 482.

Zakulacení, n., die Zu-, Abrundung.

Zakulacenosť, i, f = *okrouhlosť,* die Rundung. Nz.

Zakulacený; *-en, a, o,* rund gemacht. Z. stůl a p. Z. počet, die runde Zahl, šp. m.: rovný. Brs. 2. v. 268. Z. tvar tělesa. Us. — **jak:** do polokruhu. Us. Pdl.

Zakulacovati, vz Zakulatiti.

Zakulatec, tce, m., venericardio, mlž. Krok II. 128.

Zakulatělý = *zakulacený,* gerundet, rundlich, sphäroidisch. D., Rostl. Z. buňky, Kk. 2. vyd. 5., sloh, sphäroidische Gesteinstruktur. Dch.

Zakulatěti, ěji, ěl, ění, rundlich werden, sich runden. Jg.

Zakulati (se), hinrollen = *zakouleti se.* Na Ostrav. — **kam.** Jabko zakulalo až **pod** hrušku. Tč.

Zakulatiti, il, cen, ení; *zakulacovati,* abrunden. — **co čím:** nožem, hoblíkem, pilníkem.

Zakulení, vz Zakuliti.

Zakulený, vz Zakuliti.

Zakulhati, *zakulhávati,* ein wenig hinken, hinkend gehen o. kommen, hinhinken. Ros. — **kam: do** dvora, **k** sousedu. — **jak. Na** jednu nohu zakulhávati. Tč.

Zakulichati, zu krächzen anfangen. — **kde.** Kulich **nad** naší chalupů z-chal, kdosi umře. Us. Tč.

Zákulisí, n. = *místo za kulisami.* Nitra VI. 65.

Zakuliti, il, en, ení; *zakouleti,* el, en, ení, *zakúlati* (mor.), bis wohin kollern, kugeln, wegrollen. — **co kam (do čeho).** Br. Krajcar až **pod** ložo se zakulil. Slez. Šd. — **se komu.** Peníz do štěrbiny se mi zakulil. Us. — **odkud kam.** Jablko se z-lo s vrchu až do doliny. Us. Tč. — **čím na koho.** Tak vám na ňu zakulala očima. Slez. Šd. — **si nač.** Zakúlejme se (si) na kuželky, schieben wir Kegeln. Na Ostrav. Tč. — **se.** Kulka se kdesi zakúlala. Na Ostrav. Tč.

Zakuňkati = *počíti kuňkati* (jako žába), zu quacken anfangen; *něco nesrozumitelné říci,* unverständlich reden. — **kde.** Žáby v bažině zakuňkali. Us. Tč. — **co.** Zakuňkal něco, nebylo mu rozuměti. Us. Kšť.

Zákup, u, m. = *zakoupení* (der Ankauf) *i to, co se zakupuje,* das angekaufte Objekt. Nový z. D. Dáti v z. Bart. — **Z.** = *peníze najmutému napřed dané,* die Vorausbezahlung, das Handgeld. L. — **Z.** = *zakoupení statku dědičného,* emphytensis, der Erbkauf. Vz Gl. 370, J. tr., Arch. IV. 261., Ros. — **Z.** = *právo městské, sousedství,* das Bürgerrecht. Brikc., Star. let. — **Z** = *list zákupní,* der Erbzinsbrief. Sych. — **Z.** = *předplacení,* das Abonnement. Šp. — **Z.,** a, m., osob. jm.

Zakúpenec, nce, m. = *zakoupený.* BO.

Zákupice, vz Zakupská.

Zakupitel, e, m. = *zákupník.* Šm.

Zakúpiť = *zakoupiti.* Na Slov.

Zákupka, y, f., die gedungene, im voraus bezahlte Arbeit. Vinohradská z.; Z-ku odpracovati. Gl. 379.

Zákupné, ého, n., der Erbzins, der Erbpachtschilling. Gl. 379.

Zákupní, ný = *k zákupu náležitý,* Ankaufs-, erbzinslich, emphyteutisch. Z. smlouva. J. tr. Z. cena. Dch., Ddk. — **Z.** = *dědičně koupený.* Z. právo, Ros., rychtář, der Erbrichter, Zlob., kniha (činžovní), das Zinsbuch, D.; list, der Erbpachtbrief, D.; pole, der Zinsacker. Gl. Vsi ty vysadil pilný vysazovatel Držislav právem z-ním. Mus. 1880. 465. Z. fojtství. NB. Tč. 289. Z. právo sluje německým, protože původně propůjčováno bylo Němcům, kteří do Čech se stěhovali. Dle něho nebyli nájemníky, nýbrž pravými majiteli roli, jež i prodávati mohli dle uznání svého a zproštěni povinnosti k úřadům župním. Pal. Děj. II. 1. 382.—383. Z. právo jest emphyteuticum v Čechách. Ib. II. 1. 18. (Šd.). Každý z-ný fojt povinen bude každoročně vrchnosti dva jeřábky (tetrao bonasia) dávati a dvě bečky vína přivážeti; však na každou fůru má se jim ze sýpek panských 1 měřice ovsa dávati. 1700. Děj. vset. 302. Vek. Že mi muoj z. rychtář utekl na jeho zboží a toho mi vrátiti nechce. Půh. II. 429.

2. **Zákupní,** ího, n. = *zákupné.*

Zákupnice, e, f. = *která má zákupní statek,* die Erbpächterin. — **Z.** = *která něco zakoupila,* die Ankäuferin. Z. zboží. D.

Zákupník, a, m. = *kdo co zakoupil,* zvl. *držitel zákupního statku,* der Aufkäufer, Emphytent, Erbpächter. D., J. tr., Jg. — **Z.,** der Mietharbeiter. Cf. Zákupka. Gl. 379.

Zákupný, vz Zákupni. — **Z.** = *prodajný, na prodej,* feil. Šp., Sl. les. Z. (porušitelný, bestechlich) úředník. J. tr. My již odvykli sme atrpěti nešlechetnosť takových z-ných lhářův. Pal. Děj. IV. 2. 425.
Zakupování, n., das Ankaufen, der Ankauf. Aniž jim tu z. domův dovoleno buď. Pal. Děj. V. 1. 126.
Zakupovati, vz Zakoupiti.
Zákupská ze Zákupic. Žer. Zps. II. 51
Zákupský, vz Zákop (Zákopy).
Zákupy, vz Zákop. Vaněk na Z-pech. Pal. Děj. II. 1. 367.
Zakuřovati, vz Zakouřiti.
Zákus, u, m., das Sehmeeken, Kosten, Versuchen. Po zákusu dobrého = když jsi dobrého zakusil. U Solnice. — **Z.,** der Bissen, Im-, Nach-, Zubiss. Šm. Z. = pokrm, který se dává psům za odměnu, když uloví zvěř nebo **když** ji na ránu doženou. Šp. — **Z.,** der Versuch, die Probe. Šm.
Zakúsati = *zakousati.* Na Ostrav. Tč.
Zákusek, sku, m., der Nachbiss, Imbiss. O z. římských a řec. vz Vlšk. 194., 195, Sdl. III. 57., 150. Družba u koš mrváň se z-ky klade. Pokr. Z hor 153.
Zakusil, a, m. Nedluž se u Zaknsila, oplatiš zase u Musila. Lom.
Zakusiti (zastr. zakousiti), il, šen, ení; *zakoušeti,* el, en, ení; *zakušovati, zakusovati* = *zajisti,* sníst, an-, aufessen, verzehren, geniessen; *okusiti,* ein wenig kosten, verkosten, schmecken. Jg. Vz Zakousati. — **čeho:** sladkosti, Kom, bidy, Vrat., škod. Apol. — V., Ilar., Pik., Ráj. Dej mu pravdy z., lass ihm die Wahrheit schmecken. Dch. Z. smutných osudů. Osv. I. 271. I matka Marie tej žalosti z-la. Brt. P. 172. Chtěli vojenského štěstí z. Šf. Brzy z-sil toho Sigmund, že přílišná přísnosť nezastrašuje mysli statečných, ale zapuzuje. Pal. Děj III. 3. 257. Kdo Boha se nebojí, moci boží tudíž zakusí. Sš. L. 23. Ten pak syn poturčený zakusiv svobod a rozkoší tureckých vždy dále po stupních kráčel. Vrat. 51. Že pak z-si taký člověk kakés chuti uevýmluvné Št. Kn. š. 36. Čím viece té radosti zakušují, tím viece před očima svýma za hříešníky se mají; Aj, když člověk těch věci zakusí veliků žádostí, tehdy něco své naděje pojisti. Hus III. 65., 159. (Tč.). — **co (v čem).** Dá-li více Bůh, jeho dobrotu v tom zakonšeti budu. Kom. Nedostatek na něčem z. Zlob. Co Svatopluk zakusil, zakusíť sám rovne ty můžeš Hol. 8. Dal své milosti zakusiti nějakou část pohanům. Cap. — *Pozn.* Část, jež se zakusuje, vytýká se akkusativem. — **čím:** pokutou zakoušeti. Berg. — **co, čeho kde.** Bychom ovoce tvého vykonpení stále v sobě zakoušeli. Mž. 80. Mnoho ve světě z., Us. Šd., **na světě.** Tč. Aby lidé toho na sobě z-sili; Nad to působení Páně s nebe na sobě a na celé církvi zakoušeli. Sš. II. 39., Sk. 63. Hrozného horka sme z-sili **pod** linou (pod rovnikem). Ler. — **čeho odkud.** Od pánů útisků zakoušeti. Pdl. exe. **Za** takovou příležitosti ubozí horáci zvláště od českých vojsk z-sili všelijakých příkoří; Trýznění, jehož prý z-sil od Svatopluka. Ddk II. 384., 390. (Tč.). Navštívovatelia tohoto úzdravného miesta dosavaď mnoho radosti z neoceniteluej prirodzenej sily jeho liečivých vod z-sili. Z Piščan na Slov. Tč. — **kdy.** Po smrti všecko zlé žo zakusiš. Er. P. 199. Tolik omrzelosti, jako nyni, nezakusil sem v celém svém živobytí nikdy. Pal. Děj. III. 3. 226. — **čeho proč.** Ovšem že všichni křesťané svizelů **pro** víru zakusili. Sš. Sk. 167. **Za** něž (skutky) mu bylo z. pokárání církevního. Ddk. IV. 19. — **jak.** Toho potom Čechové hořce z. museli. Dač. 1. 75.
Zakúsiti = *zakousiti.* — **kam.** Zakúsil do zeme (= umřel). Mt. S. I. 112.
Zákuska, y, f. = *zákusek.* Častujú chlebem, ovocím ,na zákusku.' Dbš. Obyč. 40. — **Z.** = *druhá snídaně,* das Gabelfrühstück. Šd.
Zakusovati, vz Zakusiti, Zakousati.
Zakušeni, n. = *zkušení.* BR. II. 61 i. a.
Zakušovati, vz Zakusiti.
Zakutáielý peniz, fortgerollites Geldstück. Kos. Ol. I. 308.
Zakutáieti, vz Zakutaliti.
Zakutaliti, il, en, ení; *zakutáleti,* eji, ej, el, en, ení; *zakutalovati,* verrollen, rollend o. wälzend verbergen, wohin thun. — **co.** Ros. — **čím:** sudem (drobet pokutaliti). — **s něčím** (zatočiti), *lépe:* **čím.** Ros. — **se.** Člověk neví, **kam** se zakutálí. U Bydž. Kšť. — **se kam.** Konle se někam **pod** lavice, **do** strouhy a p. zakutálela. Us.
Zakutalovati, vz Zakutaliti.
Zakutání, n., vz Zakutati.
Zakutati, *zakutávati* = *zakopati,* vergraben, verscharren, verbergen. Mor. Mtl. — **co, se kam:** oheň **do** popela, něco do hliny z., do země, Tč., Kid., do sena Šd., Vek. Z. hnůj do pole. Tč. — **se kde.** Nebiah, kdož se v rumech zakutá. Sš. Snt. III. — **co čím:** okna mřížemi (zamřižiti). Na Slov. Oheň hlinou z. (udusiti). Bern. — Vz Zakutiti.
Zákutí, n. = *zakoutí.* Půtavé z. našich hôr. Phld. III. 1. 8. Vz Zákoutí. — **Z.,** jm. lesa ve Hlubotci u Bílovce ve Slez. Šd.
Zákutí, vz Zakouti.
Zakutilosť, i, f. = *tvrdohlavosť.* Šmi.
Zakutilý = *tvrdohlavý, zarputilý.* Je z-lým pohanem. Ehr., Knrz.
Zakutiti, il, cen, ení; *zakucovati* = *kucením zandati, zadělati, zahrabati,* verscharren; *špatně udělati,* schlecht machen, verpfuschen. — **co kde:** v zemi, v prachu. Us. Jiskra v popeli zakucená. V. — Vz Zakutati.
Zákutně, vz Zákoutně. Boč.
Zakutý; *-ut, a, o* = *zakovaný,* angeschmiedet. Sedí pořádem doma jako z-tý. Us. Šd. — **kde.** Sedí tam syneček v železách zakutý; Leží tam synek v železách z-tý. Kdo ho dal zakúť? Sš. P. 135., 594.
Zakuvikati, anfangen zu krächzen, zu schreien wie der Todtenvogel. Sejček zakuvikal. Koll. Znělk. 243. — **kde.** Kuvik večer **před** okny z-kal, kdosi umře. Mor. Tč. — **na čem.** Chlapec z-kal na svém píšťáku. Na Ostrav. Tč.
Zakuzniti, il, ěn, ění = *zauzditi,* einzäumen. Na mor. Val. Brt., Vek.

Zakvačiti, il, en, ení; *zakvačovati* = *zatlačiti*, *zacpati*, zudrücken, verstopfen. Reš. — **koho.** Prve nežli ho smrť bidná zakvačí. Břez. 193. — **koho kam.** A hneď dal rozkaz čeladi, aby Janka živého z-li do kocha. Dbš. Sl. pov. IV. 49. — **Z.** = *pověsiti*, aufhängen. **co kam (komu).** Potom vyňali ten najkrajší klobúk a na šípik mu ho z-li. Er. Sl. čít. 64. Pravotu mi na grg (na hrdlo) z-čil. Mt. S. I. 109. On zadivený z-čí flintu na plece a ide ďalej. Dbš. Sl. pov. I. 430.

Zakvačovati, vz Zakvačiti.

Zakvákati; *zakváknouti*, kl, ntí, anfangen zu krächzen, wie die Krähe. Vrána zakvákala. Ros., Šd. — **kde.** Ani vrána nezakváká nad čertovou dolinou. Mt. S. I. 29.

Zakváknouti, vz Zakvákati.

Zakvapený; *-en, a, o*, mit Flaumfedern bedeckt. Kabát z-ný. Vz Zakvapiti.

Zakvapiti, il, en, ení, *zakvapovati*, mit Flaumfedern bedecken, überziehen. — **se kdy.** Při převlékání cích se člověk celý zakvapí. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *drobet kvapiti*, ein wenig eilen.

Zákvas, u, m., **zákvasa**, y, f. = *zakvašení*, *co zakvašeno*, das Einsäuern, das Eingesäuerte, der Sauerteig, das Säuerungsmittel. Jg. — **Z.**, ulvina acetl, houba. Vz Schd. II. 257.

Zakvasiti, il, šen, ení; *zakvašovati* = *kvasem zadělati*, säuern, sauer machen, einsäuern. — **abs.** Když sa oko chytí krásy, srdco tvoje hneď zakvasí. Na Slov. Tč. — **co:** těsto. Us. — **co kde:** okurky v bečce (naložiti, aby se zakvasily, aby zakysaly). Mor. Šd., Tč. — **nač.** Na chléb jsem zakvasila. Brt P. 91.

Zakvašení, n., die Einsäuerung. Us., V.

Zakvašený; *-en, a, o*, eingesäuert, mit Sauerteig eingemacht. BR. II. 543. b. — **jak.** Je za horka z-ný (= popudlivý), ein Brausekopf. Us. — **Z.** = *kyselý*, sauer. Máme z-né okurky. Mor. Ktk., Šd.

Zakvašovati, vz Zakvasiti.

Zakvečiti = *zakvačiti*, einklemmen. — **komu co.** Dal si aj tento pazúry z. Dbš. Sl. pov. I. 505.

Zakverlovati, z něm. querlen = *moutiti*, zamoutiti, *zatřepati*. Rk.

Zakvésti, *zakvísti*, kvetu (zastr. zaktvu), kvetí, kvetení, květení (zastr. zaktvení); *zakvétati*, *zakvětati*, *zakvítati*, anfangen zu blühen. Vz Kvésti. — **abs.** Poupata zakvítají (pukají). Čk. 312. Zakvítají žítka, Us., štěpnice, Lom., seno. V. Hned z jara, jakmile fialky zakvetou, že si přijede pro drahou nevěstu Exc. Už skály zakvitnú, odejú sa trávami písky. Hol. 366. Uzříme, zakvetla-li jest vinice. BO. Víno zakvítá, wird kahmig. — **komu.** Mně již radosť víc nezakvete. Ps. slez. Šd. Zdalo se mi, zdalo, že v poli horalo, a to moji mile, moji najmilejši líčko zakvitalo. Sš. P. 415., Brt. P. 159. — **komu kdy.** Růže štěstí i nadčje, jež jí zakvitala ještě **před** třema dny. Šmí. I. 95. — **čím (jak).** Léto květem zakvítá. 1572. Zakvitla čerešňa samým bielym kvetom. Ht. Sl. ml. 230. Pažiť zelená zakvitla kvetmi. Sldk. Bs. 5. Ty zakvitneš růží a já kalinú. Sš. P. 797. Zakvitaj bělůčkým kvitečkem, zasedaj červeným jabličkem. Sš. P. 438. — **jak.** Vinice Páně krásně zakvetla. Pal. Děj. III. 1. 326. Tu se jí modro k nohám vine, dále zeleně zakvítá. Mcha. Líšie vodní zakvétá nad temné modro. Mcha. Nejblíž se modro k břehu vine, dále zeleně zakvítá. Mcha. — **kde.** Nad potokom rakyta bielym kvetom zakvitá. Ht. Sl. ml. 230. Víno v sudě zakvítá, wird kahmig. Us. Květiny v zahradách, **na** stráních atd. zakvítají. Us.

Zákvět, u, m. Pl. V leknínu hýčká půvabné z. nesčíslný. Pokr. Z hor. 13. Vz Zákvětí.

Zakvětati, vz Zakvésti.

Zákvětí, n. = *pozdní květ*, spāte Blüte Pl. Vz Zákvět.

Zakvičeti, el, ení; *zakviknouti* knul a kl, utí; *zakvikati*, anfangen zu quicken, quitschen, zu winseln, einen Schrei ausstossen. — **abs.** Prase zakvíklo. Jg., Tč., Šd. Zakvikia (zavřiskla), až jsem se lekl. Us. Šd. — **jak.** Kluk radostně zakvíkí. Us. Wtr. Kronže vysoko ve vzduchu racek žalostně zakvíkal. Kos. v Km. — **kde.** Prase na dvoře, ve chlívku z-klo. Us.

Zakvíliti, il, ení = *počíti kvíleti*, aufjammern. Bel. — **jak.** Divě zakvílí. Vrch. — **nad čím.** Us. Tč.

Zakvísti, vz Zakvésti.

Zakvítati, vz Zakvésti.

Zakvítkovati = *kvítky ozdobiti*, verblümen. — **co čím:** věnec růžičkami.

Zakvitlý = *rozkvetlý*. Z-lé vŕby milo dýchajú. Sldk. 246.

Zakvitnutý; *-ut, a, o* = *rozkvetlý*, aufgeblüht. Na Slov. Lebo jak šarvanci keď pásajú voly, za letačkou jastria v z-tom poli; Nad Hronom mladý breh sa ti zjaví bielou ružou z-tý. Sldk. 253., 270. Po vŕškoch krásne z-té stromy. Lipa III. 352. Šedivý ako z. jabloň. Zátur. — **jak.** Iba pred bradom hola zahrada krásna utešeným kvietim z-tá. Dbš. Sl. pov. V. 14.

Zakvokati, *zakvoknouti*, zu gackern anfangen, ein wenig gackern. — **abs.** Slepice zakvokala. Kura zakvokala, chce sedět. Us. Tč.

Zaky, **zakým** = *zakud*, *pokud*, so lange als. Mor. Mtl., Brt., Vck. Zaky je živ. Kld. I. 235.

Zakyckati = *zašpiniti*, besudeln, beflecken. Na Slov. Bern.

Zakydati, *zakydávati*, bewerfen, voll werfen. — **co čím:** hnojem, Ros., blátem. Aesop.

Zakydávati, vz Zakydati.

Zakýhati, zu gackern anfangen. Starší husa zakýhala (zagagala, zagvagala). Sš. P. 133.

Zakýchati, vz Zakýchnouti.

Zakýchnouti, chnul a chl, uti; *zakýchati*, aufniesen, zu niesen anfangen, ein wenig niesen. Ros., Šd., Tč.

Zakykmati, ganz besudeln, beschmieren. U Olom. Sd.

Zakykyríkati, kikiriki schreien. — **na koho.** Kohút radostně naň z-kal. Dbš. Sl. pov. III. 76.

Zakým, vz Zaky.

1. **Zakynouti**, *zakývnouti*, ul, utí; *zakývati*, *zakyvovati*, anfangen zu winken, einen Wink geben. — **na koho.** Ros. Neslyšl! Zakývej na něho, aby sem přišel. Us. Šd. — **čím**: zvonem (zakývati). Ros. Na někoho prstem, Us., hlavou. Us. — Vz Zakývkati.

2. **Zakynouti**, ein wenig aufgehen (o těstě).

Zakynth-os, a, m., ostrov v moři ionském, Zante. Vz S. N. — *Zakynthan*, a, m. — *Zakynthský*.

Zakýpaný; *-án, a, o* = *ukýpaný*, beworfen, beschmutzt. Ten hrnec je celý z-ný (durchs Herabrinnen beim Kochen besudelt). Slez Šd. — **čím**: blátem, bnojem. Vz násl.

Zakýpati, bewerfen, beschmutzen. — **co čím**: šaty blátem, hnojem. Na Ostrav. Tč. Tské vo Slez. Vz Zakýpaný.

Zakypěti, ěl, ění, zu koeben, brudeln, sprudeln anfangen, ein wenig aufwallen, überlaufen, übersieden, überwallen, überfliessen. — **abs.** Z-la nově vášně číš. Kká. K sl. j. 156. — **kdy jak.** Z rána práce zuova z-la. Osv. V. 639. — **čím.** Z-la země tou silou tvůrčí. Kyt. 1876. 79. Zakypěli mätožným reptáním, da erfasste sie revolutionäres Murren, da ergrimmten si voll rev. Murrens. Zbr. Lžd. 98. (Šd.). — **kudy.** Kdy příval cizí z-pěl **po** našem krajl. Čeb. K. l. 8.

Zákys, u, m., das Anssäuern. Vybynutí osení z-sem (choroba rostlin z nepříznivé fysikalní povahy půdy). Pta. — **Z.**, das Eingesäuerte.

Zakysalý = *zakyslý*, säuerlich, versäuert.

Zakysanec, nce, m. = *kdo má zakysané, lojdavé, bolavé oči.* Mor. Šd. Vz Zakysaný.

Zakysání, n., das Sauerwerden.

Zakysanina, y, f. = *něco zakysaného.* Us. Šd.

Zakysaný; *-án, a, o* = *po spaní neumytý* (o dětech). Tys ještě celý z-ný. Mor. Vck. Vz Zakysanec. — **Z.**, sauertöpfisch. Z. děcko. Tč.

Zakysati, vz Zakysnouti.

Zakyselení, n., vz Zakyseliti. Z. spodia, das Ansäuern des Spodiums; nádoba k z., der Ansäuerbottich, das Ansäueregefäss. Šp. Bylo mezi nimi z. (Verbitterung). Jg. Vz Zakyseliti.

Zakyseleti, ejí, el, ení, sauer werden, versäuern.

Zakyseliti, il, en, ení, ansäuern, versäuern. — **co**: omáčku (okyseliti). — **se proti komu** (*zanevříti na koho*). V., Háj.

Zakyslost, i, f., die Säuerlichkeit.

Zakyslý, säuerlich. Z. víno, D., jícha. Sych. Z. chut. Mj. 33. Kobzole už sú z-slé, už sú nezdravé. Na Ostrav. Tč.

Zakysnouti, snul a sl, utí; *zakysati*, kysám a kyši; *zakysávati*, sauer werden, versäuern. — **abs.** Pivo zakyslo. Ros. — **kde.** Zelí v teple prve zakyše než v zimě. Us. Tč.

Zakysnutý = *zakyslý*. Na Slov.

Zakytovati, z něm. verkitten = *zaklejovati, zatmeliti.* Jg., Rk. — **co čím.** Tč.

Zákyv = *zakial, zatím.* Dbš. Obyč. 71.

Zakývati, vz Zakynouti.

Zakývkati = *zakývati*. — **čím.** Podopriesa na valašku a mysll, myslí za hodnú chvíl'ku; tu i tu poškrabe sa za ušima, tu i tu zakývká hlavou, ale dák nič nemohol vymysliet. Dbš. Sl. pov. VIII. 45. — **koho kam.** Ale keď chudobný odchodil, tu pán urodzený zakývkal ho nazpak, že vraj ešte na jedno slovo. Ib. VI. 55. (Šd.). — Vz Zakývati.

Zakývnouti, vz Zakynouti.

Zakyvovati, vz Zakynouti.

Zála, y, f., die Saale, řeka. Pal. Děj. (Šd.).

Zalaba, y, m., osob. jm. Šd.

Zalabák, a, m. = *obyvatel zalabské krajiny*, Bewohner der Gegend jenseits der Elbe. Us.

Zalábek, bka, m., osob. jm. Šd.

Zálabí, n. = *krajina za Labem*, die Gegend jenseits der Elbe. Jg. Slov., Dch. — **Z.**, předměstí v Nymburce, Elbevorstadt in Nimburg. Cf. Sdl. I. 35., 68., 175.

Zálabina, y, f., = Zálabí. Šd.

Zálabsko, a, u, = Zálabí. Tk. l. 492.

Zálabský, jenseits der Elbe befindlich. Z. krajina, Háj., města. Dal. Bieše druhdy kněz zálabský. Rkk. 39. Z. hrady. Dal. 156. Proti Slovanům z-ským. Ddk. III. 155.

Zalaby, pl., dle Dolany, místní jm. Arch. V. 545.

Zalagtrati = *pochvistati.* Na Slov. Bern.

Zál'aha, y, f. = *zalehnutí.* Na Slov. **Z.**, stisk, mnozstvo l'udí stisknutô. Hdž. Čít. XII. Pred dnše mojej vrelej očima tôň sa dákychsi zál'aha zdýma; Odstrela strašné divadlo opona. Hercov málo je, zál'aha divákov. Sldk. 480., 146. (Šd.).

Zaláhle = zalehle. Na Slov. Bern.

Zaláhlosť, i, f. = zalehlosť. Na Slov. Bern.

Zaláhlý = zalehlý. Na Slov. Bern.

Zaláhnúti = zalehnouti. Na Slov. Bern.

Zaláhnutí = zalehnutí. Na Slov. Bern.

Zaláhnutý = zalehnutý. Na Slov. Bern.

Zalahoditi, il, zen, ení, in Sanftmuth beilegen, abmachen. — **komu čím**: pochlebováním. — **se komu.** Tč. — **se kde** (**u koho**). Tč.

Zalahovati, vz Zalehnouti.

Zalajati = zaláti. Na Ostrav. Tč.

Zalajdati se kam = *zatoulati se.* Us. Šd.

Zalaji, vz Zaláti.

Zalámati, vz Zalomiti.

Zalamování, n., vz Zalomení, Zalomiti.

Zalamovaný, vz Zalomený, Zalomiti.

Zalamovati, vz Zalomiti.

Zalamoziti, *zahlamoziti*, z. **se** = *počíti chrastiti*, zu rauschen, zu knistern anfangen, ein wenig knistern o. rauschen. — **kde.** Nějaké zvíře tu zahlamozilo (se). Ros.

Zálanský, Z. stolice (či zaladská s.) od rieky Zály. Č. Čt. II. 220.

Zalany, dle Dolany, Neudorf, ves u Břežnice.

Zalápaný = *polápaný*, besudelt, beschmutzt, voll beschissen. Na Mor. Šd. Chodí celý z-ný. Šd. — Vck.

Zalápati = *polápati*, alles besudeln, beschmutzen, bescheissen. Vz Lápati. Mor. Šd.

Zalapiti, il, en, ení = *zachytiti*, erfassen, erhaschen, erwischen, ergreifen. — **co.** Co vlk zalapí, darmo vydírati. L.

Zalapotaný; *-án, a,* o = *kdo se zalapotal.* Mor. Šd. Vz Zalapotati.

Zalapotati koho, zum Geschwätz bringen, veranlassen. Mor. Šd.

Zalaptati, *salaputati* = *laptačkou, běhavkou zašpiniti,* bekacken. — **co**: košili, kalhoty, podlahu. Krávy celou ulici zalaptaly. Na Ostrav. Tč. — **se kde s kým,** sich verplanschen. lh. Tč.

Zalaputati, vz Zalaptati.

Zalaškovati, ein wenig tändeln, scherzen, schäkern. — **s kým.** Us.

Zálata, y, f. = *láta, záplata,* ein Fleck; das Geflickte. Ros. Nikdo z-ty z roucha nového nepřišívá na roucho vetché. Šš. L 69.

Zalátaný, geflickt. Z. nohavice a p. Us. Šd.

Zalátati, látám a lácí = *latou zašiti, spraviti,* za-, verflicken, mit einem Fleck zumachen, aussetzen. — **co:** košili. Us. Z. dluhy (zapraviti). Sk. — **co čím:** kalhoty klückem, Sych., záplatou. Bkř., Mtl., Tč.

Zaláteřiti, il, enl, ein wenig fluchen, anfangen zu fluchen. Us. Šd.

Zálatl = *sálati.* Zála vůně. Šš. Sm. bs. 148.

1. **Zaláti** (vz Láti), anfangen za schelten. — **komu proč:** pro nepořádek. Us.

2. **Zaláti** = *saliti.* Na Slov.

Zalatovati co: střecha *(latěmi pobiti,* verlatten). D.

Zalažany, dle Dolany, Zalaschan, ves a Uherska. PL., Sdl. I. 111., 113, 222.

Zalč, e, m., hájovna u N. Kdyně.

Zalécati sa, freien, buhlen. Na Slov. Bern.

Zaléceti, vz Zaléknouti.

Zalécl, vz Zalehnouti, Zaléknouti.

Zálecník, a, m., der Freier, Werber. Na Slov. Bern.

Zálecný, freierisch, bahlerisch. Na Slov. Bern.

Zalécltl, vz Zaléknouti.

Zalečák, a, m., osoh. jm. Mor. Šd.

Zaléčiti, il, en, enl, zalečovati = *zahojiti,* heilen, verheilen. — **co komu**: ráaa, St. skl., **čím**: mastl. Tkad., St. skl. — **se čím.** Buďte pokojně živi; pokojom sa všetky zaľéča rány. Hol. 379.

Zálečui honba, die Treibjagd.

Zalefiti, il, en, eal, *zalefovati* = *zabiti.* Na mor. Val. Vck.

Zaléhač, e, m. = *loupežník cesty zaléhajicí,* der Wegelagerer. Ms.

Zaléhatl, vz Zalehnouti.

Zalehávati, vz Zalehnouti.

Zalehlosť, i, f. = *položení se kde, za něco,* das Dahinterlegen. Jg. — **Z.** = *zavřenosť, zacpanosť ležením něčeho,* das Verstopftsein durch etwas dahinter liegendes. Z. uši. Us.

Zalehlý, dahluter gelegen oder liegend. Pod zalehlý kámea ani voda aejde. Bž. — **kde.** Kámen v zemi z. Č. — **v čem.** Lidstvo ve spánku hříšném z-lé. Šš. L. 51. (Hý). — **Z.** = *zavřený, zacpaný něčím ležicím,* verstopft, versperrt durch inwendig aufgehäuften Fluss nsw. Z. uši. Us. Mám v pravém uchu zalehlé. Mor. Šd. — **Z.** = *ležením zadušený,* im Schlaf erdrückt. Z. dítě. Jg.

Zalehnouti, al, ut, ati (zastr. *zaléci,* zalehu), zalehl, ležen, enl; *zaléhati, zalihati, zaléhávati* = *za něco lehnouti,* sich wohin legen, hinter etwas sich legen; *zastoupiti za něco,* hinter etwas sich stellen o. lehuen; *zacpati se, zavříti se,* verstopft o. versperrt werden, stocken; *pevně se uložiti, zalíhnouti se,* sich wo recht einlegen, sich einnisten, entstehen, ausgebrütet werden; se = *zaroditi se,* ausgebrütet o. erzeugt werden. Jg. — **abs.** Nevlm, kam zalehnul (kam se položil). Ros. Zvěř zalehla (nlehla, aby si odpočinala nebo skonala). Šp. Dvéře zalehly (vlhkem). Us. Dch. Zalehl (roznemohl se, ist krank geworden). Na Mor. a Slov. Šd., Tč. Zalehovati, kränkeln. Tč. Bylo tam křika, až uši zaléhaly. Us. Šd., Sk. Však on tam nezalehne (nezůstane). Us. Tu sa ztrhne okolo stromu vel'ká zima, až tak opekalo, hmla a tma zal'ahla a do okola všetko samý l'ad. Dbš. Sl. pov. I. 224. — **co.** Ale môj statok masl predsa ua pašu. I vypustil ho von. Čriedy, hrdle vyhrnuli sa, len tak zal'ahli zem. Dbš. Sl. pov. VII. 88. Snaď by sa aj mohlo nejak prihodiť, že by sem nepráteľa vojsko s valnou přišlo mocou a devinske celky zalehlo múry a pod vysokou za mnohý čas meškalo bradbou. Hol. 183. Ředkev všecko ztráví a sama žaludek zalehne. Č. Bidně světa zhožl zalehlo jest cestu Kristovu. Hus. l. 410. — **kam (s čím).** Zalehl s boucharkou za strom a střelil. Ros. Viděli jste to, jak zalehla do vody, do sklenice (jak si přihnula). U Dobrušky. Vk. Když jsem se koupal, voda zalehla mi do uší. Us. Šd. Zaliahli sa mole do hrudy sýra v komore. Zbr. Báj. 45. Ta sa z razu strhne vichor, tma po samú zem zal'ahne, začne sa krížom krážom blýskať; Ta ako tristocentový kameň zal'ahlo na mlynárovo srdce a strach ho nadchodil veliký; Hastá tma zal'ahla už teraz na celú krajina. Dbš. Sl. pov. I. 273., II. 15. V. 41. (Šd.). Ťarcha na duša zal'ahne tesne. Hrbň. Rkp. Sp. st. D. — **komu:** zaléhá mi ucho. Jg., Lk. — **komu kde.** Zalehlo mi v uších. Koll., Bkř., Phld. III. 529., Hdk. C. 232., Šš. Sm. bs. 215., Šd. V některém uhelném sloji zaléhajl jalově proplastky, in manchem Kohlenflötz sind taube Mittel eingelagert. Hř. To mu dobře zalehne v žaludku. Us. Šd. Zalieha hozia kliatba na našom dome. Zátur. Priat. l. 12. Zalehlo učenl v hlavě. Us. Rgl. Uhři všichni zase zpátkem se navrátili a pas u Novej vsi armadě zalehli. Kron. Uher. Hrad. Tč. — **komu co.** Teskuosť mi hlava zalehla. Jg. Z. někomu cesta (položením se zavříti, zastoupiti, zameziti). Tur. kron., Br. Z. komu místo, postel. Us. Šm., Šd. Uši mně dočista zalehly. Us. Ntk. Smutek zalehl mu srdce. Němc. III. 157. Přišel k nám bílý kůň, zalehl nám celý dvůr (snih). Šd., Sbt., Er. P. 13. Včera nám zalehl (alehl, roznemohl se). Mor. Vck. — **(co) čím:** pole, ulici mrtvými z. = *naplniti.* Us. Vodou mi ucho zalehlo. Us. — **koho, se kde, kdy.** Dítě ve spaní, v noci, v posteli z. Ros., Lk., Šd. V jeho srdci zalehla se pýcha. Štelc. Ve vejcích již se kuřata zalíhla. Us. Blud ten nejprve u nich se zalíhl a urodil. Plác. — **odkud.** Z jedení

ovoce počátek hříchu zalehl. Štelc. Starý mladej nic nevěří, zaléhá ji ode dveří. Sš. P. 151., Sl. ps. Sf. II. 134. — **jak**: tajně z., insidiari. Ž. wit. 9. 9 (30). Slnko zašlo a do okola zaľahla tma. Dbš. Sl. pov. I. 265. Zalehnouti **na** tyfus. Na Ostrav. Tč. Ucho mu na kolik dní zalehlo. Kos. v Km. 1884. 674. — **si na koho** = na někom stále seděti. Us. Kšť. — **kdy.** Čierne myšlienky zaľahly mu modzgom a on na zlom lámal si hlavu. Phld. III. 1. 2.

Zalehnutí, n., die Niederlegung auf Jemands Ort, die Einnahme des Ortes eines Anderen atd., vz Zalehnouti.

Zalehnutý; *-ut, a, o,* vz Zalehnouti.

Zalechtati, vz Zalektati.

Zalejí, vz Zaliti.

Zalejka, y, f., *slovanská dvojfletna.* Dch.

Zalekati, vz Zaleknouti.

Zalékati, vz Zaléknouti.

Zalrklý, erschrocken. Šm.

Zaleknouti, knul a kl, ut, utí, *zalekati* = *zastrašiti*, schrecken, in Schrecken versetzen, einschüchtern. — **koho.** Pes ho zalekl. Us. Ta krátká lhůta ho tak zalekla, že pro strach spáti nemohl. Němc. I. 289. — **koho čím.** Jiří a Marek mrazem nás zalek. Č. — **se**, erschrecken, vom Schrecken befallen werden. Zalekl se, jak to uslyšel. Us. Šd. Tak se zalekl, že živou mocí nemohl potom ze sebe slova vyraziť. Us. Šd. Krev se zalekla (říkají, ubodil-li se kdo a krev-li dlouho neteče). Ú Chrud. Brv. — **se čeho.** Dch. Zalekl se jeho hlasu. Sa. Ona se zalekla počínání mačiřova. Us. Tč.

Zaléknouti, *zalíknouti*, ul, ut, utí; (zastr. *zaléci*, zalekn), zalékl, líkl, léčen, eni; *zaléciti, zalíciti*, il, en, ení; *zaléceti, zalíceti*, el, en, ení; *zalékati, zalíkati; zalékávati, zalíkávati, zalekovati, zalikovati* = *poléknouti, nastražiti*, aufstellen, Falle legen; *v osidlo chytiti*, in die Schlinge fallen. — **co**: pole, um ein Feld einen Jagdkreis, ein Jagdnetz ziehen. Us. Šd. Zalikovati ženicha a nevěstu (zatáhnouti jim provazem cestu, jedou-li na vdavky nebo z nich). Mor. Kmk., Šd., Jsk., Kčr., Mtl., Vck., Bkř. Vz Zalykovati. — **co komu**: osidla. Us., Ros. — **koho** = *v osidlo chytiti.* Jg. — **na koho co.** Us. Ten artikul i na bratří zaléčen byl Čr. Vz Zalikovati.

Zalekovati = *zaříkati, zažehnati.* — **komu.** Máš-li nátku, dej si ji z. U Jilového. Mý.

Zalektati, *zalechtati*, lektám, lechtám, lekci, lechci; *zalektávati, zalechtávati*, anfangen zu kitzeln, ein wenig kitzeln. — **koho kde**: **pod paží**. Rad. zvíř. — **čím**: prsty.

Zalektvařiti, il, en, ení = *lektvařem pokáleti*, mit Latwerge beschmutzen. Plk.

Zálem, u, m. = *obruba.* Pl.

Zalemování, n., die Einsäumung.

Zalemovaný; *-án, a, o,* eingesäumt.

Zalemovati, einsäumen, einfassen, verbrämen. — **co čím**: hedvábím. Pustá Arabie zalemována jest zeměmi. MProch.

Zaleněti, ěl, ění, vz Zaleňhovati.

Zaleňhovati, *zaleněti* = *líným se státi*, lässig, träge werden. Lom.

Zalenití, il, en, ění, z něm. verlehnen. — **co komu**: statek. D.

Zálepek, pku, m. = *přílepek.* Bern.

Zalepení, n., die Verklebung, Verkleisterung. Sp.

Zalepený; *-en, a, o,* verklebt, verkleistert. — **čím**: okno papírem z-né. Us. Pdl.

Zalepitel, e, m., der Verkleber, Verkleisterer. Us.

Zalepiti, il, en, ení; *zalepovati*, verkleben, verkleistern, zukleben, zu-, verleimen. — **co**: díru, oči. Us. Vady zalepovati. Dch. — **se komu.** Zalepily se mi oči. Us. — **co čím**: mazem. Us. Ona řiekla, že komu mlieko odejmú, aby kadlecovi cievku nkradol a jeden konec voskom a druhý chlebom zalepil a do komína zapravil. Phld. III. 3. 298. — **co komu**: oči (podplatiti ho). Us. Kšť. Božec edem oči ľudom zalepuje (klame). Us. na mor. Val. Brt.

Zalepovati, vz Zalepiti.

Zalesák, a, m. = *za lesem obývající*, der Hinterwäldler. Dch., Vck., Šd. Z. americký. Vz KP. III. 352. — **Z.**, osob. jm. Šd.

Za lesí, hájovna u Bernardic.

1. **Zálesí**, n. = *krajina za lesy*, die Gegend hinter dem Walde. Us. Tč. Byli jsme na z. Šd.

2. **Zálesí**, n., Zales, vsi u Králové Dvora, u Chotěboře, u Přeštic; dvůr u Vlašimi, samota u Čáslavi; vsi u Neveklova, u Votic; samoty u Benešova, u Vamberka, u Nepomuk, u Mor. Ostravy, u Čimelic. PL. Vz Blk. Kfsk. 50., 93., 155., 238.

Zalesiti, il, en, ení, *zalesovati* = *lesem vysázeti*, bewalden. — **co čím**: stráň borovicemi.

Zálesk, u, m. = *zalesknutí*, der Erglanz, Glanz. Jg., Dch.

Zaleska, y, f., jm. cesty v Pusté Polomi ve Slez. Šd. — **Z.**, samota u Zbraslavic na Mor.

Záleská, é, f. Z. Boh., vl. Augustinova, rodem Zelená. Vz Tf. H. I. 2. vyd. 144.

Zalesknouti se, knul a kl, utí: *zaleskovati se*, anfangen zu glänzen. — **abs.** Něco se tu zalesklo. Us., Ros. Zalesklo se brot. Č. — **kde.** Světlo zalesklo se **na** stěně. Zalesklo se **ve** světnici, v lese. V oku zaleskla se mu slza. Us., Hrts. Jen skryté nad životem slza v oku se zaleskne. Kyt. 1876. 85. — **se komu.** Když se ti zaleskne (prstýnek), srdce si zastesknе po děvčátku. Čch. L. k. 44. Starci zaleskla se diamantová slzička v oku, když počal vypravovati. Nitra. VI. 308. — **jak.** Černá její očka živým zaleskla se *ohněm.* Bes. ml. Zlatem zalesklo se lice. Hlk. Listy se zaleskly svěží zelení. Hrts.

Zaleskotati se = *zalesknouti se.* Svetlo nezasvíti, ľahká nezaleskoce iskra. Hol. 175.

Zalesky, pl., samota u Křelovic na Mor.

1. **Záleský** = *zálesní.* Z. obyvatelé. — Mikuláš z Ujláku, vévoda Z-ský (transsilvanus, Siebenbürger). Háj, Výb. II. 717.

2. **Záleský**, ého, m. Z. ze Smyslova, čes. rodina vládycká. Vz S. N. Z. z Prostého. Vz Sdl. III. 36., 290.

Zalesna, y, f., hájovna u Písku.
Zalesnění, n., die Bewaldung, Aufforstung. Postupec z., der Aufforstungsparagraph; výsledek z., lhůta k z., zkouška na z., předpis o z., die Aufforstungsvorschrift; účel z. Sl. les.
Zalesněný; *-én, a, o*, bewaldet. Z. stráně. Dch.
Zalesňování, n., die Bewaldung, Aufforstung. Z. holých strání. Us. Pdl.
Zálesný = *který je za lesem*, hinter dem Wald befindlich. Z. mlynář. Slez. Šd. Z-nů zem sebe (sobě) a svojim potomkom nadohudol. Sl. let. II. 15.
Zalesy, pl., několik domků u Bledovic na Mor.
Záleš, ves u Litomyšle.
Zalešáci u Brumova. Kld. Vz násl.
Zalešák, a, m. = *zalesák*. Mor., u Král. Hrad. Tč., Kšť.
Zálešná, é, f., jm. polí na Zlínsku. Brt.
Zaleští, n., jm. trávníku v Pustě Polomi ve Slez. Šd.
Zaleštiti, il, ěn, ění, poliren. Us. Tč. — **co čím.**
Zálet, u, m. = *zaletění*, die Verirrung im Fliegen, der Wegflug. Slovanští ochotníci Normanům na záletech jejich tovaryšili. Šf. — *Zálety* = *námluvy, frejování*, das Courmachen, Freien. Na Mor. D. Na z-ty choditi. Us., Sych., Šm., Šd., Vck., Tč. Popred naše dvere na zálety nechoď; Šuhajíčko bledý, zálety ťa zedly (snědly), na zálety nechoď. Sl. ps. 288. Ti hoši chodili sice na zálety, ale byli to hoši z Drážďan a ne z Berouna (drážďili, ale nebrali). Němc. II. 8. Jeden mladík jda ze záletu (od milenky) potkal se se smrtí a dle necudného obyčeje záletníků začal se jí dotýkati. Kld. II. 298. Naco by chodil po záletách, dy se eště němôže ženiť? Slez. Šd. Kaj to ideš Kubíku? Na zálety, tatíku! Co to neseš na hřbetě? Gořalenku Margětě! Slez. Šd. Z-ty někomu prehraditi. Phld. IV. 18.
Zalétání, n. = opětné zaletění. Vz Zaletění, Zaletěti.
Zalétati, vz Zaletěti.
Zaletávati, vz Zaletěti.
Zaletěti, leť, letě (ic), ěl, ění; *zalítnouti*, tnul a tl, utí; *zalítati*, *zalétati*, *zalétávati*, *zalítávati*, *zaletovati* = *za něco vletěti*, wohin fliegen, dahinter fliegen, fort-, wegfliegen, sich verfliegen. V. — **abs.** Sokol zaletěl. D. Zaletěly včely. Jel. — **(s kým) kam: za** horu, **na** skálu. Ros. Já tam zaletím (zaběhnu). Us. Šd. Hle, až kam to zaletělo! Dch. Já včilej zaletím dom (zaběhnu). Slez. Šd. Myšlénky mě zaletěly daleko **do** minulosti. Hrts. Z. **k** děvčeti (na zálety choditi). Us. Holuh preč zaletěl. Us. Tč. Tak zaletěla můra do světla. Shakesp. Tč. Zalítni k mý milý. Er. P. 401. V tom húsočky drobné kriedla rozopäly, v dialku zalletaly. Čjk. 45. Mládenecký duch zaletoval si hore tam, kde hviezdičky oblohu venčia. Lipa 334. Zaletěti s někým na pustě hory. Výb. II. 59. V ohjem širý ľúdstva zaletěl. Sldk. 347. Víra zaletěla za moře. Č. Z. na strom, do houští, **mezi** husy. Mala som frajera, jako hus hielyho, ale mi zaletěl do pola cuzyho. Sl. ps. Šf. I. 72. Ach, jak sa vzal, tak letel, **na** cinterín zaletel; sadol si tam na jej hroh, na konča jej hielých nôh; Nechal si **ma**, nechal v žiali postavenú a ty si zaletel za horu zelenú. Sl. spv. I. 23., III. 102. (Šd.). — **komu.** Zaletěla nám husa. Zalětati komu = na zálety choditi. Na Ostrav. Tč. Už jí (matce) tak zalecíš, jako v hore zacel (dětel). Mor. ps. Skřivan zaletěl sobě do vzdušné samoty. Osv. I. 274. Sělt mu daleko zaletě. Rkk. 42. Kdo Martinka často světi, husy, koury mu zaletí. Reš. — **jak.** Jim v zápětí strach a hrůza zaletí. Puch. — **odkud (kam).** Takoví potom zaletí **od** pánův. Rad. zv. Zaletěl od něho. GR. **Z** okna vězně zrak zalétá ven **za** hlnky vod. Mcha. Máj. 5. vyd. 13. Často zalétala mysl jeho z ciziny do vlasti. Us. Pdl. — **čím kam. K** assessoru očkem zaletí. Kká. Td. 102. — **kudy.** Zplašené vzlietly vysoko husice, zalietly svetom, dunaj preletely, letely juhom, letely východom. Sldk. Mart. 51. **Od** sloupu **k** sloupu lampy svit dlouhou zalétá siní. Mcha. Z. branou v dálku. Mch. Máj. 5. vydání. 32. — **kdy kam.** Není volno **po** snu těžkém **k** ránu zaletět myšlénkou v tu stranu . . . Hdk. Noční ptáci **přede** dnem do doupat zalétají. Us. Tč. Ty rány sotva **při** mši k němu zaletěly. Kká. Td. 44. — **s kým kam jak.** V cval z. s koněm někam. Mcha.
Záletí, n., der Spätsommer. Šp.
Zaletněti, *zletněti*, ěl, ění, verjähren, alt werden.
Záletnice, e, f. = *ženská přílepná*, die Kokette. Kamar., L., Msn. Or. 58., Tč., Hrbň. Jsk. — **Z.** = *milá*, die Geliebte. Na Slov. Dbš. Obyč. 12.
Záletnický, Liebes-. Z. piesne. Mt. S. I. 206., Dbš. Obyč. 12.
Záletník, a, m. = *frejíř*, der Galan, Courmacher. D., Koll., Kld. II. 298. Z. Alžbětin. Zhr. Hry. 192. Nastrojiv záletníkovi osidla neviditelná Hefaistos odehral se z domu. Cimrh. Myth. 83.
Zaletniti, il, ěn, ění, *zaletňovati*, machen, dass etwas verjährt, verjähren. Jg.
Záletnosť, i, f. = *záletnictví*, die Freierei, Liebelei, Buhlerei, Galanterie.
Záletný = *milý, milovaný*. Ms. 16. stol. Č. — **Z.**, Freier-, Liebhaber-.
Zaletování, n., die Verlöthung.
Zaletovaný; *-án, a, o*, verlöthet.
1. **Zaletovati**, verlöthen. — **co čím:** cínem, olovem.
2. **Zaletovati**, vz Zaletěti.
Zálety, pl., m., vz Zálet.
Zaleuk-os, a, m., zákonodárce Lokrenských v Italii, asi r. 650. př. Kr. Vz S. N.
Zalev, u, m., **záleva**, y, f., **zálevek**, vku, m., **zálevka**, y, f. = *zalévání*, *salití*, das Vergiessen, Uibergiessen, Uiberschwemmen, Verschwemmen. L., Ráj. — **Z.** = *záliv*, der Meerbusen, die Bucht. Sych.
Záleva, y, f., vz Zálev.
Zálévač, **zalevač**, e, m., der Uibergiesser, Begiesser, Ausgiesser, Hingiesser. **Jg.**
Zálévadlo, *zalevadlo*, a, n., das Begiessgeschirr. **Jg.**

Zalévání, n., das Begiessen. Z. květin vodou. Us. Pdl. Vz Zaliti.

Zalévaný; *-án, a, o*, begossen. — **čím**: říčnou vodou. Us. Ta lípa slovenská krví zalévaná. Hdk. C. 50.

Zalévati, vz Zaliti.

Zálevek, vz Zálev.

Zálevka, y, f., vz Zálev. — **Z.** = *při plavení dříví* = dřeva u voru pouze přivázaná a zároveň plavená, *sátahy*, das Gehänge, Streifholz. Šp.

Zalézati, vz Zalézti.

Zalezen, zna, m., osob. jm. Arch. IV. 376.

Zálezl, a, m., osob. jm. Arch. IV. 376.

Zalezla, pl., n., der Schlupfwinkel. Ohlíží se po z-zlách. Us. — **Z.**, ves u Poličan.

Zalezlec, zlce, m. = *poběhlec*, der Landläufer. Bl., BR. II. 767. a.

Zálezlice, e, f. = *skrýš, kout*, der Schlupfwinkel. Br. — **Z.**, Zalezlitz, ves u Klomina. Vz Tk. 86., IV. 172., Arch. III. 504. (Šd.).

Zálezly, zel, pl., dle Dolany, ves u Strakonic. Vz S. N. Něm. Zales, ves u Náchoda; něm. Salesel, vsi u Teplice, u Úště, u Žatče, u Stříbra. PL. Vz Tk. 58., 61., 132., 271., V. 52., Blk. Kfsk. 1457.—58., Sdí. II. 231., Arch. I. 542.

Zalézti, lezu, zl, enl; *zalézati*, sich verkriechen. — **abs.** Jezvec zalezl. D. — **kam**: **do** díry, Ros., do kouta (tajiti se). V. Z. **na** půdu, **mezi** sudy. Zvěř zalezla do brlohů. Us. Šp. Zalezl až do samého koutka. Us. Šd. Ale on vždy hlbšie medzi kosti zaliezal a nedal vydurif sa von. Dbš. Sl. pov. VIII. 29. Z. **za** stůl. Sá. Děti zalízaly na pec. Us. Šd. Do honští z. Na hromice uhledne-li jezvec stín, opět zalezá do své peleše. Kld. II. 305. — **kam (komu, kdy)**. Z. komu **do** brachu nebo do zelí (chodíti mu za jeho milou). Na Ostrav. Tč. Zalezlo mu **za** nehty, Šml., za pahnosty. Na již. Mor. Šd. Větry mu zalízají za kožl. Mor. a slov. Šd. **O** narození panny Marie hadi do děr zalézají a trvají v nich až do sv. Jiří. Kld. II. 305. Pořád si na mne zalizá (nedá mi pokoje). Us. Čsk. — **kde**: na vysokých horách, sich versteigen. D.

Záleż, e, f. = *zaleželé zboží*, verlegene Waare. Šp.

Zaležání, n. = *zaležení*. Na Slov. Bern.

Zaležaný = *zaležený*. Na Slov. Bern.

Zaležati = *zaležeti*. Na Slov. Bern.

Zaleželec, lce, m. = *zaleželý, lenoch*, der Faulenzer. Ros.

Zaleželost, i, f., die Faulheit. Jg.

Zaleželý = *líný*, faul. Ros. — **Z.** = *uleželý*, ausgeruht, abgelegen. Z. pole, Ros., ovoce, teigig. Šd. — **Z.** *zboží* (= *ležením zpukřelé, skažené*, verlegen). Vz Zálež. Reš. Z. maso. Rgl. Zaleželé a dokunce zkažené věci. Reš. Nebo i železo z-lé se kazl. Sš. I. 8. — **Z.** = *nezaplacený*, unbezahlt. Zaplatil z-lý obrok dvouletý. Ddk. II. 352.

Zaležený = *zaleželý*, versessen, faul. Z. lenoch, Sych.; zboží (zpuchřelé, verlegen). Sych. Z. hrušky (hulličky). Na Ostrav. Tč.

Zaležeti, el, ení = *ležením stratiti*, liegend o. faulenzend verlieren, verfaulenzen, verschlafen, verlieren; *zahnati, zamačkati*, liegend erdrücken; **se** = *odležeti se*, abliegen; *ležením seslaběti, se skaziti*, sich verliegen; *se zanedbati*, sich vernachlässigen. Jg. — **abs.** Běží, beží, nezaležl, nemá vôz ani sane, predca nikda neustane (= čas). Mt. S. I. 133. — **co**: čas, Rad. zv., hlad, Ros., dlté. Us. — **se**. To pole se již zaleželo (se odleželo). Ros. Mouka se zaležela, zboží se zaleželo (ležením zkazilo). Všechen se zaležl (zlenl). Ros. Mnohdy i věc spravedlivá se zaležl. Vrat. 156. Ani nebylo sněha a hnůj tak se z-žel (uhnil). Slez. Šd. — **se kdy**: v nemoci (ležením seslaběti). L. — **se kde**. Hrušky v seně se z-ly; pivo ve sklepě se z-lo. Us. Tč., Vck.

Záležeti, el, ení; *záležívati* = *na něčem založenu býti, na čem viseti*, bestehen, worauf beruhen, sich gründen, fussen, davon abhängen; *dotýká se, jest veliké platnosti*, es ist daran gelegen, es liegt daran; *zakládati se v čem*, worin bestehen. Jg. — **abs.** Pokud jizba Jilkova záleží (jde). Záp. měst. 1448. Hřiech jest větší neb menší, jakž záleží úmysl, je nachdem die Absicht zu Grunde liegt. Št. Jinak žalovai, než póhon záleží. Půh. I. 263., 384., II. 384. O duom má jeho městským právem hledati, jakož duom záležl. Půh. II. 66. — **na čem, na kom**. Z-žl pak umění práv na tom trěm; Také kdyby se věcí nějakých, kteréžby na míře a váze záležely, dotklo, z těch jednou žalobou úhrnkem může k obeslanému se přikročiti; Těmi slovy i statek můj všecek obsahuje se movitý i nemovitý, na čemž by ten koli a kdekoli záležel. Kol. 1., 15., 165. Právo horské záleží na dobývání, na zachování ... CJB. 319. A poněvadž mnoho na tom záležl. Skl. I. 251. (299., II. 17.) Na něm mnoho (celá pře, nic nezáležl) záleží. V. Celé hospodářství na něm záležl. Ros. Záleží to jen na tobě. D. To záležl na vaší vůli. J. tr. Služebnosti jedny na věci, druhé na osobě záležejí. Er. Dluhy na věci záležejíel. Řd. Správa všecka toho času na králích záležela. V. Skutek, na kterémž rozhodnutí pře záležl, eine Handlung, worauf die Entscheidung der Sache beruht. J. tr. Pokud na něm záleželo; Málo na tom záležl; Myslí, že na něm všechno záležl; Dal si na tom z. Deh. Ludská múdrosť nezáležl na mnohém mluvení. Mor. Tč. Keďby múdrosť záležela na mnohorečnosti, každá baba by musela mať hojnosť múdrosti. Na Slov. Tč. Na prvnim strelcovi všetko záležl Slov. Šd. Na vytrpeni záležl (= počkej, strp, potom bude zase dobře). Na Slov. Zátur. Svět záleží na chudobných, bez nich býti nemůže. Na Mor. Tč. Poněvadž jest věc zřejmá, že obci na takovém mostě nemálo, nýbrž mnoho a potřebné záleží. Pam. Val. Meziř. 94. Každý, komu na čem záležl. Mus. 1880. 84. Jeho moc záležl přece jen na vůli stavů německých; Papeži na porovnání pře velice z-lo; Záleželo všecko na tom, jak se Německo rozmyslí; Na osobnosti jeho velmi mnoho záleželo; Důkaz to, jak velice mu z-lo na přátelství Čech. Ddk. II. 174., 268., III. 36., 43., 206. (Tč.). Křesťanuom na té pevnosti mnoho záleželo. Dač. I. 193., 297., 304. To mají a míti mohou, na čem podstata záležl;

Na tom tak dalece nezáleží, než více na tom, mohou-li . . . . Žer. 315., 337. Povaha modlitby více na vroucnosti pobožně tužby, než na slovech záleží; Všecka vada a úhona Petrova tedy na tom oněm židovatelům povolování záleží. Sš. I. 92., II. 23. (Hý.). I věřímť, že to učiníš, neb také něco dobrého mého na tom záleží. Arch. IV. 11. A tak známosť a umění práv záleží na tomto třém. Kol. 4. Na tom zaleží přislovie. Jel. Enc. m. 2. Na tom jediném všecko záleží. Kom. Na jednom na samém nezáleží sůd zemský než na všech. Vš. Záleží to na prokázání a ne na samém mluvení. Koule. Na tom všecko záleží a visí. Reš. Veliká věc záleží na písaři. Kšch. 39. Všecka podstata jebo pře na svědcích záležela. V. Že spasení lidské na nich (kněžích) záleží. Chč. Krása záleží na čtveře věcí. Št. Má býti vědieno, na kterých vécech záleží svěcenie neděle aneb svátku; Ctěnie otce a mateře záleží na žádosti a na skutku; Ctnosti čtyři sú, na nichž záleží dobrý život; A pak dostiučiněnie záleží na utrpenie tělestném posty, modlitbami, nespaním, žiezni, prací atd.; Na tom z-ží věčný život váš; Túto řeči znamenati to móžeš, kto mají se pojímati v manželstvie a na čem záleží manželstvo. Hus I. 118., 142., 365., II. 150., III. 153., 200. (Tč.). Moudrosť nezáleží na hedbáví ani na drahém kamení. Reš. — Br., Sych., Byl. Nezáleží na voráči, nezáleží na děvečce. Er. P. 262. Jest na tom záleženo; na tom není nic záleženo, šp. m.: záleži na tom; na tom nic nezáleží. Bs., Vst., Jv., Brs. 2. vyd. 268. Jg. připomíná, že této vazby místy toliko se užívá. Cf. Býti komu na čem, po čem, do čeho a dodatky u Býti, Ht. Brs. 165. Cf. také: Mnoho na tom jest, aby hleděl, co promluví žalobník tvój; Buď póhonem v zemi zastižen nebo nebuď, na tom nic není, při svú ztratíš. Vš. 47., 111. — **na koho** = *náležeti na koho.* Má vše konati, což na statečného muže záleží a sluší. V. Jakož na takového náleží krále. Biancof 98. On titulu . . . ., jako na kníže záleží, užiti má. Zř. F. I. A. 9. Na biskupa země záleží, aby víru kázal. Pal. Děj. IV. 2. 394. Jako na dobré, ctné a počestné křesťany záleží a přísluší. NB. Tč. 288. Nenie zbytečně také i o uvázání tak, jakž na to záležie a mój rozum stačí, pověděti. Vš. Jír. 298. Jako na poctivého a zachovalého člověka záleželo a slušelo. Bart. To na každého záleží, dle Knst. **šp.** m. *náleží, ale jest to s dostatek doloženo.* — **nač jak.** Když pak starosta komorníka vypraví tak, jakž na to **vedlé** práva záležie. Vš. 120. — **v čem** = *zakládati se v čem, v něčem býti.* Prodali jsme dvůr s rolí oranou i neoranou, s lesy, háji, potoky atd., jakož ten dvůr od starodávna jest a záleží v svých hranicích. Tov. 150. V množství lidu sláva královská záleží. Br. V tom moudrosť záleží. Kom. Síla tychto časóv v peňázoch záleží. Na Slov. Tč. Její pokoj v jeho štěstí záleží; Jestli v tom celá tvoje blaženosť záleží, zaopatříme ti to. Němc. I. 48., 103. (249.). Vlastní podnět k boji záležel v snaze císařově zachovati v celosti jistý základní zákon říše; Prostředek k tomu záležel v sesílení principu samovládného; Služby ty nemohly v ničem jiném z. nežli ve sbírání pole; Tamějším jeptiškám, jichž bohatství v chudobě záleží; Trest z-žel v pokutě peněžité. Ddk. I. 178., II. 338., V. 31., 158., IV. 234. (Tč.). V tom idea křesťana záleží se strany záporné; Veškerá moudrosť křesťana nezáleží v hojnosti slova ani v umělosti, nébrž v pravé a přesné pokoře: Jakoby jazykodar v exklamacech a plesotech nového druhu . . . záležel; Aniž dar jazyků záležel ve mluvení jazykem přirozeným jedním; Služba křesťana obzvláště apoštola netoliko v působení, ale i v utrpení záleží. Sš. I. 71., II. 166., Sk. 20, 112. (Hý.). Dobrovolná přísaha záleží v moci a vůli stran. Bdž. 125. V čem záleží lidská blaženosť. Št. V té čtveré věci záleží pokánie. Št. Jako přieliš málo, takéž přieliš mnoho v každé věci jest nesličnosť a jen v hodují věci šlechetnosť záleží. Št. Ta ctnosť záleží ve třěm. Št. N. 224. Ctnosť nezáleží v slovech, alebrž v počestném jednání. Tč. Život věčný záleží v poznání . . .; V milovánie Boha a bližnieho záležie všechna přikázanie; A znamenají dva zákony, starý a nový, v nichž všechno kázanie doktorské záleží: Manželstvie úplně v slíbenie a zavázanie vuole srdečně záleží. Hus I. 42., 63., III. 83., 201. (Tč.). V jich rukou spasení záleží. Chč 303., 378. Pozůstalosť záleží v hotových penězich. Ml. — **jak na čem.** Mně v skutku málo na tom záleží. Žer. III. 10. (Bd.). Papeži na tom do opravdy záleželo, aby smířil strany. Ddk. V. 299. — **čím.** To náboženství jest pravé, které ctností a spravedlností záleží. Koc. Vámi spasenie jich duší záleží (a vobis pendet). BO. — **z čeho** (nová frase m.: *skládati se*). Knihy z epištol záležejí (se skládají). Č. Z krapek záleží moře (málo k málu dělá mnoho). Us. Šd. On jim před některým časem zběhlým, doniež ještě peníze horší šly, zde prodal purkrecht svuoj tu v St. Městě záležející ze 34 hř. za takové peníze, jenž by v ty časy šly. NB. Tč. 29. — **komu** (= *náležeti*, gehören). Kterak jí to dědictví záleží. Půh. I. 206. — **kam.** (gehören.). Najstarší dluh zvláště, ješto **k** zádušním věcem záleží, najprve zaplacen jmá býti. NB. Tč. 146. Ty mlýny **k** našemu městu záležie a přislušejí. List hrad. z r. 1441. Tč. Mlýn a dvór i to vše, což k tomu záleží. Půh. II. 374. A k tomu záleži ono slovo sv. Jeremiáše; Jedné k vyvoleným Kristova řeč záleží. Hus I. 216., II. 193. — **kde.** Purkrecht tu **v** St. Městě záležející (liegend). NB. Tč. 29. Kterýžto duom záleží **proti** mastničím (stojí); Lúčku naši, která záleží **nad** našim pahovským rybníkem **podlé** pastviště. Listy hrad. z l. 1447., 1483. Tč. V Kristově těle život náš záleží. Hus II. 6. — **s infint.** Také se tak nepřipravili, jakož k takovémuž právu učiniti záleží. NB. Tč. 176. — **aby.** Záleží mi na tom, abys byl pilen. Us. Nedal si z., aby . . . Dch.

Záležitosť, i, f., slovo nově, **lépe:** *věc* (*na niž něco záleží*), *důležitosť, příčina, potřeba, dílo* a p., die Angelegenheit, das Interesse. To je z. mójho synova. Phld. IV. 215.

Návěští našich a-stí se týkající; zanášel se vašimi z-stmi. Sych. O z-eti říše pracovati. Kram. Z. zemská. ŘZ. Jel tam za obchodními záležitostmi, lépe: za obchodem. Km Obchodní z., Geschäftsangelegenheit, Nz., poštovní v. poštovnictví, Postwesen, n., domovská, Heimathswesen, osobní, Privilegienangelegenheit, hrdelní, Kriminalangelegenheit. J. tr., východní, Orientfrage, jednatelská, závodní, Geschäftsache; obstaral mé z-sti. Us. Dch. Z. hnojení, die Düngungsfrage, pivní, die Bierfrage, berniční (bernictví), das Steuerwesen, celní, peněžní, Geldgeschäft, důchodková, Gefällsangelegenheit atd. Šp. Záležitosti politické. Břetislav měl čas starati se o vnitřní z-sti zemí svých. Ddk. II. 163. (460.). Ráda bych věděla, za jakou z-eti tam byl. Us. Z srdce. Šml. I. 39. Z. správní, policejní, státní. Šmb. S. I. 167., 171. Z-sti soukromé, rodinné. Mus. 1880. 446. Z-sti a závazky mezi osobami a obcemi. Pal. Rdh. II. 99. V z-stech obchodních. Šp. Z. hnanecké, hnanectví. Er. Z. nutná, lépe: pilná, neodkladná, nevyhnutelná potřeba. Cf. Brs. 2 vyd. 268. a Ht. Brs. 166. Bs.

Záležitý. Manča je tuze z-tá = dá si na sobě mnoho záležeti. U Rychn. On měl všelijaké z-té spisy = na kterých záleželo. ib. Vk. Vz násl.

Záležívý. Je to z. člověk = který na sobě záležeti dá. U Rychn. Čsk. Vz Záležitý.

Zalgecať sa = *zalécat sa*. Na Slov. Bern.

Zalgečiť = *zaléčiti*. Na Slov. Bern.

Zalgečník, a, m. = *zálecník, záletník*. Na Slov. Bern.

Zalgečný = *zálecný, záletní*. Na Slov.

Zalgevať = zalévati. Na Slov.

Zalhaný = *lhář* (o dětech). U Polič. Kšá.

Zalhati, verleugnen. — **koho**. Ti, jež k sobě vinul nejtoužněji, že ho zalhou, zradí, opustí. Nrd. Ball. 6. — **si**, ein wenig lügen. Trošku si zalhal. Us. Šd. — **se kam**, durch List, Lüge irgend wohin kommen. Na Mor. Tč.

Zalhavka, y, f. = *lživé udání, klam, záminka*, der falsche Vorwand, lügenhafte Vorspiegelung. Us. Šd., Pk., Lšk., Zkl. Ahy měla z-ku, řikala, že půjde pro kousek kůdele. Slez. Šd.

Zali, zastr. = *zdali*, ob. Hus.

Zálib, u, m., der Sport, die Vorliebe, das Wohlgefallen, die Passion. Z. lovecký, jezdecký atd., der Jagd-, Reitsport. Dch., Pl. Vz Záliba.

Záliba, y, f. = *zálib*. Z. v tanci; cena zvláštní z-by, pretium affectionis. Dch. Mají z-bu v cizí poesii. Tf. Z-bu v něčem míti, Dk. P. 157., Rk., Tč., Klč., z něčeho vzíti. Kos. Tak málo v cizím muži znám já z-by. Msn. Or. 25. S velikou zálibou něco konati. Us Pal. A tu dívaj jsem se se zvláštní zálibou na rozličné věci. Ddk. It. v. 71. — Z. = *zalíbení, přisvojení, přisvojba*, die Adoption. Kdo se buď zrozením, buď přisvojbou či zálibou stává nápadníkem a nástupcem majetku něčího. Šs. II. 43. Vz Zalíbenec.

Zálibek, bku, m. = *zálib*. Dch.

Zalíbená, é, f., ves u Uhlíř. Janovic. PL.

Zalíbenec, nce, m. = *zalíbený*, ein Beliebter. — Z. = *zalíbený syn* t. j. *za vlastního přijatý*, ein Wahlkind. D.

Zalíbení, n., *zalibování*, das Wohlgefallen. Vz Zal'úbení. Z. míti, nemíti, V., v něčem. D. K z. mluviti, činiti. V. Učiň mi to k z. (k libosti). Ros. S velikým mým z-ním. Har. Z. **nad** něčím míti. Flav., Sych. Z. v něčem míti. Sych., Berg. — Z., das Versprechen. Z mnohých těch z. božských. Ms. 15. stol. Z. **na** čem míti, šp. m.: z čeho, v něčem. Jg., Mus., Jv., Brs. 2. vyd. 268., Pal. Rdh. I. 192. Anežka neměla zalíbení v polském živobytí dvorském. Ddk. III. 141. Ta dcera si vzala do z. kočku; Přiznala se, že má z. v kočce. Kld. II. 157., 158. Tudy také židé z. božího nedošli. Šš. I. 17. Nemýlí-li mne jediné mé sebe samého z. Jel. Enc. m. 6. Neučinil mi v tom žádného z. Žer. 333. V čem kdo z. mívá, hned mu na jazyku bývá. Šd., Hkš. Zrcadla nosí k zalibování se sobě. Kom. Zalibování sebe samého. Kom. — Z. = *za syna přijetí*, die Annahme an Kindesstatt. V. Syn skrze z. Brikc.

Zalíbenosť, i, f. = *zalíbení*, das Wohlgefallen.

Zalíbený; *-en*, a, o, beliebt, angenehm. Vz Zalíbiti, Zal'úbený. Z. slovo (zamilované), der Liebesausdruck. Šš. — **komu**. Tým sa Veronka umyje, aby byla pěkná bílá, pánu Bohu z-ná. Mor. ps. Brt. Církev sv., jenž jest choť Kristova z-ná. Hus III. 215. — Z. dcera, syn (*za vlastního přijatý*, an Kindesstatt angenommen). Ben. V.

Zalíbiti (dříve a posud na Slov. a na Mor. *zalúbiti*), líb, líbil, en, ení; *zalibovati* = *zamilovati*, anfangen zu lieben; *sjednotiti se, spojiti se*, sich mit Jem. verbinden; *oblíbiti*, lieb gewinnen, erwählen, Wohlgefallen finden; *kochati v čem*, Wohlgefallen haben; *za vlastní dítě přijíti*, an Kindesstatt annehmen, adoptiren; **se** = *líbiti se*, gefallen; *zamilovati se*, gefallen, sich verlieben. Jg. — **koho**, lieb gewinnen. Ach Bože, prebože, čo som urobila, keď som ťa, milý môj, zrazu zal'úbila? Čo som urobila, chudobnej matere syna zal'úbila. Sl. ps. 117., 44. Oči moje, oči, dobre nechodíte ak koho vidíte, hned ho zal'úbite. Sl. ps. Šf. I. 70. Z-la som ho, čo ja môžem z toho? Sl. spv. VI. 202. — **co, koho, se komu**. Jestliže sobě zalíbnete královské stolice a berly Br. Z. si oběti. Br. I zalíbí také slib Hospodinu (vovit votum). BO. A že jsem o tom pannám psal dříve, zalíbiti-li jest lépe čistotu či nezalíbiti. Št. Z si nevěstu. Ros. Bohu slib, čistotu z. = *zaslíbiti*. O 7 vstup. — **se**. Už se chlapci zal'úbili (zamilovali), ešte som maličká. Sl. ps Šf. I. 43. — **se komu**. On se mi zalúbil. Tč. Viděl sem tě po prvnikrát, jaks na poli pásla, hned si se mi zalíbila, žes pěkně zpívala. Brt. P. 157. Abych se mládencům z-la. Šš. P. 633. Šlo děvčátko žito žať k zelenému háju, nadešel ho mládenec, zalúbilo sa mu. Šš. P. 547. Oj, veď kto si krásu děvy nezalúbí, pro něž počal život, s hrobom sa zasnúbí. Sl. spv. I. 33. Zalúbim si dvoch, alebo aj troch, keď ma jeden nehá, budem mať ešte dvoch Sl. ps. 51. Nechť se to zalíbí, lass dir's wohl-

gefällig sein. Dch. Kdo se na noc do čistě košile převléká, zalíbí se smrti. U Kr. Hradce. Kšť. Žádnému se nezalíbíš, nesplníš-li, co kdy slíbíš. Kmp. Č. 133., Hkš. Nikdo se nezrodil, co by všem se zalíbil. Tč. Zalíbují se sobě. BR. II. 612. a. Těžko se mnohým z. V. Kdo chce se z. každému, nezalíbí se žádnému. Č. — Br., Sych., Ros. — **se komu v čem.** Zalíbil se mi v tom. Jel. Zalíbilo se Hospodinu v lidu svém. Ros. Toť jest můj syn, v němž se mi dobře zalíbilo. Sami se sobě v své moudrosti nezalibujte. Br. — **sobě s kým** (*spojiti se*). Pulk., Jg., Šm. — **co s kým kdy.** Toho dne zalíbí Hospodin slib s Abrahamem. BO. — **se v koho:** v děvu (zamilovati se). Sldk. 347. — **koho v čem.** Zalub ve všetkom Boha. Sldk. 347. — **sobě v čem** = *kochati se v něčem.* Zalibuje sobě v tom. Ros. — Lom., Reš. Zalibovali sobě v tom, že . . . vz Chváliti. — **si na čem** šp. m.: *si co, v čem.* Vz Zalíbení. — **se do čeho (jak)** = *zamilovati se.* Na Slov. Koll., Šm., Tč. I zalíbila sa vám do neho až po uši. Phld. III. 323. Lebo sa do jeho krásy až po uši všetka zaľúbila. Dbš. Sl. pov. I. 419. Dolho sa zaľúbila a on do nej. Dbš. Sl. pov. I. 27. — **se komu čím.** Římanům, pánům svojim, hleděl se zalíbiti divadly, pûtkami a šermy gladiatorů a jinými hrami na okolech odhývanými. Šš. Sk. 141. Vyšším a moudrým osobám bleď se z. ctností, nižším zdvořilostí. Hkš. Starý Vít svou dobrosrdečnosti též se mu zalíbil. Us. Tč. — **(si, se) kde.** Který (apoštol) ve stinech zákona si zaliboval. Šš. II. 22. U nás se mu zalíbilo. Us. Tč. — **jak.** Nebo kteříkoli chtějí z. se v těle. Šš. II. 68. (Hý.). — **proč.** Každý z vás bližnímu svému zalibuj se k dobru, ku vzdělání. Šš. I. 138. Zaľúbila som ta nie zo všetečnosti, ale sa mi páča pekné čnosti. Sl. spv. III. 96. — **aby, že.** Zalíbilo se pánu Bohu, že . . , aby. — Us. Šd. Ne bez příčiny zalíbilo se všemohoucímu Bohu, aby . . . Ddk. II. 284. — **s inft.** Z-lo se nám k zámku si zajíti. Sych.

Zálibivosť, i, f. = *snaha zalíbiti se*, die Gefallsucht, Koquetterie. Aby ho z. neporáněla. Šš. II. 11.

Zálibka, y, f. = *zalíbení*, das Gefallen. Nemá ve bře zálibky. Us. Dch.

Zálibnice, e, f., die Koquette. Rk.

Zálibník, a, m., der Liebhaber von Raritäten u. drgl., der Sportsmann. Dch.

Zálibnosť, i, f. = *záliba.* Zkr.

Zálibný, liebgewinnend. Dch.

Zalibování, n., vz Zalíbení. Z. se sobě v svých penězích. BR. II. 822.

Zalibovati se, vz Zalíbiti.

Zalíceuý; *-en, a,* o, in Fallstricke gefangen. Z. zajic, srnec. Šd.

Zalícetí, vz Zaléknouti.

Zalíciti, vz Zaléknouti.

Zalíčati sa = *dvořiti se, lichotiti.* Na Slov. Sl. ps., Hdk. C. Vz Zalěčiti.

Zalíčení, n., das Be-, Uiber-, Zuschmieren, Verstreichen. — Z., das Anstünchen, Ausweissen. — Z. = *naličení*, das Ausschminken. Us.

Zalíčený; *-en, a,* o, getüncht, übertüncht, ausgeweisst. Šd. Už je stěna zalíčená. má milá s ním rozlóčená. Sš. P. 182. — Z. = *za-, vymazaný*, verschmiert, überschmiert, zugeschmiert, verstopft. — Z. = *naličený*, geschminkt. Us.

Zalíčiti, il, en, ení; *zaličovati* = *líčením zatříti*, be-, über-, verschmieren, zuschmieren; anstünchen, ausweissen; ausschminken. — **co (čím):** vápnem. Kom. Slávu něčí chytrostí a lstí z-ti. Br. Vraždy na vraždy množí, i krvon zem zhusta zaliča. Hol. 144. Sósedova stěna bílá, celá krvjů opršćená; panenka ju zaličuje, krev nevinná přestupuje (proniká). Sš. P. 182. — **kde.** Zaličili jsme ve světnici a v kuchyni. Us. Šd. Už jsme **na** svátky všude zaličili. Us. Šd. — **se komu** = *dvořiti se, lichotiti se*, zu gefallen suchen, schmeicheln, hofiren. Na Mor., Slov. a ve Slez. Tč., Němc. VII. 192. Ti se Slovákovi moc zaličati. Hdk. C. 166. Keď chce dieťa zaliečať sa. Phld. III. 3. 254. Hneď sa tej mladej vyskiera, hneď stare zalieča Chlpk. II. 15. Ani sa mi, šnbajko, nezaliečaj. Sl. pov. 227. Z. sa dievčatom. Na Slov. Šd. Královna sa začala svojmu mužovi zaliečať, liškala sa mu a chválila tú jeho moc a slávu; Ale teraz už pekne okolo nebo prihovárajú sa, vyzpytujú sa, zaliečajú sa mu, len aby slova vyvábili z neho; Tie (psi) začali teraz okolo Janka chvostmi krútiť a zaliečať sa mu, aknáhle ohadali, že už Janko prehudil sa. Dbš. I. 451., IV. 68, VII. 91. (Šd.). Zalleča sa jej slepý Janko (když ženská dříme). Na Slov. Zátur. Nehudzem se ženic, až mi sto lat (let) mine, musim sa zaličac tej krasnej dzivčine. Sl. ps.

Zálička, y, f. = *zalíkování.* U Olom. Šd.

Záličník, a, m. = kdo zaliknje ženicha a nevěstu. U Olom. Šd.

Zalidnění, n., die Bevölkerung. Z. země. Osv. I. 521. Husté z. Ddk IV. 237. Země z. schopné. Osv. I. 526.

Zalidněný; *-én, a,* o, bevölkert. — **jak.** Krajina hustě, slabě zalidněná. Osv. I. 526.

Zalidniti, il, ěn, ění; *zalidňovati*, bevölkern. — **co kým:** města novými osadníky, Ameriku Europany. Krajiny jiným národem z. Pal. Děj. III. 1. 337. Město Korynt svobodníky z-li Sš. I. 153. — **jak:** zemi silně z. Us., Ddk. IV. 310. — **odkud.** Z Heiligenkreuzu zalidněn byl cisterciácký klášter zlatokorunský. Ddk. VI. 11. — **se.** A ovšem víc a více se z-val (Solun). Sš. II. 235.

Zaligotati = *zablýskati, zamihati*, blitzen. — **čím:** hořící metlou. Slez. Tč. — **se** = *zatřpytiti se*, erglänzen. Len sa to zaligotalo. Mt. S. I. 53. Když se chtěl z. světu. Hdk. C. 355. Kniežatn se zaligotaly oči. Klčk. V. 30. — **se kam.** Jako slnko z-la sa mu do oči. Dbš. Sl. pov. I. 122. — **se kde.** Vz Zalygotati. — **odkud.** Ako z čiernych mrakov keď sa zaligotá **na** polia něbeská jasnota. Chlpk. Sp. 42.

Zalíhání, n. = zaléhání. Vz Zalehnouti.

Zalíhati, vz Zalehnouti.

Zalíhnouti, vz Zalehnonti.

Zalíhnutý; *-ut, a,* o, vz Zalehnouti. — **kde.** Červy v ranách z-hnuté. Phld. III. 3. 284.

Zalichotiti, vz Lichotiti. — **(se) komu čím, v čem**, sich bei Jem. einschmeicheln. Rk. Čímž nemálo zalichotil národní hrdosti domorodců. Šmb. S. II. 16.

Zalikati, vz Zaléknouti.

Zalikávati, vz Zaléknouti.

Zaliknouti, knui a ki, ut, uti, vz Zaléknouti.

Zalikovati, vz Zaléknouti.

Zalimovati = *zalemovati*. Jg. Na Ostrav. Tč.

Zálina, y, f. = *drážka*, der Falz. Na bočécii dsky budeta dvě zálině, jimižto dska se dsků se spojí. BO.

Zalině, ě, f., Zaliin, ves v Budějovsku. Vz Blk. Kfsk. 657.

Zaliniti, il, én, ění = *upevniti?* zastr. — **co kde**. Bych se tak ve cti zalinil, jakž bych nikdy neučinil i jednoho hřiecha; Bych mů vóli v tvej zalinil a tvů vóli vždy pak plnil. Pravn. v. 340., 2785.

Zalinovati = *začárati*, verlliuren. Ros.

Zalipanec, nce, m., ein mit Kraut o. fein geriebener Rübe gefüllter Kuchen. Veď čože by daly ženičky kraviarovi, ovčiarovi, blásnikom a iným bodnostárom, keďby hodne syrnikov nenapekly? Z ostatních bochuičiek napečie zaliepancov. Phld. IV. 58.

Zalipati si co: karty (zahráti si). Us. Dhn. Vz Zalipnouti.

Zalipení, n., lippia, zastr. Ms. lex. vod.

Zalipnouti, pnul a pl, ut, utí, *zalípati* = *zalepiti se*, sich wohin ankleben, anpleken. — **Z. si** (v kartách) = *přidati*, dupliren. — **co komu čím**: někomu oči pěsti zalipati. V.

Zaliskati, *zalisknouti*, *zalištiti*, *zaliskávati* = *zamítati*, *házeti*. Ros. — **co čím**: míč palaestrou. — **co**. Daleko habdu (míč) zaliski (liskačkou odrasil). Mor. Šd.

Zalisnúť sa = *zablesknouti se*. — **kde**. Ako sa slnce nad belehradskými kopci zaiisne. Na Slov. Vlčk.

Záliští, u., das Blätterversteck. Dch.

Zalistiti se, il, stěn, ění, sich beblättern, laubig werden. — **kdy**. Na jaře se všecko stromoví zalistí. Us. Tč.

Zálistní, extrafoliaceus, ausserbiattständig, jako zaúžlabičkový. Rst. 521.

Zališiti = *vyllšiti*, *co lichého*, *pryč dáti*, ausmerzen. — **co**, **koho**. Ros.

Zališkati se = *zalichotiti se*, sich einschmeicheln. — **komu**. Židák chcejúc sa pánom z., zastavil každého hovoriac. Lipa I. 62.

Zalištiti se = *zalesknouti se*, erglänzen, erschimmern. — **kde**. Pika na náble zapraští a v tom na tisíc rozkáče sa zlomkov; zrazu tisíc obnivých **na** šišáku sa zalištalo isker; Znenadála v očách jasná sa zalištala žára. Hol. 21., 359. (Šd.). — **komu**. Neb tak daleká z temného pekla cesta na sem ... a očám sa svetlo zališti. Hol. 36.

Zališťovati = *lištami přikryti*, verleisten. — **co**. Ros.

Zalitač, e, m. = *záletník*. Ona bola dcéra dosť majetná a jediná, i mala zalietačov vera do božej vôle. Phld. IV. 17.

Zalitati, vz Zaletěti.

Zalitavan, a, m., ein Transleithanier. Šd.

Zalitávati, vz Zaletěti.

Zalitavsko, a, n., Transleithanien. Šd.

Zalitavský, transleithanisch. Šd.

Zalíti (*zaláti*, na Ostrav. a j. na Mor. a na Slov. Tč., Mtl.), liji (v obec. mluvě: saleji, dříve: zalim), zalij (zali, v obec. mluvě: zalej), lije (íc), il, it, ití; *zalévati*, *zalivati* = *litím zakrýti*, *politi*, *zavlažiti*, *zakropiti*, be-, über-, eingiessen, giessend bedecken; *uliti*, *uhasiti*, vergiessen, giessend auslöschen. Jg. — **abs** Rád zalívá (= opilec). Bdl. Dříve sázet (jísti), potom zalívat (píti). Us. Dch. Čo nehori, nezalievaj (čo ťa nepáli, nehas; Keď ťa nepáli, neomykaj sa). Na Slov. Zátur. — **co**: květiny, zahradu, selliny. Us. Pracovati, až by pot oči zalévai. V. Z. oheň (udusiti, uhasiti). Us. Voda louka zalila. Us. Tč. Krev ho zalila. Dám ti, až tě červená zaleje. Us. Vck. Zalejme ty své trampoty (zapijme). Us. Šd. Voda ho zalila, er starb an Wassersucht. Us. Dch. V tom Bátorka nasrdená udre ju do tvári, až Anulku krv zaliala. Ppk. II. 216. Lebo mu všetky zuby vybijem, až ho krvavá polievka zaleje. Vlčk. Vl. 63. Keď já s tato puojdem, slzy me zalejú. Sl. ps. Šf. I. 35. Vyšla predo dvere, slzy ju zal'aly; Hrdlo sa nám rozsušilo, treba ho zal'ati. Sl. ps. 95., 383. (Šd.). A tak boleká, tak vykláda, že by aj ten kameň slzy zalisly. Mt. S. i. 63., Dbš. Sl. pov. V. 87. Tu neborku mať slzy od žialu zalialy. Dbš Sl. pov. i. 79. Že štípení boží zalévai. Sš. I. 155. — **co, se čím**. Cbč. 450. Z. něco vodou, V.; díru smolou, olovem, D.; se slzami. D. Z. se krví = 1. krví se pokryti, sich verbluten 2. krvotokem se zadusiti, an Blutsturs sterben. D., Kom. Svými slzami travičku zalívá. Čes. mor. ps. 141. Mají vína do Boha a kdo tam přijde k nim, vinem by ho zalili. Mor. Šd. Oko slzou je zaliato. Sldk. 247. Ať se krví zaliju (ať umru, nemluvím-li pravdy). U Bydž. Zalil polivkou tuhé jídlo, aby neškytal. Dch. Z. louky vodou. Har. i. 166. Tvář nachem se zalila. Jab. 131. Zrak se zalil slzou. Vrch. Lež mä ťažia tvé ostrožky, čo pichajú moje bôčky. Kdekoľvek mä popichajú, všade krvou zalievajú. Mt. S. i. 23. Naše dvěrka vrzýgajú a já jich zalévám; zalévám jich sladkým miékem, kyselů smetanů, zalévala bych jich máslem, naši mně nedajů. Pck. Ps. 66. Ešte vodou oheň zaleješ, ale vodu ničím. Na Slov. Zátur. — **co kde**: šaty na bělidie, květiny v zahradě. Us. Na hrobě kříž do kamene zalili olovem. Us Šd. Bodaj's sa boi zalial v tom prvom kúpeli, aby ťa moje oči neboly videly. Sl. ps. 171. A netrvala za mihnutia, prepadli sa svatovia, len jezero zalialo se **nad** nimi. Dbš. Sl. pov. IV. 27. Otvor rourky v plamenu sklářské lampy se zaleje. Kk. Fys. 87. I u nás smutné doby stávaly sťa nad tou pustou dolinou; často nás horké slzy zalialy nad sebou i nad rodinou. Čjk. 34. Takto-li tvých brániš, najvyšší Arevojakov? že v černých sa musíme zal'ať jako sysli prepasťách? Hol. 292. — **co komu**: bubu (dáti mu píti, aby mlčel). L. Žluč mu srdce zalila. Šml. Krásný bol jej obličaj a smutek tichý, čo jej tvár zalial, ešte mu výrasu dodával. Lipa 306. Bleskú požár mi zalivá bled. Čch. Bs. 9. Oči z. ne-

božtíkovi, aby nikoho nevyhledél neho aby na něm tráva rostla (= po pohřbu píti. Cf. Zapíjeti dušičky). Na Mor. Sd. Jedz Janíčko a nezalej si šaty (nepolij). Hdž. Čít. 115 — **jak.** On dobře sází (jí) a pak dobře zalívá (pije). Dch. Květiny mírně, málo, mnoho zalívati. Us. Dlj. Sňbajové oči vždy jasně bývaly, teraz mu jich slzy potôčkom zalialy. Čjk. 49. — **se.** Loď se zalila. Us. By ji pomáhali, by sa nezalila (neutopila). Sš. P. 127. Čbán se poče zalévati (nabírati). Hr. rk. 391. — **kdy.** V tom okamžiku zaleje se na kahanu druhý konec. ZČ. I. 293. V žalosti se oči zalévají (oči pocházejí). Us. — **koho kudy.** Zaliala ho krev nosom, ústami i ušima. Zbr. Lžd. 104. — **co kam:** skoby do kamene olovem z. Koll. — **se komu čím.** Zalily se mu oči slzami. D., Sych., Ml.

Zalití, n., das Begiessen, das Ersäufen; die Uiberschwemmung. Dal jím pálenky až do z. Zbr. Báj. 5.

Zalítiti se, il, cen, ení, böse, wüthend werden. — **proti komu čím:** ukrutností. Koc.

Zálitnice, e, f. = *záletnice*. Mor.

Zálitník, a, m = *záletník*. Mor. Tč., Škd.

Zalítnouti, vz Zaletěti.

Zalitý (na Slov. *zaliatý, zaľatý*), vz Zaliti. A oheň jemu ke cti na vatre jak ve dne tak aj v noci jednostajne horáci pozháša, podusí a zaľaté rozmete uhlí. Hol. 186. — **čím:** oči slzami, krví z., unterlaufen Us., D., květiny vodou, begossen. Krví z. (podešlý, unterlaufen). Sp. Kroupy (sutky) deštěm zalité. Dch. Vynšli na tok, ten bol miesto hliny olovom zaliaty. Dbš. Sl. pov. I. 101. A brvno zaliaté sůkrvicou z boku Pána, vztýča v tom úboči. Lipa 176.

Zalíbiti někomu něco = *zaslíbiti*. Vz Zalíbiti. Dal. 112.

Záliv, u, m. = *zátoka mořská*, der Meerbusen. Z. = jest část moře, která se do souše vylévá. Blř. Největší zálivy: guinejský, mechický, hudsonský n. höenský, bengalský. Tl. Z. v Europě: v moři baltickém: botnický, finský, rižský; v moři německém: zujderský. Vz Moře, S. N., Stě. Zmp. 583.

Zalívati, vz Zaliti.

Zálivek, vku, m. = *malý záliv*, ein kleiner Meerbusen. Us.

Zálivka, y, f. = *zalévání*. Ta z. zabírá mnoho času. U Rychn. — **Z.** = *čím se zalévá*. Slévárna zálivek. Dch. — **Z.** = *šťáva zaléváním na pečeni a j. utvořená*. Šd. Obřezal sem korunu (kôru na stromě) a potom sem na tom místě nalezl zálivku tak na prst vylitou. Slez. Šd.

1. **Zalizati**, vz Zalézti.

2. **Zalizati, zalizuuti**, *zalizovati*, anfangen zu lecken, ein wenig lecken. — **čím.** Kobyla pohla sa a žriebä za ňou. Vlkovi už tiekly slinky a jazykom zalizoval. Dbš. Sl. pov. VIII. 15. — **co, se čím.** Nehnul sa drak; iba rozďavené pysky jazykmi zalizoval a plameň z nich púšťal; Dvanásť hlav mala a jazykmi zalizovala sa ako dákymi ohnivými palošmi. Dbš. Sl. pov. VI. 41., III 53. (Šd.). Prizerá sa, ako tá sedem hláv okrúca, siedmymi jazykmi zalazuje sa a vytrča zuby. Ib. III 51. (Šd.).

Zaljati, n. = *zalití*. Na Slov. Sladu takového nachází se šestero zaljatie, co sa zalieva po peti inkniech. Sl. let. III. 79.

Zalkati, zu ächzen, seufzen anfangen. — **abs.** Zalkalo děvče a zdvihlo uslzené oko k nebi. Němc. I. 186. Ston větrů zalkal. Osv. VI. 56. — **jak.** Zalkal z duše. Vrch. Z-ti písní trudnou. Obzor 1878. 40. Zástup hlasitě zalkal **nad** jinochem. Lpř. Sl. I. 59. — **kde.** Zalkal tu někdo. Us. Z. **pod** břemenem svým. Ráj. — **proč:** touhou. Mus. — **co:** bolesť, neštěstí (lkáním zapuditi). Ros. Z-kal slova úchvatná. Kkš. K sl. j. 146.

Zalklý = *který se zalkl*, der Erstickte. — Z. dřívl (které nebylo na vzduchu). Kb. Je tam u nich zalklo (dušno) Us. u Dobrušky Vk.

Zalknouti, knul a kl, ut, utí, *zalykati*, herunter-, verschlucken; **se**, ersticken. — **abs.** Z-kl se. V. Pláče, až se zalyká. Ros. Zalkly u. zalekly ryby. Us. Plakal jest velmě, až se zalknul a nemohl řeči dokonati. Hus II. 125. — **se čím:** vedrem, horkem, parnem, prachem, žlzni, smíchem. větrem, kašlem, vodou se z. Us, D., Pláč. Ježlš zalkny(u) sě duchem (zastonal). Jan 11. 33. (15. stol. Č.). Zalknuv se pláčem řekl. Hus II. 307. Jednak se bolestí zalkával, jednak . . . Ler. — **na čem.** Zalkne dítě na tom kuse chleba Us. — **kde.** Ve vodě se z. T. Ve světnici je puchu, až by tam zalkl. Us. Šd. V tom prachu by člověk **až** zalkl. Us Šd.

Zalknuti, n., das Ersticken. Čs. lk. Vz Zalknouti.

Zalknutý; *-ut, a, o*, erstickt.

Zalmanov, a, m., něm. Sollmus, ves u Bochova. Vz S. N., Blk. Kfsk. 99.

Zalnava, y, f., jm místní. Sdl. II. 57

Zaloditi, il, ěn, ění, *zalodovati*, zu schiffen anfangen, ein wenig schiffen Bl. Žlv. Ang. 62

Zalodniti, il, ěn, ění, einschiffen. Šm.

Záloh, u, m = *založení i co založeno*. — **Z.** = *základ* (stavení atd.), der Grund. Pulk. Majíc nejprve záloh všie dobrě přiezni a milosti, milujtež se věrně spolu. Št Vz Základ. — **Z**, na Mor. a Slov. = *zástava*, das Pfand. Dal mu plášť do zálohu. Daj nám, děvče, daj nám záloh, že's na panském trávu žalo. Sš. P. 190. Nedávaj měna tvojého nikomu na záloh. Na Slov. Tč. Vera my vas nepošćime, slabe mosty mame, by sce polamaly, napravic nedaly. Ta ked polameme, napravic vam dame, čo najkrajšu pannu do zalohu dame. Sl. spv. VI. 232. Nebohý pán majiteľovi hradu tohoto požičal značnú summu, za ktorú do zálohu obdržal majetok tento. Pbld. III. 388. Hia, ale králevič mal ešte aj záloh, zlatú črievičku. Dbš Sl. pov. I. 445. Beriem vesť tú potěšitelnú za záloh šťastného panovánia. Zbr. Lžd. 57. — 2. *Záloha* = *osidla*. Orb. p. — **Z.** I má nám od sebe činiti po věčné časy podlé zálohu tohoto listu i. e. na čem ten list záleží, tedy tenor literarum, der Inhalt. 1418. Bdl.

Záloha, y, f.; o původu vz Mz. 57. = *založení i to, co se založí*, das Ilin-, An-, Verlegen, die An-, Hin-, Vorlage, die Vorlegung, der Verlag. Z. u sukně, der Uiber-, Auf-, Einschlag. L. — **Z.** = *závada v cestě*, das

Hinderniss, die Unterbrechung, Versperrung. L. Z-hy udělati. Háj. Z-hy na cestě učiněné. BR. II. 692. — Z. = *posádka*, die Besatzung, Garnison. L. — Z. = *lička, úklad, vojsko ve skryté položené*, die Nachstellung, Hinterlist, der Hinterhalt. O z-hách nevěděti; z-hy dělati, líceti, činiti, vzdělati; v z-ze na někoho státi; z-hy na nepřátely dělati. V. Zálohy strojiti, D., někomu chystati, Chmela, zdělati n. proti někomu; z-hy osaditi, objetí. Br. Z-hu na někoho učiniti. Háj. Z-hy rozestaviti. Přikl. k Cyr. Z-hy lidem léceti. Kom. Na z-hy někoho uvésti. Pláč. A rozkázal za času nočního jim z-hy okolo pevnosti učiniti. Skl. I. 312. U Helfenburka z-hu učinili. Tč. 43. Nenadále z z-hy vyskočili. V. Udělal na něj z-hu. Let. 98. Z-hy strojí duši mé. Kom. Líd v z-ze míti. Plac. V z-ze někoho čekati. Dal. V z-ze na někoho čekati, číhati. Sych. Ze záloh vyskočiti. Troj. V z-hách ležeti. Ros. — Z. = *moc* (vojenská) *po zadu zůstavená*, die Reserve. Vz S. N., Vlšk. 447. V z-ze býti. Th., Ml. Z. střeleb armády, die Armeegeschützreserve. Vz S. N. XI. 306. Z. předstráží, die Vorpostenreserve, náhradní, Ersatzreserve, vojenská, bitevní, die Schlachtreserve. Čsk. Důstojník v záloze, der Reserve-Officier Dch. Z-hy ostaviti. St. skl. Ne se vším na barc, něco v z-hách (neukazuj všeho, co máš). Vz Šetrnosť Má on ještě něco v z-ze. Ros. — Z. = podložení psi. Šp. — Z. = *sklad*, die Niederlage, der Verschleiss, das Magazin. L. — Z. (nadací), der Reservefond, die Dotation. Nz. L. — Z = *zásoba*, der Vorrath, Verlag. Peníze v z-ze míti. Sych., Ros. Z. obilí jest již vyčerpána. Ml. Z. střeliva, der Munitionsvorrath. Čsk. Z pivní (zásoba piva), der Biervorrath, Us., poraženého dobytka, das Schlachtviehdepot. Čsk. Z. cukru. Us. Vk. — Z. = *náklad, výdaje*, die Kostenauslage, die Unkosten, Auslagen. L. — Z. = *základ, úkol, thema*. Hmn. 1418. — Z. = *peníze někomu napřed poskytnuté*, der Vorschuss. Z. peněžní, peněžitá; z-hu vzíti; kvitance ze z-hy (záložní); účet ze zálohy (záložní); způsobem z-hy. J. tr. Z-hu někomu dáti (založiti někoho něčím). Nz. Z-ha za náhradu, gegen Ersatz, na účet, na pořádnosť, gegen Verrechnung; z-hu přijmouti; z. bezúročni, nazpět přijatá, vrácená; z-hu vyplatiti; poukázka, příjemce, zbytek, náhrada z-hy; z. na cestu, Reise-, účet ze z.; kniha na z-hy. Šp. Z. v hotovosti, der Baarvorschuss, na cenné papíry, Belehnung von Werthpapieren. Dch. Za z-hu žádati; z-hu spláceti, splatiti. Us. Z. na služně. — Z. — *záloh*, das Pfand. Moja je ona! z čela svitajú zálohy srdca vrelosti. Sldk. 281. Čo voláte, vy zemské oblasy, že v nebi nieto prstenky? Alabastrových prstov okrasy, zálohy vernoj milenky? Nač tam záloh, kde po vše časy vernosť sa vernosti dáva? Sldk. 349. — Z. = *mraky, které zahalují zapadající slunce*.

Zalojdaný = *lojdavý*, kdo má lojdy v očích. Mor. Šd.

Zalojiti, il, en, ení = *lojem zamazati*, mit Talg verschmieren, ver-, betalken. — **co jak.** Postel dokonale z., aby se stěnice vypudily.

Zalokati. Vypil vše, ani nezalokal. Ros. Vz Lokati.

Zaloknouti se, einsinken. Kde stoupíš, zem se zalokne. Na Ostrav. Tč. Když se směje, líca se zalokne (bekommen Grübchen). Ib. Tč.

Zálokti, n. = *rámě za loktem, r. hořejší*, der Oberarm. Aqu.

Zálom, u, **zálomek**, mkn, m. = *zalomení* i *co zalomeno*, das Anbrechen, Anbeugen, der Anbruch, Anbug, Durchbruch. Z-ky břehu. L. Z. v hornictví. NA. IV. 138. Z. ve varhanách, der Kropf. — Z. = *vývrat* (stromů), der Windbruch. Vz Zálmu. D. — Z., die Strafe, welche beim Zurücktreten von einem Vertrage zu zahlen ist. Bdl. 380. — Z. = *závdavek, zástava*, das Pfand. Odúmrtí ono zástavou a zálomem jest, že tu blaženosť nám za podíl bude; První částeční darové ducha sv. co věno, z. a zástava veškeré hojnosti a bohatosti jeho darů; Víra v Krista přibytí majícího spolu závdavkem a zálomem byla spasy příští; Jestliže z. takový jest, jakým bude nám majetek. Sš. I. 76., 91., II. 55., 86. (Hý.).

Zalomázditi, zalomáziti = *udeřiti*, Jem. heftig hauen. Na Slov. Koll.

Zalomaziti, vz Zalomázditi.

Zalomcovati, zu schütteln anfangen, ein wenig schütteln. — **čím. V** divé zlobě zalomcoval dveřmi. Čch. Mch. 106.

Zálomek, vz Zálom.

Zalomení, n, die Einschlagung, Einwärtsbiegung, Faltung, der Anbruch, die An-, Verbrechung Z. roku, Bestimmung der Tagsatzung = položení roku. Kinský, Bdl. 380.

Zalomený; *-en, a*, o, angebrochen, eingeschlagen, gefaltet. Z. batterie. NA. III. 160. — **kde.** Železo v ráně z. Byl. — Z. *pře*, der anhängige Process. Kdo má při **při** právě z non. Sněm 1612. Má při s ním zalomenou v Polště Žer. Záp. I. 254.

Zalomiti, il, en, ení; *zalámati*, lámám a lamu; *zalomovati, zalomovati* = *lámáním zahnouti*, anbrechen, ankrümmen, anbeugen. Začala se mu kolena zalamovať (chvěti se). Lipa I. 89. — **co:** prut, D., ruce, zusammenschlagen, L., Sm., cestu (zatarasiti), Ros., rok (položiti, vz Zalomení). Kinský. Stopu zvěři z. (zlomky, chvoji poznamenati, verbrechen) Šp. Z. led. Us. Tč. A keď přišel domů, sednul na stoličku, zalomil hlavičku; Stojí, stojí, lamentuje, bílé ručky zalamuje. Sš. P. 147., 379. Na tom se všichni snesli, načež horný pokutu zalomil (zlomil prut dávaje tím na jevo, že pokuta uložena jest). Ze 17. stol. Pk. exc. — **čím. Nad** někým rukama z. Č., Šm. Cestu stromy z. Šm. Paní Běta zalomila rukama. Šml. (Koně) budou pěkně zalamovat šíjí. Hdk. C. 154. Štyry sivky tiahly kočiar, zalamovaly krkem. Lipa I. 113. Ako ho takého zazrela, zalomila bielyma rúčkama a pustila sa do plaču. Dbš. Sl. pov. I. 233. — **jak.** Sedá Janík na koníčka, brinkoce mu už šablička, milá jeho horekuje, smutno ruky zalamuje. Sl. ps. Vz Z. co kam. — **kam (jak). Do** skály z-ti (kopáním). Puch. Tambor tamboruje, šuhaj mašíruje, šváruo dievča plače, rúčky zala-

muje. Veď jich zalamuje za svoju hlavičku, ej, nž si ma nechal, šváruy šuhajíčku. Sl. spv. IV. 144. Zalamuje ruky, zalamuje si jich za svoju hlavičku: komu's mia tu nechal, šváruý šohajíčku? Sš. P. 123. A jako oni do toho lesa vošli, zapäť sa nima priletela vichorica, zalamovala s náramným treskotem velikánske stromiska do cesty. Dbš. Sl. pov. pov. II. 35. — **se**. Ruda se zalamuje, macht Stücke. Šp. — **si na čem**. Ten si na učení nezalamuje (netěšl ho). U Jižné. Vrů. — **co kde**: klíč v zámku. Ros. Zalamuje se led na řece. Brt. Tehdy mezi nimi pokuta zalomena je na tři rýnské (= ustanovena). Soudní zápis na Vsacku z r. 1754. Vck. — **co nad kým**: ruce (běduje) nad někým z. L. — **se s kým** zalomovati = *vundati se s kým*, sich womit plagen, abgehen. Us. na Mor.

Zálomní, Einbruchs-. Z. předek, střída. Hř.

Zaloňov, a, m., něm. Salnei, ves u Jaroměře. Vz S. N., Blk. Kfsk. 941.

Zalonský, vorjährig. Z. suchota. Zbr. Hry. 17.

Zálosek, sku, m. = *záosek, lonek, zálosek, hřebík do osy, aby kolo s vozu nespadlo*, der Achsennagel. Mor. Mtl., Džl.

Zalosovati, zu losen anfangen. Jg.

Zalotať = *zalátati*, flicken. Na Ostrav. Tč.

Zálouči, n. = *místo za loukou*, ein Ort hinter der Wiese. Třešně má na z. U Rychn.

Zaloučiti, vz Zalůčiti.

Zalouditi, il, zen, ení; *zaluzovati* = *někam zavésti*, verlocken. — **koho**: pachole někam z. Ros. — **co kam**. Proč můj zrak do neznámé strany zaluzuješ? Omyl.

Zaloudků mlýn, Zaloudekmühle, u Kralovic.

Zaloupiti, il, en, ení = *počíti loupiti*, anschälen. D.

Zalouskati, vz Zalousknouti.

Zalousknouti, sknul a skl, ut, utí, *zalouskati* = *louskaje zahubiti*, todt beissen. — **koho**. Smrť ho zalouskla. Kram. Vz Zaluskati.

Zalovení, n. = *zatáhnutí nevodem* a p. Vz Zaloviti. NA. IV. 122.

Zaloviti, il, en, ení; *zalovovati*, einfangen, einfischen, auflauern, Falle stellen. — **(si) na koho** (osidla nastaviti). Jg. — **abs.** Rád by zalovil. Šm. — **čím kde**: ve vodě sítí. Us. Pdl.

Zálozek, zku, m. = *zálosek*. Na Hané. Bkř.

Záložek, žku, m. = *záloha*, der Vorschuss. Z. dáti, vyplatiti, V., geben; záložkem, vorschussweise; splácení z-žků, die Rückzahlung von Vorschüssen. Nz. Vydati z. o 500 zl., šp. m.: vydati z. 500 zl., einen Vorschuss von 500 zl. erfolgen.

Založenec, nce, m., der Reservemann. Čsk. — **Z.** = *záložní dlužník*, der Vorschussschuldner. Šp., J. tr.

Založení, n., das Gründen, die Gründung, der Grund. Z-ní stavby, die Anlage eines Baues; nové z., die Neuanlage, Šp., lednice, Fundirung einer Eisgrube, Dch., z. koželužny, Gerbereianlage, Dch., rodiny, Pdl., závodu, Us., trávníku. Dlj. 85. Od z světa. BR. II. 115. Svět jest toho z., v němž nic ustavičného nenie. Smil. v. 1605. Dobrébo jsi z. Anth. Jir. I. 3. v. 34. Ale ktož slyšl a nečinl, podoben jest člověku, jenž stavil jest dóm svój na zemi bez z. (Luk. 6.). Hus II. 418. — **Z.**, die Stiftung, Errichtung. Z. státu, Lpř. Děj. I. 14., chrámu, kláštera Us. — **Z.**, das Einschlagen, Einwärtsbiegen. Z. sukně, kabátu. — **Z.**, die Ein-, Zusammenfaltung. Z. sukně. — **Z.**, die Aufkrämpung. Z. klobouku. — **Z.** = *záloha*, der Vorschuss. Náhrada z., der Vorschussrückersatz. Šp., Bdl. — **Z.** = *nadání, fundace*, die Fundation, Dotirung. Nz., Šp. — **Z.**, das Einlegen. Z. sena sa jesle. Us. Z. ohně, die Brandlegung. Dch., Posp. — **Z.**, das Verlegen. Z. spisu. — **Z.**, die Pfändung, Verpfändung, Versetzung. — **Z.**, das Bauen, Vertrauen. Beru. — **Z.** = *základ*, der Grund. V které věci viera z. má; Neb každý kus má z. v písmě; Milovánie to nemá z. na Kristu; Všem těmto sv. biskupům a kněžím jest Kristus z. řka: Věru, věru pravím vám, že já jsem dvéře! Z. dobré jest příčina všeho dobrého, což ho odkud přijde; A tato řeč má z. v slovech Kristových; A jestli které jiné přikázanie, v tomto slově z. má; Všech ctností z. jest pokora; Tyto řeči svrchu psané mají z. v zákoně božiem. Hus I. 6., 46., 155., 183., 206., 243., II. 373., 422., III. 223. (Tč.). — **Z.** = záloha, der Hinterhalt. — **Z.** = *přirozená povaha*, die natürliche Anlage. V z-niu věrne zhudl. Hr. rk. 141. — Vz Zakládati.

Záloženský, Vorschusskassa-. Z. spolek, Šp., knížka, jistina, věstník, Anzeiger für Vorschusskassen. Us. Dch.

Založený; *-en, a, o*, gegründet, angelegt. — **jak**. Široce z-né dílo, široce z. báseň. Us. Pdl. Spis na rozsáhlé rozměry z-ný. Osv. I. 79. — **kde, na čem**. Výklad na pravděpodobnosti z-ný. Stč. Zmp. 187. Učení na skutečných zjevech z-né. Osv. I. 50. Cestu ku blaženosti osvécuje moudrosť z-ná na ctnosti. Kmp. Č. 80. Rozsudek z-ný na starodávném právě národním. Anth. Jir. I. 3. vyd. 1. A tak které právo aneb nařízení na tom gruntu, totiž na spravedlnosti založeno učení. Kol. 3. Maje grunt všech těchto ctností na lásce z-ný. Žer. 310. Církev z-ná na pravdě trojice svaté. Hrbň. Jak. Na tom je hlavně z-no, *lépe*: záleží. Vk. — **Z.**, gestiftet. Z. stát, klášter. — **Z.**, eingeschlagen, einwärtsgebogen. Z. vesta, kalhoty. Us. A ľudia von oblokmi na tie holé zeme sraknia beznádejnýma nemo pozerajú s rukama založenýma, čo bude, čakajú. Btt. Sp. 35. Jdú vyhadzovať otca zo školy. Cože, budeme na to hľadeť so založenýma rukama, he? HVaj. BD. I. 120. Prišly tri panenky a prosily ho se založenýma rukama, aby tam tri dni prežil. Dbš. Sl. pov. VI. 19. Seděl rukama z-ma. Brt. S. 3. vyd. 58. C. 1. Stál tu se z-ma rukama a díval se na nás. Us. Šd. — **jak**. Chodil s rukama na zad z-ma. Us. Šd. — **Z.**, gefaltet. Z. sukně. — **Z.**, eingelegt. — **kam**. List do knihy z-ný. Us. — **kde**: ve knize. Us. Dch. — **Z.** aufgestülpt, aufgekrämpt. Z. klobouk. — **Z.**, vorgeschos-

sen, vorausbezahlt — Z., zusammengelegt. Bern. — Z., verpfändet. — Z., in den Hinterhalt gelegt. — Z., fundirt. Nezaložený dluh peněžitý, nicht fundirte (schwebende) Geldschuld, J. tr., založený státní dluh. Šp. — Z. **duša**. Skrivodlive uashromaždené poklady keď dakto zakope do zeme a umrie bez toho, že by jich vyjavil tomu, kdo si jich pobrať má, toho duša nebude mať pokoja, ale tam bude striezť nad tými pokladmi. A to je z-ná duša. Dbš. Obyč. 117. — Z., unterlegt. Míti založené koně. Ml.

Záloží, n. = *záloha*, der Hinterhalt. Ze z. na někoho vyskočiti. Us.

Založitel, e, m. = *zakladatel*. Z. města Říma; z. rodu. Jel. Řeč ruská menuje sa tak od Rusov, slavianskej ríše na východe z-ľov od r. 863. Č. Čt. II. 282.

Založitelnice, e, f. = *zakladatelka*. Proch. exc.

Založitelník, a, m. = *zakladatel*. Jg. exc.

Založitelný, ein-, um-, verlegbar. Krok II. 253.

Založiti, vz Zakládati.

Zálożka, y, f. = *záloha, základ, zakladka* v šatu, der Über-, Anfschlag. Us. na Mor. Z. na nobavici, der Einschlag. — Z. = postpositio, *předložka stojící za svým pádem*: mnedle, tohodle. — Z., das Buchzeichen. Šp. — Z. = *základka*, die Schwelleiste. Šp. — Z. = *založená kůže na rosich knihy*. Kniha na z-ce odřená. U Rychn. — Z. = *úkol*, die Aufgabe. To mám ještě dneska pod z-kou (to mám ještě úkolem). U Rychn. Črk.

Záložna, y, f., die Vorschusskasse, Hilfs-. Z. živnostníkův, řemeslníkův, úvěrní, občanská, rolnická. Cl. Půjčovna. Šp Vz víc o ní v S. N. X. str. 234.—246.

Záložní, Reserve-, militärisch. Z. armáda, jízda, Kram., voj, J. tr., vojsko, die Reserven, trubač, množstvo (záložnictvo), pluk, lékař, povoz, střelivo, soumar. Čsk. Z. ústavy, Reserveanstalten: armádní park střeliva, polní opatrovny, polní zdravotní ústavy, polní sklady oděvu. Čsk. — Z., Hinterhalts-. Z. vojsko. Čsk. — Z., Vorraths-. Z. komora, Kram., zboží, pumpa. Šp. Z. fond, Reservefond. Us. Z. zásoba. Šp. — Z., Vorschusskassa-, Vorschuss-. Z. peníze, kvitance, náhrada, účet, J. tr., fond, hanka, doba, pokladnice. Šp. — Z. sedlák. V malej Porubce jest sedlákov z-ných osm. Sl. let. III. 78. Cf. Záložnice.

Záložnice, e, f. V Liptově zovú z-cu takú rolu, ktorú namiesto úrokn užíva veritel do tých čias, kým (až) mu dlžnik nevráti peniaze od neho vypožičané. Zátur.

Záložnictví, n., das Vorschusskassawesen. Pdl.

Záložnictvo, a, n., das Reservekorps. Čsk.

Záložník, a, m. = *vojín v záloze*, der Reservemann, Reservist. Dch., Čsk. Z-ky svolati, povolati. Čsk. — Z. = *založitel*, der Gründer. 1588.

Záložný = *záložní*.

Zalsknouti se kde = *zalesknouti se*, erglänzen. Zalsklo se cosi za okny. Na Ostrav. Tč.

Zalšl, ves 1) v okr. veselském v Táborsku; 2) u Bernardic. Vz S. N., Tk. I. 20., 430, Tk. III. 116., Blk. Kfsk. 151., Sdl. III. 308.

Zaľuba, y, f. = *záliba*. Na Slov. Predmet z hy. Phld. IV. 25.

Zaľúbenec, nce, m. = *zamilovanec*, der Verliebte, Liebling. Na Slov. Vy z-ci, mladosť rada ľúbi. Sldk. 596.

Zaľúbení, n. = *zalíbení*. Zrazu z. nikdá dobré nenie, lebo sa to mení v každom okamžení. Sl. ps. 117. Čo máš do mňa z. (proč se ti líbím)? Sl. ps. 48. V čom máš z., není bez promeny. Na Slov. Tč. Nemaj (neměj) v chlipnej spoločnosti žádného z. Na Slov. Tč.

Zaľúbený, -en, a, o, verliebt. Z. sestra. Dbš. Sl. pov. I. 477. — **do koho** A keď začne spivac, co zna premilene, všicke sme dzivčata doňho zaľúbené. Sl. spv. V. 195.

Záľubí, n., das Reisholz im Walde. Šp. — Z. = *zálubné*, n., die Mehlbahn (ve mlýně). Šp. Vz Zálubné. — Z. = *klesť na lesní cestě*. U Příbr.

Zalubil, a, m., osob. jm. Šd.

1. **Zalúbiti**, vz Zalíbiti. Kat. 1279. a j.

2. **Zalubiti si co** = *za lub schovati, zaviniti*, verschulden. Na Mor. Šd.

Zálubné, ého, n., = za lubem jsoucí, das Stein-, Laufmehl. Šm., Šp. Z. = otruby, které vyplňují spodní část lubu Prm. — Z. = *zálubí*, der Ort hinter der Einfassung des Mühlsteines, die Mehlbahn. Šp., Šm.

Zálubní, -bný = *co za lubem jest*. Z. myšlénky, die Hintergedanken Dch.

Zálučí, n., die Gegend hinter der Wiese. Šm.

1. **Zalučiti**, il, en, ení = *z luku vystřeliti*, vom Bogen abschiessen. Na Slov. Hdk. C., Něme. VII. 50. — **komu kam**. Zalučte jím znova přímo v srdce. Hdk. v Lum. V. 259. Osud to hyl krutý, v srdce mi zalučil. Hdk. C. 261. — **co kam**. Janko šteť zaluči; Chytil huzogáň a na devät míl ho nazpet zalučil (zahodil, odhodil). Dbš. Sl. pov. I. 116., 100.

2. **Zalučiti**, *zalúčiti*, il, en, ení = *v louku obrátiti*, in eine Wiese verwandeln. To je tam všecko zalúčeno. Na mor. Valaš. Vck. — **se** = *travou zarůsti, v louku se proměniti*, vergrasen. Šp.

Záluď, u, m., die Finte, List, der Hinterhalt, v šermířství a vojenství. Vz S. N., KP. I. 455., 528., 532., 553., 561., Kká. Td. 348., Čsk. Z. krnžný a dvěma pohrozy, ploský, s pohrozem kružným, odsmykem, úhlový, proti protichylu. Tš.

Záluda, y, f. = *sofisma, rozsudek, v němž se nepravda umnická úmyslně kryje*, der Trugschluss. Mark. Z. lapavá, verfänglicher Trugschluss. Šf. Rozpr. 1865. 374.

Záludmo nepřítele znepokojovati, demonstriren. Čsk.

Zaľudnatenie, n. = *zalidnění*. Na Slov. Sl. let. III. 15.

Zaľudnatený = *zalidněný*, bevölkert — **kým**. Sl. let. II. 143.

Zaľudnatiti = *zalidniti*, bevölkern Sl let. II. 140.

Záludný = *klamný, svůdný, líčený*, trügerisch, täuschend, Schein-. Z. umění, věc,

Rk., řeč, Dsld., pohyb, Scheinbewegung, útok, Scheinangriff, ústup; z. pohyb vojska (demonstrace), Demonstration. f. Čsk. Předstihla tu chladná věda i nejodvážnější rozlet z-né obrazotvornosti. Osv. 1878. 533

Za luhy, samota u Krásné Hory.

Zálum, u, m. = *zálom*, der Windbruch. Na Ostrav. Tč.

Zálumí, n. = *zálum* Na Moravce. Tč.

Zalundati se někam = *zatoulati se.* V již. Mor. Šd.

Zaluňov, a, m., místní jm. v Plzeňsku. Arch. 1. 187., Sdl II. 44 71.

Zálup, u, m = *záděra*. Na Zlínsku. Brt., Kld. — *Z.* = *zálupa* Onino ze zálupu (pohané). Sš. J. 201. Přehrádka ona mezi obřízkou (židy) a zálupem (pohany) se odkldila. Sš. Sk. 182

Zálupa, y, f. = *čepička, kožka na pyji*, praeputium Ssav Aby samého dne pacholík na z-pě byl obřezán. Sš. J. 127.

Zalupati; *zalupnouti*, pnul a pl, utl, anfangen zu knacken, schnalzen, klapfen, knastern. — **kde**. Něco tu zaluplo. Ros. Zaluplo mně v hlavě. Us. Šd. — **Z.** = *zaplatiti*. Zalupej a nebudeš dlužen. U Kr. Hrad. Kšť. — **Z.** = *náhle zabíti*. U Olom. Sd.

Zálupec, pce, m. = *zálupek*. Rk.

Zalupek, pku, m. = *ořech v puškařství, v zámku část ručničního ústrojí*, die Nuss. Vz S. N. Oblonk z-pku, der Nussbogen, stonek z-ku, Kettenglied im Kettenschloss, přikrývka z-ku, die Nussdecke. Čsk.

Záluplivý = *který má zálupy* (záděry). Z. dřevěná nádoba. Na Mor. Brt., Kld. II. 62.

Zálupul, Nuss-. Vz Zálupek. Z. čípek, die Nusskrappe, šroub, Nussschraube, špilka, Nussstift, čtverhran, Nussviereck, hřídelník, Nusswellbaum. Čsk.

Zalupnouti, vz Zalupati.

Zalusk, u, m., **záluska**, y, f. = *zášť, zlosť, choutka, laskominy*, der Unwille, Groll. Zálusk na někoho míti. Z. mimo se pustiti. D. Hledá z-ku k někomu (příčin k někomu). Vz Nenávisť Mus. Č. Sem do zahrady vašnosť ráčí na z-ky. Kká. Td. 62. Z-ku a zášť proti nepřátelům nechovati Sš. L. 73. A svůj z. přece upokoj. Sš. Snt. 6. Však musejí s mnohými zálusky i těla i ďábla zápasiti. Skl. V. 132. Na Italiany, Arabově mají zálusku. Moravan 1867. Šd. Měl z. na maso plaklat (kocour). Kos v Km. 1884. 648.

Zaluskati, *zalouskati*; *zaluskovati*, *zalusknouti*, knul a kl, uti; *zaluštiti* = *počíti luskati*, anfangen zu knacken, ein Schnippchen schlagen; *louštiti, vrhati*, Zähne schieben. — **abs.** Hovado zalaskuje, schiebt Zähne, loušti. — **se komu**. Zub se koni zaluskuje. Puch. — **čím kdy.** Zaluskna prstem zvolal (schnalzen). Něme. Prsty **při** muzice, **u** muziky z. Us. Šd., Hrb. — **si na koho**. Einem ein Schnippchen schlagen. Us. Dch. — **kde. Na** prstech zalusknouti, einen Schnalzer machen. Us. Tč. — **Z.** = *zabiti*, todtschlagen. Na Mor. Škd. Zaluskni toho zajíce. Tak tě pácnu, až tě hned zaluštím. Šd. Zalusknu tě jako psa, niederstrecken. Na Mor. a Slov. Šd. — Vz Zalonsknouti.

Zalusknouti, vz Zaluskati.

Zaluskovati, vz Zaluskati.

Zaluský, ého, m., osob. jm. Sd.

Zaluštiti, vz Zalouskati, Zaluskati.

Zalutavský = *zalitavský*. Z. pluk. Let. sl. I. 177.

Zal'utovati = *zalitovati*. Na Mor., Slez. a Slov. Šd.

Zalutovati, *oblutovati*, verlutiren. Šp.

Zálužné, ého, n., Moradorf, ves u Opavy. PL.

Záluzny, dle Dolany, Erdmannsdorf, osada u Opavy. PL.

Zaluzovati, vz Zalouditi.

Zalužák, a, m. = *kdo bydlí za louží*. Šd.

Zalužanka, y, f., Hel-uenthal, samota u Jesenic. PL.

Zalužanský, ého, m. Z. ze Zalužan, starý rod. Vz S. N., KP. I 91., Šb. H. I. 308., Blk. Kfsk. 921., Jir. H. I. II. 349., Tf. H. I. 2. vyd. 80.

Zalužany, dle Dolany, ves u Mirovic. Vz S. N., Tk. III. 429., Blk. Kfsk. 1458.

Záluží, n. = *místo za luhem*, ein Ort hinter der Aue. Dch. — **Z.**, Zalusch, ves u Sušice, u Čelakovic, u Roudnice; něm. Zaluschy, ves u Budějovic, u Krumlova, u Tábora, u Vodňan, u Rokycan, u Hořovic; něm. Zaluschen, ves u Plzně; něm. Zalusch, samota u Kašperských Hor; něm. Zaluschy, samota u Hartmanic; něm. Sallnschen, ves u Stoda; něm. Salusch, ves u Svin; něm. Zaribnitz, ves u Neveklova; Zaluschy, ves u Soběslavi; Z., ves u Milevska. PL. Vz Tk. I. 362., III. 34., 43., V. 85., Sdl. III. 308., Blk. Kfsk. 1458., 846.

Zálužice, dle Budějovice, Salnschitz, ves u Žatce; Zalnschitz, ves u Budějovic. PL., Arch. III. 518., Blk. Kfsk. 351., 352.

Zálužný, ého, m., osob. jm. Arch. I. 356. — **Z.** u Solného, jm. role a pastviny v Luhačovacích na Mor. Sk.

Zálužská, é, f. Z z Ostroskal Anna. Vz Blk. Kfsk. 921.

Zálužský, ého, m., osob. jm Vz S. N. XI. 306. Z. Mich. Vz Blk. Kfsk. 1217. Z. z Ostroskal. Ib. 921.

Zalygotati sa = *zatřpytiti se*, erglänzen. — **kde. Na** prsách sa mu zalygotala kral'ovská hviezda. — Vz Zaligotati.

Zalykati, vz Zalknouti.

Zalykování, n. = *tažení provazu přes* cestu, jedou-li svatebníci, aby se vyplatili. Na Mor. Vz Zalikovati.

Zalykovati, vz Zalykování, Zaléknouti. **Z.** = lykou, lykem zavázati. Na již. Mor. Sd., Bkř., Vch. — **co komu čím kde.** Hned na kraji vesnice zalykovaly nám ženy cestu provazem. Kmk.

Zalyně, ě, f., jm. místní. Sdl. Hr. III. 308.

Zam (Czäm, Ssam), a, m. Z. Jau. Tk. V. 133., 148.

1\. **Zama**. Stojí hora velmi vysoká, zuver vojna zama zima velmi vysoká. Sš. P. 751.

2\. **Zama**, y, f., mě. v Numidii v Africe. — *Zaman*, a, m. — *Zamský.*

Zamáčeti, vz Zamočiti.

Zamačkati; *zamačknouti*, knul a kl, ut, utí, erdrücken, todt drücken. — **koho čím**: ptáka rukou (zahubiti). — **co kam**: chmel do žoku (*vmačkati*). Us.

Zamačknouti, vz Zamačkati.

Zamahnouti se, hnul, utí = *zachtíti*, *zalíbiti se komu*. Udělal, jak sa mu zamahnulo. Na mor. Val. Vck.

Zámach, u, m. = *zamáchnutí*, *napřažení*, das Ausholen zum Schlag. Šermuje, ale rány jeho jsou marní do vzduchu prázdného zámachové. Us. — **Z.** = *udeření*, *rána*, der Hieb. L. — **Z.** = *násilné předsevzetí*, *násilí*, ein gewaltsames Unternehmen. Koll.

Zamáchání, n., vz Zamáchati.

Zamáchaný; *-án*, *a*, *o* = *zamáčený*, *zbroděný*, durchnässt. Přišel domů celý z-ný. Us. Šd.

Zamáchati, vz Zamáchnouti.

Zamachlovati, verfitzen. — **proč**. Pro krádež nebyl ještě ani jednou z-ván (souzen a zavřen). Us. — **koho kam**: do pře (zaplésti); do vězení (zavříti). Us. Rjšk.

Zamáchnouti, chnul a chl, ut, utí; *zamáchati* = *rozpřáhnouti se k udeření*, zum Schlage ausholen. — **čím**: oštěpem, L., rukou, Lpř. Slov. I. 21., zbrojí, mečem. Dch. — **se kde**: v louži (*zamazati se*, sich bepanschen). Us.

Zamáchnutí, n., vz Zamáchnouti.

Zamachy, dle Dolany, Gross-Zamach, ves u Mělnika. PL.

Zamalování, n., das Vermahlen. Vz Zamalovati.

Zamalovaný; *-án*, *a*, *o*, vz Zamalovati. — **jak**. Zámok bol na černo z-ný. Dbš. Sl. pov. I. 128.

Zamalovati, ver-, bemalen. — **co čím**: skvrnu temnou barvou. — **co komu**: oči (= zamydliti), Jem. etwas weiss machen, Sand in die Augen streuen. Sfez. Šd.

Zamámiti = *omámiti*. Bern.

Zamamrati, anfangen zu brummen. — **nač, nad čím**. Na Ostrav. Tč.

Zámana, y, f. = *záminka*, der Vorwand. U Kostelce. Hrp.

Zamaniti si, il, ěn, ění, *zamaňovati si*, täuschende Gedanken haben. Na Slov. Ssk. Cf. Zamanouti.

Zamanlivosť, i, f., die Entschiedenheit. Šm.

Zamanlivý, entschieden (in der Gesinnung), decidirt. Šm.

Zamanouti, ul, utí, einfallen, in den Sinn kommen. — **si co** (*umysliti si*). Us., Šm. Co se mu zamane, to chce. Us. Má svoji hlavu a co si jednou zamane, od toho neupustí. Světz. 1880. Co si zamane, to provede. Us. Msk. Král si nejspíše zamanul, abychom my teď věnce a kytky do pokojů vázali a ne vy. Němc. I. 96. Což kolivěk zamane, to vše ohněm zplane. Alx. Šf. v. 56. (HP. 95.).

Zamanulý = *tvrdošíjný*, *kdo si něco zamane*, der sich was in den Kopf setzt. Us. Kork.

Zamarasiti, il, en, ení, besudeln. — **co čím**: hnojem, blátem. — **kde**. Někoho po těle z. Mor. Tč., Mtl. Cf. Zamarastiti.

Zamarastiti, il, én, ění, besudeln, beschmutzen. — **co čím**. Us. Sd. Cf. Zamarasiti.

Zamárati = *koupati*, *ponořovati*, *potápěti*, baden, untertauchen. Na Slov. — **se kde**. Ich zrak sa tu napnute v tej hrůze zamára. Lipa II. 265. — **se (kam)**. Tam vidal ich svet na tichých Moravy vodách právať sa, v hl'bku zamárať sa a šplechtať krídlom a vodou križlovať. Sldk. 231, 50. Divná to ihra na zpenenej Drave! To tam dviha sa, to tam sa zamára. Sldk. 119.

Zámarka, y, f., nectouxia, rostlina. Z ozdobná, n. formosa. Rostl. III. a. 99.

Zamárniti se, il, ěn, ění. — **proč**. Pre dajaké (pro nějaké) leda dzievča nezamárnim sa (= nezničím sa). Sl. ps. 344, Bern.

Zamarvaniti, il, ěn, ění. verlieren, verstecken. U mor. Ostravy. Mtl.

Zamaskati, einfetten. — **co**. Když co mastného jí, to se dycky celý zamaská. Na Ostrav. Tč.

Zámasta, y, f., der Schmalz. Máslo k chlebu na zámastu, zum Einfetten. Na Ostrav. Tč.

Zamásti, matu (zastr. mětu), mať, mátl, maten, ení = *zaplésti*, *zamodrchati*, verfangen, verschlingen, verfitzen, verwirren, verwickeln, verstricken. V. — **koho, co kam**: v léč, v osidla, D., v síť, v oka. Chmel Z-ti sě v osidla ďáblova. Hus I. 281. Z. koho, se do čeho. D. — **se kde (v čem)**. D.

Zamastilka, y, f. = *sušená sedmihradská švestka*. U Rychn. Ntk.

Zamastiti, il, štěn, ění, *zamastivati* = *mastnotou zamazati*, fett machen. — **co, se čím**: sádlem, máslem. Tč., Šd., Jg.

Zamaščený = *zamaštěný*. Mor. Šd.

Zamašky, dle Dolany, Klein Zamach, ves u Ml. Boleslavi. PL.

Zamaštěný; *-ěn*, *a*, *o*, mit Fett beschmiert. Us. Šd.

Zamat, u, m. = *samet?* Oblieka sa v z-ty a dievčatko v záplaty; umýva sa vôdkami a sirota slzami. Btt. Sp 100.

Zamatati, vz Omatati, Matati. Na Slov. Bern.

Zámatek, tku, m. = *zmatek*. Arch. I. 146., Šd. (Č.). Je všude takových zámatků (zamotaných věcí). U Dobrušky. Vk. Taky majl zámatky na tom statku. Us. Vk.

Zamatení, n., die Verwickelung.

Zamatený; *-en*, *a*, *o*, verwickelt, verwirrt. Vz Zamotaný, Zapletený.

Zamatlanec, nce, m., der Beschmierte, Beschmutzte. Jdi, ty z-če! Mor. Šd.

Zamatlati = *zamodrchati*, verwirren, vermanschen. — **co**: obilí, trávu. Us. — **Z.** = *zamazati*. Cf. Zamatlanec. Na Mor. — **se jak**. Zamatlali se až po hlavu. Sd. — **co čím**: blátem, inkoustem. Tč., Vck.

Zámatný = *matoucí*, wirrig, verworren, verfänglich. Z. vyrčenie. Tkad. II. 94.

Zamávnouti, einmal schwingen. — **čím (kudy)**. Z šátkem. Us. Z. šavlí vzduchem. Us., Vrch. — **proč**. Z. šátkem na rozloučenou. Us.

Zámaza, y, f., der Verputz (u zedníků). Šm.

Zamazal, a, m., osob. jm. Šd., NB. Tč. 57., Vck.

Zamazanec, nce, m., der Beschmierte. Mor Sd. Šd.

Zamazání, n., die Be-, Zu-, Verschmierung. Z. díry. — **Z**, die Beschmierung, Besudelung. Z. šatstva.

Zamazaný; *-án, a*, o, zugeschmiert, verschmiert. — **čím**. Díra maltou, sádrou zamazaná. Us. — **Z** = *pokálený*, beschmiert, beschmutzt, kothig. Z-ný o čistého vždy prý rád se otírá. Us. Šd. — **čím**: těstem, Šp., blátem, jídlem atd. — **jak** Z-ný až po hlavu (hodně z-ný). Us. Sd.

Zamazati, mažům a maži, maž, al, án, ání; *zamazovati, zamazávati* = *mazáním zakrýti*, zu-, verschmieren, beschmutzen, besudeln. — **abs**. Je tam, jako když zamaže (úplně ticho). Us. Kšf. — **co**: skuliny, šaty (našpiniti), písmo (smazati, ausstreichen, auslöschen), papír (poškrtati atd.), Us., štufu, rudu (aby jí nebylo viděti). Vys. Tak jsem dočista na to zapomněl, jakoby mě z-zal. Mor. Šd. — **co, se čím**: kamna hlinou, Us., se blátem. V. Panimámo, zamažte to hlinú a dejte koledu jinú. Slez. Šd. Každú poškvrnu lícidlem zamaže. Hus I. 70. — **někomu** = *dary porušiti*, bestechen. D. — **se od čeho**. Chovačka od dítěte se zamazala. Bl. Kdo smoly se dotýká, od ní zamazán bývá. Sš. Sk. 30. — **se kde** atd.: **na** louce, v louži. I z-ži v nich čerta tím mírem. Chč. Post 262. — **co komu**. Mariška, nepolievaj chodníčky! Príde k tebe milý tvoj, zamaže si čižmičky. Sl. spv. II. 55.

Zámazka, y, f., das Tunchwerk, die Rinde, das Gypsbild. Černá z., eingebranntes Gypsbild. Na Slov. Bern. Vz Zamázkati.

Zamázkati, tünchen, gypsen, mit Gyps überziehen. überrinden. Na Slov. Bern.

Zámazné, ého, n., die Löschungsgebühr, welche den Steuerschreibern, die keinen Gehalt bezogen, für das Streichen aus den Steuerregistern gezalt wurde. Vz Št. K. š. 156., Arch V. 434., Gl. 380.

Zamazovati, vz Zamazati.

Zambové z rodičův, z nichž jeden byl rudý a druhý černý. Tl.

Zámček, ečku, m., ein kleines Schlösschen. Vz Zámek.

Zamčení, n. = *zavření na zámek*, die Verschliessung, der Verschluss, die Sperre. Tuhé z. J. tr. Z desk. Vš. Jir 238 Dali mu na z. (na hubu aby mlčel. Vz Mlčení, Mlčeti). Kom. D. 268, Jg., Č Vz Zamčený. — *Úřední z.*, ämtlicher Verschluss.

Zamčený; *zamčen, a*, o, verschlossen, eingesperrt. V. Zamčenými ústy sedí. Kom. Na zamčenou komu dáti. Vz Zamčení. Har. — **čím**: zámkem. Er. P. 235.

Zámčisko, a, n. = *veliký n špatný zámek* (k zamykání), ein grosses o. hässliches Schloss (zum Sperren). Šd. — **Z.**, das Schloss, die Burg. Súrna potreba a tak blizke nebezpečenstvo donútilo našincov, že i oni z jednej strany Rimany z. vystavili. Let. Mt. S. IX. 2. 26. — **Z.** = *místo, kde zámek stával*, die Schlosstätte. Mor. Šd. — **Z.**, jm. míst. u Zašové. Pk.

Zámčiště, ě, n. = *zřícenina zámku*, die Schlossruine. U Vysok. Lug. — **Z** = *místo, kde zámek stával* Vz Zámčisko.

Zamčitý = *zamčený*, verschlossen; *co zamknouti lze*, verschliessbar. Št. Z pokoj, Bel, truhla. Háj. Nejsú žádné dvéře tak dobře z té. BN.

Zamdlení, n = *zemdlení*, die Ermattung, Ohnmacht. Na Slov. Bern.

Zamdlený = *zemdlený*, ermattet, ohnmächtig.

Zamdlíti = *zemdlíti*. Na Slov. Bern. Také na Mor. Kld., Vck., Brt. Keď deň búrny už zamdlieva. Č. Čt. II. 99. Vz Zemdlíti.

Zamdlíti, n. = *zemdlení*. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 233. Vz Zemdlení.

Zamdlévati = *zemdlívati*. Vz Zemdlíti. Na Slov Bern.

Zamdliti, vz Zamdlíti Jg. Slov.

Zámecký (m.: zámečský), Schloss-. Z. brána, zahrada, sklep, nádvoří, rybník, schody, Us., hejtman. D. — *Z dvůr*, Schlosshof, dvůr u Bělehradu; *Z. mlýn*, Schlossmühle, mlýn u Březnice; *Z. okres Blatná*, Schlossbezirk-Blatná, Schulbezirk; *Z. vrch* v Praze, Schlossberg. Dch. *Z. hora*, lesní hřeben u Žebráka. Krč.

Zaměcovati, vz Zamětiti.

Zámeček, čku, m. = *malý zámek*, kleines Schloss. — **Z.**, samota u Rokycan. — **Z.**, Schlössermühle, mlýn u Bystřice v Brněnsku. — **Z.**, místní jm. u Přerova. Pk.

Zamečení, n., einmahliges Mecken. Z. kozy. Us.

Zamečeti, einmal meeken. — **jak**. Koza bolestně zamečela. Us., Osv. I. 93.

Zámeční, zum Schlosse gehörig. Z. plech u rnčnice, das Schlossblech. Cvič. o zbr. 32.

Zámečnice, e, f. = *žena zámečníkova*, die Schlosserin. — **Z.**, pl = *hrušky větší, podzimní*, eine Birnart. Us. — **Z.**, samota (villa) u Košíř.

Zámečnicí, vz Zámečník. — **Z.**, několik domků u Vsetína. PL.

Zámečnicky, nach Art der Schlosser. Bern.

Zámečnický, Schlosser-. Z. nástroj, práce, tovaryš. Us., dláto, Pdl., vidlice, die Sprenggabel. Včř Z. II. 14. Z. dílna, die Schlosserei. Dch. Vz Zámečnictví.

Zámečnictví, n., řemeslo obírající se hi. děláním zámků a klíčů, die Schlosserei, das Schlosserhandwerk. Vz S. N. Hocha na z. dáti. Knihu o z. napsal Večeř. V Praze 1884.

Zámečničiti, il, ění, das Schlosserhandwerk treiben. D. — **kde**: v Praze.

Zámečnička, y, f. = *zámečnice*, die Schlosserin. Na Slov. Bern.

Zámečník, a, m., der Schlosser. V., Kom. Raději k z-kovi než k zámečníčkovi. Us. Tč. Z se provinil a kováře oběsili. Moravan 1878. 59. Z. strojní, der Maschinenschlosser, Šp., Dch., stavební, der Bauschlosser. Dch. Z-ci u Římanův a Řeků. Vz Vlšk. 279. — **Z.**, samota u Pelhřimova. — Z. Kašpar. Vz Blk. Kfsk. 1165., Tk. I. 553.

Zámečníková, é, f. = *zámečnice*, des Schlossers Frau, die Schlosserin.

Zámečníkův, ova, ovo, dem Schlosser gehörig. Z-kovo dítě. NB. Tč. 237.

Zamedění, n., das Ver-, Ausschmieren mit Honig.

Zameděný; *-én*, *a*, o, mit Honig beschmiert, ausgeschmiert. Z. talíř. Mám ruce a-né. Us. Šd.

Zamediti, il, ěn, ění = *medem zamazati*, mit Honig be-, ausschmieren. — **co**: koryto, nůž. Jg. — **se**. Podřezovali jsme včely, všecek jsem se z-dil. Us. Šd. — **si co**: ruce, kabát. Us. Šd.

Zamedzení, n. = *zamezení*. Na Slov. Bern.

Zamedzený = *zamezený*. Na Slov. Bern.

Zámedzí, n. = *překážka*. Na Slov. Bern.

Zamedziti = *zameziti*. Na Slov. Bern.

Zamegotati (se) = *zablyštěti se*, einen Schimmer von sich geben, erglänzen. Cosi tam zamegotalo jako zlaté. Mor. Sd., Šd.

Zamechovaný = *mechem zarostlý*. Šd. Vz násl.

Zamechovatělý = *mechem zarostlý*, vermoset. Z. louka. Puch.

Zamechovatěný; *-én*, *a*, o = *zamechovatělý*. Z. strom, louka. Šd.

Zamechovatěti, ěl, ění = *mechem zarůsti*, vermosen.

Zámek, mku, **zámeček**, **zámček**, ečku, m. = *nástroj k zamykání dveří*, *skříní* atd., das Schloss. U Frýdka mají: zumek, mku, m., das Schloss (Gebäude) a zumek, mka, das Thürschloss. Tč. V. Z. visutý, D., prutový. Techn. Hlavní díly zámku: závora a klíč. S. N. Z. aegyptský, německý, francouzský, Baronův, nejlepší: Chubbův a Bramahův; vz více v S. N. Předek z-ku, der Schlosstulp, Studel, Vorderstudel; z. obyčejný a bezpečný či nedobytný, Sicherheits-, na jeden, na dva západy, eintourige, zweitourige Schlösser (jedno-dvouzápadový), krycí či bedněný (überbaut, který je tak prodloužen, že i skobu kryje, do které se závorka posunuje); z. na kliku, einfaches Fallenschloss, s nasazenou (zvedákový) a hbitou západkou, Schloss mit hebender o. schliessender Falle; z. vložený (eingesteckt), do dveří domovních, Hausthürschloss, ku skříním, das Schrankschloss, jednoduchý z. závorkový (rygl, einfaches Riegelschloss, deutsches Schloss), z. skříňový se zvedací západkou (mit hebender Falle) a s hbitou západkou (mit schliessender Falle), z. slepý, blindes Schl., s pevnou, stojatou klikou, mit steifer Klinge, z. ke kufru, k přihrádkám, k šuplíkům, Koffer-, Schubladen-, klavírový, Klavier-, visutý, Vorhäng-, Vorleg-, kontrolní (Herrmannův), šálič, Vexier-, bezpečný Chubbův, Jaleův či bodcový, Stech-, bezpečný Bramahův, Bramah-, bezpečný Kleinauův, Hoppeův, zámek písmenkový či prstenový, Buchstaben-, Ring-; z. Regnierův, z. bez klíče. Vz Včř. Z. 52.—77. Z. občasný, Zeitschloss (= ústrojí, které se přidělává na vnitřní stranu dvířek tresor v kassách a jež dovoluje otevření dveří kassy jen v určitou dobu). Vz Prm. III. č. 20. Z. s držením, Zuhaltungsschloss. Šp. Z. zapuštěný, eingestemmtes Schl., kubloský, hvězdičkový, vídeňský, cylindrový, s nadstavkem, Pdl., hodinový, Uhr-. Dch. Z. s klínem, das Keilschloss. Šand. II. 81. Z. zapaditý, Er., visací, závěsný, Šp., ke kolně, k přibití kusý, krytý s klikou, k sklepu, ku skladu, k truhle, k zadlabání bez kliky, k záchodu se závorkou, k zapuštění, malý k truhlíku, na mříže, patentní, překrytý, škádlivý, úzký na skleněné dvéře, Kh., ke kabelám, ke dveřím, k prádelníku, k podstavci, se závorou, visutý kulatý. Šp. Z. římské a řecké. Vz Vlšk. 81., 87., 88. Z. přeskakuje (není-li stavítko dobře pracováno). Vz Včř. Z. I. 54. Klíč ze z-ku stáhnouti, abziehen. Dch Klíčem z. otevříti. V. Z. přibíti, zavěsiti, přivěsiti, otevříti, spustiti, Us., odraziti. D. Z. ode dveří, ke dveřím, u dveří. D. Na zámek potřeby zavírati. Har. Pod z., na z. dáti něco (zamknouti). Us. Z. zapustiti, zapouštěti. Nz. Na z. zavírati; dvéře zámky zaopatřiti; z. odmykačem otevříti. Šp. Nebo posilnil zámkóv vrat tvých. Ž. wit. 147. 13. Zamči si ho, zamči na devět zámečků a já ho odemču teňúčkú slámečkú; Já sem si ho (srdce) zamkla na devět zámečků, tys mně ho odemkl, falešné synečku; Zamykala z ocele zámečkem, přišel tam syneček, otevřel slovečkem; Choť by stě ju zamkly čtyrema zámkami, my ju dostaněme dobrýma slovami; A nese mu dárek, řetěz, půta a z., tu máš, milý šohajíčku, císařský závdavek. Sš. P. 335., 236., 404., 426., 574. (Tč.). Dsky mají pod zámkem býti. O. z D., Arch. II. 486. Zámky pro blázny (aby mlčeli), pro moudrého pečeť. Hkš. Nedobytý z. jest hrob. Tč. Zlatý klíč všecky zámky otevře i pekelný, ale nebeský nemůže. Us. Tč. — **Z.** *u ručnice*, *u zbraně*, das Büchsenschloss. Z. se skládá z ústrojí zevnitřního: z desky zámku a kladiva (mlatku, kohoutku) a z ústrojí vnitřního v hlavišti v zámkové dutině ukrytého, jehož hlavní díly jsou: bicí péro, zálupek či ořech, stolička, podstávka, péro podstávky a šrouby, vz více v S. N. Z. přední (anglický), zadní (německý), zpáteční, das Rückschloss, kapslový, zápalkový, Kapselschloss, zámek na zápalky, z. skřínkový, Kastenschloss. Šp. Toulec, plát, plotna, prostor, šroubek, kominek zámku: z. jest natažen. Šp. Z. verndlovky; zevnější jeho částky: kladivo či kohoutek (Hammer) a šroub kladivový, kotouč (Hammerscheibe); části kladiva: nosec (Schnabel), trup (Hammerbrust); vnitřní části: bicí péro (Schlagfeder), ořech či zálupek (Nuss), stolička (Stuhl), podstávka (Stange), článek řetězový či spojovací (Kettenglied) a šrouby. Čsk. I. 4. 13. a 15. Z. čipkový (s čipkem), Krappenschloss, z. s křesadlem, Batterieschloss, zámek zadový s řetízkem, Kettenrück-, jehelní, Schl. beim Zündnadelgewehr. Čsk. Z. puškový, luntový: kolní, kolový, perkussní či nárazní, u jehlovky, křemenový. NA. III. 92., 102., 108., 170. — **Z.** = *branka*, *hrdlo matičné*. Otvírá se z. (rozvíjí se růže; při porodních bolestech). Ja. — **Z.** *u skořepek* = ono místo, kde spojeny jsou. — **Z** *u obruče* = spojení obruče. Us. Z. francouzský (ve stavit. spojení trámů na ozub). NA. IV. 237. — **Z** *klešti* = místo zařízené k zavírání a otvírání obou ramen

tam, kde se ramena křižnjí. Křž. 563. Z. kleštl anglický, francouzský. Ih. — Z., der Abschluss, das Ende des Processes durch die Exekution. Gl. 380. Odhádánl jest z. a vrch práva, neb všecka práva jiná, kteréž odhádánl předcházejí, koná (končí), zamyká a zavírá. Vš 192, 203, 206. Arch, II. 501. — Z. = *panské sídlo, zvláště na venkově*, das Schloss. O zámcích vz Sdl. I. 225, 235., 168., II. 166., S. N. Úředník zámku; královský z. V. Z. hraničný. Boč. Zamky markrabské. Vz Tov. 23. Rodný z., Stamm-, povětrný, Luft-, lovčí, Jagd-; v zámku se ubytovati. Dch. Děti šli na z. Us. Dch. Ani z. na ráz jedna ruka nepostaví. Na Slov. Tč. Dali by mně chládeček, ten koryčanský zámeček (Festungskerker); V tom zamečku byla pani moravskeho malovani. Sš. P. 138., 179. V jednom zámku sa paprčia (hnevají), ale v druhom nerobia si z toho nič. Ppk. I. 250. Již vás pustím bojovati, města, zámke dobývati; Tak se s nimi potýkali, Turkom do zámku nedali. Sl. let. I. 281., 282. Vtedy budzem žena tvá, keď vystavíš pekný z. z kameňa. Sl. ps. 223. Na vode zámky stavàť. Mt. S. 92. To vieš, že ťa já nedám za zámky celého kraja. Sldk. 40. Tovaryši pak krejčího poručte, ať jest mi zámku prázden (dass er mein Schloss verlasse). Žer. 348. Aby nikoli král do země dopuštěn nebyl, lečby prve zámci vyplaceni byli. Pal. Děj. IV. 1. 71., Arch. II. 17. Aby tři dni napřed dal věděti každému do domu neb na zámek. Arch. IV. 469. Vzkázal, že Střela všecko na z. stěhuje. Ib. V. 315. Zámky z oblakov sú nastavené (po nebi), bude búrka (dělají se na obloze hrady, mračna); Nemalnj si zámky v povetri. Us. Zatur. — *Nové Zámky*, Neuschloss, Neuhäusel, na Mor. Zámek Červený, vz Krakovec. Z. Nový (Mutinsko), v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 529., 546. Z. Nový, Neuschloss v Litom. Vz Blk. Kfsk. 746., 765., 788., 831., 846. Pod zámky = pole u Ledče. Pk.

Zamekati, aufmeckern. Koza z-la. Us.

Zaměkati; *zaměknouti*, knul a kl, utí; *zaměkávati*, weich werden. — **po čem.** Br. — **čím:** obkladky.

Zamekl, vz 1. Zameknouti, 2 Zamknouti.

Zameklova, myslivna u Brunšperka na Mor.

Zaměklý, weichlich. Hrušky jsou už z-klé. Us. Šd., Tč.

Zaměknouti, vz Zaměkati.

Zamekotati = *zamekati*. Na Ostrav. Tč.

Zamělič, e, f., Klein-Semlovic, ves u Ronšperka. PL.

Zámelka, y, f. = *jídlo moučné*, eine gebröselte Mehlspeise. Na Slov. Plk. — *Z-ky*, pl. = *prach za lubem, který se tam zasype, aby se tam obilí netratilo*. Us.

Záměly, dle Dolany, Zamiel, ves u Vsmberka. PL. Vz Sdl. II. 281.

Záměn, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Záměna, záměnka, y, f. = *dání jednoho za druhé*, die Aus-, Vertauschung, der Tausch, Austausch. Č., Krok, Stč. Alg. 59. Z. myšlének, der Ideenaustausch; list na z-nu, das Tauschblatt; Dáti děti na z-nu (na výměnu). Vz Výměna. Dch. Z. dvou řádků u. slonpců v determinantu; Z. podvojná, postupná; cyklická z. připon prvků determinantu. Zh. 8., 7., 35. Z. úsudků. Mark. Vz Enallage.

Zaměnitelnosť, i, f., die Aus-, Vertauschbarkeit.

Zaměnitelný, aus-, vertauschbar.

Zaměniti, il, ěn, ění; *zaměňovati* = *jedno za druhé dáti, vzíti*, ver-, austauschen. — **co:** rozprávku (o jiném mluviti). Č. — **co za co:** slovo za slovo z. D. Vola za tele z. Us. Tč. A Pavel sám proč zaměnil za ně (za jméno Pavel) předešlé jméno svoje hebrejské? Sš. Sk. 153. — **co jak:** statek bez platu z. Ms. dipl. 1565. Z něco v penězích. Dch. — **co komu, se čím:** obilí slamou. Národnosť je taký poklad, ktorý sa inými statkami zameniť nedá. Ppk. II. 7. — **co s kým.** Z-nil s ní několik slov. Us. Opět zaměňuje apoštol počet množný s počtem jednotným. Sš. II. 46. — **co, kde, kdy.** Kde (v Gaslaru) císař dne ⅟₄ 1158. s Jindřichem Lvem některé statky zaměnil. Ddk. III. 223. Hellenista je člověk, žid, který v národnosti své vlastní přirozený jazyk zaměnil řeckým. Sš. Sk. 68. — **co, se nač.** Židé pronásledovali jej ještě více, dobrodiní na vinu zaměňujíce; Až život ten zamění se na věčnou blaženosť; Že prý kniha skutkův apoštolských od kapitoly této . . . na spis biografický se zaměňuje. Kněží ti dle řádu levitského či Aronova zaměnili úřad ten svůj na kněžství podlé řádu Melchisedechova; Tudy ono slovo *Páně* na slovo *boží* z. se vidělo. Sš. J. 85., 205., Sk. 107., 139, 239. (Hý.).

Záměnka, vz Záměna.

Záměnnosť, i, f., die Substituirbarkeit. Stč. Alg. 10.

Záměnný, Tausch-. Z. podník, obchod. Dch.

Zámeno, a. n = *zájmeno*. Na Slov. Phld. III. 3. 226.

Zaměňovati, vz Zaměniti.

Záměr, u, m. = *každý úmysl směřující k nějakému účelu*. S. N. Die Unternehmung, Absicht, Richtung, das Ziel, der Zielpunkt, Vorsatz, Plan. Z. znamená totéž co *účel*, ale se strany podmětné jakožto úmysl. Účelem z. se spravovati má. Brt. S. 3. v. 180. Společný z. Krok. Shodovati se o záměr. Sych. Někoho **do** svých záměrů zaplésti. D. Za záměrem svým jíti, k němu postupovati; velké záměry na mysli míti; záměru svého dojíti; záměr na zřeteli míti, zrušiti, vzdáti; pevný z.; z-ru se chybiti; dalekohledné záměry míti; za z-rem se nésti, sein Ziel verfolgen. z-ru napomáhati; námět a z., Plan und Ziel. Dch. Velký záměr chová. Kká. Š. 95. Setrval při něm i z-rech jeho; Aby zvěděl, jaké náhledy a z-ry má císař s ním; I pojal z. jej překvačiti a zajíti; Leč z. jeho zmařen prozřetelností manželky Bedřichovy; Ukazuje, kam nesl se záměr císařův a co měl za lubem; Neměl-li asi při tom také své vlastní z-ry na zřeteli; Kde spatřují lepší zdar svých ctižádostivých záměrů, tam se obracejí. Ddk. III. 97., 241., IV. 28., 32, 289., V. 275. (Tč.). Potvrzení jich u víře byl hlavitý z. daného

Pavlem listu k Římanům; Vytýká konečný z., proč . . .; Při tom posvěcení a očištění měl Kristus na mysli poslední z.: Konečný z. Kristův se tu vytýká: Z. divův a zázrakův; Ale stěžejným záměrem mu bylo; Tak spojil Bůh několik z-rů v jedno. Sš. I. 15., II. 115., 134., J. 87., Sk. 2., 95. (Hý.). — Z. = *plat od krčmářů dávaný po vyšenkování* ku př. dvou beček piva, das Schankgeld. Dipl. 1567. — **Z.** = *míra od mletí, měřičné.* Poněvadž sme z. brali, museli jsme i spravovať (mlýn); Kdo z. bere, ten nakládat povinen jest. Sl. let. V. 70. — **Z.** = *znamení v rybníce neb při stavu, nad kteréž nesměla voda vystoupiti.* Že vodu držl na stavu nad úmluvu a z. uložený. Sd. kn. op. — **Z.** = *zaměření* (střelce), das Zielen, der Anschlag mit dem Gewehr, *náměr, přiložení.* Pod záměru, der Zielpunkt; čára z-ru, die Visirlinie. Čsk.

Záměra, záměrka, y, f. = *míra, tři žejdlíky, místy osm žejdlíkův,* ein Mass. Jg. Mlýny s mlýništěmi pustými v těch z-rách, jakž sú z starodávna byly vysazeny. Arch. III. 505.

Záměrek, rku, m., metra, díl domu, zastr. Rozk.

Zaměření, n. = *zamíření.* Vz Zaměřiti.

Zaměřený; *-en, a, o* = *zamířený.* Vz Zaměřiti. — **kam**. Bylo naň zaměřeno, es war auf ihn gemünzt. Dch. — **komu kým.** Smrť ti bude Bohem z-na (ustanovena). Rkk. 53. — **kdy**. Dvojí hlavní stránka při kázání evangelia z-ná. Sš. II. 206.

Zaměřiště, ě, n., der Zielpunkt. Čsk.

Zaměřiti, il, en, ení; *zaměřovati* = *počíti měřiti, napřahovati,* zielen, visiren, richten; *v úmyslu míti,* beabsichtigen; *míru, meze čemu ustanoviti,* bestimmen, bemessen, begränzen. Vz Zamířiti. — **kam.** Z. **na** někoho, na něco. D., Dch. On zaměřuje na tvoje peníze. Us. Šd. Kdo na nic nenaměří, na nic neudeří. Hkš. **Do** výšky z., hoch visiren, do hloubky z., in die Tiefe zielen. Čsk. Z-li **ku** Praze. Ddk. II. 428. Z. ke stromu, Us., k zlému. Sych. Prohodil, že zaměřuje na falckrabě. Pal. Děj. IV. 2. 63. Zaměřiehu vsici **v** jednu stranu. Rkk. 51. Protiv sobě zaměřista. Ib. 42. Z. proti nepříteli. Us. Jelen z-řil proti psům. Us. Šp. — **čím:** ručnicí na ptáka, Us.; dělem. Bur. — **co:** ránu, Kom., někam chody. Rkk. 10. — **co komu.** Bůh člověku jistý okršlek, v kterém by stál, zaměřil. L. — **kam kdy.** Kristus pán **k** vůli otcově co k vrchovanému účelu ve všem konání a utrpení svém zaměřoval. Sš. II. 8. (Hý.). — **kam proč.** Zaměřoval ctižádostí svou až ke koruně římské. Pal. Děj. IV. 2. 271. — **jak:** dobře z., gut zielen; na někoho si ostře z., Jem. scharf aufs Korn nehmen. Dch. Vodorovně, wagrecht, **na** půl vojáka, auf halben Mann, přes nepluou, nízkou mušku, mit feinem, gestrichenem Korn, přes celou (plnou) mušku z., mit vollem Korn visiren. Čsk. — **s infinit.** Zaměřuje toliko o pronásledování Neronově řeč vésti; Tak Bůh zaměřil spasiti lidstvo veškero; K němuž (pohanstvu) Pán apoštoly rozeslati po smrti své zaměřil. Sš. I. 13., 111., J. 175. (Hý.).

Záměrka, y, f., vz Záměra.

Záměrkování, n., die Tendenzelei. Šm.

Záměrně = *dle záměru,* nach Zwecken. Čas z. rozdělený. Krok. Z. něco překroutiti, tendentiös verdrehen. Dch. Z. mluviti. Sš. I. 70.

Záměrnosť, i, f., die Zweckmässigkeit, Absichtlichkeit, Planmässigkeit, Tendenz. Mus., Pal.

Záměrný = *podlé záměru.* zweckmässig, planmässig, tendentiös. Z. deska, die Zielscheibe, Nz., výstřel, der Visirschuss. Čsk. Z. příčinnosť (Kausalität), Krok, přímka (*lépe:* směrná. Jg.). Sedl.

Zaměřovati, vz Zaměřiti.

Záměsící, n., der Raum hinter dem Monde. Rk.

Záměsíčný. Z. hvězdy, die Mondsterne. Nz.

Zaměsiti, vz Zamísiti.

Zaměsknati, vz Zaměstknati.

Záměstek, stku, m. (*lépe: zaměstknání*). Jg., Krab.

Zamésti, vz Zametati.

Záměstí, n. = *místo za městem,* die Gegend hinter der Stadt. Smětí na z. vyvážeti. Us. Tč.

Zaměstnanec, nce, m., der Beschäftigte. Kaizl 287.

Zaměstknání, *zaměstnání,* n., die Beschäftigung, Handtirung, Arbeit, das Geschäftsverhältniss. Vz Zaměstknati (na konci). Z. jak škodlivě působí na zdraví i život. Vz Čs. lk. VII. 14., 24., 31., 40., 48., 64., 72., 80., 88., 104., 111., 127., 130. Z. = nakládání práce za příčinou dosažení nějakého cíle. Zaměstknání, zaměstnání, zaměsknání, n. Někomu prácí a z. činiti. Us. Z. neměti. V. Z. mnohotvárné; od z. prázdnosť míti; z. někomu dělati (těžkosť, protimyslnosť). Kom. Z. domácí. Jel. Hodina od z. volná. D. Zbytečné z. někomu způsobiti. Sych. Jest ve svém z., er ist in seinem Geschäfte; jíti za svým z-ním. Dch. Z. podlé denního pořádku, die Beschäftigung nach der Tagesordnung. Čsk. Vedlejší z. Mus. 1880. 462. Ktorékol'vek počestné zamestknanie je lepšie ako žiadno. Zátur. Priat. II. 63. — Písně při z. Vz Sš. P. 512., 551.

Zaměstknaný, vz Zaměstnaný.

Zaměstknati, *zaměstnati, zaměsknati; zaměstknávati, zaměstnávati, zaměsknávati* = *místo zajmouti, vyplniti,* Raum umfassen, nehmen, einnehmen, ausfüllen; *pracemi zanésti, zaneprázdniti,* beschäftigen; *obtěžovati,* bemühen, beschweren, belästigen, Ungelegenheit o. Verdruss machen. Jg. — **co:** místo (vyplniti, zajmouti). Br., D. Dům můj zaměstknala chudoba. Jel. Tělesná velikosť môž místo zaměstnati, räumlich einnehmen, ausfüllen. Hnš. exc. To zaměstnává jeho pozornosť. Us. Pdl. Prosa jest vše, co zaměstnává toliko rozum. KB. 1. A tím sebe, proč Pána zaměstnával, omlouval. BR. II. 76. — **koho** = *pracemi zanésti; obtěžovati.* — **koho, se čím:** pracemi. V., Žer., Apol. Mnohou prací. V. Někoho psaním z. Slon, šelma, kterážby sebou dům zaměstknala (vyplnila). Jel. Ničím jiným svět zaměstnávající časové. Kom. Z. někoho služ-

bon, Dch., hovorem, Vlč., válkou. Šmb. Stř. II. 297. Král Gejza bude zaměstknán králem německým. Ddk. III. 131. Aby byl tím zaměstknáván. Žer. 125. Krále tím zaměstnávali a obtěžovali. Čr. Zásluhami svými se zaměstknávají. BR. II. 260. Cierkev veškeren svět svým kázáním zaměstnala a naplnila jest. Hus III. 77. — **se s čím, s kým**: s pracemi, Štelc., s rolí, Kom., se žáky se z. Sych. — **koho, se kde**. Z. někoho **při** něčem, Rk., **se okolo** něčeho. Lpř. Slov. I. 41. Udatného Velfa v Bavořích zaměstknával. Ddk. III. 81. Z. někoho v chrámě, Gníd., v nejvyšších věcech. Pam. trag. 1 v prázdnosti se z. Kom. V duchu se s někým z. Sych. V chválách jejích se zaměstknává. Lom. Kanc. sv. — **kdy**. Po ukončení války z-val krále přede vším olomúcký biskup Robert. Ddk. V. 203.

Zaměstnání, vz Zaměstknání.

Zaměstnáníčko, a, n., eine kleine Beschäftigung. Kos. Ol. I. 11.

Zaměstnaný, *zaměstknaný*, *-án*, *a*, *o*. Z. duch. Sá.

Zaměstnatel, e, m., der Beschäftiger, Brotherr. Kaizl 76., 287.

Zaměstnávací, Beschäftigungs-. Z. ústav (pracovna). Nz.

Zaměstnávatel, *zaměstnavatel*, e, m., der Beschäftiger, Brotherr.

Zaměstnávati, vz Zaměstknati.

Záměstský = *venkovský*, ausserhalb der Stadt, ländlich. Z. rozkoše. Lesl. leg. 171.

Zaměšati = *zamísiti*. Na Slov. Bern.

Zaměšlý = *mechem porostlý*, vermoost. Pnchm.

Zaměšiti, il, en, ení, *zaměšovati* = *zamísiti zamíchati*. Vz Zamísiti.

Záměška, y, f. = *nádivka?* Krestan div sa nepretrhne v práci a sotva má kus planej z-ky ku naďatiu práznych svojich klobás. Zbr. Lžd. 159.

Zameškal, a, m., osob. jm. Šd.

Zameškalý, versäumt. Z-lý čas nahraditi. CJB. 355.

Zameškání, n., die Versäumung, das Versäumniss. Us. Z. vyučování. Us.

Zameškaný = *zameškalý*. Z. příležitosť, čas. Us.

Zameškati, *zameškávati* = *zanedbati*, *čas k tomu prominouti*, versäumen, verabsäumen, zu spät kommen. — **co, koho**: úřad, práci, Us., pôhon, Kn. rožm. 7., stání, Šp, službu, Us., příhodný čas. Kom. Kdo kázání zamešká, bývá trestán. Pal. Děj IV. 1. 401. Jako u desk, kdo zamešká primu, ten vše ztratí. Hus I. 149. Žák zameškal 20 hodin. Us. Pdl. — Št. — **se** = *zdržeti se*, *obmeškati se*. Zameškal se tam. Us. Děvečka k muzice odešla a tam se z-la. Slez. Šd. — **se v čem** (zanedbati se). Jg. Aby se druhý v svém zameškal. Št. — **se kde**. Z-li se tam dlouho a přijeli pozdě na svadbu. Kld. II. 180. Vlak na cestě, v městě se zameškal. Us. Tč. — **co, se čím**. Z. se prací. Us. Hned všetci napospol hrozne lajú, toľké že zameškali hodmi koristi. Hoi. 260. Ti mají pomněti na Ezau, jenž sprostnú šočovicí zameškal své požehnání. Hus III. 187. Své právo v této při zamlčením zameškal. NB. Tč. 290. — **kdy**. A v úterý kvas dělala, ve středu ho zameškala, ve čtvrtek ho poválala a v pátek ho posázala. Sš. P. 681. — **proč**. A vždyť věřím, aby toho času nezameškal pro nižádnú věc. Arch IV. 22.

Zameškávati, vz Zameškati.

Zaměšovati, vz Zamísiti.

1. **Záměť**, u, m. (nové) = *zaměstknání*, die Beschäftigung. — **Z.** = *záměť*, *záminka*. Kb.

2. **Záměť**, i, f. = *závěj* (sněhu, prachu, písku), die Schneewehe, Staub-, Sandwehe. Kld., Kčr., Tč., Vck., Ktz., Rgl., Mkr. Vozataj nás do záměti vyklopil. Sych. — Br. Čím větší záměté, tím více trávy. Slez. Šd. Veliké z-tě sněhu — mnoho ječmene. Kld. Jak jdou z-tě před vánocemi, tak se zdaří ječmeny. Na Zlínsku. Brt. Když jsou skoré záměté, povedou se skoré ječmeny. Ib. Brt. — Z. Kolo na záměť (když se kláti, točí-li se; zamítá se). Us. u Chrud.

Zametač, e, m., der Kehrer. Z. ulic. D.

Zametačka, y, f., die Kehrerin. Us. — Z. = *zametání*, das Auskehren. Dnes máme velikou zametačku. Us. Vck.

Zametadlo, a, n., ein Auskehrmittel. U Římanů, vz Vlšk. 159.

Zameták, u, m., der Kehrbesen. Z. ze štětin, z rýžové slámy, ze žíní. Dch., Tč.

Zametati, metám a meci, (zastr. *zamětati*); *zamítati*; *zamésti*, metu, meť, meta (ouc), tl, ten, ení; *zamítnouti*, tnul a tl, ut, utí, *zamítávati*, *zametávati* = *zaházeti*, bis hinter etwas hinwerfen, wegwerfen; *odmítati*, von sich weisen, widerlegen; *zavrhovati*, verwerfen, verschmähen, verachten, verstossen; *koštětem*, *smetákem mésti*, aus-, wegkehren, fegen; na Mor. také = *kulhati*, hinken; **se** = *zakrýti se*, sich bedecken o. schützen. Jg. — **abs**. Sníh zametá (dělá záměti, závěje). Mor. Šd., Vck. Ale z-tá (běží) len sa tak za ním práši. Mt. S. Budeš drevo nosiť, kúriť, zametať a pratať. Dbš. Sl. pov. I. 147. — **co**: jámu, příkopy, studnici z. (zaházeti), Solf., Háj., Flav., důvody, slávu, prosby (odmítati), Jg., Jel., něčí radu, Troj., kacířstvo, Kom., něčí domnění, práci, šlechetnosť, Jel., cestu, dům, pokoj, prach, smetí (metením vyčistiti). Us. Naše právo nezametávejte. Sl. let. IV. 77. (Smyslní) zamlecúce slova božie. Hr. rk. 353. Já tvú moc zamleci. Pass. 506. Sníh ho zametl (zavál). Us. Vck. Mizlo to z toho stolu, akoby to hoi z tal. Dbš. Sl. pov. I. 22. Něčí žádosť z. Šp. Z. něčí svědomí. NB. Tč. 22., 151., 179. Z. svědka, NB. Tč. 232., nabídnuti, Ddk. III. 143., radu. BO. Což by k smilství sloužilo, všecko zamítej. BR. II. 23. Abraham zamietá jemu službu neužitečnou; Nezamietaj člověka, jenž se obracuje od hřiecha. Hus II. 248., I. 250. — **co, koho, se čím**: co, koho kamením, Bib., Har., pokoj smetákem, Jg, uknní ulici, D., šachty a doly kamením (zavaliti). Vys. Se pavezou (zakrýti se), Cyr., se štítem *proti* šermům pomluvy. Kom. Štít, jímž se mají rytíři zamítati a šípy naň bráti. Kanc. sv. Štěp. Vůl zametá nohama (šantá). Šd. Vítr tam zamětá sněhem. Us. Šd. Braň sě a zamietaj písmem, kněžel Hus I. 179. Jímž (smlouvami) se strana odporná proti

stavům háji a zamítá (zaetirá). Skl. V. 351. Kdo jazykem zametává svých bližních pitvory, zanedbává pohlednůti do svojej komory. Na Slov. Tč. — **co kam** = *odkládati.* Něco **do** dlouhé truhlice z., V., **za** hřbet. Sych. Skalkami cblieb drvi a metličkou do stupničky zametá (= ústa. Hádanka). Mt. S. I. 133. Avšak poroučeje se pánu Bohu zamítám to za sebe (unbeachtet lassen) a svým obyčejem předce kráčím Žer. 318. Něco **na** hromadu z. Us. Boží slovo za hřbet z. BR ii. 305. — **co, čím odkud (od sebe)** = *odhazovati.* Jg. Nezamietej mne od obličeje tvého. Ž. wit. 50. 13. Od své milosti je zamítá. BR. ii. 96. — **koho** = *jím zavrhovati.* Jel. — **co, koho proč:** pro nepravosti (zavrhovati). Us. — Ve své prchlivosti někoho z. (zavrhovati) Pís. br. Boha zamietá pýchů zamietaje jeho kázanie. Hus. i. 75. — **se** = *zakrývati se.* Jg. - **co, se čemu:** se ranám. St. skl. Rylům udlei zamítati. Bech. — **se k čemu.** Tak duše pravá milovnice k žádné sě škodě nezamítá. Hngo. — **kde.** Každý den ve třech pokojích zametá. Mt. Každý ať zametá **před** vlastními dveřmi. Mt. A posavád Krista v nauce i ve svátostech nejvíce lidé učení zamítají. Sš. L. 188. Zboží **na** humně na hromadu z. Us. Tč. Sedí-li kdo nebo stojí a jiný **okolo** něbo zametá, odmetá mu štěstí (ouen se neožení). Us Brt. — **se proti komu.** A na hradu obvyšné mysli se dobrými radostmi proti zlým jiných úmyslům zamítati; Pavel zamítá se proti takovým nářkům a prorokům; Která (města) tedy jím (Pavlem) co svým učitelem proti bludařům zamítati a zaštitovati se nemohla. Sš. li. 158, 177., 208. Vz Z. co čím. — **jak.** Nová metla (nové koště) dobre zametá. Mt. S i. 118. — **koho kdy: při** zkoušce zamítnouti. Dch.

Zametávač, e, m. = *zametač.*

Zametávačka, y, f. = *zametačka.*

Zametávati, vz Zametati.

Záměte̲k, tku, m. = *pláštík, přistěra, zástěra, poklička,* der Deckmantel. Kron. hořek.

Zametení, u., das Aus-, Wegkehren atd. Vz Zametati.

Zametený; *-en, a,* o, aus-, weggekehrt atd. Vz Zametati.

Zámětmo, modo tollente. Zamítá-li se dolejšek, tedy i hořejšek zamítnouti nutno a to slove z. Mark. Log. 96., 104.

Zámětný. Z. zavírání (které se záměmo děje. Mark. Log. 104.

Zamětu = *zamatu.* Vz Zamásti.

Zámez, e, f. = *zámezí.* Šd. — **Z,** ves v Bydžovsku. Jg.

Zámeza. y, f. = *zámezí.* Šd.

Zámezdnictví, n., die Entlohnung. Zásada z. = nabídky a poptávky. Opav. týdeník 1883.

Zámezdný poměr. Vz Zámezdnictví. Opav. týdeník. 1883.

Zamezení, n., die Verbinderung, Hintanhaltung, Steuerung, die Be-, Ausgränzung. Neměli přes to z. jední druhým v požitky sahati. Gl. 370. Učinil to k z. mnohých nepřísnišností. Dch. Z. úkazy, die Desinfektion. Šp.

Zamezenost, i, f., die Verschränktheit, Begränzung. Z. lidského poznání. Marek.

Zamezený; *-en, a,* o, verhindert, hintangehalten, gesteuert, verboten. — **čím.** Raději jakékoli vaření jí, nežli maso zákonem z-né BR. ii. 522. a. — **Z.** begränzt.

Zámezí, n. = *místo za mezí,* die Gegend hinter dem Rain, binter der Gränze. Jg. Ku zámedzlu idú husy a na zámedzí pasúce sa gádžu. Hdž. Šlb. 22. S mečem v ruce houllí zástupy z rodných krajů do zámezí. Šbr. — **Z.,** das Extrem. Mus. V z. ubíhali; Tím více sobě v z-mích libuje. Sš. Sk. 175, 290. Náružívý až do zámezí. Šml. — **Z.,** ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfek. 536., 778. Z. horní, tamtéž. Vz ib. 777.

Zameziti, il, en, ení; *zamezovati, meze klásti,* einschränken, eingränzen; *překaziti, zabrániti,* webren, bemmen, verbieten. V. — **co:** zahálku, D., pokoutní obchod Sych. Les zamezoval vyhlídku. Šml. Nepořádky z. — **co odkud kam:** průchod z Holandu **do** Angličan. Berg. — **co komu:** cestu. J. tr., Berg., Cyr. Aby obleženým dovoz špíže zamezil. Ddk. iii. 105 (114.). Rozbled někomu z. Šml. — **co čím:** zabálku předpisy. Us. Z. pole mezníky. Us. Tč. Soběslav všelikou pomoc tím zamezil. Ddk. iii. 8. Snesením tímto mělo se z, co se očekávalo. Ddk. Vi. 110. — **co jak.** Ten průbou zamezte **na** šíř **podlé** vyznání starých lidí. Boč. Něco někomu **pod** nejvyšší nemilostí z. Kom. Kterýžto plat **skrze** tento list zamezuje se a spůstie. Areb. IV. 261.

Zámezní, -zný = *co za mezí jest,* binter der Gränze befindlich. Z. končiny. Hlas. Cf. Pomezní. V. Z jmění. Pal. Děj. iii. 1. 232. — **Z.** = *excentrický.* Mus. Z. filosof. Jg. Z. horlivost, übertrieben. Jg. Sbr. sp. 1841. 152. Z. mlnění a tudyž bludné. Pal. Děj. iii. 1. 232.

Zámezník, a, m. = *kdo za mezí bydlí, zahraničný,* fremdländisch. Tč., Kln. Bs. 207.

Zámeznost, i, f. = *zámezí,* extrem. Krok. iii. 42., Km. Aniž jsme kde na z-stí zabíbali. Sš. Mr. předml.

Zámezný, vz Zámezní.

Zamezovací, Einschränkungs-. Z. úsudky. Mark. Log. 59.

Zamezovati, vz Zameziti.

Zamezující, prohibitiv. Z. opatření. Nz. lk.

Zamhleně = obscure. Sn. trid. (Šd.).

Zamhlení, n., das Uiberziehen der Berge mit Nebel, der Höbenrauch. Cf. Vymnati.

Zamhlený; *-en, a,* o, umnebelt. Z. ráno. Sldk. 4., Mkr. — **čím.** Žádnou závistí a nenávistí zamhlen nejsa. Sš. Sk. 79. (Hý.).

Zamhliti, il, en, ení = *mhlou zakrýti, zatmíti,* mit Nebel überziehen. — **kdy co.** Známe hodiny, ve kterých nadšenie, strach, túžba, nádej, tušenie zamblia život nášho žitia. Sldk. 337. — **se.** Hory se zamhlily, bude pršet. Na Ostrav. Tč.

Zamhourati, ein wenig blinzeln. — **čím:** okem. Kká. Td. 249. Vz Zamhouřiti.

Zamhouření, n., vz Zamhouřiti.

Zamhouřený; *-en, a,* o, vz Zamhouřiti. Z-nýma očima. Us. Šd.

Zamhouřiti, mhuř, il, en, ení; *zamhourati, zamhuřovati*, v obec. mluvě: *zamouřiti*, die Augen zumachen, zudrücken. — **co kdy**: oči (přivříti). Sych. Zamhouřil (zavřel) oči = umřel. Tkč. Bětuška se ulekla a oči z-la, aby ani panny neviděla. Er. Sl. čít. 31. Z-řil jedno oko a na druhé dal pěsť (měl ohled). U Kr. Brad. Kšť. Celou noc jsem ani oka nezamhouřil. Us. Šd. Zvyk mám radše oči zamhuřovať, nežli schválné činiť výskumy. Koll. I. 86. — **kde**. **Před** světlem oči zamhuřovali. BR. II. 308. a — **jak**. S hrůzou z-la Běla oči a polí bila hada. Bož. Němc. I. 82.

Zamhuřovati, vz Zamhouřiti.

Zamiesiti, vz Zamísiti.

Zamigati, *zamignouti* = *zamíhati*. Na Ostrav. Tč.

Zamihati, *zamihnouti*, *zamihotati* = *míhaje se zasvítiti*, aufblinzen, auffunkeln. — **abs.** Hvězda vymigla na nebe a hned zamigla. Na Ostrav. Tč. — **se jak**. Jasné světlo střelhbitým zablesknutím se zamihlo. Měst. bož. — **se (komu) kde**. Purpura se mi v očích zamihoce. L. Aj sa mu ten (vrch) skoro zamihotal v očách, čistý, jasný ako oko. Dbš. Sl. pov. VII. 66. Len čo to z huby vypuscil, zamihotalo sa znezazdajky světélko **před** nimi. Ib. V. 32. Kterěžto místo, zda se, zamihlo před duchovním zrakem jejím. Sš. L. 21. *Uprostřed* něhož se to zamihlo jako postava mužská. Sá (Osv. V. 181.). — **jak odkud**. Divukrásně z pobledlé líce zamihly se zraky. Čch. Bs. 73. — **čím**: metlou, zu schwingen anfangen. Tč. — **se kdy**. Že se mu ni ve snu nezamihne její smutná tvář. Čch. Bs. 96. Náhle jako v letě na obloze rudý oblak, zamihne se had. Tč Exc.

Zamihykati = *zařehtati*, aufwiehern. — **kde jak**. Tátoš veselo z-kal **před** ním. Dbš. Sl. pov. I. 315.

Zamíchání, n., die Umrührung. Us.

Zamíchaný; *-án, a, o*, umgerührt. — **čím kde**: kaše v hrnci měchačkou z-ná. Us.

Zamíchati, vz Zamísiti.

Zamiknouti se, sich emporschnellen. — **kde**. Cosi se tam zamíklo ve vodě. Mor. Šd.

Zamilati, vz Zamleti.

Zámile, ves. Arch. V. 561.

Zamilenec, nce, m., *těpe*: zamilovanec. Dch.

Zamilovaně, verliebt. Z. na někoho hleděti, se dívati. Sych.

Zamilovanec, nce, m. = *zamilovaný*, der Verliebte. D., Nitra VI. 319. Z-ci spoznali to naráz. Tóth.

Zamilování, n., die Liebgewinnung. Z. něčeho n. někoho = oblibení. — **Z.**, *z. se* = *lásky pojetí k někomu*, das Verliehtwerden, Sichverlieben, die Liebschaft. Har.

Zamilovanosť, i, f., die Verliebtheit. Jg.

Zamilovaný = *zalíbený*, *oblíbený*, lieb gewonnen, Lieblings-, Leib-. Z. jídlo, víno, hřích, D., píseň, Mus. 1880. 321., slovo, Lieblingsausdruck. Sš. — **Z.** = *láskou pojatý*, verliebt. To je z. člověk. Dva zamilovaní se sejdou (sešli) dohromady (když dva najednou po jedné věci sahají). Č. Z. děvče rádo jídla přesolí. Us. Tu mili měli dva z-ní (je příliš dlouhá). Us. Kšť. — **jak**: až po uši, Šd., na smrť (sterblich v.). Dch. — **Z.** = *k lásce se vztahující*, Liebes-, buhlerisch. Z. pohled, oči, báseň (o lásce), D., psaní, Us., knihy (romány), Sych., lístek. Billet-doux. Dch. Básník napísal zamilovanú odu na tlustú židovu dievku. Zbr. Báj. (dod. 4).

Zamilovati = *oblíbiti si*, *počíti milovati*, lieb gewinnen, lieben; *zamilovati se do někoho*, sich verlieben, verliebt werden. — **abs.** Ještě se nenarodil, kdo by zamilován nebyl. Dch. — **co, koho**: statek, rozkoše, Kom., zisk, Us., někoho. Br. Kristus nás zamiloval. Štelc. Seznámivší se s jiným kupcem zamilovala ho. V. Viděl dievku, kterou zamiloval. V. Tichá slova, platný čin zamiluje vlasti syn. Kmp. Č. 143. Také oči ten mal, čo ma z-val. Čjk. 50. Jenž svět z-val. BR. II. 113. b. Hore Vahom, dolu Vahom duha vodu pije, kdo Slovaka zamiluje, nech žije, nech žije! Sl. ps. Zanahaj, zanahaj, čo si z-val, ale tak zanahaj, žebys něbanoval. Sl. ps. Šf. I. 73. Tak nás milý Ježiš, tak nás zamiloval, že své drahé tělo pro nás nelitoval. Sš. P. 51. Ťažko člověk to opúšča, čo raz zamiluje a jestli to nějak ztratí, velice banuje. Na Slov. Tč. — **se do koho, do čeho**: do děvčete, do hudby, do peněz. Us., D., Ml. Je do ni zamilován co vůl do hrachoviny (do otepi slámy). Č. Vodníkův syn z-val se do jednoho mlynáře dcery. Kld. II 262. Čtenář jeho díla bezděky zamiluje se do starého pána **pro** jeho povídavosť. Ddk. IV. 121. A oni obidvaja odrazu z-li sa do švarnej princézky **až po** samé uši. Mt. S. I. 55. — *Pozn.* Z koho, si koho *lépe* než: z. se do koho. Brt. Cf. Zalíbiti. — **si koho.** D., Ml. Že si ledakoho věrně zamiluje. Sš. P. 228. Z-val si ju král, za Dorotou listy psal; Ešče jednú za svú milú půjdu, co jsem si z-val, to m. budu; Jeden si ju z-val, druhý si ju vzal, třetí sobě srdce probod, že jí nedostal; Z-val som si černooké děvče, ale mi ho nechců dáť. Sš. P. 8., 230., 310., 403. (Tč.). Jakú sem si frajirenku zamiloval? Brt. P. 57. — **se.** A to tak a to tak ako na hore vták; Keď sa dvaja z-jú, musia sa nechať tak. Sl. spv. II. 60. Lůbosť, Bože, lúbosť, ved je to dobrota, ako keď sa holub v pazderí zamotá! Darmo hlávku dvíha, darmo podletuje, kto mu chce uveriť, nach sa zamiľuje. Čjk. 92. — **si co, se jak.** Z. si někoho (s) vší prudkostí. Sá. Z. se až **po** uši. Us. Tč., Mt. S. A jakou z-val nás syn boží láskou!; Láskon z-val Kristus církev útlou, čistou, upřímou, stálou, obětovnou až k smrti. Sš. II. 29, 133. Zamiloval s plnou vášní divku. Šml. I. 44. — **kde.** Ej z-val som si dievča **na** majeri (na dvoře). Mt. S. I. 9. — **proč.** Israelité modlářství pro obřady tělesnosti hovící z-li; Titul ten (syn člověka) Pán **z** lásky k lidstvu z-val. Sš. Sk. 85., 202. (Hý.). Vz Z. se do čeho.

Zámina, y, f. = *záminka*. Rk.

Zamíňati si = *zaměňovati si*. — **co s kým.** O čom si so Štúrom myšlienky za-

miešal. Na Slov. Pbld. III. 1. 79. A tak mal vždy príležitosť svoje myšlienky s cudzími zamieňať. Sldk. 690.

Zamínění, n. = *umínění*. Vz Zaminiti.

Zamíněný; *-ěn, a, o = umíněný*. Vz Zaminiti.

Zaminiti, il, ěn, ění; *zamiňovati = umysliti si*, sich in den Kopf setzen. — **sobě co** = *umysliti si*. V. — **si co (kam)**. Něco ve svou hlavu si z. Th. Z. si co. Us Šd., Tč., Mus. 1880. 46. Potřeby své na karách, kamž z-li se stády svými, přenášeli. V. Což kdyby byly všechny takové, jako je vaše Hanka, nemusel by František dlouho hledati, ale kdož pak ví, kobo by si ona zaminila. Sk.

Záminka, y, f. = *úmysl, zástěra, barva*, der Vorwand, Prätext. Jg., J. tr., Nz. Z-ku míti. D Pod tou z-kou, vz Pod, B. s instrum. 3. Pod žádnou vymyšlenou z-kou. J. tr. Bráti sobě s-ku. Chmela. Z. války, Osv. I. 120., k válce. Ib. I. 212. Mělká z., seichter V.; Nalézti kloudnou z-ku, einen plausibeln V. finden. Dch. Hřích každý z-ky hledá. Sš. Sm. he. 172. Z-kon bylo králi zdráhání se Boleslava odváděti poplatek; Z. k tomu byla, neboť . . .; Pod z-kou dosazení kněžice Spitibněva v léno moravské biskupem byl svržen. Ddk. II. 409., III. 204., IV. 105. (Tč.).

Zaminulý = *pominulý*, vorübergegangen. Z. věci. Lact.

Zaminutý = *umínčlivý, uminitelný*, eigensinnig. Us. — **Z.** = *pominutý*, bei Seite gelegt. A z toho již, což jest přesúzeno do této chvíle, nemá býti pohoněno ze škod, ale buď zaminuto. Arch. III. 313. (Šd.).

Zamírati = *zavírati*, schliessen. — **co**: oči. Mor. Tč., Kurz. — **Z.**, vz Zamříti.

Zamíření, n = *zaměření*, das Hinzielen.

Zamířený; *-en, a, o = zaměřený*. Spěchem přímo z-ným, mit straks dahin gerichteter Eile. Dch.

Zamířiti, měř, miře (ic), il, en, ení; *zaměřovati*. Vz Zaměřiti. — **(co) kam**. Zamiři **k** ženě kroky (**šp.**: krokû). Brt. Kamž jsme měli z-no (kam jsme chtěli jíti). Němc. Z. k lesu. Us. Pdl. **Na** někobo z., Jem. aufs Korn nehmen. Dch. Sám k tomu nešťastný tenkrát už cílu zamířil. Do tlamy nech si iný, **do** oči my zrovna zamirme. Hol. 10., 28. — **kam (jak, proč, čím)**. Z-řil jsem **bez** ohledu na cesty a stezky zrovna na onen dům. Ddk. II. v. 25. Zamířil **si pro** večeři do hospody. Sá. Herakles z-řiv do nich lukem zabil jich ihned několik. Cimrhz. Mth. 240.

Zamis, u, m = *zamísené na chléb v díži*. Přidej monky do z-su. Us. Šd.

Zamísiti (zastr. *zaměsiti*), měs, mise (ic), il, šen, ení; *zamíchati* (na Slov. *zaměšati*), Kat. 1309.; *zamíšeti*, eji, šej, šel, en, ení; *zaměšovati = rozhrnouti, smísiti, promíchati*, ein-, um-, auf-, zusammenrühren, um-, vermischen, umschütteln; *nepořádek stropiti*, Verwirrung machen. — **co**: lék, mouku, Us., těsto. D. Zaměšl sraky zlobú zapolena (zaškarediti, finster sehen). Rkk. 26. — **co čím**: měchačkou. — **co kam**: brozinky **do těsta**. Z. mouku do těsta. Tč. I umieníla: Keď ti k ceste vstanú, že zamieša sa medzi karavánu. Phld. III. 1. 52. — **kde**: **mezi** nepřátely z. (nepořádek ztropiti). St. skl. Z. těsto v díži, einrühren. Tč. Z. v něčem. Kat. 1309. — **se kdy**. Tehdy sě zástup zamiesi. Alx. V. v. 1564. (HP. 38). — **se čím**. Zaměsí se cbán jich krntým hněvem (zamútili se). Rkk. 51. — **se na koho** (= *zaškarediti se*). Koll. — **nač**: na chléb (zadělati kvas). Us. Šd. — **kdy**: **po** solení, po slazení. Dch. — **(co) komu**. Ten mu zamíchal (nadrobil, der bat ihm eingebrockt)! Us. Dch. Zamíchati si (karty). Je hodný, ale rád si zamíchá (rád hraje v karty). Us. Kšť. — **aby**. Zamíchej, aby se to nepřipálilo. Us. Dch. — Cf. Listy fil. 1884 242.

Zámiš, zamiš, samiš, e, m. = *jircha, vydělaná měkká kůže*, z něm. Sämisch a to z franc. chamois, kamzičí kůže. Gl. 381., Mk. 373. Das Weiss-, Sämischleder, fettgegerhtes Leder. Z. čili *leš* = kůže hebká, měkká, žlutavá a po obou stranách stejná. Vz S. N. Zamiš. V. Jircbář jirchy (zámiše) dodává. Kom. Vydělal ho na zámiš (sbil ho). Mus. Z. na kladívka pianová; s. barvený, bílený, činný (fettgar); vydělávati z. Šp. — Vz Samiš.

Zamišati = *zamíšeti*. Vz Zamísiti.

Zámišky, pl., f. = *ženské střevíce ze zámiše*. Z. = střevíce vystřižené na způsob trepek o malých kramflíčíob; byly z pravidla červené a i podpatky byly červené obarveny; nosívaly je Rožnovanky o svátcích. Na mor. Val. Vck.

Zámišnický, Sämischgerber-. Z. pomocník Šp.

Zámišnictví, n., die Oelgerberei, Fett-, Sämischgerberei. Z připravuje kůži velmi měkkou a pevnou. Vz Šfk. 661., Prm. IV. 223.

Zámišník, a, m. = *jirchář, bělokožec*, der Sämischgerber. D. — **Z**, osob. jm. Šd. exc. ze 16. stol.

Zámišový, zamišový, samišový = *jirchový*, sämisch. Z. kůže, D., Mus. 1867. 29., peřiny (sovky), Krab, rukavice, Rgl., skopovice, Sämischschafleder. Šp. Položil svazek z-vých kožek před právem. 1557.

Zamítací, Ablehnungs-. Z. právo. J. tr.

Zamítání, n., vz Zametati. BR. II. 658.

Zamítaný; *-án, a, o*, vz Zametati.

Zamítati, vz Zametati.

Zamítávati, vz Zametati.

Zamítavosť, i, f., Perhorrescenz. Šm.

Zamítavý, verwerfend, ablehnend, abweislich. Rk.

Zamítka, y, f. = *ohrazení se*, die Verwahrung. 1507. (Č.).

Zamítnouti, tnul a tl, ut, utí, vz Zametati.

Zamítnutí, n., die Verwerfung. Vz Právo.

Zamítnutý; *-ut, a, o*, verworfen, abgelehnt atd., vz Zametati. Z. soudce. J. tr.

Zamjačgať = *zamačkati*. Na Ostrav. Tč.

Zamjáknouti = *zaměknouti*, weich werden. Jak to zamjákne, bude se lépe orať. U Uher. Hrad. Tč.

Zamjančeti, aufknautschen, zu mianen anfangen. — **kde**. Kočka, děcko v kolébce z-lo. Na Ostrav. Tč.

Zamjantati = *zadrchati*, verfitzen. — **co**: niti — **se komu**. Šaty se nám z-ly. Na Ostrav. Tč.

Zámka, y, f. Z. u dveří = *zámek*, *petlice*. Na Slov. Dvere, na ktorých velikanská z. visela. Dbš. Sl. pov. l. 476. To mi je ako z. na dome (mohu na to spoléhati). Na Slov. Zátur.

Zámkář, e, m. = *kdo dělá zámky*, der Schlosser, Waffenarbeiter. Včř Z. l. 66.

Zamknouti, knu, kni, kna (ouc), knul a kl a mekl, zamkla, zamklo, ut, utí a čen, ení: *zamykati*, *zamykovati* = *zavříti zvl zámkem stáhnouti*, schliessen-, zu-, verschliessen, einsperren, einschliessen. Vz Vinouti, Mknouti. — **abs.** A zamkna nesl ji (truhlici) k tetce. NB. Tč. 198. Zamekše dřvi zapečetili. Krist. 105. b — **co**: chrám, dvéře, Br., okno, obruč (stáhnouti a spojiti a zámek zavázati. Vz Zámek) Us. Z. pokladnici. Šp., Čsk. Řekli mu, aby zamkl hubu (aby mlčel). U Žamb. Dbv. Z. bestrmana (vyhodí se pleskatým kamínkem co možná nejvýše. Spadne-li kámen branou kolmo do vody, žblunkne a udělá se nad ním klokoč a h. je zamčen). Na Zlínsku. Brt. Dobře je přivykať, ale ale odvykať, ale ešče horši srdečko zamykať. Sš. P. 236. Sotva oči zamkla, snesí se s nebe anděl. Němc. I. 186. Zamekl truhlici. NB. Tč. 198. Alexandr zamekl židy. Alb. 40. b. — **co čím**: zámek klíčem, Kom., Rýn řetězi, Martim., něco pečetí. Tkad. Zamknu tě zámečkem, přistrčím kolečkem, zamknu tě zámčiskem, zastrčím kolčiskem. Slez. Šd. Dolu kozy, dolu s tej vysokej skaly, veď vám už ti páni Janíčka slapali! Slapali, slapali, sťa vtáčka na lepe, keď valašku zamkli sedem dvermi v sklepe. Btt. Sp. 11. Choť hyste ju (dceru) zamkly čtyrema zamkami, my ju dostaněmy dobrýma slovami. Sš. P. 426. Šuhajcova mati, ej, tak mi odkázala, by som jej syna do nás nevolala. A ja som jej, a ja, ej, odkázala takto: aby si jej syna zamykala kladkou. Sl. spv. V. 171. Slova ta paranthesou se z. musejí. Sš. ll. 96. — **co po kom**. Dvéře po někom, Br., **před někým** z. Us. Před ňou jako před lotrom dvere zamkýnali. Btt. Sp. 135. — **komu co**. Biřic ústa mu zamekl. St. skl., Let. 19. — **koho kde**. Sv. Pavel se v jeskyni zamekl. Pass 88. Z. někoho v chrámě, V., v žaláři, Jd., **na půdě**. Herodes Jana zamknul v žaláři Sš. L. 54. Některú zbroji svú zamekl v jednom pokoji na Levnově. Půh. ll. 97. Tehdá sv. Anastasie v hrozném žaláři byla zamčena, aby tu hladem umřela. Pass. 14. — **koho s kým**. Pnlk. — **koho, se kam**: **do** sklepa. Zamkli je **mezi** lotry. Us. Zameč je vzteklá povodeň v hořké moře. Ms. o kor. Noe. — **kdy**. Ahyste šrankóv **ve** dne i v noci nezavierali ani zamykovali. Mus. 1836. 310. — **se**. Zamkl se. Zámek se nechce z. D. — **co jak**: **na** dva západy. Šp. Z. úřadně **n. od** úřadu, ämtlich Verschluss anlegen. J. tr. Dvéře na klíč z., na kliku, Us. Dch., na zámek. Šd. Ešte raz naň zaškúlí a zrazu zamkýna. Lipa ll. 265. Zhotuj dušu k odchodu, bije tvá hodina. Rečie, mizne a brána hurtom sa zamkýna Btt. Sp. 22. Všecky dvéře zavřeny a na zámky zamčeny; Zamykám své srdce na tuhém řetázku, přece se odmyká pro tebe, obrázku!; Lehko je navykať, těžko je odvykať, těžko je srdečko na zámek zamykať. Sš. P. 43., 361. (Tč).

Zamknutí, u, die Ver-, Zu-, Einschliessung, das Zusperren. Vz Zamčení.

Zamknutý; *-ut*, *a*, *o*, verschlossen, zugeschlossen. eingeschlossen, zugesperrt, versperrt. Vz Zamčený. Bern. Dvere holy toho z-té. Dbš. Sl pov. lll. 94. Z-tě je a klič v studni (o bídě, o nouzi). Na Slov. Zátur. — **jak**. Dvéře na zámek z-té. Mor. Šd

Zámkoví, n. = všecky zámky. Koll., Lum.

Zámkový, Schloss-. Z. plech, hřeb, Pdl., Šp., závěr (zavírání dveří zámky). Vz Včr. Z. l. 34. Z. pražec, v horn., der Schlossschweller. Bc. — **Z.** = *zámecký*, Schloss-, Z. služebníci. 1582. Sl. let. l. 72. Dvere do drahých izeb z-vých. Klčk. V. 41.

Zámky, vz Zámek.

Zamkýnati = *zamykati*. Vz Zamknouti. U N. Kdyně. Rgl.

Zamláceni, n., vz Zamlátiti.

Zamlácený; *-en*, *a*, *o*, vz Zamlátiti.

Zamladiti se, il, zen, ení = *zamlsati se*, lüstern wornach werden, was man gekostet hat. — **se nač**. Zajic se zamladil na zelí. Us. Dch.

Za mladu = *z mládí*, von Jugend auf. D. Za mladu ho cvičiť dali. Sš. P. 779.

Za mlady = *za mladu*. On rozumí pesňám, on býval za mlady hudcom. Na Slov. Hol. 329

Zamlaskati; *zamlasknouti*, knul a kl, utí, *zamlaskovati*, aufschnalzen, schmatzen. Ji-li, zamlaskuje jako prasátko. Us. Tč. Poseloval ji, až to zamlasklo. Us. — **na koho**. Us.

Zamlaštiti, il, ěn, ění = *zamlasknouti*, aufschnalzen, zu schnalzen o. schmatzen anfangen. — **čím kdy**: jazykem po něčem dobrém. Us. Tč. — **Z.** = *zamlažditi*, *udeřiti*, *praštiti*, *zabiti*, niederschlagen, niederschmettern, tödten. Na Mor. — **koho**. Zamlaštím tě jako psa. Šd., Vck., Kch.

Zamlátění, n. = *zamlácení*. Na Slov. Bern.

Zamlatěný = *zamlácený*. Na Slov. Bern.

Zamlátiti, il, cen, ení, hineinschlagen. — **co kam**. Kroupy obilí do země zamlátily. — **čím**. Kladivem klín do díry z-til. Us.

Zamlaždíti, vz Zamlaštiti.

Zamlčaní, n. = zamlčení. Na Slov. Bern.

Zamlčaný = zamlčený. Na Slov. Bern.

Zamlčati = zamlčeti. Na Slov. Bern.

Zamlčávati = zamlčovati. Na Slov. Bern.

Zamlčedlivý, still, schweigend. Boč. exc.

Zamlčedlný, verschweigbar. Boč. exc.

Zamlčení, n., das Verschweigen. Jan Jelítko své právo v tejto při z-ním zameškal. NB. Tč. 290. — **Z.**, fig., reticentia, aposiopesis. Vz Reticentia.

Zamlčený; *-en*, *a*, *o*, verschwiegen. Z. hádka, krádež. Trvám právn, že Jan tiem dávným zadrženým a zamlčeným zápisem mne a mé sirotky tisknúti nemuož. Arch. IV. 349.

Zamlčeti, vz Mlčeti; *zamlkati, samlčívati, zamlkávati, zamlčovati* (zastr. *zamlkovati*) = *mlče zatajiti, neříci*, verschweigen; *nehlásiti se k svému právu*, sich nicht melden, schweigen; **se** = *zamlknouti*, sich verschweigen, keinen Laut von sich geben, Rede abbrechen. Jg. Zamlčen a zamlčán (od zamlčati). Cf. držeti — držán, slyšeti — slyšán. — **abs.** Zamlčí a sní jako hrušku z popela. Ctib. Hád. — **co**: výčitky, D., psaní. Bart. Poslední slovo vždy zamlčel. Us. Tč. To ovšem zamlčel. Ddk. II. 354. Pravda len to, čo zamlčujete. Zbr. Lžd. 163. Radši by o kordy šel, nežli slovo zamlčel. Hkš. — V., Kom. — **co, se kde.** Z. něco před někým. Biancof. Z. se v něčem. Bart. I jest mu v knize poslední tolik zamlčeti, že jeho historické vypravování ztrácí původnou pestrosť oddílů předešlých. Ddk. IV. 121. Vypravuje věci, jež sv. Luka v dějech apoštolských zamlčel. Sš. II. 14. — **se.** Dítě se zamlčelo. D. A tu se zase zamlčel. Us., Lípa 304. — **se, co proč.** Pohnutím se z-čel. Osv. I. 261. Jan, miláček Páně, panenskou jakousi stydlivostí jméno své zamlčuje. Sš. J. 32. — **se o čem (kdy).** Z. muož-li se dědic o dědictví ve dni a v roce. Mns. 1880. 553. Dějepisec polský Dlugoš z úmysla z-čel se o přátelských úmluvách, tehdáž mezi oběma národy prošlých; Tím dána císaři možnosť vykonati to, co při žádání herně přede vším na zřeteli měl, ačkoli v řeči k sněmu o tom se byl z-čel. Pal. Děj. III. 3. 53. a 237. (Šd.). — **jak.** Kozma schválně z-čel zde některá další ustanovení papežských legátů; Kozma zamlčuje se náhle a úmyslně zrovna k r. 1120.; Které věci, nechtěje zjevením pravdy státi se nelibým, raději zcela z. se rozhodl Ddk. II. 241., 450., 457. (Tč.). **Na chvíli** se zamlčeli. Šml. Akže bol nepriatel, toho zamlčal, kdo to našiel. Sl. spv. Úv. — **kdy.** Ako povstal dualismus, o tom bysme jedno druhé povedať mohli, ale zamlčíme nateraz. Rtk. 24. — **čeho**: hříchů, **šp.** m.: hříchy. D., Brt.

Zámlčka, y, f. = *zamlčení -se*, obticentia, Abbrechung der Rede. Chmel. Vz Vymítka.

Zámlčný. Z. otázka. Sš. Sk. 260.

Zamlčovati, vz Zamlčeti.

Zamlečovati se (dostávati v zrně mléko), milchartig werden. Žito se zamlečuje. Č. M. 423. Žito dvě neděle se zelená, dvě neděle metá, dvě neděle odkvetá, dvě neděle zamlečuje, dvě neděle usýchá. Brt. Skl. 22., Bž.

Zamlekov, a, m., vz Zavlekov.

Zamleti, meli, el, et, etí, vermahlen. — **abs.** Zamlela, akoby ho omelom dobil. Mt. S. I. 112. — **co**: kámen (dopustil, aby díra šrotem se zacpala). Kámen se zamlel. Us. — **se.** Sedláci se v podzim zamlají (mletím, moukou se zásobnji). Us. — **kým jak.** Učitel zamlel sebou (trhl) netrpělivě a obrátil hlavu k sousedům. Exc. — **za koho kde.** Zamli trochu za mne **na** žernách. Na Ostrav. Tč.

Zamlhuouti = *samhliti se*, sich umnebeln. Louky zamlhly. Mor. Tč.

Zámlka, y, f. = úsudek, v němž jedna návěsť zamlčena jest, ἐνθύμημα, durch Auslassung einer Prämisse abgekürzter Schluss. Nz., S. N., Dk. P. 88., Jdč. 72. Každá hmota jest těžka, tedy jest i vzduch těžek (vypuštěna jest navěsť: vzduch jest hmota). S. N. Zbytečná, nepravá a oslabuá je dopověď té zámlky; V odsečných větách a z-kách sobě vede žalosť. Sš. Sk. 360., L. 186. Vz Zamlkavý.

Zamlkati, vz Zamlčeti, Zamlknouti.

Zamlkávati, vz Zamlčeti.

Zamlkavý = *který se zamlká*, der sich verschweigt. — **kdy.** Dítě v pláči z Jád. — **Z** rozsudek, enthymema. Vz Zámlka. Mark. Log. 94.

Zamlklenec, nce, m. = *zamlklý člověk*. Mor. Knrz.

Zamlklivosť, i, f. = *chraplavosť*, die Heiserkeit. Víno vařené s vodou pité zahání z. Jád.

Zamlklivý = *chraplavý*, heiser. Jg. Slov.

Zamlklosť, i, f. = *bezřečí*, aphasia. Nz. lk., Sá., Kká. Td. 103. Z. hlasu = *chraplavosť*, die Heiserkeit. — **Z.** *zrna* = *nezpůsobilosť k zrůstu*, die Taubheit. Jg. Slov.

Zamlklý, schweigsam, verschlossen (nicht mittheilsam. Dch., Šml. Z. ústa. Šd. Stojí z (nemluvě). Us. Od poslední volby jest jaksi zamlklý, zlobí se na všechny sousedy a nechce s nikým mluviť. Exc. Zamlklo bylo po celém kraji (ticho). Jrsk. Z. hlas *chraplavý*, heisser, Ja.; zrno (nevyrostlé), taub, nicht voll, Kom., obilí (zuna). Us. Vz Zamlknonti.

Zamlknouti, knul a kl, utí; *zamlkati, samlkovati* = *oněměti, mlčeti*, stumm werden, verstummen, schweigen; *zakrsati*, verhutten, taub, schwach werden. — **abs.** Každý z. musí (mlčeti). L. Símě hluboko zadělané neb zaorané zamlkne a udusí se. Kouble. A hromy ztíchnu, vetry zaml'knu, len blesky nebies tu i tu zhl'knu. Sldk. 334. Zamlkla (umlkla) aj sama slovenská liturgie. Phld. I. 1. 57. Keď zaml'kla, on ju mocne dopieral, aby len ešte vravela d'alej. Dbš. Sl. pov. I. 373. — **jak.** Všichni zamlkli maní, jen otec slovem odvece takto. Cimrh. Mth. 150.

Zamlknutí, n. = *umlknutí*.

Zamlkovati, vz Zamlknouti.

Zamlouvací = *objednávací*, Bestellungs-. Z. list. Nz.

Zamlouvač, e, m. = *kdo zamlouvá*. Vz Zamluviti.

Zamlouvačka, y, f. = *která zamlouvá*. Vz Zamluviti.

Zamlouvání, n., vz Zamluvení.

Zamlouvaný, vz Zamluviti, Zamluvený.

Zamlouvati, vz Zamluviti.

Zamlsati se na něco, durchs Naschen nach etwas lüstern werden. Us. Cf. Zamladiti.

Zámluva, y, f. = *objednání, zákazka*, die Bestellung, Kommission. Ddk. III. 185. Na z-u pracovati. Nz. Z. k službě, das Engagement, die Anwerbung. J. tr., Čsk. — **Z.** = *připověď, slib*, das Versprechen, die Zusage, Angelobung. Na z-vu zapomenouti. V. Jakoby svým z-vám dosti nečinil. Br. Ze z-vy někoho propustiti. Žer. A pán Bůh všemohoucí vedlé svých milostivých zámluv hojná

odplata toho býti rač. Faukn. 74. Netáhne se k slovům, nýbrž ke smyslu a obsahu zámluv veškerých Bohem Abrahamovi učiněných; Z. se stala Abrahamovi před zákonem; Tehda přijal od Boha prvou ale poněkud temnou z-vu; Posvěcení, smíření s Bohem, odpuštění hříchův a z-va věčné spásy se ovšem usyněncům dává. Sš. I. 1., 54., II. 33., 81. (Hý.). A z-vy starého zákona vyplnění svého došly; A slibové a z-vy slyší se ty, jež se ku potomstvu odnášejí. Sš. Božské zámluvy nevztahují se k mrtvým. BR. II. 98. b. — **Z.** = *smlouva*, der Vertrag, Bund, die Verabredung. Státi sluší k smlouvání a z-vám. Kom. Pod tou z-vou v boj svolil. Pulk. Z vu, jížto se jest zamluvil s jich otci (pactum pepigit). Bj., Apol. — **Z.** *k manželství* = *námluvy*, *zasnoubení*, das Eheverlöbniss. J. tr., Sš. let II 247., V. Vz Věra. — **Z** = *zámysl*, *zástěra*, *barva*, der Vorwand. Z-vu měl, že uvidí. Har. — **Z** = *odpovědnost*. Aby činil na z-vu svou, co chce. Ve sněmovní knize kniž. Opavského k r. 1646. Myslím, že pro svoje děti nebudu mět žádné zámluvy, neboť dobře sem jich vychovala. Slez. Šd. — Vz Zamluviti.

Zamlúvač, vz Zamlouvač.

Zamlúvačka, vz Zamlouvačka.

Zamlúvati, vz Zamluviti.

Zámluvce, e, m. = *objednatel*, *odkupce*, *odběrač*, der Kundmann, Auftraggeber, Besteller, Kommittent. J. tr., Nz. Z. = kdo si u někoho něco zamlouvá, aby mu to obstaral. Vz Obstarávatel. Škř. — **Z.** = *řečník*, der Advokat. Aqu.

Zámluvec, vce, m. = *zámluvce*. Slov. Bern.

Zámluvek, vku, m., das Engagement. Šm. Vz Zámluvka.

Zamluveuí, n. = *zámluva*, die Bestellung. Vz Zámluva.

Zamluvený; *-en*, *a*, *o*, durch Reden unterbrochen. Z. návrh. — **Z** = *objednaný*, bestellt. Z. máslo, zboží. Us. Šd. Má ruka jest již zamluvena. D. — **komu**. Panna mládenci z. V. — **k čemu**. Th. — Vz Zamluviti.

Zamluviti, il, en, ení; *zamlouvati*, *zamluvovati* = *něco jiného počíti mluviti*, *řeč jinam obrátiti*, etwas verreden, das Gespräch auf etwas anderes lenken; *zjednati*, *ujednati*, besprechen, behandeln; *objednati*, bestellen; *zaklínati*, *velmi prositi*, beschwören, sehr bitten; *sočiti*, anklagen; *zodpovídati*, verantworten; **se** = *zukázati se*, *přislíbiti*, versprechen, geloben, sich anheischig machen, sich verpflichten; *v mluvení se omýliti*, sich versprechen, sich im Sprechen irren. Jg. — **abs.** Jen nezamlouvej, není ti to platno. Us. Ntk. — **co, koho**. On to zamluvil (řeč jinam obrátil). Ros., Kom. Z. zboží (objednati, zjednati). D. Nechť on pak sám spravuje jak chce, že potom bude věděti, jak tu věc v místě náležitém zamlouvati; Aby to budoucně pan nejvyšší Vorlovský dostatečně zamlouval (zodpovídal). Ve sněmovní knize kniž. Opavského k r. 1646. Chtěl to z., proto jinou řeč začal. Dch. Z. věc = za ni odpovědným býti. V arch. slez. Lpř. J. Šla mletí zamlouvat (ptát se, kdy bude moci mleti). Us. Ntk. — **co komu**. Z. někomu telata. Us. Šd. Z-li ji Jiříkovi Landekovi (slíbili). Dač. II. 5. Já sem svou dceru žádnému z. nechtěl. Žer. 315. — **se komu**. Vám jsem se zakázal s z-vil. Lom. Jeho dílo se nám velmi z-vá, empfiehlt sich. Dch. Otázka ta právě nyní se jeho mysli nezamlouvá. Šml. Nám se z-vá druhý výklad. Bdl. Obr. 46. Pavel se mu (Kristovi) poslušenstvím zamlouvá: Aby tím libezněji se z-val těm, k nimž řeč jeho čelí; Nebo nyní lidem-li se z-vám čili Bohu?; Nauka ta jejich theosofická obzvláště se povaze Fryžanů zamlouvala. Sš. Sk. 109, 210., II. 8, 192 (Hý.). Z vil se jí. BR. II. 64. a. Nechtějí se takovým pánům zamluviti. V. — **co, se čím**. V., Plác. Ta kniha zamlouvá se vkusnou úpravou. Dch. Jež (tvorby) tak se zamlouvají svou přirozeností. Kos. Ol. I. 288. Čím se Bůh lidu israelskému z-vil; Jenž (židovci) se všelijak bludy svými Filipanům zamlouvali; Zaslíbení, jimiž se Hospodin Davidovi z-vil. Sš. Sk. 83., II. 174, Sk. 162. (Hý.). — **sobě co kde (s kým)** = *objednati*. Střevíce u ševce si z. D. — Sych, Th. Vz *Z. co*, *se s inft.* — **koho, se k čemu**. Má odpověď se dobře k mysli jeho zamlouvala. Šml. Zamlouval se králi k věrnosti stálé. Pal. Děj. III. 1. 384. Pavel nyní obrácený neváhal činiti, k čemu se byl Kristu pánu zamluvil. Sš. Sk. 113. Ženě, kteráž tomu odpírá, že se jest k manželství nezamluvila, věřiti se nemůže, kdyby osoba mužská jináče, nežli ona praví, toho dokázala. Bdž. 105. — **se s inft.** Petr zamluvil se **před** jinými při Pánu setrvati. V. Zamlouval se západné končiny země poznovu navrátiti. Ddk. I 148. Vyšed z hradu odebral se na dvorec svůj, kamž prve jeti se zamlouval. Ib. II. 231. Někteří křesťanům pomáhati se zamluvili. Dač. I. 182. — **se oč.** Zamluvili se o švarnů děvčinu, verloren sich ins Gespräch. Sš. P. 369. — **se (komu) kam.** On se sám **na** vojnu zamluvil. V. Z-vil se mu **do** duše. Šml. Daj mi věděti něco napřed, ať bych se *jinam* nezamluvil. Arch. II. 15. Vinil jej, že ho **v** nějaké spolky z-val. Mus. 1880. 502. Rozumiete sami dobře, žeby nám neslušelo to dieté znova v ty věci zamlúvati, neb ještě mlado jest. Arch. I. 278. Pannu k stavu manželskému, k manželství, V., se k stavu manželskému, Žer., se k pracem, Kron. mosk., se s kým k boji, Leg., se s kým k manželství, Pr., Mus. 1880. 101, někoho k službě. J. tr., Čsk. — **se, že.** Zamluvil se mu, že tam půjde. Plk. — **se o čem.** Zamluvil jsi se o domu služebníka svého *(sliby jsi učinil)*. Br. — **na koho** = *sočiti*. Ms. pr. cla. — **se v čem.** V něčem se někomu z. Br. Ve všem přátelství se vám zamlouvám. Žer. V čem se Bůh Abrahamovi z-vil? BR. II. 631. — Apol., Sych. — **se (komu) jak.** Lom. Hned té chvíle sám od sebe *všim dobrým* stavům se zamluvil. Skl. 805. Kaplani se obyčejně farářům zamlouvali **na** tři léta. Borový. Který (Aretas) prý Kristu pánu dříveji útočištěm a přítulkem se zamlouval. Sš. Sk. 115. (Hý.).

Z-li se svatými modlitbami Vaší milosti. Žalan. Slibem se někomu z. Mus 1880. 501., Kanc. Slovem se někomu z. Br. A jim se v tom velikými odměnami zamlouvati nepřestával. Apol. — **co, koho jak.** Pod věrú veliké přísahy jeho zamluvila, aby jedenkrát dar přijal. Leg. Něco rozličnými řečmi z. Tkadl. Že dcery naší kněžny Anny zamluviti a vdáti nemáme bez vědomí a rady téhož království. Pal. Děj. V. 2. 174. Z. něco jinou řečí. Us. Tč. — **se za koho,** Einem das Wort reden. Dch. — **se proti komu.** Ens — **se.** Zamluvil se (mluvě se zmýlil). Ms. pr. cis. Nezamlouvej se tak (nezaříkej). — **se s kým v co:** v manželství. Pr.

Zámluvka, y, f. = *zámluvek*, das Engagement. Šm.

Zámluvnice, e, f. = *oddanica*, die Verlobte. Slov. Bern. — **Z.**, die Verbündete. Div. z ochot.

Zámluvník, a, m. = *zámluvce*. Šp. — Z. = *oddanec*, der Verlobte. Slov. Bern.

Zámluvný, Versprechungs-. Jg.

Zamlyňany, die Dolany, ves v Pracheňsku. Tk. I. 87.

Zamlýnice, e, f. = *místo za mlýnem* (zahrada, louka a p.). Šd.

Zamlžený; *-en, a, o*, bethaut, feucht, benebelt. Z. oko, Čch. L. k. 61., Jrsk., hled, Čch. Dg. 725., den. Vrch.

Zamňačiti, anfangen zu knautschen, zu winseln. Kočka z-la, děcko z-lo. Na Ostrav. Tč.

Zamňačkati = *zamačkati*. Mor Šd.

Zamňagati = *zamačkati*. Na Strážnicku na Mor. Šd

Zamňoukati. *zamňouknouti*, kl, utí, *zamňučeti*, anfangen zu miauen, etwas miauen. — **kde** Kočka **u** kamen, **za** domem, **na** peci atd. zamňoukala, zamňoukla, zamňučela. Us Šd., Kmk.

Zamnožiti, il, en, ení, *zamnožovati*, befruchten, hebauen, besäen. — **co.** Kaj (kde) bych hnoja nahrol, abych všecko pole zamnožil? Na Ostrav. Tč.

Zamnožovati, vz Zamnožiti.

Zamňučeti, vz Zamňoukati.

Zamoci, *z. se*, zamohu, hl, žení = *zámožným se státi*, vermöglich werden. Plk. — **koho kde.** Jiného **na** svém místě zamohl, aby za něho preclíky pekl (in Stand setzen, bevollmächtigen). List z r. 1585. Č.

Zamočení, n., die Einweichung, Einwässerung, Eintunkung, Eintauchung. Bern.

Zamočený; *-en, a, o*, eingeweicht, eingewässert, eingetunkt, eingetaucht. Bern.

Zamočiti, il, en, ení; *zamočovati, zamáčeti*, el, ení, einweichen, einwässern, eintauchen, eintunken. — **co.** V. Z. zemi, Put. svat., kraje postavu, Sedl. Rychn. 38., vápno, hlínu. Nz. Z-čil si ma, ale ti bude na duši. Mt. S. I. 112. — **co kam.** Železo rozpálené do studené vody často zamáčeti, aby ztvrdlo. Koll. Z prst do studničky, Dbš Sl. pov. I. 205., šaty do louhu. Tč — **se** Kaď se zamočila. Us Jg. Nechoď do vody, zamáčíš se. Us. Šd Čo je to, čo cez potok chodí a nezamočí sa? Dbš. Sl. pov. I. 488. — **se čím.** Země vodou se zamáčí. Koc. — **(si) co kde.** Z-číš si nohy! Us. Šd. Šatstvo ve vodě zamáčeti. Us. Tč. Teraz choď, zamoč si vlasy v zlatom potoku. Dbš. Sl. pov. I. 241. — **se jak.** Po šírom sa mori točí, ani mak sa nezamočí, hvízda a píšťalky nemá, počuje ho i púšť nemá (vetor). Mt. S. I. 136.

Zámočka, y, f. = *malý zámek u dveří*, das Schlösschen. Strieborná z., pozlatistý kľúčik. Sl. ps. 176.

Zámočník = *zámečník*. Na Slov.

Zámočný = *zámečný*, Schloss-. Z. hradby. Na Slov. Sldk. 46.

Zamočovati, vz Zamočiti.

Zamodliti, il, en, ení = *modlením zapuditi*, verbeten. — **co.** D. — **koho** = *zakliti*, verwünschen. Na Slov Němc. III. 324. — **Z.** = *hlasitým modlením vytrhnouti*, durch lautes Beten aufstören. — **koho.** Tiše modlí se okolo něho udušujíce i pláč, aby skonávajícího nezamodlili ani nezaplakali. Na Slov. Šd.

Zamodralé, bläulich. Ty svíčky hárají (hoří) z Shakesp. Tč.

Zamodralosť, i, f., die Kyanose, Bläulichkeit.

Zamodralý, bläulich. Chlebíček je trpký, z-lý, sachý hrus. Sk. Skloněné koruny vrb v z-lé hladině rybníka se zhlížely. Němc. I. 110.

Zamodrati se, blau werden o. anlaufen. Nebe se zase zamodralo. — **kde.** Rána **na** kraji z-la. Us. Tč.

Zamodrchanina, y, f. = *machlanina, změtení*, die Verwirrung. D.

Zamodrchanosť, i, f. = *zmatchanosť, zadrchanosť*, die Verworrenheit. D.

Zamodrchati, vz Zamotrchati.

Zamochnatý = *mochom, mechem porostlý*, bemoost. Na Slov. Z. chalupy. Syt. Táb. 8.

Zámok, u, m. = *zámek*. Na Slov. Ssk.

Zamokání, n. = *prýštění vody* a p. a činění něčeho mokrým. Hrm. 67.

Zamokati, vz Zamoknouti.

Zamoklý, eingeweicht, durchnässt.

Zamoknouti, knul a kl, utí; *zamokati* = *mokro do sebe vtáhnouti*, durchnässt, durchweicht werden. — **abs.** Zeď zamoká. Když prší na Prokopa, zamokne každá kopa. Mor. Šd. — **komu.** Nohy mu zamokly. Us. Jg. Už nám dosti zamoklo. Us — **kam kudy.** Zamoká **za** komín, **na** půdu střechou (teče tam). Us. — **jak.** Pršelo dlouho a zamoklo jen **na** dva prsty. Us. — **od čeho kde.** Od vlhké stěny obrazy **na** stěně zamoknou a zplesniví. Us. Tč. — **kde.** Obilí v mandelích zamoklo. Us. Švihnem valaškou a milý sokol v svojej krvi zamokol. Sldk. 35. — **kdy.** Letos nám pořádně zamoká (prší). Us Šd. — **čím.** Oči slzami zamokly. HVaj. BD. II. 117. Košelečka jeho krví nezamokne. Btt. Sp. 12.

Zamokřaný = *zamokřený*. Z. stůl, ruce. Mor. Šd.

Zamokření, n., vz Zamokřiti.

Zamokřený; *-en, a, o*, befeuchtet, durchnässt. Z stůl, ruce. Us.

Zamokřiti, il, en, ení, nass. feucht machen. — **co čím**: šat vodou, si nohy. Us.

Zamokrot, u, m., zodiacus. Ms.

Zámor, u, m. = *nesytka, psí hlad*, lat. bulimia, cynorexia, der Heissbunger = zvýšený pocit hladu, spojený s pocitem slabosti v těle atd. Vz S. N.

Zámora, y, f. a m. = *člověk bledý;* 2. *nedorostlý, nedospělý, umořený*, ein blasser, nicht ausgewachsener, abgehärmter Mensch (o. Thier). Od mr v mřiti. Hk. Ty husy jsou pravé z-ry. U Rychn. Ntk. Je jako zámora (mdlý, slabý). U Poličky. Kšá. Takovej byl ten kluk jako z-ra. U Dobrušky. Vk. Vypadá jako z. (jako smrť). Mor. Bkř. To dítě je učiněná z. V Kunvald. Msk. Prosím vás, kdyby byla zdráva, ale taková z.! Ib. — **Z.** *o špatném, nedošlém ovoci*. To jsou pěkné višně, ale tyhle, to jsou takové zámory. U Hořic. Hk.

Zámořan, a, m., pl. -né, der Einwohner jenseits des Meeres. Bern.

Zámoraví, n. = severní část Moravy po levém břehu řeky Moravy. To jsou lidé od Z. U Olom. Sd.

Zamoravjáci, pl., m., u Kroměříže. Kld.

Zámorče, ete, n. = *morče*. Máme to z. (prasátko) posavad. V Kunvald. Msk. Vz Morče. — **Z.** = *zakrnělý, zamořený člověk, zámora*. To z. se staví! U Kr. Hradce. Kšť.

Zamordovati, z něm. morden = *zabiti zavražditi*. — **koho**. Sš. P. 77., 85, Dač. I. 216., NB. Tč. 105., 170., Hus I 206., 287. — **jak**. Hanebně matku zamordoval. Dač. I. 168. — **kde: v domě, na** poli, v lese atd. NB. Tč. 241. — **koho zač**. Annáš a Kaifáš s kněžími Krista za kacieře zamordovali. Hus I. 471.

Zámoře, n. = *zámoří*. Šd.

Zámořec, řce, m., der binter dem Meere wohnt. Rk.

Zamoření, n., vz Zamořiti, Umořiti.

Zamořený; *-en, a, o* = *umořený, hladový*, abgehärmt, hungrig. Z. dobytek, kůň, vůl. Us. Ach Bože, přebože, zamořen jsem celý. Hdk. C. 82. — **čím kdy**. Valach v zime hladem z-ný nestojí i za psa. Na Slov. Tč. — **Z.**, gebeitzt. Zamořené maso je měkší než čerstvé. Mřk. — **Z.** = *pohroužený*, versenkt. -- **kde jak**: v jezere pekná panna, ale z-ná **až po** pazuchy vo vode. Dbš Sl. pov. IV. 67. — *Přens.*, vertieft, versenkt. — **kam**. Starká bola do tej knihy tak z-ná, že ani nezbadala, keď milý šuhaj dnu vkročil. Dbš. Sl. pov. I. 448. — **kde**. Stojí hory v polokoln, z-ny v dívém bolu. Hdk C. 36.

Zámoří, n. = *místo za mořem*, die Gegend hinter dem Meere. Vz Zámoře. Kom., Sych., Kos. Ol. I. 103., Šf. I. 478., Msn. Or. 18. Že přichází ze z. Bdl. Přinesi sem tuto mast ze z. Mrt. Dále jest z Praby do Říma než od z. tiberiadského do Jeruzalema. Hus II. 112.

Zamořilý = *vymořilý*, abgemergelt, dürr.

Zamořiti, il, en, ení; *zamořovati, zamořívati* = *hladem seslabiti, umrtviti*, mit Hunger kraftlos machen, umbringen. V. — **koho**. Kor. — **se kdy**. Jak sa ovca pri mladém zamorí, malý dá užitek, keď sa jár otvorí. Na Slov. Tč. — **Z.** = *zanořiti*. Na Slov. — **koho, se kam**: do vody. Krok., Jg. Ty sa zamoř pod vodu. Dbš. Sl. pov. I. 45. Kačička si dala až k sebe pristúpiť, len keď ju už chcel chmatnúť, zamorila sa a vykukla zas neďaleko pred ním. Dbš. Sl. pov. I. 455. — **Z.** = *bolesti míti v břiše*, Schmerzen im Unterleibe baben. Mne za celý čas nezamoří. U Olom. Sd. — **Z.**, beizen. — **co**: maso. Šp.

Zámořivý = *churavý, nedomrlý*, kränklich. Naše Barbora je tuze z. U Kunvald. Msk.

Zámořní = *zámořský*, überseeisch. Z. vlasti. Sent. pbil. ms. (Č.)

Zámořský = *zámořní*, übermeerisch, überseeisch, jenseits des Meeres befindlich. Z. kupci, Br., země, Jel., krajiny, Kom., vojsko, Vrat., tykve, Kom., pošta. Rk. Z. plodiny, Šp., tržba, Us., cibule, na Slov. badia cibul'a, muscari comosum. Let. Mte. S. X. 1. 42 Posly do z-ských zemí poslati. Štr. — **Z.**, ého, m., osob. jm. Šd.

Zamorúsený; *-en, a, o*. Cf. Morousný. Z. mysel; Nebudě dáka z-ná, ale bndě ona dobrej vuole. Phld. I. 3. 121. — Hdž. Šib. 80.

Zámosko, a, n., *Zámosky*, jm. polí u Loučok na Mor. Pk.

Zámostek, stku, m. = *zámostí*. Tam na z-stku. Us Šd.

Za mostem, samota a) u Poděbrad, b) u Turnova, c) u Uhlíř. Janovic. PL.

Zámostí, n. = *místo za mostem*. — **Z.**, něm. Zamost, ves n Rožďalovic, u Libnně, u Krnska, u Kr. Hradce, u Mor. Ostravy; předměstí v Místku; ovčárna u Přeštic. PL.

Zámostky, jm. polí u Tešetic na Mor. Pk.

Zámostný, der Hinterbrückler. — **Z.**, osob. jm. Šd., Tč.

Zámostský = *co za mostem jest*, hinter der Brücke befindlich. Z. hospoda. Čes. mor. ps. 102.

Zámošč = *Zámostí*, část města Místka na Mor.

Zámot, u, m. = *zamotanina*, die Verwirrung, Verflechtung. Pal. Rdh. I. 309. Z. větví. Čeb. Bs. 55. — Pbld. I. 3. 101. Vz Zámota.

Zámota, y, f. = *zamotanina* ku př. nití, etwas Verwirrtes. Us. Blubonicích žváčů zámoty. Nitra VI. 68. — **Z.** = *zamotaná cesta*, labyrinth, der Irrweg, das Labyrinth. Nej., Hank., Nz.

Zamotaně, verwirrt. Z. mluviti. Us., Hrts. Arabs. 75.

Zamotání, n., vz Zamotati. V strašlivém z. se nalezají. Kom.

Zamotaný; *-án, a, o*, verwirrt, verfitzt, verflochten. Vz Zamotati. Z. pře (zapletená). D. — **čím**: bludem. Scip.

Zamotati, *zamotávati* = *zaplésti, zavésti*, verlitzen, verwirren, verstricken, verschlingen. — **se (komu) kde**. Zámatkové se slepicím na nohách zamotávají. Reš. Ale on zamotal sa v tej pustej hore a prišiel kn jednej chalupě. Dbš. Sl. pov. II. 71. — **co, se čím**. Škodlivé učení pěknými slovy z. Trip. Časnými věcmi se zamotávati (se zaměštknávati). Štelc. — Reš. Z. se šátkem (= do šátku). Us. Šd. — **se**. Zamotej (= zabal) se, je tam zima. Na

Mor. Sd. Čo si sa tak zamotala ako Morena. Sl. let. VI. 291. — **co, se kam.** Zamotal maso **do** šátku. Us. Šd. Z. se v síť, v oka. Jg. Ten se do toho zamotal. Us. Ani nevíš, do čeho blázen tě zamotá Tč. Zamotáš sa do bidy, když sa se zlým tovaryšiš. Na Slov. Tč. Pan Joachim sa začervenal. Nevedel, či na pravo, či na l'avo, jako vrabec, keď si do pazderia noby zamotá. HVaj BD. I. 206. Pavouk zamotával moucby ve předivo své. Kos. v Km. 1884.

Zamotávati, vz Zamotati.

Zámotek, tku, m., zvl. *vaječko, v němž se zapřádá housenka, kokon*, der Kokkon. Um les., Frč. 178., Dch.

Zámotka, y, f. = *zmotání*, die Verwirrung, *σύγχυσις*, wenn die Wörter zu sehr versetzt sind. Nz.

Zámotkový, Kokkon-. Z. sinpka. Us. Techn. Z. budka (bousenkám bourcovým). NA. IV. 110.

Zámotok = *zámotek*. Na Slov. Ssk.

Zamotrchati, *zamodrchati*, *zamotrchávati*, *zamodrchávati* = *zamotati*, *zaplésti*, verwickeln, verfitzen, verwirren, verstricken, verschlingen. — **co**: niti, slámu. — **se kam**: do nití. — **co čím**: z. nitl špatným navíjením.

Zamouceni, n., vz Zamoutiti.

Zamoucený; *-en, a, o*, vz Zamoutiti. — **proti komu**. Všichni byli z-ni proti mně. Pal. Děj. IV. 2. 189.

Zamoučení, n., vz Zamoučiti.

Zamoučený; *-en, a, o* = *moukou zaprášený*, mit Mehl bestaubt. Us. Šd. Vz Zamúčený.

Zamoučiti, il. en, ení, mit Mehl bestreuen, bestauben. — **koho, se**. Kdo často do mlýna chodí, zamoučí se. Prov. — **čím**: moučným pytiem. — Vz Zamúčiti.

Zamouliti, il, en, ení, *zamulovati*, mit Schlamm überziehen, verschlämmen. Na Slov. Bern

Zamouřiti, vz Zambouřiti. — **co**. Ani sem oka nezamouřil. Us. Hušk.

Zamoutění, n. = *zamoucení*. Na Slov. Bern.

Zamoutěný = *zamoucený*. Na Slov. Bern

Zamoutiti (zamútiti), muť, moutil, cen, ení; *zamucovati* = *zamíchati*, *mutným učiniti*, durch Aufrührung trüben, umrühren, auftrüben, aufmischen, querlen; *znepokojiti*, in Verwirrung bringen, betrüben, beunruhigen. Jg. — **abs.** Rovnosť práva zamúcena a pravedlnosť poražena. Hr. rk. 145. Kosti mé zamúceny jsú. Ž. wit. 30. 11. Duše má zamúcena jest; Tehdy zamucena sú kniežata edomská. Anth. Jir. I. 3 vyd. 8., 7. — **co**: vodu. Us. Zamucuješ hlubokosť mořskú; Proč zamucuješ mě? Ž. wit. 64. 8., 42. 5., 38. 12. Dělá se, jakoby ani vody zamoutiť (zakaliť) nevěděl. Prov. Ten, čo sa tak svatým robí, ako čoby nevedel ani vody zamútiť. Klčk Zb. III. 6. Strepoce krídlami, zamúti vodičku. Sl. ps. Šf. II. 111. Nezamucujte mne nynie, však od statku mébo oddělení nemáte býti. NB. Tč. 209. Proto jež si sv. Anastazil zamútil. Pass. XIV. Aby dlužníka nezamútili, ale ovšem ještě více jemu dali, než jest on dal. Hus. I. 217. — **co s čím.** Polévku s vejcem z. (zamíchati). D. — **koho** = *znepokojovati*, *zkormucovati*. Tkadl., Výb. — **se.** Voda se zamútila. Us. Zamútily jsú se vody. Ž. wit. 45, 4., 64. 8. Zamútil se. Pass. XIV. Tisa milá, Tisa, zamútila si sa; moja milá duša, z-la si sa. Sl. ps. 248. I poče sě velmi z., coepit contristari. BO. Ihned neb sě lekne neb zamútí neb sě hněvá; Tak se pohoršil onen mládec, jenž jest odšel od Krista zamútiv se, kdy jest mu řekl. Hus I. 247., II. 17. — **koho, se čím.** Zamútím se tím. Jel. Jako se církev sv. Pavlem často zamucovala, tak jeho obrácením obveselena byla. Pass. 183. Tím psaním byls mě velmi zamútil. Arch. III. 374. Velmi se tiem zamútichu. Hr. rk. 219 Těmito slovy jeho zamucováše. BO. A ještě má věděti pravý cedič hněvu, aby nikakéž nebyl v duši zamúcen hněvem; Čím sem tě zamútil?; Zamúcena sem v duší přielišnú pečlivostí; Cierkev svatú nepokojem a búřkú vždy zamucovati hledají. Hus I. 167., 298., III. 79, 95. Zamútie se hrozným strachem. Št. Kn. š. 24. — **proti komu.** Mus. Nic sě nezamútil proti Bohu. BO. — **odkud.** Zamúti sě **ot krajin** ote všech. Rkk 7. Tu sám ty jak sklo čistý čisté hereš potočky; tam od zamútených sa struh často sám zamútiš. Hol. 430. — **na čem.** Jejie otec nerodil jie na tom zamútiti. Pass. 32. (Hý.). — **kdy.** V bolestech se zamucovati. Tkadl. Nezamucujte mne nynie. NB. Tč. 209. A tak sú Němci v ten den velmi zašli a zamútili se. Let. 83. — **kde.** A tak váživ pádu velikosť z-til sě v duchu a omdlel jest až do krvavého potu. Hus II. 431. Vz *Z. koho čím.* — **jak.** Se všech stran zamúti jej strach; Zamútil se král **do** duše. BO. Zamúcena duše má až do smrti (Mat. 26.); Jest plakal na mrtvého Lazara, neb na zkaženie jerusalemské, neb se byl zamútil na zatracenie Jidášovo. Hus I. 335., III. 67. Ustyďte sě a zamuťte sě náhle všichni nepřátelé mojí. Ž. wit. (Pdl.). — **proč.** Zamútil sě jest král pro přísabu; Duše má zámútila jest mě pro čtvero kola Aminadabova (Pís. Šal. 6. 12.). Hus I 106., III. 79.

Zamožení, n. = *zámožnosť*, der Wohlstand. Berl. kr. I. 293.

Zámoženství, n., das Bemitteltsein. Dch.

Zamožený; *-žen, a, o*, versehen. Berl. kr. I. 270. — **čím.** Jest všemi věcmi z. = opatřený. Us. — **Z.** = *bohatý*, reich. Na Slov.

Zamožitě = *bohatě*. Slov. Bern.

Zamožiti se = *zbohatnouti*. Slov. Bern.

Zamožitosť, i, f. = *bohactví*. Slov. Bern.

Zamožitý = *bohatý*. Slov. Bern.

Zámožně = *bohatě*. Bern.

Zamožněti, ěl, ění, reich, wohlhabend werden. Usilovní l'udia zamožnejú a bohatnú. Hdž. Šlb. 56.

Zámožník, a, m., ein Wohlhabender.

Zámožnosť, i, f. = *jmění*, *statek*, *zboží*, *nábytek*, der Wohlstand, die Wohlhabenheit, der Vermögensstand. Vz Zámožný. Nezámožnosť = chudoba. Kšaft činící má moc z. svou rozděliti, komu se vidí. Kom. Do z-sti koho uvésti. D. Z. svou zvelebiti; z-sti nabyti; K z-sti si zase pomoci. Us. Dch.

Ale že neměi žádné a-sti, musll si železo vydlužiť. Kld. I. 51. Dle stavu a z-sti majetnika se stavby domů řídily. Ddk. IV. 259. Tři milování hodné sestry: umělosť, cnosť a z. jsou dcerušky matky pracovitosti. Hkš. ‚Ten jí soukenický chléb nebo: Ten pije soukenické víno' říkalo se ještě před krátkou dobou, chtěla-li se označiti z. něčí, poněvadž se soukeníkům tehdáž dobře vedlo. Vck. Vz Soukenický.

Zámožný = *možný, zásobný, majetný*, vermögend, wohlhabend, wohlbestellt, begütert, vermöglich, behäbig, wohlbemittelt. Jg., Dch. Z. člověk. Us. Z. (tepiý), vermögend; méně zámožný: kobylkář; nezámožný: mizera, biďák. Bkř. On byl z domova z., von Haus aus v. Dch. Náležeti k zamožnějším stavům, den besseren Ständen angehören. Dch. Z-ný jest každý, kdo s tím, co má, dobře hospodařiti umí. Kmp. Č. 134.

Zamračeně, umwölkt, trüb, finster. Bern.

Zamračenec, nce, m., der Trotzkopf. D.

Zamračení, n. = *pošmurnosť*, die Umwölkung, Verfinsterung.

Zamračenosť, i, f., das Umwölktsein, die Trübheit. Z. nebe. — Z. čela, oka, die Düsterheit. Jg

Zamračený; *-čen, a*, o = *zakalený, zakaboněný*, umwölkt, gewölkig, trüb. Z. nebe. Dnes je zamračeno. Us. — **proč**: oči z horkosti z. Med. ms. Oči přílišnou starostí z. Troj. 3. — Z. čelo (svraskalé, finster, gerunzelt, trotzig), V., člověk. Nekonkej tak z-ná. Us. Dch. Chodí pořád jakýsi z-ný. Us. Šd. Mlynár býval jednostajne smutný a z-ný; nikomu ani len vlastnej žene nedal pekného slova. Dbš. Sl. pov. II. 14.

Zamračlie = *zamračeně*. Klčk. Zh. III. 106. Z. a škaredě hledí. Reš.

Zamračllosť, i, f., finsteres, mürrisches Wesen. Jg.

Zamračlly = *zamračený, nevrlý*, trüb, finster, mürrisch, trotzig sehend. Reš., Hank.

Zamračiti, il, en, ení; *zamračovati, zamrakovati* = *mrakem povléci, zatmíti*, verdämmern, umwölken, bewölken, verfinstern, benebeln. Jg. — **abs.** Poslal tmy i zamračil. Ž. wit. 104. 28. — **co**: svůj rozum z. (opiti se). MM. — **se kde. K** západu se zamračuje. Sych. **Na** západě se z-lo. Us. Tč. Z-lo se mu **v** očach. Klčk. VI. 32. — **se na koho** (*zaškarediti se*). D. — **se.** Povětří se z-lo. V. Král se z-čil. Er. Sl. čít. 1. Letos jak se z-čil, už je zrovna boží dopuštění. Us. Fch. Z-lo se, bude pršeti. Us., Sš. P. 713. — **proč**. Z-le sta se očí (prorokově) starostěmi (caligare) Bj. — **jak**. Z-čil se **pod** fez. Kká. K sl. j. 112. (Pdl.). Pomôž nám, panna, sami si nevieme, pomôž ubohým, ináč zahynieme. Panna počula, divo sa zamračí: Ozaj to možné, či mä tvôj hlas klame? Č. Čt. II. 57.

Zámrak, u, m., **zámraka**, y, f. = *zamračení, zatmění*, die Verfinsterung, Finsterniss, das Dunkel, die Umnachtung. Z. na nebi (oblaka). Tč. Z. hrobu, ducha; Rounatá zámraka se na východě šeří, flockiges Dunkel graut im Osten. Dch.

Zámraka, y, f., vz Zámrak.

Zamrákavlti, il, en, ení, umwölken. — **co čím**. Hdž. Ds. 28.

Zamrakovati, vz Zamračiti.

Zamraštěný; *-én, éna*, o, cf. Mraštěti. Chodí pořád z-ný. Slez. Šd.

Zamravenčený; *-en, a*, o, mit Ameisen erfüllt. Z. strom. Na Ostrav. Tč.

Zamravenčiti, il, en, ení, mit Ameisen erfüllen, ansetzen. — **co**: pole, strom. — **se**. Strom se z-čil. Us.

Zámraz, u, m., das Zufrieren, das Gefrieren. Žito seté na zámraz (když po zasetí hned zamrzne) Us. Brt. Pracovali na polích až do z-zu. Us.

Zámrazek, zku, m., vz Zámraz.

Zamrazenec, nce, m. = *kdo byl někam přimrazen*. Vz Přimraziti. Vz Kld. I. 266.

Zamrazení, n., vz Zamraziti.

Zamrazenosť, i, f., die Erstarrung (když je člověk, jakoby byl zdřevenělí). Na Slov. Šd. Vz Zamraziti.

Zamrazený; *-en, a*, o = *zmrzlý*, gefroren Na Slov. (nář. čierno-hronecké). Šd. Z. obilí vymrzuje. Na Ostrav. Tč. Vz Zamraziti. — Z. člověk (jako zdřevenělý). Let. Mtc. S. X. 1. 51.

Zamrazlý = *zamrzlý*, gefroren, zugefroren. Reš.

Zamraziti, il, en, ení a žen, ení, *zamrazovati* = *činiti, že zamrzne*, zufrieren o. erfrieren machen; *nepohnutelným učiniti*, fest o. unverletzlich machen. — **co, koho.** Vítr studený zamrazuje vodu. Br. On ho zamrazil (nepohnutelným učinil). Us. Z. koho = ochrániti úrazu. Lidé totiž prostrkují děti třikrát po sobě hlavou oknem n. kolem a tím jsou zamrazeny (ochráněny před střelnou i ťatou ránou). Jsi jak zamrazený, nic sa ťa nechytá ani střelná ani ťatá (rána). Na mor. Val. Vck. Je jak zamrazen (nemůže se z místa hnouti). Us. Vck. Z. někoho, kugelfest machen. Brt. Lid a n. 220. — **čím.** Údolí zima severem náhle zamrazí. Krok. — **se** (učiniti se neranitelným). Jg. Myslí si, či dať sa zamraziť (mám zmrznouti)? Dbš. Sl. pov. VII. 54. — — **koho kde.** Udržeti, zastaviti a tak říkaje z. je **na** stupni vývoje. Pal. Tak mě cosi zamrazilo v zádech (zimu jsem pocítil, frösteln, Kälte verspüren). Us. Šd.

Zamrazivý = *mrazivý*, frostig. Us.

Zamraželý = *zamrazený*. — Z. člověk také = který nesbnije. Na Hané. Bkř.

Zamraženosť, i, f., die Unverwundbarkeit. Vz Zamraziti. Us.

Zamražený; *-en, a*, o = *zamrazený*. Vz Zamrazený, Zamraziti. Z., eingefroren. Dch. — Z. Seděl jako z-ný (ani se nehne, zcela tiše). Us. Bkř. — Z. = *neranitelný*, kugelfest. Což teda nám vácej naša už neprospeje vláda? Z-ného tak už zanechať zlostníka musíme? Hol. 128.

Zamražlivý, erstarren machend? V z-vém schismu zabřednouti. Bdl.

Zamrčeti, el, ení = *ozvati se hlasem mrr*: in den Bart brummen. — **co.** Cosi tam zamrčel, nevím, co povídal. Mor. Šd. — **kde**. Vůl ve chlévě z-čel. ib. Šd., Kld. Vz Kráva.

Zamrdati, ein wenig wedeln. — **čím**: chvostem. Tč. Pták zamrdal nožičkama a bylo po něm. Us. — **na koho**. Jak pes na tebe zamrdá (ocasem), chce něco od tebe. Us. Tč.

Zamřele = *mrtvě; zamrle*. Bern.

Zamřelosť, i, f. = *ochablosť, umrtvělosť*, die Schlaffheit, das Erstorbensein. Z. srdce, očí, rány. Č. Co tuto čteme, to nám jeví, jaká mravná z. mezi lidem božím zavládla; Nerozumí toliko z. mravnou, ke zlu sklonnou, k dobru nestatečnou. Sš. Mr. 31., II. 92. (Hý.).

Zamřelý = *mrtvý*, todt, abgestorben. Z. moře, V., maso (odleželé; u jiných: zamřené, mürb, abgelegen), rána (hojiti se počínající). Us. Jg., Dch. A od těla jejího (církve) takové zamřelé či nakažené údy odřezati. Sš. Sk. 56. — **v čem.** Lidé v bludech a nepravostech z-lí; Kteří lidstvo ve hříších a nepravostech z-lé k životu vzbuzovali. Sš. J. 16., 90. (Hý.). Vz Zamříti.

Zamření, n., das Mürbewerden. — **Z.** = *zemdlení*, die Ermattung Bern.

Zamřený; *-en, a, o* = *zamřelý*, todt, nicht frisch. Z. zvěřina. Vz Zamřelý. Maso visením zleželé, visením mrtvené, z-né, abgehangenes Fleisch. Šp. Vz Zamříti.

Zamřeti = *zamříti*. Na Slov. Bern.

Zamřežiti = zamřížiti. Na Slov. Bern.

Zamřežkovati = zamřížkovati.

Zamrhati = *přijíti*, kommen. — **kam:** do kostela. Slez. Šd.

Zamrholiti, zu rieseln, zu nieseln anfangen, schwach regnen, nebeln. Vz Mrholiti. Tč. Trochu z-lo a zase přestalo. Šd.

Zamříti, mro, mřel (zastr. zamrl), ení; *zamírati* = *omdleti*, ohnmächtig werden. Na Slov. — **Z.** = *oslaběti*, schwach werden. Maso již zamřelo (křehkým se stalo, mürbe werden; vz Zamřelý). Us. Jg. — **komu.** Zamřel mu žaludek. Puch. — **proč.** Pojez chleba živého, těla pána Ježíše, aby lačnosti nezamřela. Hos III. 121. — **Z.** = *zavříti*, zumachen, schliessen. Z. oči. Na Ostrav Tč. — **co jak.** Oči na poly z. Ib. Tč. — **Z.** = *umříti*, sterben. — **na čem proč.** Co jich již zamřelo na duši pro ten jed (svatokupectví). Hns I. 414. — **kde.** Keď počula, že sa osadil v Klátove, zamrelo v nej jej tiché, skromné srdce. HVaj. BD. I. 188.

Zamřivosť, i, f. = *rána střelná*, krví zalitá, zelená a modrá, der Brand. Šp.

Zamřížení, n., die Vergitterung. Vz Zamřížiti.

Zamřížený; *-en, a, o*, vergittert. Z. okno. Us. Pdl.

Zamřížiti, il, en, ení; *zamřežovati* = *mřížemi opatřiti*, vergittern, ver-, übergattern, mit Gitter versehen. — **co:** okno, V., Kom., světnici, Sych., pomník. — **co kde:** vodu na splavu. Tč. — **Z.** = *zamříti, zavříti*, schliessen. — **co.** I sta u dveří zamříživ oči, aby nehleděl na sestru. Žvt. otc. 56. a. — **koho jak.** Zamřížovali je na dva roky (zavřeli do vězení). U Kr. Hrad. Kšť.

Zamřížování, n., die Vergitterung.

Zamřížovaný; *-án, a, o*, vergittert, vz Zamřížený.

Zamřížovati, vergittern. — **co:** díru v punčoše z. (zašiti na způsob mřížky, ein Loch verstechen). D.

Zamrkání, n., vz Zamrkati.

Zamrkati, vz Zamrknouti.

Zamrkávati, vz Zamrknouti.

Zamrklík, a, m. = *nevzrostlý tvor, zamrklý*, der Knirps, Zwerg. Us.

Zamrklosť, i, f. = *zakrsalosť*, die Verbuttetheit; 2) *malomyslnosť*, die Verzagtheit, Siechheit. Jg. Vz Zamrklý.

Zamrklý = *kdo zamrkl*, von der Dämmerung übereilt. — **Z.** světlo = *zatemněné*, dämmernd, düster. Za dlouhé, z-lé zimy. Kos. v Km. 1884 — **Z.** = *nemocný, zakrsalý*, krank, nicht gehörig aufgewachsen, siech. To děvče je pořád z-lé. Us. Ntk. Z. maso (hnijící). Us. — **Z.** osení = *nerostoucí*. Z. obilí = zamklé, zuna. — **Z.** = *choulostivý, malomyslný, srdcem kleslý*, verzagt. D., Jg. Z. mládež. Kos. Ol. I. 175.

Zamrknouti, knul a kl, utí, *zamrkati* = *od soumraku postiženu býti*, von der Finsterniss ereilt werden, sich verspäten. — **kde.** Zamrkli jsme v boře. Koll. Než přijdeme domů, zamrkneme na cestě. Us. Šd. Zamrkl šohaj mezi dolinama, svítí mu děvča dvěma světidlama. Sš. P. 403. Byli jsme v městě, až jsme tam zamrkli. Us. Vck. — **Z. s čím:** s prací = opozditi se s ní až do večera. Mor. Vck. — **Z** = *zajíti*, untergehen, sich verfinstern. Když slunce zamrkne, vše utichne. Us. Tč. — **Z** = *zakrněti, zakrsati; zmalomyslněti*. Us., D. — **abs.** Ovoce zamrklo (nevyrostlo). Us. — **Z.** = *mrknouti*, mit den Augen winken. — **na koho.** Us. Jg., Šd., Tč. — **čím:** očima. Tč.

Zamrknutí, n, der Augenwink. Dch.

Zamrktati = *zamihnouti*, blinzeln. — **čím:** svíčkou. Us.

Zamrlanec, nce, m. = *malé, zakrnělé zvíře* (jehně a p.). Na mor. Val. Vck.

Zamrle, mürbe, welch. Bern.

Zamrlosť, i, f., die Mürbigkeit; Schwäche. Bern. Vz Zamrlý.

Zamrlý, mürbe, weich. Z. pečeně. Bern. — **Z.** = *slabý, od hladu* atd., kraftlos. St. skl. II. 216. Jakžtokoli vlk z-lý, jenž pro hlad otvěsí krli, za nim lační štěnci tekú. Alx. V. v. 1412. (HP. 34.). Z. obilí (nevyrostlé, zakrnělé). Us. Ltk.

Zamrmlati = *zamumlati*, zu brummen anfangen, ein wenig brummen. Na Slov. Tč. — **abs.** Zamrmlal starý Tur, keď mladý Turec rozjavil náruč, podávajice roky bratom rozpadlým v dávnovekom spore. Sldk. Mart. 17. — **co.** Ale ký že toto parom z-lal? Er. Sl. čít. 65. Poňuchtal všetke kúty a z-lal: Fuj! tu človečina smrdí. Dbš. Sl. pov. I. 103. — **kde.** On cosi pod nosem z-lal. Us. Tč.

Zamrnělý = *zakrnělý*. Us.

Zamrňkati, vz Mrňkati. — **co.** Cosi tam zamrňkal a nevím co. Mor. Šd. — **co ke komu** (komu) **jak.** A (kmotrovi) ku kmotrovi len tak pod fúzom zamrňkol. Lipa I. 7.

Zámrsk, u, m. = *zamrsknutí* (bičem), das Schnalzen mit der Peitsche. — **Z.** = *hořejší díl bičiště*, der obere Theil des Peitschenstiels. D. — **Z.**, a, m., něm. Zamersk, ves u Hranice na Mor; něm. Zamrsk, ves u Vys. Mýta. PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 247., 768., Sdl. I. 259., II. 281. — *Zámrsky*, pl., m., Adersbach v Čech. Anna ze Zámrsk. Žer. Záp. I. 26., 41. — *Z-ky*, ves u Hranice na Mor. Vck.

Zamrskač, e, m. = *karabáčník*, der Einpeitscher. Dch.

Zamrskati, vz Zamrsknouti.

Zamrsklý = *zaschlý*, verstockt. Z. dříví. Mor. Šd.

Zamrsknouti, knul a kl, ut, utí; *zamrskati*; *zamrštiti*, il, ěn, ění; *zamrskovati* = *zašlehnouti*, wegpeitschen, weg-, abschnellen. — **abs.** Kočí zamrskl. — **koho**: zajíce (mrsknutím zabiti). D. — **(co) čím**: vápnem zeď (ohoditi). Z. deštěm (skropiti). Reš. — **se kde**. Něco se v hodinách kapesních zamrsklo a proto nejdou, hat sich verschnelzt. Dch.

Zamrskovati, vz Zamrsknouti.

Zámrsky, vz Zámrsk.

Zámrský ze Zámrska, vládycká rodina česká. Vz S. N., Jg. H. l. 656., Jir. ři. l. II. 349., Šb. H. l. 308., Sdl. III. 281.

Zamrštěnec, nce, m. = *složený koláč*, der Rollkuchen. D.

Zamrštění, n., vz Zamrsknouti.

Zamrštěný, n., vz Zamrsknouti.

Zamrštiti, vz Zamrsknouti.

Zamrtní, scheintodt. Šm.

Zamrtník, a, m., der Scheintodte. Šm.

Zamrtovník, u, m., die Scheintodtenkammer. Šm.

Zamrtvěti, ěl, ění, erstarren, ersterben. Z-věl všecken, v srdci svém řeči její rozjímaje a velmi se zarmoutil. Tč. exc.

Zamru, vz Zamříti.

Zamručení, n., das einmalige Brummen, das Anschnurren. Dch.

Zamručeti, el, ení = *nesrozumitelně říci*, *zabručeti*, unverständlich sagen, anfbrummen, aufmuhen. — **abs.** Když kráva zamruči, ostatní se ohlížejí a také mručí (bučí). Sk. — **co.** Us. Pdl. — **kde.** Sotva že za dveřmi nějaký žebrák z-čí, ihned se s ním Valentin dělí. Bcs. ml.

Zamrúžiti, *zamhouřiti*. — **co**: oči. Na Slov. a na Mor. Tč.

Zamrvenka, y, f. = *mrvení*, *trolení*, verstrentes Getreide. Na Slov.

Zamrviti, il, en, ení = *pomrviti*, bedüngen. — **co čím**: pole ovčím hnojem, Us., krví. Šm. — **se kde kam**, sich hineingraben. Pes do slámy se z-vil. Z-vil se **na** hůře do sena. Mor. Šd.

Zámrz, u, m. = *zamrznutí*, das Einfrieren, die Frostzeit. Orali až do z-zu. Us. Sili na zámrz (před mrazy). Šp. Měli řepu na poli až skoro do zámrzu. Us. Kurz.

Zamrzání, n., vz Zamrznouti, das Einfrieren.

Zamrzati, vz Zamrznouti.

Zamrzelosť, i, f. = *mrzutosť*, der Verdruss, Unmuth. Jg. Slov.

Zamrzelý = *mrzutý*, *nevrlý*, verdriesslich, unmuthsvoll. D.

Zamrzení, n., das Verdriessen. Vz Zamrzeti.

Zamrzeti, el, en, ení, Verdruss verursachen, verdriesslich machen. — **koho.** To mne zamrzelo. Us. Jg., Tč., Sš v Osv. I. 178. — **se nad čím.** Us. — **na co, na koho.** Rk.

Zamrzie, zugefroren. Bern.

Zamrzlík, u, m. = *zmrzlík*, das Verfrierspiel. Hra na z-ka (v karty). Rk. Šd. Na Slov.: zámrzliak. Dbš. Sl. pov. I. 568.

Zamrzlý, zugefroren. Rybník už je celý zamrzlý. Us. Z řeka. D. Okno z-zlé jako kožich; Nastává zima, kalužky jsou již zamrzlé. Dch. Z-lé řeky snadno lze přeskočiti. Tč. Z-lé ohlášky (překažené). Ehr.

Zamrznouti, znul a zl, uti; *zamrzati*, ein-, zu-, über-, verfrieren, zuwintern. — **abs.** Řeka zamrzá. D. Vody zamrzají. Br. Zamrzl (ve hře karetní). Us. Stříkačka zamrzla. Khl. 17. Do rána taká zima sa stala, že čelnste zamrzly. Dbš. Sl. pov. I. 569. Na čo si sa vydávala, keď si málo perin mala; trafí býti veľká zima, zamrzneme obi dvoja. Sl. spv. III. 88. Všeci lndé pravjá, že ono (jezero) zamrzlo; ono nezamrzlo, rybáři ho lovjá. Sš. P. 373. — **jak**: až do ledu z. V. — **komu.** Mlčí, jakoby mu ústa zamrzla. D., Jg. Hnba mu zamrzla (mlčí). Us. Šd. — **kde.** Ak je len *vonku* zamrznuto ako klinec. Dbš. Obyč. 179. Vonku ako železo zamrzlo. Mt. S. I. 210. Voda ve džbeře **na** dva prsty zamrzla. Us. Tč. Sklenička **pod** nosom mu zamrzne. Zátur. Keď sä v zime oteplí, teda padne odmäk, keď odmäk zamrzne **na** poli. Hdž. Čít. 156. Tak sa i tebä chytá zas ľad, slovenský ľ'nd! Už mrzne v tvojich synoch láska k tebe! utekajú od tebä podlé deti tvoje. Mrznite, mrznite! synovia bez krve! Zamrznete v ohni cudzej pece. Utekajte, utekajte! deti bez duše! Mrtvole vaše sožerú psi v poli. Č. Čt. II. 133. — **kdy.** Na podzim ráno zamrzá. Us.

Zamrznutí, n., das Einfrieren, Zufrieren. Z. stříkačky, Khl. 16., přístavu. Dch.

Zamrznutý; *-ut, a, o*, zu-, eingefroren. Vz Zamrzlý. Tn celý potok z-tý ako sklo. Dbš. Sl pov. III. 37. Z. rosa je mráz. Hdž. Čít 156. Kamenec je v oblakoch z-tý dážď. Hdž. Čít. 156.

Zamrzoutovati = *mrzutě říci*, mürrisch sagen. Tak z-val. Div. z ochot.

Zámsky = *zámecky*, burgmässig. Na Slov. Bern.

Zámský = *zámecký*, Burg-, Schloss-. Z. schody, voják, ulice. Na Slov. Bern.

Zamšiti, il, en, ení = *mechem zacpati*, mit Moos verstopfen, vermoosen. — **se** = *mechem zarůsti*, mit Moos verwachsen. Střecha došková se brzy zamší. Na Ostrav. Tč.

Zamúcení, n., die Betrübniss. BN. Uslyšte mě nynie vezřiec na mé z. Hr. rk. 151. Z. hlavy. Ž. wit. 43. 15. V den z. Ž. wit. Hab. 16. Že ženy budú rodíti děti bez z. s bolesti. Rkp. vyš. Pal. Děj. III. 2. 9. Z. vaše obrátí se v radosť. I v tomto čtení praví jim i z. jich budúcie i obradovánie. Hus II. 177, 178. V každém břiecbn ihned ípí z. Hus I. 297.

Zamúcený; *-cen, a, o*, betrübt.

Zamucovati, vz Zamontiti.

Zamúčení, n. = *zamoučení*, die Bestreuung mit Mehl. Bern.

Zamúčený; *-en, a, o* = *zamoučený*, mit Mehl bestreut, bestaubt. Nenie to každý mlynár, čo z-ný klobúk nosí. Pořek. Zátur.

Zamúčiti, il, en, ení = *zamoučiti*. — **se jak.** Kdo do mlýna chodí, ľahko sa zamúčí. Pořek. Lipa I. 4.

Zamuděnek, nkn, m., das Federerz, nerost. Miner. 196.
Zamudrovati si, ein wenig philosophiren. Čech. Bs. 122.
Zamuchlaný; -án, a, o, verhüllt, vermummt; verfitzt. Šel jeden z-ný a nevěděli, je-li to ženská nebo mužský. Slez. Šd.
Zamuchlati, verhüllen, vermummen; verfitzen. — **co**: niti. Us.
Zamuknouti, knul a kl, utí, vz Zaceknouti. Us. Sd. Ani nezamukl. Us. Šd.
Zamúlení, n., die Uiber-, Verschlämmung. Na Slov. Bern.
Zamúlený; -en, a, o, über-, verschlämmt. Na Slov. Bern. Dom (dům) starý, poliu vycivené, lúky zamúlené (bahnem zaplavené, zanesené). HVaj. BD. I. 136. Odkrývajúc zástěru minulosti, pod kterou časom a osúdmi zamúlenje ležja šlapaje ďedov a preďedov jeho. Phld. I. 1. 17. (Sd.).
Zamúliti, il, en, ení, *zamulovati*, ver-, überschlämmen, mit Schlamm überziehen. Vz Zamouliti. Na Slov. Bern. — **co**. Keď ale zamúli šterk pôdu. Phld. III. 345.
Zamulovati, vz Zamúliti.
Zamumlání, n, vz Zamumlati.
Zamumlaný; -án, a, o, eingehüllt. Us. Škd.
Zamumlati, mumlám a mumlì, los-, anbrummen, zu brummen anfangen. Zamumlal medvěd, Us., holub. Toms. — **co**. Zamumlal cosi, ale nerozuměli jsme mu. Us. Tč. — **co jak**. Jeden hrubě cosi zamumlal; Chvíli ob chvíli nesrozumitelného cosi zamumlal. Kos. v Km. 1884. — **kde**. Keď lev strašně zamumle v úbočinách. Hol. 297. — **Z.**, einverhüllen. Vz Zamumlaný.
Zamumrati = *zamumřiti*. Hdk. C. 39.
Zamumření, n., die Verlarvung. D.
Zamumřiti, il, en, ení = *larvou zakryti*, verlarven. — **koho, se**. D.
Zamúraný; -án, a, o = *zamurovaný*. Na Slov. A váža, v kterej bol vězeň z-ný, hneď byla prebitá ostrými čakany. Chlpk. Sp. 24.
Zamurati = *zamurovati*. — **koho kam**. A mnä do tej väže murom zamurali. Na Slov. Chlpk. Sp. 37.
Zamurování, n., die Einmauerung; die Vermauerung. Na Slov. Bern. Také na Mor. a ve Slez. Šd., Tč. Vz Zazdění.
Zamurovaný = *zazděný*, eingemauert, vermauert. Na Slov. Bern. Také na Mor. a ve Slez. Šd., Tč.
Zamurovati = *zazdíti*, ver-, zumauern. Na Slov., Mor. a ve Slez. Bern., Šd., Tč. — **co**. Už si ten obláček zamurovac dala. Sl. ps. 84. — **co kde čím**. Odniesol do jeho diery a tam ho skalami zamuroval. Dbš. Sl. pov. I. 500.
Zamusiti, il, šen, ení, nöthigen. — **koho**. Povídala, že prej nepoví, až bude muset. Kdo pak ji zamusí? Us. Vk.
Zamušelý, vz Mušatý. U Olom. Sd.
Zamušený; -en, a, o, vz Mušatý, Zamušiti. U Olom. Sd.
Zamušiti, il, en, ení, besudeln, beflecken, beschmutzen (von Fliegen). U Olom. Sd.
Zámuť, i, f., contaginm, zastr. Rozk.
Zámutek, tku, m. = *zamoucení, pohnutí, zbouření vnitřní zvl. žalostivé*, die Betrübniss. Ž. wit. 70. 20., 90. 15., 141. 3. V den z-ku. V. Z naplnil srdce Vaše. Ben. Br. Syn bláznivý zámutkem jest matce své. Ht. Sl. ml. 207. Nepochybuji, že již o smrti našeho p. hraběte z Hodic vědomosť míti ráčíte a nad odchodem jeho od nás, jak slušně, z. nésti. Žer. 336. Manželka nebožtíka Valenta i s svými sirotky v z-tku svém prosí práva věrného. NB. Tč. 93. S ním jsem v z-tce. Ž. Kl. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 7). Zámutků a soužení na sebe od Boha vložených na svá ramena vezmi; Ne k z-tku, ale k slávě a radosti se strojil; Až z-tkem téměř mru. BR II. 74 a., 75. b., 121. b. Sami z-tkóv takovým lidem nečinili. Kšch. 25. Bude ten čas taký z. v lidech. Pass. 13. (Hý.). Dvoji jsú blahoslavení: jedni v radosti věčné a druzí v očistci; první jest bez z-tku, ale druhé v z-tku; Skrze mnohé zámutky musíme přijíti do nebes. Hus III. 167., 183. — Vz Kat. 3047., Mus. 1880. 123. Zármutek.
Zamútění, n. = *zakalení*, die Trübung. Bern.
Zamútěnosť, i, f. = *zarmoucenosť*. Na Slov. Ssk.
Zamútěný; -ěn, a, o = *zakalený*, getrübt, trüb. Z. voda. U Březové. Dfk.
Zamutitel, e, m. = *zarmoutitel*, der Betrüber. Hugo.
Zamútiti, vz Zamoutiti.
Zámutlivý; -liv, a, o = *zarmoucený*. Leg. o sv. Marii.
Zámutký = *zarmoucený*. Kom. Prax. p. 82.
Zámutně = *zamoucené, smutně*, traurig. Pravn. 2147.
Zámutný = *zamoucený, smutný*, betrübt, traurig. St. skl. Tys ji viděl zámutnu. Hr. rk. 91., Alx. BM. v. 184. (HP. 85.). — **Z.** = *kalný*, trüb. V z-tném rozpraše (ve zmateném útěku). Výb. I. 155.
Zamuždíti, il, én, ční = *zabiti*. — **co kdy**. Ten týden deset jich (prasat) z-dil. Slez. Šd.
Zámužná, z-ní = *která za mužem jest, muže má, vdaná*, die Verheirathete. I vdovy i zamužnie. Št. Vz násl.
Zámužný, mannbar. Ale mladší sirotek též z-ný; On se sestrami svými zámužnými oddíly své vzall. NB. Tč. 163., 166.
Zámyčka, y, f., das Ventil. Z. kuželová, pumpy, stroje kalorického. Sdl., Techn. Vz KP. II. 407. Z. klapeční (s klapkou), padační (s padákem), pojišťovací, das Sicherheitsventil, die Klappe. Nz. Z. k odvádění vody, das Wasserablassventil, zavírací, das Absperrventil, nárožní, Eck-, pouštěcí, Auslass-, vpouštěcí, Einströmnngs-, přetékací, Uiberlauf-, z. u přestupníku, Uibersteig-, kulová či kulovitá, Kugel-, zobákovitá, Schnabel-, parní, Dampf-, dvojsedlá, Doppelsitz-, k rozpínání, Expansions-, saturační, Saturations-, kohoutková, Hahn-, přestupníku, Uibersteig-, zpátečně napájecí, Retourspeise-, zkoušecí, Probir-, u vývěvy, Luftpumpen-.: šroub z-ky, die Ventilschraube, z. šťávy, das Saftventil. Šp. Z. pro chladicí stoky, Kühlschiff-Ablassventil. Deh. Z. ssací, výpustná. Khl. Z. převratná. KP. V. 62. Z. zpáteční, zavírací na vodu i plyn, Peetova,

spojovací, k snížení tlaku páry, vzdušná, průchodní, k zmírnění tlaku parního, zasouvací na vodu i plyn, vodní, zkušební, zavírací, Wld., průchodící, rohová, s vnitřní závitnicí na rorry, železná s čepem železným, mosazná, vzdušní. W. Vz Záklopka.

Zámyčkárna, y, f., die Ventilkammer Šp.

Zámyčkový, Ventil-. Z. otvor, die Ventilöffnung. Techn. Parní stroje se z-vou zarážkou. Dch. Z sedla, soustava, R. Čermák; blavice. Wld.

Zamydlení, n., vz Zamydliti.

Zamydlený; *-en, a, o*, vz Zamydliti.

Zamydliti, il, en, ení, an-, beseifen. — **co**: skvrny, **čím**: obyčejným mýdlem. — **co komu**: oči, zrak = 1) *podplatiti*, bestechen, Us., Bdl.; 2) *ošiditi*, betrügen, Sand in die Augen streuen. Us. Tč., Kšá., Č. M. 578. Mně oči nezamydlíš. Šml. Z. komu vlasy, ale ne mýdlem, die Haare zausen. Na Ostrav. Tč.

Zamyjí, vz Zamyti.

Zámyk, u, m. = *zámek*, das Schloss, na Slov. Dvere za ňou zachlopila a z. zatisla: Do tej väže skryl dievku, že ju tam drak nenajde, alebo devätero zámykov neprebori. Dbš. Sl. pov. II. 41., VII. 74.

Zamykací, sperrbar, Verschluss-, Sperr-. Z. zámek, Us., kapsa, D., pytlík, Zlob., stůl, skříně, Šp., kuboutek. Hrm. 32.

1. **Zamykač**, e, m. = *kdo zamyká*, der Schliesser, Verschliesser. Us. Z. u varhan, das Sperrventil. Van.

2. **Zamykač**, e, **zamykák**, u, **zamykáček**, čku, m. = *nůž k zavírání, zavírák, klesák*, das Schnapp-, Taschenmesser.

Zamykadlo, a, n. = *nástroj k zamykání*, Verschluss, m. Plk.

Zamykal, a, m., osob. jm. Šd.

Zamykání, n., das Verschliessen. Zamykání kontrolní, die Kontrollsperre, Sp.; z. vozů; šňůry k z. vozů, Plombeuschnüre. Jos. Šípek.

Zamykati, vz Zamknouti.

Zámyl, u, m. = *očist* Na Slov.

Zamýliti, il, en, ení = *zmýliti*, irren, leiten. Někdy sem též zamýlila. Slez. Šd.

Zamyňárati (*zamiňárati?*) = *zabečeti*, losblöcken. Z-lo jehně. Us. Jg. Slov. Dle Prk.: *zamiňárati*, ani jest onomatopoion od miňau.

Zámys, u, m. = *zámysl, záminka*, der Vorwand. Udělala si zámys, že se jí ztratila koza. Sá. To si vzal k tomu takový zámys. U Rychn.

1. **Zámysl**, u, m. = *zamyšlení i co za myšleno, myšlénka*, die Ersinnung, Erdichtung, Erfindung, das Ersonnene. Ovid mnoho zámyslův k zámyslom přiložil. Své z-sly někomu pověděti. Troj. Zlé z-sly odmysliti. St. — **Z.** = *zástěra, barva, záminka*, der Schein, Vorwand, Anstrich, Mantel, die Maske. Pod z-slem; z. bráti, z slu hledati. V. Pod z-slem přiměří. D. Pod jalovým z-slem. Sych. Pod zámyslem nyslivosti do jeho země táhl. Abr. z G. 168. Pokrytci pod zámyslem dobrých skutků své lakomství provodí. BR. II. 117. b. — **Z.** = *úmysl*, der Vorsatz, Plan, die Absicht, das Ansinnen, Vorhaben. Svého z-slu dokonati nemohl. Pulk. A v zámyslech tvých budu obykati. Ž. wit. 76. 13. Míti něco v zámyslu, im Schilde führen. Dch. Za pobožným tím zámyslem kryly se také záměry politické. Pal. Děj. Tk. 2. 480. Aby zámysly spiklenců sebe svésti nedali; Ti se mu zdáli býti způsobilejšími k podporování jeho zámyslu. Ddk. III. 96., V. 275. Nenie přikázání božie, ale z. bludný lidský. Čr. Jich šlechetný zámysl skutkem se dovedl. BO. Ješitného zámysla dievko! Pass. mus. 320.

2. **Zamysl**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 128.

Zamyslený = *zamyšlený*. Na Slov.

Zamyslitel, e, m. = *klamař*, simulator. Hmn. 1418.

Zamysliti, il, šlen, ení; *zamýšleti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení = *vymysliti, smysliti*, ersinnen, erdenken, erfinden, erdichten; *umíniti si, tě mysli býti*, sich vornehmen, gedenken; *zámysl bráti*, vorgeben, Vorwand nehmen, zum Vorwande haben; *myšlením na něco zapomenouti*, vergessen; **se** = *v myšlénkách se pohřížiti*, sich in Gedanken vertiefen o. verlieren. Jg. — **co**. Mědénou minci z. (vymysliti); nový způsob honění (vymysliti). V. Veliké věci zamýšlíme (vymýšlíme). Sych. Homerus zamyslil (vymyslil) mnohé věci. Troj. Mysli na něco jiného a tak to zamysli (na to zapomeň). Us. Co zamýšlíš? Was hast du vor? Was beabsichtigst du? Was zu thun bist du im Begriffe? Was führst du im Schilde? Womit trägst du dich? Was planst du? Was bist du Willens zu thun? Us. Dch. Donášači šepců, čo zamýšlia a on súdí, jako zvyknul tyran; Čiňme ale, aby nezbadali, že sme lovy zamysleli na nich. Shovárajma sa len medzi sebou. Zbr. Lžd. 75., 96. Moře neunese, co rozum zamyslí. Brt. S. 101. Kteráž ještě dosti záhy zpravila chotě o tom, co Soběslav zamýšlel. Ddk. IV. 128. A jedna strana z těch kněží cestu různice zamyslila. List z r. 1532. Z-slil těžké muky. Výb. II. 19. Musil to z., aby jie odbyl. Kšch. 24. Robenec nemoha jie odbyti zamysli (finxit) toto. Ib. 24. Z-sliv vše horšie práva. Alx. II. v. 231. (HP. 65.) Nebývalú věc zamysli. Alx. B. v. 292. (HP. 79.) Tenť uzří súd boží, ktož je to zamyslil. Št. N. 22. — **sobě co**. Pekelný bůh, jakéhož si pohané zamyslili (vymyslili). V. Z. si pouť. Kom. Matka zalamovala rukama na prahu pozerajúc za ňou, že čo si to dievča zamyslelo. Dbš. Sl. pov. II. 47. — **co s kým**. Přemysl s Libuší vše právo zemské zamysli (vymyslil). Dal. 14. — **si, sobě** = *umíniti si*. V. Obe si hovely, ako si kedy zamysleli; Ako si zamyslel, tak schyatal sa. Dbš. Sl. pov. III. 25., 58. Zamýšlí sobě, **aby** své práce zbyl. Pass. 368. — **co jak**. Tohoť jsem sám od sebe nezamyslil (nevymyslil). Smrž. Či ma už celkom ožobračit chceře? vzdychal si nebožiáček. Ale ti sa raz *zľe* boli zamysleli a na všetky prosby nedali nič; Matka pokrútila hlavou, *kus* zamyslela sa, ale na ostatok dovolila dievke probovať. Dbš. Sl pov. I. 264., III. 89. *Na* okamžik se zamyslil. Osv. I. 266. Z. se na chvíli. Hrts. Podlé níž (dobroty své Bůh) spásu lidí zamýšlí. Sš.

I. 34. Jakož člověk vysoko zamyslil nechtě v božiem býti poslušenstvie, tak Buoh člověčenstvie přijem nízko sstúpil. Št. Kn. š 20. 32. Bych tuto věc sám o sobě zamyslil Alx. B. v. 319. (HP. 79.). — **s inft.** Ji za choť pojíti pominil a zamyslil Leg. Zamýšlel jsem dáti syna na studie. Ml. Chránil si všechen zbrojný lid k hlavní bitvě, kterou s králem Belou svésti zamýšlel; Kníže zprvu prý zamýšlel vojsku královu vstříc táhnouti; Zdá se, že také zamýšlel držeti sněm církevní na půdě německé; Soběslav zamýšlí je přepadnouti příští noci. Ddk. III. 51., 107., 167., IV. 29. Pravil, že nebylo příčiny k dalšímu odporu, ledabychom prý zamyslili pod nižádného pána neslušeti. Pal. Děj. III. 3. 174. — **se**, nachdenklich werden, ins Sinnen versinken. Dch. Syn nič neodpovjedan, hiba sa velmi zamyslen. Er. Sl. čít. 49. Když se na to komorník zapřisáhl, zamyslil se král a celý den o tom rozjímal. Němc. I. 88. — **(se) kam.** A Žižka v noci táhl, kamž zamyslil a tři posádky tu noc sbořil. Let. 33. Z. se do něčeho, sich vertiefen. Dch., Tč. — **co, se nad čím.** Kráľ nad vetrom sa zamyslel a dlho krútil z boka na bok hlavou, nemôhol mu dať istoty. Č. čt. II. 481., Ht. Sl. ml. 211. A to, co's z-slil nade mnú, konej! Pass. 45. Jezero nad vlastní hlubinou se z-lo. Kká. Š. 34. — **proč.** Z-slil jsem se ze slov těchto. Kos. Ol. I. 172. — **co na kom:** křivdu. Bs. — **se v čem.** Člověk se zamyslí v podivoní (v myšlénkách se pohřížiti). Hlas.

Zámyslice, dle Budějovice, Zamislitz, ovčárna u Zavlekoma.

Zámyslně = *pod zámyslem.* Vz Zámysl. Jedni z. hlásají Krista. Sš. II. 158.

Zámyslnosť, i, f., die Absichtlichkeit, Vorsetzlichkeit. Hněvk., D.

Zámyslný = *co se zámyslem jest*, vorsetzlich.

Zámyšl, a, m., hora. Tk. I. 271., 272.

Zámyšle, Zamischl, ves u Sušice. Arch. IV. 500.

Zamyšleně, in Gedanken vertieft. Z. choditi. Hrts. Oči její spočívaly z. na protější stěně. Šml. I. 42.

Zamyšlení, n., vz Zamysliti. Něčí z. znamenati, Berg., pozorovati. Šla zahradou v z., šp. m.: zamyšlena jsouc. Pk. Ze z. jeho vyburcoval jej brechot psa. Nitra VI. 334.

Zamyšlénka, y, f. = *zámysl, smyšlení*, die Ersinnung, Einbildung, Erdichtung. Br.

Zamyšlenosť, i, f., der Tiefsinn, die Vertieftheit in Gedanken. Ja., Hlas.

1. **Zamyšlený**; *-en, a,* o, tiefsinnend, in Gedanken vertieft. Dch., Vrch. Z. skráň. Kká. Jest zamyšlen. Dch. Stále jako z-ný chodil. Pal. Děj. V. 2. 144. Zamyslená sedela u brehu, na milého čekala. Ppk. I. 22. A jedna devečka krásna snuje priadzu zamyslená na motovidlo z vretena. Lipa II. 306. Chodím zamyslený ako dubový peň. Zátur. Priat. I. 9. — *Z.* = *vymyšlený*, ersonnen. V. — **k čemu**. Písmena k znamenání z. Vid. list.

2. **Zamýšlený**; *-en, a, o,* beabsichtigt, geplant. Z. opatření, geplante Massregel. Dch. Dávno zamýšlenou stavbu kostela dokončil; Mluvilo se živě o z-né křižácké výpravě. Ddk. III. 68., 70. Záštie vzniklo zvlášť o trhy nynie v nově z-né. Arch. I. 223. Z. přestupek. Trest. zák.

Zamýšleti, vz Zamysliti.

Zamyšlování, n., die Beabsichtigung.

Zamyšlovaný; *-án, a, o,* beabsichtigt. Kdež trhové nejsú vysazeni, aby tu nikdež držáni a z-ni nebyli. Arch. IV. 435.

Zamyšovaný. Z. kabáty, barchanové šaty. Bl. Živ. Aug. 79.

Zamyti, myji, vz Mýti; *zamývati* = *mytím neznalým učiniti* verwaschen; *zaprati*, vorwaschen. — **co:** hrnec, skvrny. — **čím:** louhem.

Zamželý = *mlhavý*, nebelig. Z. nebe. Us.

Zamžení, n., vz Zamžiti.

Zamžený = *zamželý*, bereift, mit Reif überzogen. Z. okna, Us., rokle. Kká. K sl. j. 187. — **čím:** okno rosou z. — **Z.** = *zamhouřený*. Z-nýma očima přezříti něco (jako nevidě). Troj.

Zamžiknouti, knul a kl, utí. — **na koho čím:** očima, blinzeln. Us. Šd., Tč. Vz Zamžuknouti.

Zamžírati, anfangen zu blinzeln. Chmela.

1. **Zamžiti**, el, ení = *počíti mžiti, meholiti*, anfangen zu siefern. Jg.

2. **Zamžiti**, il, en, ení = *zamhouřiti oči*, die Augen zublinzeln, zumachen. — **co:** oči. Výb. II. 132., 37., Troj., Vck., Tč., Knrz. Zamža oči bych tam zašel; Spi, Anenko, spi, dám ti jabka tři, očička zamži! Slez. Šd. Sotva oči zamžil (sotva umřel), už se prali. U Rychn. Črk. Až tatíček oči zamže, syneček se hladu namře. Čes. mor. ps. 242. A jak máti oči zamže, dosť sa synek hladu namře. Sš. P. 502. Spi, synáčku, spi, zamži očka svy. Brt. P. 45. Spi, dítátko, spi, zamži očka svy. Na jihových. Mor. Hrb.

Zamžitý; *-it, a,* o = *zamhouřený*. Z. oči. Mor. Brt.

Zamžuknouti = *zamžiknouti*. — **jak.** Zamžukl jedním okem. Na již. Mor. Šd.

Zaň = *za něj, za něho*, vz On. Tohoto tvaru v již. Čech. není. Kts. Kterýž zaň (za Boha) nic nedbá. V. Treti pláče a naricka, že neidem zaň (že ho nechci). Sl. ps. 160. Málo jsem zaň dal. NB. Tč. 12. Ak chcete na staré dni plakať, nuž si zaň dievku vydajte. Zátur. Priat. IV. 111. Do ohňa by zaň skočil, i tu dušu by dal zaň. Na Slov. Zátur. Hocaj aký malý kríček, ale sa predsa zaň ukryje (o muži říkají ženy). Na Slov. Zátur. — *Zanž* = *za nejž.* St. skl.

Zana, y, m., osob. jm. Šd.

Zánadří, n. = *ňadra*, der Busen des Kleides um die Brust. Č., V. Do z. něco schovati. Na cestě vytáhla ze z. prsten a hodila ho do koťlíku. Němc. I. 156. Vyndal ze z. řetízek. Kká. Td. 105. Cos vyndal ze z.? Ih. 315., Nitra VI. 223.

Zanahuti = *zanechati.* — **koho**. Ta ma zanahala, tá dobrota moja. Sl. ps. Ovce moje, ovce moje, len pomálu, nekonajte veľmi moju starú hlavu, lebo keď sa ja dokonám, nemám komu vás zanahám. Sl. spv. I. 15. Co mi milý dar nabáš, keď mä smutnú zanaháš? Zanahám ti strom zelený

pod ohlôčkom zasadený. Mt. S. I. 26. Nepojdem ja od nás preč, tu mám otca, tu mám mať, hanba svojich zanahať. Čjk. 82. — **kdy.** Za nič je to, za nič, keď sa má poznati, a **po** krátkem čase zase zanahati. Sl. ps.

Zaňamčiti, il, enl = *zamňoukati*? Kočka z-la: Už jsem se ti odslonžila za to tvoje nošení. Kld. II. 159.

Zanámětkovati, die Anschieber annageln. Puchm.

Zanamúdušať se = říkati: na mú dušu, zadušovati se. Slez. Šd.

Zanároči, n. = *odřiti*, perinaeum. Rss., Nz. lk.

Zánárti, n. = *místo za nártem*, die Fusswurzel, tarsus. Ssav., Nz., Nz. lk., Čsk.

Zánártni, Fusswurzel-. Z. kosti. Nz., Nz. lk.

Zanášati = *zanášeti*. Na Slov.

Zanášeti, vz Zanésti.

Zanáška, y, f. = *obírání se něčím*, die Beschäftigung. — **Z.** = *podlaha ve mlýně, kam se melivo skládá*, der Aufschüttboden, der Sackboden. Jg., Prm. IV. 271. Celou z-ku zanésti (naplniti). Plk. U Fryštátu. Džl. Vz Zánesku, Zanéstka. Mlynář pro velké sucho nemele, myši požerau nám všecko obili na z-ce. Mar. Šd. — **Z.** = *dřevená míra* asi $1^{1}/_{4}$ čtvrtky (staré, asi 8 litrů). Na Mor. Vck., Mtl. Strašidla pustilo mlýny a mlelo a třískalo všemi zanáškami. Kld. II 259. — **Z.** *v cukrovarnictví* = přidávání cukru ku šťávě řepové před druhou filtrací. KP. V. 112. Z., *nához*, der Einwurf des fertigen Zuckers. Šp. — **Z.** = *nářitek*. Vz toto. Us. v již. Slez. Brt. — **Z** = *opálka*. Us. u Opav.

Zanáškový, Einwurfs-. Z. surovina. Vz Zanáška. Vz KP. V. 136.

Zenazdarovati komu = na zdar zavolati. Us. Mor. Šd.

Zandák, u, m. = *nástroj, jímž se něco zandavá, jímž se zátky do láhví zarážejí*, der Verkorker, Korkeintreiber. Šd.

Zandal, u, m. (lépe: *sandal, santal*, das Sandelholz). Zandalem někoho obkládati (zastírati, aby neviděl). Lom.

Zandalový, Sandel-. Vz Santalový, Zandal. Z. dřevo, pryžilové, ebenové. Br.

Zandalýn, a, m. Z. Jiří. Vz Blk. Kfsk. 968.

Zandáni, n., vz Zandati.

Zandaný; *-án a, o*, vz Zandati. To je někde z-né (zastrčené). Us. Pouzdro nepromokavé z-né. NA. IV. 131.

Zandati, *zavundati, zaundati, zandávati, zavundávati, zaundávati*. Za-n-dati, vz *n*, Bž. 50., Prk. Studie o dat. §. 4. **Z.** = *zastrčiti, zadělati, založiti, zakryti, zaštrachati*, ver-, zumachen, ver-, zustopfen. — **co:** díru, cestu. D. Snad již čert zandá motyku, nebude bouchati (snad již se nestane, čeho se obáváme). Us. Kam sem to jen zandal? Dch. Z. meč, einstecken. Us. Tč. — **co čím:** dřívím (založiti), pískem (zasypati), Us., ústa šátkem, Dch., sudem (zastaviti), Ros., dvéře almarou. D. — **co kde.** Mezi rozličnými věcmi něco zandati (založiti). D. — **co komu.** Kams mi to zandal? Us. Dch. — **co kam.** Zandal to do komory. Z. svíčku do svícnu, eintbun. Něco do křoví z. Sá. Zandá-li nás do bláta? Er. P. 373. — **kdy:** na zimu větrníky slamou zandati. Us.

Zandavač, e, m., der Verstopfer. — **Z.** u varhan, das Sperrventil. Vaněk.

Zandavačka, y, f. = *zátka*, der Stöpsel. U Domažl. Er. Sl. čít. 34.—36., Šb. D. 18.

Zandavadlo, a, n. = *zátka*, der Stöpsel.

Zandávati, vz Zandati.

Zande = *zajde*. Vz Zajíti.

Zanděleti, el, ení, Engel werden. Šm.

Zanděte, *zandité* = *zajdéte*. Vz Zajíti. Na Mor. a Slov. Šd.

Zandik, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zánehl, n. Teď naposled z úst zeinalých jeho proudl se výrok k otci na z. Sš. Bs. 24.

Zaněrovati, vz Zaníititi.

Zanectiti, il, ěn, ění, verunehren. L.

Zaněčistěni, n., die Verunreinigung. Us.

Zaněčistěný; *-štěn, a, o*, verunreinigt, besudelt, beschmutzt. Sf. Z. srdce. Zátur. Napr. 30. Z. nádoba, Us., dům (poskvrněný). — **čím:** hříchem. Br. Sami svou mysl hříchy mnohými z non majl. BR. II. 728. a.

Zaněčistiti, il, štěn, ění; *zaněčišťovati* = *zašpiniti, zaneřáditi*, verunreinigen, besudeln, beschmutzen. — **co:** stánek, svatyni. Br. — **co, se čím:** lidské činy rozličnými hanebnostmi z.; svou mysl hříchy. Br. II. 149. b. Oni nikdy nezaněčistili se ani křesťanským jedlom ani nádobou. Phld. IV. 123. — **co komu:** si hnizdo, Us., někomu divan. Nitra VI. 335.

Zanedhalosť, i, f., die Vernachlässigung. Lpř. Slov. I. 24., L.

Zanedbalý, vernachlässigt. Z. člověk. Us. Tč.

Zanedbání, n. = *zanedbalosť*, die Vernachlässigung. Z. služby. Šp. Z. povinné péče. Ten jim škodami povinen bude pro neoznámení a z. Vl. zř. 399.

Zanedbanosť, i, f. = *zanedbalosť*. Pevnosti všecky nacházely se ve stavu hříšné z-sti. Pal. Děj. V. 2. 389.

Zanedbaný; *-án, a, o*, vernachlässigt. Z. pole. 1880. 509., Sš. P. 535. — **kým:** otec dětmi z-ný. Zbr. Báj. III.

Zanedbatel, e, m., der Vernachlässiger. Chmel.

Zanedbatelka, y, **zanedbatelkyně,** ě, f., die Vernachlässigerin. Jg.

Zanedbati, dbám, dbej, dhaje (ic), al, án, ání; *zanedbávati* = *nedbalosti ke škodě přivésti, zameškati, přehlidnouti*, vernachlässigen, verwahrlosen, übersehen. Jg. — **čeho:** příhod, Kom., nynějšího živata, V., příležitosti, Kram., povinnosti. Mk. Z. dítěte, rozumu, zdraví svého. D. Živých i mrtvých zanedbává. Chč. 449 — Jel., Háj. — **co** (*vazba pozdější, správně: čeho*). Šp., Ddk. VI. 167. Národ, který už z-bal svoje národnie zvyky a spôsoby, je už za živa odnárodnený, trebas rečou rodnou ešte hovorí. Us. Zátur. — **se.** On se příliš zanedbává. Us. Zanedbal-li se národ, zanedbala se část člověčenstva. Kmp. Č. 127. — **s infinit.** Z-bal

bo pochovati. Br. Přes to z-bal to opatřiti. NB. Tč. 269. Zanedbal-li bráti moha . . . . Vš. Jir. 212. — Háj. — **se v čem:** v učení. Us. Tč. — **kdy.** Ach, jak mnozí litovali, že se z mládí zanedbali. Kamar.

Zanedbávání, n., die wiederholte Vernachlässigung. Z-ním dobrého hřešiti. Mž. 17.

Zanedbávati, vz Zanedbati.

Zanedlho = *za nedlouho.* Na Slov. Šd.

Za nedlouho, bald, in kurzer Zeit. Z. přijde, tu bude. Us. Tč.

Zánehet, htu, m. = *záděrek u prstu.* L.

Zanehlouhení, n., die Veruntiefung. D.

Zanehloubiti, il, en, ení = *zanésti,* vertiefen.

Za něho, zu seiner Zeit, unter ihm. — Z. On za něho prosil, *lépe:* zaň. Vz Zaň.

Zanehodití = *poscati,* bestichen. Na Slov. Plk.

Zánehti, n., das Fleisch unter den Nägeln. Us. Bern.

Zánehtice, e, f. (**ne:** *zánechtice*) = *záděr, odděrek u nehtu, kůže u nehtu se odlupující,* der Nietnagel am Finger, die beim Nagel sich ablösende Haut. Na Slov. O z-ci se starati (o malou věc). Bern. — **Z** = *červ na prstu, vidlák, pojeď, přímět, noční, dobrá neštovice,* der Fingerwurm, das Nagel-, Fingergeschwür. Ja. Vz Nehtojed. Vil. Sel.

Zanehýtkovati = *zanýtovati,* vernieten. Mor. Chmela.

Zanechalý = *zanechaný,* he-, verlassen. — **kde:** v dluhu z. Zlob.

Zanechanec, nce, m., der Hinterlassene, Zurückgelassene. Ros.

Zanechání, n, die Hinter-, Unterlassung.

Zanechaný; *-án, a,* o, hinterlassen, unterlassen, zurückgelassen, verlassen. Vz Zanechati. Z. věci někomu vydati. Har. Z žena (které muž odešel). — **po kom.** Statek po někom z. V. — **kde.** Pročež soldati v něm od kurfirsta z-ní. Jir. Anth. II. 322. Statek se všemi svršky při něm z-nými prodán jest. Žer. L. III. 25.

Zanechati, *zanechávati* = *po sobě nechati, zůstaviti,* hinter-, nach-, zurück-, verlassen; *opustiti, nechati, pustiti, přestati od čeho, ustoupiti něčeho,* verlassen, bleiben lassen, unterlassen, sein lassen, fahren lassen; *zůstaviti, nechati,* lassen, belassen. Jg. — **čeho:** války, boje, V., díla svého, Br., hýření, Sych., pití, hraní, D., strachu, bázně, starosti, Us., dolu, hledání rudy. Vys. Zanech svých otazek. Us. Z. studií. Hrts. Zanechej chození darebného. Er. Edem ty dzevečko, světa zanechaj; Šohajíčku mladý, poslechni mé rady, zanech toho ženění; Tož hospody z-chal a domů pospíchal. Sš. P. 61., 645., 688. Zanechte svárů. Us. Tč. Zanechav hradu pražského téměř pustého. Skl. II. 16. Z. dobrého jména. Faukn. Zanechaj, synečku, zanechaj střílání, ostaň mezi námi. Čes. mor. ps. 61. Roztržek a rozštěpek zanechajíce; A když masné chrámy duše zanechá. Sš. I. 403., Bs. 18. V tom jsem jich napomínal několikrát, aby těch řečí zanechali; Protož jsem tej věci zanechal tak. NB. Tč. 235., 246. Přineseno poručení, aby týž kněz kázání zanechal. Dač. I. 101. Zanech si těch špiček, ještě nejsou švestky zralé. Prov. — Flav., Ros., Jel., Kom. — **koho** (*gt. n. akkus.; vz dole pozn.*). Můj milej se hněvá, pozdravení nedá, snad mne myslí zanechať. Čes. mor. ps. 113. Ani nechcem panenkou zostaci, ane teba, milý, zanechaci. Sl. ps. 75. Zelený rozmarýn jako tráva, už mne moja milá zanechává. Brt. P. 84. Zelený rozmarýn ako tráva, už ma môj milený zanechává; Keď ma on zanechá, a já nedbám, v srdci ho nenosím, vrecka nemám. Sl. spv. II. 42. Nebylo to kvíti, bylo to hřebíček, už mě zanechává, můj milý syneček; Ja, dyž mě zanechal, šak se já mu neprosím, dyť já ešče ráda červenů pentlu nosím; Zelený jalovec již dozdrava (dozrává), že mne ma milenka zanéchava; Musím pryč mašírovať a mý starý rodiče tady zanechať; Už mne má panenka zanechává a dyž mne zanechá, nech nechá tak. Sš. P. 256., 270., 312., 578., 628. Cero, cero má, zanechej dragúna, dragún půjde, odrukuje, ty zůstaneš sama. Ps. mor. Potom jsme jí řekli: Potřebuješ-li nás ještě viece? A ona řekla: Prosím vás, zanechte mne dneska! NB. Tč. 200. Nepôjdem ja od nás preč, tu mám otca, tu mám mať, hanba svojich zanechať. Čjk. 82. Pošiel, pošiel on na veky, nešťastnicu sklamal a zanechal. Ppk. I. 26. Tu tě nechávám a zanechávám, Anička. Sl. p. Šf. I. 60., Sl. spv. III. 89. Však já to dobre viem, že mne zanecháváš. Sl. ps. Šf. I. 73. Nehudem veselá, ani nemôžem byť, šubaj ma zanechal, čo ma počal ľúbiť. Sl. spv. I. 21. Ej, klinčok, klinčok, fijaločka, zanechala ma frajeröčka, zanechala ma a ja ju, nech si ju doma trimajú. Sl. spv. V. 178. Němci děvečky tě zanechali. Dač. II. 12. Zanechal Hospodin národů těch. Br. — **co, koho, čeho komu (sobě,** sich behalten, vorbehalten, beibehalten). Budoucím potomkům paměti z. V. Někoho rozkošem. Chmel. Posměšky posměvačům z. se mají. Kom. Něco něčímu uznání z. Us. Sbírání klasů potřebným z. Kom. J. 395. Čehož jsem já sobě samému zanechal. Br. Čo si mi zanechal, keď sas' tak nenáhle ze světa odebral? Sl. ps. 130. Komus' ma zanechal, starodávny frajer? Ja som ťa z-chal, dobre ty vieš, komu. Sl. spv. III. 114. Zanechte starého hříšníka zasloženému dobre zůfalstvu. Zbr. Lžd. 99. Až budeme všichni o své jen dbáti zanechavše němčiny Němcům. Havlíček. Kemus' mě zanechal, švarný šohajíčku? Sš. P. 582. Zanechal (Bůh) je (pohany) pochotem, žádostem, nepravostem, jak lodník v čas bouře vida nezbytí koráb proudům a příbojům mořským zanechává. Sš. I. 30. Zanechal si kozích vratec. Prov. Jg., Šml. — **čeho, co proč.** Háj. Hany ti, duše má, nikaké nedávám, pro rodiče tvoje tebe zanechávám. Čes. mor. ps. 184. Felix pro umalení nenávisti židů apoštola u vězení a v okovech zanechal. Sš. Sk. 270. — **co, čeho po kom (komu).** Nesmrtelné památky po sobě z.; Zanechal po sobě dvou dcer osiřalých; Zanechal po sobě lidu českému velikého smutku. V. Zboží svého cizím po

sobě zanechal. Br. Z-chal po sobě značné jmění. Us. Pdl. Z-chal po sobě pověsť panovnika dobrého. Ddk. II. 373. Byl člověk rozumný zanechav po sobě ve vdovství manželky své Anny s dětmi (zanechav po sobě mladé vdovy). Dač. I. 154., 285., 315., II. 16. Z. po sobě manželky. Er. Vz Nechati. — **čeho, co jak.** Dy němam žadneho krom Boha sameho, tomu će zaněcham pod ochranu jeho; Proč ty mia, můj milý, *z razu* (po jednou, náhle) zanechávăš, jakú mně, můj milý, jakú hanu dáváš? Sš. P. 368., 389. Buď nořićem, z hrudi své jen slično perly vynášej a v sličný odkaz otčině své je zanech; Což o své váze zanecháno buď. Sš. Sm. bs. 112., Sk. 60. Poznamenáním, psaním a tisknutím minulé příběhy potomkům zanechávati. Dač. I. 2. Někoho bez odpovědi, Kom., na sirobu z V. Všeho až do dalšího času z. Háj. Dům boží poustkou zanechávají. Br. — **koho, čeho při čem (kde):** někoho při vůli, V., při brdle, Syeb., při službě. Har. Zanech toho při tom, lass es dabei. Har. Zanechává se to při tom. Kom. Zanech to při sobě. D. Císař při tom jich zanechal. Dač. I. 149. Tedy se to i nyní při jejich uvážení zanechává. Mus. 1880. 23. Žádajíce, aby ráčili nás při slobodách našich z. Sl. let. V. 169. Do sv. Jiří toho jsem já taky při tom zanechal. Žer. 316. Při životě z. Sš. II. 161. Že to při sobě zanecháte. Skl. II. 124. Při tom zanechána bude. Er. — **co, čeho kde:** na pobřisle (nedodělati). Cyr. Z. něčeho v něčem. Us. Ml. Aby takových vyslání z-li na straně. Skl. I. 159. Z-chal ve sněhu stopy. Us. Pdl. Z. ve městě posádku. Us. Lpř. Ten v prostřed krojenej zanechává radlicu hrázdy, ten zoraný a už obsäty nedozavleče úbor. Hol. 8. Komu si ma, komu, mamičko, chovala? Ty si ma chovala bielemu sokolu a on ma zanechal na širokom pol'u. Btt. Sp. 17. Přátela v sůžení z. cnosť není. Na Slov. Tč. Že sa s jinú sbovává a mňa tu zanechává; dyž zanecháš, zanechaj ... Čes. mor. ps. 89. Zanechám ťa pod dubem, živ sa tady, má panenko, bukvou, žaludem. Čes. mor. ps. 260. Jan Zygel ujel tajně zanechav tu Anny manželky své s dítkami jich v žalosti. Dač. II. 7. Ej, ostaň, mila, komu ty chceš, už ty mojou milou viac nebudeš; zanechavam ťa ja na slobode, ako ta ryhečka v bystrej vode. Sl. spv. I. 11. Sl'uboval si, že ma vezmeš, že ma nenecháš, a teraz ma zarmútenú v žiali zanecháš! Sl. spv. IV. 144. I nemoha takového nářku na sobě z., poněvadž by to s ublížením pravdy bylo. Štr. Bratra zanechte u mne. Br. — **čeho k čemu:** k následování. Protož nevidí mi se, aby se tím na ten čas bybati mělo, avšak i toho k dalšímu rozmyslu sobě zanechám. Žer. 332. — **čeho, koho nač:** na památku, Chmel., na jiný čas (odložiti, verschieben). Us. — **co.** Har. Zanechám ti strom zelený pod okjenkem zaščepený. Sš. P. 275. Z-chal si trůn nebeský, člověkom si zostal. Na Slov. Tč. Než raz majte rozum, práznu zanechajte nemúdrosť. Hol. 385. Veliké jmění zanechal. D. Velikou slávu po sobě zanechal. Chmel. Zanechal tu pýrka, er hat da ein wenig Haare gelassen Prov. Komu bych busy zanechala? Er. **Pro** jednoho všecky zanechala. Suš. Vz předcházející. — *Pozn.* Znamená-li *zanechati = přestati čeho, upustiti od čeho, užívá i lid genitivu.* Zanech toho ženění. Suš. Pakli znamená *opustiti koho, zůstaviti po sobě, klade se akkusativ.* Brt. — **s inft.** Na to se bezpečic shlednouti zanechal. Har. Kteráž jména jmenovati zanechám BN. — **se.** Nechcela som veriť, čo mi povedali, že by sme sa my dva bolí zanechali; Aj, pozdraví ju nastokrát, že sa muslme zanechať. Sl. ps. 101., 181. — **kdy.** Mý pantličke červený, kolovaný bílý, kemu já jich zanechám **po** maličké chvíli? Sš. P. 443. Za nič je to, za nič, ej keď sa má poznati a po krátkom čase zase zanechati. Sl. ps. 149. — **jak dlouho.** Zaněchaj mne ešče **do** dně devátého, do roka sedmého. Sš. P. 11. Bůb zanechával Pavla po dvě létě v Caesarei u vězení. Sš. Sk. 236. Aby té věci zanechali do jeho přištie. NB. Tč. 290. — **odknd.** Gejza II. zanechal z manželství s ruskou kněžnou Eufrosinou dva syny. Ddk. III. 252.

Zanechávati, vz Zanechati.

Zanechtěti se komu čeho, die Lust verlieren, nicht wollen. Zanechtělo se mi toho. Kom.

Zánechtí, n., šp. m.: zánebtí.

Zánechtice, e, f., šp. m.: zánebtice.

Zanechutnati; *zanechutněti*, ěl, ění, anfangen nicht zu schmecken. — **komu.** Papr. — **komu kde: v** žaludku. Optat.

Zanechutněti, vz Zanechutnati.

Zanechutniti, il, ěn, ění; *zanechutňovati = nechuť zbuzovati,* Ekel machen. — **komu kde:** v žaludku. Rad. zv. — **se** = *zanechutněti,* zu Ekel werden. Ros.

Znnechutňovati, vz Zanechutniti.

Zaněkdy, manchmal. Z. k nám chodí. Us. Tč.

Zanelibiti se, il, ení, zu Missfallen anfangen. — **se komu kde.** To se mi na něm zanelíbilo. Us. — **s infinit.** Hneď sa mu na krásně zanel'ubi obrazy patriť. Hol. 44.

Zaněmělý, verstummt. Spytuj tajomství bájov na bralách dávno z-lých. Hrbň. **Rkp.** Sp. st. d.

Zaněměti, ěl, ění, stumm werden, verstummen. — **abs.** Bača zanemel, zarazil sa. Dbš. Sl. pov. IV. 93. Kým nezachrípnem, jazyk nezanemie, postačím sypať na to tvoje temä! Pbld. III. 1. 57. — **s čím.** S tým všetko zanemelo. Dbš. Sl. pov. I. 12.

Zaněmiti, il, en, ení, stumm machen. — **koho.** Zaněmila bo radosť. L.

Zanepokojiti, il, en, ení, *zanepokojovati,* beunruhigen. Us., Jg., D.

Zaneprážka, y, f. = *zaneprázdnění.*

Zaneprázdnění, n., die Beschäftigung, das Geschäft, die Arbeit, Angelegenheit. Vz Zaneprázdniti. Mnoho z. a práce míti; z. neměti; býti bez z.; z-ním obtížený, roztržitý; z. komu činiti, dělati; s ním jest mnoho z. V. Od z. prázdnosť míti. Kom. Z-ním se zavaliti. D. Mnoho z. s něčím míti. Ros., Jg. Bez z. jest duše na mučidlu.

Dch. Jejich život plynul napozatým v pokojných z-zneniach. Lipa 219. Z. čini sondcům. Bdž. 45 Velmi pilen máš býti, aby všecka z-nie tohoto světa zavrhl. Hus III. 251. Z. v modlitbách. Chč. 623

Zaneprázdněnosť, i, f. = *zaneprážnosť*.

Zaneprázdněný; *-dněn, a, o*, beschäftigt. BR. II. 242. a. Vz Zaneprázdniti. V. — **kdy**. I v prázdnosti z-ný jest. Kom. — **čím**: správou zemí, Byl., nemocí. Žák sv. Ben. Z. pilnými věcmi; A já také nynie mnohými věcmi jsa z-dněn jej spěšněji nemohl sem vypraviti; Věemi rozličnými a túž svatbů nynie jsem z-dněn. Arch. I. 40., II. 33., IV. 403. Lidskými péčemi jsa z-zněn nemohl by k slovu božiemu býti uneprázněn. Hus III. 251. — **s čím**. Z-ně s zisky zlými vymítá. Hus I. 397. — **čeho**. Vz Zaneprázdniti.

Zaneprázdniti, *zaneprážniti*, il, ěn, ění; *zaneprazdňovati, zaneprażdňovati* (Bdž. 131.) = *zaměstnati, prázdným nezůstaviti*, nicht leer lassen, einen Ort einnehmen; *prázdniti nedati, práci dávati (často nepříjemnou, obtížnou)*, nicht müssig lassen, beschäftigen, beschweren, belästigen, mühen, beunruhigen; **se** = *zaměstnati se*, sich beschäftigen, sich befassen. Jg. — **koho**: nepřitele, amusiren. Čsk. (Tč.). Zaneprazdňovalo napořád císaře Karla. Šf. II. 473. Modlitba zaneprázdní modlitebníka, aby od zlého se odchýlil. Hus I. 308. — **koho, se čím**: vojáky něčím; péčí o dobré obecné se zaneprázdniti. V. Někoho prosbou, Ros., se prací, Plác., někoho dlouhou řečí. Solf. Z. se divadly, kolbami. Bart. 229. Z. své srdce světskými věcmi. Ctib. Nemnoho se zaneprazdňujte postrannými a bezpotřebnými otázkami. V. Mrzkomluvením, marnomluvením, kolbů, kostků, šachováním, lakomým tržením a jinými péčemi se toho světa zaneprázdnie; Když v neděli nic světského nečiníš, duchovními věcmi su zaneprázdniš. Hus I. 121., 136. — Br., Byl., Ctib., Kom. Aby člověk zdráv jsa v duši zaneprázdnil se myšlením o Bohu; Lid tento obecný těmi se skutky z-dňuje; Ktož jest vysoko v bohomyslném životě povýšen, nesstupuj, aby sě opět péčemi a nesnázkami toho světa z-dnil; Apoštolé nechtěli sú se z-dniti slúžením k stolu svatých lidí; Kněžie prosbami a modlitbami mají se z-dniti. Hus I. 348., III. 43., 60., 247., 250. Z. někoho čím. Chč. P. 19. a. — **čeho** (o významu plnosti). Jiní jsú z-dněni hospodářských věcí. Chč. P. 148. b. — **jak**. Z. koho až do unavení. V. — **se s čím** (zaměstknávati se). D., Chč. P. 19. a. Vz Zaneprázdněný. — **se čím proč**: z kratochvíle. V. Ješto ovšem pro dobrodiní jiným učiněná, jsou-li pravá a skutečná, nepřijde lidí z-dňovati. Šš. Sk. 47. — **(se) kdy**. I v prázdnosti se z. Kom. Týmž časem velice byl z-dněn polskými věcmi. Ddk. II. 233. — **kde**. To zaneprázdněnie najhoršie dal jest Bóh synóm lidským, aby zaneprázdnili sě v něm. Hus I. 282. Z. někoho v továrnách, v dolech, na návsi a p.

Zaneprazdňovati, vz Zaneprázdniti.

Zaneprázněni, *zaneprázněný, zaneprázniti*, vz Zaneprázdnění atd.

Zaneprážděnı, *zaneprážděný, zaneprážditi* atd. vz Zaneprázdnění atd.

Zaneprážděnosť, vz Zaneprážnosť.

Zaneprážnosť, zanepražděnosť, i, f. = *zaneprázdnění*. Ros.

Zaneprážďovatel, e, m., der Beschäftiger. Ros.

Zaneprážný = *zaneprázdněný*. Kon., Schön.

Zaneprzniti, il, ěn, ění, verunehren. D. *Špatně* m.: *zaprzniti*. Jg.

Zaneřádění, n., vz Zaneřáditi.

Zaneřáděný; *-ěn, a, o*, besudelt, beschmutzt, verunreinigt, voll Unrath. Ten nemocný je celý z. Us. Šd.

Zaneřáditi, il, ěn, ění, verunreinigen, besudeln. — **co čím**: ubrus omáčkou. — **se**. Us. Šd.

Zánes, u, m. = *zanesení i co zaneseno, zvl. místo bahnem zanesené*, das vom Schlamm Uiberschwemmte. Plk. — **Z.** = *co nevěsta do statku přinese*, das Heirathsgut. Us.

Zanesení, n., das Hintragen, Vertragen. Z. bahnem, D., pískem. Dch. Vz Zanésti. Z. dítěte = *udložení*. S. N.

Zanesený, *zanešený*; *-en, a, o*, hingetragen, anders wohin getragen, vertragen. Z. konání. Trest zák. — **kam: do lesů** (vysazený). Jel. Žaloba **ku** právu z. Us. — **čím**: mnohými věcmi z. Žer. Louka bahnem z-ná. Us. Dch. Símě větrem z-né. Posp. Z. sněhem; mnohými pracemi; roura usedlinami z-ná, sazemi z-ná. Dch. Člověk úředními pracemi z-ný. Mus. 1880. 206. — **čím jak dlouho**. Po ten všechen čas pracemi zanesen byl. Žer. Sn. 70.

Záneska, y, f., vz Zanáška (podlaha ve mlýně).

Zanésti, nesu, nes, nesa (ouc), sl, sen (a šen), ení; *zanositi*, il, en, ení; *zanášeti*, ejí, ej, eje (ejíc), el, en, ení = *odnésti, někam donésti*, bis wohin tragen, hinbringen, hinführen, vertragen; *na nepravé místo nésti*, vertragen, verschleppen; *podati, zadati*, einreichen, vorbringen; *naplniti*, volltragen, anfüllen; *dáti mu mnoho něčeho*, überhäufen; **se kam**, sich begeben, wohin gebracht werden, verschlagen werden; *se nač*, worauf münzen, abzielen, darauf ausgehen; *se na koho* = *podobati se*, ähnlich sein, gleichen (na Slov.); *se čím*, sich beschäftigen, sich abgeben; *se*, sich erfüllen, sich vollfüllen, vollgetragen werden; *kaliti se*, trüb werden. Us. Jg. — **abs**. Slepice zanáší (snáší vejce na místo nepravé). Us. Zanášl. Vz Cizoložník. Lb. — **co, koho**: psa, kotě, dítě; slepice vejce zanáší; krkavec rád věci zanáší; ta voda potok zanáší. Us. Bouře loď zanesla. Us. Dch. Nikde nič! nik sa neohlášа, len čo vetor šumot hôr zanáša. Lipa II. 306. Z. cukr = surový cukr do šťavy řepové před druhou filtrací přidati. KP. V. 112. — **koho, co kam (do čeho, k čemu, nač, proti čemu, več, zač)**: psa do lesa, někoho do hrobu. Us. Keď jim už nemá kto ani to dieťa do krstu zaniesť. Dbš. Sl. pov. V. 66. Zanesla je synečkovi do lože. Brt. P. 156. A spokojné more zanieslo ho do ďalekých zemí. Ppk. I, 25. Lysimachos až ke Getům zanesl válku. Lpř. J. Už si sa, koníček, už

si sa napásol, teraz keby si ma k milej zaniesol. Sl. ps. 239. A zaneste vy mě k mej milej mateři. Sš. P. 144. Kterou (mastí) keď som sa namazala, tak sa mi zdálo, že ma vietor k nej zaniesol. Sl. let. 1. 94. Ku Visle pozdrav môj bratom zaneste. Ppk. II. 110. Na východ tě zanesiem, tam milovať budeme sa večne. Ppk. I. 24. Nemôhol by sa ho otec (mať) odriecť, tak sa zanáša na rodiče (jest jim podoben). Na Slov. Zátur. A skušnjú (lučiště), zdáliž na prvý by nepuknuly nátah, buď na jakú smrti vystrelené by zanášaly ďál'u. Hol. 19. I zanese pět sichóv u vojsku. Rkk. 13. Sláva jeho byla se již dávno zanesla za hranice rozsáhlé jeho říše. Ddk. V. 318. Kde tě tam čert (parom) zanesl? Us. Šd. Slépky nám kamsi zanášejí. Us. Šd. Z. někam kohouta (= zapáliti). Us. Kšť. Půjdu, kam mě oči zanesou. Us. Vrů. Něco do knihy, známky do katalogu zanésti, šp m.: *zapisovati, vkládati, vepsati, dáti, vtěliti, zaznamenati* Šb., Š. a Ž., Brs. 2. vyd. 269., Slov. II. 1195. Cf. Smyšleně věci do letopisů pamětí vnášeti se nepokoušej. Kom. Prosbu, žalobu k někomu, Us., žádosť ku právu (= podati, zadati). Zlob. Kachny k rybníku se zanášejí. Zlob. Odvod na žalobu zanášeti, die Einrede einbringen. Zlob Na to se zanášeli (k tomu směřovali). Kom. Na všech věcí částky se zanášeti. Br. To dítě na matku se zanáší (jest jí podobno). Na Slov. Koll. Vítr zanesl loď na písek. Z. co proti komu. Berg. Z něco v les. — **co komu.** Vítr mi zanesl klobouk do vody. — **co, koho, se čím.** J. tr., Chč. P. 77. a, Dsky I. 197. Nějakou myšlénkou se zanášeti; Z. koho čím. Dch. Rybník bahnem, pískem se zanáší D., Šp. Svatyni nečistotami; někoho pracemi, péčí a starostmi; se mnohými věcmi z. V. Z. se válkami, pracemi, marnostmi, Kom., někoho dary. Apol. Řeky mrtvolami se zanesly. Plk. I malá nôška (nůška) daleko nesením se zanese (člověka obtíží). Na Slov. Potřeba někdy se kratochvílí nějakou z. Š. a Ž. Kancelář věcmi lehkými z. (1650). Er. Z. se čím = zaměstknávati se. Řeka celou cestu, louku štěrkem zanesla. Us., Šd. Průplav zanesen byl pískem. Us. Pdl. To jsou dobří lidé, když tam k nim přijdete, oni by vás všeckým zanesli. Us. Šd. Zanášeti se astronomií, studiemi. Mus. 1880. 376. Zanášel se založením nového kláštera v Třebíči; Zanášeli se úmyslem, dáti zrušiti zvolení jeho. Ddk. II. 378., 457 Lidé, kteří bludy a scestnými vývodky zaneseni jsouce nesličně a nesprávně o Bohu soudí; Z. se trním Sš. I. 42., P. 36. Větrem byli zanešeni. Ler. JM. jednak tou jednak jinou kratochvílí zanášeti se ráčil. Žer. 346. Z. se pískem. Har. II 106. Srdce nepravostmi se zanáší. Kom. D. 139. Stavitel, když stěny pořádá, střechou se nezanáší Kom. D. 76. Co ty mne těmi časnými věcmi zanášíš? BR. II. 57. b. — **se s čím, s kým.** S orbou, s hudbou se z. Hol. 78. S tou myšlénkou se zanášel. Us. Tč. Poněvadž my dáleji a dáleji nemůžeme zanášeti se s rozdělováním tím. Sš. Sk. 69. S tonto otázkou se dále z. nebudeme. Ddk. III. 121. S jejímž obnovením v blouznivé mysli své se zanášel. Ib. II. 57. Z. se s kým = obcovati. — **se.** Rána se zanáší (rozstřiknje se, nedosahuje cíle). Loď se zanesla (jinam se nesla). D. Zpěv se zanášel, až údolí hlaholilo. Němc. Chmári sä, chmúri sä, mračí sä, oblačí sä, zanáša sä, zadážďuje sä. Hdž. Šlb. 55. — **co, se komu.** Což mně ho ptáci zanesli, vítr zavál, anebo mi ho zlý člověk vzal? Němc. I. 111. Ach Bože môj, ktože mojmu stariemu jiesť zanesie? Dbš. Sl. pov. I. 41. Ty moje kochání, zanes mu snídani. Sš. P. 196. Zanáša sa mu (chce se mu spat). Us. na Slov Zátur. Aspoň chýr o mne otcovi zanesieš. Dbš. Sl. pov. VI. 35. — **kolik.** Zaniesla by mu za pohárik vína; nelen za pohárik, ale pohár vína, aby byl červený ako ta kalina. Sl. ps. Šf II. 144. — **kdy.** Král toho času rozšířením města se zanášel. Ddk. V. 140. V té době zanášel se Přemysl velikými záměry; Zanášeli se již před dvěma léty myšlénkou na místo Viléma dosaditi Otakara. Ib. V. 28., 315. Kdo v manželství zanáší, nesvornosť si snáší. Vz Domácnosť. Lb. — **jak.** Ak ma na chrbáte zanesieš a čo len pred bránu, pomôžem ti. Dbš. Sl. pov. V. 67. Letmo je tam zanášel. Dač. I. 170. Sedlo pridá; i v tom vyšvihne se naňho ochotný a v behu pospešném divokej sa do pótky zanáša; Až v posled zlomení odpornou Nemci porážkou ustupovať začnú a krok nazpátky zanášať. Hol. 19., 116. Přílišně někoho něčím zanášeti. Žer. 342. — **kde.** Jako podnes zanášel se i tehdy důmyslný hospodář na Moravě vedlé rolnictví pěstováním vína, Antifonarius, v němž zanešeny byly antifony na celý rok i s notami hudebními (vz Z. co kam). Ddk. IV. 165., 282. Žalobu u soudu z. Vz Žaloba. Posp. Zbúřen takovými Karolmana slovmi král Svatopluk sem tam se sebou sa na mysli zanáša. Hol. 16. — **se v čem.** Vždycky sa len v mužském neunaven zbrojstve zanášel. Hol. 12. — **co za kým.** Tak by sa ten, za kterým veľkú sme zanášeli nádej, bez krvi a ztráty vojsk zámer náš predca dosáhol. Hol. 103. — **co komu proč.** Pod tým časom navarila Ježibaba žaby a kázala, aby jich Ludmila sluhovi na obed zaniesla Dbš. Sl. pov. I. 39. — **s inft.** (účelným). Zanésť sem si boty spraviť. Na Zlinsku. Brt.

Zanèstka, y, f. = *zanáška* (podlaha ve mlýně). Jg

Zanesvěcení, n., vz Zanesvětiti.

Zanesvěcený; *-en, a,* o, vz Zanesvětiti

Zanesvětiti, il, cen, ení, verunheiligen D.

Zanešení = *zanesení*

Zanešenosť, i, f. Z. vnitřních údův, die Verschleimung. Lk. kn.

Zanešený = *zanesený.*

Zanešlechtiti, il, ěn, ění, verunedeln. D. — **se**, sich verunedeln. D.

Zanešťastněti, unglücklich werden. — **kde s kým.** On v Americe s celou svou rodinou z-něl. Na Ostrav. Tě.

Zaneštěstilý, verunglückt. D.

Zanešvářeti, ejí, el, ení, verunreinigt werden, schmutzig werden. Ros.

Zanešvářiti, il, en, ení; *zanešvařovati* = *zakáleti, znečistiti*, verunreinigen, beschmutzen, besudeln. Jg. — **co čím:** byt stěnicemi. Jg., Tč.

Zánět, n, m. = *zanícení i co zaníceno*, die Entzündung, das Entzündete. — **Z** = *připal, čím se zanécuje oheň*, das Zündholz. — **Z.** = *nemoc, vyšší stupeň sběhnutí krve, zapálení, roznícení, roznět, přimět*, inflammatio, *φλόγωσις, στάσις*, die Entzündung. Z. = onemocnění části těla, při kterém ve vlásečnicích krev u větším množství se nashromáždí, se srazí a tekutinu z počátku syrovatečnou, pak bílkovatou a konečně vláknitou stěnami vlásečnic do okolních části těla vyměšuje. Sr. Exudat. *Z dle doby trvání, průběhu* atd.: 1. náhlý či akutní; 2. zastaralý, počasný či chronický; 3. plnosilný, aktivní n. sthenický; 4. bezsilný, passivní n. asthenický; 5. citlivý či erethický; 6. necitlivý n. torpidní; 7. syrovatečný, vláknitý, snětivý (dle výměšku); 8. *dle nemoci*: dnžninný, kurdějovitý, katarrhalní, rheumatický, přijičný. *Dle zaníceného místa*: z. kůže (růže); z. blány či mázdřice pokryvající slezinu, ledviny, míchu, varlata, bělinu oka; z. blan serosních (pohrudnice, osrdce, pobřišnice, blány rohové, míšků kloubních); zánět sliznic (hrtánu); z. svalů (srdce, dělohy); z. kostí; z. cév (tepen, žil, střebavek či miznic); z. nervů; z. plic, ledvin, jater, sleziny. Vz více v S. N. Z. plic, pneumonia, laločkový, pneumonia lobularis, z. průdušniček, bronchiotitis, z. průdušek, bronchitis, z. plic kolem průdušek, bronchopneumonia, z. svazu, desmitis, z. kloubu, phlogosis, z. vaziva vedlé měchýře, epicystitis, z. nadvarlete, epididymitis, z. mozku, Gehirnentzündung, z. zlatých žil, haemorrhoidalphlebitis, z. tračníku, colitis, z. přilipsvý, adhaesive Entzündung, z. žlázy, adenitis, z. jazyka, glossitis, z. žlaz víčkových, blepharadenitis, z. víčka, blepharitis, krku, angina, z. hnisavý, cheirarthrocace, z. kloubu zápěstného, cheirarthritis, z. jater, hepatitis, z. vaziva kolem vaječníku, perioophoritis, z. poševnice varletné, periorchitis, z. okostice, periosteum, die Beinhautentzündung, z. vaziva kolem mikteru, peripancreatitis, z. vaziva kolem příušnice, periparotitis, z. vaziva kolem žil, periphlebitis, z. oříti, periproctitis, z. vaziva kolem žlázy předstojné, periprostatitis, z. pouzdra slezinového, perisplenitis, z. pobřišnicový, peritonitis, z. vaziva okolo střeva slepého, perityphlitis, z. duhovky, iritis, z. svalu bederního, psoitis, z vaziva kolem žlaz, periadenitis, z. vaziva kolem tepen, periarteriitis, z. kolem průdušek, peribronchitis, z. osrdce, pericarditis, z. ochrustavice, perichondritis, z. vaziva kolem měchýře, pericystitis, z. pobřišnice jater, perihepatitis, z. vaziva kolem dělohy, oběložný, perimetritis, z. omozečnice (plen mozkových), meningitis, z. prsu (vemena), mastitis, z. spojivky zrnitý (trachom), trachoma, z. rohovky, keratitis, z. pučnice nehtové (pajed), onychia, z. vrátnice, pylephlebitis, z. obratlů, spondylitis, z. kloubů (dna, pakostnice), arthritis, z. kloubů znetvořivý, a. deformans, z. hrmy (lůna ženského), vulvitis, z. dělohy, metritis, z. žil děložních, metrophlebitis, z pavučnice mozkové, arachnitis, z. ledvin, nephritis, z. měchýřku chamnvého, spermatocystitis, z. žlaz slinných, sialadenitis, z. kloubu kyčelního, coxitis, z. bránicový, diaphragmitis, z. mandlí, amygdalitis, z. žlaz žaludkových, gastradenitis, z. vedlé slepého střeva, paratyphlitis, z. kališko-ledvinový, pyelonephritis, z. kališků ledvinových, pyelitis, z pupku, omphalitis, z. žil pupečných, omphalophlebitis, z. žaludku a střev, stomachoenteritis, z. hltanu, pharyngitis, z. hltanohrtanový, pharyngolaryngitis, z. kloubu nožního, podarthritis, z. žil, phlebitis, z. žil dělohy, phlebometritis, z. kůže aneb vaziva podkožného, phlegmone, z. kloubu loketního, olecranarthritis, z. kloubu ramenného, omarthritis, z. roury Falappovy (z. vejcevodu), salpingitis, z. roury močové, urethritis, z. pastelinu, proctitis, z. blány středové tepen, z. nitroblány srdečné, endocarditis, z. nitroblány žilné, endophlebitis, zánět nitroblány děložně, endometritis, z. plen míchových, myelomeningitis, z. svalstva srdcového, myocarditis, z. vředovitý v ústech, stomacace, z. ústní, stomatitis, z. cévnatky, chorioiditis, z. oka povšechný, z. mikteru, pancreatitis, z. mozku, encephalitis, z. nitroblány tepenné, endarteriitis, z. nervů, neuritis, z. kosti, ostitis, z. ucha, otitis, z. žlaz mizných, lymphadenitis, z. cév mizních, lymphangioitis, z. pochvy, vaginitis, z. střeva, enteritis, z. tenkého i tlustého střeva, enterocolitis, z. ledvinový stavením se krve, z. běliny a cévnatky, sclerochorioiditis, z. čočky, phakitis, z. pouzdra ledvinového, perinephritis; léky z. zabraňující: antiphlogistica. Nz. lk. Z. čivu zrakového původní, neuritis optica idiopathica, z. sítnice barvivový, retinitis pigmentosa, z. sítnice soucitný, retinitis sympathica, z. sítnice bělokrevný. r. leucaemica, z. sítnice přijičný, r. specifica, z. sítnice ledvinový, r. brigthica, z. sítnice rozlitý, r. diffusa, hnisový dužninový z. cévnatky (z. celého oka), chorioiditis parenchymatosa supurativa (panophthalmitis), z. sítnice krvotočný, retinitis haemorrhagica, syrovátečný soucitný z. duhovky a cévnatky, iridochorioditis sympathica serosa, převleklý dužninový z. cévnatky, chorioiditis parenchymatosa metastatica, následný z. duhovky a cévnatky, iridochorioiditis consecutiva, syrovátečný z. řasinkového tělesa, cyclitis serosa, přijičný hlivovitý z. duhovky, iritis specifica gummosa, hnisový z. duhovky, iritis suppurativa, syrovátečný z. duhovky, iritis serosa, difteritický z. spojivky, conjunctivitis diphteritica, zrnitý povlakový z. rohovky, keratitis pannosa granulosa, přímětový povlakový z. rohovky, karititis pannosa phlyctaenulosa, svazečkový přímětový z. rohovky, keratitis phlyctaenulosa fascicularis, obyčejný přímětový z. rohovky, keratitis phlyctaenulosa simplex, rozlitý přímětový z. spojivky (katarrh jarní), conjunctivitis phlyctaenulosa diffusa (catarrhus vernalis), zhoubný přímětový z. spojivky, conjunctivitis phlyctaenulosa maligna, jáhlovitý přímětový z. spojivky, conjunctivitis phlyc-

taenulosa miliaris, přímětový z. spojivky bez přímětu, conjunctivitis phlyctaenulosa sine exanthemate, obyčejný přímětový z. spojivky, conjunctivitis phlyctaenulosa simplex, z. podspojivky, subconjunctivitis, rozlitý dužninový z. rohovky, keratitis parenchymatosa diffusa, střední dužninový z. rohovky, keratitis parenchymatosa centralis, okrajový dužninový z. rohovky, keratitis parenchymatosa marginalis, rozlitý dužnicový z. rohovky s poviakou, keratitis parenchymatosa diffusa cum panno, počasný z. spojivky, conjunctivitis catarrhalis chronica, miškový z. spojivky, conjunctivitis follicularis, kapavkový hnisotočný zánět spojivky, conjunctivitis blennorrhoica gonorrhoica, mázdřivčitý z. spojivky, conjunctivitis crouposa, počasný hnisotočný z. spojivky, conjunctivitis blennorrhoica chronica, hnisotočný z. novorozenců, conjunctivitis blennorrhoica neonatorum, náhlý hnisotočný zánět spojivky, conjunctivitis blennorrhoica acuta, náhlý zrnitý z. spojivky, conjunctivitis granulosa acuta, náhlý katarrhalní z. celé spojivky, conjunctivitis catarrhalis acuta totalis, náhlý katarrhalní z. klapečné spojivky, conjunctivitis catarrhalis acuta palpebralis, ohrzničený tvořivý z. cévnatky, chorioiditis plastica urreolaris, tvořivý z. řasinkového tělesa, cyclitis plastica, tvořivý soucitný z. duhovky a cévnatky, iridochorioiditis sympathica plastica, rozsetý tvořivý z. cévnatky, chorioiditis plastica disseminata, tvořivý z. cévnatky kolem skvrny žluté, chorioiditis plastica maculae luteae, tvořivý z. duhovky, iritis plastica, povšechný z. oka, panophthalmitis, z. bělimy, scleritis, z. bělimocévnatkový přední, sclerochorioiditis anterior, z. zrakového čivu jedový, neuritis optica toxica, z. čivu zrakového ústřední, neuritis optica causa centrali, z. čivu zrkového přiječný, neuritis optica specifica, z. vaziva podkožního víček, blepharitis phlegmonosa (abscessus), z. žlaz víčkových, eczema palpebrarum (blepharadenitis). Schb. Z. kosti ústřední hluboký, spina ventosa, z. svazu (spojivky), syndesmitis. Nž. ik. Z. dělohy a částí okolních, z. nitroblány děložní, endometritis decidua, z. dužniny děložní, metritis, z. dnžniny v pánvi, pelvioperitonitis, z. vejcovodů, z. vaječníků, oophoritis, z. pochvy zrnitý, vaginitis granulosa, z. hnisotočný víček, blepharoblennorrhoea neonatorum, Kfž. Por. 146., 147., 148., 150, 198., šestinedělní z. spon pánve, z. kosti, osteitis, z. dřeně kosti, osteomyelitis, z. okostice, periostitis, z. lůžka, placentitis. Kfž. Por. 226., 251., 254., 363., jichovitý z. vnitroblány děložní, endometritis septica, z. pochvy a zevních rodidel, z. nitroblány děložní krupósní, z. nitroblány děložní jichovitý, Kfž. Por. 375., 420., 422., z. žil děložních, metrophlebitis, z. míznic, lymphangioitis, z. míznic děložních, metrolymphangioitis, z. celé pobřišnice, peritonitis universalis, z. pobřišnice na vaječníku, oophoritis, z. pobřišnice na vejcovodu, salpingitis, z. pobřišnice na děloze, perimetritis, z. určité části pobřišnice, peritonitis circumscripta, z. pobřišnice, peritonitis, z. pobřišnice rozšířený, peritonitis diffusa, universalis, z. uhoštěný, metastatický, z. osrdce, pericarditis, z. pohrudnice, pleuritis, z. vaječníku dužninový, parenchymatis, z. vaječníku pobřišnicový, z. pobřišnice na vaječníku, perioophoritis, z. vejcevodů, z. pobřišnice pánvicové, pelveoperitonitis, z. pánvicového vaziva kol pochvy a dělohy, parametritis, z. pánvicového vaziva podpobřišnicového, z. stěn žíly, phlebitis, z. povázek, aponeurosa, z. blány vnitřní, z. přistupnice, z. svalstva při tulovitosti krve, z. povlaček svalových, tunica musculorum, z. vaziva podkožního, z. vzniklý z uhoštění, metastasis, z. příušnice (parotitis), z. kloubu při tulovitosti krve, z. očí, blan mozkových, mozku, osrdce, nitroblány srdce vzniklé uhoštěním, Kfž. Por. 423., 424., 427. - 430., 432.—434., 437., 439.—441., z. žlaz prsních, z vaziva kolem žlázy prsní, z. bonečku, phlegmone areolaris, z. podprsní (ve vazivu pod žlazou prsní), z. hmoty žlázové, z. vaziva prsního, prostý z. katarrhalní na slizniei blány a trubice močové, z. krupósní blány a trubice močové, z. blány močové. Kfž. Por. 448.—450., 456. Z. kožní. Vz S. N. X. 163. Zánětice s místním z-tem, inflammatio topica, phlegmone, z. od nastuzení, inf. rheumatica, catarrhalis, krtičný, inf. scrofulosa, přiječný, inf. venerea, osutečný, inf. exanthematica, svrabovitý, inf. pruriginosa, bludný, pseudopneumonia, bledý, angina serosa, břišní, i. abdominalis, blány břišní, peritonitis, z. bránice příční, diaphragmatitis, z. blány prsní, pleuritis, z. branči (spadnutí mandlí), angina tonsillaris, z. čípku (spadlý čípek), angina uvularis, z. dásní, angina dentaria, z. děrek nosových zadních, ang. nasalis, nasitis postica, z. dýchavice a ratolestnění, cynanche, z. dýchavičných ratolestí, bronchitis, z. ratolestí aneb větví dýchavičných, bronchitis, z. hrdla, synanche, z. hrdla zadní, infl. faucium, z. svalů v hrdle, a. muscularis, z. chřtánu, tracheitis, z. krevnic, phlebitis, z. ledvinný, nephritis, z. materníku, metritis, z. měchýře počasný, catarrhus vesicae, z. míchy v hřebetnici, myelitis, z. mozku, cephalitis interna, z. obryzku, laryngitis, z. očí zevnitřní, ophthalmia (o. sicca, humida; z. lupin, membranacea, epojitelně mázdřice, conjunctivitis), zánět oka vnitřní, opthalmitie (z. duhy, iritis, sočovice a kapsičky její, lentitis, z. ekleuné mokrosti, hyalitis, z. sitně mázdřičky, retinitis), z. nároku, orchitis, z. okruží, mesenteritis, z. pelešku, pericarditis, z. plic, pneumonitis, z. pošvy, elytritis, z prsní, infl pectoris acuta, z. měkkého ponebí a opony, angina palatina, z. prsní tajný, pneumonia notha, z. prsní u dětí (podrostiosť), asthma acutum, pneumonia infantum, z. příklopky nad štěrbinou průdušní, ang. epiglottidea, z. sleziny, splenitis, z. žlázy slzné, dacryodenitis, z. náčiní slzného, dacryops phlegmorosus, z. srdce, carditis, z. srdečnice, aortitis, z. střevní, enteritis, z. bílý stehna, phlegmatia alba dolens, z. tenetce (pistní mázdry), omentitis, z. vaječníku, oophoritis. z. v uchu, otitis, z. záušnice, angina parotidaea, z. zubin (zubovin, Zahnfleischent-),

ulitis, z. žlábečku (pichů) močových, urete-ritis, z. žeberní (klání v bocích, podžeber-nice), pleuritis costalis sicca, z. žlázy ža-ludkové, pancreatis inflammatio. Jg. Slov. O z-tu a hnisání vz Čs. lk. VII. 61. O proti-zánětném léčení nemocí vz lb. X. 109. Z. kopyta, die Hufentzündung. Čsk. Z. žalud-kový, střevní, Magen-, Darmkanal. Čsk.

Zanetbání = *zanedbání*. Ačby se oni i jiní dobří lidé nad námi nerozpáčili, vi-dúce naše k tomu z. Arch. IV. 23.

Zanetbati = *zanedbati*. Vz toto.

Zánětlivý = *zanècující se*, phlogistisch, entzündlich. Z. oheň. Č., Nz. lk. Z. náhlý zákal zelený, glaucoma acutum inflamma-torium; z. dočasný zákal zelený, glaucoma chronicum inflammatorium. Schb.

Zánětný, -tní = *od zánětu*, Entzündungs-. Z. kožka, nemoc (horká). Tabl. Z. horečka; z. kůra, Fieberkugelchen. Nz. lk.

Zanetovati, vernieten. — **co čím**. Mor. Tč. Vz Zanytovati.

Zanevážiti, il, en, ení, *zanevažovati* = *zanevražiti*, *zanevříti*. U Olom. Sd.

Zanevděčiti, il, en, ení, *zanevděčovati* **se komu zač**, sich undankbar bezeugen. Na Ostrav. Tč.

Zanevražiti, il, ení; *zanevražovati*, Hass auf Jem. werfen, ihm Feind werden. — **na koho.** Ros., Háj.

Zanevražovati, vz Zanevražiti.

Zanevřela, y, m. = *zanevřelý*. Mor. Šd.

Zanevřelec, lce, m. = *zanevřelý*. Us. Šd.

Zanevřelosť, i, f. = *zanevření*, der Hass, Groll, die Feindschaft. Zlob.

Zanevřelý, gehässig, aufsässig, tückisch. Dch.

Zanevření, n., das Feindwerden, die Auf-sässigkeit.

Zanevreť = *zanevříti*. Na Slov. Bern.

Zanevříti, vru, vřel, ení = *v nenávisti míti*, unhold, feind, tückisch, Jem. aufsässig sein, grollen. — **na koho**. Ros., D., Tč., Šd. Na malé dítě nesmí voda klokočovati (na koupel), sic naň lidé zanevrú. Mor. Vck. Ktorá by to urobiť nechcela, na tu ostatnie (děvčata) zanevrú a strána sa jej. Dbš. Ob. 158. Zanevrel na všetku zemiansků krú. Zátur. Priat. i. 6. Tak na sebe zanevřeli, že se nemohli ani čúť. Mor. Šd. Zanevřel by na mne vinník. Msn. Or. 128. Císař bez něho se obejíti, apoštolská stolice pak na něho z. nemohla. Ddk. II. 339. (445). Vy kdybyste moc měli (kněžie), běda by těm bylo, na koho byste zanevřeli. 1534. — **proti komu**. Us. Tč. — **na koho proč**: pro jeho chování. Lpř. J. Ale z-li pro vý-kon svrchované moci takové na Ježíše vele-kněží. Sš. L. 187.

Zanevriveť = *zanevříti*. Na Slov. Bern.

Zanevrivosť, i, f. = *zanevřelosť*. Na Slov. Bern.

Zanevrivý = *zanevřelý*. Na Slov. Bern.

Zanezdobiti, il, en, ení, verunreinigen. Na Slov. Ssk.

Zanezdravěti, ěl, ění, ungesund wer-den. — **kde: na službě.** Na Ostrav. Tč.

Zanguebar, a, m., v Africe, východní pobřeží nad Mozambikem. Vz S. N.

Zaňho, vz Za něho. Zaňho tuhý vede boj; Tak nám všetko za ním teskné, čím bývalo zaňho veselšé. Hol. 128., 353. No len sem aj toho, nach ho vidíme, co je zaňho (čo je zač). Mt. S. i. 55.

Zanice, e, f., diervilla, die Dierville, rost-lina. Z. žlutá, d. Tournefortii. Vz Rstp. 788.

Zanicenec, nce, m., der Enthusiast. Šm.

Zanicení, n., die An-, Entzündung. Z. z každé jiskry, dopustíš-li, pochází. Kom. Po z. slunce. BO. — **Z.** = *zánět*, die Ent-zündung. Z. v zádech. Sych. — **Z.** = *nadšení*, die Begeisterung, der Enthusiasmus. D. V po-božném z. Scha. Nastalo z. obecné. Ddk. II. 357. Se z-ním poslouchati. Us. Pdl.

Zanicený; *-cen*, *a*, o, entbrannt, entzün-det, enthusiasmirt, entzückt. Z. zrak, Šml., Dch., Čch. Bs. 148., Kká. K sl. j. 28., ret, Čch. Bs. 47., 51., pohled, Sbn., mysl, Us., Pdl., vidina. Mus. 1880. 154. Z. pel, Bibl., objetí. Č. — **čím**: vroucí milostí, Troj., myslí, duchem. Chmel. Tvář Boha zanicená hněvu bleskem. Kká. K sl. j. 10.

Zaničemněti = *zničemněti*. Bern.

Zaničemniti = *zničiti*. Na Slov. Bern.

Zaničení, n., vz Zaničování.

Zaničiti, il, en, ení, *zaničovati*, verach-ten, verwerfen, Böses nachsagen. Us. u Olom. Sd. — **Z.**, verderben. — **koho**. Zbojníci jeho tak zaničili, že potom z toho umříti musil. Sl. let. i. 314.

Zaničování, n., die Ver-, Missachtung. U Olom. Sd. — **Z.**, das Verderben.

Zánik, u, m. = *zaniknutí*, das Eingehen, Zugrundegehen. Šarvátka byla už v z-ku. Pokr. Z hor. 58. Z-ky národů. Hlk. Vznik a z. Bkř. Snáč niet jej zo z-ku zbaví. Hdž. Rkp. — Dch., MP.

Zanikání, n. = *zánik*. Z. bolesti, das Aufhören der Schmerzen. Us. Šp.

Zanikati, vz Zaniknouti.

Zanikl, e, m., *lépe*: zanikl. Jg.

Zaniklý, eingegangen, verschollen, ver-schwunden, zu Grunde gegangen. Vz Za-niknouti. Dch. Z. zdroj, časopis. Dch. Z-klé místo Žirakovice. Ddk. IV. 97. — **kde.** Smysl ve skutcích zlých z-klý. Sš. II. 202. — **čím**. Chrám požárem z-klý. Lpř. Děj. i. 89.

Zaniknouti, knul a kl, utí; *zanikati* = *zajíti*, eingehen, zu Grunde gehen, unter-gehen, verschwinden, aufhören. Jg., Dch. — **abs.** Vznikati a z. Dch. Zanikl, er ist ver-schollen. Dch. Ne žeby přirodilá povaha obou byla zanikla. Sš. II. 98. — **kam.** Slunce za horu zaniklo. Tksd. Svätoboj len dial a vždy dial zaniká a za ním oko točí sa koníka. Č. Čt. II. 95. — **s čím** Přátelství obecné s štěstím zaniká. Mudr. — **kde.** Posléze i jméno hříšníků z-klo v Če-chách a **na** Moravě. Ddk. II. 406. Všichni lidé v tom o Šimonu bludném mínění za-nikli; Ve které (debře) Sykus po nektery prostor v zemi zanikal; Přehluboké v cestě stojí sklepy, v jichžto hloubech (proud ten) často zaniká. Sš. Sk. 97., II. 191., Bs. 165. (Hý.). — **odkud.** Z povědomí pohanů nikdá docela nezanikla idea věčného Boha. Sš. Sk. 170. — **jak.** ľozvolnu zaniká umělecká

cena toho. Ddk. IV. 175. — **kdy.** Důstojenství proboštské záhy zase zaniklo. Ddk. IV. 271.

Zanimatelnosť, i, f., das Interessante. Jg. Vz Zajímatelnosť.

Zanimatelný, interessant, einnehmend. Novor. 1824. Vz Zajímatelný.

Zanímati, *zanimávati*, einnehmen. — **co:** duši, mysl (zabývati, beschäftigen). Us. — Vz Zajímati.

Zanimávati, vz Zanímati.

Zanimavosť, i, f. = *zajímavosť*, das Interessante.

Zanimavý = *zajímavý*, interessant, einnehmend. Us. Velmi zanímavá mythologická vstavka. Šf. Rozpr. 1865. 112.

Zaništiti *zaničiti*, verderben Na Ostrav. Tč.

Zanítiti = *níti zadělati*, mit einem Faden vermachen, verläden. — **co.** Krok.

Zanítiti, nět, nítil, cen, ení; *zanécovati* = *zapáliti*, anzünden, anfachen, anschüren, anstecken, anbrennen, hegeistern, enthusiasmiren. Jg., Dch, Čsk. — **co:** oheň, V., Pass. mus. 348., Ler., BO., haldu, D., lásku. Z. povstání, vzpouru. Šmb. Stř. II. 261. Z. své srdce. Osv. I. 41. By ani jedna jiskra neuhašená nezanítila napotom snad požár nový. Pal Děj. III. 3. 81. — **co kde** Z. oheň **na** věži. Put. sv. 71. Tehda Paškazius káza **okolo** nie veliký oheň zanietiti. Pass. 46. (Hý.). Na vrsě zanieti oběť. Rkk. 21. Lože **pod** ni z-li. Skl. II. 496. Zanécnje oheň slova božího **v** srdci svém. Št. lc. Chuť **k** umění v mládeži z. Kom. — **čím.** Tvář její byla touhou zanícena. Šml. — **se.** Válka se z-la. Šmb. S. II. 234. Vzbouření se z-lo Ib. II. 23. — **se proti** komu. Hněv boží zanietil se jest proti nám. Bj. — **se odkud.** Z toho válka se z-la. Šmb. S. II. 275. — **(se čím) k čemu.** K nebeským žádostem zanécujíce; To se stává, když jeden dobrý s druhým rozmlouvá a sobě slova o nebeské žádosti podávají a se jimi k nebeskému milování zanécují. Hus III. 63., 64. — **se jak.** Okna chrámu zanítila se **v** siném plapole. Čch. Mch. 74. — **se v čem.** Zanécovala se v milování jeho. Troj. V prudkém hněvu se z. Kom. Žádám slyšeti slova, jimiž bych v jeho byl milování zanícen. Hus III. 64. — **se komu.** Jemu se jako nové světlo zanítí. Kom.

Zanivellování, n., das Nivelliren. Zpr. arch. VIII. 2.

Zanivellovaný; -*án, a, o,* nivellirt. Zpr. arch. VIII. 2.

Zanivellovati, nivelliren.

Zanižiti, il, en, ení = *snížiti*, niedrig machen. Berg. — **co kde čím.** Us.

Zankl-e, y, f., starší jméno města Messany.

Zannichellika, y, f., zannichellia, rostl. Rostl. III. a 13.

Zanociti, *zanocívati* **se,** dämmern. Zanocilo se. Hdž Čít. 135. Večerí sä, večerí, mrká, tmí sä, zanocíeva sä. es wird Nacht. Na Slov. Hdž. Šlb 55.

Zanocovati = *až do noci někde zůstati*, bis in die Nacht wo bleiben, sich verspäten. Na Ostrav. Tč. **Z.** = *na noc zůstati*, über die Nacht bleiben. Jg.

Zánočnice, e, f. = *noční motýl*, der Nachtfalter, pol. Jg.

Zanonka, y, f., zanonia. Rostl. I. 237.

Zánor, u, m., vz Zanořenosť.

Zanořenosť, i, f. = *zanoření, zánor.* Na Slov. Hdž. Vetín 124.

Zanořený; -*en, a, o,* versenkt. — **kde:** loď v moři z-ná. Us.

Zanořiti, il, en, ení = *pohřížiti*, untertauchen, versenken. Vz Nořiti. — **co,** se **kam.** Z. se **do** vody. **pod** vodu. Us. Tč. Z. svůj život v pustý svět. Kká. K sl. j. 143. A tu na mori postavený zanoril som sa do myšlienok hlbokých i vzešlo mi na um, jako . . . Lipa 268.

Zános, u, m. = *věno přinesené od ženy*, die Mitgift. Us.

Zanositi, vz Zanésti.

Zánoska, y, f., das Unterschlagholz. Rk.

Zánosný = *k zanesení*, hin-, wegtragbar. Jg. Slov.

Zanošati = *zanášeti.* Vz Zanésti. Na Ostrav. Tč. Z-ši se na déšť. Ib. Tč.

Zanošený = *zanesený*, durchs Tragen ausgefüllt. — **čím:** jáma kamením z-ná.

Zanotění, n., die Anstimmung. Z. žalmu Šmb I. 388.

Zanotěný; -*ěn, a, o,* angestimmt. Z. píseň. Vz Zanotiti.

Zanotiti, il, ěn, ění; *zanotovati* = *zazpívati*, anstimmen, intoniren. — **proč: ke** cti Máje. MM. — **co.** Z. si písničku. Us Tč., Šd. — **jak (čím).** Dráb z-val **na** buben. Hrts. **K** starých guslí strunĕ, že svítá volnosť, tak mi zanotuj. Kká. K sl. j. 141. Z. jasným hlasem. Us. Jedněmi ústy zanotili. Ehr. 12. Veselo zanot spevom i píšťalon. Hrbň. Rkp. Sp. st. D. — **s kým oč.** Z. s někým. Č. Druh si zanotoval s druhem o žních. Čch. L. k. 11. — **jak:** vysoko, nízko. Tč.

Zánova, y, f. = *obnova*, die Neue. Šp. **Za nova,** vz Za novu.

Zanovec, vce, m., galea officinalis, die Geisraute, das Pestilenzkraut. Plk.

Zanovit, u, m., melilothum, gelber Klee. rostl. Ssk.

Zanoviti, il, en, ení, *zanovovati* = *zatvrditi* — **se v čem:** v zlosti. Us. Na Slov. Zátur.

Zanovitosť, i, f. = *zatvrzelosť, svéhlavosť.* Príčiny vävja v z sti a urputnej zatvrdlosti. Phld. II. 2 87. — **Z.** — *zánovnosť.* Vz Zánovný.

Zánovitý = *tvrdohlavý, svéhlavý*, eigensinnig, halsstarrig. Na Slov. Durné, z. čelo. P. Tóth. Z. neustupnosť. Phld. II. 3. 88. — **Z.** = *zánovní.* Na Slov. Z. kabát.

Zánovně, neuerdings. Kos. v Km. 1884. 648.

Zánovní = *skoro nový*, fast neu. V. Z kabát, šat, kniha. Us. Dch., Pam. arch. 1869 335. Škola z. od kamene. Ehr. 5. Z. suknĕ. Us., zřízení, Mus. 1880. 515., nábytek, Us. Vk., šat, Šd., rána (frisch), Sl. les., porážka. Kos. Ol I. 12.

Zánovnosť, i, f., die Neuheit, neuer Zustand. Dch.

Zánovný = *zánovní.*

Zanovovati, vz Zanoviti.

Za novu, *za nova*, zuerst. Čím hrnek za novu navře, tím potom i střepina páchne. Mus.

Zánoží, n. = *část nohy*, der Mittelfuss, metatarsus. Sa., Krok II. 275.

Zanožiti, il, en, ení, *zanožovati*, den Fuss rückwärts heben. Čsk.

Zánožka, y, f., die Wende. Z. s obratem, die Wende mit Drehung, z. přednožení, die Kehrwende, z. okružmo, die Doppelwende, Čsk., na přemet. Tš. Vz KP. I. 452., 467., 471., 488.

Zánožmo, Drehwende.- Vysednutí n. výsed z. s obratem, das Drehwendeaufsitzen, vysednouti z. s obratem, drehwendaufsitzen, výsed z., der Wendeaufsitz, sesed z., der Wendeabsitz, sesednouti z., wendeabsitzen, výšvih z., der Wendeaufschwung. Čsk. Stoupejte z-mo! Kučera.

Zanožní, Mittelfuss-. Z. kosť. Ja.

Zantelík, a, m., osob. jm. Mor. Brt.

Zanthropomorfisovati, menschlich machen. — **co jak**: moci přírodní. Lpř. Dj. I. 68.

Zantúch, a, m. = *zatvrzelec*. Na Slov. Šd.

Zanuditi, il, ěn, ění, mit Langeweile tödten, pol. Jg.

Zaňuhňati = *ňuhňavě promluviti*, aufschnüffeln, durch die Nase zu sprechen anfangen. — **co**. Us. Tč., Šd.

Zaňuchání, n., vz Zaňuchati.

Zaňuchaný; *-án, a, o*, vz Zaňuchati.

Zaňuchati, zu schnüffeln anfangen, auf-, verspüren, **co**. Kráva zaňuchala jetelinu. Na Mor. Tč. Starý pes vlka zaňuchal a začal brechať. Dbš. Sl pov. III. 84. Králova dcéra preletela popred dieru ako guľa, drak to zaňuchal a vystrčil hlavu. Dbš. Sl. pov. I. 4.

1. **Zanutiti**, il, cen, ení, ein wenig zwingen, drängen. D. exc.

2. **Zanutiti** = *zanotiti*, Na Ostrav. Tč.

Zanykl, n, m. = žindava europská Vz Žindava, Sanikl. Db.

Zaunytování, n., das Zunieten. Z. nožů do držátek. Jdr. exc.

Zaunytovati = *nýty upevniti*, vernieten. — **co kde**: řetěz **na** kovadlině. Vrat. — **co čím**: podešve dřevěnými nýty. Us. Tč.

Zaňž = *za nějž*. Chléb, zaňž prosíme, Buoh jest. Hus I. 329.

Zaobadati co = *tušiti*, ahnen. Na Slov. Rybay.

Zaobaliti, il, en, ení; *zaobáleti*, ejl, ej, el, en, ení; *zaobalovati*, einwickeln, ver-, einpacken, emballiren. V. — **co, se kam**: něco do papíru, Us., knihu do lepenky, Sych., se do pláště, D., dítě do plachty. Tč. Když šla spat, z-la si oříšky do plátna. Němc. I. 69. Černý prach sa metá a zaobalá do mraku celú výšku. Hol. 240. Z. se v šátek. — **co čím**: hlavu šátkem. — **se čím proti čemu**: pláštěm proti zimě, Dch.

Zaobécati = *přislíbiti*. — **co komu**. Co mi pán Bůh zaobécal, to mne nemine; Z-cal mi on černooké děvče. Sš. P. 280. Zaobécal mi on synečka švarnego. Brt. P. 141.

Zaobědovati si = *poobědovati si*, ein wenig, etwas zu Mittag essen. Odešli potom do hostinca si z. Mt. S. I. 58. Po poľovačke sa rozložili práve na tej lúke, že si trochu zaobednjú. Dbš. Sl. pov. I. 202.

Zaobejíti, vz Zaobjíti.

Zaoberať sa, vz Zaobrati.

Zaobětovati, opfern, zum Opfer bringen. — **se komu**. Jemu (Kristu) se docela zaobětují. Sš. II. 159.

Zaobcházeti, vz Zaobjíti.

Zaobchoditi, vz Zaobjíti.

Zaobirati sa, vz Zaobrati.

Zaobísť se = *zaobjíti se*. Na Slov.

Zaobjíti, zaobejdu, zaobešel, zaobjití; *zaobcházeti*, il, zen, ení; *zaobchoditi*, il, zen, ení, na Slov. *zaobchádzať, zaobisť*, um-, herumgehen, umzingeln, einschliessen; *zacházeti, nakládati s kým*, behandeln; *ošiditi*, hintergehen. — **co, koho**. Hlas., Plk. Opojili ho, ani sám nevedel ako, a zase ho len zaobchodili: pri čom on tie kone čistí?; Všakovak zaobchádzali otca; Tak sa mu liškala, tak ho zaobchádzala, kýmkoľvek sa len nentišil a neudobril. Dbš. Sl. pov. I. 157., 257., 400. Tu dal by zo seba i tú košeľku, keď byste ho zaobišli. Phld. III. 527. Zaobejdi ju tak opatrne, šetri tváre, hlasu i posunkov. Zbr. Lžd. 91. I kiněky mece i všelijak ma už zaobcbodí, ale sa mu previesť nedám. Mt. S. I. 106. — **(komu, jak) s kým, s čím**. Tak s ním zaobchodí, ako s malovaným vajcom. Mt. S. I. 96. Len pekne s ním zaobchádzaj. Klčk. V. 66. Kdo sa chce naučiť len trochu lepšie po slovensky písať, ten musí s pospolitosťou (s obecným lidem) žiť, s ňou zaobchodiť, u nej načúvať. Zátur. Tak zaobchodila i s ňou, akoľvek aj s vlastnou dievkou; Člověk nemôže vždycky sluhovi za pätama chodiť, ako mu zaobchodí so statkom. Dbš. Sl. pov. VI. 3., VIII. 37. Petrovič a Gléža zaobejdú ticho s gazdou nepriateľský tábor. Zbr. Hry 108. Jak smrek sa hodíš do dúbravy, jak jeleň budeš si tam chodiť; lež znáš-li s cudzím zaobchodiť. Phld. IV. 13. — **od čeho**. Tu ešte len zaobchodili sa bratia od smiechu. Dbš. Sl. pov. VI. 33. — **jak. Bez** toho sa na veky zaobídem (se obejdem). Mt S. I. 104. Všetci vynakládame na také veci peniaze, bez ktorých bysme si mohli zaobisť (se obejíti). Zátur. Phld. II. 40. Ale sä aj bezo mňä ta zaobišla. Dbš. Obyč. 72. Zavolala sluhu na stranu a pekne ho zaobišla. Dbš. Sl. pov. I. 226. A zaobchodila si pekne toho otca, kým len nesobral sa s tou sousedou. Dbš. Sl. pov. VI. 4. Ondrej nevedel o ničom. Mať zaobchádza ho ze šetkých strán, až mu povie. Dbš. Obyč. 14.

Zaobkličiti, il, en, ení, *zaobkličovati*, einschliessen. — **koho**. Král poslal hned drnbó vojsko a to jich nenazdajky celkom zaobklúčilo, že ani len jeden nemohol uvrznúť. Dbš. Sl pov. I. 293.

Zaobkolesiti, il, en, ení, einschliessen. Na Slov. Oj, leva lovci z-li, keď klackal hlavou korunnou driemajúc. Sldk. 231.

Zaoblačiti, il, en, ení, *zaoblačovati*, um-, überwölken. — **abs**. Je z-no. Us. Němc. — **se kde, kdy**. Nebe se **na** poledni, **k** západu **k** večeru, o polednách atd. zaoblačilo, bude bouřka. Na Ostrav. Tč. — **se komu**. Co je

z takých spolkov, kde radosť neňmi, ale práca tlačí, až sa nebo mladej duši zaoblačí. Sldk. 457.

Zaobléci, *zaoblékati* = *ošatiti*, bekleiden. Na mor. Val. Vck.

Zaobliti = oblým učiniti.

Zaobmysliti, il, šlen, ení, *zaobmýšleti*, beabsichtigen. — **co čím**. Co tím zaobmýšlíš? Us. — **s inft**. Zaobmýšlal podvrátiť to. Rtk. 15.

Zaohora, y, f., ves u Zlaté Studně v Brněnsku. PL.

Zaoborek, rku, m. = *místo za oborou*. Pk.

Zaoborky, jm. polí u Přerova. Pk.

Zaobouti = *obouti*, beschuhen. — **koho**. Bolo po čižmách. Keby tam bol býval majster, čo ho tak zaobul, bolhy ho v zubách rozsekal. Dbš. Sl. pov. VIII. 13.

Zaobraceti, vz Zaobrátiti.

Zaobrati se, *zaobírati sa*, *zaobírati se* = *zabývati se*, *zanášeti se s něčím*, sich abgeben, beschäftigen. — **s čím**. Naveky len s jednou píšťalkou sa zaobéral, na ktorej veľmi utešene pískaval. Dbš. Sl. pov. I. 224. Zaobéra sa s obchodom. Dbš. Obyč. 85. Zasluhuje tento krajinský poklad, abysme sa s ním dôkladnajšie zaobérali. Sl. let. I. 3. Lebo ti to z očú vyzerá, že sa s podobnými pletkami zaobéraš. Phld. III. 1 5. I počala sa zaobérati s Bohem. Nitra VI. 261.

Zaobrátiti, *zaobraceti*, *zaobracovati*, ein wenig drehen, umwenden. — **co**. Ros. — **čím**: sochorem. — **se**. Medzitým Červenkráľ pomyslel si voľač a už znal, ako má zaobrátiť sa; Chytro priskoč a načri a utekaj, bo ak nezaobrátiš sa, tam zahynieš. Dbš. Sl. pov. I. 66., V. 56.

Zaobroubiti, il, en, ení; *zaobrubovati*, ein wenig umsäumen. — **co**: obrubu, Us., šátek. Šd. — **co čím**: sukni stužkou hedvábnou.

Zaobrtliti, *zaobrtlikovati* = *obrtlem zavříti*, mit dem Dreher verschliessen. — **co**: okno, na Mor. a ve Slez. Tč., Šd., dvéře, zuriegeln. Ib. Tč.

Zaobrtlovaný, zugeriegelt. Okno bylo slabo z-né, vítr ho otevřel. Mor. Šd.

Zaobruhovati, vz Zaobroubiti.

Zaobúlati (*chybně*: zababúlati) = *zavinouti*, *zamotati*. — **koho**. Celý se zaobúlal. Mor. a Slez. Šd.

Zaoceleni, n., die Stählung.

Zaocelený; *-en*, *a*, *o*, gestählt.

Zaoceliti, il, en, ení, *zaocelovati*, *zoceliti*, stählen. D. — **co**: železo. — **se jak**. Po tvojich prstoch poznávam, že si sa ty ešte dosť nezahartoval a tak sa len dobre zaoceľuj. Dbš. Sl. pov. I. 106. — **co čím**. Za to ale polovička jeho má v sebe toľko železa, že ním zná mäkkosť mužovu zaoceľovať. Phled. III. 527.

Zaocelování, n., die Stählung.

Zaocelovaný; *-án*, *a*, *o*, gestählt.

Zaocelovati, vz Zaoceliti.

Zaoctělý, säuerlich wie Essig. Reg. zdr. Ocet medový či syrup zaoctělý s pilitou, psyák, oxymel aeruginis, der Grünspansauerhonig. Nz. lk.

Zaoctěti, *zaoctivati*, zu Essig werden, sauer werden. Ros.

Zaoctiti, il, ěn, ění, säuerlich machen. — **co**: jídlo, **čím**: vinným octem.

Zaodaný; *-án*, *a*, *o* = *podnapilý*, angetrunken. Mor. Knrz.

Zaoďatý; *-at*, *a*, *o* = *zaoděný*, bekleidet. Na Slov. Ostatná človečá je spôsoba údov a rádnych článkov, než kudlatou zaoďatá naskrze srsťou. Hol. 72.

Zaodění, n., die Bekleidung. Sukna valašského pre zaodení jeho (chlapce) kúpiti nekterú sáhu. Sl. let. VI. 68.

Zaoděný; *-én*, *a*, *o*, bekleidet. — **čím**: rúchom. Kyt. 1876. 28. Vz Zaoditi.

Zaoderský, jenseits der Oder gelegen, wohnend u. s. w.

Zaodetý = *zaoděný*. Na Slov. V dnešní deň príroda slavnosť svoju svätí, lebo je zem krásne zaodetá v kvietí. Zátur. Vinš I. 23. Po hrobách tam pôjdeš starosveta cezo smrtných búrov záveje, nech ti bude duša zaodetá vo broň viery, lásky, nádeje! Hdž. Rkp.

Záodev, i, f., das Kleid, *oděv*. Na Slov. Všetko stáva, všetko zmladnuté oživa, záodev novú obléka. Hol. 425.

Zaoditi, ději, děl, ěn a ín, ění, *zaodívati* = *obléci*, ankleiden, bekleiden. — **se čím**: pláštěm, Us. Dch., šátkem viňákem. Mor. Šd. — **koho kam**. Zaoděj sa **do** chůvky, mor., Šd., do zimního šatu. Us. Tč. — **jak**. Už ju zaoďali za pannu, bo za kněze. Na Ostrav. Tč.

Zaodívání, n., die Bekleidung. Z. husarů. Na Slov. Rb. (Mus.). Buď rád, když máš skrovný oděv ku zaodívaňú. Na Slov. Tč.

Zaodívati, vz Zaoditi.

Zaodívka, y, f., velum, das Schultervelum. Šd.

Zaohavení, n. = *zohavení*. Bern.

Zaohaviti, il, en, ení, *zaohavovati*, vz Zohaviti. Bern.

Zaohniti, il, ěn, ění = *zapáliti*. L.

Zaohnouti, hnul, ut, utí; *zaohýbati* = *po málu ohnouti*, anfangen zu biegen, umbiegen. — **co**: hřebíky. Us. — **čím**. Zaohýbej tím kyjem, jestli ho ohneš. Us. Tč.

Zaohýbati vz Zaohnouti.

Zaohyzditi, il, ěn, ění, *zaohyzďovati*, entstellen, besudeln. — **co**. Braň krev poškaredí i drahé zaohyzďuje rúcho. Hol. 117. Smutná široké zaohyzďuje vôňa povetrí. Hol. 77.

Zaochotiti, il, cen, ení, *zaochocovati* = *ochotným činiti*, bereitwillig machen o. stimmen. Na Slov. Šd.

Zaokrájeti, el, en, ení, *zaokrojiti*, *zaokrojovati*. Na Slov. Turkovi poručám, aby ho doma ještě moravským suknom zaokrájeli a tak panu M. vydali. Sl. let. I. 228.

Zaokrojiti, il, en, ení, vz Zaokrájeti.

Zaokrouhlení, n., die Abrundung. Krajina ta postrádá z. Lpř. Děj. I. 33. O scelování čili zaokrouhlení statků zmínili jsme se již svrchu k r. 1184. Ddk. IV.

Zaokrouhlenosť, i, f., die Rundung. Z. umělecké formy. Mus. 1880. 267.

Zaokrouhlený; *-en*, *a*, *o*, abgerundet. Z. říše, Us. Pdl., číslo, Kř. Stat., pole. Mus.

1880. 513. Žádné pevniny rozloha není tak s-ná jako australská. Lpř. Děj. I. 8. Popluží nemuselo vždycky tvořiti jediný celek zaokrouhlený. Ddk. IV. 163. — **jak.** Říše výborně zaokrouhlená. Ddk. V 343. Celek zeměpisně zaokrouhlený. Lpř. J. — **kde.** Krovky **na** konci z-né. Kk. Br. 31., 33.

Zaokrouhliti, il, en, ení, abrunden. — **co čím:** hoblíkem. Z. kůl pořízem. Us. Tč. — **co jak.** Zdraví se vrátilo a zaokrouhlilo její postavu v souměrnosť téměř klassickou. Šml. I. 53. — **se.** Uhly ostré sa zaokrúhlujú. Lipa III. 177.

Zaokrouhlosť, i, f., die Abrundung. Štúr.

Zaokrouhlý = *zaokrouhlený*, zugerundet. Rostl.

Zaokroužený, vz Zaokrůžený.

Zaokrůžený; *-žen, a, o,* abgerundet. Vysoké Tatry tvoria tedy pre seba z-ný celok. Phld. IV. 253.

Zaokrytl, yl, yt, ytí, *zaokrývati,* bedecken. — **koho.** On nevidel slabosti, nevidel hriechu, keď ho zaokrývala rúška národného presvedčenia. HVaj. BD. II. 97.

Zaolejiti, il, en, ení, vz Zaolejovati. Plk.

Zaolejování, n., das Einölen, die Einölung. Us.

Zaolejovaný; *-án, a, o,* eingeölt. Má z-né ruce. Us. Šd.

Zaolejovati, einölen. — **co:** kolečko. Us. Tč. Vz Zaolejiti.

Zaolovení, n., die Plombirung.

Zaolovený; *-en, a, o,* plombirt. Us.

Zaolovlti = *plombovati,* plombiren. Us. Šp.

Zaonačení, n., vz Zaonačiti.

Zaonačený; *-en, a, o,* verhessert. Měl řemeslo slušně zaonačené (zavedené, gut bestellt). Ehr. 27. — **Z.** = *zabláceny, špinavý, škaredý,* beschmutzt, schmutzig, garstig. Na Vsetínsku. Vck.

Zaonačiti, il, en, ení, *zaonačovati* = *popraviti, ozdobiti,* verbessern, verzieren. Us. Brt. — **co, se komu.** On si tu dovede zaonačit (příjemným učiniti). Us. Dch. Však si všecko zaonačili (zařídili). Us. u Kr. Hrad. Kšť. Nemohl se holce z. (zalíbiti). Jrsk. — Vz Zaonačený.

Zaopač, i, f. = *obtíže, závada,* die Beirrung, das Hinderniss. Bez z-či dvůr držal. List. 1389.

Zaopálati, ausschwingen. Vz Opálati. — **co:** pšenici. Leg. 62.

Zaopášati = *zavázati, zaplésti,* zubinden. zuschnüren. — **si co:** střevíce, šněrovačku. Mor. Knrz.

Zaopatřenec, nce, m., der Versorgte. Z. v chudinci, der Pfründler.

Zaopatření, n., die Vorsorge, Herbeischaffung. S tím výslovným zaopatřením (s výhradou). D. Dům k z. chudých. Us. D. Z. nabyti, *někdy lépe:* chleba se dodělati, dopracovati. Pk. Z. prostředků, die Beschaffung der Mittel, Dch., z. vodou, die Bewässerung. Nz. lk. Způsob, jakým zaopatření to provedeno, jest největším toho svědectvím. Ddk. II. 204.

Zaopatřenka, y, f. Z. v chudinci, die Pfründlerin. Dch.

Zaopatřený; *třen, a, o,* herbeigeschafft, besorgt, versorgt. Jest dobře zaopatřen. Us. Věc dobře zaopatřená. D. Chtěje míti svou česť z-nou, žaloval. Kn. těš. 1631. — **čím.** Ovčákovi berlou neb bičem zaopatřenému ovcí stádo se svěřuje. Kom. Vz Zaopatřiti.

Zaopatřiti, patř, patře (ic), il, en, ení; *zaopatřovati* = *opatřiti, zásobiti,* versehen wonit, versorgen; *o něco se starati,* versorgen, bestellen, verwahren; *zjednati,* ver-, an-, einschaffen; *místo, výživu zaopatřiti,* versorgen, aubringen. unterbringen. Jg. — **abs.** Jak z-ni byli četní synové a dcery, nelze udati. Ddk. III. 243. Zaopatřiti, co za právo jest. D., Šm. — **co:** svůj měšec z. (o něj se starati). D. — **koho** = *výživu mu opatřiti.* Své děti, dceru, D., hosti. Z. nemocného (svátostmi pokání, večeře Páně a posledního pomazání). Dch., Šd. — **co, koho čím:** vínem, penězi, zbožím, D., všemi potřebami, Ros., potravou, dvéře zámky, D., nemocného svátostmi, se kožichem. Z někoho knězem. Us. Tč. Sud se všelikými potřebami zaopatřil. Němc. I. 190. A všetkých všetkým zaopatriť káže potrebným. Hol. 71. — **co komu:** peníze, bezpečnosť, D., ptáky, Sych., službu (zjednati). Má dobrého muže, on ji všecko zaopatří. Us. Šd. Dobrý príklad, naučení, odev, též i živnosť svým domácim zaopatriť bude tvá povinnosť. Na Slov. Tč. Snažila som sa l'udí k tomu vésť, aby si na spósob divokých nž vác neživívali zvirat, než radšej si l'ahodnejšú zaopatrili chóvu Hol. 246. Těší-li kdo koho, by se neštaral. že má přibuzného farářem, ten že mu děti zaopatří, odpovídají, netěší-li se tomu: Co by nezaopatřil, až budu umírať (t. j. svátostmi umírajících)? Vz Soujmenný. Na Zlín sku. Brt. — **se čím nač kdy:** dřívím na zimu, Ros., **před** zimou. D. — **koho (čím) kdy.** Snažila se, aby zavděčila se ji za tolik dobrodiní a zaopatřila ji k starosti pohodlím a dostatkem. Bs. ml. Zdejší město tím ve čtyřech nedělích zaopatřil. Kron. hrad. — **koho kde.** Náleželoť tedy z-ti Jaromíra v Čechách samých. Ddk. II. 207. — **jak** Čo máš, to si zaopatruj **podľa** všej možnosti. Na Slov. Tč. Prebijú sa svetom aj bez imania a pán Boh jich sám najlepšie zaopatrí. Dbš. Sl. pov. III. 6. — **co k čemu.** Hospodar zaopatří k večeři jídlo a pivo. Kld. II. 325. — **koho na čem.** Aby na své dobré cti a slávě zaopatřen byl. Úřad ho vždy na cti zaopatřil (jeho česť obhájil). Ku těš. 1631., 1633.

Zaopatřivý = *zaopatřovací.* Vld. list 1816.

Zaopatřovací, Versorgungs-. Z. ústav. Rk., Dch., pokladnice řemeslnická, Gewerbeversorgungskasse. Šp.

Zaopatřování, n., die Versorgung.

Zaopatřovati, vz Zaopatřiti.

Zaopatřovna, y, f., das Verpflegs-, Versorgungshaus, die Versorgungsanstalt.

Zaoral, a, m., os. jm. Vz Zaorati.

Zaorání, n., die Einackerung.

Zaoraný; *-án, a, o,* eingeackert. — **kdy.** Ohlí v čas, o sv. Havlu z né. Us. Prejde zima, svitne ráno, zíjde žitko zaorané. Bir. Sp. 149.

Zaorati (v obec. mluvě: *zavorati*), orám a oři, orej a oř, oral, án, ání; *zaorávati* = *začíti orati*, zu pflügen anfangen; *oráním přikryti*, einackern, einpflügen; *podorati*, unterackern, unterpflügen; *oráním zahubiti*, verackern, verpflügen, wegackern. — **co**: pole (zorati), semeno, Ros., hnůj (oráním přikryti, unter-, zupflügen, vz Šňorek), Us., jetel (podorati), Us., cestu (oráním zničiti). Us. Jede s nima do pole zaorávat kobzoje; jak kobzoje zaoral, na tvů milů zavolal. Pls. slez. Šd. Jede synek do pole zaorávat kúkole. Pck. Ps. 30. — **co čím**: pluhem. Námi zavláčili a zaorali. Hus. I. 307. — **kde**. (Kněz dobrý) sv. slovo, jenž jest slemě, v zemi t. j. v srdci zaorává a z plev zrno vytiskuje, to věř, že pravdu od nálezkóv lidských a ode lži dělí. Hus II. 199 — **kdy**. Na holomraznicách navezu hnoja a na vesno zaořu. Slez. Šd.

Zaorávání, n., die Ein-, Zu-, Unterackerung. Vz Zaorati.

Zaorávati, vz Zaorati.

Zaorávka, y, f. = *zaorávání, zaorání*. Šd.

Záosek, sku, **záosnik**, u, m. = *zákolník, lonek*, der Kothnagel. Us. na Mor. Vz Zálosek.

Zaosidliti, il, en, ení = *v osidla zaplésti*, verschlingen, in Schlingen verwickeln. Krok.

Zaosíti, seji, il, et, etí, besäen. Toms.

Záoska, y, f. = *záosek*. Hk.

Záosni, extraaxilis, ausserachsenständig = *kromě osy umístěný* na př. kel pepřiky, prstáku. Rst. 521.

Záosnik, u, m., vz Záosek.

Zaosniti, il, ěn, ění, zuspitzen. Šm.

Zaostalosť, i, f. = *zopozdilosť, zanedbanosť*. Kojila ho krása prírody, rmútila z. l'udu na l'avom brehu. Phld. III. 2. 130 Zo zaostalosti k pokroku (národu pomáhať). Let. Mt. S. VIII. 2. 82. — **Z.**, der Rest. Daňová z. Dbš. Obyč. 77.

Zaostalý = stehen geblieben, rückständig. Na Slov. Jestli zaplatia všetky zaostalé úroky. Let. Mt. S. VIII. 1. 92. — **Z.** = *zanedbalý*, vernachlässigt. Duševně zaostalý národ. Ruch 1879.

Zaostati, zurückbleiben. Na Slov. Zaostala sbierka pritomná. Dbš. Obyč. Slovania boli náramne zaostali. Phld. III. 2. 166. Historia dostala sa do pút politických . . . tak, že pri mnohých dejepisných otázkach zaostane a nás zanechá vo tme. Sl. let. V. 265.

Zaostati, n., das Zurückbleiben. Na Slov. Jedni zaostatie zeme našej pripisovali tu zaostatin pol'ného hospodárstva, ini zlým cestám. Phld. III. 2. 153. Že by bez oškodenia a zaostatia krajiny zachránily sa dla možnosti práva jednotlivcóv. Lipa 168.

Zaostřelý, zugespitzt. Z list (zašpičatělý), acuminatus. — **Z.** = *trochu ostrý*, etwas scharf. Z. jícha. Zlob. — **Z.** = *důtklivý*, zugespitzt, scharf, anzüglich. Z. kontrakt, Rkp. 1684., protestace. Jg. Z. výrok (oxymoron). Sš. J. 167.

Zaostření, n., die Zuschärfung. Z. nože. Us. — **Z.** = *výtka, vytčení*, die Hervorhebung, Pointirung. Nz., Dch.

Zaostřenosť, i, f., die Pointe. Dch.

Zaostřený; -*en, a, o*, zugeschärft, zugespitzt. Vz Zaostřiti. Chodí s zaostřenými patami (= má ostruhy). Kom.

Záostří, n. = *ostrý konec*, das zugeschärfte Ende. L.

Zaostřiti, ostři, ostře (ic), il, en, ení; *zaostřovati* = *zostřiti, poostřiti*, schärfen, zu-, verschärfen. — **co**: jehlu, nůž, břitvu (poostřiti), Us., trest, Z., oči, Plk., omáčku (zakyseliti). Ros. Dále vykladači ti významy slov těch zaostřují. Sš. J. 171. Výčitky své z. Dch. — **si co nač**: zuby na pečeni (chuť na ni dostati), jazyk na někoho (pomlouvati). L. — **co proti komu**: nos (s pohrdáním). Kom. — **co čím**: nůž brouskem. Us. — **se**. Spor se zaostřuje, spitzt sich zu. Dch. Klenba představ se zaostří. Dk. P. 32.

Zaostřovati, vz Zaostřiti.

Záostroví, n. = *místo za ostrovem*, der Ort hinter der Insel.

Zaoškliviti, il, en, ení; *zaoškliovati*, Ekel gegen etwas erregen. — **si co**: mrzkosť a nečistotu. Rad. zv.

Zaotáčaný = *zaotáčený*, herumgedreht. Na Slov. — **kde**. V osudoch svojich z-ný duch národnů. Phld. I. 4. 128.

Zaotáčeti, vz Zaotočiti.

Zaotočiti, il, en, ení, *zaotáčeti*, el, en, ení, herumdrehen. Vz Zatočiti. — **co kam**: dítě do plachty, se do pláště. Us. Tč.

Zaozhřiti (v obec. mluvě: *zavozhřiti*) = *ozhřem zamazati*, verrotzen, verschleimen. — **co**. Us.

Zap, a, m. Z. Karel Franť., prof. a spisovatel český, † ¹/₄ 1871. Vz S. N., Tf. H. l. 125., 155., 163., Jg. H. l. 658. Šb. H. l. 308.

Zapaběti, vz Zapavovati.

Zapabrati se kam. Zas do čehosi se tam zapabral. Vz Pabrati se. Mor. u Bzence. Šd.

Zapabúcati, aufangen zu rumpeln. — **kde**. Cosi tam venku v síni zapabúcalo. Mor. u Bzence. Šd.

Zapácati, bewerfen, beschmutzen. Na Slov. a Mor. Ssk. — **se čím**: blátem. Šd.

Zapackati, schlecht vermachen. — **co čím**. Na Mor. Tč. — **Z.**, bewerfen, beschmutzen. Na Slov. Má šaty až po pás zapackané. HVaj. BD. II. 198.

Zapackovati = *klopýtnouti*, straucheln, stolpern. — **oč**: o kámen. Us. na Mor. Šd. Na Slov. Ssk.

Zápač, i, f. = *kladená obtížnosť, nátisk, útisk*, die Bedrückung, Erpressung von Abgaben. Držeti statek beze všie překazy a a bez zápači. Výb. I. 1024. Aby to beze vší mé a mých budúcích překazy i bez zápačí držal; A jiných poplatků, robot, poety, zápačí a obtížení. Arch. I. 339. — **Z.** = *zápačí*, vz toto.

Zapačechovati, abgesprungenes Tünchwerk zustreichen. Na Slov. Ssk.

Zapačený, occupatus. Boč. exc.

Zápačí (*západčí*), n., **zápač**, i, f., **zápak**, u, m. = *stinná strana, kam slunce nepadá; místo v stínu, za stavením*, die Schattenseite. Hlavně na Slov. V zápaku ještě sníh leží. Us. Ta komora leží od slunce v zápačí

(k půlnoční straně). Us. V západčí neroste víno silnější. V. V zápačí špatně zrají plodiny. Mor. Knrz. Slyším baču lončiti se s nimi ze zápače. Pokr. Z hor 93. Hoj! jaké to kvítko na zápačíeh zkvétal Hdk. C. 219. Pole v zápači. Na mor. Val. Vck. Ne od Hebronu, kad zo zápače ztlač oblak tiabne najčernejšej; Keď svet ešte v zápači, jim svetlo jebo (šťastie) dostačí; Tu odtial z pavlače lzä dovidieť v stráň, do tej zápače. Phld. III. 1. 35., IV. 21., 167.

Zapáčiti, il, en, ení, *zapačovati* = *navštíviti*, besuchen. Na Slov. — **koho**. Volá, by prišli ho tiež opáčiť, zapáčiť. Dbš. Obyč. 40. A plačúcich tešil tým, že veď si môžu prisť synáčka zapáčiť, kedykoľvek bude ľúbiť sa jim. Dbš. Sl. pov. II. 51. — **se**. = *zalíbiti se*, gefallen. Na Slov. — **se komu**. Koll. Na mor. Val. Vck. Zapáčila sa táto driečna princezna dvom súsedským kniežatom; Lebo si myslela: Ešte si ty nie taká velmi stará, že by si sa komu tomu zapáčiť nemohla. Mt. S. I. 55., 64. Lebo sa mu zapáčily moje čierne oči. Sl. ps. 37. Z-ly se mu chlapcové reči. Phld. III. 3. 220. Keby muoj muž doma bol, veru bysi sa aj jemu zapáčilo. Er. Sl. čít. 59. Nohy si zedereš, kým (než) sa mi zapáčiš. Nitra VI. 342. Ako ju tak pristrojenú videl, ešte storazy väčšmi sa mu zapáčila; Všetky dievčence volá na tanec, aby si z nich tú za ženu vybral, ktorá sa mu najlepšie zapáčí; Otcovi sa dievky zapáčily. Dbš. Sl. pov. I. 203., 339., 114. Vz Zabávať sa. Lebo si ty sama príčina, že sa mi ta šabla zapáčila. Sl. ps. Šf. II. 89.

Zápačivý, západčivý = *v zápačí jsoucí*, in der Schattenseite befindlich. Čern.

Západ, u, m. = *zapadení i místo, kde co zapadá*, das Hin-, Hinterfallen, Hinunterstürzen, der Einsturz. Z. sněhu. Tyto vody činí prozkoumání jeskyň velmi nesnadným, kterážto nesnadnost ještě se zvyšuje západy a prohlubinami, které ve slujích těch se nacházejí. Mtc. 1882. 177. Poňavadž jeden i blázuóv i mój jest západ, což mi platno, že sem veličejší přiložil k múdrosti pilnost? (Eccl. 2.). Hus I. 282. — **Z.** *u zámku ručnice*, die Rast. Západ přední, prostřední, zadní. Z. pružný u wenclovky, die Spannrast, zadní z., die Hinterrast, z. bezpečný, die Sicherheitsrast. Čsk. — **Z.** = *otočení klíče v zámku*, das Gesperre. Vz Zámek. Ten zámek má dva západy, jeden z. Us., Jd. Zavřití zámek na dva z-dy. Šp. — **Z.** *slunce, měsíce, hvězdy* (= *zajití*), der Untergang. V. Za z-dem jde sonnrak. Kom. Umřel v západ slunce. Br. Bylo již nad západem (= ebylilo se k západu). Vlč. Západ vyboťivá (říkají, když po západu slunce objeví se červánky). Us. Když po západu slunce voda z potoka se běře nebo ze studny, taková voda je člověku i dobytku škodliva. Na mor. Val. Vek. Meteli se po západu slunce, vymete se štěstí z domu. U Kr. Hrad. Kšť. Slunečko bylo na západě, když jsme odjížděli (= zapadalo). Brt. Však slunce zřetelný západ vzalo za horu, jakoby jim lučil. Let. 34. Stalo se to ve středu před samým západem slunce. Pal. Děj. IV. 1. 367. Kdyby jel až na západ slunce. Výb. II. 43. Den celý až do západu slunečního; A to přiemětie má se počieti zajtra po západu slunečném. Arch. I. 222., IV. 17. — **Z.** = *strana ta, kde slunce zapadá*. die Westseite, der West, Untergang. Vz S. N. Tarsis byla zemi judské na západ a Sába na poledne. BR. II. 9. a. Od východu slunce až na z. V. K západu (D.) stál zámek. Kom. Z. zimní, letní. Kom. — **Z.** *v hornictví* = *zapadání*, das Verflächen. Šp. Vz Východ.

Zapadací, Fall-, Einfall-, Schnapp-. Z. most, závora, D., mříže, dvéře (položité), Us., pružina. Techn. Z. plech, das Schliessblech. Pdl.

Zapadač, e, m., u pily, der Einfall bei der Sägmühle.

Zapadačka, y, f. = *háček zapadací*, der Schnapper. Techn.

Zapadající žena = *těhotná*. Mor. Knrz. Ostatně vz Zapadnouti.

Zapadalý, hinter-, eingefallen; *padáním čeho pokrytý*, bedeckt durch das Fallen von etwas. — **kam**. Obilí do skulin z. — **čím**. Země sněhem z. (pokrytá). Zlob.

Západan, a, m. = *obyvatel západu*, der Okcidentalist. Šd.

Zapadání, n., vz Zapadnouti. Z. ložiska (= úhel, jejž hlavní poloha plochy činí s plochou vodorovnou). NA. IV. 127.

Zapadati, vz Zapadnouti.

Zapadavý, Fall-, Schnapp-. Z. zámyčka. Techn.

Západčí, vz Zápačí. Můž-li růže o vší kráse kvésti v neosluněném stojíc západčí? Sš. Bs. 191.

Západčivý, vz Zápačivý.

Západec, dce, m. = *západan*. Šd.

Západek, dka, m., osob. jm. Sl. let. VI. 77.

Západistý. Jdúce až na potuoček západistý řečený. Sl. let. VI. 78.

Zapadlitý = *zapadací*, Fall-. Z. mříže, das Fallgitter, zámek. Us. — **Z.** = *lstivý*. U Věrovan na Mor. Rjšk.

Západlitý = *lstivý, úskočný*, listig, ränkisch. Na Hané. Vck., Hlvk.

Západka, y, f. = *věc za něco zapadající*, die Einfallschnalle, Klinke, Falle. Jg., Sp., Pdl., Šmk. 116. Z. v pasti (dřívko několik palců dlouhé, kterého se užívá při polícení pasti), das Stellholz, v poklopci na ptáky. Jg., Šp. Zpruha z-dky, die Einfallschnallefeder, z. početnice, der Schlagscheibearm, dveřní, die Thürfalle. Šp. Z. k zadlabání, Einstemmfalle, šálivá, Vexirfalle, u zámečn. Hk. Z. zavírací, Pdl., u tlučky, NA. IV. 116., u záslony, z. vrtáku. Vz Věř. II. 39. Z. u dveří, vz Vodblčka, Věř. I. 51. — **Z.** = *stavidlo u mlýna*. Us. v jihových. Mor. Brt. — **Z.** = *čípek materní*, pessulum, das Schloss, Mutterzäpfchen, der Mutterkranz. MV.

Západkový zámek (padavý), das Fallenschloss. Vz Věř. Z. I. 58. Z. zpruha, vz Západka.

Zapadle, eingefallen.

Zapadlé, ého, n., jm. srázného místa u Zašové na Mor. Pk., Vck.

Zapadlec, dlce, m., der Verschollene. Dch.

Zapadlina, y, f. = *místo, kde se povrch země propadl.* Hř. 105., Tč.

Zapadlo, a, m., osob. jm. Šd. — **Z.**, a, n. = *západka.*

Zapadlosť, i, f., die Einsenkung. Dch.

Zapadlý = *který zapadl*, eingefallen, verfallen. Z. tvář, Šm., kůže, Šp., skráň, Čch. Bs. 72., oči, hrob, Dch., zrak, Čch. Dg., líce, Tč., kráva (ubitá). V Knnv. Msk. Zapadlých věků vidina. Mkr. Nechoď sa hľadať v časy zapadlé, na vlastný čas sa odvolaj! Sldk. 28. — **Z.** = *zavalitý, složitý, cvalík*, untersetzt, stämmig, stammhaft. D. Z. osoba, — **Z.** *pokrytý*, bedeckt. — **čím**: pole sněhem z., verschneiet. D. A nešťastníky sněbem zapadlé vyhledávali. Brt.

Západně, westlich. Z. od Vysoké cesty zdvíbá se patrnější středohoří. Ddk. VI. 192. Čechy leží z. od Moravy. Us.

Západní, westlich. Z. strana světa, země, krajiny, V., vítr, Kom., déšť. Z. předek či střída, der Abendort, z. či večerní žíla, der Abendgang, v horn. Hř. Z. Indie. Vz S. N. Z. císařství = římská říše. Z. bod, der Westpunkt, Nz., církev, Šd., vzdělanosť, Anth. I. Vil. 3. vyd., Europa. — **Z.** *kolo v hodinách*, das Herzrad. Us.

Západnický, Westländer-. Život západnický již již předchvacoval církvi východní palmu přednosti. MP. Z. lyrika. Koa. Ol. I. 293.

Západnictví, n., das westländische Wesen. Kos Ol. I. 285.

Západník, a, m., der Anhänger des Westens, Westländer. Tato metboda do země se hrnoucím západníkům se osvědčovala výborně. Kos. v Km. 1884. My i na deje politické hľadíme druhým okom, než ako to zvykli z-ci. Let. Mtc. S. VIII. I. 54. — **Z.** = Němeo. To Češátko je z-kem. U Žamb. Dbv.

Západnopůlnoční, vz Západopůlnoční. Jg. Slov.

Zapadnouti, nl, utl; (*zapásti, zapadu*, zastr.), padl, dení; *zapadati, zapadovati, zapadávati* = *někam padnouti*, bis hinter etwas fallen, ein-, hinfallen, hineinfallen; *zajíti*, unter-, niedergehen; *pojíti*, zu Grunde gehen, vergeben, verfallen; *napadnutím sněhu přikrytu býti*, mit Schnee bedeckt werden, verschneien. Jg. — **abs.** Klika, zámek dobře zapadá. Us. Slunce zapadlo. V. Lodí zapadla (zanesla se). D. Voda zapadla (opadla). Rgl., Lg., Sl. les. Žena zapadá (ehodí s ontěžkem). Mor. Knrz. Živnosť ta zapadá, geht zurück. Šp. Když Kosy (Orion) zapadnou, půjdeme do práce. Mor. Tč. Kosy zapadajú, aj zore znamenajú. Sl. spv. II. 61. Keď z nás lístky opadajú, zapadá i náš svět (o květinách). Čjk. 118 Keď zapadnul, a nie keď svitá deň, má sa jeho história písať. Zbr. Lžd. 57. Když sněhu napadá, cestička zapadá. Brt. S. 18. Ještě všecky dni nezapadly. Pk. Ještě všech dní slunce nezapadlo. Prov. Kde síla vládne, tam zákon zapadne. Č. M. 340. — **co** = *popadnouti*, ergreifen. Na mor. Val. Brt., Vck. Kde's to zapadl? Vck., Brt. — **kam (do čeho, zač, nač, več, pod co).** Kročej zapadává do mechu. Mkr. Válec hmotný, který do dutého těsně zapadá. Mj. 98. Zapadala láska do kamení. Er. P. 213. Zapad sem já do příkopu, to mě mrzelo. Čes. mor. ps. 197. Kameníčko do střevíců zapadá. V. Vrabci zapadli do pole, vrány do lesa. Zapadlo to za postel. Us. Dch. Z-dá sluníčko za ďaleké bory a moje srdiečko za dievčatkom horí. Sl. spv. I. 2. Slunce za horu zapadlo. V. Ať slunce nezapadá na tvůj hněv. V., ZN. Krkavci na mrchu zapadli. Na koho zapadl, tobo podávil. V Knnv. Msk. Ptactvo na humenec zapadlo. NA. IV. 119. Slunce nezapadej na rozhněvání vaše. Sš. II. 119. Vítr zapadl v houští. Vrcb. Dál a ďále zapadal v kaliště. Us. Z. v otroctví. Šml. Šťastný, kdo lásky v oběť zapadne, prach jeho bude pocten. Sldk. 286. Slunce **pod** obzornik zapadlo. Us. Pdl. — **kdy.** Má žena **před** měsícem zapadla (počala). Na Slov. Pík. Boly časy, boly, ale sa minuly, naše zlaté časy dávno zapadnuly, zapadly, zapadly za hory, za skaly, akby ani nikdy neboly bývaly. Phld. III. 471. — **komu.** Padá biely sniažok, hustý sniažok padá; zapadla mi moja kvetová zahrada. Sldk. 632. — **čím.** Dávné věci novými drubdy zapadají (pomíjejí). Troj. Zapadl sněhem. Us. Obrazy zčernely a zapadly pracbem. HVaj. BD II. 34. Chodníčky sněhem zapadaly. Č. 147 Keď som išla hore brieškom, zapadla mi hlava sniežkom. Slov. Němc. Moje bílé tělo všecko očerňalo, moje bystré oči piekem zapadnuly. Sš. P. 147. Každá složka organismu zapadá útvarem svým těsně v útvar druhé. Mus. 1880. 424. V bohatej báni pracujúci horník ani nevie, ako zapadne zlatým prachom. Phld. III. 25. — **jak.** Vrstvy zapadají někdy **pod** úhlem 45–75°. Slunce krásně zapadlo. Sá. V horninách, jichž vrstvy příkře zapadají. NA. IV. 138. Zbraň dobře zapadá, das Gewehr liegt gut (když se pohodlně k líci přikládá). Škd. exc. Zapadli jsme **po** kolena do sněhu. Us. — **kde.** Tam sa vy mé **k** trsťů nenlačte, kozičky, zapadnúť mohly byste v bahnách. Hol. 330. Z. koho **při** krádeži (postihnouti). Na Hané. Bkř. Snad ach zapadnuly (děti) někde enčhem v poli. Sš. Bs. 97. A to vše zapadlo jako kámen v tůni. Hdk. C. 52. Čím dál, tím víc však oči zapadají v hlavě. Kká. Td. 175. Vše teď v nepaměti zapadává. Čeb. Dg. ČKv. 1884. 233. — **odkud kam.** Z nevole té **do** vzdory zapadli. Sš. L. 153. — **kdy koho.** Ivane, Ivane! Čo sa len s tobou stano? Tu v tej noci tajno kdesi zapadly (a tmavé lesy. Č. Čt. II. 72.

Zapaduutí, n, das Einfallen, die Einsenkung.

Západný, vz Západní. Z. slunce, die Abendsonne, untergehende Sonne. Dch. Z. most, Fallbrücke. D.

Západoasijský, im Westen Asiens befindlich, westasiatisch. Z-ské národy. Ddk. V. 216.

Západoevropský, im Westen von Europa befindlich, westeuropäisch. Národové z-ští. Ddk. V. 215. Z. vzdělanosť. Osv.

Západoindický (*-indijský*), Westindien-, westindisch. Nz.

Západojihozápad, u, m., Westsüdwest, m. Nz.
Západokřesťanský, westchristlich. Ddk. II. 32.
Západopolední, südwestlich. Z. vítr. Us., D.
Západopomořský, am westlichen Meere gelegen. Chtěl v krajinách z-ských evangelium kázati. Sš. I 5.
Západopůlnoční, nordwestlich. Z. vítr. Us.
Západořímský, weströmisch. Z. říše.
Západoseverozápad, u, m., der Westnordwest. Nz.
Západoslovanský, westslavisch. Z. kmeny. Ddk. II. 120.
Zapadovati, vz Zapadnouti.
Západový. Plech západový v zámku, das Schliessblech. Vz Západ. Vz Včr. Z. I. 61.
Západozemec, mce, m., der Abendländer. Berg. exc.
Západozemský, okcidentalisch. Dch.
Zápach, u, m, der Geruch, Gestank. Vz Šrc. 131., 491.—492., 499.—501. Z. rostlin, Us., vonný, L., čpavý, Pr. Chym., nepříjemný. Z. zemí, plesnivinou. Šp. V tom domě, na té ulici jest dnes nepříjemný z. Nepříjemný z. záchodů zelenou skalicí, kyselinou karbolovou atd. rušiti, ničiti. To uhlí hoří bez zápachu, diese Kohle brennt geruchlos; něco z-chu zbaviti, desodoriren; z. od plynu, plynový, der Gasgeruch, Dch.; z. mrtvolný, der Todtengeruch, Nz. lk.; z. čpavkový, ammonatý, ammoniakalischer Geruch, Ammoniakgeruch, z. kyselinou, der Säuregeruch, zápach masem (masovina), der Fleischgeruch. Šp. L'ubý kolem roztrásal kridlama zápach; Vetričky tiché l'ūbezný voňavýma nosá krídelkama zápach. Hol. 10., 313.
Zápacha, y, f. = *zápach*. Plk.
Zapáchati; *zapáchnouti*, chnul a chl, ntí; *zapáchávati* = *zápach ze sebe vydávati zvl. nepříjemný*, einen Geruch von sich geben, Geruch verbreiten, bes. unangenehm riechen, stinken. — **abs.** Drůbež, pokoj (je-li dlouho zavřen), hrnec, nádoba zapáchá. Us. — **jak.** Z. libě, vděčně, mile; obyčejně: nelibě, nepěkně z. (smrděti). Us. Sirovodík zapáchá **po** shnilých vejcích. Mj. 37. Čpavek ostře zapáchá. Us. Pdl. Kostík zapáchá slabě po česneku. Kk. Kysele z. Dk. P. 17. Lomidreva ešte zďaleka zapáchnul. Dbš. Sl. pov. I. 105. — **komu.** Mysl nábožností mu zapáchá. Kom. L. 56. — **komu odkud.** Nelíbě jí zapáchá z úst. Sych. — **čím:** stuchlinou, D., psinou, kozlem, Sych., pověron, Jel., modlářstvím; hry lakomstvím zapáchají. Br. Marnostem oddaný světem zapáchá. Kom. Čím hrnec navře, tím zapáchá, až se rozrazí. Prov. Z. sndem, ševcovinou atd. Us. Z-chá to zde zdechlinou. Us. Dch. — **po něčem, šp.** m.: *něčím*. — **za něčím, šp.** m.: *čím*, Jv., ale zdá se nám, že vazby *z. za něčím* nikdo neužívá. — **kde.** Všudy zapáchá i při starších nevážnosť. Br. Otvorily jej dvere a vôňa fijaliek zapáchla po celom dome. Dbš. Sl. pov. II. 43. Z-lo to celým domem.
Zapáchávati, vz Zapáchati.
Zapáchavý, anrüchig. D.
Zapáchlý, rüchig, anrüchig, übelriechend, faulrüchig, ranzig. Nz. lk, Dch. Z. dech. Dch.
Zapáchnouti, vz Zapáchati.
Zapájení, n., die Verlöthung.
Zapájený, vz Zapojiti.
Zapájeti, vz Zapojiti.
Zápak, u, m., vz Zápačí.
Zapakovati, z něm. einpacken = zabaliti, zašiti, zabedniti, složiti a p. — **co kam:** do bedny, nemocného do uamočených prostěradel. Us.
Zápal, u, m., z pl v pláti. Z. = *zapálení, co zapáleno i čím se zapaluje*, das Anzünden, Entzünden, Anstecken, die Feuermaterie, der Brand. Z. v povětří. Rohn. Prostor zápalu (zápalní), der Brennraum. Nz. Rostlina hyne z-lem sluuce. Mj. 151. Z. se v tisícerých plamenech shíhá. Dch. Jemu tvář vinným zápalem hoří. MP. — Z. Veliké z-ly (v zimě = *veliká zima*, Kälte, Frost). Na mor. Val. Vck. — Z., *zápaly* = červánky ranní a večerní, das Morgen-, Abendroth. Na Mor. Vck. — Z. = *oběť zápalná*, das Brandopfer. V. Oltář zápaln. D. Kdy na oltáři zas rozžhaví se zápal obětný. Vrch. Myth. I. 218. Slavianstva duch ako holub jedno lúč tam práve vezme a s ňou letí nebom šírym, k Bratislave a tu obeť verných srdcí bratrských zapáli! Na obetnom zápale tam úarodu sa duchy slovenského zimou, hiedou skrahlé zohrialy. Hdž. Rkp. Jakž matkám chudým a s beráuka býti nemohoucím poručeno bylo, aby jedno holoubátko v zápal a druhé v oběť za hřích obětovaly. BR. II. 204 b Biskup do prvního stánku nejprv musil vcházeti a tu z. polože dále do svatyně svatých jíti. BR. II. 760. b. — Z. = *hranice*, der Scheiterhaufe. Aqn. — Z. *při střílení*, střední, krajní. Z. = rozžeh jistých výbušných připravenin, které podlé mohutnosti sil svých ua nějakou pevnou hmotu (kouli) s nimi spojenou účinkujíce ji z těsně roury (hlavně) pudí k cíli zaměřenému. S. N. Vz tam více a NA. III. 109. — Z. = *vášeň, vroucnosť*, das Feuer, die Hitze, Liebe, Innbrunst, der Eifer. Zápal chlipnosti. Jel. Veliká jest ženského zápalu prudkosť. Mudr. Z. lásky, Gníd., rozkoší. Boč. Z. v srdci míti (hněv). Háj. Z. smílný. Jel. Z. svůj hasiti. V. Z. chvíle, der Feuereifer des Augenblickes Dch. Z. vlastenecký, pro věc svatou. Us. Pdl. V čistém čisté lásky z-le. Jg. S nelíčeným z-lem. Vlč. Z. k něčemu. Osv. I. 70. Dvou očí z. divoký. Kká K sl. j. 155. Svatý z. lásky. Šml. I. 108. Z. náboženský, bojovný. Šmb. S. II. 85. Slovenčina moja! reč zápalu plná, krásne zvuky tvoje ňádra zvlnia! Sl. ps. Šuhaj horel svatým k rodu z-lom. Slov. Onť že jest ten, kterýž zápalem ducha pravdy spravuje se. Pal. Děj. IV. 2. 425. — Z. = *ponoukání*, die Reizung. Z. k hříchům. Br. (Přijímánie) mdlí z. k smilstvu. Hus III. 177. — Z. = *zánět*, die Entzündung. Z. činný, trpný, pravý, nepravý, počástný, obecný. Ja. Z. čípku, mozku, očí, ua očích, plic atd. Šp. Vz Zánět.

Zápala, y, f., das Morgen-, Abendroth. Vz Zápal. Když je zápala ranní červena, bude pršeti (červena-li večerní, budou větry). Na Zlínsku. Brt. — **Z.**, y, m, osob. jm. Šd.

Zapálač, e, m., osob. jm.

Zapálání, n. = *červenání se, rdění se*, das Erröthen vor Scham

Zápalčivosť, i, f., die Entzündlichkeit. Snadná z. fosforu. Mj. 38. — **Z.** = *popudlivosť*, die Entbrennbarkeit, Reizbarkeit, der Jähzorn. Krok., Bdl., Tč.

Zápalčivý, entzündlich, entbrennbar. Vz Zápalný. Ros. Z. uhlí. — **Z.** = *zápalný*, leicht anzündbar, Feuer fangend. Ros. — **Z.** = *prudký*, jähzornig, reizbar, verbissen, hitzig, aufbrausend. Zlobivé a z-vé vztěkání. Reš. Z. člověk, kůň (zlý). Ros — Jg.

Zápalec, lce, m. = *čím se zapaluje*, der Zünder. Bur.

Zápalečný = *zápalný*. Z. věci. Zlob.

Zápalečník, u, m., der Fidibushobel. Slov.

Zápalek, lku, m., **zápalka,** y, f. = *ovoce, které se zapaluje*. Dch. — **Z.** = *čím se co zapaluje*, das Brandrohr, der Zünder. Vz Zápalka. — **Z.**, lka, m. = *výrostek, který za děvčaty běhá*. To je z.! U Král. Hrad. Kšť. — **Z.** = *prudký člověk*, ein reizbarer, jähzorniger Mensch. Rgl.

Zapáleně, entbrannt, flammend. Z. proti sobě hořeti. Plác.

Zapálenec, nce, m. = *zapálený, zardělý člověk*, ein entbrannter, erröthender, jähzorniger Mensch. Slez. Šd.

Zapálení, n. = *sanícení*, die An-, Entzündung, Ansteckung. Z. nebe, V., lesa. D. Z. své majetnosti, die Ansteckung (Anzündung) seines Vermögens. J. tr. Z. uhlí. Chytiti od z. Deb. — **Z.** mysli, srdce, v hněvu, die Entflammung. V. U příkladě má někto zapálenie k ženě krásné, neb žena k muži. Proč? Neb se často vidují a snad spolu obcují; Ktožkoli obejme ženu cizí s z-ním libosti tělesné, každý smrtedlně hřeší. Hus I. 464., III. 199. — **Z.** = *zánět, zápal*, die Entzündung. Z. plic, V., jater, D., mozku, hrdla, ledvin atd. Vz Zánět.

Zapálenina, y, f. = *snět*, die Entzündung. Vz Zápal. Z. klapek. Ja. Jistě je to nějaká z. Us Šd. — **Z.**, der Brand.

Zapálenosť, i, f. = *začervenělosť*, die Röthlichkeit. Z. jablek. — **Z.** = *zápal*. Ale sa touto z-sťou pohnúť nědajú. Phld. I. 1. 8. Z. krve.

Zapálený; *-len, a, o = rozohněný, rozžený, sanícený*, entzündet, entbrannt, entflammt. V. Z. vesnice, Vrat., oběti. Ctib. Z-ná tvář jest svědek nevinnosti. Na Slov. Tč. Z-ně oči. Us. Šd. Zaspieval kohútik na zelenom dvore, vstaňže už šuhajko, veď sú biele zore, už sú z-ně, už deň znamenajú, drahý je tomu čas, koho preč volajú. Čjk. 47. Oud těla nemocný a zapálený. BR. II. 23. a. Úmyslem zřiezeným spolu aby bydleli, ne z zapálené chlipnosti tělesné. Hus III. 210. — **čím**: hněvem. V. Člověk hnevem z-lý zdraví svoje ruší. Na Slov. Tč. Milostí zapálen jsa chtěl obětovati syna. Ctib. Hád. 1. (Sborela) cšte jedna plná hromom z-ná stodola. Sl. let. II. 66. — **do čeho.** D. — **jak.** Neobětujte viece oběti darmo z-né. Exc. Z-ný, žeby od něbo rozžehl. Km. II. 332. A ten bude jeden hlavní v zlosti velice zapálený. Hus III. 302.

Zapalice, e, f., isopyrum, die Tolldocke, rostl. Z. žlutochovitá. Vz Čl. Kv. 280., FB. 70., Slb. 672.

Zapalicovati se někam = *zatoulati se*. Vz Palicovati se. Mor. Šd.

Zapalička, y, f, tordylium, der Zirmet, das Ruthenkraut, rostl. Z. obecná, t. officinale. Vz Rstp. 747., Čl. Kv. 343., FB. 93., Slb. 603.

Zapaličkový, Ruthenkraut-. Šm. Vz Zapalička.

Zapalidlo, a, n., der Zündstoff. J. tr., Nz.

Zapalisadování, n., die Verpallisadirung. Z. škarpy. Čsk.

Zapalisadovati, verpallisadiren.

Zápalistě = *se zápalem*, eifrig. Na Slov. Z. hovoril. Klčk. Zb. IV. 78. Nadeja ho len dráždila z. Zbr. Báj.

Zápalistý = *zapálený*, entbrannt. Na Slov. Z. iskra, Slov. Šd., blesk. Lipa I. 149. Máme pekně z-sté zpevy a piesne národnie. Dbš. Sťa růžička z-stá, láska k Bohu zahorí. Ppk. I. 161. Slovenský dohán, aromom svojím čarovné vyvádzal kruhy a kráže života z-tého. Phld. III. 1. 72. Na to prišli ta aj ostatní so z-stým a iným drevom. Ib. III. 377.

Zápaliště, ě, n. = prostor v děle, jejž zápal v komoře hlavně zaujímá, das Zündfeld. S. N. Z. u patrony, der Zündspiegel. NA. III. 109.

Zapá(a)litelnosť, i, f., die An-, Entzündbarkeit, Entbrennbarkeit. Techn.

Zapá(a)litelný, anzündbar. Z. plyn, Krok., věci. Tabl. diet. Červený kostík jest nesnadno z-ný. Kk. Fys. 74. Silice jsou kapaliny snadno z-né. Kk.

Zapáliti (zastr. *zapoleti*), pal, pále (íc), il, en, ení; *zapalovati, zapálívati, zapalovávati = zažici, dáti ohni se zejmouti*, anzünden, anbrennen, anstecken, in Brand stecken; *vzbuditi*, entflammen, entzünden, erregen, anfachen; **se** = *oheň chytiti*, Feuer fangen, sich entzünden, aufflammen; *velice pohnutu býti k něčemu*, entbrennen, sich entflammen, sich ereifern.; *zardíti se, začervenati se*, feuerroth werden, erröthen (vor Scham). Jg. — **abs.** Zloděj zapálil. Us. S ohněm pozorně zacházej, aby nezapálil. Jg. Nuž nechže zapáli, keď sa mu páči. Klčk. V. 116. Jdi dál, ať nezapáliš (říkají žertem zrzounům). U Král. Hrad. Kšť. — **co:** slámu, dům, stodolu, ves, dříví, Us., město, nenávisť, Jel., oheň, V., žádosť, hněv, lásku, hromadu, milíř, branici. Us. Slunce zapaluje švestky (barví). Us. Jg. Vyhlíží, jakoby pět vesnic zapálil. Us. Všecka naraduvaná, že dobrú večeru mať bude, potom zapálila pec (= podpálila v peci). Dbš. Sl. pov. VIII. 71. Mesto zapal'te celé a na horní berte sa zámek. Hol. 122. Vyhrožoval mu, že ho (mu) z-lí. Us. Šd. Ta barva (červená) zapaluje srdce udatného. Výb. II. 45. Z-lil hrom kostel. *Dač.*

i. 41. Diviš z-liv sám Plačicc utekl; Všecka děla pojednou z-li, aby dým od prachu a ohně na hrad se obrátil. Pal. Děj. III. 3. 225., 256. Tento aby duom neb stodolu a onen duši zapálil; Ten hřiech zapaluje lidi a činí je hovadně. Ten hřiech (němý) viece zapaluje člověka a obracle ho v obyčeje hovadné. Hus I. 97., 201. — **koho k čemu**: k milosti. V. Slova nečistá srdce ku zlému zapalují. Mor. Tč. — **co, se kde.** Zapálil les **okolo** hrobu. Flav. Z. pýr **na** poli, slámu **pod** kolnou. Z. někomu chalupu **nad** hlavou. Kdo fúkne na hněvlivého, hneď zapáli hněv **u** něho. Na Slov. Tč. Jabka se už na stromech zapalují (červenají). Us. Byl odsouzen, neb z-lil **v** Kunovicích. Us. Tč. Večer je, tmie sä; v izbách zažihajú sviece a **pod** kozúbkami zapal'ujú lúče a triesky. Hdž. Čít. 110. Zapal tri svičky na stole. Sl. spv. V. 200. Z-lil se v obličeji. Us. Vlč. Aj svetla sme z-li okolo neho. Dbš. Sl. pov. IV. 63. Tu již zapalovalo se, i to obránieno; Ježto sě i tu již zapalovalo (hořeti počalo); Přišli sme zasè v ponděli o poledni a v Spytinově se zapálilo, pomáhali sme hasiti. NB. Tč. 85., 125. Upálilo se děťátko, košilku na sobě svíčkou zapálivši; Hrom z-lil v jedné věži mnoho prachu ručničného. Dal. I. 103., 301. Sehnali je do kaply a z-li **o** (= okolo) nich. Let. 42. Vzem oheň pokoj o nich zapálil. Pass. 383. Jednoho dvoru zapáliti nemohli, ač zapalovali onde i onde. Let. 288. Veť mi nik konope v močidle nezapáli! Zátur. — **se.** Ovoce se zapaluje. Prach se zapálil. Har. Panna se zapálila (se zarděla). Střechy se zapálily, die Dachungen fingen Feuer. Dch. Trnky se už zapalují. Mor. Vck. Kdo sa zapaluje zlé řeči slyšíce, môžeš o ňom dobře mysleť a chváliť co najvice. Na Slov. Tč. Skočil pod most a ešte si kus odpočinul, kým sa zore začaly zapalovať, bis der Himmel anfing sich zu röthen. Dbš. Sl. pov. I. 326. Sotva že se zory zapalovať počínaly (sotva že svítalo). Němc. VII. 171. A Ulice sú sě zapálily. Arch. V. 316. Jistě zapálilo by sě naše srdce, abychom pokorně modlili se. Hus I. 317. — **co, koho, se čím.** Ohněm ducha sv. srdce z.; se hněvem; se milosti z. V. Láskou se z., Vrat., studem. Z. ves střelbou. Us. Dch. Zapal srdce moje ohněm svaté lásky. Mž. 127. Že lúčom neb sirkou mesto zapáli. Hol. 116. Dílem ducha sv. jako nějakým ohněm srdce jejich zapaluje. BR. II. 14. a. Zapálili sa bratia hněvom a hanbou a neozvali sa viac. Dbš. Sl. pov. I. 315. Z-lil se žádostí upřímnou. Pal. Děj. V. 1. 217. Z. se něčí nešetrností. Har. I. 57. Z. se žádostí, Bart., láskú. BN. Srdce naše radostí se zapalovalo. Hus II. 140. — **čím k čemu, kam.** Rozpovedá; ihneď takovonto **do** hitky zapáli srdca rečou. Hol. 20. On ho k hnevu zapaluje svojú hlúpu reči. Na Slov. Tč. Duch sv. srdce učedlníkóv láskú k Bohu zapálil; Srdce lidí nezatvrzených písmem božím zapaluje se k dobrému; Viděním nákladných a velmě divných marností zapalují sě lidě viece k ořěrovánie než k modlenie. Hus I. 112., II. 143., I. 78. Čistú milostí jsú k Bohu zapáleni. Št. N. 72. 23. Horlivým milováním zapálen bude k nim. Ib. 280. 11. — **co, se v čem.** Z. se v hněvu, Bibl., v závisti. V. Zapálil se v žádosti její. Sych. V jeho milování svou žádosť zapálila. Troj. V jejíž žádosti se neřádně z-lil. V. Z-li sě k ní v žádosti; Tiem podnětem člověk byl zapálen v hřiechu. Št. N. 61. 35., 113. 18. Též i mužie, opustivše obyčej přirozený ženy, z-li sú sě v žádostech svých spolu, mužie na mužech ohavnosť činiece; A také zasě ti, kteříž pomnie, že sú co nehodného činili, z bolesti srdečné v milovánie božiem sě zapalují; Vnitřním nadchnutím srdce navštěvuje a ku prospěchu v ctnostech zapaluje; Duch sv. dává se, aby v dobrém hojně zapálil. Hus I. 193., II. 265., III. 60., 158. — **co, se jak.** Z. se v horlivosť. Troj. Z-lil **mimo** svou vůli, **bez** zlého úmyslu. Us. Zapálil sa ako varený rak. Zbr. Hry 120. Zapálila sa ako růža, ako zora. Mt. S. I. 98., Dbš. Sl. pov. I. 203., 147. Z-lil se **až po** uši, co ho bylo hanba. Mor. Šd. Dybych veďel, kde zahynu, zapálil bych tú dedinu, zapálil bych **od** kostela, aby milá nezhorela. Pck. Ps. 23. Aby žádosť byla viece zapálena. Hus I. 308. Z ženy žádosť jako oheň zapálí (Ecc. 9.). Hus I. 279. — **co, se oč.** Co sa o to tak zapaluješ (zasazuješ, usiluješ)? Na Zlínsku. Brt. Hoří ve tváři, že by o něho mohl sirku zapáliti. Kos. Ol. I. 252. — **se od čeho.** Žlázy se mu od **křiku** zapálily. Sych. Náramnými tedáž sa zapáli od jedu hnevmi. Hol. 113. Zapálily sa čercšne, višne od slnca. Mt. S. I. 32. Zapalte se zeleně višně od slnka. Sš. P. 410. — **co, se komu.** Z. si doutník, dýmku. Us. Ohně jejich mně zapálaly oko (haben mich geblendet). Mš. exc. Běžel, jakoby mu hlavu zapálil. Us. Vlč. Z-lo se mu lýtko, líce atd. Us. Šd., Němc. Zapalte si! Podej mi sirku, ať si zapálím. Us. Z-lil mu stodolu. Us. — **proč.** Pro své záviny se zapáliti (se zapýřiti). Št. Ř. 232. a. Ten se studem zapálil. Us. Cf. Bratia sa zapálili i **od** ohně i od hanby a zatichli. Dbš. Sl. pov. I. 314. *Z. se čím.* — **kdy. Po** kterémžto zavěšenie tudiež **u** jednoho z těch dvú spolupřísežných zapálili. NB. Tč. 85. **Na** večer **před** sv. Janem Křtitelem zapalují lidé v okolí rožnovském na pahorcích tak zvané svatojanské ohně. Kld. II. 301. — **odkud. Z** jisker žertvy si zapalují druzí pochodně. Vrch. Myth. I. 217. A kehy mi ne pre milu, zapalil bym tu dzedzinu, ej zapalil bym **od** koscela, že by mila neshorela. Sl. ps. 329. Z horka lesové sa zapalovali. Let. 208. Odtud všeckno jiné se zapalovalo. Dač. I. 71. — **čím s kým.** Zapálil s bratrem sirkami stoh, aby se souseda pomstil. Us.

Zápalitý = *popudlivý*, reizbar, jähzornig, verbissen. U Olom., na Ostrav. Šd., Tč.

Zápalivosť, i, f., die Zündbarkeit.

Zápalivý = *který snadno zapaluje*, leicht zündend. Slovo boží má moc zápalivou. Ctib. — **Z.** = *který se snadno zapálí*, reizbar. — **k čemu**: k chlipnostem těla. Volk.

1. **Zápalka**, y, f. = *kapsle*, *štupina*, *zápalníček*, *šešulka*, *kloboucek*, *čepička*, das Zündhütchen. Z. selhala. Šp. Z. na komínek

se nasazuje. Z. u ručnic perkusných = malé kovové pouzdro v podobě kloboučku, jež na dně má látku zápalnou a na komínek (piston) se nasazuje, der Zünder, die Kapsel, das Zündhütchen. U děl: Z. třecí, der Friktionsbrandel, náražná či perkusní, Perkussionsbrandel. Vz S. N., KP. IV. 483., Nz., Mj. 46. Z. k doutníkům. Vz KP. 667. Z. konkusní, der Konkussionszünder, z. průkopu, zur Entzündung der Miene, der Mönch; Zápalku vsaď! Kapsel auf!; Z-ku nasaditi, das Zündhütchen ansetzen. Čsk. Trup z-ky, der Zünderkörper; z. shrapnelův, z-ky Breithauptovy, kroužkové, Ringzünder. Vz S. N. XI. 228. Z. dopadná, der Fallzünder. Čsk. Kapsa na z-ky, die Kapseltasche. Čsk. — Z. *u děl*, knotová n. luntová, Luntenbrandel. S. N. — Z., der Zündkörper. Činí se zmínka o stroji válečném, z něhož stříleny hruhé koule z-kami nadívané. Pal. Děj. II. 1. 325. — Z. = *sirka*, das Zünd-, Reibhölzchen. Dch.

2. **Zápalka**, y, f. = *ovoce, které se počíná zapalovati, červenati*. Us. Šd., Kšá. My máme už na jedné třešni z-ky. Us. Šd.

3. **Zápalka**, y, m. a f. = *člověk popudlivý*. Vz Zápalitý. To je z ! Us.

Zápalkárna, y, f. = *místnost na zápalky*, der Kapsel- oder Zünderaufbewahrungsort. NA. IV. 115.

Zápalma, y, f., das Zündkorn (am Feuergewehr). Sm.

Zápalní = *k zápalu se vztahující*, Brenn-, Zünd-, Brand-. Z. oběť, prach, dírka, Us., sklo, čára, prostor, zrcadlo, Nz., láno, bedna, NA. III. 163., knot, Dch., otvor hmoždíře. Pdl.

Zápalnice, e, f., v podkopnictví, bedna zápalní, die Zündwurst. Vz S. N., NA. III. 163. — **Z.**, *kaustika, zápalní čára*, die Brennlinie. Z. vedlejší či antikaustika. Vně. 50., 51., Mj. 280.

Zápalníček, čku, m., vz Zápalka, Zápalník. NA. III. 112.

Zápalník, u, m. = u zadovek podlouhlý hřídelovitý nýt vnitř poklopu, jehož účel jest týž, jejž má zápalná jehla u jehlovek, der Zünder, Zündstift. Vz S. N. Kožený klobouček zápalníku, das Zündstiftschutzleder, die Zündstiftkappe, šroub z-ku, die Zündstiftschraube, zobec z-ku, die Zündstiftwarze. Čsk. — **Z.**, das Feuerzeug. Nf.

Zápalnosť, i, f. = *hořlavosť*, die Brennbarkeit. Šp.

Zápalný = *mohoucí zapálen býti*, entzündlich, brennbar, Zünd-, Brand-. Z. věci, D., oběť (zápal), V., stavení, Mus., prášek, látka (palovina), Nz., fašinky, smolníky. Vz S. N. Z. plyn (třaskavý vzduch). Hř. Z. oběť u Římanův a Řeků. Vz Višk. 322. Z. oltář tamtéž. Vz Višk. 16., Hus 1. 162. Z. díra (zátravka), Us, hmota, křivka, Mj. 258, stezka (ohňovod), die Zündleitung (bei Minen), šňůra, die Abziehschnur, Čsk., teplota (spalné teplo), die Verbrennungstemperatur, Šp., oči (= zapálené, entzündet). Rkp. Kd. — **čím**. Látka třením z-ná. Pdl. — Z. = *zapalující*, zündend, Brand-. Z. řeč, Dch., koule, střela, jehla, shrapnely, S. N., NA. III. 134., 108., 109., 97., kanál u pušky, NA. III. 103., puma, Brandbombe, granat, Brandgranate, loď, Brandschiff, prskoun, Brandrakete, Čsk., zrcadlo, der Brennspiegel. Posp. Z. vznět. Čch. Bs. 134. Tam užito bylo také šípů zápalných. Ddk. IV. 213.

Zapalovací = *k zapálení sloužící*, Anzündungs-, Zünd-, Brenn-. Z. knot, prach, V., hůl, trubka, D., zrcadlo, Nz., želízko. D. Z. sklo, přístroj plynostroje Lenoirova. Vz KP. II. 147., 384. Z. prášek, Zündpulver, Nz., čípek, der Zündzapfen, prut, der Zündstock, náboj, die Zündpatrone, truhlík, der Zündkasten, látka, Zündmasse, myš, Zündmaus, Čsk., loď, der Brander. Kpk. O ručnicích z-cích vz Pal. Děj. V. 216.

Zapalovač, e, m., der Anzünder. — **Z.**, der Zünder, *čím se co zapaluje*. Šp., Čsk. — Z. = *zapalovací čípek*, der Zündzapfen. — Z. = *zapalující trubka*, die Zündröhre, der Zünder. D.

Zapalováček, čku, m., die Zündröhre. Rk.

Zapalovačka, y, f., die Anzünderin. — Z. = *čím se zapaluje*, das Zündlicht. Čsk.

Zapalovadlo, a, n. = *rozsvěcovadlo*, der Zünder, Laternenanzünder. Z. doutníků, der Cigarrenanzünder; tyč k k-dlu, die Anzündstange. Šp. Z. pneumatické, Prm. r. IV. 128., elektrické. Ves. IV. 70. Z. v dělostřelectvu = *doutnák, tenký provaz* v louhu ledkovém napuštěný k zapalování děl, die Zündschnur, der Ludelfaden, die Stoppine. Vz S. N. XI. 228.

Zapalování, n., die Anzündung. Z. galvanickým řetězem. Vz KP. II. 219.

Zapalovati, vz Zapáliti.

Zapalovátko, a, n. = *zapalovadlo*. Šm.

Zápalovitosť, i, f. = *popudlivosť*, die Reizbarkeit. U Olom. Sd.

Zápalovitý = *popudlivý*, reizbar. Z. chlapec. U Olom. Sd.

Zapamatalý, in Gedanken vertieft, zerstreut. Na Ostrav. Tč.

Zapamatati = *zapamatovati*, gedenken, sich erinnern. Člověk všeckého zlého nezapamace. Na Ostrav. Tč. — **si co**. Pán Boh si to zapamätá, kdo lyhá, tára do sveta. Na Slov. Zátur. Háj. I. 16. Vz Zapamatovati.

Zapamatovati si co: píseň, sich merken. Tahl. poes. Co slyšíš, to zapamatoj a přijdeš k mûdrosti. Mor. Tč. Môže človek hocikolkorazy čítať opisy a videť okreslenie velikých morských korábov, nikdy si to tak zapamätovať nie je v stave, ako když . . . Lipa 266.

Zapánbohovati, vz Pánbohovati.

Zapánbovať, vz Zapánbohovati. Němc.

Zapanilý = *zpanštělý*. Us. Beroun. Dch.

Zapanka, y, f., zapania. Rostl. 1. 245.

Zapanštilý = *zpanštilý*, herrisch. Us.

Zapantati = *zamotati, zaplésti*, verwickeln. — **se** **več**. V nějaké přečinění se z-tal. Brt. exc. — **se kde**: v řeči (= mluviti nesmysl, až neví, kudy kam). Pořád pance, až se zapance. Mor. Vck.

Zapantlený; -*en, a, o* = *zapentlený*. Mor. Šd.

Zapapati si jak: pěkně, dem Essen gemüthlich fröhnen. Us. Šd.

Zapaplaný; *-án, a, o* = *zamazaný*. Přišel domů celý z-ný. Mor. Šd.

Zapaplati = *zamazati*, beschmutzen. — **se čím**: maltou. V již. Mor. Šd. — **co komu**: si žaludek (jídlem). Ib. Šd.

Zapaprati = *zanečistiti*. Na Slov. Bern.

Zápar, u, m. = *kvas, kvasnice*, die Hefen, das Gährungsmittel. Na Slov. — **Z.** = *zapaření*, das Einbrühen. Po třech záparech příze bílá bývá. Krok, Jg. Jak bude tak přešť a slnnce do toho svítiť, přijde na kobzole zápar. Slez. Šd.

Zápara, zápařka, y, f. = *mut vinopalský*, die Maische. D. Z. = zředěná, částečně kyselinou solnou neb sírovou zobojetnělá melasa. KP. V. 144. Výroba zápar ze suroviny. Bk. — **Z.** = *zápar*, Hefen. *Zápary*, pl. = *neduh, náskoka, odraženina, nádněty*, Geschwür unter den Zehen. Ja. — Jg.

Zaparaditi si, il, ění, ein wenig Parade machen, Wind machen, paradiren. Us. Mtl. — **se s čím**. Us. Tč.

Zapárati se = zapírati se do koho. Na Slov. Ssk.

Zapaření, n. = *spaření, opaření*, die Verbrühung. Cbod z., der Maischprocess. Šp.

Zapařenina, y, f. = *místo zapařením na těle povstalé*, die Verbrühung, eine verbrühte Stelle. Us. Šd.

Zapařený; *-en, a, o*, verbrüht. Z. honsky. Kaše z-ná bílá. 16. stol.

Zaparchati, ein wenig stochern. Na Slov. Bern.

Zapařilý, eingebrüht, erhitzt. — **čím**. Scip.

Zapařiti, pař, paře (íc), il, en, ení; *zapařovati* = *pařením zahřiti*, be-, aus-, einbrühen, einbrennen, erhitzen; *napařiti*, bähen; se, sich erhitzen, sich ausbrühen. — **co**: slad, D., prádlo, Us., chorý úd, D., kuře, abschmoren. Šp. — **komu**: dobytku, psům. Us. — **se čím**: během. Us. — **se kde**. Seno v kopkách, na půdě se zapařuje, když se mokré složí. Celý se při tom zapařil.... Us. — **se komu**. Hnidy se ti zapaří. Us. Šd.

Zapářiti, pař, pářil, en, ení = *počíti pářiti* (v čižbě), zu rudern anfangen. Já zapářím. — **koho**: ptáky.

Zápařka, y, f. = *zapaření*, die Einbrühung. Us. Deh. Z. prádla. Pereme ze z-ky. Us. Kšť. Z. zemčat (ve vinopalnách). Us. To přijde k z-ce (bude zapařeno). Msk. — Z. = *zápara*, die Maische. Šp., Zpr. arch. — Z. = *mléčná mastnota*. Vz Varmuška. Na mor. Val. Vck. — Z., y, m. a f. = *zlobivý člověk*, der Brausekopf. Na Hané. Bkř. — Z., os. jm.

Zaparkániti, il, ěn, ění, mit einem Bretterzaun umgeben. — **co**: zahradu. Us. Tč.

Zaparkoseti, el, ení = *parkosilým se státi, scvrknouti*, verschrumpfen. Ta ženská tušim také zaparkosí (neprovdá se). Us. Deh.

Zápárna, y, f. = *místo pro apparaty v lihovarech*. Je tam jako v zápárně (horko). Na mor. Val. Vck.

Zapařovací, Verdampfungs-. Z. přístroj, Šp., káď, sud, síň (v lihovarech). Zpr. arch. VIII. 102.

Zapařování, n., vz Zapařiti. Z. řízků řepových, KP. V. 52.; přístroj na z. píce.

Zapařovati, vz Zapařiti.

Zapartikovati = *zašantročiti*, verpartiren, verschachern. D. — **co komu, s kým kam**.

Zápas, u, m. = *potýkání, když se dvou jeden druhého poraziti usiluje*, das Ringen, Kämpfen. V z. jíti (vz Hovno), V., choditi. Br. Zápasy (= v zápasy) jíti. St. skl. V z-sy s někým jíti. Naposledy v skoky a zápasy dali se. Břez. 142. Od zápasu upustiti, volební z., pěvecký, pěstní, krvavý, drobný z., Kleingefecht, člun k z-su, das Rennboot, odraz z-su, Echec, boj a z., Kampf und Ringen, z. o cenu, der Preisringkampf; pro něco v z. se pustiti, někomu v z. se postaviti, z o svobodu, někoho v z. vyzvati, na z., v z., do z-su vésti. Dch. Z. smrtelný (poslední tažení, agonia). Nz. lk. Z. o život. Z. živlů. Vrch. V tomto z-se za svobodu. Phld. IV. 160. Z. žití. Kká (Osv. V. 35.). By o tebe šli v z. Kká. Td. 81. Z. o hrdlo či hrdelní, Kampf auf Tod und Leben. Lpř. Slov. 10. Z. kopímí, der Speerkampf. Lpř. Z. vésti zbraní, slovem, perem; z. zuřivý; z. za statky hmotné, za potřeby všedního života. Mus. 1880. 470., 483. Z. básnický, kohoutí. Šmb. S. I. 480. 556. Bojovníci v z. chodící. BR. II. 724. Po toľkých z-soch slovenčiny, po neistom sem tam klátení našich literarných snažení či už raz nevznikne život iný? Ppk. i. 7. Už daly sa i v z-sy. Zbr. Báj. 46. Náš úkol zemský životný s hříchem zápas stálý, klopotný. Čch. Bs. 88. V z. se pustiti. Btt. Sp. 55. V z. hráti. Reš. Jako o z. poslouchali. Zák. sv. Ben. Kdo chodí v zápasy, neplač o vlasy. Č. S mocným z. smrť za plecima. Pk. — **Z** *v tělocviku*, der Ringkampf. Střeh (postavení, z něhož zápasíce vycházíme). Na střehu stojíme býti. Na střehu státi bez dotyku, s dotykem. V střeh klečmo přejíti. Střeh smíšený (když jeden klečí, druhý stojí). Útok a obrana. Každý útok z výpadu a z chvatu se skládá. Výpad jest vnější a vnitřní. Při úbraně: únik, odvrat, odchvat. Chvaty ze střehu stojmo 1. chvat krční. Úbrana únikem a nápomem paží. 2. Chvat záruční. Úbrana odchvatem. 3. Chvat křížní. 4. Chvat bříšní a) podběhem, b) přitrhem. 6. Chvat rozkročný. Obrana únikem. 7. Chvat podkolení. Úbrana únikem. 8. Podraz. Chvaty ze střehu klečmo. 1. Chvat záloktní. Úbrana rychlým vztykem. 2. Poraz do podporu klečmo a) přetočením, b) přemecenim. Úhrana poklus o rukou. Odchvat. Náchvat jest chvat ze střehu učiněný a odchvat jest chvat vykonaný hned po náchvatu mnohdy i soudobně. Tš. str. 116., KP. I 523. O z-sech řeckých a římských vz Vlšk. 518.

Zápasa, y, f. = *zápas*. Rkp.

1. **Zapásati**, *zapásti se*, sich einessen, einfressen. Us.

2. **Zapásati** = *přepásati*, umgürten. — **co komu**: pás. — **se**, sich um den Leib fassen, seine Stärke probiren. Us. Tč. — Vz Zápaska.

Zápasce, e, *zápasec*, sce, m. = *zápasník*. Šm., Rk.

Zápasek, sku, m. = *obojek, pásek na ruku*, das Armband. Na Slov. Koll., Šd.

Zapasení, n., das Treiben des Viehes zu einer kurzen Weide. Us. Vz Zapásati, 1., Zapásti.

Zápasení, n., das Ringen. V. Z-ním se potýkati. Kom. — **Z.** = *půtka*, der Kampf. Z-ním vítězství dobytí. V. — **Z.** *se smrtí*, der Todeskampf. D.

Zapasený; *-en, a, o* = *kdo se zapásl*. Dobytče z-né. Kká. Td. 187. Pason-li se ovce na vlhké půdě, tloustnou, ale loj jim sejde na vodu, dostanou vole a motolici; proto takové z-né ovce nesmí se zimovati, nýbrž musí se hned na podzim zabiti. Na mor. Val. Vck.

Zápaseti, vz Zápasiti.

Zápasi, n., der Gurtriemen. Vytrhl jsem sekeru ze z. NB. Tč. 109. — **Z.** = *zápas*. Do z. se dáti. Zloh.

Zápasiště, ě, n., *παλαίστρα*, der Kampf-, Streit-, Wahl-, Ringplatz. Z. u Římanův a Řeků. Vz Vlšk. 41., 47., 228., 231., 232., 366.

Zápasitel, *zapasitel*, e, m. = *zápasník*.

Zápasiti, pas, pase (ic), il, ení; *zápašeti* (v již. Čech. zapášet, Kts.), *zápaseti*, ejí, el, ení; *zápasati*, *zápasívati* = *v zápas jíti*, ringen, kämpfen, sich balgen. — **s kým, s čím**: s chudobou, se smrtí, V., se stinem. Prov. Z. s obtížemi, Us., s překážkami, Smh. S. II. 237., se zimou, Posp., s nesnázemi. Anth. Jir. I. III., Kom., Br. — **s kým jak**: do přemožení. Zlob. — **čím**: rukama s kým z. Z. pěstí. Lpř., Biancof. — **kde**: v turnaji. D. Ještě se mnou z-ly v evangeliu. Sš. II. V zápase z. Lpř. Slov. 10. **Před** někým z. Vrat. — **oč**: o kořisť, Sych., o život. Chmel. O své živobytí z., um seine Existenz ringen. Dch. Z-li mezi sebou o přednosť. Lpř. J. Ten o ni (dceru) se mnou ať zápasí, štít o štít, muž **proti** muži. Vrch. — **zač**. Za krále chci z. Sbk. Za život z. Mus 1880. 486. — **kdy**. Kdyby v těch létech ještě s Vladislavem a Lipoltem byl musil z. Ddk. II. 442. Jenž (Josue) **při** utvrzení a upevnění nově správy zemské s nepřátelskými živly **až do** smrti zápasiti musil. Sš. Sk. 158. Mysle, že zápasí v křečích. Kká. Td. 153.

Zápaska, y, f. = *zástěra*, die Schürze. Zapásej si zápasku. Na Morávce. Tč.

Zápasna, y, f. = *zápasiště*. Lpř.

Zápasní, Kampf-, Ring-. Z. místo. Us. Z. odměna u Římanův a Řeků, vz Vlšk. 518. Z. síně. Ih. 55. Z. náčiní. Lpř.

Zapasnice, e, f. = *zástěra*, *hl. mužská*, die Schürze. Na Mor. a ve Slez. Tč., Pk., Mtl. Chodila děvucha po ulici, nosila jablečka v zapasnici. Sš. P. 494.

Zápasnice, e, f., die Kämpferin, Ringerin.

Zápasnicky, nach Art der Fechter.

Zápasnický, Fechter-, Kämpfer-, Ringkämpfer-. Lpř. Sl. I. 41. Z. masť, Vus., umění.

Zápasnictví, n. = *zápasnické umění*, die Ringkunst, Fechtkunst. D. U Římanův a Řeků, vz Vlšk. 231.

Zapasnička, y, f. = *opasnička*, *zástěrka*, die Schürze. Slez. Šd.

Zápasník, a, m., der Ringer, Kämpfer, Ringkämpfer, Wettkämpfer, Atleth. Jg., Dch., Lpř., V. Z. s býky, der Stierfechter. Dch. Zápasníci z řemesla zručnosť svou a sílu stavěli na odiv. Ddk. IV. 251. Z-ci se potýkají. Kom.

Zápasný = *zápasní*. Lpř. Slov. I. 41. Z. úsilí, Anstrengung im Wettkampfe. Lpř. Papež tyto zápasné hry zakázal. Ddk. IV. 251.

Zapasovati, z něm. passen = *činiti, aby něco dobře přiléhalo*. — **co kam** (**do čeho**). Techn. — **Z.** = *pás někomu dáti*, zu-, umgürten. Č. — **koho**. — **Z.**, vz Zapásti.

Zápasovati se s kým kde, ringen. Selští hoši v neděli se rádi **na** obecnici zápasují, kdo je mocnější. Na Ostrav. Tč.

Zapásti, vz Pásti; *zapasovati*, *zapasovávati*, ve hře karetní, verpassen. Ros. — **Z.** = *drobet pásti*, ein wenig weiden. — **koho** Zapas moje kozy. Kld. II. 293. — **za koho**. Zapas za mne krávy. Tč. — **se** = *navnaditi se*. Č. Ti se do sebe zapásli (zamilovali). U Žamb. Dhv. — **Z. se** = *počíti se pásti*. Us. Dch. Vz Zapadnouti.

Zapaščekovati, *zapáštěkovati* = *pašćeku otevříti*, den Mund aufreissen, zu schreien anfangen. — **na koho**. Na Ostrav. Tč.

Zápašeti, vz Zápasiti.

Zápaška, y, f. = *zápas*. U Buděj. Šh. D. 14.

Zápašník, u, m., foetidia, rostl. Z. maskarenský, f. mauritana. Vz Rstp. 606.

Zápašnosť, i, f. = *zapáchavosť*. Jg.

Zápašný = *zapáchavý*.

Zapašovati, einschwärzen, einschmuggeln, einpaschen. — **co kam**: tabák za hranice. Us. Tč.

Zápať, i, f. = *zápatek*. Na Slov. Bern. Vis v zápati, der Fersenhang. Čsk.

Zápatek, tku, m. = *opatek*, Quartier am Schuhe. Chodí na z-ku. Us.

Zapaťhati, humpelnd hinkommen. — **kam** **jak**. Ačkoli chromý o jedné noze zapaťhal až do druhé vsi. Tč. Kdo ví, kam se zapaťhal. Us. Kšť.

Zápatí, n. = *zápětí, co hned za patami jest*, hinter der Ferse. V z. býti. Chmel. Pomsta ho v z stíhala. Ros.

Zapatkovati, v obec. mluvě: *zafalcovati*, einfalzen.

Zapatlati = *zamazati*, beschmieren. — **co**. Kšť. — **se čím**. Celá se těstem zapatlala. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Zápatník, u, m. = *u myslivců pazour mysl. psův*, Zehe an Vorstehehunden. Us.

Zapatřiti, il, en, ení, *zapatřovati* = *zaříti*, *zahlédnouti*, erblicken, ersehen. Na Slov. Šd. — **co**. Turek here raji, čo zapatri; Ach, ten môj nezdafilý syn! Vleče všetko do krčmy, čo zapatri. Zbr. Báj. 166, 59. Lotri! lúpä, čo oči zapatria. Zbr. Lžd. 229.

Zapauzovati, mit dem Henbaum befestigen. — **co**: vůz. Na Ostrav. Tč.

Zapavovati, *zapaběti*, z něm. verbauen, *zastaviti*. Zlob.

Zapavúčený; *-en, a, o* = *pavučinou pokrytý*, mit Spinngewebe überzogen. Z. a začmuděná izba. Frsc. I. 84.

Zapavúčiti, il, en, ení, mit Spinngewebe überziehen. Us.

Zápažbí, n. = *střed pažby*, der Mittelschaft. Čsk.

Zapažení, n., die Verpfählung, Verschallung. Pdl., BO., Bc. Z. stěny. Vz Opažení.

Zápaží, n. = *zapažení*, die Verschränkung. V z. vzíti. Zlob.

Zapažiti, il, en, ení; *zapažovati* = *zahraditi*, verpfählen, umzäunen. — **co čím**: dům mříží železnou. Zlob., Bc., Hrk.

Zape, a, m. Z. Jos. Vz Jg. H. l. 656.

Zápec, e, m. = *zápecek*, der Ort hinter dem Ofen. Mezi kachlovým pecem a stěnou zvýšená zeď, pod kterou je pekarčok (pekařská pec na chléb), slove zápec. Na zápeci lihají v zimě děti. Na Ostrav. Tč. Vz Zápecek, Zápecí, Zápekýlko.

Zápecek, cku, m. = *místo za pecí*. Šd., Tč. Vz Zápec.

Zapéci (vz Péci), *zapékati*, *zapekávati*, anfangen zu backen, zu dörren o. dürr zu werden, einbacken; *zapáliti*, anzünden. — **abs.** Již zapéká (začíná se péci). Ros. — **co kam.** Zapekla nám klobásu do buchty, plece do chleba. Na Mor. a ve Slez. Šd. Plecovník jest šunka (pleco) do chleba zapečená. Na Ostrav. — **co kde**: v těstě. Ros. Ve Frýdku dostaneš klobásy v rohlíku zapečené. Na Ostrav. Tč. Je v něm všecko z-no, er ist ganz verstopft. Tč. — **pro koho.** Pro každého domácího se zapeče kus pleca (šunky) do chleba. Na Ostrav. Tč. — **komu.** Staří zapekli (zapálili) si pipky. Hdk. C. 337. Cf. Zapekačka, Zapékání, Zapékati. — **se.** Zapekla se ústa, anaž mošna pusta (umlkl, že již nedostává). Č. M. 362.

Zápecí, n. = *zápec*. Mor. Bkř. Na z. spáti. Vz Zápec.

Zápeč, e, f. = *místo, kam slunce mnoho svítí* (peče), ein sonniger Ort. Pole, zahrada v zápeči. Na Mor. a Slov. Vck. Z. a úslň. Btt. Sp. 165.

Zapečadený = *zapečetěný*. Sl. ps. 106.

Zapečadliti = *zapečetiti*. Na Slov. Tč., Sl. ps. č. 209.

Zapečatění, n. = *zapečetění*. Na Slov.

Zapečatěný = *zapečetěný*. Na Slov. Bern.

Zapečatiti = *zapečetiti* Na Slov. Bern.

Zápeček, čku, m., vz Zápečka.

Zapečení, n., vz Zapéci.

Zapečený; *-en, a, o* = *na polo usušený*. Z. hrušky. Us. Brt. Vz Zapéci.

Zapečetění, n., das Versiegeln, die Versiegelung.

Zapečetěný; *-én, a, o*, versiegelt. Kniha tajně z-ná. Mus. 1880. 453. Pavel se zná, že jest penize přijal od syna jejího zavázané i z-né; Pobral mi penize mé z-né bez mé vůole. Půh. I. 83., II. 584. Pevné a z-né smlúvy. Arch. I. 258. — **čím.** List dvéma stříbrnými pečeťma z-ný. Pass. mus. 369.

Zapečetiti, il, en, ění; *zapečeťovati* = *pečeť přitisknouti*, versiegeln, verpetschiren, unter Siegel legen. Nechcete se přičiniti, aby k skutku bylo přivedeno, co jest umluveno a zpečetěno; Tak že krásně prý mluvíváno i zpečeťováno, ale skutkem nic nekonáno. Pal. Děj. IV. 1. 106. — **co**: psaní. Us. Každé slovo zapečetí (na každé slovo přisahá). Ros. — **co komu.** Ros. Z. někomu písmo. Na Ostrav. Tč. Z. statek. Dač. I. 144. Z-til jemu komnatu a ta stála mnoho časuov zamčena. Arch. IV. 365. — **co čím**: pečetí psaní, Us., list, Ms. pr. pr., dvéře. Us. Neb jest je král hned svú pečetí z-til. Arch. V. 517. Tak to platí, jakoby sněhem zapečetil. Sych. Své znání smrtí zapečetil. Boč. — **co kam**: do papíru. D. — **co kde**. Přečta rač poslati bratru mému v svém listu zapečetě. Arch. II. 441.

Zapečeťování, n., vz Zapečetění. Z. listů.

Zapečeťovati, vz Zapečetiti.

Zápečka, y, f. = *ovoce (hrušky, švestky atd.) na polo sušené*, halbgedörrtes Obst. Jg., Kšá., Vck., Hk. To dítě má ruce jako zápečky (masité, tlusté). Na mor. Val. Džl.

Zapěchování, n., vz Zapěchovati.

Zapěchovaný; *-án, a, o*, festgestampft. Z. mlat, ulice, podlaha. Us.

Zapěchovati = *pěchováním zadělati*, ein-, feststampfen, festrammen. Jg., Dch. — **co**: láhvici (zátku zatlačiti). D. — **co čím**: uši voskem, Velenský, dlažbu beranem. — **co jak**: s velikou pilností. — **co kam.** Mezi hlavy jehel z. vrstvu betonu. Zpr. arch.

Zápeka, y, f. = *přívara*. Šp.

Zapekačka, y, f. = *krátká dýmka* (od zapékati = zapalovati), eine kurze Tabakspfeife. Na Slov. Pokr. Pot. 162., Dch.

Zapekanec, nce, m. = *zápečka*. Na Slov.

Zapékání, n., vz Zapéci. — **Z.** = *zapalování*, das Anzünden. Z. faječky děje se tak, že dobre dohánom navlaženým napchanú fajku, tak rečenú dubovku, priložia k vatre a paria, až kúr i močka vychodí na krátku rúrku von. Vyfúkanú a zachladnutú fajku potom vyfajčia. Dbš. Obyč. 53.

Zapekaný, vz Zapéci, Zapékati.

Zapékati, vz Zapéci. — **Z.** = *zapalovati*, anzünden. — **co**: faječka. Na Slov. Vz Zapékání.

Zapekávati, vz Zapéci.

Zapekelněný. Z. šlachtata. Žalan. Kn. o skut. Krist. I. 239.

Zapekleně, *zapekleněně* = *zatvrzele*, verhärtet. Kom. Zapekleněné ve zlém předsevzetí státi. Br.

Zapekleněně, vz Zapekleně.

Zapeklenění, n. = *zatvrzení*, höllische, teuflische Verstocktheit. Pro jejich v zlosti z. Br. Z. neb nenapravitelnosť v hříších. BR. II 843. V z. srdce svého (in durantia cordis). BO. Z. v zlosti. Št.

Zapekleněnosť, i, f. = *zatvrzelosť*, die Verstocktheit. Stav. svob.

Zapekleněný; *-něn, a, o* = *zavilý*, *urputný*, *zatvrzelý*, verstockt, stockisch. Z. hlava, D., žádosť. Žalansk. Mladistvá mysl nebývá tak z-ná a neohebná. Ehr. 135. Z. vyrojenec. Šl. — **v čem**: v zlosti, Št. Kn. š. 332., v předsudcích. Sš. J. 105. Svůdce v svědomí z-ný. BR. II. 714.

Zapeklení, n. = *zatvrzení*, die Verstocktheit. Rokyc. výkl. Vz Zapeklenění.

Zapeklenosť, i, f. = *zatvrzelosť*, die Verstocktheit. Kom. Vz Zapekleněnosť.

Zapeklený, *zatvrzelý* = *zarytý*, verstockt, stockisch. Kom. Z. zlosť. Ros. —

v čem: v úmysle, Kom., v zlostl. Št. Vz Zapekleněný.

Zápeklí, n. = *místo za peklem*, der Ort binter der Hölle. Ros.

Zapeklitec, tce, m. = *zapeklenec*. Mor. Knrz.

Zapekliti, il, en, ení = *zacpati*, *zatvrditi*, verstopfen, verbärten. — **co**. Z-klil jest jich srdce. ZN. Zapeklivše svá temena obrátili sú sě k svej libosti (obduravere cervices). BO. — **se**. Srdce jeho zapeklí sě jako kámen (indurabitur). BO. — **v čem**. Nepřátelé moji zapeklí se tím více ve zlu; A v hrdosti svojí zapeklivše se ukázali fariseové, že ... Šš. J. 122., 168.

Zapeklitosť, i, f. = *zavilosť*, *zarytosť*, *zarputilosť*, *úrupnosť*, *urputnosť*, die Verstocktheit, Halsstarrigkeit, der Starrsinn. Tkadl. Z. náhledů. Šš. L. 62. Jan právem slov prorokových o z-sti proti Kristu užil. Šš. J. 208. Ana zášť a nevole i z. židů byla nejvýše vystoupila. Šš.

Zapeklitý; *-klit*, *a*, *o* = *zavilý*, *urputilý*, *zatvrzelý*, stockisch, verstockt, starrköpfig. Z. hlava, D., vůle, mysl, člověk, pýcha. Tkad Z. nepřítel, verbissener Feind. Dcb. Býti z-tý jako český bratr. Šml. — **v čem**: ve zlosti. Tkad., Šš.

Zapeklivosť, i, f. = *zapeklosť*, *zatvrdlosť*, *naduti žlázy ze vnitřnosti pocházející*, die Verstopfung, Verbärtung. Ja. Nabluchlosť ze z-sti, Harthörigkeit vom vertrockneten Ohrenschmalz. Čjk.

Zapeklivý = *zatvrdlý*, verbärtet. Žláza z. Ja., Sal. 232.

Zapeklosť, i, f. = *zatvrdlosť*, die Verklebung, Verbärtung. Vz Zapeklý.

Zapeklý = *od poly pečený*, balbgebacken. Z. ovoce. — **Z.** = *zatvrdlý*, verbärtet, zäh. Z. duše. D. — **Z.** = *zalepený*, verklebt. Z. očí. Jg., Šm.

Zapěkniti se, il, ěn, ění, schön werden. — **kdy**. Po dešti zas se zapěkní. Na Ostrav. Tč.

Zapeku, vz Zapéci.

Zápekýlko, a, n. = *zápecek*. Vzal křesivo zo z-ka. Mor. Šd., Němc. IV. 8.

Zapelešení, n., vz Zapelešiti.

Zapelešený; *-en*, *a*, *o*, vz Zapelešiti. — **čím**. Má v knihách ještě starými dluhy všecko zapelešené (zanešvařené). Slez. Šd.

Zapelešiti, il, en, ení, einlagern. — **se kde**. Kde se ploštky zapelešl, nevyženeš jich snadno. Na Ostrav. Tč. — **co komu**. Ta povnď rolu nám z la (pelecbů v ni nadělala). Ib. Tč.

Zapemenouti = *zapomenouti*. Dal. 153.

Zapěněti, ěji, ěl, ění = *pěnou se naplniti*, schäumen, voll Schaum sein.

Zapěniti, il, ěn, ění; *zapěňovati* = *pěnou naplniti*, voll-, beschäumen, schäumend machen. — **co**: olej, vejce. Db. — **se**. Hodiš-li kámen do vody, voda se zapění. Us. Tč. — **jak**. Kráva pěkně z-la (mléko při dojení). Us. Šd. — **co, koho čím**: vodu mydlením, koně hnáním. — **Z.** = *zasypati*, ver-, zuwerfen, verstürzen. — **co**: jámu, doly, Háj., příkopy V. — **co čím**. Příkopy okolo města zemí, Kron., jámu smetmi z. Eus.

Zapentliti, il, en, ení = *pentlí zavázati*, mit einer Masche, Binde zubinden, knüpfen. Na Ostrav. Tč. — **co, koho**: koně. Sk.

Zapepřiti, il, en, ení; *zapepřovati*, pfeffern. — **co**: jídlo. Us. — **komu kde** (**u koho**) = *osočiti ho*. Us. — **komu**. Však já mu zapepřím (= nasolím)! Us. Šd.

Záper, u, m. = *nástroj ku praní*. Na Slov. Koll.

Zápera, y, f. = *zápora*. Na Slov. Bern.

Zapěrací, *zapírací*, verneinend. Z. úsudek. Marek.

Zapěrač, *zapírač*, e, m., der Leugner, Verleugner. Z. Boba. D.

Zapěradlo, a, n. = *zápora*, der Riegel. Us.

Zapěratel, e, m = *zapěrač*.

Zapeřejniti, il, ěn, ění, mit Flaum bedecken, bestreuen. — **co čím**. — **právem**. U Olom. Sd.

Zapeření, n. = *zapažení*, *zabednění*, der Verschlag. Nz. V horn. die Verladung. Šp. Ostatně vz Zapeřiti.

Zapeřený; *en*, *a*, *o*, verschlagen. Z. zeď. — **Z.**, abgefiedert. Z. bažant. Ostatně vz Zapeřiti.

Zapeřiti, peř, peře (lc), il, en, ení; *zapeřovati*, voll Federn machen, befedern; *peřím osaditi*, befiedern. — **co, koho**: šaty (*peřím naplniti*, *zadělati*), Us; bažanta, koroptev, ptáka (*perem do hlavy píchnouti* a tak zabiti, abfedern, abfiedern, Us.; šachtu (*krajinami*, *dřívím podepříti*, verschlagen). Vys. Až pták křídla z-ří. Us. Vys. — **co čím**: stěnu prkny (= přehraditi). Ros., Reš. — **se** = 1. *peřím obrostí*, sich verkielen; 2. *zbohatnouti*, reich werden; 3. *hluboko do něčeho se zabrati*, sich in etwas vertiefen; 4. *peřím se poprášiti*, mit Federn sich vollmachen. Us. Já bych se zapeřil. Us. Až se pták zapeří (peřím obroste). Us. Tč. Neklaď šatů na lože, sic se zapeří. Us. Tč.

Zapěrka, y, f. = *zapření*, die Verneigung. Zlob.

Zápěrka, y, f. = *příčina k sváru*, na Slov. *záperka*, Anlass zum Streit. Vz Zádrapka. Dbš. Obyč. 75., Koll.

Záperkavý = *svárlivý*, streitsüchtig. Na Slov. Dbš. Obyč. 75. Vz Záperlivý, Zápěrka.

Zaperlikovati = *perlikem zatlouci*, mit dem Schlägelhammer einschlagen. Us. Tč.

Zaperliti, il, en, ení. — **se kde**. Na černém rouše se perly zaperlily (slzy, erglänzten wie Perlen). Tbz.

Záperlivý = *svárlivý*, streitsüchtig. Na Slov. Plk. Vz Záperkavý.

Zapernalý = *trochu perný*, etwas bitter, scharf. Us.

Zápeřník, u, m., eriophorum, das Wollgras, rostl. Vz Slb. 118., Suchopýr.

Zapernikovati, mit geriebenem Honig Kuchen bestreuen. Us. Sd.

Zaperu, vz Zaprati.

Zápěsť, i, f., die Handwurzel. Na Slov. Ssk. Vz Zápěstí.

Zápěstek, stku, m., pl. *zápěstky*, der Pulswärmer, Faustatutzel, Handstutzel; *nápěstek*, der Fäustling (als Handschuh), *náručka*, die Manschette, *náramek*, Bracelet, Armband, *rukávec*, der Stutzel, Muff. Dcb. Vz Zápěstky, Zápěstník.

Zápěstí, n. = *část ruky za pěstí, záručí*, die Handwurzel. Sal., Ras., Krok, Šchd. II. 325., Nz. lk. Vz Zápěsť.

Zapěstiti, vz Zapěstovati.

Zápěstka, y, f. = *zápěstek*, der Handstutzel. Na Slov. Jv. Vz Zápěstek.

Zápěstky, pl., f. = *vlněné obojky na ruce, zápasek, náruček, rukávničky okolo článků za pěstmi*, der Pulswärmer, Faust-, Handstutzel. Koll., Plk., Šd., Dbš. Sl. pov. I 517., Šp. Z. = rukavice, aké na ruke hneď za pásťou i obecný ľud niekde nosí. Nuž jim zavesil nad posteľ svoje zápästky. Ak z týchto zápästek potečie krev. Dbš. Sl. pov. I 517. Vz Zápěstek.

Zápěstní, vz Zápěstný.

Zápěstnice, e, f. = *kosť na zápěstí* Šd. — **Z.** = *zápěstka, obrouček, kroužek na ruku*, das Armband. Na Slov. Šd.

Zápěstnička, y, f. = *zápěstnice*.

Zápěstník, u, m., = *zápěstka* Šd.

Zápěstný kloub, das Handgelenk, náramek. Mus. 1880. 393

Zapěstovati, *zapěstiti*, ein wenig halten. — **co komu.** Zapěstuj mi dítě, až kravám dám. Na Ostrav Tč.

Zápěť, vz Zápětí.

Zapěti, pěji, pěj, pěje (íc), ěl, ěn, ění, anfangen zu stimmen, anstimmen. Kněží (kourové) zapěli. D. — **co, koho.** Z. píseň. Dch. Lid třikráte zvolal krleš a zapěl píseň: Gospodi pomiluj ny. Ddk. IV. 193. Zapěly ho kury. Prov. — **co komu**: píseň. — **jak:** velikým hlasem. Vrch. Zapějte v pokoře. JT. Zapěli si z plných plic. Nrd. Bld. 18.

Zapětí, n., die Knüpfung, Verknüpfung. Vz Zapnouti.

Zápětí, n., **zápěť**, i, f., vz Zápatí = *opatek u střevíce*, das Quartier am Schuhe. Toms. — **Z.** = *částka nohy za patou*, calx, der Hintertheil des Fusses. *V zápětí = hned v patách, blízko*. Us. V z. za někým jíti, V, přijíti. D. V z. zkáza jejich kráčí. Plác. V z. komu býti, koho stíhati. Jel., Lom., Sych. Pošetilé kvapení v z. má želení. Prov. V z. koho následovati. Plk. V z. vyšla proti němu. Troj. Kletbu v z. míti, den Fluch nach sich ziehen. Dch. Už mi byl v z. Us. Tč. Přišel v z. = hned. Us. Dhn. Pomoc byla v z., ale nic nepomohlo. Us. Viděl klekat jej a v z. meč jak v ruce popravčí se kmitá. Čch. Mch. 72. Zápät za ňou išiel aj zadivený otec. Er. Sl. čít. 64. Stupaj zápät za nimi; Pribehol vypachtený jelenčok a zápät za ním pes; Šli všade zápät za ním; Pri hruške bola Ježibaba zas len zápät za ňou. Dbš. Sl. pov. I. 44., 233., 363., VI. 10. Ciestkou ušliapanou bez meškánia priam stúpa v les po predku, an zas zápät za ňou v tej istej búňke, jakú mal, keď o službu sa uchádzal; Potok preskackala hupkajúc zápät v mužov sled jak šantovlivá strnádka. Phld. IV. 24., 26. Jde dievča po zahumní, za ňou zápät šuhaj šumný. Čjk. 44. Stál na hriech, lež zápät za ním prišla kára. Chlpk. Sp. 35. Obyčejně mívá taková branná restituce v z. přísné soudy nad protivníky a spoluvinníky jejich; Vojsko stále v z. mu bylo; To mělo ještě jiné následky v z.; Soběslav stíhal je v z.; Neúroda v z. měla zdražení všech potřeb. Ddk. II. 420., 428., IV. 19., 29., 99.

Zápětník, a, m. = *kdo za kým jde*, der Hintermann, Nachmann, Nachtreter. Aqu., S. N. XI. 306., Čsk.

Zapetrov, a, m., samota u Chýnova. Pl.

Zápěv, u, m. = *zapění*, die Anstimmung.

Zapevniti, il, ěn, ění; *zapevňovati*, festmachen. — **co čím kde** Kůl palicí v zemi. Tč.

Zaphier, sapphirus. BO. Vz Zafír.

Zapeháč, e, m. = *zátka*, der Stöpsel. Na Slov. Šd. Z. som preglgnul (spolkl). Nitra VI. 347.

Zapehání, n., vz Zapchati.

Zapchaný, vz Zapchati.

Zapchati, *zapchávati*, *zapchnouti*,, chnul a chl, ut, utí = *zacpati*, verstopfen; *píchnouti*, ein-, er-, hineinstechen, einstecken. — **abs.** Tam boly aj krčiažky na pohotove, nabral do jednoho tej vody, zapchal a dobre do vátošní ochránil Dbš. Sl. pov. I. 387. — **co, koho.** Zapchli prase (zapíchli). Mor. Šd. Oči zapchaj, brucho napchaj (žij střídmě). Zátur. — **co komu.** Zapchaj že mu ústa (ústa nikomu nezašiješ). Zátur. Musel bys moc chleba mať, abys všetkým ľuďom ústa zapchal. Zátur. Nesmieme šťastiu každú dierku zapchať, aby dnu vliezť nemohlo. Lipa I. 39. Špatným řečím dobrý člověk uši své zapchává. Na Slov. Tč. — **co komu kam.** Zapchati si trn **do** prstu, do nohy. Tč. Zapchul kolek do zemi (zabodni). Mor. Tč. — **co čím kam kde.** Zlý jazyk chce cudzými chybami zapchať črevo svoje. Na Slov. Tč. Z. krávu nožem (zaříznouti, zapíchnouti). Z. nožem do stromu. Tč. Trním zapchaj tvoje uši, když utrhač mluví, co slyšať nesluší. Na Slov. Tč. A jeho nádobná Katruša, len tak zapchávala si ústa **pod** pripeckom, aby nezasmiala sa na hlas. Dbš. Sl. pov. III. 13. Cosi mě zapchalo v ruce Mor. Tč. Darmo zapchávať **pred** budúcností zvonom sluch bavlnou. Sldk. Mart. 19.

Zapiati, vz Zapnouti.

Zapiatý, zugeknöpft. — **jak: na** přezky. Brt. — **kde.** Mluvíte, jako byste **ve** mně byl zapiat. Kos. Ol. I. 226. Vz Zapjatý.

Zapierati, vz Zapírati.

Zápich, u, m. = *zapíchnutí*, das Einstechen. Na Slov. Bern.

Zapíchač, *zapichač*, e, m. = *zapírač, zapérač, železný hřeb u pluhu*, který se do hřídele (výšo n. níže) zapichuje. Us. Hk. Vz Zapírač. — **Z.**, der Einstecher, Abstecher. Jg.

Zapíchati, vz Zapíchnouti.

Zapíchnouti, chnul a chl, ut, utí; *zapíchati, zapichovati = píchnutím vstrčiti*, einstechen; *zabiti*, todtstechen. Jg. — **koho:** slepici atd. Us. Z. krále (ve hře v karty) m.: zabiti (stechen). Brt. — **(koho) čím:** ovci, prase nožem (zabiti). Kolikrát jehlou zapíchla, tolikrát z duše zavzdychla. Hlk. S. I. 65. Nožem do něčeho z. Tč. — **co, koho kde.** Zvíře v týle (u myslivců). Šp. Paličku zapíchol do hrobu konice hlavy mrtvého. Ht. Sl ml. 218. — **si co kam:** jehlu **za** kůži. Ros. Z. hůl **do** země, sobě trn do nohy, Us., sobě jehlu do masa. Ros. Na posledku vzal ten kyj a zapíchol ho do

zeme. Dbš. Sl. pov. I. 376. Veď si mal každý kúsek na koniec noža zapichnúť a tak do úst kläsť a jiesť. Dbš. Sl. pov. VII. 13. Do prostred nadutého ohryzka šíp zapichne. Hol. 97. — komu čím kam. Zapíchl mu za ucho nožem. Ros.

Zapíchnutí, n., das Einstechen, Erstechen. Z. prasete.

Zapíchnutý; *-ut, a, o*, erstochen, hineingestochen, hineingesteckt. Vz Zapíchnouti. Z. tele. — **kam: do země.**

Zapíjení, n., vz Zapíti.

Zapíjený; *-en, a, o*, vz Zapíti.

Zapíjeti, vz Zapíti.

Zapíkač, e, m. = *železný hřebík*. Vz Pověrák. U Kr. Hrad. Psčk.

Zapíkati se = při honičce ohlásiti slovy ‚piky miky', že honící pozbývá práva chytati ho. U Police. Kšá.

Zapíkati, vz Zapéci. — **co**: chléb (do zásoby péci). Us. — **kdy.** Slunce dneska zapíká (je horko). Us. Té.

Zapíknouti, knul a kl, ut, utí, *zapikovati* = *zavroubiti, zaopatřiti, zatknouti, ujistiti*, sich versichern. — **komu co.** Kdo sobě co prve zapíkl a zahájil, hufto proboštství atd. Bech.

Zapílení, n., *zapilování*, n., das Sägen, Einsägen. Na Slov. Bern.

Zapílený; *-en, a, o*, gesägt, eingesägt, zackig, gezackt. Na Slov. Bern.

Zapíliti, il, en, ení; *zapilovati*, sägen, einsägen, zackig machen. — **co čím:** kaz jemným pilníkem. Na Slov.

Zapilování, n., vz Zapílení.

Zapilovaný, vz Zapílený.

Zapilovati, vz Zapíliti.

Zapilství, n., ebrietas, die Trunkenheit.

Zapilý, trunken. Káže jim blúdití jako zapilým. BO. — **Z.** = *opojující*, berauschend. Z. pitie. BO.

Zápina, zápinka, y, f. = *zapinadlo*, die Spange, Schnalle. Z. na knize. Koll. — **Z.** = *zápona*, die Schmuckkette. Jg.

Zapínáček, čku, m., der Knöpfer. Vrať mne, milá, vrať mne dar, co som ti já včéra dal: z-ček z diamantu a prstének za toral. Pck. Ps. 12.

Zapinadélko, a, n., vz Zapinadlo.

Zapinadlo, zapinadélko, zapinátko, a, n. = *spinadlo, spona*, die Spange, Schnalle, das Band, der Knöpler V., Kom., D. Z. u knihy. Šd.

Zapinák, u, m. = *veliký okrouhlý knoflík* z kosti n. z perleti, jímž Valaši košile na prsou zavírají. Na mor. Val. Vck., Brt.

Zapínání, n., die Zuknöpfung. Vz Zapnouti.

Zapínaný; *-án, a, o*, vz Zapnouti.

Zapínati, vz Zapnouti.

Zapinátko, a, n., vz Zapinadlo. Sh. vel. I. 119.

Zapínávati, vz Zapnouti.

Zápinečka, y, f. = *zápinka*. Na Slov. Bern.

Zápinek, nku, m. = *připřež*, der Vorspann. Na Slov. Koll.

Zápinka, y, f. = *malá zápina*. Vz Zápina. Tam som na hrdlo střiebornú z-ku ti privázoval. Čjk. 91.

Zapinkání, n., vz Zapinkati.

Zapinkati = *zazpívati jako pěnkava*, zu pinken anfangen. Pinkava zapinkala, vesno nám přivolala. Tč. My si známe vycinkať; houkne-li však na nás cizák, hojlme se zapinkať. Humory 1883. č. 40. — **komu jak.** Pinka pekne jim zapinkala. Dbš. Sl. pov. V. 83.

Zapiplati = *pipláním zakáleti*, beschmieren. — **co.** Ros. — **co čím:** blátem. Tč. — **Z.** = *pokaziti*, verpfuschen. — **co komu**: nemoc (zhoršiti). Ros., Šm.

Zapírací = *záporný*, verneinend. V případu z-cím (záporném). J. tr. Z. úsudek. Mark.

Zapírač, e, m., der Leugner, Verleugner. 1612. Z. Krista. Boč. — **Z.** = *zapichač, král v hřídeli plužním, jehož do jiné a jiné dírky zastrkováním délky se pluhu přidává aneb ujímá.* Us. Vz Zapichač.

Zapíračný = *záporný*, negativ. Ros.

Zapíradlo, a, n. = *zápora, záporník, zavěračka*, der Riegel, Vorschub. Řeš.

Zapírajičnosť, i, f. (lépe zapíráni). Ros.

Zapírajičný; *zapíranlivý, lépe: zapíravý, zapírající*, leugnend, verneinend. Ros.

Zapirák, vz Zapírok.

Zapírauec, nce, m. = *kdo svůj rod zapírá*. Ať se z-cí bez jazyku rodí. Hdk. C. 110.

Zapírání, n., das Leugnen, Verleugnen, Verneinen. Vz Zapříti. Z. Boha. K čemu to z.? Sych. Z. mu nic nepomohlo. Co pak na tom má, že takové z. vede (tak urputně zapírá). U Dobrušky. Vk. Z. tělesných žádostí. Lpř. J. Z. světa, sehe, Selbstverleugnung. Dch., MP. 3.

Zapíranlivý = *zapírající*. Ros. Vz Zapírajičný.

Zapíraný, ver-, gelengnet. — **Z.**, vz Zaprati. Z. košile. Us., Dbš.

Zapíratel, e, m. = *zapírač*. Z-lům transsubstantiae. Pal. Děj. IV. 1. 384.

Zapírati, vz Zapříti, Zaprati.

Zapírávati, vz Zapírati.

Zapíravosť, i, f., die Negirungssucht. Dch., MP. 3.

Zapíravý = *kdo zapírá*. Řeš. Vz Zapírajičný.

Zapírok, a, m. = *zapirák, kdo všecko zapírá*, der Leugner, Verleugner. Na Ostrav. Tč.

1. **Zápis**, u, m. = kopaly kaučuk, dapicho (kaučuk vlhou zemní proměněný). Vz Rst. 40.

2. **Zápis**, u, m. = *zapsání i co zapsáno*, die Einschreibung, Verzeichnung, Aufzeichnung, Eintragung. Z. vlastní ruky, vlastní rukou. V. Z. směn, v horn., das Verzeichnen der Schichten. Hř. Vlastní rukou z. sem na sebe učinil. Žer. 1591. — **Z** = *nápis*. Z. (na kostele) smazati. Štelc. — **Z.** = *vtělení do knih*, die Verschreibung, Einverleibung, Eintragung. Z. dědičný, die Verschreibung eines liegenden Gutes, dlužní, die Schuldverschreibung, doživotní, womit Jemand sein Gut o. seine Einkünfte für die Lebenszeit verschreiht, nápadný, die Erbrechtsverschreibung, mittelst welcher man das Gut belastete o. sonst verschrieb, um den

Heimfall an den König zu vermeiden, zástavní, die Pfandschuldverschreibung, womit Jemand sein Gnt für eine Schnld mit dem Rechte des Wiederkanfes verschreibt, věnný, womit die Mitgift in die Landtafel eingetragen wird, věčný, die Verschreibung auf ewige Zeiten; z. s místem a bez místa, bei ersterem wurde ein Spatinm (místo) gelassen, woranf der Verschreibende künftige Aenderungen vornehmen konnte, bei letzterem behielt er sich keine Aenderungen vor. Gl. 381., Vš. Jir. 322., Jg. Slov. Co kde kladl ve dsky dlnhem a zápisem. Vš. 324. Z. spravovati. Vš. Jir. 187. Z. prodaje domu. Bl. Aug. ž. 11. Tn mně z díl z-sem. Půh. II. 262. Nežli se jest n věnný z. s komorníkem uvázal. Arch. III. 343 Zápisem nápadním ve dsky klásti; Z. nápadní učiniti; Z. statku, z. svěřený, z. bez miesta s postúpeniem, z. dědictví, z. dluhu; zápisem hnouti, zaměnění zápisu; Ktož jest z. s miestem učinil, když chce, móž takový z. zkaziti. Vz Vš. Jir. 258., 279., 281., 282., 287., 241., 286., 294., 296., 308., 317., 308., 321., 323., 340. Z. a miestem a s uvázáním. Vš. Jir. 290., 280.; v z-se kde má státi ‚dědicom' a kde nie, 310., z-su neproponštěje kdo chce dědictvie svého nprodati 318., o z-se, kdež se dluh spravedlivý i s úrokem zapisuje, 323., z-su, trhu, věna propuštění. 339. Z. dlnhu s úrokem, Vš. Jir. 323.-324., z. postúpeniem 299., 311. Cf. Vš. Jir. 468., 571. Z purkrabí karlštejnských společný, vz Zř. zem. Jir. B. 36., z. desk zemských s volí stran obojích napraviti, C. 19, z-vé, jimiž se dědicové a držitelé statkuov k zaplacení zavázali, E. 11., z-sové na děti neb na dědice se vztahujíce, E. 19, z-sové neb kšaftové nápadní, F. 1., 3., z-sn s miestem vs dskách kdož hy nezrušil, jiného činiti nemúž, F. 2., z. bez místa kdož by nčinil, nemaje dětí, F. 6., z. s místem, H. 7. 23., z. svěřený, F. 6., z. bez místa, H. 23., z. na statek a na zboží se vztahující, F. 6., zápisové postranní a všelijaké puntování zapověděno, A. 8, z-su propouštění z desk zemských, H. 11., z. s komorníkem uvázání, G. 30., z. pro úroky zadrželé, G 32., z. propustiti kdož by z desk chtěl, H. 11., z-sově poslední po učiněně správě proti prvnějším moci žádné nemajl, H. 15., z., že díl mrtvého na živé připadnouti má, H. 18., z. na vyvazení z rukojemství, H. 21., z. kdož chce dskami dělati, každý osobně má přítomen býti, M. 10., z. listovní v zastoupení pro jakoužkoli věc, C. 18., v z člověk mladý před 20 lěty byl-li hy v jaký uveden, E. 20., z-sové neb listové na peníze obecně berné se vztahnjíce, S. 32., z-sem dlnh ujištěný maje s komorníkem uvázání, H. 29., z-suov a majestatuov od císařů a králů daných každý má užiti. S. 29. Zápisově latinským jazykem se dálí. V. Z-sem v knihách (dskách) pojistiti. D. Z. v registra, v knihy. Zápis propustiti (dluh z kněh vymazati). Zřlz. Ferd. A také zápisnov v městských kněhách bořiti nemohí. Arch. IV. 355. Svůj z. z desk propustiti. Vš. Jir. 287. Z-su dskami zapsanému odepříti. Ib. 289. Z. propustiti a z. desk vymazati. Ib. 174. Vyznávají, kterak jsou viděli z. v knihách jich městských zapsaný. Arch. II. 457. Při kladení té summy z. můj ať se vyvadí. Žer. 1591. Starší z. jest právnější. Bž. Vz S. N. — **Z.**, *zápisy = knihy, památky*, die Register, Denkbücher. Nalezá se v zápisích (v knihách památních, V.) o židech. Br. Z. postranní, Randglossen. — **Z.** = *písmo učiněné k důvodu některé věci* (s jmény svědkův a s pečetí), eine Urkunde, schriftlicher Beweis, Brief. Ms. pr. pr. — **Z.** = *list*, die Urkunde. Z. císařův, der Majestätsbrief. Pod jménem z-sů (Urkunde, instrumentum) všichni listové (literae) svědeční a kteříž pravdu napravují, míní se. CJB. 415. Jakož najjasnější jeden obecný z. nebo lantfrid způsobiti a učiniti jsú ráčili pro řád a pokoj i spravedlnosť. Tov. 153. Mezi nimi z. učinili. Výb. II. 43. Nedlouho potom následovaly v Praze podobné úmluvy mezi šlechtou českou, o nichž ale z. nezachoval se; Král ubezpečil stavy zvláštním zápisem (reversem). Pal. Děj. III. 3. 145., V. 1. 196. Mladosti její šetřeno a na přímluvu lidí na zápis jest propuštěnn. Dač. II. 16. An pak proti svému z-su pohoní se se mnú a súdí se, ježto by toho neměl proti svému z-sn činiti; Tu jest mimo svůj slib a z. na mně dobyl peněz. Půh. II. 592, 603. — **Z.** = *zapsání, list věřitelovi od dlužníka daný ku pojištění dluhu*, die Verschreibung, Schuldverschreibung, Obligation, der Schuldbrief Z. dlužní, Reš., dluhu. D. Vklady z-sů dlužných též správnich mohou (úředníci desk) opraviti. Zř. F. I. C. XIX. Summu (dluh) zápisem ujistiti. Žer. Z. na summu 1000 zl. svědčící; z. na 1000 zl. vykonati. Žer. Z. na tu summu (1554.). Er. Dluh znamenitý zaplatili, ježto jemu vedlé zápisuov svých byli povinovali. List z r. 1447. Tč. Ne každý z., ne každý dluh se zpravuje, než sám trh. Vš. Jir. 187. I vece jemu: Vezmi z. svój a napiš padesát (Luk. 16. 6.). Hus II. 297. — **Z.** = *ujištění*, *pojištění*, die Verschreibung. Z. jalový, ungiltige Verschreibung. Nál. 215. Však co se věn dotýče, jestližeby která vdova měla opatření mimo zápis věnný (Heirathsvertrag), tak že by jí na list neb jinam převedeno bylo a chtěla mimo to předešlého zápisu se držeti a obranného listu užíti, má toho svého věna třetí díl ztratiti tomu, v čížby se dědiny tím listem obranným uvazovala. Zř. F. I. C. XXIX. Vz S. N. Z na statky někomu učiniti. Ros. Z. na domé, Us., na dům. D. Panství bratru svému v 200000 gr. českých zápisem postoupil. Mus. Statek v z-sích držeti (zapsaný, in der Pfändung). D. Z. manželstva, Ehepacten, D., rukojemský. Z. zástavní, die Pfandverschreibung. J. tr. Kterúžto ves otec jejich od předkuov našich do svého života v zástavě a v zápisu drží. List z r. 1467. Z. na něco někomu ujistiti; Z. na platy, na hrady. Chč. 443., 616. — **Z.** = *smlouva, úmluva, spolek*, die Verbindung, Verabredung. Z. obecní o upokojení zemské. Z. mezi nimi učinili. K z-su svoliti. Spr. voj. žiž. Na z. někoho z vězení propustiti. Ros. Spolek a z. Dch. Kteří grunty koupené máte, tí jeden každý při

soudech, jakž zápisové svědčí, peníze skládejte. Zř. sel. Proti světlým z-sům a závazkům svým uvodil lidi pod jednou do Prahy. Pal. Děj. III. 3 258 Listem i z-sem smluvním. Arch. II. 271. — **Z** = *zapsání*, die Einschreibung, die Inskription. Z. žáků do školy; k z-su jíti; byl při z-su; jdeme právě od zápisu. Us. Tč. Z. k vojsku (odvod). Čsk. — **Z.** = *poslední vůle*, das Testament. Svědč ten z. nebo kšaft dětem a otci, bratřiem nebo strýcóm, nebo jiným jakýmžkoli zápisníkóm. Vš. Jir. 267.

Zapisání, n., vz Zapisati, Zápis.

Zapisaný; *-án, a,* o, eingeschrieben. Z. historie. Hdž. Rkp.

Zapisatel, e, m., *lépe:* zapisovatel. Šm.

Zapisati, vz Zapsati.

Zapisávati, vz Zapsati.

Zápisce, e, m. = *zápisník*, der Verschreiber. Sp.

Zápisčík, a, m. = *zapisovač.* Šf. Strž. I. 84.

Zapisčiti, il, en, ení; *zapiskovati*, versanden. Ta krajina se zapisčila (pískem zanesla).

Zápisek, sku, m., *zápisky*, pl., die Aufzeichnung, Notiz, Eintragung. Podívati se do z-sků. Us. Dch Jungmannův z. o porušenosti češtiny. Ht. Brs. 118. Z jehož z-sků také čerpal více nežli podezřelou závěrku. Ddk. III. 210. Domácí z-sky; v z-cích zaznamenati. Dch. Vz Zápiska.

Zápiska, y, f. = *krátká zpráva*, die Notiz, Aufzeichnung, Inskription. Nz. Inkontrovací z-ky, Inkontrirungsdaten. Šp. — **Z.**, *zápisky* = *knížka poznámek*, das Notizenbuch, Anmerkebuch. Šp. — Dle Jg. *lépe*: *zápisek.*

Zapiskání, n., die Verunreinigung. Na Slov. Bern. Vz Zapiskati.

Zapiskání, n., der Pfiff.

Zapiskaný; *-án, a, o,* verunreinigt, beschmutzt. Na Slov. Bern. Má ruce z-né. Mor. Šd. Vz Zapiskati.

Zapiskaný, gepfiffen. Z. píseň.

Zapiskati *(zapyskati,* Plk.) = *zanečistiti*, beschmutzen. Bern., Koll. — **koho čím.** Také na Mor. Šd.

Zapiskati; *zapisknouti*, knul a kl, nutí; *zapištěti*, ěl, ění = *zahvízdati*, anfangen zu pfeifen, einen Pfiff thun. — **abs.** Někdo tu zapiskl. Zapištěla tu myš. Us. Lokomotiva zapiskla. Us. Šd. Stařiček zapiskli a přišel k nim ohnivý chlopek. Slez. Šd. Iba vták vyrušený vaším krokom zapiskne a letí. Phld. III. 3. 301. Vyskočiť, patama sa uhodiť a zapisknúť. Pck. Ps. 103. Šel tudy, měl dudy, ani nezapiskal. Prov. — **komu.** Já tobě, sobě zapiskám. Ros. Rád zapiskám tomu, kdo rád tancuje. Dvorsk. — **co**. skočnou. Lpř. Jestli slůvko zapisknete (= povíte)! Kká. Td. 354. Dbá on (na napomenutí), jakoby mu hus zapiskala Ros. — **čím**: píšťalou, hubou. — **na koho, nač**: na píšťalu, Kld. II. 268., na psa. Z. na prsty, na klíč. Šd. Zapiskni naň, ať stojí. Šd. Z. někomu na klarinet. Němc. Vezmi bača tú fujeru a zapiskaj na tú hrubú. Sl. spv. V. 187. Hneď si zapiskala na dieročku spodňú. Sl. ps. 13. — **koho**: housata. (Sedí-li husa na vejcích a někdo u ní hvízdá, říká se, že zapiská housata, že se nevylíhnou). Na vých. Mor. — **jak.** Pronikavě z. Vlč. Raz junák zapiskne — z dvanásť pušiek blyskne; druhý raz zapiskne, tisíc chlapcov zvýskne, tretí raz zapiskne, šabličky zazvonia. Btt. Sp 9. Na něco zjemňounka z. Osv. I. 181. (Šá). A já jsem si zpomněl na jednu bohatú, hned mně zapiskala (má píšťalka), až na tu devátú (dírku). Sš. P. 708.

Zapiskávati, vz Zapiskati.

Zapiskávati, vz Zapiskati.

Zapisknouti, vz Zapiskati.

Zapisknutí, n., der Pfiff Dch

Zapisknutý; *-ut, a, o,* verunreinigt, besudelt, beschmutzt. Vz Zapiskati.

Zapisknutý; *-ut, a,* o, gepfiffen. Z. tón.

Zapiskovati, vz Zapisčiti.

Zápisna, y, f. = *písárna*, die Schreibstube, v horn. das Zechenhaus. Bc.

Zápisně = *zápisem*, verschriebenermassen. Prodal některá zboží sva na dobro a dědičně a nikoli jako před tím toliko zápisně. Mus. 1880. 237.

Zápisné, ého, n., die Einschreibgebühr. Vz Vlšk. 245.

Zápisní, -sný = *k zápisu náležící*, Einschreib-. Z. knihy, summa, list (zástavní, Pfandbrief). Us. Z. arch, Aufnahmsbogen, J. tr., lhůta, taxa, Immatrikulationstaxe. Šp. Z. knížka, das Notizbuch, Aufzeichnungsbuch. Dch., Šp. Mocí tohoto listu z ho svolujem společně. Arch. III. 214. Kdyžby kdo komu zapsal dluh jmenovitý, jakožto v zápisných knihách svědčí. Ib. II. 513. Po vyjití toho půlletí vezmúce summu z-nú mají město zase postúpiti. List z r. 1514. — **Z.** (*allodialní* a *zpupný*), emphyteutisch. Z. domy, Pr. měst., dsky zemské, V., vz Vš. VI. 32., dvory, Pr., statek (emphytensis), dědina, Faukn. 27., Zříz. Ferd., Dač. I. 82., lidé. Apol. Na z-né dědiny práva vedení způsob. Zř. zem. Jir. G. 24. Zápisné dědiny spravoval-liby kdo dskami památnými. Vz Zř. zem. G. 2. Z-né dsky dvoje, veliké a malé. Vš. Jir. 280. Z. ves. Dač. I. 118. Z. dědiny; V kraji pracheňském lidé z-ní jsú se zdvihli; Z ným samým zbožiem u desk žádný se s žádným spolčiti nemůže; Velké dsky z-né jsú pro bohaté pány a zemany, kteříž zbožie široká, znamenitá a veliká mají. Vš. Jir. 22., 268., 280. Z. právo, vz Kus. Že nám chce beze všech peněz a beze všeho úplatku ty všecky vsi z-né vrátiti. Arch. V. 548. — **Z.** = *zastavený*, verpfändet. Na z-ných gruntech nemůže se věno klásti. Vš. 217., 263. — Vz S. N.

Zápisnice, e, f. = *zápisní kniha*, das Gedenkbuch, Protokoll. Let. Mt. S. VIII. 1. 89. Městské z. boly německé, ale už sú slovenské. Sl. let. I. 150. Vz Zápisník. — **Z.**, die Reversausstellerin. Z. živá a pozůstalá. List z r. 1604. Tč.

Zápisnička, y, f., das Vormerkungsbuch. Šm.

Zápisničný = *zápisný*. Z. kniha. Sl. let. V. 238.

Zápisník, a, m., zápisnice, e, f. = ***který** n. která má na něco zápis, na koho zápis v knihách jest, zni*, dem o. der etwas ver-

schrieben ist. Pr. měst., Vš. 219. Z. (knihovní vlastník), ein an die Gewähr Gebrachter. J. tr. Z-ci tebe by z dědictvie kúpeného právem vyvedli. Vš. Jir. 174. Urozený pane, příteli a z-če náš; A Beneš odpieral, že Hanuš z Kolovrat všechny z-ky přehyv jemu Benešovi jest to právo zapsal. Arch. IV. 134., i. 441. — **Z.** = *komu co odkázáno*, der im Testamente Bedachte. Plk. Svědč ten zápis neho kšaft dětem a otci, bratřiem nebo strýcóm jiným jakýmžkoli z-kóm. Vš. Jir. 267. — **Z.** = *kdo se komu v jednotu zapsal, společník*, der Alliirte, Verbündete. Mus., Akt. m. Ferd., Pal. Rdh. i. 187. Někteří ze z-kův dostavili se dobrovolně. Pal. Děj. V. 1. 408. Jestiť váš z., jakož jste se v Strakonicích spolu zapsali. Arch. II. 35. — **Z.** = *kdo zapisuje*, der Unterschreiber; *kdo podepsán jest*, der Unterschriebene. Toms. Radlinský Ignác, stoličný z. v D. Kubine. Syt. Táh. 387. — **Z.** = *poručník*, der Vormund. Vinila z-ky, že měvše ji zachovati dědictvie jejie, jsú to od nie odcizili a prodali. Arch. IV. 319. — **Z.**, u, m. = *zápisní kniha, protokol*, Strazza, Strazzenbuch, das Notizenbuch, Aufnahmsbüchel, das Protokoll Dch., Šp., Nz. lk. Papír v z-ku. Kká. Td. 334. Z stráží, das Wachprotokoll, tabáku, Tabakjournal, mužstva, Mannschaftsgrundbuch, krámský, Ladenstrazza, z. dostřelů, das Schiessbuch, z. poukazný, Anweisungsprotokoll, z. zbraní, Armaturprotokoll, z. podavací, Exhibitenprotokoll, z. posýlek, Ordonanzprotokoll, Čsk., z. o stavu plynoměru, Gasmesserständeaufnahmsbüchlein. Šp.

Zapisovací, Einschreibe-, Einschreib-, Vorschreibungs-. Z. kniha (zápisník). J. tr., Nz.

Zapisovač, e, m. = *zápisník*.

Zapisovačka, y, f., vz Zápisnice.

Zapisování, n., das Einschreiben. Z. a puntování proti králi. Vz Zř. zem. Jir. A. 8.

Zapisovatel, e, m., der Schriftführer, Protokollist. Z. telegrafu Morseova. Vz KP. II. 257., 258. Z. dějin, Lpř. Děj. I. 17., protokolín, der Protokollist, Aktuar, Šd., knihovní, der ingrossator. J. tr.

Zapisovati, vz Zapsati.

Zápisovka, y, f. = *první zápisník*, das Schmierbuch. Šp.

Zapiščiti, vz Zapisčiti. Na Ostrav. Tč.

Zapištěti, vz Zapiskati.

Zápitek, tku, m., der Nachtrunk. Dch.

Zapiti, piji a pím, pij a pi, il, it, ití, vz Piti; *zapíjeti*, el, en, ení = *po něčem, na něco piti*, nachtrinken; *píje zahnati*, vertrinken; **se** = *opiti se*, sich betrinken. — **abs.** Často zapijí. Ros. — **co**: hoře, hořkosť, Ros, starosti, vrtochy, D., zámutek, Plk., rozum. Zapijme to, Petře (když se dva udobřují). Č., Dch. Z. jídlo, auf die Speise nachtrinken. Dch. Nemohl jsem paměť na ni zapiti. Kká. Td. 302. Z. dušičku (po pohřbu mají přátelé společnou hostinu, při které se zapíjí dušička zemřelého). Us., Němc., Kšť. (Rechtoři) prach školní jen zapíjejí. Slez. ps. Šd. Zapijme tu zlosť! Mor. Šd. Zapily ho kury. Bl. 296. Kdo všem na zdraví připíjí, sám svoje zapíjí. Us. Šd. — **se** = *opiti se*. St. skl., Jád. Lot jsa mezi zlými nepobiúdil; a vyšed od nich zapil sě. Št. Pili ste a zapili ste sě. BO., ZN. Zapil sě a v tom zapití ubezumil sě s dcerama. Št. N. 236. 21. Byl by dobrý hospodář, jenom kdyby se tak nezapíjal. Mor. Šd. — **čeho**. Nejprv jez a potom zapij vody. Us. Tč. Mladého si sýra zjete a zapijete žinčice; ten valašský stav bych nedal ani za tři tisíce. Sl. spv. V. 187. — **co, se čím**. Prášek (lék) vodou z. Us. Z. se vínem, pitím (opiti se). Jád. Co tam budeš, můj synečku, jídať? Chléb komisní, vodičků zapíjať. Sš. P. 590. Jímžto (vínem) se kto z. može. Pass. mus. 275. — **se kam**. Voda v zem, do země se zapila. Us. Dch. — **jak**. Svobodku chcem zapíjeti pohár po poháru. Hdk. C. 131. — **kdy**. Ořechy louskal a v neděli pivel zapíjel. Sk. — **kde**. Z. truchlivosť veřejně **mezi** přáteli, Sá., v hospodě. Us.

Zapiti, vz Zapnouti.

Zapití, n., der Nachtrunk. V tom z. hořká smrť jim sladká byla. Pravn. 2027. Vz Zapojiti, 1. — **Z.** = *opití*, die Berauschung, der Rausch. Kšch., Št. — Vz Zapiti.

Zapitý; *-it, a, o*, nachgetrunken. Vz Zapiti. Z. víno. Us. — **Z.** = *pohlcený*. Vzduch v každé tekutině z. Kodym. Úv. do živ.

Zapizgřený; *-en, a*, o = *uslintaný, ubryndaný, ušušněný*, undelikat. Vz Pizgřiti. Na Mor. a Slov. Šd.

Zapjantati, verfitzen. — **co kam**: nohy do šatů ženských. — **se**, sich verfitzen. Niti se z-ly. Na Ostrav. Tč.

Zapjati, vz Zapnouti.

Zapjatý; *-at, a*, o, zugeknöpft. — **jak.** Byl z té stránky zapjat až **po** krk (nebyl přístupný). Šml.

Zapjoť = *zapjati*. Na Ostrav. Tč.

Zapka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zaplacatělosť, i, f., die Flachheit, Plattheit.

Zaplacatělý, etwas flach, platt. Dch.

Zaplácání, n., vz Zaplácati.

Zaplácaný; *-án, a*, o, vz Zaplácati. Z. buchta (špatně udělaná). Dch.

Zaplacatěti, ěl, ění, flach, platt werden. Jg.

Zaplácati, anfangen zu patschen, klatschen. Vz Plácati. — **co čím**: zeď hlinou, beschmutzen. — **co komu**: oči (= uplatiti ho). Us. — **komu kam.** Z-cal mu na rameno, klopfen. Us. Kšá., Šd.

Zaplacení, n., die Bezahlung, Berichtigung. J. tr., Nz., V. Vz Zaplatiti. Z. hotovými, die Barzahlung. Když přišlo k z., utekl. Klat. To není penězi k z., *lépe*: to nelze penězi zaplatiti. Dobrá žena není k z., *lépe*: dobré ženy není ceny. Km. I 28. Není hotových k z. Sych. Se z-ním prodlévati. D. Z. dluhu, mzdy dělníkům. Jg. Na z. pak toho lidu. Skl. II. 219. Z. výloh. J. tr. Z. schopen, zahlungsfähig, zahlbaft. Dch. Má od ní zaplacenie hleděti; Fojt náš Kličkovi povinen k z. býti nechce. NB. Tč. 145., 269. Škody, ješto před z-ním jistiny vzal. Půh. I. 382.

Zaplacený; *-cen*, *a*, o, bezahlt, berichtigt, eingelöst. Z. směnka, Us. Pdl., sazba. Dch. — **komu**. Prodal sem za dva tisice kop gr. mné úplné zaplacených. Arch. I. 409. — Z. = *zatracený*, eufem. U Jižné. Vrů

Zaplácení, n., vz Zapláceti.

1. **Zapláceti**, vz Zaplatiti.

2. **Zapláceti**, 3. os. pl. -cí, el, en, ení; *zaplacovati* = *zalátati*, *záplaty vsaditi*, *spraviti*, *zašiti*, zu-, verflicken. — **co kde**: **na** sobě kabáty. Martim. — **co čím**: kabát kusem sukna.

Zaplacovati, vz Zapláceti, 2., Zaplatiti.

Zapláčí, vz Zaplakati.

Zapláděti, vz Červiti.

Zapláchnouti, chnul a chl, ut, utí, *zaplachovati*, ein wenig abspülen. — **co čím**: hrnec vodou. Us. — **Z.**, ein wenig schmelzen. Svíčka z-chla. — **Z.**, ein-, hineinströmen. — **kudy kam**. Otevřeným oknem, dveřmi vítr do světnice zapláchl. Mor. Šd. — Vz Zapláknouti.

Záplachtí, n., epidromus, zastr. Jg.

Zaplakání, n., das Weinen, der Anfang des Weinens. Us.

Zaplakaný; *-án*, *a*, o, mit Thränen benetzt. — **kde**. Pošlu Vám psaníčko, psaníčko napsané, **za** každým slovečkem bude zaplakané. Sš. P. 595.

Zaplakati, pláči, plač, pláče (lc), al, ání; *zaplakávati*, anfangen zu weinen, in Thränen ausbrechen. — **abs.** Někdo zaplakal. Us., Ros., Háj. Co jest u nás, nezaplakal. Us. A bylo děťátko, jen zaplakať. Er. Sl. čít. 22. Nitra milá, Nitra, ty slovenská máti, co pozrem na tebä, musím zaplakati. Ty si bola nekdy všetkých krajin hlava, v ktorých tečie Dunaj, Visla i Morava. Sl. spv. II. 45., Mt. S. I. 7. Dyž já budu ležať v černém lesi, zaplačeš, milá, zpomeňa si. Brt. P. 10. Už mňa môj najmilejší zanechává, milovať mňa už přestává a moje bystré oko zaplakává. Sl. spv. V. 174. Vídeňská kasárna není bodná státi, nejedna matička musí zaplakati. Čes mor. ps. 257. Hľadí po čerstvej zelenej diale a na skalu sa usadí i v širokých prsách posbiera paru a vydúchne si smutnú fujaru, prsty na dierky položí: zaplače hora. Sldk. 9. Tancovala, zaplakala: čože som já, milý Bože, dokázala! Sl. ps. Šf. I. 47. Vzal lasečku (bůlčičku) a zaplakal, čebo sem se ja dočkal!; Po druhé zaťali, dřevo zaplakalo, po třetí zaťali, dřevo promluvilo; Zaplakala má panenka choďa po dvoře. Sš. P. 118., 143., 403. — **co, koho**: svou bolesť (pláčem si odlehčiti, seinen Schmerz verweinen). D. Musiť tebe zaplakati máti tvá. Výb. II. 45. 6. Aby (pláčem) skonávajícího nezaplakali (z klidu ho nevytrhovali). Na Slov. Němc. III. 324. — **nač proč**. Člověk na břichy zapláče z milosti. Ctib. Zaplač každý člověk **za** to. St. skl. Zapomeneš, zaplačeš na mó věrnó lásko. Sš. P. 393. Žalem zaplakala. Us. Tč. Pro někoho z. Dch., Kyt. 1876. 74. Nikdo proň nezapláče (oka nesmočí, slzy neuroní, neukápne). Us. Tkč. Pro velikó lásku voba zaplakali; Všeci ludé zaplakali, že Janoška zverbovali. Sš. P. 360., 571. — **jak**. Když to mluvil, v hojnosti zaplakal. Flav. Bys krví zaplakal, nevyprosíš (o lakomém). Č. Keď mu šablu podala, žalostně zaplakala: Jaj, bodaj som ťa bola, jaj, nikdy nepoznala; Horce zaplakala: Ej, jako si sa kúpal, keď ťa voda vzala? Sl. spv. III. 109., 113. Keď ju došívala, horko zaplakala. Sl. ps. Šf. II. 133. Šila ona košulečku. Šila, šila, vyšívala a prehorko zaplakala. Mt. S, I. 27. Ja vzkríkla, vzlykom zaplakala, lež darmo. Phld. IV. 25. Tak žalostně zaplakala, že se brána otevřela. Sš. P. 358. — **nad čím**. Br. Zaplakal nad ní. Šml. Ale nikdo nezaplakal nad nima. Dbš. Sl. pov. IV. 53. Vždycky nad ní (nad pentlí) z-la. Er. P. 149. Z-lo dievče nad svojou svobodou. Sl. ps. 366. Z-lo dievče nad svojim šuhajom. Slov. Tč. Milí moji rodičové, loučíme se s vámi, a jak více nepřiňdeme, zaplačte nad námi. Na Ostrav. Tč. Ubohá vdova odišla. Ach, ale by bol kameň zaplakal nad ňou. Frsc. Zor. I. 89 Jedle v tmavý šat se ohláčí, nade mnou časem zapláčí. Nitra VI. 101. — **kde**. Ja bych si sedla oj na jeho okénko, až by zaplakalo v něm jeho srdénko. Pck. Ps. 12. — **oč**. Spíšej by ze skály voděnka kapala, než bych já, šohajku, o ťa zaplakala; Nezapláče o něho žádnej; Zpomenú, zaplačú o mne černé oči: Jak to uslyšela zaplakať musela o véneček svůj. Sš. P. 326., 501., 631., 756. — **za kým**. Kdo zapláče za ním. Msn. Or. 63. Čo raz spomenula muža, musela za ním z. Phld. IV. 330. — **kdy**. A když svůj národ viděl v mdlobě, na řeč a vlasť že kydá kal a v duševní že dlí porobě, tu i on poprvé zaplakal. Čes. pís. — **ke komu zač**. Zaplač každý k Bohu za to, rozpomena právě na to. Hr. rk. 139. — **si**. Sá. — **si jak**. Drobet si z-kal a potom byl zase vesel. Us.

Zaplákati, vz Zapláknouti.

Zaplakávati, vz Zaplakati.

Zapláknouti, knul a kl, ut, utí; *zaplákati*, *zaplakovati*, weg-, verspülen. — **co kde**: zlou chuť v bubě. L. — **co kam**: do bláta. Ros. Vz Zapláchnouti.

Zaplakovati, vz Zapláknouti.

Zaplameniti, il, ěn, ění, *zaplameňovati*, entflammen. — **se**. Nebe se z-lo. Na Ostrav. Tč.

Záplan, u, m. = *vzplanutí*. Nech sa iní k cieľom svojim ženú v bezosvätodušnom zaplane. Hdž. Rkp.

Zaplání, u., das Aufflammen. Vz Zapláti. Osv. VI. 54. Láska k lidstvu v plném z. Kyt. 1876. 36.

Zaplaňkovati = *plaňkami zahraditi*, verschränken. — **co**: zahradu.

Zaplanouti, ul, ut, utí = *zapáliti*, entflammen; *zapáliti se*, sich entflammen, sich röthen, auflodern. — **koho**: nepřátely. Pa. ms. — **kde**. **V** srdci jejím láska zaplanula. Us. Z-nul mír boží **nad** dušemi. Kká. **K** sl. j. 138. V oku jejím zaplanula **na** okamžik podivná záře. Hrts. V níž lidskosti **znak** svorně zaplane. Čch. Mch. 7. — **čím (proč od čeho)**. Celý zaplanul vztekem **od** jedu zlosti. Čes. vč. Láskou z., in Liebe auflodern. Dch. Pochybnosti z-nul prudce. Kká. **K** sl. j. 232. Velerit, jímž duch váš z-nul. Kká. Nevolí zaplanul zrak jeho. Šbr. Z-nul posměchem **ve** tváři král. Hlk. S. I. 83. —

jak. Zaplaň ohňů mocně zář. Msn. Or. 158. Oko jeho radostně z-lo. Šhr., Čch. Dg. 612. Pochodně **dle** přání panovnice v domě zaplanuly. Msn. Or. 94. — **kdy jak.** Tou chvili zaplanul chrámu krov ve klikatých bleskû záři siné. Čch. Mch. 76.

Zaplantání, n., vz Zaplantati.

Zaplantaný; *-án, a, o* = *zapletený*, verwickelt, verstrickt. Na Mor. Šd. Vz násl.

Zaplantati = *samotati*, *zaplésti*, verwickeln, verstricken. Na Mor. Šd., Vck. — **se kam.** Z. se do něčeho. Vz Plantati. Šd., Kch. — **se s kým**: se ženskou, sich verbandeln. Šd.

Zaplanulý, aufgelodert. Dch.

Zaplápolati, anflammen, auflodern. — **v čem.** V milování jejím srdce jeho zaplápolá. Troj. — **(komu) jak.** Sosna Alpínova zaplápolá jim v ústrety. Č. Oheň veselo zaplápolal. Us. Pdl. Plamen prudším jasem zaplápolal. Mkr. — **kde.** Ve stanech žár zaplápolal. Msn. Or. 25. — **kam.** Mehmedův naň lstivý pohled zaplápolal. Kká K sl. j. 160.

Zapláskati; *zaplasknouti*, sknul a skl, utí = *počíti pláskati*, loskiatschen; 2) *upláskati*, verpatzen. Vz Pláskati.

Zaplasknouti, vz Zapláskati.

Záplasť, i, f., empiastra. Rozk.

Zaplašiti, *zaplášiti*, il, en, ení; *zaplašovati*, verscheuchen. Kom. — **co, koho.** Světlo zaplašuje temnotu. Us. I zaplašte tu neplechu. Sš. Sm. bs. 42. — **čím**: ptáky střelbou. Us. Z. něčím nudu. Hrts. Z. veselým slovem zármutek. Vlč. — **odkud.** Z-šil jí uděšení z duše. Osv. I. 277. Z. s pole zloděje. Kos. Ol. I. 44. Z. ptáky se zahrady. Us. Tč. Z-šil jsem tíseň z hrudi její. Čch. Bs. 22. S ohlohy vždy její hrdinně zaplašují všechny mlhy a mraky. Sš. Bs. 171. Zaplaš z očí mrákotu. Nitra. VI. 33.

Záplať, i, f. = *záplata*. Na Slov. Bern.

1\. **Záplata, záplatka**, y, f. = *zaplacení i to, čím se platí*, die Zahlung, Aus-, Bezahlung. Skl. II. 272., 283. Z. za koupi. Bez záplaty (darmo); něco ze z-ty sobě vypůjčiti; o z-tu nastoupati; z. **od** lázně. V. Bez z-ty kupovati; to za z-tu nám přichází. Br. Za velikou z-tu něco koupiti. Jel. Zas to máte v polovici záplatě (= záplaty). Us. Vk. Ze z-ty nás vezli. Har. Z-tu od někoho chtíti. Us. Proti slušné z-tě něco činiti. Nar. o h. a k. Z-tu od někoho bráti. Z-tou koho meškati. Posavad k z-tě přijíti nemohu; Páni mně až posavad k z-tě nedopomohli. Sl. let. V. 80. Ona žádá z-ty dluhu toho; Tu vinu jemu dávaje, žeby od otce jeho tři zl. vypůjčil a žeby ten dluh zapraven nebyl žádaje od toho Šojcara z-ty; I žádá právem naučen býti, nemá-li jemu obžalovaný záplatu učiniti?; Ta sukna prodána býti mají vědomím a z nich p. Mikulášovi z. se státi; Aby ti lidé k své z-tě přijíti mohli; Žeby jemu druhé peníze na sv. Jiří nynie minulého klásti jměla podlé toho trhu a od toho dne přes rok třetí a tak dále, vždy na ten den až do z-ty toho dluhu. NB. Tč. 14., 31., 34., 45., 222., 255. Dokavadž se řečená z. nestane. Arch. IV. 490. Že jim pro skrovnou z-tu ten povoz obtížný jest. 1595. Že by ta zasaňa topena byla a to beze všie z-ty peněžité. List z r. 1480. Tč. Aby sě před nimi těch peněz z. a listu vrácenie stalo. List z r. 1449. Mns. 1880. 405. Pakli by z-tou prodléval. Váci. XIII. Jiná věc slove kûpě a jiná penieze nebo z-ta; Za starých rozdielně kûpě a z. jmenována jest bývala. Vš. Jir. 163. Poslu tvému jsem zaplatiti poručil a ještě mu dodal na z-tu až do Prahy. Žer. 251. — **Z.** = *odměna za práci*, *odplata*, *mzda*, die Entlohnung, das Deservit, der Lohn, die Belohnung. Za práci z-tu dáti, míti. Na mírnější z-tě přestati. Žer. Odměnná z. Kdo z opatrování cizích věcí z-tu čeká. Er. Uhři hodnou záplatu v bitvě vzali. Bart. 2245. Řečníkům z. buď taková, kdo by obdržel při o sto kop grošů českých, pùl třetí kopy gr. českých jemu dáno bude. Kol. 20. Dějeť pak se kupování a prodávání, kdyžto trhodějce svolí se v určenú summu, neb z-tu jistú ustanovice, neb bez ceny a z-ty nejde žádné prodávání. CJB. 363. Kdožby je ve věsení měl, bude jich moci do roka v službě bez z-ty (unentgeltlich) užívati. Zř. F. I. U 7. Z. svědkům vysazená, tarifmässige Zeugengebühr. J. tr. Vozka nechce dále žádaje z-ty. Brt. S. Za to jsem dostal takovou z-tu, že jsem se honjal. Us. Šd. Dostaneš dobrou z-tu. Us. Šd. Nad míru jsou se v díle svém z z-tě nádenní nasadili a zdražili. Prm. r. IV. 123. Z-tu bráti. Bart. II. 11. Mnozí hodnou z-tu v bitvě te vzali. Bart. Za takové obdarování koláč z z-tu slušnú dvě stě zl. úplně z docela přijali sme. Arch. V. 536. Vidouce, že jim z. chybila, tedy jinou cestou k přivedení sobě zisku vymyslili; Oba darmo vám bez z-ty kázávali. BR. II. 133. a., 619. b. Z. za něco, od něčeho. J. tr. Z. poslu od cesty. Šp. Hoden dělník z-ty své. Jaká služba (robota, zásluha), taková záplata. Prov.

2\. **Záplata**, *záplatka*, y, f. = *láta*, *lata*, *přišivek*, Fleck auf ein Kleid, ein angesetztes Stück, ein Lappen. V. Plný záplat.. Z-tu dáti, přišiti na kabát. Z. na boty, na střevíce (příštipek). Us. Z-ty vsazovati (záplatovati); Ten kabát má mnoho záplat. Šp. Z. z kůže, ze tkaniny; Ten kabát je samá z. Us. Dch. Preto sa i drží čeľaď domu, ako z. starých nohavic. Zbr. Hry 46. Roucho měli záplatami zplácené. Bl. Ž. Aug. 77. Lépe spraviti malou dírku než hledati veliké z-ty (o rychlém smíření se, než je z toho větší hněv. Principiis obsta); Na hrubý pytel hrubou záplatu. Dch. Lepší je mládenec trebárs o záplate ako starý vdovec vo sriebre vo zlate. Sš. P. 70. Záplata na záplate z švlka niet (= cihule). Mt. S. I. 138. Záplata na záplatě, žádného švu nemá (peří na ptáku). Větší z. než díra (vymlouvá-li se někdo více než třeba, vz Výmluva; n. 2. více dáti třeba než dostal). Jg., Č. Záplata musí větší býti než díra. Č.

3\. **Záplata**, y, f., mlýn u Snšice. — **Z.**, jm. poli na Opuce u Řenčova.

Zaplátání, n., das Zuflicken.

Zaplátaný; *-án, a, o*, geflickt. Z. kabát.

Záplatář, e, m., der Flickschneider. Šm.

Zaplátati, *zaplatávati* = *záplatu dáti*, *spraviti*, flicken. — **co (čím)**: suknem, kůží.

302*

Us. Aby jednu dieru zapíátali, dve nově delajů. Žbr. Hry 49.

Zaplatávati, vz Zaplátati.

Záplatek, tkn, m. = *zaplácení*, *záplata*, die Bezahlung. Reš., Lom. Čeládku jídlem, mzdou a záplatkem opatrovati. Reš.

Zaplatění, n. = *zaplacení*. Na Slov.

Zaplatěný = *zaplacený*. Na Slov.

Zaplátl, plaji, ál, ání, aufflammen, auflodern, zu schimmern, zu flackern anfangen. Vz Pláti. — **abs.** Pohied jeho zaplál. Kká. K sl. j. 185. Boj o to zaplál. Vrch. — **kde.** Až jí zaplála korouhev **nad** hlavon. Sk. Nikdy víc by v slunci (kalich) nezaplál. Hdk. A v její mladé tváři zaplály drobné hvězdičky jak světla na oltáři. Nitra VI. 94. — **jak.** V jeho (blesku) záři les zaplál v barvě fijalové; Pláně sněhů bleskem zaplály. Vrch. Celý prostor zaplál jediným plamenem. NA. IV. 184.

Záplatina, y, f., geflicktes Zeug, lauter Flickzeug. Ať se šat pořádně spraví, aby nebyl samá z. Us. Dch.

Zaplatitel, e, m., der Bezahler. D.

Zaplatitelka, y, zaplatitelkyně, ě, f., die Bezahlerin.

Zaplatiti, plať (na Mor. zaplac), tě (íc), ií, cen, ení (na Slov. tén, ění); *zapláceti*, el, en, ení; *zaplacovati* = *placením uspokojiti*, be-, abzahlen, Geld erlegen; *zažiti*, *zakusiti*, büssen, die Zeche bezahlen; *odměniti*, belohnen. — **abs.** Zaplať pán Bůh. Us. Nemocl z. V. Aby poručník nručil, že odsůzený zaplatí. CJB. 381. Pán Boh zaplať a viac nakladř. Mt. S. 1. 109., 182., Dbš. Obyč. 44. Pánbu zaplať a vynahraď. Slez. Šd. Upřímné ‚Zaplať pán Bůh' mu je milejší než zlatý peníz. Mtc. íid. 1871. Dobre je to, ked sa hodne nasbiera toho ‚Pán Bob zaplať'. Us. Zátur. Tam dostaneš lžicl medu za ‚Zaplať Pánbu'. Us. Tč. Zaplatii, kde byl co dlužen. Us. Šd. — **co (komu):** dluh, pokutu, službu, dobrodiní (odměniti), N., clo, vozně, řad. D. A proč vy sa děvčátka nevydáte, alebo vy čarovať neumíte? A já mám na lúce taký kořeň, kerá mně zaplatí, povím o něm. Pck. Ps. 13. Z. někomu, aby mlčel. Dch. Neplať, já to sám zaplatím. Us. Šd. Co propijó, zaplatijó, žádného se nebojijó. Mor. Tč. Ten mu z-til (poscal ho). Us. Pi, Ondřiško, pi, len sa neopi, co prepiješ sto zlatý, však to gazda zaplatí. Sl. spv. III. 95. A ešte sám zaplatil mzdu Judášom vyjednanú. Zbr. Báj. 15. Ej veď ty mně to ešte zaplatíš. Mt. S. 1. 115., Dbš. Obyč. 45. Zdrahá-li se zkoušku podstoupiti, zaplatiž kaplanovi sedm denárů. Ddk. IV. 227. Nalej milá, nalej vína, šak mi ti ho zaplatíma, ne tak groši širokýma, než dukáty než žlutýma; Zaplačum (zaplatí) ci všickni svaci, zaplaćum, matka boži stokrat vice nahradzí. Sš. P. 564., 748. Ten před námi stoje znal, že ona jemu 10 zl. pojčila, ale nevie, zaplatil-li jest jí těch peněz zasě čili nic; Hřebíkuov Vlkovi nedávej, leč mi zaplatí, což mi jest dlužen. NB. Tč. 13., 121. Lekár nedbá, jak kdo zemre, když sa mu len zaplatí. Na Slov. Tč. Mně moji falešníci mé cti nezaplatija. Brt. P. 78. Zaplať vám pán Bůh toho daru (m.: ten dar). U Rychn. Ntk. Neměl odkud mu z. dluh. Pal. Děj. V. 1. 414. Zaplatil smrti dluh = umřel; Zaplatil hrobaři a zvoníkům = umřel; Z-til smrti daň = umřel. Tkč. Nezaplatil Blažkovi čepici (= byl neopatrný, bláznil). Us. Tč. Slíbil těch sto kop z. i nezaplatil; Jistina mi zaplacena, ale škod nic. Půh. I. 165., II. 357. Sedem rokov češ (dívku), sedem strež a potom zaplať komu, aby ti čerta vzal z domu (aby si ji vzal za ženu). Pořek Zátur. Každý smrti daň z-tí. Bž. Každý, jakož zde živ bude, tak bude jemu zaplaceno. Hus II. 273 — **co čím:** dluh dluhem, Us., hotovými; neměti čím z., V., patami (utéci). Prov. Vzal-lis lýčí, zaplať řemenem, vzal-lis řemen, zaplať koží. Pk. Zaplacovachu mi zlým za dobré. Ž. wit. 34. 12. Odvaha svou smrtí z-til; Ulekli se obrazu toho tak, že to smrtí z-li. Cimrhn. Myth. 190., 254. Z-li mu obuškom. Mt. S. 1. 98. Ber, vlčko, však ty to z-tíš raz kožou. Btt. Sp. 8. Neopatrnosť svou z-til životem. Us. Ovce moje, ovce, máte zlaté zvonce, keď jich potratíte, kožkou zaplatíte. Sl. spv. III. 86. Čože chceš so mňou, že mi do oplanov nadáváš? Toto chcem, že mi za to kožou zaplatíš. Dbš. Sl. pov. V. 44. Nemá věřiteli svému čím zaplatiti. NB. Tč. 284. V uherskej zemi jest to právo, že který dlužník nemá čím platiti, tedy hrdlom zaplatí; Bůh vie, čím to oni vám zaplatia. Sl. let. III. 53., VI. 341. Kterýmž z-li hotovými penězi. Let. 130. Někdo to smrtí z-tí! Er. P. 466. Slibujem dáti a z. hotovými penězi; Paklí kto dlužen jest groše české, ten aby mohl z. zlatými uherskými. Arch. II. 255., 423. Spasitel svú smrtí z-til za ny dluh smrti našie. Št. Vlastní dům zlatem nezaplatíš. Prov. Šd. Nemaje čím zaplatiti, musí kravím oknem ven vyskočiti Prov. — **komu kdy.** Za kože vybrané mají **na** sv. Václava z. Us. Šd. Nejlépe z. za paměti. Us. Kterouž (bitvu) vzdorokrál Rudolf druhého dne smrtí z-til. Ddk. II. 287. To jemu nalezeno skrze konšely, aby z-til jemu ve dvú neděli konečně **na** hotový groš. Arch. IV. 365. Aniž těch peněz jí po dnešní den zaplatil. Půh. II. 123., 217. Zaplatí potom, keď pán Boh bude hudcom platiť (nikdy). Poř. Zátur. Zaplatí potom, keď se mu myš okotí (nikdy). Poř. Zátur. Zaplatí vám **na** malé (na psí) letničky (nikdy). Vz Dlažník. Sych. Z. **do** času. Bk. Z. na čas určený, zur bestimmten Zeit. Vác. XIII. — **komu za co:** za práci. V., Nz. Již zaplacují mi zlé za dobré. Ž. wit. 37. 21. Janka, Janošíčku, zaplať za hubičku, kerú sem ti dala večér při měsíčku. Pck. Ps. 8. Z. za někoho. Chč. 609., Nz. No, synku, len abys za ňu moc nezaplatil. Němc. ‚Pánbu zaplať za oběd (za večeřu) a naspoř zas' praví čeládka nebo hosť, načež hospodář nebo hospodyně odpovídá: Pánbu ti (vám) požehnej. Mor. Vck. Ticho, dievča, neplač ty, škoda sa ti zaplatí. Neplač, dievča, neplač ty, za džbán sa ti z-tí. Sl. spv. III. 100 Zaplať pán bůh za to. Us. Dch. Z. někoma za službu. Us. Šp. Potom Margetin muž musiel jest jakožto rukojmie to sukno za Juuáka z. tomu člověkoví; Margetin muž za

to sukno dva zlatá dal a z-til. NB. Tč. 48. Tento **potom** z-til za kašu (= na toho se to svezlo, ten to vypil). Dbš. Sl. pov. III. 36. Velké peníze za to z-til; Jobanité z-li za polovici predia rovenského 45 hřiven zkoušeného stříbra. Ddk. IV. 67., 166. Těch peněz mi za svého otce z. nechtl. Půh. II. 593 Za ztracené lyčko řemenem zaplatíš. Vz Dlnb. Lb. Zaplať pán bůh za koláč, za placku pohlavek. U Kr. Hrad. Kšť. Zaplať pán Bůh za buchty, za kapustu odpusťte (i. e. neoplatím). Prov. — **jak: bez odporu.** Us. Podlě povozního listu z., nach Massgabe des Frachtbriefes. Obch. zák. Perně to musiš zaplatiti. Vz Vyhrůžka. Č. Pánbu zaplať na sto rázů. Slez. Šd. Ty zaplatíš mi trestem za tu mysli zpozdilosť. Msn. Or. 68. Kdo nejlíp spokojen, jest nejlíp zaplacen. Shakesp. Tč. Z-til mu **do** haléře. Er. P. 362. Jednaj sa ako cigáň, zaplať ako pán (= ze smluvené ceny neutrhnj při výplatě); Zjednaj ako cigáň a zaplať ako človek; tvrdo zjednaj, mäkko zaplať. Poř. Zátur. Povinovat jest ten dluh z. **podlé práva**; Nebylo jí zaplaceno docela, doplna; Aby od téhož mimo jiné zaplacen byl. NB. Tč. 13., 32., 38., 146. Splnili jsú mi a hotovými penězi z-li úplně a docela všecku summu peněz jistinných. Arch. IV. 40. (47., 237.). Tu jemu nalezeno skrze konšely, aby zaplatil jemu **ve dvú** neděli konečně **na** hotový groš. Ih. IV. 365. Žoldnéři se nechávají najmouti od každého, kdo jim dobře z-tl. Ddk. III. 264. Ty všecky škody slibujeme jim z. úplně penězi hotovými; My jim jmámy spravedlivě z. **bez** nátisknov. Listy z l. 1467. a 1423 Tč. Kážeť své i s lichvou z. Dal. 168. Skrovně smluv a poctivě zaplať. Cf. *Z. čím*. — **od čeho:** od lodí, Br., od míle cesty, Er., od kabátu. Z. od něčeho. Nz. Já od ní chci z. Er. P. 176. Kdybyste pro mne něco měli ku čtení, já bych Vám od toho z-til, co byste chtěli. Us Němc. Už je od tej práce zaplaceno a i peníze propité (říkají tomu, kdo se do něčeho plete). Mor. Brt. Zabit jest, že nechtěl platiti od přívozu. Exc. Už si ty, Mariška, ej, už si ty raz naša, už sme z-li, ej, od tvojho sobáša. Sl. spv. I. 28. Sedlákům od vozů z. Vrat. 188. — **proč.** Prosí, aby jí to z-til bez svády pro dobrú vuoli, kterúž jsú jemu udělali. NB. Tč. 20. — **co komu kde.** Nech vám Pánbu všemohoucí z-tí vašu velikú lásku na světě stálým zdravím. Mor Brt. Abych jemu z-til penězi hotovými před právem NB. Tč. 25. Pij hrdlo, jez hrdlo, zaplatíš hrdlo (třeba **na** šibenici). Us. Bž. Druzí mnie, by bylo s Bohem jako s krčmárkú, **u** niež propije v počet i zaplatí a potom na jiný dluh pis opilec. Hus II. 106. — **kam.** Ochorel a čo na trhu získal zdárne, z-til stonásobne do lekárne. Zbr. Báj. 8. — **co odkud, z čeho.** Z. z něčeho potravné, verakcisen. Šp. Z. městu z místa na trhu, das Stand-, Lagergeld bezahlen. Us. Šd. Tedy z toho zuostalého statku Linhartova nebožtíka má zaplacen býti; Majl-li jemu ty penieze z toho základu zaplaceny býti. NB. Tč. 39., III. To zboží drží a z toho mi z. mého zboží nechce. Půh. II. 407., 495. — **na čem.** Na kterémžto dluhu jim něco zaplaceno jest. Arch. II. 420. Zaplať vám to pán Bůh na duši. Er. P. 183.

Záplativý = *plný záplat*, voll angeflickter Lappen. Us.

Záplatka, y, f. = *malá záplata*. Vz Záplata, 2.

Záplatkář, e, m., der Flickschneider. Dch.

Záplatník, u, m. = *plech nad zákolníkem u vozu, aby bláto na osu nepadalo*, der Kothdeckel. Jg.

Záplatnosť, i, f. = *splatnosť, výplatnosť*, die Zahlbarkeit. J. tr.

Záplatný = *výplatný, splatný*, zahlbar, entgeltlich. Z. smlouva, entgeltlicher Vertrag; z. směnka, zahlbarer Wechsel. J. tr. — **Z**, geflickt. Z. říza. Msn. Or. 113.

Záplatovaný, geflickt. Z. kotel, Hrm. 70., oděv.

Záplatovati, flicken. — **co:** kabát. Kos. — **kdy odkud.** By bylo z čeho časem z. Us. Tč.

Zaplatovati = *plátem zastříti*, mit einer Platte, mit Blech vermachen. Ros. — co.

Záplatový, geflickt. Z. kalhoty. Č.

Záplav, u, m., das Hinflössen, Hinschwemmen; das Hingeflösste, Hingeschwemmte. Z. na louce (kal mezi travou). Us. Dch.

Záplava, y, f. = *místo, kde se dříví zaplavuje*, die Holzschwemme. Us. — **Z.** = *kalná voda v řece, okalek*, trübes Wasser. D. — **Z.** = *zaplavení*, die Uiberschwemmung. Potopa a z. D. Z. ink. NA. IV. 88. — *Přen.* Z. řeči, Schwall von Reden. Dch. (Lid) vše drtil dněvů záplavou. Čch. — **Z.** = *okalek, záře na nebi zvl. když počíná svítati, blíkava*, weisser Schein am Himmel. Dělá se z. na nebi, bude brzo svítati. Us. — **Z.** = *požáry, okalek večer na horizontu při jasném nebi vídaný, zášleba, červánky*, die Abendröthe. Když je na obloze z., hrozí nějaké neštěstí. U Kr. Hrad. Kšť. Večerní z-vy. Čch. Mch. 39., Bs. 54. Pri obnivých z-vách jasnjeho večera. Pbld. I. 1. 21. Z. červánků. Vrch. Z. záře. Msn. Or. 25. Nad večeřadlem Páně z. s nebeských lubů se rozprostřela; Z. vzplanula nad nocí zašlého věku starozákonného. Sš. J. 221., L. 14. — **Z** = *zář od ohně*, die Feuerröthe. Us. Lg. — **Z.** = *jasný oblak větrem puzený*, bellere Wolken vom Winde getrieben. Us. — **Z.** — *stavidlo, nástroj při plavení dříví, aby se zadrželo, malé hrábě*, der Holzrechen. — **Z.** *v rybníce* = *prkna v stojanu k zadržování vody*, die Vermachung des Wasserabflusses. — **Z.** *u jezu* = *kláda dlouhá, z jakýchž jez sestaven*, das Kronenholz, der Wehr-, Streichbaum. Nz., Šp. Z. předprsní; hlavní, prsní; dolení n. spodní, povodní. Us. Jg. — **Z.** = *kamenná hráz*, kterou se voda z řeky do pevnostního příkopu pouští, der Bär. Vz S. N.

Zaplavati, vz Zaplaviti, Zaplouti.

Zaplávati = *podobu záplavy míti*, sich röthen. Nebe v ohni zaplává. Čch. Bs 123.

Zaplavělý = *drobet plavý*, strohgelb. D., Nz. lk.

Zaplavení, n, vz Zaplaviti. V born. die Ersäufung. Dch.

Zaplavený; *-en, a, o*, überschwemmt, überfluthet, inundirt, v horn. ersoffen. Odvodnění z-ných dolů. Dch. — **čím**. Talíř vínem z-ný. Kká. Td. 171.

Zaplaviti, il, en, ení; *zaplavati, zaplavovati* = *zanésti, zakaliti*, ver-, über-, beschwemmen; *plavením zavésti*, wohin flössen. — **co**. Písek trávu zaplavil. Voda luka, pole zaplavila. Us. Voda doly z-la. Us. Dch. Zámek tvůj zaplaví hromová mrákava. Na Slov. Tč. Tu řítí se proudy přes veškeré dědiny, zaplavují osení a sady. Cimrh. Myth. 43. Potopa sveřepých národů z-la vzdělaný svět. Vlč. Jedno vojsko z-lo Rakousy, druhé Štyrsko; Češi z-li za Dunajem ležící kraje. Ddk. V. 153., 174. Bôle z-ly ňádra devy. Sldk. 300. — **co čím**. Voda luka piskem zaplavila. Šp. Zemi proudem z., das Land überfluthen. Dch. Někoho žalobami z., mit Klagen überschütten. Dch. Krajinu vojskem z. Us Voda údolí bahnem z-la. Us. Tč. — **se na čem s kým**. Syn na člunu s otcem se pryč zaplavil. Omyl. — **komu**. Hledám panny, která mi ístivě zaplavena jest (po moři zavezena). Biancof. 81.

Zaplavlý, strohgelblich. Šm.

Záplavný. Z. vlna, die Fluthwelle, Dch.; jez. Vz Záplava. NA. IV. 251.

Zaplecovati, vz Plecovati. Zaplecuje žádosť slávy. V.

Záplečí, n. = *místo za plecemi*, der Ort hinter der Schulter.

Zaplechovati, verblechen. — **co**: střechu.

Zaplemeniti, il, ěn, ění, *zaplemeňovati*, einpflanzen, einzüchten. — **co kde**: cizí dobytek v Čechách. Us. Tč., Šd., Sd. — **se kde**: sich einnisten. Židé v Rakousku se z-li. Tč. Tam se myši z-ly. Us.

Zapleniti, il, ěn, ění, *zapleňovati* = *uhasiti*, löschen. — **co**: železo. Na Slov. Bern. — **Z.** schlackig machen. — **co**: železo. Vz Pleniti. — **Z. si**, ein wenig verheeren, verwüsten, rauben. Us.

Záples, u, m., das Erjauchzen, Gejauchze. Dch.

Zaplesání, n. = *záples*.

Zaplesati, frohlocken. — **nad čím**: nad štěstím přátel. — **proč**: radostí. Cant. Moja duša vřelou láskou zaplesá. Sl. ps. — **jak**: jásotem. Msn. Or. 25. — **kdy, kde**. Tak hovoriš. **Na** tvů zaplesá reč cisar, ochotní zaplesajú na svých Nemci tu všetci mysľách. Hol. 376.

Záplesk, u, m. = *zaplesknutí*, das Klatschen. Jg.

Zapleskati, vz Zaplesknouti.

Zaplesknouti, *zaplísknouti*, sknul, sknul a skl, ut, utí; *zapleskati, zaplískati, zapleštiti a zaplištiti*, štil, il, ění = *začíti pleskati*, klatschen, anfangen zu klatschen; *pleskáním znamení dáti*, ant Jem. klatschen, ihm klatschend ein Zeichen geben; *pleskáním zastříknouti*, etwas verplantschen, verschmieren, plätschernd bewerfen, bespritzen, beklecksen; *zabreptati*, losschwatzen. Jg. — **co**. Maje mu oči otevříti, ještě více je zaplískal. Vz Z. co komu. BR. II. 336. Z. někoho = *zabiti*, todt schlagen. Na mor. Val. Vck. Zapleščím tě jako psa (zabiju). Mor. Šd. Zapleščím ťa = udeřím. Na mor. Zlínsku. Brt. Z. okno, dvéře, vrata = *rychle zavříti*, schnell zumachen, zuschlagen. Mor. Tč. Já jsem rychle dvéře zapleštil a utíkal do jizby. Kld. II. 257. — **čím**: bičem (zaprásknouti), rukama (zapleskati). A když jeli krajem lesa, pohonič bičem zapleskal. Sš. P. 41. — **proč**. Zapleskali jste radostí. Jel. Enc. m. 13. — **kde jak**. Šplouch! zapleskIo to těžce v moři. Osv. I. 86. — **komu kam**: koňovi na krk. — **abs.** Něco tu zapleskIo. — **čím kam**: rukama na něco z. — **kde**: v divadle. — **co čím**: blátem (díru), Kom., někomu dary oči, uši z. (= *uplatiti*, bestechen), Ros., Br., Lom. — **co komu**. Když někdo proti nim co pliskne, oni mu ihned hubu zaplešti, jej potlačují. Berl. kr. I. 266. — **co komu čím**. Právě učiní, jakoby krásně ho zmyl a ihned hovnem jemu tvář zaplištil. Hus I. 231.

Zaplesknutí, n. = *plesknutí*.

Zaplesnati = *zaplesnivěti*.

Zaplesnělý = *zaplesnivělý*. Na stranu práva dejstvov z-lých. Sldk. 208.

Zaplesněti = *zaplesnivěti*.

Zaplesniti se = *zaplesnivěti*. Na Ostrav. Tč.

Zaplesnívati, vz Zaplesnivěti.

Zaplesnivělý, schimmelig. Z. chléb.

Zaplesnivěti, ějí, ěl, ění, *zaplesnívati*, verschimmeln. Ros. — **kde**: zelí v komoře z-lo. Us. Tč. — **kam**. Prach se nasedá na prádlo a potom do toho z-ví. Mor. Šd.

Zapléstí, pletu, pleť, pleta (ouc), tl, ten, ení; *zapletati, zaplétati, zaplítati, zaplítávati, zaplétávati* = *splésti, uplésti*, flechten; *zandati, zahraditi, zadělati pletením*, verflechten, mit Flechtwerk vermachen, verzäunen; *pletením zavinouti*, ein-, verflechten, verschlingen; *zamotati, zamásti, zmásti*, verstricken, verfitzen, verwickeln, verwirren, verfangen, bestricken; *zatemniti*, verwirren, verdunkeln; **se** = *vlasy si uplésti*, sich die Haare flechten, einflechten; *zamotati se, chytiti se*, sich verflechten, sich verschlingen, sich verwirren, sich verwickeln, sich mit Jem. in etwas einlassen. *Jg.* — **co**: vlasy. Us., cestu (zahraditi), Ros., ratolesti. D. Z. koho. Br. Rozmluvy zaplítati. Kká. Td. 19 Mamka céru zaplétajl. Pck. Bs. 5. Kópil sem jí pantlo modró: To máš, milá, na rozchodnó! Děz to pantlo zapletala, přežalostně zaplakala. Brt. P. 109. — **čeho**, *správně*: **co** Pomož, má milá, teho plota zaplést. Sš. P. 731. — **co, se komu**: vlasy. Us. Tak sobě zapletl stezky (t. čistotu zaslíbil. Zde = zahraditi, pletením zadělati). Št. Maměnka jí lelíček zapletla. Us. Kúpil sem ti pentlu modrú. A jak jí ju zaplétali, přežalostně zaplakali. Čes. mor. ps. 131. Verný môj sivku; už tomu štvrť stoletia, co ma vozíš. Ovisla tá tvoje, ktorú si tak hrdo nosieval, hlava, a bystré kedysi nohy už sa ti zapletajú. Zbr. Báj. 53. Bola by som si radšej šedivý vrkoč zapletala (hořekuje nešťastně provdaná žena). Na Slov. Zátur. — **co čím (kde)**. Proutím zapletám díru v plotu. Us. Domácími válkami koho n. se z. V. Nezaplítej se časnými věcmi; Ptáčník ptáčky vějicemi lepovými zapletá. Kom. Z. se dobrovolnými závazky. Jel. Tkáme plátno, šijeme vrecia! Prepletala

som, zapletala som červeným, belavým, bielym harasom. Sl. spv. VII. 233., Mt. S. I. 145. Tátoš premenil sa zase na prašivého koníka a len tak nohama zapletal. Dbš. Sl. pov. VI. 36. Bludové méně vážní, jimiž Filippaně se zapletli. Sš. II. 179. Smlouvy pro nějaký zisk tělesný s újmon slávy boží činěné, jimiž když se i ten pobožný Jozafat někdy byl zapletl, přetěžce jemu to od Boha váženo bylo; Kteréžby rozličnými hříchy se zapletly. BR. II. 603. b., 727. b. Zapletu cestu tvú tráim. BO. — **co, koho, se, kam, (več, do čeho).** Růže v kadeře si zapletej. Čch. Dg. 721. Z. v léč, v osidlo, se v nepotřebné práce, se v dluhy, V., v rozepři, J. tr., se ve zlé, Jel., Br., ve válku, Kram., v síť, Us., se v oka. Chmel. Z. se do osidel, do těžkosti, Jel., se do dluhů, Jel., někoho do svých záměrů, D., si něco do vlasů, Ros., někoho do vojny. Šm. Z se do sporů, Šmb., do nebezpečenství. Šml. Nechtějíce tomu, aby hlouběji zaplétal se do věcí českých. Pal. IV. 1. 97. Zapletše se do soukromých různic a půtek. Odpor ponenáhlu tak se zmohl, že i Uhry a Polsko do něho zapleteny byly; Tato krajina byla po vymření Babenbergů zapletena v osudy Rakous. Ddk. II. 349., III. 127., V. 292. Z. někoho v klebety. Phld. III. 475. Do tří oborů těch (rodiny, národa a člověčenstva) se zaplítá život každého člověka. Sš. Sk. 25. Zapletá lidi v mnohé hříchy. BR. II. 786. a. — **co jak.** Nezaplétaj mňa **na** tuho. Sš. P. 436. Mamka dceru zapletává: Nezaplétaj, mamko, tuho Čes. mor. ps. 227., Brt. P. 89. Z. vrkoče do ocáska. Na Ostrav. Tč. — **co, se kde.** U nás se život zapléta a rozpléta (u nás se lidé rodí i mrou). Šml. Z. se v provaze. D., v manželském stavn. Kom. Lekno **okolo** hlavy mé se zapletlo. Br. — **se.** Zaplet se a nechoď rozcuchaná. — **se s kým.** Ros. Nechť se s tebou zapletá, kdo tě ještě nepoznal. V. Z. se s **kým do** poměrů nepřátelských, Osv. I. 165., do války. Lpř. J., Ddk. III 27. Král Koloman s bratrem svým Almošem do nebezpečné pře se zapletl. Ddk. II. 398. S tím rodem v manželství se zapletl. BR. II. 6. a. — **kdy.** Časem se zapletl do pochybností. Šml. I. 57. — **proč.** Pro svój zisk sú mě zapletli ve světské obchody. Hns III. 15.

Zapleštiti, vz Zaplesknouti.

Záplet, u, m. = *zapletení*, die Verwickelung, das Gewirre. Da, Dch., Jg. Na ruky obrácení stal se zřídlem z-tů. Kos. Ol. I. 234 — **Z.**, a, m., selenops, pavouk plicnatý. Krok II. 249.

Záplet, i, f., die Verflechtung. Pod zápletí větví mohutných. Čch. Bs. 42.

Zapletací, *zaplétací*, zum Flechten dienend. Lpř. Slov. I. 41.

Zapleták, u, m. = *vrkoč, drdol*, der Haarschopf. D.

Zapletal, a, m., der Verflechter. — **Z.**, der Konfusionsrath, Wirrmaier. — **Z.**, osob. jm.

Zapletálek, lka, a, osob. jm. Šd.

Zapletalík, a, m., osob. jm. Šd.

Zapletání, *zaplétání*, n., das Verflechten, Verstricken, Verwickeln.

Zapletaný, *zaplétaný*; *-án, a o*, verflochten, verstrickt, verwickelt.

Zapletati, *zaplétati*, vz Zaplésti.

Zaplétávati, vz Zaplésti.

Zápletek, tku, m. = *zapletení*, die Verwickelung, Verflechtung; das Gewirre, Verflochtene. Z přikrytých řečí. Jel. Finanční z-tky, der Finanzknäuel. Šp. Osudný z. Mus. 1880. 266. Nejeden uzel a z. zůstane nerozvázán; Výklad všech jejich dalších z-tků nebylby zde na místě. Pal. Děj. IV. 2. 12., V. 1. 404. — **Z.**, ein kleines seidenes Band. U Klobouk. Bka. — **Z.** = *mrzutosť, klepy.* Us. Wtr.

Zapletení, n, die Verflechtung, Hineinflechtung, Verwickelung, Verstricknng. V.

Zapletenina, y, f. = *spletenina.* Šd. Vz Zapletení, Zápletek.

Zapletenosť, i, f., die Komplicirtheit. J. tr.

Zapletený; *-en, a, o*, verflochten, geflochten, hineingeflochten, umschlungen, umwunden, umwickelt, verwickelt, verstrickt, verworren. Us. Vz Zaplésti. Z. vlasy, Ros., příběh, Kom., cesta (zabrazená), Ros., pře, D., z. věc (zatemnělá). V. Z. poměry. Osv. I. 486. — **v čem**: v bludu. Jel. — **s kým.** Je s ním zapleten. Us. Sd. — **čím**: tělesnými věcmi. Us. Jg. — **jak.** Vlasy ve vrkočích z-né. Us. Hol. 402. Copánky *kolem* čela z-né. Vlč.

Zapletichati = *zamásti, zamotati*, verwirren; *zašantročiti*, verpartiren. — **co**: při. Jg.

Zapletichu, zastr. = zapletli, y, a. Kat.

Zápletka, y, f., die Verschlingung, Verwickelung. Z-tky náboženské. Šmb. S. II. 25. — **Z.** = *hra divadelní zapletením vytečná*, das Intriguenstück. Jg. — **Z.**, milostná, die Liebesintrigue.

Zapletlosť, i, f., die Verwickeiung, Verwirrung.

Zapletlý = *zapletený*, verflochten, verwickelt, verworren.

Zapletová, é, f., míst. jm. u Nákla na Mor. Pk.

Záplevák, u, m., helenium, die Helenie, rostl. Z. jesenní, h. autumnale. Vz Rstp. 889.

Zaplevelený; *-en, a, o*, vom Unkraut verunreinigt. Dch.

Zapleveleti, el, ení = *plevelem zarůsti*, mit Unkraut verwachsen.

Zaplevetiti, il, en, ení, mit Unkraut verunreinigen. — **co**: pole. Dch.

Zaplevení, n., vz Zapleviti.

Zaplevený; *-en, a, o*, vz Zapleviti. — **čím kdy.** Při vítce byl ječmennými plevami z-ný. Šd.

Zapleviti, il, en, ení = *plevami smísiti*, mit Spreu vermischen. — **co**: hlinu.

Zaplehtiti, depactare? Lex. vet. (Č.).

Zaplískati, vz Zaplesknouti.

Zaplítati, vz Zaplésti.

Zapliti, pliji, plij, plije (le), il, it, ití; *zaplivnouti*, vnul a ví, ut, utí; *zaplívati* = *plitím zanečistiti*, verspeien, bespeien; *zanešvářiti*, beflecken, beschmeissen (von Fliegen). — **co komu**: oči. Jg. Zapľuje im očí. Zbr. Hry 216. Zapľul mně

hubu (tvář). Mor. Šd. A nedajú mu pokoja, a zapl'jú mu celú tvár. Čjk. 37. — **kam.** Zapl'uvala mu triraz do očí. Dbš. Sl. pov. VI. 78.

Zaplivati, vz Zapliti.

Zaplivnouti, vz Zapliti.

Zaplkání, n, vz Zaplkati.

Zaplkaný; *-án, a, o = potřísněný*, beschmutzt, befleckt. Kotlina (kotel) od povidel z-ná. Mor. Šd.

Zaplkati, *zaplkovati = potřísniti, pomazati*, beschmutzen, beflecken. — **co čím.** — **se**, sich ins Geschwätz einlassen. Jak se dvě sejdou, hned se zaplkají. Mor. Šd.

Záplň, ě, f., die Volle, der volle Raum, le plein. Dk.

Zaplnění, n., die Füllung, Vollfüllung. Poskytuje mnoho látky k zaplněnlu diela. Sl. let. II. 2.

Zaplněný; *-ěn, a*, o, vollgefüllt. — **čím.** Všetké domy, lež aj fars a školy z-ně boly vojakami. Sl. let. 1. 189.

Zaplniti, il, ěn, ění, *zaplňovati*, füllen, voll füllen, ausfüllen. — **co.** Národy slovanské zaplňujú najväčšiu časť Europy. Sl. let. V. 118. Medzeru tú zaplniť môžú národnie zabavníky. Syt. Táb. 374. Zo všetkých strán prihrnuli sa l'udia a mesto aj krajinu zaplnili. Dbš. Sl. pov. III. 57. Nová představa zaplní celé vědomí naše. Dk. P. 33. — **co čím.** O rok na to Boleslav a Boriš poznovu zaplnia zbrojami kraje slovenské. Let. Mtc. sl. VIII. 1. 60. Kostel rozšířili, stolicami zaplnili. Sl. let. VI. 213.

Zaplňovati, vz Zaplniti.

Zaploniti se, il, ěn, ění = *zapýřiti se*, erröthen. Děvče se zaploní, dolóv sklopí oči. Hanka.

Záplotek, tku, m. = *záplotí, místo za plotem*, ein Ort hinter dem Zaune. Na záplotku. Šd. Ten jen pozáplotky jezdí na oslovi. Nitra VI. 182.

Záplotí, n, der Ort hinter dem Zaune. Rk. Vz Záplotek.

Zaplotiti, il, cen, ení = *plotem zahraditi*, umzäunen. Us. Ntk., Vk. — **co komu kde.** Vy ste jim za humnom vrata zaplotili, aby nemohli do humna s vozom vtiahnúť. Phld. III 539.

Záplotnictvo, a, n. = *sousedé za plotem bydlící?* Na Slov. Phld. I. 3. 121.

Zaplotníčka, y, f., die Kesselplatte. Us. Dundr.

Záplotník, u, m. = *posed červený, černoposed, osech*, bryonia dioica, die Zaunrübe. Vz Rstp. 621. — **Z.**, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Záplotný = *za plotem jsoucí*, hinter dem Zaun befindlich. Na Slov. Zátur. Nápr. 27.

Zaplouhati; *zaploužiti*, il, en, ení = *plouháním zašpiniti, zavléci*, beschleppen. — **co**: trávu. — **sobě co**: šaty. Us. — **se** = *zarousati se*, sich durchs Schleppen des Kleides z. B. im Thaue beschmutzen. Kmk., Chml.

Zaplouti, pluji, ploul a plul, utí; *zaplynouti*, ul, utí; *zaplovati, zaplavati*, bis wohinter hinfliessen, schwimmen, schiffen. — **abs.** Kdo ví, kam zaplouli. Ros. — **s čím.** Drak s vodou, když jí přibývalo, zaplynul. Aesop. — **v čem.** Daleko zaplynul v štěstí svém. L. — **s čím odkud kam.** Zaplout s loďkou z rybníka do potoka. Z. od břehu ku břehu. Us. Tč. Z koského ostrova z. na Rhodus. Sš. Sk. 242. Na koráb vsedše pryč zapluli (= odpluli). Pass. 1024.

Zaplovati, vz Zaplouti.

Zaplpaný = *rozplpaný*. V již. Mor. Šd.

Zapluhař, e, m., zastr. = *oráč*, der Pflüger. Aqu., Lex. vet., Svěd. 1509. Zapluhaři dobrému neb pacholku má se dáti 4 kopy. Beck. II. 1. 190.

Zapluhavitі, il, en, ení = *pokáleti*, verunreinigen. — **co čím.** Na Ostrav. Tč. Na Slov. Born.

Zaplukati = *zaplákati, zapláchnouti*, ein wenig ausschweifen. — **co kde.** Konce šatu zamazané **ve** vodě zaplukej a potom vydrhni. Na Ostrav. Tč.

Zapluskati = *zapliskati*, bespritzen. — **co čím**: cestu blátem. Na Ostrav. Tč.

Zapluštiti = *zapleštiti*. — **koho.** Někoho jako psa z. Na Mor. u Bzence. Šd.

Zapluť, ul, utí = *zapliti*, verspeien. Slov. Born. Na Mor. Šd.

Zaplutí, n. = *zapliti*, die Verspeiung. Na Slov. Bern.

Zaplutý; *-ut, a*, o = *zaplitý*, verspieen. Na Slov. Bern. Z. stůl. V již. Mor. Šd.

Zaplúvati, vz Zapluť.

Zaplynouti, vz Zaplouti.

Záplzul, n, die Gegend hinter Pilsen. Us.

Zapnouti, pnu, pni, pna (ouc), ul, ut, utí; *zapíti* (na Slov. *zapati*), pnu, pial (pal, **ne**: zapl), piat (pat), pětí (na Slov. *zapati*); *zapínati, zapínávati* (na Ostrav. zapjáti, zapjóti. Tč.). = *založiti na petlici, na knoflík* atd., schnallen, zuschnallen, zuknöpfen, zuhäfteln, anknöpfen, zumachen. — **co.** Hubu zapni, uši napni. Č. M. 77. — **se, co jak: na** přezku, V., na knoflík. D. Tiskla ho k sobě a ruce její zapialy se *kolem* krku jeho. Včř. Pov. Z. se až **pod** bradu. — **co komu**: kabát. D. — **co, koho kam.** v pouta, Ben., BO., **do** želez. Us. Tč. Z. provaz **na** přední vůz vlaku. NA. IV. 218. Z. někoho, něco do šátku. Us. Křečovitě zapiala se mu na krk. Včř Pov. — **kde.** Bidlo v kloubku z. Vz Zapnutý. — **se.** Zapni se. Us. — **co čím**: kabát knoflíky. Rydlo šrouby z. ZČ. 24. — **si na koho.** Zapali si na faráře (umluvili se naň, chtějí se mu pomstiti). V Kunv. Msk.

Zapnutí, n. = *zapětí*, das Zuschnallen, Zuknöpfen. Bern.

Zapnutý; *-ut, a*, o, zugeschnallt, zugeknöpft. Vz Zapiatý. Z. kabát. Us. — **kde.** Bidlo v kloubku z-té. NA. IV. 207. — **jak.** Tyč jedním koncem z-tá. Mj. 205.

Zapobiti, il, it, ití = *pobiti*, be-, verschlagen. — **co čím**: střechu šindelem. Dch.

Zapobřišnicový, retroperitoneal. Nz. lk.

Zapocení, n., das Schwitzen, Verschwitzen. D. Přišel do z. Dosti toho bude na z. Sych.

Zapocený; *-en, a, o*, schwitzig, verschwitzt, schweissig. Z. ruce. D. Přišel všecek z.

Zapocívati, vz Zapodsévati.
Zapocovati, vz Zapotiti.
Započať = *započíti*. Na Slov. Bern.
Započátečný, Anfangs-. Šm.
Započatý; *-at, a, o* = *počatý*, in Angriff genommen, angefangen. Z. předsevzetl. Har. Táhl ve směru započatém dále. l.př. J. Děj. I. 33. Aby dokonáno bylo dílo započaté. Ddk. II. 56.
Započetí, n., das Beginnen, der Beginn. Z. útoku, Šem. S. I. 224., válečné hudby, Ddk., kvašení, der Eintritt der Gährung.
Započínací, Eröffnungs-. Šm.
Započínati, vz Započnouti.
Započínek, nku, m. = *započetí*. Šd.
Započísti, počtu, čti, četl, čten, ení; *započítati* = *spočísti*, verrechnen. — **co kam**: do summy, D., **mezi** ostatní peníze. Puch.
Započítati, vz Započísti.
Započíti, vz Započnouti.
Započnouti a *započíti*, počnu, počni, počna (ouc), čal, čat, četí; *započínati* = *počíti*, *počínati (tato slovesa z pravidla stačí na místě: započnouti, započíti*. Bs., Š. a Ž., Jv), anfangen, beginnen. — **abs**. Kvašení už započalo. Zpr. arch. IX. 43. — **co**: spasení. Br. Co si ten člověk započne? Us. Tč. Teraz len cítime, že nový deň nastáva a my nový život započíname. Lipa 210. Všetko, co som ja bol dobré započal, zdárne ke koncu priveď. Hol. 388. Čo otec započal, dokoná syn. Na Slov. Tč. — **co jak**; s rozvahou. Ml. Tresti (trestej), Bože, tresti, len dobre započni, od mojho milého, lebo je falešný. Sl. ps. Tímto výkonem započala vlastní vláda biskupův olomúckých. Ddk. IV. 266. — **s infinit**. Započal psáti epištoly. Štelc. Nad našou krajinou započalo svítať. Na Slov. Tč. V tom zahrmí, až zem sa celá započínala stráseť. Hol. 8. — **odkud**. **Od** východu slunce vojnu započali. Sš. P. 591. — **kdy**. **Na** počátku června bylo obléhání města započato a trvalo až do září. Snad již v květnu se započaly předběžné úmluvy o sňatku. Ddk. IV. 78., III. 199. Pět dní po datum listu tohoto nepřátelství započne. Ddk. On úřad svůj vlastně teprv po vzkládání jemu rukou započal. Sš. II. 17. — **v čem**: v díle. Kká. K sí j. 240.— **proč**. Válka, kterouž ve prospěch Bedřichův započal vévoda Leopold v měsíci červnu proti Soběslavovi. Ddk. IV. 22. — **co s kým**: s bratrem nějakou živnosť z Us. — **co kde**. Započal svou činnosť na Moravě. Ddk. V. 5. V jednotě obnovení pravdy započal. Kom. — **s čím**: se stavbou, dle Brs. 2. vyd. 269. *správně*: začíti stavěti. S Vladislavem z. jest nám počítání nepřetržené řady markrabat moravských; Započněme s vychovatelstvím; Tenkráte chtělo se a. s ženěním nižšího duchovenstva a končiti s manželstvím biskupů. Ddk. IV. 111., 245., 289.
Zapoditi, ději, děl, ěn, ění; *zapodívati* = *založiti někde*, verlegen. — **se** = *poditi se kam*, wohin gerathen, sich wohin verlieren. L. — *Zapodívati se (zapodévati se)* = *zanášeti se, obírati se*, sich abgeben, beschäftigen. Na Slov. — **se s čím**. Koll. Když člověk s myšlénkami zapodívá se začne. Nitra VI. 321. S takými ľuďmi zapodievať sa necheem. Zbr. Hry 88. Potrebná je známosť řeči slovanskej každému, kto s uhorskou zapodieva sa historiou. Lipa 1864. p. 5. Ktokoľvek má pred sebou dielo, s ktorým zapodieva sa celkom duša jeho, ten nemôže býť nešťastlivým. Lipa 391. Ja mosím mójmu pánovi jesť variť a nie sa tu s vámi zapodievať; Ale tento sa uechcel s obludou dl'ho zapodievať; Čo sa s ton mrcinou zapodievaš?; Kráľovým rádcom to hneď nebolo po vôli, že tak a tak — kňažna jediná — s popelvárom zapodieva sa. Dbš. Sl. pov. l. 82., 301., 321., II. 3. Nezapodievaj sa s čertom. Mt. S. I. 92. Ani sa nejdem s tebou z. (opovržlivě někomu se povídá). Na Slov. Zátur. — **se čím**. Moravania zapodievali sa tiež kupectvom a tržbou. Let. Mt. S. X. 1. 21. V tejto době ešte nebars zapodievai sa človek roľníctvom. Tóth. Sl. baj. 1. 94.
Zapodjevať, zapodívati se s čím = *obírati se*. Na Slov. Vz Zapoditi se.
Zapodleti, el, ení = *podlým se státi*. Slabá je vlasť oná, ktorá syna má len jedného! Bo keď tento zapodlie, zmarnie sa a zkoná, na pomoc už nemá žiadneho. Hdž. Rkp.
Zapodobalý. Řepa je letos z-lá (podobá se, že ji bude dosť). U Rychn. Ntk. Osimní obilí bylo z jara tuze z-lé (podobalo se, že bude pěkné). Ib. Ntk.
Zapodobati se. Ten ječmen se pěkně zapodobal (podobalo se, že bude pěkný). Vz Zapodobalý. U Rychn. Vk. — **se komu** = *zalíbiti se*, Gefallen woran finden. Ta ženská se mi zapodobala. Na Ostrav. Tč. Zapodobalo se mu k nám chodiť. Ib. Tč.
Zápodobno, zastr. = *slušno*. Jakož i tomu víru dáti z. Měst. bož. Mužu vlásti mužem z. Rkk. 74. Vz Zápodobný a Bdi. Obrana Libušina soudu. V Brně 1879.
Zápodobný, aequus, rectus, debitus, decens, billig, gerecht. Vz Zápodobno. Mají moc rok na jiné miesto, kamžkoli se jim z-ně zdálo, odložiti. Arch. III. 242. Jakož se vám bude zdáti z-ně. Půh. M. S. v arch. z. brn. p. 18. Také zdá se všem z-né. Výb. I. 852. Smil. Jako se mu zdálo z-ně. Půh. II. 27. Jestližeby radě se to z-ně zdálo. Arch. l. 952. Dokudžby se KMti a pánóm za podobné zdálo. Tov. k. 31.
Zapodsévati, *zapodsívati* = *začíti podsévati*, anfangen zu sieben. Ros. V obecné mluvě: *zapocívati*.
Zapoháněti, vz Zapohnati.
Zapohnati = *drobet pohnati*, anfangen zu treiben, ein wenig antreiben. — **koho**. Půh. brn. 1459. Z. koně. Tč. — **komu**. Oře, synek, oře, čtyrma koňma za vodů, němá mu kdo zapohoniť, dyž já němohu. Čes. mor. ps. 56. Oraj, oraj, můj synečku, oraj za vodů a kdož tobě zapoháňá, dyž já nemožu? Brt. P. 77. — **koho kam**: k soudu (zažalovati). Sd. kn. op.
Zapohoniti, il, ěn, ění, vz Zapohnati.
Zápohoří, n., les u Zašové. Pk.
Zapochvatnouti, tl, ut, utí = *lapiti*, fangen, ergreifen. — **koho kde**: **v** ložci. Smrť Jer. ms.

1. **Zápoj**, e, m. = *nápoj po jídle*, der Nachtrunk. Us. Protivnosť všakú čil lehcě v tom zápoji. Pravn. 2094.

2. **Zápoj**, e, m. = *zapojení, spojení*, die Schliesse. D. Z. lesa, der Schluss des Waldes. Šp.

Zapojati si = *umínitî si*, sich vornehmen. Na mor. Val. Vck.

Zapojatý, eingenommen (vom Kopfe). Rk.

Zapojčání, n. = *zapůjčení*. Na Mor. a Slov. Bern.

Zapojčati = *zapůjčiti*. Na Mor. a Slov. Tč., Bern.

Zapojčávati = *zapůjčovati*. Bern.

1. **Zapojení**, n., die Tränkung, Benetzung.

2. **Zapojení**, n., die Verbindung.

1. **Zapojený**, getränkt, benetzt. — **Z.** = *opojený*, trunken. Bern. — **čím**. Tím povstalo, že tito nenávistí proti Slovanstvu z mládí z-ní svědkové. Šf. III. 415.

2. **Zapojený**; *-en, a, o*, verbunden. — **čím**.

1. **Zapojiti**, poj, poje (íc), il, en, ení; *zapájeti*, ejí, ej, el, en, ení; *zapojovati* = *napojiti, navlažiti*, tränken, benetzen; *píti*, trinken; *opiti*, betrinken, berauschen. — **abs.** Zapájí (= pije) jako hus (pomálu pije). Ros. Vína a všeho, jenž z. móž, nepila jsem. Bj. Ktož zapojuje, sám bude zapojen. Anth. Jir. I. 3. vd. 67. 15. — **co, koho.** Navštívil jsi zemi i zapojil jsi ji. Ž wit. 64. 10. Potoky jeho zapoji osenie jeho. ib. 64. 11. I bude se pak sám zapájeti zře a pomné na to, že se jest někdy podpíjel otec jeho. Kšch. 5. Kedy církev všekřesťanská rody naše zapojí, srdce slávy zahojí? Hrbň. Jsk. Netoliko od zapitie vínem mají střiezvi býti, ale aby jich nezapojila ani milosť, ani nenávisť, ani strach, ani naděje. Kšch. 30. — **co, koho, se čím.** Vlahou se zapájí. Kom. Vínem koho z. Jel., BO. Duši sladkostmi zapájeti. Kram. Když se již (bohové) lahodným pitím zapojí, tehdy na té se straně nebe, která jest nejvyšší, usadí. Jel. Enc. m. 51. Město, ješto jest vínem vilnosti své zapojilo všecky lidi. ZN. Jímž jest zapojila všecky národy. Pal. Děj. IV. 1. 418. (Čch.). — **koho jak.** Všecky v jednoho ducha z. Ros., Br.

2. **Zapojiti**, il, en, ení; *zapojovati* = *spojiti*, vereinigen. — **co s čím.**

Zapojívati = *zapojovati*. Bern.

Zapojovati, vz Zapojiti.

Zapokel = *zakel, zapokud, zakud*, so lang als. Stalo se to, z. tam nebyl. Na Ostrav. Tč.

Zapokojiti, il, en, ení; *zapokojovati* = *spokojiti*, zufrieden stellen; *zaplatiti*, bezahlen, befriedigen. Kom. — **koho.** Us., Omyl.

Zapokojovati, vz Zapokojiti.

Zápol, u, m. = *zápas*, das Ringen, der Ringkampf. Z. o cenu. Dch., Kká. K sl. j. 45.

Zápola, y, f. = *křik, sváda*. Vz Zápolé. Na Slov. Bern. — **Z.** = *převislý skalní balvan*, ein überhängender Felsblock. Na Slov. V Tatrách nejedna zápoľa či skalná stena. Phld. IV. 259. Viesť kone a voly cez úzke z-ly. Hrbň. Rkp. Sp. st. d. Stojí šuhaj na zápole, na z-le rozpukanej, jako dáka pustá bašta v zrúcanine rozsypanej. Phld. III. 473. Pod kterou z-lou zavalený je poklad? Dbš. Obyč. 91. Na sedem míľ do vôkola posháňal som všetky pramene na jedno miesto a prichlopil som veličiznou z-lou, ktorú ani tisíc chlapov z miesta nepohne; Hrom za hromom udieral do tých zápol; Chcel už pod z-lu do jednej diery odskočiť: v tom okamžení udrel hrom do tej z-ly; Hnal neborku pred sebou, až ju priviedol na vysokú z-lu; Taliga letela dolu z-lou. Dbš. Sl. pov. I. 35., 168., 169., 205.

Zápolé, n. = *zápolí*. — **Z.** = *mírná hádka*. Mieł s ním z. Na Zlínsku. Brt. — **Z** = *zápola, převislý skalní balvan*. Němc. VII. 73. Zablúdili do jednej hlbokej tesnej doliny. Samé z. se vypínaly z jednej i z druhej strany doliny. Dbš. Sl. pov. I. 21.

Zapoleďuovati, über die Mittagszeit bleiben. — **kde: v** lese. Na Ostrav. Tč. — **si** v lese. Mor. Šd.

Zápolení, n., das Ringen, der Ringkampf. Vz Višk. 47., 366. Vz Zápoliti.

Zapolení, n., das Entbrennen. Z. plic, die Lungenentzündung. Ostrav. Tč. Vz Zapoleti. — **Z.**, das Erröthen. Vz Zapoliti se.

Zapolený; *-en, a, o* = *zapálený, rozhorlený*, entbrannt, entzündet. Z. líca, glühend roth, krankhaft roth. Na Ostrav. Tč. Zře Záboj na Slavojeva zapolena zraky i pěniem dále srdce jímáše. Rkk. 9. — **čím**: zlobú. Rkk. 26.

Zapoletěti, ěl, ění = *zaletěti, odletěti*, eine kurze Strecke weiter wegfliegen, sich entfernen. Hlas II. 6.

Zapoleti, el, en, ení (koř. *-pl*, Gb. III. 146.), zastr. = *zapáliti*, anzünden, entbrennen machen. Vz Opoleti. — **se k čemu.** I zapolesta sě oba k ranám. Rkk. 12. — **jak.** Z. se velmi ruče. Ž wit. 6. Tateré sě vele zapolechu. Rkk. 48. — **Z. se** = *erubescere, začervenati se*, erröthen. Zapolejí sě všickni (erubescent); Obličej sě zapolé (erubescit); Zapolé sě měsiec (erubescet); Čelo nechtělo sě zapoleti (erubescere); Ale brž se nezahanbili a zapoleti sě neuměli. BO.

Zápolí (zastr. *zápolé*), n. = *místo za polem*, der Ort, die Gegend hinter dem Felde. D., Pl. Již nemám pokoje, bloudím po zápolí. Hdk. C. 334. — **Z.** = *oklika, nepřímá cesta, obcházení*, der Umweg, Umschweif, Schleichweg, die Schwenkung, Biegung. Pocestný kam směřuje, přímo bez z. ať se ubírá. Kom. Z. řeči = okliky. V. Z. činiti řečí. Br. Přímo a bez z. na někoho doražeti. Kram. S barvou ven! k čemu to protivné z.? Sych. Z. hledati. D. Z. dělati = (řečí okolkovati), Umschweife machen. Cyr., Nz., Pl. Řekové je (Bulhary) zápolími lstivých úkladův i násilím od stolice římské odtrhli. Šb. vel. III. 118. Tak se rozcházejí na z. rozličná zoufalí vykladatelé; Jan se opět po svém z. vrací do koleje k vypravování o vojácích. Sš. J. 145., 288. Ledajakés z. a závratí neužitečné dělal. Ler. Evangelista začav psáti o sv. Petrovi a pádu jeho z. učinil a od věci se poodnesl. BR. II. 371. b.

Zapoliti se, poleji se, il, ití = *začervenati se*, roth werden, sich röthen. — **kde.** Zapolilo se **na** zácbodě. Na Ostrav. Tč. — Z. = *zastyděti se*, schamroth werden, erröthen. Ž. wit.

1. **Zápoliti**, il, enl = *potýkati se* (za půl hráti), ringen; *zacházeti*, mit etwas ringen, womit umgehen, sich zu thun machen. — **s něčím, s někým.** Us. Neumím s koňmi z. (zacházeti). Us. Vk. A s tím světským pychem zápolí hávy rozmanitých řeholí. Čch. Mch. 11. Obě strany zápolily s sebou již beze všeho pořádku. Ddk. VI. 201. — **jak.** Tož lásku dýše ke mně mocně zápolil. Msn. Or. 48. — **oč.** O vládu s nim zápolil. Msn. Or. 64. S otcem svým již málem z-lil (o slávu). Čch. Mcb. 61. — **kde.** Naděje s bázní v jeho nitru zápolila. Jrsk.

2. **Zápoliti**, il, en, ení, *zapolovati*, eine Jagd anstellen. Vz Polovati, Polovačka. Na Slov. — **si (jak).** Veď keby ste si takto sami išli zapol'nvať, to by hádam bola najlepšia pečenka. Dbš. Sl. pov. VI. 87. **Bez** pušky si zapol'ujem. Frsc. Jor. I. 96.

Zapolitisovati si, ein wenig politisiren. Rada si z-la. Šd. — **kde jak.** Při sklenici piva vlastenecky si z. Vlč. Tužb. 43.

Zápolný = *těkavý, výskočný, scestný*, ausschweifend. Z. sloh.

Zápol'ový. Od Izabelly, Zápol'ovej vdovy (vdovy Jana ze Zápole). Ssk. Sl. let. I. 24.

Zápolský = za Polskou ležící, hinter Polen gelegen. Z. kraj, země. Us. Tč. — Z., ého, m., osob. jm. Šd.

Zápolky, pl. Zápolky se dáti (v zápas se dáti), ins Ringen sich einlassen. Zlob.

Zápolní, hinter dem Feld befindlich. Us.

Zápolník, a, m. = *zápasník.* D.

Zápolný = *za polem jsoucí*, hinter dem Felde befindlich. — **Z.**, ausschweifend, muthwillig. Z. skoky činitl. Koll. Zn. 254.

Zapomanouti, vz Zapomenouti. Žvt. otc. 54. s.

Zapomělec, lce, m., der Vergessliche. Us. Šd. Vz Zapomenlivec.

Zapomělka, y, f., vz Zapomělky. — **Z.**, die Vergessliche. Us. Šd.

Zapomělky, pl., f. = *pozdní ovoce, na stromě nechané, zapomenuté.* Ty jahody jsou z., něsmí jich jíst, bo by všecko zapoměl. Ve Slez. Šd. Vz Zapomínalka.

Zapomenlivec, vce, m. = *zabudlivec*, der Vergessliche. Vz Zapomělec.

Zapomenlivosť, i, f., die Vergesslichkeit. Dk. P. 82. Z. znamení lenosti. Č. 134. Z. dcerka lenosti. Vz Práce. Lb.

Zapomenlivý, vergesslich. Cf. Zapomenutý. Jsem dnes celý z. Mor. Šd. Na Slov. Bern.

Zapomenouti (zastr. *zapomanouti*, vz Gb. Hl. 64.; za-po-mněti. Ht. Sl. ml. 123.), pomeň, mena (onc), ul, ut, utí; *zapomněti, zapomniti*, pomni, mněl (v obecné mluvě: zapoměl, vz N), mnění; *zapomínati, zapomínávati* = *vypustiti z paměti*, vergessen; se = *z nepaměti chybiti*, sich vergessen, fehlen; *něčeho zapomenouti*, nicht gedenken, ausser Acht lassen, vergessen. Jg. Zapomenouti, Zapomnětl. V. — **abs.** Zapomiél sem **jak** by mue zamazál. Na Zlínsku. Brt. Pán Bůh to tak již řídí, aby se, co víme, nezapomnělo a co nevíme, se přizvědělo. Bdl. Vzpom. 137. — **s infinit.** Z-nul čísti. Us. Z-nul dýchať a pak do toho nemoh' přijíť (žertem = umřel). Us. Kšť. Zapoměl sem si vzlť provázka. Na Zlínsku. Brt. Já sem, si z-mněl halenečku vzíti. Čes. mor. ps. 209. Zapomenul ho obeslati. Arch. IV. 4. — **co.** Kom. Nemnoho zapomenul (poněvadž se nemnoho byl naučil). Ros. Více zapomněl, než se jak živ naučil. Vz Mudráček. Č. Choť si co zapamatuju, hned to zapomím. Slez. Šd. A byl jebo (sen) zapomanul. Kšch. 3. Bóh sešlí ránu na mne, ač to zapomanu. Alx. Anth. I. 3. v. 36. — **čeho:** zapomenuv života, prvního úmysla. Št Nezapomeňte své řeči (říkají tomu, komu se řeč přetrhnje). Us. Šd. Prvý mesiac čo hodina žena muža pripomína; druhý mesiac čo deň to deň a na tretí — raz za týž deň. Už sa hrobček ul'ahýna, žena muže zapomína; sotva hrobček nl'ahnutý, už je Adam zabudnutý. Btt. Sp. 91. Při čemž asi sotva z-nul Moravy; Jaromír jal se zapomínati slibu, papeži přísežně daného. Ddk. II. 149., 257. Jel sedlák orati, zapomněl vôprati. Er. P. 417. Nemohl zapomněť své švárné děvčice. Sš. P. 285. Stojmír byv v Němcích 13 let vší řeči české zapomenul. Hlj. 62. Zapomeň lkánie svého. Anth. II. 29. Mohl jest zapomenúti onoho svěbo boře. Star. skl. IV. 175. Píše mi JM., že bych JMti zapomenul. Arch. II. 443. Krála a pána svého nezapomínaj. Pal. Děj. IV. 2. 400. Ludvík zapomenul viery a slibuov svých. Výb. 556. Vodnatelný haní toho, komu prst tloustne, a sám svého břicha zapoměl. Mor. Zda sme z-li sukně jeho? Výb. II. 31. Bóh sešli ránu na mě, ač (= jestliže) toho zapomanu. Alx. V. v. 453. (HP. 11.). Davida i jiných prorokuov zapoměl; Matka všecka sebe zapomenuvši rúcho na sobě ztrhala. Pass. 256., 501. Zapomenúc zlé milosti smilné aneb klevet na besedě aneb svárôv; Že jeho spravedlnosti zapomenú. Št. K. š. 3., 31. Když jíní tebe zapomanú. Modl. 110. a. Toho Buoh zapomene. R. zv. 755. Zapomeň l'udu svého. Ž. wit. 44. 11. O běda bláznivým masopustníkôm, jenž zapomenúce dobroděnstvie tak velikého dadie se k marnostem; Ale jáť nikdy nezapomanu tebe; Aby toho tak zapomenul, jakoby toho nikdy nebylo. Hus II. 78., III. 97., 183. — V., Tkad., Biancof., Háj., J. tr. Zapomenuli jsú skutkóv jeho. Ž. wit. 105. 13. Zdali zapomene Bóh svého smilovánie. Krist. 1. b. — **nač, na koho** (obyčejná vazba). Dolinu sem přešěl a vrška nemožu, na tebe cérečko zapoměť nemožu. Pck. Ps. 16. Z. na zámluvu, V., na svou povinnosť, D., na jídlo. Br. Dávno na nás zapomněl. Us. Šd. Z. na stud. Lpř. Slov. I. 46. Už som zapomuela, ej na milých sedem, na teba nemôžem, šuhajko môj jeden. Sl. sp. IV. 150. Zapoměla jsem již na mládenců devět, na tebe desátý, Honzíčku můj zlatý, zapoměť nemožu; Vem sobě bohatú a já chudobného a tak zapomíme jeden na druhého. Slez. pís. Šd. Nemohu na tě, mé zlaté dítě, zapomněť; Spíš bych zapomněla na celou rodinu, na tebe, synečku, nemohu

hodinu. Anth. Brt 56., 61. Zapoměť nemože na tebe, děvečko. Čes. mor. ps. 114. A ješče žádnej něměl a už na mne zapomněl; Už sem zapomněla, na koho sem chtěla, na tebe, synečku, leda bych musela; Nemožu, synečku, sivý holubečku, na tebe zapomněť; Ty kojetské hatě na vodě na blatě, nemožu zapomnět, můj synečku, na tě; Už sem zapomněla na červenó růžo, na tebe, synečko, zapomnět nemůžo; A í na ťa, synku, zapomenu, půjdu podle, na tě nepohlednu; Ty můžeš mět hinó (jinou), já také hinébo, zapomenem na sebe; Počkaj, Janku, za rok za dva zapomeneš na muziku. Sš. P. 211., 225., 236., 256., 305., 628., 667. Všichni na nás zapomenuli. Vrat. 161. Nezapomienajte na dřevnie. BO. Přátelské služby si připomínej, na křivdy zapomínej. Us. Šd. Zapomněl jsem na to jako na smrť. Us. Dch., Šd., Lb., Ros., Pešin. — **se nač, na koho čím.** Nezapomínej se na přítele myslí. Br. Přátelé se na tebe zapomenou. V. Na svou vlasť se z. Br. — J. tr. — **se nad čím, nad kým.** Panny, ježto se nade ctí a slušností zapomínaly. Jel. Nad svou poctivostí se z. V. Z. se nad ctí a věrou. Er. Aby nad císařem se nezapomínal; Zapomenuvše se nad oním božským přikázáním. Skl. I. 319., 337. Nad kartami na celý svět zapomíná. Osv. 1884. 543. Sám nad sebou se zapomíná. Dch. Ta lehká mysl tvá nad Bohem se zapomíná. Sš. Bs 63. Bezmála zapomínali se Galaté nad svými učiteli. Sš. II. 67. Dcery se zapomněly v hněvu nad otcem svým a jej zde zavřely pro jeho přestupek. Tč. exc. Z-nuv se nad posvátným stavem svým. Ddk. II. 230. Vzteklý povyk učinili nade vším studem a bázní a nade vším dobrým řádem se zapomenuvše. Bart. 63. I nevím, jak jste se nad tím zapomněli. Anth. Jir. II. 127. Směli ste se nad ní z. Žer. 321. Nad synem i manželkou se zapomněl. Vrat. 111. Ale neníť div, žeť se on nad svú ctí a věrú tak lehce zapomanul jest; Ale VM velice se nad ním zapomněla; Žaluji na ty bezectníky, kterak sú se nad svú ctí zapomněli; Proti těm, ježto se k nám nepravě mají, zapomněvše se nad svými přísahami a povinnostmi. Arch. II. 40., III. 11., IV. 82., V. 300. Bratří moji zapomanuli sú sě nade mnú. BO. — Br., Plác., Koc., J. tr. — **co, čeho kde**: knihu ve škole. Us. Nezapomene hrušky v popele (chytrý jest). Prov. Zapoměl syneček u milej klobúka. Čes. mor. ps. 249. Zapomene-li hospodyně v peci bochník chleba, zemře ještě v témž roce. U N. Bydž. Kšť Zapomněla jsem věnečka zeleného **na** stole. Sš. P. 450. — St. skl., Ctib. — **v čem.** Však nechtě, by se kto domněl, by v čem svě moci zapomněl. Výb. I. 144 (Alx.). Z. se v úloze, aus der Rolle fallen. Dch. Posléze zapomněl se Jaromír v tomto počínání a mstivosti své do té míry, že . . . Ddk. II. 257. Jestli to tak a srozumíme-li, očby se to jednalo a nás se v tom tu dotýkalo, neračte nás v tom zapomínati a nám to oznámiti a věděti dáti. Arch. III. 306. — **kdy.** Jednú zapomenu, po druhé zpomenu, po třetí má milá za tebú poběhnu. Sš. P. 571. Ktož v dobrém bydle jeho (Boha) zapomanú. Št. K. š. 35. I ještě po jeho smrti té jeho ženy nezapomínaj. Arch. II. 72. V hojnosti zapomínáme na Boha. Kld. II. 130. — **koho na čem.** Nezapomínej přítele svého na mysli své. Bes. — **se.** Zapomenul se. Us., Tkad. Vz nahoře. — **čeho jak dlouho.** Nezapomene toho **do** nejdelší smrti. Us. (Brt.). Nemohl ani chvilinku z. Sá. — **koho proč.** By kdy zapomanul tebe pro chudobu. Výb. II. 13. 26. Pakli že pro jiné hosti nás kuchaři zapomenú. Žk. 151. — **jak. Na** čisto jsem na to zapomněl. Us. Šd. — **co komu.** Horníkům nezapomněl služeb, jež mu byli prokázali. Mus. 1880. 495. Počkej, to ti nikdy nezapomenu. Us. Šd. Strana národní nezapomenula knížeti nadsazování Němcům. Ddk. II. 390. — **na koho při čem.** Pana Šmilaura prosím, aby na mne nezapomínal při věci jemu vědomé. Žer. L. III. 150. — **se s kým** (= *chybiti*, *klesnouti*, o děvčeti, fehlen, fallen). Ona se s ním zapomněla. Us. Vck. — Vz Zabudnouti, Zabyti.

Zapomenulosť, i, f. = *zapomenutí*, die Vergessenheit.

Zapomenulý = *kdo zapomenul*, vergessen, vergessend. — **na koho, nač**: na Boha, na svou povinnosť. D. — **proč**: láskou. Zlatoh. — **koho, čeho**: sebe z. Ryt. křesť. — **nad čím**: nad ctí, ehrvergessen. J. tr. Nad svú ctí zapomenulý. Arch. V. 416. Nad svú ctí a duší z-lá. NB. Tč. 248. — Vz Zapomnělý, Zapomenouti.

Zapomenutelnosť, i, f, die Vergesslichkeit. D.

Zapomenutelný = *co zapomenuto býti může*, vergesslich, D; 2. *zapomnělý*, vergessend, vergesslich. Z posluchač. V. Starci jsou bez paměti a z-ní. Žal. Vz Zahudlivý.

Zapomenutí (zastr. *zapomanutí*, Ž. wit. 9. 19.), n. = *puštění z paměti*, *z mysli*, das Vergessen, die Vergessenheit. V z. uvésti, dáti, přijíti. V. V z. něco dáti. Syr. Ta věc v z. přišla. Mus. 1880. 161, Ddk. II. 419., Ros. Vešlo mu to v z. Sych., Dch. Zasloužené z.; v z. upadnouti. Šmb. Stř. II. 147., 148. Bůh tak památku Jorámovu v tom trojím koleně jako v z. uvedl. BR. II. 6. A. Co by mělo jimi hnúti k myšlení o nebeských věcech, to jim bude k z.; Sláva otcova nebude v z. (Eccl. 3.); A budúcí časové všichni z-tím budú spolu přikryti; Byla v něm paměť bez z., rozum bez blúzenie. Hus I. 71., 147., 283., II. 431). *Z čeho*: povinností, D., sebe samého, chudých. Ps. ms. Avšakť jemu o tom jeho cti a viery z. smlčáno nebude. Arch. II. 40. *Z. na koho*: na Boha. Kram. Z. v dobrém škodné jest. Bern.

Zapomenutka, y, f. = *květ polní*, *sedmikrása ozimá*, *matečník menší*, *chudobka*, *úpoříček*, *cikánka*, *kakuška*, bellis perennis, die Massliebe. Vz Rstp. 868.

Zapomenutosť, i, f., das Vergessen, die Vergessenheit.

Zapomenutý; *-ut, a, o* = *v zapomenutí daný*, vergessen, in Vergessenheit gerathen. Z. věc, D., stráž, Dch., hrob. Mcb. V zemi z-té, in terra oblivionis. Ž. wit. 87. 13. — Z. = *zapomenutelný*, vergesslich. Ctib. — Z. = *zapomenulý*, vergessend, vergessen,

vergesselich. Tkad. Ona je tak z-ta! Mám už hlavu z-ton. Na Mor. a ve Slez. Šd. — Z. = *pomatený*, verwirrt. Zůstala celá zapomenutá. Kld. 87. Šel na pole z-tý, potkal ho člověk a povídal mu: Co tak z-tý jdete? Kld. II. 74.

Zapoměti, m.: zapomněti.

Zapomětlivosť, i, f. = *nepamětlivosť*, die Vergesslichkeit. D., Nz. lk.

Zapomětlivý = *zapomínající*, vergessend, vergesslich. D

Zapomínalka, y, f. = *ovoce, které pozdě uzrává*, jako jahody teprv v září zralé. Na Ostrav. Tč. Vz Zapomělky.

Zapomínání, n., das allmählige Vergessen. Sš. P. 82.

Zapominatelnosť, *zapominatelnosť*, i, f., = *zapomenulosť*, die Vergesslichkeit.

Zapominatelný, *zapominatelný* = *nepamětlivý*, *zapomenulý*, vergessend, vergesslich. Z. posínchač. Br., V. — **nad čím**: nad sebou. Kom.

Zapomínati, vz Zapomenouti.

Zapomínávati, vz Zapomenouti.

Zapomínavosť, i, f. = *zapominatelnosť*. Jg.

Zapomínavý = *zapomínající*, vergessam, vergesslich. Aqu.

Zapomínka, y, f. = *zapomenutí*, die Vergessenheit. Dch., Šd. Z. na vlasť. Tč. exc.

Zapomítati = *opomítati*, verwerfen. — **co**: moudrosť. Krab.

Zapomněleс, lce, m., ein Vergessener. Šm.

Zapomnělivý = *zapomnénlivý*. Vz *-avý*.

Zapomnělosť, i, f., die Vergesslichkeit. Z. povinnosti, nad povinností, na povinnosť. Jg. — **Z.** = *odpuštění veřejné viny*, amnestie. Sych. — **Z.** = *pozbytí smyslu*. L.

Zapomnělý (**ne**: *zapoměly*) = *který zapomněl, zapomenulý*, vergessend, vergessen, vergesslich. — **nač**: na svou povinnosť. D., Kom. — **nad čím**. D. Nad svou povinností. Apol., J. tr. — Vz Zapomenutý.

Zapomnění, n. = *zapomenutí*, das Vergessen. Z. minulosti. Čch. Dg., Kv. 1884. 231. Z. *čeho, nad čím, nač*. Jg., Šml.

Zapomněnlivosť, i, f. = *zapomnělosť*, die Vergesslichkeit. MM.

Zapomněnlivý = *snadno zapomínající*, leicht vergessend, vergesslich. Z. člověk. Berg.

Zapomněti, vz *Zapomenouti*.

Zapomnieti = *zapomenouti*. Deut. 18.; 9. 11. (32.).

Zapomnúť = *zapomenouti*. Na Slov. Bern.

Zapomnuti = *zapomenuti*. Na Slov. Bern.

Zapomoci, ein wenig helfen. Vz Pomoci. — **komu**. Chudobný, keď mu zapomožeš, je schopnější k práci. Na Slov. Tč.

Zápona, **záponka**, y, f. = *zapínadlo, přezka, spona*, die Schliesse, Spange, das Häftchen, der Knopf. Hr. rk. 293. Z. na hrdlo. V. Z. (halže). Kom. Z. na klobouk, Ros., u šněrovačky. D. Z. na nose (kroužek). Plác. Z. z nového stříbra (na desky knih). Dch. Z. u knihy. Čch. Mch. 84. Ruka šla knihu otvořiť. Rozhodím tažké, zlaté z-ny. Sldk. 261. Jakož sme VMti častokrát psali, by ráčila VM. svůj klejnot a svú z-nu vypraviti; A v tom mi dluze dáno jest z. zlatá, prsten zlatý; Že jej viděl u Václava v z-ně a potom že jest v tu z-nu vložil neb vsadil jiný kámen. Arch. III. 369., IV. 346., 372. Záponka měděná. BO. — **Z.**, die Achsenklappe. Čsk. — **Z.** = *poutko*, die Schlinge (u krejčího). — **Z.** = *náramek*, das Armband. Uzře naušnice a záponky na rukú své sestry; Prsteu a záponu a huol, jížto v ruce držíš; Dal jsem jé zápony na ruce; Okrášlévala sě svú záponú; Záponami (náramky) někoho okrásiti. BO. — **Z.** = *zástěra*, die Schürze. Na Slov. Bern., Němc. VII. 187., 249. Paní majstrová nerada nosieva rnky v záponke. Phld. III. 433. Krajšia som, Ďuričko, ako ty, lebo mám záponu z tafaty. Keď ty máš záponu z tafaty a já mám vo váčku dukáty. Sl. spv. II. 54., Sl. ps. Šf. II. 150.

Záponečka, y, f. = *malá zápona*. Vz Zápona.

Záponice, e, f. = *zápona*. A záponie tolikéž (armillas, náramnic). BO. Mužie i ženy dali sú záponice i naušnice, prsteny i sponky s pravých ruk. BO.

Záponka, y, f., vz Zápona.

Zapopadati, vz Zapopadnouti.

Zapopadnouti, ul, ut, utí (*zapopásti*, zapopadu, zastr.), padl, paden, dení, *zapopadati* = *popadnouti*, ergreifen. — **co**. Har., Ctib. Zbroj teda, zbroj hroznú zapopadnime, naproti poďme, bráňme zlatú voľnosť a ze záhuby vydríme krajnu! Hol. 55. Bs pluhy aj, zedraných mnoho kos, mnoho radlic a rýlov, čo kdo mohol, zapopadli a hneď rozpálili v ohňoch i všeliké sebe (sohé) z nich na nepráteľa chystali zbrojstvo. Exc. Tu hneď ľubohlasú zapopadám harfu a chválné ve svorném spívám súzvuku pesne Bohn. Hol. 398. Zrutnú do hroznej zapopadáš tenčicu pasti. Hol. 62. — **co čím**. Naňho chytrý hupky vysedne: trúbu ľavou a pravon zapopadne meč od krvi kalný. Hol. 56.

Zapopeliti = ‚popelím, podpolím' zaplivati. Křepelka zapopelala **na** louce. Na Ostrav. Tč. Cf. Zapřepeliti, Zakřepeliti.

Zapopelený; *-en, a, o* = *popelem poprášený, zněčištěný*, mit Asche bestaubt, beschmutzt, aschig. Ten chléb je celý z-ný. Us. Šd.

Zapopeliti, il, en, ení = *do popela zakutiti*, in Asche vergraben, einäschern. D. — **co**. Z. louku = *popelem posypati*, mit Asche bestreuen. — **co komu**: si tvář. Němc. I. 154. — **se kde**: u pece. Us. Šd.

Zapopněný = *zaobalený*. Na vých. Mor.

Zapopučiti, il, en, ení, *zapopučovati* = *zaobaliti*, einhüllen. Vz Zaobaliti. Na vých. Mor.

1. **Zápor**, u, m., **zápora**, y, f. = *zapření, zapírání*, die Verleugnung. Na z. Us. Chodí tam na z. (tajně). Us. Jg., Ehr., Knrz. Z v něčem činiti. Rkp. 1664. Někoho na z. hnáti (k zapírání nutiti). Sych. Nezměnl rad božích pouhý z. Sš. Snt. 98. V zápor s kým vejíti. Čsk. Nebo k nim (židům) teu zápor se nese; Z. ten vztažitý jenom a poměrný jest; Již pak tento z. svůj místněji dosvědčuje; Líčení Petrova z-ru; Tedy se z. netáhne k cele budoucnosti; Sadnceism byl pouhým všeho náboženství z-rem; Při třetím

zapření přičinil kletbu (Petr), aby záporu svému víru zjednal. Šš. I. 111., 165., II. 27., L. 205, J. 122., Sk. 259., Mr: 67. — Z. = *pravení, že ,ne'*; *negace*, die Verneinung. Máme *z. kvalitativní* a *kvantitativní*. Tvrzení: *Člověk jest v pravdě blažen, homo est vere beatus* může se *popříti způsobem dvojím*: a) *kvalitativně*, když přímo a bezprostředně popře se samo *quale* (myšlénkový obsah) jeho a praví se, že člověk *není* v pravdě blažen, homo *non* est vere beatus; nebo: b) *kvantitativně*, když až do minima popře se quantum žádoucích případů, ve kterých by quale positivní se jevilo, potvrzovalo a osvědčovalo a když se praví: *nemo* est vere beatus, homo *nusquam* est vere beatus, homo *numquam* est vere beatus atp., *strč.*: *nijeden* člověk jest blažen, *nikto* jest blažen, člověk *nikdy* (nikde, nijak) jest blažen atd. Positivní quale ,homo est beatus' nepopírá se zde přímo; ale popírá se, že by se potvrzovalo v příkladech praktických, že by se potvrzovalo u *kohosi, kdesi, kdysi, jaksi*; popírá se až do minima quantum žádoucích dokladů praktických; tím ovšem podtíná a boří se i platnosť samého positivního quale, popírá se i samo quale, ale toto popření není přímé, nýbrž děje se prostřednictvím popřeného quanta. — **Záporová slovce.** Pro slovné vyjádření záporu máme dvě slovce: **ne a ni** (strč. též *nie*). — I. Slovcem **ne** popírá se *quale, nikoli quantum* (vz Listy filol. X. 243.). — 2. Slovcem **ne** *mnohdy a z pravidla* nejenom se popírá, nýbrž *nad to klade se i opak*. To bývá při *jménech* a *některých zájmenech* (ve výrazech jednotlivých) a při *slovesech* (ve větách): nečistý, nevěrný, nešťastný, nepravý, nejeden, v sboží nesvého otce, Št. N. 139. (nesvój = nevlastní, cizí), nečesť, neprávo, nepravda, nerozum, nemoc, nečas; (Radislav) nemně, by (Václav) se směl brániti (R. nejen nedomníval se, že by V. odvážil se obrany, nýbrž — s položením opaku — domníval se, že V. se neosmělí atd.), Dal. Jir. 28.; Neřku, byť berně byla bez hřiechu všem, ktož který neřád v ní držie neb činie (t. j. nejen neřku, že jest bez hřiechu . . ., ale nad to i řku, že jest se hřiechem . . .). Št. N. 88. To ti neradím. Us. (Vz Listy filol. X. 244. Tam více příkladů). — *Pozn.* Někdy bývá význam jen *záporný* a nikoli spolu *opakokladný*: hora *nevysoká* není hora nízká, nýbrž jenom není vysoká. (Vz v List. filol. X. 244. více příkladů a zevrubnější vysvětlení). — 3. *Když dvě ne- se setkají*, tedy záporný význam jejich někdy navzájem se ruší, někdy se sesilnje. *Zápor se ruší*, když $ne\text{-}_1$ *a* $ne\text{-}_2$ *se obsáhají*. Aby se nenelíbila takovým lidem. Št. N. 6. Nebuď toho ižádný nepilen. Št. N. 274. Ty mi nejsi neznámý. Us. Pakli pojmy $ne\text{-}_1$ a ne_2 se neobsáhají, nýbrž vedlé sebe a mimo sebe leží, tedy zápor ovšem se neruší, nýbrž sesiluje se: ne a ne! nevím, nevím! Ach není tu, není. Pls. (Vz Listy fil. X. 245.). Cf. *Ne* (ve slovníku). — **Ni**, *strč. též nie. Slovcem* **ni-** *popírá se quantum, nikoli quale. Ni* ve spojení s *-kdo (aliquis), -kdy, -jak* atd. popírá kvantitavní rozšíření *v čísle, v čase, ve způsobu* atd., *ni* samo o sobě znamená zápor kvantitavní prostě a vůbec. Hledáš jeho, niž nalezneš. Hrad. 32. a. (Vz více v Listech filol. X. 245.-246.). — 2. Slovcem *ni* se *jen popírá a neklade se spolu opak*. — 3. Když ve větě několik výrazů s *ni-* se setká, *neruší se, nýbrž sesilují se*. Každý z výrazů těch popírá totiž kvantitu ve smyslu a směru jiném (co do počtu, místa, času, způsobu atd.): nikdo nikdy nikam nevycházel. Kvantity tyto jsou vespolek různorodé, zápory $ni\text{-}_1$, $ni\text{-}_2$, $ni\text{-}_3$ týkají se věcí disparatních, *neobsáhají se*, nýbrž leží vedlé sebe, a proto ani neruší se, nýbrž se sesilují. — **Způsoby záporu.** *Záporná slovce* **ne** *a* **ni** *bývají dílem samotna, dílem pospolu a podlé toho rozeznáváme* **tři způsoby** *záporu*. I. *Zápor děje se slovcem* **ne** *samotným* (*bez* **ni**). *Způsob ten vyskýtá se*: a) *při výrazech jednotlivých, z věty vyňatých*: neveliký, nevěrný; nemrav; ne bez viny; nedbati, nenechati atd. — b) *Při popírání věty předcházející tázací nebo jistící*. Jsi-li prorok? I odpověděː nee. ČEvang. 5. Jedni praviechu, že dobrý jest, ale jiní praviechu: nee. Ib. 36. — c) *V záporné větě*. Hora není vysoká. Netrať naděje. Člověk není nesmrtelný. — *Pozn.* 1. *Ve staré češtině mívá slovce* **ne** *mnohdy místo jiné nežli v češtině nové* (vz Ne, Slov. II. 99. b.). a) *Slovce* **ne** *bývá co nejblíže při výrazu tom, kterého se týká přede vším*. Tedy při tom výrazu, který by v příslušné větě kladné měl hlavní přízvuk větný (důraz). Učinil jsem *tak*. Stalo se *mou vinou*. Záporně způsobem *strč.*: Učinil jsem *ne tak*. Stalo se to *ne mú vinú*; způsobem *novočeským*: *Ne*učinil jsem *tak*. *Ne*stalo se *mou vinou*. Netak činie blázni. NRada 160. Ne tak sobě vážím toho. Št. N. 100. Dietky ne svú vinú jsú v hřiechu. Št. N. 189. Ne každý spasen bude, ktož je křesťan. Št. N. 189. Cizoložňata budú dieí bráti v sboží ne svého otce. Št. N. 95. Vz více v List. fil. X. 247. — b) *Je-li pojem, jehož se zápor týká především, vyjádřen některým pádem s předložkou, tedy bývá* **ne** *před výrazem předložkovým*. Stalo se po mnohých létech. Záporně strč.: ne po mnohých létech, novočes.: po nemnohých létech. Jí bě ne do veselé. Jid. 152. Ne v svój čas jedie a pijí. Št. N. 134. Ano zvěř ne na čtyřech nohách stojí, ale na dvú. Št. N. 152. Vz více příkladů v List. fil. X. 248 — Ovšem i pro způsob nynější jsou příklady již v jazyce starém: Nebylo by j'mu do spanie. AlxN. 2448. Že t' j'mu nebieše do smiechu. Hrad. 141. b. — c) *Ve slovesných tvarech perifrastických významu činného*, složených ze slovesa *býti* a part. elověho neb infinitivu. Strč. Nejsem volal, nevolal bych byl, nevolati budu, nemoci budu volati . . . novočes.: nevolal jsem, nebyl bych volal, nebudu volati, nebudu moci volati. Nejsi pomohl jemu. ŽKap. 88. 44. Nejsú zemdlely stopy mé. Ž. wit. 17., 37. Ješto se bude nelíbiti Št. Ř. 84. b. Tři dni nejědl bieše. Dal. Jir. 39. Jichž (knih) jsem nebyl slíbil. Št. Uč. 158. b. Nemoci budú zdieti. Dal. Jir. 35. Neřkli by byli, non dixissent. Hrad. 39. b. — Vedlé toho nalézá se způsob nynější ovšem též v textech starých. Ten je nemohl položiti

ve dsky. Kn. rož. 104. Neměl-li jest pokání pravého. Dal. H. 31. Byl by toho neproměnil. Alx. V. 2220. Vz více příkladů v Listech filol. X. 248.—249. — d) *Ve slovesných tvarech perifrastických významu trpného.* Strč. Jsem nechválen . . . novoč.: nejsem chválen. Otec ot ižádného jest neučiněn. ŽKlem. 135. a. Že j' nepřikázáno nám. Št. Uč. 60. a. Běda mně, ež jsem inhed nentracena. Pass. 115. Vedlě toho: Nebnde proměněno. Alx. V. 2399., Alx. H. 3. b. Cf. Ne (Slov. II. 99. b.) e) Strč. *Jsem nehoden* . . . nč.: *nejsem hoden*. Jenž toho hieše nehoden. Alx. V. 1783. Z novoč. může býti: jsem nehoden. — f) Strč. *Ne zákon jest* . . . novoč.: *není zákon* (= zákon hrání). Krev jeho (Ježíšova) za tyto peniezě prodána . . . nezákon jich jest ijednomu jmieti. Hrad. 88. a. — g) *Ve větách bezpodmětných.* Stč. *Jest nelzě, jest neviděti, slušie nedověřiti* . . . nvč.: *není lze, není viděti, nesluši důvěřiti*. Nelzě hy tam hnúti zrakem. Ap. Š. 33. Toho je nám nelze. Št. N. 133. By jich hylo nevidati. Alx. B. 2. Bieše neznati trávy. Alx. V. 1725. — *Vedlě toho:* Čhánn lze mluviti nehieše. Hrad. 130. b. Nehnde viděti Čecha. Alx. B. 2. a. Vz více příkladů v List. X. 250. — h) *Ve výrazech, kde infinitiv pojí se s finitním tvarem sloves modalních: chtieti, jmieti, ráčiti.* Strč. Chci chnd nehýti, nvč. nechci chud hýti. Mnohý chce chud nebýti. Št. N. 194. Rač se toho nedáliti. NRada 105. Rač nám nejměti za chlúhn. Kat. 6. Vz více v List. X. 250. — i) *Ve výrazech, kde ve tvaru finitním je sloveso znamenající mnění, znamenání, stihnutí a na něm visí infinitiv n. věta.* Nemně, že hy směl brániti (mně, že hy nesměl hrániti). Dal. Jir. 28. Neklana s koně nikdy nekláti vidiechn. Dal Jir. 17. — k) *Když zápor se týká pojmů několika vyslovených souřadně, bývá* ne *někdy jenom při prvém z nich.* Na ten čas oez města budieše, hy sě hyli lépe nedomněli a s králem přímieřie vzěli. Alx. V. 1633. Hospodář svým sluhám ukruten nebnd i své žené. Št. N. 123. (Listy fil. X. 250.) — *Pozn.* 2. *Ve staré češtině často bývá způsob* I. *(samotno* **ne**), *kde zvyk novočeský žádá způsobu* III. *(ne-*, a při tom *ni-* nebo jiný výraz pro zápor kvantitativní). *Strč.* Vše nebylo ztraceno = *nč.* nic nebylo ztraceno. Strč. I kúska chleba mu nepodali = nč. ani konska chleba mu nepodali. V češtině pozdější a nové, a podobně v jazycích slovanských jiných, vyslovuje se zápor způsobem III. zpravidla a skoro vždycky tenkráte, když vedlě záporného slovesa jest podmětem nebo členem některým rozvijecím výraz významu *kvantitativního* nebo jinými slovy: když vedlé slovesa s *ne-* jest n podmětě, předmětě (doplňku), přívlastkn nebo v příslovečném určenl výraz, jenž má význam kvantitativní na př. slovo *každý, všechen, jeden* (sliquis), *kdo (koli), co (koli), kdy (koli)* atd. V jazyce staročeském bývá v těchto případech často zápor vyeloven způsobem I. Všecko písmo nenie k jinémn než . . . Št. Uč. 59. a. (Novoč.: Nic ve všem písmě není k jinému . . .). My všichnl nebudemy ť přieti (novoč.: Nikdo z nás nebude přáti). Hrad. 86. b. Jeden člověk živ neosta (novč.: nijeden). Alx. V. 500. Netbajě všeho obluda (novoč: žádněho, nižádného). Alx. H. 9. 29. Řeč šeredná všem neslušie (= nikomu nesluší). Št. Uč. 56. a. I jednoho neživichu. Dal. Jir. 12. Ve všech zemiech tajno nenie, že . . . NRada 40. Často se to stává, že kdyžto namáhá hlava, ve všech údiech statka nenie (novoč.: v žádném údě). Dal. C. 17. Jiež (zrady) nelzé zhýti kady (novoč.: nikady, nijakým způsohem). Alx. BM. 2. b. Kdyby slunce ztratilo krásn, ovšem by měsíc krásen nehyl (= nijak hy krásen nebyl. Vz Ovšem v dodatcích). Vz více příkladů v Listech filol. X. 251.—253. — *Sem patří dále příklady, kde pro zvýšení a sesílení záporu položeno jest strč. vytýkavé* **i**, *načež v češtině novější a nové z pravidla jest záporné* **ni, ani**; *čeština stará mívá tu tedy způsob* I. I jeden múdrý neraď sě s cizími (= ani jeden múdrý). Dal Jir. 4. Z pekla nenie vykúpenie i jednomu. Št. Uč. 146. b. Ahy mu i krópě vody nepodali. Krist. 77. h. Vz více příkladů v Listech X. 253. Cf. Ani, I. Několik příkladů z vlastních sbírek: Jako za nic neváže toho přikázánie, i listóv nechtěl čísti. Št. Kteréžhy (nesvornosti) obecnému dobrému nyní i hudoucně nepřekážely. Zř. F. I. A. X. Jsem za ni rukojmí na mnoho místech, ješto i dnes odvazen nejsem. Půh. I. 154. Zastoji za ny, ahy i jeden z nás nezahynul. Z 14. stol. (Č. dod.). A i jednoho slovce neotpovědieše; Nemohl by nade mnú i jedné moci jmieti. Hr. rk. 235., 249. Nelzě i jednomu ničiež čsti zbaviti přísahami. Kn. rožm. Bóh jest kakás upřiemnosť a nelzě se jí i jednomu obinúti (vymknouti). Št. Zavede tě pán i krále, kteréhož ustavíš nad sebú, v lid, jehož neznáš ty i otcové tvoji. Hns I. 56. — *Zbylé archaismy.* V záporu tuto (v 2. pozn.) ukázaném jeví se odchylka od obecného zvyku slovanského nejpatrnější. V jazyce nynějším ve všech příkladech uvedených žádali hychom vedlé *ne-* ještě negace kvantitavní a podobně v jazycích slovanských jiných. Strč. *Vše nebylo ztraceno, ve všech zemiech nenie tajno* atd. jenom s jiným větným přízvukem a jiným významem mohlo hy hýti i větou novočeskou, totiž: *vše nebylo ztraceno* (ale jen něco), ve všech zemích tajno není (jen v některých); s přízvukem a významem obyčejným nejsou ty věty v jazyce nynějším možny. Jenom několik archaismů zachovalo se ve způsobu starém. Především jsou to věty se slovesem *nechati*. Sloveso toto je vlastně *ne-chajati*, non curare, tedy záporným. Mělo by se tedy říkati *nechám ničeho*, ale říká se: *nechám všeho*, poněvadž se zapomnělo, že nechati je záporné, ano bráno za kladné. Taktéž je to u: *nenáviděti všech* (Ž. wit. 5. 7.), ktoré kladným býti se zdálo, poněvadž *náviděti* zřídka se vyskýtalo. Jiné zbytky: Věčně se nevrátím (m.: nikdy na věky); Celé léto nepršelo (nikdy v celém létě). Vz Listy X. 254. — II. **Způsob druhý:** *zápor děje se slovcem* **ni** *samotným (bez* **ne**). *Způsob tento vyskýtá se:* a) *při výrazech jednotlivých mimo větu: nikto, nicso* (nic), *nikdy, nikde, nijeden, nižádný, nijak, nijaký, nikako, nikterý* atd. — b) *Při popírání věty předcházející tázací*

nebo jistici. Strb. byšę li dobrějši? ni! . . . oni glagoiachą: ni! Mkl. Lex. a Synt. 185. V češtině ponhé *ni* v tomto případě nebývá, ale bývá tu sesllené *ni-koli(v).* Je tu práce botova? nikoliv i Us. Zápor ten jest *kvantitativní.* Vz Začátek článku. — c) *V záporné větě.* Nic mi jest známo. Alx. V. 1163. — *Pozn.* 1. *Ve staré češtině slovce* ni *mívá jiné místo* nežli *v češtině nové* Zejména to bývá v těch připadech, kde se jim poplrá pojem vyjádřený výrazem předložkovým: proti kladnému *v čem* jest záporné staroč. *ni-v-čem,* s opakováním předložky *v-ni-v-čem,* novoč. *v ničem* atd. Vnivčem na světě. Št. R. 115. b. Vnivčem. Pam. 294. Vnivecz. Št. Uč. 43. b. Dosud udrželo se v jazyce spisovném *v-ni več.* Kronpy osenl vniveč obrátily. Kram. Vz vice v Listech X. 255. — *Pozn.* 2. *Ve staré češtině často bývá způsob II. (samotno* **ni**), *kde zvyk novočeský žádá způsobu III. (ni-* a při tom *i ne).* Nic mi jest známo. Alx. V. 1163. Nikte jeho oblúditi moci bude. Pass. 10. Ni jeden byi. LMar. 10. Nic prospěje nepřietel. Ž. Klem. 71. a. Kdež nic protivného bude trpěti. Alb. 82. a. Nikakž jeho s kříže snieti možiechu. Pass. 15. S tiem anl pokrmu beřte. Št. N. 56. Každá nečistota aniž buď jmenována mezi vámi (nč.: žádná n. ani jmenována nebuď). Hug. 26. — *Když členové souřadní se popírají opakovaným* **ni,** *bývá vedle toho v češtině* nové *ještě negace kvalitativní, v češtině staré pak pravidelně nebývá.* Ani vazba ani smrt mohly změniti mysi jeho. Mndr. (1475). Ani toho jistim, ani odmlúvám (novoč. ani nejistim ani neodmlouvám). Št. N. 108. O nižto (radosti) ani čtla ani slýchala. Kat. 60. Neb jest ani opraveno ani mnú vydáno. Vš (1515). Vz vice příkladů v Listech X. 256. a cf. *Ani.* — Strč. *Hledáš ni(ž) nalezneš* t. j. *přísudek jest dvojitý a člen jeho jeden, nejčastěji první, jest kladný.* V tomto případě způsob starý zůstává, záporné slovce vyskýtá se tu však ve formě ustálené *a-ni-ž;* vyvinulť se časem rozdíl u významu, že jest *aniž* = neque, *ani* = ne quidem. Hledáš jebo niž nalezneš. Hrad. 32. d. Když ty řeči vzvědě, ni sě s kým potáza, inhed rozkáza. Alx. V. 416. Volali jsú, ni byl, kdo by spasena (sic) je učinii. Ž. wit. 17. 42. *Tak i v době pozdější.* Varuj se smiechu ani přijimaj řeč vštečnú. Pisecký 1512. A tak vyslovily by se tytéž věty *i novočesky*: Oči slze proiévejte, aniž plakati přestávejte. — *Nejedl ni pil, nejmě dcery ni syna, oko je nevidalo ani ucho slýchalo atd.* t. j. ze členů souřadných prvý popírá se slovcem *ne,* ostatnl pak samým *ni* a tedy způsobem II.; v češtině nové je tu buď týž způsob (s *ani, aniž*), nebo způsob III. (*ani-ne*). Jenž na se nepomnie ani tbá milosti hožie (novoč. aniž dbá, nebo: ani nedbá). Jid. 119. Ten se nehněvá a ni družce k tomu (hněvu) přivede (nč. aniž přivede, ani nepřivede). Alb. ll. b. Ptáci nesejí ani žnon. Br. 17. a. — Staroč. *Člověk dětí ni domu zpoměne* t. j. jsou dva členové souřadni, druhý z nich má při sobě *ni* a sloveso kladné, tedy způsob II.; člen prvý výrazem zvláštním popřen neni a záporost vztahuje se i na něj jenom smysiem.

V češtině nové je za to způsob III. anebo I. spolu s III. (Člověk) dětí ni domu spomene (novoč. nezpomene ani dětí ani domu, nezpomene dětí ani domu). Alx. V. 597. Sobě ni nám odpočine. Alx. H. 10. 8. Na hřiech ani hanbu tbaje. NRada. 1129. Vz vice příkladů v Listech X. 256.—257. — **Strč. nie,** psáno *nye,* kteréžto jako *ňe* nebo *nč* neb *nie* čísti lze. *Nie* jest slovce záporné a znamenaio zápor viastně kvantitativní. A také protiv tomu nemluvi kostel, nye má za to, že Josef pěstún také jest panenské čistoty byi. Št. Uč. 42. a. Třeti má zpověď býti jen proto, by Buoh odpustii. Nye aby kněz odpustil boží moci ty hřiechy. Ib. 153. b. Vz vice v Listech X. 257.—259. — **III. Způsob třetí.** *Zápor děje se slovci* **ne** *a* **ni** *pospolu.* 1. *Způsobem tímto popírá se quale* (skrze *ne*) *i quantum* (skrze *ni*). — 2. *Způsobem tímto mnohdy nejen se popírá, ale nad to klade se i opak* (skrze *ne*). Neradlm nikomu zavazovati se sliby. Zde nenl význam jen záporný (neradim = zdržuji se rady), nýbrž i opakokiadný (= radím, aby se nikdo sliby nezavazoval). *Zápory* **ne** *a* **ni** *se ruší, když se obsahují.* Na př. ve výrazech jednotlivých mimo větu: nenic = něco, nijeden nekatolík = vesměs katolíci. Ve větě pomoci přízvuku větného, když ku př. proti výroku *Nikdo tu nebyl* s důrazem zviáštním vyroknu *ne* namitne se: Nikdo tu nebyl? **Z pravidla** *však zápory* **ne** *a* **ni** *se neruši,* poněvadž se neobsáhají jsouce disparatními, ježto prvým popírá se kvaiita, druhým kvantita. — *Způsob tento vyskýtá se* a) *při výrazech jednotlivých a mimo větu: nenic,* kdež *ne* a *ni* se rušl. — b) *V záporné větě* a to z pravidla nebo často v češtině nově i staré a ve slovanštině veškeré tam, kde vedlé záporného slovesa jest u podmětě nebo v některém členu rozvljecim (v předmětě, dopiňku, přívlastku, přívlastkovém určeni) výraz významu kvantitativnlho; způsob I. a II. bývá tu mnohdy ovšem také, zvláště v jazyce starém, ale většinou bývá zde způsob III. To je nikdy nesiýchäno. Pass. 51. Netbaj nice na to. Jid. 109. Nižádný úraz nenie nalezen na něm. Prov. 117. b. Aby ho nikterý nepřietel nikda nejimai. Pass mus. 357. Z ničehěhož sem tebe nikdy nevinil. Trist. 22. Vz Listy X. 259.—261. — **Zápor se sesiluje.** a) *Sesilen jest zápor ve způsobu* III. *proti* I. a II., v: *nikto nevie* proti *člověk nevie* a *nikto vie.* — b) *Především opakováním, násobením a stupňováním záporných výrazů.* Ne a nei nechtěi a nechtěi! nic a nic! nikde nic! pranikdo, zhola nikdo, zhola nic, naprosto nic, pranic a p. — c) *Jiný způsob sesilování v tom záleží, že z celku, který má býti popřen, vyjme se nějaký dílec ceny minimalní a ten se popírá.* Dílec ten vytkne se, zvláště *přízvukem větným* a často též *vytýkavým i.* Jest to dílec z celku kterýkoliv a minimalnl, popřenlm pak jeho t. j. popřením dílce, jímž rozuměti se může dílec kterýkoilv a všeliký, popirá se do minima i celek. Výraz takový ve kterémkoii členu věty býti může. Ze sta *jeden* se nevrátil. Aix. V. 542. (Hlavní přízvuk má *jèden*; jině bylo by: ze sta jeden se nèvrátil = 1% byio

těch, **kteří** se nevrátili). (Kateřina) jeho řeči *za vlas* nerozumějieše. Kat. 32. Z pekla nenie vykúpenie i jednomu. Št. Uč. 146. b. I slova nepromluviece. Hrad. 25. b. (Sv. Pavel) libosti též i na chvilku nepovolil. Št. N. 135. I člověka na něm (na bradě) nebieše. Dal. Jir. Vz více příkladů v Listech X. 261.-262. Zápor v příkladech těchto jest způsobu I.; novočesky položili bychom za něj častěji způsob III. Nijeden se nevrátil, nerozuměla jeho řeči ani za vlas, ani člověka tam nebylo. *Sem tedy patří*: ani na krok, ani za mák, ani sbla Listy X. 261. Cf. Mkl. S 193.—195. — **Žádný, žádúcí.** Vz *Žádný.* — **I kto a p.** Kdyby vy (ženy) pokorny byly a čisty mysli a postavů, i kto (= nikdo) by byl hrd a smilen vida, ano to jest vám protivno. Št. Uč. 57. b. Takový i komu (= nikomu) ť dá pokoj. Št. N. 158. (Žáci) i poslednej (ni poslednej) dadí kvapa. Mst. 187. Jsou to věty záporné II. způsobu. Za větu *nedám pokoje nikomu* (způs. III.) mohlo se říci strč. též: *nedám pokoje i komu* (způs. I.); obě věty měly touž platnosť, proto braly se i za stejné a tím pojetím stalo se *i komu* = *nikomu*, *ikto* = *nikto*. Když pak *i kto* mělo význam = *nikto*, mohlo se místo *takový nikomu ť dá pokoj* (způs. II.) říci také: takový i komu ť dá pokoj. Vz více v Listech X. 265. — **Přízvuk** *v záporech větný*. Něco jsme již pověděli a o větném přízvuku starč. vz Listy X. 266. Cf. *Přízvuk.* — **Úhrn** *posavadních pravidel*. V jazyce jest negace kvalitativní a kvantitativní; ve formě větné: *člověk nevie* I., a nikto vie II. Původně stačila pro zápor každá z nich sama; *stačila negace kvalitativní* pro případy své všecky i pro věty, ve kterých později musí býti negace složitá: *každý nevie* (nč. nikdo neví); *i stačila negace kvantitativní* rovněž tak pro všecky případy své, t. j. když ve větě byl výraz kvantitativní a byl záporný, bylo sloveso bez záporu: *nikto vie* atd. Vedlé toho vyvíjela se a přibyla časem negace složitá (*nikto nevie* III.). Vznik a počátek svůj vzala ze snahy sesíliti negaci jednoduchou. Časem však rozšířila se tou měrou, že usus pozdější v jistých případech ani nedopouští bývalých způsobů prostých (I. a II.). Změna ta vykonala se záhy; příklady způsobu *nikto vie* vyskytují se jenom v textech starých, příklady pak způsobu *každý nevie* nemo scit nalézají se v hojnosti dostatečné jenom ve staré češtině, vedlé obojích pak vládne v týchže textech starých také způsob složitý *nikto nevie*. V tomto způsobu nově přibylém složeny jsou dva zápory *ne* a *ni*, které jsou disparatní a proto nemohou se obsahati a rušiti, ale ovšem mohou se sesilovati a v skutku se sesilují. — O žádný vz *Žádný*. Vz Listy X. 266.—267. — **Podoby v jazycích jiných:** *v litevštině, v němčině, v jazyku anglickém, v latině, v jazyku francouzském.* Vz Listy filol. a paedagog. X. 267.—271. — **Některé jiné stránky negace české.** a) *Proti perfektivu věty kladné bývá ve větě záporné imperfektivum, nejčastěji iterativum.* Lépe by bylo jemu, by sě byl nenarázal (kladně: by se byl narodil). Hrad. 76. b. Lépe by mi sě bylo stalo, bych se byl nenarázal. Št. Uč. 151. Nerúšajte pořádu. Št. Uč. 26. b. Nedada svých noh umývati. Hrad. 77. b. Miň té řeči a nesmúcej našich pánnov. Kat. 166. Vz více příkladů v Listech X. 271.—272. Cf. *Rozkazovací způsob.* — b) *Ve větě záporné bývá imperfektum proti aoristu nebo perfektu věty kladné.* Že mu nedadiechu vsiesti na koně. Troj. 114. a. Jehož (Jidášovo) srdce Ježiuš dobře vědieše, však naň toho nezjěvieše. Hrad. 78. a. Vz více v Listech X. 272. — *Poznam.* Imperfektiv a imperfekt užíváme v záporech místo tvarů nahoře uvedených proto, že popřením formy trvací a opakovací zápor jest důraznější a mocnější než popřením formy perfektivní neb indifferentní. Vz Listy X. 273. — c) *Při pojmech* **bránění, obavy** *a p. bývá negace na pohled nelogická.* Hřieši bránie dobrému, aby k vám nepřišlo. Alb. 61. b. Bojím se, abyste se neuchýlili od sprostnosti. Br. Báli se, aby jich někdo z peněz neobral. Kn. poh. 379. Vazby tyto jsou známy též v jazycích jiných a vznikly přechodem parataxe v hypotaxi. Ve větách způsobu tohoto bylo původně složení souřadné, smyslem asi = ‚hřichové brání, dobré nema přijíti‘; ‚kéž se neuchýlite od sprostnosti, bojím se za vás o to‘. Věty neobsahaly se, negace věty druhé nebyla tedy alterována významem věty prvé; ale časem způsob myšlení měnil se a přecházel od parataxe k hypotaxi; v pojetí hypotaktickém však věta řídící obsahá větu podřízenou; v příkladech našich věta negativní jest obsahána pojmy bránění, obavy a p. a tím více méně alteruje se její záporný význam; následek toho jest jakási nejistota a zdánlivá nelogičnosť smyslu a podlé toho i rozdílná někdy vazba, říká se na příklad způsobem starým: hřichové brání, aby dobré k nám nepřišlo a způsobem domněle logickým řeklo by se: hřichové brání, aby dobré k nám přišlo. Listy fil. X. 273. Cf. Zk. Skl. 431., *Brániti, Překážeti, Báti.* — d) *Záporem střizuje se ve slovanštině též komparace.* V komparaci ‚Múdrosť jest dražší než sbožie‘ Alb. 23. jest proti větě kladné s komparativem položen podmět jiný s *ne (než = ne že)*; smysl vlastní tedy jest: moudrosť jest dražší, nikoli zboží; ale výraz původem svým odporovací dostal pozdějším pojetím význam srovnávací a *než* vtlačeno tu do významu ‚quam‘. Spojení takové může býti nejen při komparativu, ale i mimo komparativ. *Ne . . ., až.* Nezapěje kokot, až mě zapříš třikrát. Krist. 90. a. Ješče řeči nebieše dokonala, až sě jiej tu anděl zjěvi. Kat. 90. — *Ne tak brzo . . ., až.* Ne tak brzo vesl dośěhú, až běchu blíž při břéhu. Alx. V. 575. — *Prvé, dřéve než . . ., až.* Prvě než jest Abraham byl, až jsem já. Krist. 79. b. (Čechové pozdějši) dřéve než na nepřátely vyndiechu, až svú zemju zhubiechu. Dal. C 79. — *Netáhnu* (s inf.) . . ., *až.* Netaže Giezus slova skonati, až židové počechu volati. Hrad. 80 b. Netáhl sě jie dotknúti, až jeho světlosť nebeská ohromila. Pass. 105. Cf. *Netáhnouti.* — e) **Místo:** *Co se stalo, kdo k nám přišel* a p. říká se někdy s významem podivení: Co se nestalo! Hádejte, kdo k nám nepři-

šel! — f) *Někdy zápor nahrazuje se ironií.* Nalezl jsi penize? Ano nalezl! Toto! i toto (= ne! nikoli!)! — g) *V řeči obecné jest několik zvláštních výrazů záporných.* Na př. vymlouvá-li se někdo nepravdivě, že ztratil peníze, odpovídá se mu ve smyslu záporněm: *Čerta jsi ztratil!* Zápor tím jest nahrazen, že místo vlastní věcí ceuné a vzácné položena jest věc jiná bezcenná a potupná, a bývají tu vedlě *čerta, dasa, kata, blázna* také výrazy jiné nízké. — Gb. v List. filol. a paedag. X. 240.—275. (Podáno skráceně.) Cf. Mkl. Die Negation in den slavischen Sprachen v Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften phil. histor. Kl. XVIII. (1869.) 335.—364., Mkl. S. 170., 193.—195., Archiv für slav. Philol. VIII. 2. Heft., *Než, Ne, Záporný, Nic.* — *Připojujeme k: g) ještě následující článek o záporu.* Nemá vody ani kapku, ani kapinku, ani kapek, ani krapet; mlíka ani trochu, ani trochet; smetany ani lžičku, ani náprstek, ani co by se do náprstku vešlo, ani co by se moucba utopila, ani cn by obliz', ani co by pysky smočil, svlažil; másla ani ždibec, ani ždibek, ani žďabec, ani co by se myš udávila; soli ani štipec, ani špetkn, ani na špičku nože, ani co by se na dlaň vešlo, ani co by dn štipce pobral; mouky ani prachu, aní práškn; chleba ani drobet, ani sousto, ani do úst (do huby); slámy ani stýblo; kusa rozumu, za tronik (m. troník), za špetkn, ani za mák, ani za grešli rozum; konska citn; ani vindry, ani videnskej, ani videnskýho, ani krejcaru peněz; nemá co do úst dát, ani do úst, ani do huby, co dát dobytku; nemá což jeho jest; kam by hlavy položil, hlavn sklonil; nemá svěho pozemku, ani co by dlaň položil, ani co obnáší má dlaň; chce stavět a nemá ani třísky (m. třísky), ani dračky; nepatří mu ani šindel, došek na střeše, ani cihla na komíně; je na boličkách; ptáčky mu vylítaly; má kapsu jako sklo, čistou jako sklo, jakoby ji vypl ách, jako stodoly přede žněma, má v kapse jako po vyhoření, kapsa má souchotíny, nemá drobných; ti mu toho dali: jednn prázdnou, druhou vysypanou; nenechal tam, ani co by do oka padlo, ani práškn; nezbylo tam ani zbla; na poli není ani klásku; nerozumí tomu aní za mák, rozumí tomn jakn koza petržcli, houby tomu rozumí; nedostal jsem ani co by za nehet padlo; ani co by se za nehet vešlo; ani co by za nehet vlezlo; nedal na to správy ani za groš; nemá při tnm škody ani za špeudlíkovou hlavičku, ani co obnáši špendlíková hlavička; ani kdyby mně platil, neudělal bych to za nebeské království, za modré s nebe, za zlatý prase; nedal bych za to ani novák, že mne ten člověk chce okrást; nesázím na to ani zlámanou sirku; nevzal bych za to moc peněz, tisíc zlatejch, stovku, desítkn, pětku, nevím co; nestojí mě to ani fuk, nedám za to ani zlámanou grešli; neudělal, ani co by prstem hnuí; ani prstem nehnul; nestojí to ani za fajíku tabáku, ani za šňupec tabáku, ani za starýbo čerta, ani za řeč, aby se po tom sbýb, aby to vyhodil oknem, ani za dobrý slovo; nestoji za to, aby ho na lopatu vzal, aby si s ním hubu vypl ách, aby se na něj vyplil, aby ho do Jizery hodil, aby do něho kop, aby si botu o něj otřel (kramflik o něj otřel), aby ho zem nosila, aby mu chřtán zakroutil, aby mn šláp na krk, aby se s ním špinil; jeden za osmnáct a druhý bez dvou za dvacet; svázat je do jednoho pytle bude vždycky stejnej na vrchu (oba nestojí za nic); snadno jsem to unes, co mi dali, co mi nadělili, co mi uštědřili, co mi nasypali; já jsem myslcl (m. myslil), bůh ví, co špatného jsem neřek, nevyved = vždyť jsem nic špatného neřek, nevyved; ani si n nás nesed (= nic se u nás nepozdržel, nic si nepobyl); ani se u nás neohřál, neotočil; neřek ani a ani b, ani se nezmínil, ani hubou neklap, ani hubu neotevřel, neřek ani muk, ani mý ani tvý, ani čerte ďáble, ani necek, ani nepíp, ani nehles, ani nešpet, ani nekňňk, ani nedutal, ani nemukal; neřek ani: pol (m. polib) nás kapsu; byl tiše jako prasátko v žitě; stál jako sloup, jako Lotova žena, jako panák v zelí, jako dřevěný panák, jako dub, jako pařez, jako vůl, jako kůl, jako bluma, jako fnlulnm na ptáky, jako Honza z boudy, jako zařezaný = neříkal nic; ani nezavadil (= nic nekoupil, nic nevyhrál, nic nechytil, nic nestřelil, žádnou prácí nedostal atd., srv. ještě: ani o chlup, o péro nezavadil); zastřelil zajíce — ani ne; vyhrál krejcar — ještě míň; ani jsem si nezdřím, ani jsem oka nezamouřil (m. nezamhouřil); ani vlásku na hlavě mu nezkřivil, ani stýblo přes (na) cestu mu nepoložil, ani mu stýblo křížom nepoložil; odešel s prázdným, s prázdnýma rukama, s nepořlzenou, suchou hubou; ten to chytil, ten to namák, ten to chňap, splakal nad vejdělkem; ta se vytancovala: jeden ji nevzal, druhej ji nechal: vystála důlek, prodávala vocet; ani nehnul, ani si neskočil, ani se neotočil; nechybí ani chlup, ani chloupek nechybělo, nejsi ani o chlup, ani o vlas lepší; ten mu dá vydělat jako drátenik pradleně; ten mu přeje jako valach břiběti; je stálý jako voda v koši, je tam platen jako pes v kostele, jako husa v nebi, jako pátý kolo u vozn. Us. v Boleslavsku. Hnšk. v Pdg. 1884. 131. Vz *Nic.* Cf. V letě smrdí valachoví (pastýři) demikatom kapsa, v zime hladem zamorený nestojí i za psa. Na Slov.

2. **Zápor**, u, m., **zápora**, y, f., **záporek**, rku, m., **záporka**, y, f. = *závora*, der Riegel, Vorlegbaum. Záporem dvéře zavříti. Plk. Z-ry hrází. Ráj. Z-ru něčemu učiniti = zameziti. — **Z.** = *podpora, tyčka*, die Stütze. Reš. — **Z.** = *prohlubina v zemi*, kterou dělá zvěř svými spáry, když rychle běží. Der Eingriff des Wildes. Sp., Dch.

Zápora, y, f. = *zápor, zapření*, die Leugnung. Vz Zápor. — **Z.** = *dřevená neb jiná zástrčka*, jížto zastrkují se dvéře, při nichž zámku není ku př. u chlívku, der Riegel. Šd. Dvéře na z-ru zavříti. Us. Tč. Železná z. Kld. II. 52. Jazyk má dvě zápory: pysky a zuby. Mor. Tč. — **Z.** = *šraňk*, der Schlagbaum, die Barriere, der Vorlegbaum. Čsk., NA. IV. 190. Celní z., Kká. Š. 54., mýtní, der Mauthschlagbaum, der Mauthschranken. J. tr. Z-ru zatáhnouti. Us. Tč. Silnice se

z-rou zavírají. NA. IV. 182. — Z. = *vodorovný trám*, na nějž zavřená křídla vrat stavidlových nahoře přiléhají. NA. IV. 255. — Z. = *překážka*, das Hinderniss. Dostal se tam přes všecky zápory. Us. — Z. = *sekrestrace*, die Sequestration. Už je na to z. U Rychn. Črk. — Z. = *podpěra*, die Stütze, Strebe. Nz., Šp. Z. = dřevo, jímž se něco podpírá. Us. Vck. V tom závory a hever vzali, obratně pritkli ku úhlom a zakrútili, podvážili — zvrt jeden — dva i zfrungal dom. Phld. IV. 2. Vz Zápor. 2.

Záporčivý, negativ. Z. smysl. Jir.

Záporka, y, f. = *malá zápora*, der Riegel. Něskoro dělať z-ku, když koňa ukradli. Slez. Šd. — Z. = *částice záporná: ne, ni* Brt. S. 3. v. 121., Ndr. Vz Zápor, I.

Záporně, verneinend, negativ. Z. odpověděti, Us., se prohlásiti. J. tr. Kývá z. hlavou. Hrts.

Zápornice, e, f., die Schleusse. Cf. Zápora. — Z. = signum negationis, v měřictví. Phld. II. 4. 121.

Záporník, u, m. = *zápora, zapěradlo*, die Stütze, Strebe. Z. = kůl záporný, der Strebepfeiler zum Abwehren der Eisschollen. Nz. V arch. podpěrka, mečík, das Strebeband. Nz. Z-ky u jezu zatloucí, aby ho voda neutrhla. Us. Zdělali z-ky a štemfle u těch zdí (aby nespadly). Bart. 310. 21. — Z-kem dělati (zapírati). Ros., Č. Na z. se spoléhati (na zapírání). D., Th. Když jim z. stačiti nemohl. Skl. II. 139.

Zápornosť, i, f., die Negation. Přechod z kladnosti nulou do zápornosti, der Uibergang aus dem Positiven durch Null ins Negative. Nz.

Záporný = *k záporu náležející*, verneinend, negativ. Z. veličina. Nz., Sedl. Z. doložka. J. tr. Log. o jest nekonečně z-ný. Šim. 158. Z. odpověď. Ddk. IV. 172. — Z. = *zapřen býti mohoucí*, was geleugnet werden kann. To nezáporné jest, že . . ., Šf. — Z. = *negativní, kontradiktorický*, popírací, zapírací. Z. představy; úsudek. Marek. **Z. slovesa**. Neporušená řeč lidu všude na Moravě *genitivu záporného užívá důsledně a bez výjimky*; kde ve starší řeči spisovné akkusativ se vyskytá, jest to jen výjimkou, sice i tu genitiv záporný pravidelný jest. Líto mi tudíž, že jsem ve své antigenitivné horlivosti přebronsil (Mtc. 1873. 36.) a jsem nyní všecek těch, jenž učí, že *záporná slovesa* **přechodná** *vždy pojiti jest s genitivem*, ješto by jakýmkoli mudrováním o věci té nastaly nekonečné zmatky. Brt. v Mtc. Vz Akkus. 3. (str. 18. a. ř. shr. 21.), kde se přece připouštějí výjimky; Akkusativ. 5. (str. 19. a. ř. sb. 9.); Genitiv E. (str. 387. a. ř. zd. 8. atd.); Věta záporná (IV. str. 650. b. ř. zd. 21.); Ne, 10. (II. str. 100. a. ř. sb. 33.); Časoslovo záporně (I. 163. b. str. zd. 14.); Ani (I. str. 27.); Ni (II. str. 168.); I. (str. 564. b. ř. zd. 24.); Gt. v Brs. 2. vyd. str. 115.; Mkl. S. 170. Brt. ve své Skl. 3. vyd. 42. opakuje: Genitiv při záporných slovesech přechodných jest *pravidlem* i ve starším jazyce spisovném i v neporušené řeči lidu i v ostatních jazycích slovanských. V Brs. 2. vyd. str. 115. praví též: vyjmouc akkusativ u náměstek *co, nic, něco, to, ono* a p. jest (při záporných slovesech přechodných) genitiv záporný ode dávna pravidlem. Vz tam více a i příklady. — *Poznam*. Ale i uvedená zájmena bývají dosti zhusta v genit.; vz násl. příklady. — Pk. ve svém Brnse (v Praze 1874.) praví na str. 14.: Genitiv záporný hradí akkusativ předmětu jinojazyčný. Vz tam příklady na str. 14. a 15. Vm. v Nauce o větě praví na str. 20.: Po záporných slovesech předmětných klademe záporný genitiv za akkusativ věty kladné. Vz tam příklady. V programu brněnské realky 1884. 3. píše Neoral: v dialektu bohuslavském na Mor. jest u záporných přechodných sloves veskrz genitiv. Ku příkladům ve slovníku bl. při *akkusativu a genitivu* přidej ještě tyto: Neh dievky mužóv na hradě nejmiechu. Dal. Jir. 22. Aby životóv neztratili. Dal. Jir. 22. Jak za humny vyjeli, nikde cesty neměli. Sš. P. 22. Keď nemám sklenice, napijem se z kopky. Zpěv. 224. Jmá jedno dědinu a statku nejmá. Arch. I. 467. Toho žádný v moci nemá. Chč. 383. Že nechová jazyka přirozeného; Nebudú-li svých milovati. Dal. Jir. 152., 122. Chudoba lichvy nezná. Mudr. 171. Já jsem svátků nesvětila ani pátků nepostila. Sš. P. 27. Otče milý, nečiň mi té křivdy. Pass. 32. Muž nemá zastírati hlavy. BR. II. 563. a. Hej husičky, nekalte tej vodičky. Sš. P. 265. Co se mi nelíbí, toho nechci. Er. P. Nesuď jiných, najprv vyhoď brvno z oka tvého. Na Slov. Tč. No ja vám len istotnú pravdu hovorím, pane, ja som vám dosiaľ ani *jednu lež* nepovedal, ani ďalej nevypustím z úst *pustého slova*. Phld. III. 3. 144. Neukazujte mi tej brněnskej věže; Aby nešidil děvčete hodného; A včilej nepozná panenky od ženy. Mor. ps. Brt. Nedělaj chodníčka přes našu zahrádku; Říčice vody nepřijímá, syneček pravdy nepovídá; Můj kůň něchce této travěnky. Brt. P. 22., 84., 154. Krávy veděnky nemajú; A ona se ulekla, slovečka neřekla; Zkazuju mu ješče více, by mu tekly bokem plíce, bokem plíce, játra, srdce, by nešidil panen více; Už nemáš k nám chodívať, slovečok o lásce mluvívať; Nesváděj toho na mne, sveď to na jiného; Aby si nešidil děvčete švarného; A co mně dáš, to mně dáš, pane Bože věčný, edem mně nedávej staré baby s dětmi; Já krav nevyženu; Všecí lidé povídajú, že já se v noci tólám, a já hledám potěšení, kterého doma nemám; Aby nerušila lásky mezi náma; Kuchařka sa bojí, škopíček ju honí, putenky ju pomůvajú, že uenosí vody. Sš. P. 102., 111., 114., 311., 379., 386., 420., 497., 636., 662., 704. Bodaj si, šuhajko, toľko ráz umieran, koľko si mi razy pravdy nepovedan. Sf. ps. 73. Po západu slunce neber vody z potoku. Kld. Toho já neviem, obě-li kúpil, čili jednu, neb jsem já při trhu nebyl. NB. Tč. 42. Lakomství a ohně, přikládaje, neuhasíš. Č. M. 52. Zdá se, že toho neučinil; Toho trhu jemu neudržela. Půh. I. 211., II. 164. Však své síly neposlabí. Alx. V. v. 1641. (HP. 40.). Protož apoštolé neučili jiného, než což Kristus učil; Ale zlý nebude mieti toho života věčného, o němž

die pán Ježiš; Mnoho rozkazuji a sami přikázánie božieho neplnie; Otec dobrý nedal by synu za chléb kamene; Což jest Bób svázal neb spojil, tobo člověk nelnč rózno; Příčiny křikn jejie neotázal, volajicie neutěšil ani zkrotil křiku; Ba běda nám kněžím, nevedeme-li lidn k spaseni; Ktož nejie dóstojné těla božieho, nebude živ; Nedá svobody svým lidem, aby mobll své prodati. Hus 1. 6., 41., 289., 308., 11. 39., 97., 301., 111. 174., 192. Já si mu rnčiček špinit nedám. Er. P. 228. a. Nedá sobě s blavy sdělat svého věnečka; Koníček necbce žrát travěnky. Brt. P. 119., 135. Co pak, ty konlčku, co pak tak těžko jdeš? Zdaliž mébo těla unésti nemůžeš; Volek nechce vody pltí; Nechtěla jisti chleba režného. Sš. P. 87., 624., 682. Tobo ale dětem a přátelům svým k hanbě že nčlniti nechce, aby se měl vyplacovati. Pal. Děj. V. 1. 155. Té vůně nikdo snésti a čiti nemůže. Ler. Když uzřecbn, jenž nemóže kříže nésti. Ans. A že potom nechtela trhu držeti; Toto vám oznamujem, že jsme jich o to sami srovnati nechtěli. NB. Tč. 196., 232. Necbté tu života ztratiti. Hr. rk. 241. Nemobn na ten čas své sestry v jejim zármutku navštiviti. Břez. 206. Neebtěli tu přernšiti zákona božibo. BO. Bůh neveli žádnému statku všebo rozdati, ale praménky toliko jinam z nébo vypouštěti. BR. II. 609. b. Nedejtež falešným apoštolům lásky v sobě ke mně ubasiti. BR. II. 636. a. Přes to ona nemá svébo véna ztratiti. Půh. I. 259. Nesméje hniezda klásti. AlxV. v. 875. (HP. 22.). Prosili, aby nedali jich tisknúti v ten hřiecb. Hus 1. 461. Kdo sv. neděle nesvěti, ten nkazuje . . . .; Ďábel zavalil jest vešken svět v zlosť, jakož die pismo, a já nezavalil sem všcbo světa v zlosť. Hus 1. 113., III. 245. — *S akkusativem.* Dokud mu děvčlna koníčky nechytne. Brt. P. Nevyplatimy to jedniem vlasem. Dal. Jir. 9. V kroniku něco nepravébo psáti nemá. Kuthen. Držel mne na řeči a konce mi o to neučinil. Půh. Olom. 1412. Což sobě necbceš, nečiň jinému. Š:. Měščené nemají právo staviti pána. Kn. rož. Jir. uvádí v Mus. 1878. 144. tyto příklady (z Mkl. IV. dílu str. 500.): 1. staroslovanské (z Clozova homiláře, z Ostromirova evangelia): Nepridocbъ pravedniky prizvatь. Ženą jnnosti tvoeję da neostaviši. Ne préljnby sъtvori; 2. srbské (z národ. pisně): Nemoj, Mirko, drugo učiniti. Nevodi mi lijepu djevojku. Neprodaji majku; 3. malornské (z nár. pisni): Otcevskuju słavu nevterjaty. Bilyj švit nevydiły. Neroskravaj serce moje; 4. ruské: Ja ščastie tvoje nemog ustroitь. Nepokinn věru christianskuju; polské: Do czegož nieprzyvodzisz serca śmertelnych; lužické: Ta koza mi'oko ňedava; Z češtiny samé mimo jiné Mkl. srovnává dvě výpovědi, totiž: *Tu silu David neměl* a *Síly David neměl* a takto se o nich pronáši: Wenn man (diese beiden Sätze) gegenüberstellt, so wird man geneigt sein einen Unterschied anzunehmen wie etwa: er bat nicht die Kraft und: er hat keine Kraft, il n'a pas la force a il n'a pas de force. Im ersteren Falle ist die Negation nnr relativ, daber der Akkusativ. Bdl. v Obraně Libnš soudu (v Brně 1879.) na str. 146. uvádí tyto věty: Kteréž také obyčeje neměli. Tov. k. 219. Neomočiv nikde nobu; Člověk nejměješe známku brady. Anth. I. 91., 94. Bób nevzývali sú. Ž. Klim. Rozmarýn netrbáte. Sš. P. 390. Proč mé srdečko netěšite? Er. P. 22. Bílé ovce a cbaloupkn nikdy vic nenašel; Zdali vy mou láskn neznáte?; Jak živ jsem žádnému škodu neudělal; Jak živ jsem žádnému oves nespás. Er. P. II. 14., 73., III. 81. Bdl. tam končí takto. Konstrukce akkusativu při záporném (přechodném) slovese není chybná, ač připouštím, že genitiv se častěji klade než akkusativ, anoť že jsou spisy, kde na sto takových genitivů přijdou sotva dva akkusativy. — **Z.** = *podpěrací*, Stütz-. Z. pilíř, der Strebepfeiler. Nz.

Záporolíbec, bce, m., wer gern alles leugnet. Nejzarytější z-bci neodvážili se nějakého útokn na list ten Sš. II. 5.

Zaporoučeti, vz Zaporučiti.

Záporožec, žce, m. Co Ukrajina? bned poviem. Je to čarovný kraj, Z-žcov rodinná zem. Ppk. II. 141. (Zbr. Lžd. VIII.).

Zaporučiti, ruč, ruče (ic), il, en, ení; *zaporoučeti* = *zapověděti*, verbieten. — **co komu.** On mu to již zaporučil. Us. — **s inft.** Zapornčil mu tam choditi. Us. — **aby — ne.** Zaporučil mu, aby tam nechodil. Vz Zápor, 1. — **se** = *zaručiti se*, bürgen. Na Slov. — **se kým.** Má dvoma zámožnými muži se z. Sl. let. III. 167.

Zaposel = *zapotel*, *zaposud*, *zapotud*, bis dahin, bis zu dem Punkte, bis zu der Zeit. Na Ostrav. Tč.

Zapošteliti, il, en, eni = *do postele uložiti*, zu Bett bringen. Na Slov. Němc. — **knho**: dítě.

Zapošáhnouti, hnul a hl, nt, uti, hinreichen. — **co.** Kde bech to moh zapošáhnonť = kdybych k té práci stačil. V Krkonš. Kb.

Zapoščati = *zapůjčiti*. — **co komu**, vorschiessen, leihen. U Uher. Hrad. Tč.

Zápošev, švu, m., die Ulbernath. Kšá., Šp.

Zápoševek, vku, m. = *zápošev*. U Poličky. Kšá.

Zapošiti, vz Šíti; *zapošivati* = *zašiti*, ver-, ein-, übernähen, einschlagen. Zapošivaný šev, die Uibernatb. Us. — **co komu kde čím**: sukni po kraji třepením. Kram. — **co kam**: zadek do vesty. Us.

Zapošívaný, vz Zapošiti.

Zapošívati, vz Zapošiti.

Zapošťaný = *zapůjčený*. Cl. Zapoščati. Na již. Mor. a na Slov. — **komu.** Aby peníze sobě z-né cechu navrátil. Sl. let. V. 145.

Zapota, y, f., achras, der Breiapfel. Z. obecná, a. sapota, manilská, a. dissecta. Vz Rstp. 1022.

Zapotáceti se, ci, enl, ein wenig wanken. Můj pán se zapotácel. Kká. Td. 57.

Zapotec, tce, m. Otec zapotec, mať kostrbatá, déti vyškulata. (Hádanka). Vz Vyškule. Dbš. Sl. pov. 1. 485.

Zapotel, vz Zaposel.

Zapotiti, il, cen, ení; *zapocovati* = *potem*

zašpiniti, be-, verschwitzen; **se**, in Schweiss kommen. — **co**: prádlo. D. — **se**. Pracoval, až se celý zapotil. Us. Šd. Honzíček se dnes zapotil (= počural, v dětské řeči). — **se čím kde, kdy**: v posteli, **při** práci, praci. Us. — **se komu**. Zapotila se mu ruka. Ros.

Zapotnalý = *zavlhlý*, verquollen. Okna, dvéře jsou z-lé, nelze jich zavříti. Us. Šd.

Zapotnati, vz Zabobněti. — **kdy**. Dvéře, okna v zimě zapotnají. Us. Šd.

Zápotocký = *za potokem jsoucí*, hinter dem Bach befindlich, gelegen. Dch. Přicházejí námluvníci v z-kou vísku. Čes. ps. Šd. — Z., ého, m., osob. jm. Šd., Kšť.

Zápotoč, e, f. = *zápotočina, zápotočí*. Šd.

Zápotočí, n., vz Zápotoč.

Zápotočina, y, f. = *krajina za potokem*, die Gegend hinter dem Bach. Šd. Vz Zápotoč.

Zapotovitý. Z. rostliny, sapoteae: železnec, darmota, dvojčet, máva, hlivouš, pakor, sisol, zapota, opíbled. Vz Rstp. 1014., Zapota.

Zapotřebí = *potřeba, potřebí, třeba*. Br., Ros., Sych., D., Gb. v Listech filolog. II. 103., 106., 111. To mi není z., abych se s tebou trápil. Us. Tč. A v skutku bylo mu takových přátel velmi z.; Tam bylo jeho přítomnosti z.; Barbarossa měl peněz z., K bonům bylo z. i osobní neohroženosti. Ddk. II. 250., III. 275., IV. 31., 247. — *Pozn*. Někteří toto slovo za *chybné* mají, poněvadž prý postačuje *potřebí*, ale potom by i *potřebí* bylo špatné, poněvadž by i *třeba* postačilo. Ostatně se předložky často hromadí. Vz Předložka, Potřebí.

Zapotřebnosť, i, f. = *potřebnost, potřeba*, die Nothwendigkeit, der Bedarf. Rkp. 1684.

Zapotřebný = *potřebný*, nothwendig, nöthig. Z-bné se pak vidí nezatajiti. Kom. Z. věc. U Uher. Hrad. Tč. Vz Potřebný.

Zapotrošiti, il, en, ení. — **se někde** = *zabaviti se*, zvl. o tom, kdo déle v hospodě zůstal, sich irgendwo zu lange aufhalten. Us. na Mor. Brt. — **si s kým** = *pohovořiti*, ein wenig plauschen. Na mor. Val. Šd. — **se** *také* = *drobet se opiti*, ein wenig sich berauschen. Na Zlínsku. Brt. — **se komu kde** = *ztratiti se*, sich verlieren, verloren gehen. Hľadal si čiapku, ktorá sa mu v sene z-la. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 366.

Zapouchati = *počíti hníti*, anfangen zu faulen. Dřevo to zapouchá.

Zapouchlý = *nahnilý*, anfangend zu faulen. Z. dřevo. Us.

Zapoupělosť, i, f., die Verknospung. Šm.

Zapouštěcí, vz Zapustiti. Z. zámek. Pdl.

Zapouštění, n., vz Zapustiti.

Zapouštěný; *-ěn, a*, o, eingestemmt, eingelassen. Vz Zapustiti. Z. zámek, závorka. Šand. II. 86.

Zapouštěti, vz Zapustiti.

Zapouzeti, vz Zapuditi.

Zapová, é, f. Z. Honorata. Vz S. N., Tf. H. I. 195., Jg. H. l. 656., Šb. H. l. 308.

Zapovaditi, il, zen, ení = *zabaviti*, verpfänden. — **co**: listy, **čím**: pečetmi. Ms. k pr.

Zápověď, i, f. = *ohlášení* (zastr.), die Ankündigung, Ansage. — **Z.** = *příkaz, rozkaz* (zastar.), die Verordnung, der Befehl. Ev. sv. Jan. ms., Výb. I. 8., Šb. Z. králova (příkaz); Cyrus učinil z., aby se dělal boží duom. BO. Kdybychom nedrželi kostelnieho přikázánie, hřiech bychom smrtedlný z netbánie na kostelní z. měli. Št. Kn. š. 241. — **Z.** = *zákaz, zaporučení*, das Verbot, die Untersagung. Vác. XXXV. Kdyžby jeden druhěmu bez z-di dobytek zajal na jakěžkolivěk škodě. Vl. zř. 477., Arch. V. 513. Z. gruntů, das Verbot, durch welches der Eigenthümer das Betreten eines Grundstückes verhinderte. Gl. 381. Z. gruntů s pastvami jak se má vykonati. Zř. zem. Jir. 6. 23. Z. gruntů s myslivostí. Ib. V. 26., L. 47. Z. vydati (zapověděti). D. Z. na něco učiniti. Ros. Z komu v čem učiniti. Háj. Přes z. někde pásti. Nález. pr. Z. vyvážení peněz, das Geldausfuhrverbot. Šp. Všichni proti z-di (= přes z.) do lesa odběhli. Kká. Td. 128. Obnovuje výslovně dávní z. sňatků kněžských. Ddk. II. 274. Přes naší z. do města se vrátil. Us. Bž. Husitské služby boží přestaly vábiti k sobě zvědavosť obecnou, tak že ani z-di dále potřebí nebylo. Pal. Děj. III. 3. 69. V předešlých zřízeních o tom nemalé z-di sou. Smil Osov. Zř. selské. Kdyby pak veřejná z. mše sv. sloužení v zemi byla; Aby 50 kop gr. dal, ktož takové lovy přes z. činilby; Kdyby přes z. na jeho grunty hnal. Arch. IV. 36., 436., V. 513. Pod z-dí nesměli vyjíti. BO. To pak učinil proti boží z-di. BR. II. 124. b. Proti z-di boží, proti kostelní z-di. Št. Kn. š. 3., 9. Čili by vážil sě tolik ohyzdy a z-di božie? Št. Kn. š. 18. Vz Rozkazovací způsob. — **Z.** *soudní* na věci soudní = *zabavení*, gerichtlicher Beschlag. Us. — **Z.** = *místo zahájené, kde se nesmí pásti, tráva trhati, sekati* a p. Zápověď naznačuje se tyčkou, víchou. Na Mor. Šd. Vehnal voly do z-di; měl krávy v z-di; zítra poženeme do z-dí. Na Mor. u Bzence. Šd. — **Z.** = jméno pole u Nákla na Mor. Pk.

Zapovědací, Prohibitiv-, Verbot-. Z. zřízení, soustava (zápovědná), das Prohibitivsystem, Šp., list, das Verbotschreiben. Faukn. 88.

Zapovědač, e, m., der Verbieter. Aqu.

Zapovedať = *zapovídati*. Na Slov. Bern.

Zapověděnec, nce, m., irregularis, cti neb důstojenství oloupený. Aqu.

Zapověděni, n. = *zákaz, zápověď*, das Verbieten, Verbot. Eva v té hrdosti přestúpila božie zapověděnie. Št. N. 60. Vz Zápověď.

Zapověděný; *-děn, a*, o, verboten, Prohibitiv-. Z. věci, V., zboží, Us., čas, D., schůze, hra. Sych. Z. peníze, Arch., Pal. Děj. IV. 2. 125., choutky. A s tiem jest Štefek počal z-děnými slovy haněti jej. NB. Tč. 254. Z-děný. Kom. J. 867. Všechno pokolenie lidské pod jabloní v smrť upadlo, když první člověk z jabloni z-děné jedl; Čas mají zachovati manželé, neb v čas zapověděný nemají spolu tělesným skutkem bydleti. Hus I. 96., III. 209. Abychom se

báli zlého z-děného. Modl. 14. b. — **kým:** Bohem. Br. Rady dávno obci z-né. Arch. I. 213. — **kde.** Pokrmy buď v zákoně z-né aneb nezapověděné. BR. II. 522. Vz Zapověděti, Zápověď.

Zapověděti (*zapověditi*), povím, 3. os. pl. vědí, věz, vědě (ic), věděl, věděn a vědín, ění (v obec. ml. a ve spisech odchylkou. vězen, u D. vězín; zapovězení); *zapovídati = ohlásiti, oznámiti* (zastr.), ansagen, an-, verkünden, bekannt machen; *rozkázati* (zastr.), anordnen, gebieten; *zaporučiti, zakázati, zabrániti*, untersagen, verbieten; *zabaviti, právně zadržeti* (zastr.), arretiren, mit Arrest belegen, in Beschlag nehmen. — **abs.** Jest zapovědieno. Vš. Jir. 134. Má zapověděna býti. St. Uč. 87. a. Vz Zapověděný. — **co:** manželstvo (ohlásiti, zastr.), Jg., sněm (rozkázati, rozepsati, zastr.), Dal. 3., obchody nespravedlivé, Br., penize (odvolati). D. Zapověděi báj (aby do něho nechodili a dříví nesekali). Sl. Zákon zemský zapovídá všetky samovolné doprosta rozjazdy; Kozáci pak tvoji sa po celej rojá zemi. Zbr. Lžd. 227. Jakož pak i fojt nás spravuje, když ten statek zapovídal, že tej truhličky tutn nebylo. NB. Tč. 143. A tak ne práci zapovídá, sie nezřízenou péči. BR. II. 30. a. Tiem přikázáním bráni pán Bóh a zapovědá modloslúženie; Z-děi jest zlé, přikázal dobré a dopustil potřebné. Hus I. 64., 99. — **čeho,** šp. m.: co. D. — **co komu:** víno, Us., řemeslo, D., dům, město (vyobcovati), Us., školu, vodu i pastvu (Wasser und Land versagen, aqua et igni interdicere), V., někomu grunty (1. pastvu na cizím gruntu, Zříz. 1564; 2. přátelství vypověděti, V.; 3. Kdo pánům n. lidem myslivosti uškodil, tomu byly grunty zapověděny. On směl po cestách veřejných a svobodných jezditi a choditi, ale ne po pěšinkách, mezích, polích a lesích, neřkuli myslivosť na nich provozovati. Sdl. Hrad. IV. 109.); ty věci zákon židům zapovídal, Br.; někomu peníze, dluh. Us. Vlasta to vší zemi zapověděla (rozkázala, zastar.). Dal. Z. někomu stavbu, vz Stavba, Obstaviti, Hľ. 648. Tatínek si to vědro zapoví (zamluví). Us. Vk. Zapovím ti ty tance, zvolenovské mládence. Co ty mně zapovídáš, dyť ty mě ešče nemáš. Sš. P. 269. Páni konšelé zapověděli (= poručili) jemu: Dáš-li jemu, dáš nám druhé. NB. Tč. 169. A kdyžby jeden druhému chtěl grunty zapověděti, daj jeden druhému věděti listem pod pečetí svú . . . ., že jemu grunty své zapovídá; Pakliby jeden druhému grunty zapověděl a přes tu zápověď že by jeden druhému na škodě dobytek zajal. Arch. V. 513. — **s inft.** Zapověděi hráti Us. Zapověděl mu tam choditi. Ros. Pod brdiem zapověděi jim jíti do země. V. Zapověděl mu otevříti. Kom. — **kam: na** vojnu (provolati), Dal. XVIII. 1., LXXIX. 36., St. skl., na sněm (rozkazem povolati), Dal., zastr. — **co jak: pod** pokutou, pod trestem (ztracení hrdla), D., pod ztracením hrdla, Vrat., pod hrdlem (cf. Kázati, Pověděti), V., Anth. II. 104., pod statkem i hrdlem, V., pod ztrátou nějakého práva, J. tr., s pohrůžkou. Chmel. Že vám grunty své všecky se vší a všelijakou zvoli, myslivostí, též s pastvami zapovídám; Grunty své všecky podlé práva zapovídám. Faukn. 87., 88. Svatě něco z. Chmel. Z. něco z úřadu svého, Kraft seines Amtes. Háj. 363. Své grunty někomu pastvou, myslivostí z. (aby nepásl na nich ani nelovil). Boč. Krádež se zapovídá právem přirozeným. Er. I přijde cuzí úsilno v dědinu, i cuzími slovy zapovídá (zapovídal = poroučel). Rkk. 8. Z-děl všem služebníkům pod ztrátou služby, aby se žádný o dítěti nezmiňoval. Němc. I. 99. Z-li pod poctivostí. Prot. 23. Prostým lidem myslivosť na některých místech pod vyloupením oči a na některých pod stětím hlavy jest zapovědíno. Anth. II. 168. Neb jest to pán Buoh pod věčným života zachováním zapověděl každému člověku, aby k ženě krvotoké nepřistúpai; Kristus pod těžkú klatbú z-děi, aby se nic neuslušného zákonu božímu nepřidávalo. Hus III. 210., 304. Die starých předpisů církve bylo zapovězeno manželství mezi křesťencem a kmotry. Ddk. III. 57. Ciesař to pověděl i svým slovem zapověděi (kázal), aby se všichni v chrám brali. Výb. II. 7. Tiem slovem: ‚Nepožádáš domu', zapoviedá Bóh nezřiezenú žádosť čeledína, ženy i statku bližnieho. Hus I. 274. Zapovídáme z moci sv. Petra a přikazujeme, aby . . . Ddk. II. 284. — **co kde, kdy:** v přikázání. Kom. Krčmy v svátek zapověděli. Dal. Těm věřiti zapoviedá Jezus ve čtenie sv. Matěje. Pass. 10. Ve všech Čechách mají kněžie svátky zapoviedati (nařizovati, kázati). Št. Z toho přikázánie dále rozuměj, že v tom zapoviedá Buoh i dotknutie i políbení i bledénie nezřiezené cizie ženy. Hus I. 275. — **co proč:** schůzi z vyššího rozkazu. Ml. To pro možnosť klamu zapověděno. Dch. — **by — ne.** Oblakům zapovím, aby nevydávaly více na né deště. Br. Zapověděi, aby jim jísti nedali. Svěd. Zapověděi pod hrdiem, aby žádný k mieru s nepřáteli neradil. Antb. II. 104 Mistru Janovi zapovědíno, aby nekázal. V. Z-děl, aby nižádný s zbrani nechodil. Hus I. 340. Z-děl jí, aby v tu pušku nenahlédala. Kšch. 24. Z-věz, ať jemu chleba nedadie. BO. Zapovídáme dále, aby židé nenavštěvovali lázní nebo krčem křesťanských. Ddk. VIII. 168. Vz Bräniti, Poručiti, Zápor. — **co proč kde jak.** Jestliže v čímkoli domu věci někoho cizího k čižkoli žádosti právem zapoviedají se, tehdy . . . (zabavují se). Brikc. — **co čím.** Císař Matiáš mandaty svými přísně sjezd zapověděi. Dač. I. 244. — **se.** Zapovídá se vchod do zabrady. Dch.

Zapovědíti, vz Zapověděti.

Zápovědní = *zapověděný*, verboten. Z. ryby lapati. Mus. Vz Zápověďný.

Zápovědník, a, m. = *na čí žádosť věci něčí se zapovídají* (zabavují), der Verbot auf etwas legt. Brikc.

Zápovědný = *k zápovědi se vztahující, záporný*, negativ, Verbot-. Z. slova. Ps. ms., O moci svět. 1522. — **Z.** = *zapovídací, zabraňovací*, verbietend, Verbots-, Prohibitiv-. Z. list, der Verbotsschein. J. tr., BO., Nz., Šp. Z. zřízení či soustava, **das** Prohibitiv-

system. J. tr., Šp., Nz. — **Z.** *sněm (mimořádný)*, der durch königlichen Befehl (zápověď) berufene Landtag. Kn. rožm. čl. 203., 206., Mus. Z. sněm t. j. rozepsaný od krále ku kterékoli době (kromě sněmů obyčejných v suchých dnech). Pal. Děj. II. 2. 388. Rozdíl mezi sněmy obecnými a zápovědnými: obecní sněmové odbývali se spolu co dnové soudní v určité doby na určitých místech, aniž potřebí bylo svolávati k nim národ, zápovědnými pak nazývali se sněmové mimořádní, které rozpisoval panovník ke dni a místu, jak se jemu kdy potřebné aneb vhodné býti zdálo. Pal. Děj. I. 2. 236. Nechodívali na sněmy zemské obyčejné, alebrž jen na z-ně sněmy. Ib. Děj. II. 2. 386. — **Z.** = *zapověděný*, verboten. Z. louka; Z-dnými slovy zjevně mezi lidmi domlúvali NB. Tč. 108., 102. Chceš-li věděti, kterým se zapověděl pán Bóh pojlmati a kterak váží smilstvie ta zápovědná; Třetí obyčej v čas z-dný, čtvrtý v miestě z-dném. Hus I. 198., 200. Z-dné věci (illicita); z. skutek učinil, rem illicitam; z. krmě (interdicta). BO.

Zapovězení, n., odchylkou m.: *zapovědění*. Vz Zapověděti, Zapovědění.

Zapovězený, odchylkou m.: *zapověděný*. Vz toto a Zapověděti. Z. hry, vz Hazardní.

Zapovídací, Untersagungs-. Z. právo. J. tr.

Zapovídati, vz Zapověděti.

Zapovídka, y, f. = *připověď*, das Versprechen, die Verlobung. To já (s ním) nemám žádné z-dky. Slez. Šd. — **Z.** = jm. lesa a vrchu na Hrabském u Bílovce ve Slezskn. Šd.

Zapovrci, vz Zapovrhnouti.

Zapovrhati, vz Zapovrhnouti.

Zapovrhnouti, nl, nt, nti; *zapovrci*, vrhu, vrz, vrhl, vržen, ení; *zapovrhati*, *zapovrhovati*, verachten, verwerfen. — **koho.** Včulek teda ma obchádzaš, na všecko zabývaš, se mnú shovárať sa nechceš a mňa zapovŕhaš. Sl. spv. III. 117., Sl. ps. 149. Včil zapovrhajú ty jména: Pavel, Jura, Běta a j. Na mor. Val. Vck. Veľkú po predkoch došlú zapovrhne majetnosť. Hol. 385. — **koho kdy.** Koho nechceš v štěstí míti za přítele, ten tě zapovrhne v neštěstí tvém cele. Na Slov. Tč. — **čím, kým.** On už mnú zapovrhl. Us. Šd. — Vz Opovrhnouti.

Zapovrhnutí, n. = *zapovržení*.

Zapovrhnutý; *-ut, a,* o = *zapovržený*.

Zapovrhování, n., die Verachtung.

Zapovrhovaný; *-án, a,* o, verachtet.

Zapovrhovati, vz Zapovrhnouti.

Zapovržení, n., die Verachtung.

Zapovržený; *-en, a,* o, verachtet.

Zapozdalý = *opozděný*, verspätet. Z. = který se omeškal, hl. o obilí, které pozdě dozrálo a které kromě toho špatné jest. U Žamb. Dbv.

Zapozdění, n. = *opozdění*, die Verspätung. Us. Šd.

Zapozděný: *-ěn, a,* o = *opozděný*, etwas verspätet.

Zapozditi, il, ěn, ění, sich mit etwas verspäten, zu spät anfangen, vergessen. Kněz Václav zapozdi pohřiechu. Dal. 49. — **s inft.** O radu přijíti zapozdil. Leg. Desátky tvé nezapozdíš obětovati. BO. Sv. Václav rozličně se trudě v radě přijíti zapozdil. Pass. 852. — **se** = *opozditi se*, sich verspäten. Mt. S. I. 191. — **se kde.** Z. se **na cestě, u** souseda, Us. Tč., na priadkách. Dbš. Obyč. 116. — **se čím.** Tou řečí jsem se zapozdil, že pošta beze mne odjela. Us. Tč.

Zapožičání, n. = *zapůjčení*. Na Slov. Bern.

Zapožičaný; *-án, a,* o = *zapůjčený*. Na Slov. Bern.

Zapožičati = *zapůjčiti*. Na Slov. Bern.

Zapožičávati = *zapůjčovati*. Na Slov. Bern.

Zapřaboh (zapřiboh), a, m. = *zapírající Boha*, der Gotteslengner. Zlob.

Zaprackaný; *-án, a,* o = *prackami zamatlaný*. Šd. — **Z.** = *zapiatý*. Vz Zaprackati.

Zaprackati = *prackami zamatlati*. Šd. — **koho.** Šd. — **Z.** = *zapnouti*, anschnallen. Na Slov. Bern. Doktor si opasok opäše a mocne zapracká. Dbš. Sl. pov. I. 405.

Zapracovati, ein wenig arbeiten. Nie len zapracovať než i zavarovať (zachovati) to, čo je zapracované a nadohodnuté, má vedeť dobre vychovaný človek. Pr. šk. ev. I. 25. — **za koho.** Zapracuj trochu za mne. Us. Tč. — **co sobě.** Smilujte se nad slepým žebrákem, který sobě (chleba) nemůže z. = *prací dobyti*, sich verdienen, erwerben. Mor. Brt., Šd.

Záprad, u, m. = *zápřed*. Na Slov. Loos.

Záprada, y, f. = *zapřádání*. Šd.

Zapřádati, vz Zapřísti.

Zapřádávati, vz Zapřísti.

Zapřadení, n., das Anspinnen, der Anfang des Spinnens; das Einspinnen, die Einspinnung. Bern.

Zapřadený; *-en, a,* o, angesponnen, eingesponnen. Bern.

Zápradok, dku, m. = *zápředek*. Na Slov. Loos.

Záprah, u, m. = *zápraží*. Šd.

Zápřah, u, m. = *potah, spřež*, das Gespann. Šd., Koll. Ale keď vrátili se k zápřahu, dobre od divu nezkapali: tie zadní voli zjedli (snědli) přední z. Dbš. Sl. pov. IV. 81.

Zápřaha, y, f. = *zápřah*, das Gespann. Mosí mať štveru z-hu. Sl. let. III 250.

Zapřáhání, n., das Einspannen. Časně z. peníze shání. Vz Pracovitosť. Lb.

Zapřáhaný; *-án, a,* o, eingespannt. Koně často z-né musíme dobře krmiti.

Zapřáhati, vz Zapřáhnouti.

Zapřáhávati, vz Zapřáhnouti.

Zapřáhlý = *zapřáhnutý*, eingespannt. Pod cudzím z-hlí dýchali jarmom. Hol. 55. Brvno, čo z-hlých dvakrát šesť ledva dotáhlo z hája volov. Hol. 118.

Zaprahnouti, hnul a hl, utí = *zatoužiti*, sehr begehren, wornach entbrennen. — **s inft.** Zaprahnul viděti svého otce. Č.

Zapřáhnouti (v již. Čech. zapřahnout, Kts.), nl, nt, utí; *zapříci*, zapřehu (zastr. zapřahu), přez (zapřez, V.), přeha (onc), přáhl, přažen a přežen, ení; *zapřahati*, *zapřáhati*

(na Zlínsku: *zapřihati*, Brt.), *zapřahovati*, *zapřáhávati*, an-, vor-, ein-, bespannen, anschirren. — **abs** Jak zapřáhl, tak jede (o zarputilých v předsevzetí). Ros. Jak zapřáhl, tak táhne, Br., tak potáhne. D. Jak kdo zapřáhl, tak pojede, přitáhne. Vz Mládí. Lb., Šp. Avšak přece v zlém předsevzetí svém, jakž zapřáhli, tak táhli. BR. II. 747. b., 56. b., 355. — **koho** (akkus.): koně, Br.; Šp. hříbat (*gt.*) *na místě akkusat.* hříbata. Kos. Zapřáhněte koně vraný, pojedeme na námluvy. Čes. mor. ps. 228. A bysme zapřáhli tři sta vranych koni, nž tveho věnečka žaden nedohoni; Zapřahaj, milý Janíčku, ty brane (vrané) koničky. Sš. P. 378., 415. Tu jsú koně mé čtyři zapřihli a jeli jsú na vydávánie. NB. Tč. 274. A on pro ňu přijel hunkovský abdekr, čtyrech psů (m.: čtyři psy) zapřáhl, pátý mu utekl. Sš. P. 699. — **koho kam:** koně do vozu, Br., D., Kram., Vrat., do jha, V., do pluhu, V., Kom., Háj.; někoho do práce, do díla, Us., **k** vozu. Br., Ml. Zapriahajte koně, koničky do zvlače. Sl. ps. 379. Už sa rojí sbor nebeský svatobníkov, domeníkov, po dva víchry, po dva blesky zapriahajú do vozíkov. Btt. Sp. 41. My hl'a milej zbavení vol'nosti a práva našeho, v l'udskú zaprahnúť dobrovol'ne sa máme službenosť. Hol. 106. Z. někoho ku práci. Us. Dch. Chtěla-li Marie do pole, zapřáhlo se do skvostného vozu čtvero koní. Němc. I. 129. Vezmite . . . a na krk zaprahnite jarmo. Hol. 54. Do čehož je jako do nějakého jha zapřábám; Jestliže byste to činili, tedy by vám to tak slušelo, jako byste vola a osla neb koně do jednoho vozu neb jha zapřáhali. BR. II. 51. b., 603. a. Kolikrát jsem do něho zapříhal (= mu domlouval). Na Mor. Brt., Šd. — **koho komu.** Dybych si zapřáhla sto padesát vozů, můj zelený vínek žádný nedovezů. Sš. P. 377. — **koho kde.** Koně u vozu z. Něme. I. 24. Koně **za** vozem (naopak věc začínati, chybně si počínati). Ros., Č. — **jak.** Maje, než dlužen, málo víc, pojede do Drbalovic, zapřáhne všemi desíti. Lom. Zapřáhl přímo, ale jel křivo. Pk. — **kdy. Po** svadbe dali zapriahnúť štyry kone do hrdého koča a leteli k šuhajovmu otcovi. Dbš. Sl. pov. I. 262. **Z** počátku do těžkého jha zapřahání byli. BR. II. 40. b. — **proč.** V nádvoří proháněji se čtyři běloši obněm sršíei, které Hory **na** rozkaz ‚Časův' střelhbitě do ohnivého vozu slunečního zapřáhají. Cimrb. Mytb. 94.

Zapřáhnutí, n., das einmalige Einspannen. Vz Zapřažení.

Zapřáhnutý; *-ut, a, o*, eingespannt. Vz Zapřažený. — **kde**. Už koničky ve voze sú z-té. Sš. P. 455. Vz Zapřáhnouti.

Zapřahování, n., das wiederbolte Einspannen.

Zapřahovaný; *-án, a*, o, wiederbolt eingespannt.

Zapřahovati, vz Zapřáhnouti.

Zapráni, n., die Bedeckung, Verschüttung. Na Slov. Bern. — **Z.**, das Tagwerk im Goldbergwerke, labor nnius diei, quod vulgariter zapranye nnncupatur. Urbář 1399. 89. Vyd. Emler. — Vz Zapraný, Zaprati.

Zapraný; *-án, a*, o = *z části vypraný*, theilweise gewaschen; špatně praný, **tak** že špína v prádle zůstala, schlecht gewaschen, so dass der Schmutz in der Wäsche blieb. Us. Kšá. — **Z.** = *pokrytý, zasypaný*, bedeckt, verschüttet. Na Slov. Bern.

Zaprasečený; *-en, a, o* = *zamazaný*, beschmutzt. Z. šaty. Us.

Zaprasečiti, il, en, ení = *zamazati, pokáleti*, beschmutzen, besudeln, verunreinigen. — **si co čím:** šaty blátem, omáčkou.

Zaprasenčený = *zaprasečený*. U Rychn. Ntk.

Zaprasenčiti = *zaprasečiti*. Vlezl do bláta a celý se tam z-čil. U Rychn., u Kr Hradce. Kšť.

Zaprasení, n., vz Zaprasiti.

Zaprasený; *-en*, a, o, vz Zaprasiti.

Zaprasiti, il, en, ení = *zaprasečiti*. — **co čím**: blátem, kolomazí, povidly. Us. Tč.

Zapráskání, n., der Peitschenknall. Vz Zaprásknouti.

Zapráskaný; *-án, a, o*. Ten bič je dosti z-ný, eingeknallt. — **Z.** = *zabláceny, zamazaný*, beschmutzt, verunreinigt. Přišel celý z-ný; měl boty z-né. — **Z.** = *pochvistaný, po-, zasraný*, beschissen. Přišel domů celý z-ný. Us. Bern.

Zapráskati, vz Zaprasknouti.

Zaprasknouti, *zaprásknouti*, sknul a skl, utí; *zapraskati, zapráskati, zapraštěti*, ěl, ění, schnalzen, knistern, knacken, losschnalzen. — **abs.** Kočí zapráskl. — **na koho čím**: na koně bičem. — **kde**. Sůl **na** ohni zapraští. Jg. — **kdy kde čím. V** tom dačo **na** dvore zapráska bičom. Klčk. V. 8. — **Z.** = *prasknouti*, prasseln — **abs**. Zlomené zapraštaly kosti a prebitý ostrím vybebol ven prez tylo končár. Hol. 121. Klesť zapraskla. Vrch. — **jak.** Sám ale jak v hladkú uderí meč, pika na náhle zapraštl a v tom na tisíc rozkáče sa zlomkóv. Hol. 21. — **kde.** Stiskl bo, že hned v něm zapraštěly kosti. Us. Šd. — **Z.** = *mocí vraziti*, mit Gewalt bineinstossen. — **kam.** Král Svatopluk ťažký **do** dutého zapraskne štíta jaseň. Hol. 156. — **Z.** = *pochvistati, po-, zasrati*, beschmeissen. Na Slov. Bern.

Zaprasknuti, *zaprásknuti*, n., der Peitschenknall. Ostatně vz Zaprasknouti.

Zapraskotati, ein wenig prasseln, zu prasseln anfangen. — **kdy kde. Na** krbě **po** všechen boží rok nezapraskotalo plaménku. Kos. v Km. 1884. Oheň **na** ohništi z-tal. Us. Tč.

Zapřásti = *zapřísti*. Bern.

Zaprášení, n., die Bestäubung. — **Z.**, die Bescheissung. Bern.

Zaprášený; *-en, a, o*, bestäubt. Dch. — **Z.** = *pochvistaný, posraný*, bemacbt, beschissen. Bern. — **Z.** *vši* = *rozlezlé*. U Rychnova. Ntk.

Zapráševi, el, en, ení. Vz Zaprositi. — **co.** Kdož se bude v náš den postiti anebo mše zaprášeti, ten . . . Výb. II. 13. 11. Cf. Doprášeti, Odprášeti se.

Zaprášiti, praš, práše (ic), il, en, ení; *zaprašovati*, Staub macben, bestäuben. — **abs.** Velmi tam zaprášil. — **co**: obrazy, Ros., kniby. D. — **čím**: pracbem, Bl. Gr. 309.,

moukou. Někomu vlasy pudrem z — **si** = *zalhati si*. Us. Jinak je hodný, ale rád si zapráší. Us. Kšť. Ten Prášil vždy rád si zapráši. Us. Šd. – **kde**. Tristram mezi nimi tak zapráši (sekal). St. skl. — **koho.** Vítr vál a celé nás zaprášil. Us. Tč. — **se.** Ty děti znají podsívať (s chutí jísti), až se zapráší. Dch. Pivo se zaprášilo. Snk. — **co komu.** Kdo do popela fouká, sám sobě hubu zapráši. Exc. — **se odkud.** Z-lo se zajíci z kožicha (byl střelen). — **se kam.** Na tebe sa zapráši, du wirst es büssen. Na Slov. Mt. S. I. 107. — **kdy.** Na jaře zamaž, na podzim zapraš (obilí do země). Pran. Tč. — **Z.** = *zachvístati*, *po-*, *zasrati*, bemachen, bescheissen. Bern.

Zaprašivění, n., vz Zaprašivěti.

Zaprašivení, n., vz Zaprašiviti.

Zaprašivený; *-en*, *a*, o, vz Zaprašiviti.

Zaprašivěti, ěl, ění, räudig werden.

Zaprašiviti, il, en, ení, räudig machen. Bern.

Zapráška, y, f. = *zaprášení*. Dnes pracují na z-ku (= jen se práši). V již. Čech. Kál. Práci na z-ku odbývati. Č. M. 425.

Zapraštěti, vz Zapráskuouti.

Zapratati, *zapratávati* = *vložiti*, *vyplniti*, hineinlegen, einfüllen; *zameziti*, verrammeln, verlegen. Na Slov. Bern., Tč. — **co čím.** Kde hory svoj stín rozstrely, vchod húšťou svojou zapratały. Phld. IV. 6.

1. **Zaprati**, peru, per, pera (ouc), pral, prán, ání; *zapírati* = *zatlouci*, *zabiti*, verschlagen. — **co:** vrata, dům. Ros. — **kam.** Hromy v tebe zaperů. Na Slov. Dbš. Obyč. 30. — **čím.** Kostely bratrské kolím jsou zaprány (zataraseny). 1602. Wtr.

2. **Zaprati**, peru, per, pera, pral, án, ání, ein wenig waschen, vorwaschen. Pojď a drobet zaper. Us. — **Z.**, ein wenig auswaschen. — **komu co.** Z-la si ucouranou sukni. Us. Kšť. — **kde:** prádlo v studené vodě, v potoce. Us. — **Z.** = *špatně vyprati*, verwaschen. — **co.** Z-la prádlo (tak je vyprala, že v něm špína zůstala). Us.

3. **Zaprati** = *přikrýti*, *zavaliti*, *zasypati*, bedecken, verschütten. — **co čím** Na Slov. Bern.

Zapřáti, přeji, přej, ál, ání, ein wenig wünschen, anfangen zu wünschen. — **komu.** No, zapřejme si k novému roku, wünschen wir uns gegenseitig Glück. Šd. — **Z.** = *pomilovati*, liebkosen. — **koho.** Zapřej mě (zvl. o dětech)! U Jilemn.

Zápravа, y, f. = *zapravení i čím se zapravuje*, die An-, Zurichtung, Fettmachung, Würzung eines Gerichtes. Sůl jest první z. jídel. L. *Z.* = *jícha*, *zadělání*, *omáčka.* Někdy dražší z. než ryba. L. *Z.* = *naložení ovoce*. Bern. Vyrobili si na jednu meřičku zbožia. Pekne si ho zomlely, múku na korytce preosialy a večer z-vu do toho daly, že ešte pred polnocou vstanů toho chleba napiecť. Dbš. Sl. pov. IV. 20. Z. dolní, das Untergestell, der Zuschlag (v hutnictví). Šp. Vrchní z-vou nazývají se části vysoké peci nad formou, ostatní pak jmenují zápravou dolní. NA. IV. 164. Pod roštěm vysoké peci jest čtverhranná z. NA. IV. 164. Tálenica, tam: pec, kotlík, rúry, túnka, sudy, slad, záprava. Hdž. Slb. 85. — **Z.** *dluhu* = *zapravení*, *zaplacení*, die Bezahlung, Berichtigung. Bern.

Zaprávaný; *-án*, *a*, o, zugerichtet. — **čím.** Zelná polévka z-ná kyselou smetanou. Na Slov. Němc. III. 331.

Zaprávati = *zapravovati*. Vz Zapraviti.

Zapravení, n. = *zaplacení*, die Bezahlung, Berichtigung. Z. řádu, cla, úroků, dluhu. Us. Z. ztráty (uhražení), rozdílu v ceně, Deckung des Unterschiedes im Preise. Obch. zák. 364. Z. útrat, Šim. 89., taxy. Vz Zapraviti. — **Z.** = *zadělání*, die Einmachung. Z. jídla. Bern. — **Z.** = *zabalení*, die Einwickelung, Vermachung. Bern.

Zapravenosť, i, f. = *zapravení*. Z. dluhu. D.

Zapravený; *-en*, *a*, o = *zaplacený*, bezahlt, berichtigt. Z. účet, zboží. Us., Chmel. — **Z.** = *zadělaný*, eingemacht. Bern. Z. ovoce, ryby. Koll. — **čím.** Polévka z-ná kyselou smetanou. Pokr. Pot. 108. — **Z.** = *zabalený*, eingewickelt. Bern. — **Z.** = *zadělaný*, vermacht. Bern. Z. úl (zacpaný). Us. — **Z.**, *upravený*, hergerichtet, zugerichtet, bestellt. Pole už mám z-ně. Mor. Šd. Pec jest z-na (opatřena zápravou). NA. IV. 172. — **Z.** = *po hotově jsoucí*, fertig, bei der Hand. — **jak.** Pravů, vždy do vtipného žartu z-nú odpoveď nerada zostala dlžna. Na Slov. Zátur. Priat. I. 6. — Vz Zapraviti.

Zapravitel, e, m., der Zu-, Anrichter, Vermacher. Jg.

Zapravitelka, y, *zapravitelkyně*, ě, f., die Zu-, Anrichterin, Vermacherin. Jg.

Zapraviti, prav, pravě (ic), il, en, ení; *zapravovati* = *zaplatiti*, bezahlen, berichtigen; *zadělati*, einmachen; *zabaliti*, einwickeln; *zadělati*, *zacpati*, vermachen, zudecken, verstopfen; *upraviti*, herstellen, zurichten, herrichten, bestellen; *nahraditi*, ersetzen; *spokojiti*, befriedigen. — **co, koho:** jídlo (upraviti), L., těsto, ovoce (zadělati), Koll., pole (upraviti), Sych., cesty, Vrat., dluh (zaplatiti), V., věřitele (spokojiti), úroky, D., díru, jámu (zadělati, zahraditi), na Mor. a Slov., Tč., škodu (nahraditi), mzdu, clo, daň (zaplatiti). Us. Své potřeby z. Dch. Z. pokutu, poplatek, Us., pec (zápravou opatřiti, zustellen). Šp. Krajina bude mať zkade potreby krajinské zaprávať. Phld. III. 2. 162. — **co komu** On mi to z-vil. Půh. I. 301. On si to místo zaprál (= *zapravil*, *zamluvil)*. Mor. Lpř., Rk. Ja, vidíte, už kraj hrobu chodím, sotva pominie pár dní, pár hodín a úmor dych mi zapraví (ucpe). Sldk. 57. — **co čím:** včely slamou (zadělati). Rozml. o vč. Díru mechem z.; Co slovem nespravíš, to zlatem zapravíš; Zlatem i peklo z-víš a do nebe přinděš. Na Ostrav. Nerozumieme, by tiem domem těch dlubóv z. mohl. NB. Tč. 222. Měl to penězi z. Půh. I. 301. — **co odkud.** Veřejné stavby z prostředků zemských se zapravují. Řz. 1850. Něco ze svého z. Us. Že se zpečuje zapravovať desátek z klášterní vsi Hostěradic. Ddk. VI. 51. — **co (za koho) jak.** Má-li jemu Pavel jakožto rukojmie ten dluh za Tomana, toho dluhu jistce, z. podlé práva.

NB. Tč. 130. Aby každý mistr, zabíje-li hovado, hnedky loj s ladvenicami odebral a v jedno spolu pekne zapravil. Sl. let. V. 325. — **co, se kam.** Obilí do země z (zadělati). Us. Šd. Už se musíme do těch kohzolů z., abysme jich domů dostali (= dáti se do nich, do vykopávání jich). Slez. Šd. Jak se nemoc do něho z-vi, smrť ho nepustí. Slez. Šd. Z-la jsem se do rytí (dala jsem se do rytí). Šd. Z. se do jídla, sich einlassen. Mor. Tč.

Zápravní kámen, der Gestellstein. Vys.

Zapravotění, n. = *žalování*, die Anklage. Na Slov. Žádať bude za okamžitě mňa z úradu složenie a z. mňa dalšie u prvej instancie. Phld. III. 1. 92. Vz Zapravotiti.

Zapravotěný; *-ěn*, *a*, o = *žalovaný*, angeklagt. Na Slov. Vz Zaprovotiti.

Zapravotiti, il, ěn, ění. — **koho**, ihm einen Rechtsstreit anhängen, anklagen. Na Slov. Rozhodne sa osvedčil, že on tolkú sumu něbudě platiť. Dobre, povie žid, já vás zapravotím. Pokr. Pot. 341.

Zapravování, n., die Bezahlung, Berichtigung, Tilgung. Z. dluhů, Nz., Mus. 1880. 226., laudemia, die Laudemialentrichtung. Šp. Vz Zapraviti.

Zapravovaný; *-án*, *a*, o, nach und nach wiederholt bezahlt, gezahlt. Dluh po delší dobu z-ný. Us. Vz Zapraviti.

Zapravovatel, e, m., der Bezahler, Berichtiger. Z. daní.

Zapravovati, vz Zapraviti.

Zaprázdniti, il, ěn, ění; *zaprazdňovati* = *zaměstnati, naplniti*, einnehmen, einfüllen. — **co.** Voda tu krajinu zaprázdnila. Martim. — **se čím** = *zaměstknávati se*, sich beschäftigen. Rybolov je v ňom vel'mi vydatný, tak že sa ním i teraz blízo štvrť milliona l'udí riadne zaprazdňuje. Tóth. Báj. I. 75.

Zaprazdňovati, vz Zaprázdniti.

Zápraž, e, m. = *část zástinku přede dveřmi, za prahem, zámeť, zástinek*. Us.

Zápřaž, e, f. = *zápřež, zápřah*, das Gespann. Bern. Když se mlátí, to na jednu z. vařá = na celý den najednou se vaří. Slez. Šd. Jíme dva rázy za doň, na jednu zápřaž. lh. Šd.

Zapražení, n., das Einbrennen, Rösten.

Zapřažení, n., das Einspannen. Vz Zapřáhnouti.

Zapražený; *-en*, *a*, o, eingebrannt, geröstet. Z. polívka = polívka z vody se zavařenou jiškou. Podlé rozličných přídavků slove pak z. bramborová, nudlová, krupičná atd., Einbrennsuppe. Kšá.

Zapřažený; *-en*, *a*, o, eingespannt. Z. koně. Kdož v potažném koni k cizímu vozu z-ném pozná svůj majetek. Ddk. IV. 231. Vz Zapřáhnutý. — Z., bespannt. Z. vůz. Lpř. Slov. I. 92.

1. **Zápraží**, n. = *chodba okolo stavení vyvýšená*, die Gräthe. D., Čch. L. k. 55., Šand. II. 88. Z. domu. Kká Td. 322. Na z. čekati. Kká. Td. 179. Seděly důvěrně vedlé sebe na z. Us. Ntk. Z. u jezu. NA. IV. 252. Z. u stavidla složitého. NA. IV. 255.

2. **Zápraží**, n. = *místo za Prahou*. Vojsko v Z. shírali. Mus. I. c. 53. Cf. Zápražsko.

Zapražiti, praž, il, en, ení; *zapražovati*, ein-, verprügeln, einbrennen. — **co**: polévku, jíchu (omáčku) = pražením zadělati, Us., řípu, Dch., hartovnicu. Chlpk. Dramat. I. 22. — Z. něco, verschwellen, mit Schweller versehen. Sd. — **co čím**: jídlo jiškou, moukou. Us. — **komu** = *stepati koho*, übel zurichten. Koll. Veď mu (medvědu) Jano zapražiu (střeliv naň)! Na Slov. Šd. Natočil vína do knl'ača a hrdo sa rozhostil na tej lúke pri ohníčku, že veď mu on zapraží, čo sa to vláči na tú lúku. Mt. S. I. 51. — **co kde.** Kúp mi panvičku; vieš, že nemám na čom ani z. Dbš. Sl. pov. VII. 12. — Z. *koho* = *zničiti*, verderben. Slov. Ssk.

Zápražka, zaprážka, y, f. = *jíška*, mouka s jakoukoli mastnotou upražená, kterou se polívka a jiná jídla upravují, die Einbrenne. Z-kou zelí upraviti. — **Z.** = polívka ze zapražené mouky uvařená. Us. Ktk.

Zapřážka, y, f. = *zápřah*. Toho mladého volka do z-ky ještě neberu. Mor. Šd.

Zaprážkový, *zápražkový*, Einbrenn-. Z. polívka. Us. Sd.

Zápřažné, ého, n., das Einspanngeld. Šm.

Zápražní hradba, *zápražník*, die Grabenschere, Tenaille (v pevnost. stavit.). Csk.

Zápražník, u, m., vz Zápražní.

Zápřažný = *do zápřahu*, Zug-. Z. lichva = potah, das Zugvieh. Na Slov. Z. dobytek. Us. Šd. Z. robota. Vz Robota.

Zapražování, n., vz Zapražení, Zapražiti.

Zapražovati, vz Zapražiti.

Zápražsko, a, n. = krajina za Prahou. Šd. Cf. Zápraží.

Zaprcaný, zaprckaný = *posraný*, beschissen, bemacht. Chodí celý z-ný. Mor. Šd.

Zaprcatělý = *malý a zavalitý*, žertov. Chlapík z-lý, ale silný. U Kr. Hrad. Kšť.

Zaprcati se = *posrati se, podělati se*, sich bescheissen, bemachen. Vz Zaprcaný. Vz Zaprcnouti.

Zaprckati = *zaprcati*, ein wenig farzen, scheissen.

Zaprclík, a, m. = *úborek*. Je to takový z. V Kunvald. Msk.

Zaprcnouti si, ein wenig farzen. Us. Šd.

Zaprcovati, vz Zaprtiti.

Záprd, u, m. = *záprdek*. Bern.

Zaprdání, n. = *poprdání*. Bern.

Zaprdati = *poprdati*. Bern.

Záprdek, *lépe: záprtek*, tku, m. Jg. Z. = *zkažené vejce*, taubes Ei. Us. Kal., Hlk., Mřk., Ktk. Vz Výdumek. Je jako z. (= slaboučký). U Žamb. Dhv.

Zaprdnouti, dl, utí = *uprdnouti se*. Bern.

Zaprdnutí, n. = *uprdnutí*. Bern.

Zaprdovati, nach einander farzen. Bern.

Zapreclíkovati, kräuseln. — **co komu**: vlasy. Na Ostrav. Tč.

Zápřed, u, m. = *co zapředeno*, das Gespinnst. Vinař.

Zapredání, n. = *zaprodání*, der Verkauf. Na Slov. — Z., der Verrath. Bern.

Zapredaný; *-án, a, o = zaprodaný*, verkauft. Na Slov. Bern. — **Z.** = *zrazený*, verrathen. Ib. Bern.

Zapredati, *zapredávati = zaprodati*, verkaufen. Na Slov. Bern. Ve Slez. *zapředati*. Šd. — **co kde zač.** Oj, zapredali tam ti, zapredali my a zapredávame **ua** trhu lichej nesvornosti **za** svet, za marný v podlej zbabelosti život biedneho Slovenstva. Sldk. 196. Vlastnů zapredal svoju krajnu obavnik. Hoł. 53. Beda tebe (= tobě) i tvej duši! Zapredal si krev, rodinu za kus mizerného chleba. Btt. Sp. 80. — **co komu** zapředati. Na Ostrav. Tč. Jednu dceru měla, ďabłam zapředała. Sš. P. 790. — **Z.** = *zraditi*. Slov.

Zapředati, vz Zapredati.

Zapredavač, e, m. = *zrádce*. Na Slov. Bern.

Zapredávati, vz Zapredati.

Zápředek, dku, m., der Kokon. Stn. I. 17.

Zapředení, n., das Einspinnen. Příznivé z. boje, günstiges Kriegsengagement. Dch.

Zapředený; *-en, a, o*, eingesponnen. Z. jednání s někým. Šmb. Stř. II. 206.

Zápředník, a, m. = *druh pavouků*. Krok. Z-ci, therididae. Z. lunovitý, theridium lunatum. Vz Frč. 123.

Zapředu, vz Zapřísti.

Zápreк, *u, m. = překážka, odpor*, das Hinderniss, der Widerstand. Kol'ké sú v tom samom už zápreky a prekážky rozkvetu a dobrobytu krajiny. Phld. III. 2. 154. Veď tieto poviestky sú tiež len výtvory ducha ces všemožné zápreky a odpory . . . Dbš. Sl. pov. I. 6. Jim k vôli opúšťa tu človek bezpečné byty svoje a vzdoruje tam hore všetkým záprekom i nebezpečenstvám. Pbld. IV. 265.

Zapremovati, verbrämen. — **co:** sukni. Ros.

Zapřená, é, f. Cestoval na z-nou. Us. Několikrát na z-nou do Prahy se vrátil. Pal. Děj. III. 1. 172. Býti někde na z-né. Dch. Byl tu, ale jen jako na z-nou. Šd. Marináři nelitostivé s námi zacházeli a obzvláště v noci někdy ledačims na z-nou na nás hodili. Har. II. 24.

Zapřenec, nce, m., renegatus, der Verleugner. 1531. Jg.

Zapření, n. = *zavření*, die Verschliessung, Zuriegelung. Z. jezn. Mus. IX. 62. Z. dveří (zastrčení závoron). Us. — **Z.**, dle Verleugnung. Z. *sebe samého*. To není k z. D. Zapření kromě soudu učiněné nebývá škodné. Pr. Z. víry. Ať pro z. mistra svého nezúfá. Hus II. 135. Vz Zapříti.

Zapřený; *-en, a, o*, verschlossen, zugeriegelt. — **čím:** dvéře sochorem z. Us. Našel z-ný dům, zugemacht, zugeriegelt. Na Ostrav. Tč. Chtěl sem tam íst a tam je zapřené. Slez. Šd. — **Z.** mzda (odepřená), versagt. Jel. — **Z.**, verleugnet. Z. víra. Us. Na zapřenou (tajně, neohláse jména svého). Byli jsme tam na zapřenou. Us., Th. Vz Zapřená.

Zapřepelíti, il, en, ení = *zazpívati jako křepelka*, wie eine Wachtel singen. Vz Zakřepelíti. Na Ostrav. Tč.

Zapřeskovati, verschnallen. Šm.

Zapřetění, n., das Verbieten. Veleš.

Zapreti, el, en, ení, *zapírati = zavříti*, schliessen, einsperren, sperren. Vz Zapření, Zapřený, Zapříti. — **co.** Janko ostal zapreť dvere. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 115. Zapri (zavři) oblok. Phld. III. 527. Čakať musel bych snaď, až by mi oči prišlo zapreť. Pbld. III. 305. — **co, koho kam.** Pán zapreu Hraška **do** škatule. Dbš. Sl. pov. I. 45. Zaprel sa sám do svojej chyžky. Ib. I. 408. — **co komu.** Kdo ide po zadku, nech si zapre (zatvorí) záhradku (= práca má isť istým poriadkom). Pořek. Zátur. — **Z.** = *naraziti, udeřiti*, anstossen, eingreifen. — **komu kam.** A tu som mu rúrou do boku zapreu, hněď bylo po ňom. Na Slov. Černohronské nář. — **Z.** = *zavaditi*, anstossen. Bern. — **Z.** = *opříti*. — **se kam čím.** Tu ten, len sa do každého zaprel hrbtem a všetkých deväť múrov sa vyvrátilo. Dbš. Sl. pov. I. 569. — **Z.** = *zapříti*, leugnen, verleugnen. — **co.** Bo jestliby ona mateřinskú, zaprel I já bych lásku synovskú. Zbr. Lžd. 118. Vy, l'ud marný, chlebohladný, bez milosti, spasenia, zapreli ste ideálný vzlet prorokov, nadšenia. Phld. III. 3. 280. — Vz Zapříti.

Zapretí, n. = *zapření*. Na Slov. Bern.

Zapřetiti, il, ěn, ění = *zahroziti*, droben. — **komu.** Zapřieti jim Kristus řka. Br. On z-tiv jim přikázal. Šš. L. 93. Pán podlé své lásky nezapřetil Jidášovi, aniž vyzradil skrblosť jeho. Sš. J. 198. Z-til duchu nečistému. MP. Děj. bibl. II. 90. — **Z.** = *zahaliti, zakryti, zavříti*, schliessen, verhüllen, bedecken. V tom temná noc posula vsju zemju, rozvali sje k zemi I k oblakóm i zapřeti zraky zapoljená i křestjan i Tatar protiv sobě. Rkk. 51. (v Jarosl. 142.). Hanka a po něm jiní vykládali *zapřetiti chybně = zahroziti*. Vz o tom více v Č. dodatcích k Jg. Slov. str. 60., Mus. 1871. 419. a Listy filol. a paedagog. II. 99., kde se též význam *skrýti, zavříti* i jinými doklady doporučuje. Cf. Zapřeti.

Zapretý = *zavřený*, verschlossen. Na Slov. Vz Zapreti. Dlaň je ruka vystretá, pästʼ je ruka zapretá. Hdž. Šlb. 38. Dvere toho z-té. Dbš. Sl. pov. I. 417. Z-tú zámku vo vreckn maj. Dbš. Obyč. 94. — **Z.** = *zapřený*, ge-, verleugnet. Na Slov. Bern.

Zaprevítěný; *-ěn, a, o = zasmetěný, zamazaný*. Us. Holk.

Zaprevodený; *-en, a, o = zavedený*, eingeführt. Slov. Behom času prežily sa pravidla Bernolákom do spisovnej reči našej z-ně. Viktorin.

Zaprevoditi, *zaprevésti = zavésti*, einführen. Slov. -- **co.** Že chceš zničiť vcele pravoslavie, zaprevodiť násilne latinstvo. Lipa III. 47. Vz předcház. — **co kam jak.** S jeho privolením zaprevodil i tam liturgiu slovanskú. Let. Mt. S. X. 1. 29.

Zapřezdívati, Spottnamen geben. Puchm.

1\. **Zápřež**, i n. e, f. = *zapřežení*, die An-, Einspannung. Na jednu z. orati (nevypřáhnonti, až zorá). Jednon zápřeží pole zvorati. Br. Pole na jednu zápřež (eo jeden kůň za den zorá). U Rychn. Msk. Odbydeme

to při jedné zápřeži (= najednou). V Kunvald. Msk. Zbylo mu orání ještě na jednu z. (třeba mu ještě jednou jeti, aby dooral). U Rychn. Ntk. Udělali to na jednu z. (najednou); Sbíral obilí na dvojí z. (ve dvou dílech, každý na jiném poli); Učitel učí na dvojí z. = nejprve jedny (menší), pak druhé (větší) děti. Prk. Na jednu z. jísti (žertem = jednou denně). Tam jedl na jednu z. Us u Kr. Hrad. Kšť. — **Z.** = *potah*, das Gespann. Vaň., Sych. Nakrm náležitě z. svoji. Šbk. Z. zatáhla. Dch.

2. **Zápřež**, e, f. = *podpora*, die Stütze. Ten dům má dobrou z. s obou stran, s jedné školu a s druhé hospodu. Us.

Zapřežení, n., die Ein-, Anspannung, Bespannung, Anjochung, der Bezug. Tu zví z z. a vezení, který počet koní má. V. To z. (= zápřež) za zlosť nestojí. Sych.

Zapřežený *zapřažený*, an-, eingespannt. Z. koně. Ddk. IV. 268.

Zápřežní, -ný = *tažný*, Anspann-, Zug-. Z. kůň. Břez. 145. Z. pluh, Dcb., tyčka. NA. IV. 69.

Zápřežník, a, m., der Anspänner. D.

Zaprchati, vz Zaprchnouti.

Zaprchnouti, chnul a chl, uti; *zaprchati*, *zaprchávati*, *saprchovati* = *zavlažiti*, regnen, einnässen. — **komu kdy**. **Na** sena nám pěkně zaprchávalo, kdyby chtělo taky na otavu zaprchnouti. Us. Šd. Chvála pánu Bohu, to nám na to osenlčko pěkně zaprchává. Us. Šd. — **jak**. Hodně, málo zaprchlo. Us. Nepršelo, jen tak zaprchlo, leda prach zmočilo. Us. Tč.

Zaprchovati, vz Zaprchnouti.

Zapřibožství, n., die Gottesverleugnung. Nebyl v nevěře své k z. postoupil. Sš. J. 284.

Zapříci, vz Zapřáhnouti.

Zapříčiněný, verursacht. Na Slov. Nepokoje Jurajom z-né. Ssk. Sl. Let. I. 25.

Zapříčiniti, il, én, ění, *zapříčiňovati*, verursachen. Na Slov. — **co**. Či i jeho krst z-la Šarolta? Lipa 11. Ty nemoci zapříčiňuje tato nynější moderní přestrouhaná a převrhlá civilisace; On jediné z-nil neštěstí syna svého. Nitra VI. 282., 286. Ženil sa pokladník Zmok a tento jeho krok z-nil hádku veľkú, koho si pojme za manželku? Zbr. Báj. 40. — **co komu**. Studia dokonal po bordeiloch a zo všetkých veci na svete najmieň starosti mu zapříčinila kniha. Pbld. III. 1. 18. O koliké môže zapříčiniť biedy žena mužovi neverná! Zbr. Hry 108. Potlačovanie reči zapříčiňuje každému členu národa takú boľasť, akú by asi cítil, keby mu bol jazyk skutočne z hrdla vyrvaný; len surovci sú toho schopní dopustiť sa takého zločinu na celom národe. Ppk. I. 7. — **kde**. Vonkajšou pomocou z. premeny **vo** vnútorních záležitosťach srbských. Lipa 160.

Zapričinok, nku, m., filos., causatum. Na Slov Ssk.

Zapřičiti, il, en, ení, vz Přičiti. — **kam**. Či som do hate nezapriečil? Kyt. 1876. 22.

Zapřičkovati = *závorou zamknouti*, zuriegeln. Šp.

Zapřidati, vz Zapřisti.

Zapřihať = *zapřahati*. Na Zlinsku. Brt.

Zapřikázati (vz Přikázati), *zapřikazovati* = *zaporoučeti*, verbieten. Hil.

Zapřikazovati, vz Zapřikázati.

Zapřikopiti, il, en, ení, *zapřikopovati* = *příkopem ohraditi*, mit einem Graben umgeben. — **co**: lesy Ls.

Zapříkopní, hinter dem Graben gelegen. Z. hradba. NA. III. 141.

Zapřikopovati, vz Zapřikopiti.

Zapřisáhanec, nce, m., der Verschworene. Ide zelenou lúkou a na tejto postretne sa so svojim sokom, závistníkom, z-com nad jeho ščastím, životem. Mt. S. I. 56.

Zapřisáhání, n., das Be-, Verschwören. D.

Zapřisáhaný, beschworen. Lpř.

Zapřisáhati, vz Zapřisáhnouti.

Zapřisáhlý = *který zapřisáhl*, verschworen. Z. odpornik. Sych. Zapřisáhlí odpůrcové těchto svědectví. Sš. I. 14. — **proti komu** Nepřátelé proti sobě z-lí. Sš. Sk. 45.

Zapřisáhnouti, *zapřisahnouti*, ul, nt, uti; (*zapřisíci*, *zapřisahu*), sáhl, sažen, ení; *zapřisahati*, *zapřisáhati*, zuschwören, eidlich versichern; **se**, sich verschwören, sich eidlich verbinden. Jg. — **komu**. Zapřisěžesta oba sobě. BO. Bůh tobě zapřisáhl (*přísahou ujistil*). Br. — **koho** = *přísahou zavázati*, eidlich verbinden. Troj. *Ale lépe*: zaklínati koho (skrze Boha). Jg. Císař jal se knížat prositi a zapřisáhati, aby ho v dnešní rozhodné chvíli neopouštěli. Ddk. II. 384. — **se komu**. Sych. Ona se mu musela zapřisáhať, že to řekne; Musel se jim zapřisáhnouť, že do smrti nepoví, kde byl. Kld. I. 287., II. 273. Zaprisahal sa jim, aby ho za živa v kotli uvarili, ak to nie pravda. Dbš. Sl. pov. III. 95. — **se proti komu**. D. — **se čím**: přísahou. Pík Z. se Bohem (**ne**: přisáhati u Boha). Os. — **s inft** Zapřisaháme se nepřátelům až do poslední krůpěje krve se brániti. Sych. Dnes se zapřisahají muže nikdy nepojíti. Kat. — **kde**. Veľkoducheho aniž nenechává medzi živými Kaksada, čo prám včuil sa **pred** ukrutnými ohavník bratrami zaprisahal, že musí sám Prosiava zaklať. Hol. 297. — **se jak**. A obidvaja pomičky sa zaprisahali: stoj čo stoj, princezka musí byť mojou ženou. Mt. S. I. 55. Rušil Zigmund pokoj, ktorý zaprisahal na dvacať liet. Zbr. Lžd. 89. Princezku ale sedemrazy zaprisahal, že ho nesmí prozradiť; Keď sa odberal od svojej milej, na kolenách ju zaprisahal, aby čakala za ním za sedem rokov. Dbš. Sl. pov. I. 5., VI. 23. — **kdy**. **V** té noci jsem svůj život zapřisáhl vlasti. Kyt. 1876 57. — **že**. Zapřisáhl se, že mu toho neodpustí. Ros. — **se čeho** = *zaříci se čeho*, sich verreden, verschwören. Ničehož ve světě se z. nemáme. Hlas.

Zapřisáhnutí, n. = *zapřisežení*.

Zapřisahovati, vz Zapřisáhnouti. Bern.

Zapřiséci, vz Zapřisáhnouti.

Zapřisežení, n. = *zapřisáhnutí*, *spiknutí*, die Verschwörung. Ben. V. Z. jejich ukrotil. Pulk.

Zapřisežený, ge-, verschworen. Martim.

Zapřísti (vz Přísti), *zapřidati*, *zapřádati*, anspinnen, anfangen zu spinnen; *předa vtočiti*, einspinnen; *předa otočiti*, *opřísti*, *za-*

dělati, um-, einspinnen: *se*, sich einspinnen, sich verweben. — **co.** Z. nové spojení, Dch., hovor. Vlč. Kanárkové zapřádající milostné romány. Kos. v Km. 1884. 647. — **se.** Housenka se zapředla. Us. Zapřádá se hovor, entspinnt sich. Dch. — **co, se kam.** Z. se do nití. Us. Do hovorů někoho zapřádati. Kos. Ol. I. 164. Z. někoho v rozmluvu, do intriky. Hrts. V labyrinth snů, dum i klamů jsem se zapřádal. Vrch. Z. někoho v delší hovor. Kká. Td. 155. Přednášení jeho, zapřádajíc se do množství otázek vedlejších, prodloužilo se. Pal. Děj. III. 3. 82. — **komu.** Z. si vlasy. Us. Mlčí, jakby mu pavouk ústa zapředl. Us. Šd. — **kde.** Božský vděk se zapřádá v tvé tváři. Čch. Bs. 76. — **co na koho.** Na někoho sítě zapřádati, ihn umstricken. — **jak.** Útek hry počíná se těsněji zapřádati. Šml. 1. 29. Historickým způsobem Pavel zapřidá obranu svou. Šš. Sk. 252. — **čím.** Vonným dýmem soumrak zapředen. Čch. Bs. 146 — **co s kým.** Z. s někým nějaké jednání. Šmb. Stř. II. 98.

Zapříti, pru (odchylkou zapřu; zastr. zapřím, zapříš, vz Přieti, Příti), př, pra (ouc), přel, en a ín, ení; *zapírati = záporou zamknouti, zavříti*, zustemmen, verrammeln, verriegeln, vermachen, verschliessen; *nepřiznati se*, leugnen, verneinen, ab-, verleugnen, in Abrede stellen; *neznati se k něčemu*, verleugnen; *odepříti*, abschlagen; *odříci se*, entsagen, verleugnen; **se** = *upřené se držeti*, sich worauf stützen, steifen; *zaléhati*, sich stemmen, sich drängen, sich einlegen. *Jg.* — **abs.** Zapírá-li obžalovaný, připouštějí se svědkové. Kom. Zapřel, jak by zamazal. Č. Kdo zapřel, právu se vypřel. Pk., Bž. A já, jakož nezapříš, mohu se ještě káti. Hus III. 245. — **co, koho se:** běhy, Chmel., své slavné předky; syn nezapří otce svého (následuje ho), V., něco schovaného, Us., dvéře (závorou zamknouti), Us. Jg., Šd., Vck., Kld. II. 112., sebe (odříci se všeho). Br. Zapírali se silní slonpové. Ld. Zapři se sám. Šš. Sm. bs. 183. Sám dobrovolně v ruce nepřátelům šel a jim, moha se zapříti, sám se oznámil. BR. II. 372. Čert zaprisahal nás, že zapreme pána Boha a len v neho dúfať budeme. Sl. let. I. 94. Víru zaprel a zostáva horší od pohana, kdo pečlivosť o domácí od sebe odhaňá. Na Slov. Tč. Byl tak slabého ducha, že pravdu zapřel. Dch. Nedovedí z. povahu svou. Vrch. Kůň tučný zapře všecky své vady. Rgl. Nejsem ten, což dím, bychť to z. chtěl. NB. Tč 235. A mám za to, že toho zapřieti nebudou moci. Arch. V. 334. Zapřieti koho = zavříti. Dal. 67. By Krista zapřela. Výb. II. 19. Pána našeho zapírajíce. ZN. Veími brzo mne zapříš; Potom jatý veden k Kaifášovi, kdež Petr pána zapíral. BR. 356. a., 372. Ktož chce po mně přijíti, zapři sám sebe a vezmi kříž svój a poď po mně. Hus 1. 181. — **čeho** (*= nepřiznati se*). Všeho zapřel. Soudcové vzkříšení budoucího zapírali. Br. Z. své víry. Knst. Zamaně lotři po silnicích brali a potom toho zapřeli. Pal. Děj. V. 2. 161. Z. své vóle. Smil v. 1971. A tu jednoho póhonu zapřel a zatajil; Potom mi toho zapřel a já jsem skrze to svého věna odsúzena. Půh. II. 600. Přijde-li na súd a zapří úmysla. Št. N. 83. Viery jest zapřeí. St. R. 89. a Zapra své vóle i sebe. N. Rada. 1971. Jestli kto viery zapřel. Hus 1. 150., J. tr., Troj., Pass. — *Ale lid klade akkusativ.* Brt. — **co, koho, čeho čím:** vrata sochorem, špalkem (zamknouti) Ros. Neměli bychom čím dvéře zapřít. Kld. 53. Zapíral se císařem (spoléhal naň). D. Tím vzkříšení z mrtvých nezapírá. Bs. — **co, se nač, oč, več** = *podpírati se.* Zadní zapierachu sě na kopie i v drva u přieč zasazená za drva. Rkk. 18. Se oč. Rk. Zapřel hlavu o ruce. Us. Knrz. — **co jak:** s přísahou. V., J. tr. Lhář zapírá i zjavnú pravdu *vesele*. Na Slov. Tč. Dvéře **na** záporu z. Us. Tč. **Do** živé duše zapíral, že to neudělal. Us. Tč. Slovem ‚nedostal od člověka' zapírá lidský původ nauky. Šš. II. 12. Pohrůžkou učiněnou těm, kteříž by Krista slovem neb životem zapírali. BR. II. 725. **V** oči vše zapřel. Vš. 448. Ale všeho toho zapírala s zaklínáním se pode všecky čerty. Let. čes. 316. **Pod** přísahou zapřev spasitele; Skutky zlými zapírají (že Boha znají); Zlými skutky Krista sú zapřeli; Petr zapřev Krista pod přísahú ihned jest plakal. Hus 1. 409., 390., 399., II. 271. Skutky něco zapírati. Chč. 298. Že mne třikrát zapříš. Hrad. 79. a. — **koho kde.** Kdo mne zapří před lidmi. Br., ZN. Z. se, něco před někým. Us. Tč. Teraz ma taký vzau (vzal), čo som ho nechcela, pred ktorým som najviac dvere zapierala, tomu som sa teraz za ženu dostala. Sl. ps. Cf. II. 126. — **se v čem (kde)** Ms. V tom skutku z. se nemůže. Č. exc. Keď právo dědičné zaprelo sa v osobě kňaza Michala, urazil sa tým prospěch a právo Srbska. Lipa 162. Ty krev matky v sobě zapíráš? Msn. Or. 143. Herci světa styděli by se zapřieti svého v boji světském hesla, ale nestydie se v duchovniem zapřieti Boha. Hus. 1. 108. Nikdy v tom se nezapru. Msn. Or. 56. — **se čeho.** Toho skutku z. se nemůže (nemůže jej zapříti). Č. exc. Sám pán Ježíš zapřel se nás. Šš. P. 776. — **co kam.** Chlapec sedě na táčkách zapřel jednu nohu **do** čelisti. Kld. II. 38. Veď som ťa videla pri hore borovej, kde si sa zapieral do valašky svojej. Dbš. Obyč. 166. Žrebci věnú predkom na výsosť sa pnú, věnú zadkami hádžu, věnú sem i tam skáču a jeden do druhého zapíra, strašne při tom írkajú. Hol. 152. — **proč.** Z. něco *strachem.* Us. Já pro slávu tohoto světa **s** pomocí pána Boha víru svou zapírati nebudu. Mus 1880. 230. Ač dříve (Petr) byl **na** oslovení jediné služby Pána zapřel. Šš. Sk. 23. Třikrát mě zapříš pro svój život. Hr. rk. 227. Když kto o bližniem, jeho skutky dobře věda, jich **ze** závisti zatají neb jich zapří. Hus. — **s infinit.** Krista zapírají Bohem býti. Čr. — **čeho v čem.** Zapírá ve všem vůle své. Pís. br. — **čeho, co komu.** Zapírá mu to (odpírá). Jel, Muž jí toho všeho zapřel. Pass. Z. někomu vstup do domu, verwehren. Tč. Nezapieraj mi, moja Marienka, okienca; ako ho zapreš, tak ho otvoríš. Mt. S. I. 32. — **koho kdy:** po nabytí statkův. V. — **že-ne.** Pohnaný zapíral, že otec jeho úředníkem nebyl. Je-li z. záporné: Nezapíral, by zaň neslíbil. Vz

Brt. S. 3. vyd. 130., Zápor. — Vz Zapretí, Prieti (příti).

Zapřitý = *zapřený, zavřený*, verschlossen. Když prosí vně o nevěstu u zapřitých dveří, tedy zpívají vzájemně vně i vnitř sobě odpovídajice. Sš. P. 426.

Zapřižený = *zapřažený*. Na Hané. Bkř.

Zaprlení, n. = *zapálení, zahanbení*. Bern. Vz Zaprliti.

Zaprlený; *-en, a, o* = *zapálený, zahanbený*. Vz Zaprliti.

Zaprlití, il, en, ení, *zaprlovati* = *zapáliti, zahanbiti*, beschämen, erröthen machen. — **koho jak.** To mě tak zaprlilo. Na Mor. Šd. — **se** = *zapáliti se, zapýřiti se*, sich schämen, schamroth werden. Bern.

Zaprlovati, vz Zaprliti.

Zaprodajný = *na prodej jsoucí*, feil, bestechlich. Chmel.

Zaprodání, n., der Verkauf. Vz Zaprodati.

Zaprodaný; *-án, a, o*, verkauft. Vz Zaprodati.

Zaprodati (vz Prodati), *zaprodávati*, verkaufen. — **co** = prodati. Ros., Sych. Z. své právo. Dch. **Tak** všecky děti zaprodal. Kld. II. 83. — **co komu**: synu dům. Ztob. Z. se peklu. Vrch. Z-dal sem tě Turku škaredému. Sš. P. 145. — **se někomu** (v moc se mu cele podati, sich eigen geben, sich verkaufen). Chmel. — **co kam.** Josefa zaprodali bratři do Egypta. Sš. Sk. 51. — **co jak.** Z-dal hrad svój Buzov **pod** takú úmluvú, že . . . Půh. II. 395. Abychom to místo jakožto dědičně věrným poddaným **dle** milostivé libosti zaprodali. 1732. Děj. Vsetínské str. 273. Vck.

Zaprodavec, e, m., der Mäkler. Šm.

Zaproklatovati = *říci proklatý*, verfluch sagen, fluchen. Puchm.

Zaprorokovati, ein wenig wahrsagen. — **komu** Já ti zaprorokujem, čo náleží robiť tebe (tobě). Zbr. Hry. 60.

Zaprositi, vz Prositi; *zaprošovati, zaprášeti*, anfangen zu bitten. — **koho.** Plk. — **co**: Ktož sie bude postiti anebo mše zaprášeti. Mus. 1880. 296. Aby mše zaprosili. Št. Kn. š. 11. Však to nenie tobě hřiech; pakli jest, ale malý, odbudeš ho almužnú, zaprosiš mši, dáš kněžím platu dvě kopě a budú za tě věčně zpievati vigilie. Hus II. 357. — **co komu.** Prosila sem, aby mi bo nahého nepochovávali, že se (= si) něco zaprosím (košili). Slez. Šd. Z. si soudce (prose odvrátiti, einen Richter verwerfen). Chmel. — **koho oč, k čemu.** Us. Tč. — **koho jak.** Pěkně-li tě zaprosí, udělej mu to. Mor. Šd. — **koho kam nač**: **k** sobě na oběd (pozvati, wohin bitten, einladen). Us. I vás, páni, všetkých zaprošujem za hosťov do zámku. Zbr. Hry. 137.

Zaprostirati, vz *Zaprostříti*.

Zaprostiti, il, štěn, ění = *zamířiti*, Richtung nehmen. — **kam.** Kam zaprostí, tam jde. Na Ostrav. Tč. Zaprostil přímo do lesa. Ib. Tč. Zaprostil tam cestu. Ib. Tč.

Zaprostranný = *příliš prostranný, široký*, zu weit. Z. výměr. Mark.

Zaprostředni, auf das mittlere folgend. Z prostředních a z-ních věků, aus dem Mittelalter und Nachmittelalter. Č.

Zaprostříti, stru, el, en, ení, *zaprostírati*, überdecken. — **co čím**: papírem. Us. Šd.

Zaprošovati, vz *Zaprositi*.

Zaprováděti, vz Zaprovoditi. Na Ostrav. Tč.

Zaprovoditi, il, děn, ění a zen, ení; *zaprovázeti, zaprovozovati* = *až někam provoditi*, hinbegleiten, hinführen, hinbringen — **koho kam.** Mnoho dnší do temnice zaprovodí. Omyl. 49.

Zaprovozovati, vz Zaprovoditi.

Záprseň, sně, f., *záhrobec před stavením, záhrobeň, podezdívka okolo stavení*. Us. Ehr., Jir., Kd. — **Z.** = *předprseň*, die Brustwehr. S. N.

Zaprskání, n., die Bespritzung; Bespeiung.

Zaprskaný; *-án, a, o*, bespritzt; bespieen. Kotel je od trnek (povidel) z-ný (když povidla se vaří). Mor. Šd. Podlaha od vápna z-ná (když se bílí). Šd.

Zaprskati; *zaprsknouti*, sknul a skl, nt, ntí; *zaprskovati, zaprskávati*, an-, bespritzen. — **co**: přival zaprskal osení. Ros. Prská slinami (mlnvě) a celého mě zaprskal. Us. Šd. — **komu.** Komu zaprskne kolčava oči, ten oslepne. U Kr. Hrad. Kšť. — **(co) kam.** Zaprskni tam něco, ať není holé místo. Mor. Šd. Jiskra zaprskla až do slámy a zapálila. Us. Tč. — **kam proč jak.** Zaprskej honem **do** města pro doktora (zaběhni, zajdi). Na Ostrav. Tč. — **co, kam čím.** Šat blátem z. Us. Tč. Oko koni vodou z. Db. Oči slinami někomu z. Us.

Zaprskávati, vz Zaprskati.

Zaprsknouti, vz Zaprskati.

Zaprsknuti, n., vz Zaprskání.

Zaprsknutý, bespritzt.

Zaprskovati, vz Zaprskati.

Záprstí, n., metacarpus, das Metakarpium, die Mittelhand. Z. obsahuje pět mírně dlouhých, trubkovitých kostí. Vz Schd. II. 325., Nz. lk.

Záprstní kosti, die Mittelhandknochen. Nz.

Zapršalý, vz Zapršeti. Bor sa so svetom a trp na posteli, básnickým letom buď hrdina smelý! A padni z letov jak cnosť zneuznalá, zahrada kvetov zlosťou zapršalá. Syt. Táb. 298.

Zapršeti, el, ení, ein wenig regnen, anfangen zu regnen; aus einander springeu, in Stücke zerfallen. — **abs.** Kdyby jenom zapršelo, aby ovsy nalíly. Us. Ntk. — **komu.** Již nám sotva zaprší. Us. — **jak.** Trochu zapršelo, ledva že prach zmokl. Us. Tč. Svátosť roztříštěná v pádu třeskněm na podlahu chrámu rozpršela deštěm drahokamů. Čech. Bs. 69. — **kde komu.** Trávu, seno nám **na** pokosách zapršelo (zamočilo). Us. na Ostrav. Tč.

Zápřška, y, f., ein kleiner Regen, ein Spritzer. Přišla jen z., co prach zapršela. Na Ostrav Tč.

Zaprtačiti, il, en, ení, vz Prtačiti. Us. Šd.

Zaprtalosť, i, f. = *zatvrdlosť, zacpanosť*, die Verstopfung, Verhärtung, Anschoppung. Z. plicná. Jád.

Zaprtalý = *zatvrdlý, zapeklý, zacpaný*, verstopft, verhärtet. Z. hlíza, Ja., útroby břišné. Rostl.

Zaprtání, n., vz Zakrnění, Zaprtati.

Zaprtati, *zaprtnouti*, tl, ut, ntí = *skaziti*, verderben, verpfuschen, Ros.; *zatvrditi, zacpati*, verhärten, verstopfen. — **co čím**. Us. Tč. — **co, se kam** = *zašprtnouti*. Šd.

Záprtek, tku, m., *lépe než*: *záprdek* = *vejce zkažené, jalové, smrduté, potřepek*. Jg., Brt., Bkř., Pk., Šd. Z-tek, co smrdí na devátě hony. Mor. Brt. Ze p-ku kuřete míti nemůžete, ani čížka z krkavčího vejce. Lom., Č. M. 214 — **Z.** = *i jiná pokažená věc*. — **Z.** = *nadávka zakrsalým n. špinavým*. Ty ševcovský z-ku! Us., Jg. Jsi malá jako z. Slez. Šd., Vck. — **Z.** = *poslední ptáče v hnízdě*, der Nesthocker. Z Místska. Tkd. — Tu noc ze soboty na svatodušní neděli ženou brzy z rána dobytek na pastvu, brzy po půl noci. Když lidé ráno vstávají, pasáci už ženou z pastvy domů. Hospodyně upeče každému pasákovi zavinutý koláč, kterému říkají *zahybáč*. Který pasák nejpozději na pastvu přižene, tomu říkají *záprtek* a vypráskají mu. U Vyzovic. Šd.

Zaprtiti, il, cen, ení, *zaprcovati* = *zaprtati*. Z. wit.

Zapru, vz Zapříti.

Zaprunovati, verbrunnen, v horn. Šp.

Zapruditi, il, děn, ění a zen, ení; *zapruzovati* = *pruzením hnáti*. Ros. — **Z.** = *zanítiti*, entzünden. — **co, se čím**: nějakou část těla chůzí, močí.

Zaprudkalý, herblich? Z. záchnf. Rostl. III. b. 145.

Zaprůtkovati = *proutím zaplésti, zastrčiti*, mit Ruthen ausflechten, verrammeln. — **co kde**. Děravé dno na lésce z. Mor. Šd.

Zapruzení, n., die Schwitze.

Zapruzovati, vz Zapruditi.

Zápruží, n. = *plot, týn, hráz*, der Zaun, die Feldgränze: *náspy*, die Schanze, Verschanzung. Jg. Ve vojen. stavitelství = *parallela*, příkop rovnoběžný ke zdi pevnostní, rovnoběžka, die Parallele, Tranchée. Vz S. N., NA. III. 158. Přední z., die Vorparallele, chodby v z., das Cheminement. Čsk.

Zápružní zákop. NA III. 161. Vz Zápruží.

Zaprv = *zprva*, früher, ehemals, ehedem. Z. to tak bylo, ale včil se časy změnily. Na Ostrav. Tč.

Za prvé, *za druhé* atd., *lépe*: po prvé, po druhé. Vz Brs. 267., Ht. Brs. 289. Ale na Mor. říkají také: za jedno, za druhé a: po prvé, po druhé atd. znamená tam něco jiného. Vz. Pdg. 1881. 138. (Brt.).

Zaprýskati, *zaprýštiti* = *zaprskati*, bespritzen. — **co čím**. Mor. Tč. — **kam**. Voda zaprýštila až k nám, jak ju vypustil. Mor. Tč.

Zaprýštiti, vz Zaprýskati.

Zaprzniti, il, ěn, ění = *naprzniti*. Ros.

Zapsalý, eingeschrieben, eingetragen. — **kam**: v zemské dsky. Arch. II. 512.

Zapsanec, nce, m. = *vypověděnec*, der Verbannte. Jel. — **Z.** = *zapsaný, nekatolík, odpadlík*, der Akatholik. Us. okolo Řipa. Dch.

Zapsání, *zapisování*, n., die Einschreibung, Eintragung, Notirung. Z. (zápis) vlastní ruky, V., dlužní. D. Z. ceny, die Preisnotirung. Šp. Z. do inventáře. Šp. A od takových svědků z. písaři městskému po dvou groších českých. Vác. XXVIII. Z. listovní v zastoupení pro jakonkoli věc. Vz Zř. zem. Jir. C. 18. Z. knihami veřejnými (vložení do kněh), die Anschreibung, Einverleibung. J. tr. — **kam**: v počet svatých. Aqu.

Zapsaný; *zapsán, a, o*, eingeschrieben, eingetragen, notirt. Vz Zapsati. Z-ný statek držeti (v zápisech, v zabavení). D. Z. vojsko. Chmel. Co se hlavních peněz z-ných s úroky dotýče, neviděli jsme těch listů. NB. Tč. 217. — **čím**: z. dědicem. Jel. — **zač**: statek za věno z. Aqu. — **kde**. Statek v zemských deskách z-ný. Us. Měl ho v černé knize zapsaného (neměl ho rád). Us. Na Penčicích mám peníze z-né. Půh. II. 603. — **jak (kdy)**. Item kdo by prodal dědictví jemu od někoho po smrti s uvázáním zapsané. Vš. 172. Společenstvo z-né s ručením obmezeným, neobmezeným, registrirte Genossenschaft mit beschränkter, unbeschränkter Haftung. Us. Pdl. Že sahal na naše lidi, kteréž v zápisiech máte ciesařovým majestatem zapsané. Arch. III. 13. — **komu**. Dědictví tobě z-né. Vš. — **kam čím**. Právo zapsané v tu půdu čela potem. Čch. L. k. 76.

Zapsati, píši, piš, píše (ic), psal, án, ání; *zapisovati, zapisati* = *zaznamenati*, ein-, an-, aufschreiben, eintragen, verzeichnen; *knihami, dskami ujistiti*, in die Bücher eintragen. bücherlich versichern, intabuliren; *zápisem ujistiti, přivlastniti, dáti*, verschreiben, schriftlich zueignen o. versichern, verbriefen; *vyobcovati*, ächten; **se**, sich ein-, auf-, verschreiben. Jg. — **abs.** Dáti se zapsati. Us. Když je (očistulky pohnaný) bude jmenovati, mají hned zapsáni býti. Zř. F. I. C. XXXIV. — **co**. V. Dle pověsti, kterou zapsal dějepisec Tk. Kam jen to zapsat (říkají, když se něčemu neobyčejnému diví ku př., že k nim přišel)? Toto narození zapsal Pistor. Dač. I. 46. Zapsati vojsko, Chmel., žáka, známku nějakou. A může své z., komu chce. O. z D. Platy dědičné, věčně z. Sob. 91. Písař má jeho svědomí z. a potom čísti na soudu. Zř. F. I. B. XXXIX. — **co, se kam (čím)**: něco do register, V., do knih, D., Kom., do pamětní knihy, dlužní list, dluh, dům do desk zemských, Us., do knihy, do protokolu. J. tr. Z. někoho v počet přátel, V., v knihu, ingrossiren, Arch. III. 238., se v knihu, J. tr., Us., něco v akta, Bel., něco v dsky, Arch. IV. 444., Vš. Jir. 212., 241., Let. čes. 257., v příjem. J. tr. A cožby se takto směnilo, to aby v desky zemské k těm nebo k tomu zámku vloženo a zapsáno bylo **podlé** pořádku. Zř. F. I. B. 14. Své příběhy do knihy zapisovati. Žáka do školy z. Tč. Zapiš si to do komína (= zapomeň na to). Us. Šd. Zapište mu to **na** kožu, aby nezabudol (vypráskejte mu). Lípa I. 85., Zátur. Zapiš si to za neho, za uši, nimm dirs ad notam. Dch., Šd. Rada muož dluh obci potřebný

na městě z. NB. Tč. 70. Dědietví jí zapsal do svých desk. Sš. Bs. 185. V jedné ruce kalamář, v druhé ruce péro; ehtěl, abych ho zapsala do srdečka svého. Er. P. 244. Chcel si ma on zapisať do srdénka svého. Sl. ps 35. Písař dycky pilné piše, do srdce si mne zapiše. Sš. P. 482. Jeden mnich téhož kláštera zapsal do letopisů k r. 1108 . . . Za to vděční mniši zapsali do úmrtních kněh úmrtí jeho. Ddk. II. 405., III. 268. Manželce své Jitce z Kunstatu zapsal věno do desk moravských. Pal. Děj. IV. 1. 101. Zapiš na trám, vezmeš, až dám (úvěr v hospodě). Us. Grunty do kněh perkmistrských z. 1579. Zapiš si to křídou na zeď. Š. a Ž. Zapiš si to černou křidou do komína (zapomeň na to). Us. Vrů. Někoho **ke** dvoru z. Štěstí. Něco k příjmu z. J. tr. Grunty **pod** právo zemské z. Zř. F. I. Grunty, kteréž se kněhami městskými pod šos a pod právo městské zapisují. Vác. IV. K žalobě a k soudu můž sobě každý poručníka dskami z. Vš. — **co, se komu:** sobě. Us. Někomu statek z. = za vlastní dáti. Pr. měst. Z. se komu. V. Z. někomu hospodu. Us. Každý krejcar si zapíšu. Sá. Zapsal se čertovi. Us. Šd. Komu dědictví své zapíše. Vš. Jir. 177. Nedrží svých listů zapsavše mi úroky doživotné. Půh. II. 313. — **co nač, na koho (čím):** statek na dluhy z. = k jistotě dluhu zastaviti. Zřiz. Ferd. Penize na někoho z Chmel. Na ten dluh dům svůj mu zapsal. Us. Kukus do kněh na něčí jméno z. Vys. Statek na odkoupení z. (Rückkauf). Er. Na kteréž penize jsme pět hř. platu zapsali ve vsi Traplicích. 1407. Tč. Daň na někoho z. J. tr. — **koho, se kde (čím).** Zapsal ho v poslední své vůli po sobě dědicem. Plk. Šenkéřičko, s Bohem buďte! co sem propil, pamatujte; zapište si bílu krídu, zaplatím vám, až k vám prijdu; zapište si nade dveri, až k vám prijdu k vašej céri. Pck. Ps. 70. V čemž se též zapsali (svým podpisem slíbili). Br. A ten zvod z. mají u desk. Zř. F. I. C. 29. Komorníky, sudí, písaře v soudu zemském z. Zř. F. I. C. 4. Už máš u mne zapišáno. U Rychn U někoho dobře zapsán býti. Us. Dch. Zlatem ve vděčných srdcích zapsán buď každý skutek váš. Vlč. Není ve Vídni dobře zapsán. Osv. I. 71. Čin krvavý zapsán jest v historii. Ddk. II. 296. Tomáš Morus říkal, že pohané ovšem dobrodiní v prachu, urážky ve mramoru zapisovali. Sš. II. 124. Zapsáno máme v historiích od starých skribentů řeckých nám pozůstavených. Žer L. III. 111. To všecko **před** sudím do kněh se zapiše. Vrat. 82. Na kteréžto penieze na 100 hř. v Podolí v naší vsi deset hř. platu jsme jim zapsali; A na to jsme dávali deset hř. úroku a zapsali na lidech našich v Jarošové; Jakož jsme prve jim díl platuov na týmž starém městě v některej summé zapsali. Listy Uher. Hrad. z l. 1467., 1514. Tč. Na té vsi jsú jemu penize zapsali 60 hř. gr.; Na tom penize zapsali otci mému a mně; Základ zapsán na Litovli; Na těch menovitých věcech ješto své věno ma zapsáno, toho se paní drž; Tohož mi jest nezpravil, jakož mi se zapsal v zprávním listě; Na tom zboží jsú mi peníze zapsány; Mám na tom zapsáno sto hř. gr.; Otec jeho zapsal jemu v Prošiměřicích i na všem zboží, že mu měl na každý rok vydávati čtyři hř. platu; Listem, v němž mi se je zapsal, že jsem jeho strýc nedílný. Půh. I. 126., 147., 167., 216., 338., 369., II. 173., 186, 471. — **se, co, koho zač.** Někoho za vinného z. Brikc. Někomu něco za věno z. Aqn. Z. se někomu za jiného. J. tr. Někteří za janičary se zapisují. Vrat. 9. Za své mateře duši zapsali svým listem na tom zboží 4 hř. gr. platu úročného; Slíbili mu za zprávu na Dyakovice, a své erby jemu za tu zprávu zapsali. Půh. II. 180., IV. 44. Nás za tu zprávu Havlovi zapsal. Půh. I. 305 Co v ústach zlostných lož bola, to v božích súdoch za smutnú pravdu zapísali. Sldk. Mart. 3. — **(se komu) jak:** s přitiskuutím pečeti. Us. Pakliby který pán kterého služebníka o hrdlo připravil . . . aneb jej sobě **bez** viny zapsal. Vl. zř. 479. Těch čtyř úřadóv (nejvyšších zemských) nemá král zastaviti ani zapsati žádnou věcí. O. z D. Když vdova své věno v jinú ruku trhem zapíše dskami. O. z D. Zástavy, kteráž se dluhem zapisuje, jest bezpečnější ta, kteráž trhem a se zprávú ve dsky vcházie. Vš. Jir. 214. Z města vypověděni a **na** věčné časy zapsáni byli. V. Seznání z. se má **v** těch slovích, jakož jest učiněno. J. tr. Když své věno v jinú ruku (einer dritten Person) trhem zapíše dskami. O. z D. Tak chudému jako i bohatému *spravedlivě* zapsati; Chci počty a jiné všecky věci **bez** falše a klamu zapisovati. Sl. let. V. 64. Aby se vkladové též **po** česku zapisovali. Pk. Něco správně z Dch. Zapiš *dluhem* ženě po své smrti s miestem nebo bez miesta. Vc. Měst ani jiných úřadův císař nezapisuj nikomu doživotně ani dědičně. Pal. Děj. III. 3. 176. Statky svým příbuzným v jistých summách peněžitých **k** užívání zapisovati. Mus. 1880. 226. Vedlé sebe to zapsal. 1477. Tč. exc. Jeho povinnosť jest z. svědomí v těch a takových slovích, jakž svědek mluví, **beze** vší proměnnosti slov. Bdž. 68. Lečby mi Hrádek **k** dědictví zapsal. Arch. II. 43. Zapsali to mocné na uhrmany dskami. Arch. II. 512. Dědictvie své prodá nebo **na** fortel jinému zapíše. Vš. Jir. 194. Svój statek zapsati s miestem a bez miesta. Vz Zápis. Vš. Jir. 286. Mám to prve zapsáno než on; A zapsav se **pode** ctí a pod věrú; Zboží, ješto je mám zapsané v penězích, mi drží přes panský nález; Ješto mi p. Smil jej (Bohdalov) zapsal v mých dlužích ve 140 kop gr.; Zapsal se pod základem 50 hř. gr; Aby mi spravoval tak, jakož mi se jest zapsal beze všech súduov, bez omluvy a bez odpory svú prací a nákladem. Půh. I. 237., 279., 343., II. 107., 298., 592. Vz *Z. co kam*, *co komu čím*. — **co, se komu čím (proč, nač).** Z. se někomu listem pro některou věc. Zřiz. Ferd., Er. Z. co dskami. Nález. pr., Vác. I., Zř. F. I. A. 7., 10. Chceš-li dědietví své z. dluhem ve stu gr. Er. Z. se komu krví, zápisem. Háj. Jestližeby se kto komu zapsal listem pro kterú věc. Vl. zř. 107. Než kdožby se listem komu **k** zastoupení v soudu za

psal, podlě toho se vždy zachovej. Zř. F. I. C XVII. Měl-liby se kto komu zavázati pod pokutú v statek uvázání, toho purkrabí registry nezapisnj, než ukaž jemu ke dskám. Vl. zř. 398. Z. něco protokolem, veřejnými knihami, listem, pro něco n. v něčem, zástavou v jisté summě. J. tr. Z. čím co na něco, vz Komin. Zapište to bílú křídú, zapište to **na čárečky**, na dvérečka (co jsem vypil). Pis. Brt. Sponstou črt se zapsal kováři hluboko boj vnitra do tváři. Čch Statky svobodné, zemské dskami zemskými z. Dač. I. 131. Nepriatel'stvo zapiš vodou, aby čo najskôr do zábudku prišlo. Zátur. Priat. IV. 127. A to oba fojti registry svými rychtářskými zapsaly a jest tomu na 4 léta. NB. Tč. 228. Přievod ten dskami zapsán byl. Vš Jir. 235. Žádný dědictvie žádného zapisovati listem ani kšaftem nemóže. Vš. 316. Hanušovi dskami zemskými z. Arch. I. 410. Ježto mi to strýc mój zapsal dobrým listem. Půh. II. 113. Vz *Z. co jak.* — **kdy** Za živa zapsal ďáblu svou duši Stnk. O sl. her. 139. Hde (kde), má milá, hde se skovať, zétra budó zapisovať (na vojun). Čes mor. ps. 244 Historie knihu zapísanú tebe (tobě) zvláštne do ruk podáva; nuž ty zapiš tam si tvoju strann časom, ktorý tebe nastáva. Hdž. Rkp. **Mezi** tím zapsal mi na dvoře v Petrovicích . . . Půh. II. 311. — **se**. Z. se jako rukojmě. Plk. Má plniti podlé listu, jakož se zapsal. Půh. I 310., II. 603. — **se s kým** = *puntovati se* Bart. I. 14 Také rač věděti, že sem se s Šoftem spolu zapsal, žeť nám pomáhati má. Arch. IV. 21. — **s inft.** Ten se již zapiš na tom dosti míti. Tov. 151.

Zapsikati (*zapšikati*. Ros.); *zapsiknouti*, knul a kl, ut, utí = *začíti psikati, sipěti, sičeti*, zu zischen anfangen. — **koho** = *psikáním zahnati*, auszischen. Reš. — **na koho.** Us. Jg.

Zapsiknouti, vz Zapsikati.

Zapská, é. f. Vz Blk. Kfsk. 1458.

Zapský, ého, m. Z. ze Zap, starožitná rodina vládycká. Vz S. N., Blk. Kfsk. 921., 922., Sdl. I. 212.

Zapsouti, nl, ut, utí = *zkaziti*, verderben. Na Ostrav. Tč.

Zapsovati, *zapsouti* = *zapustiti, zkaziti*. Výb. I. 719., Št.

Zapšèkati, aufniesen, einen Nieser machen. — **se komu.** Zapščkalo se mu. Na Ostrav. Tč.

Zapšklý = *zakrnělý*. U Prušperka. Mtl.

Zapšouknouti, kl, ut, utí = *zatopiti*, einheizen. Zapšonkni, ať není tak pusto (smutno). U Rychn. Msk. — **Z**, einen Furz fahren lassen. Us.

Zapštilosť, i, f. = *zasmušilosť*, die Sauersichtigkeit. Us.

Zapštilý = *zasmušilý*, sauersichtig. Koubl.

Zapštiti se, il, ění = *zazliti se*, böse werden, sich entrüsten, sauer sehen. — **proti komu.** Mus.

Záptačí, n., jm. dvoru u Berouna. Vz Blk. Kfsk. 1037.

Zapučený; *-en, a*, o, eingewuchert. **Z.** bejlí. Šp.

Zapučiti, il, en, ení = *umačkati*, erdrücken. — **se kde kdy. V** tom tisku v kostele už mnoho lidu se zapučilo. Na Ostrav. Tč. — **se** — *zarůsti*, wuchern, verwachsen. — **se kde.** Pýr **na** tom poli se zapučil. Puch.

Zapučivý = *bujný*, üppig. Z. pýr, zuna.

Zapučnati, aufquellen, anquellen. Dej vody do hrachu, ať drobet zapučná. Na Ostrav. Tč. Okno z-lo. Us. Vz Zabobněti.

Zapuditel, e, m., der Vertreiber. Kon.

Zapuditelka, y, *zapuditelkyně*, ě, l., die Vertreiberin. Jg.

Zapuditi, puď, dě (íc), il, zen, ení; *zapouzeti*, el, en a ín, ení; *zapuzovati* = *zahnati*, vertreiben, von sich verbannen, verstossen, ausbeizen. — **co, koho:** ženu, Br., muže, Dal., bolesť, nemoc, zlosť, V., lhostejnosť, Jel., dlouhou chvíli, D., žízeň, Br., něčí smutek. Troj. List tento papežský zapuzuje také všeliké pochybnosti o roku úmrtí biskupa Jindřicha. Ddk. III. 185. Hlad z. Ler. Nebuď detská, zapuď strachy. Phld. IV. 25. Říkaje amen, čerta nezapudíš. Pořek. Šd. Málo sršňů mnoho much zapúzie (zapouzí). Dal. — **koho odkud:** dítě **od** sebe z. (zavrci). D. A práv jeho nezapudil jsem **ote** mne. Ž wit. 17., 23. Nepřítele střelbou **z** lesa z. Us. Z-dil ho **s** cesty, se střechy. Manželku od sebe zapudil. Us. Neštěstí od země zapuďte. Msn. Or. 158. Políbení Ilynkovo zapudilo trudné myšlénky z jejího srdce. Němc. I. 194 Čím viece milosť tělesnú od sebe zapudí člověk, tiem viece okusí milosti božské. Hus. III. 145. — **odkud kdy**. Otec jeho pojal ji za manželku, ale již v prvním roce jí od sebe zapudil. Ddk. III. 49. — **co, koho čím**: oblaky větrem. V. Tmy noční pochodněmi, Troj.: něco palčivou vodou. D. — **kam:** až **k** hradbám města. Nepřítele s cesty **do** rybníka, **na** pole, **za** les z. Us. Z-dil je do tábora nepřátelského. Ddk.

Zapudivosť, i, f., die Abstossbarkeit.

Zapudivý = *zapuzující*, abwehrend, abstossend. Jg.

Zápudný = *k zapuzení se vztahující*. Knížky z-dné (Bannbrief) dané duší jako cizoložnici. Hugo. Z. list = *propustný*, der Scheidebrief (u židů). Sš. Mt. 259.

Zapudov, a, m., ves u Mnich. Hradiště. Vz Blk. Kfsk. 249.

Zapudrování, n., die Einpuderung. Bern.

Zapudrovaný; *án, a*, o, eingepudert. Bern.

Zapudrovati, einpudern.

Zapudzovati = *zapuzovati*. Na Slov. Bern.

Zápuch, u, m. = *zapuchnutí*, das An-, Aufschwellen. Na Slov.

Zapuchání, n. = *opuchání*, das Anschwellen, die Anschwellung. Bern.

Zapuchati, *zapuchávati*, *zapuchnouti*, chnul a chl, utí = *opuchati*, anschwellen. Bern. — **komu** Zapuchají mu nohy. Us. Vz Zapuchnouti.

Zapuchávati, vz Zapuchati.

Zapuchle, geschwollen.

Zapuchlina, y, f. = *napuchlina, opuchlina*, die Geschwulst. Bern., Pl.

Zapuchlivě = *zapuchle*.

Zapuchlivosť, i, f. = *zapuchlina*. Bern.

Zapuchlivý = *zapuchlý*. Bern.

Zapuchlý = *opuchlý*, au-, aufgeschwollen. Oči z. L.

Zapuchnouti, chnul a chl, utí; *zapuchati*, *zapuchovati* = *puchu nabýti*, anfangen zu stinken. Ros. — Z. = *opuchnouti*, auf-, verschwellen. Tvář zapuchla. Us. Ukúsil otec psa, zapuchla stupka ako noha, abyste dali orech ako smoly. (Tak pýtal syn u súsedov ve strachu a náblosti smoly veliké jako orech na ukúsanú a zapuchnutú nohu otcovu.) Mt. S. I. 135. — **komu**. Noha mi zapuchla. Us. Tč.

Zapuchnutí, n., die Anschwellung. Bern.

Zapuchnutý; *-ut*, *a*, *o*, angeschwollen. Z. nohy. Us. Šd.

Zapuchovati, vz Zapuchnouti.

Zapůjčení, n., das Leihen. Z. knih. Vz Zapůjčiti.

Zapůjčený; *-en*, *a*, *o*, geliehen. V. Z. knihy, peníze. D. Vz Zapůjčiti.

Zapůjčiti, půjč, il, en, ení; *zapůjčovati* = *půjčiti na chvíli*, *na úvěrek*, *na půjčku dáti*, leihen, borgen, vorschiessen, vorstrekken, darleihen. V. — **co komu**: peníze, knihy, obilí. Us. — **čeho**. Vz Půjčiti, Km. IX. 260. — **co komu jak proč**. **Die** toho způsobu vrchnosť poddaným svým obilí **na** setí zapůjčovala. Tč exc. **Pro** tu zdvořilosť chci tolik peněz vám teď z. Shakesp. Tč. Z. někomu něco **na** čas. Us. Tč.

Zápůjčka, y, f. = *půjčka*, das Darlehen, die Anleibe. Jg, Dch. Z-kami se živiti. Ros. Došlo povolení k zápůjčce 460 hř. na statky biskupské. Ddk. V. 254.

Zápůjčna, y, f., die Leihanstalt. Rk.

Zápůjční, **-čný**. Z. knihovna, die Leihbibliothek. Us. Pdl.

Zapůjčovati, vz Zapůjčiti.

Zapukati, zapuknouti, kl, ntí = *dáti pukanec*, *ránu z pukače*. Mor. Šd. — **si** = *zabafati*, *zakouřiti si*, ein wenig rauchen. Šd. — **odkud**. Zapukal několikráte z vyhaslé dýmky a usnul hned zase. Kmk.

Zapumpovati, ein wenig pumpen, zu pumpen anfangen. Zapumpuj trochu, aby voda vyšla. Us. Tč.

Zapupiti se, il, en, ení, sich verpuppen. Hodbábný chrobák je húsenica z vajca jednej lepky. Prú ako sä zapupí, zaviňuje sä do vlákna. Hdž. Čít. 189. (Husenica) keď jej príde čas, tu sä zakrúti sama do svojho vlákna, potom sä zapupí; tak zapupená leží alebo visí dakde. ib. 188.

Zápůrce, e, m., der Leugner. Šm.

Zápust, u, m. = *zapuštění i co zapuštěno*, die Dahinterlassung. — Král'u! Bitka krvavá riešená. Nemci prchnú poražení v zápust. Zbr. Hry. 250. Všetko pobil tak v zápust. Mt. S. I. 98. — **Z.** = *vojsko*, das Heer, zastr. Jir. Z. jeho zavrbl u moře. ŽKl.

Zapustatění, n., die Verderbung, Verwüstung. Na Slov. Bern.

Zapustatěný, verdorben, verwüstet. Na Slov. Bern.

Zapustatiti, il, ěn, ení = *zpustošiti*, verderben, verwüsten. Na Slov. Bern.

Zápustek, stku, m., das Gesenke. Z. dřeva, skla atd. (do uččebo), der Holz-, Glaseinsatz. Dch. — **Z. u zámečníka** = *razidlo*, kterým se vypukliny za žhava vytloukají, das Gesenke. Z. na dráze kovadliny, das Gesenke. Vz Včř. Z. I 14.—16., II. 11.

Zapustenosť, i, f. = *zanedbalosť*, die Verwahrlosung. Na Slov. Zle národu, kde sa o jebo vynčovanie málo dbá, horšie ale storáz národu tomu, který sa vo školách svojich v jemu neznámej reči vynčuje, bo sa tu z predsevzatia národ do hlúposti, mravnej a telesnej zapustenosti pohružuje. Pbld. III. 3. 174. Vz Zapustěti.

Zapustený; *-en*, *a*, *o*, verwahrlost, *zanedbalý*. Raz prišlo mu tak nevdojak pozrieť na kvetné briadky. Všetky prekvitaly, len tri boly cele zapustené. Na Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 44. Vz Zapustěti.

Zapustěti, ěl, ění, *zapustnouti*, verwildern. D Stánek zapustl. Šš. Sk. 180.

Zapustiti, pusť, pustě (ic), il, štěn, ění; *zapouštěti*, ěl, ěn, ění = *pustiti za něco*, bis wohinein lassen; *zle hospodařiti*, ab-, veröden, verwildern lassen; *navlažiti*, anfeuchten; **se** = *zahloubiti se*, sich tief wohin lassen. Jg. — **co**: lopatky, trám (začepovati), cévy, čep, Vys., hradu (dáti růsti), Plk.; vinicí, Ros., Br., popluží, dědinu, Jel., hory (zanedbati) Háj. Z. barvu, einlassen, Dch., zámek, einstecken Nz. — **čeho**. Rostlina zapustila tři kořenův, Šp. *m.*: *tři kořeny*. Brt. — **co, koho kam (kde, jak)**: trámy vazební, krovy **ve** zdi komínů z. zakazuje se. Řád. stav. Vyžly v chrastí **na** zajíce z. L. Se v hluboké lesy z. (zabloubiti se). Puch. Psy na zajíce (štváti). Ros. Řeči na někobo z. Ros. Z. co na zub. na kříž (u tesařů). Šp. Z. dobytek **do** škody, Ros., trám do čepů. Něco do brdla, V., cevy do dlabů. Vys Sloup do země z. Us. Šd. Něco dolů zapouštěti. Osv. i. 86. Nástroj do těla z. Dcb. Prkno na otvor dobře z. Dcb. Strom kořeny do země zapustil. Us. Zapusťte na pravo lodě síť. Sš. J. 303. Se do čeho (zahloubiti se). Kom. — **co čím**. Ocet pěrkem do chřípí z. V. Z. ránu voskem. Db, Dch. Z. louku vodou. Pref. 134. — **co proč**. Pro lenosť zapouštěli svá role (zanedbávali). V. Zapusťte sítě svoje **k** lovbě. Sš. L. 65. Aby dolové a hory k veliké nám i vší koruně škodě zapuštěny nebyly. Pal. Děj. V. 2. 11. — **jak**. Kořeny hluboko z. Hrts. Těžce zapouštěl nohy v snih. Us. — **co kdy**. Tedy sto let po založení pražského biskupství nezapustil tento obřad řádně kořenů, živořil. Km. 1884.

Zápustka, y, f. = *palouk*, *který dle libosti vodou zapuštěn býti může*, eine mit Wasser anfüllbare Aue. Kouhl. — **Z.** = *zápustek*, u tesařů, der Abstich. Nz. Schodce pilířové se z-mi. Ekert. Z u závěsu okenního (v zámečn.). Hk.

Zapustlý = *poněkud pustý*, *zanedbaný*, einigermassen öde, verödet, vernachlässigt, verwildert. Ros. — **Z.**, versenkt. Dch. Vz Zapuštěný.

Zapustnouti, vz Zapustěti.

Zapustný. Vodca chytrý, rozjatrený, v ťažkej zbrani zadumený, cvalom jachá na zapustnej púti. Syt. Táb. 44.

Zapuštění, n., die Einkämmung. Bc. Z. mříže. Šand. II. 66.

Zapuštěný; *-én, a, o = v jiném vásnoucí, tak že nad jeho povrch nevyvstává*, eingelassen, eingedrückt. Z. trám. — **kde.** Plody šálečky mapově ve stěíce z. Rst. 521. — **kam.** Rourka **do** korku těsně z-ná. Mj. 20., 100., 128. Trám do zdi z-ný, eingesenkt. Dch. — **Z.** = *zanedbaný*, vernachlässigt. V. Z. vinice, Br., Ros. dědina, Jel., bory, Háj.; studnice (spustlá), Syr., zuby. Ras. Má z-né prádlo (zažloutlé, do něhož špína se zažrala). Mor. Šd.

Zaputati = *zapoutati*, fesseln. — **koho kam: do** želez. Na Ostrav. Tč. Z. se do sítí, sich verflechten. Ih. Tč. — Vz Zaputňati.

Zaputňání, n. = *spoutání*, die Fesselnng. Vz Zaputňati.

Zaputňaný; *-án, a, o = spoutaný*, gefesselt. Na Slov. a v již. Mor. Ve brohe tomto ležl Ratislav, kníže Slovákov, že tlačenů bránll krajnu, o svetla prišol. Brinčácou reťazou a krutými zaputňán okovmi, aš do samej smrti bol zlém ve žaláre moren. Hol. 392.

Zaputňatl = *zaputati, spoutati*, fesseln. Na Slov. a v již. Mor. — **koho.** Zaputňal som môjho koňa vraného, keď som išiel preč od pána mojeho; zaputňala moja milá tak aj mňa, že už nechce nikdy hľadieť viac na mňa. Sl. ps. 70. — **Z** = *zamotati*, verflechten. Vz Zaputati.

Zaputňávati, vz Zaputňati.

Zaputovati, binpilgern. — **kam.** Z val **do** Říma. Šmb. Stř. I. 392. Když mu veieno bylo z. do krajiny; Po dvouletém vězeni propuštěn byv do Španěl zaputoval Pavel. Šš. I. 53., Sk. 294.

Zapuzelec, lce, m., der Vertriebene. Pinskal.

Zapuzení, n., vz Zapuditi. Z. manželky. V. Lístek z. dáti. V MV. nepravá glossa. Pa.

Zapuzený, vz Zapuditi. Vdovy neb ženy od svých mužů z-né byli pojali. Ddk. III. 114. — **Z.** = *špínou zašlý*. Us. u Poliè. Kšá.

Zapuzovaci, Treibe-. Z. list. D. Vz Zapuzeni.

Zapuzovati, vz Zapuditi.

Zapúzovatl = *zapavúzovati* (= náklad na voze pavúzem, púzem, ponzem přitáhnouti). Na Mor. Šd. Vz Pavuza.

Zapy, dle Dolany, něm. Zaap, městečko u Brandejsa n. L. Vz S. N., Tk. V. 182. Ze Zap Lidmila Vencelíková z Vrchovišť. Vz Blk. Kfsk. 851., Zapský, Sdl. I. 212.

Zapykač, e, m. = *zatykač, snad za: zapíchač*, der Stössel am Pflugbalken. U Kr. Hrad. Kšť.

Zapykati, Ten má už zapykáno (je s nlm zle). U Rych. Cf. Pykati.

Zápyr, u, m. = *zapýření*. Michal mlčky sklopil zrak, bol zarazený. Tvárou mrak zamenil takoj z. studu. Phld. IV. 13.

Zapýrati se, vz Zapýřiti.

Zapyraenejský, hinter den Pyräneen gelegen. Z. krajiny. Šmb. Stř. II. 15.

Zapýření, n., die Erröthung.

Zapýřenosť, i, f., das Rothsein. Němc.

Zapýřený; *-en, a, o*, vor Scham roth.

1. **Zapýřiti**, vz Zapeřiti.

2. **Zapýřiti**, il, en, ení, *zapyřovati = začervenati*, schamroth machen. — **co.** Stud a hanba tváře jich zapyřuje. Pís. br. — **se**, schamroth werden, erröthen. Zapýřil se jako krev. Ros. Zapýřil se, vinen jest. Mus. Doniž se nezapýři mysl jich. BO., Br. — **se proč**: zlostí (zašmouřiti se), L., studem (rdíti se). Jir. exc. Panna se studem celá z-la, až hořela. Us. Šd. — **se jak.** Z-la se **až po** uši. Němc. I. 183. Panička sa zapýřila ako malina. Zbr. Hry. 112. — **se kde.** Z. se **před** někým. Us. Tč.

3. **Zapýřiti**, il, en, enl, mit der Quecke anfüllen, *pýřím naplniti*. — **co**: pole. Us. Tč. — **se.** Člověk se zapýří (začervená), pole se zapýří (pýrem zaroste). Bdl.

Zapýřlivosť, i, f. = *stydlivosť*, die Schamhaftigkeit, Züchtigkeit. Ros.

Zapýřlivý = *stydlivý*, schamhaftig, züchtig. Ros.

Zapytati, *zapytovati* = *zaprositi*, fragen, nachfragen. Na Slov. a na Mor. Plk., Tč. — **koho** (gt.). Zapytaj sluh svých. L. — **čeho od koho.** Zapytaj len chleba od nich. Dbš. Obyč. 96. — **koho oč.** Us. na Ostrav. Tč. — **si co od koho.** Daj mu bneď, čo si živo zapytá. Dbš. Sl. pov. I. 21. Naposled aj osmelil sa volač od nej si zapytať. Dbš. Sl. pov. VII. 15. — **Z.** = *žádati*, fordern. — **čeho zač.** Kde za dieťa len niekoľko zlatých zapytajú. Dbš. Obyč. 145. — **Z.** = *vyceniti*, schätzen. Keď to len vie toľko zapytať (že to může tak vyceniti)! Zátur.

Zapytli, n. Ať se mnú koie, jakť se jemn zdá, neb v z., neb v ořové zhroji. Sdl. Hrad. III 13.

Zapytování, n. = *pozvání*, die Einladung. Z. na pohreb. Na Slov. Zbr. Báj. dod. 24.

Zapytovatl = *zaprositi*. Vz Zapytati.

Zář, vz Záře.

Zára, y, f., zastr. a na Slov. = *záře*, der Schein, der Widerschein. Plk. — **Z.** = *ohnivý kámen na nebi, meteor*, die Lufterscheinung. Na Slov. Plk. — **Z.**, zastr. = *východ*, der Aufgang. Mat. ver.

Záře, e, f. = *záře*. Pobleďte dolů na městečko Betlehem, jaká zára nad ním, zdá se, že hoří v něm Brt. P. 175.

Zarábati, vz Zarobiti.

Zaráběti, vz Zarobiti.

Zaracený, vz Zaratiti.

Zaráčiti se, il, enl = *zachtěti se*, gerühen, es der Sache werth finden. — **komu.** Přece se mu zaráčilo sem jíti; Co se mu dues zaráčilo, že k nám přišel? Us. Šd. I vše, co len zahažiť, čo zaráčiť srdcu sa mohlo, ze všelikých rozkoš, hotové hneď stálo na službu. Hol. 344.

Zárada, y, f. = *porada*, der Ratb. Tu je snadná zárada. Mor. Šd.

Zaraditi, il, én, ění a zen, enl = *poraditi*, rathen. Na Mor. — **komu.** Uml sobě z.; Neví, jak si z. Mor. Šd., Brt. — **si s čím.** Co si mám s tím z.?; Nevím si s tím zaradiť! Šd.

Zařaditi, il, ěn, ění, einreihen. — **co jak kam:** listiny chronologicky (**do** svazků). Mus. 1880. 388.

Zařadovač, e, m., der Elnreiher. Z. listů, listin, faktur. Us. Pdl.

Zaradovati, *zaradovávati*, erfreuen. — **koho.** Us. — **se.** Kdosi se zaraduje, jak to uviďl (uslyší); Zaradoval jsem se, že už půjdu domů. Us. Šd. Jak se zaradovali, když uslyšeli: Češi jsou tu! Kal. Moravan 1878. 38. išly, išly, až viďely zdaleka vel'ké mesto, kterému se vel'mi zaradovaly. Dbš. Sl. pov. VIII. 74. I z-val se slyše, že chtěli jej navštíviti Vratislavané. Pal. Děj. V. 1. 65. Nech sa zaraduje slovenská rodina. Na Slov. Tč. — **se čemu**. Tč. Spisovatelia len z. sa jim môžu. Mt. S. I. 85. Srdce se mu zaradovalo, keď ju videl zdaleka prichodiť; Král' sa mu vel'mi z-val a prosil ho, aby...; Mlynár z-val se mu vel'mi. Dbš. Sl. pov. I. 40., 129., II. 51. Prokurator velmi tomu zaradovav se ihned přivolil; Však jen mysl vrahova jim se zaraduje. Šš. Sk. 274., Bs. 15. Rač věděti, žeť se JM. velmi zaradoval tvému poselství. Arch. III. 9. — **jak**. Kačenka se velice zaradovala a věděla hned, na čem je. Němc. I. 189. — **kde**. Zaradoval se **ve** svém srdci. Sá. — **se z čeho**, anfangen sich zu freuen. Sych. — **se nad čím**. Rk.

Zaraficiti, il, en, ení = *chytře zaříditi*, *obstarati*, klug anstellen. — **co komu kde jak**. Vše si **u** advokáta dobře naraficili. Us. Kšť.

Zarachocení, n., das Rasseln, Prasseln, Geprassel. Z. hromu. Chmel.

Zarachotati = *zarachotiti*.

Zarachotiti, il, cen, ení; *zarachotati*, chotám a choci = *zachřestiti*, rasseln, zu rasseln anfangen. — **abs**. Buben zarachotil. Vlč., Lípa 253. — **čím**. Jimi (kulkami) zarachotil. Kká. Td. 215. — **k čemu**. Zarachotia hneď bubny k útoku. Zhr. Lžd. 242. — **kdy**. **O** polnoci zadunie zem, víchor zarachotí, voda zahučí. Dbš. Sl. pov. I. 517 **V** tom dvore zarachotia sťa hrom v tichej noci. Btt. Sp. 21. — **nač**: na buben. Us. Šd. — **kde**. Hrom **nad** námi zarachotil. Tč. Cosi z-lo **na** dvoře. Us. Tč. Strachy umíral, kdykoli to v komoře z-lo. Němc. I. 146. Na nebi z-til hrom. Vlč. Kočár na silnici zarachotil. Sych. Zarachoce nad niem túlec s lukem. Rkk. 57. — **co** = *založiti*, verlegen, Us., **čím**: nepozorností. — **co kam**. Kam's knihu zarachotila? U Kr. Hrad. Kšť.

Zarajdati se kam = *zašmatlati*, *zatoulati*. Cf. Rajda. Mor. Šd.

Zarajtášovati kam = *velikými kroky zajíti*, langausschreitend hingehen. U Uher. Hrad. Tč. Cf. něm. hinreiten.

Zarákositi, il, en, ení, verschilfen. — **co**: strop. — **se**, verschilfen. Rybník se zarákosil (rákosem zarostl). D., Tč.

Zarámcovati, einrahmen. — **co**: obraz. Us.

Zaramovati = *zahrabati*, *zandati*, verraumen, verlegen. Ros. — **co kde**: **v** komoře. Us. Tč.

Zarámovati, einrahmen. — **co**: obraz, zrcadlo, okno. Us, Šd., Tč.

Za rána, früh, morgens. Sych. Z. vyšel na lov.

Zaránek, nku, m. = *raní doba*. Vz Zaránky.

Zarani (zastr. *zaraunie*) = *časně ráno*, frühzeitig. Z. sobě přivstal. Har., Hšv.

Zaraniti, il, ění = *časně si přivstati*, zeitlich aufstehen. Na Slov. Kd.

Zaránky, pl., m. = *raní doba*. Choroba už celkom minula, ba i súdny deň o mnoho ďalej sa mu zdál býť, než zaránky (z rána). Phld. III. 546.

Zaranovati = *do rána zůstati*, bis zum Morgen bleiben. — **kde**. Na Ostrav. Tč.

Zařapěti, ěl, ění, krachen. — **kde**. Vůz na skále zařapěl, jak by se zlámal. Na Ostrav. Tč.

Zářapiční = mezi řapíkem a lodyhou t. j. v úžlabíčku umístěný, intrapetiolaris, innerhalb des Blattstieles befindlich. Z. palisty srostlé rdestů, medokvětu většího. Vz Rst. 521.

Zarapotati, krächzen. — **kde**. Keď nad domom straka zarapoce. Dbš. Obyč. 46. Nezarapoce mi straka viac nad mojou kolibou. Mt. S. I. 29.

Zarásti = *zarůsti*. Na Slov. Bern.

Zarastati = *zarůstati*. Na Slov. Bern. — **čím**. Špatná to ruka, čo trhá kopryvy, kde šumným kvietim zarastajú nivy. Čjk. 51.

Zarastený = *zarostlý*, verwachsen. Z. brada. Sl. ps. Šf. I. 97. — **čím**: v jaskoch krovinami z-ných. Let. Mt. S. VIII. 2. 20.

Zarastlý = *zarostlý*. Na Slov. Č. Čt. II. 145.

Zarastnúť = *zarůsti*. Na Slov. Bern.

Zaratiti (vlastně *zarantiti*), il, cen, ení. — **co** = *zandati*, *založiti*. Us — Také na Mor. Brt. Kams to zase zaratil? Kam se to zaratilo (podělo)? Nevím, kde je to zaraceno. Mor. Kčr., Bkř., Tr, Šd. — **čím**. Cesta křovím zaracená (zarostlá). U Žinkov. Kd. — **Z.** = *zrušiti*, *vyhubiti*, tilgen. — **co**. Kterak bych ten obyčej zaratila. Leg. Chcete (chcte, dle Gb.) tak svú česť zaratiti i mlčením zatratiti? Kat. 1676. Vz Uratiti.

Zaraz = *za ráz*, *brzo*, *hned*, bald, gleich, sofort. Na Slov., na Mor. a ve Slez. Bern., Šd., Tč. Lež keď boli na prostried vody, chcel plavčíka hodiť do hlbočiny, ak mu hneď a zaraz nepovie: Povedz mi hneď a z., kto ťa to naučil. Dbš. Sl. pov. II. 58., VI. 55. A kedykolvek do školy prišiol, už on vtedy bol tak pripravený, že priam a z. to recitovať mohol. Hdž. Slb. 59. Do temnice oboch z. hodiť velil. Ppk. I. 191. Já sem v tem nic nemeškal, než zarazem sem psal list jeho milosti. Sl. let. III. 54.

Záraz, u, m. = *zaražení i co se zarazí*, das Hineinschlagen, Hineingeschlagene. — **Z.** = *nástroj lovecký k zabíjení zvěři*, *nůž*, *zářažec*, der Hirsch, Nickfänger, das Weidmesser. Dch., NA. IV. 115., D. Vytáh z. rozťal čumák (medvědí) v půli. Kká Td. 134. — **Z.** = *zastavení*, die Hemmung. Bez zárazu. Zlob. — **Z.**, na Slov. = *zardění-se*, das Erröthen. Koll. — **Z** = *udeření smrtelné*, ein tödtlicher Streich. Z. dáti = zaraziti, zabiti. Ros. — **Z.** = *rychlé kynutí*. Zadělejme na záraz (u pekařů). Us. Lg.

Záraza, y, f. = *nakažlivá nemoc*, ansteckende Krankheit, Epidemie. Na Mor. a Slov. J. tr. Z. úžasná zachvátila celý národ. Zhr. Lžd. 190. Odkládať dál nemožno, by

z rady z. sa viac nerozšírila. Zbr. Hry. 156. Pavel všady nákazu a z-zu a zhoubu rozšiřuje. Sš. Sk. 266. — **Z.**, orobanche, die Sommerwurz, rostl. Z. větevnatá, o. ramosa, jinatá, o. pruinosa, červenavá, o. rubens. Vz Rstp. 1158., Kk 190., Čl. 85, Čl. Kv. 247., FB. 59., Slb. 302., Schd. II. 236. Z. větší (orobanka. býková bylina), hřebíčková, modrá, větevnatá. Rostl., Let. Mt. S. VIII. 1. 32.

Zarázati = *zarážeti*. Na Slov. Bern. Vz Zaraziti.

Zarazení, n. = *zaražení*. Na Slov. Bern.

Zarazeno = *zaražené*. Na Slov. Z. pohliadnu na seba. Phld. IV. 228.

Zarazený; *-en, a, o* = *zaražený*. Na Slov. Bern.

Zarazí, zastr. = zarazil, a, o, Kat.

Zarazice, dle Budějovice, Zarazitz, ves u Veselí v Olomoucku. PL.

Zaraziti, raz, raze (íc), il, en, ení; *zarážeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *zarážovati* = *udeřením někam zahoditi*, ver-, einschlagen; *za co, do čeho vraziti, zotlouci*, ver-, einschlagen, einstossen; *odvoditi*, ableiten; *zastaviti, zadržeti*, hemmen, aufhalten; *zabiti*, erschlagen, tödten; *obraziti, ublížiti, uškoditi*, schlagen, beschädigen, verletzen; *dosíci, doraziti*, wohin dringen; *zaleknouti, zarmoutiti*, niederschlagen, bestürzen, verlegen machen; *podoben býti*, Jem. ähnlich sehen; *v nově něco ustanoviti, zříditi, začíti*, errichten, aufrichten, anfangen, aufschlagen, bilden, gründen; *zavaditi*, anstossen; *stanouti*, stehen bleiben; *sraziti se* (o *těstu*), schliefig werden; *usídliti se*, sich fest setzen, einwurzeln; *zavrávorati se*, stürzen; *užasnouti*, stutzen, stutzig werden, zusammenfahren. Jg. — **abs.** Zaraz, zvolní přemožený. Ml. To slyše zarazil (umlkl). Us. Dřív než přisoukal, zarazil (= hlonpě, nevčasně počal. Zaraziti u tkadlců = nový kus začíti). Ros. Zima sem zaráží (dosahuje). Ros. Prve než groš český i peníz zaražen (eingeführt war). Vl. Zř. 301. — **co, koho:** míč (lopatkou házeti), klín, kůl, Us., kotvici, D., jehlu, Us.; stavidlo, vodu, mlýn, kolo, stroj, Vys., pot, Us., pec (uhasiti); mráz zarazil (zahubil) ovoce. Us. Z. vlak (hrditi, bremsen), Šp., kotvici; To člověka zarazilo. Dch. Jdi mi, nebo tě hned z-zím (niederschmettern). Us. Šd. Z. hodinky (zastaviti). Us. Tu náhle z-zl ji divná vůně. Vrch. Kdo jim tu mliečnicu vybral, aby ho šlak zarazil. Phld. III. 3. 294. To ťa len tá l'adská dnchota zaráža, čo si vel'mi tuho dúchal. Dbš. Sl. pov. IV. 10. To hlas můj zaráží. Us. Tč. Z. království pozemské. Sš. L. 182. Ale zrada páně Přibíkové zarazila úmysly takové. Pal. Děj. III. 3. 144. A připravivše se zarazují šraňky a ťetězy ukládají a hned na ně udeří. Let. 73. Němci zarazili nový důl. Dač. I. 57. Z. minci (zavésti), Jel., Dač. I. 38., nový groš. V. Dobrý peniez, tociúš groš, zarazi. Dal. 95. 4. Taký potom o božím těle z-zil král Jiří dobrý peníz český se lvem. Let. 175. Jejich očí vnitřní blesk (lesk) chrámu zaráděl. BR. II. 367 n. Zarazil nás ten smrad, Us., puch. Kom. Blesk ho zarazil (omráčil, oslepil). Háj. Velká světlosť oči zarážl. Jel. Zlo to duši i tělo zarážl. Kom. Z. školu, hostinský dům, ležení (učiniti), V., náboženství, sektu svátek, hody, Br., štolu, chodník, vort, důl, šachtu, hory, šichtu (anfangen, beginnen, anlegen), Vys., trh, církev, Th., žalobu, D., nový groš, V., obchod, Th., učení, Us., soud (počíti věsti), D., dluh (učiniti), V., krám, kupectví, prodej, J. tr., spolek, Bk., ústav. Z. jelena (zaráz mezi obratle šíjové mu vraziti, ihm den Fang geben, ihn abfangen). Šp. — **co kam (več, do čeho, nač, k čemu, před co):** hřebík v prkno. Us. Jelen v houšti se zarážel (tam se hnal). Šm. Z hřebík **do** prkna; sobě trn do nohy, Us., skobku do dřeva. Šp. Vůně zisku vždy do nosu zarážl. Kom. Z. hřebík **za** postel. Us. Kůl **před** chlév z. Us. Z. prapore **na** val, D., na hradby. Ml. Třeskot ocelí zarážel **k** ušim jeho. Kurz. — **co, koho, se čím (kam):** hřebík kladivem. Koly beranem **do** země. Sych., Ros. Slovem ho z-zil. Us. Oko jasnem z. Dch. Z. se podivením. Sá. Hlavmi do hlav sa zarazá a na černý písek upadnú. Hol. 24. A tak hned fojta našeho kamenem zarazili. 1715. Pk. exc. Divokou svini tesákem, oštěpem z. NA. IV. 116. Tím zarazilo se obíbání. Ddk. III. 164. Sv. Pavel bleskem byl zaražen. BR. II. 673. a. Křikem svým mne, až i ušima těžko bylo, zarážeti. Ler. Nastuzením se mu pot zarazí. Mí. Zarážeti jazykem (v řeči se zastavovati). Us. Velikým kůlem vrata zarazil. Ros. Koráb kotvicemi z. Zlob. Čerta by svou tlamou zarazil (spletl). Ros. Někoho křikem z. Vš., J. tr. Touto otázkou se zarazil. Ml. — **co odkud.** On z toho to zarážl (odvádl). Theat. div. — **nač (komu).** Zarážeti sobě na koně (hra v míč). Us. na Mor. On na otce zarážl (jest mu podoben). Na Slov. Bern. — **se.** Vz nahoře. Neštovice se zarazily. D. Pot se zarazil. Mlýn, kolo se zarazilo. Vys. Chléb se zarazí (nevykynul, srazil se). Chmel. Led plovoucí se zarazil; Nedal se z., er liess sich nicht nusser Fassung bringen. Dch. Zarazil se (= 1. pozastavil se, užasl, 2. na Slov., zabil se). — **v čem.** Zarážl v řeči (koktá). Zarazil se v řeči (přestal mluviti). Zarazil ho v řeči (zastavil) Us. — **co, se kde (v čem, u čeho, pod čím, před čím, mezi čím, na čem, po čem).** Někoho v lese z. (zabiti). Ros. Obydlí své v malé chaloupce z. Byt v místech pustých z. Štelc. Někoho v mysli z., aus der Fassung bringen. Dch. Z-zil se v něm smích. Sá. Mladý zač z zil se na tom, stutzte darüber. Dbš. Sl. pov. I. 482. Jnkož i sídlo svoje v Římě z-zil; V Jerusalemě nějaké slavné křesťanské království zaraženo; Chrámy po světě zarážeti. Sš. II. 21., L. 194., Sk. 60. Uhři u Dubče valné své ležení zarazili. Dač. I. 220. Byt sobě v těch krajinách zarazili. Ler. — Kom., Sych. Sídlo své zarazil **u** samé silnice. Sych. Důl u lesa z. Z. důl **pod** horou, pod vsí z. Vys. Ležení **před** městem z. V. Školu **mezi** nimi zarazil. Us. Co mezi kým. Cyr. Z. **na** horách doly. Vys. Řekl a na stříbrných jílcích zarazil ruku. Plk. Tí se na těch místech zarážejí (usídlují). Z ob. — **co, se komu.** Z.

si kratochvíl. Cyr. Studený vzduch zarazil mně pot. Ml. Koni chřípěcí se zarazilo. Ja. Blesk mu zarazil zrak (oslepil ho). Us. Sobě hrloh. Cyr. Z si hostinský dům, V., někomu válku. Plk. Zarážl mu to dech; Někomu příjmy z. Dch. Zarazí se ti (= zmýlíš se). U Prostěj. Vch. Z-li lidem huhu (nedali příčiny k pomluvám). Dvrs. Z-il si nové cesty, stezky. Smil a Osov. Zř. sel. Vojenské ležení u Čáslavé sobě zarazil. Dač. I. 247. — **co proti komu**: vojnu. Ros. — **co proč, k čemu**: mlýn ku křesu z., Vys., hovado k oběti. Reš. **Na** znamení moci Kristovy bleskem jest zaražen (Pavel). BR. II. 419. Myšlénky se mu strachem zarážely. Us. Frsk. — **co kdy**. Druhou pak noc **po** svátku v osmi hodinách šichtu zase z-li. Vys. — **oč**: o roh. Us. — **kdy**. **Na** tu chvíli každý zaražen byl. Dch. Z. máj před domem své milenky **na** prvního května. Us. Tč. Nový živel **před** půltřetím stoletím tam paty z-zil, fasste festen Fuss. Kos. Ol. I. 109. Koráb z-zil sem **o** půl noci. Osv. I. 82. Že lidé ti neučeni a sprostí na výslechu se dokona z-zí. Sš. Sk. 48. Mense junii z-li důl horní pode vsí Poličany. Dač. I. 119. Náboženské bouře **za** posledních let krále Václavových zarazily krásný rozkvět slovesnosti naší. Anth. I. 3. vyd. IV. — **se nad čím** = *zastaviti se*, *užasnouti*, *ustrnouti*, über etwas stutzen, stutzig werden. Us. Dch. — **se přes co**. Ten se přes to zarazil, šp. m.: tím atd. — **co s kým, aby**. Zarazili novou školu se sousední vesnicí, aby jejich děti daleko do školy nemusily choditi. — **jak**. Vlak silně, rázně z. (bremsen); Kůl pevně do země z. Us. Dch. Než jako sa zhliža a vrchom ránu mohli dáť istú, náramným ostré zarazá do hruď oštepy hurtom. Hol. 23. Propůjčiv jí právo, aby v městě Plzni svou zvláštní minci **na** český ráz a zrno z. a vydávati mohla. Pal. Děj. IV. 2. 369. **Pod** titulem svornosti roztržku z. Us. Nový groš na dobré zrno z. V. To zaráží česnekem. Chmel.

Zárazní = *brzdicí*, Bremse-. Z. zařízení, Bremsevorrichtung, f. Dch.

Zárazník, a, m., der Bremser. Dch. Vz Brzdič.

Zárazovitý. Z. rostliny, orobancheae: záraza, davihýl, podhílek. Vz Rstp. 1157., Kk. 189., Čl. 139., Slb. 302.

Zarázštipcovati = *rozštipcem sevříti*. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 506.

Zaraž, e, m. = *záraz* (lovecký nůž), das Weidmesser, zast., slovo nejspíš cizí. Vz Mz. 374. Vz Záražec.

Zarážati = *zarážeti*. Na Slov. Vz Zaraziti.

Záražec, žce, m. = *záras*, *zaraž*, der Hirschfänger, das Weidmesser. Dch.

Zarážecí přístroj, der Hemmapparat; beran (při vodních stavbách), das Schlagwerk. Dch.

Zarážeč, e, m. = *brzdič*, *zárazník*, der Bremser. Dch. — **Z.** = *záražec*. Sl. les., Ddk. VIII. 326,

Zaraženě, betroffen, verdutzt. Z. na něco hleděti. Dch, Večeřovy Povíd.

Zaražení, n., das Einschlagen, Einrammen. Z. kolu do země. Us. Korouhvičné = plat za z. korouhvičky, die Fahnenaussteckgebühr. Šp. — **Z.** = *zřízení*, *zavedení*, die Gründung, Einführung, Errichtung. Z. časopisu. Us. Pdl. Z. stálých sídel. Osv. II. 547 Z. obchodu, Us., lomů. NA IV. 133. On byl očitým svědkem z. nového křesťanského trůnu v Jerusalemě. Ddk. III. 73. Před z-ním groše. Vl. zř. 301. — **Z.** = *zastavení*, die Einstellung. Z. exekuce. Pr. 1884. 67. Z. hybné síly. Stč. Z. 483. — **Z.**, die Bestürzung, das Stutzigwerden. Lpř. Dch., Šp. — Vz Zaraziti.

Zaraženina, y, f., die Stockung. Z. mízy (když se oběh mízy stromové přetrhne). Um. les. Z. = *nemoc dovnitř zaražená*, eine zurückgetretene, verstockte Krankheit. Šd

Zaraženosť, i, f., die Bestürzung. Rk.

Zaražený; *-en*, *a*, o, eingeschlagen, eingerammt. Z. koly. — **čím kam**: beranem do země. Zátka do láhve z-ná. Us. — **Z.** = *zřízený*, *zavedený*, eingeführt, errichtet, gegründet. Z. spolek, škola, doly atd. Z. obec Dal. Z. dluh (učiněný). V. — **kým proč** Spolek několika lidmi ku podpoře chudých z-ný. Us. — **kde**. Peníze **u** nás z-né. NB Tč. 213. — **Z.** = *zastavený*, eingestellt. Z krev, D., pot, doly, Us., obchod, Th., rýma. Z. var, der Siedeverzug. Hrm. 71. Z. pospoj dráhy. Dch. Z. homole cukru, nicht abziehende Brode. Šp. Z. větry, verstockte Blähungen. D., Šd. — **Z.** = *zastavený*, *upevněný*, befestigt. — **jak**. Loď na kotvích z. Us. — **Z.**, betroffen, bestürzt, stutzig, paff. befangen, verlegen. J. tr. Ostal všecek zaražen to uslyšev. Dch., Šd. Odešel celý z-ný Dch. Stojí všecek z-ný. — **čím**: křikem, bleskem. — **Z.** = *nakažený*, angesteckt. — **čím**: morem. Kom. — **Z.** = *schromlý*, gelähmt. Tatíček náš je zaražený. Slez. Šd. — Vz Poraziti.

Zarážeti, vz Zaraziti.

Zaražiště, ě, n., der Anlegepunkt. Z. šachty. Hř.

Zarážívý = *který zaráží*, schlagend, frappirend. Z. vůně. Um. les. Vz Zarážlivý.

Zarážka, záražka, y, f. = *zaráženi i co se zaráží*, das Ein-, Verschlagen, der Einschlag. — **Z.** = *házení míče palestrou*, das Ballschlagen. Krok. — **Z.** = *kámen tesaný nad veřejí*. Us. — **Z.** *u tkadlce*, ein Stecken, der in den Trumm kommt, wenn die Leinwand gar gemacht wird Šp. Vz Tkadlcovství. Hk., Jg. — **Z.** v horn., der Vorschlag, Vorsteck. Bc. Místo z-ky. Šp. Povolení k horní zarážce, die Muthbewilligung. J. tr. — **Z.** *u vozu*, die Bremse. Bremsvorrichtung. Šp. Jeřáb se samočinnou zarážkou. Pdl. — **Z.** = *železný klínek* u chomoutu, jímž je hák zaražen. V Kunv. Msk. Z. u výhybky železničné (zabraňuje, aby se páka z polohy, do které byla uvedena, nepošinula). NA. IV. 200. — **Z.** = *zastávka při mletí*. V létě, když dlouho neprší, mele mlynář jenom na zarážku t. j. zaráží mlýn. až by mu zase vody s dostatek nateklo. Mor. Šd.

Zarážlivý = *zarážející*, *zarážívý*, schlagend, frappirend. Z. smrad, Hlas., hlud. Kom.

Zarażovati, vz Zaraziti.
Zarčení, n. = *připověď*, die Zusage. Pis. br.
Zarčený, vz Zařeknouti.
Zardèle oči sklopiti, erröthend die Augen zu Boden wenden.
Zardèlosť, i, f. = *červenosť*, die Röthe, Schamröthe. Z. očí, D., Čjk., **na** oblacích. Sych. Z., nejkrásnější barva dítek. Sbor. uč.
Zardèlý = *začervenalý, červený*, roth Z. oko, Ja., barva. V. Nemocný je celý zardělý. Dch. Z. jako planý mák. Osv. 1884. 10. Z. obličej. Čch. Mch. 48. — **čím**. Oči plamenem z. Troj. Studem z., schamroth, V., zdravím. Osv. 1884. 5. Obloha požárem zardělá. Osv. I. 377. Je pitím už celý zardělý. Us. Šd. — **kde**. V líci zardělá jest čeratvá třešně. Čch. L. k. 17.
Zardènec, nce, m., eriogorum. Rostl. I. 241. a.
Zardění, n., die Erröthung. Z. tváře, studem, V., se hanbou a bolestí. Br. Milostně z. Mus. 1880. 157. **Z.** = *hněv, rozhořčení*, die Entrüstung. Povstane vám z. Hospodinovo (furor); Otvrátí se ot vás hněv jeho zardènie (furoris ira, hněv prchlivosti); Vyvrhl je ze země jich v hněvě i v rydání i v zardění velikém (indignatio). BO.
Zardènice, e, f., erythrina, der Korallenbaum. Z. bylinná, e. herbacea, korálová, e. corallodendron, indijská, e. indica. Vz Rstp. 413.
Zardèný, roth, erröthet. Z. tvář, líce. Sych. — **čím**: horkem, studem.
Zardèti se (zastr.), *nyní*: *zardíti se*, dím, zardi se, zardě (íc), děl, ění; *zardívati se* = *začervenati se*, roth werden, erröthen. — **abs.** ‚Po čem barva,' říkávají, když se někdo zardí. Prov. Všechen se zardèl. Ros. — **se proč (čím)**. Z. se nevolí. Šml. I. 50. Z. se radostí, Tč., studem, hanbou, krví, V., hněvem. Br. — **se čím od čeho.** Moře se krví zardievá od sbití mnohých. Troj. — **koho, co** (akt.). Jasná záře tvář rybářs žhouenè zardívá. MM. — **jak (kdy).** Nebe zardělo se nachem. Mübl. Panna se růží (jako růže) zarděla. Květy V. 75. Zarděl se jako pivoňka, Us. Dch., Vlč., jako planý mák. Jrsk. Zardíval se **při** tom do krve. Šà. Do duše ať se zardí takový nepoctivec Dch. Z. se **po** uši. Osv. I. 262. Jako poupě z růže zarděla se. Kká. Td. 81. Z. se v milostném vděku. Čch. Mch. 44. Z. se sám **před** sebou. Hrts. Raději se jednou zardím, nežli stokrát zblednu. Tč. Z. se do temna. Vlč. Do krve se z. (jako krev). Us. Frch. — **(kde) komu.** A to se z-lo mé panence v tváři. Er. P. 109. Dívce se zarděly tváře. Mcha. — **proti komu.** Zardie se proti nim voda mořská, excandescet. BO.
Zardíti se. Vz Zarděti se.
Zardívati se, vz Zarděti se.
Zardivina, y, f. = *prvek ve žluči na šloutenici zemřelého člověka nalezený*, das Erythrogen. Chym. II. 307.
Zardousiti, *zartousiti, zahrdousiti, zahrtousiti*, il, šen, ení; *zardusovati, zardušovati, zartušovati, zahrdušovati* atd. = *zaškrtiti, zadáviti, zadusiti*, erwürgen, erdrosseln. — **abs.** Tu striga do neho: len zahrdúsiť a zahrdúsiť (vší mocí ho chtěla z.). Dbš. Sl. pov. I. 11. — **koho čím**: provazem. V. — **kde**. Zardousil se v konopí (= byl oběšen). D. Mladšího bratra v lázni pokoušel se z. Ddk. II. 59. — **se.** Jestliby tento byl sa zahrdusil, byliby zas povedali ľudia, že čert ho svledol. Zbr. Báj. (dod. 47.).
Zardoušení, n., die Erdrosselung.
Zardoušený; *-en, a, o*, erdrosselt.
Zardusovati, vz Zardousiti.
Zardušovati, vz Zardousiti.
Zardza, y, f. = *rez*. Na Slov. Bern.
Zardzavina, y, f. = *zrdzavina*. Na Slov. Ssk.
Zardzavosť, i, f. = *rezavosť*, die Rostigkeit. Slov. Bern.
Zardzavý = *rezavý*, rostig. Na Slov. Bern.
Záře, e, **zář**, e, f., **zoře, zora**. Nz. *Lépe záře než zář*. Jg. Od zr (záře l zrak). Gb. Hl. 146. **Z.** = *blesk, světlo, svit*, der Strahl, Glanz, Schein, Widerschein, Schimmer. Z. **od** ohně, jitřní, ranní, V.; z. **na** nebi, D., měsíčná, slunečná, večerní, západní, Us., S. N., jižní a severní (půlnoční), das Südlicht, Nordlicht, Nz. (vz KP. II. 192., 193.), od plamene. Bs. Svíce osvěcuje svou září. Štelc. Východ slunce předchází z. jitřní a svítání. Kom. Když ranní z. se vyskytá. V. Záři od sebe dáti. V. V záři státi. Chmel. — **Z.** = *světlý věnec* okolo hlav svatých, aureola. Rudá z. (při ohni), rother Lichtschein; z. od požáru, die Brandröthe, Feuerröthe. Dch. Rozlévala se zář hynoucího dne (zapadajícího slunce). Jrsk. Z. hvězdná. Kká. (Osv. V. 35.), Mus. 1880. 261. Oči zář. Hdk., Osv. VI. 872., Čch. Bs. 150. Z kruhová (koruna) zatměné slunce objímající; zodiakalní či zvířetníková, točnová či polarní. Stč. Zmp. 188., 198., 659., 664. Vz Zářa. — **Z.** *bílá*, rostlina, anthericum, das Erdspinnenkraut.
Zářebí, n., jm. místní. Sdl. III. 132., 172.
Zařebrovati, etwas abschüssig fahren. Na Slov.
Zářecký, jenseits des Flusses gelegen. — **Z.**, samota u Soběslaví.
Zarecť = *zaříci*. Na Slov. Bern.
Zareč = *Záříči*.
Zářečák, zářečan, a, m. = *kdo za řekou bydlí*, jenseits des Flusses wohnend. Us.
Zarečení, n., das Verreden, Geloben etwas nicht zu thun. Na Slov.
Zářečí, n., das Land jenseits des Flusses. — **Z.** (Záředěč), n., Zařetsch, ves u Horažďovic. PL. Vz Sdl. I. 125., 126., 128., II. 260.
Zařečniti, il, ěn, ění, *zařečňovati* = *začíti řečniti*, anfangen zu reden. — **si kde.** Košuth takto zarečnil v okolitej sedniei. Phld. III. 365. — **s kým o čem**: o svých starostech. Us. Tč. — **se s kým**, sich verplanschen. Us. Tč.
Záředba, y, f. = *zařízení*. K z-bě plnosti času. Sš. II. 83.
Záředěč, dče, m. = *Zářečí*.
Zářehled, n, m., astroblepus, ryba. Krok. II. 157.
Zařehniti se, il, ění = *zařehtati se, zasmáti se*, zu lachen anfangen, ins Lachen ausbrechen. — **jak.** Surově se z-hnil. Stňkv. O sl. her. 272.

Zařehotání, n. = *zařehtání*, das Wiehern, Lachen.

Zařehotati, hotám a hoci, *zařehtati*, zařehtám, řehtám a řehci; *zařehotávati*, *zařehtávati*, wiehern, anfangen zu wiehern; schreien wie der Frosch. — **abs.** Ten kůň zařehtává. Ros. Zařehtal můj mladý kůň. Čes. mor. ps. 228. Zařehce on, komoň každý. Hdk. C. 238. Štyry vrané koně zařehtaly, jako by ťa, Janko, litovaly. Sš. P. 794. Hrom zařechotal (= zarachotil). Na mor. Val. Vck. Nějaká žába tu zařehotala. Ros. On již zařehtává (počíná se chechtati). Ros. — **po kom.** Kůň po klisně zařehtal. V. — **kde. Před** někým z. Háj. Jak žáby v louži zařehotajl, už jsme v máji. Mor. Tč. Zařehtej, koníčku vraný, **na** těch panských lukách. Čes. mor. ps. 95. — **jak.** Koníček zařehoce **po** třetí. Kld. II. 143. — **se.** Ten se zařehtal (hlasitě zasmál). Us. Šd.

Zařehotávati, vz Zařehotati.

Zařehtati, vz Zařehotati.

Zařehtávati, vz Zařehtati.

Zařechotati = *zařehotati*. Us. Vck.

Zářej = *září*, zastar.

Zarejditi, il, ěn, ění, *zarejdovati*, einlenken. — **co:** vůz. Ros. — **kam: do** cesty. D. Kam ten kluk už zase zarejdoval (odešel, utekl)? Us. Šd. — **čím kam:** vojí **na** stranu z. Ros. On tím vozem ani nezarejduje (ani nehne). Ros. Zarejdovati saněmi do dvora. Us. Kšt. — **jak kam. Na** vozíčku **k** otci z-val (přijel). Kká. Td. — **si s kým kde:** v hospodě (= zatančiti). Us. Tč.

Zarejdovati, vz Zarejditi.

Zarejsovati, aufzeichnen. — **co** Us. Vz Rýsovati.

Zářek, řku a řeku, m. = *zařeknutí*, *zaříkání*, die Verredung, Gelobung, der Schwur. Ros., Sš. V. 10. Jemu pod zářkem těžkým pohrůžku činil. Osv.

Zarékání, n. = zaříkání. Na Slov.

Zarékati = zaříkati. Na Slov.

Zarékávati = zaříkávati. Na Slov.

Zařeklý, der etwas verschworen hat. Lpř. Sl. I. 86.

Zařeknouti, ul, utí; *zaříci* (zařeku, zastr.), řekl, řečen, ení; *zaříkati*, *zaříkávati* = *jmenovati*, benennen; *zakliti*, *zažehnati*, verwünschen, besprechen, bezaubern mit Verwünschungen, verbannen; **se** = *slíbiti něčeho nedělati*, verreden, geloben etwas nicht zu thun; *odpolu přisáhati, tak i jinak nevinu svou dosvědčovati*, schwören, betheuern. — **co:** *zažehnati*. D. Z. střile, soucbotiny, ústřely. Vz tato slova. Hned zaříkali (citovali) ďábla; ďábel přišel. Kld. II. 75. Něčí svědomí (= svědectví) zaříkati = zamítati. Bdž. 131. — **se, že.** Zařekl jsem se, že tam až do smrti nepůjdu. Ros. Zařekl jsem se, že to jak živ neudělám. Us. Šd. Navždy se zařekli, že nebudou nikdy více mužů svých šidiť a klamať. Kld. II. 114. — **se čeho:** hry. D., Tč. Takových pak jejich zaslíbení drželi jako pes, který se puostu zariekol. Sl. let. VI. 170 Lži a klamu sä zarieka. Zátur. Vinš. I. 49. Nezariekaj sa ničoho, iba nosa si odhryznúť (i ty chybiti můžeš). Zátur. — **s inft.** Zařekl jsem se s ním obcovati, Sych., za nevděčného se přimlouvati. Dch. — **se od čeho** Zariekol sa od toho. Mt. S. I. 112. — **se komu.** Zaříkal se mu, že to neudělal. Us. Tč. — **se jak:** strašnými slovy. Us. — Br. — **se kde.** Zařekl se **u** všech bohů. Zlob. — **se k čemu:** k hněvu. Seneca. Jg.

Zařeknutí, n. = *zařečení*. Bern.

Zařeknutý; *-ut*, *a*, *o*, verschworen. Lpř. Sl. I. 86

Zařekotati = *zařehotati*. Ve Slez. Tč.

Zarembek, bku, m. Chotar a v něm všeliké užitky na pet i dvacet z-bků rozděleny. Sl. let. IV. 249.

Zařemeniti, il, ěn, ční = *řemenim uvázati*, mit einem Riemen befestigen. Us.

Zařeménkovati = *zařemeniti*. Šd.

Zarěmovaný = *zarýmovaný*, voll Strauchen. Jsem celý zarěmovaný. Na již. Mor. Šd.

Záření, n., das Strahlen, Glänzen, die Strahlung; das Ausstrahlen. Nz. Vz Zářiti. Z. tepla, vz Sálání. Z. sluneční. Stč. Z. 674.

Zarepetiti, il, ěn, ění = *zažvatlati*, ein wenig schwatzen. — **co komu kam:** do uší. Div. z ochot.

Zařepiti, il, en, ení = *zamásti*, verwirren. Ros.

Zarepositi, il, en, ení, ein wenig sprechen. U Brušp. Mtl.

Zarepotání, n., vz Repotati. Bern.

Zarepotati, vz Repotati.

Zareptání, n., vz Zareptati.

Zareptati, reptám a repci; *zareptávati*, ein wenig murren, brummen. — **kde.** Kdo tu zareptal? Us. — **proti komu.** Us. Z. proti Bohu. Us. Tč.

Zaretaziti, il, en, ení = *řetězem zavříti*, *na řetěz zavříti*, *zastrčiti*, durch Anlegung einer Kette schliessen, sperren. Na Slov. Sl. let. IV. 204. — **co:** brány. Sldk. 554. — **co kdy kde: při** svatbě **na** konci dědiny cestu z. Dbš. Obyč. 21.

Zářev, řvu, m. = *zařvání*, das Gebrülle. Šd.

Zarevati = *zařvati*, aufbrüllen. Na Slov. — **jak** Zareval, že sa zem ztriasla. Mt. S. I. 98.

Zarévati se, il, en, ení = *révami obrůsti*, Zweige bekommen. Mor. Tč.

Zařevniti, il, ění, eifersüchtig werden. — **na koho.** Praotcové, synové Jakobovi, z-li na Josefa. Sš. Sk. 77.

Zářevný = *záhřevný*. Us.

Zařevu, vz Zařvati.

Zářez, u, m. = *zaříznutí*, *vroubek*, der Einschnitt, Anschnitt, die Kimme, Kerbe. Jg., Čsk., Šp., D. Zářezy = vroubky nařezané do vodorovných větví, do kterých vějičky se nastrkují. Škd. exc. Z-zy šrouhové. ZČ. I. 28. Z. zubní, der Zahneinschnitt. Šp. Z. polohy, der Terraineinschnitt. Dch. Z. do stromu udělati. Tč. Z. trámu. NA. IV. 237. Z. (v hradbách) pilovitý či zubovatý. S. N. XI. 363. Z. čepovnice, der Schildpfanneneinschnitt. Čsk. Z. na dveřích, který učinil komorník ohlašuje půhon jakožto znamení, že půhon skutečně opověděl. Us. — Z. = *zařezání dobytka*, das Schlachten, zastar., ale posud ve Slez. a na Slov. Šd. Pomaly pomíňaly sa všetky ovce na zárez. Dbš. Sl. pov. V. 66.

Zařezání, n. = *zářez*, das Einschneiden, der Einschnitt. — Z., das Abschlachten, dio Abschlachtung. Z. husy, kuřete. Us.

Zařezaný; *-án, a, o* = *vřezaný*, ein-, hineingeschnitten. Ten je zařezaný (bohatý, má peníze). Us. Šp. — **kde.** Tys v mojem srdci cele z-ná. Mt. S. 55. — **jak.** Je z-ný až po uši (dlužen. Vz Dluh). Č. — **Z.** = *zabitý*, abgestochen, abgeschlachtet. Z. slepice, Háj., ovce. Us. Už je tá koza zarezaná, visí u mäsiara a dievčatko sprisahané vedú od oltára. Sl. spv. IV. 152., Sl. ps. 356. Spal jako zarezaný. Dbš. Sl. pov. I. 495. Stál jako Honza z boudy, jako zařezaný. Hnšk.

Zarezatělý, verrostet. Z. peníze = jichž nelze dobyti. U Sadské. Kšť.

Zařezati, řezám a řeži, řezej a řež; *zaříznouti*, zni, zna (ouc), znul a zl, ut, utí; *zařezávati*, *zařezovati* = počíti řezati, anfangen zu schneiden, auf-, einschneiden, Einschnitt thun; řezáním zkaziti, zahubiti, abschlachten, abstechen, die Kehle abschneiden. Jg. — **co, koho:** prase, kuře, Ros., slepici, kachnu, ovci. Us. Řezník dobytek zařezuje. Kom. Zařízněte ho, ať se netrápí (při hře v kuželky = přeškrtněte jeho jméno). U Bydž. Kšť. Po chvíli zaspali (usnuli), akoby jich zarezal. Dbš. Sl. pov. I. 366. Zůstal, jakoby ho zařezal (krve by se v něm nebyl dořezal). Us. Bkř., Šd., Vck. Z stromy, stutzen. — **koho čím:** nožem. — **kam** zaříznouti: **do** dřeva. Us. — **se kam.** Hedbávná šňůrečka velice tenůčká zařezala se mně do mého srdečka. Sš. P. 220., Mt. S. I. 112 Provaz se mi do kůže zařezal. Us. Tč. Nit se mu zařezala **do** prstu, v prst. Ros. Zařezal se do dluhů. Jd., Dch. — **co komu:** brdlo. V.

Zařezávati, vz Zařezati.

Zarezavělý, rostig. Z. zbraň. Hvls.

Zářezek, zku, m. = *nářez*, der Einschnitt. Nz. lk.

Zářezníček, čku, m. = *zářezný pilník*, die Einstreichfeile. Šp.

Zářezný, vz Zářezníček. — Z. dobytek, das Stechvieh. Us.

Zarezovatěti, vz Zrezovatěti. Ros.

Zařezovati, vz Zařezati.

Zařežaviti, il, en, ení, *zařežavovati*, glühend machen. Nebe se z-vilo, wurde glühend roth. Us. Tč.

Září, m. (podle znamení; vz Listy filolog. 1882. 124. a Bž. 107.), September, der Obst-, Herbstmonat. V. Zastr.: *zářij*, e, *zářej*, e, *zářuj*, e, m. Z. vzniklo ze zářij, zářuj: zarny september v breviáři 14. stol.; zarzwy, Boh.; zarzyg v kalendáři při ŽPod. a v Rozk., gt. zářie, zouž. -í atd. Gb. v Listech filolog. 1882. 124. Us. D. odvozuje slovo to od *zaříji*, *zařují*, od říčení jelenů, které se toho času od jelenů běhajících se po lesích rozléhá. Tuto etymologii podává také Mkl. (Lex. rjuji, Gram. II. 5.) a Daničič (Osnove 174.). Erben praví: Ale tento výklad se nehodí, poněvadž jest vzat od věci nepatrné, které se mimo myslivce nikdo nevšímá. Slovo *září*, původně *záruj*, složeno jest z předložky *za* a z kmenového *ruj* jsouc: zánět, zářez. *Ruj* pak není žádné jiné slovo než kterým se znamená měsíc potom nejprve příští, říjen čili rujen = rujný měsíc. Co znamená slovo toto? V srbském jazyku znamená rujan, rujevan barvu do červena žlutou. Rujen tedy znamená žlutý měsíc. To dosvědčuje i malorus jméno těhož měsíce: žovteň, žolteň = žluten od žoltyj = žlutý, poněvadž toho času pole jsou žlutá a i listy žloutnou. Znamená-li tedy *říjen* = *žlutý měsíc*, znamená *září* = zaruj, zařij a zaříjen = zážluť, zažloutlý, malý žlutý měsíc = malý říjen. Jako u př. v Korutanech: mali travan (duben) a velki travan (květen); mali serpan (červenec) a velki serpan (srpen). Jako u Čechů ještě v 15. stol. malý červen (červen) a velký červen (červenec). Mus. 1849. Cf. S. N. Tomu odporuje Gb. shoduje se s D. a Mkl. Vz o tom *Říjen*, Gl. Hl. 67. a Listy filol. IV. 296. Září víno vaří. Šd. Bouřky v druhé polovici září přinášejí mnoho větrů. Us. Tč. Červenec, srpen a září muka, ale potom hude mouka. Us. Tč. Čeho červenec a srpen nedovaří, toho z. neusmaží. Us. Šd. Co srpen nedovařil, to z. nedosmaží. Pran. Tč. Po hojných deštích v z. osení zimní se podaří. Us Šd., Tč.

Zářia, gloria, zastr. Jenž česť rozdává v světlých zářiech = jenž oslavuje svaté v nebesích skvělými zářemi. Jir.

Zariadiť = *zaříditi*. Na Slov.

Zariasť = *zarůsti*. Na Slov.

Zařicení, n, die Verschüttung Vz Zařítiti.

Zařicený; *-en, a, o*, vz Zařítiti. Z. cesta, vla ruinae. BO. — **čím.** Život ehlipnostmi a obžerstvím z-ný. Proch. Nančení starostí časóv zasmutá a zařicená. Vš. Jir. 541. Z. hanebnostmi. Jel. Vtip mnohými prácemi z-ný. Ib.

Zaříceti, vz Zařítiti.

Zařici, vz Zařeknouti.

Zářicí mohutnost, das Wärmestrahlungsvermögen. Šp.

Zářicí, strahlend Z. obličej, Osv. I. 274., tvář, Kká. Sl. j. 7., duch, Šml. I. 10, oči. Pká. — **čím.** Oči radostí zářicí. Dch. Krajina veselostí z. Osv. I. 48.

Zařicovati, vz Zařítiti.

Zařičany, dle Dolany, Zařitschan, ves u Čáslavi.

Zaričati = *zaříčeti*. Na Slov. Bern.

Zaříčeti (na Mor. a na Slov. *zarůčeti*), el, ení, anfangen zu brüllen, zu wiehern. Kůň zaříčel. Er. P. 451. — **proč.** Roh touhou zaříčel po hojů víru. Čch. Dg. (Kv. 1884. 362.).

Zářičí, n. = *krajina za řekou*, die Gegend hinter dem Flusse. Šd.

Zářiči, n. = *zářečí*. — **Z.**, Zařetsch, ves u Vamberka, něm. Zařitz, ves u Soběslavi. Vz Blk. Kfsk. 238.

Zářiční = *za řekou jsoucí*, jenseits des Flusses seiend. Us. Nechodím pro světlo k z-mu sousedu. U Rychn. Dbv.

Zařída, y. f. = *zařízení, pořádek*, Ordnung. V té obci není zařídy. Slez. Šd.

Zařídati se = *zanečistiti se*, sich verunreinigen. Na Slov. Koll.

Zařiditi, řiď, řídě (íc), il, zen, ení; *zařizeti*, eji, el, en, ení; *zařizovati*, ver-, einrichten, verfügen. — **co;** prácí (vykonati);

dluhy (zapraviti). Chmel. Z. honbu, Kká. Td. 105., chod, Šp., pokoj, Dch., tyrannidu. Lpř. Děj i. 82. Veď ja to už zariadim. Zátur. Priat. IV. 113. Môžem sa naň zpustiť, keď idem preč, že zariadi dom. Zátur. Z. říš'. Lpř. J. — **co komu:** hospodářství, krám. Us. Z. si byt, nábytek. Us. Dch. Někomu dluhy z. = zaplatiti. Chmel. Chudým špitál z. (zříditi). — **komu čeho:** zařiďte nám českých škol středních, šp. m.: *české školy* (akkus.). Brt. — **se,** sich einrichten. Us. Dch. — **co jak** Něco dle libosti si z. Us, Kom. Pravidla, dle kterých duchovní má svůj život z Ddk. IV. 281. **Po domácku** se z. Dch. Život svůj dobře z. Us. Dch. Oděv, stravu zařizuj si podlě stavu. Prov Proch. — **kde.** Ve městě něco z. Lpř. J. Z li **mezi** sebou obranný spolek. Lpř. J. Všady **na** cestách zařisovali sbírky. Šš. II. 22.

Zaříhati, vz Zaříhnouti.

Zaříhnouti, hnul a hl, utí, *zaříhati, zaříhovati* = *zakrkati,* rülpsen. Ros.

Zaříhnuti, n., das Aufrülpsen.

Zaříhovati, vz Zaříhnouti.

Zářij, vz Září.

Zářijen, jna, m. = *říjen,* Oktober, zastr.

Zaříjeti, el, ení, *zaříti,* říji, il, ení = ozývati se v čas říje slabým hlasem v krátkých přestávkách, trensen. Šp. — Z. = *zařvati,* aufbrüllen. — **jak proč.** Teprv opět Maxenc v túze zařil tak násilně z hlucha, jako ze vzteklého ducha. Kat. 3246.

Zářijový, September-. Docházím k památným dnům zářijovým r. 1848. Pokr. Pot. 16.

Zaříkací, Beschwörungs-. Z. formule. Vz Mus. 1853. 475.

Zaříkač, e, m., der Beschwörer. Sá.

Zaříkačka, y, f., die Beschwörerin.

Zaříkání, n., vz Zaříkati. Z. nemocí. Vz Sbtk. 27.—28.

Zaříkaný; *-án, a, o,* beschworen. Z. nemoc.

Zaříkati, vz Zařeknouti

Zaříkávací, *zaříkavací,* Beschwörungs-. Z. propověď, Beschwörungsformel. Dch. Z žalm. Sá.

Zaříkávadlo, *zaříkavadlo,* a, n. = *propověď, jíž se zaříkává.* Vz Zaříkávací. Us. Jdr.

Zaříkávati, vz Zařeknouti.

Zařinati, vz Zařnouti (zaříznouti).

Zařinčeti, el, ení, *zařinkati, zařinknouti,* knul a kl, utí, anfangen zu klirren. — **abs.** Řetězy zařinčely. Sk. — **čím:** štíty divoce zařinčeli. Č. — **kde:** šípy v toulci zařinčely. **Na** kose z. Sk.

Zařinkati, vz Zařinčeti.

Zařinknouti, vz Zařinčeti.

Zařinkotati, erklirren. — **kde čím: na** pile kladivem. Tč.

Zářiti, il, ení = *blýskati se, svítiti,* glänzen, Schein von sich gehen; se, glänzen, schimmern. — **abs** Jeho oko září. Us., Hlk. — **komu.** Oči mu září. Šml. I. 52. — **komu čím k čemu.** Stříbrným světlem luna mi k mé zářila plavbě. Krok. Hvězda pronikavým leskem září. Čch. Bs. 64. By ten sbor vždy blahem zářil **pro dobro a** čest. Msn. Or. 158. Háje citronů září vonným květem. Čch. Dg. (Kv. 1884. 705.). — **odkud.** Z tváří mysl září. Č., Šd. Z tváře její zářila něžnosť. Něme. Ondy **s** trůnu zářila jich vznešenosť. Msn. Or. 112. Z oka mu září rozkoš. Kyt. 1876. 35. Lesk velikého ducha září **s** čela. Pká. Z očí jeho zářilo tolik dobrosrdečnosti; S oděvu jeho zářilo zlato. Osv. i. 260., 262. **Od** těla Kristova zářilo to světlo. Šš. Sk. 278. Láska z·la z očí a z duše jeho. Vlč. — **co** · světlo. Oči budou plně zářit. Hdk. — **(co) kde.** Zářilo svůj návrat **na** východě slunko. Ziak. Svatý jas jim **kolem** čela září. Kyt. 1876. 50. Úsměv zářil **v** očích milenců. Sml. Dvě oči silně září v koby šeru. Hdk. **U** krbu kdos v ohni září se. Osv. V. 647. V paprskovém věnci (slunce) zářil jako svatý; Báně v slunci září **do** širého kraje. Kká. Td. 310, S. 14. **Od** vatry se **nad** Slovenskem nebe zoří. Sl. ps. — **proč.** Obličej jeho radostí září. Us, Sbr. Cf. *Z. čím.* — **kudy (kam).** Okna hospody k nám tak lákavě nocí zářila. Sá. Skulinou úsvit září. Kká. K sl. j. 236. Dokud evangelium po celém světě nezářilo. Šš. II. 47. — **kdy.** Roucho jeho stříbrem protkávané **při** světle vzcházejícího slunce nárámně zářilo. Šš. Sk. 147. — **jak (kam).** To jezero jak smaragd zářilo. Vrch. **Bez** změny nám záříte v ruch boje. Vrch. Slzy jeho září čistou rosičkou. Skp. exc. Již (sirotě) nezáří ni jedno oko vlídné z líce neznámé lásky plápolem. Čch. Bs. 90. — **jak dlouho kam.** Tvůj pablesk od věků všem září do uší. Kká. K sl. j. 76.

Zaříti, vz Zaříjeti.

Zařítiti, řiť, il, cen, ení (těn, ění, zastr.); *zařiceti,* eji, el, en, ení; *zařicovati* = *zaházeti, zasypati, zasouti, zavaliti,* zuwerfen, verschütten, verstürzen. Jg, Pl., Šš. I. 52. — **co:** studnice, rov. Br. Dům lidí zařítil. Ros. Skalnatý vrch padl na město a je všecko zařítil. Dač. I. 248. — **co, koho čím:** rumem, kamením. Us. Studnice zařítichu prstí. BO. — **se kde: pod** zříceninami zbořeného stavení. Sych. — **co kdy.** Kázal z. rov **před** svítáním. BO.

Zářivosť, i, f., das Strahlungs-, Emissionsvermögen. Nz.

Zářivý = *zářící,* strahlend, leuchtend, glänzend, schimmernd. Krok., Dch. Z. slunce, Čch. Bs. 84., hvězda, Čch. Petr. 32., letní noc, Nrd., moře, Kká. K sl. j. 104., teplo, oko, Osv. I. 111., 273., barvy, malebnosť. Mus. 1880. 158., 271.

Zařízek, zku, m. = *zářez, vroubek,* der Einschnitt. Um. les.

Zařízení, n., die Einrichtung, Herstellung, Arrangirung, Erstellung, Vorkehrung, Einrüstung, Massnahme, Anlage, Herrichtung, Veranstaltung, das Statut, die Institution, Massregel. Dch. Kupecké z., Kaufladeneinrichtung, z. hostince, Gasthauseinrichtung, z. kostelní, Kirchen-, z. nových ulic, z. zvonice, die Einrüstung des Glockenthurmes, z vody a plynu, Wasser- und Gasanlage, z. pokojů, die Zimmereinrichtung, celé kuchyňské z., die ganze Kücheneinrichtung, z. provodu, die Betriebseinrichtung; z. jeviště, die Bühneneinrichtung; **starobylá z.,**

althergebrachte Institutionen, z. (opatření) proti něčemu. Dch. Z. bytu, Us., ložnice, jídelny; z. vřetenové (u soustruhu), der Spindelstock. Pdl. Z. plynové, Gaseinrichtung, Krost, dopravní, Kaizl 138. Úplné z. a postavení čerpadel, vodovodů. Wld. Z. společenské, samovlády. Lpř. Děj. I. 16., 82. Z. rozličných organů. Mus. 1880. 424.

Zařízený; *-en*, *a*, o, eingerichtet, arrangirt, hergestellt, hergerichtet, veranstaltet, vorgekehrt. — **jak.** Obydlí nynějšku příslušně zařízené; závod, sklad dobře z-ný; pivovár úplně z-ný. Us. Dch. Byt skvěle z-ný. Šml. I. 54. Naše loď je zařízena co nejpohodlněji. Osv. I. 83. — **nač.** On není na hosty z-řen. Us. Dch. — **Z.** = *zaopatřený*, versorgt. Bože, dopraj mi ešte chvílu života! Potrebná som ešte! Tu je moje vnúča, Janko! Veď musela by som ho zanechať opuštenú, nezariadenú sirotu. Phld III. 392.

Zařízeti, vz Zařídití.

Zaříznouti, vz Zařezati, Zařnouti.

Zaříznutí, n., der Einschnitt. — **Z.** = *zabití*, das Abstechen. Z. kuřete. Vz Zařezati.

Zaříznutý; *-ut*, *a*, o, ein-, zugeschnitten. — **kde jak.** Kůl nahoře rovně z-tý. NA. IV. 118. — **Z.** = *řezem zabitý*, abgestochen. — **čím**: kuře, kachna nožem z-tá. Us. Vz Zařezati.

Zařízný, einschneidend. Z. vtip. Dch.

Zařizovací = *který zařizuje*, einrichtend. Z. výbor. Us.

Zařizování, n., die Installation usw., vz Zařízení. Z. plynovodů. Šp.

Zařizovaný; *-án*, *a*, o, eingerichtet, installirt. Vz Zařízený. Z. plynovod.

Zařizovatel, e, m. = *kdo něco zařizuje*, der Errichter, Hersteller, Installateur usw., vz Zařídití, Zařízení. Šp.

Zařizovatelka, y, **zařizovatelkyně**. ě, f., die Errichterin, Herstellerin usw., vz Zařizovatel.

Zařizovati, vz Zařídití.

Zarklet, u, m., **šp.** m.: *květový list*, petalum, das Blumenblatt. Jg.

Zarmadovati, vz Armadovati.

Zarmótiti = *zarmoutiti*. Na Hané. Tč.

Zařmotiti = *zahřmotiti*. Na Ostrav. Tč.

Zarmouceně, betrübt. Z. vyhlížeti. D.

Zarmoucení, n. = *zármutek*. Us.

Zarmoucenosť, i, f. = *zarmoucení*. Jg., Klčk. Zb. III. 48.

Zarmoucený; *-en*, *a*, o = *smutný*, *zkormoucený*, betrübt, traurig. Na Slov. *zarmútený*. Z-ná jest duše má. Ros. Zarmútená vlasť. Č. Čt. II. 141. V časích těchto zarmoucených. V. Z. pleců. V. Z. tvář. Us. Dl'ho, dl'ho potom ešte poplakala si na lúke a vrátila sa domov zarmútená. Mt. S. I. 57. Ach, ja smutná, zarmútená vdova! Zbr. Lžd. 198. Co si, šohaj, robíš muky? jaký si zarmútený! Ppk. I. 100. Kamže ty už, môj, najmilší, chodievaš, že ty na mňa zarmútenú zabúdaš? Či ty mňa už zarmútenú tak necháš? Sl. sp. I. 9. Poteš srdce zarmútené; Nemám žiadne potešení, ach já smutný zarmútený. Sl. ps. 66., 91. Z-ná chodím, truchlivá jsem. Er. P. 142. Tvár jeho zarmútená, ale odhodlaná. Hlčk. Zb. III. 27. Mé srdečko zarmoucené potěšte. Ps. slez. Šd. Poteš zarmúteného, keď sa ti žaluje. Na Slov. Tč. Co jej z-ho potkalo? BR. II. 41. — **kde.** Já **na** světě zarmócená, ode všech sem opuštěná, nemám v světě žádného, kromě Jana svatého. Sš. P. 56. — **čím**: něčí smrtí. Troj. 357. — **jak**: hluboce z-ný. Dch. — **čeho.** Dávámeť vám věděti, že jsme toho nemálo zarmoucení. Arch. I. 35. — **Z.** = *nešťastný*, *zatrolený*, *proklatý*, leidig, verwettert, vertracht. Z. peníze, bohactví. D. — **komu.** Když někdo bývá do vězení dán, nemůž jemu to než z-né býti. BR. II. 81. a. Bože môj, Bože môj, zarmútený svet môj! všetkým je veselý, len mne zarmútený. Sl. spv. I. 17.

Zarmoutiti, muť, moutě (íc), il, cen, ení; *zarmucovati* = *zamoutiti*, *pomíchati*, trüben, verwirren; *skormoutiti*, betrüben, niederschlagen. — **abs.** Kdo mé srdenko potěší? Potěšil by ho, nemá kdo, zarmútiť umí leda kdo. Brt. P. 14., Sš. P. 278. — **koho, se.** Kom., Kram. Z. ducha sv. Sš. II. 123. Zarmúti svój duch; Voda sě zarmúti. ZN. — **co, koho, se čím.** Dům svůj pokojný macešinými nenávistmi zbouřiti a zarmoutiti. Jel. Z. se bázní. V. Zarmúti se tiem král. Výb. II. 45. Přišla tam k němu jeho milá, jedním slovečkem ho zarmútila. Sš. P. 121. Z. se zármutkem velikým. Bibl. Z. někoho listem. Arch. I. 49. — **koho, se z čeho.** Zarmoutil se z toho náramně. Ben. V. Z. se z neštěstí bližního. V. Někoho z úmysla. Kom. Z neščestí svých dítek zarmucuje otce své srdce. Na Mor. Tč. Jediný král zarmoutil se z toho a plakal. Ddk. II. 328. — **se kde**: v čem, Ctib., **na** srdci. Koc. Zarmútilo sa ve mně srdečko, nemá ho kdo potěšiť. Tč. exc. — **se proč**: pro trpké slovo. Br. A pro takovú prosbu jsme jeho z. nechtěli. NB. Tč. 209. Neho pro pokrm-li se bratr tvůj zarmucuje. Sš. I. 135. — **co komu.** Té jeho maměnce srdce zarmútili. Sš. P. 589. Z-la srdce Hektorovi řeč. Lpř. Slov. I. 136. Snad sem já tej noci galána propásla! Propásla, propásla, ale si ho kópím, svojí tovaryšce srdečko zarmútím. Sš. P. 308. — **jak.** Zpráva ta ho hluboce z-la. Ddk. IV. 49. Takového neobyčejného poselství náramně sme se ulekli a jím se s ošklivostí zarmútili. Arch. IV. 306. Ječmeň hospodáře devětkrát zarmoutí, než ho sklidí. Us., Tč., Šd. Jakoby nic dobrého netušila, jen zarmucovala sa deň po deň. Dbš. Sl. pov. I. 14. Lazar stolu odstoupil, převelice se zarmoutil. Sš. P. 20. — **se nad čím.** Nad něčím **na** své mysli se z. Lpř. Slov. I. 97. Cf. Zármutek nad čím. — **že.** Z-til se, že jeho strýc umřel. Us.

Zarmucování, n., das Betrüben.

Zarmucovaný; *-án*, *a*, o, betrübt.

Zarmucovati, vz Zarmoutiti.

Zármut, u, m. = *zármutek*. Koll.

Zármutek, tku, m. = *zarmoucení*, *smutek*, *žalosť*, die Betrübniss, Trauer, Traurigkeit, der Kummer, das Leidwesen. V. Z. m.: zámutek z za-mútiti, vz Rmoutiti; **r** se vsulo. Ht. Z. **nad** mrtvým; z. **z** cizího **štěstí**; **z-kem** obklíčený a zbědovaný; plný

z-ku; z. míti; v z-ku býti; z. odníti (těšiti), udělati, V., učiniti komu; z-kem chřadnouti. Chmel. Rok z-ku. D. Těšitel v zármutcích. Vrat. Z-kem obtížení. Čern. Povídá, že mu přišlo tak něco v z., že neví, co se mu to stalo. Pob. II. 79. Se z-tky se potkáváme. Dač. Mnohé z-ky a zábuby činili. Bls. 13. Z. hlodal kořen zdraví jeho. Dch. Učinili jim to na vzdoru a k z-tku. Skl. I. 309. Tak skončil první markrabě k velikému zajisté z-tku svých poddaných. Ddk. IV. 79. Leká sa duša má veikého zármutku; Nedzělaj svej milej většího zarmutku; ja (já) ji bo nězdělom, dzělo si ho sama. Sš. P. 62., 389. Ale veru jeho veliká radosť obrátila se na veliký zármutok. Dbš. Sl. pov. I. 14. Nezdárná dcera jest z. matčin; Za krátkou rozkoš dlouhého dojítí z-tku největší bláznovství. Kmp. Č. 85., 141. Abych z-tku nad z. neměl; Druhý z. byl by ho stihl ze smrti Epafroditovy. Sš. II. 171. Ty si smutná a já jsem smutný, oba dva jsme v z-tku. Brt. P. 71. Měli na tom hrubě veliký z. Slez. Šd. Z. nad hříchy svými; Ten jeho z. byl tak na bílo. BR. II. 18., 64. a. Byl z toho králi a královně veliký z. Jir. exc. Každý radnej k veselosti než k z-tku idě; Z. zniknje z veikého sůžení; Z. v kříži snadno ublíží; Z jazyka zlořečeného z. se plodí. Na Slov. Tč. Žádného potěšení bez z-tku není; Z. v sůžení k užitku není; Zbytečný zármutek z bídy nic ti nezpomůže; Z. nás usmrcuje a náš život ukracuje; Kdo v z-tku chodí, na zdraví si škodí. Na Mor. Tč. Z-tkem pole neoseješ a slzami nepřítele nerozesměješ. Hkš. V z-tcích svých rozumu užívej a k Bohu se obracej. Hkš. Po z-tku bývá radosť a po radosti z. Us. Tč. — Vz Zámutek.

Zarmútění, n. = *zarmoucení*. Na Slov. Bern.

Zarmúteno = *zarmoucené*. Slov.

Zarmútěnosť, i, f. = *zarmoucenosť*. Na Slov. Bern., Klčk. Zb. III. 48.

Zarmútěny = *zarmoucený*. Na Slov. Bern.

Zarmutitel, e, m., der Betrüber, Urheber des Kummers. Rk.

Zarmutitelný = *zarmucující*, traurig, Trauer erregend. Z. podívání. Hlas II. a.

Zarmútiti = *zarmoutiti*. Na Slov.

Zármutivý, betrübend, traurig machend, Trauer erregend. Z. slavík. Sš. P. 211.

Zármutlivý, traurig stimmend, betrübend. Dch. Vz Zármutivý. Dch.

Zarnek, u, m. = *obecné jméno siřičníku sitaničitého*, das Realgar. Jg. Vz Schd. II. 29., Bř. N. 227.

Zarnivec, vce, m., der Schaalstein. Miner. 362.

Zarno, a, n. = *zrno*, *obilí*. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 280.

Zařnouti = *zaříznouti*, Einschnitt machen, einschneiden. — **co**: péro, die Feder schneiden. — **se kam**. Zařnul sem se do kůže. Na Ostrav. Tč. — **kde**. Kabát zařiná pod paží. Ib. Tč.

Zářný, strahlend. Z. nach, Vrch. Nov. bs. ep. 7., sloup, Msn. Or. 21., meteor, Vrch. O vlně 166., obličej, slunce, lesk trůnu. Vrch. Tím vám osvítíme jizbičku do kola jako zářným okem bílého sokola. Hdk. C. 12. Z. čelo, Hdk. C. 15., maják. Čch. L. k. 79.

Zarob, u, m., odtud: zárobek. Šd.

Zárobeček, čku, m. = *malý zárob*, *zárobek*, *výdělecek*, kleiner Gewinn, Verdienst. A už ani núdzu nemaly pri tom peknom zárobečku. Dbš. Sl. pov. III. 91. Nuž kde že čo vezme hriešny človek, keď sa ti na poli nič neurodí, zárobečku žiadného, len vždy plať a plať. Klčk. VI. 70.

Zárobečok, čku, m. = *zárobeček*. Na Slov.

Zárobek, bku, m. = *výdělek*, der Verdienst, Gewinn, Erwerb. Us. na Mor. a Slov. Šli do světa na zárobky (na nádeňku, nádennickou práci). Na jihových. Mor. Brt. Na zárobky svetom za novým letom. Pokr. Pot. 163. Zaniesli Lomidrevovým rodičům čiastku ze zárobku; Raz tu cšte padol tvrdý rok na ľudí, málo se urodilo, zárobky boly veľmi plané, tak že nemali ani do seba ani na seba. Dbš. Sl. pov. I. 93., 334. Letos není žádného z-bku. Mor. Tč. Z. prepije a potom blady mrie. Hdž. Šlb. 37. Ale čuo sa pri tom prekliatom zavlačovanyi nabrdinješ, žeby si račej pod dakou vatrou hlady mreu, ako na taký zárobok hľadel. Slov. (nář. černohron.). Šd. Chcel by teraz si všetko zaužrať? Prečo nešol si na zárobky sám? Zbr. Lžd. 229.

Zarobení, n = *podělání*, *udělání*, *zadělání*. Vz Zarobiti. Phld. III. 3. 289. — **Z.** = *zahrazení*, die Vermachung. — **Z.** = *zabosorování*. Na Slov. Bern. — **Z.** = *vydělání*, der Verdienst. Bern.

Zarobený; *-en*, *a*, *o* = *zadělaný*, *podělaný*, *udělaný*, fertig gearbeitet, eingemacht. Z. těsto, Bern. Posud nemáme nic z-ho (= zasetého). Slez. Šd. — **Z.** = *zahrazený*, vermacht. Bern. — **Z.** = *vydělaný*, verdient. Máme z-né tři zl., ale ještě nám je nevyplatili. Slez. Šd. — **Z.** = *zabosorovaný*. Na Slov. Bern.

Zarobiti, il, en, ení, *zarobívati*, *zaráběti*, ěl, ění = *zadělati*, *zahraditi*, vermachen; *zadělati*, einmachen; *vyrobiti*, *udělati*, erwerben, gewinnen, verdienen; *zabosorovati*, *začarovati*, verzaubern. Bern., Koll., Plk. — **abs.** Starala se, kdo bude vyrábiať, jestli Josefa přijmou (na vojnu). Slez. Šd. — **co**. Modli sa a pracuj a čo zarobíš, zavaruj. Frsc. I. 16. Zarobil deset zl. (vydělal). Slez. Šd. A peniaze zarábäť, nadobývať je ťažko. Hdž. Čít. 115. Ak dačo (jak něco) zarobíš, hned prožerješ. Sl. ps. Tč. — **komu**. Najprv si zarobte a potom pláce pýtajte. Dbš. Sl. pov. 58. Viete, že mi už nemá kto zarábäť (vydělávati)? Frsc. Zor. I. 29. A že jak sa domov navrátil, už vôl prežúval a tak predsa len Ščedroňka bola mu musela zarobiť (začarovati), keď mu vedela odrobiť (odčarovati). Pbld. III. 3. 297. — **(si) nač, na koho (odkud)** = *vydělávati*. Prečo si ty na čižmičky nezarobíš? Sl. ps. 46. Nebudú naňho zo tvojho remesla zarábať. Dbš. Sl. pov. II. 71. Poznať, že nevie zarobiť naň (z pecna do rovna chleba zakrojiti), keď si nevie odkrojiť. Zátur. On im dáva um, rozum a silu tela, aby si z-li na sebä i na

deti Hdž. Šlb. 17. — **co z čeho.** Z múky cesto (těsto) zarábäjú (zadělávají). Hdž. Šlb. 43. — **kdy.** V pondelok som múku vzala, v útorok oslevala a v stredu som zarobila a ve štvrtok zamiesila. Sl. spv. III. 93. — **čím:** vlastními rukama, koňmi (vydělati). Us. na Ostrav. Tč. — **s kým** = *zacházeti*, umgehen. S ním aby zaráběl, jak s malovaným vajíčkem. Na Hané. Hlvk., Vck. — **kde.** On na tom, **při** tom zarobil tři zlaté (vydělal). Na Ostrav. Tč. Ja bym (bych) šaty prala, tak bym zarabiala (vydělávala) na krajine daleko. Sl. spv. V. 193.

Zarobivati, vz Zarobiti.

Zárobkový užitek, Nutzen vom Verdienst. Na Ostrav. Tč.

Zárobnice, e, f. = *výdělkářka*, die Erwerberin. Mám já ženu z-cu. Dbš. Sl. pov. I. 70. — **Z.** = *kniha*, do níž se zapisuje zárobek i. e. mzda, výdělek dělnický. Šd.

Zárobnička, y, f. = *zárobnice.* Šd.

Zárobník, a, m. = *výdělkář*, der Erwerber. Šd.

Zarocení, n. = *zaklení*. Kyt. 1878. 90.

Zaročení, n., die Verjährung. Vz násl.

Zaročený; *-en, a, o*, verjährt. Hdž. Větín.

Zaročiti, il, en, ení, *zaročovati*, verjähren. — **co.** Kdo nám to preukiaže (prokáže), že preto a práve len preto Slovenčina si svoje právo zadala a zaročila? Hdž. Vetín. 155.

Zárod, u, m., **zároda**, y, f., **zárodek**, dku, m. (zastr. **zárodka**, y, f.) = *zarození i co zarozeno*, die Erzeugung, das Erzeugniss. Ž. wit. Hab. 17. Počátek a zároda všech věcí. Aqu. Teplota zárody množí. Gníd. Zárod myšlének. Kyt. 1876. 35. Měl v sobě z. nemoci již od narození. Us. Pdl. Měli v duši své zárodek idealu. Vlč. Z. moru. Osv. V. 543., Kká. Td. 26. Zárodek blažené nesmrtelnosti v tělo své zaštípí. Proch. Děj. bibl. II. 62. Vypátrati zárodek nemoci, der Keim. Dch. Z. kostěný, Osteoblasten. Nz. lk. Padlo semä stromu, ale shnilo, v zárod nový sa neprerodilo. Lipa 174. A v behu prudkom krištálnej vody čítal som často slávy zárody. Sldk. 343. Vášho to srdca hřiešneho je zárod, každý tyranóv sám si plodí národ. Hrbň. Rkp. Co národové jejich zárodou v sobě chovali; Aby zárodám ušlechtilým dopomáhal k rozvoji. Kos. Ol. I. 233., 243. Tož byl skrze vyzdvižení biskupství na Moravě i zárodek k tomu položen, aby .... Ddk. II. 214. Zárod bláhy donesu; Kde zbožnosť nemá zárodu, tam straší čirá příšera. Sš. Sm. bs. 58., 189. Zárodek zubní, der Zahnkeim. Nz. lk. Vidiš národ, jak nese zárod osudných nehod v svém bytování. Nitra VI. 157. Věděl, jaké zárody se všady nalezají; Slova ta byla zárodkem u věrných ku povstání, u nevěrců ku pádu; Z Adama přijímáme při narození zárod smrti, z Krista dosahujeme zárod života; Ale i ti nepatrní počátkové nebezpečný zárod v sobě chovali; Obecný všech těch vad zárod a kvas; Bludy gnostické v zárodě vyskytlé; Zárod pravé víry spatřuje se v té upřímné po pravdě toužebnosti. Sš. Sk. 239., J. 44., 114., I. 164., II. 124., 200., Mr. 55. — *Obzvl. z.* = *plod počatý u zvířat*, die Leibesfrucht, embryo. Zloupaje mu vejce, zárodky v nich zahubuje (spem prolis). Jel. Kteráby mladice z sebe zárodu vyhnati chtěla. Volk. Z. ve vejci. Jak dlouho může z. v děloze mrtvé matky žíti? Vz Čs. lk. III. 227. Zárodek tasemnicový, scolex, protoscolex. Nz. lk. Tvoření zárodku. Ib. Zárod mladistvý (dítě). Msn. Or. 145. V zárodu ptačím, co se začalo zakládati hlavou, nohou, křídlem, to se již neměnl, ale tak zůstává. Kom. Did. 101. — **Z.** = *plod vůbec*, die Frucht, Brut. *U sladu: květ; na víně: tříšť.* Šp. — **Z.** *u bylin* = *kel, klik, klíč, prejt.* Z. u rostlin = sklípek ve vaječníku, z něhož zúrodněním dělá se vajéčko a pak semeno, gemmula, das Keimchen. Vz Rst. 100., 123., 124., 132., 133, 134, 521., Kk. 290. Fíkové dřevo vydalo jest své zárodky. BO. Zárodek chlupový, der Haarkeim. Šp. — **Z.** = *orání k semeni*, die Saatfurche. Šmd.

Zároda, y, f. = *zárod.*

Záródeční, *-čný*, Keim-, embryonal, rudimentalis. Dch., Nz. lk. Z. buňka. Osv. VI. 52.

Zárodečnice, e, f. = díl osy plodové nesoucí zárodky a střeny plodolistem jedním nebo mnohým, trophospermium. Vz Rst. 123., 128., 521., Kk. 53.

Zárodečník, u, m., v bot. = nejprve počáteční tvar či zárodek výtrusonosného plodu mechů, archegonium. S. N. X. 1. dod. 37.

Zarodění, n. = *zarození*. Na Slov. Bern.

Zaroděný; *-ěn, a, o* = *zarozený*. Na Slov. Bern.

Zarodice, pusté popluží u Huzenic. Vz Blk. Kfsk. 650.

Zarodilý, ein-, angeboren. — **kde** Aby snahu po otci v lidských myslech zarodilou vykořenili. Sš. I. (II.). 169.

Zaroditi, roď, rodě (íc), il, zen, ení, *zarodívati*, *zarozovati* = *plod založiti*, *zárod učiniti*, *zroditi*, erzeugen, hervorbringen; **se** = *zarozenu býti*, *zroditi se*, *počatu býti*, *na plod se založiti*, erzeugt werden, hervorkeimen, empfangen werden. — **co, se.** Hřích zarozuje zlé vlhkosti. V. Zarodí sě trn, listie. BO., ZN. Stromy málo zarodily (málo ovoce vydaly). Us. Šd. Větvie ovoce zarodí. BO. — **(se komu) kde.** Zarodily se mu v hlavě vši. Us. Nz. lk. Která (vinice) již nejednou u proroků zarodila. Sš. Sk. 22. Kam zvuk ten v těch dnech zasáhne, nikde nezarodí (úroda se nechytne). Kld. II. 290. Myšlénky zlé se v obraznosti co v zloděloze zarozují. Sš. II. 93. V horských krajinách hrozny příliš často se zarozují, setzen an. Posp. V té době zarodily se v nejvyšších kruzích vládních nové strany. Pal. Děj. V. 2. 186. Hnůj v ráně z. Ras. Zarodili se v mase červi. Us. Vši v šatech se mu zarodily. Ros. Láska v srdci se zarozuje. Ps. br. Zarodilo se v nich lakomství. Mudr. — Br. — **(se) odkud.** Ale ty nesvornosti odnikud jsou se nezarodily a nezrůstly nežli z lakomství přílišného. Arch. II. 172. Člověk jest z podstaty mateřiny u věku zarozen. Št. Neb z čeledného a rovného obcování potupa se zarozuje důstojenství. CJB. 273. Z toho se v něm nemoc zarodila.

Zlob. — Soif. — **se kam.** Jako kdyby se zarodil (dostal) trn v ruce opilého. Ben. V. — **jak.** Proč, krušino, proč nerodlš? Leho sa ty mrázn bojlš? Šak sem byla z-la červenýma malinama. Šš. P. 322. — **(se) čím.** Jednak nejenom vněšně se ke Kristu hlásiti, něbrž vnitrně ovocem svatosti zarozovati máme. Šš. Mr. 50. Země z-la býllm ve svém lůně. Šš. Bs. 4. — **kdy.** Ten strom *letos* zarodil (mnoho ovoce nasadil, vydal). Us. Šd. Vz Z. kde.

Zarodivati, vz Zaroditi.

Zárodkopis, u, m., die Embryographie. Šm.

Zárodkopitva, y, f., die Embryotomie. Šm

Zárodkovina, y, f., das Zytoblastema. Šm.

Zárodkovitý, keimartig. Býti teprv u vývoji zárodkovitém. Kaizl. 137.

Zárodkový, Keim-. Z. blána (die Keimhaut, membrana germinativa), pláma (der Keimfleck, macula germinativa) ve vejci ssavcův. Nz. Z. jadérko, nucleus, der Eikern. Nz. Z. zakrývka, integumentum nuclei, die Eihaut. Nz. Z. krub, die Keimschelbe, vrstva, die Keimschichte (Kk. 84), hrbolek, cumulus proligerus, z. puchýřek Purkyňův, das Keimbläschen, vesicula germinativa; puchýř z., die Keimblase, list, das Keimblatt, poblánice, das Keimepithel, mázdra, die Keimhaut, membrana germinativa, tělisko, das Keimkörperchen, lůžko, das Keimlager. Nz. lk. Z. těleso, zrnka. Frč. 13., Ves. IV. 88., 89., I. 54. Z. deska, val, pláma, bublina, skvrna. Vz Ves. I. 71., 81., IV. 221. Z. buňka, die Keimzelle. Nz. lk.

Zárodkozpyt, u, m., die Embryologie. Šm.

Zárodník, a, m. = *praotec,* der Stammvater. 1635.

Zárodně, ursprünglich. Královská důstojnosť z. v Jakobovi složená. Šš. L. 17.

Zárodnosť, i, f. = *počátečnosť.* Ros. — Z., die Keimkraft. Dch. Z. či klíčivosť semena. NA. IV. 78.

Zárodný = *zárod zamykající,* Keim-, Frucht-, befruchtend. Z. semeno. Plk. — Z. = *v zárodku teprv jsoucí, se teprv zarozující, počátečný,* initialis, werdend, erst entstehend, sich bildend. Pán dodává ještě jinou příčinu toho, pročby lidem takovým se zárodnou vírou a láskou divů činěni stavovati se nemělo. Šš. Mr. 42.

Zárodověda, y, f., die Embryologie. Šm.

Zárodství, n., der Embryozustand. Ssav. 50.

Zarodzovati = *zarozovati.* Na Slov. Bern.

Zároh, u, m. = *silná soška,* která se tam do země zastrknje, kde má plachta ku chytání zvěři rozestřená úhel činiti, die Krummruthe. Šp., NA. IV. 116.

Zarohnouti, hl, ut, utí = *zabiti,* todtschlagen. — **koho.** Šd. Přiběhne-li baňkář sem, toho zarohnem. Jir. Ves. čt. 218. Už sme našeho Vaška zarohli (= vepře zabili). V Kunvald. Msk.

Zarochati, vz Zahrochati.

Zaróchnúti = *zaprásknouti,* knallen. — **čím:** tatarem. V již. Mor. Šd. Vz Zahrochati.

Zarochotati, vz Zahrochati.

Zarochtati, vz Zahrochati.

Zarojení, n., vz Zarojiti.

Zarojený; *-en, a,* o. Z. myšlénka (blouznivá, přelud), die Chimäre. Nz. — **čím:** stráží (= obklopený). Mach.

Zarojiti, il, en, ení; *zarojovati se* = *počíti se rojiti,* anfangen zu schwärmen. — **se jak.** Povolně n. kvapně zarojují se *hlukem.* Ráj.

Zarojovati, vz Zarojiti.

Zarokotati, losklirren, ertönen. Č. (Pan. jez. 41.).

Zaromoniti, il, ění = *ozvati se.* — **kdy.** Lež v tom zaromoní hrom, blesky skřižujú sa razom. Phld. III. 408. — **kde.** Ve mně poetická z-la žíla, an (!) hledím naň. Šml.

Zaronění, n., vz Zaroniti.

Zaroněný; *-ěn, a,* o, vz Zaroniti. — **čím.** Krvou z-ný. Sl. let. III. 139.

Zaronice, die Budějovice, ves. Arch. I. 542.

Zaroniti, il, ěn, ění = *upustiti, zahoditi, zavrci,* weg-, verwerfen, verlegen. L. — **Z.,** vz Roniti.

Zarosený; *-en, a, o* = *zarostlý,* verwachsen. — **čím.** Z. pole travou. Na Ostrav. Tč.

Zarosení, n., vz Zarositi. Mj. 146.

Zarosený; *-en, a, o,* bethaut. Okno je zarosené. Us. Šd. Srdce moje raněné, **očičky** zarosené **pre** teba, nevěrný šuhajko **môj,** mám. Sl. spv. II. 63. Z. oko. Dch., **Kká.** K sl. j. 193. Ráno bývá tráva z-ná. **Us.**

Zarositi, il, sen, ení, bethauen, mit **Thau** besprengen. — **co:** oči zarosila (zaslzela). L. Nepršelo mnoho, jen tak trávu **zarosilo.** Us. Tč. Anička milúčká, kde si bola, **keď** si ty čižmičky zarosila? Šš. P. 518. — **čím.** Oko její zarosilo se slzami. Us. — **proč.** Radostí i smutkem oko se zarosí. **Hdk.** C. 17. — **co komu.** Anička, dušička, **kde** si bola, keď si si čižmičky zarosila? A ja som po tri dni trávu kosil, ešte som si **čižmy** nezarosil. Sl. spv. I. 23. Nechoče ty, **Hannlienka,** z rana do rosy, lebo sě ci **sukienečka** šecka zarosi. Sl. spv. IV. 127. — **kam.** Z-lo na trávu. Us. Tč. — **kdy.** **Teplota,** při níž se kouie zarosila. Mj. 146.

Zarostání, n. = *zarůstání,* das Verwachsen. Bern.

Zarostati = *zarůstati.* Bern.

Zarostávati = *zarůstávati.* Bern.

Zárostek, stku, m., verbuttetes **Wald**bäumchen, das zum Uibersetzen nicht **taugt.** Šm.

Zarostění, n. = *zarostnutí.* Na Slov.

Zarostěný = *zarostlý,* verwachsen. **Na** Mor. a Slov. Kld., Bern. Máš bradu **z-nou.** Kld. 28. Je, přišel ze světa celý z-ný **(vousatý).** Mor. Šd.

Zarostina, y, f., die Athresie, **Verwach**senheit des Afters. Šm.

Zarostiti, il, štěn, ění; *zaroštovati* = *učiniti, aby zarostlo,* verwachsen machen **o.** lassen; se = *zarůsti,* verwachsen. — **co:** ránu. Ja., Ras. — **se.** Rána se zarostila. Sal.

Zarostlina, y, f. = *místo zarostlé něčím,* das Gestrüppe. V. — **Z.,** die **Verwachsung.** Dch. Z. rány; z. na stromě (potrhané kůry). Us. Tč.

Zarostlost, i, f., das Verwachsensein. Aesop.

Zarostlý = *porostlý*, verwachsen. Z-stlá cesta. Z. brada (vousatá). Dch. Přišel z světa celý zarostlý (vousatý). Us. Šd. S prsoma zarostlýma. Cimrb. Myth. 91. Z. hruď. Čch. Bs. 68. Z. v rostl. = chlupy hustě obrostlý, tak že částek obrostlých málo viděti, obsessus, obsitus, besetzt. Rst. 521. — **čím**: stromovím, travou, Ros., trním, Kom., sádlem. D. Brada vousy z. Chmel Srdce tukem zarostlé, verfettetes Herz. Us. Dch. Hrob travou zarostlý. Us. Šd. Záhon zarostlý listím okurkovým. Kká. Td. 61. Všude plno kopców a trniem zarostlá všecka stezka. BO — **Z.** = *vrostlý*, ein-, hineingewachsen. D. - **kde**. To je vodeněk, sou v něm čerti zarostli a proto se špatně řeže. U Žambk. Dbv. Krystaly ve svoru z-stlé. Osv. I. 669.

Zarostnúť = *zarůsti*. Na Slov. Bern.

Zarostnutí, n., die Ver-, Aufwachsung. Na Slov. Bern.

Zarostnutý; *-ut*, *a*, o = *zarostlý*. Na Slov. Bern.

Zarostu, vz Zarůsti.

Zárostupky, pl., m. = druh jablek (stopka jest ohnutá, zarostlá). Na Mor. Brt. Osv. 1884. 50.

Zarošťovati, vz Zarostiti.

Zarotiti, il, ceni, anlangen zu schelten, zu fluchen. Div. z ochot.

Zaroubání, n. = *zaroubení*. Vz Zarúbání.

Zaroubaný = *zaroubený*.

Zaroubati = *zaroubiti*.

Zaroubení, n., vz Zaroubiti.

Zaroubený, vz Zaroubiti. Zarubaná cesta. Chlpk. Sp. 52., Sl. ps. 158. Zarubaná cesta križom krážom. Dbš. Obyč. 134.

Zároubiči, n. = *zároubík* (u řetězu). Dobytče se ze z. utrhlo. U Král. Hrad. Kšf., Rk. Vz Zároubík.

Zároubík, u, m. Z. u řetězu = želízko asi 4 palce dlouhé na jednom jeho konci k němu přidělané, kterým se řetěz do díry u jeslí prostrčeným zaplná, der Kettenknittel, das Kettenquereisen. Vz Zároubiči.

Zaroubíkovati, vz Zaroubiovati.

Zaroubiti, il, en, ení, *zarubati*, *zaroubati*, *zarubovati*, *zaroubávati* = *začíti roubati*, *zatesati*, anfangen zu hacken, loshacken, zuhauen; *roubáním znamenati*, einhauen, einhacken; *roubáním zkaziti*, *zničiti*, hauend o. hackend vernichten; *roubením zandati*, *zasekati*, verhauen; *třepení zašíti*, bebrämen, besäumen. Jg. — **co**: cesty. Půh. II. 400., 392. — **co kde**: znamení na stromě. L. — **co čím**: cestu (Ros., Pulk., Dal.) stromy (zasekati). Zaroubiti sukni podsádkou (zašiti). Z. prosmyky záseksmi. Šmb. Str. II. 184.

Zaroubiovati = *zaroubíkovati*, mit einem Knebel zubinden. U Olom. Sd.

Zarouhati, freveln. — **se proti komu**: proti Bohu. Us. Tč.

Zarouchati, vz Zahrochati.

Zarousání, n., vz Zarousati.

Zarousaný; *-án*, *a*, o = *zarosený*, bethaut. Z. okro. — **Z.** = *uplouhaný*. Vz Zarousati. Přišel z louky celý za-ný. Us. Knrz.

Zarousati se = *zaplouhati se*, im Thaue sich beschlumpern. Celý se zarousal. — **se kde**: v trávě. Dch.

Zarouš, vz Zaruž.

Zaroušilý = *začervenalý*, röthlich. Kb.

Zaroušiti, il, en, ení. — **co** (rouškou zastříti), verschleiern. Rk.

Zarouž, vz Zaruž.

Zárov, a, m. Z. dolejší, Nieder-Soor; Z. hořejší, Ober-Soor, vsi u Trutnova. PL. Vz Tk. II. 219., 428, 448., V. 179., Blk. Kfsk. 708.

Zarování, vz Zarovati.

Zarovati = *pole k zemení připraviti aneb rozseté símě zadělati*, zum Säen ackern o. das Getreide einackern. Us. Vz Zárovka.

Zaroveň, zároveň, zugleich, gleichzeitig, gleich. Nejsem čert, abych byl z. tu i tam (nemohu práce na dvou místech konati); Šli domů z. ale ne spolu. Dch. Dle starodávného obyčeje církevního bylo dítě, jehož jméno nikde zaznamenáno nebylo, z. křestěno i biřmováno. Ddk. III. 24. Přišli obá dvá z. Us. Šd. Měl za posla plnomocného z. jiným všem považován býti. Pal. Děj. III. 3. 76. Z. Němcům, gleich wie die Deutschen. Šf. I. 579. Lange z. ostatním Němcům filology jmenuje jen ty. Ht. v Mus. 1869. 335. Jednostejně a z. jsou všichni poddaní jeho dědicové. Bart. Z. moudrý i blázen umírá. Kom. Těžko z. srkati a foukati. Prov. Bž. Rak a pšenice z. do zrna rostou. Prov. Bž. Vz **Roveň** (ku konci), Dnes.

Zárovka, y, f. = *zarování*, *orání k semeni*, das Saatfurchen. D.

Zarovnaně, eben gemacht. Bern.

Zarovnání, n., die Ebenmachung, Ebnung.

Zarovnaný; *-án*, *a*, o, eben gemacht.

Zarovnati, *zarovnávati* = *rovným učiniti*, ausgleichen, ebnen, eben machen, gleich machen, schlichten; *vyrovnati*, *nahraditi*, ausgleichen; *něčím zastíniti*, *zandati*, verschlichten. V. — **co**: cestu. Us. Má z. vše, což by p. Sulíkovi škodilo. Půh. II. 552. Z. papír, plátno. Us. Vck. Z. teplotu v pokoji. Us. — **co s čím**: město s zemí z. (zbořiti). Pref. Po odevzdaných delách, ktoré tam boly, so zemou ho zarovnali. Sl. let. II. 244. — **co čím**: dřívím (zandati). Ros.

Zarovnávací, Ausgleichungs-. Z. práce. NA. IV. 78.

Zarovnávání. n., die Ausgleichung, Ebenmachung, Ebnung. Z. půdy. Us.

Zarovnávati, vz Zarovnati.

Zárovně, *lépe*: zároveň. Us. Km. IX. 157. Také na Slov. Bern.

Zárovno, *zarovno* = *zároveň*. Počkej, půjdem zarovno. Mor. Šd., Brt. Z. s kým, Tč. Z. s Bohem jednati (paria deo sentire). BO.

Zárovnosť, *zarovnosť*, i, f., die Aequipollenz. Z. úsudků. Mark.

Zárovný, *zarovný* = *rovný ve všem*, ganz gleich. Z. časť všem dáti. Us. Z. pojmové (mající stejný rozsah), gleichgeltend, úsudkové (shodní). Mark. Log. 44. Nesluší křesťanu zarovnu býti pohanu. Dal.

Zárovský. Z. mlýny. Tk. II. 219. Z. Mikuláš a jeho mlýny. Vz Tk. IV. 74, 170., 366., V. 65., 66. Z. Hensl. Tk. V. 62, 63. Cf. Arch. II. 456., Pal. Děj. III. 1. 380.

Zářový = *od záře*, auroreus. Z. barva. Rostl.

Zaroz = *hned*, sofort, sogleich. Z. tu byl. Na Ostrav. Tč.

Zarozdobnec, bence, m., das Phosphorblei, nerost. Miner. 309.

Zarození, n., vz Zaroditi.

Zarozený; *-en, a, o*, vz Zaroditi. A tu, kde pred tým ani plánočky, zrazu prídu ku krásnej zarodenej jabloni. Dbš. Sl. pov. V. 47.

Zarozovati, vz Zaroditi.

Zarozprávěti, ěl, ění, mit Jem. ein wenig plauschen. — **si s kým**. Us. Šd., Vck. Zarozprávia*ť*. V již. Mor. Šd. Zaspievaj si, zarozprávaj, zavýskaj i zahromuj. Phld. III. 3. 281.

Zarozsíti (vz Síti) = *poseti*, besäen. — **co**: pole. Us.

Zarozující se blndy, entstehend, Wurzel fassend, sich einnistend. Sš. I. 6.

Zarozumělosť, i, f. = *mudráctví, mudrlanství, domnělá moudrosť*, die Vernünftelei, Afterweisheit, der Vernunftstolz. Hý. (Muž), jenž kázání o Kristu v z-sti své ku podvrácení pravé víry v Krista a úcty k církvi zneužívá. Sš. J. 18. Odtrhli se od z-sti svojí. Sš. Sk. 71. (L. 142.).

Zarozumělý = *mudrlantský*, afterweise, vernünftelnd. Ale oni v z-lé samospravedlnosti svojí zůstávají v neospravedlnění božím. Sš. (Hk.).

Zaroždíti se, vz Zarnžditi se.

Zarožky, pl., m. = jm. polí u Luhačovic na Mor. Šk.

Zárožné, ého, n. = *parožné, zpropitné od řezníka za dobytek rohatý děvečkám dávané*, das Horngeld. Us., Jg. — **Z.** = *pokuta z každého kusu dobytka zajatého na škodě*. Er, Pam. arch. 1868. 520. — **Z.** = *plat z dobytka, byl-li pro nezaplacení daní zabaven*. Vz Tov. k. 29., Gl. 381., Poplatek.

Zárožný, *-ní* = *hned za rohem jsoucí*, hinter der Ecke, Einbiegung. Z. dům. Us. Šd.

Zarpneení, n., vz Zarputiti. Z, stomachatio. Rozk.

Zarpucovati, vz Zarputiti.

Zarputěti, ěl, ěn, ění = *urputným se státi*, halsstarrig werden. Ros.

Zarputile = *tvrdošíjně*, halsstarrig. Neústupně a z. Ler. Z. při něčem setrvati. KB. IV. Z. odpírati, Kom., v něčem státi, Lom., na svém státi. Us.

Zarputilec, lce, m. = *zarputilý, zarytec*, der Starrkopf.

Zarputilosť, i, f. = *zatvrzenosť, tvrdošíjnosť, svémyslnosť, zpoura*, die Halsstarrigkeit, Eigensinnigkeit, Verstockung. V., Jel., Kram. V z-sti trvati. Solf. Nesmírná ctížádosť a jakási z. Ddk. VI. 210. Židé v zarputilosti své nenstávají vyroků prorockých a tajností písma nedbati. Ddk. VIII. 155.

Zarputilý = *zatvrzený, tvrdošíjný, svémyslný, neústupný*, starrig, störrig, störrisch, bockbeinig, erpicht, halsstarrig, eigensinnig, trotzig, verstockt, starrköpfig. Z. mysl, V., srdce, Ojíř, pohan, Jel., zprotivení, Kram., lišej. Rostl. Z. boj, Dch., kuchta, Kká. Td. 193, nepřítel. Us. Pdl. Podobni jsou lidem nevhodným a z-lým. BR. II. 50. a. — **v čem**: v úmysle svém. Jel. — **odkud**. Srdce moje **ode** předešlých skutků z-lé jest. Sš. Os. 195.

Zarputiti, il, cen, cení; *zarpucovati* = *urputným učiniti*, halsstarrig machen; **se**, halsstarrig werden, sich verhärten. — **se v čem**. Chmel. Nýbrž jste se ještě více v úrupnosti a nekolnosti z-li. Sš. J. 107. — **se čím**. Aby nějakou ostrou důtkou se nezarputila. Sš. J. 69. — **se proti komu**. Ros.

Zartousiti, vz Zardousiti.

Zartušovati, vz Zardousiti.

Zárub, u, m., **záruba, zárubička**, y, f. = *zaroubení*, das Verhauen, der Verhau. — **Z.** = *násek, vrub, který tesaři na kládě dělají, když tesati počnají*, der Einschnitt, Einhieb, die Kerbe. Tč., Škd. exc., Aqu. — **Z.** = *záseka* (v lese), der Verhau, Verhack. Berg. V horn. der Verbau, Verhieb, alte Mann. V lese se dělají záruby, aby tam nikdo nevnikl. Us. Tč. V horách zárub plno. Pokr. Z hor 171. Z. kolový. Exc. A tam hore výše mesta zarúbaná mocne cesta: bude ti tam, Branko, beda, tá záruba dal' ti nědá. Chlp. Sp. 52. — **Z.** *na střelnicích* = *zeď za terčem, která koule zachycuje*, der Kugelfang, Kugelfänger, die Schiessmauer, Schusswehre. Novější: knlochyt. Jg., Čsk. Olovo za záruby (vybrané), das Schussblei. Čsk. — **Z.**, mlýn u Mor. Ostravy. — **Z.** = jm. lesa a pole u Týna na Mor. Pk. — **Z.**, der Münzenrand. Slov. Loos.

Záruba, vz Zárub. — **Z**, y, m. Z. Kašpar. Vz Jg. H. l. 656., Jir. H. l. II. 349. O Z bech vz Blk. Klsk. 1458., Sdl. 1. 259., II. 281., Pal. Děj. V. 2. 422.

Zarúbání, *zarubání*, n. = *zaroubení*.

Zarúbanisko, a, n. = *zárub*, der Verhau. Na tomto hradovisku nebolo múry žiadne, ale len vysoké násypy zo zeme a z-ska podlé staroslovenského obyčaja. Let. Mt. S. IX. 1. 18.

Zarúbaný, *zarubaný*; *-án, a, o*, vz Zaroubený, Zaroubiti, Zarubati.

Zarubati, vz Zaroubiti.

Zarubec, bce, m. = *zídka na hrnce před pyskem n. před pecí*, Vormauer beim Ofenloch. Us.

Zárubek, bku, m. = *malý zárub*. Sl. let. V. 328.

Zárubeň, bně, f. Z. u dveří, das Thürfutter, der Thürstock. Včř. Z. i. 29., Šp. Z. kamenná. Šp.

Zarubice, Zarubitz, ves u Hrotovic. PL.

Zárubička, y, f., vz Zárub.

Zarubin, a, m., ves. Arch. III. 469.

Zarúbiti = *zaroubiti*. Mor. Knrz.

Zárubka, y, f. = *zárub*, die Kerbe. Nz.

Zarubnúti, vz Zaroubiti. Zarubne raz, dvarazy, tn akoby do skaly zaťal, sekera mu odskočí, drevó tvrdé ako hrom. Dbš. Sl. pov. I. 77.

Zárubová, é, f. Vz Blk. Kfsk. 1458.

Zarubovati, vz Zaroubiti.

Zarubovna, y, f., jm. ženské. Vz Blk. Kfsk. 1458.
Zárubská, é, f. = jm. poli u Mikolůvce na Vsackn. Vck.
Zárubský, ého, m. Z. Ctibor. Žer. Záp. I. 58., 174.
Zarúcati, vz Zarůtiti. Na Slov.
Zaručati = *zaříceti*. Na Slov. Bern. — abs. Zaručal hneď ako byvol. Dbš. Sl. pov. I. 105. — **jak**. Verné zveri zaručali boľastným hlasom, že sa bory doly ozvaly. Dbš. Sl. pov. I. 481. — **nač**. Krava veselo zaručala na zelenú chvoju. Mt. S. I. 70. — **kde**. Kde tak zaručal osel, že ho počulo celé pokolenie ludské (v arche Noemovej)? Mt. S. I. 139. Celé stádo zaručalo zase **před** krčmou. Dbš. Sl. pov. VI. 81.
Zaručeni, n. Vz Zaručiti. Na z. někoho pustiti. Ros. S hodným zaručením někoho k stráži přijmouti. Ms. pr. hor., CJB. 307. Z. ku právu. Jg. Dáti někomu z., že . . ., Gewähr geben, dass . . .; Prodej se z nim, Verkauf unter Garantie. Dch. Tehdy jest otčim mój v tom z. utekl. NB. Tč. 142.
Zaručenosť, i, f. = *zaručenství*. Rk.
Zaručenství, n., die Bürgschaft. Potom se vyručili všetci na postavenie a v tom z. šenkýřka vykradla šaty z hospody v noci a ve dne zitra ušla. NB. Tč. 148.
Zaručený; *-en, a, o*, verbürgt. Vz Zaručiti. Z. ochrana n. výsada, Rk., věc. Us. Z. zpráva. Mus. 1880. 537., Ddk. II. 355. Vzal mi člověka mého závadného a z něho z mě děditny; Odstěbovali na těch vozích její člověka z-ho; Drží mi mého úředníka z-ho. Půh. I. 236., II. 104., 376. Jakosť zboží jest z-na. Us. Dch.
Zaručeti, vz Zaříčeti, Zaručati.
Záručí, n. = *zápěstí*, die Handwurzel. Krok, Ja., Čsk. V šermíř. der Poignet. Čsk.
Zaručitel, e, m., der Bürge. Šd.
Zaručiti, ruč, ruče (ic), il, en, ení; *zaručovati, zarukovati = rukou dáním n. rukojmémi, zápisem* atd. *slibiti, ujistiti*, verbürgen, sicher stellen, feierlich versprechen, Bürgen stellen, Kaution leisten. Jg. — **abs.** Nechcel z. Půh. II. 383. Bezpečnosť osoby i majetku byla zaručena. Ddk. IV. 331. Řekl Matůšovi: Poď ven, Matúši! A Mikuláš jest řekl konšel: Co ven? počkajte, musíte z. NB. Tč. 96. Kdo zaruči, tobo mučí. U Přer. Kd. — **co**: příměří, Pal. Děj. III. 3. 279., poslušenství. Půh. II. 264. — **co, se komu**: pokoj. Háj. Bůh zaručil se mu (Abrahamovi), že mu v potomstvu požehná. Šš. Sk. 77. Co komu zaručiš, též držeť musiš. Us Tč. Řekl mu, aby jemu zaručil; Kažme sobě z. ostatek. NB. Tč. 12., 219. Z. penize sirotkóm a někomu k věrné ruce. Oldřich má mu ty penize z.; Boček má ji z. 7 hř gr.; Jemu jej (list) tak dokonal, jak jemu zaručil. Půh. I. 208., II. 349., 444., 590. Bylo by dobré, aby kněžie jim zaručili, když penieze dadie, že ihned budú i břiechóv všech i muk prázdni. Hus. I. 342. — **koho** = *dáti sobě od něho ručiti; jej slibem, zápisem* atd. *k něčemu zavázati*, Jemanden durch Bürgschaft o. sonstige Sicherheit verbindeu, verbindlich machen, zwingen. Jg., Kom. Já tě z-čím, poněvadž chceš odsad; I z-čil jest jej fojt. NB. Tč. 163., 251. Což markrabina milosť jej z-čil, to ho nedotýčů. Půh. I. 187. — **co komu, se čím**. Někomu summu půjčenou zápisem z. Žer. Z. se rukojemstvím. Lpř. Zaručen ti život cárským slovem. Zbr. Lžd. 175. A těch 5 hř. každý zvláště z-čil, Pondělek Máchem a Vlkem; Nemámeť kým zde z. NB. Tč. 137., 219. A to mám z. dobrými lidmi; Chtěl také z. dobrými, urozenými lidmi. Arch. II. 315., 425. A Vichna z-čil Martinem. Půh. II. 516. — Br., Pr. měst., J. tr. — **proč (ke komu)**. K úřadu pro škodu zaručiti má. Panským kázáním ten žalobník jest zaručen, aby purkrecht svoboden byl; Neb jsme jej proto z-li v 32ti hř.; Pak sú žalobníka z-li pro ten účinek. NB. Tč. 70., 192., 244. Z. pro škody kdo byl povinen? Vz Zř. zem. Jir. C. 24. Obžalovaného ku právu z-li. NB. Tč. 250. Z. k stání (že k právu se postaví). Ros. Z. koho k čemu. Lom. Pro škody, Er., pro škody a náklady něčím z. J. tr. — **co kde**. Aby ji n nás zarukovali. NB. Tč. 148. Dluh na domě z. D. — **jak (kým)**. Každý, kdož koho pohonil z vlce, nežli sám má, chceli půhon vésti před se, má zaručiti tím, kdožby měl na svobodných dědinách neb zápisných, do té summy, což výš jest, nežli máš. Zř. F. I. C. 24., VI. zř. 44. Každý z nich 5 hř. vzal na svůj díl a těch 5 hř. každý *zvláště* zaručil; Z-li **pod** základem na tom svědomí obapolně přestati; Ten před námi znal, že jest Húsaka pod pěti kopami českých grošů z-čil na postavenie; Proto jsme jej z-li ve 32 hř. NB. Tč. 62., 107., 190., 192. Z-li nás pod tisícem hř.; Ten člověk jest zaručen od 46 kop gr.; Žádala, aby ji to zaručeno bylo **podlé** běhu zemského. Půh. I. 190., 374., II. 119. Zaručil (Bůh) sebou samým s přísahou. Br. Dostatečně něco z. Lom. — **koho nač**. Ale i zaručují soudícího se na postavení (aby se postavil). Kom. — **oč**. Dipl. 1412. — **se někomu na co, za co, za někoho** = *zavázati se*, sich verbinden o. verbürgen. Plk., Ml. Z. za škody (nemaje dědin). Vz Zř. zem. Jir. B. 47. Z-čil se za řádně placení summy trhové; Kdo směl se z. za budoucnosť? Z. se za poplatek 6000 hř. Ddk. IV. 80., II. 394, IV. 83. — Dch., Tč., Lpř., Šd. — **že**. Zaručuji se, že Vás na pokoji nechám. Sych. — **(jak, s kým) na koho**. Osvědčuje Všebor, že chtěl z. s ní na úřadníky; Za toho jsme z-li obapolně pod ztracením pře; To jsú sobě z-li pod stem hř. g. na p. Haranta, což by ten mezi nimi vyřekl, aby na tom dosti měli; Na starostu mají obapolně z., aby toho dovedl. Půh. I. 170., 238., 331., II. 324. Z čehož jsú vinili pana Koldu a on je zase, jakož to na nás zarukovali s obú stranú. Arch. II. 293. — **na jak dlouho**. By příměří smluveno a zaručeno bylo do roka. Arch. II. 270. Ty penize má mu z. do podsudku. Půh. II. 627.
Záručky, pl., m. a f., die Stützeln. Rk
Záručné, ého, n., die Kaution. Dch.
Záručnice, e, f. Svätoboj šabľu odpásal širokú, oko hneď padá na priepasť hlbokú, a hneď na šabli s bolesťou spočíva, boi to

dar otca, jeho z-ca, jemu tak milá, jak v oko zrenica. Č. Čt. II. 96.

Záručník, a, m. = *rukojmě, ručitel*, der Bürge. Ve Slez. Šd.

Záručno, a, n. = *kytky, které si posýlají na vzájem matky snoubenců*. Na Slov. Dalo nebe sličné zemi na z. kvíti. Hdk. C. 255. — **Z.** = *záruka, zástava*, das Unterpfand. Na Slov. A pěkné péro, což dá ženichovi jako z. Němc. Svad. Len sa mi prisnilo, že ma prišiel pýtať krásny mladý páo a to na medenej kolimahe a na z. že mi doniesol zlatý prsteň s drahými kameňmi, čo sa ligotaly, jako tie hviezdy na oebi; A Kovovlad daroval jej na z. zlatý prsteň; Na z. vďači sa mladý budúcej svojej šatkon na hrdlo alebo i látkou na šaty sobašne. Dbš. Sl. pov. II. 28., 33., 39.

Zaručný, Garantie-. Z. listina, Garantieschein, známka, Garantiemarke, f. (při tränveji). Dcb.

Zaručovací list, Garantirschein, m. Šp.

Zaručovati, vz Zaručiti.

Zarudati, vz Zarudnouti.

Zaruditi, il, děn, ění = *rudým, červeným učiniti*, rötheo; *se*, roth werden, erröthen. Č.

Zarudlosť, i, f., *přičervenalosť*, die Röthlichkeit, Röthe. Šp.

Zarudlý = *přičervenalý*, röthlich. Ue. Z. blesk, Us. Pdl., oči. Čch. Bs. 68. Z. paprsek světla. Strpž. — **čím**. Tvář pitím lihovin z-dlá. Us. Pdl. — **jak**. Jeden je z-dlý do kulata, druhý do pleskata. Vk. exc.

Zarudnouti, nul a dl, utí, *zarudati* = *rudým se státi*, röthlich, roth werden. — **čím**: horkem, červeným světlem. — **kde**. Zarudl **ve** tváři a pravil. Wtr. — **kdy jak**. Jak kohout zarudnul. Osv. 1884. 911. Růže ruměncem zarudá novotným. Šš. Sm. be. 153. Aj temný zarudá blankyt v zábřesko lahodoém. Ib. 113. Dobou noční zarudne nebe obnivon záplavon. Šbr. Zaj. kr. Vác. 729.

Zaruchati, *zaruchnouti* = *zapráskati*, knallen. Na Ostrav. Tč. Cf. Zaróchati.

Zářuj, e, m. = *září*. V MV. nepravá glossa. Pa.

Záruk, u, m. (*záruka*, y, f., nové) = *zaručení, rukojemství*, das Vadium, Unterpfand, die Garantie, Verbürgung, Haltung, Gewähr, Bürgechaft. Jg., Dch., Šd., Bž. 20., Šp., Šš. Záruk pro škody se děje. Schön. Záruka úspěcho; Prodej se z-kou, Verkauf onter Garantio; Z ku složiti. Dcb. Něco na záruk vzíti. 1582. Exe. Z-ky někomn poskytnouti. Mus. 1880. 368. Nezkažený život, jediná to z. naší poesie. Nitra VI. 209. Jeř z-kou moc tvoje, že mně vzejde tvar. Msn. Or. 122. To ti bude na z-ku, že eom tvoja. Dbš. Sl. pov. IV. 70. Len čisté srdce, čisté slovo má videnia Boha z-kn. Zátur. Vladielav záruk těch nedosáhl; Toto povýšení bylo z-kou míru; Povinnosť společné z-ky. Ddk. III. 204., 207., IV. 243.

Záruka, vz Záruk.

Zarúkati, vz Zarúknúti.

Zarukávi, n. = *oděni ramene*, die Armschiene, das Armbiech. V.

Zarúknúti, kunl a kl, utí, *zarúkati* = *zahřměti, zařouknouti, zařvati*, aufbrüllen, erdröhnen. — **kdy**. A o chvílo i děla (děls) zarúkly, najprv jedno, potom dve a potom veľa. Phld. III. 2. 143. Trúby zarúkly tedáž a konee všem ukládaly lhrám. Hol. 31. — **Z.** = *zatíti*, einhauen. Ponýprv zarukli, dřevo zesinalo. Šš. P. 143. — **Z.** = *zakřiknouti*, anfahren. Aha, tu ste mi už, ledačiny, čo mi naveky stenu lúpete, zarukla jich stará Ježibaba. Dbš. Sl. pov. V. 77.

Zarukování, n., vz Zaručiti. Nemají těch z-ním od toho odtisknúti. Arch. IV. 477.

Zarukovati, vz Zaručiti. — **Z.**, z něm einrücken. V. na vojnu. Na Ostrav. Tč.

Zarumeneti, el, ení, erröthen. Na Slov. — **jak**. Mne sa páči ľnbovonná ruža, keď sa rozvila, keď rosičkou pokropená zarumenie do kola. Ppk. I. 161.

Zarumèniti se, il, ění, erröthen. Vz Zarumeneti. Osv. I. 263. Líce její ee z-ly. Tč. Tam zvädne tvoj tulipánik. Nezvädne ten, moja drahá! Veď ho skropím krvoo vraha, krvou vraha, v okamžení aj zora sa zarmení. Lipa III. 357.

1. **Zarumiti**, il, en, ení, *zarumovati* = *rumem zaházeti*, verschütten. — **co**. Br, Lom., BR. II. 614. b. — **co čím**: nečistotami. Boč.

2. **Zarumiti**, il, en, ení = *zarámiti*, einrahmen. — **co**: obraz. Na Ostrav. Tč.

Zařunditi se, il, ění, sich ins Gespräch vertiefen, sich verplauschen. — **s kým kde**. Na Ostrav. Tč.

Zaruniti se, il, ění = *zazelenati se*, grün werden. Na Slov.

Zárůst, o, m. = *to, co zarostlo*. Ten z. vytrhávajú. Na mor. Val. Vck.

Zarůsti, *zarosti*, rostu, rostl, rosta (ouc), rostl, etení; *zarostati, zarostávati* = *něčím porůsti*, be-, verwachsen. — **abs**. Zaroste cestečka přes ty Bílovice. Šš. P. 810. Důlky od neštovic zarostly (zncelily se, ztratily se, durchs Wacheen vergehen, verwachsen). Us. — **komu**. Mějte se dobře tam, nž mi zarůstla cesta k vám. Slez. Šd. — **kam**. Ten zlatý prstýnek do prsta zarůstá. Šš. P. 422. — (**komu**) **čím**: travou, Us., hložím a trním. Br. Brada zarostla vonsy. Chmel. Hleď, aby vinice duše tvé konkolem a boření nezarostla. Šš. II. 111. Řemeslo mu chmelem zarostlo (vše propil). Jir. Ves. čt. 359. Zariastly chodníčky milej pod oblôčky, zariastly trninou, drobnou ďatelinou. Trninu vytrhám, ďatelinu ekosím, ale ťa, dievča, predsa doetať mosím. Mt. S. I. 15., II. 73. Zaroste nám štěstím každý chotárek. Hdk. C. 43. Jdú roky za sta do sta, zem endzinou nám zarostá; kdo slovenský pravdě žije, pekelná ho krivda bije. Chlpk. Sp. 49. Zarostla mně cesta rákosím; Zarostla k nám travoo cesta. Er. P. 133., 150 Kámen travon nezaroste, pokud se jím postrkuje. Us. Šd. Máť travou zarostá, dcérka je sirota. Mor. Tč. Zarůstá (chodníček) drobno jetelinó, že sem se podíval na děvečko jinó; Zarostl mi chodník ořeším; Vandroval bych, oevím kady, zarůstly mně ceety všady; zarostly mně drobným gučím, už sa, milá, e tebú lúčím. Šš. P. 256., 346., 515. Zarostla mně cestička do vašebo dvorečka ořešim, ořešim, ořešim; Zarostla mně k mojí milej cesta

ořeším; Zarostaj, chodníčku, k milej pod bořičků šlpinů, vrbinů, drobnů dětclinů; Zarostaj, chodníčku, zarostaj ty bučím, věrná frajerečko, już sa s tcbů lůčím; A ta naše zahrádečka zarostla trním. Čes. mor. ps. 87., 158., 185, 189. — **kde** (= *vrůsti*, einwachsen). Jméno v stromě zarostlo. D. Kulka v ráně zarostla. Us. Ve světě celý zarostl (zvousatěl). Us. Šd.

Zaruš = *pryskyřník*. U Opavy. Pk Vz Zaruž.

Zarůšaný = *zarosený, urousaný*, vom Thau nass, durchnässt. Na Mor. a Slov. Z. boty, kalhoty, sukně. Vck. Jsem celý z-ný. Šd. Vz Zarůšati.

Zarůšati = *zarousati, rosou zamokřiti*, vom Thau nass machen. — **co:** šaty. Na Zlínsku Brt. Obnv z. Vck. A bnedkaj rybaře čluny zarušali, mileho Jašanka na břch vyrušali. Sš. P. 186. — Vz Růšati.

Záruška, y, f. Kristof ze Z-ky. Tov. 5.

Zarútění, n. = *zařícení*, die Verschüttung, Bedeckung. Slov.

Zarútěný; *-ěn, a*, o, verschüttet, bedeckt. Perly vynášaš z temných hôr, zo zarútených zlatobáň. Čjk. 104. A jako vichor rozraženou horou, keď krydla jeho cestu si pretaly: tak zarútenou padlými priestorou (prostorou) mečov našinských pohroma sa valí. Sldk. 146. Vz Zarútiti.

Zarútiti, il, cen, ení = *zařítiti, zasypati, pochovati*, verschütten, bedecken, begraben. Na mor. Val. a Slov. Vck., Bern. — **co.** Hned tam jich zarútilo. Dbš. Obyč. 114. — **čím.** Vážou Bábel jich zarúti. Phld. III. 472. — **se za kým jak.** Ale tu zápola praskom zarútila sa za ním. Dbš. Sl. pov. III. 71.

Zarůzniti, il, ěn, ění = *po různu sem tam zahnati*, hin und her vertreiben, zersprengen. Ros.

Zaruž, i, **zaružel**, e, f., **zarouš**, e, m. = *pryskyřník lezavý či plazivý*, ranunculus repens, der Hahnenfuss. Vz Rstp. 13, 10. Z. polní = pryskyřník prudký, ranunculus acris. U Rožnova. Bayer.

Zaruždití se, *zaroždití se* = *zbrchati se*, sich belauben, zum Gestrüpp heranwachsen. Vrba, volše z-la se. Na Ostrav. Tč.

Záružek, žku, m. = *záruží*. U Uher. Brodu. Mtl.

Zaružel, vz Zaruž.

Záruží, n., caltha, die Schmalzblume. Z bahní, c. palustris. Vz Slb. 668., Záružek, Záružík, Záružka.

Záružík, u, m. = *záruží*. Na mor. Val. Vck.

Záružka, y, f. = *záruží*. Na Slov. Let. Mte. Sl. X. 1. 49., VIII. 1. 35.

Zarużný, jm. polnosti v Ústí u Vsetína. Vck.

Zarůžovatělý, rosenröthlich. Šm.

Zarůžovělý, rosenfärbig. Bradičku měla z-lou. Němc. Dr. pov. 108. Od jasné tváře splývaly zlaté paprsky přes z-lé oblakové roucho až k zlatému lemování. Němc. I. 41.

Zarva, y, f., der Einriss. Voda zrobila zárvy do pola, do břeha. Na Ostrav. Tč

Zarvání, n., vz Zarvati.

Zařvání, n., das Aufbrüllen.

Zarvaný; *-án, a, o*, vz Zarvati.

Zarvati, *zarývati*, an-, bin-, aufreissen. Na Slov. a Mor. — **co (komu):** kabát, košili, aufreissen; koně (koňmi), zurückreissen Na Ostrav. Tč. — **koho k čemu.** Okolnosti ma k tomu zarvaly. Zbr. Hry. 102. — **se** = *zasypati se*, verschüttet werden. — **s kým.** Jak jim kněz ručičky svozal, s Jasenkem sě grubek zarval. Brt. P. 151.

Zařvati, řvu (zastr. zařevu), řva (ouc), al, ání = *zakřiknouti řva*, los-, aufbrüllen, anfangen zu brüllen; *velice zakřiknouti*, heftig aufschreien. Jg. — **abs.** Lev zařval. Kráva zařvala. Us. Jdi pryč, zařval zeman. Puch. Zařva pohan. Výb. II. 20. Zařvaly trouby, bubny zarachotily. Nitra VI. 140. — **jak (kde).** Když v lese hrozným zvukem zařevu. Rad. zv. Zařval hromovým hlasem Lucifer. Solí. Chrudoš zařve jarým turem (jako tur). Lib. s. v. 94. (Lev) lútym zarve ručáním. Hol. 47. Zařval v duchu. BR. II. 346. a. Když v lese zařevu, všecky je rozženu. R. zv. — **na koho.** On na ni tak zařval, až celá strachem trnula. Us. Šd., Tč. — **proč:** žalostí. Dal. Divou zařval mukou. Vrch.

Zařvěti, ěl, ění = *zrezavěti*. Zařví-li strana nože, kde byla houska, je nouze od pšenice. (Pověra.) V Krkonš. Kšf.

Zarybařiti si, il, ení, ein wenig Fischerei treiben, fischen. Šd. — **kde: v** potoce.

Zarybnice, Zaribnitz, dvůr u Soběslavi.

Zarybnici, samota u Votic.

Zárybnický, hinter dem Teich gelegen Dch., Šd. — Z., ého, m. Z Jan. Vz Jg. H l. 656., Jir. H. l. II. 349. Z. Jan a Samuel. Vz Blk. Kfsk. 1458.

Zárybníček, čku, m. Byli jsme na z-čku = za rybníčkem. Us. Šd.

Zárybníčí, n., jm. lesíku u Přerova. Pk. — Z. = jm. trávníku, pastviska u Pusté Polomi ve Slez. Šd.

Zárybník, a, m. Ze z-ka = z krajiny za rybníkem. Na Mor. a ve Slez. Šd.

Zarybníky, Zaribnik, ves u Kouřimi.

Záryby, dle Dolany. Zarib, ves u Kostelce n. Lab. Vz Tk. III. 54., IV. 172., Tf. Odp. 266.

Zaryčati = *zaryčeti*. Na Slov.

Zaryčení, n., das Aufbrüllen. Vz Zaryčeti.

Zaryčeti, el, ení; *zaryknouti*, kl, utí = *zařičeti, zařvati*, aufbrüllen. — **koho** = *rykem zahlušiti*, brüllend betäuben. — **jak.** Osel jekem zaryčl. Koll. — **na koho**. Osel na oslici zaryčel.

Zaryhotati sa. — **komu odkud.** Kukal na ňu a zaryhotal sa jej zpoza oltára. Dbš. Sl. pov. I. 88.

Zaryknouti, vz Zaryčeti.

Zarymovaný = *plný rýmy*, voll Schnupfen. Jsem celý z-ný. Mor. Šd.

Zarynouti, ul, utí, hinströmen. — **kam.** Krev z-la až do síně. Na Ostrav. Tč.

Zarýnský, hinter dem Rhein gelegen, transrhenanus. Šd.

Záryp, u, m. = *stopa zvěři v měkké půdě*, die Spur des Wildes im weichen Boden. Us.

Zarýpati, vz Zarýpnouti.

Zárypek, pku, m. = *záryp*. Šd.

Zarýpnouti, punl a pl, ut, utí, *zarypovati, zarýpati*, einwühlen, einstechen, einschneiden. — **čím kam:** ryčkou do kořene, Č., nožem do chleba. — **(se) kam.** Krtek do země se zarypuje. Č. Zarýpl se do bolavého prstu; Nůž se mu zarýpl do dlaně. Us. Šd. — **co kam:** rýč do země. Us. Šd.

Zaryšavěti, *saryšlavěti*, ěl, ění, röthlich, fuchsroth werden. Ros.

Zaryšlavěti, vz Zaryšavěti.

Zarytě = *zatvrzele*, verstockt. V. Z. neposlouchati. Us.

Zarytec, tce, m. = *člověk zarytý*, der Verstockte, Verbissene. Šš., Tč. Množství neobrácencův a z tců. Šš. I. 114.

Zarytenství, n. = *zarytosť* Jg. Slov.

Zarytí, ryji, ryj, ryje (íc), yl, yt, ytí; *zarývati* = *rytím zandati*, verwühlen, vergraben; *rýti v něco*, einwühlen, eingraben. — **(co, se) kam.** Medvěd zarýjel do komína, chtěje jej zbořiti. Hlas. Z. hnůj do země v zahradě. Us. Dch. Do země tvář zaryl. Vrch. Krtek do země se zarývá. Us. Buzogáň odletel a do zeme se hlboko zaryl; Aj divisk zaryl sa pod stromy do lista, co mu ani ňufáka nebolo viduo. Dbš. Sl. pov. I. 327., VIII. 14. Žbán brknul z ruky a zaryl sa do plesku. Phld. III. 1. 54. Stesk se dlouhý v srdce zareje. Osv. V. 634. Šmatlavá jim utekla, zaryla se do pekla a z pekla do ráje. Čes. mor. ps. 27. Židé zaryli svou mysl v iden politické velikosti. Šš. Sk. 249. — **co.** Kde vášeň zaryla ránu tak hlubokou. Ráj. Z. srdce (zatvrditi). D. — **se kam jak.** Delfín hluboko do plsku se zaryl. Har. — **co čím:** rýčem. A kedy sa jim noha zklzne, to zaryjú nosom do zeme. Dbš. Sl. pov. I. 345. Tak se zrakem a tak se mysll zaryli v pohlédání na nebesa za Pánem. Šš. Sk. 10. — **se v čem proti komu.** Farao raději se ještě více v odporu svém proti Bohu zarýval. Šš. I. 102. — **co, se kde.** Zaryvše se v pojmu říše pozemské a slávy světské. Šš. Sk. 47.

Zarytí, n., das Einwühlen, Stechen, Graben, Graviren. Us. Vz Zarytí.

Zarytinec, nce, m. = *kdo má zpurný, zarytý vzhled*, wer finster schaut, ein strenges Gesicht zeigt, strenges Aussehen hat. Slez. Šd.

Zarytmovati = *ve verších pověděti*. Mt. S. I. 173.

Zarytosť, i, f. = *zatvrzelosť*, die Verstocktheit, Begriffsstützigkeit, Bockbeinigkeit. Jg., Nz., Dch. Z. a nekajícnosť. Br. Zůstati v z-sti nevěry. Opsim. Povaha zarytosti na se béře. Šš. II. 32. Poslán jsa před sbor páně, svého hříchu ani z-sti zapříti nemohl. BR. II. 80.

Zarytství, n. = *zarytosť*. A tím z stvím ukázali, jak pravdiva jest ta výtka; Člověk z-stvím a zlovůlí veškeru vnímavosť pro božské věci ztrácí. Šš. J. 140., 151.

Zarytý; *-ryt, a, o*, eingewühlt, vergraben, eingegraben. — **kde.** Mnohé plodiny jsou ještě v rukopisech na nedostupných místech zaryté. Krok. — **Z.** = *zatvrzelý, svéhlavý, tvrdý, zarputilý*, verhärtet, halsstarrig, verstockt, verbissen, hartgesotten. Z. nepřítel, protivník, Dch, muž (furiosus), BO., zarytého zámysla (efferati animi). BO. Nejzarytější nepřátelé jeho v Němcích. Ddk. II. 333. Z. nepřátelství. Osv. I. 67. Z. a neústupný člověk. BR. II. 22. Vy tak zarytí ještěři. BR. II. 13. a. — **na čem.** Nebýti na svém urputuý a zarytý. Br. Z. hříšník. Člověk zarytého úmysla. — **v čem:** ve svých bezbožnostech z. Br. — **do něčeho** z. D. Ona sa vtedy raduje, keď radosť druhých spatruje; Keď vidí, že druhý smúti, vtedy sa i ona smúti, lebo má srdce súcitné a nie do seba zaryté. Zátur. Háj. I. 40. — **jak:** na smrť z-tý. Hrb. — **čím.** Lidé bludem zarytí. Šš. J. 262.

Záryv, u, m., der Einschnitt. Při orání urobili samé záryvy do meze. Na Ostrav. Tč.

Zarzaparilla, vz Sarsaparilla.

1. **Zarzati** = *rezavěti*, rostig werden. Na Ostrav. Tč.

2. **Zarzati**, zu wiehern anfangen. Koně zarzaly. Z Buzovic u Frýdka. Tč. Jak na konce dojely, pěkně si zarzaly. Šš. P. 533.

Zarzavěti, ěl, ění = *zrzavěti*, rosten, verrosten. Stará láska nezarzaví (nehasne). Č. M. 241. — **kde.** Železo ve vodě zarzaví. Na Ostrav. Tč.

Zarzavka, y, f. = *zerzavka, zrzavka*, durch Eisenoxyd rothgefärbtes Sumpfwasser. Slez. Šd.

Zarzavý = *zrzavý, rezavý*, rostig. Z. srp, ve Slez. Šd., nůž, voda (červená. Vz Zarzavka). Na Ostrav. Tč.

Zarzyce, Zarzitz, ves u Strumiena ve Slezsku.

Zaržání, n., das Gewieher. Z. a **ryk.** Čch Dg. (Kv. 1884. 236.).

Zaržati = *zarzati*, zu wiehern anfangen. Na Slov. — **abs.** Kůň zaržal. Hlk. S. I. 14 — **kde.** Koník zarží před chyžkou. Pokr. Z hor 51. Koně zaržali **na** dvore. Němc. 123. — **jak.** Divě zaržal vichru dech. Osv. I. 378.

Zas, vz Zase.

Zasa = *zase*. Na Slov.

Zasačiti, il, en, ení = *sak na ryby do vody hoditi*, das Fischnetz ins Wasser werfen. — **nač:** na ryby. U Rychn. — **Z.** = *napršeti*, regnen. Zasačilo tak, že mi do košule zamoklo. Na Ostrav. Tč.

1. **Zásada**, y, f. (zastr. *zásad*, u, m.) = *zasazení i co zasazeno*, das Hin-, An-, Niedersetzen, Anlegen. — **Z.** = *osada*, der Pflanzort, die Kolonie. — **Z.** = *záloha* (zastr.), der Hinterhalt. Ms. 14. stl. (Mus.). — Tkad. — **Z.** = *základ něčeho*, der Grund, Grundsatz, die Grundlage, das Grundwesen. Z. (v lučbě, basis) jest pevná látka povstalá sloučením se kysliku s prvky kovovými, die Basis. Bř., Mj. 26. Vz S. N., KP. IV. 45. Z. těkavá, flüchtige, sdružená, gepaarte, organická nebo ústrojná, organische Basis. Nz Alkalické z-dy. Šp. Z. tuková, die Fettbase. Prm. V. 2. Z-dy ammoniové, amidové, imidové, nitryiové, ústrojné. Vz Šfk. 15., 610., 613. — *Zásady rostlinné*, bases vegetabiles, die Pflanzenbasen. Vz Rst. 26., 521. Z. v nerostopise, vz Bř. N. 86 — **Z.** =

věta, která žádného důkazu nepotřebuje vyslovujíc pravdu samu sobě platnou, jež ze žádné jiné jako následek nevyplývá, principium, axioma, die Grundwahrheit, der Grundsatz, das Grundprincip. S. N., Nz., Šf. Z. svrchovaná, der oberste Grundsatz. Nz., Hš. Z. samozřejmá, položení samozřejmé, axioma. Nz. Zásady v logice = věty (soudy) patrné. DJ. 88. Tré zásad logických (principia logica): 1. z. jednostejnosti a souhlasu (p. identitatis et convenientiae), 2. z. protikladu (p. contradictionis), 3. z. o vyloučeném třetím (p. exclusi tertii). Z. dostatečného důvodu (p. rationis sufficientis). DJ. 34. Z-dy zednářské, Freimaurergrundsätze. Dch. První neb přední z., das Princip. J. tr. Z. o subsistenci a inhaerenci či o podstatnosti a přívlastnosti; z. příčinnosti. Dd. P. 73. Z. stejnopisná, princip isografický. Stč. Z. 407. Z. hospodárnosti, trvalosti díla. Kaizl 6., 123. Tato nejvyšší z. všeliké spravedlnosti nezvratný průchod měla ve státním životě na Moravě. Ddk. IV. 242. Tato z. platí; zásadou se spravovati. Mus. 1880. 505. Věc tu co věčnou a mimočasovou z-du považuje, Z. ta tisíckráte od mučeníků osvědčena byla; Epikur principem a z-dou filosofie svojí položil rozkoš; A nyní ze z-dy povšechně uznané dovodí. Sš. II. 33., Sk. 62., 204, J. 165. Z. povšechných oprav a pokroků. Pal. Rdh. 1. 194. Jest národu něco milejšího než řeč otců jeho? V ní jest jeho veškeré bohatství myšlének, ústních podání dějepisu, náboženství a zásad pro živobytí, v ní jest jeho srdce a duše. (Herder.) Kmp. Č. 152. *Ve smyslu mravním = ředidlo, jaké kdo přijal pro své jednání, princip.* Vz S. N. a Pravidlo. Ty nesmlš se svými vysokoletými zásadami hned táhnouti do pole. Nitra VI. 245. Seznámili se konečně s italskými právníky a se zásadami od nich hájenými. Ddk. III. 238. Udri (udeř) v skalu lebo v hrudu, žiadne zvuky nezabudú; kde je hlucho ako v stene, darmo čakáš po ozvene! Tak je s ľudom, brat môj mladý, bez známosti, bez zásady; tam zazpievaj, jak chceš, jemne, len zvuky ťa zajdú temné. Hruď osvetou v zvuk sa mení, národ múdry dá ozveny. Čjk. 21. Moja zásada, verte mi: dajte, čo patrí, každému. Čjk. 78. Aby tím spíše se židovstelé z-dám jeho poddali. Sš. II. 26.

2. **Zásada**, y, f., předměstí v Litoměřicích; vsi u Železného Brodu, u Hodkovic; něm. Sosan, vsi u Kadaně a u Kralup. PL. Vz Blk. Kfsk. 1458, Sdl. II. 102. Čúch maršálek ze Z-dy. Arch. 1399., Tk. III. 663., V. 264. Z. = jm. pastvin a roli v Pozlovicích u Luhačovic na Mor. Sk.

Zasadění, n. = *zasazení*. Na Slov. Bern.

Zasaděný = *zasazený*. Na Slov. Bern.

Zásadí, n. = *místo za sady*, eine Gegend hinter den Gärten. Šel z-dím. Us. — Z., jm. místní. Kněz Petr v Z. Br., Jir. II. 1. II. 349., Blk. Kfsk. 1458, Sdl. I. 85, 222., 207. — Z., der Nachsatz, apodosis.

Zásadičný, Basen-. Z. radikaly. Mj. 53. Vz Zásada, 1.

Zásaditě. Látky které ku kyselinám z. se chovají. Mj. 26.

Zasaditelný = *co zasaditi lze*, pflanzbar, ansetzbar, versetzbar. Z. páky. Čermák.

Zasaditi, saď, sadě (ic), il, zen, ení; *sázeti*, ejí, ej, eje (ic), el, en, ení; *zasazovati* = *sa něco posaditi*, hinter etwas setzen; *po jiném, za jiného posaditi*, nachsetzen; *někam posaditi, umístiti*, wohin setzen, einsetzen; *nasaditi*, an-, einsetzen; *na jiné místo posaditi, dáti*, versetzen; *osaditi*, besetzen; *sázením sandati, zastaviti, zavříti*, durchs Setzen verhergen, verstecken; *smísiti*, versetzen, mischen; **se** = *posaditi se sač, kam, kde*, sich hinter etwas setzen; *ujmouti se čeho*, sich annehmen, vertheidigen; *snažiti se, oč státi*, sich angelegen sein lassen, nach etwas streben, worauf beharren; *saditi se*, wetten; *pomáhati*, helfen, beistehen; *spoléhati, zakládati se*, sich gründen, worauf beruhen; *opírati se čemu*, widerstreiten, widerstreben, sich entgegen setzen; *zastaviti se, usaditi se, zacpati se, neodcházeti*, sich versetzen, sich lagern, nicht abgehen. Jg. — **co, koho**: okna, dvéře (zavěsiti), záplatu, stromy, husy, kachny, zuby, plnh, nohu, patu (opříti), dělo (postaviti), stromy, Us., dělníky (někam dáti, aby tam pracovali), spodek cévy, palce z. Vys. Z. všecky páky, alle Hebel ansetzen. Dch. Z. ránu, střelbu, Čsk., buben. NA. IV. 218. Šindelář už tak zasadí sekeru (do dřeva), že dva šindely rozštípne. Us. Šd. Z-dil som fialenku, nezešla, zavolal som na milenku, nevyšla Sl. spv. III. 88. Duha nenabudeme, ak žalude nezasadíme. Hdž. Šlb. 25. Z. koho (po jiném, za jiného posaditi). *Jg.* — **co, koho kam (zač, več, do čeho, nač, k čemu)**: za stůl. Ros. Za stůl vás s sebou na svačinu zasadil. Har. Z. se za stůl. Jg. Někoho **do** kouta z. Ros. Do šrámu klín zasaditi. NA. IV. 133. Někomu ránu do hlavy z. Us. Z-dil mu ránu přímo k srdci. Osv. I. 43. Horník z-dil želízko na skálu. NA. IV. 131. Zasadil si veš do kožichu. Pros. Kámen do zlata, sklo (tabuli) do okna, Jg., Šp., Ml., pecku do země, Us., někoho do počtu svatých. D. Z. (prase) **na** krmník. V. — **co, se čemu, komu**. Vše jsme Bohu zasadili (po něm posadili). D. Z. se právu, fojtu, rychtáři = protiviti se, sich widersetzen. NB. Tč. 7, 102. Jakú si kto palicu zasadí, takou bude bít. Plh. III. 437. Z-val drakovi ránu za ranou. Cimrh. 234. Z. někomu pohlavek, ránu (dáti), zuby. Zasadil mu jednu. Ros., Dch. — **čeho kam**: kvítků v pole, v zahradu, šp. m.: kvítky (eo). Vz Za. Brt. — **co čím**: zahradu stromy, místo někým, L., místo vojskem, Us., křoví rýčem, dvéře armarou (zandati), Us., šachtu perky (jalovou skalou zavaliti). Vys. Zdělané prostory zasazují se hned **při** postupování kamením. NA. IV. 145. — **co komu čím kam**. Zasadil mu kyjem ránu do hlavy. Ml. Ještě před uplynutím roku počaly se zacelovati rány, které byli zemi vpádem nepřátelským zasazeny. Ddk. VII. 11. — **co, se kde**. Vojsko na některém místě zasaditi. Jg. Zasazují se větry **ve** střevách, když neodcházejí. Us. Jestliže by král koho chtěl věziti, aby se všichni při tom zasadili a toho nedopouštěli. Pal. Děj. V. 1. 221. Na těch věcech z sadil se lidských bid kořen.

Jel. Rekovsky při svém pánu se zasadili (pomohli mu) a nad Vlachy zvítězili. V. Z. kružidlo v bodu nějakém. NA. V dorozuměni s Kunrátem zasazoval se u papeže za oddělenl biskupstvi krckého od salcpnrské metropole. Ddk. III. 287. Ženi sa len, ženi ešte tej jaseni, veď za to nezvadne venček môj zelený. Nezvadne, nezvadne, ani neopadne: zasadim si ho já v tom dunaji na dne. Btt. Sp. 17. Spravte mu hrob, pastýri, *kolom* hrohu lipky zasaďte. Hol. 316. *Podlě* někoho mocně se z. Čr. U kostela děla zasadlvše jechu sé střieleti. Let. 160. *Tu* majl hranice zasazeny býti. Půh. II. 576. — **co s čím**: vlno s vodou, měď s clnem. L. — **se oč (s kým, jak)** = *ujmouti se*; *oč státi*; *saditi se.* Sa., Jg. Z. se o své právo, Dch., o veliké věci. Lpř. Slov. I. 22. Z. se o vysvětlenl. Šf. Rozpr. 73. O cirkev horlivě se zasadil. Skl. II. 86. O jichž provedenl papež Lev IX. na rozličných konciloch se zasazoval. Ddk. II. 166. S prospěchem se z-dil o svohodu náhoženskou. Mus. 1880. 278. S velikým úspěchem jste o život právě křesťanský se zasazovali; Snad nemálo se výslovně zasazoval o Pána proti židům. Sš. P. II. 57., J. 285. Postavil se za soudce v jeho věci a umínil zasaditi se o ni celou svou autoritou; Neslibovali nikde, že by o víru katolickou chtěli zasazovati se proti králi. Pal. Děj. IV. 2. 288., 336. Jeli mistři a poslové češti o potvrzenl čtyř artikulnov, o učž jsú se Čechové zasadili; V Germanii evangelitštl společníci tuze se o religion svuoj zasazovali. Dač. I. 24., 291. O pravdu až do smrti se z. Kom. Kdo se o něho zasadi? Br. Z. se s kým o většl česť. Aesop. Sadim se, oč chcete. Sych. — Ros., V., St. skl., Jel. Zasazoval se o to *vší silou*, šp. prý m.: veškerou silou po tom stál. Ale ona frase jest dohra; srovnej předcházejici věty. — **se kdy oč**. Zasadil som čerešničku v zime, dá to Pánhoh, azda sa mi prime. Sl. spv. III. 118. V při o krajany se zasadil. Jg. — **se.** Zasadili se (zasedli) a hodovali. Plk. A když sú jich zjimati chtěli, tu se právu zprotivivše a zasadivše do kázni jíti nechtěli. NB. Tč. 102. — **jak.** A tu svezena byla všecka děla a křižem zasázena. Let. 75. Všemi silami se zasazovali, aby takové hlásáni překazili. Sš. Sk. 45. S obvyklými slavnostmi zasazeny byly meznlky. Ddk. IV. 32. Chtěl z sebe nelibosť svésti a na toho, ktož by se podlé pána zasadil, ji uvésti. BR. II. 287. **Podlé** pravdy se z. V. Podlě pravdy s nebezpečenstvlm života se zasazuji. Br. — **co, se protl komu (čím).** Bart. Střelbu proti zděm z. Skl. II. 198., Bibl. Nezasadl se proti tobě (nebudou odpirati tobě). Br. Hakovnice proti nim jsú zasazovali. Sl. let. III. 38. Pavel tlm důrazněji proti vývodu z toho činěnému zasazuje se. Sš. I. 117. Aby mohutně proti nové nánce se zasadili. Sš. Sk. 46. Pes zasazoval se proti kanci. Ml. *Slovem*, skutkem proti někomu se z. Ojíř. — **se proč** = oč. Papr. Pro něčí dobré se z. Rad. zv. Nebo se potomné jináče vyhledalo, že se ti havéři zasadili a pozdvihli pro nevěrnosť a nespravedlnosť. Dač. I. 51. — **odkud.** Někomu ránu ze zadu z. Us. — **se za koho.** Císař Manuel z-dil se zase za Štěpána. Ddk. III. 253. Vz *Z. co kde.* — **s infinit.** Aniž se zasazujte něco na věc nerozumnou obětovati. Sš. II. 7.

Zásaditosť, i, f., die Basicität. Šp., Am.

Zásaditý = *basický*. basisch. Z. voda (voda jakožto zásada). Nz. Z. látka, povaha, kysličnlk, soli, Mj. 25., 26., 27., draslo. KP. V. 17.

Zasadivati = *zasazovati*. Na Slov.

Zásadka, y, f. = *malá zásada*. Vz Zásada. — **Z.**, jm. dvorův u Jilemnice a u Mnich. Hradiště; Z. malá, Klein-Zásadka, ves u Mnich. Hradiště. PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1458.

Zásadnatý, mit Basis versehen. Roztok obojetný, ani kyselý, ani z. (nemajici zásady. Vz Zásada, v lučbě). Čas. tech. Z. kysličnik. Mj. 48.

Zásadně, grundsätzlich. Z. působiti. Mus. 1880. 276.

Zásadní, vz Zásadný.

Zásadnický, basirt; doktrinär, principiell, grundsätzlich. Šm.

Zásadnictví, n., der Doktrinalismus. Šm.

Zásadník, a, m., der Doktrinär. Šm.

Zásadnosť, i, f., basirte Beschaffenheit. Pr. Chym. 45.

Zasadnúti = *zasednouti*. Na Slov.

Zasadnutí, n. = *zasednutí*. Na Slov.

Zásadný, -ní = *zásadu mající*, basirt. Presl. Chym. — **Z.**, grundsätzlich, principiell. Dch. Z. překážky. Mus. 1880. 477., 486. Z. odpor, Us. Pdl., tvrzení, Osv. I. 290., pravidla. SP. II. 50. Z. hostina, das Zweckessen. Dch.

Zásadotvorný = *basotvorný*, Basen-. Z. prvek, der Basenbildner, radikal, das Basenradikal. Nz.

Zásadovosť, i, f. = *jakosť zásadového* Presl. Chym. 15., 134.

Zásadový = *k zásadě se vztahující*, Basis-. Z. kysličník, soličnik, sířičník, dusičnan, síran, Pr. Chym., prvek. Rostl.

Zasádření, n., das Eingypsen. Šp.

Zasádřený; -*en*, *a*, o, eingegypst.

Zasádřiti, il, en, ení, eingypsen. — **co:** podpůrky k plynoměru, die Gasmesserstützen eingypsen. Šp.

Zásadský, ého, m. Z. Jan a Jiří. Vz Blk. Kfsk. 1458.

Zasádzati = *zasázeti*. Na Ostrav. a Slov.

Zásah, u, m., der Eingriff (an) der Schraube. Šm.

Zasáhati, vz Zasáhnouti.

Zasáhlý, ergriffen, erfasst. — **čím.** Veškerenstvo lidstva hříchem z-hlé. Sš. II. 41.

Zasáhnouti, sáhni, sáhna (one), nl, ut, utí (zastr. *zasíci*, zasahu), sáhl, sažen, ení; *zasáhati*, *zasahovati* = *dosáhaje dotknouti se*, greifend anrühren, erreichen, anstreifen, streifen, eingreifen; *popadnouti*, ergreifen, ertappen. — **co.** Něco jsem tam zasáhl. Ros. Co on zasáhne, nepustí. Ros. Jakoby zasáhl ji posel boží. Sá. Snd ho zasáhl (když jej skládali). Dch. Italské koule špičaté zasahovaly nejvíce hořejší části těla. Ddk. It. v. 45. — Br. — **čeho.** Vojsko to i našich končin zasáhlo. Ros. — Br. — **co, se čím (kam).** Z. se sochory. Har. Něco rukou z.

Us. Kolo zuby svými do jiného kola zasáhá. Us. Pdl. Rukou v struny z. Vrch. Zasáhl mne prutem. Us. Šd. Než jako sa zblíža, a jaseňmi sa mohli zasáhnúť, dovtipný Hartung úrazu vyhne. Hol. 22. Jimiž (vyvýšeninami) tělesa v sebe zasahují. ZČ. I. 262 Poctivou a odhodlanou rukou v řízení osudů národa zasahovati. Mus. 1880. 275. — **kam (komu jak).** Jaká nebláha v hruď tvou zasáhla. Sš. Bs. 16. Ne **na** hřbet, ale za uši svini zasáhl Har. Jeho moc daleko zasahuje. Us. Dch. Z. v něco, eingreifen. Nz. Zasáhl **do** pravého. Dch. Císařům nenáležl zasahovati do věcí náboženských. Šmb. Stř. II. 162. Velmi mi smrť jeho zasáhla **k** srdci. Lpř. Z. činně, rušivě v pohyb. Osv. I. 151. Pastorek zasáhá do ozubeného kola. NA. Činně do záležitostí veřejných z. Mus. 1880. 9. Zuby kol do sebe zasahují. Mj 84. Chystal se nastávajícího jara mocně zasáhnouti do věci českých; Heřman v kolo politických osudů nejednou mocně jest zasáhl; My ho ještě uvidíme, an mocně zasahuje do dějin Moravy. Ddk. II. 62., 453., III. 174. (201., VI. 4., 13., 153.). Duch sv. zasáhá tajemnou moci do nejskrytějších hloubí duše lidské jako ruka umělcova do strun varyta; Otázka ta zasahovala k samé zásadě a bytnosti víry křesťanské. Sš. I. 92., Sk. 176. — **kde.** **Na** jihu zasahovala moc Faraonův až do zemi plemene černého; Moc Davidova zasahovala na jihu k hoře Sinai a na severu až k Eufratu. Lpř. J. Děj. I. 26., 35. Co v mezech těch zasáhnuto a obsaženo. Sš. Sk. 15. — **kdy proč.** Do toho sporu kníže český Ota hned **po** odjezdu císařově **na** jeho rozkaz potud zasáhl, že . . . Ddk. IV. 71. — **co o čem.** Ale u těch, o kterých jsem něco zasáhl (se zmínil). Berla král. 266.

Zasáhnutí, n., das Ergreifen, Erfassen, der Eingriff. Us. Dch.

Zašaholiti, il, cní, zu nieseln anfangen. Nepršelo mnoho, jen tak zašaholilo. Us na Ostr. Tč.

Zasahování, n., das Eingreifen, Erfassen. Z věci jedné do druhé. J. tr. Těsné z. ozubení do sebe. ZČ. 21. Manuel spatřoval v tom z. do práv Belových a odhodlal se znovu k válce. Ddk. III. 254.

Zasahovati, vz Zasáhnouti.

Zasáklý, durchnässt, durchdrungen. Vz Zasáknouti. — **čím**: krví. Lk.

Zasakovací jáma. Us. Pdl

Zasáknouti, knul a kl, uti; *zasakovati* = *zatáhnouti se*, Wasser einziehen, sich verziehen. — **čím.** Putna vodou zasákla. — **kam.** Výkaly, **které do** země zasakují. Kod.

Zasakovati, vz Zasáknouti.

Zasakrmentiti, il, ěnl, einen Fluch ausstossen.

Zasakrovati, einen Fluch ausstossen. On si tak někdy zasakruje. Us. Šd. — **na koho.**

Zasál'ání, n. = *zasolování*, *nasolování*, das Einsalzen. Na Slov. Kuchyňská sol' potrebná na z. mäsa. Hdž. Čít. 207.

Zasál'ati = *zasoliti*, einsalzen. — **co**: mäso. Na Slov.

Zasaňkovati si = *na saňkách drobet jezditi*, eine kleine Schlittenfahrt machen. Na Mor. Šd.

Zasanytrovati, mit Salpeter einreiben. Tč.

Zašapěti, ěl, ění, zu zischen anfangen. — **komu kde.** Voda mi v botách zašápěla, už jsú ďuravé; každým krokem zašapí. Na Ostrav. Tč.

Zasasy, samota u Moravan.

Zasáti, vz Zaseti.

Zásavský, jenseits der Save gelegen. Z. Srbové. Anth. I. 3. v. VI.

Zasazení, n., die Einsetzung, Hineinfügung, Fassung. Z. kamene, okna. Us. — **Z.**, die Einsetzung, Einpflanzung. Z. stromků. Us. — **Z. se** *oč*, der Einsatz. Dch. — **Z. se** = *boj*, der Kampf. Z. se Čechů proti císaři Jindřichovi. Dal. — **Z.**, das Einspannen. Hony jediným z-ním potahu mohly býti zoráuy. Ddk. IV. 143. — **Z.** Nedověřie milostivému spasiteli, by je nakrmil bez toho zasazenie. Hus II. 50. — Vz Zasaditi.

Zasazený; *-en*, *a*, o, eingesetzt. Takto stasta obě straně protiv sobě bez hnutia na zasazenú patú. Rkk. Z. větry. D. — **kde jak.** Pravili, že jim samým těžko bude projeti, že jest jim **na** cestách silně zasazeno od strany královy. Let. 30. Drva v přieč z-ná. Výb. I. 21. Darujem ti strom zelený, predo dverma pravou rukou zasadený. Mt. S. I. 26. — Vz Zasaditi.

Zasázeti, vz Zasaditi.

Zasázka, y, f = nasypanina, der Versatz, v horn. NA. IV. 133., Šp.

Zasazovací, Ansatz-. Z. (nasazovací) vrták, der Ansatzbohrer. Šp.

Zasazovati, vz Zasaditi.

Zascanec, nce, m., der Bettbrunzer. Z-če zascaný Mor, Šd.

Zascání, n, das Bebrunzen.

Zascaný; *-án*, *a*, *o*, bebrunzt. Z. peřiny. Us.

Zascati, bebrunzen. Vz Scáti. — **co**: peřiny. Tč.

Zascenec, nce, m = *zascanec*. Mor. Šd.

Zásceěra, y, f. = *zástěra*. U Hrozenkova na Mor. Brt.

1\. **Zase**, *lépe*: *za se*, *za sebe*. Musichu postúpiti za sie. Troj.

2\. **Zase, zas.** V již. Čech. *zas* před samohláskou (zas odešel), *zase* před souhláskou (zase psal). Kts. Na Ostrav: zaše, zaś, j. na Mor. zaa, zasej, zasejc. Tč. Vz tato slova a Zasejk, Zasejky, Zasek, Zasi. Rozdíl mezi: *zase*, *opět*, *znova*, vz Opět. — **Z.** *znamená* 1. *opětování účinku neb stavu*, *znova*, *opět*, wieder, abermal, nochmal. Zase prší. D. Zase před se vzíti. V. Zase čísti. Jel. Půjdu tam zase. Ros. Nyní jsi zase svůj; Přijďte zase zítra těmi dobami; Zas a zase. Dch. Ten tomu zas jednou dal! Sá. Krčmárečka naša, zborgujže nám zasa (zase), veď ti zaplatíme, keď sa navrátime. Sl. ps. 380. A či si počula, ako sa krajčonci dneska zasa uháňali s tími z Latuok? A čuože si zasa nabrechali? Na Slov. Šd. Tak poviedal a byli zase svoji (přátelé). Dbš. Sl. pov. VIII. 27. Na sv. opata Jilka, chystá se zase špilka. Slez. pořek. Šd. Kde ti dajú brindze (brynza), obracaj sa inde, kde ti dajú prasa, ta přiď zasa. Na Slov. Zátur. — 2. *Navrácení ku předešlému stavu*, wieder. Své peníze zase

dostati. Věc zase napraviti. Dch. Jestliže za mne dáte groš, dám vám zase dva. NB. Tč. 28. Mně mých peněz zase vrátiti nechce. Půh. II. 476., 615. Co od čerta přišlo, zas k čertu odešlo. Lom. Nahradil mu zase vrchovatou. Prov. Vlk co vezme a uchvátí, nerad toho zase vrátí. Prov. Zase mne na cestu uvedl. Kom. Zase dáti. V. — 3. *Opakování účinku nějakého s úmyslem odplaty*, wieder, gegenseitig. Někomu něco zase nahraditi. Dch. Tehdá Václav dal Jurkovi pohlavek a on jemu zase. NB. Tč. 72. Hněvá li se na tebe, hněvej ty se zase. Ros. Zase blti, odměniti. V. Pro toho, jenž česť rozdává, téhož se zase dostává. D. — 4 = *naproti tomu*, dagegen, hin wiederum, hingegen, im Gegentheil. Opět Červenka mluví, ten kuoň svrchupsaný že mu dal a on jemu zase proti tomu koněvi dal košili za tři orty. NB. Tč. 63. Tak aby JM. vám byla povinovata, ale vy zasě ničehož nic. Arch. II. 412. Čeho se má přidržeti a čeho se zase vystříhati. Koí. 4. A též zase (a naopak). Vš. 315. Keď je hus, dobrý kus, keď je prasa, nad to zasa. Pořek Zátur. A to nynie sě děje, že otec proti synu a zase (umgekehrt) a deera proti otci i mateři stojí; Majíce pravdu za lež a zasě lež za pravdu; Trojie jest dotýkánie velmi ohavné, kterýmž muž velmi hřeší ženy se dotýkaje a tak zasě: najprve v tanci. Hus I. 235., II. 59., III. 199. Jakož pravdu jasně na světlo staví, tak zase odporné bludy poráží. Kom. Že jest řezhář se nám přiznal a zase i kdo jsme, přezvěděl. Har. Nižší k vyšším uctivosť proukazujte; vyšší zase k nižším přívětivě se mějte. Koc. — 5. = *zpět*, retro, retrorsum, zurück, wieder. Obráceni buďte z.; Neotešlo z. sirdce naše. Ž. wit. 34. 4., 43. 19. Poďte zase a zpravte se toho. Tehdy šli oba Jan a Petr zasě a řekli. NB. Tč. 107. Mieni jeti a zase nepřijeti, leč . . . Výb. II. 39. Byli jsme na té cestě tam i zas jdouc půl léta. Prel. 682. Jednali o navrácení se zase do města k statkům a k rodině jich. Bart. Požehnaný budeš ven chodě a zasě sě vraceje; Nižádný, jenž sě chopie pluha a ozří sě zasě, nenie zpuosoben k království božiemu; Aby mě vám ráčil navrátiti i tam i zasě jeda bez poškvrny. Hus I. 304., III. 250., 278. Které slovo z úst vyletí, nižádnou měrou zase nevletí; Co někdy z úst vrabcem vyletí, zase toho nevtáhneš čtyřmi koňmi. Č. I jedesta opět zasě. Kat. 2585. Vezl na trh cibuli, zase přinesí ošlejch. Prov. Dej mu to zase (vrať mu to). V. Co se v lese narodí, zase k lesu tahně. Slez. Opav. týd. 1885. č. 21.

Zaséci, vz Zasekati.

Záseč, i, f. = *zásek, záseka*. Ros. Vz Zásek.

Zásečný = *od záseku*, verhauen, Verhau-, mit einem Verhaue. Jg. Slov.

Zásed, u, m. = *zasednutí*, das Niedersetzen. — Z., vz Spády.

Záseda, y, f. = *záloha*. Novica tu četě svojí kázal ze zasedy vyraziti davem. Hlč.

Zasedací, Sitz-. Z. sedla. 1592. Boč. exc. — Z., Sitzungs-. Z. síň, Us., zpráva, Sitzungsbericht, Dch., místnosť, protokol, světnice. Šp.

Zasedání, n., die Sitzung. Z. u Římanův a Řekův. Vz Víšk. Zpráva o z., der Sitzungsbericht. Dch. Z. sněmovní. Mus. 1880. 373. V kostele biskupském, kdežto sbor míval veřejná z. svá. Pal. Děj. III. 3. 70.

Zasedárna, y, f., das Sitzungszimmer. Šm.

Zasedati, vz Zasednouti.

Zasedávati, vz Zasednouti.

Zásedce, e, m. = kdo svatebníkům v hospodě stůl zasedl, než přišli. Us. Vz násl.

Zásedčí, ího, m. = *ten, kdo v hospodě za stolem sedí*, když svatebníci tam přijdou a je za stůl nepustí, až mu družba jménem ženicha přislíbí, že dostane na pivo. Dle Er. P. 317. Vz Zásadce.

Zásedek, dku, m., die Pritsche (der äussere Sitz hinten am Schlitten). Šm.

Zasedělý = *zaseselý*, versessen, vertagt. Z. úroky, Žer., peníze. Schön. — **kde.** Peníze z-lé na gruntu Topenkově. Pam. Val. Meziř. 85.

Zasedění, n., vz Zaseděti.

Zaseděti, seď, dě (íc), děl a zen, ení = *zameškati*, versitzen; *neplatiti dluh*, restiren, schuldig bleiben — **co.** Kterážto ovdovělá zaseděla kontribucí 10 rýn. zl. 1755. Na Vsacku. Vck. M. S. zaseděl peníze za r. 1654. Pam. Val. Meziř. 227. — **v čem** (dlužen zůstati). V., Zlob. Dávámť vám je mocně i s tiem úrokem s desieti kopami, v němž zasedie. Arch. I. 344. — **se** = *dlouhým sezením onemocněti*, durchs Sitzen unpässlich werden, sich versitzen, Jg.; na Slov. = *dlouho seděti*, sich versitzen. Plk. — **kde.** Zaseděl jsem se u vás. Rgl. — **kde jak dlouho.** Zaseděli jsme se tam až do večera. Na Ostrav. Tč.

Zásedka, y, f. = *sídlo, místo*, der Sitz, Wohnsitz. D. — **Z.** = *čekaná*. Na Mor. Kld., Mtl.

Zasedlačeti, ei, ení, bäurisch werden, bäurische Sitten, Manieren annehmen On už celý z-čel. Us. Šd.

Zasedlačiti, il, en, ení. — **se** = *zasedlačeti*. — **si** = *drobet rolnictví se chopiti*, ein wenig die Bauernwirthschaft betreiben. Us. Šd.

Zasedlení, n. Z. mezi dvěma výšinami, Einsattelung zwischen zwei Höhen. Dch. Vz Zasedlina.

Zasedlina, y, f., die Einsattelung im Gebirge. Vz Zasedlení. Dch.

Zasedlý = *usedlý*, ansässig, der Angesessene. Že svého nikde nemá, domu ani zboží, že není z. Kn. rožm. čl. 60., Arch. I. 459. — **Z.** = *vpadlý*, eingefallen. Z. oči, břicho. Us. Č.

Zásednice, e, f. = *pomocnice nevěsty* = *široká*, die Brautmutter, Beistandsfrau der Frau. Na Slov. Voš (veš) jim byla družice, hnida z. Sl. ps. Šf. I. 111. A mladá nevěsta sediac už za stolom medzi ženichom a z-cou, posiela dary. Sl. let. VI. 289.

Zásedník, a, m. = *zásedčí*. Dch., Ehr.

Zasednouti, dnu, dni, dna (ouc), ul, ut, utí: (zastr. *zasésti*), sedu, sedl, den, ení; *zasedati* = *posaditi se* (*k vykonání něčeho*), sich setzen, sich niedersetzen; *sednutím zamačknouti*, niedersitzen, erdrücken; **se** = *zasednouti*, sich setzen. Jg. V *horn.* =

horní dílo začíti buď na dni n. v dole v jistém místě. — **abs.** Již zasedli. Us. Ptáci až zasedli. Us. Šp. Obilí zasedá (jde do zrna). **Ma** mor. Val. Vck. V múre hneď dier nadělali a junáci jsou zasadlí, kudy Turci šturmovali. Sl. let. I. 281. — **co, koho.** Úředníci soud (= k soudu) zasedli. Zlob. Z. místo, D., ptáka (sednutím zamáčknouti). Us. — **kam (jak): za stůl.** D., Sych. Hosti po stolicích za stůl zasedají. Kom. Páni mají v soud zemský ráno zasedati a sůditi vedlé starodávního obyčeje. Vl. zř. 5. Páni a vládyky, kteří v soud zasednou, mají potom pořád napsáni býti. Zř. F. I. C. 4. Z. **na** stolici, Scip., na počet (k počítání), Kom., na soud, na právo, Ros., na uvažování, Kom., na koně. Šm. Na celou tu věc zase poznovu zasedli. Skl. II. 482. Z. **k** peru, Scip., k stolu, Ml., k soudu. Zlob. Každodenně s svědomím svým k počtu z. Kom. Zasedli se soudcové k soudu. Us. Na stolec z. Us. Dch. Zasedl si na mne a pořád mě pronásleduje. Us. Ntk. Bylof nesnadné zasednouti nad biskupem k soudu **bez** přivolení metropolity jeho. Ddk. II. 142. **Pod** lípou muž zasedá bledý v samoty tichu s vráskou ve tváři. Kyt. 1876, 35. Pobrali sa radcovia domov a zasadly do rady, čo ako by to bolo. Dbš. Sl. pov. II. 94. Nebylo by tedy nic platno, kdybys i na nejčerstvějšího koně zasedl. Němc. I. 25. Kdo zasedá k hodům bohů mrtvých a obcuje jich službám. Sb. vel. III. 291. Ponúka pána Jiskru, aby si za vrch stola zasadol. Klčk. Zb. III. 10. Z. **nad** večeří za stůl prostý. Čch. Mch. 56. Až keď už plný bol košík jahodami, zasadli si pod dub. Z. si k pianu. Vlč. Všetci sa hneď sejdů a do veľkej rady zasednú. Hol. 104. Isokedy pohráva si so svetom veselo, ale dnes jej dáky mráčok zasädol na čelo. Chlpk. Sp. 84. Z. na něco okročmo. NA. IV. 155. Zasésti v súd. Vš. Jir. 35. Já bych za to zasedua nevstal. Prov. — **kde (co, s kým, kdy, komu, jak, proti komu).** Žádný z horníků **před** vortem té štoly z. nesměl. Vys. V radě z. Us. **Při** něčem z. Rk. Zasedati ve výboru. Us. Pdl. Zasedli si spolem za stůl v hospodě a celý boží den tam popíjeli. Us. Šd. Nemohu dnes dobře mluvit, zasedá mně cosi v krku. Mor. Šd. Vy sa to tak rozkrákoríte, že niet konca kraja a kde zasednete, taký koreň pustíte, jako paštrnák. Chlpk. Dram. II 55. Za stolem zasedá poctivá rodina, mladá chasa radom (řadou) baviť sa počíua. Ppk. I. 103. I dnes **na** schodkoch zasadli. Phld. IV. 22. Ty zasedneš na prestole svojom. Zbr. Lžd. 236. Stan s ligotavým trónom, na ktorom si on každý deň na pravé poludnie za okamih zasadnul. Toth. Sl. báj. I. 87. Matěj šiel pit, šiel poň Gregor a keď aj ten zostal tam, šiel po nich Josef, ale aj ten si tam zasodnul, až jich šetkých potom Matka božia odtial vyhnala (po zvěstování panny Marie bývá jaro). Poř. Zátur. Společně s námi v basilice spasitelově mnozí jsou zasedali bratři; V Mohuči zasedali v středoposti r. 1094. biskupové i knížata německá právě na obecné synodě; Od sněmu církevního, té doby v Římě zasedajícího; **Tady zasedal v poradě se všemi** světskými a duchovními knížaty; Na tomto sněmě zasedali duchovní v řadách vyšší šlechty; Soudce nemá nikdy při soudu zasedati, nýbrž zároveň s kastelánem a několika šlechtici; Tito čtyři noví praebendáři nemají s ostatními kanovníky v refektáři zasedati u stolu. Ddk. II. 269., 354, 445., III. 258., IV. 219., 233., 270. Unaven zasednu pod tmavou lípou; An i dle člověčenství zasedl o pravici Otce; Uloženého pak dne Herodes odín rouchem královským zasedl na velestolci a řečnil k nim; Jakmile jenom na soudné stolici proti němu (Pavlovi) zasedneš; Mládenec ten zasedl na okně; Aby co bůhčlověk o pravici trůnu otcova z. mohl. Sš. Bs. 32., Sk. 10., 146., 266., 233., J. 262. Rozhodnutí o sedání v lavicích čili o právu zasedati v nejvyšším soudu zemském. Pal. Děj. III. 3. 229. Zasedli jsou soud v rychtářově světnici. Dač. I. 101. — **jak.** Proč, kalino, neprokvetáš, ,malinami nezasedáš? Sš. P. 437. Cůda zasedala ve dvou odděleních. Ddk. IV. 223. Který (strom) stojí prostřed ráje, modrým kvítkem prokvetaje, červeným jabkem zasedaje; Bílým květem prokvítaj a jablečkem zasedaj, pěkným bílým červeným, na mé líčko podobným. Sš. P. 38., 437. Zasadly radom (řadou) vrány i sokoli krev jeho piť z odvretých rán. Btt. Sp. 125. — **co odkud.** Tam zo druhej (strany) voľné Baltu zasedli brehy (besetzen, in Besitz nehmen). Hol. 373. — **kam s kým.** Zasedává s druhy **k** stolu. Kká. K sl. j. 138. Kdyžkoli JMKá **se** pány a vládykami v sůd zemský zasede. Arch. V. 423. Tam s obrovským si zased tubusem. Čch. Mch. 10. — **(co) kdy.** Že chtějí hned **na** prosinci sněm zasednouti. Skl. I. 156. Sotva o 11. hodině jsme zasedli. Žer. Záp. II. 177. **Po** modlitbě zasednou na štědrý večer všickni domácí ke stolu k večeři. Kld. II. 283. Aby právo zemské a sůd zemský **při** najprvnějších nynie příštích suchých dnech zaseděno bylo a právo puštěno pro spravedlivosť každého. Arch. V. 424. — **(co) komu**: někomu místo. D. Nižádný nám nezasedne (překážeti nám nebude), v poli v lese nezastoupí. Dh. 84. — **se.** Rada se zasedla (= rada zasedla). D.

Zasednutí, n., die Sitzung. Zápisnica druhého vyborového z-tia matice slovenskej. Let. Mt. S. VIII. 1. 89.

Zasej = *zase.* Na Mor. a ve Slez. Zasej viděl teho chlopa. Slez. Šd. Abychme na přesrok z. u nich žali. Brt. P. 134.

Zaseje, v ob. mluvě m.: *zase.* Bž. 137. Také na Mor. Tč.

Zaseji, vz Zaseti.

Zasejk = *zase.* U N. Brodu. Holk.

Zasejky = *zase.* To na mě chodila každů noc móra. To dy přišla, to na mě chuchala a jak tak chuchala, to na mě přišlo spaní. Raz sem se bránil a neusnul jsem a ta móra zasejky přišla. Slez. Šd.

Zasek = *zase.* Na Slov. A z. ho pustin. Dbš. Sl. pov. I. 539. Z. celý den zabávali sa. Ib. II. 67.

Zásek, u, m., **záseka**, y, **záseč**, i, f. = *zasekaný průjezd* n. *průchod* n. *cesta, zárub, záruba*, der Verhack, Verhau. V lese se z-ky **dělají.** Tč., Sp. V z-kách obklíčeni, pobiti.

V. Z-ku zdělati, z-ků nadělati. Ros. Přes z-ky přejíti. Háj. — *Z = hradba ze zasekaných stromů dělaná*, das Gehäge. Plk. Dal brány zemské zásekami opatřiti. Ddk. II. 86. — *Z. = natesaná místa ve špalku, v kládě, aby třísky lépe odpadaly*, die Kerbe. Us. Dch. — **Z.** v horn. Vz Zátinka. — **Z.** pilníku, der Feilenhieb. Vz Pilník.

Záseka, y, f., vz Zásek. — **Z.**, ves u Val. Meziříčí. PL.

Zasekání, n., vz Zasekati. Z. plošky želízkem. NA. IV. 131.

Zasekaný; *án, a, o*, vz Zasekati. Kůl dole zasekaný (zugespitzt). Hřebík v dolejší části z-ný (má zoubky, aby se vytáhnouti nemohl). NA. IV. 219. — **Z.** = *zadlužený*, verschuldet. Ten je z-ný. Us. Špg.

Zasekati; *zaseknouti*, knul a kl, ut, utí; *zaséci*, *zasíci*, zaseku, (zastr. zazec), sekl, čen, ení; *zasékati*, *zasíkati*, *zasekávati* = *začíti sekati*, zu hacken anfangen; *uskřípnouti*, einzwicken, quätschen; *sekati*, *usekati*. klein hacken; *do špičky otesati*, spitzig zuhauen; *zahraditi*, verhauen, verhacken, einen Verhau machen; na Slov. také: *přestati*, aufhören; **se** = *zahraditi se*, sich verhauen, umschanzen; *tříti se*, sich reiben, mit dem Fusse anstossen; *zaplésti se dluhy*, sich verschulden, in Schulden fallen. Jg. — **abs.** Potom ale práce zasekly (přestaly). Let. Mt. S. VIII. 2. 39. — **co**: šindel (do špičky jej otesati), Us., cestu (zahraditi), V., plošku (říká se špatně *flošku*) i. e. v tom místě, kde se díra k střílení vyvrtati má, kladivem a želízkem přibrati. Vys. Z. jádro. (Ucházi-li zvířeti jádro, sekne se mu třikráte želízkem do plece, krev utře se nepotřebovaným plátnem. Podobně stane se dole na noze, čímž se krev spojí. Plátno se pak sbalí, zavrtá se do vrby a zatluče se kolíčkem ze hlohu. Vypučí-li hloh, i jádro prý se zvířeti nalévá.) U Král. Hrad. Kšť. Z. snědek (seknutím za uchem. Dává se tomu, kdo stále vysýchá, ačkoli mnoho jí). Ib. Kšť. — **koho** = *uskřípnouti*, Plk.; *utlouci*. Rk. Na Slov. — **jak (kde)**: hluboko z. Us. Cvalom dorazí a zasekne skokom pred matuškou, pred mlaďou oplakanou žrebec bujarý s bohatýrom vážným. Sldk. Mart 6. — **kam**: do dreva. (Bolo) ako keď vietor zasekne sa medzi dve skaliska. Dbš. Obyč. 58. — **co, se kde**: cesty v lese, **na** borách. Zasekal se nepřítel v lese. Us. — Br. — **(co, se) čím**. Něco nožem, sekeron z. Us. Krmí se liškou zasekávajíc vlkem (o chytrém dráči). Mus. Z. se dluhy. Ten tam ton chromou nohou zasíkal (obloukovitě jí kráčel). Us. — **se.** Kůň se zasekává (tře se nohou o nohu; v obec. mluvě *štrejchuje*). Us. Ten se zasekal = nadělal dluhů. Us. Chtěli se z. (záseky dělati). Skl. I. 264. — **se komu**. Bol raz jeden veľmi, ale veľmi chudobný kováč. Voľakedy sa aj dobre mal. Ale cože, keď remeslo zaseklo sa mu (přestalo), časy prišly zlé, žena a dobré deti pytaly len jiesť? Dbš. Sl. pov. I. 8.

Zasekávání, n., vz Zasekání, Zasekati. Z. plošek. NA. IV. 131.

Zasekávaný; *-án, a, o*, vz Zasekaný, Zasekati.

Zasekávati, vz Zasekati.

Zaseknouti, vz Zasekati.

Zaseknutí, n., der Hieb.

Zaseknutý; *-ut, a, o*, eingehauen; eingequetscht. — **kde**. Najde tam chrta medzi dvoma bučkama z-tébo, čo nemohol nijak von. Dbš. Sl. pov. III. 18.

Zasílací, Send-. Z. lístek. Us.

Zaselač, zaselatel, e, m. = *zasylač, zasylatel*, der Einsender.

Zaselačka, *zaselatelka*, y, f., die Einsenderin. Jg

Zaselatel, vz Zaselač.

Zaselatelka, vz Zaselačka.

Zaselatelský, vz Zasylatelský.

Záselka, y, f., vz Záselky.

Záselky, pl., f. = *zasnoubení*, *smlouva*, *slib*, *připověď*, *námluvy*. die Eheberedung, Versprechung, das Verlobniss. Měl s ní již z-ky. Ros. S někým na z-ky jeti. Ms. 1617.

Zasemenati se = *semeno dostati*, in Samen kommen. Řepa se zasemenala, už sedla, nasadila semena. Na Ostrav. Tč.

Zásep, spu, **zásyp**, u, m. = *zasypání i co zasypáno, jáma atd. zasypaná*, die Verschüttung, der Aufschutt. Ros. Písek dělá zásypy. Us. Tč. Kdo slovom zná zasypané otvárať hroby, mohyly? Nik? A keby v tých zásypoch ľen číry ležal zlatý prút? Čjk. 66. — **Z.** = *zasypání obilí na mlýn*. Semlel nám žito na zásyp. Šd. Mele na zásyp. Šd. — **Z.** = *sýpka na půdě*, der Schüttboden. Hdž. Šlb. 83. — **Z.** = *zvl. vyvýšený chod u stavení*, *zápraží*, *záhrobec*. Us. u Nové Kdýně, u Domažlic a j. Jg., Pšck. Celá rodina až na zásep ho vyprovázela. Němc. Dr. pov. 47. — **Z.** = *nasypání pokrmu (ptákům, zvěři); též místo k tomu určené*, der Schüttplatz, Streuplatz. Dch., Šp. Zásypy dělati. Ros. Z. sviním, dobytku, bažantům; koroptvím n. na koroptve (k chytání jich), na kapry, na ryby. — **Z.** = *mladá lesní po rostlina*. V Krkonš. Kb.

Zasepkati = *zaklusati*. Na Slov. Bern.

Zasepkávati, vz Zasepkati.

Zasepnúti, vz Sepnúť. Na Slov. Bern.

Zasepohnání, n., **zasepůhon**, u, m., die Widerklage, reconventio. CJB. 393

Zaseru, vz Zasrati.

Záset, u, m., die Saat. Zlob., Škd. exc. Vz Zaseti.

Zaseti, *zasíti*, seji, sej, seje (íc), sel, sil, set, etí; *zasívati*, *zasévati* = *vseti*, ein-, an-, be-, zusäen; *síti*, säen, anbauen; *positi*, über-, versäen. Jg. Slov. — **abs.** My jsme již zasili. Us. Jak zaseješ, tak sklidíš. Us. Dch. Nezasel, aby mu kroupy nepobily. Prov. — **co.** I tam zíde, kde ho nezaseje (o tom, koho všude viděti, najíti). Pořek. Zátur. Jaké semeno zaseješ, také se ti zrodí. Us. Tč. Keď sä stoklas zaseje, v dobrý rok z něj žito narastie. Hdž. Vetin. 143. Zem zorali a zasiali. Sl. let. I. 249. Je to všetečná chasa, ti mládenci. Zíde ti i tam, kde ju nezaseješ. Phld. IV. 61. Hľadal, matal (hmatal) pri sebe na všetky strany, ale kde nič, tu nič; peniaze boly stratené! Bôh zná, kde ich zasial. Frsc. Zor. I. 44. Zasál sem pšenicu, nebudem hu žať; Zasála som marijáneček, nezešel; Zasála som rozmarínek,

zešla mi lebeda. Sl. ps. 84., 304., 21. Ej, oráč, oráč, nedobre seješ. zasial si žitko, zešiel ti ovos. Sl. spv. IV. 135. — **čeho.** Když je na velký pátek rosa, zasej ty, sedláčku, prosa. Slez. Šd. Třeba zasiť prosa (třeba poprositi). Slez. Šd. — **co, čeho kam:** semenec **na** pole. Č., Ml. Zasial som žitko na dosť dobrú zem, sotva že siaťa naspet z nej vezmem. Sl. ps. Z. oves na příläh. Na Ostrav. Tč. Čert nám tu houřku zasil na cestu. Jnda. Zasela sem petržalku mémo pánu **pod** polévku. Sš. P. 96. Do dobrej zeme čo sa zaseje, všetko býva dobré. Lípa I. 28. Povedz aspoň, kde mám kvieťa na hrobeček tvôj zasievati? Btt. Sp. 174. Do záhonů lněného semene z. Sych. — **co čím:** pole žitem z. Z. úbočí travou. Us. Pdl. Zaseli jsme pole mákem. Us. Šd. Zavorám já ho, zaseju směskou. Er P. 229. A dal sem si je (role) zaseť grécary, patáky. Aj ony mně tam zešly tolary dukáty. Sš. P. 516. — **kde.** Z. ovsa **na** poli, **za** lesem a p. Kdeže si to žitko zasial? Zasial som ho **vedla** cesty, oj nebudeš ho, milá, jesti. Mt. S. I. 13. — **kdy.** Jak nezaseješ hrachu **za** merca, nechystej naň hruca. Slez. Šd. **Na** zelený čtvrtek zasívej hrách. Pran. Tč. Kdo o sv. Jané len zasívá, stéblа zdéli lokte mívá. Pran. Tč. — **jak. Bez** voračky sedlák nezaseje. Brt. P. 101. Zle jsi sobě zasil (se zlou jsi se potázal). U Žamb. Dbv.

Zasetí, n., der Anbau, die Saat. Us. Šp. Z. jaří. D. Po z. Us. Vz Záset.

Zasetiti, il, cen, ení = *zasvětiti*, zastr.

Zasetý; *-et, a, o*, eingesäet, gesäet, angebaut. Z. pole. Mus. 1880. 319. To oni nebledis, enem jezdia furt po zasitém. Slez. Šd. Máme už z-té žito. Us. Šd. — **čím.** Peklo je vodnicí zaseto. Er. P. 364. — **kde.** Směska v zahradě, **na** poli, **za** lesem atd. z-tá. Us. Vz Zaseti.

Zásev, u, m. = *zasetí*, der Anbau. Ten má velký z. (mnoho zasévá). Us. Sn. Vz Zasevek. — **Z.** = *vyseté obilí*, die Aussaat, das Saatgetreide. Zlý z. se ujímal. Ehr. Má v očích jedovatý z. (hledí mu ničemnosť z očí). Šml.

Zasévač, e, m., der Aussäer, Säemann.

Zasévati, vz Zaseti.

Zásevek, vku, m. = *zásev*. Zaplatím až po z-vkn, nach dem Anbau. Šd.

Zásevo, a, n. = *zasetí*, der Anbau. Vz Zásev. Kamení budou vozit až po zásevě; Necháme toho mladého koně po zásevě trochu si odpočinouť. Slez. Šd.

Zasevratec, tce, m. = *vratička obecná*, botrychium lunaria, die Mondrante. Vz Rstp. 1175.

Zasezelý = *zasezený*, ver-, besessen. Z. místo, dluhy (zasedělé), Zlob., úroky. D. Z. věrunky, verjährte Zahlungen. 1672. Tč. Žádá, aby z-lý na jeden rok lozung domovní jí pasírován byl. 1672. Tč. Aby p. Florian kapitál jemu půjčený i s zasezelými dvouletými úroky složil. Rkp. z r. 1672. Tč. Věřitelové úroky z-lé co novou summu hlavní k jistinám přidávali. Mus. 1880. 225.

Zasezený; *-en, a, o*, besetzt, verjährt. Vz Zasezelý. Z. úrok, Žer., místo. To vejce je už z-né (je v něm už zárodek). Us. Šd.

Zaschle, eingetrocknet.

Zaschlik, u, m., das Schwundscheit. Šp.

Zaschlosť, i, f., das Trockensein. Z. kůže.

Zaschlý, eingetrocknet, trocken. Ty zaschlá duše (= hubený). Z. kůže. Us. Má zaschlou duši (říkají o starých lidech, kteří neumírají). Us. Kšť. Stádo za ním teskné zaschlú prestávalo trávu pohryzovať. Hol. 315. — **od čeho.** Oko od pláče zaschlé. Špňh. — **kde.** Olej v hodinách zaschlý. Us. Dch. Alligator zaschlý v hlíně. Osv. I. 91.

Zaschnouti, chnul a chl, uti; *zasýchati*, ein wenig trocknen, trocken werden, austrocknen. — **abs.** Již hezky zasýchá. Ros. Rána už zaschla. Us. Tč. — **kdy.** Dřevo k starosti zaschne. Tkad. — **kde:** v hrnci. Zaschne-li terpentin **na** vzduchu, dává pryskyřicí smrkovou. Kk. Seno na louce dobře zasýchá. Us. Tč. Květ na stromě zaschl. Us. Tč. — **čím.** Obill suchem zaschlo. Us. Šd.

Zaschnuti, n. = *zaschlosť*. Bern.

Zaschnutý = *zaschlý*. Bern.

Zasi = *zase*. Na Slov. (Naděje) dietky teši, že sa jim zasi hodina žitia usmeje. Čjk. 33. Keď ta tráva uschne, zasi druhá zíde (vzejde), moje potešenie nikdy viac nepríde. Sl. spv. II. 80.

Zasiať = *zaseti*. Slov.

Zasici, vz Zasekati, Zasáhnouti.

Zasidleni, n., die Einsiedelung. O z. Slovanů v Čechách jedná H. Jireček ve svém díle . . . Ddk. IV. 131.

Zasidlený; *-en, a, o*, angesiedelt. Bičisko vyriastlo mu zakial' ua vysokú osyku a bič triasol sa tam na vrchu na nej z-ný. Dbš. Sl. pov. III. 37.

Zasidliti, il, en, ení; *zasidlovati* = *osidlem chytiti*, ins Netz fangen. — **koho čím.** Koně kousavého koniř náhubkem zasidluje. Orb. p. — **Z.** = *uškrtiti*, erwürgen, erdrosseln. Na Slov. Loos.

Zasidliti, il, en, ení; *zasidlovati* = *osaditi lidem*, bevölkern. — **co:** zemi. Rk. — **kým:** zemi osadníky.

Zasikati, vz Zasekati.

Zasilaci, vz Zasylaci.

Zasilač, e, m., vz Zasylač.

Zasiláni, n., vz Zasýlání.

Zasilatel, e, m., vz Zasylatel.

Zasilatelský, vz Zasylatelský.

Zasilatelství, n., vz Zasylatelství.

Zasilati, vz Zaslati.

Zásilka, y, f., vz Zásylka.

Zásilkový, vz Zásylkový.

Zasinalý = *namodralý*, bläulich, blau. Č.

Zasinati = *siným se státi*, *zamodrati*, blau, bläulich werden. Jg.

Zasipěti, *zasiptěti*, ěl, ění, aufzischen. Had zasipěl. — **kde:** v křovl. Voda v hrnci z-la, už se bude vařiť. Us. Na Ostrav. Tč. — **na koho.** Had na něho zasipěl. Us. Tč. — **proč:** bolestí. Nrd. v Osv. I. 83.

Zasiptěti, vz Zasipěti.

Zasiti, *zasívati*, vz Zaseti.

Zasititi, il, ču, ění. — **co.** Dá zrobiť jednu velkú sieť a hybaj! tichým večierkom zasedne na breh plesa, zasieti sieť (ponořiti, **nastražiti**, ausbreiten, legen). Btt. Sp. 53.

Zásiv, u, m. = *zásev*. Na Ostrav. Tč.

Zasivělý, grau, etwas grau. Z. list. Rostl.

Zasivěti, ěl, ění, grau werden. L.

Zasiviti, il, en, ení, *zasivovati*, grau machen o. färben. Šd.

Záska, y, f = *záskoka, úraz koňský*. Dh. Vz Záskok.

Zaskákati, vz Zaskočiti.

Zaskakovati, vz Zaskočiti.

Záskalí, n. = *místo za skalou*, ein Ort hinter dem Felsen. Mus. — **Z.**, Saskal, ves u Hodkovic. PL. Vz Blk. Kfsk. 1458. — **Z.**, zaniklá ves v Táborsku. Vz ib. 238.

Záskalický = za Skalicí jsoucí. Pole je Kubinskô, dievča Záskalickô. Sl. ps. 15.

Zaskaliti, il, en, ení, mit Steinen übersäen. — **co.** Povodeň vylila řeku na rolu a celú tam z-la. Na Ostrav. Tč.

Záskalný. A taká hola aj táto z. púť. Dbš Sl. pov. VII. 24.

Za skalou, Zaskaler Eisenhammer, železné huti u Komárova v Hořovicku

Záskalský = *za skalou jsoucí*, hinter dem Berge liegend, wohnend. Veď som ho nebala na z-skom vŕškn. Sl. ps. 15.

Zasklenění, n., die Verglasung. Z. okna. Us.

Zaskleněti, ěl, ění, gläsern werden. Oko zasklenělo, šľachetné srdce prestalo biť. Phld. III. 1. 24.

Zasklení, n., die Verglasung. Cf. Zaskliti. Z. okna. Šp, Šand. II. 43.

Zaskleniti, il, ěn, ění = *zaskliti*. Cf. Zaskleněti.

Zasklený, verglast. Z. dvéře, okno, obraz. Us. Pdl. Z. plechové stinidlo, verglaster Blechschirm. Šp.

Zásklep, u, m. = *zasklepení*, das Zuwölben. Us.

Zasklepení, n., die Uiberwölbung. Vz Zásklep.

Zasklepený; *-en, a, o*, überwölbt.

Zasklepiti, il, en, ení = *sklepením zakrýti*, zu-, ver-, überwölben. — **co**: studni. Us. Tč.

Zaskliti, *zasklíti*, il, en, ení, ver-, beglasen. — **co**: okno, **čím**: velikou tabuli (skla), kaleným sklem. Dch.

Zaskočiti, čím, skoč, skoče, il, en, ení; *zaskákati*, skákám a skáči, skákej; *zaskakovati* = *začíti skákati*, anfangen zu springen, ein wenig springen; *skočiti někam, za něco*, wohin springen, laufen, einen Sprung machen, hinter etwas springen; *zameziti, průchod zandati*, den Pass o. Weg verlaufen, verrennen, in den Weg springen; *březí učiniti*, bespringen. Jg. — abs. Zaskákal, když mu hráli. Jg. Nevím, kam ta perla zaskočila (se poděla). Us. — **koho**: nepřítele. Sych., Jel. Aby Otokara, když s bory sejde, zaskočili a jali. Pal. Děj. I. 74. Zaskočila ho smrť. Us. Tč. Sigismund Batory baši tureckého zaskočil. Dač. I. 187. Beran zaskočil babnici (učinil jí březí). Kinský. — **co.** Dva skoky zaskočil, tři kroky zakročil tátoš. Dbš. Sl. pov. I. 316. Vojsko z. Brt. S. 93. — **si.** Zaskočil si (poskočil si). Us. Kůň si zaskakuje (šlape si na korunu kopyta). Ja., Db. — **(si) kam.** Zaskočil si na chvilku k vám. Z. za strom, za dvéře. Ros. Zvěř do tenat zaskočila. Us. Z-čím (zaběhnu tam). Us. Šd. Z-lo mně do trubice Us. Šd. Oštěp do úst z-čil. Hol. 282. Z-čil (jelen) za sv. Prokopa nohu. Hr. rk. 17. Ja vatru proskočím, chocaj sa potočím, ešte za tú horu, horičku, zaskočím. Phld. IV. 466. — **komu**. Z-lo mu (do hrtanu). Us. Tč., Dch, Šd, Hrp. Husi z-lo (když jí krmily). Us Šd. — **co komu**: cestu, průchod, díru Br., Ros. — **komu, koho kde.** Zaskočil mu v hrdle kus masa. Ros. Z-lo mu v krku (zakuckal se). Us. Tč. Z. koho v jizbě. Dal 98. Ešte by si aj ja rád z-čil na tej svadbě. Lipa I. 12. Z-li ho za lesem v noci. Us., Ddk. III. 166. — **koho čím, s kým.** Císař sám svou osobou ho zaskočil. Karyon. Zaskočil ho vojskem, s vojskem, Us., se svými. Háj. — **koho odkud** (= *odloučiti, odvrátiti od toho)*: nepřítele od brány, od lodi. Háj., Br. Z. koho od díry (vzíti mu útočiště. Vz Nesnáze). Č. Z. někoho ze zadu. S. N. I. 9. Z-li ho ze čtyr stran najednou. Us. Šd. — **proč kam**: pro vodu někam z. Us. Z-čil pro něho k sousedovi. Us. Šd. Zavolala kozy a davši jim po kousku chleba, aby jí nezaběhly, z-la si do lesa pro trochu jahod. Er. Sl. čít. 30. — **jak.** Nelen že čo gazda to pytlák, ale i pozabnčky vedeli si zaskočiť pani Ornzania. HVaj. BD. II. 40. Z-li si na chvilku do hájku. Vlč. Zl. v oh. I. 53. Nepřítele v bok z. Čsk. Tátoš sa vychytil, zaskočil párrazy a už jich dohonil. Dbš. Sl pov. I. 314. — **kam kudy.** Keď si ja zažeňiem (zaženu) ovce turovinkou, vern si zaskočím dolu tou dolinkou. Sl. ps. 11.

Záskočník, a, m., der Hinterhälter. Rk

Záskočný, perfid. Dch.

Záskok, u, m., **záskoka**, y, f. = *zaskočení*, das Hinter-, Wohinspringen, der Ab-, Seitensprung. Nechť se mi z. tento do cizíny promine (odchýlení-se od věci). Mus Z. nepřátelský. Čas. duch. — **Z.** = *pletichs, úskok*, die Kabale. — **Z.** *u slupí, aby ryby zpět plovati nemohly*, die Absätze, Skarpen bei der Lachsfalle. Jg. — **Z.** = *místo na začátku obory, kudy může zvěř do obory, nikoli však zpět vyjíti*, der Einsprung. Šp., Dch — **Z.** = *úraz kopyta*, der Kronentritt. Ja. Vz Zaskočiti, Záska. — **Z.** = *skok, západ v zámku*. Zámok na jeden, na dva z-ky, keď sa kľúč dva razy dá skrútiť, tak že to skočí. Zátur. Či dvere dokoráň, či uzamknuté, či vŕzaly si v šumných vánku hrách, či boly vichrom v záskok přičapnuté. Phld. III. 2. 113.

Záskoka, y, f., vz Záskok.

Zaskoliti, il, ení, aufwinseln, aufheulen Pes zaskolil, liška zaskolila. Us.

Zaskořiti se, il, en, ení, zu früh kommen. Na Ostrav. Tč.

Zaskotačiti si, il, ení, sich ein wenig herumtummeln. Vz Skotačiti. Šd.

Zaskovyčeti, el, ení, aufheulen. Liška zaskovyčela. L.

Zaskřečený. Z. vejce (nasazené), das Brutei. Us. na Mor.

Zaskřečeti, el, en, ení, aufkrächzen. Jg

Zaskřehotati, aufkreischen, aufquacken Žáby z-ly. Us. Tč. — **kde.** Dravec v povětří z-tal. Osv. I. 380.

Zaskřípati, vz Zaskřípěti. Kká. Td. 19.

Zaskřípěti, *zaskřipéti, zaškřipéti*, ěl, ění; *zaskřipati, saškřipati; zaskřipnouti, saskřipnouti*, puul a pl, nt, utí, losknarren, knirschen, zuquetschen. — **abs.** Zaskřipnuly dvéře, Čch. L. k. 85., čapy (čepy). Sldk. 555. — **čím**: auby (zubama). V, Ros., Vrch., Němc. Zaškriepol zubama, ako čoby hrom zapraštal. Mt. S. — **co čím**: svěradlem (přiskřipnouti). Ja. — **kde.** Ocelová péra na lnku zaskřipěla. Č Na skřipkách z., zu fiedeln anfangen. Us. Tč. Vz Z. jak. — **komu** (= špatně sahráti). Šm. — **jak.** Zaskřip' zuby v jéku zuřivém Čch. V ústech besmocným *vztekem* zaskřipaly zuby. Kká. K sl. j 194. Kordy strašně zaskřípěly. Kká. Td. 272. Zaškriepol zubama ako čoby hrom zapraštal Mt. S. l. 99. — **proč.** Zaskřipal zuby bolestí. Šml. Z. zuby od zlosti. Tč. — **kam**: **do** klepet, zwischen Thür und Angel klemmen. Dch. Z. lano do uzavírky. Pdl. exc. I zrutnú nhodi ze všetkej násily plku, tá zaškriepe **na** štít Hol. 124. — **se.** Dch.

Zaskřipnouti, vz Zaskřípěti.

Zaskřipnutí, *zaskřipnutí*, n., die Einklemmung, Einquetschung. Dch., Čch. Petrk. 47. Větve drsné z. Vrch.

Zaskřipnutý; *zaskřipnutý*, *-ut, a, o*, eingeklemmt, eingeqnetscht.

Zaskřítati se kde: **na** tváři (o dětech). Vz Ududati se. Mor. Šd.

Zaskrušiti, il, en, ení. — **komu kde.** Z-li sobě v srdci, compuncti sunt corde. ZN.

Zaskučeti, el, ení, aufwinseln, antheulen, anfjammern. — **abs** Vřesk a-čel. Kká. K sl. j. 178. Pes zaskučel. — **komu k čemu.** Puška má ti k svatbě a-či. Kká. K sl. j. 46. — **kde.** Vítr v komíně, pes na dvoře, za chalupou atd. a-čel.

Zaskudlý = *zaškoudlý*, verbuttet, klein. Krok.

Zaskubrati, aufjammern, in Klagen ansbrechen. Ros. — **nad čím** Us. Tč.

Zaskumliti, il, ení, zu winseln anfangen. Na Ostrav. Tč.

Zaskvělosť, i, f., die Erglänzung. Dch.

Zaskvěti, *zaskvíti*, vz Zastkvěti, Zastkvíti.

Zaskvrniti, il, ěn, ění, *saskvrňovati*, beflecken. — **co čím.** Us. Tč.

Zasky, *zaškej* = *zase*. Slez. Šd., Tč. Také na Mor. a místy i v Čech.

Zaskypaný; *-án, a, o*, verschlafen. Jsi ještě celý a-ný. Na Ostrav. Tč.

Zaskytati, vz Zaskytnouti.

Zaskytnouti se, tnul a tl, utí; *zaskytati se* = *vyskytnouti se*, zum Vorschein kommen, sich sehen lassen, apparere. Us. — Mz. 76.

Zasladiti, il, zen, ení; *zaslazovati, osladiti*, versüssen, süss machen. — **komu co**: kávu, **čím**: cukrem, medem. — **komu kde.** Ten mu **u** pána zasladil (ironleky = *zasolil*). Us. Č.

Zasladlosť, i, f. = *přisladlosť*, die Süsslichkeit. Jg.

Zasladlý = *přisladký, sladkavý*, süsslich, süssig. Z. nápoj, jídlo, jablko. Us. Z. brambory (příčinou toho bývá mráz). Us. Pta. Ovoce chuti zasladlé. Sš. L. 167., 180.

Zasladnouti, dnul a dl, utí, süss werden. — **komu.** Zasladly mu hrušky, přišel zas. Us. Č.

Zasladohořký, süsslich bitter. Presl. Chym. 196.

Zaslamulti, il, ěn, ění = *slamou posypati*, mit Stroh bestreuen. U Rychn. Ntk.

Zaslanec, nce, m. = *posel*, der Bote, Gesandte. Na Slov. Bern.

Zaslánětí, vz Zasloniti.

Zaslání, n., die Ein-, Versendung. Z. zprávy. D. Někteří mysli o nějakém pod pečeťmi a. těch almužen. Sš. 144.

Zaslanice, e, f., die Gattin des Gesandten. Na Slov. Bern.

Zaslaniti, il, ěn, ění, salzig machen. Nechej masa v rosole, ať se dobře aaslaní. — **se komu po čem.** Zaslanilo se mu po mase (dostal chuť na maso. Na Ostrav. Tč.

Zaslaný, einge-, versendet. Přeč z. V. Z. směnka místní, die Platzrimisse. Šp. — **Z** = *vypověděný*, verbannt. Br. Vz Zaslati.

Zaslati, šlu, šli, sl, án, ání; *zasýlati* (zasílati), zasýlávati (zasílávati) = *někam pryč poslati*, verschicken, ver-, wegsenden; *vypověděti*, verbannen; *poslati*, au-, einsenden, zuschicken, einschicken. Jg. — **koho.** A tak Antikrist žěře ovce zasielaje menšie vlky. Hus II. 170. — **odkud koho.** Z. od sebe služebníky, děvečky (pryč poslati). Br. Z. někoho z místa (odstraniti). D. Aby ho pryč z kraje zaslal. Pass. mus. 345. Johanitě mu ze sv. země z-li klíče od své tvrze Kratn. Ddk. III. 278. — **koho kam**: **do** cizí krajiny (vypověděti). Br. Poslal **k** ní vaácné pány (k panně, k vdově stran manželství, aby s ní vyjednávali). Ros., Šm. Žádosť **na** úřad, *lépe*: úřadu z. Bs. — **komu co jak**: list do Prahy *poštou*, **po** zvláštním poslu. *Písemně* něco někomu z. Syeh. Z. něco **na** dobírku, *dobírkou*, peníze poštovní poukázkou, knihy ukázkou, na ukázku, zdarma, list franko (vyplacený), pod označenou adressou, ceník na požádání adarma a. Us. Pdl. Ne vaší radú, ale boží volí jsem sem zaslán. BO. — **komu čeho**: listů, **šp.** m.: listy (co). Brt., Slov. l. 391. — **co kdy.** Ty ornáty krátce **před** svou smrtí zaslal papeži. Ddk. IV. 256.

Zaslav, a, m., osob. jm. Hol. 275.

Zasílávati = *zasýlati*. Na Slov. Bern.

Zaslavně. Potok vyschnul a prorok odešol. Osudy sa valia nezaslavne. Zbr. Hry. 245.

Zaslazovati, vz Zasladiti.

Zaslechnouti, chnul, chna (ouc), chnul a chl, ut, utí; *zaslyšeti*, el, en, ení; *zaslýchati*, hören, merken, vernehmen. — **abs.** To slovo se často nezaslýchá (neslyší se). D. — **co**: hlas. Ddk. III. 119., Štelc., Ros. To jsem a-chl, když to povídal. Us Šd. Mať si jn zaslúchla (aaslechla). Dbš. Sl. pov. VI. 14. Všeliký člověk jeho zaslyšal (uslyšel). Pass. 908. Jak bych aaslyšal hlas. Pass. 463. — **čeho.** Jakž zaslyše tvého hlasu. Hr. rk. 359. Když David těch novin zaslyšel. Martim. — **že.** Již opět zaslýchám, že ti lidé proti mně volají. V. — **co čím.** Vlastníma ušima to zaslechl. Tam tehdy sa zrázu ohráti a stavenýma zaslýcha náreky ušma. Hol. 137. — **o čem.** Zaslechnete-li o slepém zrádci, od-

měnu přijme, kdo jej uklidí. Shakesp. Tč. — **co kde:** v hospodě, **na** ulici a p. — **s infinit.** Z-chli ho minviti. Us. Dch. Ihneď jak chraplavým zaslychnete trúby jačanim k vojně mužov zbúdzať, rozbesnite l'udstvo. Hol. 50.

Zaslechnutí, n., das Hören. Vz Zaslechnouti.

Zaslemeniti, il, ěn, ění = *slemenem opatřiti*, verfirsten. — **co:** střechu. Us.

Zaslepeně, blindlings, ohne Uiberlegung. — **Z.**, frevelhaft, freventlich. Bern.

Zaslepenec, nce, m. = *zaslepený člověk*, der Verblendete. Puch.

Zaslepení, n., das Verblenden, die Verblendung. Kejklíř činů obratností zrak diváků máml; ale mámení (zaslepení) jest, ne divové. Kom. — **Z.** = *zaslepenosť*, die Blindheit. Jg.

Zaslepenosť, i, f., die Verblendung; Blindheit. Z. toho lidu jest hrozná. Kram. Naříkal si na jeho z. Ddk. II. 391.

Zaslepený; *-en, a, o* = *nevidoucí*, verblendet. Lid z-ný zvolal na znamení radosti: krleš. Ddk. II. 412. — **čím**: láskou, vášněmi, Us., zuřivostí. Čch. Dg 695. — **jak.** Pouze v ohledu na stav věcí v říši zdáš se býti z-ným. Ddk. V. 15. — **Z.** = *proklatý*, verflucht. Na Hané. Bkř.

Zaslepěti, ěl, ění, *zaslepnouti*, pl, utí, blind werden. — **jak. Na** jedno oko. Us. Tč. — Vz Zaslepněti.

Zaslepiti, il, en, ení, *zaslepovati* = *zrak otupiti, odníti*, blenden, verblenden; *učiniti, aby neviděl*, verblenden; *zamazati*, verschmieren. Jg., V. — **koho, co.** Blesk oči zaslepuje. Štelc. Dary zaslepujú i dobrých rychtárov. Na Slov. Tč. Marnosť lidi zaslepuje a života pozbavuje. Na Ostrav. Tč. Láska otca zaslepuje, mnoho dítkám povoluje. Na Ostrav. Tč. Z. rudu (zamazati z podvodu, aby jí nebylo viděti). Pam. kut., Am. — **co komu:** oči, D., rozum. Chmel. — **čím.** Někomu oči dary z. Ros., Br., Ojíř. Žádnou radou klamnou se nezaslepte. Kká. Td. 327. Císař Fridrich hleděl svět z. svou okázalou úctou ke Karlovi Velikému. Ddk. III. 263. Vyjednávání zaslepilo krále Vladislava zvláště slibem o sňatku Heleny. Ib. III. 255. Zakrytě k nim mluvili zaslepujíce jim oči listy. Bart.

Zaslepllý, ein wenig blind.

Zaslepněti, ěl, ění = *zaslepěti*. Slov. Lice zbl'adlo a oči jakby zaslepnely. Phld. IV. 10.

Zaslepnouti, vz Zaslepěti, Zaslepněti.

Zaslepnutí, n., das Blindwerden.

Zaslepovati, vz Zaslepiti.

Zásilb, u, m. = *zaslíbení, připověď*, das Versprechen, die Verheissung. Pl., Dch., Hlk. Dědic z-bů (žid); Z. Abrahamovi učiněný; Koho za držitele a nositele nových z-bů vyvoliti; Zmařeni záslibu; Abrahamovi ale z-bem ho uštědřil Bůh; I my křesťané stáváme se syny záslibu; Jak se přibližoval čas z-bu, jejž připověděl Bůh Abrahamovi; Naděje z-bu našim otcům daného. Sš. I. 14., 54., 99., II. 36., 53., Sk. 77., 275. (Hý.). — Vz Zásliba, Záslibek.

Zásliba, y, f. = *záslib.* Potomkům Abrahamovým měla se dle z-by boží nejprve spása nabídnouti. MP. Děj. bibl. II. 38.

Záslibek, bku, m. = *záslib.* Šd. Z-ky (Weihgeschenke) tu s hromničkami na oboze visí spolu. Vm. Sl. poes. III. 343. Vz Záslib, Připomenouti čeho komu.

Zaslíbenec, nce, m. = *obětovanec*, oblatus, donatus, budoucí mnich, der Geweihte Mus. 1880. 466., Dch. — **Z.** = *milenec, ženich*, der Bräutigam. Videl som aj Milenu, lež v náruči zasľúbenca svojho. Lipa 334.

Zaslíbení, n., das Versprechen, die Verheissung, Gelobung, das Angelobniss. **Z.** = slib. D. Z. o vysvobození. Br. Z. mezi Bohem a zemí. Kom. Z. se vdovou. Sá. Z. manželské. Dch. Abychom hodni učiněni byli z Kristových. Mž. 15. Z. to vyzdviženo, vyprázněno a zblazeno; Abrahamovi pověděna jsou z.; Vás zajisté týká se z. Sš. I. 54, II. 36., Sk. 28. A teď slyšíš mnohá z., pro která má člověk plniti božie přikázánie; Jáť jsem cesta, pravda a život: cesta v příkladě, pravda v z., a život v odplacení. Hus. I. 55, 473.

Zaslíbenosť, i, f., verheissenes Gut. Šm.

Zaslíbený; *-en, a, o* = *přislíbený*, versprochen, verheissen, gelobt. Z. země = Palaestina. Har., Rk. Obraz z-ho vykupitele. MP. Děj. bibl. I. 123. Obrať se ot něho z-ho věčného života čekající. Hus III. 80. — **jak** Messiáš z dávna z-ný. BR. II. 209. b. — **s kým**, verlobt. Dch.

Zaslíbiti, slib, slibě (íc), il, en, ení; *zaslibovati* = *přislíbiti*, versprechen, verheissen, geloben. — **co.** Jest neposlušen v tom, coj zaslíbil. Hus. 102. — **co, se komu:** Bohu. Kom., Br. Jakž sobě sám zaslibuji. V. Vysvoboditel, kterému jsem se z-bila. Kld. I. 108. Srdce svoje sláve z. Sldk. 347. Zaspievaj slávičok v zelenej brezine, čo ti zasľúbim, veď ti to nezhynie. Mt. S. I. 169. Kristus pán byl předně židům zaslibován. BR. II 43. b. Zaslibme sobě mír. BO. Slib mi z-bil. Bibl. — **co jak:** slovem, rukou dáním. Us. Onať jest to, již se mu znova z-la. Us. Tč. Bůh již v starém zákoně vylití ducha sv. zaslíbil **skrze** proroky. Sš. Ducha sv. skrze proroky i skrze svého syna zaslibovati ráčil. BR. II. 393. b. — **koho, se kam: do** Marie Celle. D. Z. se někomu v manželství. Ddk II. 198. Z. se do kláštera. Us. Tč. — **se k čemu:** k sňatku. Us. Dch. — **se s kým** Us. Tč. — **koho za koho.** Ovšem ktoż Bohu čistotu slíbí, jižť jest sobě jeho za svého manžela a za choti svého osobil a z-bil. Hus III. 205. — **co čím.** Nemá býti zachována přísaha, jíž co zlého jest z-beno. Hus I. 105. Cf. *Z. jak.* — **koho, se komu v čem.** Jedno to, či sa v devu zaľúbiš, či srdce svoje sláve zasľúbiš, či vlasť ťa zajme obloha, či sa národu svojmu zasvätíš, či v objem širý ľudstva zaletíš, len zaľub vo všetkom Boha! Sldk. 347. Totoť jest syn mój milý, v němž mi sě dobře zalíbilo. Hus III. 65. — **že.** Z-bil jsem se (učinil jsem slib), že nebudu píjávať kořalky. Mor. Šd. — **s inft.** Zaslíbili se býti věčně služebníky Solf. Bůh ten věčný život netoliko dáti z-bil, ale ten slib přísahou stvrdil. BR II. 754.

Záslibní, vz Záslibný.

Záslibnosť, i, f., die Gelobsamkeit. Setrvati v z-sti. Dch.

Zásllbný, Verbeissnngs-, Versprechungs-, gelobend, Votiv-. Z. důchod, povinnosť, plat, Zlob., slova, chrám, obraz. Dch. Nebo z-né slovo toto jest. Sš. I. 97.

Zaslibovatl, vz Zaslibiti.

Zasllnèul, n., das Bespeicheln, Begeifern.

Zasllněný, vom Speichel beschmiert, begeifert. Z. ňafl'a (nadávka). Mt. S. I. 116.

Zasilniti, il, ěn, ěni; *zasliňovati*, mlt Speichel bedecken, begelfern. — **co.** Us. Jg., Šd., Tč., Dch.

Zasllňovati, vz Zasliniti.

Zaslintatl, *zaslintávati*, be-, angeifern. — si co. Dítě si košilku zaslintalo. Us — **co.** Již bych to raději zaslintal (slintáním zamlnvil, verschweigen) Ros. — **se.** Dítě se z-lo. Us. Tč.

Zasllpánl, n.. lipia (languor), zastr. Rozk.

Zaslizalosť, i, f. = *plnosť slizi*, die Verschleimnng. Z. břicha. Rostl.

Zasllzalý = *plný slizi*, verschleimt.

Zaslizlti, il, en, eni, verschleimen. Šm.

Zaslizkalý, verschleimt. Rostl. III. b. 25.

Zasllzlost, i, f., die Schleimigkeit.

Zaslizlý, schleimig. Rostl.

Zasliznatěti, ěl, ění = *slizi se naplniti*, sich verschleimen. Rostl.

Zásloj, e, m. = *prouh*, *sloj*, die Lage, das Lager. Ta skála má zásloje (pronhy z jiného kamene). Us.

Záslona, záclona, y, záclon̆, ě (na Slov.), f., **záslonl, záclonl**, n. (Zlob.), **záslonka**, y, f., **záslon**, n, m. (Kat. 800.) = *opona*, *stinidlo*, der Vorhang, das Rouleaux, die Bedecknng, Verhüllnng, Blende, Decke, der Schirm. Jg. V polském, rnském a jiboslov. jazyku jen: záslnn, záslona, zasloniti. Ale *záclona* je také dobré m. záklona; klon, záklon = zastřenl, zakryti. Vz Zrcadlo. Š. a Ž. 1858. Záslona: Plk., Št., Br., V., St. skl., Ros., Dal. Záclona: Sych., Gnid , Č., V., Troj, Jel., Plk. Tvary *záclona*, *zacloniti* a p. jsou dobré, poněvadž se sykavky prosté měni ve smíšené a naopak. Vz Gb. Hl. 102. Cf. *s* se střídá s *c*: ssáti — cucati. Z. dřevená, jutová, krajková, Us. Pdl., stahovací. Včř. Z. I. 47. Z. do oken, rouleaux; z-nu stáhnonti, zatáhnouti. Dch. Z. na monstranci, velnm. Šd. Z. půdy (ochrana, zástina, die Bodenbeschirmung). Sl. les. Vlasů z. Čch. Bs. 97. V zacloně Páně nijak neklesneš. Nudž. Skrývej mne v své z-ny stinn. Kom. Záclona ot vedra. BO. Ty prosby mají se nám teprv v nebesích úplné dokonati, ale zde jen od polu a v záslouě. Št. N. 53. Z. lesní. Kká. (Osv. V. 34.). Z. římské a řecké. Vz Vlšk. 81., 84., 86. Z. n postele, die Blende. Šk. exc. Z-ny z oken ohrnouti; pod z-nou něco zakrývati. Sych. Z. u svíčky. Papr. Z-nu spustiti. Gnid. Nyní spadla s mých oči z. Us. Noc své z-ny rozprostřela. Plk. Majie svobodstvo panovánie k zásloně pravdy Št. I dal si mi z-nu spasenie tvého. Ž. wit. 17. 36. Hříchové mají svou z-u a omluvu. Br. Vz Záclona, Opona. — *Z. v dělostřelectví = chrastí, kterým střelnice se zakrývá*, die Blendnng, Verdecknng. Bnr. — **Z.** = *ochránce*, der Beschützer. I učiněn jest Hospodin z. má. Ž. wit. 17. 19. Hospodin z. života mého. Ib. 25. 1. Hospodin upřímých z. věčně bude. Kom.

Záslouek, nku, m. = *stříška*, der Schild der Mütze. Rk.

Zasloněnl, n., vz Zasloniti. Z. slunce. Troj. — Z. = *ochrana*. Buď mi v Bohu z. a útočiště. Ž. wit. 30. 3.

Zasloněný; *-ěn, a, o*, verhängt. Z. okno. Us. — **jak: na** polo z-né oči. Šml. Potôček, čistý ako kryštál, tiekol jarčokom jelšami husto zacloneným. Dbš Sl. pov. V. 88.

Záslonlce, e, f., das Jalousienfenster. Us. Pdl., Stat. př. kn. 1877. 108.

Zaslonltel, e, m., der Beschützer. Hospodin z. můj. Ž. wit. 17. 3.

Zaslonlti, *zacloniti*, sloň, il, én, ění; *zaslá-něti* (*zacláněti*), ějí, éj, ěje (ic), ěl, ěn, ění; *zaslo-ňovati* = *světlo zastoupiti*, *zastíniti*, *zastříti*, *zatemniti*, verdecken, verschleiern, verhüllen, beschatten; *ve světle státi*, im Lichte stehen, das Licht vertreten; *předstírati*, vorgeben, entschuldigen; *zaštítiti*, *obrániti*, beschirmen, bedecken, beschützen. Jg. — V. — **abs.** Nic se nevidí, něco zaclání. D. — **co, koho.** Mrak oblohu zaclonil. Plk. Rozkoše nás zasloňnjí a zaslepnjí. V. Z. slávu svých předkův. V. Sv. duch tajně vstúpí v tě a moc vrchnie zasloni tě. Hr. rk. 181. Z. = protegere. Ž. wit. 63. 3. Z. střílny, die Schiessscharten verblenden. Čsk. Rumenec tvár zacloní. Kyt. 1876. 8. Túžba cit môj zaclonila, preto zrak môj slzy roní. Sldk. 247. Stieny sú mě zaclonily. Oblak jich stany zaslonieváše. BO. — **co, koho, se čím.** Zaclonilo se nebe oblaky. Troj. Zaclonil Bůh nebe mračným oblakem. Jel. Tvář svou rouškou z. L. Někoho stínem. V. Plecma svýma z-ní tebe. Ž. wit. 90. 4. Oko dlaní z. Čch. Bs. 86. Modlitby se zacloň svatým štítem. Čch. Mch. 38. Plecima svýma zasloni tobě. Ž. Kl. Zaslonil jej terčí od rann. L. Z. se starosti (vymlouvati se). L. Zasloňnje svůj zlý účinek pijanstvím (zastírá). L. — **komu.** Co mně zacláníš? Ros. Aby mu nezacláněl (nestál ve světle). V. On mu zaclání (slávu jeho zastiňnje. Vz Nepřátelství). Prov. Hájičok zacloň hrob synovi. Mt. S. I. 9. — **koho kde od čeho.** Z nlš je v stanu tvém od protivenstvie jazykóv. Ž. wit. 30. 21. Zacloněn bude od vedra. BO. — **koho před kým.** On vlasť svoju zacloní pred ohnivými drakom. Kuzm. — **kdy.** U potřebě vás zaclonie. BO. — *Zacloniti*, vz Záslona.

Záslonka, y, f. = *stříška*, *štítek*, der Lichtschirm. Šp. — **Z.** = malá záslona. Vz toto.

Záslonný, schattend, verdeckend, durch den Vorhang deckend. Dch., Rcš., Ráj I. 170.

Zaslouženě, dem Verdienste gemäss, verdientermassen.

Zasloužení, n., das Verdienen, Verdienst, die Würdigkeit. Ne k z., darmo; beze všeho z. V. Vedlé, dle z. Us. Zaplatiti někomu dle z. Sych. Někoho podlé z. trestati. Mž. 83. Aby jim pro z. Kristovo hříchové byli odpuštěni. BR. II. 640. Všechna slova naše mají býti k boží chvále a k našemu z. Aby jejie zaslúženim byla odpuštěna. Hus II. 26. Vedlé z. člověka bude mu měřeno; Většieho

jest z. nesmilně v čistotě se zdržeti nežli v manželský stav vstúpiti; Má-li hřiešník pravú, plnú žalosť na své hřiechy, že jest jimi pána Boha rozhněval, tehdy pán Bóh z-ním Ježíše Krista odpustil jest jemu ty hřiechy. Hus I. 86., II. 26., 272, III. 221., 220. — Z., das Verdienen. Z. trestu. D.

Zasloužený; *-en*, o, o, verdient. Z. peníze. Us. Nežádej nikdo se skvíti v slávě nezasloužené. Shakesp. Kup. b. II. 9. Z. zapomenutí, Šmb. S. II. 147., trest, J. tr., pokoj, odpočinek, Us. Pdl., díky, Mus. 1880. 174., pokuta. Ej veď sme už aj dosť prestáli, vern nám je zaslúžený ten slncový koň. Dbš. Sl. pov. V. 78. — Z. učitel, šp. m.: *zasloužilý*. Brs. 201.

Zaslouženě = *zaslouženě*. Ředitel, rada z. bývalý, emeritirt. Dch. Ale jestliže z. plačie, tehdy pokánie činie. Hus III. 149.

Zasloužilec, lce, m. = *zasloužilý*, ein verdienter Mann. Slovanský z. Phld. I. 2. 18.

Zasloužilosť, i, f. = *zasloužení*, das Verdienen, Verdienst. Pokuty dle z-sti vyměřuje. Har. Z-stí Kristovou spaseni jsme. Plk. Lidská z. Kanc. Z. tvých ran. Nitra VI. 177.

Zasloužilý = *který si něco zasloužil*, verdient, verdienstvoll. Z. učitel, Us., předkové. Sych. Z. člověk, muž, dílo. Tč. Zemřel velezasloužilý paedagog. Us. Z-lým se laskavým okazuj. Kmp. C. 117. Chvála lidí z-lých je zlým k obtížení. Mor. Tč. Ale tam ani skutek z-lý bude, ani múdrosť, ani umění. Hus III. 149. — **oč.** Utiskovatel nemůže býti o národ z-lý. Vlč. Vladislav o nás z-lý. Ddk. III. 291. Byly to dvě o víru křesťanskou z-lé ženy. Sš. II. 182. O otčinu svou vysoce z-lý muž. Mus. 1880. 357. O archaeologii naší v nové době z. Km. 1884. — **jak.** Nad vše svatě z-lá. Hr. rk. 169. — **kde.** Muž v obci dobře z. Ros. — Z. = *zasloužený* (pass.), verdient. Z. mzda, Har., Cyr., pokuta. Pr. m.

Zasloužitel, e, m., wer etwas verdient, erworben hat, der Erwerber. Z. pokoje; V Kristu z-li té milosti; Kristus spásy z. Sš. I. 57., II. 198., 238. Vz Zasložitel.

Zasloužitelný = *k zásluze sloužící*, verdienstlich. Z. díky. Pam. kut.

Zasloužiti, sloužím, služ, slouže (íc), il, en, ení; *zasluhovati, zasloužívati* = *službou, zásluhou sobě zjednati, získati, dobyti*, dienend o. durch seine Verdienste erlangen, erwerben, er-, verdienen; *učiniti se hodno něčeho*, etwas verdienen, sich dessen werth o. würdig machen; *odplatiti*, vergelten, Einem abdienen, durch Dienste abzahlen. Jg. — **abs.** Zaslúžils nezaslúžils, to už je na obúch stranách (říká se tomu, kdo si stěžuje, že toho neho onoho nezasloužil). Na Zlínsku. Brt. Milá duša moja, nedaj sa mi trápiť, keď som neni hoden, abys ma ľubila, však som nezaslúžil, abys ma trápila. Slov. spv. II. 74. — **co (sobě).** Z. si něco, V., 100 zl., Us., česť, díky, trest. D. Posměch veliký zasluhuje, když žebrák žebráka sužuje. Na Mor. Tč. Kdo se ženami obcuje, zlé jméno si zasluhuje. Na Mor. Tč. Každý by rád chlieb mať, ale si ho nevie zaslúžiť. Dbš. Sl. pov. I. 39. Skorej stě vy zaslúžili šibenicu ako já. Pokr. Pot. 19. Pekné cnosti, dobré mravy, vždycky zvitezujú a od Boha i od ľudí milosť zasluhujú. Slov. Tč. Nežełte mě, panny, paní, zaslóžila sem trestání. Sš. P. 158. — **čeho (sobě):** pocty, trestu, Kom., milosti, lásky a přízně, pokuty a trestání, chvály, V., pomsty, Br., nějakého úřadu, Ros., pochvaly. J. tr. Z. komu čeho = odplatiti. Krab., St. skl. A tak dobří urburéři božího i lidského pochválení zaslúžice CJB 277. Zasloužiti toho jména. Eus. Zaslúžila prinajmenej večného väzenia. Zhr. Lžd. 175. V čem jsem se provinil, nebo čeho já jsem zasloužil?; Proto zajisté zasluhuje úplné víry zpráva dějepisce Pešiny. Ddk. II. 234., III. 254. Toho že město Vratislav jeho knížecí milosti zasluhovati chce. Pal. Děj. V. 1. 65. Abych ničeho nenašel, co by káry a kázně zasluhovalo; Galaté raději poroku než pochvalného uznání zasloužili. Sš. I. 403., II. 7. Toť chci učiniti, budeliť mi toho zasluhovati. Arch. I. 166. Vrchnosti sobě toho zasluhují, když věrnou práci vedou. BR. II. 520. Ponět by zaslúžil ne dicky, ale pokuty. Št. Kn. š. 5. Z. odplaty. Št. Proto smrti z-žil. Žvt. otc. 50. a. Bóh daj i pekla nezaslúžil. Hus I. 153. Přišli jsú k němu rytieři tiežice, kterak by činili, aby královstvie nebeského zaslúžili? Ib. I. 165. Zřídka odměňují se lidé učitelům tou měrou, jak toho zasluhují. Us. Tč. — **co, čeho, sobě čím:** posty (postěním-se). Dve kron. Skutky těmi z-žil si vyššího stupně víry. Sš. Sk. 122. Dlouhou prací něco z., Chč. 302., dluhu placením. Hus III. 200. Tím milosti boží zasloužil. Br. Z. si něco tělom (prací tělesnou). Tr. Zasloužil tím božího hněvu. Št. — **čeho kde:** v boji. Us. Co sem u tebe zaslóžil, tym mě obdaruj. Sš. P. 194. V Jerusalemě Kristus smrtí svou ducha svatého lidstvu zasloužil. Sš. Sk. 7. Jakož jest *zde* každý zaslúžil, tak tam každý i na duše i na těle odplatu vezme. Št. Kn. š. 28. — **čeho (sobě) na kom.** Zdali jsem si toho na tobě zasloužil? D., Ml. Dobře, zle na někom si z. Chmel., D. Že dobře si na JMti zasloužil a zvláště v tom. Skl. II. 85, Ros., Br. Ač si to paní na nich (služebnicích) z-la, přece by jí byli nenechali zahynouť. Němc. I. 203. Ale já, pane, neviem, kudy sem toho na vás zaslúžil, že mi vždy úštipné listy píšete. Arch. I. 241. Usilujíce svými skutky a snažnostmi života věčného na Bohu sobě z. BR. II. 507 b. Nic sám od sebe nemóž člověk na Bohu z. Hus II. 69. — **se oč, o koho,** sich um etwas verdient machen, *germanismus* m.: získati, zjednati si zásluhy oč, dobyti si zásluh oč, zavázati si koho zásluhami a p. Brs. 2. v. 269. — **co, čeho komu jak.** Já jsem si to poprně z-žil. Us. Šd. V plné míře zasluhoval její úcty. Hrts. Kristus nám synovství *smrtí* svou zasloužil. Sš. II. 45. Kristus nám skrze kříž svůj veškerých dober z-žil. Sš. II. 145. Dobrého a chvalitebného jména s prospěchem sobě zasluhovali. Dač. I. 126. A toho prosíme vaší psané dobrotivě odpovědi a chceme Vaš. Urozenostem s pokornú pilností po vše časy zasluhovati. Arch. III. 306. Ktož jest jé (smrti) s právem z-žil. Alx. BM. v. 346. (HP. 89.). Předcházie sluhy své, dávaje jim věci, a prve než by mohli hodně sami

od sebe zaslúžiti. Hus. I. 60. — **proč.** Ti pro své nešlechetnosti smrti z-li. V. — **si čeho za koho.** On si toho za nás zasloužil (= od nás). Sá. — **aby.** Zasloužil toho, aby byl trestán. V. — **s inft.** Tato zšelmilosť zasloužila by býti do pamětní knihy zapsána. Sych. Člověk taký nezaslúži na svete žiť. Hdž. Čít. 116. A má se báti, aby nezaslúžil slyšeti. Št. Kn. š. 5.

Zaslovenčiti sl. il, ení = *slovensky porozpráveti*, slovenisch sprechen.

Záslovi, n. = *konec slova*, der Wortauslaut. Hlásku v záslovi zoveme zásuvkou. Bž. 35. V z. ъ pravidelně jest odsuto: syn, chlap (synъ, chlapъ); ь v z. buď zaniklo aneb bytně obsaženo je v předcházející souhlásce, s níž splynulo: mol (molь). Bž 8. Kdy po obojetných souhláskách v z. píšeme *y* neb *i*, ukáže tvaroslovi. Bž. 14. — **Z.** = *přísloví*, das Sprichwort, zastr. Rozk.

Zasľúbiti = *zaslíbiti*. Na Slov.

Zaslučkovati = *zakličkovati*, zuknüpfen, durchs Knüpfen verschliessen. Bern.

Zásluha, y, f. = *zasloužení*, der Verdienst. V. Z. doměrná, meritum de congruo. Sš. L. 102. Bez z-hy = darmo; kromě z-hy. V. Z. o vlasť. Z-hy sobě získati, míti o koho, o zem. D. Pro jeho mnohé z-hy. D. Zásluh na vlasti dobyl. Berg. Žádných zásluh do něčeho neměti. Ráj. Dle zásluh. Z. za něco, z čeho. Rk. Z. nesmrtelná, neocenitelná. Us. Pdl. Z. uvěčniti, verewigen; z-hy něčí odstrkovati, hintansetzen; přičtenou z-hu někomu zase odečísti. Dch. Z. není dar náhody, ale pěkné ovoce namáhání šlechetného. Tč. exc. Z-hy Grimmovy na svícen postavil (objevil, ukázal). Bdl. Rač pokuty, hriechy našimi zaslúžené, pro svého syna milého drahú záslubu od nás odvrátiť. Sl. let. I. 314. Kříž pro z-hy (záslužný). J. tr. Toho z. náležela asi nejvíce králi Ladislavu; Kníže Břetislav přičetl mu to schválně v z-hu, poněvadž ...; A to bylo nepopíratelnou jich z-hou; Také privátníci byli pro zvláštní zásluhy půdou odměňováni; Jakýsi Albert získal si tou dobou veliké zásluhy o biskupa. Ddk. II. 296., 365., 407., IV. 201., VI. 49. Z-hy dobyté smrtí Pána našeho; Zásluze patří odměna; Pro jich zděděné z-hy; Z-hy potratili; Aniž pak se domníval, že z-hami svými jich (milosti) dobývá; Podlé míry zásluh; Tak ty štědrotou svou sobě z-hy boholibých lidí osvojiti můžeš; Kristus smrtí svou také sobě zásluh dobyl; Tedy Bůh v nás své vlastní z-hy takořka korunuje; Z-hy si získati; Z-hy ty zakládají se na nekonečné z-ze Kristově; Poněvadž o církev solunskou z-hy si dobyli; Člověk z-hy osobné sobě shromažďuje; Z. hodnosti, meritum de condigno = odměna dokona se srovnává s přirozenou povahou dobrého skutku; z. slušnosti, meritum de congruo; Pro přesažité své z-hy o získání pohanů k církvi boží. Sš. I. 58., 114., 119., II. 32., 39., 113., 154., 166., 168., 177., 204., 238., J. 159., Sk. 122., 179. (Hý.). Lidé mnohé z-hy pro nás činili. List z r. 1536. Což já jemu činím, toť se děje pro jeho dobrovolnú ke mně záslubu. Arch III. 278. To jemu ne z jeho z-hy, ale z milosti boží jest učiněno. BR. II. 39. b. Napřed nejde nebe, ale zásluha. Hkš., Šd., Pk. Jaká zásluha, taková odplata (záplata, výplata. Vz Služba, Mzda). V., Č., Lb. Podlé z-hy se platô (platí) dluhy. Na Ostrav. Tč. Z-hy se chválou solí, mnohem se přesolí a málem nedosolí; Z. dobývá chvály lidí rozšafných, náhoda pochvaly světa; Vtipy a z-hy jestli výkladu potřebují, jsou mdlé. Shor. uč.

Zasluhování, n., das Verdienen, Verdienst. My ne skutky, ne z-ním, ale smilováním božím k nesmrtelnosti přicházíemy. Vš. Jir. 537. Věrné znajíce z., kteréž nám svrchupsaný Václav činil. Arch. IV. 183.

Zasluhovati, vz Zasloužiti.

Zaslúchnúti = *zaslechnouti*. Slov. Bern.

Záslunečný, hinter der Sonne gelegen Dch.

Zásluní, n. = *místo za sluncem, kam slunce nesvítí*, ein Ort ohne Sonnenlicht. Sedíme v z. Mor. Tč., Kurz.

Zasluniti se, il, ěn, ění, sonnig werden. Čekáme, až se z-ní, až déšť přejde. Na Ostrav. Tč.

Záslušný = *slušný*, gehörig. Zlob.

Zaslužebník, a, m., der etwas verdient hat. Ms.

Záslužek, žku, m. = *výdělek*, der Erwerb. Us.

Zasložitel, e, m., vz Zasloužitel. Sš. I. 57.

Záslužník, a, m., ein verdienstvoller Mensch. Rk.

Záslužnosť, i, f., die Verdienstlichkeit. D., Dch. Z. mladých tehdáž poetů. Nitra VI. 195. Menší nebezpečí s rovnou z-stí přijměly biskupa k tomu; Obecnému přesvědčení o z-sti takovýchto skutků děkujeme naše kláštery. Ddk. III. 160., IV. Nauka o z-sti dobrých skutků. Sš. L. 119.

Záslužný = *zásluhu v sobě zavírající*, verdienstlich, verdienstvoll. D. Z. čin. Us. Z. kříž (za zásluhy daný), Rk., J. tr. Z. dílo, Tč., peníz, J. tr., skutek. Šd. Z. příčina čeho; Smrť Páně z-ná. Sš. I. 57., Sk. 163.

Zaslýchati, vz Zaslechnouti.

Zaslynouti, nul, utí, bekannt werden. — **kam o čem.** Až k nám to z-lo o něm, že se dobře učí. Na Ostrav. Tč.

Zaslyšeti, vz Zaslechnouti.

Zaslzavěný, thränenfeucht. Lud se z-ma očima vracel sa domov. Lipa 343.

Zaslzavěti, ěl, ění, thränenfeucht werden. Vz Zaslzeti.

Zaslzaviti, il, en, ení, bethränen, thränenfeucht machen. — **co komu:** oči. Us. Tč. Vz Zaslziti.

Zaslzený; *-en, a, o* = *zaslzavěný*. Z. tvář, Vlč., zraky, Šml., oči. Sá. Pohledí se z-ným zrakem do mé tváře. Nitra VI. 308.

Zaslzeti, el, ení, zu thränen anfangen. Ani nezaslzel. Ros. V oblacích se rozsvítilo, až oči z-ly. Tbz. — Šml. I. 41., Němc. I, 257.

Zaslziti, il, en, ení = *zaslzaviti*. — **co komu.** Rozpomienka zaslzila mu oko. Klčk. V. 28. — **se.** Oko se zaslzilo. Sb. vel. III. 29. Až se oči zaslzují. Kká. Td. 121.

Zaslznouti, znul a zl, utí, thränen. Jád. rkp.

Zasmädlý = *žíznivý*, durstig. Na Slov. A keď sme prešli skoro bez oddychu z dlí, hladní. Phld. III. 1. 28.

Zasmädnúť, dnul a dl, utí, durstig werden. Na Slov.

Zasmädnutí, n., das Dürsten, der Durst. Na Slov.

Zasmädnutý; *-ut, a,* o = zasmädlý. Slov.

Zasmání, n., das Auflachen. Vz Zasmíní. Ukázka pro z., die Lachprobe. Dch. Nápadné, nemístné z. Kom.

Zasmáti se (na Ostrav.: *zasmjoť se*; od Rožnova až po Uh. Hrad.: *zasmíti se*. Tč.), směji, směj, je (íc), smál, ání; *zasmívati se*, zu lachen anfangen, auflachen, ein wenig lachen. **abs.** Z. se a smáti se mravného jest obyčej, chechtati se nezdvořilá věc jest. Kom. Dievčátko si chodí po slobodě, ako tá rybôčka v bystrej vode. Keď ide po poli, veseli sa, keď vidí šuhajka, zasmeje sa. Sl. spv. I. 30. Zasmej sa a nehaj tak, nebo: Zasmej sa a nepovedz ani slova (vyhneš se hněvu, mrzutosti). Slov. Zátur. Zasmejme sa, lepšie nám bude šmakať (před jídlem); Zasmejme sa, lepšie nám strovi (po jídle). Na Slov. Zátur. Zatočil se a zasmál se, zlatý prsten zasvítil se; Skočil s koňa, zatočil se, líščii děvce a zasmil se. Sš. P. 114., 192. Teofilus zasmiev sě. Výb. II. 20. Vece zasměv sě (arridens). BO. Zasmiechu se všichni. Pass. 291. Zasmái se. Št. Ř. 101. — **k něčemu.** V., Ros. Kommissaři se k tomu (k té prosbě) jen zasmáli. Mus. 1880. 35. Baba k tejeti sě zasmievši. Výb. II. 37. — **něčemu** Háj. Bylo se čemu zasmáti. Brt. S. 107. Kdo sobě svědom, zasměje se klevetám. Us. Šd. Zasmej sa mi: nechce sa mi. Mt. S. I. 153. Hraj že, muzika, vesele, nech sa nám naša mladá nevesta zasmeje. Sl. spv. III. 112. Tomu se zasmiev vece. Pass. 221. — **nač, na koho.** Us., Vus. Prisahala Marča u koscele smele, že sa na druheho nikda nezasmeje. Sl. spv. V. 200. Ty si sa nazdala, že ťa ten miluje, který sa na tebe úprimne zasmeje. Sl. ps. 71. — **proti komu.** A já jsem sě zasmál proti panu Blažkovi řka: Jáť zlodějem nejsem. NB. Tč. 235. — **jak.** Z. se z pina hrdla. Us. Zasmál se až **do** modra (až zmodral). Ehr. 95. Len **pod** jeden bajúz zasmial sa. Dbš. Sl. pov. II. 88. Tak sem se už nezasmála na dávné časy. Us. Vk. *Hlasno* sa zasmiala. Ppk. I. 84. Z hloubi duše se z. Vrch. A jako sa ona modli, len L'ubka *hlasite* **zo** sna sa zasmeje. Dbš. Sl. pov. 28. — **proč.** Šuhaj si zapäl to pero za klobúčik a tu od vel'kého blesku zasmial sa celý kraj. Dbš. Sl. pov. I. 504. — **kdy.** Jak na ni kouknu, hned se zasměje. Píš. Šd. Teď po roce se tomu zasměju. Shakesp. Tč.

Zasmážati = *zasmážeti*. Vz Zasmažiti. Slov.

Zasmažení, n., vz Zasmažiti.

Zasmaženica, e, f. = *zasmažená polívka, zasmažené, zapražené jídlo.* Kdo by jedl tu z-cu? Mor. Šd.

Zasmaženka, y, f. = *zasmaženica.* Máme skoro pořád jen z-ku. U Rychn. Ntk.

Zasmažený; *-en, a,* o = *zapražený.* Z. polévka, Einbrennsuppe. Ve vých. Čech. a na Mor. Kšá., Šd.

Zasmážeti, vz Zasmažiti.

Zasmažiti, il, en, ení; *zasmážeti, zasmažovati* = *zapražiti,* einbrennen in Butter, anfangen zu prägeln, einprägeln, einschmoren. — **co**: polívku, zelí. MM. — **co kde**: koblišky v másle, v sádle. Vz Smažiti. Ryby v másle z. Us. Tč. — **komu kde.** Keď ti tam zasmažili, nech ti to na duši zhorí. Lipa I. 65. — **co čím.** Polivečku jablúškovú, popelem ju z-la. Sš. P. 678. Už sem se já naučila, jak mužoví vařiť, polivečku votrubovó, plevami zasmažiť. Sš. P. 480. Děvča ze Senice, navar šošovice. Já bych navarila, čím bych zasmažila? Sl. ps. Šf. II. 80. Bolo potom aj v dome botárovom omasty, žena tešila sa, že bude mať aj čím zasmážať aj na čom vypekať. Dbš. Sl. pov. VIII. 12.

Zásmažka, y, f. = *zasmažená jíška, praženka,* die Einbrenne. Us. Dšk., Brnt., Kšá., Šd., Mtl., Kál., Tč., Knrz. Dle Dch *z.* = na řídko a bledo, *jíška* na husto a hnědo. Z-kou zelí zasmažiti. Mor. Bkř. Přismoudlá z. Us. Tč. Z. uskořepí rendlík, když ji neobracáš. Mor. Tč. Máslo na z-ku. Poh. II. 46. — Z. = *omáčka,* die Sauce. V jihových. Mor. Brt.

Zásmažkový, Einbrenn-. Z. polívka (zapražená), Mor. Šd., Sd., mouka (na zásmažku), das Einbrennmehl. Šd.

Zasmažovati, vz Zasmažiti.

Zasmečkovati, vz Zasľučkovati. Bern.

Zásměch, u, m. = *zasmání*, das Auflachen.

Zasmekati, vz Zasmeknouti.

Zasmekávati, vz Zasmeknouti.

Zasmeknouti, knul a kl, nt, utí; *zasmekati, zasmyknouti, zasmykati, zasmekávati* = *zadrhnouti, zavázati,* einen Knoten schlingen. Ros. — **co**: vůz, die Schleife anziehen. Dch. — **Z.** = *zajíti,* wegschlüpfen. — **Z. co** = *zatáhnouti,* hin-, verschieppen. Ros. — **co kam.** Us. Tč. — **kde.** Zasmyklo mě ve skráni, v líci, v hlavě. Us. Šd.

Zásměšky, ů, pl., m. = *směšné věci,* witzige Reden, zum Lachen. Chmel. Lex. 511.

Zásměšný = *smích vzbuzující,* lächerlich. Z. připovídky. Reš.

Zasměšovati, vz Zasmíšiti.

Zasmetění, n., vz Zasmetiti.

Zasmetěný; *-ěn, a,* o = *plný smetí,* voll Kehricht, Staub. Z. voda. Us. Šd.

Zasmetiti, il, ěn, ění, mit Kehricht, Staub beschmutzen, anfüllen. Na Mor. a ve Slez. — **co.** Vítr z-til vodu. Šd. — **co čím**: jizbu slamou. Us. Tč.

Zasměvač, *zasmívač*, e, m., der Lacher, Hohnlacher. Vus.

Zasmíní, n. = *zasmání*, zastr. Ižádné zasmienie. ML. 89.

Zasmíšiti, směš, il, en, ení; *zasměšovati* = *k smíchu pobuditi*, zum Lachen bringen, Lachen erregen, Kurzweil treiben. — **koho.** Solf., Kron. tur., Lom.

Zasmívač, vz Zasměvač.

Zasmívati se, vz Zasmáti se.

Zasmolenec, nce, m. = *zasmolený*. Čierny z. z najhlbšieho pekla. Dbš. Sl. pov. II. 89.

Zasmolení, n., das Verpichen, die Ver-, Zupichung. Bern.

Zasmolený; *-en, a, o,* mit Pech verschmiert, verpicht, zugepicht. Z. sud, Bern., čepice. Šd.

Zasmoliti, il, en, ení; *zasmolovati, zasmolívati,* mit Pech verschmieren, ein-, ver-

pichen; zupichen. — **co čím:** putnu smolou. Fajku špatným kouřením z., unrein machen, verunreinigen. Us. Tč. — **co komu.** Z. si kabát (*umazati*, beschmieren). Us. Urežem ti vrkoč a z-lím hlavu. Zbr. Lžd. 56. — **se** = *zamazati se.* Us.

Zasmolivati, vz Zasmoliti.

Zasmolovati, vz Zasmoliti.

Zasmouceti, vz Zasmutiti.

Zasmouditi, *zasmuditi*, smuď, smoudil, zen a ení; **zasmuzovati** = *připáliti*, anbrennen. — **co**: pečeni, krmi. Ros. — **se kde.** Mléko se **na** obništi z-dilo. Tč.

Zasmoudlina, y, f., etwas Brenzliches. Rk.

Zasmoudlosť, i, f. = *zasmudlosť.*

Zasmoudlý = *zasmudlý, zasmouzený.*

Zasmoudnouti = *zasmudnouti.*

Zasmoušeti, vz Zasmušiti.

Zasmoušilý, vz Zasmušilý.

Zasmrádati, vz Zasmradnouti.

Zasmradění n., vz Zasmraditi. Bern.

Zasmraděný; *-ěn, a, o*, vz Zasmraditi.

Zasmraditi, smraď, dě (ic), il, ěn, ěný, stinkend machen, einen Gestank machen. — **abs.** Keď čert nemôže nic horšieho urobiť, aspoň zasmradí. Na Slov. Zátur. — **kde.** Ten *tu* zasmradil! Us. Kdo to v jizbě z-dil? Us. Šd. — **čím.** Jizbu kouřením z. Us. Tč. — Z. = *trochu zatopiti*, ein wenig heitzen. — **jak.** Zasmraďte trochu, aby zde nebylo tak zima. Us. Vck.

Zasmradlý, verstunken, stinkend. Z. kůže, maso (chycené). D. Cf. Začuchlý.

Zasmradnouti, dnul a dl, utí, *zasmrádati*, anfangen zu stinken, stinkend werden. — **abs.** Maso, vejce zasmradlo (smradlavým se stalo), Us., už zasmrádá. Šd. Maso v komoře z-dlo. Us. Dch.

Zasmradnutí, n., das Stinkendwerden. Bern.

Zasmradnutý; *-ut, a, o*, stinkend geworden. Na Slov. Bern.

Zasmrcovati, vz Zasmrtiti.

Zasmrdati, vz Zasmrděti.

Zasmrdění, n., das Stinken.

Zasmrděti, 3. os. pl. -dí, ěl, ění; *zasmrdati* = *zasmradnouti*, stinkig werden, anfangen zu stinken. Lom. — Z = *zasmraditi*, einstänkern. Ten tu zasmrděl. Ros.

Zasmrdnouti = *zasmradnouti*. Bern.

Zasmrdnutí, n. = zasmradnutí. Bern.

Zasmrdnutý = *zasmradnutý.*

Zasmrkání, n., vz Zasmrkati.

Zasmrkaný; *-án, a, o*, verschnäuzt. Z. šátek. Us.

Zasmrkati, einrotzen. — **co:** šátek.

Zasmrtiti, il, cen, ení; *zasmrcovati* = *usmrtiti*, tödten. Chmel. — **koho čím.**

Zasmucení, n., die Betrübung.

Zasmucenosť, i, f. = *smutek*, die Betrübniss.

Zasmucený; *-en, a, o* = *smutný*, betrübt. Z. oko. Č. Vz Zasmútený.

Zasmucovati, vz Zasmutiti.

Zásmucká, é, f. Z. Markyta. Žer. Zap. I. 176 Z. Marie. Vz Blk. Kfsk. 452.

Zásmucký zo Zásmuk Zdeněk. Vz Blk. Kfsk. 927., Sdl. II. 234.

Zasmudění, n., vz Zasmuditi. Bern.

Zasmuděný; *-ěn, a, o*, vz Zasmuditi. Bern.

Zasmuditi, vz Zasmouditi.

Zasmudlina, y, f. = *připálenina*, gebranntes Wesen, Geruch. Plk.

Zasmudlosť, i, f. = *smudlina.* Bern.

Zasmudlý = *zasmoudlý*, angebrannt.

Zasmudnouti, dnul a dl, utí, räucherig, brenzlich werden. Bern. — **jak kde.** Mléko **na** ohništi trochu z-dlo. Us. Tč.

Zasmudnutí, n., das Brenzlichwerden.

Zasmudnutý; *-ut, a, o*, brenzlich geworden. Vz Zasmudlý. Na Slov. Bern.

Zásmuch, u, m. = *zasmušení, zasmušilosť*, düsteres, finsteres Wesen. Div. oz. ochot.

Zásmuky, dle Dolany, Zasmuk, mě. v Kouřimsku. Vz S. N., Tk. V. 98., Blk. Kfks. 1458., Sdl. I. 259., III. 308.

Zasmušení, n., vz Zasmušiti.

Zasmušený; *-en, a, o* = *zasmušilý.* Vz Zasmušiti. Od některého času bývá starý pán proti svému obyčeji mrzut a zasmušen. Nitra VI. 229. Z. tvář, Jel., obličej, Kom., pýcha. Jel. — **proč:** zámutkem. Jel.

Zasmušile = *zamračeně*, finster, sauer. Z. hleděti. Ros. Z. se škaredí. Sych.

Zasmušilec, lce, m. = *zasmušilý člověk*, ein finsterer Mensch, Sauertopf. Čch. Dg.

Zasmušilosť, i, f. = *zamračenosť*, finsteres Wesen, düsteres, saueres Sehen. Záv., Sych., Němc. Exequie za sebe jako za zemřelého složiti dal a jim s manželkou svou obcoval, což z. ducha prozrazuje. Ddk. III. 84.

Zasmušilý, *zasmoušilý* = *smutný, nevlídný*, sauersichtig, finster, sauertöpfisch. Z. tvář, Ros., obličej, D., čelo, Chmel., den, nebe. Dům z-lou chmurou mrákotný, durch trübes Gewölk verdüstert. Dch. Z. hvozd, Mkr., mrak, Kká. Td. 129., zeleň lesa. Hrts. Z-lý jako podzimní nebe. Šml. Z. obraz. Šš. II. 98. Pišta byl z-lým, viac času na majeri strávil. Lipa 201. Biskup vážného, z-ho chování po způsobu farizeů nikdy nemiloval. Ddk. III. 221. Cf. Sedí jako hořká huba (houba). Na Hané. Vck. — **kde: mezi** veselými z-lý. Kom.

Zasmušiti, il, en, ení; *zasmoušeti*, el, en, ení; *zasmušovati* = *zamoutiti*, trüben, trübe machen, verfinstern, düster machen; **se** = *zamoutiti se, škarediti se*, düster werden, sich verfinstern, sich trüben. Jg. — **co:** tvář, Br., učči oči. Jel. — **koho** Ros. — **se.** Slunce se také někdy zasmušil. Kom. Tvář jeho se z-la. Us. — Z. se = škaredě hleděti. Ros. — **se, koho čím.** Kraj soumrakem se zasmušuje. Hlas. Z. koho nevděkem.

Zásmut, u, m. = *rmut.* Pl.

Zasmútený = *zasmucený.* Na Slov. Z. čielce chlapcovo hneď začalo sa vyjasnievať. Dhš. Sl. pov. III. 91. Z. čas. Č. Čt. II. 97.

Zasmutilý, betrübt. Dch.

Zasmutitel, e, m., der Betrüber.

Zasmutitelka, y, f., die Betrüberin.

Zasmutiti, il, cen, ení; *zasmucovati* (zastr. *zasmouceti*), betrüben. — **koho, se.** L., Mést. bož. Zasmútil sa, zamyslel sa. Dhš. Sl. pov. I. 443. — **kdy.** Kráľovič sa na to (potom) zasmútil a hlboko zamyslel. Ib. I. 227. —

kde. Poď so mnou, neplaz sa zemou, poď z týchto večných bolestí snemov ta, kde duše nezasmúťa. Sldk. 324. — **od koho.** Jich život pokojný a domácí od takových zlostníkův ukrutně zasmucován býval. Arch. III. 71. — **nad čím.** Devu nevinnú jaksi zmútily slova tajného zlosyna, ťahy jej tvári tiež zasmútily nad tým, čo satan zpomína. Sldk. 289.

Zasmutniti, il, ěn, ění, betrüben — **se.** Shn., Dch.

Zasmuzovati, vz Zasmuditi.

Zasmýčiti, il, en, ení, hin-, verschleppen. — **co kam:** haluze do dvora, mrtvého do lesa. Na Ostrav. Tč. Vz Zasmeknouti.

Zásmyk, u, m., der Hemmschuh (u vozu). Na Slov. Hdž. Šlb. 85.

Zasmykati, vz Zasmeknouti.

Zásmyslný, metaphysisch. Z. pravdy. Exc.

Zasnědlý = *násnědlý, drobet snědý*, ein wenig schwarzbraun.

Zasnědnouti, dnul a dl. utí, braun werden. — **kde:** na slunci. Us Tč.

Zasnění, n., das Einschlafen. Mus. V. a. 4.

Zásněť, i, f., **zásnět**, u, m., **zásněta**, y, f. = *porod potvorné tvářnosti, snětlivosť, zá ztava v ženě, nezdárný porod, břemeno zlé, koule, zvrhlina*, mola, das Muttergewächs, Mondkalb, die Mole. Která žena zásnětou počala. Volk. Žena má zásnětu. Jád. Z. puchýřkovitá. Vz Čs. lk. IX. 337., Křk. Por. 340., 400. Z. měchýřkový či boubelatý, mola vesicularis. Křk. Por. 400., Nz lk. Z. hroznovitý, die Traubenmole, masitý, die Fleischmole, krevný, die Blutmole. Nz. lk.

Zasnětění, n., vz Zasnětiti.

Zasnětěný; *-én, a, o*, vz Zasnětiti.

Zasnětiti, il, ěn, ění = *zanečáditi*, brandig machen. — **co:** pšenici. — **se**, brandig werden. Zasnětila se pšenice, brandig werden. Us. — **se kde.** Prázdný ořech, v němž by se jádro zasnětilo, neb zlý červ vyjedl je. Št.

Zásnětový, Molen-. Z. těhotenství, die Molenschwangerschaft. Nz. lk.

Zasněžení, n., die Verschneiung.

Zasněžený; *-en, a, o*, verschneiet. Dch. Z. cesta, krajina, Us. Pdl., silnicc. Hrts. Z. pole, D., hory.

Zásněží, n., faux, zastr. Bhm.

Zasněžilý, verschneiet.

Zasněžiti, il, en, ení, *zasněživati* = *sněhem zasypati*, verschneien. — **co.** Zima potravy země zasněžila. Zlob. — **se** = *sněhem zapadnouti*, verschneien. D. — **se komu.** Nechť si duben sebe lepší bývá, ovčákovi hůl jen přec se zasněživá. Prax. Tč.

Zasněživati, vz Zasněžiti.

Zasnidanek, nku, m., das Nachfrühstück. Máslo se sýrem a kořalku na z. Na Ostrav. Tč.

Zasnídati = *posnídati*, ein kleines Frühstück nehmen. Mariško, dej něco z. si šuhajkovi. Nitra VI. 353.

Zásnik, u, m. = *hřeb u kola*, Nagel am Rade. Vz Záosnik. Koll.

Zasniti, il, in, ění, *zasnívati*, träumen. — **o čem:** o nových časoch. Č. Čt. II. 154. — **se komu.** Zasnilo se mu cosi (zdálo se mu). Ros. Oj, či sa mi zasnívalo! Sldk. 15. Čosi sa mi zasnívalo, keď som spal. Sl. ps. 55. — **jak.** Do hrůzy sa z. (snivě zahleděti). Sldk. 311.

Zasnívati se, vz Zasniti se.

Zasnoubenec, nce, m. = *zasnoubený*, der Verlobte. J. tr., Šd., Kká. Td. 322., Mus 1880. 242. Opat v zámockej kapličke zasobášil ščastlivých zasnúbencov. Tóth. Trenč. M. 112.

Zasnoubení, n., *zasnubování* = *zámluva manželství*, die Eheverlobung, das Verlobniss. V. Z. veřejně oznámiti. Dch. Z. řecké a římské. Vz Vlšk. 221., 237.

Zasnoubenice, *zasnúbenice*, e, f. = *zasnoubená, snoubenka*, die Verlobte. Na Slov. Šd., Baiz.

Zasnoubenka, y, f. = *zasnoubenice*. Na Slov. Šd.

Zasnoubenkyně, ě, f. = *zasnoubenka*. Šš. Mt. 24.

Zasnoubenosť, i, f., das Verlobtsein. Zlob.

Zasnoubený; *-en, a, o* = *k manželství namluvená*, verlobt, vertraut. Písma jmenují manželkami i panny z-né. BR. II. 8. a. To riastol Bela pod menom Alexeja, majúc spolu zasnúbenú Marin, jedinú dceru Emannelovu. Let. Mt. S. VIII. 1. 55. — **komu.** Panna mládenci z-ná V., BR. II. 8. a.

Zasnoubiti (ze zaslíbiti, *l* se změnilo v *n*. Gb. Ill. 96., Bž. 52.), snub, snoubě (ic), il, en, ení; *zasnubovati* = *k manželství připověděti*, vertrauen, versprechen, verloben. — **koho, se komu (si).** Z. se muži, sich mit einem Manne verloben. J. tr. Z. si ženu, mit einem Weibe sich verloben. J. tr. Z. někomu dceru. Lpř. Děj. I. 35., Lpř. Slov. I. 93. Přijmiž tedy hůl i prsten, huda zasnouben církvi pražské; Jemu z-bil král jedinou svou dceru Gertrudu. Ddk. II. 223., III 22. Vladislav sám žádal byl zasnouben býti vnukyni její, starší Albrechtově dceři. Pal. Děj. III. 3. 261. Když pozván budeš na svatbu t. Kristovu, jenž jest choť cierkvi svaté, sobě ji zasnúbiv a vyvoliv, nesedaj na prvniem miestě. Hus II. 364. Z. svou dceru někomu, D., Sych., Lom., si pannu, Břez., ženu. Háj. — **koho k čemu:** pannu k manželství. V. Anna byla k manželství z-na. Dač. I. 176. Z-na jest k manželství Filippovi. Ib. I. 194. — **se za koho.** Háj. — **koho, se s kým,** *vazba novější a méně správna*. Jv. Ota svinibrodský se s Mathildou z-bil. Ddk. II. 117. (II. 160., III. 203). Z. dceru svou s někým. J. Lpř., Rk., Ml. — **kdy.** Heřman r. 1083. s Jutou se z-bil. Ddk. II. 279. — **si koho jak.** Kristus vtělením svojim z-bil si lidstvo co choť svou. Šš. J. 60. — **se komu čím jak.** Vezmi ode mne tento prsten, kterým se tobě **na** věky z-ji. Němc. I. 155.

1. **Zasnouti**, ul, utí = *usnouti*, einschlafen. — **abs.** Keď znovaný už i ľud zasnul. Hol. 43. Bedlí vždy a nikdy nezasne. Ib. 84. — **jak.** On v tom dokoná a divého z ukrutných úst ducha ven pustí i **na** večnú drimotu zasne. Hol. 305. **V** Pánu z. = *umříti*. Jg.

2. **Zasnouti**, vz Zasnovati.

Zasnovati; *zasnouti*, ul, ut, utí, verweilen, verzetteln. — **co komu**: nit; přízi. Us., L.

Zásnub, u, m. = *zasnoubení*. Po z-bu malá přešla doba. Hlč.

Zásnuba, y, f. = *zasnoubení*, die Verlobung. J. tr., Šd.

Zásnubce, e, **zasnubitel**, e, m. = *kdo zasnubuje*, der Verlober.

Zasnúbení, n., vz Zasnoubení.

Zasnúbený, vz Zasnoubený.

Zasnubitel, vz Zásnubce.

Zasnúbiti, vz Zasnoubiti.

Zasnubovati, vz Zasnoubiti.

Zasnulý, eingeschlafen, entschlafen. L.

Zasnúť, *zasnúvať*, vz Zasnouti (usnouti). Na Slov. Hol., Hdž. Šlb. 79.

Zásob, i, f. = *zásoba*. Na Slov. Bern.

Zásoba, y, f. = *záloha*, *věci k potřebě schované*, der Vorrath, Proviant, das Magazin. Jg. Z. přítomná, obilná (obilí), peněz, nádobí, Us., bojná, Troj., připravná, připravená, die zur Fabrikation nöthigen Vorräthe, Nz., na zimu, J. tr., pokrmův, špíže. Us. Z-bu v něčem si učiniti, Chmel., z. něčeho míti. Kram. Ze z-by něco přinésti. Us. Hospodařiti s z-bami. Nz. Zůstává v z-bě. Šp. Z. plynu, Gasvorrath, kniha zásob, das Vorrathsbuch, účet ze zásob, die Vorrathsrechnung, seznam zásob, die Vorrathsregister, z. inventářní, der Inventarvorrath. Šp. Z. doplňovací, der Augmentationsvorrath, z. potravní, der Mundvorrath, z. postelních potřeb, das Bettenmagazin. Čsk. Z zboží z ciziny dopraveného; Na skladě, v zásobě něco míti. Dch. Z. slov (slovní), Us. Pdl., z-by potravné, střelné. Osv. I. 342. Veškera z. citů. Šš. II. 150. Z. měšec nekazí. Pk., Bš. — Vz Zásobení.

Zásobárna, y, f., *lépe*: zásobnice, die Vorrathskammer, das Depot, Magazin. Jg. — Kld I. 190., Kká. Td. 153., Nz., Šp. Cf. Oděvárna. Z-ny řecké a římské. Vz Vlšk. 76.–78., 80., 88., 90. Z. na střelivo, doplňovací, Augmentationsmagazin, Čsk., vodní, Us, opatřovací, Verpflegsmagazin. NA. III. 43. Aegyptská země byla z. či obilna pro Italii. Šš. Sk. 283. Vz Zásobnice, Zásobna.

Zásobárník, a, m. = *skladník*, der Magasinier. Nz.

Zasobášiti, il, en, ení = *oddati*. Na Slov. Vz Zasnoubenec.

Zásobek, bku, m., der Verlag. Nz. Z-ky jiným fondům, Verläge an andere Fonde, z. z fondu zemského, Verlag aus dem Landesfonde. Šp.

Zásobení n. = *opatření*, die Versehung, Verproviantirung, der Vorrath. Známosti mnohých věcí z.; z. na penězích. V. Z. střeviců Kram. Z. lodí. Mand. Z. města vodou, die Wasserversorgung der Stadt. Dch.

Zásobenosť, i, f. = *zásobení*, das Versehensein womit. Jg.

Zásobený = *opatřený*, versehen, verproviantirt, bemittelt. Z. tvrz, Sych., loď. Troj. — čím: živností, vojsky, V., penězi. Us. Továrna stroji hojně z-ná. Us. Pdl. — **jak**. Sklep nápoji dobře, hojně z-ný. Dch. Hojně z-ný sklad zboží. Us. Pdl. Jsem na cestu potravou a penězi s dostatek z-ben. Us. Pdl.

Zásobilosť, i, f., der Vorrath. Šm.

Zásobiště, ě, n., der Vorrathsort. Dch., Kos. Ol. I. 173.

Zásobitel, *zasobitel*, e, m., der Proviantmeister. Stč. Alg. 101. Z. trhu. Kaizl. 307.

Zá(a)sobitelka, y, *zá(a)sobytelkyně*, e, f., die Vorrathsbesorgerin.

Zásobiti, sobím, sob, sobě (íc), il, en, ení; *zásobívati*, *zásobovati* = *opatřiti*, versehen, versorgen, verproviantiren; **se** = *opatřiti se, nashromážditi si potřeb*, sich versehen, sich versorgen, Vorrath haben. Jg. — **co, koho, se čím**: vínem, penězi, vojskem, zbožím, D., město (pevnosť) potravou, obilím, Us., Zbr. Lžd. 92., stravou, Troj., palivem. Sych. Z. se vodou, Har. II. 255., zbrojí. Čsk. Mají od země penězi na stravu z-beni býti. Pal. V. 2. 314. Povinnosťami mu bolo zásobovať krajinu grošom a krvou. zemské panstvo robotou a dežmou. Btt. Sp. 221. — **se čím nač**: dřívím na zimu, Ros., na mnohá léta. Us. — **se čím k čemu**. Trip. — **se s kým** Ctib. — **sobě co**. Nezásobuj si nic cizího. Rad. zv. — **kdy, jak dlouho**. Zásobovalť po všecken čas svými pracemi všecky časopisy. Nitra VI. 205. Otakar dal ne bez určitého plánu ještě během r. 1272. z. hojně potravinami tvrz tu; Aby mohl Vídeň v čas potřeby z. Ddk. VI. 78., 140. -- **proč**. Na rozkaz jeho z-li kláštery v celé zemi. Ddk. V. 296. — **jak**. Zásobme se ve drva (dřívím). Exc.

Zásobitý = *zásobný*, *zámožný*, wohlhabend. Z. měšťan. Arch. III. 386.

Zásobívati, vz Zásobiti.

Zásobka, y, f. = *malá zásoba*, kleiner Vorrath. Dch.

Zásobna, y, f. = *zásobnice*. Obecní z. Sych., Dch., Čsk. Z. oděvu, die Monturskammer, das Monturmagazin, z. látek, das Materialdepôt, z. přírodnin, Naturalienmagazin, z. dobytka na porážku, Schlachtviehdepôt. Čsk. Z. lodí, das Marinearsenal. Čsk.

Zásobní, **-bný**, Vorraths-, vorräthig, Depôt-, Reserve-. Z. komora, Sych., vojsko, potrava, železo. Us. Z. kniha či zásobník na zboží, das Waarenskontro, Skontrobuch, z. zboží, Vorrathswaare, Šp., švadrona, Depôteskadron, setnina, prapor, kadry, Depôtcadres, Čsk., místa, Vorrathsräume, dům, Dch., vůz (tender), Mj. 143., budova, NA. IV. 81., stříkačka, Reservespritze, provaz. Čermák.

Zásobnice, e, f. = *místo na zásoby*, *zásobárna*. Vz toto. Zlob., Jg., Nz., Šp. Vz Zásobárna, Zásobna.

1. **Zásobník**, a, m. = *člověk zásobný*, ein versehener, wohlhabender Mensch. — Z. = *kdo zásoby dodává*, der Lieferant. Berg.

2. **Zásobník**, u, m. = *kniha zásob*, das Materialienskontro, das Skontro, Skontrobuch. Z. skladu obstaravatelského, Kommissionswaarenskontro, z. směnek, Wechselskontro, z. mincovný (zásobná kniha mincovná), Münzsortenskontro, z. zboží podrobného, Waarensortenskontro, Nz., z. látek, Materialienskontro. Šp.

Zásobnosť, i, f. = *zásobení*, genugsame Versehung, Versorgung, Verproviantirung. — Z. = *zámožnosť*, die Wohlhabenheit, das Vermögen. D.

Zásobný = *zásobní*, Vorraths-, vorräthig. — Z. = *zásobený*, versehen, verproviantirt. — **člm.** Město lidem atd. zásobné. Br. — Z. = *zámožný*, wohlhabend, vermöglich. Z. muž. Kram. Nezásobný = chudý. V. Vidlte je vesely, zásobny, a ani kostelu dávaji a Bohu děkuji. Hus III. 195.

Zásobonosný, Vorräthe tragend, eintragend, schaffend. Z. žeň. Lpř. Děj. I. 24.

Zásobovací, Verpflegs-, Verproviantirungs-. Z. ústav, úřad. Us. Z. sbor. Dch.

Zásobování, n., vz Zásobení, Zásobiti. Z. vojska potravou, města vodou. Us. Z. roštu, die Beschickung des Rostes. Šp.

Zásobovatel, e, m., der Versorger, Verproviantirer. Z. lovecký. Ddk. VIII. 326.

Zásobovati, vz Zásobiti.

Zasohať = *zasahati*. Na Ostrav. Tč.

Zásol, u, m., das Einsalzen. Bern.

Zasolení, n. = *nasolení*, das Einsalzen, die Einsalzung. Us.

Zasolenka, y, f. = *solené maso*, das Pökelfleisch, gesalzenes Fleisch. Jg. Také na Slov.

Zasolený; *-en*, *a*, *o*, eingesalzen, gesalzen. Nohama dupal, rukama bubnovaí na stole jako z-ná žába. Nitra VI. 341.

Zasoliti, il, en, ení; *zasolívati*, *zasolovati*, salzen, einsalzen. — **co**: polívku (osoliti). — **člm**: tlučenou solí. — **Z.** = *osočiti koho*, einsalzen, eins anhängen. — **komu.** Já ti zasolím! Ros., Jg., Šg., Mtl., Vck. Z. komu také = věc vysoko zaceniti prodávaje. Na Slov. Zátur. — **kde.** Ten mu u něho zasolil! Us.

Zasolivati, vz Zasoliti.

Zasolovati, vz Zasoliti.

Zasoplení, n., die Berotzung, Beschmutzung mit Rotz. Bern.

Zasoplený; *-en*, *a*, o, mit Rotz beschmutzt, berotzt, rotzig.

Zasopliti, il, en, ení; *zasoplivati* — *uvozhřiti*, verrotzen, mit Rotz beschmieren. — **co**, **se**: nos. Bern., Tč. — **člm.** Z-plil se tím klukem chovaje ho. Us. — **si co**: nos.

Zasoplivati, vz Zasopliti.

Zasoptiti, il, cen, ení = *drobet soptiti*, *v hněv propuknouti*, ein wenig toben. Kká. K sl. j. 170.

Zasotiti, il, cen, ení, wohin stossen. Na Slov. Koll.

Zasoukati, verweifen. — **co**: Ros.

Zasoumračiti, il, en, ení, verdämmern. Šm.

Zasoušeti, vz Zasušiti.

Zasouti, suji, suj, ul, ut, utí = *zasypati*, verschütten. Vz Zasunouti. — **co**, **koho**: studnici, D., jámu. Háj. Dům zasul děti. Br. Přežilého toho živočicha má prý zasouť propasť věkověká. Sš. Bs. 168. Zeď dítě z-la. Dač. II. 6. — **se kde (člm)**. On se v písku zasul. Jg Šest hlínáků z-lo se **na** Kaňku. Dač. I. 45. Střebro v jámě jsem prsti zasul. BO. Tu ji zasuchu (hostii) mrvů v tom prachu. 15. stol. Exc. — **se kam.** Modla se **v** prach zasula. Oh. pan. — **člm.** Studni kamením z. Us. Z. něco pieskem. Hus I. 264. Tč. Ostatek toho kostela zasuto rumem. Pref. 39. — **se za kým.** Jáma se za ní zasula. Er. P. 469.

Zasouvací, Schub-. Z. (zásuvné) okno, das Schubfenster, Nz., zámyčka. Wld.

Zasouvání, n. Z. souhlásek. Vz Přisouvání a Bž. 51.

Zasouvati, vz Zasouti, Přisouvání.

Zasouzení, n., die Prüfung. Veleš.

Zasovratec, tce, m., osyris, linaria, das Harnkraut. Ros.

Záspa, y, f., die Aufschüttung, Sandbank Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *závěj*, *lavina*. Pl., Us u Blánska na Mor. Ktk.

Zaspalosť, i, f. = *dřímavosť*, *ospalosť*, die Schläfrigkeit, Verschlafenheit. Dává tím oznak vnitrné jeho zaslepenosti a z-ti mravné Sš. Sk. 108. — **Z.** = *promeškání práva*, das Verschlafen des Rechtes.

Zaspalý = *ospalý*, verschlafen. — **Z.** = *spáním zameškaný*, verschlafen, versäumt Z. věc.

Zaspání, n., das Einschlafen, der Schlaf. Doufáme, že takové z. na nás nedopustí. Pal. Děj. IV. 1. 57.

Zaspati, spím, spi, al, án, ání (vz Spáti. zastr. *zasypovati*, *zasypnouti*, *zasýpati*), *zaspávati* = *spáním zameškati*, verschlafen, schlafend versäumen; *nedbalstvím zameškati*, verschlafen, vernachlässigen, versäumen: *usnouti*, *začíti spáti*, einschlafen. Jg — **abs.** Obuď mne, ať nezaspím. Us. Tč. Aby zaspal a neplakal, jeho zahřivajú. Brt. P. 163. Storáz si dumá, že zaspí, skoná, a zaspať, skonať nemože. Btt. Sp. 115. Keď zaspával, pošklbla ho matka za vlasy. Dbš Sl. pov. IV. 7. Anička dokonala modlitbu. z. ale nemohla. Nitra IV. 224. Zaspal, když sv. duch rozum rozdával = je hloupý. Us Proč se zapomínáš a jako zaspáváš, pane náš Grad. (Č.). Proč zasypnieš, Hospodine? Ž wit. k. 43. (Č.). Proč zasypuješ, Hospodine? Ž. wit. 43. 23. (Gb.). Nezaspi on (i. c. příležitosti. O chytrých se říká). Vz Chytrý Prov. Ros. — **co**: kázání, východ slunce, hoře. Ros. Zaspala sem krávy **se** švarným šohajem. Sš. P. 542. — **Kom** — **čeho.** On nerád svého (zisku) zaspí. V. — **jak.** Vstaň a nezaspiš **do** konce. Ž. wit. 43. 23. Dievky sa pokládaly a nebol by si sa stačil otčenáš vymodlit, zaspaly, akoby jim bol porobil (udělal). Dbš. Sl. pov. I. 336. A jeho pán zase *tuho* zaspal. Ib. I. 227. — **kdy** Nikdy on také neurobil. Aj *teraz* len zaspal, čo ustatý prišiel z cesty. Phld. IV. 224. *Dnes* jsem zaspal. Us. **Po** chvíli zaspal (usnul). Č. Čt. II. 478. — **kde.** Zaspala neviesta **v** zelenej dubine. Sl. spv. IV. 160. Zaspal v seně. Kká. Td. 47. Z-la Anička **na** bílém fěrtušku i Janíček na červeném líčku. Sš. P. 155. Slnko mi bolo za Tatier syna, z nich som ho videl hor'vstávať, i milo hl'adieť na ne z výšiny a v nich pokojne zaspávať. Čjk. 63. Ž. hrušky v popele (něco zanedbati). Džl. — **proč.** *Trápením* něco z Hdk. C. 29. Večer začal žobrák (žebrák) jajkať, že pre nebo ani zaspať nemohly. Dbš Sl. pov. I. 84. **Od** velikej lásky obádva zaspali. Sš. P. 541. Nasypal do polievky prášku, od ktorého každý musel zaspať Dbš. Sl. pov. I. 33.

Záspě, pl.? = *závěje*. Us. Jg. Slov. Cf. Záspa.
Zaspěšiti si, sich beeilen. Zaspěš se (si) trochu, abys nepřišel neskoro. Na Ostrav. Tč.
Zaspěvati = *zaspívati*. Na Slov.
Záspi, n. = *zásep* (u domu). Na z. oba stanuli. Šml., Kytice (Svatební košile), Němc.
Záspice, e, f., millipsia (nějaká krmě), zastr. Bhm., Rozk.
Zaspievati = *zazpívati*. Na Slov.
Zásplaví, n. = dlažice širší a delší obyčejných, kterými se záhrobně pokládají. Šm.
Zaspokojiti, il, en, ení, *zaspokojovati* = *upokojiti*, beruhigen, etwas beilegen — co, koho. Jg. — **koho čím**: dítě zpěvem.
Zaspokojovati, vz Zaspokojiti.
Zaspořiti, il, en, ení = *naspořiti*, *nachovati*, ersparen. — **si co**. Rk. — **nač**: na zimu. Us. Tč.
Zasramiti = *zahanbiti*, zastr. Jg.
Zasramotiti, il, cen, ení = *sramotou naplniti*, schänden, za Schanden machen. Jg. Slov.
Zasran, a, m. = *zasranec*. Na Slov.
Zasraná, é, f., jm. lesa pod Stolečným u Nov. Hrozenkova. Vck.
Zasranec, nce, m., der Scheisser, Bebschissene, das Scheisskind. Jdi z-če! Mor. Šd.
Zasráni, n., das Bescheissen, Farzen. Vz Zasrati.
Zasranice, e, f., die Beschissene. Plk.
Zasraný; *-án, a, o*, beschissen. Ten z-nej kluk! Us. — **Z.** = *zadlužený*, verschuldet. Ten je z-ný! Mor. Šd.
Zasrati (vz Sráti) = *lejnem pokáleti*, bescheissen. — **co kde**. Zlý člověk i své rodiče v hrobě zasere. Ostrav. Tč. — **Z.** = *zabzděti*. Na Slov. Plk., Bern.
Zasroubiti, vz Zasrúbiti.
Zasršení, n., vz Zasršeti.
Zasršeti, el, ení, anfangen zu sprühen. — **odkud**. Zasršely jiskry z podkov. Č. Z očí plameny zasršely. Kos. Ol. I. 191. — **kam**. Běda hochu, na nějž oči ty zasrší. Nrd. Vosy na nás zasršely, aufsummen. Us. Tč. — **kde**. Když ta vůle kolem trůnu jeho pyšně zasrší jak meteor. Čch. Bs. 142.
Zasrúbiti, il, en, ení, mit Holzblöcken umgeben, einplanken. Vz Zasroubiti. — **co čím**: studni trámy. Ostrav. Tč.
Zassáti, zassu, ál, án, ání, ein wenig saugen, zu saugen anfangen. L.
Zastal, n, m., zastr. Ms. alch. 277. b.
Zastalec, lce, m., der Verfechter. Dch.
Zastalka, y, f. = *zastaveníčko*. Nemysli si, že kdy k toma mne donutíš, abych s tebou jako žena s mužem udělala si z-lku (zastavila se a pohovořila). Sš. Kř. n pot. 128.
Zastalý, ehrenfest? Tkadl. I. 80. — **Z.**, ausständig. Zlob.
Zastálý = *ustálý*, vom Stehen müde. Ros Z. kůň. Boč. exc.
Zastance, e, m., der Vertreter, Vertheidiger, Anwalt. Us. Šd. Z. národní celistvosti. Ddk. It. v. Tito hlavití zastancové církve. Sš. Sk. 35.
Zastanec, nce, m. = *zastance*. Us.
Zastánek, nku, m. = *stanutí*, das Stehenbleiben. Gummičné spružné a sáčkované tlapy činia svalovitů nohu spôsobnou k tým skokom i na šest metrov dialky a k z-nku na úzunkom. Phld. IV. 268.
Zastání, n., *zastávání*. Z. práce, úřadu, služby; práva (hájení). Us. Jsem ke všemu sám a nemám nikoho k z. (kdo by mne zastal). Dch. Otec už má z. (už ho syn zastává). Us. Knrz. Měšťané a zemĕpána docházeli hlavního z. proti svévoli šlechtické. Mus. 1880. 23. — Vz Zastati.
Zastanovitel, e, m., der Auf-, Zurückhalter.
Zastanovitelka, y, f., die Auf-, Zurückhalterin.
Zastanoviti, il, en, ení, *zastanovovati*, hemmen, aufhalten, stehen machen, stillen. — **co**: krev. L.
Zastanúť, vz Zastati. Na Slov.
Za stara, vor Alters Zeiten, ehedem. Us. Tč. Vz Za starodávna.
Zastarale, eingewurzelt. Bern.
Zastaralec, lce, m., der Anhänger des Alten. Šm.
Zastaralosť, i, f., das Veraltetsein, Alter. Tomu zlému nelze se protiviti pro z. a obyčej. Mudr.
Zastaralý = *starý*, *letitý*, alt, begrant, veraltet, verjährt. V. Z. slova, Jg., vřed (starý), Ja., právo, dluh. Sych. Z. tradice. Mus. 1880. 478. Z-lou věc ohřívati, alten Kohl aufwärmen. Dch. Rozepře od dávna z-lé. Dač. I. 203. Poněvadž jest to tak věc z-lá a dávná, léta tomu prošla a nemá Tas Janovi odpovídati. Půh. II. 573. Z. domnění. V. — **s čím**. Ale s hříchy z-lí sě smrti bojie, neb Boha nemilují. Hus I. 117. — **v čem**. A táž pomoc je i z-mu v hriecha; Starý, v zlosti z-lý nebrzo se polepšie, jako křivé dřevo staré nebrzo kto napraví. Hus I. 348., III. 110. — **Z.** = *zakořenělý*, veraltet, eingewurzelt. Z. bolení hlavy, Byl., nemoc, Plk., Kom., předsudek. D. Z. neřád, Us. Tč.; pověra, Mus. 1880 455, náruživosť. Sš. L. 52. Nesnadně lidé z slepoty duchovní a z-lých navyklostí vycházejí. BR. II. 161. h. — **kde**. Z-lý při všech zvyk. Brt. S. 154.
Zastarání, n., das Veralten, die Veraltung. — **Z.**, die Einwurzelung.
Zastaraný; *-án, a, o*, veraltet. — **Z.**, eingewurzelt. Tak hl'a sa z-ná ráz poškvrna ťažko vymývá. Hol. 375. Vz Zastaralý.
Zastarati, *zastarávati* = *starým se státi*, alt werden, veralten, verjähren. — **abs.** To právo, slovo již zastaralo. Jg. — **se** = *věkem scházeti*, alt werden; *vkořeniti se*, alt werden, verjähren; *počíti pečovati*, sorgen, sich kümmern; *míchati se*, sich einmischen. Jg. — **se**. Zakázali na vojnu sedláčkovi do domu, sedláček sa zastaral, sedňa za stůl zaplakal. Brt. P. 67., Sš. P. 107. — **se v čem** (*věkem scházeti*). Zastaral se v létech, V.; v hříše (*zabral se do něho*). Krist. 3. h., Hus II. 359. Nehnelit sebou JM. za mládí k svému panování, v tom se JM. tak zastará. . Arch. II. 152. Kteříž se v hříeších nezastarají, brzy mohú z hřiechóv

vstáti, ale kteříž se zastarají, nebrzy. Hus II. 359. — **se čím** *(počíti se starati)*. Ničímž se nezastarajíce. Apol. — **se nad čím**, traurig, besorgt werden. Us. Tč. — **se kam**. Je to věc domácí, do níž se zastarati žáden oprávněn není (= se míchati). Na Slov. Nitra VI. 230. S Bohem, sestrice moje, jak nerada vás opúšťam! No aspoň sa už nikdy nezastariete do mňa (nebudete výčitek činit). Phld. IV. 197. To keď zazre môj muž, hneď zastarie se do vás a vynadá vám do oslov. Dbš. Sl. pov. VI. 59. Hneď po ,dobrom ráne' takto do oblakov sa zastareť, to by veru hockomu neušlo. Zátur. Priat. II. 39. — **koho jak**. Královnu **bez** jejího provinění zastaral (vyplísnil). BN.

Zastarávati, vz Zastarati.

Zastárlý = *zastaralý*. Z. maso, sádlo, dluh. Us. Šd.

Zastárnouti, nul, ntí, alt werden, veralten, verjähren. Us. Rk.

Zastarodávna, *lépe*: za starodávna = *za starých dob*, vor Alters, ehedem. Jg. Slov. Za s. bývaly vodní hodinky. V. — Kom. Vz Za stara.

Zastarodávní = *od starodávna jsoucí, starý*, alt. Z. právo. Brikc.

Zastati (*zastanouti*, Ros.; posud na Slov.), zastanu (zastr. zastaju), staň, na (one), stal, án, ání; *zastávati* = *najíti, nalézti, napadnouti, zastihnouti*, antreffen, erwischen, finden, ertappen; *viděti, u koho býti, dožíti se*, zu gleicher Zeit leben, in der Zeit erreichen o. noch antreffen, erleben; *vztahovati se*, reichen, gehen; *zakusiti*, ausstehen, erleiden; *konati, spravovati, vésti, plniti*, versehen, verwesen, verrichten, tragen, bekleiden, vorstehen, handhaben, verwalten, führen, bedienen, *brániti, hájiti*, vertheidigen, schützen, verfechten, beschirmen; zastoupiti, den Weg vertreten; *stanouti, zastaviti se*, stehen bleiben. Jg. — **abs**. Pokavadž jeho jistba zastává (hinreicht). Záp. měst. 1446. No, provoď vás pán Bůh, ale zastanete (zknsite)! Kmk. Kuk. II. 185. Počkaj, zastaň, můj milý formánku, až já sa rozlúčím s mú milú maměnků! Pck. Ps. 86. Čo krok zrobí, zastane a hlavou pokrúti; čo dial' ide, tu mu viac dačo srdce sviera. Lipa II. 272. Martin zastane. Srdce mu bnchne; Zastalo ticho. Sldk. 38., 41. Keď už boli neďaleko dicry, kázal mu zastať; Lomidrevo ale dupnul raz nohou a hneď zámok zastal; Len po jednom schodíku hore pozerej, až jej uvidíš nohy po kolena, potom zastaň a ďalej nepozri; Postrelil aj dňovi nohu, hneď deň zastal. Dbš. Sl. pov. I. 4., 100., 192., VI. 67. — **co, koho**. Smrtelné úzkosti jsme zastali (zakusili). Sych. Z. nějakou prácí, Us., Kts., stranu, při, pravdu, víru, svůj úmysl (v něm trvati), něčí místo, V., úřad, Us., Jg., Rk., sebe (hájiti). Kom. Zastává službu kostelníka. Berg. Když komorníku stravu na půhoně dáváš, daj jmu jeden groš, neb což móž groš zastati (vertreten). Kn. rožm. 9. A když takový půhon koho tak pohnaného zastane, ten .... Tov. 39. A kdožby takového zastávati chtěl, ten aby v touž pokutu upadl. Zř F. I. B. 6. Zastati hospodu (*zjednati, objednati*, bestellen). Arch. III. 56. Zastávám zásadu, že .... **chybně** prý m.: řídím se pravidlem, hájím pravidla, že ...; *ale ona vazba jest* **dobra**, srovnej předcházející příklady. Z. svou zásadu; Jak to máme vše sám zastati? Dch. Tam se dám do služby, vždyť kus práce zastanu. Němc. I. 161. O, milnj ten nbiedený a njarmený l'ud! Zastaň jeho práva. Phld. III. 3. 222. Já mám ženu (šavli) na straně, ta kerá mňa zastane. Čes. mor. ps. 266. Tak ešte pojdeš za svojich do boja a zastaneš tam miesto Svätoboja. Č. Čt. II. 95 Pravotí a zastáva každý svojho. Dbš. Obyč. 80. Z. úřad, něčí politiku, hodnosť proboštа vyšehradského. Ddk. III. 138., IV. 15., 41. A zastává božský původ apoštolství svého. Šš. II. 12. A ten kuoň ona zastala a k němu se připověděla. NB. Tč. 146. Však nebol aj menší zastávať pravdu a múdru svým dávať krajanom, kedykol'vek žádali radu. Hol. 15. Má všechen nedostatek, kterýž pro neimění ruky máš, zastati, tě s ženú i s dětmi krmiti i odievati; Kteří měli pravdu zastávati, jsú první ... Hus I. 336., III. 315. Kdo pravdu zastává, vítězem ostává. Us. Šd. — **co, koho kde (na čem, pod čím, v čem, u čeho, při čem, nad čím, před čím)**. Keď som sa obliekoi, hviezdičky sa smialy, slnko i mesiačik nado mnou zastaly. Phld. IV. 465. Na hostinci zastal. Dbš. Sl. pov. I. 113. Tymotea **na** těch místech nezastali (nenalezli). Br. Z. někoho na hruškách (postihnouti). Chmel. Zastati koho na sněmě. Zastatí někoho **pod** stromem (zastihnouti). Br. Zastatí v hříších, Kanc.; zastávati koho ve sněmě. Us. Poručníci zemrou-li prve, nežli sirotkům z poručenství počet učinili, tehdy držitelé statků jich povinni budou v tom je zastati. Kol. 51. Řečník má býti muž dobrý, tak aby upřímně lidi v jich spravedlnostech zastával. Kol., 19. Já ho v tom ve všem mám zastati a zastoupiti. Faukn. Nemobio-liby to v dědinách stačiti k odhadu a dobytcí jací ve dvořích byli zastání, ti mohou v summě slušné položeni býti. Tov. 71. Na to sobě již někteří hospody v Plzni zastávají (objednávají). Arch. III. 58. Zastal nevěstu u kolíbky sirotka. Sá. Zastal jsem ho ještě doma. Us. Šd. Dy sem já šel do zahrádky z rána, zastal sem tam na kadlátkách drába. Sš. P. 642. Krále Vratislava zastali již v brobě. Ddk. II. 337. I ponoril sa docela do vidma, díva sa a dívа, i zdá sa mu, že sniva, sniva — že rája zastal na prahu. Phld. IV. 12. Ty mně chodíš za mú milú a já za tvú nechodím, jak ťa n ní zastanu, dám klobúček na stranu a ty mosíš pryč odejíť a já n ní ostanu. Pck. Ps. 12. Rnčej v hlubině šept zastavil svých vln. Vrch. Na pol ceste snad nezastaneme? Zbr. Hry 65. Keď Turci dobehli, pod brezon zastali, prvému hlavičku zrubali. Sl. spv. III. 111. A tu zastanú si pri sklepe a prezerajú milú kožu medvedín; Zastal ho na dvore. Mt. S. I. 58., 75. Já tebe neopnstím, ale všady zastanu. Kmp. Č. 157. Pod jedným dubom zastal a že bol lačný, nakládol si ohňa a začal si slaninku piecť; Koníček zaviezol truhlu na križne cesty a tam zastal, akoby ho bol prikoval; Zastal

si neďaleko stromu; Keď ale pri hlave chorého zastanem, ten je už můj. Dbš. Sl. pov. I. 8., 85., 224., V. 69. Išla deva z kostela, pri kvietkach zastala. Čjk. 119. Zastal (stanul) před dceron. Nitra VI. 330. Keď kráva před daktorým domem zastane a bnčí. Dbš. Obyč. 60. Dybych já ho u ní zastal, já bych mu zajisté záda spráskal. Slavie II. 4. 78. Bylo by s námi zle, kdyby nás tu čarodějník zastal. Kld. II. 183. Zastali vôkol stolov dlhých. Sldk. Mart. 38. Zoie na zlatých horách zastaly, a světom diamanty rozosialy. Sldk. 275. Písmo tudy místo boží u nás zastává; Ta všeobecná láska s té strany zastává v církvi dar onen jazyků. Ss. II. 41., Sk. 20. Žena jedna zpravovala (žalovala) mládence jednoho, že by ho na krávě zastala (in Unzucht erwischt). NB. Tč. 233. Sokoli si hniezdo uvili na bralí, pod bralím junáci vatron si zastali. Chlpk. Sp. 111. A posla tohoto mi hned vyprav, ještě ať mne zastane zde. Arch. II. 163. Poněvadž Jindřicha póhon doma nezastal; Že jest Markvarta póhon v zemi zastal. Půh. II. 61., 550. On ho v tom zastal (hájil). Ros. Zastal ho v zahradě. Sych. — co, koho čím. Zastal živobytím svým a pamatoval tři krále (dožil se, viděl). Plk. Hrdlem svým někoho z. (hájiti). D. Dupni nohou, zastaň seba umom (umem) lebo pásťou (pěstí). Sl. ps. Abyste věděli, čím nás zastávati. BR. II. 600 a. — Troj. — (co) za koho: nějaké dílo (konati, plniti). Jg. Kdoby za mé zastal práci? Us. Šd. Dcero mojá milá, já hore nestanu (nevstanu), já za tvoju křivdu nikda nezastanu (jsouc již v hrobě). Sš. P. 499. Zastanem za tebä ako sám za sebä. Mt. S. I. 41. Cf. Z. kam. — koho, čeho Zastaň lidu svého. Zlob. Zastane-li smrť mého hříchu .... St. skl. Neviny své zastával. Anth II. 354. Já také jsem toho zastal (užil). Ms. Kr. trub. Jiných zastávati (hájiti). Br. Své vlasti zastávati, V., své spravedlnosti. Br. Kdyby jich tu někdo zastal, mohlo by se jim něco stát. U Dobruš. Vk. Krivdy po svete naprávať, biednych a nešťastných zastávať. Dbš. Obyč. 91. Ota zastávaje se bratra hleděl mu zjednati náhradu: Aby zastal se volby od něho schválené; Zastali se svých krevních příbuzných. Ddk. II. 228., 414., 442. (278., III. 121., 150., VI. 4.). Staří písaři, kteří dávno před Benešem byli, ano i ti, jenž jeho věku zastali. Bl. 37. Že tomu člověk těžko uvěří, kdož jest toho sám neviděl, jakož sem já toho zastal. Let. 12. Já jim toho přeji, když toliko sám jich zastávati budu. Žer. 316. Sebe i svých zastával. BR. II. 52. Dosti on svého místa zastane (= jest ho s tu povinnost. Jg.), Ros. Saturnius úřadu svého hanebně zastával, lépe: svůj úřad. Cf. Z. co. Brt. Z. svého mínění. J. tr. — koho, se kde (před čím) = hájiti. Z. někoho před vlky, před kým, Br., před křivdou, V., před soudem, J. tr., D., koho před nepřáteli. Br. Veřejně před soudem důstojnosť tu jeho prorockou zastával. Sš. J. 166. — koho při čem: při svobodě (ji hájiti), Chmel., někoho při krádeži. Jg. — čeho proti čemu: křivdy proti pravdě. Smrž. Z. někoho při soudě proti někomu. Us. Té., Mž. 116. Proti nimž Pán sebe zastával. BR. II. 40. — skrze koho = hájiti, dotírati. Pulk. — (co) komu: někomu cestu (zastoupiti). Bern., Klčk. V. 154., Dbš. Sl. pov. I. 133. Dech mi zastal. Lipa II. 361. Mlynár sa vtedy prebudí, keď mu mlyn zastane. Zátur. To, to, pane kral'u, rozum mi zastáva. Dbš. Sl. pov. III. 26. Vol'nejší prístup mu zastávali. Hol. 288. — co mimo co: mimo školu zastává úřad sirotčího. Ml. — koho kdy. Zastal ho doma v neděli. Us. Póhon zastal ho v suché dni. Kn. rožm. 206. *Jakživo* mě nic takového nezastalo (nepostihlo). Us. Vk. Jdú za hodný čas, až přišli na krížne cesty. *Tu chvílu* zastanú a jeden na druhého popozerajú. Dbš. Sl. pov. I. 75. Pospíšil hned do kostela, aby biskupa ještě při živobytí zastal; *Touž dobou* Lidéř práva řádného papeže Innocence proti Anakletovi se zastává. Ddk. III. 59., 67. Pohončí jeho za slunce (za dne) nezastane. Tov. 36. — jak dlouho, jak daleko. Byl ve správě duchovní, kterouž po více let zastával, velmi pilný a horlivý. Čas. kat. duch. 1882. 75. Asi za deset krokov od neho zastane. Dbš. Obyč. 153. — v čem. V mnohých věcech dobře ho zastal Us. Někoho v dumání zastati. Us. Pdl. Zastal v chode, obrátil sa, v tvár jej sa díva: Čos, Hanko, taká starostlivá? Phld. IV. 25. Pán byl povinen mana svého zastati se ve všeliké křivdě; Proč on přece vždy zastával se v politických věcech čistě německých úmyslů sv. říše římské? Ddk. II. 388., III. 186. Zastává ho v tom pan Matiáš. NB. Tč. 246. Cele se důvěřuji, že i napotom v týchž příčinách mne račíte zastati. Žer. 16 Kristus ke všemu jej posilňuje a v nedostatcích zastává. BR. II. 51. b. Cf. Z. kde. — kam. A keď som na tvoj vrchol zastala, o veľkosťach som malá snívala. Sldk. 343. Faktor řečie: Páčte tie tri skaly, jak nám přiekom širym Váhom do cesty zastaly. Btt. Sp. 99. Mocný duch času vyzývá nás zastať do radu (do řady) našich bojovníkov za odveké sväté naše právo! Phld. III. 344. — jak. Z-li ho již *ztarcem* (jako starce). Us. *Polovic vážno, polovic žertom* zastala sa premoženého. Phld. III. 1. 1. Krále, pokoj vlasti a blaho našho rodu *mužno* zastaneme. Na Slov. Tč. Nikoho ani *slovem* se nezastati. Us. Ale ižádný aby nezastával dítětem ižádné koupě. Sedl. Rychn. 8. Já bych ji *životem* svým před každým zastala. Drsk. Pod tým hradom zastal si táborom; Nad Dunajom kráľ náš zastal si táborom, pri ňom župy, každá pod svojím práporom. Chlpk. Sp. 3., 30. Aby ho k zisku a ztrátě při tom zastávali. Mus. 1880. 246. A len chodil hore dolu po izbe. *Zrazu* ale zastane a položí křížom ruky na hruď a hlavu ovesí, ako komu už ani sem ani tam. Dbš. Sl. pov. IV. 50. Kněží hebrejští službu svou ve chrámě *bosonoho* zastávali; Od mnohých let tebe soudcem věda s dobrou mysli se zastávati budu. Sš. Sk. 83, 264. — proč. Dobrí ľudia, postojteže, položím si tento železný kôl na vôz. Čoby jsme zastávali pre takú pletku? Dbš. Sl. pov. VII. 15. Na domluvu vešerady zastává Petr víru. Sš. Sk 54. — kde s čím: v blátě s vozem z

(uváznouti). Plk. S jedínou dceruškou svojou oba pod palmou zastalí. Ppk. I. 91. — se koho, o koho, se čeho oč = *ujati se, hájiti*. Jg., Th. Z. se někoho i. e. toho, kdo potřebuje ochrany; ujíti se někoho i. e. toho, kdo potřebuje pomoci. Ondrák. — **s infinit** Když sem šel k muzice jedenkrát, zastal sem svó miló s jiném stát, jak oní se spolem líbali a mne přesmutného neznali. Sš. P. 260.

Zastáti se, zastojím se, stál, ání = *stáním zbujněti jako kůň*. Ros. — **kde** Kráva sa tiež nezastojí u mňa. Zbr. Hry. 89. — *Z. se* = *ustáti se*, abstehen. Dej to pivo na okno, ať se trochu zastojí. Mor. Tč. — Z. se = *ustáti se, stáním umdleti*. Kůň se zastál. Jg. — **Z.** = *zastati se*. — **za koho.** Zastojí za ny, aby ijeden z nás nezhynul Ms. z 14. stol. Zastojí (zastane se) za nešlechetné. Ib. (Č.). Cf. Zastati. — **za koho kde.** Ať by (Maria) za naši potřebu zastála před svým synem. Št. Ř. 85. a.

Zastátle, n., die Unterbrechung, das Stillstehen. Na Slov. Tam v tej svetlici visia na stene dva paloše, ktoré vo dne v noci bez zastátla proti sebe sekajú. Dbš. Sl. pov. VI. 49.

Zastatkovati se v čem, stolz thun. Z-val se v nových šatech. Na Ostrav. Tč.

Zastátý, ausstehend. Na Zlínsku. Peníze z-té (jež jsou za někým). Brt.

Zástav, u, m., vz Zástava.

Zástava, y, f., zástav, u, m., zástavka, zastávka, y, f., zástavek, vku, m. = *zastavení i to, co něco zastavuje*. Z., od sta v státi. Dnové naši jsou jako stín běžící po zemi bez zástavy. Brt. S. 9. Sotva vyjel, hned zástava. Us. Jdr. Z. srdce, der Herzstillstand. Nz. lk. Mlynář mele jen na zástavu (jen nadrženou vodou). Mor. Šd., Vck. Pochodní z., die Etape, Marschstation, poštovní z., die Poststation, J. tr., místo z-ky, die Haltestelle, der Haltepunkt, die Station, z. železné dráhy, při processí. Šp. Kristus drží zástavečku, ďábel drží zástavu. Mor. Tč. Z. v hudbě (znamení odpočinutí, das Ruhezeichen). Hd. — **Z.** *na vodu, stav, stavidlo*, das Schutzbrett, die Schleusse, Wehre. D. Lidé té vsi vždycky jsou z-vy ku potřebám svým v tom potoce mívali. Arch. IV. 210. Z., das Stauwerk. Nz., Šd. Z. = kolík. Dch. — **Z.** *železná, k zastavení, k sundání peci*, das Ofenmundeisen. Dch. Z. větrní, v horn., die Wetterblende, Wetterzunge, der Wetterregulator. Hř. — **Z.** = *postranice, prkno na hnojníku, aby hnůj nepadal*, das Seiten-, Mistbrett. — **Z.** *u perníkářů*, das Ofenbrett. Šp. — **Z.** = *zadržení, přítrž, překaza, zácpa*, der Einhalt, die Hemmung, Verhinderung, Abwehrung, Stockung, Stopfung, das Hinderniss. Nz. Z. založiti. Výb. I. 99. Něčemu (hříchům) z-vu učiniti. Br. — **Z.** *moče*, die Harnverhaltung, -verstopfung. Čsk., Zlob. *Z. ženská* (měsíčné), die Verhaltung der Regel, das Ausbleiben der monatlichen Reinigung. Byl. Kosatcový kořen z-vu ženskou otvírá. Byl. Žena má z-vu. Plk. Zástava čmýry, bezčmýrnosť, amenorrhoea; Z. hlenu ve vaku slzném. Nz. lk. *Z.* = *zásnět*, das Mondkalb, die Klumpfrucht, vz toto slovo. Měla jsem zástavu (potratila jsem). Lk. — **Z.** = *záloha*, insidiae, der Hinterhalt. Zástavu jim zastaviece. Dal. 12. 16. I založichu zástavu proti němu na horách po vršech; Ješto se tajieše zástava, povsta inhned. BO. — **Z.** = *zastavení, zdržení se*, der Aufenthalt. Uviezl jsem v bahně hlubokém a neníť z-vy. Žalm. 68. — **Z.** = *praporec, korouhev*, die Fahne. Pík., Ráj., Chch. Jih., Čsk. A vzhůru trojbarvou zástavičku zvedlo. Hdk. C. 133. Zástav, tento do vojny hrubú prekrásnej barvy Svatovítovu zástavu něsol. Hol. 191. Som voják od rodu, kozačka mä mala, nad mojou koliskou zástava mi viala. Chlpk. Sp. 143. Ach to vaše preútle svedomie. Je to pravá na tyke zástava: viaje vždy ta, kam zaduje vetor. Zbr. Lžd. 210. Črnagora, tya tureckých nájezdníkov porážala hlavy, na Cetinje tvoje vejú slobody zástavy. Ppk. I. 180. Za drievnych časov bola i kráľovská zástava, ktorú nosieval zvláštny kráľovský zástavník. Sl. let. 33. Spravila sa zástava, nová všetka zelená a bělá. Sl. let. I. 318. Napred zástava slávy. Sldk. 126. Aj vjaly (vály) zástavy zabudzenej slávy; Bělmodročervená z. spasenia; Národy zástavy rozvínať počali, ktože jich zastavie tie prievaly? Sl. ps. — **Z.** = *rota lidu válečného*, die Kompagnie, Fahne. Orb. p., Pulk. Z. = doplňovací vojsko, das Depot. Sl. les. — **Zástava**, *zástavek* = *zastavení, dání něčeho pro jistotu i co na to dáno, základ*, das Verpfänden, Versetzen, Pfand, die Pfandschaft, das Unterpfand, der Versatz, die versetzte Sache, das Pfandgut. — Jg. Z. = to, co se k ujištění nějakého závazku dává, vz více v S. N. Z. člověka, věci. Ze z-vy někoho vyprostiti; v z-vě býti. Br. V z-vě někoho zadržeti. Kom. Do z-vy někoho vzíti. V z-vu hrdla se dáti. Reš. Z. věci movité, statku nemovitého. Z. jest dvojí: zápisná (hypotheca) a obranná (držná, držitelná, když zástavník statku zastaveného na místě úroků ihned užívá). Ros. Z. bez správy (zápisná, Ros.), se správou (obranná. Ros.). Vš. Z-vu ve dsky zapsati. Vš. Grunty do jistých let v z-vě míti. Pr. měst. Do z-vy, v z-vu dáti, bráti, vzíti; dluh z-vou pojištěný; věřitel na z-vu; v z-vě nechati; propadnutí z-vy. D. Z. věnná, Pfand für das Heirathsgut. O. z D. A jie těch dědin ku pravé, věrné zástavě postupil v těch penězich. Dsky. A ten každý cizozemec, kteréhožkoli stavu, přes tento nález coby takového koupil, dáním přijal anebo z-vů neb směnů, peníze své aby ztratil. Zř. F. 1. B. 15. Ani učiňte nad tiem, což jim lubo, nebo držte k z-vě (Hypothek) nebo k dědině. Kn. rožm. 128. K z-vám statků dědicové a nápadníci spravedlnosť mají; Z-vou věnni držeti dědictví; Z. dskami s výplatou na statku učiněná; Z. panství n. dědictví s výplatou; Z. dědin zápisných, byla-li vyšší než půjčka. Vz Zř. zem. Jir. S. 28., E. 41., S. 25., G. 2., Q. 58, D 43., Q. 1., 14., 3. O zástavě platu komorního, o z-vě zápisem bez správy, o z-vách zplacenie nebo ssutí. Vz Vš. Jir. V. 3—5., Sdl. I. 245. Něco v z-vě vzíti. Reš. Základ od z-vy něčím sprostiti. Brikc. Věc v z-vě držeti; půjčovati na z-vu.

V. Prostáti z-vu, propadnouti. Otokar vyplácel jistiny na z-vách královských zapsané. Pal. Z-vu někomu dáti. Kdo by v z-vě grunt zlepšil; z-vou co držeti. Er. Zapsati někomu něco z-vou v jisté summě, als Pfand für eine Summe verschreiben). Nz. Kdo drži z-vou věrnou kteréhokoliv dědictví; postoupiti komu statku dědicky neb zástavou. Er. Z. daná statkem nemovitým, Pfandbestellung auf ein unbewegliches Gut; Z. na zástavu, die Superpfändung; Z. nemovitá (hypotheka, die Hypothek); Kniha zástav, das Hypothekenbuch. J. tr. Pobrali mu věci v zástavu, pfändeten ihn; propadlé zástavky, verfallene Pfänder, propadnuti zástavku, der Verfall des Pfandes. Dch. Dal mu do zástavy prsten. Us. Šd. Na zástavy když jsi půjčovala, soběs vždycky věci zadržela. Pís. srb. Z. ruční, das Faustpfand. Šp. Vydal mu ty, kteří byli v z-vě. Procb. Děj. bibl. I. 267. Z-vy = statkové komory královské za půjčku hotových peněz zastavení. Pal. Rdh. 187. Z-vy zádušní byly statky církevní, které šlechticům českým ve válkách husitských zastaveny byly; Sliboval vyvaditi všecky zástavy koruny české. Pal. Děj. III. 3. 208., IV. 2. 24. Cábala má mlýn od nie v z-vě; Toho já neviem, smluvii-li sě o ni k zástavě čili kúpenie; Základ a zástava za dluh najprvnější. NB. Tč. 128., 164. 216. Měšťané naši na z-vu St. Města mají 1200 zl. uherských téměž opatu puojčiti; List náš, kterýž od nás na z-vu mají; Svrchupsaná paní tu ves v z-vě držela a užívala bez překážky. Listy hradišťské z l. 1514., 1517., 1536. Tč. Mikuláš měl ten plat u věnné zástavě k výplatě od někdy Margrety vdovy Čeňkovy. Arch. I. 445. Z-vy mezi lidmi běžie; z-vy trhem se správú i dlubem bez všie správy ve dsky vcházejí. Vš. Jir. 216. Z-vy, kteráž se dlubem zapisuje, jest bezpečnějšie ta, kteráž trhem a se správů ve dsky vcházie; Z z-vy trhem zapsané jsa vyveden pro nesprávu, třetinú výš na svého správce s užitkem svým nemalým a k tomu bez všech súdov sáhneš; Z. móž bez osobnieho u desk bytie kupujícieho ve dsky přijata i kladena býti; Z-vy se nacházejí i na svršciech a nábytciech; Z. móž zaplacena býti; Když z z-vy dlubem zapsané vyveden budeš, nemáš se na čem hojiti; Ten každý z-vu ssúti a zaplatiti móž; Z-vu z desk vypustiti nebo do desk klásti; Od kohož jest jemu ta z. v ruce vešla; Ji jest toho dědictvie k milostivě věnné z-vě v tisíci kopách grošiech, tak jakož jest prve měla, postúpii. Vš Jir. 214., 178., 215., 216., 230. O z-vách vůbec vz Vš. Jir. 178., 208.—216. Kdež co má v z-vě; Na tom nemá než věnnú z-vu; List ode mne měl na to zbožie v zástavu; Buď doživotní z. neb dědictví; Upadí mi moci v mé dědictví tu ve Vzdúnkách, což mám nad věnnú z-vu; Učinili z-vu mému otci; Drže to zboží v z-vách; Z té z-vy pobral mi koně, oděni. Půb. I. 161., 230., 334., 364., 372., II. 111., 296., 429. Znamenajž, že na z-vách bývá lichva paterým obyčejem. Hus I. 217. Vz Právo, Základ, Zástavní. — Z. = *zápis zástavní*, das Verpfändungsinstrument. Podlé znění zástavy někomu něčebo postoupiti. Zříz. Ferd. — Vz Vš. 572. — Z. = *šátek*, jejž družbové o svatbách jako sotor (za cípy) drživají a do něhož dary se skládají. Na Slov. Něme. Svadby.

Zastá(a)vací, supplirend. Dch. Vz Zastati.

Zastá(a)vač, e, m. = *zastavatel, zástupce, ochránce*, der Verweser, Fürsprecher, Vertheidiger, Entschuldiger, Beschützer. D. Aby k němu hledieno bylo jakožto k zastavači zlých lidí. Arch. IV. 456.

Zastá(a)vačka, y, f., die Verweserin, Fürsprecherin, Vertheidigerin, Entschuldigerin, Beschützerin. Bern.

Zastavání, n. = *zastavění*, das Verbauen. Na Slov. Bern.

Zastávání, n., die Bestreitung, Vollendung. Bern. — **Z.**, die Verwaltung, Verrichtung, Bekleidung. Z. (vedení) úřadu. Us. Šp., Bern. — **Z**, das Stellvertreten. — **Z.**, das Fürsprechen, Fürbitten. — **Z.**, die Vertheidigung. — **Z.**, die Entschuldigung. Bern.

Zastavaný; *-án*, *a*, o = *zastavěný*, verbaut. Na Slov. Bern.

Zastávaný; *-án*, *a*, o, bestritten, vollendet; verwaltet, verrichtet, bekleidet; vertreten; vertheidigt. Vz Zastávání, Zastávati. — **jak.** Mínění prudce, urputně z-né. Lpř.

Zastavárna, y, f. = *ústav, kde se na zástavy peníze půjčují*; na Slov. *základnice*; v Praze v obecné mluvě *frc* (z něm. Versatzamt), das Leihhaus, die Pfandleihanstalt, die Versatzanstalt, das Versatzamt. Dáti něco do frcu. — Vz S. N., Zástavna, Půjčovna.

Zastá(a)vatel, e, m. = *zastavač*. Mus. 1880. 66 Z. v soudních záležitostech. Tč. Z. pravd. Ddk. III. 186. Jednota rodiny jen jednoho z-le vymáhá. Bdl.

Zastavati = *zastavěti*, verbauen, verschliessen. Na Slov. Bern.

Zastávati, vz Zastati.

Zástavba, y, f., die Verbauung. Dch.

Zástavce, e, **zastavenec**, nce, **zástavník**, a, m. = *do zástavy daný*, der Geissel. Zlob., Čsk., J. tr. Nazpak poslal poslaníkov s tým, aby jieh vojvodovia a pohlaváři dali svojich synov za zastavencov. Sl. let. II. 8. — Vz Zástavník.

Zástavec, vce, m. = *praporečník*, der Fähnrich. Na Slov. Bern. — **Z.**, der Geisselsteller. Slov. Ssk.

Zástavečka, y, f = *malá zástavka*.

Zástavek, vku, m. = *zástrčka, kolík do skoby k zavírání dveří petlicemi*. Us.

Zastavenec, vz Zástavce.

Zastavení, n., die Auf-, Ab-, Zurückhaltung. Z. posla. Na z. s někým se shledati, viděti. Br. — **Z.**, die Station. Z. křížové cesty, die Kreuzwegstation; Z. činiti. Us. Dch. — **Z.**, die Stillung. Z. krve, V., Ros., stolice (zatvrzení, die Leibesverstopfung). Kom. — **Z.**, die Hemmung, Stockung. Z. obchodu, stroje, Us., moče, V., živnosti. J. tr. Zastavování v mluvení. Jel. — **Z.**, die Einstellung. Z. práva (nesedění na právě), die Gerichtshemmung, die Gerichtsfeier, der Stillstand der Gerichte o. der Gerichtspflege. V. Z. práva morem, válkou. Zř. F.

I. E. 38. Z. a přetržení práva. Vš. Jir. 212. A tu příčinu shledal Břetislav v z. obroku, jejž zavázali se dávati. Ddk. II. 350. Z. plavby vorů, Sperre der Flossfahrt, z. práce, der Stillstand, die Einstellung der Arbeit. Dch. Z. palby, die Einstellung des Feuers. Čsk. — Z., die Verpfändung. Z. statku. V. Z. základu, die Pfandbestellung. J. tr. Samuel z Hrádku dědictvie své i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem dal Jindřichovi z Baštie k jmění, držení, prodání, zastavení a k učinění z toho, což by se jemu zdálo. Vš. Jir. 275.

Zastavění, n., die Verhaunng, das Verbauen.

Zastavenicko, a, n. = *večerní hudba pod okny*, v obec. mluvě: *štandrle* z něm. Ständchen, die Serenade. D., Dch., Er. P. 288.

Zastavenosť, i, f. = *vlastnosť zastaveného*. Vz Zastavený. Stat. 1871.

Zastavěnosť, i, f., das Verbautsein.

Zastavený; *-en, a, o*, auf-, ab-, zurückgehalten. Z. posel. — Z., gestillt. Z. krev. — Z., gehemmt. Z. moč (nadržená), Byl., stolice. Má v sobě z-né, leidet an Verstopfung. Mor. Šd. Má v sobě z-ně větry, verstockte Blähungen. Us. Šd. Nezastavený, ungehemmt, unaufhaltsam. Dch. — Z., eingestellt. Z. práva. Vz Zastavení. — Z., verpfändet. Z. statky (do zástavy dané). Ros. Z. dědictví pustiti a postúpiti. Vš. Jir. 215. — **komu**. Římek z Čečelic dědiny své věnné od manželky své Anny sobě z-né prodal. Arch. III. 475. — **jak**. Má tu čepicu z-nú v 50 grejcaroch. Na Zlínsku. Brt.

Zastavěný; *-ěn, a, o*, verbaut. Z. prostor, Stat. 1871., ulice, pokoj (verstellt). Us. — **čím**. Ten pokoj je nářadím celý z-ný. Us.

Zastavěti, vím, ěji, ěj, ěl, ěn, ění = *stavením zastíniti, zandati*, verbauen, verschliessen; *okryti*, bebauen. D. — **co** (**komu**): ulici, místo, vchod do dvora. Us., D. Zastavěl mu okna, Ros., Mus. 1880. 491., světlo. J. tr.

Zastavidlo, a, n., das Schutz-, Schleussenbrett. D.

Zastavilka, y, f., die Haltstation. Vz Zástaviště. Us. Dch. A to byla první naše z. (tam jsme se po prvé zastavili). U Rychn. Ntk. — **Z**, y, f., hospoda u Dobrušky. PL.

Zástaviště, ě, n., der Haltepunkt, die Haltestelle, die Haltstation. Dch., Čsk.

Zastavitel, e, m., der Aufhalter, Hemmer, Verstopfer, Einsteller. Us. — Z., der Pfandgeber. Z. základu. Vz Zástavce. J. tr.

Zastavitelka, y, *zastavitelkyně*, ě, f., die Aufhalterin, Hemmerin, Einstellerin; Pfandgeberin. Vz Zastavitel.

Zastavitelný = *mohoucí býti zastaven*, aufhaltbar, hemmbar, einstellbar, verpfändbar. — **Z.** = *mohoucí býti zastavěn*, verbaubar. Část rayonu z ná. Stat. př. kn. 1874. 110. Z. plocha. Us.

Zastaviti, stavím, stav, stavě (ic), il, en, ení; *zastavovati*. Vz Zastavěti. — **Z.** = *za něco, někde postaviti*, hinter etwas hinstellen, hinein stellen, zustellen, beisetzen, aufstellen, nachstellen; *založiti*, gründen, stützen; *zadržeti*, stehen machen, aufhalten, an-, zurückhalten; *něčemu překaziti, zabrániti*, hemmen, verbieten, einstellen, Einhalt thun; *staviti před co*, vorsetzen, vorstellen, versperren; *stanouti*, stehen bleiben, Halt machen; *pro ujištění někomu něco dáti, knihami zapsati*, atd., verpfänden, versetzen, zum Pfande geben; **se** = *stanouti*, stehen bleiben, Halt machen, still stehen, sich aufhalten; *staviti se, zajíti*, sich aufhalten, sich beim Jemand stellen, beim Jem. einsprechen, verweilen, einkehren, anhalten, verweilen, *na Slov. z. se* = *opříti se*, sich stemmen; *protiviti se*, sich widersetzen; *přestati*, einhalten, ablassen. Jg. — **abs**. Dal z Us. Zastav! Kočí zastavil. Us. Dch. Zastavující vždy k svému statku přijíti může; Úřad u desk byl by přetržen anebo zastaven. Vš. Jir. 222. — **co, koho**: hrnec, maso (k ohni přistaviti), síť (postaviti), památku (vyzdvihnouti), vůz, mlýn, stroj, oheň, Us., vojsko, koně, vodu, řeku, Har., krev, Ros., moc něčí, pláč, rukojmě (postaviti), víru (slíbiti), V., žádosti, čas, hřích, Jel., hněv, Zlob., pole, hodinky, statek, D., mládence (v zástavu dáti), Br., obchov, trh, oběh peněz, krčmu, řemeslo. Th. Aby tu krčmu zastavil (einstellen). Vl. zř. 300. Z. vlak, dílo, práci; šperk, kabát (do zástavy dáti), nepřítele, cestu, kolo, Us. Dch., další vydávání časopisu, vyšetřování, válečné operace, Us. Pdl., proud žití, Mühl., palbu, Čsk., měchy, NA. IV. 174., pronásledování, Šbm. D. II. 173., tažení, Šbm., práva, schůzky, klášterské statky, nepravosti, neřády, Dač. I. 250., 165., 259., 286., 341., víru a česť, NB. Tč., rybník, Arch. IV. 183., křivé a lehkomyslné přísahy. BR. II. 23. Ty mojo ohlašky nezastavíš. Co bym ja ohlašky zastaviala. Sl. ps. 226. Tam popod Branisko ceče voda bystro, nemožem ju zastavic; frajerečka pyšna za druhého išla, nemožem jej zabranic. Sl. spv. I. 14. Přísahání, šeredné láni a utrhání i v domích a při čeledi své aby to konečně zastavili. Cech. řád šev. opav. 1546. Moře se zdvihnulo, větry zastavilo; A jak na lúku přijeli, vrané koně z-li; Že ovšem dcern jemu dá, jestli zastaví a zpětí potok, jenž Lidečkem teče a sice dříve kuropění. Sš. P. 16, 190., 478. Nablháno na legata, aby z-vil takový neřád. Pal. Děj. III. 3. 68. Čas některý již minulý zastavil jsem službu svú jda s niem; Kto chce lúku, prodám nebo zastavím; Ten základ nesla Eliška k židovce a z-la jej a vzala jest na 12 zl. NB. Tč. 41., 164., 223. Aby z-li tance, kostky, krčmy, lreje a jiné žertéře, kteréž prve svobodu měli za ciesaře. Let. 107. Poroučí (služebníkům) nebodným služby sccstné zastavovati a je trestati. BR. II. 732. — **č-ho:** kroků, šp. m.: *kroky (co)*. Vz Za. Brt. Také *pouze: stanouti*. — **co, se kam:** stolek před lůžko, L., něco za sebe. Troj. Vojsko v šik z. D. Do stromu se mnoho větrů z (opříti) může. Na Slov. Koll. Dva Turčané nemeškali, kusy k šianciám z-li, k zámku hned děla zatiahli. Sl. let. I. 281. Též k nám se z-vil. Osv. V. 761. Mě jest z-vil k Alšovi ve stu hř. a z těch mě vyvadiť nechce; Mě jest z-vil k židóm v osmi hřivnách již na čtvrté léto. Půh. I. 377., II. 135. (II. 8., 32., 344., 583). — **co na koho.** Zastavovali

na mne lyháři divné zálohy. Paproc. 1602. — co, se **koho, v čem**. Z. někoho v běhu, v chůzi (zadržeti). V. V kterýchžto 400 zl. zastavil jsem ves svou. Tov. 135. Ve čtení se zastavovati. Jel. Z se v práci. Vrch. Stravy se mu nedostávalo, tak že musil některé pány tam ve stravě zastaviti. Let. 2. Zápověď Páně, v níž soud nezřízení zastavuje. BR. II. 31. Mě jest a bratra mého zastavil v rukojemství ku p. Čeňkovi ve 40 hř. gr.; Z-vil mě v rukojemství za zástavu, jakož jest byl učinil na Jičíně; V tom z-la své věno muži svému; Já jeho v tom nikdy nezastavil. Půh. II. 287., 433., 438, 476., 585. (II. 505., 560.). — **co jak**: Svůj statek dskami, dluhem z. Vl. Zř. 93., 43, Zř. F. I. S. 25., 26. Zastavíš-li komu dědiny své dskami v některém dluhu. Er. Kterýchžto půl páta tisíce zl. z vil jsem a mocí tohoto listu zastavuji své vlastní dědičné zboží. Tov. 102., 135. Těch čtyř úřadóv nemá král z. žádnou věcí. O. z D. Z-li po druhý raz. Kyt. 1876. 20. Vlak pomalu zastavoval. Hrts. Všem dovoleno jest statky tyto kostelům heze všeho odvolání z. Ddk. III. 151. Z-vil lúku v 1½ kopě; Že mu v tom (v 5¼ hř.) všetcek statek svój, což jměl, málo nebo mnoho, před sv. Margretú rok minul, před dvěma konšely zastavil; Že mu v tom dluze zastavuje tu zahradu šafranovú; On jest nám duom zastavil v tom, jestliby jeho Buoh neuchoval; I dával i zastavil od toho zboží, jako se jemu zdálo, komuž chtěl, až do svej smrti. NB. Tč. 164., 220., 226., 263. A v těch penězích již jmenovaných z-li jsme a postúpili a mocí tohoto listu zastavnjeme Mařetice; Dvě stě hřiven grošů širokých, v kterýchž jsme jemu z-li platu 20ti hřiven ve vsi naší Popovicích. List. Bradišt. z r. 1467. Tč. V těch 12 kopách míšenských z-lí sme les. Arch. rychn. 1491. Zbožie dědicky z.; Slyším i shledávám, žes se ukrutně z-vil proti zákonům božiem a jeho svatým pravdám. Arch. II. 69, III. 369. Mocí tohoto listu jemu a jeho erbům zastavujem a zapisujem vsi. Ib. IV. 177. Z-vil mi v penězích ten dvór v Dobrochově; Z-vil mi svój hrad ve 400 kopách gr.; Z-vil mi Sebranice v puolčtvrtě sté hř. gr. a toho zboží jest ode mne nevyplatil. Půh. I. 150., II. 196., 585. (I. 127., II. 51., 198., 205., 299). — **co čím**: lodí kotvami, Ler., V., dvéře stolicemi. Tolik hostincú, až by se jimi řeka z-la. Dch. Lidi otázkami zastavovati. Us. Němc. Každý z nich zastavil rukojmiem svým duom svuoj. NB. Tč. 137. — **co kdy, jak dlouho**. V chůzi se z-vil, Vrch., ve spěchu. Kká. K sl. j. 208. *Celý den* se nezastavím, pak, že prý nic nedělám; V jízdě z.; Do božího rána ani jsem se nezastavil. Ddk. Ostatní nařízení zastavují všecky soudní pře na tak dlouho, doknd . . . Ddk. III. 152. Že jemu statek svój všecek z-vil v Olomúci *tu chvíli*, když zaň slibiti jměl; Z-vil jsem mu v některé časy fojtství v 18 zl. NB. Tč. 220., 289. To aby *ihned* zastaveno bylo. Sedl. Rychn. 36. Z-vil zámky do života, do dvou životů, anf zwei Lebensalter. Gl. Zákon v den sváteční všelijakého díla naprosto uczastavuje. BR. II. 52. 6. Někto zajistě do určeného času, do desíti let a výše nebo níže zastavuje. Vš. Jir. 208. **Na** zpáteční cestě z-vil se tam. Z. vedení práva po nálezu. J. tr. — **co komu**: koně, krev, Us., užitek, V., vedení práva, Zř. F. I. H. 20., zámky příchozím, Tov. 15., příjmy. D. Zástavy komu z. = zálohy učiniti. Dal. Biskupu službu boží z. (zapověděti). Háj. Řemeslo někomu z., Einem das Handwerk legen, podporu, Dch., plat, Us., cestu, Hrts., živnosť. Bart. II. 9. Počal zeman mlynárovi mlýn zastavovati. Sš. P. 794. Keď tento muž krvotoky zastavovať a liečiť chcel. Phld. III. 3. 284. Z-vil Čechům smíchy. Dač. 1. 281. Než to pomním, že nás otec Jindřichóv z-vil Janu ŠkoLovi. Arch. I. 176. Jakož oni tuto pravie, abych já jim z-vil vieru svú a čest, tohoť nenie; A ten základ že jim zase z-vil; A to tobě zastavuji. NB. Tč. 142., 146, 220. Služby jim zastavovali. BR. II. 403. Nálezové o moci zastavují moc těm toliko, kteříž na jiné mocí sahají; Moc jest zastavena násilíe činiciemu. Vš. Jir. 151. — **co, se proti komu**: pavězu. Jel. Z. se proti komu (protiviti se). Plk. Proti kteréž summě já témuž pánu ves svou jsem z-vil. Faukn. 29. A jestli kto v celé této české zemi, jenž by věděl které kacieřstvie, aby sě na dvoře arcibiskupově ohlásil a tu sě z jména svého proti mně zastavil. Hus III. 276. — **se**. Kůň, Jel., krev, D., voda, kolo se zastavnje. Us. Poběhlec nikde se nezastavuje. Kom. Dolový vítr se zastavil (netáhne dolem, když temperatura na dni a v dole v rovnováze jest). Vys. Vlak se z-vil; Celý den díla dosť, ani jsem se nezastavil. Us. Dch. Polané se z-li i strhla se bitva divoká. Ddk. II. 380. Jezdec se z-vil. Posp. Nařízení dáno, aby se z-ly tance, kostky, krčmy, lreje a jiné nešlechetnosti. Pal. Děj. III. 3. 281. Slunce se z-lo. BR. II. 77. b. Desky se zastavují. Vš. Jir. 172. Zastavic se reptali. Kom. Lab. — **koho, co, se kde**: **na** cestě. Jel. Z. se v díle. Kká. K sl. j. 233. Z-vil se v Praze na 3 dni u přítele. Us. Pdl. Kočár z-vil **před** domem. Us. Hrts. Tak se ztratila, jak živé stříbro. Ani se nezastavila, až *doma*. Dhš. Sl. pov. VIII. 78. Zastavte se **pod** okny, před vraty. Er. P. 326. Velká sa mi škoda stala: milého mi voda vzala; keď ho vzala, nech ho nesie, zastaví sa na kolese. Sl. spv. III. 105. Teprv při řece Cidlině z-vil se Boleslav na pochodě svém; Biskup Heřman z-vil n židů řezenských 5 drahocenných plášťů v 500 hř. stříbra. Ddk. II. 428., IV. 160. Praví, že jemu prve statek svój všecek zastavil v Olomúci tu chvíli, když zaň slibiti jměl. NB. Tč. 220. Sv. Havel robotu na poli z-vil. Slez. Šd. Z-vil v Starém Městě službu boží za příčinou . . .; Jeda z Prahy z-vil se na Kaňku, v Malíně. Dač. I. 57., 178., 192. Polovici mu tím nahradil, že mu z-vil (= do zástavy dal) fojtství v městě Svitavách. Bdl. Kuoň sě před mužem z-vl. Anth. II. 60. Z-vují po vodách silnice. Arch. V. 394. Z-vil (ukradený) plášť v Benešově. Tč. 5. Napomeňte jich, ať takové řeči **mezi** sebou z-ví. Žer. 316. Pakliby nevyplatil, tehdy základ úřední mohů

v židech z. Vš. Jir. 326. Z-il to mezi křesťany i mezi židy; Z-vil ho v židech; Pojičil jsem jemu perlového věnce a ten mi z-vil v židech. Půh. II. 98., 213., 433. Ano, kdyby se to jen na jednom zastavilo (- kdyby nebylo jiného, wenns hei Einem bliebe). Bs. Vk. Na tom místě jsme se zastavili. Vrat. Zajíce v octě z. (nechať ležeti). Kn. kuch. V kostele služby boží z. Us. Z. se u kupce, u souseda. Zastavil se u nás na zpáteční cestě. Ml. Z. se **při** stavbě školní budovy. Us. — Jel. — **se na čem.** Zastavovati se na něčem = *stanouti, zaraziti se s podivením aneb s nevolí.* Br., J. tr. A poněvadž to domnění jest odjato, na kterémž se jest obec pražská zastavovala. List z r. 1532. Mus. 1880. 499. Na čemž žádný rozumný zastavovati se nemá proč. Kom. Prax. p. VII. Neračte se na tom zastavovati. Bart. Smrť jeho, na niž se Petr málo před tím z-vil; Těmi pak slovy apoštol vstříc vycházi těm, kteříž se na tom zastavovali, že proti vyvoleným nejedny těžkosti vznikaly. BR. II. 75. b., 638. a. — **se s kým:** s vojskem. Cchmel. Dvéře za dveřmi se otvíraly, všichni ho vítali, s každým musil se zastaviť, každému podati ruku. Več. Pov. Lipolt z-vil se se zástupy svými v jednom městě pohraničném. Ddk. II. 138. Dyž se já s panenkou zastavím, jedno dvě slovečka promluvím. Čes. mor. ps. 93. Mě jest z-vil s jinými k Ondřejovi. Půh. I. 359. — **se nad čím** = *zaraziti se, stanouti s podivením aneb s nevolí,* sich worüber aufhalten, stutzig werden, sich woran stossen, tadeln. Zastavil se nad těmi slovy. Kom. Aby ten, kdožby tuto knížku buďto četl nebo slyšel, neměl se nad čím zastavovati. Kol. Předml. — **odkud (jak): na** míli od břehu z. Har. Žádný konvent neho klášter... nemůže bez povolení královského nic od konventu ani od kláštera z., prodati atd. Zř. F. I. A. 19. (B. 16.). Zámky, města atd. nemáme od království **bez** rady vší země z. (Zříz. Ferd.). Pr. — **se oč, o koho** = *zasaditi se,* schützen, sich einer Sache annehmen. U zlatníka se zastav o svícny. Žer. L. I. 123. O něž (pravdy) jsme se z-vili (jichž jsme hájili); Protož tiemto písmem prosím, nejímaj sě tobo, aby sě kde o to zastavoval, jakoby mu se křivda stala. Arch. I. 150., III. 297. Z. se o svobodu. Jel. Zastal se proti nim o Boha. Rvač. — **co za koho** Kterýžkoli z těžařů kterého strážného podal by neb přivedl urburéřům k učinění přísahy, tehdy ten těžař má díl druhý a třicátý za toho strážného z. v tom dolu, kdež strážným bude, protože bezpečněji jest na základu spolehnúti nežli na osobě postihati. CJB. 307. — **se komu.** Ženě květ se zastavil. Byl. Zastavuje se mu dech. Us. Šd. Z-ly se mu větry. Us. Šd. — **se kde proč: u** kupce pro zboží. Us. Zastav se u zlatníka o svícny = jsou-li hotovy; **pro** svícny, abys je přinesl. Brt. S. 3. vyd. 81. Člověk se pro samou práci ani nezastaví. Us. Dch. V Plzni zastaveno se *k vůli* svěcení božího hodu vánočního. Ddk. II. 415. Že se vy na řeči mě urážíte, jistě žeť se není proč na ni zastavovati. BR. II. 324. a. — **nač:** na oběd (= postaviti). Mor., Rjšk. — **kde na kom kdy: v** kole **při** muzice = přestati hráti právě, když jde chasník pro děvče k tanci, aby platil, chce-li, aby se dále hrálo. Us. Rjšk. — **co komu zač.** Kde chudoba chodí, všady kamen raní, že sa za chudobu žádný nezastaví (nikdo ji nehájí). Sš. P. 783. Páni hrady zaň zastavichu. Dal. Jir. 156. A že jí plášť v tom snad za 20 gr. zastavil. NB. Tč. 146. On z-vil zaň svú pečeť a z toho jeho nevyvadil; Svú pečeť z-vil za Petra Futráže; Znaje se v tom, že je ke mně za to zastavil; Z-vil mu pečeť za správu i nechce jej odvaditi. Půh. I. 128, II. 79., 131., 467. (I. 305., II. 73., 602.).

Zástavka, *zastávka,* vz Zástava. — *Zástacky* = *postranní prkna,* aby hnůj z hnojníku nepadal. Us. Dch. — *Z-ka,* y, f., něm. Zastawka, osada u Brna a u Konic na Mor.

Zástavna, y, f. = *zastavárna,* das Versatzamt. J. tr., Šp., D., Dch. Vz Zastavárna.

Zastavně Nezástavně, ohne Einhalt. Dch. — **Z**, pfandweise. D.

Zástavné, ého, n., das Vadium. Dch.

Zástavní, **-ný,** Vorschub-. Z. prkénko (které vodu staví), Reš.; voda (která se staví). Dipl. 1420. Z. síť (která při naháňce za lovci natažena jest, aby se zvěř před ní zastavovala), das Prellgarn, Prellnetz. Šp. Z. pošta, das Absatzpostamt. Šp. Z. kolo, das Herzrad. Šp. Nezástavný, unaufhaltsam. Dch. Z. přístav. S. N. XI. 59. — **Z** *štok,* Gärbottich (v němž se pivo kvasí), m. D. — **Z.** = *k zástavě, k základu se vztahující,* Pfand-, Versatz-, pfändlich, Hypothekar-; *zastavený,* verpfändet. Z. osoba, Kom., statek, Ros., V., úřad, dluh, Us., lidé (kteří na zastaveném komorním statku bydlí), Apol., pohledanosť, listina, úpis, J. tr., kapitál, summa, půjčka, ústav, jistina, půjčovna, počet, Šp., lístek, der Versatzzettel, list, der Pfand-, Satzbrief, kniha (kniha zástav), das Pfand-, Satzbuch, věřitel, der Satzgläubige, vklad, die Satzpost, držení (držení něčeho v zástavě), der Pfandbesitz, držitel, der Pfandbesitzer, peníze či jistina, das Pfandkapital, zápis, die Pfandverschreibung, smlouva, der Pfandvertrag, závada, die Hypothekarlast. J. tr. Z. částečná ukázka, die Partialhypothekenanweisung, peněžna, die Hypothekenbank. Nz. Z. listy statků státních, Domänenpfandbriefe, z. listy hypoteční banky, Pfandscheine der Hypothekenbank, věc, ein Pfandstück, vlastník listu z-ho, Pfandbriefbesitzer, vydání listů z-ních, Pfandbriefausgabe, f., kupon z-ho listu, Pfandbriefcoupon, m., zlosování z-ních listů, Pfandbriefverlosung, f., z. přídavek, Pfandzulage, f., splácení půjček z-ních, Hypothekardarlehenstilgung, f., z. právo, das Pfandrecht, vz Právo, z. dům (vz Zástavna), das Pfandhaus. Šp. Odřekl se z-ho svého k Moravě práva. Pal. Děj. II. 1. 406. Kyjov zůstal až do 14. stol. buď přímo buď právem z-ním v držení téhož kláštera; Dále nebyla z. summa pro dceru Rudolfovu Jitku pojištěna na Rakousích. Ddk. III. 19., VI. 155. Páni z-ní držitelé vsi s jejím vším příslušenstvím toho rybníka užívali. List hradišť. z r. 1558. Tč. Z. dědina, z-ní poddaní, pán, Arch. II. 118.,

403., 406., dědictví, statek. Vz Vš. Jir. 48., 215., 239. Dávaje tu ves s lidmi, s platem z nich, na niž výše jmenovaný list z. zní a svědčí. Faukn. 45. Ale že užitečnějši zboží z-ná a zapsaná vyplatiti a vysvoboditi chtíce ty penize jsme chovali. Tov. 162. — **Z.**, dem etwas verpfändet wurde. Z. pán. Půh. ol. 1480. f. 143. (Gl. 382.).

Zástavnice, e, f. = *zastavená ženská*, eine Geissel. — **Z.** = *zástavy držitelkyně*, die Pfandinhaberin. — **Z.** = *praporečnice*, die Fähnrichin. Na Slov. Vz Zástavnička.

Zástavnictvo, a, n., die Führerschaft. Slov. Bábele pak dal (čert) z. Sl. let. I. 94.

Zástavnička, y, f., die Fahnenträgerin. Na Slov. Bábela bola medzi námi z-kou a hajtmankou Sl. let. I. 94.

Zástavník, a, m., vz Zástavce, der Geissel. V. — **Z.** = *zástavu mající*, Pfandnehmer, Pfandinhaber, Pfandherr, m. — **Z.** = *praporečník*, der Fähnrich. Slov. Vz Zástava. Sl. let. I. 33. Náhrobný kameň z-ka Martina Tanty. Ppk. I 236.

Zástavnosť, i, f. = *základnosť, zástava, základ*, die Pfandschaft. D.

Zástavný, vz Zástavní.

Zastavovací, Einstellungs-, einstellend. Z. nařízení. Šp., stroj. Techn.

Zástavočka, y, f. = *zástavečka, malá zástava*, ein Fähnlein. Pod bradom biela z. vlaje. Sldk. 130.

Zastavovaná, é, f., čes. tanec. Škd. exc.

Zastavování, n., die Einstellung. Z. stroje. Brm. 111. — Z. pramene = sestavování jednotlivých vorů, až je jich tolik, že je jich dost, die Zusammenstellung der Prahme. Špd. — Vz Zastaviti.

Zastavovati, vz Zastaviti.

Zástavový, Hemmungs-, Retentions-. Z. nádor, die Retentionsgeschwulst, boubel, -cyste, tvoření, die Hemmungsbildung. Nz. lk. — Z. = *zástavní*, Pfand-, Versatz-. L.

Zastěhnouti = *zastehnouti*. Na Slov. Bern.

Zásteh, *zástěh*, u, m., der Hinterstich, die Naht. Sal.

Zastehati, vz Zastehnouti.

Zastehnouti, hnul a hl, ut, utí; *zastehati, zastehovati* = *zašiti, zaroubiti*, ver-, zunähen, ein-, zu-, verheften, zuhäfteln, zunesteln. — **co komu**: košili. D. — **co kde**: díru na kabátě. Us.

Zastehovati, vz Zastehnouti.

Zastěhovati = *přestěhovati*, übersiedeln, transportiren. — **koho**. Ros., Br. — **se** (pryč se odstěhovati), überziehen, irgendwohin ausziehen, übersiedeln. Ros., Tč. Kde se on tam (tak daleko) zastěhoval. Mor. Šd.

Zastělati, vz Zastlati.

Zástěn, u, m., das Schirmdach. Vz Zástěna. Čsk.

Zástěna, y, f. = *záslona*, die Blende. Z. ke kamnům, die Ofenblende. Dch., Pdl., Čsk. Vyšívaná z. Zkr. — **Z.**, die Koulisse. Za z-ny se podívati. Jalový rámec divadelní z-ny, der Blindrahmen der Koulisse. Dch. — **Z.** = *záštita*, das Schirmdach, der Schirm. Čsk., NA. III. 89. Z. boční, die Seitenwehr. Čsk.

Zastenati, vz Zastonati.

Zástěnek, nku, m. = *čím se něco zastěňuje*, was Schatten macht. — **Z.** = *též místo zastíněné*, ein Schattenort. Jg. — **Z.** = *místo za stěnou*, der Platz hinter der Wand. L.

Zástění, n. = *zástěnek*. Jád.

Zastěniti = zastíniti.

Zastěňovati, vz Zastíniti.

Zástěr, u, m., das Deckwerk, ve stavit. Čsk.

Zástěra, zástěrka, zástěrenka, y, f. = *vše, čím se něco zastírá*, od str v stříti, *r* se stupňovalo v *ěr*, vz R. Die Decke, der Vorhang. — **Z.** *hl. ženská s předu* = *pasnice, kasanka, předák, pasna, páseň, pásinka, přepasek, předstěra, připaska*; na Slov. *rúbek, zrúbek, šata, zápona, záponka*; na Mor. také *zápaska, zapasnice, zapasnička*, die Schürze, das Für-, Vortuch; z hrubé vlny: *huňačka*, V., Jg., Šp. Z., do které se dává natrhaná tráva: *trhačka*. Cf. Loktuše. Šp. Z. lepší v obecné mluvě: *fěrtuch*, z něm. Fürtuch. Z. lněná, bavlněná, hedvábná, plátěná. Šp. Z. mužská (kožená u kovářů, tesařů). Jg., Šm. Z. dehtovaná, Wld., lázeňská, Badeschürze, z. usněná, das Schurzfell, z. lapací, die Fangschürze, Šp., náprsní, das Latzelschürzchen. Dch. Cíp z-ry, der Schürzezipfel. Šp. Z-ru zavázati, přivázati, D., obrnouti. Sych. Krade rád děvčatům zástěry; Platí děvčatům za zástěry. Us. TJ. Ta druhá bude plakať, až i budú slzy ja po zástěrce kapať. Brt. P. 10. Meškala, stála, vrávorala stierajúc slzy do zásterky. Phld. IV. 19. Z-ku v ruce mrviti (= ostýchati se). Němc. Deti pokryly sa za pec, do kúta, materi pod zásteru. Dbš. Sl. pov. VIII. 10. Zďaleka já poznám moju frajerenku: nosí ona vždycky zástěrenku tenkú. Sš. ps. 52. U nás pánu Bohu, keď zem sial (sel), roztrhla se zástera (a z nej vysypala sa samé skalie; proto na Slov. mnoho skal). Na Slov. Vz Sbt. Výkl. 63. Krása tělesná nic jiněho nenie než z. ohavnosti. Hus III. 145. Pod zástěrou to udělali (tajně); Pod z-rou si to skryli; Přikryli si oni to z-rou. Mt. S. 94. Proto máme z-ry, abychom muže přikrývali = poklesky jejich zakrývali, tajily, jich nevyjevovaly, nevynášely. Na Roudn. Prk. Zavoněla mu zástěrka (zamiloval se). Us. TJ. Zmáčí-li si děvče perouc zástěru, dostane opilce. Us. Chtěl by i kozu, kdyby zástěru měla. Us. Co muž čtyrmi koňmi do domu doveze, žena nehospodyně v zástěře snadno ven vynese. Us. Šd. Více hospodyň v zástěrce roznese, než hospodář na voze přiveze. Us. Tč. Každá zástěrka ho plete. Vz Nestálý. Lb. Strašiti koho kovářskou zástěrou, vz Strach. Nebáti se. Č. Na každé zástěře uvázne (ženkyl, vz Fěrtoušek). Č. — **Z.** také = *ženkyl*. Rk. — **Z.** *na oči, na hlavu*, der Schleier. Jel. Mojžíš kladl zástěru na tvář svou. Br. Trhá šalbě s tváře z-ru. Puch. — **Z.** *lodní* = *plachta*, das Segel. — **Z.** = *neduh oční*, das Augenfell. Ms. bib., Ja. Vz Povlaka. — **Z.** = *štětka, rodidlo samičí jelení, dančí a srnčí zvěři*, das Fruchtblatt, Feigenblatt, die Schürze. Šp. — **Z.** = *zámysl, barva, plášť*, der Vorwand, Anstrich, Deckmantel. Pod zástěrou, za zástěrou (na

oko, na pohled, pod barvou, s obmyslem; tajemně). V. Pod zástěrou náboženství. Kom. Nenávisť k náboženství politických zástěr hledala. Kram. Z-rou býti něčí nešlechetnosti. Plk. Pod zástěrou práva svůj hněv nad nimi provozuje. V. Jednání pod zástěrou. J. tr. Pod z-rou upřímnosti. Nz. Děje se to jako pod z-rou. Š. a Ž. Tak blhý není hřích, aby neuměl své údy zdobiť ctnosti z-rou. Shakesp. Tč. Filipp uměl kořistiti i za doby míru pod rozličnými z-rami. Lpř. Děj. I. 144. Jenž (zlolidé) pod zástěrou slibnou a tajemnou nalinjí. Sš. II. 117. Zástěrka a výmluva. Koule. Pod rozličnými z-rami a barvami ten povyk učinil. Bart. Což jsou za zástěru mívali. Bart. Ďábel vie, že ono (zrádně pokrytstvie) mnoho muože a sprostní lidě pro z-ru, kterú přikryto jest, nevelmi dobře bo spatřiti a poznati mohú. Hus III. 303. Vz Barva, Fěrtoch, Způsoba, Příkrov, Přikrytí.

Zastěrač, e, m., der Verdecker.

Zastěračka, y, f., die Verdeckerin.

Zastěračný, Deck-. Budeš museti z-čným pláštěm v zlých věcech bývati. Reš.

Zastěradlo, a, n. = *zástěra*, die Decke, der Vorhang. Orb. p., Krok

Zasťérati, vz Zastříti. Na Slov.

Zástěrek, rku, m. = *zástěra*, die Schürze. Tkadl.

Zástěrenka, y, f., vz Zástěra.

Zástěrka, y, f., vz Zástěra.

Zástěrkář, e, m., der Schürzenjäger. HVaj. BD. I. 116.

Zástěrkovitý, schürzenartig. Šm.

Zástěrkový, Schürzen-. Z. ples (do něhož se berou zástěry). U Rychn. Gth.

Zástěrný = *zastírající*, Deck-, deckend. Tkad. — Z. = *skrytý, tajný*, verdeckt, mystisch. Karyon.

Zasteskávati, vz Zastesknouti.

Zasteskiosť, i, f. = *těžkomyslnosť*, die Schwermüthigkeit, Schwermuth, Melancholie, Trübsinnigkeit, Niedergeschlagenheit, der Trübsinn. Jg.

Zasteskl ý = *těžkomyslný*, schwermüthig, trübsinnig, gemüthskrank, melancholisch, niedergeschlagen. D.

Zastesknouti sobě n. **si**, sknul a skl, ntí; *zasteskovati sobě, zasteskávati (zastýskávati), zasteskovávati*, vor Uiberdruss o. vor Verlangen sich etwas zu Herzen nehmen. Ben., Troj., Ros., Sych. Zasteskl si a umřel. Us. Teď nesmíš více od ní odejít, sice by si z-skla. Tyl. — **si po kom**: po věrném tovaryši. Plk. My po vás nezasteskli jsme si. Kká. Td. 206. Když se ti zaleskne (prstýnek), srdce si zasteskne po děvčátku. Čch. L. k. 44. — **se komu kde, proč**. Z-klo se mu po domovu. Ml. Z slo se mu po něm a hned umínil si, že musí otce svého navštíviť. Kld. I. 94. Princoví se brzo po sestrách z-klo. Němc. I. 20. Z-sklo se mu po vlasti. Us. Pdl. (Staral se o zábavu), aby se jim (princeznám) nezastesklo. Němc. I. 175. Pohané ti, jimžto se zastesklo **při** ukydaných bozích po věčném Bohu a po pravé službě jeho; Že se mu z-sklo pro obtíže s nesnáze s cestou spojené. Sš. J. 201., Sk. 156. — **si proč, kde**. Z-skl sobě na mysli. BO. Král Václav z-skl si proto. Dač. I. 32. — **si s čím**. Z-skli si s útratami a zmeškáním. Čr. — **kdy**. Starý Vít často si při očekávání zasteskl. Us. Tč. — **s inft**. Zastesklo se mi té nekonečné bídě poddánu býti. Sych.

Zastesknuti, n., das Sichzuherzennehmen, die Beängstigung.

Zasteskuutý, beängstigt. Z. srdce = zasteklé. Reš.

Zasteskovati, *zasteskovávati*, vz Zastesknouti.

Zastěžovati si nad něčím, ein wenig klagen. Us. Tč.

Zastibiti, il, en, ení, *zastibovati* = *zastrčiti*, hinstecken. — **co kam kdy**: nůž na štědrý večer za poval z. Na Ostrav. Tč.

Zastihati, vz Zastihnouti.

Zastihnouti (*zastihnouti*, V.), hnul a hl, ut, utí a tižen, ení; *zastihati, zastihovati* = *postihnouti, najíti, nalézti, napadnouti*, antreffen, finden; *dohoniti*, einholen; *zaskočiti*, in den Weg treten, eingreifen. Jg. — **abs**. Něčeho nechati tak, jak bylo zastiženo, etwas in statu quo belassen. J. tr. — **koho**. Z-hlo ho neštěstí. Dch. Odjeďme odtud dříve, než nás pomsta boží zastibne. Us. Tč. Podž, synečku, podž, zastihla mě noc. Na Ostrav. Tč. Už ho nezastihne (nedohoní). Us. — **koho kde**: doma. D., Ros., Jestliže by kto **na** statku byl půhonem zastižen. Zříz. Ferd. Z-hl ho **u** souseda. Us. Z. koho na řepě (při skutku). Mns., Bl. 297. Z. někoho ve hrachu. Us. Zloděje **při** krádeži, Us. Tč., někoho při přechovávání něčeho. Dcb. Nedrž mi posla dlúho, aby mě ještě doma zastihl. Arch. IV. 9. Jestliže by koho půhon doma nezastihl a on ze země byl. Vl. zř. 94. Noc zastihla ho v pustých horách. Dbš. Sl. pov. II. 50. — **koho v čem**: v hříších, Štelc., v krádeži, D., ve lži. Us. Ženu v skutku cizoložném z., Er., v cizoložství s někým. Dač. I. 48. — **koho odkud**. Čechové Lipníky od hradu zastihli (zaskočili). Háj. — **kdy: při** skutku. Smrť jej zastihla v Itálii r. 1183. Ddk. IV. 42. — **jak**. Kohož spravedlnosť božie zastihne bez pokánie, tam věčný pláč očima bude. Hus III. 149. — **koho s kým**. Z-hl svou ženu s Zdenkem. Dač. I. 66. — **čím**. Že někteří živí mají dnem soudným zastiženi býti. BR. II. 762. b. Někoho smrtí zastihnouti, Einen zu Tode quälen. Dch. Tlžná kletba tvá z-hla žalem bídnou hlavu mou. Shakesp. Tč. Půhonem někoho z. Vš. Jir. 194. Vz Z. kde. — **čeho odkud**. Idu, idu k jednom' klášteru, abych z-hla s nebe nesporú. Sš. P. 6.

Zastihnuti, n., die Erwischung, Ertappung, das Antreffen. Vz Zastižený, Zastihnouti.

Zastihnutý; -*ut, a o*, erwischt, ertappt, angetroffen, gefunden. Bern. Vz Zastižený.

Zastihovati, vz Zastihnouti.

Zastilati, vz Zastlati.

Zástin, u, m. = *stinné místo*, eine schattige Stätte. — **Z.**, die Beschattung, der Schutz. Pod z-nem jeho osoby. Měst. bož.

Zástina, y, f. = *kožená čapka, která se dává na hlavu vycvičeným dravým ptákům, aby nic neviděli*, die Falkenkappe, Falken-

haube. Šp. Z-nu smeknouti. NA. IV. 114. — Z. *půdy* = *ochrana*, *záclona*, die Bodenbeschirmung. Sl. les.

Zastinavý = *stinný*, schattig. Reš.

Zástinek, uku, m. = *zástěnek?* Zápražl jest částka z-nku přede dveřmi. Kroluus.

Zastinění, n. = *zaslonění*, die Beschattung. Z. půdy, die Bodenbeschattung. Šp. Z. zraku lidského. Kap. Post. 1. 102. V němž (rozumění) mnoho je z. z blúposti i jiných překaz. Hus II. 432.

Zastíněný; *-ěn*, *a*, o, beschattet, im Schatten stehend, schattig. — **čím**: klenbou stromů z-ný. Kká. Td. 88.

Zastíniti, stěn, luě (lc), il, ěn, ění; *zastěňovati*, *zastiňovati* = *stínem zakryti*, *zasloniti*, *zatemniti*, ver-, über-, beschatten; *chrániti*, beschirmen, beschützen; *prvními čarami obraz počíti malovati*, Schattenrisse machen; *předestříti*, vorwenden; **se** = *zatemniti se*, beschattet werden, sich verfinstern. Jg. — **abs.** Utírej svíci, aby knot nezastěňoval. Kom. Bůh zastiň = Bůh uchovej, zachraň. Us. — **co.** Měsíc slunce zastínil. Us. Les jej z-nil. Vrch. Aby je (nedužívce) alespoň stín Petrův zastínil. Sš. Sk. 58. Oblaky slunce zastiňují. Us. Bůh tě zastiň (chraň). Us. Vk. Kobylky veliké letěly jako vrabci, tak že slunce z-ly. Dač. 1. 101. To zastíní (zabere) málo místa. Us. Vk. Z. něčí slávu. Lpř. Děj. 1. 156. Země z-la měsíc. Jd. Mnoho tu dříví bylo, kteréž jej (potok Cedron) zastěňovalo; Jiskřička známosti boží, již temnosti přirozené dokonce nemohou zastíniti. BR. II. 372. a., 298. a. — V., Br., Kom., Jel. — **komu.** Zastěňoval-li jsem komu. Kom. — **co komu.** Bůh mi vtip (zrak) zastínil. Aesop. Věci vezdejší krásu věčnou mi zastiňují. Kom. — **co, koho se čím.** Zastěňují smysly své psaním hloupým. Jel. Zastínilo se slunce měsícem. V. I ty se mi tu zastiňuj nějakou smlouvou. Wtr. exc. On svým rozumem všecko zastínil. Us. Tč. Lakomstvo pravdu grošem zastienl. Šmil v. 672. Braň se, synečku, obuškem, já tě zastínu (z-nim) fěrtuškem. Sš. P. 586. Zastěňovachu křídloma milosrdie. ZN. Co do velkoleposti nedá se z. velehradská slavnosť žádnou posud vídanou slavností církevní. Sh. vel. 1. 83. Moudrosť vínem se zastiňuje. V. Z. někoho tělem = *chrániti*. Berg., Kom. — **kde kdy.** Hospodine, sílo spasenie mého, z-nil jsi **nad** mú hlavú v den bojový. Ž. wit. 139. 8. — **aby.** Lupiny zazastiňují zrak tvůj, aby toho neznamenal (vz Brániti). Kom. — **jak.** Mhly zastínio v spůsobě oblakův naše pole. Na Ostrav. Tč. — **se.** Pramen rudy se zastínil (přestal, zmizel). Vys. Jak se sám ku chvále zblížuješ, více se z-níš. Mor. Tč.

Zastiňování, n., die Beschattung. Vz Zastíniti.

Zastiňovati, vz Zastíniti.

Zastiradlo, vz Zastěradlo.

Zastírání, n., vz Zastření, Zastříti.

Zastírati, vz Zastříti.

Zastižení, n., die Erreichung, Ertappung usw., vz Zastihnouti.

Zastižený; *-en*, *a*, *o*, erreicht, ertappt usw., vz Zastihnouti. — **čím kde.** Z. ponem **v** statky nebo **na** statku. Vz Zř. zem. Jir. E. 1. Deštěm někde z-ný. Us. Dch. Z strany lidí pobožných v tomto životě dnem soudným z-ných. BR. II. 582. — **jak kdy.** Vyvolení dnem páně živí z-ní s jinými vzkříšenými do oblaků jako na vůz slavný vzati budou. BR. II. 695.

Zastkměti, ěl, ění. Neb (ženy) těžce zastkmiec i almužny zapomniec a druhdy cizieho zadrúc, vše na rúcha nakládají. Št. Cf Zatkměti.

Zastkvění (se), n., vz Zastkvěti.

Zastkvěti se, vz Zastkvíti se.

Zastkvíti se, *zastkvěti se*, stkvěji a stkvím se, stkvěj se, stkvěl se, stkvění; *zastkvívati se* = *světle se vyskytnouti*, erglänzen, glänzend erscheinen. V., Br., Kom. — **se komu.** Zastkvěla se sláva všemu světu. Opsim. — **jak.** Zastkvěla se tvář jeho jako slunce. Br. Vyndal svadlou růži a přál, by se mu *svěží barvou* zaskvěla. Němc. 1. 135. Blankyt se zastkví *letem* vlasatic. Vrch. **Ve** vší svojí kráse pann zastkvívá se. Sš. Bs. 1. Krása tvoje zaskvívá se **nad** sličnotu panny. Sš. Bs. 37. Ve slávě se zaskvíti. Čch. Mch. 61. Zaskvěl se v nevídané kráse. Šml. I. 40. — **kde.** Zaskví se **nad** ním roje hvězd. Nitra VI. 76. By **před** nimi se zaskvěl velkoměstským bruscm. Kká. Td. (Osv. V. 541.). První zlatý pruh vycházejícího slunce zaskvěl se **nad** temenem nejvyšší hory. Šml. Slunce **na** východě se z-lo. Us. Tč. Ejhla naráz božský sa posel mne pred očma ukázal, i spanilý mnoho zaskvívai sa **ve** tvári. Hol. 10. Bílé roucho zaskví se na údech. Msn. Or. 132. Na čele bílém zaskvívá se stříbrný srp luny. Vrch. Jako **při** Addě, tak zaskvěla se i zde udatnosť českomoravská. Ddk. III. 235. A světlo se zaskvělo v žaláři. Sš. Sk. 140. — **čím**: zlatohlavem. Čch. Bs. 67. Zem se novým zaskví květem. Osv. VI. 55. Oltář zaskvívá se zlatem. Čch. Mch. 146. Zaskvěj nad mým steskem milostí se leskem. Sš. Bs. 9. Z. se slávou. Šmh. Stř. II. 195. — **kdy.** **Za** jeho panování zastkvěla se hvězda blahobytu aegyptského naposledy. Lpř. Děj. 1. 28.

Zastlati, stelí, stel, stela (ouc), stlal, án, ání; *zastělati* (*zastílati*) = *stlaním zandati*, verstreuen, mit der Streu verdecken. — **co čím** On to slamou a plevami zastlal. Ros. — **komu**: dobytku (podstlati, streuen, unterstreuen). Hlas., Us. Kravám slámy z. Us. Tč.

Zástlona, y, f. = *záslona*. Na Slov. Bern.

Zastloniti = *zasloniti*. Na Slov. Bern.

Zástmívka, y, f., die Abenddämmerung. Přijdu k tobu na z-ku. Na Ostrav. Tč.

Zástodolí, n. = *místo za stodolou*, der Platz hinter der Scheuer. D.

Zástodůlek, lku, m. = *zástodolí*. Mor. Šd.

Zástoj, e, m. = *místo, kde státi lze*, der Standort. Us. — **Z., špatně** m.: *předmět*, D., Jg., věc, der Gegenstand. Kmp. Jednati **přes** zástoj, šp. m.: j. o předmětě (o věci). Šr. — **Z.** = *vysvědčení*, das Zeugniss, Attest. U Jižně. Vrů. — *Z.*, die Rolle. Slov. Loos.

Zástojky, pl., m., funs, zast. Rozk.

Zastoknúť = *zastrčiti* (zašťouchnouti?),

einstecken. — **co kam**. Na ražeň zastokne slaninu. Mt. S. I. 182. A ružu zastokneš v svoj temný vlas. Phld. II. 426.

Zástol, u, m. = *zástolí*. Vyvádzanie ženicha a mladej nevesty zo z-la. Sl. let. VI. 289.

Zástolé, n., vz Zástolí.

Zástolek, lku, m. = *zástolí*. Sedl si do z-lku. Šd.

Zástolí, n. = *místo za stolem*, der Platz hinter dem Tische. V., Us. u Hostýna. Zmšk. A když Jiříka nebožtíka z zástolé pustili. NB. Tč. 96. Vstane ze zástolé. BN. Rychtář ho od oběda z z-lé do vězení vzal. Bart. Bohuslav z Michalovic ze z-lí vyskočil; V z. zrádce máte. Skl. V. 126., 132.

Zástolík, u, *zástolíček*, čku, m. = *kožené obložení cévky u kolovrátku*, die lederne Ausfütterung der Spinnradspulen. Us. — **Z.** = *kolík k zastrčení něčeho*. Us. u Berouna. Dch.

Zastoliti, il, en, ení, *zastolovati* = *za stůl posaditi*, zum Tische setzen. — **se**. Spolu zasedli (apoštolé) či se z-li, když pán to učinil. Sš. J. 212.

Zástolní = *za stůl náležející*, Tisch-. Z. roucho. Reš.

Zastonati, stonám a stoni, úněš, 3. pl. stoní; stonej a stoň, al, ání; *zastonati* = *počíti stonati*, *zavzdychati*, *zalkati*, erseufzen; *počíti nemocným býti*, erkranken, krank werden. — **abs**. A vzezřev k nebi zastonal. Br. Ani nezastonal a zemřel (nebyl nemocným). Us. A o chvíľu i delá (déla) zarúkly, najprem jedno, potom dve a potom veľa. Hrmelo to, až zem zastonala. Phld. III. 2. 143. — **kde**. Tedy opět Ježiš zastonav sám v sobě přišel k hrobu. Br. Zastoniž **nade** mnou všeliké pokolení. Sixt. — **čím**. Tedy Ježiš, když uzřel židy, ani plačí, zastonal duchem (byl pohnut). Br. — **jak**. I zastena (zastenal) *pláčem* holubiným (jako holubice). Rkk. Takým stonem zastená otec a mať. Msn. Or. 139. Bolně zastenati. Vrch. — **proč**: bolestí. Us. Tč. Treba mu zadať ránu cíteľnú a náležite ju rozjatriť, až zastená bôľom. Phld. III. 344. — **kdy**. Oj Nitra, Nitra, keď ty zastonáš, hlas tvôj sa v dialky rozrazí. Č. Čt. II. 162.

Zástonek, nku, m. = *zastonání*, *vzdech*, der Seufzer. Div. z ochot.

Zastopiti, il, en, ení, *zastopovati*, když jeden stopu zadního běhu za stopu předního běháku sází, hinterlassen. Šp.

Zastopovati, vz Zastopiti.

Zastoupati, vz Zastoupiti.

Zastoupenec, nce m. = *zastoupený*, der Vertretene. Zlob.

Zastoupení, n., die Vertretung, Prokuration, Repräsentation, Substitution. Z. koho (bájení). V. Z. země. Us. Obeslání k z. D. Neb kdožby se listem komu k z. v soudu zapsal, podlé toho se každý zachovej. Zř. F. I. C. 17. Z. národu = repraesentace. Odborné z., fachliche Vertretung, právnické z. Dch. Byl tam v z. otce svého **lépe**: zastupuje otce svého. Us. — Vz Zastoupiti.

Zastoupenství, n., die Repräsentanz. Z. obecní. J. tr.

Zastoupený; *-en*, *a*, *o*, vertreten, repräsentirt, substituirt. Má už z-ně místo (stojí na něm, aby tam nikdo nestanul) Us. Šd. — **kde čím**. Biblické epos v knize naší z-ně zpěvem VII. z Miltonova ztraceného ráje. KB. V. Království a země na říšské radě z-né. Pdl. — Vz Zastoupnutý.

Zastoupiti, stoupím, stup, stoupě (íc), il, en, ení; *zastoupati*, *zastupovati* = *za něco stoupiti*, *zajíti*, *zakročiti*, hinter etwas hinschreiten, hintreten, hinüber treten; *stoupiti před koho*, *aby viděn nebyl*, vor Einen treten; *do světla*, *do cesty se postaviti*, ins Licht, in den Weg treten; *brániti*, *zastávati*, *hájiti*, vor Einen treten, vertheidigen, beschirmen, schützen; *na místo jiného se postaviti*, *jej zastávati*, vertreten, seine Stelle versehen; *na se vzíti*, auf sich nehmen; *najíti*, *nalézti*, antreffen. Jg. — **abs**. Kůň zastoupil (za provazněk). Ros. Pán Bůh zastup (zachraň). Us. Jelen zastupuje (stopu zadního běhu za stopu předního běhu sází). Šp. Kteroužkoli jistotu řádně ukáží páni z Gutstelua od mých předkův, chci já zastúpiti. Arch. IV. 52. Kdo sílu měl, zastupoval (bránil). Kom. — **co, koho**. Zastoupil ho, aby nebyl viděn. Ros. Z. dvéře. Ros. Z. koho (= hájiti, brániti). V., Br. To vše zastupuji (na se beru). Br. Velbloud vozu místo zastupuje. Kom. Darmo to místo zastupuje. Jg. Potřeby něčí z. (na sebe bráti). Z. úřad (obyčejněji: spravovati. S. a Ž.). Z. zemí (jako poslanec). J. tr. Jeu co noha zastoupne. Osv. I. 280. Z. nevod (vláčeti). Vz Nevod. Nechať nás právo naučí, mám-li já ty z. čili nic; Žid zastupuje žida zetě svého zabitého a od Oldřicha 4 zl. vzal. NB. Tč. 6., 224. Ponejvíce hospodář ten, v jehož domě přístky se drží, službu tu zastoupá. Sš. P. 763. Pan Puška jistec zastupuje; Jistec zastupuje svě rukojmě a zná se k listu; Sazema ten dluh zastupuje; A když byla přede pány žaloba na úřadníky pro to zmeškání, tu jsú páni nalezli, aby to obmeškání Herart zastúpil. Půh. I. 257., 261., II. 320., 540. Správce statku ho zastúpil. Vl. zř. 17., Zř. F. I. C. 22. — **kam**: **za** sloup. Ros. Jakoby za stěnu zastoupil. Prov. Ros. Již ve své slávě liyneš a jako za stěnu zastupuješ. Br., BR. II. 308. b. Jeden se za list skryje a druhý nemůž ani za dub zastoupiti. C. — **komu**. Nezastupujte lidu mému, když by z města utíkati chtěli. Br. Kráva, kůň si z-pil (vstoupí-li nohou za řetěz nebo za prostraněk). Us. Šd. — **co komu**: cestu, Kom., dvéře, Us., světlo, Troj., místo. Jg. Alebo ci (ti) jiuša ta dzěvucha milša cestečku zastupovala. Sš. P. 222. Z-pil mi mú pečeť. Půh. II. 198. — **komu kde**: lidem v lesích (cestu) z., Us., Jr., Dch., **na** cestách, na silnicích z. Jg., Šm. — **co, koho kde**: koho v cestě (zastaviti). Troj. Z. někoho **před** právem, Ros., před soudem (hájiti). J. tr. Zastupuje ho **u** srdce (těžko mu u srdce). Us. Mark. Má jej pohnati trhem a doma, kdež ženu zastúpí na její zbožie. Ku. rožm. 16. Aby jej v tom soudu z-li. Zř. F. I. S. 36. Korporace nábožecké nemohly se před soudem světským samy zastupovati; Arcijáhen z-val biskupa u věcech obyčejné správy. Ddk.

IV. 273., 274. A v Petru moc církevná, v Janu láska zastoupena byla; Kdo místo otcovo u dědice zastoupá. Sš. Sk. 35., II. 44. Jiřík manželku svú zastúpil jest před právem na třech rocích a před čtvrtým právem tu ji opustil jest. NB. Tč. 214. Z. koho v smlouvě, v dluhu u práva, u hospodského (ručiti zaň), Plk.; v jistbě (najíti). Dal. 97. Ty, kteréž soudný den na světě živy zastoupí (zastihne). Št. Kn. š. 23. — **co, koho čím (kdy).** Někoho v půtce vlastním tělem z. (chrániti). Pr. m. předm. Nobama kvítí zastoupati. Us. Tč. Císař zastupovati se tam dal dvěma syny svými; Dal se zastupovati strahovským mnichem. Ddk. IV. 51., 64. Něco svým hrdlem z. (za to ručiti). Br. Z. někoho svou přímluvou (chrániti). Štelc. Své svědomí odvodem, sein Gewissen mit dem Gegenbeweise. J. tr. — **co, koho kdy:** v nebezpečenství, v rozepři (hájiti), Ros., v práci (za něbo pracovati). Us. V neděli ho zastupuje žena. Us. — **koho stran čeho:** stran statku N... Žer. — **jak dlouho.** Po dva měsíce zastupoval kaplan faráře. Ml. — (co) **jak.** Zastoupil jsem tu summu ze svých peněz (vydal, založil). L. Slibujeme ho z. svým nákladem a prací. Tov. 151. Ta věc tam byla málo, špatně zastoupena, war vertreten, *lépe*: málo se vzdělává, pěstuje, bylo ji tam málo a p. Vz Brs. 2. vyd. 270. Zastup s zadu i z předu. BO. Otce nemocna z-pil (naleal, zastal). Dal. Jir. 171. Zastúpi úval na vzchod na pól. Rkk. 23 — **oč.** Aby jich zastoupili před Bohem o jich dobré. Chč. 378. Jej páni jeho zastúpili o ty věci. Půh. II 145. — **odkud.** Z. hříšně od hněvu božího. Chč. 378. — **koho v čem:** v záležitostech zemských. Us. Z. někoho v něčem = ručiti za něho. Bart. II. 22, J tr. Že on je v této věci z strany člověka svého zastupuje. Mus. 1880. 142. A jestliže by jeho kto z toho rukojemstvie za ten mlýn nařekl, že jeho v tom z. chce. NB. Tč. 28. Václav zastupuje Martina v tom póhonu. Půh. I. 307. Potom místo jeho v spravování lidu zastoupil. BR. II. 7. a. — **proti komu.** Chceme tebe proti Hnmušovi z NB. Tč. 53. V tom Jindřicha zastupuje proti Filippovi; Zastupuje svú ženu proti Jakúbkovi. Půh. I. 391. — **proč.** Zastoupil jej panským nálezem. Půh. I. 211. (II. 254., 344.). — **s kým kam.** Vinař s čeládkou do rázu zastoupí (do rázu se postaví, počne pracovati). Art. vin. 1759. — **se.** On sám **před** soudem se zastupuje (hájí). Us. Kůň se zastoupil (zastoapil za prostraňky). Plk.

Zastoupnutý = *zastoupený*. Kůň, vůl má z-té (zastoupené, zastoupí nohou za provaz, za prostraněk). Mor. Šd.

Zastouzeti, vz Zastuditi.

Zastrabiti, il, en, ení = *zahojiti*, heilen. Na Slov. Plk. — **co komu.** Ak ty mne to krídlo nedáš zastrabiť. Dbš. Sl. pov. VII. 84.

Zastrájati, vz Zastrojiti.

Zastrájeti, vz Zastrojiti.

Zastrakatěti, ěl, ění, scheckig, bunt werden. Us.

Zastrakatiti, il, cen, ení = *strakatým učiniti*, scheckig, bunt machen. Jg. — **se** = *zastrakatěti*. Až se louky zastrakatí. C. — **co:** desku. Us. Tč. — **se kde.** Ve vrbí se to zastrakatilo jako modrá šněrovačka a cíp bílého fěrtochu. Sá.

Zástraul, n., ves u Chotěboře, b) na Slov. nad Žilinou.

Zastřapalec, lce, m. = *zastřapaný, kdo má střapaté vlasy*, der Strobelkopf. U Uh. Hrad. Tč.

Zastřapaný, vz Zastřapalec.

Zastrašení, n., das Erschrecken, die Schreckung. Us.

Zastrašenosť, i, f., das Geschrecktsein.

Zastrašený; *-en, a,* o = polekaný, erschrekt, in Schrecken gesetzt. — **čím:** pohrůžkou.

Zastrašiti, il, en, ení; *zastrašovati*, schrecken, in Schrecken setzen, einschüchtern. Us., V. — **abs.** Však nezastrášíte! Bange machen gilt nicht. Us. Dch. — **koho:** Ros., pocestné. Sych. — **koho, se čím.** Napřed pojatým domněním sám sebe zastrašiš. Kom. Z. někoho přísností, ukrutností. Us. Pdl. — **koho odkud: od** ženění (odstrašiti). Us. Vz Postrašiti. — **jak.** Nedám se tak snadno zastrašiti. Us. Dch. — **se.** On ale zastrašiv se řekl. Sš. Sk. 120. — **se čeho.** Řeči té z-šiv se Felix pravil. Sš. Sk. 269.

Zastrašovati, vz Zastrašiti.

Zastražení, n., die Beschützung, Besetzung.

Zastražený; *-en, a,* o, geschützt, beschirmt.

Zastražiti, il, en, ení = *ostříhati*, bewachen. — **co.** Zastražil všecky cesty, stezky mé. BO.

Zástražník, u, m. = *hřebík na nápravě*, der Hutnagel. Dch., Pdl.

Zástražný hřebík, vz Zástražník. Dch.

Zástrček, čku, m. = *zástavek*.

Zastrčení, n., die Versteckung. — **Z.** = *schování*, die Versteckung, Verbergung. — **Z** = *vstrčení*, die Hineinfügung, Hineinsteckung. — **Z.** = *zavření*, die Ver-, Zuriegelung.

Zastrčený; *-en, a,* o = *zandaný*, versteckt. — **Z.** = *schovaný, ukrytý*, versteckt, verborgen. — **co kde Za** pasem měl z-ný obuch. Us. Šd. — **Z.** = *vstrčený*, hineingefügt, hineingesteckt. — **kam:** do sena. — **Z.** *zavřený*, zugeriegelt, verriegelt. Z. dvéře. — **čím:** závorkou. Vrata stýblem z-ná. Er. P. 255.

Zastrčiti, strč, strče (ic), il, en, ení; *zastrkati, zastrkávati; zastrknouti*, knul a kl, ut, utí; *zastrkovati, zastrkovávati* = *za něco, někam, v něco strčiti*, dabinter, hineinstecken o. schieben, stossen, einstecken, einschieben, aufstecken; *založiti, zandati, schovati, tajiti*, verstecken, verlegen, verbergen; *zavříti*, vorschieben, vorstecken, zuschieben, zuthun, vorthun. Jg. — **abs** Zastrčil? Zastrčila's? Us — **co:** penìze (schovati), závoru (dvéře závorou zavříti). V., Kom. Z. šavli, meč, bodák, dvéře. Us. Dch. — **co kam:** psaní za obraz, Us., meč do pošvy, prut do země, Us., něco do koutu. Ros. Z. vonici (kytku) za klobouk. Us. na Mor. Šd. Z. péro **na** klobouk, fajfku za pás. Us. Dch. Jestli gazděna na boží tělo z oltáře halouzku ulomí a ji do luu zastrčí, dobře se ji leu

urodí. Kld. II. 304. Tu obrúčku mi na hrdlo zastrkla. Dbš. Sl. pov. V. 84. Zastrčl ho v zemi a tancujl okolo něho. Sš. P. 772. — **co čím:** dvéře sochorem, závoron, Us., díru čepem. Ros. Zamknu tě zámčiskem, zastrčím kolčiskem. Slez. hra. Šd. Kůň sediem se z-čil. Db. Dvéře závorami zastrkala. BN. — **kým.** Všude jím zastrkují (ke všemu ho nastrkují, ke všem pracím atd.). Ros., Solf. — **co kde.** Je to někde v seně, na půdě atd. zastrčeno. Us. Dch.

Zastrčítko, a, n., der Riegel. Šm. *Lépe:* zástrčka.

Zástrčka, y, f., der Verschluss, Schubriegel, Schieber, Schuber, Riegel. Z. u oken a p.: nasazená, aufgesetzt, zapuštěná, eingelassen, vložená, eingesteckt, krátká, dlouhá; z. špaletová, Espagnolett- o. Stangenverschluss. Vz Včř. Z. I. 37, 41. Papírová z. do pecí. Vz Prm. III. č. 20. Z. u kamen, die Verschlussklappe. (Ve Slez. *zacpávka, zatipka.* Šd. Vz Zatipka). Šnd. II. 88. Z. dymní, der Rauchschuber; pravé postavení z-ky. Šp. Z prostřední, koncová, der Protzriegel, čelní, der Stirnriegel. Čsk. Zámek se z-kou; z. ke dveřím, se šoupátkem, s kloboučkem; z. rovná, zahnutá, vratová, k oknům a p. Us. Pdl. Z., jíž se dle potřeby průtahy tam, kde s komínem souvisí, přivírati n. otvírati, po případě i úplně zavříti mohou, das Register, die Schieber. Hrm. 45., 46.

Zastrčkový závěr, vz Závěr.

Zástrčník, u, m. = *zatykač.* D. exc.

Zastřebati; *zastřebnouti* = *trochu střebati*, aufsaugen, aufschlürfen. — **abs.** Jak z-bnul, na líčka zblednul. Slez. ps. — **(si) čeho:** polévky. Jg. Přikusuj chlib a mléka zastřebuj. Na Ostrav. Tč. Ti, čo viacej si zastrebili vína, chrapkajů si jako klady. Sldk. 34.

Zástředí, n., metacentrum. Mj. 100. Z. kapaliny. ZČ. I. 298. Vz násl.

Zástředivý = *ode středu neb od osy odvrácený*, centrifugus, centrifugal. Z. kořínek kelový; z. květenství, jehož střední neb hoření květ dříve se rozvíjí nežli postranné čili dolení n. př. routa, šater, rožec (inflorescentia centrifuga). Vz Rst. 522.

Zástřední, vz Zástředný.

Zástředný, -dní = *za středem jsoucí*, excentrisch. Z. směr, Rostl., kroužení. Ráj. Z. kel v semenech palmových. Rst. 521.

Zastrékať = *zastříkati.* Slov.

Zastřeknouti = *zastříknouti.* Na Slov. Kto zasmeje sa, toho zastreknc vodou. Dbš. Obyč. 177.

Zástřel, u, m., **zástřela**, y, f., **zástřelek**, lku, m. = *střela*, das Wurfgeschoss, der Pfeil, der Schuss. Postřelen jest do tváře tak, že zástřel uvázl mu v okn. Pal. Děj. III. 2. 107. A tu jest zbyl Žižka oka druhého zástřelem. Star. let. 96. — **Z.** = *střelení zvl. šipkou*, der Schuss, das Abschiessen, Anschiessen. Na zástřel. D. Rány zástřelu bývají obecně hluboké a úzké. Ras. — **Z.** = *rána od zástřelu*, die Schusswunde. Jimižto nepřátelóm svým smrtelné zástřely a rány činiechu. Troj. Od toho zástřelu pacholek umřel. NB. Tč. 105. — *Zástřela* = *plat od zastřelení, zástřelné*, das Schiess-, Schussgeld. D.

Zástřela, y, f., vz Zástřel.

Zástřelčík, a, m. = *harcovník*, der Plänkler, Tirailleur. Čsk.

Zástřelek, lku, m., vz Zástřel.

Zastřelení, n., die Erschiessung. Hnedlínko by byla přišla k z. Sá. (Osv. I. 182.).

Zastřelený; *-en, a,* o, erschossen. Z. jelen. — **čím:** šípem, kulkou, broky. — **kde:** v lese atd. — **Z.** = *postřelený*, angeschossen. I nesen jest ten z-ný do domu k mateři. Tehdy pán jich poslal jednoho od sebe na dědinu k tomu z mu. NB. Tč. 105. — **Z.** rána = střelou učiněná. Sal.

Zastřeliti, střel, le (ic), il, en, ení; *zastříleti*, el, en, ení: *zastřelovati* = *postřeliti*, anschiessen; *střelou zabiti*, nieder-, todt-, erschiessen. — **koho kam** *(postřeliti)*: **mezi** žebra, v bok. Troj. I a-li Mikulka a Krtel v samé čelo. Pč. 42. A v ty časy obiehl Žižka hrad Rábí a tu jest zastřelen do druhého oka. Dač. I. 14. Že máiem krále v ruku zastřelichu. Alx V. v. 2125. (HP. 51.). Ako najlepšie kúpala sa, šuhaj namieril a najkrajšiu diovku jej zastrelil do srdca. Dbš. Sl. pov. VIII. 26. — **koho.** Tys mne smrtelně zastřelil (postřelil). Troj. Z. (střelením zabiti) člověka, V., jelena, zvěř, D., holuba (také = zalhati si). Prov. Zastrelíť ho, miešatel'a jedov. Zbr. Lžd. 108. Číhá na ťa mysliveček, on ťa, myslím, zastřelí. Sš. P. 695. Dvaja otcovia a dvaja synovia šli na lov a zastrelili troch zajacov a keď sa delili, dostal každý jednoho. Jak to možno? (Bol otec, syn a vnuk). Na Slov. Šd. — **koho čím:** kulkou, broky, šípem. D. — **koho kde.** Kdo doma dojídá, **na** vojně ho nezastřelí. Prov. Z. někoho v lese, **na** cestě a p. Sš. P. 523. — **koho jak.** Z-li ho **dle** usnesení soudu. Us. Jan Vok. Ričan sám se zoufale zastřelil. Dač. I. 82. Zastrelím tě ako vrabca, Lipa I. 60., ako psa. Zbr. Hry 63. Zastřelil psa přes všecky prosby své rodiny. Trmal z-lil nechtě ujce svého. Dač. I. 205. — **proč:** pro pytlačení. — **kdy:** **na** vojně, Us., při krádeži. Us. — **komu co.** Pri Prešporku na Dunaji húsky sa perú. Vezmi, šuhaj, karabinčok, zastrel si jednu. Ja tie húsky nezastrelím, já tie húsky znám: to sú húsky mojej Zuzky, čo k nej chodievam. Sl. spv. IV. 121.

Zastřelka, y, f., ditiola, der Doppelschleierling. Z. kořeňující, d. radicans. Vz Rstp. 1939.

Zástřelné, ého, n. = *plat od zastřelení, zástřela*, das Schussgeld, der Schusslohn, die Schussgebühr. D., J. tr. Seznam, rejstřík, tabulka z-ho, Schusslohnregister, n., -tabelle, f. Šp.

Zastřelovati, vz Zastřeliti.

Zastřelý = *zastřený*, *skrytý*, verdeckt. Chmel.

Zastření, n., *zastírání*, die Verhüllung, Verdeckung, das Verstecken, Bemänteluug. V lázni roucha k z. místo mají. Kom. Z. škraboškou. D. — **Z.** = *čím se co zastírá*, *zastěradlo*, die Hülle, Decke, der Vorhang, Umhang. Z. okolo něčeho. V. Z. očí. Kom. Přirovnání toho z., jímž dvéře stánku za-

věšeny byly. BR. II. 759. b. — **Z.** = *zastřené místo*, verdeckter, verhüllter Ort. Divadlo otevřené jest, z. oponami se opíná. Kom. Vz Zastříti.

Zastřený; *-střen, a, o*, verhüllt, verdeckt, verschleiert. Z. místo. Jel. Enc. 29. Z. battarie. NA. III. 160. Z. lešení. Kom. — **čím**: krovem. Troj. Okna záslonami z. Us. Očka hrvou hebce z-ná. Čch. Bs. 67. — **jak**. Stěny černě z-né. Dch. Vz Zastříti.

Zástřešek, šku, m. = slaměné závěšky na okraji a v rozích slaměných střech. Mor. Šd., Sd. Cf. Přístřešek.

Zástřeší, n. = *římsa okna či oken, z. okenné, římsa okenná, vypuštění nad okny*, die Fensterverdachung. Nz. Dobré svedomie je studnicou, keď smädneš, palicou, keď upadáš, z-ším, keď ťa slnce páli a napokon je ti podnškou v smrti. Lipa 388.

Zastřešiti, il, en, ení, *zastřešovati*, überdachen, überdecken. Na Slov. Tč. — **co čím**: střechu, chlév došky.

Zastreť = *zastříti*. Na Slov. Bern.

Zastretý = *zastřený, zakrytý*. Na Slov. — **čím**. A mesiačik bľado svieti krajom chmúrami z-tý. Č. Čt. I. 90. Len jedným oblôčkom, ktorý bol ustavične plátnom z-tý, nesmel ani kuknúť. Dbš. Sl. pov. I. 342.

Zástřežka, y, f., vz Plucha.

Zastříbřiti, il, en, ení, *zastříbřovati*, versilbern. — **co čím**: krejcar živým stříbrem. Us. Tč.

Zastřici, vz Zastřihnouti.

Zástřih, u, m., der Einschnitt (mit der Schere). Dch.

Zastříhati, vz Zastřihnouti.

Zastřihnouti, hnu, hni, hna (ouc), ul, ut, utí; *zastřici* (zastřihu, zastr.), střihl, žen, ení; *zastříhati, zastřihati, zastřihovati* = *začíti stříhati*, mit der Schere anschneiden; *křivě stříhati*, verschneiden, verstutzen. — **abs**. Již zastříhl (počal stříhati). Us. On rád zastřihuje (křivě stříhá). Us. — **co**: sukno (vlasy mu postříhati). Klat. Máme len, ječmen, oves pěkný, jakoby ho zastříhl. Us Šl. — **čím**. těmi nůžkami snadno zastřihneš. Us. — **co kde**: opálený knot na svíčce. Us. Dch.

Zastřihovati, vz Zastřihnouti.

Zástřik, u, m., der nach dem Zeideln gesammelte Honig. Rk.

Zastříkání, n., das Bespritzen. Vz Zastříknouti.

Zastříkaný; *-án, a, o*, bespritzt. Vz Zastříknouti.

Zastříkati, vz Zastříknouti.

Zastříknouti (na Slov. *zastřeknouti*), střiknu, stříkni, stříkna (ouc), knul a kl, ut, utí; *zastříkati, zastřikovati* (na Slov. *zastřekovati*) = *až někam stříknouti, postříknouti*, bis hinter hin-, be-, ver-, anspritzen. — **co**: oheň. Us. Tč. — **co komu**: oči. Ros. — **co komu kam**. Zastřikujeme mu studenou vodu do nosu. Tab. lid. — **(koho) čím**: vodou. Stará liška prišla k nemu a že jej nedal jiesť, zastriekla mu oči blatom. Mt. S. I. 451. — **kdy kam**. Krev zastříkla **při** této vraždě až **na** dvéře. Bes. ml. — **odkud (kam)**. Z nové stříkačky zastříkneš až na vrchol věže. Us. Tč. Ze stříkačky někoho vodou z. Us. Tč.

Zastřikovati, vz Zastříknouti.

Zástřil, a, m. (špatným čtením Němců proměněno v Zástrizl m Zastrziel) = Zástrizl. Onšuov jest člověk z Zastřiel. NB. Tč. 271.

Zastříleti, vz Zastřeliti.

Zastříšiti a *zastřížiti*, il, en, ení; *zastříšovati, zastřižovati* = *stříší (střiží) zakrýti*, mit Grundeis verstopfen. Jg. — **se** = *pokrýti se stříší; zacpati se jí*. Voda se zastřišuje. D. — **kde**. Voda na rybnících už se zastřišuje. Us.

Zastřišovati, vz Zastříšiti.

Zastříti, stru, střeš, zastrou, zastři, stra (ouc), střel, en a lu, ení; *zastírati* = *přistříti. zakrýti, zahaliti, tajiti*, zudecken, verhüllen, verhängen; *brániti*, beschirmen, bedecken; **se** = *zakrýti se*, sich be-, verdecken; *brániti se*, sich decken, sich schützen; *vymlouvati se*, sich entschuldigen, vorschützen, vorwenden, zum Vorwand nehmen. Jg. — **co, koho**: tvář, D., okno, postel, Ros., rozum. Šm. Zastírá mne Bůh *chrání*. Kom. Muž nemá zastírati hlavy. BR II. 563 a. Láska zastierá množstvie hřiechov. ZN. Jádro myšlénky zastírati. Kos Ol. I. 81. Štít železný zastíráše plecí jeho. Bj. Hrůza smysly z-la. Msn. Or. 53. Opona svatyní zastírala. BR. II. 760. — **co, koho, se čím**: tvář rouškou, škraboškou, oponou okno, D., něco pláštěm (tajiti), Us., svůj blud štítem, se pavezou, se výmluvou, Jel., se kým (vymlouvati se), co jménem božím (omlouvati). Br. A jestliže by se tím listem zastíral, ten list nemá mu nic platen býti. Zř. F. I. E. 5. Nemocemi a jinými planými výmluvami se z-li. Skl. 1049. Tím se vždy zastíral (vymlouval). V. Z. se přízní císařskou. Š. a Ž. Lživě nemocí se z. J. tr. Strom haluzemi zastírá okno. Us. Šd. Z-la si tváře dlaněma, rukama. Vlč., Šml. I. 109., Mcha. Zámok, domy, kostoly i väže čiernym suknom zastierať kázali a plače bolo dosť; Ukryla ho do kútika a zastrela zásterkou. Dbš. Sl. pov. VIII. 34., I. 254. Nic sobě v tom za pomoc herůce, ani jakým právem se zastírajíce. Mtc. 1882. 100. Zastřela si oči zástěrkou a plakala. Sá. Stará žena se chvílemi zastavovala, zastírala oči rukou a vyzírala, kde se objeví boží muka. Sá. Z n. lid. 4. Z. okno rouškou. Z-la si dlaňů oči a plakala. Již. Mor. Šd. Tím byla zastřena příčina k válce. Ddk. VI. 14. Sítí tě zastřeli. Msn. Or. 91. Pan Lev tím se vždy zastíral, že měl od krále Vladislava potřebné kvitance. Paí. Děj. V. 2. 420. Zastírá pán apoštoly příkladem Davida; Tím se židé zastírati nemohou; Kteří (židé) své starého zákona zevrubně zachovávání příkladem Jakoba apoštola zastírali. Sš. L. 71., I. 111., II. 23. Ať potom nikdo svého bludu v té straně jménem Dobrovského nezastírá. Šf. I. 100. Čechové právy a svobodami svými se zastírají. Dač. I. 85. Ale on bránil se toho učiniti zastíraje se kvitancí. Bart. I. 4. Aby se žádný nemocí, žádný v zemi nebytiem zastierati nemohl ani vymlúvati; Poručníci povinni jsú sirotkom zbožie po-

stúpiti, ničímž se nezastierajice. Vš. Jir. 82., 374. Když člověk zastiraje se vyvoleními svým službami v církvi zřízenými pohrdá; Jako kdyby někdo nechtěl orati, setí atd., zastiraje se tím, že Bůh bez toho jej může opatřiti; Ačkoli se příkladem Eliášovým zastiráte. BR II. 16. a., 16. b., 237. a. Ani helmem ani štítem sě zastrn. Pass. 985. By to svým pláštěm z-la. Alx. HP. 2. Jako dřevo neb štěp křivý, rozložený a hustý listím zastierá, že nemož světlo slunečné paprskóv pustiti k tomu stromu; Také nynie holubice nebrzy ukáže koho, neb jest již chamradím zbožie zastřieno okno. Hus I. 126., 449. — **co komu.** Mnoho by bylo plátna jmieti, by chtěl každému ústa zastřieti. Prov. Smil. Sadol si a ona vyšla von do kuchyne po polievku, len čo mu zaetrela a položila pre seba aj pre neho tanieriky. Dbš. Sl. pov. II. 72. A v tom obém zastierají cestu duchu svatému, jakoby řekli. Hus I. 462. — **se.** Zastřela se již mysl jeho. Ddk. VI. 212. — **kde.** Dítě v kolébce plachtou z. Us. Tč. Zde však zrak jeho byl zastřen. Ddk. V. 352. Toliko ti, kteří hypothesu tuto vymyslili, **před** světlem sobě zastírajíce slovo *tito* ku Trifomovi a Tychikovi táhli. Sš. Sk. 232. — **kdy.** V tu hodinu Olibrius poče pláčem oči své zastierati. Pass. mus 320. — **co kam.** O chvil'ku aj kázala malému Peterkovi na stôl zastreť. Dbš. Sl. pov. VI. 880.

Zastřitý = *zastřený*. Mor. — **čím.** Okno je stromem z-té. Mor. Šd.

Zástřizl, a, m., Zastrzisl, ves u Zdounek na Mor. Tov. 5. Vz Žer. Záp. II. 192. (Bdl. vyd.), S. N., Sdl. 12, 127. Vz Zástřil.

Zástřížek, žku, m. = *zástřih*. Do papíru z-ky dělati. Us. Tč.

Zastřižiti, vz Zastrčiti.

Zastrkati, vz Zastrčiti.

Zastrkávati, vz Zastrčiti.

Zastrkuouti, vz Zastrčiti.

Zastrkovací špruhle. NA. IV. 119.

Zastrkováček, čku, m. = *nástrojek k zastrkování konců drátův u řešata*. Hk.

Zastrkovadlo, a, n., der Schieber, Riegel. Nebudeš ma ani jeho, bude z tebe postr-, vystr-, zastrkadlo, starý hřeblo. Čes. mor. ps. 216.

Zastrkovati, vz Zastrčiti.

Zastrkovátko, a, n., der Schuber. Šm.

Zastrkovávati, vz Zastrčiti.

Zastrojení, *zastrájení*, n., das Anschikken. Král na to všetko, aj na svoje zastrájanie dávno už zabudol. Dbš. Sl. pov. I. 273.

Zastrojený; *-en*, *a*, o, zubereitet, zugerichtet, zugeschickt. Tam sú vždy z-né pre jakýchkol'vek jědla pocestných. Hol. 166.

Zastrojiti, il, en, ení, *zastrojovati*. — **co:** plachty, sítí = přichystati, aby se v čas potřeby rychle postaviti mohly, verlegen. Šp. — **se** = *chystati se*, sich anschicken. Ako sa tak hoetí a zastrája, príde k nemu hladná myška. Mt. S. I. 51. Na tu svoju sestru ustavičné si sťažovali a zastrájali sa jej zle nedobre, že ju zahijú; Ale že sa bála ohlásiť, keď počula, ako sa vadia a ako sa jej zastrájajú; Prosili ju za odpuštenie, že sa jej nevinnej tak zastrájali; Kdokol'vek mi toto spravil, mosí to smrťou záplatiť, zastrojil sa rozhnevaný král'; V posteli mu přišlo na um, k čomu sa bol zastrojil. Dbš. Sl. pov. I. 69., 72., 73., 272, IV. 12.

Zastrouhati, verschaben. — **co čím:** mandlemi a cukrem to zastrouhal (strouháním posypal). Kon. Kolek na konci pořízem z. Na Ostrav. Tč. — **co kam:** těsto do polévky. Us. — **se komu,** drohen. Na Slov. Po bratrovi sa ani neobzreli, ale sa mu zle nedobre zastrúhali, že sa musejú nad ním vyvrchnovať. Dbš. Sl. pov. I. 292.

Zastrupatěný; *-ěn*, *a*, o = *plný strupů*, grindig. Má hubu z-nú; Je vždy celý z-ný. Mor. Šd.

Zastrupatěti, ěl, ění, grindig werden.

Zastrupiti se = *strupem obrůsti*, sich verharschen. Rána se z-la. Us. Tč., Jg.

Zástudeň, dně, f., thorus, zastr. Rozk.

Zastudeňati, Kälte verspüren. — **koho kam, kde.** Zastudeňalo mne v ruku, v nohy, v prsty, **na** zádech, na noze. Mor. Šd.

Zastuděně, erkältet. Bern.

Zastudění, n. = *zastuzení*. Bern.

Zastuděniti, il, ěn, ění = *zastuditi*. Na Slov. Bern.

Zastuděný = *zastuzený*. Bern.

Zastuditi, il, zen, ení (na Slov. děn, ění); *zastouzeti*, el, en, ení; *zastuzovati*, erkälten, erkühlen. — **co, koho.** Že tě máma nezastudila (= bodejž tě kozel vzal)! U Král. Hrad. Kšť. Kvočna všechna vejce z-la (na nich neseděla). U Král. Hrad. Kšť. Z. se. Us. — **si co:** žaludek. — **čím:** chladným větrem. — **kde:** vo sklepě.

Zastukati, aufstöhnen, zu klagen anfangen. — **kde.** Dítě v kolébce z-lo. Na Ostrav. Tč.

Zástul, u, m. = *zástol*, *za stolem*, *okolo stolu*. To je tam (v hospodě) zástul pánů. Plný z. jich tam sedí. Slez. Šd.

1. **Zástup,** u, m. = *hromada lidu*, ein Haufen, eine Schaar, Heerschaar. Št. Kn. š. 3. Jeden ze z-pu. V. Lidu nesčíslný z. Kom. Byl zástupem lidu obklopen; Lid přišel v hlučných, celých, plných z-pech, in hellen Haufen; v z-py působiti; z. lidstva se rozproudil. Us. Dch. Z. včel. Vrch. Hospodin z-pů, deus sabaoth, Herr der Heerscharen. Dch., Mž. 63., Šd. Mnohočíslný z. lidu. Sš. J. 100. Hospodinem zástupů sloveš. BR II. 27. b. Aby po nižádném zástupu od poznané pravdy nepoblúdil. Hus I. 187. Lepší svorná hrstka malá než nesvorný z. Us. Šd. — **Z.** = *hromada vojska*, eine Schar, Rotte, Legion, Kolonne, Armee, ein Korps. Angelských z-pů vojsko. V. Když se stanovie proti mně z-py, nevzbojí se sirdce mé. Ž. wit. 26. 3. Se zdi proti zástupům římským bojoval. Flav. Vyrazí se zástupem. Rkk. K bitvě vyvedení z-pové. Kom. Hlavní z., das Gros; Velké zástupy nepřátel, grosse Feindesmassen. Dch. Válečný z.; Z. polní pohyblivý (mobilní), Feldtruppe, z. doplňovací (Ergänzungsabtheilung). Čsk. I. 5. 27. Z. vybraných žoldnéřů. Ddk. II. 294. Bedřich bojoval v prvním z-pě. ib. IV. 29. A tu už kypí bitka. Slýchať lomoz, až sa zem otřiasa.

Zástupy sa mútia ako chmáry, keď sa perný sype z nich ľadoveo Zbr. Hry 251. Žiadnej kázne vo zástupe tvojom. Zbr. Lžd. 229. Veľký zástup družiny sebral. GR. Hrozná jest cierkev sv. zlým duchóm; a jest zřiezena jako vojenský z., když t. každý věrný v cierkvi řád svój právě zachovává. Hus III. 73. Před z-pem první bývaj. Alx. Anth. Jir. I. 3. vyd. 35. — Troj, Jel., Vrat. — Z. *při tělocviku*. Z. na pravo, na levo utvořený. Tš. Vz KP. I. 426. — **Z.** = *sbor*, ein Chor. Z. zpěvákův. Kom. — **Z**, a, m., osob. jm. Pal. Rdb. I. 128.

Zástupa, y, f. = *zastoupení*, die Vertretung. Není za to žádná z-pa. Us. Dch. — **Z.**, y, m. Z. Jakub. Vz Blk. Kfsk. 107., 1045.

Zástupce (na Slov. *zástupec*), e, m. = *kdo někoho zastupuje neb zastává, obzvl. s pojmem ochrany*, der Vertreter, Vertheidiger, Anwalt, Prokurator, Fiskus, Amtsverweser, Rechtsfreund, Stellvertreter, Vogt, Beistand, Mittelsmann Vz S. N. Z. právní, Us., zboží pozůstalého, manželky, D., městský, obecní (poslanec), lidu, koruny, státní, Šm., zmocněný, zplnomocněný. Nz. Z cem někomu býti Pešiu Našla v něm horlivého z-ce. Sych. Z-cové z sondu od stran vyžádaní. Vz Zř. zem. Jir. B. 37. Z. komory či koruny, der Fiskus; z. v úřadu, der Amtsverweser; vrchní státní z., Generalprokurator. J. tr. Z-ce někomu dělati. Dch. Z. města či městský, der Stadtanwalt, z. místní, der Lokalvertreter. Šp. Buď do Říma přijeti, buď z-ce za sebe vyslati; Břetislav a z-pci větve moravské s Uhry vyjednávali; Kde nebylo právního z-pce, byl ustanoven prokurator. Ddk. II. 258., III. 20., IV. 312. Jeho z. má list plniti. Půh. II 141.

Zástupcův, *-ova*, *-ovo*, dem Vertreter usw. gehörig. Vz Zástupce. Obyčejně byl pod ochranou stojící také pohrobištěm rodiny zástupcovy. Ddk. IV. 273.

Zástupčí právo, das Vertretersrecht. D. Vz Právo.

Zástupec, pce, m. = *zástupce*. Bern.

Zástupecky = *zástupnicky*. Bern.

Zastupecký = *zástupnický*. Bern.

Zástupectví, n. = *zástupnictví*. Bern.

Zástupek, pku, m. = *malý zástup*, ein kleiner Haufen. Ros.

Zastúpení, vz Zastoupení.

Zastúpenstvo, a, n., die Repräsentanz. Slov. Loos.

Zastúpený, vz Zastoupený.

Zastupitel, e, m., pl. -lé = *zástupce*. Mus. Z. říše, D., konsulův (prokonsul). Chmel. Přirozený jaksi z. práv vlastních. Ddk. II. 362.

Zastupitelka, y, *zastupitelkyně*, ě, f., die Vertreterin. Vz Zástupkyně.

Zastupitelský, Vertreter-. Z. sbory měst. Vlč.

Zastupitelství, n., die Vertretung, Repräsentanz, Anwaltschaft. Vz Zastupitelstvo. J. tr, Dch. Idea z. náměstnosti spoléhá netoliko na . . . . Sš. II. 125. Z. státní. J. tr.

Zastupitelstvo, a, n. = *sbor zastupující zájmy tříd, stavů, obvodů* atd., *od nichž jeho členové jsou voleni* Z. národní, obecní, okresní. Vz více v S. N. Z. spolku. Dch.

Zastúpiti, vz Zastoupiti.

Zástupka, y, f. = *jinoznačné slovo* (rčení), *jinoznač*, der Tropus. Nz.

Zástupkyně, ě, f. = *zastupitelka*. Nalézti v kom z-ní přemocnou Sš. Sk. 292.

Zástupné, ého, n = *plat substituční*, die Substitutionsgebühr, das Stellvertretergeld, das Reengagirungskapital. Čsk.

Zástupně = *houfně*, häufig, haufenweise. Zlob., Bern.

Zástupnice, e, f., die Vermittlerin, Fürsprecherin, Beschützerin, Vertheidigerin. Bern., Půh II. 323.

Zástupnický, Vertreter-. Bern.

Zástupnictví, n. = *zastupitelstvo*. Osv. I. 345., Čsk. Z. zemské; působnost z. ŘZ. 1850. č. 1. §. 6., 9.

Zástupnička, y, f. = *zástupnice*. Bern.

Zástupník, a, m. = *zástupce*, *zastupitel*. Půh. II. 323., Žer. Má se navrátiti na jistce i na z-ka. Půh. II. 610. Tu jej zastúpil z. Půh. I. 386. — **Z.** *vojenský* = *poručík*, der Lieutenant. Mus., Vrat. Z. důstojnický od r. 1869. šarže mezi poručíkem a šikovatelem, která se uděluje těm kadetům, kteří zkoušku důstojnickou dobře odbyli, der Officiersstellvertreter. Vz S. N., Osv. I. 344. Admirálův z., der Viceadmiral. Čsk.

Zástupný = *místo něčí zastupující*, stellvertretend. Z perfektum. Ndr. — **Z.** = *k zastoupení se vztahující*, Vertretungs-. Z. právo. D. — **Z.** = *houfní*, Haufen-, Schar-. Pulk. Z. shromáždění lidu, massenhafte Volksversammlung. Lum. 1855. 1095.

Zastupovací, Vertretungs-. J. tr. Z. pře (pře o zastoupení). J. tr. Z. zřízení, die repräsentative Verfassung. J. tr.

Zastupování, n., das Vertreten, die Vertretung. Osv. I. 344. Pře o z. (vz Zastupovací); plnomocenství k zastupování. J. tr. Na něho náležela dohlídka a za překážek, biskupa zašlých, z. ho ve výkonech kněžských. Ddk. III. 43

Zastupovatel, vz Zastupitel.

Zastupovati, vz Zastoupiti.

Zástupový. Z. kněz. Bj.

Zástupství, n., die Vertretung. Slovy těmi neruší se z. Páně v nebesích. Sš. J. 257.

Zastuzení, n., die Verkältung. Z. žaludku. Us.

Zastuzenina, y, f., die Verkühlung. Rk.

Zastuzený; *-en a, o*, verkältet, verkühlt. Člověk zastuzeného žaludku (kdo tajnosti neumí zachovati). Ros., D. Z. otok nerád splaskne. Sych. — **Z.** = *zamořený*, *zamrklý*. Oba jsou jako zastuzeni U Král. Hrad. Ty kluku zastuzená (nadávka)! V Kunv. Msk.

Zastydati, vz Zastydnouti.

Zastydění, n. = *zahanbení*. Bern. Vz Zastyditi.

Zastyděný = *zahanbený*. Bern.

Zastyděti se, styď, dě (ic), děl, sich zu schämen anfangen, erröthen, ein wenig sich schämen. — **abs.** Zastyďte sě. Ž. wit. 34. 4. Ale, ale, že se nezastydíš! Us. Šd. Ale mohl bys se z. Us. Šd. — **se čeho.** Zastyďte se svého nerozumu. Sš. Bs. 204. Toho sě posel zastyděl. Pass. 170. Zastyďte se takých řečí. Rkk. 53. — **proč.** Zastydíte

se pro zahrady, kteréž . . . . Br. — Bib. — **zač.** Za nic se nezastydíš. Lom. — **že.** Zastyděl se, že při činu byl polapen. Us. — Br. Vz Chváliti. — **čím.** Tím se Hektor velice zastyděl. Troj. 320. — **kde.** Ten nestyda ani se nezastydí před poctivými lidmi. Us. Šd. — **s inft.** Řicl však se nezastydím, že mi kniha jediná nade vše jest milená. Nitra VI. 37.

Zastyditi, il, en, ení = *zahanbiti*, beschämen. — **koho čím:** pokáráním. Na Ostrav. Tč. — **se čeho.** Takého skutku bys se mohl zastyditi. Ib. Tč. — **se nad čím** Ib. Tč.

Zastydlý, erkaltet. — **v čem: u** víře.

Zastydnouti, dnul a dl, utí; *zastydati* = *zastuditi se*, erkalten, erkühlen, abkühlen, kühler werden. — **kdy:** v zárodku. Tkad. — **se** = *zastyděti se*, sich schämen, beschämt werden. — **kde.** Pešín. Ať se nezastydnem **na** soudě. Hank. — **se zač.** Zastydl by se za sobeckou chtivosť. Němc.

Zastydnutí, n., die Erkältung. — **Z.**, das Kaltkochen. Šp.

Zastydnutý; *-ut, a, o*, erkältet. Lípa, daj nám kvetu, liek z neho navarí Bob, že z-té srdce sa rozjarí. Sldk. 491., Č. Čt. I. 115.

Zastýskati si, zu klagen anfangen, ein wenig klagen. Us. Tč. Dyž se tam dostane, vod matky přes pole, ona si nezastýská. Čes. mor. ps. 217.

Zásudek, dku, m., thesis, der Nachsatz. Marek., Nz.

Zásucha, y, f., die Dürre. Rk.

Za sucha, in trockener Zeit, trocken. Seno se za sucha sklizl. Za sucha jsme vyšli. Us. Tč.

Zasuji, vz Zasouti.

Zasúkati = *zasoukati*. Na Slov. — **co kam.** Chytil kytlu a skoro po samu hiť hu jej hore zasúkal. Na Slov. Šd.

Zasukovaný; *-án, a, o* = *zauzlený*. Z. tkanička. Mor. Šd. Vz Zasukovati.

Zasukovati = *zauzliti, zamotati, zaplésti*, schlingen, verwirren, verknüpfen, einen Knoten machen, knöteln. Mor. Šd., Sd., Vck. — **se komu.** Z-la se mne šňůrka. Rozvaž mi to, nějak se mi to z-lo. Us. Šd.

Zasunouti, nl, nt, ntí; *zasouvati* = *zastrčiti, zatáhnouti*, vorziehen, vorschieben, vorrücken und verdecken. — **co:** oponu, dvéře. L. — **se čím kde.** Víčka závojem dlouhých řas zasunula se nad očima. Čes. Vč.

Zasupati, anfangen zu schnauben, ein wenig schnauben. Ros.

Zasupiti se, il, en, ení. — **v čem.** Z-pil se v hněvě (elatus in ira). BO.

Zasurmiti, il, en, ení, *zasurmovati* = *zazníti*, ertönen, erdröhnen. Na Slov. Z-la trúba. Šd. Zasurmujte nám ešte raz, trúby, ku večnej sláve cez brány záhuby. Sldk. 145. Zasurmily surmity, volajú do zbroje: povstal tábor, do šikov svíjajú sä voje. Chlpk. Sp. 8.

Zasušení, n., die Eintrocknung.

Zasušený; *-en, a, o*, eingetrocknet. Přibrané prase bývá zasušené, proto hned nežere. Slez. Šd.

Zasušilý, eingetrocknet. Z. byliny. Kn. lék.

Zasušiti, il, en, ení; *zasoušeti*, el, en, ení; *zasušovati* = *trochu usušiti*, trocknen machen, antrocknen. — **co:** blinn, dříví, Us.; člověka (zhubeniti, mager machen, abzehren, austrocknen). Reš. Sůchotiny tě zasušte. Tkad. — **se.** Košile se nž z-ly. Us. Tč.

Zasušování, n., die Eintrocknung. Z. rány. Db.

Zasušovati, vz Zasušiti.

Zasutí, n. = *zavalení, zasypání*, der Einsturz, die Verschüttung. Vz Zasouti.

Zasutiny, pl., f. = *rum, zříceniny*, der Schutt. V.

Zasutý; *-ut, a, o*, verschüttet, eingestürzt. Vz Zasouti, Zasunouti.

Zásuva, zásuvka, y, f. = *věc k zasunutí sloužící, závora, zásuvka, zástrčka, závlačka*, der Schieber, Schuber. Us. Hvl., Hrm. Zásuvka = zástrčka dymníl, der Rauchschieber. Šp. Z. v zámku. L. Stavidlová zásuvka. Prm. Zásuvka = tyč posuvná u výhybky železničné, NA. IV. 199., tyč, kterou do dntého sloupu zasouvati n z něho vysouvati lze. ZČ. I. 236. Cf. Šoupátko. — Z. = *hláska v záslovi připojená*, der am Ende einer Silbe zugefügte Laut. Bž. 35. Z-ky máme jen několik příkladů ve staré češtině a ve mluvě obecné. Ve stř. zasouvá se *j* k záslovnému *e (é)*: zejspanie, Mst., nejmálo, Alx., jejéj (m. jejé), paniej m. panie, město velikéj, vsull na svéj hlavy (Žj. sv. Jana). Zvláštní způsob z-ky jest opakování náslovné souhlásky v zasloví: jej m. ji, žež m. že, ses m. se; v obec. mluvě zez m. ze n. z (zez Plzně). Obecná mluva zasouvá: *j, n, c*, čímž vznikají obyzdné tvary: tentoc, tenton, tentonon, tentonone, tenhlen, tenhlenc, tenhlejc, zdravějo, vícejc atd. Bž. 51.

Zásuvka, vz Zásuva.

Zásuvkový, Schieber-. Z. proštěpec, die Schieberpincette. Nz. lk.

Zásuvný, verschiebbar. Šm.

Zasváčený = *zasvěcený*. Na Slov.

Zasvájeti, vz Zasvojiti.

Zasvätenec, nce, m. = *zasvěcenec.* Na Slov. Pri opravdových z-coch tejto vedy. Toth. Sl. báj. I. 22.

Zasvätení, n. = *zasvěcení*. Na Slov. Podajme si ruky ku z-niu svojrodol'ubosti. Syt. Táb. 371.

Zasvätený = *zasvěcený*. Na Slov. — **do čeho:** si do všetkých vecí z-ný. Zbr. Lžd. 17. — **komu.** Kostol bol z-ný sv. Martinovi. Sl. let. I. 215.

Zasvätiti = *zasvětiti*. Na Slov. Vz Zasvětiti.

Zasvávoliti si, il, ení = *zadováděti si*, ein wenig Muthwillen treiben. Nech bo, sí si trochu (na chvilku) z-íl. Mor. Šd. Vz Zasvévoliti.

Zasvěcenec, nce, m., der Eingeweihte. Us. Z-cům v tajnosti eleusinské přísně bylo zapověděno nezasvěcencům cokoli z nich vyzrazovati. Kos. v Osv. 1884.

Zasvěcení, n., die Weihung, Einweihung. Z. kostela. Us. Z. konati. Dch.

Zasvěcenka, y, *zasvěcenkyně*, ě, f., die Eingeweihte. Nl.

Zasvěcený; *-cen, a, o*, geweiht, geheiligt, geboten (zu feiern), Feier-. Z. svátek, Us., den, V., slavnosť. Br. Včera byl z-ný den, kaj sa můj milý poděl? Sš. P. 604. — **komu.** Čas práci z-ný. Us. Chrám z-ný službě boží. Nl. Z-ní bohům živočichové. Lpř. Děj. I. 29. Oltář sv. Vojtěchu z-ný. Ddk III. 47. — **jak**: tajemně z. Dch. Místo na chrám z-né. Dch. Kaple na jméno sv. Klimenta z-ní Anth. Jir. I. 3. vyd. IV.

Zasvěcování, n., die Heiligung. U Římanův a Řeků vz Vlšk. 518.

Zasvěcovati, vz 1. Zasvětiti, 2. Zasvítiti.

Zasvědčiti, il, en, ení; *zasvědčovati* = *svědectvím zatvrditi*, mit Zeugniss erhärten, bezeugen, bekräftigen. — **co.** — **sobě** (něčího svědectví se dokládati, Jem. zum Zeugen nehmen). Puch. — **si co kým.** Herakles zasvědčil si slib (Angiův) synem Augiovým. Cimrhl. Myth. 241.

Zasvědčovati, vz Zasvědčiti.

Zasvěděti, ěl, ění = *začíti svěděti*, anfangen zu jucken. — **koho kde.** Něco mne zasvědělo na ruce.

Zásvět, u, m. = *zasvícení*, das Erleuchten, Licht, der Schein. Div. z ochot. — Z. = *dračka*, der Lichtspan. D.

Zásvěta, y, f. = *zasvícení*. Z. budoucnosti. Phld. I. 1. 11.

Zásvětí, n., das Jenseits. Ó světice tam v z.! Sš. Sm. bs. 23.

Zasvětiti, svěť, tě (íc), il, cen, ení; *zasvěcovati* = *svatým učiniti*, heilig erklären, heiligen, zum Fest machen; *slaviti*, ein Fest feiern. Jg. — **co**: svátek, D., sňatek, Ddk. III. 78., den, slavnosť, Br., šichtu (jí nedělati, nepracovati), Vys., školu. Us. — **co, se komu**: svátek Bálovi. Br. Někomu chrám. Ml. Z. se Bohu, Lpř. J., se studiu, život svůj vědám, práci. Us. Pdl. Nevěděl, komu kostel z. Ddk. II. 245. Slušná teda vec, abysme tento pamätný deň z-li Bohu. Zbr. Lžd. 57. Ale nám zasvätilo (keď pre dažď polniu prácu nemôžu konať a tak tedy musejú akoby svätiť). Na Slov. Zátur. Dceru zasvětíte boří. Čch. L. k. 35. Žije rodu v paměti, kdo se rodu zasvětil. Nitra VI. 65. — **čím.** Svátky zvoněním z. (slaviti). Ros. Patriarcha zasvätil svätými bohumilý sl'ub obriadami. Zbr. Lžd. 50. Obětováním se žertva Bohu zasvěcuje. Sš. II. 170. — **se kam.** Z. se do něčeho, Lpř. Děj. I. 133., někoho do hospodářství. Šml. I. 56. — **kdy.** Vidí se tu, že den nedělní hned za apoštolů jest zasvěcen. BR. II. 453. a. — Z. = *oheň rozdělati* tam, kudy by zvěř vyraziti mohla, verfeuern. Šp.

Zasvétiti = *zasvítiti*. Na Slov. Bern.

Zasvětliti se, licht werden. — **kde.** Zasvětlilo se na horách. Ostrav. Tč.

Zásvětní = *zásvětový*. Šm.

Zásvětový = *za světem jsoucí*, hinter der Welt befindlich, jenseits gelegen. Z. končiny. Ráj.

Zasvévoliti, il, ení, ein wenig Muthwillen treiben. Drobet si z. Us. Ten si zasvévolil! Kká. Td. 275. Vz Zasvávoliti.

Zasvícení, n., vz Zasvítiti.

Zasvícený, vz Zasvítiti.

Zasvidřiti, il, en, ení, eindrillen. Šm.

Zasvinění, n. = *znečištění*, die Beschmutzung.

Zasviněný; *-ěn, a, o* = *znečištěný*, beschmutzt, besudelt, verunreinigt. Z. ruce, papír. Us.

Zasviniti, il, ěn, ění = *znečistiti*, *samazati*, beschmutzen, besudeln, verunreinigen. D. — **co čím**: papír inkoustem. — **kde**: ve škole, se v kaluži. Us.

Zásvist, u, m. = *zasvistnutí*, *zahvízdnutí*, *záhvizd*. Us. Šd. Vz Zasvistěti.

Zasvistěti, *zasvištěti*, 3. os. pl. -stí, ěl, ěn, ění; *zasvistnouti*, stnul a stl, utí = *zahvízdati*, lospfeifen, zu pfeifen anfangen. — **na koho.** L. — **komu čím kde.** Střela zasvistěla okolo ucha. Č. — **odkud (kam).** Naň to z vlastních šiků střely zasvištěly. Kká. K sl. j. 204. Z hlavní černých 300 kulek zasvištělo. Kká. Td. 269. — **kudy jak.** Svist (das Murmelthier) zasvistne nosom z hlboka, zasvistnú i ostatní a už tí tam. Na Slov. Šd.

Zasvistnouti, vz Zasvistěti.

Zasvištěti, vz Zasvistěti.

Zásvit, u, **zásvitek**, tku, m. = *zasvitání*, die Dämmerung, das Aufleuchten, der Schimmer, der Lichtblick, Strahl. Mns. 1880. 261., Dch., Kká. Š. 77., Td. 100. Z. slunce. Č. Z. blesků, Kká. K sl. j. 160., naděje, štěstí. Šml. I. 101. Poslední z. zapadajícího slunce. Šmb. Nad dvermi luny zásvitok sa jakby v nápla krúži, valí. Phld. IV. 23. Ani zhasiť jejich zásvit nezná chmúra, ani búra; jejích zásvit: láska k rodu, k l'udstvu atd. Phld. IV. 574.

Zasvitání, n. = *svitání*, *dnění*. Vz Zásvit.

Zasvitati, vz Zasvitnouti.

Zasvitávání, n., das allmählige, wiederholte Dämmern. BR II. 290. b.

Zasvitávati, vz Zasvitnouti.

Zasvítění, n. = *zasvícení*. Na Slov. Bern.

Zasvítiti, svítím, svěť, svítě (íc), il, cen, ení; *zasvěcovati* = *počíti svítiti*, zu leuchten anfangen, erglänzen; *světlem obleskuouti*, *rozsvítiti* (Kat. 680.), beleuchten, licht machen, erhellen. — **abs.** Zasvítilo sluníčko. Ros. Kolik blesků zasvítilo a zarazilo. Nitra VI. 306. Když slnko jistoty zasvieti? Kyt. 1876. 15. — **kde.** Duše krásná v krásné tváři zasvítí. Krok. Zasvěť tvář nad svatyní svou spuštěnou. Br. Mor ho! Krikla družina slovänská od razu, a meč zasvietil v pästi každému víťazu! Chlpk. Sp. 8. Jasně se zasvítí (prstýnek), krásně se zatřpytí před oltářem. Čch. L. k. 46. A v kostele zasvítilo se. Dbš. Sl. pov. VIII. 6. — **čím.** Zásvěcuje očima mysli mé paprslek s hůry. V. Z. někomu štípou. Na Ostrav. Tč. — **komu (co).** Lucernu nám sám zasvěcuješ (rozsvěcuješ). Žalm. Někomu z., Einem heimleuchten. — **se**, licht werden, zu leuchten anfangen. Divný kometa zasvítil se. V. Když jsi se mi zasvítila. Kom. Oko její se zasvítilo. Plk. — **se kudy.** Zasvěcuje se blýskání po nebi. Ps. — **se komu.** Len teraz sa mu zasvietilo, erst jetzt sah ers ein, begriff er's. Mt. S. I. 107. — **komu kudy kam.** Zasvieť mi, mesiačku, štítom do komory. Ht. Sl. ml. 230. — **kde jak.** Zasvieť že

jasne okolo (zornička), dosť už tej noci, dosť bolo. Frsc. Zor. I. 3. — **(odkud) kam.** A od Matry až na Tatry zasvietily moje vatry. Chlpk. Sp. 51. Zažnite fakle! zasvietiť ľudu von z tmy podlosti, von zo tmy bludu. Sldk. 492. A ani biely deň na mňa nezasvieti, už som ja ten zločin zločinom odvetil. Chlpk. Sp. 33. Kde (ve věži) ani ľen slunko na ňu nezasvieti. Ib. 31. Keď slniečko vyjde na vrch hory zlatej, veselo zasvieti do krajiny zakliatej. Phld. IV. 467. — **kdy.** Len kedy netedy slniečko zasvieti. Čjk. 48.

Zasvitnouti, tnul a tl, ntí; *zasvítati, zasvitávati = počíti svítati, zabřesknouti se*, anfangen zu tagen, hell o. licht werden. — **abs** Zasvitává. V. Zasvitl spásy čas. Msn. Or. 112. Když zasvitávalo. BR. II. 290. b. Na tretí den ráno ešte všetek svet spal; bo práve len počalo zasvitávať. Dbš Sl. pov. VI. 57. — **(komu) kde.** Zasvitne radosť v očích vdoviných. Č. Na horách už zasvitlo, už brzy slunce vyjde. Us Tč. Z-tlo mu v hlavě, es ging ihm ein Licht auf. Dch. — **komu.** Z-tlo mu, es ist ihm ein Licht aufgegangen. Dch. Až mi zasvitne den věčně jasný. Mž 102. Již nezasvitne nám tvůj upřímný pohled. Pká. Pravda rozumu jejich zasvitla. Sš. Sk. 280. — **odkud (komu).** Z té milostné tváře zasvitlo knížeti tmavohnědé oko. Němc. I. 77. Když zasvitla z oblak jasná slunce tvář. Msn. Or. 27. — **kdy.** Po dlouhé pouti zasvitne mu paprslek ve vlastní duši. Vrch. Myth. I. 218. Teprve v posledním roce života Vladislavova zasvitla mu zase hvězda svobody. Ddk. III. 246. — **jak.** Ach svítaj, svítaj svitaníčko! Ach, zasvítalo ale *málo*, ešče sa devče nevyspalo. Pck Ps. 10. Oko z-tlo mu *bleskem*. Čch. Hvězda císařova ještě jednou v plném lesku měla zasvitnouti. Ddk. II. 333. — **kam** Ledvaže však nad modré temeno hor brunatné slunce rudě zasvitnulo. Mcha. — **odkud.** Zoře zasvitá z temnosti. Chmel. — **čemu kdy.** Zasvitá češtině naší po tak dlouhé mrákotě. Sych.

Zasvojiti, il, en, ení, *zasvájeti*, ejí, el, en, ení, *zasvojovati = osvojiti*, sich zueignen. Jg

Zasvojovati, vz Zasvojiti.

Zasvoriti, il, en, ení, *zasvorovati*, einklammern. Slov. Ssk. Cf. Zasvorkovati.

Zasvorkovati = *svorkou spojiti*, einklammern. Vz Zasvoriti. — **co:** cep. V již. Mor. Šd. Prevesi pušku přes pleco, zasvorkuje psov kupových (m. psy) a odchádza do hor hustých. Mt S. I. 56.

Zasvorovati, vz Zasvoriti.

Zasvrbění, n., vz Zasvrběti.

Zasvrběti, ěl, ění; *zasvrbívati*, zu jucken anfangen. — **koho.** Zasvrbělo mne něco. Ros. Až mě to hned z-lo. Slez. pls. Šd. Z-lo mě oko. Us. Z-la mne ruka, dal bych mu rád pohlavek. Us. Tč. — **kde: na** ruce, na noze atd. Z-lo mě na dlani, dostanu peníze. Us. Tč. V nose ho zasvrbelo (mrzelo ho to). Mt. S. I. 111

Zasvrbívati, vz Zasvrběti.

Zasycení, n., die Ersättigung. Rk.

Zasycený; *-en, a, o*, satt.

Zasycovati, vz Zasytiti.

Zasyčeti, syč, syče (íc), el, ení; *zasykati, zasyknouti, zasyčívati*, loszischen, anfangen zu zischen. — **kde.** Zasyčel had v křoví, na stráni atd. — **na koho.** Husa na ni zasyčela. Us. — **Z.** = *sascati*, an-, bepissen, voll pissen. Na Slov. Plk.

Zasychati, vz Zaschnouti.

Zasykanec, nce, m. = *uscaný*, ein bebrunzter Mensch. Na Slov. Koll.

Zasykati, vz Zasyčeti. — **Z.**, verspritzen. — **co čím:** oheň vodou. Na Mor. Tč.

Zasyknouti, vz Zasyčeti.

Zasylací, *zasylací*, Speditions-. Z. závod. Dch.

Zasýlač, *zasylač*, e, m. = *zasylatel*, der Aufgeber, Ver-, Einsender, Spediteur. Skř., Šp. Z. mezimístní, der Zwischenspediteur. Šp.

Zasýlání, n., die Einsendung, Spedition, Verfrachtung. Šp.

Zasýlatel, *zasylatel*, e, m. = *zasylač*.

Zasýlatelský, *zasylatelský* = *dopravčí, dopravní*, Speditions-, Kommissions-, Versendungs-. Z. závod, obchod, das Speditionsgeschäft. Skř., Dch. Z-ské místo (pro obchod zasylatelský), der Speditionsplatz, účet, zboží. Šp.

Zasýlatelství, *zasylatelství*, n., das Versendungs-, Speditionsgeschäft. Šp.

Zasýlati, vz Zaslati.

Zásylka, y, f., die Sendung, Spedirung, Spedition, Versendung. Z. poštovní, die Postsendung. Us. Z. ukázkou, na ukázku; z-u dostati, chystati, vyříditi; z. došla, byla dodána. Us. Dch. Z. peněžná, Geldrimesse, f., Geldsendung, f., směnečná, die Rimesse, z. hotových peněz, die Barsendung. Šp. Z. knih, zboží; z-ku něčeho učiniti, objednati. Us. Kniha stojí se zásylkou po poště 2 zl., bez z-ky 1 zl. 80 kr., *lépe:* kniha stojí po poště (poštou)..., kromě pošty 1 zl. 80 kr.; Předplatitel přeje sobě z-ku každého sešitu zvlášť, *lépe:* žádá, aby se mu poslal každý sešit zvlášť; Když z. zboží v pravý čas nedojde, *lépe:* když zboží odeslané v pravý čas nedojde. Šb., Š. a Ž.

Zásylkový, Speditions-. Z. kniha. Skř.

Zasyp, vz Zásep

Zasýpací, *zasypací*, Streu-. Z. prášek, das Einstreupulver. Rstp. 1772. Z. kámen, lapis babtistae, der Taufstein. Nz. lk.

Zasypání, n., die Verschüttung. Us. Dch.

Zasýpanisko, a, n., der Zuschüttungsort. Slov. Ssk.

Zasypaný; *-án, a, o*, bedeckt, verschüttet. Kto slovom zná zasypané otvárať hroby, mohyly? Čjk. 66. — **čím:** dráha sněhem z-ná. Us. Dch.

Zasypati, sypám a sypi (zastr. zaspu), sypej, syp (zastr. spi), al, án, ání; *zasýpati, zasypávati = sypaje naplniti, okryti*, verschütten, voll schütten, zufüllen, anschütten, überschütten, verstürzen; *nasypati*, vorstreuen, vorschütten. Jg. — **co:** díru, jámu, studnici. D. Potupa tě zasypej! Dch. — **co, koho, se čím:** pískem, rumem, zemí, D.; ránu práškem; koho pracemi, dary; se sněhem, Us., se dluhy (příliš se zadlužiti, mit Schulden sich belasten). Kom. Z. rumem a prstí. Pref. 279. Ta si nedá pěknými slovy

oči zasypať. Us. Němc. II. 23. Poehovali nám ho, čiernou zemou zasypali. Na Slov. Šd. — **co kam:** prášek do ran, Byl, prášek v ránu. Ve mlýně na koš z. Us. Šd. Všichni se tou věží do vody se z-li. Kron. hrad. Tč. Do vody zasype se mouka. Šd. — **co komu** (zasypati): zvěři, slepicím, koni, ptákům obilí. Us. Vz Zásep. — **jak.** Proč, kalino, struţinkami nezasépáš? Sš. P. 437. Proč, kalino, neprokvétáš, jahůdkama nezasépáš? Sš. P. 322. — **kdy kde.** Teprv po půl noci jsme zasýpali ve mlýně na koš. Us. Šd.

Zasýpati, vz Zasypati, Zaspati.

Zasypátko, a, n. = *zasýpací prášek.* Rstp. 1772.

Zasypávati, vz Zasypati.

Zasypávka, y, f. = *zasypávání prázdných prostor zemí*, die Verschüttung. Us. Pdl.

Zásypní, Schütt-. Z. účet, die Schüttrechnung.

Zasypnouti, vz Zaspati.

Zasypovati, vz Zaspati.

Zásyt, u, m. = *zasycení*, die Ersättigung, das Sattsein. L. Ve Slez. Šd.

Zasytění, n. = *zasycení.* Na Slov. Bern.

Zasytěný = *zasycený.* Na Slov. Bern.

Zasytiti, il, cen, ení; *zasycovati* = *nasytiti*, sättigen, ersättigen. — **co:** hlad. Chmel. — **koho, se čím.** Ano srdce utěšením a veselím se zasycuje a naplňuje. Sš. Sk. 170. Mám hlad a nemohu se ničím z. Us. Šd. Pořádem by jedl, není ho možná ničím z. Mor. Šd.

Zasytlý = kdo v jídle do pravé míry přišel, když byl po delším hladovění nějaký čas mnoho jedl. Na Zbirově. Lg.

Zaša, podlé Bšča, osob. jm. Mor. Šd.

Zašaceni, n., die Bekleidung.

Zašacený; *-cen, a, o,* ver-, bekleidet, mit Kleidung versehen. — **jak.** Ten je na mnohá léta z-cen. Us.

Zašafraniti, il, ěn, ění, mit Safran anmachen o. würzen. — **co:** polívku. Us.

Zašalování, n., die Verschallung. Zpr. arch. VII. 62.

Zašalovati = *zabedniti, přepažiti*, verschallen. Us. — **co čím:** komoru prkny. Zpr. arch.

Zašamitati, vz Zašamotati.

Zašamotati, *zašamitati*, hin und her schwingen. — **čím:** metlou. Na Ostrav. Tč.

Zašamotiti = *zamluviti*, verreden; *odbyti*, schnell abfertigen, abmachen? Na Slov. — **co.** On to už potom len tak z-til. Mt. S. I. 108. Opytuje sa zahradníka, že čo to, prečo to; ale ten mu to len tak voliak z-til, že to nič. Dbš. Sl. pov. VII. 44. Nože, rohte dačo, veď vy to dakedy i tak z. môžete. Dbš. Obyč. 14.

Zašancování, n. = *ohrazení*, die Verschanzung.

Zašancovaný = *ohrazený*, verschanzt.

Zašancovati = *ohraditi*, ver-, umschanzen. V. — **se čím:** valy. Kom.

Zašanovati, z něm. schonen, verschonen. Na Mor. a Slov. Tč., Klčk. V. 114. Ak šatu nezašanuješ, ona ťa nie (čo sa nosí, to sa derie). Pořek. Zátur. Požičky nezašanujú (majiteía vecí požičaných, ktoré sa mu derú). Pořek. Zátur.

Zašantati se = *šantaje se zajíti, zalézti*, hinkend wohin kommen, sich verkriechen. Kdo ví, kam se zašantal. Ros. — **si co kde:** kalhoty, šaty v blátě, nass machen. — **co:** trávu = *pošlapati*, zertreten. Us. Tč.

Zašantročení, n., vz Zašantročiti. Osv. I. 192.

Zašantročený; *-en, a, o,* vz Zašantročiti. Šd.

Zašantročiti, il, en, ení = *zašachrovati, zapartikovati, zakramařiti*, verschachern, vertändeln, verpartiren, verlegen; na Mor. také: *promarniti*, vergeuden, verludern, durchbringen. — **co:** cizí peníze, ženino věno, svůj majetek (promrhati). Mor. Šd. Z. věc (zakramařiti). Kšá. — **co komu.** D., Sych., Vck. — **co kam.** České vzácné památky do ciziny z. Dch. Korunu sv. Štěpána do Němec z-čil. MP. On by to rád do horoucích pekel z-čil. Us. Tč. — **co kde:** v Němcích. Us. Tč.

Zašarlatiti, il, cen, ení = *šarlatem obarviti.* bescharlachen, scharlachroth färben.

Zašarovati, z něm. schüren. — **kde:** pod kotlem. Ros. — **se.** Saně se zašarovaly (svezly). Us. Rjšk.

Zašarpati, vz Zašarpnouti.

Zašarpnouti, pnul a pl, utí, *zašarpati*, anfangen zu reissen, zu zupfen, zu raufen, raufend abreissen. Jg. Slov. — **koho zač:** za šaty. Na Ostrav. Tč.

Zašastati, hinwerfen, hinschleudern. — **co kam:** písek do vody. Na Ostrav. Tč.

Zašaškovati, ein wenig Possen treiben, scherzen. Us. — **s kým.**

Zašatění = *zašacení.* Na Slov. Bern.

Zašatěný = *zašacený.* Na Slov. Bern.

Zašatiti, il, cen, ení = *ošatiti*, bekleiden, mit Kleidern versehen. — **koho jak.** Z-til ho, jak se patří, náležitě. Na mor. Val. Vck. Nemá ani len tol'ko, aby sluhov svojich (své sluhy) dobre z. mohol. Klčk. Zb. IV. 15. Hneď sa korunka jasno pozlatí, hneď sa zas v biely nestín zašatí. Sldk. 271. — **koho komu.** Těšila sa, ako bude priasť a tkať a deti si zašatí. Dbš. Sl. pov. VIII. 11.

Zášč, e, f. = *zášč, záští.* Na Mor. Šd. Mezi lidmi mnoho těžkých zášči jest. Arch. III. 453.

Zaščákati = *zacákati*, bespritzen. = **co čím:** vodou. U Uh. Hrad. Tč.

Zaščati = *zascati.* Na Slov.

Zaščebetati = *zaštěbetati.* Na Ostrav. Tč.

Zaščekati = *zaštěkati.* Na Slov. a na Mor. Tč. Bern.

Zaščepiti, vz Zaštěpiti.

Zaščerkati, ein wenig rasseln. — **čím kde:** ořechami (ořechy) v míšku, penězi v kapse. Na Ostrav. Tč.

Záščí, n. = *záští.* List z r. 1449. Mus. 1880. 404.

Zaščigutati, zu schluchzen anfangen. Na Ostrav. Tč.

Zaščikati, *zaščiknouti*, ein wenig abzwicken — **co čím**: kvítko nehty. Na Ostrav. Tč.

Zaščkati, *zaščknouti* = *zaščigutati*. Zaščkal, kdosi na něho mysli. Na Ostrav. Tč.

Zašedivělý, ein wenig grau. Z. sukno.

Zašedivěti, ěl, ění, ergrauen, grau werden. Vlasy mu již zašedivěly.

Zašel, vz Zajíti.

Zašelestiti, il, ění, zu rauschen, rasseln, prasseln anfangen, ein wenig rauschen usw. — **čím**. Vítr listím z-til. Us. Pdl. — **jak**. Topolové listí tiše zašelestilo. Us. Tč. — **kde**. V lese zašelestilo (zašumělo). Us. Tč.

Zašelmovati, anfangen Schelm zu nennen. Ros.

Zašemotiti, il, een, ení = *ukryti*, *pomásti*. Slov. — **co kde**: v řeči. Koll.

Zašemrati, murrend übertäuben. — **koho**. Us. — **Z**, ein wenig lispeln. — **Z.**, ein wenig kribbeln. — **Z.**, zu murren anfangen, ein wenig murren. — **nad čím, proti komu**. Na Ostrav. Tč.

Zašepiati, *zašeplávati*, zu zischeln anfangen, ein wenig zischeln. — **co komu kam**: do uší. Us. Tč.

Zašepotati = *zašeptati*. Mkr. Dobre je i zašepotal Jano. Lipa 338.

Zašeptání, n., das einmalige Lispeln.

Zašeptati, šeptám a šepci; *zašeptávati*, *zašeptnouti*, zu lispeln, zu flüstern anfangen. — **co komu**. Ros. Dík mu z-ii. Čeb. Meb. 28. Zašeptá si. Vrch. Myth. I. 218. — **kam**. Něco někomu do ucha, v ucho z. Us. Tč. — **jak**. Z. něco pro sebe. Šml. I. 50. Rtové první slůvko mami z-li. Čch Bs. 60. Modlitbu ze hloubi srdce z ls. Čeb. Dg. (Kv. 1884. 487.). Z něco sotva slyšitelně. Hrts. — **kdy**. Ta jedna dcera z-la hned při hostině mužovi: Vidíš . . . Kld. 197.

Zašeptávati, vz Zašeptati.

Zašeptnouti, vz Zašeptati.

Zašeptnutí, n. = *zašeptání*. Hrts.

Zášer, u, m., die Dämmerung. Hdk. C. 41. Z. bájů. Hlk. Z. k pouti zval. Hdk. L. Kv. 53.

Zášera, y, f. = *zášer*. Šd.

Zašeredliti, il, ěn, ění = *šeredným učiniti*, hässlich machen. Deh.

Zašeřeti, el, ení = *zašeřiti se* = *šerým se státi*, grau, dämmerig werden. — **komu**. Jednomu slunce svítí a druhému ani měsíc nezašeří. Brt. Skl. 99.

Zášeří, n., die Dämmerung. Tč. Z. báji. Šml. I. 17. Stinné z. palem a keřů. Jrsk. Sem prosvitá mi dolin z-řím kraj ve zlatě. Kká. Š. 9.

Zašeřiti, il, en, ení = *šerým učiniti*, grau, finster, dämmerig machen. — **se** = *zašeřeti*. Již se nebe z-lo, bude brzy tma. Us. Tč. Tu sa ti mu opozďaleka zašeřeje svieca. Dhš. Sl. pov. I. 274.

Zašermicovati, vz Zašermovati.

Zašermovati, *zašermicovati*, ein wenig scharmützeln, fechten. — **komu čím kde**: obněm **okolo** huby. Ros. Z. komu mečem. Kom. — **s kým**. Hlk. S. I. 82. — **jak. Do** povětří z., einen Stoss in die Luft machen. Deh.

Zašetřiti, ersparen, vz Šetřiti. — **si čeho**. Šm.

Zášev, švu, m., der Hintertisch, die Hinternaht. Deh., Tč.

Zaševcovati si, ein wenig schustern. Us. Šd.

Zaševeliti, il, en, ení = *zašustěti*, ein wenig rauschen, zu rauschen anfangen. Z-ly lístky stromov. Phld. II. 381. Starcovo oko blyslo, bajúzy z-ly sa. HVaj. BD. II. 134. — **kde**. **Za** chrbtom z-lo krovie. Phld. III. 1. 9.

Zašibati, hinschieben. — **co odkud kam**: šindely ze střechy **na** zem. Na Ostrav. Tč. — **Z**, eilig hinkommen, hineilen. — **kam kdy. Za** půl hodiny **do** města zašibal. Na Ostrav. Tč.

Zašibnouti = *zašvihnouti*, lospeitschen, losschlagen. Na Slov.

Zašibřinkovati se kam = *zatoulati*. Mor. Šd.

Zašiiti = *zašíjeti*. Vz Zašiti.

Zášíjek, jku, m. = *zadní část hlavy*, der Hinterkopf. Sádlem porostlí zášíjkové s lalokové. Chč P. 155. a — **Z.** = *nášíjek*, *pohlavek* (udeření za šíji), das Kopfstück, die Ohrfeige. Z-ky dávati komu = pohlavkovati ho. Br., V., Hus I. 393. — **Z.** = *tajná výminka*, der Hinter-, Rückhalt. Upřímnost beze všech zášíjkóv. Tkad.

Zášíjkovati = *za šíji bíti*, *pohlavkovati*, ohrfeigen. V. — **koho** Bl., Pešin., Br. Aby velikost zjevení mne nepovýšila, dán mi jest osten satanóv, aby mě zášíjkoval. Hus I. 351. — Cf. Zášíjek.

Zášík, u, m. = *maso za šíjí*. Us. u Tábora. Ndk.

Zašikování, n., vz Zašikovati.

Zašikovati = *zaslati*, Jinam z. V. — **koho**. Ros, BR. II. 444. a., Pr. měst. — **Z.** = *dohoditi*, *obstarati*. — **komu co**. Zašikuj nám pacholka. Us. Kšť. — **Z.**, **šp**. m. *zášíjkovati*. Lom. — **co čím**. Ty věci zašikují mysli naše naději (naplňují). Ryt. kř.

Zašilhati, *zašilhovati*, hinschielen, anschielen. — **na koho**. Us. Podkomoří sa něj zašilhav dl. Kká. Td. 107. — **jak**: na jedno oko. Us. Tč. — **k čemu**. Us.

Zašilhovati, vz Zašilhati.

Zašimati = *zašimrati*, *zaškrábati*. — **se kdy kde**. Když se komár v únoru za uchem zašimá, poběhneš v březnu se kamnům s ušima. Č. M. 442.

Zašimoniti, il, ěn, ění. — **čím kdy**. Šimon Lomnický svými bystrými verši dvorskými **při** té svatbě z-nil. Mus. 1880. 242.

Zašimrati = *zaškrábati*, ein wenig krabbeln, kratzen. — **koho, kde kdy**. To slovo ‚sonduj' den' mě troebu v svědomí z-lo. Shakesp. Tč. Když tě v únoru zašimrá komár za ušima, poběhneš jistě v březnu ke kamnům s ušima. Pran. Tč. Vz Zašimati.

Zašinouti = *zahnouti*, ver-, abbeugen, ablenken. Ros. — **co kam (k čemu)**.

Zašípání, n., vz Zašípati.

Zašipaný; *-án, a, o* = *ušpiněný*, *umazaný*, beschmutzt, beschmiert. Na Mor. s Slov. Mtl., Vck, Bern.

Zašípati, *zašipávati* = *ušpiniti*, *umazati*, beschmutzen, beschmieren, besudeln. — **co čím, se**. Na mor. Val. Vck. Také na Slov. Bern.

Zašiplati = *samazati*, verschmieren. — **si co čím**: ruce smolou. — **co kde**: v blátě. Na Ostrav. Tč.

Zašišlati, ein wenig zischeln. Jg.

Zašišmati = *zašpiniti*, beschmutzen. — **co**: plátno. Sych. — **Z.** = *zachuchliti, zakaliti*, trüben. Je tam zašišmáno, bude pršeť. U Rychn. Ntk.

Zašiti, šiji, šij, šije (ic), il, it, ití; *zašívati* = *šitím spraviti, sešiti*, ver-, zunähen, verheften, V.; *všiti*, ein-, vernähen, einhätten. — **abs.** Už se to nedá zašiti, už je to na krupici (rozemleto, roztřepeno). Us. Dch. Spadlo z višne dievča pyšné, rozdrapilo kasaničku, zašili sme. Sl. spv. IV. 133. — **co**: něco roztrhaného, V., kabát, díru. Ros. Zašij dírku, dokud malá, snad bys pak záplaty nenašel (odstraň závadu, dokud je malá. Cf. Principiis obsta); Zašij dírku, než se dál roztrhne. Us. Dch. — **co komu.** Přišívá-li někdo něco na sobě, zašije prý si paměť. Us. Kšť., Mus. 1883. 474. Úst lidem z. nelze. Aby všem ústa zavázal a zašil, musilby mnoho plátna míti. Mlčí, jakoby mu ústa zašil. Us. — **co kam: do** pytle, peníze do šatů. D. — **co kde.** Zašívati dírky v šatě, v prádle. Us. Ten chtěl býť kaplanem a potom zašíval míšky za špitálem. Čes. mor. ps. 216. — **co čím**: řemenem. Výb. II. 59. — **co jak dlouho.** Po dva dny šatstvo zašíval. Ddk. IV. 214.

Zašití, n., die Ver-, Zu-, Einnähung. Vz Zašiti. Poctivý a nábožný oděv i zašití měli a kdež šli, všudy se vážně měli. Bls. 129.

Zašitý; *zašit, a, o*, vernäht, zugenäliet. Z. čert. Us. — **kam: do** pytle. Kom. — kde. Peníze v kabátě z. Har. Toť by v tom byl čert (ďas) zašitý. Šm. Je v něm rarach zašitý. Us. Šd. A já mám zelinky v kabátě zašité. Sš. P. 397.

Zašívačka, y, f., die Flickerei. Pro dnešek je té z-ky už dosť. Us. Šd.

Zaší·ati, vz Zašiti.

Zašivka, y, f. = *zašívání i něco zašívaného*, das Einnäheu und das Eingenähte. Ta z. už se zase roztrhla. Us. Šd.

Zaškamrati, zu brummen anfangen, ein wenig brummen. — **na koho.** Na Ostrav. Tč.

Zaškarbontiti se, il, ění = *mračiti se*, sich verzieben, einwölken. Nezaškarbouti-li se, půjdeme na cestu. Us. Dch.

Zaškaredění, n., vz Zaškarediti se.

Zaškareděný, vz Zaškarediti se.

Zaškarediti, il, én, ění = *poškarediti, zanečistiti, zohyzditi*, hässlich machen, verhässlichen, verhunzen, beschmutzen, beflecken, besudeln. — **co, se.** Na Mor. Šd. — **se na koho (jak)**, finster, mürrisch anschauen, ansehen, saueres Gesicht machen. D., Ros. Zamračenou tváří na někoho se z. Sych. Otesánek se na ni z-dil a povídá. Er. Sl. čít. 23. Tak hovorí a takú prednáša radu. Načho se zaškarediv iúty reče naproti Bondor. Hol. 295. — **se nad čím.** Us Tč.

Zaškemrati, zu betteln, flehen anfangen. — **kde.** Z-al někdo v síni. Us. Špň.

Zaškeřiti se, il, ení = *zasmáti se plačtivě, nucené*, gezwungen o. weinerlich lachen, schmunzeln. Cyr. Když ho pochválím, zaškeří se. D.

Záškiaba, y, f. = *sáplava na obloze*. Ehr. Vz Záškleba. — **Z.** = *prouh oblaků při západu slunce.* Viděls včera tu z-bu? U Rychn. Msk. Vz Záškleba.

Záškiava, y, f. = *záškiaba*. U Kr. Hrad. Kšť.

Záškleba, y, f. = *prouh oblaků*, ein Wolkenstreif gegen Abend vor einem Regen. Z. se táhne, bude pršeti. Us. — **Z.** = *záplava* die Morgen- o. Abendröthe. Ros. Vz Záškiaba. Je-li z. žlutá, hádají lidé na déšť, pakli červená, na větry. U Počátek. Jdr.

Zašklebiti se, il, ení; *zašklebovati se*, den Mund verziehen, anfangen zu grinsen, zu greinen. Mrknuv z-bil se. Kká. Td. 49. — **na koho.** Rk. — **jak.** Smrť se strašlivým hrozně zašklebila smíchem. (Zde jest jedno se vynecháno: zašklebila se s smíchem. Vz Se). Ráj. — **se při čem.** On vyzunkue pohárek té hořké, ani se při tom nezašklibne. Us. Šd. — *Z. se* = *zasvitávati*, licht werden. Již se zašklebuje. Ros.

Záškiebka, y, f., vz Záškleba.

Zaškiudnúti, vz Zaškudnúti.

Zaškňonrati, ein wenig winseln. Kmk.

Zaškňouřiti se, il, ení = *zaškeřiti se.* — **se nad čím.** MM. — **se kde.** Dítě v kolébce zaškňouřilo se. Tč.

Zaškňuřenec, nce, m., der Sauersichtige. Mor. Šd.

Zaškňuřený, mürrisch, sauersichtig. Šd. Mor.

Zaškobrtati se někam, wobin rollen, rollend gelangen. Kam se to až z-lo! Mor. Šd.

Záškoda, y, f. = *zaškosení i to, co zaškozuje*, das Schaden u. was Schaden bringt, das Schädliche, die Schädlichkeit. Jg.

Zaškodění, n. = *zaškození*. Slov.

Záškodí, n. = *sáškoda*. Čechové vracejíce se měli sice některé nesnáze s krášem polským o žold a záškodí, ale konečně uspokojeni jsou. Pal. Děj. III. 3. 127.

Zaškoditi, il, zen, ení; *zaškozovati*, Schaden bringen, schaden. — **abs.** Nepomůže, nezaškodí (neuškodí). Jg. Nikemu ja neverila, že by l'uhosc (libosť, láska) zaškodzila. Sl. ps. 64. — **komu.** Sama som ja, sama svetu neverila, že by mladým l'uďom láska zaškodila. Sl. ps. 114. Aj vám nejaká pomoc by nezaškodila. Dbš. Obyč. 13. Takéto jedla sa odporúčajú chorým na prse ale ani zdravým nezaškodia. Mt. S. X. 1. 43. — **kdy.** Ale to aj veľká l'úbosť dakedy zaškodí. Dbš. Sl. pov. I. 438. — **s infinit.** Pozorlivosť v každej veci mati (míti) nezaškodí, ueho mnohých nepozornosť ku potupe vodí. Na Slov. Tč. Nezaškodí i s prátelom opatrně chodiť. Na Slov. Tč. Doznali sme sa o jednej veci, ktorú vedeť tebe nezaškodí. Zbr. Lžd. 51. — **Z.** = *začíti zaháleti*. Cf. Záškodní. Ros.

Záškodně = *škodně*. Na Slov. Bern.

Záškodní, dný = *škodu činící*, Schaden verursachend o. bringend, schädlich. To je rozpustilé, z-né dievče. Zátur. Háj I. 36. Koza je z-ná. Hdž. Čít. 170. — **Z.** = *zahálející*, müssig. Z. sládek, pacholek, tovaryš. Ros. — **Z.** *člověk, škodou jiného se živící, loupežný*, ein schädlicher Mensch, der An-

dere in Schaden bringt, vom Raube, von Erpressung aller Art lebt. Br., Flav. Aby najali pojezdné, kteřlhy silnice okolo Prahy projížděli a z-né chase loupežnictvl zastavovali. Skl. V. 164. — **Z.** *lid u vojska* = *zadní chasa*, Tross, m. Br., Kom., D. — **Z** *list* = úpis náhrady za škody neb náklady, eine Urkunde, in welcher der Ersatz aller Schäden und Auslagen versprochen wird, die Vergütungsurkunde, Verschreibung zur Schadloshaltung Gl 382, Arch. I. 214., Č. Dod., Sdl. Hr. III. 238. List jeho z. mám a toť jsú škody hohdá spravedlivě. Záp. měst. 1448. Z. list. Listina z r. 1486. Mus. 1880. 411. — **Z.** *peníze*. Ze z. peněz skrze póbony zemské nechtí súditi. Půh. II. 619.

Záškodnice, e, f. = *škodařka*, Schadenmacherin; ein Weib aus dem Trosse, die Räuberin. Br. Trávnice, trávnice, v poli z-ce, ale ste do domu dobré robotnice. Koll. Zpiev. I. 293. — **Z.** = *klenutá konírna*. V z-ci jsou koně záškodní anebo jak bychom řekli: vybrakovaní. Sdl. Hrd. III. 9.

Záškodník, a, m = *záškodní člověk*, der Schädiger, Schadenstifter, Räuber. Osopi se na zahradnika: Co to tu máš za z-kóv, čo mi takýto nečin robia? Dbš. Sl. pov. VI. 84. — **Z.** = *zahaleč*, der Müssiggänger. Ros — **Z.** *vojenský*, *pakostník*, *záškodní chasa*, der Trossbube. D. — Vz Záškodní.

Záškodnosť, i, f. = *škodnosť*, die Schädlichkeit. Ros.

Záškodný, vz Záškodní.

Záškolský = *za školou bydlící*, hinter dem Schulgebäude wohnend. Us. Msk.

Zaškortati, *zaškortávati*, zu gurren anfangen. — **kde.** Myš v díře zaškortala

Zaškořupiti = *zaškořepiti*, mit einer Rinde oder Kruste überziehen. Na Ostrav. Tč. — **se**, überkrusten. Jak neumyješ rendlíka, zůstane škořupa a on se zaškořupí. Na Ostrav. Tč.

Zaškoudlosť, *zaškudlosť*, i, f. = *hubenosť*, die Magerkeit. Jg. Neměl on ani touchy o zlobě a duchové z-sti nepřátel Kristových; Více ještě ta mravná z. a ztyřelosť jeví se v tom, že již nyní na Krista čibají ti, jenž lid k němu vésti měli. Šš. J. 85., Mr. 31.

Zaškoudlý, *zaškudlý* = *hubený*, mager. Z. dobytek. Kom. Nejední od církve odštěpení vykladači to na podání církve katolické obracují, starodávné, z-dlé šípy na ni vychrlujíce. Šš. Mr. 32. — **jak** Filosofie celá z-dlá **nad** míru v ošumělém rouše scholastickém Pal. Děj. IV. I. 376.

Zaškoudnouti, dl, uti = *zhuběněti*, mager werden. Us., Št.

Zaškouliti, il, ení = *zašilhati*, *zahleděti*, ein wenig schielen, schief ansehen — **na koho.** Oko jeho zlostně na nás zaškoulilo. Koll. Zn 143. Ešte raz naň zaškúli. Lipa II. 265. Kňahiňa milo pozrela na Popelvára; ale Železný Mních len zaškúlil naňho a poviedal. Dbš. Sl. pov. VI. 49. — **čím.** Okom zaškúlil, ako z polovice šialený. Klčk. Zb. III. 111. — **jak.** A kedy nekedy na to, ako jastrab na holuba, krivým okom zaškúli. Klčk. VI. 49. Bratová zle, nedobre zaškúlila naň. Dbš. Sl pov. III. 69.

Záškraba, y, f. = *poskvrna dobré pověsti*, befleckter Ruf. Us. — **Z.** = *záškleba*. To je dnes z.! U Bydž. Kšť.

Zaškrabání, n., das Verkratzen. Vz Zaškrabati.

Zaškrabaný; *-án*, *a*, o, verkratzt. Vz Zaškrabati.

Zaškrábati; *zaškrábnouti*, bnul a bl, ut, uti; *zaškrabovati*, zu kratzen anfangen, ein wenig kratzen; verkratzen. — **abs.** Někdo tu zaškrábal. Us. — **co čím**: nožem. Z. někoho pazourcem. Us. Tč. Na kraji štít prepichá i ľavý pod rebrami ostrým bok zaškrábne hrotom. Hol. 145. — **koho, se kde.** Z-bal se **za** uchem, na noze atd. Us. Šd.

Zaškrabkati = *zaškrábnouti*. Na Slov. Bern.

Záškrabek, bku, m. = *zaškrábnutí*, der Kratzer, Ritz. Z. nožem učiniti. Berg.

Zaškrábnouti, vz Zaškrábati.

Zaškrábnutí, n., der Ritz.

Zaškrábnutý; *-ut*, *a*, o, geritzt

Zaškrabovati, vz Zaškrábati.

Zaskřabovati = *kdo v řeči r zadrhuje*. Cf. Škrbati. Na mor. Val. Vck.

Zaskrátati = *zanečistiti*. Na Slov. Bern.

Zaškrcení, n., die Erdrosselung. Br.

Zaškrcený; *-en*, *a*, *o*, erdrosselt. Vz Zaškrtiti.

Zaškrcovati, vz Zaškrtiti.

Zaškrečání, vz Zaškrečati.

Zaškrečati, vz Zaškřečeti.

Zaškřečeti, el, ení, *zaškřekati*, *zaškřeknouti*, vz Zaskřečeti, Skřečeti. — **abs.** Drůbež zaškřečala. Us. Šd. — **kde.** Jak žáby na stromech zaškřekajú, déšť přivolajú. Na Ostrav. Tč. Keď domov dochádzala, zaškrečal kohút na pánte. Dbš Sl. pov. VI. 14. Len čo ukázala sa vo dverách, starý kohút zaškrečal na smetisku a celý kŕdel sliepek hnal sa útokom na Annu. HVaj. BD. II. 31.

Zaškřehotati, anfangen zu quacken, ein wenig quacken. — **abs.** Zaškřehotala žába. — **kde**: v rybníce a p.

Zaškřeknouti, vz Zaškřečeti.

Zaškretý; *-et*, *a*, *o*. Vidiac v Pohorskom srdce nie z-tě, odporné a nepristupné. Zátur. Ňápr. 68. Darmo's prúdy slz a krve znoja na nevďaku lieval z-tú. Phld. IV. 155.

Zaškrhotati = *zacinkati*, erklingen, scheppern. — **komu kde** Jí však v opasku peníze z-ly. Kld. II. 164.

Zaškriatatný; *-án*, *a*, *o* = *zaškřítaný*. Na Slov.

Zaškřípati, vz Zaskřípati.

Zaškřipcovati, einkneipen. — **komu co kdy.** Před r. 1848. ještě místy zlodějovi prsty z-li, aby se přiznal. Na Ostrav. Tč.

Zaškřipění, n., vz Zaškřipěti.

Zaškřipěti, ěl, ění, zu knarren anfangen, ein wenig knarren. — **abs.** Nemazané kolo z-lo. Us. Tč. — **čím**: zuby. Us. Tč. — **kde.** Cosi mi **mezi** zuby z-lo. Us. Tč. — **jak.** Z očí mu blisly dve strely, zuby divo zaškripely. Btt Sp. 82.

Zaškřipiti, il, en, ení, einquetschen. — **co komu kde**: prsty mezi dveřmi. Na Ostrav. Tč.

Zaškřipnouti = zaškřipiti. Bern.

Zaškřitaný; *-án*, *a*, *o*. Opice zaškriatsná a na nic bodná (nadávka). Dbš. Obyč. 45., Mt. S. I. 117.

Zaškřitati = *zašpiniti*, beschmutzen, beflecken, besudeln. Na Slov. Plk.

Zaškrkati, *zaškrknouti* = *škrk udělati*, antrülpsen; zu gurren, schnarren anfangen; einen Strich machen. Ros. — **abs.** Jenom to zaškrklo, už visel ze šatů cár. Mor. Šd. — **čím kde**: na stěně, na něčem drsněm, aby to škrčelo, na škrkačce (Ratsche); škrkačkou (sirkou) na stěně. Na Ostrav. Tč.

Zaškrndati se někam = *zajíti někam*. Kdo ví, kam se zaškrndali. Us. u Smidar. Kšť.

Zaškrobeni, n., vz Zaškrobiti.

Zaškrobený; *-en*, *a*, *o*, gestärkt. Z. plátno, prádlo. Us. Šd.

Zaškrobiti, il, en, eni, *zaškrobovati*, ein wenig stärken, steifen. — **co čím**: prádlo pšeničným škrobem. Us.

Zaškrobotati = dudlati, mrmati. Na Slov. Bern.

Zaškrobovati, vz Zaškrobiti.

Zaškrouhati, *zaškrouchati*, *zaškroukati*, *zaškroupati*, *zaškroutati* = *počíti škrouhati*, loskuurren, losrumpeln. Ros.

Zaškrouchati, vz Zaškrouhati.

Zaškroukati, vz Zaškrouhati.

Zaškroupati, vz Zaškrouhati.

Zaškroutati, vz Zaškrouhati.

Záškrt, u, m. = *nemoc hrdla*, *zahrtušení*, *nadutí hrdla*, *bolení n. zapálení hrdla*, *žába v hrdle*, die Halsentzündung, Halsgeschwulst, Hautbräune, häutige Bräune, schleimiger Kroup, Frosch. V. Z. = místní zánět sliznice hrtánu, při čemž se na povrchu sliznice vyměšuje syrovatečný mok, který rychle se sráží a ve způsobě mázder od sliznice odloupnouti se dá: croup, angina membranacea, laryngitis crouposa, häutige Bräune. Obyč. nazývá lid z-tem onen zánět sliznice dýchadel, při kterém výměšek do dužniny sliznice se usadí a který bývá příznakem všeobecného onemocnění, tato však nemoc sluje *mázdřivkou*, difteritis. Vz S. N. Záškrt u dětí: *tipec dětský*, *prým*; *zahrtušení*. Ja. Z. = zaklíčení krku; u koní: *kach*, *kech*, *sopel*, *soplivice*, *soplavosť*. Kůň má kach, kůň kachá; u svini: *prým*. Šp. Lýkovec lékařský potřebuje se v záškrtu. Rostl. Nepravý z., Pseudocroup. Nz. lk. Z. dostati, na z. zemříti. Us. Tč.

Zaškrtati, kritzeln. — **čím**: pérem. Us. — **Z.** = *škrtaje zamazati*. — **co**. Vše z., aby se to nemohlo čísti. Us.

Záškrtek, tku, m. = *zaškrcení*. Us. Šd.

Zaškrtění, n. = *zaškrcení*. Na Slov.

Zaškrtěný; *-ěn*, *a*, *o* = *zaškrcený*. Na Slov.

Zaškrtiti, škrť, tě (ic), il, cen, eni; *zaškrcovati* = *uškrtiti*, *zardousiti*, erwürgen, erdrosseln, stranguliren. V. — **koho**. Ros., BR. II. 83. a. Smiluj sa, skry dakde ma. Tu idú. Zaškrtia ma, ubijú, rozsápu. Zbr. Lžd. 29. Pes zaškrtil kuře. Us. Kuna všecky kury zaškrtila. Us. Tč. Sultán dal všechny své bratry z. Dač. I. 187. Z. zajíce. Sldk. 54. Ale v tom vpálila stará stryga do izby a len ak zaškrtit tak zaškrtit vtáčä. Dbš. Sl. pov. V. 43. — **co**: mlýn. Vys. Vz Mlýn. — **koho kdy**: ve spaní. — **čím**: rukou, provazem, šatem. Us. — **proč**. Dobrého od radosti nezaškrti. Mt. S. I. 105.

Záškrtka, y, f., die Bremse. Vz Brzda. Šp.

Záškrtní = *kruposní*, croupös. Nz. lk.

Zaškrubiti = *zaškrobiti*. Na Ostrav. Tč.

Zaskřupati, ein wenig knirschen. — **čím**: zuby. Us.

Zaskřupěti, ěl, ění, zu krachen anfangen. — **komu (kde)**. Cosi mně mezi zuby z-lo. Střásl mu kosti, že mu z-ly. Na Ostrav. Tč.

Zaskrybati, zerkratzen. — **co čím**: sklo křemenem. Na Ostrav. Tč.

Zaškubání, n., vz Zaškubati.

Zaškubaný; *-án*, *a*, o, vz Zaškubati.

Zaškubati, *zaškubnouti*, bnul a bl, ut, utí, ein wenig zupfen, rupfen. — (**koho zač**): za šat. Us. Za provaz zaškubnouti. Us.

Zaškubnouti, vz Zaškubati.

Zaškubnutí, n., der Ruck.

Zaškubnutý; *-ut*, *a*, *o*, gezupft.

Zaškučati = *zaskučeti*. Na Slov. Bern.

Zaškudliti, il, en, ení = *zakudliti*. Mor. Šd. Vz Zaškoudliti. — **komu**: koni (rozpuštěné sádlo do rány mu líti). Šm.

Zaškudlosť, i, f. = *zaškoudlosť*.

Zaškudlý = *zaškoudlý*, *hubený*, zakrsalý. Vz Zaškoudlý.

Zaškudnúti, *zaškludnúti* = *zhubeněti*. Št. Vz Zaškoudnouti.

Zaškúliti, il, ení, anfangen zu schielen, ein wenig schielen. Na Slov. Bern.

Zaškutiti, il, cen, ení = *něco vyvésti*, anstellen. — **co**. Ten škutina zase cosi zaškutil. Slez. Šd. — **komu**. Ty děvuchy mně něco z-ly. Ib. Šd.

Záškvara, y, f. = *mrzutosť*, *hádka*, *svár*, der Verdruss, die Stänkerei, das Aergerniss. Na Mor. a ve Slez. Vck., Pk., Škd. Zrobil jsem na dědině nějakou z-ru s pacholky. Slez. Šd. Matka králova na jeho ženu měla z-ru (měla na ni zlé, zaškvařené oko). Kld. I. 187. Je tu s tím senem z., jak to zmokne, shnije to. Slez. Šd. — **Z**., y, m. = *kdo něco zaškvařil*, *zavinil*, *na vzdory udělal*. Slez. Šd.

Zaškvaření, n., Zaškvařiti.

Zaškvařený; *-en*, *a*, *o*, vz Zaškvařiti. — — **Z.**, raunzig, verweint. Z. dítě. Na Ostrav. Tč.

Zaškvařiti, škvař. ře (ic), il, en, ení; *zaškvařovati* = *zapražiti*, einkröschen, einschmoren, einrösten. — **co kam**: do jídla (usmažiti). Ros. — **kde co**: trubku skleněnou u thermometru z. (zalíti, zaletovati), verschmelzen, verlöthen. Hlas. — **komu**: koni (rozpuštěné sádlo atd. do rány mu líti). Ros. — **co komu čím**. Dej koni z. ránu cukrem a sirou. Db. — **Z.** = *zaviniti*, *dopustiti se*, verschulden, sich vergehen. — **co**. Člověk když něco zaškvaří nebo něco neslušného učiní. U Opavy. Pk. — **co komu**. Ti dva si cosi z-ili (naznačuje zavinělou nemravnosť). Také: Už maji zaškvařeno. Mor. Šd. — **se na koho** = zaškvařenýma očima na někoho pohleděti, böse, finster anschauen. Na Ostrav. Tč.

Zaškvařovati, vz Zaškvařiti.

Zaškvrčati = *zaškvrčeti*. Na Slov.

Zaškvrčeti, vz Zaškvrknouti.

Zaškvrknouti; *zaškvrčeti*, el, ení, anfangen zu kreischen, quicken; prasseln, schwirren. Chlapec primknul sä hlavou ku svieci a tu mu vlasy oškvrkly, že len *tak* zaškvrčalo, skvŕk, skvŕk urobilo. Hdž. Šlb. 40.

Zaškvrniti = zaskvrniti.

Zaškytati; *zaškytnouti*, tnul a tl, utí, losschluchzen, den Schlucken haben. Ros.

Zaškytnouti, vz Zaškytati.

Zašlahati = *zašlehati*. Vz Zašlehnouti.

Zašlahnouti = *zašlehnouti*.

Zášlap, u, **zášlapek**, pku, m., **zášlapa**, y, f. = *zatknutí, záskoko, úraz koruny kopyta*, když si kůň sám, nebo když mu jiný na ni šlápne, der Kronentritt, Nageltritt, Huftritt. Čsk. Ten kůň má z. Ros., Ja. Z. jednoduchý, hluboký. Vz více v S. N. — **Z.** = *ranění spodku nohy zabodnutím nějaké věci*, der Nageltritt. Ja. — **Z.**, když jelenu táhnoucímu místy travou zarostlými špičky trávy, které mu mezi spáry uvázly, do jeho stopy na otevřené půdě spadnou, der Einschlag. Šp.

Zašlapání, n., die Ver-, Niedertretung.

Zašlapaný; *-án, a, o*, ver-, niedergetreten, durchs Treten verdorben. Z. tráva. — **kam**: do bláta. Us. — **čím**: nohama.

Zašlapati, vz Zašlapnouti.

Zašlapiti, vz Zašlapnouti.

Zašlapnouti, pnul a pl, ut, utí; *zašlapiti*, il, en, ení; *zašlapoti, zašlapovati, zašlapávati* = *šlapáním zohdoti*, nieder-, zu-, electreten; *zatajiti*, unterdrücken; *zabiti*, todt treten. Jg. — **co**: semeno, věc nějakou. Us. Z. něco = *zotutlati, zatajiti*. V. — **koho** (*šlapáním usmrtiti*). Us. Zašlapilo (místy v obec. mluvě: zašloupilo) mne to (nemoc mne jala). Us. Pozor, abychom jeden druhého nezašlapli (pravil kohout mezi koňmi). Us. Bayer. — **koho kde**: v tlačenici, v trávě atd. — **jak**: nemilosrdně. Us. — **co kam**: do bláta, Ros., D., semeno do země. D. — **komu co**: ptáka (usmrtiti), Ros., oči (dary oslepiti), Plk., Šm., C. M. 578., si nohu. D. — **co čím**: nohama. — **si co kam**: *trn* v nohu. Ja. — **se**. Kůň se zašlapuje (zasekává se). Ros., Šm.

Zašlářiti, il, en, ení, verschleiern. Koll. Zněl. 109.

Zašleh, u, m., vz Zášmig.

Zašlehati, vz Zašlehnouti.

Zašlehávati, vz Zašlehnouti.

Zašlehnouti, hnul a hl, ut, utí; *zašlehati, zašlehávati, zašlehovati* = *zošvihnouti*, einen Knall wie die Peitsche geben; *zasáhnouti šlehaje*, peitschend treffen, erreichen; *zahnati šleháním*, wegpeitschen. — **abs**. Bič zašlehl. Ros. Oheň zašlehl. Us. — **koho**: slepici (šlehnutím usmrtiti). Tak som bledol od tej doby, jako ma zašlahly blesky krásných očí Mileny mojej. Lipa 320. — **koho čím kam**: bičem do oka. Us. — **koho odkud**: husy s pole (zahnati). Us. — **(co) kam**. Déšť obilí do země zašlehal (zatloukl). Us. Oheň zašlehoval až **nad** střechu, až **na** zahradu **k** stodole. Us. Tč. Keď zašlahaly v duši jeho plameny pomsty. Phld. III. 2. 203. — **se komu**. Zašlehl se mu bič (zamátl, zadrhl se). Ros. — **kudy**. Zábřesk myšlénky zašlehl mým mozkem. Hrts.

Zašlehovati, vz Zašlehnouti.

Zašlejch, u, m. Má u nás pět dní zašlejch (= jsme mu dlužni za 5 dní práce). V Kunval. Msk

Zašlemovati = *zohleniti, zalepiti*, verschleimen, verschlemmen. — **si co čím**: žaludek. Ros. — **se**. Trouby se zašlemovaly.

Zašli, vz Zaslati.

Zašlichtovati = *šlichtou zomazati*, schlichten. — **co**: osnovu. Us. Tč.

Zašlosť, i, f. = *minulosť*, die Vergangenheit. Řeči mistrovy v z-sti lidu křesťanského. Pal. Děj. IV. 1. 424. Z-sti jsem neznal, budoucnosti netušil. Slov. Tč. Zdravím vás zašlosti, přišlosti. Nrd. Kosm. bs. 37. Útrpně z. někomu skrývati. Čch. Mch. 70. — **Z.** = *zvetšelosť, časem pokaženosť*, die Verkommenheit. Bůh vida stvoření svého pro hřích těžký zašlosť; Však Bůh nesmírné milosti lituje lidské zašlosti. Kanc. A věru máte Boha z čeho chváliti, že se Vám ještě v takové z-sti milosť okázala. Pal. Děj. V. 2. Stav pohanské z-stí; Mravná z. pohanstva; An ale Pavel líčil z., zamřelosť a zkázu. Sš. I. 131., 153., II. 93. (Hý.). — **Z.** = *nepravosť*, das Vergehen. Hříchy i nepravosti i mnohé zlé z-sti. Pls. br. 300. V z-stech našich. Kom. Kšaft 15. — **Z.** = *zadluženosť, znuženosť*, die Verschuldung, der Nothstand. 1552., Zlob., Jg.

Zašlundrati, nass machen. — **co kde**: šaty v rose, ve vodě. — **se**. Us. Tč.

Zašlý = *který zošel*, vergangen, verlaufen. Z. bludice. Mcha. — **kam**: do lesa. Us. Slunce za horu z. V hřiechy zašlý. Hus I. 436. — **odkud**: od své dokonalosti z. V. — **Z.** = *přestalý, minulý*, vergangen, vorübergegangen, verwichen. Z. láska. D. Z. děje, Kká., čas, Čch. Petrk. 58., sláva, Kká., mladosť. Btt. Sp. 31. Kdo mi vrátí zašlé doby, co jich mladosť zmárnila? Na Slov. Tč. Z. doba, Osv. V. 760., věk. Mcha., Mus. 1880. 154. Kdo by je chtěl znova obžalovati pro tyto zašlé věci svrchupsané? Arch. I. 196. — **Z.** = *zvetšelý, časem pokažený*, veraltet, verblichen, abgerieben, entfärbt, abgenützt, verfallen. Z. hory, ein in Verfall gekommenes Bergwerk. Hř. Z. strom, Sl. les., oko. Db. Vidouce zemi tak zašlou. Pal. Děj. III. 3. 231. Pro uspokojenie krále již dosti z-ho. Arch. IV. 470. To okno je celé zašlé (naběhlá). Us. Šd. Leč pomni, že malby zašlé se obnovují. Sš. Sm. bs. 198. Z. barva, slova (zastaralá), Us., malba, peníz, Sych., řád vojenský. Zlob. — **čím**: měď rzí zašlá. Br. Konvice špínou zašlá. Oči mdlobou zašlé. St. skl. II. 30. — **Z.** = *počatý, začatý, vzešlý, zovedený, zběhlý, stalý*, angefangen, vorgefallen. Zlob. Z. pře, rozepře. Apol. Věc zašlá (trvající, nedokonaná), hangende Angelegenheit. J. tr. Aby zmatky zašlé opravoval. Let. 172. — **kdy**. Různice za předků našich z. Zlob. Ana mu smrť Tiberia mezi tím zašlá závadu zavalila. Sš. Sk. 114. — **proti komu**. Potahové proti zločinci zašlí (vyskytli). — **s kým**. Z té pak veliké s Pavlem zašlé proměny. Sš. II. 16.

Zašmariti, il, en, ení, *zašmarovati*, hinschmeissen, hinwerfen. Slov. — **co, koho kam.** Kobyla mňa až k vám z-la. Dbš. Obyč. 72.

Zašmarovati, verschmieren. — **co čím**: řemeně špekem. Na Ostrav. Tč. — Cf. Zašmariti.

Zašmatlati, *zašmatlávati*, krumm gehen, die Schuhe niedertreten. Ten hoch zašmatlává (drobet šmatlá). — **co** (něco zandati, hinthun, vertragen). Ros. Z. trávu (zadupati, zertreten). Us. Tč. — **se kam** = šmatlavě dojíti. Vz Šmatlati. Us. Tč.

Zašmejkati, hinziehen, hinzerren, hinschleifen. Cf. Smýkati. Us. — **co.** Někam jsem si šátek zašmejkl a nevím kam, verworfen, verlegt. Us. Dch. — **s kým.** A tak se mnou zašmejkal (mnou otočil, hat mich herumgedreht), co jen mohl nejvíce. Kol. ván. 49.

Zašmelcovati = šmelcem zalíti, verschmelzen. Ros. — **Z.** = pokáleti, beschmutzen. — **co**: šat. Ros.

Zášmig, *zášmih*, n, m. = *zářez*, *zášleh*. Vz Zašmihnouti.

Zašmigati, ein wenig peitschen, zu peitschen anfangen. — **co čím**: bičem, prutem komáry. Na Ostrav. Tč.

Zášmih, vz Zášmig.

Zašmihnouti = zášmih učiniti, einen Schmitz, Streich thun. Šd.

Zašmodrchati něco = *zamotati* a na Mor. *zaplésti*, verfitzen. — **co.** Zašmodrchal bavlnu tak, že není k potřebě. Us. Kšť.

Zašmouhaný; *-án, a, o*, gestreift. Z. nebe (plno dloubých oblaků, voll Streifwolken). Mor. Tč.

Zašmouhati, streifen. — **co.** Us. — **se kde**: na tváři (myje se šmonhy udělati) Us. Tč. Nebe se z-lo. Vz Zašmouhaný.

Zašmouhlý, finster, trübe. Šm.

Zašmouraný, beschmiert, beschmutzt. Z. dítě. Us. Sd. Z. jako kominář, Šd., jako vakeša. Mor. Brt.

Zašmourati, besudeln, verschmieren. — **co čím**: papír tužkou. Na Ostrav. a na Mor. Tč.

Zašmouřenec, nce, m. = *zašmouřený*, ein finsterer Mensch, der Sauertopf. Jg.

Zašmouření, n., vz Zašmouřiti.

Zašmouřený; *-en, a, o* = *zašmouraný*. Mor. Zkl. — **Z.** nebe = zamračené, trüb, umzogen. Jg. Z. člověk = *zasmušilý*, *zamračený*, düster, unfreundlich. Ros.

Zašmouřiti, šmuř, il, en, ení; *zašmouřívati*, *zašmuřovati*, umwölken, verfinstern. Jg. — se, Ros., **koho.** Rk.

Zašmudlovati = *zamazati*. — **co.** Us.

Zašmulaný = *umazaný*? Nebol by špatný šuhaj, keby neboľ tak z-ný. Lipa I. 244.

Zašnejdrovati čím. Vz Šnejdrovati.

Zašněrovati, zu-, ein-, verschnüren. — **koho, se**: děvče. Ros. — **se čím do čeho**: Zašněrovala se ženkli do nové šněrovačky. Us.

Zašňupanec, nce, m. = *ušňupanec*. Mor. Šd.

Zašňupati, mit Schnupftabak bestreuen, beschmutzen, verschnupfen. — **co**: šátek. Us. Tč. — **si**, eine Prise nehmen. Us. Šd.

Zašňupkati, *zašňupkovati*, *zašňupkávati*, schnalzen mit den Fingern. Ros.

Zašohákati = *zaplašiti*. — **koho**: slepice. Vz Šohákati. Z. **na** slepice. U Kostelce n. O. Ktk.

Zašoptěti = *nabobtěti*, anschwellen. Na Slov.

Zašoulati = *zaváleti*, rund wärgeln, verwärgeln.

Zašoupati, *zašoupnouti*, bin-, zuschieben. — **co čím**: otvor prknem zašoupnouti. Us. Pdl.

Zašoupnouti, vz Zašoupati.

Zašourati = *zaštárati*, stören, stüren. — **kde.** Ros.

Zašoustati; *zašoustnouti*, stnul a sti, ut, utí, anfangen zu streichen, zu reiben, zu wetzen. — **kde.** Něco tu zašoustlo. Us. — **čím**: nohou, einen Fusskratzer machen. — **co** = *šoustáním zandati*, *odstraniti*, streichend wohin thun; *zamésti* (pokoj), abkehren, abwischen. Jg.

Zašoustnouti, vz Zašoustati.

Zašová, é, f., Zaschau, ves u Val. Meziříčí. Vck.

Zašovice, dle Budějovice, Zaschowitz, ves v Třebíčsku. Jg.

Zašovský, Zaschauer. Ty z-ské zvony, ony pěkné zvoní. Šš. P. 210.

Zašpačkovati = *počíti mluviti jako špaček*, anfangen wie ein Staar zu plappern; *začíti špačky rozvazovati*, *žertovati*, anfangen zu scherzen, ein wenig scherzen. Ros.

Zašpalkovati komu co: ústa = špalek mezi zuby strčiti, aby huby nezavřel, spilen, eine Spille einlegen. Na Ostrav. Tč.

Zašpasovati, *lépe*: *zažertovati*. — **s kým.**

Zašpatěný; *-ěn, a, o*, verschlechtert. Hol. 83. Vz násl.

Zašpatěti, ěl, ění, schlecht werden, sich verschlechtern. Šm.

Zašpatiti = *špatným učiniti*, schlecht, hässlich machen, verschlechtern, verschmieren. — **co, koho.** Když sa do čeho dáš a nezvlš, čo je, zašpatiš i tu věc i jméno tvoje. Na Slov. Tč. Co jednoho ozdobnje, druhého zašpatí. Na Slov. Tč. — **kde.** On se u mne velice zašpatil; A to ho tam velice zašpatilo Us. Šd. — **čím.** Když sa trnim jednúc zem zašpatí, ťažko potem zlé koreně ryiom klčovať. Na Slov. Tč. Zlý člověk i dobré místo zlým žitím zašpatí. Mor. Tč.

Zašpatněti, ěl, ění = *špatným se státi*, sich verschlechtern, schlecht werden. Zašpatnělo obilí. Zašpatněl dobytek. Ros.

Zašpejliti, il, en, ení, verspeilen. Šm.

Zašpendliti, il, en, ení; *zašpendlovati*, zuspändeln. — **co čím**: šátek velikým špendlíkem. Jg, Šd. Já naše dvírečka pantiama zavážu, pantiama zavážu, špendlíkem zašpendlím. Šš. P. 290.

Zašpetnouti, tnul a tl, utí, mucksen. — **čím.** Stydno jim je Čechy slonti, češtinou jen zašpetnouti. Mus.

Zašpicovati, zuspitzen. — **co čím**: olůvko, klínek nožem. Us. Tč.

Zašpičatělý, zugespitzt. Z. list, knoflík, Us., rourka, Mj. 128., kůl. Us. — **jak**: ostře. Us. — **kde.** **Na** obou koncích z-lá jeblice. Pdl.

Zašpičatění, n., die Zuspitzung.

Zašpičatěný; *-ěn, a,* o, zugespitzt. Z. list. Us., Nz.

Zašpičatěti, ějí, ěl, ění; *zašpičatívati*, spitzig werden. — Obilí již zašpičativá. Ros.

Zašpičatiti, il, těn, ění; *zašpičaťovati*, spitzig machen, zuspitzen. — **co**: sloup. D. — **co čím**: tužku nožem. — **komu.**

Zašpičatívati, vz Zašpičatěti.

Zašpičaťovati, vz Zašpičatiti.

Zašpihlaný, vz Špihlati. — **kam.** Nůž do pecna z-ný. Mor. Šd.

Zašpihlati, vz Špihlati. — **kam: nůž do** chleba z. Mor. Šd.

Zašpihovati, *zašpižovati, zaspížiti* = *potravami zaopatřiti*, mit Lebensmitteln versehen. — **co**: pevnosť. Ros. — **se na** zimu. Us.

Zašpikovati = *protýkati*, fett machen. — **co čím**: zajíce špekem. Us. — **Z.** = *zandati, zadělati*, zumachen, verstopfen. Nabije (do rány) zašpikuj, aby nemohlo vypadnouti ani vytéci. Db.

Zašpilkovati = *špilkem jelito na konci prostreiti* (aby nie nevyteklo). Mor. Šd.

Zašpincovati s kým = *nabírati ho*, zu foppen anfangen.

Zašpinění, n., die Besudelung, Beschmutzung. Z. prádla.

Zašpiněný; *-ěn, a,* o, besudelt, beschmutzt. Z. ruce, prádlo. — **čím**: blátem, inkoustem atd.

Zašpiniti, il, ěn, ění = *pokáleti*, beschmutzen, beflecken, besudeln. — **co** V., Ros., Kom., Br. A potom je to sprostý človék: nič nevie; i keď bozká ruku, len zašpiní ju nekľuda. Phld. IV. 9. — **si co čím**: košili blátem.

Zašpintati = *zašpiniti*. Na Slov.

Zaspížiti, vz Zašpihovati.

Zašpláchati, zu plätschern anfangen. — **čím jak.** Vesele z-la ryba vodou. Er. Sl. čít. 16.

Zašplechati, *zašplechovati* = *zašpláchati*. — **kde**: ve vodě. Us. Tč.

Zašplechnouti, vz Zašplechati.

Zašplechtati, anfangen zu plätschern. — **nč proč.** Hron sa zas valí k skale od skaly, zašplechtal o breh k rozchodu. Sldk. 317.

Zašplíchati; *zašplichnouti, zašplechnouti*, chnul a chl, ut, utí, schwenken. — **abs.** Až vlny zašplíchaly. Osv. 1884. 5. — **co komu čím**: oči vodou (zamrskl, zapleštil, verspritzen). Ros. — **se.** Kapr ve vodě se zašplíchl. — **kdy čím.** Zjavisko hrozné: v búrach rozbrojov brat brata krvou z-chal svojou. Č. čt. II. 174. — **kde: ve** vodě. Us. Tč.

Zašprtati, *zašprtnouti*, zu scharren anfangen. Na Mor. — **abs.** Kura zašprtala, zrnečko vyšprt-la. — **kde čím**: v zemi nožkami. Us. Tč. — **Z.**, flink hinkommen — **kam.** Stařenka z-la k sousedce. Na Mor. Tč. Hle! kde (kam) až se to zašprtlo (dostalo)! Mor. Šd.

Zašprtnouti, vz Zašprtati.

Zašprymovati = *zašertovati*. Vrat. — **kde s kým.** Us. Tč.

Zašpuliti, il, en, ení. — **co**: hubu, rümpfen. Us.

Zašpuňkaný = *blátem zaházený*. Na Hané. Bkř.

Zašpuntovati = *zatkati*, ver-, zuspünden. — **co**: sud. Ros. — **co čím**: sklenici zátkou. Us.

Zašramotiti, il, cen, ení, Lärm, Getöse machen. — **kde.** Na půdě něco z-lo. Us. — **Z.** = *zandati, zaštrachati*, verlegen. — **co kam.** Kams to z-la? Us. Kšť.

Zašramovati, anfangen zu hauen, Schramme zu machen, verschrammen, v horn. Ros., Šp.

Zašraňkovati, verschränken. — **co**: úvozy. V. — **co čím**: obraz železnou mříží z. V.

Zašromotati = *zašramotiti*. — **komu.** Tu mi zašromocú flašky. Nitra VI. 349

Zašroubování, n., die Verschraubung.

Zašroubovaný; *-án, a,* o, verschraubt.

Zašroubovati = *šroubem zatáhnouti*, zu-, ein-, verschrauben. — **co kam** (**do** čebu). D. Matky (šroubu) pevně **na** desku z. Us. Pdl. — **jak**: pevně. Us. — **čím.** Otvor zášrubem z. NA. III. 97.

Zášrub, u, m., vz Zašroubovati.

Zašrubovati = zašroubovati. Mor. Tč.

Zášť, i, f, *lépe*: *zášti*. Jg. Vz Zášti. Z. plemenná. Us. Pdl., národní, náboženská. Mus. 1880. 483. Dobrotou z. bude přemožena. Hdž. Rkp. Uhnízdila se v srdcích sester z. proti ní, neboť jí štěstí záviděly. Němc. I. 97. Jakou ten má na tebe zášť. Mor. Šd.

Zaštabarcovati = *zabouchati, zabouřiti*, zu rumpeln anfangen, lärmen. — **kde.** Cosi na půdě z-lo. Na Ostrav. Tč. — **nač**: na dvéře. Mor. Šd.

Zašťákati = *začákati, zacákati*, bespritzen. — **co čím**: vodou. Mor. (na Strážn.). Šd.

Zašťan, a, m. = *uscaný*, der Brunzer. Na Slov. Plk.

Zašťanice, e, f., die Brunzerin. Na Slov. Plk.

Zaštarcovati = zaštercovati.

Zášťastný = *přešťastný*, überglücklich. L.

Zašťavělosť, i, f., die Bitterlichkeit, Säuerlichkeit. — **Z.** = *zlosť*. Plk.

Zašťavělý = *zakyslý, zahořklý*, bitterlich, säuerlich. — **Z.** = *zlý, hněvivý*, erbittert, erbost. Plk.

Zašťavěti, ěí, ění = *zahořknouti, zakyseleti*, bitterlich, säuerlich werden; *zazlíti se*, erbittert werden. Us.

Zašťávlý, säuerlich, säuerlichpikant, säuersaftig. — **Z.** = *zašťavělý, zakyslý*, angenehm säuerlich. — **Z.** dřevo = *vodou natáhlé*, durchnässt, vom Wasser durchdrungen. Us.

Zaštěbetati, zu schnattern, zu plauschen anfangen, ein wenig schnattern. — **abs.** Husy z-ly. — **kde s kým: ve** škole. Us.

Zaštěbotati = zaštěbetati. Hlč.

Zaštěhotati = *zazpívati*, lossingen, anschlagen. Slavík zaštěhotal. Č.

Zaštěkání, n., das Aufbellen.

Zaštěkati; *zaštěknouti*, knul a kl, utí; *zaštěkávati*, losbellen, zu bellen anfangen, ein wenig bellen. Psi zaštěkali. Us. — **na koho.** Ros. Zaštěkla (zakřikla) na mne jako

fena. Us. Šd. Pes na žebráka zaštěkal. Us. Tč. — kde. Pes na dvoře, v lese zaštěkal. Us Šd. — odkud. S které strany pes zaštěkne, s té strany přijde ženich. Kld. II. 285.

Zaštěkávati, vz Zaštěkati.

Zaštěknouti, vz Zaštěkati.

Zaštěknutí, n, das Aufbellen, der Belfer.

Zaštemovati, stimmen. Stařenka má kolovrátek a stařiček husle; stařiček se (= si) zaštemuje a stařenka šnstně. Slez. Šd.

Zaštěp, u, m. = *zaštěpení*, *i co zaštěpeno*, die Einimpfung, das Eingeimpfte. Us.

Zaštěpce, e, **zaštěpitel**, e, m. = *zaštěpící*, der Einimpfer, Anpflanzer, Errichter, Gründer. Jg.

Zaštěpení, n., das Pfropfen.

Zaštěpený; *-en, a, o*, gepfropft, eingepflanzt, eingewurzelt. — **kde**. Strom **pod** okjenkem z-ný. Sš. P. 275. Slova **v** srdci z-ná Sl. ps. 67. Křesťanství v krajinách těch z-né. Šmb. S. II. 271.

Zaštěpitel, e, m., der Einimpfer; Anpflanzer. Rk.

Zaštěpiti, *zaštěpovati*, *zaštipiti*, il, en, ení = *vpustiti*, *vkořeniti*, einimpfen, einpfropfen, einpflanzen. — **co**: broskev. Tabl. poes. — **co komu**: neštovice. Koll. Chcela svojmu pacholiatku od lékara drobnice dať zaštepiť. Lipa I. 375. — **co kam**. Hodľaje nebe na zem zaštěpiti. Sš. J. 48. Z pí sem jazyk způsob jiný. Čch. L. k. 23. Aby byl (milenec) do mého srdca zaščípen. Mor. Brt. Révek hruškový do jeřabiny z. Tč. — **kde**. Aby tím snáze napomínka jeho se v nich zaštěpila. Sš. II. 48. Uhlíř vyhlobil z kláta klín a medvědovy ' dlapy v buku zaštípil. Kld. II. 57. Výrok v hrudi a mysli z. Sš. II. 69. — **kdy**. Nová úmluva na seslání ducha sv zaštěpena byla. Sš. II. 24. — **se**. Když se neštovice zaštěpnjí. Us Tč.

Zaštepovati, versteppen. — **co**. Us. Tč.

Zaštěpovati, vz Zaštěpiti.

Zaštěrběti, ěl, ění = *štěrbivým se státi*, schartig werden. Jg.

Zaštěrbiti, il, en, ení = *štěrbinu udělati*, schartig machen; *potlouci něco hliněného* (Ros.), zerschlagen (Geschirr); *zaviniti*, verschulden. — **co**. Ros.

Zaštercovati, *zastarcovati* = *počíti štercovati*, anfangen zu poltern. Jg. — **se** = *štercováním někam zajíti*, sterzend wohin kommen, gerathen. Ros.

Zaštěrčeti = *zaškrhotati*. U Rožn. Tč.

Zaštěrkati, zu rasseln anfangen, ein wenig rasseln. — **čím**: řetězem. — **kde**. peněží v kapse. Mor. Tč.

Zaštěrkování, n., vz Zaštěrkovati.

Zaštěrkovaný = *štěrkem zasypaný*, geschottert. Us. Šd.

Zaštěrkovati = *štěrkem zasypati*, schottern. Šd

Zaštětiti, il, ěn, ění, ve vodním stavitelství, verbürsten. Nz.

Zášti, n, *lépe než zášť*, i (ě, Pik.), f. Jg. **Z** = *zajíti s kým v nepřátelství* (zastr.). Mus., Boč., Ms. pr. kut. **Z** od zašesti n. zašetí od zastar. trpn. příčestí šest čili šed, a, o (m. šed-t) slovesa *jíti*. Bř. 210. Zášti od zajití jako příští od přijití. Pal. Radh. I 187. Cf. Pal. Děj. IV. 1. 467., Zajítí, 1. U starých Čechův: opovědéné nepřátelství (die Fehde). S. N. Psaní o z. mezi Jindř. z Dnbé a Malovcem z Pasova. R. 1413. Z. obecné, die öffentliche, z. zvláštní, die private Fehde. Kteří jsou zjímáni pro obecné z., mají ihned propuštěni býti, a kteří jsou vězňové zjímáni pro svá zvláštní z., to má dobrými lidmi ohledáno býti. Arch. I. 247. — **Z** = *zajití*, *zahynutí*, *konec*, interitus, der Untergang. Bibl. — **Z.** = *kyselosť*, *nenávisť*, *zastaralý hněv*, der Groll, Hass, die Gehässigkeit, Feindschaft, Feindseligkeit, Erbitterung. NB. Tč. 243., J. tr. Častá zášti a kyselosti mezi sebou mívali; věčné z.; v z. s někým býti; vzbudivše mezi sebou veliké z. V. Z. národní, Osv., plemenné. — Šmb. V z. někoho míti; záštím kypěti; propuklo z.; pojali z. k sobě; slova záštím napuštěná. Us. Dch. Mají z. mezi sebou. Míti k někomu z. Ros. Z. zastarati se nedopustiž Kom. V z. u někoho uběhnouti; z. řeči na sebe uvaliti. D. Hrobové z. Rvač. Míti z. na koho. Rk. Srovnali se o všeliká zášti, kteráž jsou obapolně mezi stavy. Václ. I. Patrno učeníkom bylo také již tenkráte ono z., jakým se proti pánu jeho nepřátelé spikli a shlukli. Sš. J. 44. Znamenavše rozličné záštie a nechuti, kteréž jsú mezi námi a měšťany byly. List z r. 1447. Tč. Dávní z. mezi sebou měli. Kn. Zášti vyhne se každý nedráždě nikoho, nedělaje se nikomu nepřítelem. Kom. Slovo dá slovo a zášti hotovo.

Zášticeni, n. = *ochrana*, der Schutz. Hank. Modl. 51.

Záštík, u, m. = *maso vepřové v kotli vařené*, *obvar*. U Sadské. Hk.

Zaštiknouti, *zašťknouti*, knul a kl, ut, utí = *zaštípnouti*, zwickend anfassen. — **kde**. Ovce na tom suchopalu mnoho nezaštikne. Jg. — **koho** (= zaštípnouti, todtbeissen). Jg. — **si co čím**. Lebo si zaštikol prst kohútkom, že mu krev z neho sa liala ako voda. Lipa I. 107. — **koho čím**: žihadlem. Tč.

Zaštilipati = zvuk *štilip* vydati (o vrabcích). Vrabec z-pal. Us. Kšť.

Záštip, u, m. = *zášti*, *vroubek*. Ta má na něho záštipy. Mor. Kurz.

Zaštípati; *zaštípnouti*, pnul a pl, nt, utí; *zaštipovati* = *štípáním zahnati*, zwickend vertreiben, verzwicken; *usmrtiti*, todtzwicken, todtbeissen; *štipna ujíti*, zwickend anfassen. — **koho**; kohout domácí cizího zaštípal. Ros. — **čím**: ostrým zobákem. Klín, dřevo sekerou z, aufspalten. Mor. Tč. — **co**. Nic nezaštípl (nevydělal). Puch. — **koho kde**. Cosi mne zaštípio **na** rameně, v noze, v hlavě. Us. Šd.

Zaštípek, pku, m. = sádlo pod křídly drůbeže. Us. Vz Zaštípnutí.

Zaštipený; *-en, a, o*, vz Zaštípiti. Sš. P. 275.

Zaštipiti = *zaštěpiti*.

Zaštípnouti, vz Zaštípati.

Zaštípnutí, n., vz Zaštípati. — **Z.** = *ohledání*, *tučnosť*, das Fett. Ta husa měla pěkné z. Us. Vz Záštipek.

Zaštípnutý; *-ut, a, o*, vz Zaštípati.

Záštit, u, m. = *místo pod štítem domu (pod přídaškem), kam se všecko náčiní selské ukládá, také čerstvá tráva.* Na Ostrav. Tč.

Záštita, y, f. = *ochrana, záslona, zástěna, příchrana*, die Aegide, der Schutz, Schutzschirm, Schild, die Schutzwand, Schutzwehre. V horn. (u Příbr. schovávačka), der Schutzort, die Schlussbühne. Hř., Bc., Hrk. Z. před bouří. Puch. Volili ho pro záštitu od násilí i zlodějstva. Krok. On mu byl z-tou. Tys má z. (mou z-tou). Us. Z., zástěna, štítnice, válečné náčiní, za nímž se vojínové kryli bourajíce zdi, hradby nepřátelské. Vz S. N. Pod záštitou. Dch. Maria z., die Beschirmerin. Sš. P. 62. Stromy stelou stín jim na záštitu. Sš. Snt. 58. Z. města Msn. Or. 155. Pancíř byl z-tou vojína; Příkaz ten vlastně čelí k z-tě Archippově; Pravda zajisté jest nejlepší z-ton proti zálohám a lestem; Správce v z-tě svěřence; Blahám se, že před králem z-tu svou vésti mohu. Sš. II. 142., 232., J. 27., Sk. 26., 276. Z. štvacích psů = štít z chvoje, der Hazschirm; z. lovní = štít prkenný neb soukenný, ozdobně zhotovený, k ochraně panstva při zataženém lovu, der Jagdschirm. Šp.

Záštitec, tce, m. = *koš šavle*, der Korb. — Z. povojní, das Stangenblech am Pferdegeschirr der Stangenpferde. Čsk.

Zaštítění, n., die Deckung

Zaštítěný; *-ěn, a, o*, gedeckt. — **čím.** Muže právem římským z-ho. Sš. Sk. 256. Zlobu pod pätou anjela zdusenú, nevinnosť mečom mocných z-nú. Syt. Táb. 359.

Zaštítiti, štít, il, ěn, ění; *zaštiťovati = chrániti štítem i jinač*, beschirmen, beschützen. Jg. — **koho**. Us. — **čím**. Rk. Z. se kým (jej za ochránce míti). Mus. 1880. 207. Z. se pravdou. Ib. 1880. 198. Odvolával se na svaté předky a jimi se zaštiťoval; Nejprve to, čím zastavatelé zavládlé domněnky se zaštiťují, nemá do sebe váhy té. Sš. J. 87., 209. — **jak**. Boh mi svedok, že vás s celou mocou zaštítim. Zhr. Lžd. 19. — **proti komu**. Šhr. Zaj. kr. Vác. 202. Cítime len tam jich moc, kde treba trestať, kde treba z. nás oproti krivdám, tam ruka jich je skrčená. Syt. Táb. 146.

Záštitka, y, f., v bot., tegillum, das Schutzbrett. Nz.

Záštitník, a, m. = *ochránce*, der Beschirmer. Z. víry. Krok II. 490.

Záštitný, Schutz-. Z. zbraň. S. N. Z. poval v jámě (v horn.), die Schluss-, Haupt-, Schutzbühne. Hř. Z. stroje válečně, NA. III. 89., oděni, Sš. II. 143., bradba, das Epaulement. Čsk.

Zaštivati, vz Zaštvati.

Zaštkati, *zaštknouti*, knul a kl, ut, uti, aufschluchzen. Us. Dží. — **jak**: hlasitě. Šml. I. 41. Zaštkal stařec z duše zaičené. Kká. K sl. j. 162.

Zašťkuouti, vz Zašťkati a Zaštiknouti.

Záštní, Fehde-. Vz Záští. Z. právo. Šmb. S. I. 420., Pal. Děj. IV. I. 39. Podlé práva záštního poslal mu list odpovědní a opověděl válku. Pal. Děj. IV. 1. 467.

Zaštorcovati se kam = *odejíti*. Můj starej vlček se pryč z-val. Dh. 165.

Zašťouchati, vz Zaštuchati.

Zaštrachati = *zandati tak, že to nelze najíti*, verkramen, verzetteln. — **co**. Kam's to zaštrachal? Vck. — **se kam** = zajíti. Us. Šd.

Zaštrkati, *zoštrknúť = zaštěrkati*. — **jak.** Zaštrkly ticho čaše. Sldk. 226. — **komu kde kdy**. V tom jej zaštrkajú vo vrecku tie trie oriešky. Dbš. Sl. pov. I. 441.

Zaštrknúť, vz Zaštrkati.

Zaštrkotati = *zaštrkati*. — **komu**. Kdeže sa on sberá na tom čiernom koni? Ide on, ide on za tie tmavé hory, klobúčik na očach a nič nehovorí, len kedy zbroj mu zaštrkotá. Čjk. 47. — **čím**. Bežl proti nim jedno malé chlapčä s kantárom v hrsti. Keď popri koni prebiehalo, zaštrkotalo tým kantárom. Dbš. Sl. pov. V. 48.

Zaštrngati, *zaštrngnúti, zaštrngotati = zaštěrkati, zaštěrknúť*. — **kde**: **na** kose. Na Slov. Tč. A keď šabla **pri** boku jeho zaštrngoce. Phld. III. 12. Ako ku stolu sadol a na tanier hral, len mu dač zaštrngne v mise. Dbš. Sl. pov. I. 54.

Zaštufovati, z něm. verstufen. D. — **co**: štolu, chodník atd. (znamením [štufou] opatřiti vyťatým ve skálu, že majitel nechce prozatím dále hnáti, ale své pravo sobě zachovati zamýšlí). Vys.

Zaštuchati = *zašťouchati*, hin-, hineinstossen. Na Ostrav. Tč.

Zašťukati čím. Z-kal dlhými nožnicami. Vz Šťukať. Phld. IV. 337.

Zašturcovati = *zapěniti, zaříti*, verstürzen, verschütten. Pam. kut. — **Z.** = *začíti šturcovati*. Ros.

Zašturiti, *zašturkati*, hinstossen. — **koho kam čím**. Na Ostrav. Tč.

Zašturkati, vz Zašturiti.

Zaštvati, *zaštívati, zaštvávati*, loshetzen, zu hetzen anfangen, ein wenig hetzen. — **koho nač**: psa na zvěř. Dch.

Zaštvávati, vz Zaštvati.

Zašubnouti = *zašibnouti*, einen Peitschenstreich versetzen. — **koho čím**: ptáka bičem (zašlehl). — **kam**. Zašibni sem do křa (do kře), vyletí-li z něho ten chřástel. Na již. Mor. Šd.

Zašubrání, n. = *zamazání* Na Slov.

Zašubraný; *-án, a, o = pokálený, zamazaný*, beschmutzt, besudelt. Na Slov. Šd. Také na mor. Val. Vck, Brt. Z sukníčka. Brt. Má z-ný čepiec. Klčk. V. 136. Z-ná, kde ideš? Pck. Ps. 113. Včerá byla pěkná malovaná a dnes již jest celá zašubraná. Slez. ps. Šd.

Zašubrati = *zamazati, zašpiniti*, beschmutzen, besudeln. Mor. Vck. Vz Zašubraný.

Zašubraviti = zašubrati. Na Ostrav. Tč.

Zašudlený; *-en, a, o = rozmazaný, rozestřený*. Z. stůl. U Bzence na Mor. Šd.

Zašudliti, il, en, ení = *rozmazati, rozetříti, dobře neutříti*. — **co**. Už zas ten stůl zašudlila. U Bzence na Mor.

Zašúchání, n., das Verunreinigen. Na Slov.

Zašúchati, *zašúchnouti = znečistiti*. Na Slov. Bern.

Zašúchnouti, vz Zašúchati.

Zašuchotati = *zašustiti*, anfangen zu schwirren, ein wenig schwirren. — **abs.** Hlasy rozlietly sa po bučine, len vetor zašuchotal a potom ďalej ulekal. Lipa 335. Dumný stojí háj, len tu i tu zašuchoců listočky. Lipa 336. Naraz schytí sa ohlak, hromy zaďurkajú, dážď zašuchoce. Ib. 329. Ani jeden lístok nezašuchoce. Ib. 315. — **čím.** Ale tam nič, ani len krielcom nezašuchotalo. Dbš. Sl. pov. VII. 41. A má prontek zlatočárny, když jim pekne zašuchoce. Hdk. C. 238. — **kde.** Jastrabie péra si zašuchotaly v povetrí. Klčk. Zb. IV. 87. Ale to list v hore zašuchoce a i sova zahukoce a spať mu nedá. Dbš. Sl. pov. VI. 64. Hvíždi fujak po dvore, zašuchoce v pitvore. Lipa 363. Už milého ženicha dobre posťahovali, keď za nimi dačo zašuchoce a oni ztratili sa v hore. Lipa III. 311.

Zašuchrati, zu rauschen anfangen. Slov. Dážď zašuchre. Lipa III. 329.

Zašuchtaný; *-án, a, o* = *zašpiněný*, beschmutzt. Na mor. Val. Vck.

Zašuchtati = *zašpiniti*. Vz Zašuchtaný. — **se** = *meškati*, verweilen. Ssk.

Zašúlání, n., das Einkneten. Na Slov. a Mor.

Zašúlaný; *-án, a, o*, eingeknetet. Na Slov. a na Ostrav. Tč. Vz Zašúlati.

Zašúlati, einkneten — **co kam**: slivy **do těsta.** Na Ostrav. Tč. Také na Slov. Bern.

Zašuliti, il, en, ení = zakouliti. U Brušperka. Mtl. — **Z.**, vertuschen. Šm.

Zášum, u, m., das Brausen. Z. lesní. Phld. IV. 1.

Zašumání, n. = *zášum*. Z. chvoje. Hdk. L. kv. 82.

Zašumařiti, il, ení, zu fiedeln anfangen. Ros.

Zašumění, n. = *zášum*. Z. křídel orlích. Osv. I. 82.

Zašuměti, ěl, ění, anfangen zu rauschen, ein wenig rauschen. — **kde.** V lese něco zašumělo. Hedvábí okolo nás zašumělo. Němc. Z-la dračí křídla okolo uší. Kos. v Km. 1884. 615. Lehký vánek zašuměl nad našimi hlavami. Hrts. A teraz zašumla tam len tvoje šaty. Sldk. 457. — **komu.** Prevej, vetre, to Slovensko do kola, zašum bratóm, že má duše k nim volá. Sl. ps. — **komu proč.** Zašum mi v ochlad, jaré doubí. Hlk. — **kudy.** Najednou to zašumělo listím. Němc. I. 41. Ruch a šumot zašumel prirodou. HVaj. BD. I. 12.

Zašumiti se, il, en, ení, zerrissen einhergehen. Ros.

Zašumovatělý = *plný šumu, plísně*. Z. víno. Mor. Šd.

Zašumovatěti, ěl, ění = *zešuměti, zplesnivěti*. Vz předcház.

Zašupati; *zašupnouti*, pnul a pl, ut, ntí, mit Ruthen losschlagen. — **koho jak: do krve.** Us.

Zašupěti, ěl, ění. Po Soběslavu z-pěl mráz. Němc. I. 37. Vz Šupěti.

Zašupnouti, vz Zašupati.

Zašupovací, zuschiebbar. Z. otvor. KP. V. 136.

Zašurpěti, *zašurpivěti*, ěl, ění, bässlich werden. Vz Šurpěti. Ros.

Zášust, u, m. = *úšust*, die Lavine. Na Slov. Kd. Ten z. zabil anebo zasypal desat person do smrti. Sl. let. I. 254.

Zašustati, hinschleudern. — **co kam:** prach **do** vody. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *zaměsti*. — **co čím**: podlahu vodou, pilinami. Na Ostrav. Tč.

Zašusťati = *zašustiti*. Vetrík zašusťal, jakoby na jevo dať chcel, že je nie samotna. Lipa 306.

Zašustěti, ěl, ění, *zašustnouti*, anfangen zu rauschen, ein wenig rauschen. Kom. — **kde.** Zašustlo **okolo** mne. D. V jizbě cosi zašustělo, Us. Šd., v slámě. Tč. Ale veru tak čosi vo chrasti zašustelo. Zbr. Báj. 14. A strhne sa ako bystrý jeleň, keď zašustí len lístok v húšťave. Phld. III. 467. — **čím.** Něco to něčím zašustěl. Ros. Strom větvemi zašustěl. Mühl. — **kudy.** Křídlo vaše když náhle světem zašustí. Osv. VI. 461.

Zašustnouti, vz Zašustěti.

Zašustnutí, n., das Geräusch.

Zašuškati, *zašušknouti*, knul a kl, ut, utí = *pošeptati*, zuflüstern. — **co komu kam kdy. Po** chvíli na to zašuškala mu **do** ucha žena. Dbš. Sl. pov. I. 141. Zašuškni mu to do ucha. Mor. Šd., Lpř.

Zašušknouti, vz Zašuškati.

Zašušnění, n. = *zamazání*, die Beschmutzung, Besudelung.

Zašušněný; *-én, a, o* = *zamazaný*, beschmutzt, besudelt. Cf. Sušeň. Na Mor. a Slov. Šd.

Zašušniti, il, ěn, ění = *ušušniti, zamazati, pokáleti*, beschmutzen, besudeln. Mor. Sd., Šd.

Zašušťati = *zašustěti*. Na Slov. Šd.

Zašutiti, il, ění = *počíti šutiti*. — **komu kde: v** hlavě. Č.

Zašvacovati = *švihnouti*. — **čím**: prutem. Na mor. Val. Vck.

Zašvadroniti, il, én, ění, plauschen. — **si s kým jak: po** francouzsku. Us. Tč.

Zašvandrati, *zašvandročiti, zašvandrykati* = *zašvandroniti*. — **si s kým jak**: francouzsky, po německu.

Zašvandročiti, vz Zašvandrati.

Zašvandrykati, vz Zašvandrati.

Zašveholiti, il, ení, loszwitschern. Vlaštovice zašvehollila. Ros. — **odkud kdy.** V tom zas jiný lehkým hvizdem někde blízko s výše zašveholil. Kká. — **jak.** Z-la ptáčetem (jako ptáče) dívka. Šml. I. 18. — **kde.** Laštovice říká: Čekej ty sedláčku, z-lim kapku na střeše, ty budeš síť. Na Ostrav. Tč.

Zašvidrati = *zašilhati*. — **čím jak.** Zašvidral šelmovsky očima. Kmk.

Zášvih, u, m. = *švih, zašvihnutí*. — **Z.** = *jedno otočení kola*. Us. na Mor. Brt. Z. v tělocv., der Wendeltickschwung. Čsk. Vz KP. I. 454., Krouzův Úvod do tělocv.

Zašvihati, vz Zašvihnouti.

Zašvihliti, il, ení, zu zwitschern anfangen Jg. — **abs.** Vrabec z-hlil. Us. Tč. Až strnadel zasvitinká a špaček si zašvihlí, jak laštovka zašvihotá, sedlák sedí na tlhlí. Na Ostrav. Tč.

Zašvihnouti, hnul a hl, nti; *zašvihati, zašvihovati*, lospeitschen, losschlagen, einen Hieb mit der Peitsche o. Ruthe geben. — **si co**: bič (zašlehnonti). Ros. — **po kom**: bičem po koni. — **čím (kde)**: bičem v povětří. Němc. Z hradu královský lev dvojačistým zašvihol ohoniskom Sldk Mart 50. Priletela lastovička oknom do chyženky, zašvihala, zamihala snmno krýdelenky. Phld. III. 2. 149.

Zašvihotati = *zašveholiti*. Vz Zašvihliti.

Zašvihovati, vz Zašvihnouti.

Zašviřinkati, zu zwitschern anfangen, ein wenig zwitschern. — **kde**. Pták **na** stromě, v zahradě atd. z-kal. Mor. Šd.

Zašviřiti, il, en, ení = *zašvítořiti*. Šm.

Zašvítořiti, il, ení, losgirren, loszwitschern, losschwirren. Pták zašvítořil. Ros., Hvls, Tč.

Zašvižďati = *zahvižděti*. Zašvižďal perute hvizd ptáčej neslýchaný. Sldk. 668.

Zašvrglati, quirlen. Vz Švrglati. — **co kam čím**: monku do vody švrlákem. Slez. Šd. Vz násl.

Zašvrlati = *švrlákem zamíchati*, quirlen. — **kde**: v mléku. Tč. — **co kam čím**; monku do mléka švrlákem. Na Ostrav. Tč. Vz Zašvrglati.

1. **Zať**, a, m. = *zeť*, der Schwiegersohn. Na Mor. a Slov. a ve Slez. Tk., Pk., Němc. Turecký mladý zať, požičaj nožička. Sš. P. 148. Keď sa mládenec žení, pred sobášom je mladoženích, po sobáši mladý zať. Phld. III. 3. 201. Přiženili jsme si zeťa (= dali jsme dceru přístavkovi, přístupníkovi, přiženil se na statek, na nevěstinu usedlosť). Phld. III. 3. 253. Zať je poslední litera v abecedě (od zaťa nedoufej pomoci). Zátur. Zať je len *vzať* (vzíti) = pýta majetok od testa. Zátur. Tím spojený svazkom jako zať náš zostane prátel'. Hol. 14.

2. **Zať** = *vzať, vzíti*. — **co komu**. Zalo mi prstenček so zeleným očkom, so zeleným zalo a s červeným dalo; Velká se mi škoda stala, milého mi voda zala, keď ho zala, nech ho nesie. Sl. ps. 34., 163. **koho v co**. Lebo by mu zali všetci ľudia v reči. Sl. ps. 346. — **koho zač**. Zäli mnä sirotu kozáci za syna; zäli mä, zäli za syna rodnýho, zo mnä vychovali kozáka švarnýho. Chlpk. Sp. 145.

Záta, y, f. = *záhata*, kus zahrady nebo vůbec malé zahrazené místo. Us. v jižních Čech.

Zatabáčený; *-čen, a, o* = *tabákem zamazaný*, vom Tabak schmutzig. Us. Šd.

Zatabáčiti = *tabákem umazati*, mit Tabak beschmutzen. — **se** = *tabákem se posypati, umazati*. Šd.

Zatáč, i, f. = *zatáčka*, der Umweg. Us.

Zatáčati = zatáčeti. Slov.

Zatáčení, n., das Umdrehen. Z. v tělocv., vz KP. 1. 423.

Zatáčeti, vz Zatočiti.

Zatáčka, y, f. = *zatáčení*, die Drehung, Wendung, Windung, Schwenkung. Z. poloviční, dvojnásobná. Vz Povel. Rf. — Vojenská z. S. N. XI. 47. Z. cesty, potoka. Us. Dch. — **Z.** = *oklika*, der Umschweif, Umweg, die Krümmung. Chmel. Lex. Kvapil zatáčkami všemi. Kká. Td. 85.

Zatáď = *zatím*. Na Slov. Včul tedy dobre z. pohoveť jemu hl'aďme. Hol. 15.

Zataflovati, vertäfeln, vermachen. — **co**: díru. Ros.

Zátah, u, m. = *zatažení i co zataženo*. — **Z.** = *obstaviště*, das Zu-, Vor-, Verziehen, die Zu-, Vor-, Verziehung; das Zugezogene, Verzogene, Vorgezogene. Jg. Lov, honba v zátahu, honba zatažená, je-li plachtami a sítěmi úplně obstavena. Šp. Vz Obstaviště. K zátahu (veli porybný, mají-li rybáři lovice nevodem ryby zatáhnouti)! Šp. — **Z.**, das Beziehen der Wachen, der Aufzug der Wache. Čsk. — **Z** *vojenský*, der Kordon. Mus. Z. proti nákaze, der Sanitätskordon, z. proti moru, der Pestkordon; z. učiniti, zatáhnouti, den Kordon ziehen. J. tr. — **Z.** = *pramen* (dříví): dřeva u voru ponze přivázaná a zároveň plavená, das Gehänge. Vz Zálevka. — *Z hy* = dřeva před mlýny kladená, aby plavené dříví pod kola nepřišlo, die Vorzüge, Vorzughölzer. Us u Prahy. Jg.

Zatáhlý, verschleppt. Dch.

Zatáhnouti, *zatihnouti* (zastr. *zatěhnouti*), hnu, hni, hna (ouc), ul, ut, utí; táhl, tažen, ení. *zatáhati, zatahovati* = *táhnouti někam, do čeho*, atd., an-, hin-, herbei-, auf-, heranziehen; *zavázati*, zuziehen, binden; *zandati*, verschränken; *zahájiti*, ein Gericht niedersetzen; *obskočiti, okroužiti, obkličiti, obehnati*, umgeben, umzingeln, einschränken; *přikryti*, bedecken; *loviti*, fischen, jagen; *zatažením chytiti*, fangen; *utáhnouti*, ziehen, führen können; *pokáleti*, besudeln; *zajeti, zajíti někam*, wohin ziehen, gehen; **se** = *obtahovati se*, sich umziehen. Jg. — **abs** Koně zatáhli. Us. Jak rybáři zatáhli, rybičku vytáhli. Sš. P. 187. — **co, koho**. V. Nepřítele z. (obkličiti), šaty (pokáleti), Us., trám, hřídel, Vys., stráž, Šm., Čsk., soud (zahájiti). Zříz. Z. lis, Us., vinici (prázdné prostory v ní vyplniti) Čk. 185. Rybáři, zatahejte moře, utopilo se mi potěšení moje Sš. P. 86. Lakomství měšec zatahuje. Lom. — **co kam (do čeho, pod co, nač, k čemu, zač, po čem)**: myš to do díry zatáhla, Us.; někoho do lesa, do rokle Us., do komory, Ros, kypřici do běhouna. Vys. Z. **pod** krov. Ros. Z. děla **na** valy, D., síť na ryby, na ptáky, Ros.; z. na stráž, D., na pole. Ros. Divoši zatáhli do lesů. Hrts. Kam mě to až sem zatáhli! Šd. Z-hl do hostince **na** noc. Dbš. Sl. pov. III. 62., Mt. S. 1. 74. Ptáci za vrch, k lesu zatáhli. Us. Někam po svých zatíhnul. Ros. Toho sumce musím dostati, kdybych po Ostroh měl zatahovať sítě. Sk. — **(komu) co, se čím**: rybu udicí, Us, co přezkou. V. Zatáhl mu krk provazem, cestu provazem, řetězem, Us.; les tenaty, sítí. Ros. A on ho zahubila, zlatö šňůrkö krk zatábla, do zahrádky zakopala. Sš. P. 158. Z. rukou. Jedním tažením sílu ryb zatáhli. Us. Něco plachtou z. (přikryti). V. Nebe se mračny zatahuje, D., obloha oblaky. Šp. Našli tam mestiska červených jahod, len akoby to bol všade červeným suknem zatiahnul. Dbš. Sl. pov. V. 76. — **koho zač**: koho za nos,

Sych., za nohu. Us. Z. někoho za šat. Us. Kdo má nový šat ponejprv na sobě, zatahá ho někdo za ucho, aby mu dlouho trval. Us. Vck. Z. někoho káravě za ucho. Hrts. — **kudy.** Z. něco přes cestu, lesem. Us. — **co komu (kde):** cestu ženichovi (provazem, řetězem, aby se vyplatil). Us. Provaz komu **okolo** krku z. Us. Z. někomu míšek (nedati mu peněz). Us. Šd. Z-hlo mně to krk. Us. Šd. Křeč mu zatáhla řeč, nemůže mluviti. Us. Šd. Šerá tma zatáhne na vlčka. Hol 21. Zatáhlo mu to v krku. Us. Šd. — **co kde kdy:** díru v punčoše, kámen ve hře. D. Z. ruce **podlé** paží. D. Zima okolo hromnic převelmi silně zatahovala (zog an). Skl. V. 35. — **jak.** Tam rybáři s užitkem zatáhli. BR. II. 216. Černá tma zatáhne mu světla **na** věčnosť. Hol. 124. Jeden raz zatiahli, rybečku vytiahli (rybári); tretí raz zatiahli, Katušku vytiahli. Č. Čt. I. 129. — **se.** Zatahuje se (mračí se na nebi). Us. Mtl., Sd.

Zatáhnutí, n. = *odtáhnutí*, die Ver-, Wegschleppung. — **Z.** = *stáhnutí*, die Zu-, Zusammenziehung. — **Z.** = *zastření*, die Verhüllung. Bern. — **Z.** = *zalovení*.

Zatáhnutý; *-ut, a, o* = *odtažený*, verschleppt, weggeschleppt. — **Z.** = *stažený*, zu-, zusammengezogen. — **Z.** = *zatažený*, *zastřený*, verhüllt. Bern. — **Z.** = *zalovený*

Zatahovací řetěz, die Sperrkette. Dal. 72.

Zatahování, vz Zatáhnouti.

Zatahovati, vz Zatáhnouti.

Zátaj, e, m. Se zátajem, mit Reserve. Dch.

Zatajení, n., die Verheimlichung, Verhehlung, Vertuschung. Z. porodu, učiněného podání, J. tr., pravdy. Us. Bez z., rückhaltlos. Dch. — **Z.**, das Anhalten, Ansichhalten, Zurückhalten. Z. dechu. Us. — **Z.**, die Leugnung, Verleugnung. Na Slov. Bern. — **Z.**, die Entsagung. Na Slov. Bern.

Zatajený; *-en, a, o*, verheimlicht, vertuscht. Z zpráva, Us., myšlénky. Dch. — **komu.** Us. — **kde.** Moudrosť jest **před** očima všech zatajena. BO. — **Z.** = *zadržený*, angehalten, verhalten. Z. dech. Hrts. Se z-ným dechem. Dch. — **Z.** = *zapřený*, verleugnet. Na Slov. Bern.

Zatajitel, e, m., pl. -lé, der Verheimlicher, Vertuscher, Verstecker, Verleugner. Pr. měst.

Zatajitelka, y, f., die Vertuscherin. Us.

Zatajiti, aj, aje (íc), il, en, ení; *zatajovati* = *tajením zakrýti*, *zadržeti*, verheimlichen, verhehlen, verbergen, vertuschen, geheim halten, verschweigen, zurückhalten, verschlucken, verbeissen; **se** = *zapříti se*, sich verleugnen lassen; *zadržeti se*, stocken; na Slov. také = *stavěti se*, sich stellen. — Jg. — **eu:** smích, bolesť, dech, výčitky. D, Nz. lk. Z. pravdu. Hus II. 397. Jaká bych já sestra byla, dybych bratra zatajila? Sš. P. 134. Z. koho = *omámiti*, *omráčiti*, betäuben. Na mor. Val. Vck. Všecko voda zatajila (přikryla). Na Slov. Plk. — **co se kde.** Duše v sobě nezatajil. BR. II. 131. b. Před Bohem se nic nezatají. BO. Z. něco před někým. Šml. I. 105., Dač. I. 128. Nemoc a bída se z. nemohou před nikým. Us. Tč. Marnosť a bláznovství jako šídlo v pytli z. se nemůže. Prov. Z. v sobě pláč, Us., dech. V., Dch., Vlč., Er. P. 182. Svůj úmysl **před** někým z. Br. — **co, se čím.** Tou bylinkou zatajila sem krev (zastavila). Us. Krp. Ton odpověděl nemohli **na** se z. pyšně nepoddanosti. Bart. IV. 20. Z. jméno mlčením. Jel. Zatajila se celá ulice vojskem (byla plna). Us. — **co, se komu.** Puch mi dech zatajil. Us. Zatajila se mu řeč. Koll. Dech se mu zatajil. Dch., Šd., Hý. — **jak.** Dech zatajil se *mžikem* v prsou všech. Čch. Mch 63. — **se.** Zatajil se (zapřel se). Us. Vz nahoře. Zatajil se (nemohl dýchati, verlor den Athem). Vck. Z. se nemohši před pána přišla. BR. II. 151. — **se s čím kde (před někým).** Br. Nemohl zatajovati se s tím, že pohroma přijde na město boží. Sš. Sk. 73. — **čeho.** Z. něčeho před ženami. Flav. Kdo jest tak sprostný . . ., aby směl toho z.? NB. Tč. 8. Dal přísud na ten pohon, jakož jeho zatajil. Půh. II. 600. — **proč.** Kdyžby který zatajil viny podlé nalezenie pro přiezeň. Sedl. Rychn. 7.

Zatajivosť, i, f., der Hang zur Zurückhaltung. Dch.

Zatajivý, der gern verheimlicht, zurückhält. Dch.

Zátajně, reservirt, mit Reserve. Z. odpověděti, si počínati. Nezátajně, rückhaltlos.

Zátajnosť, i, f., die Zurückhaltung, Verschlossenheit, Reserve. Z. povahy. Dch.

Zátajný, reservirt, zurückhaltend. Nezátajný, rückhaltlos. Dch.

Zatajování, n., die Verheimlichung. Vz Zatajení, Zatajiti.

Zatajovatel, e, m., der Verheimlicher, Vertuscher, Verstecker.

Zatajovatelka, y, f., vz Zatajitelka.

Zatajovati, vz Zatajiti.

Zatakati, *zataknouti* = *potakati*, *přisvědčiti*, bejahen. Mor. Šd. Starý zataknul a buchnul pästou o stôl. Phld. IV. 326.

Zaťal' = *zatím*, indessen. Vypravovaly mu, že sú ony céry jednoho krála a tun (tuná) mosá zaťal ostať, zakál neprinde volojaký človek, čo by za nich vytrpel; Stará na to zas odejšla ven a meškala tam dlúho nemyslíce ništ, že čo zaťal stáť sa môže. Dbš. Sl. pov. VI. 19., VIII. 72. Z. ruža kvitne, dokál hu (ji) trhajú. Sl. ps. 323.

Zataloupiti se = *zvolna zajíti*, sich langsam fortbegeben. Ros Na Mor, Šd.

Zátaň, ě, f. = *zadní dolejšek krku, kde hrudí začíná*, anchenium. Ssav. 62.

Zatancování, n., vz Zatančení.

Zatancovati; *zatančiti*, il, ení, anfangen zu tanzen, ein wenig tanzen. — **si s kým.** D. Z-čila s ním polku. Us. Tč. Rád si s děvčaty zatančil. Němc. Pojď, zatancujeme si spolu. Us. Šd. Ešte ste vy krepký chlap, starý ale jarý, zatančíte si sa mnou. Lipa I. 96. Divné jest čosi v tom l'udu! Zatancuje si, jak mu zahudú, vykrúti sa ti i v tŕni. Čjk. 70 — **co komu.** Zatancuj nám rejdováka, sousedskou. Us. Šd. — **kde.** Na hrdle mu zatancují divý čardaš naše nohy. Hdk. V hospodě, na louce si z-li. Us. — **jak.** Zatancuj v tej červenej sukni, ak nevieš

tancovať, len si nožkou dupni. Sl. ps. 234. Rád si zatančí. Šd. — **kdy.** Až **na** svatbě si zatančíme. Šd.

Zatančeni, *zatancování*, n., der Beginn des Tanzes, das Auftanzen.

Zatančiti, vz Zatancovati.

Zatantiti, il, ěn, ěni = *potlačiti?* — **co.** Turecká ukrutnosť každé národnie pohnutia zatantila. Hdž. Větin. 29.

Zatantošiti, vz Zatantušiti.

Zatantušiti, *zatantošiti*, il, en, eni = *urvati*, erwürgen. — **koho.** Na Slov. Koll. Tu ťa zatantušim. Zátur.

Zatápati = *zatápěti*. Vz Zatopiti. Na Slov. Bern. — **co.** Žjal zatápa srdce naše. Phld. II. 2. 48.

Zaťápati = *zašpiniti chůzí, zašlapati*, tretend verunreinigen. — **co čím.** Ty mi umytou podlahu botami celou zaťápáš. Us. Vck.

Zatápění, n., das Einheitzen; Ersäufen.

Zatápěný; *-ěn, a, o*, geheitzt. Z. pokoj. — **Z.**, ersäuft. Z. doly, hory, ersäuftes Bergwerk. Dch.

Zatápěti, vz Zatopiti.

Zaťapkati = *zatleskati*, ein wenig klatschen. — **čím:** ručičkami (o dětech). Us. Šd. — **koho kam: na** rameno = poťapkati. Mor. Šd.

Zataraniti, il, ěn, ěni, einrammen. — **co čím kam:** kůl beranem **do** země. Na Ostrav. Tč.

Zataraseni, n., die Verbarrikadirung, Eindämmung.

Zatarasenina, y, f., die Barrikade, der Damm. Najvätšie z-ny a záveje stojá nám v ceste. Syt. Táh. 373.

Zatarasený; *-en, a, o*, verbarrikadirt, verrammt. Z. tábor. — **čím:** kladami. Us. — **Z.** = *zanesený*, verschüttet. — **čím.** Tento příkop je smetím, blátem zatarasen. Na Vsacku. Vck.

Zatarasiti, il, en, ení; *zatarasovati, zatarasivati, zatarazovávati* = *zadělati, zahraditi*, vermachen, verdämmen, verrammeln, verbollwerken; *zbrániti, překaziti*, verhindern; *obehnati*, umschanzen; *ochrániti*, befestigen, sicher stellen. Jg. Slov. — **co:** díru, Ros., jámu, Kom., vrata, Háj., cestu, přístup. Us. Z. průsmyk, bránu, Us. Pdl., řeku, mit Querdämmen versehen. Us. Tč. — **co, se čím:** vrata závorami, kamením, Vrat., přístav loďmi, cestu trním, Kram., se závorami. Solf. Cestu skalou a haluzím, Us. Tč., chvojím Němc. Ještě nepřítel byl v patách, zatarasený brány rychle kamením. Ddk. IV. 24. (III. 236., IV. 213.). — **se kde:** v městě. Us., Ddk. IV. 258., Dch. — **co komu** (překaziti). Jg. — **Z.** = *zanésti, zasypati*, verschütten. Vz Zatarasený.

Zatarasivati, vz Zatarasiti.

Zatarasovati, vz Zatarasiti.

Zatárati, anfangen zu plaudern, ein wenig plaudern; **se,** herumirren, herumschweifen, sich wohin verirren. — **se kam.** Smutný ozaj pohlad na okolie toto, kde temer ani vtáčka ani letáčka, ani inšoj zveri bývajúcej, iba jesti zatára sa sem nevidno. Lipa 262. Samotná putovala ďalej, kým sa nezatárala i ona do tých hôr; A on sa zatáral do jednej hustej hory. Dbš. Sl. pov. I. 70, 265. Len že Váh môj, môj Váh drahý je v moci Tatara a on plieni kraj náš, kam len zmyja sa zatára. Ppk. I. 192. Vsade (roste) na trávinách nižších kopcov, kde tu sa zatára aj na strechy. Let. Mt. S. VIII. 1. 25. Ach, načo som sa sem zatárala, načo som medzi tie smutné bralá z tichej chyže sa vybrala! Sldk. 31.

Zataratiti, il, ěn, ění = *zandati*, hinthun, verkramen. Mor. Šd. — **co kam.** Už to kdesi z-li až do zadku. Šd. — **kde.** Nevím, kde se ti to z-lo. Šd. Cf. násl.

Zatarmaniti, il, ěn, ěni = *zandati, zhatiti*, verlegen, hinthun, verlieren. U Místka, Příbora na Mor. Škd., Mtl. — **co kam.** Cf. Zataratiti a násl. a Zatasiti.

Zatarmarčiti, il, en, eni; *zatarmarčivati*, hinthun, verkramen. — **co** (zandati). Ros.

Zatasiti, il, en, ení = *zandati*, wohin thun. — **co.** Ros. — **se** = *zabrati se, zajíti*, wohin gerathen, kommen. — **se kam** (**ke komu**). Ros.

Zataškařiti, il, en, eni = *taškářsky zandati*, betrügerisch wohin thun. — **co.** Ros.

Zaťatě, fest eingehauen, hineingebissen. Lpř. Sl. I. 85.

Zaťatec, tce, m., polyphemus, žabronožec. Krok II. 243.

Zaťati, vz Zatnouti. Na Slov.

Zatati, n. = *zatětí*. Bern.

Zaťatosť, i, f., die Verbissenheit, Erbitterung. Tu jistú z. vidíte i medzi Belom slepým a Borišom. Let. Mt. S. VIII. 1. 52.

Zatatranský, hinter dem Tatragebirge gelegen. Šf I. 451., Šd. Z krajiny. Pal. Děj. I. 82.

Zaťatý; *-at, a, o*, hineingehauen, -gehackt. Šesť už do štítov, šesť už do šišákov ohromných sekií vrhov; šesťkrát ohnivé z ních prskaly iskry; tolkrát zaťaté odskákaly zpátky tesáky. Hol. 24. — **kde.** Tvoja halta v javore zaťatá. Sl. ps. Šf. I. 93. — **Z.** = *zasekaný*, verhauen. Hejže, Bože prebože, takto to byť nemôže! Mne cestička zaťatá, kým ona nie vydatá. Btt. Sp. 101. — **Z**, geballt. Z. pěsť. Us. Dch., Šd. — **kde.** Pěsť v kapse z-tá. Kká. Td. 51. — **Z.** = *sražený, stlačený*, zusammengepresst. Z. zuby. Šd., Hrts. — **Z.** = *zarputilý*, verstockt, hartnäckig. On zpomedzi hustého stromovia odhodlanou tvárou a zaťatou myslou kročil medzi nich. Lipa 336. Od kedy živel germanský objavuje sa na divadle dějepisnom, odtedy panujú na ňom neprestajné zaťaté boje. Let. Mt. S. VIII. 1. 53. Povýšenec tento Svatoplukov a z-tý vrah Slovákov odišiel potom z Nitry. Ih. X. 1. 32. Na Královej holi bol tam boj z-tý, dvanásti junáci, proti nim try čaty. Chlpk. Sp. 117.

Zatava, y, f., něm. Zataw, ves u Písku. Cf. Blk. Kfs. 1179., Tf. Odp. 288.

Zataveni, n., vz Zataviti.

Zatavený; *-en, a, o*, eingeschmolzen. — **kam.** Drát do skla z-ný. Us. Pdl. — **kde.** Rourka na konci z-ná. ZČ. I. 293.

Zataviti, il, en, eni, *zatavovati*, einschmelzen. Mj. 143. Cf. Zatavený.

Zatavovati, vz Zataviti.

Zatavský mlýn, u Písku.

Zatažení, n., der Zug. Na jedno z. mnoho ryb cbytili. Us. Z. sítí. D. Vz Zatáhnouti.

Zatažený; *-žen, a,* o. Nebe zatažené (mračny), verzogen. Chmel. Je kolem do kola z-no, bude pršeti. Us. Šd., Bkř. Z. lov (zvěř sítěmi a plachtami zatažená), eingestelltes Jagen. Šp. Z. v rostl. = díl mezi jinými schovaný a jimi větším dílem krytý ku př. kořínek klový mezi dělohami dubův a kaštanův, zurückgezogen. Rst. 522. — Z. = *stažený*, zusammengezogen. Havéři vytáhli ženu mrtvou s brdlem z-ným. Dač. II. 22. — Z. steh. Prošívať z-ným stehem, staffiren.

Zátaží, n. = *závaží*, das Gewicht. V rozhodnej dobe znamenité z. na vážkach dať môžu. Lipa I. 52.

Zaťažiti = *zatížiti*, Last aufbürden, schwer machen. — **co.** Nes aspoň moju flyntu. Odpověď: Mne to nezaťaží. Zbr. Hry. 7. — **komu.** Baranovi rohy nezaťažia. Zátur.

Zátažka, y, f., der Glockenzug. Šm.

Zatčenec, nce, m., der Gefangene. Posp.

Zatčení, n. = *zastavení, zajetí*, der Verhaft, die Arrestirung. Z. dlužníka. Jg. V z. někoho držeti. J. tr. Z. pro ujištění se, der Verwahrungsverhaft. J. tr. Z. učiniti. Us V z. zůstati. Ros. Vz Zatknouti, Sdl. Hrad. II. 59.

Zatčený, vz Zatknouti.

Zatčík, a, m., osob. jm. Slov. Šd.

Zatéci, vz Téci; *zatékati, zatěkati, zatíkati, zatýkati* = *někam téci, zamokati*, wohin o. dahinter o. wegfliessen; *za něco, za něčím téci*, hinter etwas laufen, tröpfeln; *otékati, opuchnouti*, ver-, aufschwellen, unterlaufen. Us. — **abs.** Hrubě tam zatěká (voda). Us. On již zatéká (otéká). Zatěkal již čas, ještě než žena do Vídně odjela. Sk. — **kde.** Kde v stavení zatěká, tu jistá škoda. Ros. Zatýká za sudem, za hečkou. Puch. Na hůře zatěká nám do sena. Us. Šd. — **co odkud.** Ot pólnoci ji (Asii) zatieká řeka Meotides. Alx. V. v. 608. (HP. 15.). — **komu (čím).** Noha mu zatékla (otekla). Rk. Tvář slzami mu zatiká. Vinař. — **kam (proč).** Krev zatekla pod kůži. Us. Tč. Pro chatrnosť (za příčinou chatrnosti) žlabu zatéká voda na půdu, za krov, do trámu atd. Zatéká nám do sklepa, do pokoje. Us., Dch., Šd.

Záteč, tče, f. = *Žatec*, Saaz. Háj.

Zatečení, n., der Zufluss. Bern.

Zatečený; *-en, a, o*, zugeflossen, hinter etwas geflossen, überflossen. — **čím.** Tu sú oni cele krvou z-ní. Dbš. Sl. pov. I. 518.

Zátečný = *k zátce příslušný*. Z. šroub. Hrm. 27.

Zateď = *zatím*, indessen. My ho z. opatříme. U Frenšt. Kol. ván. 33.

Zatěhnouti, zastr. = *zatáhnouti*.

1. **Zátek**, tku, m. = *zatčení*. Jg. Slov. — Z. = *vrchňák*, der Deckel. Na Slov. Koll.

2. **Zátek**, tka, m., Zattig, ves u Dešné ve Slez. PL.

Zatěk, dem. slova *zať*. Na Slov.

Záteka, y, f. = *zátoka*. Zlob.

Zatékání, n., vz Zatečení, Zatéci.

Zatékati, vz Zatéci.

Zatěkati, vz Zatéci.

Zateklý = *oteklý, opuchlý, naběhlý*, verschwollen. Z. krk. Sych., oči. Puch. Má zateklé nohy jako baně. Mor. Šd. — **čím:** otok krví zateklý. Us.

Zateknouti, vz Zatknouti.

Zateku, vz Zatéci.

Zatel = *zatím*, indessen, für den Augenblick, für jetzt. Zůstaň tu zatel, až bratr přinde. Na Ostrav. Tč. A ty voli takové roby měli, než vrána s roha na roh doletěla, ta z. devatero mladých vyseděla. Na mor. Val. Brt.

Za tela, *za teli* = *za tolik*. Jest ho za tela (z tela), aby to zaplatil. Na Ostrav. Tč.

Zateliti, il, en, ení = *udeřiti*. Na Ostrav. Ssk.

Zatelouzditi, il, én, ění — **koho** = *tuze udeřiti*, sehr schlagen. Na Slov. Koll. Cf. Zateliti.

Zatemeniti, il, ěn, ění. — **co jak.** To jste tu česlici zatemenil, jak patří. Humory 1883. 50. Cf. násl.

Zatemiti, il, en, ení, *zatemovati*, feststemmen. — **co:** čep, Včř. Z. I. 24., spár. Šmr. 69.

Zatemněle = *temně*, dunkel. V. Abychom z. kázali, ani příčiny ani úmyslu nemáme. BR. II. 596. b.

Zatemnělec, lce, m., der Obskurant, Finsterling. Mš., Kos. Ol. I. 275., Dch., Osv. I. 290.

Zatemnělosť, i, f., die Dunkelheit. Z. některého místa v zákoně, die D. einer Gesetzesstelle. J. tr.

Zatemnělý = *temný*, verfinstert, verdunkelt, dunkel. V. Z. věc, mluvení, Kom., kout. Kká. K sl. j. 238. — **proč:** rozum **skrze** hřích z. Žalm. — **čím.** Síň soumrakem z-lá. Sá.

Zatemněně = *zatemněle*. Bern.

Zatemněnec, nce, m. = *zatemněný*, der Verdunkelte.

Zatemnění, n., die Verdunkelung. Z. ducha, die Umnachtung des Geistes. Dch. Z. slunce, měsíce, V., zraku. Sal. Vz S. N.

Zatemněný; *-ěn, a, o*, verdunkelt, dunkel, umdüstert. Vědomo má býti, že z-ná neb nerozumná smlůva více má škoditi prodávači CJB. 365. Z. učení, Mus. 1880. 64, představy. Dk. P. 45. Z-ná majíce myšlení. BR. II. 654. b. — **čím.** Z-ný majíce rozum temností. Sš. II. 118.

Zatemněti, ěl, ění, verdunkelt, dunkel werden; na Slov. také: *oslepnouti*, blind werden. — **jak.** Otec na obe oči zatemnel. Dbš. Sl. pov. I. 31.

Zatemniti, mni, mně (ic), il, ěn, ění; *zatemnívati, zatemňovati* = *temným učiniti*, verdunkeln, verfinstern, verdüstern. — **co:** oči, Chmel., svou řeč. Ros. Z. pravdu, Ler., něčí povahu, Ddk. VI. 210., něčí slávu. Sš. II. 157. — **co, se čím:** co stínem; sláva vlasti těmi skutky se zatemnila. V. On výklady smysl písem zatemnil. Br., BR. II. 246. b. Když se hory zatemňují mhlou, nastává nestálé počasí. Pran. Tč. — Kom. — **se.** Zatemní se slunce, V., mysl, Lom., noc. Rkk. — **se jak.** Představy protivné se částečně n. zcela zatemňují. Dk. P. 29. — **kde.** Památka těchto poslů víry alespoň

v duchovenstvu se nezatemnila. Ddk. IV. 266. Již se z-lo slunce nad námi. Us. Tč.

Zatemnívati, vz Zatemniti.

Zátemnost, i, f., *lépe: zatemnělost, zatmělost*. Jg.

Zatemňování, n., die Verdunkelung

Zatemňovati, vz Zatemniti.

Zátemný, *lépe: zatemnělý, zatmělý*. Jg.

Zatemovati, vz Zatemiti. D.

Záteň, tně, f. = *oploteň* (dělí mlat od perny), die Banse. Vz Zátyně. U N Kdyně Psčk.

Zatenčiti, il, en, ení; *zatenčovati*, dünn machen, zuspitzen, verdünnen. — **co čím**: válením. klepáním.

Zatenčovati, vz Zatenčiti.

Zateniti, il, ěn, ění = *zapeřiti, zadělati*. — **co čím**: — hradbou, plotem. U Ronova. Rgl.

Zatentotiti, il, ěn, ění, *zatentovati* (říkává ten, kdo nemůže na pravé slovo vzpomenouti). — **co, se komu.** Počkej, já ti to zatentotím (zatentoju) i. e. zavážu, zastrčím a p. Jaksi se mi to tam z-lo (zadrhlo, zpříčilo, zastavilo a p.). Us. Šd., Tč.

Zatepati (*zatěpati*, na Ostrav. Tč.), tepám a tepu; *zatepávati* = *zatlouci*, ver-, zerschlagen. — **abs**. Srdce zatepalo. Kká. K sl. j. 88. — **co čím**: díry zátkami. Pref. — **co kde**: ve sklepě. Us

Zatepeřiti, il, en, ení, einschlagen, eingreifen. — **kam** Z řil v struny cymbalista. Hdk. C. 377.

Zateplati = *zatepliti*. — **koho**. Ruka tvá mě z-la. Mor. Šd. — **kde**. **Na** zádech mě z-lo. Ib. Šd.

Zatepliti (*zatěpliti*, na Ostrav. Tč.), warm machen, warmes Gefühl erzeugen. Cf. Zateplati. D. — **se**. Na jaře, až se trochu zateplí, bis es warm wird. Us. Tč. — **Z.** = *zatopiti*, einheitzen. Na Slov.

Zátěr, u, m., gerösteter, noch nicht geprägter Oelkuchen; u Kroměříže: záděr U Hodonína. Tč.

Zatěračka, y, f. = *nástroj bednářský k zasazování dna*, der Einsetzhammer. Bech.

Zátěrka, y, f. = *mouka ve vodě rozmíchaná*, verdünnter, eingemachter Teig. U Olom. Sd. — **Z.** = *vodička ze zemáků*, jíž se hladí ještě teplý chléb. Na Hané. Bkř. — **Z.**, die Einbrenn zum Einbrennen von Kraut. U Litovle Kčr. — **Z.** = *mléčná polévka* atd., do níž trochu mouky se zatírá. U Přerova. Šd. — *Z-ky*, pl., f. = mouka vodou zamíchaná a na šišečky rozdělená, které se v polévce nebo v mléce vaří. Jídlo na mor. Val. oblíbené. Místy jim říkají *čír*. Na mor. Val. Vck.

Zátes, u, m. = *zářez*. der Einschnitt, die Einsägung. V stavení aby se nic nehýbalo, k čemuž klamrové, hřebové, kleště, zátesy atd. napomáhají. Kom. Did. Z (zátina) do stromu. Us. Tč. — **Z.**, místo. Sdl. Hrd. III. 205

Zatesati, *zatesávati, zatesnouti* = *zasekati, přisekati*, verhauen, verzimmern; **se** = *zasekati se, zaplésti se*, sich verführen. — **co čím**: kůl sekerou (přitesati). — **se čím**: dluhy. Ros.

Zatesávati, vz Zatesati.

Zatesklíti, il, en, ení, bang werden. — **sobě**. D., Mudr.

Zatesklost, i, f. = *tesklivost*, die Bangigkeit, Muthlosigkeit. Ja.

Zatesklý = *tesklivý*, ängstig. Z. srdce. Reš.

Zatesknělost, i, f. = *zatesklost*. Jg.

Zatesknělý = *zatesklý, teskný*. Jg. Z. srdce. Reš.

Zatesknětí, ěl, ění = *zatesknouti si*, bang werden. Jg.

Zatesknítí, il, ěn, ění, betrübt, ängstlich machen. — **koho**. *Jg* — **sobě**, ängstlich werden. Ros — **co kde**. Žežulka **na** buku zatesknl své kuknku. Čch. Petrk. 57.

Zatesknost, i, f. = *zatesknělost*. *Jg*.

Zatesknouti sobě, ul, utí (zastr. zatesku sobě), zateskl; *zateskovati sobě, zatýskati sobě* = *teskným býti*, betrübt, bange sein, den Muth sinken lassen. Reš., Star. let., Troj., Ben., Leg. — **sobě kde**: **na** srdci. D. Sobě na srdci zateskši. Výb. I. 192. — **proč jak (kdy)** Pro velikou žalost sám by sobě až **do** smrti zateskl. Pass. V tom myšlení sobě tak velmi zatešče. Krist. 94. b. Nezatěskni sobě **na** kvasě vínem. BO. — **po kom, za kým**. Z. si po rodičích, po vlasti, Heimweh bekommen. Us. Tč. Len lecikedy zatesknila za nebohým mužom, kterého vždy verne milovala. Phld. IV. 336.

Zatesknutí, n. = *tesknost*, die Bangigkeit, Aengstlichkeit, das Betrübniss Jel. Mnozí potom bludem pojati jsouce častokrát až do ustání sobě a z. utěžují. Vš

Zateskný = *zatesknělý*, betrübt. Jg.

Zátěsna, y, f., apoplexia, zastr. Rozk.

Zatěsnění, n, die Verengung. Bern.

Zatěsněný; *-ěn, a, o*, verengt. Bern.

Zatěsniti, il, ěn, ění, *zatěsňovati* = *zúžiti*, verengen. — **co čím**: vodu prkny.

Zátěsnost, i, f. = *těsnost*, die Enge.

Zatesnouti, vz Zatesati.

Zatěsňovati, vz Zatěsniti.

Zátěsný = *těsný*, eng. Z. výměr. Marek.

Zátěstek, stku, m. Z. v díži, der Sauerort. D.

Zátěš, e, f., jm. pole a lesa u Tršic. Pk.

Zatešče sě, zastr. = *zatesklo se*. Kat. 2403.

Zatěšiti, il, en, ení, *zatěšovati*, ein wenig trösten. — **koho čím**: dobrou zprávou. Us. — **se kde**. Naproti král Svatopluk zateší sa na mysli. Hol. 81.

Zatěthati se = *zajíti*. Ros. Někde se zatěthala, dlouho nejde. Us. Kšť.

Zatětí, n, das Hineinhauen. Z. sekyrou do dřeva. Z. žíly, zubů, pazourů, pěsti. Jg.

Zatevříti, *zatvírati* = *zavříti*. Kartig.

Zatěž, zastr. = *tak*. Aqu.

Zátěž, e, f., die Belastung. Rk.

Zatěžiti, il, en, ení, *zatěžovati*, schwer machen, beschweren. — **co**. Ten náklad vůz mnoho zatěžil. Us. Tč — **co čím**: most cihlami (**při** zkoušce, je-li dost pevný). Us.

Zátěžný, Belastungs-. Z. zkouška. Vz Zatěžovací.

Zatěžovací, Belastungs-. Z. plocha, Pcl. 34., Pck. 85., Zpr. arch. VIII. 43., trám, Zpr. arch. VIII. 14., závaží. ZČ. I. 222., Wld. Z zkouška. Vz Zátěžný.

Zatěžovati, vz Zatěžiti, Zatížiti.

Zatchnouti se, chnul a chl, ntí = *zadusiti se*, ersticken. Plk., Kom. — **kde**: v snširně. Sych. — **čím**: výpary hořícího uhlí atd.

Záti, *zíti*, zeji, zeje, zál, zán, zání, *zívati* = *dýchati*, *otevřenými ústy povětří chytati a vydávati*, keuchen, lechzen stark athmen, schnaufen; *otevřenu býti*, offen stehen; *vyzívati*, *vydýchati*, auf Jem. hinhauchen, aushauchen; *teplem dýchati*, Wärme aushauchen, wächeln. — **abs.** Pes zeje. Zvěř zála Mus. Ústa jeskyně zejí (jsou otevřena) Jg. Kamna zejí. Když v parně, jak praví Veleslavína, vlčkové běhají po ohilí, praví se, že zeje. Us. Jg. — **co.** Kvítkové zápach libezný zejí, Us Jg. — **kam.** Vítr naň povětří zdravé zeje. L. Z. na kuho, nač = *zevlovati*, gaffen Na Mor. Tč — **kde.** Jakás propasť zeje tam **pod** mým mozkem. Čes. vč. II. 156 Na skále štíhlá sosna stojí a pod ní propasť zeje. Nitra VI. 103. — **jak.** Ústi pušky v také šířce zeje Kká. Td. 202. — **se komu.** Zeje (žaje) se mi, ich gähne, ich mus gähnen. Na Ostrav Tč. — Vz Zívati.

Záti, n., das schwere Athmen. Na Slov. Bern.

Zatiahnúť, vz Zatáhnouti.

Zatial = *zatím*, *potud*. Na Slov.

Zatibeřan, a, m, hinter der Tiber wohnend. Šš I. 13

Zátička, y, f., v měříc., der Vorsteckstab. Na Slov. Ssk.

Zatihnouti, vz Zatáhnouti.

Zatichati, vz Zatichnouti.

Zatichnouti, chnul a chl, nti, *zatichati* = *tichnouti*, *utišiti se*, still werden, sich stillen. — **kde.** Konečně zatichlo šramocení za zdí. Č. exc. Bouře za horami zatichá Ib. — **abs.** Děti zatichnú. Mt. S. I. 145. Sotvie že zatichly (umlkly), kde sa vzal, tam sa vzal, ale šiel po ceste jeden páter; Tu zatichnú ako nemé a počúvajú až do konca; Už ti aspoň to dieťa k prsom priložíme aby aspoň to zatichlo. Dbš. Sl. pov. I. 33, II 71, VI. 86 Skončil sa pohrobný obrad, zatichnul smutný hlas. Phld III. 3. 215. Skovránky zatichli, javor stojí holý. Sl. ps 129 Začalo plakať a hned zatichla. Sldk. 166. — **jak.** Od razu všetci zatichnú. Klčk. Zb. III. 3

Zatikati, zn tippen anfangen. Hodinky zatikaly. Us.

Zatíkati, vz Zatéci. — **Z.**, zu pipen anfangen. Bažanti zatíkali.

Zatím a za tím = *potom*, hernach, nachdem, nach diesem Potom knížim, zatím Levitům a naposledy knížeti. Br. — **Z.** = *pod tím*, *mezi tím*, unterdessen, inzwischen, einstweilen, indessen. Vz Zateď, Zatel. Až z. pan Oldřich umřel. Půh. II. 262 Jen jdi, já tu zatím zůstanu. D. — Berg, Pass., Toms. Zatím, co se ohlídnete, knížku dočtu Berg. Zatím co . . . Ndr. 411. Já se pro tě ve dne v noci trápím a ty máš myšlénky jinam zatím. Pís. slez. Šd. Budeme míti všickni dobré nohy a má se z. zhojí. Žer. 317. Zatiem jeden z kniežat jeho, točiž Lucifer, sprotiví se pánu svému a chtěl najvyššiemu roveň býti. Hus. III. 1. A my zatím trudíti se budem Pass. XIV. (Mus 1883. 112.). — *Na zatím* = *na čas*. Chcu na z. při tobě zůstati Mor. Tč. Skované (schované) věci môžu na zatím slúžiti. Na Slov. Tč. — *Pro zatím* = *na čas*, Interims-. Pro zatím něco vyhotoviti. D. — **Z.**, *znamená obmezení*, *zmírnění něčeho řečeného*, indessen, unterdessen, inzwischen, doch, dessen ungeachtet, gleichwol, übrigens Nestojí to za mnoho, z pro mne jest to dosti dobré. Trest ten veliký jest, z spravedlivý. Us.

Zatímka, y, f. = *zatímní věc*, ein interimal ein einstweiliges Ding. Berg.

Zatímně, provisorisch. Dch. Z. někoho někde ustanoviti. Us.

Zatímní, -**ný** = *co zatím jest dokud se neustanoví něco definitivního*, *mezitímní*, *provisorní*, provisorisch, Interims-, interimistisch. Z král, Us., panování, Chmel, akcie, lístek, úpis (při směnkách), vysvědčení, J. tr., divadlo, vláda, kvitanee, opatření, seznam, účet, vydání, Šp., příjem, výdaj, Nz., vlak, der Nothzug, obvazek, Nothverband, Dch., dluh (nezaložený, nicht fundirt), seznam, vyřízení, Šp., velitelství, velitel. Čsk. Pokud (starý zákon) byl z ným vůdcem. Šš II. 28.

Zatímník, a, m., der Stellvertreter. Chmel. Lex.

Zátin, u, m. = *zatětí*, *zátes*, der Einschnitt, Einhieb; *skulina zatětím učiněná*. Pozatinejme valaškami do tejto lipy. Kdo sa skorej vrátí a uvidí, že zo z-nu bratovho ide krev. Dbš. Sl. pov. I. 3. I zatne šuhaj čerstvo do dreva Potom vrazí do zátinu železný klin. Frsc I. 76.

Zátina, y, f. = *zátin*. Mor. Tč

Zatínací střída (zálomní střída), die Schlitzstrecke, Einbruchstrecke. Hř.

Zatínačka, y, f. v horn., die Schlitzhaue, Schlitzaxt. Hř.

Zatínání, n., vz Zatnouti. Z žil. Rss.

Zatinaný; -*án*, *a*, *o*, eingeschnitten, eingehauen. Vz Zatnouti.

Zatínati, vz Zatnouti.

Zatínávati, vz Zatnouti.

Zátinek, nku, m. = *část mlatu*. Vz Zátyně. Plk. — **Z.** = *pokuta od toho*, *kdo dřevo v lese porazil*. Bartoš z. si učinil a domů vézti dal. 1553. Ms. mus. Jg.

Zatinění, n., die Beschattung. Vz Zatiniti.

Zatiněný; -*ěn*, *a*, *o* = *zastíněný*, beschattet. Mor. Šd.

Zatiniti, il, ěn, ění, *zatiňovati* = *zastíniti*, beschatten. V již. Mor. Šd. — **koho.** Ten vem aj mladého zaťa zatieni. Dbš. Sl. pov. II. 11. Keď oči tieto zatienil úmor. Sldk. 330.

Zátinka, y, f. = *zátin*, *zásek*, *zálom*, *vlom*, der Schlitz, Schnitt, Kerb. Bc.

Zatinkati = *počíti tinkati* (nožem na skle nici). Jen zatinkal, už ho napomenuli, aby nevolal nouzi. Us. u N. Bydž. Kšť.

Zatinův, *žaťův* = *zeťův*, dem Schwiegersohn angehörig. Na žatinovém domě. Na Ostrav. Tč.

Zatípati = *zakáleti*, beschmutzen. — **co** Ros. — **Z**, pipen. Kuře zatípalo. Us. Dch., Kšť.

Zatípka = *zacpávka, zástrčka*, der Schieber. Z u kamen. Slez. Šd.

Zatírač, e, m. = *kdo zatírá*. Vz Zatříti.

Zatiračka, y, f. = která zatírá.

Zatiraní, vz Zatříti.

Zatírka, y, f. = *zatírání*. — **Z.** = kyt na zatírání. Šd.

Zátisa, y, f. = Zátisí. Šd.

Zátisí, n. = krajina za Tisou. Vz S. N.

Zátisk, u, m. = *zatištění i co zatištěno*, das Eindrücken, Einschieben, das Eingedrückte, Eingeschobene. — **Z.** = *truhlík, kterým se úl zvětšuje*, der Einschub bei den Doppelbienenstöcken. Rozm. o vč.

Zatiskání, n. = *zatlačení*. Vz Zatisknouti.

Zatiskaný; *-án, a, o* = *zatlačený*. Vz Zatisknouti.

Zatiskati, vz Zatisknouti.

Zatisknouti, sknul a skl, ut, utí a štěn, ění; *zatiskati, zatiskovati* = *zatlačiti, utlačiti, zacpati*, eindrücken, einschieben; erdrücken. — **co**: uši Z. wlt. 57. 5., hubu = zavříti. Mor. Pod. Brt. — **koho**. Br. — **co kam**: vůz **pod** kůlnu. — **co kde**: trublíčku **na** úle z. Rozm. o vč. — **co čím kam**: vosk prstem **do** díry, v díru. Us. Jak by do nich razný úderil brom, do strachu padnú i zraky odvráťa a tuhýma si dlaňma zatisknú. Hol. 177. — **co komu**. Zatiskla mu závisť srdce Us. Tč. — Vz Zatisnúti.

Zatisknutí, n. = *zatlačení*, die Verdrängung, Zudrückung, Verstopfung.

Zatisknutý; *-ut, a, o*, verdrängt, zugedrückt, verstopft. Vz Zatisknouti.

Zatiskování, n., vz Zatisknutí.

Zatiskovaný, vz Zatisknutý.

Zatiskovati, vz Zatisknouti.

Zatísnění, n., die Einengung. Dch.

Zatísněný; *-ěn, a, o* = *zúžený*, verengt. Us.

Zatísniti = *ztísniti* Voik. — **se komu kam**. V tom strachu chcel vytrhnút hlavu z hrnca, ale to nešlo, zastrčil si ju ešte hlbšie dnu a hrniec zatiesnil sa mu dokonale na hlavu. Dbš. Sl. pov. VIII. 17.

Zatisnúti = *zatisknouti*. Na Slov. — **koho, co**. Nezatisni mě, erdrücke mich nicht. Šd. Zatisni tu svíčku (zatlač), aby nehorala. Slez. Šd. — **komu (se kde)**. Srdce sa jej zatislo (žalosť ji sklíčila). Mt. S. 110. Mať si iba slzu utrela, keď mu už do tej kapsy toho kus chleba kladla a srdce jej zatislo, keď synovi kapsu podávala Dbš. Sl. pov. III. 44. (To) mu hrdlo zatislo. Dbš. Sl. pov. VI. 76. Viac hovoriť nemohol, hlas mu v hrdle zatislo a o chviľku bolo po ňom. Frsc. — **proč**. Mňa prešiel mráz, srdce mi zatislo **od** žiaľu. Frsc. Zor. I. 10. — **co za kým**. Ráno keď žebrák odchodil, zatisla mu sama matka za pätami dvere. Dbš. Sl. pov. I. 84.

Zatisnutí, n. = *zatisknutí* Bern.

Zatisnutý; *-ut, a, o* = *zatisknutý*. Bern.

Zátisský, *zátiský* = *za Tisou jsoucí*, hinter der Theis gelegen. Z. roviny, Ddk. II. 147., Šf. I. 451., župa. Sl. let. III. 143 Vrátili se s hanbou do z-ho kočoviště svojho. Chlpk. Sp. 172.

Zátišek, šku, m. = *zátiší*. V zátišku neseline tak honem jak na větrových mlstech. Na Ostrav. Tč. Vz Zátiší, Zátišina.

Zátiší, n. = *zákampí*, ein windfreier Ort. Tento dům stojí v z Us. Vz Zátišek. — **Z.**, Ort der Zurückgezogenheit, das Stilleben. Dch., Nz., Msn. Or. 104. Důkaz to života v z. ztráveného; Již těchto několik neděl pobytu jeho v z. postačovalo, aby ... Ddk. V. 134., 274. — **Z.**, *v malířství* = *představení předmětů bezživotných* jako: ovoce, květin, mrtvých zvířat, nářadí atd., vz S. N. Das Stilleben. Vz Vlšk. 98.

Zátišina, y, f. = *místo od větru chráněné, zátišek, zátiší*. Šd.

Zatítěrkovati si, Jäudelei treiben. Jel. Enc. XI.

Zatítí, vz Zatnouti.

Zatížení, n., die Beschwerung, Belastung. Z. mostu cihlami. Us. Z. náhlé, nenáhlé. ZČ. I. 238. Stejnoměrně rozložené z. Pcl. 99. Totální z. trámu. Pcl. 20., 22. Z. pohyblivé, nepohyblivé. Pcl. 117. Výška, čára z. Pcl. 45. Z. spojité, měrné, stejnoměrné, jednostranné, symmetrické či souměrné, stálé, pohyblivé. Zpr. arch. VIII. 15., 58., 105., 106.

Zatížený; *-en, a, o*, beschwert, belastet. Z. trám, Pcl. 21., trať. Zpr. arch. VIII. 15., 54. Vz Zatížení.

Zatížiti, il, en, ení, *zatěžovati*, beschweren, belasten. Šmr. 148. Vz Tižiti. — **čemu**. Zatížilo se mlýnu (když jde zdloubavěji, buď že není mazán aneb že se mnoho do kamene dalo). Vys. — **co (čím)**: most cihlami, Us., trám. Zpr. arch. VIII. 45. — **kde**. Volnmetr **na** hořejším konci závažím z. ZČ. I. 309.

Zátka, y, f. = *náčiní k zatknutí, k zacpání něčeho*, der Stöpsel, Pfropf, Spund. Na Slov.: *zátkava, zátkavka, zátkavec*. Z. do putny, Us., při sklenici, do peci, D., do láhvic, Us., buteľková, čepní, korková, lahvová (veliká, silná, slabá), lékární, rosolková (dlouhá, krátká). Kh. Z. = *veliký čep u sudů, když se vypařují: pachole*. Šp Vytahovák na korkové zátky. Cn. Z. papírová. plátěná, koudelová atd. na prach, broky neb na kulku v ručnici. Šp. Z. hliněná či hrnčená, der Thonpfropfen, skleněná, der Glasstöpsel, plátěná, Šp., do hlavně, der Muffenverschluss. Sl. les. Z. plátěná sloužil k úcpání otvoru ve špici formy na cukr před naléváním cukroviny, der Leinwandstöpsel. Pta. Z. dřevěná, pryžová, tavitelná (přístroj pojišťovací k parním kotlům). Wld. Z. drátěná, šroubová, šroubovitá. Us. Pdl. Páka na zátky, der Spundheber. Šp. Zátku navrtati, anbohren, odhraditi, vyraziti. Sl. les. Z. vývrtu, v dělostř., der Mundklotz. Z. peci (z hadrů) se chytila. Us. Tč. — **Z.** *v rostlin.* = špilečka válcovitá v hoření dílu dutiny vaječníkové se dělající a pak prodlužujíc se dolů proti vajéčku jeho ústí cpající, embolus, der Stöpsel. Rst. 522., 135. — **Z** = *zahájené pastviště*, die Hägeweide. Pal. — **Z.** = *zácpa*, die Verstopfung. V tom se z. udělala nad mostem. V.

2\. **Zátka**, y, m., osob. jm. Z. Jan, gymn. katecheta a čes. spisovatel, nar. 1802., †. Vz S. N., Tf. H. I. 182., Šh. II. I. 308.

Zatkání, n., die Zumachung, Verstopfung. Z. láhve, česna. — Z., Einwebung, Einflechtung, f. Vz Zatkati.

Zatkaný; *-án, a, o*, verstopft, zugemacht. Z. láhev, sud. — Z., eingeflochten, eingewebt. — **kam**: vzorec **do** ubrusu z. Us.

Zatkati, vz Zatknouti.

Zatkatí, n. = *zatkání*. Na Slov. Bern.

Zatkatý = *zatkaný*. Na Slov. Bern. — **čím**. Mal jednu nosovú dierku pratom zatkatú. Dbš. Sl. pov. I. 94.

Zátkava, y, f. = *zátka*. Na Slov. Bern.

Zatkávati, vz Zatkati.

Zatkavec, vce, m. = *zátka*. Na Slov. Bern.

Zátkavka, y, f. = *zátka*. Na Slov. Bern.

Zatkměti, ěl, ěn, ění = *ukryti*, *schovati*, verstecken, verhehlen, z tkmieti, iter. *tkýmati*. Zatkmiec i. e penize. Výb. I. 685. Ct. Neroďte sobě stkmieti pokladů v zemi, nolite thesaurizare vobis thesauros in terra Ms. ev. Neuberg. saec. XIV. Vz Zastkměti. Č. v dod. k Jg. Slov. pochybuje, že sloveso toto znamená: ukryti, schovati.

Zatknouti, ul, ut, utí; (zastr. zatku), tkl, tčen, ení; *zatykati*, *zatkati*, *zatkávati* = *zacpati*, *zandati*, *zastrčiti*, *zastříti*, zustopfen, zuspünden, pfropfen, einstecken; *tkáním něco zadělati*, ver-, einweben; *někoho právním listem obstaviti*, stecken, mit dem Steckbriefe anhalten, verarrestiren, verhaften; *zabaviti*, in Beschlag nehmen, pfänden. Jg. — **co**: okno (zacpati), Ros., díru (tkáním zadělati), Us., statek (zabaviti). Reš. Z. dvéře (zastrčiti, zavříti), Us. Šd., Brt., své uši. Sš. Sk. 90., BO. — **co čím (komu)**: dvéře závoron (zastrčiti), Zlob., díru čepem. Us. Z. hubu haluškami, Us. Tč, díru slamou. Us. Tč. Dobije ho praslicú, vetká ho pod lavicu, zatká ho okenicú. Sl. ps. Neumiš-li rukavici zatkati, ale budeš tkáti pláštěm. Mus. Pokorou zatkáš všem zlým ústa. Št. — **koho (čím)**: *zatykacím listem*, *zatykačem*. Zříz. Ferd. Z. obviněného. J. tr. Nemá ho púštěti bez vuole toho, ktož jest jej zatekl. Arch. V. 185. — **koho proč**: pro zločin, pro dluh. Jg., J. tr. Zatkli mě pro J. Hášu. Dač. I. 336. — **koho kde**: v jeho domě. V. Zatkává kochy **nad** ohnišťom. Dbš. Obyč. 37. Prapor **na** hradbách (dobytého města) z Šmb. S. I. 506. Žádný aby nesměl postavu na šlaku lepší vlnú zatkávati. Sl. let. V. 58. Z svrchku sú všecko zatkali. BO. Dychánie ve mně se zatýká. BO. — **co kam**: klíče **za** pás (zastrčiti). St. skl. Z. klanici za škorni (zastrčiti). Jg. exc. Z. co **do** čeho (tkáním zadělati). Jg. Z. péro za klobouk. Us. Pdl. Pochodeň ve skálu z. Vrch. V skálu dračku z. Vrch. Ret křečovitě zatknul se do rtů. Hrts. (Staří Čechové) zatknouce klanici za škorni o boží při se bili. Žžk. 3. Hrotem v skalní hruď ji (korouhev) zatknul na Balkáně. Kká. K sl. j. 9. — **jak**. Zatykám tě ve jménu cara. Kká. Td. 242. — **co čemu**. Zatkaj si ušičky. Sl. spv. VI. 221. Těmi výroky meze zatknul výmyslům a bludům o nějaké prostřední mezi . . . Sš. J 13. Zatkal všem zlým ústa. Št. Uč. 56. b. — **co k čemu**. K novým základům kdo zatkne rýč? Čch. Bs. 59. Nemoudr jest, kdo oči zatýká k světlu evangelia. Sš. II. 130. K slunečnému světlu oči zatýkati. Sš. J. 18. (Tč.). Z. uši ke všem těm, kteří nás ke zlu ponoukají. Sš. J. 61. — **se** = *zavázati se*. D. Také = *zalknouti se*, ersticken. Us. u Olom. Sd. — **se nač**: na statek (zatknutím svého práva na statku pohledávati). — **se kde na čem**. Kdo statku v držení není a u něho se na tom statku kdo zatykuje. Boč.

Zatknutě = *tvrdošíjně*. Na Slov. Bern.

Zatknutí, n. = zmocnění se osoby něčí veřejnou mocí výkonnou hlavně z té příčiny, aby zatčený mohl býti vydán řádnému soudci trestnímu, die Arretirung, Inhaftnahme Vz více v S. N. Libovolné z. Us. Dch. Vz Zatknouti. — Z = *zášlapa*. Vz Zášlap. Ja.

Zatknutý; *-ut, a, o*, eingesteckt, eingeflochten. Za největším (obrazem) z-ta se běla haluz kočiček Čch. L. k. 18.

Zaťko, n., m. = zdrobnělé *zať* (zeť). Slov Mt. S. I. 173. Kráľ sa už aj strachovať začau, ale jeho zaťko sa len usmechúvau. Dbš. Sl pov. I. 546.

Zátkovací, Verstopfungs-. Z. stroj. Dch., Wld.

Zátkovačka, y, f., die Korkpresse, Stöpselpresse, Verkorkungsmaschine. Dch., Suk.

Zátkovadlo, a, n. = *zátkovačka*. Wld.

Zátkování, n., das Verstopfen, Verkorken. Z. láhví. Us. Pdl. Přístroj k z. láhví a sudů. Wdl.

Zátkovati, verstopfen, verkorken. — **co čím**: sudy, láhve zátkovačkou. Us. Suk

Zátkovnice, e, f. = *ozředlo*, *vranka*, das Spundloch, die Spundöffnung. Šp

Zátkový, Stöpsel-, Pfropf-, Spund-. Z. obalka, dřevo Us. Pdl.

Zátkule, e, f., der Spund (im Hüttenw.). Šm.

Zátky, dle Dolany, Johannesfeld, ves u Opavy.

Zatkyně, ě, f. = *zatykací list*, *zatykač*. Ms. 1604. Půhon z-ně či zatkyní, die Citation mittels eines Steckbriefes (von zatknouti, in Verwahrung nehmen. Vz Gl. 381., Kn. drn. 26., Žer. Záp. I. 27., I. 14. Půhon zatčený n. zatkyně jest jako obstavení na ty, kteří lidi zavádějí a své zmrhajíce a na zemi nic nemajíc toho by prázdni býti chtěli. Ms. (C.). Půhonové zatkyně aby také podlé starobylého pořádku vycházeli; Kdožby se koli takovým pohnaným na způsob svrchupsaný ujistil, tomu nebude potřebí samému pro tu z-ni k soudu jezditi; Kdyžby se tak trefilo, a která osoba ženská z-ní pohnána byla. Zř. mor. 1604. Vz Bdl. Kn. drn. XLVIII., Půhon.

Zatlačení, n., die Zu-, Zusammen-, Erdrückung, Verdrängung. Vz Zatlačiti.

Zatlačený; *-en, a, o*, zugedrückt, zusammengedrückt, erdrückt, verdrängt. — **kam**. Ach mám srdce zarmúcené, jak do trňa zatlačené. Sš. P. 197.

Zatlačiti, tlač, če (lc), il, en, ení; *zatlačovati*, zu-, eindrücken; verdrängen. — **co**: zátku, vůz. Us. Z. ústa mluvících křivdu. Ž. wit. 62. 12. Z. nepřítele, nával lidu, Us. Dch., oheň (shasiti, ersticken). Na Ostrav.

Tč. — **co čím (kam):** bouli nožem. Us., patou kvítek, Jel., nohou něco **do** bláta. Zatím vojsko Rudolfovo obejitím pravé české křídlo zpět zatlačilo. Ddk. VI. 200. Z-čil mu oko tolarem (uplatil ho). Dch. — **kam.** Někoho **do** pozadí z Us. Dch. Nepřítele až **za** řeku, k lesu u p. zatlačiti. Us. Zatlač ten vůz **pod** kůlnu, aby nezmokl. Us. Kmk. — **odkud:** nepřítele z roviny, s vrchu. Us. — **co komu:** mrtvému oči. Us. Ja ti budem na svedomí ve dne uj v noci, dokáď tebe nezatlačá falešné oči. Sl. ps. 67. Aspoň mi bude mať kdo oči zatlačiť. Zátur. Starý som, syn môj, dnes zajtra z-číš mi oči. Dbš. Sl. pov. I. 21. Přišel nebožtíkovi oči zatlačit Dch — **co kdy. Po** smrti všetko zem zatlačí. Btt. Sp. 97. Davem zatlačen k plotu byl v tu chvíli. Kká. Td 217. — **si co jak.** Klobúčik si na krivo zatláča (o hrdém). Mt S. I. 113. **Na** dvesto si rokov potom zraky vekovidné na smrť zatlačil (národ český). Hdž. rkp.

Zatlačovati, vz Zatlačiti.

Zatlachati, *zatlampati = zamluviti*, verschwatzen. — **co.** Ros. — **o čem s kým** (*promluviti*).

Zatlampati, vz Zatlachati.

Zatlanka, y, f. = *samota* u Smíchova.

Zatlapání, n., vz Zatlapati.

Zatlapaný; *-án, a, o = tlapami zašlapaný, zašmatlaný*, niedergetreten. Us. Šd. Vz Zatlapati.

Zatlapati, *zatlapnouti*, pnul u pl, ut, utí = *zašlapati*, niedertreten, tretend nieder-, er-, zusammendrücken. Kam. — **koho.** Kůň kuře zatlapl. Us Šd. — **si** = *zastoupiti* si. Synci, buďte u toho koňa, aby se (= si) nezatlapnul. Slez. Šd. — **kam,** irgendwohin watscheln. Na Ostrav. Tč.

Zatľapkati = *zatleskati*, klatschen Slov. — **komu.** Zatľapkali mu všetci divúci. Dbš Sl. pov. I. 508. — **čím jak.** Dětičky ručičkami zatľapkaly. Zátur. Háj I. 14. Rukama veselo zatľapkajú, ku konci zadupkujú nohami. Dhš. Obyč. 30.

Zatlaskati, vz Zatlasknouti.

Zatlaskávati, vz Zatlasknouti.

Zatlasknouti, sknul a skl, utí; *zatlaskati, zatlaskávati = začíti tlaskati*, anfangen zu schnalzen, zu schnellen. — **sobě.** Ros.

Zatľcť = *zatlouci*. Na Slov.

Zatlčení, n. = *zatlučení*. Na Slov.

Zatlčený; *-čen, a, o* = zatlučený. Na Slov. — Z. = *zlupený*, stumpf. — **čím.** No kosa je už zatlčená prudkou robotou. Phld. IV. 73.

Zatleskání, n., das Klatschen. Vz Zatlesknouti. Us.

Zatleskati, vz Zatlesknouti.

Zatleskávati, vz Zatlesknouti.

Zatlesknouti, sknul u skl, utí; *zatleskati, zatleskávati*, losklatschen, losplätschern. — **čím:** rukama, křídlomu. Chmel., Hrts., Us. Hej, celý les sa rozšumel. Len jedlica, čo stála kde tu popri ceste, tá mlčí, čosi zvlášte hľudá: istotne sliedi po neveste; i zočiac ju: ba, to je mladá, hneď zatlieska tiež vetvicami, na pozdrav šumí, klonl sa. Phld. IV. 19. — **proč jak:** v dlaně, Čch. Bs. 29., plesem v dlaň. Vrch.

Zatleti, vz Zatlíti.

Zatlíti, vz Tlíti, aufangen zu modern, verwesen; zu glimmen. — **komu.** Zatlel mu kabát. Us. Šd. — **jak.** Nechoď tam se světlem, snadno by mohlo něco zatleti. Na jlž. Mor. Šd. — **čím.** Třením hubka zatl (chytne). Us., Kld. II. 316., Brt.

Zatlkání, n = *zatloukání*. Na Slov.

Zatlkaný = *zatloukaný*. Na Slov.

Zatlkati = *zatloukati*.

Zatlkávati = *zatloukávati*. Na Slov.

Zatlknuti, n = *zatluknutí*. Na Slov.

Zatlknutý = *zatluknutý*. Na Slov.

Zatlkovati = zatlukovati. Na Slov.

Zatlouci, vz Tlouci; *zatloukati, zatloukávati, zatlukovati = zastrčiti, zabiti*, verschlagen, verrammen, einschlagen, einstossen, einklopfen, zutreiben; *zaklepati, aby znáti nebylo*, zuklopfen, verschlagen, ebnen; *zaklepati*, anklopfen, anschlagen; **se** = *zavříti se*, sich wo verschlagen, einsperren. Jg. — **co:** hřebík, dvéře. Us. Já to pěkně zatluku (neznalým učiním klepáním). Ros. — **co kam:** kůl **do** země. Us. — Ros. Z. **na** dům, **na** dvéře. V. — **co čím:** hřebík kladivem, Us., dělo hřebíky, vernageln. Z. pěstí na vrata. Us. Tč. Z. jehlu beranem do řečiště Us Pdl. D. — **sobě.** Ros. — **se kde.** Zatloukli se *tam* (zatarasili se). Ros. — **co jak.** Zatľkli zdroj za zdrojom. Oj deti sokolie! nebojte sa, vôd majú ešte naše hole A bárs všetky zatľknu ti kňazia svobody, zo skál holých vyvedie Mojžiš druhý vody. Btt. Sp. 150.

Zatloukací, zum Einschlagen dienend. Z. kohoutek. Wld.

Zatloukač, vz Zatlukač.

Zatloukal, a, m., osob. jm. Šd.

Zatloukání, n., das Einschlagen. Z. hřebů do praporu. Dch. Z. nemocí. Vz Sbtk. 29, 125, 138.

Zatloukaný; *-án, a, o*, wiederholt eingeschlagen. Us.

Zatloukati, vz Zatlouci

Zatloukávati, vz Zatlouci.

Zatloustlosť, i, f., die Dicklichkeit. Jg

Zatloustlý = *drobet tlustý*, dicklich, ein wenig dick. D.

Zatlučení, n. = *vražení, vbití*, das Ein-, Hineinschlagen. Z. hřebíku do prkna. Us. — Z. = *zabednění*, das Zumachen, Verschlagen, die Verschlagung. — Z. = *zaklepání*, das Anklopfen. Na z. někomu otevříti. Ros.

Zatlučený; *-en, a, o = vražený, vbitý*, ein-, hineingeschlagen. — **čím kam:** hřebík do prkna kladivem z. — Z. = *zabedněný*, zugemacht, verschlagen. Z bedna, sud.

Zátluk, u, m., der Verschlag. Bern.

Zatlukač, e, m. = *nástroj k zatloukání* U Loučimi u N. Kdyně. Psčk.

Zatlúkání, n. = *zatloukání* Bern.

Zatlúkaný = *zatloukaný*. Bern.

Zatlúkati — zatloukati. Bern.

Zatluknutí, n. = zatlučení. Bern.

Zatluknutý = zatlučený. Bern

Zatlukovati, vz Zatlouci.

Zátluky, dle Dolany. Vz Sdl. Hrd. II. 238., 240.

Zatmavení, n. = *zatemnění*, die Verdunkelung. Bern.

Zatmavený; *-en, a, o = zatemněný*, verdunkelt. Bern.

Zatmavěti, ěl, ění = *tmavým se státi*, dunkel werden.

Zatmaviti, il, en, ení, zatmavovati = zatemniti, dunkel machen, verdunkeln.

Zatmavovati, vz Zatmaviti.

Zatměle = *tmavě*, dunkel, finster, ohne Licht. Bern. — **Z.** = *nesrozumitelně*, undeutlich, unverständlich. Slova z. postavená. Štr. Něco mistrného a potvorného v mysli své krýti musí ten, kdož z. mluví. V. Z. psáti, Krab., mluviti.

Zatmělec, lce, m. = *zatemnělec*. Šm.

Zatmeliti, il, en, ení; *zatmelovati = tmelem zadělati*, ein-, aus-, verkitten. — **co čím (kam)**: voskem něco z. Pr. Chym. Voskem dráty kovově do děr z. Vys. Rouru cementem z. Us. Pdl.

Zatmělost, i, f. = *tmavost, temnost*, die Dunkelheit, Verdunkelung, Finsterniss. Praž. kron. Z. mysli. Ves. I. 31. Z. duchovní; Dálo se to pro z. zraků vašich duchovních, Sš. II. 128., 147. — **Z** = *nesrozumitelnost*, die Dunkelheit, Unverständlichkeit. V. Z. některého místa v zákoně. J. tr. A tak pro tu z. (an rozsudkové v slovích patrných, srozumitelných a na jistou věc vynášeny býti mají) ipsa nullitas z toho samého následuje. Listy z r. 1639. Tč.

Zatmelování, n., die Verkittung. Z. voskové. NA. IV. 222.

Zatmelovati, vz Zatmeliti.

Zatmělý = *tmavý, temný*, dunkel, finster, verfinstert. Nz., V. Z-lý vlas, Čch. Bs. 175., les. Kká. K sl. j. 179. Z. slunce, měsíc, Ros., pokoj, Plk., oči (nevidoucí). Jel. — **Z.** = *nesrozumitelný*, dunkel, unverständlich. Z. slovo, V., návěští, Us., kšaft, Har., spor. Wtr. Z. místo zákona. J. tr. V slovích patrných a nezatmělých. Bdž. 4.

Zatměně = *zatměle*. Na Slov. Bern.

Zatmění, n., die Verfinsterung, Finsterniss, Eklipse. Z. slunce, měsíce, na měsíci, V., měsíčné Ms. 1638. Z. ústředné, central, částečné, partial, kruhové, ringförmig, úplné, total. Nz. Vz více v S. N., Stč. Zmp. 214., 218., 219., 220., 298. Z. slunce a měsíce dle prostonárodní pověry u Slovanů. Vz Listy filol. VIII. 155. O pověstech o z. slunce nebo měsíce vz Sbt. Výkl. 63.

Zatměnlivost, i, f., der Obskurantismus. Šm. Vz Zatmívačnost.

Zatměný; *-ěn, a, o*, verfinstert. Z. těleso. Stč. Z. 48.

Zatměti, ěl, ění, dunkel werden. Bern.

Zatminí, n. = *zatmění*. Ostrav. Tč.

Zatmíti, tmím, tmí, tmě (íc), ěl (il, ll, vz doleji), ěn a ín, ění; *zatmívati = tmavým učiniti, zatemniti, zastíniti*, verfinstern, verdunkeln, finster machen; *tajiti, krýti, obalovati*, verheimlichen, vertuschen; **se** = *zatemniti se, tmavější barvu dostávati*, dunkler werden; *zamračiti se*, sich verfinstern, finster werden. Jg. — V. — **co**: řeč = *zatemniti*. Ros. Z. něco = *tajiti*. Ros. — **co, koho čím**. On zakrývá, zatmívá někoho svou blízkostí. Jel. Zatměte se hvězdy mrákavů. BO. Novou stavbou někomu okna z. Mus. 1880. 492. — Byl. — **se**. Zatmívá se slunce, měsíc, povětří, V., Br., zrak očí, Kram., oko. Br. Třetina hvězd zatmila se jest. ZN. Slunce se zatmí, měsíc nedá světla svého a hvězdy s nebe budů padati (Mat. 27.). Hus II. 9. — **kde**. Již se *tam* zatmívá. Us. Zatmělo se v kase (vyprázdnila se). Us. Kšť. Najednou zatmělo se mi **před** očima, div jsem se nesvalil. Us. Šd. Očepil ho, až se mu v očách zatmělo (udeřil ho po hlavě). Slez. Šd. Náhle sa mu oko v slzách zatmeje. Čjk. 69. — **jak.** Slunce proti obecnému běhu zatmilo se. Št. Kn. š. 10. Aby korbel rozum tvůj příliš nezatmíval. Drsk. Víno sílu dává údóm a tělo zahřívá, ale vtip ku pochopenie velice zatmívá. Mor. Tč. Již zatmili sů tak velmé pravdu Krista, že již kazatelé viece jmenují papeže než Krista. Hus II. 10. — **co komu**. Zlořečená múdrosť tohoto světa zatemnila je mnohým pravú múdrosť. Št. N. 80. 27. — **odkud**. Zatmělo se mně ze všech stran, že mně šohajek můj nejmilejší odešel, nevím kam. Sš. P. 411. — **kdy**. Zatým sa zponenáhla už **okolo** 7. hod. zatmievalo. Lipa I. 195. *Včera* se brzo zatmělo. Us. — **proč.** Slunce znamenie již mělo, když se jest pro smrť Kristovu zatmilo. Hus II. 9.

Zatmívačnost, i, f. = *zatměnlivost*. Šm.

Zatmívání, n., die Verdunkelung.

Zatmívati, vz Zatmíti.

Zatmivka, y, f. = *zatmění, zatmívání*. Us. Šd.

Zatmy m.: za tmy. Vz Tma. Lipa. 258.

Zatnouti, tnu, tni, tna (ouc), nl, nt, utí; *zatíti, zaťati*, ťal, ťat, tětí; *zatínati = tětí zadati*, einen Hieb versetzen; *zasekávati*, ein-, hineinhauen; *poraniti*, aufhauen, hauend verwunden; **se** = *tětím se zaháčiti*, sich einhäkeln, einhauen, sich verfangen; *pevně stanouti*, fest stehen bleiben, stocken, sich verstocken. Jg. V horn. schlitzen, schneiden, kerben. — **abs.** Jeden zaťal, hned zkameňal, druhý zaťal, hneď zdřevěnal. Sš. P. 42. No zatni už. Dbš. Sl. pov. IV. 29. — **co, koho**: koně, L., břízu, Jád., šindel (špičku mu udělati), Us., žílu (krev pustiti), Ros., pěsť, zuby, pazoury. Us. Zaťal ho břed (vřed) = popadly ho křeče, padoucí nemoc. Mor. Brt., Vck. Tak ho zaťal (sekl, odbyl), že viac ani nemrknul. Mt. S. I. 110. Zaťala pěstě a zlostně za ním hrozila. Němc. I. 133. Juřík mečem kynul přes Václava, pak nevím, zaťal li koho, čili ne. NB. Tč. 72. Zatíná zuby a drží stisknuté pěste. Sldk. Mart. 17. — **komu**. Zaťal mu (vybil), až toho měl dosť. Vck. Us. — **co, se čím (kam)**. Z sekeru n. sekerou do stromu, Jg., pazoury do těla, Us., žíly pušťadlem. Ras. Zlobil se tak zatínal zubama (zuby). Us. Šd. Zaťal kosou do země. Us. Šd. Do pravd v knize obsažených se z. MM. Leností postáváme, mdlobou ustáváme, všetečností vybíháme, urputností se zatínáme (z místa se nehýbáme). Kom. — **co komu**: ránu (poraniti ho), Jg., žílu, Ros., Sá., zvěři šlachy (na zadních bězích rozseknouti, heesen). Šp., Ros. Z. komu notnou (ránu). Us. Vck. Náramnú uhohej zatnuli vlasti ránu. Hol. 380. — **co, koho kam**: v kosť. Med. Už hvíždí paloš, drak sa búrne spína, než junák mocne

v potvoru zatína. Nitra VI. 12. Valaši zatali si valašky **do** srubov. Dbš. Obyč. 57. Hej, sestry, vrany a straky, zatnime do nej zobáky a roznesme ju na kusy; Prvý bych si bol zaťal meč do hlavy. Btt. Sp. 76., 208. Sokol v kořisť zatne drápy. Čch. Dg. Kv. 1884. 732. Z. zuby v něco; Žal v srdce mu zatínal spáry; Sekeru zaťal v pařez. Vrch. — **se**. Psi se zaťali. D. Vz nahoře. Zlý kůň, když se zatne, nepotáhne. Č. M. 116. Pěsti se zatínaly. Us. Zatínati se také = *lekati se, zajíkati se strachy*, erschrecken, vor Schrecken stottern. Na mor. Val. Vck. — **se komu kam: do** vlasů. Sych. — **co, se kde.** Kotev **na** dně v moři se zaťala. Pref. V řeči se zatínati (váznouti). Aesop. Mysl zatíná se na věcech. Kom Prax. p. VI. Zatíná pěstě toliko v kapse. Us. Dch. — **co jak.** A jeden z nich pásť *tuho* zatíná. Sldk. 173. Levici v pěsť zatínal. Hdk. Chtě jej zatieti **po** líci. Alx V. v. 1701. (HP. 41.). Vzal tu starů šabličku a zaťal, ale len opakom (mit der Rückseite). Dbš. Sl. pov. I. 534. — **kdy.** Zatneš-li na den sv. Abdona sekyru do stromu, do roka strom uschne. Kld. II. 305. — **co proč.** Zlostí zuby zatínal. Us. Šd. Židé zlostí zuby zatínali. Šš. Sk. 165.

Zatnutí, n. = *zatětí*. I sedlák jedním z-tím dřevo nesvalí. Na Ostrav. Tč.

Zatnutý = *zaťatý*.

Zátoč, e, f., der Umweg, Umbug. — **Z.** = *vír*, der Wirbel. Vz Zátočina. V z-či ti báča chyti čiky, jelce. Hdk. C. 281.

Zatočenec, nce, m. = *mlž*, gryphaea. Krok.

Zatočení, n., die Ein-, Umdrehung, Schwenkung. Z. vojska = zatáčka. Čsk. Z tepny jehlou, die Akutorsion. Nz. lk. Z. v koleně. Ja. Vz Zatočiti. — **Z.** = *zamotání*, *zavinutí*, die Einwickelung. Bern.

Zatočený; -en, *a*, *o*, vz Zatočiti. Z. vlasy. Chmel. — **jak**: děloby z-ně v trubku, gerollt. Rst. 522. Schody šnekem z-né. Čch. Dg. Kv. 1884. 612. Trubice schoditě z-ná. Kk.

Zátočice, e, f. = *zátoč*, *zátočina*. Na Váhu, na Váhu, n té z. Hdk. C. 192.

Zatočil, a, m., os. jm. Z. z Löwenbrucku. Vz S. N. Z. Jan Norbert. 1684. Vz Tf. H. l. 73., Jg. H. l. 656., Jir. H. l. 350.

Zatočilosť, i, f., die Gewundenheit. Uši mají mnohé z-sti. Sal. Z. nožní. Ja. Z. = bludiště v uchu. Krok.

Zatočilý = *zatočený*, gewunden. V. Z. roh, Ja., úd, Rostl., kořen. V.

Zátočina, y, f. = *zátoč*, *zátočice*, der Umbug, die Krümmung, Serpentine. Z. = místo, kde v řece zátoka se dělá. Šd. Dyje (řeka) se svými četnými z-mi. Ddk. VIII. 23. Nepravidelné kouty a z-ny. Mus. 1880. 510. Z. dráhy. NA. IV. 198. — **Z.** = *zátoč*, *vír*, der Strudel, Wirbel. Z. = místo, kde voda nad hlubinou se zatáčí. Šd. Utopil se v z-ně. Mor. Šd. Po třetí se spusté v z-nu. Puchm.

Zátočinka, y, f. = *malá zátočina*. Šm.

Zatočiti, točím, toč, toče (íc), il, en, ení; *zatáčeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *zatočovati*, *zatáčívati*, *zatočovávati* = *zavrtiti*, *obrátiti*, *zakroutiti*, umdrehen; *zavíjeti*, einwickeln, zudrehen, umwickeln; **se** = *otočiti se*, sich umdrehen; *živě k něčemu se míti*, emsig, fleissig worin sein, sich der Sache annehmen; *vlídně se stavěti*, sich freundlich stellen. Jg. — **co, koho**: kohoutek, vojáka (prohnati), D., vlasy. Beskyde, Beskyde, kdo po tobě ide! Černohorský bača ovečky zatáča. Sš. P. 530. Nesadla si ona pod praslicu, lebo nevedela ani nitky zatočiť. Dbš. Sl. pov. I. 352., Er. Sl. čít. 68. Ostatňů (stranu) reka zatáča (obtáčí, svírá). Hol. 103. — **co, se komu.** Z. někomu krk. Jg., Jel. Z-la se mně hlava, ich bekam Schwindel. Us. Šd., Bkř. Keď mi na um sidu tvoje sivé oči, hneď sa mi celá zem, celý svet zatočí. Čjk 57. — **co, se kam**: kadeře do papíru. Us. Někam z. Us. Dch. Z. se v čelí, in die Front aufschwenken. Čsk. Nepřítel sem zatáčel. Us. **Na** pravo, na lävo šabľou si z-čil. Cblpk. Sp. 90. Zatoč se, slunéčko, **nad** ty hory, Er. P. 215., na ty lesy, za dědinu. Slez. ps. Šd. Oči **k** nebi z. Sldk. — **čím**: praporcem, D., mečem, prakem, Chmel., zubem. Ja. Já zde vládnout! Věděli by, jak bych tím zatočil; Z-čil jím. Us. Dch. Prsténkem **na** prstě z.; Z. sebou kolem; obruchem z. Us. Šd., Tč. Len čo raz koňom z-čil, šabľou v povetrí mihol: už bol prsten jeho. Mt. S. i. 54. Janošek mečem zatočil, po dvanásti hlavách skočil; A jak na koníčka vyskočil, bílým šátkem sobě zatočil; Kdo tém miškem zatočí, ten si Jenóíko vzít musí. Šš. P. 105., 583., 766. A tu ešte jedenraz z-čí zrakma po bohatej přírode mládenec biedny; Do dialky mračnej letia mu oči, zdá se, že súdiť mìnulosť chcejú: a zase zrakma **k** nebu zatočí, zdá se, že hľadá svoju nádeju. Sldk. 436., 465 — **(co, se) s kým, s čím** Potřeba jest s tím špatným chasníkem z. Sych. Ona s ním zatáčí, jak chce; Počkej, jak já jináč s tebou z-čím! Z-čí se na dvoře s vozem; Z. se s ním, že se bude diviti. Us. Šd. Zatáčel s ní (tančil). U Litovle. Kčř. Z-čil se s ním zrovna svět. Vlč. Zl. v oh. I. 69. Javor sa vypučí, slunéčko vyskočí a Janošík s chlapci kolesá zatočí. Phld. III. 469. S koněm se z-čil, hořem sa rozpučil. Šš. P. 94. Janku, s Annou zatáčej (tanči). Er. P. 92. A v nedělo vodpoledňa do hospode nastrojená, aj tak s ňó chlapci zatáčijó a složebny z kola vyvádijó. Brt. P. 114. Z. se s koňem, s vojskem. Chmel. — **na čem.** Z. se na koni. Ros., Jg. Z-čil se na patě, jakoby ukazoval, že mu pranic neschází. Němc. I. 176. Z-čil se můj syneček na vraném koni. Brt. Ps. 35. Zatoč sa, Janíčku na vranóm koníčku. Sl. ps.Ši. II. 52. Z-la se na opatku. Sá. **Na** tom našem nátoní zatočil se šohajíček na vraném koni; Zatoč se, synečku, na vraném koníčku! Já se nezatočím, až mi dáš voničku. Šš. P. 367., 411. — **co kam (nač).** Rostl. — **se kde, kdy: v** boji **mezi** nepřáteli se zatáčeti. Us. Zatoč se, má panenko, **okolo** mne. Er. P. 94. Zatoč sa ty, galanečko, okolo mňa, jako vtáček jarabáček okolo pňa. Šš. P. 620. Zatočily se jim hlavy **při** té myšléuce. Sá. **Nad** hlavou je (kastagnety) zatoč **v** rej. Vrch. **Pod** Lidečkem **na** rolí z-čil se švarný junák na vra-

uém koni. Čes. mor. ps. 115. Na tom místě se dráha silně zatáčí. Us. Pdl. Z-čil sä orol nad ñou tri razy do kola. Chlpk. Sp. 135. A ta hůl zatáčela se myslivci na hřbetě. Us. Šd. Zatoč se, slunéčko, nad tím domem. Er. P. 197. Štyry stoly přeskočila, na pátém se zatočila, hned do komory skočila; Radši si šablenků nad hlavů z-čim; Zatočte se (husičky) kolem nad milého dvorem. Sš. P. 84., 375., 422., Brt. P. 49. Zatáčela se za stodolou. Us. Svatopluka dávno učival, jak by kušou mieriť, jak bystrým v pôtke zatáčať mal by mečom, jak šíp a obratný zavracať oštep. Hol. 106. Štěstí se divně z-lo nad nadějí lidskou. Bart. Velmi sebů z-čiú v srdci (confractus est corde). BO. — **se kudy.** To hožie slniečko po nebi si kráča, po horách, po doläch všade sa zatáča. Phld. IV. 467. — **se proti komu.** Troj. — **se.** Cesta se zatáčí. Dch. Zatoč se, můj vraně koníčku, a objeď třikráte dům. Sš. P. 296. — **se k čemu, oč, okolo čeho, o čem** = *čerstvé a hbitě k někomu se míti.* Ten se k ní zatočil. Ros. Doktor Jan Slovanský zatáčí ustavičně k věcem nepříslušným. Pal. Děj. III. 3. 83. O ženu se zatáčel, aby ji dostal. V. K práci hned se zatoč. Sb. uč. — **jak.** Vítr zatáčí se do kola. Us. Šd. Buchty byly pryč, jako když se chumel zatočí (bued se snědly). Us. Kšť. Cesta zatáčí se pravým *úhlem.* Us. Zatočím s tebou **po** šlaku! Tč. **Dle** jich vůle zatáčí veslom. Lipa 30. Plameny *vírem* kol něho se zatočily; Myšlénky v podivný se zatáčely rej, v směs divou; V kruh jim z-li. Vrch. *Z krátka* s někým z., mit Einem kurzen Process machen, wenig umspringen; do opravdy s někým zatočiti, mit Einem Ernst machen. Dch. Verše vidlš tudy v lehkonohém se zatáčeti tanci. Vinař. Dyž si na ni zpomenu ve dně neho v noci, hneď sa se mnú celý svět do kola zatočí. Brt. P. 5. V pravo (v levo) zatočiť! pochod! Čsk. A to jabľčko na druhej strane triráz sa v kolo zatočí a z neho jak to slniečko rannie panička zlatá vyskočí. Btt. Sp. 65. Zatoč se mně galanečko, na dobré noc do kola. Sš P. 619. Aby s nimi dle libovůle zatáčeti mohl. Sš. J. 279. Však jasné, že nebol vinný, oči bystre zatáčal; **Bez** baveňá na pravú sa zatáča stránku; Bez všeho prestáňa sem i tam sa na mysli zatáča. Hol. 15., 100., 416. Jáť tomu tušim, zatočiliť se páni Zajieci brzo za nynější chuti, že jim král diel dá toho dluhu. Arch. IV. 101. Ulysses hrdinsky v boji se zatáčí. Troj. 231. V boji lvovým obyčejem se zatáčeti. Troj 231. Notně jím zatočil. Vz Nepřátelství. Lb. **S** veselou mysľou sa v ňom (v háji) zatočme. Č. Čt. 1. 34.

Zatočitý = *zatočilý,* gedreht, gewunden. Uši jsou údové zatočiti. Ms. bib. Z. roh. Ja.

Zatočivý = *který zatočuje,* drehend. Z. vichr. Mus. 11. a. 9.

Zátočka, y, f. = *výžlabek, úžlabí na střeše,* die Wiederkehr, Kehle, der Schopf am Dache. D. — **Z.,** v stavit., der Schnörkel. Nz.

Zatojmění, n., das Dafürhalten. Šf. Rozpr. 61.

Zátok, u, m., **zátoka,** y, f. = *zatečení,* das Ein-, Hinfliessen. Odpluje nám všecko bohe tichou míru zátokou. Sš. Sm. bs. 109. — **Z.** *řeky* = *záhyb, místo, kde zatýká do pole* atd., der Busen, die Bucht. Kron. mosk., Aqu., Mus. — **Z.** *mořská* = *klín moře do země se pouštějící,* Busen, m. V., Kom., D. Oceanu zanechavše do z-ky jsme se obrátili. Ler. Z. moře. BO. Z-ky k lovení ryb. BO. — **Z.** = *úžina mořská,* die Meerenge. Pulk., Vrat. — **Z.** = *moře,* das Meer. Koll. — **Z.,** na Slov. = *víko, zátka,* der Deckel. Koll. — **Z.** Na zátokách, jm. louček v Jakubčovicích na Opavsku. Šd.

Zaťok (= zatěk), ťka, m. = zdrobnělé: *zeť.* Ty zaťku, maj dcéru. Phld. IV. 19.

Zátoka, y, f., vz Zátok.

Zatokati, *zatoknouti, zatokávati,* anfangen zu balzen. Tetřev zatokal. Křepelka z-la. Pl. — **kde.** Vás letos vezmu s sebou na prvního tetřeva, který mně v revíru zatoká. Humory 1883. 3. 18.

Zatokávati, vz Zatokati.

Zatoknouti, vz Zatokati.

Za toiej = *za tolik.* Není ho za toiej, aby to zaplatil. U Uher. Hrad. Tč.

Za tolik. Nenl té za tolik = nejsi s to. Mor. Šd.

Záton, n, m., die Anfurt. Dipl. 1088. — **Z.** (Zátoň, Sdl.), a, m., Otov, něm. Ottau, ves u Krumlova. Vz Tk. I. 23., 61., II. 488., III. 164. Cf. Sdl. Hrd. III. 27., 30., 93., 94., 97.

Zátoň, ě, m. = *záseka,* der Verhau. Plk. — **Z.** = *přehrada ve stodole, oplotení.* Us. — **Z.,** na Slov. = *písečný násep nebo mělčina,* die Sandbank. Plk.

Zůtoní, n. = *záseka v lese,* der Verhau. U Uher. Hrad. Tč.

Zatóniti, il, ěn, ění, *zatóňovati* = *zatlniti, zastiniti,* verdunkeln, beschatten. — **koho.** Všecky krásne dámy zatónila. Zátur. Priat. IV. 115. — **co čím.** Konáre jeho ľúbozným ehládkom zatóňujú vyschnutú zem. Klčk. V. 190. — Cf. Toňa.

Zatonouti, ul, utí = *utonouti,* unter-, versinken. — **abs.** Loď zatonula. Us. — **v čem :** v dluzích. Us. Na mnoze ve vněšnostech zákona z-li; Nikodem z-nul docela v myšlénce té, že . . .; Z. v písmeni; V nejhlubších bludech zatonou; Zatonuli myšlením v zevnějším případě tak podivném. Sš. J. 27., 51., 84., 95., 304. — **kde jak.** Z-nul v blátě po kolena. Us. Šd. — **(s čím) kam** = *zapadnouti,* versinken. Z. **do** bláta, s vozem do bláta. Us. Šd. Do vod z. Hol. 292. — **čím:** důl vodami z-nul. Vys. Vz Z. kde.

Zatóňovati, vz Zatóniti.

Zatonulec, lce, m., der Verschollene. Šm.

Zatonulosť, i, f., die Versunkenheit. Z. v nemravy. Sš. I. 31.

Zatonulý, versunken. Troj. — **kam.** Byla všecka do sebe z-lá (zabraná). Šml. v Osv. XII. 546. Povaha skoupozvuká a v samu sebe zatonulá (zasmušilá). Sml. — **v čem, kde.** Lidé v světě a poehotech z-lí; Lidstvo v bříších a nebiaženství z-lé; Lidé v zevnějšku z-li; Lidé v nepravosti z-lí. Sš. J. 19., 23., 72., 263.

Zatonutý = *zatonulý*. Na Mor. Pakli z-tý nebude, aby na bednu velký kámen shodili. Kld. II. 171.

Zátop, u, m. = *zatopení*, die Heitzung, *též dříví na zatopení*, das Brennmaterial. Us. To dříví je dobré k z-pu, na z. Dch. Dračky na z. dělati. U Rychn. Vk.

Zátopa, y, f. = *zaplavení něčeho vodou*, die Ueberschwemmung, Ueberfluthung. Dal. Jlr. 64. Z. luk. NA. IV. 88. Z-pou výmoly se tvoří. NA. IV. 252., Břez. 198. Náhlá z.; z. mořská. D. Od přívalů dělají se zátopy (potopy). Kom. — Z. = *zatopení lodí*, das Untersinken des Schiffes, der Schiffbruch Ros. — Z. duše. Háj. Z. duší jest modliti se modlám. Otc. 48. a. Mlýn má z-pu (kolo vodní jest zpáteční vodou zavodněno). Vys. — **Z.** = *domluva*, der Verweis. Us. — **Z.**, y, m., osob. jm.

Zátopek, pka, m., osob. jm. Šd., Vck.

Zatopenec, nce, m. = *utopenec*, der Ertrunkene. Bern. — **Z.**, der Ueberschwemmte. Šm.

Zatopení, n. = *zátopa*, die Ueberschwemmung. Z. sklepů. Us. Pdl. — **Z.**, die Ersäufung. Bern. — **Z.**, die Heitzung, Feuerung. Šp.

Zatopený; *-en, a, o*, überschwemmt. Z. louky, Us., rostliny. Rst. 522. Z. důl, Hř., sklep. Us. Pdl. Z. mlýn. Šd. — **Z.**, ertränkt, ersäuft. Bern. Z-ho (utopeného) k životu přivésti. Koll. Ach, duše má, duše má! Už je láska zrnšená, do vodėnky hluboké, už je tam z-ná. Sš. P. 258. — **Z.**, geheitzt. Z. pokoj. Us.

Zatopitelný, überschwemmbar, erheitzbar. Us.

1. **Zatopiti**, topím, top, topě (íc), il, en, ení; *zatápěti*, ějí, ěj, ěl, én, ění; *zatopovati*, *zatápívati*, *zatopovávati* = *vodou zaplaviti*, *přikrýti*, überschwemmen, unters Wasser setzen; *pohřížiti*, versenken, untertauchen. Jg. — **co**. Vlny zatopily ostrov, pole, louky, Ros., zemi. D., V. Z. horkosti pekelné. Kat. 1916. Voda sklepy z-la. Us. Cožby ten rybník měl z., chci svého sstúpiti. Arch. II. 16. Řeka z-la mlýny. Šd. Vlnobití lodí zatopovalo. V. Moře lodí zatápl. Troj. — **čím**. Řeka svou vodou pole zatopila. Doly vodou z. Doly vodou se zatopily. Vys. Povrch země proudy lidské krve z. Vlč. To jest rybníky zatopeno. Vš. 437. Rybník nový, kterýmžto pastvisko z. chtěli. List z r. 1581. Z-pil mi svým rybníkem pravů a svobodnů cestu. Půh. II. 310. Morava zdvihlou nad výmoly rékou na spôsob mora (moře) súsedné zatápala medze. Hol. 90. — **co, se kde**. Ludvík v bahně se zatopil. Koll. Někoho v morskej rovine z. Hol. 316. Celý svět z-pím v krvi. Zbr. Hry 20. — **jak**. Besné sa naráz more nad brehy vyšlou zdviblo vodou a na ďál bližšé pozatápalo krajny. Hol. 67. — **se**. Z nich nikto nemobol na spodok mora (moře) isť, čoby sa nezatopil. Dbš. Sl. pov. I. 308. — **Z** = *teplo učiniti*, einheizen, wärmen. — **abs.** Kdo zatopí? Ros. Zatopte. Jest již zatopeno? Us. Sv. Josef dřevo seká, panenka Maria z-pí. Pořek. ve Slez. Šd. — **co**: pokoj. — **kde čím**: v pokoji, v kamnech dřívím, uhlím. V kamnech mi zatopil. Er. P. 357. Menšími kousky dříví z. Us. Dch. Někomu peklem z., Einem die Hölle heiss machen. Us. Dch. Aj děvča, zima je ti, dej sohé zatopiti kůrkama dubovéma, ať tobě není zima. Sš. P. 608. — **komu**. Z. sobě. Us. Ten mu zatopil (zasolil). Us. Dch., Vrů. — **co komu**. Bratřím lázeň z-li. Bl. — **jak**. Silně z. Šp. Vévoda **ve** Švédsku pánům notně z-pil. Fr. Šbk.

Zátopka, y, f. = *sklenník*, das Glashaus. Světz. I. 338.

Zatopovati, vz Zatopiti.

Zatopovávati, vz Zatopiti.

Zátopní, Inundations-. Z. hradby. Čsk.

Zátor, a, m., mě. v Polsku. Vz S. N. — **Z.**, Seifersdorf, ves u Krnova ve Slez. PL.

Zatora, y, f., dvůr u Bubenče u Prahy.

Zátora, y, m., osob. jm. Šd.

Zatorský mlýn u Hostomic. Krč. ve Kv. 1884. 438.

Zatošil, a, m., osob. jm. Šd.

Zatoť = *zatnouti*. Na Ostrav. Tč.

Zatouchati = *čpěti*. — **kde**. V městech všude vše zatoucha a čpí zkaženým vzduchem. Kos. Vz násl.

Zatouchlý = *drobet plesnivý a plesnivinou zapáchající*, nach Schimmel riechend. Ta otýpka je nějak z-chlá, že nechce hořeti. U Rychn.

Zatoulání, n., die Verirrung.

Zatoulaný; *-án, a, o*, verirrt. U nás jest od nákud z-ný pes. Us.

Zatoulati, *zatoulíti* (zastr. *zatuliti*), il, en, ení; *zatulovati* = *zakuliti*, *zavinouti*, wohin thun; *zacpati*, zustopfen. Jg. — **co** (zavaliti). St. skl. — **co komu**: ústa (zacpati). Us. — **se**, sich einwickeln. Nevím kam se zatoulal. Zatulila sů se ústa jeho. BO. — **co čím**. Jedno ucho k zemi stůlí (had) a druhé chvostem zatůlí. Alx. V. v. 225. (HP. 6.). — **se kam**: v plášť se zatuliti (zaviti, zabaliti), sich einwickeln. C. Pes **do** cizí vsi se zatoulal, verirrte sich. Tč. — **se čím**. Myšlénkami někam se z (zatoulati). Sych.

Zatoužení, n., die Schnsucht. To bylo první jebo (Tiberiovo) z. **po** cizím jmění. Překl. Tac. Let IV. 20.

Zatoužiti, il, ení, sich sehnen, Sehnsucht empfinden. — **po čem**. O jak by nebyla zatoužila po skvostných šatech, když byla tak chtivá. Něme. I. 88. Po koruně císařské z. Šmb. S. II. 286. Zatoužíte po této zemi. Msn. Or. 152. Aby (židé) tím více po zbytí litery té břemenné a po přijetí svobody z-li. Sš. Sk. 179. — **čím**. Blaze mně, když duchem z-žím. Nitra VI. 22. — **nad čím**. Hrubý z-žil nad panskou tvrdostí. Jrsk. — **kam: k** otčině. Sldk. 282. Škoda ruži na kaluži, keď môže byť, kde zatúži Btt. Sp. 92. — **za kým**. Nič sa mi voliako nedarí po vôli, jedno si zaríadam, za druhým zatúžim, milý Bože, ver sa ja usúžim. Čjk. 48. Neb na co len **v** srdci zatůžiš . . . Hol. 67. — Vz Toužiti.

Zaťov, ova, ovo = *zeťův*, dem Schwiegersohn gehörig. Na Slov.

Zaťovsky = *zeťovsky*, nach Art eines Schwiegersohnes. Bern.

Zaťovský = *zeťovský*, den Schwiegersohn betreffend.

Zaťovstvo, a, n. Když rodičům hrdé z. sa naskytne (= hrdý zeť), jež si ujistiti chtějí. Něm. Dom. živ. na Slov. Dostal chuť na hrdé z. Dbš. Sl. pov. I. 4.

Zaťpati = *zacpati*, verstopfen. — **co čím**. Na Ostrav. Tč. Ve Slez. Šd.

Zatra, eufemismus m.: zatracený. Šd.

Zatracapaný = *zatracepený*. U Něm. Brodu. Holk. Také na Písec. a j.

Zatraceně = *proklatě*, verdammt. Jg.

Zatracenec, nce, m. = *zatracený*, der Verdammte. V. Jdi ke všem z-cům. Us. Spasenci a zatracenci. Štr. Vyvolené své od z-ců jako pšenici od plev odmísí; Jsem-li z počtu z-cū, co sobě vymodlím?; Jsou dvojí lidé na světě, totiž spasenci a zatracenci. BR. II. 14. a., 114. a., 592. a. U věčnosti, v niž konce nenie, které móž býti z-nci utěšenie?; Milostivě ale nemilosrdně Bóh mučí z-nce; Příde pán zlým velmě hrozný, tak že řkú z-nci horám: Padněte na nás; Z nic sobě dóstojně k utěšenie nemá. Hus I. 285., 372., II. 13., 391. (I. 296., II. 13., 302., III. 124., 132.).

Zatracení, n. = *zahubení*, das Verderben, die Gefahr. Město je v nebezpečném z. GR. — **Z.** = *odsouzení do pekla*, die Verdammniss, Verdammung. Věčné z.; místo věčného z. (peklo). V. Jdětež na věčné z. St. skl. Na věčné z. někoho odsouditi, D., poslati. Sych. Ať nás nepodá na z.; Ať vám bude (požehnání) na z. Výb. II. 26., 38. Pod duše své z. mluvil, že jinak nenie; Pod z-niem své duše před dobrými lidmi seznal na téhož člověka. NB. Tč. 108. (Utěci) z. věčného, do něhož se všichni nekající dostanou; (Zlí vůdcově) lidi na z. vedou; Soudí a na z. odesýlá; Duši na z. posýlá. BR. II. 13. a., 223., 318. b., 756. b. V z. upadl. Št. Kn. š. 20 První pecnec jest bázeň věčného z., toho máme často požívati! A pán Buoh tehdy ty hřiechy, dluhy neb viny odpúštie, když nad modlitebníky nepomstí věčným z-ním neb v očistci mučením; Dajž jim Buoh, aby se právě káli a od věčného z. pokáním byli odvázáni. Hus II. 110., I. 334., 343. (I. 123., 141., 176., 467.).

Zatracenice, e, f., die Verdammte. Ctib H. 95.

Zatraceňovati = říkati: zatracený. Slez. Sd., Puch.

Zatracený; *-cen, a, o*, vernichtet. Národe zatracených (zahlazených, zahubených). Ben. V. Čím tato studnice z-na množ býti? GR. — **Z.** = *kdo v pekle jest*, verdammt; *zlořečený, bezbožný*, gottlos. Z. chlap, zlosyn. D. Ať je zatracen! Tkč. Z-ný si na věčné veky. Dbš. Sl. pov. II. 23. I budeš z-ný v přislovie i v pověsť všem lidem, k nimž tě přivede pán; A ovšem ti budú nevýmluvně z-ni, kteříž nikakéž úřadu pastýřského nevedú, lidu neučie a sami sé pasú; Ty budeš zatracen, ač se nepokaješ; Ďábel rád by proti vuoli božie, aby každý člověk z-cen byl. Hus I. 458., II. 167., 272., III. 245. (Cf. ib I. 56., II. 177., 272., III. 141.). — *Pozn.* Místo *z-ný* říká se eufemisticky: zatrolený, zatrackaný, neščapený a p. Bdl. Ať sem za tra-kařem (žertem = z-ný). U Kr. Hradce. Kšť. Cf. Zatrapecený, Zatracepaný, Zatracepený a násl.

Zatracepanec, nce, m. = *zatracenec* (eufemis). Ten z. si říci nedá. U Kr. Hrad. Kšť.

Zatracepaný = *zatracený* (eufem.), verflucht. Z-á holka! Us. Kšť.

Zatracepený = *zatracený* (eufem.). Šd., Dch. Cf. Kakralenský.

Zatracevaný; *-án, a, o* = *zatracepaný*. Z. holka! U N. Bydž. Kšť.

Zatraciti = *zatratiti*. Na Slov. Bern.

Zatrackanec, nce, m. = *zatracenec* (eufem.). Počkej, ty z-če! Mor. Šd.

Zatrackaný = *zatracený* (eufem.). Z. děcko, člověk, duše, dítě. Bdl., Kšť., Šd., Vck.

Zatracovačnosť, i, f. = *sklonnosť jiné utracovati*, die Verdammungssucht. Krok.

Zatracovačný = *sklonný k zatracování jiných*, verdammungssüchtig. Krok.

Zatracování, n, die Vernichtung; wiederholte Verfluchung. Cf. Zatracení. Nz.

Zatracovaný; *-án, a, o*, wiederholt vernichtet; verflucht.

Zatracovatel, e, m., der Vertilger, Verwünscher, Verflucher. Z. ducha. Osv. I. 75.

Zatracovati, vz Zatratiti.

Zatragati co kam = *zatáhnouti*, verschleppen. — **se kam** = *zatoulati se*. Mor. Šd.

Zatrachtilý = *zatracený* (eufem.), verdammt, verflüchst. To je z. člověk, kluk, frmol. Us. u Kr Hrad., u N. Kdyně. Kšť., Rgl.

Zatraktati koho zač: za vlasy = zatahati, ziehen. U Kostel. n. O. Ktk.

Zatraktilý = *zatrachtilý*. To je z. práce. Us. Kšš.

Zatrapecený = *zatracený* (eufem.). Z. člověče! Us. Rgl.

Zatrápeně = *zatraceně* (eufem.). Dch., Jdr.

Zatrápený; *-pen, a, o* = *zkormoucený, propadený, zatracený, proklatý*, verzweifelt, vertrackt, verdammt. Us. Z. dílo, děcko, kluk, Vck., Brt., Tč., Kd., Jdr., věc, verflüchstes Zeug! Dch. Z-ná ta jedla, dyž se nic nezelená. Sš. P. 264.

Zatrarákati = *zatroubiti trara*. V posled náramným zatrarákala trúba jačáním. Hol. 29. Z. *rohem k* radé. Sldk. 124.

Zátras, u, m. = *zátřes*, der Erdstoss. Na Slov. Loos.

Zatřásání, n., vz Zatřásti.

Zatřásaný, vz Zatřásti.

Zatřásati, vz Zatřásti.

Zatřasknouti, vz Zatřesknouti.

Zatřasovati, vz Zatřásti.

Zatřásti, vz Třásti; *zatřázati, zatřásávati, zatřasovati* = *třesením pohnouti*, erschüttern, bewegen; **se** = *drobet se třásti*, erschüttert werden, erheben, erzittern. V. — **čím, kým**: hlavou, stromem. Us. — D., Sych. Tak mnou zatřáslo, so bin ich erschrocken. Us. Tč. Starý tur zatriasol plecma otýlenýma. Sldk. 206. Studený strach za trase údmi. Hol. 8. Jakoby to povetrím zatriaslo. Lipa 268. Koné zatřásli lehkou hřivou. Němc. I. 25. Hruštičkou zatřasu,

děvčátek natřasu. Sš. P. 384. Pěkně si hlavičkou zatřeseš. Er. P. 104. Zemi zatřásl. BR. II. 132. — **se (čím).** Země se zatřásla. Us. Dům se zatřásl. Us. — V. Zeď beranem železným se zatřásla. Flav. Trefil Mělníkem v Hošku, až se Roudnice zatřásla. Prov. Hrom to **kolo** polámal a to z čistého jasna, až se země zatřásla. Sš. P. 9. Cu to máš, děvečko, co to máš za krásu? Když na tě pohledum, celý se zatřasu. Sš. P. 214. Zem zadunela radostným dupotom, zatriaslo sa povetrie rižaním. Sldk. Mart. 12. Břicho t. tajnosti srdce našeho sě zatřesú, když . . . Hus III. 61. — **koho.** Pozná dievčinu, hnev ho zatrasie (m.: jím). Sldk. 38. — **kde čím.** V zeleném hájíčku na stromku zatrjásol Janíčko jabloňků. Sš. P. 631. Z. věci nějakou v základech jejích. Sbn. — **s čím.** Zatřásl jím jako s hniličkou, šp. m.: jako hniličkou. Km. — **jak.** Zatriasol sa (zámok), akoby sto hromov doňho bolo udrelo. Mt. S. V. 103. **Na** štyri míle zatriaslo zemou. Sldk. 152.

Zátrata, y, f. = *zatracení*, die Verdammung, das Verdammniss. Proch. Děj. bib. II. 35., Šml. Věčná z. Sš. Jakoby Bůh člověka toho k věčné slávě, onoho k věčné zátratě ustanovoval; Takové jednání z-tu sebou obnáší; Moudrosť lidská naopak lidi do bludův a z-ty zavádí; Dověčná z. Sš. I. 104., 137., 166., II. 180. Přetichla z. (přestala záhuba). BO.

Zatratěnec, nca, m. = *zatracenec.* Na Slov.

Zatratění, n. = *zatracení.* Na Slov. Bern.

Zatratěný = *zatracený.* Na Slov. Bern.

Zatratilý = *zatracepený, zatracený* (eufem.). Na Hané. Bkř. Z. dělo. Šd.

Zatratitel, e, m., der Verdammer. Reš.

Zatratitelnosť, i, f., die Verdammlichkeit.

Zatratitelný = *hoden zatracení*, verdammlich. Pohrdání svátostmi z-né jest. Km. Křivda a z-ná nespravedlnosť. Proch.

Zatratiti, trať, tě (ic), il, cen, ení; *zatracovati, zatracovávati* = *zahubiti*, verderben; *zavrci*, verdammen; *do pekla odsouditi*, verdammen in die Hölle; *zlořečiti*, vermaledeien, verdammen, verfluchen. Vz Zatracený. — **co, koho.** V. Z. tělo i duši, D., něčí rod, Dal., bezbožné. Us. Pojděte a zatratimy je (disperdere). Ž. wit. 82. 5. Ja som ten muž, ktorý zatracujem nepotrebnú ukrutnosť. Zbr. Lžd. 225. Jakž tu kacířstvo z-til. Alx. Anth. Jir. I. 3. vyd. 35. Z. rozličné obrazy. Dal. Jir. 157. Ano mnozí rádi by české knihy z-li. Št. Kn. š. 3. Kristus vyvolené spasí, zlé pak zatratí. BR II. 210. Déšč plamenný zatratil všecky (perdidit). ZN. Všecky čáry z-til; Zatrati ty ubivce; Nezatratiš duše své (non perdes); Chtěli sú jeho z. (perdere). BO., M. Zatracovať bude národ i vlasť všady zrádce sobíka. Kmp. Č. 108. Bôh toho zatratí, kto biedneho ukráti. Na Slov. Zátur. Bůh práci miluje, lenivce zatracuje. Us. Tč. Přestúpenl tohoto přikázání zatracuje ďábla s jeho údy; Buoh zatratí zlé lidi; Zčestie bláznov zatratí je. Hus I. 153., 363., II. 387. Kto biedným daruje, pán Boh ho miluje; kto biedným ukráti, pán Boh ho zatratí. Č. Čt. I. 8. Slovensky si spievaj veď ťa Boh počuje, trebas i celý svet spev tvôj zatracuje. Ib. I. 16. — **co, se kde.** Ale pri tom zabudnúc na seba zatratí sa **medzi** nepriateľom. Klčk. Vl. 67. Zatratí v zemi rozličné obrazy (mince = zavrhl). Dal. Slunce bláto zatracuje **po** ulicích (hubí, ničí). Št. N. 161. Ale však pohanských modl **na** horách nezatratil (abstulit). Bj. — **co, koho s kým** Nezatracuj s křivými duše mé. Ž. wit. 25. 9. — **co proč.** Náš zákon proň zatratímy. Hr. rk. 213. Pro néž (hříchy) správně mohl jej Buoh z. Št. Kn. š. 34. — **co, koho čím:** psa kamením (kamenováním = zahubiti). Ms. pr. pr. — **co jak odkud.** Dobrý hospodář snažnú opatrností zatratí (vypudí) neřádnú milosť **ze** všech kútóv domu svého. Št. N. 56. — **se** = *ztratiti se, zmizeti.* Jir. Vše sě ta světlosť zatratí Alx. V. v. 910. (HP. 22.). — **koho kam.** Obrové byli vzezřeni tak ukrutného, že vlastní otec jejich se jich bál a proto je do Tartara z-til. Cimrhn. Myth. 12. — **jak.** Smrti uhavnú z-tím tě. GR.

Zatratlivosť, i, f. = *záhubnosť*, die Verderblichkeit.

Zatratlivý = *záhubný*, verderblich. Jest to věc z. Reš.

Zátratně, verdammlich. Tak hanebně a sobě z. berúce to jméno najdóstojnějšie. Hus I. 109.

Zatrátoriť sa = *zakrákořiti se.* Noleno, nezatrátor že so glho! Na Slov. Nář. černobron. Šd.

Zatrávení, n., die Begrasung. Us. Šd.

Zatrávený; *-en, a, o* = *travou zarostlý*, mit Gras bewachsen, begrast. Z. pole, obilí. Us. Šd.

Zatráviti, il, en, ení, *zatravovati*, mit Gras bewachsen machen. — **co:** pole (trávy do něho zasíti). Us. — **Z.** = *ztráviti*, verdauen. — **co.** Mor. Tč.

Zátravka, y, f. = *průpalnice*, v dělostřelství hřídelovitý otvor blíže konce na povrchu hlavní hrubých střeleb, jímž zápal nábitku vně se zprostředkuje, das Zündloch, der Zündkanal. Vz S. N., NA. II. 91., Čsk., Šp., D. Ozubec (Zündlochstollen), osa, jádro, poklop, průboj, ochrana z-ky. Čsk.

Zatrblietiti sa = *zatřpytiti se.* Na Slov. — **kde.** Blisne iskra svetla, čo sa v dialke zatrblieti. Ppk. I. 221.

Zatrekati se kam = *trekem, trekavým krokem zajíti*, im schnelleren Lauf hingehen. Mor. Mtl., Šd.

Zatřebiti, il, en, ení = *zanýtovati*, vernieten. Techn. I. 126.

Zatrefiti kam, il, ení, hintreffen. Na Ostrav. Tč.

Zatřeliti = *zastřeliti.* Us.

Zatrenčiti, il, en, ení = *zaházeti*, überwerfen. — **co čím:** kamením. Ms.

Zatření, n., die Einreibung. — **Z.**, die Verschmierung, Vertuschung. Bern.

Zatřený; *-en, a,* o, eingerieben. — **Z.**, verschmiert, vertuscht. Bern. Vz Zatříti.

Zatřepání, n., das Hineinthun, Hineinmischen, Hineinschlagen. Z. vajce do polívky. Us. Vz Zatřepati. — **Z.** *křídly*, das Flattern. Bern.

Zatřepaný; *-án, a, o*, hineingethan, hineingemischt, hineingeschlagen. — **kam**: vejce do polívky z-né. — **čím**: polívka vejcem z-ná. Us. Polievka z kyšky (z kyselého, ssedlého mléka) moukou z-ná. Na Slov. Zátur.

Zatřepati, *zatřepávati* = *začíti třepati, potřepati*, ein wenig klopfen, zupfen, schütteln. — **čím**: hlavou, Chmel, nohama, Ros, křídly. Aesop. — **čím**. Sych. I z-pal stoletým dnbem tak silně, že komáry dolů padaly. Kld I. 97. Kridlama napred zatrepa zvučné pesne vydavaš. Hol. 427. Ptáček z-pal kridélkoma a už byl ten tam. Us. Z. sítem, řešetem. Us. Tč. Z. krbálama (mor.), nožkama, kotkama, papučama, bačkorami = umříti. Us. Šd. — **co čím**: polívku vejcem (vejce do ní zamíchati, einquerlen). D. — **co kam** (zamoutiti, zamíchati): vejce do polívky, D., mouku do vody. — **se**, flattern, sich schütteln. Us. — **nač**. Přišli k osamělému dvoru. Zatrepali na dvercá a ty otvorily sa jim samy od sebe. Dbš. Sl. pov. V. 32. — **proč čím**. Radostí zatřepnl křídly. Us. — **komu čím kde** Z-pal mu rukou **před** nosem (na znamení, že se ho nebojí). Us. Dvrs. — **s čím**. Zatřepal jim jako kočka s myší, **šp.** m.: kočka myší. Km. Strelil Janek vranku; tak sa ona zatrepala, až sa ona dotrepala k zelenému hájku. Sl. spv. IV. 118. Vz Zatřepetati.

Zatřepávati, vz Zatřepati.

Zatřepetati, *zatřepetávati* = *zatřepati*, schütteln, schnell bewegen. — **co**. Ten nožičku (nožičků?) zatřepetal a zcepeněl. Ros. — **čím**: křídly, nohou. Us. Aesop., Ros. — **čím proč**. Radostí zatřepetá labutěnka křídloma. Němc. I. 124. — **se**. — Cf Zatřepati.

Zátrepka, y, f, das Einquirlen, Eingequirlete. Pk. Kysel je polievka octová, zaliata mliekom lebo riedkou mliekovou z-kou Dbš. Obyč. 38.

Zatřepotání, n., vz Zatřepotati.

Zatřepotati = *zatřepati*. — **čím**. Šumia trávníky slovenské, zahrajú šumy zvädlých líp a skryté v halúzkach bôžiky zatrepocú krídelkami. Sldk. Mart. 5.

Zátřes, u, m., der Erdstoss. Šm.

Zatřesení, n. Z. země. Us. Vz Zatřásti.

Zatřesený; *-en, a, o* = *otřesený*, erschüttert. Vz Zatřásti.

Zatřeskati, vz Zatřesknouti.

Zatřeskávati, vz Zatřesknouti.

Zatřesknouti, *zatřasknouti, zatřísknouti*, sknul a skl, utí; *zatřeskati, zatřískati, zatřeskávati, zatřískávati, zatřeskovati* = *drobet třesknouti*, loskrachen, anschmettern. — abs. Něco tu zatřesklo. Ros. — **čím**: dveřmi. Ros. — **nač** (hurtem zatlouci). D. — **Jg**. — **jak**. Silný Čech, Zbislav, na pomoc svým prispeje bratrom náramným kladivom. A vždy, jakýkol'vek dal vrh, buď z blízka zatreskol, buď najďál uhodil, každý bol do smrti úraz. Hol. 63. - **čím oč**. Sotva že dakol'ko gulí zatresklo o hrad. Sl. let. II. 114

Zatřesknutí, n. = *třesknutí*, der Schlag.

Zatrestati se = *trest boží na sebe uvaliti*, říci: Ať hned zahynu, oslepnu a p. Na Mor. Tč.

Zatřesu, vz Zatřásti.

Zatřeštiti = *zblázniti; se* = zblázniti se. Na Slov. Bern.

Zatřeštěti, ěl, ění = *zatřesknouti*, krachen, prasseln. Z-lo cosi, jak by kolek zlomil. Na Ostrav. Tč. — **Z** = *počíti třeštěti, blázniti*, närrisch werden Us.

Zatreť = *zatříti*. Na Slov. Bern.

Zatreti, n. = *zatření*. Na Slov. Bern.

Za třetí, vz Za prvé.

Zatretý = *zatřený*. Na Slov. Bern.

Zátrh, u, m. Dvě čárky spojené budeme jmenovati zátrh. Z. dolní a horní. Posel z Budče 1882. 927.

Zatrhání, n., vz Zatrhati.

Zatrhaný; *-án, a, o*, vz Zatrhati.

Zatrhati, vz Zatrhnouti.

Zatrhávati, vz Zatrhnouti.

Zatrhlina, y, f., der Riss, Einriss. Z. do šatu, do papíru. Us.

Zatrhnouti, hnu, hni, hna (ouc), ul, ut, utí a zatrhl, tržen, ení; *zatrhati, zatrhávati, zatrhovati, zatrhovávati* = *natrhnouti*, einen Riss machen; *trhna zatáhnouti*, zu-, zusammenziehen; *tržením zandati, zavříti*, versperren; *zatáhnouti pérem*, verziehen, Striche, Schnörkel machen; *přízvuku cizího jazyka mluvě užívati*, fremder Aussprache sich bedienen; *škubati, dotýkati*, zupfen, rupfen, antasten. Jg. — **co**: nit, Us., papír, plátno (natrhnouti), Us, síť, D., cestu (zastaviti), Br., něco cizího (vzíti, sich aneignen). Št. Kn. š. 100. (Vojáci cizí) na pomezí něco z. chtěli (ztropiti). Ms. 1552. — **(co, koho) čím** Z. pérem. Us. Z. ptáky, ryby sítí, D., ulici vozy (zastaviti), Ros., něco smíchem (smáti se tomu). Lom. Někomu cestu provazem z. (zatáhnouti). Šm. Zvoncem z. Šml. I. 100. — **v čem**: v řeči, D., v písmě. Šm. — **kde**. Že mi zatrhuje a zavazuje **na** mém zboží (sich fremdes Gut aneignen). Půh. brn. 1406. Gl. — **co odkud**. Dětem ze zlých rodičů svátosti k spasení neprospívají, neb zlosť a zatracení od nich zatrhají (haftet an ihnen). Arch. III. 221. — **co, se komu**. Stokráte lépe křivdu překaziti nežli trpěti, protože se zlu průchod smělý zatrhne. Kmp. Č. 90. Žádný cesty k ní mně nezatrhne. BR. II. 614 — **co kam**: slovo **do** závorky z. Hrts. Žádný cesty **k** ní mně nezatrhne a nezavalí. BR. II. 614. h. — **kde**. Koně v haluzi se zatrhli (se zapletli), Lpř. — **proti komu**. Zatrhali jste proti mně (Ez. 36. 13.). BO. — **kdy**. Z. **při** zvonění (krátkou přestávku učiniti). Us. Dch. Někomu při psaní zatrhovati. Us. Mý. — **jak**: *německy, polsky* (německým, polským přízvukem, způsobem mluviti). Ros. Z. *němčinou*, Ros., polštinou. Vys., Vck., Tč., Bl. 34. Promluvil k Paškovi polskou řečí *zatrhuje*. Bart. 185. 15. Zatrhuje **po** německu, Us., Šd, **do** němčiny. Šd. Ač *maličko* koho zatrhl sem a tak zklamal sem, vracuji čtverověčče t. j. čtyřkrát věčče. Hus II. 413.

Zatrhnutí, n. = *zatržení*, die Einreissung. — **Z.** = *zatáhnutí*, die Zusammenziehung, Zuziehung. — **Z.** = *zapletení*, die Verfitzung. Bern.

Zatrhnutý; *-ut, a, o* = *zatržený*, eingerissen. — **Z.** = *zatáhnutý*, eingezogen,

zusammengezogen. — **Z.** = *zapletený*, verfitzt. Bern.

Zatrhování, n. = *opětné zatrhnutí, zatržení.* Vz Zatrbnutí.

Zatrhovaný; *-án, a, o* = *opětně zatrhnutý, zatržený.* Z. dýchání, saccadirtes Athmen. Nz. lk. Vz Zatrbnutý.

Zatrhovati, vz Zatrbnouti.

Zatrhovávati, vz Zatrbnouti.

Zatřiknouti = *zastřiknouti.* Us.

Zatřímati = *zadržeti*, zurückhalten. — **co**: meč. Kká. K sl. j. 223. — **koho kde.** Stará slnžka neposielala nás dnes klzať sa, lež zatrímala nás doma na izbe. Mt. S. I. 179. — **koho čím.** Slez. Tč.

Zatřiskání, n., vz Zatřesknouti.

Zatřiskaný; *-án, a, o*, vz Zatřesknouti.

Zatřiskati, vz Zatřesknouti.

Zatřisknouti, vz Zatřesknouti.

Zatřisniti, il, ěn, ění = *zakaliti.* — **co komu.** Slzy mu z-ly oči. Pokr. Z hor. 187.

Zatříti, vz Tříti; *zatírati* = *zamazati, zahladiti*, verwischen, anfreiben, zustreichen. — **co.** Pěkně to zatřel (**čím**: nožem), že ani znáti není. Ros. Z. něco barvou. Dlužno věc tu nějak zatřiť. Kká. Td. 181. Ešte ukrutne časy zůřiť budú, zabubia svety, zatrú slávu, krásu. Lipa 347. Z. omáčku (zátěrku rozmíchati v omáčce. den Mehlbrei in der Brühe vermischen). U Olom. Sd. Zatři tu díru vápnem. Us. Šd., Tč. — **čím kde**: sirkou v stodole z. (zapáliti). Us. na Mor. Brt. — **se kdy.** Samo se to časem zatře. Ros. — **co kam**: vosk do štěrbin (mazáním vtlačiti). Us. — **jak.** Zatřešta kopie do kotúče, tnž dolov s ořov skočista, meče na se vytržešta. St. skl. — **se kde.** Teta u nás se zatřela (nemohla pro třenici ledu na řece domů). U Jílového. Mý.

Zatřížiti, il, en, ení = *tříží zacpati*, mit dünnem Eis verstopfen. — **se od čeho (čím).** Cesta zatříží se od námrazku (námrazkem). Us. Beroun. Dch.

Zatrkati, vz Zatrknouti.

Zatrkávati, vz Zatrknouti.

Zatrknouti, kni, kna (onc), knul a kl, ut, utí; *zatrkati, zatrkávati* = *počíti trkati*, anfangen zu stossen; *trknutím zabiti*, todt stossen; *odehnati*, wegstossen (mit den Hörnern). Jg. — **abs.** Ten býček již zatrkává. — **koho** (*trkáním zahnati*). Us. — **koho čím.** Býk rohem ho zatrkl (zahil). — **koho, čím kam.** Koza zatrkla rohem do stromu. Us. — **koho jak.** Vůl zatrkl bo do smrti. Ms. pr. pr.

Zatrlíkati, zu trillern anfangen. Vz Zatulikati. — **na čem**: na píšťalce. Na Ostrav. Tč.

Zatrmácetí. Ona se mi z ruky k pazadu vykradne a stromem zatrmácí. Koll. Sl. dc zn. 30.

Zatrnění, n., vz Zatrniti.

Zatrněný; *-ěn, a, o*, mit Dornen besetzt. Z. cesta, cbodník. Mor. Šd. Ze sedničky vykročila, devět plotů přeskočila, ten desatý zatrněný, tam ležela potěšení. Sš. P. 151.

Zatrniti, il, ěn, ění = *trním zahraditi*, mit Dornen vermachen. — **co**: pěšiny přes pole oseté. Us. Z. cestu, plot, cbodník. Šd., Šť. — **se** = *trním zarůsti*, mit Dornen überwachsen. Tč. — **co čím.** Já ti chodníček trním z-ním. Sš. P. 290.

Zatrolené = *zpropadeně*, verzweifelt, sapperlot. To půjde z. těžko. Us. Dch. Vz Zatrolený.

Zatrolený; *-en, a, o* = *trolením zandaný, přikrytý.* Vz Zatroliti. — **Z.** = *zatracený* (eufemisticky). Vz Zatracený, Nešťápený. Us. Jdr., Šd., Deh., Kd., Bdl., Kšá., Vck. Z. svět, Puch., děcko, Sych., křikloun. Us. Z. dělo (dílo). Mor. Šd. Z. hoch, Ntk., holka, věc (verfluchst, verzwickt). Dch. I ty z-ný člověče! Us. Ntk. Z-ný spratku, co to děláš? Us. Vrů. Aj, toť musely býti zatrolené chmury! Tyl.

Zatroliti, il, en, ení = *trolením zandati, přikryti*, reibend verstreuen, verreiben. — **co** Us. — **se kam**, irgend wohin trollen, laufen. Mor. Tč.

Zatroubení, n., der Trompetenstoss, -schall. Dcb. Z. na roh. Us. Slavné z., der Tusch. Bk. Z. ku předu, na zad, v pravo, v levo, rychlý krok, poklus, stůj, pravé (levé) křídlo, posila, střídání, přispíšení, pal, zastavení palby, k útoku, kupy, rozřad, v seřad, roztah, rozstup, shromáždění; Z. posádkové, Garnisonsstoss, polní, jednoduché, dvojité či dvojnásobné, úsvitu (úsvitka), pohov, k modlení, volání, generalní pochod, pozor, k poplachu, do kostela, večerní, k rozvinu zatáčkou, k rozvinu v pochodu příčním, krokem, klusem, v bromadu! Čsk.

Zatroubiti, trub, troubě (ic), il, en, ení; *zatrubovati*, anfangen zu blasen, aufblasen, ein wenig blasen. — **abs** Ať zatroubí! Us. — **komu.** Ros. — **nač, na koho**: na rob, D.; na vojáky. — **več**: v troubu. Flav. V trubicu zatrúbil. Dal. 13. 36. — **k čemu**: k navrácení od nepřítele, Jel., k útoku. Chmel. — **komu kam, kde** atd: **do** ucha, v bospodě. Pastýř v dědině, **na** návsi **na** nás z-bil, abychom už vyháněli (dobytek). Us. Tč. Zatrub ty na ni (na trúbu) vůkol všudy. Kol. výň. 99. — **na čem.** Zatrúbil pastier na čerešňovej polnici. Sldk. 45. Zatrúbila na sriebornej trúbke. Dbš. Sl. pov. I. 268. — **kdy**: na začátku léči. Sp. Z., když jelen na výběh přichází. Šp. — **jak.** Zatrub, co ti dechu, nach Athemkraft. Dch. Zatrúbily trúby ozonem veselým a sláva na slávu zněla Breznom celým. Chlpk. Sp. 75. Z. po vojansku. Us. Šd. Tobo dne sv. Micbal slovensky zatrúbí hrozným zvukem. Pass. 15. Zatrúbil jako do boja. Let. Mtc. S. VIII. 2. 11.

Zatrouditi, trudí, il, zen, ení; *zatruzovati* = *zarmoutiti*, betrüben. — **koho.** Jg. Celý den své mysli nezatrudí. Osv. V. 637. — **Z.** (nově) = *chemicky s něčím nakládati, spojovati* etc., chemisch behandeln, mischen. — **co čím**: sůl kyselinou sírkovou; uhel, železo ohněm. Pr. Chym. — Jg. — **se.** Ros.

Zatroufati si na koho zuby *ryceniti*, sich erkühnen, es wagen, den Muth fassen. Kos. I. 135.

Zatrousení, n., vz Zatrousiti.

Zatrousený; *-en, a, o*, vz Zatrousiti. — **kde**: obeň ve stodole z-ný. Us.

Zatrousiti, trus, trouse (ic), il, šen, ení; *zatrušovati, zatrušovávati* = *trouse zasypati*, be-, überstreuen; *otrusek upustiti*, verstreuen, fallen lassen; **se** = *po různu zajíti, zajeti, zabrati se*, sich zerstreuen, wohin gehen. Ros. — **abs.** Dej pozor, abys nezatrousil (otrusku nepustil) Ros. Nechoď tam se světlem, ať nezatrousiš Us. Vck. — **si kam.** Hráli tak dlouho s ohněm, až si z-li do vlastní koudele Us Šd — **en komu.** Zlosť dobrým večám prekážku zatrúsi Slov. Tč. — **co čím:** drtinami (zasypati). Ros — **se** — *po různu zajíti, zajeti, zabrati se.* Ros.

Zatrpčelosť, i, f. = *zatrpkalosť,* die Bitterlichkeit Ros.

Zatrpčelý = *zatrpkalý, drobet trpký,* herb. Rostl

Zatrpčeti, ejí, el, ení; *zatrpčivati.* ein wenig bitterlich, herb, bitter werden. Ros. To víno zatrpčivá.

Zatrpčiti, il, en, ení; *zatrpčivati, zatrpčovati,* etwas herb, bitterlich machen. — **co čím.**

Zatrpčivati, vz Zatrpčiti.

Zatrpčovati, vz Zatrpčiti.

Zatrpkalosť, i, f., die Bitterlichkeit. Vz Zatrpčelosť.

Zatrpkalý, vz Zatrpčelý.

Zatrpklý = *zatrpčelý* Rk.

Zátrpký = *zatrpčelý,* etwas bitter, bitterlich. Us. Tč.

Zatrpněti, ěl, ění, *zatrpnivati* = *drobet strpněti,* etwas geduldig werden. Ros. — **abs** Zatrpnivá.

Zatrpniti = *strpniti,* etwas geduldig machen. Ros.

Zatrpnivati, vz Zatrpněti.

Zatrpnouti = *zatrpčeti.* Ros.

Zatrpočiti, il, en, ení = *proti vůli zanésti, vehnati,* wider Willen hintreiben; die Č. = *zatočiti a jako pohltiti.* Vz Trpočiti **koho čím odkud kam.** Smilstvo svú klopotností zatrpočí člověka od nebeské radosti a od utěšenie duchovnieho v tůhu a v hoře. Št.

Zatřpytěti se, ěl, ění; *zatřpytivati se,* aufschimmern. Ros. — **se kde:** v slunci, **na** slunci. Zlato se na něm z-tělo. Us. Tč. Na čele se jí hvězda z-la. Němc. I. 158. Z-lo se **mezi** okurkami; Ve vodním zrcadle zatřpytí se slunce. Kká. Td. 77.

Zatrtati = *zatroubiti* — **abs.** Jak jenom zatrtá, všecko se žene do hospody. Na Mor. a Slov. Šd. — **Z.**, *zatrtoliti* **kam,** zappelnd kommen. Dítě **k** nám zatrtalo. Na Ostrav. Tč.

Zatrtoliti, il, ení, vz Zatrtati.

Zatru, vz Zatříti.

Zatrubovati, vz Zatroubiti.

Zatrucený; -*cen, a, o.* Sedm klasóv uvadlých a větrem žhúcím z-ných (= rzí zkažených, vento urente percussae). BO.

Zatrucovati = *zavzdorovati,* ein wenig trotzen. — **komu.** Ros. — **Z.**, vz Zatrútiti.

Zatruditi se = *těžkými myšlénkami se naplniti.* Jir. Vz Zatrouditi.

Zatrudniti, il, én, ění = *trudnějším učiniti,* schwerer, schwierig machen. — **koho.** Jg.

Zatruchlelosť, i, f. = *truchlivosť,* die Traurigkeit.

Zatruchlelý = *truchlivý,* traurig. Z. duše. Krok.

Zatruchleti, el, ení = *počíti truchleti,* anfangen zu trauern, traurig werden. — **nad čím.** — **Z.** = *truchlením zahnati,* trauernd los werden. — **co;** křivdu. Ros.

Zatruchliti, il, en, ení = *truchlivým učiniti,* traurig machen. Jg. — **koho čím:** nemilou zprávou.

Zatruskuouti, knul a kl, utí, ein wenig knirschen. Na Slov. Pik.

Zatrušovati, vz Zatrousiti.

Zatrúti, ul, ut, utí = *zatráviti,* verdauen; vergiften. — **co.** Vypí si kalíšek, abys to zatrul. cos jedl. Na Ostrav. Tč.

Zatrutiti, il, én, ění, *zatrucovati* = *zahubiti, zabiti,* verderben, tcueidare. Vz Troudití. Aby zatrutili pravé srdcem. Ž. wit. 36. 14. Jakž Durink k němu (k Václavovi) v službu pristúpi, tak jeho zatruti. Smil. 54. (Gb.). Cf. Natrutiti.

Zatruzovati, vz Zatrouditi.

Zatržení, n., vz Zatrhnutí. — **Z.**, detrectatio. V homiláři opatov. Vz Mus. 1880. 123.

Zátržka, y, f. Kto vlastne je, neviem, to však tvrdím, že je ibár, ktorému sa len vtedy dáte podviesť, jestli nezáleží na pravde vám, ale na zátržke proti bratskej pokojnej R . . . Zbr. Lžd. 75.

Zatučnění, n. = *ztučnění,* vz Zatučněti, Zatučniti.

Zatučněný; -*én, a, o,* etwas feist. Dch.

Zatučněti, ěl, ění, etwas feist werden.

Zatučniti, il, én, ění, etwas feist machen, füttern.

Zatud = *dotud, zatím, tak dlouho,* so lange. Na Slov. Balz. Také na Mor. Vck. Ti pak zatud (zatím) jedli. Kld. I. 169.

Zátuha, zátužka, y, f. = *kleština, jehla klešťná* (u vodního stavitel.), der Ankerpfahl. Nz.

Zatublý, etwas fest, dicht. Z. těsto. Us. Dch.

Zatuhnouti, hnul a hl, ut, utí, *zatuhovati* = *ztuhnouti,* etwas steif, fest werden. — **kdy.** V tomto lietku (létu?) zatuhly krídla. Lipa I. 132. — **čím** Těsto přidáváním mouky z-hlo. Us. — **jak čím.** (Voda) zimou až do dna zatuhne. Hol. 358.

Zatuhnutí, n., das Steif-, Festwerden. Z. údů zimou. Z. těsta.

Zatuhnutý; -*ut, a, o* = *ztuhnutý.* Bern.

Zatuhovati, vz Zatuhnouti. — **Z.** = *tuhou začerniti, zabarviti,* mit Graphit schwärzen. Šd.

Zaťuhýkati, zu wichteln anfangen. — **kde.** Ťuhýk v zahradě zaťuhýkal. Us. Tč.

Zatuchati, vz Zatuchnouti.

Zatuchlina, y, f. = *ztuchlina.* Us. Šd.

Zatuchlosť, i, f. = *ztuchlosť,* die Dumpfigkeit.

Zatuchlý, etwas muffig, dumpfig. Z. mléko. Tč. Z. jídlo, Sych., chléb, mouka. — **Z.** = *zastaralý,* veraltet. Knst.

Zatuchnouti, chnul a chl, utí; *zatuchati* = *natuchnouti,* dumpfig werden, müchein; *síly, čerstvosti pozbyti,* seine Kraft verlieren; *z obyčeje vyjíti,* ausser Gebrauch kom-

men. Jg. — **komu.** Monka nám zatuchla. Sych. — **kdy.** To našeho věku již zatuchlo (z obyčeje vyšlo). Zlob. — **kde.** Mouka v pytli zatuchne.

Zaťúchnuti = *ztichnouti*, still werden. Na Slov. — **kde.** Mäsiar prevalil sa na lavicu a spal. I strážny pes vonku zaťúchnul. Dbš. Sl. pov. VI. 81. — **jak.** Dvorom pes triraz zavyl a zrazu zaťúchol. Lipa II. 260. Žena hneď zaťúchla a odišla do komory. Dbš. Sl. pov. III. 85.

Zaťukati, *zaťuknouti*, *zaťukovati*, leise anklopfen. — **abs.** A já nezaťukám, zavolám hlasitě: Otevři, milúnká, už jsu na násypě. Sš. P. 234. — **nač, na koho (čím, komu).** Z. na okno, prstem, klíčem a p., Us. Tč., Šd., na dvéře, na stěnu. Us. Šd., Dch. Sedel na okénko, zaťukal na sklélko. Brt. P. 51. Dyž já půjdu k tomu okénečku, zaťukám já na svú holubičku. Brt. P. 39. Zaťukal tam na okénko, odevři mně, má Kačenko; Hněvaj sa ty, hněvaj, třeba sa popukaj, enom když ideš podle, na okno zaťukaj Sš. P. 112., 234. Mnohá myšlénka (starosť) mu na bledé čelo zaťukala. Thz. — **kde.** Komu pak nezaťuká v cizině vzpomínka na domov? Tbz.

Zatúkati = *troubiti*: *tú-tú-tú* i. e. *vytrubovati v noci hodiny (rohem)*. Slov. — **kdy kde.** V tom na váži dvanásť razí trúba zatúkala. Chlpk. Sp. 86. — **kam:** v horskou stranu. Phld. IV. 5.

Zatulan, u, m., rostlina, collantha. Z. nachový (hořec nachový, hořec červený), podohný, rusý. Rstp. 1072.

Zatúlání, n., vz Zatoulání.

Zatúlati, vz Zatoulati. Bern.

Zátulek, lku, m. = *zátulka*. Rostl. I 65. b.

Zátulí, n., die Zufluchtsstätte. Na Slov. Ssk. Vz Útulek.

Zatulikati, *zaturlikati*, *zatrlikati*, zu trillern anfangen. — **na čem:** na píšťalce. Na Mor.

Zatuliti, vz Zatoulati.

Zátulka, y, f. = části toulu pošvovité, žlabovité nebo kýlnaté ku př. u kosatce, mečíku, česneku, valva, die Klappe. Rst. 522.

Zatupení, n., das Stumpfwerden, Beschimpfen. BO.

Zatupený; *-en, a, o* = *drobet tupý*, etwas stumpf. — **Z.** = *pohaněný*, beschimpft. Vz Zatupiti.

Zatupěti, ěl, ění = *tupým se státi*, stumpf werden. Kosa se kuje na železe, když ostrosť zatupí. Us. Tč. Tak hľa človek blúdi, toľkého sa hríchu dopúšťa, jestli rozum zatupí, a v kalu hlúpstva tone. Hol. 374.

Zatupiti, il, en, ení, *zatupovati* = *drobet tupým učiniti*, abstumpfen. — **co čím.** — **Z.** = *potupiti*, beschimpfen. Jg. — **co čím.** Z-pil tím město. Na mor. Val. Vck.

Zatupnouti, pnul a pl, utí = *zatupěti*, stumpf werden. — **kde.** Rozhroja ostrožhavé pazúre zatuply v samom rozbroji. Sldk. 471., Lipa I. 133.

Zaturecký, ého, m., osob. jm. Šd.

Zatuření, n. = *naduření*. Slez. Šd.

Zatuřený; *-en, a, o* = *naduřený*, aufgebläht. — **jak.** Je zatuřený jako bocan. Slez. Šd.

Zaturlikati, vz Zatulikati.

Zatušiti, il, en, ení, zu ahnen anfangen. — **co kde.** Moc božská, kterou **ve** křesťanské náuce přítomnu býti zatušil. Sš. Sk. 97.

Zatutlání, n. = *zatajení*, die Verheimlichung. Us.

Zatutlaný; *-án, a, o*, verheimlicht, verschwiegen.

Zatutlati, *zatutlávati* = *ututlati*, *zatajiti*, *zamlčeti*, verheimlichen, verschweigen, vertuschen, verbergen. V. — **co:** psaní. Kron. Bart. Z. list. Bart. Rád by všecko zatutlal. Us. Dch. Ti kývalové by rádi všecko z-li. Us. Dch. — **kde.** V tom domě se všecko z-lá Us. Dch.

Zatutlávati, vz Zatutlati.

Zatužení, n., die Befestigung. Z. čeho klíny. NA. IV. 143.

Zatužený; *-en, a, o*, befestigt, angezogen. Z. klín. Vz Zatužiti.

Zatužiti, il, en, ení, *zatužovati*, anziehen, befestigen. — **co:** klín, den Keil antreiben. Šmr. 148 — **co čím:** klínem. Us. Pdl.

Zatúžiti, vz Zatoužiti.

Zátužka, y, f., vz Zátuha.

Zatužovati, vz Zatužiti.

Zatvárati = *zatvírati*. Vz Zavříti.

Zatvářeti, vz Zatvořiti.

Zatvírati, vz Zatevříti, Zavříti.

1\. **Zátvor**, u, m., die Versperrung, Verschliessung, der Verschluss. Vz Zátvora. Z. = srostění řitl, die Afterverschliessung; z. chlopňový (srdce), der Ventilverschluss. Nz. lk. Vz Embolie. Čs. lék. — Z. = truhlík s chlopní na koncích, do něhož chytají zvěř, pasť na tchoře, kuny a p., die Falle. Na Mor. Us. Kch., Šd.

2\. **Zátvor**, a, m., Zatwor, ves u Klomína. PL. Cf. Tk 1. 296., III. 52., 62., 86, V. 122.

Zátvora, y, f, der Verschluss, die Verschliessung. Dch, Rozk. Vz Zátvor. Učinili veľkú zátvoru z dřeva. Sl. let. II. 15. Kľúč sa hodil do zámku tak, akoby bol uliaty a z-ry sa hneď odomkly. Dbš. Sl. pov. I. 408. Vrať se tou istou cestou k zátvore pekla. Ih. II. 18. Pamätaj, čo ti viestili o horách, o starých hradoch, pokladov z-rách. Hrbň. rkp. Sp. st. D. — **Z.** v klášteřích, die Klausur. Nenie dľa vôle cisára, aby reholná z. porušena bola. Sl. let. III. 145. V tichú zasadli z-ru kláštera. Sldk. 227. — **Z.** = *pasť*, die Falle. Vz Zátvor. Us. Bkř. — **Z.**, das Hinterthürchen beim Bienenstock. Slez. Šd.

Zatvoření, n. = *zavření*, die Zuschliessung, Zusperrung. Bern. Z. přirozených otvorů. Čs. lék. III. 54.

Zatvořený; *-en, a, o* = *zavřený*, verschlossen, zugeschlossen. Vz Zatvořiti. Z. dvéře. Na Slov. Tč. **K** žalobníkóm maj (měj) vždy jedno ucho z-né a k tým, kdo sa vymlúvajú, ohě otvorené. Na Slov. Tč. Lidstvo, jemuž brána k paláců pravdy boží zatvořena byla. Sš. L. 61.

Zátvoří, n, ves. Tk. III. 86., Blk. Kfs. 716.

Zatvořidlo, a, n. — *zátvor, zátvora*, claustra. BO.

Zatvořilka, y, f., ilecochelis, druh želvy. Krok. I. c. 127.

Zátvořina, y, f. Nemohou vileťjeť von z tieb zátvorin rodinných. Phld. I. 4. 127.

Zatvořitelný, zuschliessbar. Z. nádoba. Presl. Chym. 262.

Zatvořiti (zastr.); *zatvářeti*, el, en, ení — *začíti tvořiti*, anfangen zu schaffen. — **Z.** — *zavříti*, zu-, verschliessen, zumachen. Kat. 2317., Dal., GR. — **co**; vrata, St. skl., dvéře. Pís. slov. Tučnosť svú zatvořili. Ž. wit. 16. 10. Dnes zajtra oči z-rim (umru). Er. Sl. čít 49. V tom strachu nž len oči z-ril, aby ani nevidel, čo bude robiť sa. Dbš. Sl. pov. VIII. 17. Keď som pokonný ráz dvere z-la. Sl. pov. Šf. I. 62. Ušl zatvořte! Sš. II. 11. — **co komu**: ústa (utrhačům). Troj. — **co, koho kde**: v domích. Dal. A tak Martina z-li **na** salaši do chlieva. Mt. S. 21. — **za kým**. Pís. slov. Za odchádzajúcim dvere zatvor, aby ti neodniesol spanie z domu. Dbš. Obyč. 47. — **co čím**: mezemi poctivosti. Troj. — **koho kam**: v ruku nepřátelskou. Ž. wit. 30. 9. Do sklepu se jest z-ril, v tom sklepu se silně bránil. Sl. let I. 283. — **se**. Studnice bezedné se z-řiebu. BO.

Zátvořitý; *-it, a, o* = *zavřený*. Byly sú z-ty až do dne jich smrti (clausae). Bj. Panny, ješto sú v z-té biechu (conclusae) BO.

Zátvorka, y, f. = *závorka*, die Klammer. Slova do z-ky položená. Na Slov. Sl. let. IV. 328.

Zátvrd, u, m., die Verhärtung. On má již 5 let z. jater. Us. Vk.

Zatvrdání, n, vz Zatvrdati.

Zatvrdati, vz Zatvrdnouti.

Zatvrdávati, vz Zatvrdnonti.

Zatvrdění, n. = *zatvrzení*. Na Slov. Bern.

Zatvrdělý; *-ěn, a, o* = *zatvrzený*. Na Slov. Bern.

Zatvrdilosť, i, f. = *tvrdosť*, die Verhärtung, die Härte. Z. v životě, v žaludku, jater. Krab. = **Z.** = *urputnosť, zatvrzenosť*, die Hartnäckigkeit, Unbarmherzigkeit. Sš Sk. 163. Z. srdce. V. V z-sti své zůstati. Br. Znám tvé šíje z. Br.

Zatvrdilý = *tvrdý*, hart, verhärtet. Z. život, úd. Krab. — **kde**: člověk v životě z. Krab. — **Z.** = *urputný, nelaskavý, neústupný*, hartnäckig, halsstarrig, unbarmherzig. Z. srdce, hněv, Br., slepota, V., předsevzetí, Akt. m. Ferd., žena, Solf., skupec. Kram. Kterak tedy tak z-ho srdce ráčite moci býti? Žer. 310. Srdce jest z-lé a nesmyslné; Židy z-lé v bludu utvrzoval. BR. II. 58. b., 458. b. Tyto jsú ohavnosti: prelát nedbalivý, nědnik neposlušný, mládec prázdnivý, stařec z-lý atd. Hus. I. 265. — **proč**. Mezi lidmi z přirození svoho z-lými. BR. II. 32. a. — **kde**. Mezi židy jest víra z-lá. Kosmogr. 44. A. — **v čem**: v bludu, Bart., ve svém nění, Štr., v pýše. Solf. — **na čem**: na mysli. Karyon. — **proti komu**: proti potřebnému. Syr. — **k čemu**: ke všemu z. Kram.

Zatvrditi, tvrď, dě (ic), il, zen, ení; *zatvrzovati, zatvrzovávati* = *tvrdým učiniti* (V.), hart machen, verhärten, verstopfen; *pevně zavříti, zadělati*, vermachen, fest zumachen; *upevniti*, befestigen, bekräftigen; *zatíti*, hartnäckig, unbarmherzig machen; **se** = *tvrdosti nabýti*, hart werden, sich verhärten; *urputným se státi*, hart, verstockt werden. Jg. — **co** (tvrdým učiniti), V., ucho (zavříti, aby neslyšel), St., srdce (zatyti, zaviti). Us. Ktož z-dí ucho, aby neslyšal zákona. Št. Kn. š. 5. Nerodte zatvrzovati srdce vašich. ZN. Nezatvrdiš srdce svého, ani ruky stulíš, ale otevřeš ji chudému. BO. — **co, koho čím**: něco pečetí. Vyzn. Pány české přísahou zatvrdil (zavázal). Plk. A ta zboží z-li jsou sobě jako závorami zápisy královskými. Chč. 307. — **se proti komu**. Ros., Háj., Bart. III. 6., Čr. Z se proti dobrým radám. Šml. I. 49. Ale že se proti sobě s obou stran velmi z-li. Pal. Děj. V. 2. 5. 2. Nebudeš-li v čas svého nepřítele pokojiti aneb proti němu zatvrdiš-li se. BR. II. 22. b. — **se v čem**: ve zlosti. Solf. Druhý v nekajicnosti zatvrzuje se. Sš. J. 88. Mysli bratří a strýců rodu knížecího v zášti se zatvrzovaly. Ddk. II. 187. — **se jak**. Ukázal jest, že velikého křiku v tresktání třeba jest na ty, kteříž sú se obyčejem zatvrdili. Hus II. 356. — **se več**. Srdce jeho se zatvrdilo v milování peněz (obstinatus animus ad amorem pecuniae). Jel. — **se na koho**. Sych. — **co před kým** (zabraditi). Dvéře a vrata před takovým zavřela a zatvrdila. Št. Před někým z. srdce své. Šmb. Zaj. kr. Václ. 756.

Zatvrdle, verhärtet, hart. — **Z.** = *tvrdošíjně*, hartnäckig, verstockt. Bern.

Zatvrdlina, y, f. = *zatvrdnutí, zatvrdlé místo na těle*, die Verhärtung. Ta z. nechce se mi nijak rozejít. Us Šd. — **Z.** = *tvrdosť*, die Härte. Tuhá kameňov z-nu mäkčit. Hol. 399.

Zatvrdlivě = *zatvrdle*. Slov. Bern.

Zatvrdlivosť, i, f. = *zatvrdlosť*. Slov. Bern.

Zatvrdlivý = *zatvrdlý*. Slov. Bern. Bohatstvo skorej nežli vriaca (vroucí) voda vajce spraví člověkové srdce zatvrdlivým. Lipa 370.

Zatvrdlosť, i, f. = *tvrdosť*, sclerosis, scleroma, v lékař. (Nz lk.), die Verhärtung. Z. žlázy, matky, požeráku. Ja. Z. kůže, sclerodermia. Nz. lk. Vz Zatvrdilosť. Jg.

Zatvrdlý = *tvrdý*, hart, verhärtet, abgehärtet, verstopft. Z chléb, D., nárok, Krebshode, Ja., játra, die Leberverhärtung, Šd., život. Jg. Vz Zatvrdilý. — **Z.** — *urputný*, hart. Nebuď tak z dlý. Us. Tč. On je k němu srdce z ho. Us. Tč. Nebyli jsme z-ho srdce, vyslyšeli jsme ho. Sl. let. VI. 255.

Zatvrdnouti, dnul a dl, utí; *zatvrdati, zatvrdávati* (Bern.) = *zatvrditi se*, hart werden, ein-, verhärten. — **abs.** Hrdlo moje, hrdlo, bodaj by zatvrdlo. Sl. ps. Zpuchlina z-la. Tč. — **abs.** Chléb zatvrdl. Us., Ros. — **čím**: ledem (zmrznouti). V. — **kde**: v životě. Ras.

Zatvrdnutí, n = *ztvrdnutí*, die Verhärtung. Z. vaziva, scleroma. Nz. lk.

Zatvrdnutý; *-ut, a, o*, verhärtet. Vz Zatvrdlý. Moje srdce z té ako ten kameň. Sl. spv. II. 68.

Zatvrzele k někomu se chovati. Vz Zatvrzelý.

Zatvrzelec, lce m. = *zatvrzelý člověk*, ein Hartnäckiger, Verstockter. Zlob. Mus II. a. 27.

Zatvrzelosť, i, f. = *zarytosť, zavilosť*, die Hartnäckigkeit, Verstocktheit. Z. srdce. D. Setrval v z-sti. Ddk. II. 322. Z. v bludu. Mus. 1880. 251.

Zatvrzelý = *zatvrdlý*, verhärtet. Z. život. D. — **Z.** = *zarytý, zavilý*, verhärtet, verstockt, hart, halsstarrig, unbarmherzig. Z. člověk, mysl, srdce. Us., D. Z. hříšník, Sd., duše, Kká. Td. 237., mysl. Čch. L. k. 64 Z. jako kameň. Sš. P. 311. — **v čem**: ve hříších, Mž. 82., v hněvu. Us. Z. ve kacířské zlobě. Čch. Mch. 20. — **k čemu**. K spasitelnému napomínání srdce z-lé míti.

Zatvrzeně = *tvrdošijně*, hartnäckig, verstockt. Když tedy měli se v tom z. Pal. Děj. V. 1. 173.

Zatvrzenec, nce, m. = *zatvrzelec*. Kom.

Zatvrzení, n. = *ztvrdlosť, zatvrdlosť*, die Verhärtung. Z. jater. Us. Zastaralé z. Solf. Jg. — **Z.** = *zácpa*, die Verstopfung. Z. stolice. Kom. — **Z.** = *urputnosť*, die Verstocktheit. Z. srdce. V. Ktož do konce svého života sstojí v z. nežádaje milosti. Št. Kn. š. 26. Neb nenie čáka, by je mohl od těch obyčejóv pro jich z. odvrátiti. Hus II. 198. — **v čem**: v zlobě, Jg., ve zlém. Pal. Děj. IV. 1. 225.

Zatvrzenosť, i, f. = *zatvrzení*, die Verhärtung. Verstopfung, Verstockung. Berg.

Zatvrzený; *-zen, a, o* = *zatvrdlý*, hart, verhärtet. Z. úd, Krab., matka, Byl., život Ros. — **Z.** = *urputný, zavilý, zarytý*, hartnäckig, verstockt, verhärtet, halsstarrig, unbarmherzig. Z. ďábel. Solf. Aby ve všecko zlé s oněmi pohany z-nými se nevydal. BR. II. 747. b. Nenie nižádnému příčina k zúfání, jedné ač by chtěl kdo nevděčný volně s ďáblem z-ným zúfati. Hus I. 296. Z. zlosť. Pass. mus. 321. — **v čem**. A že v zlosti z-ní na pokornú řeč nethají; Hluší sú ti, kteříž sú v zlosti z-ni. Hus I. 185., II. 16. Z. ve svém úmyslu, Aesop., v zlostech. Jel.

Zatvrzovati, vz Zatvrditi.

Zatvrzovávati, vz Zatvrditi.

Zátyč, e, f. = *zátyčka*. NA. III. 101.

Zatyčení, n., vz Zatyčiti.

Zatyčený; *-en, a, o* = *tyčkami zahrazený*, abgesteckt. Z. cesta, chodník. Us. Šd.

Zatyčinkový, innerhalb der Staubgefässe stehend. Z. věnec u orlíčka. Rst. 522.

Zatyčiti, il, en, ení = *tyčkami zahraditi*, verstäben. — **co**: cestu. Ros. — **čím**: silnými tyčkami.

Zátyčka, y, f. = *zátka*, der Stöpsel, Spund. Na Ostrav. Tč — **Z.** = *závorka*, der Riegel, v dělostřel., der Protriegel. Z ky u lafety; přední či čelní, Stirn-, střední či mlřidelní, Mittel-, Maschinen-, zadní či hlomozní, der Protz- o. Schwanzriegel. NA. III. 99., 96., Čsk.

Zátyka, y, f. = *zátyčka*. Slov. Ssk.

Zatykací = *čím se zatyká*, Haft-, Steck-. Z. list (zatykač), der Steckbrief, Haftbrief. Mus. 1880. 106, D., Vš Zatykací list vydati (na někoho); listem zatykacím někoho k něčemu připraviti. Vš., J. tr. List z. od někoho na někoho vzíti; listem z-cím něčeho dobývati, k někomu přistoupiti Zříz. Ferd. I. Listem z-cím někoho stíhati. J. tr. A ten, na kombžby obdržel, neměl-liby na dědinách dědičných anebo zápisných, má naň z. list dán býti. VI zř. 27. Z. rozkaz, der Verhaftsbefehl. J. tr., Dch., Čsk. Což pak se dotýče staných práv a z-cích listů. Pal. Děj. V. 2. 287. — **Z.** *pravítko u řezbářů*. Techn.

Zatykač, e, m. = *kdo koho n co zatyká*, der Stecker, Halter. — **Z.** = *pře-, potykač u pluhu*, plonum, der Stössel am Pflugbalken. Z. = hřeb spojovací rádlo s kolečky. U Kyjova. Jsk. Z. = v koleno zahnutý hřeb, jímž se houžev zatyká do hřídele u pluhu. U Chocně. Ktk. Z. = hřeb z předu v houžvi (u vozu). Hk. — **Z.** = *zátka*, der Stöpsel. Na Slov. Bern. — **Z.** *u varhan, zamykač*, das Sperrventil bei der Orgel. Van. O varhan. 33. Na Slov. Loos. — **Z.** = *zatykací list*, der Steckzettel, Verkündmerer, Verhaftsbefehl, Steckbrief, Haftbrief. Vz vice v S. N., Vš. 572. Z-čem koho stíhati. J. tr. Z. dáti. D. Z. od úřadu vzíti. Zřlz. Ferd. Z. zrádný a nepoctivý (jímž dlužník od kohokoliv chycen a lapen býti mohl). Ros. Z. na někoho vzíti (1553.), někomu na někoho vydati; z. od toho soudu vzíti, při kterémž se rozsudek stal. Er. Item zatykače vycházejí od nadepsaných všech pěti soudů. Faukn. A týž puovod po škodách půjde a z. vezme. Zř. F. I. C. XIII. O z-či v staročes. právě vz Pr. 1869. str. 811., Zříz. zem. Jir. C. 30., R. 14, Q. 26., 27., D. 31. — **Z.** — *překážka*, das Hinderniss. Jest (podnět hříchu) největší překážka a z., že po cestě dokonalosti čerstvě běžeti nemůžeme. Ptra. exc.

Zatykáček, čku, m., diminut. slova: zatykač. — **Z.** v hodin., der Vorfall. Šp. Techn.

Zatykačka, y, f., die Riegelmauer. Us. Dundr.

Zatykačkový = *zatykáčku se týkající*, Vorfall-. Z. pružinka. Tech. II. 162.

Zatykačný = *k zatykači náležející*, Haftbrief-. Z. pühon. Zlob.

Zatykání, n., die Arretirung. Vz Zříz. zem. Jir C. 30., Q. 26., C. 31., R. 14., D. 31., 35. Hromadné z., Massenverhaftung. Dch.

1. **Zatykati** = *počíti tykati*, anfangen zu dutzen. — **komu**. Jg.

2. **Zatykati**, vz Zatknouti.

Zatýkati, *lépe: zatěkati*. Vz Zatéci.

Zatykovati, vz Zatknouti.

Zátylek, lku, m. = *místo za týlem, šíje*. Vstal, poškrábal sa na zátylok a vnišiel do brány. IIVaj. BD. II 32. — **Z.** *u koni*, der Kamm, Rosskamm, Widerrist. Vz Zátylkový.

Zátylí, n., die Vertiefung beim Znsammengehen der Dachseiten. Na Slov. Ssk.

Zátylkový. Z. sádlo (z koňské šíje), das Kammfett, Rosskammfett. Vz Zátylek. Šp., Rk.

Zatým = *zatím*. Na Slov. Bern., Loos. Než ty veľavíáďny na nebeskej oblohe otče, teš mňa zatým v toľkých postaveného bo-ľoch. Hol. 392.

Zátyň, vz Zátyna.

Zátyna, y, zátyně, ě, **zátyň**, ě, f. = *oploteň, přihrada, přepažení, příčná stěna*, die Tenne-, Scheidewand, der Halbbarn D., Puch. Z. v dolech = přehradou či peřením zařízené oddělení v jámě čili ve střídě, das Trum. Z. těžná, die Förderabtheilung, větrní (výdušná), die Wetterabtheilung, lezná (lezení) či řebříčná, die Fahrabtheilung, vodní či pumpová, die Pumpenabtheilung. Hř. Z. ve stodole = pažení mezi mlatem a pernou. V již. Čech. Rjšk., L. Šbk.

Zátyně, vz Zátyna.

Zátyněk, ňku, m. = *zátyna*. Rk.

Zatyul, Sattay, ves u Dubé. Cf. Bík. Kfs. 18., 781.

Zatýniti, il, ěn, ění; *zatyňovati* = *zahraditi*, verzäunen. — **co čím**: zahradu plotem. Mus.

Zatyňovati, vz Zatýniti.

Zatynúti, nl, utí = *zatonouti*. — **jak kam**. **Po kolena do bláta z-nul**. Slez. Šd. Vz Tynouti.

Zatýrati koho čím = *drobet týrati*. Us.

Zatýřiti, il, ení = *počíti týřiti*, schnell fahren, rennen. Z. sobě. Ros.

Zatytlati = *zamazati, zašmourati*, beschmutzen, besudeln, beflecken. — **se**. Celý se zatytlal. Slez. Šd.

Zauctiti koho čím, beehren, bewirthen. Mor. Z. někoho vínem. Tč.

Zaučiti, il, en, ení; *zaučovati* = *počíti učiti*, anfangen zu lehren, einlehren, den ersten Unterricht geben, eingewöhnen. — **koho**. Us. — **se čemu**: počátkům umění. Puch.

Zaučovati, vz Zaučiti.

Zaudati si = *dosti si něčeho popřáti*. Jrsk.

Zauděni, n. = *zauzení*. Bern.

Zauděný = *zauzený*. Bern.

Zauditi, vz Uditi; *zaudívati* = *začíti uditi*, an-, aufräuchern; *přismouditi*, vom Rauche anziehen lassen. — **co**: maso. Ros. — **čím**: jalovčím chvojím. — **co kde**: maso v komíně. Us. Tč. Ak ju ale od tej macochy nedovezieš, dám ťa za živa v kochu zaúdiť. Dbš. Sl. pov. IV. 47. — **jak**. Dal jednostaj páliť pod ním, čmudiť mokrou slamou, aby vyschnul na triesku a zaúdil sa na sadzu. Ib. IV. 49.

Zaudívati, vz Zauditi.

Zaufati, anfangen an hoffen. Us.

Zauhlenéný; *-ěn, a, o*, von Kohle geschwärzt. Havíř je z-ný. Us. Šd.

Zauhliti, il, en, ení = *veliké poleno do prsku dáti*, ein grosses Scheit zulegen, so dass es nicht verbrennt, sondern verkohlt. Us. — **Z.** = *uhlím zamazati*, mit Kohle beschmieren, beflecken. — **co komu kde, kdy**: sobě šaty při uhlisku, při topení. Us. Tč.

Zaúhliti, il, en, ení, winkelig machen. — **co proč, kde**: grunt k stavení, desku na konci. Na Ostrav. Tč.

Zaucho, a, n. = *zaušok*, die Ohrfeige. Na Slov. Ona chytro pribehla, dala mu z. a hneď premenil sa na jeleňa. Dbš. Sl. pov. VIII. 30. Bojte sa zaucha. Sldk. 72. Zemänoví daně z. Sádzať z-cha. Odveta za zaucho. Na zaplatenie zaucha. Zátnr. Priat. I. 11. (Šd.). — Cf. Záušek.

Zauistiti = *zajistiti*. Na Slov. Klčk. V. 112.

Zaujutě, eingenommen. Bern.

Zaujati, vz Zaujímati.

Zaujatí, n., vz Zaujetí.

Zaujatosť, i, f., das Interesse, Interessirtsein für etwas. Z. v něčem. Dch.

Zaujatý; *-at, a, o*, eingenommen. — **čím**. Půda někým zaujatá. Osv. I. 524. On je pýchou z-tý. Us. Tč. — **Z.**, befangen. Čím kdo víc bohatý, víc je zaujatý. Mor. Tč. — **Z.**, beklommen. Mám hlavu celou z-tou. Us. Šd.

Zaujem, jmu, m. = *zájem*, das Interesse. Na Slov. Lipa 289, Nitra VI. 336. Nemajú však žiadneho umeleckého zaujmu. Sl. let. I. 33.

Zaujetí, n., die Ein-, Uibernahme. Vz Zaujímati, Zaujati. Z. země nějaké (zabrání). Šmb. S. I. 228. Na z. trůnu záviselo panství nad zemí. Ddk. IV. 194

Zaujímání, n., vz Zaujímati.

Zaujímaný, vz Zaujímati.

Zaujímati; *zaujmouti, zaujati* a *zaujíti*, jal, jat, jetí = *dobyti, ujíti*, fangen, einnehmen, erobern. — **co**: město, ducha, srdce. Bern. Z. koho (získati, si nakloniti, einnehmen, fesseln, ergötzen). Z. polohu nějakou. ZČ. I. 249. Památky ty vysoké místo zaujímají. Šf. Rozpr. 134. Z. nějaké postavení, prostor (držeti, v držení míti). Us. Liduška jej zaujala (získala). Us. Tč. Z. někde přední místo. Mus. 1880. 173., Ddk. IV. 190., Klčk. Zb. III. 37. Myšlénky ty ho zaujaly. Mt. S. I. 107. To celú jeho povahu zaujímalo. Zátur. — **čeho jak**. Prostředků bez prospěchu zaujímala. Baiz. Z. zvláštního postavení. *Brt. má tuto vazbu* (**gt.**) *za* **špatnou**. Vz *Za*. — **se čeho kdy** = *zastati se*. Sych. Zaujal se této myšlénky. Pcht. Z. se někoho v bidě. Us. Tč. — **co komu**. Dvanásti bratia svojich dvanásť (zámkov) a trinásta sestra svoj trinásty si zaujala. Dbš. Sl. pov. I. 74. — **co kde** (**čím**). Spis ten zaujímá v literatuře přední místo. Us. Pdl. *Polohou* svou zaujímá Rakousko v Europě veledůležité postavení. Kř. Stat. 4. **Mezi** podrobenými městy zaujímají přední místo Janov . . .; Kněžic Vojtěch zaujme opět arcibiskupský stolec svůj v Salcburku; Tolik as zaujímalo markrabství ve svých starých mezích. Ddk. III. 249., IV. 44., 124. — **co, se jak za koho**. Keď sa zaujal za mňa z celej sily. Zátur. Vinš. I. 25 *Nik* sa nezaujal za mňa. Ppk. II. 86. Učňové, kteří **dle** svého povolání někdy zaujíti měli místo ve světě. Ddk. IV. 325 A zaujali sa *hrdinsky* za všetkých, poneváč bali sa samí za sebä. Zhr. Báj. (dod. 14.). **S** jakou energiou zaujal sa pápež za sv. Methoda, poznať z jeho listóv. Sl. let. V. 209. *Divně* mě řeč tato zaujímá. Lpř. Slov. I. 63. Zaujali místa dle stáří svého vysvěcení. Ddk. IV. 290.

Zaumíniti si, sich vornehmen. — **s inf. Po** krátkom oddychu ešte ten deň zaumienili si obnoviť útok. Sl. let. II. 245. Z-li si vtrhnúť do města. lb. V. 113. — **že.** Z-nil som si, že koho prvého najdem . . . Dbš. Sl. pov. III. 58.

Zaundati, vz Zandati.

Zaundávati, vz Zandati.

Zaúňkati, zu unken anfangen. Žáby jak zaúňkajů, leto přivolávajů. Us. Tč.

Zaúpění, vz Zaúpěti.

Zaúpěti, ěl, ění = *počíti úpěti*, ein wenig wehklagen. — **na koho.** Ves lid na císaře zaupí (al. zúpí, al. vzúpil) = reptal Dal. — **jak**: velkým hlasem. St. skl. Z. bolestně. Us. — **komu kde.** Jakby nikdy po světle a míru volání nebylo ti v srdci zaúpělo. Kká. K sl. j. 169.

Zauprázdniti, il, ěn, ění, leer machen, erledigen; **se**, leer werden. — **kde.** U nás místo se zauprázdnilo. Sl. let. I. 71.

Zaurčiti, il, en, ení, *zaurčovati*, bestimmen. Č.

Zaurpucovati, vz Zaurputiti.

Zaurputilosť, i, f. = *zarputilosť*, die Halsstarrigkeit. Ros.

Zaurputilý = *zarputilý, urputný*, halsstärrig. Ros.

Zaurputěti, ěl, ění = *zurputěti*, halsstärrig werden. Ros.

Zaurputiti, il, ěn, ění; *zaurpucovati* = *zarputiti, urputným učiniti*, halsstärrig machen. — **se proti komu**, halsstärrig, hart, zornig werden. Jg.

Zaústění, n., die Einmündung. Otvor ve zdi pro z. dymní roury zřízený. Us. Pdl.

Záušek, šku, m. = *pohlavek*, das Kopfstück. Z. dáti, vytíti. D. — Z = *kus masa s hlavy*, ein Stück Fleisch vom Kopfe. Puch. — Jg Cf. Zaucho.

Zaušení, n. = *záušnice*. 1404.

Zauškování, n. = *poličkování, pohlavkování*, das Ohrfeigen. Neborkej ústa boly spuchnuté od z-nia. Dbš. Sl. pov. 89.

Zauškovati = *záušky dávati*, kopfstükken. Na Slov. Koll., Ht. Brs. 144.

Zaušní žlázy, die Ohrendrüsen. Ja.

Záušnice, e, f. = *žláza za uchem*, die Ohrdrüse. Zánět z-ce D. — **Z.** = *otok za uchem*, Ohrengeschwulst, -geschwür. V. — **Z.** = *náušnice*, Ohrgehänge, Ohrringe. Ctib. Z., jež prý naši předkové nosívali za ušima, ne v uších. Opav. týden. 1884. č. 87. Blyskavá z. Sldk. 189. Předala prsteň i z-ce (= prodala). Sš. P. 424. — **Z.** = *záušek*, die Ohrfeige (žertem). Dám ti z.! Na Mor. Tč. — **Z.** = *vesikator za ucho dávaný*, Vesikator hinter das Ohr. Us. — **Z.** = záhyby šátku (jimž si Hanačky hlavu svazují), ležící na uších. Má šátek na z-ce. Mor. Tr., Hrb., Šd. Vázať si šátek na z-ce. Kd. Jideme materi zubka kupit na kapku s takima glhima z-cnama. Slov. Nářečí čierno-hron. Šd. — **Z.** = *škvor*. Na Policku. Kšá.

Záušničky, pl., f. = *záušnice*, die Ohrringe. Us. Šd. Zaves (zavěs) z., naiej si vodičky. Mt. S. I. 149.

Záušník, u, m. = *masitosť za ušima*. Us. — **Z.** = *řemen za ušima koní*, der Ohrriemen. Čsk.

Zautra = *za jitra, zítra*, morgen. Slez. Šd.

Zautrakati (ze: zautra) = *z jitra, z rána pojísti, snídati*. Slez. Šd.

Zautřek, třku, m. = *zítřek*, der morgige Tag. Slez. Šd.

Zauvzati = *zauvzíti*. Mor. Tč.

Zauvzatosť, i, f., die Voreingenommenheit. Z. proti někomu. Mor. Tč.

Zauvzatý; *-at, a, o*, voreingenommen. Mor. Tč.

Zauvziti, vz Vzíti, vornehmen. — **si co.** Co si zauvezme, od toho neupustí (was er sich vornimmt). Na Mor. Tč. — **se čeho** — *zaujmouti se čeho*, sich einer Sache annehmen. Us. na Mor.

Zauzdění, n., vz Zauzditi.

Zauzděný; *-ěn, a, o*, vz Zauzditi. — **jak.** A parypa pod nim ihrá, striebrom zauzděná. Chlpk. Sp. 78.

Zauzditi, il, ěn, ění = *uzdu (koni) dáti*, den Zaum anlegen, zäumen, zügeln. — **koho**: koně. Us. Tč., Dch., Hlč. — **jak.** Osedlal koně sedlem a z-dil jej pozlacenou uzdou. Pls. bulh. I. 96. (Hlč.). — **Z.** — *na uzdě držeti*, im Zaume halten. — **co**: nepokoje. Phld. III. 3. 216.

Zauzení, n., die Einräucherung. Z. masa. Vz Zauděni.

Zauzený; *-en, a, o*, eingeräuchert. Z. maso. Vz Zauděný.

Zauzlení, n. = *sloučení, spojení uzlem*, die Verknotung, Verknüpfung, Verschlingung, der Knoten. Z. lana, Dch., románu. Hrts. Podivné to z. případnosti. Zlatohl. — **Z.** — *vcházení střeva do sebe*. Z. střevní. Ja.

Zauzlený; *-en, a, o*, verknüpft, verknotet. Z. tkanice. Us.

Zauzlina, y, f., die Verknotung. Z. mozková. Exe. Pdl.

Zauzliti, il, en, ení; *zauzlovati* = *na uzel zavázati*, verknöpfen, verknüpfen, verschlingen, einen Knoten machen; **se** — *zavázati*, sich verknüpfen, verschlingen. — Jg. — **co.** Rk. — **co**: provaz, šátek. Us. Tč.

Zauzlovati, vz Zauzliti.

Zaužiti, il, en, ení = *zúžiti*, verengen.

Zaúžlabičkový = kromě úžlabička umístěný (ausserwinkelständig) buď vedle něho: vedleúžlabičkový, nebo pod ním; podúžlabičkový, nebo nad ním: nadúžlabičkový. Rst. 522.

Zažrati, wegfressen, wegessen. Vz Žráti. — **co.** Chcel bys teraz si všetko z.? Prečo nešol si na zárobky sám? Zbr. Lžd. 229.

Zavábiti, il, en, ení; *zavabovati* = *zaloudíti*, verlocken — **koho někam.** Ros.

Závacký, ého, m., osob. jm.

Závad, u, m. = *závada*, das Hinderniss, ku př. kamení v poli, jež při orání vadí. Žertem také: poklad, pekelně klenutí. Us. Rjšk — **Z.** = *seknutí*, der Hieb. Kon.

Závada, y, f. — *o co zavazujeme, co běh zadržuje, překážka*, der Anstoss, das Hinderniss. Br., Kat. 421. Z. v orání (kámen. Vz Závad). Us. Ale sa (sů) mi vršky na veľkej zavadě. Sl. ps. 350. Keby mi neboly vršky na závade, veru by ťa viděl vo vašej zahrade. lb. 349. Ct. Sš. P. 199., 270. Jak-

nábls služba dovoliła, nechť bola akákoľvek chvíľa, zalietal jako sokol mladý pres hory, grúňov pres závady. Phld. IV. 18. Pověz mně, co je mně závada, že já ťa rád vidím a ty mia nerádа. Sš. P. 414. — **Z.** = *překážka, nesnáz, těžkosť*, der Anstand, Widerstand, das Hinderniss, die Verhinderung, Störung, Schwierigkeit. Z du udělati (překaziti něco). V. To není na závadu. Us. Dch. Jedno bylo druhému k závadě. Exc. Jedna z. jest u věci té. Shakesp. Tč. Krátkosť času byla na z-du. Kká. Td. 286. Na vretienko hľadím a hľadám ho všade, vyplakané oko mi je na z-dě. Čjk. 93. Nepodávej závady dobrému přátelstvu. Na Slov. Tč. Abys nebol s tvojú radú dobrému k z-dě. Na Slov. Tč. Nedobrá rada je velká z. Mor. Tč. Prostor a čas nám smrtelníkům jsou z-da stálá. Sš. Sm. bs. 178. To (že poprchávalo) nebylo procházce na z-du. Šml. Sytosť je milá, ale činí ve zdraví všem z-du. Na Mor. Tč. Z-du něčemu klásti; Tudy není v té straně žádné z-dy, proč by . . .; Že tou měrou jim neuškodí hrozby nepřátel Páně, aby kázání slova božího z-du vzíti mělo; Ana mu smrť Tiberia mezi tím zašlá z-du zavalila; Aby vliv Hebreů nějakou z-du při vývoji míti mohl; Z-du odstraniti; Často jsem uložiť přijíti k Vám a z-du jsem měl až dosavad; Ale z-du v tom míval apoštol; Z-du učiniti dalejším křesťanství pokrokům. Sš. J. 11., L. 174., Sk. 52, 114., 149., I. 17., 23., 143, II. 25. (Hý.). To nám není na závadě. Št. S obci naši u velikých závadách postaveni jsme. 1598. Mus. 1880. 161. Toho jí jest řekl i slíbil postúpiti zase beze vší z-dy; To jsem držel let devět bez z-dy a již mi v tom zaváží; A za jeho slibem (přes slib) mi z-dy v tom činí; Nemám o to žádných závad míti. Půh. I. 121., 223., 283., 300. Smie-li kto z vás maje kterú z-du (negotium) proti druhému, súditi se před . . . ZN. Od z-dy (a periculo) jsta vyproštěna BO. Tvórce, pomoz mi z věčné z-dy. Pravn. Z-du někomu činiti, učiniti. D. Z-dy proraziti. Kom. Na z-dě někomu v něčem býti. Bez z-dy. Na z-du uhoditi. Marek. O rozdílu mezi: obtížnosť, závada, překážka {Ondrák}), vz Jg. — **Z.** = Anstand, m. Kolková z., der Stempelanstand. Šp. Někomu v něčem z du učiniti (někomu něco zavaditi, beanständen); někoho v závadu n. na někoho závadu uvésti pro něco; z-du zdvihnouti. J. tr., Nz. — **Z.** = *vada škodlivá, škoda*, der Fehler, Mangel, Schaden, das Gebrechen. L. Pomniem na to, že umřieti, hřiechy jmieti, duši věčnú závadú. St. skl. III. 97. Pomozi mi ze závady. Pravn. 1184. Mnoho neřádův a závad se v zemi nadělalo pro lichvu. Plác. Odkudž by stav panský a rytířský v velikou závadu uveden byl. Žer. 343. — **Z.** = *půtka, spor*, der Streit, die Händel. St. skl. — **Z.** = *zarazadła* (pol.), das Gepäcke, die Bagage. — **Z.** = *vězení*, die Verhaftung. D. — **Z.** = *dluh n. jiné břemeno ležící na statku*, die auf einem Gute haftende Schuld o. Belastung überhaupt. Jg. Z. sluje jistá povinnosť na statek nemovitý veřejnými knihami vložená, vedlé níž vlastník statku má cos platiti aneb snášeti, tak že ve vlastnictví svém jistým způsobem obmezen jest. Vz více v S. N. Sirotek bez vůle poručníka žádné závady na osobu svou ani na statek svůj uvozovati nemůže. Kol. 52. Syn n. dcera vejda v držení statku rodičů svých mimo otcovské závady žádných závad na něj uvozovati nemůže leč na díl svůj vlastní. Ib. 67. Žádný otec z synových závad není povinen statkem svým za něbo platiti. Vl. zř. 16. A potom můž ten obstaven býti pro panské a jiné závady a práv býti musí, z čehož se jemu slušná vina dá; Na koho nápad přijde, že jest povinen závady a dluhy vyvaditi a platiti. Kn. tov. 113. V z-dách zůstávati. Žer. Na statek svůj z-du uvaliti. Ros. Všecky dluhy a z-dy se statku svésti. Zlob. Beze všech závad. Statek jest v z-dě. Z-dy na statku učiněné spláceti. Pr. m. Na tom domě jsou z-dy. Mus. Z-dy a dluhy vyvaditi. Pr. měst. Z-dy jistou summou vypraviti. Mus Dluhy a z-dy své spraviti. Dipl. mor. Ze závad někoho pohnati. Zřlz. Ferd. Otec z synových závad není povinen odpovídati. Tamtéž. Z-dy svozovati, svésti, vyvaditi, vyvazovati. Pr. měst. Z-dy svésti s někoho, die Lasten depuriren. J. tr. Z. na domě, der Haussatz. Stav závad pozemnosti, der Lastenstand einer Realität: Z-dy na statek uvésti (statek zavaditi), ein Gut belasten. J. tr. Z. peněžitá. Mus. 1880. 225. Bez závad našich potomků a všelijakých překážek. List z r. 1467. Není povinen žádné jiné z-vy spravovati než své toliko aneb toho, od kohož jest jemu ta z. v ruce vešla; Dluhóv a závad muže svého žádných platiti nemá; Ta z. věnu předešlému nic nepřekážie ani trh; Spravila z-du svú vedlé práva. Vš. Jir. 216., 223., 227., 236. Z-dy držitelé statků povinni byli vyvazovati. Vz Zř. zem. Jir. E. 18, I. 53. Statek jemu (odbojnému) JMK. vzíti má, cožby jeho přes spravedlnosť toho, komužby se odboj stal, zůstalo a mimo předešlé z-dy spravedlivé; Byly-liby jaké z-dy na tom statku od toho učiněny, kdož jest ten statek odkázal, tehdy z takových závad všickni společně nápadníci poháněni býti mají. Zř. F. I. C. XXIX., D. XIX. Otec na statek dětí závad neuváděj; Syn nejstarší závad na statky bratří svých nezletilých neuvozuj. Pr. Dlužník věřiteli z-dy oznam; Z otcovských závad někoho poháněti. Er. — **Z.**, y, m., osob. jm. Z. Prokop Žatecký. Vz Tk. IV. 128., 247., V. 69. — **Z.**, y, f., ves v Hulčínsku ve prus. Slez. Šd.

Závadce, e, m. = *kdo statek zavadí*, der Schuldner. Mnozí sú se rukojmě v zboží jistcóv a závadcí svých uvazovali. Vš. 354.

Zaváděč, *zavaděč*, e, m. = *závodčí*, der Postenführer. Čsk.

Zaváděčka, *zavaděčka*, y, f. = zavádilka.

Zavadeň, dně, f., stabbelina, die Stäheline, rostl. Z. rozmarinolistá, s. dubia. Vz Rstp. 925.

Zavadění, n., die Berührung, Streifung; Belastung, Verpfändung usw., vz Zavaditi. Z. o stěnu. Dch.

Zavádění, n., die Einführung, Installirung; die Irreführung, Verführung usw., vz Zaváděti, Zavésti. Z. plynu do domů, Dch., osadníků do země, kleští do pošvy. Kžk. 572. Z. panen. Us.

Zavaděný; *-ěn, a, o*, angestossen, berührt, gestreift; belastet, verpländet usw., vz Zavaditi. Z. statek.

Zaváděný; *ěn, a*, o, allmählig eingeführt, installirt; irregeführt, verführt usw., vz Zaváděti. Z. novoty.

Zaváděti, vz Zavésti.

Závadí, n. = *závady*, Anstosssteine beim Ackern. Us.

Zavadleše, zastr. = *zavadil*. Kat.

Zavadil, a, m., os. jm. — **Z.**, samota u Humpolce.

Zavadilek, lka, m., osob. jm. Us. Šd.

Zavadilka, y, f., *samota* u Humpolce, u Neveklova, u Svíjan, u Nechanic, u Zbraslavic, u Klatov, u Bubenče; *ves* u Lončina a Konie; *hospoda* u Tábora, u Dobrušky, u Chrudimi, u Litomyšle, u Jílové, u Dobříše; *dvůr* u Jaroměře: *myslivna* u Sedlčan; *osada* u Rožnova a Lipníka na Mor.

Zavádilka, y, f. = *hra* namalovanými kolečky, das Verführspiel. Vz Jg. Slov.

Zavaditi, vadim, vaď, vadě (ic), il, zen, ení (na Slov. děn, ění); *zavázeti*, el, en, ení; *zavazovati (zavaďovati)* = *do něčeho strčiti*, anstossen, anstreifen, hängen bleiben; *vězeti v čem*, wo stecken, hängen bleiben; *zajíti*, einkehren, hingerathen; *chybiti*, irren, fehlen, verstossen; *v cestě býti, překážeti*, hindern, hinderlich sein, im Wege stehen; *zavázati*, verpflichen; *zastaviti, zadlužiti, zapsati*, in Haft geben, verschulden. Jg. — **abs** Vůz zavadil. Rána, která zavadí. D. Ani nezavadil (ani nekoupil, nevyhrál, nechytil, nestřelil a p.). Hnšk. Kdo sa radí, nezavadi. Na Mor. a Slov Vck., Šd., Zátur., Lipa I. 4. Šaty zavadzajú, ale chráňa. Lipa. 386. To ‚keby' všude zavadzia. Zátur. Kdo zavadí (zadluží), nechť odvadí. Ros., Rb. Kde zavadíš, tam odsadíš. Prov. — **co** *(zavázati, zastaviti, zadlužiti)*: víru, V., statek. Ros., Apol. Muž manželčinu dílu nemůže z. Zř. F. I. T. III. Zdaby (král) který úřad zavadil. O. z D. Když vdova svě věno z-dí. O. z D. Má zpraviti, což by sám z dil. Vš. Jir. 210., 211. Jeden člověk vdluživ se a zavadiv dobré lidi utekl jest pryč. NB. Tč. 220. Vyptej se, zdali prodal, z dil a odcizil něco ze statků svých. Pal Děj. II. I. 184. Vz Závada. — **(co) komu**: statek. Ros, Zř. F. Ťažko klin do ďury ide a keď sa obladí, snadno vchádza i vyléza, ništ mu nezavadí. Na Slov. Tč. Němce že raději více zámků Němcům zavadí, aby moci české ubývalo. Pal. Děj. III. 3. 271. V též dsky menšie všiehni zápisové ti se klásti majl, kdež kto zavadie zase komuž koli rukojmě; jestliže by jich nevyvadil, jim statkem svým se zavazuje, aby se v týž statek jeho pro nevyvazenie z rukojemstvie s komorníkem uvázati mohli a jeho tak dlúho užívati, dokavadž by z rukojemstvie, v kteréž jsú zavázáni, od něho vyvazeni nebyli. Vš. Jir. 354. Z-dil mi mé zbožl a podnes zavazuje; Zavazuje mi mé panství, mé vlastní dědictví, naši dědinu. Půh. I. 169., 221., 240., II. 79. Ten topol kráľovi zavadzel; mrzelo ho, že mu z okna ďaleko vidno nebolo. Dbš. Sl. pov I. 47. Žádnému nezavázám (nepřekážím). Mor. Šd. Nebudu vám dlouho zavázeti (překážeti). BR. II. 328. b., Kurz., Vck., Kd. Má starú matku, ale ta už mu dlúho zavadzať nebude. Na Mor. a ve Slez. Šd. — **(co, koho čím) več**: nohou v podkovu (na cestě). Mus. Z v dluhy (zadlužiti se). V. Kopím v někoho z. Troj. Ve zlé z. (naběhnouti). Bratr starší mladšímu, aby utratiti ani ho v nie z. nemohl přes závady otce svého, než do svého dílu. Zř. F. I. F. XXIII. On mě v to z-dil. Půh. II. 479. A tak v ty kusy Erasmus z-dil. Jel. Enc m. 3. K tomu jej držeti budeš, aťby správce jiného dosti na zemi majícího v tu správu místo sebe n. s sebú z-dil. Vš., Jir. 174. Naposledy (nejdřív) v posměch zavadí, kdož se s vyšším nesnadí. Prov. Jg., Č. Z. koho v rukojemství (zavázati). Boč. Statek več z. = vsaditi. Pr. měst. — **oč (kde)**: o kámen, V., o stůl, o strom. Us., o práh. Kom. Purgmistr nemá města v niveč z. ani o peníze ani o které sliby Sob. 42. U někoho o nežit z. (nemile se ho dotknouti). O svůj krajíc. z. (ze svého žíti). Celý čas ani o groš nezavadím (ho nevydělám). Deh. Z tenka kakati budeš, až zavadíš o svě. Sych. Člověk tu ani o krejcar nezavadí (nic nevydělá). Deh. Selský kupec o ně ani nezavadil (k nim nepřišel). Us. Ani o chlup, o pírko nezavadil (nic nezískal). Us. Hnšk. Ale tu milý reber (žebř) z-dil sa ím o každý strom a kde bola väčšia húšťava, tam už nedajbože anl sem ani tam. Dbš. Sl. pov. VIII. 7. Darmo so skaly nž Svätoboj (na sivka) hľadí, len nekdy dupot o ucho zavadí. Č. Čt. II. 95. Každý o tebe zavadí, jak na cestě o kamení. Ss. P. 502. O toho smrť nezavadí (ten ještě neumře). Tkč. Ten o hospodu ani nezavadl. Kmk. On o to jen z-dil (krátce se zmínil). KB. III. Její zvuky sotva ti o sluch zavadí. Us. Děti nedostanou, ani co by o zub z-lo. Sk. O něčí bolesť, slabosť zavaditi. Us. Mínění to pravdy nedosáhá a na nejvýš jen o ni zavazuje; Z-dill o kámen závady. Sš. Sk. 243., I. 107. **Na** cestě o něco by z-dil. BR. II 784 a. Naposledy o posměch zavadí, kdož se s vyšším nesnadí. V, Č. — **kam**: do každého zavadí (strčí). Bern. Tam za obrnč zavadil sa (zaběhl) zlatý peniaz. Dbš. Sl pov. III. 69. Z. do něčí chalupy (zajíti). Pueb. Z. **na** pancíř. Troj. Z-dil **pod** p. Smila mé dědictví. Půh. 603. Zde rájem dýše každý koutek, kam oko tvé jen z-dí. Nitra VI. 102 — **čím (oč)**: vozem o stěnu. Bern. Nemíti čím o zub z. (nic jísti). Plk. Ani slovem o to nezavadil. Us. Nohou o kámen z. Us. Od té chvíle tam ani o práh nohou nezavadím. Šd. Prostořekým jazykem o něčí česť z. Us. Nic pravdou nezavadil (ničemu neuškodil). Skp. Taký šnhaj šablou hockde nezavadi. Čjk. 32. A potom z-dil mečem a zabil Václava. NB. Tč. 72. Dal mi díl a ten mi z-dil věnem ženy své. Půh. II. 208. — **Z. kde, kam** = *zajíti*. Puch. — **kde (v čem** *(vězeti, tkvíti)*. Vždycky truhly, stodoly, peníze v očích zavázejí. Kom. Z. co v čem = dluh na to uvaliti. Zříz. Ferd.. Brik Král nadělal i drahně dluhů, ve kterýchž z-dil i vlastní rodinné statky své. Pal. Děj V 1. 5. Z-la jí dědiny své věnné v Střejovicích Arch. III. 478. Zavadzati konu v robotě.

Tč – **proti čemu:** proti mravopočestnosti (chybiti). D. — **kde, u koho, pod čím:** Nemušn ja tu zavazać pod vašimi dveřmi. Sš. P. 497. Zavadil u něho (zašel k němu na chvilku). Puch. *Tu* i *tam* z. Kom Kdo věc velkou rychle koná, snadno *kde* zavadí. Mor. Tč. Zavadil u něho (rozlil si u něho ocet, nrazil bo) D. — **komu**. On světu zavází (peccat). Kom. Zavázlš nám (jsi nám v cestě). Sych. Brt. (Us. na Mor.). To mi zavaďuje. Mor. Tč. — **co čím (kam)**. Starší bratr žádnými závadami bratru statku z. nemůže (zadlužiti). Zříz. Ferd. Zboží od koruny odtrhovati ani věny zavazovati. Mus. 1847. 193. Dědictví dluhy z. Mus. 1880. 91. Vdova stav svój vdoví proměni, když své věno v jinú ruku trhem, zápisem dskami neb jinak zavadí. Pr. zem. — **co kde (na čem jak** = zadlužiti). Zříz. Ferd. Z. dílem svým něco na statku Knst. Aby sám tím dílem toliko z-dil na tom. Vl. zř. 64. Zavaznje mi na mém vlastním dědictví; Tn mi na řekách zavaznji kněží; Zavazi mi na mém zboži; Tu mi na tom zavazí a zpraviti mi nedá; Z díl mi na zboží na Litenčicích póhonem; A mně na tom židovka Sara z-la. Půh. I. 334., 337., 368., II. 179., 533., 578. — **kdy**. Když člověk ve mrákotách jak mrtvec zavaďuje o polednách. Sš. II. 129. Majestaty i listy všelikě i penieze listově s klenoty **při** poručenství zavaditi. Vš. Jir. 241. Zavadzá mi při práci. Mor. Tč. — **proč. Pro** kteréž jest své zbožie dskami z-dil. Arch. III. 312. Která žena z mušenia co z-la, takový závazek neměl by vedlé práva pevný a držemný býti. Vš. Jir. 229. **Skrz** to mu je dědina zavazena; Pobral mi berni z mých lidí dědických Vrshovicích a proto mi zavazeno berělmi; Skrze to mi zavazují i pohonl i k škodám připravují; Skrze to jim zavazeno jest na tom zboží. Půh. I. 173., 230, II. 182., 189. — **s kým**. Tak aby již obžalovaný s tiem člověkem, s kým z-dil, u nás v městě ve Bzenci sobě právi byli. NB. Tč. 141. — **jak**. O něco *zlehka* z. Us. Dch. Král český nemá mocí ani práva z. zemi lužickou **od** korunny naší **bez** vůle pánů českých. Pal. Děj. IV. 1. 195. Kto se s kým spolčie, jeden bez povolenie druhěho dědictvie svěho nemá zavazovati žádnému, zápisóv, věn ani jiných závad žádných činiti. Vš. Jir. 271. — **s infint.** Kdo ti dobře radí, slyšať nezavadí. Na Mor. Tč. — **jak dlouho**. Nebode teu dloho zavázeť (= překážeti; říká se o tom, jenž ku smrti pracuje). V Bohusl. na Mor. Neor.

Zavádivý = *který zavádí, lákavý*, verführerisch. O měst. bož.

Zavádka, y, f. = *zaváděnt*. Štf. Řlm. star.

Závadka, y, l., místní jm. na Opavsku, slula ještě r. 1377. Závada (cod. dipl. Sil. 6.) Km. 1884. 261.

Zavadle = zvadle.

Zavadlosť, i, f = *svadlosť*, die Welkheit.

Zavadlý = *navadlý*, ein wenig welk. Ros., Tkad. Posečená tráva už je z-lá (už počíná vadnouti). Us. Šd.

Závadně, hinderlich, hindernd, mit Hinderniss; mangelhaft. Bern

Závadni = *závadný*.

Závadnosť, i, f. = *chybnosť*, die Mangelhaftigkeit. D.

Zavadnoutl, dnul a dl, ntí; *zavadovati*, ein-, verwelken. Ros. — **čím.** Seno parnem zavadlo.

Zavadnuti, n. = *zvadnutí*.

Zavadnutý; -*ut, a, e* = *zvadnutý, zvadlý*. Bern.

Závadný = *k závadě náležicí*, Haft-. Z. penize; dluh (zapsaný, ujištěný knihami). Zříz. Dvór z-dný ku purkrechtu. Půh. I. 355. — **Z.** = *závadu mající*, behaftet, verschuldet. Z. statek. Ros., Apol., V. A to jsú páni odsúdili právem, tu kdež hyl vložil na závadné (dědině) a jinde mi ji na svobodněm vložiti nechce; Vloživ jemu zboží závadné. Půh I. 236., 260. — **komu (v čem)**. Statek žádněmu v ničemž nezávadný. Dsky zem. 1682. — Schön. — **Z.** = *překážku trpící*, verhindert. Reš. — **Z.** = *na překážce jsoucí*, hinderlich. Z. působení, hemmende Einwirkung. Nz — **komu.** Nýbrž v tě straně týž zákon raději mu závaden jest; Aby z-den nebyl působení milosti boží. Sš. I 55., II 154. Tomu se má státi právo, jakož na zloděje neb na žháře slušie a to nemá tomuto přiměřie škodno ani závadno býti. Arch. II. 278. Řády pravé pobožnosti z-né. Pal. Děj. III. 1. 199. — **komu čím**. Ničím vám závadni nejsme. Ms. — **Z.** = *zavázaný*, verhaftet, verschuldet. Z. sedlák (zadlužený). Knih. tov. O z-dných sedlácích, kteříž závadní jsú, těm odpuštění vzato býti nemůže. Tov. 111. Z. člověk, ein Unterthan, der zu einer bestimmten Leistung verbunden ist und daher aus dem Unterthansverbande nicht entlassen wurde, so lange er dieser Pflicht nicht ledig erklärt wurde. Gl. 383. Kteří z-dní jsú, kteří jsú v úradech a ku počtu přislušeji, totiž lojt, hajný, plesníci, mlynáři, těm odpuštění vzato býti nemuož, leč počty učiní a páni je z počtu propustí. Kn. tov. k. 194. Cf. Nevyčetlý, Odpuštění. 1200 zl. jí po matce ze statku svého závaden a povinen byl vydatí. Pam. Val. Meziř. 191. Pakliby kdo závadný býti se zdál, to hned rozeznáno podlé spravedlnosti pány zemskými. Tov. 110.—112. Z-dní sluli, kdo měli skládati počty z úřadu jakéhokoli aneb co rukojmě nebyli ještě vyvazeni. Pal. Děj. V. 269. Stúpil mi lidí závadných, že jsem pro ně súdy měl; Dsky svobodně a nikomu nezávadně. Půh. I. 179., 292. — **komu:** věřiteli. D. — **proč:** pro dluhy. 1693. — **več:** v rukojemství. Boč. Vz Zavaditi. — **Z.** = *chybný*, schadhaft, mangelhaft. D. Kteří mají z. svědomí. Kom. Nezávadný, fehlerfrei. **Při** tom není nic z-ho. Us. Dch. Z. zboží, beanständete Waare.

Zavadovati, vz Zavaditi a Zavadnouti.

Zavadovice, dle Budějovice, Zawadowitz, několik domků u Těšína. PL.

Zavadzadlo, a, n. = *zavazadlo*. Bern.

Zavádzánl n. = *zavázání*. Slov. Bern.

Zavádzaný = *zavázaný*. Slov. Bern.

Zavadzatl, hindern, im Wege sein. Slov. Loos.

Zavádzati = *zavázati*. Slov. Bern.

Zuvadzovati = *zavazovati*. Slov. Bern.

Zavadzovně = *závadně*. Slov. Bern.

Zavadzovný = *závadný*. Slov. Bern.

Závaha, y, f., das Gewicht. V důl je noři těžka z. Čch. Bs. 63.

Zával, u, m. = *zavalení i co zavaleno*, das Hinwälzen, Hingewälzte. Vz Zavalisko. — **Z.** chleba, ein Knollen Brod. D. — **Z.** = *záhyb chybný na sukni*, falscher Faltenbruch, Aal, Bug. D., Techn. — **Z.**, der Erdbruch. Po dešti se z-ly dělajú na cestě. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *západ*. Od půldne až slunka do z-lu trval boj. Gusle od Kpra 129.

Závala, y, f. = *černý mrak, tuča*, schwarze Wolke. Na mor. Val. Brt., Vck.

Zavalaně, weggewälzt. — **Z.**, schmutzig, unfläthig, auf schmutzige Art. Slov. Bern.

Zaválání, n. = *zavální*. Slov. Bern.

Zaválaný = *zaválený*. Slov. Bern.

Zavalašiti si, il, eni, ein wenig den Schafhirtendienst treiben. Slov. Ssk.

Zaválati = *zaváleti*. Slov. Bern.

Zaválcovati, zuwälzen. — **co**: semeno. — **čím**. Us. Dlj. 86. Vz Zaválčiti.

Zaválčeni, n., vz Zaválčiti.

Zavalčiti, il, enl, den Walzer zu tanzen anfangen. — **si s kým**. Us. Tč.

Zaválčiti, il, en, enl = *válci zadělati*. Vz Zaválcovati. — **co**: semeno. Us. Dlj. 17. — **Z.** = *drobet válčiti*, eine kurze Zeit Krieg führen. — **si s kým**. Us.

Závalec, lce, m. Z. chleba = *krajíc, klín*, der Brodkeil. Šp.

Závalek, lku, m. = *kus hrubé niti v plátně*. Us. — **Z.** = *malá spousta rudy*. Pramen jde, přicházejí závalky. Vys. Jalový z. v uhlu, eingelagerter, tauber Putzen; uhelný z-lek v pískovci, das Kohlennest im Sandstein. Hř.

Zavalení, n., die Verschüttung, Bedeckung. — **Z.** = *zaneprázdnění*, die Beschäftigung.

Zaválení, n. = *odvalení*, die Wegwälzung. — **Z.** = *zaházení*, die Zuwerfung, Ausfüllung. Z. semene, die Zuwälzung. NA. IV. 75. — **Z.** = *zašpinění*, die Beschmutzung. — **Z.** = *vyválení*, die Ausarbeitung, Durchknetung. Z. chleba. Us. Bern.

Zavalený; *-en, a, o*, verschüttet. Z. brána. Kom. — **čím**: cesty sněhem z. Pulk. — **Z** = *zalehlý*. Má z-né uši. Na Slov. Let. Mt. S. — **Z.** = *opuchlý*. Má zavalený krk. Slez. Šd. — **Z.** = *zaneprázněný*, beschäftigt. — **čím**: pracemi. — Vz Zavaliti.

Zaválený; *-en, a, o* = *odvalený*, weggewälzt. — **Z.** = *zasypaný*, ausgefüllt, zugeworfen. Z. prohlubeň. — **Z.** = *zamazaný, ušpiněný, zmačkaný*, schmutzig, zerknittert. Z. šaty. Hdž. Šlb. 19., Dbš. Sl. pov. I. 78

Zaváleti, vz Zavaliti.

Zavalina, y, f., **zavaliny**, pl. = *co cestu zavaluje*. L., Hlas. — **Z.** = *zřícenina*, die Ruine. Genius národ zo zavalin jeho mrtvých vybrabávajúci; Najdúc tu starú matku v z-lách časov, pribral sa k hľadaniu otca. Phld. I. 1. 37., III. I. 76.

Zavalisko, a, n. = *zával, zavalená, vyrubaná část sloje či žíly*, der Bruch. Hř. Šel ze své práce kamsi do starého z-ka. Opav. týd. (Šd.). — **Z.** = *základ*, der Grund. Na Slov.

Zavaliti, il, en, ení; *zaváleti*, ejí, ej, el, en, enl; *zavalovati* = *až někam valiti*, hin-, vor-, wegwälzen; *válením zasypati, zaházeti, zakryti, zandati*, voll-, ver-, zuwerfen, zuwälzen, voll-, ausfüllen; *uvaliti, zvložiti*, auflegen, belasten, beladen; *ušpiniti, zcuchati*, beschmutzen; *vypracovati*, durcharbeiten, durchkneten. Vz Z. se. Jg. — **abs.** Loď zaválela (= na mělčině uvázla). **Us.** na Vltavě. Lg., Špd. — **co, koho.** Než i hned časoslovo prvé věty obtíž zavaluje; Větší nesnadu zavalují slova následující; Překážky a závady, které cestu k účelu tomu zavalovaly. Šš. II. 11., 31., Sk. 172. Bouřlivé výjevy mezi Uhry zavalily ještě více neli práce, aspoň starosti. Pal. Děj. V. 2. 350. Břeh ho zavalil; Zeď ho z-la. Us Šd. Cožkoli nás od Boba odvodí a cestu k věčnému životu zavaluje. BR. II. 830. a. Z. doly (zasypati), Háj., jámu, Ros., krajíc zavaliti (veliký krajíc uříznouti). Us. Zaváleti něco (ušpiniti). Na Slov. — **co, koho, se kam.** Z. kámen někam. Us. Někoho v hanbu zavaliti. Mus. Kámen **do** vody zavaliti. Us. Padnuls i rody naše, zhasly nádeje slobody, z-lilo sa **na** dlhé roky **na** ne zas bremä neboby. Č. Čt. II. 172. Ni som ti všetko nedorekla. Keď totá obluda ma vlekla ku prepasti, kam zavaliť ma asnáď chcela. Phld. IV. 25. Chceli by všetku vinu zavaliť naňho. Rtk. 33. Rozmarín! ten zelený rozmarín! moja milá dušička, doňho sa ti zavalím. Sl. Spv. II. 55., Sl. ps. Šf. I. 40. Potom bude ámeň, keď zavalia kameň na tie naše kosti. Sl. spv. IV. 131. Uvilo dievča venečok, zavalilo ho **pod** stoly. Ht. Sl. ml. 186. Ten Lomidrevovi hneď jeden vrch do cesty zavalil, aby preisť nemohol; Ženská osoba hrubá ako klada, ústa až po uši, zuby ako koly, nos akoby pásť na tvár zavalil a oči ako taniere; Tu zavalil sa ten mocný na neho, že do rána ani údom hnúť nemohol. Dbš. Sl. pov. I. 89., 337., VII. 93. Ďábel z-lil jest veškeren svět v zlosť, jakož die písmo a já nezavadil sem všeho světa v zlosť. — **co, koho, se čím. V** tej jeskyni kázal je kamením zavaliti. Pass. mus. 365. Odskočili, akoby jich bol vatraľom **po** pisku zavalil. Dbš. Obyč 58. Z. něco dřívím, Ros., brány, cesty někomu kamením z. Br. Někoho prací zavaliti, Ros., se zaneprázdněními. D. Sud smolou zavaliti (u bednářů). Šp. Cesty sněhem se zavalily. Pulk. Kdo se zpěčoval, tomu divná příkoří a těžkosti zavaloval; I z-lil sobě zaneprázdnění nemalé. Skl. I. 348., II. 12. — **co komu**: práci (uvaliti na něho), V., Kom., Dal., J. tr., nevoli, V., starosť, mrzutosť, soud, neštěstí Us. Odpory takovými zavaluje se dějezpytcovi množství přetuhých uzlovin a zadrhliu. Proch. Lit. Pečlivému historikovi nesmírná se zavaluje práce. Šf. II. 13. Nižší stránka nejvíce závady a překážky dobru zavaluje; Došli jsme k místu, jež nemálo vtipu lidskému zavaluje; Zpráva ta mu (apoštolovi) také nemalou péči z-la. Šš. I. 80., 104., II. 236. Kolik asi namáhání z-lil diplomatům té doby takovýto medius terminus? Pal. Děj. IV. 2. 45. Z-liu Čechóm velikú prácin. Dal 153. Snad by přijda práci nám z-lil. Bj.

Žádný cesty k ní mně nezatrhne a nezavalí. BR. II. 614. b. Nepokoj a nevoli nám zavalili. Št. — **co s kým.** Se svými hornlky důl z. Vys. — Háj. — **se.** Důl se zavalil (zasypal). Vys. Rána se zavalila (zacelila). D. — **se, co jak.** Báně s velikým rachotem se zavalily (zasypaly). Nemyslel inač, ako že ho jeho otec tak zavalí, že polomrtvý sklesne. Zátur. Priat. IV. 104. Pilně biskupové a kněžie hrob z-li, aby ho učedlnici z hrobu lehce neukradli. Hns II. 135. — **kde. Kde** si se celý zaválal (zamazal)? Snad se to **na** tě žerdi nezaválá? Mor. Šd. Zápola zavalila **sa pred** ním, len mu tak v očách mrklo. Dhš. Sl. pov. IV. 91. Hned na začátku této hlavy se nám zavaluje nesnada Šš. Sk. 140. Bukvoj překážky Gáborovi v Uhřích zavaloval. Skl. V. 8. — **kudy.** Hore našim dvorom skalu zavalili, aby ti mládenci do nás (= k nám) nechodili. Sl. ps. 290.

Zavalitý = *složitý*, untersetzt, gedrungen, stämmig, drall. Dch., Šd. Z. člověk, postava, D., děvče, krk. Dch. Byl to chlapík zavalitý. Er. Sl. čít. 9. Veliký, z-tý muž. Kmk. — Z. = kdo má *široký, tučný obličej*, ein Mensch mit einem fetten, breiten Gesichte. Mor. Šd.

Zaválka, y, f., die Uihernaht.

Zavalovati, vz Zavaliti.

Zavalský. Z. republika ve vých. Africe. Vz S. N.

Závan, u, m. = *zavanutí.* HVaj. BD. II. 151. Tu zase oveje nás z. allegorický. Phld. IV. 457.

Zaváňať = *zaváněti.* Slov. Šd.

Zavandrovati, hinwandern. **kam: na** nový svět (do Ameriky). Ros. — **jak daleko.** Na tom dole, na podole, šohaj divča odluďuje. Tak ju dlúho odluďoval, štyry míle zavandroval. Šš. P. 139.

Zaváněloať, i, f, die Anrüchigkeit. Dch.

Zaváněti, 3. pl. ějí, něj (nějíc), ěl, ění = *počíti voněti, zapáchati*, anfangen zu riechen, zu duften. — **abs.** Ta zvěř již zavání, ist anrüchig, angegangen (když počíná hníti). Us. Škd. Sad když se bělá, zavání ves celá. Bdzn. — **čím:** sudem, zvěřinou, D., česnekem Šd., Jg. Způsoby a řeči jeho konirnou zaváněly. Šmb. S. II. 175 Kořením daleko z. Němc. — **kde.** Kde horový z-něl háj Mcha. — **jak:** libezně. Kod. — **po čem** sp m.: *čím.*

Zavanouti, ul, utí; *zavanovati*, anfangen zu wehen, los-, anwehen. — **abs.** Tu zavanul větřík a mléko zchladil. Němc. — **kdy, jak.** V tom (Kom.), v náhle (Br.) vítr zavanul. — **kam.** Jak vítr naň zavane, hned jest na umření. Kom Vůně **k** nam zavanula. Gold. Píseň k nebi z-la. Kká. Td. 363. — Vz Zavíti. — **odkud.** Vítr od východu zavanul. Us. Šd., Té.

Zavanovati, vz Zavanouti.

Zavanutí, n., das Anwehen. Z. větru. Kom. Prudké z. větru. D. Z. smrti, dechu. Kká. K sl. j. 63., 31.

Zavápenění, n., die Bekalkung, Kalcinirung. Vz Zavápeniti.

Zavápeněný; *-én, a, o*, bekalkt, kalcinirt. Z. půda.

Zavápeniti, il, ěn, ění = *vápnem posypati, do vápna dáti*, kalkig machen. — **co:** vejce (aby se déle udržela). — **se.** D.

Zavápnění, n., vz Zavápenění.

Zavápněný, vz Zavápeněný.

Zavápniti, il, ěn, ění, bekalken, kalciniren. — **co:** roli. — **si co kde:** kabát na zdi (vápnem si zamazati). Us. Tč.

Závar, u, m., das Kompot. Vz Závara. Z. jablečný, jablkový, Aepfelkompot (portugalský, nadívaný, křížalkový, ozdobený, s huspeninou, mit Gelée), meruňkový, Aprikosenkompot. Šp. Z. ovoce a plodin. Vz Prm. III. č. 13.

Závara, *závarka*, y, f. = *zavařené v cukru ovoce a k další potřebě schované*, eingesottene Früchte. Us. Ovocná, jemná z. Dch. Vz Závar, Zavařenina. — **Z.,** y, m., osob. jm.

Zavárati, vz Zavařiti.

Závarek, rku, m. = *závar, závara.* Na Ostrav. Tč.

Zavaření, n., die Einkocbung. Z. prádla, ovoce. Us. Sklenice k z, das Einsiedeglas. Dch.

Zavařenina, y, f. = *něco zavařeného*, das Eingekochte. Svět., Hsg., Šd., Kká. Td. 337., Prm. Vz Závar.

Zavařenka, y, f. = *zavařenina, závara* Dch. Blánka na z-ky (ku př. ku přikrytí nádobky), das Einsiedepergament. Dch.

Zavařený; *-en, a, o*, eingekocht. Z. ovoce (vz Závar, Zavařenina), das Dunstobst, Obstkompot. — **kde:** v cukru. Us. — **kam** Kyselo = jídlo z kvasu **do** vody z-ho. Šš P. 767.

Závarhaní, n. = *místo za varhany*, der Ort hinter der Orgel. Zablesknulo ze z. oko dědovo. Kos. v Km. 1884. 35. Na Mor. Tč.

Zavařiti, il, en, ení; *zavařovati*; na Slov. *zavárati* = *začíti vařiti*, anfangen zu kochen; *uvařiti*, einkochen; *vařením zandati*, ein-, verkochen. — **abs.** Mlýn zavařil (když se vřeteno v nárazu mnoho rozhřeje). Vys. — **co:** ovoce, Us., parní kotel. Hrm. 84. — **co kam:** strouhání **do** mléka. — **co kde:** brouka v kaši, Ros., krupici v mléce. Cos ve škole zavařil (provinil)? Ros. — **co komu** = *u někoho nějakou osobu nebo věc sobě nemilou odbyti.* Na Zlinsku. Brt. Mtc. 1878. 62. Z-li to pánům (*zle učiniti, zašantročiti*, schlecht machen, verschachern). Na mor. Val. Vck. — **s kým.** S tím Juklem z Bezova taky z-řil (= zatočil). U Chocerad. Vk.

Závarna, y, f. Z. ovocní, die Fruchtsiederei. Šm.

Zavařovací, Aufkoch-, Siede-, Einsied-. Z. pánev, Krok, Nz., nádoba, kotel. Šp.

Zavařování, n., das Einkochen, die Einkochung. Z. ovoce. Vz Závar, Zavařeni.

Zavařovaný; *-án, a, o*, eingekocht. Z. ovoce, Us., mest. Šš Sk. 21. Vz Zavařený.

Zavarovati = *zavařovati*. Na Slov. Bern. — **Z.** = *zachovati, opatrovati, uchrániti, udržeti*, bewachen, bewahren, erhalten, behüten. — **abs.** Pán Bůh zavaruj! Slez. Šd. — **co, kobo.** Já jich budem vedieť zavarovať; Neviešť z. si ani to, co raz v hrsti máš. Dbš Sl. pov. I. 501., VIII. 28. On vlastnoručne meral vestu pre jednu dievčicu

na vydaj. Ale vie, že taká dievka si to zná zavarovať; to bude snaď i jej potomkom. Phld. III. 547. Nie len zapracovať než i z. to, co je zapracované a nadobudnuté má vedeť dobre vychovaný člověk. Pr. šk. ev. I. 25. Modli sa a pracuj a co zarobíš, zavaruj. Frsc. I. 16. Ach krásne, krásne zlatá lyra znela, ale tajomstvo moje zavaruješ. Sldk. 377. — **koho čeho.** On chce nás tu všetkých živiť, tělo i dušu zachovať, zlej príhody zavarovať. Tóth. Báj. I. 71. — **koho od čeho proč.** Aby to vynahradil sám pán Boh na tele (na těle), na duši, na zdraví, na statku a z-val od škody za to, čo dáte. Dbš. Obyč. 43. — **jak dlouho.** Veď ti ja, vraj, za ten čas dom zavarujem, len tancuj. Dbš. Sl. pov. I. 340. Ovce **přes** zimu z. (zachovati). Koll. — **aby.** Pán Boh vás zavaruj, abyste neprišli do toho, v čom som ja (do neštěstí). Dbš. Obyč. 44. — **jak.** A keď jich statočně zavaruješ, ja ti službu dobre zaplatím. Dbš. Sl. pov. I. 501.

Zavařovati, Vz Zavařiti.

Zavarovčivosť, i, f. = *šetrnosť, spořivosť*, die Sparsamkeit. Na Slov. Petenyi. Káz.

Zavařovina, y, f. = *zavařenina.* Mor. Vch.

Zavarský. Z. pole (v Uhřích). Sl. let. I. 184.

Zavátí, vz Zavíti.

Zavatriť (cf. Vatriť), *zavatrovati* = *oheň rozdělati*, Feuer anmachen. Na Slov. Šd. Ve Slez. Šd. — **komu čeho.** Keď by si sa do mojej koliby nadaril, tak bych ťa opatril, ohnika ti zavatril. Na Slov. Němc. — **se kudy.** A rozvlnil sa požiar, rozplamenil suchými hájmi a potom šir a šir sa zavatril, das Feuer griff um sich. Sldk. 232.

Zavátý; *-át, a,* o, verweht. Vz Zavíti. Dch. Z. úvoz. Us. Z. cesty. Phld. IV. 165. Veje vietor z ponad Krimu, smutno povzdychuje, o zabitých a zaviatych bratach powedúje. Hrbň. Jsk. — **čím.** Cesta sněhem z-tá. Er. P. 153. Plskem a. Har. II. 141. — **kde.** Mladosť je anjel v prachu zaviaty. Sldk. 315. Vz Zavíti.

Závaz, u, m. = *závdavek*, das Angeld. Us. Dch. — **Z.**, pl. *závazy*, m., der Pack, das Packstück, das Gepäcke. Dch. Bezplatné z-zy, das Freigepäck; Vojsko vytáhlo se z-zy; válečné z-zy; ruční z., Handgepäck; přeprava z-zů, příjem z-zů, die Packetannahme; Podací lístek na z-zy, Gepäcksrecepisse; provazy k z-zům; prohlídka z-zů, die Gepacksrevision; své z-zy spořádati, cestovní z-zy odevzdati. Dch. Vz Zavazadlo. — **Z.** = *váznutí*, das Stocken. Z. těles (ve fys.). Kodym N. o ž.

Závaza, y, f. = *první zárodek ořechového jádra*, der Keim des Nusskernes. Us. Jg.

Zavázačka, y, f., das Band, Unterband. Rk.

Zavazadelní, Gepäck-, Bagage-, Pack-, Train-. Z. vozstvo, der Bagagetrain, vůz, Bur., řád, die Bagageordnung, list, Gepäckschein, -zettel, Šp., Čsk., čára v ležení vojenském. NA. III. 86.

Zavazadelník, a, m. = *nosič zavazadel*, der Pack-, Gepäckträger. D.

Zavazadlo, a, n., *zavazadla*, pl. = *závada, překážka*, das Hinderniss, der Anstoss. Mor. Šd. Ryňk pln byl jam, dolů, výmolů a jiných zavazadel. Kom. Z-dla = nepotřebné věci ku př. ve světnici. Na mor. Val. Vck. — **Z.** = *závazek*, das Band. Bern. — **Z.**, *zavazedla*, das Gepäck, Reisegeräthe, Packgeräthe, der Tross, die Bagage. Nosič zavazadel. D. Vz Zavazedlo, Vlšk. 432., 437. Z-dla zůstavili jsme buď v ležení buď na cestě všecka. Ddk. II. 377.

Zavázalosť, i, f. = *zavázanosť*, die Verpflichtung. Krok. — **Z.** = *složitosť*, die Untersetztheit. Vz násl.

Zavázalý = *zavázaný*, ge-, verbunden, verpflichtet. — **Z.** = *složitý, silný, jadrný*, untersetzt, kernig, stämmig. Vz Zavalitý. Člověk plece z-lé a svalovité. V.

Zavázaně, gebunden. Z. mluviti. Mus.

Zavázání, n., die Verbindung. Z. na kličku. D. Z. rány. — **Z.** = *povinování*, die Verbindlichkeit, Verpflichtung. D. Neb jest vina z-nie k věčnému zatracenie. Hus I. 336.

Zavázanlivosť, i, f., die Verbindlichkeit. D.

Zavázanlivý = *zavazující*, verbindlich, verbindend. D.

Zavázanosť, i, f. = *zavázalosť*, die Verbindlichkeit. Trest. zák., J. tr. Z. služební, k odbírání piva. Šm. Z. do delší lhůty ustanoviti. Pr. Nuže tato z. zákonem svrchu uvedeným byla navždy zrušena. Ddk. IV. 232.

Zavázaný; *-zán, a,* o, verbunden. Z. rána, Us., uzel. Sych. Z. dluhopis, vinkulirte Schuldverschreibung. Dch. Pavel se zná, že jest peníze přijal od syna jejího z-né a zapečetěné a bez pečeti jest jich nechtěl Pavel. NB. Tč. 83. Má z-ný svět, kann nicht vorwärts. Us. Šd. A vodili ho se zavázanýma očima. Us. Šd. Jakoby ústa z-ná měl. BR. II. 96. b. Z. statek. Vš. Jir. 256. Zámkové královstvi byli zavázáni. Bart. — **čím.** Ponť stolou z-ná bývá nejstálejší. Er. P. 189. Byly panny, byly, pěkně si chodily, vlasy měly učesané, pentličkami z-né. Pck. Ps. 40. — **kde.** Kteréžkoli zaviežete na zemi, budú zavázáni i v nebi. (Mat. 18.) Hus III. 217. Přijali peníze v uzlíku z-né a zapečetěné. NB. Tč. 83. Šátek na hlavě z-ný. Us. Šd. — **jak.** Tkanice nepevně z-ná povolnje. Us. Dch. Měla šátek na bradu z-ný. Slez. Šd. Na slučky zaviazano sa lahko rozviaže, na hrdúsky nesnadno. Na Slov. Zátur. — **Z.** = *povinný*, verbunden, verpflichtet. — **k čemu.** Čas k odpočinutí z. Jel. Vévoda byl mu zavázán k takové vděčnosti. Ddk. III. 216. Pro úřad svůj, kterým sem z-zán k spravedlnosti; Páni biskupové jakožto landfrýdníci jsou z-ni k zřízení zemskému. Žer. 328., 344. Nejsi zavázán k poslušenství; K témuž zavázána sú kniežata i páni, ponévadž mají moc od Boha. Hus. I. 91., 469. Z-ný k něčemu z dluhu. St. N. 303. — **čím.** Svou ctí a vérou z. Mus. 1880. 142. Pan Michal jest zavázán vězením králi. Dač. I. 49. Z. přísahou. Lpř., Ddk. IV. 197. Někomu věrností z-zán býti. Jir. Anth. I. 3. vyd. 9. Službou z-ný. Dch. Smilstvie (jest) prvé mezi svobodnú a svobodným, jenž nejsta

zavázána ani manželstvím ani přirozeným přátelstvím. Hus I. 196. Z. službou a povinností, poslušenstvím. V. — **komu (proč)**. Zplněním tohoto přání budu vám zavázán. Ddk. V. 185. Protož móž býti, že otec bude viece z-zán synu, než syn otci a zase též. Hus I. 152. Pro dobrodénstvie veliké jsme zavázáni rodičóm, abychom jim milostivě odplatili. Hus I. 148. — **v čem.** Jedné v dobrém máš poslúchati svého vyššieho a ještě ne ve všem dobrém jsi zavázán. Hus I. 91. — **z čeho, zač**, Jem. für etwas haften. J. tr. Z-ný k něčemu z dluhu. Št. N. 303. — **s infinit**. Z-ni jsme každého při právích a svobodách zůstaviti. Let. 259. Nejsi z-na poslúchati. Hus I. 91. — **Z.** = *zavázalý, složitý, silný, zavalitý*, untersetzt, stämmig, stark. Kram. — **Z.** Dala mu vajce; ale keď ho prehltnul, nastrašila ho, že to vajco bylo zaviazané a tak aby hotovil sa, že zl'abne a bude mať chlapca. Dbš. Sl. pov. VI. 75.

Zavázati, váži, viži (zavázám, Ros.), važ a věž, váže (íc), al, án, ání; *zavazovati* = *vásaje upevniti, zatáhnouti*, zu-, verbinden, verknüpfen, mit einem Bande befestigen; *v jedno pojiti, zahrnouti*, umfassen; *ujistiti, na slib vzíti*, verpflichten, verbinden; *zastaviti, zavaditi*, verpfänden, verschreiben: **se** = *zaroditi se*, sich ansetzen; *slíbiti, ujistiti koho slibem, přísahou*, sich verbinden, sich verpflichten. Jg. — **abs**. Syneček praví: Hlavěnka bolí, zavaž, panenko, ať se mně zbojí. Sš. P. 120. Ještě tieži (tázi se), zavazuje-li bezděčná přísaha? Hus. I. 107. Kateřina zakazuje (veselosť), sv. Ondřej zavazuje. Slez. poř. Šd. — **co, koho**: zástěru, ránu, nohu. D. Z. víru (zavaditi, sein Wort zum Pfand geben). V. Z. statek (verpfänden, verschreiben). Exc. Chvála oči zavazuje a činí slepého. Mor. Tč. Zavázavši peníze řekla. NB. Tč. 79. Dělaj, kate, jak máš dělať, moje očka zavazovať. Sš. P. 158. Posmievali se mu zavázavše jeho oči. Hus II. 79. — **co, koho, se komu.** Z. někomu ránu, ruku. D. Těžko lidem hubu z. V. Aby všem ústa zavázal a zašil, musil by mnoho plátna míti. Prov. Z. si někoho. V., Kom. Dočkej, až si zavážu leknicu. Slez. Šd. Hlava mě bolí, vezmi šáteček a zavaž mi ji. Pís. slez. Šd. Či ti zavázali (dítěti křtěnému)? Us. Prečo si mi, moja milá, zaviazala svet? Ja som ti ho neviazala, viazal's si ho sám. Sl. ps. 159., Sl. spv. II. 60. Zaviazal sa mu svet (zle sa zamiloval, oženil). Mt. S. I. 112. Vydala sa, iba čo si slobodu zaviazala. Ib. I. 112. Mať moja za dvoma šuhajky zatvárať mi nedá, za dvoma mi nedá, za tretím mi káže, jaj Bože, prebože, tým mi svet zaviaže. Sl. spv. VI. 108. Treba mu jedno črevo zaviazať (o žroutovi). Na Slov. Zátur. Česť, vieru mu zavázal, že ho nechce v ťažobě zanechati. Sl. let. V. 246. I ciesařové Mti sme řekli, aby neráčil našeho žádnému zavázati. Arch. III. 13. — **co, koho kde.** Provaz někomu **na** hrdle z. Háj. Na své hlavě vše zavazovati. Fil. zám. Štr. Šátek na krku někomu z. Us. Mnoho na sobě zavazovati (svémyslným býti). V. A potom žeby na tom statku zpráva zavázána byla. Vl. zř. 519. Které hřiechy zaviežete na zemi. Hus I. 29. Na smrtelné posteli ho zavázal. Har. Něco v růšce z. Ms. aleb., Krab. Žádnej na svém rozumu nezavazuj. Sdl. Hrad. II. 18. Ani na hejtmanech ve krajích co zavazovati bude bezpečno. Pal. Děj. V. 2. 314. Ne haléřík poslední, jejž jest babička v šlojieřku zavázala, aby ani lapka ani zloděj jí ho nevzal, ten haléřík lndař a zloděj na ní vyludí. Hus I. 220. — **koho, se čím (komu)**: povinností, slibem; zavázati se tovaryšstvím někomu, slibem manželským. V. Svým zbožím někomu se z. Zlob. Někoho dobrodiním si z. k něčemu. Někoho ctí a věrou z. Er., Všel. VIII., Faukn., Zř. F. 1. B. XXIVX., Bart. IV. 8. Žádnému ničímž zavázáni nezůstávajíce. Nar. o bor. a kov. Všecka obvinění začátek berou a pochází z povinností těch, jimiž jsou sobě jední druhým zavázáni. Kol. 16. Z. se přísahou někomu k něčemu (někoho sobě). V., Němc., Šmb. S. II. 23., 227., Ddk. 220, 435, III. 179., 206., V. 150., Čr., BO. Hlavěnka mě pobolívá, zavaž mně ju červeným šátečkem. Sš. P. 604. Prečo zavazovali daktorým božikom oči? Č. Čt. II 380. Budem pivat na zdraví pana faráře, kerý nás štolou zaváže. Čes. mor. ps. 280. Z. se někomu poplatkem, věrností, Šmb. S. I. 370., II. 241., slibem, Ddk. III. 229., Dač. I. 74, Abr. z G., Arch. II. 35., III. 392., záplatou. Žer. Záp. II. 155. Z. se králi dědičným nápadem. V. Duchovenstvo chtělo se tou volbou z. císaři. Ddk. III. 273. Z. pentličkou vlasy. Er. P. 434. Smluvili sou některé potřeby, kteréžby od pánův a rytířstva chtěli míti a tím řeč svou naposledy zavázali, jestliže by se jim to nestalo, žeby nechtěli ku právu zemskému stávati ani na sněmy jezditi. Pal. Děj. V. 1. 410. Ktož dědice přirozeného nemá, móž sobě vzieti, kohož chce, za dědice, zbožie své jemu dskami nebo kšaftem zaváže. Vš. Jir. 117. — **k čemu.** Někoho k práci; Vysvobodiv Israele k té povinnosti je sobě také zavázal; K tomu, aby střízlivě na světě živi byli, zavázáni jsou. Br. Jsem k službě zavázán (povinen sloužiti). V. Z. se **za** někoho k dostiučinění. Er., J. tr. Z. koho sobě slibem k ruce své. Nz. Z. se k placení dluhu. Ml. Z. koho čím k čemu, Jem. wozu verpflichten. Chč. 300., Nz., Dch. Z. se k výpravě do Říma, Ddk. III. 215., k poplatku, k věrnosti a k poplatnosti. Šmb. S. I. 128., II. 256. Kněz nám je (ruce) zaváže k věčné památce. Er. P. 282. Zavazujíce se k víře a k válečné pomoci. Ddk. II. 71. Své zápisníky nebo nápadníky k tomu týmž zápisem zavázal. Vš. 316. Přísahou biskup jej k odpovědi zavazoval. BR. II. 124. Dobroděnstvie zavazuje k odplatě. Hus I. 142. — **co čím**: provazem; hlavu mokrým šátkem. Us. — **co, koho, se več.** Vykoupil nás a tím nás ještě u větší dluh zavázal k sobě. Št. Ob. v. 56. Z-zal mu dvě hřivně ve dva pytle. Hus I. 399. V rukojemstvie se z. Vš. Jir. 334. Všecek statek svój poručník sirotkóm jako ve správu zavazuje. Vš. 248. Mládež v cvičení moudrosti z. Kom. Ve hřích se z. (zlého se dopouštěti). Chmel., Šm., Háj. — **se, koho jak: pod**

svědomím. Chmel. Pod ctí a věrou, pod přísahou se někomu z. Er., Ddk. III. 32., Let. 72., J. tr. Z. *uzlem*, V., **na kličku, na smyčku.** D., na zadrhmo, na psí ucho (stojí-li jedna klička na horu, druhá pak dolů visí). Us. **Nad** své síly se z. Dch. Z. šátek na podlešku (od čela nad uši do zadu a zpět na čelo). Us. Rjšk. Nemají sě komu jinému v tě mieře službú zavazovati. Arch. I. 226. Též i rukojmě vedlé poručníka svój statek všecek zavazuje. Vš. Jir. 248. Zbožie své **bez** miesta přátelóm zavazovati. Ib. 293. **Na** místě božím tě zavazuji a moci jeho poroučím. BR. II 124. a. A chtěli sú mne i se **pod** ohněm zavázati, aby . . . Hus III. 252. **S** osvědčováním a jako s závazkem prosím a zavazuji tě. Br. Chci krátce z. a mluviti (v jedno pojíti, zahrnouti). Ctib. Vysoce se z. V. Také pán má úředníka svého dostatečně z. Zř. F. I. B. XXX. — **co, koho kam:** dítě do plen, Berg.; peníze do šátku, Ros.; mládež do umění. Kom. Z-li mi **na** ručky pantličky. Mt. S. I. 28. Nemal by do čoho ani štipku soli zaviazať (tak je otrhaný) Pořek. na Slov. Zátur. — **co, koho v čem.** V tom i potomky a dědice zavazujeme. Har., Výb. Věz, že nejsi zavázán než v těch věcech, v kterých jsi Bohu z-zán v poslušenství. Hus I. 91. V lásce ho sobě zavázal. Br. Někomu dědictví v dluzích z. Ms. pr. kut. Z. se komu v čem. Br. — **se za koho** = *rukojmím býti.* V. Vz Z. se k čemu. — **co komu kdy:** tolar dítěti **při** křtu. D. Již **před** 4 lety přednější země byli jsou se přísahou zavázali. Ddk. II. 342. Všichni spolu s biskupy o vánocích ku křižáckému tažení se zavázali. Ddk. III. 149. **Na** zelený čtvrtek zavážú se zvony. Mor. Šd. — **co s kým.** Shovor dôverný s devou zavádza. Sldk. 71. Jak pak se mám pronkázať a s tebó si svět zavázať? Není na rok, na dvě leta, než do skonání života. Sš. P. 311. — **proč.** Proto prý zavázal Břetislav v spravedlivé péči o blaho synů svých velmože svědomím jejich. Ddk. II. 179. Vzácnějie je slibem se ku panenstvie pro milosť božie zavázati, než je tak držeti z dobré vóle. Št. N. 162. Rúchú tvář tvú svatú **na** smích zavázali. Pass 290. — **(se komu) zač.** Jsem jim za to velmi zavázán. D. Za vyplnění podmínek z-val se jeho syn a nástupce Fridrich. Ddk IV. 95. — **z čeho.** Jsem zavazán z té zdvořilosti. Us. — **s inft** Šestinedělka za 6 neděl krýti se zákonem zavázána jest. Kom. Zavázal se mu zaplatiti. Ros., Ddk. II. 409. Zavázáni jsme tu oběti přinášeti. Br. Zavázal ho přinášeti dary. — **že.** Zavázal se, že mu zaplatí. Us. Když nezavázali jsú se, že to zdrží. CJB. 381. — Flav. — **aby.** Br. Zavázán byl, aby to vykonal. Us. Petr pojčí Pavlovi kopy a zavieže ho, aby vedlé obecného běhu dal jemu obilé laciněji. Hus I. 217.

Zavazedlo, a, n., **zavazedla,** gt. del, pl. = *břemena rozličná zavazející v cestování.* Vz Zavazadlo. Aby volnější byl (cestovatel), zavazedly ho neobtěžuj. Kom.

Závazek, zku, m. = *zavázání,* die Verbindung. — **Z.** = *konec* (zastr.), das Ende. Konec neb z. knih. 1538. — **Z.** = *zárod,* der Fruchtkeim. Na Slov. Plk. — **Z.** = *zavázání, slib, povinnosť,* die Haftung, Verbindlichkeit, Verpflichtung, das Obligo, der Zwang, das Engagement, die Pflicht, das Versprechen, Wort, Gelübde. V. Z. = povinnosť, jižto člověku ukládá zákon mravní aneb právní; Z. mravní, právní. S. N. Z. a povinnosť k něčemu míti; na z. koho vzíti, bráti (slibem zatknouti); mnozí na z. cti a víry vzati, Jemanden auf sein Ehrenwort zu etwas verpflichten; k úřadu přísahy a z-ky činiti musili; přísahu a z. na něco činiti. V. V takových z-cích toho nejvíce šetřiti máme. CJB. 369. Takový má ctí a věrou zavázán býti, aby se před nadepsanými hejtmany ode dne závazku svého ve dvou nedělích pořád zběhlých postavil. Zř. F. I. B. XXXIV. Osvobození od z-ku umluveného. Us. Z-kové a slibové z přinucení vykonaní nepořádní jsou. Vz Zř. zem. Jir. U. 13., k. 28. Pod příměřím a z-kem pokoje k někomu přijíti. Háj. Ze z-ku někoho propustiti. Br., Kom. Z-kům svým věrně státi; z-ku dosti činiti. Sych. Z-kem přísahy slib utvrditi. Jel. Bez všeho z-ku živu býti. Aesop. Pod závazkem mlčenlivosti; to jest těžký z. Kram. V nějaký z. se dáti, vstoupiti; v z. vjíti; v z-ku býti; v z. vzatý, engagirt; z. směnečního dlužníka, Haftung des Wechselschuldners; tento z. se ctí. Dch. Z. platební, die Zahlungsverpflichtung, nadací, Stiftungs-, k odbírání kořalky, der Brantweinzwang; z. rukou společnou, die Solidarhaftung, Solidarverbindlichkeit. Šp. No počkaj, šuhajko, však sa budeš mať, musí ťa Pánboh sám za to pokárať; on zná sľuby, záväzky, prísahu našej lásky. Sl. spv. II. 63. Jak ty komu co jistě slúbiš, v z-ku zostaneš. Na Mor. Tč. Z. vyšel z platnosti. Ddk. I. 205. Kázal mu to z. k císaři německému; S tím z-kem, aby knížata moravská povinni byli; V pozdějších letech neděje se více zmínka o takovém z-ku. Ddk. II. 144., 181., III. 171. Na sněmu jerusalemském přijal na se z. Sš. I. 143. Pamatuj na ten z. svůj, u sv. Petra Pavla mšu sv. obětuj. Sš. P. 581. Že nikdo se nevyjímá od toho z-ku. Sš. II. 56. Kteréž z rytířstva vězně náhodou zjímal, na z. cti a víry zase je propouštěl. Pal. Děj. III. 3. 292. Na z. cti a víry něco dodati. Bl. Živ. Aug. 89. Vzal jej král na z., aby z domu svého nikam nechodil. Čr. Závazky veliké máte, které vám činí ti, které . . . Štr. A když jich (těch statků) nedrží, z. a povinnosť má konec. Žer. 343. Jeho milosť nám svrchupsané purgmistra, konšely a obec města Hradiště ze z-kuov, kterýmiž jsú jeho milosti byli zavázáni, propustil jest. List z r. 1479. Tč. A kterážby závazku svému dosti neučinila, aby za osobu na poctivosti zmařenou držána byla. 1604. Tč. Taková má na z. cti a víry vzata a zavázána býti. 1604. Tč. Takové z-ky potom ženy samy nařiekati mohú. Vš. Jir. 229. Z. pod ctí a pod věrou; nad závazky cti a víry své se zapomenouti; závazkův a slibů nepořádných žádný není povinen držeti. Pr. měst. Někoho na z. z trestání pustiti (gegen Revers). Sláma exc. Na z. vzatý propuštěn jest. Har.

Na z-cích trvati. Fankn. Na závazku býti. Ottersd. Z. lásky, manželský. Šm. Z. osobní, věcní; vejíti, vstoupiti v z. pro něco; sbaviti někoho z-ku, od z-ku; bez mého z-ku, ohne mein Obligo; z. k odbírání piva, der Bierzwang; z. (závaznosť) rukou společnou a nerozdílnou; vzíti někoho na z. eti a víry rukou dáním; z. pod přísahou: povinnosť pro závazek (Haftungspflicht, *lépe:* závazanosť, Škarda). J. tr. Pod z-kem na to uloženým. Er. Sprostiti se z-ku. Šp. O z-ku v strčes. právě vz Rb. str. 274. Vz také: *Slib.* — Z. = *smlouva*, der Bund, Vertrag, die Verbindung, das Bündniss, Verbündniss. Z. s kým učiniti, Ros., míti. Bibl. V z. s kým vejíti. Kram. Z. zrušiti. D. Z. k stavu manželskému. Štelc. Vz Smlouva. Žer. Zps. II. 192.

Zavazení, n., *zavázení* = *ublížení*, *úraz*, der Ver-, Anstoss, die Beleidigung. Vz Zaváditi. Výb. I. 494., Jel. — Z., die Belastung. Z. statku. J. tr. Ježto mi mé zboží zavadil, ježto jsem skrze jeho zavazení svého zase postihnúti nemohl. Půh. II. 533.

Zavazený; -*en*, *a*, *o*, belastet. Vz Zavazeni, Zaváditi. Věci, kterěžkolivěk jeho kláštera zavazené nebo zapsané. Arch. IV. 48.

Zavázeti, vz Zaváditi, 2. Zavésti.

Zavaziště, ě, n. = *místo na závazy*, der Gepäcksraum. Dch. Vz Závazna.

Zavaziti, il, en, ení = *zaraziti*. — **koho čím**: jelena tesákem. Šp.

Zavazklý = *zavlhlý*, etwas fencht, nicht ganz trocken. Obilí mlatcům dobře nepouští, je z-klé. Mor. Šd.

Zavazknouti, knul a kl, nti = *zavlhnouti*, leucht werden. Mor. Šd. — **kde**. Ve sklepě to zavazkne. Šd.

Zavázlý = *který zavázl*, stecken geblieben. Z. šíp. Měst. bož.

Závazna, y, f. = *závažiště*. Dch.

Závazně, verpflichtend. Podmínky stanoveny byly z. také pro šlechtu. Ddk. V. 87.

Závazní, Gepäck-, Pack-, Bagage-. Vz Závaz. Z. vůz, list. Dch. Vz Závazný.

Závazník, a, m., der Packer, Gepäckträger. Deh. Vz Závaz.

Závaznosť, i, f. = *zavazující moc*, die Verbindlichkeit, das Obligo, die Haftungspflicht. J. tr., Nz. Z. zákonu. D. Z. osoby a statku nemovitého, die Personal- u. Realhaftung. J. tr. Z. rukou společnou a nerozdílnou, die Solidarhaftung. Nz. Z. platební, die Zahlungsverbindlichkeit, z. právní, die Rechtsverbindlichkeit. Šp. Bez z-sti (v směnkářství), ohne Obligo, ohne Gewährleistung. Deh. Tehdáž toto homagium mělo jen osobní z. Ddk. V. 302. Pře o z-sti starozákonných obřadů; Běře na sebe z. celý zákon zachovávati. Sš. L. 139., II. 56.

Zaváznouti, *zavíznouti*, znul a zl, uti; *zavízati* = *uváznouti*, stecken oder hängen bleiben. — **abs.** Zavízla ta správa. Ros. — **kde.** Na háku zavázl leté se střechy. Z. na kabátu Ros. Nevím, kde (na čem) to zavízlo (zůstalo). Jg. — **kam.** (Krokodil) **na** ten hák zavízne. Har. II. 236.

Závazný = *zavazující koho*, bindend, verbindend, verbindlich, rechtsverbindlich. Nz. **Z.** skutek, verbindliche Handlung; smlouva s jedné strany z-ná, ein einseitig verbindlicher Vertrag. J. tr. Z. slib, Dch., Msn. Or. 80., předmět, obligat, Dch., Km., pravidla, Verantwortlichkeitsgrundsätze, die práva z-ný, rechtsverbindlich, Šp., příkaz. Kaizl 259. Král Václav zřekl se slavně a závazným způsobem Elišky, dcery Ondřeje. Ddk. VII. 243. — **pro koho.** Neváháme označiti tyto pastýřské předpisy jakožto z-né pro duchovenstvo moravské ve 12. věku. Ddk. IV. 281. (V. 72., 115., VI. 29). — **jak.** Smlouva s obou stran z-ná. Vz nahoře. — Z. = *zdvořilý*, *uctivý*, höflich. Z. poklona. D.

Zavazovač, e, m., der Binder, Zu-, Verbinder.

Zavazovačka, y, f., die Ver-, Zubinderin. — Z. = *tkanice k zavazování vlasů*, das Haarband. D.

Zavazovadlo, a, n., das Band. Ros.

Zavazování, n., die Belastung, Pfändung. Kdyžby k z. přišlo, nemají více bráti nož po 2 groších od dobytka. Tov. k. 29.

Zavazovati, vz Zaváditi, 2. Zavázati.

Závaž, e, f, zastr. = *závaží*. Z. v těloev. Vz KP. I. 513.

Závažan, a, m. = obyvatel za Váhem. Sl. let. III. 139.

Zavažeč, e, m., v hutn., der Vor-, Aufläufer. Rk.

Závažek, žku, m. Z. vkládací, das Einsatzgewicht. Rk.

Zavážeti, vz Zavézti.

Závaží, **závažíčko**, a, n. = *věc určité tíže, kterou se tíž jiné věci ustanovuje*, das Gewicht. Váhy (závaží) jsou: centnéř, libra, lot, kventlík, škrupl, Kom., kámen. *Nyní*: gramm, dekagramm, kilogramm, metrický cent; vz tato slova. Z. visecí, zavěsitelné, závěsné, Nz., železné, ocelové, mosazné, celní, decimalní n. desitinné, váhové, Šp., náhradní, plnováżné. Kh. Přídavek z., aby rovná váha byla. V. Přezmen s jedné strany hák má, s druhé závaží; Není-li váha rovná, přídavkem z. ji srovnej. Kom. Z. grammové, Grammgewicht, vkládací či vsazovací, das Einsatzgewicht, kamenné, der Schragenstein, vyrovnávací, das Gegengewicht, toulec na z., slupka závaží, die Gewichtshülse, tah z., der Gewichtszug, stroj se z-žím. Šp. Z. nadlehčovací. ZČ. I. 245. Z. římská. Vz Vlšk. 312. — Z. *k hodinám*, *u hodin*, *hodinové*, das Uhrgewicht. Kh. Z. chodécí, bicí, hodinné Dch. Z. hodinové s kyvadlem se srazilo. Šp. — Z. *u sítí* (kusy olova, aby síť se ponořila). Us. — Z. Rožeň se závažím, der Bratenwender. D. — Z. *zednické*, der Senkel, die Bleiwage, das Loth, Richtblei. Z. olověné (olovnice). V. Zedník z kamene a z cihel podlé pravidla a z. zdi vzdělává. Kom. Šachta jde rovně do z. (jest kolmá). Vys. Šachta do z. (stojatá); Žíla do závaží (kolmo) přehozená (v horn.). NA. IV. 138., 128. — Z. *vodní* (na dlouhé šňůře ke skoumání hloubky vody), V., olovnice, das Grundeisen, Senkblei, Loth, Kom. — Z., die Gewichtigkeit, das Gewicht. Aqu. Z. stříbra čistého. BO. Každé slovo věty té světové má z. Sš. J. 54 — Z., das Gleichgewicht. Má špatné z. (potácí se). Us. Dhn. Volbou

Jaromirovou zjednáno je z. překážející kníželi... Ddk. II. 225. — **Z.** = *překážka*, das Hinderniss. Sluha zlý, jenž jest závažím. M. — **Z.** = *váha*, die Wage. Aqu.

Zavážiti, il, en, ení, *zavažovati*, wägen. A príchodziemu odvážili naraz tol'ký kruch zlata, kol'ký sám zavážil. Dbš. Sl. pov. I. 381.

Zavážívati, vz Zavézti.

Zavážka, y, f. = *zavážení*. Vz Zavézti. Z. rokle kamením. Us. — **Z.**, die Nach-, Zuwage. Mor Brt.

Závažní = *k závaží náležící*, Loth-, Gewicht-. — **Z.** = *kolmo jdoucí*, senkrecht. Přímka z. Sedl.

Závažnice, e, f., das Senkblei, Loth. Rk. Cf. Závaží.

Závažničný, Loth-. Z. lano. Rk.

Závažnosť, i, f., das Schwergewicht, die Wucht, Gewichtigkeit. Dch. Sousedům ponecháno příliš široké pole z-sti jejich výroků. Ddk. IV. 239. Z. **samohlásek**. Podlé z-sti totiž podlé plnosti a moci hlasu svého dělí se vlastní samohlásky na závažnější a méně závažné. Stupnice jejich jest: *a*, *o*, *u*, *y*, *e*, *i*, ve které nejvýše stojí nejplnější a nejzávažnější *a*, po něm slabší *o* atd. až do nejslabšího *i*. Samohlásky dlouhé jsou přirozeně závažnější než jejich střídnice krátké, á > a, é > e; dvojhlásky jsou zase přirozeně závažnější než kterýkoli člen jejich jednotlivý, ie > i, > e a jsou také závažnější než jednotlivé samohlásky dlouhé, ie > í, uo > ó, au > ú atd. Samohláska *y* ve výslovnosti *novočeské* neváží více než *i*. Samohlásky tvrdé jsou závažnější nežli měkké. Gh. Hl. 17.—18. Tvoříce z téhož kořene několik slov nestejného významu, měníme samohlásku kořenovou v závažnější; Tvoříme-li z koř *vez*: voziti, vozka, vůz, svážím, klademe na místo hlásek méně závažných hlásky závažnější, což zoveme *stupňováním*. Bž. 30.

Závažný = *důležitý*, *pádný*, wichtig, gewichtvoll, schwerwiegend, wuchtig, gewichtig, belangreich, ins Gewicht fallend, folgenschwer, vollwichtig. Dch. Z. slova, Mus., důkaz, činitel, důvod; z-né slovo klidně vysloviti, pronésti. Dch. Z. příčina, okolnosť. Us. Pdl. Kozmas množství závažných událostí k jedinému roku 1055. hromadí; Arcibiskup odepřel mu z důvodů z-ných posvěcení. Ddk. II. 195., IV. 6. — **čím.** Svědectví přesnotou závažné. Šf. I. 476. — **pro koho.** Toť z-né věci pro posuzovatele. Ddk. IV. 52. — **v čem.** Odvážil se kroku v následcích (*lépe:* následky) z-ho. Ddk. IV. 108.

Závažský = *za Váhem jsoucí*. Phld. III. 3. ?89.

Za včas, zeitlich, bald, frühzeitig, bei Zeiten, früh. **Z.**, *zbytečně* m.: *v čas*. Vz Brs. 2. vyd. 270. Přišel jsem z. na velkon. U Kr. Hrad. Kšť. Vydati se z. na pěstování mateřštiny. Kos. Ol. I. 84. Pospěš si tam z. Mor. Vck. A matička sa dcéry prezvedá, kde tak z. z rána bola; Vyskočilo slniečko z. ráno,raníčko, vyskočilo na stienku, na třňovú zahrádku. Sldk. 42., Sl. spv. IV. 427. — Vz Zavčasu.

Zavčasně = *zavčas*.

Zavčasu = *zavčas*, *časně*, *záhy*, frühzeitig. Na Slov. Koll. Také na Mor. Sš. P. 296., Vck. Gt. *času* řídí první předložka *za*. Vz Předložka, Nazpaměť. Z. sme tam přišli. Mor. Vck. Kto sa z. ožení, tak akoby v čas ráno vstal. Mt. S. I. 113. Vtáča z. perie zo seba oberá. Zátur.

Zavčerom = *předevčírem*, vorgestern. Na Slov. Plk. Jožko, len poháňaj, aby si sa tak nevliekol ako z.; Ona sama mi to povedala kedy? Zavčerom. Phld. IV. 64., 353.

Zavčil, für jetzt, für den Augenblick. Z. mám toho dosť. Na Ostrav. Tč.

Zavělika, zu jetziger Zeit, jetzt. Z. sú lidé nenábožní. Na Ostrav. Tč.

Zavďačiti sa = *zavděčiti se*.

Zavďačný; *-čen*, *čna*, *o*, dankbar. Radu dával, by tedáž zemrelému posledňú bez bavy česť a pri tom z-čnú Arovi poctu odbavoval. Hol. 258. (104.).

Zavdaná, é, f. = *pitka*, *připitek*. Musí být také nějaká z-ná. Us. Šd. Na z-nou volati. Němc. Sojka poslal pro nějakou z-nou. Kmk.

Závdanek, nku, m. = *závdavek*, das Angeld, die Angabe. Na Mor. a na Slov. D., Vck., Šd., Tč., Brt., Sš. II. 86, Hý. Také ve vých. Čech. Kšá. Dělá se silným a už má z. s hrobařem vypitý. Mor. Tč. Dal z. na koně, na pole (při konpl), služce. Šd. Dyž vánoce přindú, sirotci se zendú (sejdou), ubozí sirotci závdanky skládajú; A nese mu dárek, řetaz, púta, zámek, tu máš, milý šohajíčku, císařský z.; O takový z. já vám nic nestojím. Sš. P. 492., 574. Po tom po půldruhém letě dal jest otci svému z-nku pět zl.; Na to jest Jan Mrdáčka dal Tomanovi z-nku 4 zlatě. NB. Tč. 12., 169. (260.). — **Z.** = *zavdaná*. Mor. Šd.

Zavdání, n., vz Zavdati. Kdo sv. neděle nesvětí, ten ukazuje, že nenie vděčen Kristovi krve z. a prolitie. Hus I. 113.

Závdanka, y, f. = *závdanek*. Mor. Kld.

Zavdaný; *-án*, *a*, *o*, angegeben, dargeboten, zugetrunken. Pojď na z-nou. Us. Vz Zavdati komu. Čtyři zlaté na požáry z-né. NB. Tč. 159.

Zavdati, vdej, vdaje (ic), al, án, ání; *zavdávati* = *díl na před dáti*, angeben, Angeld, Handgeld geben; *dáti*, *podati*, geben, darreichen; *připiti*, zutrinken; *dáti*, *způsobiti*, *příčinou býti*, geben, veranlassen, darbieten. Jg. — **(co komu) nač.** Z. nač. Pr. měst. On se na to zavdal (začal to, ale nedodělal) a ten to dodělal. Na mor. Val. Vck. Tu ona mu zavdala na tu kúpi 22 kop gr. hotových peněz; Byl jsem kúpil lidi, lúky, lesy a na to jsem hřivnu zavdal. Půh. II. 123., 278. Na svornosť si z. Us. Dch. Na čež se jim tu žoid půl měsíce zavdává. V. — **komu** = *připiti*. D. Zavdali si. Us. Ten si příliš zavdal (opil se). Sych. Na, zavdej si! Us. Šd. Martin ji zavdával. Kmk. Zavdej nám přece! Us. Jak se komu zavdává, tak mu připíjejí. Pk., Bž. Z. komu = *vynadati*, anfheissen. Javorníček žaloval Okřeše, že mu zavdal. NB. Tč. 93. — **se komu.** Když se Bůh židu israelskému zavdává, že mu po měsíc maso udělí. Sš. J. 100. Až se mu

vhodná příležitosť zavdá. Zbr. Lžd. 16. — **kde.** Aby jí sokoví zortudil, zavdá jí v nápoji prášek. Kld. II. 328. V hospodě mi vina nezavdat. Brt. P. 137. — **si s kým** = připiti si. Dch. — **si odkud.** Z. si z cizího plecháče. Brt. — **jak.** Srdnatě, notně si zavdal. Us. Dch. Zavdali mu, až mu oko vylezlo. Mor. Šd. — **si čím (kdy).** Vínem si zavdávali (při hostině). Kká. Td. 342. Na svornosť sklenkou si z. Us. Dch. — **si čeho:** piva, kořalky, vína, tabáku (šňupnouti si). Sych., Vck., Šd., Dch., Čes. mor. ps. 96., Kos. v Km. 1884. 613., Nrd. Bld. 20. Ukrojte si u nás chleba a zavdejte si piva. Us. Šd. — **kdy.** Totižto bned při datum tohoto listu z. má tři zl. a potom v roce pořád zběhlém . . . Faukn. — **co komu:** pohoršení (dáti). Us. Z. někomu ránu, einen Hieb versetzen, pohoršení, Aergerniss geben. Dch. Z. někomu příčinu k něčemu. Posp., Čjk. 64, Šmb., Ddk. III. 37., 252., IV. 42. Zlou porážku by zavdal (učinil). Kká. Td. 171. Že ti zavdám milou hezčí nežli sama já jsem (zjednám). Pís. srb. II. 18. Kto je prvý, zavdává příležitosť mnohým nenávideniam. Lipa 198. Loupeživosť jejich zavdala podnět ku srážce krvavé. Ddk. IV. 10. (IV. 14., 251., V. 325.). Prodal jsem polovici domu Jakubovi Hanovi za 90 kop gr. č., zavdal mi 15 kop. Dač. I. 101. Kterak požáry od Tomana kúpiv za 8 zl. zavdal jemu 4 zl. NB. Tč. 169. Aby, co jest zavdal, ztratil. Hus I. 218. K zboření hradu zavdala válka příležitosť. Tabl. poes. Z. někomu smrtelnou ránu. Šm. Z. někomu k něčemu příležitosť, Plk., příčinu a p. Die Brs. 2. vyd. 270. **lépe:** *příčinu, podnět, pohoršení k čemu dáti, pohoršení způsobiti* a p. Vz tam více.

Zavdávač, *zavdavač,* e, f., der Angeber; Zutrinker; Darbieter.

Zavdávačka, *zavdavačka,* y, f., die Angeberin; Zutrinkerin; Darbieterin.

Zavdávání, n., vz Zavdati. — **Z.** — *nadávání,* das Beschimpfen, Aufheissen. Co se dotýče z., jestliže se Štefek k tomu bude znáti, kterak jest jemu v tom z. domlúval. NB. Tč. 254.

Zavdávati, vz Zavdati.

Závdavečný, Angabe-. Z. peníze. Schön. Vz Závdavek.

Závdavek, vku, m. — **Z.** = *vše, co se napřed dává na potvrzení toho, že jistá smlouva byla učiněna,* das An-, Daran-, Handgeld, Aufgeld, die An-, Darangabe, Anzahlung. Jg., J. tr., Dch. Vz S. N. Nebo což jménem z-vku skrze kupce dává se, toť nečiní stržení. CJB. 365. Závdavek. V. Dal 10 zl. z-ku (na krávu). Voják dostal z. D. Z. manželský (dar). V. Počátek života jest z. smrti. Mudr. Čeledínu z. dáti; z. přijíti. Us. Z. u jednání obchodních. Šp. Z. vojenský, das Werbegeld. J. tr. Bosk je na zemi, to mu dáť sluší, časom rozkošný závdavok duší, časom úst zvyklé potkanie. Sldk. 349. Dal mu to na z. Us. Vck. Toto si, povedá, vezmite, to vám bude na závdavok. Dbš. Sl. pov. I. 363. (VII. 88). Z. se dává na důkaz, že kup dokonán, že jist a nespačitedlen jest a je předchozí a předjemná a předborná částka celé budoucí výplaty. Sš. II. 85. Na důkaz smlouvy té zde klenot ten jakožto z. mé lásky jí dejte. Shakesp. Tč. Závdavek od 12 zl. šp. m.: z. dvanácti zl. A tak z. jest toliko důvod kúpení a prodání skonalého. CJB. 365. Já jí z. dal. Půh. II. 196. Osmý den Kristus obřezán pro naše hřiechy a dal jest z. své krve za naše spasenie; A to jest počátek neb z. té radosti. Hus I. 113., II. 178.

Závdavní = *k zavdání sloužící,* Haft-, Z. penize, das Haft-, Angeld. Jg.

Zavde = *často,* oft, häufig. Na Hané. Bkř.

Zavděčení, n., die Erweisung eines Gefallens, Einschmeichelung. Vz Zavděčiti.

Zavděčiti, il, en, ení; *zavděčovati,* sich verpflichten, sich verbindlich machen. — **si koho (čím)** = *vděk jemu učiniti.* Kom. Mutina z-čil si nového panovníka, dav se u Kamence poraziti. Ddk. II. 401. — **se komu.** Chceš-li se mně z. Us. Šd. Aby jí mohl vděk udělať a jí se z. Kld. II. 99. Čo sa mamka tejto noci natrápila, aby sa vám nejako zavďačila; spiekla múky za tri korce pre vás, chlapci, na koláče, len aby som tancovala. Sl. spv. I. 3. Biblioteke musea českého zavďačuje sa vydavatel. Slov. (Viktorin). Len aby sa vám šuhajcom zavďačila. Sl. ps. 236. Ale človiečkn, vari sa vám rozum čistí, žehyste mňa mali do temnice dávať za to, čo sme zavďačili sa pánovi?; Tn vytešený otec nevedel, ako sa má rytýrovi zavďačiť a ako sa mu odslúžiť. Dbš. Sl. pov. I. 27., 300. — **se komu čím** = vděčným se prokázati dobrodiním. Chmel., Ros., Sych., Puch., Tč., Šml. I. 43. Z. se někomu vlídností. Č. Nevím, čím bych se mu z-čil. Us. Šd. Chtěl se mu tím darem z. Šd., Zbr. Baj. Dod. 5. Z. se někomu svým zpěvem. Brt. Naše milé sestry, jenom chtějte, ale pevně chtějte, slovem, činem se z. svému národu. Kmp. Č. 141. Dost velikým již jsem panstvu z-čil se hlupstvím. Kká. Td. 167. Hleděl si císaře z. bohatými dary. Ddk. II. 365. Viete dobre, že matky nevedú deti s prázdnou rukou do školy; múky, másla, kaše, brindze, ktorá co môže, tým sa zavďačí. Chlpk. Dramat. I. 81. — **jak.** Tys to spravil! No tím se's mu *pěkně* zavděčil! Us. Šd. — **se s čím.** Boi by som sa vám zavďačiť aj s Tom. Nápravníkom (= byl bych Vám daroval knihu sepsanou Nápravníkem), ale z tobo nemám iba ten jeden výtisk. Zatur. — **se komu zač.** Domáci a známi za toto zavďačia sa ničím chlapcovi. Dbš. Obyč. 179. — **kdy.** Hned r. 1117. mohl knížeti českému velice se z. Ddk. II. 442.

Zavděčný, dankbar. Dch. — **komu čeho, zač.** Na Ostrav. Tč.

Zavděk (za vděk), adv. vorlieb. Z. přijmouti něco od někoho. Br. Vz Vděk.

Zavdy = *někdy, ob čas, časem,* dann und wann, his-, zuweilen, mitunter. Na Mor. a ve Slez. (Šd.). D. Z. = více než někdy a méně než často. Chodívá k nám zavdy. Brt., Vck., Pk., Dšl., Tč., Bkř. Z. tu bývá, si přihne, ho vídám. Šd. Přes tu zimu na z. vyjeť, to neškodí. Slez. Šd.

Zavečerati si = *zavečeřeti si,* abendmalen. Teraz už môžeme si aj z.; Ale si

len zavečerajme, potom sa opáčime, kdo sme, čo sme. Dbš. Sl. pov. III. 93., I. 106. — **jak.** Piekli kolšče na svadbu. Nadelali aj mne; z toho zavečeriame si pekne spolu; Princ si chutne z-ral, uložil sa a spal ako v oleji. Dbš. Sl. pov. I. 71., 77. — **odkud.** Zavečerajte si z toho, čo paní hostinská pre nás prichystala. Syt. Táb. 239

Zavečeřiti se = *do večera někde býti*, his zum Abend wo bleiben. — **kde.** Z-li se u nás. Na mor. Val. Vck.

Zavečernívá, *zavečernívá se = počíná večer býti*, es wird Abend. Ros.

Zavedení, n. = *odvedení*, die Weg-, Abführung. Z. někoho někam. Us. — **Z.** = *zajetí*, die Deportirung, Gefangenhaltung. Z. babylonské. Plác., J. tr. — **Z.**, die Einführung. Z. zemáků do Europy. Osv. I. 525. Z. nových peněz, měr. Us. — **Z.**, die Einleitung. Z. rozepře, litis contestatio, die Streiteinlassung. Borový. Zavozování (uvádění) do věcí božských Kom. — **Z.**, die Verführung. Z. mládeže. Us. Z. církve. Pís. hr. Úplně a dokonale znali a věděli, odkud a skrze koho přišlo na křesťanstvo tak veliké z. a oslepenie. Jel. Enc. m. 4. Ty nezabiješ křivě ani v hřiech dobrovolným z-ním. Hus I. 286. — Vz Zavésti, Zavedený.

Zavedený; *-en, a, o*, weg-, abgeführt. — **kam**: do pokoje, Us., do cizí země (vybnaný). V. — **Z.**, eingeführt. Z. pořádek. Us. — **jak.** Soustava povrchně z-ná. ZČ. I. 280. Má obchod dobře z-ný. Us. Dch. — **kdy.** Gejzovi Uhry děkují zvelebení uherských osad, z-ných **pod** Bélou II. Ddk. III. 252. — **kde** Nové znamení v algebře z-ně. Šim. 50. — **Z.**, verführt. Z. panna. Us. — **kam: v** hříechy. Kanc. br., Chč. 451. — Vz Zavedení, Zavésti.

1. **Závěj**, *závěje*, e, f. — *svějka, hromada navátého sněhu n. písku*, die Verwehung, Schneewehe, Windwehe, der Sandhaufe. Jg., Šd. Sněhová z. Dch. Z-jemi se broditi. Us. Šd. Když vítr cesty sněhem zavěje, povstávají hluboké závěje sněhové. Km. 1884. V horách, na těch cestách jsou veliké závěje. Vítr učinil z-je. Pro z-je nemůže se jezditi. Šedin sněžné závěje. Osv. VI. 871. — *Závěje = vlny*. Holý.

2. **Závěj**, e, m. = *závoj, rouška*, der Schleier. Z. panenský, klášterní. Oh. pan.

Závějí, vz Zavátí.

Zavel'a = *dlouho*, lange. Na Slov Ako ide, stretne noc. Čo si ty za stvora? pýta sa jej. Ja som noc, rečie mu táto. A či ešte z. budeš trvat? Nezavel'a, už by malo svitat. Dbš. Sl. pov. VI. 66.

Zavelbení, n. = *zavalebení*, das Wohlgefallen, die Vorliebe. Z. v něčem míti. Na Ostrav. Tč.

Zavelbiti, il, en, ení. — **si co**, sich erwählen, lieb gewinnen. Co si člověk z-bi, to má. Na Ostrav. Tč.

Zavelebení, zavelibiti, vz Zavelbení atd.

Zaveleblti, il, en, ení. — **se**, gravitätisch weggehen. Ros.

Za velo = *za mnoho*, für viel. To nestojí za velo. Na Ostrav. Tč.

Zavěnčiti, il, en, ení, *zavěnčovati*, bekränzen. — **koho**: družku, nevěstu k svatbě. Mor. Šd., Tč.

Zavění, n., vz Zavíti.

Zavěniti, il, čn, ění; *zavěňovati = věnem opatřiti*, verleihdingen, mit einem Leibgedinge versehen. — **koho čím**: pěti sty. Boč. — **kam.** Zavěnili jsou nevěstu **na** ten statek. Us. Dch. — Jg. — **co komu.** Z-la mu što zl. Slez. Šd.

Zavěňovati, vz Zavěniti.

Závěr, u, m., die Sperre, der Verschluss. Vz Závor, Závora, S. N. X. 182. Z. hřídelový, der Kolbenverschluss, z. kassy, die Kassasperre. Čsk. Z. k oknům a dveřím, die Verschlussvorrichtung für Fenster und Thüre. *U oken*: z. zaháčkovací (zavírá-li se okno háčkem), obrtlíkový, Vorreiber-, zástrčkový, Riegel-, hashulíkový, Baskül-, špaletový, Espagnolett-, zámkový, Schlossverschluss. Vz Včř. Z. I. 34. — **Z.** *v log.*, conclusio, *soud*, jenž se klade z důvodu vztahu svého k soudům jiným. Jdč. 40. Cf. Dd. P. 88.

Závěra, y, f. = *jemčina, vrátka, hřebeny* (v jezu); *splav, svodnice, splavidlo* (v rybníce), die Schleusse. — **Z.** = *závěrek*, der Schluss. Z. státních účtů, der Staatsrechnungsabschluss. Cís. dipl. ze dne 20. října 1860. Pokladniční z., der Kassaabschluss. Šp., Nz Čtvrtletní z., der Quartalabschluss. Šp. — **Z.** = *zavření*, die Sperre. Z. rour a kamen. Závěra úžiny, die Passperre. Čsk. Úřední z., ämtlicher Verschluss. Dch. Olověná z., der Bleiverschluss, Dch., rtuťová, der Quecksilberverschluss, neprůdušná z., luftdichter Verschluss. Šp. — **Z.** = *závěr, čím se zavírá*, der Riegel, Vorreiber, Verschluss. Z. dveří a) zaháčkování dveří, b) západka, die Falle (vz Vodbička), c) závora, d) petlice. Vz Včř. Z. I. 51. Z. u plynovodu, der Gasschieber. Šp.

Závěrací = *k zavírání sloužící neb se zavírající*, Schliess-, Sperr-, Schloss-. Z. dřevo (svírka), měšec, postel, kolo, nůž, kudla. D. Z. kolo, das Sperrad, NA. IV. 4., přístroj (u jeřábu), NA. IV. 5., láno, das Sperrtau, Čsk., řetěz (u vozu), die Sperrkette. Us. Pdl.

Zavěrač, e, m. — *kdo zavírá*, kn př. dveře, der Schliesser. Rcš. — **Z.**, *náčiní*. Z. obruh, der Fassungsschliesser, Šp., dveřní, der Thürzuwerfer (ústrojí ku samočinnému zavírání otevřených dveří). Z. pěrový. Vz Včř. Z. I. 47., 48.

Závěráček, čku, m. = *malý zavěrák*. Vz Zavěrák. — **Z.**, der Sperrstift. Čsk. Lůžko z-čku, das Sperrstiftlager. Čsk. — **Z.** = *zavěrací měšec*, der Schlossbeutel. D.

Zaveráčisko, a, n. = špatný zavěrák. Slov. Bern.

Závěračka, y, f. = *šupka, kudla, hamovačka, valovec, kolotěž, nákolník*, die Sperrkette, der Hemmschuh. **Z.**, die Schliesserin. D.

Zavěradlo, a, n. = *závěra, čím se co zavírá*. Troj. Z. dveřní. Us. Pal. Z. kapslová (u láhví). Wld. — **Z.**, der Hemmschuh, Radschuh. Šand. II. 86., 32. Vz Zavíradlo.

Zavěrák, u, **zavěráček**, čku, m. = *nůž zavěrací, žabák, kudla, klesák*, na Slov. *shybák*, das Taschen-, Schnappmesser. Šp., Čsk., Jg., Knrz. — *Z.* = *řetěz k zavírání kola*, die Sperrkette, der Hemmschuh. Us. — *Z* = *závěrní kámen v klenuti*, der Schlussstein. Us. Vz Závěrečný, Závěrník.

Zavěretel, e, m., der Schliesser. Z galvanického řetězu. Vz KP. II. 219. — *Z.* = *sval kruhový v pyskách*. Vz Pysk.

Zavěrati = *zavírati*. Vz Zavříti. Na Slov. Bern.

Závěrcový, Sperr-. Z řetěz. Rk.

Závěrčivý, illativus. Das.

Závěrečka, y, f., der Vernunftschluss. Chmel. Lex 491.

Závěrečně, schliesslich. — Z., Inklusive, einschliesslich. Od č. 1. až z. do č. 6. Ddk. V. 99.

Závěrečný = *k závěrku náležící, konečný*, schliesslich, Schluss-. Z. modlitba, D., líčení pře. Rk. Vz Konečný. Z. kámen (závěrník), der Schlusstein, Bogenschlusstein, rozvaha, die Schlussbilanz, den, der Schlusstag, tah, die Schlussziehung, protokoll, das Schlussprotokoll, list, das Schlussfolio, účet. Schlussrechnung, f., summa, Schlusssumme, f., zbytek, der Rest am Schlosse, Šp., sbor, der Schlosschor (-gesang), slova, die Schlossworte, Dch., přímka (v účtech dvé rovnoběžných čar pod ukončeným účtem ; =). Skř. Z. ton. akkord, Zv. Přír. kn. II. 30., nota, die Finalnote, čára, der Schlusstrich, Hud., báseň. Mus. 1880. 367., řeč, slavnosť. Sb. vel. 82., 83. Ve své z-čné zprávě o missii českomoravské papeže upozornil na vydatnou pomoc. Ddk. III. 138. Z toho již vyvodí z-ně napomenutí; z. náuka, napomínka, prosba; verš. Sš. I. 130., II. 173., L. 116. — **Z.** *úsudek čili závěrka*, der Schluss. Krok. — **Z.** *kosť*, hřebenatá, hanby kosť, das Schluss-, Schambein. Krok.

Závěrek, rko, m. = *zavření, konec*, der Schluss, das Ende. Z. řeči, V., kázání, Ros., činů, komoedie. Kom. Účet při závěrku, die Bilance. D. Z. zřízení zemských. Vz Zř. zem. Jir. Z. 2. Z. klenby, der Schlussstein. Bc. Vz Závěrečný. Z. činiti, učiniti. Har. Z. (závěra, závěrka) pokladniční, účtu, účetní;, vz Summa, Den závěrný. Šp. Z. hudební, die Kadenz, Posp., doklad na závěrek, der Schlussbeisatz, Schlussbeleg, die Schlussbemerkung. Dch. Z. (vrch) jímky. NA. IV. 231. Z. hudební myšlénky, melodický, harmonický, úplný, poloviční. Zv. Přír. kn. II. 29. K své řeči z-rku se bližil. Kká. Td. Politický z. Ih. 65. Před z-rkem r. 1076.; Stálť při z-ku svého zhožného života. Ddk. II. 277., III. 60. — **Z.** *v log.* = *úsudek, jehož pravda neb nepravda skrze návěsti se poznává*, der Schluss-, Schlosssatz. Z. chybný či lichý, der Fehlschluss, D., klamný (Trugschluss, das Sophisma, absichtlicher Fehlschluss, paralogismus), prostředečný (ratiocinium, mittelbarer Schluss), obrácený (ratiocinium conversionis), podřaděný (r. subalternationis), Nz., hromadný (sorites), přední (prosyllogismus), zadní (episyllogismus, der Nachschlussatz). Ilš. Na samém konci předešlé kapitoly byl z. z předešlých vět svojich účinlí; Z. ten bledl k pýše fariseův. Sš. I. 34., 102. Vz Závěrka.

Zavěření, n., vz Zavěřiti.

Zavěřiti se = *pod vírou se zavázati, zaručiti se*, verbürgen. Na Mor. a na Slov. Oznámila kral'ovi, že je u nej taký a taký doktor, čo sa zaveril, že on paní král'ovnej spomôže. Dbš. Sl. pov. I. 404

Závěrka, závírka, y, f. = *zavěračka, řetěz k zavírání kola u vozu*, die Sperrkette, der Hemmschuh. Vz Šupka, Brzda. Z. (přední a zadní), kočárová. Us. Pdl. — **Z.** = *závěr* (o krejčí), der Riegel. Us. — **Z.** = *závěrek*, vz toto, der Schluss. Kká. Td. 163. Z. hráze, der Dammschloss. Bc. Závěrka pokladniční, J. tr., účetní, Rk., účtu. Z. týdenní, der Wochenabschluss, denníková, der Journalabschluss. Šp. Z. hudby, der Abschluss. Mus. Pavel jenom na konci svých listů pozdravení a z-ku vlastnoručně připisoval. Sš. II. 68. Z-ky (klenby) usaditi a cementem zaliti. Stat. př. ku. 1877. 99. Z. parní roury u větracího stroje; při z-ce listu, beim Schluss des (Zeitungs-) Blattes. Dch. Z-ku u ohroučku spájeti, den Schluss am Gehäuserellen löthen. Sl. les. Z. induktivní. Mus. 1880. 504. — **Z.**, der Anschluss. Přílohy následují v z-ce, šp. m.: přílohy zároveň, spolu se vracejí. Brs. 270. — **Z.** *v log*, der Schluss. Vz Závěrek. Z toho, co pravil apoštol, že . . . mohla se z. věsti; Z-ku, jenž z dovodění páně následuje, že messiáš trpěti bude, pán apoštolům přimysliti zanechává. Sš 1. 113., Mr. 39. — **Z.**, něm. Zawierka, samota a) u Smíchova, b) u Týnky u Prahy. PL.

Zavěrné = *jistě, v pravdě*, in der That, fürwahr. Leg. Z. pravil tobě. ZN. Z. Hospodin jest na tomto miestě. BO. — **Z.** = vero. Oni za věrné hledali duše mé. Z. wit. 62. 10.

Závěrní, vz Závěrný.

Závěrníček, čku, m. = *malý závěrník*, der Spiralschlüssel. Šp.

Závěrník, u, m. = *závěrný kámen, svorník, prostřední kámen v klenbě*, der Schlussstein. Vz Závěrečný. Kál., Nz., SP. II. 11., Hk

Zavěrný = *věrný*, treu, zastr. Z. pěstún. St. skl II. 61.

Závěrný, Schluss-. Z. kámen, der Schlussstein. Vz Závěrečný, Závěrník — **Z.** = *zavíravý, závěrečný*, konklusiv. Z. věta. Nz. **Z.** = *věrný*. Lšk.

Zavěrování, n., die Betheuerung. A pod pokutú života a nebeského královstvie svým z-ním je zavazuje. Arch. III. 204.

Zavěrovati se = *zaklínati se, dušovati se*, bei seiner Treue betheuern. Us. u Jilem., v již. Čech. a j. Kts. — Ros. Cf. Kdo věruje, ten do pekla vandruje. Us. u Jilemn. Ktk.

Závěrucha, y, m. a f. = *neposeda, kdo vše naopak činí*. Cf. Zavěrušiti. Slez. Šd.

Zavěrušený; *-en, a o* = *uschovaný tak, že ho nelze najíti, založený*, verlegt. Je to z-no. Na mor. Vck. Vz násl.

Zavěrušiti, il, en, ení; *zavěrušovati*. — **co kam** = *založiti*. Na Mor. Brt., Škd., Vck. Kajsi so ioi to z-lo (podělo). Slez. Šd. Vz Zavěrušený.

Závěs, u, m., **závěsa**, y, f. = *zavěšení i co zavěšeno*, das Band. Na čem dvéře neb vrata visí, v obec. mluvě panty (z něm. Band). Ros., Nz. Vz Stěžeje. Závěsy čípkové, Zapfen-, k hracím stolkům, klopkové, Klappen-, kloubové, Charnier-, k psacím stolkům, úhlové, Winkelbeschläge Šp. Hřebík do z-sy, der Bandnagel. Nz. Z-sy, die Bänder, u oken a dveří, na kterých se okna a dvéře otáčejí. Část jich připevněná na oknech a dveřích sluje *závěs* (Band), část pak připevněná (a nehybná) na rámu okna nebo na zárubni dveří slove *závěsník*, *kužel*, der Kloben, Stützkloben, Kegel. Obě části spojeny jsou *trnem*. Z. u oken a dveří: lopatkový, Sippenband, dlouhý, langes Band, úhlový, Winkelband, křížový, Kreuz-, kolíkový, Stiften-, zapuštěný, Tisch- o. Aufsatz-, střední, Mittel-, ořechový, Nuss-; stěžejka či kloub, das Charnierband. Vz Včř. 1. 29. nsl. Z., der Gewehrverschluss. Čsk. Pohyblivý z. Cardanův; Z-sy misek u vah. ZČ. 1. 142., 80. Z. u oken a dveří: křížová, Kreuz-, zapuštěná, Aufsatz-, stěžejková, Charnierband. Us. Pdl. Z. kyvadla, Mj., na vratech, das Torband. Šp., Hdž., Šib. 82., Hrk. — **Z.** *v tělocviku = vis v podkolení*, der Kniehang; šplhati závěsem, liegehangeln, měna v z-su, der Kniehangwechsel; výmyk v z-su, der Kniehangaufschwung; sřit v z-su, der Kniefall; výmyk závěsem, der Wellaufschwung. Čsk. — **Z.** = *síť na vysokých sloupcích, která na ptáka spadne, udeří-li do ní letě*. Šp. — **Z.** = *opona*, die Coulisse, der Vorhang. D. Z-su odkrytí.

Závěsa, y, f., vz Závěs.

Zavesčí, n. = jm. pole u Luhačovic. Sk.

Závěsek, skn, m. = *co zavěšeno*, das Hängezeug, Gehänge. D. Z. v náušnici, při kapesních hodinkách, joujou. Dch. Kompas hornický sestaven jest ze dvou kruhů mosazných pod úhlem pravým k sobě upevněných, oba ve spolek slovou z. S. N. XI. 308., X. 407. — **Z.**, ska, m. = *společník*, der Anhänger (opovržlivě). Proch.

Zaveseliti, il, en, ení, *zaveselovati*, erheitern. — **koho, se kde, kdy s kým.** Nuž nechže sa ono chúďa tam z-lí, veď doma bez toho nič nemá. Klčk. VI. 50. Ale by mä ozaj potešilo, keby som sa mohol ešte na tvojej svadbe zaveseliť. Mt. S. I. 78. Odpovedajú, že robiť nezvykli, len veseliť sa, aby tedy i oni zaveselili sa s nimi. Dbš. Obyč. 25.

Zaveselovati, vz Zaveseliti.

Zavěsenec, nce, m. = *viselec*. Na Slov. Bern.

Zavěsení, n., vz Zavěšení, Zavěsiti.

Zavěsený, vz Zavešený. Bern.

Zavěsidlo, a, n. = *opona*, der Vorhang. Reš.

Zavěsitelný = *závěsný*, aufhängbar. Z. závaží (visecí, závěsné), das Aufhänggewicht.

Zavěsiti, věsím, věs, věse (ic), il, šen, ení; *zavěšeti*, ejí, el, en, ení; *zavěšovati* = *učiniti, aby něco viselo*, auf-, hinhängen; *odložiti*, aufschieben; *připnouti*, an-, umhängen; *zastříti*, vorhängen; *přibiti*, anschlagen; *namluviti, za blázna míti*, weiss machen, anlügen; *dáti*, geben, anhängen; *učiniti, aby něco na něčem viselo, na tom založeno bylo*, abhängig machen, gründen; *poodložiti*, aufschieben; **se**, sich anhängen, sich hängen; *spustiti se*, sich verlassen. Jg. — **co: zámek**, okno (pověsiti; zastříti) atd., vz násl. Z. řebřík, Us., okenici. Šd. — **co, koho nač (kam).** Něco na hřebík z. (také = odložiti. Prov.). Psa na řetěz z. D. Co, se na lidskou pomoc. Kom. Nový klobouk na klín (na kolík) zavěšují (nové věci šetří). Prov. D. Popruh na krk z., Kom., kola na ramena. Vys. Z. něco na chvojku. Er. P. 424. Psi se naň zavěsili. Kká. Td. 130. Z-sil se na mne jako zvon. Mor. Šd. Vyzliekol mu šaty, zavesil naň nebeský oblek a tak ho puetil do neba. Mt. S. I. 79. Opre pušku na strom, zavesí i kapsu i trúbu na konár a sadne si medzi druhých pánov. Klčk. V. 115. Už som vybačoval, už som vysalašil, už som si valašku na kliačok zavesil. Sl. spv. III. 87. — **co kam:** maso do komína, D., kosatcový kořen do vína. Byl. Meč k boku z. V. Svatá Kateřina zavěsí húsle do komína. Pořek. Šd. Z. se do koho a s ním jíti. — **co, se kde.** Na řetízku někomu něco z., na soudu. Ros. Se na čem z. Flav. Nařízení na branách (přibiti). Er. **Mezi** těmi stromy **na** provazy břevno zavěsili. Flav. Tu při na hadčiech z-li. NB. Tč. 9. Z. kolo **ve** mlýnici, Vys., slaniny v dymníku. Sych. Baša nevidí, baša neslúcha, turban zavesil **nad** okom, drieme a dymy tiahnuc z čibuka okryl sa vonným oblakom. Ppk. I. 87. Z. si **okolo** ramen meč. Lpř. Slov. I. 115. Dvě ruce z-sí se mu okolo krku. Osv. I. 185. Jako ta housenka po stromech, tak on **po** lidech se zavěšuje. Jir. Ves čt. 384. *Kde* se kdo z-sil, nech tam visí (kam se kdo přiženil, kam se která vdala, nechť snáší manželské starosti). Zátur. Ti, na nichž nepřátelé jeho všechno zavěšovali, byli druhdy lidé neumělí; Velmi moudře Pavel zavěsil vývoj pravdy o Bohu jediném na onom veřejném výjevu. Sš. II. 20, Sk. 207. Obžalovaný právo své přísahy opouštěje, podvolil se ty peníze žalobníkovi na kříži zavěsiti. NB. Tč. 16. U nás zlaté řetězy na hrdle zavěšovati obyčej jest. Ler. Správu církve na sobě z. Kom. Půjdeme-li do lesa, to nás *tam* zavesá (zavěsí). Sš. P. 458. — **co komu (kam):** psu klát, klacek (aby nemohl běhati, bengeln), D., košík. Z. někomu lež, hanu, D., dlouhý nos. Vrat. Zavěsil mu jednu. Ros. Z. někomu něco **na** nos. D., Rk., Mt. S. I. 112. Z-siž každému koni na sedlo tisíc hřiven zlata. Výb. II. 42. Křížek z-la sobě na hrdlo. Us. Čerta mu na grg (krk) zavesil. Mt. S. I. 88. Z. se někomu na krk. Šml. I. 57. Zapru to a ještě mu povesím hubu (vyhubuji mu). Šd. Všecko jim zavěšuje (dává). D. — **co čím:** nemocnému bolnou ruku rouchou zavěsiti. Vojevodu tej krajiny, vyvedúc na vysoký vrch, žinkou (provazem) zavesili. Sl. let. II. 20. — **jak.** Šitie, čo môže **za** každý štich na klinček z. Pořek. Zátur. V tom z-li jsú *noční věci* u dvú spolupřísežných našich rady nové hlavně, popel a metly. NB. Tč. 85. Povedz pánovi, aby si klobúk o jeden klinec nižej z-sil. Dbš. Sl. pov. I. 227. Kúpil si prová-

zok, že voľakde v hore *zaň* zavesí (pověsí) sa. Ib. I. 8. Z. se někomu za ruku. Šml. I. 100. Z. věc **na** výminec, J. tr., na zpytování. V. — **proč.** Že vám pro útraty žalobu na krk zavěsí. Čch. Dary v chrámě zavěšovali **na** památku. BR. II. 278. a. Tomu na svědomie pečeť naši královskú **k** tomuto listu kázali jsme z. List z r. 1481. Tč. — **se.** Veverka se zavěsila (na strom). Dch. On se sám zavěsil (oběsil). Koll. Hasič se z-sil (hákem opaskovým na okně). Us. Hrozen se zavěšuje = tíží zrníček od keře se odchyluje, až konečně s keře docela dolů visí — se zavěsí Čk. 313. — Vz Zavisovati.

Záveska, y, f. = *prapor*, die Fahne. Na Slov. S roztrhanou z-kou na korde utekal Potemkin. Lipa 243. — *Z-ky*, pl., das Amulet. Ssk. — **Z.** *látkové*, výrobek provaznický, die Verkleidungstücher (ein Seilerprodukt). Dch. — **Z.**, das Gehänge, Guirlanden. Posp. — **Z.**, v nichž táhla pístová zavěšena jsou NA. IV. 16. — **Z.**, v mathem., die Mantisse, Zugabe des Logarithmen. Nz. Z. = desetinná čísla logarithmu. Šim. 159., Hra.

Záveský = *za vsí bydlící*, hinter dem Dorfe wohnend. Z. Prokeš. Kšť. — **Z.**, osob. jm.

Zaveslovati, ein wenig rudern, hinrudern. — **kam: k** břehu. — **čím kam jak.** Z. veslem **po** Moravě **do** Jarošova. Us. Tč., NA. IV. 232.

Závěsmo, hängend. Bž. 217.

Závěsní, Aufhänge-. Z. bod, der Aufhängepunkt. Nz. Vz Závěsný.

Závěsnice, e, f. = *závěs, pant*, das Band, Thürband. Vz Závěs. — **Z.** = *ucho, držadlo*, der Henkel. Čsk. — **Z.**, die Hängstange. Šim. 91. Z. nýtovaná, kuželovitá, křížová, kloubová, s žaludovými n. pražskými knoflíky. Pdl. exc.

Závěsník, u, m. = *řemen*, na kterém visí lovčí trubka, die Hornfessel. Šp. — **Z** = *závěsný řetěz*, die Schurzkette, v horn. Bc. — **Z.**, das Säbelgehenk. Čsk., Dch. — **Z.** = *skoba*, ve stavit., der Stützenkegel bei Thüren und Fenstern in Stein eingelassen o. in Holz. Nz. — **Z.**, der Aufhängepunkt. Šp. Z. kyvadelní, der Pendelaufhängepunkt. Šp.

Závěšno, herabhängend, überworfen. Z. přes ramena nosí muži kabanice. Pokr. Pot. 162

Závěsný, *ní*, Hänge-, Aufhänge-, Häng-, Aufhäng-. Z. síť, Dch., libella, Hänglibelle, f. (tyč u řetězového mostu), NA. IV. 241., zámek, Us. Pdl, kruh (část kompasu hornického), S. N. X. 407., nit, bod, hranol, drát, ZČ. I. 113., 129., 150., 303., mapa, Us., závaží (vz Zavěsitelný). Nz. Tyčinka na háčky z-ní, die Auslagestange. Šp.

Zavésti, vedu, veď, veda (ouc), vedl, den, ení; *zavoditi*, il, ěn, ění; *zaváděti (zavázeti)*, ějí, ěj, ěje (le), ěl, ěn, ění: *zavozovati* = *až někam vésti, doprovoditi, pryč vésti (na místo neznámé)*, bis wohin führen, leiten, geleiten, wegführen; *zavábiti*, hinlocken; *od pravé cesty svésti*, vom Wege ableiten, verführen, irre führen; *v omyl uvésti*, irre führen, verführen; *vplésti, zamotati*, hineinführen, verwickeln, verstricken; *omýliti (někdy s ponětím škody, záhuby)*, täuschen, berücken; *na jevo, na oči vésti, na plac*, vor-, aufführen, heraus- o. hinführen; *uvésti*, einführen, einleiten, anleiten, anhalten; *způsobiti, zříditi*, einführen, einleiten; *zaviniti*, sich zu Schulden kommen lassen, stiften; *chybiti*, fehlen; **se** = *omýliti se, ošiditi se*, sich täuschen, irren; *uběhnouti več*, in etwas hinein rennen, sich zuziehen; *něco před se vzíti*, etwas vor-, unternehmen. Jg. — **abs.** Vida, že zavedl (chybil), **k** jiným o radu běhal. Kom. Věc jde snáze, když jednou zavedena jest. Us. Dch. — **co, koho:** pilu, kládu, Vys., stráž, svědky. mládež; Co jsi zase zavedl (zavinil)? D. Z. lid, Br., Kom., pannu, Us., svůj statek (zavaditi, zadlužiti). Us. Zavedl nové učení. Protokol s někým zaváděti = protokol o někom napsati, sepsati. Obvyklostí jako zákon z.; Rád by zaváděl novoty, Neuerungen einführen. Dch. Pře líčenl z. Msn. Or. 141. Hospodářství pěkně si z. Us. Vck. Já bych se zaved (= zadlužil). Us. Msk. Z. nové řády. Lpř. J. Zaváděti kolo, vortanzen. U Čásl. Kšá. Stráže zaváděti, reformy. Us. Bohoslužbu slovanskou zavedli. Ppk. I. 213. Ta ho zavedla (zničila, nehospodaření a p.). Us. Vrů. Soudce zavádí výslech, *lépe:* vyslýchá. Pk. Latini, kde na východě položili nohu, ta zavádzali latinu. Sl. let. V. 12. A ta Eva první matka, zavedla nás nebožátka. Sš. P. 38. Nač si mňa bereš? Ty sa zavedeš: já dělat neumím, ej do tanečku, pít pálenečku, tomu já rozumím. Pck. Ps. 20. Utekl z města a rukojmie zavedl jest, kteříž jsú moseli naň ten základ položiti. NB. Tč. 135. Nesvornosť Čechy zavedla. Dač. I. 287. Přílišná dobrota jej zavedla. Bart. A tudy jest Prokop chtěl pány zavésti a sirotka oklamati. Arch. IV. Tu jej fojt pamatoval, není-li tak, aby své duše nezavodil. NB. Tč. 108. Řečníci nemají lidí sobě, aby se bez nich nesmlouvali, zavozovati, ale mají věcí sobě svěřených pilni býti. Bdž. 35. Žádný man nemá svých dědin prodávati, zavoditi, neb zapisovati duchovním. Arch. III. 492., 356. Sebe a svou duši zavedl (jí uškodil). BR. II. 74. a., 703. b. Aby svých přátel nezavedl i sám sebe. Půh. I. 288. Ač by řekl, že já sem tě zavedl. Hus III. 246. — **co, koho se s kým.** Dětí a ženy jejich s sebou zavedli (odvedli). V. Zavedla sem se s milém, ztratila sem kráso. Sš. P. 412. Vyšetřování s někým z. Mus. 1880. 25. S takovú gazděnú nic nezavedeš (nesvedeš, nepořídíš). Na mor. Val. Vck. Co s ní zavedete, když vám jí chytnu? Kld. II. 179. — **koho kam (do čeho, nač, k čemu, več čím proč): do** cizích zemí, do lesů, do zajetí, Us., do vězení, V., žence do pole, Ros., sedláky do roboty, mysl do studií, někoho do sv. písem, do věcí božích. Kom. Kteří zavodili lid k svévoli. Pal. Děj. IV. 2. 99. Ďábel lidi k zoufalství zavodí. Hus III. 115. Zaviedol si mrtvú řeč do správy, do zákonov, súdov atd. Lipa. 103. Do domu vodu, plyn. Us. Pdl. Z-dla ho do chlévka. Us. Šd. Moudrosť lidská lidi do bludů zavádí. Sš. I. 166. Zavozovati dítky v prácí. Kom. Inf. 9. Zbožie zavodí v zlosť; (Ďábel) jich rozum zavodí v zúfalství; Mnozí almužnú panny v smilstvie

zavodí. Hus II. 303., III. 115., I. 401. Z. koho na pusté lesy, vojáky na stráž, Us., pilu na nové prkno, kládu na nový řez z., Vys.; zápasníky na místo, dělníky na dílo, Ros., mysl na něco. Kom. Na něco se z. - před se vzíti, podniknouti. Kom. Z-dl řeč na to, Dch., hovor na něco. Vlč. Zl. v oh. l. 52. Že ji zavedu na kuňku (že bude starou pannou). U Rychn. Msk. Zaváděl se zprudka na něbo (obořoval se naň). Sá. Někoho k hříchu, Ml., pilu k novému řezu, Vys., pannu k tanci, D.; k čítání sv. písem. Br. Někoho dary, sliby k něčemu z. Us. Z. kázeň v řady vojenské. Osv. l. 343. Něco v obyčej z. Dcb. Budete vódci slepí a jiné zavedete i v břiecb i v zatracenie; Chtiece Krista v nenávisť ciesařovu zavésti, položili sú jemu otázku. Hus II. 274., 398. Z. někoho v hřích, v práci kázní; ve větší trestání hoží řečmi svými se zavoditi; syny své při sobě v práce nálcžitě pro cvičení se jejich k budoucí potřebě zavodil. Br. Z. koho v blud, L.; rodinu v těžké klopoty, Us.; někoho v práce, Br.; někoho někomu v nenávisť. Hus. — co si kde (proč). Přerušená vozba jest na železné dráze zase zavedena. Dch. Z. v domě pořádek, Us., ve statku opravy. Sá. Zaveďme mezi sebou nový řád. Vlč. Ti jsou na čisto v tom zavedeni (prodlužení). Ve Slatině. Msk. Břetislav zavedl v rodě Přemysloveů dědičnou monarchii po právu prvorozenství. Ddk. II. 186. Zda by obecnosť a společnosť majetku a statku v člověčenstvu vůbec zavedena býti mohla; Byli sice Pythagorovci, již obecnosť majetku mezi sebou zavedli; Že veškeří vladařové světa náboženství tak spasné všemožně v lidstvu bndou zaváděti k oblažení jeho. Sš Sk. 33., 141. Kteří (ze stavů) v té věci hůřeji než jiní zavedli (chybili). Skl. IV. 266. On ho v té při zavedl. Ros. Udělením menší pečeti anebo kolku obec města Hradiště v ničem zavedena není. List z r. 1581. — co komu. Zavedl jí polovicu toho majetku (dal jí, připsal jí). Na mor. Val. Vck. Nevěsta mu přinesla tři tisíce a on jí za to zavedl půl gruntu. Na Ostrav. Tč. Jak nemáte medu, hned Vám ju (nevěstu) zavedú. Sš. P. 463. — odkud kam. Z. někoho od úmysla. Jel. Jason od zákona páně k nemravům pohanským národ židovský zaváděl. Sš. Sk. 259. — jak. Musíme si moudře věc z. Us. Dch. Spis ten byl ve školách za vyučovací knihu zaveden. Us. Pdl. Něco někde násilně zaváděti. Tf. H. l. 9. Král Kunrat zavedl skrze markrabí vyjednávání s Boleslavem. Ddk. III. 144. — proč. A my abychom skrze to zhožie klášterského nezavedli. List z r. 1447. Ale viem, že pro panstvie veliků věc sú v pohanstvie zavedli, jako jest učinil Machomet etc. Hus I. 180. — kdy. K deváté hodině se zavádí nevěsta (do bytu ženichova). Němc. Droh. pov. 13. — čím, kým (oč). Oteplováním hránění z. ZC. I. 250. Nač si na hereš (za ženu), co mnú zavedeš (svedeš, pořídíš), já dělať neumím . . . Na mor. Val. Brt. Cf. Z. co s kým. Řečníci nemají svou nepilností lidských spravedlností zavozovati. Bdž. 35. Tak jakož Markéta odpierající zavodila se panským nálezem, že jest na ty dědiny kommorním platem nesaháno od žádné osoby. Arch. I. 445. To vše chtěl Prokop rušiti a tiem chtěl sirotka zavésti o ty peníze i o ty nápady takúto příčinú, že . . . Arch. IV. 356. A tak sú zavedli bludně poslušenstvím lid kněžie, že . . . Hus II. 30. Dávej, kde tvá pomoc léčí, nedej se řečí zavésti. Us. Tč. Dobří nižádným ziskem k podvodu nedají se z., nešlechetní často malým. Kmp. Č. 133. Kratochvil sobě po všem táboru zavedli. Cyr. Když pohnaný zavede se lidmi i dskami (sich verbindlich machen den Beweis durch Zeugen und die Landtafel zu führen) a na určeném roce nevyvede lidí ani desk ukáže, křiv proti jistcovi ostane. Gl. 383. — se. My sami se zavádíme (šidíme). V., Ros., Kom. Na to mysliti jest potřebí, abychom se nějak nezavedli. Žer. f. 16.

Zavěstiti = *drobet věstiti.* Vz Věstiti. Nrd.

Zavěšací, Hänge-. Z. sloup. D.

Zavěšadlo, a, n. = *kyvadlo*, das Pendel. Z. se kýkle, klátí. D.

Zavěšák, u, m. = *zavěšací sloup.* D. Z., *závěsník se skobou*, der Kegel bei Fenstern und Thüren. Nz. Z. na hadice. Čerm. — Z. = *klička na límci kabátu*. Us. Dch. — Z. = *háček k zavěšování*, der Aufhängehaken. Z., Haken zum Einhängen des Seitengewehres. Čsk. — Z. v zámečn., der Stützenkegel. Hk.

Zavěšati = *zavěšeti*. Vz Zavisiti. Slov. Bern.

Závěšek, šku, m. = *co se zavěšuje*, das Anhängsel. Dch., Tč.

Zavěšelý, behangen. Z. klisna (s dlouhou hřívou), pes (s dlouhýma ušima). Us. Dch.

Zavěšenec, nce, m., der Anhänger angehängte Ahleger.

Zavěšení, n., das Auf-, Ein-, Vorhängen, die Ein-, Auf-, Vorhängung. Místo z. beranu bylo mezi dvěma sloupy. Flav. Z. oken, dveří. Us. — Z. = *opona, zastření*, der Vorhang. V. Hedvábné z., seidener Behang. Dch. — Z. = *odložení*, der Aufschuh. Z. práva; v z. nechati soudu. Kom. Z. zhraní (příměří). D. A řeč v z. zanechanou znenáhla zhírá. Sš. II. 94. — Z. = *uši hončích psů* (v myslivecké řeči), der Behang. Us. Dch.

Zavěšenina, y, f., v stavitelství tolik co *věšadlo*, das Hängewerk. Us. Jg., S. N.

Zavěšenost, i, f. = *závislosť*, die Abhängigkeit. J. tr., Nz.

Zavěšený; -*en, a, o*, aufgehängt. Z. dvéře, okna, Us. Dch., lože, Hängmatte. Ler. — kde. Hvězdy jsou lampy na nebi zavěšené; lékařství (lék) na hrdle z. Kom. Na nejistotě z.; všecka moc na tom z. jest. V. Věc na soudu z. Ros. Slaniny v dymníku z. Sych. Na ničem nezavěšený, unabhängig. J. tr. Kdo podobný kořeň na ruke z-ný nosil. Phld. III. 2. 186. Tu hľa sekera na ňom zavešená. Dhš. Sl. pov. VIII. 4. Z-šen býti na stupni. Pal. Rdh. III. 241. Dána všem poslům zespolka instrukce, aby starali se u shoru o rozhodnutí ve smyslu českém všech otázek ještě na sporu z-ných. Pal. Děj. III. 3. 246. Hněv hoží jako meč nějaký

nad sebou z-ný citice. BR. II. 51. b. — **kde jak.** Byla zavěšena o jeho rámě. Hrts. Arab. 8. Šňůra z-ná **přes** kolečko. Mj. 154. **Do** úhlu z-ný. Šp. To všecko s tůž plnú mocí na nás jednosvorně s obú stran z-nú do sněmu v Praze budúcieho odkládáme. Arch. II. 292. — **kam.** Bol za ľavé rebro z-ný **na** hák a odpravený. Btt. Sp. 221. Na zelenej dubek z-uá (růžička). Er. P. 207. Hodné jest jemu, aby zavěšen byl žernov osličí (jímž osel n. oslice mele obilé) na hrdlo jeho. Hus II. 284. Vz Zavěsiti. — **Z.** = *odložený*, verlegt, aufgeschoben. — **jak.** Žádosť jejich ne tak zavržena, jako v nejistotě z-na byla od císaře. V. — **kam.** Vz Zavěsiti do čeho. — **Z.** Pes pěkně z-ný = který má dlouhé uši, behangen. Vz Zavěšeni. Sp.

Zavěšeti, vz Zavěsiti.

Zavěšice, die Budějovice, Sawersdorf, ves u Štramberka na Mor. PL.

Zavěšičky, pl., Klein-Sawersdorf, ves u Štramberka na Mor. PL.

Zavěšin, a, m., Zawieschin, ves u Březnice.

Závěšín, a, m., Abaschin, ves u Marianských Lázní. PL.

Zavěšinec, nce, m., cymbalaria, das Cymbelkraut, rostl. Rostl. III. a. 29.

Závěška, y, f. = *závěsa*. Šm.

Závěšní, Anhänge-. Z. medalie. Mus Vz Závěšník.

Závěšník, u, m., das Gewehrgehänge. Vz Závěsník Řemenář kráji z kůže řemeny, uzdy, pásy, z-ky, tašky atd. Kom. — **Z.**, der Einhänghaken, Einhängring (závěšní kruh). Čsk. — **Z.**, a, m., der Wageneinhänger. Dch. — *Z-ci*, suspensa, druh motýlů: babočka, okáč, perleťovec Vz Frč. 180

Zavěšovací, Hänge-. Z. umyvadlo. Us. Z. řemen, der Tragriemen. Lpř. Slov. I. 168. Z. bod. NA. IV. 39.

Zavěšování, vz Zavěšení.

Zavěšovaný; *-án, a, o*, wiederholt aufgehängt.

Zavěšovati, vz Zavěsiti.

Zavěšovka, y, f., das Langglied am Pferdezaum. Čsk.

Zavěštiti, il, ěn, ění, *zavěšťovati*, ein wenig wahrsagen, anfangen zu wahrsagen — **komu**. Štefanko, zavěšti že nám teda, kedy zapadne sláva Matúšova? P. Tóth. Trenč. M. 119.

Závět, u, m., vz Závěť, 1.

1. **Závěť**, i, f., **závět**, u, m. = *poslední vůle, pořízení poslední, kšaft*, t. j. takové pořízení, při němž někdo pro případ své smrti způsobem odvolatelným dědice ustanovuje a jemu jmění své aneb jistý díl jeho přenechává; z. ústní, písemní, das Testament, Legat. Vz S. N. Z. = dědičné pořízení (o statku); z. dělati, zdělati, činiti, učiniti, vyhlásiti. Písař z-tu. J. tr. Zemříti bez učinění závětu; nepořádný z. J. tr. Z. tato věrně jest vykonána nástupcem jeho; V předtuše svého brzkého skonání ustanovila závěť, aby . . .; Zanechal z., kterou vnukovi jeho Fridrichovi knížectví rakonské a štýrské byla přiřčena. Ddk. III. 185., V. 212., 282. Z-tí někoho vázati. Čcb. Mch. 71. To je závet jeho, abys ty bol povýšený na prestol. Zbr. Lžd. 246. Ješto nad závět mezi lidmi pevnější smlouvy nestává. Sš. II. 37. Jest to zemský z. Páně. Sš. J. 289. — Vz Kšaft.

2. **Závěť**, i, f. = *znamení na tyčce vystrčené, aby se někudy nechodilo, nejezdilo, někde nepáslo*, ein Warnzeichen. Dáti z. do pole. Us. Jg.

3. **Závěť**, i, f. = *závěj*. Veliký sníh spadl, musili lidé na cestách pro z-ti zblouditi. V. — **Z.** = *závětí*, n. = *místo za větrem*, ein windfreier Ort Us — **Z.** = *útočiště, závětí*, die Zuflucht. Z. mítí. Jel., Ottersd.

Závěta, y, f. = *věta vedlejší, stojí-li za hlavní větou*, der Nachsatz. Z. = dověta. Sš. Sk. 222. Každý má toho býti pilen, aby svého srdce choval čistě. Št. — Zk. — **Z.** = *porok?* Ta (Maria) bude beze vši z-ty. Výb. I. 389. — **Z.**, y, m., osob. jm. Z. ze Závětic, nar. 1575. Vz S. N., Tf. H. I. 67., Jg. H. I. 656., Šb. H. I. 308., Jir. H I. 550.

Zavětati = *zavětiti*, testiren, Testament machen. Mor. Šd.

Závětce, e, m., der Testamentmacher. J. tr. Toť nemohlo se státi bez určitého ustanovení závětce. Ddk. V. 196. Vz Zavětitel.

Zavěterný = *zavětrný*. Jg.

Závětí, n. = *závěta*, apodosis, der Nachsatz. Nz. Vz Závěta. — **Z.** = *místo za větrem*, ein gegen den Wind geschützter Ort. Z. = *závětří, zátiší, tišina, zátulia* (slov.). Koubie, Hdž. Čít. XIV., Pšck. V zátiší a v z. kde se ukryti. Sš. Sk. 148. — **Z.** = *závěť, útočiště.* Vz Závěť, 3. K zákonu se volali chtiece v něm z. bludóv svých míeti. Trakt. 15. stol. — **Z.** = *životná síla*, die Lebenskraft. Není v něm mnoho z. Us. Jg.

Zavětitel, e, m. = *závětce*, der Testator. J. tr.

1. **Zavětiti**, il, ěn, ění = *větvemi poznamenati aneb přikryti*, verbrechen. — **co, koho.** Z. dráhu postřeleného jelena (aby ho neztratil). Z. jelena zastřeleného (přikrytí, aby naň slunce nesvítilo). Jg. Z. pšenici, pole, cestu (závěť dáti; vz Závěť, 2.). Jg.

2. **Zavětiti**, *zavětovati* = *do řeči zaplésti*, in o. durch die Rede verwickeln. — **se kam (do čeho** = *řeči se zaplésti*). Rk. — **Z. si** = *zahovořiti si, porozprávěti si.* — **o čem.** Zavietime si o Slovenčině. Hdž. Vetin. 74. — *Zavetovati se ke komu* = *pěknými slovy a p. si nakloniti*, gewinnen. Oni oba se ku přátelům svým hrubě nezavětovali. Slez. Šd.

3. **Zavětiti**, *zavětovati* = *závěť učiniti*, testiren. J. tr., Šd.

Závětně na někoho pamatovati, letztwillig. Sl. let. I. 198.

Závětní, Testaments-. Z. dědic, svědek, vykonavatel; z. pořízení učiniti o dědictví. J. tr. — **Z.** = *zápovědný*, Warnungs-, Mahnungs-. Z. znamení do pole dáti. Us.

Závětník, a, m. = *závětní dědic*, der Testamentserbe. J tr.

Zavětovati, vz Zavětiti.

Závětr, u, m. = *závětří*. Vz Závěť, 3. Sedl si do z-tru. Mor. Šd.

Zavětrati, *zavětrávati* = *počíti větrati.* Víno zavětrává. Jg. — **Z.**, schöpfen. — **co.** A tak div, že prse, zavetriac čerstvý vzduch, plno vzdýchuu? Phld. III. 1. 6.

Závětří, n. = *závěť*. 3., *závětr*, *zátiší*. Um. les., Ves. I. 65., Čsk. V bouři dáti se v z. Dch. Tu krásně místečko, tiché z bustěbo je šípá závetri. Hol. 357. — **Z.** = *ohrada proti větru*, der Windfang. Postavíme z. Us. u Holoubkova. Jv.

Závětřiti, il, en, ení, *zavětřovati*, zu wittern anfangen. — **koho**. Keď srnec myslivca zavetrí. Kyt. 1876. 17. — **kam**, sich versteigen. Ledová skutečnosť z-la do libých snů. Šml. — **Z.** = *železa na lišky neb jinou past vnadou natříti*, verwittern. Šp.

Závětrný, závěterný = *za větrem jsoucí*, hinter dem Wind gelegen, vor dem Wind geschützt. Z. místo. Um. les. Vz Závětří, Závět, Větrovka.

Zavětrování, n. Z. oblouků klenbových. Zpr. arch. VIII. 70.

Zavětrovati, vz Zavětřiti.

Závětrovka, y, f. = *větrní plachta*, das Leesegel. Hlavní brámová z., das Grossbramleesegel, přední brámová z., Vorbramsegel, přední z., Vorunterleesegel, hlavní marsová z., Grossmarsleesegel, přední marsová z., Vormarsleesegel. Kpk.

Zavetšeti, el, ení = *zastarati*, alt werden, veralten. Ros.

Závětví, n., der Flader. Us. Chmela.

Zavětviti, il, en, ení, *zavětvovati*, einästen, einzweigen.

Zavévoditi, il, ěn, ění, anfangen zu leiten atd. Vz Vévoditi. — **čemu**: světu. Kká. K sl. j. 134.

Závez u, m., die Deportation. Stf. Star.

Zavezení, n., die Hinführung (zu Wagen). Platil od zavezení ho do Prahy 5 zl. — **Z.** díry kamenem, die Ausfüllung durch hergeführten Stein. Vz Zavézti.

Zavezený; *-en, a*, o, durchs Hinführen ausgefüllt. — **čím**. Příkop blátem z. Zlob. — **Z.**, weggeführt. — **kam**: do ciziny. Vz Zavézti.

Zavězený; *-en, a*, o = *uvězněný*, gefangen, eingekerkert. — **kde**. Len sä mně ty rozvij, báju môj zel'ený: něbuděm ja dlůho v zámku zaväzený. Chlpk. Sp. 104.

Zavěziti, il, en, ení = *uvěziti*, einkerkern. — **koho kam**. Či dievčatko srazit s tej skaly vysokej a či ho zavězit do väže hluhokej. Cbipk. Sp. 30. (102.).

Zavezmu, vz Zavézti.

Zavěznění, n. = *uvěznění*, die Einkerkerung. Chlpk.

Zavězněný; *-én, a, o* = *zavězený*. Chlpk. Sp. 45.

Zavězniti, il, ěn, ění = *uvězniti*, einkerkern. Chlpk. — **koho kde**.

Zavézti, vezu, vez, veza (one), zl, zen, ení; *zavoziti*, il, en, ení; *zavážeti*, ejí, ej, eje (ic), el, en, ení; *zavozovati*, *zavozivati*, *zavážívati* = *až někam vézti*, bis wohin führen (zu Wagen, zu Pferde, zu Schiffe); *uvézti*, fortbringen zu Wagen usw.; *vozením naplniti*, vollführen, anfüllen womit, verrammeln, verräumen. Jg. — **co, koho**: zboží, D., poklad, Kram.; kobo. Ros. Z. příkop, starou studni. Us. Šd. Zavezte mne na kameněc, ať jest tej písničce konec. Sš. P. 168. Zavážetí důl (učiněný stáním. Říká se o děvčeti, které při muzice uetančilo). Už zavezla's důl? Us. u Kr. Hrad. Kšť. — **co kam**: slad do mlýna, Us., dříví k pivováru. Ros. Z. na ostrov. Chmel. Z. za město, za hranice země někoho. Us. Kněžic Břetislav na brad Děčín v Litoměřicku, Kunrat k Jindř. Grojeckému zavezen jest. Ddk. III. 26. — **co čím**: příkop kamením; dvěma koňmi tolik nezavezu. Us. Z. roklí zemí. NA. IV. 187. — **co jak**. Dali ho pekne zaviezt domov, aby múdrosť pěší nechodila. Dbš. Sl. pov. IV. 38. — **se**. Struba se zavezla a zašlemovala. Arch. IV. 212.

Zavezenec, nce, m., der Deportirte. Lum.

Zavíčák, a, m., osob. jm. na Vsacku. Vck.

Zavíček, čka, m., osob. jm. na Mor. Šd.

Zavička, y, f. = *zavíječka*.

Závid, a, m., osob. jm. Pal. Rdb. I. 128.

Závida, y, f., *personifikovaná závisť*. Smutno mi ale, že (to) . . . mrhá zlá Závida. Sldk. 380.

Závidec, dce, m. = *závistník*. Na Slov. Bern.

Závidek, dka, m. = *závisť*, der Neid. Cizí požitky plodí závidky. Č. M. 108.

Závidění, n. = *závisť*, das Beneiden, die Beneidung, der Neid. Z. dobrého (koně). V. Z. hodný. Us. Lepší z. než politování, besser beneidet als bedauert. Dch.

Záviděný; *-én, a*, o, beneidet. Z-ná věc bývá hezká. Us. Hš.

Zavídeňský, hinter Wien gelegen. Z. Nové Město. Pal. Děj. IV. 1. 49.

1. **Záviděti** (vz Viděti) = *spatřiti*, *zahlídnouti*, *poznávati*, erblicken, erkennen. Kat. 1795. - **co, koho čím**. Ledva ho okem zaviděl, běžel mu vstříc. Us. (Slovák) čo raz okom zavidí, to už dovtipuje (dovtípa) sa urobiť. Dbš. Obyč. 63. Ako ale prvú lastovičku okom zavidia, už bežia na járok umyť sa. Mt. S. I. 191. — **se komu**. Ako že sa ti predca zavidelo! Na Slov. Šd. — **s inft.** I zaviděla těch pět z rady vyjíti. Ctib.

2. **Záviděti**, dím, 3. pl. dějí a dí (ef. Bž. 194. a Gb. v Listech fil. 1884. 466.), viď a viděj, dě, ěje (ic), ěl, ěn, ění; *závidívati* = *nepříti*, neiden, beneiden, missgönnen. Kat. 56. Budu z. Nezáviděj. Br. Závidící. Br., Aesop. Že žije, trpko to cítia i závidia vrahovia ukrutní. Ppk. I. 39. Z., trvací sloveso, ač složené s předložkou za, poněvadž má jiný význam než viděti. Č. — **komu, čemu**. V., Jel., Kat. 56., Br., Dal. 44. Tomu oni závidí všemu. Št. Kdo ščastlive žije, závidá mu luďé. Na Slov. Tč. Otcovským chválám záviděl. Jg. Macocha láske jejich závidela. Č. Čt. I. 124. Galánečky moje, ja nezáviďte sobě. Brt. P. 10. Tomu židé závidic. Pass. XIV. (Mus. 1883. 112.). Z. bratru. Št. Kn. š. 252. I jiní řemeslníci závidic jiným. Hus I. 124. Lépe jest, by mně jiní záviděli, než já komu; Žebrák žebráku závidí; Záviděl lysý holému; Hlouposť (hlonpý) závidí bohatému a posmívá se chudému Prov. Šd. — **komu čeho**. V., Br., Háj., Aesop., Anth. Jir. II. 201. Z. bude muži svémn masa. Jg. Nezáviděj mi toho. Dch. Ach ľudze preľudze, nezávidzte teho. Sl. ps. 56. Ľudia jim závidia, že sa rádi vidia. Ludia, milí

luďia, nezáviďte toho. Sl. ps. Šf. II. 139., Sl. spv. V. 170. Ja závidim tém malým ptáčkum té jejich zlaté svobody, ja závidím, že lehkým letem sa vznášl v chrámu přírody. Nitra VI. 105. Šak mu toho z-dím. Us. Brt. Vida, že i národ cbýil se k mladšímu bratru, jal se mu toho z. Ddk. II. 378. — **co komu**. I žebrák žebrákovi chudobu závidí. Na Mor. Tč. Bo nám naše šťastie luďia záviděli. Sl. ps. 33. Čo luďě záviďá, nebývá zlému podobné. Na Slov. Tč. Závidéchu jej (jl) bohatstvo. Rkk. 46. Tato vazba pokládá se za *špatnou, ale není jí*, což z uvedených příkladů patrno; ale *obyčejnější* jest vazba: *z. komu čeho*. — **komu čím**. Závistí přílišnou závidí dobrým. V. — **co komu kde**: v srdci svém. Kram. Ostatnie dievčata na priadkach troška i závidely našej Hanke toto štestia. Dbš. Sl. pov. I. 351. — **komu z čeho**. Št. N. 152. Tehda z toho jemu závidě všech dobrých nepřietel ďábel; Vždy z toho (z královstvl nebeského) závidíme. Pass. 26., Pass. mns. 321. Jest-li kdo jeho (než on) vyšši na některém dobrém nebo na některé milosti: i závidí jemu z toho. Hus III. 179. — **komu nad čím**. Tenká ženka a rozkošná z. bude muži svému, jenž spoléhá na jejie lóno, nad syna i dcery masem ... Hus I. 57. — **čeho komu jak**: až k smrti. Sá.

Závidívati, vz Záviděti.

Zavidkovice, dle Budějovice, Zawidkowitz, ves u Světlé v Ledečsku. PL. Cf. Blk. Kfs. 702.

Závidný = *závistný*, missgünstig. Chmel. Lex. 301. — **Z.** = *závisti hodný*, beneidenswerth. Z. věc. Msn. Or. 36.

Zavidov, a, m., Seidenberg, mě. v prus. Slezsku. Vz S. N., Pal. D. IV. 2. 81. — Z., Seiwedl, ves u Rokycan. PL. Cf. Blk. Kfs. 856. — Z., Saida, v Míšni. Pal. Děj. II. 1. 255.

Zaviechati = *zavátí, zachvěti*, wehen, fächern. Slov. — **komu kde čím**. Tu ti *blizo* tváre zaviecham rukou, pocítiš vietor. Hdž. Čít. 153.

Zavichřiti, il, ení; *zavichrovati* = *počíti vichřiti, foukati*, anfangen zu blasen. Ros. — **kde**. Ďábel mezi nimi zavichřil. Vz Nesvorný. Č. M. 552. — **kam**. Když zavichřili (vrazili) v jejich davy (nepřátel). Čch. Dg. (Kv. 1884. 702.).

Závija, e, f. = koza závijastá t. j. s černou hlavou. Mor. Brt.

Zavijač, e, m. = *zavinač*. Bern.

Zavijačka, y, f. = *oděvačka, zavíječka*. Bern.

Zavíjadlo, a, n., womit etwas eingewickelt wird; die Kopfhülle der Weiber. Ros., Jg.

Zaviják, *zavíják*, u, m. = *zavíjadlo, plachetka*, das Kopftuch. Slov. Plk. — **Z.** = *koláč* se zavitými, přeloženými kraji. U Litovle. Kčr.

Zavíjaná, é, f. = *čepení*, die Aufsetzung der Haube. D.

Zavíjání, n. = *zavíjení*. Bern.

Zavíjanka, y, f. = *otep* (sena, slámy), das Bund. U Opavy. Zkl., Šd., Klš.

Zavíjaný = *zavíjený*. Bern.

Závijastý, vz Závija.

Zavíjatel, *zavíjatel*, e, m. = *zavinač*.

Zavíjatelka, *zavíjatelka*, y, f. = *zavinačka*. Bern.

Zavíjati = zavíjeti. Bern.

Zavíjavý (zavýjavý od výti), dem Geheul ähnlich. Na Slov. Tento v rozdráždenl vlae štekavý, zavijavý, ako hvizdavý zvuk vydávajúci hladovec. Phld. IV. 267.

Zavíječ, *zavíječ*, e, m. = *kdo zavíjí*, der Einwickler. — **Z.** = *přikrývka, rouška*, die Kopfhülle. Reš. — **Z.** *Z-či*, tortricidae = drobní motýlové s tykadly štětinovitými a s makadly krátkými. Z. jablečný, carpocapsa pomonana, z. duhový, tortrix viridana. Vz Frč. 176. Dle Nz paralides, die Zünsler, Famil. der Nachtschmetterlinge.

Zavíječka, *zavíječka*, y, f. = *šátek na hlavu*, jímž se hlava ovíjí. Us. Kk. — **Z.** = *která něco zavíjí*, die Einwicklerin.

Zavíječkový, *zavíječkový*. Z. plátno (snad se ku prodeji zavíjí či k zavíjení slouží?). Us. Hk. Dle Jg. = *plátno na zavíječky*.

Zavíjelka, y, f., tertrices, der Blattwickler. Šm.

Zavíjená, é, f., *čepení nevěsty*, die Haubenaufsetzung der Braut. Rk. — **Z.** = *pečivo k čepení nevěsty chystané, očepák*. Rjšk.

Zavíjení, n., das Einwickeln, die Einwickelung. Us.

Zavíjený; *-en, ena, o*, wiederholt eingewickelt, umwunden, verhüllt. Dch.

Zavíjeti, vz Zavíti.

Zavíjívati, vz Zaviti.

Zaviklati, klám a klí, viklej a vikli, al, án, ání; *zaviklávati, zaviklovati* = *zahýbati, zatřásti*, womit o. an etwas wackeln. — **čím**: stolem, Ros., sebou, Let. Troj., mysll. Jel. — se. D. — Jg.

Zaviklávati, vz Zaviklati.

Zaviklovati, vz Zaviklati.

Zavilanec, nce, m., iscna, hmyz křísovitý. Krok II. 263.

Zavile, vz Zavilý.

Zavilec, lce, m. = *urputilec, zavilý člověk*, der Starrkopf. D. Kdo není zúmyslným z-lcem. Ehr. — **Z.** hajní (bílý, růžička hajní), pryskyřníkový (zavilec žlutý, růžička žlutá), lesní, narcisokvětý, horní, omějolistý. Jg. Cf. Slb. 664. — **Z.**, anemone, die Windrose, rostl. Kmk.

Závílek, lku, m. = *zavilec*, anemone, rostl. Pl.

Závíliš, e, m., jm. lesa v Bohucovicích na Opav. Šd.

1. **Zavilka**, y, f., spirula, ramenýš. Krok II. 123.

2. **Zavilka**, y, f., sabbatia, die Sabbatie, rostlina hořcovitá. Z. štíhlá, hranatá, latnatá. Vz Rstp. 1080. — **Z.** *Z-ky*, spirulidae, hlavonožci dvoužábří: točenka perleťová. Vz Frč. 264.

Zavilosť, i, f. = *stočenosť*, die Gewundenheit, Verwickeltheit, Verdrehtheit. Z. dřeva (neštěpnosť). Ros. Z. a uzlovatosť samého předmětu. Šf. — **Z.** = *urputnosť, tvrdosť, hněvivosť, zarputilosť, svéhlavosť*, die Verstocktheit, Hartnäckigkeit, Halsstarrigkeit. V., Pal. Děj IV. 2. 236, Proch.

Zavilý = *zatočený jako dřevo*, gedrebt, gewunden. Knst. Z. had, Lom., točeni. Kom. Z. = stočený nad sebe jako šroubový závit n. p. rozvaliny posedů, stopky samičí zakrutich, lusky tolice nejmenši, spiralig, spiralförmig. Rst. 522. — **jak.** Moře v hněv z-lé. Hdk. v Lum. V. 243. — **Z.** *dřevo* = *stočené, neštěpné*, verdreht. Z. pařez; dřevo křivé a z. nebývá rovné. Myrha špalek má zavilý. Kosmogr. 57. b. — *Přenes.* Zavilejši jest smysl slov, jež následují. Sš. Sk. 104. Z. bitva. Kká. K sl. j. 186. Bezbožníci, jichž srdce z-lé. Kom. Stojí, či keď naňho cisar vražl, či keď bo brať zradí z-lá. Hdž. Rkp. V tom je suk, zavilý suk. Šml. Pokoleni převráceného a z-ho v převrácenosti následovali; Zákonníci plémě to, jako i otcové jejich, zavilé a nepotočité. BR. II. 56. a., 77 a. Tvrdé z-mu bratr. Bž. Z. poleno (o člověku). Prov. Špičatý klín na z. suk. Kom., Č. M. 87. — **Z.** = *svémyslný, urputný, svéhlavý, sarputilý*, verstockt, hartnäckig, halsstarrig. Z. pokolení, plémě, Br., hlava, D., mysl, Zlob., Knst., lid, Knst , srdce, nepřítel Skl. II. 293. — **v čem:** ve zlém. Kram. — **Z.** = *potutelný*, tückisch. Dch., Jg., Rgl. Z. člověk, verschlossen, tückisch, heimtückisch. Us. Jesti kázaně vesel, dějí, zavilý jest. Výb. I. 343. — **Z.** = *savitý*. Z. rok (termin = nejposlednější). Mtc. 1880. 124. Volány potom strany, jimž na dnešek položen byl z-lý rok. Pk.

Závin, u, m. = *zavinutí, obinadlo, klas obvazový, spica*. Nz. lk. Doba závinu. Ib. Z. chlebový, der Brodstrudel. Šp. — **Z.**, die Rolle. Z. = kus svinuté látky. Z. sukna obnáši mnohem méně než postav. Us. Č. V bistorii trojanskej, ktorú som ja v jedon závin vlastným štylom sosbieral. Sl. let. II. 2.

Závina, y, f. = *zavinění, vina*, das Verschulden, die Schuld. Conc. trid. (Šd.). Závině vzieti odpuščenie. Št. Pokáním svých závin polepšime. Št. Slovy těmi chce Petr nesmírnosť z-ny od židů odnlti. Sš. Sk. 25. Veliké zlé na tomto světě svú z-nú banebné po sobě slovo ostavie; Pro svú z-nu trpěti. Kšch. 2., 36. Z-nú otce; Ač srozuměje své z-né pokoříš se. Št. N. 309. 28. Pyčem těch závin. Št. Pokuta za menší z-nu. O 7 vstup. Ty msti sám nad sebú své záviny. Št. Kn. š. 266. — **Z.**, die Verschuldung. (Pomsta), v niž jsme upadli závinú otce prvnieho. Št.

Zavinač, *savinač*, e, m., der Einwickler. — **Z.**, *zavináček*, čka, m. = *hmyz*, pyralis, der Wickler. — **Z.** = *motýl noční* (i jeho housenka), der Spanner. Z. bruškový, švestkový, vinný. Jg. Závin tukový, pyralis pinguinalis, hlávkový, botys forficalis. Vz Schd. II. 517. Z. borový, vz KP. III. 315., der Kieferntriebwickler, smrkový, Fichtennestwickler, dubový, Eichenwickler, modřínový, die Lärchenminirmotte. Skd. ex. — **Z.** = *štrudle*, der Strudel. D. Z. jablečný, tažený jablkový, der Aepfelstrudel. Šp. Z. máslový. Vz Závinek.

Zavinačka, *savinačka*, y, f., die Einwicklerin.

Zavináčový, *savinačový*, Strudel-. Z. těsto. Šp.

Zavíňadlo, a, n., der Umschlag, das Packpapier. Na Slov. Buď korenárom aneb lakomým z-dla syrárom. Hol.

Zavinák, u, m. = *pečivo z mouky*, der Stritzel. Na Slov.

Zavinati = *zavíjeti*. Vz Zaviti. Bern.

Závinec, nce, m., die Rolle. Dch.

Závinek, nku, m., die Hülse, die Decke. Bern. — **Z**, der Strudel (pečivo). Dch. Vz Zavinač. — **Z.** = *dar, který kmotr dítěti do peřinky dává.* Us. Mý.

Zavinělost, i, f. = *zavinění*, das Verschulden, die Verschuldung. Já už musim tu z. až do hrobu nésť. Slez. Šd.

Zavinění, n. = *provinění, přečinění*, die Verschuldung, Versündigung. Ž. wit. 58. 13. Nešlechetné z. Apol. Bez z. (bez viny). D. Konšelé k vězňům přihlídajte a o jich z. v radě zprávu čiňte. Kol. 6. Hrubé z. Dch. Pro takový účinek hodni jsou obžalovaní, aby jakožto pro čelní a nejtěžší z. byli hlavy odpraveni. NB. Tč. 102. Pakli jest jiné z. jako že mu dceru zprznil neb manželku; Z. proti člověku mnoho jest menšie než proti Bohu. Hus II. 288., 392.

Zaviněný; *-něn, a*, o = *zasloužený*, verdient, verschuldet. Z. úpadek, neštěstí. Us. Pdl. Nevědomosť ta byla z-ná. Sš. II. 119. Z. chudoba. Šml. Při které přiležitosti také řeč byla přivedena na omyl biskupem v r. 1193. zaviněný. Ddk. IV. 102. Tato nemoc révy jest révokazem z-ná, *lépe:* způsobená. — **Z.** = *zavinilý, vinný*, verschuldet, schuldig. — **proti komu.** Pulk.

Zavinile, schuldig. Bern.

Zavinilec, lce, m. = *provinilec*, der Delinquent. Čsk.

Zavinilosť, i, f = *vina*, die Schuld, Verschuldung. Bern.

Zavinilý = *vinný*, schuldig, delinquens Ctib., BO. — **Z.** = *zaviněný* (pass.), verschuldet. Alx. M. v. 50. (HP. 91.). Chudoba cti netratí, není-li z.; Z. pohanění nesl. Sych. Z nevědomosť, verschuldete Unwissenheit. J tr., Sš. II. 119. — **proti komu:** proti Bohu. Hr. rk. 9. Vz Zaviněný.

Zaviniti, il, ěn, ění; *zaviňovati* = *proviniti, vinen býti*, verschulden, verwirken, verbrechen, sich zu Schulden kommen lassen, sich vergehen. — **co.** Co jsem zavinil? D. Co's z-nil, naprav. Dch. Viz, aby (ty) prokletie od Boha nezavinil. Št. N. 167. 38. Cos zase zavinil? Us. — Br., Dal. — **čeho, šp.** m : *co.* Jv. — **co komu.** Nic jsem židům nezavinil. Ben. V. Co zavinil tobě mistr tvůj? Lom. Nic mi nezavinili. Lpř. Slov. I. 21. Což som vám zavinil? čo mně môžete zlého vytýkať? Hvl. 5. Nemieni se mstíti, ač mu jest zavinil; A co pak, že zavině svému bližniemu ještě se naň hněváš? Hus I. 334, 339. — **čím.** Lidé zaviňují skutkem. Er. Z. se něčím. Šml. I. 44. Listiny, které svým zpětdatováním v historickém líčení mnohý zmatek zavinily. Ddk. IV. 313. Churavosť svou z-nil nějakými hříchy. Sš. J. 84. (Ty zlořady) nepřestáváme kárati, kdekoli jimi zavini. Pal. Děj. III. 3. 110. Tiem-li jsem zavinil, abyste se zdvihli proti mně v boji? BO. — Br. — **proč.** Lidé zaviňují z příhody, z kvap-

nosti. Er. — **(se) kde.** Z. se v něčem. Nz. Ktož před úřadem slovem nebo řečí z-nil, ihned u věži sazen byl. O. z D., Arch. II. 488. — **proti komu.** Že oni (židé) proti oběma zavinili. Šš. Sk. 86. Kdož jest svými hříchy proti svému stvořiteli zavinil? Pass. 16. A tak móž báha knězi hříechy odpustiti, když proti ui z-ní, nlúdě ji dceru neb nechtě jie zpoviedati bez peněz; Móž proti každému někto z. a tak on móž jemu odpustiti; Petru móž Jan odpustiti, což proti němu učinil, ale nemóž, co proti pánu z-nil, přestúpiv jeho přikázánie; Těžť jest, když bratr tvuoj neb sestra tvá z-ní co proti tobě. Hus I. 340., III. 181. Když proti j'mu byl lid z-nil. Alx. V. v. 640. (HP. 16.).

Závinka, y, f. = *zaviti*, die Einwickelung. Brouční z. = obálka, do níž se larvy (housenice) dorostlé zavinují, motýlník. Um. les.

Závlnník, a, m., der Schuldige, delinquens. Ž. wit. 74. 5.

Závinný. Z. oběti = za viny, za provinění, das Schuldopfer. Bibl.

Zavinouti, vz Zaviti.

Zavinování, n, die Einwickelung. Polštář k z. dítěte. Us. Z. dělohy po porodu. Kříž. Por. 150.

Zavinovaný; *-án, a, o*, wiederholt eingewickelt. Us.

Zavinovati, vz Zaviti.

Zavinšovati, z něm. = *začarovati*, verzaubern. Us. Mtl. — **Z.** = *zaklíti*, verfluchen. Us.

Zavinující, einwickelnd, einhüllend. Z. šupiny podkalichové hvozdíku axamitového. Rst. 522.

Zavinule = *kysele, trpce*, bitter. Z. Ostrý v odvět dal (odpověděl). Kos. Ol. I. 211.

Zavinulosť, i, f., die Säuerlichkeit. Z. mléka. Us.

Zavinulý, säuerlich. Z. mléko (nakyslé, ale ne zcela dokysalé). Us.

Zavinutě, implicite, einschliesslich.

Zavinutec, tce, m. *Z-tci*, involuta, břichonožci, mají vejčitou, hladkou ulitu s ústím štěrbinatým, na krajním aneb na obou pyscích vroubkovaným a na obou koncích mělce vykrojeným. Z. tygrovaný, cypraea tygris, dalmatský, c. lurida, z. hadíblava, c. moneta. Vz Frč. 240.

Zavinuti, n., die Verhüllung. V z. se ukryl. Ler. Z. řeči = obal, die Verblümtheit. Sprostnou řeči bez z. k někomu oč jíti. Br. — **Z.** a tvrdosť. Sal. 147.

Zavinutka, y, f. = *čistý len bez koudele po kousku zavinutý*, die Kaute; je-li v něm koudel, slove *ženička*. Jg.

Zavinutý; *-ut, a, o* = *zaobalený, zatočený*, eingehüllt, eingewickelt. Umí zavinuté nositi (tajemství při sobě chovati. Vz Mlčelivý). Č. Z. funkce. Stč. Dif. 2. — **kde.** Savle v pošvě z. Vrat. Koláč v plátně z. — **jak.** Papír v trubku z-tý. Kká. Td. 101. Trubka několikrát v sebe z-tá. Dk. P. 19. — **Z.** = *nesrozumitelný*, verwickelt, unverständlich. V. Z. víra. Kom. Kdykoli k z-tým otázkám jsem se odmlčel. Kos. v Km.

Zavírací, Schliess-, Schliessungs-, Sperr-, Abschluss-. Z. nůž, nožíček, Zlob., Šm., měšec, Kram., kolo, Techn., hodina, die Schliesstunde, J. tr., loď, das Sperrschiff, Dch., zpruha, die Schliessfeder, kohoutek, der Abschlussbahn, Šp., smrštění svalů z., die Schliessungszuckung, Nz. lk., zámyčka na vodu i plyn, Wld., skoba u dveří, der Schliessbaken. Us. Pdl.

Zavíráček, čku, m. = *zavírací nůž*, das Schnappmesser, Klapp-. Bern. Vz Zavírák.

Zavíradlo, a, n. = *zavěradlo* = *čím se co zavírá*, der Verschluss, das Gesperr. Troj. Z. u dveří, der Thürschliesser. Z. mosazné, der Messingverschluss. Dch. Staroměští z-dla po ulicích vysekali a zbořili. Dač. I. 24. Rozmetána jsou všecka plánkování a z-dla i opanováno rychle celé město. Pal. Děj. III. 3. 147. — **Z.** = *řetěz u vozu k zavírání kola, zavírák, šubka, hamovačka, humelec, koloteč*, die Hemmkette. Šp. Z. kol. NA. III. 99.

Zavírák, u, m. = *zavírací nůž, zavěrák.* Jg., Dch., Kšá., Hol. 348., Kts. Kam jdeš? Do Kremže na z-ky. Us. u Litomyšl. Dř., Kts. — **Z.** *u vozu* = *zavíradlo.* Na Mor. Vz Stoják. — **Z.**, a, m., clythra, der Sackkäfer, bronk. Z. uhlazený, c. laeviuscula, čtverotečný, c. quadripunctata. Kk. Br. 368., Brm. IV. 206.

Zavíral, a, m., osob. jm. Šd.

Zavírání, n., das Schliessen, die Schliessung. Z. dveří, oken, Us., kleští. Kříž. Por. 572. Z. víček očních. Us. Společné z., die Mitsperre. Šp. — **Z.**, die Schlussfolgerung. Dk. P. 88. Způsob z., die Schlussart. D. — **Z.** ženských prací. Z. ozdobné, sejmutým okem či řetízkem. Škol. žen. pr.

Zavíraný; *-án, a, o*, wiederholt eingeschlossen. Vz Zavříti.

Zavíratelný, schliessbar. Šm.

Zavírati, vz Zavříti.

Zavíravý, gern zumachend. — **Z.** = *obsažný*, umfassend, enthaltend. Zlob. — **Z.** = *zavírací*, konklusiv. Nz., Hud.

Zavírek, rku, m. = *konec, závěrek*, der Schluss. Reš.

Zavířiti, il, en, ení = *zatočiti*, sich zu drehen, zu wirbeln anfangen, auf-, emporwirbeln. Dch. — **kde.** Kohoutek (plechový) **na střeše** zavířil. Us. Tč. — **kam jak.** Tu ptactvo plaše vzhůru zavířilo všecko. Kká. Td. 146. — **jak za kým** Když za ušákem bouba zavířila šumem. Kká. Td. 50. — **Z.**, zu dröhnen anfangen. Bubny a trouby z-ly. Us. Vlč.

Zavírka (závirka), **závěrka**, y, f., **závěrek**, rku, m. = *konec*, der Schluss, die Sperre. Z. kola (když se lov končí, der Schluss des Kreises). Šp. Doba z-ky (brány), die Sperrzeit. Dch. Rumpál s dvojím převodem a z-kou; Rumpál jednoduchý se z-kou samočinnou. Wld. Z. v hudbě, kadence, die Klausel, dokonalá z., der Ganzschluss. Hud. Z. v rozepři. Vz Provozování. Z. roční, der Jahresschluss. Šp. Na z-rku toto přidám. Ler. Z-ku činím a se poroučím. Žer. 311. Z. modlitby. BR. II. 28. Kterouždy víra vaše utvrzena byla, když hyste vězení mého šťastnou z-ku viděli. BR. II. 667. b. K zavírce (konečně); K zavírce a konci řeči své přistoupiti; Ale ve

všem tom bude tato naše zavírka: Pán Bůh tak míti chtěl. V. Z. vězení. Br. Řečník z-kou zavírá. Kom. — Z., die Schlussfolge. Mylná z. D. Z-ku z něčeho činiti. Br., Ler. Z. z toho jde, že . . . Br., Kom. Z. přední, prosyllogismus, der Vorschlusssatz. Nz. Výbornou z-ku činíš, anižť já jí odpírám. BR. II. 376. b. Z. učiniti. Hus III. 314. Vz Závěrek. — Z. *vozu = řetěz k zavírání, šupka, závěrka*, die Wagensperre, Radsperre, der Hemmschuh, die Hemmkette, Schleife. Vz Šubka, Zavíradlo. Vozka zavírá kolo z-kou. Kom. Z. = brzda. Z. ruční, dvojčinná. NA. IV. 214., 215., V., Kom. Pozdě po lidech na z-ku dávati. Č. M. 79. — Z. = *příkré místo, kde se vozy zavírají*, abschüssige Stelle. Ros.

Záviseti, 3. os. pl. -sí (novější šp.: visejí), el, ení; budu z. = *viseti na čem*, abhängen. — **na čem**. Na něm vše závisí. Br. Na tom závisí, že . . . Sych. Z. na něčem, dependiren. Čsk. Z. na podmínce něčeho. Dcb. Na přísaze té záviselo bohaté dědictví; Z-lí naprosto na vůli krále Vladislava. Ddk. V. 302., III. 244. Člověk jako zvíře z-sí na podmínkách přírodních. Osv. I. 51. Na milosti boží všechno člověkovo pokání z-sí. Šš. Sk. 100. — **odkud (čím kde)**. Často z-sí poměr od více (několika) veličin. Šim. 89. Jakoby spasenie alebo zatracenie jeho od slov týchto z-lo. Lipa 187. Vyvolenu býti nezávisí od zásluh člověka; I neuštědřování oně smilovnosti zhola od svobody boží z-lo; Svět celým bytím a životem svojím od něho závisí; Zhola ve všem, co jsme a máme, ve vší jistotě svojí od Boha závisíme. Šš. I. 100., 102., J. 19., Sk. 209. (Hý.). Osud země od toho způsobu závisel. Mus. Záviseli jsme od krále. Nej. To závisí ode mne, *lépe:* To jest na mně; pokud na mně jest. Us. *Z. na čem, lépe než od čeho.* Nz., Brs. 2. vyd. 271., Pdg. I. 93., Km. I. 25., II. 138. — **kde.** V té moci zápal k plodu závisí. Stav. svob. 1523. Já pod ním nezavisím. Us. u Skrýje. Brnt.

Záviska, y, f., vz Závislosť.

Závisle, abhängig.

Závislosť, i, f. = *záviska*, die Abhängigkeit. Z. = zavěšenosť na něčem. J. tr., Nz. Morava opět se octla v dřívějším poměru z-sti ku knížeti českému. Ddk. IV. 73. V z. něco uvésti. Lpř, Děj. I. 76., Šmb. S. I. 364. Z. církevní. Šmb. S. II. 242. Z. veličin geometrických; z. veličin vespolná. Jdč. IV. 6., 7. Z. Moravy na Čechách. Ddk. VII. 16. Z. jich od postavy měsíce proti slunci nás přesvědčuje . . . Mus. VI. 419.

Závislý = *závisící*, abhängig. Z. způsob, veličina, věta, Nz.; otázka, vz Věta tázací. Z. veličina geometrická. Nz., Jdč. IV. 14. Z. země. Dch., Lpř. J. Do sízí se proiomily ty z-lé mraky. Hdk. C. 199. Muž závislý píše, jak ei přeje jeho chlebodárce. Ddk. IV. 210. — **od čeho**. Duše od prachu z-lá. Nej. — Krok. — **na čem.** Děj z-lý na podmínce neskutečné. Ndr. Z. na čem (od čeho). Nz. Pokud Morava byla z-lou na Čechách; Znali již, jakby biskupy pražské na trůnu svém učinili z-lými. Ddk. IV. 54., 62. Z. *na čem lépe* než *od čeho.* Nz., Pdg. 1879. 93. Cf. Záviseti.

Závisně = *závisle*, abhängig. Z. činný. Sedl.

Závisník, u, m., das Webrgehänge. D.

Závisnosť, i, f. = *závislosť*. D., Sedl., Dch.

Zavisnouti, snul a sl, utí; *zavisovati* = *uvisnouti, uváznouti*, hängen bleiben. — **kde (zač).** Nevím, na čem to zavislo. Ros. Za vlasy na dnbě z. Lom. Tu u Třeboně proto zavisí (byl oběšen). Břez. 268. Milena rada počúva jeho hlas, milostně otáča ramena okolo jeho driekn, rajsky zavisne na jeho ústach. Lipa 321. Tu bliezko driemal mohutný les, dýchal starinou. Stoletia zavisly mu na čele. Phld. III. 1. 17. **Nad** tebou cudzská zavisla mrákava. Nitra VI. 12. Hoj, zavisly čierne mraky nad bielym Balkánom. Chlpk. Sp. 155. Všecko zde zavislo na smýšlení; Celý lid na slovech paně zavisnul; Veškerá spása lidská na jediném Ježíši zavisla; Ctnosť ale zavisla sama na správě veškerenstva. Šš. Mr. 42., J. 124., Sk. 47., 204. (Hý.). Na skořápce zákona nezavisnuv. Šš. Sk. 55. — **jak od čeho.** Víra tedy dle slov těch zavisla od vůle. Šš. I. 111.

Závisný = *závislý, závisící*, abhängig. D. Z. hod (kyvadla). Stč. Zem. 72. — **od čeho.** Us. Z. Čechy od říše německé. Pal. Děj. I. 15. Apoštol všecko to dědění z-no činí od jistých výminek. Šš. I. 88.

Zavisovati = *zavěšovati*. — **co kam čím.** Vždycky zavisuj ruku na hrdlo nemocného širokú rúcbú. Sal. — **Z.**, vz Zavisnouti. Jg.

Závisť, i, f. = *nepřízeň*. Z. koř. vid (vidětí); zá-vid-tь, *d* před *t* v *s*, vz D; závidětí). Cf. Gb. Hl. 107., Bž. 230. Z. = rmoucení se nad štěstím jiného. Blř. Z. = zármutek pro blaženosť jiných. Šš. II. 62. Der Neid, die Missgunst. Z. jest bolesť nmu z cizieho pohodlí. Sen. Z. odložiti a odvrci; z-sti proti někomu hořeti. V. Z. slávy. D. Z-stí ohřadnouti, Št., V., blednouti. V. Rozpukl by se z-stí. Prov. Duše s-stí naříťá, kalená. Chmel. Z-stí navřítí. Sych. Bez z-sti to měj. Jel. Z. mu nedá spáti. Us. Z. jeho se na mně stále pase (se po mně vozí). Dvors. Had z-stí. Čch. Petr. 18. V z. upadnouti. Št. N. 153. Z. a nepřízeň míti. Dch. Z. se v pekle vylíhla a bude v pekle pohřbena. Us. Dch. Kdo s. neprohudí, není záviděn. Msn. Or. 37. Závisti vše prahlo. Kká. Td. 26. Z. všem velikým mužům sedl na šíjl. Plntarch. Nebuď mezi námi křik ani z. GR. Ten, ježto chce žalovati, jmá najprve sám drubý na kříži přisahati, že ani pro z. ani pro nepřiesnosť toho, na kterého chce žalovati, z tej vraždy nechce obžalovati. NB. Tč. 106. Kromě nebe všude závisť. Us. Tč. Z. raní lidské srdce; Nejvíc je z-sti na dvorech mezi služebnými; Komu pán Bůh přeje, z-sti se nebojí. Mor. Tč. Kde je láska, tam je ščestí, žádné ščestí bez z-sti; kdyby láska plamenem horela, nebylo by ani drivi potreba. Pck. Ps. 71. Z. dávno před námi se zrodila. Hkš. Jediná (prosba jest) proti z-sti, jenž zlého svému bližnlemu žádá a dobrého mu nepřeje; Závisť si nčinii, že's záviděl tě

ženě, vdově neb panně . . .; Má-li (pýcha) vedlé sebe biedného, viece se dmc; pakli má zčastného, tehdy z-stí sě mučí; Tento hřiech (závisť) jest jako moi, neb on všecky dobré skutky pokazí. Hus I. 356., II. 73., 317., III. 180. Z. pozoruje chyby, ale ctnosti nie. Us. V ústech má med a stred, v srdci chová z-sti jed. Z. jest tovaryška štěstí. Sych. Paní z. ještě živa. Všemu konec kromě z-sti. Ros. Ctnosť se z-stí chodí. Na Slov. Rozpukl (rozpustil) by se z-stí (vz Slinka, Tráva); Z. po živych ráda se vozí; Z. nepředčí nad pýchu, než za ní v patách kluše; Lepší jest z. na sebe vzíti než politování; Kde láska, tu i Bůh, kde z., tu zlý duch. Č. Z. njímá, ale moci nemá; Železo rez sežírá a závistník od závisti umírá; Z-stí ničeho nepřijednáš; Není štěstí bez závisti. Pk. Z. má veliké (bystré) oči; Z. dávno se zrodila a ještě živa; Z. nejhorší nemoc; Z-stí ještě nikdo nezbohatl ani neztučněl; Z. nedá do nebe (přijíti); V z-sti není radosti; Bohatství plodí z. a chudoba nenávisť; Zlý pláče od z-sti a dobrý od radosti. Prov. Šd. Z. tomu škodí, u koho se plodí; Z. bývá obyčejně služebnice ctnosti; Závisť vředy v srdci plodí, srdcu, tělu mnoho škodí; Z. z ďábla se zrodila a moc zlého mezi luďmi ve světě zplodila; Koho z. následuje, má dobrého cosi; Ze z-sti mnohé zlosti; V zlobě a z-sti není stálosti ani radosti; Šaty žerou moli, závistníka závisť. Na Mor. Tč. Z. za ctnosťú chodí, ale jéj nišť neuškodí. Keď by z-sti nebolo, mnoho zlosti ze srdc ludských by ubulo. Na Slov. Tč. Z. mnohé hříchy plodí a zdraví velmi škodí; Kdo z-sti místo dává, hada v ňadrech přechovává. Shor. uč. Z. jest nejhorší nemoc. Bž. Čím kdo vyšší, toho také očekává pád hroznější; nebo sláva závisť plodí, závisť pak nebezpečenství; Z. se cizí nehodou chladí, byť vlastní se škodou; V mokře železo se sžírá, člověk z-stí umírá. Hkš. Závisti milovník — chudých protivník. Hus III. 140. Po smrti z. přestává; Smrt hasí z.; Z. je svá vlastní žalosť. Bern. Vz *strany přísloví a pořekadel ještě: Závistník, Závistný.* — **Z.** *manželská* = *řevnivosť*, die Eifersucht. L. Nebo z. (zelus) domu tvého snědla mne. Ž. wit. 68. 10. — **Z.** = *nenávisť*, odium, der Hass. V., St. skl. A závistí nepravú nenáviděli mne. Ž. wit. 24. 19. — **Z.**, Zawist, hájovna u Milevska; samota u Hořic; vsi u Vel. Meziříčí a u Tišnova; u Zbraslavi. — **Z.** = *pole zaseté méně vzácnými plody před plody vzácnými, aby tyto byly méně na škodě* n. př. u cesty zaseje se čočka, ječmen a p. a dále mák. Us. u Olom. Tč.

Závista, y, m. = *závistivý člověk*, der Neider; 2. *řevnivý*, der Eifersüchtige. — **Z.** = samota u Milevska. PL.

Závistiti, il, ění = *závisť míti*, beneiden. — **co komu.** Na Mor. Tč. Žádnému jsem nezávistila. Slez. Šd.

Závistivě = *závistně, nepříznivě*, missgünstig, neidisch. Ros. Z. po někom blýskati. Sych.

Závistivec, vce, m. = *závistivý člověk*, der Neider. To je vám ukrutný z. Us. Šd.

Závistivěti, ěl, ění, neidisch werden. Bern.

Závistivosť, i, f. = *závistnosť, závisť*, der Neid. Ros.

Závistivý = *závistný* (na Slov. *závistlivý*), *plný závisti, nepříznivý*, neidisch, missgünstig. Člověk z.; sok z. V. Okem z-vým na někoho hleděti (záviděti mu). Kram. Z. pes, Us., zlehčování. Chmel. Nejez chleba z mísy, budeš z-vý. U Žamb. Dbv. Z. z zloby tyje. Alx. V. 56. Z. slúžie v sváteк ďáblu Astaroth, jenž jest knieže zvláštnie nad závistníky; Z. vóle. Hus I. 124., 189. Kdo závistiv, sám sobě křiv. Pk. — **komu, čemu (v čem).** Neni som ti závistivá. Sl. ps. 64. Závistiv jsa jeho dobrým skutkům. Pulk. Škoda stala se mu od manóv jemu ve všem dobrém závistných. St. skl. Z. otci v chválách, chválám otce. Bs., Zk. — **Z.**, *řevnivý*, eifersüchtig. V., Br. — **Z.** = *závisť vzbuzující, závisti hodný*, beneidenswerth. Žádostivá a závistná jest to věc. Jel. — **Z.** = *nenávisť budící*, hässlich. Závistné zdálo se jest nenrození. Jel.

Závistka, y, f. = (malá) *závisť*, kleiner Neid. V.

Závistlivě = *závistivě.* Na Slov. Bern.

Závistlivec, vce, m. = *závistivec.* Na Slov. Bern.

Závistlivosť, i, f. = *závistivosť.* Na Slov. Bern.

Závistlivý = *závistivý.* Na Slov. Bern. Tč.

Závistně, vz Závistivě.

Závistnice, e, f. = *závistivá ženská*, die Beneiderin. Šá. (Osv. I. 180)., Záv., Měst. bož. Vz násl.

Závistnička, y, f. = *závistnice.* Bern.

Závistník, a, m. = *závistný člověk, závistivec*, der Neidische, Neidhard, Neuding, Neider; *řevnivec*, der Eifersüchtige, Nebenbuhler. V. Z-ky míti. Vrat. Nebývá zle tomu, kdo má závistníky. Dch. Z. zisk druhého za svou škodu počítá. Rvač. Z. lidský misanthrop. Vod. Proto že si byl velký z. své ženě, beze vší potřeby před jinými jí chovaje a nevěře. BN. Odvrať, Bože, l'utovníkov a prispor nám z-kov. Poř. Zátur. Cf. Závisť. Z. tupič a ze cti lupič. Č. M. 109. Z. schne od toho, vidí-li zdar u koho; Železo rez sežírá a z. od závisti umírá. Šd., Pk. Červ hlodá na nejlepším ovoci a z. na lidech nejšlechetnějších. Hkš. Strany *přísloví* vz *Závisť, Závistný.* — **Z.** = *sok* Kram., Ráj.

Závistný = *závistivý.* Já nejsem z-ná. Slez. Šd. Nebuď tak z-ný. Na Slov. Zbr. Báj. dod. 3. To je z. soused. U Žamb. Dbv. Obyčej jest z-ných (= žárlivých) žen. BN. Stran *pořekadel a přísloví* vz *Kruchta, Lžíce, Oko, Pes, Sůl, Valach, Závisť, Závistník.* — **v čem.** Tato škoda stala sě mu od jeho manóv vlastních jemu ve všem dobrém závistných. Tristr.

Záviš (zastr. Závišе), e, m., jm. vlastní Tk. IV. 11., V. 82., Pal. Rdh. I. 128. Z. z Falkenšteina. Vz S. N. Z. Vítkovic. Tk. I. 629., Sbn. 24., 258., Dal. 152., 154.—157. Z. Černý a Z. z Osenice. Vz tamtéž. Tk. III. 572., IV. 746., Sdl. Hr. I. 170.—171., 193.

Záviše, e, m., vz Záviš. — **Z.**, žák. Vz Jir. II. l. II. 351.

Závišín, a, m., míst. jm. (od Záviše). Pal. Rdh. I. 134.

Závit, u, m. = *něco zavitého, okrouhlého, svitého*, jako jsou drážky ve šroubu, das Gewinde, die Windung, der Gang, die Drall. Vodní z. Archimedův, die Wasserschnecke, vodní točenice (k vážení vody). Sedl., KP. II. 407. Trubka z-tem opatřená; drát na z. zatočený. Pr. Chym. Z. trojnásobný, dreigängige Spindel. Us. Pdl. Z. šroubu ostrý, plochý. Vz Včř. Z. II. 49. Z. matičný, das Muttergewinde, normalní, Normal-, Šand. II. 14., 87., 88.; závit komínku, die Pistonschnecke, délka závitu, die Drallänge. Čsk. Přenosný stroj k řezání z-tů na rourách plynových. Wld. Z. šroubovice, ein Gang der Schraubenlinie. Jrl. 426. Ještě bleskem kdye se mihnou přes ty šeré z-ty. Č. Růž. st. 39. Semena nad zemí klíčí a kel na z. zatočený se zpřímuje. Rostl. Z. šroubový, das Schraubengewinde. Bc., Nz., Šand. II. 14., ZČ. I. 96., Mj. 88. Z. = zákrut, v puškařství a vojenství (Drall), stáčka rýh šroubovitě v děle, v ručnici se točících. Vz více v S. N. — **Z.** *v uchu*. Vz Závitky, KP. II. 292. — **Z.** *na psaní, lépe: obálka*. Rk. — **Z.**, volumen, die Rolle. Ssk. V papírovém z-tě něco poslati. Kos. Ol. I. 189. — **Z.** = *otoč, otočení, oběh*, die Umdrehung, Rotation der Schraube. Nz. — **Z.** *v tělocv.* = *dráha spirálná, chod závitnicí*, die Schnecke. Km., Jdr. Vz KP. I. 436.

Zavítati = *přijíti*, kommen, erscheinen. — **abs.** Kde zavítá (smrť), nelze zdravie. St. skl. Vstříc mu půjdu, kdykoliv zavítá. Kom. Vítaj, zavítaj, má milá čistá vodička bystrá! Berem ťa, vodička čistá, berem ťa vodička piatimi prstámi, šiestou dlaňou, aby išli všetci mládenci za mnou (zaříkaní čarovné vody). Phld. III. 3. 291. — **kde.** Z. u někoho, Rokyc., v bostinci. Dch. Slušnosť císaři samému vzdána od každého, kdo v Mohuči zavítal; Bedřil zavítal s palmou míru v Praze. Ddk. IV. 51., 53. **Podlé** které (místní báje) právě v Lykaonii drubdy u Baucidy a Filemona Jupiter u Merkur zavítali. Šš. Sk. 169. — **kým kam.** Novou kněžnou německou z-lo neobyčejné štěstí do knížecího hradu v Praze. Ddk. III. 197. Zavítejž radostí ducha mého. V. — **kam (odkud, jak, kdy).** Z. k někomu (na Ostrav. a ve Slez.: **do** kobo). Tč. Z. někam s dary. Plk. Jaro do srdce z-ío. Dch. Kdy z-tá ve příbytek host cizí. Msn. Or. 140. Ubíraje se tam zavítal do Chebu; R. 1183. první obyvatelky zavítaly do panenského převorství v Kunicích z českého kláštera louňovského; Dověděv se, že meškají ve Znojmě, z-tal k nim a slavil tam vánoce; Přemysl po oba roky často z-tal na Moravu Ddk. IV. 31., 47., V. 49. Reptali pravice, že k člověku hříšniku z-tal; A když jemný vítr z Velehradu z-tá k nim na tu zahradu. Šš. L. 179., Bs. 62. Jest zmienka o domu, kterémužto domu stalo se spasenie, že Ježiš veň zavítal; Nechce ten drahý host, kdež z-tá milostí a duši sobě ku přiebytku zvolí, by v nie co hylo poškvrněného, ještěo mu sě nelíbí. Hus II. 407., III. 177. Zavítej v mé srdce. V. Zavítav k nám s výsosti spasitel. Kanc. br. Zavítej k nám v tichosti povětří (nápis na zvonici). Jg.

Závitče, ete, n. = *nemanželské dítě*, uneheliches Kind. Na Ostrav. Tč. Vz Závitka.

Závitčiti, il, ení = *svobodničiti, jako závitka žíti*, als ein gefallenes Weib leben. — **kde s kým**: v městě. Na Ostrav. Tč.

Závitec, tce, m. = bornický nebozez závitkovitě kroucený, der Schneckenbobrer. Vz S. N.

Závitek, tku, m. = *něco zavitého, svitek*, die Rolle, das Gewinde. Z. z kadeří. Č., Šm. Z. mozkový, die Gebirnwindung. Nz. lk. Vz Schd. II. 333. Cévové z-tky, Gefässknäuel. Nz. lk. Z. spirální, der Schneckengang, točník z-tku, der Schneckenabdreher, řetízek na z., die Schneckenkette. Šp. Z. blemýžďovitý. Sl. ies. Z. motýlů. Mkr. Z. ze zlatého drátu. Mus. 1880. 392. Vlas byl stočen v závitky. Kká. Td. 15. — **Z.** = *závit šroubu*, das Schraubengewinde. Sedl. Normalní z-ky šroubu. Us. Z. šroubovice; výška z-tku. Vrč. 115. Z. matiční, das Muttergewinde. Čsk. — **Z.**, die Rolle. Vz Závit. Pergamenový z. Šbr. Z-ky zákona (u židů), die Gesetzeerollen. Dcb. — **Z.**, *jídlo moučné*, der Strudel. Smetanový z. Hrts. Z-ky z kapustové mačinky. Dch. — *Závitky v botan.* = *žíly, které mízu rozvádějí*. Rostl. **Z.** = způsob cev rostlinných. Jsou to sklípky prodloužené, nad sebou postavené, ufrřené nití u. tkanicí po stěně na závit zatočenou, z drubotních sklípků složenou. Jsou jednoduché, krubaté, nerozvinutelné, rozvinutelné, růžencovité, schodovité, ťupkaté. Vasa spiralia, Spiralgefässe, n. Rst. 522. Vz lb. 12., 13., 72., Kk. 6., 7. Z-ky síťovité, netzförmige Gefässe, vasa reticularia; kruhovité, vasa spiralia; vasa annularia, ringförmige Gefässe. Nz. — **Z.** = *část ucha, hlemýžď, ulita*, cochlea, die Obrschnecke, Ohrmuschel. Nz. **Z.** = trubka vodním mokem naplněná a několikrát v sebe zavinutá. Dk. P. 19. — **Z.** = *sochor*, jímžto vozka zavíjí t. j. zatahuje, přitahuje řetěz, kterým jsou klády a pod. věci na voze připevněny. Utnul jsem si stromek na z. Slez. Šd.

1. Zaviti, viji, vij, vije (ic), il, it, ití; *zavinouti*, ul, ut, utí; *zavíjeti*, el, en, ení; *zavíjívati*, *zavinovati* = *zaobaliti, zakryti, schovati*, einwinden, einwickeln, einhüllen, umwinden; *otočiti*, *oplésti*, umwinden, umwickeln, berumwickeln, verwickeln; *zahraditi*, um-, verzäunen; *uviti*, *uplésti*, fertig winden; *mávati*, herumdrehen, -schwenken; *stočiti*, *zatvrditi*, verdrehen, verstocken; *zajíti*, *zajeti*, einlenken. **Jg.** — **co, koho.** Bůh vysoko, král daleko, pravdy nikdež, jediné zavina hlavu smrti dočekati. Prov. Z. srdce (zatvrditi). D. Z. dítě; nevěstu (= čepiti). Us. Zavinouti něco, verblümt sagen. Nz. Zavíjá hlavu (je závitkou, zmrhaikou, dopustilou; o padlé ženštině). Šš. P. 194. Nech panne hlavu zavijú (= otočí vrkoč, jako ženy mívají. Vz Obálenka). Dbš. Sl. pov. VII. 29. Zavij avú hlavu. ZN. S tými ženami, co zavijaly mladú nevestu

(čepily). Dbš. Obyč. 23. Třetí vínek zavljá, knéz mšu sv. zavírá; Ach na rybníčku seno hrabů, už tu nevěstu zavíjajů; Povol si, děvečko, pokud jsi panenků, šak si nepovolíš zavija hlavěnku (až se provdáš). Sš. P. 23., 446., 502. Je-li tady kdo z rodiny, můj tatíček roztomilý? Bude i on při mně státi, dyž mě budů zavíjati; Už sa ty horečky zeleňajů, už nám tů Marušku zavíjajů. Pck. Ps. 84., 88. Pohlaví ženské má hlavu obestříti neb zavíjeti. BR. II. 563. b. Zavine svoj ocas jako břečtan. BO. — **co, koho, se kam.** V., Puch. **V** rouchu. Br. Z. dítě **do** plínek, V., se do roušek. Záv. Z. **k** někomu (zajeti, zajíti). St. skl. Do pláště se hodně zavinouti. Dch. Její srdce by se **v** kamen zavilo (zatvrdila by se). Drsk. V bílou plenu zavijou si hlavy. Hdk. C. 39. Dolinočka moja, jak ťa horky kryjú, jako keď nevestu do venca zavijú. Sl. ps. Na mäkké lono nás usadí, zavinie do tieň pláštika, povesťou bájnou o svojej mladi v sen milučký učičika. Btt. Sp. 4. Ružičky moje, ja som vás do vencov krásnych zavila. Sldk. 286. V roucho vábnější se zavil (ďábel); Sobě vavřínů a révy sklizeň, trní bratrům ve vlas zavíjel. Čch. Mch. 38, Bs. 52. I zavinul jest do toho pláška za 17. zl. bez ortu peněz královských. NB. Tč. 24. — **(koho, se) čím**: někoho rouchou. Ros. Had svou kořisť zavíjí ohonem. L. Vřetenem z. (máchati, mávati). L. Však mně nebude zima, zavinu se šatkou. Slez. Šd. Půl (fértochem) synáčka ovila a půl se (s) ním zavila. Sš. P. 30. Zem s nebem dookola jasnou dúhou zavijeme. Btt. Sp. 41. Zavinuvši jeho tělo ložným rúchem. BO. — **(se) kde**. Se **okolo** čeho. L. **Mezi** dobrými se zavíjejí (otáčejí se, zabývají se). L. Keď vykvitne v záhrádke mojej kvet lalije, potom nám už kňaz rúčky **v** kostele zavije. Ppk. I. 104. Na něž (v boji padlé) když sě rozpomanu, až mi sě v srdci zavine (srdce se mi zkormoutí). AlxV. v. 801. (HP. 20.). Tiše **nad** krajinou stín se zavíjí. Kká. K sl. j. 154. — **jak.** Dívka byla dospělá a zavíjela se už **za** mladou paní (jako mladá paní). Osv. 1884. Wtr.

2. **Żaviti**, il, en, ení, obyč. složené: rozżaviť (hubu). — **abs.** Rána żaví, klafft. Na Ostrav. Tč. — **co kde.** Po pażiti behá a keď sä unaví, hubu domá żaví (otvírá, aufsperren), by pagáča dali. Na Slov. Hdž. Slb. 18.

Zaviti, *saváti*, věji, il a ál, án a in a át, ěnl a ání, iní, áti, ití; *zavívati*, *zavanouti* = *věje zahnati*, ver-, wegwehen; *zakryti*, verwehen, verstöbern, zuwehen, wehend bedecken; *počíti váti*, anfangen zu wehen, loswehen; *uprdnouti se*, Wind lassen. Jg. — **abs.** Jak vítr zavál, oheň se zňal. Sych. Odpadol listoček, ej ani nezavialo. Mt. S. I. 27. Vzdech zavál. Kká. K sl. j. 106. Divá zavála vichřice. Vrch. Je mně hrubě zima, větříček zavívá. Sš P. 180. — **co, koho.** Slova i peří zavéje vítr. Exc. Zavialo ťa (kletba na Slov.)! Let. Mtc. S. II. 1. 39. Blúdne to svetlo svieti, nehreje, najmenší vetrík preč ho zaveje. Čjk. 38. Z. sníh. D. Sníh cestu zavál. Plk. Větrové zavívají páry mořské. Hlas. — **co kam (na koho).** Chmel. Chráň ho, aby mu ani slnce nezašlo ani vetrík naň nezavial. Mt. S. I. 90. Vichr list do propasti zavál. Exc. — **co, se čím.** Vítr zavál cesty sněhem. Ros. Cesty sněhem se zavály. Šlepěje pískem se hned zavějí. Har. II. 106. — **kde.** Zavial vetor, zavial **na** urpínskej skále: ale neodniesol z mojho srdca žiale. Sl. ps. — **kudy.** Tichem nočním lehký větřík zavívá. Goll. Dušl touha mi zavívá jako vítr plachtami. Čch. Bs. 7. Tichem zavál výkřik. Kká. K sl. j. 104. — **odkud. Od** šibenic zavialo. Btt. Sp. 28. Vítr zavál od západu. Us. Tč. — **koho čím jak.** Sv. Eudokie psa až po uši sněhem zavéje. Pron. Tč.

Zavití, n. = *čím co zavito i to, co zavito*, das Verhüllen, Verhüllte, Bündel, Gebinde, Päckchen. Z. = co k zavíjení dětí potřebné jest. D. Žena má jmieti zavitie na hlavě své. ZN. Ženské pohlaví z. na hlavách nosí. Štelc. Z. hlavy, Dal., Pref., Ctib., z. mníšek (závoj), Háj.; z. ženské (zakuklení). V. — **Z.** = *ohrazení*, die Umzäunung. Komorník kól má vteknúti a zaviti jej; potom má (póvod) vzíti jiného komorníka, zdaby koho zastihl, an přes to z. na těch mezech škodu činí. Gl. 383. — **Z.** práva, die Verhägung, zastr. Do prvního práva z. Knih. tovač. k. 82.

Zavití, n., das Losswehen, der Hauch. Z. větru. Zlob. Vz Zavíti.

Zavitina, y, f., fageramen (de semine), zastr. Rozk.

Závitka, y, f. = *svobodná ženština, která nemanželské dítě porodila* (ponévadž taková jako ženy vdané vrkoč okolo hlavy otočiti, zaviti musí, nesmí nositi copy jako děvčata). Na Mor. Brt., Kld., Dml., Tč., Vck., Nl., Pk. Na mor. Slov. při Uh. Ostroze poctivé panny mívají spuštěné vrkoče, jsou prostovlasé; jenom vdané ženy a dopustilky nosí vlasy zavinuté okolo obálenky. Vz Mrviti se. Šd. Je-li boží narození v pondělí, bývá toho roku mnoho závitek. Na mor. Val. Vck. — **Z.**, das Pflanzenspiralgefäss. Škd. exc. Vz Závitek. — **Z.** ladicí, die Stimmrolle.

Závitkovitý = *do závitků točený*, *za způsob závitků*, *klikatý*, Spiral-, spiralförmig, Schnecken-, schneckenförmig gerollt, spiralig. Šp., Nz. Z. dřevo. Vz Závit. Šd. Z. kalich, list, Nz., obinadlo, Sl. let, parní trouba, péro, Šp., buňky. Kk. Vz Závitkový.

Závitkový, Spiral-, Schnecken-, Gewinde-. Vz Závitkovitý. Z. trubice, Krok., nehozez, Us. Pdl., částˊ čepu, der Gewindetheil der Schwanzschraube, Čsk., kolo, das Schneckenrad, Sl. les., nerv, dučej, Osv. I. 227., 228., přístroj (hasický zachraňovací přístroj), Khl. 75., čára (spiralka, závitnice), die Spirale, Spirallinie, Schneckenlinie. Nz.

Závitnatý, gewindereich. Z. čep. Wld.

Závitnice, e, f. = *kotoučnice*, *závitková čára*, *spiralka*, die Spirale, Spirallinie, Schneckenlinie. Nz., Šp., Ck., Vnč. Z. archimedická, hyperbolická, exponenciální. Stč. Dif. 183.—185. — **Z.**, das Schneidzeug, Schneideeisen, die Kluppe, Schneidekluppe, Schraubkluppe. Šp., Skv. Z. nůžkovitá, die Scherkluppe, hodinářská, die Uhrmacherkluppe, čtyrlistá, vierbackige Schraubenkluppe, parní,

die Dampfschlauge, Dampfspirale, složitá, Schneidekluppe. Šp. Z. plátková = nástroj na řezání kovových šroubů, das Schraubenschneideisen, z. vícedílná k řezání šroubů větších, die Kluppe, Schneidekluppe, z. kloubová, die Charnierkluppe, šikmá, schräge Schneidkluppe, rovná, gerade Schneidkluppe, trojdílná Whitworthová, všeobecná Loferlová, blesková. Vz Včř. Z. II. 31., 53.—56. Z. zámečnická a kovářská. Us. Pdl. Z. kleštová, zlatnická, puškařská; čelisť z-ce, die Schneidebacke. Šp.

Závitník, u, m. = *ladička, náčiní k řezání závitů šroubových matek*, der Gewind-, Schneid-, Schraubenbohrer. Šp., Čsk., Včř. Z. II. 51. Z čtyřhranný. Ib.

Závitný Z. kolo, das Schneckenrad. Šp.

Zavitosť, i, f. = *zavití*, die Verwickelung, Umwickelung, Verhüllung, Einwickelung, Einwindung. Z. trubiček. Jg. — Č.

Závitový, Gewinde-. Vz Závitkový. Z. nebozez, Us. Pdl, soustava, výška. Šand. II. 16.

Zavitý; *-vit, a, o = zatočený, zakroucený*, gewickelt, gewunden. Z. úd (v rostlinstvi, kolem osy v závit položený). Rostl. — **jak**. Vlasy do prstének, do kotoučů z. Us. — Z. = *obalený, zahalený*, verhüllt, eingehüllt, eingewickelt. Tráva na poli odkvitá, já som ešte nie zavitá (neprovdaná), žito na poli zožali a mňa ešte nepýtali. Koll. Zpěv. I. 69 11. Tohle je dobře na ty stromy, zůstanou hodně dlouho zavity a nesmrznou. Us. u Solnice. Žena hlavu z-tou má míti. BR. II. 563. a, 456. b. Jest již z-ta (= začepena, která už má vlasy zavité, vrkoče zatočené, ne spuštěné jako dívky svobodné a počtivé. Vz Závitka). Dbš. Obyč. 23., Němc. III. 207. Pozrite len, biele deti, či to už deň Slávy svitá? Jajže Bože, družba letí a ja ešte nezavitá. Btt. Sp. 40. I šlo dievča na sobáš; hotuj, mamko, čo len máš. Už nevesta zavitá, bielou ružou prekvitá. Btt. Sp. 105. — **kam**. Hlava do šatu z-tá; dítě do plínek z-té. Pocit žiaľ drumbieľ v útlosť z-tý, to hrá si len prostá deva, a čo, keď zvuk ten teraz nbitý v časoch voľnejších zaspleva? Č. Čt. 155., Sldk. 27. Predo mnou mhla, diaľ plná šmúh a dýmov; sviť, co ma viedol, v mrak už zavitý. Phld. III. 305. — **kde**. Už je moje ma-milá, v komôrke z-tá. Sl. ps 384. Sám ja mám právo v čas ten sladký dívať sa na tvár panenskej matky, keď dýchá si v snách z-tá. Sldk. 251. — **čím**: závojem. Us. — Z. = *pod ztracením práva n. pře ustanovený*, peremtorisch. Z. soud (k jistému dni ustanovený pod ztracením pře, kdoby zameškal přijíti). Brikc. Z. lhůta, peremtorische, präklusive Frist (neprodlužná, propadná). J. tr. Všichni póhonové, kteříž se dějí k soudu zahájenému, zavití jsou póhonové, Fallfrist. CJB. 379. Z. rok (nejposlednější lhůta. Vz Rok). Mtc. 1880. 124., Pal. Děj. IV. 1. 149., NB. Tč. 176., List z r. 1602. Kteréžto přisaze učiněnie a přijetie stranám jakožto dnes rok z-tý jsme položili; A my ohtiece ku konci uvésti, položili jsme jim rok z-tý, že jim chceme spravedlnosti učiniti; Oběma stranám byl rok položen z-tý a konečný a žalobník k tomu roku nestál. NB. Tč. 176., 225. V z-tých soudech tři dni má obsýlka býti. Vz Brikc. Jir. X. 2. 3.

Zavívati, vz Zavíti.

Zavizati, vz Zavázanouti.

Zavizený, vz Zavázanouti. V klamu zavizen. Dch.

Zaviznouti, vz Zavázanouti.

Zavjášeti = *zavěšovati*. Vz Povjášeti.

Zavjazbiti, il, en, ení = *vazbou přikrýti*, den Dachstuhl aufsetzen. — **co**: stavení. Na Ostrav. Tč.

Zavjoznúť = *zaváznouti, uváznouti*, stecken bleiben. — **kam**: do bláta, einsinken. Na Ostrav. Tč.

Závlač, e, **závlačka**, y, f. = *závora, zástrčka*, der Schluss-, Schliess-, Keblkeil, der Schieber, Riegel, die Riegelfeder. Jg., Šp., Prk., Rgl., Sl. let. IV. 154. *Závlačka* Šp., Kd., Tč., Dch., Šand. II., 61., Včř., Čsk., Džl., Nz., Hk. Z. u okenice. Vz Včř. Z. I. 43. Z. okenná, der Fenstertrieb. Ns. Z. násadek, der Aufsatzschuber. Čsk., D. Z. dlouhá k přibití, krátká příční, k zadlabání, k zapuštění, silná s čepem, s mosazným knoflíkem, železná k přibití. Kh. Z-kou něco zastrčiti. Ja. Z. u voje vozově. Us. — Z. *u pluhu, u krabice, kosy*. Us. Dch., Kd. — Z., die Mehlbentelstütze. Šp. — Z. = *háček na chomoutě*, na který se prostraněk zapíná, die Kummetschliesse. Brnt., Čsk., Us. — Z. = *závlak*, die Eineggung. Vz Závlačka.

Zavláčati = *zavláčeti*. Na Slov. Bern.

Zavláčení, n., das Eggen. die Eggung. — Z., die Eineggung. — Z. = *zavàlení, znečištění*, die Beschmutzung, Besudelung. Bern.

Zavláčený; *-en, a, o*, geegget. — Z., eingeegget. — Z. = *zaválený, zašpiněný*, besudelt, beschmutzt. Us. Bern.

Zavláčeti, vz Zavléci.

Zavlačíjí = *zavlačují*, zastr. Kat.

Zavláčiti, il, en, ení = *zavléci*. — Z. = *zaváleti, znečistiti*, besudeln, beschmutzen. Na Slov. Bern.

Závlačka, y, f. = *závlač*.

Zavlačovati, vz Zavléci.

Zavlačování, n., das Eineggen. A to ešte ako to, ale čuo sa pri tom prekliatom z. nabrdínješ. Na Slov. Šd.

Závlada, y, f., die Regierung. Vítězné vpády a z. Turkův. Proch. Když věc a podstata sama byla z-dn ujala. Sš. I. 108.

Zavládati, vz Zavládnouti.

Zavládivý = *vlády chtivý*, herrschbegierig. Šf. Strž. 676.

Zavládlý, zur Regierung gelangt, in Schwung gekommen. Poměry nesvorností z-lé. Mor. Orlice.

Zavládnouti, dl, utí; *zavládati, zavlásti* (vz Vlásti), zu herrschen, zu walten anfangen. — **čím**. Byť vším zavládal Minos, neviládne povětřím. Mus. — **kde (kdy, jak)**. Někde z. Us. Z-dla u nich opravdová vůle. Dch. Z-dl tam nezpůsob. Dch. U jižní armady z-dl onen prý výborný obyčej. Ddk. Během 14. stol. zavládla přehláska *a* v *e* hlavně v kořenech slov. Bž. 17. Ještě jejich přičiněním stav ten boholibý u Filipanů zavládí; **Od** časů perských zavládl u židů

obyčej u stola na ložích ležeti. Sš. II. 153., J. 218. (Hý.). — proč. Za příčinou slavnosti zavládl tam čilý ruch. Dch. — Vz Vládnouti.

Závlaha, y, f. = *zavlažení*, die Befeuchtung, Bewässerung. Z. luk (přivádění vody na luka). NA. IV. 88.

Závlak, u, m. = *zavlečení*, die Eineggung. Síti na z. (bez orání). Us.

Závlaka, y, f. = *závora na dveřích* a p. Cf. Vodbička, Dvéře, Závlač. Na Slov.

Zavlakovati = *zavlekovati*, vz Zavléci. — **co**: pluh = vláky do pluhu nastrčiti. Na Mor. a Slov. Bkř., Šd.

Zavlastenčiti si trochu = *vlastence dělati*, den Patriot spielen. Us. Šd. Někdy neškodí si z. Km. 1885. 148.

Zavlastniti, *zavlastňovati* = *vlastním učiniti*, eigen machen. — **co**. 1538. Mus.

Zavlastňovati, vz Zavlastniti.

Zavláti, zu wehen anfangen. — **kde**. Prapory arabské na březích Oza zavlály. Vz Vláti. Šmh. S. 1. 533.

Zavlažení, n., die Befeuchtung, Begiessung. Z. luk. Us. — **Z.** = *oteplení*, die Erwärmung. Z. kamen, pokoje. Us. Bern.

Zavlažený; *-en, a, o*, befeuchtet, begossen. Z. luka. — **čím**: květiny měkkou vodou. Us. — **Z.** = *oteplený*, *zahřátý*, ein wenig erwärmt. Z. kamna, pokoj. — **čím jak**: uhlím, dřívím na 12° R.

Zavlažiti, il, en, ení; *zavlažovati*, *zavlažovávati* = *vodou pokropiti*, *políti*, *vlhkým učiniti*, be-, einfeuchten; *zatopiti*, ein wenig heizen. Jg. — **co**: luka. D. — Br. Z. pokoj (drobet vytopiti). Us. Z. jazyk, hubu. Us. Šd. — **co čím**: květiny vodou. Srdce štěstím a rozkoší z. Gníd. Luka záplavou, zátopou z. NA. IV. 88. — **kde**. Co nemocný nevypije, tím zavlaží se semeno na talíři. Šb.

Zavlážka, y, f. = *zavlažení*. Us. — **Z.** žemlová = teplé, právě nadojené mléko s vánočkou. Na Mor. Knrz.

Zavlažnouti, ul, utí = *zavlhnouti*, feucht werden.

Zavlažovací, Bewässerungs-. Rk.

Zavlažování, n., die Ein-, Befeuchtung, Digestion. Vlšk. 106. Z. polsti a, Lpř. Děj. I. 39., luk.

Zavlažovaný; *-án, a, o*, wiederholt, öfter befeuchtet, begossen. Z. luka. Us.

Zavlažovati, vz Zavlažiti.

Zavlažovávati, vz Zavlažiti.

Zavlčeti = *zvlčeti*, *státi se na způsob vlka ukrutným*, *žravým*, wild, grausam, gefrässig wie ein Wolf werden. Jg.

Zavléci, vz Vléci; *zavlíci*, *zavléknouti*, *zavliknouti*, *zavlékati*, *zavlikati*, *zavláčeti*, el, eu, ení, *zavláčiti*; *zavlekovati*, *zavlačovati* = *zatáhnouti* (někdy: *tajně*, ver-, wegschleppen; *branami zatáhnouti*, ein-, untereggen. — **co**: jídla (tajně zanášeti), Us., **při (k** **nepříslušnému** soudu). D. Věc z., verschleppen. Dch. Z. semeno, eineggen. Dlj. 17. (Děva) nevedia̋c kam ju zhojnik zavlieka. Sldk. 33. Ten v prostřed krojenej zanechává radlicu brázdy, ten zoraný a už ohsátý nedozavleče úhor. Hol. 18. — **co, koho kam (jak)**: zahitého do chrasti. Ros. Zavlekl ho za vlasy na dvůr. Us. Na veliké muky zavláčíš a hned té na ně vydám. Ob. pan. Hnůj do přílohu z., eineggen. Us. Tč. Z. nemoc do sousední země. Us. Pdl. Psi výsady ukradli a do komory pod staré harabúrdí zavlekli. Kld. II. 115. Myš to do díry zavlekla. Dch. Věc náboženskou na pole politické z. Sš. Sk. 195. — **co, za koho**: pole (místo něho). Us. Tč. — **co čím**: žito branami. Kat. 2772. I já, když sem byl žákem a zpieval sem s jinými vigilie, tak sme zpievali, jedné abychme odbyli: neb jiní sú pešieze brali a námi zavláčili i zaorali. Hus I. 307. — **kam (proč odkud)**. Ze slabosti dal se zavléci do této společnosti. Ddk. VI. 32. Nemoc nakažlivou odněkud někam z. Us. Pdl.

Zavlečení, n., die Verschleppung. Z. nakažlivé nemoci. Dch., Pdl.

Zavlečený; *-en, a, o*, verschleppt. — **kam čím**. Ta skála jest z-na rukou boží téměř do prostřed řeky. Us. Tč.

Závlečka, y, f. = *zástrčka v zámku*, der Schieber. Prk. Vz Závlač.

Zavlekač, e, m., der Schlepper (z. B. in die Spielhölle). Dch.

Zavlékati, vz Zavléci.

Zavlekom, *Zavlekov*, *Zamlekov*, a, m., Zamlekau, ves v Klatovsku. Cf. Blk. Kfs. 204, Pal. Rdh. I. 130.

Zavlekorouchý, Schleppkleid tragend, nové. Krok III. 332.

Zavlekovati, vz Zavléci.

Zavlhlosť, i, f. = *vlhkosť*.

Zavlhlý, ein wenig feucht, gequollen. Z. oči, Čch. L. k. 67., zem, tabák. — **kdy, kde: po** dešti, v mokře. Us. Tč.

Zavlhnouti, hnul a hl, utí; *zavlhovati*, feucht werden, quellen, anlaufen. — **čím**. Zahrada deštmi zavlhla. Dřevo mokrem zavlhlo. Us. — **jak**. Nechť prší, aby zem trochu z-la. Us. Tč. — **komu**. Oči mu zavlhly. Km. 1884.

Zavlhnutí, n. = *zvlhnutí*, das Feuchtwerden. Us.

Zavlhnutý; *-ut, a, o*, feucht geworden. Us. Bern.

Zavlhovati, vz Zavlhnouti.

Zavlehknúti = zavlhnouti. Slov. Bern.

Zavlniti, il, ěn, ění, *zavlňovati*, wogend machen. — **co čím**: vodu kamenem (hodil-li se do vody). Us. — **se kde**. Tu se cosi z-lo v pletivu suků. Čch. Dg. 706. — **Z.** = *jako vlnou potáhnouti*, mit Fasern überziehen. Us.

Zavltavský, jenseits der Moldau gelegen. Z. čtvrti pražské. Stat. 1871.

Zavnaditi (vz Vnaditi), ein wenig ködern. — **koho nač**: na dobré kousky. Us. — **čím**. Us

Závočová, é, f., místo u Postřelmova na Mor. Pk.

1. **Závod**, a, m., raneus (ryha), zastr. Rozk.

2. **Závod**, u, m. = *provozeni*, die Begleitung, das Geleite. Pod závodem bratra svého. Bern. — **Z.** = *úvod (řeči)*, die Einführung, Einleitung. D. — **Z.** = *klam*, die Täuschung. Bern. — **Z.** = *zavedení k zlému*, die Verleitung, Verführung, Verderhung. Zlob. — **Z.** = *běh prudký*, *cval*, das Rennen, Hin-

stürzen, der Galopp. Život nic jiného není nežli z. a běh k smrti. Lom. Přiběhl v z., závodem. L. — Z. = *běžení* o *z.*, *běžení* o *sázku*, das Wettrennen, Rennspiel, der Wettlauf. V z. honiti; běhání v z.; v závod vyhráti. V. V z. běžeti (pěškami). BR. II. 724. b., Kon. Z. koní; koně v z. pustiti. Jel. Před polednem v z. koně pouštěli. Břez. 142. Z. koní u Římanův a Řeků, vz Vlšk. 41., 49. Půtka o závod. D. V z-du cíle doběhnouti. Kram. Z., přejíždění, přejížďka, dostihy, honění; jízda o z.; koně k z-du strojiti. Šp. Z. ukládati, ustanoviti, zříditi. Lpř. Slov. 10. Z. vozů, koní. Lpř. Z. o cenu, die Preisbewerbung. J. tr. Tělocvik, plování o z., das Wetturnen, Wettschwimmen. Dch. Pije jako o z. Us. Jde o z., kdo dříve přijde. Tč. O z. se pachtiti. Ddk IV. 246. — Z. = *základ*, die Wette, v jakémkoliv počínání zvl. pak při dostihování-se o vysazenou cenu, při dostizích, zápasech během n. jízdou; běhání o z. vz S. N. O z. běžeti. Bl. Jakoby o z. běželo. Us. Z. vyhráti. Jel. — *O závod*, *v z. běžeti* = snažiti se, aby jiné v něčem předčil, wetteifern, wettstreiten, um die Wette thun. Us. O z. pracovati, Zlob., něco dělati, Ros., se učiti. Us. S někým o něco v závod jíti. Šp. — Z. = *zápasiště*, die Renn-, Laufbahn, der Renn-, Laufplatz. D. — Z. = *stav*, *povolání*, der Stand, die Laufbahn. Plk. — Z. = *živnostnické podniknutí*, závod průmyslový všeho druhu, etablissement, das Etablissement. Nz., Čch. L. k. 19., S. N. Ten má krásný závod (z rus.). Us. Z. horní, hutní, Hř., vojenský, Čsk., s knihami svěřenými, die Sortimentsbuchhandlung, průmyslový, das Industrialwerk; správce z-du, der Geschäftsleiter, Šp., s mužským oděvem, Herrnkonfektionsgeschäft, n., společník z-du, Geschäftskompagnon, z. s uměleckými obrazy, Kunstbilderetablissement, z. nákladní, Frachtgeschäft, n., pospoj z-du, der Verkehr eines Geschäftes, z. pro zařizování strojů, Etabl. für Maschineneinrichtungen, řeznický z., die Fleischerei, poboční z., das Zweiggeschäft, dobrý chod z-du, guter Geschäftsgang, z. na čištění poskvrn, Fleckausbringungsanstalt, cukrovní z., Zuckergeschäft, hlavní z., Hauptgeschäft, z. kožního výkroje, Lederausschnittgeschäft, z. s konopím a plodinami, Hanf- u. Produktengeschäft, z. na splátky, Ratengeschäft, z. obstaravatelský, Kommissionsgeschäft, obchodní z., Handelsgeschäft, z. se zbožím kořenným, Spezereigeschäft, tovární z., Fabriksgeschäft, z. zasylatelský, Speditionsgeschäft, z. směnkářský, Wechselgeschäft, provoz z-du, der Geschäftsbetrieb, vedení z-du, Geschäftsgebahrung, nástupce z-du, der Nachfolger eines G., peníze do z-du strčiti; z. pustiti, das G. auflassen, z. někomu kaziti, Jem. im G. benachtheiligen, z. hyne, das G. liegt, s někým do z-du vstoupiti, z. pravidelně vésti; z. mu nejde, das G. geht nicht von Statten. Hospodářský z. NA. IV. 112. Z. tovární, das Fabriksetabl. Us. Pdl. — Z. = *ustanovení*, die Einrichtung. Tento starý z. budeme vždy zachovávati. Us. u Rychn. Črk. — Z. = *komonstvo*, das Geleite, die Begleitung. Na Slov. Bern. — Z. = *návod*, *svedení*, die Verführung, Verleitung, Täuschung. Na Slov. Bern.

Závoda, y, f., ves u Pišťan na Slov. Šd.

Závodák, a, m. = *za vodou bydlící*, jenseits des Wassers wohnend. Mor. Šd., Vck, Brt.

Závoďan, a, m. = *závodák*. Us. Šd.

Zavodati = *cválati*, gallopiren Kůň zavodá. Us.

Závodčí, čího, m. = *muž hodnosti svobodníka* (u vojska), *který stráže na stražiště zavádí*, der Aufführer (der Posten), Patroullführer, Gefreiter. Čsk. Vz S. N. Z. železných drah. Dch.

Zavodění, n., das Wässern, die Wässerung.

Závodění, n., der Wettkampf, die Konkurrenz. Z. pluhů, das Konkurrenzpflügen. Dch.

Zavoděný; *-ěn*, *a*, o, gewässert. Bern.

Závodí, n. = *za vodou jsoucí*, jenseits des Wassers. Dch. — Z., jm. pole u Lipníka. Pk. — Z., ves nad Novým Městem na Slov. Šd. — Z., Zawody, předměstí v Lošticích. Pl.

Zavodič, e, m., decessor, zastr. Ms. Vodň.

Závodiště, ě, n., die Rennbahn, der Rennplatz, der Wett-, Laufplatz, Rennplatz. Bern., Chmel., Lpř., Dch., Čsk. Z. koňských dostihů. Us. Dch. — Z. (v Závodištích, dědiny u Žatce). Vz Blk. Kfs. 1259.

1. **Zavoditi**, il, ěn, ění, wässern, einwässern. Bern.

2. **Zavoditi**, vz Zavésti.

Závoditi, il, ění = o *závod činiti*, vz Závod. — **s kým oč**. Rk. Knihy svou zajímavostí o přednosť mezi sebou závodily. Růže a lilie závodily o krásu. Nitra VI. 293. — **s kým čím**: s jinými národy duchem z. Vlč. Na jevišti nevystoupil žádný herec, který by s ním z-dil. Ddk. VI. 89. Srdce radostí skáče, vidím-li, kterak voják s vojákem závodí v hrdinských úmyslech. Ddk. — **jak**. V době, kdy kandidáti mezi sebou z-li, přihlíženo k hlasu Přemysla Otakara Ddk. V. 317.

Závodivý. Z. stepi. Lpř. Děj. I. 10.

Závodna, y, f. = *závodní místnosť*, das Etablissement. Vz Závod. Šp.

Zavodnatěti, ěl, ění; *zavodnativati* = *navodnatěti*, wässerig werden. Ros.

Zavodnativati, vz Zavodnatěti.

Závodně, verführerisch, verleitend; verderblich. Na Slov. Bern. Vz Závod. — **Z**, um die Wette laufend, rennend. Jg.

Zavodnění, n., die Bewässerung. Z. louky. Dch.

Zavodněný; *-ěn*, *a*, o, bewässert, unter das Wasser gesetzt. Z. louky, Us., příkopy, die Criques. Čsk.

Závodní = *k závodu se vztahující*, Renn-, Lauf-, Turnier-. Z. plac, vozík, V., kůň, hry. Z. běh. Vz Vlšk. 152. Z. odměna, der Wettpreis, místo, hony (vz Zápasiště), Lpř. Slov., vůz. Ndr. — Z. = *průvodní*, Geleits-. Slov. Bern. — Z., verleitend, verführerisch, verstrickend. Dch., Bern. — Z., verderbend, verderblich. Slov. Bern. — Z., Geschäfts-. Vz Závod. Z. pospoj, geschäftlicher Verkehr, činnosť, Geschäftsthätigkeit, podíl, -antheil,

dopis, -schreiben, sluba, -diener, život, geschäftliches Leben, Dch., místnosť (vz Závodna), peníze, kapitál, Betriebskapital, n., Šp., úvěr, Kaizl, jistina (vz Z. peníze). NA. IV. 111. — Z. = *rychlý*, rennend, Renn-. Z. hon. Č. — Z. *dům = za vodou jsoucí*, jenseits des Flusses gelegen. 1576. Gl. 383.

Závodnice, e, f. = *oprátka, otěž*, das Leitseil. Zlob. — Z. = *dřevo most před vodou chránící*, das Schutzholz vor der Brücke. Slov. — Z. = *průvodkyně*, die Begleiterin. Slov. Bern. — Z. = *svůdkyně*, die Verleiterin, Verführerin, Verderberin. Slov. Bern. — Z., die Wettläuferin.

Závodnický, Geschäfts-. Z. kruhy. Dch. — Z. = *k závodníku se táhnoucí*. Vz Závodník. — Z., ého, m., osob. jm.

Závodnictví, n., das Geschäftswesen; die Gewerkschaft. Hř.

Závodnictvo, a. n., die Geschäftswelt. Dch. — Z. = *závodnictví*.

Závodník, a, m. = *kdo v závod jde, běží*, der Wettrenner, -kämpfer, -läufer, -reiter, Rennbahnläufer. Kom., Lpř., Čsk. Z. tělesný a duchovní. BR II. 556. b. Vz Zápasník. — Z. = *běhoun kůň*, das Rennpferd, Turnierpferd, der Renner. Ode mne z-a vzal a ostal mi jej dlužen. Půh. II. 436. Než z-ka mi dáti nechtěl . . . neb nebožčík byl u něho v službě a ten kuoň byl ostal u něho. Arch. I. 173. — Z. = *vlastník živnostenského závodu*, der Geschäftsmann. Dch. Z-ci mají pracovníky . . . Mj. — Z., osob. jm. Z. Štěp., farář na Slov. a spisov., nar. 1813. Vz S. N. — Z. = *průvodce*, der Begleiter. Slov. Bern. — Z. = *svůdce*, der Verleiter, Verführer, Verderber. Na Slov. Bern. — Z., u, m. = *strouha mezi poli k odvádění vody*, der Wasserabzugskanal. Vz Tratívod V Písecku. L. Šbk.

Zavodniti, il, ěn, ění, *zavodňovati*, überschwemmen, bewässern. — **co**: luka. — Z. = *potopiti*, unters Wasser setzen. — **co čím**. Řeka spoustami vody celou krajinu zavodnila.

Zavodňovací, Bewässerungs-. Z. práce, Us. Pdl., soustava, umění. Osv. VI. 590., 677.

Zavodňování, n., die Bewässerung. Z. zahrad, luk. Us., Zpr. arch. VII. 80.

Zavodňovati, vz Zavodniti.

Závodný, ého, m., osob. jm. Šd., Vck.

Závodojízdný, *ἱππόδαμος*, um die Wette fahrend. Z. Atreus. Vký., Krok III. 350.

Závodoně, e, f. Pole za z-čí, hinter dem Abzugsgraben. Mor. Šd.

Za vodou, samota a) Kunžak, b) u Křelovic. PL.

Závodový = *závodní*. Z. běh. Č.

Závodský, ého, m., osob. jm. Tč., Šd. — Z., samota u Křelovic. PL. — Z., fabrikmässig.

Závodvedoucí, lho, m., der Geschäftsführer, -leiter. Us. Dch. Z. jednatel. Dch.

Zavochlovati = *počíti vochlovati*, zu hecheln anfangen; *vochlováním zandati*, verhecheln. Jg.

Závoj, e, **závojek**, jku, **zavojík**, u, m., od za-ví (víti, viji), vz i v *oj* (bíti, bi, boj; líti, li, loj atd.). — Z. = *zavití hlavy*, *rouška, šlojíř, pavučník, přistěrek, podvijka, podvíka, podvička*, der Schleier. V MV. nepravá glossa. Pa. Z = jemná látka, kterou si ženy obličej zastírají. Vz S. N. Z. římský a řecký. Vz Vlšk. 179. Z. gazový. Kb. Stála mající obličej zastřený bílým závojem. Johanit. — St. skl. Z-jem obličej zastříti, zakrýti; z-jem obličej n. se před studeným větrem chrániti. Z. krajkový, Spitzen-, čarovný, Zauber-; z. odhaliti, z-jem zahaliti, obestříti. Dcb. Hluboko splývající z., jejž venkovanky tak ovinonti uměly kolem hlavy a líci, že jen oči bylo lze viděti. Ddk. IV. 254. Zem kryje mlhy závoj. Exc. Sněhů věčných bílé z-je vám ověnčily čela malebná; Z. mraků, tmy. Vrch. Osvědčeně s usedavým pláčem, že radšej smrť nežli závoj mníšský a predca ju odievajú riasou. Zbr. Lžd. 37. Obloha závojem oblačným zastřená. Stč. Zmp. 518. Veškeren z. nad písmem starého zákona uleblý v Kristu se odhrnuje. Sš. Sk. 160. Z-jem někoho zadáviti. Dal. Jir. 45. — Z. *v rostl.* = část teřichu blánovitá u bub hned pod plachetkou jsoucí hned bez ní ztuha přiléhající na klobouk a třeň, načež, když všecky díly vyrostly, se trhá a pak na třeni *prsten* dělá (annulus, der Ring), a na kraji kloboukovém *oponku* (cortina, der Vorhang). Velum, der Schleier. Rst. 522., 218., Kk. 78. — Z. = *prach černý po trámech ve mlýně smetený na placky n. na maz*, der Mehlstaub. Us. — *Závoje*, pl. = *žabí vlas*. N. Bydž. Kšť.

Závojek, vz Závoj.

Závojíček, čku, m. = tenká blána odlvající mladý plod havnatek, velum. das Deckhäutchen. Rst. 522. — Z., vz Závoj.

Závojičkatý plešek = na terči závojíčkem povlečený, tak zmládí u havnatky, velatus, beschleiert. Rst. 522.

Závojík, u, m. = *závoj*. Výb. I. 239., Hr. rk. 285.

Zavojiti (vz Vojiti), *zavojovati* = *vybojovati*, erobern. Slov. — **co**. My zavojovali Moskvu a teraz by's nás chcel poslať domov? Zbr. Lžd. 127. (194.).

Závojnatý = *závojem opatřený*, beschleiert. Rst. 522.

Závojné, ého, n., das Schleiergeld, die Schleiertaxe. Šp.

Závojný, Schleier-. Vz Závoj.

Zavojování, n., vz Zavojiti.

Zavojovaný; *-án, a, o* = *vybojovaný, dobytý*, erobert. Slov. Bolo by výhodnejšie bývalo navrátiť doprosta z-nú provincin. Let. Mt. S. X. 1. 33., 34.

Zavojovatel, e, m., der Eroberer. Slov. Cudzí z. Let. Mt. S. X. 1. 29.

Zavojovati, vz Zavojiti.

Závojový, Schleier-.

Zavola, zastr. = *zavolal, a, o*. Kat.

Zavolaná, é, f. Přišel jako na z-nou, wie gerufen. Us. Šd., Dch. Nevěsta čeká v kuchyni na z-nou (až bude zavolána). Zlin. Brt. Dnem, nocí, povždy musíš býti na z-non. Šml. I. 28.

Zavolání, n., das Anrufen, der Anruf, die Einberufung. Vz Zavolati. Z. boží. Kom. On jest tu na zavolání (na poskoku). Ros. Přišel jako na z. Dch. Vz Zavolaná. Dálka

na z., die Rufweite. Z. k vojsku, die Einberufung. Dch. Jeho z., o němž se vypravuje, seine Berufung. BR. II. 39. Osoby vysokého z., hohen Namens. Bart. 60. — Z. = *povolání*. Vš. Člověk nízkého z. V.

Zavolaný, ge-, herufen. Vz Zavolati, Zavolaná.

Zavolati, *zavolávati* = *začíti volati*, *zakřiknouti*, auf-, losschreien, aufrufen, einen Schrei von sich geben; *volati na koho*, nach-, an-, be-, herrufen. — **abs.** Někdo tu zavolal. D. Že zavolám, nedáte-li pokoj! Us. Dcéra jeho spala hned vo vedľajšej izbe a skby zavolala, lahko by doskočil na pomoc. Dbš. Sl. pov. III. 13. On jest k němu přišel příhodú jako k přieteli nejsa zavolán. NB. Tč. 197. — **koho** (akkus.). Přicházejí, jakoby je zavolal (v hod). D. Veškeren dům z. V. Pachole z. Ros. Dyž ty půjdeš k nám, nechodívej sám; zavolaj si kamaráda, kterého já vidím ráda. Pck. Ps. 55. Kokotek našel klásek a z-lal kuřičku; Kuřička našla klásek a nezavolala kokotka. Slez. Šd. Své sousedy žena zavolala. BN. Už nám pán Boh pomôhol, inším ľudom nemohol. Zavolajte jaj Bože! I Vám pán Boh pomôže. Slov. Phld. IV. 470. — **koho** (gt.). Z. starších města, Ben. V., Háj., dělníkův, Br., pacholete. Ros. Zavolajte těch jinoší, ať jich každý líčí slova svá. BO. — **koho na koho (jak), nač (kam)**. Z. na souseda. Us. Z. koho na pomoc. Pakliby kdo (při soudě) křičel, má naň zavoláno býti jménem: Nemluv tak velmi. Zř. F. I. C. VII. Zavoléte našo Maryšo na lest (na listí), na dříví. Mor. Neor. Smrť ho z-la = umřel. Tkč. Z-lal smelo na ryby. Kyt. 1876. 21. Z. někoho **proti** někomu na pomoc. Lpř. J. Vlk si z-lal veverku a diviaka na pomoc a čakali tam pod tým košatým duhom. Dbš. Sl. pov. VIII. 13. U dunaja šaty perú, de (kde) vojáci mašírujú; poznala milá milého, z-la si na něho. Btt. Ps. 64., Sš. P. 596. Jak sa on utopil, na Boha z-lal: Mojí kamarádi, ja sem se vám skoval. Pck. Ps. 67. A keď sa on topil, na Boha zavolal. Ej, kamarádi mojí, už som sa vám schoval. Sl. spv. III. 113. Pakliby ti, na kohož by hospodář zavolal, jemu pomoci nechtěli. Zř. selské v Loučanech 1525. (Šd.). Jak pod javor dovorala, máti na ňu zavolala; Esli je tam ešče černooké děvče, já si na ně zavolám; Dyž ty přiudeš pod okénko, já na tě zavolám. Sš. P. 134., 230., 344. A Jan sě jest zavolal na svědomie na pana Chotěšovského. NB Tč. 80. Na své pomocníky v hluku zavolal. Kat. 2737. — **koho čím**: silným voláním; hlásnou troubou, mluvidlem. — **koho kam**. Z-la k sobě Jeníčka. Er. P. 314. Staň, Kačenko, přivítej jich, do sedničky zavolej jich. Sš. P. 778. I z-lal mne do komory k sobě a řekl mi jest; Když nás po třetí k sobě z. kázal, to poručenstvie potvrdil. NB. Tč. 199., 206. Z-lal ho na stranu. Chmel. Z. k útoku. Alx. A když (pohnaného) na jeho při zavolají, den Streit aufrufen. Zř. F. I C. XXIII. — **proč**: k žádosti žalobníka obžalovaného z. Kom. Od holesti z-la jsem na jméno boží, na všecky svatě. Slez. Šd. — **jak**. Zavolati *hlasem* velikým, Vrch., Sš. P. 148., smutným, Er. P. 201., hněvivým, Kat. 3249., hřmotným. Us. Tč. Z. na někoho *jménem*. Šml. I. 51. Prišli synkovia, prišli, zaplakali, zakvílili a hlasom zúfalstva z-li. Sldk. Mart. 3. Čula voze (vozy) za lesem a z-la svým hlasem; Jak po nejprv z-la, travěnka se zeleňala; Jak po druhě z-la, ta hora se prohýbala. Sš. P. 172., 192. S poctivostí naň z-lal. NB. Tč. 93. Z-lal na ňu hlasem: Švarná děvečko, poď sem. Sš. P. 183. *Třikrát* k horám zavolala. Er. P. 480. Jak po třetí hlasem z-la, jeja (její) mamička hned z hrobu vstávala. Sš. P. 193. Zavolá srdcem z věrného hlahola. Kat. 595. — **kde**. Jáť jsem sě k lúce připovídal, když jest landfryd v zemi zavolán (oznámen). NB. Tč. 290. — **kdy**. Šak ty ňa (mne) dneskaj večer sobě zavoláš: Přídl. Čes. mor. ps. 84. V tom Javorulček z-lal na své syny. NB. Tč. 93. Tehdy ho k sobě z-lavši v smyslnej době. Kat. 2475. — **odkud kam**. Bo me sama z-la z pod obločka do chyže. Sl. ps. 224.

Zavolávati, vz Zavolati.

Zavoliti = *svoliti*, verwilligen. — **komu k čemu**: k bitvě. Jg.

Zavonačiti, il, en, ení, *zavonačovati* = *naraficiti*, *zaříditi*, einrichten, anstellen. — **co kde jak.** Já to tam (u něho) dobře z-čím. Us. Msk., Holk.

Zavonání, n., das Riechen, Beriechen; das Bemerken. Na Slov. Bern. Vz Zavoňati.

Zavoňaný; *-án*, *a*, o, berochen; bemerkt, wahrgenommen (zpozorovaný). Na Slov. Bern. Vz Zavoňati.

Zavoňati = *zavoněti*. Na Slov. a již. Mor. Bern., Šd — Z. = *zpozorovati*, bemerken, wahrnehmen. Na Slov. Bern.

Zavoňávati, vz Zavoněti. Na Slov. a již. Mor.

Zavonělý, riechend, stinkend. Z. maso (zasmradlé). Ms.

Zavonění, n., vz Zavoněti, Zavoňání.

Zavoněti, ěl, ění; *zaváněti*, ěl, ění; *zavoňovati*, *zavonívati* = *počíti voněti*, anfangen zu riechen, ein wenig riechen, Geruch von sich geben, anriechen; *zasmradnouti*, stinkend werden; *zpozorovati*, bemerken, wahrnehmen. (Slov.). — **abs.** Vůně libá zavoněla Lom. To maso již zavání (páchne). Ros., D. Ježibaba zavoňala, že to bude vohľač, preto tak pekne sa k nim mala. Dbš. Sl. pov. I. 226. — **čím**: zvěřinou (jako zvěřina). Někdo tu pížmem zavoněl. Us. Výklad ten protivenstvím z-ní. Sš. II. 93. — **komu**. Zavoněla mu pečeně. Ros. Fěrtoušek mu zavoněl. To mu zavonělo. Šm. Z-la mu zástěra, Us. TJ., vojančina. Us. Šd. Dy sem ja šel přes ten hajek, zavoněl mi marijanek; Ani mi nevoní rozmarýn zelený, jak mně zavonělo moje potěšení. Sš. P. 258., 283. — **jak (kudy)**. O pak bych zavoněla širo po krajině. Kmk. (Moravan 1878. 111.). Veď on to dobře zavoněl. Mt. S. I. 111. A on mě zavoněl jako rozmarýnek. Sš. P. 224. Mi takú večeru prichystaj, co ju už na pol míle zavoniam. Dbš. Sl. pov. I. 287. — **odkud**. (Medvědu) ze včelnice zavonělo. Kká. Td. 127. — **kam**. To kopčanské pole trním, šípom kvitne, to moje srdenko k nemu neprivykne. Ej ale to gbelské s modrou

fijalenkou, to mi zavoňalo k mojemu srdeuku. Mt. S. 12.

Zavonitl, il, ěn, ění, *zavoňovati* = *vůni činiti*, einen Geruch machen. Kam jedete s tím hnojem? Zavoníť zajícovi na zelí. Slez. Šd.

Zavonivatl, vz Zavonéti.

Zavoňovati, vz Zavonětl, Zavonlti.

Závor, u, m. = *savření*, *zamčení*, die Sperrung. Šp. Už sme pod závorom! Mt. S. I. 98. — Z. = *závěr* u střeleb s nabíjením zadovým ono přístrojí, jímž iůžko komory hlavné a vtěsnaný do ní náboj se uzavře a k výstřelu přihotoví, der Verschluss. Čsk. Části z-ru u verndlovky: pouzdro, das Verschlussgehäuse, poklop, das Verschlussstück, nárazná deska, die Stossplatte, vytahovák patronový, der Patronenzieher, zpruha (péro), die Verschlussfeder, šrouby. Čsk. I. 4. 3. — Cf. Závora.

Závora, závorka, y, f. = *hranaté nebo kulaté dřevo* (železo) *k zastrkování dveří, vrat.* Od vr. Vz Gb. Hl. 146. Der Riegel, Verschluss, Thürriegel, Sperriegel, Schubriegel, Schieber. Jg., Dch., Šp., BO, Včř. Z. I. 51. Vz Vodbička, Dvéře. V. Z. železná, Ps. ms. Z. u dveřích, při dveřích, Šp., zapadací, vroubkovaná, Šm., vlaská k přibití, k zadlabání. Kh. Závora hlomozná (zátyčka, v dělostřel.), der Schwanzriegel, Čsk, hranitá, der Kantenschubriegel, Hk., kladnicová, das Getriebe. Pdl. exc. Na z-ru dvéře zavříti. Us. Dch., Kká. Td. 217. Spustil všecky z-ry na dverách. Mt. S. I. 74. Žeň se v boj a v potu tváři prolom řetěz zerzavělý, lam z-ry na žaláři. Nitra VI. 161. K pohybování z-ky v zámku slouží klíč; Z. noční v zámku (kterou rukou a ne klíčem zastrkujeme); Hlava z-ky v zámku = část z-ky ze zámku vyčnívající, der Riegelknopf; část její slabší v zámku ukrytá slove *peň*, Riegelstift. Vz Včř. Z. I. 53. Hotovosť hriecha jest jak loj, jenž klUzkú činí závoru, aby ďáblu byla otevřena brána duše; Z-ku mých dřví otevřela sem zmileiému svému (Pls. Šal. 5. b.). Hus I. 225., III. 62. V tom praskly siuchu závory, až zaznelo do duše hluboko. Phid. III. 2. 196. Z-kou opatřiti, zavříti. Nz. Z-ru zatknouti, zastrčiti, přetáhnouti; dvéře na závoru dáti, zavříti. V. Z-rou dvéře zastrčiti, zatáhnouti, zavřiti; z-ru odstrčiti. D. Brána má své z-ry. Kom. Teprva z-ry dělati, když mu koně vyvedli. Mus. Z-ry dělá, když jsou kozy ty tam. Vz Pozdě. Sych. Z. římské a řecké. Vz Vlšk. 67., 76., 87. — Z. = *místnosť závorami zavřená.* Tu z dvou se závor jedinou dvě levhartice vyřinou. Puch. Rozbidný povedem v závore tejto život. Hol. 391. — Z. = *zavírka u kola*, die Sperrkette, der Hemmschuh. Us. — Z. = *skoba*, die Klammer. Z. pojišťující na hasičském pasu. Us. Exc. Z. přední, zadní; do závor něco dáti. Nz. — Z. = *odpor*, das Hinderniss. Něčemu závoru položiti. Kram. Tvé z-ry nic neplatí, již ty musíš se mnú jíti. Sš. P. 16. Nemůžeš-li mi dáti podpory, nečiň mi závory. Bž. — Z. = *brázda*, die Furche. Zlob. — *Z-ry*, pl., míst. jm. Arch. III. 473.

Zavorati, vz Zaorati.

Závořice, die Budějovice, míst. jm. Vz Sdl. Hrad. II. 267., III. 270. — Z., místo u Lesnic na Mor. Pk.

Závorka, vz Závora. Das Riegelchen, der Schübling. V. — *Závorky* = znamení kterými se slova v tisku a ve psaní zavírají, die Klammer. Z. či spony jsou dva stojaté obloučky ( ), mezi nimiž čísla nebo výrazy vepsány bývají. Z. přední, zadní, vnější, vnitřní; první, druhý, třetí pár závorek; Závorky okrouhlé ( ), hranaté [ ], zobákovité { }. Šim. 10., 13. Do z-rek dáti, závorkami opatřiti, uzávorkovati. Nz. Tudy některá vydání verš ten 12. z-kami obstavují; V z-ku něco zabrnouti (einklammern); Při tom dotýká mimochodem a z-kou dřívějšího jich stavu. Sš. Sk. 111., Mr. 21., II. 20. Slova mezi z-kami. Zlob. — Z., y, m Z. Tobiáš † před 1612. Vz Tf. H. I. 49., Jg. H. l. 656., Jir. H. I. 352. Z. Václ. Vz Jir. H. I. 353.

Závorkovati = *do závorek dáti*, einklammern. — **co**: slovo. Z. číslo. Šim. 47., 13. Vz Závorka.

Závorkový, Riegel-. Z. zámek, Pdl. exc., zpruha, die Schliess-, Schlusskopffeder. Šp.

Závormo, einschliesslich, inklusiv. Šm.

Zavorní, **-ný** = *zavírající*, Riegel-; Schluss-. Z. propověď (závěrek), úsudek. Marek. Z. tvrz, das Sperrfort, Dch., skoba, der Schliesshaken, náklad, sperrbar. Šp.

Závorník, a, m., ves. Arch. I. 530. — Z., u, m., der Schlusstein, Schluss. 1541.

Závorný, vz Závorní.

Zavoskování, n., vz Zavoskovati.

Zavoskovaný; *-án*, *a*, o, mit Wachs überzogen, befleckt. Z. svícen, pokrov. Us. Šd.

Zavoskovati, verwichsen. — **co kde čím**: rozpukliny v podlaze žlutým voskem. — Z., mit Wachs beflecken. Z. svícen.

Závosník, *lépe*: záosník.

Zavoščený = *zavoskovaný*. Mor. Šd.

Zavoščiti, il, en, ení, mit Wachs überziehen; mit Wachs beflecken. Vz Zavoskovati. — **si co**: kabát. Mor. Šd.

Závoz, u, m. = *zavození*, die Auffuhr, Verschüttung. Z. místa rumem. Us. Dch. — Z. = *úvoz*, der Hohlweg. Na Slov. Úvoz nebo z. je hlboká cesta. Hdž. Čít. 161. Zablúdila na akýsi pustý závoz. Dbš. Sl. pov. IV. 21. — Sldk 8. — Z. = *nesnáz*, *neštěstí*, das Unglück. V jednom strmom závoze do hlíny zaviazli. Dbš. Sl. pov. I. 90. Voľakdo jim pošepnul, keby vyhľadali toho chudobného člověka, že jim ten najskôr zpod z-zu pomôže. Dbš. Sl. pov. II. 94. Pozrel na malý palec: prsten v pekle! No, rečie matke, už sme pod z-zom! Ib. I. 465.

Zavozhřiti, vz Zaozhřiti.

Zavoziti, vz Zavézti.

Zavozívati, vz Zavézti.

Závozní, hinter dem Wagen befindlich. Jg.

Závozník, u, m. = *hřebík v rozvoře*, jenž udržuje zadní nápravu v původní poloze Na Hané. Bkř., Šd.

Zavozování, n., die Vorführung. Z. svědků. Faukn.

Zavozovati, vz Zavézti.

Zavracati = *zavraceti*. Na Slov. Bern.

Zavráceni, n., vz Zavrátiti.

Zavrácený; *-en, a, o*, vz Zavrátiti. — **Z.** = *smutný, zamyšlený, malomyslný*. Us. u Jilemn.

Zavraceti, vz Zavrátiti.

Zavracivati, vz Zavrátiti.

Zavracovati, vz Zavrátiti.

Zavráč, e, m. = *místo za vraty, závratí, dvorek*, der Ort hinter dem Thore. Us. u Bolesl. Jg.

Zavráčelý = *zadrchaný*. Z. vlasy. Us. Rjšk.

Zavraniti se, il, ěn, ění = *zadívati se*. — **kam.** Když ho někam pošle, zavraní se na něco *a* nepřijde. V Kunv. Msk.

Zavraštiti se = *zaškarediti se*, sich runzeln, die Stirne runzeln. Jel.

Závrat, u, m., **závrať**, i, f. = *točení-se hlavy, vrávorání*, der Schwindel. Z., od vrt (vrtěn), *r* v *ra*, vz R. Ht. Chytila mne z. Dcb. Z. mi pojala mozek. Us. Tč. Z. mi idě do hlavy. Slez. Šd. Vyskočím od země, ale v tom popadol ma z., že som sa temer nazpät prekotil. Dbš. Sl. pov. II. 38. Chlebíček je trpký, zamudralý, samý brus, lidi chytá z. z něho. Sk. Sladká z. Čch. Bs. 77. Někteří i v z. upadli. Kom. L. 10. 7. Proti z-ti nejlépe prý je voněti ke kolomazi z kola vytočené. Vz Mus. 1853. 478., Sbt. Výkl. 20. Píti až do z-tu hlavy. Vz Opilec. V. Z mozku. V. Z. mne podjímal. Kom. Lab. Z. dostati. Us. Přišla naň závrať. Sych. Z. míti. Šalvějová voda jest dobrá proti z-tu. Čern. Z. od snědku, z. při chorobách mozečku, z. od přílišného kouření tabáku. Vz Čs. lék. III. 58., V. 275., IX. 253. Vz více v S. N. — **Z.** = *nerozumné jednání, pomatenosť*, der Schwindel, die Schwindelei, Verrücktheit. Takoví jako duchem z-tu porušení sami sebou do propasti mecí. V. — Št. — **Z.** = *neduh koňský*, der Schwindel. Ja. — **Z.** = *neduh ovčí, vrtohlavosť*, der Koller. Ja — **Z.** = *návrat*, die Rückkehr. Na Slov. Sldk. 52. — **Z.**, výšina 2170 m. na Tatrách z polské strany. Phld. IV. 255.

Závratn (Závraty), ves v Budějovsku. Vz Blk. Kls. 274.

Závratce, e, n., ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 461., 462.

Závratec, tce, m., Zawratetz, ves u Ronova v Čáslavsku. PL.

Závratečni jablko (veliké, žluté, zraje k sv. Václavu).

Zavrátění, n. = *zavrácení*. Na Slov. Bern.

Zavrátěný = *zavrácený*. Na Slov. Bern. Zmrtvele údy, z-ná hlava. Lipa II. 367.

Závratí, n. = *zápraží*, der Ort hinter dem Thore, vor der Hausflur. Us. Jg. Vz Zavráč. Ledajakés zápolí a z. neužitečné dělal. Ler.

Závratina, y, f. Má tu rol'u v také z-ně (u lesa, kam ani vzduch ani slunce dobře nemůže). Slez. Šd.

Zavrátiti, vrať, il, cen, ení; *zavraceti*, el, en, ení, *zavracivati, zavracovati* = *zakroutiti*, ab-, umkehren, um-, verdrehen, schwindelig machen. Št. — **co:** hlavu, L., dobytek *(vrátiti se s ním; na Slov. = obháněti jej*; vrácati ovce = *pásti)*. Z. jalovici, krávu (zpět zahnati), Němc. II. 12., Msk., dobytek, Rgl., ovce, Němc., Sl. spv. II. 53., volky, konč, Šd., plachty, abbrassen. Čsk. Z-ti ústa tvá (pervertet). Bart. Vidí tam jednoho pastierika, jak práve barance zavracal; Zostaň u mňa, dám ti plácu statočnú, iba čo mi budeš drevo nosiť a pri tom krávy, ovce a svine zavracať. Dbš Sl. pov. I. 248., III. 45. Můj pes, kde chcem, tam ovce zavrátí. Sl. pov. Šf. II. 152. Kam l'aklí zavracáte chrbát a bez haňby na špatný dávate sa útek? Hol. 118. (21., 153.). Aj děvča, děvča, zavracaj kačky, ať nám neuchoďá hore potůčky. Sš. P. 515. Užíval, jak bystrým v pótke zatáčať mal by mečom, jak šíp a obratný zavracať oštep. Hol. 106. — **co, se komu.** Nebudu už piť, bo by se mi zavrátila hlava. Slez. Šd. Zavrať mi toho volka! Slez. Šd. — **se čím kde.** Len Svatopluk bedlí a strážně víčka nezavre; i všelikým sem tam zavracá sa **na** mysli badáním. Hol. 112. — **odkud.** On všeliký pristrach, všeliké zlé zavracal **od** vás. Hol. 37. Z. vodu **ze** stoky **na** louku. Rjšk. Z. dobytek od škody (aby nešel do škody). Us. Rjšk. — **kam.** Z. ostře **k** větru, brassen. Ovce **za** vršek z. Mt. S. I. 76. A tu už vel'kého Slovákov král'a zočí sa valiť; zrutný v tom ku predu oštep zavrátí. Hol. 155. Vz *Z. odkud*. — **jak**: loď **po** větru Vz Z. kam. — **se po kom.** Oči bližních se po nás zavracely. Kom.

Závratívě, závratlivě = *maje závrať, pomateně*, schwindelig Nej. Z údolí se z. ku oblakům pne skála. Nitra VI. 133.

Závrativosť, závratlivosť, i, f. = *závrativý záchvat*, der Schwindel, die Schwindelsucht. Rtk. 30. Z. koně, hlavy, ovce. Ja.

Závratlvý, závratlivý = *závrat mající*, schwindelig, Schwindel habend. Člověk, Us., kůň. Ja. — **Z.** = *pomatený*, schwindelig, verrückt. Máte z-vé duchy mezi sebou. Kom. — Br. — **Z.** = *k závratu se vztahující*, Taumel-, Schwindel-. Z. neduh = závrat. Ja., Pl., Nz. lk., Lipa II. 373.

Závratka, y, f., die Hinterthür. Esli něsmiš před svu matku, podaj mi ho (vínek) přes z-tku. Sš. P. 32. — **Z.**, veraltete Lohe. Šp.

Závratlivě, vz Závrativě.

Závratlivosť, vz Závrativosť.

Závratlivý, vz Závrativý.

Závratně = *závrativě*. Světů z. vířivý hon. Nrd. Propasť, jež šklebila se pod ním z. Vrch.

Závratni, vz Závrativý, Závratný.

Závratnik, a, m. = *kdo trpí závratí*, der Schwindler. Nitra VI. 173.

Závratno = *závratně*. Je mi až jaksi z. k mysli. Kos. Ol. I. 221. Vy skoro z. chápete výšku svojho povolania. Phld. III. 1. 16

Závratnosť, i, f. = *zavrátivosť*. Bern.

Zavratny, Sabratne, ves u Rožmberka. Vz Zábratně.

Závratný, schwindelig, Schwindel erregend. Z. klenba, Čch. Mch. 67., hloub, Vrch., klesání, Osv. 1871. 25., rozkoš, Kká. K. sl.

j. 146., rychlost, Osv. 1. 90., Vlč., hlubina, Mus. 1880. 270., cesta, Vrch., výše. Dch., Čch. Mch. 107., Čch. Dg. 694., dneb. BO. Vz Láno.

Zavratský = *za vraty jsoucí*, hinter dem Thore befindlich. Us.

Závraty, pl., dle Dolany, Zawraten, ves u Budějovic. PL. Vz Závrata.

Zavrávorati, torkeln, taumeln. Dostal za ucho, až zavrávoral. D. — Kká. Td. 262. — **jak.** Nazpět z Us. — **kam.** Ten do toho z-ral, der hat sich hineingeritten. Dch.

Zavraždění, n., die Ermordung.

Zavražděný; *-ěn, a,* o, ermordet. Vz Zavražditi.

Zavražditel, e, m., der Mörder, Todtschläger. Koll.

Zavražditelka, y, *zavražditelkyně*, ě, f., die Mörderin.

Zavražditi, il, ěn, ění, *zavražiti, zavraždovati*, morden, ermorden. — **koho** (akkus.) = *zabíti* (novější význam): souseda, sestru. Našich z-li jako telce. Phld. III. 2. 141. — **čím**: nožem, dýkou. Dch., Us., Chmel. — **koho** (gt.): konsulů zavraždil, šp. m.: *konsuly*. Vz Za-. Brt. — **se k někomu, s někým** = *vrahem, nepřítelem se státi*, feindselig, Feind werden. Vz Vražditi. Jg. Lépe jim jest něco země ustúpiti, než sě k nim tak zavražditi. Dal. 18. 18. Hospodář ihned o každú věc s čeledí svú ukrutně sě nezavražďuj. Št. N. 57. — **se s kým** = *potýkati se*, kämpfen, streiten mit Waffen. Háj. — **nač** = *zanevříti*. Jg. Záp. 28. A keď prijde ke škodě, na slobodu každý zavražl. Hdž. Rkp. — **jak.** Někoho lstně, úskočně, úkladně, zákeřnicky z. (zabiti). Lpř. Děj. 1. 35., Ddk. VI. 207. — **proč.** Byl tam z-děn z pomsty. Ddk. V. 39.

Zavražení, n., vz Zavražditi. — **Z.**, die Verhexung, Verzauberung. Vz Zabosorování. Na Slov. Bern.

Zavražiti = *zavražditi*. — **Z.** = *zabosorovati*, verhexen, verzaubern. Na Slov. Bern.

Závrbek, bku, m., das Weidengebüsch. Z. nebo chrasť vrbová. 1466. Gl. Z. = vrbové roští n. mladá vrbina. Us. Tč. — **Z.** ein mit Weidenruthen eingezäunter Ort. Tč. Společně tu na těch z-cích dobytky své mají pásti. Tov. 229. Upadl mi v mé zboží v juřinské z-ky. Půh. 1. 370. — **Z.**, jm. pole u Nákla a j. na Mor. Pk.

Závrbí, n. = *místo za vrbím*, ein Ort hinter einem Weidengebüsch. Us.

Zavrbiti, il, en, ení. Cf. Vyvrbiti. — **co.** Cos to zase zavrbil? Na Mor. a Slov. Sd.

Zavrbovský, ého, m., os. jm. Šd.

Zavrcení, n., vz Zavrtiti.

Zavrcený; *-en, a, o*, eingerührt. Z. polívka, die Einrührsuppe. Rk.

Zavrcl, vz Zavrhnouti.

Zavrčati = *zavrčeti*. Na Slov. Bern.

Zavrčení, n., das Aufknurren, vz Zavrčeti.

Zavrčeti, el, ení, anfangen zu knurren, ein wenig knurren. Us. — **abs.** Vlk vycenil naň zuby a zavrčal: Kobyla, daj mi to žriebä pod zuby, hude ti raz krajšie. Dbš. Sl. pov. VIII. 14. — **nač.** Pes na nás zavrčel. Ros. — **si jak.** On si rád trochu zavrčí (zabrumlá). Us. Šd. — **kde.** Kolo na kolovrátku zavrčelo. Us. Tč.

Zavrdati = *zakoktati*, anfangen zu stottern. Us.

Zavředěti, ěl, ění, schwürig werden.

Zavřel, a, m., osob. jm. Us. Šd.

Zavřelý = *zavřený*. Na Slov. Z. pokoj. Phld. IV. 6.

Zavřeně, verschlossener Weise, einschliesslich.

Zavřenec, nce, m. = *zavřený*, der Eingesperrte. Dálo se to k spáse ostřihanců a z-nců. Šš. II. 41.

Zavření, n., die Ver-, Zuschliessung. Z. pokoje, brány, D., cesty, ulice. Dch. *Přenes.* Ty mají kverkům od z. počtu kvartalního zaplaceny býti, Rechnungsabschluss. Nar. o hor. a kov. Vidím, že čekáte z. řeči. Jel. Enc. m. 80. O z. všech věcí. Vz Vš. IX. 14. Z. míru. Dch., Čsk., Lpř. — **Z.** = *čím se zavírá*, das Gesperre. Brána má svá z., vrata, závory a mříže. Kom. Z. vozu. D. — **Z.** = *schování pod zámkem*, die Einsperrung, Einschliessung. Z. vězňů do žaláře. Us. Z. v mornu. Dch. Ten přišel ještě ten samý den k z. (byl zavřen). Us. Vk. Práce pod z-ním, die Klausurarbeit. V. — **Z.** = *místo, kde co zavřeno*, die Klausur, das Behältniss, der Verschluss. Z. = komora. V. Město s kostelem i se vším, co v z. bylo. V. — **Z.** *krátké* = *summa, krátký obsah*, kurzer Inhalt. Z. konečné (toho) jest milování božie a bližnieho. Hus 1. 63. V. Týto proshů, jenž jest poslednie z. jiných proseb, přibierá slovce *ale*. Hus 1. 355. — **Z.** = *snesení*, der Beschluss, Schluss. V. Z. sněmu, D., sněmovní. Zříz. mar. mor. Kteréžto narovnání naše do sněmovního z. slovo od slova položeno jest. Nar. o hor. a kov. Z toho sněmu tak dlúhého učiněno jest nic a heze všeho z. se jest rozšel. Pal. Děj. V. 2. 322. Z. jest jistě a pravdivé. Str.

Zavřenosť, i, f., das Eingesperrtsein, Gesperrtsein.

Zavřený; *-en, a,* o, vz Zavříti. Má zavřené oči, snad spí. Us. Z. roura (kašna), V., list (zapečetěný), místo (ohrazené, obora), V., město. Zříz. Ferd. Z. = tajný. V. Z. smlouva Skl. 1. 300., II. 67. Z-ná stopa (jsou-li spáry tak sevřeny, že mezi nimi žádná země nestrmí, geschlossene Fährte). Šp. Z. chodba (corridor), Dch., tekutina, die Sperrflüssigkeit, Šp., moře. Lpř. Kupe po drnhé a po třetí a on praví, že není z-né. Slez. Šd. Z. čára. Šln. I. 6. Ruka boží z-na jest. Vrch. V kořenech z-ných mění se *ai* v *é*, *au* a *ay* v *av*, *ou* a *oy* v *ov* přesmyknutím ve *va*, *vo*. Bž. 31. Vz Koren. Z. píšťala, Mj., hradby; pec se zavřenými prsy, s okem zavřeným. NA. III. 143., IV. 164., 166. Žena jeho penize na stuol položila v domě z-ném. NB. Tč. 112. Zámek, tvrz s městečkem z-ným; Posielám zavřené přípisy. Arch. I. 314., IV. 392. Jakoby oči z-né měli. BR. II. 90. a. Ne zavřeným, než světlým a otevřeným súdem se súdie. Vš. Jir. 6. Zavřená ústa a otevřené oko ještě nikdy nikomu neuškodilo. Exc. Z. *v rostl.* 1. uvnitř aneb v dutině jiného dílu obsažený n. p. kel v pytlíčku kelním u lekníuu

a j., 2. nečnějící n. p. tyčinky a čnělky jablečníků, inclusus, eingeschlossen. Rst. 522. — **kde.** Slepice v posadě z. Kom. Psaní v druhém z. Žer. Boty z-né v blátě = zablácené. U Král. Hrad. Kšť. Ale tie slova sú hlboko zavřené v mojom vernom srdci; Aj šaty nové v truhle z-né. Sl. ps. 67., 106. Měla jsem holoubka v kletce zavřeného. Ps. slez. Šd. I učinili jsme svoleuí, které vám v tomto listu z-né posíláme. Arch. III. 257. Jak milosť v evangelium z-ná hlásala. BR. II. 633. a. — **jak.** Dvéře na petlici z-né. Us. — **s kým.** Lpř. — **kdy.** Cesta svobody, před tím z-ná, národom otvorila sa. Syt. Táb. 291. — **čím.** Země vodami z. (ostrov). V. — Ostatně vz Zavříti.

Zavřesk, u, m., Setrovitz, místo v Budějovsku. Mus. IV. 321.

Zavřesknouti, vz Zavřeštěti.

Zavreskotati = *zavřeštěti*. Na Slov. Dieťa zavreskoce. Dbš. Obyč. I.

Zavřeštěti, ěl, ění; *zavřesknouti*, *zavřísknouti*, sknul a kl, utí; *zavřískati*, anfangen zu plärren. — **abs.** Aj hodina uderila, trúby zavrešťaly, bubny zahučaly a znak jim dávaly. Mt. S. I. 54. Chlapec zavřeštěl, jakoby ho někdo bil. Us. Tč. — **co komu:** píseň. Hlav. — **na koho** = zavolati. Us. Tč. — **jak.** A potom zavřesknul co hrdla: Daj ho tam! Slez. Šd. — **odkud.** No, baba zavřeštl s přípecka: Podsypte mu brachu, budete bez strachu. Btt. Sp. 13.

Zavreť = *zavříti*. Na Slov. Bern., Sl. spv. IV. 143. a j.

Zavřetí, n. = *zavření*, die Einschliessung, Einsperrung. Chmel. V z. plzeňském. Skl. II. 516. — **Z.** = *zavřité místo*, die Klausur. Zlob., Pref. — **Z.** = *konec*, der Schluss. Věc k z. přišla (ku konci), zum Schluss. Ohláš.

Zavřetina, y, f. = skulina způsobená ku př. dvěma dvířkami, kteráž zavřením k sobě přiléhá, die Klinse. Us.

Zavřetý = *zavřený*. Z. list. NB. Tč. 184.

Závrh, u, m. = *zavržení*. Pokračuje apoštol jednati o příčině z-hu židů. Sš. I. 107.

Zavrhač, e, m., der Verwerfer, Tadler, Verschmäher, Missbilliger. Na Slov. Bern.

Zavrhačka, y, f., die Verwerferin, Tadlerin, Verschmäherin, Missbilligerin. Na Slov. Bern.

Zavrhačně = *zavrhle*.

Zavrhačnosť, i, f. = *zavrhlosť*. Bern.

Zavrhučný = *zavrhlý*.

Zavrhání, n., die Verwerfung. Vz Zavrhnouti.

Zavrhaný, verworfen. Vz Zavrhnouti.

Zavrhati, vz Zavrhnouti.

Zavrhávati, vz Zavrhnouti.

Zavrhle, verwerfend, verschmähend; verwerflich, schlecht. Bern.

Zavrhlec, hlce, m. = *zavrhlý člověk*, der Verworfene. Ros.

Zavrhlosť, i, f. = *zavrženosť*, die Verworfenheit. Ros.

Zavrhlý = *zavržený*, verworfen. Ros., Puch. Z. anděl. Vrch. — **Z.** = *zavržitelný*, verwerflich. Mrzké věci a z-hlé. Orlog. Č.

Zavrhnouti, ul, ut, utí; *zavrci*, vz **Vrci**; *zavrhati*, *zavrhávati*, *zavrhovati* = ***až někam vrci***, bis wohin werfen, hin-, hinterwerfen; *opovrhnouti*, *odstrčiti*, *nechtíti*, verwerfen, ausschliessen; *zvrhnouti*, widerlegen; *zakrýti*, *vyhnouti se*, zudecken, ausparīren. — **co, koho, se.** Zavrz to; z. strach smrti. Jel. Z. domnění, učení nějaké; Vína nezavržme, že se jím opíjejí. V. Dobrou radu z., D., Lom., odvolání, Rk., snesení sněmovní, Mus., kotve, Pref., porovnání (vyrovnání). Kom. Zavrhl jsi řeči mé. Ž. wit. 49. 17. Z. žádosť, odvolání. Bůh člověka nezavrhue. D. Z. se = zahoditi se. D. Jaknáhle zvyk, odev, jazyk zavrhnete, čím ste boli posial, tým býť prestanete. Chlpk. Dram. I. 85. Aby uměl z. zlé a vyvoliti dobré. Br. Rozumnosť rozumných zavrhne. Sš. I. 166. Z. hnůj, špatnou úrodu (zaorati). Tč. Nemohu si zvoliti, koho bych chtěla, aniž toho z., kdo se mi nelíbí. Shakesp. Tč. Zavrhouce staré šaty oblekli pěknější. Dh. 81. Podánie rovné z. Výh. II. 43. Při vašem zdání bude neb všecko zavrci nebo něco vybrati podlé vůle vaši a potřeby věci. Žer. 325. A Koleš zavrhl to svědomie a řekl. NB. Tč. 150. Zavrhúce tento svět. GR. Z. zbožie, boží zákon, všecky zlé žádosti; Nepros za něho, neb sem ho zavrhl; Naučenie nemá nižádný zavrci; Něčí radu z.; Z-hli sú řeč boží, radu sú jeho nepřijeli. Hus I. 79., 235., 285., 309., 373., III. 132., 139. Moudrosť cti, sváry zavrhuj. Kmp. Č. 116. — **co kam:** kámen za zeď. Us. Někoho do pekla z. D. Pojďte, zavrhneme (zapřáhneme) do druhého vozu. U Rychn. Ntk. Zavrhla na sebe šat (oblekla). Dbš. Sl. pov. I. 51. Zavrhl vozy jeho u moře. Ž. Klem. Z. duši do ohně věčného Mž. 88. A ty nenáviděl si poslušenstvie mého a zavrhl si řečí mé na zad. Hus II. 325. — **co odkud.** Daleko od sebe něco z. (zbraně). V., Kom., Dvě kron. Někoho od žaloby. Rk. Máte bojovati proti zlému a zavrci přisáhanie od slov svých. Hus I. 96. — **čemu.** Ráně zavrhnouti uměl (se vyhnouti). V., Cyr. — **co komu:** svědky (zvrhnouti). Ros. Z-hl mi mé rukojmě. Půh. II. 301. Z. se komu, sich wehren, Jem. entgegen werfen. NB. Tč. 106. — **čím (se, co, koho, čemu).** Tím nezavrhává. Reš. Krále svým životem z (zakrytí). St. skl. Trpělivosť jest štít, kterým se člověk mnohé svádě zavrci musí. Reš. Tehdá jeho žena přiběhla a zavrhla muže svého rukú. NB. Tč. 72. A tím aby zavržel v žádné specifikování ani práva svého neb zemského zastávání se nedávaje. Žer. 324. Chtěl mě praštiti kyjem a já se zavrhl Drtinou a on uhodil Drtinu v tvář. Švéd. 1569. — **se čím kdy proti čemu.** Kteroužby (baštou) se v čas neštěstí zavrhal proti moci. Záv. — **jak.** Z. návrh *většinou hlasů*. Us. Dokud Bůh starého lidu *skrze* Tita *zkázou* jerusalemského chrámu nezavrhnul Sš. Sk. 232. Svědomí to po právu zavrhl jest. NB. Tč. 192. Otázku fariseů *opatrně* zavrhl. BR. II. 170. Ty svět zavrz *příkladem* Kristovým a nebudeš povinen světskému knížeti. Hus I. 181., II. 400. — **proč.** Práva sobě ustavujíc môj lid

ste mútili a zákon mój ste zavrhli pro svá ustavenie. Hus III. 193. — **aby — ne.** Dokavad ty želéš, poňavadž já zavrhl sem, aby nekraloval nad Israelem. Hus II. 193.

Zavrhnutí, n., die Verwerfung. — Z., die Verschmähung, Missbilligung, der Tadel. Bern. Vz Zavržení.

Zavrhnutosť, i, f. = *zavrhlosť*. Bern.

Zavrhnutý; *-ut, a, o* = *zahozený*, verworfen. — Z., verschmäht, getadelt, missbilligt. Vz Zavržený.

Zavrhovací, Rekusations-. Vz Právo.

Zavrhování, n., die Verwerfung; Verschmähung, Missbilligung.

Zavrhovaný; *-án, a, o*, verworfen. — Z., verschmäht, missbilligt, getadelt. Dle znění této smlouvy zřekl se císař za sebe a nástupce své obvyklé posud, ale od stolice papežské z časů Řehoře z-né investitury bisk. Ddk. II. 456.

Zavrhovatel, e, m., der Verwerfer. — Z., der Verschmäher, Missachter, Verächter.

Zavrhovatelka, y, *zavrhovatelkyně*, ě, f., die Verwerferin; Verschmäherin, Verächterin.

Zavrhovati, vz Zavrhnouti.

Zavrchy, dle Dolany, Zawrchy, ves u Náchoda. PL.

Zavřice, dle Budějovice, Zawritz, ves u Milína. PL., Tk. III. 37.

Zavřihuba, y, m. = *kdo mlčí maje mluviti*, das Maulzu. Zlob.

Zavřískati, vz Zavřeštěti.

Zavřísknouti, vz Zavřeštěti.

Zavristý = *zavřitý, zavřený*. Na Slov. Z. dvor. Hdž. Šlb. 84.

Zavřitě = *úhrnkem*, summarisch. Č. Někdy z. obsahuje všecky osoby. Br.

Zavřitec, tce, m., onoclea, das Fühlfarn, rostl. Vz Rstp. 1789.

Zavřitelna, y, f. = *hmota zavřitelná*. Presl. Chym. 60.

Zavřitelný, verschliessbar. Jg.

1. **Zavříti**, zavru, vřeš, vrou; zavři, vra (ouc), vřel, vřen a vřín (vřít, zastr.), vření (vřití, zastr.), vz Dříti; *zavírati, zatvárati* (na Slov.) = *dvéře přiložiti*, zumachen; *přikrýti, zandati*, zumachen, zuthun, schliessen, zuhalten; *zámkem, závorou* atd. *upevniti*, versperren, zusperren, ver-, zuschliessen; *překaziti*, hindern, hemmen; *pod zámek dáti*, einschliessen, einsperren, einthun, umschliessen; *obáhnouti*, zussammenfassen; *obsahovati*, begreifen, enthalten; *skončiti*, endigen, schliessen; *sevříti, aby se netočilo*, sperren, einhemmen; *závěrek učiniti*, schliessen, Schluss machen o. ziehen, Folge aus etwas ziehen; *usouditi, ustanoviti*, beschliessen; **se** = *zamykati se*, sich verschliessen, einsperren. Jg. — **abs.** Je zavřen (ve škole, zůstal po škole). Us. Šd. Zavírejte, nepouštějte sem zimu. Uš. Šd. Že jsou páni a rytířstvo sami sněmovali a sami zavírali. Pal. Děj. V. 2. 82. Rod dokonán a zavřen jest (= vyhynul, vymřel). Bck. I zavřína opět nová vojna a tažení proti Čechům. V. Doňovadž desky nebudú z-ny. Půh. II. 488. A konečně at zavru: Učí, cožkoli jest potřebie tomu, jenž se má modliti. Hus I. 319. Smrť v trampotách vzýváme a když přijde, zavíráme. Prov. Šd. — **co, koho:** pokoj, bránu, dům, knihu, cestu (zameziti), punčochu, kolo u vozu, zloděje, zločince, hubu, ústa (přestati mluviti), Us., dvéře, oči, Kom., nůž, počet (účet = skončiti), ruku (stáhnouti), pokoj (mír zjednati), D., oko (prominnutí), Reš., život, Jel., řeč, při; oči nezavírati (bdíti), V., radu (skončiti), Aesop., nález (ustanoviti). Vš. O jednom mluvě zavírá jiné všecky. Br. Zavři ju (hubu)? Us. Šd. Z. zámek. Šd. Přímky zavírají úhel. Pdl. Kady k vám, kady k vám, cérečko, chodiť mám? Oknama? Nemáte; dveří zavíráte. Pck. Ps 41. Okna malé máte, dveří zavíráte. Brt. P. 83. Zavřeš už tu pasčeku (budeš mlčeti)? Us. Šd. Zavřeš pysk (hubu)? Slez. Šd. Z. galvanický řetěz, smlouvu, Nz., protokol, Šp., úžinu, Čsk., sv. mši, Sš. P. 23., poradu, Sml., oči = umříti, Bdl., Tkč., kolo, NA. IV. 215., sklep, NB. Tč. 180, řeč, Bart. 4. 32., potaz, Vš. Jir. 77., své vypisování. Ler. Zavřite tam tu zimu (nepusťte ji sem). Us. na Mor. Šd. Naše panimama stará sama dveří zavírává; A již písničku zavírám, poberu se od vás jinám. Sš. P. 167., 741. Zavíraj, Anko, zavíraj kačky, až ti neutečú hore potůčky. Brt. P. 84. Zavíraje řadu králů z rodu franckého leží pochován ve Špýru; Kroniku svou k roku 1146. takto zavírá. Ddk. II. 467., III. 135. I trikrát hore už zdvíhnul sa a loktom opíral; trikrát chcel prezreť, trikrát očí zavrely víčka. Hol. 45. Jestliže by jedna strana doličiti a z. chtěla svou při a druhá by pravila, že něco ještě předložiti chce, stane se jí od soudce odklad. Bdž. 137. Nevěra uši boží zacpává a ruku jeho štědrou zavírá. BR. II. 779. Zavřeli sú brány, i přikázal sem, aby jich neotvírali, jelíž po svátku; Řeč zavírá řka; A ty modlitby zavírají vše, zač má prošeno býti; Zavieráte písmo, vzemše klíč, to věz rozum písma. Hus I. 132., 283., 319. Pozdě klec zavírati, když ptáci vyletali. V. Bůh jedny dvéře zavře a sto jiných otvírá. Prov. Šd. Janku, zavři hubu, létají letos kravince po světě (říkají otevřhubovi). Hš. — *Pozn.* 1. *Z. správu*, šp. *prý m. skončiti*, **ale** *ve smyslu tomto užívají tohoto slova*: V., Hus., D., Jel., Kom., Kram. atd. 2. *Často* **chybně** *prý m.: obsahovati*. **Ale** *v tomto smyslu užívají slova toho*: V., Br., Byl., Jel., Hus., Kram., D. atd. — **co za kým:** dvéře za sebou. Br. Spievaj si, dievčátko, bývaj že veselé, ako si bývalo, keď si vaše dvere za mnou zatváralo. Sl. spv. I. 1., Sl. ps. 10. Tá moja mať mladá v nevere ma hl'adá, za mojím frajerom zatvárať mi nedá. Sl. spv. VI. 206., Sl. ps. 166. Neradí za tebou dvere zatvárame. Sl. ps. 303. Zavři sám za sebu, aby lide nemyslili, že chodím za tebu. Na Ostrav. Tč. Dyž si otevřel, zavři sám za sebou. Us. Šd. Když sem za synečkem dvéře zavírala. Sš. P. 225. Jak by se za ní voda zavřela. Kld. II. 55. Sotva za jedním ženichem jsme z-li, již druhý klepá na dvéře. Shakesp. Tč. — **co po kom, po čem.** Dvéře po sobě z. V., Kom., GR. Hned po nich bránu z-li. Let. 312. Vz Z. co na čem. — **co před kým:** vrata. D., Alx. 1100. Vrátný počal dvéře zavírati před pacholaty. Dač. I. 49.

Kam sme přišli, všady před námi zavírali dvéře. Us. Šd. Z. dvéře před žebrákem. Sš. Bs. 20. Pršl, pršl, len sa leje, nezatváraj, milá, dvere; milá má, duše má, nezatváraj před nama. Sl. spv. II. 49. Zlatá panimáma, co děláte, že přede mnú dveři zavíráte. Ps. mor. Blázen, kdo štěstí věří a před nuzným zavírá dveří. Prov. Bž. — Chmel. — **co komu**: dvéře. Kom., Jel. Mlčí, jako by mu ústa zavřel. Prov. To se žádnému nezavírá (nezamezuje, nezapovídá). Zříz. Ferd. Právo se mu nezavírá, das Recht wird ihm nicht vorenthalten, er wird von seinem Rechte nicht ausgeschlossen, sein R. wird ihm nicht verweigert. Zř. F. I. A. XX., H. X. Mal si dvere otvorené do lásky srdce mého, ale sa ti už zavrely, nevôjdeš viac do nebo. Sl. spv. IV. 143. — **čeho** (*obyč.* **co**). Co platno chlěva zavírati, když jiní krávy pokradli. V. Když zavrú dveří. Št. Kn. š. 5. — **co jak**: dvéře **na** klíč, na zámek, na petlici, na kliku, na závoru, Us., na dva západy, Šp., vůz na ostro z. Us. Oči na věky z. (umříti). Vz Smrť. Č. A to zjednajíc a zavrúc s jeho milostí. Tov. 6. Purkmistr **podlé** většího počtu zavírati má. Koř. 5. Nechť **v** jednom slově zavru. V. Ať v summě zavru; V krátkých slovech přímluvu z. V. Život smutným koncem z. (skončiti). Jel. V krátké řeči něco z. = krátce něco pověděti. Jel. Očka na půl se zavřela. Hrts. Peklo se jim otevřelo a na věky zavřelo. Sš. P. 776. Nezavři na hubu (nepadni na obličej). U Solnice. Fch. Věčný kruh, jenž sebou sám se v sobě zavírá. Vrch. Myth. I. 210. On léhá a na večnovekú noc svetla zavírá. Hol. 99. A tak večeři na poly **s** bladem zavřevše. Exc. Václav III. zavřel jest **po** meči řadu Přemyslovců. Ddk. II. 427. S velikou radostí tu písničku zavírám. Pís. slez. Šd. Hlava ta sama s podobnou doxologií (slávoslovím) zavírá; Zavírá **po** logicku; Vězení jsme našli zavřené se vší bezpečností. Sš. I 137., II. 199., Sk. 59. Pražané a jiná města žalovali, že stav panský a rytířský se zavírají **bez** nich **při** sněmích a ledačemus bez nich svolují. Dač. I. 129. Římská stolice na nich všecko zakládá i **po** nich všecko zavírá. Jel. Enc. mor. XII. Veliké věci mají se konati a **ze** spolka zavírati. Pal. Děj. III. 3. 93. Což široce vypsali, to on v jednom slovu zavřel; Podobně Daniel **pod** jedním podobenstvím lva a medvěda jednoho krále zavírá. BR. II. 138. a., 702. b. Když bratřie nebo strýci jsú sebe dielní, tu se *jménem* dědicóv ani bratřie nezavierají; Vnuci ani synově, když by byli odděleni, jménem dědicóv rozumieni a zavřieni nemohú býti. Vš. Jir. 175. Na mne nesluší nic zavírati o tom na žádnou stranu. Vš. Nespraví ten nic do roka, kdo nezavře na čas oka. Prov. Reš., Č. M. 112. — **co kdy**. Dvéře **v** noci zavírají. Us. Sněm český zavřín **po** neděli reminiscere. Dač. I. 188. L. 421. zavřen pokoj mezi . . . Lpř. J. — **na jak dlouho**. Káza jej **za** (= na) tři dni zavřieti. Pass. 170. Zavřel se na zámku za sedm let. V. — **co čím**: přístup závorou. Jel. Zámek klíčem; řeč zavírkou (skončiti). Kom. Něco zdí z. (obezditi). V. Zvěř tenaty z. Us. Smlouvami mezi sebou zavrou. Pr. měst. A jestližeby jiní lidé jakou spravedlnosť k těm pastviskům měli, touto vypověďí jim spravedlnosti jejich nezavírám. Gl. 683. Z. něco smlouvou, über etwas einen Vertrag schliessen. Václ. XXXVIII. Kapitolou tou zavírá spis. Us. Pdl. Komín zavírá se šoupátkem; Z. silnici záporou. NA. IV. 169., 182. Tímto (list) zavírám. Žer. 318. Naposledy tímto zavřeli (skončili). Bl. Všechnu svú řeč vedl a zavřel mnohými důvody. Let. 16. Tím věc zavírám (končím). Bart. 4. 21. I chce pán Bóh dvěma přikázaníma všechna jiná přikázanie zavřieti, to věz báznní a milováním; Potom zavierá písmem; Těmi třmi (Mojžíšem, proroky a psalmy) zavierá Kristus veškeren starý zákon. Hus I. 59., II. 144., 149. — **koho kam**: pannu **do** kláštera, D., někoho do šatlavy, Sych., ptáka do klece. Kom. Něco do listu z., einschliessen. Nz. Z-la ho do posady, že se jí nekořil. Sš. P. 671. Duše jižjiž v mdlobu se zavírající. Šml. I. 36. Do komôrky zatváram. Dbš. Obyč. 134. Bez súdu súdia nás, okúvajú svojimi zákonami a my? — mlčíme. V chalupy, chlievy zavrelí nás, i jazyk — ach! i oči, svetla božie. Pbld. IV. 172. Změnu trůnu a sice náhlou a násilnou zavírá Kozma v poubé dva verše. Ddk. II. 450. Učiněn mír, do kterého zavřeni jsou také Athenští. Lpř. Děj. I. 119. Cesta se **k** tomu nezavírá. Bck. — **co, se, koho kde**. Pověsť ta málo pravdy v sobě zavírá. Us Pdl. Večer zavírala drůbež v chlívku. Kn. poh. 364. Poražený nepřítel zavřel se v pevnosti. Us. Letěl, až zavřel na hubě (= upadl). U Kr. Hradce. Kšť. Ach, Bože môj, **nad** milými vody se zavrely. Sldk. 461. Jen se nad ní voda zavrela. Er. Sl. čít. 29. Z. co v sobě. Křn., Šml., Nz., J. tr., KB. III., Dač. I. 251., Jir. Anth. I. 3. vyd. III., Bart. 1. 20., Mus. 1883. 364. (z r. 1512.), NB. Tč. 85., 236. Krajinu tu zavírá **na** západě pohoří. Us. Pdl. **Po** obou stranách zavírají údolí příkré svahy vysočin. Lpř. Děj. I. 24. Atheňanům běželo o to, aby v míru zavřeni byli také Fokiďané. Ib. I. 143. Na západ zavírá ji (nížinu) horstvo. Lpř. J. Ale písmo zavřelo všechno **pod** písmem, aby . . ; Ovšem tedy v ní (v lásce k Bohu) i lásku bliženskou zavírá. Sš. II. 36., 63. Mansfeldius oblehl město Plzeň, v němž se Plzeňští i s lidem císařským zavřeli; Někteří na zámku se z-li. Dač. I. 248., 284. Zavřechuť ji (Dorotu) v žaláři. Dr. v. 54., Výb. II. 20. Zavírati střeva milosrdenství nad ubohými. Pal. Děj. IV. 2. 398. Summa všech kněh, co se v kterých zavírá; Pod jménem dědicóv i dědičky se zavierají. Vš. Jir. 11., 175. V radách to zavřeli a na tom zůstali. Z-li se na svém hradu. Háj. Ihned se o něm (= okolo něho) nebesa zavrela. Pass. 665. Kterážto strúha tak zavierá v sobě dvě jezeře Martinov a Tyšina jmenované; Což se v týchž artikulech drží a zavírá; Tak jakž v sobě týž kšaft to šíře zavírá a ukazuje. Listy uher. hrad. z l. 1482., 1495., 1513. Že sú se tito dva radili a v stáji se v Brně zavierali sami a jej k sobě nepustili. NB. Tč. 120. A ji (Barboru) v temném

žaláři zavřieti kázal. Pass. 33. Zavře se s ní na svém hradu. Alx. V. 101., Pùh. II. 100. Vše, což chce, móž zavřieti v zákoně (do něho vložiti). Chč. A to se zavírá v předních dvou kapitolách, ve třech prosbách předních. BR. II. 3., 27. Pod tím pak zavřel pán Kristus všecko, což jest na světě nejmilejšího. BR. II. 77. a. Ambit sklenntý čtverhranný zavíraje v sobě nemalou zahradu. V. Jenž sú v moři zavřieni; Pak zavierá sv. Jan ve čtení, že mnohá jiná znamenie nčinil jest Ježíš; V té řečí Kristově jest mnoho dobrého zavřieno; Sv. Pavel ukazuje, kterak jiná přikázanie v tomto přikázanie jsú zavřiena; Cierkev sv. množství v sobě lidu zavierá; Jablko zrnaté slove, jenž v jedné kuoře mnoho zrn zavierá; A v tom toto písemce chci zavřieti. Hus I. 351., II. 165., 276., 273., III. 84., 94., 104. (II. 373., III. 2., 4.). A pod tím zavírají (obsahují) všecky ty. Br. Zavříti v městě nepřítele; někoho v kole (okroužiti); Jaká povinnosť senatora byla, to Cicero krátce v tomto třem obsáhl a zavřel; To vše v sobě list tento zavírá. V. Jakož týž list to vše v sobě plněji z-rá. Faukn. 23. Listové, kteří moc listu hlavního mají a v sobě zavírají Václ. II. Právo obecně zavírá v sobě povinnosť osob v úřadě postavených. Koí. 1. Jak to vašo psaní šíře zavírá. Jdn. 229. A ponévadž prvé zřízení zemské to v sobě obsahuje a zavírá. Zř. F. I. A. VII. (A. XIII., B. XI.). I zavřel v mečiu lud svoj. Ž. wit. 77. 62. Z. něco u sebe (ustanoviti). V. Z. kolo u vozu, Us., patu u punčochy. Šp. Něco v radě, Br., ve sněmě z. Plk. Koho v čem. Bl. — **co, se, koho na čem (po čem).** Moudrý nezavírá všeho na jedné hlavě. Pk. Všecko se na něm otvírá a zavírá (vše na něm záleží). Us. Kšť., Bdl. Tento zvláštní artikul měli a na tom zavřeli, aby bylo poselství. Pal. Děj. IV. 1. 79. A na tom zavřel, že z toho milému Bohu žaluje. Arch. II. 36. U Kaifáše na tom radu zavřeli, aby jej zahubili. BR. II. 125. Zavřel otázku tu na tomto. Jel. Mnoho na své mysli zavírá (o sobě myslí). Háj. Sami na tom zavřeli (na tom se ustanovili). Br. Ten takto o tom smyslil a na tom zavřel. V. Po dlúhých rozepřech na tom jsú zavřeli. Háj. To když tak na tom zavřeli. Bart. 294. 16. Na sněmě bylo zavříno. Er. 1523. Cf. Otevříti. — **koho, co odkud.** Z jistého důvodu něco z. (závěrek učiniti). V. Se všech stran je zavřeli (obkličili). V. Co jiného z těchto důvodů z. máme? V. Okno z venku z. Us. Jak z předešlých vět na jisto zavírám. Sš. II. 37. Z čehož zavíráme, že nařízení ona v dobré paměti byla. Ddk. III. 58. Z toho, co jsme posud pověděli, mohlo se zavírati, že . . . Mus. 1880. 483. Země česká ze všech stran zavřena jest lesem. V. Zavře střeva svá ot něho (před ním). Hugo. (Tak) otevřel by myšlenie své k Bohu zavra oči od světských věcí; (Duše) sama s sebú počne se vaditi, proč jest ot těch věcí, k nimž jest hleděti měla, oči jest zavierala; Jakož ten, ktož spí, od tělesných věcí oči zavierá, tak ten, ktož se v bohomyslném životě obierá, ote všech věcí světských žádosť svú zavierá a jedné samy nebeské a věčně vidí; Z této řeči mistr hlubokých smyslóv takto zavierá řka. Hus I. 114., II. 311., III. 37., 220. — **o čem.** Z něčeho o něčem z. Us. O mnohých věcech nezavřeli, zum Abschluss bringen. Čr. Ihned se o něm nebesa zavřela. Pass. V senatě pravidelně zavíráno o všech důležitých věcech. Lpř. J. — **proti komu.** Nic proti proměně chleba v tělo Kristovo odtud zavírati nesluší. Sš. J. 41. Že on nemá ruky věrné zavřieti proti paní Jitce. Arch. II. 75. Z. se proti čemu čím. Chč. 307. — **co s kým, s čím.** Přímka AB zavírá s přímkou CD úhel α. Us. Pdl. Z. s nepřítelem mír. Lpř. J. — **aby.** Na tom zavřeli (ustanovili), aby . . . Trp. Na tom zavříno, aby . . . Břez. 186. Naučení vaše nám vydaně zavírá, aby Černý Václav tu řeč hanlivú odprosil. NB. Tč. 236. — **nač**, auf etwas schliessen, *lépe:* dosuzovati se čeho, souditi z čeho o čem. Brs. 2. vyd. 271. — **se.** Dvéře se zavřely. Dvéře se nechtí zavírati. Us. Počet príchodzích bol tak veliký, že dvere sa vždy otváraly a zatváraly. Phld. IV. 527. Právo vyšší se nezavírá, die Appellation ist nicht verwehrt. Gl. 383. Propasti se zavřely. Vrch. Než se zima zavře (než bude zima, bevor der Winter eintritt). Ms. 1581. Us. u Dobrušky, Vk., na Mor. Šd. Tam chodili lidé nakupovat, dvéře ani se nezavíraly. Us. Šd. Píseň se zavírá, už je všemu konec. Sš. P. 705. Dsky se zavírají. Vš. Jir. 173. Mnišie bohatí, ti zavrúce sě, dobře sě sami piekují. Hus II. 67. — **že.** Spolu smíme zavírati, že kníže slibům svým dostál. Ddk. III. 144. — **jak (adv.).** Vně z. V. Krátce něco z. (obsáhnouti). D. Bídně život z. (skončiti). Jel. Nemotorně zavírati (závěrek činiti). Scip. Zle zavírati (špatný závěrek činiti). Kom. Zavírej zvolna, aby dvéře nebouchaly. Us. Dch. Pozdě se zavírá klec, když ptáci vylétali. Us. Ten zámek se zle zavírá. Us. Šd. Láhev neprodyšně z. Mj. 133. Brány hned sa tuho zavrely. Dbš. Sl. pov. I. 132. I zdál se nyní mírněji, ano pěstěně a laskavě list svůj zavříti. Sš. I. 403. A tak krátce zavíraje smrť jeho daleko lepší nežli nedužívý život a ustavičná nemoc. Reš.

2. **Zavříti**, vru, el, ení, *zavírati = počíti vříti*, zu sieden anfangen, aufsieden, aufkochen; *zapáliti se*, sich entzünden. — **abs.** Voda zavřela. Voda zavierala. Němc. VII. 63. — **na koho.** Kněží na ženy zavřeli (bažili po nich). Aesop. — **co čím:** hrady ožehem z. (zapáliti; zastr.). Dal.

Zavřiti, n. = *zavření*. Vz Zavříti, 1. — Z. = *jizba, vůbec každá uzavřená místnosť.* Má v domě troje z. Mrzne i v z. U Kolína. Šml.

Zavřitosť, i, f., die Verschlossenheit. Šm.

Zavřitý = *zavřený n. zavřen býti mohoucí*, geschlossen, versperrt, verschlossen; schliessbar. Vz Zavříti, 1. Us. u Domažl. Jrsk. Z. pokoj v domě, V., Br., město, Br., dvůr. Reš. (Poslal ho) s listem (dopisem) z-tým. NB. Tč. 184., 192. Tento den jest všecko z-té. U Uh. Hrad. Tč. Ty bys chtíla míť se jak sto kvetů na Jana z-tého. U Domžl. Jrsk. Z. kapsa. Us. Dch. Z. dům. U Přerova. Kd. Z-týma očima. Arch. IV. 155. — Z.

v botan. = 1. beze všeho otvoru n. nepravidelně otvírající se, 2. otvorem opatřený, jenž chlupy, šupinami zacpán jest, geschlossen. Rst. 522.

Zavrkati; *zavrknouti*, knul a kl, uti = *počíti vrkati*, anfangen zu girren, ein wenig girren. — **abs.** Holub zavrkal. Ros. Vz Vrkati. — **si kde.** (Uletěl) na zelený dúbek, tam sobě zavrkal, můj zlatý holúbek. Ps. slez. Šd. — **na koho.** Samec (holub) na samici zavrkal. Us. Šd.

Zavrknouti, vz Zavrkati.

Zavrknutí = *vrknutí*.

Zavrlikati. Drozd z-kal. Us. Tč.

Zavrněti, ěl, ění, anfangen zu schnurren, ein wenig schnurren. — **kde.** Dítě zavrnělo v kolébce. Us.

Zavrnutka, y, f., monarda, die Monarde, rostl. Vz Rstp. 1172., Kk. 179.

Zavroubení, n., die Einfassung. Vz Zavroubiti.

Zavroubený; *-en, a, o*, eingefasst usw., vz Zavroubiti. — **kde.** Má u mne zavroubeno (má na vrubě). Ros., Č., Vck. Má na mne z-no (chce se mstíti). Vz Msta. Č.

Zavroubiti, il, en, ení; *zavrubovati* = *vrub zaříznouti*, einkerben, zu kerben anfangen; *zaviniti*, verschulden; *zajíti*, einlenken; *obroubiti*, besäumen, beränderm — **co.** Něco tam zavroubil (zavinil). Ros. Z-ti šátek (obroubiti; kraje zahnouti a zašiti, aby se netřepily). Us. — **co čím**: šátek hedvábím. — **komu v čem.** Řetěz ten dám oné ženské, abych aspoň v něčem své manželce zavroubil (něco zavinil). Omyl. — **kam**: do hospody z. (zajíti). Plk. — **se komu kam**: do srdce. Hdž. Vet. 93.

Zavrský mlýn u Humpolce. PL.

Zavrstviti, il, en, ení, *zavrstvovati*, einlagern, einschichten. Šm.

Završ, e, m., dvůr u Kostelce nad Orl. PL.

Završalý = *završelý*. Z. míra (více než sháněná a méně než vrchovatá); žebříny byly završalé = měly sena nad žebříny. Us. v Táborsk. Vz násl.

Završelý = *vrch mající*, gehäufelt. Z. nůše, korec, věrtel. Dch. Vz Završalý.

Završení, n. = *dovršení*. Let. Mt. S. IX. 1. 10. Vz Završiti.

Završený; *-en, a*, o, vz Završiti. Teď díl půlstaleté práce jeho završen, vollendet. Nitra VI. 47.

Závrší, n. = jm. stráně a polností u Vsetína, Vck., u Luhačovic na Mor. Šd. — Z. brad. Cf. Blk. Kfsk. 44., 768., 934., Sdl. Hrad. II. 19., 31.—33., 117.

Završiti, il, en, ení; *završovati* = *na vrch dovésti, doplniti*, anhäufen, vollenden; *vršek učiniti (při míře)*, einen kleinen Haufen machen. — **co**: korec, věrtel. Us. Dch. Červen nastoupí po žalostném máji a metamorfos líbých děj završí. Nitra. VI. 143. Z-šil důstojne dielo svoje nečestný zbabelec. Zbr. Lžd. 111. Na misách nakrájané koláče završujú obed. Sl. let. VI. 288. Z. kopu sena (vršek posaditi). Us. Šd. Keď každý jednotlivý kmen svoj osobný duchovný úkol završí. Phld. II. 3. 95. — **co čím.** Završil krásu její tím, že . . . Kartig. — **se kde.** Ve zbožnosti se završují všecky poznané jestoty veškerého života člověčího. Mus. Bo keď žitia ten osnovu završí vo tmavom hrobe. Kyt. 1876. 31. — **jak.** Len čo z toho vykvitne? Táto komedia sa strojí pekne završiť. Chlpk. I. 90. Konec roku tu, my ho šťastně završujeme. Phld. III. 1. 8. — **se nač.** Tak završil a vyvršil sa osud na tebe (vymstil se). Let. Mt. S. VIII. 1. 62.

Závršník, a, m. = *kdo bydlí za vrchem*, der Hinterbergler. Us. Šd.

Završovati, vz Završiti.

Zavrtač, e, m., der Bohrer.

Zavrtáček, vz Zavrták.

Zavrták, u, **zavrtáček**, čku, m. = *vrták, nebozez*, der Bohrer. Us. Dch., NA. III. 126.

Zavrtání, n., die Einbohrung. Us

Zavrtaný; *-án, a, o*, eingebohrt. — **kde.** Má ji v žaludku zavrtanou (miluje ji — pro peníze?). Us. u Žamb. Dbv. Všeci lidé povídají, že my nic nemáme; a my máme devět psotek zavrtaných ve trámě. Jir. Ves. čt. 234. — **kam.** Ten má tu průpověď do jazyka z-nou (stále ji užívá). Šml. — **jak.** Čo by dali takú pannu za takého čaptáka naničbodného, čo má noby tenším koncom zavrtané. Zátur. Nápr. 11.

Zavrtati, *zavrtávati*, ver-, einbohren. — **co kam.** Zavrtal do břídcle 100 dukátův. Ros. Z. krovy do podkrovnice. Vys. Co se mu to zavrtalo do mozku? Us. Kšá. Zeliny se kravám zavrtávají do uší. Us. Tč. — **co kde**: sloupy v hranici z. Vys. — **co kudy**: díru **skrz** košťál palce z. Vys. Zavrtalo mu to modzgom. Mt. S. — **co čím**: náboj zavrtáčkem. Vys.

Zavrtavač, e, m., der Einbohrer. D.

Zavrtávati, vz Zavrtati.

Závrtek, tku, m. = *otvůrek v horách*, do kterého nadzemní voda se vssává tak, že v parných létech vody tam spatřiti nelze. Bdl. Útvary borské, kterými příroda pohoří vápencové tu propastmi, slujemi a z-tky obohatila. Mtc. 1882. 176.

Zavrtění, n., vz Zavrtěti.

Zavrtěný; *-ěn, a, o*, vz Zavrtěti.

Zavrtěti, ěl, ěn, ění; *zavrtívati* = *drobet povrtěti*, ein wenig drehen; *pohnouti mysl*, den Kopf verrücken, in den Kopf setzen; *zakroutiti, zatočiti*, erschweren, verdrehen, verwirren; abquerlen, einrühren. — **abs.** Pojď, zavrtíš. Us. — **čím**: hlavou. Solf., Čch. Petr. 15., Frsc. I. 7., Šd., Km. Kozička ještě nepřišla domů, Karličku? Chlapec zavrtěl hlavou, že ne. Kmk. Přiběhl pes a zavrtěl ocasem. Us. Šd. — **čím kde**: rukou nad hlavou. Us. Já jednou rukou zavrtím kolem u vaší studny. Us. Tč. Z-la rukou kol ucha. Kká. Td. 93. — **čím jak.** Přívětivě hlavou z-těl. Osv. I. 278. — **k čemu.** K otázkám jich jenom hlavou z-la. Osv. I. 263. — **kde.** Jak se v kterém mozku zavrtí. Kom. — **co kde kam**: na žernách do pšenice ječmeň z. (einmahlen). Na Ostrav. Tč. — **se v čem.** Zakukaj, kukačko, v hájičku zelenom, zavrť sa, dievčatko, v životku červenom. Phld. IV. 463. — **komu kudy.** Z-lo mu to modzgom. Mt. S. I. 112. — **komu co** = *zakroutiti, nesnadným učiniti*. Ros. — **(komu) čím.** Ta panna mu hlavou zakrou-

tila (pomátla mu hlavu). Ros. Matka v strachu mulube krídla svoje obe na drobniatka prestrela, hlavou v kol zavrtela. Č. Čt. I. 51 — **se (komu).** Kolo štěstí se zavrtělo. V. Hlava se mu zavrtěla. Ros. Jak se kterému mozku zavrtí (jak si zmyslí). Kom. Zrazu sa ubne, hor' sa vyšvihne a tak do troch vrchov skočí, po čtvrtý raz sa k pažiti přibne, zavrtí sa a zatočí. Sldk. 24. — **se komu kde.** Zavrtělo se mu něco v hlavě (*zamyslil si něco*). Jg.

Závrtka, y, f. Z. do polévky, etwas Eingerührtes. Ua. — Z. = *závorka*, der Riegel. Z-ku u mých dveří otevřela jsem mému zmilelci. BO.

Zavrtnouti, tnul a tl, ntí = *vrt učiniti, vrtadlem zatočiti*, den Bohrer etc. einmal umdrehen. Ros.

Zavrtnutí, n., die Umdrehung. Z. se lodí. Nrd. v Osv. I. 83.

Zavrtovák, u, **zavrtováček,** čku, m. = *začáteční nebozez* (v horn.), *svědr*, der Vorbohrer. Bř.

Zavrtuliti, il, en, ení = *zašroubovati* (slovo nové), verschrauben. Jg.

Závruba, y, f., zastr., die Crenelirung. Z. města. Krok.

Zavrúbiti, vz Zavroubiti.

Zavrúblování, n., vz Zavrúblovati.

Zavrúblovaný; *-án, a, o* = *vrúblem zavázaný*. Vz Zavrúblovati. Z. snop. Mor. Šd.

Zavrúblovati = *vrúblem zakroutiti* povříslo, vrúblem snop zavázati, zatáhnouti. — **co.** Pojď, zavrubluj tento snop. Mor. Šd.

Zavrubovati, vz Zavroubiti.

Zavrzati; *zavrznouti*, znul a zl, ut, utí, anfangen zu knarren, knirschen, zwitschern. — **nač:** na housle. Ros. — **čím:** dveřmi. Ros. — **co.** Na malé húslićky skočnou zavrzal. Kol. ván. 128.

Zavrzgati, *zavrzgnúti*, ein wenig knarren, knirren. Na Slov. Vz Vrzgati. Zavrzgly dvéře. Phld. III. 393. — **Z.,** zu schleudern anfangen. — **čím:** nohama. Na Ostrav. Tč. — **co kam:** kameně, prach na někobo z. Na Ostrav. Tč. Gajdoš zavrzgne nadúchaný temľov **pod** ľavé rameno. Na Slov. Dbš. Obyč. 64. Pán richtár vydali zákaz, že kto opováži sa od kraviara čo len za babku kúpiť, utratí i mäso i penisze a ešte ho zavrzgnú do klady. Dbš. Sl. pov. II. 80. — **co za kým.** Dvere za sebou zavrzgla. Dbš. Sl. pov. I. 83.

Zavrzgnúti, vz Zavrzgati.

Zavrzgnutý; *-ut, a, o* = *přiskřipnutý, zavřitý*. Slov. Z. zbojník škrípal od jedu zubami a jačal. Dbš. Sl. pov. I. 271.

Zavrznouti, vz Zavrzati. Us. — **Z.** = *přivřiti, přiskřipnouti, zavřiti*. Slov. — **koho.** Bežim pred právo a jednako len rozpoviem celú vec, aby vás prvého zavrzli Na Slov. Dbš. Sl. pov. III. 71. — **Z.** = *uvrznouti, uklouznouti*. Vz Uvrznouti. Odbehla doniesť do komory trocha toho občerstvenia doniesť. Ale mali sa jej načakať; tam tá kdesi zavrzla. Dbš. Sl. pov. VIII. 3.

Zavrznutý; *-ut, a, o* = *přivrsknutý, přiskřipnutý, zamčený*. Na Slov. Dbš. Sl. pov. III. 71.

Zavrzňkati, vz Vrzňkati.

Zavržďati, vz Vržďati. Na Slov. Bern.

Zavrždžati = *zavržďati*. Na Slov. Bern.

Zavržec, žce, m. = *zavrhač*. Na Slov. Bern.

Závržek, žku, m. = *co zavrženo*, etwas Weggeworfenes. Ztob.

Zavrženě = *potupně*, verächtlich. Z-ně o někom smýšleti. Trip

Zavrženec, nce, m., verworfener Mensch. Bern., Blý.

Zavržení, n. = *zavrhnutí*, das Hin-, Auswerfen, die Hin-, Auswerfung. Z. zbraně atd. Z. soudu. Vz S. N. Což se mimo to nění mé děje, to jest zlé a z. hodné. BR. II. 24. a. Máme na Ježišovi marné chvály z, neb dí křivochvalcóm: Co mne pokúšiete, pokrytci? Hus II. 396. — **Z** = *opovržení, potupa*, die Verwerfung. V. Věc z. hodná. Kom.

Zavrženlivosť, i, f., die Verwerflichkeit. Jg.

Zavrženlivý = *k zavržení jsoucí*, verwerflich. Z. rada. D.

Zavrženosť, i, f, Verworfenheit, f. V.

Zavržený; *-en, a, o*; *zavrhnutý*; *hnut, a, o* = *zahozený*, weg-, hinter-, hin-, ausgeworfen. Z. papír (který se k ničemu více nehodí), dráb, voják. V. Přísaha nemá býti žádána jako dobrá, avšak nemá býti zavržena jako zlá, když jest potřebná. Hus. I. 98. — **Z.** = *potupený, nízký, opovržený*, verschmäht, verworfen, verstossen. Z. člověk, V., věc. Reš. Člověk zavrženého srdce = bázlivý. V. — Jg. Kto sú byli zavrženější než synové israelští?; Kteraká tedy jim nemá více věřeno býti než kněžím chudým, zavrženým? Hus I. 441., 472. Jako milán z-ný. Kká. Td. 81. — **odkud.** Nižádný nebude od nebeského království zavržen, ktož bude... Hus III. 122. — **kde.** Z toho domuievám se, že v světě velicí pyšní z své nepokorné modlitby jsú **před** milým Bohem zavrženější. Hus I. 317. Ač jest byl (David) z mládí pastýřem a v svých otcích v Egyptě z-ný sluha; I zdáliť neměli sú lidé věřiti 12 apoštolóm chudým, sprostným a v světě z-ným viece než všem biskupóm?; A zase Lazar byl jest z-ný před lidmi a vzácný před Bohem. Hus I. 441., 472., II. 238.

Zavržitel, e, m. = *zavrhovatel*, der Verwerfer. Z. vší slnšnosti. Arch. IV. 432.

Zavržitelnosť, i, f., die Verwerflichkeit. J. tr.

Zavržitelný = *zavrženlivý*, verwerflich. J. tr. Z. svědek. J. tr., Šp., Pr. — **jak:** mravně, náboženský, politicky. Kaizl.

Závržka, y, f., der Rücktritt des Bräutigams o. der Braut. Na Slov. Ssk.

Závržný = *zavržitelný*. Země, která vydává hloží a trnie, z-ná (reproba) jest. ZN.

Zavsaditi = *vsaditi*, einsetzen, einpflanzen. — **co.** Puch.

Závsí, n., Zawsy, ves u Soběslavi; myslivna u Humburk. Cf. Blk. Kfsk. 479.

Zavše = *vždy, za vždy, po každé, každým rázem*, immer, jedesmal, jeden Augenblick. Ve Slez., na Mor. a Slov. Tč., Ht. Sl. ml. 154. Z. len na teba myslievam. Sl. ps. 176. Ta tvoja mať veľká jaskotnica z. mi po-

vedá: Tys nerobotnica. Sl. spv. VI. 204. Oj! fajočko ľnbá, nože mi pekne hor, nože mi kotúčky okruhlé z. tvor. Ppk. II. 108. V opovržencoch z. povstáva vedomie svojich vlastných síl. Č. Čt. II. 181. On do neba z. pozerá. Btt. Sp. 116. Ľahne, vstane s piesňou z. Čjk. 70. Z. sa potešil, keď zlaté jablka oberať šiel; To z. sa mu nevidelo; Zavše prišla ku pastorkyni. Dbš. Sl. pov. I. 225., 228., VI. 5.

Zavšemi = *vojínové za jinými všemi bojující*, die Hintersten. Cyr. — **Z.** = *záškodníci*, die Marodeurs, der Nachtrab. Sych.

Zavšiknouti, knul a kl, ntí, mit einem diesem Worte ähnlichen Laute rufen. — **jak:** plnou tlamou. Pam. kut.

Zavšiný = *zavšivělý*. Z. košula. Na Ostrav. Tč.

Zavšiti se, il, en, ení, Läuse bekommen. — **kde**. Já sem se tam (v cizí zemi) c lý zavšil. Na Ostrav. Tč.

Zavšivavěný = *zavšivělý*. Z. dítě. Mor. Šd.

Zavšivělosť, i, f., das Verlaustsein.

Zavšivělý = *plný vší*, verlaust. Z. místo. Rostl. Přišel domů všecek z-lý. Us. Msk.

Zavšivený; -*en*, *a*, o = *zavšivělý*. Je všecek z-ný. Us. Hý., Šd.

Zavšivěti, ěl, ění, verlausen. Us.

Zavšiviti, il, en, ení, verlausen. — **se** = *zavšivěti*. Ten rybník (ryby v něm) se zavšivil. Us. — **se kde**. V Bosně se celý z-vil. Us. Tč. — **si co**: košili. Us. Tč.

Závtah, n, m., statice, die Strandnelke. Vz Rstp. 1238., Slb. 291.

Závtahovitý. Z. rostliny, staticeae: závtah, trávnička. Vz Rstp. 1238.—1240.

Zavtipkovati si o čem, scherzend sagen, einen Witz reissen. Km. 1884.

Zavučati, vz Vučati.

Zavuňati = *zavoněti*. Na Ostrav. Tč.

Zavundati = *zandati*. Ros.

Zavundávati, vz Zandati.

Závůrka, y, f. = *malá závora*, das Riegelchen. Chmel. Lex. 409.

Zavutlený, verwirrt. Z. niť = spletená. Us.

Zavýjaní, n., das Geheul. Počuje veľký krik a z. Dbš. Sl. pov. I. 460. Z. psov pred domom značí nešťastie. Dbš. Obyč. 46. Krik, kliatby, šum, z. a plač. Phld. III. 2. 141.

Zavýjati, vz Zavyti.

Zavykati koho, verwöhnen. Us. Na Mor. *spovykati*. Brt. — **Z.**, zu ihrzen anfangen. — **komu**. Us.

Zavyklý = *choulostivý*, verwöhnt. Us. Na Mor. *spovykaný*. Brt.

Zavylněný; -*ěn*, *a*, o. Vem župicu z-nů. Kol. ván. 93.

Zavymnalý (mající hezké výmě), schön euterig. Z. kráva. U Rychn. Ntk.

Zavymnati (od *výmě*) = *veliké výmě dostati*, grosseuterig werden. Vařím krávě žito, aby zavymnala. U Rychn. Msk. — **kdy**. Kráva **před** otelením hodně zavymnala. U Hořic. Hk. Vz Zavymnouti.

Zavymnouti = *zavymnati*. Dáváme krávě lopačku, aby zavymla. Mor. Šd.

Zavýskati; *zavýsknouti*, sknul a skl, utí; *zavyskovati*, aufangen zu jauchzen. — **kde**. Kdo tu zavýská? Us. — **si**. Kká. K. sl. j. 95. — **co**. Ať si tedy ňákou zavýskají. Us. Tyl. — **jak**. Všichni *sborem* zavýskli. Vrch. — **na koho**. Us. Tč. — **kdy komu**. Což jinak srdce mu zavýsklo ve svobodě. Světz. 1880. — **co komu jak**. Náramným trikrát hukotom Bohu slávu zavýskli. Hol. 266.

Zavýsknouti, vz Zavýskati.

Zavýsknutí, n., das Aufjauchzen. Tč. Slastné z. Kls.

Zavyskovati, vz Zavýskati.

Zavýtečníkovati si, kurze Zeit einen hervorragenden Mann spielen. Vydá veřejné provolání, sbírá příspěvky, potvrzuje jich příjem svým podpisem v novinách a tak si na chvilku též zavýtečníkuje. Km. 1883. 19.

Zavytí, vz Výti; *zavýjati*, *zavývati*, aufheulen, anfangen zu heulen, ein wenig heulen. — **abs**. Vlk zavyl. Ros. Pes zavyje, jak muziku učuje. Us. Tč. Pes zavýja. Na Slov. Hdž. Šlb. 11., Sldk. 129. Guraj prestal zavýjať a utiahnul sa pod návratie. Phld. III. 314. Len sova presmutné na dlhý plač ťáhla hučánie a zjašení vókol psi zavývali. Hol. 315 Zavýja ako vlk (křičí). Zátur

Zavyučenou, *lépe*: za vyučenou. Jg. Vz Vyučený.

Zavzánek, nkn, m. = *závdavek*. Z na to dán. Pňh. II. 283.

Zavzatí, vz Zavzíti.

Zavzatosť, i, f., die Eingenommenheit. Erbitterung. Na Ostrav. Tč.

Zavzatý; -*at*, *a*, *o*, eingenommen, erbittert. Na Ostrav. Tč.

Zavzdechnouti, *zavzdychnouti*, chnul a chl, utí, *zavzdychati*, anfangen zu ächzen, zu seufzen. — **jak**. Těžce zavzdechl a zemřel Us. Zltovláske iba čo niekedy zavzdychlo sa z hlboka a nevravela nič. Dbš. Sl. pov. I. 69. Zavzdychne smutne: Už som všetko ztratil. Č. Čt. II. 95. — **abs**. Sedia oni, sedia, do ohníčka hľádia, slovka nepovedia. Len keď bor zašumie, keď vetor zaveje — skočia, zavzdychajú: Jaj naše nádeje! Btt. Sp. 9. Dievčiatko trpne, slúcha a rúčky složiac zavzdychá. Ib. 119. — **si**. Zavzdychne si: Pros za mne! Us. Šd., Němc. — **se komu**. Strelcovi všakovak bolo okolo srdca a neraz sa mu zavzdychlo; Slúbil si mi toho beranca. Ach, zavzdychlo sa dobrému Jankovi, slúbil som ti ho, slúbil. Dbš. Sl. pov. III. 10., VIII. 44. — **kdy kde**. V noční době zavzdychati chvilenku **na** hrobě. Hdk.

Zavzdechnutí, n., der Seufzer. Nrd. Bld. 30.

Zavzdorovati, ein wenig trotzen. — **komu**. Us.

Zavzíti, vezmu, vzal, vzetí; *zavzati* (slov.) = *vzíti*, nehmen. — **co kam**. Co v hlavu zavzal (sich in den Kopf setzen), na tom stál. Kom. Raz si zavzal do hlavy a více nepopustil od toho. Mt. S. I. 109. — **abs**. Bylo sucho, zelé nezavzalo (nezaložilo i. e. do hlávek). Slez. Šd. — **se**. Obilí se zavzalo (fasste Wurzeln). Slez. Šd. — **si** = *umíniti si*, sich vornehmen, in den Kopf setzen. Slov. Na ostatok zavzala si do tej dvanástej izby čo len jedným očkem nakuknúť. Dbš. Sl. pov. VI. 9. — **se nač**, etwas unternehmen, sich zu etwas entschlies-

sen, sich einer Sache widmen. Na Slov. Aby každý tým lepšie dbal na to, na čo zavzal sa; Kamkol'vek v svete obrátiš sa a na čo zavezmeš sa, budeš aký najšťastnejší môžeš len byť. Dbš. Obyč. 92., 105. A veď nž. keď len tak zavzal si sa na to, choď, hl'adaj. Dbš. Sl. pov. VII. 47.

Zavzlykati, *zavzlyknouti*, knul a kl, utí, aufschluchzen. Us., Šml. I. 52., Hvls.

Zavznášeti, vz Zavznésti.

Zavznésti, *zavznášeti se = povznésti se.* — **kde**. Bo len ta duša uzrie mesiáša, čo **nad** svetom sa zavznáša. Phld. III. 471.

Zavzněti, vz Zavzníti.

Zavzníti, *zavzněti, zazníti, zazněti*, zní, ěl, ění, anlangen zu klingen, erklingen, ertönen, erschallen. — **abs**. Zavzní hlas zvonu, trouby zvuk. Kom. Zavzněly trouby. Ros Zavzněla veselá novina. Jel. Zavzněl pohřební pochod. Dch. Hudba zavzněla. Us. Vlč. Zavznely zvuky vojanskej hudobnej bandy. Na Slov. Lipa 268. Tvorčie slovo božské zavznelo a zem, more, pramené, potoky a rieky vyviedlo. Na Slov. Tč. Preto drumbielky hlások zaznieva, keď deň búrny už zamdlieva. Č. Čt. II. 99. Ať zavzní hlahol trub a bubnů hřuk. Us. Tč. Takové válečné zpěvy zaznívaly, když r. 1158. usneseno bylo tažení do Italie; Kde zpěv zaznívá, tanec není dalek. Ddk. IV. 216., 249. Keď teda už na své všetci sa osádlili místa, trůby tedáž zazňá. Hol 19. — **komu kde**. Dal mi jednu, až mi v uších zaznělo. Ros. Odtedy zaznievaly na brehoch tej stepnej rieky bojovné spevy a brinkot zbrane. Lipa 218. **Okolo** uší mu zavzněl divoký chechtot a zlostný křik. Němc. I. 137. Na Radhošti zazněl zvonec, pohádce tě už je konec; Najednou zavzní za dveřmi zvoneček. Kld. II. 159., 279. V kterém uchu ti zaznělo? Us Tč. Krok jejich zazněl v dlažbě mramorové. Čch. Mch. 40. Hněv jí zazněl v hlase. Kká. K sl. j. 33. **Před** jeskyní zazněl rohů hlas. Vrch. Zaznela zbroj **nad** nim a hrmotný dávala brinkot. Hol. 22. On zrútil sa tedáž a bitá zem zaznela pod nim. Hol. 100. — **komu čím**. Zazněl jí i Sion písní. Ráj. Tím vánlm šumot splavu z dáli šeptem zaznívá. Goll. — **co po kom**. Zavznim po Horaci libou písničku. Puch. — **odkud**. Zazněji (zazněje?) z bubnov hrozný sal St. skl. II. 207. S věže zazněl zvonů zvuk Us. Zpěv zavzněl z úst mladistvých. Us. Tč. Křik zazníval s levé strany. Němc. Struna keď z nadzemských bytov zaznieva. Lipa 351. Z ňader zazněl vzdech; Hlasně zazní sborem ze všech retů. Kká. K sl. j. 30., 135. Z protějška do vln a větrů bouřné vřavy zazněl chorál z chrámu z dáli. Vrch. Myth. I. 156. Vz Z. kdy. — **kam** Tu zaznělo pronikavé vzkřiknutí **v** otevřená okna. Hrts. Ať surma zavzní do boje. Na Slov. Tč. Rozveselá mu pri tom do nší zaznivala hudba. Hol. 144. Se hroziti budou, když v troubu poslední zavzní. BR. II. 91. b. — **jak**. Zavznej bôlne ešte ráz. Kyt. 1876. 29. Ozon trúb hlasne zaznieva. Ppk. I. 85. Vesele a lehce zazněl (rohů zvuk). Vrch. Ačkoli o Kristovu příchodu den po dni hlas zvučí, avšak teprv potom tak zavzní, až jej I mrtví v hrobích uslyší. BR. II. 112. b. Vz Z. odkud. — **kudy**. Hudba zavzněla salonem. Hrts. Jásot zazněl davem. Vrch. Horou zaznel výkrik. Kyt. 1876. 4. Jak by z dálky tony harf mi lesů šerem zaznívaly. v sluch. Vrch. — **o čem**. Pořád jen o vlasti píseň má zaznívá. Šd. exc. — **kdy odkud** Při žnivách zaznivá zpěv jásavých Slováček Us. Tč. Tu po velkém čase tvorčie slovo božie **od** ducha božieho zavznielo. Na Slov. Tč. — **jak daleko**. Hlas jeho zaznival míli cesty. Němc. I. 138.

Zavztekliti, il, en, ení = *vzteklým učiniti*.

Zavždy, immer, immerfort. Pišta ešte začastejšie domov chodieval. odkedy ho mati k ženbe z. nutila. Lipa 201. Zavždy duch môj z rána myšlienkou sladkou svieže se okrieva Ppk. I. 48.

Zayhry (zastr. = *za hry, zahrávaje si*, zum Scherz). Jel. Enc. m.

Záz, záze, vz Zadu.

Zazabiti, il, en, ení, *zazabovati = zachladiti*, erkälten. — **si co**: nohy. — **se**. Na Ostrav. Tč.

Zazábnouti = *zazábsti*. Vz Zábnouti. Us. Šd

Zazábsti, vz Zábsti. — **koho kam**. Zazáblo mne **v** nohy, v ruce. Us. Šd.

Zázadí, n., der äusserste Hintergrund. Šm.

Zázahradský = *kdo bydlí za zahradou*, wer hinter dem Garten wohnt. Us. Šd.

Zazardzavělý = *zazrzavělý*. Slov. Bern.

Zazardzavěti = *zazrzavěti*. Slov. Bern.

Zazářiti, il, enl, *zazařovati*, erglänzen. — **abs**. Oheň zazářil. Us. — **komu**. Boží den ti opět zazářil. Nitra VI. 16. — **kdy se kde**. Byl to skvělý okamžik běhu světového, v němž zazářila týmě národů. Ddk. IV. 69. **Na** východě se zazářilo. Us. Tč. Den, jímž prestol zhanobené země v ní zazářil. Kká. K sl. j. 237. — **se jak**. Nebe ohněm zazářilo. Us. Tč.

Zazařovati, vz Zazářiti.

Zazásobení, n., die Versorgung, Verproviantirung. Z. koho čím. Us.

Zazásobený; *-en, a*, o, versorgt, verproviantirt. — **čím**: vodou, ledem.

Zazásobiti, il, en, ení, *zazásobovati*, versorgen, verproviantiren. — **koho, se čím na jak dlouho**: potravou **na** měsíc. — **se kdy**: v čas. Phld. III. 419.

Zazátkovati, einspünden. — **co**: láhev. Šm

Zazavdaněný; *-en, a*, o = *na co se dal závdavek*. Z. kůň, obilí. Mor. Šd.

Zazavdaněiti, il, en, ení = *na něco závdavek dáti*, Angeld geben. Na Mor. — **co**: koně, obilí. Šd., Vck.

Zazávětati, *zazávětiti, zazávětovati*, testamentarisch legiren, vermachen. — **co komu**: 100 zl. Us. Šd.

Zazávětiti, vz Zazávětati.

Zazávětovati, vz Zazávětati.

Zazávitkovati = *závitkem něco opatřiti*. Us. Šd.

Zazdání, n., vz Zdání.

Zazdáti se, scheinen; träumen; gefallen. — **se komu**. Co se Vám to jenom zazdálo?;

Není pravda, to se ti jenom cosi zazdálo. Us. Co se ti zazdálo, žes to udělal? Us. Lč. Taký se mně sen zazdál, že milého zahlídám. Čes. mor. ps. 89., Sl. ps. 89. Tá vposled sa mu najlepšá zazdávala radda. Hol. 9. A marně se to zazdálo některým vykladatelům; Jak se některým vykladačům zazdálo. Sš. Sk. 180., 236. Išlo dievče žito žať zemskému pánovi, jemu se zazdály její biele nohy. Sl. spv. Šd. — **se komu kdy o čem.** Kterým (lidem) se **ve** strastech zazdá, že . . . Sš. Sk. 24. Štěstí, o němž ani ve snu nikdy se mi nezazdálo. Šml. I. 24. — **s infinit.** Zazdálo se mu tam jíti. Us. Vck., Tč.

Zazdění, n., die Einmauerung. Z. parního kotlu. Šmr. 15. Dokonalé, neúplné z. trámu. Pek. 104., 109. — **Z.**, gemauerter Verschlag. Dch.

Zazděný; *-ěn, a, o*, vermauert, eingemauert. Z. kotel, Šp., poklad, Us., trám. Pek. 81. — **jak.** Trám na jednom konci, na obou koncích, jedním koncem z. Pek. 103., 105., 106., Mj. 17. — **proč.** Z cely volně zvolené, jejíž vchod **za** jistých náboženských obřadů zazděn byl, po celý život svůj nikdy více nevyšel. Ddk. IV. 318.

Zazdíti, il, ěn, ění; *zazdívati = zdí zadělati*, ver-, zu-, einmauern, zubauen. — **co**: okno, Ros., poklad. D. — **co komu.** Zazdil mu celou vyhlídku. — **co kde.** Kromě ostatků i sv. hostie má **v** pouzdře v hrobce oltářní zazděna býti. Ddk. III. 40. Načež prý kníže opata i s 20 bratry dal v jejich jídelně z. a hladem umořiti. Ib. IV. 320. — **koho čím**: cihlami. Us. — **kam.** Obstárlý hrade, k dítkám lítosť měj, jež závisť ve tvé náspy zazdila. Shakesp. Tč. Zazděte mě **do** kamení, ať pěsnička o mně není. Sš. P. 170. — **koho jak.** Manželku svou dal z. za živa. Pal. Děj. V. 2. 324. — *na koho jak zazdívati*, anstossen, Anspielungen machen: slovy uščepačnými. Na Ostrav. Tč.

Zazdívání, n., die Ver-, Einmauerung. O z. lidí vz Sdl. Hrd. I. 78.—79., 120.

Zazdívati, vz Zazdíti.

Zazdívka, y, f. = *zazdění*, die Einmauerung. Z. parního kotlu. Šmr. 61. — **Z.**, gemauerter Verschlag. Vyzdívání z-ky. Stat př. kn. 1877. str. 96.

Zazdravkati = *připiti*, Gesundheit zutrinken, toastiren. Na Slov. Plk. — **si s kým.** Zazdravkajte si s Gorazdom. Chlpk. Dram. I. 50. — Phld. III. 463.

Zazdříti = *zazříti*, hinschauen. — **kam.** Na Ostrav. Tč.

Zázdrosť, i. f. = *závisť*, der Neid, die Missgunst. Sš. L. 63. Aby tou řevnivostí a z-stí rozdráždili se k úsilnému po spáse v Kristu se snažení; Aby se nezdálo, že ze závisti a z-sti jména ta jiná vynáší. Sš. I. 115., 164. Odkliď závisť a odejmi zádrosť a tvým jest, co má druh tvůj. (Ang.). Sš.

Zazdvihnouti, hnul a hl, ut, utí, *zazdvihovati*, ein wenig aufheben. — **co.** Vzal sochor, zazdvihnul skálu a za nedlouho byla skála na vůz naložena. Kld. II. 125.

Záze, vz Zadu, Záz.

Zazelenalý, grünlich. Z. barva. D., Šml. I. 52.

Zazelenatěti, ěl, ění, grünlich, grün werden. Ros.

Zazelenati se, *zazelenávati se*, grün werden, aufgrünen. — **abs.** Pohlídej, děvečko, na tu suchú jedlu: jak se zazelená, tož já si tě vezmu. Brt. P. 158. — **se kdy.** Louky **po** dešti se zazelenaly. Us. Po bouřce vše jen tím krásněji se zazelená. Sá. v Osv. I. 178. — **čím**: deštěm. Us. Stráň sporou travou se zazelenala. Us. — **komu.** Až se mi štěstí zazelená. Us. — **kde.** Až se jí v očích zazelenalo (zajiskřilo). Sá. — **si co.** Co si únor zazelená, březen mu to hájí; co si březen zazelená, květen mu to spálí (květen mrazem spálí). Us. Šd. Tč.

Zazelenatiti, il, ěn, ění, grün machen; se, grün werden. Ros.

Zazelenavíti, il, en, ení, *zazelenavovati*, grünlich färben. Rostl. III. a. 117.

Zazelenělý, grünend. Bern.

Zazelenění, n., das Aufgrünen; das Grünmachen, Grünfärben. Bern.

Zazeleněný; *-ěn, a, o*, grün gemacht, grün gefärbt. Bern.

Zazeleněti, ěl, ění, grün werden, aufgrünen. Ros.

Zazeleniti, il, ěn, ění, grün machen (färben). — **co čím**: vodu barvou. Us. — **se.**

Zázemí, n., das Hinterland. Dch.

Zázemský, hinterländisch. Z. ideal. Šml.

Zázen v pýše, snad: zažen (zažžen). Výb. I. 960.

Zazerání, n. = *shlídání na koho.* Vz Zazerati. Na Slov. Šd.

Zazerati, vz Zazříti.

Zazerdzavělosť, i, f. = *zazrzavělosť.* Slov. Bern.

Zazerdzavělý = *zazrzavělý.* Slov. Bern.

Zazerdzavěti = *zazrzavěti.* Slov. Bern.

Zazerzavělosť, vz Zazrzavělosť.

Zazerzavělý = *zazrzavělý.*

Zazerzavěti, vz Zazrzavěti.

Zazimeť, el, ení, erkalten, kalt werden. Slov. Bern. Kobzole ještě v zemi zazimí (a proto neporostou). Slez. Šd.

Zazimování, n., die Überwinterung. Z. včel. Vz Včelařství podběrné od J. Pitry.

Zazimovati, überwintern. — **kde.** Na Ostrav. Tč.

Zazinčeti, el, ení = *zazněti, zavzněti.* — **komu kde.** Zazinčelo mně **v** hlavě. Mor. Šd.

Zazirati, vz Zazřeti.

Zaziti = *zazívati*, zu gähnen anfangen. — **se komu.** Zazalo se mi. Na Ostrav. Tč.

Zazívati; *zazívnouti*, vnul a vl, utí, zu gähnen anfangen. — **co** = *zívnutím zatajiti, zamlčeti*, gähnend vertuschen. Jg., Šm.

Zazizovati = *zvědavě na něco hleděti*, neugierig auf etwas hinsehen. Mor. Škd.

Zazlacovati, vz Zazlatiti.

Zazlatiti, il, cen, ení, *zazlacovati = pozlatiti*, vergolden. — **co.** Šd.

Zazlení, n., vz Zazlíti, Zazleti.

Zazlený; *-en, a, o*, erbost. Jsou *proti* sobě velmi zazleni. Ros. Vz Zazlíti.

Zazleti, ejí, el, ení = *zlým se státi*, böse werden, erbosen, erbost werden. — **komu.** Vld. list.

Zazlíti, il, en, ení, *zazlívati* = *někoho zlého učiniti*, böse, zornig, erbost machen, verbösen. D. — **se** = *zazleti, ve zlosti se zatvrditi*, erbosen, eich verbösen, erbost werden. Jg. — **co komu**, lépe: *ve zlé položiti (vykládati), za zlé míti, horšiti se, zlobiti se na koho*, Jemanden etwas verargen. Jg., Bs., Brs. 2. vyd. 271., Pdg. I. 138., Brt. Zazlívá mu. Us. Šd., Kká. Td. 156. Nie, i tú reč zazlievam. Phld. III. 281. — **se**. Rad. Zv., Lom., Štelc. — **se proč**. Lom. — **se na koho**. Bs., Bart. I. 37., Mus. I zazli sě Čstmír na Krnvoj. Rkk. 17. — **se proti komu (proč)**. Kteříž se dříve proti němu zazlili. V. Tak se proti sobě zazlili, že se o to i k bitvě pobídli. V. — Háj., Bs. *Nenávistí* se z ledajakýche příčin proti sobě zazlíti. Karyon.

Zazlobeně, zornig, erbost. Ros.

Zazlobení, n., vz Zazlobiti.

Zazlobenosť, i, f. = *zazlobení*, die Erbosung, Erzürnung. Ros.

Zazlobený; *-en, a, o*, erbost, erzürnt. Skl. I. 291. Jsou velmi *proti* sobě zazlobeni. Ros. Vz Zazlobiti.

Zazlobiti, il, en, ení = *zlobivým učiniti*, *zazlíti*, böse, erbost machen. BR. II. 654. b. — **koho čím**: škádlením. — **se proti komu**, erbost werden. Ros. — **se na koho**. Štelc. — **se čím nad čím**. Nad velikou svatostí může božího zazlobil se těžkou závistí. Lom.

Zazlořečiti, il, en, = *počíti zlořečiti*, anfangen zu fluchen, aufflnchen. — **Z. koho** (akkus.) = *zaklnouti*. Ros.

Zazlostnětí, ěl, ění, erbost werden.

Zazlostniti, il, ěn, ění, erbost machen; **se** = *zazlostněti*. Ros.

Zázmolek, lku, m. = *místo za zmolou*. Mor. Šd.

Značiti, il, en, ení, *zaznačovati* = *zaznamenati*, anmerken, aufzeichnen, notiren. — **co**: píseň (v knize). Pokr. Z hor. 143. **co kam**. Aj to ti zaznačím na rováš. Mt. S. I. 87.

Záznačka, y, f., notatum, die Aufzeichnung. Podávám na ukázku tri až veľmi kusé z-ky pera jeho. Phld. III. 460.

Záznam, u, m., das Verzeichniss, die Einzeichnung. Z. branců, Verz. der Rekruten. — **Z.**, praenotace, die Vormerkung, Pränotation. Má-li, kdo se táhne k věci nemovité jako k vlastní, o tom sice listinu víry hodnou ale nezpůsobilou, aby mohla býti vložena do knih, může žádati, aby přednosti nepozbyl, aby byla pod výminkou do knih veřejných zapsána, kterýžto zápis záznamem sluje. Vz S. N. Z. = zaznamenání nějakého práva do veřejných knih. Šd. Povolení k z-mu, die Vormerkungsbewilligung; patent o z-mech, žadatel z-mu, -werber; záznam na záznam, die Superpränotation; spravení z-mu, die Pränotationsrechtfertigung. J. tr. Nadační listina z r. 1115. jest také snůška písemných z-mů a ústních podání z rozličných dob; Z-my způsobem takovým zjednané tvoří urbáře a účetní knihy. Ddk. III. 14., VIII. 191.

Záznamek, mku, m. = *záznam*. Nedostatek z-kův a zpráv současných. Pal. Děj. II. 1. 159.

Zaznamenací, Vormerk-, Vormerkungs-, Konsignations-.

Zaznamenání, n., die Verzeichnung, Niederschreibung, Vormerkung. Us. Z. tax. Z. na druhou stranu, die Gegenvormerkung; z. přihlášek, Vormerkung über Anmeldungen. Šp. Z. poštovské, Postvormerkung. V z-nich olomúckých praví se o něm, že byl premonstratem. Ddk. IV. 50.

Zaznamenaný; *-án, a, o* = *zapsaný*, verzeichnet, niedergeschrieben. Vz Zaznamenati. Z-ní věřitelé. Šp.

Zaznamenatel, e, m., der Verzeichner, Vormerker, Pränotant. J. tr., Šp.

Zaznamenati, *zaznamenávati*, ein-, an-, verzeichnen, registriren, ersichtlich machen, notiren, vor-, anmerken, niederschreiben, anstreichen. V. — **co, koho**: dobytek, D., směnku, spisy, Šp., zběhy. Ddk. IV. 10. — Br. — **co kde**: v knize, v deskách. D. Z. **na** papíře. Z. něco ve veřejných knihách. J. tr. Dynamometry automaticky zaznamenávaly údání na papíře. ZČ. I. 264. Zúmyslně na tomto místě zaznamenáváme přítomnosť jeho. Ddk. V. 249. — **o čem**. O tom nikde nic zaznamenáno nestojí. Exc. — **jak**. Věrně a spolehlivě zaznamenával, co viděl. Ddk. II. 231. Dějiny bedlivě zaznamenávati. Lpř. Děj. I. 31. — **čím**: tužkou, čísly. Us. — **co kam**: do knihy. Chmel. — **co proč**: na památku. Chmel.

Zaznamenávací, vz Zaznamenací.

Zaznamenávati, vz Zaznamenati.

Záznamka, y, f., die Vormerkung. Dch., Čsk. Vz Záznam, Záznamek.

Záznamní, -ný, Vormerk-, Vormerkungs-. Z. kniha, Nz., žádosť, das Vormerkungsgesuch, žadatel, -werber. J. tr.

Záznamnice, e, f. Z. chmelní, die Hopfensignirhalle. Dch.

Záznamník, a, m., der Pränotat. J. tr.

Záznamnosť, i, f., die Vormerkungsfähigkeit. Rk.

Zaznání, vz Zaznati.

Zaznaný; *-án, a, o*, verkannt. Slov. Náš ústav z-ný, tupený, ba často i pronásledovaný bývá. Let. Mt. S. VIII. 2. 81. To naše z-né Slovensko. Ib. VIII. 1. 57.

Zaznati, *zaznávati*, vz Znáti. Slov. — **Z.** = *poznati*, erkennen. — **co**. Bodaj bysom nikdy nebol zaznal toho tvojho bohatstva! Zbr. Hry 15. Cheej́c z. děje Slovákov v Uhorsku. Sl. let. III. 120. — **o čem**. Ta me počala ľac; volela ja, šuhaj, o cebe (tobě) nezaznac! Sl. ps 62. — **Z.** = *zneuznati*, verkennen. — **co, koho**. Ale nič, že ta ten svet zaznáva; v povržencoch zavše povstáva vedomie svojich vlastných síl. Č. Čt. II. 181. Marnška od ľútosti ani slovo prerieсť nemohla, keď otec jej lásku takto zaznával. Dbš. Sl. pov. III. 24.

Záněj, e, m., die Schwebung. Z. tonů. Mj.

Zaznětí, vz Zavzníti.

Zaznobiti, il, en, ení = *oznobiti*, erkälten. — **si co**: nohy. Us. — **se**, sich erkälten, erfrieren. Ros.

Zazobání, n., vz Zazobati.

Zazobaný; *-án, a, o* = *zásobený*, *opatřený*, versorgt, versehen, reich. Vz Zazo-

bati. Jest zazobaný (v penězieh) = bohat. Vz Blahobyt. Č., Dch., Kšá., Jrd., Hk. Je z-ný jako eysel. Us. Knrz. — Z., verbissen. Z. latinář. Kos. v Km. 1884. 676.

Zazobati = *počíti zobati*, anfangen mit dem Schnabel zu picken, echnäbeln. — **se kam (do čeho)**, tief hineinpicken, sich einbeissen. — **se** = *zásobiti se něčím*, sich versorgen, versehen. Us. Knrz.

Zazořit, il, ení, entbrennen, aufleuchten, erglänzen. Vz Zora. Slov. — **abs.** Tam zazorilo svaté znamenie. Phld. III. 457. Odtial sa nám vatra široko zazorí. Phld. IV. 466. — **kde**. Keď vatru založia na hronskom pohorí, v dvanástich stoliciach biely deň zazorí. Btt. Sp. 7.

Zázpěv, u, m., **zázpěvka**, y, f., das Couplet. Rk.

Zazpěvač, e, m., der Anstimmer, Vorsinger.

Zázpěvka, vz Zázpěv.

Zazpěvovati. — **si co**. On si své hlasy zazpěvuje. Us.

Zazpívati, zu singen anfangen, lossingen, anstimmen, ein wenig singen. — **abs.** Jak kohót zazpíval, hned macochu čert vzal. Sš. P. 162. Najprv vtáčik zazpieva, potom mu semänca nasypú. Mt. S. I. 107. Kokut počal zpívať a co ráz zazpíval, to mu dycky dukát ze zobáka vypadnul. Baj. slez. Šd. Pták zazpíval. Us. Zazpíval bych a neumím a přestati nechci; šel bych domů, nevím kudy, zůstati tu nechci (o tlachalovi). Vz Tlachal. Č. Uťal mu kohout a ucho zazpívalo. Us. — **co**. Z. péče, starosti (zpěvem zapuditi, versingen, singend verscheuchen). D. — **co komu**: pleničku. Vrat., D. Zazpívej nám husitskou. Us. Šd. Panenky nám naše zaspievajú Zbr. Lžd. 83. Prišly jej (jí) rozluky zaspievať. Dbš. Sl. pov. II. 33. Počkajte, Slováci, nech ja vám tú vašu slovenskú zaspievam. Sl. spv. III. 115. Spievaj, slávičku, v zelenom bájičku, a ja si zazpievam, idúc na trávičku· Zaspievaj si, dievča, kým si na svobode, kým ťa neulapie jako rybku vo vode; Robota, robota, na celý deň jej mám, nechce sa mi robiť, kým si nezaspievam. Sl. spv. i. 21, II. 49., VI. 201. Zazpívají mu (= umřel). Us. Tkč. — **si kdy.** Po stole si zazpíváme. Ros. Spevavé Slovenky znajú zaspievať just na každý krok a při každej hospodářskej práci príhodnú piesničku. Dbš. Obyč. 52. — **jak.** Mně ptáče vždy z plných prs zazpívá v loubí. Hlk. Zazpíval mi svou píseň s velkým zápalem. Us. Tč. Zaspieval kobůtik ešte raz za razem, už vrannik vychodi a šuhajík na ňom. Čjk. 47. Zazpívám vám jako žáček. Mářo, ty hodně tence zazpívej. Kol. ván. 7., 72. Obudí nás, obudí kohůtek jarabý, on vesele zazpívá, dyž poletí z hřady; Kohot sa nadžubal, libezně zazpíval a djabli pekelní ti ea v zem přepadli. Sš. P. 396., 791. Zaspievaj za mňa tichým hlasom; Zaspievaj až zhučia bory, doly, polja: kto zná, či ti zajtra už zpievať dovolja; A keď si tú prácu vykonám, potom si veselo zaspievam. Sl. ps. 14., 176. I zazpieva velmi sladcě notků jednú piesňci novú. Kat. (Anth. I. 3. v. XLVIII.). Proto jiným hlasem zazpíval, že cizího chleba se nazobal. Us. Bž. — **kde.** Keď kohút v dedine zaspieval, všetko zmizlo. Č. Čt. 480. Ani kokot za ním nezazpívá (nezakokrbá = nikdo si naň nevzpomene). Slez. Šd. Zaspievaj slávičku v zelenom hájičku a ja si zaspievam k milej po chodníčku; Trávička zelená, po jednej ťa sbieram: neraz ani nie dva pri tebe zaspievam; Zaspievalo vtáča na kosodrevine: ej, čo komu súdené, veru ho neminie; Zaspievaj, kohút môj, vandruje frajer môj, zaspievaj **nad** vráty, azda sa navráti. Sl. Spv. I. 18., 21., 1., VI. 208. Zazpívej, slavičku, vesele **na** tej naší dolině. Er. P. 139. Zazpíval tě kohút v Lubačovskej věži: odpros sa nevěsto otcovi, mateři. Sš. P. 428. Půjde milá na trávu, zazpívám jí nad hlavů. Sš. Ps. 519. Keď si ja zaspievam na krakovském tretí, veď sa ten hlas milej do srdiečka vpustí. Sš. P. Zaspieval si slávik **pod** oknom na ruži, ej že moje milenka, ej za mnou ešče túži. Sl. spv. I. 1., Sl. ps. 187. Kohút mu na dome zaspieva (zapálí mu dům). Mt. S. I. 90.

Zázračení, n. To je s tebou zázračení (děláš podivné věci). Us. u Kvasin.

Zazračiti, il, en, ení, erblicken. Loos.

Zázračiti, il, en, ení = *zázraky činiti*, Wunder machen o. thun, mirakeln. Ros. — **Z.** = *nenáležitě*, *pesky sobě vésti*, *kutiti*, allerhand Possen treiben, ungebührlich thun. — **co**. Ros. — **s kým**: s dětmi (= dováděti). U Rychn. — **se s čím** = *zázračiti*, womit Wunder thun. D.

Zázračně, wunderbar. Z. veliký muž = obr. V. Z. nás Bůh chová. Ros. Z krásný. Vlč. Mnoho nemocných bylo tam uzdraveno z. Osv. i. 280.

Zázračnice, e, f., die Wunderthätige. Bern.

Zázračník, a, m. = *divotvorce*, der Wunderthäter. Bern., Jg. Slov.

Zázračnosť, i, f. = *divotvornosť*, *podivnosť*, die Wunderthätigkeit, Wunderbarkeit. Jg. Slov.

Zázračný = *divotvorný*, wunderthätig, Wunder-. Z. moc, skutek, D., boží působení, Sš. II. 53., obraz. Us. — **Z.** = *podivný*, *divný*, *nadobyčejný*, ausserordentlich, übernatürlich, wundersam, Wunder-. Z. znamení na nebi. V. Z. velikosť. Plk. Kdež z-čným způsobem se pozdravila. Ddk. IV. 251. Z. účinek. Us. Všudy téměř staví před oči skutek nějaký zázračný. BR. II. 3.

Zazraditi, il, zen, ení, *zazrazovati* = *zradidly soukennými n. peřenými zatáhnouti*, verlappen. Šp. Vz Zradidla.

Zázrak, u, m. = *úkaz v povětří*, die Lufterscheinung, das Phänomen. A z-ci z nebes ukazovati se budů. Pass. 10. — **Z.** = *předčití*, *předtucha*, praesaginm. Z. budúcích věcí. BO. — **Z.** = *vlasatice*, cometa. Veleš. — **Z.** = *div nějaký neobyčejný*, *podiv*, das Wunderzeichen, Wunderding. V. Z. zlé příhody. Výb. I. 573. Zázrak světa byl Kretenský labyrint. Kom. Nerob hnedky z-ku z pletky. Na Ostrav. Tč. Teprv ešče len všecko zaduvalo, veselilo sa, jedlo, pilo, že to bolo až na z.! Dbš. Sl. pov. VIII. 81. Přijdů hrozní z-ci. Pass. 12. Pamätám sa

dobre, jako mi po chrbte mráz chodil od strachu, aby aj mňa taký čarodejník svojim čurimurifukti v dajakého zázraka nepremenil (ein Wunderding). Phld. IV. 43. — Z. = *úkaz neb skutek jakýkoliv, kterého účinkem zákonů přírodních vysvětliti nelze a o němž domnění jest, že se stal bezprostředním působením božím, na rozdíl od čar, které se dějí působením zlého ducha*, das Wunder, Wunderwerk, die Wunderthat. Vz S. N. Zázrakem sluje u nas div, že věc, jež se tu děje, pochází od síly nedozračně, za zrakem lidským se nacházející; Z. = div, an za zrak padá působce jeho nevidom jsa; Patrný z. stal se skrze ně; Moc dokazovaná (die Beweiskraft) z ků. Sš. I. 142., Sk. 25., 45., J. 79. Kniha z-ků. Sl. let. I. 145. Divy a z-ky. Bibl. Najprve dal z-ky, ješto sě mají přede dnem súdným státi. Pass. 9. (Hý.). Činieše mnoho divóv, znamenie i zázrakuov. Pass. XIV. (Mus. 1883. 112.). V znamenich a z-ciech. ZN. Stali se tací z-ci. ZN. Lživý z. Hus III. 301. Z-ky dělati. Dch. Z-ky činiti. D. Kejklíř činů obratností zrak divákův mámí, ale mámení jest, ne divové (zázrakové). Kom. Držeti na z-ky. Us. Dch. Zázrakem se stalo, že jsme vyvázli. Sych. — Z. = *neobyčejná příhoda, dobrodružství*, das Abentheuer. Slov. D.

Zázrakotvorný, wunderwirkend. Moc slova z-ho. Sš. Sk. 168.

Zázrakový = *zázračný*. Budú znamenie zázraková v slunci, v měsieci i v hvězdách. Pass. 12. Mužie zázrakoví (portendentes) BO.

Zazrazovati, vz Zazraditi.

Zazrdzavěle = *zazrzavěle*.

Zazrdzavělosť, i, f. = *zazrzavělosť*.

Zazrdzavělý = *zazrzavělý*.

Zazrdzavení = *zazrzavění*.

Zazrdzavený = *zazrzavěný*.

Zazrdzavěti = *zazrzavěti*.

Zazře, zastr. = *zazřel, spatřil*, a, o. Kat.

Zazření, n., das Erblicken. Bern.

Zazřený; *-en, a,* o, erblickt. Bern.

Zazřeti, zřím, zří, zřel, en, ení, *sazírati* = *zahlédnouti*, erblicken, gewahr werden, ansichtig werden. — **abs.** Ale zas nezastrelili nič, len nazad idúci zazreli, ako sa dvoja medvedi medzi sebou trhajú. Dbš. Sl. pov. I. 2. Nezvadi sa, nezazerá (škarediti se). Zátur. Háj. I. 39. — **koho.** Z húšte sa strmá vypínala skala, na ňu hor vyliezť Svätohoga hnalo, ho sa mu svójho drahého, jak cvála, ešte raz zazreť v dialke zažiadalo. Č. Čt. II. 95. A ty nezazri tvár moju. Čjk. 68. Kričala, sotva že ho zazrela. Er. Sl. čít. 59. Ako kočiš medveďa zazrel, hned tri hlavnice z popod neho vypadly. Dbš. Sl. pov. I. 7. (VI. 84., VIII. 28.). A když jeho hrzo zazřiechu, an tak črn a odrán. Pass. XIV. Zazře ji. Bj. Kterého když král zazřel. V. Zazřev jeho. Troj., Pass. 14. stol. Jak ho zazřeli. Br. — **čeho.** Kdož dobře učistí to zrcadlo a zří v ně pilně, zazří kakéhos divného světla. Št. (254.). Zazřev jich, ani k němu jdú. Pass. Jako tých ľudí zazrel, strpol od strachu a všakovak si myslil. Č. Čt. 478. — **koho čím.** A když jej ciesař zazře okem. Kat. 2646. — **kam (čím, jak).** Z-la *okem* **na** hocha. Us. Zpozorujíc, jak *krivo* celé shromáždenie naňho zazerá. Lipa I. 44. Robil, čo chcel v krajine, vy ste všetci zazerali na to, ho sa vám to nepáčilo. Klčk. V. 68. Zazřel do kuchyně (podíval se) a utekl. Us. Šd. I *kam* len zazriet *dookola* a začnú: Zavšadial krásy zjav. Phld. IV. 23. — **kde (kdy, s kým).** Moja máť nespala, ohlokom (oknem) hladela (hleděla) a mňa so šuhajkom **pod** lipou zazrela. Sl. ps. Král'ovi prisnilo sa, že naozaj bude syn, ale aby mu za krstného otca toho zavolal, koho ráno najprv **na** ceste zazre. Dbš. Sl. pov. VIII. 19. — **jak.** Našl l'udia dákosi *zle* zazerajú. Klčk. V. 67. Zazerá ako vlk (hledl, jakoby chtěl někoho sníst). Us. Zátur.

Zazříti, vz Zazřeti.

Zázříti, *sazírati* = *závidětí*, beneiden; *řevniti*, eifern. Na Slov. Plk.

Zázriva, y, f., řeka na Slov. Č. Čt. II. 360., 348.

Zazrniti, il, ěn, ění, *zazrňovati*, körnig machen; se, körnig werden, ins Korn gehen! — **se komu.** To se ti zazrnl (hudeš míti veliký užitek; ironicky)! U Rychn.

Zázrosť, i, f. = *závisť*, der Neid; *řevnivosť*, die Eifersucht. Slov. Plk.

Zazrzavěle, rostig; röthlich.

Zazrzavělosť, i, f., die Rostigkeit; Röthlichkeit.

Zazrzavělý, etwas rostig; röthlich. Háj. Z. inkoust. Mus.

Zazrzavění, n., die Verrostung.

Zazrzavěný, verrostet. Bern.

Zazrzavěti, *zazerzavěti*, ěl, ěn, ění = *zrezavěti*, verrosten; röthlich, rostig werden. — **kde.** Kord **v** pošvě všechen zazerzavl. Ros. Nůž ve vodě zazrzavěl. Us. — **čím.** Železo vlhkostí zazrzaví.

Zazší = *zadnější*, der hintere, vz Zadní. Jg., Bž. 135. Nejzazší krajnosť. Ves. I. 61. V nejzazší severozápadní končině Moravy značně rozmnoženo jest za něho zboží církve. Ddk. III. 15.

Zázuh, u, m., der Falz. Bc., Hrk.

Zazubadlení, n., die Aufzäumung. Na Slov. Bern.

Zazubadlený; *-en, a,* o = *zauzděný*, aufgezäumt. Z. koň. Na Slov. Bern.

Zazubadliti, il, en, ení = *zauzditi*, aufzäumen, das Gebiss einlegen. Na Slov. — **koho**: koňa. Bern.

Zazubacení, n., vz Zazubatiti.

Zazubacený; *-en, a, o*, vz Zazubatiti.

Zazubatiti, il, cen, ení = *zubatým učiniti*, verzahnen. D.

Zazubec, bce, m., das Heft, der Schaft. Z u verndlovky; z. hodákový, der Bajonnetschaft, der Bajonnetansatz, Bajonnetwulst. Čsk.

Zazubení, n., die Einzahnung.

Zazubený; *-en, a,* o, verzahnt. Z. tyč, Mj. 121., 110., trám, NA. IV. 237., kolo. Mj. 84.

Zazubiti, il, en, ení, *zazubovati*, verzahnen. — **co**: kola vespolek z., tyč. Mj. 84., 121. — **se** lächeln, die Zähne blecken. — **se na koho.** Us.

Zazubování, n., das Einzahnen. Vz Zazubení. Z. trámu, Us., podlažnic. NA. IV. 264.

Zazubovaný; *-án, a, o*, eingezahnt. Vz Zazubený. NA. IV. 233. Z. plátování. Šand. II. 17.

Zazubovati, vz Zazubiti.

Zazučeti, el, enl, zu sausen anfangen. — **kde**. Vítr z-čel v komíně. Us. Tč.

Zazúiání, n, die Beschmutzung. Vz Zazúlati.

Zazúlaný; *-án, a, o = uzúlaný*. Mor. Šd.

Zazúlati = *uzúlati* Mor. Šd.

Zazuřiti, il, en, enl, *zazuřovati*, ein wenig wüthend machen. Na Slov.: *zažúriti*. On hrozne zažúril. Hol. 13. — **jak**. Ti, ktorí dneská proti trônom búria, zajtrá tyranstvom zažúria. Hrbň. Rkp. — **se proti komu** Us. Tč.

Zazutý; *-ut, a, o*, od zazouti, angezogen. Nebyl jsem ještě ani z-tej a pořád na mě volali. U Rychn. Črk.

Zazváněti, vz Zazvoniti. Pl.

Zazvati, *zazývati*, einladen. — **koho kam: na** hody, na svatbu. Us. Tč., Šd. Ve čtvrtek zbijeme volky, zazveme na ně pacholky. Sš. P. 665.

Zazvihnouti = *zadzvihnouti*, ein wenig heben. — **co komu**. Poď, šohajn, poď ty z pravej strany, zazvihneš mně nôšu rosnej trávy. Sš. P. 538.

Zazvon, u, m. = *zazvonění*, das Glockenzeichen. Pl., Dch.

Zazvonění, n., das Anläuten, Glockenzeichen. Dch. Dary vcházejí všude bez z. Us

Zazvoniti, il, ěn, ění, *zazváněti*, ěl, ění, anfangen zu läuten, ein wenig läuten. — **abs.** Někdo zazvonil. A keď s koňa spadnem, šablenka zazvoní. Mt. S. I. 19. A třetí zlatý vlas upadl na zem, jen to z-lo Er. Sl. čít. 15. Zvony samé z-ly, že v kostele vraha měly. Sš. P. 4. (37., 44.). Když nešpory zazvoní. Půh II. 664 — **k čemu**: k jídlu, Rns., k šturmu Háj. — **nač, več**: na zvon, v zvon. Mand. Z. na mši. Vlč. Zl. v ohn I. 47. Zazvoň, žačku, na velky zvůn, už ja idu v nebesky dům. Sš. P. 775. — **čím na koho**: zvoncem. D. Už vranník vychodí a šuhajík na ňom, ostrôžkou ho bodne, šablicou zazvoní. Čjk. 47. Zazvoň, žačku, malym zvonkem, už ja idu malym domkem. Sš. P. 775. — **co komu**. Radostno Christu se kloniť, jeho vrahom smrť zazvoniť. Hrbň. Jsk. — **kde (komu jak)**. V tom chráme nader jednej zazvoní vzdych. Kyt. 1876. 8. Pohnutí mu z-lo v řeči. Vrch. Na lono, chúďa, sa mu obali, na prsia hlavinku skloní a tíško spleva, jako keď v diali večerný zvonček z-ní. Btt. Sp. 117 **Na** doline zvony *smutno* z-ly, akoby milého do hrobu vložili. Sš. ps. 126. Tebe (tobě) na zvonici zazvoňa mendici, mne (mi) šabla z ni! Sl. ps. A tu hned začnú Te deum laudamus sami páni na rathause a z-ní potom **po** vší Praze. Pal. Děj. IV. 2. 27. — **kdy**. Niet nešťastuejšej cesty ako tej, **pri** ktorej ťa ešte na dedine lebu na meste z-li. Dbš. Obyč. 105. **Na** večer **ku** klekání z. Us. — **kam**. Kdo mi vráti zašlé doby, čo ich mladosť zmárnila? Kto sa vráti, keď **na** hroby hodina z la? Č. Čt. II. 136., Sl. **ps**. A do boja meč zazváňa. Slov. Č. Čt. I. 337. — **jak**. Jak ponejprv z-li, hned tam všecky matky byly. Sš. P. 156. Vz Zázvuk. — **proč: na** poplach. Šm. — **oč**. Měsíce (bozený) o člun z-nil (padl naň a zlato v něm zacinkalo). Čch. Dg. Kv. 1884. 242. — **se, si** = *zamazati se*, sich beschmutzen. U Místka na Mor. Mtl.

Zázvor, u, m., původu orient, vz Mz. 374. — **Z.**, zingiber, der Ingwer, rostl. Z. obecný, z. officinale, hořký, z. amarcians, z. zerumbet, z. cassnmunar. Rstp. 1490 — **Z.** = *oddenek kořenú palčivé kořenné chuti*. Vz více v S. N. Z. bílý, citvarový, černý, český, čínský, plavý, z východní a západní indie, zadělávaný n. pocukrovaný, žlutý. Vz Rstp. 1466., 1489.—1491., S. N., Kk. 145. Z. cukrovaný, kandirter ingwer. Dch. Z jablečný, Aepfelingwer. Šp. Drobim pepř a zázvor a tak dále, kdo poví mé jméno nenadále? (Palička do hmoždíře, trdlo.) Slez. Šd.

Zázvora, y, f. = *rozvora u vozu*. **Na** Slov. Bern.

Zázvorec, rce, m., rostlina okoličnatá ze skupiny oméjovitých, sison, der Sison. Z. obecný, s. ammonum. Vz Rstp. 716., S. N.

Zázvoreček, čku, m. = *malý zázvor*.

Zázvorek, rku, m., vz Zázvor.

Zázvořiti, il, en, ení, pfeffern. — **co**: polívku. Phld. I. 2. 5.

Zázvorka, y, f. = *cukrovinka z mouky, cukru, vajec a zázvoru*, das ingwergebäck, die Ingwerln. Dch., Šp., Hnsg., Kšť. — **Z.** = *zázvorové jablko*. U N. Bydž. Kšť.

Zázvorky, pl., vz Zázvorka.

Zázvorovina, y, f., der Ingwerstoff. Šd.

Zázvorovitý; *-it, a, o*, ingwerartig. Us. Šd. Z. rostliny, amomeae: galanga, kurkuma, zázvor, kosť, galgan, křídlonitka, amom, kardamom. Vz Rstp. 1486.—1498., S. N., Kk. 134., Čl. 139, Schd. II 272.

Zázvorový, ingwer-. Z. cbuf. Šd. Z. cukrovinka, vz Zázvorka. — **Z.** *jablka* (zimní, nakyslá), eine Art Aepfel. Us. — **Z.** *zajíc*, který žere na vrchu Čečmínu u St. Boleslavi kosatec obecný, iris germanica, dentsche Schwertlilie; má prý proto chutné maso. Šp.

Zazvracaný = *pozvracaný, poblitý*, bespieen. Z. šaty. V již. Mor. Šd.

Zazvraceti, *zazvrátiti* = *pobliti se*, speien. V již. Mor. Ct. Zazvracaný.

Zazvučení, n., vz Zazvučeti.

Zazvučeti, zvučím, zvuč, če (ic); el, eni; *zazvučívati, zazvukovati*, ein wenig klingen, anfangen zu klingen, erklingen, erschallen, ertönen. — **abs**. Když varhany zazvučí. Ros. — **kde**: v kostele. **Na** luku roby zazvučely. Č. Lesní roh v lese zazvučel. Šp. V srdci mně to zazvučí. Kká. (Osv. V. 34.). — **čím**. Po tých trudných, krušných dobách skoro pridu, skoro doby: jedna každá trúbou, zvonom do z-čí ponad hroby. Phld. IV. 170. — **odkud**; z úst. Msn. Or. 25.

Zazvučívati, vz Zazvučeti.

Zázvuk, u, m. = *zazvučení*, das Ertönen, Erklingen, der Ton, Klang. Mus. Trub válečných z-ky hrůzyplné. Vinař. Z. lesních robů. Šp. Zazvoní smutným hrana mé okolně zázvukem. Sš. P. Bs. 36.

Zazvukovati, vz Zazvučeti.
Zazývati, vz Zazvati.
Záž, vz Záhy.
Zažahiti se, il, en, ení = *zachladiti se, nastydnouti a proto bolesti v životě dostati*, sich verkühlen. Byla jsem v dešti na poli, snad jsem se z-la. Slez. Šd. Vz Zažabiti.
Zažádání, n., die Begierde. Bern.
Zažádaný; *-án, a*, o, gewünscht, begehrt. Bern.
Zažádati, sl, án, ání, begehren. — **co (komu)**. Vz *Žádati*. Čo zažiadam, to mi dajú. Slov. Kyt. 1876. Ponajprv zavázal (ruku), jedno sto zažádal . . ., po třetí zavázal, děvča si zažádal. Sš. P. 164. Krásnych dievok na okolo dosť, vyber si, ktorú si srdce zažiada; Dám ti, čo ti len duše zažiada; Naber si zlata, naber si sriebra, ber si, čo ti srdce zažiada; Iba si rozkažte, čo vám dnša zažiada, hneď bude všetko na stole. Dbš. Sl. pov. I. 21., 352., III. 5., 62. Muzika zazvnela, sndy sa vykotúľaly a každý mal, čo mu len duša zažiadala Phld. III. 1. 13 Má, čo mu duša zažiada (= co hrdlo ráčí). Zátur. — **čeho (odkud)**. Že i pomoci všemohútného Říma zažádala. Sš. Sk. 271. Keď si varenej stravy zažiadal. Lipa 191. Pavel zažádal od něho (velekněze) listů do Damašku ke sbornicem. Sš. Sk. 106. — **oč**, petiren, **lépe**: žádosť podati. Brs. 271. — **se** = *zachtěti se*, Lnst bekommen. — **se komu čeho**. Zažádalo se mu vína. — **s inft**. Zažádalo se mi tvoje líčka boskať. Sl. ps. 366., Sl. spv. I. 18., Sl. ps. Šf. I. 38. I zažádal hlížeji nahlédati a popátrati. Sš. Sk. 83. Zažiadalo se mn veľmi poznať tn rodinu. Mt. S. I 65. — **se komu proč** = *zalíbiti se*, gefallen. Zažádala se mi Ilenoška, ej, to pro ta svoje černá očka. Pokr. Z hor. 79. Každý vyberať si mohol, aké jedla a nápoje živo zažiadaly sa mu. Dbš. Sl. pov. 1. 29.
Zažalařovati někoho, einkerkern. Us. Šd.
Zažaleti, el, en, ení = *zaželeti*, beklagen, betrauern, bereuen. — **komu**. Slúcham, z prvoty do smiechu mi bolo, potom mi srdce zažalie. Btt. Sp. 209. Vz Želeti.
Zažalostiti = *zaželeti*. Zažalostiu králončik. Er. Sl. čít. 55. Vz násl.
Zažalostniti = *zažalostiti*. — **nad kým**. Sám ano aj nad ním z-stnil víťaz. Hol. 117
Zažalování, n., die Anklage.
Zažalovaný; *-án, a*, o, eingeklagt. Zažalovaný článek, **lépe**: článek, z příčiny kterého bylo žalováno. Šm., Šb., Š. a Ž. Vz Zažalovati. Z. směnka. Pr. 1884. 16. Z. Štefan. Sl. let. II. 204. Keby v tom z-nom obežníku nápady proti státnym nstanovižňám obsažené byly. Rtk. 12. Časopisy, ktoré ani nie sú zakázané, ani nie sú odsúdené, ba ani len zažalované. Pokr. Pot. 271.
Zažalovati něco, **lépe**: žalobu na někoho činiti, podati atd., einklagen. Rs. Vz Žaloba. — **koho kde**: **u** soudu. Us. na Slov. Phld. III. 3. 294. Na Mor. Tč. Ve Slez. Šd. V Čech.
Zažářiti = *zazářiti*. Na Slov. Jasná straoa názorov obdrží povrch, očko zažiari a slnko vyjde. Phld. III. 1. 21.

Zažati, vz Zažnouti, Zažžéci.
Zažatí, n., die Anzündung. Slov. Vz Zažžení. — **Z.**, der Anfang der Ernte. Vz Zažnouti.
Zažatý = *zažžený*, entzündet. Na Slov. Rozplamenil z-tý sa mesiac. Hol. 175. A von vrátmi s celým duchovenstvom sviece v rukách nesúcim z-té. Zbr. Hry 243. Vz Zažžený. — **Z.**, angefangen geerntet zu werden. Bern.
Zažblunkati, *zažblunknouti*, knul a kl, utí, einen Plätscher machen. — **abs.** Zažblunklo cosi, jako by kámen do vody hodil. Us. Tč. — **kde**. Cosi tam ve vodě zažblunklo, myslím, že to byla ryba. Us. Šd. — **odkud**. Už (řeko) tvoja len kde tu zažblunká vlnôčka von z ľadu. Č. Čt. II. 133.
Zážda, y, f. = *žádosť*. Na Slov. Šd.
Zažďárati, *zažďourati* = *zašťárati*, anfangen zu störren. — **kde**: **v** peci, v ohni. Zlob.
Zaždímati, vz Zaždmouti.
Zaždimovati, vz Zaždmouti.
Zaždmouti, ždmu, dmul a ždal, ut, utí; *zaždímati, zaždimovati*, ein wenig auswinden. — **co kde**: šaty **u** rybníčku, C., prádlo v neckách.
Zažďourati, vz Zažďárati.
Zažéci, vz Zažžéci.
Zážeh, u, m. = *zažhnutí, zápal, zapálení*, die Anzündung, Entzündnng, das Fener, die Gluth, der Brand. Já je mečem a z-hy donutím. Berg. Ráj, Čas. duch., Čch. Dg. Kv. 1884. 714., Mus. 1880. 273. Z. radosti, Jrsk.; z. paprsky slunečními, sideratio. Nz. lk. Neboť slunce zážhem hoří a nám zážhem sestru zmoří. Ps. srb. II. 12. Z. dáti = *zapáliti*. Chch. Jih. Blesku z. sirný; Požárn z. rudý. Vrch. Necítil sladkého z-hu jejich rtů. Kld. II. 54. Jiskra, v jejímžto z-hu odbárá bratrova bláha. Sš. Sm. bs. 170. Z. líci sněhem zbled. Osv. 1. 378. Vládce Olympa, jenžto metá děsnon pravicí s nebe z-hy llté. Cimrh. Myth. 101. Sbor že jest jako pec ohnivá, ve kterěžto z-hem ducha svatého rozpouštějí a čistí se všecky trusky mnění různých. Pal. Děj. III. 3. 81. Čechové opovídali svůj příchod ke dvoru císařskému zážehem několika vesnic. Pal. III. 312.
Zažehuti, vz Zažžéci.
Zažehavka, y, f., der Streichfidibus. Šio.
Zažehavý, brennend, urens. Z. vltr. BO.
Zažehlý = *zažžený, zapálený*, entzündet. Z. mozek. C. Má z. mozek (= blázní). Us. Dbv.
Zažehnání, n., vz Zažehnati.
Zažehnaný; *-án, a*, o, vz Zažehnati.
Zažehnati, *zažehnávati* = *žehnáním, pověrnými slavy zahnati*, segnen, verwünschen; *prokliti*, verfluchen, verwünschen. — **co**: pověří, D., ďábly. Sych. Jak baby nemoci zažehnávají? Vz Mns. 1855. 54., Zažehnávání. Z. nebezpečí, Us., Šmb. S. II. 287., úbytě. Sá. Pán Bůh tě (bolesť) zažehnej. Us. — **co komu**: bonle, neduh. Us. — **koho kam**: do horoucího pekla (zaklíti). Syeh. — **odkud**. Máme-li udílet rady, jak by se tato novověká můra s prsou naší nebohé mládeže z. měla. Km. 1884. — **co komu, se čím**. Těžkosť myslí radš mu

zažehnejme nějakou kratochvílí. Shakesp. Tč. Král pak zažehnával se znamením kříže. Pal. Děj. V. 1. 200.

Zažehnatka, y, f. = *zažehnání*. Na Slov. Netreba tam z-ky. Phld IV. 15.

Zažehnávací, Verwünschungs-. Z. modlitba. Kld. II. 274.

Zažehnávač, *zažehnavač*, e, m, der Verwünscher.

Zažehnávání, n., die Verwünschung. Z. povětří, D., ďáblů. Sych. Z. nemocí na mor. Valašsku. Vz Brt. Lid a n. 200., Zažehnati.

Zažehnu, vz Zažžéci.

Zažehnutý; *-ut, a, o* = *zažžený*. — čím. Svétélka vil rukou z-tá. Čch.

Zažehrati, ein wenig eifersüchtig werden. — **proti komu**. Us. Tč.

Zaželati = *zapřáti*. Slov. — **co komu**. Ale za to můsa smelá jedno vám ešte zaželá: aby že vám jasná strela z čista jasna hned udrela do každého nepriatel'a. Phld. III. 463.

Zaželení, n., vz Zaželeti.

Zaželeti, el, ení, in Klagen ausbrechen, beklagen, bedauern, bejammern. — **čeho**. Us., Tč., Jg. — **nad čím**. Tč. Z. nad žial'om. HVaj. BD. 48.

Zaženu, vz Zahnati.

Zažertovati s kým, ein wenig scherzen, zu scherzen anfangen. — **jak**: ve vší poctivosti. Ml. Chtěl jsem si s příchozím nevinně z. Ddk. It. v. 29. Rád si z-val. Us. Šd.

Zažeru, vz Zažrati.

Zažgnúť = *zažéci*. Zbr. Hry. 57.

Zažhnúť = *zažéci*. Arch. IV. 146, BR. II. 454. a. Vz Zažéci.

Zažhu, vz Zažéci.

Zažhraný = *zažraný*. Mor. Šd., Tč.

Zažhrati se = *zažrati se*. Vz toto. Mor. Tč. Šd.

Zažidělý, verjudet. My ryzí, nezažidělí, přesní, praví křesťané. Šš. II. 56.

Zažigati = *zažiti*. Na Slov. Bern.

Zažihadlo, a, n., das Feuerzeug. Vz Ohnivo.

Zažíhání, n., vz Zažíhati.

Zažíhaný; *-án, a, o*, vz Zažíhati. Z. růže. Dch.

Zažíhati, vz Zažžéci.

Zažíhavý, brennbar. Oheň vždy ešte mocou nepremožitelnou trávil z-vú hmotu. Lipa 324.

Zažímal, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zažínač, e, m., der Anfänger der Ernte. Vz násl.

Zažínačka, y, f. = *žnečka, která začíná obilí žati*, die Anfängerin der Ernte. Bern. Také na Mor. Šd.

Zažínání, n., vz Zažínati.

Zažínaný; *-án, a, o*, angefangen geerntet zu werden. Vz Zažínati.

Zažínati, vz Zažnouti.

Zážinek, nku, m., **zážinky**, pl. = *počátek žní*, der Ernteanfang. Us. Jg., Dch., Lipa II. 167., Světoz. 1880. 374. Na z-ky do Arkony staří naši chodili. Lipa I. 153.

Zážinky, vz Zážinek.

Zažinovati, anfangen zu schneiden, anschneiden. — **co**: obilí, pšenici. Vz Zažnouti.

Zažírání, n., vz Zažírati.

Zažírati, vz Zažrati.

Zažíř eti, el, ení, glühend werden. Uhel zažířl. Hlč.

Zažirka, y, f. = *dožirka, mrzutosť*, der Verdruss. Slez. Pk. Už jsem té z-ky zažila do sytného syta. Šd.

Zažitek, tku, m., was genossen und verdauet wird, das Nahrungsbedürfniss. Berg.

Zažitelný, verdaulich. Z. pokrm. Ms. bib.

Zažiti, žiji a živu, il, it, ití; *zažívati* = *jídlo v žaludku stráviti*, verdauern; *požiti*, geniessen; *zakusiti*, fühlen, geniessen, büssen; *snésti*, ertragen. — **abs.** Žaludek, který dobře nezažívá. V. Prustvorec zažívá. Byl. — **co.** Všecko to sám zažil, hat durchgemacht; Ta člověku nepřeje, aby něco zažil. Idťe, zvestujte po krajine všade teraz, čo ste tu videli a zažili. Zbr. Hry 116. Prázdniny z. Kos. v Km. 1884. 577. Z-li mnoho bezpráví. Ddk. IV. 63. Žaludek pokrm zažívá. Krab. Zastuzeného žaludka, nemůže nic zažiti (smlčeti). Vz Klevetář. Us. — **čeho.** Z. jedn. Dch., rozumu (= jinak se rozhodnouti). Kéž by z-li rozumu! U Olom. Sd. Lehko nabitého pokladu třetí koleno nazažije. Us. Kšť. Zaži, šuhajko, zaži (zažij) ty světa, kým ti nezajdú mladistvé leta. Čjk. 27. Ach, tu tvoje mladé leta, nie, nie, nezažijú sveta. Phld. III. 470. Vác máš smutných ve slovenskom národe príbod než veselých; vác bíd nežli dobrého zažil. Hol. 372. Břich proto jest učiněn, aby ty pokrmy v se přijíma jich zažíval. BR. II. 546. a. Hlad všeho zažije. Vrat. Z. rozkoší. Ros. Zažije (zaživeš) tobo, co pes mýdla (sádla). Vz Jmění. Prov. Jg., Lb. — **co, čeho čím jak** (dobře, dobrým, zle, perně, zlým) = *zakusiti*. Zažiji toho vším dobrým, Záv., vším zlým, Lom., Dh. 69., Kom. L. 19., málem, V., perně, Us., těžce, nedobře, Ros., zle. Kom., Br., D., Šf. Smrtí něco z. Chmel. Pokutou z. Th. Věci z láku a uzené těžce se zažívají. Kom. Vzala jedno jablko a s laskominou je zažila. Němc. I. 203. Abyste ešte na mnohé roky mohli všetci spolu **pri** dobrom zdraví tieto slávnosti zažívati. Mt. S. I. 167. Že tobo vyniknutí Petrova zlem zažívou. Šš. Sk. 146. Nedej mu urážky té zlým z. Mus. 1880. 131. Těžce se prý zažívají ryby. Jir. Ves. čt. 378. Ani divoká vepřovina jim dobra není, proto že ji těžce žaludek zažívá. Ib. 379. Aby zažíval si s ní (s nevěstou, s manželkou) v milej láske a upřímnosti. Dbš. Sl. pov. VI. 47. Nech jim vyzerá svet od dneska ako raj; nech zažijú šťastia radosti v hojnosti. Zátur. Vinš. I. 29. Hospodin laskavý nech vám dá spočinok váš zažiť vo zdraví. Ib. 1. 41. Zlým toho zažil; Netoliko kr. Přemysl ale i všecko království zlým toho z. musili. V. — **kde** Všeckého jsem tam mezi nimi zažil, jenom nic dobrého. Us. Šd. Už sem **na** tom světě mnoho zlého zažil. Us. Tč. Soběslav tolik neštěstí zažil v cizině, že... Ddk. III. 246. Ošlejchová voda zažívá škodlivé vlhkosti v žaludku. Čern. Tak Svatopluk sťažoval si i na svú bídu narikal, jak keď v násilnej zavretý pod mrežkami kletke truchlivá slávik a nevoľnú vazbu (v kleci) zažívá. **Hol.**

6. — **co, čeho s kým.** Divné jsem s nim psoty zažil. Jir. Ves. čt. 48. Rozpomínka na okamženi, které sme s pokrevnými srdcemi zažili ... Tč. exc. — **kdy.** Co člověk zažije v takové nepobodě. Us. Šd. Po malých dnech zle toho zažívali. Bart.

Zažiti, n., die Verdauung. Kmín slouží k z. Sych. Kolika od nezažiti. Ja. Přeji dobrého z. Rk.

Zažitina, y, f. = *výživná šťáva v těle*, der Nahrungs-, Milchsaft, chylus. Nz., Osv. I. 625., Rostl. I. 29. a. Vz Schd. II. 355., S. N. X. I. dod. 102. Mléčnice t. takové míznice, ježto vedou z-nu mléku podobnou. Nz. Z. = zažitý pokrm, chylus. Nz. lk. Východkové, výmětkové a vybytkové praví se čistiti pokrmy, ješto vyměšeni a vyloučení byvše z těla v něm toliko z-ny nechávají. Sš. Mr. 32. Vz Zažitosť.

Zážitně = *záživně*, verdaulich. Bern.

Zážitnosť, i, f. = *záživnosť*, die Verdaulichkeit. Bern.

Zážitný = *záživný*, *zažitelný*, geniessbar, verdaulich. Ms. ov.

Zažitosť, i, f. = *zažiti*, das Verdautsein, die Verdaunng. Galgan z. žaludku činie Čern. — **Z.** = *zažitý pokrm* = *zažitina*. Žíly mlíčné z. vyssávají. Kom. Cf. Zažitina.

Zažitý = *strávený*, verdauet. Z. pokrm. Vz Zažitina. V. Z nezažitého jídla pochází nedub. Berg. Přežvyknjete věci již dávno zažité. Sych. — *Nezažitý*, *lépe*: *nezáživný ve smyslu*: *nezažívající*, nicht verdauend. N. žaludek. Čern. — **Z.** = *zámožný*, wohlhabend? Slov. Uchytil ju zo z-tej rodiny. Phld. IV. 120. Pekne brajů, pekne brajů, na nôžky mi pozerajů, na nôžky, na päty, ja som šuhaj zažitý. Mt. S. I. 24.

Záživa, y, f., *zaživavosť*, *zaživačnosť*, die Nährungskraft. Šd. Tak mi stojíme, moja Marienka, ako dve srastlé spolu stebielka na rozkvitlej ruži z jari; len odlom jedno, čo je z druhého? Všetky prestanů záživy jeho. Čjk. 52.

Za živa, bei Lebenszeiten. On za živa nic dobrého neměl. Za živa ho pálili, řezali. Us. Tč. Vz Příslovka.

Zaživací, *zaživací* (Bž. 24.) = *k zažívání sloužící*, Verdanungs-. Z. moc, Byl., prostředek, nástroj, pokrmové. D., prášek, das Speisepulver, V., úkon, šťáva. Nz. lk. *Z-cí ústroje*: a) kanál zaživací (k němu patří: dutina ústní), požerák, jícen, žaludek, střevo (vz Střevo). *Ústroje zažívání podporující*: zuby, jazyk a žlázy, slinivky, játra, slinivky břišní. S. N. IX. 1199. Choroby v ústrojích zažívacích: sliňavosť, kyselé říhání, vrhnutí, průjmy, zácpy. Kříž. Por. 111., 112. Stravě jsem zvykl výborným od přírody dařen jsa ústrojím zažívacím. Km. 1884. Vz Zažívadlo.

Zaživačnosť, i, f. = zaživavosť. Šd.

Zažívadlo, *zaživadlo*, a, n., der Verdauungsapparat. Nz. lk. *Z-dla* = *ústroje zažívací*: 1. ústa: pysky, zuby (vz Zub), dáseň, čípek, mandle, sliz a sliny, 2. hltán a jícen, 3. žaludek, 4. střevo (Vz Střevo), 5. játra, míšek žlučový, žluč. Š. a Ž. Vz Zažívací.

Zažívání, n. = trávení, die Verdauung, Digestion. Nz. lk. Špatné z. střevní. Kod. Porušené z., uetrávení, indigestio. Nz. lk. V žaludku děje se z. Kom. Lék k z. pomáhající. Kom. Prustrorec posiluje z. Byl.

Zaživatelný, *zaživatelný*, verdaulich. Dch.

Zaživati, vz Zažiti.

Zažívavosť, i, f. = *zaživačnosť*, *záživa*. Vz Záživa. Šd.

Zaživení, n., die Verdauung. Byl. 328. D.

Zaživicovati = *zasmoliti*. Slov. Bern.

Záživina, y, f. = *zažitá poživina*. Proch. M.

Zaživjovati = *provolávati*: živjo. — **komu.** Zaživjujme vůdci svému. Us. Šd.

Záživně = *zážitně*. Bern.

Záživní, vz Záživný.

Záživnosť, i, f. = *snadnosť k ztrávení*, die Verdaulichkeit. Z. jídla. — **Z.** = *zažívání*, die Verdaunng. Nezáživnosť žaludka. V. Nezáživnosť žaludka hladem hojiti. Smrž., Jg. Porušená z. Dch.

Zaživný = *zažívající*, verdauend. On má z. žaludek. Ros. — Jest záživného žaludku = *trpělivý*, geduldig. Jest nezáživného žaludku (klevetný). Ros. — **Z.** = *zaživatelný*, verdaulich. Z. potrava, Us., pokrm., Nách. (1625.), Sych. Chléb není z. Kom. Natvrdlý chléb jest záživnější než čerstvý. Dch. A nebude-li mi se zdáti záživno z rosola, ale udělám s kořením, žeť vám bohdá peprno býti musí. Arch. IV. 146. — **Z.** = *krmící*. Z. šťáva (zažitina), Milch-, Nahrungssaft. Jg. — **Z.** = *k zažívání sloužící*, zum Verdauen dienlich, Verdauungs-. Z. pokroutky (bilinské), Verdaunngszeltchen, Dch, horečka, Osv. I. 628., roura. Ib. I. 558.

Záživok, vku, m. Vaši predkovia svoje duše do schrány tejto čechorečnej schované majíc, vo Vás duše této svoj záživok vedů. Hdž. Vetín. 100.

Zažízněti, ěl, ění, Durst bekommen. — **kdy: po práci.** — **Z** = *zachtěti se*, Lust bekommen, begierig werden. — **po čem.** Po žertvé kdy šílen z-zněl. Pokr. Z hor. 16.

Zažlázovaný, drüsig. Z kůň. Slez. Šd.

Zažloutati, vz Zažloutnouti.

Zažloutlosť, zažlutlosť, i, f., die Gelblichkeit. Ros.

Zažloutlý, zažlutlý, gelblich, vergilbt. Z. barva. Rostl. Z. niva, Osv. V. 637., víno. Vz Víno.

Zažloutnouti, *zažlutnouti*, ul a tl, utí; *zažloutati*, *zažlutati*, gelblich werden. Šat zažloutl, prádlo zažloutlo. Us.

Zažloutnutí, n., Gelbwerden, n.

Zažltati = *zažloutati*. Na Slov. Bern.

Zažltávati = *zažlutati*. Na Slov. Bern.

Zažlteť sa = *zažloutnouti*, gelb werden. — **kde.** Tu zrazu do očí mu udrel náramný blisk, všetko sa pred ním zažltelo. Dbš. Sl. pov. I. 506.

Zažltnúti = *zažloutnouti*. Slov. Bern.

Zažltnutí, n. = *zažloutnutí*.

Zažltnutý = *zažloutlý*. Na Slov. Bern.

Zažluklý, ranzig. Čsk. Z. říhání. Dch.

Zažlutati, vz Zažloutnouti.

Zažlutěný, vergilbt. Dch.

Zažlutiti, il, těn, ění, gelb färben. — **Z.** = *pokakati* (eufem). — **co.** Dítě z-lo peřinku. Us. Kšť., Ros.

Zažlutlosť, vz Zažloutlosť.
Zažlutlý, vz Zažloutlý.
Zažlutnouti, vz Zažloutnouti.
Zažlutnutí, n., vz Zažloutnutí.
Zažmíkati = *zaždímati*, ein wenig auswinden. Na Slov. Bern.
Zažmolený; -*en*, *a*, o = *zašpiněný*, *zasmolený*, schmutzig. Mor. Vck.
Zažmoliti, il, en, ení, *zažmolovati* = *zašpiniti*, beschmutzen. Mor. Vck. — **Z.**, zerwalkern. Vz Žmoliti.
Zažmúření, n. = *zamhouření*, das Schliessen der Augen. Na Slov. Bern.
Zažmúřený; -*en*, *a*, o, geschlossen (von Augen). Z. oči. Na Slov. Bern. On ležal so z-nýma očima. Phld IV. 528.
Zažmúřiti, il, en, ení, *zažmurovati* = *zamhouřiti*, die Augen schliessen, zublinzeln. Na Slov. a na Ostrav. Tč., Bern. — **co kdy.** V noci mu nedalo ani len oka z ; Celú noc nemohol oka z., len sa tak z boka na bok obracal. Dbš. Sl. pov. II. 15., I. 79. Zažmúr oči (a vykonej, čeho treba). Zátur. Tríraz sa zaklial Paromom na vodu, zem i nebe: že zatial' slovka nerekne a nezažmúri oka, kým nebude, vraj, zoraná tá zátoka. Btt. Šp 55.
Zažmuročky, blindlings. Z. bych tam trefil. Cf. Zažmúřiti. Na Slov. Phld. I. 2. 7.
Zažmurovati, vz Zažmúřiti.
1. **Zažnouti**, ul, ut, utí, *zažati*, al, at, etí, *zažíti*, zu ernten anfangen; mit der Sichel ausschneiden. — **abs.** Zažínaj, zažínaj, budeš dobra žnica, budeš synečkovi dobrá pomocnica. Sš. P. 556. — **co:** záhon. Us. Tč. Sv. Eliáš zažínuje seno. Us. Tč. — **jak.** Šlo děvča na trávu na široků mezu; ponejprv zažala, prsteček odžala . . .; Po třetí zažala, lékaře žádala. Sš. P. 164. — **kam:** si do prstu, Us. Tč., do ohill. Us.
2. **Zažnouti** m.: *zažhnouti*, vz Zažéci.
Zažnutí, vz Zažívati.
Zažrání, n., vz Zažrati.
Zažraný; -*án*, *a*, *o*, fettgefressen. Ten je z-ný. — **Z.**, eingefressen, erpicht. — **do koho.** Je do něho z-ný. Us. Šd. Vz Zažrati.
Zažrati, vz Žráti; *zažrávati* = *žera hluboko vniknouti*, sich einfressen, einbeitzen, einätzen, ein-, verheissen; sich verliehen; sich satt fressen. — **se kam.** Zažrala se myš do sýra. Zažral se lišej do masa. Us. Jg., Rk. Pes se do něho zažral. Us. Tč. Ten se do toho děvčete zažral! Us. Požár do sýpky se zažral. Us. Dch. Zažral se (zamiloval se) do té holky jako vůl do otýpky sena. Us Kšť. — **se.** To prase se už z-lo, proto nechce. Us. Šd. — **se s kým**, Verdruss haben, in Streit gerathen. Z-la sem se s chlopem. Us. Také ve Slez. Šd.
Zažrávati, vz Zažrati.
Zažultětí = *zažlutěti*, gelb werden. Na Ostrav. Tč.
Zažultiti, il, ěn, ění = *zažlutiti*, gelb machen. — **co čím.** Us. na Ostrav. Tč.
Zažultlý, vergilbt, *zažloutlý*. Na Ostrav. Tč.
Zažultnouti, tl, utí = *zažloutnouti*, gelb werden. Us. na Ostrav. Tč.
Zažůřený; -*en*, *a*, o = *zakalený*, trüb. Z. voda, káva. Vz Žůr. Na mor. Val. Vck.
Zažůřiť = *zazuřiti*. Na Slov. Hol.
Zažůřiti, il, en, ení, *zažuřovati*, trüben, trüb machen. Vz Zažůřený.
Zažuť = *zažouti*, zerkauen. Vz Zažůvati.
Zažutý; -*ut*, *a*, o, zerkaut.
Zažůvati, *zažouti*, kauen. — **co kdy.** Skrbler při každém slově zažůvá (vždy cosi hryže). Na Ostrav. Tč.
Zažvastati, ein wenig plauschen, zu plauschen anfangen. — **s kým.** — **se**, sich verplauschen. Us. Tč.
Zažvatlati, *zažvatlávati*, anfangen zu lallen, zu schwatzen. To dítě už zažvatlává. Us
Zažvýkati, anfangen zu kauen, ein wenig kauen. Ros.
Zažžéci, *zažíci*, *správně*: *zažéci*, *zažíci*; zažhu, zažehu, zažžeš, zažhou, žehou; zažži m. zažzi, zažha (onc), žehl, žžen, žžení; *zažehnouti*, *zažhnouti*, ul, ut, utí; *zažehati*, *zažíhati*, *zažehovati*, *zažehávati* = *zapáliti*, anzünden; *roznítiti*, entflammen. BR. II. 454. — **abs.** Aby na mši dva postavníky hořely a mladší aby zažíhali. 1558. — **co:** svíci. Lom., Kld. II. 99., Dbš. Sl. pov. II. 74., Sl. let. II. 150 Zažhůce svéci. ZN. Než svíčečku zažžela, Janka voda vzala. Sš. P. 187. Durna svíčku zažala. Sš. P. 780. Z. světlo. Br. Světlo zažínajte, do hrobu ma dajte. Sl. ps. 26. Z. oheň. Háj., BO., Arch. IV. 146. Z. město, Bj., Dal., BO., Alx. V. v. 493. (HP. 12.), Alx. H. v. 328. (HP. 67.), plamen. BO. Z. polena. BO., dům, Us. Tč., lampu, HVaj. BD. I. 86., lúč. Lipa III. VII., Sldk. 588. I očí žár zažíha žhavé blesky. Phd. Z. žádosť, Hus, oběť. — **co kde** Kteráž světlo nebeské v mysli zažehá. Br. Milosť v srdcích z. Br. Kadidlo na oltáři z. Br. Večer je, tmie se, v izbách zažíhajú sviece. Lid zažehal na horách oběť. Bj. Mnoho dobrých v řeku upadle, o jiných (= okolo jiných) zažhů město Bavoři. Dal. 148. — **co, koho, se čím.** Ohněm ducha sv. srdce z. V. Ohněm město z. Bel. Srdce milostí z. Opsim Zažžel se ohněm žen. Lom. Chci raděj vínem játra zažehat než srdce žalným chladit povzdechem. Shakesp. Tč. Zrak jeho zášťím zažíhal se. Čch. Mch. 76 Západ zažíhá se blesky. Šml. Bóh nrpřetí jako jiný člověk ani sě zažehá hněvem. BO. Hřiech, který sě jest zažehl pitím silným, snadně prchne v smilství. Hus III. 188. — **co, koho k čemu.** Láskou sa k láske zažnite. Sldk. 346. Řeč ta k hněvu zažehá a přivodí. BO. K tobě její mysl mocně zažžhu. Pass. 832. Srdce k náboženství se zažhlo. Pass. mus. 318. Pane, srdce naše k sobě zažži. Br. K národu zažíháš lásku. Katol. noviny 1885. 46. Z. koho k pokání, Kram., k pobožnosti. D. — **co proti komu.** Zažžel proti mně prchlivosť svou. Br. Proti němu zažže se (zlostí). GR. — **se.** Oheň zažehl sě jest' Ž. wit. Deut. 22. a j. Olej se zažínal. Dbš. Sl. pov. III. 74. Začalo jedno svetlo horieť. Čakali za chvilku, či sa zažne oj druhó, ale to sa nezažinalo. Dbš. Sl. pov. I. 66. Srdce bylo se zažhlo. ZN. Zažehl sě oheň; Zažehl sě jest duch lidu všeho, accensus est spiritus. BO. Udusiti hněv, jak se zažže. Št N. 122., Pass. 503. — **co komu.** A dobré

je to, keď sa čertovi sviečka zažne. Lipa I. 39. Cf.: Buď i s pánem Bobem za dobré a čerta nehněvej n. I s čertem nie za zlé. Zátur. — **se s čím**. Všed na sieň i zažehl sě s domem královým. Bj. — **kdy**. Hned zažne lampadu na úsvitě. Kyt. 1876. 16. Zažni zlému o poludni sviecu a predca ti neuverí. Pořek. Mt. S. I. 99. V bolesti se zažže. GR. Zažehl se v hněvě těžce nasa, že se jemu posmievali. BO. — **jak**. V něm (v lesku) se zažlbaly čistým žárem zbožné duše našich bohatýrů. Čch. Dg. — **se od čeho**. Sláma od ohně se zažhne. Lom. Od kýchání jeho zažehá se světlo. Br. — **se na koho**. Když se zažhne prchlivosť má na ně. Br.

Zažžení, n., die Anzündung. Vz Zažéci. Ž. wit. 140. 2.

Zažžený; *-en, a, o*, angezündet. Vz Zažéci. Z. oheť. Bj. Z-ni byli smyslové vaši. ZN. Z. svíce (hořící). BR. II. 230. a. — **čím k čemu**. Sme k lepšimu životu milostí z-ni. BR. II. 599. a. Mysl duchem svatým z-ná. Pass. mus 320. Z. ohněm. Ž. wit. Vz Zažatý, Zažehnutý. — **Z.** = *horlivý*, eifrig. Z. úmysl.

Zažžetý, vz Zažéci. Z. pochodeň. Partl. Kal. — **čím**: boží láskou. Kram.

Zažžíci, vz Zažéci.

Zbabčelý = *scvrklý*, eingeschrumpft. Z. jablko. Us. Dch.

Zbabčeti, el, ení = *babou se státi*, altes Weib werden. — **Z.** = *scvrknouti se*, einschrumpfen. Jablka z-čela. Us. Kšť., Mý.

Zbaběle, feig, muthlos. Z. si počínati, Us., na něco se dívati, Osv. I. 269., se chouliti. Kká Nedaj sa z. odstrašiti. Lipa 81.

Zbabělec, lce, m., der Feigling, die Memme. Us. Dch.

Zbabělosť, i, f. = *zbabinělosť*, *sestaralosť*, die Veraltung, das Greisenalter des Weibes. — **Z.** = *bojácnosť*, *babství*, *nesrdnatosť*, die Feigheit, Muthlosigkeit, Furchtsamkeit. D. Vz více v S. N. (o zb. vojákův). Trestány byly také z., zrada, na cti utrhání. Ddk. IV. 236. Odvaba platí, zbabělosť tratí. Bž.

Zbabělý, **zbabinělý** = *sestaralý* (o ženě), veraltet, altgeworden (vom Weibe). Z. bába. Háj. — **Z.** = *nesrdnatý*, *babský*, feig, muthlos, furchtsam. D. Z. útěk, Us., resignace. Kos. Ol. I. 309.

Zbaběti, *zbabiněti*, ěl, ění = *státi se* 1) *babou*, altes Weib werden, veralten, 2) *bojácným*, *nesmělým*, feig, muthlos, furchtsam werden. Us.

Zbabilosť, i, f. = *zbabělosť*.

Zbabilý = *zbabělý*. Cf. Zdivočilý.

Zbabinělý = *zbabilý*. Šm.

Zbabiněti, vz Zbaběti.

Zbabiti, il, en, ení = *babou učiniti*, zu einem alten Weibe machen; **se** = zbaběti.

Zbabrati = *zamazati*, *pošpiniti*, be-, verschmieren, beschmutzen. — **co**: si papír, šaty. Us. na Ostrav. a Slov. Tč. Keby boli Slováci, pošla bym ich boškati: ale že sú Maďaři, všetku by ma zbabrali. Zbr. Hry 214 — **se**. Našol vo truhle len kolomaz, ktorej kdo sa dotknul, zbabral sa. Ib. 6. (dod.).

Zbačení, n., vz Zbačiti.

Zbačiti, il, en, ení = *uznamenati*, *zpozorovati*, merken, bemerken, wahrnehmen, erblicken. Na Mor., Slov. a ve Slez. Tč., Šd., Kd., Brt., Kld., Vck., Bern. — **co, koho (kde)**. Kto ho (oheň) zbačí, nah ho potlačí. Mt. S. I. 135. Vz Oheň. On to hned zbačil. Slez. Šd. Ale ani len márny lístok neodtrhni v tejto zahrade, lebo by nás hned zbačili a potom by bolo po nás; Takú kňahňu voľakde nezbačili; Čakala ešte aj ona, čím by dakoho v pustom hrade zbačila. Dbš. Sl. pov. I. 169., IV. 74., V. 16. Srdce zo šteňata ale tak ukradnutého, by ťa suka nezbačila. Dbš. Obyč. 75.

Zbadač, e, m. = *skoumatel*, der Ausforscher. Lex. vet.

Zbadaně, bemerkter Weise. Skryl sa orlovi medzi perie nezbadane. Na Slov. Zbr. Báj. 4. A pak ztratila se n., unbemerkt. Zbr. Lžd. 104.

Zbadání, n., das Merken, Bemerken, Wahrnehmen, die Bemerkung, Wahrnehmung. Slov. Bern. Vz Zbadati.

Zbádání, n. Z. na těle = *piha*. Reš.

Zbadaný; *-án, a, o* = *zpozorovaný*, gemerkt, bemerkt, wahrgenommen. Cf. Zbačiti.

Zbádaný; *-án, a, o*, Vz Zbádati, 3., Zbádání.

Zbadati, *zbadávati* = *zvěděti*, *vyskoumati*, *zpozorovati*, *spatřiti*, merken, wahrnehmen, spüren, erblicken, bemerken, finden. Na Mor., Slov. a i v Čech. Němc. III. 317., Šd., Tč. — **abs.** Těšivá se mladá žena, když zbadá, že je matkou. Mor. a Slov. Němc. III. 317. Zbadal, že bude přece slušnější klobouk do ruky s hlavy sníti. Nitra. VI. 335. Vtedy sa mu začalo meniť pred očima, vtedy len zbadal, že je na ľade (že nevi, kudy kam); V noci koniarovi ožrebila sa kobula a nezbadal. Dbš. Sl. pov. I. 431., VI. 59. — **co**. Dal. Věc nějakou z.; Z. tvarosloví, untersuchen, erforschen. Kos. Ol. I. 34., 63. Změn oněch důvod zbadať marně bys toužil. Kká. Td. 194. Jak to zbadá, nepůjde. Mor. Šd. Sotva jich (je) zora zbadá. HVaj. Tat. 138. Ach veď sa len smilujte nado mnou, skryte ma dakde, kdeby ma nezbadal. Dbš. Sl. pov. I. 140. Len pozor, aby ťa nezbadali, kým ho chytíš. Mt. S. I. 52. Zbadovati budu zákon tvój. Ž. k. 118. 34. (Č.). — **jak**. Zbadej hlouběj věci tresť a jádro. Sš. Bs. 187. — **odkud**. Owen z jedné drobné kosti živočicha neznámého zbadal. Čch. Petrkl. 17. — **se** = *zpamatovati se*, sich besinnen. Rostlina se zbadala (zpamatovala, dlouho nerostla, ale potom rychle). Zátur. Otec a macocha iba vtedy sa zbadali, keď jim do domu buply. Dbš. Sl. pov. I. 335. A veru čím sa zabadal, myšička všetko pohryzla Mt. S. I. 52.

1. **Zbádati** (m. vzbádati) = *bodením vzbuditi*, *vybídnouti*, auffordern. — **koho**. Dal k. 80.

2. **Zbádati** (m. sbádati) = *bodením svrci*, herabstechen, hinunter-, wegstechen. — **koho odkud čím**: s koně oštěpem. Troj.

3. **Zbádati** = *zbodati*, *probodati*, zerstechen. — *Zbádaný* člověk = *pihovatý*. Reš., Aqn. Zbádaná tvář od neštovic (důlkovatá). Čern., Záp. měst. 1452.

Zbadávati, vz Zbadati.

Zbádek, dka, m., osob. jm. Arch. IV. 250.

Zbádkaný; *-án, a, o = od neštovic zďubaný.* Nehojí se mokrý deště ani z-ný neštovic. Č. M. 172. Vz Zbátkaný, Zbádkati

Zbádkati = *zbádati.*

Zbadovati, vz Zbadati.

Zbahnělosť, i, f., die Versumpftheit, Sumpfigkeit. U nás však jest nevšimavosť a z. řemeslníků na denním pořádku. Mj.

Zbahnělý, versumpft. Z. louka, rybník. Tč., Dch. Místa z-lá slovou tůně, tenice. Uh. Hrad. Tč.

Zbahnění, n., die Versumpfung. Dch.

Zbahněti, ěl, ění = *bahnem se naplniti,* sumpfig werden. — **čím.** Louky vodou z-ly. Tč.

Zbahnilosť, i, f., die Sumpfigkeit.

Zbahnilý = *zbahnělý, zabahnilý,* sumpfig geworden, morastig. Z. krajina. — **Z.** *žaludek = syrovatostmi naplněný,* verschleimt. Ros.

Zbahniti, il, ěn, ění; *zbahňovati = bahnem naplniti,* sumpfig, morastig werden. — **co:** louku. Ros. To zbahňuje mozek, žaludek. Jg. Z. okolí hradby, příkopy, Čsk., syrovou kůži, sumpfen. Šp. Voda louky z-la. Us. Tč. Vz Zbahnilý. — **se.** Ta louka se všechna zbahnila. Ros. Ovce zbahnily se (obahnily se, warfen Lämmer) a pstrě jehnice rodily se. BO.

Zbáhnouti, vz Zabáhnouti.

Zbahňovati, vz Zbahniti.

Zbahoniti, il, ěn, ění = *namluviti, chuť k něčemu učiniti,* bereden, Lust machen. — **co komu.** Ros. — **koho** = *odvrátiti od čeho.* Us.

Zbachornatěti, *zbachrnatěti,* ěl, ění, dickbäuchig werden. Chmel.

Zbachovati = politiku Bachovu (Bach byl ministrem v Rakousku v létech padesátých) přijíti. Aby se myšlení zbachovalo. Sb.

Zbachratěti, ěl, ění = *zbachornatěti.* Kdo bez starosti žije, brzo zbachratí. Us. Tč. Žena zbachratěla (ztěhotněla, wurde schwanger). Us.

Zbájati, erdichten. — **si co.** Staré dějiny si Němci sami zbájali. Na Mor. Tč. Vz násl.

Zbájeti, el, en, ení, erdichten. Vz Zbájati. — **co o kom.** A staroznámych skál svojich podoby sebe (sobě) i potomstvu háji, vesti (vésti) novye o nich zbaji. Hrbň. Rkp. Sp. st. D.

Zbakulatěti, ěl, ění = *bakulatým se státi,* knorrig werden. Kmen zbakulatěl. Kouble.

Zbaláchání, n., vz Zbaláchati.

Zbaláchaný; *-án, a,* o = *vyděšen, hřmotem postrašen,* aufgescheucht, durch Lärm geschreckt. Na Slov. Oj vlnky, sestřičky z né. Btt. Sp. 109. Kráľ bol celý z-ný, ani jesť ani piť sa mu nechcelo. Dbš. Sl. pov. I. 54. Vz Zbaláchati.

Zbaláchati = *vyděsiti, hřmotem postrašiti,* aufscheuchen, durch Lärm erschrecken. Na Slov. Ssk., Loos. — **Z.** = *vymysliti,* ersinnen, erfinden. Na mor. Val Vck.

Zbalamucení, n., vz Zbalamutiti.

Zbalamucený; *-cen, a,* o = *omámený, zmatený, spletený,* verwirrt, konfus, beirrt, angelogen. Šd., Vck. Už je celý (všecek) z-ný. Us. Šd.

Zbalamutiti, il, cen, ení = *splésti, poplésti, omámiti, ošáliti, oklamati,* verwirren, bethören, konfus machen, ausser Fassung bringen, irre führen. Us. — **koho.** Celého mě z-til. Us. Vck., Jg., Šd. — **komu co.** Ta nemoc mu celou hlavu zbalamutila. Na Ostrav. Tč.

Zbančiti, il, en, ení; *zbaňkati, zbaňkovati = přemluviti, odmluviti,* abwendig machen, abreden. Dch., Tč. — **koho z čeho** (zraditi). Us. — **Z.** = *obalamutiti.* Jg.

Zbandati, *zbandovati = svésti, navésti, zbančiti,* verleiten, überreden, verführen. — **koho.** Ti jí zbandali. U Kr. Hrad. Kšť.

Zbaník, a, m., malopterurus, ryba. Krok. I. d. 108.

Zbaňkati, vz Zbančiti.

Zbaňkovati, vz Zbančiti.

Zbankrotělý, bankrott geworden. Us., Kos. Ol. I. 274.

Zbankrotěti, ěl, ěn, ění, bankrott, zahlungunfähig werden. Us. Kaizl. 262., Šd., Tč. — **s čím.** Jak jsem za těch něco málo neděl, co jsme byli z Rakous pryč, s němčinou z-těl! Kos. v Km.

Zbantošený; *-en, a,* o = *zbalamucený?* Z. obecenstvo. Phld. I. 3. 118.

Zbáraný; *-án, a, o = od neštovic zďubaný, zdrápaný.* U N. Kdyně. Rgl.

Zbarbařeti, el, en, ení, barbarisch werden. Us.

Zbařinatělý, *zbařinatilý = zbahnilý,* morastig. Rs.

Zbařinatěti, ěl, ění, sumpfig, morastig werden. Louka zbařinatěla. Ros

Zbařinatiti = *bařinatým učiniti,* sumpfig, morastig machen. — **se** = *zbařinatěti.* Ros.

Zbařiti, il, en, ení = *obařiti, opařiti,* abbrühen. Na Slov. Bern.

Zbarovati, vz Zbařiti.

Zbarvení, n., die Färbung, Anfärbung. Z plamene. Vz Šebd. II. 21.

Zbarvený; *-en, a, o,* gefärbt. Z. nerosty. Vz Bř. N. 75. Z. šat, Us., řeč. Exc. — **jak.** Nedošly nás než chudě a stranně z-ně zprávy. Pal. Děj. III. 2. 116. — **čím.** Spěšnou chůzí zbarvena byla jeho líce. Šml. I. 48. Rozdávám dítkám plody sluncem z-ně. Us. Šd. Meč zablysne v povetrí, meč krvou z-ný. Ppk. I. 86.

Zbarviti, il, en, ení; *zbarvovati,* färben, mit Farbe anstreichen. — **co** (barvou potříti). Us. Z. při (vyšperkovati, aufputzen). Její tvář zbarvil nach. Hrts. Byl na nohu raněn tak, že mu krev bílé roucho zbarvila. Němc. I. 176. Na cestě pro bázeň sem se nekryla a protož slunce mě z-lo. Hus III. 13. — **koho** (*až do krve zbíti,* blutig schlagen). Ros. — **se, co čím:** nějakou barvou. Konvicí hlavu někomu z. (roztlouci). Rým. Z. se (pokáleti se) barvou (krví) jelení. Šp., Dch Z. něco krví. Er. — **jak.** Tvář jeho vybledlá pomalu se zbarvovala. Hrts. Naskutku na červeno zbarvím tvojou vlastnou krvou tento môj ostrý nôž. Phld. III. 3. 245. A ten Tatar vyplieniť chce kraj môj roztomilý a ten Váh môj na ružovo Slováci zbarvili.

Ppk. I. 188. Nach spánky zbarvil jí plamenem. Vrch. — **se.** Lice její se zbarvilo. Šbr. Zaj. kr. Václ. 198.

Zbásniti, il, én, ění, *zbásňovati* = *smysliti*, erdichten. Č — **co.** Vrch. — **co jak.** Pověsť tuto pěkně zbásnil Sládkovič. Pokr. Pot. 123

Zbaštiti, il, ěn, ění = *s chutí něco sníst*, mit Appetit etwas zusammenessen. — **co.** Zbaštil všechno. U Kr. Hrad. Kšť. U Skuhrova. Semerád.

Zbáti sě = timere, báti se. Ž. wit. Hab. 2. Israhelští zbáli sú sě velmi = timuerunt. Zlom. stré. exodu 14. 10. (Listy filol 1880. 130.). — **čeho.** Nezbojíu sě jeho. Ž. Klem. 15. b. — **od čeho.** Zbál sě jest velmi ot tváři krále. Bibl. lobk. 127.

Zbátkaný = *zbadkaný*. Us. u Příbr. Prk., Rjšk. — **Z.** = *pihovatý, snědý*. Us. Rjšk.

Zbava, y, f. = *zbavení, osvobození*, die Betreiung. Přivede ľud až v zástavu, své pohnby ne na zbavu. Alx. H. V. 26., Výb. I. 1079. 20. Pomoci a zbavy hľadá len v ecbe. Phld. IV. 266. Ináč niet jej zo zániku z-vy. Phld. IV. 155. Bezo svätosti Kristovej niet zbavy z časnej i večnej ohavy. Hrbň. Rkp. Vyličiv všeobecnou potřebu výkupu a z-vy. Sš. I. 97.

Zbavenec, nce, m., der Verlustige. Šm.

Zbavení, n., die Befreiung, Losmachung, Enthebung, Entblösung usw., vz Zbaviti. Z. dědictví, vz Rb. 274.; vlasti, Jg., síly. V. Z. jebel, die Entnadelung, Sl. les., z. vápna, die Entkalkung, z. cukru, die Entzuckerung, z. barvy, die Entfärbung, z. mastnoty, die Entfettung, z. soli, die Entsalzung, z. líce mazadla, die Narbendegrassage. Šp. Přijmčme všichni požehnánie našim hřiechom na z. Výb. II. Jimž pod z-ním života věčného věřeno býti musí. BR. II. 43. a. Jistiece jim, že kdobykoliv dal papeži pomoc proti napulskému králi, že by měl i hřiechóv všech i muk z.; Hry v kostele nemají býti pod z-ním kněžstvie. Hus I. 341., 368. — **Z.** = *oloupení*, die Beraubung. Slov. Bern.

Zbavený; *-ven, a, o*, vz Zbaviti. — **čeho:** vlasti, zraku, očí, smyslu, ochrany, života, V., nemoci, Jel., všeho soužení. D. Z. přijmů, oleje, entölt (vz Zbavení), Dch., rybích kostí, ausgegrätet. Šp. Chodí jako rozumu z-ný. Us. Šd. Z. svého statku. Ddk. II. 302. Rastislav nemalý u Slovákov někdy panovník, včul zraku a vlastnej z-ný i vlády i krajiny. Hol. 10. Budete z-ni ohně pověčného. Sš. P. 18. Všech úřadů z. Dač. I. 160. Vše naděje z. BO. Jest-li kto, že by kterého duo stojenstvie penězmi dobyl, aby ho byl zbaven. Hus III. 285. Všeho jsem zbavena, což jsem tu měla. Půh. I. 158. Z. milosti boží, Čbč. 632., hřiechóv. Št. Kn. š. 17. Země všeho dobrého z-ná. Alx. V. v. 167. Jimž (slovem) věčné radosti zbavení budú. Št. Kn. š. 22. — **čeho proč (kdy). Skrze** to vypálnutí miesto zdejší obležení zbaveno jest. Žer. 17. **V** měsíci květnu **k** rozkazu knížete Oty z-ni jsou zraku svého. Ddk. II. 433. — **kde čeho** Z-ni jsou zboží svého v Čechách. Ddk. II. 362. — Vz Zbaviti.

Zbavitel, e, m., pl. -é, der Befreier, Erlöser. Us. Jg., Tč. Darmo kolem pohlížl, zda zjeví se jí z. Nitra VI. 10.

Zbavitelný, befreibar, beraubbar. Ros.

Zbaviti, zbav, zbavě (íc), il, en, ení; *zbavovati* = *způsobiti, aby kdo bez čeho byl*, befreien, losmachen, überheben, entheben, entledigen; *odníti, odloučiti. připraviti (koho oč)*, darum bringen, benehmen, entblössen, verlustig machen; **se** = *zhostiti se*, sich befreien, losmachen; *připraviti se oč*, sich um etwas bringen. Jg. — **koho, se čeho:** strachu, dědictví, života, vlasti, duše, se práce, V.; starosti, cesty, zbroje, D., nedostatku, Št., zlého, Br., statku, Ros., chleba, Sych., síly, zraku, rodičů, dětí, Chmel., moci. Šm. Z se práva (připraviti se o ně). Konečně se toho darebáka zbavili. Protož požitka sě sami zbavíme. Hus I. 87. Tehdy se poručnictví zbavl. Vl. zř. 490. Protož usilují, aby jiné jich dílů zbavili. CJB. 323. Ale také dílu svého v tom statku jí náležejícího se zbavuje. Kol. 47. Z. někoho advokatství. J. tr. Z masa, entfleischen, listů, entlauben, záře sluneční, entsonnen, trůnu, entthronen, Posp., někoho všech pochybností, vlády, úřadu, hodnosti, Us., nějakého zlého. Tč. Z. něco síry, abschwefeln, kůry, entrinden, vlny, entwollen, sádry, entgypsen, vápna, entkalken. Šp Z. se dluhů, Us., někoho trestu, pokuty, domova, Lpř. Slov. 15., 59., mužství, S N. I. 11., kouzla, Němc. I. 84., dědičného podílu, vší moci, chleba, klatby, dvořeníua, prostředků k útoku, Ddk. II. 59., 389., III. 114., 134., 279., IV. 17, hofmistrovství, Dač. I. 49., nároku, hrdla. NB. Tč. 35, 93. Král dal kolo dělati, pannu na něm lámati, Dorka Boha prosila, aby ju zbavil kola; Zbavíš-li mě vinka mého, zbavi tě Bůh ščestí tvého. Sš. P. 8., 192. Z. se roboty, synka. Ib. 513., 535. By mi o vlasť činiti nebylo, dávno bych se toho všeho byl zbavil. Žer. 318. Z. někoho cti, Dal. Jir. 27., života, Háj., hřiechov, Hr. rk. 45., žalob, žiinov, Listy hrad. z r. 1447., 1514., lítosti, BR. II. 19. b., poručníky poručenství, Vš. Jir. 245., nějího hněvu, Mus. 1882. 121., nemoci, Mst. v. 127., slepoty, núze, Výb. I. 196., 323., žalosti, tůhy, zlého vraha. Výb. II. 14., 13., 27. Ten zemin vše kletby zbavi. Dal. Jir. 129. Vždyť věříme, že tyto škody napravíte a dalších nás zbavíte. Arch. V. 314. Z. někoho vlastního dědictví, Půh. I. 358. (I. 310., II. 626.), bratrů, Troj. 506., života, Št. Kn. š. 8., smutka, zlé smrti, Kat. 558., 2855., každého dobra, Alx., koruny, královstvie, kněžstvie, práce daleké cesty. Hus I. 206., 309., 369., II. 153. Sami nemohú sebe z. blech a much a pak chtie jiné z. pekelných muk. Hus II. 11. Kdo si modlíť lenuje, milosti se zbavuje; Pilnosť zlaté domy stavi, lenosť ducha síly zbavi. Pořek. Šd. — **koho.** Když's mne necbtěl zbaviti = nechati s pokojem. Žk. 187. (Jir.). — **koho od čeho.** Nebo puštění tehdy jest přirozené lékařství člověku, jenž člověka od nečistých vlažností čistí a od nastávající nemoci zbavuje. Rkp. lk. (Hrš. exc.). Tys od smrti mä z-la, smrťou drubou zas umieram. Hrbň. Jsk. Z. vlasť od pohromy Vrch. Zbav

ny od ďábla přelstivého. Výb. II. 27. Prosíme od zlého zprośtěnie řkúc: Zbav ny od zlého. Hus I. 334. Zbav Josefa od smrti této ohavnej. Kron. o Jos. aegypt. (Mus. 1862. 177.). Zbavíť mě ode všeho nebezpečenstvl. Ib. 185. Tuto vazbu má Jg. za latinismus, a i jiní ji pokládají **za špatnou. Avšak** Jir. o ní píše takto: *Zbaviti* znělo prvotně *izbaviti*, které se sice váže též s genitivem, ale ne prostým, nýbrž s předložkou *od*. Kronika ypatievská (starorusinská): Bohъ izbavi jeho otъ smerti, otъ ruku jeho, otъ takyja nuža. Z toho viděti, že prosba v otčenáši: *Ale zbav nás ode zlého* není napodobení latinského: ‚sed libera nos a malo', nýbrž vazbou čistě českou, ovšem velmi starou, kteráž svědčí o vysokém věku českého textu modlitby Páně. Srovnej Světozor 1859. str. 209. Jir. A v Mus. 1878. 142. píše Jir. takto: Ve všech rukopisech (Světozor Sl. novin 1859. č. 3.) poslední prosba modlitby zní takto: Ale zbav ny ot zlého... V nejstarších textech staroslov. jak hlaholských tak cyrillských, zejména ve čtveroevangeliu Mihanovičově i v Stamatovském, v evangeliaři Ostromirově atd. všude čte se: nь izbavi ny otъ nepřijazni, později (ev. sv. Matouše vydání Miklošičova) i až podnes říká se: nъ izbavi nás otъ lukavago. Staropolský text má: Ale zbav nas ode złego. Již shoda tato, která se doplniti dá doklady z písma chorvatsko-srbského (no izbavi nas oda zla), z bulharského (no izbavi ni ot lukavyja) a jiných, přivádí na mysl, že se zde kryje příčina hlubší. A v skutku na celém poli, kde vládlo písmo hlaholské a cyrillské, shledáváme *izbaviti* vázano s *ot*. O vlastní staroslovanštině Miklošič dostatečných dokladů podává ve Slovníku: izbaviti otъ roboty, otъ bědъ, otъ ada atd.; v staré srbštině čteme: otь vьsěchь izbavi me; v staré ruštině: Bog otca jego izbavi ot smerti. Tъt že izbavi ot ruku jego. Bog izbavi jego ot takyja nuža. A i v staré češtině toho není nedostatek. Vz nahoře. Třeba čeština a i polština od staletí sloveso *zbaviti* vůbec váže s prostým genitivem, přece jest hrubý blud, vazbu v otčenáši *zbav nás ot zlého* pro to chtíti zavrhovati. Nebo dejme tomu, že staří Čechové a Poláci v naší příčině nemluvili jinak nežli my, tedy se v poslední prosbě zachoval palaeoslovenismus a tudíž převzácná památka po sv. bratřích solunských, jížto každý Čech již proto má chrániti a jí nehýbati. A D. píše takto: V starobulharském otčenáši ‚Ale zbav ny ote zleho.' V Cyrillově překladě stojí: ‚ot lukawago' a dalmatské ‚ot neprijazni' jest zajisté starší než Cyrillovo ‚ot lukawago.' D. Prk. v List. paedag. II. 235. píše: *Z. koho od čeho* není tušim latinismus, ana slovesa toho druhu pojí se s ablativnou předložkou *od* (otъ) i v stbl. a to mnohem častěji než v češtině, jež vyniká nad onu znamenitě užíváním prostého genitivu. Leč původnější jest bez odporu prostá vazba genitivná, an genit. není zde jiným než ablativným a užívání pádů bez předložek jest prvotnější. Sr. Ht. O ablat. ve slov. a litv. v Mus. 1858. 523. Cf. *Chrániti* sia ot kvasa chlěbnago. Slav. Mat. 16., 13. Vz Vystříci, Zachovati. — **koho, čeho jak.** Aby vás jich zbavil **bez** války. Flav. A ktožby toho (dědictvie) byl zbaven bezprávně. O. z D. Tak se ho **na** do smrti zbavila. Slavia. Pohádky naš. lidu. 77. Z. někoho něčeho *moci*. Lpř. Děj. I. 104. Kdož toho se doponští, zbavuje prý se až **do** prošlého dostiučinění milosti sv. Petra. Ddk. II. 268. Bez zákona o nejezeni nečistých pokrmů nebyli by se židé toho násilí přírody zbavili; Agrippa přívětivou ironií zbavuje se všelikých ztad plynoucích důsledů. Šš. Sk. 181, 280. Teď je starosť má, bych dobrým způsobem se zbavil dluhu. Shakesp. Tč. **Za** mírem (= za záminkou míru) jich cti zbavichu. Dal. Jir. 14. Chtěli sé sami od sebe z své dobré vuole toho úřadu z. Arch. I. 207. I **na** duši i na těle zbav je všie žalosti cele. Výb. II. 14. Tuto zemiu bez čísla zbavichu každého dobra. Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 34.). — **proč.** Dítě svě **pro** neposlušnosť dědictví z. Kom. Sem pak nerád, že **skrze** jízdu do Prahy sem se navštívení Vašnosti zbavil. Žer. 340. Pro tvé muky i bolesti zbav nás smutka. Výb. II. 24. Každý rádby sě té cesty zbavil pro své dietky. Alx. 1106. — **koho oč** = *připraviti*, um etwas bringen, berauben. Kom. Což se maštale týče, nechce-li souseda o to právo z., má svú žalobu zřízenú učiniti vedlé práva. NB. Tč. 245. — **koho, se čím čeho.** Dcera věnem dědictví se nezbavuje. Er. Z. někoho života vraždou. Svú chytrostí síly mě z. chtěla. Brt. P. 130. Z. něčím olej příměsků. ZČ. I. 270. Nedovedu toho, abych se předsudků takových zbavil mudrováním. Tč. exc. Mým mečem zbavi života vás. Výb. II. 9. My moci královskú těch platuov tiemto listem je zbavujem. List z r. 1469. Čerta křížem, svině kyjem se zbavíš, ale ničím zlého člověka. Č. — **koho z čeho.** Z toho hoře pokání zbaví každého. Št. Zbavím já tě z věnka tvého zeleného. Pís. slez. Šd. Prosil, aby ho z svatebného slibu zbavil. Pass. mus. 282. — **kdy.** Zbav je všie ďábelské moci takéž **ve** dne jako v noci. Výb. II. 15. — **se kde jak dlouho** = *zdržeti se*, sich wo aufhalten. Z. se v městě, u souseda dlouho, krátko, hodinu. Na Ostrav. Tč.

Zbavný, Befreiungs-. Až po vítězstvích zbavných brat bratu sejme jho. Kká. K sl. j. 223.

Zbavovati, vz Zbaviti.

Zbázněti, *zbázněvěti*, ěl, ění = *bázlivým se státi*, furchtsam werden. Troj.

Zbázniti = bázní naplniti, furchtsam machen. Kom. — **se** = zbázněti.

Zbázněvěti, vz Zbázněti.

Zbažgrati = *znečistiti*, besudeln, verschmieren. — **co čím**: papír nečistými rukama. Mor. Tč.

Zbažinatěti, ěl, ění, versumpfen. — **abs.** Potok z-těl a úplně se zanesl. Us. Tč. — **čím.** Řeka Olšava u Hradiště připlavy naskrz z-la. Us. Tč. — **kdy.** Odtok ten během času z-těl. Us. Tč.

Zbečník, a, m., Zbetschnik, ves u Hronova v Náchodsku. Cf. Blk. Kfsk. 530.

Zbečno, a, n., Zbetschno, ves u Křivoklátu. Vz Tk. I. 114., 122. Vz více v S. N.

Zbedniti, il, ču, ční; *zbedňovati*, abhinden. — **co**: sud. Berg.

Zbednosť, i, f., zastr. = *mírnosť*, *zvedenosť*, die Mässigkeit, Wohlerzogenheit. D.

Zbedňovati, vz Zbedniti.

Zbedný, zastr. = *mírný*, *dobře zvedený*, mässig, bescheiden, wohlerzogen. D., St. skl. IV. 118.

Zbědovalý = *zbědovaný*. Z. venkované. Mus 1880. 36.

Zbědování, n. = *zbědovanosť*. Z. horkem. Ler.

Zbědovanosť, i, f., die Abgekränktheit, Unterdrückung, Elendigkeit. Z. české literatury. Mus. 1880. 39.

Zbědovaný; *-án*, *a*, *o* = *bídný*, abgekränkt, elend. Vz Zbědovati. Celá výprava ta vzala konec z-ný. Pal Děj. V. 1. 142 Ukoptěni a nečistota lidi z-ných obrátila se v sličnosť. Skl. V. 304. Uzdravení člověka tohoto z-ho. BR II. 314. b. Z. tvář, Vrch., národ, země. Us — **jak**. Zle z. Dch. — **kde: na** duchu. Kaizl 55. — **jak dlouho čím**. Uzdravení člověka nemocí těžkou od 38 let z-ho. BR II. 314. Z. bouřkami. Ler. Z. starostmi. V.

Zbědovati = *bídným učiniti*, elend machen, abkränken. — **koho**. Kom. Láska slepá zběduje i popa. Č. M. 240. — **koho čím**: pracemi. — **se** = *v bídě a nouzi se sestarati*, elend werden, sich abächzen, sich abkümmern. D.

1. **Zběh**, u, m. = *sběhnutí*, das Herablaufen, decursio. Bern. — **Z.** = *sběhnutí*, der Zusammenlauf, der Zulauf. Byl tam z. lidu. V. Z. vodní, confluxus. BO. — **Z.** = *útěk*, das Weglaufen. Zběhem zašel jest, profugus abiit. BO. — **Z.** = *příběh*, das Ereigniss. Purkart jal se zběh věci pravdivě vypravovati. Ddk. II. 412. Přistúpil ke mně žádaje vedlé zběhu práva. Sl. let. VI. 66. Vz Zběhlosť.

2. **Zběh**, a, m. = *uprchlík*, *uprchlec*, *odběhlec*, *poběhlec*, *úskok*, der Deserteur, Ausreisser, Flüchtling. J. tr., Čsk., S. N. **Z.**, *lépe než*: *utečenec*. Šb. V MV. nepravá glossa Pa. Z. = vojín, jenž o své vůli svůj vojenský zástup opustí s tím úmyslem, aby unikl službám vojenským. Vz více v S. N. Zběh. V., Dal. 34. Stal se zběhem. Zběha stíhati, BO., chytiti, trestati. Pevný hrad obléhali uberští zběhové Mikuláš a Štěpán. Ddk. VI. 60. A ten se zběhem činieše. Dal. Z. od zákona. Šš. Sk. 255. — **Z** = *loupežník*, der Räuber. Ms. pr. cís., Pulk., Výb. I. 404., 449., GR., BO., St. skl., Č. — **Z.**, zastr. *vyhnanec*, *vyhoštěnec*, profugus, exul, der Verbannte. Jir., Veliš. Z. (exul) a poběhlý (profugus). BO. — **Z.** = *vězeň*, *zajatý*, der Gefangene, Eingekerkerte. Kat. 2430.

Zbehač, e, m., der Herabspringer, desultor. Bern. — **Z.**, der Unbeständige in der Liebe. Slov. Bern.

Zběhání, n., vz Zběhnouti.

Zběhaný; *-án*, *a*, *o*, vz Zběhnouti. Bern.

Zběhati, vz Zběhnouti.

Zběhávati, vz Zběhnouti.

Zběhle, flüchtig, rasch. Z. pracovati. Us. Dch. — **Z.** = *zkušeně*, erfahren.

Zběhlec, hlce, m. = *zběhlý*, *poběhlec*, der Entlaufene, Entwichene, Auswanderer, Emigrant. Ros.

Zběhlice, e, f = *uprchlá*, *uprchlice*, die Davongelaufene. Us. Dbv. — **Z.** = *běhna*, *poběhlice*, *randa*, die Herumläuferin, Hure.

Zběhlictví, n., die Flüchtlingsschaft, Desertion. Dch. Spiknutí k z., das Desertionscomplot, zločin vojenský. Vz více v S. N. XI. 181.

Zběhlosť, i, f. = *známosť*, *zkušenosť*, *vědomosť*, die Erfahrenheit, Routine, Fertigkeit, Prax, Gewandtheit. Z. v knihách, v jazycích, D., v počítání, Nz., ve věcech válečných. Har. — **Z.** = *umělý obrat*, der Kunstgriff. D. — **Z.** = *věc sběhlá*, *událosť*, die Begebenheit, das Begebniss, Ereigniss. Šf. Vz Zběh 1.

Zběhlota, y, f. = *zběhlosť*. Dch.

Zběhlý = *který odkud sběhl*, flüchtig, entlaufen, entwichen, ausgerissen. Z. voják, V., čeleď, Háj., poddaní Ros. Zběhlé lidi aneb čeleď kdo by přechovával. Vz Zř. zem. Jir. I. 27. Z. rekrut. Kká. Td. 51. Pře o lidi zběhlé a o čeleď; Súdí pře o lidi a o čeleď zběhlú; Škody a dluhy do deseti hřiven o lidi zběhlé súdí úředníci menší. Vš. Jir. 29, 110. Ve všech rozepřech soudních o čeleď a lidi zběhlé. Pal. Děj. V. 1. 264. — **odkud**. Což se čeledi dotýče neb lidí zběhlých s dědin. Pal. Děj. V. 1. 264. Petr zběhlý z vlasti. V. Zběhlý z panství, ze živnosti. Zlob. Z. **od** víry. V. — **Z.** *čas* = *přeběhlý*, verlaufen. Za tři dni pořád zběhlé. Zlob. Ve třech dnech pořád zběhlých. Brikc. Potom některého času z-ho když sú témuž Tučkovi předložili, že . . .; Kterak on jim před některým časem zběhlým, doniež ještě penize horší šly, zde prodal purkrecht; Potom po některém času zběhlém opět list ohledávali. NB. Tč. 28., 29., 69. Držel ten úřad okolo deseti let pořád zběhlých. Dač. II. 25. Dvú neděli od dánie tohoto listu zběhlých. Arch. I. 204. Bude moci ten plat vyplatiti v jednom roce od dánie toho zápisu pořád zběhlém. Vš. Jir. 211 Od prvního napomenutí pořad zběhlém; A mlýn ten držeti máme po dání listu tohoto úplně až do 16 let pořád zběhlých; Obyvatelé jeho jměli jarmark roční s osmi dni pořád zběhlými a s frejunkem obyčejným. Listy uher. hrad. 1477., 1482., 1533. Do dvou neděli pořád zběhlých. D. Má se dle závazku ve dvou nedělích pořád zběhlých postaviti. Er. V šesti dnech pořád zběhlých aby z českého království se vybral. Bart. 306. 33. Ct. Ve 14 dnech pořád z-ých ze zemí vyšel. Ib. 319. 6. A to až do vyjití desíti let od datum listu tohoto pořád zběhlých. Zř. F. I. A. II. Jestliže by ten takový povaleč jsa sobě po roce zběhlém svoboden od toho pána, kdo jest jej vzal a v službě u pokutě držel, činil jaké pohrůžky. Zř. F. I. U. VII. — **Z.**, gewandt. Z. ruka. Dch. — **Z.** = *který mnoho zběhal*, *zjezdilý*, weltkundig. — **v čem čeho** = *zkušený*, *umělý*, *honěný*, erfahren kundig, bewandert. V svobodném umění v právích, rechtsgelehrt, V., v knihách, v

čtení, v řemesle, v jazycích, v řečech, v lékařství, ve věcech válečných, Ros., v díle. D. Ve věcech horních z., der Montanist. J. tr. Přidržuj se lidí zběhlejších v múdrosti. Mor. Tč. K čemu se obyčejný člověk hodí, v tom jsem dobře zběhlý. Us. Tč. Dobrá vec jest od mladosti v právoch zbehlým býť. Na Slov. Tč. Z. v rozmluvě, ve slovech. Lpř. Z. v zákoně. Šš. I. 106. Z. v literním umění, ve sv. písmě, v záležitostech světských, v právě světském i kanonickém. Ddk. II. 221., IV. 246., V. 15., VII. 124. Z. v právích a obyčejích soudních, Mus. 1880. 234., ve věcech obecných, Jel. Enc. m. 26., v zákoně, BR. II. 533. a., v národním jazyku, Kmp. Č. 129., ve věcech válečných. V. Lidé znameniti, moudří, v mnohých věcech zběhlí. BR. II. 9. a. Zběhlý práva. V. — **kudy**: světem. Sych. — **Z.** = *sběhlý*, zusammengelaufen. — **kam.** Lid v hromadu z. Reš. — **Z.** = *stalý*, geschehen, zugetragen. Věci zběhlé vypravovati. Kom Věci dříve zběhlé. Nz. Z. nehody. Lpř. Příhody se zběhlé, *lépe*: příhody zběhlé. Cf. Stalý. Km. O věcech zběhlých letopisuov a pamětí po sobě pozůstaviti. Dač. I. 3. — **kde.** Příběhy v zemi české zběhlé. V. — **kdy**. Ani o čase ani o čincch **při** tom zběhlých nic bližšího. Ddk. III. 133 Příběh **před** zajetím zběhlý. Šš. J. 272. Zajetí **za** kralování tří králů zběhlé. BR II. 6. b. — **Z.** *kráva* = *březí*, trächtig. Zlob.

Zběhnouti, ul, a hl, utí; *zběhati, zběhávati* = *utéci, uběhnouti, odstoupiti*, weg-, entlaufen, entrinnen, entfliegen; *odchýliti se*, ab-, herauslaufen, ab-, wegrennen; *přeběhati, proběhati*, durchlaufen, durchrennen, durchwandern, durchfliegen; *sběhnouti*, herablaufen; **se** = *sběhnouti se*, zusammenlaufen; *sjednotiti se*, sich vereinigen; *potkati se*, zusammentreffen, sich begegnen; *státi se*, sich ereignen, sich zutragen, geschehen; *sjíti se*, einkommen, einlaufen; *sraziti se*, sich zusammenziehen, eingehen; *projíti*, verlaufen. Jg. Slov. Vz Sběhnouti. — **abs.** Vytrval tam rok, pak zběhl Us. — **odkud (kam)**: **s** cesty (odchýliti se). Rvač. Z. z ležení, V., z víry, Hil., z řemesla (s řemesla), Us., z (s) učení. Šp. Než o čeleď, kteráž by z gruntů zemských svobodných zběhla, to stůj při prvním zřízení zemském Václ. XVI. Zběhlí ze studií. Brt. O lidi dědičné, kteříby pánóm svým s dědin zběhli Arch. IV. 477. — **(odkud) kam**: z jednoho ležení **do** druhého. V. Z. **od** svých **k** nepřátelům. V. Zběhl ven. Osv. V. 636. Zběhlni tam k sousedům. Us. Šd. K němu jako k pravému cíli sláva všech věcí má se sbíhati. BR. II. 517. a. — **co, koho** Zběhal celou zahradu, celé město. D. — Jel., Lom. Z nevěstu *(opustiti)*. Na Slov., Plk. Zbehla ma tá suka. Mt. S. I. 112. Otca neboráka zbehnúť; Moja žena a dievka aj tie ma zbehly; To som len týmto mršinám chcel dať priúčok, aby vedely, čo je to muže a otca si zbehnúť. Dbš. Sl. pov. I. 37., 563., 565. Behún mnoho zbehá sveta a nikde nenajde brata. Phld. I. 2. 7. — **co čím**: šiky okem zkušeným. Ráj. — **za kým kam**: za tím zajícem zběhlí na grunt. Boč. — **se.** Sběhla se tu voda. Reš. Ta věc se takto zběhla. V., Mus. 1880. 495. (Z r. 1528.). Zběhlo se lidu několik tisíc. Dač. I. 142. Válka se zběhla. Cyr. Kůže se zběhla (svrckla). D. — **se kam.** Zběhli se k nám. Ben. K tomu cíli všecko konání zbíhati se má. Kom. Z se **na** náměstí, Us., na náves. **Do** dvorů královských nešlechetnosti se sbíhají. Dvě kron. — **se odkud.** Z celého města lidé se sbíhali. Berg. — Br. Bál se, aby se z toho nic zlébo nezběhlo. Cyr. — **se kdy.** Poznáno bylo, jaká nerozšafnosť a nerovnosť **při** trestáních se zbíhá. Kn. To **po** jeho smrti se zběhlo (stalo). Us. Až potom v roce následujícím ty nevole se zběhly. Skl. II. 26. **O** minulých taženích neřády se zběhly. Žer. L. I. 45. Při hřích simonie **při** ní (volbě) se zběhši; V těchto věcech **od** r. 1077. až **do** konce r. 1082. se zběhlých; Zprávu o těch věcech, které se již **před** tím byly zběhly, podaly do Říma; Podlé pražského letopisce zběhlo prý se to všecko r. 1164. Ddk. II. 228., 287., III. 99, 256. Bavlněné šaty po dešti se zběhnou (scvrknou). Us. na Ostrav. Tč. Tou menší pečetí běžné a obecné věci, které se téměř každého dne zbíhají, pečetili. List z r. 1581. Tč. Co se kterého dne zběhlo. V. Co se při tom sběhlo? BR. II. 14. — **se komu**. Šaty se mu zběhly (= scvrkly). Us Tč. — **(se) jak**: v rotu, Troj, v hromadu. Rychlým krokem něco z. Solf. Kumani obdržíce žold zběhlí **beze** všeho boje. Ddk. VI. 196. Havéři se zběhli v mnohém počtu. Dač. I. 145 Hrdinsky se zběhly. Troj. — **se kde.** Zbíhati se **na** návsi. Co se **mezi** lidma zbíhá. Žer. 319. Domlouváno jest jemu o tu věc, která se jest na faře sběhla. Jdn. 177. A má k tomu též býti obeslán neb zavázán od toho práva, při kterémužby se takova věc zběhla. Zř F. I. U. XXVIII. Voda se v hlavě zbíhá. Us. To v Jeruzalemě se zběhlo. Flav. Zbíhají se neřády ve všech stavích. Kom. Příklad se **mezi** Řeky zběhl; zběhly se mezi nimi nesnáze, V., rozepře, Kom., škody. Tyto věci na Moravě se zběhši zvrátily na dobro všechen válečný rozpočet císařův. Ddk. II. 86. Co se zběhlo mezi ním a králem, není nám známo. Ib. VII. 88. Zběhlo se rozdvojení mezi nimi Bart. III. 4. Zběhl se mezi nimi soud. Švéd. Armáda cís. sem přišla, co se jest zběhlo v tomto kraji. Kron. hr. 1650. — **se s kým.** Neb včul s kým se taká, jako se mnou, náhoda zběhla? Hol. 10. — **se čím** *(potkati se)*: kopími, Troj., očima. Gnid. — **se proč.** To se sběhlo příčinou tou Skl. I. 293.

Zběhnutí, n., vz Zběhnouti. Z. plamene, Kram., krve, Us., mléka (otok mléčni), vody v hlavě, Ja., všech věcí. Kom. Tomuto s. se nedivíme. Ddk. III. 19. Aby nám těch sum neplatili až do plného těch dvacíti let z. List z r. 1467. Vz Zběhnouti, Zběh.

Zběhnutý; *-ut, a, o*, vz Zběhnouti. Slov. Bern.

Zbehovač, e, m. = *zběhač*. Na Slov. Bern.

Zbehovati, vz Zběhnouti. Na Slov. Bern.

Zběhovcovitý. Z. rostliny, ajugoideae: zběhovec, ožauka. Vz Rstp. 1195.—1199.

Zběhovec, vce, m., rostlina, ajuga, der Günsel. Z. plazivý, a. reptans, z. pížmový, a. iva. Vz Rstp. 1195., Čl. Kv. 262., FB. 63., Slb. 337., Schd. II. 290., Jhlč.

Zbehovně, unbeständig. Na Slov. Bern.

Zbehovník, a, m. = *zběhač*. Na Slov. Bern.

Zbehovný, unbeständig. Na Slov. Bern.

Zběhový, Deserteur-, Räuber-. Učinén jest kniežetem zběhovým (zběhů). Bj. Z. tvrz (loupežnická). Pulk. — **Z.** traňk, drabský traňk, svalník prostředník (= zběhovec). Čern.

Zbejčilý, stiersüchtig. Z. kráva = která se často běhá. V Kunv. Msk.

Zbejšov, a, m., Zbeischof, ves u Slavkova; Zbeschau, ves u Rosic na Mor. — **Z.**, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 690.

Zbekati, *zbeknouti*, knul a kl, utí = *rychle se scházeti*, schnell zusammenkommen, -laufen. Mor. Škd. Stádo krav se zbeklo. Opv. *týd.* 1883. č. 6. Krávy vidonce kravskou krev na poli čenichají a začnou ryčet, zbeknou se a běda ti, dostaneš li se jim pod rohy nebo pod nohy. Ib.

Zbel, u, m. = *kbel, okov u studně*, der Kübel. U Opav. Tč. — **Z.**, jm. louky u Nákla. Pk. — **Z.**, a, m., osob. jm. Slov. Šd.

Z běla, weiss-. Us.

Zbelasení, n. = *zsinalost, zmodrání*, das Blauwerden. Na Slov. Bern.

Zbelasený; *-en, a, o* = *zsinalý, zmodralý*, blau geworden. Na Slov. Bern.

Zbelaseti, el, ení = *zsinati, zmodrati*, blau werden. Na Slov. Bern.

Zbělati = *zběleti*, weiss werden. Ros.

Zbělavělý, weisslich. Rostl. I. 98. a.

Zbělelý, verblasst, weisslich. Z. pěna. Troj. — **kde: na** vlasech. V.

Zbělení, n., das Weisswerden. Us. Bern.

Zbělený; *-en, a, o*, weiss geworden o. gemacht, geweisst. Dch., Bern. — **čím.** Prídu raz časy, verte (věřte) mi, kde sa duch sveta pozdvihne a súdnym hlasom zavolá: Národy, kde sú vám hrivne? Jedni ukážu pustú zem, kosťmi súseda zbielenú, ku sláve božej krajinu, ohňom, mečom zpustošenú. Čjk. 37.

Zběleti, el, ení, weiss werden. — **abs.** Vlasy z-ly. Us. Kavka, by se na sněhu válela, nezbělí. Prov. Šd. — **čím.** Plátno bilením zbělí. Kom. — **kde: na** slunci. Us. Z. na vlasech. V. — **komu.** Vous mu zbělel. Us. — **kdy. Po** desiti dnech vajíčka zbělejí. Jrd. exc. — **k čemu.** Krajiny ke žni již jsú zbělely. ZN.

Zbeličné, ého, n., jm. polnosti u Hovězí na Vsacku. Vck.

Zběliti, il, en, ení, weiss machen. — **co.** Rk. — **čím.**

Zbelitov, a, m., ves v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 151., 650.

Zbelka, y, f. = *dbenka, mutovník, máslnice*, das Butterfass. Slov. Mt. S. I. 136.

Zbelko, a, n. = *malé zblo*. Vz Zblo. Ani zbelka tam není. Slez. Šd.

Zbělovati, vz Zbíliti.

Zbeněk, ňka, m. Z. Laurin, † 1550. Vz Jir. H. I. 353.

Zber, u, m. = *záhyb, fald*; *vráska*, die Falte; Runzel. Na Slov. Bern. Boty na sbery (= *nabírané*, s holenkami faldovanými). Na jihových. Mor. Brt.

Zběr, u, m. = *odpadky dříví, skolky, třísky*, der Abraum, das Abfallholz. Šp., Sl. les., Škd. exc. Vz Zběři. — **Z.** = *sbírání klasů po žencích*, die Nachlese. Us. — **Z.**, *zběry*, pl., m. = *zbor*, die Sammlung, Kollekte. D.

Zběř, i, f. = *sběh, zástup* (m. *sběř*), die Versammlung, Schaar, der Haufe. Ros., Jel. — **Z.** = *chasa, chatra, hlůza, slota*, der Pöbel, gemeine Haufe, die Horde, Rotte, das Gesindel. K správě města zběři obecné nepřipustiti. V. Loupežná z. Kom. Z. obecní. Har. Všecku lidskú zběř mečem zbil. Bj. Táboři sbromážděni byli z obecné zběři a nízkého řádu. V. Věřiti jest viece samé Marijí pravé nežli židovské zběři falešné. Hus I. 472. — **Z**, Zbieř, ves u Jičína. PL. Cf. Blk. Kfsk. 80., 81., 764., 765., 786.

Zběrací, vz Sběrací.

Zběrač, vz Sběrač.

Zběračka, y, f., vz Sběračka.

Zběrační = *sběrační*. Slov. Bern.

Zběradlo, a, n., vz Sběradlo.

Zběrák, a, m. = *sběrač*. Ros. — **Z.**, u, m. = *náčiní k hlazení dřeva z hruba*, der Rauhhobel. D.

Zberání, n. = *sbírání*. Slov. Bern.

Zberaniti, il, én, ění, rammen. — **co:** jez. Ros.

Zberaný = *sbíraný*. Slov. Bern.

Zběratel, vz Sběratel.

Zběratelka, y, f. = *sběratelka*, die Sammlerin.

Zberati = *sbírati*. Slov. Bern., Zbr.

Zberávati = *sbírávati*. Slov. Bern.

Zběraz, něm. Zberas, ves u Sedlčan. PL.

Zberba, y, f. = *zběř, laje, lůza*. Vz Zběř. Na Slov. Nitra VI. 120. Skočili do vody a za nimi celá ta z.; Komuže vy toto mnohô stado pasiete? veď vám je to velmi ťažko takú zberbu zavracať. Dbš. Sl. pov. I. 293., 329. Z. renegatóv růha sa zjavne národu. Na Slov. Tč.

Zberček, ečku, m., kleine Falte. Vz Zber.

Zberek, rku, m., kleine Falte. Vz Zber. Bern.

Zberchati = *těžce povstati*, mit Mühe aufstehen. Us.

Zběří, n., das Aufraumholz. Vz Zběr.

Zběřice, e, f. = *zběř, chátra*, das Gesindel. Z. ta vojska nedočekala. Č. exc.

Zběřičný = *od zběřice*, Pöbel-, pöbelhaft. Z. chasa, Lom., lid. Háj., Dač. I. 278.

Zberka, y, f., der Weinstockpropfen. Slov. Bern. — **Z.** = *sbírka*, die Sammlung. Bern.

Zběrky, pl., m. = *sebrání*, die Sammlung. Z. se stolu = drobty, Brodsamen. Vus. — **Z.** = *paběrky*.

Zběrna, *sběrna*, y, f., collecta. Rozk.

Zběrně, gemeinschaftlich. Aqn.

Zběrní = *od zběři*. Z. hřmot. Anth. Jir. I. 3. vyd. XL.

Zbernička, y, f., die Faltenmacherin. Slov. Bern.

Zberník, a, m., der Faltenmacher. Slov. Bern.

Zberný, in Falten gelegt, gefaltet. Vz Zber. Na Slov. Bern. — Z. lidé. Bart. 304. 39. Vz Zběřní.

Zběřný = *společný*, gesammt, haufenweise. Jg.

Zběrovati = *osvoboditi*, liberare. — **koho**. Zběroval mě. Ž. wit. 114. 6. (123. 7.).

Zberu, vz Zebrati.

Zběselosť, zběsilosť, zběsnělosť, i, f. = *běsnosť*, die Wuth. Vz Sdi. Hrd. III. 44.—45.

Zběselý, zběsilý, zběsnělý = *běsný*, wüthig, toll. Č., Mus., Tabl.

Zběsení, n., vz Zběseti.

Zběsený, n., vz Zběseti.

Zběseti, el, ení = *běsným se státi, pominouti se*, wüthig, toll werden. Jg.

Zběsile, wüthend. Z. si počínati. Mus. 1880. 35.

Zběsilec, lce, m., der Wüthende, Wütherich. Vytřeštil na děvče jako z. svůj zrak. Nitra VI. 309.

Zběsilosť, i, f., vz Zběselosť.

Zběsilý, vz Zběselý.

Zběsiti, il, sen, ení = *běsným učiniti*, wüthig, toll machen. Na Slov. — **Z. se** = *vztéci se*, toll werden. Na Slov. Bern.

Zběsnělec, lce, m. = *zběsnělý, zběsilec*, der Wüthiger

Zběsnělosť, vz Zběselosť.

Zběsnělý, vz Zběselý. Připálil ako z. Mt. S. I. 101. Sem tam po lůžku sebou házela a jako z-lá si počínala. Kld. II. 111.

Zběsnění, n., vz Zběsněti, das Wütbendwerden. Bern.

Zběsněný; *-én, a, o*, wüthend geworden, wüthend.

Zběsnětí = *zběseti*. Bern.

Zbesnetý = *zběsněný, zběsilý*. Na Slov. Jako z. pustil sa za ňou. Dbš. Sl. pov. I. 201.

Zběsniti, il, ěn, ění = *zběsiti*. Nz. lk. — **Z. se** = *vztéci se*. Tys. Nech zbesniem sa, ak čistú pravdu nehovorim. Dbš. Obyč. 45.

Zběsnosť, i, f, die Hydrophobie.

Zběsný, wüthend, rasend. Bern.

Zbestvení, n., vz Zbestviti.

Zbestvený; *-en, a*, o, thierisch, wild, bestialisch geworden. Na Ostrav. a ve Slez. Tč. — **Z.**, närrisch, verliebt. Slez. Šd. — **Z.** = *navyklý*, gewobnt. Slez. Šd.

Zbestviti, il, en, ení, *zbestvovati*, thierisch, wild, bestialisch machen. Na Mor. Tč. — **se**. Ten synek celý se zbestvil (on zbestvěl). Škd. — **Z.**, närrisch sich verlieben. — **Z.**, sich angewöhnen.

Zběstvo, a, n. = *tuláctví*. Pro z. sem i tamo toče sobů. Výb. I. 156.

Zběšice, dle Budějovice, Gross-Zbieschitz, ves u Bernardic. PL. Cf. Blk. Kfsk. 175., 177.

Zběšičky, Zbieschitzky o. Klein-Zbieschitz, ves u Bernardic.

Zběšinka, y, f., místní jm. Arch. III. 494.

Zbezbožněti, ěl, ění = *bezbožným se státi*, gottlos werden. Sbor. nč. — **kde. Mezi** nimi by člověk z-žněl. Us. Tč.

Zbezmocniti, il, ěn, ění, depotenziren. Šm. *Lépe*: odmocniti, odmocňovati.

Zbezpečení, zbezpečený, vz Zbezpečiti.

Zbezpečilosť, i, f. = *bezpečenství*, die Sicherheit. V.

Zbezpečilý = *bezpečný*, sicher. Gnid.

Zbezpečiti, il, en, ení; *zbezpečovati* = *ubezpečiti*, versichern, sicher machen. V. — **co čím**: rukojemstvím, upsáním. Jg. — **se nač**. Lom. — **co komu kde**. V tomto provolání úplnú zbezpečnje každému beztrestnosť. Lípa 84.

Zbezperačeti, el, ení = *bezperackým se státi*, unartig, hoffnungslos werden. Na Ostrav. Tč.

Zběžství, n., *zběžstvo*, a, n., die Verbannung. Vz Zběh. Alx. BM. v. 231. (HP. 86.). Vyšed Kain z obcě a bydlil v zběžství na vzchod slunce. BO.

Zbezvýminečniti, il, ěn, ění = *bezvýminečným učiniti*, absolut, unbedingt machen. Mus. III. a. 86.

Zbezzubětí, ěl, ění = *bezzubým se státi*, zahnlos werden. Ros.

Zběžati, vz Zběbnouti. Na Slov. Bern.

Zběžisvět, a, m. = *tulák*, der Landstreicher. Aby nebyl z tebe z. Slez. Šd.

Zběžitý, abseits laufend. Stolař mě ndělal pravítko na jednu stranu z-té (strub není rovný, zbíhá na jednu stranu níže). Slez. Šd.

Zběžně = *spěšně, povrchně*, eilfertig, obenhin, flüchtig, beiläufig, leichthin, oberflächlich. Z. něco převážiti, spočítati. D. Z. něco přečísti, prohlédnouti. Us. Mluviti z. francouzsky. Hrts. Kdo z. nabrabuje, mnobo pohrabuje. Vz Nedbalosť. Lb.

Zběžnosť, i, f. = *povrchnosť*, die Oberflächlichkeit.

Zběžný = *na pospěch činěný, povrchní*, flüchtig, oberflächlich, beiläufig, eilfertig. Z. správa, Zlob., počet. D. Z. náčrtek, pohled, nástin, Us. Pdl., písmo, Mus. 1880. 536., skizza. ZČ. — Z. obilí (řídké, schütter), žně (nevydatně), unergiebig. Us. Jg.

Zběžský = *tulácký*. — **kde: na** zemi. Št.

Zbíček, čka, m., vz Zbečník.

Zbičování, n., die Peitschung.

Zbičovaný, gepeitscht. Život veškeu z-ný. Výb. II. 24. — **jak: až do krve**. Us. Tělo až v úmor z-né. Kká. K sl. j. 169.

Zbičovati, abgeisseln, abpeitschen. — **koho**. Br. Jen chudou šlechtu vláda zbičuje a odře. Kká. Td. 290.

Zbidačeti, el, ení, arm, armselig werden. — **kdy**. Komu z mládí nestačí, ten **na** starosť z-čí. Mor. Tč.

Zbidačilý, elend. Z. existence. Arbes.

Zbidačiti, il, en, ení = *zbíditi*, elend, arm, armselig machen, abplagen; **se**, verarmen, sich abplagen. 1646. Nách. 206. — **co, koho**. Ty neúrody celý kraj zbidačily. Us. Tč.

Zbidený; *-en, a*, o, abgeplagt. Pomôžem deére tvojej z-nej. Slov. Ppk. II. 52.

Zbíditi, il, zen, ení; *zbídniti* = *bídným učiniti*, elend machen. O měst. bož. 28., Vrat. — **koho čím**: pracemi.

Zbídlý, elend. Na Ostrav. Tč.

Zbídnělý = *zbídněný, bídný*, elend. Jg., Msn. Or. 138., Jg.

Zbídnělost, i, f., elender Zustand, das Elend. Dch.

Zbídněný; *-én, a, o*, elend gemacht, abgeplagt. Kká. K sl. j. 179., Vrat. To tělo z-né jak překáží vzletu ducha! Dch. — **čím**: nouzí. Us.

Zbídněti, ěl, ění, elend werden. Zchudli a zbídněli. Bl. Aug. 35. Jak ja som tebou zrazu osirela, tak osirej, tak zpustni, zbiednej celá! Phld. III. 1. 57. — **kdy**: po nemoci — **čím**: nouzí.

Zbídniti, il, én, ění, elend, armselig machen. — **koho čím**: pracemi. Us.

Zbídnouti, dnul a dl, utí = *zbídněti*. Na Ostrav. Tč.

Zbiedený = *zbídněný*. Teraz z. (hrad) všetoi zanechali. Č. Čt. I. 194.

Zbíh, a, m. = *zběh*, Ablauf, m. Když sú kobzole oborané, už má voda zbíh. Slez. Šd. — **Z.**, der Zusammenlauf. Us.

Zbíhati, vz Zběhnouti, Sběhnouti.

Zbihněv, a, m., osob. jm. Tk. I. 337., VI. 258.

Zbihněvice, dle Budějovice, Zbližowitz, ves u Heřmanova Městce. Vz Sedl. Hrad. I. 189.

Zbihoň, ě, m., osob. jm. Rkk.

Zbíhoň, a, m., zastr. = *zbojník*. — **Z.**, osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbíják, a, m. = *zbojník*. Na Slov. Bern. — **Z.** = osob. jm. Arch. IV. 251.

Zbíjání, n. = *zbíjení*. Na Slov. Bern.

Zbíjaný; *-án, a, o = zbíjený*. Z. prkna. — **Z.**, geplündert, geraubt. Z. penieze. Slov. Let. Mt. S. VIII. 1. 79.

Zbíjati = zbíjeti.

Zbíječ, e, m. = *havíř*, jenž zbíjí podšrámané uhlí, der Abhänker, Abkohler. Hř.

Zbíjení, n., das Zusammenschlagen, -fügen. Z-ní podšramovaného uhlí, das Abhänken, Hereintreiben, Hereingewinnen, Abkohlen. Hř. — **Z.** = *loupení*, das Plündern, Rauben. Na Slov. Bern.

Zbíjený; *-en, a, o*, zusammengeschlagen, zusammengefügt. Us. — **Z.** = *loupený*, geplündert, geraubt.

Zbíjeti, vz Zbíti. Ž. wit. 58. 12.

Zbíjí, vz Zbíti.

Zbík, a, m. = *kočka*, vl. divoká kočka. Mz. 374.

Zbileček, čku, m., der Stengel. U Štěpánova u Olom. Tč. Sází tě ho, sází (marijánek) po jednom z-čku. Sš. P. 251.

Zbilečko, a, n. = *zbileček*. Tamtéž.

Zbílení, n., vz Zbíliti.

Zbílený; *-en, a, o*, weiss gemacht o. getüncht. Vz Zbíliti. K hrobům z-ným připodobněni byli. BR. II. 21. a. — **čím**. Protož ten lid cedarský i podnes mají stany vždy černé, totiž černými kožemi svrchu povlečené, ale vnitř bielým plátnem zbielené; A jsú obmyty v mléce křtu svatého a tak čistotú a svatostí zbieleny sú. Hus III. 13., 66.

Zbilidy, vz Zbility.

Zbíliti, zběl, il, en, ení; *zbělovati* = *pobíliti*, weiss machen, weissen, tünchen. — **co**: dům. Us., hroh. Br. — **co čím**: sněhem. Ž. wit. 67. 15.

Zbílitov, a, m., Zbelitow, ves u Milevska a u Jistebnice. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1222., Tf. Odp. 287.

Zbility, *Zbilidy*, dle Dolany, Rothneustift, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 639., 690., Arch. 514.

Zbílut, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbina, y, f., vlastní jm. ženské. 14. stol. Mus. 1880. 467.

Zbinice, pl. Arch. II. 180.

Zbinka, y, f., vlastní jm. ženské. Ze 14. stol. Mus. 1880. 467.

Zbinohy, *Zbynohy*, Dle Dolany, Winau, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 639., 690.

Zbiny, dle Dolany, Binay, ves u Dokes u České Lípy. PL. Cf. Tk. III. 109., Blk. Kfsk. 17.

Zbírač = *sběrač*.

Zbíračka, y, f = *sběračka*.

Zbíral, a, m., osob. jm. Šd.

Zbírání, n. Vz Sbírání. — **Z.** = *podbírání se*, das Geschwören. Ms. bib.

Zbíraný = *sbíraný*. Z. víno. Us.

Zbírati, vz Zebrati a hl. Sebrati.

Zbiřicovati, maledicere. — **koho**. Č. O měst. I. 77.

Zbírka, vz Sbírka.

Zbirob, u, m., nyní *Zbirov*, něm. Zbirow, mě. u Hořovic. Vz S. N. — Zbirožan, a, m., *Zbirovan*. — *Zbirožský, zbirovský*. — **Z.**, něm. Zbiroch, ves u Něm. Brodu. PL. — **Z.**, něm. Zbirow, samota u Písku. PL.

1. **Zbislav**, a, m, osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

2. **Zbislav**, *ě a i*, f., Sbislau, Zbislau, ves u Čáslavi; něm. Zbislaw, ves u Planic a u Milevska. PL. Cf. S. N., Tk. I. 343., Blk. Kfsk. 151., 650., Sdl. Hrad. I. 248.

Zbislava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbislavice, dle Budějovice, Zbislawitz, ves u Čáslavi. PL. Cf. Blk. Kfsk. 460., 462.

Zbiš, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbíšek, ška, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbíška, y, f., osob jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbitec, tce, m. = *zbitý, zabitý*, der Erschlagene, Výb. I. 1124. 21., St. skl., *padlý v boji*. Jir. Byly zbitców hory doly. Alx. V. v. 1746. (HP. 42.).

Zbítek, tka, m., samota u Borohrádku. PL.

Zbíti, zbiji, zbij, zbije (lc), il, it, itl, *zbíjeti*, ei, en, ení. **Ostatně vz Sbíti**. — **abs.** Poďme, chlapci, poďme zbíjať (na zboj), keď nemáme, za čo pijať. Sl. spv. II. 64. Popíjaj, popíjaj, nekradni, nezbíjaj. Dbš. Obyč. 82. A tak ti, kdož utéci chtěli, budú zbiti. Let. (Anthol. I. 3. vydání XXXIV.). Vstaň, zbí a jez! Hus III. 44. — **co, koho.** Zbíjú ťa a plakať ti nedajú. Slov. Šd. Povedz mi, čo ti je, l'ubica, čo plačeš, povedz prečo? Či ťa kdo pohrešil, či ťa mäti zbila, rozhnevala? Ppk. I. 97. Ja vás pásť nebudem, raděj zbíjať půjdem. Sl. ps. Šf. I. 112. Zberha neslúcha. Ten tu už voz zbíja, ten vypriaha čtvero koní. Btt. Sp. 208. Keď sa my potýkame, tvoji idú v rozsyp po de-

dinách zbíjať domy, kláštory a chrámy. Zhr. Lžd. 229. Heslom ,Zbíť všetkých, čo inak zmýšľajú' dnes jední, zajtra druhí z nich padajú. Hrbň. Rkp. V. H. Pravda hlavu zbíjí: Uhléři zbíti je chtěli. Dač. I. 70., 123. Kázal její tvář zbíti. Výb. II. 20. Kdyby kto koho zbil, zbodí, zsekal nebo zranil, mož-li sám choditi, má k úřadu jeti nebo jíti a zbité rány nebo zsekánie komorníku ukázati. Vš. Jir. 155. Otec jeho byl také jednú zbíti kázal všecky své mudrce; A tak tento král nemúdrý také často zbíjal múdré. Kšch. 5. Nalezli sú mě strážní, kteříž ostřiehají města, zbili sú mě a ranili sú mě (Pís. Šal. 5. 7.). Hus III. 63. Zbil všelikú kněži cbrámov modlářových. Bj. — **co komu.** Pravil jest Tomáš, že jsú krávy Petrarchovy v lukách byly, i zbil jest Tomáš Petrarchovi pacbole. NB. Tč. 81. Zbili mi mě lidi, zsekli i střileli a zbivše je pobrali jich braň; Čio věka mě zbili i ochromili. Půh. II. 441., 508. — **koho čím.** Dvorský nebožtíka zbil oščípem v bok. NB. Tč. Dod. 4. Zbil p. Sankturina kyjem. Dač. I. 123. Přikáza velmi pilně břemenem jim ústa zbíti. Výb. II. 9. I přiběhl a zbil tu vdovu kyjem nepodobně. Arch. V. 321. — **kam.** Tys vraha mnojho k zemi zbila (srazila). Hrbň. Jsk. Vž *Z. koho čím.* — **kde.** Adámku, Adámku, kam's peňázky dával, co's po borách zbíjal (zbíjením dobýval)? Sš. P. 181. Zbili je po ulicích. Let. 73. Milý v tmavých horách poza bučky zbíja. Sl. ps. 129. — **co oč.** Metlu o svój hřbet zbiti. Čr. Myšlenie zlá máme zbíti o Krista; Ktož jedno slovo protivné strpí, ten viece pána Boha uctí a své duši viece prospěje, nežli by tolik metel o svój chřbet zbil, co jich mohlo v největčiem lese zruesti. Hus I. 372., III. 147. — **jak.** Je mi, jakoby mě zbil. Dch. Do jednoho sbití jsou. Us. Zbil ho, až nevěděl, čí je. Us. Sd. Tu Sáre srdce jak zvon prudko zbilo. Pbld. III. 1. 38. Ot mužie až do ženy, od mládencie až do kmetě všecko zbichu. BO. Z. někoho až do krve. Půh. II. 499. — **kdy.** Vyšla už ta voda, z ktorej sme pijali, zašly už tie časy, v ktorých sme zbíjali (*kořistili, loupili.* Na Slov.). Phld. III. 469. Janíček zbojníček samopašně dieťa! Kebys bol nezbíjal, nemučili by ťa. Zbíjal som ja, zbíjal, boj za pravdu bíjal, čiernu krev tyranov trávniček popíjal. Zbíjal som ja, zbíjal sedem rôčkov v lete: a vy že odkedy ten biedny ľud drete? Btt. Sp. 14. Také toho léta, v ty dni o sv. duše zbil mráz osení, až skoro všecko zbělelo. Let. 80. — **kolik.** Zbito jest tu těch Turkuov pohanuov do 16000. Dač. I. 178. Tu jest zbito Čechův, sám milý Bůh ví jim počet. Pal. Děj. IV. I. 356. — **se.** A jakož mi píšeš, že si se velmi zbil (potlouki), toboť mi velmi žel. Arch. III. 44. Ktožby jeda k póhonu zbil se. Vš. Jir. 46. — *Ostatně vz* **Sbíti.**

Zbití, n., das Durchprügeln, Niederschlagen; Tödten. Vz Zbíti. Od toho z. nevstávaje umřel. Vš. Pôvodovi ani z. nemóž spomoci; Z. tvé ať na svědčení póbonu oznámí. Vš. Jir. 46. Tu Vaši oběť ne v z. nerozumných hovádek obětujte. BR. II. 517. a. — Vz Sbití.

Zbitina, y, f. = *uškození tělu bez rány kožní*, die Schlagwunde, der Striemen von Schlägen. V. Kocurník z-ny napravuje. Byl. 251.

Zbitiny, dle Dolany, Ober- Haid, ves u Prachatic. PL.

Zbitky *přední a zadní*, samoty u Držkova.

Zbitov, a, m., Zbitow, samota u Jimramova. PL.

Zbitý; *-it, a*, o, durchgeprügelt, abgeschlagen, niedergeschlagen, erschlagen. Vz Zbíti. Z. rány. Vz Zbíti kobo. Vš. Z. osenie. Btt. Sp. 13. Počet zbitých a raněných neudává se. Pal. Děj. V. 1. 283. Tak jsta zbitě rucě i noze. Výb. II. 35. A tu zbitých bude na pět set. Let. Napred stúpaj! vraz na vraha, osmelnje mužstvo zbité. Ppk. I. 30. — **jak.** Z. až do krve. Půh. II. 499. **Od** pat do vrchu zbitý. Hr. rk. 171. Tělo velice zbité. Výb. II. 19. — **kam.** Podlě velké truhly stál v roh čtverhranný stůl, za nim lavice též v roh zbitá. Sk. Z naš. I. 47.

Zbivoj, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbízený = *zbídnělý*. Vz Zbiditi. — **čím.** I šli jsme hladem celí z-ní. Drsk.

Zbizuby (*Bižuby*), dle Dolany, Zbisub, ves u Kácova v Čáslavsku. PL. Vz Blk. Kfsk. 61., Arch III. 467.

Zbla, y, f. = *zblo*. Na Slov. a ve Slez Nieť ni zbly. Slov. Zátur. Nic nemluvíme spolem, ani zbly. Slez. Šd.

Zbláceni, n., vz Zblátiti.

Zblácený; *-en, a, o*, mit Koth beschmiert. Vz Zblátiti. Kká. K sl. j. 212.

Zblacovati, vz Zblátiti.

Zbl'ačati = *zblečeti, zablečeti*, zu blöcken anfangen. — **kde.** Barance zblačali v košiari. Dbš. Sl. pov. VIII. 39.

Zbladati, vz Zblednouti.

Zbladnouti = *zblednouti*. Na Slov. a ve Slez.

Zblafnouti, fl, ut, uti = *rychle sníti*, schnell zusammenessen. Us. — **co jak**: s chutí. Us.

Zblahoslavěti, ěl, ění, glückselig werden. Plk.

Zblahoslaviti, il, en, eni, beglücken, glückselig machen. — **koho.** Ryt křest.

Zblahovoliti sa = *smilovati se.* — **nad kým.** Na Slov. Hrbň. Jsk.

Zblam.**těti**, ěl, ění = *blam dostati*, fleckig werden.

Zblandati, einplauschen, einreden. Šm.

Zblankytnělý = *který zblankytněl*, bläulich. Z. voda. Jel.

Zblankytněti, ěl, ění = *blankytným se státi*, blau werden. Jg.

Zblanovatělý. Z. děloha. Vz Vzdálivý.

Zblaptati = *zklevetiti*, plauschend erdichten. — **co.** Mor. Tč. Vz Zbleptati.

Zblátiti, il, cen, eni, *zblacovati*, kothig machen, mit Koth beschmieren. — **co kde.** Cestou vůz z-li. Us. — **se**, kothig werden. Koně se z-li. Tč. Cesta se nám zblátila. Us.

Zblatněti, ěl, ění, kothig werden. Cesty z-ly. Us Šd.

Zblázněni, n., vz Zblázniti. Z., Us., zbláznění-se. V. To je k z., zum Närrischwerden. Bs. Bolení hlavy k z. Us. Dch.

Zblázněný; *-zněn, a, o*, vz Zblázniti. Z. — *blázen*. V. Státi se všecek z. D. Je do ní zblázněn, ist in sie närrisch verliebt. Dch. Do psů z-ný, Hundenarr. Dch.

Zbláznilec, lce, m., der Tbor, Narr. Dch.

Zbláznilosť, i, f. = *bláznovství*, die Narrheit.

Zblázulý = *zblázněný*. V., Br.

Zblázniti, il, ěn, ění; *zblazňovati* = *blázna učiniti, zmámiti*, zum Narren oder närrisch machen, wahnsinnig machen, bethören; **se** = *bláznem se státi, rozumu pozbyti*, närrisch, wahnsinnig werden, vernarren. — **koho**. Jeden blázen mnoho jiných zblázní. Ros. Neb tak zblazňuje žádosť zemská člověka, že sám sobě život odjímá. Hus I. 216. — **se nad čím**. Har — **se po kom**. Z. se může po něm. Us — **se do čeho, do koho** *(nerozumně milovati)*. D. — **se**. V., Ros., D. Každá nevěsta se dvakrát zblázní. Prov. Zbláznil jste se, že . . .?; Toť aby se člověk zbláznil! Us. Dch. — **kdy**. Ráno král dív se nezbláznil, když viděl, že je druhá hromada zlata ukradena. Slavia. Poh. naš. lidu. 26. Hněvsa na každý rok jednoho času za čtyry neděle se zblazňoval. Brt. S. 100. — **se za kým**. Videl som ťa, moja milá, v kostole na kázni, dobre sa to moje srdce za tebou nezblázni. Sl. spv. III. 120. — **se v čem**. Dobre sa nezbláznim v trápäch. Mt. S. I. 105. — **proč**. Kdybych ty tři věci dostala, zbláznila bych se *radostí*. Němc. I. 103 Vždyť bych se musila zde z myšlének svých zblázniť. Sá. v Osv. I. 179.

Zbláznivěti = *zblázniti se*, närrisch werden. Troj.

Zblazňovati, vz Zblázniti.

Zblažení, n., vz Zblažiti. Pro nás i země z. přijměte tu důstojnosť. Shakesp. Tč.

Zblažený; *-en, a, o, zblažovati* = *obla žit*, selig, vergnügt gemacht.

Zblažiti, il, en, ení, *zblažovati*, selig, glücklich, vergnügt machen. Pl. — **koho**. Gníd. — **koho čím**. Tělem páně zblaží tebe. Šš. Bs 93.

Zblbělosť, i, f., die Blödigkeit. Z. zvířecí. Us. Bdl.

Zblběti, ěl, ění, blöde, dumm, werden. — **kdy**. Mladý mudrec v starosti zblbl. Krok. — **čím**: namáhavými duševními pracemi. Koťatkou ten lid skoro už zblběl. Us. Tč. — **jak**. On docela zblběl. Us. Dch.

Zblbiti, il, en, ení, dumm, blöde machen. — **koho čím** (blbým učiniti): namáháním duševním.

Zbleč, pl., f., jm. pole a pastviu v Kaňovicích u Luhačovic na Mor. Sk.

Zbledati, bleich werden, erbleichen. Vz Zblednouti. Mor. u Bránek. Šš. P. 306., Reg. zdr. 78.

Zbledě, zastr. = *zbledl, a, o* Kat. Vz Zblednouti.

Zbledění, n., die Erblassung. Jg.

Zbledený; *-en a, o* = *zbledlý*. Očka novyspaně a z-ně líčka. Šš. P. 472.

Zbleděti, ěl, ění = *zblednouti*, blass werden. — **proč**. Jeho obě líci zbleděly pro ty myšlení. St. skl.

Zbledlti, il, ěn, ění, blass machen. — **koho**. Nej.

Zbledlosť, i, f. = *bledosť*, die Blässe, Erblassung. K námluvám náhlá z. olivá líce panenské. Šš. Sm. bs. 152.

Zbledlý = *bledý*, erblasst, blass. Z. údy. Jel. Z. líce, Kká. Td. 81., obličej. Čch. Mch. 53., tváře. Mcha. Je jakási zbledlá. Šd. — **kde**: **na** tváři. Bdž.

Zblednouti, dnul a dl, utí, *zbledati* = *bledým se státi*, blass oder bleich werden, ver-, erblassen, sich entfärben, sich verfärben, verbleichen. — **abs**. Má milá zmilelíčko, zbledělo tvoje líčko. Čes. pís. ze 14. věku. Dejž, Bože, ať zblednou vrahově mé duše hledající. Kom. Divajte se všecí lude, jak ta žena zbladla. Šš. P. 617. Oženiš se jedna, líčka tvoja zblednú, krása se tí promění. Šš P. 615. — **jak** Hned na levé líčko zbledl. Šš. P 168 Zbledl jako šat, jako rouchu, Ros., jako zeď, Rad. zvíř., jako stěna, Us, jako smrť, jako umrlec. Sá. Sněhem zbledl (jako sníh). Osv. I. 378. Zbledl, že by se kapky krve na něm nedořezal. Sml. Čože si mí, moja milá, zedla (snědla), keď si mí tak prevelice zbledla? Sl. ps. 45. Jak zastřebnul, na líčka zblednul. Ps. slez. Šd. Raději se jednou zardím, nežli stokrát zbledňu. Sl. ps Šf. I. 141. — **proč (čím komu)**: strachem, V., uleknutím, Er. P. 474., Němc. I. 96., hněvem, St. skl. V. 10., Brt. S. 47., zlostí, Kká. Td 259., **od** hněvu, Us. Tč., od strachu. Zátur. Královo líce ťažkým žialom zbládá. Nitra. VI. 11. Branický zlosťou zbľadnul Phld. IV. 432. A proč by mně líčko mé zbledalo? A dyť ešče muža nepoznalo. Šš. P. 306. — **čím**. Na koňa salla (sedla), hneď líčkem zballa (zbadla). Sl. ps. 29. Jak raz střebuul, líčkem zblednul, jak okusil, umřiť musil. Šš P. 169. — **kde** (Cesař) hněvy sě veškeu potřesě, zmrtvě v těle, zbledě v líci. Kat. 1391. — **kdy**. Ach môj milý, jaký bľadý! Kedy si tak zbľadal, kedy? Č. Čt. II. 90.

Zblednutí, n., das Blasswerden. Us.

Zblednutý; *-ut, a, o* = *zbledlý*. Ros., Us. na Slov. Bern. *Lépe*: zbledlý. Na Slov.

Zbleptati, *zblaptati*, ersinnen, ein Getratsch erdichten. Mor. Tč.

Zbliakuúť = *zableknouti, zablečeti*. Na Slov. — **abs**. Ej, čo teba do toho? zbliaknul krivý? Dbš. Sl. pov. II. 20. — **proč**. Zbliakla koza **od** bol'astí. Ib. VIII. 92.

Zblinka, y, f. = *smětka*, der Splitter. Cl. Zblo. Plove tam v pobárku, ve víně jakási z. Mor. Šd.

Zblinkati, ab-, herabschlagen. — **koho jak**. Z-kal sem ho **po** hlavě. Na Ostrav. Tč. — **co čím**: kyjem blavičky makové (sraziti). Ib. Tč.

Zblisnúti, zblisknouti se = *zablýsknouti se, zasvititi*, aufleuchten. Tmavé oči preds' sa zblisnú ako hviezdy ligotavé. Phld. III. 473. Ber, vlčko, však ty to zaplatiš raz kožou! Nezvieš z kiaď, iba keď zblisne dvanásť nožov Btt. Sp. 8.

Zbliti (vz Bliti), *zblívati*, bespeien. — **se**. Lom.

Zbliza, vz Zblízka. Na Slov. a Ostrav. Z. na někoho střeliti. Na Ostrav. Tč. Meč

z pošvy miká a s ním sa tubý na Gromislava rútí; než ten už omráčený, jako hrom by ho zblíza ofúkol, nehne sa ďál. Hol. 21.

Zblizka, *z blízka*. Vz Blízko, Zblíza. Zbližeji někoho znáti. Pík. Meč raní z blízka, jazyk z daleka. Mor. Tč.

Zbliznití se, il, ění = *blížňata poroditi*, Zwillinge haben. Leška.

Zblíznouti, znul a zl, ut, utí, *zblizovati* = *dostati*, bekommen, davontragen. — **co.** Z. nějakou (ránu); Z. něco, co se její; Nechoď tam, moh' bys ňákou z. Us. Kšť. — **Z.** = *ukrásti*, stehlen Řek nebožtík Pech: Kde's nepoložil, nech; jestli málo co zblízneš na provaze uvízneš. Skl.

Zblížení, n., die Annäherung.

Zbliženosť, i, f. = *zblížení*. Fysická z. a stěsnanosť lidí. Kaizí 48.

Zblížený; *-en, a, o*, angenähert. Vz Zblížiti.

Zblížiti, il, en, ení; *zbližovati* = *blízkým učiniti*, nahe machen; **se**, nahe kommen — **co čemu**: magnetu železnou kuličku. Kk. Tys. 111. — **se.** Hora, hora znížiže sa, moja milá zblížiže sa. Koll. I 290. Na lúke trávičku kosci kosá, skosenú do kôpky dievky nosá; trávička zelená, vysoká si, keď sa kosa zblíži, kto ťa spasí? Sl. spv. II. 73. Jak sa cudzý zblíži, ukážu mu zuby. Slov. Tč. Jak náhle sa deň, ko slavným ustanoven ihrám, zblížil. Hol. 19. — **se kam, k čemu.** Č. Zbliž sa ku mne, švárna devušenko, ku mne schýl' sa, staň se mojou žienkou. Ppk. I. 23. Ten se k posměchu zbližuje, kdo sa cizú chválú zvyšuje. Slov. Tč. — **se s kým.** Šm.

Zbližše, *z blíže* = *z většího blízka*. Ješto vše jako minuvšs, jen samého Boha přidržíc sě, jimž z bližše vonie ta nebeská útěcha. Št. N. 272. 14.

Zbík, u. m. = *prohlubeň*. Vz Zhlaň. Na mor. Val. Vck.

Zbiknouti = *plápolem shasnouti*, auslöschen, dass es auffiackert. Svička zbikla. Us. na Mor. Brt. — **Z.** = *vzplápolati*, *vzplanouti*, aufflackern. — **komu.** Keď Turka zpomenie, oči mu zblknú. Sldk. 172. — **kde.** A hromy ztichnu, vetry zamlknu, len blesky nebies tu i tu zblknu. Sldk. 334. — **jak.** A zlým ohňom zblkne zrak. Btt Sp. 101.

Zbinknútí = *zblknúti*. Cf. Blkati. — **kde.** Hneď tá slama okolo nej zblnkala, aj šaty na starej zažaly sa. Dbš. Sl pov. V. 80. — **jak.** Vatra zblnkla trirás vyššie. Dbš. Sl. pov II. 44. Vyhasne-li svieca, duchni do nej, ak znovu zblnkne plameňom, milá usmeje sa ti. Dbš. Obyč. 47.

Zblo, a. **zblovi**, n. = *pazdeří ve lnu*, der Kern des Flachses, Halm. D. — **Z.** = *stéblo*, posud v již. Čech, na Mor. a ve Slez. Tč. Der Halm. Z. místo *stblo*, stéblo. Gb. Hl. 117., Bž. 46., 38. Nezbylo (nezůstalo) tam ani zbla. Us. Ktk., Hnšk., Tč. Nemá slámy ani zbla ani pazdérka. Mor. Brt. Křížem zbla nepřeloží (nic nedělá). Bkf., Šd. Vz Stéblo. — **Z.** = *maličkosť*, *nic*, etwas Geringes, Nichts. Ani zbla (vz Nic). Č. Nezůstalo tam ani zbla. Ani zbla mohovitosti nemá. Sych. Ani zbla nevěděti. Us., Kmp. Proto slepý i pláče, že zbla nevidí. Č. M. 182. Ani zbla tam nenecháme. Šd. Ani zbla na úkor mu neučinili. Ehr. Ani zbla tam není. Bdl., Vck., Zmšk. Ani len zbla deva smutná zlého netušila, mať ju zo zámku k rodine skalou sprovodila. Ppk. I. 115. Vz Zbla.

Zblochan, u, m., glyceria, der Schwaden, rostl. Z. rozkladitý, g. distans, vodní, g. aquatica, hajní, g. nemoralis, řasnatý, g. plicata, zplývající, g. fluitans. Čl. Kv. 110., FB. 12.

Zbloudění, n., die Verirrung, das Fehlen. Bern.

Zbloudený; *-én, a, o*, verirrt. Ronia sa domov jak roj zblúdený. Slov. Syt. Táb. 44.

Zbloudilec, lce, m. = *člověk zbloudilý*, der Verirrte. Č., Sš. L. 151., Hvls. Kajíci z. Ddk. V. 258.

Zbloudilosť, i, f. = *zbloucení*, die Verirrung.

Zbloudilý, verirrt. Z. hvězda, Troj., člověk, Us., bosť. Nitra VI. 107. Vz Zblouditi.

Zblouditi, zbluď, il, zení; *zbluzovati* = *zabłouditi*, irre gehen, sich verirren; *chybiti*, *mýliti se*, fehlen, irren. — **abs.** I naučíš se všemu i zbloudíš, neb sláva světa s větérky léta; po tobě veta, jestli nezmúdříš. Nitra VI. 159. Bodaj ten kohút zblúdil, čo ma tej noci zbudil; teraz je nócka malá, nič som sa nevyspala. Sl. ps. 247., Sl. spv. V. 183. Opustivše pravú cestu zblúdili sú jdúce cestú Balámovú. Všichni my jako ovce zbloudili sme. Hus II. 153., 98. — **co**. *v čem*, obodník, verfehlen. Na Ostrav. Tč. Povězte nám ludé, kady je tu cesta; povězte, nevíme, ať ji nezblúdíme. Sš. P. 457. — **odkud: z** cesty, Jel., **s** cesty, V., **od pravé cesty**, D., od lovcóv, Alx. V. v. 729. (HP. 18.), od spravedlnosti, Smil v. 1067., od cíle. Us Tč. Kořen všech zlostí jest žádosť, jiež někteří žádajíce zblúdili sú od věry a vpletli sú se v bolesti mnohé. Hus I. 281. — **kde, v čem.** Z. v lese. Ros., Kom. Ač v čem moje slova zblúdie. Alx. V. (Jir. Anth. I. 3. vyd. 33.). Zblúdili sme daleko v té cestě Kristově a zvláště v přijímání osoby. Hus II. 398. Z. člm v čem, vz Vzblouditi. — **kam: v** labyrintby. Vrch. Myth. I. 216. Kdy zbloudila tvá noha v lesa stíny? Vrch. — **komu na čem.** Na čem jsem tobě zbloudila? Hr. rk. 125. — **čím:** spěchem, neznalostí cest. Us. — **čeho.** Snadno spravedlné cesty zblúdí, ktož viece sobě lidí váží nežli Boha. Pass. 298.

Zblouznění, n., die Verirrung. Omyl. 61.

Zblouzniti, il, ěn, ění = *s cesty svésti*, vom Wege ableiten, Einen verwirren.

Zblové, ého, n., Zblow, ves u Skalice. PL., S. N. XI. 308.

Zblovi, vz Zblo.

Zblovice, dle Budějovice, Zblowitz, ves u Bítova.

Zblovy, dle Dolany (Zblové), ves v Hradecku. Vz Blk. Kfsk. 569.

Zblový, ein Bisschen werth o. enthaltend. Na Slov. Bern.

Zblúdění, n., vz Zbloudění. Bern.

Zblúděný, vz Zblouděný.

Zblúditi, vz Zblouditi.

Zbludovati = *někoho z bludu viniti*, des Irrthums beschuldigen. Pfk.

Zblúzněti, ěl, ění, närrisch werden. Tys z-ěl, nevíš, co mluviš. Na Ostrav. Tč.

Zblúzniti, il, ěn, ění, närrisch machen — **co na koho** = *vymysliti*, erdichten. Ve Slez. Tč.

Zbluzovati, vz Zblouditi.

Zbluňkati; *zbluňknouti*, knul a kl, utí, aufglunksen, aufplumpen. Ros.

Zblýňati = *zglyňati, něco shledávati k jídlu aneb k pití*, etwas zum Essen oder Trinken auftreiben. Us. na Mor. Brt.

Zblýskati, *zblýsknouti*, erglänzen, aufleuchten, auflodern. — **kde.** Siná v kresle tvár sa strmo zdvihla, udivená, opierajúc sa na ramena, **na** nose zblýskal okuliar. Phld. IV. 12. — **se (komu).** Tu sa poznovu zblýskne, akoby sa nebo otvorilo. Dbš. Sl. pov. I. 273. Neblýska to nebe, moja holubička, veď sa ti to zablýskla milého šablička. Lipa III. 357.

Zbobčiti, il, en, ení = *zblázniti*, närrisch machen; **se**, närrisch werden. Mor. Vck.

Zbobněti, *zbopněti* atd., aufquellen, vz Bobněti.

Zbobrovati = *spadnouti, sletěti*, herunterfallen. Na mor. Slovác. Vck., Tč. — **odkud:** s výše, Us. Vck., s pece, se schodů. V již. Mor. Šd. — **kam jak.** Ten pěkně dolů zbobroval. Mor. Šd.

Zbobtělost, i, f., die Verquellung Nz. lk.

Zbobtěti, ěl, ění, aufquellen. Vz Zbobněti. Nz. lk.

Zbobulatěti, ěl, ění = *bobulotým se státi.*

Zbobulelý, beerenartig. Rostl. III. b. 484.

Zbobulení, n., když středooplodí nabylo velikého množstva sklípků měkkých mnoho šťávy obsahujících, die beerenartige Veränderung. Rst. 523., 143.

Zbobulovatělý = okvětí zráním měknoucí a šťavnatějící n. p. žmlnda, moruše, tis. baccatus, beerigwerdend. Rst. 523.

Zbočení, n. Z. v šermířství, das Degagiren, Durchgehen. Čsk., NA. III. 69.

Zbočený; *-en, a, o*, vz Zbočiti.

Zbočiti, il, en, ení, *zbočovati* = *vybočiti, uhnouti*, abweichen, ablenken, v šermířství, durchgehen, degagiren. — **kam (proč).** Zastal vitäz, oči krásnu zazrely rybárku: i odrazil sä od vojska a zbočil **ku** jarku. Chlpk. Sp. 78. Vzlietnul jak svit k ránu do výš a zbočil rovno ku Jordánu. Phld. III. 1. 58. Zrak kradmo hodil na oblok, lež ists, veľkej ku nebode nezazrel nič, bo vaľne vzdychol, **na** chodník zbočiac popri vode. Phld. IV. 9. Ač rokov mal už osemdesiat, tak aspoň ndával svoj vek, keď uimochodem na salaš tu i tu zbočil na kus vravy, či aby pipku zaplekol. Ib. IV. 6. — **kudy.** Les prejdúc, pašienky a lazy, zbočili poľním chodníkom. Phld. IV. 26. — **se** = *spojiti bok k boku*, mit Einem sich vereinigen, ihm zur Seite geben; *postaviti se jako kůň*, sich bäumen. Dal.

Zboční = *postranní*, Seiten-. Z. zaoházka. Měst. bož.

Zbodání, n., vz Zbodati.

Zbodaný; *-án a, o*, durchstochen, durchbohrt. Oděv rozličně řezaný a zbodaný a zvycpávaný. Br. — **kde:** po líci. Tč. 13. — **čím** Tělo dýkou z-né. Us.

Zbodati, vz Zbůsti.

Zbodení, n., vz Zbůsti.

Zbodený; *-en, a*, o, vz Zbůsti. Z. skráň. Vrch. Myth. I. 218. Šaty zbodené, zsekané a zkrvácené. Vš. Jir. 155. — **čím** Tvář je trním z na. Vrch. Hlava byla bolestně trním z na. Us. Šd.

Zbodnouti, dl, ut, nti, vz Zbůsti. Bern.

Zbodřeti, el, ení = *bodrým se státi*, munter, wacker werden.

Zbodřiti, il, en, ení = *bodrým učiniti*, munter machen. Koll. — **se.** Zbodri sa srdce prudko v ňom bijúce. Lipa II. 13.

Zboh, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128. — **Z.** Cf. Sdl. Hrd. III. 288. Vz Zbohy.

Zbohacení, n., das Reichmachen. Vz Zbohatiti. Ale to jest daleko od z. a od pýchy pozdvižení. Hus I. 442. — **Z**, der Reichthum. Rd. zv.

Zbohacený; *-en, a*, o, reich gemacht, reich.

Zbohacovati, vz Zbohatiti.

Zbohadarma, ganz umsonst. Z. tam chodil. Na Ostrav. Tč. Vz Zbohdarma.

Zbohatění, n. = *zbohacení*, das Reichwerden, die Bereicherung. Bern.

Zbohatěný; *-ěn, a, o* = *zbohacený*, reich geworden, bereichert. Na Slov. Bern.

Zbohatěti, ěl, ění, *zbohatnouti* = *bohatství nabyti*, reich werden. — **abs.** Od oltáře aby živ byl, no aby pýchal, ani smilnil, ani z-těl, ani kněžstvím bohatějí byl; Lidu se líbiti žádají, z-ti a pýchati chtie. Hus II. 221., 226. Umění zbohatnouti je vlastně umění majetku jiných lidí zmocniť se s přivolením jejich. Z Wielanda. Tč. Hleď na les nevyrosteš a zevluje na lidi, nezbohatneš. Us. Šd. Kdo sliby živ, zbohatne-li, bude div. Prov. Tč., Šd. — **čím.** Ryt. kř. Ježto své znamenité obchody zde v královstvie mají a vedou a tím jsú mnozí z-těli. Arch. IV. 501. Plní jsú trhóv, robot na poli a jiných činóv, jimiž z. žádají; Kupci země t. j. lakomci, ti moci toho zboru z-li sú; Kristus pro ny chudý učiněn jest, abychom my jeho chudobú z-těli. Hus I. 122., 459., II. 7. Hron, D., loupežemi z. V. Šantročením a podvody (lilé) nešlechetně zbohatnou; Tím uměním z-tí; Zikmund nemálo z-tl horami. Dač. I. 5., 204., II. 22. Vojnou jeden zbohatne a sto jiných schudne. Č. O všetko prišiel, kým zbohatnul. Zátur. — **odkud.** Člověk **ze** sna nezbohatne. Mor. Tč. Z cizího nezbohatneš; Lakomec zbohatne z cizího a ne ze svého. Tč. — **jak.** Každý chce *lehko* živ býti a z. Hus I. 447. **Skrze** obchod z. Ros. On náramně z-tí ale nepoctivým způsobem. Us. Šd. **Skrze** pád český mnozí z-tli. Dač. I. 274. — **kde na čem.** Že jste **na** všem z-tli v něm (v Kristu) na všeliké řeči a na všelikém poznání. Šš. I. 158.

Zbohatlý, reich geworden. Záv., Mud.

Zbohatiti, il, cen, ení; *zbohacovati*, reich machen, bereichern. — **koho, co, se.** Háj.,

Ros. Kdo dluhy splatí, statek zbohatí. Slez. Tč., Hkš. Ctnosti z-ly kněžstvo. V. Kaká jest to spravedlnosť, z mrtvé a lúpití živé?; Ciesař Konstantin z-til římského biskupa; Kristus, kterýž jsa bohatý pro mě chudý učiněn jest, aby mě z-til. Hus I. 79., 414., III. 15. Kdo se rychle z-tí, duší to zaplatí. Prov. Šd., Tč. — **čím**. On se tím statkem z-til. Ros. Přišel's k nám chudičkým, aby nás daroval, sebou zbohacoval. Kanc. — **jak**. K tomu tobolku z-til. Smil v. 660.

Zbohatlý = *zbohatilý*, bereichert, reich geworden. Us. Z. maňas. Kos. Ol. I. 54.

Zbohatnouti, tnul a tl, utí = *zbohatěti*.

Zbohatnutí, n. = zbohatění. Bern.

Zbohatnutý = *zbohatlý*. Ros. Na Slov. Bern. Jg doporučuje: Zbohatlý.

Zbohazdarma = *zbůhdarma*, umsonst, vergeblich V.

Zbohdarma, umsonst. Cf. Zbohadarma, Zbůhdarma, Zbohazdarma.

Zbohov, a, m., Zbohow, osada u Golč. Jeníkova.

Zbobovati = *Bohu podobným činiti*. Nechť tělo hyne, když jenom se duch zbohuje. Sš. — **Z. koho** = *vynadati komu, vykleti mu*, verfluchen, verwünschen. Na Slov. Tč.

Zbohť = certe, adv., zastr. St. skl. IV.

Zbohy, adverbialně = *na štěstí*, zum Glück. Na ty z. zahledne ho. Na Zlinsku. Brt. Na ty z. dostal jsem peníze a zaplatil dluh. Mor. Vck. — **Z.**, dle Dolany, ves u Kralovic. PL.

Zboj, e, m = *loupež, lup*, der Raub, Strassenraub. Na Slov. Na zboj jíti. Us. Do zboja sa, chlapci, majmě, ovce bačóm zanechajme. Sl. ps. My nevyšli sme na z. a výboje, no, život a smrť za božie a svoje! Sldk. 145. Jestlibych nekdy pro tu lúpež a z. ulapen byl; Pošli s nimi na z. po celej Europe. Let. Mt. S. VIII. 1. 79., X. 1. 39. Celú zberbu, čo sa práve bola zo zboja vrátila, poškrtili. Dbš. Sl. pov. I. 480. Pustia sa aj po zboji, idú na z. (chodia poza bučky). Ovce moje, ja vás pásť nebudem, radšej na zboj pôjdem. Dbš. Obyč. 82., 122. O ničem jiném než o zbojnících a zbojích jsme neslyšeli. Koll. Cestop. první. I. hl. I. — **Z**, vz Zbůj.

Zbojácněti, ěl, ění = *bojácným se státi*, furchtsam werden. Us. Tč., Šd.

Zbojázlivětí, ěl, ění = *zbojácněti*. Na již. Mor. Šd.

Zbojce, e, m = *zbojník*. Phld. III. 1. 31. Poďte raz von zbojci. P. Tóth. Zlámali bnáty oběma zbojcům. Sš. J. 292.

Zbojiti, il, en, ení, *zbojovati* = *zboj provozovati, olupovati*, Strassenraub betreiben. Na Slov. Šd.

Zbojně, aufstrassenräuberische Art. S normanskými orly včera lietal z. po zemi a po mori. Hdž. Rkp.

Zbojnice, e, f. = zbojnička. Zlob.

Zbojnicky = *zbojně*. Na Slov. Bern. Po zbojnicku. Dch.

Zbojnický, Strassenräuber-. Na Slov. a Mor. Z. tanec, Bern., náčelník, Č., vtip, Balz., hejtman. Na Mor. Tč. Ale že je při horách, při z-kých komorách; V tom zeleném boří jasný oheň boří a při tom ohýnku dvanást švarných synků, trinástý Adámek, z-ký hejtmánek; Udělej si (bulzdo) na horách při z-kých komorách. Sš. P. 105., 181, 498. Ta luza z-ká ma o penieze pripraví. Lipa 329. Z. pečeň (= na rožni upečené kusy masa potírané solí a česnekem. Mezi každý kus masa nabodne se plátek slaniny, která se zároveň peče). Na Slov. Pokr. Pot. 110.

Zbojnictví, zbojnictvo, n. = *loupežnictví*, die Strassenräuberei. Zlob., J. tr.

Zbojnictvo, a, n., Strassenräuber. — **Z** = zbojnictví. Vz toto.

Zbojnič, e, f. = *zbojnická tlupa*, Räuberbande, f. Ssk. Pod mesiacom Turci, tá z. divoká. Chlpk. Sp. 55. Tomáš tvôj, Orava, Oravienka milá, Tomáš tvôj vidí plamenné jazvy národa, hľadí na ruku, ktorú z. prebila. Sldk. 561. Soerba, háveď, z. Phld. IV. 435.

Zbojníček, čka, m. = *zbojník*. Na Mor. od Napajedel. Tč. Na Slov. Dala sem ťa Janíčkovi, dvanástému zbojníčkovi; I šel Janko okolo rybníčka, nadešel tam čirého zbojníčka. Sš. P. 134., 794.

Zbojnička, y, f., die Strassenräuberin, Räubersfrau. Na Mor. a Slov. Kld. II. 204., Bern. — **Z.**, jm. místa v rožnovských horách. Kld II. 71.

Zbojník, zbůjník, a, m., na Zlinsku: *zbónik* (Brt.) = *loupežník, zákeřník*, der Räuber, Strassenräuber. Ros. Z. mořský. Kom. Přišli k němu hájníci, ti drytomščí zbojníci; Něni sú z-ci, lež sú dobrí ľudzja; Byli tam dva z-ci, oba v jednej světnici, chtěli mi nohy polámat, že proč chodím s myslivci Sš. P. 121., 684., 695. Hej, ja musím být zbojník, bo krivda veliká, neprávosť u pánov, pravda u zbojníčka. Sl. spv. II 44 Krása je z. a k zlosti chodník. Na Slov. Tč. Z. sa lakne i keď list v hore zašustí Zátur. — **Z.** = *vrah*, Mörder, m. Bern.

Zbojníkův, *ova, ovo*, dem Strassenräuber gehörig, Strassenräuber-. Z. manželka. Us. Šd.

Zbojnosť, i. f., die Empörung, Empörungssucht. Šm.

Zbojný = *odbojný* (nově). Č. Z. srdce. Hlas. Před hladom, ohňom, mečom sa nehneme, jak na námestí Říma sochy stály živé, keď zbojní vrútili sa Galli; S rozkazom zbojným potreba predstáva hrmiac: Daj Bohu dušu, mne peniaze! Sldk. 137., 234

Zbojování, n., die Entwaffnung, Eroberung, Uiberwindung. Slov. Bern.

Zbojovaný, entwaffnet, überwunden. Na Slov. Bern.

Zbojovatel, e, m., der Uiberwinder, Eroberer. Bern.

Zbojovati, entwaffnen, überwinden, erobern. Zbojuj zbojujúcie, expugna impugnantes. Ž. wit. 34. 1. — **co komu**: panně čistotu. Na Slov. Bern.

Zbojství, n. = *zboj, loupež*. D. Tam z. dostač naleznete. Nitra VI. 166. Z., jehož se dopustil, připravilo bo o korunu. Ddk. II. 279.

Zbojstvo, a, n. = *zbojnictvo*, die Strassenräuber Na Slov. — **Z.** = *zbojství*. Pokuta za z. Slov. Šd. Byl pro z. sťat. Na Val. Vck. Slovänia boli od pamäti sveta vel'mi spôsobní polni bospodári, gazdovia. Keď iné národy ešte ien z lúpežo, zo zbojstva, z lovu a z ryhárstva žili, naši predkovia s orbou si narábäli a viedli život l'udský, poriadny. Hdž. Čít. 199. — **Z.** = *rzpoura*, die Auflehnung, die Widerspänstigkeit. Mor. Vck. — **Z.** = *urvalství, hrubstvo vůbec*, die Grobheit, Gemeinheit. V tom domě je samé z. Na mor. Val. Vck.

Zbolavěti, ěi, ění = *bolavým se státi*, wehe, wund werden. Us.

Zboleti, el, eni = *zaboleti*, ein wenig schmerzen, zu schmerzen anfangen. — **koho**. Je chcrá? Z-la jn hlava? Phld. III. 1. 36. Matka obyčajne bije deti bolou rukou, čo aj ju zboli. Zátur.

Zbon, **zvoun**, u, m. = *puchr*, die Tasche, aufgeblasene Pflaume. Us.

Zbonec, nce, m., perulus, zastr. Ms. vodň.

Zbóník, a, m. = *zbojník*. Na Mor. a Slov. Brt. Ps. 34., Vck. Janku, ty si z. Pck. Ps. 34. Hra na z-ky. Na mor. Val. Vck.

Zbonikov (Bojkov), a, m., Punkendorf, ves n Malé Chyšky.

Zbonín, a, m., ves n Čimelic. PL.

Zbonínské hájemství n Zvíkova. Dch.

Zboniti, il, én, ění = *splésti, ztropiti, zosnovati*, zusammenspinnen. — **co**. Us. — **s lidt**. Zbonil si na procházku jíti (smyslil si, sich vornehmen). Us

Zbonka, y, f. = *máselnice*, das Butterfass. Na Slov. Plk.

Zbonky, pl., Zboniek, ves u Letovic. PL.

Zbonov, a, m., ves u Boskovic na Mor. Tč.

Zbopněti, vz Zbobnětí.

Zbor, u, **zborek**, rku, **zboreček**, čku, m. Hus I. 152., 154., Sš. P. 77., ZN., Mus. Vz Sbor. — **Z.**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Tk. I. 61.

Zboř = *sbor*, chorus. Jir. Ptačí z. Výb. I. 135.

Zborcení, n., vz Zbortiti.

Zborcený; *-en, a*, o, geworfen. Z. prkno. Us.

Zboreček, vz Zbor.

Zborek, vz Zbor.

Zbořelisko, a, n. = *zbořisko*. Na Ostrav. Tč.

Zbořenec, nce, m. Na z-ci, jm. domu na Zderaze v Praze. Dcb.

Zboření, n., vz Sboření.

Zbořenina, y, f., die Ruine, Trümmer, der Schutt Vz Sbořenina.

Zbořenisko, a, n., schlechte, hässliche Ruine. Vz Sbořenisko.

Zbořeniště, vz Sbořeniště.

Zbořený, vz Sbořený.

Zborgovať = *na dluh dáti* Na Slov.

Zbořil, a, m., osob. jm. Šd.

Zbořina, y, f., vz Sbořina.

Zbořisko, a, n. = *sbořenisko*. Na již. Mor. Šd Vz Sbořisko.

Zbořiště, vz Sbořiště.

Zbořitel = *sbořitel*.

Zbořiti, vz Sbořiti.

Zborně, versammelt. Bern.

Zborní = *sborní*.

Zborník, a, m. = *člen sboru bratrského*, einer aus der Kirchengemeinde, ein böhmischer o. mährischer Bruder Mus 1883. 142. Vz Sborník. — **Z.**, osob. jm. S. Jan. Jir. H. I. II. 353.

Zborný, die Versammlung betreffend.

Zborov, a, m., Zborow, ves v Budějovsku. Vz S N., Blk. Kfsk. 658., Sdl. Hr. I. 215. III. 308. — **Z.**, ves u Planic. — **Z.**, Zborhof, ves n Šimberka.

Zborovati = *ve sbor sloučiti, spojiti*. Vz Sborovati.

Zborovice, dle Budějovice, Zborowitz, ves u Zdounek. Zadní, Přední Z, Hinter-, Vorder-Zborowitz, vsi u Strakonic.

Zborovsko, a, n., *Borovsko*, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 900.

Zborovský, ého, m. Z. Kryštof. Žer. Zmp. I. 29., 39.

Zborový = *sborový*.

Zborský, ého, m. Z. Ondřej. 1580. Vz Šb. H. 1. 509., Jir. H I. II. 353.

Zbortěnec, nce, m., ein Windschiefer. Šm.

Zbortěný = *sborcený*. Z. harfa, Mcha., zeď. Čch. Mch. 45.

Zbortiti se, il, cen, ení, sich werfen, vz Bortiti se. Stůl se zbortil. Us. — **čím**: borkom.

Zboskati, abküssen. — **koho**, **co**. Na Ostrav. Tč.

Zbósti, compungere. Ž. wit. 29. 13., 34., 16. — **odkud**. Nedá on se z toho z. (= svěsti). Hanka 68.

Zbouchati; *zbouchnouti*, chnul a chl, ut, utí. — **koho** = *vybouchati, stlouci*, abpuffen. Zbouchnouti pannu = *těhotnou učiniti*, schwängern. Us. Šd., Vck. Až ji zbouchne, nechá jí. Us. Kšť. — **co** *(chyby se dopustiti, spláceti*, schnitzern, zusammenpfuschen). Z. spis. D. Tys to zbouchl. Us. Z. obruč, vědro (sbiti). Zase kdosi cosi zbouchal (klepů nadělal). Mor. Vck., Šd. — **se do koho**: do panny (zamilovati se, sich verlieben, vergaffen). Us. Jg, Vck.

Zbouchnouti, vz Zbouchati.

Zbouchnutý; *-ut, a, o*. Je do něho z-tá = zamilovaná, verliebt, vernarrt, vergafft. Dch.

Zbouchorovatělý = *puchrovitý*. Z. švestka, taschig. Vz Puchr.

Zbouchorovatěti, ěl, ění, o švestkách = zpuchrovatěti, zur Tasche werden. Šm.

Zboulovatěti, ěl, ění, beulig werden, Beulen bekommen. Us.

Zboun, vz Zbon. Us. u Mělnika.

Zboura, y, f. = *zříceniny*, die Ruine. Us. u Berouna.

Zbourání, n., die Ein-, Niederreissung, Abtragung. Us. Vz Zboření.

Zbouraný; *-án, a, o*, ein-, niedergerissen, abgetragen. Z. zeď. Us. Vz Sbouraný.

Zbourati, vz Sbořiti.

Zbouřeně, turbatim. V.

Zbouřenec, nce, m. = *povstalec*, der Insurgent. Dch., Shn.

Zbouření, n. = *čin zbouřícího*, das Beunruhigen, die Beunruhigung. — Z. = *nepokoj, pohnutí*, die Unruhe, der Aufruhr. Z. moře. Reš. — Z *matky* (pohnutí), die Mutterbeschwerde. D. — Z. *mysli*, die Gemüthsunruhe. — Z. *lidu* (v lidu, Zlob.) = *porstání, odboj*, der Aufruhr, die Revolte, Émeute, Empörung, Meuterei, Rebellion. V. Z. lidu proti vrchnosti. Pr. měst. Divé z., wilder A.; z. vypuklo, propuklo. Dch. Z. předejíti. Vrat. 94

Zbouřenosť, i, f. = *zbouření*, die Aufregung, Unruhe, der Aufruhr. Jg.

Zbouřený; *-en a, o*, beunruhigt, aufgewühlt, empört, aufgewiegelt. Z. srdce, Kká. K sl. j. 89., mysl, Us., vody. Mcha. — **čím**: moře větrem, mysl žalem. — **od čeho**. Moře od větrů z. V.

Zbouřilec, lce, m., der Insurgent, Rebell. Šm.

Zbouřiti, zbuř, zbouře, il, en, ení; *zbuřovati* = *znepokojiti*, beunruhigen, aufregen, bewegen, aufrühren, aufwiegeln; **se**, sich beunruhigen, sich anfregen, sich aufwiegeln, sich empören, unruhig werden. Jg. Slov. — **co, koho**: moře, spícího (ze spaní vybnrcovati), lid, V., dům, Jel., větry, Troj., vlasť. Sych. Kdybych mu něco řekl, zbouřil by celý dům. Us. Dch. Jidáš pro pomazání Pána mastí se rozhněvav jiné apoštoly zbouřil. BR. II. 117. — **čeho**: darebných měšťanův, **sp.** m.: darebné měšťany (akkus.; vz Z). Brt. — **co, se kde**. Z. v hlavě závrať. Jel. Tys mi v duši z-la pekelné ty žárlivosti duchy. Čch. Bs. 95. Povětří na moři se zbouřilo. Kram. — **co, koho čím (z čeho)**. Šeredným pohledem nechuť v žaludku z. Jel. Z. někoho křikem ze spaní. Us. — **se**. Zbouří se moře, vítr, obec, Ros., nevolníci, Sych., lid. Us. Z-řil se hrozný vítr, že žida zanesl daleko do chrastí. Kld. I. 138. — **se proti komu**. Us. Demetrius zbouřil obec proti Pavlovi. Sš. Sk. 220. — **se več**: v prchlivosť. Troj. — **se oč**. Ctib — **se proč**. Zbouřil se pro nrážku. Us. Zbouřil se u veliké milosti Polyxeny. Troj. — **jak**. Z-li se také podle staroměstské obce. Čr. — **k čemu**. Z. se k hněvu. Št. — **se komu**. Z-ly se mu větry. Us. Šd. A keď si pomyslel, akú mu to potupu spravili, naraz sa mu všetka krv zbúrila. Dbš. Sl. pov. I. 401. Zbouřila se jí matka (nemoc ženských v životě kolem pupku označujíc se ujímáním a velikými bolestmi. Třeba tu na pupek pačísku teplou přikládati a na ní pohár žídlikový postaviti a tož se to pod tím ustanoví i. e. utiší). Na mor. Val. Vck.

Zbouřlivě = *nepokojně*, aufrührerisch, aufwieglerisch. Bern.

Zbouřlivosť, i, f. = *nepokojnosť*, die Unruhe.

Zbouřlivý = *nepokojný*, aufrührerisch, aufwieglerisch, unruhig, Aufruhr erregend. Zlob., Bern.

1. **Zbož**, e, f., Zhoseh, ves u Jičína.
2. **Zbož**, n. = *zboží*. Na Slov. Bern.

Zboždiv, a, m. = *bůh zboží*. Slov. bajesl. P. Tótha I. 105.

Zbožec, žce, m. = *zbožný muž, zbožná duše*, ein frommer Mensch. Světáky pán za příklad vystavuje zbožcům. Sš. L. 157.

Zbožení, n. = *učinění bohem*, die Vergötterung. Bern., Pl. Vz Zbožnění.

Zbožensko, a, n., Brettonhof, dvůr u Zlína. Mor Tč. — **Z.**, jm. polí tamtéž. Brt., Šd., Vck., Pk.

Zbožený; *-en, a, o* = *zbožněný*, vergöttert. — **Z.** = *šťastný*, glücklich. — **čím**. Když se plodem zbožen čuje. L. An.

Zbožeti, el, en, ení = *zbožněti*, vergöttert werden.

1. **Zboží, zbožíčko**, a, n. (m.: zboží. Bž. 52.) = *dědičný majetek zvl. majetek pozemků a roli, nábytek, jmění, bohatství*, das Besitzthum, liegende Gründe, Felder, das Gut, Vermögen. Dle Bdl. od bogъ bůh a to od bhag = rozdělovati, přidělovati; tedy z. = díl někomu přidělený, jmění, pole. Vz více v Gl. 384. Skr. *bhadž* = obtenir en partage. Burnouf. Listy filol. I. 54. Mnohým zbožím vládnouti; velikého z. pan; z. dědičné; po z. dychtiti; z. sháněti, shromažďovati. zbožím oplývati; o všecko své z. přijíti; mohovité (movité, Sob. 88.) z.; z. nemohovité (nemovité); zle dobyté z. nedědí. V., Č. Z., kteréž má na zemi, der Grundbesitz. Soh. 14. A tu aby byl na tom z. s přáteli a sousedy ráno na těch dědinách, na kterých odhadovati mají, a tu k němu úřadníci od desk . . . na to z. přijedou a jemu vedlé práva v jeho summě odhádají. Vl. zř 25. Mnoho statku a z. míti. V. Z. nabyti; zbožím obdarovati. D. Pohrachu zbožie. Rkk. Válkami z. dobyti. Star. let. Pro pokoj ducha zboží lidé sbožie ostávají St. Skrblec z. světa hltá. Sych. Statky a z. někomu bráti. Flav. Kostelní z. Vš. V držení z. býti. Ms I umre-li glava čělědina, děti vsie tu zbožiem v jedno vladú. Rkk. 69. (Sněm. v. 4.). Z. rajské, nebeské = nebeské království. Star. skl. Upadl mně v mé zboží a obilí pobral. Půh brn. 1405. Z. panské, církevní či kostelní, dědičné. Vz S. N. Prosěc slavné matky božie, by ji dovedla v to zbožie, kdež bydlí s svým milým synem. Kat. 1112. Potkala ho milosť boží plná nebeského z. Sš. P. 46. A keď za mesto prišli, dobrej cesty nenašli, len po třňovom hlozí, po tom čertovom zboží. Sl. spv. IV. 147. Byli jsou v kyselosti pro kněžská zboží. Dač. I. 19. K čemu jest jim z., poněvadž chudých apoštoluov jsú náměstkové? Jel. Enc. m. 67. Aby lidi, jenž v něho uvěřili, věčným zbožím odměnil. Sš. II. 242. Almužnu z svého z. dáti; Nepřátelé přemohli je na jich z. Výb. II. 13., 14. Kdybych jí ukázal 60 kop gr. na svém svobodném a usedlém z. a žádnéma nezávadném. Arch. I. 145. Ženu zastúpil na jejím sboží (dědiné). Kn. rož. 16. Požívání z. světského nezapovídá se kněžím; Jímž povýšeni jejich a cizí z. více se líbí, nežli obecná jednota svatá i pokoj. Pal. Děj. III. 3. 79., 174. Držeti z. znamenalo míti v moci z. cizí kn př. zboží královské v zápisu až do výplaty. Pal. Rdh. I. 178. Z. kostelní a klášterské. Pal. Přijde s sbožími přielišnými. BO. Na všech věcech z. máme veliké. Pass. 332. V cbrámě jest veliké z. na zlatě. Troj.

130. Paladia velké z. na lékařstvie (léky) naloživši nic neprospěla. Pass. 840. Z. zastaviti, prodati, dáti aneb směniti komu. Exe. Miesto póhonu dává se líst provolací do toho města, ku kterémuž najblíže přileží to zbožie; Dcera má vším právem ve všecko z. otce svého vkročiti po smrti otce svého; 1 na z. nenařiekané nezpráva móž přijíti; Aniž se v tom slušie zpupností zbožie a nenařiekáním troštovati; Poručník, když sirotku dědictvie jeho otcovského postúpí a jemu počet spravedlivý učiné, z. jej jeho skutečně zmocní; Z. zřiediti; Všichni v tom zbožie nesedie, kteréž se jim zapisuje; Aby jiného zápisu pro z. přibyté nedělal. Vš. Jir. 24., 175., 186., 276., 284, 288., 317. Propriis pecuniis svým zbožím; To z. jest na mě po smrti otce mého přišlo; Z. mé jménem Lhotku; Jest to z. svobodné a nezávadné; Čisté a nezávadné a svobodné z. ve desky vložiti; Svého otce z. nic Ješek nemá; Z. doživotní; Z. movité i nemovité; Já jsem ztratil na té tvrzi, ješto on mi pobral mé z.; Držel z. mé, vinohrady, lúky v Evančicích a v Sokolnicích, což sem tu měl, bez práva; Erbovné z.; Až se zvod stal na to z.; Od 20 let jiní z. toho nedrželi nežli Črh a Šebor; V tom Kropáče zvodil na mé chudé zbožíčko. Půh. l. 123., 153., 194., 199., 260., 265., 360., II. 5., 11., 134., 163., 196., 348., 601. Z. = statky. Dal. 143. A slúžie někteří ďáblu, jenž slove Mamon, pro lakomstvie zbožie; Věřím, že uzřím z. Pána v zemi živých; Z. nikdy aneb nebrzo bývá bez hřiechu dobyto; A že z. vždy přibývá duchovním, protož také žákóv a kněží přibývá; Žádosť z. roste bez konce; S nimž jsúc požívají z. nebeského; Když sú kněžie zle živi a nechtie zlosti ostati, tehdy světští řádem a dobrým úmyslem mohú jim z. otjieti; Psi sě o kosť hryzú, vezmi kosť a přestanúť: nebuď z. u kostela a nenalezneš k němu kniežka (kněze); Ne falešného z. od Pána, ale světla žádajme; Také v tom kusu blúdie obecně ženy, jenž svým dětem od Boha prosí dóstojenstvie a z.; Poněvadž tak mrú pyšní svého zbožie chovačí nic chudým nedávajíce, i kterak mrú ti, kteříž cizie berú?; Neb jest doma při rozumu nebyl, když jest z. mahl; Abychom z. chudým dávali a tak je sobě přátely zdělali; Z. člověku užitečné; Nerodťte na svých bližních z. tohoto světa ctíti; Jest-li zdráv a nemá z., chudoba ho nuzí; jest-li bohat, z. ho mučí; Z. jest věc zemská ale žádosť jmění jest věc duchovní; Mniš-li, by kdo své lakomství z-žim nasytil? Hus I. 122., 146., 284., 447., II. 36., 55., 59., 81., 85., 191., 245., 302., 304., 349., 385., III. 109., 186 (Tč.). Ani za všecko světa zboží, um Alles in der Welt nicht. Dch. Myš má malé zuby, ale mnoho z. zhubí. Mor. Tč. Darmo ten z. má, kdo ho neužívá. Prov. Pk., Šd. Zbožie světa toho má v sobě biedy mnoho; Jakož trnie, ostré hložie, takéž bode v světě z. Smil v 1775., 1780. Zboží pozdvihuje úmyslu. Vz Bohatství. Lb. Na jednu loď neklaď svého všeho z. Bž. — *Z. = úroda z majetku pozemkového.* Z. = *obilí*, das Getreide. Us. na vých. Mor. a Slov. Bern., Tč., Brt., Vck., Kčk. Vymlátili posledky z. Mor. Tč. Uspoháňaj ty krávy ze z. Mor. Tč. Máme pěkné z. Mor. Šd. Všecko z. vymrzlo. Tč. Preto (Slováња) nazvali této najužitočnejšie rastliny žitom, že sä z toho žije, obilím, že je to najlepšia hojnosť, toho mať dosť, zbožím, že je to z Boha boží dar. Hdž. Čít. 199. Kúpala sa milá v moŕu, pásla volečky ve zbožu. Sš. P. 115. Pro ně krávu zabil a z. zmarnil. Kld. II. 166. Najprú sa staršie zbožie dáva mleť (Cf. Po staršom do mlýna); Z. husté, že by sa ani had cezeň nepreplazil; Toľko holo zbožia na trhu, že bolo ťažko zemi držať; To z. nechcú brať — ak chceš mu ho daruj, ak chceš mu ho na zem vysyp. Zátur. — *Z. = vůbec cenný majetek a zvl. prodejný majetek na trhu a v krámích*, das Eigenthum, die Waare. Z. = každá přirodnina a každý výrobek rukou lidských přicházející do obchodu; z. materiální, koloniální, norimberské (hračky, mechanické, optické a fysikalní nástroje), železnické, galanterní, kožešnické atd. Vz více v S. N. Z. semenné, Saat-; tržnice na z., die Waarenhalle; plechové z., Blech-; z. časové, Saisonartikel, m.; z. bezhlavé, unköpfige W., letní, Sommerartikel, prodejné, Verkaufs-, vojenské, Militärartikel, průvozné, Transitogut, n., nepevné, unhaltbare W., kaučukové, Kautschukw., z. z perčoviny, Guttapercha-, z. bílé, weisse W., hotové, fertige W., drobnozrné, feinkörnige W., místní, Lokal-, kartáčnické či štětkářské, Bürsten-; učiněni smlouvy v příčině z., závěrka na z., přirážka na z.; koupě, zákup z. Šp. Gut gegerbte W., dobře vydělané z.; frische, grüne W., čerstvé, syrové z.; gekalkte W., loužené z.; hochfeine W., z. velepěkné; conrante W., z. odbytné, odbytné druhy z.; ausgesuchte W., vybrané z.; ausgezeichnete W., výborné z.; gute, schlechte W., dobré, špatné z.; bestellte W., objednané z.; verlegene W., zaležalé, sležalé z.; schwere, leichte W., těžké, lehké z.; ganze, geschnittene und halbfertige W., celé, krájené a polohotové z.; W. von allerlei Gattung, všeliké z.; geschwärzte W., černěné z.; feinfarbige W., pěknobarevné z.; haltbare, unhaltbare W., z. trvalé, netrvalé; gezogene W., tažené z.; vorräthige W., zásobné z.; zweisätzige W., z. z druhého základu; dreisätzige W., z. z třetího základu; W. mit Kopf, z. s hlavou; einsätzige W., z. z jednoho základu; untergeordnete W., podřaděné, podřízené z.; die W. hat einen reissenden Absatz, to z. je na hmat, z. jde jako na dračku, jest shon o to z.; übergebene W., odevzdané z.; zugerichtete W., přistrojené z.; die W. hat Absatz, z. má odbyt; die W. hat keinen reinen Narben, z. má nečistý líc, z. nemá čistý líc; veräscherte W., přeloužené z.; die W. ist ohne Festigkeit und Kern, z. jest nepevné a bez jádra. Šp. Kovové z., Metall-, skvostné, Luxus-, postelní, Bettrequisiten, krátké, Kurz-, kupecké, Specerei-, stužkové, Band-, masité, Fleisch-, stávkové a pletené, Wirk- u. Strick-, rukodílné, Manufaktur-, prádelné, Wäsche-; z. prvního druhu, Prima; z. přichází v obchod;

po příchodu z ; a. do obchodu dáti; valtí z. jedno s druhým; dejte mi počinek na to z. Dch. Z. kupecké; vůz na z.; z. drobné, odbytné, trhovní; z. odbyti, prodati, v kusech prodávati, vyložiti, skliditi, objednati, D., přetržiti. Sych. Balík a. Z. tunné n. slané (nasolenina); o z. psáti. Us. Prohlídač z. D. To z. šlo jako na hmat. Sych. Zbožím někoho zaopatřiti. D. Z. kupné a překupné. Šš. Sk. 99. Z. vážné, měrné n. loketní. Bck. II. 1. 72. Z. brakové, Ausschuss-; z. bavlněné, lněné, konopní, vlněné, hedvábné; Balení, ochrana, reklama z. Prm. Z. ozdobné; obchod ve z. ozdobném; složené, skladní, skladné, z moře na břeh vyvržené, ku břehu přihnané, pobřežní; z. trpící námořské škody (havarirte Güter); podludné; obchod s podludným z.; z. podludně přivésti (einschwärzen); účet na z.; kniha účetní na z.; prodej, odbyt, vývoz, východ, obrat, odběr, dodání, pojistění, vyvážení, ohledání, kontrola, přehlídka, přívoz, příchod, opovědění, vozka, vozič, sklad, cena, dopravování, rozesýlání, rozsýlka, pojištění, seznam, vyclení aboží; ukázka, vykázka, pokázka, počet (účet), ztráta na a.; přihlídka ke z.; úřad kontrolní nad zbožím; obchod, zkušenosť ve a.; placení cla ze zboží; zhotovené z., erzeugte W.; z. dělati, zhotoviti, erzeugen, verfertigen; z. kořenné, Specereiw.; z. ku prodeji svěřené, určené, Kommissionsw.; dohodce z., der Sensal, ztráta na z. J. tr. Z. loketní (střižné) i. e. které na loket se prodává. S. N Z. obstarané, obstaratelské, Kommissionsgut, nákladní, hodné, echte Waare, Pr, zemské, cizozemské, osadnické n. kolonialní, lučebnické (lučbiny), lékárnické, fabričné, poslané, vývoané, odbytné, kuchyňské, Specerei-; z luxusové, Luxus-; luxu, nádherné, přepychu sloužící, na vzor, přebrané, přebrakované (brak); dovozné; z. přivézti, přivážeti, ohledati, dostati, poslati, dovážeti, nakládati, až do domu n. až na místo s výplatou dostávati, obchodem od někud brati, dostávati, platu osvoboditi, napřed vyplatiti (frankovati), nechati ležeti; z. to silně se hledá; po tom a. jest veliký sbon, častá poptávka; přívoz z.; obchod, obchodník se z.; obchod se smíšeným z.; kupec střižného z.; z. za jistou cenu na vůli nechati, eine W. anstellen; z. k dalšímu ustanovení (nařízení) posylatele. Nz. *Z. osadnické n. kolonialní*: káva, osadnický cukr, rýže, koření; *jižní*: citrony, pomeranče, hrozinky, mandle, datle; *materialní n. lékárnické*: dřeva, kořeny, listy, květy, kůry, semena, oleje, pryskyřice, barvy, lučebniny, lučebnické náčiní; *loketní či střižní*: plátno, kanafas, karton, orlean, merino, tibet, hedvábí atd.; železné; ozdobnické či norimberské. Pt. Z. zaleželé (zálež), sleželé, vázané (pletené), kontrolní, obdržené, obstaravatelské, nákladní, převážené, krámské, z obchodu vyloučené, v pokutě někomu pobrané a prodané; z. jde na odbyt; prostrkati z. zbožím (tržba prostrkem, das Tauschgeschäft); a. na některé místo vyvážeti, vyložiti, vyceniti, ohledati, opověděti, pojistiti; druh, zásoba, skladiště, posýlka z.; cena z. se udržuje; celní poukázka (paleta), tržnice, počet na z.; účet ze z., na z.; přihlídka ke z-; nauka o z.; s tohoto druhu z. velmi spadlo; z. udati, odbyti, vydati; o a. se smluviti; a. na sklad, na jisto posýlati; obdržené a. zjistiti; z. vyvaditi (freimachen); cena z. na místě v Praze; z. pod cenou prodávati, zahazovati. Šp. Z. ohledati, zkoušeti, schváliti; Shledává se, že z. nečiní zadosť smlouvě nebo zákonu; Z. vady vytýkati. Obch. zák. čl. 347. Z. na bursovním lístku. Skř. Výroba a. Vlšk 250. Kupec prodajem a ne zbožím se živí. Bž. Prodám své z. i po tmě (i. e. je dobré). Us. Bačk. Položí-li kupec z. na postel, neprodá ho, pakli mu vypadne z ruky, bude prý na ně dobrý odbyt. Mus. Tvůj bratr jest lehké z (lehkomyslný). Ml. — Va Zbožice.

2. **Zboží**, n., Rennzähn, ves u Král. Dvora; Zbosch, ves u Haber (Zbož). PL. Z. kamenné, Stein-Zbožj, ves u Nimburka; Z. malé, Klein-Zbožj, ves u Poděbrad; Z., Gross-Zbožj, ves u Poděbrad. PL. Cf. Sdl. Hr. I. 146., Blk. Kfsk. II. 702. Z. hrad. Vz Blk. Kfsk. II. 400. Z. hrad v Jič. Ib. 536., 803.

Zbožice, e, n. = zdrobnělé slovo *zboží* Výb. I. 218. Das Gut, die Habe. Dajte, nebožátka, dajte střiebro, zlato, zbožice, zlato pobrachu, hoviedce otehnachu (a. = boviedce). Rkk. 35. Jako obilíčko neb jiné z. aby nezahynulo; Když nižádného přietele nemá mój člověk. komuž má býti to z.?; On jest pán toho z. Hus I. 131., III. 192. — **Z.**, Zbožitz, ves u Něm. Brodu.

Zbožíčko, a, n., deminut. slovo *zboží = drobné zboží*, geringeres Gut. Mé a. Bohuslavice; Dobyla jsem na p. Vokn právem z-ka mého; Uvázavše se v mé z. pobrali mé úroky: Skrze to mi mé z-ko opustil; Vpadl mi v mé a. ve Lhotě. Půh. I. 185., 239., II. 341., 472., 526. Děd neb bába nebývají dopůštěni k dědictvie, ale jich z neb jiné věci ku požitku kostelnímu přitaženy bývají. Hus III. 194.

Zbožilý, Gott geworden. Z. Ježíš. Berl. kr. I. 186. — **Z.**, vergöttert. K straně té z-lé (t. ku přírodě). Mudr. Pikharti nevěřie, by to co jiného z ho bylo, jedno sám chléb půhý. Tract. 15. stol.

Zbožlna, y, f., das Gut. Šm.

Zbožínek, nka, m., osob. jm. Mor. Šd.

1. **Zbožiti**, il, en, ení, *zbožovati = bohem učiniti, jako boha ctíti*, vergöttern. Měst. bož. — **koho**.

2. **Zbožiti**, il, en, ení = *bohatiti*, bereichern.

Zbožně = *nábožně*, andächtig. fromm Hus Láskou dievky viňte sa k národu, k manželovi sťa verné manželky, váš je verný manžel národ celý a bude tým, ak ho z. ctíte. Ppk. I. 70. Avšak móž sě člověk hodně modliti stoje, sedě i leže, i chodě i jezdě, ale najzbožnějie klečě neb na tvář padna. Hus II. 316

Zbožnělý = *kdo zbožněl*, gottgeworden, göttlich. Z. zákonodárce. Sych. — Har. — **Z.** = *pobožný*. Plk. Ku paměti otce a-ho. Pal. Děj III. 1. 236. — **Z**, göttlich verehrt. Z. obraz. Luk z Pr.

Zbožněnec, nce, m., der Vergötterte. Kos. Ol. I. 264.

Zbožněni, n. = *mezi bohy počtení*, die Vergötterung. Č., Hlas. Vz Vlšk. 482. Z. čistej jasnej atmosfery boi menovite u Polabanov čo najvyšší bóh ctený Svętovitъ (Svantovit). Phld. III. t. 66.

Zbožněný; -*žněn, a, o* = *bohem učiněný*, zu Gott geworden, gemacht. Z. člověk, Trip, Augustus (divus), slunce. Us. — Z. = *velmi ctěný*, übermässig (göttlich) verehrt. Sych., Hlas.

Zbožněti, ěl, ění = *bohem učiněnu býti*, zu Gott werden. Ros.

Zbožnice, e, f. = *chrám pohanský*, der Götzentempel. Kram. — Z. = *sklad zboží*, das Waarenlager, Magazin. Zlob. — Z. = *zbožná žena*. Nad to pak královna všech zbožnic, Maria. Sš. L. 45. — Z., Zbožnitz, ves u Benešova. PL. Cf. Blk. Ktsk. 151., 346.

Zbožník, a, m. = *člověk zbožný*, der Fromme. Sš. L. 16. — Z. = *pokrytec*. Potměšilý z. Peš. Prodr. V. 5.

Zbožnilý = *zbožněný, zbožnělý, bohem učiněný*, gottgeworden. — Z. = *božský*, göttlich, göttlicher Natur. Z. věc. Kram.

Zbožniti, il, ěn, ění; *zbožňovati* = *bohem učiniti*, zu Gott machen, vergöttern. — **co, koho.** Ros., Č., Kram. i nejbidnější živočichy zbožňují. Br. Oni sv. člověčenství zbožňují. Br. Těla svého nesložil ani zbožnil neb v božství proměnil. BR. II. 751. a. Což vše sobě byli modláři zvláště v Egyptě z-li. Ib. II. 552. b. (II. 33. a., 823. b.). Z-vala Oresta. Msn. Or. 80.

Zbožnivý, vergötternd. Rk.

Zbožnosť, i, f. = *pobožnosť, nábožnosť*, die Frömmigkeit. Z. křesťanská. Reš. Z. spořádaná, velkoduchá, vroucná. Sš. Mr. 71. Spravedlnosť jest rodná sestra z-sti. Us. Bž. — Č., Ráj. — Z. = *božská přirozenosť*, die Göttlichkeit. Duše svou z. vyjevuje (animus divinitatem declarat). Cyr.

Zbožnota, y, f. = *zbožnosť*. Jakobychom svou z-tou n. silou byli učinili, aby tento chodil: Z-tou proslouti. Sš. Sk. 38., 55.

Zbožnov, a, m., Zbožnow, samota u Kutné Hory. Cf. Sedl. Hr. 82. — Z., ves. Arch. III. 470. — Z. = rybník. Arch. V. 534.

Zbožňování, n., die Vergötterung. Vz Zbožniti. Osv. VI. 872. Z. sil přírodních, Us., oblohy, těles nebeských. Lpř.

Zbožňovaný; -*án, a, o*, vergöttert. Rk.

Zbožňovatel, e, m., der Vergötterer.

Zbožňovati, vz Zbožniti.

Zbožný = *pobožný, nábožný*, fromm, religiös. V. Pro pokoj (ducha) zbožní lidé zbožie ostávají. Št. Každý z. tomu věři. Lom. Z. předkové. V. Večerem poklid se roní na z. zástup. Dch. Z. lidé mívají v hodině smrti dobré nápady. Shakesp. Tč. Z. odkaz, frommes Vermächtniss. Borový. Z. přání, Dch., cit, Čch. Mch. 68., rozjímání, Čch. Bs. 87., povzdechy, Mž. 11., mysl. Anth. Jir. I. 3. vyd. VI. Tam srdce musí dobro a zbožno býti. Sš II. 123. V ní (odpovědi) jeví se mysl rovnou měrou věci znalá i zbožná a mírná. Ddk. III. 34. Zbožný se cti mladosti zbude. Smil. — **kde.** Tak bieš zbožný v mysli ceie. Hr. rk. 7. — Z. = *zbožnělý*, vergöttert. Plk. Již by musilo jebo tělo zbožno býti . . . . v božství se obrátiti. BR. II. 134. a. — Z. = *blahoslavený*, divus, selig gesprochen. Z. panna Maria. Na Slov. — Plk., Boč. — Z. = *zboží majíci, bohatý, mocný, možný*, wohlhabend, reich. Výb. I 844. Č. Zbožný má přátely, hubenému (nuznému) jich třeba. Č. M. 234. Jemu jmě zděli ‚přispořený', to je českým obyčejem řečeno: zbožný. Gl. 384. Vz tam. Ač není z-ho pokolénie. Alx. V. v. 239. (HP. 6.). — Z. *jáma* (= na zboží), Frucht-. Na Slov. Plk.

Zbožovati, vz Zbožiti.

Zbožový, vz Zbožný (na konci). Boly zahrabané do zbožovej jamy. Na Slov. Zátur.

Zbožstviti, il, en, ení = *zbožniti*, vergöttern. C.

Zbradatělý, vollbärtig. Lpř.

Zbradatěti, ěl, ění = *bradatým, vousatým se státi*, vollbärtig werden. Ros.

Zbradlo, a, n., *zbradla*, pl. = *ohrada, hradba*, die Schanzen. Zák. sv. Ben.

Zbramir, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

1. **Zbraň**, i n. ě (zastr. *zbraně*, ě), f. Z. = všeliký nástroj, jehož se užívá proti nepříteli buď **k** útoku, buď **k** obraně, die Waffe, Wehr. Jg. — Z. = *braň, nástroj k obraně*, die Vertheidigungswaffe; *zbroj* = *nástroj k útoku*, die Angriffswaffe. J. tr. *Ale viz následující a Zbroj.* Z. = nástroj, kterým buď sebe bráníme, buď jiného usmrtiti, raniti n. vůbec neškodným učiniti chceme. Vz S. N. Zbraň obranná n. ochranná n. záštitná a útočná či výbojná. *Z. ochranná*: helm (helma, helmice; leb, lebka, přilba, přilbice, šišák, kapalin), hledí, náprsník, hnátlice n. holinky, náramnice, náhřbetník, štít, kyrys. *Z. útočná* a) *k hustě seči*: mlaty, čekany, topory, palice, palcáty, kosy, cepy, burdýře, buzdykany, sekery, širočiny, sudlice, halapartny, bradatice, partizány, hroty, hrále, kopí, oštěpy, dřevce, ratiště, píky, dýky, tesáky, meče; b) *donosná*: katapulty, balisty, praky, luky, kuše, samostřely, šípy, oštěpy, bombardy, moždíře, děla, pušky, tarasnice, houfnice, srubnice, kartány, sokolnice, hákovnice, mušketý, mušketony, ručnice, píšťaly (Bizschäle), banditky (bambitky). *Nyní slouží k hustě seči z. nahá*: sečná, bodná, smíšená n. bodosečná. *Sečná*: křivé šavle, palaše, sekáče; *bodná*: bodák, kord, končíř (tupák), kopí (píka); *smíšená*: bodák jatagan, šavle málo nakřivená. *Zbraň dlouhá*: bodák a kopí; ostatní *krátká*. *U zbraně nahé jest*: čepel, rukojeť, jílec (*u kopí*: kopiště, ratiště, oštěpiště). Z. poboční jest v pošvě. Z. donosná slove také palnou n. střelnou. *Donosná*: a) *lehká či ruční palní střelby:* ručnice, revolver, karabina (u jízdy), bambitka, tažnice (pušky s vývrtkem hladkým, předovky, zadovky), bákovnice; b) *těžká n. hrubá střelba:* pohorská, polní, pevnostní (úbranná, obléhací), přímořní, lodní; raketnice či prskoun (pohorské, polní, pevnostní). Vz více v S. N. a jednotlivá jména těchto zbraní. *Puška*: jehlovka, zadovka, krnkovka, vz Ručnice. Kulky, koule, patrony (sumky, kulovnice),

pumy atd. Us. *Z. pomocné:* hradebnictvo, zákopnictvo a zdravotnictvo. S. N. XI. 95. Z. prudkostřelná, scharffeuernde W., z. házecí, Wurf-, poboční, Seitengewehr, n.; z. chystati, zahoditi; zbraně schopný; Z. má silné slovo. Dcb. Z. na někoho tasiti; poboční z. připásati, poboční zbraní se opásati; z. svrchní, velká, das Obergewehr; sekobodná (= bodosečná), spolehlivá, Präcisionswaffe, palná: spolehlivosť (Präcision), břinkot, blomoz, česť (Waffenehre), znalosť, známosť, továrník zbraně, čára zbraní, die Waffenlinie; z. schrániti, schovati; zbraní opatřiti; z. občerstviti, das Gewehr ausfrischen; ležení, přenocování ve zbraní, das Bivouac; polem ve zbraní ležeti, bivouaquiren; z. zkoušeti, anschiessen; V pravou páži zbraň, in rechten Arm!; V jehlance zbraň, Pyramiden setzt an!; Ve zbraň, Gewehr heraus!; K noze zbraň, beim Fuss!; V ponos zbraň (vz Ponos)!; Na rámě zbraň, Schultert! Čsk. Z. na bod! Kká. Td. 267. Pádná z. Mus. 1880. 470. Z. vrchní, poboční, povisní. Bck. II. 2. 281., 214. Z. zapověděná, spolehlivá. S obnaženou, holou, dobytou zbraní. Šm. Z. složiti; Pokojný stav někdy leč moci zbraně obbájen býti nemůž. Kom. Chápati, pochytiti zbraň; k zbrani sáhnouti; zbraní opatřiti; z. odejmouti někomu; zbraně někoho zbaviti. D. Z. dobře zapadá, liegt gut. Šp. Zbraně dobyti, se chopiti; s dobytou zbraní do někoho se dáti; ve zbraní býti. Us. Z. proti někomu chopiti. Kram. Ve zbraní cvičiti. Bur. Lodí zbraní opatřená. Har. Sáhnouti ke zbraní, ke zbroji. J. tr. Zbraně na někoho dobyti; Kdožkoli z. obnaží n. vytrhl na koho. Er., J. tr. Z. nositi, odpoložiti, složiti; pouzdro, pas na z. (zbrojní pas); obchodník se zbraní. Us. Vz Povel. Dioskur učil Herakléa se zbraní sečnou zacházeti. Cimrhz. Myth. 237. Z. tvoja krvou zmočená donese rodu spasenia. Na Slov. Tč. Hor sa bratia! do rúk zbrane! Čo sa má stať, nech sa stane. Btt. Syt. táb. 365. Z. leskem září. Kká. K sl. j. 119. A jiná-li není zbraň, ještě cepy máme! Ps. husit. Sd. Ale Pán jinou z., duchovnou totiž, jim do rukou dává, která jim platnější službu učiní; Všeliká — duchová z. (věda a uma). Ss. J. 225., Sk. 161. Tu složiv zbroj a zbraně své na oltáři dal se obléci v roucho řeholní. Ddk. II. 464. Hry se zbraní prováděli, při čemž dosti často život lidský i zvířecí na zmar přišel; Pohřibu v brzké době zvedl zbraně proti svému sousedu. Ddk. IV. 251., V. 239. Přikazoval přísně všem, aby již povstali ve zbraní k vyhlazení neřesti kacířské; Kromě vozův obyčejných neměli Čechové k obraně své nežli zbraň ruční. Pal. Děj. IV. 2. 474., V. 2. 80. Práce jest nejlepší z. proti nepravosti. Kmp. Č. 80. Z. bázlivého nerani a jeho meč neseká. Exc. Koho Bůh chrání, toho z. nerani. Pk. Není jazyk nejhorší zbraň! Bž. Dej, Bože, dobrou z. míti a nikdy jí nepotřebovati. Pk. Kůň vášnivý, z. tupá, ručnice netrefná zle poslouží na vojně. Us. Bž. — Z., in specie: *ručnice*, das Handgewehr, Flinte. Z. zkoušeti; z. bouchá. D. Do zbraně! z. k noze! Bur., Šm. Ve zbraní. Šm. Z. v líc vzíti, líciti, přilíciti; z. ostře střílí. Šp. Vz Ručnice. — *Zbraní slove i vojsko a díl se:* 1. *hlavní*, Hauptwaffen: pěchota (infanterie), jezdectvo (kavalerie), dělostřelstvo (artillerie); 2. *pomocná zbraň*, Hilfswaffen: zákopnictvo (pionérstvo), hradebnictvo, inžinýrstvo (Genietruppe), vozotajstvo, zdravotnictvo, policie vojenská, četnictvo atd. Čsk., Rf. Koncem měsíce září způsobena jest králi německému skrze národní zbraň polskou t. j. skrze lehkou jízdu citelná porážka. Ddk. II. 70. — Ct. KP. I. 44. a násl. Z. Aširů, Čiňanů, Eskymáků, Fanů, středověká. Vz KP. I. 53.—55. Z. v těloev., vz KP. 1. 533., IV. 487. — Cl. Tk. II. 343., 369., 530., Sdl. Hrd. I. 125., 186., 202., 207., III. 7.—9., 66., 73., 103., 205., 223., římská a řecká. Vz Vlšk. 395., 408., 419. — **Z.** = *obrana*, die Vertheidigung, Abwehr. To vám byla z. (to jsme se bránili)! Na Hané. Vck., Hlvk. Z. člověka vzdělaného nedůstojná. Mus. 1880. 487. — **Z.** *jelení*: *parohy*, das Geweih. — **Z.** = *kobyly v řece před mlýny*, der Block. Us. — **Z.** = *veliké zuby kančí, kly*, das Gewerf, Gewehr. Us. Dcb. — **Z.** Oušklebky jsou jeho zbraní. Us. Židovskou zbraň naň vytasil. Vz Porušený (soudce). — **Z.** *v botan.* = rozdílné přívěsky a obrostky tuhé, tvrdé, píchavé, jako jsou trny, žahadla, osiny; arma, die Waffen. Rst. 523.

2. **Zbraň**, ě, f., Zbrain, ves u Chlumce n. Cidlinou.

Zbraňář, zbranář, e, m. = *zbrojník, orudník*, der Büchsenmacher, Waffenschmied. D.

Zbranec, nce, m. = *zbrojný voják*, ein bewaffneter Soldat. Vid. nov.

Zbránek, nka, m., osob. jm. Val. Vck., Šd.

Zbránění, n. = *zabránění*. Vz Zbrániti.

Zbráněný; *-én, a, o* = *zabráněný*. Vz Zbrániti.

Zbraněvěda, y, f. = nauka o vyrábění, užívání a o účinku zbraní, die Waffenlehre. Vz S. N.

Zbraniar, a, m. = *zbranář*. Slov. Bern.

Zbránidlo, *zbranidlo*, a, n. = *česlice*, der Mühlrechen. D.

Zbraniř, e, m., vz Zbraňář.

Zbránitel, *zbranitel*, e, m. = *ochránce*, der Beschirmer, Beschützer. Ms. Cerron.

Zbránitelka, *zbranitelka*, y, f., die Vertheidigerin, Beschützerin, Abwehrerin. Us.

1. **Zbrániti** zbraň, zbráně (ic), il, ěn, ění; *zbraňovati* = *zabrániti, nedati*, verwehren, abhalten, hemmen; *brániti, chrániti*, beschützen, vertheidigen; **se** = *odpírati, brániti se, zdráhati se, nechtíti*, sich weigern, sich widersetzen, sich wovor wehren. V. — **co, koho**. Vz *Z. komu v čem*. To dělati usilnji, co mně zbraňuje. Jir. Ves. čt. 283. Nezbraňujte jej déle = nezdržujte jej. Us. n Rycim. — **(se) čemu, komu**. Br. On jediný tomu zbránil. V. Zbraňovati se něčemu. J. tr. Zbraňuje mi můj tatíček, že jsi falešný syneček. Ps. mor. Zbraňuje mi máti, nedá sa tě bráti, ach ovej, co je věc těžká. Sš. P. 603. A by mně zbraňoval celý svět a já to děvčátko mosim mět. Čes. mor. ps. 64. Já bych ta vyprovodila, dybych pro matičku směla, ale že mně máti

zbraňuje, co moje srdečko miluje. Čes. mor. ps. 84. Z. (ubrániti) se čemu. Kká K sl. j. 50. Tu vyzní chcela kordovánky, že škoda jich; k nim siahla už; no skoro zpozoroval muž a zbránil jej. Phld. IV. 25. — se. A oni se zbraňovali a nechtěli seděti (zpečovali se). Pal. Děj. IV. 2. 269. Ten se zbraňoval, až když mu psaní od Uhrův ukázal. Kron. hrad. 1 ještě-li se zbraňujete? BO. — **čeho**. Br. Práva toho zbraňují (zákony toho nedovolují). V. Nebraňte, nebraňte, nezbráníte toho. Sl. ps. 58. List královský jim za zlé jmá, že jsou toho slibu zbraňovali. Dač. I. 121. Když mu zbráněno toho. BR. II. 151. Jinak budem Bohu nepodobni jeho nepřátel zjevné zbraňujíce. Hus 1. 153. — **komu čeho**. Br., Flav. Zbránil mu toho. V. Svět mu toho hned zbraňoval, aby dále nevandroval. Sš. P. 46. Vyjev mezi ně chtěl jim toho zbrániti. Dač. I. 160. Jeden každý může podlé své líbezné vůle učiniti kšaft, aniž mu toho kdo z. může. Bdž 73. — **co před čím**. Vojsko před úkladnými zálohami z. (hájiti). Troj. — **se čeho**. Vždy jsem se toho vydání zbraňoval. Preff. Kteříž se těch podpisů zbraňovali. Skl. 1. 257. Z. se porušení, V., se práva (nechtíti k soudu se dostaviti), Th., podpisů. J. tr. Co jsme koli Jich Milostem spravedlivě povinovati, toho jsme se nikda nezbraňovali a nezbraňujeme. Pam. kn. pr. brnen. Bdl. Ale kupitel se toho zbraňuje, držie se trhu svého. NB. Tč. 153. Pakli by se toho zbrániti chtěl, musili bychme se k němu jmieti, jakož na to záleží. Arch. V. 343. Jestliže by kto vytrhl a této pomoci dáti nechtěl a toho se zbraňoval. Ib. V. 435. Pakli bychom se toho zbraňovali a takového platu dávati nechtěli. List hrad. 1546. Tč. — Apol., Kram., Zk. — **se čemu čím**. Počal se tomu zbraňovati dlouhou řečí. Solf. — J. tr. — **koho proti čemu**. Rk. — **kdy**. Dne následujícího zbraňovaly husté mlby potkati se bitvou. Ddk. II. 263. Kterak by obecní zemská škoda v čas přetržena a zbráněna býti mohla. Nar. o bor. a kov. — **komu, koho v čem**. Poproste vy tatíčka, aby mně deeru dal, nám v tem nezbraňoval. Čes. mor. ps. 193. Oldřichu zbraňovala v tom buď nemoc buď že té doby nebylo ho více mezi živými. Ddk. II. 435. Máme a povinni budem je v tom jakožto naše poddané zbraňovati a obhajovati. List hrad. z r. 1479. Tč. — **s inft.** Zbraňoval se jim to učiniti; Zbrániti se platu dávati komu; Papež té služby přijíti se zbraňoval. V. Zbraňoval jim obětovati. Br. Co se člověku líbí a přirozeni jeho alonží, toho doktoři užívati zbraňují. Jir. Ves. čt. 377. Aj, poupěti rozvíti se z. nemožno. Nitra VI. 260. Všeci mně zabraňujou chodiť za děvčinou. Sš. P. 576. Když vaši zbraňujou k tobě jíti. Er. P. 105. Staroměštané robotovati se zbraňují. List hrad. 1607. Tč. Tak že i apoštolé ještě za dlouhý čas pohanům služeb konati se zbraňovali, dokudž sobě toho zvláštně oznámeného neměli BR. II. 651. a. Až potom zbrániv se dávati plat císaři Arnolfovi. V. Zřáti, hráti, třejovati a mnoho žváti zabraňuje Kristus, přikazuje svět, tělo a ďábel. Hus III. 259. — **aby — ne**. Židé zbraňovali svým, aby o tom do 30 let nečtli. Štelc. A tak aby zima přijíti neměla, nikoli zbrániti nemůžeš. Br. Zbraňoval, aby se o té věci nenesli. Us. Zbraňovali mu, aby se neženil. Us. Šd. Svět mu toho hned zbraňoval, aby dále nevandroval; Zbraňuje mu tatíček, aby k nám nechodil ten švárný šohajíček. Sš. P. 46., 345. Alexandr ortelem zbránil (zakázal), aby od žadného malován nebyl, leč . . . 1547. Vz Brániti, Zápor.

2. **Zbrániti** = *branami vláčiti*, eggen. Na Slov. — **co čím**: žitko branou z. Pis. To žitu není ani branou nezbráněno, len halúzkou zavláčeno. Sl. ps. Šf. I. 49.

Zbraňka, y, f. = *hrábě*, der Rechen. Na Slov. Plk.

Zbraňovati, vz Zbrániti.

Zbranný = *branný, za zbraň sloužící*, wehrhaft, waffenfähig, Waffen-. Toť smrť vleče kosu zbrannú. Rozml. duš. s těl. Rkp. Č.

Zbraňovací, Prohibitiv-. Z. clo. Nz.

Zbraňovatel, e, m., der Verweigerer. Dch.

Zbraňovati, vz Zbrániti.

Zbraňoves, vsi, f., Zbraniowes, ves u Čáslavi. PL.

Zbraný = *sebraný*, gesammelt, ausgelesen. Plk.

1. **Zbraslav**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Ddk. IV. 206.

2. **Zbraslav**, i a ě, f., městečko u Prahy, Königsal, Aula regia. Vz S. N., Tk. I. 629., III. 663., IV. 746., V. 199., VI. 30., Sdl. Hr. I. 5., Blk. Kfsk. CXLIX. — **Z.**, Prassles, ves u Žlutice. Vz Blk. Kfsk. 278.

Zbraslava, y, f., Zbraslau, ves u Rosic na Mor.

Zbraslavan, a, m. = občan ze Zbraslavi, Königsaler, Prassleser. — **Z.**, u, m., český tanec. Skd. exc.

Zbraslavice, dle Budějovice, městečko v Kutnohorsku. Vz S. N., Tk. I. 343., 432., III. 117., IV. 746., V. 186., 199., Blk. Kfsk. 169., Sdl. Hrad. I. 145., 171.

Zbraslavský, Königsaler. Z. farář, Žer. Záp. I. 142., letopisy, Ddk. V. 344., klášter, vz Tk. II. 465., Blk. Kfsk. XXIV., 312., 324., 433., Sdl. Hrad. II. 100., 101., 125., 135., opat, vz Tk. VI. 20., II. 181., Sbn. 22., Blk. Kfsk. XV., dům, vz Tk. II. 181. — **Z.**, ého, m., osob. jm. Mus. 1880. 372. Z. (Kaska) Jan. Vz Jg. H. l. 578.

Zbrašín, a, m., Praschin, ves u Opočna a u Loun. PL. Cf. Tk. III. 126., Blk. Kfsk. 190.

Zbrašov, a, m., Zbraschau, ves u Hranic na Mor. PL., Tč., Vck.

Zbráti, vz Zebrati, Sebrati.

Zbratřiti, vz Sbratřiti.

Zbrava, y, f., jm. místa u Trubek. Pk.

Zbrázdění, n., vz Zbrázditi.

Zbrázděný; *-én, a, o*, gefurcht. Z. tvář. Hrts., Tč.

Zbrázditi, il, čen, ění = *na záhony rozděliti*, abfurchen. D. — **co komu**. Starosť zbrázdila mu čelo. Čch. L. k. 59. — **co čím**. Kanoucím pláčem zbrázdí její líc. Shakesp. Tč. — **Z.** = *sjezditi*, durchreisen, durchziehen, durchstreifen. Pulk.

Zbrčeni, n., vz Zhrčiti.

Zbrčenosť, i, f. = *zbrklosť, ztřeštěnosť*. Cf. Zbrklosť.

Zbrčený; *-en, a, o* = *zbrklý, ztřeštěný*, geschossen, vernarrt, närrisch. Ona je do něho celá z-ná. Us. Šd., Kd.

Zbrčiti, il, eu, ení = *ztřeštiti, zblázniti, zfanfrniti*, närrisch machen; **se**, närrisch werden. Celý se zbrčil. Us. Šd. — **se do koho**. Zbrčil se do ní = vášnivě se do ní zamiloval. Kšá.

Zhředlý = *kašovitý*, matsch, dünn. Nz. lk. Z. země. Kram.

Zbřednouti, dnul a dl, utí = *zřednouti*, dünn werden. — **od čeho**. Země celá od deště zhředla. Jg. — **čím**: deštěm.

Zbřechnouti, chnul a chl, utí = *štěkati*, hellen; *zle mluviti*, übel reden. Na Slov. Plk.

Zbřczek, vz Záhřezk.

Zbřeznouti, znul a zl, utí = *březím se státi*, trächtig werden. Kráva zbřezla. Jg.

Zbřeždění, vz Zábřeždění. Cf. Zbřiežditi.

Zbrchati, *zbrchnouti*, chnul a chl, utí, mit Gesträuch besetzen. Cf. Zachřibiti. Na Ostrav. Tč. — **se**, zum Strauch werden, sich aufthun, erstarken, emporwachsen, sich emporheben, sich aufraffen, sich erholen. Na Slov. a Mor. Tč., Šd., Vck. Zcíí se už zbrchalo (zachřibilo, už budou hrzo hlávky). Na Ostrav. Tč. Už se zase trochu zbrchal (sebral). Šd. — **se kdy**: **po** nemoci, **v** nemoci. Us. Vck., Tč. Tráva **po** dešti se zbrchá. Tč.

Zbřicení, n., das Schleifen. Krok. II. 86.

Zbřicený = *přeostrý*, geschärft. Z. hrana. Rst. 523. Vz Zbřititi.

Zbřicovati, vz Zbřititi.

Zbřidati, vz Zhřisti.

Zbřidění, n. = *zkačkování, zhudlování*, die Verpfuschung. Vz Zhřiditi. Šp.

Zbřiděný; *-én, a, o* = *pokažený* atd., vz Zhřiditi.

Zbřiditi, il, ěn, ění; na Mor. = *zbouřiti, znepokojiti*, in Allarm bringen, bestürzt machen; *zkaziti*, verderben, verpfuschen; *zmazati*, besudeln. — **co, koho**. To zlé návěští celé město zhřidilo (polekalo). Z. dítě = *poděsiti*, schrecken. Mor. Kurz — **koho z čeho**: ze sna. Chmela. — **se čím**: leknutím (pokáleti, poděláti se). Us. — **se komu**. Ta věc se mi zbřidila, ist eklig geworden. Us. na Mor. Tč. I jí (Lydii) z-lo se modlářství (zhnusilo se). Sš. Sk. 193. — **si co**: rozkoše. Kal. 208.

Zbřidlení, n., vz Zbřidliti.

Zbřidliti = *zbřiditi*. — **se komu**. Když kráva zahučela ve chlévě nebo když večer scházela jí jedna slepice, myslil pantáta, že se mu paňmáma zbřidí (zfanfrní). Večeř. Pov.

Zbřidnouti, dnul a dl, utí = *ztučněti*, fett werden? Zbřidlo srdce jejich jako tuk. Br.

Zbřiežditi se = *rozedníti se*, tagen, Tag werden. Len čo zbřieždilo sa, už sedliak vstával. Dbš. Sl. pov. IV. 57. — **kde**. **Na** nebi už zbřieždilo sa. Ih. VI. 64. Cf. Zbřeždění.

Zbřichatěti, ěl, ění, dickbäuchig werden. Ten člověk zbřichatěl. Ros., Šd., Tč.

Zbřichatiti, il, cen, ení = *břichatým učiniti*, dickbäuchig machen. — **co, koho**. Dobré jídlo ho zbřichatilo. Us. Z. ženu = *obtěžkati*, schwängern. Ros. Z. pilník = uprostřed silnějším, tlustším udělati, in der Mitte stärker machen. Vz Včř. Z. II. 49.

Zbřilati, antangen zu stöbern, sticrlen, pantschen. Na Slov. Ssk.

Zbřisti, zbředu, zbředl, eu, ení; *zbřidati* = *bředa projíti*, durchwaten. Ros.

Zbřititi, il, cen, ení; *zbřicovati* (zbřidlti, V., *ale lépe*: *zbřititi*) = *zostřiti, zbrousiti*, schleifen, wetzen. — **co**. Krok.

Zbrkati, *zbrknouti*, knul a kl, utí, anfangen zu schwirren, flattern, fliegen, stolpern. Vz Brkati. Bodejž se zbrklo! Us. Kdo ví, kam se zbrk' (uběhl, utekl). U Rychn. Msk. Až on tu jen bude déle, však se brzo zbrkajl (rozhněvají, zerfahren). Dch.

Zbrkel, kls, m., orchesia, hmyz. Krok. II. 255.

Zbrklosť, i, f., die Narrheit, Uiberschwenglichkeit, Verrantheit, Geschossenheit. Dch., Sb. vel. III. 209.

Zbrkloun, a, m. = *zbrklý člověk*. Dejte pokoj s tím z-nem V Hradecku. Kšť.

Zbrklý = *brklý, potrhlý, ztřeštěný, z brku vyražený*, wahnwitzig, geschossen, närrisch. Běhá jako z. Jest **po** ní celý z. (třešti se po ní). Us. Z. choutka, Kos. Ol. I. 71., hlava, Ht. Brs. 14, slova (neuvážená, unüberlegt). Sá. Kdo se na 1. dubna narodí, je zbrklý. U N. Bydž. Kšť. — **Z.** = *hbitý*, behend. Na Slov.

Zbrknouti, vz Zhrkati.

Zbrkolatěti, ěl, ění, krumm, ungerad werden. Us.

Zbrlavěti, ěl, ění = *brlavým se státi*, krumm werden. — **kde**. Vřeteno **v** mokru zbrlaví. Us.

Zbrložiti, il, en, ení = *brloh udělati, ustlati*, mit Wirkstroh aushetten. L.

Zbrnčati = *zabrnčeti*, aufangen zu summen, zu schwirren, zu rasseln. Na Slov. Tu pučuje zbrnčať včeiu! Dbš. Sl. pov. I. 268. Čo to udrelo (udeřilo)? Putá zbrnčaly. Sldk. 519.

Zbrněčti, el, ení = *zbrnčati*. Us.

Zbrknuť = *zabrnknouti*. Vz Zhrnčati. — **kde**. Tu zbrnkla zase mucha. Dbš. Sl. pov. I. 494.

Zbrnělý úd, eingeschlafenes Glied. Ja.

Zbrnění, n., das Einschlafen. Z. nohy. Nz. lk.

Zbrněti, ěl, ění, dröhnen, einschlafen (von Gliedern). — **komu**. Noha mi zbrněla. Us. — **Z.**, durch Plauschen erdichten. — **co na koho**. Na Ostrav. Tč.

Zbrocek, cka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zbrocení, n., vz Zbrotiti.

Zbrocený; *-cen, a, o*. Vz Zbrotiti. — **kde s kým**. Jaroslav ves **ve** krvi s oŕem zbrocen. Rkk. 55. — **čím**. Z. tesák krví, Hlas., kopí krví, Pls. br., ruce vraždou. Chmel. — **Z.** *v botan*. Z. díl = barvený jinou barvou obzvláště červenou obšírně rozlitou znamenaný, rubrotinctus, rothgefärbt. Rst. 523.

Zbroceti, vz Zbrotiti.

Zbrod, u, m. = *mělčina*. Z. potoční. V jihových. Mor. Brt. Na Luciu, na štědrý deň lebo na veliký piatok devy pri načieranie vody na zbrodoch odřiekajú tieto veršíky: Berem vodu pravou rukou, žebnám sa ja Bobu duchu výše lávky, aby nemal nikde stávky len u nás. Phld. IV. 46.

Zbrodek, dku, m. = veliká louže uprostřed návsi. V Břeclavsku na Mor. Brt.

Zbrodeň, dně, f. = *nepravost, vada, hřích* Kal. 207. Žádně zbrodně, žádného zločinu se nelekal. M. Proch. Tomu v závoj slouží (vědy) pro zbrodně; Projevuje bolesť nad tím, že ten, jenž s pánem jídá, takové z. se opovažuje; Pácbajíce zbrodně, jimiž potupu, mrzkosť, šeredu a hanu na své tělo uvedli; Zbrodně cbílpy; Israelité před samým vševědcem zbrodně svoje zaplrati se opovážili; Do zbrodní padati; Tajně páchané zbrodně nevěrců; Lidé svými zbrodněmi se připodobňují zvířatům; Za peníz ke z-dněm se pronajímati. Sš. Bs. 170., Mr. 63., I. 31., 33., 38., II. 26., 128., Sk. 133., 201. (Hý.). — Vz Zbrodné, Projednati.

Zbroděný = *zbrozený, smáčený*. Na Slov. Ssk.

Zbroditi, il, zen, ení = *plaviti*, schwemmen, ausschwemmen; *zmočiti*, nass machen; *zhubiti*, vernichten; *zkáleti*, mit Blut besudeln, blutig machen; *brodmo přejíti*, durchwaten. Vz Zbrozený. — **co, koho**: ovce, koně (vybroditi), Us., řeku (brodmo přejíti). L. Zbrodila (zbubila) Polsku rána morová. L. — **co, se kde**. Tělo v krví z. (zkáleti). D., V. Z. se v řece, v rose. Rk. — **co čím**: krví. Nej. Ještě i to zbrodí svú neumělostí (pokazí). Jir. exc. — Cf. Zbrotiti.

Zbrodně, ě, f. = *nepravosť*, das Laster, Verbrechen, die Missethat. Div. z ocb. Vz Zbrodeň.

Zbroduík, a, m. = *zločinec, nešlechetník*, der Ungerechte, Verbrecher. Kal. 208. Aby celé město do rukou nešlechetníků a z-ků nepadlo. Sš. II. 75.

Zbroj, e, f. (u Rosy také: *m.*; na Slov. posud), zastr.: **zbroje**, e, f. Vz Zbraň. — Z. = *okrytí těla proti oružím nepřátelským* (všeliký válečný nástroj k bránění a zamítání se i ke škození), die Rüstung, Waffe, Bewaffnung, das Gewebr. Koll. naopak myslí, že zbroj (od brojiti) jest *zbraň útočná, zbraň* pak že jest válečné náčiní *ochranné* (ku př. štít, přílbice atd.). Vz Zbraň. Celá z.; přední z. až po pás; roucho a z. s nepřítel svlečená; v z. oblečený, zbrojí opatřený; do zbroje vpraviti, vebnati (rozbněvati); udatný v zbroji; moc se zbrojí (s braní); zbrojí a braní opatřiti; zbroj i braň od sebe odložiti. V. Do zbroje obléci. Har. Rychle se v z. připravili. Flav. Do zbroje připraviti. Br. Ve zbroji býti. Br. Vytábli z města ve zbroji. Flav. Dům zbroje (zbrojnice), sklad zbroje. Br. Mužstvo cbytilo se zbroje. Č. Čt. I. 228. V imie Boga junač slávska napred, napred do boja, dolu puta raz už rabstva, junač srbská do zbroja; V imie Boga za dom a rod, za slobodu do boja, za slobodu srbský národ, srbská rája do zbroja. Ppk. I. 175., 177. Zastaň pravdy sväté práva, keď vrahov zlostně strely, ba čo viac i svět celý zlostou špliecha na rod Sláva. Proti zradcom je pravá zbroj: Vo pravde si stoj čo stoj! Ib. II. 14. Z. k obhájení města a hrdel i statků svých aby každý měl. Pam. Val. Meziříčí. 79. Zbroje nikomu proti sobě z ruky nedávej. Na Mor. Tč. V polu léhať, zbrojů sa přikrývať. Sš. P. 590. Pro jistotu vzali jsme čtyry zbroje dlúhé, totiž půlbáky; ostatní měli palice a bůlky. 1717. Oj, darmo bl'adáš, pozemšťan, nadarmo pod šiatrom cudzím víastného pokoja! Svôjbo uži zbroja, sám si buď staviskom i sám stl'pom, necb otrok sveta byne v rabstve blúpom. Č. Čt. II. 162. Surmily surmity v zlatom Velebradě a po vlastiach zbroj cendžala všadě; Čím nezlomím jarmo tvoje, zboj tento uesložím. Chlpk. Sp. 29., 149. Boj začnú. Strašný zbroje povstane brinkot a bojná krev teče; Zbroj hl'adajú v príbytku, tupé meče na brusoch ostrá. Hol. 14., 18. Stará z., altes Gewaffe, Rüstzeug. Dcb. Tehdy fojt s svými súsedy chtěl jest jim zbrojí pobrati, aby pokoj jměli; Tu zbroji kúpil za 10 zl.; Přišel ve zbroji. NB. Tč. 72., 221., 279. Z. do ruky, cblapci! Zbr. Hry 3. Pro nesnáze cesty těžkou z. svou složil. Ddk. III. 9. Z. černá: přední a zadní kus, oboječek a šturmbaub, plechovice, šorc, zarukáví, brnéul a při boku meč neb jiná dobrá zbraň (u jízdy). Bck. II. 1. 379. Jest opatřen zbrojí. BR. II. 602. b. Postlání, odění, koně, bonci z., vóz a všecko, co tu bylo. Vzal kuoň s jinú zbrojí. Půb. II. 51., 82. Kdo nemá zbroje, mívej boje. Lb., Šd. exc.

Zbroja, e, f. = *zbroje*. Na Mor. a Slov. Tč. Hned se tam postavil medený tátoš aj s medenou zbrojou. Mt. S. I. 53.

Zbrojáreň, rně, f. = *zbrojárna, zbrojovna, zbrojírna*, das Arsenal. Slov. Zátur. Vz Zbrojárna.

Zbrojárna, y, f. (obyčejněji: *zbrojnice*). Ros. Vz Zbrojáreň.

Zbrojatka, y, f., v zool., die Waffenfliege. Nz.

Zbroje, e, f. = *zástup, množství lidu*, die Schaar, der Volkshaufen. Za tiem jiná s. vsdy šla, jež sobě neměla čísla. Alz. Výb. I. 1076. S převelikú sbrojú dětí, vévod, kniežat. Ib. 1077. Hrozná z. pobanstva. Ib. 1114. Vz Sbroje.

Zbrojemocný = *ve zbroji mocný*, waffenstark. Z. země česká. Vinař.

Zbrojenec, nce, m. = *zbrojený*, der Bewaffnete. Č.

Zbrojení, u, das Rüsten, die Rüstung, Waffnung. Z. řiditi.

Zbrojenský úřad = *zbrojnictví*, das Zeugamt. D.

Zbrojený; -*en, a, o* = *ozbrojený*. Na Slov. — **čím**. Lukom z-ný a visacím od plecca túlom. Hol. 119.

Zbrojíř, e, m. = *zbrojník, hotovitel zbrojných předmětův*, der Waffenschmied, Zeugschmied. D. Z. zhotovuje zbraň, zbroj a oruží (orudí): meče, šavle, kordy, dýky, pochvy, brnění (krunýře), přilby (přílbice) atd. Pt. Vz Zbraň.

Zbrojířka, y, f., die Zeugschmiedin. Msn. Or. 98.

Zbrojírna, y, f. = *zbrojnice, zbrojárna.* Vz tato slova.

Zbrojisko, a, n., der Waffenplatz. Slov. Bern.

Zbrojiště, ě, n. = *braniště*, der Waffenplatz, Allarmplatz; *sklad na potřeby vojenské*, der Park, das Zeughaus. Bor. Vz více v S. N. (i XI. 364.).

1. **Zbrojiti**, zbroj, je (íc), il, en, ení = *zbroji odíti*, waffnen, wappnen, rüsten, bewaffnen. — **co, koho**: lid, otroky. Us., Ros. — **čím**. Nemůž rek být vítězem, leč jest zbrojen železem. Šš. Bs. 21. Z. zbraní, zbrojí. — **se na koho**. Kon. Renegáti právo krátí, jarmo strůhajů a katov na nás zbrojá. Na Slov. Tč. — **se več**: v bitvu. Ráj. — **se proti komu**: proti nepříteli. — **si co**. K mej milej sa strojím, koníčka si zbrojím, zbojníkov sa bojím. Sl. ps. 305. — **kde jak dlouho, kdy**. I zbrojeno téměř 5 let **na** moři i na suchu. Lpř. Děj. I. 48. Zbrojeno horlivě po říši perské. Ih. I. 100. Již **od** měsíce května bylo v Němcích zbrojeno. Ddk. VII. 30. — **se k čemu**: k odporu. Osv. VI. 51.

2. **Zbrojiti**, *zbrojovati = zpáchati*, stiften, verüben. L.: 2. *zbouřiti, znepokojiti*, aufrühren, empören. — **co, koho**. Ros.

Zbrojivo, a, n., das Zeugmateriale. Čsk.

Zbrojmistr, a, m. = *úředník zbroje ve své ochraně mající*, der Zeugmeister. Také u hasičů. — **Z.** *polní*, der Feldzeugmeister. Vz více v S. N.

Zbrojně = *se zbrojí*, bewaffnet, mit o. durch Waffen. Z. na někoho se strojiti; z. choditi. V. Lid z. se pozdvihl. Us. Kdožby na či grunty z. přišel neb přijel. Zř. F. I. Q. XIV. Z. oděn. Sl. Uh. I. 6. Musili z. choditi a v houfích. Bls. 10. Z. k tomu dni do Prahy se vypravili. Skl. 610. Ve vojště z. sloužiti, mit der Waffe in der Armee dienen. J. tr. Chystali se z. na Kazimíra. Ddk. II. 168. Z. a houfně běželi přes most; Odboj mocí učinili a nějaký kostel osadili z. Pal. Děj. V. 2. 128., 328.

Zbrojní, Zeug-. Vz Zbrojný.

Zbrojnice, e, f. = *kde se zbroj vyrábí a chová*, die Gewehrkammer, das Arsenal, Zeughaus. V., Kom., S. N., Čsk., Nz. Z. námořní, das Seearsenal. Čsk.

Zbrojnický, Zeughaus-. Šm.

Zbrojnictví, n. = *zbrojenský úřad*, das Zeugamt. D.

Zbrojnictvo, a, n. = *zbrojné dělostřelectvo*, die Zeugartillerie. Vz S. N.

Zbrojníčí = *ke zbrojnici náležící*, Zeughaus-, Arsenal-. — **Z.**, ího, m., der Zeugwärter. D.

Zbrojníčník, a, m. = zbrojmistr. Na Slov. Bern.

Zbrojník, a, m. = zbrojmistr. — **Z.**, der Bewaffnete. Tu stáli dvaja železní z-ci na stráži. Dhš. Sl. pov. II. 73. Zbrojník, V., vz Zbrojíř. V. — **Z.** = voják. Ros.

Zbrojniště, ě, n. = *zbrojiště*, der Waffenplatz.

Zbrojnosť, i, f. = *brannosť*, die Wehrhaftigkeit. D.

Zbrojnoš, e, m. = *který válečníku zbroj nosí, štítník*, der Waffenträger. D., Háj., Ddk. IV. 156., Hol. 131.

Zbrojnoša, i, f., die Waffenträgerin. Bern., Bž. 96.

Zbrojný = *zbrojí opatřený, branný*, bewaffnet, wehrhaft, mit einer Waffe versehen; waffenfähig. Z. muž, kůň (vz Gl. 384.), V., lid, Us., vyzvědač, Kom., moc. J. tr. Z. moc, die Waffengewalt, bewaffnete Macht; Zbrojnou rukou někam se dobyti, mit bewaffneter Hand eindringen. J. tr. Z. síla, Dch., četa, Čch. Mch. 48., dělostřelectvo, setnina, důstojník, Čsk., vojsko. Lpř. Sl. I. 98. 600.000 mužů zbrojných z Egypta vyšlo. Šš. II. 38. Z-nou mocou ho doprovoďme; Odporovať zbrojnou začasu počne silou. Hol. 13., 388. Jako z. voják jezdil. Vodn. Zbroj proti zbrojným bráti všecka práva dopouštějí. Vš. Jir. 187. Mohl volně upotřebiti svých zbrojných sil. Ddk. V. 333. Deset zbrojných u jednoho nahého nic nevezmou. Č. M 172. — Vz Strojný. — Z. = *k zbroji náležící*, Rüst-. Z. komora, Br., místo. Bur. Z. list, der Waffenpass. Dch. Z. čára v ležení vojenském. NA. III. 86.

Zbrojovna, y, f. = *zbrojnice*. Druhá izba je na z-vňo premenená. Lipa II. 286.

Zbrojovník, a, m. = *úředník zbrojovny*, der Zeugwärter, -meister. Ros.

Zbrojovný úředník, der Zeugmeister. Ros. Sbierka z-vých zriedkavostí. Tóth.

Zbrojový, Waffen-. Drahocenná sbierka z-vých zriedkavostí. P. Tóth. Trenč. M. 78.

Zbrojský = *ke zbroji náležící*, Artillerie-.

Zbrojství, n., das Artilleriewesen. Bor.

Zbrojstvo, a, n. = *zbroj*, die Waffen. Krok. Ach, krajané a ty príbuzný Slavinare, či žádných už kopil, žádného u vás nenalézne sa zbrojstva z tejto že vyslobodiť hroznej nedbáte ma vazby?; Víťazné z.; Ba pluhy aj, zedraných mnoho kos, mnoho radlic a rýlov, čo kdo mohol, zapopadli a hneď rozpálili v ohňoch, i všeliké sebe z nich na nepráteľa chystali z.; A brdým zaklíčen zbrojstvom odevšaď; On sa tedáž na zem rútí a padlým zahrinkoce z-stvom. Hol. 5., 13., 19., 125., 151. (Šd.). — Z. = *dělostřelstvo*, die Artillerie. Z. jízdecí, polní, domácí atd. Bur.

Zbrotiti, zbroť, tě (íc), cen, ení; *zbrocovati, zbroceti*. — **co čím**. I vsie kolem zbrocesta krviú, mit Blut röthen. Rkk. 12. — **co, se kde**: roucho v krvi. Br. Z. se v přelutej seči. Rkk. 12. — **čím jak**. Paže až po rámě se stokrát krví zbrotí. Kká. K sl. j. 35.

Zbrousiti, il, šen, ení; *zbrušovati = něco ostrého pryč ubrousiti*, abschleifen, abwetzen; *přebrousiti*, überschleifen, abstumpfen. Ros. — **co**. Keď bude s Markou žiť, nejeden roh svůj zbrousí, nejednu hranu ohladí. Nitra VI. 343. — **Z** — *zostřiti*, schleifen. — **co komu kde**: nůž na brousku. — **čím**: brouskem. — **jak**. Rovně kováno, brzo zbroušeno. Smil. Žal řeč tvou ostře zbrousí. Shakesp. Tč. — **Z.** = *zběhati*, belaufen. — **co**. Zbrousil celou ves. Kšť. — **Z.** = *sníst*, zusammenessen. Ten toho (jídla) zbrousí (pojí). Us. Šd.

Zbrozený; *-zen, a, o = zmočený, zrosený,* vz Zbroditi. — **čím.** — **kde.** V krvi z. (zkálený). V.
Zbřuchatětl, ěl, ění = *zbřichatěti.* Na již. Mor. Šd.
Zbrunátnati = zbrunátněti. Na Ostrav. Tč.
Zbrunátnělý, braun geworden. Z. pleť. Čch. Bs. 147.
Zbrunátněti, ěl, ění, braun werden. Čern., Byl. — **komu kde: na slunci.** Us. Tč. — **jak. Po dvakráte západ nezbrunátní.** Hdk. Lum. V. 243.
Zbrunátniti, il, ěn, ění, braun machen. Jg.
Zbruučeti se = *zděsiti se,* scheu werden, erschrecken. Us. Presl.
Z brusu nový, funkelneu. D.
Zbrúsený; *-en, a, o = odmotaný,* abgewickelt. Z-nú niť namotala zase na klbko. Dbš. Sl. pov. I. 83.
Zbrúsiti, il, sen, ení = *odmotati,* abwickeln. Na Slov. — **se kde odkud.** Poradila jej, aby nakrútila hodné klbko pradziva a pripäla mu koniec niti v šaty a kädial niť za ním zbrúsi sa z klbka, tatam aby šla. Dbš. Sl. pov. I. 83.
Zbroušený = *zbroušený, nabroušený,* geschärft, geschliffen. Z. meč. BO.
Zbrušovati, vz Zbrousiti.
Zbrýleti se, el, ení = *toulati se,* herumstreichen. Na Slov. Plk.
Zbryndaný; *-án, a, o,* gepantscht. — **čím.** Pivo vodou z-né. — **Z.** = *opilý,* betrunken. Ten je z-ný! Us. Šm., D.
Zbryndati = *bryndaje smíchati,* manschen, zusammenpanschen. — **co:** pivo, **čím:** vodou (pokaziti). — **co komu.** Déšť nám to zbryndal = pokazil. Us. — **si co s kým** = *ocet si rozlíti,* in Ungnade fallen. Us. Rjšk.
Zbrzglý = *zbřesklý.* Na Slov. D.
Zbrzgoniť = popiskati. Na Slov. Bern.
Z brzka, bald. Ne tak z. to bude. Us. Tč.
Zbrzov, a, m., ves v Boleslav. Jg. Slov.
Zbublinčeti, el, ení = *zbublinëti.*
Zbublinëti, il, en, ení, *zbubliniti,* il, ěn, ění, blasig, schäumig machen. — **co:** vodu. Ros.
Zbublnëti, ěl, ění = *bublinatým se státi,* aufangen Blasen aufzuwerfen. Až voda z-ti, začne se vařiti. Us. Tč. — Ros., Rostl.
Zbublulti, vz Zbublnčiti.
Zbubnovati, zusammentrommeln — **co.** Ten hned něco zbubnuje; Ten zase cosi z-val (vymyslil a na buben dál, oznámil). Us. na Mor. Šd. Milko z-val celú ves (sehnal). HVaj. BD. I. 121.
Zbuřelý = *napuchlý, opuchlý, vodnatý,* aufgedunsen, aufgebläht. Z. mluva. Kos. Ol. I. 280., plíce. Us., Nz. lk.
Zbubřeni, n. = nápuch, opuchlina, vodnatosť dužninná, vedema, die Anschwellung, Aufblähung, das Oedem. Nz. lk. Z. blasivky, Glottisoedem Nz. lk. Z. branky. Kř. Por. 178. Z. plic, Us., hrtánu. Č. lék. X. 85.
Zbubřeti, el, ení, anschwellen. Plíce z-ly. Us. — **kde.** Zdechlina ve vodě zbubří. Us. Tč.
Zbuclatěti, ěl, ění, vollwangig werden. — **komu.** Tvářičky mu z-ly. Ehr. — **kde:** **na venkově.** Us.
Zbud, a, m., osob jm. Pal. Rdh. I. 128., Arch. III. 468.
Zbudek, dku, m. = *zbytek,* der Rest, Uiberschuss. Plk.
Zbuděuí, n. = *zbuzení.* Na Slov. Bern.
Zbuděný = *zbuzený.* Na Slov. Bern.
Zbuditel, e, m., der Auf-, Erwecker, Erreger. Z. rozbrojův. Sych.
Zbuditi, zbuď, dě (íc), il, zen, ení; *zbuzovati, zbouzeti,* el, en, ení (m. vzbuditi), na Slov. *zbudzať = probuditi,* wecken, aufwecken, erwecken; *pohnouti,* zu etwas anfmuntern, bewegen; *způsobiti,* erregen, verursachen. — **co, koho:** nepokoj, nevoli, svár, různici, svády, vady, pláč, V., bouřku a pozdvižení. Kom. Lid zbuzoval jmě tvé. Ž. kap. 73. 18. (Č.). Obdiv zbuzovati, Staunen erregen. Dch. A ty, bača, hore vstávaj, všetku svoju čeľaď zbúdzaj. Sl. spv. VI. 229. Ani soudný den by ho nezbudil (velmi tvrdě spí). Us. Kšť. Už ho žádný nezbudí (= umřel). Tkč. Množeš spáti, neprijdem tě zbuzovati. Sl. ps. Šf. I. 123. — **koho z čeho:** ze sna, z mrtvých (vzkřísiti), V., ze spaní. Us. Či si sa zbudil už z dávnej driemoty? Na Slov. Tč. — **co, koho k čemu.** Bůh zbudil je (Turky) ku pomstě. Luk. z Pr. Někoho k vděčnosti, Br., mysl k pomstě, Troj., chuť k jídlu. Řeš. A je zbudil k snivým dumám. Vrch. To Slovensko naše posial tvrdo spalo, ale blesky hromu zbudzujú ho k tomu, aby sa prebralo. Sl. ps. Slavík své mladé k zpěvu zbuzuje. Vod. Viece sě k duchovním ctnostem a k jebo milování zbudila. Hus III. 20. Neb v hněvě čím více mluví, tím více k hněvu zbudí. Ib. III. 182. — Dal., Jel. — **co (komu) kde.** Mléko někomu vzluznje kámen v ledvicb, větry. Krab. Zbudil u Oty pocit vděčnosti; Zpráva o tom dráždila zištnosť knížete a zbudila v něm žádosť zmocniti se zboží tam nahromaděného. Ddk. III. 96., 67. Milosrdie se v něm zbudí. Alx. V. v. 1915. (HP. 46.). — **čím.** Křikem ze sna někoho z. Us. Tím zbudila se nedůvěra jeho k ní. Šml. I. 96. Několio ctnými slovy i příklady z. Smil. v. 942. Mrtvl z mrtvých zvukem tronby boží jako ze sna zbuzeni budou. RR. II. 695. — **koho** (gt.; *lépe: akkus.*). Ten svých, ten zase svých zbúdzá a do bitky ponúká. Hol. 14. — **koho več.** v hněv. Kat. 1314. — **se.** Komu se sni o neštěstí, že je poddán zlému, raduje se, když se zbudí, že není tak tému. Na Mor. Tč. Až se zbudiš, hošičku, uvařím ti kašičku. Er. Sl. čít. 22. — **se proti komu.** Tehdy sě jest jeho žena zbudila proti mej ženě a řekla jí. NB. Tč. 245. Z. válku proti někomu. Chč. 448. — **kdy.** Až se zbudiš za cbvilčičku. Er. P. 1. Ve hněvu zbudili jste spiel lavinu. Vrch. — Vz Vzbuditi, Zbúzati.
Zbudov, a, m., Zbudau, ves u Hlubokě; samota u Volyně; něm. Zbudow, ves u Žamberka. Cf. Tk. I. 363., Blk. Ktsk. 351.
Zbudování, n., die Errichtung, Aufbauung, Stiftung. Z. soustavy nějaké. Us.

Zbudnvanosť, i, f., dic Konstruktion. Šm.

Zbudovaný; *-án, a, o,* orrichtet, aufgebaut, gestiftet. — **jak.** Budova ta jest zbudována **ve** slohu renaisančním. Us.

Zbudovati = *vystavěti*, errichten, er-, aufbauen, stiften. — **co**: stavbn, konstruiren, Dch., říši, Lpř. D. I. 28., město. Šmb. S. II. 272. Newton zbudoval mechaniku nebes. Mj. 9. Samo zbudoval první veleříši slovanskou. Šmb. S. I. 228. — **co komu**: dům. Us. Dobře se mu urodilo a již i krávu si zbudoval (= pořídil, koupil). Na Mor. Kld. II. 124. Pěknou domácnosť si zbudoval. Mor. Vck. Z. si pomník. Dch. — **co kde**: pomník **na** nábřeží, **v** sadech. Us. Takovému obojetníkovi z-li v Kyjevě pomník. Sb. vel. I. 281. — **co proč (kdy)**. Mnoho práce zbývať nám, než zbudujem nový chrám osvěty a svobody pro slovanské národy. Nitra VI. 61. Aby **za** zmalátnělosti německé říše pro sebe i pro svč potomky zbndovali silný rod panovničí. Ddk. IV. 110. — **čím.** Naloupenými poklady a cizími žoldnéři říši svou zbudoval. Lpř. Děj. I. 28. — **jak.** Z říši moci. Lpř. J. — **z čeho**: dům **z** kamene. — *Pozn.* Staví-li dům na Ostrav. ze dřeva, říkaji: postaviti chalupu. Tč.

Zbudovice, dle Budějovice, Zbudowitz, ves v Čáslavsku. Vz Tk. III. 50., Blk. Kfsk. 689., 1050.

Zbudovský, ého, m., osob. jm. Z. Martin. Vz Blk. Kfsk. 1220., 1232.

Zbudu, vz Zbýti.

Zbúdzati, vz Zbuditi. Na Slov. Bern.

Zbudzovati, vz Zbnzovati. Na Slov. Bern.

Zbůh, *zbůhdarma, zbůh darma*, na Mor. *zbohdarma* = *darmo, bez užitku*, umsonst, vergebens, frnchtlos. Zbůhdarma někam jíti. Us. Aristides z darma z boha vypovědění z obce na 10 let podniknouti musil. Smrž. Ev. Když učeného učíš, zbůhdarma ho kazíš. Č. M. 218. Zbůhdarma sirotek = nemanželské dítě. Us. Šml. Zarmoucen, že se tolký čas kus cesty z. přešel a k tomu ještě peníze utratil. Kld. II. 105.

Zbůhdarma, vz Zbůh.

Zbuch, a, m., Zwug, ves u Stoda. PL., Arch. IV. 35., 175.

Zbuchati = *pověst si vymysliti*, ein Gerede ersinnen. — **co na knhn.** Na Ostrav. Tč.

Zbuchcovati = *stlouci*, abpnffen. — **knho.** Ros.

Zbuchnouti, chnnl a chl, utí = *spadnouti*, herabfalleu. — **odkud**: se stromn. Us. Dšk.

Zbůj, e, m. = podšrámaný, k zbíjení připravený porubný předek, der Streckenspiegel. Na Ostrav.: zbíjání. Hř. — **Z.** = *zbojník*. Mor. Tč., Škd.

Zbujač, i. f., das Räubervolk, Gesindel. Na Ostrav. Tč.

Zbůjce, e, m. = *zbojník.* Kká. Td. 271., Kká. K sl. j. 165., Sš. Sk. 250.

Zbujeti, el, ení; **zbujněti**, ěl, ění = *bujnosti nabyti*, an Stärke, Muth, Wuchs, Uibermnth gewinnen. — **abs.** Koňové zbujněli. Us. V čas prskání kozlovi obroku přidati, aby zbujel. Ja. Jelen zbnjel (= **žene** se na psa ucbo lovce). Šp. Nehody jdou na člověka, aby nezbujněl. Us. Dch. Zbnjelo jest srdce. BO. — **čím**: přílišností pokrmu. Boč. — **kde.** A **v** komž jest zbujel oheň, ten horkého jest přirození. Ms bib. Jád. — **kdy.** Jetel **po** dešti zbujněl. Us. Tč. — **po čem**: po dobrém obrokn. Ros. — **proč.** Sodoma, to zlé a šeredné miesto, najviec zbujelo a zhynulo pro velikú sytosť. St. — Vz Vzbnjeti.

Zbujiti, il, en, ení; *zbujniti*, il, ěu, ění = *bujným učiniti*, mnthig, übermnthig machen. — **se** = *zbujeti*. Jelen se z-nil. Us. Dch.

Zbujnati = *zbujněti*. Na Ostrav. Tč.

Zbujnělý = *kdo zbujněl*, wer üppig geworden ist. Z. šlechta, Ml., cř. Msn. Or. 66. Vz Vzbnjnělý.

Zbujněti, vz Zbujeti.

Zbůjnice, vz Zbojnice.

Zbůjník, vz Zbojník. Jede forman dolinů, z. za ním bučinů. Sš. P. 105.

Zbujniti, vz Zbujiti.

Zbujuosť, i, f. = *bujnosť*. Bern.

Zbujný = *bujný*. Z. vůle. Osv. V. 640.

Zbujství, n., das Banditen-, Räuberwesen, Räuberhandwerk. Na Mor. Tč, Dch.

Zbuknouti (čti: zblkn . . .) = *zblknouti*, *zaplápolati*. Plamen zbukl. Na mor. Val. Vck.

Zbulati = *sbořiti*, einstürzen. — **se.** Chalupa se zbulala. Na Ostrav., u Místka na Mor. Tč., Škd. — Vz Zbnliti.

Zbuliti, il, en, ení, *zbulovati* = *zbulati*. — **co odkud.** Větr zbulil komín se střechy = svalil, warí nieder. Na Ostrav. Tč. — **se.** Chalnpa se zbnlila. Ib. Tč.

Zbuntovati, aufrühren, auflärmen, durch einen Lärm aufwecken, aufwiegeln. — **koho z čehn**: ze spaní. Na Ostrav. Tč.

Zbunží, n. = *zboží*. Arch. II. 395.

Zbúr, u, m. = *zbouření*, die Empörung. Na Slov. Bern.

Zbúra, y, f. = *zbouření*, die Rebellion. Na Slov. P. Tóth. Trenč. M. 66. Z. oproti Nemcom. Phld. III. 3. 217. Gabriel Bethlen pozdvihol zástavu z-ry. Sl. let. I. 25.

Zbúrání, n. = *zbourání*. Slov. Bern.

Zbúranina, y, f. = *zbořenina, zbořeniště*, die Rnine. Na Slov. Bern.

Zbúranisko, a, n. = *zbořeniště*. Na Slov. Bern.

Zbúraný; *-án, a,* o = *zbouraný*. Na Slov. Bern.

Zbúrati = *zbourati*. Na Slov. Bern.

Zburcovati = *vyburcovati*, aufstöbern, lärmend wecken. — **koho.** Sych. — **z čeho**: ze spaní. Jg. Myšlěnka z dumy ji z-la. Vrch., Kká. Td. 73. — **čím**: bouchánim na vrata.

Zburdachovati = *na burdachu vyčediti*. — **co**: obilí. Na Ostrav. Tč.

Zburdakati, *zburdakovati*, vz Zburdakovaný.

Zburdakovaný; *-án, a, o* = *na jednou vymlácený a vyčištěný*, *zvitý*. Z. obilí. U Opavy. Klš.

Zbúření, n. = *zbouření*. Na Ostrav. a Slov. Tč., Bern.

Zbúřený; *-en, a, o* = *zbouřený*. Na Ostrav. a Slov. Tč., Bern. Hromy bijú, z-né sú ne-

besa. Sl. ps. 69. Ona stála ticho a on ju pritisol k zbúrenému srdcu. Lipa 303. — čím. Celý sa trasie ako vetrom zbúrená jedl'a. Klčk. Zb. III. 34.

Zbúřiti = *zbouřiti*. Na Slov. a Ostrav. Tč., Bern.

Zburlive = *bouřlivě*, aufrührerisch, aufwieglerisch. Na Slov. Bern.

Zbúrlivosť, i, f., aufrührerische Beschaffenheit. Na Slov. Bern.

Zbúrlivý, aufrührerisch, aufwieglerisch. Na Slov. Bern.

Zbúrne = *zbúrlivě*. Na Slov. Bern.

Zbúrnik, a, m., der Aufwiegler. Na Slov. Bern. — **Z.**, osob. jm. Mor. Sd.

Zbúrnosť, i, f. = *zbúrlivosť*. Na Slov. Bern.

Zbúrný = *zbúrlivý*. Na Slov. Bern.

Zbuřovati, vz Zbouřiti.

Zburtalovať = *pobouřiti*. Na Slov. Ssk.

Zbústi, zbodu, zboď, zboda (onc), dl, den, enì; *zbodnouti*, ul, nt, utí; *zbodati*, *zbodávati*, *zbodovati* = *dolů sbústi*, herab-, herunterstechen, herabstossen. Varaj, kráva tě zbodě. Slez. Šd. Vz Sbůsti. — **Z.** = *popíchati*, *bodnutím raniti*, wund stechen, zerstechen; *zabodnouti*, *zabiti*, erstechen, todt stechen. V. Z. koně (ostruhou bodnouti). Ros. — **koho čím**: mnohými ranami. Dvě kron. — **koho kde**. C. J. Caesara na radnici zbodali, V., v radnici. — **co komu**. Vzemše radu sprostně šesti poslům oči zbodů. Alx. V. v. 164. a. (Alx. V. v. 2080., HP. 50.).

Zbútlelý = *zprachnivělý*, morsch. Zo z-lých bukov je voňavö prácbno (trúd), do ktoroho sä dá iskra zakresať. Hdž. Čít. 194.

Zbútlený = *zbútlelý*. Slov. Ssk.

Zbútleti = *zprachnivěti*, morsch werden. — **kde**. Už z nich každá plåňka v širém poli zbútlí. Hdk. C. 295.

Zbuzany, dle Dolany, Zbuzan, ves u Dušník. Ct. Tt. Odp. 267., Blk. Kfsk. 346., Tk. III. 34., 83.

Zbúzati = *kutiti*, *šukati*, tändeln, geschäftig thun. — **co**. Co pořád zbúzáš? Na Mor. Vck. — **Z.** = *lákati*, verleiten. — **koho kam**. Pořád mě kamsi zbúzá. Mor. Vck. Cf. Zbúdzati.

Zbuzeni, n. = *probuzení*, die Erweckung, Erregung, Aufmunterung. Vz Zbuditi.

Zbuzený; *-en, a, o* = *probuzený*, erweckt, erregt, aufgemuntert. Vz Zbuditi.

Zbuzlěky, Zbusitz, samota u Blatné. PL.

Zbuzluka, y, f., samota u Troje u Prahy. PL.

Zbuzy, samota u Blatné. PL.

Zbydleti, el, ení, eine Zeitlang wohnen. — **kde**: v městě. Pref. 255.

Zbydliti, *zbydlovati*, vz Sbydliti.

Zbydlivý, gern mit Jem. wohnend. — **Z.** žena, zur Beiwohnung geneigt. Ssav. 113.

Zbydlovati, vz Zbydliti.

Zbydu z kmene *by* vedlé obyčejnějšího *zbudu* z kmene *bu*; zde se *u* s *y* střídá. Vz U (střídá se s *y*), Zbýti. Ht.

Zbyhněv, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128, Tk. IV. 746.

Zbyhoň, ě, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbýliti, il, en, ení = *v býlí obrátiti*, zur Pflanze machen; *se* = *v býlí se obrátiti*, zur Pflanze werden. — **se** **več**. Květoml. 56.

Zbylko, a, n., kleines Uiberbleibsel. Z. mýdla. U Olom. Sd. Z. = klasy, stébla na poli zbylá, neshrabaná. Na Hané. Bkř.

Zbylý = *který zbyl*, übriggeblieben. Z. jídlo. Z. pohledávky, Aktivrückstände, m. — **odkud**. Maso z oběti zbylé. Sš. Sk. 181.

Zbyna, y, m. a f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbyněk, ňka, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Sb. 440., Tk. II. 92., 94., III. 664., IV. 172., Arch. III. 13. Z. z Letošic. Sdl. I. 215.

Zbynice, Zbinitz, ves u Sušice. PL. Cf. Tk. III. 58., 63., Blk. Kfsk. 449.

Zbynka, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zbynohy, vz Zbinohy.

Zbyslav, a, m., mnich 1227. Vz Šb. II. 1. 309.

Z bystra, schnell, rasch. Hol. 44. Z bystra jíti.

Zbystření, n., vz Zbystřeti a Zbystřiti.

Zbystřený; *-en, a, o*, geschärft. Z. oko, Man. Or. 123., zrak. — **čím**. Duch vědou z-ný. Osv. I. 131. — **Z.** = *urychlený*, beschleunigt. Z. chod. — Vz Zbystřiti.

Zbystřeti, el, ení, scharf, hell, munter werden. Zrak jeho zbystřel. Kkš. Td. 156. — **komu**. Oči mu z-ly, jak viděl, že jest osvobozen. Us. Tč.

Zbystřiti, il, en, ení; *zbystřovati* = *bystrým učiniti*, scharf, flink, schnell machen. — **co**: hledy, zbraň, Šml. I. 48., svůj sluch. Us. Zbystřil zrak a hledal známé tváře. Nitra VI. 304. — **co komu**: sobě noby. Ros. — **se**. Zbystřuje se zrak, vtip. Ros. — **co čím**: rozum cvičením. — **se jak**. Najednou se zbystřil (= ze dřímoty se probudil). Šml. ve Světz. 1881. 317.

Zbyšek, ška, m. Z. (Zbyněk) z Trotiny. Vz S. N., Pal. Děj. II. 1. 392.

Zbyšničovsko, a, n., pustý poplužní dvůr v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 1055.

Zbýšov, a, m., ves v Čásl. Vz S. N. Cf. Zbejšov. Vz Blk. Kfsk. 690.

Zbyt, u, m. = *zbytek*, der Rest. Zlob. Nejmenší kladný zbyt; Při dělení koná se proba násobením zbytu dělitelova zbytem podílovým, k čemuž se pak zbyt ze zbytku přičte. Šim. 108., 109. — **Z.** = *hojnosť*, der Uiberfluss. Ráj. Nemám nouze, ani zbytu. Puch. — *Na zbyt* = *až zbývá*, *se zbytkem*, überflüssig, zum Uiberflusse. Na z. mající (bohatý); všech věcí na z. míti; všeho dosti a na z. míti. V. Nic nemá na z. Us. Kdo má na z., může pozbyt. Vždy bláznů na zbyt. Jg. On nikdy nemá peněz na z. Us. Tč. Děti nahrnulo sa až na dostač i na z. Dbš. Obyč. 16. Deti a fliaš je v dome nikdy nie na zbyt. Poř. Zátur.

Zbytčeti, el, ení = *zbohatnouti*, reich werden, Uiberfluss bekommen. Vz Zbyt. Reš.

Zbytčiti, il, en, ení = *nashromážditi*, *naspořiti*, *získati*, ersparen. Cf. Zbyt. Ryhay. — **co s kým**. S ním mnoho uezbytčím. Us. Jg.

Zbyteček, čku, m. = *malý zbytek*, kleines Restel Us. Dcb.

Zbytečně = *na zbyt, hojně, nad míru*, überflüssig, übermässig. V. — **Z.** = *daremně*, unnütz, unnöthig. Z. čas tráviti, statek utratiti, promrhati. V. Dobre hosti vojsko? Hosti, ale nie zbytočne štedre. Zbr. Lžd. 51. To mi na um prišlo, že ma nemiluješ, zbytočne sužuješ. Sl. ps. 159. Zbytečně někoho polekati. Osv. I. 177. Tomu rozum ba i zdraví zármutek odnímá, kdo ho v srdci za dlúhý čas z. objímá. Na Mor. Tč.

Zbyteční, vz Zbytečný.

Zbytečnice, e, f. = *která vše zbytečně děla* To si z.! U Rychn. Črk. Vz násl.

Zbytečník, a, m. = *dováděč, dožera*. Cf. Zbytkovati. Slez. Daj sem mojo! nězbytkuj ty z-ku! Šd. Vz Zbytečnice.

Zbytečniti, il, ěn, ění = *zbytečným činiti*, überflüssig machen. Č.

Zbytečno, vz Zbytečný.

Zbytečnosť, i, f. = *nemírnosť, přílišnosť*, die Uibermässigkeit, Uiberflüssigkeit, Unnützigkeit, Entbehrlichkeit, das Uibermass. Všeliké z-sti se vystříhati; přílišná z.; z. nákladu v stravě a v šatstvu; z. v šatstvu přetrhnouti. V. U z-sti živi jsou. Jel. Činiti z-sti. Dch. Z-stmi se zabývati. Kom. V smíeboch, v žartoch i v mluveňú nemaj z-sti. Slov. Tč. — **Z.** = *výstupek, daremnosť, přečinění*, der Muthwille, Excess. Aby čeládka ku provozování svých z-stí nočnibo času vycházeti nemohla. Mus. — **Z.** = *zbytek, hojnosť*, der Uiberfluss. V. Země má z. všeho. Hlas. Nad prostrednosť k z-sti nepozdvihuj hlavy. Na Slov. Tč. Každá z. bojuje proti statečnosti. Na Ostrav. Tč. Veliká z. bojuje proti statečnosti. Na Ostrav. Tč. Veliká z. (luxuries) byla u Římanů. Jir. exc. Tento by rád dal z veliké lásky a žádosti i nemá, a onen dává z malé žádosti a z veliké z-sti. Hus II. 268. — **Z.** = *zbytek, co zbývá*, der Rest, Uiberrest Kořeni kosatcové vytahuje vodnaté z-sti skrze stolice. Byl.

Zbytečný (na Slov. *zbytočný*. Tč., Šd.), *-ční = co zbylo, ostatní*, residuus, das übrige. Ž. wit. Deut. 36. Kde máte z. peníze z trhu? Us. Bylo jich sbito na 5000 a zbyteční utekli Martim. — **Z.** = *bezpotřebný, nemírný, přílišný*, übermässig, überflüssig, entbehrlich, unnöthig, zu viel, zu gross. Mnoho z. řeči nadělati; Z-nou řečí koho meškati; z. práce; z. práci podniknouti; z. péče a starosť o něco; věc daremná a z.; z. pýcha; nic z-čného nedělati. V. Z. slova. D. Z-čnými věcmi se zanášeti. Ros. Z. náklad. Kom. Z-čných věcí nechati. Kom. To je z. věc, otázka, hádka; Bylo by velmi zbytečno. Us. Dcb. Z. obava, namáhání, okrasa, výloha, výdaj, strach. Us. Žáden nechce mét z-ných hosti při svém stole. Na Ostrav. Tč. Zbytočné ju šperky činia špatnou; vyzerá v tých perlách a vo drahých kameňoch jako halušky s makom. Zbr. Lžd. 138. To je tam zbytečný větr (náramný). Slez. Šd. Z. zdání; Já mám dosti jiných nákladů bez toho, abych čeládku z-čnou a mně nepotřebnou chovati měl. Žer. 323., 348. Počet vydati museji z slov z-čných. BR. II. 55. Lekárstvo z-né není užitečné; Z. rozprávka v múdrosť sa nezmení; Z. láska dětkám je prekážka. Na Slov. Tč. Zbytečného křiku neměj v tvojem zvyku; Láska matky z-čná není dítkám užitečná; Dary z-čné jsou neužitečné; Z. hněv rozum pomútí. Mor. Tč. Co z-čno, nebývá požitečno. Šd., Pk. Z-čné řeči škodí a mrzutosť plodí. Šd., Sb. uč. Bez peněz do mesta z-čná cesta. Us. Tč. Hrob a pohřeb z-čná starosť; V nouzi poznáváme, co z-ných potřeb máme. Bž. *Stran* **pořekadel** vz ještě: *Bohatý, Kolo, Patřiti, Platný, Potřebí, Sytý*. — **Z.** = *hojný, mnohý*, reichlich, stark, viel. Jád. Kdyby tracení tak příliš velmi z-čné bylo. Krab.

Zbytek, tku, **zbyteček**, čku, m. = *co zbývá, ostatek*, der Rest, Uiberrest, das Uiberbleibsel. Z. sukna, D., jídla. Aesop. Na všech rybnících ryby dobré a plodu dostatek, a každého roku téměř že nemálo zbytku se štikám a do stok vysýpati musí. Břez. 241. Z. za jinými, za někým či návratný, der Hereinrest. Nz. Z. účetní, der Rechnungsrest, Čsk., z. listů, der Blätterrest, z. popelový, der Aschenrückstand, petrolejový, der Petroleumrückstand, prachu. dluhů, Schuldenrest, z. přenesený z předešlého účtu, anfänglicher Rest, hmot, Materialienrest; z. vydaný či na doplacenou, der Herausrest; zůstalý z., verbleibender Rest. Šp. Zbytky látek, Stoffreste; z. od jídla. Dcb. Něčí tělesné zbytky (mrtvola). Lpř. J. Je to z., dám vám jej lacino. Us. Šd. Tak zůstaly z nich pouhé zbytky; Dal je obstoupiti a až na skrovný z. posekati; Slabé zbytky vojska; Zbytky toho máme v tak zvaném slavení … Ddk. II. 92., 407., III. 170., IV. 277. Jest to jakoby koleda ostatní, jejížto i z. se býti zdá. Sš. P. 721. To jsme utratili do několik zbytků (až na něk. zbytků). Pk. Kdo je od zbytků živ, netloustne. Němc. Ze z. (= poslední dítě). Us. Tč. Kdo jest na lidské zbytky živ, zbohatne-li, bude div. Prov. — **Z.** *v počtech = rozdíl, licha*, der Rest, die Differenz. Jg., Sedl. Číslo, jež děleno jsouc číslem *a* zůstaví *b* co zbytek. Nz. Číslo, které při dělení ostane nemohouc dále děleno býti, slove z. Šim. 42. — **Z.** = *hojnosť*, der Uiberfluss, die Fülle. V. Z. dříví, vína míti. D. Nevyhazujte peněz, nemáte jich zbytkem (im Uiberfluss). Us. Šd. Nekteri zbytkem (aus Uiberfluss) milujú pokoj v samotnosti. Na Slov. Tč. Kdo má z. v jídle, v pití, nemá vždycky šťastné žití. Mor. Tč. — **Z.** = *nemírnosť, přílišnosť*, das Uibermass, das Zuviel, die Uiberflüssigkeit. V. Ctnosť v prostřední míře stojí: vada (nectnosť) jest tak v zbytku jak v nedostatku. Kom. Mnozí nynějšího věku, co k potřebě lidské od starých jest vymyšleno, k zbytku obracují. Vš. Jir. 68. Z. všadě je bláznivý, čo mnoho, to mnoho; Z. v stoloch (= v jídlech) vyháňa veľké statky z príbytku; Čokolvek je krem potreby, to už stojí v zbytku; Z. v řeči nikomu nesvědčí. Na Slov. Tč. Z. škodí, psotu plodí; Z. v jídle v pití nechti nikdy míti. Mor. Tč. — **Z.** = *zbytečná věc*, überflüssige, unnöthige Sache. Ten člověk robí zbytek. Na Slov. — **Z.** = *tabák*, der Tabak. Šla žena mužovi pro chuť (sůl), pro rozum nebo obyčaj (kořalku) a pro zbytek či zvyk

(tabák). Na mor. Val. Vck. — **Z.** = *les.* Vz Sdl. Hrd. II. 73. — **Z.**, místní jm. u Chromče. Mor. Pk.

Zbytelnosť, i. f. = *snadnosť*, *vlídnosť*, die Leutseligkeit, Verträglichkeit. Z. s kým. Jel. S bližními z. BR. II. 685.

Zbytelný = *snadný*, *vlídný*, *štědrý*. leutselig, verträglich. Jel., BO., BR. II. 720 a.

Zbýti, zbudu a zbydu (vz Zbydo), zbuď, da (ouc), zbyl, zbytí; *zbývati* = *pobyti*, *pobaviti*, *bydliti*, *obcovati*, verweilen, sich aufhalten; *přes počet n. potřebu býti*, *vybývati*, übrig bleiben o. sein, darüber sein, im Überflusse sein; *zbytečným býti*, überflüssig sein; *ztratiti*, o *něco přijíti*, etwas verlieren, um etwas kommen; *pozbyti*, *osvoboditi se*, loswerden, sich vom Halse schaffen, sich losmachen; *zhostiti*, *zprostiti se*, Jem. loswerden o. abfertigen, sich von ihm losmachen; *ujíti*, *vyváznouti z čeho*, entkommen, loswerden; *odbývati*, *odváděti*, abführen; **se** = *zbýti*, loswerden. — **abs.** Každá se bojí, aby nezbyla. Troj. Nezbývá než mlčeti. Us. Dch. Zbývá ještě promluviti o ... Nezbývalo než poslechnouti. Us. Keď čas a prázná zbývala chvil'a. Hor. 9. Ale i teď zbylo ještě něco naděje; Zbýval jenom Oldřich, na kterého musil pozor míti; Co zbude, přenechej tomu, kdo to odnese; Co roku ještě zbývalo, prožil Přemysl na Moravě; Zbývající plodiny vyměňovali za zboží. Ddk. II. 138., III. 212., IV. 319., V. 60., VIII. 174. A jestli by co zbylo, to vámi opatřeno a drženo býti má. NB. Tč. 45. Kde nescházím, nechci zbývati. Us. Šd. — **co (komu)** = *vykonati*, *zaplatiti*, erfüllen, bezahlen. Své povinnosti zbýti. 1750. Děj. Vsetína 286. Vck Zbývati dům, role, den Acker bestellen, die Hauswirthschaft, Haushaltung bestreiten. Na Slov. Bern. Z. komu co = odváděti. 1776. Rkp. Zbývati panské, Frohndienst leisten. Na Ostrav. Tč. — **s kým**. Pro svou vzpouru s mužem zbýti (pobyti, bydleti) nemohla. Br. Spíše oráč dobrým knězem bude, než Němec s Čechy věrně zbude (obcovati bude). Dal. Zbýval (hádal) se s ním, kdo tomu lépe rozumí. Na Ostrav. Tč. Že chce robotu s druhými svému pánu zbývati. Na mor. Val. Brt. Ta vdova tu s zetém svým zbýti nemohla (anshalten). NB. Tč. 201. Dieš: Mám patrona zlého. A já diem: Snad patron jest dobrý a ty zlý; protož nechaj zlosti, zbuď se s patronem i s ovcemi. Hus I. 445. — **komu.** Ještě nám zbylo (vybylo). Jg. Nezbývá mu (o chudém). Ros. Počkej, až co nám zbude. Brt. S. 134. Zbylo mu ještě 5 zl. Us. Avšak biskupovi zbýval ještě jiný prostředek. Ddk. III. 189. Slibuje mi postúpiti toho, co mu zbývá. Půh II. 603. — **od čeho.** Zbude-li od jídla. Sych. — **(se) čeho** (*o něco přijíti*; *zprostiti se*; *ujíti*, *vyváznouti z čeho*). Byli rádi, že se čerta zbyli. Us. Šd. Otec konečně, aby se ho zbyl, pravil; Když se ho nemohla zbýť, povolila mu. Kld. I. 219., II. 166. Kterak se toho vězenie zbyl. Let. 24. Smutku z. nemohu. 15. stol. Ž. služby, Jel., všech radostí, St. skl., života, dobrého jména, Dal., starosti, péče, V., potopy a hanby. Sych. Sotva jsem se toho člověka zbyl. Nebylo mi zle se ho zbýti. Dal. Chtěl-li by z. pána svého, relinquere volens dominum. Arch. III. 149. Zisku z., den Vortheil verlieren. Už sem se ho zbyl. Us. Tč. Kterých z. jsem se nedověděl. Bž. Předml. Radž života zbudu. Er. P. 486. Obého biskupství buď nabudu nebo obého zbudu. Ddk. II. 229. Aby svojich rozpaků z. mohl. Šš. Bs. 28. Když jest došl těla zbýti. 13. stol. Mus. 1882. 121 Kdekoli budeš, sebe nikde nezbudeš. Mudr. 287. Viz co na liudiech dobudeš, jakož umřeš, všeho zbudeš, s horami se nepřebodeš Jir. Anth. I. 3. vyd. 266. 48. Hřiechóv zbodúce. Hr. rk. 47. Plakala nejedna matka, zbyvši tu svého děťátka Výb. I. 139. 34. Dřéve nežli duše zbudú; A vy baby, čaróv zbuďte. Výb. II. 23., 38 Ale již jsem té psoty zbyl. Žk. 362. Komu která nemoc škodí, on jeho chce uzdraviti, žeť musí duše zbýti. Mst. Nemohl jsem jeho zbýti, musím se s niem k věrnému právu dáti. NB. Tč. 78. Žižka oblehl Rabí hrad a tu jest zbyl oka druhého. Chron. 462. Když již vší naděje zbudú; Jiný zbyl zimnice. Jel. Enc. m. 41., 44. Zbyl věčné muky pekla horúcieho. Žvt. otc. 50. a. Z. cti toho světa. Št. N. 223. A pakliby svého bludu nechtěl zbýti; Ktož umře v smrtedlném hřieše, ten nezbude věčné smrti. Št. Kn. š. 2., 9. Bez boží pomoci člověk hřiecha z. nemnož; Všichni smysla zbyli. Pass. 5., 642. Těť (vlny) nelzě jinak zbýti; A svých bludných řečí zbude. Kat. 849., 1445. Ač kto zbude meče (mu ojde). Alx. V. v. 1801. (HP. 44.). Svých přátel z. Alx. Věčného zatracenie zbude; Chválu obdrželi, hanby zbyli i núze; Ktož toho desátého přikázánie nenaplnil, ten těch muk nezbude, o nichž nynie jest řečeno; A čím viece mrzí ho jeho hřiech a má věčší žádosť, aby zbyl hřiecha, tiem ho viece miluje. Hus I. 178., 200., 285., II. 334. To toho bylo, až toho zbylo. Us. Kdo chce škody zbýti, nedej jiskře ohněm býti. Prov. Cf. *Z čeho kde.* Opatrnosti nikdy nezbývá. Jg., Šd. Až v hrobě budeš, pak hoře zbudeš. Č. M. 181. — **čeho čím.** Tím dobrého jména zbyli. Dal. Tím hřiechů zbýváme. Št. Jakož rzi mosí prací aneb ohněm železo zbýti, taktéž člověk hřiecha. Št. 262. V kterékoli práci bude, té jeho (sv. Marka) pomocíú zbude. Výb. II. 5. Jedině takovým rodem t. j. obrodem duchovým člověk oněch nestatečí zbývá. Šš. J. 50. Aby jim (stříbrem) své chudoby zbyli. Dal. Jir. 64. Čáp mladý, když otec jeho peřie starosti zbude a nemóž létati, nosí jemu jiesti. Hus I. 150. A sám jich napomenutím zbyl i svého bludu. Št. Kn. š. 2. — **komu z čeho.** Nic mu z toho nezbývá. D. Zbude z tebe padrť, jak ti dám facku. Mor. Bkř. Když již nelze zbýti z toho. Alx. 1123. — **komu čeho.** Chleba nám zbylo. Ht. — **čeho jak. Nad** míru bude zbývati radosti. V. Dluhů těch bez jich pomoci nižádným obyčejem bychom nemohli z. Tov. 15. Beze křsta matka nemohla z. děťátka. Výb. II. 16 (Člověk) bez božie pomoci vší svú mocí hřiecha z. nemuož. Pass. 5. Již se nč trpěti, neboť nelzě jest muk na věky zbýti. Hus II. 246. — **(čeho) proč. Pro** nouzi nemohl tam z.

(pobyti). Ros. *Prodlením této cesty sotva* mu zbývalo času s Jaromírem se oblírati. Ddk. II. 244. Jnž jsi toho všeho zbyla **skrze** nepravosti, hříchy. Dač. I. 281. Pitie, jímžto mnoho liudí zbylo, napivše se, svého zraku pro nečstoviční povlaku. Výb. II. 4. Mnohý pro hlad života zbude. 1790. Šd. Že skrze modlitby vaše zbudou pekla, satanáše. Dh. 90. Že pro mě kto zbyl (pozbyl) dědiny bez práva. Alx. BM. 8. A když již zbude skrze ten zákon hříechuov. Chč. P. 10. — **koho odkud** Sbyl ho s krku (sich vom Halse schaffen). Sych., Dch. . . ., ež ho jest z dvora zbyl. Kat. 88. — **kde.** Každý v svém rozumu zbývaj (měj ho přebytek). Orloj. Pacholek zbýl u hospodáře ai na druhý rok. Na Zlinsku. Brt., Kld. II. 197. Z. **při** něčem *(pobyti)*. Br. **Mezi** ním a strýcem prázdné místo zbylo. Kká. Td. On *tam* nezbude (ve službě nevydrží). Us. na mor. Val. Vck. Šárka sama zbyla v tmavé noci. Vrch. Zelená travěnka **na** mém hrobě zbude. Čes. mor. ps. 168. Kdo chce v domu škody zbýti, neduj jiskře nhlem býti. Dal. Švec svých peněz v krčmě sbývá. Hr. rk. 379. Smilovi *mimo* věno na něm plat zbývá. Půh. I. 402. Z. čeho zde i na onom světě. Kat. 3484. — **čeho k čemu.** Z. k seči. Alx. 1124. Nezbývalo mu k zábavě mnoho času. Us. — **nač.** Sic na ocet zbyde (nevdá se). Er. P. 248., Šml. I. 51. — **kdy,** Zbylo *koncem* roku x zl. Us. Pdl. A **při** této obrovské činnosti zbyl Brunovi ještě čas, aby se oddával pracem spisovatelským. Ddk. VII. 39. Co by po zaplacení těch 15 zl. dluhu zbylo. NB. Tč. 216. Biskup po létě života zbyl. Dal. Jir. 32. — **kolik.** Té látky mi s sukni, s plášť zbývá. Hr. rk. 333. — **kam jak.** A to aby společně kúpili, nebo všichni jednostojně do cechu zbývají (přispívají). Čechov. artik. 1558. Sl. let. I. 59.

Zbytí, u. = *zbytí, sbydlení, obcování*, die Beiwohnung. — **Z.** = *vyproštění*, die Befreiung, Rettung, der Ausweg, das Loswerden. Vidouce, že zbytí není, na běh se oddali. V. Volme, nevolme, není zbytí. Sych. Nevida jiného zbytí. Šm. Radosť jest, když není z., svých neřestí druha míti. Č. M. 159. Vida, že z. není, s lidem k řece Tise utíkal Sl. Uh. I. 8. Nevida z. o mír prosil. Šmb. S. II. 21. Znal, že z. není. V. — **Z.** = *ztráta*, der Verlust. To z. rozumu zapuzuje. Byl. — St. skl. Daj mi mých dluhóv zbytie (pozbytí). Pravn. 597. Mé těžké núzě z. Ib. 910.

Zbytkár, a, m., der Verschwender. Na Slov. Ssk.

Zbytkov, a, m., Zbitkau, ves u Strumlena ve Slez.

Zbytkovati = *dováděti, šerty tropiti*, herumtreiben, Possen treiben. Slez. Nězbytkuj! Šd., Ssk.

Zbytkový = *ve zbytku učiněný*, aus dem Uiberrest entstanden. Z. chléb (ze zbytkové mouky), dítě (poslední). Na Ostrav. Tč. Z. či residualní ostrov. Stč. Zmp. 773.

Zbytky, pl., m. Nedělej zbytků, mache keine Umstände. Mor. Šd. — **Z.**, jm. několika domků u Bohumína. — **Z.**, adv. = zbytečně. Je z. rozpustný. Slez. Šd.

Zbytně = *s dostatek*. To z. postačnje.

Zbytnělosť, i, f. Z. svalů (otylosť), polysarcia, z. jazyka, macroglossia. Nz. lk.

Zbytnělý sval, jazyk. Vz Zbytnělosť.

Zbytnění, n. = *zdužnění, zdužnělosť, zbytnosť*, hypertrophia. Z. prsu. Čs. lk. IX. 349. Z. srdce. Ib. III. 151. Z. kosti, hyperostosis, z. vaziva víček, pladaroma, z. pysků stydkých vnitřních (zástěra hottentotská), die Hottentottenschürze. Nz. lk. Z celého čípku neb pysku branky. Kříž. Por. 131.

Zbytněti, ěl, ění = *zdužněti*. Vz Zbytnění.

Zbytnice, e, f., die Hyperbel, nově slovo. Sedl. G. 20.

Zbytničník, u, m., hyperboloides. Sedl. G. 21.

Zbytno. Nezbytno jest, es ist unausweichlich, unumgänglich nothwendig. Dch. Vz Zbytný.

Zbytnomluv, u, m., perissologia. Nz.

Zbytnosť, i, f. = *zbytečnosť, přílišnosť, zdužnění*, superfluitas, hypertrophia, der Uiberfluss. Z. krve = krevnatosť, die Vollblütigkeit. Ja. Vz S. N., Sal. 212. 24. Z. kůže, pachydermia. Nz. lk. Z. pokožky. Čs. lék. IX. 179. Z. záhybu půlměsíčného, hypertrophia plicae semilunaris. Schb.

Zbytný = *zbytečný*, überflüssig. Z. maso = divoké, wild. Zbytně se vidí o tom psáti. Sych. — **Z.** = *jehož zbýti lze*, den man loswerden kann, abfertigbar. Ten člověk jest nezbytný. Sych. Z. potřeba. Kaizl 308. Byl nezbytnější nežli blecha. Šml.

Zbytočnosť = zbytečnosť. Slov.

Zbytok, tku, m. = zbytek. Slov. Bern.

Zbytý; *-yt, a*, o, abgethan, fertig. Chceš-li se krátce pomodliť, udělej kříž a je zbyté (zbyto); Jak koho urazíš, odpros ho a je zbyté. Na Ostrav. Tč.

Zbývající, übrig, übriggeblieben.

Zbývání, n., das Ulbrigbleiben. — **Z.**, die Bestellung des Ackers, Bestreitung der Wirthschaft, der Haushaltung. Na Slov. Bern.

Zbývatel, *zbyvatel*, e, m. = *obyvatel*. 1732. Vck. exc.

Zbývati, vz Zbýti.

Zbývavý = *zbytečný*, überflüssig, überschwenglich. Ctib.

Zbyvek, vku, m. = *co zbývá, zbytek*, der Uiberrest. Puch., Koll.

Zbyvka, y, f. = *zbyvek*. Zlob.

Zcákati, vz Zcáknouti.

Zcáknouti, knul a kl, ut, utí; *zcákati, zcakovati* = *stříknouti*, aufspritzen. — **co.** Tys to zcákl (vyvedl)! D.

Zcakovati, vz Zcáknouti.

Zcamprnatěti, ěl, ění = *zblázniti se*. Us. u Jilem.

Zcapartiti, il, cen, ení = *za caparty ztratit*, zerfransen. Mor. Tč.

Zcápovatěti = *cápovitým se státi, zkomatěti*, zottig werden.

Zcápovatiti, il, ěn, ění = *cápovitým učiniti*, zottig machen. D.

Zcátati se, vz Opilý.

Zcediti, vz Scediti.

Zcechovati, *zcejchovati*, bezeichnen. — **co kde:** dřeva v lese. Na Ostrav. Tč.

Zcejhati = *zmalovati, nařezati*, durchprügeln, durchbläuen. — **koho.** Zcejhám tě, že tě ani vlastní táta nepozná. V Kuov. Msk.

Zcejchovati, vz Zcechovati.

Zcela, z cela = *cele*, ganz, völlig, durchaus, ganz und gar, lediglich. Neminul *z.* rok. Sych. Něčemu z. se oddati. Je to zcela hotovo; Učinil z. dobře; Býti z. při sobě. Us. Dch. Z. případně se o věci proesl. Ddk. II. 270. Běží tu o něco zcela jiného. Us. Město z. vyvrátiti, zničiti. Us. Lpř. Děj. I. 46. Z. nic po tom není. Us. Šd. Z. a zúplna. 1639. Tč.

Zcelelý, ganz o. heil geworden, geheilt. Z. rána. Zlob.

Zcelený; *-en, a*, o, vz Zceliti. Z. rána, verheilte Wunde. Vrch.

Zceleti, eji, el, ení = *celým se státi*, ganz werden; *zahojiti se*, verheilen, vernarben. Rána zcelela. Ráj. — **od čeho.** Rána od té masti z-la. Db.

Zcelistvěti, ěl, ění = *zceleti*, ganz werden. Us. Tč.

Zcelistvý, dle Šm. *chybně* m.: zcelivý.

Zceliti, il, en, ení; *zcelovati* = *celým učiniti*, ganz machen. Kká., V. — **Z.** = *zhojiti*, heilen. Pnlk. — **co:** ránu. Dch. — **Z.**, verschneiden. — **co s čím.** Kyselé víno s mdlým, lehké s těžkým, vonné s bezvonným, bezbarevné s barevným zcelovati (= míchati v jedno). Šk.

Zcelivý = *zcelující*, heilend. Z. mast. Ras.

Zclenění, n., die Verzollung. Us.

Zcleniti, il, ěn, ění = *clo z něčeho platiti*, verzollen. — **co.** Kn. rož. 143.

Zcendžati = *zazníti, zacinkati*, ertönen. — **abs.** Zrazu pesťou na stôl udre, len tak pohári̇ky zcendžaly. Slov. — **odkud.** Keď zvona hlasy z väže zcendžaly. Sldk. 245.

Zcengati = *zazvoniti, zacinkati, zcendžati.* Zcengali a národ padá na kolena. Na Slov. Btt. Sp. 86.

Zcenitelný, Werth-. Z. papíry, Werthpapiere, J. tr., listina. Šp.

Zceniti, il, ěn, ění, *zceňovati*, taxiren, abschätzen, verwerthen. — **co.** Umí vše z. Us. Dch. — **jak:** draho. Us. Tč. — **čím.** Vše, co jednají, penězi zceněno jest. Chč. 449.

Zcentralisovati, centralisiren. — **co:** vládu říše. Pal. Děj. IV. 2. 51.

Zcepenati = zcepeněti.

Zcepenělost, i, f, die Verrecktheit. Jg.

Zcepenělý, verreckt. D.

Zcepeněti, ěl, ění; *zcepenati* = *cepeněje umříti, ztuhnouti*, steif o. starr werden, erstarren, sterben, darauf gehen; *zdechnouti, scípnouti*, krepiren, verrecken. — **abs.** Bodejž zcepeněl! Us. Z-li všicci. Ž. wit. Moys 15. — **komu.** Ať mu ruka z-ní! Dch. — **jak:** v krutých bolestech. Kom. Bídně z. V. Z-níš jako pes. Us. Šd. — **od čeho:** od rány. V. — **proč:** hořem. Kram. Strachy z-li. Pal. Děj. III. 1. 395. — **komu proč.** Pro špatný poklid zcepení (zdechne) mu dobytek. Sych. — **kde.** Bodej tam z-něl, kde je! Mt. S.

Zcepovati = *cepy zbíti, ztlouci*, abdreschen, zerschlagen. — **koho.** Ros.

Zcesti, n. = *nepravá cesta*, der Irr-, Abweg, Umschweif. Zlob. Tajně z. slunka. Hdk. L. kv. 81. Vz Scestí.

Zcestnosť, i, f. = *scestnosť*. Kos. Ol. I. 187., Arch. IV. 383. Vz Scestnosť.

Zcestný = *scestný, z cesty vyšlý*. Vz Scestný.

Zcestovati, durchwandern. — **co:** svět. Us. Tč. — **co proč.** Umienil si lev z. ríšu svoju pre skušenosť. Na Slov. Zbr. Báj 35.

Zcezení, n., das Abseihen. Z. mladinky. Zpr. arch. VIII. 67.

Zcezenina, y, f. = *scezenina*. Rostl.

Zcezený, vz Scediti.

Zcezovací, Seig-. Z. káď, Seigbottich, m.

Zcicati = *vycucati*, aussaugen. — **co:** koštial. Dbš. Sl. pov. I. 483.

Zciditi, il, ěn, ění, ausreinigen. — **co.** Zciedí je jako zlato. BO. Brániš, aby knih múchy nezcídily, aby jich neoblily. Hus I. 81.

Zcikáněti, ěl, ění, zum Zigeuner werden. Us.

Zcikániti (*scigániti*), il, ěn, ění, erdichten, erlügen. — **co.** Mor. Tč.

Zciliti, il, en, ení, *zcilovati*, erzielen, aufs Korn nehmen oder bekommen. — **co:** zvěř. Ros., Mor. Tč.

Zcipánky, pl., m. = *scípání*, das Krepiren. Již je na z-kách = již je po něm veta. Us.

Zcipati, vz Scípnouti.

Zciplina atd., vz Scíplina.

Zcipioň, ě, m. = *kdo pořád scípá, stůně*, der Krepirer. Ten s. pořád scípá a nescipne. Mor. Šd.

Zciplý = *sciplý*.

Zcipnouti = *scipnouti*.

Zcititi, il, ěn, ění, wahrnehmen, fühlen. — **co.** Us. Tč.

Zcitlivělosť, i, f. = *sentimentalnosť*, die Sentimentalität. Nz.

Zcitlivělý = *přecitný, sentimentalní*, sentimental. Ssk.

Zcitlivěti, ěl, ění = *citlivým se státi*, empfindlich, empfindsam werden. Krok. II. 417.

Zcivilisovati, civilisiren. — **koho.** Km. 1884.

Zcizení, n. = *odcizení, prodání*, die Veräusserung. J. tr.

Zcizený; *-en, a*, o, entfremdet, veräussert. Z. statky vrátiti. Ddk. II. 456.

Zcizeti, el, ení = *cizím se státi*, fremd werden. Ros.

Zciziti, il, en, ení = *cizím učiniti*, fremd machen, entfremden; veräussern. — **koho.** Ros. — **se.** Ros. — **Z.** = *ukrásti*. — **co:** dobytek, Berg., statek. Rk. — **co odkud:** od sebe (prodatí). J. tr.

Zcizoložení, n., vz Zcizoložiti

Zcizoložený; *-en, a, o*, vz Zcizoložiti, Zcizoložilý.

Zcizoložilý = *kdo zcizoložil*, ehebrüchig. V. — **Z.** = *zcizoložený, zparkantilý*, verfälscht. Eus.

Zcizoložiti, vz Scizoložiti.

Zcizozemčiti, il, en, ení, fremdländisch machen. — **koho.** By nás mohli z. Kká. Td. 159.

Zcloniti, il, ěn, ění, *zcloňovati, zacloniti*, verhüllen, verschleiern. — **co komu**. Prvý mrak v manželstve dnes mu čelo z-nil. Phld. IV. 25.

Zcloňovati, vz Zcloniti.

Zcmirati, zusammenpanschen. Ros.

Zcuckati, zu Fucken wirren. Šm. Vz Zcuckovatiti.

Zcuckuvntětí, ěl, ění, zu Fucken werden. Jg. Slov.

Zcuckovatiti, il, ěn, ění, zu Fucken machen, wirren. Us.

Zcudziti = zciziti. Slov. Bern.

Zcuchaní, n., vz Zcuchati.

Zcuchaný; *-án, a, o*, verwickelt, zerzaust, verworren. Z. vlasy, Hrts., Vrch., pletenice, krauses Gewirre. Dch. — **Z.** = *opilý*. Je všecek z. Us. Kšť. — Vz Scuchati.

Zcuchati, vz Scuchati.

Zcukřeti, el, ení, zuckerig werden. — **čím**. Řepa teplým počasím z-la. Us. Šd. Vz Zcukrovatěti.

Zcukruvatělý med, in Zucker verwandelt. Us.

Zcukrovatěti, ěl, ění, zum Zucker werden, zuckersüss werden. Med zcukrovatěl. Us.

Zcupati, vz Scupati.

Zcvaknouti, kl, ut, utí, vz Cvakati. — **komu**. Zcvaklo mu = zklaplo, es ist ihm misslungen. Us.

Zcválati, anfangen zu gallopiren. Ctib. H. 112.

Zcvrknouti, vz Scvrknouti.

Zcvrný = *skvrnný*, zastr. Z. skutky. M.

Zčaditi, il, zen, ení, ein-, beräuchern, mit Rauch schwärzen. — **co**. Ros.

Zčadlý, beräuchert. Z. zeď. Ros.

Zčadnouti = *kouřem zčernati*, beräuchert werden, schwarz vom Rauch werden. Kuchyně zčadla. — **čím**: kouřem. — **od čeho**. Stěny od dýmu zčadnou. Us. Tč.

Zčarodějnětí, ěl, ění, verhext o. zauberisch werden. Jg. Slov.

Zčarodějniti, il, ěn, ění = *čarodějným učiniti*, zauberisch machen, verzaubern. — **se** = zčarodějněti. Omylové. 62.

Zčarovati = *čar nadělati*, voll Striche machen. — **co**: tabuli. — **Z.** = *okouzliti*, bezaubern. — **koho čím**: láskou.

Zčasoslovení, n., die Verbalisation. Nz.

Zčasosloviti, il, en, ení, verbalisiren. Nz.

Z časta, oft. Z. počuła. Na Slov. Phld. III. 1. 52.

Zčásteěniti, vz Sčástečniti.

Zčastný = *šťastný*. Vz toto. Hus., Vš.

Zčečeřiti, il, en, ení = *zježiti, zčechrati*, auflockern. Pták se zčečeřil zježil, strärbte die Federn, 2. rozlobil se, wurde böse, zornig. Us Jg.

Zčegiati = *lektati*, kitzeln. Na mor. Val. Vck.

Z čehož, vz Tudy.

Zčechrati, vz Sčechrati.

Zčekání, n. Aby měl z.. až . . ., sich gedulden, warten, bis . . . Ob. pan. 157.

Zčekati = *počkati*, warten. Troj. — **čeho**.

Zčeliti, il, ení — *opříti se*, widerstehen. — **čemu čím**: hříchu nějakým způsobem z. Ryt. křest.

Zčenichati, erschnüffeln. — **co**. Mor. Tč.

Zčepejřiti, vz Zčepýřiti.

Zčepek, pku, m., seiridium, der Kettenstaub, rostl. Z. růžový, s. marginatum. Rstp. 1992.

Zčepéřiti, vz Zčepýřiti.

Zčepování, n., vz Zčepovati.

Zčepovaný; *-án, a, o*, gestemmt. Z. dvéře. Us Pdl.

Zčepovati = *čepem do dlabu vsaditi*, verzapfen.

Zčepýřiti, il, en, ení, aufsträuben. — **co**. Čejka chochol svůj zčepejřila. Vrch.

Zčeření, n., vz Zčeřiti. Z. syrobu (zčištění). Zpr. arch. VIII. 88.

Zčeřený; *-en, a, o*, vz Zčeřiti. Z. hladina, Hrts., vlny, Us, šťáva řepová. KP. V 67. Lyska se vynořila nad zčeřené vlny. Kos. v Km.

Zčeřitěti, ěl, ění, kraus werden. Země z-la. Mus. V. 220.

Zčeřiti, il, en, ení, kreiseln. — **co**. Vítr jezero zčeřil (rozvlnil). — **se čím**. Jezero vlnami se zčeřilo. Kká. Š. 34.

Zčernalost, i, f., das Schwarzwerden. Ros.

Zčernalý, schwarz geworden. Rst. 523., Ros Z. jiskra, Nrd., krev. Lpř.

Zčernati, *zčernávati* = *černým se státi*, schwarz werden. Všechen zčernal. Ros. — **kde**. Kůže na mně zčernala. Br. — **od čeho**. Od zbroje mu ramena zčernala. L. Od černeho prachu zčernali sme. Č. Čt. I. 149. — **jak**. An již zčrnal jako vrána. Hr. rk. 425 Zčernal jak uhel. Us. — **komu**. Pere, bije, kam jen může, až mě zčerná celá kůže. Ps slez. — **kdy**. Čí uhlí po čas večeře zčerná, má znamení, že do roka umře. Kld. II. 284.

Zčernávati, vz Zčernati.

Z černa modrý, schwarzblau. D.

Z černa snědý, schwarzbraun. Puch.

Z černa šerý, schwarzgrau. D.

Z černa zelený, schwarz-, dunkelgrün.

Z černa žlutý, schwarzgelb. D.

Zčernělý, schwarz geworden. Z. lodí. Plk.

Zčernětí, ěl, ění, schwarz werden.

Zčerniti, il, ěn, ění; *zčerňovati*, schwarz machen, anschwärzen. Ros. Již se jich několik zčernilo n. spálilo (škodu vzalo). Vz Škoda. Č. Ktož sě s smolú obierá. rád se zčerní i jí zmaže. Arch. IV. 146. Všechen sě zčernil. Pass. XIV. — **co čím**: inkoustem.

Z čerstva, vz Čerstvý. Co sem se mu nasmála, jak se k tomu z čerstva má. Kol. ván.

Zčerstvětí, ěl, ění, *zčerstvivati* — *čerstvým se státi*, frisch werden, sich erfrischen. V. — **čím**: vykoupáním se. — **kdy**. Po dešti všecko zčerství. Us. Tč.

Zčerstviti, il, en, ení, *zčerstvovati*, frisch machen. Zčerstvující spánek. Phld. III. 1. 35.

Zčerstvování, n., das Erfrischen. Z. rostlin vodou. Mj. 20.

Zčerstvovati, vz Zčerstviti.

Zčervenalost, i, f., die Erröthung. Ros., Jn.

Zčervenalý, roth geworden, erröthet. Ros., Rat. 523. Z. papír, Mj. 25., líčko. Čjk. 43 — **čím**: vášní. Hlk. S. I. 82.

Zčervenati, *zčervenávati* = *červeným se státi*, roth werden. Ros. — **jak**: jako rak, jako růže. Us., Er. Sl. čít. 13. Ružou (= jako růže) z-nal mi siný ret. Phld. IV. 168. Bílý sem na můj první zjev, zelenám se jako listí a když z-nám jako krev, můžete mne, dítky, jísti (jablko, jahoda). Slez. Šd. — **proč**: studem. Us. Sestry zlostí z-ly jako pivoňky. Němc. I. 76. Nos z-nal mu zlostí. Hrts. Až jsem za chvilku z nadělení toho zčervenal jako vařený rak. Km. 1884. Dievka moja drahá, čože sa ti stalo, dáko sa ti pravé líčko z-lo? Čjk. 43.

Zčervenávati, vz Zčervenati.

Zčerveněti, ěl, ění = *zčervenati*.

Zčerveniti, il, ěn, ění; *zčerveňovati*, röthen. — **co čím**. Purpurem svým slunce zčerveňuje skaliny. Č. — **se kdy**. Podla starej skušenosti dobré je znamení, jestli sa tvár zčerveňuje po zlém učinění. Na Slov. Tč.

Zčerveňovati, vz Zčerveniti.

Zčervivělosť, i, f., die Wurmstichigkeit. Jg. Slov.

Zčervivělý, wurmig. V. Z-lý strom, chléb. Ler. Dřevo z. Ros.

Zčervivěti, ěl, ění, wurmig, wurmstichig werden. V. Ovoce zčervivělo. Sych. Prší-li na sv. Marketu, ořechy lískové z-vějí. Us. Tč. — **čím**. Čtvrté ovoce jest smilstvie, jímž sú (prelati) velmě z-věli. Hus II. 294.

Zčervotočivěti, vz Zčervotočněti.

Zčervotočněti, *zčervotočivěti*, ěl, ění, wurmstichig werden. — **kde**. Dříví v povětří zčervotoční. Rostl.

Zčesati, vz Sčesati.

Zčestí, n. = *štěstí*, zastr. Hus II. 28., 241.

Zčeštění, n., die Uibersetzung ins Böhmische. Z. spisu nějakého. Mus. 1880. 170., 293.

Zčeštilý, bohemisirt. Z. Němec

Zčeštiti, il, ěn, ění; *zčešťovati*, böhmisch machen, bohemisiren. — **co**: knihu (do češtiny přeložiti), ins Böhmische übersetzen. Us., Mus. — **koho, se** (sich) bohemisiren. Us. — **co odkud**. Zčešti z chorvátštiny báseň. Šb. Lit. 268.

Zčiastky = *z částky*, theils. Na Slov. Ssk.

Zčičíkati = *utišiti*. Na Slov. Phld. IV. 16.

Zčičrati = *zčechrati*? — **co kdy**. Všechna postlánie jeho zčičrals v nemoci jeho. Ž. kap. 40. 4. (Č.).

Zčiernelý = *zčernělý*, *začazený*. Z. stiena. Na Slov. Lipa II. 362.

Z čila = *čile*. Bž. 216.

Zčiněný; *-ěn*, *a*, *o* = *učiněný*. Z. stany (rozbité, fixa tentoria). Bj.

Zčiniti, il, ěn, ění, *zčiňovati* = *učiniti*, *zhotoviti*, machen, errichten. — **koho** Přived je k křesťanskej vieře, zčinil je božie rytieře. Výb. II. 7. — **co z čeho**. Ale teď boloty z sebe zčinlechu. Dal.

Zčiprněti, ěl, ění = *čiprným se státi*, behend, frisch werden. Sá.

Zčiřeti, el, ení, lauter werden? Presl. Čch. 268.

Zčisnouti se = *dolů se smeknouti*, abgleiten, sich losreissen. Větvička na plaňce přivázaná se zčísla. Us. Dch.

Zčista, *z čista*, rein. Vz Čistý. *Z čista dobra* = *z dobré vůle*, von freien Stücken. D. — *Z čista jasna* (z čistého, jasného nebe) uhodilo, vom heiteren Himmel. Us. Z čista jasna mluviti (bez přípravy). — *Z čista nahý* = *zcela nahý*, blank und bloss. D., Jg. Vz Málo, Bž. 127.

Zčísti, vz Čísti; *zčítati*, vz Sčísti.

Zčistidlo, a, n., das Reinigungsmittel. St. skl. II. 266.

Zčistiti, il, štěn. ění, *zčisťovati*, rein machen, reinigen, abklären. — **co čím**. Z. vodu cezením, Mj. 32., srdce věrú. ZN. — **se**. Z. se střele = chybiti se. U Řenčova. Kráva se zčistila (vyvrhla lůžko). Us. Rjšk. — **se kde**. Voda se v nádržce zčistila. Us. — **od čeho**. A svět obač se nezčistil ote všie tmy nočnie. Alx. BM. 2. 26. (HP. 81.).

Zčištění, n., die Reinigung, Abklärung. Šp. Z. sirobu. Zpr. arch. VIII. 88.

Zčištěný; *-ěn*, *a*, *o*, gereinigt, abgeklärt. — **čím**. Cornelius centurio, ještě pohan, darem ducha svatého zčištěn jest. Hus I. 183.

Zčítání, n., die Herzählung. Opt.

Zčitatel, *sčitatel*, e, m., numerator. Kram. exc.

Zčítati, vz Zčísti.

Zčlánkovati, gliedern. Šm.

Zčľapotati = *zašplíchati*, *zastříkati*, zu spritzen anfangen. Rybka zčľapotala zase a zanorila se pod vodu. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 77. (80.).

Zčlenění, n., die Verknüpfung, das Getriebe. Šim. 148.

Zčleniti, il, ěn, ění, *zčleňovati*, verknüpfen, anreihen. — **co**.

Zčlověčení, n., die Anthropomorphie, Menschwerdung. Nz.

Zčlověčený; *-en*, *a*, *o*, anthropomorphisirt. Vz Zčlověčilý.

Zčlověčilý, menschgeworden, humanus. Vz Zčlověčený. BO.

Zčlověčiti, il, en, ení, *zčlověčovati*, anthropomorphisiren, zum Mensch machen. Nz., Ml.

Zčlověčování, n., der Anthropomorphismus, die Gottvermenschlichung. Nz.

Zčlověčovatelství, n. = *zčlověčování*. Nz.

Zčlověčovati, vz Zčlověčiti.

Zčrnati = *zčernati*. Vz toto. Viděl jsem, ano slunce zčrnalo jako měch žieněný. Pass. 12.

Zčrnělý, vz Zčrněti. — **čím**: tesknosti. Modl. 17. a.

Zčrněti = *zčerněti*. — **kde**. Zčrněla jest tvář jejich na nhlé. BO.

Zčrveněti = *zčerveněti*. — **co čím**. Zčrvenie hčidlem barvu jeho. Hus I. 70.

Zčrvočený, wurmstichig. Slov. Ssk.

Zčtveračelý, *zčtveračilý*, ausgelassen, lustig. Z. mlynář. Puch.

Zčtveračeti, en, ení = *čtverákem se státi*.

Zčtvercovaný; *-án*, *a*, *o*. Z. poměr, vzdálenosť. Jdč. II. 57., IV. 56.

Zčtvercovati, aufs Quadrat erheben.
Zčtverhraniti, il, ěn, ění, abvieren. Puchm.
Zčudený, finnisatus. I Maďar v istom ohláde jen len z. Staroslovák. Hdž. Vet. 180.
Zčurchati, abzausen. — **koho**. Na Ostrav. Tč.
Zčuť = *zčouti*. — **co**. Zčula koza kameň. Pořek. Mt. S. I. 99.
Zd neměni u sloves třetí třídy v příčestí trpném *d* v *z*: hyzditi, hyzděn, vz D. — *Zd* změkčuje se následující měkkou hláskou (následujícím *j*) v *žď*: jezditi — vyjížděti (vyjízdjeti), Gb., hvizdám — hvíždi, hyzditi — ohyžďovati. Vz *Žď* z *zd*, Ct.
Zď, ze *zě*: rozzev — rozděv. Gb. Vz Listy filol. IV. 305. a násl.
1. **Zda, zdaž, zdali, zdaliž, zdalíť**, *spojka* **tázací**. *V otázkách přímých = coż*, ob, denn. Zdaž si neslýchal? Br. Zdaž to napravíme? Kom. Zdali pléva zrno potlačí? Prov. David král zdaž jest pokuty ušel? Lom. Zdaliž nevíš, že . . . V. Zdali všichni jsou proroci? D. A zda to nevieš? Tkadl. Zda sme zapomněli sukné jeho? Výb. II. 31. Zdali sem kdy zapřel chudým, co sú ote mne chtěli?; A zdali jsem já Bóh? Bj. I zdali taci jsú praví lidé? Jistě nic? Zda mieníš, že . . .; I zdali dobrota má tobě jest příčina zlosti?; A zda jim tak to pomine? Hus I. 300., II. 69., III. 139. Zdali nemá Boha lid israhelský, žes poslal, aby se ptali zdravie tvého na bohu pohanském? St. kn. š. 10. Zda by oni svolili k sjezdu? Pal. Děj. IV. 1. 98. — *S následujícím*: *aneb*, *čili*. Zdali co dobrého činili, čili co zlého páchali. Berg. Zdali zarmoucení aneb úzkosť? nebo protivenství? Zdali hlad čili nahota? A co jest podobnějšího k zlému, zdali to, že jest komár chtěl kůň snísti, čili to, že sto vlků škubali jednu hus? Bart. 74. Cf. Nevíte, kdy přijde pán, večer-li, či o půlnoci? V. — *V nepřímých otázkách*, ob. Zdaliž kníže Vladislav k sněmu tomu se dostavil, není zjištěno. Ddk. II. 419. A to sám Bůh ví, zda pražský panenky spatříme vic. Čes. mor. ps. Co ty, dívča, sa ohlédáš, zdali ty tam někoho máš? Sš. P. 190. Protož pomni a poznaj se v duši, zda's ho kdy rozhněvala a pokoř se a pros milosti u něho. Hus III. 107. Podívej se, zdali již vstali? — *Zdaby*, *zdaliby*, *zdaližby*. Šťáraji na všecky strany, zdaby něco více vypátrati mohli. V. Povinnosť jest i žalostiti, zdaby i tím lidských srdcí tvrdosť obměkčena býti mohla. Br. Tu jsme jeho tázali, zdaby ještě komu co dlužen byl. NB. Tč. 195. — Vz Věta tázací. — *Zdali* m. *že po slovesech bázně*, *strachu*, vz Věta podstatná. — *Zda* = *jestli*, *když*, wenn, quando. Také k tomu času vynalož, sda ho jmáš, aby . . . . Hugo. Rady požívaj, zda najdeš. Tkadl. — Asa jedné věci nanč se v měsíci a druhé v druhém a tak zdali (= snad? přece?) se někdy všemu i naučíš. St. — **Zda** = *as*, etwa, ungefähr. A on mezi tiem umřel, zda léta čtyři. NB. Tč. 168. — Cf. Vzdaliž.
2. **Zda**, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.
Zďabliti, il, en, ení = *ďáblem učiniti*, verteufeln. — **se**. Bech. (Č.). Kto neuverí, ten zneľudí, zdiablí sa. Hdž. Ds. 25.

Zdaboř, e, m., ves u Příbrami.
Zdačkati = *zmačkati*, zerquetschen. — **koho**. Zasutý dům lid zdačkal. Pam. kut.
Zdadí, vz Zdlti.
Zdaj, e, m. = *zdání*. Mor. Šd.
Zdající se, scheinend. Us. Dch.
Zdajně = *zdánlivě*, scheinbar. Na Ostrav. a Slov. Tč., Ht.
Zdajný, scheinbar. Z. věc, wahrscheinlich. Na Ostrav. Tč.
Zdakadlal = *odněkud*. Na Slov. Phld. IV. 337.
Zdála = *zdaleka*, von fern her, von weitem. Z. koho znáti, s kým mluviti. Na Ostrav. Tč. Napred sie mírně pravicou strely z. vypúšťá. Hol. 98.
Zdálava, y, f. = *veliká vzdálenosť*, grosse Entfernung. Us. na Mor., Brt. Cf. Zdáleba.
Zdáleba, y, f. = *zdálava*, die Entfernung. Na Mor. Bkř.
Zdáleči, vz Pozdáleči.
Z daleka = *zdála*, na Slov. *zďaleka*. Jeho vědomosti nejsou z., sind nicht weit her. Dch. Zdaleka? von fern her? Přicházím z.: Mluvit s kým o něčem ze zdaleka, po zdaleku, auf etwas anspielen. Na Ostrav. Tč. Zďaleka ja poznám mojého frajera. Sl. ps. 52. Z. někoho spatřiti, pozdraviti, na někoho volati. Us. Pdl. Šuhaj z. na niu sa obzerá; Ja len tak z. musím na teba ces plôtok hľadieť. Čjk. 50., 57. Stáli sú z. Hus II. 339. Hrozí myš kočce, ale zdaleka. Us. Šd. — Vz Daleko.
Zdálení, n. = *vzdálení*.
Zdálený = *vzdálený*. Polovníček zeleny je, že můj mily zdaleny je. Sš. P. 553. Ten bol ešte 13—14 hodín v-ný. Č. Čt. I. 105.
Zdalí, vz Zda.
Zdáli, n. = *dalekosť od věci k věci*, die Weite, Distanz. V. — **Z**, adv. = *vzdáli*, fern, weit. V jedné míli zdáli. V. Jest z. šest mil od Prahy. Ros. Obě jsou od sebe jen as hodinu z. Ddk. III. 124. Aby mýto v polu milí z. brali a jeho hájili. List hrad. z r. 1503. Tč. Vz Zdělí.
Zdalič, e, m., der Entferner. Zlob.
Zdalička, y, f., die Entfernerin. Zlob.
Zdalínec, nce, m., artigeta, zastr. Rozk. 79.
Zdáliti, zdal, zdále (ic), il, en, ení; *zdalovati* = *vzdáliti*, entfernen. — **se odkud**: od světských věcí. Zák. sv. Ben. Avšak sě ještě zdaluji od nich. Arch. III. 12. — **se čeho**. Mus., Reg. zdr. Ale chtěl-liby pomoci od krále a král se toho zdaluje. Arch. II. 429. Těch skutkuov se zdalovati. Anth. Jir. II. 58. — **se před kým**. Co sa ty ženichu před námi zdaluješ, že ty tej ženičky od nás nekupuješ? Sš. P. 445. — Vz Vzdáliti.
Zda-liž, vz Zda.
Zdálka, y, f. = *délka*, die Länge. Zlob.
Zdálnosť, i, f. = *vzdálenosť*, die Ferne. Jg.
Zdálný = *vzdálený*, fern. Č.
Zdalovati, vz Zdáliti.
Zdalovač, e, m. = *zdalič*. Jg. Slov.
Z ďalša = *z dálky*, *z daleka*. Od Vážca vyzerá Kriváň kolmo a trati svojn krásnu podobu, ktorú ma z ďalša. Zátur. Háj I. 6.

Zdálý = *konaný*, gethan, ausgerichtet. Z. poselství. Troj.
Zdan, a, m., ves. Arch. II. 450.
Zdaná = *rdaná*. Lex. vet.
Zdánek, nku, m. = *zdání*, die Meinung.
1. **Zdání**, n., das Zusammengeben. — **Z.** = *vzdání*, das Uibergeben, die Abgebung. Z. úřadu.
2. **Zdání**, n., vz Zdáti se. **Z.** = *mnění*, *domnění*, die Meinung, Ansicht, das Bedünken, Votum, Parere, der Befund, das Scheinen, Dünken, der Dünkel, Gedanke, die Einbildung. Z. = to, co kdo o některé věci, o níž pravého přesvědčení nemá, dle povědomých jemu okolností za pravdě podobné uznává či subjektivní myšlení. Vedlé mé žádosti a zdání mého, podlé mého z; Svésti někoho z jeho domnění a z. V. Z mé jest (mnim). Solf. Já jsem toho z. Ros Z. rozličná a různá. Sedp. Dobré z. — dobré mínění; 2. přímluva v potazu, die Meinung, Stimme. V. Dobré z. = projevení smýšlení svého o nějaké věci k vyššímu vyzvání, das Gutachten. Vz S. N. Z. lékařské. Us., J. tr. K něčímu z. přistoupiti; k svému z. nakloniti, přivésti; od prvnějšího z. se odchýliti; z. neslyšeti. V. Všech zdáním odsouzen jest. Jel. Mé z. jest, aby . . . Solf Své zdání vypověděť; Jsem toho pevného zdáňá; Zlé z. o mně má; Z. o druhém složiti, premenit. Na Slov. Bern. Z. důvody opatřiti; téhož zdání býti; srovnávati se se zdáním jiného; dobré z. znalcův; dáti své z. o něčem. J. tr. Podati dobré z. písemné, ústné. Obch. zák. č. 407. A tu vedlé z. těch lidí škodu zaplať ten, čižby dohytek škodu učinil. Vl. zř. 477. Znalci mají své z. sepsati. Řd. A tak mi z. svá pravíme; z. a radu svou oznámiti. 1528. Er. Své dobré z. o něčem pronésti, dáti, podati, oznámiti. Šp. Nemíti o něčem ani z. Já., Ml. Z. panské, der Ausspruch des Herrengerichtes. Gl. 385. Zvláštní z., das Seperatvotum. Šp. Z. na zdání, die Superarbitrirung. Čsk. Představte mi své z. Hol. 11. Lehký chod nezbndil věznů z strašných zdání. Mcha. Nemá o povaze jazykův ani zdaníčka. Kos. Ol. I. 59. Jsouť věci na zemi a na nebi, o kterýchž moudrosť naše nemá z Shakesp. Tč. Z. nás klame. Čjk. 64. Všeliká z. a něení. Pal. Děj. III. 1. 12. Posmívej se tomu, kdož chceš, však platnější bude u mne rozum pravý než z. lidí hloupých. Jel. Přijímej cizí z. a drž se svého uznání. Us. Šd., Pk. Na pouhé z. nikoho v podezření nemej. Pk. Z. mnoho v pytel vchází. Prov. Chudobného z. nemá uznání. Č. Ms. 173. — Vz více v S. N. — **Z.** *noční* = *sen*, der Traum. V. Z. mlti. — **Z.** = *zpráva*, die Nachricht. Dostal z., že . . . . Na Mor. v Podluží. Brt.
Zdanice, dle Budějovice, Zdanitz, ves u Bystřice.
Zdaniti, il, ěn, ění. — **co**: zboží (daň z něho zaplatiti), versteuern. Trest. zák.
Zdánku, y, f. = *zdání*. Us. Šd.
Zdánlivě, scheinbar. Z. nečinným býti. Mus. 1880. 453. Z. zemřelý. Us. Šd.
Zdánlivosť, i, f., die Scheinbarkeit. D.
Zdánlivý = *co se toliko zdá*, scheinbar, Schein-. Z. důkaz, důvod, D., průměr, Krok., výška, vzdálenosť. Us. Z velikosť předmětů; z. místo předmětů ve vodě. Vz KP. II. 158., 136. Z. cena, Dch., smrť, neduh, nemoc, Šp., pohyb hvězd, pohyb denní, pohyb roční, oběh planetarní. Stč. Zmp. 52., 75, 167., 177. Jak lze tento z. odpor odstraniti?; Z. odpory vyrovnati. Ddk. II. 309., III. 238. Z. útok, NA. III 82., klid, adhaese. ZČ. I. 100., 248. Z. odchylka od pravidla. Mus. 1880. 328.
Zdaný, vz Zdáti, 1., 2.
Zdar, u, m., **zdara**, y, f., **zdára** = *zdaření*, *zdařilosť*, das Wohlergehen, Wohlgedeihen. V ničem mu více zdaru nenie. Us. Na zdar! Rk. Nešťastný z., *lépe*: konec. Km. IX. 431. Z míti; Dáti z. podniku, das Unternehmen fördern; Důvěra ve zdar věci; Věrný zápasník pro zdar lidský; Ve zdar vlasti a krále; Vésti vojsko ve zdar; Kde člověk pilný, zdar neomylný, Streben und Ringen zum Gelingen. Dch. Komu v čem ušlechtilého zdaru uštědřiti. Šš. I. 142. On zdaru křesťanství ve vlasti naší nepřekážel; Ten kraj děkuje tomuto klášteru svůj z.; Nebylo se nadíti zdaru. Ddk. II. 92., 282., IV. 53. Aby zdarem byl bezpečen. Kom. Závistník schne od toho, vidí-li zdar u koho. Bž exc.
Zdara, y, f., vz Zdar. — **Z.** = *kvítek* (z čertovy zahrádky), *čtverák*. To je z. člověk! Mor. a Slez. Také o malých dovádivých, čiperných zvířatech. To je malá zdara! Tč., Šd.
Zdařbů = *zdařbůh*. Us. Poličanský.
Zdařbůh = *zdař Bůh*, vz Zdařiti, Mezislovce.
Zdárce, e, m., der Wohlgerathene. Zlob.
Zdarebáčený; *-en, a, o*, verlndert, liederlich. Iž je celý z-ný. Us. na Mor. Šd.
Zdarebáčiti, il, en, ení, zum Lumpen machen; **se**, ein Lump werden. — **kde**. Všecek by se tam **mezi** nimi z-čil. Šd. — **koho**. Hra v kostky, nemírné pitky . . . zdaly se, že z-čí naprosto knížete někdy nadějného. Pal. Děj. II. 1. 305.
Zdaremnětí, ěl, ění, schlecht, krank werden. — **kdy**. Po tom škubání busy nám z-ly. Us. Ntk.
Zdaření, n. = *podaření*, das Gelingen, der Glückswurf. V. Práce jistá jest to, zdaření nejisté. Jel. Z. skutku. Osv. V. 765.
Zdařenka, y, f. = *zdaření*. Vyroste-li jim to dítě, bude z. Us. u Kr. Hrad. Kšf.
Zdařený; *-en, a, o*, geglückt. Na zdařenou něco činiti = na zdařbůh, aufs Gerathewohl. Ráj. Z. plémě, edler Stamm, Dch., úskok, podnik, výprava. Us.
Zdařil, a, m., osob. jm.
Zdařile = *šťastně*, glücklich, mit Glück, wohlgerathen. Z válku vésti. Ráj.
Zdařilosť, i, f. = *zdaření*, das Wohlgerathen, Gedeihen. Červenala se z-stí krásy své. Br.
Zdařilý = *dokonalý*, *ušlechtilý*, *dobrý*, gerathen, wohlgerathen, fein, herrlich. Z. dítě, krasa, Jel., postava, V., místo, Troj., klas. Br. Z. obraz, podobizna, Us. Dch., práce, spis. Us. Tč.
Zdařiti, zdař, ře (ic), il, en, ení, *zdařovati* = *poštěstiti*, *požehnati*, gedeihen lassen,

segnen, glücken lassen, seinen Segen geben; *podarovati, obdařiti*, beschenken, Kat. 899.; se = *pošťěstiti se, pověsti se*, glücken, gelingen, von Statten gehen; *dobrý zrůst míti, podařiti se*, gerathen. Jg. — **abs.** Zdař Bůh (dař Bůh, dej štěstí. Pozdravení hl. horníkův, lovců). V., Ros. Zdařiž pán Bůh. Pane Bože, rač zdařiti (zdar dáti). Arch. II. 429. Zdař pán Bůh, Řího. Čes. mor. ps. 15. Zdař Bůh, dcerko milá! Daj mi kúsek chleba. Sš. P. 119. — Kom., Sych. Na zdařboh (zdař Bůh), na zdař = leda bylo, na nejisto. Něco na zdař bůh činiti. D. — **co.** Bože, rač to zdařiti. Lom. Ač co pán Bůh zdaří, co na mné bude, nedám tebe od toho odlúčiti. NB. Tč. 272 Zdařiti někomu něčí porážku. Arch. III. 385. — **s infinit.** Dyby sa vám tam zdařilo ít (přihodilo). Na Zlínsku Brt. Zdaří-li mu Bóh dáti. Půh. II. 27. Zdaří-li bohové žádosť mou vám naplniti. Troj. Na smrtelné posteli teprv činiti pokání řídkým se zdaří. Kom. Vz Dostati se. — **se.** Ne po každé se zdaří. Us. Ovoce se zdařilo. Us. Když se pondělek zmaří, celý týden se zdaří (žertem o modrém pondělku). U Bydž Kšť. Nezdařila se várka. Prov. Práce se zdařila. Us. — **(se) komu.** Zdařilo se mi. Ros. Zdařily se mu vinice. Us. Zdař vám čert Dač. Zdařilo se mu. Us. Šd. Bodej vám Bůh zdařil. Arch. rakovn. Wtr. — Br., Kom. — **se po kom, po čem.** Syn zdařil se po otci (jest mu podoben). V. — Ml. — **se jak.** Zdařilo se dle jeho rndy. Lom. Daří se mi po vůli. V. Dobře, šťastně se z. V. *Prvním rázem* se to zdařilo. Ml. A byť se (samostřiel) dobře zdařil, velmiť bych rád. Arch. III. 25. Chcete-li míti dítě, aby bylo knězem dobrým, proste Boha, ať zdaří **k** své chvále **a k** jeho spasení. Hus I. 448. — **se kde.** Kaštané zdařují se na neulehlé zemi. Ms o štěp. V obém zdařilo se mu. Ddk. II. 333. Co povedlo se v Čechách, mohlo i v Uhrách zdařiti se. Ddk. II. 145. Dále milý Buoh vi, kterak se nám tu zdaří. Pal. Děj. IV. 1. 158. — **kdy.** Co se jednou nezdařilo, může se **po** druhé zdařiti. Us. Bž. Nezdaří-li se poprvé, zdaří se podruhé. Bž. exc. — **že, aby.** Zdařilo se, že nam povolil. Br. Nezdařilo se, aby naň ránu udělal. Svéd. Vz Činiti. By jediné Bóh zdařil, abych s měšečnými odpustky přijel. Arch. V. 328.

Zdarma, *z darma*, vz Darmo, nmsonst, kostenfrei, frei, Frei-, unentgeltlich. Nz. Strava z Žlob. Na stravě chová několik sirotků z. Sych. Byt a strava z. Šm. Dostal to od poly, odpůl z. Vz Laciné. Č. To je od poly z. (lacino). Us. Brt. Škola z., die Freischule, vaha z., das Freigewicht Dch. Z. ti nedají nic. Us. Nic není na světě z Sá. v Osv. I. 178.

Zdárně, *zdarně* (od *zdar*) = *zdařile*, glücklich, gerathen, herrlich, schön. Z. někde působiti. Anth. Jir. I. 3. vyd. VII. Ta bylina z. roste. Br. Vše jde mu z. od ruky. Reš. Z. pokračovati, si vésti, Us. Dch., prospívati. Us.

Zdárnosť, *zdarnosť*, i, f. = *zdařilosť, ušlechtilosť, dobrota*, die Wohlgerathenheit, Vollkommenheit, gute Beschaffenheit, das Gedeihen. Všecka jeho z., sláva v nie se obrátí. Br. Na z. není nad dolskou pšenici. Sych. Neb vel'anábožným cvičený bol v malbe Methodom s tal'kon zdarnosťou, všech že prevýšil iných. Hol. 395.

Zdárný, *zdarný* = *zdařilý, podařilý, dokonalý, ušlechtilý, dobrý*, gut beschaffen, wohlgerathen, vollkommen, gerathen. Z. syn, měsíc; bezděčné dílo nebývá zdárné. V. Z. děti, D., mládenec, Kom., vtip, Trip., růst církve, chléb, Br., ovoce, Har., obilí Sych. To máme letos z-ná jablka (podařená). V Kunv. Msk. Majte rozkoš z toho, že z tých, čo ste vy učili, zdarných jest l'udí mnoho. Zátur. Vinš. I. 26. Jsou zdární synové své ozdoba vlasti. Vinař. Byť sjezd i sebe déle trval, z-ho konce od něho nelze očekávati. Pal. Děj. V. 1. 77. Zdárný konec radě vážnosť dá. Jel. — **kde: na** těle. V. — **jak.** Tělo své **nad** míru **a bez** nedostatku sličné a zdárné cvičila v projížďkách. Mus.

Zdařovati, vz Zdařiti.

Zdasilý, *δαιμόνιος*. Vký.

Zdáše sě = zdálo se. Kat.

Zdata, y, m., osob. jm. Arch. IV. 248.

1. **Zdáti,** *zdávati* = *sdáti, spojiti*, zusammengeben, vereinen; *vzdáti*, übergeben, hingeben, ablegen. — **koho.** On je zdal = *spojil*. A ten (kněz) na svú víru řekl, že on je zdával (kopuliren). Půh. II. 628. — **co:** soud = *skončiti*, endigen, schliessen. Zř. F. Z. poselství (vyříditi). Hr. rk. 185. — **se s kým** = *obcovati s kým manželsky*, Ms. pr. knt.; 2) *oddati se*. Řváč. Zdali se spolem, sind verheirathet. Us. Tč. Jiřík slíbil sě se mnú zdáti (heirathen). NB. Tč. 92. Rachman jest zdán s Jindřichovú mateří dříve než se jest Jindřich narodil. Půh. II. 628. Devět mnžů ty si měla, s žádným zdávána nebyla. Sš. P. 3. — **co kde.** Tu konšelé **před** pány měli úřady své zdáti (složiti). V. Ve svém srdci ten úmysl zdála (učinila. Dle opravy Opatrného). Hr. rk. Pa. 85. — **se čeho:** studu (= *vzdáti*). Gníd. Na Ostrav. Tč. — **se komu s čeho,** sich entblössen, hingeben. Se všeho se otec synům zdal (vše jim dal). Pnch.

2. **Zdáti** se, zdám se; *zdávati se* = *viděti se, na mysl jíti* (*zdá se*, neosobně = *vidí se*), scheinen, anscheinen, den Anschein haben, vorkommen, dünken; *míhati se, tušiti*, ahnen, schwanen; *sníti, ve snách viděti*, träumen; *viděti se, líbiti se*, gut scheinen, gefallen. Jg. Vz Spona. Z., chybnou analogií *zdíti*, 2. os zdiš, 3. os. zdí. Vz Gb. v List. fil. 1884. 106. — *Zdáti se* může býti i *osobné* (zdáte se mi býti pilnými) i *besosobné* (zdá mi se, že jste pilni) — **abs.** Což sě zdá, ve všech těchto věcech co sě hledá? Kajících skrúšenie? Hus I. 79. Co se zdá, to je sen a kdo snu věří, stín lapá. Pořek. Šd. Co se zdá, to je sen, na to nedbej. Pořek. Zdí (= zdá, vz nahoře) mi se. Alb. 78. b., Hr. rk. 41. b., Alx. H. 2. b., Alx. V. 163. b., Tristr. 372. Zdíte se. Mat. 23. 28. Zdá-li se, že nakládá hnůj, umře někdo z rodiny; Zdá-li se, že někomu vypadl zub nebo vytáhne-li ho bez bolesti,

umře někdo z rodiny; Zdá-li se (komu), že někoho holi bil, uslyší radostnou novinu; Zdá-li se (komu), že se topil v kalné vodě, onemocní. Na mor Val. Vck. Vz Zdáti se o čem, kdy (doleji). Ani by se nezdálo (ani by nepomyslil). Us. Brt. — s **inft.** Nohy, oči, jazyk, vše na obrtlíku míti se zdál. Kom. Zdá se býti co ovce, ale trkal by co beran. Prov. Zdá se něco uměti. Ros. Pohaněni trpěti zdá se mu na tvrdo skočiti. Prov. Zdaš se býti nepozorný. Us. Nezdá se uměti kuřátka rozvázati. Prov. Jestliže se nám malá zdá býti nepravosť. Br. Člověčina nejchutnějším pokrmem zdá se jim býti. Sych. Nezdálo se Římanům toho učiniti. Haj. Veselá se býti zdám. Ht. Sl. ml. 265. Bude-li se jim zdáti to konati. Exc. Zdá mi se ještě za potřebné býti Brt. S. 154. Nezdálo se to slušeti pod Rokycanu. Let. 71. Oblakové leckdys vzhůru se vznášejíce zdály se zemí býti. Ler. A když jest jim nezdálo se trh držeti, řekl Miloš. NB. Tč 12. Bude-li se co zdáti Zigmundovi k fantfridu mluviti, páni chtí nález učiniti. Půh. II. 224. Ačkoli nyní se zdá to cos býti velikého. BR. II. 641. b. Toť mi se jest zdálo promluviti. Chč. Vz Infinitiv. — *Poznam. Výrokové jméno stojí v nominativu:* Us, Ben., Sych., Br., V, D., Troj., Kom., Solf., *aneb v instrumentale:* Gnid., Ben., Sych., Eus. Viz příklady v tomto článku. Mimo to: Sově soumrak svítáním a tma noční polednem se zdá. Vz Brt. S. 3. vyd. 64. a. Nezdá se mi již tak upřímným jako dříve. Us. Uhry zdály se k poskytnutí pomoci příhodnější. Ddk. III. 20. Skrze ty brylle bledicímu věc daleká blízka (blízkou) se zdála. Kom. Aby se lidem zdála krásna; Ktož jen po tom stojí, aby postavú zdál se dobrý. Št. N. 25. 17., 167. 36. Zdalo se mi jest užitečno. Vš. Jakž mi sej' zdálo podobně. Št. Kn. š. 1. Zdajíc se sobě múdřejšie nežli jiní. Ib. 9. — **se komu.** Proto, že se spravedlivý sobě zdál. Br. Zdá se mi divné. V., D. Pánóm se zdá (dem Herrengerichte), že to oboje poručenství podlé práva země nic není. Kn. our. f. 50., Gl. 385. Každému se nevěra zdáše. Dal. Jir. 47. Zdajl se tobě to sedláci. Kom. Jak se mi zdá. V. Co se vám zdá? Mně se všecko zdá Šm. Nezdá se mu domů. Šm. Co se ti dnes zdálo? Ros Zevnitř zdáte se lidem spravedliví. Br. Co se ti nezdá (co tě napadá)! Us Brt. Nezdá (= nelíbí) se mi to. Us. Šá. Cosi pěkného se mi zdálo. Us. Šd. To se mi jenom zdálo. A jděte, co se vám zdá! Us. Šd. Zdá-li se komu hrozný sen, má říkati, by se zlého uvarovai, jakmile procitne: Sen je sen, poroučlo ho třem: Bohu otci, Bohu synu, Bohu duchu svatému. Amen. U Bydž. Kšť. Keď sa malebný dúhy luk ponad Váh jasal v chmúrny čas, tak sa mi zdálo, žiaden kraj, len môj mať môže tol'ko krás. Čjk. 63. Čo sa ti, môj milý, moja láska nezdá (nelíbí)? Ak sa mi bndeš zdáť (líbiti), budem k vám chodievať. Sl. ps. 72., 205. Protož jestli se vám bude z. (líbiti), dáte mně znáti a já na to pilnosť míti budu. Sl. let. VI. 65. Mně se zdá (k tomu odpovídají: Co se zdá, to je sen). Brt. Když ja půjdu spáti, nesmí se mi nic zlého zdáti. Pís. Zdáť mi se. Mst. 225. Učiňte, což se Vám kolivěk líbí a zdá. Žaluji VMsti na služebníky vaše, že sebravše, s kým se jim zdálo, i šli na lidi mé; Scházejíce se na lesy i kdež se jim zdálo; i mějte se v té věci, jakž se vám zdá a jáť se také míeti budu, jakž se mně zdá Arch. II. 173., V. 334., 345. Když se vám zdá, že jste pečlivější o ten zástup nežli já, dokažtež tedy . . . BR. II. 665. a. Kohož se jemu zdáti bude, může poručníka listem udělati; Nezdá se mi spravedlivé; Aby mohl díel dědictvie svého, komuž by se jemu zdálo, dáti. Vš. Jir. 23., 107., 308., 316. Pakli se pánóm co nezdá, tu opravují. Vš. To obrátil, kamož se mu zdálo, na své potřeby; Tu mi podával za to peněz, i zdálo mi se to málo; **Mezi** p K. a p. Ješkem tak se pánóm zdá; A tím činil, jak se jemu zdálo. Půh. II. 24, 290., 384., 468. Tako sě j'mu jistě zdáše. Alx. Anth. I. 3. vyd. 35. Tak by mně se zdálo. Kat. 1338. Nezdaj se vám klam to, coť pravím. Št. N. 141. 4. I Jidášovi nezdála sě to služba boží, když byla mast draha prolita na Krista. Št. N. 251. 5. Nech sě to žádnému nemožnou věcí nezdá Kom. — **že.** Zdá se mn, že něco umí. Ros. Mně se všecko zdá, že nepřijde. Us. Dch. Jemu se zdá, že jest moře do kolenou. Kmp. Č. 94 Zdá se pánóm, že nejmá odpovídati. Půh. 200. Toť mi se zdá, že slove, že ten stojí na levici, ktnž . . . Št. Kn. š. 22. — **by.** Nám sě zdálo, aby Pavel odpor ku právu položil NB. Tč. 138. A ten, jenž se zdál, by pastýř byl a nebyl jest, opustil ovcě a utieká. Hus II. 170. Nezdá se tobě, by Běl byl živý bóh? BO. Protož nezdá se mi, by . . . Št K. š. 3. Pánóm zdá se, aby ho tu právem hledala. Půh. II. 384. Zdáše sie mu, by... Pass XIV. — **jakoby.** Zdá se, jakoby chtělo pršeti. D. Vz Zdáti se z čeho (doleji). — **ano.** Zdálo se mu, ano (= ani) stali se křikově. V. — **se komu o kom, o čem.** Zdálo se mi o vás. Us, D. Zdálo se mi o východní záři. Er. P. 109. Plavci se zdá o vodách a pnvětří, bitci o bitvách. Reš. Nač lníé ve dne myslí, o tom se jim v noci zdá. Us. Tč. O tom se mi nezdálo ani ve snách. Us. Tč. Co vám se zdá o Kristovi, či syn by byl? Hus II. 373. Zdá-li se o třešních, uvidí člověk lidskou krev; Zdá-li se o modrých peřinách, někdo z rodiny umře; Zdá-li se o ovoci, zemře někdo z domu; Zdá-li se o potřebě, bude dlouho živ; Zdá-li se o penězích, holé neštěstí; Zdá-li se o ohni, je peklo (křik) v tom domě; Zdá-li se o všech, bude bohat; Zdálo-li se komu o úhlu na něčem ležícím (na zdi atd.), zemře někdo z domácích nebo z rodiny (to se vždy vyráčí); Zdá-li se o kalné vodě, onemocní někdo buď z rodiny nebo z domu; Zdá-li se o knězích, je pohoršení (Cf. Než o knězoch, radši o čertoch t. j. ať se zdá, praví lid); Zdá-li se o svatbě, umře; zdáli se o potřebě, včá se neb ožení se; Zdá-li se o mrtvých, prší nebo sníh mete; Zdá-li se o švestkách, neštěstí. Na mor. Val. Vck. Ať se ti o tom nic nezdá (nemysli na to). D. Co kdo rád má, o tom se mu zdá. Č. — **se komu jak.**

Zdálit se za dobré králi. Br. Zdálo se nám za oeslnšné. Us. Za veliké štěstí se jí zdálo. Št. Potom se to zdieše za veliký div. Kat. 12. To by se mi za puoč (punčem) ani nezdálo. Us. u Choc. Zdálo se mu za věc nemožnou odtud vyproštěnu býti. Br. Zdá se na první pohled, že... Us. On se takto zdá nad lidi, ale není (er scheint brav zu sein). U Dobrušky. Vk. Sedl na obnisko, zdálo se mu bnizko (nízko); posedl on výše, koza na něj dýše. Sš. P. 764. Nezdálo se tedy od věci. I všem se zdá za podobné. Smil. v. 108. Mně by zdálo sě to za veliké ščestie. Kat. 2488. Co se nám za obtížné zdálo, poznamenali jsme. Žer. Su. 67. Králi nezdálo se za slušné. Let. 184. — Anth. I. 164., Kat. 93. — **se komu do čeho.** Nezdá se mi do toho = *nemám chuti k tomu.* Us. Co se vám zdá do zlého člověka tohoto? Pass. 290. — **z čeho.** A z té bázoi bude se jim zdáti, jakoby Buoh nebyl mocen. Št. Kn. š. 29. Veliká chvála na kázaní, že se z toho zdá, že jest nelze zahynouti té duši. Chč. P. 170. Z těchto věcí zdá se, že aoi otcóm tělestným ani duchovním, kteří jsú protivnici zjevní boží, dlužni jsú synové, aby je tak ctili, jako kdyby byli šlechetní. Hus I. 244. — **kde.** V čem se vám nezdál (nelíbil)? Sá. Pokrytci proto, že sú sé **před** lidmi zdáli jako spravedliví a činili se jako spravedliví nejsúce. Hus II. 282. Vz *Zdáti se kdy* — **kdy.** Dej mi, Bože, ten dar, co se mi v noci zdál. Sš. P. 224. Zrcadlo přesné neoi věci tak obyčejnou, jak by se zdálo v prvním okamžiku. ZČ. III. 38. Zdálo se mně, zdálo až **na** samé ráno, žes mi dal hubičku; Zdálo se mně, má milá, *tej noci* o tobě, že jsme my se procházeli v zelenej zahradě. Čes. mor. ps. 83., 134. Třeba se ti ve snách zdálo, že na tě z nebe volalo. Kld. II. 293 Zdálo se mi té noci **na** mojí postýlce; Zdálo se mi na neděli ráno. Er. P. 172., 242. Co se zdá na pátek, to prý se v neděli vyplní. U Bydž. Kšť. I skúmá, zdali není též pravda iná, čo zdálo sa mu ve sne? Hol. 109. Zdieše se jemu v tej hodině. Výb. I. 138. Jako se bude jemu zdáti za podobné po smrti Petrově. Půh. II. 252. Zdálo se mi ve sně. BO. Zdá se mi v noční hodinu. Alx. V. 158. a. Vz Listy filol. 1884. 106. — **se komu na čem.** Uhři jistoty jiné nemají než přísahu, listy a pečeti a na těch se králi málo zdá uvažujíc předešlé běhy. Pal. Děj. IV. 1. 125.

Zďáti, herabnehmen, herabthun, ausziehen. Na Ostrav. Tč.

Zdutně, ausgiebig, wacker, fähig, tüchtig. Z. působiti, pokračovati. Us.

Zdatný, ausgiebig, wacker, fähig, tüchtig. Z. kritik (vyššího hlediště). Dch. Zdatní mužové státních rozvojů. Nitra VI. 13. Z. pomoc (vydatná). Sb. vel. III. 291. Z. plod práce, Čch. Petrkl. 38., L. k. 86., lék. Hdk. L. k. 48. — **s inft.** Doma však bylo práce dosť s přípravami, aby město a hrad zdatny byly nepříteli vzdorovati. Janda.

Zdávání, n., die Heirath. Nech svoečku, nech řezání (sečky), vypravuj se na z. Sš. P. 425. Na z. někoho vézti. Us. Tč. Že oima (koňmi) poveze Anou na z. Sš. P. 295. Rádo, děvče, rádo mě máš, dyž mě na z. voláš. Sš. P. 425. Byli při tom z. Půh. II. 628.

Zdávati, vz Zdáti, 1.

Zdávení, n., vz Zdáviti, Zadávení. V. Z. od sedla (otlačení, útlak), der Satteldruck. Čsk., D.

Zdávenina, y, f. = *zdávení*, die Quetschung. — **Z.** = *dávenina.* Ros.

Zdávený; *-en, a, o,* vz Zdáviti, Zadávený. V. Nevejde kleštěný nebo z-né lóno neb odťaté maje, neb otřezané v kostel Hospodinův. BO. — **čím.** Olej vrchulkem z-ný (v stoupě tlučený). BO.

Zdáviti, zdav, zdávě (íc), il, en, ení; *zdavovati* = *stisknouti, zmačknouti,* zusammendrücken, zusammenpressen, quetschen; *zadáviti, umačkati,* erwürgen; *zblíti se,* brechen, speien. — **co, koho:** břímě ho zdávilo (zmáčklo). Troj. Z. srdce (zkrotiti), Rokyc., jídlo (zblíti). Zdávil vše, co jedl. Hanka. Zdávil se = *zblil se.* Jg. Zdávil jej lev (zadávil). Jel. Vlk ovci zdávil. Ros. Hrnčieř lepkú zemi zdávi (mollem premens) a s úsilím slepí všeliké orudie. BO. (Asmodeus) zdávil šest mužóv Sáry, již jsú pojímali pro kráso a prvú noc každý z nich chtěl smilniti; O by všechny nyoie čert zdávil, co jich tak pro krásu neb pro chlipnosť pojímá, málo by snad ostalo manželek a měně manželóv. Hus I. 123, II. 41. — **koho (kde) čím.** Zrádce obavného u tvých nohou zdáví. Čch. Dg. 488. Že jich Asmodeus na těle nezdávi. Hus I. 123. Popleněni, jimžto tě zdáví nepřietel tvój **mezi** vraty tvými. Ib. I. 57. — **co kam.** Učesl jsem hrozny a zdávil (vytlačil) sem v kalich. BO. — **se nač.** Když se na nohy zdáví (zmačká), nemůže z místa. Us. Jg.

Zdavka, y, **vdavky,** pl. = *oddavka, vdavky,* die Kopulation, Trauung. Na Mor. Brt., Včř. Když jde svatba na zdavky (do kostela) a setká-li se s pohřbem, jeden ze snoubenců do roka umře; Když jde nevěsta do kostela na zdavky a prší nebo mete (padá sníh), praví se, že neumyla doma hrnců; je-li pěkně, že umyla. Ale nie méně prší-li jí do věnečku, prší jí prý požehnání. Na mor. Val. Vck. Na které straně při zdavkách svíce lybotají (plápolají) nebo zhasnou, ten ze snoubenců dříve zemře. Ib. Vck. Sem peníze od pohřbu, sem od zdavek zbíhati se musí. Lesl. leg. 100.

Zdávna, *z dávna* = *od dávna,* von lange her, seit jeher. Jel. Z dávna očekávaný. Zlob. Dočekali sme, čo sme z. žádali. Kol. ván. 96. Čo pred nami z. bolo (bylo), to budě i po nás. Na Slov. Tč. Z. zaslibovaný mesiáš. BR. II. 823. a.

Zdavné, ého, n., das Abzugsgeld. Z. bráti. 1457. Dipl. Die Abgabe des Unterthanen, wenn er heirathete. 1595. Bdl. exc., Gl. 385.

Zdavovati, vz Zdáviti.

Zdaž, vz Zda.

Zdblo, zastr., vz Zblo.

Zde, *zdeť,* příslovce *místa;* v již. Čech. *zded,* vz D. Vz Tadek. — **Z.** = *na tomto místě, tu, v tom místě, v té zemi,* hier, da, daher, hierio, hiesigen Orts, in diesem Lande.

Váleno zdě i váleno tamo od Slavoje; I kací bozi v cuzei vlasti, takým sě klanéti zdě; Pozdravi drahého, že zde hořem nyjn. Rkk. Byl zde u krále. Br. Zde něco scházi. D. Já vás neměl za zde (nemyslil jsem, že jste zde). U Rychn. Vk. Vše zde již jednou bylo, Alles ist schon einmal da gewesen (bramanské pořekadlo). Dch. Zpomožiž nám zde smutným k věčné radosti. Výb. II. 18. Ktož z. nechce, čta o Bohu, jej poznati, v den súdný Buoh nebude jeho tbáti poznati; Pokrm, jímž by jeho duše živa mohla býti zde i věčně na onom světě; Každý věřiti musí z. mnohému; Aby mnů mohl zde nad jinými panovati; Zde na světě. Št. Kn. š. 5., 6., 7., 18., 31. Nemáme zde přiebytečného miesta ale budúcieho hledáme (Pav. Heb. 13.); Bydlo naše z. biedné a krátké jest; Žádáš-li živ býti věčně, buď dobře z. živ a nenmřeš na věky. Hus I. 299., 364., III. 135. Dnes jsme zde a zítra kde. Prov. Šd. Co před světem zde ukryto, bnde někdy všem očito. Prov. Tč. Za jeho zde pobytu, *lépe:* za jeho zdejšího pobytu. Pk. — *Poznam.* Příslovce *zde* sluší jediné místu, na kterém mluvicí právě jest. Mluvě o místě vzdáleném užívej příslovce *tu, tam* a adj. tamější. Tam (na Jamajce daří se káva (*ne:* zde na . . . .) Cf. Zdejší. Brt. S. 3. vyd. 20. Sebráno zde (m.: tam) mnoho kořisti. Ddk. II. 319. Zde (m.: tam) Čimboraso strmí. Šel do Prahy a zde (m.: tam) koupil koně. — **Zde** = *na tomto světě, v tomto životě,* hienieden, hier unten, nieden. Št. Kn. š. 21. Ochranu zde i věčně. Br. — *Zde onde, zde i onde* = *na některých místech,* hie und da, hin und her. Jel. Král jest docela bílo oblečen a na hlavě korunu má, kteron mu po zdě onde (hie und da) z pěnky t. j. z plíška zlatého, jak papír tenkého, dělávají. Sš. P. 761.

Zdeblati — *strčiti,* einstecken. — **co kam.** Už jsem to kamení všecko do díry zdeblal. Šm.

Zdebor, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128, Ddk. IV. 200., Arch. I. 232.

Zdeboř, e, ves u Votic. Vz Blk. Kfsk. 241. — Z., ves v Pražsku. Vz Blk. Kfsk. 1196.

Zdebořice, dle Budějovice, Stoboritz, ves u Klatov. PL.

Zdebrad, a, m., Stiebrad, dvůr u Říčan.

Zděbrady, pl., osada. Vašek, Tf. Odp 267. Cf. Blk. Kfsk. 20., 527.

Zdebud, a, m., osob. jm. Mus. Vl. 67.

Zdebuzeves, vsi, f., ves u Vlašimi. Vz S. N., Arch. III. 508. Od Zdebuda. Paí. Rdh. I. 136.

Zded, vz Zde.

Zdědělý = *zděděný,* geerbt. Z. statek, Ros., zahrada. Apol.

Zdědění, n., das Erben, die Erbschaft. Us. Dch.

Zděděný; *-én, a, o,* ge-, ererbt, angestammt. Cf. Bž. 41. Z. obyčeje, práva, zvyk, Us., nemoc, Us., Pdl., náboženství, Tf., hřích (dědičný). Šd. Slovanè se značnou houževnatostí držcí se zvyků a obyčejů od otců z-ných. Ddk. IV. 251. Z. nauka. Sš. I. 147. Z. dluh, D., statek. Sych. — **po kom.** Bohactví po otci z-né. Us. Pdl.

Zděděti, ěl, ění = dědem se státi, alt werden. Volk.

Zdědičiti, il, en, ení = *zděditi.* Na Slov. — **co po kom.** On statky a veľkú nekdy majetnosť po slavných zdedičil predkoch. Hol. 214.

Zdedičnosť, i, f. = *dědictví.* Na Slov. Bern.

Zdědičný = *dědičný.* Na Slov. Bern.

Zdědičovati = *děditi.* Na Slov. Bern.

Zdědilosť, i, f. = *dědictví.* Na Slov. Bern. — **Z.,** die Angeerbtheit. Ja.

Zdědilý = *zdědělý.* Bern.

Zdědináčeti, *zdědinčeti,* el, ení, die Dorfsitten annehmen. — **kde.** Už tam na té dědině celý zděďináčel. Na již Mor. Šd.

Zdědinčení, n. Čo ho pred obyčajným z-ním zachránilo. Sldk. 690.

Zdědinčeti, el, ení, vz Zdědináčeti.

Zděditi, zděď, zdědě (le), il, děn, ění; *zdědovati* = *odkazem n. právem po zemřelém dostati,* erben, ererben. Jg. — **co po kom.** Statek po bratru, Ros., hřích po prvních rodičích z. V. Bohatí ne vždycky vědí, kdo po nich zdědí. Prov. Po matce zdědil śličnosť těla a smělosť ducha. Ddk. III. 100. — **co, se na koho.** Zdědil to na syna svého. Plk. Povaha rodičů nezdědí se na rodinu. Plk. — **(koho) jak.** Náhodou něco z. Us. Jměnem otcovým zdědil ho (učinil dědicem). Lom. Z. něco právem, po právu. Us. — **co.** Ja som nezdedil ani grajciara, mne moji rodičia poručili ‚do kostela chodník‘ a k tomu ‚do týždňa sedem dní‘. Na Slov. Zátur. Priat. IV. 102.

Zdedko, *zdedky* = *zde.* Ros.

Zdedky, vz Zdedko.

Zdeformovati, deformiren. — **co:** svátek boží (zhanobiti, znesvětiti). Žal. Kn. o sk. Kr. I. 4.

Zdehleť = *zde, tuto,* hierselbst. D.

1. **Zdech,** lok. pl., vz Zeď.

2. **Zdech** = *zdechl jsem,* zastr. St. skl. V. 131. Vz Zdechnouti.

3. **Zdech,** u, m. = *zdechnutí, vzdychnutí,* der Athemzug, der Seufzer. Č. Není po něm ani zdechu. Šm. O tři vzdechy pracovati = *úsilovně.* U Hostýna. Zmšk.

4. **Zdech,** a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zdechati, vz Zdechnouti.

Zdechláň, ě, m. = *hubenáče,* etwas Abgemagertes. Koupil z-ně. U Olom. Sd.

Zdechlina, y, f. = *co zdechlo, scíplina, mrcha, padlina,* cadaver, krepirtes Thier, das Aas. D., Šd., Nz. lk. Krkavec ucítě zdechlinu přiletí a již se živí. Kld. II. 312. To maso z-nou smrdí, ta z. smrdí, Aasgeruch. Tč. Kde je z., tam shromažďují se orlové a kde je shnilotina, tam lihnou se žížaly a hmyz. Tč. exc. Z. sušená (sušené maso z mrch), der Kern. Škd. exc.

Zdechlinec, nce, m. = *zdechloš.* Mor. Šd.

Zdechloš, e, m., der Krepirer. Je lepší, když je teľo zdravé než taký zdechloš. Slez. Šd. Vz Zdechlinec.

Zdechlý = *sciplý*, krepirt. V. Z. kůň. Č. Do konca záhonka, do konca, peče nám hospodyň baranca, baranca pěkného tlustého, našla ho za plotem zdechlého. Sš. P. 555. Z-ho lva snadno za bradu škubati. Us. Bž — Z. = *shnilý, lenivý*, faul, träg. Z. jako pes. Mor. Šd.

Zdechnouti, chnul a chl, ntí; *zdechati, zdechávati* = *vzdychati*, seufzen, erseufzen; *poslední dechnutí učiniti, umříti*, den letzten Athemzug machen, abdrucken, abfahren, verscheiden, sterben; *pojíti jako dobytek, scipnouti*, verrecken, krepiren. Z. = *vzdychnouti*. St. skl. — **abs.** Kůň, vůl zdechl (zcepeněl). Us Šd. Boh daj, bych zdechl! Hus I. 94. Kněz k Bohu vzdeše, Němec, užas sě, zdeše. Dal. Jir. 117. Oheň zdechl (potuchl, shasl, erlöschen). Mor. Vck. Kým tučná mršina zchndne, chudá zdochne. Slov. Zátur. Čekej pse, až kobyla zdechne, dostaneš masa (říkají nedočkavým). Na mor. Val. Vck. — **proč (čím)**: radostí (umříti), V., strachy, Hlas., hořem. Bl. Aj zdechneš (morieris) pro ženu. BO. A také jich pro žížeň mnoho velikým horkem zdechlo. Chron. 470. — **kde**. V peci zdochlo. Slov. Zátur. Sviňa pred dvermi zdochne. Slov. Zátur. Jenž **na** tom místě zdechl. Plk. Inhed zdeše na svém vozě. Bj. Aby **před** mýma očima zdechl. Arch. I. 72. Žeby dítky své raději před očima svýma zdechnouti viděl, nežli by se dočkal od nich činu nectného. Pal. Děj. V. 1. 361. Nech v té konfessí zdechají. Apol. — **komu**. Zdechl mu kůň (scípl). Ros. — **nač**. Ani jsem na to nezdech (nezpomněl). Us. Rdlf. — **o čem** Nikdo o tom ani nezdechne, nevzdechne, kein Hahn kräbt darüber. Dch. — **jak**. Náhlou smrtí všichni zdechli. Hus III. 187. Vz Státi v čem. Ananiáš *pojednou* zdechl. BR. II. 405. Vatra pomaly tlie a zdochýna. Slov. Sldk. 34. V zúfalstve zdochni smrťou škorpiona Slov. Phld. IV. 172. — **kdy**. On mόž z. *prve*, nežť dá. Hus II. 189. Bojím se, že mi **do** rána zdechne. Us. Šd.

Zdechnutí, n., das Krepiren. Bern. — Z., der Atbemzug. Dokonal své poslední z. Jel.

Zdechnutý; *-ut, a*, o = *zdechlý*. Na Slov. Bern.

Zděchov, a. m., Zdiechow, ves u Vsetína na Mor. Vck.. Tč.

Zdechovice, dle Budějnvice, ves u Přelouče. Vz S. N., Sdl. Hr. 190., 199., 206.-208., 244.—248.

Zdechovičky, dle Dolany, Zdechowitz, ves u Heřmanova Městce. PL.

Zděchu, zastr. = *zděli, učinili*. Vz Vzditi. Kat.

Zdějati, cl. Dějati. — co. Hystoria vypráva, čo ľudia dějali. Jedno takó, čo sa zdialo, co ľudia zdejali, menuje sä dej či dejina, videj dejov spolu menuje sä deja Hdž. Čít. 258.

Zdejčina, y, f., Zleitzina, ves u Beronna.

Zdejchavěnětí, vz Zdychavičněti.

Zději, zdím, vz Zdíti (zdieti).

Zdejšek, šku, m., das Diesseits, die Erde. Co člověka ku zdejšku poutá. Sš. Sk. 66.

Zdejší = *co zde jest*, hiesig, allhiesig, in-, hierländisch. Z. právo, obyčej, víno, pivo, lid, obyvatelé, Ros., peníze, zboží, Us., svět, D., život, království (na tomto světě). Br. On není zdejší. Us. On je z. (domácí), er ist hier zu Lande, ein Hiesiger. Us. Tč. Zdejší (domácí) a cizozemská vína, in- und ausländische Weine. Dch. Člověk jeden žaloval jest na jednoho zdejšího; Jan Crlík někdejší (weiland) úředník zdejší listem svým vyznává v tato slova. NB. Tč. 135., 165. Přirovnávání věcí zdejších k budoncím; Lidé o věci zdejší pilnosť vedou; Hojnou odplatu dám, k níž z. práce a utrpení ani přirovnána býti nemohou; Aby těmi zdejšími bídami přemožen nebyl; Rozdíl mezi způsobem zdejšího života a budoucího: zdejší jest zemský, ale onen nebeský. BR. II. 110., 114. a., 598. a. I kto chce všetečně sobě doufati, aby po zdejší radosti bez zamúcenie došel radosti věčné; Nemóž to býti, aby kto z rozkoší zdejší šel ihned v rozkoš blahoslavenstvie. Hus II 128., 152. Z. (pozemské) dobré; Tu radosť a to veselé, jež oko z. nevídalo; Ktož nedoufají, by chtěl Bnoh jim dáti dosti odplaty v nebesicch za z. práci? Št. Kn. š. 22., 28., 31. — *Pozn. Někdy* **chybně** *m.*: *tamější*. Zdejší obyvatelstvo jest pleti černé; Z. datle jsou nejlepší (píše-li někdo ku př. o Africe a tímto způsobem vypravuje). Km. Z. (jamajská) káva jest dobrá. Vz **Zde**. Pozn.

Zdejšina, y, f. = *zdejší krajina*, Rgl., das Hiesige. Ros.

Zdejšinec, nce, m. = *zdejší člověk*, der Inländer. Krok.

Zdejšnosť, i, f. = *vezdejšnosť*, was hienieden ist. Ros.

Zdejšok, šku, m. = *zdejšek*. Na Slov. Bern.

Zděju, vz Zdíti.

Zdekauer Em., zakladatel praž. záložny řemeslnické. Vz S. N.

Zdél = *zdéli*, der Länge nach, lang. Ta cesta je na míľu zdél; Měř to na zdél a na šíř. Na Ostrav. Tč.

Zděla = *vzděla, učinila*, zastr. Kat. Vz Zdíti.

Zdélí = *zdéli*. Na Mor. Brt., Vck.

Zdelaka = *zdaleka*. Z. bolo vidieť (jeho) nadutú tvár. Na Slov. Zátur. Priat. IV. 108.

Zdělání, n., die Verarbeitung, Bearbeitung. Nz. Z. koží, protokolu, Šp., dříví. Sl. les Vz Zdělati.

Zdělnosť, i, f. = *vzdělanosť*. Že's vraj neprieteľ jejich z-sti. Hdž. Rkp.

Zdělaný; *-án, a*, o, bearbeitet, verarbeitet, gemacht, errichtet, aufgebaut. Z. prostory. NA. IV. 145. Přišel domů zdělaný (opilý); Má kalboty z-né (zablácené). Us. Kšť. — **jak**. Básně na způsob kroniky Dalimilovy z-né. Antb. Jir. I. 3. vyd. VIII. Církev křesťanská krví jest z-ná. Jel. Enc. m. 68. — Vz Zdělati.

Zdělatebný, zu verarbeitend (nové). Z. kov. Techn. I. 127.

Zdělatel, e, m. = *vzdělatel*, der Be-, Verarbeiter, Errichter, Aufbauer udgl. Vz Zdělati.

Zdělatelný, errichtbar. Z. půda, der Kulturboden, Nz., řeč. Mus. Vz Zdělati.

Zdělati, *zdělávati = sčiniti, smísiti*, zusammenmachen, -mischen; *vystaviti, udělati, způsobiti*, errichten, aufführen, aufbauen, machen, anrichten; *učiniti*, machen, verfertigen; *děláním v něco obrátiti*, verarbeiten; *děláním zpotřebovati*, aufarbeiten, vertbun, verbrauchen; *zmalovati, zkatovati*, übel zurichten; **se** = *sdělati se, způsobiti se*, sich bilden, sich gestalten: *spraviti se*, sich zurichten. Jg. — **co**: sruby, Troj., náspy. mozoly (udělati), škodu. V., rybníky, Jel., zlato, stříbro, kůže, D., dědinu, pole, město, obležení (udělati). poselství (vyřiditi), Troj., mnoho dříví n. vápna z. (spotřebovati). Us. Hejtmany z. (jmenovati). V. Z. listinu, ausstellen, J. *tr.*, sady, zahradu. Mus. 1880 438., bavlnu, verarbeiten, NA. IV. 29, oltář, errichten, Bibl., dříví, aufarbeiten, Škd. exc., trávu (vysekati). Us. u N. Paky. Vrk. Z. listy. Arch. II. 22. Zdělal sem sady a štěpnice. Hus I. 282. Z hory, důl, pramen (rudu z pramene dobývati); **za** týden 150 hřiven čistého stříbra z. Vys. — **koho**: 1) *zmalovati, zkatovati koho*. D. Ti ho hezky zdělali. Us. Rgl. — 2) *Ctíti*. Lid mne zdělává. Jel. — 3) *Učiniti*. Poručníky z., bestellen. Vš. Jir. 44. — **co komu (kudy)**: mosty si zdělal **přes** moře. V. Z-ti si zálohu, Hinterhalt legen. Lpř. Odbojným Uhrům veliké škody zdělal. Exc. Z. komu památku. Ráj. A jiné poručníky jim (dcerám) **nad** týmž statkem zdělal. Vl. zř. 488. — **co, se, koho čím**. Pracemi se z. (utrmáceti). Kram. Teda myslíš, že tam každý, kto zachce, môže sa zdelať cárom? Zbr. Lžd. 175. — **co, koho z čeho**: z nepřátel přátely z., V., z grošů zlatý (v počtu). Opt. Pochvy celé ze zlata a stříbra zdělány byly. Ddk. II. 140. Puol osma podsedků sobě skoupili, z kterejchž sobě dvory z-li. List hrad. z r. 1581. Tč. Zdělá z mědi rozličné orudie. BO. — **co nač**. Všechno zdříví na popel zdělal (spálil). V. Listy na smlouvu z. Aesop. Něco **na** jinou věc z. J. tr. Mozoly zdělal na oči (oslepil je). BR. II. 351. b. A na to zbožie Sloták jemu listy zdělal, aby jemu ve dsky vložil. Arch. I. 173. Jestliže by řeka *tam* toky aneb jezera na budoucí časy kdy z-la. List hrad. 1581. Tč. — **co kdy**. Aby mohli **do** pravého času listy z. a dokonati. Hol. z Št. Z-li 15 loket **za** deň. Us. Tč. Pohoří oderské *t*eprve **na** počátku 13. stol. hradištskými premonstraty bylo zděláváno. Ddk. IV. 129. — **co več**: les v dědiny. Dipl. 1461. Z. co v jinou věc. J. tr. Pole sobě v zahrady z. List hrad. z r. 1478. Tč. — **co k čemu**. Soud sám má z. otázky k svědkům. J. tr. Nemocný na třetí rok poručníky sobě pře své k súdu zdělaj. Vš. Jir. 61. — **co kde**. Listina teprve v Magdeburce zdělána jest dne ¹/₇ 1179. Ddk. IV. 32. Lid český veliké škody v Rakousích zdělal. Dač. I. 255. **Na** té ztezce znamení branična zdělati dalí. List hrad. z r. 1581 Poručníky své sobě **před** dskami zdělaj. Vš. Jir. 59. Žalujemy na dříve řečeného Vlčka i na jeho syny, že sú sobě z-li lúky na naší pravej obci; Sobě na mém na vlastním lúky zdělal. Půb. I. 183., II. 467. — **koho nad kým**. Když kněžna vdova zdělala hejtmany nad Čechy Němce. Pal. Děj. V. 2. 79. Vz *Z. co komu*. — **co za kohu**. A za Kuklíka jistce zdělali. NB. Tč. 265. — **co o čem**. Zdělal o tom biskup Pelhřim listinu potřebnou. Ddk. IV. 50. — **co kam**. To staré maso zdělám do cerbulátů. Us. v Kunv. Msk. — **co jak**. Duom opravoval a dobře zdělal. Arch. IV. 352. Z-li okenka *šourem skrze* zeď. Bl. A tak rozsievaje v ně nevěru, bludy a všelikaké hřiechy zdělal jest je kúklem. Hus II. 55 On má všecky své úředníky upřiemným a spravedlivými z. Jel. Enc. m. 61. — **co s čím** (*smíchati*). — **co v čem**. Mus.

Zdělávání, n., die Verarbeitung. Vz Zdělání, Zdělati. Z. kalu, die Schlammverarbeitung. Šp., vlny, bavlny. NA. IV. 51., 29. Jarloch teprv na začátku 13. věku přistoupil ke z. dějin věku svého Ddk. III. 194

Zdělávatel, *zdělavatel*, e, m., der Bildner; Anbauer.

Zdělávatelka, *zdělavatelka*, y, *zdělá(a)vatelkyně*, ě, f., die Bildnerin; Anbauerin.

Zdělávatelný, *vzdělavatelný = ku vzdělání sloužící*, erbaulich. Jg.

Zdělávati, vz Zdělati.

Zdělavice (*Zdeslavice*), Sdalawitz, dle Budějovice, ves v Čáslavsku. Blk. Kfsk. 691.

Zdělek, lku, m. = *četa, spolek*, nejmenší oddělení většího vojenského zástupu, fr. peloton, der Zug Vz S. N. Zdělkem po-chod! Čsk.

Zdělení, n., vz Zděliti, Sdělení.

Zdělený; *-en, a, o*, vz Zděliti.

Zděli, zdýlí = *vzdéli*, lang, in die Länge. Z. lokte, D.; sáhu, dvou loket z. Zlob. Deviti loktů z. Br. Most pražský jest z 862 loket. Háj. Z. přes dva lokty. Har. Tři míl zdéli a zšíří *t*i zlodějové na časy budoucí a to pod propadením hrdel prázdni budou. Arch. náchod. z r. 1597. Hrš Hrozen z. listu, von der Länge des Blattes. Rst. 523. Polovice kopí z. Ler. Loď z. nebyla více než sedm sáhů a zšíří půl třetího. Har. I. 88. Na sáh z. Har, Pref. 182. Na hony zdýlí. Dač. I. 71. *Z., zšíři, zvýši* atd. ve prose dobré *jen se slovesem býti a s genitivem* udávajícím *t*u kterou míru; proto *lépe*: bývá zdéli tři stop *než: mívá* tři stopy z. Ale i tato frase jest dobra. Cf. *Maje* z. devět loke*t*. V. *Z. pojí se obyčejně s genitivem; v obec. mluvě klade se také akkus*. Ta zeď jest z. tři lokte, *lépe*: tří loket. Ten obeň šel dáleji od města nežli dvojie hony z. Kron. hrad.

Zdéliti, il, en, ení, *zdělovati* = *prodloužiti*, lang machen, verlängern. Krok, Rostl. — co

Zděliti, vz Sděliti

Zdélka, y, f. = *délka*, die Länge. Vz Z. Na Mor. Vck., Brt. Cvičení v zdélku, das Zugsexerciren. Čsk. V okolí rožnovském krají každý při večeři jablka na příčky, ne na zdélku. Kld. II. 285.

Zdělnost, i, f., vz Sdílnost. Bern.

Zdělný, vz Sdílný. Bern.

Zdělov *(Zdelov)*. a, m., Zdelow, ves u Borohrádku. PL. Cf. Blk. Kfsk. 23., Sdl. Hrd. II. 31.—35.

Zdělovati, vz Zděliti.

Zdělovati, vz Sděliti.

Zdelšiti, il, en, ení; *zdelšovati = delším činiti*, verlängern. — **co:** bídu. D.

Zdelšovati, vz Zdelšiti.

Zdemil, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Mus. VI. 67.

Zděmvo = *zde von, zde vonku, zvonku* (zvenku). Věštec přikázal, aby z. za ohradou stáli. Na Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 25.

Zdemyslice, Domislitz, ves u Blovic.

Zden, a, m., os. jm. Tk. I. 156.

Zdena, y, f., vz Zdeňka. Svadba se dcerou královou Zdenou. Pal. Děj. IV. 2. 80., Rdh. 128.

Zdeňátko, a, n., osob. jm., zdrob. Zdeněk. Arch. IV. 19.

Zdeněček, ečka, m., osob. jm. Arch. IV. 378.

Zdeněk, ňka, m., z lat. Sidonius. Pal. Rdh. I. 128., Gl. 385., V., Pal. Děj. V. 2 398., Arch. IV. 9. Vz Tk. II. 226., 422., III. 340., IV. 367., V. 264. — **Z.** Jaroslav, prof. v Praze. Vz Tf. H. l. 164

Zděnek, nku, m. = *bachor*, die Magenwurst, der grosse Schweinsdarm. Jg. — **Z.**, nka, m. = *macek, macák, macatý, buclík*, ein Dickbackiger, Dickback. D. Dítě to jest hodný z. Tento Zdeněk (Zdeňkův hošík) jest hodný z. Us.

Zdeňka, *Zdena*, y, f., ze Sidonia. Jg. Vz Mz. 374., Gl. 385., V. Kal. 59., Tk. I. 451., Mus. 1880. 467., Zdena.

Zdění, n., das Mauern, die Mauerung. Z. důlní (výstroj zděný, vyzdívka), die Grubenmauerung (gemauerter Ausbau); z. jámy či jámově (vyzdívka jámová), die Schachtmauerung; z. střídy či střídové, die Streckenmauerung; z. nepromočné, wasserdichte Mauerung. Hř. Z. na maltě, die Mörtelmauerung; z. na sucho, die Trockenmauerung, z. ochranné, die Schutz-; z. poruhové, Abbau-. Bc. Z. římské a řecké. Vz Vlšk. 65., 66.

Zdenice, dle Budějovice, Zdenitz, ves u Prachatic. PL. Cf. Tk. I. 407., Sdl. Hrd. III. 43., 48.

Zděnice, e, f. = *stěna z kamene vystavěná*, eine Mauer aus hartem Materiale (aus Stein). Na Mor. Vck. — **Z.**, pl., zděně domky (ne tesané, ne dřevěné chalupy). Mor. Šd.

Zdenko, a, m., osob. jm. Šd.

Zdenkov, a, m., ves u Telče na Mor. Tč.

Zděný; *-ěn, a, o*, gemauert, von Stein. Z. zídka, základ. Z. věž, Kom., dům, náhon. D. — **jak.** Světnice *dolem* zděná. Us. Studna z dobrého staviva zděná. Us. Z. na vápno. Har. I. 156.

Zdeorganisovati, desorganisiren. — **koho čím jak.**

Zdepčiti, il, en, ení, *zdepčovati = po-, zašlapati*, zer-, niedertreten. Slov. — **co kam.** Zdepčite do prachu tie ničomné červy. Zbr. Hry 109.

Zdepsiti, il, šen, ení, *zdepšovati = zdeptati*. — **co (čím):** nohama trávu. Na Ostrav. Tč. Dnes jsme zeli už z-li (eintreten, einlegen). Na Ostrav. Tč.

Zdeptání, n., vz Zdeptati.

Zdeptaný; *-án, a, o*, niedergetreten, festgestampft. Pokud pohne někto nohu za nás, dávno ležať budeme z-ní (v hrobě). Na Slov. Lipa III. 32. Z. rod. Čch. Mch. 7.

Zdeptati, zer-, niedertreten. — **co.** Z-la vše vítězná moc. Čch. L. k. 80. Dúfám, že sa paripy uhorské napijú vo krátce slanej vody. Nech zdepcú tak nevďačnú zem túto, by sa blízke tázalo potomstvo, kde stálo to kráľovstvo chorvátske? Zbr. Hry 35. — **co kde.** Církev z-la v té zemi lidu kacířského vzdor. Čch. Mch. 99.

1. **Zděř**, i n. e, **zděřka, zdiřka, zděrka, zdírka**, y, f. = *kruh*, der Ring, Reif. V. Sloup má škudliny zděřmi stažené. Vrat. — **Z.** = *zvl. železná obruč v kameně mlýnském* (v běhouně), *v které pružinka klepá*, der Steinring, Steinreif. Jg. Z. pupková = kroužek zapuštěný do oka běhounu, der Warzen-, Staffelring. Prm. IV. 249. — **Z** = *železná obruč k stáhnutí hřídele, válce, hlavy kolu (jehly, piloty), trouby, cévy, kladnice* atd., der Ring. Vys. Z. kola, výtočka, die Radbüchse, Us., Pdl.; z., puška, spojma do trouby, die Röhrenbüchse. Nz., Šp. Z. na voji, nábojní n. nábojová (aby náboj nepukl), der Deichselring; u pluhu. Us. Dch. Z. je kování, jež objímá oj, kde se pojí s rameny. V Kunv. Msk. Z. na točnu, der Thorhalsring, nápravní, die Achsenbüchse, chodicí, der Steckenring, vojová, der Deichselring. Šp. Kovaný železnými zděřemi, Ring. Prm. IV. 200. Z. na káď (železná obruč). Hk. Zevnější částky stříkačky jsou: nápravy, zděře, svorník … Khl. Z. u klanice, der Kipfenring. Us. Pdl. Z. či buben jest jakási káď z dubových anebo borových, dole ostře přisekaných dužin, které jsou železnou obručí spojeny, die Brunnenbüchse; Z. ke spojení truh, die Lamelle. Šand. II. 74., 86., 87. Zdiřka — železné kování čepu v dolním prahu stodoly. Na Zlinsku. Brt.

2. **Zděř**, e, f., ves. Arch. III. 469.

Zderad, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128. Vz S. N., Dal. 87.—90. (Jir.), Tk. I. 22., 112.

Zderadiny, dle Dolany, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 61.

Zděravělý = *děravý*, löcherig. Ros.

Zděravěný, durchlöchert, durchstochen, durchbohrt n. p. zuby ohništové roketův a prutníkův. Rst. 523.

Zděravěti, ěji, ěl, ění, löcherig werden, Löcher bekommen. — **komu.** Měšec mu z-věl, das Geld ist ihm ausgeronnen. Us. Šd.

Zděraviti, il, en, ení, löcherig machen. — **co čím.**

Zderaz, u, m., částka Prahy na Novém městě blíže Karlova náměstí stranou k řece. Na Z ze bydleti. Vz S. N., Tk. II. 235., III. 418. Z. od Zderada. Pal. Rdh. I. 132. Z., vsi u Richmburka, u Kolešovic (něm. Dereisen); dvůr u Smiřic, něm. Zdaras. Cf. Blk. Kfsk. 39., 286., Sdl. Hrd. I. 192., 195., II. 227., 242. — **Z.**, a, m. J. Jan. Vz Tk. V. 264.

Zderazský. Z. klášter, brána. Vz Sdi. Brad. I. 179., 181., Tk. II. 553., III. 664., IV. 746., VI. 27. Z-štl kněži. Tk. VI. 161. Z Petr. Tk. V. 111.

Zděřec, řce, m., ves. Arch. III. 505.

Zděrek, rku, m. = *hadr.* Nakladť vetkých klakolóv a vetkých zděrkóv. Jer. 38. 12. BO.

Zděřikovati = *zděrovati.* U Vyzovic. Mtl.

Zděrka, vz Zděř.

Zděřka, vz Zděř.

Zděrnice, e, f., ves. Arch. I. 535.

Zděrovatěti, ěl, ění, *lépe*: zděravěti. Jg.

Zděrovati = *utéci*, davonlaufen. Na Mor. na Zlínsku, u Příbora a j. Brt., Mtl. Cf. Zděrygati.

Zděrstvo, a, n. = *vydírání*, die Schinderei, Prellerei. Na Ostrav. Tč. Na spôsob týchto spolkov utvorily sa neskoršie aj také, ktorých cieľ bolo zderstvo a podkopávanie blahobytu Na Slov. Phld. III. 3 232. Kúpil ho bohatý, ale pre z. preklialy. Zátur

Zderu, vz Zedrati.

Zděrygati = *utíkati*, davonrennen. Vz Zděrovati. Na Mor. Vck.

Zdesateronásobniti, *zdesetnásobniti*, verzehnfachen. — **co.** Us., Koll. Z. daň Rk — **se kde.** Ač počet slov v písemných znacích téměř se zdesateronásobnil. Lpř. Děj. I. 16.

Zdesátkovati, decimiren. — **koho jak** Podlé řady je z-val. Šd.

Zdese, zastr. = *zde.* Ale protiv tejto dievce nenie ijednoho pěvce ani hovořiče zdese. Kat. 2168

Zděsilý = *zděšený*, erschrocken. Ros.

Zděsiti, zděs, se (le), il, šen, ení; *zděšovati* = *zastrašiti, uleknouti*, erschrecken, aufschrecken; *se*, entsetzen, sich entsetzen. — **koho.** Protož nenl div, že ty strážné zděsil. BR. II. 132. b — **koho jak**: na smrt. V., Ros — **koho čím**: křikem. Us. — Záv. — Kom. — **se čeho.** V., Koc. Z. se svého skutku. Háj. Kdož mu dosud věrni byli zůstali, zděsili se prý této zprávy jako rány morové. Ddk. II. 381. Čehož jsem já se zděsil a všichni přítomní. Kom. Lab. 102. — **se nad čím.** Km.

Zděsivý, schrecksam. Šm.

Zdeslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Tk. I. 180., Arch. IV. 324. — **Z.,** ě a i. f., Deslawen, ves u Jechnic; Zdeslaw, ves u Klatov.

Zdeslava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zdeslavice, dle Budějovice, Zdeslawitz, vsi u Uhl. Janovic, u Zbraslavic, u Ledče. Cf. Blk. Kfsk. 514.

Zděsník, u, m., rostl., mor. Dch. Vz násl.

Zděsníkový odvar, z děsníku. Mor. Dch.

Zdesoudně se ohlásil, šp. m.: u zdejšího soudu, úřadu. Bs., Brs. 2. vyd. 272.

Zděšeně, entsetzt. Z. zvolati, k někomu pohlédnouti a p. Hrts.

Zděšenec, nce, m. = *třezalka*, hyperium. Vz Třezalka.

Zděšení, n., die Bestürzung, der Schrecken, das Entsetzen. Prudké leknutí jest ž. Sb uč. **Z. někde způsobiti.** Us. Dch.

Zděšenosť, i, f. = *zděšení.* Osv. I. 188. Z. a strach bývají při každém ohni. Sb. vel. I. 69.

Zděšený; *šen, a, o*, bestürzt, erschrocken, entsetzt. Z. srdce. Srdce zděšeného (bázlivý). V. Všecek zděšený tam přiběhl. — **kde**: na mysli zděšenu býti. V. — **čím**: hrůzou, radostí. Kom.

Zdešov, a, m., Zdeschow, ves u Počátek. PL., Arch. III. 473.

Zdeštiti se, il, ění = *dáti se do deště*, zu regnen anfangen. — **kdy.** Možná, že sa večer zdeští. Na mor. Val. Vck.

Zdeť, vz Zdě.

Zděti, vz Zdíti, Vzdíti.

Zdětilý = *kdo má děti*, wer Kinder hat. Scip.

Zdětín, a, m., Zdietin, ves u Plumlova na Mor. a u Starých Benátek. Tč., Arch. I. 544., Vck., PL. Cf Tk. III. 112.

Zdětinělosť, i, f., das Kindischwerden. Ja.

Zdětinělý, kindisch geworden. Z. kmet, Sych., člověk. Dač II 21., Dch., Mus. 1880. 244.

Zdětinění, n., das Kindischwerden.

Zdětinělý; *-én, a, o* = *zdětinělý.* Bern.

Zdětinětí, ěl. ění, kindisch werden. V., Ros. Velmi staří zdětinějí. Kom.

Zdětinilý = *zdětinělý.* Z. rodičové. Reš.

Zdětiti se, il, ění, Kinder bekommen. — **se s kým** *(děti s ním dostati).* Schön.

Zdětky = *zde.* Na Mor. MM.

Zděvčiti se, il, en, ení, ein Mädchen narr werden, sich in ein Mädchen närrisch verlieben. Us. Šd.

Zdezemský, hierländig, *domácí.* Dch. Cf. Zdesoudně.

Zdí se. vz Zdíti.

Zdialiť sa = *vzdáliti se.* Na Slov. Lebo nikdy sa nezdialil, nezdiali Slovák pobožný od svojeho Boha. Sldk. Mart. 20.

Zdibor, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zdibsko, a, n., ves u Zdib. PL.

Zdiby, dle Dolany, ves v Karlinsku. Vz S. N., Tk. II 423., III. 95., Blk. Kfsk. 22.

Zdice, dle Budějovice, Zditz, ves u Hořovic. Cf. Tk. I. 630., IV. 746., V. 264., S. N. — *Zdický.*

Zdicí *(ne: zdící)*, Bau-, Mauer-. Z. kámen, V., cihla. 1694

Zdírati = *sdírati, sedřiti*, abschinden, herabziehen. Slov. — **co komu.** Deviatu kožu nám zdierajú, článok za článkom režú telo naše a my? Mlčíme. Btt. spv. IV. 172.

Zdierec, rce, m. = *dříč*, der Schinder. Na Slov. Zbr. Hry. 58. Nič nedať tím zdiercom. Syt. Táb. 137.

Zdiernik, a, m. = *zdierce.* Na Slov. Kebych len vedela, kde býva dajeden z tých zdiernikov. Zbr. Hry. 58.

Zdierstvo, a, n. = *zdírání*, das Schinden, die Schinderei. Na Slov. Násilí a z. Zbr. Hry 228

Zdieše sě, zastr. = *zdálo se.* Kat. 192. Vz Zdíti, 3.

Zdieti, vz Zdíti (učiniti). Kat.

Zdich, a, m., osob. jm Pal. Rdh. I 128. Dle Gl. 385. = Zdislav.

Zdik, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128. Dle Gl. 385. = Zdislav. Vz S. N., Tk. I. 630, Sbn. 119., Sdl. Hr. 125.

Zdíkov, a, m. Z. velký a malý, Gross-, Klein-Zdikau, vsi u Vimberka. Vz Blk. Kfsk. XVIII., XXVI.

Zdiky, dle Dolany, Stiegesdorf, ves u Kaplice v Buděj. Vz Blk. Kfsk. 653., Sdl. Hr. III. 43., 48.

Zdilač, e, m. = sdileč, der Mittheiler. U Uher. Hrad. Tč.

Zdíleti, vz Sděliti.

Zdílivosť, i, f., der Mittheilungssinn. Šm.

Zdilně, mittheilend. Kram.

Zdilnosť, sdilnosť, i, f. = *sdílení se s kým, dání částky, udělení*, die Mittheilung. Z. někomu učiniti. To nám buď nejbližší cesta k dobročinnosti, k z-sti a štědrosti. V. K z-sti vede před oči stavěje užitky. BR. II. 29. Pud k z-sti. Dk. P. 148. Z. ctí zdilného. V. — **Z.** = *společnosť*, die Gemeinschaft. Z. ve všem. Sych. Z. těla a krve Kristovy (večeře Páně). V.

Zdilný, sdílný = *sdělující se, štědrý*, mittheilsam, freigebig. V. Zdilnosť ctí zdilného. V. Jsou zdilní a štědří. BR. II. 26. a. — **komu čím.** Míti to, čímž by zdilný i přátelům i nuzným býti mohl. Jel. — **Z.** = *obecný*, gemeinschaftlich. — **komu:** z. všem Scip.

Zdilut, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zdím, vz Zdíti.

Zdiměřice, dle Budějovice, Stiměřitz, ves u Jesenic. Pl. Cf. Blk. Kfsk. 944.

Zdimír, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zdinka, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zdinky, pl., f. = *cimbuří*, die Mauerzinnen. Čsk.

Zdiř, e, f. = *zděř, železný kruh, jímž se spojují ramena s ojí.* Mor., Pk., Bkř., Jsk. Vz Zděř, Zdírka.

Zdirad, a, m., os. jm.

Zdírati, vz Zedříti, Sedrati. — **Z.** = *utíkati*, davonlaufen. Na Mor. Brt., Vck.

Zdírka, zdířka, y, f. = *zděř*; železný obrouček na rukojeti, der Heftring, die Zwinge, das Zwingel. Šp., Msk. — **Z.** = *nádržka na vodu.* U Rychn. Čsk.

Zdírkovati, löcherig machen. Lom. Pých. 66.

Zdířkový, Ring-, Beschlag-. Z. plech u nápravy. Vz Zděř.

1. **Zdislav**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128, Tk. I. 630, V. 58., 60. Z. Zeman. Zžk. 8.

2. **Zdislav**, i a ě, f., ves v Chrudimsku. Arch. III. 474., Sdl. Hrad. I. 82., 97., 101., 103, Blk. Kfsk. 517.

Zdislava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Dal. Jir. 145.

Zdislavice, dle Budějovice, městečko u Benešova. Vz S. N., Tk. III. 36., 123., Blk. Kfsk. 61, 62. — **Z.**, ves u Zdounek na Mor. Tč. — **Z.**, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 701. — **Z.**, ves zaniklá v Litoměřicku. Vz Blk. Kfsk. 845.

Zdíta, y, f., osob. jm. ze 14 stol. Mus. 1880. 467.

1. **Zdíti** (zastr. zdieti), *sdíti*, zději a zdím, zděj, zděl a zdil (zastr. zdál), zděn, ění = *sčiniti, učiniti, udělati*, thun, machen. Kat. 59., 805., 3106.; **se** = *díti se, státi se*, geschehen, wiederfahren. Vz Vzdětí, Listy filol. 1884. 107. (Gb.) — **co.** Potom zdievši ty potřeby jel jest z Olomúce. NB. Tč. 93. Aby proto prve přijel, než páni KM. sond zdadie. Arch. V. 511. Vezmětež to svaté tělo, neb jest nic zlého nezdělo. Výb. II. 35. Anděl zdal (z kmene *da*) poselství. Št. Ř. 215. b. Zdav poselstvie. Hr. rk. 107. — **co komu:** litosť bližnímu. Rad. zv. Rodičům odměnnú službu z. (činiti). V. Ben. Až noc temná konec bojem zdieše. Rkk. 52. Kapla tuto stála, Cyrill zděl jí jménu Klementovu; Vezmi bič, zděj konec lomu tomu. Sš. Bs. 187., 195. Aby ty jim zdal potřebu. Hugo 394. Což sobě smutná sději. Hr. rk. 40. a. Kdež mi se česť zděje. Alx. V. 856. Co je nám sobě sdieti? Mst. 240. Co's nám sděl? Hr. rk. — Dal. — **co kde (čím):** poselství **na** sněmě. V. Nevěda co zdieti sobě v té strasti. St. skl. I kak sě zdie v cuzej vlastí ot jutra po večer, tako bě sě zdieti dietkám i ženám. Rkk. 8. Poselství **před** císařem z. (učiniti), poručení. V. Z co **u koho.** Rad. zv. I zdieše hoře v dědinách ohněm i mečem. Rkk. 17. Lilije, vy děvy miloskvoucí, zda zář luny ve vás stan si zděla?; Zděje trůn vám na suti a rumu. Sš. Bs. 179., 183. Před najvyšším komorníkem, sudím a písařem zdieti má svú potřebu. Arch. V. 363. — **co jak.** Jakožby ona přikázala, aby to věrně zdála (učinila). Tristr. 108. A ty osoby mají klejty potřebnými opatřeny býti, aby to poselstvie svobodně zdieti mohli. Arch. IV. 482. Kterak poselstvie pána svého dobře zděje posel nenaučený? Hus I. 232. Toť rád zději. Hr. rk. 131. Že jsú k nectí nic nezdieli. Tand. Z. 166. b. — **se komu (jak).** Lučanům sě zde zle zdie. Dal. A najviece pro ten skutek, z něhož král jmieješe smutek, bychu všichni bez naděje, že sě jim vše bořе zděje. Alx. Anth. I. 3. vyd. 37. — **co z čeho.** Vroucnosť, jenžto zděla nebe ze žaláře. Sš. Bs. 175. — **co odkud kam.** A od téhož krále poselství k nám zdav. Arch. III. 306. K němužto bez meškánie zděj to poselstvie. Výb. II. 22. Gawin zdie k nim to poselstvie. Tand. Z. 165. b. — **co proč.** Ach, ty trnie, ostré trnie! čemu si bol zdělo? Rkk. 61. — **co čím:** mečem. Dal. Vz dole. Aby ty tělem zdal (zděl, vykonal) potřebu svú. Hugo. Zděli jste svým žitím morovým, že se zloba proti církvi ježí. Sš. Bs. 195. Jak jste svatou pílí všem nám radosť zdílí. Sš. Bs. 64.

2. **Zdíti**, zdím, ěl, ěn, ění = *říci, pověděti*, sagen. Přemysl dá to vší zemi věděti; muži nevěděchu, co tomu zdieti. Dal. — St. skl.

3. **Zdíti se**, *zději se* = *zdáti se*, scheinen. Zdějí se. Výb. I. 239. Však sě jemu nic to nezdí (nezdálo). Výb. I. 1080. 25. By ty byl, mně cele i zdí sě. Hr. rk. 117. Mnozí blázni slyšíce slovcě výborná, ješto se jim zdejí dvorná. Hr. rk. 99. a. Kteříž se sobě uměli býti zdadí (od kmene *dad*). Bl. 124. Kteříž se zdadí býti poslední. BR. II. 87. a. Ale to mně se zdadie pohiôžky. Arch. IV. 389.

4. **Zdíti**, zdím, zdí, il, en, ení; *zdívati* = *zeď stavěti*, mauern, eine Mauer ziehen. — **co**: město (zdí obraditi). Dal. — **jak**: **po** stupních z. (usazovati). Nz. Z. **na** sucho (bez vápna n. malty). Vys.

5. **Zdíti** = *sdíti, svléci*, ausziehen. — **co odkud**: kabát se sebe z. Na Ostrav. Tč.

Zdívati, vz Zdíti, 4.

Zdivělosť, i, f. = *zdivočilosť*, die Verwilderung.

Zdivělý = *divoký*, wild, verwildert. Rehot z-lých koní, scheu geworden. Sldk. 515.

Zdiveně = *udiveně* Hlk. S. 1. 13.

Zdivený; *-en, a, o* = *zdivělý*, wild, verwildert, scheu. Z. hled, Kká. Š. 113., oko, Hdk. L. k. 50., hosť. Kká. Td. 14. Stařec bílý promlouvá k druhům z-ným. Nitra VI. 98.

Zdivěti, ěl, ění = *zdivočeti*, wild, scheu werden. Slov. Dbš. Obyč. 44., Mt. S. I. 117. Aby syn nezdivěl. Sldk. 4

Zdiviti, il, en, ení, verwildern, wild, scheu machen. Dch. — **se**, sich wundern, verwundern, ins Erstannen gerathen; wild, schen werden. — **se**. Nech zdivieu sa (neeb se zbláznim), ak čistů pravdu nehovorím. Dbš. Obyč. 45. — **se čemu**. Rk. Vz Divití se.

Zdivka, y, f., das Mauern. Máme dnes zdivku (zdíme, stavíme). Mor. Šd.

Zdivniti, il, ěn, ění = *divným učiniti*. — **co**. Zdivnil milosrdie své. Ž. kap. 36. 22. (Č.). Vz Zdiviti.

Zdivo, a, n., das Mauerwerk, Gemäuer, Baumaterial (věci ku zdění). Dch., Tč, Kká. Td. 211., 50. Z. přibrádkové, der Riegelbau, Krost, základní, sklepové, cihelné. Us. Pdl. Z. na sucho, raubes Mauerwerk. Šp. Tvrdé zdivo bašt. Tč. Ohmítka zdiva, der Anwurf des Gemäuers. Dch

Zdivočelosť, i, f. = *zdivočilosť*, die Wildheit. Z. všech stavů. Pal. Děj. IV. 2. 83.

Zdivočelý = *kdo zdivočel*, wild, scheu geworden, verwildert. D., Dch., Lpř. Z. člověk, Tč, fantasie, kůň. Osv. I. 365., VI. 518. Muž ten z-lý. Pal Děj. V. 2. 126. — **čím**: vášní. Vrch.

Zdivočení, n., die Verwilderung, das Scheuwerden. Bern, Dch. Z. mravů, Mus 1880. 27, vojska. Osv. I. 212.

Zdivočený; *-en, a, o* = *zdivočelý*. Vz Zdivočiti. Bern.

Zdivočeti, ejí, el, ení = *divokým se státi*, wild werden, verwildern, wildern. Vojáci zdivočeli. V. Lid týraný rozprchával se po zemi a z-čel. Pal. Děj. V. 1. 5. — Ros, D. — **kde**. On na škriách zdivočel. Sych. Děti na ulici zdivočely; **Mezi** divochy člověk sám zdivočí. Us Tč.

Zdivočile, wild, scheu. Z. se zpínati. Sych. Z. si vésti, počínati. Lpř, Němc.

Zdivočilec, lce, m., ein verwildeter Mensch. Vinař.

Zdivočilosť, i, f. = *divokosť*, die Wildheit, Verwilderung. D. Kozmas potvrzuje tuto z. Ddk. IV. 301.

Zdivočilý = *zdivočelý, divoký, který se zdivočil*, wild. Z. obyčejové, Ros., vášeň, Č., zubr. Sych. Zdivočilý. Kká. Td 130. a j. Z. kink, Dch., chasa, bouští, Čch. Mcb. 18., 45, rota. lb. 78. Sv. Vojtěch nalezl manželství v Čechách ve stavu z-lém. Ddk. IV. 301. — *Pozn. Zdivočilý jest prý chybně m. zdivočelý od zdivočeti*. Cf.: zpráchnivělý, zkamenělý, zmoudřelý, zdivočelý, zbovadělý. **Ale** Jg. má tvar *zdivočilý* a odvádí jej od: *zdivočil se* a nikoli od *zdivočeti*. Cf. zhovadilý (který se zhovadil), Rkk., vkořenilý, změkčilý, zmocnilý, znuzilý, Žer., zmužilý, V., zněmčilý, V., opilý (který se vkořenil, změkčil, zmocnil, znuzil, zmužil, zněmčil, opil); zhošilý, zepsilý, zjedovatilý. Vz **Zhovadilý**.

Zdivočiti, il, en, ení; *zdivočovati* = *divokým učiniti*, wild o. scheu machen. — **koho**. Nepráskej bičem, ať krav nezdivočiš. Us. Tč. — **se kde**. Us., Jel. Krávy se v lese z-čily. Us. Tč.

Zdivočovati, vz Zdivočiti.

Zdivoj, e, m., osob. jm. Pal. Rdb. I. 128.

Zdivokaz, u, m., ein Fehler am Gemäuer. Zpr. arch. VII. 58.

Zdižer, u, m. = plíseň?

Zdjeti = *zdieti*, *zdíti*, zastr. Vz Zdíti (činiti).

Zdla, y, f., gale, Gagel, rostl. Z. obecná, g. commune. Vz Rstp. 1416. — **Z.** = *borovice*, mirica. Rkp. vodů.

Zdlabati = *vydlabati*, aushöhlen. Ros. — **Z.** = *snísti* (žertem), zusammenessen. — **co**. Vše zdlabal. U Kr. Hrad. Kšť.

Zdlabiti, il, en, ení, *zdlabnouti*, bnul a a bl, ut, utí, *zdlabovati* = *zmačkati, stisknouti*, zusammendrücken, zerdrücken. Ros. Mor. Vck. — **co kam**. Leč tě chraň se, sice v zhlaň tě zdlabí. Sš. Snt. 133. — **Z.** = *snísti*. Cf. Zdlabati. — **co**. Vše zdlabil. U Kr. Hrad. Kšť.

Zdlatoliti, il, en, ení = *sešlapati, sváleti*, zer-, zusammentreten. — **co čím**: osení sezením. Konble.

Zdláviti, il, en, ení, *zdlavovati* = *zadáviti*, erwürgen; *pošlapati*, nieder-, zusammentreten. Slov. — **co**. Zlomil konár, z. hrady (záhony). Zátur. Háj. I. 35. — **co čím**: patou. Nitra VI. 87.

Zdlha = *zdlouha*. Na Slov. Bern.

Zdlhavosť, i, f. = *zdlouhavosť*. Slov. Ľudia k odkladu a z-sti velmi náchylní sú. Lipa 379.

Zdlhavý = *zdlouhavý*. Na Slov. Šd.

Zdlouha, langsam. Z. si vykračovati, V., něco dělati. Z. si počínati, jíti; Práce jde z. ku předu. Dch. Z. mluviti, píti. Hrts. Květ útlý z., konkol rychle roste. Shakesp. Tč.

Zdlouhavě, komp. -věji, langsam. Z. pracovati, všecko dělati. Us.

Zdlouhavosť, i, f. = *váhavosť, nerychlosť*, die Langsamkeit, Saumseligkeit. D.

Zdlouhavý = *váhavý, nerychlý, meškavý*, langsam, saumselig, zauderhaft. Z. nemoc (couravá), Dch., krok, chod, Us, Mcha., člověk, práce, cesta. Tč. Šel z-vým krokem. Us Z vý, bndiž k ničemu. Us. Bkř. Z. jízda (rači). D. Vz Srání. — **v čem**: v řeči. Tě.

Zdloužiti, il, en, ení = *dlouhým učiniti*, verlängern. — **co kumu**: plášť. Ros. — **komu čeho**. Chceš-li sobě z. věku, hleděj

k tomu v ctnosti lékn. Sb. uč., Hkš. — **co jak.** Dva kročky zdloužím v jeden mužský krok. Shakesp. Tč.

Zdlovitý. Z. rostl., myriceae: voskovník, zdla, postopčák, obkotec, kupinovec. Vz Rstp. 141., S. N., Zdla.

Zdlska, y, f. = *zdlouška, zdělka.* Na Slov. Šd.

Zdlúha = zdlouba. Slov.

Zdlužení, n., vz Zdlužiti.

Zdlužený, vz Zdlužiti.

Zdlužilý = *zdlužený*, geborgt, entlehnt.

Zdlužiti se, il, eni, zdlužovati = *dluh učiniti*, borgen, ausborgen, Schulden machen. V., Br., J. tr. Zavadil-liby prve co otec na tom dielu, než-li by syna oddělil, zdluže se. Arch. V. 37. — **se jak.** Žeby sč kto zdlužil vlece nežby svého statku měl. Vl. zř. 205., Arcb. V. 118. — **več.** Aby mně to dala popsáno, več by se z-la. Arch. I. 153. Ve veliké summy peněz se z. V. — **se (kde) nač.** Z. se na řemeslo. Rad. zv. Na kupectví se u lidí zdlužil. Bart. — **kdy (proč).** Dluhóv mužových platiti nemá, než kteréž se z-la v svém vdovství, ty plať. Arch. II. 505. Všech dluhuov, v něž jesti **pro** nás a pro obecné dobré zašel a sie zdlužil nebo sie v čísiech budúcích zadlužil. Dluhy, v kteréž jest sie pro obecné dobré zdlužil osobám rozličným. Arcb. I. 209. — **se od koho.** Rk.

Zdlúžiti = zdloužiti.

Zdlúžky, in der Länge, adv. Na Slov. Bern.

Zdlužovati, vz Zdlužiti.

Zdlž, e, f. = *dėlka*, die Länge. Slov. Z. odmerála (odměřila) kročajama. Phld. IV. 4. — Hdž. Čít. XII.

Zdlžeti, el, eni = *zdloužeti, zdloužiti se*, lang werden. Tvár jeho z la. Na Slov. Klčk. Zb. IV. 106.

Zdlžina, y, f. = *dėlka*, die Länge. Slov. Kol'ko tedy ma do z-ny toto drevo? Zátur. Nápr. 118.

Zdlžiti = *zdlužiti*, borgen. Na Slov. Loos.

Zdlžiti = zdloužiti, verlängern. Na Slov. Loos.

Zdlžka, y, f. = *dėlka*, die Länge. Slov. Šírka i z. pol'a. Sldk. 115. List tento je pisaný na pol hárku (archu) papieru a sice nie po šírke lež po zdlžke jeho. Sl. let. I. 66.

Zdlžosť, i, f. *zdloužka, dloužka dlouhosť*, die Länge. Na Slov. Hdž. Čít. XII. Na šírinu i na z. pomerati (poměřiti). Sl. let. V. 167. Z. merajú (měří) na siahy či láktory, laktre. Hdž. Šlb. 54.

Zdmouti, vz Zedmouti.

Zdmutí, n., das Aufschwellen, Aufblähen, die Stauung. Z. bouře. Hdk.

Zdmutý, auf-, angeschwollen, aufgebläht, gestauet. Kká. K sl. j. 61. Z. kejdy. Tč. — **jak.** Každé zrno (hroznu) sladce z. Kká. K sl. j. 210. — **čím.** Vichrem z. Čch. Bs. 172. Bospor žalem bouřně zdmutý. Kká. K sl. j. 202.

Zdmýchati, vz Zdmýchnouti.

Zdmýchnouti, chnul a chl, ut, utí; *zdmýchati*, zusammenblasen; berab-, wegblasen; aufblasen, in die Höhe blasen; durch Blasen zu Wege bringen. Vz Sdmýchnouti.

Zdnění, n., vz Zdníti.

Zdníti, *zdnivati se*, tagen. Vz Dníti se. Us. Tč.

Zdnuká = *uvnitř*, darin, innen. Na Slov. Konečne domu niet už chyby. Bez meškánia ho sriadil (zřídil) z. Phld. IV. 16. Cf. Zdnuky.

Zdnukati = *uvnitř býti*, innerlich, zu Hause sein? Cf. Zdnuká. Jaký zvonká, taký zdnuká. Na Slov. Dhš. Obyč. 46.

Zdnuky = *uvnitř*, innerlich. Slov. Z-ky prázdny mešec. Zátur. Nektorí sprostí l'udia podobajú sa bubnu: z. sú prázdni, ale vel'ký lomoz robia. Zátur. Priat. III. 96. Čakaj, nech si ruku zdvihnem! ohlásil sa ten z., von innen. Dhš. Sl. pov. IV. 29. Vz Zdnuká.

Zdoba, y, f. = *ozdoba, skvělosť*, die Zierde, der Schmuck, der Flitter, das Lustre. Kam., Dch., Kká. Td. 97., Brf. Z. berly. Čcb. Dg. 483. Z. bílých růží. Čch. Z. pozlátka dvořanů, der Höflinge Flitterzier. Dcb. Nánšnice, drahokamy, žien šťaetných zdoby. Phld. III. 1. 31. Z. zlatá. Kká. K sl. j. 30. Opáše se junák zdobou stuh. Hdk. Sen to prostý záře rajské zdoby. Nitra IV. 124.

Zďobaný; *-án, a, o*, blatternarbig. Dch. Nz. lk. Cf. Dolúčkovatý, důlkovatý, zdrápaný. Z. od neštovic.

Zďobati = *ďobáním shloubiti*, aufpicken.

Zdobek, bku, m., callichroma, hmyz. Krok II. 256.

Zdoben, bna, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zdobeň, bně, f, Zdobín, ves u Miletína. Vz Zdobín.

Zdobení, n., das Zieren, die Verzierung. Z. stěn NA. I. 59.

Zdobeninka, *zdobina*, y, f., die Galanteriewaare. Šm.

Zdobeninkář, e, m., der Galanteriearbeiter. Šm.

Zdobeninkářský Z. hlina, der Decklehm. Šm.

Zdobený; *-en, a, o*, geziert, ausgeschmückt. — **jak.** Dům hrdě z. Osv. I. 377. — **čím.** Desky dubové, kůží potažené, často slonovinou a kovem z-né. Ddk. IV. 329.

Zdobín, a, m., samota u Mnichova Hradiště. — Z. (Zdobeň), ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 801., 807.

Zdobina, y, f., vz Zdobeninka.

Zdobinář, e, m. = zdobeninkář. Rk., Loos.

Zdobinský, ého, m., osob. jm. Šd.

Zdobiti, il, en, ení = *krášliti, šlechtiti*, zieren, schmücken. — **co, koho, se (čím):** dům věnci. Us. Darmo se vrána pavím peřím zdobí. L. Ženu čepec, muža brada zdobí. Us. Tč. Nábožnosť zdobí vůbec lid náš slovanský. Sh. vel I. 83. Vzhůru prut a druhý na příč leže, zdobí nejvíc kostely a věže (kříž) Slez. Šd. Či čítá, či piše, či sa pierkom zdobí? Sl. ps. 190. Plemeno dobytka krví jiného plemene z. NA. IV. 103. Křesťany v Kolosse trojím názvem zdobí. Sš. II. 193. Proč bys se zdobil cizím peřím, když své vlastní máš? Poř. Tč. — **kdy, jak dlouho čím.** Z jara, v létě květinami se zdobíme. Us. Kterýž sotva **po** 17 měsíců zdobil svou

blavu tiaron; Podlé této listiny měl král český korunou se z. v těch dnech; Osoby korunované při slavných bohoslužbách zdobeny byly korunou. Ddk. III. 201., 225., 236.

Zdobivý = *zdobný*. Rk.

Zdobizna, y, f., vz Nezdobizna.

Zdobkaný = *zdobaný*. Prk.

Zdobně, zierlich. Pochva z. vykládaná. Vreb.

Zdobnec, ence, m., aglaia. Rostl. III. 321.

Zdobnice, e, f., přítok Orlice. Vz S. N. — **Z.**, dle Budějovice. Z. malé, Klein Stiebnitz, veliké, Gross-Stiebnitz, vsi u Rychnova. Vz Sdl. Hrd. II. 12., 261., 262., 263.

Zdobník, a, m., der Kunstvergolder. Kv. 1842.

Zdobnosť, i, f. = *ozdobnosť*, die Zierlichkeit. L. Zaisté iné čosi sa tam stalo: to z. vyvolala. Na Slov. Phld. III. 1. 43.

Zdobný = *ozdobný*, zierlich, schmuckhaft, Zier-, Schmuck-, Luxus-. Z. roucho, zahrada, kameny, pták, strom, květina, plášť, lípa, papír, Dcb., písmo, barvy. Vrch. Ztrháme však bradby zlobné, vystavíme stany zdobné. Nitra VI. 35. Jich (pokrytců) řeč jest zdobná. A chalupu povláčkou opásali zdobnou. Slov. Phld. IV. 364., 5. Cf. Cifrovaný.

Zdoboryt, u, m., die Illustration. Šm. Z-ty opatřiti, illustriren. Šm.

Zdoborytní, illustrirt. Z. dílo. Šm.

Zdobřeti, el, ení, gut werden, sich verbessern, sich versöhnen. Us.

Zdobřiti, il, en, ení, *zdobřovati*, *udobřiti*; gut machen, besänftigen. — **si koho.** Jan Augusta. — **se** = *zdobřeti*. Us. Tč. — **koho čím.** Což keď nám vykonáš a broznych takto obětmi trápitel'ov zdobriš: sl'ubujem, že ti všetko vypadne, jak sebe len žádáš. Hol. 254.

Zdobruchati se = *zdobřiti se*. Na Ostrav. Tč.

Zdobyti, *zdobývati* = *dobyti*, *vybojovati*, erobern, einnehmen, bestürmen; *vytáhnouti*, herausziehen (Bern.). — **c.**. Všechna města už zdobývai. Us. Obrátili se proti posádkám okolním, zdobývali i pobořili je. Pal. Děj. III. 3. 149. — Br., Cyr., Kram., Dač., Ben. V., Sych. — **čeho.** Zdobývaje některých měst tábl . . . Ros. — Br., V., Plk. — **co (čeho) jak:** moci. Cyr. — **se.** Když takové zločince ven z města vésti chtěli, že se zdobývali (přiházelo se). Břez. 186. — **co jak.** Vrbnuy do Uber zdobýval rychle po sobě města Šoproň, Kamen . . . Pal. Děj. V. I. 311. — **co čím odkud**, herausbekommen. Na Mor. Tč.

Zdohnati = *dohnati*, einholen. V již. a vých. Mor. Šd., Brt. Vz Z. — **koho.** Jenom jděte, však my vás zdoženeme. Sd.

Zdohoniti, il, ěn, ění, *zdoháněti* = zdohnati. Mor. Hrb.

Zdochnúť = *zdechnouti*. Na Slov.

Zdochnutý = *zdechnutý*, *zdechlý*. Slov. Vybodili na ulici z-té jebňa. Zbr. Báj. 59.

Zdochýnať = *zdechati*. Na Slov. Vz Zdechnouti.

Zdojek, jku, m. = co se po otelení krávy zdojí. Cf. Mlezivo.

Zdojky, pl., m. = *zdojek*. U Nov. Města na Mor. Brt.

Zdokonalení, n., die Vervollkommnung. Z. sebe, řemesel. Ddk. II. 44, III. 173.

Zdokonalenosť, i, f. = zdokonalení. Kaizl 281.

Zdokonalený; *-en, a, o*, vervollkommnet. Z. řeč, nález. Us. NA. IV. 95.

Zdokonalitel, e, m., der Vervollkommner. Šmb. I. 443, 511.

Zdokonalitelnosť, i, f. = *možnosť zdokonalení*, die Perfektibilität. Osv. I. 51. Zásada oprav i z-sti. Pal. Děj. V. 1. 385.

Zdokonaliti, il, en, ení; *zdokonalovati*, vervollkommnen. D., Č., Sych. — **co.** Svet kráča obrovským krokom prácu z-lnje. Zátur. Vinš. I. 27. — **co čím:** novými nástroji. Pilným čtením se z. Nitra VI. 188. — **co kde:** na stroji, ve vědě. — **se jak.** Přede vším z lil sebe sama. Ddk. II. 43. — **kdy kde. Při** této cestě z-li Cyrill a Method na Rusi, což byli . . . započ. li. Sb. vel. III. 54.

Zdokonalování, n., die allmählige Vervollkommnung. Us. Pdl.

Zdokonalovatelnosť, i, f., die Perfektibilität. J. tr. Kterak dařily se pokrok a z. nekonečná. Pal. Děj. IV. 1. 429.

Zdokonalovati, vz Zdokonaliti.

Zdol, u, *zdolov*, n, m., ve frazích: na zdol, k zdolovu = *dolů*, niederwärts, unter-, herunterwärts. D. Ze zdola = *zdola*, von unten an, von unten her. D. Od zdola. Puch. Zdola začíti. Us. Tč. Ze zdola sloužiti, von Pick auf dienen. Dcb. Podůva jasenný vetor zdola zhora, krúti po doline suchý list z javora. Čjk. 31. Bude vietor zdola viat, ten mä bude koliebať. Mt. S. I. 42. Ukažže mi sem tvojho sokola, či si bo do pŕs uderil zdola či zhora dostal do blavy? Sldk. 35. Od zdola sa jasní, od zdola sa mračí, a to sa čérňajú synečkovy oči. Pck. Ps. 33. Keď som išiel nadol, fajku som si zabol; keď som prišiel zdola, vitaj, fajko moja! Sl. spv. V. 173. I zhora i zdola každý na mňa volá, akobych každému frajeročkou bola. ib. VI. 203.

Zdolaný; *-án, a, o* = *unavený*, müde. Mor. Džl.

Zdolatelný = *mohoucí býti zdolán*, bezwingbar. Nezdolatelná zbouba. Msn. Or. 85.

Zdolati = *odolati*, *s co býti*, *zmoci*, gewachsen sein, aushalten, widerstehen; *přemoci*, besiegen, bezwingen; *unaviti*, ermüden — **abs.** A jako blesky naňho sa růta a valašky sa v povetrí krúťa; ktorý padne, ktorý zdolá? Sldk. 38. Z. posluchače. Hvls. Vidiš, člověče, čože zdoláš, že ideš na Boba s kyjom? Dbš. Sl. pov. III. 59. Člověče, na čo sa to dáváš, keď ani tol'ko nezdoláš, ako biedna muška? ib. III. 61. Tak je zdolal. Kká. Td. 73. Tenť peklo zdolá! Nitra VI. 157. Konečně oněmí, když jej nemoc zdolá. Tč. exc. Náš obr vám celou ves zdolá. Čch. L. k. 20. Živébo mne nikdo nezdolá. ib. 69. — **co kdy.** (To moře) **přes** noc hráze zdolalo a dyny. Čch. Dg. 694. — **čemu, komu.** Mus. Odpůrce kéž anděl tvůj ti zdolá. Kká. K sl. j. 165. — **s infint.** Tolik zdolám ještě

udělať (vermögen, im Stande sein). Na Ostrav. Tč. Že by ovšem křesťané se protiviti zdolali. Sš. I. 129. Jakož toho ani okovové učiniti nezdolali. Sš. Sotva zdolá státi. Sš. Sm. bs. 135.

Zdolejšek, šku, m., ve frasi: ze zdolejška = *zdola*. Vz Zdol. D.

Zdolemný, bezwingbar. Slov. Nezdolemná spása. Hrbů. Rkp.

Zdoleti = *zdolati*. — **co**. Zo sna vyburcovať tréba našich súcich ľudí ku práci, lebo ti jednotlivci konečne len všetko zdoleť nemôžu. Zátur.

Zdolinkovati = *dolinkami poďubati*. — **co**: chléb, pečivo. Na Ostrav. Tč.

Zdoliti, il, en, eni, *zdolovati* = *zdolati* Mor. a slov. Džl., Mřk., Šd., Bdl. Len ponižená tu zdoli pokora. Sldk. Mart. 9. Divim se, že tu práci zdolíte. Mor. Hý. Čo ten svet nezdoli, to nebe dotlačí. Na Slov. Tč.

Zdolný = *zdolatelný*. Kká. K sl. j. 61. Přitahne vše nezdolnou silou. Hlk. I. 66.

Zdolov, vz Zdol.

Zdolovaný; *-án, a, o* = *vydolovati*, abteufen. Máme vinohrad již z-ný. Mor. Šd.

Zdolovati, vz Zdoliti. — **Z.** = *vyhloubiti*, *vydolovati*, abteufen. Z. důl.

Zdolu, vz Zdola. Stanové biechu zdolu (subter) v úvale. BO.

1. **Zdoly**, dle Dolany, Tholl, ves u Plané. PL. Vz Blk. Kfsk. 605.

2. **Zdoly**, vz Zdola. Na Zlinsku. Vz U. Brt. Jak zdoly svito (svítá), tu se dešťu žodyn (žáden) nevypyto (nevypytá, nedoprosí), vom (westlichen) Thale. Na Ostrav. Tč.

Zdomácnělý, heimisch geworden, akklimatisirt. Us. Šd., Dch.

Zdomácněti, ěl, ění, einheimisch, heimisch werden, sich akklimatisiren. — **kde**. Už jsem zde zdomácněl. Us. Šd. Rostlina ta u nás z-la. Us. Pdl. Vojtěška u nás ve střední Europě úplně z-la. Osv. VI. 688. V klášterech jeptišek z-lo umění zhotovování chrámového roucha. Ddk. IV. 256. Nově založený primat nemohl v Gallii z. Sb. vel. III. 201. — **kdy**. Ptáci jako raška (čermák) brzy z-ní. Na Ostrav. Tč.

Zdomácniti, il, ěn, ění, heimisch machen, akklimatisiren, naturalisiren; **se** = *zdomácněti*. — **(co) kde**: rostlinu v Čechách. Us. Z. se u někoho. Berg. Jsem z-cněn u jednoho bohatého měšťana. Kmk.

Zdomívati se = *domnívati se*, glauben, meinen. Co ty sa zdomíváš, že já sa ti prosím? takové galánky za holenků nosím. Sš. P. 413.

Zdomyslice, dle Budějovice, ves. Arch. II. 471.

Zdoň, ě, m., osob. jm. Arch. III. 491.

Zdonín, a, m., dvůr u Nimburka.

Zdoňov, a, m., Merkelsdorf, ves v Policku.

Zdopiti, *zdopíjeti*, *zdopíjati*, zu Ende trinken. Na Ostrav. Tč.

Zdoplniti, il, ěn, ění, *zdoplňovati*, vervollständigen. Šm.

Zdor, u, m., **zdora**, **zdůra**, y, f., **zdory**, pl. = *vzdor*, *vzdora*, der Trotz. Ros. Na zdor činili. Bl. Na zdory někomu píti. Us. Tč. Kráčala sem já po poli, svém milému na zdory. Sš. P. 251. Ej to šecko tej mamince tvojej na zdory. Sl. spv. VI. 220. Což mohli jední proti druhým s přátely svými na zdoru činiti, toho jste hleděli. Pal. Děj. V. 2. 84.

Zdora, vz Zdor.

Zďorbí, *zgorbí*, n., *zgarby*, pl. = *drobné věci*, *nářadí* a p. U Místka. Škd.

Zdornosť, i. f. = *vzdornosť*.

Zdorný = *vzdorný*. A zdorní protivýma kolů sa baranci parobma. Hol. 313. Tentýž zdorný odpor stavů vyšších. Pal. Děj. V. 2. 300.

Zdoroslavíček, čka, m. = kniha zpěvů nabožných, z němč. přeložená, die Trutznachtigall. Jg.

Zdorovati, *zdorovávati* = *vzdorovati*, trotzen. — **komu čím**. Ráj. — **s kým**. Bosňáci s bulgarskou z-jů silou. Hol. 432.

Zdorovávati, vz Zdorovati.

Zdorovitosť, i, f. = *vzdorovitosť*, die Widersetzlichkeit. D. Nenčinil to ze žádné zlosti a z-sti. Kld. II. 55.

Zdorovitý = *vzdorovitý*, trotzig, widersetzlich.

Zdory, vz Zdor.

Zdospěleti, el, eni, mannbar werden, gross werden. Slov. Keď zdospěliete. Zátur. Háj. I. 18.

Zdospěti, ěl, ění = *dospělým se státi*, gross, mannbar werden. Bž. 216.

Zdostati, *zdostávati*, bekommen, erhalten. Slov. — **co od koho**. Od nichž pěkné pajty zdostávali. Sl. let. III. 27.

Zdouchnělý. U N. Kdyně. Rgl.

Zdounecký. Z. hory u Zdounek na Mor. Vz Km. 1885. 9.

Zdounky, nek, pl. dle Dolany, Zdaunek. městečko v Kroměřížsku. PL. Za stara Vzdounky. NB. Tč.

Zdouny, dle Dolany, Zdaun, samota u Zavlekoma. PL.

Zdounský, ého, m., osob. jm. Vz Jir. H. 1. II. 353.

Zdoupnalý, löchrig. Z. kmen, Mkr., strom. Čch. Dg.

Zdouti, zduji, zduj, je (ic), ul, utí; *zdouvati* = *sdouti*, zusammenblasen; *vzdouti*, *dutím zbouřiti*, *zvlniti*, schwellen, aufblasen. aufblähen; **se** = *nadmouti se*, *vystoupiti jako voda*, aufschwellen. — **co**. Větrové moře zdulí. Us. Z vodu. Vys. — **co kde**. Větru násilí všecky propasti pod námi zdulo. Kom. Vodu nad koly z. Vys. — **se kde**. Kráva na jeteli se zdula. Us. Tč. — **se jak**. Moře zdulo se u velikou výsosť. V. — **se čím**. Řeka hlubokými víry se zdula. Ens. — **se kam**. Řeka se zdula až na staroměstské náměstí. V. — **se od čeho**. Řeka od dešťů se zdula. V.

Zdoutnalosť, i, f., die verglommene Beschaffenheit. Jg.

Zdoutnalý, **zdoutnělý**, verglommen. Z. kmen, Vrch., buk. Hdk. L. k. 94.

Zdoutnati; **zdoutněti**, ěl, ění = *doutnáním shořeti*, *zetlíti*, ver-, zusammenglimmen. Ros. To dřevo brzo zdoutná. Us. — Jg

Zdoutnělosť = zdoutnalosť.

Zdoutnělý, vz Zdoutnalý.

Zdoutněti, vz Zdoutnati.
Zdouvati, vz Zdouti.
Zdověděti se, ěl, ění = *dověděti se*, erfahren. Vz Zvěděti. Galanečka jeho jak se z-la, na koníčka sedla, pod Ukvaldy jela. Brt. P. 127. Já se musím z., kdo nám to dělá. Kld. II. 260. Sova jak se zdověděla, na tu svadbu přiletěla. Mor. ps. Přindi k nám, synečku, ozvi sa, a co já dělávám, zdovíš sa. Sš. P. 540. — **se čeho od koho** Dyť se nemože člověk od něho slova z. Us. Šd. — **se co**. Počkej, až ty se to zdovíš, teprv budeš plakať. Čes. mor. ps. 191. — **se čeho kde**: u někoho. Us. Tč. — Z. *se* = *poptati se*, nachfragen. — **se koho**. Přijdi k nám dnes večer, až sa mamky zdovím, teprú ti já povím (mám-li tě ráda). Sš. P. 371., Brt. P. 65. — **se na koho**. Včil se na mňa ludé ptajů a děvčátka zdovidajů, či sem já čeledín. Brt. P. 70.
Zdověření, n., die Beglaubigung. MP. 3., Nz. Toto hojné ohdaření poslal biskup Jindřich kn z. papeži Innocencovi. Ddk. III. 41. Potřebí jest takového veřejného v církvi z.; Přední muže z církve jeruzalemské pro z. s Pavlem a Barnabou poslali. Sš. Sk. 151., 183.
Zdověřený; *-en, a, o*, beglaubigt. Z. listina. Nz.
Zdověřiti, il, en, ení, *zdověřovati se* = *důvěřovati*, das Zutrauen schenken. — **se komu**. Že si sa mi zdověřil, darnjem ti život. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 22. — Z., beglaubigen, akkreditiren. — **co čím**: listinu (pečetí a podpisem). Nz
Zdoviz, ves nyní neznámá Vz Tk. III. 37.
Zdrabati = *zdrbati, zdrápati*. Na Ostrav. Tč.
Zdraby, pl., m., Lumpen, Fetzen, altes Möbelzeng. Vem své staré zdraby a táhni. Mor. Tč.
Zdrada m. zrada. Zř. zem. op. a rat. 1562.
Zdřadlo, *zřadlo*, a, n. = *zrcadlo*, der Spiegel. U Frýdka. Tč.
Zdrahač, *zdráhač*, e, m. = *zdráhal*. Bern.
Zdráhal, a, m., der Spröde, Zauderer, Weigerer. Deh. — **Z.**, osob. jm Šd.
Zdráhala, y, m. = *zdráhal*, kdo se zdráhá. Mor. Šd.
Zdráhalka, y, f., die Spröde. Rk. — **Z.**, m., osob jm. Mor. Šd.
Zdrahalosť, i, f. = *zdráhavosť*. Mor.
Zdrahalý = *zdráhavý*. Mor.
Zdráhání, n., die Weigerung. Bern.
Zdráhati co komu (*vytýkati*, vorwerfen; zaatar.). Boč. z r. 1512. — **se** = *zpěčovati se, rozpakovati se v čem, upejpati se*, spröde thun, sich weigern, sich sträuben, sich zieren, sich spreizen. V. Pojď a nezdráhej se; Zdráhá se co sedlská nevěsta. Prov. Často zdráhajíc se moci předvedena bývá. Sš. P. 727. Přáli bychom si některých knih z bibliotheky těchto bratří, a oni zdráhají se pravíce, že jim zapovězeno jest půjčiti knihy ven z domu. Pal Děj. III. 3. 73. — **s luft**. Zdráhá se ke mně přijíti. Us. Jaromír zdráhal se opět přijíti k soudu; Vratislav přese všecka o to prošlá upomínání zdráhá se právě jemu platiti obrok; Císař zdráhal se zrušiti investituru dne 4. ledna 1092. vykonanon. Ddk. II. 247., 313., 345. (349., IV. 31., V. 214.). Jestliže pod takovou zdráhal by sa výminkou ho přijať za kráľa berlu popustiť. Hol. 11. Zdrahá se Zachariáš víru přidati slovům andělovým. Sš. L. 12. Zdráhal se tak učiniti. Mus. 1880. 160. Faráři mnozí v kostelích od dávna podobojích nyní již se z-li příslnhovati z kalicha. Pal Děj. III. 3. 227. — Syeh., Aqu. — **se čeho**. J. tr., Nz., Zk., Brt. S. 3. vyd. 196 Lidé nekolní se spásy v Kristu zdráhají. Sš. J. 264 Ale i té náměstku Páně náležité úcty on se tu zdráhá. Sš. Sk. 126. — **se v čem**. J. tr., Nz. — **se k čemu**. Medvěd se k medu zdráhá (říkává se, zdráhá-li se kdo k tomu, nač se mu huba směje). Č. — **se s čím** = *zakládati si mnoho na čem*, womit prunken. D. Zdráhají se se svou dcerou. Ros.
Zdráhavě, zaudernd, spröde, sich sträubend, hartnäckig. Us. Mus. 1880. 264. — Z., zart, zärtlich, empfindsam. Na Slov. Bern.
Zdrahavení, n. = *rozmazlení*, die Verzärtelung. Na Slov Bern.
Zdrahavený; *-en, a, o* = *rozmazlený*, verzärtelt. Na Slov. Bern.
Zdrahaveti, el, enl = *rozmazliti se*, sich verzärteln. Na Slov. Bern.
Zdrahaviti, il, en, enl = *rozmazliti*, verzärteln. Na Slov. Bern.
Zdrahavosť, i, f., die Zärtlichkeit, Zartheit, Weichheit. Na Slov. Bern.
Zdráhavosť, i, f. = *zdráhání se*, die Weigerung.
Zdrahavý, hartnäckig, halsstarrig, eigensinnig; zart, zärtlich, weichlich, empfindsam. Na Slov. Bern.
Zdráhavý, sich sträubend, weigernd, spreitzend, zaudernd, spröde; *ostýchavý*, sich schenend, schen. V., Lpř. Děj. I. 197. Zamilovala si sličného, avšak zdráhavého jinocha. Cimrhn. Myth. 185.
Zdrahniti se, il, ění = *lépe býti, lépe se míti, lépe se vésti*, besser gehen. — **se komu kdy**. Dovídal (doptával) se jich na hodinu, ve které se mu zdrahnilo. Sš. Jan. 4. 52. (Hk.).
Zdrahnouti, hnul a hl, utí, theuer werden. — **kdy oč**. Po tom dešti obilí zdrahlo o dva rýnské. Na Ostrav. a Slov. Tč., Bern.
Zdrahnúť sa = *zdráhati se*. Na Slov. Bern.
Zdrahnutí, n. = *zdražení*, die Vertheuerung. Na Slov. Bern.
Zdrahnutý; *-ut, a, o* = *zdražený*, vertheuert Na Slov. Bern.
Zdrachtiti, il, ěn, ění = *pohaněti, pomluviti*. — **komu co**. U Nezamyslic na Mor. Bkř.
Zdrálek, lka, m., osob. jm. Slez. Šd.
Zdralněti, ěl, ění = *drala nabyti*, magnetisch werden. Pr. Chym.
Zdralniti, il, ěn, ění; *zdralňovati* = dralným činiti, magnetisch machen, magnetisiren
Zdralňovati, vz Zdralniti.
Zdralý = *zralý*. Bž. 49. Na sv. Bartoloměja každá plánka zdralá. Poř. ve Slez. Šd.

Zdramatisování, n., die Dramatisirung. Us.

Zdramatisovaný; *-án, a, o*, dramatisirt. Us.

Zdramatisovati, dramatisiren. Us. Pdl. — **co**: příběh nějaký. Us.

Zdrancování, n., die Ausplünderung. Z. země.

Zdrancovati = *vydrancovati*, ausplündern. V. — **co jak**: zemi krutě. Šmb. S. II. 229. Čechové kulkulem krajinu z-li. Dlk. III. 23.

Zdraný; *-án, a, o*, vz Zdráti. Stoj! daj Bohu dušu a chlapcom dukáty. Som, pane, tie zdrané slovenské mozole. Btt. Sp. 8.

Zdrap, u, m. = *hadry*, Lumpen. Na Slov. Ssk. — Z. = *neúrodné pole*, unfruchtbares Feld. Na Zlínsku. Brt — Z. = *roztrhaná chalupa chajda*, eine abgerissene Hütte. Mor. Šd. — Z. = *bídná fara*, eine magere Pfründe. Mor. Šd. — Cf. Zdrapek.

Zdrapáky, pl., m. Dal do z-ků = *utekl*. Na mor. Val. Vck.

Zdrápání, n., die Abkratzung; Zerkratzung; das Schleissen (der Federn). Na Slov. Bern.

Zdrápaný; *-án, a, o* = *seškrábaný*, abgekratzt. — Z. = *podrápaný*, zerkratzt. — **od čeho**: od neštovic. Er. P. 239. Vz Hrách, Strniště. — Z. = *zdraný, sedraný*, geschlissen. Z. peří. Na Slov. Bern.

Zdrápati, zdrápám a zdrápi; *zdrápnouti*, pnul a pl, nt, utí; *zdrapovati* = *sdrápati*, herab-, abkratzen; *vzdrápati*, auf-, zerkratzen, zerfleischen. — **co komu**: strup si z. (sdrápati). Us. Nechť si nehty ořeže, aby se nezdrápal (říkávají hněvivému). Hš. — **co čím komu**: tvář nehty. V. Dýmku rukou z. = *uchvátiti*. Mor. Vck. — **co odkud**. Zdriapali z něho kráľovský oblek. Dbš. Sl. pov. I 132.

Zdrapek, pku, m. = *stará, sešlá věc*, ku př. motyka a jiné baraburdí. Cf. Zdrap. Na mor. Val. Vck.

Zdrapení, n. = *zdrápání*. Již. Mor. a Slez.

Zdrapený; *-en, a, o* = *zdrápaný*. Již. Mor. a Slez.

Zdrapiti, il, en, ení, *zdrapovati* = *zdrápati*. Na Slov. Bern. — Z. = *uchvátiti*, ergreifen, sich bemächtigen. — **co**. Rád by sám něco zdrapil. V již. Mor. a na Slov. Šd., Zátur. — **koho zač**: za pačesy. Na Slov. Dbš. Obyč. 45.

Zdrápkati, *intens.* slovesa zdrápati. Cf. Drápkati.

Zdrápnouti, vz Zdrápati.

Zdrapovati, vz Zdrápati, Zdrápiti.

Zdrásati, zdrásám a zdráši; *zdrásnouti*, snul a sl, ut, utí = *zdrápati*, zerkratzen. — **co, koho**: své líce. Troj. — **koho čím**: koně víchem. Ja. Cf. Drásati.

Zdrasniti, il, čn, ční = *zdrastiti*. — **si co čím kde**. Podešve střevíců, bot křídou, na písku z., aby nebyly hladky, die Sohlen rauhen. Dch.

Zdrásnouti, vz Zdrásati, Zdrasniti.

Zdrastiti, il, stěn, ění, štěn a ění = *draslavým, drsným, nerovným učiniti*, rauhen, rauh machen; *zchlupatiti*, struppig, straubig machen; *rozhněvati*, erzürnen. — **se komu**. Zdrastilo se mu hrdlo (když kdo chrápá). Ros. — **co proč**. Vy *strachy* zdrastíte (zježíte) kštci (kštici) jedúc mimo šibenici. St. skl., Výb. I. 951., Žk. 285. — **koho proti sobě** = *rozhněvati, rozdrážditi*. Ros. — **se komu kde**. Vlasy na prsech jeho když se zdrastí, by celý Egypt proti němu vstal, jemu neudolá. Mus. 1862. 223.

Zdraštění, n., vz Zdrastiti.

Zdraštěný; *-ěn, a, o*, vz Zdrastiti. Jako z-ný vepř vytáhl na ně. Háj. 1331.

Zdráti, vz Zedrati.

Zdřáti = *zráti*, reifen. Na Ostrav. Tč.

Zdratovati, mit Draht überziehen — **co čím**: hrnec žlutým drátem. Us. Tč.

Zdratý; *-at, a, o* = *zedraný*, abgerissen, aufgerissen, zerrissen. Na Slov. Hľadže! tu zas letí ktosi — ošarpaný bedár bosý, nohy zdraté po kolena. Btt. Sp. 79.

Zdráv, vz Zdravý.

Zdrava, y, f., die Kost. Us. místy. *Správně*: *strava*.

Zdrávas' je celá věta: *zdráva jsi*, ale syntakticky pojímá se za nominativ a skloňuje se: *zdrávas*, u, m. Cf. Otče náš, Listy filol. 1877. 299. *Zdrávasek*, sku, m. O Maria, o růžičko, zdrávas' žarošská matičko! Sš. P. 64. Z. = ave Maria, modlitba katolíků, která se říká po otčenáši ke cti panny Marie. Vz S. N. Než bys zdrávas odříkal, byl už tam. Osv. Pořikati, pomodliti se zdrávasek, ein Ave, den englischen Gruss. Us. Šd. — Z. = jeden z menších zrnek v růženci znamenající modlitbu Zdrávas' Maria. Desátek obsahuje 10 zdrávasů a jeden otčenáš. Us. Zdrávasy louskati (růženec se modliti). Us. Jg.

Zdrávasoví bratří = serviti. S. N.

Zdravček, ečku, m., prasides, rostl., zastr. Rozk.

Zdravčic, e, m., bazilica, rosl., zastr. Rozk.

Zdrávě (V.), *zdravě*, komp. *zdravěji*, v obec. ml.: *zdravějc* = *ve zdraví, bez neduhu*, gesund. Z. se navrátil. Us. Rád bych slyšel, abyste se dobře a z. jměli. Arch. V. 311. Těžkoť jest i v zlaté kleci slavíku, zdravěji mu po zeleném lesíku. Puř. Tč. — Z. = *ke zdraví užitečně*, heilsam. Vítr z. zemi prospívá. Jg — Z. = *moudře, uvážlivě, bedlivě*, klug, reiflich, weise. Zdrávě něco uvážiti, na něco pomysliti; věc z. k mysli připustiti; z. o něčem souditi. V. Zdrávě na něco se rozmysliti. Br., V. — Kat. 937. Jestliže zdravě to posoudíš. Abr. z G. Na mnohé věci nyní zdravěji i jasněji patře. 1512. Mus. 1883. 364. A těm, ješto léky hledají, zdravě praví, by … St. Kn. š. 9.

Zdravec, vce, m., rostl. Vz Sbtk. Rostl. 52.

Zdraveň, vně, f., panicea (radices in apotheca), zastr. Rozk.

Zdravěna, y, f., hygieia. 1816.

Zdraveulč, e, m., ipomena (nemoc), zastr. Rozk.

Zdravěti, ěl, ění = *zdraví nabývati*, gesund werden. Ros., Hdž. Šlb. 56., Šd. Cf. Vzdravěti, Vyzdravěti.

Zdraví (zastr. zdravie; m. sdraví. Bž. 52.), n. = onen stav organického tělesa, ve kterém všechny částky jeho v poměru dle zákona přírody pravidelném se nacházejí, die Gesundheit. Vz S. N. Zdraví duše, rozumu; živočicha, rostliny. Us.; dobré, nedobré, das Befinden. Plk. Z. těla; nedostatek z. (nemoc); pohodlí svému z. činiti; což z. neškodí ale prospívá; což z. přioáší; z. škodný, škodlivý; není naděje z.; v nedostatku z. postavenu býti; ujmu na z. trpěti; nebýti při z.; při síle a z. (čerstvý); k z. koho navrátiti; k z. komu pomoci; což k z. nápomocné; k z. pomáhati (hojiti); k z. býti. V. Z. se mu navrátilo. Kom. Prodlí jím, tvorce, jich zdravie. Výb. II. 13. L'ad (led) chlapcom radosti nesie, po ňom klžú sa veselo a slúži jim to na zdravie. Slov. Zátur. Zle se mám na svém zdraví. Arch. I. 93. Za svého z. dědicem ho učinil. Výb. I. 436. Šťastný, ktož za z. obmýšlí, co má býti naposledy. Št. Kn. š. 281. Dejž Bůh z. Z. mdlé; tenkého, mdlého z. Kom. Nepohnutě z. Jel. Hověti svému z. Opatrovati své z. Neumí si z. vážiti; má se na z. ne valně; na z. úhonu vzíti; na z. si uškoditi; Jak se máte na z.? Sych. Na něčí z. píti; na z.! D. Z těch kořenů bývá nápoj k z. Jel. Dobrého z.! Jak slouží zdraví? Na zdraví nedostatečný, nezpůsobný. Břez. 275., 167. Na zdraví svém se nelepší. Břez. 11. Že se na z svém dobře jmáte. Ib. 202. Není z. v těle mém. Ž. wit. 37 4. Mám kříž, že mi z. neslouží; Dej pán Bůh štěstí a zdraví; Mnozí ztratí svévolně své zdraví; Zlaté zdraví, kdo ho má; On na své zdraví buší (nešetří ho); Jde, je tu o z.; Ať slouží ke z.!; Býti dobrého, špatného z.; Jeho z. nestojí za nic; Dá-li pán Bůh z.; Z. jeho ochabuje. Us. Dch. Ve z. jsme se dočkali nového roku; Má železné z. Us. Šd. Je na z. schuzelý (churavý). Wtr. Až dá-li pán Bůh ve z. dočkati; Až popřeje li pán Bůh z.; Ať slouží na z. Us. Šd. Dobře, když dá pán Bůh z.; Daj nám Pámbu zdravíčka. Us. Brt. Kdo z. ztracené z léků nadobývá, u toho stálého z. příbytku nemívá; Za dobré z.!; Hněv na z. velmi škodí a tělo zemdlívá; Ty svoje z. zkazuješ, když ho skrz obžernosť k nemoci zrazuješ. Na Slov. Tč. Z. duševní, tělesné. Dk. P. 164. On je tlustý, ale není ve z. U Chocerad. Vk. Pán Boh nás požehnaj, všetko nám dobré daj, daj zdravia a chleba, veď nám vine netreba. Phld. IV. 470. Z. je najväčší dar od Boha. Zátur. Pamodaj (pán Boh daj) zdravia! Tak u nás vravia. Na Slov. Zátur. Ať se obě ve z. zase vrátíme. Sš. Za z. našeho pána!; Zahrajte mi na z. mého děvčete!; Já chci vaše z. píti. Er. P. 87. a., 259., 312. Chceš-li z. zachovať dobré, hleď tráviti skrovně. Kom. Cat. poué. Ze srdce mu pili na z. Čch. Mch. 55. Vaší urozenosť chtěl jsem navštíviti žádajíce z upřímnej lásky zvěděti o Vašem milém z., již li milý pán Bůh prvšího z navrátil Vašej urozenosti. Sl. let. V. 68. Potěšitelné z. Us. Děkujíce pánu Bohu jsme ve z. a dobře se máme. Pal. Děj. IV. 1. 355. Každý vínko slaví, kdo má slabé zdraví. Kls. Z. docela svěžího býti; Z. svého píleti v lázněch. Sš. J. 197., L. 66. Oj! fajočka ľubá, moja ty potecha; však mi ten tvoj dýmčok ku zdraviu prospieva. Ppk. II. 107. Pro z. všech pánů stavů sklenici vypil a to z. každý kníže také splniti musil. Bck. II. 2. 201. Dajž Bóh z. ve tvém pokoji; Z. jeho již na mále bylo. Výb. II. 35., 65. Jáť se pohříchu na svém z. dobře nemám; Zle na svém z. se míti; A rád jsem tvému z.; Rád slyším, že VM. jest ve z.; tobo pán Bnoh rač prodliti; Shledáme-li se ve z.; Byste se na z. dobře měli, toho bych vám přál; Bohdaj bych svého ve z. požil, což mi Buoh popřál; Rač v cele jistotě věděti, že Vaše z. rád slyším. Arch. II. 160., I. 91., II. 422., III. 29., 56., IV. 58., 362. Do toho města ve z. sem se dopravil. Žer. r. 1591. Za doptání se na mé z. Vám děkuji. Žer. L. III. 44. Abyste se ráčili na z. i jinač dobře míti, přál bych Vašnosti věrně. Žer. 327. Kak se má na z., zvedá. Hr. rk. 331. Z. někomu vzdáti (pozdraviti). Dal. 49. Pán Bůh života i z. propůjčuje. BR. II. 22. b. Lepší nemoc v boží bázni nežli z. protiv Bohu; Aby z., sbožie i život raději ztratil. Št. Kn. š. 11., 36. Aby zjevnějé oznámena byla nám naše nemoc, znamenajme, které jest pravé z.; Z. veliké měl člověk před pádem v hřiech v ráji; Buďme konečně dobří miinjíce Boha a hlížnieho a hledajíce na duši z. svého i jeho; Dokavad volal jest: ‚Synu Davidóv! smiluj se nado mnou', dotud nevzal zdravie, ale když jest řekl: ‚Pane!', ihned byl uzdraven; Abychom skrze vieru z. na duši vzěli; Pokánie pravé jest z. duše, navrácenie ctnosti. Hus I. 292., 385, II. 48., 84., 406., III. 300. Zdravie mu dušu honí (je čerstvý, čilý). Mt S. I. 126., Lipa I. 25. Bez z. není bohactví; Ostříhej z. pod starosť. Us. Šd. Časně do postele, časně z ní, dodá člověku z. Kmp. Č. 144. Bůh dal chleba, Bůh dá z.; Bůh dal z., Bůh dá chleba. Slez. Šd. Hotové z., kdo nemoc poví. Us. Šd. Čistota a pohyb polovička z. Us. Dch. Milosť boží jest dobré z. Us. Tč. Bedlivá čistota půl zdraví; Kdo je v jídle hltavý, škodí sobě na z.; Z. největší dar na zemi. Sb. uč. Kdo všem na zdraví připíjí, sám svoje zabíjí. Us. Zdraví na všecko vystačí. Č. M. Chudoba a čistota jest matka z. Exc. Ať péče neumoří, vždy z. podboří; Člověk pro z. všecko váží; Nestřídmý člověk zdravím plýtvá. Us. Bž. Z. je poklad všech pokladů; Ostříhej čest z mládí a z. po starosť. Us. Hkš. Z. nad bohactví; Z. není penězi k zaplacení; Červená tvář zdraví září. Lb. První z., druhá krása, třetí bohactví; Čím víc za cudzé z. piješ, tím víc nemoci do seba leješ. Na Slov. Bern. Majice z. máme všecko. Dobrá mysl půl z. Ros. Panská choroba ubohého zdraví (kde pán již v posteli, sluha ještě veselý). Koll. Čistota půl zdraví. D. Lepší z. nežli ctnosť, uprdni (ubžonkni) se, co budeš moct. Us. Pozbyl z. od častého: na zdraví (pitím)!; Z. hlava všeho; Cn máš, ne tvoje, i z. na dvoje (nejisté); Z. od srdce a nemoc k srdci; Veselá mysl půl z. Č. *Stran* **přísloví a pořekadel** *vz ještě:* Kvapný, Lékárna, Mládí, Radosť, Slunce. — **Z.** = *živobytí*, das Leben. Komo zdravie,

komu drah životek. Rkk. Jestli by nás při z. zachovati nechtěli a vždy smrti našich žádali. Biancof. Za svého z. Zlob., Šm. Svědkové jsou ještě na z. (na živě). Us u Kolína. Sml. — Záv., Martim., Zlob. — Z. = *pozdravení*, der Gruss. Vstoupiv jim z. vzdal. Dal. Ukážiu jemu zdravie mé. Ž, Klem. (Anth. I. 3. vyd. 7.).

Zdravica, *zdravice*, e, f. = *přípitek na zdraví*, der Toast (vyslov Tóst; doslovně: topinka). Dch., Šd., Ssk. Z ci pronésti. Dch. Z-ca podarená. Na Slov. Phld. III. 2. 115. Zdraviciam a štrngu pohárov nebylo konca a kraja. Syt. Táb. 323.

Zdravíček (zdráv) půjčoval (říká ten, kdo vrací věc vypůjčenou). V Krknš. Kb.

Zdravínek, nku, m., *ambrožka*, odontites, das Zahnkraut. Z. červený, o. rubra Vz Rstp. 1154., S. N., Čl. Kv. 246., FB. 59., Slb. 307. Na mor. Val. Vck.

Zdraviště, ě, n. = *zdraví*. Na Slov. Plk. Zdraviště ako zdraviště, ale chlebiště. Zátur.

Zdraviti, il, en, ení, *zdravovati* = *zdravým činiti*, gesund machen. Ros. V každej nemoci tvory božie z. Slov. Hrbň. Rkp. Sp. st. D. Umíráme a zdravíme se při císařově milosti, sterben und genesen Pal. Děj. IV. 2. 59. Ten Mathiáš mnohé zdraviv, mnohé liudi hřiechóv zbaviv, posadil je v božiem lóně. Výb. II. 3. — Z. = *pozdravovati*, grüssen. Nrd., Vk., Us. u Rožmit. Z. **někoho a vítati**. Hdk. C. 13. A kde kdo ji vítá, zdraví postaroženě. Pokr. Z hor 153. Davy nadšené ji zdraví. Čch. Dg. 702. — **Jak**. On své vůdce **po** vojensku s úklonou tak zdraví. Kká. Td. 332 — *Poznam*. Dle Brs. 243., Pdg. II. 443. a Brt. S. 3. vyd. 196. ve druhém významu lépe: *pozdravovati*.

Zdravkání, n. = *zdravice*. Na Slov. Šumely spevy, štrngy a z. Sldk. Mart. 40. Pohárík k z. Hdk. C. 248.

Zdravkati, zdravkovati si s kým = *na zdraví píti*, Gesundheit trinken. Na Slov. Koll., Němc. Svat. Páni zostali sami zabávajúc sa a zdravkajúc si. Klčk. Zb. III. 101. Budeme si z. (připíjeti, toastiren, Gesundheit trinken). Sl. ps. Šf. II. 158. Z-li mu páni. Pokr. Z hor. 174. Len sa to, vraj, taká utešená vôňa rozl'ahla po celom svete, že si l'udia nestačili ani zdravkať, čo sa jim tak vel'mi kýchalo. Mt. S. I. 79. — **kde odkud proč**. V tvojom temeni **z** medených pohárov zdravkávalo sa **ku** pocte templárov. Č. Čt. I. 193.

Zdravkovatí, vz Zdravkati.

Zdravní, Sanitäts-. Rk

Zdrávník, a, m. = *strávník*, der Kostgänger. Cf. Zdrava. Us. ve výchol. Čech. Kál, Brnt.

Zdrávnouti, vnul a vl, utí = *pozdravovati se*, genesen. Padla hráz, tvrz klesla, nemoc zdrávla. Šš. Stt. 179.

Zdrávo, gesund. Hanba je utekať, ale zdravo (praví šelma). Poř. Zatur.

Zdravobytí, n. = *zdraví*. Slov. Bern.

Zdravodajný = *zdravodatný* Šm.

Zdravodatný, gesundheitsspendend. Dch.

Zdravodyšný, Gesundheit athmend Šm.

Zdravohojitelný, heilend. Z. lázeň. Mus. 1880. 565.

Zdravomyslnosť, i, f. = *střídmomyslnosť, skromnomyslnosť, skromnosť, střízlivosť*. Šš. I. 123.

Zdravonohý, gesunde Füsse habend. Lpř. Slov. I. 95.

Zdravonosný, gesundheitbringend. Dch., Vinař.

Zdravosloví, n. = *zdravověda*, nauka pojednávající o způsobu, jakým nejlépe možno zdraví zachovati, die Gesundheitslehre. S. N.

Zdravosť, i, f., **zdravota** = *zdraví*, die Gesundheit. Z. těla, duše. Měst. hož. Vysvědčení, policie z-ty; v příčině z-ty; zření k obecné z-tě. J. tr. Z ta duševní. Dk. P. 166., Mus. 1880. 136. Pocit síly a z-ty zajistě jest příjemný; Ten člověk je plný zdravoty, až překypuje zdravotou. Hš. Narodil se na rybách. To bývá znamení z-ty. Kos. v Km. — Z. = *prospěšnosť*, die Heilsamkeit, Nützlichkeit. Z. byliu. D.

Zdravostvovati, gegrüsst sein. Slov. Tu celý rákoš plným hrdlom volá: Sláva! žij! zdravostvuj! Sldk. 210. Zdravostvuj, Rolane, ctný! Ld. Z stvuj môj kraju čarovný, môj kraju milený! Ppk. II. 70. (I. 225.). — **kde**. Mustafa vďačný vzdychal na mohyle šeptajúc: Z-stvuj **pri** rajských pokáloch! Sldk. 152.

Zdravota, y, f, vz Zdravosť.

Zdravotna, y, f., die Sanitätsanstalt. Na Slov. Ssk.

Zdravotní, Gesundheits-, Sanitäts-, Wohlfahrts-, hygienisch, Salubritäts-, gesundheitlich. Z. čokoláda, Techn., správa, policie, vysvědčení, protokol, záležitosť, J. tr, zákon, poměry, služba. Čs. lék. Stav z. pana správce jest uspokojivý (nemocnému správci vede se dobře). Šb. Z. vzduch, voda, víno (ku zdraví sloužící). Pk. Z. dozorce, stav, rada, ohledy, kazajka, ústav, úřad, Dch., záloha, die Sanitätsreserve, sbor, pravidlo, vůz, přídavek, setnina, Čsk., osoba, kordon, kommisse, statistika, vlak, Nz. lk., poměry, služba, okres, závada, opatření, Us., Pdl, látky, sonvozi, Train. Čsk. Z. zálohy potřeb lékařských, Sanitätsmaterialreserve. S. N. XI. 57. Z. slovník vydávají od r. 1885. doktorové Chodounský a Thomayer.

Zdravotnický = *zdravotní*. Z. sbor (sbor zdravotníků, zdravotní), setnina, četa, S. N. XI. 95., výlohy atd.

Zdravotnictví, n., das Sanitätswesen, die Gesundheitspflege. Z. vojenské, vz více v S. N., Vlšk. 455. Z. školné, die Schulhygiene, Nz. lk., živnostnické, Gewerbehygiene. Sl. les.

Zdravotnictvo, a, n., die Sanitätstruppe. Z. ošetřuje nemocné a raněné a rozděleno jest na 23 zdravotnických čet. Vz více v Čsk. 1. 5. 35.

Zdravounčký, hübsch gesund. Špň.

Zdravověda, y, f., die Gesundheitslehre, Hygieue. Vz Zdravosloví.

Zdravovědák, a, m., s příhanou, Diätetikskrämer. Dch.

Zdravozdravý, kerngesund. Dch.

Zdravulký = *velmi zdravý*, sehr gesund. Na mor. Val. Brt., Vck.

Zdravý; *-zdráv, a, o*; kompar. *zdravější*, na Slov. zdravší. Strbul. sъdravъ. Vz Gb. Hl. 28. Koř. zdrn (býti silným) — zdráv. Bž. 31. **Z.** = *čerstvý, ne nemocný (o živočichu a rostlině)*, gesund. Málo, nebrubě z.; téměř nikdy není zdráv; zdravého učiniti. V. Z. člověk, tělo, úd. Dokud jsme zdraví a čerství. Sych. Z. člověk, zvíře, strom. Pk. Pozdravujíce jiné říkáme: Bohdej zdráv byl (zdrávi byli). Bůh dej zdrávu býti. Pass. S Bohem zdrávi byli. Zdráv buď. Spi zdráv. Zdráv buď král! Zdráv spal. Zdrávi spali; zdráv vstal, nosil, chodil, jedl: zdrávi vstali atd. Zdráv přicházel, bratře. Br. Aby přišli s ním zdrávi to strávit. Dbš. Obyč. 15. Na zdrávi bucté, kmotre. Na Slov. (nář. hron.). Šd. Buďte zdraví otec a dobre sa majte. Odpověď: Choďte zdraví s Bohom!; Idem do sveta svoje štěstia hl'adať; zdrávi sa tedy majte!; Zvolala: Zdrávi tuná buďte. Dbš. Sl. pov. I. 31., 46., 351. A keď nedáte, majte sa zdravy; ,No, dobre že sa tu majte, zdrávi že ostávajte', di odcházející, jemuž se odpovídá: Lenže zdravi, s pánem Bohem idite, choďte. Dbš. Obyč. 14., 40. Zdravi ostávajte, milí hospodári. Mt. S. I. 179. Buoh daj zdráv byl. Arch. III. 393. Zdrávi požili, zažili. Nič si a toho neroh. keď si zdravý; Čo nič mať nebudeme, len aby sme boli zdravi; Všetko to pán Boh pomôže, len abysme boli z ví. Slov. Zátur. Jaký Pomahej Bůh, taký Bohdej zdráv. Prov. na Slov. Zdrávas Maria (pozdrav; začátek modlitby; zdrávas, u, m. Vz Zdrávas). Zdráv sedral! Zdráv byl. Č. Bohdej zdrav byl, pane kmotře. Zk. Zdrávi vzkazovali. Sami zdrávi byli (odpovídají tomu, kdo někoho vzkazuje pozdravovať). Us. Sd. Zdrávi povídali (že mu hráli na varhany. Říkají, když řeči nevěří). Us. Kšá. Z. zuby, Us., oko. Mj. Zdráv se prošel; Zdráv, Vašku, tancoval (říkají tomu, kdo maje někde nějakou pořízenou špatně pochodil). Na Zlinskn. Brt. Co dělají děti? Jsou zdrávy, mají se k světu a na nmření ani pomyšlení. Us. Zdráv užil (i ironicky). Us. Wtr. Ani z. člověk toho bídného nápoje nesnese; Kdo je zdráv, ani neví, co má; S tím tělem je kříž, když zdrávo není; Stálé zdraví!; Zdráv (se zdravou kůží) vyváznouti. Us. Dch. On nedbá, veď mu je kòn zdravý (jen má-li koně zdravého). Č. Čt. II. 56. Prišla na druhý den, sadla si mu konča hlavy a ani ,dobrý deň', ani ,zdraví buďte' neriekla, len tieto slová po trikrát opakovala: Vstaň hore!; Zdrávy buďte vtáčatká, všetky dobré bôžatká! Zdráva Živa Živena, matka naše milená. Phld. IV. 39., 469. A ešče nepoviedal: Ostávajte zdravi (ještě se neloučil, nedal: s pánem Bohem)! Sl. ps. 98. Ej, klinček, klinček, fialočka, odpadla's mi, milá, od srdiečka; ja za tebou vädnem ako trava, ostaň, moje milá, ostaň zdrava; Cesta, milá cesta, či ťa skoro prejdem? Frajerečka moja, či ťa zdravú najdem? Zdravu ju ty najdeš, neveri ťa dočkať, zažiadalo sa jej ,tvoje líčka bozkať. Sl. spv. I. 11., 18. Čo by koza neskákala, keď má štyri nôžky; čo by dievča netančilo, keď ma zdravé nôžky! Ib. IV. 152. Sestričky, družičky, ostávajte zdravy, nž mi snímať idú zlatú partu s hlavy; Keď ochodil milý z dvora, vyťal krížik do javora a pod krížik štyry slova: Milá moja, ostaň zdravá! Btt. Sp. 17., 171. Bohdaj zdráv pojčil. NB. Tč. 238. By zdráv jsa dobře se měl, přáli bych; Abych já právě zdráv byl, řiei nemohu. Žer. 313., 348. Ale vie Buoh, že často, zdrávj jsúc, chcem viece slúžiti světu než Bohu. St. Kn. š. 9. Jidáš řka: Zdráv mistře! políbením zradil mistra; Viera tvá tě zdrávu učinila; Jest-li zdráv a nemá zbožie, chudoba ho nuzí; jest-li bohat, zbožie ho mučí. Hus I. 261., II. 402., III. 109. Dnes snad chodíš zdráv a jasen a v jutře budeš snad uhašen. Alx. V. 1869. (HP. 45.). Zdravý dnes, zejtra kdes. Us. Dch. Jedno shnilé jablko nakazí mnoho zdravých. Prov. Šd. Zdravý nemocnému nevěří. Č. M. Ten mlad jest, kdo zdráv, ten bohat, kde bez viny, ten vesel, kdo si hlavy nelámc a s Bohem se těší. Bž., Hkš Snadno jest zdravému raditi nemocnému. Šd. Nemocných se ptávají, zdravým dávají. Tč. Jak chceš zdravý být, musíš zdržánlivě žít. Na Slov. Tč. Nepotřebnji zdraví lékaře. Dokud člověk zdráv i voda mu sladka. Us. Bž. Mladý — zdravý. Mor. Šd. Kdo je do 30 roků nie zdravý, do 40 nie múdry, do 50 nie bohatý, potom už nech sa nenfá. Poř. Zátur. Zdravý nemocí a nemocný smrti se naděj. Prov. Tč. Strau *přísloví* vz ještě: Holka, Krev. — **od čeho**. Jak si zdráva od pána Boha, co bědakaš? Mor. Brt. Ode všeho malomocenství zdráv hudeš. Pass. — Lk. — **čím**. Není žádným neduhem nezdráv. Lk. — **kde (jak)**: v srdci. Lk. **Před** vámi (jsú) zdrávi u pluosti. Hus III. 168. Mohliby ten lístok na pošte prečítat; nebudem, nebudem, nebudem ti písať. Ale ťa pozdravím od chmáry na hore, aby si zdravý bol v tom šírom tábore. Čjk. 49. Kdo zdráv jest na těle, číst na duši. Anth. Jir. I. 112. Člověk na těle zdravý. Hr. rk. 53. Jeden měštěnín jsa zdráv na životě učinil poručenstvie své poslednie vuole. Arch. I. 398. Co platno člověku, když bude na těle krásný a zdravý a na duši hřiechem malomocný? Hus II. 43. Čím lidé jsou rozkošnější, tím obecně jsú na těle i na duši nezdravější. Ib. II. 387. Co mu po kostele, když je zdráv na těle (pokud se mu dobře daří, nedbá o pána Boha). Prov. slez. Šd. — **nač**: na oči i na uši z. Ler. Z. na ruku. Jir. Anth. II. 2. vyd. 355. — **kdy**. Jsem v svém živoтě zdráv. Výb. I. 250. Bude člověk v blahoslavenstvie tak zdravý v mocech, jako v ráji jest byl. Hus II. 337. — **jak**. Z. jako buk (vz Tělo), Č., jako bor, jako ryba ve vodě. Us. Z. jako řípa, jako Rns, Dch., jako syslice, Sá., jako hlohyně, Sá., jako rys, jako cveček, jako křen, jako ořech (strom), jako fík, Brt., jako lípa. Lipa I. 25. Zdravý, len tak kvitne. Zátur. Rastie rovno jako svrčina a zdravo jako ryba. Mt. S. I. 94. Posud byli tatíček zdrávi jako křiček na mezi. Sk. — **Z.**, o *jiných věcech*, gesund, ganz, unverdorben, unversehrt. Z. kmen. Aký to zdravej chuti mok podáva nám révn viuná! Zátur. — **Z.** = *celý, neporušený*. Zdravého smyslu. V. Není zdravého roz-

umu. Ros. Není při zdravém rozumu. Kom. Z. rada (dobrá). Troj. Z. učení. Br. V zdravé paměti něco zachovati. Reš. Z. kniha (nezávadná). U Žamb. Dbv. Z. rozum, úsudek, četba, Us., vtip. Šml. I. 47. Z. kůže. Šp. Nenechal na něm z-ho chloupku, er liess kein gutes Haar an ihm; Pivo zdravé lék, nezdravé jed. Dch. Rozumem zdráva's byla. Lpř. Z. soudnosť. Stč. Zmp. 71. Apoštol má před očima zdravou přírodu lidskou. Sš. II. 135. Z. náhled, Osv. I. 157., humor, satira. Mus. 1880. 10., 159., 367. To jí ještě za z-ho života poručila; A to jich otec pravil za z-ho života, že jich opatřil. NB. Tč. 196., 199. Čeho na mně žádáte, jest věc veliká i požaduje z-ho uvážení. Pal Děj. IV. 2. 505. Dal mu to za zdravého rozumu. Pref. 17. Pro lepšie svědomie svú jsem vlastnie pečeť přivěsil k tomuto listu s dobrým rozmyslem a zdravým životem; S dobrým rozmyslem a s přátel svých zdravú radú udělali sme smlúvu; Že mu byl řekl za z-ho života. Arch. III. 283., IV. 243., 367. Ktož ostojí, buď jeho hlava zdráva. Dal. 145. Za zdravého života něco prodati. 1478. List. hrad. Tč. Člověk bez mozku, bez rozumu a z-ho soudu; Někteří za zdravého života sobě hrobý připravovali; Což i rozumu z-mu odpírá. BR. II. 22. a., 381. a., 802. b. Tu mi slíbil p. Beneš za svého bratra za z-ho života i po jeho životě vyvaditi mě i mé erby; Za svého z-bo života tobo žádnému ve dsky nevložila. Půh. I. 133., 201. (288., 381., II. 543.). Od mysli nepravých nečekej rad zdravých. Us. Bž. Za zdravého života dobře činiti, po smrti času nebude. Prov. — **kde: na mysli.** Smrž. Nová sonstava vojenská, zdravá ve svých základech. Osv. I. 343. Zdravá duše v z-vém těle. Us. Třeba chalonpka dřevěná, jen když v ní srdce zdrávo. Šd. exc. — **v čem.** Tresciž je přísně, ať jsou zdraví (stáli) u víře. Har. Kdo má trpké mravy, není v mravech zdravý. Mor. Tč. Ten je pekný, kdo je v čnosti též i v mravoch zdravý. Slov. Tč. Aby cierkev sv. v svých synieсh byla zdráva. Hus II. 339. — Z. = *zdraví jevící*, gesund. Z. barva tváři. Us. Z. chrapot, Hrts., stolice (vyprázdnění břicha). Us. — Z. = *ke zdraví sloužící, hojitelný*, gesund, heilsam, dienlich. Z. povětří, V., pokrm. Ros. Varuj se příliš zdravých krmí, dobrých lidí a velikého štěstí. Prov. To je zdravé! Odpověď: Koho nic nebolí. Us. Šd. Kde je větrno, tam je zdrávo. Na Ostrav. Tč. Čo je iným zdrávo, to buď aj nám právo. Na Slov. Tč. Ostatně je vám zdrávo, že jste poznali. Sš. Co jednomu právo, i druhému zdrávo, was dem Einen recht, ist dem Anderen billig. Us. Dch. Z. podnebí. Lpř. J. Bude to tvé duši zdrávo. Šmil. Zdravý vzduch boží duch. Na Mor. Šd. Pravda peprná, ale zdravá. Šd. exc. — *Z toho viděti, že mylné jest mínění těch, již píší: ‚Chybné: z. vzduch, voda, víno ve smyslu zdravoty* dodávající; zde má státi: *zdravotný*'. — **k čemu.** To jest z. k jídlu. Sych. — **komu.** (Ta práva) nejsú Čechom zdráva. 15. stol. — **Z. voda**, heiliges Bründel, koupel u Koryčan; Rosenthal, ves u Uhřic; něm. Zdrawawoda, myslivna u Morkovic na Mor.; samota u Starých Hvězdlic, Gesundwasser.

Zdraž, e, f. = *žlábek*, die Rinne, der Lanf. Z. v šindeli (vz Stružince, Struh), Us., z. kladky, NA. IV. 216., provazová, der Seillauf. Šp. Z. u tkadlce = žlábek, do něhož se prut vkládá. Hk. — Vz Pramen.

Zdráža, e, f. = *zdražení, drahota*, die Vertheuerung, Theuerung. Je to z., nelze toho koupiť. Slez. Šd.

Zdražati = *zdražiti*, vertheuern; **se** = *zdráhati se*, spröde thun, sich weigern. Na Ostrav. Tč.

Zdrážděni, n., vz Zdrážditi.

Zdrážděný; *-én, a, o*, gereizt. — **čím:** žádosti. Troj.

Zdrážditi, zdráždi, il, ěn, ění = *rozškádliti, rozhněvati*, auf-, anreizen. — **koho:** V., Br., Ros. Zdráždíš-li psa, vrčí. Kom. Petr sv. uťav Malchovi ucho ještě je více z-dil. BR. II. 182 b. — **koho na koho:** nepřítele na sehe. Br. — V. — **koho k čemu:** k boji. Troj. — **koho kde:** v hradiech. Ž. wit. 105. 16. — **koho čím.** Us. Tč. — ahy. Zdráždili nás, abychom se do hry dali. Sych.

Zdráždlivý = *popudlivý*, reizbar. Ros.

Zdražení, n., die Vertheuerung. Z. obilí, Us. chleha, masa. Us. Dch.

Zdrážení, n., die Reizung, Erhitzung. — **Z.**, der Anfall einer Krankheit. Na Slov. Bern.

Zdražený; *-en, a, o*, verthenert. Z. chléb, maso. Us.

Zdražeti, el, ení, theuer werden.

Zdráži = *v ceně asi, tak draho as*, beiläufig im Werthe. Bylo to zdráži desíti zlatých (v ceně 10 zl.) Us. — **Z.** = *dráže*, theuerer. Což dále ten dům z. jest (oč jest dražší). Záp. měst. 1447. Zlatá koruna, kteráž by znamenitého pokladu z. byla. Biancof. 112.

Zdražil, a, m, osob. jm. Šd.

Zdražiti, zdraž, že (ic), il, en, ení; *zdražívati, zdražovati*, theuer machen, vertheuern. — **co.** On zdražuje obilí. Ros, Reš. — **co čím.** Kamení velikými penězi z. Jel. — **co, se jak.** Vše o polovičku z. Us. Tč. **Nad míru** jsou se v díle svém nasadili a z-li. Prm. IV. 123. Díla **podlé** své vůle a libosti z. Er. — **se.** Koupě se zdražuje. Reš. Potraviny se zdražily. Ddk. VII. 30. — **se čím, s čím.** On se s tím velice zdražuje. Us. na Mor. Šd. Král český přijímá, kohož množ, slyšav od krále uherského výpověď přiměřie a tím sú se také pěší z-li. Pal. Děj. V. 1. 129. — **kdy.** Při velkém návalu zdražováno bývá všechno a všude. Sb. vel. I. 75.

Zdrážiti, il, en, ení, aufreizen. Slov. Bern.

Zdražívati, vz Zdražiti.

Zdrážnění, n. = *zdrážení*. Slov. Bern.

Zdrážniti = *zdrážiti*. Slov. Bern.

Zdražovací prodej = *dražba*, die Auktion. Nz.

Zdražovati, vz Zdražiti.

Zdrbati; *zdrbnouti*, bnul a bl, nt, ntí = *drbáním strhnouti*, berabkratzen. V. — **si co:** neštovici. Ros. — **koho.** Ta nemoc bo

zdrbala (zkřesala, seslabila!) Sych. — **od-kud.** Zdrbal si strup z rány. Us. Tč. — **co komu.** Neštovice mi celou tvář z-ly. Us. Tč. — **si o kom** = pomluviti ho. U Král. Hrad. Kšť.

Zdrbnouti, vz Zdrbati.

Zdrcení, n. (vz Zdrtiti), die Zermalmung.

Zdrcený; *-en, a, o,* zermalmt, vz Zdrtiti. — **čím:** žitím. Osv. V. 635. Stál jsem zdrcen bolem. Kká. Td. 58.

Zdreka, y, f. = *zrcadélko.* U Domžl. Jrsk.

Zdrcnouti se, cnul a cl, ut, utí = *sraziti se,* zusammenstossen. — **se s kým.** Us. — *Z. se* = *sraziti se,* gerinnen. Mléko se zdrclo. Us. u N. Kdyně. Rgl.

Zdrcovati, vz Zdrtiti.

Zdrcující, zermalmend, niederschlagend, vernichtend. Z. zpráva, pohled, slova, rána osudu, Us. Pdl., síla, Vlč., kritika. Mus. 1880. 517. Z. odsouzení ústavácké politiky. Tč. ex. Události strano svou zdrcující kladl až do doby Přemysla Otakara. Ddk. IV. 210.

Zdřejmý = *zřejmý.* Bž. 49.

Zdřený; *en, a, o,* gerieben, gestrichen. — **čím**: nit voskem z. Sšl.

Zdřevěnalosť, i, f. = *tuhosť, zkřehlosť, ztrnutí,* das Holzwerden, die Holzigkeit. D., Mus.

Zdřevěnati, zu Holz, holzig werden, starr werden, erstarren. — **abs.** Jak toho nepřijmete, zdřevěnáte. Kld. II. 181. Řepa z-la. Us. Tč. Jeden zašal, hned zkameňal, druhý zašal, hned z-nal; Nerúhajte, nesekajte, zkáměňáte, zdřevěnáte. Sš. P. 42., 41. — **komu proč.** Že mu za ty rouhavé řeči jazyk nezdřevenal. Mor. Šd. — Vz Zdřevěněti.

Zdřevěnělosť, i, f. = *zdřevěnalosť.* Z. mysli. Mus. 1880. 191.

Zdřevěnělý, holzig, zu Holz geworden, verholzt. Z. kořen, klouby, Byl., úd (ztuhlý), nohy. Us. Jg., Dch., Šp. Jak tyč by polknul, tak si kráčí z-lý. Kká. Td. 351.

Zdřevěnění, n., die Verholzung, das Holzigwerden. Vz Zdřevěněti. — **Z** = *ztuhnutí, ztrnutí,* die Erstarrung, Steifheit, der Starrkrampf, Schlaf (eines Gliedes), die Klemme. Z. nohy, zubů (vyvstání). Ja. Z., nemoc koňská, když kůň nemůže polykati. Z. = nemoc kozí, *dřevinka.* Ja.

Zdřevěněný; *-én, a, o,* zu Holz oder holzig geworden, verholzt. Z. řepa, kolník, ředkev. — **Z**, starr, erstarrt. Z. noha. Us.

Zdřevěněti, ěl, ění, zu Holz o. holzig werden, verholzen. — **abs.** Řepa, kolník, ředkev z-la. — **kdy.** Řepa, kvaček na zimu zdřevění. Us. Tč. — **Z.** = *ztuhnouti jako dřevo,* erstarren, starr werden. Us. — **abs** Ani slova viac nepovedal, akoby z-nel. Mt S. I. 104. — **kde:** v nohách z. Pokr. Z hor. 185. — **jak.** Krhla zkamenela kamenným mramorem, Anna z-la zeleným javorem. Sl. ps. Šf. II. 39. Knpa skamenela meravým kameňom, ja som zdrevenela zeleným javorom. Sl. spv. I. 19. — **čím:** hrůzou a strachem. V. — **komu.** Zdřevěněly mi nohy, údy. Sych., Šd. — **kdy.** V štěstí všeckni smyslové jeho ztupěli a jako zdřevěněli. V.

Zdřevěniti, il, ěn, ění, *zdřevěňovati,* zu Holz machen, holzig machen. — **Z.**, starr machen. — **koho** *(tuhým jako dřevo učiniti).* Puch., Rk.

Zdřevlý = *zdřevěnělý.* Z. trupy (zmrtvělé). Vký.

Zdřevnatělosť, i, f. = *zdřevěnalosť.*

Zdřevnatělý = *zdřevěnělý.* Z. buňka, Kk., ředkev, kolník. Us. Pdl.

Zdřevnatění, n., das Verholzen. Z. kořenů = choroba rostlin, která v tom záleží, že buněčné blány v pletivech, jež obyčejně jemnými zůstávají, neobyčejně ztloustnou. Pta.

Zdřevnatěný; *-én, a, o,* verholzt. — **Z.**, erstarrt. Už sú z-ně, ze kterých tak vel'mi sa hojná, tak bezpríkladná štedrota l'ála, rnky. Hol. 399.

Zdřevnatěti, *zdrevnatěti,* holzig werden, verholzen. V., Šp., Dch. Řípa z-la. Us. Pdl. Byliny zdřevnatějí. Us. — **Z.**, faserig, saftlos werden. — **kdy.** K jaru uzené maso vyschne a z-tí.

Zdřez, u, m. = *střez.* Us.

Zdrha, y, f. = *tvrdá věc,* etwas Hartes. Maso tvrdé jako z. Na mor. Val. Vck. — **Z.,** y, m. a f. = *ničema,* ein Taugenichts. lh. Vck.

Zdrhák, u. m. = *zdržok.* Slov. Ssk.

Zdrhati, vz Zdrhnouti.

Zdrhlík, u, m. = *ostrá zavírka kola,* scharfer Hemmschuh, Radschuh. Šmd., Čsk.

Zdrhnouti, hnul a hl, ut, utí; *zdrhati* = *sdrhnouti, drhna sraziti, smeknouti,* abstreifen; *stržiti,* einstreichen, gewinnen; *zadrhnouti,* schnüren, einengen; **se** = *opiti se,* sich berauschen. — **co.** Zdrhl (stržil) on hezké peníze. Ros. Klasy zdrhovati (se stojatého obilí). Us. Šd. Odtial', kde slávy našej kolíska, zdvihla kríž, zdrhla pohana. Sldk. 47. — **co odknd:** listí s ratolesti, D., s prutu, Čern., špínu s hrnce (smýti). Us. — **co kam:** v těsná pravidla (zadrhnouti). Div. z ochot. — **se.** Hřmělo, až se okna zdrhaly. Na Ostrav. Tč. — **co komu.** Až se mu někdy hodí zdrhnout Němci kličku. Kká. Td. 227. — **se z čeho** = *vymluviti, vykroutiti se,* sich anreden, herauswinden, durchhauen. To je takový člověk, ze všeho se zdrhne. Na mor. Val. Vck. — **koho** = *vytlouci mu,* durchprügeln. U Přibora na Mor. Mtl. — **Z.** = *utéci,* davonlaufen, schnell laufen, sich aus dem Staube machen. Mor. Vck., Kčr., Vck., Tč., Mtl. Zdrhnul, než sme přišli. Tč. Sdrhej (utíkej). Šd. Hle, jak zdrhá! Viděls? Ten zdrhal, tak se za ním prášilo! Zdrhl. Šd. Včera byli doma a dneska už zdrhli. Us. Šd. — **kudy s čím.** Zdrhali sme dolů grúněm s tabákem. Sš. P. 536.

Zdrhnutí, n., die Abstreifung. Vz Zdrhnouti.

Zdrhnutý; *-ut, a, o,* abgestreift. Vz Zdrhnouti. — **Z** = *opilý,* betrunken. Us. Ntk., Vrů.

Zdrhovati = *zdržovati,* aufhalten. Vš., Us. u Turn.

Zdrchaný; *-án, a, o,* zerzaust, verfitzt, verworren. Z niti. — **Z.** = *zdrhnutý, opilý,* betrunken. Byli všichni z-ní. Us. Kšť.

Zdrchati = *rozčechrati, smásti,* zerzausen, verwirren. — **co komu:** vlasy, Us., slámu, niti. D. — **čím:** vlasy rukou. — **koho zač:** za vlasy, zausen. — **se** = *opiti se,* sich betrinken. Z-li se tak, že neznali světa. Us. Kšť.

Zdrlapati = *zdrápati.* Na Slov. Dhš.

Zdřidelník, u, m. = kaluže na loukách neb i potoky, které nezamrzají, proto že jejich voda teče ze zřídel, das Quellgewässer. Na z-cích se zdržují divoké kachny. Na Ostrav. Tč.

Zdřídelný, Quell-. Vz Zřídelný. Na Ostrav. Tč.

Zdřídlo, a, n. = *zřídlo,* die Quelle. Na Ostrav. Tč.

Zdřímalosť, i, f. = *usnutí,* der Schlummer. Puch.

Zdřímalý = *usnulý,* eingeschlummert, schlummernd. Reš., Lom.

Zdřímati, mám a mi (zdřímu); *zdřímnouti,* mnul a ml, utí = *lehce usnouti, počíti spáti,* ein-, entschlummern; **se** = *zdřímoti,* schlummern. — **abs.** Rád bych trochu zdřímnul. Ros. Zdřímati víčkám svým nedám. Br. Zdřímají se. Br. Nejednó maměnka nejednó zdřímala, než oná dcerušce peřiny zchystala. Sš. P. 447. Moji zdriemli, moji sladko spia. Phld. III. 3. 209. Zdriemachu se všecky i zesnuchu. ZN. Sv. Lucia s matkú u hrobu ostavši na modlitbách sě zdřímala. Pass. 43. — **kde.** Ocelku v ruce vzal, ohňa si rozkřesal. Tak sa uňho zhříval, až sa uňho zdřímal. Sš. P. 794. Z. v loktech ženy. Vrch. Pri vretienci zdriemala, neskoro sa zbadala, iba keď jej horela z ľanú biela kúdeľa. Čjk. 46. — **si.** Ani jsem si nezdřím. Us. Hnsk. — **komu.** Zdřímala mi noha = *strnula.* Na Ostrav. Tč. Seděl tak, až se mu konečně zdřímalo. Kld. II. 129., 140. — **jak.** Sladce z. Vlč. Zdriemne po stojačky. Slov. Mt. S. I. 181. — **se kdy.** Ať bych niekdy nezdřiemal se v smrti. Žal. 12.

Zdřimavka, y, f. = *dřímoty,* der Schlummer. Ale tak na mne přišla z. Us. Kšk.

Zdřímavý = *kdo zdřímá,* schläfrig; *nedbalý,* nachlässig. Br.

Zdřimlý, eingeschlummert. Na Slov. Hol. 43.

Zdřipaný; *-án, a, o,* zerrissen. Z. šat Us. Z. člověk, zerlumpt. D.

Zdřipati = *zedrati, potrhati,* ver-, zerreissen, zerfetzen. — **co:** šaty. D.

Zdřiskati, vz Zdřizhati.

Zdřistati = *zklevetiti,* einen Klatsch erdichten. — **co na koho.** Na Ostrav. Tč.

Zdřizhati, *zdřizhati, zdřiskati* = *střiskati, roztlouci, zdrobiti, rozraziti,* zerschellen, zerschmettern, zertrümmern. — **co komu čím;** ruce a nohy kolem. V. — **proč.** Všecko nářadí ze zlosti zdřizhal. Sych.

Zdrkotati, klappern. Zuby z-ly. Phld. III. 1. 27. — **Z.,** erzittern. — **kde.** Jak sem začala tancovať, tak pode mnou nohy z-ly. Us. Šd.

Zdrmiti, il, en, ení, *zdrmovati* = *zdrmoliti.* Slov. — **co jak.** Ty padnuvše pod koleso máš právo ležať, kým ťa beh strmý cvalom letiacich na prach nezdrmí. L. Kubáni.

Zdrmoliti, il, en, ení = *zdrtiti, rozmělniti, zmačkati,* zermalmen, zerquetschen. — **co,** Ros., **čím:** rukou. — **co komu:** hlavu, rütteln, schütteln. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *tahati,* zausen. — **koho zač:** za vlasy. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *splésti,* verwirren, verfitzen. — **co.** Všecko zdrmolíš, že ti není rozuměti, co chceš. Us. Kšf.

Zdrnovatělý — *v drn nashromážděný* n. p. listy lodyhy, caespitosus, rasig. Rst. 523.

Zdrobek, vz Drobek.

Zdrobení, n., die Zermalmung, Zerbröckelung, Zerschmetterung. Bern. Vz Zdobiti.

Zdrobený; *-en, a, o,* zermalmt, zerbröckelt Vz Zdrobiti. (Sotva) chladný z-né lámať mráz prestane kosti. Hol. 90. Z. kámen. Kom.

Zdrobiti, zdrob, il, en, ení; *zdrobovati,* verkleinern, zerbröckeln, zermalmen. — **co (jak):** na kusy. V. Z. hlas, in Triller auflösen. Dch. Z. koláč, zerbröckeln, bröckelnd aufessen. Na Ostrav. Tč. — **koho.** Dovoľte mi pri tomto vašom ohni trochu sa obhriať, lebo ma nočnia zima celkom z-la, už venkoncom ďalej nevládzem. Dbš. Sl. pov. I. 139. Z-la ho zima, beutelte, rütteltc (semlela ho). Na Mor. a Slov. Vck., Šd. — **se komu kde.** Dal sem to do kapsy a všecko se mně tam z-lo (rozdrobilo). Us. Šd.

Zdrobna = *drobně,* klein, brockenweise, in kleinen Stücken. Z. krájeti, kráčeti. Bibl. Z. zdrobí, že nemá z čeho, arme Leute kochen mit Wasser. Us. Tč.

Zdrobněle, verkleinert. Neho i tak z. a pěstěně se tu jméno to čte. Sš. I. 145.

Zdrobnělina, y, f., die Verkleinerung. — **Z.** = *zdrobnělé slovo,* diminutivum, das Verkleinerungswort. Pk. v Km. Tvoříce z-ny dloužíme aneb zkracujeme kmenové i koncové samohlásky: čas — čásek, dar — dárek, hrad — hrádek, chlad — chládek, mrak — mráček, hovado — hovádko, buk — bůček, kot — kůtek, most — můstek, hora — hůrka, slovo — slůvko, lože — lůžko; brus — bronsek, chlup — chloupek, sud — soudek, chuť — chouťka, chalupa — chaloupka, ucho — ouško; buben — bubínek, dno — dénko; čep — čípek, jelen — jelínek, plamen — plamínek, řeka — říčka, tělo — tílko; břicho — bříško, hřib — hříbek, list — lístek, kniha — knížka; jazyk — jazýček, lysa — lýska, postel — postýlka. Vz více v Pk. Pr. 25., *Jméno.* Tráva — travička, kráva — kravička, bouda — budka, houba — hubka atd. Vz *Skrácení.* Slov. III. 383. a., Bž. 23. Z ny tvořené příponami: -ek, -ka, -ko, -ec, -eček, -ečka, -ečko, -ena, -enka, -ina, -inka, -ík, -íček, -ice, -íčka, -íčko, -ičko. Vz Bž. 235. a jednotlivé tyto přípony. O z-nách místních jmeu cf. Km. 1884. 199. I ve z-né jmen osad znamenáme nějdejší jejich pustosť. Vz tamtéž.

Zdrobnělosť, i, f., deminutio, die Verkleinerung. Nz., Ssk.

Zdrobnělý, verkleinert, klein. Z. forma názvu. Tč. Z. slovo, vz Zdrobnělina, Jméno. Z. slova druhého stupně, subdiminutiva: strom — stromek — *stromeček,* dům — domek — *domeček.* Nz.

Zdrobnění, n., die Verkleinerung. Nz.

Zdrobněný; *-ěn, a, o*, verkleinert.

Zdrobněti, ějí, ěl, ění, klein werden. — **več.** V úťé svraskli postavy zdrobněli (ďáblové). Ráj. Zakotvený koráb ve člunek zdrobněl. Tč. exc.

Zdrobniti, il, ěn, ění; *zdrobňovati* = *zdrobiti*, klein machen, verkleinern.

Zdrobňovací = *zmenšovací, zdrobnělý*. Z. slovo. Vz Zdrobnělý. Nz.

Zdrobňující, verkleinernd. Z. buben, die Brechtrommel bei der Pulvererzeugung. Čsk.

Zdrohnúť, umfallen, ausrutschen. Slov. Ssk.

Zdrochnúť, vz Zdrobnúť, Hrochnouti. Na Slov. Daj mi, čo nie tvoje, lebo hneď zdrochneš. Mt. S I. 114. Šibenec odtrhol sa mu od vábу a hlava zkotúlala sa na jednu stranu a tělo odkveclo na druhú, len tak zdrochlo. Dbš. Sl. pov. IV. 63. — **s čím kam.** Odtrhla sa mu hlava a tam ten zdrochnul so všetkým dolu. Ib. IV. 63.

Zdroj, e, m. = *pramen, zřídlo*, die Quelle, der Ursprung. Koř. *ri* = řinouti, stupň. roj, z(d)roj. Gb. Hl. 144., Úv. 29., Bž. 49. — Ráj, Krok., Č., Sedl. Z. Heronův. Vz KP. II. 87., 109. Z. tepla, Stč. Zmp. 501., teplový, Kk. Fys. 90., svitu, des Schimmers Quell, Dch., práce, ZČ. I. 255, usedavý, intermittirender Brunnen, Mj. 129., galvanický, ZČ., krve, hlaha. Čch. Bs. 72., 96. Bůh, všeho bytí z. Čch. Bs. 89. Z mého štěstí. Hdk. Hlavní z. dějin uherských této doby, Jan z Thuroсze. Ddk. IV. 123. Nejpřednějším zdrojem světla jest slunce. Kk. Skloniti témě před věčným zdrojem. Dch. By v ocean své lásky zdroje srdcí lidských sved. Vrch. Jako Bůh jest zdrojem všeho bytí, tak jest pramenem všeho dobra. Sš. Mr. 45.

Zdrojnice, e, f. = *zdrojná žíla*. Rk.

Zdrojnivka, y, f., fontinalis. Rostl. I 272.

Zdrojný. Z. žíla (tepna), die Arterie. Osv. I. 625. Z. krev, das Arterienblut. Rk.

Zdrojobýl, u, m., phytocrene, rostl. Z. velikánský, p. gigantea. Vz Rstp. 773.

Zdrojovec, vce, m., gammarus, kývoš. Krok. II. 245.

Zdrojovka, y, f., montia, die Montie, rostl. Z obecná, m. fontana Vz Rstp. 650., Čl. Kv. 305., Slb. 563. Z. trojřadová, fontinalis antipyretica, druh mechu. Let. Mt. S. VIII. 2. 17. Vz Zdrojůvka.

Zdrojůvka, y, f., fontinalis, das Quellenmoss. Z. trojřadová, f. antipyretica. Vz Rstp. 1801., Zdrojovka.

Zdropati = *zdrápati*. Na Ostrav. Tč.

Zdroponiti = *zdrobiti*. Plk.

Zdřoť = *zřoť*, zřaju, zřal = *zráti*, reifen. Na Ostrav. Tč.

Zdrpnouti, pnul a pl, uti, abkratzen. — **abs.** Zdrpnul = umřel. U Místka. Škd. — **co**: strup. Ib.

Zdrsnatělý = *zdrsnělý*, rauh geworden. Rostl.

Zdrsnatěti, ěl, ění, rauh werden. Vus.

Zdrsnatiti, il, ěn, ění, rauh machen. Vus.

Zdrsnělý, vz Zdrsnatělý.

Zdrsněti, ěl, ění = *zdrsnatěti*. — **kde.** Kůra na prutě a-la. Us. Tč.

Zdrsniti, il, ěn, ění, *zdrsňovati* = *zdrsnatiti*. Ros.

Zdrtek, tku, m., vz Zdrtky.

Zdrtění, n., vz Zdrtiti.

Zdrtěný; *-ěn, a, o* = *zdrcený*, zerdrückt, zermalmt. Na Mor. a Slov. — **jak.** To je z-né na ohrabky (zlomené, porouchané). Mor. Šd.

Zdrtiti, il, cen, ení; *zdrcovati*, zerdrücken, zermalmen, verkleinern, zerbröckeln, zerreiben, zerschmettern, niederschmettern. — **co**: sůl, kámen, suchý chléb, Us., Tč., okovy, Vlč., pouta. Vrch. Závory a mříže mi snadno zdrtiť. Kká. Td 300. — **koho.** Dch. Nač by křísil osud, koho jednou zdrtí? Kyt. 1876. 87. — **co, koho čím.** Bouřka krupobitím osení z-la. Sych. On krokem zdrtil zmije. Vrch. Myth. I. 216. Kmen tíží svou ho zdrtil. Us. Pdl. Vždyť takového náhlou smrtí horský vánek zdrtí. Hdk. C. 138. — **co oč.** Však svou ruku zdrtí o krumlovskou skálu. Kká. 5. 117. — Cf. *Sdrtiti*.

Zdrtky, pl., m. = *drmůlky, drobečky* (v polivce), geriebener Teig in der Suppe. U Slavkovic na Mor. Kurz.

Zdrůbek, bku, m. = *odpadek dříví při sekání*. Přinesli plnou nůši zdrůbků. Cf. Tříska. U Kut. Hory. Kál.

Zdrúzgání, n. = *zdrcení*. Vz Zdrúzgati.

Zdrúzganý; *-án, a, o* = *zdrcený*. Vz Zdrúzgati. Niesol som modlám záhubu, pod mlatom mojím z-né hrýzly zem im svätú. Sldk. Mart. 8. Pole krupobitím z-né. Mor. Vck.

Zdrúzgati = *zdrtiti*. Na Slov., Mor. a ve Slez. Šd. — **co.** Zdrúzga duch času naše okovy. Lipa II. 154. Ozrutný medveď vali sa chrasťou, kde kročí, všetko zdrúzga. Dbš. Sl. pov. VII. 38. — **koho**. Jeho vojáci z-li nepriateľa. Dbš. Sl. pov. I. 278. Zima ho z-la (semlela, durchbeuteln). Mor. Tč., Šd. **co kde**: mezi zuby. Slov. Tč. — **co čím**: jablko zuby. Tč. Bouřka krupobitím pole z-la. Mor. Vck.

Združiti, vz Sdružiti.

Zdrvelý = *zdrvený*. Slov. Ssk.

Zdrvení, n., vz Zdrviti.

Zdrvený; *-en, a, o*, verbolzt. — **Z.**, starr, erstarrt. Z. zraky. Exc.

Zdrvěti = *zdřevěněti, zkřehnouti*. Količky zdrvěly. Slov. Phld. IV. 54.

Zdrviti, il, en, ení, *zdrvovati*, bolzig machen. Cf. Zdřevěniti. — **Z.** = *zdrtiti*. — **co, koho.** Sem to písmo! Nech vidím ho a zdrvím. Slov. Phld. IV. 232. Ten nežije v světě, kdo jich čelu zdrví. Hdk. C. 27. — **co, koho jak.** Zdrvím ťa na kyslú plánku. Dbš. Obyč. 44.

Zdrvovati, vz Zdrviti.

Zdrýpati, *zdrýpnouti* = *zdrápati, zdrápnouti*. — **co odkud**: pupenec z halúzky. Na Ostrav. Tč.

Zdrýpnouti, vz Zdrýpati.

Zdrznouti, sich erdreisten. Rk.

Zdržadlo, a, n., das Haltmittel, Aufhaltungsmittel. Z. u zámku, die Zuhaltung. Pdl. Z-dla, pl., die Wasserwehr.

Zdržák, u, m., der Halter. Z. = řetěz u voje, kterým se vůz zdržuje, die Haltkette. Mor. Kurz., Mtl. — **Z.** = *ohlav*, die

Halfter. Na Slov. a Ostrav. Plk., Tč. — Z., die Sperrfeder am Zündnadelgewehr. Čsk.

Zdržání, n. = *zdržení*. Slov. Bern.

Zdržanlivě, zurückhaltend, mässig, enthaltsam. Jak chceš zdravý býť, musíš z. žiť; Žij múdře a z. Slov. Tč.

Zdržanlivosť, i, f. = *zdrženlivosť*, die Enthaltsamkeit. Na Mor. a Slov. Tč, Hdž. Čít. 119. Z. nechce hývať s žádnym mastihruchom. Slov. Tč. Z. jest hlavní ctnosť. Mor. Tě.

Zdržanlivý = *zdrženlivý*. Na Mor. a Slov.

Zdržaný = *zdržený*. Slov. Bern.

Zdržatel, e, m. = *zdržitel*. Slov. Bern.

Zdržati = *zdržeti*. Slov. Bern.

Zdržávati = *zdržovati*. Slov. Bern.

Zdržel, e, f., die Häringsnase. Šp.

Zdrželik, a, m., echinus, ryba, zastr Aqu.

Zdrželivě, enthaltsam, zurückhaltend, reservirt. Z. se chovati, V., odpověděti. Dch. — **Z.** = *s překážkou*, mit Hinderniss. D.

Zdrželivec, vce, m., der Enthaltsame. Desolda.

Zdrželivosť, i, f. = *mírnosť, střídmosť*, die Enthaltsamkeit, Enthaltung. Zdrželivosť = držení na uzdé všech žádostí, pochotí a chtíčů; různí se od *mírnosti*, že tamta již jako povaha došlá cíle a dokonalá z., tato ale ještě na potyčkách se chtíčemi naleză se. Šš. II. 63. Se z-stí, mit Reserve; Dnové z-sti t. j. dnove postní v mírnějším smyslu, die Abstinenztage. Dch. Napomínaje k z-sti a úctě věcí svatých. Ddk. II. 124. Dar z-sti sobě daný měl. BR. II. 618. a. Z. od jídla a pití. V. — Kom. — **Z.** = *čistota*, die Keuschheit. O její nezdrželivosti a chlipnosti. V. — Kom. — **Z.** = *držení něčeho*, die Haltung, Erfüllung. Boč.

Zdrželivý = *zdrženlivý, zdrživý*, vz -avý = *zdržující se od něčeho, střídmý, mírný*, enthaltsam. Zdrželivého jazyka. V. Z. soud o něčem vynésti. Ndr. — **od čeho**: od cizího. Eus. Nezdrželivý od marnosti, od nesmírného pečování. Bart. 345. 18., 345. 20. — **v čem**: v jídle a pití. Bart. 345. 17. V jednání a slovech studeně z-va byla. Sá. — **Z.** = *čistotný, nehříšný*, keusch. V. — **Z. čeho** = *držící, zachovávající*, haltend, erfüllend. Z. slibův, Kor., víry, V.; smluv nezdrželivý. Kom. Čechové jsou slibů a připovědí svých z-ví. V. Nezdrželivý smluv a slibův. Bart. 345. 19.

Zdržení, *zdržování*, n., die Fassung, Erhaltung, Unterhaltung, Beibehaltung, Beobachtung, Zurück-, Aufhaltung, der Einhalt atd., vz Zdržeti. V. Nezdržení smluv. Cyr. Z. příměří neporušiti. Troj. Toho na z. (plnění) hrad kázali postaviti. Háj. Zavírka vozu jest k z. v příkrém sstupování vozu. Kom. Zdržování zlých lidí. Zlob. Tomu na jistotu a z. (Einhaltung) svou vlastní pečeť přivěsiti jsem kázal. Tov. 4., 130., Arch. II. 279., List. hrad. z r. 1479. Tč. Než nestalo-liby se smlouvě dosti, množ pohnáno býti z nezdržení smlouvy. Z. F. I. D. XXXIV.

Zdrženlivě = *zdrželivě*. Z. se chovati. Dcb.

Zdrženlivosť, i, f. = *zdrželivosť*. Pont. o stát., Nz. lk. Vladislav jevil z. všady, kde politika císařská měla se zřejmě osvědčovati; Biskup Jindřich, původce duchovenské z-sti. Ddk. III. 263., IV. 289. Dar z-sti, die Gabe der Enthaltsamkeit. BR. II. 551. b.

Zdrženlivý = *zdrželivý*. Sych.

Zdržený; *-en, a, o*, abgehalten, zurückgehalten; erhalten. Bern. Nezdržený, unaufhaltsam. Dch. Jiná jich všecka práva pohonná a zdržaná vymazali. Arch. I. 392. — Vz Zdržeti.

Zdržeti, zdrž, že (íc), el, en, ení; *zdržovati, zdržívati, zdržovávati* = *sdržeti*, zusammen-, beisammenhalten; *obsahovati*, enthalten, fassen; *zachovati*, erhalten, aufrecht erhalten, unterhalten; *v jistém stavu, v mezech držeti, chovati*, halten, erhalten; *plniti, držeti*, halten, einhalten, erfüllen; *zpět držeti, zadržeti, zastaviti, překaziti*, auf-, an-, zurück-, einhalten; **se** = *obmeškati se, zastaviti se*, verweilen, sich aufhalten; *na čas někde bydleti*, sich aufhalten; *zachovati se*, erhalten werden; *obsaženu býti*, enthalten sein; *odepříti si co, přemoci vlastní žádosť, varovati se*, meiden, sich enthalten. Jg. — **abs.** Co vyřkli, to aby bylo zdrženo. Půh. II. 172. — **co, koho.** Zdržuje ho stud. Jel. Město zdrželo útok jeho. Flav. Víru a slib z-ti (plniti). V., Br., Ros. Nemoc z. D. Něčí místo z. (zastávati). Arch. II. 434. Z. koho (zadržeti, aby nepadl). V. Z. výminky, lhůtu, J. tr., nepřítele, Čsk., hru. Us. Bkř. Slíbil mi to z. Půh. II. 395. Pilířové stavení zdržují. BR. II 862. a. Potřebné věci mají žádány býti od Boha, ne pokrmóv sladkosti, ale ty věci, kteréž tělce zdržievají (= udržují). Hus I. 331. Přísahu z. Hus I. 105. Toť jsem já zdržel. Ps. o záští. A protož slibujeme svou dobrou a čistou věrou kupitelům našim to všecko zdržeti a v celosti zachovati. Tov. 151. Statečná věc jest koho zdržovati, odejíť je statečnější. Slov. Tč. Z. hory (zachovati). Vys. Ten žalm proroctví o Mesiášovi zdržuje (obsahuje). Kom. Bůh nebe i země zdržuje (zachovává). V., Br. Z. smlouvu. Br. — **co, koho, se kde (v čem, na čem, pod čím, za čím, při čem, po čem, u koho, mimo co).** Řád ve světě z. (zachovati); vypověděnec v místě vykázaném se zdržujc. Kom. Z. se v mezech, Jel., se ve službě. Har. Všecky v řádu zdržovati; mysl v mezech zřízených z.; ta kniha to vše v sobě zdržuje (obsahuje); to vše v tom trém se zdržuje (jest obsaženo). Br. Z. co v paměti; z. se v sobě, v okovech, v žalářích. V. Mnohá zvířata ve vodě se zdržují. Pt. Zdržovati se v hospodě. Ml. Ta zvířata na zemi se zdržují (žijí, bydlí). Pt. Mnohá zvířata pod zemí se zdržují. Pt. Zdržuje se po městech, po ostrovech. Har. Z. někoho v městě při sobě. V. Kdoby věc vypůjčenou za sebou zdržel. Er. Přísahu jsem vykonal toliko to opustiv, co proti slovu božímu a čistému učení křesťanskému v ní se zdržujc. Žer. F. 6. Zdržíte se u nás déle? Us. Šml. Dlouho mé *tam* z-li. Us. Všecko tvoje chování zdržuj pod dobrú ochranú; Pstruhové v čisté a skalisté vodě se zdržují; On se dlouho v městě zdržoval; Vždycky zdržuj od no-

vinek jazyk za zubami; Kdo v dešti venku jest, venku se zdržuje, zmokne. Us. Tč., Km. Mnoho mimo dům se zdržoval. Hrts. Bojové z-li se v zemi české několik set let. Tk. Čch. 2. Z. se při dvoře; Opatření ta zdržovala ho doma. Ddk. III. 222., III. 158. To v tom psaní se zdržuje. Žer. 342. Lid vojenský až posavad v Budějovicích se zdržoval. Dač. I. 353. Cicero se tu (v Solúni) na svém vyhnanstvi zdržoval. Sš. II. 235. Mojžíš zdržoval se na Sinai hoře u hospodina. Sš. Sk. 6. Vojsko se tehdáž zdržovalo na pomezí uherském. Čr. A to ve 23 kapitolách pořád, totiž od 3.—26. zdržuje; To se v páté prosbě zdržuje (jest obsaženo); Zástupové ho hledali a u sebe z. chtěli; Podlé toho, že se tu všechny povinnosti k bližnímu zdržují; (Apoštol) byl by jej sám při sobě zdržel. BR. II. 3., 27. a., 215., 639. b., 739. — **co komu.** Kteří jim ustavičně věrnosť zdrželi. V. Paklibychom toho všeho nebo na díle neučinili a knpitelům našim nezdrželi. Tov. 161. Len miernosť a zdržanlivosť zdržuje človeka zdravia. Hdž. Čít. 119. Než ty (práva a milosti) jim zdržány a zachovány úplně a docela mají býti; Za to maje, že jemu to zdrží, co sú jemu slíbili; A což sú nám okolní země slíbily, aby nám to zdržely. Arch. I. 200., II. 23., III. 419. Víry Bohu nezdrželi. BR. II. 56. a. — Br. — **co, koho, se na čem (čím).** Na sobě zdržeti (zadržeti, zatajiti). V. Aby tou poctivou lží měšťany své jako na uzdě zdržovali. V. — **koho, se čeho** Zdržeti se skákání nemohli. Kom. L. 76. Zdržuje ho stud těch nepravostí. Jel. Nemohl se z. smíchu. Us. Šd. Z. se soudu. Us. Zdržovati se manželky (neobcovati s ní). Šmb. S. I. 408. Zdržuj se nápoje prudkého, mládenče, neb on zdraví tvoje porušuje. Kmp. Č. 134. Jednoj veci sa zdŕžuj, mnohých sa na ráz nechytaj. Na Slov. Tč. — **co, koho, se od čeho.** Z. se od smíchu, od pláče, od slzí, od nepravostí, od lží, od hněvu, od mluvení, od jídla a pití. V. Aby se již dále takových věcí nedopouštěli, nýbrž se od toho zdržovali; Nedostatkové, jenž jsou kverky až posavad od takového bor pavování z. mohli. Nar. o hor. a kov. Z. koho od čeho. Jel. Zdrž od něho ruku (nehlj ho). Kom. Lid od zpoury z. Us. Tč. Tu naleznež, od čoho sa máš zdržovať a co činiť svěděí. Na Slov. Tč. Když si mladý, zdržuj sa od vína. Na Slov. Tč. Či ho snad nouze od tažení do Moravy zdržela? Ddk. III. 108. Nemohl Jiří z. se od slz. Pal. Děj. IV. 1. 367. (III. 3. 265.). Zdrž se ot súdu, leč ohě straně slyšeti budeš. Vš. IX. 1. Ten ovšem zdrž sě od boje tělestného; Ktož pomní, že se nehodných věcí dopustil, také má se od některých hodných věcí zdržeti; V neděli neb jiný den světiti, jest sě od hřiechu zdržeti . . . Hus I. 167, II. 90., 409. Z. se od marnosti. Chč. P. 141. a. — **koho, co, se čím (v čem).** Odplatami a pomstami v povinnosti koho z. Kom. Z. koho rukou, mocí. V Koně rukou v běhu. Us. Nedal se ničím z. v úmyslech svých. Ddk. II. 158. Loď osm dní zdržána byla větrem. Žer. 1591. **Pokáním** by se zdržel a v hřiechy zase nenavrátil. Hus II. 45. — **se proč.** Nemohl se smíchy z. D. Kde tě doby král německý pro pořízení věcí říše se zdržoval. Ddk. II. 226. A tedy potřeba i toho, co dovoleno jest, zdržovati se pro svědomí druha a pro nekladení mu žádného úrazu a pohoršení; Že snad tajně u apoštolů jiných ku poučení svému se zdržoval. Sš. II. 15., 16., I. 136. — **co, se jak.** Z. něco pohromadě. V. A ty všecky věci slibujeme sobě s. ctně a věrně. Tov. 5. Prosíme, abyste nám v tom neráčili za zlé míti, neb jsme toho sebú nemohli zdržeti (překaziti). 1466. Smlouvy bez přerušení z. (plniti). Akt. m. Ferd. Zdrželo se dnes bez deště. Sych. Ten byl včera pořádně zdržen (opilý). V Kunv. Msk. Ďalej sa už nevedel zdržať a roztvoril zaso tú knihu. Dbš. Sl. pov. I. 241. Připovídáme to všecko v celosti bez porušení z. a zachovati. Pam. Val. Meziř. 89. Týmž slovem všecky věci chová, živí a zdržuje. Kosmogr. 9. A. S velikou prací a prosbou někoho z. Arch. I. 44. Zdržím rád, co rozkážeš. Arch. II. 422. Jeho *moci*, aby naň sáhnouti nemohli, zdržáni byli. BR. II. 330. Abych vás aspoň tím způsobem při čisté pravdě zdržel. BR. II. 613. a. Když to naplníš, tehdy všecky dřéve psané řeči lehce zdržíš. Hus. III. 128. — **co s kým.** Pakliby on čeho i s námi nezdržel. Faukn 34. — **co v čem.** JMK., aby mohla budoucně český národ v pokoji z., to před se vzíti ráčil. Zř. F. 1. A. I. K čomu kdo z malička zvykne, v tom sa vždycky zdržuje; Jak sa ve spaní zdržuješ, prodáváš slobodu tělu k lenivosti. Na Slov. Tč. Šedouše držel v běhu. Kká. K sl. j. 173. Vyjeli proti nim ve smutku páni uherští, aniž v takové neobyčejně proměně od slzí z. se mohli. Pal. Děj. III. 3. 265. Nemohl jsem se v tom z., abych Vašnosti napomenouti neměl. Žer. 328. Vojsko u (v) pochodu z. Us. Cf. *Z. co čím*. — **koho kam.** Ty si pán nad vecmi sveta, zdržuj jich pod nohu. Na Slov. Tč. — **koho při čem**: při dobré míře (při dobré vůli). Us. Kdo chce pri pokoji s jinými obcovať, ten sa má pri dobrých mravoch všemožne zdržovať. Na Slov. Tč. — **co jak za koho.** Kteréžto úmluvy svrchupsané my za nás i za naše hudúcie slibujem ve všech kusiech ctně, věrně a neporušitelně z. a zachovati. List hrad. z r. 1447. Tč. — **kdy.** Jindřich zdržoval se tě doby v Sasích; Svatopluk v mesíci říjnu na Litomyšli se zdržoval; Zdržel se v Řezně jen týden. Ddk. II. 392., 403., III 29. **Před** příbytím Filippa zdržoval se ve stranách těch; Tudy Pavel sám všech učených hlikter se **při** vyučování svém zdržoval; Že před poslánim listu tohoto apoštol po dvakráte u Galatů zdržoval se. Sš. Sk. 96., I 156., II. 48. Kteráž nás, jako nějaká kotev bárku, v čas bouřky při Bohu zdržuje. BR. II. 751. b. V utrpení od rozkoši tělestné sě zdržujíce. Hus II. 87. — **jak dlouho.** Biskup ještě nějaký čas v Lombardii zdržen byl; Slabý odpor nemohl ho na dél z.; Ta výprava ho bez mála za dvě léta mimo domov zdržela; Zdržoval se totiž papež za celý rok až do měsíce října v Segnech; V okolí nynějšího

Berouna zdržel se sedm dní. Ddk. II. 337., 427., 438., III. 185, IV. 28. Patnáct dní, za kterých se Pavel v Jerusalemě zdržoval; An Petr na pouští u Jana se někdy ač nedrahnou dobu zdržoval. Šš. II. 15., J. 34. Arciknížata rakouská až do sedmého kolena císařství římské na sobě zdržovali. Dač. I. 257. Však zdržovat-líby se tu na dlouze, dejte mu návěští. Žer. 348. Z. se někde za dlouhý čas. V. — že. Sotva se zdržel, že na kněze nesáhl. V. — aby. Proto matka nepoložila jest v mysli, jakoby její prosbu neuslyšal, ale že hodně se zdržel, aby časem svým jejie prosbu naplnil. Hns II. 35. — aby-ne. Nemohu se z., abych broznych sondů neměl ohlašovati. Br. Zdržte se, abyste jich ntrhavě nepomlouvali. Flav. Nemohl se toho z., aby vám toho neoznámil. Háj. Kněz Prokop Veliký nemohl se z., aby nechopil se slova nápodobně; Stolice římská žeby Slezáky zdržovati měla, aby neletěli do své záhuby. Pal. Děj. III. 3. 77., IV. 2. 323. Bázeň je zdržuje, aby k hříchu neklopotali. Hus II. 8. Vz *Brániti* (konec), *Zápor*.

Zdržitel, zdržovatel, e, m., der Auf-, Ab-, Erhalter. Kom. Z, že můdře všecky věci drží; Aby z toho chválil stvořitele, z-le a zachovatele. Hus I. 85.

Zdržitelka, *zdržovatelka*, y, f. Milosť nenie rodička zámutkův, ani zdržitelka (obsah) nectnosti. Biancof. 73.

Zdržívosť, i, f. = *zdrželivosť*. Zlob.

Zdržívý = *zdrželivý*. Zlob.

Zdržka, y, f. = *zdržení*. Zlob.

Zdržlivosť, i, f., die Enthaltsamkeit. Tč.

Zdržlivý, enthaltsam. Vz Zdrželivosť.

Zdržnosť, i, f. = *zdrželivosť*. Veleš.

Zdržný = *zdrželivý*. Veleš.

Zdržok, žku, m., der Pechwisch. Slov. Ssk.

Zdržovací, zum Zurückhalten dienend. Z. válec. Techn.

Zdržovadlo, a, n. = *zdržadlo*.

Zdržování, n., die Zurückhaltung. Z-ní v budbě = retardace, die Retardation. Zv. Z. se, der Aufenthalt. J. tr. Místo pobytu, z. se, der Aufenthaltsort. J. tr. — Vz Zdržeti.

Zdržovatel, vz Zdržitel.

Zdržovatelka, vz Zdržitelka.

Zdržovati, vz Zdržeti.

Zdržovně = zdrženlivě. Na Slov. Bern.

Zdržovnosť, i, f. = zdrženlivosť. Na Slov. Bern.

Zdržovný = zdrženlivý.

Zdržunek, nku, m. = *pobyt*, der Aufenthalt. Aby nemohli nikde v panství z-ku míti. Sl. let. IV. 138.

Zďubati = *zezobati*, mit dem Schnabel zer-, aufpicken. — co, koho. Holubi všecku rež z-li; Vrány zajíce tak z-ly, až ho zaďubaly. Us. Tč. Vz Zďobati.

Zďubkaný = *zďobaný*. Prk

Zdůbkovati = *zdůbky dělati*, schnörkeln.

Zdubněti, ěl, ění, vor Schrecken wie ein Baum sinnenlos dastehen. Na Slov. Ssk. Potom národy zdubnejú, člahnu prstami do stojacích dúbkom vlasov. Sldk. Mart. 25.

Zducmatěti, ěl, ění, zdužmatěti, dick, panstig werden. Zhrubl, ztučněl, zducmatěl. Bech.

Zduch, vz Vzduch.

Zducha, y, f., osob. jm. Pal. Rdb. I. 128.

Zduchati, *zduchnouti*, chnul a cbl, ut, utí, anfachen. — co čím: oheň dncháním. Na Ostrav. Tč — Z. = *sfouknouti*, ausblasen. — co čím. Dúfa, že on jedným zduchne slovom z pol'a slávy všetkých chrabrých L'achov. Zbr. Lžd. 185.

Zduchmati, vz Duchmati. U Olom. Sd.

Zduchnouti, vz Zduchati.

Zduchovatěti, ěl, ění, vergeistigen. Šm.

Zduchovatiti, il, ěn, ění, begeistigen. Šm.

Zduchovice, dle Budějovice, Zduchowitz, ves v Příbramsku u Dobříše. Vz S. N., Tk. I. 85., 417.

Zduchovnělosť, i, f, das Geistiggewordensein.

Zduchovnělý, vergeistigt, geistig geworden. K jakému cíli to podobenství z-lé apoštol na Galatské obrací? BR. II. 637.

Zduchovněný; *-én, a, o*, beseelt, belebt. Kom., Br.

Zduchovněti, ěl, ění, geistig werden. Us. Zduchovňuje i člověk suchodrsný. Phld. I. 3. 123.

Zduchovniti, il, ěn, ění, *zduchovňovati*, beseelen, beleben, geistig machen. Nz.

Zduji, vz Zdouti.

Zdůkladniti, il, ěn, ění; *zdůkladňovati*, begründen. Krok. — co.

Zdůkladňovati, vz Zdůkladniti.

Zdůl, zdůla, zdůlu, zdůly = *ze spodu nahoru*, von unten hinauf. Vz Důl, Důla, Zdola. Ona pak již začala od zdůla běIati. Kld. II. 10.

Zdůla, vz Zdůl.

Zdůle, vz Zdoly.

Zdůli, šp. m.: zdola. Vz Zdůl.

Zdůlkovatěti, ěl, ění, blatternarbig werden. Ros.

Zdůlkovati, Gruben, Grübchen machen, zergraben. — co: zemi. Um. les., čím: rýčem.

Zdulosť, i, f, die Aufgeschwollenheit, das Aufschwellen Z. vody.

Zdulovati = *prohledati*, durchsuchen. Na Slov. — co (kde). Všetky ekrieně z-la. Dbš Sl. pov. I. 87. Z-li všetky kúty v zámku, ale nic nenašli. Dbš. Sl. pov. I. 72. Raz on odešiel na polovačku a ona z-la každý kútik v dome. Ib. I. 343.

Zdůlu, vz Zdola, Zdůl.

Zdůly, vz Zdola, Zdůl.

Zdulý, schwellend, aufgeschwollen. Vz Zdouti. Z. vody. Br.

Zdumalý. I v ležení zbudenom, z-lom holo hluché mlčania a úžas. Na Slov. Ppk. II. 164

Zdumaný; *-án, a, o*, nachdenkend geworden? Z. čelo. Hdk.

Zdumětí, ěl, ění, anschwellen? Z-ll, zdnřeli, ntekli. Šš. Sk. 110.

Zdumliti, il, en, ení = *dupati*, stampfen, berumspringen. U Místka. Mtl.

Zdumněti, ěl, ění, ernst, finster werden? — **komu**. A v tom tá jeho tvár jasná zdnmnie, čelom mu prejde tôňava. Na Slov. Btt. Sp. 120.

Zdumnivati se, vermuthen, denken, auf den Gedanken kommen. Na Ostrav. Tč. Cf. Domnívati se.

Zduň, i, f. = Zdonnek. Půb. III. Na Zdúni.

Zdundžati = *zduněti, zaduněti*. Na Sluv. Lapil som ju za uši, hodil som ju o bralu, len tak pod nou zdnndžalo. Chlpk. Sp 125.

Zduněti, ěl, ění, ertönen, erdröhnen. — **komu kam**. Vopred Slovák kráča pešky: Vystúp sa z cesty! zdnnie mu v uši Pozde! L. Kubáni. Vz Zdupotati.

Zdupaný; *-án, a, o*, niedergetreten, zerstampft. Zvadlý byl pod voknem a z-ný trávníček. Čes. mor. ps. 141. — **čím**. Tráva kopytem z-ná. Výb. I. 36.

Zdupati co (čím): nohama. Koně zdupali obilí. Us. Č. Prušáctvo hnusné zdupal. Kká. Td. 122.

Zdupkati = *sadupati*, stampfen. — **čím**: nohama. Baiz. — **jak kam**. Praskol do koní, oni z-li v ösmero na hrbľovatú dlažbu. KVaj. BD. I. 206.

Zdupkotati = *nohama deptati*, anschlagen, ausstampfen. Na Slov. Tč. — **čím**. Každá ovce zdupkoce nohami a hned sprchne do hromady, když sa čeho zlekne. Slov. Tč.

Zdúpněti, ěl, ění = *ohromenu býti*, betäubt werden, starr werden, erstarren. Na Slov. Něme. VII. 173. — **abs**. A poď k nevernej žene! Táto celá zdúpnela, keď sa pred ňou postavil jej prvší mužík. Dbš. Sl. pov. I. 455. — **od čeho**. Zdúpnel od ľaku a zbledol ako stena. Ib. II. 14., Mt. S. I. 112.

Zdupotati, stampfen. — **kdy**. V tom počuje z. koňa, až tak zem zdunela. Dbš. Sl. pov. VI. 29. — **kde**. Až raz zdupoce kôň **pred** domom. Ib. VI. 25.

Zdur, u, m. = *vzdor*, der Trotz. Na zdur, na zdury, zum Trotz. Slov. Bern.

Zdura, y, m., osob. jm. Šd.

Zdúra, zdúrka, y, f., **zdúry**, pl. = *vzdora*, der Trotz. Na zdúru někomu něco učiniti. Jel. Aj to Karlovským pacholkům všecko na zdúry; Hned tu predlík (svítek) za zdúry popad ty bandury; Provod jede proti nám, po věnečku nese nám; nám borenským panenkám. A horenským k vůli, dolenským na zdúry. Sš. P. 450., 705., 769. Svojemu milému na zdúry. Ps. mor. Na zdúry dívčině. Pck Ps 73. Srdce plno zdúr. Hdk. Za vol. 14. Budem šohajkovi na zdúry robivať. Sl. ps. 205. Na tej skale vystavím chrám slávy branám pekelným na zdúry. Sldk. 218. Já nechci ani toho tak vykládati, jakoby mi to na zdúry učinili, než litují jich . . . Žer. 315.

Zduráčiti = *zblázniti*. Na Slov. Ssk.

Zdúraný; *-án, a, o* = *zplašený*, aufgescheucht. Na Slov. Phld. III. 1. 37.

Zďuravěti, ěl, ěnl, löcherig werden. Sýr, staré dřevo z-lo. Na Ostrav. Tč.

Zdurbati se = *z nemoci nebo z lenivosti se trochu vymaniti*, etwas flinker werden. No tož přece ses jednou zdurbal (zdrhal)! Na mor. Val. Vck.

Zdurditi, il, ěn, ění = *popuditi, rozdrážditi*, aufreizen, aufbringen, ausser sich bringen; **se**, von Sinnen kommen, sich erzürnen, aufgebracht werden, toben. — **koho čím**: výčitkami. — **se proč**. Us. — **se kde**: v mysli. Puch. — **Z. se** = *sraziti se*, gerinnen. Mléku se z-lo. U Místka a Příbora. Škd., Mtl.

Zduření, n., vz Zdúriti

Zdurený; *-en, a, o* = *zbouřený, zburcovaný, vyplašený*, aufgescheucht, geweckt, erregt. Z. vietor. Slov. Syt. Tab. 44.

Zduriti, il, en, ení = *zbuditi, zburcovati, vyplašiti, polekati*, -auf-, erwecken, aufscheuchen, schrecken. Na Slov. — **koho**. Jak keď poľovník srnku by zduril zpod květného krůha chladn. Sldk. 304. Zrazu sä ohnivý, dnrný kôň čohosi zdurí, začne frkať, zpínať sä. Hdž. Čít. 171. To kamaráta zdurilo; Nuž som sa v tom trhla a teba zdurila; Hodne ho vyštieoval, že mu voly zduril; Ráno ešte ani dobre nesvitalo, už jieh macocha zdurila; Vtedy se stará za rozum lapila, zdurila starého. Dbš. Sl. pov. I. 563., 131., 44., 336., 425. — **koho k čemu**. Hromy sa rozletia, strašne zemou zburia a plemeno Slávy ku životu zduria. Na Slov. Tč. — **odkud**. Potom bo už zduril z hniezd, strelec namieril a vtáka v tom letku zastrelil. Dbš. Sl. pov. III. 7. Vz Z. koho. — **se**. Jalovica z-la sa a hybaj ako zvetrelá na dvor a z dvora na ulicu a vždy ďalej. Dbš. Sl. pov. VII. 16.

Zdurive = *zdurne*. Na Slov. Bern.

Zdurivosť, i, f. = *zdurnosť*. Na Slov. Bern.

Zdurivý = *zdurný*. Na Slov. Bern.

Zdurkati = *zburcovati, zduriti*. — **koho**. Môj blud bol, že som si predstavoval národ ako lva driemajúceho, ktorého treba len z. a zdvihne sa celý razom na zadné. Phld. III. 1. 83.

Zďurkovatěti, löcherig werden. Měkké dřevo brzy z-tl. Na Ostr Tč.

Zďurkovati, löcherig machen. — **co čím**: dřevo vrtáním. Ostrav. Tč.

Zdurlivě = *zdurně*. Na Slov. Bern.

Zdurlivosť, i, f. = *zdurnosť*. Na Slov. Bern.

Zdurlivý = *zdurný*. Na Slov. Bern.

Zdurmatělosť, i, f. = *duřmatosť*, Aufgeschwollenheit, f.

Zdurmatělý = *naběhlý, nadutý*, aufgeschwollen, aufgebläht, voll. Rostl. Hlavkové zelí z-lé = jehož hlava plna a tuha, tvrda. Dch.

Zdurmatění, n., die Erektion. S. N.

Zdurmatěti, ěl, ění = *naběhnouti, nafouknouti se, nadouti se*, anfschwellen. Jg.

Zdurnate = *zdurne*.

Zdurnatění, n. = *zdurmatění, ztopoření*. Z. pyje, erectio penis. Nz. lk.

Zdurnatosť, i, f. = *zdurnosť*. Na Slov. Bern

Zdurnatý = *zdurný*. Na Slov. Bern.

Zdurne = *vzdorovitě; naběhle*. Na Slov. Bern.

Zdúrně = *vzdorně*, trotzig. Kor.

Zdurněti, ěl, ění = *zpitoměti*, stumptsinnig werden, dumm werden. — **nad čím**.

Sami židé nad novoton a neočekávaným během spásy té z-li a zpitomělí. Sš. i. 149.

Zdurnosť, i, f. = *naběhlosť*, die Aufgeblasenheit. D.

Zdůrnosť, i, f. = *vzdorovitosť*, die Trotzigkeit. Nemohol vystáť z. lidskú. Klčk. Zb. IV. 83.

Zdurný = *naběhlý*, aufgeblasen. D.

Zdůrný = *vzdorovitý*, *zpurný*. Na Slov. Hradni dával mi otázky z-né. Mor. Džl. — **Z.** = *plachý*, scheu. Z. pták. Slov. Zátur. Priat. I. 29.

Zduroš, e, m. = *člověk zdurný*, *nepřívětivý* Na Slov. Zátnr. Háj. i. 37.

Zdůrovitý = *vzdorovitý*, trotzig. D.

Zdury, pl. = *vzdory*. Slov. Ssk.

Zdusiti, zdus, il, šen, ení, ersticken. — **koho, co**. Kdo s kuho můž, ten toho zduš. Prov. Z. plamen. Hdk Či zdusiť ohne (ohně) Vulkána môžete? Č. Čt. II. 157. Ach, ten kopec na hrobečku mnohý úsměv zdusí. Hlk. S. I. 21. Z. něčí výkřik. Osv. VI. 594. Vytrhni obraz môj z pamäti, zdus každé l'úbosti hnutie. Sldk. 255. — **co kde čím** Z. se dýmem. V. Skřek v plamenech se zdusil. Kká. K sl. j. 196. Někteří havéři v do'e se zdusili; Jiní v té skrýši ohněm zdušeni; Z-lo se švubem pět havéřuov; V dole horním z-lo se pét havéřnov smradem. Dač. I. 109., 125., 145., II 24 — **co s kým**. Se Soběslavem zdusil sporu svlce. Tč. exc.

Zdusniti, il, ěn, ění = *dusným učiniti*, schwül, stickend, erstickend machen. — **se komu**. Z-lo se králi těsné sídlo. Hdk. Lum. V. 243.

Zdůstojněti, ěl, ění, an Würde gewinnen. Us. Tč.

Zdůstojniti, il, én, ění. *zdůstojňovati*, Würde geben, erheben. Kom. — **koho**. Žalansk.

Zdušeni, n., vz Zdusiti.

Zdušený; *-en*, *a*, *o*, erstickt, er-, unterdrückt. Z-né vášně doutnají. Rubeš.

Zduševněný; *-ěn*, *a*, *o* = *zduchovněný*, beseelt. Nz

Zduševniti, il, ěn, ěni = *zduchovniti*, beseelen. Nz. — **co**. Čch. Dg. 1884 357.

Zdušiti, il, en, eni = *duchem učiniti*, vergeistern. D.

Zdušněti, ěl, ění = *zdychavičněti*. Ros. — **Z.** = *dušným*, *parným se státi*, schwül werden. Us. Tč.

Zdušno, schwül. Je tam parno a z. Sldk. 113.

Zdušný, schwül. Ssk.

Zdutěl, a, m. = *hněvivý člověk*, zorniger Mensch, Brausekopf, m. Na Slov. Plk.

Zdúti se = *zdouti se*, anlaufen, anschwellen. Křeček se zdul; vůl se zdul. Na Mor. a Slov. Bern., Šd.

Zduti, vz Zdouti.

Zdutov, a, m., osob. jm. Šd.

Zdutý; *-ut*, *a*, *o*, aufgebläht, angeschwollen. Z. brvol. Phld. IV. 3. Z. vůl, kráva. Šd. Z. moře. Hdk. Vz Zdouti.

Zdúvati = *zdouvati*. Vz Zdouti. Z. = *nafukovati*, *nadouvati*, aufblähen, aufblasen. Slov. Němc. VII. 52. — **co**. Chlieb unúva, až ho zdúva. — **se**. Jak voda se zdúvá divoká. Hol. 90. Začne sa drak z., či ja mám s takou muchou bojovať? Dbš. Sl. pov. I. 106. — **se kde**. Uzře král'a naraz na obvýšném sa prestole z. Hol. 39. Žába v močiari zdúva sa z jari, co bude ale s ňou po Michale? Btt. Šp. 198.

1. **Zdůvěřiti**, il, en, ení, *zdůvěřovati*, anvertrauen. Slov. — **co se komu**. Abyste vedel, komu chcete zdúveriť výchov svojho syna. Lipa I. 265. Každému sa nezdůvěruj, než ho dobre poznáš. Na Slov. Tč. Zdůver sa mi, jako to pán Boh dobrým manželom přikázal. Phld. III. 544.

2. **Zdůvěřiti se**, il, en, ení = *sbortiti se*, sich werfen. Deska (podlaha) se z-la. Mor. Šd., Knrz.

Zdůvěrněti, ěl, ění = *důvěrným se státi*, vertraulich werden. — **abs.** Poměr náš k Bohu zdůvěrněl. Sš. — **s kým**. Brzy se mnou z-něl. Kos. v Km. — **jak**: rázem. Us.

Zdůvodění, n., die Beweisführung, Argumentation. Nz.

Zdůvoditi, *zdůvodniti*. il, ěn, ění; *zdůvodovati*, *zdůvodňovati* = *důvodem dokázati*, motiviren, begründen. — **co**, Ros., **čím**.

Zdůvodnění, n. = *důvody opatření*, die Motivirung.

Zdůvodněný; *-ěn*, *a*, o = *důvody opatřený*, begründet, motivirt. Z. spis. J. tr. Z. návrh. ŘZ. 1850.

Zdůvodniti, vz Zdůvoditi.

Zdůvodňovati, vz Zdůvoditi.

Zdůvodovati, vz Zdůvoditi.

Zdužeti, *zdužněti* = *dužným se státi*, feist, dick werden. Us.

Zdužilec, lce, m., cacutia, die Cacucie, rostl. Z. červcový, c. coccinea. Vz Rstp. 534.

Zdužiti, *zdužniti*, il, ěn, ění = *dužným učiniti*, feist, dick machen. — **co čím**: tělo jichami z mas dobrých. Ms. bib. — **se** = *sesíleti*, stark werden. Na mor. Val. Vck.

Zdužnatělý = *zdužnělý*. Z-lá ježle, syconus, die Feigenfrucht. Sl. les.

Zdužnatěti, ěl, ění = *zdužněti*. Lodyha z-la. Us. Pdl.

Zdužnělosť, i, f. = *zbytnosť*, *zbytnění*, die Hypertrophie. Nz. lk.

Zdužnělý, feist, dick geworden. Z. kalichy. Rostl.

Zdužnění, n., hypertrophia = *zbytnění*. Čs. lk. Cf. Zdužnělosť.

Zdužněný = *zbytnělý*, hypertrophisch. Nz. lk.

Zdužněti, vz Zdužeti.

Zdužniti, vz Zdužiti.

Zdvih, u, m. = tlak na těleso v tekutinu ponořené vzhůru působící. Vz S. N. — **Z.** = *zdvihnutí*, die Hebung, der Hub, Hupf, die Hebe. Sopečný z., vulkanische Hebung. Dch. Výkon čerpadla asi 175 litrů za minutu při 70 zdvizích. Čermák. Zdvih pístě u stříkačky celý se využitkuje, doráží-li páka na nárazce. ib. Kal. čes. has. Z. ventilu: stroj n. klika stojí na zdvihu, steht im Hub. Šmr. 59., 74., 132. Z. pístě, der Kolbenhub, z. vody, die Wasserhebung, čitadlo z-hu, zdvihočet, der Hubzähler; z. šťávy, die Safthebung. Šp. Z., hyb, otáčka, obrátka. Hrk. Z. zvonu na věž. Us. Dch.

Z. závaží R na výšku s. ZČ. I. 251. — Z., der Aufschlag, Auftakt, die Hebung, arsis; *lépe*: dvib. Vz Arsis. Zdvib a kles, arsis a thesis.

Zdvihací, *zdvihací* = *co se zdvíhá*, was gehoben werden kann, Hebe-, Zug-, Fall-, Schlag-. Z. most. V. — Z = *čím se zdvíhá (zdvihadlo)*, womit etwas gehoben wird, Hebe-. Z. sochor, Us., nástroj, Ros., kleště, břevno, D., pracky, Kram., čep (patka, ručička u pily atd.). Sedl. Z. stroj (čerpací stroj), die Hebemaschine, Dcb., NA. IV. 4., Čsk., lano, das Aufzugsseil, Dch., loď, das Hebeschiff, Dch., roura (u pumpy), Mj. 130., NA. IV. 6., provaz, řetěz, NA. IV. 4., zámyčka, Ih. IV. 156., vrata, Ib. IV. 256., šroub, die Elevationsschraube, Šand. II. 86., kolíček, der Hebnagel, zobáček, der Hebeschnabel, pánev (překlopovací, houpavá), die Schaukelpfanne. Šp.

Zdvihač, *zdvihač*, e, m. = *kdo zdvíhá*, der Aufheber. — Z. = *nástroj ke zdvihání*, der Heber. Vz Zdvihák, Zdvihadlo. Us.

Zdviháček, čku, m. = *svedáček*, das Hebblättchen. Šp.

Zdvihačka, *zdvihačka*, y, f., die Heberin. — Z. = *vidlice k vyzdvihování sítí a plachet*, die Hebegabel. Šp., NA. IV. 116.

Zdvihadlo, *zdvihadlo*, a, n. = *zdvihák, přístroj k zdvihání břemen*, die Hebemaschine, der Hebel, Hebebaum, Aufzug, die Winde, Čsk., Šp., der Rollstuhl zum Auffahren. Dcb. Z. vodní (stroj ku zdvihání vody), die Wasserhebmaschine. Šp. Vz S. N. — Z. = *kvasnice*. Kh. Také u Žamb. Kf.

Zdvihák, u, m. = *zdvihadlo*, der Heber, Hebekopf, die Winde, Bauholzhebe, der Däumling, die Hebtatze. Čsk., Šp., Sl. les. Vz Hever, Patka, Hejble, Palečník, Kolozub (die Fuhrmannswinde). Z. lokomotivní, tendrový, vagonový, šroubový, bez tlapy, s tlapou, vozový (jednoduchý, dvojitý, s tlapou), špalíčkový. Šp. Z. na pivo, der Bierheber, Dch., anglický. NA. IV. 233. Hřídel na z ky (palečný), die Daumenwelle. Nz. Rameno v hřídeli (hejble, zdvihák), die Tatze, der Hebelarm. Šp. Z. hůlkový, trojnohý, na vozy a lokomotivy; Z., hůlkový teploměr; z. Hayleyův, obyčejný, kuželový, kladkový, hydraulický. Wld.

Zdvíhání, n., das Heben, die Hebung atd. Vz Zdvíhati. Z. vody šachtami na den. NA. IV. 156. Stroje ku z. břemen a k vyvinování tlaku: jeřáb, zdviž, pater noster, lis. Prm. IV. 225.

Zdvíhaný; *-án, a*, o, gehoben atd., vz Zdvíhati.

Zdvíhati *(ne: zdvihati*, vz Časoslova opakovací; m. vzdvíhati); *zdvihnouti (zdvinúti*. Tristr. 132.), ul, zdvihnuv m. zdvih(v) jest tvar novočeský, Gb. v Listech fil. 1884. 263., ut, utí; (zdvihu, žeš; inft. zdvici. Č.), hl, žen, ení; *zdvíhávati* = *vzhůru bráti, vznésti, dáti*, heben, aufheben, erheben, in die Höhe heben, aufrichten; *začíti, způsobiti, učiniti*, anheben, anfangen, entspinnen, erregen; *omlouvati, vytýkati*, vorwerfen, vorhalten; *vyzdvihnouti, zrušiti, skaziti*, aufheben; **se** = *vzhůru se vznésti, vyzdvihnouti se, vstáti, povstati*, aufstehen, sich erheben; *bráti se, dáti se*, sich begeben, sich erheben; *nepřátelsky povstati*, sich erheben; *pyšně si vésti*, sich (stolz) erheben; *kaliti se*, sich heben, sich trüben; *povstati*, entstehen, aufkommen, sich erheben. Jg. — **abs.** Takoví nálezové bývali zdvíháni. 1535. Mus. 1883. 142. Kdyby ženskému pohlaví jíti nemělo též jako i mužskému, byl by grunt práva českého zdvižen. Vš. Jir. 245. — **co, koho**: křídlo, padlý peníz, Us., kotvy, různice, bouřku, V., ruku, Har., stany, Troj., šichtu (přestati pracovati); právo, zákon, spolek (zrušiti), Er., žalobu (učiniti; 2. vrátiti, zrušiti). Pr. Zdvíhati něco těžkého. Vz Sbtk. Rostl. 65. Nepořád žalobu zdvíhá. Č. M. 343. Z. půhon, die Citation aufheben. Vš. Gl. 385. Z. stané právo, Zř. F. 1. C. XI., spolek (aufheben). Vl. zř 483. Z rukavici (přijati nabízený souboj), Us. Pdl., obilí (vyčištěné měřiti a na sýpku nositi). Us. Jdr. On vždy zdvíhá peklo (činí různice). Mor. Šd. Z. krovy (lenoše se váleti). U Nezamyslic. Bkř Nový odpor z. Us. Dcb. Slyší-li kdo ponejprv hřímati, ať zdvihne něco těžkého a bude silným. Na mor. Val. Vck. Z. kopí, Čsk., zrak, Mcha., obležení, Ddk. III. 24., 107., soudy, klatby, Bart., poručníky dětí a statků, Vš. Jir. 340., most, Tč. 21., řeč o almužně. Št. N. 304. 14. Len co misu položila a oči zdvihla, tu ti jej už sedí za stolom jedna stará tetka. Dbš. Sl. pov. III. 81. I zdvíhá apoštol všecky pobudky, bolesť, lásku, rozpaky, obrazy a co jen přítulnosť vnuknouti může. Sš. II. 46. Jedné ruce samé takovú tiež z. jest nesnadno. Arch. II. 297. Vojnu z. Ib. IV. 104. Soud o něco z. Pravn. 1569. — **co, se kam**: oči k nebi, V., mysl k Bohu, Kom., někoho ke křtu. Ms. pr. pr. Z. něco **na** stůl, Us., se na cestu (brati se, dáti se) Us. Číši k ústům z. Nrd. Ball. 19. Z. k někomu zraky. Šml. Z. se na Turčína; Zdvíhaje mu k tváři pohled žhavý. Kká. K sl. j. 78., 15. Mrákava do výsosti se zdvíhá. Hol. 21. Chmel na tele z.; Zdvihni na mě nůši trávy. Er. P. 393., 480. V následcích toho zdviženo jest pole (vojna) na ně; Jindřich II. skončiv vojnu zdvihl se válečně do Říma; Ve shodě s tímto rozvrhem zdvihl se král k prohbí u Brodu Bavorského; Kníže zdvihl se na cestu, na hranice, ku Praze. Ddk. II 36., 77., 132., 366., 368., 416. Zdvihl na něho oštěp. Mus. 1880. 30. Balouni v Praze sobě nepokojně počínali, pročež zdvihla se na ně chasa pražská. Dač. I. 191. Z. se na vojnu. Anth. Jir. I. 35. Ruku na někoho z. BO. Odtad se zdvihli (odešli) na jednu horu. Pass. mus. 364. Zdvihl sem oči své k horám a k tobě, jenž přebýváš k nebi. Hus III. 37. — **čeho kam**: svých zraků k někomu, šp. m. *co*. Vz Z. Brt. — **co, se proti komu** (oč). Z. proti někomu válku, Cyr., boj, V., protivenství, Plác., při, žalobu. Rk. Se proti komu z. Us., Chč. 608. Z. koho proti komu = popuditi, zbouřiti. Plk., Tur. kron. Když se pohnaný o to zdvihne proti komorníku. Kn. rož. čl. 20. Z. proti někomu pole (válku), Šmb. S. II. 215., odboj. Mus. 1880. 484. Zdvihli válku proti králi Jiřímu. Dač. I. 39. Hrozná jednota knížat a pánů zdvihla se

na to proti němu. Ddk. II. 381. Tiem-li jsem zavinil, abyste sě zdvihli proti mně v boji? BO. — **se.** Zdvihá se bouře, prach, kouř, vlno, Us., moře, vítr, Pref., žluč, D., vojsko, Zlob., nevole. Aesop. Zvěř se zdvihla (vstala a utekla). Us. Zdvih' se a ten tam; Síly nemocného se zdvihly; Led se zdvihl. Dcb. Nejblíže pahorek se zdvíhá. Mcha. Pořád jsem kopala, ani jsem se nezdvihla. Us. Šd. Opona se zdvihla. Us. Plat za bílení plátna a na posly se zdvíhá (se ruší). 1700. Děj. Vset. 303. Velmi sě zdvížechu vlny i metáchu korábem. Výh. II. 56. Válka se zdvihá; Spolci se zdvihají a v nic se obracují. Vš. Jir. 6., 271. Mnoho měst již nikdy více se nezdvihlo (nepovzneslo, nevzmohlo, nesebralo). Us. — **co čím:** sochory, Kom., rukama, skřipcem (praporec, hissen). Us. Jediným ohněm tak mnoho skály zdvihli, co by . . . (odtrhli). Vys. Z. něco rumpálem. Čsk. Moře však větru velikého dutím se zdvihalo. Sš. J. 101. A tou výpovědí ty všechny nevole ráčil jest zdvihnouti a v nic obrátiti. Dač. I. 99. Dosti nečiněniem smlúvě každá se smlúva ruší a zdvihá. Vš. Jir. 335. Rameny zdvihal hrobový kámen. BO. — **koho kdy (jak)** A ten půhon za krále Jiřího s vůlí všech pánův a vší země zdvižen jest. Tov. 38. Ou svůj plat při tom času z. má. Tov. 80. Břetislav r. 1038. s veškerým lidem svým do Polska byl se zdvihnul; Na zprávu o smrti krále Vratislava zdvihl se Kunrat brněnský bez prodlení do Prahy, aby dosedl na trůn český; *Počátkem* února zdvihl se kníže Oldřich s přátely svými do Řezna; Potom zdvihli se na Norimberk a odtud do Řezna: Kníže přesvědčil se o lživosti žalob, jež před léty na Otika zdviženo; Již v listopadu zdvihl se proti němu Přemysl. Ddk. II. 122., 342., 375., 383., 433., IV. 79. Při všem k vývoji člověčenstva oči zdvíháme. Šml. I. 42. Zdvihnouti někoho po pádu. Kom. — **co komu:** koni nohu, Us.; někomu o něco při, Pr. měst.; někomu půhon z. (z desk vymazati). Zříz. Ferd. 1. S. XIV., C. XXXVIII. Ktožby odpor udělal a k němu pohnal, nestane-li k němu, bude mu ten odpor i s půhonem zdvižen. Vl. zř. 527. Z. komu co = *vytýkati*. Mel. o por. Někomu čípek zdvihnouti (napraviti), die angeschwollenen Drüsen, Mandeln drücken. Us. Šd. Hluboký vzdech jí ňádra zdvíhá. Mcha Šuhaj, šuhaj, z druhej strany, poď mi zdvíhať batoh trávy. Sl. ps. Šf. 1. 39. Podž, synečku, podž mi zdvihać (trávu), možu se ci ešče pridać (tobě prospěti). Sš. P. 538. Někomu řemeslo z. (zakázati, odjíti). Us. Potom sobě zdvihali (nadávali): Nepojal jsem sobě ženy kurvy, jako ty. NB. Tč. 239. Ktož by jie (žaloby) tu nevložil v ty desky při póhonu, byl by jemu póhon zdvižen. Vš. Jir. 363. — **co, se odkud.** Obilí z mlatu. Vz Zdvíž. A proto ten komorník úřad najímá, aby od jiných komorníkóv, jež v nájmě má, veliký groš zdvihl. O. z D. Z od země. Rk. Zemané se jako z praku zdvihli. Dal. Z druhé strany zdvihl se proti Bojům jiný nepřítel. Tk. C. 2. Žlab eufratský má nejpatrnější prostou výšku, z něho zdvíhá se krajina zvolna na západ i na východ. Lpř. Děj. I. 39. Z. se s křesla. Šbr. Andělé se od nich k nebi zdvihovali. Na Slov. Tč. Nebála se, že by tím nebožku z hrobu zdvihla. Sá. Hned se dravci od země zdvihli a do povětří letěli. Er. Sl. čít. 45. Zdvihá se mi od žaludku. Us. Šd. Z Francie zdvihlo se nesčíslné množství a vzalo kříž na sebe. Ddk. III. 146. Má od přísahy zdvižen býti jak ten, ktož křiv jsa chtěl by přísahati; Kto úrok ten nebo plat komorní od desk zdvihne. Vš. 24., 43, 361. Zdvihl mi z mých lidí hřiven patnácte. Půb. 1. 345. Král Vladislav zase se zdvihl do Uher z Prahy. Let. 254. — **se komu.** Pokrm se mu zdvihá D. — **se kde.** Prach na silnici se zdvihá Us. Pahorek se nad úžlabinou v levo zdvihal. Vlč. Sklepení, jež nad sloupy se zdvíhá. Mcha. Vlasy se mi na hlavě dosud zdvihají, když si na to vzpomenu. Sá. V ruce svoji hůl zdvíhal. Vrch. Za Foinikií zdvíhá se na východě Libanon 1př Děj. 1. 33. Z. někomu v krku (žertem = někoho si podati). N. Byd. Kšť. Za nimi se měsíc výše zdvihá. Kká. K sl. j. 104. Mezi nimi se zdvihaje pravil. Lpř. Slov. I. 58. Zdvižen před ním most hradní. Pal. Děj. V. 2. 346. Škody všecky mezi stranami z. ráčil. Dač. I. 99. Zdvihnu úroky na lidech a na gruntech; Páni takové dánie na plném súdu mají z.; U desk úroky z. slušie na menšieho písaře desk malých. Vš. Jir. 210., 251, 330. V žaludku se zdvíhá. Zlob. — **(kde) proč.** A škody mezi stranami z příčin hodných se zdvíhají. Pr. V. 342. Stané právo bylo zdviženo pro rozvodnění. Nál. K nevině se z., zur Vertheidigung der Unschuld sich erheben. Kn. rož. čl. 10, 63. Gl. 385. Z. se k útoku. Dch. Při všem k vývoji člověčenstva oči zdvíháme. Šml. 1. 42. Z. se proč (zlobiti se). Us. Vrů. Vily zdvíhaly nožky své k tanci. Šml. I. 17. V hněvu v odpor vojákovi ruku zdvih. Hdk. Teď zdvihl se národ v spravedlivém hněvu proti nelidskému ukrutníku; Jindřich zdvihl se k té cestě v srpnu. Ddk. II 63., 430. Válku proti němu k vůli papeži římskému zdvihnuvše. Dač. 1. 38. Z těch příčin taková věc se zdvihá a v nic obrací. 1532. Mus. 1880. 407. Císař římský, pro něhož nemohl antikrist hlavy z. BR. II. 703. a. Ku poznání pravdy se z. Hus III. 197. Ňadra se zdvíhala touhou. Šml. — **se več:** v pýchu. Rd. zv. V takú bujnosť zdvihl se. BO. — **co, se oč.** Nemá potom pozůstávati ani vůle znova, o to při z. Ddk. II. 269. O všecko se lidé zdvíhají. Šml. — **se čím odkud:** větrem z přístavu se z. Pref. — **se proti komu oč.** Když se pohnaný proti komorníku o to zdvihne, že ho nepohonil s právem trby. Kn. rož. 20. — **se s kým kam: do Říma** (odebrati se). Pulk. Císař sám s Liutici zdvihnouti se hodlal na Buděšín. Ddk. II. 97. — **jak.** Siná v kresle tvár se *strmo* zdvihla. Phld. IV. 12. Keď si ja zaspievam hola' po dzedzine, nejedna panenka hlavu hore zdvihne. Sl. spv. IV. 153. Ňadra její zdvíhala se nepokojně. Hrts. Zdvíhati závaží na různé výšky. ZČ. I. 251., 252. Skála se zdvihla na zvrat. Kn. poh. II. 135. Takové rozepře

od žádného aby nižádným vymyšleným způsobem zdvihováno a připomínáno nebylo. Pam. Val. Mezíř. 94. Když jsme komu co odpustili, toho jsme potom ničím *zlým* nezdvíhali. Pal. Děj. III. 2. 5. Kdo *moci* a pychem zdvíhal se k úrokn. Ib. IV. 1. 918 O tom artikuli takto vypovídáme, že sobě toho na obě strané více zdvíhati a ničímž zlým zpomínati nemají. List hrad. 1581. Za mrtvého ho zdvíhli. Troj. 256. V ten den, když Alexandr na vojnu se s mocíú zdviže. Alx. 1102. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 36.). Za paži někoho z. Kat. 1054. Kedy sami za všeľud náš ornž vítaznú zdvihněte? Hrbň. Jsk. — **kudy.** I zdvihl se Otík s vojskem **přes** hory. Ddk. II. 393. Nejspíše z Verony *dolinou* Adiže nahoru zdvihl se císař z jara r. 1097. do Němec. Ddk. II. 363.

Zdvíhátko, a, n., das Hebwerkzeug. Vz Zdvihadlo Z. na jebelní plitku, přístroj dělostřelcí k tempování potřebný, der Nadelbolzenheber. S. N. XI. 228.

Zdvíhávati, vz Zdvíhati.

Zdvíhavosť, i, f., das Hubvermögen. Dch.

Zdvihlý, er-, gehoben. Zdvihlou kývne hlavou a okom na Svatopluka mihne. Hol. 14. (25.).

Zdvihnouti, vz Zdvíhati.

Zdvihnutí, *zdvíhání, zdvižení*, n., das Aufheben. Vz Zdvižení. Těžké-li či lehké, zdvíháním shledej. Kom. Z-tím ruky se přihlásiti. Us. Pal. Příčina k zdvižení žaloby. V. Ty pře s žalobami k zdvižení přicházejí. Pr. měst. — Vz Zdvižení, Zdvíhati.

Zdvihnutý, *zdvižený*, aufgehoben. Zdvihnutý most, Troj.; zdvižené moře, víno. V. — Vz Zdvižený, Zdvíhati.

Zdvihování, n., die allmählige, wiederholte Hebung. Vz Zdvíhati.

Zdvihovati, vz Zdvíhati.

Zdvihutý = *zdvihací*. Z. most. Háj., Solf., Bž. 231. Vz Zdvihací.

Zdvikati = *zdvíhati*, zastr.

Zdvinúti, vz Zdvíhati.

Zdviž, vz Vzdviž.

Zdviž, e, **zdviže**, e, f. = *zdvíhání obilí*, Aufhub, m. D. Z obilní. Prm. Vz Zdvíhati co (obilí). Býti při zdviži. Us. Domlátill, zítra bude zdviže. Sych. Z. obilí = měření vyčištěného obilí do pytlů, nošení ho na sýpku a vysypávání ho tam na hromadu. Us. Ktk., Psčk., Jndr. Mlatci jdou od zdviže. Us. Jdi ku zdviži (dohlednout k ní). Us. Jdr. Častá zdviž, výmlat bliž. Cf. také: Opilství, Nestřídmosť. Lb., Šp., Šd. — Z., der Aufzug. Z. parní, der Dampfaufzug. Vz Prm. III. č. 20. Pumpa na z. (ssací), die Saugpumpe. Nz. Z. (dráha) šoupátka, der Schieberweg. Šp. Z. či postup pistu (u lokomotivy). NA. IV. 206. Z. na pytle; kladky, provazy ke zdvižím; z. páteřní. Wld. Kliku parního stroje na z. postaviti (ji z polohy mrtvých bodů vyšinouti). Hrm. 98. — Z. = *zápalná obět*, das Brandopfer. Ž. wit. (Č.).

Zdviže, zastr. = *zdvihne*. Kat.

Zdvižení, n., die Hebung, Erhebung. Z. břemene pakou. Us. Hlasování dálo se z-ním ruky. Lpř. Děj. I. 85. Z. krajin. Vz Sebd. II. 137. Krater či jícen z., der Erhebungskrater. Nz. Údolí z-ním povstalá, Erhebungsthäler, n. Z. úroka svatojirského. Vš. Jir. 404. — Z. = *zdvih* (dvih), die Hebung, Arsis. Vz Zdvih. — Z., die Aufhebung, Kassirung, Annulirung. Póhon k z. převedeš. Vš Jir. 63. Z. téhož dictum a zvodu. Liet z r. 1639. Z. opatrovnictví, die Kuratelsaufhebung. J. tr. Přijde-li žaloba k z. Kol. 12. O z. při a žalob. Kol. 17. Mají purkmistr i konšelé všickni zejména jmenovaní býti v půhonu n. v obeslání, sic bude z., Annulirung, Aufhebung. Nál. 159. Cf. Zmatek.

Zdvižený; *-en, a, o*, gehoben, erhoben, aufgejagt, aufgewirbelt, angefangen. Z. válka, Us., prach, Dch., kapitál. Sp. Roln proměnice z-ma rukama veškeru ostatní shlukłou řadu propouštějí. Sš. P. 732. Spor o nástupství od Svatopluka z-ný. Ddk. II. 389. Mluvil k nim přede všemi pány z-ma rukama i sizavýma očima; Slibili zdviženými prsty. Pal. Děj. III. 3., 273. a 277. Se zdviženými prsty přísahu slavnú učinili sú. Arch. I. 270. — **jak.** Hráz na loket z-ná. Us. — **čím.** Břímě pakou z-né. Us. — Z., aufgehoben, annulirt, kassirt. Z. žaloba, pohon. Vz Zdvižení, Zmatečni.

Zdvižltý = *zdvihutý*. Z. most. Háj., Dal. k. 39.

Zdvížka, y, f., vz Zdviž. — Z. Na zimu se vinné keře tyčkami aneb zemí pokrývají, z jara pak se tyčky nebo země zase odstraňují a révy motykou nebo tyčkon vyzdvihují pravidelně ráno, aby do večera oschly a toto zdvíhání slove zdvížka. Čk. 157.

Zdvižná, é, f., das Richtessen, Richttrinken. Jg.

Zdvižné, ébo, n., die Gleiche. Stavěli z. Us. u Plotiště. Kšť. — Z = zpropitné, které se dává zedníkům a tesařům, když zedníci dostavěli stavbu pod střechu aneb tesaři postavili vazbu a krov kytkou ozbobili. Hk.

Zdvižnosť, i, f. Theorie z-sti (zdvihu), die Erhebungstheorie. Nz.

Zdvižný = *ke zdviži se vztahující*, Aufhub-; *vyvýšený*, erhöht. Us. — Z. obyvatelstvo, die flottirende Bevölkerung. Stat. 1871. 142.

Zdvojeně, doppelt. Rostí III. a. 16.

Zdvojení, *zdvojování*, n., die Verdoppelung. — Z., *reduplikace*. Vz Zdvojka.

Zdvojenka, y, f., leda, der Zwillingeladen. Z. náhnědlá, l. ericetorum. Vz Rstp. 1872.

Zdvojený; *-jen, a, o*. Z. slova, vz Přídech, pozn. 2., Šrc. 285.—288. Z. souhláska, Ktn., kmeny (kmeny se zdvojkou, reduplikací), Bž. 223., krok, der Doublirschritt, Čsk., hvězdy, Stč. Zmp. 41., 140., láska. Msn. Or. 150. Aj vám radosť žitia z-ná buď! Zátur. Vinš. I. 53. Z. stráž, der Doppelposten. Čsk.

Zdvojeti, ei, enl, sich verdoppeln. Dch.

Zdvojiti, il, en, ení; *zdvojovati* = *dvojnásobným udělati*, verdoppeln; *na dva kusy rozmnožiti*, in zwei Theile scheiden. — co. Ráj. Kteří foneticky píší, zdvojují tu i tam souhlásky. Ht. Brs. 45. A byl-li prve přísný na ně, zdvojil nyní přísnosť svou. Pal. Děj.

IV. 2. 433. — se. Us. — **se čím.** Vojsko přibytím spojenců se z-lo. Us.

Zdvojka, y, f., v mluvn. reduplikace, die Reduplikation: pello: pe-puli, *ποιω: πε-ποίηκα.* Ndr.

Zdvojmocnění, n., vz Zdvojmocniti.

Zdvojmocněný; *-én, a, o.* Z. (čtvercové) číslo, die Quadratzahl. Nz. Z. veličina. Stč. Alg. 24.

Zdvojmocniti, il, ěn, ění = *na druhý stupeň, na mocnosť druhého stupně povýšiti, uvésti, na druhou mocnosť povýšiti, na druhý stupeň umocniti,* quadrireo, zur zweiten Potenz erheben: a^2 = *a* druhé (mocnosti); $(a + b)^2$ = druhá mocnosť dvoučlenu rovná se čtverci prvního a čtverci druhého členu a dvojnásobnému součinu obou členů: $a^2 + 2ab + b^2$; $(a \pm b)$. $(z \pm b) = a^2 \pm 2ab + b^2$ čte se. druhá mocnosť součtu (nebo rozdílu) dvou veličin rovná se součtu čtverců jednotlivých oněch veličin, přidajíc (o. odejmouc) dvojnásobný jich součin nebo: rovná se součtu zdvojmocněné veličiny první a zdvojmocněné veličiny druhé a (n. bez) dvojnásobného součinu obou veličin. Nz. — Cf. Sečtvefení.

Zdvojnásobení, n., die Verdoppelung. Z. kapitálu, Us Pdl, obyvatelstva. Osv. I. 514., dělohy. Kfž. Por. 128

Zdvojnásobený; *-en, a,* o, doppelt, doppeltliegend n. p. listy třešňové, višňové v pupenu. Rst. 523.

Zdvojnásobiti, il, en, ení, *zdvojnásobovati,* verdoppeln, doppelt geben. Us Tč., Nz., Stč. Alg. 53. **se kdy (čím).** Kapital se přiražením úroku v několika létech z-bl. Us. Pdl. Počet obyvatelstva se **za** krátkou dobu z-bil. Us. Pdl.

Zdvojnásobniti, il, ěn, ění, *zdvojnásobňovati* = *zdvojnásobiti.* — **co.** Tož z-lí své kroky, pospíchali k tomu místo. Kld. I. 262. — **co komu:** pokutu. Sp. — **co čím:** přidáním.

Zdvojnásobňovati, vz Zdvojnásobniti.

Zdvojnásobování, n., die Verdoppelung. Postup z. (či měřický). Osv. I. 520.

Zdvojnásobovati, vz Zdvojnásobiti.

Zdvojování, n., die Verdoppelung. Z. kořene, vz Tvoření slov.

Zdvojovatel, e, m. = *znaménko zdvojovací,* das Verdoppelungszeichen. Nz.

Zdvojovati, vz Zdvojiti.

Zdvořák, a, m. = *člověk zdvořilý,* ein höflicher Mann, der Weltmann; obyčejně v negaci: Ty nezdvořáku! Us. Šd. — **Z.,** osob. jm. Šd.

Zdvořile, höflich. Z. si vésti, V., se chovati. Ros. Z. se usmál. Us. Pdl. Děkuji z., ich danke recht sehr; Psáno to až nad míru z. Us. Dch. Lépe jest hloupě a po selsku pravdu mluviti než z. lháti. Exc. Lépe jest po hrubešsku se najísti, než zdvořile hladem mříti. Pk.

Zdvořilec, lce, m. = *zdvořilý, zdvořák.* MM.

Zdvořilek, lka, m. = *zdvořilkář.* Šm.

Zdvořilkář, e, m. = *přílišný zdvořilec.* Nejeden z. vydal se v šibřiokу. Šš. II. 126.

Zdvořilosť, i, f. = *dvornosť, slušnosť v chování,* die Höflichkeit. V. Mnoho dávati na z. Jg. Z. je skrovnický prostředek a nejmenší útrata, kterouž velké věci lacino kupujeme. Kmp. Č. 86. Žádati není ještě hrubství, bez žádání však něco obětovati jest z. Exc. Říci někomu několik bezcenných z-stí. Hrts. Nevykročeno tu ještě z mezí slušnosti a z-sti; Když byli ponejprv některé z nich navštívili, neprokázána jim ani obecná z.; Kardinalové sami napotom přecházeli je z-stí. Pal. Děj. III. 3. 69., 73. O z-sti vlaských kavaglierů nikdy sem pocbybnosti neměl. Žer. 317. Z. není um lehký ani hravý. Kká. Td. (Osv. V. 542). Chceš-li přijíti do vážnosti, uč se milé z-sti; Z. jest malá útrata, za niž hezké věci a hodnotu kupujeme. Sb. uč., Hkš. Z. ve slovech mnoho nestojí a přece mnoho platí. Exc. Pozdravení z., děkování povinnosť, grüssen ist Höflichkeit, danken ist Schuldigkeit; Z. — krásná pěkná ctnosť. Dch. Z. je hezká věc; Zdvořilosti nikdy nazbyt. Vz Česť, Chlap, Sedlák, Švec. Z-stí nezhřešíš. Bž. Jedna z. druhou žádá, stíhá. Č., Bž. Z. i kočku těší. Bž., Šd. Z. a láska k bližnému člověka nad zlatohlav krásí. Slov. Bern.

Zdvořilůstka, y, f., die Höflichkeitsformel. Šd.

Zdvořilý = *slušný, uctivý, příjemný,* höflich. V. Z. dvořák, V., člověk, Kom., služebník, Br., poklona. D. Z. všude uvítán bude, mit dem Hute in der Hand kommt mzo durch das ganze Land; Ten je krásně z-lý, dřevákem v kaši se hrabe! Dch. Z-lé odpuštění dával. Žer. 315. Ať zdvořilá si k němu! Kká. Td. 150. Z-lý a přívětivý buď se všemi, důvěrný však jen s někým. Exc. Buď z., ale ne obtížný; Z. kdo jest, má u lidí česť. Sb. uč. — **Z.** = *dobře vypadající (po nemoci),* gut aussehend. Už je přeci zase ňákej zdvořilej; Už je drobet zdvořilejší. Na Plaště. Prk.

Zdvorna = *dvorně.* Kor.

Zdvornosť, i, f. = *zdvořilosť.*

Zdvorný = *zdvořilý.* Zlob.

Zdyar, u, m. = *žďár,* zastr.

Zdybati, *zdybnouti,* bnul a bl, nt, utí, ertappen, erwischen. — **co kde komu** = *ukrásti,* wegstibitzen. Na Ostrav. Tč.

Zdyblati, schnell hin u. herbewegen. — **čím:** nohama. Na Ostrav. Tč.

Zdych, u, m. = *vzdych, vzdech,* der Seufzer, Stossseufzer. Mor. Šd.

Zdychánek, nku, m., spiraculnm. Rozk.

Zdychání, n., vz Zdychati.

1\. **Zdychati,** *zdychnouti,* chnul a chl, utí = *vzdychati, lkáti,* seufzen. V. — **abs.** Matky smútie se, zdyší. Št. Uč. 58. a. — **jak.** Těžce z. Aesop.

2\. **Zdychati** = *zdechnouti, scipnouti,* krepiren. Na Slov., Mor. a ve Slez. Brt. Ten člověk dycky zdychá zdá se, že bude brzo po něm. Na Ostrav. Tč. Kurka (slípka) ležl, nedychá, bojím se, že zdychá. Slez. Šd. Dúr, Dúr (Jura), bohdaj búl; Michal, Michal, bohdaj zdychal (Jura t. j. jaro, ktoré on otvára, bohdaj vždy bolo; Michala, začátečníka jeseue a zimy, bohdaj by oikda neholo). Mt. S. I. 204.

Zdychava, y, f., místní jm. na Slov. Let., Mt. S. IX. 1. 39.

Zdychavičněti, čl, ční = *dychavičným se státi*. Kůň z čněl. Us. Kšť.
Zdychnouti, vz Zdychati.
Zdychnuti, n., der Seulzer. Koll Čít. 66.
Zdychtivěti, čl, ční, begierig werden. Mus.
Zdýlený, vz Zdýliti.
Zdýli, n. = *zdéli*. Vz toto.
Zdýliti, *zdéliti*, il, en, ení = *prodloužiti*, verlängern. Zdýlené listy, Rostl.; zoban zdýlený. Krok.
Zdýlka, y, f. = *délka*. To je z. l U Bohusl. na Mor. Neor.
Zdymadlo, *zdýmadlo*, a, n., der Blasofen. Us. pr. hor.
Zdýmati, vz Zedmouti.
Zdýměti, čl, čni = *v dým se obrátiti*, verrauchen. Rostl.
Zdýmľe, pl., m. = *pupenec*. Poškrábala jsem se na ruce a to mně naskákaly také zdýmľe. Slez. Šd.
1. Ze, předložka, vz Z.
2. Ze = *asi*, etwa, beiläufig. Na Mor. a Slov. Poviem ti ze dva ze tri slova. Sl. ps. 69. Ze sedmáct kop žita. U Prostěj., u Nivnice. Vcbd., Kcb.
Zeagonit, u, m., nerost. Vz S. N.
Zebannska, y, f., lycus, hmyz. Krok II. 252.
Zebaoth, hebr. = pán zástupů (těles nebeských). S. N. Ó, veliký Bože, mocný Zebaothe! Pbld. III. 1. 27.
Zebe, vz Zábsti.
Zeberer, a, m. Z. Jan. † 1789. Vz Jg II. 1. 657., Šb. H. I. 309., Jir. II. 1. II. 353.
Zeberka, y, f., jméno vrchu a lesa na Vsacku. Vck.
Zeberu, vz Sebrati, Zebrati.
Zebice, dle Budějovice, místní jm. Areh. III 548.
Zebin, *Žebín*, a, m. = *vrch a dvůr u Jičína*. Us. Cf. Sedl. Hrad. I. 121, II. 124., Blk. Kfsk. 535., 536., 778. Kde nyní je dvůr, tam a v okolí byla dříve ves. Blk. — Z., míst. jméno v Dolních Rakousích pod Rohy. Šb.
Zebinovice, e, f., lamarckea, rostl lilkovitá. Rostl. III. a. 71.
Zebinský, ébo, m., osob. jm. Dal. Jir. 155.
Zeblici, zblečn, *zeblíkat* = *svléci*, ausziehen. Na Ostrav. — **co**: sváteční šaty. — **koho z čeho**: ze šatu. Tč. Cf. Zevlici.
Zebor, a, m., psí jméno. Škd. exc.
Zebra, y, f. = druh rodu koňů, equus zebra. Z. obecná, horská. Vz více v S. N., Frč. 383., Schd. II. 426.
Zebranec, nce, m. = *sebranec*, uneheliches Kind, der Bastard. Přezývala mě, sem taký zebranéc, že nevím ani, komu patřím. Slez. Šd. Také na Slov. Bern.
Zebráni, n., vz Sebrání.
Zebraný, vz Sebraný.
Zebrati, zberu. zbeř, zebral, án, ání; *zbírati* = *pleniti*. — **co**: město. Pláč. Kostel vylonpiti a zebrati. V. Klášter zebral a zapálil. V. Dům z-li a vydrancovali. V. Okolo 17 měst hrazených zebrali a vypálili. Dač. I. 20. Ostatně vz Sebrati a dodatky.
Zebrovice, e, f. = *usně zebrová*, das Zebraleder. Šp.

Zebrový, Zebra-. Z. kůže. Vz Zebrovice. Jrsk. Z. sítina, die Zebrabinse, rostl. Dch.
Zebu, vz Zábsti.
Zebuky, dle Dolany, Zehub, ves v Čáslavsku. PL.
Zebus (Scebuz), vz Cbcebuzy.
Zebzdurovati = *zevsdorovati*, trotzig, widerspänstig werden. Na Ostrav. Tč.
Zecchini, starší zlatá mince v Římě = 4 zl. 70 kr. Balear.
Zecpati, cpám a cpu, cpej a cpi; *zecpávati*, auf Jem. schieben. — **co na koho** = *strčiti*. Puch.
Zecte = *sněste*. Na Slov. Už ma ien zecte, keď ste ma upiekli. Lipa II. 260.
Zectiti, il, ěn, ění, beehren. — **koho**. Ti bo tam zectili (vynadali mu, schmähen). Us. Ti se z-li! U Rychn.
Zeč, lépe: *seč* = *s co*. Jg.
Zečisti, vz Sčísti.
Zečkati, etwas warten. Zečkej trochu, ež si zakůřím. Us. Tč. Vz Sčekati.
Zečteni, n. = *sečtení*. Z. jmen. V.
Zečtenosť, vz Sečtenosť.
Zečtený, vz Sečtený.
Zečtveřeni, n. = povýšení na druhou mocnosť. Šim. 136. Cf. Zdvojmocnitl.
Zečtverhraniti, il, én, ění = *čtverhranným učiniti*, viereckig machen. — **čím**: dub sekerou z. Č.
Zečtvernásobiti, il, en, ení, vervierfachen. — **co**: počet galejí. Lpř. J.
Zečtvernėný, vervierfacht. Šd.
Zečtverniti, il, ěn, ění, vervierfachen. Šd.
Zeď, zdi; *zédka*, *zídka*, y, f., die Mauer, das Mauerwerk. Z. skloňuje se podlé *Kosť*. V pl.: zdi, zdech, zdmi *lépe* než: zdě, zdích, zděmi. Jg. Vz E, -emi. Zdi, Kom.; zdem, V., Kom.; zdech, V., Troj., Flav.; zdích, St. skl.; zdmi. V., Kom. Cf. Bž. 101. Z. = *stěna z kamene n. cihel a vápna n. hlíny*, die Mauer, das Mauerwerk, die Wand. Jg. Z. příční, prostřední (mezizeď), hradební, Schanz-, městská, V., na hlínu, přední, proti ohní (*lépe* než: ohnivá, Jg), D., ohnivá (*lépe*: štít, Brt.), Br., Kom., hlavní, Us., průčelná, Stirnm., břehová, pobřežní, Strandm., převěšená, ausgekragte M., ohradná n. obhradná, Futterm., poprsná, die Brüstung, das Fensterparapet, podkrovná n. podkrovnice, unter dem Dachstubl, smíšená, gemischt, z tesaného kamene, z kvádrů (v obec. ml. zeď štuková), Quader-, brázdėná, Riegelm., Nz., čelní, die Stirnwand, požární, die Feuermauer, průčelná, die Stirnmauer, obvodná, die Umfassungsmauer, z režných cihel, Dch., zevnější (kterou parní kotel atd. jest obezděn), Šim., dělicí, die Theilungsmauer, Zpr. arch., tarasová, svobodně či o samotě stojící, Pcl. 112.—115., opěrná, Pek. 161., společná, vz Rb. 274., suchá (bez vápna nebo malty), Vys., soumezní; kleště do zdi; žlábek na zdi. Šp. Zdi lité. Vz KP. I. 202. Z. štítní, sklepová, hraniční, základní, Us.; nezrušené zdi, St. Kn. š. 23. Zeď hladová v Praze okolo Petřína postavená nákladem cís. Karla IV. I. 1360., aby lidu chudobnému se umírnilo tenkráte hladu. Pal. Děj. II. 2. 166. Z. rovná, gerade o. Scheibenmauer,

kleubovitá, gewölbartige, obloukovitá, gebogene M., z sklonitá, schiefstehende M. Bc. Zdi hradební města Prahy. Vz Tk. II. 553. Z. městské římské, vz Vlšk. 43., kyklopské, 65., 68., mykenské, 65., tyrintské, 65., v Argu, 65., v divadle, 29., v Platejích, 65., v Pompejích, 66., z. Aurelianova, 41., příčná v chrámech, 8., 13., 21. Vývěšek, nálepek na zdi. J. tr. Průčelí zdi. Nz. Zeď dělati, zdíti, vésti, hnáti, stavěti, pro-, rozbořiti, Us., obmítati, obvrhovati, D., porážiti, Flav., oškrábati, odrabati, prostrkati, vyšibrovati, vycvekovati (auschiefern), sbourati, sbořiti, rozvaliti, strhnouti, shroutiti, pobourati, zvýstupkovati, navrhnouti, prolomiti; zeď puká. Šp. Zdí, zdmi obehnati, ohraditi místo. Zdí zavříti. V. Po zříceninė na zdi se drápali. Skl. 329. Opři to o zeď. Us. Dch. Zahradu zdí obehnati. Na zeď se drápati (krachseln). Dch. Stabilita, střed či centrum, tloušťka, grafické vyšetření zdi. Pek. 175., 176., 180., 184. Nesedejte blízko u zdi, máme málo křehčené (říká hospodyně hosti podávajíc mu koláče, aby si nerozbil loket trhaje pečivo). U Kr. Hradce. Kšť. Je za zídkou = na hřbitově. Us. Město ohražnil městské zdi. Kom. Město zdmi ohražené. V. Díru ve zdi lámati. Har. Beranem zdi porážeji. Flav. Zeď do rovnosti vyhnati; Zeď do výšky nábřeží vyzdvihnouti. Stat. př. kn. 1877. 96. A jižť sú drahně zdi povrhli děly okolo města. Arch. III. 304. Ke zdem města Normberka. V. Vychvaluje zdi a na zdech strážné. BR. II. 886. Ohrazena zedmi. BO. Mezi nimiž není muže, který by se zdí (jako zeď) postavil pro pravdu proti těm, kteří mlaví lež. Hus III. 314. Pokora všudy projde, i zeď prorážî. Šd. exc. Jde (má) ode zdi ke zdi (opilý). Vrů. Půjde za bílou zeď (umře). Tkč. Mluví, že by zeď pohnul (dovedně). U Žamb. Dbv. Je to jako zeď (hustě). Us Dhn. Je jako zeď (bledý). Us. Kšť. Marné napomínání, jako když hrách na zeď hází. Dch. exc., Vlč. Nepřiléhá ke zdi (je hrbatý, shrbený). Bdl. exc. Chtěl hlavou zeď proraziti, die Mauer mit dem Kopf einrennen. Dch. Čelem zdi neproraziš. Bž. exc. Pevný jako zeď. D. Hlavu tlouci o zeď. D. Tluc hlavu o zeď, hlavou zdi neprorazíš. Sych. Tluc hlavu o zeď, co si vytlučeš? Prov. Zdi hlavou neproraziš. Kom. D. 241. Zeď společná ze spolku opatrovati se má. Pr. — Z. *rohová*, u kopyta koňského, *stěna*, die Wand. Ja. — **Z.** = místní jm. Ze Zdí Matěj. Tk. V. 86.

Zedění, n. = *snědení*. Na Slov. Nepýtal od bratra veľa, len ho pre Boha prosil, aby mu dač dal na zedění. Dbš. Sl. pov. I. 136., Č. Čt. II. 477.

Zedený = *snědený*. Na Slov. Bern.

Zederach, u, m., melia, der Zederach, rostl. Z. hladký, m. azederach. Vz Rstp. 239.

Zederachovitý. Z. rostliny, meliaceae: myřiseň, hantol, dvojnák, zederach, zadirachta, břeslenec, lansa, nálel, guara. Rstp. 236. Cf. S. N.

Zedírání, n., vz Sedrání.

Zedírati, vz Zedrati.

Zédka, y, f., vz Zeď. Počali sobě zédku dělati ze suchého kamene. Pal. Děj. III. 1. 334.

Zedky, pl., m. = *snědky*, vz Snědek, Futterüberbleibsel. Slov. Podivné je, že Slovák pozostatky krmu, čo nechal statok (dobytek), menuje zedkami (od zjesť), čo ale zostane z jedla ľudského, volá oprzenkami. Zátur. Na Pavla čľapky, vyhadzuj gazda zedky (bude neskorá jar). Poř. Zátur. — Z., nackte Strohhalme. Slov. Ssk.

Zedl, a, o = *snědl, a, o*. Na Slov. a Mor. Co si zedla? U Rožn. Co že si mi zedla? Sl. ps. 45. Lahko by ťa aj zedol (snědl). Němc. VII. 7.

Zedlicar, a, m. Vz Blk. Kfsk. 1459.

Zedmouti, *zdmouti*, ul, ut, utí; *zdýmati* = *zdouti, vzdýmati, zvýšiti*, aufschwellen; *dechnouti, oddechnouti*, einhauchen, schwer athmen. — abs. Jeho utroby zdýmajl, jakby Vezúva krátery v něm plály. Nitra VI. 141. Jako mech (měch) fučala, jak gajdy zdýmala ta istá Dora naša, keď išla zo salaša. Sl. spv. V. 174. — co: vodu, Ros., oheň, Té., stříbro (ohněm rozpustiti). Vys. — co jak čím. Hráz vodu vtékající na jistou výšku zdýmá. Pref. Z. vodu jezem, stavidlem. Z. vodu jezem do určité výše NA. IV. 251. A keď raz dychom ostatním zdýmam, skelet tvoj ešte raz poobjímam. Sldk. 298. — proč. Hladom zdýma. Mt. S. I. 105. Už ledva zdýmal od bolesti a tam omdlieval; Děti od hladu zdýmaly. Dbš. Sl. pov. III. 62., 64 Nemohol ani čihý ani hotta poviedať, len zdýmal od ľaku (teku). Dbš. Obyč. 116. — se, aufschwellen. Zdýmá se moře, Zlob., řeky. D. Podpal, ostatní se zdýmá. Hdk. C. 162. Drak zdýmá sa. Dbš. Sl. pov. VII. 78. — se kdy. Již v pondělí dne 21. července zedmula se Vltava tak, že v Praze vozili se ve člunech. Pal. Děj. III. 3. 55.

Zedmutí, n., die Aufblähung, Anschwellung. Z. vody. NA. IV. 227.

Zedna. Zevnitř a z. (často), intus et extus. BO.

Zedňáctví, n., das Freimaurerwesen. Dch.

Zedňák, a, m., der Freimaurer. Dch.

Zedňář, e, m. = *zedňák*. Bdl., Dch. Svobodný z. Dcb.

Zednářský, Freimaurer-, freimaurerisch. Dch. Z. myšlénka, spolek. Bdl. v Dobr. 9.

Zednářství, n., das Freimaurerwesen, die Freimaurerei, das Logenthum. Dch., Bdl. v Dobr. 9.

Ze dne, vz Den.

Zední, Mauer-. Z. cihla, kruh, Nz., stráž. BO. Z. kámen, věnec n. koruna, Us., rum. Techn. Z. střída (v základce na sucho vyzděná střída, základková střída, die Versatzstrecke). Hř. — **Z.** = *na zdi rostoucí*, mauerbewohnend. Rst. 523. Z. routa. V. — Z. šoupálek (pták). Dch.

Zednice, e, f. = *žena zedníkova*, des Maurers Weib. Bern., Ros.

Zednický, Maurer-, Mauer-, Mörtel-. Z. tovaryš, mistr, lžíce, die Maurerkelle, kladivo, Us., lopata, Ros., řemeslo. Jel. Z. práce. Vz KP. I. 203. Z štětka, pánvice, dláto, palička, omítačka, Us., Pdl., náčiní,

Čsk., kuřalka. Us. Kšť. Piave jako z-ká tříska. Us. Šd.

Zednietví, n. = *umění stavěti zdi z kamene, z cihel a z malty*, das Maurerbandwerk, Ros. Vz více v S. N.

Zedničí, *lépe*: zední, Maner-. Tur. kron.

Zedníček, čka, m. Z. obecný, tiebodroma muraria, ptak pěvec. Vz Frč. 354. *Z-kové*, certhidae, ptáci pěvci, mají dlouhý tenký buď rovný aneb zahnutý zobák, v křídle deset ručních per, na zadním prstu silný dráp; rádi lezou po zdech a po stromech: šoupálek, brhlík, z. obecný. Vz Frč. 354. — Z., vz Zedník.

Zednictina, y, f. = *zednictví*. Us., Sd., Šd. Ta z. však za nic nestojí. Us. Šd.

Zedničiti, il, ení, Maurer sein, das Maurerhandwerk treiben. D, Sd., Bern., Kns. Ol. 1. 61., Šd. — **kde jak dlouho**. Z-čil tam u toho mistra dva roky. Us.

Zedník, a, m., zedníček, čka, m., der Maurer. V. Z. z kamení aneb z cihel zdí vzdělává. Kom. Z-kovi kamení podávati. Us. Zedník drží spořidlo. Vz Spořidlo. Z. staví z kamene a cihel, jež maltou pomocí zednické lžíce spojuje, zdi (stěny) a klene sklepy; lešení si staví ze stenlíťův (trámů), koz a prken; stěny obvrhuje (obmítá) maltou, míšeninou vápna s pískem, omotačkou bílí a natírá (líčí). Pt. Z. důlní, der Grubenmaurer. Bc. O zednících vz Tk. II. 378., 382. — Lex. vet. c. 1410. habet: Ermes zedník, ermonia, zednictvo, quod idem esse constat ac přízedník, anachoreta (eremita). Ztesali kamenie na čtyři brana, ježto jsú zhladili z-ci. Bj. Z. od bláta, zlatník od zlata. Sk. Vz Er. P. 405. — **Z.** svobodný. Vz S. N. — Z., osob. jm. Z. Ondřej. Vz Blk. Kfsk. 1133.

Zednikovka, y, f., samota u Prahy v Karlínsku. PL.

Zedníkův, *-ova, -ovo*, dem Maurer gehörig. Z-va lžíce. BO.

Zednina, y, f., das Mauerwerk, Mauerobjekt. Dch.

Zedniti se = *rozedniti se*, tagen, Tag werden. Dočkej, až se zední. Us. Tč.

Zednivati se, vz Zedniti se.

Zeďovitý = složený ze sklípků čtyrbranných (kostkovitých anebo čtyrbokých) střídavě na sobě ležících, jako kvádry ve zdi n. p. složené výtrusy bradavnice pomarančové, mauerförmig. Rst. 523.

Zedrání, n., das Abreissen, Abnützen, die Abnützung.

Zedraný; *-án, a, o* = *sedraný, otrhaný*, abgerissen, abgenützt. Z. šat, kabát. Us., Mus. 1880. 28. S dětmi v z-né chalupě sedí. Vš. Proknratoři pro z-né zastávají. Jir. Ves čt. 382. Z. život. Výb. II 10. — **čím**. Co jste vy tů robotěnků z-ní. Sš. P. 512. — Vz Sedraný.

Zedrati, zdern, zděřeš, zderou, zdeř, dral, án, ání; *zdírati, zdirávati* = dera stáhnouti, her-, abreissen; *utrhati*, verleumden; *roztrhati*, zerreissen, aufreissen, zerfleischen. — **abs.** Zdráv zedral (říkají ševci). Bl. 298. Jeho království ani se zrušl ani zdeře. Kat. 30. — **co.** Měl již dávno bláznovské střevíce z. Reš. Už sem te pantlíčke zedrala, co mně má maměnka jednala; ešče jedně zedern, potom vod maměnke pojedu; Perme jn (košelku) perme, enom ji nezederme. Sš. P. 443, 543. Z. kůži, knihy, Us., šaty, Ros., peři. Ros. — **komu** = *utrhati*. Ps. ms. — **co odkud, s čeho.** Eus. — **co s kým**: boj (bojovati). Rad. zv. — **se s kým oč** = *seprati se*. — **co komu.** Vezmi matku s dcerou, ty ti blavu zderou. Prov. — **jak.** Bez nich hrad se v suť a v rumy zdírá. Sš. Bs. 176. — **kde.** Košnla se zdere na mém bříšném čele. Sš. P. 111. Ten mě dubil velice, zedral na mně tři biče. Sš. P. 711. *Trním*, bložím po úskalí darmo zderieš nôžky svoje! Phld. III. 458. — **co čím** (**komu**). Něčí živnt kopím z. Výb. II. 48. — **kdy.** Každou noc trnje střevíce zederou. Kld. II. 96. Šak ona ten jazyk do roka zedere. Sš. P. 432. — Vz **Sedrati.**

Zedrati, n. = sedrání. Na Slov. Bern.

Zedratý = sedraný. Na Slov. Bern.

Zedrávati, vz Zedrati.

Zedření, n. = *sedření*.

Zedřený; *-en, a, o* = sedřený. Vz Sedříti. Z. člověk **od** práce, *prací*. Us. Dch.

Zedřeť, vz Zedříti. Na Slov. Bern.

Zedříti, vz Sedříti.

Zedvle, e, m., vz Blk. Kfsk. 1459.

Zedzený; *-en, a, o* = *měděný*. Na Mor. v Pnduží. Brt.

Zeeland, n, m., provincie království nizozemského. Vz S. N.

Zefa, y, f. = Josefa. Slez. Šd.

Zefiroso, v hud. = jako jemné šepotání. Mlt.

Zefka, y, f. = Josefka, Josefa. Slez. Šd.

Zefyr, u, m., z řec. = *vlažný, západní vítr*, der Zephyr. — Z., a, m., v řec. bájesloví = tento vítr zosobněný, u Římanů Favonius: krásný, okřídlený mladík nesoucí v náručí pestré květiny; byl ochráncem květin a zemských plodů. Vz S. N.

Zegsiti se, il, ení, wild werden = *střečkovati*. Krávy se zegsí, jak jest parno nebo když je sviby (ovadi) štipají. Na Ostrav. Tč.

Zehlinatěti, él, ění, zu Lehm werden. Miner. 80.

Zehltiti, vz Sehltiti.

Zehmati = *ožírati*, abfressen. — **co jak.** Vól obykl hýlé z. až do korene, ad radices carpere herbas. BO.

Zehnálek, lka, m., osob. jm. Vck.

Zehnati = *sehnati*. — **Z.** = *sbuditi*, aufwecken. Mor. Brt. — **koho.** Zežeň (zbuď) nž ty kluky. Us. na Mor. Šd.

Zehnouti, vz Sehnouti.

Zehnutý = *schnutý*. Na Mor. a ve Slez. Šd.

Zehrádka, y, f. = *zahrádka*. Milý sv. Matějí, máme v tobě naději, abys nám dal kadlátke do té naše zehrádke. Sš. P. 734.

Zehraly, ins Spielen gekommen. Z. moře (větry nadnté), wogendes Meer. V.

Zehrání, n., vz Zehrati.

Zehraný, vz Zehrati.

Zehrati, vz Sehrati.

Zehřáti = *zehřiti*.

Zehřiti (vz Hřiti), *zehřívati* = *zahřiti*, erhitzen, erwärmen. — **co kde:** jídlo při

ohni, u pece. Us. Tč — **co komu:** ruky. Na Ostrav. Tč. — **se čím:** běháním. Koll. — **se kde: při** peci. Koll. Mladý zehřeje se **na** ledě. Mor. Šd.

Zehřivárna, y, f., das Treibhaus; die Wärmstube. Koll.

Zehřívati, vz Zahříti.

Zehmotněti, ěl, ění = *hmotným se státi,* stark werden. Topol v 50 letech z-tní. Exc.

Zehrubění, n., die Verrohung. Dch.

Zehrubiti, il, en, ení, *zehrubovati,* vergröbern. — **co čím.** Dch.

Zehrubný výnos = *hrubý, z hruba,* der Bruttoertrag. Nz.

Zehuhy, dle Dolany, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 703.

Zehušice, dle Budějovice, Sehuschitz, ves v Čech.

Zecha, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zechov, a, m., Zechow, ves u Votic. PL.

Zechová, é, f. Vz Blk. Kfsk. 621.

Zechovice, dle Budějovice, ves u Volyně. Cf. Tk. III. 50. — **Z.,** ves v Jičínsku u N. Bydž. Vz Blk. Kfsk. 1048.

Zechovský, jm. několika domků u Netolic. PL.

Zechtělosť, i, f. = *zachtělosť, chtění,* das Wollen, die Lust, Begierde. Ros.

Zechtělý, der da will, anfängt zu wollen. Ros.

Zechtíti, vz Chtíti; *zechtívati* = *počíti chtíti,* anfangen zu wollen, Lust haben, begehren. — **abs.** Chodí, kamo zechtie. Rkk. Abyste nebudili ani procítiti kázali milostničce, dokudž sama nezechce. Hus III. 36. — **čemu.** On všemu zechce. Jel. Cizímu statku zechtěl. Č. IX. 413. — **čeho.** Zechtěv její zboží. Pass. — **se komu čeho.** Zechtělo se Davidovi vody. Br. Zechtělo se mu maškrtek. Na Ostrav. Tč. Dětem se hned všeho zechce. Us. Zechceť se krmě masné. BO. Zechtělo se svini věnce perlového. Pis. 1526. Mus. 1864. 390. — Plk., Pass., Sych., Lom, Pláč. — **co** (m.: *čeho*) se jim jen zechce, jedí. Cf. Žádati. BR. II. 545. b. — **s inft.** Zechtělo se mi přes most jíti. Sych. Zechtěla za muž (jíti = vdáti se). Pass. Chodí sěmo tamo, vezdě kam (jíti) zechtě. Rkk 29. — Ros. Čekum (čekám), ež se mi zechce spáť. Na Ostrav. Tč. Zechtě sě jemu jésti. ZN.

Zeidler, a, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1459.

Zeidlic, e, m. Vz Blk. Kfsk. 1460., Zejdlic.

Zeidlicová, é, f. Vz Blk. Kfsk. 1460.

Zeichen. Es ist ein Zeichen von Albernheit. Pošetilého jest nemožně věci na se bráti. Mk.

Zeiodelit, u, m., smíšenina 19 části síry s 24 částkami skelného nebo křemenitého prášku. Vz S. N., KP. IV. 601.

Zeispánie, n. = *ze- zespánie.* Mst. 230 Zespání = *vyspání.* Vz Zejspání, Zespání.

Zeit. Wenn du Z. hast, komm mit. Máš-li kdy, pojď se mnou, s námi (**ne:** sebou). Mk. Sich in die Zeit schicken: hověti času. D. Vpraviti se v časy. Cf. Ve všecky věci umějí se vpraviti. V. Cf. Čas.

Zeithammer, mra, m. Z. Řehoř, zem. školní inspektor a spisovatel, nar. 1800. † Vz S. N., Jg. H. l. 657. — **Z.** Ant. Otak., jeho syn, nar. v Plsku 1832, byl prof. akad. gymn., nyní publicista, zemský a říšský poslanec, člen zemského výboru atd. Vz S. N. a Tf. H. l. 164., Šb. H. l. 309.

Zej, e, m. *Zejové,* aplysida, břichonožci, velcí plži zadožábří, mají slabou, plochou ulitu, laloky pláště na hřbetě přikrytou. Z. zelený, aplysia viridis, obrovský, a. depilans. Vz Frč. 230., Pat. III. 945.

Zejblink, a, m. = *druh lososův,* z něm. der Säbling. Mz. 374.

Zejčík, u, m. = *drobný zejk,* erenula, das Kerbchen. Rst. 523.

Zejčikovaný = *vroubečkovaný.* Rst. 523.

Zejda, y, m., osob. jm. Šd.

Zejdění, n. = *sejití, schůze,* die Versammlung. Dnes mají jakési z. Na mor. Val. Vck.

Zejdlic, e, m., vz Zeidlic. Zejdlicové ze Šenfelda. Vz Sdl. Hrad. I. 39., 126., 128., 230., 231., II. 282.

Zejhrati. Vz Hráti. — **co komu.** Ale pýcha ta jest mu i puost i jiné skutky zejhrala (pokazila). Hus II. 318.

Zejhry = *ze hry,* im Spiele, spielweise. Sal.

Zeji, vz Záti, Zívati, Zíti.

Zejicí, gähnend, klaffend. Z. propasť, Dch., Vrch., Šmb. S. II. 11., hlubina. Us Pdl. Mnohému nelze viděť sele zejicí, druhý se třeští z kočky pohledu. Shakesp. Tč.

Zejíti = *vzejíti; sejíti.* — **abs** Zasadil som fialenku, nezešla, zavolal som na milenku, nevyšla. Sl. spv. III. 88. Ta řež je trochu obřídná, dobře nezešla (nevzešla). Slez Šd. — **komu.** Nasela sem marijanku, zešla mi lebeda. Sš. P. 319. — **co.** Zešel (sešel) Balšan půl světa hledaja si děvčata. U Příbora. Tč. Už sem zešel všecky hory a les, ešče sem tam kravarky nenalež. Sš. P. 551. Nenandeš ho nikde, bys zešel kraj světa. Sš. P. 534. Co celý svět zejdeš, z mých oči nezejdeš. Sš. P. 383. — **odkud proč, se kde, komu kam,** vz *Sejíti* — **kdy,** vz Vzejíti.

Zejk, u, m. = *u bednáře vrub, vroubek,* die Zarge, Gargel, Rinne, Kerbe, der Kerbzahn. Z. dělati, D.; vsaditi dno do zejku; dno ze zejku vysaditi, vybedniti; zejky do sudu vetříti, vyřezati, vyzejkovati. Šp. Útory (okraje) u sudu, také zejk, kym zvané = dražka, do které se dno zasazuje. Suk. Z měřítka, die Visirkimme. Čsk. — **Z** *v botan.* = zub malý, zaokrouhlený, vždycky množitý na obrysu listovém, od vedlejších zářezem ostrým oddělený. Rst. 523. Die Kerbe. Škd. exc.

Zejkatý = *zejkovaný.*

Zejkovaně, kerbig. Z. pruhovaný. Kk. Br. 37., 24.

Zejkovaný = *vroubkovaný,* gekerbt. Nz. Z. listy bukvic, poponce obecného, Rostl., zobau. Krok. Z. křídla motýli. Stn. I. 13.

Zejkovec, vce, m. = *druh hoblíku,* der Kimmhobel, Gargelhobel. Šp., Skv. Z-vec s mosazným plazem, der Kimmhobel mit Messingsohle. Skv

Zejkozobec, bce, m. Z-cl, die Zahnschnäbler, dentirostres. Nz.

Zejkozubý, vz Zejk, Pták a Zejkovaný.

Zejma, y, f. = *zima*. Mor. Knrz. Zejma, der Winter, zima, die Kälte. U Chrud. Kd. Z. ze zlma (ne ze: zima). Cf: sova — sůva, smola — smůla. Vz Gb. Hl. 76.

Zejmatl, vz Zejmouti.

Zejmě, vz Sejmě.

Zejména, ze jména = *jmenovitě, jménem*, namentlich. V., Br. Povolají jich zejména. Kom. Z. vyznamenati. D. Povedzže mi zejmena, zastrelím ti jeleňa, čo sa ti tak spáčila kamizolka zelená. Sl. spv. l. 33. A ti súsedé jsú s niem šli, z. Matěj Král, Mart. Havřický atd.; Přistúpila před nás žena jedna z Brodu, ze jmena Margreta. NB Tč. 12., 48. Ačkoli při třetím stupni vraždy tepry zejména pekelným ohněm brozí. BR. II. 21. b. Nalezl si milosť u mne, a já sem tě znal ze jmena (Exod. 33.). Hus II. 412. Pozdrav přátele zejmene, nominatim. ZN.

Zejmouti, nl, ut, utí a *zníti*, slov. *zjati*, zjal, zňal, zňat, znětí; *zjímati, sejmati* = *vzíti*, nehmen, aufnehmen; *zajmouti*, fangen, gefangen nehmen; *zjíti se, zejmouti se, zníti se zjímati se, znímati se* (ohněm) = *počíti hořeti*, Feuer fangen, in Brand gerathen; *sebrati se*, gedeihen, sich aufraffen. — Vz *Sejmouti*. — **abs.** Zejmání hodete. BO. — **koho** = *zajmouti*. St. skl., Flav., Ros., Dal., Pláč. Krále zejmal a zbil; Zejmal kněžie; Zejmachu bydlitele; Zejmav ostatky lidu vedl je; Zejmal jest je. BO. Mé chudé lidi zejmal a šacoval bez práva. Půh. II. 169. Zjímali čtyři vězně. Let. 292. Z. lidi podezřené. NB. Tč. 235. Chtěli je zejmati. BO. Zjímaj všechna kniežata lidu a zvěš je na šibenicech Hus I. 168. — **co kumu.** Vzali jim 28 koní orných a lidi jim zejmali. Půh. II. 6. — **co jak kde.** Tu zejmal je bez viny. Půh. I. 184. Tak jakobychom od nich na poli vojensky pod korúhvi byli zjímáni. Arch. III. 253. Zjímal jeho lidi *mocí svú a násilím* bez všeho práva; Lidi mi zjímal mocí na mém vlastním. Půh. I. 302., II. 586. — **kdy.** A o svém jarmarce je zjímali a drželi k své vuoli. Arch. IV. 71. — **koho s kým.** Chtěli Ježíše s apoštoly zejmouti. St. skl. Chtiec jeho s apoštoly zejmeti. Hr. rk. Pa. 231. — **koho čím:** libostí (si nakloniti). Kom. — **co sobě** = *počíti*. Nevím, co on sobě to zjal. Ros. — **se.** Cokoli se zejme, to nejprve tll, potom hoří. Kom. Zňal se dům, V., oheň. D. Všechno se zňalo (zapálilo). Ros. Tak se zňala a zrostla. Sokol. Válka snadně se zejme a zjití. Boč. — **se čím.** Dům ohněm se zjímá. Zlob. — **se odkud.** Oheň z jiskry se zjímá. Zlob.

Zejovka, y, f. = *mlž jednosvalný*. Z. pilniková, lima aspera, z. křídová, l. canalifera. Vz Frč. 215.

Zejsk, u, m. = *zisk*. Mor. Jg.

Zejskatl, vz Ziskati.

Zejspánl, n. = ze + zespaní; zespání = vyspání. Vy jdete zejspánie. Mst. 230. Já nerazi přistúpiti k té svátosti (přijímání), ktož by byl nechnten pro nezespánie neb pro silného pitie přemoženie snočnieho. Št. Uč. 123. b. Vz více v List. filog. VII. 115.

Zejta, zejtka, y, f. = *otesaný trámec*, 3—4 coulů ztloušti. Us. Z. = trámec do čtyř úhlů osekaný, gezimmerter Balken. U Skrýje. Kál.

Zejtka, y, f., vz Zejta.

Zejtovatl = do čtyř úhlů osekati. Vz Zeita. U Skrýje. Kál.

Zejtra, vz Zítra.

Zejtřejšek, šku, m. = *zítřejšek, zítřek*.

Zejtřejšl, vz Zítřejší.

Zejtřek, vz Zítřek.

Zejtřl, vz Zítří, Zajitří.

Zejtřltl, il, en, ení = *na zejtřek odkládati*. Na Slov. Jg.

Zejtrnl, *-ný*, morgig. Dch. Zejtrný boj. Tk.

Zejtro. Na zejtro = na zejtří. Na Mor. Jg.

Zekač, e, m., numella, zastr. Hank. Sbír. 159.

Zeklelý = *vyklíčilý*, aufgetrieben, aufgekeimt. Boč. exc.

Zeklený = *zeklelý*. Již byla pohanka zeklená (klíčila) a proto se vláčit nehodila. Kld. II. 307.

Zekletl, vz Klíti, aufkeimen. Pohanka zeklela. Kld. 307. Zrno zeklí. Mor. Ktk.

Zekrvavený; *-en, a, o*, blutig. Z. rúcho. Arch. II. 78.

Zekrvavitl, il, en, ení, blutig machen. — **co**: šat. Us. Cf. Zakrvaviti, Zekrvavený.

Zektvu, zastr. = *zkvetu*. Kon.

Zel, vz Zlý. — **Z.**, l, f. = *zelina*. Opytuj sa tých, čo vedia, ako sa ktorá zel' volá (jmenuje). Na Slov. Zátur.

Zela, y, f = *zelina*, das Kraut. Ros., Rst. 523. — **Z.**, nom. pl. Letos sú pěkné zela. Na již. Mor. Šd.

Zelačka, y, f. = *zelná polívka*, die Krautsuppe. U Kostel. n. O. Msk.

Zeláně, ěte, n. = *druh jablek*, eine Art Aepfel. U Berouna. Dch.

Zelání, n. = *mnoho zeleného býlí*, grüne Pflanzen in Menge. Us. Dch.

Zelanla, e, f., jm. kraví. Sl. let. VI. 345.

Zelánka, y, f., frisches Grünfutter. Dch.

Zelař, e, m., der Koblgärtner. Šd. Ct. Zelenář, Zelinář.

Zelařstvl, n. = *pěstování zelin*, die Kohl-, Krautkultur. Us.

Zelazník, a, m. = železník, zastr. Gl 385.

Zelč, e, m., Zeltsch, ves u Plané. PL.

Zelčín, a, m., Zeltschin, ves u Mělníka. Tk. I. 315., 410.

Zelda, y, m., osob. jm. Šd.

Zelé, n. = *zelí*. Mor., slez. a slov.

Zelegantnělý, elegant geworden. Tč.

Zelen, vz Zelený. — **Z**., u, m. = *zelené ve hře karetní*, Laub im Kartenspiele. Na Slov. — **Z.** = *druh hroznů*, eine Art Trauben. Jg.

Zeleň, i, f. = *zelená barva*, das Grün. Z. aldehydová, anglická, anilinová (vz Prm. III. č. 3.), Anilin-, Arnaudonova, harvíková, batavská, bremská, bronzová, brunšvická, Braunschweiger Grün, cinková, cinobrová, čínská, císařská, ďasíková (kobaltová), Kobalt-, eislebenská, Guignetova, hedvábná, borní, borská. Berg-, brachová, chromová,

Chrom-, jodová, kadaňská, kamenitá, Stein-, kamenná, kirchberská, kobaltová (ďasíková), krušinková, listová (chlorofyll, chromová, zelený cinobr; listová polotmavá, tmavá, světlá), Blattgrün, lučební, manganová, Mathien-Plessynva, mechová, methylénová, minerální či nerostová, mořská, Meer-, mytišová, neuvidová, norimberská, nová olejná, originální, papouškovà, pařížská, popelavá, prašná, pražská, pruská, resedková, řešetláková, Rinmannova, Rinmann's Grün, ruská, sviňobrodská, Schweinfurther G., Šélová, Šelská, Schelisches G., šťávná, Saft-, titanová, trávní, tyrolská, uherská, ultramarinová, veronská, vídeňská, Viktořina, železná. Nz., Kh, Šp, Prm., Ktzr., Wld., Rstp. 307 Cf. Čs. lék. III. 4., I. 160, Šfk. 803., Šfk. Poč. 623., Kk. 12., 234., Schd. II. 52., 304., Bř. N. 200., KP. IV. 723. Z. na cukroviny. Prm.

2. **Zeleň**, i, f., olus. Nebo jako seno brzo zsechnů a jakožto zeleni travné brzo spadnů. Ž. wit. 362.

3. **Zeleň**, i, f. = *zelenosť listu*, das Blattgrün; *zelené věci, ratolesti*. Z. stinná, Čch. Bs. 95., z. svěží. Čch. Petr. 40. Mám tu ve světničce své zeleni a květů dosti. Km. 1884. 8. A kedy svitne nám zas z. pol'nia? Phld. III. 1. 54. A z růží na z. trávy přeletmo sedá. Sš. Sm. bs. 182. Zemská z. Btt. Sp. 200. Jasná z. lučin, tmavá z. lesů. Šml. Z. na ozdobení oltářů a nlic. Dch.

Zelená, é, f. Svátek pod zelenou, das Laubhüttenfest (der Juden). Šm. — Z. = hospoda u Bechyně. PL.

Zelená Hora, myslivna u Příbramí na Mor. Tč.

Zelenáč, e, m. = 1. *jablko*; 2. *brambor zelenavý* (který nebyl zemí pokryt). Us. — Z. *indijský*, vinago aromatica, pták. Vz Frč 352. - Z. = *temnější oves, delší a silnější*. Dch., Msk. — Z. = *štýrský, pozdější jetel*, eine Kleeart. Rt. Z-če jsou letos pěkné. N. Bydž. Kšť.

Zelenáček, čku, m. = *zelenák, zelený bob*, grüne Bohne. N. Bydž. Kšť. — Z = *zelenák*, zelený oříšek, eine kleine Grünnuss. Mor. Šd. — Z., čka, m. = *motýl*, ein Schmetterling, lno, das Widderchen. Stn. I. 43. Z. šťovíkový, procris statices, Taubenhals; z. kulenkový, p. globulariae, Kugel-Blumen-Zygaene; z. trnkový, p. pruni, Schlechen-Widderchen. Km 1878. 247.

Zelenák, a, *zelenáček*, čka, m. = *pták*. Vz Zelenáč. — Z., u, m. = *zelený hrách; zelený oves*. Vaň. Vz Zelenáč. — Z. = *ořech, dokud je v zelené slupce*. Vz Zelenáček. Mor. Šd. — Z. = *český tanec*. Škd. exc. — Z., Grünbaum, dvůr u Vel. Němčic. Mor. Tč.

Zelenář, e, m. = *zelinář*, der Kohlgärtner; Grünzeugverkäufer.

Zelenářka, y, f., die Grünzeugverkäuferin, Gemüseverkäuferin. Dch, Šd. Má hubu jako pražská z. Us.

Zelenářský, Gemüsehändler-, Grünzeughändler-, Z. krám, zboží. Dch.

Zelenářství, n., der Gemüse-, Grünzeughandel.

Zelenásta, vz Zelenati se.

Zelenastosť, i, f. = *zelenavosť*. Na Slov. Bern.

Zelenastý = *zelenavý*, grünlich. Na Mor. a Slov. Tč. Na hrehu zelenastej kalnže. Zbr. Báj. 38. Z. Rusalky. Hol. 321.

Zelenatěti, ěl, ění, grün werden. Ros.

Zelenati se, *zelenávati se* = *počínati zeleným býti*, anfangen zu grünen, grün zu werden, grünen; *čerstvým býti*, frisch sein, grünen. V. Osení se zelená Rkk. — Kom., Br, Ros. Pije (dnje), až se hory zelenají (až se nebe točí). D., Šm., Šd. Překládal o všecko prvč, až se hory zelenaly, dass es eine Freude war. Kns., Dch. Kde Evička pokopala, pšenička se zelenala; Věnečka ti nemnžu dať, až se budú lipky zeleňať. Sš. P. 38., 692. Zelenaj se, travlčko zelena, rozlivaj se, vodičko studena; rozlivaj se po hladkym kameni, nastalo mi smutne rozlučeni. Slez. ps. Šd. Horička zelená, zelenaj sa, má milá, premilá, nevydaj sa! Sl. spv. II. 58. — **se jak dlouho**. Zelenaj sa, zelenaj, zelený krušpánku, hudeš sa zelenať cnom do fašánku (Fasching). Sš. P. 407. — **kdy jak**. Čemu vy se zelenáte v zimě, letě rovno? Rkk. 65. — **kdy**. Na sv. Tiburcia má se již všecko zelenať. Pran. Tč. — **odkud kam** Od východu k západu hore zelenají (bez: *se*). Sš. P. 766. — **čím**. Veď ti tu už stráne okopnelé zelenajú sa jarňou pašon. Dbš. Sl. pov. IV. 91. Zelenásta pravým stndem. Kat. 2312. — **se kde. Pod** mostem rozmarija zelená se. Sl. ps. 136. — **se komu**. Štěstí se mu zelená. Us. Dch.

Zelenatiti, il, en, ění, grün machen; *se*, grün werden. Jg.

Zelenatosť, i, f., die Grüne. Ros.

Zelenatý = *hojně zelený*, stark grün. Puch. Z. jedla (jedle, abies virens). BO.

Zeleňava, y, f. = *zeleň, zelenosť*. Na Slov. Klčk. V. 111.

Zelenavě, grünlich. Z. žlutý atd. Kk., Mj. 38. Z modrý. Kk. Br. 18.

Zelenavětí, ěl, ění, grünlich werden. Rst. 523.

Zelenaviti, il, en, ení, *zelenavívati*, grünlich färben, grün färben. Rostl. III. 117.

Zelenavo, grünlich. Měla šaty do zelenava. Us. Šd.

Zelenavosť, i, f. = *zelenosť*, die Grünlichkeit. Ros.

Zelenavý, grünlich. Z. barva, Rostl., čížek. Puch. Z. háje sonmrak. Čch. Bs. 76. Okolo Dunaja tráva z-vá. Sl. ps. 29.

Zelencový, Chlorit-. Z. břidlice, der Chloritschiefer.

Zelenče, e, n. = *zelenka*, rein-claude. Us. — Z., ves v Pražsku. Blk. Kfsk. 1265.

Zeleňčtvrtok, tku, m. = *zelený čtvrtek*. Slov. Mt. S. I. 192.

Zelendarka, y, f., hájovna u Vodňan. PL.

Zeleně, grün. Ros. Z. třpytivý. Kk. Br. 46.

Zelené, ého, n. = *zelená bouda z ratolestí*. Židé modlívají se o velikonocích pod zeleným. Knrz. — Z., něm. Zeliny, ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 446., 587. — Vz Zelený.

Zelenec, nce, m., rostlina: *ožanka menší n. pomni na mne*, chamaedrys, Vergissmeinnicht; *barvínek n. zimostráz*, vinca, pervinca,

das Immergrün. Jg. Cf. Slb. 667. — **Z.** = *kámen zelený*, virideris, der Grünstein. Krok. I. 160 — **Z.**, ves. Tk. II. 421., Tk. III. 233. V. 180.

Zelenecký. Z. Lhota. Arch. V. 563.

Zelenění, n., vz Zeleněti.

Zeleněný; *-ěn, a, o*, vergrünt. Bern., Dch.

Zeleněti, ěl, ění = *počínati zeleným býti*, grün werden. Ros., Troj. — **čím**. Tam (v nebi) jest mnoho krásného dřievie duchovnieho, jenž ctnostmi zelenie. Hus II. 263. — **se**. Nebojme sa chlapci, nebojme sa hladu, žitko sa zelenie, vyšše Belehradu. Sl. spv. III. 107. — **se komu**. Komu se nelení, tomu se zelení. Kos. Ol. I. 223., Tč., Šd., Bž. — **se kde**. Prešlo i vzkriešenie a ešte *horou dolou* nič sa nezelenie. Btt. Sp. 35. Rostlina v denním světle se zelení. Kod. — **kdy**. **Na** jar zelenejú lúky a zelenajú sä. zelenia sä. Hdž. Šlb. 56.

Zelení, n., das Grüne, die Kränter. D. exc. Z-ním něco ozdobiti. Dch.

Zelenie, e, m., osob. jm. Arch. IV. 381.

Zelenice, e, f. = *zelená voda*, das Sauerkrautwasser. — **Z.** = *neduh*, die Grünsucht. Jád. — **Z.** = *zelené proutí na koše*, grüne Ruthen zu Körben. Jg. J. — **Z.**, Seldnitz, ves u Podmokel. Pl., Blk. Kfsk. 53. Vz Sdl. Hrad. III. 43., 48.

Zelenička, y, m., osob. jm. NB. Tč.

Zelenika, y, f. = *druh vzácné révy*, jež dává víno výborné, jehož vlastnosti však až po pěti, šesti létech se poznávají. Mladé je kyselé, později ztrácí kyselosť a mění barvu žlutavou v zelenavou; chuť lahodná, síla znamenitá. Exc.

Zelenín, n, m., eine Art Bergkrystall. Miner.

Zelenina, zeleninka, y, f. = *zelenosť, zelená barva*, das Grüne. Ros., Rostl. Z. dřevová, listní. Chym. Z. listová (listní, chlorofyl, das Chlorophyll, Blattgrün. Nz. — **Z.** = *zelená potrava, píce*, das Grünzeug, grüne Speise, grünes Futter, D., Sych. U Římanův a Řekův, vz Vlšk. 91., 114., 115, 193., 194., 201., 208. Z.: mrkev, řípa, kedlubny, kapusta, zelí, petržel, cibule, celer atd.; dušená z.; zelenina a vařivo. Dch. Pod z-nu jakožto hnojiva užiti štoloviny (zbytku popelu při dělání louhu mydlářského). Us. Dch. Z-nu pěstovati, prodávati, vařiti. Us. Kláštery na Mor. pěstovaly v zahradách svých daleko slavené ovoce a dobrou zeleninu. Ddk. VIII. 300. Z-nu do rendlíku sázeti (aby tvořily sazeničky trojhran). U Král. Hrad. Kšť.

Zeleninový, Grünzeug-. Z. semeno. Us. Dch.

Zelenistý, grünlich. Slov. Z. voda. Klčk. VI. 79. Cf. Zelenastý.

Zeleniti, il, ěn, ění; *zelenívati*, grün machen o. färben. Tráva se zelení = zelená se. Ros. — **Z.** = *prasecky mluviti*, Sauglocke läuten. Us. Vz Zelený.

Zelenitosť, i, f. = *zelenosť*, die Grüne. Jg.

Zelenitý, grün. Z. křoví (zeleně). Troj. — Puch.

1. **Zelenka**, y, f. = *ožatá pšenice, potrava housatům, přížinky*, der geschröpfte Weizen. Us. Jg. — **Z.** = *zelenina*, das Grünzeug. Us. Z. = petržel setá, již listů by se užilo. Dlj. 17. — **Z.** = *zelená švestka*, grüne Pflaume. Vypadá jako z. (= bledý, promodralý). U N. Kdyně. Rgl. — **Z.**, houba, agaricus equestris, der Grünling. Čl. — **Z.**, der Grünspan. Šd. — Vz *Zelenky*.

2. **Zelenka**, y, m. = *bledý člověk, zelená sedmice*. Cf. Zelenka, 1 Na mor. Val. Vck. — **Z.**, y, m, osob. jm. Z. Jan, budebník. Vz S. N. Z. Pavel. Vž Blk. Klsk. 1165. Z. Jak. Vz Blk. Kfsk. 1036., 1165. — **Z.** = mlýn a) u Tábora, b) u Selčan. PL.

Zelenkář, e, m. = *zelenář*.

Zelenkářka, y, f. = *zelenářka*.

Zelenkavosť, i, f., grünliche Farbe. Na Slov. a Mor. Lipa 191., Šd.

Zelenkavý, grünlich. Oves je ještě z-vý. Mor. Šd. Z. ossa. Č. Čt. I. 233.

Zelenky, pl., f., claudiana, ovoce plané, pracvky. Vz Rstp. 478., Kk. 253. — **Z.** = *druh hrušek*, eine Art grüner Birnen. Us. Jg., Šd., Brt., Vck. — **Z.** = *druh sliv*, reineclaude. Dch.

Zeleno, vz Zelený. — **Z.**, a, n. = *zelenosť*, das Grün. Kopání pod zeleno (na vinici). V. Do z-na, na z. barviti. D. Za z-na česané (trbané) kyselé bývají. (O nedospělých nevěstách. Vz Ženitba). Prov., D., Č. Za z-na česaný (příliš záhy učený). Konst. Dala hrušky (hrách) obírati za zelena. Brt. S. 86, Sl. ps. Šf. I. 106. Začala jleb (brušek) obícrať za z-na; Otrbej brášek za zelena. Sl. ps. 89. Idzeme, idzeme, všeci sme v zelené, budzeme sa rovnac k čiré bukovine. Ps. sl. Štyry sta v zelenĕ (oblečených), štyry sta v červeně. Sš. P. 799. Keď se stromovie zeleno odeje. Ppk. II. 91. Za zelena slci. Br. Trhajte, lámejte (rozmarýn) za zelena, aby vám nevyrůst do semena. Sš. P. 390. To je klnk za zelena ntržený (nadávka. Cf. Nedochůdče). V Kunv. Msk. O já nejsem za zelena ntržen (bloupý). Us. u Kvasin. Pojďme do z-na. Ilš. Sloh. 91.

Zeleno-, chloro-, grün-. Rst. 523.

Zelenoba, y, f., das Grünbleierz, obsahuje kyselinu fosforečnou, kysličník olovnatý a něco chloridu olovnatého. Vz Těživec. Bř. Cf. Scbd. II. 56., Bř. N. 192.

Zelenobarvý, grünfärbig. Z. šat. Us. Tč.

Zelenočerný, grünschwarz. Rk.

Zelenodřev, u, m. Tomel z., diospyros chloroxylon, rostl. Vz Rstp. 1012.

Zelenodřevý = *zeleného dřeva*, grünholzig. Z. skořicovník. Rostl. III. 37.

Zelenohedvábný, von grüner Seide.

Zelenohlávek, vka, m. = *pták*, virio, der Grünling. Rohn. — **Z.** = *krkavec*, poterium, die Becherblume. Slb. 512.

Zelenohnědek, dku, m., der Chloropbäit. Šm.

Zelenohorský, Grünberger-. Z. rukopis (Sněmy a Libušin soud). Vz S. N., Jir. H. I. II. 354., Sbn. 22. — **Z.**, samota u Čimelic. PL.

Zelenohrdza, y, f., der Grünspan. Slov. Ssk.

Zelenojasný, grünhell. Bendl. I. 80.

Zelenokadeřavý, grünlockig. Z. víly. Němc. I. 65.

Zelenokam, u, m., der Grünstein, Diorit. Mus. Zelenokamy: tmavozelené č. zelenočerné, zrnité či skoro celistvé smíšeniny živce s amfibolem n. augitem. *Odrůdy*: diorit, diabas, dolerit, afanit, břidlice dioritová. Vz Hornina. Bř. Cf. S. N., Schd. II. 70., 141., Bř. N. 257., KP. III. 14., 43.

Zelenokamen, e, m. = *zelenokam*. Nz.

Zelenokamenný, von grünem Stein, Gestein. Z. žíla, Mus. 1880. 377., pruh. Krč.

Zelenokvět, u, m., rostlina, chloranthus. Z. tupolistý, ostrolistý. Rostl. I. 257., III. 22.

Zelenokvětka, y, f., chlosnthes, rostl. Rostl. I. 245.

Zelenolesklec, skelce, m., chlorophanus, brouk. Z. ostnokrovečný, ch. viridis Kk. Br. 292.

Zelenolesklý, chlorophaenns, n. př. hlavnatka bradavičnatá. Rst. 523.

Zelenolice, e, f., der Chrysolith, Olivin, nerost. Miner.

Zelenopál, u, m., der Chloropal, nerost. Miner. 489.

Zelenorez, rzi, f., *zelenorez*, u, m. = *zelená rez*, der Grünspan.

Zelenosť, i, f., die Grüne, Grünheit, grüne Farbe. Z. drnu, Ráj., stromu atd. Sal., Jád. Spievaj si, dievčátko, netrať veselosti, ako sa netratí tráva z-sti. Sl. ps. 1., Sl. spv. 1. 1. Šanujcě dźevnche svoji poctivosci, jako ta travěnka svoji zelenosci. Sš. P. 378. Jarní z. Kká. Td. 61. Pod bielosť tam se z. skryla. Sldk. 310. Tak v své zelenosti čistotný a blysknavý jako křišťál v své bělosti. BR. II. 886. a. Ratolesti palmové nikdy z-sti své nepromění. Hus III. 65.

Zelenošedý, grüngrau, grünlichgrau.

Zeleňounký, lieblich grün. Dch.

Zelenov, a, m., zaniklá ves v Plzeňsku. Blk. Kfsk. 1055. — **Z**, hora v Domažl. Jrsk.

Zelenovina, y, f. = *zelenina*, das grüne Wesen. Rostl. III. 106.

Zelenovlasý, grünhaarig. Z. vodní panna. Us. Tč.

Zelenovna, y, f, samota u Něm Brodu. PL.

Zelenozrný, grünkernik. Mt. lid.

Zelenožeberku, y, f., die Grünrippe (Rübe). Šp.

Zelenoželezec, zce, m, grüne Eisenerde, nerost. Miner. 303.

Zelenožlutý, grüngelb. Moldonky z-té barvy. Km. 1884.

Zelensko, a, n., samota u Štítné na Mor.

Zelenučký. Z. prostobrv, Weisia viridola (mech). Let. Mt. S. VIII. 1. 13.

Zelenud, u, m. = *zelenokam*, diorit, der Grünstein. Am.

Zeleňunký = *zeleňounký*. Nechýľ sa ty, javorečku, eštes' z-ký. Č. Čt. I. 267.

Zelenutý = *zelenitý*, zastr. Troj.

Zelený; *zelen*, *a*, *o*, grün. Z. tráva, V., bylina, pice, drn (trávník), žába, ještěrka, housenka, barva, sokno, Us., ratolesť, chroust, Ros., rozmarýn, lípa, les, háj, hora. Brt. Z. trh, šp. m. zelný, Kohlmarkt, m. Z. loh, grüne Ane, fizole (vařené s luskami), grüne Bohnen, hrášek (upravený jako jídlo), pryčka, Zeiserlwagen, sklepení v Drážďanech, das grüne Gewölbe. Dch. O z-ných věcech mluviti, die Sauglocke läuten. Us. Barva z-ná znamená naději. Sb. uč. Zeleným okom nás pozoruje (závistivým). Dvrs. Seš na to zelenej = nerozumíš tomu. U Držkova. Kodym. Z seno, NA. IV. 85, víno (vz Víno), žláza (u říčného raka), Vcs. IV. 130., hnojení, NA. IV. 77., bôrky (jalovcová zrnka). Slov. Šd., barvivo (chromogen). SP. II. 101., z. papoušek, Us., šero. Šml. I. 50. Ten zelenej kapusty u nás jíst nebude (do té doby nevydrží n. zemře). Syt. Táb. 77. Má pod nosem zelenou kotačku, z-nou housenku (visí mu sopel). Mor. Šd. Ja jim ju něbndu menovať, ale jak baj v kostele uviďů robu ze z-num hytum s černýma paskoma, to jn poznajů. Slez. Šd. Čija by byla, dyž sem sľúhila pod zeleným dubem, že my svoji budem. Ps. slez. Šd. Hôľky či holičky sú z-né, uedorastené slivy. Hrbn. Je mně z-no kolem žaludku (špatně: žertem). U Král. Hrad. Kšť. Rozloučení, což je to těžká věc, to je horší nežli jaká bolesť; od bolesti zelená zelinka (bylinka), od loučení je pravá ručinka Ps. slez. Šd. Ej lúčka, lúčka, lúčka zelená, poznala som si na lôke lúčke môjho jeleňa. Klčk VI. 95. Z-ně sem sela, červené mi schodí; Za ten zelený jabor, a za ten nejzelenší. Brt. P. 22., 94. Kerý tě ponese přes zelené důbí, přes zelený hájek. Ps. mor. Šd Len bys ty také zelené řeči netáral (vz nahoře). Lipa I. 97. To sa chlapci, to sa, jak oltárne sviece; keď idú po háji, celý sa trbliece; košilky zelené, striebrom obrúbené, klobúčky obité, orlom podperené. Btt. Sp. 7. Z., kvetistá pažiť; Zaspievaj, vtáčatko, na z-nom kríčku. Phld. IV. 463. Vaša dievka svoj zelený vienok prehrala; Vyhnal ovečky na z-nou pašu Dbš. Sl. pov. VII. 30., VIII. 39. Zelený háj, kravičkám daj, dajže jim, daj. Dbš. Obyč. 166. Já jsem byla v zeleném hájíčku, žala jsem si pro krávy travičku; Kúpil damašku z-ho, obinul lipky do něho; již seš, Kačenko, již seš má, již se ta lipka zelená; Kolednice idů, koledovať budů, leluja, zemo zelena. Sš. P. 538., 692., 745. Jak která panenka v zeleném věnečku (poctivá). Sl ps. 19. Ej duby, doby, zelené duby, zelená dubina! Píše mi milý lístoček malý hore od Budina: Pod Muráňom stojí lipka zelená, pod tou lipkou tečie voda studená; kto tu vodu piť bude, mrcha ženu mať bude. Sl. spv. I. 15., III. 119. Na výbehode zo Z-ho plesa (jezera) pramení sa rieka Váh; Otec tvôj nechce z hrobu vstať a z pod zelenej trávy a nevie, nevie tvoja mať, čo svet z tebä spraví. Č. Čt. I. 171., 241. Oj, si-li žena, daj koňom sena, sena zeleného a já tobě dám vína červeného; Puťari (pltaři), puťari, na puťa sedajte, z-ho vínku po vodě hledajte; Už mi tak nebude, jak mi bylo kdysi, vykvetla mně růže na zelenej misi. Pck. Ps. 13., 22., 41. Podajte mi praporce z-ho, neb ta barva jest naděje každého dobrého. Výb. II. 44. Bielym kvitne, z-ným odvisne, červeným odpadne (jablko). Mt. S. I. 135. Bielo je, nie je deň; čierno je, nie je noc; zelenó

je, ale je tráva; chvost má, ale je kráva (straka). Na Slov. Zelená jsem jako tráva, tráva nejsem, žlutá jak vosk a vosk nejsem, duši mám a člověk nejsem, ocas mám a pes nejsem, hádej, co jsem (mrkev)? Ve Slez. Šd. Olivově, kovově, zlatově, leskle, aksamitové z-ný. Stn. I. 42., Kk. Br 20, 22. Z. jako brčál, jako dětel, jako tráva. Us., jako čížek. D. Je to z né jako krušina (ku př. ovoce). Na mor. Val Vck. Je z-ný jako tráva (je mu špatně, špatné vypadá). Us. Kšť. Bol odrazu i bl'adý jako smrť i zelený jako túz, i svetlý jako šata. Lipa I. 71. Po dešti je tráva zelenější, po pláči láska vždy vroucnější. Us. Kšť. Šel na zelenou lonku (umřel; o židech). Tkč Pase se na zelené louce (= zemřel). Bdl. Dostal se na zelenou ratolesť. Vz Šťastný. Lb., Us. Nemoci přijíti na zelenou louku (nezmoci se). Us. Jdi na zelenou louku, geh, wo der Pfeffer wächst. Dch. Zelený hrozen není sladký a mladý člověk není stálý. Pk. Za zelena trhané bývá kyselé. Lb. Z-né vánoce, bílé velikonoce. Us. Šd. Vedlé suchého dřeva 'i zelené shoří (dobrý od zlého se nakazí). Prov. Šd. Ten už nebude zeleného trávníku šlapat (umře) Us. Brt. Je pod z-ným (opilý) Šd. — Z. *čtvrtek*, der grüne Donnerstag Háj., D. Květný pondělkn, kdes kliče podél? Podél sem je, podél zeleným štvrtkům. Sš. P. 769. Kdo sní na z. čtvrtek kousek krupice na hladový život, toho had neuštkne. U Nov. Bydž. Kšť. Myrta na z. čtvrtek sázená dobře se ujme. Us. Kšť. Na zelený čtvrtek, kdy se při gloria naposledy všemi zvony zvoní, chodí lidé do zahrady a třesou stromy, aby hojně urodily. Kld. O pověrách o z. čtvrtku vz Mus. 1853 493., 1854. 548. *Z. neděle* odtud, že se při bohoslužbě katol. užívá roucha zelené barvy. Json to 3., 4. a 5. po sv. Duchu. Dch. *Z. matka boží*, Marie Himmelfahrt. První pořez po sv. Jiří a druhý po Zelenej matce boží (Krautweihe). Zř. selské v Loučanech l. 1525. Sd. — *Z. krev.* Dítě ze z. krve (= neuanželské. unehelich). Us Děti ze z. krve přinášívají zřídka štěstí do domu. Sá. —

Zelená. Z-nou někomu dělati (= mámiti, šáliti ho, Jem. Sand in die Augen streuen). Us. Šd., Tč., D., Sych. Stánek pod zelenou (u židův). D. Svátek pod zelenou, Laubenhüttenfest, n. Šm., Dch. — **Z.**, hospoda u Chrašťan; samota u Luštěnic. — *Zelené matky boží den = nanebevzetí panny Marie. — Zelené do polívky.* Šm. — *Z. bouda*, grüne Baude, myslivna u Brandýsa n. L.; *Z. chalupa*, samota u Uhlíř. Janovic; *Z. hora*, samota u Vodňan a myslivna u Zástavky; *Z. hora*, Grünberg, zámek u Nepomuk, Tk. IV. 22., 42., 45., Tf. Odp. 213., 270, Sdl. Hr. II. 228., Blk. Kfsk. Cl.; *Z. ves*, Gründorf, ves u Pacova; *Z. doliky*, Grünthal, hájovna u Řenčova; *Z. důl*, Grünthal, ves u Brandova a sam. u Čisté; *Z. vrch*, Grünberg, nad slez. městem Schönberkem, Krč.; *Z. palouky*, sam u Jistebnice; *Z. předměstí* v Pardubicích; *Z-ný*, samota u Čimelic, myslivna u Kralovic; *Z-né*, ves u Přeštic; *Z. domek*, Grünhäusel, sam. u Smíchova; *Z. strom*, Grünbaum, sam. u Vys. Mýta; *Z. věnec*, Pochet, hospoda u Nov. Jičína na Mor. — **Z.**, ého, m., osob. jm Z. Jan z Počapel. Tk. III. 117. — *Z. Václ.* gymnas. ředitel a spisov., †. Vz Tf. H. l. 163., 169., 171., Šb. H. I. 309, S N.

Zeler, u, m. = *celer*. Na Slov. Hdž. Šlb. 48.

Zéler, a, m., z něm Seiler, provazník. Arch. IV. 303.

Zeleznák, u, m. = *železňák*. Na Ostrav. Tč.

Zeleznice, e, f. = *železnice*. Na Ostrav. a Slov. Tč.

Zelezník, a, m. = *železník*. Na Ostrav. Tč. Také na Slov. Dbš. Sl. pov. II. 75., III. 95.

Zelezný = *železný*. Na Ostrav. a Slov. Hdž. Čít. 237.

Zelezo, a, n. = *železo*. Na Ostrav. a Slov. Tč. Železo či zelezo vraveť je oboje dobré. Hdž. Čít 211.

Zelhati, vz Selhati.

Zelí (zastr. zelé; posud ve vých. Mor. po venkově. Brt., Vck. Zelé, é, é, é, é, ú (é), ím; pl. zela, zel, ám, a. a, ách, ama. Vck. Z., gt. v ob. mluvě místy: zelíbo. Bž. 108.), n., **zelice,** e, n, **zelíčko,** a, n. — Z. = *mnoho zelin, zelina*, die Kräuter, das Kraut. Prustvorec roste i v tatarské zemi, proćež jej v Litvě imennjí tatarské zelí. Byl. Má milá má také zeljé, co mě zhojí do neděle. Sš. P. 152. Zelé zelené (bylina). BO. Natrhal zelé kyselého. Bj. Zelice, n. = zelenina. Žvt. otc. 51. a. Zelicé za obyčej jediechu. Dal. 64. Vaří sobě nějaké zelíčko. Kšch. 6. Nemá doktor takej masti, čo vyhojí moje kosti; Hanka len má takô zelie, čo vyhojí do nedele Sl. spv. III. 104. Z. svatojanské či zaječí z. = rozchodník velký, sedum telephinm. Us. u Počát. Jndr. Bolí tě hlava? Dej si na koleno z. (žerteim). Zlé zelí nezahyne (mráz kopřivu nespálí). Prov. — *Z. zahradní rozličného druhu zel. hlávkové*, das Küchenkraut, Kraut, der Herzkohl, Hauptkohl. Z. hlavaté u. hlávkové (hlavatice), D., vz Rstp. 85., Čl. 13., Čl. Kv. 299., FB. 77., Slb. 688., Kk. 214., KP. III. 269, Sbtk. 304., plané (kapusta bílá), květné (karfiol), vz Gl. 385., Rstp. 85., Kk. 214., řepné, vz Kk. 214., Schd. II. 292., bílé, turecké (tykev), Us., karaibské, mořské, palmové. Vz Rstp. 1664., 1092., 1619. Z. (hlávkové) erfurtské, janské či jakubské, sviňobrodské, polorané, rané, brunšvické, bílé, červené, polní, magdeburské, hollandské, yorské, svatojanské, centnýřové, pozdní, veliké, nízké, americké. Dlj. 10., 11., 12., Us. Z. kadeřavé (kapusta) zimní, brassica oleracea acephala, hnědé (nízké, vysoké). Dlj. 14., V. Řepa, kolník, cvika, mrkev, křen, ředkev, kapusta, špínák, mořské z., kadeřavé z., lebeda, salát, petružel, řeřicha — zelí slovou. Kom. Z. sv. Barbory, červené, kočičí, vz Rstp. 1197., ostré, ozimé, vlaské nebo savojské. Kh. Z. palmové. Schd. II. 268. Z. hnědé, der Braunkohl. Hlávka zelí. Z. krouhati, řezati, vykrajovati, kroužiti, okopávati; z. zakládá hlávky. Šp. Z. strouhati na struhadlech (ve Slez.: krůžlati na krużadlech). Mor. Šd. Pravěli, že sem jim na zelé narvala (nalá-

mala) chrástí. Slez. Šd. Máme z. v zahradě, na poli. Us. Tak ho postaviti do z. (o nehybném člověku)! Us. Sd. Milá z. okopává, šohaj za ňu povolává: Koně v z. a hřibátka v petržeíi. Sš. P. 275, 508. Připljám vám přes hlávku zelí, že ste se přišli najesť na veselí. Přípitek slez. Šd. Jítí, choditi, íézti komu do zelí (= za mllou, kaziti mu známosť, Jem. ins Gehege steigen, hinter Jem. Rücken der Liebesfrende nachgehen) Dch., Šd., Kšá, Tč., Bkř. Spaste duši, koza v zelí (v žertu na označenou zděšení se při nepatrné nehodě)! Us. u Král. Hrad. Kšť. Je-li moc přísady, je (bude) málo zeíí. Na Zlínsku. Brt. Jsou-li v zimě na cestě tlusté ledy, podaří se výborně zelí; Poválejí-se sazeči sázejlce zelí na poli, urodí se zelí. Kld. Z. na den sv. Prokopa okopané bude samé hlávky. Kld. Když sa urodí z., seno sa zkazí. Na Vsackn. Vck. Stydí se jako koza v zelí (nestydí se). U Litomš. Bda. Když sedíš v zelí, nebuď vlkem, aie kozíem. Kká. Td. 253. Do Jakuba zelíčko, po Jakubě zelí. Tč. Když na Havla z. sklízí se, to je hořké; Panny Marie na nebe vzetí, hlávka do zelé letí; Když je tuhá zima a vytajú napřed chodníky, to (tož) bývají velké hlávky zelí; Sv. Prokop, zelí okop (okopává se z.). Slez. Šd. Mníš trávu, ano zelí (něco lepšího). Flaška. Do zelí s ní (nehezká jest. Vz Tělo, Hezký, Neustrojený). Lb., Č. Psem z. voziti (orati. Vz Marnotratný, Prodělání. Auf der letzten Pfeife blasen. Tč.). Č. — **Z.** = *jídlo ze sekaného, krouhaného zelí*, das Kraut. Z. sladké, kyselé, das Süss-, Sauerkraut. Us. Z. brukvové, naložené, řepové, košťálové, tuřínové, Hsng., dyňové (z dyní). Šd. Sud na zelí. Šp. Z. nakládati, šlapati, vařiti. Us. Z. už vykysalo. Šp. Na z. mě neužíje (zelí nerád jím). Na Hané. Bkř. Snědí talíř syrového z. (t. j. kvašeného, ale neuvařeného). Us. Šd. Bez zelia nieto veselia. Poř. Zátur. Jez hrách se zelím a zelí s hrachem a nedostaneš podagra; Zlá žena trpké zelí. Kšá. Z. mi dáváš a uzeninu jsi si nechal. Šml. Na maso pivo, na zelí voda. Č. Hledí jako kyselé z. Vz Zádumčivý. Lb. Po domácím z. břicho nebolí. Prov. Tč., Pk. Žena muže žerí, dokud nezevře z. Lom. Pěkněť jest bylo to kázání jako nemastné z. Mus. — *Zelé* = *zelená rez* (zastr.), der Grünspan. Ms. alch.

Zelibus, a, m., sam. u Vorlíka.

Zelice, e, n., vz Zelí. — **Z.** = kapusta obecná, brassica oleracea. Vz Rstp. 85.

Zelíčko, a, n., vz Zelí.

Zelík, a, m., os. jm. Šd.

Zelina, zelinka, y, f. = *bylina zelená*, das Kraut, Gewächs, Gräschen, die Pflanze. V. Z-ny = byliny (lékařské), jež mají pro rozličné nemoci v domácnosti uschované. Na mor. Val. Vck. Z. = rostlina, jejíž lodyha nikdy dokonale nezdřevnatí, za jedno léto vyroste, kvete, plody dává a hyne, jař. Rst. 309, 523. Cf. S. N., Ž. wit. 89. 6. Nie je to zelina na rany, leš (než) je to z. do jamy. Sl. ps. 147. Arabská z., costus speciosus, arabisches Wundkraut; býková z., herba tauri (vaccae), der Erwenwürger; svatojanská z. = černobýl; Vytrbnúť někomu z pod noh z-nu, clavem extorquere Herculi, Jem. den Vortheil aus den Händen reissen. Na Slov. Bern. Všelijaké zeliny. Us. Šd. Ochvatná zelina, scrophularia Ehrharti (odvarem omývají ochvácený dobytek). Phld. III. 3. 291.; z. šedivá (jablečník), marrubium, weisser Andorn, Nz. lk.; z. = škrkavičník, lupinus alba, Path. III. 633.; z. krtičná (krtičník), euphorbi lathyris; zelina janská, aecidium euphorbiae); z. masná, chenipodium bonus Henricus; z. nátchová = čistec německý, stachys germanica; z. šťastná (bezvršník), veronica latifolia; z. peniazková (pagačlca), pánbíčkové koláčky, malva rotundifolia; šťastná z., osúdenica, súdenlčka, obrátka, ophioglossum vulgatum, rostl. Let. Mt. St VIII. 1. 8., 1. 11., 1. 22., 1. 30., X. 1. 47., 1. 51., 1. 54. (Šd.). Půjdeš na zelinky (Arzneikräuter) do našej zahrady. Sš. P. 232. Odtrhni si tamto tú zelinku, čo sa ti pred očima zelenie. Dbš. Sl. pov. III. 55. A já mám zelinku pletenú v lellku. Sš. P. 397. Věděti, od čeho každá zelinka jest, jak a kdy se trhati má. Bdl. Učinil všeliku zelinu po vlastech (herba). BO. Dá milá zelinky, mamička šátečku, bude polahčenu mojemu srdečku. Sš. P. 373. Sbiera zelinečku pre moju boľavú hlavičku. Sl. ps 147. Di mé, milá, do těj apatéky, přines všelijaké zelinečky. Brt. P. 91. Šly tři panny na maleny, trhaly si zelinečku, co pěkně voní. Ib. 62. Každý had vzal na jazyk jakúsi zelinku, ktorá tam rástla, zelinkou dotkol sa skaly, tá sa otvorila a hadi jeden po druhom vo skale zmizlí. Č. Čt. V. 174. Ani byliny ani zeliny. BO. Sotva že to matka povie, dietky sa rozletia, aby sbieraly zelinky, čo matku vylieča. Zátur. Háj. 1. 23. Navařím ti zelin od žaludka. Na Ostrav. Tč. Potom budem, mladý králik, žena tvá, keď narastie na Dunaji zelina; dovtípil sa mladý králik rozumu, dal nahádzať na ten Dunaj zelinu. Sl spv. I. 24. Jedno i druhé sama mrcha zelina (špatná). HVaj. BD. 1. 66. Zlá zelina nevykape (tak snadno nevyhyne), Unkraut verdirbt nicht. Mt. S. 1. 121. Májová zelina každá bývá dobrá. Lipa I. 47. — **Z.** = *zelená část byliny*, das Kraut der Pflanze, das Grüne. Čern. — **Z** = *místo zeleným něčím porostlé*, das Grüne. Lék. kn. — **Z.** *zahradní či vaření, salát*, das Gartenkraut, Küchengewächs. V., Jel. Nejí jen mléko a zeliny. Kram. Nemcom zelina (saláty), Maďarom slanina a Slovákom kaša s mliekom. Let. Mt. S. I. X. 1. 50. — Vz více v S. N., Kk. 34. — *Zelinka* = *rosnička žába*. U Brničká na Mor. Brt. — *Zelinka*, y, m. a f. = *churavý, neduživý člověk*. Takový z. a tak se staví! U Kr. Hrad. Kšť. — *Zelinky*, pl. = *houby zelené* v písku skryté; podobají se malým hříbkům. U Třebechovic. Kšť. — *Zelinka* u kameníků (lamačů) v pískovci svrchní vrstva, která leží hned pod prstí; vrstva druhá ležící pod z-kou slove straka. U Hořic. Hk.

Zelinář, zelenář, zelnář, e, m. = *kdo zeliny sází, prodává*, der Kohlgärtner, der Kohlhändler. Kom. Vz Zahradník. — **Z.** = *bylinář*, der Kräuter-, Wurzelmann, Kräutersammler. Bern. — **Z.** = *bylinář, herbář*,

herbarium, das Kräuterbuch. Bern. Kniha, kteráž slove herbář aneb z. 1517. Exc. Šb. H. l. l. 176.
Zelinaření, n. = *zelinářství*. Vz Zelinaříti.
Zelinařiti, il, ení = *zelinářem býti*. Bern.
Zelinářka, y, f., die Kohlgärtnerin; Kohlverkäuferin; das Kräuterweib. Vz Zelinář.
Zelinárna, y, f., die Kräuterkammer.
Zelinářský, Kohlgärtner-; Kohlhändler-, Krautmann-, Kräutermann-. Z. práce, náčiní, obchod, živnosť, semena atd. Us. Vz Zelenářský.
Zelinářství, *zelnářství*, n., der Gemüsebau, die Kohlgärtnerei; der Kohlhandel; das Kräutersammeln. Us., Puch. Vz KP. III. 268.; XVII. a XXXI. svaz. Rolnika nového věku.
Zelinatý, kräuterreich. Z kopec. Rst. 523.
Zelinečka, y, f., vz Zelina.
Zelinka, y, f. = *zelina*, das Kräutchen. — Z., y, m., os. jm. Šd. — *Zelinky*, slívy; hrušky; houby, grüne Täublinge. D.
Zelinkář, e, m. = *zelinář*. — Z., der Finanzwachmann (že má zelené výložky). Ve Slez. Tč.
Zelinkářka, y, f. = *zelinářka*.
Zelinkářský = *zelinářský*. Z. knihy. Phld. III. 3. 285.
Zelinkov, a, m., ves u Místka na Mor.
Zelinková, é, f. Z. Jos. Mnohoslava, spisovatelka. Jg. H. l. 657. — Z. Mandalena. Vz Blk. Kfsk. 1045.
Zelinkový = *bylinný*, Kräuter-. Bern. Z. víno. Mor.
Zelinný = *od zeliny*, Kraut-. Z. barva, Ros., drn, lodyha, Rostl., Rst. 523. Z. šťáva, Dch., slanorožec, salicornia herbacea, der Seekrapp. Šp.
Zelinovitý = podstaty zelinné, více n. méně měkký a obyč. zelený, naopak dřevnatý. krautartig, krautig. Rst. 523.
Zelinovka, y, f., das Kräuterbuch. Zlob.
Zelinovna, y, f. = *zelinárna*. Rk.
Zelinový = *zelinkový*. Z. svlčka z úročnice a bahnitky ve smole sválené, jíž se statek nad ohněm dřevěným na veliký pátek nakuřuje, aby chráněn byl od čárův a konzel. Na mor. Val. Brt.
Zelinožvýkavý, krautkanend. Šm.
Zelinský, ého, m. Z. Jan, kněz a spisov. Vz Jir. H. l. II. 355.
Zeliny a Zelené, ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 446., 587.
Zelisko, a, m. = špatné zelí; zeliště. Sych.
Zeliště, ě, n. = pole, kde zelí rosto, das Krautfeld. Sych.
Zelizko, a, n. = *želizko*. Na Ostrav. a Slov. Bern.
Zelka, y, m., osob. jm. Val. Vck.
Zelklý = *zleklý, leklý*, abgestanden (von Fischen). Z. ryby. Ros.
Zelknouti = *zleknouti, zalknouti*.
Zelňáček, vz Zelňák.
Zelňačka, y, f. = *voda ze zakysalého zelí*, das Krautwasser. Mor. Škd., Tč. — Z. = *polévka z vody zelné, zelná, zelůvka*, die Sauerkrautsuppe. Vz Zelnice. Na Mor., ve Slez., u Rychn. a j. Brt., Šd., Ntl.
Zelňák, u, *zelňáček, zelníček*, čku, m. = *zelník, vdolek zelím nadítý*, der Krautkuchen. Na Mor. Šd., Vck.
Zelnář, e, m. = *zelinář*.
Zelnářka, y, f. = *zelinářka*.
Zelnářský = *zelinářský*.
Zelnářství, n. = *zelinářství*.
Zelnatý = *hojný na zelí*, krautreich. — Z. = *k zelí podobný*, krautartig. Ros.
Zelnava, y, f., něm. Sallnau, místo v Budějovsku. Mus.
Zelnavka, y, f. = *zelná polívka*, die Krautsuppe. Vz Zelnačka, Zelnice.
Zelnavský. Z. hory. Vz S. N.
Zelní, -ný. Kraut-. Zelní hlávka, Zlob., bečka (na zelí), voda (zelňačka), Tč., mouchy. Dlj. 88. — Vz Zelný.
Zelnice, e, f. = *zelní zahrada n. pole, zelniště*, der Gemüsegarten, das Krautfeld. D., Dch., Šd. — Z. = *zelná šťáva; polívka se zelí*. Vz Zelnačka. Škd., Dch., Tč., Rjšk. Nemáš-li gořalky, daj aspoň zelnice. Sš. P. 445. — Z. = *řípa*, das Kohlrabi. Jg. — Z. = *zelnářka*.
Zelnický, Kohlgärtner-. Ros.
Zelnictví, n., die Kohlgärtnerei. Ros.
Zelníček, čku, m., der Sprossenkohl: bruselský, vysoký, nízký. Us. Pdl.. Dch. — Z. = *zelník, vdolek zelný*. Šd. — Z., čka, m., osob jm. Šd.
Zelnička, y, f. = *zelnice*. Tč., Bern., Kšá.
Zelník, a, m. = *zelinář*. Bern. — Z., u, m. = *koláč, vdolek sekaným nekyselým zelím nadítý, naplněný*, der Krautdalken. Vz Hlubovník, Zelňák. Dch., Tč., Kšá., Vck., Jndr., Hnsg., Šp. — Z. = *zelný hrnec*, der Krauttopf. Us. Tč. — Z. = *sametová čepice od zdola nahoru se šířící, dole obojek z beránka*. U Jižné. Vrů.
Zelnisko, a, n. = *zelniště*, das Krautfeld. Šd., Sd., Tč., Bern.
Zelniště, ě. n. = *zeliště, zelnisko*, oleraceum, das Krautfeld, der Gemüsegarten. Rst. 523.
Zelništní = *v zelništi rostoucí*, im Gemüsegarten wachsend. Rst. 523.
Zelný = *od zelí přícházející n. jeho se držící*, Kraut-. Z. voda (zelnice), mízka, polívka, lupen, salát, hlávka, řepa, červ či roup (housenka). Dch., Jg, Bkř., Zkr. — Z. = *na zelí*, Kraut-. Z. bečka, Us., zahrada, Bj., trh (*nikoli*: zelený). V., Šd. — Z. = *zelím sekaným, nekyselým nadívaný, nacpaný*, Kraut-. Z. vdolek, závinek (Krautstrudel, m.). Dch. — Z. = *jako zelí barvený*, krautgrün. Ros.
Zělo = *velmi*, sehr, zastar. Št.
Zelokrad, a, m., ptinus scotius, der Flohkäfer. Šm.
Zělony = *zelený*. Slez. Brt. P. 144
Zelot, a, **zelota**, y, m. = *horlič, horlil, horlivec (přepiatý)*, der Zelot, Eiferer, Glaubenseiferer. Jg., Šd.
Zelotický, zelotisch. Z. fanatik. Mus. 1880. 480. Neuměl se zdržeti z-ho hanění a popuzování. Pal. Děj. V. 1. 79.
Zelotin, a, m. Z. Václ. z Krásné Hory, spisov., † 1585. Vz Jg. H. l. 657., Jir. H. l. (Ruk.). II. 355., S. N.

Zelotism-us, u, m. = *přepjatá horlivost*, z řec. Rk.
Zelovka = *zelůvka*.
Zelový = *zelný*. Rostl. Z. přísada. Mor. Šd.
Zelň, m., pohanský bůh. Háj. Vz Jg.
Zelůvka, **zelovka**, y, f. = *zelná voda*, das Krantwasser, Wasser vom Sanerkraut. Napila se zelůvky. Slez. Šd. Co jim dáme? Koledy nemáme. Čapatému hnojůvky, Jeničkovi zelůvky. Slez. Šd. — **Z.** = *zelná polívka*, die Krautsuppe. Vz Zelnice, Zelňačka. U Litomšl. Hvl.
Zelva, y, **zelvice**, e, f. = *sestra mužova*, die Schwägerin. D., Mus., Lex. vet. glos. — **Z.** = *žena synova*, *nevěsta*, die Schwiegertochter. Gl. 385. V MV. nepravá glossa. Zelva povstává proti tsci své, nurus adversus socrum snam. BO.
Zelvice, e, f., vz Zelva.
Zelvín, a, m. = *muž sestřin*, der Schwager. Kom. — **Z.** = *dceřin muž*, *zeť*, der Schwiegersohn. Kom. Vz Zelva.
Zelviš, e, m. = *druh révy*, Krachgutedel. V Podluží na Mor. Brt.
Zem, vz Země.
Zema, y, f. = *země*. Slez., mor. a slov. Mladý kráľ radšej hy sa byl pod zemou videl. Na Slov. Dbš. Sl. pov. VIII. 35. Na zemu padnnl. Na Ostrav. Tč. Černá zema. Slez. Šd. Vz Země.
Zéma = *zima*. Sš.
Zemačnisko, a, n. = *bramboříště*, das Erdäpfelfeld. Na Zlinsku. Brt. Vz Zemákoviště.
Zemák, u, m. = *brambor*, *zemče*, der Erdapfel, solanum tuberosum. Plk., Sl. les. Na Moravě slují: češáky (dlonhé s tečkami), samsony (veliké, žluté a nekazí se), rožky, rohlíky, vyzovské (od Vyzovic), amerikány (veliké, červené), cigány (červené), majdalenky (žluté, kulovaté), klobúcké (od Klobouk, fijalové), chlebúčky (žluté, podlouhlé). Vck. Kadeřavosť z-ků, die Kräuselkrankheit der Kartoffeln. Hlízy pocházející z chorých keřů plodí, byvše do půdy nasázeny, zase choré rostliny; nemoc je tedy dědičná. Z chorých hlíz povstalá druhá generace nemá další schopnosti k plození hlíz a proto chorá generace vymře. Pta. Narůstání z-ků, das Durchwachsen der Kartoffeln, jest choroba rostlin, která z přebytku živných látek a vody povstává. Vedlé velkých narůstává nemálo malých méně zralých hlíz. Pta. Žluté janovky; z-ky na semeno, die Saatkartoffeln. Dch. Z. se zellm (k saldani). Na Zlinsku. Brt. Po málе zemáků, přibude nám v Březnici žebráků. Sš. P. 536. Z-ky se mají sázeti jen dopoledne, aby se urodily a též dopoledne i okopávať a ohrňovať. Rovněž se mají sázeť mezi Jany (mezi J. Křtitelem a Janem a Pavlem). Kld. Když na Matěje (24/2) prší, urodí se z-ky; Je-li pěkné na sv. Blažeje (3/2), urodí se z-ky; Když prší na sedm spících bratrů (10/7), hnijí z-ky. Na Zlinsku. Brt. — Vz S. N., Kk. 186.
Zemákovice, e, f. = *polívka ze zemáků*, die Erdäpfelsuppe. Na Zlinsku. Brt.
Zemákoviště, ě, n. = *bramboříště*, der Erdäpfelacker, das -feld. Vz Zemačnisko.
Zemákový, Erdäpfel-, Kartoffel-. Z. jídla, moučka, inkše (-nudeln). Dch.
Zemalka, y, f., anastadorna, die Erdgans. Šm.
Zemal'ský. Slováci sú ľud a národ zemský, zemal'ský, pozemkový. Dbš. Obvč. 48.
Zeman. *zeměnín*, *zemanín*, a, m. Zeman, pl. zemani, zemané, vz *-an* a více v Gb. Hl. 58 a Arch. f. slav. Phil. II. 700, -janín. **Z.** = *obyvatel země*, *ze země zrozený*, der Erdbewohner, Erdensohn. V. — **Z.** = *obyvatel některé země*, *zemek*, der Inländer, Einwohner, Insass. Ps. mus. 104 12., Bl., Ms. 1417. — **Z.** = *pán nad částkou země*, der Landgutsbesitzer, Landedelmann, Edelmann. Z, původně *vlastník země*; potom tolik co *šlechtic vůbec*, konečně jen *šlechtic nižšího řádu*. S N. Cf. Země (= nemovitý, pozemkový statek), Dal. Jir. 9., 54., 94 a j. Z. = statkář vládnoucí zemí. Perwolf. Z. = zemi svou pěstující neb orající. Hš. Já sem zeman, já nic nemám, enom jednu košulenku a tu prodám. Sš. P. 678. Zeman, chleba nemám (posmieva sa nezemän). Sedliak grobian (potupuje zemän). Na Slov. Zátur. Eva předla, Adam kopal, kdo zemanu koně koval. Prov. Šd. On žijo jako jaký z.; Myslíš, že můj otec je zemanem (že ti mohu pořád peníze dávati). Us. Tč. Chlop žere, zeman chlasce, farář sere. Slez. Tč. Tu sobě odměřoval beze všech zeman, nemaje s sebů žádných zeman; Odloženo do vlce zeman; Že jsem jeho byl pohnal k úřadu jako zemanina; Z-né nález nčinili. Půh. I. 256., II. 12., 539, 600. Což jemu zeměné za právo najdú. Půh. II. 8. Já jsem zeman, chleba nemám, jenom kobyličku vedu na uličku, tam ji prodám. Er. P. 385. h. Z. na zemském. man na manském a měštěnín na městském právě souzen býti má. Zř. z. Jir. R. 38., A. 7. Z-né ve městě. Vz Tk. II. 342. Káže kněz zemanóm svým. Rkk. Zemané ve vsích. D. — Háj., Dal., Pnlk., Sych. Z vlka nebrzo bude oráč a z zemana žák. Prov. Z., v již. Čech. = šlechtic. O schudlých se říká: Zeman chleba nemám. Kts. — Z., osob. jm. Z. Frant. Vz Tf. H. l. 195., S. N. Z. z Kosoře Mat. Vz. Blk. Kfsk. XXV., CXL., 934. Maiíř (maliar) slovenských z-nů = Jan Kalinčák, 1822.—1871 Pokr. Pot. 188., 207.
Zemančátko, a, n. = *pozemčan*, der Erdbewohner. Pl.
Zemánček, čka, m. = *zemánek*. Taký z. ako druhý (pohrdlivě). Klčk. Zb. III. 29.
Zemaneček, čka, m. = *zemánek*.
Zemánek, nka, m. = *malý zeman*. — **Z.** = *mladík*, *panic*, der Junker. Čsk. — **Z.** = *dítě některého panoše s nevěstkou*. Pakli pojme takovou (nevěstku) panoše, tehdy jeho synové slují cvikýři neb zemánkové. 1644 Pam. arch. 1876. 616. — **Z.**, os. jm. Šd., Vck. — **Z.**, nku, m. = *malá pastva*. U Nezamyslie na Mor. Bkř.
Zemanětí, ěl, ění = *počínati zemanem býti*, Edelmann werden; des Edelmannes Betragen annehmen. Ros.
Zemanín, vz Zeman.

Zemanka, y, f. = *zemanská paní*, die Edelfrau. Sedie knieni s zemankami i Ludiše s děvicemi. Rkk. 41. Vzal si on Anku, ze dvora zemankn. Sš. P. 130. — *Zemanky* = *hrusky*. — **Z.** = *houba*, bedla úbelka, agaricus campestris, Champignon, m. Vz Rstp. 1891. Z. ovčí, bedla pečárka, a. edulis. lb. 1892. Z. jedovatá, katmanka muchomorka, amanita muscaria. Rstp. 1884. — **Z.**, sam. u Vyšehradu.

Zemánkovati = *zemanem býti*, Edelmann sein. Plk.

Zemansko, a, n., místo u Jičína na Mor. Pk.

Zemansky, edelmännisch, adelig. Bern.

Zemanský, Edelmanns-, Edel-, edelmännisch. Z. stav, Reš., dvůr, sídlo, statek, svoboda, Ros., sůdství, Jg, list, der Adelsbrief, Us., synek, der Junkerssohn. Dch. Na vosku címer (Wappen) zemanský pečatů tlačiť neosožl, jak necbceš cnosti z-ských mať. Na Slov. Tč.

Zemanství, n. = *zemanský stav*, der Adel, Adelstand. V. — **Z.** = *zemanský statek, sídlo*, der Adelsitz. Zlob.

Zemanstvo, a, n. = *zemané*, die Adeligen, Edelleute. V. Zeměnstvo, zastr. Alx 166. — **Z.** = *zemanství*. Z. z ctnosti má najvíc hodnosti; Ne na rodě, než na ctnosti z. záleží; Nekterí beru z. z královskej milosti místo platu, když slúžili královi z věrnosti. Na Slov. Tč.

Zemanů mlýn u Dobřichovic. PL.

Zemargla, y, f. = *bohyně sněhu?* Na Slov. V Brezne letí s Koledou ve sňažném rúchu Zemargla. Hol. 185. Keď v biely studený plášť zavinutá Z. pusté sitňanské hory a nivy zanechá. Mt. S. I. 143.

Zemboh, Zembůh, boha, m. = *bůh země*. Šd., Ddk. I. 282.

Zembůh, vz Zembob.

Zembuch, a, m. = *malý, tlustý člověk* (nadávka). Vz Ozembuch. Na mor. Val. Vck.

Zeměák, u, m. = *zemče*. Slov. a mor. — **Z.**, a, m., geodromicus, brouk. Z. skvrnitý, g. plagiatus. Kk. Br. 112.

Zemčan, a, m. = *obyvatel země*, der Erdbewohner. Zlob. Všetko sa tak silným tu hlasem zretedelne prečítá, že všeliký anjel, všeliký nslychne ho z. Hol. 177.

Zemčátko, a, n. = *lilek bobál*, solanum tuberosum. Vz Zemče.

Zemčatový, aus Erdäpfeln. Z. chléb. Techn. III. 187.

Zemče, ete, n., pl. zemčata = *brambor, bambol, krumple, lilek bobál, zemčátko, zemné, zemňák, zemnik, zemské jablko, kobzole, zampák, jablůško, švábka, krumpír* (Grundbirn), *erteple* (Erdäpfel), na Slov. *zemnika, zemčák*. Vz Rstp. 1120., Zemák, Brambor, Lilek, Vrták. Zemčata raná, jedlá; ve slupce, E. in der Montour; hniloba zemčat; zemčata k sázení. Dch. Zemčata na loupačku vařena. Zemčata sázeti, okopávati, kopati, vyorávati, dobývati, probírati, do sklepa ukládati, vařiti, škrábati, loupati, smažiti, s máslem, s solí jísti; z. k masu; z. syrečkem posypati atd. Us. Okopávací plečka na řepu a z-ta. Dcb. Z. na Slov. kobzole, bobály, brambory. Š. a Ž. Do Čech přivežena byla zemčata z Braniborska a odtud slují brambory. Š. a Š. Vz více v S. N., Čl. 72. Hniloba zemčat, plíseň bramborová, die Nassfäule. Houba tato zmáhá se nejvíce v červenci a v srpnu na listech zemákových. Z počátku se vyskytují malé skvrny, které obyčejně bělavě lesknoucím se okrajem ověnčeny bývají. Listy žloutnou, brzy hnědnou a konečně zčernají. Pta. Kterak se uchovají zemčata při chuti. Vz Prm. 1878. č. 1.

Zemčík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Zemdlelý = *zemdlený*, ermattet, matt. Mi., Hus II. 98.

Zemdleně, matt. Kká. K sl. j. 171.

Zemdlení, n., defectio, die Ermattung, Erschöpfung, Müdigkeit. Ž. wit. 118. 53. Na Slov. Zamdletí. Z. mysli. Kom. Z. a omdlení octem se napravují. Kom. Už mi ide na zamdletie. Mt. S. 1. 97., Dbš. Sl. pov. I. 233. Podali návrh ku konečnému sekty té z. a zničení; Podporoval vše, co směřovalo k jeho ponížení a z. Pal. Děj. IV. 1. 93., IV. 2. 60.

Zemdlenosť, i, f., die Ermattung, Müdigkeit. Špň. A posilnil z. těla svého. Sš. Sk. 113.

Zemdlený; *-en, a, o*, ermattet, matt, erschöpft, herabgebracht, erschlafft, schlaff, abgemattet. Pohovte zemdleným údom. Rkk. Dědina zemdlena jest. Ž. wit. 67. 10. Ospanlivosť zemdlené zdraví ukazuje. Kom. Z. žaludek. V. Pohovte z-ným údům. Brt. S. 42. Dyž sem ho deň neviděla, cela sem zemdlena byla. Čes. mor. ps. 164. Z. hruď. Čch. Bs. 3. — **čím.** Mé srdce je žalostou z-né. Ht. Sl. 236. Vojsko nedostatkem potravy a nemocemi z-né. Pal. Děj. III. 3. 306. Noha pouti z-ná. Vrch. Z. lety, věkem, prací, V.; víno vodou z. Jel. Z nemoci, hladem, nespáním. Vz Unavený. Šk. — **na čem**: na zdraví. Kom. — **kde.** Můj koníček v trávě zelenej, **pod** čahrakem celý z-ný. Sš. P. 572. **V** duchu z. Čch. 306. — **od čeho**: od hladu, od práce, od cesty. Us. Tč.

Zemdleti, el, ení; *zemdlé(i)vati* = *mdlým učiněnu býti*, müde werden, ermatten, erschlaffen, erschlappen. — **abs.** Dokud nezemdlejí. Ž. wit. 57. 8. Ruka, noha má z-la. Us. Tč. Jdou na mě mdloby, že bych brzo sž zemdlel. Us. Šd. Matka tedáž nbohá zamdlí a na mrtvinu padne, i studená jak ľad za dl'hú nebne údami chvíl'u. Hol. 132. Noha zmdlela. Vrch. Tvoje síla zmdlívá. Kyt. — **čím**: pracemi. V. — **kde: v** údech. Lpř. — **v čem.** Tentýž Petr u víře zemdlel (ochábl); Avšak lidé **na** běhu často v tom zemdlévají. BR. II. 66, 168. b. — **od čeho.** To macocha, keď ich videla, skoro zamdlela od veľkého jedu. Na Slov. Dbš. Sl. pov. VIII. 68. — **kdy.** Člověk, který v těžké nemoci zemdlie. Lipa 1. 315. Hneď bym (by sem) zemdlela v velkým žaln. Sl. ps. 226. — **komu.** Oko mu zemdlí. Gnid. Sestřičko, dones vína, nž mně mé srdce zemdlivá. Sš. P. 169. — Vz Zemdlený.

Zemdlévati, vz Zemdleti.

Zemdliti, il, en, ení; *zemdlovati, zemdlévati, zemdlívati* = *mdlým učiniti*, schwach,

matt machen, schwächen; **se** = *zemdleti*, entkräften, entnerven, angreifen. — **co, koho.** Nemoc mne zemdlila. D. Smilstvo paměť zemdluje. Lom. Zemdlils moc nepřátelskou. Br. Zemdlil všecku moc jejich. 1589. Kanc. kostel. Ani která nemoc ho z-la. Hus II. 431. Zemdlil moc ďábla. Kanc., V. Chtice stav městský z. Let. čes. 448. — V., Troj., Kom., Br. — **koho, se čím.** Někoho bojem z. V. Města válkami se zemdlila, V.; se prací z. Us. Kristus svú smrtí naši smrť zemdlil. Št. N. 312 Sami sme se rozdělením vojska z-li. Žer. 17. Postem se z-li. Hus III. 187. — **se od čeho, skrze co.** Aby se tvá vína od toho nezemdlila. Ms. o štěp. Z. se skrze práci. Vus. — **co komu.** Smutok (mi) zemdlil všecku silu. Sl. ps. Šf. II. 128.

Zemdlitko, a, n. = čakan s prohlubinami polokulatými. Techn. I. 386

Zemdlivý, infirmus, *slabý*. Veleš.

Země, ě, **zem**, i, f., vz Hráze. Dle Brs. *země* lépe než *zem*. *Země* skloňuje se podlé *Růže*, *zem* podlé *Kosť*. Z., zemlja, lit. žeme, zd. zem. Schl. Gt. pl. strč.: *zém*. Všech zeem. Dor. 24. Mých zem. Alx BM. 8. 28. Vz Listy filol. IX. 307. Na Ostrav.: *zemja*. Tč. Na Slov, Ostrav. a ve Slez. také: *zema*. Země v instrum. zemňou m. zemí místy na Mor. Kurz. Země vzorec novočes. a staročes. skloňování v Bž. 96. — **Z.** = *koule zemská, okruh zemský*, die Erde, Erdkugel. Vz S. N. Matka země. V. Noc posula vsin zemiu Rkk. Země se okolo sebe a okolo slunce obrací. Země jest kulatá. Us. Z. jest sploštěná. Nz. Povrch z., die Erdoberfläche. Vz Dráha, Jádro, Kůra, Osa, Magnetičnosť, Obor, Pás, Povrch, Tělo, Teplota země. *Pět dílů země:* Europa, Asie, Afrika, Amerika, Australie. Plochy země nad hladinu mořskou mnoho nevystupující: *roviny, nížiny*; plochy vysoko nad ní ležící a rozsáhlé: *vysočiny*. Roviny pískem n. kamením pokryté bez všeho rostlinstva: *pouště* (písčité, kamenité, solné); ostrůvky zelené prameny zavlažené v poušti jsou: *oasy*; roviny daleké bez stromů a s jednotvárným rostlinstvem: *stepi*, v Německu nazývají je Heiden, v Uhrách *pusty*, v Americe *prérie*. Pt. Vz více v S. N. X. 320.—330. Země se otáčí sama o sebe, o svou osu, o svou vlastní osu, kolem osy, kolem své (vlastní) osy, na své ose, okolo sebe, okolo své osy; kulatosť, okrouhlosť z., die Kugelgestalt der Erde; sploštění, sploštělosť země, die Abplattung, vz Povrch, Obsah, Hutnosť; Z. jest kulatá, má podobu kulatou, kulovitou, kulovatou, koulovitou; má tvar koule, koulovitý; podobá se kouli; země je sploštěná, splosklá, připloštělá, má podobu, tvar koule sploštilé. Š. a Ž. Útvar země, die Erdbildung. Sl. les. Domněnky o původu země. Vz Krč. G. 7. Měsíc otáčí se okolo země; Slunce dává naší zemi teplo; Na zemi jsou vrchy, údolí, řeky, moře, města atd. Exc. K zemi, erdwärts. Dch. Kľaje a breši, že až zemi ťažko. Mt. S. I. 90, Dbš Sl. pov. I. 241. Potíka sa po svete, ako čoby ho ani zem za syna nemala. Mt. S. I. 94 Zemo, zemo dobra, aj ty nas živivaš, po smrti prikryvaš. Šš. P. 78. Kopec zo zeme jest nametaný. Sl. let. VI. 78. De (kde) sirota plače, všady sa zem trase, de slza odpadne, znamení ostane. Sl. spv. IV. 155. Skryj sa bárs do prostried zeme, my ťa drápmi vyhrabeme. Btt. Sp. 75. A byla tam papírová zem a já jsem se propadl až sem. Pck. Ps. 99. Ze země jsem na zem přišel, na zemi jsem rozum našel, po ní chodím jako pán, do ní budu zakopán. Mor. ps. Buďto je ráno aneb deň anebo mrak hustne večerný, buďto že černě po zemách rozprostrela krídla: všetko mi jeduo. Hol. 5. Tam v prostriedku medzi troma čásťmi zeme. Zátur. Vinš. I. 9. Všade je zem božia (tedy lhostejno, kde mne pochovají). Zátur. exc. Stvořitel nebe i země. Št. Kn. š 12. Země jest máti každého, ktož jiej nepřeje, nejmám ho za šlechetného. Dal. 116. Moc jeho od moře až do moře a od potoku až do krajin okršlka země. Hus III. 7. — **Z.** *bez moře, suchá země, pevná země, pevnina*, das Festland. Z. suchá, das Land. Nz. Aby ani na zemi ani na vode nešťastie neprihodilo sa mu. Dbš. Obyč. 105. Pevnou zemí a mořem, über Land u. Meer. Dch., Arch. II. 429. Z. daleko (vzdálená) od moře; po zemi i po vodě pospíchati. V. Svrchek země někudy jest bažinatý, někudy suchý. Kom. Po vodě i po zemi zboží vyvážeti. Ml., Arch. IV. 469. — **Z.** *naproti nebi*, die Erde. Ty věci jsou tak daleko od sebe, jako nebe od země. Lietala mi lastovienka, lietala, že sa ona neba, zeme chytala (var.: týkala). Sl. spv. I. 24. Já sem tě oslavil na zemi. EOlom. Do nebe hledí a po zemi chodí, snadno se uhodí. Prov. Do nebe křídel není a do země cesta blízka. Tč. J'mu bylo všecko známo v zemi, v moři, v hvězdách tamo. Alx. Od země do oblak. Rkk. — **Z.** = *svrchek země*, die Erde, Erdfläche, Oberfläche der Erde, der Boden, Grund. Poraziti, hoditi na zem; udeřiti, mrštiti na zem; na z. položiti; při samé zemi; s zemí srovnati (s prstí smísiti); do země schovati, zakopati, položiti, pohřbiti, vložiti, pochovati, zahrabati; tělo zemi navrátiti (umříti n. mrtvého pochovati); v zemi se navrátiti (umříti); oči k zemi sklopiti; do země, k zemi hleděti, patřiti. V. Na zem něco vysypati. Us. Po zemi se kotiti; na zemiu se vrže (padne); v chladnú zemiu pade; leže v chladnei zemi; krev v syrú zemiu teče; syrá země krev pije; vyrazichu jako oheň z země. Rkk. Na (holé) zemi spáti. Dch. Něčím o zem dáti (zavrhnouti, opustiti, nechati). V., Sclp., Reš., Bl. 102. Při zemi bydleti. Har. Raději bych se pod zemí viděl, nežli se déle s vámi trápil. Sych. Vz Neštěstí. Už ho tady z. kryje (umřel). Us. Šest stop země vyrovná boháče s chudým. Exc. Ja ti státi nemôžem, priľahla ma čierna zem. Sl. spv. I. 22. K zemi něco přitáhnouti; od země, se země vyzdvihnouti. Us. Zem všecky pohltnula. Kram. Země hnutí, třesení. Kom. Přáslo země. Nz. Někoho holí k zemi sraziti. Us. Dch Slovenský národní tanec ‚od země' zvaný. Dch., Němc. VII. 187. Už je tři leta v zemi (pochován); Už dávno hnije v zemi. Us. Šd. Roste do země (o starých lidech. Jde do hromádky. O dětech = málo roste).

Us. Kšť. Bylo by ho ještě škoda v zemi hniť. Us. Šd. Tmavý jako zem. Slez. Šd. Nech propadnu se do zemně, když to neni pravda. Mor. Šd. Nech zem prepadne sa podo mnou, ak čistú pravdu nehovorím. Slez. Šd. Tykl jsem se rukou země. Slez. Šd. Ach těžká zem tebe tlačí a já se trápím zde. Ps. slez. Šd. Kdo v zradu prepadne, zbltni bo zem. Sl. ps. Na zem! Nieder! Čsk. Div se zem nevrazí (div se nepropadne). U Kr. Hrad. Kšť. Vlk se též tak olopal, až se po zemi kůľal. Ps. slez. Šd. Kabelů (čepiců) o zem prál (pral). Mor. Šd. Hledí do země. Us. Šd. Na zemu padnul. Na Ostrav. Tč. Začlo pršeť a zema byla sražná. Slez. Šd. Má stará mamenka pod tú černú zemú. Sl. ps. 126. Lužní káď v zemi. Šp. Len raz do roka vtedy, keď sa zem otvárala, bývalo jej dovolené na tento svet vystúpiť. Syt. Táb. 24. Povera, že sa zem každého roku raz otvorí, nalezá sa azdaj u všetkých Slovanov. Čas, kedy sa to stáva, kladú dakde na tri prvé dni jarnie, inde zase na veľký piatok, bieln sobotu a veľkonočniu nedeľu. (I na pašijovou či květnou neděli, když kněz čte pašije. Šd.). Chlpk., Syt. Táb. 27. V ľavo stojí pechota, akoby ju do zeme vbil, pevne, nepohnute. Klčk. Zb. III. 22. A ja som počula, že veru tiež na zem nevyleje (že je pijan). Cblpk. Dram. I. 19. My budem v černej zemi srovnaní. Jak sedliak tak i pán musia všetci v černej zemi uhniť; Odmrštili do vody tohoto zlostníka, túto potvoru, ktorá nebola hodná viac po zemi chodiť; Mece se po zemi ako had. Mt. S. I. 8., 62., 91. Hanba by ma o zem hodila (bylo by mne hanba). Zátur. Priat. IV. 108. Omladneš ako zem z jari; Na doline na súmraku, pod jedľami pri potoku až zem buči od skákania, až les šumí od dudania. Čjk. 21., 69. Odbíjajú od zeme (tancujíce vyskakují do stropu); Do zeme sa prepadnouti; Mať jim už dávno bola v zemi; Podvihol šiarkanu do bora a miknul bo o zem, že sa len tak rozčapil. Dbš. Obyč. 30., Sl. pov. I. 70., 475., 563. Moje krajovičky ze samej ocele, neuvizajte mně, oj, hlboko do zeme, hlboko do zeme, do mekkého hlata; Nese (koníček hlavu) pri samej zemi, nad samú zemňú; Trikrát zem obtúliť. Pck. Ps. 15., 57., 103. Bez rakúskej matky Terezie ako Irčan vyjdeš na psotu, čo zem cudziu svojím radlom ryje a z nej nemá, len čo hrob ho kryje. Hdž. Rkp. Ešte si len na piaď od zeme a už moc naničbodného o tebe vieme. Hdž. Šlb. 31. Sotva bol ale väčší od zeme na piaď. Lipa I. 25. Jednoho dňa, holo to v jaseni v ten čas, keď idú hadi do zeme spat; Ležal na zemi a dival sa po oblohe; Liala sa mladá krv po drobnej pažiti; mladá krv sa liala, čierna zem ju pila a tá dobrá duša s telom sa lúčila; Po zemi bežkala (běžela); Prevalil sa na zem a po chvili zaspal. Č. Čt. I. 173., 262., 313., II. 478. Tak ona nim pere, ež se zema chvěje; Dyby mi tak pán Bůh přil, jak mi lidé přejů, nž bych dávno ležela pod tú černú zemú; Ja, taks ty mně čarovala, až sa černá zem pukala; Počuvaj, počuvaj, co to v zemi bučí, esi zvony zvoní, lebo jabor pučí; Až já bodo ležeť pod to zemjó černó; Syneček se žení, tatíčka má v zemi; Měl gality do země (až k zemi dlouhé)?; Všecky panny tancuja, ene moja pod zemju. Šš. P. 12., 53., 112., 304., 393., 603., 764, 778. Po valašsky od zeme, kdo mi kozy zažene; Každá má mamičku, moja v černej zemi; Mať moja, mať moja pod tou čiernou zemou, veď vy nic neviete, čo sa robí so mnou!; Škoda mojej žene v zemi ležať; A ja chytím moju ženu; jak ju vláčim, tak ju vláčim za vlasy po zemi; Kedy že to žitko zíde, čo na moju svadbu bude? Nezíde to tej jeseni, lebo je to v tvrdej zemi, v tvrdej zemi neoranej, len motyčkou pokopanej; A tam som sa tak opil, že bych sa i teraz na zem potočil. Sl. spv. II 52., 68., III. 83., IV. 130., 132., V. 179., VI. 226. Bale na černú zem sa rozestrů; Ou sa tedáž kácá a na zem dole údami buchne, jak by brubý neb dub neb ohromná padnula sosňa. Hol. 97., 157. Lipy povädly, opŕchol list za listom na zem smädnú. Sldk. Mart. 4. A stojac v kúte hneď dolu bľadí na perly ležiace zemou. Sldk. 191. I našel Jana ševce ležíce za mrtvého a raněného na zemie; Padne na zemu. NB. Tč. 107., 108. O kladenie do desk a kupovánie zbožie na zemi. Arch. V. 395. Buď nad zemí neboli v zemi. Půh. II. 108. Pozřela je země. Anth. Jir. I. 3. v. 7. Navrátí se prach v zemi svou. Hus III. 152. A hyť o zem se bíti, neni se kam díti. Pk. Mají chléb černý jako zem. Mor. a slez. Šd. Má noby černé jako zem. Šd. Má košili černou jako zem (špinavou). Us. Šd. Svatý Jiří zemum (zemou) bůří, aby rostly kvítky pro ty malé dítky. Slez. Šd. Kdo na dvou stolicích sedí, snadno mezi nima na zem padne. Tč. exc. Mnoho té země, z níž brncové býti mohou, ale málo té, z níž zlato berou. Pk. O Dzůre bude tráva růsť, čo by si ju bámrikom pral do zeme (kdy bys ji i do země zpět tlonkl); Nemám si kde sadnúť. Odpověď: Napluj sa na zem!; Padnem! Veť nepoletiš ďalej od zeme!; Na zemi, na kline ti je (nemůže-li někdo něco najíti); Dobre že tu zem nehryzol od bolesti; Šiel na dolniu zem s doskami (= umřel); Keď sa mi už nevie tá zem otvoriť (nářek sužovaného)! Na Slov. Zátur. Zeme bude mu lebka (těžka O mrtvém); Je v zemi (umřel). Fkč. Před časem bo do země sprovodili. Vz Umlý. Lb. By sebou o zem bil, s nic býti nemůže. Vz Nešťastný. Prov., Č. Kdo se hněvá, nech se o zem buší (nech se válí). Kto sa hnevá, nech sa o zem hodí. Mt. S. I. 126. Hrýzti zemi (vz Smrť); Bradou zemi rýti (vz Smrť); Mohl by se do země vraziti (samými starostmi. Vz Péče.); Sebne pod ním země; Není boden, že ho z. nosí; Nestojí za to, aby bo zem nosila (Hnšk.); Kdo na zemi sedí, pádu se nebojí; Co by se po něm z. (voda) slehla (vz Zmizení). Č. — **Z.** = *prsť, hlína, povrchnosť země rostliny rodící*, die Erde, das Erdreich, Feld, der Acker, Grund, Boden. Vz S. N. Z., půda orná, ornice. EOlom. Zemi krojiti (po prvé orati); zemi vymltati, lopatou vyhazovati. V. Zemi vzdělávati. D. Z. orná, Aqu., svrchní, dobrá, D., kyprá,

Sych., úrodná, Har., tučná, mastná, výnosná, brnčířská, Ros., vlhká, mokrá, Byl., kamenečná, Alaunerde, Krok, klovatá, červená (červenice). Us. Z. katechová. Kk. 121. Z. porculánová, valchařská, saracenská n. tesařská ruda červená, kostní. Kh. Z mrtvá (mrť, mrtvina, celina, hluboká země), hlinovatá, tuhá, vazká, žlutá, jílovatina, slévavka, horovizna (černá), bělice, hělavka, živá (úrodna), huhená, sypká, prchká, melná, prašnata, smíšená, dřevnatina n. nátoň, čerstvá, výmol, nános, náplav, náplava; z. prohazovati, pěchovati; vrstva země (zemní), z. plodiny vydává. Šp. Z. valchářská na omak mastná (Walkererde) obsahuje kyselinu křemičitou, vodu, kysličník hlinitý, hořečnatý, vápnatý a železitý. Nemá ani piaď (piď) vlastnej zeme. Zátur. Vz Zemina, Půda. Bř. Z. hořká, magnesia, die Talkerde, Bittererde. Nz. Z. pouhá (rein), úrodná, zkypřená (gelockert). Pta. Návoz země; přikrytí semeno zemí. Sl. les. Mámy najatu zem; Zoral mi pěkně tu zem. Laš. na Mor. Brt. Černá zema. Slez. Šd. Z. smíšená či kompostová, listová, drnová, vřesovitá. Dlj. 2. V jamě si mä pochovala, čiernou zemou zasypala. Č. Čt. I. 294. Z., která se ku břehu nasadí, angespültes Erdreich. J. tr. Je to v mrcha zemi, v planej zemi, neoranej. Sl. ps. Šf. I. 49. Z. jako těsto (deštěm změklá). Us. Dch. Květ vedlé květu tlačí se tu ze země. Km. 1883. 118. Ta zema jest velmi dobrá; Zem ho privalila, když písek kopali. Sl. let I. 281., IV. 159. Drobnou zemou jámu vyplniti. Sldk. 151. Nezrobená spornej sama od seba úrody hojnosť zem povydá. Hol. 366. Obilné zrno, když v zemi padne. Št. K. š. 28. So zemou by ho smiešal (ve zlosti). Slov. Zátur. Když pluh zemi ryje, zima ješté žije. Pran. Tč. Když prší na Medharta, pohanka v zemi hartá. Pran. u Vyzovic. Šd. Na rapavej zemi sa chlieb rodí. Mt. S. I. 122. V čiernoj zemi sa chlieb rodí a na bielu psi serú. Poř. Zátur. I černá země pěkné žitko rodí. Prov. Tč. Úrodna jest země, kterou hospodář tluče. Prov. Bž. — Z. = *vlasť, krajina*, die Landschaft, das Land. V zemi zrozeni (zemané); vlasti své a země statečně zastávati; mor v zemi, po vší zemi; z cizí země; do cizí země zaslati; z země se vybrati; z země utéci, vypověděti, vystrčiti; vypověděný z země; zaslaný, zavedený do cizí země; z. ležící k východu slunce. V. Zemička, živ svoje plemä i ďalej z božej dobroty. Zátur. Vrahy našich zemí; poplenichu vše, čo v zemi bieše. Rkk. V naší zemi; v zemi obyčejný; zem lidu zbaviti; z. bezlidná, lidu prázdná, pustá; z. jest na mizině. D. Z. východní, západní, polední, půlnoční, Us., nepřátelská Har. Ze země vyhnati; zemi dobře opravovati, popelem postaviti, v daň podrobiti; země dobyti. Flav. Z. od vína, obilí hojná. Har. Z. dědičná, cizí (cizina). Us. Déšť po celé zemi. Nz. Usedlý k zemi, usedlosť k zemi; v zemi rodilý; obvod zemí říšských. J. tr. Z. česká, polská, uherská, rakouská atd., svatá, zaslíbená, slovanská, německá, nižní, dolní, Niederland, n. D. Zdejší z., tato z., das Inland. J. tr. Zde v naší zemi, hierzulande. Dch. Z. hlavní, vedlejší, Lpř., mateřská, das Mutterland, Nz., Matúšova = Slovensko. Vz Pokr. Pot. 143. V zemi kanaanskej. Anth. I. 7. Z. břěcká. Alx. (Anth. Jir. I. 3. v. 33.). Satira a ironie jsou mu neznámou zemí. Šml. Národ, volnosť, česť a viera, za ne junák rád nmiera; smelo víta deň krvavý, vie, že za ním slnko slávy! Keď i padne, padne v objem, objíme ho slovanská zem; zavznie nad ním miesto zvonov pieseň voľných millionov! Btt., Syt. Táb. 366. Vaša zem je plná úskokami. Zbr. Lžd. 75. Zem rodná ni nevedno, jakou slasťou ťa upúta! aj pozabudnúť nám nikda nedá na sebe. Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos adtrahit immemoresque nee sinit esse sui. Phld. IV. 269. Čechy, Morava a Slezsko jsou země rakouské; V jednotlivých zemích jsou na místě panovníkově místodržitelé. Us. (Bude) preklínať tu zem, která ju nosí. Sl. ps. 71. Lásku k rodu, lásku k vlasti Boh sám v srdce vštepuje, ona zeme, ľudí šťastí, jej sa duch môj venuje. Č. Čt. I. 221. Synku Tatry, synku matky Slávy! Pozri na Tatry! na svoju kolísku, nad nimi nebo, pod nimi zem nízku: tak ty vysoko stoj v kráľovstve ducha! Tak nízko podlosť bud ti pod nohama; drž sa tých výšin oboma rukama; si člověk, nie červ, ani bledua mucha. Ib. II. 128. Kúpil si zeme aj statek a hospodáril z pomoci božej, jako vedel najlepšie. Ib. II. 479. Teba nado všetko chcem, oj Slovensko, drahá zem; Hej ty snažný Balkán, Krkonoše, Ural, hej Slovan tu od vekov svoje zeme oral; Miluj drahú vlasť nad všetky svety, krem vlasti nemáš drahšej zeme. Ppk. I. 37., 182., II. 146. Cizozemcům, kteří do země přijati nejsou, nemůže léno podáváno býti. Žer. 344. Pánové země moravské. 1447. Exc. Tč. Zem, ktorú v údel daly Slovänom nebesá, tá zem hrobem každýmu vrahovi stane sä. Chlpk. Sp. 45. Zem tá, na ktorú kročiť mieri tvoja noha, to je zem naša, daná Slovänom od Boha. A zem to požehnaná! Chvála Bohu z něba, máme pri vernej práci voždy svoj kus chľeba. Ib. 45. Ty zem svätá, no poškvrnena; zem svobody, no zotročená; zem života, no otrávená; ty zem svetla, no tmou zaliatá; blahoslavená, no zakliatá; kus raja v pekle zronený z neba: Slovensko moje, žiaľ mi je teba! Dr. Kuzmány. Zemi po své libosti a vůli spravuje. Pal. Děj. III. 3. 113. Jel do cizích, velmi dalekých zemí; Je se jemu zemi páliti a hubiti. Výb. II 40., 41. Všecka země o něho (Rokyc.) k papeži psali. Bart. Já v zemi nebyl; V prvním landfrydu a mírné zemi; To učinil v mírné a pokojné zemi. Půh. I. 361., II. 135., 292. Aké krásne je toto milé naše podtatranské Slovensko, miluj tú zem svätú! Zátur. Nápr. 67. Túla sa od zeme do zeme ako had po Bartolome. Mt. S. I. 97. Jiná zem jiný mrav. Dch. — Z. = *ve světnici, v síni, v domě* (z utlučené hliny, z prken), *podlaha*, der Fussboden. Padlo mi to na zem. Us. Ta zem je jako bota (ušpiněná). Us. Dch. Dívka umývá zem. Šd., Vck. Tětka už mají umytú zem. Mor. a Slez. Šd. — Z. =

venkov. Ani v městech, ani na zemi. Vš. — Brikc. — Z. = *pozemkový statek nemovitý*, das Landgut. Kdež biskup dvorem sedí na zemi (krom Prahy na pozemkovém statku), opět požeň jej komorníky jako zemenína na zemi. Kn. rožm. čl. 62. (V Korytě vsi) jest 21 zemí, ale něco jest ryboiky zatopeno... Vaněk platí 1 kopo s země (jedné). Arch. I. 353.

Zeměborce, e, m., Länderbestürmer, m. Šd.

Zeměborný, erdzerstörend.

Zemec, mce, m. = *zemek, člověk zemský, pozemčan*, der irdische Mensch, Erdbewohner. Já jsem z., zemské símě sejí. Sš. Bs. 178. — Z. = *osoba v zemi rodilá, rodák*, der Eingeborene, Inländer. Šf., Sycb., Koll., J tr. Že Sinaj hora Hagaroo u z-cû siuje. Sš. II. 52.

Zeměčár, u, m. = *hadactví*, geomantia. Aqu.

Zeměčka, y, f. = *malá země*, das Ländchen. Oralo mlade pacholatko, naoralo tej černej zemečky nêmalo. Sš. P. 517.

Zemědělský, Landeskultur-, agrikulturell. Z. národ, Mus. 1880. 504., 514., výrobky. Kaizl. 188. Z. rada = odborný organ k hájeni prospěchů zemědělství pojlmající v to hospodářský průmysl. Odbory její jsou: 1. odbor pro záležitosti subvencí, pokladoy a kanceláře, 2. o. pro záležitosti hospodářské, 3. pro z. technické, 4. o. pro hospodářskoo a lesnickou statistiku, 5. o. pro zákonodárství a národní hospodářství, 6. od. pro hospodářský průmysl, 7. o. pro chov koní.

Zemědělství, n. = *zeměvzdělávání*, die Agri-, Landeskultur, der Land-, Feldbau, Ackerbau im weiteren Sinne. Nz., Dch., Šp. Vz *Zemědělský*. S. N. II. 315.

Zemědřič, e, m., der Landschinder. Šm.

Zeměduch, a, m., der Erdgeist. Osv. I. 58.

Zemědým, o, m., fumaria, der Erdrauch, rostl. Z. zobánkatý, f. rostellata, lékařský, f. officinalis, drobnokvětý, fum. Vaillantii, Schleicherův, f. Schleicherii. Čl. Kv. 285 Cf. FB. 72., Slb. 656.

Zemegnla, y, f. = zeměkoole. Slov. Loos.

Zeměhnutí, n. = *zemětřesení.*

Zeměhrabač, e, m., der Erdschaber. Šm.

Zeměchy, dle Dolany, ves, něm. Semich, ves o Loun; něm. Zemiech, ves u Kralup. PL. Cf. Tk. I. 375., 380., III. 664., V. 264.

Zemek, mka, m. = *zemec.* Kněz Sigmund pobožně horlil a s pláčem se k Bohu modlil lid k boji oapomínaje, zemkům mysl dobroo dávaje. Pls. 1426. Pal. Děj. III. 2. 259. — Z., os. jm. Šd.

Zeměkazný, landverderhlich.

Zeměknížecí = *zemépanský*. Rk.

Zeměkop, a, m., georyssus, brouk. Z. malý, g. pygmaeus. Kk Br. 167.

Zeměkoule, e, f. = *zemská koule*, die Erdkugel, der Globus. Krok, Nz. Z. průměrná = koole mající týž obsah jako sploštěná země. Stč. Zmp. 7., 364. O čištění starých z-lí vz Prm. III. č. 19.

Zeměkruh, o, m., der Erdkreis. Kká.

Zeměkůra, y, f., die Erdrinde. Mj. 41.

Zemělev, lva, m., chamaeleon mutans colorem, der Erdlöw. Rohn.

Zemelín, a, m., *lépe*: Zemlín.

Zeměmáti (vz Máti), f., Demeter. Hš. Sloh. 59.

Zeměměrec, rce, m., **zeměměřič**, e, m., der Mappeur, Feldmesser, Ingenieur. Jel., Kom.

Zeměměřický, Erdmesser-, Geometer-, geometrisch. Lpř. Z. umění. Ros. Z. vědomosti, Ddk. IV. 326., útvary. Stč. Zmp. 316.

Zeměměřictví, n., die Erdmesskunst. Stč. Zmp. 9.

Zeměměřič, e, m., vz Zeměměrec. Stč. Zmp. 317.

Zeměměrství, n., die Land-, Feldtheilung, Geodäsie. Nz.

Zeměmil, a, m., cancer ruricola, der Laodkrebs. Šm.

Zeměmilec, lce, m., geastrum, rostl.

Zeměna, y, f. = *země*. Jemuž (lidstvu) z-nu vykázala za obydlí. Kos. Ol. I. 211. (210).

Zeměnčic, e, m. (ženimčic?), der Bastard. Troj.

Zeměník, a, m. = Zemboh.

Zemenín, a, m., osob. jm. Arch. I. 166.

Zeměnín, vz Zeman. Z. wit. 48. 3., 104. 12., Alz. BM. v. 68. (HP. 82.).

Zeměnina, y, f., *druh země*, die Erdart. Vaň. Hosp. 15.

Zeměninka, y, f., die Inländerin; die Edelfrau.

Zeměnínství, n., das Indigenat.

Zeměnínstvo, a, n., der Landadel. D.

Zeměnosný, ὁ τὴν γῆν ἔχων.

Zeměnský = *zemanský*. Gb. Hl. 58. Vz -janín.

Zeměnstvo, a, n. = *zemanstvo*. Gb. Hl. 58 Vz -janín. Alx. 166.

Zeměpán, a, m., der Landesherr.

Zemépaní, n., die Landesfrau. Lpř. Děj. I. 37.

Zemépanský, landesherrlich, landesfürstlich. Z kommissař, Šp., politika, Mus. 1880. 23., svolení, Dch., moc, Ddk. II. 120., daně, Kř., právo, soud. J. tr.

Zemépanstvo, a, n., der Landadel. Šm.

Zeměpis (ne: *zemopis*), o, m. = *vypsání země*, die Erdbeschreibung, Geographie. D., Jg., Nz. Zeměpis jest nauka o vlastnostech země vůbec jakož i popis všech na ní se naskytajících útvarů i přirozených i umělých. Stč. Zmp. 6. Z. = věda, která nás poučuje o povaze celé naší země. Blř. Slovo z. utvořil Jg. Z. hvězdářský, mathematický či měřický, přírodnický či fysikalní či fysický, statní či politický či občanský, všeobecný, zvláštní či místopisní či topografický, obchodnický, botanický či rostlinný (obytoslovl). Nz., Tl., Kk. 2. vyd. 2., 3. Vz Stč. Zmp. 7., 9., S. N. Zeměpis hvězdářský sepsal Dr. F. J. Studnička. V Praze 1881. 880 str. Země- a dějepis *správně* zeměpis a dějepis. Taková licence jest jenom v němčině; všecky jiné jazyky kladou plně složeniny slovné vedlé sebe. Gb.

Zeměpisec, sce, m = *vykladač budoucnosti z čar na zemi učiněných*, geomanta, der Wahrsager aus den auf der Erde gemachten Strichen. Háj. — Z. = *kdo zem popisuje*, Us., *kdo se zeměpisem zabývá*, der Erdbeschreiber, Geograph. Kř. Stat. 2.

Zeměpisecký, Geographen-. Z. sjezd, Stč. Z. 398., společnosť.

Zeměpisně, geographisch. Celek z. zaokrouhlený. Lpř. J.

Zeměpisný, -ní, geographisch. Z šířka, délka, Nz., S. a Ž., Stč. Zmp. 282., 292., Sb. uč. 1860. str. 102., S. N., míle, Mj. 6, Ddk. IV. 124., atlas, Us, poloha, Mus. 1880. 476., S. a Ž., Ddk. IV. 310., povaha říše, Lpř. J., bomologie, pukliny, Stč. Zmp. 743., nákres, (Land) Kartenprojektion, Dcb., vojenský ústav, Militärgeographisches Institut. Čsk. Z. společnosti. Vz S. N.

Zeměplavec, vce, m., der Erdumsegler. Us.

Zeměplaz, a, m. = *živočich po zemi se plazící*, das Reptil. Hus I. 67., V., Kom. Z.: hadi, červi atd.

Zeměplazný, auf der Erde, über die Erde hinkriechend. Z. kleč, Stč. Zmp. 545., věci. BO.

Zeměplod, u, m., das Erderzeugniss, die Erdfrucht.

Zeměplozenec, nce, m. = *tvor zemí zplozený*, der Erderzeugte, Erdgeborene. Vinař. Sn. zv. 52., Lpř.

Zeměplozí, n. = *nauka o plození země*, geogonia. Krok II. 69. Jg. toto nové slovo zavrhuje.

Zeměprava, y, f, die Politik. Šm.

Zeměpravec, vce, m., der Erdwahrsager. Šm.

Zeměpravectví, n., die Erdwahrsagerei. Šm.

Zeměpravní, politisch. Šm. Z. listina, die Verfassungsurkunde. Šm.

Zeměpůda, y, f., der Erdboden. Boj o z-du. Us. Dcb.

Zeměředitel, e, m., der Landvogt. Šm.

Zeměředitelství, n., Landesgubernium, n., die Landvogtei. Šd.

Zeměrodec, dce, m. = *v zemi zrozený*, das Landeskind. Sych. Vz Zeměrozenec.

Zeměrodý, einheimisch. Z. bylina. Msn. Or. 57.

Zeměrovnač, zeměrovnatel, e, m., Erdebner, m. Šm.

Zeměrozenec, nce, m. = *zeměrodec*.

Zeměryp, u, m = *chrobák*, geotrupes, brouk. Z. obecný, g. stercorarius; jarní, g. vernalis; lesní, g. sylvaticus; hnilobomilý, g. putridarius, proměnlivý, g. mutator. Kk. Br. 182., 183.

Zeměrypák, a, m. = *havíř* (s příhanou), der Bergmann. Pam. kut. 121.

Zeměsivý, erdgrau. Šm.

Zeměskum, u, m. = *skoumání země*, die Erdkunde. Krok I. 100

Zeměskumný, vz Zemězpytný.

Zeměslovec, vce, m. = *geolog*, der Geolog. Krok.

Zeměslový, n. = *geologie*, die Geologie. Krok.

Zeměslovní, geologisch. Mus. XI. 348

Zeměsoud, u, m., das Landgericht. Šm

Zeměsoudný, landgerichtlich. Šm.

Zeměspis, u, m. = *zeměpis*. Na Slov. Bern.

Zeměspiský = zeměpisný. Na Slov. Bern.

Zeměspisovnictví, n., das Amt eines Erdbeschreibers. Bern.

Zemespisovník, a, m. = *zeměpisec*. Na Slov. Bern.

Zeměspráva, y, f., die Landesverwaltung. Šm.

Zeměsprávce, e, m., der Landesverwalter. Nebylo by pokuty od starých Čechóv a z-cí na obě straně nalezeno. Vš. Jir. 308.

Zeměsprávní, staatlich. Z spojení, st. Verband Šm.

Zeměstřed, u, m., der Erdmittelpunkt. Šm.

Zeměstřední = *zeměstředový*. Šm.

Zeměstředový = *geocentrický*, geocentrisch. Z. šířka. Stč. Zmp. 3̈4.

Zeměsvit, u, m., das Erdlicht. Mus. VI. 423.

Zeměsyn, a, m., der Erdensohn. Dch.

Zemětěh, a, m. = *sedlák*, zastr. Perwolf.

Zemětěhy, dle Dolany. osada. Vašek.

Zemětice, dle Budějovice, Semietitz, ves u Merklína.

Zemětřas, u, m. = *bouřný vítr*. Na Slov. Hdk. C. 205 Počas z-su. Phld V. 50. — Z, a, m., 'Ἐννοσίγαιος, příjmě Poseidonovo. Hera prosí ševláďného z-sa Poseidona. Cimrhn. Myth. 291.

Zemětřasatel, e, m. = *Zemětřas*, příjmě Poseidonovo Lpř. Slov.

Zemětřasení, n. = *zemětřesení*. Na Slov. Bern Keď sa tie skaly v čas z. pohynajú. Lipa 302.

Zemětřes, u, m. = *zemětřesení*, das Erdbeben. Dch. Z sem osvědčil Bůh, že . . .; Z. se vztahoval na celé město. Šš. Sk. 52., 197. (Il. 191., Zj. 433.).

Zemětřesení, n., das Erdbeben. V., Nz., Čs math. X. 67. Z sopečné či vulkanické, skládavé či tektonické. Stč. Zmp. 789. Z. bude veliké. ZN. Z. = záchvěj povrchu zemského na některém místě. V. Vz více o něm v S. N., Sebd. II. 94., Tk. III. 503., Stč. Zmp. 789.

Zemětřeskot, u, m. = *zemětřesení*. Ros.

Zemětřesní, das Erdbeben betreffend, Erdbeben-. Vz Zemětřes. Dch.

Zemětrhnutí, n., Erdstoss, m. Šm.

Zemětroskotatel, e, m., der Erdumstürmer. Šm.

Zemětvorný, erdbildend. Rk.

Zeměvěda, y, f. = *zeměpis*. Z. vojenská, die Militärgeographie Čsk.

Zeměvid, u, m. = *mappa*, die Mappe, Landkarte. Dch., Čsk. Mapy, na kterých představeno méně než polovice oboru zemského, slovou buď zeměvidy, buď mořevidy dle toho, je-li předmětem jejich suchá země aneho moře. Kozen. Atlas. Obecný z., obecná mapa, die Generalkarte. Nz.

Zeměvrt, u, m., der Erdbohrer. Šp. Z. = přístroj k ohledání země a spodiny sloužící, by se vědělo, zdali tato poskytne nějakého materialu k rybování čili nic. NA. IV. 68.

Zeměvyzutý, laudlos. Rk.

Zeměvzdálí, n., die Erdweite. Nz.

Zeměvzdělání, n. = *zemědělství*, die Landeskultur. Šp.

Zeměznalec, lce, m., der Geognost. Tk. Čch. I.

Zeměznalecký, geognostisch. Z. průřezy, g. Prophile. Nz.

Zeměznalectví, n., die Geognosie. Nz. Vz S. N.

Z-měznalský = *zeměznalecký*. Němc.

Zeměznalství, n. = *zeměznalectví*. Vz Bř. N. 235.

Zeměznanství, n. = *zeměznalectví*. Pal. Rdh. III. 235.

Zemězpyt, u, m. = *zemězloví*, geologie. Vz Bř. N. 249., Nz.

Zemězpytec, tce, m. = *zeměslovec*.

Zemězpytný, geologisch, Erderforschungs-. Šm.

Zemězrada, y, f. = *zemská zrada*, der Landesverrath. J. tr.

Zemězrádce, e, m. = *zemský zrádce*, der Landesverräther. J. tr., Kká. Td. 306., Ddk. II. 390.

Zemězrádnost, i, f., die Landesverrätherei. Šm.

Zemězrádný, landesverrätherisch. Mus. 1880. 24.

Zemězvěstný, landverkündend. Z. korouhev (na lodích). Šm

Zemežlč, e, f. = *zeměžluč* Na Sl.v. Bern.

Zeměžluč, i, f. = *jesenec*, erythraea, das Tausendguldenkraut; z. lékařská, e. centaurium, vz Rstp 1175, větší, centaurea centaurium, vz Rstp. 929. Z obecná, holubí, chilská, strbonlatá, shloučená, pomořská, klasatá, bažinná, vykrajovaná, pěkná, útlokvětá, čárkolistá, západní, pobřežní, žlutá, močální, prostřená, trsnatá, Sal. 70., Rostl. III. a. 111., Slb. 376., Čl. Kv. 224., FB. 52., Kk. 176, 177, Schd. II. 289.

Zeměžlučový, von Tausendguldenkraut. Z. květ, Čerm., výtah. Rostl.

Zemhliti se, zu nebeln beginnen. — **kde**. Zemhlilo se **na** východě, na lukách. Us. Té.

Zemiačisko, a, n. = *bramboříště*, das Kartoffelfeld. Na Slov. Hdž. Slb. 85.

Zemiak, u, m. = *zemák*, *brambor*. Na Slov. a n mor. Slováků. Brt. Mali sme z-ky v mundure (švábky v kožkách = neloupané). Šd. Z-ky, šváby, krumple, bandurky, grule. Hdž. Šlb. 85. Z-ky jako žemle. Zátur. Pán o z-koch a kysel'n vyrostlý. Zbr. Hry. 53

Zemianček, čku, m. = *zemáneček*. Páni pyšní sú nezapamätovali tvárnosť chudobára z-čka. Kčk. V. 99.

Zemiansky = *zemanský*. To je po z. Slov. Klčk. VI. 41.

Zemianský = *zemanský*. Z. chlieb. Na Slov. Dbš. Sl. pov. II. 29.

Zemiar, a, m. = kdo s zemskými plodinami a s potravou obchod vede, der Fruchthändler, Viktualienhändler. Na Slov. Dbš. Obyč. 48., 103. Vybral sa ako z., ktorý do ďaleka víno vozie. Dbš. Sl. pov. III. 72.

Zemibor, a, m. = Zemětřas. Lšk. — **Z.**, a, m., osob. jm. Pal. Rdb. I. 128.

Zemice, zemička, y, f. = *země*, die Erde, der Boden. Kdo tebe v kyprú zemicu sáze. Rkk. Obletěla meze slovenské zemice. Hdk. C. 9. Slniečko, zemička, vy sa dobre znáte, od roka do roka pekne shovárate; keď sa tá zemička slniečku sľubuje, svätý Jan kňaznje, ten jich prsteukuje (oddává). Phld. IV. 466. (467.). — **Z** = *krajina*. St. skl.

Zemička, y, f., vz Zemice.

Zemik, u, m., *prvek v zemi obsažený*, tellurium. Krok. Miner. 33

Zemimerač, e, m. = *zeměměřič*. Slov.

Zemimeračký = *zeměměřický*. Slov. Bern.

Zemimeračtví, n. = *zeměměřictví*. Slov. Bern.

Zemimysl, a, m., osob. jm. Pal. Rdb. I. 128.

Zemin, a, n. = *obyvatel*. Cf. Zemau. Presl. Dle Jg. lépe: zeměnín.

Zemina, y, f. = *zemní vůně*, *zemnatosť*, der Erdgeruch, das Erdwesen, der Erdgeschmack. Z-on páchnonti, zapáchati, voněti, chuť míti, smrděti. Ros., Us. Ta voda má chuť z-nou. Dch. — **Z**, die Erdart. Z-ny jsou nerosty halogenní a kyslíkaté vidu nekovového; jsou buď zemité, práškovité a celistvé odrůdy bálovců, slíd, těživců a rud, buď nerosty beztvarné a skrytě krystalické. Jsou nerosty bílé, zbarvené nebo barevné, neprůhledné, mdlé atd. Vz Bř. N. 16 . Z-ny mají malou tvrdosť a hutnosť a tvoří se zvětráním jiných nerostův. Sem patří a) *země jílovité* n. *hlinky*: jíl, hlinka porcelánová, země valchařská; b) *země barvířské*, hlinka zelená, a žlutá; c) *země brusní*: trypel. Vz tato jména jednotlivá. Br. Z. azuritová, barytová, coelestinová, malachitová, modrá, olověná, rozsivek (trypel), valchářská. Vz Bř. N. 167., 165., 194., 253., 164., 167. Cf. KP. IV. 296. Z-ny hlavní, smíšené; z. jílová, písková, vápenná, humusová, hlinitá, slinová, písčitohlinitá, hlinitopísková, křemitová či štěrková, bařinová, zybová, marnicová, sádrová, talková; roztřídění zemin NA. IV. 65., KP. Z-ny žíravé, alkalische Erden. Nz., Šp. Do tejto (čriedy) rátame z-ny a kameue. Hdž. Čít. 202. — **Z.** = *země*, die Erde. Kamar. Hory, bory, čemu vy se vypínáte? Ku nebi se my díváme, ku zeminu nicotu a na lidi licbotu ve výši zapomináme. Vinař.

Zemiplaz = *zeměplaz*.

Zemiratí vz Zemřítí.

Zemirovný, eben.

Zemislav, a, m, osob. jm. Pal. Rdb. I. 128., Ddk IV. 206.

Zemistřední, geocentrisch. Z. délka. Smet. Astr. 59.

Zemiště, ě, n., das Gebiet, Territorium. J. tr., Kř. Stat. 3., Nz., Čsk. Z. svobodnébo přístavu, das Freihafengebiet. J. tr. Celní z. (celní obvod), das Zollgebiet. Šp. Obecné zemiště (o. obvod), der Gemeindebezirk. J. tr.

Zemitrasení, n. = *zemětřesení*. Na Slov. Bern.

Zemitřasný, erderschütternd. Koll.

Zemitý, erdartig, von Erde, von Lehm. U nás byta na půdě ačkoli na z-té hromada kuib. Tbz. Z. cesta, der Erdweg, m. Sl. les.

Zemivo, a, n. = *plody v zemi rostoucí*, die Erdfrucht: brambory, zelí atd. Ehr.

Zemižizn, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128. Z. = vyslanec Svatoplukův s Metodějem do Říma poslaný. Km. 1880. 628. Utrápený Metod sa dostavil vo sprievode moravského pána Z-zna. Let. Mt. S. X. 1. 32.

Zemižlč, i, f. = *zeměžluč*. Na Slov. Bern.

Zemka, y, f. = *malá zem*, *zemice*. Šd.

Zemknouti = *svrci*, abschleifen, abwerfen Aqu.

Zemko, a, m. U nás sa ľúbi! tu šuhaj švarnú devu, tu syn povďačný matku obstarnú, tu zemko zemka boskáva, tu krása kráse ruky podáva. Sldk. 355.

Zemkov, a, m., dvůr. Arch. I. 530.

Zemky = *zemáky?* Zemky kopáč hrabe v poli, suchú vnať drobná mlaď páli. Ppk. II. 129., 130.

Zemletí, vz Zemlítí.

Zemletí, n., das Zermalmen, Abmahlen. Bern.

Zemletý, zermalmt, abgemahlen. Vz Semletý

Zemlica, e, f. = *malá země*, *zemice*. Šd. Nových zemlic bľadať. Phld. III. 479.

Zemlička, y, f. = *sejmě*.

Zemlín, a, m., srb. Zemun, Semlin, mě. v Slavonii. — *Zemlíňan*, a, m. — *Zemlínský*. Vz S. N.

Zemlíti, *semleti*, *zmilati*, vz Semleti.

Zemna, y, f., geomantica, zastr. Rozk.

Zemňák, u, m. = *zemče*, na Mor. a na Slov. D., Rstp., Slb. 358. Na mor. Val. Vck. Na Slov., na Hané. Bkř., Pth. III. 826. Zemňáky napřed sa kopú a tepruv jíja (= mzda po práci se dává). Mor. Val. Vck.

Zemňané, Semnones, národ, bývalý nad Lužičany a Durinky. Sl. let. VI. 109.

Zemnatěti, ěl, ění = *zemnatosti nabývati*, erdig werden. Ros.

Zemnatiti, *zemnativati*, erdig machen. Ros.

Zemnatosť, i, f. = *vlastnosť zemnatého*, die Erde, Erdigkeit. Kořen od z-sti vyčistiti. Byl. Z-stí páchnouti. Rns. — Z. = *tělesnosť*, irdisches Wesen, irdischer Sinn. Žehrání na z. a tělesnosť naši. Kom.

Zemnatý = *mnoho země mající*, erdig, erdreich, viel Erde enthaltend. Z. pole. Ros. Cesta z. aneb písčitá. V. — Z. = *k zemi podobný*, Erd-, erdig, erdartig. Z. barva, D., hořkosť. Čern. — Z. = zemí páchnoucí, nach Erde schmekkend, irdisch. Ros.

1. **Zemně**, éte, n. = *zemče*, der Erdapfel, Kartoffel. Rostl., Rstp. Na Slov.

2. **Zemně**, vz Sejmě.

Zemnenský = *zemplínský*. Z. stolica. Hdž. Čít. 236.

Zemněný, *zemněvý*, *zemniový*. Z. plátno = *tenké*, fein. Ms. 1561.

Zemněvý, vz Zemněný.

1. **Zemní**, -ný = co *jest od země*, *ze země*, *na zemi*, *v zemi*, co *k ní přísluší*, Erd-, Erde-, erdig, irdisch. Z. mrákota, Troj., desátek, Gl. 385., konie (zemské), Krok, koupel, chuť, Us., žába, ještěrka, D., rostlina, Rostl., poplatek, nebozez. Us. Z. mandle, bulvy šáchoru. Vz Rstp. 1704. Z. voda, stlaní, Erdstreu, f., teplota, krytba, Erddach, n., kaše, hráz, kryt, Erddecke, pára, Sl. les., ptáci, Landvögel, Nz., smetí, práce, látky, barva, žíraviny, Erdalkalien, Šp., tlak. Pek. 161., daň. Us. Pk. Zemný balvan, Erdlavine, Dch., paní. Hdk. C 80. Poslední zemná útecha. Phld. IV. 525. Zemné přirozenie. Pass. 30. — Z. = *zemnatý*. Z. zem. Ms oštěp.

2. **Zemní**, n. = *desátek*, die Grundsteuer, der Grundzins. List z r. 1527. Vaněk platí 12 zemní přediva. Arch. I. 353. Plat nebo zemní a desátek se dává. Gl. 385. A všech desátkuov, zemního a jiných všech poplatků prázdni býti mají. List hrad. 1514. Tč.

Zemnice, e, f. = *zemní komora*, unterirdische Stube. Tabl. Na Slov. Každý v svej z-ci sám o sebe si jedol horký (hořký) chlieb nevole. Btt. Sp. 141. — Z. = *zemní jahoda*, die Erdbeere. Lešk.

Zemničitan, u, m., telluras. Presl. Chym. 255.

Zemničitý, telluricus. Kyselina z., solič-ník z. Chym.

Zemnička, y, f., vz Země.

Zemničnik, u, m. = *sůl ze zemníku*, telluridum. Presl. Chym. 235.

Zemník, u, m. = *zemče*; 2. *kov*, tellurium. Presl. — Z., a, m. = bob zeme vôbec, menovite ale jej vnútornosti. Slov. báj. P. Tóth I. 105. Z = podzemní duch, šedý, dlouhovlasý. Hdk. v Osv. 1884 229.

Zemnika, y, f. = *zemče*. Zlob.

Zemnina, y, f. = *semina*. Šm.

Zemniový, vz Zemněný.

Zemnokovy, m., die Erdmetalle. Vys.

Zemnosť, i, f., die Erdigkeit.

Zemnostenský = *státní*, Staats-. Z. rada. Václ Gabl. 17.

Zemnouti, nl, ut, utí = *vymnouti*, ausreiben. V. Vz Mnouti. — co. Rk.

Zemný, vz Zemní.

Zemobjatný zemotřasitel, erdumfassend (= Poseidon). Vký.

Zemoještěr, a, m., der Geosaurus. Šm.

Zemokeř, e, m. = *nízký keř*, der Strauch, Erdstrauch, das Erdholz. Um. les. I. 50.

Zemokle, pl., Geoblasten, Erdkeimer. Šm.

Zemokrab, a, m., die Erdkrabbe. Šm. Vz Zeměmil.

Zemolez, vz Zimolez.

Zemolezec, zce, m. Z-ci, humivagae, die Erdagamen, Dorneidechsen, Stellionen, plazi. Nz.

Zemomerač, e, m. = *zeměměřič*. Na Slov. Bern.

Zemomerba, y, f., Geometrie. Slov. Ssk.

Zemoměřič = *zeměměřič* (*lépe*: zeměměřič). Kom. Jan. 757.

Zemomerka, y, f., die Geometrie, zastr. Rozk.

Zemopán, *lépe*: země pán. D.

Zemopásce, e, m., nedobře přeložené: γαιήοχος, zemi držící či obsahující, obzemni. Lšk.

Zemopis, *lépe*: zeměpis.

Zemoplaz, vz Zeměplaz.

Zemoplazice, e, f. = *zeměplaz*. BO.

Zemoplozí, vz Zeměplozí.

Zemorodec = *zeměrodec*. Ráj., Krok.
Zemoryp, a, m., oryctes, hmyz. Krok. II. 254.
Zemosloví, vz Zeměslovl atd.
Zemostřední, geocentrisch. Z. délka. Jg.
Zemotras, u, m. = *zemotřes*. Zápäť za nimi zlúpal Zemotras; Ale sotva som sa uložil, len ti z. zahumle pod zemou. Dbš. Sl. pov. II. 34., 38.
Zemotřasec, sce, m. (*lépe*: Zemětřas), 'εννοσίχθων Lšk.
Zemotřes, u, m. = *zemětřesení*. Zlob.
Zemoun, a, m., měkkýš, zonites. Z. vertisillus, z. skalní. Dud. 11.—12.
Zemovína, y, f., *z-ny*, pl., mineralia. Krok. II. 68.
Zemovít, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Mus. VI. 67.
Zemovitý = *jako zem*, erdartig, erdig. Presl. Chym. 161. Z. prach, křemen. Z. látky. Osv. I. 627.
Zemovodní, vz Vodozemní.
Zemovrt, u, m., vz Zemévrt. Sl. les.
Zemožrút, a, m., geophagus. Slov. Z-ti sú lenivî, ku robote neschopní. Let. Mt. S. IX. 1. 58.
Zemožrútstvo, a, n., geophagia. Na Slov. Let. Mt S. IX. 1. 58.
Zemplin, a, m., místo v Uhřích. Vz Zemlín. Bž. 50.
Zemplinčina, y, f., zemplínský dialekt na Slov. Phld. I. 2. 22.
Zemplínský, Sempliner. Zemplínská stolice v Uhřích. Plk.
Zempný = *zemný*. Bž. 50.
Zempský = *zemský* Měl ukázati z ni dskami. Půh. I. 255. V míru zempském. Ib. I. 284. (*P* vsuto). Vz Bž. 50., Zempný.
Zemřelec, lce, m. = *člověk zemřelý*, der Verstorbene. Sš. L. 190., Tóth. Sl. báj. I. 88.
Zěmřelosť, i, f. = *mrtvosť*, der Tod, todte Beschaffenheit, f. Plk.
Zemřelý, verstorben, gestorben, todt, verschieden, verblichen. Vz Čes. lék. VIII. 184., 192., 200., 207., 216., 224. Cf. Vlš. 88., 89., 401. Duše z-lých. Kom. Péče o z-lé. Všech věrných z-lých (den; vulgo: na dušičky, den dušiček, der Allerseelentag). Šd. Kdo své z-lé pohřbívá na polích a v lesích, nechť co zpupník proti nařízením církevním odvede arcijáhnovi jednoho vola. Ddk. IV. 225. Kdo z-lé oplakává, muka jim působí, neb každou slzu do džbánu uchytiti musí. Sk. O poměru z-lých k živým dle názoru pohanských Slovanů vz Mus. 1863. 18. — **kdy**. Děpolt, z mládí již z-lý. Ddk. II. 426.
Zemřetl = *zemříti*. Na Slov. a v jižní Mor. Bern., Šd.
Zemříti, vz Mříti; *zmirati*, *zemřívati*, *zmirávati* (na Slov.: *zemreti*, *zomreti*, *zmárati*, vz dole) = *umříti*, sterben, verscheiden. — **abs.** Všichni lidé musejí z. V. Mladí zemřeť mohů a staří mušá. Bern. Mladý môže, starý musí (z.). Na Mor. a Slov. Šd. Tvoja milá uż z-la, včerá tyden pohřeb měla. Pck. Ps. 29. Čo ma je po mamke, Mariška zemira. Sl ps. 265. Jak zmíra hovado, tak ty zemřeš. Na Slov. Tč. Ach můj premilý zynu, kdybych te aspon len jednuc juž videla a tvé jedinké zlovo slyšela, barbych hned zemrela. Sl. let. II. 317. Keď by ti, chráň Bôh, otec, mamka zemreli, čo byz cítil? Hdž. Šlb. 82. Svět jakby zmáral. Pohld. III. 1. 38. Už či tak, či tak, zomreť mi je jedno. Dbš. Sl. pov. VIII. 35. Jsem duch, jenž zmírá, aby neumřel. Vrch. Žiť nezná a zemrieť nemôže. Btt. Sp. 27. Potom bude našej lásky konec, keď ja zomrem a ty budeš vdovec; Hopsa, Zúzka, srdce moje, keď ja zomrem, všetko tvoje: nohavica, župica, i beranía čapica. Sl. spv. I. 8., V. 173. Keď zomre stryná, bude iná; keď zomre strýk, nebude nik (snadněji doztaneš druhou ženu než druhého muže); Kdo sa narodil, musí zomreť. Zátur. Prinde marac, zomre starec. Pran. Tč. Zomreš ty, zomrem ja, zemreme obidva. Sl. ps. Zemře-li kdo, nedotýkají se jeho věcí (prádla, šatstva atd.) po 14 dní; nebyl by prý nebožtík pokojen v zemi; Zemře-li někdo a jiný za ním pláče tak, že slzy padají na zemřelého, celý rok za ním bude teskniti; Dávají-li truhlu z mrtvolou do hrobu a bijí-li právě hodiny, někdo z rodiny umře; Zvoní-li poledne a touž dobou hodiny bijí, někdo zemře; Zmírá-li někdo z příbuzných, spadne buď obraz nebo praská dlažba (podlaha) nebo něco zatluče na okno a jiná ještě taková se dávají znamení; Zemře-li malé dítě a nedají-li mu do truhličky fěrtúšku, tož pláče, že si nemá do čeho květinek sbírat; dají-li mu šatičky dlouhé, tož také pláče, že si je přistupuje a nemůže honem květinek sbírať. Na mor. Val. Vck. Zemře-li otec, umře chléb, zemře-li matka, umře s ní všecko. U Král. Hrad. Kšť. Kdo nechá slzu na mrtvolu padnouti, brzy zemře. Uz. Kšť. O kom se roznese pověsť, že zemřel, bude dlouho živ. Us. Kšť. Braňme zlatú volnosť a ze záhuby vydrime krajnu! Jestliby však víťazstvom hověť nám nechcelo šťasti, zemrime však radšej, než bysme jak otroci Nemcom slúžiť a báborské na šijách nésť mávali jarmo. Hol. 55. Pil zemrel, nepil zemrel (výmluva pijáků). Zátur. Otcové vaši jedli mannu i zmřli jsú. Krist. 57. a. Zemřeli-li jsú kteří rukojmě, jich oddíluov p. Albrecht má dobývati. Půh. I. 381. Sami Poláci praví, že jsú na tři tisíce koní, co sami z-li a co jsme jim pobrali. Arch. III. 22. Ať my zemrúce královstvie máme tvé. Hus I. 357. — **od čeho**: od žízně, Flav., od zimnice, V., Kuthen., od morové rány, Us., ot moru, BO., od hladu. Pass. mus 365. Od neduhu zemřel. V. Zemře jich mnohem více od kamene krupného (lapides grandinis). BO. Od žialu a horezti zomreť. Zbr. Lžd. 250., Dbš. — **čím**: žízní. Us., Nitra VI. 200. Že chceš vždy v krčmě ležeti, dietky chtie hladem zemřieti. Hr. rk 371. Z. hladem, Něme. I. 126., Čch. L. k. 20., Zbr. Lžd. 240., 250., morem, Ddk. III. 266., morovou nákazou. Dch. Slibem zemřel (in Folge des Klostergelübdez der Welt absterben). Slez. pz. Šd. Z. toubou, hořem, Us. Vnitřní houří sedce jí zmírá. Kká. Š. 45. Co ročně sekyrou jich (stromů) zmírá. Kká. Td. 107. — **kde**: v rukou nenávistníků, Flav., v posteli, na poli. Uz. Slovo mu na jazyku zemřelo. Vlč.

V Uhřích zemřel dne 15. srpna roku 1038. král Štěpán bezdětek. Ddk. I. 121. Držme se Pána, bychom pak při něm i z. měli. BR. II. 345 a. Kteřiž zemrú z Jeroboám v městě, budú je jísti psi a kteříž zemrú na poli, budú je žráti ptáci nebeští. Hus I. 447. Moje tělo jako kvítí musí na vojně z. Čes. mor. ps. 262. Zmírati v žalu, Us, v porobě. Kyt. 1876. 81. V hluku zmíral jeho vzdech. Hdk. Svit lampy zmíral pod svatým obrazem. Čch. Sl. 53. Kde jsem žil, na té zmírám půdě. Čch. L. k. 87. Hlas na rtu zmírá. Čch. Sl. 37. Zpěv mu zmíral na rtech. Vrch. Vzdech zmírá na ústech. Hdk. L. kv. 46. Zpěvu ohlas zmíral v bouři živlů; Povzdech zmíral arkádami. Vrch. Ty v postelí zomreš, ja zomrem na koni. Slov. Či v tech putách (pútech) zomriť chceté, či si voľnosť vybudeté? Sl. ps. — **na čem.** Řkouce, že na tom chtějí z. Vyzn. Jak jsou koli a na čem koli z-li, zákon boží sám toliko bude je souditi. Bart. Ale neplačí, když sami na duši sú mrtví, ani když vidie, že bližní na duši sú zemřeli. Hus II. 357. — **komu.** Zemře-li muži žena, to je jako když se pizne do kosti (jen krátce ho to bolí). Ve Slez. Šd. Kam ona ziera, vše mu zmiera, len smrť vidí v životu. Slov. — **nač:** na souchotiny, Šb., na zapálení plic, Us., krátce po bitvě na těžká poranění. Ddk. IV. 57. — **kdy.** Po krátké, dlouhé, trapné nemoci. Us. Pdl. Zemřela při dítku (při porodu). Us. Kdo zkazí zdravý strom, do roka zemře. Us. Kšť. *Lonského roku* mi zemřela mamička. Ht. Sl. 222. Překrojí-li kdo na štědrý večer jádro jablkové, do roka zemře (rovněž zemře, překrojí-li chrobavý ořech). Na mor. Val. Vck. Láska zplozena jest pouze v oku, napájí se z jeho toku, v kolébce svě zemře v roku. Shakesp. Tč. Kdyby mu souzeno bylo mezi tím časem zemříti; Ale náhle potom v mladém ještě věku zemřel; (Oba) z-li na zpáteční cestě; Z-la v 30 dnech po svém manželi. Ddk. II. 269., 287., III. 17., IV. 67. Děti všecky před svými lety z-ly. Arch. IV. 354. **Za** věku mladého z. Dal. V tom vztržení zemrú. Št. Kn. š. 24. *Dne* 18. dubna o 12. hodině polední zemřel *zbožně* v Pánu Coelestin. Exc. Šd. Lidé po požití této vody zmírali a dobytek hynul. Ddk. VII. 217. Zomre *tej noci*. Sl. Spv. I. 17. — **proč.** *Následkem* tuho jedu zemřel. Ddk. III. 198. Pro falešnou lásku musím zemřiť. Us. Z-li na púšti pro předlúhý obchod cesty. BO. A to přikázanie drželi sú všichni, kteříž sú dobrovolně z li pro jeho zákon. Hus I. 166. — **s kým.** Kdo zlostí přivyká, ten i s ňú zemírá. Na Ostrav. Tč. Lépe by bylo tobě i s námi z. Výb. II 41. — **kolik.** Zemřelo lidí do (— asi) 10000. V. — **jak:** bez posledního pořízení, bez učinění závětu. J. tr. Z. náhlou, zlou smrtí. Vrat., Háj., Št. Mají rodiče patero (šestero) dítek a všechny jim jedno po druhém zemrou, tož při šestém (sedmém) ať jiné vezmou kmotry a to jim už nezemře; Zemře-li dítě od prsu matčina, nesmí matka do sv. Jana Křtitele jísti jahod. Dušičky takových dětí je sbírají a jedí a kdyby je matky jedly, tožby dušičky pakaly, že jim je matky snědly. Na mor. Val. Vck. Zemřel v krátké chvíli. Us. Z. bezdětek. Že *na náhle* zlý zmírá, z tého sa neradnj. Na Slov. Tč. A nekterí velmi na náhle tam zemreli. Sl let. I. 313. Zemřel v zaslouženém zapomenutí. Ddk. II. 63. Hanebně z. Mcha. Zemřel v plné síle mužného věku. Hrts. Zemrú ne při smysle. BO. Kto z nich toho nevěděl, že Abraham a jiní z-li sú smrtí tělestnú?; Buďte dobře živi, aby *zle* nezemřeli. Hus II. 122., 245. Kteří sú z-li v Kristu. Hus. Deti majíc zimnicu a najmladšie nž v nej zomrelo. Hdž. Čít. 195. Z. bez dediča mužského. Let. Mtc. S. VIII. 1. 55. I chcem zumreť *kresťanom*, Phld. IV. 530., caricou. Zbr. Lžd. 8. O povzdech jeho *ozvěnou* po širém boru zmírá. Nitra VI. 100. Zmírají v nečinnosti. Tč. exc. Až zloba (bouře) zmírá temným ropotem v dálí. Čch. Mch. 68. — **za koho.** Ano za národ ja chcem žiť aj zomreť, ale za národ môj slovenský! Šulek. — **po čem.** Po němž duch můj zmírá (touží). Osv. VI. 593. — Cf. Má-li dítě na nose modrou žilku, nevyroste. Us. Vck. Vždycky stonky, žádné zvonky (postonává, ale neumírá). Us. Vck. **Z opisuje se eufemismy,** vz Brada, Dobře, Dohrátí, Dopiti, Dru, Hlava, Hnát, Holenky, Ležeti, Límb, On, Odpočívati, Odzvoniti, Pán, Povolati, Pravda, Rozloučiti se, Rozmarin, Skloniti, Složiti, Slunce, Smrť, Spánek. Tělo, Tráva, Věčnosť, Voda, Vrátiti se, Vyhasnouti, Zavříti, Zelený, Zkýchnouti, Zvadnouti. Vz také **Mříti, Umříti.**

Zemrud, u, m., drahokam. Ziak.

Zemskomagnetický, erdmagnetisch. Šm.

Zemskopanský, landesfürstlich. D. exc.

Zemskosoudní, landesrechtlich. Šm.

Zemskosť, i, f., irdisches Wesen. Ráj., Koll. A zas očma sa nesie k oblakom, jakoby hoľno mladým tým zrakum bolo hnić v zemskosti pleve. Sldk. 315.

Zemský = *země se týkající, jí náležicí,* Erd-. Z. koule, Us., tvář, Troj., okršlek, V., osa, pás, povrch, kůra, Nz., tloušťka, okol. Ž. wit. 140. 7., 95. 13. Obličej z. Ih. 103. 30. Z. poutník, der Erdenpilger, bohyně (o dívce), Dch., souřadnice, sploštělosť, hmota, přitažnosť, středobod, vítr, rotace, magnetismus, rozvoj, rozsedlina. Stč. Zmp. 279., 290, 331., 371., 372., 556., 585., 611., 659., 684, 722. (Pdl.). Náš úkol zemský. Čch. Bs. 89. Něco s povrchu zemského shladiti. Dch. Z krása. Dbš. Sl. pov. VIII. 34. Požitkóv zemských hojnosť jako: obilé, ryb a jiných věcí; Všecky věci zemské zelené; Abych opět k minutým a zemským věcem mysl svú přiložila. Hus I. 83., 192., III. 60. Antikristové jsú, jenž břich pasú a zemských věcí pilni jsú; Nikdy nemají pokoje ti, jenž sě v zemské věci pletú; V zemských věcech se kochati Hus I. 236., 284., II. 209. — **Z.** = *na zemi jsoucí,* Erd-, irdisch. Z. ráj, Har., pokolenie. Ž. wit. 71. 17. Tak služebníci lidem zemským na zemi přebývajícím jsou užiteční. BR. II. 20. a. Z. věci, Kram., Kom., člověk, Ros., hříšník. Ž. wit. 118., 119. — **Z** = *naproti vodě,* Erd-, Land-. Z. tvor, živočich, pavouk, hlíšť, pták, jahody, jíl, V., žába, zajíc, hle-

mýžď, mech, ořech, klí, Us., smršť, větry. Nz. — Z. *pára* = rontička pospolitá, fumaria officinalis, rostl. Vz Rstp. 69. *Z. kotva*, kolčatka, nadseda, rostl. Slb 638. Z. válka Us. Z. břeh, Dch., jablka (brambory), ve vých. Čech, Kál., smola, Lpř. Slov. I. 100., nebozez, NA. IV. 129.; z. tekvica, bryonia alba (posed, die Zannrübe), Pbld. III. 3. 187, plúcnik, cetraria islandica (lišajník), Let. Mtc. Sl. VIII. 1. 11.; bylina (herba terrae). BO. Do zemských děr se skrývali. Hrbň. Rkp. A má se k ní něco podobné, jako hospodář člověk jiný, ne Kristus, má se k tělestné zemské vinnicí. Hus II. 62. — Z = *polní*, Feld-, Acker-, Erd-. Z úroda, práce, Us., měřič, mezník, V., zboží. Zlob. — Z = *země, kraje, obce, vlasti se týkající*, Landes, Land-, Staats-, Vaterlands-. Soud zemský, das Landrecht: větší čl panský, das Herrengericht, a soud menší, das kleine Landrecht. Vz více v Gl. 388. Z. desky (dsky), V., měřič, mince, důchody, vojsko, sndí, komorník, rada (školní) zákon, písař, obec, páni, D., řízení, ohrancové, Sych., válka (občanská), Jel., právo, Ros., zřízení, Kom., věci, léta (gesetzmässige Verjährungszeit), hofmistr, maršálek, kancléř, Zříz. F., mír, der Landfriede, víno, úřad, soudce, Us., řád (vz Řád), Plk., vladař, Zlob., ústava, obrana, vz S. N., stavové, Nz., jazyk, statek, sněm (vz Sněm, S. N.), Rd., botovosť, vz S. N., úředník, stráž, clo, záležitosť, vydání výbor, správce, kommisse, průbířství, sjezd, úvěr, účel, poslanství, příjem, archiv, zákonník, moc, meze, hranice, hlavní město, prospěch, vojenské velitelství, prostředky, síly, vláda, noviny, ochrana, zrada, zrádce, zastupitelstvo, číslo, příplatek, potřeby, J. tr., vz Zř. z. Jir. C. 42. Z. pán. V. Vz Žer. Záp. I. 135. Z daň, ředitelství stavební, účetní, účtárna, pokladnice, úřad finanční, ministerium, školní úřad, školní inspektor, náhrada, káznice, nemocnice, porodnice, Sp., blázinec, škola, Us, pokoj. Th. Před z. soud poháněti. Zříz. F. I A. VII. 3. Z. štít, sbor, plodiny, Landesprodukte, svízel, Landesplage, cvičebna, Landesexercitienhaus, Deb, průmysl, výstava průmyslová, výrobek, jednota, Landesverein, správa, Šp., četnictvo. Čsk. Jel tam na zemské útraty. Us. Z. déšť (po celé zemi), der Landregen. Us. Zkr. Z. obec. Kaizl. 71., roboty, Osv. I. 167., sňatek, Výb. II. 29., zloděj. Dal. Jir. 97. Z. dobré. Bdl. Obr. 85. Ve při o zemskou pravdu (o řád zemský). Práva a svobody zemské; Klenoty zemské; Počali válku proti rušiteli zemskému; První to nám známý příklad jakési z. matriky. Pal. Děj. II. 2. 307., IV. 2. 336., IV. 2. 338. a 282., V. 2. 90. Ktožby zemského zhúbce a škódce v své tvrze a příbytky přijal. O. z D. Zkázce zemských práv. Vš. Jir. 383. Přes léta zemská. Arch. II. 503. Neb nenie ta věc naše samých, ale obecné zemská. Ib. IV. 123. Tahnu se toho na dsky zemské, žeť to ve dskách mám; Zboží během obdržel zemským; Vede se toho na dsky zemské; Dobývaje jistiny na něm zemským během; Jakož mi páni zemští najdů. Půb. I. 229., II. 4, 7, 36., 99. O ty věci, kteréž jdú o zemské dobré. O. z D. Zeměnín na zemském, man na manském právě souzen býti má. Zř. F. I. A. VII 3.

Zemstíti se na kom, nad kým, sich rächen, Rache nehmen. Na Ostrav. Tč. Vz Mstíti.

Zemstota, y, f. = *zemstění*. Vz Zemstiti. Kln. Bsn. 208.

Zemství, n. = *svět, zemské věci*, irdisches Wesen. Čenichati zemstvím. Kom. — Z. = *zemská obec*, der Staat. Provinění proti z. D. — Jg.

Zemstvo, a, n. = *zemství, obec, země, stát*, das Erdgebiet, die Landschaft, der Länderkomplex, Staat, das Ländergebiet, der Länderverein. D, Dcb. Ale také z., τᾶ ἐπὶ τῆς γῆς, přiúčastněno bude požehnání vyšlébo z křesťanství. Sš. II. 84. Z. nazýval se ve starém Polště právní soud první instance. Kv. 1838. 13.

Zemšťan, a, m. = *zemský obyvatel*, der Erdbewohner, Erdbürger Zlob. Každý z. z-nu krajan. Č. M. 227 Ve jménu Ježíšovu se má ohýbati každé koleno z-nů. Sš. II. 107., 166.

Zemule, e, f., cailnassa, korýš. Krok II. 248.

Zemúň, ě, f., vz Zemlín. Sl. let. II. 268., S. N.

Zemzetí = *připražiti kabát*, anbrennen. — **eo.** Přetlačel se na kamna a zemzel. V Bohuslav. na Mor. Neor.

-zen, -těn, přípony příčestí pass.: zplozen. Vz *-sen*.

-zeň (znь), přípona jmen podstatných rodu žen.: bá-zeň od báti se, káz-eň od káti se, přízeň od přáti.

Zenahla v Lipovkách, sam. u Humpolce.

Zend, u, m. = *jazyk zendský*. Rk. Vz více v S. N.

Zendavesta, y, f. = *živé slovo, zákonník* Parsův od Zoroastra sepsaný. Rk. Vz S. N.

Zendský jazyk. Vz S. N.

Zendu = zejdu, zjíti, weggeben. Až já z toho světa zendu. U Frýdka. Sš. P. 501.

Zendulka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zenelka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zenelt, u, m, alomandra, kámen, zastr. Rozk.

Zengati = *cinkati, hučeti*. — **komu kde.** Zenga mi v hlavě, v uchu. U Nezamyslic. Bkř.

Zenger, gra, m. Z. Kar., prof. čes. polytechniky a spisov. Vz KP. II. 231., Tf. H. l. 191., Šb. H. I. 309., S. N.

Zeňho = *z něho*. Zeňho nic nevezme. U Uh. Hrad. Tč.

Zenice, e, f. = *jablko oka*, bulbus oculi, der Augapfel. Seav., Čes. lék. VIII. 328., Nz. lék.

Zenik, a, m., rycaena, šelma psovitá. Krok I. b. 79.

Zenit, zenith, u, m., ar = *nadhlavník, nadtemenník, temenník, čelník*, der Zenith, Scheitelpunkt (hořejší konec myšlené čáry od naší hlavy přímo k nebi vzhůru tažené). Rk., Nz. Vz Nadhlavník. Odlehlosť od z-tu, od nadhlavníku, die Zenithdistanz. Nz. Vz S. N., Stč. Zmp. 15.

Zenitalní, Zenith-. Z. zobrazení povrchu zemského. Stč. Zmp. 388, 455.

Zenit(h)ový, Zenith-. Z. (nadhlavníkový) sektor. der Zenithsektor. Nz.

Zeno, gt. Zenona, m., jm. starořec. S. N.

Zenolith, u, m. (puchavec), nerost. Vz KP. III. 9., S. N., Bř. N. 140, Schd. ii. 41.

Zenonianská přísaha = přísaha toho, jemuž byla škoda způsobena. Rk.

Zenotín, a, m., Zinolten, ves u Jindř. Hradce. PL.

Zeňsť = *zejíti*, aufgehen, aufkeimen. Schovej ten hřebík, nu se ti může na něco zeňsť (se hoditi). Na Ostrav. Tč.

Zenta, y, f. Eugen (princ savojský) r. 1697. udeřil na sultana při přechodu jeho vojska u Zenty a jako vichor prudký porazil pluky turecké tak úžasnou měrou, že sultán polekaný utíkal kvapně až do Cařihradu. Proch.

Ze-ový. Z. přípony: *-ěz, -íz, -oz*: řetěz, kněz, vítěz, peníz, lomoz. Bž. 234.

Zepať, vz Zepnouti.

Zepatí, n. = *vzepnutí*, das Aufbäumen. Bern.

Zepatý; *-at, a, o* = *vzepnutý*, aufgebäumt, aufgerichtet.

Zeperu, vz Seprati.

Zepharovichit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 138

Zephyr, Zefyr, u, m., z řec. = *západní vítr*, der Zephyr.

Zepírati se, vz Zepříti.

Zepiák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zepliti (vz Plíti), *zeplivati* = *popliti, poplivati*, bespeien. Ps. br. Jeho tvář zeplvána, Krist. 97. b., zeplivána. ML. 2. Zeplvachu. Pass. 196. Mrzuté jest zeplván. BR. II. 124.

Zeplivati, vz Zepliti.

Zeplvání, n., die Bespeiung. Člověka z. a ošklivosti hodného. BR. II. 22. a.

Zeplvati, vz Zepliti.

Zepnouti, nl, ut, utí; *zpíti*, zepnu, zpial (zastr. zpěl), zpiat, zpěti; *zpínati* = *vzepnouti, vzhůru vznésti*, aufstrecken, auflehnen, in die Höhe richten, aufrichten; **se** = *vzhůru se vznésti, postaviti*, sich aufrichten, aufbäumen, erheben; *odporovati*, sich widersetzen, auflehnen. — **co kam:** ruce **k** nebi. Kom. Ruky k nebu zpína a reťaze zvonia a zapadlé oči horké slze ronia. Č. Čt. I. 207. Vysoko sa **ponad** jeho hrozné vrchy Kriváň zpína. Č. Čt. I. 199. — **se.** Kůň se zpíná. Us., Sych. Spínajícímu se hrozí snížením. BR. II. 256. Kde sa zpína strašná kozia skala. Č. Čt. II. 56. — **se nad kým.** Takového napomenutí bylo apoštolům potřebí, poněvadž se jedni nad druhými zpínati počali. BR. II 101. b. — **kde.** Darmo ten zpínal sa **pod** ním, darmo vyhazoval. Sl. pov. II. 20. — **se kam.** Jož se (koníček) **na** vrata zpíná. Brt P. 107 — **se jak.** Křivd a zloh hluk se zpíná **nad** věže nejvyšší. Ráj. Z. se nad jiné. Ros., BR. II. 194. b., Let. 12., Rd. zv. **Na** vysoko se z. (vypínati). Br. Kůň se mu zepial na výšku zadní nohy. Us. Šd — **se čím:** štěstím. Br. On (žrebec) prednima **na** výšku sa nohama zepne. Hol. 23. — **se proč.** V tom raený sa nosák **od** veľkej zepne bolesti. Hol. 98. — **se proti komu, proti čemu** (odporovati): proti zákazům. Sych. — Tkad. Vz Sepnouti.

Zeprání, vz Seprání.

Zepraný, vz Zeprati. Z-ní knechti. Dač. II. 27.

Zeprati, vz Seprati.

Zepření, n., die Widersetzung.

Zepřeti = *zepříti*. Na Slov. Bern.

Zepříti, pru a přím, při, přel, en, ení; *zpírati* = *odpuditi*, herunter-, zurückstämmen, hinunter-, herab-, wegdrängen, über den Haufen werfen; **se** = *opříti se, na odpor se postaviti*, sich widersetzen, sich auflehnen, sich stämmen, widerstehen; *podepříti se*, sich stützen. Jg. — **koho:** nepřítele. Us — **koho, se čím:** důvody. Jg. Nohama, rukama se z. (upírati). Us. Šd. — **se komu, čemu:** Bohu, Nej, něčí moci, V., ďáblu, Kom. Možná, že domluvě tvé se zepře. Sš. Mt. 251. Ktož by sě listu obranniemu zepřel, na toho má saženo býti moci purkrabie najvyššieho. Vš. Jir. 383. Zepři se snbě (zapři se); Aby vnukání ďábelského nepřijímal, ale jemu se zepřel; Jak statečně apoštol i proč se jim zepřel. BR. II. 73. b., 112. a., 626. Ten se velmi zpieral Mojmírovi. Kuzm. Ja tomu zpíram. Sl. let. I. 73. — Br., Lom., D., Puch. — **se komu v čem.** V tom pánu z. se může (smí). Nej. — **se proti čemu.** Let., Vš. — **se oč** (podepříti se). Ohr. čas. duch. On se bídně o poslední klín zpírá. Dch. — **se čeho.** Co se toho zpíráš? Svěd. A již sě toho zpierá; Toho sě Junákova zpierá a pravi, že . . .: Toho se kupitel zpírá. NB. Tč. 18., 48., 256. Olomúčané mně se toho zpírají. Gl. — **s inft.** Již se poslouchati zepřel. Kom. Pakli by se toho učiniti zpíral. Arch. V. 370 — **se jak.** Zpíral by se (zapíral by) **do** duše. Mor. Šd. *Dlho* se kral' zpieral. Dbš Sl. pov. I. 194. — **se s kým.** Ty se chceš se mnou zpírať (hádati)? Mor. Šd — **se čemu kdy.** Tu nezapovídá v čas potřeby nepříteli se zepříti a jeho k soudu i pohnati; Abyste léček falešných proroků znikali a jim v čas potřeby se zepřeli. BR. II. 24. a., 529. a. — Vz **Sepříti.**

Zepsělý = *který zepsel, se zhoršil*, schlecht geworden. Z. filosof. Měst. bož.

Zepseti, el, ení = *špatným se státi*, schlecht werden, ausarten. Ctih. Zbožie ztratiec zepsejí. Ms. saec. 14.

Zepslý = *zepselý*. Plk., Reš. Vz Zdivočelý.

Zepsiti, il, en, ení = *špatným učiniti*, schlecht, unzüchtig, unehrbar machen. Plk. — **se** = *zepseti*. Plk.

Zepsouti, vz Psouti = *špatným učiniti, skaziti*, verderben, verhunzen. — **co (komu).** Nezepsuj to. Mor. Dch., Tč., Šd. Celý kabát mně zepsul. Na Mor. a ve Slez. Šd. Tys to zepsul (zpsul) = nadobro zkazil. Mor. Vck. — **co jak.** Zepsul ten kabát, až běda. U N. Bydžova. Kšť. — **co, se kde.** I mne **při** sobě zepsuješ. Jir. Ves. čt. 281. Bojíme se, aby se nám ten synek **ve** světě nezepsul. Mor. a slez. Šd. — **koho** = *nadati mu pod světem*, ausmachen, ausputzen, aushunzen. Mor. Šd. — Vz Zepsovati.

Zepsovaný, vz Zepsouti, Zepsovati. — **čím**: válkou List Jana z Cimb.

Zepsovati = *skaziti*, verderben, verschlimmern, verschlechtern. Dipl. 1465. — **co.** Kobylky zepsovaly zemi. BO. Vz Zepsonti.

Zepsutý; -*ut*, *a* *o* = *skažený*, verdorben, verhunzt. Mor. a Slez. Šd. Oba na galanku hleděli. A ja ji něchcu, vem ju ty, bo ona ma zadek zepsuty. Sš. P. 691.

Zeptalý = *zeptaný*. Aqn.

Zeptaná, vz Zeptaný.

Zeptanec, nce, m., der Befragte. Koll. Zněl. 427.

Zeptání, n., die Nachfrage. Pro z. není íání (nemusíš se hněvati, když se na něco zeptám). Poř.

Zeptaný; -*án*, *a*, *o* = *tázaný*, befragt. Odvětila z-ná. Nitra VI. 241. Přicházím na zeptanon, Jem. zu fragen. U Rychn., Koll.

Zeptatel, e, m., scrutator, der Frager, Nachforscher. BO.

Zeptati, *s. se*; *zeptávati se*, fragen, anbefragen, sich erkundigen. — **abs.** Zeptati se potřebí. Kom. Zeptej se, kam máš jíti. Us. Nevím, kady se tam jde. Však máš hubu s sebou, zeptej se. Us. Šd. Milí páni, ještě nedáváme (viny), než neopůštíme, až by nám se pomohl ještě lépe pán Bůh z. NB. Tč. 118. Mohloby něco zřetedlnějšího zeptáno býti. NB. Tč. 85. Přijde čas, že se zeptá zima, cos dělal v létě. Prov. D. — **se co.** Zeptám se to. Har. — **se koho (od koho) co o kom.** Aby se tebe (gt.) něco zeptal o synu svém. Br. Aby se zeptala od tebe o svém synu nemocném. Ben. — **se po čem, po kom.** Aqu. — **se čeho (kde).** Také se toho zde v Čechách zeptati můžeš. Ms. Mus. Přišla se zeptat Heraklea, proč tam přichází. Clmrh. Myth. 243. Chtěl se jí z., má-li ho ráda. Us. Šd. Teprv se té zeptám, hudeš-li chodit k nám; Zeptéte se jich, jak keré říkají. Sš. P. 222., 738. Hledáš-li něco nového, zeptej se často starého. Kmp. Č. 142. — **se nač, na koho.** Jel. Ať se zeptám na svú spravedlnosť, jsem-li k čemu spravedliv. NB. Tč. 184. P. Hanuš má se sám z. na to. Půh. II. 59. A tak řekl, že chce se *doma* lépe na to z.; A račiž na to sě dále z., abychom oměli sě v tom také opatřiti. Arch. II. 432, IV. 26. — **se čeho na kom.** Jehož (času) se bieše zeptal na mudrcích. Bibl. 1425. Tu se mají z. na těch lidech, co tu nadbytu bylo té chvíle. Půh. I. 216. — **jak.** A ještě dále mezi sebú zeptáme, byl-liby ty Požárnov poruč nik. NB. Tč. 167.

Zeř, i, f., mania, die Manie, zastr. V MV. nepravá glossa. Pa.

Zeradlo, a, n. = *zrcadlo*. Slov. Koll.

Zerák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zerav, u, m., thuja, der Lebensbaum, rostl. Z. západní, t. occidentalis, východní, t. orientalis, klouhnatý, t articulata. Vz Rstp. 1427, Čl. Kv. 81., Kk. 103., Schd. II. 274.

Zeravý. Z. dříví, Wachholderholz. Mand. ms.

Z-erbovati = *znamenati*, bezeichnen, zastr. — **co komu.** Šteic.

Zerčice, dle Budějovice, Zertschitz, ves u Ml. Boleslavi. Vz S. N., Ddk. III. 31., Tk I. 34, 35., 41.

Zerevice, dle Budějovice, ves. Arch. I. 526.

Zerfallen, něm. Zerfällt in 3 Abtheilungen: jest ze tří částí, rozkládá se na tré, na tré stránek, na tré části, na tré rozdílův. Mk.

Zeříkati, vz Zříkati.

Zeřinati, vz Zeřnouti.

Zeřivý = *zuřivý* (*e* se střídá s *u*, vz U), wüthend, grausam. Sien z. svė vrahy mlátí. Rkk. 55.

Zeřmotiti = *zchřmotiti*, aufscheuchen. Z. někoho ze spaní. Ostrav. Tč.

Zeřnouti, zeřinati, ab-, wegschneiden. Na Ostrav.

Zerva, y, f., phyteuma, der Rapunzel. Z. zakulatělá, p. orbicnlare, klasatá, p. spicatum, hrnnátná, p. nigrum. Vz Rstp. 970., S. N., Slb. 396., Kk. 167., Let. Mt. S. VIII. 1. 28. — **Z.**, psí jméno. Škd. exe.

Zervati, vz Servati.

Zerz, u, m. = *rez*, der Rost. Na Mor. a Slov. Brt., Ktz., Vck. Nůž plný zerzu. Mor. Šd.

Zerzaň, ě, m. = *srsavý*, *srsoun*, der Rothkopf. Mor. Tč.

1. **Zerzati** = *srsavěti*, rostig werden, rosten Kom.

2. **Zerzati** = *řičeti*, wiehern. Mor. Aj zerzaj, zerzaj, můj koníčku vraný; Prošvarný Janíček koníčky žene, oni zerzajů. Sš. P. 206, 397.

Zerzavá, é, f. Volořich Vita ze Z-vé. Žer. Záp. II. 13.

Zerzavec, vce, m. = *zerzaň*. Mor. Šd.

Zerzavělý = *zersavý*, *ryšoun*, rothhaarig V.

Zerzavěti, ěl, ění = *rosovatěti*, *rzeti*, *rzivěti*, rostig werden, Rost bekommen. — **abs.** Železo zerzaví. Reš. Stará láska nezerzaví. Prov. Nůž, kterým se pořád krájí, nezerzaví. Brt. S. 147. — V., Hus., Br. — **proč.** Braně nám pro starosť a sešlosť časů zerzavěly. V. — **kde.** Ač (panstvo) v hříších zerzavělo. Pnch.

Zerzavina, y, f. = *rezina*, *rez*, der Rost. Ros. Tu nie neroste jenom taká z. (zerzavá tráva na stojaté vodě, na lonee; zerzavá haťina. Slez. Šd. Vz Zerzavka. — **Z.** = *skvrna od rezu*, der Rostfleck. Na již. Mor. Šd.

Zerzaviti, il, en, ení, rostig machen. Rost.

Zerzavka, y, f. = *sarsavka*, *srsavka*, durch Eisenoxyd rothgefärbtes Sumpfwasser. Slez. Šd. — **Z.** = *kokotice*, rostl. Las. Brt.

Zerzavosť, i, f., die Rostigkeit. — **Z**, die Rothhaarigkeit. Ros., Jg.

Zerzavý = *rzivý*, *rezavý*, *rezovitý*, rostig. V. Na Mor. Šd., Vck. Ten kord je z. Ros. — **Z.** = *srsavý*, *ryšavý*, rothköpfig, -haarig. D. Z. hlava. Ros.

Zerzlvý = *sersavý*. Ten šátek jde do zerziva. U Rychn.

Zerzoň, ě, f. = *srsoun*. Mor. Šd.

Zerzoun, a, m. = *srzoun*, *ryšoun*, der Rothhaar. D.

Zesaditi, vz Saditi.
Zesamotněti, ěl, ění, selbstständig werden. Us Tč.
Zesati, štím a štiji, al, ání = *vyscati se* — **se komu kam (nač)**. Jád.
Zesedlačiti, il, en, ení, verbauern. Us. Dch.
Zesednouti, vz Sesednouti.
Zezekati, vz Sesekati.
Zeshora, vz Seshora.
Zeschnouti, vz Seschnouti.
Zeschnúti, vz Seschnouti, Zsechnúti.
Zeslel, vz Sesekati
Zesilenosť, i, f., die Erstarkung, Kräftigung.
Zesilený; *-en*, *a*, *o* = sesilený, erstarkt, gekräftigt.
Zesileti, ěl, ění, stark werden, erstarken, zu Kräften kommen. Dch.
Zesiliti, vz Sesiliti.
Zesinalý, bleich. Z. ústa. Hdk., Kká. K sl. j. 178, Tč.
Zesinati, blass, bleich werden. — **proč**: od zimy. Us. Tč.
Zesinéti, ěl, ění, blass, bleich werden. Tělo jejich zesinělo. Sš. Sk. 196
Zesivěti, ěl, ění, grau werden. — **komu**. Už mu vlasy sesivěly Us. Šd., Tč.
Zeskákati, vz Seskočiti.
Zeskelnatělý, verglast. Z. cihla. Zpr. arch Viii. 93.
Zeskelnatěti, ěl, ění, glasig werden. Cihla z-la. Us.
Zeskleněly, verglast. Šm.
Zeskleněti, ěl, ění, verglasen, zu Glas werden. Šp.
Zeskliti, verglasen, in Glas verwandeln. Vz Skliti.
Zesklovatiti, il, těn, ění, glasartig machen. NA. IV. 182.
Zeskuoutl = *zeschnouti*. Na Slov. Sl. ps. č. 162.
Zeskočiti, vz Seskočiti.
Zeskrz, zastr. = *veskrz*, *vesměs*, durchaus, ganz und gar. Z. mi odpustil. Ms. Č.
Zeslabiti, vz Seslabiti.
Zesláblý, geschwächt. Us. Dch.
Zeslábnouti, vz Seslábnouti.
Zeslábnuti, n., der Verfall der Kräfte.
Zesladnouti, dnul a dl, utí, süss werden. Čch. Bs. 65., Šd.
Zeslaněti, ěl, ění, salzig werden, Salzgeschmack bekommen. Polívka z-la (když se sůl v ní rozleželа). Mor. Šd.
Zeslání, n., vz Seslání.
Zeslaný = *seslaný*. Vz Seslati.
Zeslati, vz Seslati.
Zeslezačený; *-čen*, *a*, *o*, schlesisch geworden. Šd.
Zeslezačiti, il, en, ení, schlesisch machen. Šd.
Zeslezinovatělosť, i, f., splenificatio. Nz. lk.
Zesilvění, n. = středoobplodí ve dvoje vrstvy rozdělené, jichž vněšná zbobnela, vnitřní zořešela, die pflaumenartige Veränderung. Rst 524.
Zeslovanštělý, slavisirt. Diecesanům svým z-lé ‚Krieš' pilně vštěpoval. Šb. Lit. I. 42.
Zeslovanštilý = *zeslovanštělý*. Cf. Zhovadilý. Z. pozůstatek národu. Bdl.
Zeslovanštiti, il, ěn, ění = *slovanským učiniti*, slavisch machen.
Zeslovenčiti, il, en, enl, slovenisch machen. — **co jak**. Třebať, abychom si češtinu v částech nezvyklých trochu z-li zvučnou Slovenčinou. Šd.
Zesolnatěti, ěl, ění, salzhältig werden.
Zesmradění, n., das Stinkendwerden. Bern.
Zesmraděný; *-ěn*, *a*, *o*, stinkend geworden. Bern.
Zesmraděti, vz Sesmraděti.
Zesmraditi se, il, dění, stinkig werden. Voda, když se nehýbá, zesmradí se. Koll.
Zesmradnouti, vz Sesmradnouti.
Zesmradnuti, n. = *zesmradění*. Bern.
Zesmradnutý = *zesmraděný*. Bern.
Zesmutněti, ěl, ění, traurig werden. Šphň.
Zesmysliniti, il, ěn, ění, versinnlichen. Šm.
Zesnětivělý, gangränös. Nz. lk.
Zesnětivění, n., die Gangränescenz. Nz. lk.
Zesniti, zesnivati se komu, träumen. Zesnívalo se mu, že šťastný bude skrz svoju najmladšu céru. Dbš. Sl. pov. Viii 69
Zesnouti, vz Sesnouti.
Zesnuchu, zastr. = *zesnuli*, *usnuli*. Kat.
Zesnulec, lce, m., der Verstorbene. Šml., Sš Os. 240.
Zesnulý, vz Sesnulý.
Zesnutí, n., das Einschlafen. Us. Šd.
Zesouditi se s kým. S-dil se s hospodářem a odešel (ze služby), in Streit gerathen. Us. Šd.
Zespání, n. = *vyspání*, zastar. Já nerazí přistúpiti k té svátosti (přijímání), ktož by byl nechnten pro nezespánie neb pro silného pitie přemoženie snočnieho. Št. K. š. 123. Vz Zejspání, Listy filol. 1880. 115.
Zespati se = *vyspati se*, ausschlafen. Št., Ben. Jáz sem spal i zespal jsem sě, soporatus sum. Ž. wit. 3. 6. Vz Zespání. Kto sě lépe zespí a zleží u pokoji než kněžie?; Ani se zespí ani právě odpočine. Hus i. 220., iii. 110. (ii 245.).
Zespod = *od spodu*, *zdola*, von unten auf. Z. obšitý plátnem. Us. Z. rybníka. — Z. = *dole*, unten. Sklenice z. široká. V. — Kom., Ros., D. Naše pře o metropoli slovanskou nesmí zůstati zespod, povedeme vysoce svou věc. Sb. vel iii. 115.
Zespodku, vz Zespod. Bern.
Zespodu, vz Zespod. Bern.
Zespolečniti, il, ěn, ění, vergesellschaften. Šm.
Zespolka = *společně*, zusammen, gemeinschaftlich. Zlob. Vyznáváme tímto listem všichni ze spolka přede všemi, kdož jej uzří. Tov. 5. Žehy své posly s námi do Čech k sněmu obecnému chtěli vyslati, aby mohli z. s vámi zavřiti. Pal. Děj iii. 3. 90.
Zesprostačeti, ěl, ění, gemein werden Us
Zesprostěti, ěl, ění, gemein werden. Šm.
Zesránek, nka, m. = *usránek*, der Beschissene. Us.

Zesrati co = *skvaknouti*, auf etwas scheissen. Já bych tě zesral. Řekli, že by to zesrali. Us. Vrů., Kšť.

Zesrdnatění, n., das Muthfassen. Bern.

Zesrdnatěti, ěl, ění = *zmužiti se*, Muth fassen. Us.

* **Zesrdnatiti**, il, ěn, ění, muthig machen.

Zesť, vz Zesti.

Zestarati se, vz Sestarati se. Šš. P. 534.

Zestařeti, el, ení = *sestařiti se*. Tabl.

Zestařiti, il, en, ení, alt machen. — **se** = *zestařeti*. Ten člověk se sestařil. Na Ostrav. Tč. — **koho.** Bída ho s-la. Us. na Ostrav. Tč.

Zestárnouti, vz Sestárnouti.

Zestatečněti, ěl, ění, gesetzt, ernst werden. Us. Tč.

Zestátnění, n., die Verstaatlichung. S. dráhy. Us. Dch.

Zestátniti, il, ěn, ění, verstaatlichen. — **co**: dráhu. Us.

Zestaviti = sestaviti. — **Z.** = *odstaviti*, abspänen. — **koho**: dítě. Na Ostrav. Tč.

Zestejnění, n., die Angleichung (von Lauten). Nz.

Zestejniti, il, ěn, ění, *sestejňovati*, gleich machen, angleichen. Vz Zestejnění.

Zesti, *zesť*, zím u zjem, zíš, zí, zíme, zíte, zí, zedl a zedel = *snísti*, abessen, zusammenessen, verzehren, verfressen. Na Mor. a Slov. Vck. — **co.** On by všecko zedl. Na Strážnicku. Šd. Šak to má kdo zesť. Na Zlinsku. Brt. Čože si mi, moja milá, zedla, keď si mi tak prevelice zbledla? Sl. ps. 45. Ba čoby mu priam starého čerta hola predložila, i toho by byí zedol. Er. Sl. čít. 63. Cos, děvečko, cos ty zedla, žes na jedno líčko zbledla? Oj, zedla som rybičku z moře, milý Bože, umořiť ňa može. Pck. Ps. 9. Nech psom tráva rastie, keď koně psi zedli. Poř. Zh. IV. 27.

Zestkvěti se, ěl, ění, erglänzen. Slunce se z-lo, sol refulsit. BO.

Zestoročiti se, il, ení = dočkati se věku 100 roků, 100 Jahre alt werden. Us. Šd.

Zestřapiti, il, en, ení, zottig machen, zerzausen. — **se kde.** Šňůra, kalhoty u nohy se z-ly. Na Ostrav. Tč.

Zestrašení, n. = zděšení. Bern.

Zestrašený = zděšený. Bern.

Zestrašiti, il, en, ení, *zestrašovati*, erschrecken, in Schrecken versetzen. Us. Tč.

Zestrašovati, vz Zestrašiti.

Zestříhání, n. = sestříhání. Vz Sestříhati.

Zestřih, u, m. = nástřih. Vz Rst. 524.

Zestříhaný; -án, a, o, vz Sestříhati.

Zestříhati, vz Sestříhati.

Zestříhnouti, vz Sestříhati.

Zestřízlivěti, ěl, ění, nüchtern werden. — **čím**: vodou. Us. Tč.

Zestrouhati, vz Sestrouhati.

Zestúpení, n., vz Sestoupení.

Zestúpiti, vz Sestoupiti.

Zestupovati, vz Sestoupiti.

Zestydnouti, *zstydnouti*, sich abkühlen, kalt werden. Polívka už zestydla. Na Ostrav. Tč. — **Z.**, dnul a dl, utí, kalt werden, auskühlen. Zlob. — **kde**: ve sklepě, za oknem.

Zesúkati, vz Sesoukati. Bern.

Zesurovění, n., die Verrohung. Z. mládeže. Dch.

Zesurověti, ěl, ění, roh, wild werden. — **kde.** Děti mezi sprostým lidem z-ly. Tč.

Zesurovití, il, en, ení, roh, wild machen, verrohen. — **koho čím**: špatným vychováním.

Zesušiti, il, en, ení, *zesušovati*, eintrocknen. Hrušky se sesuší. Us. Tč.

Zesvětačilý, alltäglich, gemein geworden. Z. biskup. Sb. vel. III. 212.

Zesvětačiti, il, en, ení, weltlich, gemein, lüderlich machen. Ten člověk se z-čil (stal se světákem). Us. Tč., Šm.

Zesvětštění, n., die Verweltlichung. Mnohobožství toliko z nedorozumění a pošetilého z. onoho jest vzniklo. Dk. I. 277.

Zesvětštiti, il, ěn, ění = *světským učiniti*, weltlich, gemein machen. Osv. I. 236.

Zesvrchku = *zhůry*, von oben. Zlob.

Zesýchati, vz Zeschnouti.

Zesyřeti, el, ení, käsig werden. Mléko již z-lo. Us.

Zesyřiti, il, en, ení, zu Käse o. käsig machen; se = *sesyřeti*. To mléko již se z-lo. Tč.

Zešáliti, il, en, ení, durch Betrug erlangen. Plk.

Zešarpati, herunterreissen. — **co odkud**: ovoce se stromu, šaty někomu s těla z. Na Ostrav. Tč.

Zešedivělý, grau geworden. Sych.

Zešedivěti, ěl, ění, grau werden, ergrauen. Presl. — **čím**: věkem, starostmi.

Zešednouti, grau werden. Presl.

Zešelmilý atd. = *zšelmilý*.

Zešerediti, il, ěn, ění = *šeredým učiniti*, hässlich machen.

Zešíjati = *sešíjeti*. Vz Sešiti.

Zešílený, wahnsinnig geworden. Dch.

Zešíleti, el, ení, wahnsinnig werden. Dch., Tč.

Zešířiti, il, en, ení, *zešiřovati*, breiter machen, erweitern. — **co**: otvor motykou. Us. Dch.

Zešiti, vz Sešiti. Bern.

Zeškrábání, n. = seškrábání. Vz Seškrábati.

Zeškrábaný = seškrábaný. Vz Seškrábati.

Zeškrábati, vz Seškrábati. Bern.

Zeškrábnouti, vz Seškrábati.

Zeškrabovati, vz Seškrábati.

Zeškrknúť se s kým = *seškrknouti* = *seškorpiti se, pohádati, povaditi se*, hart an einander gerathen, zanken. Se súsedů zeškrkly jsme se trochu. Slez. Šd. Vz Zeškýřiti.

Zeškřupati, zerkauen, dass es prasselt. Když co tvrdého jí, to uškřupuje, až to zeskřupe. Na Ostrav. Tč.

Zeškubati, zu Ende schleissen. — **co**: peří všecko sme na škubačce zeškubali. — **co odkud** = *seškubati*, abrupfen. Z. přísadu z řádků. Na Ostrav. Tč.

Zeškýřiti se = *zeškorpiti se, zvaditi se*, in Streit gerathen. Cf. Zeškrknouti, Škýra. A jak šli, zeškýřili se. Slez. Šd.

Zešlahati, vz Zešlehati.

Zešlehati (m vzšlehati), *zešlahati* = *šlehaje zkypřiti*, durchs Peitschen, Schnellen auflockern. - **co**: vlnu. Kom. D.

Zešlechtiti, il, ěn, ění, veredeln. — **co čím**: strom vroubením.

Zešlechtněti, ěl, ění, sich veredeln, edel werden. Šml.

Zešlichtovatěti, ěl, ění, brühartig werden. U Olom. Šd.

Zešlosť, i, f., vz Sešlosť.

Zešlu, vz Seslati.

Zešlý, vz Sešlý. — **Z.**, herabhängend, an die Fersen reichend. Rúcho do pat zešlé mala hezké nežli kropáček. Hol. 371.

Zešmajdaný, krumm getreten. Z. boty. Dch.

Zešmathati = *sešmathati*.

Zešpatění, n., vz Zešpatiti.

Zešpatěný; *-ěn, a*, o, verschlechtert. Je jakýsi celý z-ný, sieht schlecht aus. Mor. Šd.

Zešpatiti, il, ěn, ění, schlecht machen verschlechtern. — **koho**. Ta nemoc velice ho z-la (bídným učinila). Neštovice ho z-ly = zohyzdily. Mor. Šd. — **koho čím**: špatnými slovy, verunglimpfen. Na Ostrav. Tč.

Zešpatněti, ěl, ění, schlecht, hässlich, kränklich werden. Tč. — **čím**: nemocí (zbeněti). Mor. a Slov. Šd.

Zešpatniti, il, ěn, ění = *zešpatiti*. Olom. Sd. - **co**. Chtěje někomu dobřečiniti, bez odkladu učiň to, nebo loudavosť zešpatní dar. Kmp. Č. 180.

Zešpicovati, zuspitzen. — **co kde**: ječmen, pšenici **na** mlýně, die Spitzen abmahlen. Na Ostrav. Tč.

Zešpičatěti, ěl, ění, spitzig werden. — **komu**. Nos mu z-těl (nemocnému). Us. Tč.

Zešpičatiti, il, ěn, ění, spitzen, zuspitzen. D.

Zeštědřeti, el, ení, freigebig werden. Na Ostrav. Tč.

Zeští, n. = *sjítí*, das Herabgehen. — **Z.** = *vzeští*, das Aufgehen, der Aufgang. — **Z.** = *vyjítí*, der Aufgang. Jád.

Zeštím, vz Zeseati.

Zeštípati, zu Ende spalten. — **co kdy**. **Za** dvě hodiny všecko dříví zeštípal. Us. Tč.

Zeštíplavěti, ěl, ění = *štíplavým se státi*. Seno nevysušené doma z-vl. Siez. Šd.

Zeštvati = *seštvati*, verhetzen. Dch.

Zešúchání, n., die Abnützung. Na Slov. Bern.

Zešúchaný; *-án, a*, o, abgenützt, abgetragen. Z. oblek. Na Slov. Bern.

Zešúchati, abnützen, abtragen. — **co**: oblek. Na Slov. Bern.

Zešuchořiť = *zkypřiti*, auflockern. — **co**: zemi. Na Slov. Bern.

Zešumněti, ěl, ění, schön werden. Siez. Tč.

Zešumování, n. = *zpěnění*, die Abschäumung. Bern.

Zešumovaný; *-án, a*, o = *zpěněný*, abgeschäumt. Bern.

Zešumovatěti, ěl, ění, schäumig werden. Víno z-lo. Us. Šd.

Zešumovati = *zpěniti*, abschäumen. Bern.

Zešvěřiti se, il, en, ení = *zbortiti se*, sich werfen. — **kde**. Deska (prkno) na slunci z-la. Na Ostrav. Tč.

Zešvarněti, ěl, ění, hübsch werden. Jako děcko byl škaredý, ale jak vyrostl, z-něl. Na Ostrav. Tč.

Zet = *litera z*. Mor. Na Slov.: *zeť*. Šd. — **Z**, vz Zeť.

1. **Zeť**, klaffen. Vz Zíti, Slov. Loos.

2. **Zeť**, ě, m., v již. Čech. *zet*. Kts. Vz Host, Tesť, Bž. 11. *Zeť*, zętь, řec. γαμβρός, lat. gener, skr. gâ-mâtr, lit. žentas, všecka z koř. skr gân, lat. gen, řec. γεν (γι-γ(ε)νομαι), ploditi. Schl. — **Z.** = *dceřin muž*. St. skl, D., Břez. 114. V MV. nepravá glossa. Pa. Ješče byl Janek v povíťú, již mu říkali: muj zeťu; Dceru sem pozbyla, zeťa sem neznala; Dobře, zeťu, dobře, do devátě kože, nech ťa poslúchá. Sš. P. 603., 779., 785. Žaluje Ambrož na zetě svébo s hospodyní svú o 10 zlatých pnojčeného dluhu spravedlivého; I žádá Marek, zeť její, kterýž dcern pojal, dílu třetího po tej dceři. NB. Tč. 154, 210. Josef jsa zetěm jeho. BR. II. 7. h. — Vz Zať.

Zeťák, a, m., osob. jm. Mor. Vck.

Zeťati, vz Setnouti. Bern.

Zeťati, n. = *stětí*. Bern.

Zeťatý = *sťatý*. Bern.

Zetek, tka, m., os. jm. Na Vsacku. Vck.

Zetiuání, n. = *stinání*. Bern.

Zetinati = *stínati*. Bern.

Zetírati, vz Stírati, Setříti.

Zetíti, vz Stíti.

Zetkání, n., vz Zetkatí, Setkati.

Zetkaný; *-án, a, o*, vz Setkati. — **jak**. Kadeře tvé blavy jako zlatoblav králový s cievkami zetkaný. BO.

Zetkati, vz Setkati. Ještěť zetče plátna v domu. Výb. I. 251.

Zetknúti sa = *sraziti se*, zusammenstossen. Už spolu rozkatenĕ neprátel'ov hejna sa zetknú, už do samého divú zábubu lóna nesú. Hol. 377.

Zetkvésti, aufblühen. Když zetkve, žato hnde BO.

Zetkyně, ě, f., *lepší starší*: *snacha*. Cf. Zeť.

Zetleliště, ě, n. = *místo, kde co tlí*, der Moderort. Quido.

Zetlelosť, i, f., der Moder. Ros.

Zetlelý = *spukřelý, zlezelý, shnilý, zpouchlý, ztěrelý, ztýřelý, zprachnivělý*, morsch, vermodert, moderig, verweset. V. Z. plátno, šaty, pnnčochy, Ros., pošva, Jel., prkno. Háj. Z. hnůj. Us. — **Z.**, verglimmt. Z. uhlí. Bern.

Zetlení, n., der Moder, die Verwesung, Vermoderung. Nz. lk.

Zetlenice, e, f. = zetlenina, zastr. Rozkoch.

Zetlenina, y, f., der Moder. Skd. exc., Nz. lk.

Zetlenosť, i, f. = *zetlelosť*. Zloh.

Zetlený; *-en, a, o* = *zetlelý*. Z. dřevo. Háj.

Zetleti, *zetlíti*, el, eni, *zetlívati*, vz Setleti. BO., Dal., Hol.

Zetletý = *zetlelý*. Velcš.
Zetlíti, vz Zetleti.
Zetlivající, vermodernd, morsch werdend. Z. částky rostlinné SP. II. 98.
Zetlivati, vz Zetleti.
Zetmák, u, m = *setmívka*, die Abenddämmerung. Přišel jsem dom už za z-ku. Slez. Šd.
Zetměti se = setměti se.
Zetnouti, vz Setnouti.
Zetoch, a, m., os. jm. Mor. Šd.
Zeťová, é, f., die Schwester des Schwiegersohnes. Šm.
Zétra = *zítra*. Prosila mynáře, by jí nebral méta, že mu dá hubénku dneska nebo zétra. Sš. P. 252.
Zeteřelosť = *setřelosť*. Ps. 106.
Zetřelý = *setřelý*. V.
Zetření, n., die Zerreibung, attritio, contritio. Sal. 157., Ž. wit. 13. 3., 59. 4. Vz Setříti.
Zetřený; *-en, a, o*, abgerieben. Sal. 157 Z. sira. Db. Vz Setřený.
Zetříti, vz Setříti. Ž. wit. 3. 8., 136., 9., 17. 43.
Zetrvání, n. = setrvání. Na Slov. Bern.
Zetrvanlivosť = setrvanlivosť. Na Slov. Bern.
Zetrvanlivý = setrvanlivý. Na Slov. Bern.
Zetrvati = setrvati. Na Slov. Bern.
Zeugma, gt. zeugmata, n., z řec. = *spřežka*, figura řečí, dle níž se ve větě ke dvěma rozličným podmětům připojuje jen jedno sloveso výrokové, které přísně jen k jednomu z nich patří. Oči Páně hledí na spravedlivé a uši jeho na jich volání (hledí m.: jich volání slyší). S. N., Nz. Z., když sloveso ke dvěma podmětům nebo předmětům se vztahuje, významem svým však toliko jednomu sluší. V horách libanských leží drahně mést a lidí. (Anth. I. 160.) KB. 237. Cf. Zk. Ml. II. 157., Mk. Ml. 299.
Zeunerit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 160.
Zeus, gt. Zeusa, obyč. podlé řec. sklonování: Zeus, Dia, Diu n. Diovi, Dia, Zeu n. Die, Dii n. Din n. Diovi, Diem. Cf. Bž. 113. Dle jiných: Z., Zeva ... Z. = nejvyšší bůh str. Řeků, u Římanův: Jupiter.
Zeux-is, ida, dle Brusu i: Zeuxa, m., střec. malíř, vrstevník Sokratův, narozen okolo 400 let př. Kr.
Zeuxit, u, m., nerost. Vz S. N.
Zev, u, m. = *otvor, propasť*. Cf. Zíti. Fřt.
Zéva, y, f. Z veliká, tridacna gigas, mlž. Vz Frč. 221., KP. III. 369.
Zevana, y, f., vz Dévana.
Zevangeličený, evangelisch gemacht. Z. obce. Šd.
Zevangeličiti, evangelisch machen; se = zevangeličeti. — **koho: obce.** Šd.
Zevar, u, m., sparganium, der Igelskopf. Z. větevnatý, s. ramosum. Vz Rstp. 1553., Čl. Kv. 86., FB. 7., Slb. 224., Schd. II. 268., Let. Mt. S. VIII 1. 21.
Zěvati = *zívati*, zastar.
Zevel, zivel, vle, m. = *otevřhuba, hňup, hloupý člověk, lelek, troup*, der Maulaffe, Gaffer. Kom., Reš. — **Z.** = *druh sov*. Kouká jako z. Us. — *Přenes. Na zevle jíti* (na lelky). Ros. Zevly chytati (zevlovati). Sych. Co děláš? Prodávám zevly. U Rychn. — **Z.** = *nástroj k obracení rožňů*, der Bratenwender. Ros.
Zevení, n. = *zjevení*, zast. Přietelkyní nazývá choť svú pro z. tajností svých. Hus III. 32.
Zevený; *-en, a, o* = *zjevený*, zastr. Mléko jsú posluchačové, jimžto z-ná tajemstvie jako mléka pokrm příslušie. Hus III. 58.
Zevice, e, f., membracis, hmyz křísovitý. Krok II. 263.
Zevíček, čka, m., osob. jm. Mor. Šd.
Zeviti, il, en, ení; *zevovati* = *zjeviti*, zastar., offenbaren, bekannt machen. Ksch. — **co.** Nešťastnýť bude, jehož nepravosť nebesa zevie. Št. Zevují svá tajenstva. Št. — **se kde.** Když otok zeví se na paži. Ras. — **co, se jak: skrze** ctnostné skutky. Výkl. pís. Šal. Když sě Kristus v těle zevil, již nižádný nepohrzie cierkví. Hus III. 93. — **co komu.** Kdo milnje mé, milován bude od otce mého a zevím jemu sě samého; Ty prsy sě hroznóm přirovnávají, když tiž doktorové dokonalejším dokonalejšie učenie zevnjí; Či jie, až starší bude, věčšie tajnosti nebeských věcí zevíme? Hus III. 73., 87., 99. — **Z.** = *ústa otvírati*, maulaffen? Je to chlapec, čo sa nezná pekne baviť, musí darmo ústa záviť. Na Slov. Bdž. Čít. 105.
Zevlíci, *zevlíkati* = *svléci*. Na Ostrav. Tč.
Zevlíř, e, m. = *zevloun*. Kop.
Zevliti, obyč. *zevlovati*, vz toto.
Zevloun, a, m. = *zevel*, der Maulaffe, Gaffer. D., Nz. — **Z.** v archit. = okénko ve střeše, der Gaffer. Nz.
Zevlování, n., das Herumgaffen. Němc.
Zevlovatěti, ěl, ění, anfangen ein Maulaffe zu werden. Ros.
Zevlovati, *zevlovávati* = *s otevřenou hubou hleděti, lelkovati, lelky chytati, okouněti*, gaffen, an-, be-, herumgaffen, maulaffen, Maulaffen feil haben. — **abs.** Kam to ti lidé tak pádí? Proč tito opět tak zevlují? Nitra VI. 221. — **kde: na náměstí.** Us. — **nad čím.** Ros. — **kam: do povětří.** Dl., Kom. — **po čem.** Kom., Kram. Po věcech, které vně jsou, zevlují. Kom. Lab. 5. — **po čem čím:** očima po dobrých kouscích (jídla). Cyr. — **nač.** Rk. Hledě na les nevyrosteš a zevluje na lidi nezbohatneš. Šd., Hkš., Moravan 1878. 58. A tí na nás z-lí. Har. II. 69., Dch.
Zevlovatosť, i, f., die Gähnäfferei. Ros.
Zevlovatý, zevlovitý = *hloupý jako zevel*, plump, ungehobelt.
Zevlovitosť, vz Zevlovatosť.
Zevlovný = *zevlovitý*.
Zevly, vz Zevel.
Zevna, adv. = *zevnitř, vně*, draussen. Zevna ztráví je meč, a vnitř strach. Ps. ms., BO., ZN.
Zévnatka, y, f. *Z-ky*, chamaceae = mlži stejnosvalní, mají stejné, nesouměrné, těžké misky s povrchem obyč. listnatým. Zámek má na jedné misce veliký zub, jímž do vrubu druhé misky zapadá. Z. listnatá, chama gryphioides, skvrnitá, hippopus maculatus. Vz Frč. 221., Schd. II. 538.

Zevně = *zjevně*, klar, offenbar, vor aller Augen, offen, öffentlich, zastar. Ms. pr. pr., Dal. Co učinil Bůh z. MH. 12. Vyznáváme tiemto listem z. všem. Arch. I. 192., 189 Toho se varuje tajně před Bohem a z. před lidmi učiniti; Zev mi se, ať bych tě z. viděla; Přijdeť hodina, když již ne v přiesloviech budu mluviti vám, ale z. o otci mém zvěstuji vám. Hus II. 19., 93., 94. Aby ji (vieru) z. zpievali; Neměli z. se evelićiti věrú křesťanskú Št. Kn. š. 13. — **Z.** = zevna. Us *Správně: vně, zevnitř.* Cf. Zevnější, Zevný.

Zevnějš = *zevna*, auswarts, äusserlich. U Uh. Hrad.

Zevnějšek, šku a ška, m. = *zevnitřek*, das Aeussere, die Aussenseite. Z. jeho jest příjemny. Us. Dle z-ka někoho posuzovati. Jak krásný mívá faleš z. Shakesp. Tč. Přivětivého z-šku býti. Us. Dch. Veršování dotýká se holého z-ška slohu básnického. Hš. Sl. 178. Na z lidé hledí, stran *přísloví* vz: Černý, Hleděn, Kráva, Kroj, Oděv, Šat, Šupina. — *Z-ky* = *hradby*, die Aussenwerke. Vz S. N.

Zevnější, *lépe*: *vnější n. zevnitřní*, äusserlich, aussere. Jg. Z. svět, Mus., předmět. Krok. Z. oknu, okolnosti, popud. Us. Pdl., formy, lesk, Vlč., bedna, die Uiberkiste, kůra, die Aussenrinde, Šp., bradba, das Aussenwerk, Čsk., repraesentace, Osv. I. 158., politika, J. Lpř., stránka věci, Dch., ublaženosť, Šml. I. 49., porhody (kmitání), zrůst, děj lučebný, pohyb údů, těl nebeských. Dk P. 1.

Zevnějšina, y, f., die Aeusserlichkeit Bohatství. moc, sličnosť těla a jiné podobné z-ny; Z-ny chrámu = síně a koby chrámové. Sš. II. 20., Sk. 249.

Zevnějšnosť, i, f., die Aeusserlichkeit. Am., Vaňa.

Zevní = *zevnitřní*, äusserlich, Aussen-. Zevnie sieň, externa. BO. Z. čára, Dch., točení, Křž. Por. 55., zámek, der Mauskasten, Pdl, účinky. ZČ. I. 7. Bylať (korouhev) zevním odznakem obdrženého od římského císaře potvrzení. Ddk. IV. 194.

Zevniterný, äusserlich, *zevnitřní*. Nechaj veci z-né, vstup sám do sebe; tam uvidíš, co ti schádza, o jakej jsi potrebe. Na Slov. Tč. Chtěje posuzovati člověka nehleď pouze na oděv z-ný. Kmp. Č. 146.

Zevnitř (na Slov. zevnúter. Bern.). **Z.**, adv. = *vně*, draussen, aussen, ausserhalb, von aussen her. Jel Z. kůra, vnitř lyka jsou. Kom. Z města. Har. Z. i zevna. BO. Z sieně. GR. Nenie nic ani z. ani v něm, jenž by ho nabádalo neb jim bnulo k pravému pokánie. Hus V. 296. Vidie, ani dobře z jsú živi. Ib. i. 182. — **Z.** = *ven*, nach aussen, auswärts. Obrácení víček z. Ja — *Po zevnitř* = *zevnitřně*, auswendig; *povrchně*, zum Anschein. Reš., Sych.

Zevnitřek, třku, m. = *zevnitřní strana*, das Aeussere, die Aussenseite. Br. Svůdníci to jsou, jichž vnitřek zevnitřku se nerovná. Shakesp. Tč.

Zevnitřně (na Slov. zevnúterne) = *zevnitř*, auswendig. Br. Pocty jeho z. konají. BR. II. 112. a. Ano byť cnostmi svými i všecky jiné lidi převyšoval, málo to prospívá, jestli ta dobrota jeho a cnosť v něčem z. se nepronáší a známa lidem učiněna nebývá. Žer. Bnd. III. 6.

Zevnitřní = *co zevnitř jest*, äusserlich, Aussen-. Vz Zevnitřný. Z. místo, kožka, mázdra, kůra, V., hradba. Bur, příkop, povaha či způsoba, D., vzezření, Kom, lesk, strana, tvářnosť, Us., neduh, Ja, nemoc, Us, úhel, NA. V. 4., planety, Osv. V. 108., strana koule. Kom J. 759. Jev z. nebývá uvnitř týž. Shakesp. Tč. První světí Krista v srdci meli, nehledali sú z-nich obrazóv; Dlúhověčnosti mezi jinými z-mi najviece žádame; Pokušenie z. jest od věci, jenž nenie v člověku v tom, na něhož jde pokušenie a tak Kristus z. od ďábla byl pokušen; Tělo slove z., duše člověk v. Hus I. 77., 146. II. 88., III. 105. — **Z.** = *povrchní*, oberflächlich, Schein-. Z pobožnosť, křesťan. D.

Zevnitřnosť (na Slov. *zevnúternosť*), i, f. = *zevnitřní strana*, die Aussenseite. Kom. V z-stech vězeti. Plk., Dl

Zevnitřný = *zevnitřní*. Z. věci. V.

Zevnitrokluubní, exomera, pl., v zoolog Nz.

Zevnitroústí, n., der äussere Eimund, exostoma, v botan. Nz.

Zevnúter = *zevnitř* Na Slov. Bern.

Zevnúterne = *zevnitřně*. Na Slov. Bern.

Zevnúternosť = *zevnitřnosť*. Na Slov.

Zevnúterný = *zevnitřní*. Na Sluv. Bern.

Zevný; *ven vna*, o = *zjevný*, offen, offenbar, klar. Cf. Listy filol 1882 296. Z. hřích. Št., nepřítel. Hil. Z. známky něčeho. Mus. 1880. 155. Zevná věc jest, že člověk nesmierně viece dlužen jest otci Bohu než kterému stvoření, Protož na cierkvi židovské, když se obratí, zevno bude, že jednostajně s cierkvi ev. Krista kázati bude; Z. a neomylná pravila. Hus I. 151., III. 81., 304. A kohož nemóž v z. zlé přitáhnouti; Kdyby vyúčen byl z křesťanské obce kletvú zevnú od vyššieho; Z hřiech. Št. Kn. š. 11., 27., 28.

Zevřelý = *který zevřel*, aufsiedend. — **Z.** = *bouřlivý*, brausend Z. moře, krev, víno. V. Z moře bez přestání se nadýmalo. Bart.

Zevření, n., das Aufsieden, der Aufsud; das Aufbrausen. Vz Zevříti. Z. moře. V. — **Z**, das Gerinnen.

Zevřený; *en, a, o*, aufgebraust. Z. moře. Na Slov. Bern. — **Z.** = *sražený*, geronnen. Bern.

Zevreť = *zevříti*. Na Slov.

Zevříti, vru, vři, vřel, vření; *zvírati* = *zvařiti se, počínati vříti*, wällen, aufsieden, aufsprudeln; *zdvíhati se*, brausen, aufbrausen. — **abs.** Ta voda již zvírá. Us. Moře zvírá (zdvíhá se). Us. Mléko sa zevrelo = srazilo se, ist geronnen. Bern. — **kde.** Nechť voda n obně zevře. Us. Voda zevře **při** skrovném ubli. Byl. Zdá se, jakoby víno mladé v sudích zvíralo. Ms. bib. Voda v hrnci zvírá D. — **(se) jak:** klokotem, klokočkem z., klokočkem se zvírati. D. Zvírej slasti nebes tokem. Sš. Bs. 28. — **čím.** Čím hrnéček jednou zevřel, tím již neodevře. Prov.

Zevrívati = *zvlrati*. Vz Zevříti.

Zevrub, adv. = *úplně, na vlas*, genau, vollständig. Z. roky počítati Br. Z. něco uvážiti, probírati, vzíti, popadnouti, mit dem Hefte fassen. Dch. Tuť shledáváme dosti z. potvrzeno, co Kozmas o zevní podstatě Moravy praví. Ddk. IV. 127. (Vyplnění zákona) od svých posluchačů zevrub vyhledávají BR. II 100. b.

Zevrubně = *zevrub*, genau, vollständig, umständlich, ausführlich, eingehend. Z. něco vypsati. Nz. Z. o něčem mluviti Us. Z. o něčem jednati, Dch., pojednati, KB. IV., 2. vyd. VII., Dch., něco objasniti, znáti, ustanoviti, o něčem promluviti, s něčím se obírati. Dch. Z. něco vyměřiti, popsati, projíti, prohlédnouti, prozkoumati, Us. Pdl., vyličiti, vypravovati, vyptávati se, něco vypočítati, Us., rozkladati. Lpř. O kronice kláštera toho zevrubněji jest pojednáno. Ddk IV. 123. Aby zámyčky do ložisek z. zapadaly; Z blailky, vá covitý. NA. IV. 156, 176.

Zevrubní, **-ný** = *co jest na ruby*, auf der verkehrten, linken Seite. — **Z** = *úplný, obšírný, na vlas*, genau, eingehend, akkurat, streng, umständlich, ausführlich, vollständig. Z. zpráva, Zlob., pozorování Ssav. Z. ustanovení v mezech zákonů. ŘZ. 1850. Z počet, Nz., vysvětlení něčeho, Dch., líčení, popis, vypsání, výčet, studium, vylíčení, popsání Us. Pdl., výpočet, ohledání něčeho, Osv. I. 521. V. 109, účet, sazba, der Specialtarif. Šp. Z vypravování, zvěsť, známosť o čem Ddk. IV. 122., 259, 274 Z-ně příkazů božích plnění. Sš II. 4. — **v čem**: v mluvení. Lpř. Slov. I. 25.

Zevrubnosť, i, f = *úplnosť, podrobnosť*, die Genauigkeit, Akkuratesse, Vollständigkeit, Strenge, Umständlichkeit, Gründlichkeit, Ausführlichkeit D., Nz., Dch. S velikou z-stí něco činiti. Us. Sloh konkretní má se chrániti přílišné z-sti. Hš Sloh. 128. Srdečné svazky naíražují se (u aristokratů) z sti a blazeno-sti zevnějších forem. Vlč. Kozma zpravuje nás o těchto věcech s velikou z-stí. Ddk. II. 220. Nápadna jest vykladatelům ta z. Sš. J 304. *Stran pořekadel* vz: *Důkladnosť, Chlup, Puskvrna, Stít.*

Zevs, vz Zeus.

Zevšad = *se všech stran, odevšad, sevšad*, von allen Seiten, allenthalben her D. Z mu zpívají: Ty kokošku nělilaj, tej kuřičky něchytaj! Sš. P. 434.

Zevšednělý = *zobecnělý, oklepaný, otřelý, všední*, trivial. Nz. Z. průpověď. Mus. 1880. 423.

Zevšednění, n., das Gemeinwerden, die Verflachung. Dch.

Zevšednětí, ěl, ění = *zobecněti*, alltäglich, gemein, trivial werden. Jg., Dch. Tč. Čeho ob den máme, zevšední. Us. Tč. — **čím**: častým přicházením. — **kdy**. Šťastným instinktem doplditv se mnohých zásad politických a válečných, které teprv za našeho věku z-ly. Pal. Děj. V. 1. 102.

Zevšedniti, il, ěn, ění = *všedním učiniti*, gemein machen. Čas. duch. IX. 667.

Zevšeobecnění, n., die Verallgemeinerung. Osv. I. 78.

Zevšeobecnětí, ěl, ění, allgemein werden. Ta hra, ten obřad z-nél. Us.

Zevšeobecniti, il, ěn, ění, *zevšeobecňovati*, allgemein machen, verallgemeinern. — **co**: nějakou poučku. Stč. Alg 62. — **co čím**. Dvěma podobenstvíma ještě Ježíš myšlénku tu zevšeobecňuje. Sš. L. 70.

Zevšetečnětí, ěl, ění = *všetečným se státi*, vorwitzig werden. — **kde**: **mezi** ch'apci. Us. Tč.

Zevzdorovatí proti komu, trotzen. Na Ostrav.

Zevzněti, *zevzníti*, vzní, ěl, ění: *zevznívati* = *počíti vzníti*, ertönen, erschallen. — **abs.** Zevznie radosť, hlahol trub a kotlóv. Rkk. — **čím.** Dupem jejich paty zevzněl les. Kamar. — Jg. — **kam.** Zevzní vlcetstvie k Neklanu radostnu uchu. Rkk. 23.

Zey . . . vz *Zej* . . . aneb *Zí* . . .

Zeydlic z Schönfeldu Vz Jir. H. I. (Ruk.). II 355.

Zeyer, a, m., os. jm. Z. Jul., spisov. Vz Tf H I. 141.

Zez m *ze*: zez Klatov, zezdolejška. Gb. Hl. 122 Zez Plzně. Vz Zásuvka. Bž. 51.

Ze za, vz Zá.

Zežabený = *zežabnutý*, ertrört. Z. nohy. Na Ostrav. Tč.

Zežabiti si co: nohy, erkälten, erfrören. Na Ostrav. Tč.

Zežabnutý, vz Zežabený

Zezajímati, vz Zajati. Na Slov. Bern.

Zezápadniti se, il, ěn, ění. — **kdy**. Národ český teprv této doby z-il se úplně (= zokcidentalovati se). Pal. Děj. V. 2. 8.

Zezašiti, il, en, ení, *zezašívati*, zusammennähen Us Šd.

Zezašívaný; *-án, a, o*, zusammengeheftet. Us. Šd.

Zezelenalý, grün geworden. SP. II 111.

Zezelenání, n., das Grünwerden. SP. II. 108.

Zezelenatí, grün werden. Us.

Zezerzavětí = *zrezovateti*, verrosten. Rus.

Ze zhora = *se shora*. Pustili naň z. kámen. Er Sl. čít. 36.

Zezhulčí = *žežhulčí*, Guckguck-. Z vejce. Us Z. vejce t. j. škola šulfrňácká (m.: šulverelnská). Us. na Mor. Tč.

Zezhule, vz Žežhule.

Zezice, dle Budějovice, Secsitz, ves u Ústí n. L.

Zezik, a, m., der Verzehrer, Fresser. Vz Zesť. — **Z.**, osob. jm. Šd.

Zeziměti, ěl, ění, kalt werden. Z-lo. Us. Šd.

Zezimiti se, il, ení = *zeziměti*. Z-lo se. Mor. Šd.

Zezimniti se = *zezimiti se*. Z-lo se, přijde hrzo snih. Na Ostrav. Tč.

Zezlatětí, ěl, ění, zu Gold werden. — **komu**. Omočil tam prst a hned mu z-těl (byl zlatý). Us. Šd.

Zezlití, il, en, ení = *zlým učiniti*, böse machen. — **koho na koho**. Mus.

Zeznámiti = *seznámiti*. Na Slov. Bern.

Zeznati, vz Seznati.

Zezněný = *zetlený, spálený*. Mor. Bkř.

Zezobati, vz Sezobati.

Zezolka, y, f, orchis latifolia, rost. Mor. Neor.

Zezouti = *sezouti*. — **co odknd:** boty s nohou. Us. Tč. Z. se z bot. Tč.

Zezpívati, vz Sezpívati.

Zezpod, vz Zespod.

Zezření, n. = *vzezření*, der Anblick. Zezření hrozného. Jel. Z. koní (aspectus). BO.

Zezřeti, *zezříti*, el, ení; *vzezřeti*, ansehen. — **nač.** Zezřel na vše Ž. wit. 32. 14. Zezřev naň plně ho poznal. GR., ZN. — Vz Sezříti.

Zezřídkavěti, ěl, ění, rar werden. Šd.

Zezříti, vz Zezřeti.

Zezrzavěti, ěl, ění, rostig werden. — **kde.** Železo v mokře z-vl. Us. Tč.

Zeznhatěti, ěl, ění = *veliké zuby dostati*, grosszähnig werden. Kůň z-těl. Us. Tč

Zezula, y, f, rostl. Vz Suchopýr, Zezulina. — **Z.**, kravské jm. Mor. Brt, slez. Šd. — **Z.** = *zezule*.

Zezule, vz Žežhule.

Zezulena, y, f. = *kokotice, plevel jetel mořící, povázka*. Na Mor. Brt.

Zezulenka, y, f. = *žežhule*. Zaknkala z. Sš. P. 403.

Zezulina, y, f. = *kokotice, sezulena*, cuscuta, die Flachsseide. Slb. 372. Cf. Posranka, Povázka.

Zezulinka, y, f. = *sezulenka*. Z-ky libým hlasem cukrují. Sš. P. 54.

Zezulinovitý. Z. rostliny, cuscuteae. Slb. 372.

Zezulka, y, f. = *žežhulka*. — **Z.** = *vstavač*, rostl. Ve vých. Čech. Kál. — **Z.**, y, m., osob jm. na Mor. Šd.

Zezúti = *sezouti* Mor. Vck.

Zezúvati = *sezouvati*. Vz Zezouti. Us. na Mor. Vck.

Zezváněti = *sezváněti*. Sš. P. 168.

Zezvláštněti, il, ěn, ění = *zvláštním učiniti*, specialisiren. — **co čím.** Analytické rovnice lze z. proměněním obecných veličin ve zvláštní. Šim. 32.

Zezvučeti, vz Vzezvučeti.

Zeža, dle Báťa, os. jm. Mor. Sd.

Zežabiti, il, en, ení, froschartig machen. — **se.** Dobytče se z-lo (dostalo žlutou ihlici, nemoc). Vz Osv. 1884 157.

Zežáliti se = *zželeti se*. Na Slov. Bern.

Zežání, n. = *sežetí* Na Slov. Bern.

Zežaný = *sežatý*. Na Slov. Bern.

Zežať = *sežati*. Na Slov. Bern.

Zežati, n. = *sežetí*.

Zežatý = *sežatý*. Na Slov. Bern.

Zeželeti se = *zželeti se*. Na Slov. Bern.

Zeženile = *zženile*. Na Slov. Bern.

Zeženilosť = *zženilosť*. Na Slov. Bern.

Zeženilý = *zženilý*. Na Slov. Bern.

Zežhrati = *sežrati*. Na Ostrav. Tč.

Zežhu, vz Zžéci.

Zežhulenka, y, f. = *žežhule*. Je tam čista studenka, pijava z ni z. Čes. mor. ps. 59.

Zežidělý, verjudet. Us. Dch.

Zežiděti, ěl, ění, verjuden.

Zežidovění, n., die Verjudung.

Zežidověný; *-ěn, a, o*, verjudet. Z. město, noviny. Mor. Tč.

Zežidověti, ěl, ění, verjuden, jüdisch werden. Mor. Tč.

Zežíci = *sežíci*. — **co čím.** Zežže ohněm vše lindi. Dal. 67.

Zežínati, vz Sežínati.

Zežinka, y, f. = *míšanina, směska*, oves setý s vikou. Na mor. Val. Brt.

Zežírati, vz Sežrati.

Zežíti (jen záporně: nezežíti = *nespotřebovati*, nicht verbrauchen). Ani toho (všeho) nezežijů; On to nezežije. Na mor. Val. Vck.

Zežíti, vz Sežíti (sežnouti).

Zežívěti, ěl, ění, aufleben, aufkommen, sich heben. Obchod z-věl. Dch.

Zeživotiti, il, én, ění, verlebendigen. — co. Dch.

Zežloutlý = *sežloutlý*, gelb geworden.

Zežloutnouti, vz Sežloutnouti.

Zežltnúť, vz Sežloutnouti. Na Slov. Bern.

Zežltnutí, n. = *sežloutnutí*. Na Slov. Bern.

Zežltnutý = *sežloutlý*. Na Slov. Bern.

Zežluknouti, vz Prožluknouti.

Zežlutlý = *sežloutlý*.

Zežmolchovati = *skroutiti*. Na Slov. Bern.

Zežmolkovati = *sežmolchovati*. Na Slov. Bern.

Zežralý = *sežralý, ožralý*. V.

Zežrání, n. = *sežrání*.

Zežraný = *sežraný*.

Zežrati, vz Sežrati.

Zežratí, n. = *sežrání*. Na Slov. Bern.

Zežratý = *sežraný*. Na Slov. Bern.

Zežrávati = *sežrávati*. Na Slov. Bern.

Zežuknouti, knul a kl, ntí. Na jihových. Mor. Brt.

Zežule = *žežhule*.

Zežulka = *žežhulka*.

Zežultnouti = *sežloutnouti*. Na Ostrav. a Slov Tč.

Zežuť = *sežvati*. Na Slov. Bern.

Zežutí, n. = *sežvání*. Vz Sežvati. Na Slov Bern.

Zežutý = *sežvaný*. Na Slov. Bern.

Zežuvati, vz Sežvati. Na Slov. Bern.

Zežváchati = *zežuť*. Na Slov. Bern.

Zežvati, vz Sežvati.

Zežvýkati, vz Sežvýkati.

Zežže = *spálil* Kat. 2913.

Zežžení, *sežžení*, n. = *spálení*, das Verbrennen Vz Sžéci.

Zežžíci, vz Sežíci.

Zfabrikovati něco, fabriciren, verfertigen. Us. Tč.

Zfackovati koho, abohrfeigen. — **jak:** po hlavě. Us. Tč.

Zfafrený. Z-ný rtík nakrivil. Slov. Phld. V. 70.

Zfakliti, il, en, ení, *zfaklovati* = *srasiti?* — **co.** Rozkázal palošiku a ten zfaklil hlavy draka. Dbš. Sl. pov. VI. 41.

Zfaldovati, vz Sfaldovati.

Zfalšovati = *porušiti, skaziti, padělati*, fälschen, verfälschen. — **co.** V. Cizí kšaft z., Dač. 1. 134., něčí podpis. Us. Ba on zfalšoval i listy papežovy v příčině probožství. Ddk. II. 257.

Zfamfrnělý = *zfanfrnělý*, toll, närrisch. Je celá z-lá. Us. — **po kom.**

Zfamfrněný; *-én, a, o* = *zfamfrnělý*. — **po kom.** Ta je po něm celá z-ná. Us. Msk.

Zfamfrněti, vz Zfantrněti.

Zfanatisovaný; *-án, a*, o, fanatisirt.

Zfanatisovati, fanatisiren. — **koho čím jak.** Takovýmto nemoudrým podněcováním shůry lid obecný skutečně **na** mnohých místech z-ván byl v míře nebezpečné. Pal. Děj. V. 2. 67.

Zfanfrnělý, toll, närrisch. Je celá z-lá. Us. — **po kom.**

Zfanfrněný; *-én, a, o* — *zfamfrněný*. Vz Zfanfrněti. Je **po** něm celá z-ná. Us. Všk.

Zfanfrněti, ěl, ění, *zfanfrniti se* = *střeštiti se, zblázniti se*, toll, vernarrt, närrisch werden. D. — **se po kom.** Jg., Všk. — **se čím.** Já se láskou z-ním. Us. Hvlk. Naději se z. Us. Dch.

Zfantělý Jiřík. Vz Zfantilý.

Zfantilý — *který se zfantil, střeštil, zbláznil*, närrisch. Cf. Žhovadilý. Sych.

Zfantiti, il, ěn, ění = *zmámiti, zblázniti*, bethören, närrisch o. verrückt machen. — **koho.** Ros., D. — **se.** D., Puch., Tyl.

Zfičeti = *sfičeti*, zischend ertönen.

Zfíkati, abpeitschen, abklopfen. — **koho čím jak:** metlou **přes** košilku. Er. P. 408.

Zfintovati si co, erdichten. Tabuli tu sobě zfintovali. Ler.

Zfladrovati, fladerig machen. V. — **co.**

Zflákati, vz Sflákati.

Zflekati, vz Sflekati.

Zflekovatěti = *sflekovatěti*, flecklg werden.

Zfoliovati, foliiren. — **co:** knihu (strany číslicemi poznamenati). Us. Šd.

Zformovati = *formu dáti, způsobiti*, formen. V.

Zfortelíti, verfälschen. Dch. Vz Zfortelovati.

Zfortelovati co, auskünsteln, auslügen, erlisten. Na Ostrav. Tč. Cf Zforteliti.

Zfoučilost, i, f. = *střeštěnosť*. Z. mysli, der Leichtsinn.

Zfoučilý = *střeštěný*, flatterhait, geschossen.

Zfoučiti, il, en, ení = *střeštiti*, flatterhaft machen.

Zfouknouti, vz Sfouknouti.

Zfousatěti, *svousatěti*, ěl, ění, härtig werden, Bart bekommen. On již zfousatěl. Us.

Zfrancouzenec, nce, m. = *kdo se zfrancouzil*, wer ein Franzose geworden ist. Šd.

Zfrancouzený; *-en, a, o*, zum Franzosen geworden. Šd.

Zfrancouziti se, il, en, ení, zum Franzosen werden, sich französiren, französisch werden. Šd.

Zfrejmarčiti = *směniti, vyměniti*, D.; *prodati*, aus-, vertauschen, verkaufen. — **co:** šaty (prodati). Rkv. arch.

Zfrkaný; *-án, a, o* = *potřísněný*. Cf. Zafrkaný. Na Slov. — **čím.** Nesuď jich. Čistá duša mladá — bárs aj zbroj krvou zfrkaná. Btt. Sp. 5.

Zfrkati, *sfrknouti* = *potřísniti*. Vz Zfrkaný. — **Z.** = *zmizeti*, verschwinden? Na Slov. — **aha.** Ak nähle sa zmrkne, hned slanina zfrkne. Dbš. Sl. pov. IV. 83. Vita ho Popelčík s naostrenou šabl'ou. Drak sa pustil do bitky a tu prvých šest hlav zfrklo len ako zfrklo. Ib. I. 518

Zfrungati = *spadnouti, sřítiti se*, zusammenstürzen. Na Slov. V tom zápory a hever vzali, ohratne pritkli k úhlom a zakrútili, podvážili — zvrt jeden — dva, i zfrungal dom. Phld. IV. 4.

Zfučiti = *sfuknouti, pannu panenství zbaviti*, die Jungfrau entehren. V Kuuv. Msk.

Zfuknouti, vz Ztučiti.

Zg slýchati v násloví u Slováků: zgabať. Ht. Sl. ml. 56., 104. Také na Mor. Vck., Tč. a v Čech. Vz násl.

Zgabaj, e, m., os. jm. na mor. Val. Vck.

Zgabati = *obrati, oloupiti*, bestehlen, berauben. — **koho.** Na Slov. Zátur.

Zgablý, in der Erwartung getäuscht. Na Slov. Bern.

Zgabnělý, fehlschlagend. Na Slov. Bern.

Zgabnouti, bnul a bl, ut, utí, in der Erwartung täuschen, hintergehen, täuschen, zum Besten haben. Na Slov. Nádej me zgabla. Bern. — **Z.**, fehlschlagen, *nepodařiti se, sklapnouti*. — **komu.** Myslil's, že cosi dostaneš, ale zgablo ti, nic jsi nedostal. Na Ostrav Tč.

Zgabnutí, n. = *zklamání*, die Täuschung, das Hintergehen, Fehlschlagen. Na Slov. Bern.

Zgabnutý; *-ut, a, o* = *zgablý*.

Zgabný. A pozornjte na húsenicu, aká to nezgabná žižala! Na Slov. Hdž. Čít. 188.

Zgabra, y, f. = *žába na jazyku*, Mundschwamm, m. Na Slov. Bern. Cf. Pajeď.

Zgágať = *gágati, káchati*. Zgágajú ako husy. Na Slov. Dbš. Obyč. 162. Ktorá husa je trefená, ta najprv zgága (zgävdží). Poř. Zátur. **kde jak.** Húska zgága radostným už hlasom, zgaga triraz **na** brehu Dunaju. Phld. III. 467.

Zgajdati, *zgajdovati*, schlecht machen, verhunzen, verhuoeln. — **co:** práci. Na Ostrav. Tč.

Zgalganiti se, il, én, ění = *galganem, darebákem se státi*, verlumpen. Na Ostrav. Tč.

Zgalibiť, il, en, ení = *rozmrzeti, mrzutosť způsobiti*. Na Slov. Němc. VII. 22.

Zgálo, a, n., pl. zgále = *veliké oko* (s přihanou), grosses Auge. Na Hané. Bkř., Vck., Hlvk.

Zgambatěti, *zgembatěti* = *velikou gambu* (gembu = hubu) *dostati, ve tváři ztloustnouti*, dickbackig werden. Mor. Šd.

Zgame, e, f — *kaše na způsob škubánků*. U Frenšt. na Mor. Dsk.

Zgáňať = *těkati*, herumschweifen. U Nivnice. Kch.

1\. **Zgarba**, y, f. = *dřevěný domácí nábytek*, hölzernes Hausgeräth. Na mor. Val. Č. Staré zgarby = *odrabaný nábytek*, abgenützte Meubeln. Na Zlinsku. Brt. — **Z.** = *stará, nepatrná věc, haraburdí*, altes Rumpelzeug. U Nezamyslic. Bkř. Vynes ty zgarby ven. Mor. Šd., Vck. Cf. Zgarbl.

2\. **Zgarba**, y, m. = *spustlý člověk*, ein Halunke. U Příbora. Mtl. — **Z.**, os. jm. Na mor. Val. Vck.

Zgarbárit = *zrobiti.* Na Slov. Bern.
Zgarbi, n. = *haraburdí.* Vz Zgarba. U mor. Ostravy. Mtl.
Zgärbovitosť, i, f. Cf. Zgarba. Kolik je múdrých Némcov a Francúzov, ktorí pre nekonečnú z. velikých literatur svojich žiadajú si teraz od abecedy literatúrnej počiať? Hdž. Vetin. 137.
Zgävdžať, vz Zgágatí. Husata zgävdžaly. Na Slov. Zátur.
Zgarby, pl. = *zgarbí, zgarba.*
Zgarda, y, f. = *hanba,* die Schande. Nedělej rodičům takové zgardy. Slez. Tč. Na Ostrav. Tč. U Místka. Škd.
Zgarditi, il, ěn, ění = verachten, verächtlich behandeln, entehren. — **kobo.** Ve Slez. Tč.
Zgazdovati = *zahospodařiti,* erwirthschaften. — **co:** 100 zl. Na Slov. Šd. Na mor. Val Vck. Kto si moc vecí sám spraví, ten si moc groší zgazduje. Zátnr. Háj. i. 32. — **si co čím.** Na Ostrav. Tč.
Zgebnouti = *zhebnouti.* Na Slov.
Zgägnouti, gnul a gl, ntí = *spadnouti,* herabfallen, -stürzen. Na Slov. — **abs.** No, plávala tadial' ryba po vrchu vody, na tú tresknnl, že hneď zgägla a vyvrátila sa hore bruchom. Dbš. Sl. pov. III. 36. — **kam.** Bál sa, aby (motúz) nepretrhnul sa mu heď pri vrchu a on aby takto nezgägol dolu. ib. III. 35.
Zgembatěti = *zgambatěti.*
Zgerba, y, f. = *sběrba, zběř.* Slov. Phld. IV. 432.
Zgermanisovati, germanisiren. Us.
Zgibnonti, hnul a hl, nt, utí = *štípnouti, ukrásti,* wegschnappen, wegstibitzen. Na Ostrav. Tč.
Zgichati, herunterschütten (vodu velkým náčiním, že to dělá: gichl). Na Ostrav. Tč.
Zgizditi, il, ěn, ěnl = *zhyzditi,* verschmieren, besudeln. — **co čím.** Na Ostrav. Tč.
Zglegiti, il, en, ení, *zglegovati* = *sklížiti,* zusammenleimen. Na Slov. Bern.
Zglegovatel, e, m., der Zusammenleimer. Bern.
Zglegovati, vz Zglegiti.
Zglejovatěti = *sklihovatěti,* leimig, gallertartig werden. Durancije (trnky) z-ly. Na již. Mor. Šd.
Zglejtovati = *glejtem opatřiti,* vergleiten. D.
Zglgnouti, gnul a gl, ut, utí = ersticken, krepiren. Zglgni! Us. u Uh. Hrad. Tč. — **Z.** = *spolknouti,* hinunterschlucken. Slov. — **co.** Museli sme trochu rumu z. Č. Čt. I. 105.
Zglumek, mku, m. = *veliký kus,* grosses Stück. Uvalil si (ukrojil si) z. chleba jako mlatec. Mor. Šd.
Zglundaný; *-án, a, o* = *zastrčený, svěšený,* eingesteckt, eingesenkt. — **kde:** dítě v peřině zglundané. Mor Vck.
Zglundati = *svěsiti,* herabhängen, senken, einstecken. — **co:** hlavu. Mor. Vck. — **se** = *skrčiti se, sraziti se,* einschrumpfen. Na mor. Val. Vck.
Zglýňať. Zglýňá = hledá, co neschoval. Na Zlínsku Brt.
Zgorbi, n. = *zgarby.* Mor.
Zgrabětí, ěl, ěn, ění = *lomcovati, třásti,* schütteln. — **čím.** Tak mnú zgrabí zima Na mor. Val. Vck.
Zgrajznouti, znul a zl, utí = *zemříti, pojíti, zhebnouti.* Ten už brzy zgrajzne. U Něm. Brodu. Hvlk., Brnt.
Zgrapa, y, f. = *pusté, skalnaté místo, roklinaté stráně,* ein wüster, felsiger Ort mit Schluchten. Na mor. Val. Vck.
Zgrblaňa, ě, m. a f. = *skoupý muž nebo žena, skrblík,* ein Geizhals. Na mor. Val. Vck.
Zgrblik, a, m. = *skrblík.* Mor. Brt.
Zgrblý = *skoupý,* geizig Na Mor. Val. Vck. — **Z.** = *opilý,* betrunken. Ib. Vck.
Zgrbnouti, bnul a bl, utí = *pojíti, zdechnouti,* krepiren, verenden. Na mor. Val. Vck.
Zgrecbtěný; *-én, a, o* = *unavený.* — **nač:** na ruce. U Žamb. Kfnk.
Zgrejňati, schielen, mit nnverrückten Augen sehen. U Olom. Sd.
Zgrgati, *zgrgnouti,* gnul a gl, ntí = *zemříti, sclpnouti, pojíti,* sterben, verenden, krepiren. — **abs.** Hle, už zgrgl (potupně). Na Slov. a Mor. Šd. Však ty zgrgneš! Mor. Šd., Mtl. Žid neumre, ale zgrgne. Lipa I. 97. Tak ťa udrem o zem, že zgrgneš. Mt. S. I. 116.
Zgrgnouti, vz Zgrgati.
Zgrgnuti, n., das Streben, Krepiren, Verenden. Vz Zgrgati.
Zgrgnutý; *-ut, a, o* = *zemřelý.* Na Mor a Slov. Bern.
Zgripěti, ěl, ění = *skřípěti.* Na Slov. Bern.
Zgrlán, a, m. = *skupec,* der Geizhals. Na Slov. Plk.
Zgromnúť = *schromnouti.* Na Slov. Keď čká sa ti, povědz: Kto ma spomnnl, bodaj zgromnnl (aby vice nekýchal). Mr. S. I. 106., Dbš. Obyč. 112.
Zgrýfati = *utíkati,* z něm. ausgreifen. Na mor. Val. Vck. Cf. Zgrýpati.
Zgryfiti = *ukrásti,* z něm. greifen. Na mor. Val. Vck.
Zgrýpati = *velice utíkati,* schnell laufen. Cf. Zgrýfati. Na mor. Val. Vck.
Zgublena, y, f. = *lakomá ženština.* Vz Zgublík. Na mor. Val. Vck.
Zgublik, a, m. = *lakomec.* Na mor. Val. Vck.
Zgubrák, a, m. = *skuhravec, lakomec,* der Geizhals. Na mor. Val. Vck.
Zgubravý = *skuhravý, lakomý,* geizig. Na mor. Val. Vck.
Zgúlati = *odvaliti, skroutiti.* Na Slov. Bern.
Zguliti = *zgúlati.* Na Slov. Bern.
Zgulkovati, kugelförmig machen, abrunden. Na Slov. Bern.
Zgulovati = *zgúlati* Na Slov. Bern.
Zgumnouti, schnell verspeisen. U Místka na Mor. Škd.
Zgybnouti = *ukrásti,* stehlen. Na mor. Val. Vck.
Zgyglati = *smíchati.* Mor. Val. Vck.
Zgýňati = *běhati, utíkati, skákati, rozpustilým býti,* laufen, herumspringen, ausgelassen sein. Na mor. Val. Vck.

Zh *(zg)* mění se následující měkkou hláskou (*i, í, j*) v *žď*: rozha — roždí, mozh — moždíti. Gb. *Zh* mění se v *žď*, kde se *h* mění v *ž*, vz H, Ht. 104. Vz také *žď* z *zh*.

Zhahání, n., das Konfisciren, Zusammenraffen, -scharren, -nehmen. Na Slov. Bern.

Zhabaný; *-án, a, o*, zusammengerafft, -gescharrt, -genommen. Slov. Bern. A básne jeho z-né boly. Let. Mt. S. IX. 2. 110. Rozkázal navrátiť nezákonne z-nou (konfiscirt) majetnosť Lichardovi. Phld. III. 71.

Zhabati, *zhabávati, zhabovati* = *shrabati, pobrati*, zusammenraffen, -scharren, -nehmen, konfisciren. Na Slov. Bern. Na Mor.: sgabati. Šd. — **(co) homu**. My nezaslúženú slávu zhabať nechceme. Phld. 1. 2. 11. Teraz mi Sapieha zhabal všetko. Zbr. Lžd. 65. A prečo nám zhaball majetok? Rtk. Z někoho knihy. Nitra VI. 375. Z-li kapitale matičnl. Ib. VI. 357. — Z. něco také = *hltavě snísti*, gierig zusammenessen. Na Ostrav. Tč.

Zhabávání, n., vz Zhabání. Máme tiskový zákon, ktorý nezná žiadno z. (Konfiskation) tiskopisóv bez súdu riadneho. Pbld. III. 1. 71.

Zhabávati, vz Zhabati.

Zhabovati, vz Zhabati.

Zháčení, n. = *zdráhání, vymlouvání*, das Sichsträuben, die Ausrede, Abrede, das Abrathen. Na Slov. Bern.

Zháčený; *-en, a, o* = ab-, ausgeredet, abgerathen. Na Slov. Bern.

Zháčiti, il, en, eni, *zhačovati* = *vymlouvati, zrazovati*, ab-, ausreden, abrathen; **se**, sich sträuben, ausreden. Mor. — **koho**. Že ho nechtí sice zhačovati, že mu nechtí bránit, ale že mu to radi. Kld. 230. — **se**. Na Mor. Vck. — **se komu**. Zháčilo se mu jídlo (zoškliviio se mu). U Polič. Kš.

Zhačovati, vz Zháčiti.

Zhádati, *zhádnouti*, dnul a dl, utí = *uhodnouti*, errathen, prophezeien. Na Mor., Slov. a ve Slez. — **co**. A já sem to přece zhádala. Mor. Šd. Ona všecky barvy zhádala. Slez. Šd. — **jak kdy**. Tys dobře dnes zhádal, že bude bouřka. Mor. Šd.

Zhádnutí, n., das Errathen. Bern.

Zhádnutý; *-ut, a, o*, errathen. Bern.

Zhádzati = *sházeti*. Vz Shoditi. — **koho odkud kam**. Čas mnohých zhadzuje z rozkoše do bídy. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *sacházeti*, untergehen. Slňéčko shádza, večer sa približuje. Sl. ps. 224.

Zháha = *žáha*, zastar.

Zhájení, n., vz Zhájiti.

Zhájený; *-en, a, o*, vz Zhájiti.

Zhájiti, zhaj, zháje, il, eu, ení; *zhajovati* = *překaziti, zapověděti*, wehren, verhindern, verbieten; *hájiti*, vertheidigen, schützen. — **co (komu)**. V., Ros., J. tr. Aniž co tobě zahajuje. Db. 30. — **komu čeho**. Nedvěd tobě hněvu zhajuje. Rad. zv. — **co odkud**. Od vlků zhajuješ své ovce. Kanc. sv. Štěp. Č. — **kde**. Nikdy jim služeb křesťanských v kostelích svých nezhajovali. Apol. — **s inft**. Zhajoval mu tam stavěti. Brikc. — Trip. Páni zhajovali stavu městskému statků svobodných zemských dskami zemskými zapisovati. Dač. 1. 131. — **koho** = *hájiti*. Ms. Mus. — **koho čeho**: nepřátel. Zyg.

Zhajovati, vz Zhájiti.

Zhákilvěti, ěl, ěul = *zdrahavěl*. Bern.

Zhákliviti, il, en, enl, verzärteln, zart machen. Bern.

Zhakmatiti, il, ěn, ění = *leda bylo učiniti*, verpfuschen, schlecht machen. Ros.

Zháknouti, knul a kl, ut, utí, *zhakovati* = *zraditi, odvarovati*, abrathen, abhalten. — **koho odkud**: z něčeho. Na již. Mor. Šd. Měla být svadba, ale zhákli jsme ho z toho. Ib. Šd. — **se** = *zdráhati se*, sich weigern. Na Slov. Bern.

Zhakovati, vz Zháknouti. — **Z.** = *hákem zorati*. — **co**: pole. U Kr. Hrad. Kšť.

Zhaliti, il, en, eni, *zhalovati*, verhüllen. Dch.

Zhamovati z něm. hemmen. On ho z-val od zlého činu. Na Slov. Tč. — **Z.** = *změřiti*, abmessen, visiren. Jg. — **Z.** = *zavříti*, schliessen. — **co**: kolo. Ros.

Zhampejsiti, il, en, ení = *zhampejsovati*, zu Falle bringen. — **koho**: pannu (*poskvrniti*). Ros. — **co** = *utratiti*, verludern. Plk., Jg.

Zhampejsovati, vz Zhampejsiti.

Zhamtati, *zhamtnouti*, tnul a tl, ut, utí = *popadnouti*, ertappen. — **co**. Pes maso zhamtl. Ros. — **co odkud**. Pes z misy všecko zhamtal (hltavě sežral, auffressen). Tč.

Zhaňač, e, m. = *sháněč*, der Zusammentreiber, Versammler. Na Slov. Bern.

Zhaňačka, y, f = *sháněčka*, die Zusammentreiberin, Versammlerin. — **Z.**, der Schwingbesen beim Worfeln des Getreides. Na Slov. Bern.

Zhánání, n. = *shánění*. Vz Zháňati.

Zháňaný; *-án, a, o* = *sháněný*. Vz Zháňati.

Zhaňati = *zhaněti*. — **co kde**. Co doma zhaňajů, to na rynku dělajů. Na Ostrav. Tč.

Zháňati = *sháněti* (vz Sehnati), zusammentreiben, einsammeln, herunterjagen. Mor. a Slov. — **abs**. Sháňá jako oparený. Slez. Šd. — **koho** = *buditi*, wecken. Na Zlinsku. Brt. — **kam**. Pohvizduje za ovcami, zháňá do doliny. Na Slov. Tč. — **odkud**. A ľud slepý nevidí za bieleho rána: zabija otca svojho, čo ho zo sna zháňa. Btt. Sp. 28.

Zhanbiti, il, en, enl = *zahanbiti*, schänden, verunehren; *ošklivým učiniti*, bässlich machen; *poskvrniti*, schänden (durch Unzucht); **se** = *zastyděti se*, sich schämen. — **koho**. Ten vikoč zhanobuje vaši hlavu. Sych. Z. pannu = *poskvrniti*. Hlas. — **se kdy. Po** padu hned se zhanbil Adam. Štelc., Jg.

Zhandlovati, ver-, eintauschen. — **co s kým**. Us. Tč.

Zhaněl, a, m, os. jm. Mor. Šd.

Zhanění, n., die Verringerung, Herabsetzung; die Beschimpfung, Schändung. Bern.

Zhaněný; *-ěn, a, o*, verringert, herabgesetzt, schlecht; beschimpft, geschändet. Bern.

Zhaněti, zhaněj, ěje (le), ěl, ěn a ln, ění; **zhauiti**, zhaň, ni, il, ěn, ěnl, *zhánětí, zha-*

ňovati (vz Haněti) = *znectíti*, *neuctíti*, *pohaněti*, schänden, beschimpfen, verunehren, entehren, berüchtigen, tadeln, anschwärzen. — **abs.** Ktož jest zhaněn, nevyvede-li se, hanbu trpí. Jir. exc. — **co, koho.** V., Jel. Nepěkná věc to zhaňuvať, co sám žádáš míti. Mor. Tč. Mistrová jedna druhou zhaněla. Sl. let. V. 233. — **koho kde**, **před** soudem. Brikc. — **čím**: nadávkami. Čím jest kdo koho zhaněl. Zř. F. I. E. XXVII. Žaluje p. Jan na Lorence Šaidu, kterak jest ženu jeho zhaněl svým jazykem lstivě. NB. Tč. 170. — **co komu.** Já jsem mu to zhanil, aby toho nekupoval. Us. Šd. — **jak.** Z lehkých příčin soudiece se jedni druhé *vysoce* zhánějí a na česť sahají. ZV. (Jir. exc.). — **koho na čem.** Jej na cti vysoce zhaněl a nařekl. Vš. 30., 49. Zhaněl mě na poctivosti. Drsk.

Zháněti, vz Zhaněti a Sehnati.

Zhaniti, vz Zhaněti.

Zhanubení, n., die Beschimpfung, Schändung. Us.

Zhanobený; *-en*, *a*, *o*, beschimpft, geschändet. Na čo tebe žitie z-ně? Ppk. I. 27.

Zhanobilý, beschimpft. Z. rod. Č. Čt. I. 60.

Zhanobiti, nub, nobě (ic), il, en, ení; *zhanobovati* = *hanobiti*, *hanbu uvaliti*, *zohaviti*, schänden, zu Schanden machen, verschänden, verschimpfen, schändlich womit umgehen. V. — **co, koho**: své tělo, pannu (zprzniti). Reš. Bola bezúhonné dievča, Bujdoš ju z-bil. Zbr. Hry. 52. Z. místa, Pcht., chrám boží. Tč. — **co čím**: svůj život hříchy. Us. — Kram. — **koho kde**: **na** těle, na poctivosti. Jg. — **se komu.** Zhanobila se mi tvář, když se podebrala. Sych. — Jg.

Zhanobovati, vz Zhanobiti.

Zhaňovati, vz Zhaněti.

Zháralý, vz Zhárati. Z. ústa. Č. R. stl. 24.

1. **Zhárati**, *zhořeti* = *rozhořeti se*, entbrennen: *žádostivým býti*, begehren, wornach brennen. — **nač.** Us. — **s kým oč** = *domlouvati se oč.* Us. v Krkonš. — **kde.** Souclt ve mně zhárá. Čch. Mch. 19. — **jak.** Chců prudko bičným hlkom zhárať. Phld. V. 49.

2. **Zhárati** = *zjezditi*, befahren, bereisen. — **co.** Ros.

Zharcovaný; *-án*, *a*, *o* = *rozpálený*, *uřícený*, erhitzt. Od běhu jsem celý z-ný. Na Ostrav. Tč.

Zharcovati = *zjezditi*, *zhárati*, viel befahren, bereiten. — **co jak**: **na** koni. Har. — **koho**, niedertraben. Na Ostrav. Tč.

Zhasidlo, a, n. = *zhasinadlo.*

Zhasil, a, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Zhasináček, čku, m. = *zhasinadlo.* Šm.

Zhasinadlo, a, n., der Licht-, Löschhut, Lichtlöscher. Šm.

Zhasinatelnosť = *shasinatelnosť*, die Auslöschbarkeit, Auslöschlichkeit. Jg.

Zhasinati, vz Shasnouti.

Zhasinátko, a, n. = *shasinadlo* Rk.

Zhasitelný = *shasitelný*, löschbar. Dch.

Zhasiti, vz Shasiti. Osv., Ddk., Šd.

Zhaslý = *shaslý*. Z. jícen sopky. Kká. Td. 137. Z. oko, Kká. K sl. j. 138., sopka. Osv. VI. 870. A v dušách tichých příjemné tlejú rozpomienky na zhaslý svet. Sldk. 341.

Zhasnouti, vz Shasnouti.

Zhasnutí, n. = *shasnutí*, das Aus-, Erlöschen.

Zhasnutý = *shasnutý*, *shaslý*, ausgelöscht, erloschen. Us.

Zhasný, löschbar. Nezhasný plameň božieho svätenia, Hrbň. Rkp.

Zhašení, n. = *shašení*, *zhasnutí.*

Zhašený = *zhasnutý*, *shašený*, *shaslý.*

Zhašeti = *zhasínati.*

Zhašovati = *shašovati.* Vz Zhasiti.

Zhatění, n., vz Zhatiti.

Zhatěný; *-ěn*, *a*, *o*, vz Zhatiti.

Zhatiti, il, ěn, ění = *pokaziti*, verderben, verwirren. — **co, se komu.** Ros. Chtěl jsem tam jíti, ale z-lo se mi to. Us. Tč., Ktk. Cestičku si zhatí. Hdk. C. 50. — **co, se čím.** Již rozum Boženou se zhatil. Mus. Kýchaním to zhatil. Kká. Td. 120. — **co komu čím**: nepříznivým dopisem. Us. — **se s kým** (= *pohádati se*). Šm.

Zhatlati, nieder-, fertig schreiben. Zhatle to písmo za minutu. Na Ostrav. Tč.

Zhoučati = *štěkati hau hau*, bellen. — **kde na koho.** Medzi takýmto premýšľaním tak ľahko minul sa mu čas, že ani nevedel, kde sa vzal, len keď už psi zhoučali naňho pri samej kolibe. Dbš. Sl. pov. VIII. 39.

Zhavranělý, rabenartig o. rabenschwarz geworden, in einen Raben verwandelt. Z-lí bratia. Dbš. Sl. pov. IV. 3.

Zhavraněti, ěl, ění, ein Rabe o. rabenartig. rabenschwarz werden. Phld. III. 1. 28. Zakletí synové z-li. Us.

Zhavraniti, il, ěn, ění, in einen Raben verwandeln, rabenartig o. rabenschwarz machen. — **se v čem.** Tedy na svém zůstaňte, ve vzdoru se zhavraňte. Šš. Sm. bs. 228.

Zházeti, vz Shoditi.

Zhebati, vz Zhebnouti.

Zhebčeti, el, ení = *hebkým se státi*, biegsam, geschmeidig, fein werden.

Zhebčiti, il, en, ení = *hebkým učiniti*, geschmeidig machen. — **co.** Techn.

Zhebnouti, bnul a bl, utí, *zhebati* = *zhynouti*, *scípnouti*, krepiren, lehl schlagen (Ssk.). Najez se, až zhebneš. Us. Už zhebl. Us. — **komu** Zheblo mu (skíaplo mu). U Polič. Kšá.

Zheřmati = *stisniti*, *smačkati*, *stlačiti*, einzwängen, zusammendrücken. — **co kde.** Všecko tam zhečmáš. U Kr. Hrad. Kšť.

Zhedvábniti, il, ěn, ění, mit Seide besetzen. St. skl.

Zheftovati, z něm. = *sešiti*, *stáhnouti*, *slepiti*, heften, zusammenheften.

Zhegati, *zhegnúť*, zurücktreiben. — **Z.** *koho*, ihm fehlschlagen. Zheglo ho, er hat sich in seiner Hoffnung getäuscht. Slov. Bern.

Zhej . . . vz Zhý . . .

Zheknouti, knul a kl, utí = *zhebnouti*, *hekna zemříti*. Praštím jím o zem, až zhekne. Sych.

Zhekovati někoho z něčeho = *zrasosovati*, abrathen. Na mor. Val. Vck.

Zhemovati, z něm. = *stlačiti, připevniti*. — **co**. Tys to z-val! U Král. Hrad. Kšť.
Zhery, dle Dolany, místo v Čechách. Mns. VIII. 418.
Zhlacovati, vz Zhlatiti.
Zhlad, u, m. = *shled*, die Perspektive. Slov. Loos.
Zhľadati = *shledati*. Slov. Bern.
Zhľadávati = *shledávati*.
Zhládce, e, m., der Vertilger, Vernichter.
Zhladění, n. = *zhlazení*. Na Slov. Bern.
Zhladěný = *zhlazený*. Na Slov. Bern.
Zhladitel, e, m. = *zahladitel*, der Verwüster, Vertilger, Ausplünderer. Bern.
Zhladiti, vz Shladiti. Mé zlosti zhladi. Ž. wit. 50. 11.
Z hladka. To z h. sběhlo, das nahm einen glatten Verlauf. Dch.
Zhladlý = *hladový*, hungrig. Vtáci z-li zem celú obsadli, zrno všetko vyzobali. Sl. ps.
Zhladněti = *slačněti*, hungrig werden. Ros.
Zhladnouti, ul, utí = *zhladněti*, hungrig werden. — **kdy**. Po dlouhé cestě člověk zhladne. Us. Tč. — **Z.** = *hladkým se státi, hladkosti nabyti*, glatt werden. Bech.
Zhládnúť = *zhlédnouti*. Jakživ nezhľádnem veľapevné hradby Devina. Hol. 391.
Zhladomřivěti, ěl, ění, Hungers sterben. Dej mu chleba, ať nezhladomřivi. V Kunv. Msk.
Zhládzať = *zhlazovati*, abstreicheln, abglätten. — **co čím**. Krk (koně) zhládzá. Hol. 19.
Zhlaholiti, il, enl, ertönen, erschallen. Hdk. Lum. V. 257.
Zhlaň, ě, f. = *požeradlo, prohlubeň, kde se voda točí, vír*, der Strudel. Na Mor. D., Brt., Mtl. Na Val. místy: *zblk*. Vck. Leč tě chraň se, sice v z. tě zdlábi.
Zhlásiti, il, šen, ení = *vyhlásiti*, verkünden, bekannt machen. Bern.
Zhlášeni, n. = *vyhlášení*. Bern.
Zhlášený = *vyhlášený*. Bern.
Zhlašovati = *vyhlašovati*. — **co zač**. Noviny zhlašujú mnohé falešnosti za pravdu. Mor. Tč.
Zhlatiti, il, cen, ení, *zhlacovati*, krystallisiren. Div. z ochot. 47.
Zhlavatělý, grossköpfig geworden. Jg.
Zhlavatěti, ěl, ění = *hlavatým se státi*, grossköpfig werden. Ros.
Zhlavec, vce, **zhlaveček**, čku, m. = *poduška*, das Kissen, Kopfkissen. Na Mor., Slov. Brt., Vck. a ve Slez. Jg., Bkř., Kd., Psngr., Nl., Tr., Ktz., Ktk., Dbš Obyč. 178. Také ve vých. Čech. ku př. u Kvasin. Vz Zhlavek.
Zhlaveček, vz Zhlavec.
Zhlavek, vku, m. = *zhlavec*. Mor. Mtl., Škd., Tč.
Zhlaví, **zhlavíčko**, a, n. = *poduška*, das Haupt-, Feder-, Kopfkissen. Vz Zhlavec. Veleš. — **Z.** *štoly* = *otvor do dolu*, das Mundloch des Stollens. V. — **Z.** *měchu*, das Balghaupt. Šp., V. — **Z.** = *špalíček, na kterém čep mlýnského kola leží*, das Zapfengerüst, Zapfenlager, die Wellbank, der Wellstock, die Zapfenbank, der Zapfenklotz, das Polster, der Klotzstock. Jg., Šp., Psčk. — **Z.** = *přední podložka pod kládu na pile*, der Vorderschemmel; zadní slove *pachole*, der Hinterschemmel. Sedl. — **Z.** *pluhu* (šp. *zhlavík*) = *křivé dřevo, na němž leží hřídel*, das Pflugstöckel. -wetter, die Leier, Schale. Kocourek, Šp., Šnd., Kram. — **Z.** *u řezačky*, jenž slámu stiskuje; *z. u vozu, u sedla*, der Sattelriegel. Jg. **Z.** = ta část v hráblch, do níž zuby zasazeny jsou, ta je zase v hrabišti. — Z. při stropnici. Pcl 82. — **Z** *sloupu*, das Kapitäl. Nz. Jinak ve stavitelství das Jochholm. Nz.
Zhlavíčko, vz Zhlaví.
Zhlavík, u, m., vz Zhlaví.
Zhlavné, ého, n., die Kopfsteuer. Rk.
Zhlazení, n., vz Zhladiti.
Zhlazený; *-en, a, o*, vz Zhladiti. — **čím kde**: písmo nožlkem v listině z-né. J. tr.
Zhlazovati, vz Shladiti.
Zhlcovati, vz Zhltiti.
Zhled, u, m. = *vzhled*. Vz Shled.
Zhledání, n. = *shledání*.
Zhlédání, n. = *shlédání*, vz Shlédati.
Zhledaný, vz Shledaný.
Zhledati, vz Shledati.
Zhlédati, vz Shlédati.
Zhledávati, vz Shledati.
Zhlédávati, vz Shlédati.
Zhleděný; *-én, a, o*, erblickt, gesehen. Dch.
Zhledl, n. = *dalekohled*, das Seh-, Fernrohr. D.
Zhlédnosť, **zhlídnosť**, i, f. = *jasnosť*, die Helle. **Z.** = *ohlednosť*, die Ansehnlichkeit. — **Z.** = *ohled*, die Rücksicht. Nemá z-sti na chudobné. Na Zlinsku. Brt. — **Z.** = *perspektiva, pohlídka*, die Perspektive.
Zhlédnouti, vz Shlédati.
Zhlednutí, n., das Ersehen, Wahrnehmen.
Zhlédnutí, n. = *shlédnutí*, die Beschau. Z. dobytka. J. tr.
Zhlednutý; *-ut, a, o* = *shlednutý*, erblickt, wahrgenommen. Vz Shledati.
Zhlédnutý; *-ut, a, o* = *shlédnutý*, besehen. Vz Shlédati.
Zhlédný, **zhlídný** = *jasný, krásný na pohled*, hell, schön zum Ansehen. Z. oděv, pečivo. Mor. Šd. — **Z.**, perspektivisch. D.
Zhledovati = *ohledati*, besichtigen. Pokuta na toho, kdož (sukna na rámě) zhleduje a nepověděl by. Sl. let. V. 58. Cf. Shlédati.
Zhlechnouti, chnul a chl, utí = *ochlechnouti*, taub werden. Jg. Slov.
Zhlídač, e, m. = *slídič*. A ti jeho nepřátelé všady za ním z-če vysílali. Sš. I. 144.
Zhlídati = *škaredětí se, škaredě hleděti*, finster schauen. Mor. Kd., Lpř. Zhlídá jako hrom. Šd. Cf. Shlédati.
Zhlídavě = *shlídavě*, finster, sauer. Z. na někoho hleděti. Mor. Šd.
Zhlídavosť, i, f., vz Shlídavosť. Mor.
Zhlídavý, vz Shlídavý. Mor. Lpř.
Zhlídlý. Je bledá jako zhlídlý mák. Sá.
Zhlídnosť, i, f. = *zhlédnosť*.
Zhlídnouti = *shlédnouti*.

Zhlídnúť se čeho. Zbiíd se čehoše (daremných věcí), zhlídni se hlóposti. V Bohuslav. na Mor. Neor.
Zhlídný = *zhlédný*.
Zhlídoň, ě, m. = *kdo zhlídá, škaredě hledí*, wer finster, sauer sieht. Mor. Šd.
Zhlinovatěti, ěl, ění, thonig werden. Puch.
Zhlistlý, zchlistlý = *hubený*, mager. Us.
Zhlizadlo, a, n. = *zrcadlo*, der Spiegel. V Bohuslav. na Mor. Neor.
Zhlížeti, el, ení. — **se kde**: v zrcadle. Rk. Vlasť zhlíží se v něm jako matka v nadějném synu. Tč. exc. Ve vás zhlíží se vlasť ráda jako v zrcadle. Hlk. Vz Vzhlednouti.
Zhliznatěti, ěl, ění, Beulen bekommen. Noby z-ly. Ms. bib.
Zhlížeti, vz Zhlízeti.
Zhlohiti = *sčiniti*, zusammenthun, bauen. — **co z čeho**: z prken. Kom. Lab.
Zhlodati, vz Shlodati.
Zhlodek, dku, m. = *ohlodek, ohryzek*, obkusek, špatný zbytek. U Dalečína na Mor. Knrz.
Zhlomoziti, il, žen, ení; *zhlomožovati* = *velice unaviti*, abrackern, abstrappiciren, abmüden. — **koho čím**. Č. — Z. = *rozjezditi, rozcuchati*, zerzausen. — **co**. Zblomozil's postel a nespíš. U Kr. Hradce. Kšť.
Zhlouběiti, il, en, ení = *hlubokým učiniti*, vertiefen. Plk.
Zhlouhení, n., die Vertiefung. Nicobiavové slouží k z. kola. Us.
Zhloubený; *-ben, a, o*, vertieft. Z. země. Koubl. Z. obraz, vertieftes Bild, intaglio. Nz.
Zhloubí = *co do hloubky*, der Tiefe nach, tief. Z. tří prstů. Har., sáhu, Zlob., mnže. D. V tom dlážení jest díra okrouhlá z. skůro čtvrti lokte. Pref. Tři střevice z. D. *Tedy lépe s* **gt.** *než s* **akkus.** Vz Dnce. Zděli.
Zhlouhiti, il, en, ení = *vyhloubiti*, vertiefen. — **co**: kolo mlýnské. Us. Honza tu cestu zhloubil. Us. Msk. — **co čím jak.** Díru do dvou sáhů rýčem z.
Zhlouhka, y, f. = *hloubka*, die Tiefe. Mor. Vck., Tč.
Zhloucaný; *-án, a, o*, verhudelt. Dch.
Zhloucati, verhudeln. Dch.
Z hloupa, dumm, dummer Weise. Člověk z h. zpupný. Koubek.
Zhloupělosť, i, f. = *zhloupilosť*. Boč.
Zhloupělý = *kdo zhloupěl*, dumm geworden. Rd. zv. Vz Zhlupělý.
Zhloupění, n., die Verdummung. Z. lidu. Kos. Ol. I. 119.
Zhloupěti, ěl, ění, *zhloupnouti*, dumm werden, verdummen. — **abs.** Moudrý nemůže zhloupnouti tak, jako bohatý schudnouti. Sb. uč. — **čím, od čeho**: pádem, od pádu na hlavu. Us. Tč. Vz Zhlupěti.
Zhloupilosť, i, f. = *zhloupělosť*, das Dummsein, die Dummheit. Boč. exc.
Zhloupuouti, puul a pl, uti, vz Zhloupěti.
Zhltání, n., das Verschlucken, Verschlingen.
Zhltaný, verschluckt, verschlungen. Us.
Zhltati, vz Zhltiti.

Zhltávati, wiederholt gierig verschlingen.
Zhltiti, *zhltati, zhlcovati*, vz Schltiti.
Zhltnouti, tnul a tl, ut, utí, gierig verschlucken, verschlingen, auffressen. — **co.** Chců všetok tuk země zhltnúť. Zbr. Lžd. 247.
Zhltnutí, n. = *shltnutí*, das Verschlucken, Verschlingen. Bern.
Zhltnutý; *-ut, a, o*, gierig verschluckt, verschlungen.
Zhltovati, nach und nach gierig verschlingen, auffressen.
Zhlúhati, erforschen. — **co**: přírodu. Let Mt. S. IX. 1. 73.
Zhlúhla, adv. = *zhloubi*, tief. Na Mor. Vck.
Zhlúbiti = *zhloubiti*. Mor. Tč.
Zhlúbka, y, f. = *hloubka*. Na Zlinsku. Brt. Vz Z.
Zhluboka, z hluboka, aus dem Grunde. Z. vyskoumati. D. Z. odkašlává. Us. Šd. Hřímalo z. na západě. Kmp. Č. 131.
Zhlubšiti (= *shloubiti*), *zhlubšovati*, tiefer machen, vertiefen. — **co**: příkop.
Zhlubšovati, vz Zhlubšiti.
Zhlučiti, vz Shlučiti.
Zhlučněti, ěl, ění = *hlučným se státi*, laut o. lärmend werden. Div. z ochot. 30.
Zhluchnouti, chnul a chl, utí = oddechnouti, taub werden. Bern., Tč. — **čím**: stářím.
Zhluchnutí, n. = *ohluchnutí*, das Taubwerden.
Zhluk, vz Shluk. — **Z.** = *hluk, ohlušení*. Kat 1095.
Zhluknouti = *shluknouti*.
Zhluknutí, n. = *shluknutí*. Bern.
Zhluknutý = *shluknutý*. Bern.
Zhlukovati, vz Shloučiti.
Zhlupělosť, i, f., die Verdummung. Obecná z. Dch.
Zhlupělý = *zhloupělý*. Z. mysl. Jel.
Zhlupění, n., das Dummwerden. Bern.
Zhlupěný, dumm geworden. Bern.
Zhlupěti, ěl, ění = *hloupým se státi*, dumm werden, verdummen. Br., D. — **čím**: přílišným namáháním ducha.
Zhlupitel, e, m., der Verdummer. Šp.
Zhlušení, n., vz Zhlušiti. Bern.
Zhlušený; *-en, a, o*, vz Zhlušiti. Bern.
Zhlušeti, el, ení = *hluchým se státi*, taub werden. — Pšenice zhluší. Koubl. — **čím**: věkem.
Zhlušiti, il, en, ení; *zhlušovati* = *hluchým činiti*, taub machen. — **koho.** Pam. kut. Všecky by mohl z. Vš. Jir. 40.
Zhlušovati, vz Zhlušiti.
Zhlyhka, y, f. = *zhloubka*, die Tiefe. Na Ostrav. Tč.
Zhmážděný; *-én, a, o*, vz Zhmožditi. — **čím.** Údové ranami z-ní bnis ze sebe vydávají. Ottersd.
Zhmážditi, vz Zhmožditi.
Zhmouřiti = *zamhouřiti oči*, die Augen zumachen, schiessen. Puch.
Zhmoždění, n. = *zmačkání, obražení*, die Quetschung, Kontusion. Nz. lk. Suchá rána dělá se z-ním atd. Kom. Z. oka, contusio bulbi. Schbl.

Zhmožděnina, y, f., die Quetschung, Kontusion, die Quetschwunde. Ja., Nz. lk., Čsk. Z. = porušení celistvosti dužniny, kteréž povstává buď udeřením aneb silným tlakem na nějakou část těla. Vz S. N.

Zhmožděný; *-ěn, a, o*, contusus, gequetscht. Z. prst. Meč posvátný Svatopluka do z-né vezme dlaně. Hdk. C. 239. — **Z.** = *utlučený*, zerstossen. Z. pepř. — **Z.** = *utýraný*, abgeplagt, abgerackert. — **čím**: pracemi. Kom.

Zhmožditosť, i, f., die Quetschung.

Zhmožditý, zerstossen, gequetscht. Aqu.

Zhmožditi, il, ěn, ění; *zhmožďovati, zhmážditi* = *pohmožditi, zdrtiti, stlouci, smlátiti, stočiti, smačkati*, zerstossen, zerquetschen, zerschmettern; *utýrati*, abplagen, abrackern. Jg. — **co**: hniličky, Ros., skálu, Kom., postel (rozcuchati, zersausen), D., V., pepř. — **co, koho, se čím.** Něco rukou, se pracemi. Kom., údy ranami. Ottersd. — **kde**: zázvor paličkou (tlučkou) v hmoždíři. Us. Tč. — **se s kým**, sich abbalgen.

Zhmuřky, pl. = *žmurky, mžitek*, das Versteckspiel. Na Slov. Plk.

Zhňácati = *dohromady stlouci* (o jídle). — **co jak.** Zhňácáš všecko dohromady, pak tě ovšem bolí žaludek. Us. Kšť.

Zhnáti, vz Sehnati.

Z hněda, braun-. Z b. červený atd.

Zhnědělý lilek, solanum fuscatum, rostl. III. a. 98.

Zhnědlý, bräunlich geworden. Mj. 26.

Zhnědnouti, dl, utí, braun werden. Květy zhnědly. Rostl. III. b. 343. — **čím.** Roztok indiga touto kyselinou zhnědne. Mj. 33.

Zhnědnutí, n., das Braunwerden. Šp.

Zhňésť = *zhnísti.* Na Slov. Bern.

Zhnětění, n., das Zusammenkneten; die Anfreibung.

Zhnětěnina, y, f. = *zhmožděnina*, die Aufreibung, Aufdrückung. Ja., Jád.

Zhnětený; *-en, a, o*, zusammengeknetet. — **Z.** = *zdávený, smačkaný*, aufgedrückt, aufgerieben; geknetet. Z. hřbet koně. Jel. Vz Zhnísti.

Zhnilá, é, í, jm. místa u Hunčovic na Mor. Pk.

Zhnilec, ice, m., der Faulenzer. Na Ostrav. Tč.

Zhniličati = *zhniličeti.* Na Mor. Šd.

Zhniličelosť, i, f., die Teigigkeit. Us.

Zhniličelý, teig, teigig. V. Z. hrušky, jablko. D. Vz Shniličelý.

Zhniličený = *zhniličelý.* D.

Zhniličeti, el, ení, teig werden. Hrušky už zhniličely. Vz Shniličeti. — **kde.** Hrušky už **na** stromech z-ly. Us. Vz Zhniličati.

Zhniličkavěti = zhniličeti. Slov. Loos.

Zhnilina, y, f. = *hnilosť, hnilota, hniloba, hnilina*, die Fäulniss, Morschheit. V jablkách jsou z-ny, faule Stellen. — **Z.**, y, m. a f. = *lenoch*, der Faulenzer. Počkej, ty zhnilino. — Vz Shnilina.

Zhnilinec, nce, m = *zhniloch, zhnilec.* Mor. Šd.

Zhnilka, y, f. = *hnilice, hnilička.* Slez. Šd.

Zhniloba, y, f. = *shnilosť.* Z. lidi utrácí. Sk.

Zhniloch, a, m. = *zhnilec, zhnilinec, lenoch, lenivec*, der Faulenzer. Mor. Brt., Vck., Šd. Na Beskyd.: *zhnilok.* Tč. Však vám, vy zhniloši! Šd. Ten z. se pořád povaluje. Šd.

Znilok, a, m., vz Zhniloch.

Zhnilosť, i, f. = *shnilosť.*

Zhnilý = *shnilý.*

Zhnisaný, eiterig, vereitert. Z. místo. Nz. lk.

Zhnisati, vereitern. Rána z-la. Us.

Zhnisoucí = *co v hnis se obrací*, verweslich. — **kde.** Tělo z. v zemi. Modl. ms.

Zhnísti, vz Shnísti.

Zhniti, vz Shniti.

Zhnití, n., die Verfaulung, Verwesung. Bern.

Zhnízditi, vz Shnízditi.

Zhnojení, n., die Düngung.

Zhnojený; *-en, a, o* = *pohnojený*, gedüngt. Z. pole. — **od čeho.** Podlahy světnic od vody z-né (povodní). Wtr. — **čím**: kravským hnojem.

Zhnojiti, il, en, ení; *zhnojovati*, vz Shnojiti. — **Z.** = *v hnůj obrátiti; zkaziti.* — **co.** St. skl. Žid zhnojí dobrý hyt. Na Ostrav. Tč. — **se** = *v hnůj se obrátiti, zkaziti.* Star. let., Ž. wit. 37. 6.

Zhnojovati, vz Zhnojiti.

Zhnusení, n., der Ekel, die Ulheikeit. Kos. Ol. i. 55., Bern.

Zhnusený; *-en, a, o*, ekel, ekelig, ekelhaft, Ekel erregend.

Zhnusiti, il, en, ení = *zošklivčiti, hnusným učiniti*, verekeln, ekelhaft machen. — **komu, si co.** Tahl. lid., Dch., Sl. let. I. 313., Tč., Šd. — **se.** Zhnusila se mu pečeně. Us., Jg. — **koho.** Práce ho z-la = *sníčila.* Mor. Brt.

Zhobliti, il, en, ení, *shoblovati*, ab-, aushobeln. Ros. — **co**: prkno, lidi, mravy. Bern. — **co čím**: desku hoblem. Na Mor. Tč.

Zhoda, y, f., vz Shoda.

Zhodení, n. = shození. Na Slov. Bern.

Zhodený = *zhozený.* Na Slov. Bern.

Zhoditi, vz Shoditi. — **komu čeho.** Jazť jej toho doma zhozi (zhodím = nahradím, srovnám). Výb. i. 215., Hr. rk. 377.

Zhodilvosť = *zhodnosť.*

Zhodilvý = *zhodný.*

Zhodlovati si co = *spraviti, zříditi*, einrichten. V.

Zhodno, rathsam. Není z. každému věřiť. Mor. a Slez. Šd.

Zhodnosť, i, f., vz Shodnosť.

Zhodnouti = *uhodnouti.* V Hodslavsku na Mor. Brt.

Zhodný, vz Shodný.

Zhoj, e, m. = *zhojení.* Rk.

Zhoja, e, f. = *zhojení, lék.* Slov. Našel srdca pýchy zhoju. Hrhň. Rkp.

Zhojení, n. Vz Zhojiti. — **Z.** (act.), *scelení, vyléčení*, die Heilung. Nemoc lidem pouhým k z. nemožná. BR. ii. 34. b. V. — **Z.** (pass.) = *uzdravení, nabytí zdraví*, die Genesung. Není naděje z. V.

Zhojený; *-en, a, o*, geheilt, kurirt, hergestellt, gesund gemacht. Us. Bern. Z. rána. V.

Zhojitel, e, m., der Heiler, Heilmacher. Bern

Zhojitelnosť, i. f., die Heilbarkeit. Ros.

Zhojitelný, heilbar. V. Z. rána.

Zhojiti, zhoj, je (ic), il, en, ení; *zhojovati = sceliti, zdravým učiniti*. heilen, gesund machen; **se**, zuheilen. — **co, koho**: ránu, V., nemocného. Ros. Z. ji nemohl žádný. Dač. II. 16. Já ji zhojím, já se té nemoci nic nebojím. Čes. mor. ps. 100. Lékař nemá také masti, co by zhojil ty bolesti. Brt. P. 87. Florian toho kejklíře zhojil. Dač. I. 903. Aby tělo chtic z. snad duše neumořila Pal. Děj. V. 1. 387. Porúbal som sa, bolí mia, přijde má milá, zhojí mia. Sš. P. 406. — **se**. Úfaji v Buoh, že se zhojím. Št. Kn. š. 3. — **co, koho čím**: oznobeninu masti. Us. Čekáním se málo zhojíš. Alx. Šf. v. 106. (HP. 96.). — Sych., Lk. — **se**. Rána se zhojí, ale znak zůstane. Mor. Tč. — **se komu**. Zhojila se mu rána. Us. Však se ti to zhojí, než se oženíš (než se vdáš). Us. Šd. — **koho, se čeho**. Zhojili se té nemocí, Št., Šf., úrazu. Dal. 100. — Lk. Z·ti koho čeho. Kz. Sám se hitie zhojím. Výb. I. 949., Žk. 241. Zhojil-li se té nemoci? Št. Kn. š. 10. — **se nač**. Zhojil se na nohu Pref. Zhojil se na úraz levého oka. Lk. — **se z čeho**: z nemoci. Lk., Št. Kn. š. 10. Z kteréžto rány již dávno zhojen. Žer. 17. — **se na čem**. Měl to sebované, aby se mu žádný na tom nehojil (aby mu to nezabavil). U Chocerad. Vk, Kšť. — **se j·k**. Snad zhojí se mě rány divnou mocí. Vrch. Dochtor nemá takej masti, co by zhojil bez bolesti. Sš. P. 152. — **se po čem**. Rána po tom balsamu se z·la. Har. II. 59.

Zhojna, z hojna = *hojně, z husta*, reichlich, häufig. Vz Málo. Z. si vésti. Har Z války z. bídy pocházejí. V.

Zhojovati, vz Zhojiti.

Zhola, z hola = *zcela, docela, ovšem, zprosta*, ganz, ganz und gar, schlichtweg, rundheraus, unumwunden, vollends, rundweg, Dch., blos, nur, allein, weiter nichts. To jméno jest jim z. nesnesitelné; z. ne, z. nic; ne z. nic; z. věřiti. V. Z. něco odepříti. D. To z. bez chuti jest. Kom. Příběhy z. zaznamenati, die Ereignisse trocken registriren. Dch. Z. nic nám tam nedali, gar nichts. Us. Šd. Město z. zničiti, vyvrátiti. Lpř. Slov. I. 46. Už ho teraz z. nič netešilo. Dbš. Sl. pov. I. 500. Jakž by mohl člověk jen tak z. přijíť ke cti? Sá v Osv. I. 178. Jejž cizozemci z. jenom hrabětem moravským nazývali; Ale jenom tak z. Vojtěch nesložil zbraně. Ddk. IV. 5. 14. Mordářství žádá pomstvu na mordára, neodpúšťa z. Na Slov. Tč. Sv. Luka o tom z. mlčí. Sš. II. 23. Mně jest z úplně nic nedáno. Půh. I. 367. A hned z. BR. II. 613. b. Budem z. zříeti v obličej boží. Št. N. 275. Kdo svého nedrží slova, nemá poctivosti zpola. Prov.

Zholdovati = *holdem šběhati*, auslaufen; *popleniti, vydrancovati*, ausplündern. — **co**. Všecky domy zholduje (holdem zběhá). Ros. Z. krajinu (popleniti). Háj., V.

Zholení, n. = *sholení*, das Abscheren. Bern.

Zholený = *sholený*, beschoren, abgeschoren. Bern. Nic! v kút ten zpnatlý, z-ný nie hviezdka sa viac nepodíva. Phld. V. 53.

Zholiti = *sholiti*.

Zhon, n, m., na Slov. Vz Shon.

Zhonba, y, f = *shon*. Slov. Bern.

Zhonckovati = *zdláviti*. — **co**. Oves daka nevola zdlávila, zhonckovala. Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 31.

Zhonění, n. = *uhnání*, die Ermüdung durchs Treiben. Bern. — **Z.** = *sehnání*, vz Sehnati.

Zhoněný; *-ěn, a, o = uhnaný*, durchs Treiben ermüdet. Bern. — **Z.** = *sehnaný*. Vz Sehnati.

Zhonitl, il, ěn, ění, vz Sehnati. — **Z.** = *ženu unaviti*, durchs Treiben ermüden Na Slov. Bern.

Zhonky, vz Shonek.

Zhoř, lépe: tcboř. — **Z**., e, m., ves u Nadějkova, u Pacova, u Ml. Vožice, u Tábora, u Sedlčan, u Gol. Jeníkova, u Richmburka, u Zbraslavic, u Čes. Třebové, u Rosic, u Tišnova, u Jihlavy; osada u Čes. Třebové; něm. Hořkan, ves u Slabec; něm. Wesborsch, ves u Kladrub; Z. Holubí, ves u Vel. Meziříčí; Z. Nový, Nen-Zhoř, ves u Vel. Meziříčí; Z. Stránecká, ves tamtéž. PL., Tf. Odp. 287., Sdl. Hrd. II. 102., 104., 105., 109., III. 8., 82., Blk. Kfsk. 1460. Proč nebudou ohčané zbořšti nikdy žádného starosty míti? Vz Shtk. Krat. h. 137.

Zhora = shora.

Zhořalý, vz Shořelý.

Zhorati = *shořeti*. Všetko mu zhoralo. Slez Šd. Na Ostrav. Tč.

Zhorcovati = *spadnouti, sletěti, klopýtnouti, sřítiti se odněkud*, herabfallen, herabstürzen, herabstolpern. Mor. Vck.

Zhorčení, n., das Heissmachen.

Zhořčení, n., die Bittermachung. Bern.

Zhorčený; *-en, a, o*, heiss gemacht. Z. voda.

Zhořčený; *-en, a, o*, bitter gemacht. Bern.

Zhorčetl, el, ení, heiss werden, sich erhitzen.

Zhořčetl, el, ení, bitter werden.

Zhorčiti, il, en, ení, *zhorčívati, zhorčovati = horkým učiniti*, heiss machen, erhitzen. — **co**. Ros.

Zhořčiti, il, en, ení, *zhořčívati, zhořčovati = hořkým učiniti*. — **co čím** — **co komu**. Někomu mysl z., Jem. das Gemüth verhittern. Dch. Kdo sobě cizí štěstí cnkruje, zbytečně své si zhořčuje. Prov. Šd.

Zhorčívati, vz Zhorčiti.

Zhořčívati, vz Zhořčiti.

Zhorčovati, vz Zhorčiti.

Zhořčovati, vz Zhořčiti.

Zhorec, rce, m., Horz, ves u Manetína; něm Zhoretz, ves u Pacova. PL. Ze Zhorce Heřman. Tk. VI. 196. Cf. Blk. Kfsk. 448., 450., 878.

Zhořec, řce, m., Zhoretz, ves u Stonařov; Z. zadní, ves u Vel. Meziříčí. PL., Blk. Kfsk. 1460.

Zhorek, rku, m. = *zánět hrdla*, die Schlundbräune. Ja. — **Z.** *u dobytka, podjeď, housenky, žába, hrdelnice*, die Maulseuche, der Zungenkrebs Ja. — **Z.**, vz Shorek. Co je stárek ve mlýně, to je z. v maryáši. Klc.

Zhořeknouti, vz Zhořknouti.

Zhořelec, Hořelec, lce, m., **Zhořelice, Hořelice**, dle Budějovice, mě. v Lužici, Görlitz. Dal Jir. 133. Vz Tk. II. 70., 398., III. 317., 403., IV. 746., V. 230., VI. 358., Pal. Děj. II 1. 54, 479. — *Zhořelčan*, a, m. — *Zhořelecký*. Us., *Zhořelský*. Z. hory. Rkk. 35. — Vz více v S. N.

Zhořeliee, vz Zhořelec.

Zhořelisko, a, n., die Brandstätte. Šm.

Zhoření, n. = *shoření*, das Verbrennen. Bern.

Zhořený; *-en, a, o = spálený, uhořený*, verbrannt. Bern

Zhořeti = *shořeti*.

Zhoří, n., jm. lesa. Ptr.

Z horka. Hlava z h. nakvašená, der Hitzkopf, Heissporn. Dch.

Zhořklý, bitter geworden.

Zhorknouti, knul a kl, utí, heiss werden. — **komu**. Hlava mu zhorkla. Na jiš. Mor. Šd.

Zhořknouti, knul a kl, utí; *zhořeknouti*, bitter werden. Zhořeklo. V. — **komu**. Ta radosť nám hned zhořkla. Kom. — Br., Sych. Máslo nám zhořklo. Us.

Zhořknutí, n., das Bitterwerden. Z. vína, mléka, másla. Us.

Zhořknutý: *-ut, a, o = zhořklý*, bitter geworden. Na Slov. Bern.

Zhorleti, el, ení, eifrig werden. — **čím**: pochvalou Us. — **se**, sich ereifern. Vns.

Zhorliti, il, en, ení, *zhorlovati*, eifrig machen. — **koho čím**: pochvalou. Us. — **se** = zhorleti. Vns.

Zhorlivěti, ěl, ění = *horlivým se státi*, eifrig werden, sich ereifern. — **čím**. Duch národu rozbroji zhorlivěl. Mus.

Zhorliviti = zhorliti.

Zhornatělosť, i, f., vz Zhornatělý, Hornatosť.

Zhornatělý, gebirgig. Kraj, země z. Us. Šd.

Zhorník, shorník, a, m. = *kdo nahoře, výše bydlí*, der Hochländer. Dch.

Zhornický, Bergwerks-. Z. lid = *hornický*. Pam. knt, Nar. o h. a k.

Zhorný, ého, m., ves u Neveklova. PL.

Zhoršení, n., die Verschlimmerung, Deterioration. Z. nemoci. Us. — **Z.** = *rozhněvání, pohoršení, urážka*, die Beleidigung, das Aergerniss. Na Slov. Bern.

Zhoršený; *-en, a, o*, verschlimmert, schlechter, deteriorirt. Z. zdraví, pole Us. — **Z.** = *rozhněvaný, pohoršený, uražený*, beleidigt, zum Aergerniss gebracht. Na Slov. Bern.

Zhoršiti, il, en, ení; *zhoršovati = horším činiti*, schlechter machen, verschlechtern, deterioriren; *uraziti, rozhněvati, pohoršiti*, ärgern, zum Aergerniss bewegen; **se** = *horším se státi*, ärger werden, sich verschlechtern; *pohoršení vzíti*, Aergerniss nehmen. V. — **co čím**. Sych., Ojíř. Polívku kořením z. Us. — **se na čem, nad čím (kdy)** = *pohoršení vzíti*. Zhoršili se na Kristu proto, že tělesným králem nebyl. Kom. Z. se nad čím, Záv., Koc., nad něčí řeči. Sych. Všichni zhoršíte se na mně *této noci*; By se všickni zhoršili na tobě, avšak ne já. Š. Mr. 64. Potupně o něm mluvivše na něm se zhoršili. BR. II. 152. Dobrý příklad dávati, aby nebylo nad čím se zhoršovati. Listin. literátů třebíčských. Nebo nad tím skutkem z-li jsou se mnozí; Bez dotvrzení od královny englické, jenž se nad tím zhoršovala, sťata. Dač. I. 87, 161. — **se**. Postavení jejich se z-lo. J. Lpř. Zákonníci se zhoršili (ärgerten sich). BR. II 218. — **se na koho**. Wtr. exc. — **jak (čím)**. Nemoc se považlivě z-la. Us. Pdl. **Od** té doby vajně se z lo postavení krále. Ddk. V. 149. *Vinou* hříchu všecken člověk **dle** těla i duše zhoršen. Proch. Děj. bibl. I 12. — **kde**. Z-lo se n těch špatných lidí. Dch.

Zhoršivě, ärgerlich; anstössig. Bern.

Zhoršivosť, i, f., die Aergerlichkeit; Anstössigkeit; Geneigtheit zum Aergernisse. Jg. Slov.

Zhoršivý = *kdo jiné horší, pohoršuje*, anstössig, ärgerlich. Háj. — **Z.** = *kdo se nad čím horší*, zum Aergerniss geneigt, leicht sich ärgernd. Jg.

Zhoršování, n., vz Zhoršení.

Zhoršovati, vz Zhoršiti.

Zhóru, auf. Aby vojensky z. byli. Pal. V. 2. 417.

Zhory, vz Žhery.

Zhospodaření, n., die Erwirthschaftung. Bern.

Zhospodařený; *-en, a, o*, erwirthschaftet. Bern.

Zhospodařiti, vz Shospodařiti.

Zhosť, u, m. = *výhosť, zhostný list*, der Abschied, die Entlassung. 1680. Vz Zhostný. Z. dáti. Reš. Sirotci neb i jiní lidé, kteří by od pána svého zhostu neměli. Arch. IV. 208.

Zhostinný = *zhostný*.

Zhostitelný = *čeho se dobře jest zhostiti*, etwas, dessen es gut ist sich zu entledigen. Měst. bož.

Zhostiti, il, štěn, ění, *zhostivati, zhošťovati = zbaviti, zprostiti*, losmachen, befreien, entledigen, frei machen. Jg. — **koho čeho**, poddanosti, práce. Ros. — Kom., Har. — **se čeho**: úřadu, V., hříchu Kom. Sotva jsem se ho zhostil. Ros. Z. se ohav, sporů. Vrch. Nov. bs. ep. 9. Knih těch se zhostil. Kom. D. 151. Ten se mne tak lehko neshostí (nezbaví). Kid. II. 333. Ještě jste z-li Boha se svatého, víry žeb shasili srdce zmámeného. Nitra VI 177. Shosťte se všech nepravostí. Sš. I. 403. Z. se koho. Dh. 6. Zlého se zprostiš a i smutku se zhostiš. Č. M. 196. — Br., Sych., Lom. — **se čeho čím**: útěkem. Ten takovým ohdarováním a ctěním pána svého dědičného zhoštěn není a býti nemá. Zř. F. I. A. XXIII. Kdoby se království čes. z. chtěl. Vz Zř. z. Jir. U. 18. — **se odkud**. Nikdy by se nebyla čistota jazyka z prostředka učených zhostila (vyhostila). Hlas. — **jak**. Svého smýšlení ze základu se z. Dch.

Zhostní, vz Zhostný.

Zhostný, -ní = *výhostní*, Entlass-, Abschieds-. Z. list, ein Brief, mittelst dessen ein Unterthan entlassen wird. Že mně poddaného Vašeho listem zhostným propustíte. Žer. List. II. 508. Okaž prve list s. Pal.

Děj. V. 1. 126. Apol., Schön. — Z. = *milovník hostí*. Reš. — Z., frei. — **čeho**. A krov dej mu (paláci) sloty každé zhostný. Sš. Bs. 176.

Zhošelý = *zhošilý*.

Zhošeti, el. ení, knabenhaft, bübisch werden (von Mädchen). Us.

Zhošilý = *zchlapčilý*. von bübischen (nicht mädchenhaften) Sitten, bübisch geworden. Z. děvče (dovádivě jako hoch). Jg. — *Zhošilá = která za hochy běhá*, die den Burschen nachlauft. Us.

Zhošiti, il. en. ení, *zhošovati*, knabenhaft mahen, zum Knaben machen: se = *zhošeti*.

Zhoštění, n. = *sproštění*, das Losmachen, Loswerden, die Befreiung. (Vzešlo mu) z. útrap. Msn. Or. 3.

Zhoštěný; *-ěn, a, a* = *sproštění*, losgemacht, befreit. Vz Zhostiti.

Zhošťovati, vz Zhostiti.

Zhotíkati = *zutíkati*, davonlaufen. Mor. Tč. — **komu**. Zlýho pána máme v modrým baladráně, nesce nás dům pustiť, me mo zhotíkáme. Sš. P. 512.

Zhotovení, n., die Verfertigung, Ausfertigung, Herstellung. Způsob z., při zhotovení usní. Šp. Z. spisu (zdělání). J. tr. Vz Shotovení.

Zhotovenina, y, f. = *něco hotového*, das Erzeugniss. Z. soustružnická. Svět. — Mus.

Zhotovený; *-en, a, o*, verfertigt, fertig gemacht. Z. spis, J. tr., Mus. 1880. 84., obraz. Sš. P. 41. — **z čeho**: z kůže. Ddk. V. 223. — **jak**. Řemeslně z-né nářadí. Mus. 1880. 448. — *Často zbytečně*: kabát z. ze sukna (= k. soukenný), lenoška rákosová, z rákosu. Brt. S. 179. — Vz Shotovený.

Zhotovitel, e, m. = kdo zhotovil, der Verfertiger, Erzeuger. Šp., J. tr. N. N., zhotovitel truhel atd., **lépe**: hotovitel n. zhotovovatel. Cf. Brs. 272.

Zhotovitelka, y, f., die Verfertigerin, Erzeugerin. Us.

Zhotoviti, il, en, ení; *zhotovovati* = *hotovým učiniti, uchystati, spraviti, přistrojiti*, verfertigen, fertig machen. — **co**: spis. D. Seznam jmění z. Ddk. III. 60. — **co čím**: nějakým nástrojem. — **co komu z čeho**: ze sukna. Přilby své zhotovují z kůže nebo ze železa. Ddk. V. 223. Z hedhávi z-vovali polštáře pod hlavu. Ddk. IV. 253. — **se kde**. Co nejsilněji na moři se z., sich rüsten. V. Biskup Zdík dal u nich (jeptišek) z. bohaté mešní ornáty. Ddk. IV. 256. — **co komu zač**: za drahý peníz. — **se k čemu**. V. Zhotov se k smrti! Us. Zpoza dverí dnuka kýsi padúch kuká: Zhotuj dnšu k odchodu! blízka tvá hodina. Lipa II. 265., Btt. Sp. 22.

Zhotovování, n., vz Zhotovení. Z. obrazů. ZČ. Předmi.

Zhotovovati, vz Zhotoviti.

Zhouba, y, f. = *záhuba, zkáza, zhubení, zrušení, roztržení, pojití*, das Verderben, der Ruin, Untergang, die Zerrüttung, Verwüstung, Verheerung. Na z-bu někoho přivésti; k z-bě někoho přivésti; na zhoubu přijíti; On byl zhouba vlasti. V. Z-bou někomu hroziti. Sych. On na zhoubu pohanů přijel. Sš. exc. Dílo zhouby veleradou zamýšlené. Sš. Sk. 60. Jak bych mohla hleděti na zhoubu rodiny své? Br.

Zhoubce (zastr. *zhúbce*), e, m. a f., vok. zhoubče, vz -ce. Z. = *hubitel, záhubce*, der Verderber, Beschädiger, Vertilger, Verwüster, Verheerer, Zerstörer. Jg., V. Z. zemský. Zříz. těš. Z. a škůdce zemský. Rb. 274., Václ. VII., Půh. I. 112., II. 120., Arch. II. 272. Vz o nich Zř. z. Jír. R. 24., U. 4., Z. 6., K. 41., L. 16., 25, 27. Cf. Zahaleč. Z. lidský. Zlob. Kočka jest myší zhoubce. Rd. zv. Abychom v hromadu se strhli proti takovým nepřátelům a zhoubcům jazyka našeho; Dávní z. víry katolické; Proti zjevným zhoubcům zemským. Pal. Děj. IV. 4. 205., IV. 2. 29., V. 1. 398. Z-ce zemské honiti. Exc. Nebyl dobrý člověk než zhůbce statku jeho. NB. Tč. 214.

Zhoubkyně, ě, f., die Verderberin. Tč.

Zhoubnatěti, ěl, ění = *houbnatým se státi*, schwammig werden. Dříví zhoubnatělo. Um. les.

Zhoubný = *záhubný*, verderblich. V. Z. vášeň, Krok, povodeň, válka, škůdce, Us. Pdl., nájezdy, Šmb. S. II. 213., jed. Čch. Bs. 141. Vyrovnání sporu tak trapného a zhoubného bylo zase posunuto do dálky neurčitě. Ddk. III. 282. — **čemu**: životu lidskému. Zlob. Zhoubní kanci žitám. Hol. 331.

Zhoubovatěti, ěl, ění = *zhubnatěti*, schwammig werden. Šp.

Zhoukati, *zhouknouti*, knul a kl, utí. Z. si na někoho, J. anfahren, anschreien.

Zhoupati; *zhoupnouti*, pnul a pl, nt, utí. Vz Shoupnouti.

Zhousník, u, m. = *housenák*, das Raupeneisen. D.

Zhoustnouti, stnul a stl, utí, dicht werden, sich verdichten. — **čím**. Povidla vařením zhoustla.

Zhoustnutí, n., die Verdichtung. Z. par. Mj. 3.

Zhoustiti, il, ěn, ění, *zhušťovati* = *hustším učiniti*, dichter machen. — **co, se**. Us.

Zhouževnatěti, ěl, ění, zäh werden. Kos. Ol. I. 175.

Zhoužovatěti = *houžovatým se státi*, zähe werden.

Zhovadělý, zum Vieh gemacht. viehisch, verwildert. Z lid, člověk. Us. Vz Zhovadilý.

Zhovadění, n., die Verwilderung, Verdummung. Kos. Ol. I. 148.

Zhovaděti, *zhovadněti*, ěl, ění = *hovadem, hloupým, surovým se státi*, viehisch, dumm werden. Všechen zhovaděl. Ros — **z čeho**. Z toho by lidé zhovaděli. V. — **čím**. Kořalkou člověk zhovadí. Us. Tč. — **Z.** = *vousem zarůsti*, bärtig werden (žertem). Tys zhovaděl! U Kr. Hrad. Kšť.

Zhovadile, viehisch. Z. si počínati. Ros.

Zhovadilec, lce, m., ein Verthierter. Dch.

Zhovadileti, el, ení = *zhovaděti*. Reš.

Zhovadilosť, i, f., die Bestialität, viehisches Wesen. Brikc., Kram. Loupíce a plenice v nelidské z-sti Ddk. V. 230.

Zhovadilý = *zhovadělý, který se zhovadil, hovadské mravy na se vzal*, viehisch, brutal, verwildert. Vz Zdivočilý, Zhošilý,

Zjedovatilý, Zježilý, Zlenošilý, Zdětinilý, Zlotřilý, Zněmčilý. Kon., V. Zhovadilý člověk, Ros., Kom., mysl, Br., nárnživosť. Seip., vycpatel hřieha. Kom. Třetí stupeň hřichu jest zhovadilá zlonbezpečivosť, když člověk v štěstí a zdraví jsa postaven nad Bohem i povoláním svým se zapomíná Zach. Brnnevík Limodla. 1606. Ať ty z-lý, ty veliká potvoro hadóv. Rkk. 12. Z. člověk. Us. Dch Smilstvo původ svůj v z-lé žádosti má. BR. II. 694. Mnozí jsou tak tělesní a zhovadilí. Rd. zv. 177. Proto ta šelma vede boj proti svědkuom božím zhovadilým ukrutenstvím, nebo čím kdo je zhovadilejším, tím viece proti duchovním věcem povstává; Skrze pak tu šelmu rozumějí se lidé ukrutní a zhovadilí. Hus III. 307. — Z. = *hovadský*, Vieh-, thierisch. Z. zvíře. Rad. zv. 2.

Zhovaditi, il, ěn, ěnl, zum Vieh machen. — **koho.** Koľaika člověka z-dí. Nemiernosť je hriech, ktorý človeka zhovaďuje, entstellen. Slov. Hdž. Ds. 48. Z. se. Us. Tč.

Zhovadněti = *zhovaděti*. Rybay.

Zhovaďovati, vz Zhovaditi.

Zhovárati, vz Zhovořiti.

Zhověni, n. vz Shovění.

Zhověřiti se, il, en, ení — *zbortiti se*. Prkno se z-lo. U N. Bydž. Kšť.

Zhověti, vz Shověti.

Zhovězeti, vz Zhověziti.

Zhověziti, il, en, ení, verdummen. Národ český k posledku docela zhovězil (= zhovězel). Mus. 1880. 288.

Zhovor, u, m., die Unterredung. Ohlasy učených z-rov umlkly. Phld. I. 1. 34. Vz Shovor.

Zhovořiti, vz Shovořiti.

Zhovorka, y, f. = *zhovor*. Phld. I. 1. 10. Vz Shovorka.

Zhozený, vz Shozený.

Zhozi, zastr., vz Shoditi. Já ji toho doma zhozi = nahradím, srovnám. Výb. I.

Zhozovati, vz Shoditi.

Zhrabání, n. = *shrabání*. Bern.

Zhrabaný = *shrabaný*. Bern.

Zhrabati, vz Shrabati.

Zhrabávati, vz Shrabati.

Zhrabky, vz Shrabky.

Zhrábnouti, vz Shrabati.

Zhrabovati, vz Shrabati.

Zhraditi, il, zen, ení = *zahraditi*, umzäunen. — **čím.** Ta voda (rybník) je zhrazena přívrším. Val. Vck.

Zhranělý = *shnilý*, *zpuchřelý*, faul, morsch, vermodert. Vz Hraněti. Na mor. Val. Vck. Na Slov. Plk.

Zhraněti, ěl, ění = *zpuchřeti*, *shníti*, morsch, faul werden, vermodern. Na Mor. a Slov. Len zhraněl. Brt. S. 181.

Zhraničiti, il, en, ení, begränzen. Dch.

Zhraniti, iť, ěn, ění, *shraňovati*, abkanten, kantig machen. — **co kde**: sloupy, tyčky u plotu. Us. Tč., Čsk.

Zhráti, spielen. — **komu kde.** Koľ úst mu hrdosť duše zhrala. Slov. Phld. IV. 13.

Zhrážati, *shrážeti* = *shrožovati*. Vz Zhroziti. Na Slov. — **čím.** A k tomu ešte krutou zbrážali mocne braňou. Hol. 390.

Zhrbatění, n., das Buckligwerden. Bern.

Zhrbatěný; -ěn, a, o, bucklig geworden. Bern.

Zhrbatěti, ěl, ění; *shrbovatěti*, höckerig werden, auswachsen. D.

Zhrbati = *shrabati*. Na Ostrav. Tč.

Zhrbatiti, il, en, ění, höckerig machen. Mus. III. d. 64. — **koho čím**

Zhrbělosť, i, f., der Buckel, Höcker. Bern.

Zhrbělý, krumm, gekrümmt, gebogen, bucklig, höckerig. Bern.

Zhrbenec, nce, m. = *shrbený*. Jg.

Zhrbení, n. = *shrbení*.

Zhrbený, vz Shrbený.

Zhrbilosť, i, f., die Gebncktheit, Gebengtheit, Gekrümmtheit. Jg.

Zhrbilý = *sehnutý*, gebeugt, geduckt, gekrümmt. Jg.

Zhrbiti, vz Shrbiti.

Zhrbovatěti, ěl, ění = *zhrbatěti*.

Zhrčati. Na Slov. Zhrčala (*zahrčela*, *zazněla*, ertönen, schmettern) trúba. Sldk. 342. — **komu kam.** Krev jej do tvári zbľadlej zhrčala (vytryskla, vystoupila, aufsteigen). Sldk. 164. Čo by zhrčaly naňho nebesá, jieh lom ho neznepokojí (spadla, herabfallen). Sldk. 62.

Zhrčení, n. = *shromáždění*, *zhluk*. Slov. Bern.

Zhrčený = *shromážděný*, *zhlučený*. Slov. Bern.

Zhrčiti, il, en, ení = *shromážditi*, *zhlučiti*. Slov. Bern.

1. **Zhrda, z hrda**, stolz. Z. minviti. V. Z. si počínati, Us., kráčeti. Hol. 267. Chcel z prestola otca zhodiť, seba zvýšiť s berlu dopadnúť, i zhrda na hvezdném bohovať leu tróne samotný. Hol. 81.

2. **Zhrda**, y, f. = *zhrdání*. Tvár zmraštil zbrdy návykom. Phld. V. 74.

Zhrdání, n., die Verachtung, Verschmähung. Bern.

Zhrdaný; -án, a, o, veraehtet, versehmäht. Bern.

Zhrdati; *zhrzeti*, 3. pl. zhrzejí, el, en, ení; *zhrdnouti*, dnul a dl, ut, utí; *zhrzovati* = *opovrhovati*, *nedbati*, verachten, verschmähen; *zhrdnouti* = *zpyšněti*, stolz werden. — **abs.** Oč že zhrdne, když se za zemana provdá? Syeh. Už to dajedno, či zhrdne, či ztvrdne, ale je zlé. Mt. S. I. 111. Cf. Dbš. Sl. pov. V. 71. — **kým, čím** = *opovrhovati*. Matkou zhrzetí jest tvá vlastní hanba. D. Nikým zhrzeti se nehodí, i nejničemnější někodí. Č. M. 266. Králem's zhrzela. Dr. v. 33. U vůli Bohem zhrzující. BR. II. 486. — V., Br., Lom, Ros., Tksd. Vítězstvím zhrdnouti = *zpyšněti*. Jel. Válečni zhrdají muou. Kom. Námi zhrdai. BN. Stanem města nezhrdám. Msn. Or. 154. Z. světem. St. skl. IV. 298. Nezhrzej tim. 1602. Srdcem zkroušeným Bůh nezhrdá. Výb. I. 544. — **čím jak.** Tebe pravím, že si podliak, tebou zhrdám z celej duše mojej. Lipa III. 126. — **proč.** Aby nezhrdli pro velikou důstojnosť. Sš. L. 200. — **co** (*zřídka*). Ten panoše jeho k tomu vedeše, že vše zlosti zhrdav, ctnosti se přidrževáe. St. skl. Kámen, jenžto jsú zhrdali dělníci. ZN. — **s inft.** Nezhrzej to přijieti. Hil. Již (duše)

činiti dobře nehude moci, neb jest zhrzěla dobře činiti. Hus II. 312. Tristram zhrdá býti naším zetěm. Exc. Že se nezhrdali naším kumštům se podívati. Dh Jir.
Zhrděti, ěl, ění = *zhrdnouti*. Vz Zhrdati.
Zhrdle, stolz, hoffärtig, hochmüthig, ehrbegierig, ehrsüchtig, spröde. Bern.
Zhrdliti, il, en, ení. *zhrdlovati*, abwürgen, abrackern, jugulari. Abychom byli zhrdleni a zhynuli. BO.
Zhrdlosť, i, f. = *zhrdnutí* Bern.
Zhrdlý = *zhrdnutý*. Z. šlechta. Sbn.
Zhrdnouti, vz Zhrdati
Zhrdnutí, n. = *zhrdlosť*, das Stolzwerden, stolzes Betragen, die Hoffart, der Hochmuth. Bern.
Zhrdnutý; -ut, *a*, o = *zhrdlý*, hochmüthig, hoffärtig, stolz, ehrsüchtig. Na Slov. Bern.
Zhrdzati = *zhrzeti*. Vz Zhrdati.
Zhŕdzavený = *zrezavělý*. Na Slov. V ruke šabl'a z-ná. Lipa II. 326. Z. hlinec. Dbš. Sl. pov. I. 249.
Zhrdzaveti = *zrezavěti*. Slov. Loos.
Zhrebati = *zahrebati*. Na Slov. Bern.
Zhřebelcovati, durchstriegeln. — **koho**: koně. Mor. Šd.
Zhřebný, trächtig (von Pferden). Z., shřebná kobyla. Vz Shřebný. — **Z.** = *konopní*, *pačesní*. Z. plátno. Bern. Zhrebnu pradzu mosa utkať. Sl. let. III. 250.
Zhřebsti, vz Hřebsti. — **kde**. Budů zhreboni ve svém zhynutí (sepelientur in interitu). BO.
Zhreby, ů, m., pl. = *koudel*, das Werg. Na Slov. Plk., Bern.
Zhřešilý = *kdo zhřešil*, der gesündigt hat. Obraz člověka z-ho. Sš. L. 91.
Zhřešitel, e, m., der Sündiger. Ani Pavel nechtěl Petra co z-le vystaviti. Sš. II. 23.
Zhřešiti, vz Shřešiti.
Zhříti, vz Shřáti.
Zhřivanec, nce, m. = *pohlavek*, das Kopfstück. Na mor. Val. Vck.
Zhřivanica, e, f. = *shřivaná kořalka* (valašský čaj). Na mor. Val. Vck.
Zhřivati, vz Shřáti.
Zhřivka, y, f., obyč. pl., etwas Aufgewärmtes, aufgewärmte Speisen. Na Ostrav. Tč.
Zhřížený, versunken. — **kam**: v dumání. Mkr.
Zhrkati, vz Shrknouti.
Zhrknouti, vz Shrknouti.
Zhrkotati = *zahrkotati*. Na Slov. — **abs**. Chyl' sa, okno, ale nezhrkoc. Phld. III. 3. 209. — **komu**. Išiol starý kolo fary, kolieska mu zhrkotaly. Dbš. Obyč. 168. — **odkud**. Uvarme ho na kašu, že iba kosti z neho zhrkocú. Ib. 58. — **kam**. Púť reťaz v bezednú prepasť zhrokotala. Phld. IV. 489.
Zhrměti (vz Hřměti) = *zahřměti*. Na Slov. — **abs**. Zhrmelo nebo, blesky sa rozsvitly Sldk. 468. — **kde**. Nech zhrmí pozdrav hrmený pod nebom metropoly; kto odpadne z družiny, odpadlec bude. Sldk. — **kam**. A hnevom tvár sa tvoja zastrela, ústa shrmely na neho. Sldk. 275. — **jak**. Kto stane na ty výšiny a zhrmí slovom: K životu! Č. Čt. II. 162. — **Z.** = *sřítiti se*, herunterstürzen o. herunterrumpeln. — **abs**. V tom tresk — zhrmel breh, div mu ruku neodtrhlo. Dbš. Sl. pov. V. 57. — **kam kdy**. V tom okamžení zhrmel posol dolu na zem. Mt. S. I. 66.
Zhrnati, vz Shrnouti. Na Slov.
Zhrnečko, a, n. = *zrnečko*. Na Slov. Bern.
Zhrnko, a, n. = *zrnko*. Na Slov. Bern.
Zhrno, a, n. = *zrno*. Na Slov. Bern.
Zhrnouti, vz Shrnouti.
Zhrnovati, vz Shrnouti.
Zhrnutí, n. = *shrnutí*.
Zhrnutý = *shrnutý*.
Zhrocený = *hrotem raněný*, *zničený*, mit dem Speere verwundet, vernichtet. Dch.
Zhromáždění, n., vz Shromáždění. Bern.
Zhromážděný = *shromážděný*. Bern.
Zhromážditi, vz Shromážditi. Bern.
Zhromiti, il, en, ení, niederdonnern. — co. Rk.
Zhrotiti, il, cen, ení = *hrotem raniti*, *zabíti*, mit dem Speere verwundern, tödten. Vz Zbrocený.
Zhroubi, dick, gross, von der Dicke. Vz Zděli. Děla nesla konie kamenné dvou pěstí z. Pref. Z. co slepičí vejce. Pueh.
Zhrouditi, vz Zhroutiti. Na Slov.
Zhroutiti, il, cen, ení = *sřítiti*, niederreissen. Na Mor. — **co**: zeď. — **se**. Chmel. — **co, se jak, čím**. Z. se rázem. Ebr. Zda vysilen kdys světy zhroutí v pád. Vrch. Tyto laviny konečně nepoddajného (Otakara) tíží svou zhroutily. Ddk. VI. 107. Maďaři od Pečengů vytisknutí hyvše do velkomoravské říše se vklinili, jí také ku zhoubě západního Slovanstva i osvěty zhroutily. Kmp. Č. 130.
Zhrozeni, n, das Erschrecken, die Ab-, Erschreckung. — **Z.**, das Drohen, die Drohung. Bern.
Zhrozený; -en, *a*, o = *postrašený*, erschreckt. Umlk z. slavíček. Kamar. — **čím**. Jsouce velikým strachem a bázní zhrozeni mnozí utíkali. Pal. Děj. IV. 1. 172.
Zhroziteiný = *hrozný*, schrecklich, entsetzlich, erstaunlich.
Zhroziti, zhroz, zhroze (ic), il, en, ení (žen a ení, Us.); *zhrážeti*, el, en, ení; *zhrožovati*, *zhrozivati* = *přestrašiti*, erschrecken, in Schrecken versetzen; *vyhrožovati*, drohen; se = *uleknouti se*, *zděsiti se*, sich entsetzen, sich abschrecken, in Schrecken gerathen, erschrecken, erstaunen. Jg. — **koho**. Ne proto vojsko sebral a přivedl, aby nad shromážděnými jakou moc provésti chtěl, ale aby zhrozil ty, kteříž by snad svobodě knížat a pánů překážku a protimyslnosť činiti chtěli. V. Nepřietele zhroziti, držeti neb povrci a vždy lásku zachovati. Hus I. 185. — **se čeho**. Dch., Lom., Sych. Lada se toho z-la. Němc. I. 149.. Aby se takového příchodu jejich zhrozil. BR. II. 372. b. — **se**. To já slyše zhrozím se. Kom. Lab. — **se nad čím**. Zlob. Tito sa z li nad otcovou biedou. Dbš. Sl. pov. I. 31. — **se, koho čím**. D., Tč., Jg. — **komu kdy**. Svár, v kterém jsem Achyllovi zhrážal (vyhrožoval). Holý, Zlob. — **se k čemu**. K těm slovům se zhrozil, T., *snad lépe:* těch slov. — **komu, na koho**. Bern.

Zhrozívati, vz Zbroziti.
Zhroznělý = *v hrozen proměněný*, in eine Traube verwandelt. Rst. 524.
Zhrozný = *hrozný*, entsetzlich. Kamar.
Zhrožený. Nezhrožený, unerschrocken. Dch.
Zhrožovati, vz Zbroziti.
Zhrtonsiti, il, šen, ení, ab-, durchwürgen, drosseln. Us. Tč.
Zhruha, *z hruba, hrubě*, grob. Z. něco dělati, D., tlouci, Ros., cbybiti, Sych., mluviti a otevřeně. V. Z. tesáte. Prov. D.
Zhrube. Napadol sneb na súcb z. Let. sl. I. 152.
Zhrubělosť, i, f., die Vergröberung. Vz Zhrublosť. SP. II. 19.
Zhrubělý, etwas grob, vergröbert. Dcb. Z-lý a ztučnělý odstúpil. Hus I. 221. — **čím**. Ruce prací z-lé. Us. — Vz Zhrublý.
Zhrubění, n., die Vergröberung. Z. vkusu. Dch.
Zhruběti, ěl, ění, gross, grob werden. Hlas jeho zhruběl. Us. Zhruběl jest a ztučněl. Hus III. 137. — **kde**. Au na tváři zhruběl. Boč. — Troj. — **čím**. Postava její tlustostí zhruběla. Troj. — **proti komu**. Tč.
Zhrubiti, il, en, ení, *zhrubovati*, gross, stark, grob machen, vergröbern. — **koho**, co. D., Dch.
Zhrublosť, zhrubělosť, i, f. = *hrubosť*, die Vergröberung. Aqu.
Zhrublý, zhrubělý, zhrubnělý, etwas grob, vergröbert. Z. kůže (mozol), Reš., hlas, C., ruce. Us. Srdce zhrublé a tvrdé. BR. II. 161. a. — **na čem čím**. Způsoba života ani tlustostí na čem zhrubělá, ani churavostí posvadlá. Troj.
Zhrubnělý, vz Zhrublý.
Zhrubnětí, vz Zhruběti.
Zhrubnouti, bnul a bl, utí = *hrubým se státi*, gross, stark, grob werden o. wachsen. Tvář zhrubla. Us. — **komu**. Zhrubly mně ruce. Strom zhrubnul. Us. Tč., Jel. — **čím**: špatnou společností. Ruce prací mu zhrubly. Kká. Td. 360.
Zhrubnutí, n., das Grob-, Vergröbertwerden. Z. sleziny. Jád.
Zhruhovati, vz Zhrubiti.
Zhrumiti = *zhromiti* **na koho**, mit Donnerwetter auf Jem. kommen. Na Ostrav. Tč.
Zhrútiti = *zřítiti, sesouti, zbořiti*, einstürzen. Mor. Vck.
Zhrúzhiti se = *zhroziti se*. Na mor. Val. Vck.
Zhrúziti se = *zhroziti se*. Na Ostrav. Tč. Na mor. Val. Vck.
Zhrúžiti, il, en, ení = *stáhnouti*, zusammenziehen. — **co jak**. Ten počujúc to, čelo zhrúžil v mrak. Phld. IV. 8.
Zhryzati, vz Zhrýzti.
Zhryzek, zku, m. = *výhryzek, ohryzek*. Na Ostrav. Tč.
Zhryzený; *-en, a, o*. Nevypečený chléb jest z-ný (zkažený, bronskovitý, schliefig). U Rychn. Ntk.
Zhryzota, y, f. = *péče hryzoucí*, nagender Kummer, Gram, Harm, die Kränkung.
Zhrýzti, vz Shrýzti.
Zhrzati = *zhrdati*. Uzřela sě zhrzanu. BO. — **čím**. Králem zhrzala. Výb. II. 19.
Zhrzení, n., die Verachtung.
Zhrzený = *pohrdaný*, verachtet, verschmäht. Z. nepřítel. V.
Zhrzetí, vz Zhrdati.
Zhrzovati, vz Zhrdati.
Zhuba, y, f., na Mor., ve Slez. a zastr. *zhúba* = *zhouba*. Slov. Hroznú od l'udu a všetkej otčiny vzďal'te zhubu. Hol. 380. Zhúba a zetření veliké. BO. To je zhúba! Mor. a slez. Šd.
Zhubatěti, ěl, ění, grossen Mund, grosses Maul bekommen. Us. Tč.
Zhúbce, e, m. = *zhoubce*. Vz toto.
Zhubec, bce, m. = *zhoubce*. Na Slov. Bern. Prehrozne rúbem, odporní zakaváď na místě zhubci neľahnú. Hol. 421.
Zhubenělosť, i, f., emaciatio, die Abgezehrtheit.
Zhubenělý, abgemagert, abgezehrt. Dobytek v zimě z. D., Šm.
Zhubenění, n., das Magerwerden, das Ausgezehrtsein. Jád.
Zhuběněti, ěl, ění, mager werden, vermagern. V. Všechen zhuběněl. Ros. — **čím**. Město válkami zhuběnělo (oslablo). Plác.
Zhubení, n., das Verderben, die Verderbung, Vertilgung, Vernichtung.
Zhubenilý = *zhubenělý*. Zlob.
Zhubeniti, il, ěn, ění, mager machen. V. — **co, koho**: koně. Ros. Nemoc bo zhubenila. D. Z. zemi. — **čím**: pole nehnojením.
Zhubený; *-en, a*, o, verdorben, vertilgt, vernichtet. V. A to aby bylo ouročníkům na ouročích sraženo pro polehčení té příliš z-né chudiny. Pal. Děj. III. 3. 135. — **čím**: země válkami zhubená. Us. — Z., nadávka na jihových. Mor. Brt.
Zhubičkovati, abküssen. Sm. — **koho kd kdy**.
Zhubitelný, vertilgbar. Ž. wit. l. 1., glossa.
Zhubiti, il, en, ení; *zhubovati* = *zahubiti, pohubiti, vyhubiti, zkaziti*, verwüsten, verheeren, aufreiben, vertilgen; *vyžiti, sesłabiti, stenčiti*, abmärgeln, entkräften. Ž. wit. 93. 6. — **co, koho**: krajinu, D., město, Har., pole. Jindy člověk nezhubil oděvu **za** dlouhý čas. Vsetín. Vck. Z-li celé pořílí, Ddk. IV. 16., celou úrodu. Us. Tč. — **co kde**. Kroupy všecko obilí na polícb zhubily. Kram. — **co čím**: krajinu válkou, zvěř střílením. Pal. Děj. III. 3. 134. Z. někoho bitím, bodením. Alz. Proroky jejie rozličnú smrtí z-li sú. Hus III. 6. — **se**. V. Tak sě země zhubí všecka. Alz. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 33.)
Zhublý, abgemagert. Z. tvář. Us.
Zhubnouti, bnul a bl, utí = *zhuběněti*, mager werden. — **čím**: nemocí, špatnou stravou, nedostatkem obrokn.
Zhubnulý = *zhublý*. Šm.
Zhubný = *zhoubný*. Na Slov. Hol.
Zhubovati, vz Zhubiti. — Z. **koho** = *vyhubovati komu*, ausschelten, ausmaulen. Us. Tč.
Zhučati, *zhučeti*, el, ení = *zahučeti*, ertönen. — **abs**. Tmavé oči preds' sa zblisnú ako hviezdy ligotavé, tiché prsá predsa zhučia ako mora vlny dravé. Phld. III. 473. A keď zhučí hlas smrtného zvona. Sldk. 303. Zaspievaj, že zhučia hory, doly, polia: Kto

zná, či ti zajtra spievať už dovolla. Č. Čt. I. 16. Keď lijak zhuči, ššustí dážď. Phld. V. 58. — kdy. V tom zhučal vietor. Phld. III. 418. — kudy. Aj tu vichor lesom zhučí. Btt. Sp. 45. — jak. Ten velikým hrmotem na ne srůkol, až celá hora ukrutno zhučala. Dbš. Sl. pov. VIII. 70.

Zhučeti, vz Zhučati.

Zhudice, dle Budějovice. Ze Zhudic Ctibor. Tk. V. 40.

Zhudlařiti, il, en, ení, verpfuschen. — co. Ros.

Zhudlati, *zhudlovati* = *zkaziti*, verhunzen. — co. D. — *Zhudlati*, aufrütteln, hýbáním advihnouti. Na Ostrav. Tč.

Zhudovice, dle Budějovice, Sudowitz, ves u Dobříše. Tk. IV. 642., Blk. Kfsk. 935., Arch. III. 504.

Zhudovský, ého, m. Z. z Hyršova Jak. Vz Blk. Kfsk. 934., 1270., Jan, 935.

Zhuk, u, m. = *hluk*, *shon*, der Lärm, das Getümmel. Na mor. Val. Vck.

Zhúkanie, n., vz Zhúkati. Slov. Snad nevedeli ani sami, kde, jak se poznali; no jeden stret: i boli známí; srak jeden, blások prehodený, prask biča, z. na tráve: a osud jich bol zpečadený. Phld. IV. 16.

Zhúkati, *zhúknut*, vz Zhoukati. Keď viezli truhlu maľovánú a na nej zhúkla rušnica: les celý ozývnul sa plesom. Phld. IV. 19. Na svých od veselej prešlí Tatranci radosti zaplesajú myslách i na velkú ďal'u jačácim zhúkuu výskaním, a Slávovi slávu zahlásá. Hol. 304. Tnú, kácu ďalej lesa skvosty, pád horou duní — počujem. Ozonom vše to zhúkne, závistí, jak keby klesal jeden národ v poslednom vzdore na bojišti. Phld. V. 54. Cf. Vyhouknouti.

Zhulačiti, il, en, ení = *hulákem učiniti*, zum Schlemmer machen. Ta holka se zhulačila. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Zhumplovati = *zhubiti*. Na Mor. a Slov. Šd., Beru. Vz Humplovati.

Zhuňatěti, ěl, ění, sottig werden. Všechen zhuňatěl. Ros.

Zhunit = *zhoniti*, aufjagen. Ostrav. Tč.

Zhuntovati = *zkaziti*, *zhyzditi*, *zchvátiti*, verderben, besudeln, zu Grunde richten. — co, koho: koně, Vrat., šat, Ros. — koho, co čím: koně čerstvou jísdou. — koho kdy: z mladosti. Vrat.

Zhupnouti, herabfallen, -springen.

Zhurdati = *zburcovati*, *vyburcovati*. — koho. Brávek dycky ležl, když mu nese žrádlo, trá ho z. Slez. Šd.

Zhuře, něm. Shursch, ves u Blovic. PL., Blk. Kfsk. 280.

Zhurec, rce, m., Shurets, sam. u Nepomuk.

Zhuří, n., Haidl, ves u Sušice.

Zhurkati = *zbuditi spícího*. Na Mor. Mřk.

Zhurta, z hurta = *čerstvé*, *ochotně*, hurtig, frisch. Z. na ně. Puch. Z. do toho! Frisch darauf los! Dch. Z. do díla se dáti. Us. Dch. Zhurta koho odbyti. Oho, ne tak zhurta! To švec na nebo shorta: Neřeki jsem ja tobě, abys .... Er. Sl. čít. 48. Z. roskázati. Bkř.

Zhurtati, *zhurtovati* = *zburcovati*, auflärmen, aufrütteln. — koho. Hned pro něho běžel, tam ho zhurtoval, aby hned vstával. Kol. ván. 160. A veru som všetko zhurtal, ale o tej ti ja nic poviedať neviem. Dbš. Sl. pov. VIII. 22.

Zhůru, adv., *lépe*: *vzhůru*, hinauf, aufwärts, in die Höhe. Jg. Z. patřiti, hleděti, vzezříti. V. Skály z. strmí; páry z. se nesou. Kom. Povstaň na pravů nohu, pohleď shůru i dolů; Jide tam s hůlečků, s. po chodníčku; Chodí s., chodí dolů okolo našeho domu; Z. ke krchovu cestička dlážená; Běžela ovečka z. do kopečka. Sš. P. 15., 119., 224., 490., 719. Jde mně to s. (zvrací se mi). V Kunv. Msk. Z. pácem, z. nohama (převrácený). Us. Vch. Pořád jezdí z. dolů. Us. Šd. Ta má hlavu z. jako panský kůň. Us. Šd. Visel s. nohama. Kuchařka mě peče, ona mne s. nohama obrací. Pís. slez. Z. bradou, s. nohama. Us. Sd. Musikanti s., že já nesu koláč s ďůrů. Mor. Brt. Krákala vrána, když z. letěla, a když dolů, i křídla svěsila (o chlubných). Pořek. Šd. Ptáci s. létají. Jde mu s. (daří se mu). Jde jim s. (jsou dražší). V. Skoč s., neb dolů. Prov. Vz Dnes. — Z., interj. Zhůru! Z. troubiti, lermo bíti; z. troubení; se vším vojakem z. býti. V. Válekni z. byli. D., Ehr.

Zhůrubitný = *zhůru bijící*, auffluthend, hinauf schlagend. Ráj 2. 16.

Zhuseti, el, seu, ení = *pohusiti se*, husitisch werden. Šd.

Zhusnouti, snul a sl, utí. Zhuslo se mu = *omýlil se*. V Krkonš. Kb.

Zhuspeninovatěti, ěl, ění, gallertartig werden. Rostl.

Zhusta, z husta, dicht, häufig, zahlreich, in Menge. Z lidě mřeli. V. Z. to u nás vídáme. Kram. Z. se o tom rozpráví. Ros. Pršelo s husta (silně). Us. Tč. Při volbách biskupů povstávaly z. nepořádky a různice. Ddk. II. 457. Tak vodi sa z.; Mocný sebe (sobě) utiera čelo, chytrý ústa. Zbr. Báj. 4. Padaly na něho z. (rány) = nasypali mu jich. Pořek. slez. Šd.

Zhustěti, ěl, ění, dicht werden. Na. lk.

Zhustitelnosť, i, f., das Verdichtungsvermögen. Šm.

Zhustitelný, verdichtbar, verdichtungsfähig.

Zhustiti, il, štěn, ění; *zhušťovati* = *hustým učiniti*, dick machen, verdichten, verdicken. Vz Shustiti.

Zhustlosť, vz Shustlosť.

Zhustlý, vz Shustlý.

Zhustnouti, vz Shustnouti.

Zhuštění, n., die Verdickung, Verdichtung, Kompression. Nz. Z. vzduchu, Mj. 119., zvuku, hlásky, Nz., vody, krve. Ja.

Zhuštěnina, y, f. = *zhuštěná tekutina*, verdickte Flüssigkeit, Verdickung. Ja.

Zhuštěný; -*ěn*, *a*, o, verdickt, verdichtet, komprimirt, kondensirt. Z. mléko. Vck., Dch. Z. páry. Z. květenství, jehož stopečky k ose přiblížené tedy hustokvětě jsou, asi jako směstnaný, gedrungen. Rst. 524. — čím. Strom listím z. Acsop.

Zhušťovací, Verdichtungs-, Kondensirungs-. Z. stroj, Mj. 122., Hrk., komora, trouba. NA. IV. 167., 171.

Zhušťování, n., die Verdickung etc., vz Zhuštění. Z. páry, Hrm 93., vzduchu, Mj. 119., výparů. Zpr. arch. IX. 86.
Zhušťovatel, e, m., der Verdichter, Koncentrateur. Šp. — Z., der Verdichtungsapparat. Šp.
Zhušťovati, vz Zhustiti.
Zhutati si, sich besinnen, sich fassen. Slov. Bern.
Zhvězdění, n. = *souhvězdí*, das Sternbild. Troj.
Zhvězditi, il, ěn, ění = *hvězdami poseti*, besternen, mit Sternen versehen. — **co**: nebe, oblohu. Jg. — **se**. Nebe se zhvězdilo, zitra bude jasno, bude mrznonti. Us. — **se kde**. Až se v krbě zhvězdí (cf. Nikdy, Na psí letnice). Hanka 40.
Zhvizdnouti, dnul a dl, ut, utí, *zhvizdati* **co komu odkud**, stehlen, wegstibitzen. Na Ostrav. Tč.
Zhvižďati, pfeifen, zischen. Z-ly větry. Na Slov. Ppk. II. 167.
Zhvozditi, il, ěn, ění, aufmalzen. — **co**: ječmen. Us.
Zhyb, u, m. = *zhybadlo*. Slov. Hdž. Šlb. 53.
Zhybadlo, a, n. = *přihbli*, *zhyb*, das Gelenk. Na Slov. Koll. Na každom prste sú tri články či z-dla. Hdž. Šlb. 53. Cf. Zhybalo, Zhyb.
Zhýbal, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Zhýbala, y, m., osob. jm. Mor. Šd.
Zhybalo, a, n. = *zhybadlo*. Slov. Hdž. Šlb. 53., 215.
Zhýbání, n. = *shýbání*. Vz Sehnouti. Bern.
Zhýbaný; *-án, a, o* = *shýbaný*, herabgeneigt. — **čím**. Lipa větrom z-ná. Slov. Zátur.
Zhýbati, vz Sehnouti. — **jak**. Že sa musela z boka **na** bok zhýbať. Phld. IV. 195.
Zhybka, adv. = *hybko*. Slov. A v tom zahnav sa do predku ohromným z. vrtí sa mečom. Hol. 285.
Zhýbnouti, vz Sehnouti.
Zhýbnutí, n. = *sehnutí*. Vz Sehnati.
Zhýbnutý = *sehnutý*. Vz Sehnati.
Zhyclovati = *utýrati*, *unaviti*, erschöpfen, abplagen, abrackern, überanstrengen. — **koho čím kdy**: koně silnou robotou (prací), koně při orání. Na Ostrav. Tč.
Zhýčiti, il, en, ení = *pobledniti*. U Ronova. Rgl.
Zhýčkání, n., vz Zhýčkati.
Zhýčkaný; *-án, a, o*, vz Hýčkati. Kocour z-ný a masem krmený. Kos. v Km. 1884. 648.
Zhýčkati (zz Hýčkati), verhätscheln.
Zhyd, u, m., **zhyda**, y, f. = *neřád*, *nečistota* na př. hnidy, vši, das Ungeziefer, der Unrath. Přišel jí dom (ze světa) plný zhydu. Cf. Hyd, Hmyz (dod.). Na Mor. a Slov. Šd.
Zhyda, vz Zhyd.
Zhydovati = *zhyzditi*, verunstalten. Lom.
Zhýkati, vz Zhýknouti.
Zhýknouti, knul a kl, nut, nutí, *zhýkati* = *hý vykřiknouti*, hý aufschreien; schreien besond. wie der Esel; mit Verwunderung aufrufen. Na Slov. Plk. — **abs**. Tak to zhýklo. Nitra VI. 152. Zadiví sa a zhýkne: Pre živého pána Boha, toľko peňazí. Frac. Zor. I. 38. Ach, syn môj, čože myslíš? zhýkla matka. Dbš. Sl. pov. I. 463. — **jak**. Tak ju stisnul nádočky do dlani, že zhýkla maznave. Zhr. Báj. 12. — **nad čím**. Priviedol svojn milú ku zlatému zámku. Ta zhýkla nad tou nevídanou krásou. Dbš. Sl. pov. I. 512.
Zhýleti, el, ení = *zuhelnatěti*. Poleno zhejlelo. U Boskovic. Kšť.
Zhyn, u, m. = *zhynutí*. Kamar.
Zhýňati sa. Vysoké biele pero na kalpaku sa zhýňa a do hora vstáva ako živé. Klčk. Zb. III. 52.
Zhynouti, ul, utí; *zhynovati* = *zahynouti*, *pojíti*, zu Grunde gehen, umkommen; *zmizeti*, *ztratiti se*, verschwinden, verloren gehen. — **abs**. Zapálil bych Liptál, Lhotu, nechodil bych na robotu; Liptál, Lhota neshořela, robotěnka už zhynula. Pck. Ps. 23. Voda zhynie, druhá přijde, moja mladosť už neprijde. Č. Čt. II. 141. Studnice z-la. GR. Ta knížka tam zhynula (se ztratila). Na mor. Val. Vck. Zhyne víra, síla, zdraví, vše. Jel. Jakož zhynuje dým. Ž. wit. 67. 3. Zhynúti mi kázala milosť tvá. Ž. wit. 118. 139. Zhynujícím. ZN. Bárs si ťa eudzí máličko všímajú, lež vlastné deti zhynúť ti nedajú; Nedala mne zhynúť tá moja rodina, vzali mňa sirotu vojáci za syna. Č. Čt. I. 193., 276. Piesne moje, piesne moje, keď ja zhyniem, kto vás prime? či vás víchry rozchytajú? či vam ľudia miesta dajú? Čjk. 24. Ach Bože, ach Bože, už zhynieme! Zbr. Lžd. 109. Já poplynu, bych měla zhynúť. Sš. P. 352. Dobre, ale to tebe bude na duši, ak zhynieme. Dbš. Sl. pov. IV. 75. Tělo musí zhynúť, duša večne žije. Na Slov. Tč. Pane hospodáři! Ty-li na nás pravíš, žeť by konvice zhynula (*zmizela*, *tobě ukradena byla*)? NB. Tč. 107. A k tomu snaď že zhynul som a zlú vzal zkázu myslíte? Hol. 5. List císaře Karla na volení pána a krále českého, zahynul-liby rod králův českých. Pal. Děj. IV. 1. 51. Z-lo jest srdce jejich, dissolutum cor eorum. BO. Nejsem poslán jedné k ovcíem, kteréž sú zhynuly. Hus II. 95. Všecko pomine, jen pravda nezhyne. Přísl. Šd. — **komu**. L'úbim, vrelo l'úbim drahú predkov mojich otčinu; prispievať chcem ku jej blahu, kým mi sily nezhynú. Č. Čt. I. 221. Z-la mi konvice (zmizela, byla ukradena). Slov. NB. Tč. 107. Cvič sa v dobrom, milý synu, všímaj si svedomia hlasu, bys, keď ti raz sily zhynú, nepovedal: Škoda času! Č. Čt. I. 22. — **čím**: žízní, hladem, D., smrtí. Troj. Žalostí mi srdce z-lo. Br. Zhynul-liby tam buď smrtí přirozenou. Ddk. IV. 10. Půjčováním knížky zhynou, gehen zu Grunde o. verloren. Na Ostrav. Tč. Se vším svým lidem, kromě co mu hladem a nemocmi z-lo, bezpečně odtáhl. Žer. 17. Trapněje zhynúti žízňú meče (= než mečem). Rkk. 53 Duše prý zhyne smrtí. Št. N. 181. — **v čem**: v nouzi. D. Nedaj nám v hříešiech zhynúti. Výb. II. 26. Kdo nepravosť oblibuje, v nepravosti zhyne. Mor. Tč. — **na čem**: na rozumu. Reš. Jinak zhyneš na životě. Žk. 427. — **proč**. Pro svou vinu vodou zhynul.

Dal. Z. žalosti. Er. P. 200. Zhynul on pro milů, ona pro milého; zhynuli obádvá, jeden pro druhého. Sš. P. 94. Zhynul milé pro miló, milá pro milého. Sš. P. 781. Když veškeu liud pro svú viuu kromě osmi vodů zhyuu. Dal. 5. Když by již víra muohých zhynula z udušeni lásky a rozhojnění nepravosti. Hus III. 301. — **kde: v boji.** Flav. Z **před** někým. Us. Z. **na** vojně, Us. Tč., v bitvě, Us., v otroctví, v porobě, Kyt. 1876. 27., na lodi. Pokr. Pot. 26. Na straně přemnozi prý zahynuli dílem před hradbami dílem v blízké řece Moravě. Ddk. IV. 24. V mokře všecky kobzole z-ly. Us. Tč. Už tady zhyuu. Šd. Když jsem šel (jel) do Prahy pro hrách, zhynul mi na cestě valach. Pís. Šd. Obrácení a kající na cestě by tohoto světa z-li, kdyžby božího slova nepoživali. Hus II. 290. — **za koho.** Us. — **za kým.** Bárs som za horami v cudzej mi krajine, však srdce za vámi div žial'om nezhynie. Ppk. II. 60. Potešenie moje, v ktorej si krajine? Dobre moje srdce za tebou nezhynie. Sl. spv. III. 107. — **od čeho:** od meče. Br. Jináče k nemu nemohli, než po teliech na hore šli, kterí od nebo zhynuli. Sl. let. I. 283. Císar zhynul od práteľóv v Ríme na radnici; Od najmenšej veci zhynueš, když nejvetších príčin mineš. Na Slov. Tč. Ot meče a ohně zhyne; Zhynů jako rúcho ot mola. BO. Dva králové od nepřátelského meče z-li. V. Udatný Alexandr a od špatného chlapa zhynul. Bž. exc. — **jak.** Zhynul s celou rodinou na tróne. Zbr. Lžd. 249. Letel kozák k Moskovanom, tam žalostně zhyuul a so svojou Ukrajinou na veky sa minul. Č. Čt. I. 267. Takto hriešna stvora nemilo Bohu zhynúť musím. Dbš. Sl. pov. I. 352. Bes zákona živi jste, bez zákona zhynete. Arch. IV. 146. — **odkud.** Zhynuly bačkory otcovy z komory (zmizely, ztratily se) a materi čižmy, nemala jich nikdy. Sl. spv. VI. 213. A vyjdúc přišli za sě pravíc, že by jim tři zlaté s tobolky zhynuly; V tom zhynulo jest z té truhličky z 40 zl. peněs. NB. Tč. 179., 198. Abyste zhynuli z země, do niežto . . .; Dým se rodí z ohně a hned když u výsosť vejde, z očí lidských zhyne. Hus I. 58., III. 37. Z-ly mi hoty z síně (zmizely). Na Ostrav. Tč. — **kdy.** Zhyneš, Janku, ten týdeň. Sš. P. 171. Těch let země velmi zhyne. Alx. Anth. I. 3. vyd. 34. Císař Fridrich zhyuul dne 10. června 1190. v řece zvané Selef u Tyra. Ddk. IV. 75. O dva týdne sneh už zhyne (se roztaje). Kyt. 1876. 17. I jelí sme napřed do města Brna a jich samých sme zuostavili při voziech a tu jest chvíli střiebro nam zhynulo (se ztratilo). NB. Tč. 120. Zhynů brzo v krátce jak rosička ranní. Sš P. 515. Časem vše zhyne Us.

Zhynulý, zu Grunde gegangen, untergegangen, umgekommen. — **jak: v síle.** BO.

Zhynutelný, vergänglich.

Zhynutí, n., das Zugrundegehen, Untergehen. Pobili protivníky až do z., usque ad internetionem. BO. Dá tobě Pán srdce strašivé a s. očí. Hus I. 58.

Zhynutý; *-ut, a, o = zhynulý*. Dá tobě Pán duši žalostí z-tů. Hus I. 58. Z. blahoslovenie. BO.

Zhýrale, schwelgerisch, wüst. Dch.

Zhýralec, lce, m. = *člověk zhýralý, sběhlý, chytrý*, ein Bereister, Erfahrener, Kluger. Zlob. *Nyní* z. = *nedbalec, hejsek, prostopášník*, ein Wüstling, Schwelger, verkommenes Individuum. D., Šd., Dch.

Zhýralice, e, f., Schwelgerin, f. D.

Zhýralosť, i, f. = *zběhlosť, zkušenosť, chytrosť*, die Bereistheit, Erfahrenheit, Klugheit, Gewandtheit, der Witz. Jel. — **Z.** = *zhýřilosť, prostopášnosť*, flottes, wüstes Leben, die Schwelgerei. Z. mravů. Us. Pdl. Zlato jest vnadidlo zlého, z-sti, lakotnosti. Bž.

Zhýralý = *zběhlý, skušený, chytrý, vtipný*, bereist, erfahren, klug, gewandt. Běhlý a z. kupec mnohé věci spatřuje. Jel. — **v čem.** Řečník jest muž v mluvení dospělý a z-lý. Jel. — **Z.** = *zhýřilý, nedbalý, marnotratný, nezbedný, prostopášný, ničemný, daremný*, flott, wüst, elend, liederlich, schwelgerisch, schurkhaft, verkommen. Šd., Dhn., Msn. Or. 97., Ros., Apol., D. Metla stíhá národ zhýralý. Sš. Sntt. 98. *Stran přísloví* vz: *Čistota, Čistotný, Lovec, Luňák, Mošna, Obora, Panna, Pes, Plot, Řemeslo, Sokolíček, Sůl, Svět, Tlouci se po čem, Zvětšiti.*

Zhýrati; *zhýřiti*, il, en, ení, zum Schwelger machen; **se**, ein Müssiggänger, Schwelger, Schwärmer, leichtsinnig werden. Jel. — **koho.** Jg.

Zhýřilec, lce, m. = *zhýralec*. Dch., Němc., Sá.

Zhýřilosť, i, f. = *prostopášnosť*. Pnch. Vz Zhýralosť.

Zhýřilý = *prostopášný*, vz Zhýralý. Z. město, Ráj, chasník, masopustníci. Sych. Muž věkem již sešlý, ale ještě prý vždy z-lý. Pal. Děj. V. 1. 225.

Zhýskovati = *hejskem učiniti, zhýřiti.* Vz Zhýřiti. — **koho.** Ros. — **se.** Ros.

Zhyzda, y, f. = *zhyzdění*, die Verunstaltung. Entehrung. Zlob.

Zhyzdění, n., die Verunglimpfung, Verleumdung, Verunstaltung. Neb taková řeč chýlí se, pane, k z. mne dobrým lidem křivě. Arch. II. 43. Ne pro napravení bližního než k z. jeho. BR. II. 31. a.

Zhyzděný; *-ěn, a, o*, verunstaltet, verunglimpft, verleumdet. — **čím.** Zůstali do smrti mrzáky, aneb z-ni byli ošklivými jizvami. Cimrhnz. Myth. 61.

Zhyzditi, il, děn, ění; *zhyzďovati = zohaviti*, hässlich machen, verhudeln, besudeln, schänden; *pomluviti, znectíti*, entehren, schänden. — **co, koho.** Dobrou pověsť o sobě z. Sych. Z. šat. Hlk. Starodávní obyčeje, práva. Vš. Lidé své modlitby a jiné skutky dobré zhyzďují. BR. II. 268 b. Z. koho = pomluviti. Pešin. — **co, koho, se čím.** Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou. Prov. Č. M. 25., Šd. Poskvrnou něčí pověsť z. 1515. Mus. 1880. 490. Že ten smrad, jímž jiné apoštoly zhyzdil Jidáš, vyklizen bude; Aby těla svého nečistotami nezhyzďoval. BR. II. 353., 694. b. — **co komu kde jak.** Dobrým lidem v této zemi nepravě a křivě nás

zbyzdiece. Arch. II. 248 Aniž móž kdo obžalovati člověka a z. před Bohem, když hřiechu nemá. Hus II. 299. Nás vždy jim pod tajdinky a pěknými řečmi z. chtiece. Arch. II. 267.

Zchaběti, ěl, ěnl, *schabnouti* = *ochabnouti*, schlaff, schwach werden. — **čím**: horkem, namáháním, nemocí Mor. Tč. — **kdy, kde**: **po** nemoci celý zchabl **na** duši i **na** těle. Ib. Tč.

Zchabiti, il, en, enl, *zhabovati* = *schabiti*, schlaff, schwach machen, lähmen. — **co, koho**: rámě spravedlnosti z. Dch. — **čím**.

Zchachotati sa = *zachachotati sa*. Keď ubehla, sa zchachotala. Slov. Phld. IV. 23 — **kdy**. Lež v tom jej priechod zaskočil i zchachotal sa **pri** tom znovu. Phld. V. 60.

Zchal, a. m., osob. jm. Mor. Šd.

Zchaměti, ěl, ěnl, verbauern, *chamem se státi*. U Místka na Mor. Škd.

Zchamlati, mlu, eš, aufessen. — **co**. Pes zchamle i skořepinu vejčl. Na Ostrav. Tč.

Zchamtnouti, vz Shamtnouti.

Zchandohený; *-en, a, o* = *utrmácený*. Slez. Šd.

Zchápati, vz Schopiti.

Zchátralosť, i, f., die Schlechtigkeit. Vz Schátralý. Kos. Ol. I. 247.

Zchátralý = *schátralý*. Rgl., Šmb. S. II. 175. — **čím**. Otec jeho z. vojnou odešel na pensi. Kos. v Km. 1884. 630.

Zchatrnělosť, i, f., die Armseligkeit, der Verfall.

Zchatrnělý, armselig, dem Verfall nahe, baufällig.

Zchatrněti, ěl, ěnl, gering werden. Jg. — **čím, kdy**: nemocemi, po nemoci. Us. Tč.

Zcházeti, vz Sejíti.

Zchechtati = *špatným, tupým nožem zřezati*, mit stumpfem Messer schlecht abschneiden. — **co čím**. Chléb zahybákem. Na Ostrav. Tč. Vz Pižlati.

Zchejtiti. Kat sklidil! kat zchejtil. Č. M. 613.

Zchiavnúť = *zachvěti*, schütteln. — **čím**. Gnboš skočl raz do pecl, zchiavne devätraz tými gubami. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 552.

Zchladiti, vz Schladiti. Šd., Šml. — **co komu čím**. Svěžestí mi oči zchlaď. Kká. K sl. j. 56.

Zchladlý, abgekühlt. Z. horlivosť, Kká. Td. 94., 171., Krb. Ib. 244.

Zchladnouti, dnul a dl, utl = *schladnouti*, auskühlen, kalt werden, sich abkühlen. — **abs**. Či sa kde mojim starosťam smeje? či, ach, Bože! mrtvý zchladol? Sldk. 28. — **čím**. Pokoj otevřením oken zcela zchladl. Mtc. — **kde**: **v** hrobě. Kká. K sl. j. 133. Jídlo na okně zchladlo. Us Tč. — **kdy**. Brzy zchladneš = umřeš. Němc. I. 133. Prudká láska brzo zchladne. Us.

Zchlácholiti, vz Schlácholiti.

Zchlamtati = *schlamtati*. — **co**: polívku. Dch.

Zchlapčelý, vz Zeblapčělý.

Zchlapčeti, el, ení, hübisch werden. Us.

Zchlapčilý, knabenartig, bübisch. Z-lá holka; *lépe* prý: *zchlapčelá*. Jg. **Ale** Cf. Zdivočilý, Zhovadilý.

Zchlapěti, ěl, ěnl, *zchlapivati*, den Adelsrang verlieren, zum chlap d. h. unadelig werden Živnosť městskou provozuje zchlapěl. Žer. Záp. I. 265. A nastala zatím i v zemanstvu změna taková, že drobného zemanstva velice ubylo a tak vznikla místo mnohých malých statků veliká panství a zemané dřívější zchlapěli. Pk. Čeština 20. — Dal. — Z., bäurisch werden. I ten nejučenější **ua** vsi mezi sprostým lidem zchlapí. Mor. Tč.

Zchlapilosť, i, f. = *neurozenosť*, die niedere Herkunft.

Zchlapilý = *chlapu podobným učiněný, neurozený*, unadelig. Jel.

Zchlapiti, il, en, enl = *chlapem učiniti, šlechtictví odníti*, entadeln. Jg.

Zchlapivati, vz Zchlapěti.

Zchlemtati, vz Schlemtati.

Zchlipělosť, i, f., die Niedergeschlagenheit.

Zchlipělý = *chlipný*, geil, weiblisch. Jg. Vz Schlipělý.

Zchlipenosť, i, f., die Lappigkeit.

Zchlipený, lappig, berabhängend. Jg.

Zchlipěti, ěl, ěnl = *chlipnosti pozbýti*, die Geilheit verlieren, Ros.; *chlipným se státi*, geil werden. Jg.

Zchlipiti, vz Schlípiti.

Zchlipněti, ěl. ění = *přestati chlipným býti*, aufhören geil zu sein; 2. *chlipným se státi*, geil werden. Ros.

Zchlistnouti, nl, utl = *zhubnouti*, mager werden. — **proč**: úzkostí. Us. — **co komu čím** = *políti*, begiessen. Hanka.

Zchlouba, y, f. = *chlubení se*, das Prahlen. Jel.

Zchlubený = *vychlubený, vychválený*. Kat. 3056.

Zchlupacenosť, i, f., die Haarigkeit.

Zchlupacený; *-en, a, o*, haarig.

Zchlupatěti, ěl, ěnl, haarig, zottig werden. Dch., Tč.

Zchlupatiti, il, ěn, ění, haarig machen. — **co**. Reš.

Zchlupilý = *chlupatý*, haarig, rauh. Z. sukně. Jel.

Zchmatnouti, ergreifen, ertappen, erschnappen. — **co**. Poletuje si tam dakde vtáča ze stroma na strom a skacká z konára na konár. Prikráda sa za nim náš vlčko, že si ho zchmatne. Ale vtáča mu vždy uletelo a chmatnul za každým na prázdno. Dbš. Sl. pov. VIII. 15.

Zchmýřovatěti, ěl, ěnl, zaserig werden. Puchm.

Zchňápati, vz Schňápati.

Zchod, vz Schod, Schodek. — **Z.** = *vzchod, východ*, der Aufgang. Z. slunce. Troj.

Zchodek, vz Schodek.

Zchodi, n. Na zchodie leta, in exitu anni. Zlomek strč. exodu 23. 16.

Zchodilý = *vyšlý*, aufgegangen. Z. hrách. Papr.

Zchoditi, vz Sejíti.

Zchodné, ébo, n., das Abzugsgeld, wenn der Unterthan auf ein anderes Dominium zog. Vz Odcbodné, Odpuštěnl. Gl. 386., Nz.

Zchocholacenosť, i, f., die Schopfigkeit.
Zchocholacený, schopfig.
Zchocholatěti, ěl, ění, schopfig werden. Ros.
Zchocholatiti, il, cen, ení, schopfig machen. — co. Ros.
Zchocholený; *-en, a, o*, buschig. Z-ná přilba. Kká. K sl. j. 60.
Zchomáčený; *-en, a, o = svazečnatý*, büschelig. Nz.
Zchomáčeti, el, ení = *v chomáč se shrnouti*, büschelig werden. llVaj. BD. I. 180.
Zchopiti, vz Schopiti.
Zchopnosť, vz Schopnosť.
Zchopný, vz Schopný. Proti múdrému zchopnější jest záviść. Mudr.
Zchoroběti, ěl, ění, krank werden.
Zchoudlý = *zchudlý*. Jg.
Zchoulostiti = *zchoulostiviti*.
Zchoulostivělosť, i, f., die Weichlichkeit, der Kleinmuth.
Zchoulostivělý, kleinmüthig, weichlich, empfindlich geworden.
Zchoulostivěti, ěl, ění = *choulostivým se státi*, kleinmüthig werden, verzagen; *citlivým na zimu, měkkým býti*, weich, empfindlich werden. Ros.
Zchoulostiviti = *učiniti koho choulostivým*, kleinmüthig machen, verweichlichen. Jg.
Zchovalý = *usazelý*, naproti *zrodilému* Poněvadž ty jsi nechtěl míti lítosti žádné netoliko nad starými a šedivými a *tu* z-lými lidmi, ale *také* ani nad zrodilými v tom městě. Brt. 319. 35.
Zchovanec, nce, m., vz Schovanec.
Zchovanectví, n., das Ziehkinderwesen. Dch.
Zchovaný, vz Schovaný.
Zchovati, vz Schovati.
Zchřabřeti, el, ení, tapfer, muthig werden. Us. Tč.
Zchřadlosť, i, f., die Magerkeit, cachexia. Nz. lk.
Zchřadlý, vz Schřadlý.
Zchřadnouti, vz Schřadnouti.
Zchrána, y, f., vz Schrána.
Zchrániti, il, ěn, ění, *zchraňovati = zachrániti*. — **co před čím**. I možné-li je dohrej snahe pred *týchto* dačo z. hryzom, z paznechtov vydreť. Slov. Phid. V. 49.
Zchřapěti, ěl, ění, das Heiserwerden. Hlas mu zchřapěl. Ruk. kd. Vz Schřápěti.
Zchřaplati, plám a plí; *zchřapleti*, el, ení = *zchřapěti*, heiser verden. Ros., Jg.
Zchřápnouti, vz Zchřápěti. — **od čeho**. Od mnoho mluvení zchřápnul. Ostrav. Tč.
Zchrastati se = *obrátiti se*. Vký.
Zchrastiti, il, štěn, ění = *zdrastiti*, rauh machen. Ros.
Zchřátati se = *ozdravěti*, genesen. Us.
Zchrbtilý, höckerig. Z. hora. Pulk.
Zchřibiti se, il, en, ení, zum Strauch emporwachsen, aufschiessen. — **kdy**. Jetelina po dešti se z-la. Na Ostrav. Tč.
Zchrobačiti = *začerviti*, wurmig machen. — **co**: ovoce, dřevo. Na Ostrav. Tč.
Zchromělosť, i, f, die Erlahmung.
Zchromělý, erlahmt, lahm geworden. Us.
Zchroměti, ěl, ění. Vz Schromnouti.
Zchromiti, vz Schromiti.
Zchromnouti, vz Schromnouti.
Zchropěti, ěl, ění = *ochroptěti*, heiser werden. — **čím**: nastuzením. Ros.
Zchroumati, vz Schroumati.
Zchrouniti, vz Schrouniti.
Zchroustati, vz Schroustati.
Zchrtiti (lépe: *zchytiti*, Jg.), wegschnappen. Puch.
Zhrtlý, vz Zchrtnouti.
Zchrtnouti, ul, utí = *hubeným se státi jako chrt*, mager werden wie ein Windspiel.
Zchřupati, *zchřupnouti*, pnul a pl, ut, utí = *rychle, s chutí snísti*, mit Lust, mit Gier aufessen, aufknacken — **co**: ohěd, Us. Ntk., ořechy (snísti, že to mezi zuby chřupe, aufknacken). Us Tč.
Zchrustavěti, el, ení, verknorpeln. Nz. lk.
Zchrustavělý, verknorpelt. Nz. lk.
Zchuditi, vz Schuditi.
Zchudlivec, vce, m., ein Verarmter. Šm.
Zchudlosť, vz Schudlosť.
Zchudlý, vz Schudlý.
Zchudnouti, vz Schudnouti
Zchudnutí, n., vz Schudnutí. Z. půdy, die Bodenverarmung. Šp.
Zchudobnělý, verarmt. Tč., Lipa 219.
Zchudobněti, ěl, ění, verarmen Dbš. Sl pov. V. 16, Tč. Vz Schudoběti.
Zchudokrevněti, ěl, ění, blutarm werden. Us. Dch.
Zchuchlený, geklumpt. Dch.
Zchuchlovatěti, ěl, ění, voll Klösse werden. Ta mouka zchuchlovatěla. Ros.
Zchuchvalovatěti, ěl, ění, klumpig werden. U povrchním ranění krev někdy na větru z-tí. Ja.
Zchuchvalovitosť, i, f., die Klumpigkeit. Z krve. Ja
Zchuchvalovitý, klumpig. Z. krev. Ja.
Zchumeliti, vz Schumeliti.
Zchuravělosť, vz Schuravělosť.
Zchuravělý, vz Schuravělý.
Zchuravení, n., vz Zchuravití.
Zchuravění, n., vz Zchuravěti. Z. těla, die Erkrankung. Boč. exc.
Zchuravěti, vz Schuravěti.
Zchuraviti, vz Schuraviti.
Zchutěti, ěl, ění = *zchutněti*.
Zchutiti se komu. Stadije se mu z-ly, wurden ihm zum Vergnügen, gefielen ihm. Us. Vrů.
Zchutnati, wohlgefallen. — **se komu**. Zchutnalo se mu (zalíbilo se mu). Ros. — sobě. V.
Zchutněti, ěl, ění, schmackhaft werden. Ros.
Zchutniti, vz Schutniti.
Zchuzelý = *zchudlý*, verarmt Novot.
Zchuzení, n., die Verarmung. Též město k většímu z. přijíti mělo. List hrad. 1545. Tč. Vidúce těhož města škodu a z. Arch V. 287.
Zchvácení, n., vz Zchvátiti.
Zchvácenosť, i, f., vz Schvácenosť.
Zchvácený; *-en, a, o*, vz Zchvátiti, Schvácený. — **čím**. Tělo mdlobou z-né. Vrch.
Zchvalé, ve frasi: na schvalé = *naschvál*. Jel.

Zchválení, vz Schválení.
Zchválený, vz Schválený.
Zchváliti, vz Schváliti.
Zchvalně, vz Schvalně.
Zchvalný, vz Schvalný.
Zchvátiti, vz Schvátiti.
Zchvíti, *zchvěji*, ěl, ění; *zchvívati*, bewegen, erschüttern. — **se** = *zachvíti se*, bewegt werden. — **(se) čím**. Krok. Zchvej širym morom. Slov. Phld. IV. 437.
Zchvívati, vz Zchvíti.
Zchvoření, n., extenuatio, zastr. Js. 17. 4. BO.
Zchvostati, zastr. = *zbiti*, *sbičovati*. — **koho čím**. Kat. 2881.
Zchybati = *svrci*, herunterwerfen. — **co odkud kam**: skálu z pole na mezu. Na Ostrav. Tč.
Zchybiti, il, eu, enl, *schybovati*, verfehlen. — **co**: cestu. — **se v čem, kde**: v počítání, v cestě, sich verirren. Na Ostrav. Tč.
Zchybnúť = *nedostatek míti*, Mangel haben. — **komu**. Ba len ber, Maruška, ber len, koľko páči sa ti, nikda nedobereš sa jej, nikda viac nezchybne ti. Na Slov Dbš. Sl. pov. III. 32. Keď mu trocha zchyblo. lh. III. 74.
Zchycení, zchycený, vz Zchytiti.
Zchychotati sa = *chechtati se*. Slov. — **jak**. Smiech naetal vôkol, hůrny smiech jak u stola, tak při kachliech, ženičky v päsť sa z-ly. Phld. IV. 20.
Zchýliti, vz Schýliti.
Zchynouti = *svrci*, hinunterwerfen. Na Ostrav. Tč.
Zchýřiti, il, en, eul = *pověst roztrousiti*, ein Gerücht verbreiten. Slov. Plk.
Zchystati, vz Schystati.
Zchytati, vz Schytiti.
Zchytiti, vz Schytiti.
Zchytra, *z chytra*, pfiffig, klug. Z. na někoho jíti. Us. Dch.
Zchytrale, vz Schytrale.
Zchytralec, lce, m. = *schytralec*.
Zchytrálek, lka, m. = *schytralec*. Ros.
Zchytralík, a, m. = *zchytralec*. Ros.
Zchytralosť, vz Schytralosť.
Zchytralůstka, y, f. = *zchytralosť*, die Spitzfindigkeit. Zlatoh. II. 104.
Zchytralý, vz Schytralý.
Zchytrati, vz Schytrati.
Zchytřelosť, i, f. = zchytralosť.
Zchytřelý = zchytralý. Ros.
Zchytřeti, el, ení = *zchytrati*. Roe. Uč se, abys zchytřel. Kmk.
-zí m.: *-ší* ve: koz-l, vyz-l. Prk. Přísp. 14.
Ziabka, y, f. = *zábnutí*, *zima*, das Frieren, der Frost. V horúcej izbe zabriala sa rychlo i z. preetala (už jí nezáblo). Slov. Phld. IV. 57.
Ziabor, u, m., galeopsis ladanum, rostl. Let. Mtc. Sl. VIII 1. 30.
Zlak, a, m., vz Žák.
Ziandovský, vz Žandovský.
Ziape, 3. os. sg. Dieťa z. (keď plačle hovorí). Na Slov. Hdž. Šlb. 34.
Zíať = *vzíti*, nehmen, heirathen. — **koho**. Mohol si si takú z., čo ti je rovná. Sl. ps. Šf. I. 85. Mueiš ei hu ty z. Dbš. Obyč. 14.
Žiať (zjať), ě, m. = *zeť*, der Schwiegersohn. Slez. Šd.
Zlatko, a, n. (malý zeť), os. jm. Sl. let. VI. 331.
Zib, u, m. = *rašelina*, *borky*, der Torf. Miner., Škd., Šp.
Zibala, y, m., os. jm. Mor. Šd.
Zibcika, y, f, sam. u Dobříše Pl.
Zibet, a, m. = *zibetová kočka*, das Zibetthier. — **Z.**, u, m. = *vonná hmota z zibeta*, der Zibet. — **Z.**, a, m. *(nedobře tolik co plžmový srnec)*, das Bisamthier. V.
Zibetka, y, f., vz Zibet.
Zibetový, von der Zibetkatze. Bern
Zibiště, ě, f. = *místo, kde se zib dobývá*, ein Ort, wo der Torf gewonnen wird. Techn. II. 11.
Zibnouti, vz Zábsti.
Zibohlavy, dle Dolany, Zibohlav, ves u Kollna. Tk. III. 35., V. 194., Blk. Kfsk. I. 1065., Arch. I. 528.
Zibovitý, torfig. Preel.
Zibřid, a, m. (Sifrid), osob. jm. Pal. Rdh I. 128., Arch. I. 421.
Zibřidice, dle Budějovice, ves v Boleslavsku. Blk. Klsk. 84.
Zibřidovice, dle Budějovice, Zibřidowitz, ves u Dol. Kralovic. PL., Tk. I. 406., 409., Arch. I. 530.
Zibsti, vz Zábsti.
Zička, y, f., litera *z*.
Zičkový rým, který se končí na *z*: kněz, rez. Pnch. V. 6. Vz Zička.
Zid = *snésdl*. Zěsť = snlsti. Na Ostrav. Tč.
1. **Zide** = *zde*, zastr. Žvt. otc. 50. b.
2. **Zide** = *zjide*, *zejde*, *vzejde*, vz Vzejíti. Na Slov. Druhá tráva zide. Sl. spv. II. 80.
Zidealisovati co, idealisiren. Osv. I. 164., Hš. Sloh. 178.
Zidka, y, f., vz Zeď.
Ziegler, a, m. Z. Jos. Liboslav, prof. a spisov. † 1846. Vz Jg. H. l. 657., Tf. II. I. 125., 172., 194., Šb. H. I. 309., Ryb. Křisit. 167.—199., S. N.
Ziechať. Slievanie vosku se koná práve len od vychýrených vedomkyň, bohyň lebo bosoriek, ktoré pri tom čosi pošušky šomrú a ziechajú, tak že sa o ospalom človeku hovorí: ‚Ziecha ako bohyňa.' Na Slov Phld. III. 3. 292.
Zielo kto = *mnoho který*, oppos. *málo kto*, *málo který*. Vz Listy filolog. X. 259. Gh. Ne každýť, nie zijelo kto (ne každý, ne mnohý) i z nábožných bude takým ohněm plápolati. Št. Ř. 193. b.
Zierati, vz Zírati.
Zieřivý = *zeřivý*, *žeřivý*, *žeřavý* = *žhavý*. Uhlé zieřivé shromáždiš na hlavu jeho. Št.
Ziert, u, m., ze slovesa zerať, prezerať, die Sicht; v hoře: *průsek*, *průhled*, die Linie, Waldlinie. Z. je i vrch medzi Hybami a Východnou v Ľubtove. Snád sa tam ukázau prvý priezer po vyrubaui pralesa ceste k vôli. — Vtač ei zas najde chvojku tam zelenú, ovečka pašu slncom dosladenú, slniečko ziertom v rubanisko pozre. Hrbň. Rkp. Sp. et. D. (Šd.).

Ziesť = *sjísti, snísti*, zusammenessen, aufessen, aufzehren. Na Slov. — **abs.** Zistě sami. Slez. Šd. — **co.** Taký prorok, čo len kus chleba zedou, prorokuje jen z plnej misy. Hdž. Ds. 8. Vel'a vrán aj koňa zedla. Frsc. Zor. 1. 79. — Ž. wit.

Zify, dle Dolany, Seiften. Sdl. Hrd. I. 108., 114.

Ziga, y, m. = *Zigmund*. Vz Jlr. H. I. II. 356. Řezník zámožný Sigmund Vaníčkovic, obyč. jen pan Ziga zvaný. Pal. Děj. V. 2. 201.

Zigartice, dle Budějovice, Siegertsau, ves u Libavé na Mor. Tč.

Zigať sa = *pohybovati se*, sich bewegen. Slov. Ssk.

Zighartice, dle Budějovice, Setzdorf, ves u Vidnavy ve Slez. Tč.

Zigliti, il, en, ení = *mazati*, *mydliti*, schmieren, seifen. Moc mýdla vyzigliti. — **co komu:** hlavu (mastnotou tříti, mazati). Na mor. Val. Vck.

Zigmund, a, m. = Zikmund. NB. Tč. 272.

Zih, a, m., stilia, jm. hadl, zastr. Rozk.

Zihauek, nku, m., spirabulum, eine Luftröhre in den Schächten. Nomencl.

Zihliěiti se, il, en, ení, Schwindel bekommen, schwindelig werden. Cf. Zmotoličiti sa. Na Slov. Bern. Hovado se z-lo = dostalo černou ihlicí (nemoc). V jihových. Mor. Brt. Vz Osv. 1884. 157.

Zihrať = *hráti*. — **kde.** Čierny, havraní, vo vetríku zihrávajúci si vlas. Na Slov. Klčk. VI. 80. — **si s kým.** Jak sa budeš zihrávať s dětmi, budeš mať zarmútok. Na Slov. Tč. — **čím kde.** Vlas vánkom zihrsl v jeho čele. Phld. V. 62.

Zich, a, m., ze Sigismundus. Pal. Rdh. I. 128., Záp. měst. 1452. Z. z Gryfl Hory. Sdl. Hrd. III. 71.

Zicha, y, m., osob. jm. Šd., Vck.

Zichati = *zívati*, gähnen. Obyčejne ku zichánu ústa otvárame, když na jiných zichajících z blízka sa dívame. Na Slov. Tč.

Zichlínek, nka, m., Sichelsdorf, ves u Lanškrouna.

Zichrov = Sichrov.

Zije, e, f., *mlž*. Krok.

Zijelo kto, vz Zielo kto.

Zijl, vz Záti.

Zika, y, m., os. jm. Arch. III. 366. Z. Jos., violončelista v 18. stol. Vz S. N. Z Puchova Zika Zikm. a Jan. Vz Mus. 1884. 304.

Zikmund, a, m., *lépe:* Sigmund ze Siegmund, Sigismundus. Jg. Z., král český. Vz S. N., Tf. Odp. 214., 255. — Z. Václ., kněz, prof. a spisov. † 4/10 74. Vz Tf. II. 1. 173., Šb. H. 1. 309., S. N.

Zikovy (Zvlkov), ves v Písecku. Blk. Kfs. 1217.

Ziloš, e, m., pherusa, kývoš. Krok II. 245.

Zilvarové z Pilníkova. Sdl. Hrd. I. 71., 227., III. 132.

1. **Zima**, *simečka*, y, f. (zejma ze zima, cf. Zejma, Gb. Hl. 76.). Cf. Šrc. 131., Stč. Zmp. 523. *V zimě* = hieme, in der Winterszeit, im Winter, *v zimě* = ve chladě, in der Kälte. Na Zlinsku, Brt., na Hané. Bkř. — Z. = *studeno, chladno, sychravo, sychravice*, die Kälte. Z. tuhá, krutá, třeskutá, suchá, příkrá; zimu trpěti; zimou zkřehnouti, se třásti, trnouti; třesení zimou. V. Z. hlohová (koncem května, když hloh kvete). Na mor. Val. Vck. Dnes jest tam veliká zima. Zimou údy mi křehnou. Zimou se krčiti, Sych., mříti; z. ulevuje; zimy ubývá; z. se přetrhla; z. mne rozráží, drobí, Lime, lonští, mnou potřásá. D. My (psi) na dvore o hladu a zime. Zbr. Báj. 58. Sobě nstele peřinu a mňa vyžene na zimu. Pck. Ps. 54. Máte tu zimu. Us. Šd. Z. dodržuje přes obyčejnou dobu; Udeřila zima. Sych. Nepohodlí od zim (pl.) snášeti. Kom. Z. jako jed; Z. do člověka leze; Mám od zimy ruce jako hrábě, že nemohu nic popadnouti; Pořádná, kapitalní, palčivá z.; Z povolila; To jsou zimy!; Z. leze za nehty; Už je venku z., nastane zase topení; To je ňáká (nějaká) z.; Hoří v kamnech a přec mám v pokoji zimu; Nechce se mu ze sednice do té zimy; Zimou dělá se led; Dnes je větší z. nežli včera. Us. Dch. Hle, kterako škaredá zima povšudy v úprku pádl. Dch. Thom. Poč. I. 11. Stupně zimy. Nz. Za třeskuté zimy nebyly stráže bedlivě rozestaveny. Ddk. IV. 28. Není ptáčka, není křepelice, samé zimy, samé metelice. Sš. P. 5. Zima při odpařování, die Verdünstungskälte. Šp. Ta zima letos blázní (je veliká). Us. Šd. Zima běží dveřmi mně na nohy. Us. Šd. Z. běží do světnice oknem. Us. Šd. Musí ubohý zimu mříti. Kol. ván. 73. To z. opálila (povedia, keď bolenie hlavy na zime dostane). Dbš. Obyč. 106. Morena donášela zimu a smrť. Dbš Pm. 6. Od těch dob, co je přeložen svátek sv. Cyrilla a Methoděje (z 9/3. na 5/7.), bývá prý vždy větší zima a 1 léto bývá prý chladné a škaredé. Mor. Vck. Z. přikvačila; Zima šibe, že len tak páli. Mt. S. I. 112. Uhly trieskajú od zimy; Dobre som nezkrepenel od zimy; Z. ako v ráštubni (jako v šalandě ve mlýnici); Z. ako v Sibérii. Na Slov. Zátur. Aničiška byla na dříví v lese, všecka se zimou třese. Kol. slez. Šd. Z. cikánská, tříkrálová (veliká). Na Hané. Bkř. Ľdy zimou přemrzlé. Us. Ztratí svoj plášť u veliků zimu. BO. Ani vlk zimu nesjie. Mt. S. I. 124. Zimu vlk nezožerie (je-li z počátku zimy teplo, potom zima k jaru dotahuje). Slov. Zátur. Na Šimona Judy, zima spadne s půdy. U Žerovnic. Vlk. Pankrác, Servác a Bonifác něráz do leta zimum plác. Slez. Šd. Na sv. Lukáša všecka zima naša; Na tři krále zima stále; Na sv. Mikuláše, tu je z. všecka naše; Na sv. Valentina z. silit se počíná; Budú-li psi ve vánoce zimú výti, včely hojně medu budú míti. Slez. Šd. Je-li v únoru sucho a zima, bude horký srpen; Zima-li na Kateřinu, přilož o peřinu; Šimona Judy, zima je všudy. Poř. Tč. Není-li hřibů, nebude sněhu; je-li mnoho hřibů, bude mnoho sněhu (zima). Mor. Vck. Fabianské zimy (20/1) i cikáni se bojí. Na Zlinsku. Brt. Z. zimou přejde. Bž. Kde z tam drž plášť. Lb. Přibývá dne, přibývá i zimy; Roste den, roste i zima. Vz Matěj. Č. — Z. = *zimavosť, mráz, drkotání*, ku př. při

zimnicí, der Schauder. V. Z. mne cboulí, mne napadá, rozráží, láme, rozlomuje; zimu pocítiti. D. Chytla, popadla mne z.; Klepe se zimou; Není mi dobře, z. mne může roztrhati; Z. mne mrazí, vzala; Dostal jsem zimu; Dala se do mne zima; Z. do těla leze. Dch. Z. bo semlela, zdrobila. Kld, Šk. Ale král' stŕpal, len ho tak z. sepala; Dobrí l'udia boží, dajteže sa mi zohriať, z. ma trasie; Illad ju moril, z. ju drobila. Dbš. Sl. pov. I. 465, II. 42., 43. Koho v pátek zima zemele, zřídka kdy ozdravne. Kld. II. 333. Z. života (stáří). Čch. Bs. 87. Z. mnou lomcuje. Us. Bkř. Vtáče zimou krepenie alebo hladom zomiera; Kdo popod pec sadá, ten len zimu bladá (o nemocném). Poř. Zátur. Z. e ním rozprávl (jektá zuby, třese se, má zimnici). Jg., Č. — Z. *(zima, zýma) = část roku od 21. prosince do 21. března*, der Winter. Vz S. N. Slovensky si spievaj i v zime i v lete; veď to najkrajší spev na tom božom svete. Č. Čt. I. 16. Vesna, panna Vesna, kde's sa prechádzala? Kolosvetuvala, zimu naháňala. Phld. IV. 461. Z. zase přichází, nastává; přes zimu býti, zůstati ležeti; krutá z. D. Z. se na nás obula. Byla velmi tvrdá z. St. let. Tubá z. Krok. V zimě bývá z. Ros. Setba na zimu (zimní); zásoba na zimu. Šp. Z. letos záhy začala a pozdě přestala. Mt. Z. letos držl, hält an; Krajina v zimě, die Winterlandschaft; Počátkem zimy; To léto uteče jako nic a z. je tak dlouhá. Us. Dch. Néviem, či v každej krajlno sú štyry čiastky roka, ale v uherskej krajine je jar, dze chudoba po dzedzinách hladuje; v lece zase musíme mozolovac na ty nešćasné porcie; na jesen, keď ci už pánboh požehnal trochu tého šmatláku na chlieb a ovsa na pampušky, prídze ekzekútor a orabuje ca o šecko; potom prídze zima a chudoba mrzně; lebo židzi šecko drevo do árendy zali. Pokr. Pot. 160. Eskymáci a Lopári temer všahdy zimu majú. Slov. Zátur. Když velké listí padá, z. jde. Shakesp. Tč. Vede se mi jako havranu v zimě (špatně). Us. Já se bojím zimy, nebo nemám haleny. Us. Šd. V zimě v létě (= po celý rok) nosí cbluputou čepici. Us. Kšť. Pošmúrnu zimu som neznal, večný mi vtedy kvitol máj; nič som nel'úbil na svete, jediné mój spanilý kraj. Slov. Exc. My máme také stromy, čo v zimě v lete nikda po celom svete lisťa z ních neopadá (malované). Mt. S. I. 134. Vám len jaro vždy l'úbo je, kraje, v nichžto zimy nieť. Ppk. I. 51. Zima byla povolná. Ddk. IV. 76. Keď z. príde, zvedia bociane (góle), čo v lete naklebatily. Zátur. Priat. IV. 127. Když zima přijde, zvědí čápi, co jsou v létě klektali. Bž. Dvě leta, dvé zimy jsme se neviděli. Sl. ps. Šd. Počkej až do zimy, až budou beziny, pak budeš má; Nerozfukuj větře sena, bude mi ho v zémě třeba; Ožeň sa, synečku, ožeň sa na zimu, teprv ťa oděje ženuška peřinú. Sš. P. 341., 608., 681., Kukulienka, kdze si bola, kedz tá tuhá zima bola? Hajaja, kukuku, sedzela som na buku; Dal som jej peniažky na čižmičky, ono si kúpilo pantofličky. Neknpuj to, draho je to, nieje to na zimu, len na leto; Bože, Bože, ako je to, stravili sme spolu leto, ale zimu nebudeme, akože sa zabudneme; Jano, Jano, čo na zimu, keď nesieješ ozimlnu; Tancuj, tancuj, vykrúcaj, len mi piecku nezrúcaj; dobrá piecka na zimu, nemá každý perinu. Sl. spv. I. 36., III. 92., 93., 98, IV. 133. Kraj sveta, kde príroda večnou krehne zimou. Zhr. Lžd. 91. Postarať se o ten milý ohriev na zimu (otop). Dbš. Sl. pov. III. 35. Letom (borina) nemá chladiacej vlády jako jej sestrenica jedl'a; zimou (v zimě) borina je teplá jako nezakúrená izba. HVaj. BD. I. 32. Pre (pro) statek (dobytek) i pre l'udí na zimu botuvať, cbystať, zásobiť sä. Hdž. Šib. 87. Ty daromník, nedám ti ani byle; keď si cez leto prespevoval, teraz na zime si tancuj a zomri od bladu. Ib. Šlb. 33. Zuri vichor, zimný vichor, mece sňahu sklady. Čo je živé utiabnuto v teplej izbe čuší, bo kto teraz cestovať má, silu zimy zkusí. Us. Pg. 14. Vy teplice, divné vody, len vy mrazu vzdorujte! Viem, vy málo sä menite v zime ako v lete. Zátur. Z. se převalila k jaru. Kos. v Km. 1884. 632. Když nás z. skoro zavře do světnice, vytratí sa brzy jako poběhlice. Kld. Když plnh zemi ryje, z. ještě žije. Pran. Tč. Má-li husa martinská černou kobylku, bude tuhá zima, pakli bílou, bude mírná z. Us. Vck. Spíše može vidět na poli hladového vlka než oráče (říkají o zimě v březnu); Nezamrzne-li celou zimu kameň ve vodě a tela v krávě, tož v měsíci marci, uhodí-li z. (ta je nejkrutší); Má-li ocún dlouhý kořen, bude dlouhá z. Na mor. Val. Vck. Je-li na bromnice chumelenice, netrvá pak zima dlouho vice; Když nechce listí se stromů padati, tuhá z. musí nastati; Jest-li mráz na boží narození, celá z. drží bez proměny; Všeci svatí teplo, sv. Martin zimu; Když je tubá z. a vytajú napřed cbodníky, tož hývají velké hlávky zelí. Slez. Šd. Odpadává-li pozdě listí, můžeme být tuhé zimy jisti; Jsou-li smrkové šišky u spodu, hude tuhá zima, pakli na vrchu, bude volná; Bonřka-li v říjnu třebas malá, sotva bude z. stálá. Kld. Na sv. Martina pozoruje se kohylka husí; je-li siná z předu, bude tuhá z. před vánoci, pakli vzadu, po vánocich, siná-li všecka, hude vůbec tubá zima; Josef s Marijů zima zabijů (19. a 25. březen); Když je na březách dlouho listí, bude tuhá zima. Na Zlinsku. Brt. Když čečetek nevídati, hotov se na tuhou zimu. Pk. Zůstane-li lupení dlouho na stromech, očekává se dlouhá a tuhá z. Mus. 1884. 549. Mnoho žaludů, veliká z.; Je-li sv. Martin pod mrakem, hude z. nestálá; Je-li zamračeno na sv. Martina, bude levná z., pakli je jasno, bude z. tuhá; Jak dlouho listí nepadne, tuhá se z. přikradne; Po pěkném jeseňu následuje tuhá zima; Říjen hlýská, z. pliská; Jakub bez deště — tuhá z. Mor. Tč. Na sv. Šimonáše přikluše nám z. tiše. Prov. Bž. Lépe v zimě bez kabátu než v létě bez ledu (říkají řezníci a sládci). Dch. V lete robia sane a v zime vozy (užívej času příhodného). Zátur. Zbotov v lété saně a vůz v zimě. Šd., Tč. Lepšie jedno leto než sto zim. Na Slov. Zátur. Na zimu hrudka budka (broudy chrání obilí

od zimy. Dobře na zimu zaseti do hrud). Slez. Šd. Nepamatuje kráva zimy, když se léta dočká. Prov. Šd. Co se v létě rodí, pro zimu se hodí; Umnožil Bůh léto hmyzem a zimu mrazem; Léto sbírá, zima sžírá; Léto schranitelka a zima travitelka; Trvá-li dlouhá tuhá zima, dočkají se lidé vysokého stáří; Kdo růže v létě neurve, neurve jí ani v zimě. Přísl. Tč. Ide slnce do hora, ide zima do dvora. Mt. Sl. I. 177., 90. Přijde čas, že se zeptá z., cos dělal v létě (kdo v létě se nezaopatří, má v zimě nouzi). Vz Mládí, Léto. Lb., Jg., Č. Zima matka, vyspíš se do hladka; Krátký masopust, dlouhá zima. Hrš. — **Z.** = *zimní, či půlnoční strana, sever*, der Nord. Č. — **Z.**, *adv.*, *komp. ziměji*, na Slov. *zimějе* = *studeno*, kalt. Bž. 137. Také na Mor. Brt. Cf. Tma, tměji. Bž 137. Jest mi z. na nohy, na ruce; jest tuze, velmi z. D. Dnes je ziměji než včera. Us. Jest mu ziměji. Tkad. Bylo zima, až hvězdičky skákaly. Us. Je tu z. jako v psinci, Č., jako v ledovni. Mor. Šd. Dělá se z., es wird kalt; Jest bodně zima. Us. Dcb. Bylo mu zima. Us. Km. Je tu z. na zmrznutí, jako ve psírni, jako v kolni. Mor. Šd. Je tam z., až mi zašlo za nehty. Šd. Nahému je všude zima. Slez. Šd. Zima je mně, zima, pod okénkem státi. Čes. mor. ps. 209. Lebo nám je z. pod oblokom státi. Sl. ps. 383. Z. je, na ruky si chúka. Hdž. Šib. 11. Chuchám si na ruky, je mně z. Slez. Šd. Bylo tam z., až sem se tak osykoval (třásl se jako osyka). Slez. Šd. Děvča, doma bývaj, na kraj peci líhaj, až ti bude z., vlez si do komina. Pčk. Ps. 53. Z. je, jen tak bvíždí, len tak ten sňah pod sľapami nôh vrždí. Hdž. Čít. 143 Starodávny galán jak stará balina, keď sa ňú zakrýje, že je pod ňú z. Brt. P. 63. Vystri sa len, poklal je perina, ak sa väčmi vystreš (vystrčíš), tak ti bude z. Zátur. Kde ti zima, drž tam plášť. Č. — **Z.**, *lok. zimě bez předložky*. Ran hlavních i letie (= v letě) i zimie (= v zimě) snažně chraň. Sal. Zimě i létě; Kakžkoli zimě bylo. Pass. Když v jednu chvíli přinesl jemu otec mój úrok, bylo zimě, a on sám kúpil mi kabátec. Arch. I. 176. Mravenec shromažďuje ve žni, což zimě (= v zimě) jie. Bbl. Aby zimě i létě ovoce na tobě bylo. JMl. A když zima přide, poznajíť, coť sú létě učinili. Hus. III. 285.

2. **Zima**, y, m., os. jm. Z. Jan z Klatov. Blk. Kfsk. 644., Tk. V. 141. Z. Ant., spisov. Vz Jg. H. l. 657. — *Z. Ant. Jos.*; Z. Václ. Vz Jir. H. l. II. 357., Bačk. Pls. I. 153., 167., 174.

Zimačky, pl., f. = *zimní hrušky*. U N. Bydž. Kšť.

Zimák, u, m. = *zimní, skalní dub, zimnák, šišák, křemelák, drnák, dub drnák*, quercus robor, die Steineiche. Mor. Vz Rstp. 1396., Kk. 140. — **Z.** = *zimník, zimní kabát*, der Winterrock. Us. Msk. — **Z.**, a, m., os. jm. Tč.

Zimavky, pl., f. = *druh hrušek*. Us.

Zimavo, kalt. Jest tam z. (studeno). Jg.

Zimavosť, i, f. = *sychravosť, zima, zimomřivosť, drkotání*, der Schauder, das Frösteln. Ja., Volk.

Zimavý = *studený*, kältlich, kalt. Z. den, nemoc, Us., světnice, Ros., krajina, Ler., Rd. zv., byt, Dch., počasí, Hrp., přebáňka, Kurz., rok. Cimrhnz. Větrem z-vým sme trápeni byli. Ler. — **Z.** = *zimní*, winterhaft, winterlich. Zem celou skrývá tma a sněbu oděv zimavý. Mus.

Zimbold, a, m., jm. lesa u Břevnice blíže N. Brodu. Hvlk.

Zimčák, a, m., osob. jm. na Vsacku. Vck.

Zimdava, vz Zindava.

Zimečka, y, f. = *malá zima*. Bern.

Zimek, mka, m., osob. jm. Šd.

Ziměti, ěl, ění, kalt werden. Zimie. Na Slov. Hdž. Šib. 55.

Zimice, e, f. = zdrobnělé ‚zima'. Na hromnice půl pivnice a půl zimice. Slez. Šd.

Zimina, y, f. = *zima*. Na Slov. Pbld. IV. 47.

Zimiti, il, ení, *zimovati* = *přezimovati*, überwintern. Lex. vet. — **se** = *do zimy jíti, se postaviti*, sich der Kälte aussetzen Na Slov. Plk. — Zimí, zimilo se = jest zima, es wintert. Na Slov. Plk., Šd. — **se kde jak.** Co by se tam člověk na polu zimil. Na Ostrav. Tč.

Zimka, y, f., vz Zima. Bern.

Zimlatky, pl., f. = *druh hrušek*, eine Birnart. Šm. Cf. Zimavky, Zimnatky.

Zimmermann, a, m. Z. Jan, spisov., † 1836. Vz Jg. H. l. 657., Šb. H. l. 309., S. N. Z. Jos. Václ., nar. 1804., kněz a spisov. Vz Jg. H. l. 657., Šb. H. l. 310., S. N.

Zimnačky, pl., f. = *zimní hrušky*, Winterbirnen. Mor. Brt., Šd., Vck.

Zimnák, u, m., vz Zimák. Rstp. 1396. — **Z.** = *kobzol*, eine Art Wintererdäpfel. Na Ostrav. Tč.

Zimnář, e, m. = *pták mořský*, alcione. Aqu. — **Z.**, ornus, die Blumenesche, rostlina. Z. ostroplodý (manový jasan), o. europaea, tupoplodý, o. rotundifolia. Vz Rstp. 1036., Čl. 93., Čl. Kv. 221., FB. 51., Slb. 374., Kk. 171., Schd. II. 286., S. N.

Zimňátko, vz Zimně.

Zimňatky, pl., f. = *hrušky*, Winterbirnen. Cf. Zimnačky.

Zimnatosť, i, f. = *zimavosť*, die Kälte. Ros.

Zimnatý = *zimavý*, kalt. Pulk

Zimnavo = *zimavo*. Bylo tam z. Slez. Šd.

Zimnavý = *zimavý*. Z. čas. Na Ostrav. Tč.

Zimně, ěte, *zimňátko*, a, n. = *mladé v zimě urozené*, ein im Winter geborenes junges Thier. Dcb.

Zimněti, ěl, ění = *stydnouti*, auskühlen, kalt werden. Na Slov.

Zimní = *k zimě náležící, co se v zimě potřebuje neb děje*, Winter-, winterhaft. Z. čas, ležení, V., tažení, Ros., šaty, vlna, slavík (vlk), Us., ovoce. D. Zpívají co zimní slavíci po lesích (nesbodně). Har. Z. jablko, hruška, okno, zahrada, obilí, zelí, srsť, bahnění, setba (s. na zimu), ložiště, lípa, dub (vz Zimák), oděv, Šp., byt, palác, spaní, vz S. N. Z. král (Bedřich Falcký r. 1619.). — **Z.** = *studený*, kalt. Z. krajiny. Zák. sv.

Ben. 97. Z. semester či běh, Us. Pdl., dlouhé noci, Šd., cestování, dráha, die Winterbahn, dvorec, Winterpalais, n., pěnkava, Winterfink, m., Dch., krmení, vlhkosť, práce, hnojení, veltrh, měsíc, spaní, spánek, teplota, zboží, škola večerní, Šp., kazajka, punčochy, oblek. Us. Pdl. — Vz Zimný.

Zimnice, e, f., v již. Čech. *zimjice*, obyčejně: *studenka*. Kis. **Z.**, *horečka*, febris das Fieber. **Z.**, *studenka, hodonka, psotnice psota, studená zimnice, studenice, třesavice, třesutka, horečka, horučka, žehavice*, das kalte Fieber, das Kalte, Kaltweh, der Rütt, das Rütten. Jg., Šp., Rk. Z. s třesením studená slove (každodenní, f. quotidiana, třídenní či třetidenní či z. ob den, f. tertiana, čtvrtodenní či čtvrtačka n. čtvrtého dne se vracející či čtverní či čtvrtodenka, f. quartana). Kom., Rk. Z. zánětná, suchá, pyaemická, uremická, žlutá, omladnic, f. puerpuralis, vz více v S. N. Z. střídavá, f. intermittens, vz Střídavka. Z. prostá či jednoduchá a složená (s jinými neduhy spojená); popřestávající, přestávající, přeskočná; ustavičná. Jg. Z. trvalá, febris continua, žlutá, f. flava, úhytná, f. hectica. Nz. lk. Umrlčia z-ca (keď dakto zrazu ochorie, vytrasie ho a skoro na to zemrie). Slov. Dbš. Obyč. 106. Z. tajná (jemná, f. lenta, zastaralá, mořivá, suchá, D.; palčivá, horká, ostrá, horoucí (palčivka, horečka, horoučka, hořící nemoc), f. calida, ardens. Us. Z žlučná, nervová (hlavnice), lepkovitá (slizovka), shnilá, f. putrida (hnilá, Dbš. Obyč. 106.), potová (potnice, potnička), ranná (od rány), šestinedělek (omladnic), k mléku, katarová č. rýmová, morová (morní, morová rána, morní hlíza), k vyraženinám, od červů, Ja., k zubům, z lásky, D., v kůži, Lk., bahenná, Sumpf-, lampová (strach herců n. herecěk při prvním vystoupení na divadle), Rk., hospitalská (která bývá v hospitalech), humoralní, hostec. Zimnice palčivé, od nichž drahně vojaků scházelo se světa. Skl. Sl. 387. Zimnici míti, na z-ci stonati. Ros., BR. II. 140. a. Napadá mne z., z-ci rozpálený. Jel. Z. naň připadla; lik pro z-ci. D. Z-ci uhoniti, dostati. Z. nepřišla; z. tělo tráví; z. se zbýti. Us. Z. se ho chytila. Sal. Z jim lomenje. Br. Přestala mi z., ztratil jsem z-ci. Ostala ji z. Bib. Z. nepřišla. Us. Napad z-ce (zimniční); lék, prostředek proti z-ci; nauka o z-ci; střídaní z-ce. Ty z.! Ten člověk je jako z. (neodbytný); Po malé zimničce velikou dostati, vz Proděláni. Č. Vz Škodlivý. Z. tě stluc, súchotiny tě zasušte. Tkad. Z. mnou klepala. Dch. Ona leží v z-ci. Sl spv. V. 175. Bodaj ťa, milý môj, tol'ko zimnic triaslo, kol'ko ťa večerov moje oko páslo. Sl. ps 170. Z., která ho v Uhrách popadla, učinila konec životu jeho. Ddk. III 27. Chodila po dochtoroch, vymýšl'ala lieky: no z-ca ju len drvila a drvila. Phld. IV. 65. Otec Publiův skličen byl zimnicemi (o jednotlivých nápadech z-ce). Sš. Sk. 290. Jakž toho příkladem svým Pavel sv. potvrdil, když Publia na z-ci a červenou takovým způsobem uzdravil. BR. II. 189. a. Ten je jako čtvrtodenní z. (neodbytný). Us. Frch., Kšť. Z-ce jest 99 druhů. Vz Kid. II. 333. Pomoc od zimnice: Napiť se červeného vína se solí, sklenici nedívaje se odložiť a utíkati pryč; Z každého druhu trávy v zahradě rostoucí vykrútiť ščávu a vypiť v kořalce; Také pomáhá bílý psinec v kořalce. Na mor. Val. Vck. Z-ci dostávají lidé ze ščívu (šťovíku), z kozí hrady, z nezralého ovoce n. z čemeru. Prostředky od ní: Buď ji prodávají druh druhu, nebo dává se nemocnému sníst nalezený někde na cestě chléb nebo zemák pečený nebo uvařený, při čemž se takto mluví: N. posýlá ti toto. Také chodívají ji utopiť. Naberou z potoka vody po proudu a nemocný se jí napije a v ní umyje. Pak se též voda zase zanáší do potoka, ale vlévá se do něho odvrácenýma od potoka očima a utíká se od něho pryč. Z. po těchto prostředcích vždy prý přestane. Na Vsacku. Vck. Kdo z-ce pozbyl, nesmí jíti přes vodu nebo po mostě nad vodou, jistě by se vrátila. Sk. Kdo jídá chléb přes devatery hranice přenešený, z-ce pozbude. Sk. Kdo má z-ci, nechť vezme křížového pavouka, zaváže ho do šátku a šátek si uváže na krk — z. ho nechá. U N. Bydž. Kšť. Kdo má z-ci, nesmí se strojiť, ani do kostela chodiť, sic by jim tím více lomcovala. Kid. II. 333. Kdo má z-ci, nesmí se mýti ani přes vodu jíti. Kid. Kdo uzří ponejprv žito kvetoucí, utrhni tři květy ze tří rozličných klasův a pozři je; ten nedostane toho roku ani z-ci ani žloutenku. Mus. 1883. 476. Kdo má z-ci, polkni pavouka a pomůže prý si od ní. Kšť. Kdo pozří tři kočičky svěcené o květné neděli, nedostane prý z. po celý rok. Us. Ft. Z. je panská nemoc. Mt. S. I. 121. Štěstí jako z., koho chce, toho napadá. Hkš. Jak zaháněji z-ci? Vz Mus. 1853. 477., 1854. 537., 1856. 63. Pověry o z-ci, vz Mus. 1855. 54., Slnk. 343. — **Z.**, pl., f., *druh hrušek* na mor. Val. Brt., Vck.

Zimničár, a, m. = *zimničkář*. Slov. Pík.

Zimnička, y, f., das Fieberchen. Bern. Vz Zimnice.

Zimničkář, e, m., der Fieberpatient. Ziob.

Zimničně, fieberhaft. Ros. Z. si počínati, Us., rozechvěný. Shr. Oko dívá se z. před sebe. Hrts. Ret z. se chví. Čch. Bs. 81. Z. se svíjeti. Vrch.

Zimniční, vz Zimničný.

Zimničník, a, m. = *zimničkář*. Bibl. — **Z.**, u, m., bylina. Lek. kn. 1544.

Zimničnosť, i, f., die Fieberhaftigkeit. Ros.

Zimničný, -ční = *od zimnice*, Fieber-, fieberhaft. Z. třesení, rozpálení, Kom., horkosť, Čern., horko, blábolení, Ja., nemoc, Krab., napad, mráz, mrazení. Šp. — **Z.** *rozčilenosť*, Sbr., radosť, Šml. I. 39., sen, der Fiebertraum, Posp., nespokojenosť, Lipa 204., třesení, der Fieberschauer, Bern., snažení po odpustcích, Ddk. VIII. 169., dvižení země, Zbr. Lžd. 71., spánek, Hrts., touha. Vrch. — **Z.**, ého, m. = *zimničník*.

Zimník, u, m. = *zimní salát*, der Wintersalat; *zimní kabát*, der Winterrock.

Zimniti, il, ěn, ění, kalt, kühl machen. — **koho kam.** Zimní mě na hřbet (mor.: studěňá mě na hřbetě). Slez. Šd. — se, sich

abkühlen. — **kde**. Jídlo za okny se zimní (chladne). Na Ostrav. Tč.

Zimno, a, n. = *studeno, zima*, die Kälte. Pr. Chym. I. 26., Techn., Mj. 36., Slez. Šd. Z. mo. Zbr. Báj. (Dod. 58.). A keď z. odetým, mne musí býť nahémo a bosémo teplo vo najtuhšom mraze, blate a sňahu. Zbr. Lžd. 22. No, akože chcete: či na z., či na teplo (něco připraviti, uchystati). Dbš. Sl. pov. I. 569.

Zimňok, u, m. = *zemňák, kobzol*, der Erdapfel, Kartoffel.

Zimný = *studený, zimavý*, kalt. Ros. Něbrodz se, Janičku, přes zimnú vodičku. Sš. P. 388. Z. vítr, voda, jídlo, koltún (kaltes Schleimfieber, rheomatismus, když při hostci údy jsou studeny nebo zima je drobí). Slez. Šd. Opálil se na zimném (ošidil se); Suchý březen, mokrý dubeo, zimný máj, v stodole ráj. Slez. Šd. Má zimné ruce. Slez. Šd. A to bylo v zimný čas. Dbš. Sl. pov. I. 85. Zimná rosa a já bosa, němožem obstáť. Sl. ps. Šf. I. 128. Z. huňa. Mt. S. I. 58. Púšťali šlpy, ktoré tak husto padaly na bradby, jako zimné sňahy. Sl. let. V. 111. Ona mo dáva svoje zimné rúčky. Č. Čt. I. 301. Zimná je vodička, mám-li přes ňu brodić?; Je tam zimná rosa a já sem včil bosa, bodu ozabať. Sš. P. 388., 587. Zhaslo. Tma, ticho jako v kostnici, len čo tie múry hŕkajú. A mne pot zimný tečie po líci a vlasy dúbkom vstávajú. Btt. Sp. 68. Z. vichor z hora veje. Sldk. 266. Láska vystrnadila z prostředku prvocirkve ona chladná a zimná slova: moje a tvoje. Sš. Sk. 52. Z. sňah napadá a celú pašu zastre do rána. Hol. 358. Ona je rodom z zimnej krajiny. Ppk. I 88. — **Z.**, jm. potoku v Karpatech. Mor. Škd.

Zimohrádek, dkn, m. = *zimní hrádek*, das Winterschloss. Vlč. Osv. 1884. 540.

Zimokeř, e, m., celastrus, der Celaster, rostlina. Z. niťovitý, kadeřavý, tupý, bobkový, olivový, křídloplodý, zobanitý, stkvělý, drobnolistý, cliptičný, hruboplodý, dvojchlopný, bublinatý, pnivý, tečkovaný, nachýlený, latnatý, olšolistý, drobnoplodý, zakončitý, kasinovitý, kustovníkový, čárkovaný, jedlý, trojženný, položený, sítkovaný, niký, čeřitý, zejkovaný, rozkladitý, rozšířený, myrtolistý, čtveroboční, čtyrúhelnatý, cesminový, kloubnatý, křídlatý, vyřízoutý, shloučený, řešetlákový, pýřitý, mexikánský, magellánský, vysekoutý, čárkovitý, celolistý, celý, vykrojený, tuhý, senegalský, zimostrazolistý, mnohokvětý, červenotrný, okrouhlolistý, prohýbaný, drobnokvětý, kopečný. Vz Rostl. III. b. 447., Rstp. 298. Cf. S. N., Jg. Slov.

Zimokvět, u, m. = *zimovit*. Na Ostrav. Tč.

Zimola, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zimolaz, vz Zimoléz.

Zimolencový, vz Zimolenec. Z. věnec. Sš. P. 395.

Zimolenec, nce, m., vinca minor, rostl. Šak si já nviju (věnec) z teho z-lenca. Sš. P. 395.

Zimoléz, *zimolaz*, o, *zimolézek, zimolízek*, zku, m. (místy: *zemolez, zemolíz*) = *ptačí zob*, rostlina, ligustrum vulgare, die Rainweide, spanische Weide, Geisshülse, Tintenbeere, der Hartriegel. — **Z.**, lonicera, die Lonicere. Z., kozí list, růže z Jericha, lonicera caprifolium, das Gaisblatt. Jhlč., Rostl. Z. černý, prohýbavý, čtyrlistý, srdčitý (zahradní), brvitý, rnňatý, obecný (červený, psinky), sivý, šedivý, draslavý, bobkolistý, horní, malolistý, modrý. Rostl., Schd. II. 283., Rstp. 786., Čl. 97., Čl. Kv. 219., FB. 50., Slb. 489., Kk. 172.

Zimolézek, zku, m., vz Zimoléz.

Zimolezovitý. Z. rostliny, carpifoliae: kozilist, zimoléz, pámelník, zanice, trojpecka, zimozel. Vz Rstp. 785.

Zimolisna, y, f., ristina, rostl., zastr. Rkp vodň. Vz Zimolezie.

Zimolist, u, m., v obec. mluvě *pušpan*, z něm. Buxbaum. Us. Vz Zimostráz.

Zimolízek, zku, vz Zimoléz.

Zimolizie, vz Zimolisna. Zastr. Rozk.

Zimolka, y, m., osob. jm. Šd.

Zimolýz, u, m. = *zimoléz*. Rstp. 786.

Zimomárný = *zimomřivý*. U Petrovic. Dch. U N. Kdyně. Rgl.

Zimomáry,ův, pl., m., *zimomra*, y, f. = *zima člověka přecházející, zimavosť*, der Schauder, Frost im Körper. Až z. po mně jdoo (mráz, hrůza). Ros.

Zimomorka, y, f. = *mráz, husí kůže*. Z. mne obešla; Z. na člověku vyrazí. Sá. Vz Zimomravky.

Zimomorný = *zimomřivý*.

Zimomra, y, f., vz Zimomáry.

Zimomravky, pl. = *husí kůže na těle od zimy*. Na Slov. Plk. Má z. (bojí se). Slov. Mt. S. I. 99. Cf. Zimomorka.

Zimomrazky = *zimomravky*.

Zimomřivě, kalt, frostig. Bern.

Zimomřivec, vz Zimomřivý.

Zimomřivěti, ěl, ění = *zimou mříti*. Phld. V. 53.

Zimomřivosť, i, f., die Frostigkeit. Bern.

Zimomřivý, **zimomárný** = *zimomřivec* (vce), m. = *komu hned zima bývá*, der leicht friert, frostig, erfroren. D., Sych., Šd., Hrt. Z. údy, fröstelnde Glieder. Dch. Jeden z těch psů je pořád z-vý. Us. Ntk. Koza je z-vá a začne se na pastvě otřásať. Kld. II. 131. Chtěl býti s námi lačným, z-vým, žieznivým, holestivým. Hus II. 24.

Zimonosný, Kälte bringend. Z. vítr. Sš. Bs 96.

Zimopán, a, m., der Winterkönig. Z. vládne v háji nad zimoo. Dch.

Zimoplod, o, m., prinos, die Winterbeere, rostl. Z. padavý, pochyboý, lesklý, dvojdomý, střemcholistý, hlazený, kopinatý, lysý, tečkovaný, kožnatý, chlomní, stkvělý, okrouhlý. Rostl., Rstp. 302.

Zimoplodný, Kälte erzeogend. Z. stroj. Dch.

Zimoplodový, vz Zimoplod. Z. řešetlák, rhamnus prinoides. Rostl. III. 6. 480

Zimoř, e, m., Simmer, ves o Ústě. Pl. Z. hořejní a dolejní, vsi u Mělníka. Pl., Blk. Kfsk. 117., 506.

Zimorádka, y, f., hamadryas, rostl. Z. lysá, plsťnatá. Rostl. III. a. 27.

Zimoráz, e, m., šp. m.: zimostráz. Kál.
Zimorazeni, n., das Frösteln. Rostl. III. a. 89.
Zimorlvý = *zimomřivý*. Slov. Ssk.
Zimoryj, e, m. = *krtek*. Mt. S. I. 200.
Zimostrád, *a*, m., *chocholouš*, *sobol*, ampelis garnlus, der Seidenschwanz, pták. Na Mor.
Zimostráz, e, m. (stran gt. vz Den) = *zimolist*, buxus, der Buchsbaum. Z. obecný, b. sempervirens, myrtolistý, myrtifolia, úzkolistý, angustifolia, krlatý, suffruticosa. Vz Rstp. 1357., Čl. 130., Čl. Kv. 150., FB. 26., Slb. 258., Kk. 236., Schd. II. 277., S. N., Jhl. Rostl. v obraz. — **Z.** = *barvínek*, clematis vitalba, die Waldrebe, das Ingrün, immergrün, Wintergrün, Singrün. V. — **Z.** = *obecná brusnice*, die Preiselbeere. U Počát. Jdr.
Zimostrázovitý. Z. rostliny, buxeae: zimostraz. Vz Rstp. 1321., 1357.
Zimostrázový, Buxbaum-. Rostl. III. b. 105. Z. dřevo. Šp., Prm. IV. 137.
Zimošný = *zimní*. Slov. Hdž. Šlb. 38. Máme medveda v z-šnom spánku. Let. Mt S. IX. 1. 55. V mesiacoch z-šných vrtia sa v rokách dievčat vretena. Syt. Táb. 182. Velmi dobre známo vám jest, že ste ešte na z-šné mesice portiu nezaplatili. Sl. let. I. 320. Šalanda bývá z-mi večierkami zas plná. Phld. III. 454. Z. nebe, zábavy. Phld. V. 137., IV. 414.
Zimotřesenl, n. = *chvění zimničné*, *zimnice*. Nemoc napadá člověka zimotřesenim nebo zuby klektánlm. Eur. Cordn Lékařstvl z r. 1529.
Zimotvorný, Kälte erzengend. Z. míšenina, die Kältemischung. Nz.
Zimonřlvý = *zimomřivý*. Us. u Chrud. Kd.
Zimovánl, n., die Haltung (Ernährung) durch den Winter. Dáti někomu dobytek na z. Us. Dch., Šš. I. 6. — **Z.** = *přezimování*, die Uiberwinterung. Bern. Rozpustil vojsko na z-nie. Sl. let. II. 246. Vz Zimovati.
Zimovaný; *-án*, *a*, *o*, durch (über) den Winter gehalten. Z. dobytek. Bern.
Zimovati = *přes zimu ležeti*, überwintern. — **kde.** To vojsko v Čechách zimuje. Ros. Povedz mi, duše má, dze budzeš zimovať. Sl. ps. 22. Rakocovci z-li v Oravě. Sl. let. III. 150. V přístavu tom mnoho korábů z-lo. Šš. Sk. 284. — **kdy kde.** Za lepšího počasí mohou stáda dobře z. na širém poli. Šš. L. 34. — **Z.** = *přes zimu chovati*, wintern. — **koho (proč):** ovce, D., Šp., na rojenl (včely) z. Us. Z. dobytek. Na mor. Val. Vck. Z. klisny. Sl. let. I. 235. Každú ovečku môžte z., ktorá vysoké čelo bude mať, nožičky krátučké, krk jak kôň pekný, bystrý zrak, vlny moc, jazyk červený. Sl. spv. I. 16.
Zimovisko, a, n., das Winterquartier, das Winterlager, die Uiberwinterung. Dali jsme ovce na z.; Máme ovce na z-sku (máme cizl ovce na přechovánl přes zimu). Na mor. Val. Vck. Chodia na z-ska = na zimu do služby, in den Winterdienst. Dbš. Obyč. 98. Rozpustil tábor na z. Sl. let. II. 51. A tam u Nižovských veliké dvorisko, tam bude, duše má, moje z. Sl. ps. 22. Na toho ze z-ska svého ti novověcl Aetově vichřici vypouštějí. Šš. L. předml. — **Z.** = *zimní píce*, das Winterfutter. Na čo je ti, šohajenko žena, keď ti nemáš z-ska doma?; Narúbeme štyry fúry trnja, budeme mať z. doma. Šš. P. 681.
Zimoviště, ě, n. = *zimovisko*. Chch., Stč. Zem. 664.
Zimovit, u, m. = *ocún podzimní*. Vz Rstp. 1577.
Zimovitý = *zimový*, winterlich. D.
Zimovka, y, f., die Winterbirn. Rk.
Zimovní = *zimní*, Winter-. Ros.
Zimovnický, Uiberwinterer-. Ros.
Zimovnictví, n. = *zimní ležení*, das Winterlager, Winterquartier. Ros.
Zimovník, a, m., der Uiberwinterer. Ros
Zimovrivosť, i, f. = *zimomřivost*. Bern.
Zimovrivý = *zimomřivý*. Bern.
Zimový, Winter-. Máme dva pěkné kusy zimového žita (z. pšenice). Slez. Šd. Chýžečka stála, knežka zimová nám jl zavála. Hdk. C. 209.
Zimozel, u, m. = *barvínek*. Vz Zimostráz. Na Slov. Plk. — **Z.** = *zimolist*. Na Slov. Vz Zimostráz. Rstp. 789., Čl. Kv. 219., FB. 50., Slb. 489. — **Z.** = *břečtan*, der Epheu. Keď vôkol z., pnúci do výsosti sa breštan . . . Hol. 339.
Zimozelec, lce, m., euphorbia dulcis. Na mor. Val. Vck.
Zimozelen, u, m., chimopbila. Z. okoličitý, ch. umbellata, skvrnatý, ch. maculata. Vz Rstp. 995., Čl. Kv. 222., 272., FB. 26., 51., 68., Slb. 259., 374. — **Z.** = *zimostráz*. Hdž. Šlb. 8. Čo-že je to za zelina: zimozelen? Čo-že je to za diovčátko, čo ja beriem? Sl. ps. — **Z.** = *barvínek*. Z. je od bolení hlavy, sbírá-li se před sv. Janem. Vsacko. Vck. — **Z.** = *břečtan*. Na Slov. Bern.
Zimozelenavý, immergrünartig. Horička zelená, zimozelenavá; žiadna mamka nevie, komu dcéru chová (dává). Sl. spv. VI. 203.
Zimozeleňový = *zimozelenavý*. Horičko zelená, z-leňová, ktoraže je, ktorá môjho frajerová? Sl. ps. 181.
Zimrák, a, m. = *zimomřivec*. U Chrud. Kd.
Zimrle, ete, n. = *zamořené dítě*. U Kr. Hrad. Kšť.
Zimrlík, *a*, m. = *roční kozlíček*, ein Jährling (Bock). Us.
Zimrov, a, m., několik domků u Jilemnice.
Zimský, Winter-. Z. dvorec, das Winterpalais in Petersburg. Dch.
Zimnia, y, f. = *brkoslav* (pták). U Vsetína. Vck.
Zimule, e, f., hmyz. Z. bezkřídlá, boreus himealis, sífokřídlec. Vz Frč. 151.
Zimuvati = *zimovati*. Na Slov. Hdž. Čít. 141.
Zimzelen = *zimozelen*. Slov. Zátur.
Zimzelín, u, m. = *zimozelen*. Na Ostrav. Tč.
Zina, **Zinka**, y, f., osob. jm. Slov. Hdž. Šlb. 27.

Zinačiti = *zjinačiti*. Na Slov. Bern., Loos.

Zincum. Sfk. Poč. 268., 269. Vz Zinek.

Zinčeti, el, ení = *zníti*, tönen, hell gellen. — **kde**. Z-elo mi v hlavě. Mor. Šd — **abs**. Kovová nádoba zinčí, tepe-li se do ní lb. Šd.

Zinčice, vz Žinčice.

Zinčitý = *ze zinku*, Zink-. Z. dvojuhlan, chaluzičník, kostan, kysličník, síran (skalice bílá), siřičník, sůl, uhlan. Pr. Chym.

Zindava, žindava, y, f., rostl. = *arcisléz, husí noha (nožička, nůžka)*, alchemilla vulgaris, das Sinau, der Löwenfuss, Marienmantel. Jg.

Zindžeti = *zinčeti*. Mor. Železo zindží. Šd.

Zinečnatý, Zink-. Z. kysličník, das Zinkoxyd, Nz., Nz. lk.; síran (skalice bílá, bílý nickamínek, schwefelsaures Zink, Zinkvitriol, weisses Vitriol; valeran z., baldriansaures Zink; z. octan, essigsaures Zink; z. chlorid, das Chlorzink, salzsaures Zinkoxyd; z. kyanid, Cyanzink, blausaures Zinkoxyd; ferrokyanid z., Ferrocianzink, eisenblausaures Zinkoxyd. Nz. lk.

Zinek, nku, m. = *kov, podobný cínu*, der Zink. Z. bílý, zamodralý, zrnitý, křehký, tažný. Vz Kov, S. N., Šťk. 268., 272., Schd. II. 54., Šfk. Poč. 268. Leptání zinku. Vz Prm. III. č. 17. Barvení zinku živými barvami cestou lučební. Exc.

Zingáiek, lka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zingati = *zpívati*, singen. — **komu**. Zingaj mně, huho má, dokud jsi svobodná, šak zingat nebudeš, až za vdovca půjdeš. Sš P. 781. Budú ti z. jeho drobné děti, keď hudú chleba ptať, nebudeš ho měti. Sš. P. 781. — **Z.** Dobře cingá = táhne, hat einen guten Zug (o pijanech). Na již. Mor. Šd.

Zingnúť = *udeřiti*. Rána (střelná) zingla — **koho**. Zing ho. Na Zlinsku. Brt. — **koho kam: do** hlavy. — **kým**. Z. sebou = *upadnouti*, fallen. Na mor. Val. Vck. Vz Zinkati.

Zinkárna, y, f. = *místo, kde se zinek přehání*, die Zinkhütte. Techn. I. 242.

Zinkati, *zinknouti*, knul a kl, ut, utí = *tlouci, udeřiti, řinknouti*, schlagen, hinschmeissen. U Chrud. Kd. — **co, koho**. Mor. Kurz. U Král. Hrad. Kšť. — **koho kam**. Ten ras ho zinkl do prsou, až bylo banba. Ve vých. Čech. Kal., Kb. — **nač**. na buben (hřmotně naň tlouci). U Vysok. Lng. — **oč**. U Vysok. Lng. — **čím**. Sebou z. = *padnouti*, fallen. Ta sebou zinkla. U Hrad. Kšť. U Vysok. Lng. — **Z.** = *umříti*, sterben. Už zink. Puch.

Zinkenit, u, m., nerost. Vz Schd. II. 56.

Zinklava, y, f., Senftleben, ves u Štramberka. PL.

Zinknouti, vz Zinkati.

Zinkografie, e, f. = *umění ryjecké v kovu za účely tiskařskými*, Zinkographie. Vz S. N.

Zinkojem, u, m., der Zinkstuhl, Zinkfang (in der Schmelzhütte). Šm.

Zinkovati, z něm. sinken, **lépe**: *hloubiti* (v horn.). — **co**: šachtu. Vys. — **se kam (pod co)**. Vys.

Zinkovna, y, f. = *zinkárna*.

Zinkový = *ze zinku*. Zink-. Z. popel. Pr. Chym. Z. ruda, das Zinkerz, hory, báně, die Zinkgrube, der Zinkbergbau. Hř. Z. květ, z. běloba, kysličník zinečnatý bílý, pravé nic, das Zinkoxyd; skalice z., skalice bílá, síran zinečnatý, nickamínek bílý, schwefelsaures Zink; z. plech, das Zinkblech; z. deska, zinkenes Falzbrett; z. pól, der Zinkpol; z. běl, das Zinkweiss; z. ozdoba, okrasa, die Zinkverzierung; z. trouba, das Zinkrohr; z. rosetka, die Zinkrosette; z. litina, der Zinkguss, Šp.; barvení zinkového plechu na střechy. Prm. III. č. 18. Z. amalgam, das Zinkamalgam. Nz.

Zinnie, e, f., zinnia, květina. Dlj. 56. Vz Zinnka.

Zinnka, y, f. = *zinnie*. Rostl. I. b. 254.

Zinnober = *rumělka* (jasně červená barva) Rk. Vz S. N.

Zinventovati, inventiren. — **co**. Us. Šd. — **co kdy**. Po smrti spoluměšťané statky sirotčí hned bez odtahů z. a popsati dáti mají. Kol. 5.

Zion, a, m., nejvyšší vrch města Jerusalema. Bibl.

Zipati = *těžko oddychovati*, jakoby kdo dodělával (o nemocných), schwer athmen. On už jen zípe. Na Mor. D., Vck.

Zipnouti, pnul a pl, utí = *usapiti se, obořiti se*. — **na koho**. Zipnul naň, až se otřásl. Us. U N. Bydžova. Kšť.

Zipp e, a, m. Z. Frant., přírodozpytec, † ²²/₂ 1863. Vz S. N.

Zipser, sra, m., osob. jm. Jg. H. l. 658.

Zirati, vz Zříti.

Zircadlo, a, n. = *zrcadlo*.

Zirkonl-um, a, n., vz Šfk. 213., Šťk. Poč. 311., S. N.

Zirp, u, m. = *srp*. MV., Bž. 32.

Ziscek, vz Zisk.

Zisčen, zastr., zištný.

Zisk (na Mor. *zejsk*), u, *zišček*, čku, *zistěk*, šťku, *zisteček*, čku, m. = *co se získá, vydělá, užitek, výdělek*, der Gewinn, Vortheil, Erwerb, Behuf, Profit, Nutzen. Žádosť mrzkého zisku; prodati se ziskem; svého zisku vyhledávati; z-u žádostivým býti; po hanebném, po mrzkém z-u dychtiti; z. míti; na z. kupovati; z. odvrátiti (škoditi); v naději chatrného z-u; pro chatrný z. V. Z. čistý, der Reingewinn, hrubý či z. hruba, der Bruttogewinn, úrokový, der Zinsenüberschuss, kursový, Coursgewinn. Us. Pdl. Účet ze zisku, das Gewinnkonto, die Gewinnrechnung; z. větší, der Mehrgewinn. Šp. Zisku chtivý; Z. bráti; K zisku a prospěchu něčímu něco činiti; To je můj osobní z., eigener Vortheil; Smyšlený z. (v obchodu), imaginärer Gewinn, By o z. nám bylo, um unseren Vortheil zu wahren. Dch. Z. podnikatelský. Kaizl. 275. Vlastního z-u žádosť, žádostivý; z. přinášeti; K z-u býti. D. Zboží ne bez z-u prodávati. Kom. Činí si z. z cizí škody. Jel. A jaký z. na tom, budeme li to činiti. Br. Z-em se sdělíme; za z. něco si pokládati; zisček i nepatrný jmění zvětší. Sych. K zisku i k ztratě. Ms. 1629., Flav. Vz Společník na zisk. Z. nadávkový n. z láže, Agiogewinn, m.; spolek na z. i na ztrátu (k zisku i k ztrátě); z. počítati; odbyti něco se ziskem. Šp. Z. přestávající, škoda povstávající; ušlý z., přišlá škoda. J. tr. Koupě na z.; na z. a na

ztrátu. Nz., J. tr. Nevím, jaký z. toho míti budete. Žer. L. I. 150. Nalézti někomu k zisku, zu Jem. Vortheil erkennen. Exc Z. připadající, přijatý. Us. Kovářům dědičným, kteříž druhdy z. měli jsú, ale nyní již ze z. přestal; K zisku přijíti. CJB 313. Poručníci mohú miesto pohnaného otpověď dáti na zisk i na ztrátu. O. z D. K těm pähonům původ i pohnaný mohú poručníky každý k svě při na z. i na ztrátu udělati. Vl. zř. 29., Zř. F. I. C. XXXV., XXV. Malé škody jak veliký z. Žal. Vůně z-u vždy do nosu zaráží. Kom. Pozorujme dříve, půjde-li nám to pod z. Exc. Č. Býti někomu k zisku. Zk. Z. knihkupecký. Hřivnu na zisk vydati. Us. Z. nespravedlivý škodu vždy přináší. Rb. Mrzký z. škody horší. Ros. Zřídka z bez podvodu. Us. Víc sa o svoj než o z. obce bojí. Slov. Tč. Jen tam jdi, dostaneš zisku anebo pyskn. Na Ostrav. Tč. Dělá to jen pro svůj z. Us. Šd. Beda tomu, kto pre z. a mrzké obžerstvo zapredá svobodu. Zátur. Při nějakou někomu k zisku a ztrátě poručiti. Mus. 1880. 494. Symforian nevěda zisku proč se jemu dávati. Výb. II. 44. Z. svůj v něčem obmýšleti. Bart. IV. 25. Volně své môž dáti, zastaviti, prodati na zisk i na ztrátu; Ziskóv svých hlediece; Aby strana místo sebe s plnú mocí poslala (někoho) na z. i na ztrátu Arch. I. 340., II. 249., IV. 289. Poručníka činím Jana z P. na zisk i na ztrátu. Půh. I. 147., 221. Bez hledání mrzkého zisku. BR. II. 43. b. Imáš v těstě kvasnic třetinu, tiem vyběřeš vši jistinu, a jinéť v zisku ostane, cožkoli potom ostane. Hr. rk. 411. Zisku hledati; Přilnuli sú k nehodným ziskóm a obyčejóm tohoto světa; Neb by viece hledali zisku najvyššieho pastýře, tehdy by pilnějí pracovali o epasenie nežli o z. tělestný; Nájemník jistě jest, kterýž pastýřovo miesto drží, ale ziskóv duší nehledá; tělestných ziskóv pilen a ctí prelatských vesel jest; Olejování i pohřeb a jiné věci duchovnie sú na z. tělestný obrátili. Hus I. 332., II. 52., 167., 169., 313. Nebo nenie nic tak zlého, by v tom nebyl z. jiného; Z. se ztrátú vždy na váze. Alx. H. v. 278., Alx V. v. 1992. (HP. 66., 48). Duchovní z.; Aby jen na jedné kúpi hledali zisku. Št. Kn. š. 4. Kupci zisku hledají. Št. Z. se zlou pověstí za škodu považuj. Sb. uč. Hledej sobě zisku bez jiných nátisku. Šk. exc. Tomu z. jde neomylně, kdo vzdělává roli pilně. Bž. Z dobroty pokoj a ze zlého zisku muka; Bez dolu nebude hraz, bez nákladu z. Pk. Žádosť vlastního zisku a užitku původ všeho zlého. Hkš. Z. falešný škodu plodí, a i to, co máš spravedlivé na zkázu uvodí; Kdo bohatne z falešného zisku, smrť nachádza na cudzém smetlisku. Na Slov. Tč. Z. falešný není z. ale škoda; Kdo na z. hledí, v přátelství nesedí; Do pyskn neb po pysku, přijdeš přec ku zisku; Z. je velmi milý, každý k němu cílí; Nenávisť nepřátelskou múdrý v zisk obrátí. Mor. Tč. To má čižmár v zisku, čo natiahne v pysku (řemen vytažený), ovšem potom ztenčený). Slov. Zátur. Mnoho vřesku málo zisku. D. Mnoho pisku málo zisku. Rk. Není z. na medvědí kůži píti. D. Lepší malý z., než veliká škoda. V., Č. Lepší žištěk než škodka. Kdo zle hrá, zisku nepozná. V. Kdo miluje z., Jidášova píseň zpívá. Vz Lakomý. Č., Lb. Strau **přísloví a pořekadel** vz ještě: *Dluh, Chtíti* (s inf.), *Chvála, Jistota, Karty, Kůň, Lepší, Přítomný, Pták, Rak, Smrť, Škoda, Vejce, Víno, Vydělati, Vyhráti, Zajíc.*

Ziskanec, nce, m. = *získaný člověk*, der Proselyt. Budovec Ant. 73.

Získání, n., das Gewinnen, Profitiren, die Erwerbung, Gewinnung, der Profit. Beru., Dch. Vz Získati.

Získaný; *-án, a, o*, gewonnen, erworben, profitirt. Vz Získati.

Získatel, *získatel*, e, m., der Gewinner, Erwerber. Kon., Ddk. IV. 227. Krista tu považuje nejen za z-le. Sš. II. 186.

Získati (v obec. ml. *zejskati*), získám a zíšti, eš; *získávati = dobyti*, erlangen; *vyhráti, zvítěziti*, siegen, gewinnen; *užitek míti, vydělati*, gewinnen, erwerben, profitiren, verdienen. Z. od jískati (hledati) Cf. Ziskovati. Původně hledané právo nalézti, později tropicky: při obdržeti, vyhráti. Bdl. Obr. 147. — **abs.** Neutrácej víc, než získáš, sic se na hlavu potřískáš. Us. Šd. S obú stranú pilné váživše výnosem dali smy tomu Zbyňkovi za získáno. Arch. IV. 345. — **co:** bitvu, pole, přátele, lásku, pověsť, chválu, slávu, V., nenávisť, Kom., všechen svět, Hus., při (gewinnen). O. z D., Tov. 69., Bdl. Obr. 148. Ten svú při zíště. Řád pr. z. čl. 83. Z toho vychodí, že často pravý ztratí a křivý zíští (při). Arch. II. 502. Z. lásku všech. Us. Piščelenko, velkú hambu získaš. Sl. ps. 13. Účelem myšlení jest získati pravdu. Jd. Slušné shovení a pozornú získal ochotnosť. Hol. 11. Malou poctivoсť získal p. mincmejstr; Vilém Trčka pochvalu zejskal. Dač. I. 98., 189. A srozuměv, že tu nic nezíštie, skryl jest se v Praze. Let. 51. Pobitie z-li. Kšch. 49. Čechové boj z-li. Kn. Zištie veškeu svět. ZN. Musíš všem dobře přáti, chceš-li přítele z. Prov. Tč. — Br., Sych. Zlščiemy duši jeho. M. — **čeho.** Ziskal opět blaženého života. Ráj. Ten tam získal peněz (neurčitou měrou). *Jinak správně:* **akkus.** — **sobě co, koho čím.** Někoho dobrodiním si z. V. Z. si něčí lásku slušným chováním. Ml. Získal si dílem tím slavné jméno. Us. Srdce mladé, nezkušené získáme jediným vlídným úsměvem. Hrts. Něčím mravně z. Osv. I. 157. Sliby a přímluvami hodlal Bořivoj z. sobě úředníky zemské v Praze; Aby nepřítomností svědka odklad získal. Ddk. II. 415., III. 32. Z. něco koupí. Mus. 1880. 393. Svědomím chtěl svú při a žalobu z. NB. Tč. 272., 11. Onen smyslem a snažností zíště a druhý nedomyslem a lenosti ztratí; a protož sám sobě laj ztratív a onen sám sobě děkuj ziskav. O. z D. Lidi řečí příhodnou z. usilujeme. BR. II. 599. b. Tehdá pôvod chtěl tím zjiskati. Kn. rožm. 282. Bojovníci mnohými lžmi chtie z.; Také pocblebník pilen jest kupčením převráceným z milosť od toho, jebož chválí. Hus I. 163., 261. Dobrodiním člověka nejspíš získáš. Us. Tč. Bitím řezník získá, ale ne učitel. Us.

Bž. Něco obchodem z. — **se komu čím**, sich gewinnen, geneigt machen. Někteří se ponižují, aby se tím získali lidem. Chč. P. 89. a. — **co odkud**. Lásku znamenitou od nich jsem získal. Cyr. Od něho si to získáš. Mt. S. I. 108. Olomouckému biskupskému kostelu získal Jan od knížete Fridricha všecky pozemky. Ddk. II. 285. Odkač sobě radosť bercš, odtač žalosť získáš. Mor. Tč Vz *Z. co čím*. — **co na kom, na čem (kdy)**. Co na sile se získá, ztratí se na času. ZČ. I. 284. Na statcích získalo za něho (Jana) biskupství Olomúcké krásné panství Kroměříž; Mezi tím získal papež na Filippovi mocného spojence. Ddk. III 14., V. 47. Na mně nic nezíštíš. Hod. 86. a. Kupec opatrný, vidí li, že by na něčem získal. BR. II. 62. a. Jest někto, jenž pro stud slíbí přieteli a získal jest na něm nepřítele darmo. (Eccl. 20.); i zíště devět grošuov na jednom groši. Hus I. 271., 436 Ve hře na někom z. Ms. pr. kut. Z. 100 zl na obilí. Ros. Bitvu na něm získal. Kuth Už jsme získali jako Michal na svinich. Č. Ctib. Cimb. Hád. Město získalo tím na kráse. *lépe*: městu přibylo tím krásy. Brs., Ht Brs. Čím báseň na formě zíští, tím více jí v materii ubývá. Č. Sbr. I. str. 13. — **při čem**. Ml. — **co komu (kde)**: užitek, Troj., sobě dobré oko u někoho z. Šm. O zem mnoho zásluh si získal. D. Přízeň a lásku, zásluhy u někoho si z. D. Nechvalno nám v Němcech iskati pravdu. Rkk. 74. Z. si něčí přátelství, úctu, Us., nesmrtelné zásluhy, Osv. I. 43., odpoštění. Vrch. Byltě **skrze** manželku svú pěkný hrádek rodu svému získal; Chtěl krále Štěpána tomoto úmyslu svému z; Získal ho výpravě křižácké; Z-li si zvláštní zásluhy u tamější chrám. Ddk. II. 335., 453., III. 149., IV. 249. Náboženství evangelickému někoho z. Mus. 1880. 94. Náhlý dar ti velkú milosť získá, neskorý dar s nevděčností píská. Na Mor. Tč. Z. si u někoho náklonnosť. Osv. I. 275 Strachoval se, že o ní získá (otrží) posměch. Kká. Td. 34. Což jinde zíščí. Pass. 417. — **kdy**. Učinil to, aby Svatopluka získal si věrným pomocníkem **při** válce s Uhry. Z jedné listiny se dovídáme, kdo si při tom získal největší zásluhu. Ddk. II. 396., V. 349. Zdá se, že ho Pavel již při prvuí své po Frygii pouti víře získal. Sš. II. 191. Jednu věc mnohokrát prodá a vždy zíště, že druhdy ta věc úplně jemu darmo přijde. Hus I. 218. Vz *Z. co komu*. — **jak**. Ale má to dskami ukázati, po kterýchž by on chtěl z. (= při obdržeti. Vz nahoře). Půh. II. 274. Křesťané šťastně vítězství zejskali; Co předkové odstně zejskali, to potomci jich ničemně zmrhali. Dač. 1. 178., 292. Žalobnice chtieci svú při **podlé** žaloby získati odvolala se jest. NB. Tč 18. Některýť ji (sukni) zíště rychle. Výb. II. 31. — **co zač, za koho**. Získal to za 100 zl. Us. Pdl. Za smrtelného muže neumierajicieho krále zíščeš. Kat. 3009., Hr. rk. 168. — **koho kam: na** svoo strano. Lpř. J. — **co proti komu**. Z. proti komu stín a závětří, Jem. Sonne und Wind abgewinnen. Posp. Ten že proti onomu získal (vybrál). Hus I. 472.

Získávání, n., das Gewinnen, Erwerben. Vz Získati.

Získávaný; *-án, a*, o, wiederholt gewonnen, erworben. Vz Získati.

Získávati, vz Získati.

Získavě = *zištně*. Bern.

Získavý = *zištný*. Reš.

Ziskernatiti = *zjiskřiti*, entflammen. Slov. Nech Porýnsko víno z-tí. Phld. III 1. 87.

Ziskilvosť, i, f., die Gewinnsucht. Koll. Cest.

Ziskiivý, gewinnsüchtig. Cf. Ziskiivosť.

Ziskně, einträglich. Bern. Cf. Zištně.

Zisknosť, i, f. = *zištnosť*. Jg.

Ziskný, vz Zištný. Já myslil, kdo ví, jak nebude z. U Rychn. Ntk.

Ziskovati = *zisk bráti, míti*. Nutzen ziehen, profitiren, gewinnen. — **na čem** Ms. bib. — **co čím**. Martim. — **co jak**: s něčí pomocí Martim. -- **co komu**. Udělování dober duchovních bezplatně větší blaženosti člověku ziskuje. Sš. Sk. 241. — **kdy** Nedržeti peněz mrtvých, ale *vždy* z. mají. Pal. Děj. IV. 2. 117.

Ziskovno, gewinnsüchtig. Slov. Šd.

Ziskovuosť, i, f. = *zištnosť*. Slov. Všetko to vidíme upádať do špinavej ziskovnosti. Phld. I. 2. 19.

Ziskovný = *zištný*. Cf. Ziskovnosť.

Ziskrit sa vz Zjiskřiti. Na Slov.

Ziskrz = *skrz na skrz*. Vše to z ziskrz pozná. St. N. 107.

Ziskuchtivosť, i, f. = *žádosť zisku, zištivosť*, die Gewinnsucht. Mluví z tebe z. MM

Ziskuchtivý = *zisku chtivý, zištivý*, gewinnsüchtig. Hanebně, mrzce z. Lpř. Slov. I. 20.

Zisť, vz Zjiti, Sejíti. Na Slov. Bern.

Zisteček. V. Vz Zisk.

Zistění, n. = *zjištění*. Slov. Bern.

Zistěný = *zjištěný*. Slov. Bern.

Zistiti = *zjistiti*. Slov. Bern.

Zíščeš = *získáš*, zastr. Kat.

Zištivosť, i, f. = *ziskuchtivosť, zištnosť*. Pk., Hdž. Ds. 64.

Zištivý = *ziskuchtivý*, gewinnsüchtig. Pk.

Zištně, komp. *zištněji* = *užitečně*, nützlich. Ros. — **Z.** = *zisku žádostivě*, gewinn-, eigensüchtig. Jg. — **Z.** = *výnosně, s užitkem*, mit Nutzen, mit Gewinn. Z. se živiti. Kom.

Zištnosť, i, f. = *užitečnosť, výnosnosť*, die Nützlichkeit, Nutzbarkeit, der Nutzen. Ros. — **Z.** = *zisku žádosť*, der Eigennutz, die Gewinnsucht. J. tr., D. Přečin pošlý ze z-sti. ŘZ. 1856. Ze zištnosti jal se podporovati fanatické sondce kacířů. Ddk. V. 159. Pohnutka, jež druhý sňatek káže, ne k lásce, k z-sti jen srdce váže. Shakesp. Haml. III. 2. Tč.

Zištný, nützlich, einträglich, vortheilhaft (zastr. *zištěn, na*, o); komp. *zištnější* = *užitečný*. Užitečný a z. býti. V. Z. dědina. Jel. — **komu**. Pánům zištné bylo, aby všecky věci v nejistotě zůstávaly. V. Nebuď samému sobě z. Rad. zv. — **k čemu**. Místo k boji z. Pal. Děj. III. 1. 300. — **Z.** = *zisku žádostivý*, gewinnsüchtig. Z. kupec. Z. žádosť, cupiditas acquirendi. BO. Z. tento kníže použil útěku Belova. Ddk·

V. 239 Vz Sobec. — **jak**. Hanebně, mrzce z, schnöde gewinnttüchtig. Lpř. Sí. I. 20. — Z. = *užitek mající*, Nutzen habend. Mohl jsem o mnoho býti zištnější (mohl jsem více získati). Us. — **na čem**. Mnohemťby zištnější na duši i na těle byli. Br. — **čeho čím**. Nevymluviš sobě nic, aniž toho čiem zišćen budeš. Tkad.

Zít, a, m., os. jm. Z. Jns. Vz Tf. II. 1. 193.

Zita, *zitka*, y, f. = *zeď*. U Jilemn. Ktk.

Zitek, tka, m, os. jm. Z. Jan, prof. a stavitel v Praze. Vz S. N., KP. I. 182. — *Zitek* Em, dr., právník a básník.

Ziterek, rka a rku, m. = *zítřek*. Na Slov. Bern.

Ziteřen, a, m., sam. u Hodkovic. PL.

Ziti, vz Žáti.

Zítkov, a, m., *Zítkové*. Vz Sdí. Hrd. II. 247.

Zitra, *zejtra* (zastr. a sotva dobré: *zeytra*, *zýtra*, V., Br., *zaytra*, Ben). *Zitra* povstalo z zjitra, změnou *ji* v *í* (odsutím a zdlouženim): zitra; ze *zajitra* vzniklo vysutím *zajtra* a přehláskou zejtra. *Zýtra* sotva po právu se píše a jest tento tvar nejspíše zůstatek po pravopise bratrském, který mimo to i v *zejtra* oporu nalezl, když se (ovšem chybně) soudilo, že proti *zejtra* má býti spisovné *zýtra*, jako proti obecnému *pejcha* je spisovné *pýcha*, a prý proti *prej*. Gb. III. 75. — *Z. = na druhý den*, morgen. Z. ráno, o poledni, po poledni, večír, k večerou (k večeru). D. Zjutra rozpálimy krutosť vśn. Rkk. Inhed zitra (časně ráno), ne k večeru vstavše. Kat. 27. Zajtra u prvej zoře by Čech sám jedin na hoře. Dal. 2. 25. Do zejtra, *lépe*: do zejtří. V zejtra mne odvezou (= zejtra). Č. Co z. býti má. Kom Udělám to zejtra, dá-li pán Bůh, so Gott will; Přijdu zitra, dá pán Bůh. Dch. Dnes onen, ten zítra se řiti. Msn. Or. 114. Každé dnes nebo zejtra rozpadává se jako kus staré hliny (dny zacházejí bez památky). Šml. Aby přišel zajtra ráno. Tristr. Co možná, dnes udělejme, na zejtra nečekejme; Bych umřel dnes neb zejtra, odkáži vše jemu. Us. Kál. Da-li Bůh zitra. Na Zlinsku. Brt. Do zajtra rána kým sa naspím . . . Dbš Sl. pov. I. 251. Povedz ty mi, moja milá, povedz, kam ty zajtra na trávičku pôjdeš?; Lúčka zelená, nepokosená, daj, Bože, rosy, lúčka sa skosí zajtra do rána. Sl. spv. I. 8., IV. 149. Ve dne zítra nšla. NB. Tč. 148. V noci jeli pryč a zítra (z jitra) zase přijeli. Pč. 12. A prosim tebe, aby sve tovaryše zajtra buohdá velmi ráno proti mně poslal; A zajtra týden bude, měl jest knieže lidi své pohromadě. Arch. IV. 4., 407. Opaš sebe pásik zajtra na sobášik, milá moja ľalija! Mt. S. I. 149. Ač dnes jest zlý, zajtra muož býti dobrý. Hus III. 180. Nedojdou-li dnes, dojdou zítra; Dnes tlusto, zítra pusto (o marnotratném). Proch. Nepřijdu-li dnes, přijdu zítra (o lenochu). Hš. Tak buď živ, jak bys měl zítra umříti. Hkš. Co máš dnes snísti, schovej na zejtři, a co máš zejtra dělati, dělej dnes; Co dnes propustíš, zítra nedohoníš. Hkš. Co máš urobiť zajtrá, urob dnes a co máš zjiesť dnes, nechaj si na zajtrá. Slov. Zátur. On je tu dnes a zejtra kdes. Pamatuj, že je i zítra den. Vz Šetrnosť. Nepůjdu-li dnes, půjdu zítra. Vz Loudal. Dnes ne, ale až zítra. Vz Nikdy. Lb. Prestaň robiť, veť i zajtrá svitne; Keď sa nahneváš dnes, len zajtrá sa vyvřš (nemstí se v hněvě); Pojedz do čista, aby bylo zajtrá pekne (nenechávej nic na talíři). Slov. Zátur. Zajtrá budú krivých páliť a rovnými podpaľovať; Čo môžeš dneská urobiť, neodkládaj na zajtrá. Mt. S. I. 121., 113. Dnes člověk, že by skály lámal, zítra by ho větřík povalil; Který hospodář nemyslí večer: Co zejtra? ten už dohospodařil. Slez. Šd. Třeba se dnes nedohonili, zítra se potkáme; Není dobře toho hněvati, koho zítra musíš odprošovati; Dnes jsme zde a zítra kde! Us. Bž. Kdo včera lhal, tomu i zítra se nevěří. Č. Ne dnes, však je zejtra čas (říká lenoch). Dch. Lepší dnes kus, než z. hus. Z. také den bude (říká se příliš pracovitým). Z. se také bude chtít jíst (říká se mrháčům). Ros. Lepši jedno dnes, než dvoje zítra. Koll.

Zitrajši = *zítřejší*. Na Slov.

Zitřejšek, ška, m. = *zítřek*. Počkej mi až do z ška. Us. Žiaden o zajtrajšok sa netrápil. Syt. Táb. 45. Princ velmi plano spal, čo ho ten zajtrajšok trápil; Počkaj, veď ty do zajtrašku prestaneš jankať. Dbš. Sl. pov. I. 80., 118.

Zitřejší, *zejtřejší*, morgig. Z-šího dne; k z-šímu dni; z-ším dnem. V. Vz Zítra. Z-ším dnem se nechlub. Br Vz Nynější Ani dňa zítrajšího nemáš slúbeného. Mor. Tč. Na zajtreënú očekávali pótku; Zajtrešná všetkých dá psom za kořisti porážka. Hol. 133., 269.

Zitřek, *zejtřek* (zastr. *zajtřek*, *zýtřek*), třka, m. = *zítřejší den*, der morgige, morgende Tag. Máť své z. povinnosti. Puch. Jeden dnešek za víc stojí než dva zejtřky. Hlas. Dá-li nám Bůh zejtřka se dočkati. Sych. Mějte strpení do zejtřka. Solf. Před zejtřkem nepřijde. Us. Tč. Necháme si to až na z. Us. Šd. Keď by som ja mala, ej, kľúče od svitania, nedala bych svitať, ej, do zajtreka rána. Sl. spv. III. 109. Život od dneška do zítřka. Dch. Kdo zná, čo zajtrok životu pripraví? Sldk. 389. Schovej to k zítřku, do zítřka. Na z., od zejtřka (za 8 dní), D., po zejtřku. Ros. Přes z. tam zůstanu. Us. O z. se nestarati. Prov. Vz Zítra.

Zitření, n., die Verschiebung bis morgen, von einem Morgen zum anderen. Na Slov. Bern.

Zitrešiti = *zítriti*. Na Slov. Bern.

Zitři, *zejtří*, *zýtří*, n., der Morgen, morgige Tag. Až do z., k z. V. Schovej to k z. D. Jsem pozván k z. Br. Na z. (druhý den po svatbě) přínos nevěsty bývá. Kom. V pondělí na zejtří po sv. Trojici. Zlob. Po zejtří, übermorgen. Jg. Na z. toho dne. Kos. Sluha Páně do kostela pozýval na z věřící lid. Kos. Neměl chleba k z. Er. P. 391. Potom hned na zejtřie veliký vietr byl. Let. 164. Vz Zajtří.

Zitriti, il, en, ení, bis morgen verschieben. Na Slov. Bern. — **co**.

Zívačka, y, f. = *ustavičné zívání, zívanice*, die Gäbnsucht. V.
Zivák, a, m. = *ryba*, der Gäbnfisch, das Gähnmaul. D.
Zívala, y, m., osob. jm. Mor. Šd.
Zívání, n., das Gähnen. Cf. Zívačka. V. Popsdlo mne z. Us. Tč. Z. křečovité, der Gähnkrampf. Nz. lk.
Zívaulce, e, f. = *zívačka*, die Gähnsucht. D.
Zívati (zastr. *zievati, zývati*), *zívávati*; *zívnouti*, ul a vi, ntl; vz Záti. Z. ze zějati = ústa otvírati, gähnen; zývati (vy-, nazývati) z koř. zu, sr. zovu = volati, pobízeti. Cf. Šrc. 186. — MV. — **abs.** Komu se chce spáti, ten zívá. Kom. Když jeden zívá, zívá i druhý. (Když jedna husa pije, pijí jiné všecky. Vz Tělo). Č., V. Dostal bíti, až zíval. Na mor. Val. Vck. Jen zívl, umřel. Ros. Hus zíve, jak by chtěla uštipiti; Dítě zíve (otvírá ústa), chce cosi říci. Na Ostrav. Tč. Proč zívajíce děláme kříž na ústa? Vz Mus. 1853. 485. Zívá-li kdo, zpomínají naň přátelé. Kld. — **si.** Vítaz si zívnul a postavil se na nohy. Dbš. Sl. pov. V. 63. — **kde.** Zívám *okolo*, ἀμφιχάσκω. Lpř. Sl. I. 42. Zíva sa mu ako psovi na pazderi. Slov. Zátur. V skalách sluj zívá. Vrch. — **jak.** Z. na celé kolo, na dvě kola. Vlč. V ohni. I. 5. Zívá *přes* celý přístav široce. Osv. I. 86. — **se komu kde za kým.** Psovi i medzi ľuďmi vždy len za psami sa zívá. Zbr. Báj. 58. — **proč:** hladem. Kom. — **čím.** Dokud člověk ústy zívá. Koll. — **se komu.** Zívá se mi = chce se mi zívati. Sotvy sa mlňalo pátym slnko behom, naporád zívat sa mu ústami začne. Hol. 344. Vyčkáva, ale nemôže vyčkať nikoho. Takto už aj zívlo sa mu nickol'koraz. Dbš. Sl. pov. VIII. 3. Zívá se chrtům (psům), nebude dobré štvání (když se komu do práce nechce, těžko ho hnáti). Ros. — **Z. se** = *rozvírati se, rozsedati se*, sich aufthun, klaffen. Lex. vet. Zívla se mu lávka a padla do vody (zavíklala). Koll.
Zívavě = *nebedlivě*, gähnend, schläfrig, nachlässig. V.
Zívavosť, i, f., die Gähnsucht. Nz. lk. Vz Zívačka. — **Z.** = *ospalosť, nebedlivosť*, die Schläfrigkeit, Nachlässigkeit. Jg.
Zívavý, gähnend. Bern., Bž. 231. — **Z.** = *ospalý, nebedlivý*, gähnend, schläfrig, nachlässig. V.
Zívek, vz Zívko.
Zível, vz Zevel.
Zívko, a, n. = *zívek, zívnutí, zívání*. Najprv Zívko, potom Kyvko, za ním Dremko a pak Spanko (napřed se zíve, potom kývá, podřimuje a konečně spí). Na Slov. Zátur.
Zívlovati, vz Zevlovati.
Zívnouti, vz Zívati.
Zívnutí, n., das Aufgähnen. Dítě na z. (poslední = na smrť). Mor. Knrz. Na boží narození o komárovo z., na nový rok o kuří krok, na tři krále o krok dále (přibývá dne). Na Zlinsku. Brt.
Zívota, y, f. = *zívání*. Novoroč. 1824.
Zívoun, a, m., der Klaffschnabel. Rk.
Zíz = *žízeň*, zastr. Šb. Lit. 120.
Zizák, a, m. = *špehýř*, der Späher. Slov. Bern. Cf. Zizati.
Zizán, u, m., zizania, tráva. Rostl.
Zizati = *vzírati, nahlédati*, begierig hineinsehen. Slov. Plk. — **kam, kudy.** Zizal na vaše krásne líce, cez cudzie ploty. Na Slov. II Vaj. BD. I. 62.
Zízlati = *šp. mluviti, z na místě ž říkati.* — **Z.** = *žváti, pleskati*, schwätzen, faseln. Us.
Zižďati se = *sjížděti se.* Na Ostrav. a ve Slez. Tč.
Zjabra, y, f., das Mundgeschwür. Slov. Bern.
Zjačení, n., vz Zjačiti, Zjačeti.
Zjačený; *-en, a, o*, vz Zjačiti.
Zjačeti, el, enl, einen Schrei thun, *zkřiknouti*. Na Slov. a Ostrav. Domorodý však zjačí: Stoj! Zhr. Báj. 52. Kykyriky! kohút zjačí, čert už ďalej ísť nestačí. Lipa 365. — **na koho.** Na Ostrav. Tč.
Zjačiti, il, en, ení = *zvésti, způsobiti*, arten. Dobře zjačený (zvedený) člověk, gut geartet. D.
Zjadání, n., vz Zjadati. Z. múdrosti, in vertigatio sapientiae. BO.
Zjadati, *zjadovati* = *vyptati, zvěděti*, erforschen, zastr. — **co.** Střeň kořene najprojatější zjadovati. Výb. I. 788. Věštbu z Bj. Hospodin zjadnje srdce. BO.
Zjadovati, vz Zjadati.
Zjadovný, scrutabile, *vyzpytatelný*, erforschbar. Srdce nezjadovné. BO., Pror. Jer. 17. 9.
Zjadrnatěti, ěl, ění = *v jádro přijíti*, kernig werden, einen Kern bekommen. — **kdy.** Žito již suché po tom dešti opět zjadrnatí. Us. Žito teprv později zjadrnatí (zjadrní). V Kunv. Msk.
Zjadrněti, ěl, ění = *jádro dostati*, kernig werden, einen Kern bekommen. — **kde.** Obilí na rose zjadrní. D., Tč.
Zjagati sa, erglänzen. — **kudy jak.** Na Slov. Zaleskly sa hviezdy a otvorom v krub zjagala sa sláva plemenná. Phld. III 1. 41.
Zjahodnělý = *mající podobu jahod*, beerig geworden. Z. semena, nažky. Z. kalich. Rostl I. a. 89.
Zjahodněti, ěl, ění, zur Beere o. beerig werden. Rostl. I. a. 89.
Zjajknúť, knul a kl, utí = *jaj zvolati*, jaj aufschreien. Slov. — **abs.** Bo to tie gajdy zjajkly. Dbš. Sl. pov. IV. 83. — **proč.** Žiak mu frknul medzi oči svätenej vody a čert zjajknul od ukrutnej bolästi. Ib. II. 20.
Zjalověti, ěl, ění; *zjalovivati* = *jalovým se státi*, unfruchtbar, gelt, mager, saftlos, schmacklos, hohl, leer werden. Zjalovi strom, pole atd. Mand. Rudná žíla z-la. Hř. Kráva z-la. Us. Vtipy tvoje všecky z-ly. Zbr. Lžd. 193. — **kde.** Osení ctnosti v jebo mysli zjalovělo. Ryt. kř. Celý obor myslný byl již jakoby z-věl v národu. Pal. Děj. V. 1. 120.
Zjunkověti, ěl, ění, ein Koller werden. Kůň z-věl. Us.
Zjapati, auffangen, aufschnappen. — **co.** Pes zjapal všecky kúsky, co sem mu hodil. Na Ostrav. Tč.

Z jara, mit Beginn des Frühlings. Z. děvy provodí hru na Helenu. Sš. P. 724. Vz Jaro.
Zjaravieť = *zjařiti se*. Slov. Loos.
Zjárčený = *zryhovaný*, gefurcht. Slov. No z cbrhtov skalných, divo obnažených, z úbočí strmných, hlboko z-ných šta pomstva božia růťa sa prívaly, aby ti role i tebe zobraly. Hrbň. Rkp. Vz násl.
Zjárčiti, il, en, ení = *járků nadělati*, furchen. Slov. Vz Zárčiti. — **co komu**. Voda zjárčí nám často lúky, polia, stráne a úbočia. Zátur. Priat. I. 22.
Zjaření, n., vz Zjařiti.
Zjařený; *-en, a, o*, vz Zjařiti. Z. srdce tluk. Hdk. Les. kv. 14.
Zjařiti, il, en, ení = *jarým, jarním učiniti*, zum Lenz machen. — **co**. Zem z. Hrbň Rkp. Slunce kraje tyto zjařilo. Koll. — **Z.** = *popuditi*, aufreizen. — **koho**. Jg. — **se** = *rozhněvati se*, zürnen, zastr. Jir. — **se komu**. Nezjařte (sě) bozi svému sluzě. Rkk. 20. — **co čím**: řečí. Proch. Děj. bibl. I. 265. — Kká. K sl. j. 209. — **se kdy**. Dy se pozno (pozdě) zjaří, úroda se zdaří. Na Ostrav Tč.
Zjarmení, n., die Unterjochung.
Zjarmený; *-en, a*, o, unterjocht. Z. lid. Kká.
Zjarmiti, il, en, ení, *zjarmovati*, unterjochen. — **co komu**: domovinu. Kká. K sl. j. 138.
Zjasati, erhellen, erglänzen. — **kde, kdy jak**. Iskra za iskrom nech letí do výsostí, že tmavé nebo (nebe) **nad** námi zjasá novými zorami slávy, krásy, velebnosti. Phld. III. 472. Oko v mžiknutí rekovným ohněm zjasá. Nrd. — **se**. A raz oko se zjasalo. Hdk. C. 16. — **se komu**. Treba otvoriť oči a zjasajú sa vám krásy. Phld. III. 1. 11. — **se kde**. Tu odrazu zjasalo sa mu **pred** očima, jakoby sa bylo pred ním zablisklo. Dbš. Sl. pov. III. 95., Bož. Němc. VII. 188., Hdk. C. 33. — **se čím**. Vstalo, všetko zasi vstalo svitom jasnej ráno doby, kvietá perlou sa zjasalo, co v suchotách vädlo v hroby. Čjk. 34.
Zjásati, vor Freude aufschreien.
Zjasna, *z jasna*, beim hellen Lichte. Z. sa blysklo. Hol. 414, 69. — **Z.** = *za léta*, zur Sommerszeit. Má panenko krásná, nestrhaj mia z., trhaj mia na podzim. Sš. P. 417.
Zjasnějšiti = *jasnějším učiniti*, heller machen. Koll.
Zjasnění, n., die Klarstellung. Ostatně vz Zjasněti a Zjasniti.
Zjasněný, vz Zjasniti. Z. čelo, Hrts., Kká. Td. 145., mysl. Msn. Or. 106. — **čím**. Drobné okienka, ktoré zjasnené boly koznbovými ohňami; Z jej šedých očú svietila dobrota, tvár bola z-ná citom a nežnou starostlivosťou. HVaj. BD. I. 15., 131.
Zjasněti, ěl, ění, klar, hell werden. — **abs**. I tváre z-ly. Phld. III. 2. 114. — **kdy**. Hore Slovák, vstávej hore! Zjasnie Krivaň v rannej zore. Btt. Sp 177. — **čím**. Oči radosti z-ly.
Zjasniti, il, ěn, ění; *zjasňovati*, klar, hell machen, erhellen, klarstellen. — **co**. (Anděl) zjasnil jeho dráhu. Čch. Dg. — **co čím kdy**. V noční době cestu světly z. Us. Ty čeľaď svoju hanou pokrytú zjasňuješ slavianskou slávou. Sldk. 635. Tehdy mu už ponadýchal, mysel tvým zjasní mi světlom a všeliků rozplaš tmu. Hol. 3. — **co (komu)**. Povztyčí hlavu, zjasní zrak. Nitra VI. 81. Zjasnil své přísné tahy. Vrch. Prornekou jí zjasňujíce líc. Osv. VI. 518. Úsměv rty mu zjasnil. Vrch. Z-la se mu tvář. Vrch. Radosť zjasnila mu líce. Čch. Dg. 610. — **se**. Představy souhlasné se zjasňují. Dk. P. 28. Nemrač se a nermuť, zjasni se. Hdk. C 59. Už se z-lo, bude pohoda. Us. — **se jak**. Lampa se dvojmo z-la. Sldk. 295.
Zjasoniti, *zjasňovati* = *jasem osvítiti*, aufhellen. To božie slniečko vše vyššie putuje, všetky božie tvory mocne zjasoňuje. Slov. Č. čt. I. 226, Phld. IV. 467.
Zjastřabený = zjestřabený. Slov.
Zjastřabiti = zjestřabiti. Slov.
Zjastriti = *zpozorovati*, erblicken. — **co kde**. Janko sa obzerá, a **nado** dvermi zjastri dač pekného. Č. Čt. II. 58.
Zjašení, n. = *zděšení, zplašení* Vz Zjašiti.
Zjašený; *-en, a, o* = *zděšený, splašený*, erschreckt, aufgescheucht. Slov. Behal ako z-ný. Č. Čt. I. 202. Zlatovláska z-ná, nastrachaná vybehla von. Dbš. Sl. pov. I. 12. Z. svět. Phld. III. 581. Veľký stal se buchot, z-ní až pobli sa strážni; Z. ľud; Z-né lúčom neb sirkou mesto zapáli. Hol. 47., 57, 116. Z-ní psi zavývali. Hol. 315.
Zjašiti = *zděsiti, zplašiti*, wild, scheu machen. — **koho**: vola. Koll. Z. krávy. Tč. Hdž Rkp.
Zjať, nehmen, aufnehmen. Slov. Loos.
Zjatriť = *zjitřiti*. Na Slov.
Zjatý; *-at, a, o*, gefangen, eingenommen. Vem si statku všeho dosti a co bude k tvé libosti, vem si stříbra, vem si zlata, má dušička už je zjata. Sš. P. 14. Vz Zejmouti.
Zjav, u, m. = *zjev*. Slov. Dbš., Šd, Tč.
Zjavení, n. = *zjevení*. Slov.
Zjavený = *zjevený*. Slov.
Zjavisko, a, n. = *zjev*. Hrozné z. Na Slov. Sldk. 481. Strašné to bylo z. Lipa 323.
Zjaviti = *zjeviti*. Slov.
Zjavný = *zjevný*. Slov.
Zjavovati, vz Zjevovati. Slov.
Zjavuvati = *zjevovati*. Slov. Šd
Zjažený = *zježený*. Slov.
Zjebati, durchschütteln. — **koho**. Zimnice bo zjebala. — On ju (ženu) zjebal, fleischlich beiwohnen.
Zječeti, el, ení, vz Zjačeti, Ječeti.
Zjeď, i, f. = *darmožroutstvo, druh lidí jiné ožírající*. Trakt. bratr. 1508. Z. nešlstých lidí. Aesop. 175.
Zjedati, vz Snísti.
Zjedení, n., das Aufessen.
Zjedění, n., die Vergiftung. Vz Zjediti. Bern
Zjedený = *snědený*, aufgegessen. Reš.
Zjeděný; *-ěn, a, o*, vergiftet, giftig gemacht. Slov. Bern.
Zjedinělosť, i, f., die Vereinzelung. Nz.
Zjedinělý, vereinzelt, individualisirt. Nz.
Zjediněti, ěl, ění, vereinzelt werden.

Zjediti, il, ěn, ění = *jedem napustiti*, vergiften, giftig machen. — **co**: šíp. Slov.

Zjedky, pl., m. = *objedziny*. Sluhovia pozor dávajú, by zjedky nezkapaly dnes večer zpopred statku. Mt. S. I. 171.

Zjednanec, nce, m., der Gemiethete. Smet. Děj.

Zjednání, n. *zjednávání* = *skutek zjednávajícího*, die Vereinignng. — **Z** = *smluvení*, die Vergleichung, Vereinigung. Bern. — **Z.** = *porovnání*, *svazek*, der Vergleich, Vertrag, die Verabredung, Verhandlung, Abmachung. Důležitější bylo z. téhož sněmu ve věcech církevních. Pal. Děj. IV 1. 92. Cožby více bylo mimo to z., což jsú ti čtyři ubrmanové byli mezi nimi zjednali, tu Šebor a Beoešek ty věci povatalé dále mezi nimi zjednali pod základem 50 hř. gr. Půh. II. 577. Stala se smlouva a z. Ms. 1474. — **Z.** = *opatření*, *pořízení*, die Ausrichtung, Bewirkung, Erlangung. Kázali jsme dskami zapsati toto naše z. a ustanovení. Vl. ař. 2. Z. pokoje, Šmb., míru. Dch — **Z.** = *způsobení*, *učinění*, das Schaffen, Erschaffen, Stiften. Z ním božím málo jich zabito, die Fügung. Martim. Božím a-ním s tohoto světa sšel. Sd. kn. op. Vždyť na to přijde z-ním božím, žeť vstane z mrtvých Št Kn š. 28. — **Z.** = *zaopatření*, die Schaffung, Anschaffung, Ver-, Einschaffung Jg. Z. si čeho ze svých peněz; Nová z., Neuanschaffungen. Šp. — **Z.** = *najmutí*, *objednání*, das Dingen, Bestellen, die Dingung, Bestellung Jg.

Zjednaný; *-án*, *a*, o, gedungen. Z. dělník. Us. Dělá jako z-ný = pilně pracuje. Us. Kšf. — **zač**: za plat. Us. — **Z.**, verschafft, angeschafft. Z. zboží. — **zač**. Ach můj věnečku zelený, za sto tolarů zjednaný Sš. P. 433. — **Z.**, erlangt, ausgerichtet. Us. — **čím**. Písmo duchem svatým z-ně. Št. N. 146. Vz Zjednati.

Zjednati, *zjednávati* = *spojiti*, *sjednotiti*, vereinen, vereinigen; *smluviti*, *umluviti*, sich mit Jem. vereinigen, übereinkommen, einen Vertrag schliessen, verabreden, beschliessen, verhandeln; *vyříditi*, *pořiditi*, *opatřiti*, ausrichten, bewirken, zu Wege bringen; *spořádati*, ordnen, in Ordnung bringen; *zaopatřiti*, *koupiti*, an-, ein-, ver-, herschaffen, schaffen, kaufen; *za peníze najmouti*, dingen, bestellen. Jg. Vz Sjednati — **abs.** Zjednaj ako cigáň a zaplať ako človek (ako pán). Slov. Zátur. V tom kostele jest odpuštěnie hřiechom podlé toho pořadu, jakž jest sv. duch zjednal. Št. Kn. š. 26. — **co, koho**: pokoj, příměří (učiniti), Martim, nesvorné (sjednotiti). Us. Němý nic nezjedná (nevyřídí). Prov. Z. kuchaře (najati), lodí, Har., něčí smrť, Troj., nesnáze, Pass., svědky. Bern. Konšelé co zjednají, o tom mají relaci učiniti. Kol. 5. Z. smír, Dch, pořádek. Šmb. Poněvadž jste sami bez nás sněmovali, sami sobě také to držte, co jste zjednali. Pal Děj. V. 2. 82 To sebránie zjednali sú byli kniežie. Let. 28. Strany mají ten výpis z. Půh. II. 552. Z. smiřství. Hus 203. — **komu čeho (šp.** *m.*: *co*). Z. pravopisu Husovu průchodu, šp. m.: průchod. Vz Z. Brt. — **co při kom** = provésti. Bs. — **co, s kým, s čím** = *smluviti*, *umluviti*. On po své vůli s ním zjednal. Pulk. A to zjednajíc a zavrúc s jebo milostí. Tov. 6. Zjednával se s písmem (srovnával). Tkad. I vešel un do jednoho domu a zjednal se s gazdom. Er. Sl. Čít. 72. Zjednal s Římany příměří. Lpř Děj. I. 209. Žeť jest svú věc zjednal s kacieři. Arch. I. 28. — **se s kým oč**. O ty peníze slíbil se s mým mužem z. a smluviti. Půh. II. 265 — **co čím (kde, u koho)**. Aby odbojem zjednána byla vůle a pomoc papeži. Ddk. II. 292. Děvečka ta sisk veliký zjednávala panům svým věštěními. Sš. Sk. 193. Z. si něco velikým nákladem a prací. Jg. I. 17. Dobrotú boží je to zjednáno (že pokáním můžeš spravedlivým se státi). Št. N. 332. Řečí, mluvením, V.; klamem z, čeho silou nelze. Ráj. Svou radou něco z Ráj. Svou modlitbou to u vás zjednsla. Br. — **co proti čemu**: stráž proti městu z. Troj. — **co, koho sobě k čemu**: k potřebě. Ros Z. někoho k něčemu, dingen J. tr. A ty posly ke dskám zjednajte. Půh. II. 349. Zjednán jest k lidu (připojen). BO. Dcera mateři své ženu na svůj groš k opatrování z. má. List z r. 1667. Tč. — **co zač**: za peníze V. Za čo môžeš, za to zjednaj. Slov. Zátur. — **komu co (kde)**: bezpečnosť, penize, D., přístup někam, V., milosť a přízeň, V., nový oblek. Sych Lásku a přízeň u někoho si z V. Má také purkmistr, když soud zemský bude, stolice pánům a sedění zjednati. O. z D. Z. si, někomu ticho, něčemu průchod, Us., platnosť, četné přívrženstvo, zemi mír, Šmb., pověsť lakomce, Hrts., výživu, Osv. I. 340., nmění půdu, Vlč., si zásluhy, Mus. 1880. 165., lidu zábavu. Anth. I. 3. vyd. VI. O to běželo z. všeobecné uznání tomuto povolnému nástroji svých snah. Ddk. III. 257. Pakli by mn dílo zjednali. Sedl. Rychn. 37. Už jste vy jí mohli střevičky z. Sš. P. 427. Tím nic nemohli sobě z. toho, což chtěli. Čr. Fojt jí sám jednoho (koně) zjednal. NB. Tč. 6. Pět hř. úroka, jakož jí otec její zjednal. Půh. II. 137. — **co sobě na kom.** Z si milosť na králi Zříz. F. I. A. XXIII. Kto sobě to na králi zjedná, tomu výpis má dán býti. Vš. Jir. 385., 391. Poněvadž jest Vrncova čeleď na pánu zjednala, že jí tu jmieti nechce. NB Tč. 152. — **si co odkud.** Kdožby sobě zápisy buď od nás aneb od budúcích našich králů českých zjednal Zř. F. I. B. XVI. Z si co od pána. NB. Tč. 152. — **koho nač, do čeho**: dělníky do práce, na žně (najati). Us. Z. tesaře na dílo. GR. Z. někoho do služby. Dbš. Sl. pov. III. 45. — **kde (oč).** On v arcidiocesi své předpisům průchod horlivě zjednával; Když o to běželo **před** výpravou do Říma z. v Německu mír. Ddk. III. 178., 197. Zjednal **mezi** nimi smír. Us. Sigmund sám zjednal příměří mezi zetěm svým Alhrechtem a panem Menhartem. Pal. Děj. III. 3. 59. Aby **u** hospodáře toho jemu hospodu z-li. BR. II. 118. b. Kterak jsú mezi nimi to z-li o ty meze; Což by ti mezi nimi dále z-li, aby na toto dosti měli. Půh. II. 454., 577. — **o čem**. Aby (král) aspoň ořjak o českém běhu zjednal. Pal. Děj. IV. 1. 98. — **co**

jak: po své vůli. Pulk., Sych. Zemi v řád a pokoj z. (spořádati). Mus. S těžkostí to zjednal (opatřil). Štěstí. — se. Kam ji pošleš, bned se všude zjedná (zůstane tam civěti). Us. Má z., aby se to stalo. Pňh. II. 456. Daj ruku, zjednáme sa. Dbš. Obyč. 161. — koho z čeho. Zjednal sem ji z 15 stříbrných. Br. Tvrdo zjednaj, mäkko zaplať. Slov. Zátur. Zjednám to přátelsky; Chci z. podlé tvé vůle; I zjednal sobě nad to ještě 500 hř. stříbra. Ddk. II. 395. Něco pracně si z. Us. — kdy. Za tři dni si to zjednal. Us. Vz Z. co kde. — aby. Zjednal, aby bylo město ohleženo. Ms. — s inft. Zjednal se mu svině pásti. Koll. Zjednal mu jísti a píti. Us.

Zjednávání, n., das Uihereinkommen, Besorgen. Vz Zjednati. CJB. 353.

Zjednávatel, *zjednavatel*, e, m., der Besorger. Vz Zjednatl. Dcb.

Zjednávati, vz Zjednati.

Zjedno = *zajedno, jednostejně*, gleich, gleichermassen. Že jaň jemu všicbni z. nepřieli. 14. stol.

Zjednocení, *zjednocený*, vz Sjednocení, Sjednocený.

Zjednocovati, vz Zjednotiti.

Zjednodušení, n., die Vereinfachung. Z. výrazu mathematického. Us. Dch., Pdl.

Zjednodušiti, il, en, ení, *zjednodušovati*, vereinfachen. Nz. — co jak. Podlé nejvyšší možnosti něco z. Nz. — co: vzorec, výraz mathematický. Us. Pdl. — co čím: svým důmyslem stroj z.

Zjednostajiti = *zjednostejniti, ztožniti*, identificiren, vereinerleien. — co. Nz.

Zjednostejniti = *zjednostajiti*. Nz.

Zjednotění = *zjednocení*. Slov. Bern.

Zjednotěný = *zjednocený*. Slov. Bern.

Zjednotiti, vz Sjednotiti.

Zjednotlivěti, ěl, ění = *zjednotněti*, vereinzelt werden. Jg.

Zjednotliviti, *zjednotniti*, il, ěn, ění, *zjednotlivovati* = *jednotlivým zdělati*, individualisiren, specificiren, vereinzelnen. Um. les., Mus. — co. Pavel tu všeobecnou větu zjednotlivuje. Sš. I. 73. — Pbld. I. 1. 22.

Zjednotlivovati, vz Zjednotliviti.

Zjednotněti, vz Zjednotlivěti.

Zjednotniti, vz Zjednotliviti.

Zjedovatěti, ěl, ění, giftig werden. — čím. Tiem nešťastným zbožím, jež Kristus nazývá mamonovú zlosť, z-lo a ztráveno jest nám takměř všecko křesťanstvo na dnšl. Hus II. 81.

Zjedovati = *zjedoviti*. Mus. II. b. 28.

Zjedovatilý, giftig, angesteckt. Ottersd.

Zjedovatiti, il, ěn, ění = *jedovatým učiniti*, mit Gift anstecken, vergiften. — co. Reš. — co čím. Hanlivým jazykem vše z Plk., Tč.

Zjedoviti, *zjedovati* = *zjedovatiti, jedem napustiti*, vergiften. — koho: děti. Výb. I. 169. — co komu. Ms. Mus.

Zjedzť = *snísti*. Slov. Zjedzte ma, vlčky, zjedzte, už ma môj milý nechce. Sl. spv. II. 64.

Zjehlený; *-en, a, o* = *uáboditý*. Rst. 524. Vz Zjehliti.

Zjehliti, il, en, ení = *zšpičatiti*, zuspitzen. — co. Rostl.

Zjehniti, il, ěn, ění, ein Lamm werfen. — koho. Ovce všecky jehence pořesté zjehnily. BO.

Zjechati, herabfahren, -gleiten. — odkud. Snopy z vozu z-ly. Na Ostrav. Tč. S cesty, s kopce z. Tč. — Z., losziehen. — na koho, kam. Ib. Tč. — Z., abfahren, durch Fahren verderben. — co: cestu. Ib. Tč. — se, zusammenfahren. Ib. Tč.

Zjektati, anfangen zu brausen. Proch.

Zjímati = *zjímati*. Ž. wit. 105. 46., Hr. rk. 74. b.

Zjemnělý, verfeinert, milder, sanfter gemacht. Z. hlas. Kká. Vz Zjemněný.

Zjemnění, i, f., die Milderung, Verfeinerung. Dcb. Z. lidstva, Osv. I. 556., citu. Dk. P. 157. Vz Litotes.

Zjemněný; *-ěn, a, o* = *zjemnělý*.

Zjemněti, ěl, ění = *jemným se státi*, fein, sanft, mild werden. Krok. — čím. Mysl vzdělánim zjemní. Us. Pdl.

Zjemniti, il, ěn, ění, *zjemňovati* = *jemným učiniti*, mildern, besänftigen. — co čím. Když tě dnové světlem vedou, zjemňuj sobě cestu vědou. Sš. Bs. 175. — se. Cit se zjemňuje. Ddk. P. 124. Mravy jeho se z-ly. Us.

Zjemňounka, ganz fein, leise, zart. Z. zapisknouti, Sá., někobo pobladiti.

Zjemňování, n., vz Litotes, Zjemnění.

Zjemňovati, vz Zjemniti.

Zjesti (vyslov: *žest*), zastr., vz Snísti.

Zjestřáběti, ěl, ění, ein Habicht werden, die Natur eines Habichtes annehmen, wild werden. Vz Zjestřábiti se.

Zjestřábiti, il, en, ení, zum Habicht o. Wild machen; z. se = *zjestřáběti, jestřábem se státi*. Když se káně zjestřábí, více drápe nežli rozený (nežli sám) jestřáb. Mus., Č. M. 101., Tč. Když se vrána zjestřábí, hleďte se ptáci. Brt. S. 96., Šd., Č., Bž.

Zjeti, vz Sjeti.

Zjetný = *zjetý, vozový*. Z. cesta. Na mor. Val. Vc., Lpř.

Zjetřiti = *zjitřiti*.

Zjev, u, m. = *zjevení*, die Erscheinung. Z. = úkaz, každá změna, kterou znamenáme prostřednictvím nervů. Vz S. N. Mužové jsou zjevy větrné. Koll. Die Erscheinung, Manifestation, das Phänomen. Z. akustický, Nz., příjemný, obludný, gespänstige Ersch., das Phantom; zjevy duchů, Geistererscheinungen, duševní, Dch., mluvnický, Ndr., rájský, Čcb. Bs. 153., dějinný, politický, socialní, literarní, Osv. I. 78., 288., přírodní, bistorický, kulturní, Sbn., veřejný, Kř., neradostný, KB. III., smyslný, Lpř. Děj. I. 23., opovědný (příznak předzvěstný), Nz. lk., řídký, Us., fysikalní, ekliptický, optický, teleskopický, světla, vlasaticový, záhadný, náhodný, thermický, biologický, abnormalní, nepravidelný, meteorologický, elektrický, vzdušný, magnetický, Stč. Zmp. 71., 214., 236., 238., 253., 262., 263., 545., 541., 548., 552., 553., 659., 668., poetický, Šml. I. 53., nový zjev v dějinách, Mus. 1880. 483., duševní; spletité zjevy duševního života. Ddk. P. I., 2. Jebo pomstva přišla za dva roky

na zjav. Na Slov. Tč. To nednhu zjav mdlý ach sem sa blíži. Phld. III. 2. 115. Z. pravdivý. Btt. Sp. 57. Nebyla žádným zvláštním, oslňujícím zjevem. Šml. I. 42. Časom sa i z oka tajnosť srdca na zjav vytočí. Slov. Tč. Tělo je východem a stánkem, zjevem a působitelem ducha. Hš. Sloh. 148.

Zjevati, vz Zívati. Lex. vet.

Zjevba, y, f. = *zjevení*. Šš. II. 12. Srdce pro všelikou z-bu boží otvořité; Zjevbou známo mi učiněno bylo tajemství. Šš. II. 88., 103.

Zjevení, n. = *čin zjevícího i co zjeveno*, das Offenbaren, die Offenbarung, Eröffnung, Erklärung. Ž. wit. Sim. 32. Z. boží, Kom., božské, die göttliche Offenbarung. V. Z. sv. Jana, apokalypsis. Aqu., Bibl. Kristova věčného božství zřetedlná a makavá z. BR. II. 742. b. To je zjavenie božie. Hdž. Čít. 245. Jádro a dřeň z. božího; Židé byli majetníci a držitelé z. božího jim svěřeného; Z. pozdějí dané; Že židé na všech stupněch vývoje z. starozakonného posly boží zavrhovali. Šš I. 15., 25., II. 17., Sk. 74. — Z. = *zjevená věc, zvl. biblí, písmo svaté*, etwas Geoffenbartes, die hl. Schrift, Offenbarung. Jg. — Z. = *ukázání-se*, die Erscheinung. Z. Boha, anděla, tří králův. Zloh. Z. Páně (sv. třem králům), die Erscheinung des Herrn, der Dreikönigstag. Z. sv. trojice (týž svátek). V. Vz Sbn. 399. Vniterné z. boží. Šš. J. 31. Z. andělské. Šš. L. 10. O z. narozeného Krista krále. BR. II. 9.

Zjevenosť, i, f., die Geoffenbartheit. Měst. bož.

Zjevený; *-ven*, *a*, *o*, geoffenbart, eröffnet. Z. náboženství. Us. Nezjevený. V. Kdy a jak sobě toho narozeného krále z-ho měli. BR. II. 9.

Zjevisko, a, n., die Erscheinung. Potom rozprával Rozhoň zjaviska zniklé v Jiskrovom táboře. Sldk. 48.

Zjevitel, e, m., der Offenbarer, Eröffner.

Zjevitelka, y, **zjevitelkyně**, ě, f., die Offenbarerin. Pass. 488. 2.

Zjeviti (Hus píše *vzjeviti*. Vz Hus II. 440.), zjev, vě (íc), il, en, ení; *zjevovati* = *oznámiti, ukázati, na jevo dáti*, eröffnen, offenbaren, veroffenbaren, ans Licht bringen, bekannt machen. V., Jg. Z. = na světlo pronésti, odnětím záclony ukázati, Šš. II. 13.; ve mluvě biblické = oznámiti skrytá tajemství, ana vyšší stránka duše ozářena bývá od osvěty boží. Šš. II. 13. — **co**. V. Z. hory, doly (nalézti). Nar. o h. a k. Měliby při sobě statek jaký, ješto by jeho nebyl, aby to zjevil; A tudiež drnhého že jest držel, kterýž to zjevil. NB. Tč. 206., 250. Nesuď žádného, čas zjeví každého. Mor. Tč. Zjeví Hospodin cestu tvů. Ž. wit. 36. 5. — **co, se komu (kdy)**. Zjev (= oznam, theile mit) pánu svému účtu mou. Deh. S Římom Cařihrad bojovau a Turka děsiu (děsil) svätý kříž, komu tû všetajnu zjaviš. Slov. Hrbň. Jrk. A jak ráno bylo, hned sa mně zjavilo, že sa mé smutné srdce s mů milů lúčilo. Čes. mor. ps. 135. Já tobě zjevnji, že já jim toho neporučila. NB. Tč. 198. Veliká boží dobrota že se tak lidem zjevuje, jakž hy oni pochopiti mohli. BR. II. 9. b. Jan sv. psal jest řecky, co mu Buoh vzjevil; Hnula srdci apoštolskými, aby vzj-li cierkvi svatč skutky Kristovy; Aniž chtie, by vzjevovali lidu obecněmu písmo; Snad nesmiš sě jemu vzjeviti. Hus I. 361., II. 26., 93., 287. Z. se někomu. Kom. Z. někomu svou vůli, své učení, Kram., své tajemství. Ml., Kom., Dal. Zjevil se mu anděl. Ml. Z. se komu **ve snách**. Nechtěl se mu z. = *prozraditi*. Na Zlinsku. Brt. — **komu čeho**, šp. m: *co*. Z. komu budoucích věcí, šp. m. budoucí věci. Brt. — **co, se čím**. Z. se statným. Dch. Jazykem zjevuje sladkosť, srdcem sídlo (osidla) stele, by tě utratil. Mor. Tč. Ot tej (panny Marie) se na ves svět zjevil člověkem i Bohem pravým. Kat. 1748. — **co, se jak**. Dovolením jeho (za dovolením jeho) mu to zjevil. Kom. S velikým vzdycháním milosť vroucí k sobě zjevili. Troj. Otok s velikú tvrdostí když se zevy (zjeví). Sal. Bůh se zjevuje **skrze** věci přirozené. Br. Keď ty jaro ľubé v kráse sa zjavíš. Ppk. I. 48. Krajšie od kvieťa zjavia sa dievčiny so spevom sbierať kviety a maliny. Hrbň. Rkp. Z-vil se mu v celé hrůze. Vrch. Bůh se v něm blažencům zjevuje tváří v tvář; Zjevil se Bůh člověku způsobem nadpřirozeným. MH. 10., 5. Nebo spravedlnosť boží v něm zjevuje se **z** víry k víře. Šš. I. 25. A takéť mi se nehodí toho všeho tak naze zjevovati. Arch. II. 33. Ďábel v člověčí tváři se ji zjevil. Pass. mus. 321. Těch novin nikomu nezjevi **za** žádný vlásek. Kat. 845. — **Byl.** — **se kde**. **Na** jejich gruntech hory se zjevily (**u** samého lesa). Vys. Tataři zmizeli ze země s touž rychlostí, s jakou se **v** zemi z-li. Tč. exc. Z-vena jest faleš v tolařích dělání. Dač. I. 139. V zrcadle se všecko zjeví. Us., Č. Čt. II. 183. Ja som Slovák od rodu, slovenského pôvodu! Moja reč je reč slovenská, ľubozvučná, roztomilá, v nej sä mi radosť nebeská po prvýraz zjavila, keď som začal rozprávať: Otec môj a moja mať. Hdž. Čít. 107. Jak pilně hleděio se k tomu, aby jich nepotkalo žádné příkoří, zjevilo se v městě Biberachu. Pal. Děj. III. 3. 57. Jiní pak to na kříž obracejí pravíce, že by se na obloze měl z. BR. II. 109. b. Čo sa v srdci varí, zjaví sa vo tvári. Mt. S. I. 127. — **se**. Ti moji frajeři všetci mi odchodia; jedon ma odišiel, druhý sa zjavuje, ale moje srdce za prvším banuje. Sl spv. IV. 136., Mt. S. I. 13. — **odkud**. Co slyšíš na koho, nic nezjevuj z toho. Mor. Tč. Zjevuje se zajistě hněv boží s nebe **na** všelikou bezbožnosť lidí. Šš. I. 26. Aby byla vyjevena z mnohých srdcí myšlenie. (Luk. 2.). Hus II. 23. — **kdy**. Zjevoval se **po** ten čas druhdy a někdy podlé toho, jak se mu zalíbilo; Avšak zjevno bylo Nathanovi **u** vidění **za** noci, že . . . Šš. Sk. 6., 87. Zjevil se *tu chvíli* děťátko kadeřavé. Výb. II. 21. Tehda *té noci* biskupovi jest zjeveno; Aby **do** svého skončenie nižádnému nezjevoval. Pass. 31., 38. (Hý.). — **co na koho**. Z-la se faleš na p. Fictnma. Dač. I. 115. A ten pacholek, kterýž na obžalovaného zjevil, jest již pod jiným pánem. NB. Tč. 250. Však naň toho nezjevieše. Hr. rk. 223. — **co o čem**: o krádeži. Har.

Zjevně, offenbar, unverholen, öffentlich. Z. čisti (hlasitě). V. Z. mu slíbil. Ros. Z. něco mluviti, Us., mysl svou oznámiti, Jel., něco činiti, D., zlé páchati. Sych. Bylo-li by to z. vědomo. Zř. F. I. B. XXIX. Pakliby jeho nebylo nebo se pokrývalo soudu utíkaje, tehdy skrze téhož posla má z. před domem bydla jeho pohnán býti. CJB. 379. Co skryto býti má, toho zjevně neprodává, ukrývá. Kom. Mluv z., kde toho třeba; To se z. ukázalo. Dch. Aby jedni druhých nehaněli ani utiskovali z. ani skrytě. Pal. Děj. V. 1. 193. Oba ty listy z. jsú podezřeny a nejsou k tomu svědomie dostatečný. NB. Tč. 167. Z. a zřetelně. Štr. Z. k něčemu se přihlásiti. Mus. 1880. 96. Chce z. věděti dáti. Alx. Anth. I. 3. vyd. 33. Ať z. mluvím; Kristus nazval je z. pokrytce. Já sem z. mluvil a pokútně nekázal sem nic. Hus I. 78., II. 399., III. 253. Dosti z vídámy. GR. — Z. = *zevně*. M. (Jir.).

Zjevník, a, m. = *publikan* M. Ež z hřiešníka a z-ka učiněn apoštolem. 14. stol.

Zjevnodílný. Z. hornina, phaneromeres Gestein. Dch.

Zjevnost, i, f. = *patrnost*, die Offenbarkeit, Evidenz. Ros., Bel., Nej. V.

Zjevný; *zjeven, vna*, o = *zřejmý, patrný, zračitý*, offenbar, augenscheinlich, kundbar, öffentlich, sichtbar, klar, ruchbar, bekannt. Ž. wit. 49. 3. Z. věci, kurva; zjevným mandátem vojákům přísně poručili. V. Zjevné i tajné věci na jevo vyjdou. Kom. Nic není tak tajného, aby nebylo zjevného. Na z hříchy pokuta ukládána. Kom. Z. zhoubce zemský. Václ. VII. Z. příčina. Troj. Z. nepřítel. Kom. Z. nářek cti. V. Z. zoufalství; To je z. jeho směr; Z. odpůrce, protivník, úspěch, děj, rozdíl, zrada. Us. Dch. To jest zjevná nepravda. Osv. I. 522. Články víry zjevné. Mil. 2. Z. povinnost. Šp. Z. stopy, Tf., potřeba, nepřátelství, vítězství, zločinec, odboj. Lpř. J. Pravás ty mať, dejeslávne zjavná. Hdž. Rkp. Svedči a zjavnú pravdu nemôže zapreť. Hol. 383. Slyšice o vašem svítězení nad nepřáteli božími skrze zjevnú pomoc božskú. Pal. Děj. III. 3. 103. Vstoupili v stav manželský: Zachariáš Freisichselbst s zjevnou vdovou. Dač II. 4. Nejprv zjevno buď, že . . . 1512. Od drahně chvíle náš a jednoty naší z. a odpovědný nepřítel jest. Arch. II. 272. Z. hřišnice (kurva). Bib. Této věci na potvrzenie a zjevně svědomie pečeti naše. List hrad. z roku 1479. I zjevnými a jako hmotnými skutky, že tu božství s člověčenstvím jest spojeno, dokazoval; Z-ní hříchové hned zjevně trestáni býti mají. BR. II. 8. b., 80. b. Z. nepřítel. Pass. mus. 284. Z. znamenie; Zjevno (zjevně) jest, že ty věci jsú dobré; Z. hřiešník; Lúpež jest násilné bránie zjevně od lotra; Lichva hřiešná některá jest zjevná a některá přikrytá; Neb sem to shledal, že prve obecné noviny věděli sú v klášteřiech zevřených než v uliciech zjevných; Aby přemoženie ďáblovo bylo zjevno; Zákon zjevný, ne k rozumu zastieněný. Hus I. 72., 83., 108., 144., 208., 217., 264., II. 85., III. 194. Lepší jest zjevný nepřítel než úlisný přítel. Prov. Šd. — **odkud**. Z těchto slov zjevno jest, že . . . Us. — **komu**. Z. Kristus mudrcům. V. Pravda všem zjevná. Vlč. Oku zjevno jest, že . . . Dch. Písmo svaté všem bez pochybnosti zjevné. Ddk. II. 284. Všecky moje zlosti světu zjavné budú. Na Slov. Tč. — **kde**. To je zjevno na pyšných ženách. Št. 117. Jakož na mnohých zjevno jest. Chč. 452. — **jak**. Netřeba bylo řečí praviti, co jest bylo v skutku zjevno. Hus II. 44. — **k čemu**. Má počakati hodiny k tomu divu přístupnějšie a zjevnějšie; Toto sv. čtenie jest dosti k rozumu zjevné a dlúhé. Hus II. 35, 140. — **do čeho**. A jest zjevně zlé do světa trojo. Št. N. 113. Zdali nenie zjevná zlost do závistného? ib. 121.

Zjevování, n., vz Zjevení. Ustavičné, stálé z. Šš. I. 27.

Zjevovatel, e, m., vz Zjevitel.

Zjevovati, vz Zjeviti.

Zjevověda, y, f. Z. či faenomenologie duševní. Hš. Sloh. 132.

Zjezd, *lépe sjezd*. Vz Sjezd. — **Z.** = *sjezdění*.

Zjezdění, n., vz Zjeti.

Zjezděný; *-ěn, a*, o, befahren. Z. moře, Jel., cesta, Jg., země. Šmb. S. II. 222., kůň, zugeritten. Čsk.

Zjezdilec, lce, m., ein gereister Mann. D.

Zjezdilý, vz Sjezdilý.

Zjezditi, vz Sjeti.

Zjezdnost, vz Sjezdnost.

Zjezdný = *zjízdný*, fahrbar. Z. cesta. Čsk. Cf. Sjízdný.

Zjezernatělý, zum See geworden. Z. vody. Pík.

Zjezernatěti, ěl, ění = *v jezero se obrátiti*, zum See werden. Pík.

Zježelý, stachlich (wie ein Igel). — **čím**. Rostl. III. a. 86.

Zježení, n., das Emporstehen der Stacheln, die Struppigkeit, Straubigkeit. Z. srsti.

Zježený = *kostrbatý, bodlavý*, struppig. Z. srst vlka, lišky, Us., mravy. Lom. Z. hřbet, Us., vlas. Hrts., Kká. Na čiernom mori nocúva ona, zjäžené vlny jej lože. Btt. Sp. 115. Iba zimný pot z tvári mi osmablej jak dážď na hrivu zjaženú sa leje. Lipa II. 363. — **čím**: zlostí. Pbld. IV. 437.

Zježilý = *který se zježil*, struppig. Rcš.

Zježiti, il, en, ení; *zježovati* = *bodliny nebo srst zpřímiti*, sträuben. — **co**: dříví (zdrsnatiti). Z. obočí, Wtr., Dch., hřbet, Vrch., šíji. Phld. IV. 4. — **se** = *bodliny n. srst zpřímiti*, sich sträuben; *hněvati se*, sich entrüsten, zürnen. Ježek se zježí, když naň sáhá. Us. Pes se zježil. Ros. — **se komu**. Vlasy se mu z-ly. Us. Šd., Tč. — **proč kde**. *Hrůzou* se mu vlasy na hlavě z-ly. Us. Tč. — **se oč**. O leda slovo, o ledacos se z. Ros. — **se proti komu**. Rvač.

Zjídati, vz Snísti.

Zjídávati, vz Snísti.

Zjiedený = *snědený*. Vz Snísti. Slov. — **jak**. Lepšie delené, ako naraz z-né (žij střídmě). Zátur. — **kdy**. Čo je v lete zelené, všetko v zime z-né. Ib.

Zjihnouti, hnul a hl, utí, auftbauen. — **kde**. Led zjihnul v její hrudi. Šš. L. 86.

Zjíchati = *zívati*. Na Slov. Jg.

Zjichovatění, n., die Verjanchung. Nz. lk.

Zjichovatětí, ěl, ění, verjauchen. Nz. lk.

Zjikrnatěti, ěl, ění = *jikrnatým se státi* (o rybách), voll Roggen werden (wie die Fische). Ta děvečka zjikrnatěla (obtěžkána byla, schwanger werden). Reš.

Zjímání, n., vz Zjímati.

Zjímaný; *-án, a, o*, vz Zjímati. — **kdy**. A vězňové všichni rytířští mají propuštěni býti v té válce z-ní s obojí strany. Arch. IV. 483.

Zjímati, vz Zejmonti.

Zjinačení, n., die Aenderung, Ver-, Abänderung. Ml., Bern., Šp., Mus. 1880. 314. Z. jména a titule. Vš. Jir. 291. Z. zprávy V. Vz Enallage, Heterosis. Nz.

Zjinačený; *-en, a, o*, geändert, verändert, abgeändert. V. Z. jízda (změněná). Je duch jako z-čen, wie ausgewechselt. Dch. — **jak**. Listy v šupiny z-né, folia ad squamas reducta, zurückgeführt. U hubihrachu, samovratec. Rst. 524.

Zjinačitel, e, m., der Umänderer, Veränderer.

Zjinačitelka, y, *zjinačitelkyně*, ě, f, die Verändererin.

Zjinačitelnosť, i, f., die Abänderlichkeit, Verwandelbarkeit.

Zjinačitelný, abänderlich, vewandelbar. Jg.

Zjinačiti, il, en, ení; *zjinačovati* = *změniti*, verändern, umändern. — **co**. Vše z., V., radu a předsevzetí, svůj úmysl, Reš., své chování. Sych. — **se čím**. Scip. Zjinačil se smrtí otcovou. — **kdy**. Leč po té skvoucí ozračí se vidmo náhle zjinačí. Šš. Sm. bs. 32.

Zjinačovatel, e, m. = *zjinačitel*.

Zjinačovatelka, y, *zjinačovatelkyně*, ě, f. = *zjinačitelka*.

Zjinačovati, vz Zjinačiti.

Zjínění, n., die Bereifung. Vz Jiniti.

Zjíněný; *-én, a, o*, bereift, mit Reif überzogen. Kká. K sl. j. 224.

Zjíněti, ěl, ění, sich mit Reif überziehen. Stromy zjíněly.

Zjíniti, il, ěn, ění, mit Reif überziehen. Chladno trávu z-lo.

Zjinošeti, el, ení = *jinochem se státi*, Jüngling werden. Ros.

Zjinošiti, il, en, ení, zum Jüngling machen. — **se proč**: pro královatví (čistotu slíbiti). Ros.

Zjisk, u, m. = *zisk*. Láska nehledá svých zjisków. Hns I. 162.

Zjiskati = *ziskati*. Když posli takéž vyznali, tehdá pόvod chtěl tiem z. Kn. rož. čl. 282. Vz tam pozn.

Zjiskřiti, il, en, ení; *zjiskřovati*, Funken machen; *popuditi*, anreizen. — **koho proti komu** = *popuditi*. Ros. — **se**. Zjiskřilo se, jak udeřil do uhlí. Us. Tč. — **se komu kde**. Princovi sa len tak ziskrilo v očách, keď ju v tých šatách zazrel. Dbš. Sl. pov. I. 437. Taký ohnok dostaneš, že sa ti len tak ziskri v očiach. Mt. S. I. 117. — **se komu jak**. Oči sa šelme besno ziskrily. Slov. Sldk. 294. — **se proč**. Oči švarnej (dievčiny) sa hnevom ziskrily. Sldk. 305.

Zjistí, vz Snisti. (Chrúst) szie vešken plod země. Ž. wit. 104. 35.

Zjistiti, sti, stě (ic), il, štěn, ění; *zjišťovati* = *jistým učiniti*, feststellen, sicherstellen, konstatiren, vergewissern, versichern; *do vazby dáti, zatknouti*, arretiren, verhaften, in Sicherheit bringen, sich Jem. versichern. — **abs**. Zjištěno jest, že... Dch. Jak dlouho Oldřich podržel kraj břeclavský, není zjištěno. Ddk. VIII. 39. To připomenúc si zjistil (přisvědčil): Tak je! Slov. Phld. IV. 13. — **co**: něčí totožnosť, Dch., obdržené zboží, den Bezug einer Waare decken, J. tr., danú víru. Hol. 100. Ništ nesinhuj jedině to, čo môžeš z. Na Slov. Tč. Toho nelze z. Ddk. II. 238. — **co komu**. Aby sobě zjistil přízeň duchovních i světských pánův. Ddk. II. 272. Chceme si to z. Dcb. Janka mrzelo, že mu len sľubujú a nič mu nezistia (erfüllen). Dbš. Sl. pov. I. 121. — **jak**. Něco přísežně z. Ddk. II. 391. To nám milostivo zisti. Slov. Hol. 253. **S** pominutím právního následníka zjištěno bylo panství v Čechách bratru knížete, Bořivoji. Ddk. II. 365. Jen takovým způsobem bylo lze nejslabší část hranic moravských z. a obhájiti. Ddk. II. 350. Teď se jim to z-lo pravdou (že jest to pravda). Us. Vk. — **o čem jak**. Čtvrtý díl Moravy, o němž ovšem nelze dostatečnou měrou z., ležel-li v krajině jamnické či břeclavské... Ddk. II. 459. — **co čím**. To bylo přísahami pánů zemských zjištěno. Ddk. II. 329. Něco kommissí z. Us. Z. věřitele právem zástavním, die Gläubiger mit dem Pfandrechte bedecken. J. tr. Listinami je zjištěno, že 6. dubna byl již v Pavii. Ddk. III. 247. Rychlosť hodinovým počítadlem s velikou přesností z. ZČ. III. 34. — **co komu čím**: rukojemstvím, V., vkladem do desk. D. — **koho** = *do vazby dáti*. Ros. — **co, koho, se čím**: věřitele právem zástavním. J. tr. Z. se něčím, sich einer Sache versichern. J. tr. — **koho kde**. Dal jsem ho při právě staroměstském z. Ros. — **se v čem**: ve víře se z. a ztvrditi. V. — **se koho** = *zatknouti ho*. D. — **se z čeho**. Z toho mohou se z., že jejich děti štěstí požívati budou. Koc.

Zjistotniti, il, ěn, ění = *zjistiti*, gewiss machen. — **co**. Krok.

Zjištění, n., die Feststellung, Sicherstellung, Konstatirung, Deckung. J. tr., Dch. Z. písemní, listovní, die schriftliche Deckung (Sicherheit). J tr. Z. platu. Mus. 1880. 465. Že tohoto z. bylo v skutku třeba, poznává se z rychlého vzmáhání se vzpoury; Králi šlo vůbec o z. a případné rozšíření východních hranic. Ddk. II. 329., 409. Ohvinění napraviti z-ním věci. Dch.

Zjištěný; *-štěn, a, o*, festgestellt, sichergestellt, konstatirt, versichert. Z. případ, skutečnosť, událosť. Us. Pdl. Z-no jest historicky, že... Osv. VI. 681. — **čím**. Dluh dskami, knihami z., Us.; vězením. — **Z.** = *jistý*, sicher. Pešin. — **jak**. Pokoj na dobu desíti let z-ný. Ddk.

Zjišťovací, Deckungs-. Z. listina, die Deckungsurkunde. J. tr.

Zjíti, zejdu, jdi, jda (oue), zšel a zešel, zjíti; *zchoditi*; *zcházeti*, el, ení; *zcházívati*, a) *lépe*: *sejíti*, zusammenkommen; ab-, herab-, weggehen, abkommen, vz toto. — b) = *vzjíti*, aufgehen, aufsteigen; *povstati*, entstehen; *pustiti*, ausgehen, verbleichen, Farbe verlieren; *zběhati*, viel gehen, durchgehen; *vychoditi*, ausgehen, gehend überdauern. — **abs.** Pokřik zšel (povstal). Pr. měst. Ten obraz již zšel (pustil barvu, vyhledl). Zloh. — **komu nač.** Na mysl mi zšlo, Us., Jel., na paměť. Jel. — **co**: pole, Ros., hory, Háj., čas (vychoditi). St. skl.

Zjitra = *ráno*, früh, am Morgen. Zjitra i z večera. Zloh. Z. pojedete svú cestú. BO. Cf. Zítra.

Zjitření, n., vz Zjitřiti. Z. údů, měchýře (řezavka, kapání moče), V., na mysli (nepokoj), Br., lidských myslí proti sobě. V.

Zjitřený; *-en*, *a*, *o*, vz Zjitřiti. Skl. 1. 291. Z. hrdlo (podehrané, eiterig, schwürig), V., svědomí (hryzoucí, nagend), Us., mysl (pohoufená, aufgeregt). Sych. Srdce víří z-né. Msn. Or. 114. — **proti čemu.** Rozličných a proti sobě z-ných národů. BR. II. 651. b.

Zjitřiti, *zjitřiti*, il, en, ení; *zjitřovati* = *učiniti, aby se rána podebrala*, eiterig, schwärend machen; *zbouřiti*, schwürig machen, erbittern, aufbringen; **se** = *podebrati se*, schwürig werden. — **co**: ránu, Jel., mysl něčí (pobouřiti). — **co komu**: ránu, Us., srdce (pobouřiti). Kram. — **co kde.** Ďábel v nás zlé vášně zjitřuje. Kom. Rána se z-la. Us. Lid se zjitřil (zbouřil). Msn. Or. 144. — **koho, se proti komu** (bouřiti). V., Br., Kom. — **se komu.** Rána se mu zjitřila. D., Sych. — **se proč.** Pyrrhus se náhle zjitřil k pomsty úkonu. Shakesp. Tč. — **co na koho.** Nezjitři duše své na matku. Ib. — **jak.** Bez příčiny zjitřovati štěstí. Jir. Ves. čt. 448.

Zjitřovati, vz Zjitřiti.

Zjizvení, n., vz Zjizviti. Nz. lk.

Zjizvený; *-en*, *a*, *o*, vz Zjizviti. — **čím.** Ruce prací z-né lepší jsou než jiné s prsteny. Kmp. Č. 148.

Zjizvěti, ěl, ění, narbig, schwielig werden. Tělo jejich z-lo. Sš. Sk. 196.

Zjizviti, il, en, ení = *jedem napustiti*, vergiften; *plné jizev učiniti*, narbig, schwielig machen, voll Wunden o. Geschwüre machen; **se** = *zjitřiti se*, voll Geschwüre, Schwielen werden. — **co**, studnici, Háj., V., něčí čest (poskvrniti), Sych., něčí tvář (jizvy na ni učiniti). Br. — **co čím**: šíp jedem. Ryt. kř.

Zjížděti, ěl, ění, befahren. Vz Sjeti. — **co jak.** Saraceni krajiny okolní daleko široko z-li. Šmh. S. II. 220. Něčí půdu bez vědomí jeho z. Kká. Td. 67.

Zjmenovati = *jmenovati*. — **co jak.** Nadarmo jméno boží z. Slez. Šd.

Zkabonitì, vz Skaboniti.

Zkácení, n., vz Skotiti.

Zkácený; *-en*, *a*, *o*, vz Skotiti, Skácený. L. les. Osv. V. 639. — **čím.** Strom větrem z-ný. Vrch.

Zkacéřeti, el, ení, ketzerisch werden. Ob. pan. 108.

Zkacéřiti, il, en, ení, ketzerisch machen. Jg.

Zkaceřovaný; *-án*, *a*, *o*, verketzert. Ta hrubě z-ná literatura naše předbřeznová nebyla tou měrou chuda. Km. 1884. — **kde čím.** Kaši jsem zapíjel nápojem nynější medicínou v dietétice dětské z-ným — pivem. Km. 1884.

Zkaceřovati = *za kacéře vydati*, verketzern. — **koho.** D.

Zkáceti, vz Skotiti.

Zkačkovati. — **co**: šat (špatným stříhnutím n. šitím zkaziti, *zbřiditi*, verpfuschen). Us. Šp.

Zkad, skad = *odkad*, *odkud*, woher. Krok, Ráj. Také na Mor. Tč. Z. pták své mládě učí rozpnouť křídlo? Vrch. O víně. 169. Z. letí k dostřelu královští sokoli? Hdk. C. 55. — Vz Zkade.

Zkäde = *zkad*. Na Slov. Z. ruka, z. noha. Phld. III. 485. Ku komu a z. bežíš? Slov. Tč. Ta sa obrátiť, z. vietor zaveje. Chlpk. Dram. I. 24. Idem, idem, neviem z., moje srdce ako v ľade, lebo moju vlasť opúšťam v šíry svet ja nohy púšťam. Sl. spv. IV. 141. Z. strela von, ztade dnu (začítávání výstřelu, aby neškodil). Mt. S. I. 113. A kdože si ty a z. ideš? Dbš. Sl. pov. I. 129. Kdo vie, z. to padlo? Sldk. 177. Keď pýtajú sa Ťurčanov kupčiacich po Rusku, z. sú? odpovedajú obyčajne, že od siedmých svätých miest. Btt. Spv. 223.

Zkädel = *zkädiaľ*. Hdž. Šlb. 58.

Zkadeřavělý, gekraust, kraus. Byl. Z. vlasy.

Zkadeřavěti, ěl, ění, kraus werden. — **komu.** Vlasy mu zkadeřavěly. Ros.

Zkadeřaviti, il, en, ení, kraus machen. — **co čím.** Vlasy uměním všelijak z. Ler.

Zkadeřený; *-en*, *a*, *o* = *nakadeřený*, aufgekraust. Šp. Z. vlasy. Us. — **čím**: želízkem.

Zkadeřiti, il, en, ení, *zkadeřovati* = zkadeřaviti.

Zkädeže = *skäde*, *odkudže*. Z. si šuhajíčko malovaný. Slov. Tč. Z., vraj, ideš? Dbš. Sl. pov. I. 493. A, vitaj! už som ťa dávno nevidel na mojom dvore. Zkädeže? Č. Čt. I. 140.

Zkädiaľ = *odkud*, woher. Slov. Němc. VII. 29. Ale nevieš len cestičky, z. chodia nevestičky. Sl. ps. Z. som, ztädiaľ som, Slovenka zrodená som. Slov. Tč. Kdo je a z. je ona?; Ztratili sa v hustej hore, že nevedeli, z. sa majú vrátiť. Dbš. Sl. pov. I. 53., 206. Zpýtaš sa, že z. rodom ja pochodím? Č. Čt. I. 161. — Sl. spv. I. 10., Hdž. Šlb. 58., Phld. III. I. 32., III. 583.

Zkädy. Vybral sa pres hory doly hľadať; blúdil hore dolu a nemohol nič najsť. Zkädy nezkädy dostal sa predsa ku včelám. Dbš. Sl. pov. VIII. 27.

Zkadzi = *kudy*. A na muj hrob nasadzce ružičky: žeby pahly, z. ja hodzila. Slov. Mt. S. I. 28.

Zkahlovati = *špatně udělati*, verpfuschen. Jg.

Zkájeti, vz Zkojiti.

Zkálati, *zkálávati* = *rozštípati*, zer-, aufspalten. — **co**: dříví. Us.

Zkálati se = *rozběhnouti se, počíti běžeti*, zu laufen, zu rennen anfangen.

Zkálávati, vz Zkálati.

Zkalení, n., vz Zkaliti.

Zkálení, vz Zkáleti.

Zkalenina, y, f., etwas Getrübtes.

Zkálenina, y, f., etwas Besudeltes, ein Fleck.

Zkalený; *-en, a, o*, getrübt, trüb gemacht. Moje očička bardzo z-né. Brt. P. 145. Z-ným hlasem. Vlč. Zl. v oh. I. 78. — **jak.** Voda mléčně z-ná. Pdl. — **čím.** Zrak bděním z-ný. Vrch. Hříchem z. Hus I. 303.

Zkálený; *-en, a, o*, beschmutzt. Vz Zkáleti. Ležel v krvi z-ný. V. — **čím.** Ruce mají krví lidskou z-né. Vod.

Zkáleti, el, en, ení = *pošpiniti*, beschmutzen, besudeln. V. — **co.** Slova protivná, jakáž kdy papír z-la. Shakesp. Tč. Nohy z. BR. II. 353. — **čím.** Zkálen býti špinou hanby. Troj. — **koho na čem**: na cti. Ms.

Zkaličený; *-en, a, o* = *zmrzačený*, verkrüppelt. Slez. Šd.

Zkaličiti, il, en, ení = *pokaličiti, zmrzačiti*, verkrüppeln, zum Krüppel machen. Slez Šd.

Zkališiti, il, en, ení = *učiniti přívržencem kalicha, kališníkem.* Šd. — **se** = státi se kališníkem.

1. **Zkaliti**, il, en, ení; *zkalovati* = *zakaliti, kalným učiniti*, trüben, trüb machen. Z. vodu. Us. Dcb, Šd. Všecku vodičku z-la. Sš. P. 591. Ani tato temná stránka Břetislavova o následství nemůže z. skvělého obrazu tohoto našeho miláčka. Ddk. II. 186. — **co komu.** Nedopustily, aby jí život z-ly. Němc. I. 140. Proč byste nám radosť z-ly? Zátur. — **co kde.** Ani vody jsem před ním nezkalil. Us. Vrû. — **co čím.** Vodou brouzdáním se v ní z. Us. — **jak dlouho.** Přátelství to po několik let bylo zkaleno. Ddk. III. 221. — **se.** Pivo se z-lo (zkysalo, wurde trüb, sauer). Dcb. — **se jak: do** běla. ZČ. III. 43.

2. **Zkaliti**, il, en, ení = *tvrditi*, härten. — **co kde.** Železo ve vodě, ve rtuti z. Us. Tč.

3. **Zkaliti** = *skejsnouti, scipnouti, pojíti*, krepiren, daraufgehen. — **abs.** Aby zkalil (pošel)! U Potštýna. Jbl. — **kde.** Žebrák zkalil tu v bondě. Ib.

Zkalovati, vz Zkaliti.

Zkalvíněný, kalvinisch geworden. Šd.

Zkalviniti, il, en, ění, kalvinisch machen; se, kalvinisch werden. Us. Šd.

Zkameňaný = zkamenělý. Mor. a slez. Šd.

Zkamenatěti, vz Zkameněti.

Zkamenati = *zkameněti.* Na Ostrav. a Slov. Tč.

Zkamenělec, lce, m., der Versteinerte. Šm.

Zkamenělina, zkamenilina, y, f. = *něco zkamenělého*, Fossilie, Petrefakt, Versteinerung. *Z-ny* = na kamennou látku ztvrdlé zbytky ústrojných těl buď živočišných, buď rostlinných, vyskytující se v rozličných vrstvách země. Z-ny od živoků pocházející jsou buď zvěřokamy (zoolitha), nebo bylokamy (phylolitha). Krok. Vz více v S. N., Schd. II. 84., 86., Stč. Zmp. 681. Z-ny mořské, říční, smíšené, stejnomístné či isotopické, různomístné či heterotopické. Stč. Zmp. 691. Hutnictví bylo známo starým horníkům za časů Přemyslovských, jelikož by byli z-ny nedovedli zpracovati. Ddk. VIII. 254. Kov ze z-lin dobýval se uhlím dřeveným. Ib. VIII. 261.

Zkamenělinozpyt, u, m., die Erforschung der Versteinerungen.

Zkamenělosť, i, f., die Versteinerung. D.

Zkameněloš, e, m., parinarium, das Parinari, rostlina. Z. hruboplodý, p. montanum, drobnoplodý, p. campestre, tupolistý, p. senegalense, ztepilý, p. excelsum. Vz Rstp. 471.

Zkamenělý, versteinert, fossil. Z. dřevo, Us., živočišstvo, rostlinstvo. Nz. Byla stála jako z-lá. Us., Mt. S. I. 101. Z. palivo, fossiler Brennstoff. Šp. Zůstal všecek z.; Postříkni z-lé bratry živou vodou a zase obživnou. Němc. I. 56., 106. Z. ticho. Kká. K sl. j. 32. Odvrátil sa preč a ako z. neodpoviedal ani slova. Dbš. Sl. pov. II. 14. Z. srdce. Hr. rk. 151. — **čím**: hrůzou Čch. Dg. 486. Děj kouzlem z-lý. Kká. Osv. V. 34.

Zkamenění, n., die Versteinerung, der Versteinerungsprocess. Nz.

Zkameněný = zkamenělý. Vz Zkameniti.

Zkameněti, ěl, ění = *v kámen se obrátiti*, zu Stein werden. Korál vyňatý z vody ihned zkamení. V. Aby zkaměnél! Us. Šuhajova mati bodaj zkamenela, keď ma za nevestu do domu nechcela. Sl. ps. 218. Bodaj si zkamenel, ej, ako v hore skala, keď si ma vyzradil, ej, že som ťa bozkala. Sl. spv. III. 85. Jestli se ohlídneš, z-níš. Němc. I. 105. Nerúbajte, nesekajte, zkameňáte, zdřevěnáte; Zkameňáte jako múry, na památku tej figury. Sš. P. 41., 42. (120.). Zkameneli ste, že tu stojíte a slúcháte s otvorenou gembou?; Nech zkamenením, jestli zo všetkého tobo jedno rozumiem slovičko. Zbr. Hry 164, 185. — **čím**: hrůzou. Us. — **kde.** A jak dále pokleknula, na tom místě zkameňala. Sš. P. 3. — **jak.** Bodaj zkamenela na drobno kameňá. Ľudom na znameňá. Sl. ps. 218. Krhla zkamenela kamenným mramorom, Anna zdřevenela zeleným javorom. Sl. ps. Št. II. 39. — **od čeho.** Dobre nezkamenel od živého divu (od ľaku = od leku). Mt. S. I. 105.

Zkämenetý = zkamenělý. Slov. Zvierata stály na boku a lízaly svojich z-tých bratov. Dbš. Sl. pov. I. 10.

Zkamenilina, y, f. = *zkamenělina.*

Zkamenilosť, i, f. = *zkamenělosť.* Z. v materniku.

Zkamenilý = *zkamenělý.* Z. srdce. Boč.

Zkameniti = *v kámen obrátiti*, versteinern. — **co**: dříví. D. — **se** = *zkameněti.*

Zkamenilvina, y, f. = *hmota, která ostatky živoků v kámen obrátila*, der Petrifikationsstoff. Krok I. c. 81.

Zkamenilviti, il, en, ení, mineralisiren. Rk.

Zkančiti, vz Skančiti.

Zkaňhati, vz Skaňhati.

Zkaniti = *zkančiti.*

Zkanouti, vz Skanouti.

Zkantorovati, schulmeistern. — **koho jak.** Z-val ho jen což. Kos. Oř. I. 183.

Zkáutriti = *sklidsti* (zboží), Pík.; *zkaziti, zničiti, zahubiti, promrhati*, vernichten, vertilgen, zu Grunde richten, vergeuden. — **koho, co.** Jak by ho zkántril. Němc. VII. 57. Striebli na priležitosť, akoby bo mohli z.: Huj, dajte mi bo sem, nech bo zkántrim. Dbš. Sl. pov. I. 33, II. 56. — **jak (odkud).** Mať tol'ký majetok a tak nemilo Bohu z. Phld. IV. 219. Zakliala sa strašne, že jich akýmkol'vek *spôsobom* musi zo sveta z. Dbš. Sl. pov. I. 215.

Zkapalnějici, flüssig werdend. Rst. 524.

Zkapalnělý, tropfbar geworden. — **čím**: kov ohněm z. Techn.

Zkapalněti ěl, ění = *kapalným učiněnu býti*, tropfbar machen. — **čím.** Olovo ohněm z-ni. NA. Z. tlakem. Us. Pdl.

Zkapalniti, *zkapalňovati* = *kapalným učiniti*, tropfbar machen. — **co čím**: tlakem, horkem. Us. Pdl.

Zkapalý, vz Skapalý.

Zkapati, vz Skapati.

Zkapavěti, ěl, ění, flüssig werden. Rst. 524.

Zkapěti, ěl, ění = *zkapnouti*. D.

Zkapnouti, vz Skapati.

Zkarabáčovati, abpeitschen. Ros.

Zkarabatiti, il, ěn, ění = *kostrbatým učiniti*, struppig, holperig machen.

Zkárání, n., die Zurechtweisung, Strafe. Musí sniesť za to z. od Boha. Slov. Zátur.

Zkaraseti, el, ení = *karasu podobným se státi*, karauschförmig werden. Sadíš-li plod rybí z dobrého rybníka do horšího, zkarasíť (stane se horším) aneb zhyne. Ms.

Zkarasiti, il, šen, ení = *zkomoliti, zničiti*. U Místka. Škd. Cf. Zkaraseti.

Zkárati, zkárám a zkáři = *ztrestati*, abstrafen. — **koho** Papr. Bôh by ho zkáral. Zbr. Hry 57. A kdo nás rozvedí, toho pán Bůh zkárá. Čes. mor. ps. 155.

Zkarbiliti = zkaliti. U Blatné. Cf. Zkarbovati.

Zkarbovati, trüben, trüb machen. — **co**: pivo (zkaliti). Us. Dch.

Zkarikovati, zur Karikatur machen. — **co čím.** Osobní poměry něčí pomluvačstvím z. Mus. 1880. 487.

Zkarmelizovati, karmellisiren. Šp.

Zkärovati = *bráti se, jíti*, sich begeben, gehen. — **odkud kudy, kam.** Z cestičky z-li k riave. Slov. Phld. IV. 26. Vzal širák nový, huňku novú — tú len tak prehodil pres plece — a v cestu dal sa; z-val zo dvora dolu dedinou. Ib. IV. 9.

Zkartáčovati, abbürsten.

Zkartiti, il, ěn, ění, vz Skartiti.

Zkasirovaný, vz Zkasirovati. Bankocedule z-né. Sl. let. I. 320.

Zkasirovati, z něm. kassiren m.: zrušiti, odstraniti.

Zkášati, vz Skositi.

Zkašlati = *kašláním něčeho se zprostiti*, durch den Husten loswerden. — **se čeho.** Tkad.

Zkatalogisovati, katalogisiren. Akad. listy.

Zkátěť = *skáceti*. Mor. Světz.

Zkatlý, unbarmherzig wie ein Henker. Rk.

Zkatiti, il, ěl, ění = *jako kat odpraviti*, abhenkern. — **koho.** Koll.

Zkatoličiti, il, en, ení = *pokatoličiti*, katholisch machen. Us. — **se**, katholisch werden.

Zkatovaný; *-án, a*, o, gemartert. Počet těch z-ných a zutracených lidí ukrutnosť tyranna toho osvědčoval. Ler.

Zkatovati, vz Skatovati.

Zkavčiti, il, en, ení = *inkoustem pomazati*, beklecksen. — **co**: knihu. Us. — Ros.

Zkaz, u, m. = *skázání*, der Auftrag, die Bothschaft. Z. od někoho někomu vyříditi. Us. — **Z.** = *zkáza*. Chvála Bohu, nic nepřišlo ve z. Slez. Šd.

Zkáza, y (zastr. *zkáze*, e; na Slov. *zkaza*), f. = *skažení, záhuba, zhouba, zahynutí*, das Verderben, Verderbniss, die Verderbung, der Ruin, Untergang. Na zkázu přijíti; z-u přinésti; na z-u přivésti. V. Ku z-e přijíti. D., Byl. S tím se vším na z-u přišlí. Br. Ku z-e něco přivésti. 1576. Flav. Z. přátelství. Jel. Ve z-u přijíti. Har., J. tr. Z. pořádku, der Zunftruin, Šp., mravů (nemravnosť). Sl. les. Z. neodbytná; zkázy dojíti; Z. mu, z. všemu buď, es sei alles dem Verderben geweiht; Z-u předejíti. Us. Dch. Po zkáze království moravského panství své rozšířil. Šb. Lit. I. 14. Opilstvo je l'uďom ku hroznej zkaze. Hdž. Šlb. 52. Než l'ud sám tolkej od záhuby predca ochráněn; neb skoršej, než tak hrozná sa doblížila z., ustúpl. Hol. 67. Novou silou, novým duchom udre Osman na víťazov; rúbe, seče z boka na bok nepriatel'a novou zkazou. Ppk. I. 30. Plné sú l'udí prieddomia, smiech sa po búrke ozýva, lepšie l'udia za vzdialenie zkazy chvál'a Hospodina. Zátur. Kto nevinným o zkazu stojí zradně, na toho iste kameň z neba spadne. Phld. III. 1. 50. Královský syn aj s mladou dakde zkazu vzali; Neviem, ká jim je z.; Ale ak nechceš priam a priam tu zkazu ziať, nuž hovor. Dbš. Sl. pov. VIII. 34., 37., III. 55. Abyste zkázu tělesnou i duchovnou na se neuvodili. Sš. II. 60. Oni bez pomoci jak telesnej tak duchovnej zkazu vziať musia; (Vrahové) nám zkazu strojí. Na Slov. Tč. Kdo z nábla velkým zóstal, nech sa zkazy bojí. Slov. Tč. Tešila sa, bola tomu vel'mi ráda, že dostala novú srsť liška mladá. Pro bezpečnosť to zle, stará rekne, vtedy hrozí z., keď sme pekné. Zbr. Háj. (dod. 34.). Z toho z. země přijde. Pal. Děj. III. 3, 282. Mnohokrát jest tělesné zboží zkáza duše. Exc. Zkázu někomu strojiti. Mus. 1880. 430. A ta z. by vámi byla, ale ne námi, pro nezdrženie vašich slibuov. Arch. II. 9. Aby je životem ctným, učením čistým z přirozené zkázy vyvozovali; Byla by jim na zkázu; Čtyři sta let před zkázou jerusalemskou. BR. II. 20. a., 52. b., III. 375. b. Na zkázu města. Čr. — **Z.** = *škoda*, der Schaden, Nachtheil. Z. povětřím. D. Z-u na něčem vzíti. Zlob. Na z-u druhého státi se to nemůže. Ros. Obchod, živnosť jdo na z-u (neprospívá). J. tr. Z. vnitřní. Us. Ká zkaza že ti je, že sa nevlečieš? ohrýkol sa

pán nazpät na nebo. Dbš. Sl. pov. I. 347. A hla nž kosa po poli na zbožie sä rozohnala. Dajže, Bože, jasnej chvíle, by nedozretě dozrelo, a do stodoly veselo bez zkazy sä uložilo. Zátur.

Zkázání, *zkázáníčko*, n. = *zkaz*. Z. od koho komu vyřiditi. Us. Pěkné zkázaníčko má milá zkázala. Sš. P. 414. Přišlo na mne z., že mám přijíť dom. Mor. Šd.

Zkázati, *zkazovati* = *oznámiti*, bekannt machen, benachrichtigen, sagen lassen. — **co**. Zdraví (= zdrávi) zkazovali (touto frasi děkuje se tomu, kdo nám po někom vzkazuje pozdravení). Us. — **pro koho**. Zkážu já pro tebe po maličkej hrdličce, ona mi poleti ponad všecky kopco; Zkazuje pro tebe sama královna; Zkázala sem pro milěho, un (on) mi něpřišel. Sš. P. 270., 408., 689. Necboď k nám, synečku, až já pro tě zkážu. Čes. mor. ps. 215. — **po kom**. Švárný šohajíčku, po kom **na** ťa zkážu?; A zkážu já, zkážu, po malěm poslíčku: Daj ti Bůh dobrů noc, můj milý synečku; Zkážu mu já, zkážu po malým poslíčku, že mě nemiloval, jene na chvilečku; Můj milé je daleko, nemám po kém z. Sš. P. 288., 416., 758. — **co komu**. Zkažte tam dobrou noc měmu potěšení; Ona mi zkázala, já jí také zkážu. Čes. mor. ps. 156., 214. Co mu zkážeš, Andulenko, pěkná kulatá huběnko?; Zkazuje mně syneček, leda mně zkazoval, leda mě syneček jiné (jiný) nemiloval; A já mu zkazuju, že už se nehněvám, aby on k nám přišel, že já ho ráda mám; A když on mně zkázal, já mu také zkážu, aby on k nám přišel, že já mu otevřu; Z-la mně jedna potřebná, z-ly bohaty dvě; lepši je ta jedna potřebná než te bohatý vobě; Pěkné zkázaníčko milá mně z-la, abych já k ní přišel, že je doma sama; Zkažte mu novinu, že se vdávať budu. Sš. P. 113., 209., 325., 387., 414., 422. Jakož ste mi z-li, abych vám dal věděti. Arch. V. 319. — **komu kam**. Zkažte vy tam mojí paní, ať mně pošle čechel nový; Zkažte tam mej milej, zkažte jí dobrý deň. Sš. P. 108., 581. A ty sobě mysliš, že **ku** tobě zkážu? také gavalery pod koleno vážu. Sš. P. 361. — **na koho**. Z-la sem na milěho a on mi nepřišel. Brt. P. 6. — **komu na kom**. Já jsem jemu na rukojmích zkázal a on ty rukojmě k sobě přijal. Půh. II. 415. — **co čím**. Lež i to decko prstíkom konečne zkáže (ukáže), kde ho bolí. Phld. IV. 203. — **odkud**. Až nám pán Bůh s nebe zkáže. Er. P. 496. Zkázal mně môj milý dobrý deň z tábora. Sl. ps. 212., Sl. sp. III. 117. — **oč**. Nasela sem marijánku, on mně nezešel, zkázala sem o milěho, ou mně nepřišel. Sš. P. 319. Ty si sobě myslil, že já o tě zkážu. Sš. P. 361. — **s inft**. Zkaž ji tam, můj milý poslíčku, zkaž ji tam pozdravovať. Čes. mor. ps. 259. Zkažte tam mó panenko na stokrát pozdravovať. Brt. P. 108. Zkažte tam pozdraviť, že nemožu přijíť. Čes. mor. ps. 116. Zkázali vás naši pozdraviť. Us. Rjšk. — Vz Skázati. — *Z.* = *potrestati*, züchtigen, bestrafen. — **koho**. Že jsú tě tesknosti nezkázaly. Ms. Č. Že jeho (syna) u vězení držal, chtě jeho zkázati, aby múdr byl. Kšch. 4. — **koho v čem**. Prosil, aby své v takových věcech ukrotil a zkázal. Pulk. — **jak**. Ktéříž nemohů **skrze** dobrotu zkázáni býti, *hrozú* musie býti z-ni. Hugo. — **kde**. Ne tak brzo král rozkáza, až sě voj před městem zkáza. Alx. V. v. 421. (HP. 11.). — **Z. se komu čím** = *zavděčiti se*, willfahren, gewinnen. By před ním nějaký div ukázal, jimžto by se královi zkázal. Hr. rk. 245. — **Z.** = *pořiditi*, *dokázati*, ausrichten. — **co s kým**. S tými viac nic nezkážeš. Zátur. Nápr. 24. — **Z. se komu** = *vyznati se*. Ps. ms. — **se z čeho**. Papež vida, že ciesař nechce se nikterakž zkázati z zahlazenie obrazov, přikázal, aby jemu poplatků nedávali. Martim.

Zkázce, e, m. = *zkazitel*, der Verderber, Zerstörer, Verwüster. Z. pokoje, odpočinutí (rušitel), V.; hubitel a z. vlastí, Jel., vína (ožralec). Ros. Z. učení božího. Žalan. Kn. dv. I. 213. Pakli by kdo tě svévolnosti býti chtěl a tomu by odepřel, má naň saženo býti jako práv zemských zkázci. Vš. Jir. 383. Pomstu, kteráž na zkázce její přijde . . . BR. II. 539.

Zkazl, zastr. = *zkazil*. Kat.

Zkazilosť, i, f. = *skaženosť*, die Verdorbenheit. Ms. bib.

Zkazilý = *zkažený*, verdorben. Z sýr, Apol., člověk (nakažený; mravně pokažený). Jád., Reš. Z-lou povahu svou odložiti. Šš. II. 212. — **čím**: člověk malomocenstvím z. Jg.

Zkazitel, e, m. = *zkázce*. Z. říše a obecného dobra. Martim. A tak v kořenu ti hřiešníci jsú zkazitelé plodu; Ale ktož káže, aby kněžie nesmilnili, tomu ihned převzdějí hánce kněžstvie svatého, z-le sv. církve a že jest kacieř. Hus I. 195., II. 174. — Vz Zkázce.

Zkazitelka, y, f., die Verderberin.

Zkaziti, zkaz, ze (íc), il, žen, ení, *zkažovati* = *špatným učiniti*, *zhoršiti*, *zohaviti*, verderben, verschlechtern, verhunzen, verpfuschen, ärger o. schlechter machen; *zahubiti*, *v nic obrátiti*, *zrušiti*, verderben, zu Grunde richten, vernichten, verwüsten, zerstören. Jg., Ž. wit. 83. 3., 79. 14. — **abs**. Zkažen je člověk hned, ale ne napraven. Us. Dch. Zkázu města Jerusalema se skonáním světa proto spojili, že se domnívali, že nikoli nemůže býti vyvrácen, leč by všechen svět byl zkažen. BR. II. 106. a. — **co, koho**: šaty, člověka, srdce, právo (zrušiti), Us., zdraví, stavení (pobořiti), krajinu (pohubiti), D., hrad, Dal., město, Flav., odpůrce. Br. Chtěli ho z. Kom. Z. pannu (zprzniti), Us. TJ., stroj, hodiny. Šp. Ta ho celého z-la. Sá. Osv. I. 181. Něčí blaho z. Zátur. Ale môj starý priatel' ešte žije? Nezkazila ho tá prekliatá ježibaba? Dbš. Sl. pov. VI. 37. Odplatu stálou, již mol nezkazí. BR. II. 29. Když dlužník dluh zaplatí, věřitel zápis na dlužníka učiněný zkazí. BR. II. 682. b. Potopa zkažující zemi. BO. Nic jemu nepomož, ale viece ho zkazí. Hus I. 239. Co jeden hlupák zkazí, tisíc moudrých nenapraví. Prov. Šd., Tč. Poručenství z. (zrušiti). Vš. Jir. 341. — **co, koho, se čím**: domy ohněm. Flav. Maso

dlouhým chováním se zkazilo. Jel. Štědrá ruka na zkázu přichází, a lakomá shnilosti bývá zkažena. Mus. Poskvrnou pověsť něčí z List z r. 1515. Mus. 1880. 490. Drž na uzdě ústa svá, jedním slovem kolikráte zkazí se mnoho. Kmp. Č. 89. Ten (kůň) se zkazí stáním. Alx. Člověk tiem hřiechem buží milosť zkazí; Všecky tyto chytré omluvy zkazil jest pán Ježíš svým kázáním; Ač kdy pravdu povědie, ale neřádem vše zkazie. Hus I. 201., 281., II. 255. — **co kde**. Zkaz v nás království hřiehu. Ojíř. Zkazil si to u něho, er hat sichs bei ihm verschüttet, verdorben. Deh. — **co, koho jak.** Zkažeuy jsou kyrillicí psané kniby liturgické téhož kláštera sázavského *zúmyslně*. Ddk. II. 356. Zemské právo bylo by znamenitě s velikě strany zkaženo. Vš. Jir. 284. Tu zemi do ostatka zkazí; Ať českého království neopouští a nedá se mu *šeredně* zkaziti. Arch. I. 9., II. 149. Chtěl i Joba **na** hlavu z. BR. II. 334. b. A Kristus die, že z kořen bude zkaženo. Hus II. 102. Kdyby kto zkazil se sám z dobré vóle přílišným ntrpenlm. St. Kn. š. 35. **Z** gruntu, **do** gruntu. V. **Na** hlavu (zcela) někoho z. Br. — **co komu:** radosť, naději. Us. Deť te néseš z růže květ, habes te mně zkazil svět. Brt. P. 106. — D. — **se na kom**. Na tobě se zkazil básnlř. D. — **koho proč**. Pro podkovu koně z. (o lakomém). Č. — **čeho, šp. m.** *co*. Zkazili jim celého loďstva m.: celé loďstvo. Brt. — **odkud.** Aby ta válka **od** toho mlýnu zvedena a zkažena byla. List hrad. z r. 1576. Tč. Z tučnosti pes se zkazl. Bž. — **se** Zkazila se (o svobodné = stala se matkou). Us. Zkr. A že by tak bylo, jak oni pravie, tehdy by moc ďáblova sama se zkazila. Hus II. 102. Že raději se statku dadí zkaziti, nežli by ho chudým dali užiti. BR. II. 790. a. Samého se z. V. Víno se zkazilo v sudech. Har. — **aby.** Štěstí zkazilo, aby tak vychován nebyl. Br. Vz Bráníti, Zápor.

Zkazka, y, f. = *pověsť, tradice*, die Sage, Tradition, der Mythus. Dch., Proch. Z. národní. Mus. 1880. 365. Divné zkazky vanou. Hdk. L. kv. 46. Z. tato ač u rozličných národů rozličně utvářená. Proch. Děj. bibl. I. 9. Látku svou hěře (balada) z oboru pověstí, zkazek a pověr národních. Sim.

Zkázeň, zně, f. Ten, jenž pokiď rozrýval nám zkázně. Kká. K sl. j. 166.

Zkáznosť, i, f., die Verderblichkeit. Z. požáru. Dch.

Zkázný = *zkázonosný*. Kká. K sl. j. 215. Z. vášně. Mus. 1880. 264.

Zkázonosný, Verderben bringend, verderblich, unheilschwanger. Z. válka, J. Lpř., osidlo. Čch. L. k. 47., zvyk, Osv. I. 559, jiskra, Kls., úklad, sudba, Msn. Or. 65., 86., priepasť. Lipa 261. Na krajinu i na národ vzdy z-ný účinok majú v štátnom vladárení také premeny. Lipa 161. — **komu.** Úskalí, všem kupcům z-né. Shakesp. Tč.

Zkazovatl, vz Zkázati.

Zkázumyslivý (šp. m.: záhubu, zkázu ohmýšlející, zkázu soptící, zlomyslný, zhoubný, *ὀλοόφρων*). Lšk.

Zkázy plný, verderbnissvoll. Deh. Z. smrť. Tč.

Zkaždodenněti = *každodenním se státi*, alltäglich werden. Cf. Zvšedněti. Jg.

Zkaždodenniti, alltäglich machen. — **co:** lék. Rostl.

Zkaženec, nce, m., ein verdorbener Mensch. U Olom. Sd. — **Z.** = *zkažená švestka*, die Tasche. Vz Puehr.

Zkažení, n., das Verderben, Verschlechtern. Z. jest špatné umění. D. — **Z.** = *sboření, zahubení*, das Verderben, die Vernichtung. V. Něco na z. přivésti. Kram. Z. města. Propuštění jest ve dsky vložené věci a zapsané z. Vš. Jir. 344. Obecné dobré z. vzalo. Mudr. — **Z.**, der Verbrauch. Užitek vína jest z. vína. Exe.

Zkaženina, y, f. = *věc zkažená*, das Verderbniss, etwas Verdorbenes. Ros., Br.

Zkaženosť, i, f., das Verderbniss. Z. duševní Osv. I. 156.

Zkažený; *-žen*, *a*, *o*, verdorben, vernichtet. Vz Zkaziti. Z. hodiny, D., krev, V., česť, Jel., pes (vzteklý). Us. Z. vkus. Us. Nič nieto nečistejšieho ako povetrie z-né. Zátur. Kdyžkoli Bukovina přišiel s tiem listem ke dakám a okázal před úřadem prořezaný a zkažený. Arch. III. 312. Hříšní nejsou a zkaženého přirození nemají. BR. II. 206 b. V z-ném městě kámen na kameni neostává. Hus II. 312. Z-ho (člověka) se nic nechytí. Vz Zlý. Lh. — **kde: na (ve)** své živnosti. U Solnice. — **jak.** Lidem z přirození svého z-ným. BR. II. 20. a. — **proč.** I přečti i starý i nový zákon, nenalezneš, by pro který hřiech byla královstvie tak zkažena jako pro zprznění smilné. Hus I. 204.

Zkedy. Len zkedy nezkedy rozkázal, aby mu uvarili demikát; Zkedy nezkedy prišli už potom k železnej hore. Dbš. Sl. pov. I. 54., 345.

Zkejsnouti, vz Zkysnouti.

Zkel = *odkud*, woher. Z. idčš. Na Ostrav. Tč.

Zkelkolvěk = *odkudkoliv*, von wo immer. Vem to z.; Přišli ludé z. z Moravy, aus allen Gegenden. Na Ostrav. Tč.

Zkelo = *ztolko*. Ta hruška zvalila sa na Ježibabu a len z. že ju nezadlávila. Dbš. Sl. pov. VI. 10.

Zkeřiti se, il, ení = *zkeřnatěti*. Vaň. Hosp. 42.

Zkeřnatěti, ěl, ění, strauchig werden. Obilí zkeřnatí. Vaň.

Zkešeeti, el, ení = *zkýštěti*, *proměniti se v kyšku* (o mléce). Na Hané. Bkř.

Zkiad = *odkud*, woher. Na Slov. Vrany, vrany, čierne vrany, z. letíte, z ktorej strany? Lipa 361.

Zkládati, vz Složiti.

Zkľagatí = *mléko teplým klagem sesýřiti*, die Milch käsen. Dch. Kvas či kyslina z toho povstalá zkľagá mlieko. Na Slov. Dbš. Obyč. 57.

Zklamalý = *zklamaný*, betrogen, getäuscht. Tkadl.

Zklamání, n., die Täuschung, Enttäuschung. Dch. Vz Sklamání.

Zklamaný; -*án*, *a*, *o*, ge-, enttäuscht. Z. láska, Mus. 1880. 479., naděje.
Zklamatel, e, m., vz Sklamatel.
Zklamatelnosť, i, f., die Täuschbarkeit
Zklamati, vz Sklamati.
Zklamavatelný, vz Sklamavatelný.
Zklamovný = *klamný*, täuschend. Z dárek (jímž zklamává i se i davače o duši). Ilus III. 232.
Zklasiti se, Aehren bekommen.
Zklasovati = *pobiti*. Už dnes hodně much z-val. U Rychn.
Zkláti, vz Skláti.
Zklátiti, vz Sklátiti.
Zklavěti, ěl, ění = *ztuhnouti*, erstarren. Slov. Plk.
Zklázněnie, n. = *ochabení*, *ochablosť*, *zleniv**ělosť*, *malomyslnosť*, die Ermattung, Erschöpfung, der Kleinmuth. Kúzly někakými z. na smysle vldali sme, že mnozí od takových zbývali smysla skrze jich kúzla. Št. Vz násl.
Zklázniti, il, ěn, ění; *zklazňovati* = *lenivým*, *ochablým*, *hloupým učiniti*, taul oder dumm o. matt machen. Vz Zklázněnie. — **koho**, Prav. živ. — **se**. Us.
Zkleť = *ztlouci*. Na Slov Zátur.
Zklejnvatělý, leimig geworden. Plk.
Zklejovatěti, ěl, ění = *klejovatým se státi*, leimig werden. Plk.
Zklektati, vz Sklektati.
Zklenouti, vz Sklenouti.
Zklepati, vz Sklepati.
Zklepěchelý, *lépe*: *zklepěšelý*, schlaff, herabhängend.
Zklepěcheti, *lépe*: *zklepěšeti*, schlapp werden. Jg. Slov.
Zklepěšeti, el, ení, vz Zklepěcheti.
Zklesnouti, vz Sklesati.
Zkličiti, vz Skličiti. — **Z.** — *vzklíčiti*, aufkeimen. — **abs.** Zaseje-li se dopoledne semeno (zvl. pohanka), brzy zklíčí. Na mor. Val. Vck.
Zkličkovatěti, ěl, ění = *klíčiti se*, keimen, aufkeimen. — **kde.** Seaneno v zemi zkličkovatí. Vid. list.
Zkličkovati, vz Skličkovati.
Zklíditi, vz Skliditi.
Zklikatělý, etwas gekrümmt, winkelzügig. Z. větvoví. Kká. K sl. j. 180. Pernu metal z-lé střely. Hdk. Lum. V. 242.
Zklinovatiti, il, ěn, ění = *klinovatým učiniti*, vergöhren, vergehren. D.
Zklipiti = *schlípiti*. Us.
Zklížení, n., vz Sklížiti.
Zklížený; -*en*, *a*, *o*, vz Sklížiti.
Zklížiti, vz Sklížiti.
Zklnfati, vz Sklouti.
Zkloktati = *vyvříti*, *vyraziti kloktem*, hervorsprudeln. Vody z-ly. 14. stol. Č.
Zkloniti, vz Skloniti.
Zklopiti, vz Sklopiti.
Zkloubiti, gliedern? Zlob.
Zklouti, vz Sklouti.
Zklouzati, vz Sklouzati.
Zklovati, vz Sklouti.
Zklpčiť, zerknäueln. Slov Ssk.
Zkluditi, il, zen, ení = *schovati*, verbergen. — **se.** Na mor. Val. Vck.
Zklusati, sám a ši = *počíti klusati*, anfangen zu traben. Ctib.
Zklznúti = *sklouznouti*. Na Ostrav. a Slov. Tč., Dbš.
Zkmásati, *ši* = *zdrhati*, zerzausen. Na Slov. Plk. — **koho.** Ženo, člověčina smrdí, kde je, kto je, nech ho tu zkmášem. Dbš. Sl. pov. VI. 43. Nuž pleco k plecu, jak tie smreky v les mohutný sa sdružmo spnlu! a vichor, čo chce, nech tam páše: šat lietavý nám mnžno zkmáše, nedojde však k pňu, ni ku vrcholu! Slov. Phld. IV. 471.
Zkmetilý = *velmi starý*, sehr alt geworden. Plk.
Zkminiti, mit Kümmel würzen. — **co:** polivku. Jg. — **Z.** = *zklamati*, betrügen, beschummeln. Slov. Plk.
Zkmotřiti se, il, en, ení, gegenseitig Pathen werden. Blažková a Janová (s Janovou) se z-ly. Er.
Zknedlíkovatěti = *sterdnouti jako knedlík*, leist, teigig werden. Us.
Zknikati koho = *zdrážditi*, aufreizen. Ros. Z. pannu (*porušiti*), beschlafen. Ros., Šm.
Zkobrtnouti, tnul a tl, utí = *spadnouti*, herabfallen, -rollen, -stolpern. — **odkud:** se schodů. — **kudy:** po schodech. Us. Tč.
Zkocourkovatělý, krähwinkelhaft geworden. Z. život. Phld. I. 1. 23.
Zkocourkovatěti, ěl, ění, krähwinkelhaft werden. Us.
Zkojitelný, befriedigbar. Nezkojitelné lnře. Msn. Or. 60.
Zkojiti, il, en, ení, *zkájeti*, befriedigen, beschwichtigen. — **co:** sladký poeit, Dch., svou tužbu. Osv. VI. 594. — **co kde.** I zkájí matka oko v jeho líčku. Pokr. Z hor. 27. — **kuho kam:** v sny. Osv. VI. 591.
Zkolařený vůz, ein neugebauter Wagen. Šm.
Zkolébati = *ukolébati*, einwiegen. — **abs.** Zkolébán jsa zřel. Kká. Td. 106. — **koho:** robě. Kká. K sl. j. 87. — **kde jak:** dítě **na** kolébce. Kká. K sl. j. 83. **V** mém nitru bouře, na mém čele vrásky tvé úsměvy zas **v** poklid zkolébaly. Osv. VI. 597. Zkolébá ti synka tiše. Kká. K sl. j. 85.
Zkolembati = *zkolébati*. Slov. Phld. IV. 110.
Zkolenatěti, ěl, ění, grosse Knie bekommen. Jg.
Zkoleněný; -*en*, *a*, *o*. Z. réž. Vz Zkoleněti.
Zkoleněti, el, ení = *zkolénkovatěti*, *kolénka* (*krčky*) *dostati*, knotig werden; *ochroměti*, lahm werden. — **abs.** Réž, jak se zláme, zkolenčí. Slez. Šd. — **komu.** To prašča nám zkolenčelo. Na mor. Val. Vck. — **od čehu.** Od dlúhého sedění mi nohy zkolenčely. Na Ostrav. Tč.
Zkolenčiti, il, en, ení, *zkolenčovati*, lahm machen. Slez. Šd.
Zkolénkovatělý = *zkolenčený*.
Zkolénkovatěti, knotig werden. Stéblo z-télo. Us. Vz Zkolinkovatěti, Zkoleněti.
Zkolevu = *z strany*. Na Mor.
Zkoli, vz Skláti.
Zkolikernásobený, vervielfacht. Z. záliba. Kos. Ol. I. 167.

Zkolikernásobiti, il, en, enl, *zkolikernásobovati*, vervielfachen. — co.

Zkollukovatěti, vz Zkolénkovatěti; knotig werden. — **komu**. Přísada mi z la. Na již. Mor. Šd

1. **Zkoliti**, vz Skoliti.

2. **Zkoliti**, il, en, enl. — **koho** = *kolem lámati*, rädern. D. — **co**: *kolím zpevniti*, pfählen. Jg.

Zkolmiti, il, en, enl = *kolmým učiniti*, gerade, steil machen — **co**. Ssav.

Zkolostivý = *choulostivý*. U Mirotic. Kol. vän. 130.

Zkolotání, n., die Bewegung. Vz Kolotati. Jen jedno orla z. Phld. IV. 1.

Zkoloubiti se, il, enl = *vyšvihnouti se*, sich schwingen. — **se nač**. Kram.

Zkolovadlo, *skolovadlo*, a, n., die Schlachtbank. Rohn.

Zkolupiti se = *zkoloupiti se*. Krok. III. 322.

Zkomoleně, abgestumpft, abgestutzt, verstümmelt. Kos. Ol. I. 162.

Zkomolení, n., die Abstumpfung, Abstutzung, Verstümmelung. Nz., Dch. Z. slov. Čerm.

Zkomolenina, y, f., die Verstümmelung. Z. slov. Tč.

Zkomolenosť, i, f., die Verstümmelung. Z. tvarů. Kos. Ol. I. 166.

Zkomolený; *-en*, *a*, *o*, abgestumpft, abgestutzt, verstümmelt, zugestutzt. Dch., Nz. Z. zpráva, ocas koňský, der Stutzschweif. Dch. Z. či komolý jehlanec, der Pyramidalstutz. Nz. Rovnoběžně z. jehlan, kužel; šikmo z. jehlan, kužel. Jndč. II. 30., 31. Tak z-ho velel na pánvi smažiti. Proch. Děj. bibl. I. 259. Vz Skomolený.

Zkomoliti, il, en, enl, *zkomolovati*, abstumpfen, ab-, zustutzen, verstümmeln. — **co komu**: koni ocas, Dch., telegram. Us. Jdr. — **kde čím**: vojínovi ruku ve vojně šavlí. Us Tč.

·**Zkomonilý** = *přímý*, *rytáhlý*, aufrecht, hoch. Z. jonák, Knst., šíje. Jel. — **Z.** = *vznešený*, *vysoký*, hoch, erhaben, edel, hehr. Milič., Scip. — **Z.** = *náramný*, ungeheuer gross. Z. lotr (arcilotr). Rozb. 1841.

Zkompeškovati = *zkrotiti*. Solf.

Zkomponovati, zusammenkomponiren. — **co**: píseň, hru. — **Z.** = *vymysliti*, ersinnen. — **co na koho** Us. Tč.

Zkonářiti se, il, enl = *vyhnati větve*, *rozvětviti se*, Aeste treiben, sich verästen. Vz Konár. Strom se z-řil. Us. na mor. Val. Vck.

Zkonati, vz Skonati.

Zkonejšiti, il, en, eni, *zkonejšovati*, beruhigen, beschwichtigen. — **co, koho**. Kká. Td. 81. My viděli, že moudrá řeč jich nezkonejší. Kká. Td. 139. Tok bolesti z. Vrch.

Zkonfiskovati, konfisciren. — **co komu**: noviny, jmění, statky. Us. Tč.

Zkonilý = *rozbujnělý*, *rozelčený*. Z. kluk. Us. Rjšk.

Zkonsumovati, konsumiren. — **co**: zásoby. Us.

Zkontrabantovati, in Kontraband nehmen, konfisciren. — **co kde**: tabák, cizí **zboží na hranici**. Us. Tč.

Zkontrachtělý — *zkontraktělý*. Us. Kšť.

Zkontrachtiti = *zkontraktiti*. Kšť.

Zkontraktělý, *zkontrachtělý*, z contractus (od pakostnice), *schromělý*, kontrakt, zusammengezogen, gekrümmt, krüppelhaft. Chudák, je celý zkontrachtělý = utrápený. U Král. Hrad. Kšť.

Zkontraktěti, ěl, ění, kontrakt werden; trostlos werden. — **nad čím**. Ubohá matka nad tím celá z-la. Ehr. 8.

Zkontraktilý = *zkontraktělý* = *zchromený*. Na Policku. Kšá.

Zkontraktiti, il, én, ění = *zchromiti*, kontrakt machen. Div se nezkontrachtí (nepotřeští). U Kr. Hrad. Kšť. U Rychn. Ntk.

Zkopati, vz Skopati. — **Z.** = *probiti*, durchschlagen. — **co**. Z-li ruce i nohy jeho, bok kopím proklali. Man. sv. Aug. ms. Č.

Zkopčiti, vz Skopčiti.

Zkopiti, il, en, ení = *zkopčiti*.

Zkopnati = *roztáti*, *zjihnouti*, locker werden, aufthauen. — **abs**. Až snih zkopná, budeme orati. Na Ostrav. Tč. — **kdy**. **Při** teplém větře sníh zkopná či zkopne. Ib. Tč. — Vz Zkopněti.

Zkopněti, ěl, ění = *zkopnati*. — **abs**. Už výšky zkopněly. Slov. Lipa II. 273., Btt. Sp. 35. Zkopnělo (snih zmizel). Šd.

Zkopní, Schober-. Z. plat.

Zkoprnělosť, i. f., die Erstarrung der Gliedor. Jg. Z. údů (brnění, mravenčení, tormicatio). Šp.

Zkoprnělý, erstarrt, eingeschlafen. Z. údy. Rostl. Jsem celý z. Jg. Vz Zkoprněti, Koprněti.

Zkoprněný; *-ěn*, *a*, *o* = *zkoprnělý*. — **Z.** = *poblázněný*, närrisch, vernarrt. — **za kým**. Je za ním celá z. (zfanfrnělá). Na mor. Val. Vck.

Zkoprněti, ěl, ění, vz Skoprněti.

Zkopruiti, il, ěn, ění, erstarrt machen. — **se** — *zblázniti se*, *pobláznili se*, närrisch werden. Co se's tak z-něl? Na mor. Val. Vck. Vz Zkoprněný. Jenom se nezkoprň (nezahyň netrpělivostí). U Olom. Sd.

Zkorabovatěti, ěl, ěni = *zkornatěti*, hart werden. Klobouk od deště z-těl. U Libuně.

Zkoralý, vz Skoralý.

Zkoratěti, ěl, ění, Kruste, Rinde bekommen. Mіn. 80.

Zkorati, vz Skorati.

Zkořeu, z **kořen** = *z kořenů*, von der Wurzel aus. Vz Kořen. Z. město vyvrátiti. D. Země se otřásla z. St. skl.

Zkořeniti se, il, ěn, ění, einwurzeln. — **se kde**. Zkořenilo se v něm lakomství (okořenilo). Ctib. V srdci zkořenila se. Arch. IV. 149.

Zkořistiti = *kořisť vzíti*, Beute machen o. nehmen; **se** = *kořisti nabrati*, Beute machen. Pulk. Vz Skořisťovati.

Zkořisťovati, vz Skořisťovati.

Zkořiti, vz Skořiti.

Zkormouceně, vz Skormouceně.

Zkormoucení, n., das Trübmachen, die Trübung. Z. vody (kalení). Bibl. — **Z.** = *zasmucení*, das Betrüben, das Beunruhigung. — **Z.**, pass. — *stav zkormouceného*, *zkormoucenosť*, *kalnosť*, das Trübsein, die Verwirrung. Z. vody. Bibl. Z. mysli (zatesklosť).

der Trübsinn, Kummer, die Bekümmerniss, V., ducha, Bl., srdce. D.

Zkormoucenosť, i, f. = *zkalenosť*, das Trübsein, die Trübheit. Z. vody. Jg. — Z. = *nepokoj, zarmoucenosť*, die Beunruhigung, Unruhe, die Trübsinnigkeit, Niedergeschlagenheit, die Betrübniss, der Unmuth. Dal jim Bůh ducha z-sti. Sš. I. 114.

Zkormoucený, vz Skormoucený.

Zkormoutiti, vz Skormoutiti.

Zkormut, u, m. = *zkormoucení*. Sš. I. 114.

Zkormutitel, e, m., der Betrüber. Sš. Sk. 184.

Zkornatěle, vz Zkornatělý. Puls, tepna jde z. (ne měkce). Us. Dch.

Zkornatělosť, i, f. = *tuhosť*, die Verhornung, Rigidität. Nz. lk.

Zkornatělý = *kornatý, tuhý*, rigid, rindartig, hart. Kos.

Zkornatění, n., vz Zkornatěti. Z. cév, atheromatöser Process. Nz. lk.

Zkornatěti, ěl, ění = *kůru dostati, zkorati, zrohovatěti*, rigid, hornartig werden, Rinde bekommen, verhornen, hart werden. Nz. lk. Pole zkornatělo. Pueh. — **od čeho.** Ruka od hmotné práce zkornatí. Us.

Zkorrigovati, z lat corrigere, korrigiren, čes.: *opraviti, zlepšiti*. Br.

Zkorunovati = *korunovati*, krönen. — **co, koho čím** Které ty korunú krásnú zkorounuješ. Sol. Ang. ms. Č. Česť křivou erby z. Chč. 446.

Zkorýtiti, il, ěn, ění = *zrýti*, zerwühlen. Us.

Zkosatěti, ěl, ění, sichelförmig (krumm) anfwachsen. Stromek z-těl. Us. Šd.

Zkosení, n., vz Skositi.

Zkosený, vz Skosený.

Zkositi, vz Skositi.

Zkositý = *šikmý*, schräg. Na mor. Val. Vck.

Zkosmacovati, vz Zkosmatiti.

Zkosmatěti, ěl, ení = *kosmatým se státi*, zottig werden.

Zkosmatiti, il, cen, ení; *zkosmacovati* = *kosmatým učiniti*, zottig machen. D.

Zkostělý = *zkostnatělý*. Šm.

Zkostěti, ěl, ění = *zkostnatěti*.

Zkostkovati = *na kostky sřezati*, würfeln. — **co:** řepu, cukr. Us. Tč.

Zkostlivěti, ěl, ění, zu Bein, hart werden. Sš. I. 114.

Zkostnatělosť, die Verknöcherung. Z. chrustaček. Jg.

Zkostnatělý, verknöchert. Z. chrustačka. Jg. Z. prst, Čch. Mch. 43., forma, Us., Tč., konservativec. Kos. Ol. I. 6.

Zkostnatěti, ěl, ění = *kostnatým se státi*, verknöchern. Jg., Dch., Nz. lk., Kos. Ol. I. 175. Císařství z Říma do Konstantinopole zkostnatět odešlo. Šmb. S. I. Prosl. — **kdy jak.** Věda bohoslovecká po celé 18. století na velikém díle byla zkřehla a z-la. Tč. exc. Po nemoci z-těl. Us. Tč.

Zkostnělý, verknöchert. Z. představa tepla zimního. Št. 70.

Zkostněti, ěl, ění = *zkostnatěti*. Cf. Zkostnělý.

Zkostnouti, tl, utí = *v kosť se obrátiti, zkostněti*, zu Bein werden. Je mi zima, že bych zkostnula. Us. Dch.

Zkostrbatiti = *kostrbatým učiniti, rozcuchati, zmuchlati, rozdrchati*, zerzausen. — **co:** své vlasy. Troj.

Zkošatěti, ěl, ění = *košatým se státi*, eine dichte Krone bekommen wie der Baum. Strom zkošatěl. Us.

Zkotiti, vz Skotiti.

Zkotlavěti, ěl, ění, hohl werden. Zub zkotlaví. Hlas. — **kde.** Stromy v mokřinách zkotlavějí. Kouble.

Zkoumací, prüfend, Prüf-. Z papír, Kk. Fys. 60. Z. výbor, die Enquette. Dch.

Zkoumač, e, m. = *skoumač*.

Zkoumačka, y, f. = *zkoumání*. To je z., co by za pole chtěl. N. Bydž. Kšť.

Zkoumadlo, a, n., das Prüfungsmittel. Z-dla, Probestoffe, Reagentien. Dch., Nz. lk.

Zkoumání, n., vz Skoumání.

Zkoumatel, e, m., vz Skoumatel.

Zkoumatelka, vz Skoumatelka.

Zkoumati, vz Skoumati.

Zkoumavě, vz Skoumavě (v dod.).

Zkoumavka, vz Skoumavka.

Zkoumavý, vz Skoumavý.

Zkoupati, vz Skoupati.

Zkoupiti, vz Skoupiti.

Zkouřiti, vz Skouřiti.

Zkousati, vz Skousati.

Zkouskovatěti, ěl, ění = *v kousky se rozděliti, rozpadnouti*, in Stücke zerfallen. Šd.

Zkoušba, vz Zkouška. Filipp zkoušbě podlehl. Sš. J. 99.

Zkoušce, e, m., der Censor, Revident. Nz. Cf. Zkoušec.

Zkoušebna, y, f., das Versuchslokal. Zloh., Dch.

Zkoušec, šce, m., der Prüfer, Erprober. Mus. XI. 342. Cf. Zkoušce.

Zkoušecí, Probe-, Versuchs-, Probir-, Prüfungs-. Z. práce, pravidla (zkušební), zřízenec (Censororgan). Šp. Z. jízda (zkušební, na zkoušku), die Probefahrt, J. tr., pole, das Versuchsfeld, Dch., hůl (klíč), der Probestecher, Šp., vlak, der Probezug, Dch., trubice, NA. IV. 208., kohoutek (u parního kotlu), Šmr. 42., čerpadlo na kotel a roury, úřad, laboratorium chemické. Wld., Kaizl 137.

Zkoušedlo, a, n., der Probirapparat. Šp. Cf. Zkoušidlo.

Zkoušelivosť, i, f., die Neigung zum Versuchen, Experimentiren. Jg.

Zkušelivý = *kdo pilně zkouší*, gern versuchend. Jg.

Zkoušenec, nce, m., der Prüfling. Dch.

Zkoušení, n., die Prüfung. Na školní z. koho zváti. Sych. Měli dnes z. (zkoušku). Kram. — Z. = *vyšetřování*, der Versuch, die Untersuchung. Kram., Berg. Z. léků. Čes. lék. V. 12. Z. slitin stříbrných, zlatých. Vz KP. IV. 233., 258. Z. účtu, die Censur, Prüfung, Revision einer Rechnung, Nz., z. síly, die Kraftprobe, vína, die Weinprobe, Dch., z. pevnosti, die Festigkeitsprobe, z. železa, die Eisenprobe; přístroj ku z. trub, der Röhrenprobirapparat, pří-

stroj ke z. uhlí, kolik dá plynu, der Gaskohlenverschussapparat, z-uí vlastní, das Selbstprobiren, způsob z., die Prüfungsmethode. Šp. Čerpadlo ku z. kotlů. Wld. Cvičení a z. dává umění. Sh. uč. — čím: ohněm, die Feuerprobe, železem, die Eisenprobe. Šp.

Zkoušený; *-šen, a,* o, geprüpft. Z. právník. Z. kandidat. Us. Na zkoušenou dáti, vzíti. Zloh. — **v čem**: v právech. J. tr. — z čeho. Us.

Zkoušeti, vz Zkusiti.

Zkoušidlo, a, n. = *zkoušedlo*, die Probemaschine. Čsk. Z. pákové (ku zkoušení jakosti střelného prachu). NA. II. 132.

Zkoušivosť, i, f., der Prüfungstrieb. Šm.

Zkouška, y, f. = *zkoušení, pokusení-se, pokus*, die Probe, Prüfung, der Versuch, das Experiment. Na zkoušku. D. Na z-ku někomu něco ukázati. Reš. Z-u učiniti. D. Na z-ku něco dělati, někoho do učení vzíti. Us. Věc na z-ku, ein Meister-, ein Probestück. Nz. Rok z-ky, přednáška na z-ku. J. tr. Zkouška elektrická základná, Foucoultova, Leidenfrostova, Oerstedtova, Plateuova, thermoelektrická, Toricelliova, elektrická, indukční, s vývěvou. Vz KP. II. 195., 42., 45., 47., 344., 230., 49., 243., 52., 202., 256., 87. Z. mlatební, die Dreschprobe; číselná (zkoušení čísla, die Richtigstellung der Ziffer); koupě na zkoušku, der Kauf auf die Probe, jízda na zkoušku, die Probefahrt, J. tr.; poslati něco na zkoušku, zur Probe schicken. Nz. Něco na z-ku bráti, vzíti; z. *ohněm*, die Feuerprobe; z. namátná (kde se pro veliký počet něčeho nemůže zkoušeti všecko, die Stichprobe); znalecká z., fachmännische Prüfung; kázání na z-ku, die Probepredigt, Probatik; z. potížná, die Belastungsprobe, z. ohýbací, die Biegungsprobe. Dch. Z. cukroměrem, die Sacharometerprobe, prstní, die Fingerprobe, z. alkalimetrická, alkalimetrische Prüfung, z. kandisova, Kandisprobe, z. na měď, Kupferprobe, z. rozlučovací, Scheidungsprobe, z. předchozí, der Vorversuch, z. vyloužení, der Auslaugungsversuch, z. tříslovíny, die Gerbestoffprüfung, z. vydělávání, der Gerbeversuch, z. průměrná, die Durchschnittsprobe, z. tížeměrná, die Belastungsprobe, z. kotlu, die Kesselprobe, z. varní, die Kochprobe, výsledek zkoušky, das Versuchsresultat, kotel na zkoušku, der Versuchskessel, řada zkoušek, eine Versuchsreihe. Šp. Z. = počet, jímž se o pravosti výkladů jiných počtů přesvědčiti chceme; Z. na počet daný, na dělení. Ším. 7., 48., 37. Z-ku něčeho učiniti, einen Versuch anstellen. Kom. Z. vodou, judicium aquae, z. železem, judicium ferri; Z. ohněm byla v obyčeji při krádeži; Při zkoušce ohněm bylo obviněnému rozpálené železo holou rukou s jednoho určitého místa na druhé za odřikávání očišťovací přísahy přejeti. Ddk. IV. 239., 240. — Z. = *zkoušení*, die Prüfung, Probe. Z. školní. Zloh. Z. přísná (rigorosum tentamen), pololetní, Semestral-, advokatská či k advokatství, die Advokaturprüfung, konkursní, Konkursprüfung, z. dospělostí, Maturitätsprüfung, doplňková (doplňovací, Us.), Ergänzungsprüfung, opozdilá, Nachfolgs-, na učitelství (učitelská), J. tr., celoroční. Us. Čas z-ky. Nz. Z. znalosti zákonů zemských, die Prüfung aus den Landesgesetzen, z. auskultantská či k auskultantství, Auskultanten-Pr., čas zkoušky (zkušební), die Prüfungszeit; ve zkoušce obstáti, J. tr.; čekatel z-ky, výsledek z-ky; předpis o z-ce. Us. Hlavní z., die General-, Hauptprobe; všeobecná z., hudební z., Musikprobe, čtená z., die Leseprobe, lesnická z., die Forstprüfung, z. postupní (na postoupenou), Versetzpr., opravní, die Reparatur, das Reparaturexamen, z. způsobilosti učitelské, die Lehrerbefähigungsprüfung. Dch. Z. mistra, die Meisterprüfung. Šp. Z. přijímací, Aufnahms-, dobrovolnická, Freiwilligen-, státní, Staats-, theoretická, praktická, předepsaná, topičská, strojnická. Us. Pdl. Z-ku výtečně odbytí, z. odbývati. J. tr., Jd. Podrobiti se z-ce později; doložiti z-ky. J. tr. Z-ku složiti, *lépe:* odbytí, podniknouti, jí se podrobiti. Ve z-ce, při z-ce obstáti, obstály. Rk. Z-ku držeti, *lépe:* míti, zkoušeti. Jv. Vz Držeti. Zkoušku donésti šp. m.: z-ce později se podrobiti, doložiti zkoušky. Jv. (J. tr.). Z. podstoupiti, sich der Prüfung unterziehen; Vzíti někoho v přísnou z-ku. Us. Dch. Prošel při z-ce. Brt.

Zkouti, vz Skouti.

Zkouzliti, il, en, ení; *zkouzlovati* = *očarovati*, bezaubern. Kamar.

Zkouzlovati, vz Zkouzliti.

Zkovati, vz Skouti.

Zkovení, n., die Reduktion (zu Metall). Nz., Nz. lk., Prm. V. č. 1. str. 4.

Zkovlti, il, en, ení; *zkovovati* = *v kov obrátiti*, zu Metall machen, metallisiren. — **co**: kapaninu. Chym. — se. Rostl. Rudy se zkovují. NA. IV. 172.

Zkozať = *vzkázati*. Na Ostrav. Tč.

Zkožnatěti, ěl, ění, lederartig werden, zu Leder werden. Šupina maudlová zkožnatí. Byl. 92.

Zkrabatiti, vz Zkrabiti.

Zkrabiti, *zkrabatiti se*, zusammenschrumpfen. Kůže se z la. Na Ostrav. Tč.

Zkráceně, verkürzt. Dch., Mus. 1880. 128.

Zkrácení, vz Skrácení.

Zkrácenina, vz Skrácenina.

Zkrácený; *-en, a,* o, vz Skrácený.

Zkracovací, vz Skracovací (dod.).

Zkracování, n., vz Skracování.

Zkracovka, y, f., das Abkürzungszeichen. Šm.

Zkrahlý = *skřehlý*, starr. Na horúcich hrudách zkrahlé čuvstva ožijú. Na Slov. Sldk. 591.

Zkrájený, vz Skrojití.

Zkrájeti, vz Skrojiti.

Zkrajný = co je z kraje, krajní, Eck-. Us. Šd.

Zkrajzlík, a, m. = *nemocný, churavý člověk*, ein kränklicher Mann. Kam se hrabe takový z. V Bydž. a u Kr. Hrad. Kšť.

Zkrajznouti, znul a zl, utí = *zemříti, pojíti*. Kdybys už zkrajz'. U N. Bydž. a Kr. Hrad. Kšť.

Zkrákorati, anfangen zu gackern, krächzen. Cf. Zkrákoriti. Tu pak již ne Pašek tomu odpor činil, neb již byl zkrákoral. Bart. 297. 27.

Zkrákoriti, il, ení = *zkrákorati*. Havran zkrákorí. Slov. Phld. V. 48.

Zkranúti, zastr. = *skřehnouti*, *ztrnouti*, erstarren. Jir. Z-li sú všickni bydliúci v zemi kanaanskej. Anth. Jir. I. 3. vyd. 7.

Zkrápěti, vz Skropiti.

Zkřapnouti, pnul a pl, utí = *sclpnouti*, verrecken, krepiren. Us.

Zkrásiti, il, en, ení, verschönern. Šm.

Zkrásnělý, verschönert. Šml. Z. boží svět. Kká. S. 33.

Zkrásněti, ěl, ění = *krásným se státi*, schön werden. Šml. I. 53., 107.

Zkrásti, vz Skrásti.

Zkrášlený; *-en*, *a*, *o*, verziert, geschmückt. Deň, co zhaslná, leží z-ný pred očima jeho dnši. Sldk. 63.

Zkrášliti, il, en, ení, *zkrašlovati*, schön machen, verschönern, verzieren, schmücken. Na Mor. a j. Tč. — **co čím.** Láska svět zkrášlí míru dnhou. Čch. Dg. Kv. 1884. 733. Zora červánkem nám broby zkrášlí. Osv. VI. 299.

Zkratek, vz Skratek.

Zkrátitel, e, m., der Abkürzer. Šm.

Zkrátiti, vz Skrátiti.

Zkrátka, z **krátka** = *krátce*, kurz. Bž. 127. Z. koho odbyti. D. On je s ním z. hotov; S někým z. zatočiti; Z. s někým jednati Dch. Z. mu odpověděl. Us. Pdl. Z. někoho držeti = málo mu povoliti. Us. Kšť.

Zkratnosť. Zkratnosť (kratšia, menšia je dôkladnosť jeho diela). Pořek. na Slov. Zátur.

Zkratopis, u, m., die Brachyographie, Abkürzungslehre. Ssk.

Zkratša = *kratčeji*, kürzer. Mor. Vck.

Zkrbaliti, il, en, ení = *svaliti?* Na Slov. — **kam.** Na zem dol' se z. Sldk. 504.

Zkřehlosť, vz Skřehlosť.

Zkřehlý, vz Skřehlý.

Zkřehnouti, vz Skřehnouti.

Zkřehnutí, vz Skřehnutí.

Zkřehotati, vz Skřehotati.

Zkřehotěti, ěl, ění = *křehkým se státi*, *vrátkým na zimu*, weich, zart, gebrechlich werden. Tepl. strom. 8.

Zkřehtati = *skřehtati*, knirschen. Ž. wit.

Zkřechtělý nač. Kráva na nohy z. (která nemůže na nohy). V Kunv. Msk.

Zkřek, vz Skřek.

Zkřiknouti = zkřiknouti na někoho posupným způsobem. Mor. Vck.

Zkřemenati, zkřeměněti, ěl, ění, verkieseln, zum Kieselstein werden. — **proti komu.** Srdce jeho z-lo proti dětům. Na Ostrav. Tč. — **abs.** Lípě této nedej zkřeměněti. Sš. Snt. 90.

Zkřemenělý, zum Kieselstein geworden, hart. Z. dřevo. Prm. IV. 137.

Zkřeměněti, vz Zkřemenati.

Zkřemeňování, n., die Verkieselung = napájení látek stavebních vodním sklem. Zpr. arch. IX. 29.

Zřemeňovati, verkieseln.

Zkřenčelý = *zpuchřelý*, morsch, vermodert. Z. dříví. Na Želivsku. Sř. Také u Kr. Hrad. a Bydž. Vz Zkřenčeti.

Zkřenčeti, el, ení. Dříví zkřenčí = zpuchří. Vz Zkřenčelý. Jablko zkrenčí (zbabčí. Otluče-li se jablko, změkne a jako nahnije). U Bydž. Mý.

Zkřenouti, ul, nti, zastr. = *skřehnouti*, erstarren. Ruce zkřenulé. Št.

Zkřepčiti, il, en, ení, vz Křepčiti. — **co.** Maří Magdalena v smilné bujnosti vysoko táhnúc hlavu nesla, chřbet zkřepčivši. Št. Hlavy vzvedše, chřbet zkřepšivše s velikú paméti klanějíc sě neb kráčejíc (tohoto světa milovníci a milovnice). Št.

Zkřepenělý = *strnulý*, *skřehlý*, erstarrt. Rostl. III. b. 53.

Zkřepeněti, ěl, ění, vz Skřepeněti.

Zkřepeniti, il, ěn, ění, *zkřepeňovati*, starr machen. Rostl.

Zkřesanosť, i, f. = *šmitharosť*, die Krümmung im Knie. Ja.

Zkřesaný, vz Skřesaný.

Zkřesati, vz Skřesati.

Zkřesťanělý, **-nilý**, christlich geworden. Z. církev. Bech.

Zkřesťaněti, ěl, ění = *křesťanským se státi*, christlich werden. Č.

Zkřesťaniti, il, ěn, ění, zum Christen machen. — **koho.** Us.

Zkřičeti, el, ení; *zkřiknouti*, kl, ntí; *zkřikovati*, aufschreien. Zkřikl jsem. Kom. — **jak (na koho).** Hlasem vesele zkřiknouti. Br. Silným hlasem naň zkřikl. Žena zkřikla na svatá slova (Ježiš, Maria, Josef). Kn. poh. II. 190. Zkrikli krikom, volali jmenom. Phld. IV. 8. Zkřekl na čerta, abe ož šil. Er. Sl. čít. 47. — **kam.** Žena bitá ot svého manžela skřičí (lépe: vzkřičí) **na** všichnu ulici, přátely i súsedy svolá. Hugo. Vz Skřičeti.

Zkřidlatěti, ěl, ění, beflügelt werden. Šm.

Zkřidliti, il, en, ení = *okřídliti*, beflügeln. — **co.** Zkřidlila láska moc srdce plamenného. Mus.

Zkřídovatěti, ěl, ěnl, kreidig werden. S. N. I. 19.

Zkřiknouti, vz Zkřičeti.

Zkřikovati, vz Zkřičeti.

Zkřisitel, *zkřisitel*, e, m., der Erwecker. Dch.

Zkřisiti, vz Vzkřísiti.

Zkříšenec, nce, m. = *vzkříšenec*, der Auferweckte. Vz Zkřísiti. Hol. 179.

Zkříšení, n., die Auferweckung. Vz Vzkříšení. Dch.

Zkříšený, vz Vzkříšený.

Zkritisovati, kritisiren. Nitra VI. 250. — **koho jak:** někoho nemilosrdně. Us.

Zkřiva, z **křiva**, schief, krumm. Bž. 216.

Zkřivati = *chřadnouti*, kränkeln. Us.

Zkřivdění, n., vz Zkřivditi.

Zkřivděný; *-ěn*, *a*, *o* = *komu se křivda stala*, wem Unrecht geschehen ist. Us. Dšl.

Zkřivditi, il, ěn, ění, Unrecht thun. — **komu proč.** Zkřivdil mi na potupu zásluh mých. Rái. — **komu v čem.** Rk. — Vz Skřivditi.

Zkřivení, n., vz Skřivení.
Zkřivenina, y, f., vz Skřivenina.
Zkřivený; -*en*, *a*, o, vz Skřivený.
Zkřivěti, ěl, ění, krumm werden. To dřevo zkřivělo. Ros.
Zkřiviti, vz Skřiviti.
Zkřivolačiti = *skřiviti*.
Zkřivolatěti = *zkřivěti*.
Zkřivolatiti = *zkřiviti*.
Zkřivovaný; -*án*, *a*, *o* = *prohýbaný*, ale prohnutiny nejsou tupoúhlé nébrž obloukovité na př. osa metlice zkřivované, geschlängelt. Rst. 524.
Zkříže, e, m., osob. jm. Vck.
Zkřížení, n., die Durchkreuzung. Z. jehlanců, die Pyramidenkreuzung. Nz. lk.
Zkřížený, kreuzweis gelegt. Z. nohy. Kká. K sl. j. 92.
Zkřížiti, il, en, ení, *zkřižovati*, krenzen, kreuzweis legen. — **co**: ruce, nohy. Us. Kká. Td. 143. — **co komu**. Omyl. — **co s kým**. Pan sudí s Tadeášem příšný pohled zkřížil. Kká. Td. 25.
Zkřižovati, vz Zkřížiti.
Zkrkavěti, el, ení, ein Rabe werden. I kéž byste zkrkavěli. Nár. poh.
Zkrkavčiti, il, en, ení, vz Krkavčiti. — **se** = *krkavcem se státi*, *zkrkavěti*, ein Rabe werden. Bodejž se zkrkavčil. Vz Kletba. Č. I kéž byste se zkrkavčili! zvolala i zůstali krkavci. Kld. I. 225.
Zkrkavěti = *zkrkavěti*. Dch.
Zkrmitelný, verfütterbar. Z. seno. Šm.
Zkrmiti, vz Skrmiti.
Zkrněti, ěl, ění, einschrumpfen, vermodern, morsch werden, verfaulen. Dřevo z-lo; kobzole z-ly (shnily). Na Ostrav. Tč.
Zkrniti, il, ěn, ění = *zkaziti*, verpfuschen. Ros.
Zkrnovalý = *zkrnělý* (vz Zkrněti), morsch. Slez. Šd.
Zkrnubiti = *zkrněti*. — **kdy kde**. Při takové zimě oves zasetý v zemi ještě zkrnubl. Slez. Šd.
Zkrocenosť, i, f., vz Skrocenosť.
Zkrocený, vz Skrocený.
Zkrochmeliti = *svaliti na hromadu*, auf einen Haufen wälzen. Ale kdo sa obratne nezkrůtne, nezastaví, zľakne sa a ostatne doľ sa zkrochmelí (na ledě). Na Slov. Sldk. 502.
Zkrojiti, vz Skrojiti.
Zkronkuúť = *zdechnouti*. Slov. Dbš. Obyč. 175.
Zkropenatěti, sprenkelig werden. Listí z-lo. Na Ostrav. Tč.
Zkropený; -*en*, *a*, o, ge-, betropft, besprengt. Vz Skropiti. — **čím**. Rúcho z-né krví. ZN.
Zkropiti, vz Skropiti.
Zkrot, u, m, = *zkrocení*. Slov. Phld. III. 1. 41.
Zkrotěti, vz Skrotěti.
Zkrotitelný, vz Skrotitelný.
Zkrotiti, vz Skrotiti.
Zkrotka, z **krotka** = *krotce*, kirr, sanft, gelassen. St. skl. II. 194.
Zkrotlosť, i, f., die Zahmheit. D.
Zkrotlý, kirre, zahm, geschmeidig. D.
Zkrotnouti, vz Skrotnouti.
Zkrouceně, vz Skrouceně.
Zkroucenec, nce, m., helicteres, der Schraubenbaum, rostl. Z. lískolistý, h. isora. Vz Rstp. 150.
Zkroucenina, y, f., etwas Verdrehtes. Šm.
Zkroucenosť, vz Skroucenosť.
Zkroucený, vz Skroutiti.
Zkrouhliti, il, en, ení = zakrouhliti, zokrouhliti, arrondiren. — **co**: pole. Nz.
Zkroušeně, vz Skroušeně.
Zkroušení, vz Skroušení.
Zkroušenosť, vz Skroušenosť.
Zkroušený, vz Skroušený.
Zkroušiti, vz Skroušiti.
Zkroutiti, vz Skroutiti.
Zkroužený, vz Skroužený.
Zkroužiti, vz Skroužiti.
Zkřovatěti, ěl, ění = *křovatým se státi*, büschig werden. Ten strůmek zkřovatěl. Ros.
Zkrovek, *skrovek*, vku, m. = *skrojek*, der Abschnitt, das Scherzel. Na Ostrav. Tč.
Zkřověti, ěl, ění, *zkřoviti se*, il, en, ení = *křovím se státi*, zum Busche werden. Aby rostliny se zkřovily. Kouble.
Zkrpačený; -*en*, *a*, o, niedergebeugt (von Schicksalsschlägen). Z. život, člověk. Cf. Krpačiti, Krpěti. Mor. Šd.
Zkrpačiti se, il, en, ení, sich ganz abrackern. Cf. Krpačiti, Krpěti. Mor. Šd.
Zkřpatený; -*en*, *a*, *o*, verkümmert. Vz Zkřpatěti. Z. peň. Phld. V. 49.
Zkřpatěti, ěl, ění = *zakrsati*, *zakrněti*, verkümmern. Národ zkřpatí, jenž s hrudou živoří. Nitra. VI. 145.
Zkrpavěti, ěl, ění = *zdřevěněti*. — **komu**. Noby mi z-ly. — **Z.** = *zchroměti*. Ovce z-la. Us. Rjšk.
Zkrpcovati se = *krpce obouti*, *zařemenkovati*. Hneď, hneď, len kus počkajte, kým sa ja zkrpcujem. Slov. Dbš. Sl. pov. I. 43.
Zkrs, u, m. = *zakrsalý strom*, *krsek*. Na mor. Val. Vck.
Zkrsnúti, vz Skrsnouti.
Zkrticovatěti, ěl, ění = *plným krtic se státi*, Skropheln bekommen, drüsig werden Ros.
Zkrtiti, il, ěn, ění = *jako krtek zrýti*, zerwühlen. — **co komu**. Ten mi to pole zkrtil (špatně zoral). Us. Dch.
Zkrúcati = *skrouceti*. Vz Skroutiti.
Zkrucovatel, e, m., der Verdreher. Vz Skrucovatel.
Zkrucovati, vz Skroutiti.
Zkruchati = *zdrtiti*. — **co**. To skrúšenie má v srdci zetříeti a zkruchati libosť a vôli k hříechu. St. N. 333.
Zkrušiti, il, en, ení, vz Skrušiti.
Zkrutek, tku, m., funaria, das Drehmoos, rostl. Z. obecný, f. hygrometrica. Vz Rstp. 1803.
Zkrútiti, vz Zkroutiti.
Zkrutlý, sperr, trocken. Z. prsty (suché). Chmela.
Zkrutnouti, tnul a tl, utí = *vyschnouti*, trocken, sperr werden. Prsty zkrutnou. Chmela.
Zkružl, vz Skružl.
Zkrvácení, n., vz Zkrváceti.

Zkrvácený; *-cen, a, o*, mit Blut befleckt. Tělo z-né. Kká. Td. 129. — **kde.** Je po tváři celý z-ný. Us. Tč.

Zkrváceti, *zkrvacovati = krví pokáleti*, blutig machen, bebluten. Ros.

Zkrvavělosť, i, f., die Blutrünstigkeit. Plác.

Zkrvavělý, **zkrvavilý** = *krvavý*, blutig, blutrünstig. Z. rána, Kká. K sl. j. 61., šátek, Hvls., dráp, Čch. Dg., meč. Čch. Mch. 61. Vyšla luna z-lá. Pokr. Z hor. 181. — Z. = *ukrutný, krve žíznivý*. V. Z. hra (vojna), Tur. kr., voják, Plk., katovka. V. Sv. Kristovo tělo z-lému lidu ukazoval. V.

Zkrvavenec, nce, m. = *příbuzný?* Ž. wit. 15. 4.

Zkrvavený; *-en, a, o*, blutig. Ros. Ach můj Bože přemilený, už je můj syn z-ný. Sš. P. 175. Veškeu z-ný. BO. Z. vrah. Msn. Or. 58. Z. nohy. Dbš. Sl. pov. VI. 29. Z. šavlička. Sš. P. 193.

Zkrvavětí, ěl, ění = *krvavým se státi*, blutig werden.

Zkrvavilosť, i, f., der Blutdurst, die Grausamkeit. Ale ani v té horkosti a z-sti lidí jedněch proti druhým nestalo se žádné bitvy. Exc.

Zkrvavilý = *zkrvavělý*.

Zkrvaviti, il, en, ení, *zkrvavovati*, blutrünstig, blutig machen, mit Blut beflecken. — **co, koho, se.** Z. něčí roucho. Biarcot. Meč z-vil plášť. Msn. Or. 113. Protož voláchu hlasem velikým a řezáchu sě vedlé obyčeje svého nožmi a kopíčkami, až sú sě z-li; Ale když oni koho tepůce kostel z-vi, to neškodí a když se sami zrnjí a mnoho jiných nehod učinl. Hus 1. 290., II. 124. — **koho čím kde**: nožem v hospodě, pod stromem atd. Us. Jakož so přihodilo v mnohých miestech a zvláště v litomyšlském biskupstvie, v němž sú byli kněžie krví svú oplatek z-li. Hus II. 184.

Zkrvavý muž, vir sanguinum. Ž. wit. 5. 7

Zkrvení, n., vz Zkrviti.

Zkrvený; *-en, a, o = zkrvavený*. — **od čeho.** Od samé chůze z-ná noha. Hdk. C. 208.

Zkrvětí, ěl, ění, zu Blut werden.

Zkrviti, il, en, ení = *zkrvaviti*, blutig machen. — **co**: srdce. Tč.

Zkrystaliti, il, en, ení, *zkrystalovati*, krystallisiren. — **se več.** Takto z-lo se jáhenství v samostatné církevní posvěcení. Sš. Sk. 70.

Zkrýti, vz Skrýti.

Zktracenuška, y, f., rostl. Mor. Hrb.

Zkuckati se, vz Skuckati se.

Zkučeratiti, il, ěn, ění, lockig machen. Z. listy jmenovitě mechové sušené. Rst. 524.

Zkudrnatětí, ěl, ění, kraus werden. Ros. — **komu.** Hlava mu z-la. Us. Tč.

Zkuchati = *otevříti břicho, vypytvati*, den Bauch aufschneiden, aufschlitzen, ausweiden; *zbodati, zabíti*, zerstechen, morden. Jg — **co, koho čím, kde.** Těžkými ranami koho z. Jel. Na ložích je zkuchali. Háj. Z. koho jehlami a šídly. V.

Zkuchtiti, il, ěn, ění, auskochen, ausfindig machen, ersinnen. — **co proti komu.** Na Ostrav. Tč.

Zkujnění, n., das Zusammenschmieden. Z. železa; z. v plamenicích n. anglické. NA. IV. 173., 174. Vz Zkujování.

Zkujněný; *-én, a, o*, zusammengeschmiedet. Z. železo, das Frischeisen. Us. Pdl., Šp.

Zkujňovací, Frisch-. Z. nístěj, ohniště, der Frischheerd, oheň, das Frischfeuer, Nz., hamr, Zpr. arch. VII. 81., strusky. NA. IV. 174.

Zkujňování, n., das Zusammenschmieden, Frischen. Z. v ohništích, v plamenicích, das Heerdfrischen. Vz KP. IV. 88., 90. Z. litiny. Vz Šfk. Poč. 350. Trusky od z., Frischschlacken. Vz Kujnění, Zkujnění.

Zkujňovati, frischen — **co kde**: železo. Nz Z. litinu v ohništi, **na** ohništi. Us. Pdl.

Zkukati, kucken wie der Kuckuk. Kukala kukačka s zeleného bučka, sedem raz zkukala, sedem róčkov dala. Slov. Btt. Sp. 38.

Zkukliti, vz Skukliti.

Zkúľati = *skouleti*, hinabrollen. — **se kam.** Zlatě vajce zkúľalo sa **pod** nohy. Slov. Mt. S. I. 55.

Zkulhati = *počíti kulhati*, hinkend werden. — Z. = *selhati*, lügen. Víra aby z. nemohla. Puch. — Z. = *uezdařiti se*, nicht gerathen, missrathen. Chtěl se ženiti, ale zkulhalo mu to. Us. — **se** = *zmrhati se* (o ženách a pannách), sich mit einem Manne vergehen. D. — Jg.

Zkulhavěti, ěl, ění, hinkend werden, erlahmen. Br. — **čím**: pádem. — **kdy kde.** Těchto časuov v Pražském městě z-věli sú proroci. 1525.

Zkulhaviti, il, en, ení = *kulhavým učiniti*, hinkend machen. Jg. Slov.

Zkuliti, vz Skuliti.

Zkum, u, m., die Forschung Dch. Vz Skum.

Zkumatel, e, m., der Forscher, Prüfer. Z. cestu razicí; z. rudy, der Erzprüfer. Dch. Z. přírody. Sš. I. 167.

Zkúmavo = *skoumavo*.

Zkumišovati = *vyměniti*, vertauschen, einwechseln: verwirren, verpfuschen. U Místka. Škd.

Zkumný, vz Skumný.

Zkundoliti, vz Kundoliti.

Zkuraneovati koho, ausmachen, ausschelten. Dobře to z-val. Mor. Šd.

Zkurvilý = *zkurvený*, verhurt. Ctib. II. 8.

Zkurviti, il, en, ena = *zmrhati*, zur Hure machen. — **koho**: vdovu. D. — **se s kým.**

Zkurvysyn, a, m. (z kurvy syn) der Hurensohn. — Z. = *zlosyn*, der Uibelthäter, Schurke, Schuft. Nalezli Haška, zkurvysyna toho prázdného; A jestližeby toho neučinil, podvolils se, abychom tě měli za zrádci a za z-na. Pal. Děj. III. 2. 147., IV. 1. 207. Vz Skurvisyn.

Zkurvysynský, schuftig, schurkisch. Z. jednati. NB. Tč.

Zkus, u, m. = *zkušení*, die Probe, Erfahrung, der Versuch. Berg., Slov. Bern. Ze zkusu, a posteriori. Mor.

Zkusa, y, f., die Erzprobe. Šm.

Zkusidlo, a, n., der Prüfstein. Zachování příkazů Páně jest neomylným z-dlem lásky našl k němu. Sš. J. 231.

Zkusilosť, i, f. = *zkušenosť*, die Erfahrenheit. Ros.

Zkusilý = *zkušený*, erfahren.

Zkusitel, e, m., der Versucher, Experimentator. Veleš., Boč., D.

Zkusitelka, y, f., die Versucherin, Experimentatorin.

Zkusitelný, erprobbar.

Zkusiti, zkus, se (le), il, šen, ení; *zkoušeti*, el, en, ení; *zkušovati* = *okusiti*, kosten, verkosten; *ohledati, zpytovati, vyšetřiti*, versuchen, probiren, Probe anstellen, einen Versuch machen, prüfen; *dověděti, se, ohledati, shledati*, erfahren, Erfahrung machen. Jg., Ž. wit. 34., 16., 16. 3. — **abs.** Však vy už jste toho prestál dosť, ať zkusí zase mladší. Večeř. Pov. Ej veť som uie včerajší, zkusil som. Poř. Zátur. Kdo (sám) nezkusil, neuvěří (jinému). Poř. Šd., Hkš. — **co, koho:** jídla (okoušeti), Us., člověka; tam jej zkusím, Br., své štěstí, D., pravdu něčeho, V., žáka z. Us. Choď na vandry anebo vojnu zkus. Zpěv. I. 31. Radostné i smutné věci zkušuje. Zpěv. I. 232. Co člověk zkusí, než se hrobu dohrabe (než ty své kosti složí, seine Gebeine zur Ruhe legt). Us. Dch. Dál mne nezkoušejte. Us. Dch. Svět z. Mt. S. I. 95. Išiel som s batôžkom na chrbáte s palicou v ruke zkusovať svet. Frsc. Zor. I. 18. A ta služebná děvečka mnoho zlého zkusí, ledajakéhosi kluka (leda jaké šelmy) poslouchati musí; Hnala husičky do pola, aby tam něco skusila. Sš. P. 258., 335., 692. Bůh své věrně zkušovati ráčí. BR. II. 99. b. Zkusi Lubor chrabrosť moju. Rkk. 43. Aby zkusil nás. Št. Ku. š. 27. Zkus sebe sám člověk; Protož postěhuji ho tam a tu ho zkusím; Poče počet klásti t. j. jich zaslúženie zkušovati. Hus I. 331, II. 92., 389. Kámen zlato zkouší a zlato lidi. Prov. Kmp. Č. 80. Oheň zlato zkušuje a zlato člověka. Prov. Tč. Dokud člověka nezkusíš, nepočítej ho za přítele. Us. Tč. Dej, Bože, všecko uměti, ale ne všecko zkoušeti. Prov. Pk. Kdo nic nezkusil, nic neví. Č. — **čeho.** Oheň zkušuje zlata. Mudr., Lom. Z. bídy. Vrat. Ucho řečí zkušuje; z. duchů. Br. Zjevněť jest, že soudce a přísežní, kteříž svědků zkušují, lépe mohů věděti, kterak veliká víra měla by přidána býti svědkům. CJB. 411 Zkušovati stříebra. Ž. wit. 65. 10. Sveta chcel skusiť; Ja sveta skusím. Ht. Sl. ml. 217. Poď so mňou voľač sveta zkúsiť. Dbš. Sl. pov. I. 93., 515. Však toho zkusí bláhovec, až bude zle. Večeř. Pov. Zřízením biskupství olomúckého prohlášena jest Morava jaksi za způsobilou, aby zkoušela i vlastních sil svých. Ddk. II. 214. Bídných konců tam se zkusí, kde k činům těmto mlčeti se musí. Shakesp. Tč. Půjdu, abych zkusil světa. Kld. II. 5. Z. svého štěstí. Mus. 1880. 134. Pán Kristus víry té ženy zkušoval; Jakož oheň kovu zkušuje, tak světlo čisté pravdy zkušovati učení bude. BR. II. 159., 539. a. Zkušujte duchuov, jsou-li z Boha. Hus III. 303. Do soudu se nepouštěj, dříve jiné cesty zkoušej. Us. Šd. Kdo čeho nezkusil, neumí o tom rozprávěti. Prov. Jg., Lb., Kmp. Č. 134. Nezkoušej toho, co má černý ocas (špatný konec). Mus. — Troj., Št. — **koho, co, se v čem, kde.** V tom se sám zkus. Štelc. V tom se zkuse tomu jiné uč. Mudr. Mnoho ve světě zkusil. Ros. Někoho v něčem z., J. tr.; žáka ve škole z. Us. Zkusil se v hospodářství. Kká. Td. 301. U víře ho zkušoval. BR. II. 270. Zkus u vieře, v naději a lásce; Protož v tom každý sebe zkus a tak jsa spósoben... Hus I. 331., 332. — **co na čem, kde.** Zkusila to na svém synu. Jel. Ďábel zkoušel Ježíše na poušti. Ml. Bůh židy na poušti zkoušel. Ml. Šat na sobě z. Us. Dch. Něco sám na sobě z. Mž. 6. Mladý rytíř rád zkoušel své síly na honech. Ddk. IV. 247. Meče na mrtvém nezkoušej (nepřítomného nepomlouvej). Bdl., Bž. exc. — **kdy.** Dříve zkusiti, pak chváliti. Šml. — **koho proč.** Nechť zkusím pro toho muže, co děvče jen zkusiť může, předc mnoho nezkusím. Ps. slez. Šd. Zkoušeti žáka pro classibus. Us. — **co, čeho čím.** Bůh zkouší tě nohou (bolavou). Šml. Zlato se ohněm zkouší. Prov. Tč. Ohněm si mne zkusil a nenie na mně nalezena zlosť; A řekl jemu, aby prstem zkusil i rukú i boka jeho. Hus I. 349., II. 164. — **oč.** Treskce člověka u vieře vlažného neb studeného, aneb ovšem jenž nižádné viery nenie, ale chce zkusiti o zdraví syna svého, kaký by byl Kristus a kto by byl a kterak by mnoho mohl. Hus II. 386. — **jak.** Zkoušel klíč za klíčem. Kn. poh. II. 220. Zkoušel pána Krista, zkoušel po prvni, vyvedl ho k hromadě kamení. Sš. P. 34. Jak myslím, tak mluvím, to dobře víš, jestli předce má budeš, lépe zkusíš. Ps. slez. Šd. On a mnozí jiní **skrze** něho zkusí toho na sobě, co zmůže této naší stolice síla. Ddk. II. 247. Penězoměnci peníz netoliko **dle** nápisu, nýbrž i **dle** zvuku a tíže zkoušejí. Sš. II. 128. Protivenství pak slovou pokušení proto, že Bůh skrze ně víry naší zkušuje. BR. II. 779. a. Toho s velikou žalostí zkušovati nemusili. V. — **čeho s kým.** Zkusiti čeho s kým. Ben. — **co od koho.** Moc jsme od něho zkusili. Us. — **co kdy. Po** ta léta mnoho jsem zkusil. Us. — **koho z čeho** *zkoušeti*: z latiny. *Pozn. Někteří brusiči tuto vazbu za špatnou mají, ale proč by jí byla?* doložena ovšem není. Cf. *Z. koho v čem.* — **s Inft.** Zkoušíš vnikať v radu nebe. Kká. Osv. V. 35.

Zkusmo, versuchsweise. Tržiště z. určiti. Mj. 68., 16. Prsty její probíhaly se z. po klávesnici. Šml. v Osv. XII. 539.

Zkusnosť, i, f., die Erfahrungskunde, Empirie. Nauka z-sti. Dk. P. 71.

Zkusný = empirický, empirisch, Erfahrungs-, praktisch. Dk. P. 114. Z. lučba, nauka, úsudek, Krok., věda. Kaizl. 36.

Zkusy, pl., m. = *zkušená*. Preto si bol umienil, že aj syna najskôr doma priučí práci a remeslu, potom ale na zkusy vypraví do světa. Frsc. Zor. I. 31. Ide, ide na tie zkusy a dlho nemôže nic zkusiť. Dbš. Sl. pov. VIII. 4.

Zkuš, e, m. = *zkouška*, die Prüfung. Uměj ten z. snésti. Kanc. o Štěp.

Zkušák, a, m. = *beran*, der Hammel. Ja.

Zkušba = *zkouška, zkoušení*, die Prüfung, der Versuch. Mark. Z. víry Mariiny záležela

v tom, že . . . Sš. L. 21. Leč v té zkušbě neobstál jinoch. Sš. Mr. 46. — **Z.**, die Empirie, Erfahruugskunde. Nz.

Zkušebna, y, f., das Probirlokal, die Versuchswerkstätte. Šp. Z. trub. J. Krost.

Zkušebné, ého, n., die Prüfungstaxe. J. tr.

Zkušebník, a, m., der Empiriker. Šm

Zkušebnosť, i, f. v širším smyslu = souhrn všech zjevův anebo v užším smyslu vztahuje se k jednotlivému případu, die Empirie. Vz S. N.

Zkušebný, -ní = *zkoušky se týkající*, Prüfungs-, Probo-, Experimental-, Probir-, Versuchs-. Sedl. Z. čekatel, der Probekandidat, kommisse, die Prüfungskommission, předmět, der Prüfungsgegenstand, předpis, die Prüfungsvorschrift, vysvědčení, das Prütungszeugniss, jízda, die Probefahrt, čas, die Probezeit, J. tr, kotouček, die Probescheibe, cín, das Probezinn, olovo, das Probeblei, arch, der Probebogen, rok, das Probejahr, Nz., deska, die Probeplatte, kyselina, die Probesäure, sklenička (skoumavka), das Probirgläschen, práce, die Probearbeit, Versuchsarbeit, nález, der Prüfungsbefund, kohoutek, der Probehahn, jednání, Šp., silozpyt, die Experimentalphysik, Sl. les., moždířek, die Épronvette, střílení, das Probeschiessen, Čsk., kommissar, síň, Us., pole, das Versuchsfeld, stanice, die Versuchsstation, volba, die Probewahl, Dch., kámen, der Probirstein, Kk., plynoměr, der Experimentirgasmesser, J. Krost, zámyčka, Wld., návod, Mj. 2., zkoumání, Osv. I. 140., lžíce, der Probelöffel. KP. V. 67. Kolik laciuějšího kovu bylo k hřivně přimícháno, ustanovovalo se váhou z-bní. Ddk. VIII. 212. Ve slohu z-bném děláme z věcí představy; Sloh dělí se ve sloh přezvědný či z-bný (empirický) a ve sloh dozvědný (rationalul). Hš. Sloh. 136., 156.

Zkušelý = *zkušený*, erfahren. — **čeho.** Já sem toho dobře z-lý. Na Mor. Sd., Tč.

Zkušená, é, f., vz Zkušený.

Zkušenec, uce, m., der Praktiker. Dch., Šp., Dch.

Zkušenek, nku, m., die Probe. Dal jsem mu to na z. (na zkušenou). Ros.

Zkušení, n., vz Zkusiti. — **Z.** = *ohledání, pátrání, vyšetření*, die Probe, der Versuch. Na z. když přijde. Jel. Moudrosť a umění z-ním dosažená; z-ním čeho docházeti; z-ním rozumnosť utvrditi. Kom. Obyčej činí řemeslo a z. mistrovstvo nalezlo. Dal. Časté z. mistrovstvo jest nalezlo. Dal. 119. Kdo na z. mnoho nakládá, ten na zlatou udici ryby chytá, hledá jehly, pálí svíčku. Lb. — **Z.** = *vědomosť, sběhlosť, umělosť, známosť*, die Erfahrung. Z-ním zmoudřeti. D. Koruna starců jest z. ve mnohých věcech. Br. Cvičení a z. dává umění. Prov. Jg., Šd., Lb., Bž. Z. potvrzuje, Koc., ukazuje. Kom. Z. míti. V. Aby z vlastního z., z srdce k srdci kázati mohl. BR. II. 39. b.

Zkušenina, y, f. = *zkušenek*. Ros.

Zkušenka, y, f. = *zkušenek*. Ros.

Zkušenosť, i, f. = *zkušení, vědomosť*, die Erfahrung, Prax. Z. není holá konkretnosť, neb pouhý názor není ještě z-stí. Hš. Sloh. 156. Lékař rozumem a z-stí obdařený. Kom. Ze z-sti poučený. Kram. Z. nám vyjevuje. Toms. Dle z-stí; se z-stí srovnávající se. Nz. Vlastní z. o sobě samém, o lidech jiných; cizí z. Dk. P. 1. Z. jest základem poznání veškerého. ZČ. 6. Bez zkušenosti člověk nikde nezajde. Ht. Sl. ml. 163. Z. v účtování, die Rechnungsprax, z. v jednání, v obchodu, die Geschäftsprax. Šp. V čem žádáš míť umění, skušenosť ti zjeví. Mor. Tč. Skušenosť nejlepší učitel. Mor. Tč. Znám to z vlastní z-sti. Us. Věděl ť zajisté ze z-sti, že král nepropustí této příležitosti. Ddk. II. 392. Všeliká však z. psychologická nás nutí za to míti, že . . . Sš. J. 84. Čas a z. dělá lidi opatrny. Exc. Sigmund zajisté byl hojnou z-stí světa nabyl té opatrnosti . . . . Z. trpká ještě ho nepoučila. Pal. Děj. III. 3. 212., IV. 2. 339. Když není zletilosti, není ani zkušenosti. Sk. Z. nad učenosť, die Praxis ist höher anzuschlagen als die leere Theorie. Mor. Šd. Cizí z. jest nejlacinější učitel; Vlastní z. jest nejdražší přítel; Kdo se spravuje cizí z-stí, ten hraje na jistého a koupaje se neutone, neb se drží břehu. Lb. Cvičenosť a zkušenosť dává umělosť. Poř. Šd. *Stran přísloví* vz: *Dva, Hořeti u koho, Křivda, Lidé, Ovce, Pomoci komu, Pták, Ptáti se, Rada, Spáliti se kde, Svoliti k čemu, Škoda, Škoditi, Výstraha, Zkušení, Zkušený.*

Zkušenství, n., der Empirismus. Nz.

Zkušený = *shledaný, zkušením nabytý*, erprobt, versucht, bewährt. Z. věc, přítel, Jel., lék. D. Z. způsobilosť, J. tr., lékařství (lék). Dch. Maje to z-né. BR. II. 492. b. — **čím.** Strom věkem z-ný. Kká. Š. 98. Šlechetnosť odporami z-ná protivnými. Troj. — **Z.** = *zkusilý, sběhlý, umělý, učený, povědomý*, erfahren, bewandert. Skušený, z. V. Kdo sobě známosť užíváním stvrdil, z. jest. Kom. Dobrým a z-ným býti lékařem. Mus. Člověk z-ný, ein praktischer Mensch. J. tr. Z-ný člověk lépe na dno vidí. Skp. Z-mu věř, experto crede Ruperto. Dch., Lb., Sb. uč. *Strany pořekadel* vz *Moudrý*. — **čím.** Muž věkem z-ný. J. Lpř. — **čeho.** Toho všeho jsme mi dobře z-ni. Brt. S. 48. Jsme toho z-ni, že . . . Dch. — **v čem:** v hojení, v právích, v svobodném umění. V., J. tr Je v tom dobře z. D. Z-ný v lidech farář netajil. Kos. Markrabí nezkušený u válce a vládě. Ddk. II. 195. — **Zkušená** = *zkušení, skouška*, der Versuch, die Probe. Do světa na z-nou jíti (se vybrati). Sych. Na z-né býti. Zlob. Odjel na z-nou. Dch.

Zkušitel, e, m., der Versucher. Z. vina, der Weinschmecker. D. Vz Zkusitel.

Zkušovací, Probir-. Z. kámen, Lpř., Bern., trubka. Techn.

Zkušovač, e, m. = *zkusitel*.

Zkušovačka, y, f., die Versucherin. Jg.

Zkušovačný = *zkušovný*, Probir. Bern.

Zkušování, n. = *vyšetřování*, die Erforschung, Versuchung. V.

Zkušovaný = *zkušený něčeho, prohnaný v něčem*. Vz Zkušený. Mor. Vck.

Zkušovatel', e, m., der Prüfer, Examinator. Vysokoctení z-lia tej zkúšky. Slov. Zátur. Vinš. I. 38. Vz Zkušitel.

Zkušovatel'ský sbor, die Prüfungskommission. Slov. Zátur. Vinš. I. 40.

Zkušovati, vz Zkusiti.

Zkušovka, y, f. = *zkušování*, die Probe. Na Slov. Bern.

Zkušovník, a, m. = *zkušovač*, der Probirer. Na Slov. Bern.

Zkušovný, Probir-. Z. kámen, pec. Bern.

Zkutiti, vz Skutiti.

Zkutnerovati, kutteniren. — **co**: sukno, zastr. Klat.

Zknžok (-ák), a, m., der Knicker. U Místka. Škd.

Zkvacnúti = *sklesnouti?* — **kam**. Idea křesťanstva historického zkvacla na suchů pohanskú morálku. Slov. Phld. III. 2. 151.

Zkváknouti, vz Skváknouti.

Zkvapiti, eilen. Ant. Mrk.

Zkváriti, il, en, ení = *skliditi*, abräumen. Slov. — **co**: zboží. Plk.

Zkvasiti, vz Skvasiti.

Zkvěsti, *zkvísti*, zkvětu, zkvětl, zkvitl, zkvětení; *zkvísti*, *zkvésti*, zkvetu (zastr. zektvu), zkvetl, zkvetení; *zkvetnouti*, *zkvětnouti*, *zkvitnouti*, tl, utí; *zkvětati*, *zkvitati*, *zkvétati*; *zkvětávati*, *zkvitávati*, *zkvétávati*, aufblühen. Cf. Kvěsti. — **abs**. Zkvetl jako lilium. Br. Mysli naše okřály, zkvetly a ožily. **V**. Obchod zase zkvětati počíná. Kram. Zkvitnúť musí veda. Lipa II. 152. Musí sa v mále dokázať verným, kto nechce večne zostať mizerným, musí pučiť, co chce zkvitnúť. Č. Čt. II. 155. Nu a pak, až jako růže zkvitne. Hdk. Č. 217. Bože daj zdaru našej domovine, slovenské slávné okolie nech zkvetá. Č. Čt. II. 125. Vizme, zkvetla-li jest vinice, zrodili-li sú květové ovoce. Hus III. 90. — **kde**. Jaj, už tebe jiný zkvitnul pod očima. Pokr. Z hor. 89. **Na** našich hroboch nová sláva zkvitne. Na Slov. Tč. Myšlénka **v** duši mojí zkvetla. Osv. VI. 57. Zdaž lilie to na pomoři zkvětly. Kká. K sl. j. 105. — **odkud**. **Z** viery zkvitne naša spása. Č. Čt. II. 180. Tak ohec zkvete z mdloby tíhy. Kká. Td. 208. Tvůrčí síla člověku z prachu dala zkvést'. Čch. Bs. 134. **K** životu zas tělo z tebe z nova zkvete. Sš. Bs. 7. — **komu**. Jaro ti zkvitá (jsi v nejlepších létech). Us. Dbv. — **pro koho**. Růže jen pro ni zkvetá. Hlas. — **jak**. Církev tamější zkvétla **nade** vše jiné církve. Sš. I. 3. Až jí líce *růží* zkvetou. Čch. Bs. 100. Zkvésti **na** junáka. Kká. K sl. j. 89. Chodí si on sťa vetor bez dráhy, bez cesty, strachy pred ním a za ním hájočné povesti. Nad hiedou utisnutou poslom božím vstává, *kvetom* zkvitá krvavým na rumišti práva. Btt. Sp. 33. Na růže zkvětlo mých bolestí hložl. Osv. VI. 595. **Bez** tebe dům žádný *zdarem* nezkvete. Msn. Or. 153. — **več**. V čin zkvétá každá tvoje snaha. Osv. VI. 462. V divnou strakatinu pronárodů **od** nedávna panstvo české zkvetá. Čch. Mch. 12. — **kdy**. Co jarem celým zkvetlo. Vrch.

Zkvésti, vz Zkvěsti.

Zkvět, u, m., das Aufblühen. Richardův z. buď nepřátel tvých zkázou. Shakesp. Tč.

Zkvětání, n. A bořiš láskou k národu z. Nitra VI. 157.

Zkvětati, *zkvétati*, vz Zkvěsti.

Zkvětávati, *zkvétávati*, vz Zkvěsti.

Zkvětilý = *květovaný*, blumig. Z. stil. Nz.

Zkvetlý, aufgeblüht. Aqu. Z. luh, Čch. Petrk. 16., růže. Vrch., Hdk. Hledá zem slunnou a zkvetlou. Kká. Les prejdúc, pašienky a lazy, zbočili pol'ním chodníkom. Tu slnko nič viac neodrazí: plá vol'ne zkvetlým l'adníkom. Phld. IV. 26. Marie, tys nade vše panny panie zkvetlá. Sv. Mař. v. 387. — **kde**. Z-lý **na** vlnách kalich leknínu. Vrch. N. bs. ep. 9. — **jak**. Ostružina *bujně* z. Čch. Petrkl. 41. *Nově* z. směr. Osv. I. 366.

Zkvetnouti, vz Zkvěsti.

Zkvětovati = *květy ozdobiti*, *vyšiti*, beblümen. Ros. — **co**.

Zkvičeti, el, ení, *zkvíknouti*, knul a kl, utí; *zakvičeti*, aufwinseln, aufgrunzen. — **proč**: bolestí. Ms. Sviňa by zkvikla **od** něho (tak je kyslé to ovocie). Poř. Zátur. — **jak**. Píchne prasa ražňom a to zkvikne, až sa mu zem ohlási. Dbš. Sl. pov. V. 55.

Zkvíknouti, vz Zkvičeti.

Zkvilený, vz Zkviliti.

Zkviliti, il, ení = *počíti kvíleti*, anfangen zu weinen, ins Weinen ausbrechen. Kdoby ji (písničku) zplval a i také zkvilil. Lom. Byl často silným pláčem zkvielen. Pravn. 679. — **koho**. Tak počal naříkati, až téměř všecky zkvilil, zum Weinen bringen. Pal. Děj. V. 2. 36.

Zkvisti, vz Zkvěsti.

Zkvitati, vz Zkvěsti.

Zkvitávati, vz Zkvěsti.

Zkydati, vz Skydati.

Zkýchnouti, chnul a chl, utí = *zakýchnouti*, niesen. A všeci rázem zkýchli. Us. Šd. — **Z**. = *zemříti*, sterben. V Ještěticích ho dopadli a dali mu jích, až zkýchl. U Rychn.

Zkyjovati, vz Skyjovati.

Zkykyrikať. Kohút z-kal. Slov. Zátur.

Zkynouti, vz Skynouti.

Zkynožený, abgemartert, abgeplagt, abgequält. Slov. Dnu vstúpil mlynár **na** nepoznanie z-ný. Phld. III. 452. Môžu sice ešte doraziť víchrice na tieto kvetiny, ale vyschnúť a celkom podľatě byť nemôžu, viac z-né byť nesmejú. Phld. III. 370.

Zkynulý, vz Skynulý.

Zkýpati = *vykýpati*, *vyzkýpati*. — **co odkud**: z hrnce. Slez. Šd.

Zkypěti, ěl, ění, aufsprudeln, aufwallen. — **kde**: **na** ohnisku. Phld. V. 65.

Zkypra = *kypře*, *povlovně*, locker, sachte. Z. něco stiskovati. Volk.

Zkypřelý, gelockert. Nz. lk.

Zkypření, n., die Auflockerung. Z. půdy. Sl. les. Přílišné z. svazů pánve. Křž. Por. 226.

Zkypřený; -*en*, *a*, *o*, locker gemacht, locker. Z. sníh, Br., zem. — **čím**: země pluhem, motykou z-ná. Us. — **jak**. *Hluboko* z. země. Dlj.

Zkypřeti, el, ení = *kyprým se státi*, mürbe, locker werden, (von Mehlspeisen) auflaufen. KP. III. 213. Vlákna zkypřela. Techn. — **kde**. Hruda **na** slunci zkypří a člověk **v** bidě. Mor. Tč.

Zkypřiti, vz Skypřiti.
Zkypřevati, vz Skypřiti.
Zkyptačiti, il, en, enl, verstümmeln. Slov. Ssk
Zkysalý = *zkyslý*, sauer geworden. Ros.
Zkysati, sám a ši, al, ání, sauer werden. — **abs.** Smetanu svařiti, aby hned nezkysala. Us. Dch. — **kdy kde.** Pivo přes noc ve džbáně zkysalo. Us. — **komu.** Mnoho piva mu zkysalo. Ros. — Vz Skysnouti.
Zkyselení, n., das Sauerwerden. — **Z.** = *nepřátelství*, die Feindschaft. Z. mezi nimi vzniklo. Osv. 1884. Wtr.
Zkyselený; *-en, a,* o, sauer gemacht. Z. mléko. Z. voda, *lépe*: nákyslá. Km.
Zkyseleti, el, ení, sauer werden, versauern. Pivo zkyselelo. Krab.
Zkyseliti, il, en, ení; *zkyselovati* = *kyselým učiniti*, sauer machen. — **co**: polivku. Sych. — **koho** = *rozhněvati*, erbittern, zornig machen. V. — **koho s kým** = *rozhněvati.* Háj. Nechtěl se s nimi z. Wtr. v Mus. 1844. 442. — **koho, se proti komu** = *rozhněvati.* Více se proti sobě zkyselili. V. — **se mezi sebou** zkyselili. Reš. — **proč.** Daj se o to někomu dobrému ohledati tu v kraji, aťby skrze te pání zkyseleni nebyli. Arch. I. 240. — **čím.** Čímž by jedni **proti** druhým se z-li. BR. II. 773. b. Chlorid antimoničný několika kapkami kyseliny selně z. Zpr. arch.
Zkyseluiti = *v kyselinu proměniti*, in eine Säure verwandeln. Pr. Chym. 65.
Zkysličniti, il, ěn, ění = *s kyslíkem spojiti*, mit Sauerstoff verbinden. Pr. Chym. 17.
Zkyslý, vz Skyslý.
Zkysnouti, vz Skysnouti.
Zkyščelý. Mléko je z-lé = dělá se z něho kyška. Mor. Šd.
Zkyščiti sa = *v kyšku se proměniti, sraziti se.* Mléko sa zkyščí. Na Zlinsku. Brt.
Zkyšiti sa = *zkyščiti sa.* Slov. Dhš. Obyč. 57.
Zkyštiti se = *zkyščiti se.* Cf. Zkeščeti. Na Hané. Bkř.
Zkývať = *zakývati, zatřásti.* — **čím.** Nezkývet tou zotročenou massou, bo i duchovenstvo držl s pánmi. Slov. Zbr. Hry. 3.
Zkyvětovati, Jemand. orientiren, helfen. Slov. Koll.
Zkyvotať sa = *zakývati se, zatřásti se.* Ha, čo to bleslo? Anjel sadnul zemskú na os; ta zkyvotala sa jak pierko chveje. Slov. Phld. IV. 440.
Zl. = zlatý (skráceno), ein Gulden. Us.
Zlá, vz Zlý.
Zlabužnenosť, i, f. = *mlsnost*, die Leckermäulígkeit. Dch.
Zlabužněti, ěl, ění = *labužným se státi*, leckermäulig werden. Us.
Zlabužniti, il, ěn, ění, leckermäulig machen. — **koho čím.** Us.
Zlacení, n., die Vergoldung. Z. mdlé, Prm. IV. 164., hohaté. Dch. Přímé z. železa. Vz Prm. III. č. 17. Z. železa v ohni. Vz Prm. III. č. 15. Z. **za** mokra. Vz Prm. 1878. č. 9. — Vz Zlatiti.

Zlacený; *-cen, a, o,* vergoldet. Z. desky, Us., klíč. Us. — **čím.** Obzer červánkem z-ný. Osv. VI. 56. — **kde, jak.** Železo v ohni, za mokra z-né. Vz Zlacení.
Zlacinění, n., die Verwohlfeilung, Verbilligung. Dch., Sp. Z. výroby, výrebků průmyslových. Kaizl. 84., 48.
Zlacinětí, ěl, ění; na Slov. a ve Slez. a Mor. *zlacněti*; *zlacinivati* = *laciným se státi*, wohlfeil werden. Zlacinělo obilí. Mnohé plody zlacnely. Slov. Šd. — **čím.** Drahé kameny zhyzděním zlacinievaji. Jel. — **komu.** Vezmi si tady, aby ti cesta z-la (abys měl cestu lacinější). U Rychn. Ntk. — **kde jak.** Jak je pěkná pohoda, všecko na trhu zlacní o mnoho. Na Ostrav. Tč.
Zlaciniti, il, én, ěnl, *zlaciňovati*, wohlfeil machen. Us. — **co.** Kaizl. 305. — **se komu.** Počkáte-li, zlacini se nám to. Us. Vck.
Zlacinivati, vz Zlacinětí.
Zlaciňovati, vz Zlaciniti.
Zlacnění, n. = *zlacinění.*
Zlacnený = *zlacinený.*
Zlacnětí = *zlacinětí.* Na Slov., Ostrav. a ve Slez. Šd., Tč.
Zlacovati, vergolden. Vz Zlatiti.
Zlačnělosť, i, f., die Nüchternheit, Hungrigkeit. Ukájení z-sti. Kos. Ol. I. 16.
Zlačnělý, nüchtern, hungrig.
Zlačněti, ěl, ění, hungrig werden. Jg., Ž. wit. 49. 12. Vykonav půst zlačněl. V. — **čím**: postem, prací, chůzí. — **komu.** Mnoho sem jiných čakával, až mi opasek zlačněl. Arch. III. 20. — **kdy.** **Po** práci z. Us. A když se postil 40 dní a 40 nocí, potom zlačněl. Hus II. 85.
Zlačovy, dle Dolany, jm. několika domků u Napajedel. Pl.
Zľadeť = *zleděti*, zu Eis werden. Slov. Jestli voda celkom zľadie, teda ryby sä zadusia. Hdž. Čít. 185.
Zladěti, ěl, ění = *ladem se státi*, Lehde werden. Jg.
Zladilý, ungebaut. Z. pole (ladem ležící). Ms. 1705.
1. **Zladiti**, il, ěn, ění = *ladem učiniti*, zur Lehde machen, ungebaut lassen; **se** = *zladěti.* Jg.
2. **Zladiti** = *naladiti*, stimmen. — **co**: piano. Č. Z. housle. Tč. Zpěv zladil srdce lidská. Vrch. — **jak.** Spory v souzvuk z. Vrch. V úsměv zladil vrásky svojí tváři. Vrch. Ať se to v dobrém takto zladí. Kká. Td. 253.
Zláha, y, f. = *lahoda.* Na Slov. Ó Rus! tam-li piješ kalich láhy? Phld. IV. 157., Hdž. Rkp.
Zľahčeni, n. = *zlehčení.* Na Slov. Bern.
Zľahčený; *-en, a, e* = *zlehčený.* Na Slov. Bern.
Zľahčiti = *zlehčiti.* Na Slov. Bern.
Zľahka = *zlehka.* Vz Zlehka. Slov.
Zlahúčka, vz Zlehoučka. Mor.
Zlahnúť = *slehnouti.* Slov.
Zlahnutí, n. = *slehnutí.* Slov. Bern.
Zlahodění, n. = *zlahození.* Bern.
Zlahoděný = *zhlahozený.* Bern.
Zlahoditi, il, zen, ení = *lahodným učiniti*, angenehm machen. — **co komu.** Ros.

Tvář panenská ať nezlahodí meče ostří. Shakesp. Z. komu cestu = příjemnou učiniti. Jg. Čože mi je, čože, milý mocný Bože, že sa mi ten šuhaj z. (= zalíbit) nemôže. Sl. spv. II. 79. Z. někomu lék. Dbš. Sl. pov. I. 144.

Zlahodnění, n. = *shlahození*. Předchozím řeči z-ním pravl. Šš. Sk. 27.

Zlahodněti, ěl, ění = *lahodným se státi*, angenehm, mild, gelind, sanft werden. — čím. Některá slova, jimiž by obtoužnosť oněch předešlých z-la. Šš. II. 48.

Zlahodniti, il, én, ění, *zlahodňovati* = *zlahoditi*. — **co komu**. Hlas Leč i tu obavu zlahodňuje apoštol. Šš. II. 58.

Zlahodňovati, vz Zlahodniti.

Zlahození, n., die Linderung, Milderung, Besänftigung. Vz Zlahoditi.

Zlahozený; *-en, a*, o, gelindert, gemildert, besänftigt. Vz Zlahoditi.

Zlách, a, m., os. jm. Mor. Tč.

Zlajdačiti se, liederlich werden. Us. Cf. Lajdák. Sd.

Zlajdaný; *-án, a*, o = *který se pořád lajdá*. To je z. hoch. Hrad. Kšť.

Zlajdati se = *lajdákem se státi*, ein liederlicher Mensch werden. Us. — **Z.** = *vymysliti*, erdichten, ersinnen. — **co na koho**. Na Ostrav. Tč.

Zlak, a, m. = *ryba okounovitá*. coryphaena. Krok I. d. 106. — **Z.** = *zlek*, das Erschrecken. Slov. Loos.

Zlakaný; *-án, a*, o = *zlekaný, polekaný*, erschreckt. Keď kršiaka shliadnu, z-né letia na dol a skrývajú sa do pier a kútkov. Č. Čt. I. 131. Mládeneček sladkými tešiť zlakaných hneď slovmi započne. Hol. 360.

Zľakati sa, *zľaknúť sa* = *leknouti se*, erschrecken. Slov. Vz Zlekati.

Zlákati, verführen, verlocken. Vz Lákati. — **koho**. Hada ven (z díry) z. Hšk. S. I. 14. Žádný kravař z. se nedal. Brt. — **Z.** = *shltati*, verschlingen. — **co**. Ros.

Zľaknúti, vz Zľakati.

Zlakomělý = *lakomý*, geizig. Reš.

Zlakomení, n., die Anlockung. Vz Zlakomiti. Slov. Bern.

Zlakomění, n., das Geizigwerden. Vz Zlakoměti.

Zlakomený; *-en, a*, o, angelockt, geizig geworden. Vz Zlakomiti.

Zlakoměti, ěl, ění, geizig werden. Všecek zlakoměl. Ros. Kdo zbohatne, obyčejně z-mí. Mor. Tč.

Zlakomiti, il, en, ení, anlocken, geizig machen; **se**, angelockt werden, nach etwas geizen, geizig sein. — **se nač**. Velice se na to z-mil; Na peniaze sa ľahko z-mia. Slov. Zbr. Hry 5. Nazdál si sa, hladoš, že sa ti na tvoje všivavé peniaze zlakomím? Dbš. Sl. pov. I. 138.

Zlakomstviti, il, en, ení = *zlakomiti*. Bern.

Zlakotiti = *zlákati, sežrati*, auffressen. — **co**.

Zlakotněti, ěl, ění = *lakotným se státi*, fressgierig werden. Ros, Tč.

Zlakotniti, il, ěn, ění, geizig, gefrässig machen. — **koho čím**: psa štváním. Na Ostrav. Tč.

1. **Zlakovice Zbenic**, Zlakowitz Zbenitz, ves u Zalužan. PL., Blk. Kfsk. 650.

2. **Zlakovice Vorlík**, Zlakowitz Worlik, ves u Zalužan. PL.

Zlakvělosť, i, f. = *lakota, lakomosť*, der Geiz. K jedné pohanské nepravosti přičiňuje Pavel i druhou, lakotu či lakotnosť a z. Šš. Výkl.

Zlámal, a, m., os. jm. Šd.

Zlámalík, a, m., os. jm. Šd.

Zlámalý = *zlomný, zlomitelný*, zerbrechlich. Lex. vet.

Zlámanec, nce, m. = *dnou zlámaný*, contractus. Veleš. — **Z.**, jm. pole u Jevíčka. Pk.

Zlámání, n., das Brechen, Zerbrechen, der Bruch. Z. nohy, lodí; k z. snadný. V.

Zlámanina, y, f., ein Bein-, Knochenbruch. V. Z. lebky, fractura cranii. Mus. 1880. 190. Ta zelina je dobrá na z-ny; Z. se mu zahojila. Us. Šd.

Zlámanka, y, f., ves u Zdounek na Mor. Tč., Vck.

Zlámaný; *-án, a*, o, zerbrochen, gebrochen. Vz Zlomiti. Z. náprava, Us. Pdl., hůl. Ani z-né grešle za to nedám. Us. Kšť., Hušk. Nesázím na to ani z-nou sirku. Us. Hušk. Boli mne krk, jako bych ho měl z-ný. Us. Dch. — **čím**: dnou. Har. I. 99., Hus II. 376. — **od čeho**. Jsem jako z-ný od práce. Dch. Zlámaný Újezd, ves u Uher. Brodu. PL.

Zlámati, vz Zlomiti.

Zlámavosť, i, f., die Zerbrechlichkeit. Jg.

Zlámavý = *mohoucí býti zlámán*, zerbrechlich. Pnlk.

Zlamovati, vz Zlomiti.

Zlamtrdlo, a, m., os. jm. 1607. Wtr.

Zlapati, vz Slapati.

Zláskavěti, ěl, ění, liebevoll werden. Us.

Zláskaviti, il, en, eul, verliebt machen. — **koho do koho**. Bern.

Zlaskoměti, *zlaskominěti*, ěl, ění = *laskominy dostati*, stumpf werden, wie die Zähne. V. Zuby zlaskoměly. Ben., Ctib. — **po čem**. Zuby po jablkách zlaskoměly.

Zlaskomněti, vz Zlaskoměti.

Zlášť, **chybně** m.: *zvlášť*. Jg. Místy na Mor. Džl.

Zlat, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zlať, i, f., die Goldfarbe. Na Slov. Phld. IV. 11., 24.

1. **Zlatá**, é, f., ves u Úval. Vz Tk. II. 553., IV. 170. Vz Zlatý.

2. **Zlatá** *ruka Svach*. Tk. V. 49. — *Z. Ludmila* a Mandalena. Vz Blk. Kfsk. 1025., 1026.

Zlatáč, e, m. = *jablko*, die Goldrenette. D.

Zlatáček, čka, m., der Goldvogel. Šm.

Zlaťák, u, m. = *zlatník*, ein Guldenstück. Kšť. — **Z.**, ein Goldstück. Dch. Každému daroval dva z-ky nebo 72 stříbrné denáry. Ddk. VI. 206. — **Z.**, a, m., *Zlatka, Zlatuška*, psí jména. Škd. exc.

Zlatalačnosť, i, f., die Goldgier. Dch.

Zlatalačný, goldgierig.

Zlatan, u, m. Z-ny, goldsaure Salze. Nz.

Zlátati, vz Slátati.

Zlaťátko, a, n. (o dítěti), das Goldkind. Hr. rk. 195.
Zlatě, Gold-. Z. žlutý, goldgelb. Kom. Z. plavý vlas. Hrts. Slunce svítilo zlatě. Goll. To ve hvězdách z. psáno. Nrd.
Zlatec, tce, m. = *prstenní prst*, der Goldfinger. Ros.
Zlatečka, y, f., zaniklá ves v Bolcslav. Blk. Kfsk. 537.
Zlatějka, y, f., sparus anrata, der Orf, rostl.
Zlateň šišák = *zlatý*. Slov. Hol. 104.
Zlateň, tně, f., rostl., vz Bylice.
Zlatění, n. = *zlacení*. Slov. Bern.
Zlatenice, e, f., zastr. = *žloutenice*, gelbes Fieber, die Gelbsucht. Plk. Ale na Slov. a Mor. posud. Brt., Kld. 306., Vck., Šd. Kdo se dlyá potmě do zrcadla, dostane z-cu. Mor. Šd., Vck.
Zlatěnice, e, f. = *nádoba zlatá*, ein goldenes Gefäss. Rozk.
Zlatěnlění, gelbsüchtig.
Zlatenka, y, f. = *zlatenice*, die Gelbsucht. Mor. Škd., Vck. Z-ku dostane z lítosti nebo z vody, naplje-li se jí náhle, nebo jí-li kaši pohančenou a naplje-li se na ni hned. Také ji dostává, kdo se mnoho nají kokášů čili kozích cecek (žlutavých, zakrnělých švestek) a děti dostávají ji, dívají-li se ustavičně do zrcadla. Prostředek od ní: Ať naplije někdo, kdo jí posud neviděl, z nenadání nemocnému do očí, nebo ať se nemocný zhlídá do dukátu. Na mor. Val. Vck. — **Z.** = *kokotice*, die Flachsseide, rostl. Na mor. Val. Vck., Brt. — **Z.**, chrysis, hmyz. Krok II. 261. — **Z.**, ves u Pacova. Vz Sdl. Hrad. I. 51., Blk. Kfsk. 850.
Zlatěnka, y, f. = *vosa*. Z-ky = vosy zlaté, chrysidae, Goldwespen. Brm. Živ. zvíř. IV. 323. Z. obecná, chrysis ignita, gemeine Goldwespe; z. modrá, ch. cyanea, blaue Goldwespe. Brm. Živ. zvíř. IV. 323., 325.
Zlatěný = *zlacený*. Slov. Bern.
Zláti, ausschelten. Vz Láti. — **komu**. Jsou dlužni (povinni) je netoliko trestati ale i jim z. CJB. 301.
Zlatiatko, a, n. = *zlaťátko*. Hdž. Čít. 212.
Zlatiborská, é, f., vrch na Slov. nad Magurkou. Č. Čt. II. 363.
Zlatice, e, f. Nad to korunu z-ci, jenž latině slove aureola; Na koruně má jměti zlatičku. Orlog. ms. Č. — **Z.** = *zlaté číše*. BO. Pili ze zlatic. BO. — **Z.** = *zlatolýčí*, die Goldweide. Slov. D.
Zlatící lis, die Vergoldungspresse (u knihařů). Dch.
Zlatič, e, m., der Vergolder. Cf. Pozlacovač. Dch., Šd.
Zlatička, y, f., vz Zlatice. — **Z.** = *zlatoušek*. St. skl. II. 98. — **Z.**, zdrob. zlatka. Bude to státi pár zlatiček. Us. Kšť.
Zlatičký, golden. Paňmámo zlatičká Čes. mor. ps. 193.
Zlatičník, u, m., nerost, Aurid. Miner.
Zlatík, u, m. = *zlatý*, ein Gulden. Slov. Po skončených robotách, keď si pár zlatíkov usporil, vracieval sa na podzim domov. Frsc. Zor. I. 43. — **Z.**, chrysopasus, kámen, zastr. Rozk.
Zlatina, y, f. = *zlatá ruda*. Pl. — **Z.** = *slitina*, das Giesswerk. Na Slov. Bern.
Zlatinělť, il, en, ení, latinisiren. Zlatinčené Uhry. Slov. Tč.
Zlatinětl, ěl, ění, lateinisch werden. Zlob.
Zlatiniti, il, ěn, ění, latinisiren. Šd. — **se**, sich latinisiren, státi se katolíkem dle latinského obřadu. Us. Šd.
Zlatinký, vz Zlatý.
Zlatíř, e, m. = *zlatič*. Us. Šd.
Zlatistý = *zlatě žlutý*, goldfärbig. Z. petrklíč. Čch. Petr. 59. Unáša dušičky v básnictva zlatisté kraje. Vaj. Tat. a m. 144. Zlatisté hory, z-sté polia v slnkovom blesku sa menia; srdce moje hlasito volá: To svet môjho potešenia! Btt. Sp. 67. Z. more lefajúcich bleskov obľadúvať započína. Sldk. 4. Z. lebka (přilba). Hol. 20. — **Z.**, goldhaltig. Bern.
Zlatiti, il, cen, ení; *zlativati*, *zlacovati*, liber-, vergolden. — **co**: rámek. Us. Zlatilo besídku slunce. Nej. Plamen slunka šlehl nad západem, zlatil skály. Kká. K sl. j. 15. Slunce zlatí mračno. Vrch. Slnko vysoké len z-lo kopce. Hol. 112. — **čím**: něco pozlátkem. Dch. — **se od čeho**. Vrchole hor se od slunce z-ly. Us. Tč.
Zlatitý, goldig, golden. Dch., Osv. V. 637. By přivezl ženu na z-tém koči. Hdk. C. 234. Z. kysličník, solíčník. Chym.
Zlatka, y, f. = *zlatovka*. Us. On není na zlatku (i. e. skoupý), es ist ihm nicht um einen Gulden zu thun). Dch. Celý měsíc tu člověk o zlatku nezavadil. Us. Dch. Zlatka, der Guldenzettel, zlatý, der Silbergulden. Us. Tč. Ten ho veme (ošidí) aspoň o zlatku. U Kunv. Msk. — **Z.** = vosička lesknavá do modra a do červena. Mor. Brt. — **Z.**, die Goldfliege. Slov. Ssk.
Zlátko, a, n., ein schwaches, unechtes Gold. Cf. Po — zlátko. Není to zlato, je to jenom z. Us. Šd.
Zlatkov, a, m., Zlatkow, ves u Bystřice v Brněnsku.
Zlatňátko, a, n. = *jablko zlatobarvé*. Us. Vz Rstp. 518.
Zlatnatý, aurosus. Z. kysličník, das Goldoxydul. Nz.
Zlatní, *od zlata*, Gold-. Z. červeň. Techn.
Zlatnice, e, f. = *zlatníkova žena*, die Goldschmiedin, des Goldschmieds Frau. — **Z.** = *nádoba zlatá*, goldenes Gefäss. St. skl. Víno lejí v láhvice nebo v z-ce. Jir. Ves. čt. 27. — **Z.** = *zlatá ruda*, das Golderz. Hdž. Čít. 208. — **Z.**, die Vergoldspalte. Šp., Skv. — **Z.**, *druh pšenice* velkých zlatožlutých klasů. Us. Hk., Kšť. — **Z.**, jm. lesa na Halenkově na Vsacku. Vck. — **Z.**, sam. u Bubenče. **Z.**, Böhmisch Schladnig, ves u Bíliny. Cf. Blk. Kfsk. 95.
Zlatnická Anna. Blk. Kfsk. 435.
Zlatnický, Goldschmieds-. Z. krám, kámen, V., voda (silná, žravá), D., kladivo, Ros., dílo, Br., sloh. Vz KP. I. 177. O hodnotě z-kých výrobků vz Prm. III. č. 16.
Zlatnictví, n. = *řemeslo n. umění zlatnické*, die Goldschmiedkunst. D. Z. = umění

spracovati zlato a stříbro k šperkům, věcem ozdobným, nádobl a výtvorům uměleckým. Vz více v S. N.

Zlatnictvo, a, n. = *zlatnictví* Slov.

Zlatničí ulice v Praze. Tk. II. 169.

Zlatnička, y, f. = *zlatnice*, die Goldschmiedin.

Zlatník, a, m. = *kdo o zlatě a stříbře dělá*, aurifex, der Goldschmied. BO., V. Z-ci řečtí a římští. Vz Vlšk. 275., 278. — **Z.**, a, m. = *peníz stříbrný* (vz Zlatka), ein Guldenstück. Z. je tol'ko, ako jeden zlatý. Do jedného zlatníka ide 100 grajciarov, do jedného čtvrtzlatníka ide 25 grajciárov. Hdž. Šlb. 54. Ta hodí toliar anebo z. na tanier. Sl. let. VI. 289. — **Z.**, jm. kopce a hospody u Krásné ve Slez. Tč. Vz Tk. II. 553., V. 264. — **Z.** = *bylina*, aureola. Aqu. — **Z.** = *pryskyřník*, flammula. Ms. bib. 117. — **Z.** = *zlatohlávek*. Židk — **Z**, mlýn u Heřman. Městce. PL. — **Z.** (Zlatníky), ves u Jesenic. PL.

Zlatníky, dle Dolany = Zlatnice, Schladnig. Tk. I. 47., III. 53., 267. — **Z**, Slatnik, ves v Opavsku. Tč., Šd.

Zlatnouti, tnul a tl, utí, goldig werden. — **čím**. Hory zlatnou jitrem řeřavým. Brt. S. 51.

Zlatný, auri, Gold-. Z. bielosť. Ž. wit. 67. 14.

Zlato, zlatko, zlatečko, a, n. **Z.** = *kov žlutý, drahocenný, velmi kujný a tažný, těžký*, das Gold, aurum. Jg. Vz Šfk. 357. O dobývání zlata, vz Šfk. 361., Bř. N. 201., 202., 203., Schd. II. 60., KP. IV. 236., Vlš. 99., 104., 294., 297., Šfk. Poč. 357., S. N. Z. nalezá se obyčejně v podobách plíšků, drátkův, zrnek, prášku, valounů; Z. kujné, tažné, žluté, velmi těžké, ryzí; Zlato tíží, barvou, leskem vyniká; Z. se stříbrem n. s mědí slévati; z. lučavkou královskou rozpouštěti; z. ryžováním z písku říčného dobývati. Vz Kov. Bř. Z. ryzí, čisté, Feingold, reines, gediegenes Gold, V., drobné (zlatý písek), nitkové, dvojnásobné, Doppeltgold, strojené, künstliches Gold, Us., prosté, Zwischgold, Plk, rýžovní, Goldflimmer, Goldflitter, D., krychlené, čisté a ryzí z.; jakosť zlata, Nz., Jg., bité (v plíšky rozkované k pozlacování dřeva, vazby kněh), potoční neho rýžovní, dukátové, mincovní, věnečné či korunné (směs kovová držící v hřivně 18 karatů zlata a 6 karatů stříbra), Vys., k vyšívání. Šp. Z. třené, musivné. Techn., Ct. KP. IV. 180., 673., Šfk. 304., Šfk. Poč. 310. Z. kalifornské, lístěné. Vz KP. IV. 247., 259., 156., 264. Zlata a stříbra uberkaufu král sobě pozuostavovati ráčí. Vz Zř. z. Jir. X. 20. Prut zlata. Z ryzího zlata. D. Zlatník o zlatě dělá. Kom. Pěkná věc od zlata (ze zlata. Us.); mnoho peněz na zlatě míti. V. Kruh zlata, ein Goldklumpen. Dch. Z. šestikarátové, das Neugold. Šp. Cudzí rástol, a l'ud ten ostával vše malý; malý, temný, nevidí ďalej od smetiska, zlatom mu je všetko to, čo sa mu zabliska, dedictvo slavných otcov hádže si do blata, matkou volá čiernu zem, otcom svojho kata. Btt. Spv. 141. Nasnášali mu aj darov a peňazstva hrúzu, že aj sedemraz mohol odvážiť sa samým zlatom. Našho pánov pán otec dal koč zlatom pozlátiť. Dbš. Sl. pov. I. 38., VIII. 31. Dary však od nikoho neberiem. Mne je milšie zlato v rukách verných poddaných, než v carskej pokladnici. Zbr. Lžd. 57. Keď by si to bola tvrdo nerobila, len v čipkách sedela, zlatom šila. Č. Čt. I. 129. On (Bůh) je nedostupný zvuku zlata. Phld. IV. 522. Nevezmu si ho a kdyby zlatem dláždil; Lepší zlata funt než olova deset. Kšá. Byť i mnohý člověk v zlatě sěděl, nic platen, kdyby tě lásky neměl. Pls. sl. Videl zlatého šuhaja. Celý svet sa jasal zlatom od neho; Dadia ti tolký kus zlata ako hlava. Mt. S. I. 54., 88. Zlato je bliskavo, blistnô, ligotnô. Hdž. Šlb. 50. Lebka z čistého kutá zlata. Hol. 117. Neb říkají, že za jeho (Václavových) dnuov by byl z. na hlavě nesl a cestů by jel neho šel, i žádný' nepřekazil. Let. 26. Jak možno zlato z pekla přinésti? Vz Mus. 1853. 471. Pokušenie, kteréž na nich jest, jest jako oheň na zlaté ku pokušení, jest-li dobré. Hus I. 349. Zlatem obdělávati, obkládati, obložiti, protkati, tkáti. D. Zlato tepati, přísti, mýti (čistiti), dělati. Us. Čepec zlatem krumplovaný. Sych. Z. rýžovati. Prsten ze zlata ryzího. Šp. Dobrá mysel' a veselá viac platí lež zlata vel'a. Hdž. Šlb. 32. Zlata se rez nechytí (o pomluvě). Šd., Pk. Zlata jest ovšem všude třeba, více však rozumu a pilnosti. Tč. Svítí se jako zlato (je čist). Slez. Šd. Zlatom písal, hovnom pečatil (nevyplnil, co slíbil); Z. je zlatem, ešte sa v ňom nečistota najde (nic není bez chyby); Kde domácí v rozbroji, tam je z. na hnoji; Hodina rannia zlato dohánia; Z. je zlatom, sriebro je sriebrem, ešte jesto rozdiel v ňom (zkoušej věci). Na Slov. Zátur. Kdybys i zacházel se zlatem, přece utrousíš (ani s přítelem se vždy neshodneš). Bačkovský. Z. vede k lakomosti. Sb. uč. Lepší příklad nežli slovo, jako z. a olovo. Mor. Tč. Lepší libra z-a než centnéř olova. Pk. Přimlouval se ječmen k pšenici: Pojďme tam, kde z. rodí se, však nám dobře k rozkoši hodí se. Pšenička praví: Tobě ječmeni, dlouhé jsou vousy a krátký rozum. Nač nám medle za zlatem jíti? Nechmež ho samého pro nás přijíti; Dobré stříbro, ale z. lepší; Lépe vydělati na mlatě (na blatě), než prodělati na zlatě; Začal na zlatě, skončil na blatě; Jehla se stříbrem a zlatem zacházl (a přece vždy hola zůstává). Bž. Skoupý holáč jest jako jeho skříně, ač v ní zlato, přece v koutě stává. Šd. Dobrá rada nade všecko zlato. Šd. Oheň z. zkušuje a zlato člověka. Tč, Bž. Kámen zlato zkouší a zlato lidi. Č., V. — **Z.** = *věci ze zlata, náčiní, zvl. peníze*, Gold, etwas von Gold. Stříbro, z. pobrachu; pro z. zabili. Rkk. Žádosť zlata. V. Vážky na z. D. Zlatem zaplatiti, vyplatiti. Us. Takový způsob vedení práva jest při všech škodách ... zlata neho pokladóv z země vykopání. Vš. 142. Kdo má na to, koupí zlato, hat man, kann man (sich etwas gönnen); Zlatom nadutý, goldstrotzend. Dch. Uzřel prsten nebeského zlata. Brt. S. 32. Moje podkověnky ze samého zlata a tys je, děvuchu, přece ledajaká. Sš. P. 361. Na venek zlato a doma bláto. Světoz. 1880. 50. Choď

v zlatě, dojde na tě (přece umřeš). Kká. Td. 257. Město zlatem bohatě. Hol. 218. Bol tam zámok, v ktorom bolo zlata ako blata. Dbš. Sl. pov. VI. 68., Mt. S. I. 99. Pri krste boli i páni i zemäni. Tito krsniatku do križmy nametali plný vankúšik zlatom, sriebrom. Dbš. Sl. pov. VIII. 19. Prvý koč bol jasný, samým zlatom obitý. Dbš. Sl. pov. VIII. 33. Lepší ctnosť v blátě než-li hřích ve zlatě. Přísl. Šd. — Z. *co do ceny, platnosti, moci*. Z. a stříbro nejhoršich věcí podnět a osten. Kram. Má trusky za zlato. Platil pozlátko za ryzí z. Sych. Z. padá (potřebný déšť). Jg. Svůdný zlata zvuk. Čch. L. k. 50. Má srdce jako ze zlata. Sk. Co do zdraví noh je u nás pravé zlato (jsme na ně zdrávi). Šml. Osv. 1880. 135. Co člověk dobrého dělá za živobytí, to s sebou vezme, to je jeho zlato. Us. Dch. K tomu cíli již i mnohé Čechy prý nakloňovati byl počal. Pal. Děj. IV. 2. 569. Z. má jazyk nejvýmluvnější. Hnš. Dostal kata vedlé zlata; čert zlato vzal, kat mu ostal. Km. Z. máme na poli. Us. JT. Pak zlatem soud jen hezky mažte. Kká. Td. 283. Z. úrod (žluté klasy). Kká. K sl. j. 148. Z. samo o sobě ponouká ku zločinům. Bž. Stil. 270. Z. je zástěra nespravedlnosti a nectesti. Ib. 270. Znám tu zlata řeč. Čch. L. k. 23. Z. zmůže víc než řečníků dvacet. Shakesp. Tč. Ne vždycky zlata ctnosti v každé skvělé úhlednosti. Ib. Z. svaznje, hledá a stopuje. Slez. Tč. Vlastní dům zlatem nezaplatíš. Us. Majú poklady čos mohutného: zlato káže, svet poslúcha; ale sloboda ducha statnébo na štrnk zlata má byť hlucha! Sldk. 470. Člověk jest sám nad vše z. dražší. Anth. I. 35. Jakož z. mezi kovy najdražšie jest, tak láska mezi všemi ctnostmi. Hus III. 54. Z. a drahokamy skvostná nebezpečenství. Sb. uč. Hnůj na dvoře, z. na poli. Tč. V březnu prach a v dubnu bláto rolníkovi jest nad zlato. Šd. Z. nemluví, ale mnoho působí. Pk., Bž. Dobrý přítel zlato převažuje. Hkš., Bž. Keď z. mluví, žádná řeč nic nestojí (neplatí). Bern. Od zlata oči pocházejí (Baar Geld lacht); Není všecko z., co se blyští (třpytí); Ne vše z., co se svítí, ne vše svato, co se vidí; Sobě a ne zlatu hanbu činí, kdo je k olovu rovná (Kde může lejno s pižmem příslušeti nebo z. s hnojem? Vz Zlý. D., Lb. Křivdu činí zlatu, kdo je k olovu rovná. Ros.); Mluví, co by zlata ukrajoval (pěkná slova. Vz Mluvení. Také = mluví málo. Dch., Kšá., Šml.); Z. zlatnika najde (a poznává se i na hnojišti = dobrý se ve světě neztratí. Pk., Šd., Bž.). Č. Zlatem odhání se víra, zlatem prodajná jsou i práva. Rb. — Z. *se železem* co odjed chloridu rtuťnatého. Čes. lék. V. 213. — *Mé zlato* = *můj zlatoušku!* Us. — Z. *praskavé či praskací*, Schlag-, Knister-, Rauschgold; *třaskavé*, das Knallgold, Jg., Nz.; talmové; kollinové; picí, Goldtinktur, f. Cf. KP. IV. 247., 259., 156., 264. Má zlatý prstének z kočičího zlata. Us. Šd. — Z. = *kokotice*. Laš. na Mor. Brt. — Z. v mythologickom vyjadrení znamená *svetlo*. Na Slov. Phld. III. 3. 278.

Zlatoamoniový, auroamoniacus. Z. solnovodičnatan. Chym. 271.

Zlatobáně, ě, f., das Goldbergwerk. Čjk. 104.

Zlatobarvý (Us.), goldfarben. Us.

Zlatoberlý, mit goldenem Stab. Z. Hermes. Lšk., Lpř.

Zlatobijec, jce, m. = *zlatokujec*. Bern.

Zlatobod, u, m., chrysotoxum, hmyz. Krok. II. 265.

Zlatobor, u, m., der Goldberg, ve Slea. Šd.

Zlatobýl, u, m., solidago, rostl. Čl. Kv. 188., FB. 42.

Zlatočelý, goldstirnig. Z. pták. Dch.

Zlatodechý dým oblaků, goldhauchend. Kká. K sl. j. 58.

Zlatoděj, e, m., der Goldmacher-, Alchymist. D.

Zlatodějský, Goldmacher-. Z. umění, prášek. Mus. 1880. 91.

Zlatodějství, n., die Goldzubereitung, Goldmacherei, Alchymie. Vz KP. IV. 12.

Zlatodol, u, m., die Goldgrube. Osv. 1880., Lpř. Děj. I. 32., 51. Písma to jsou z-lové, ale potřeba v nich dolovati se snahou, s pílí, s rozjímáním a s modlitbou. Sš. J. 94.

Zlatodrahý, theuer wie Gold. Pl.

Zlatoháv, u, m., goldene Rüstung. — Z., goldgesticktes Seidenkleid. Látky hedvábné a zlatohávy. Ddk. III. 257. Cf. Zlatohlav.

Zlatohávový. Z. látky, goldgestickte Kleiderstoffe. Ddk. III. 256.

Zlatohávý, mit Gold gekleidet. Z. pomeranč. Čch. Bs. 26., 156.

Zlatohlav, u, m. = *blána hedvábná, zlatem protkaná*, Goldstoff, m., goldener Brokat. Ros. *l* je vsuvka, háv = oděv. Cf. Zlatohlavový. Obvlečena bě vsia v zlatohlavě. Rkk. 46. Kniha v z-vu vázaná. Troj. Řasný z. Kká. Žena, ještě z-vy dělášе. ZN. Člověk jeden bieše bohatý a obláčieše sě v zlatohlav a v biele plátno. Hus II. 237. Na svini by i z. vstrčil, přece sviní zůstane. V., Č. — Z. = *nach*. Z-vy, purpura. BO., Br. — Z. = *zlatohlávek*, bylina, lilium martagon. KB., Dch. Vz FB. 18., Slb. 201., Schd. II. 270. — Z., a, m. = člověk s rusými vlasy. Hdk. Děd. 10.

Zlatohlavec, vce, m. = *zlatohlav*, a, m. Hdk. — Z., Rübenzahl. Exc.

Zlatohlávek, vka, m. = *ptáček*, regulus cristatus, das Goldhähnchen; der Feigenfresser, Goldfink, Gimpel. V., Frč. 354., Sl. les. Z. červenohlavý, r. ignicapillus. Vesn. prázdn. 11. — Z. = *chrobáček, chroustek bedrunkovitý, lesknoucí se*, der Gold-, Rosenkäfer, Goldschmied. Kom., D. *Z-ci*, cetonia, listorožci bejložravi. Z. obecný, cetonia aurata. Vz Frč. 187., 188., Schd. II. 508. Z. hnědý, c. marmorata, Brm. Živ. zv. IV. 107., největší, c. speciosissima, rudolesklý, c. aenea, kovový, c. metallica, chlupatý, c. hirtella. Kk. Br. 192.—194. — Z., vku, m. = *zlatohlavá lilie*, m., wilde Lilie, die Goldwurz, rostl. Vz Rstp. 1583., Čl. 146., FB. 18. — Z., vka, m., os. jm. Šd.

Zlatohlávkový = *od zlatohlávka* atd., Goldfink-. Konpil mi šaty ušité s křídel zlatohlávkových. Němc. I. 149.

Zlatohlavnice, e, f., die Goldstoffhändlerin.
Zlatohlavník, a, m., der Goldstoffhändler.
Zlatohlavový = *od, ze zlatohlavu*, mit Gold geschmückt. Z. kapě, V., oděv, ZN., rúcho, Troj., Rkk. 46., sukně, V., barva. D. — Z. kořen (byliny zlatohlavu), Apbodil. Ras.
Zlatohlavý, goldköpfig. Z. muška. Z. lilie, vz Zlatohlávek.
Zlatohnědouš, e, m., der Goldbraun. Čsk
Zlatohnědý, goldbraun. Z. vlasy, Mkr., Kká. K sl. j. 210., hřebec. Dch.
Zlatohorní město Jílově, die Bergstadt Eule. Dch.
Zlatohřebenka, y, f., chrysodou, červ. Krok II. 242.
Zlatohřívý, goldmähnig. Z. kůň, Koll., tátoš. Dbš. Sl. pov. I. 260.
Zlatohřívák, a, m., goldmähniges Pferd. Vz Zlatohřívý. Rk.
Zlatochtivý, goldgierig. Šm.
Zlatochvostka, y, f., chrysurus, tráva svéřepovitá. Rostl. I. 265. a.
Zlatoisabelový kůň, Goldisabell. Čsk.
Zlatojas, u, m., der Goldschein. Šml.
Zlatojasný, goldhell. Čch. Petrkl. 56. Z. nebe. Lipa I. 132. Z-ným plášťom oďatý. Hol. 10.
Zlatojemný, weich, geschmeidig wie das Gold.
Zlatojmenný = *jméno od zlata mající* (zlatoústý), goldbenannt. D.
Zlatokadeřavý, goldlockig. Jrsk. Z-vé dcery. Vld. list. 1816.
Zlatoklasný, goldäbrig. Z. uivy. Hol. 16.
Zlatoklasý, goldährig. Dch.
Zlatoklej, e, m., der Goldspath, das Berggrün. Jg.
Zlatokop, a, m., der Goldgräber. Dch.
Zlatokopač, e, m. = *zlatokop*. Jg.
Zlatokopatel, e, m. = *zlatokop*. Jg.
Zlatokopec, pce, m., der Goldhügel. Ves. I. 28.
Zlatokopný, goldgrabend. Presl.
Zlatokrádce, e, m., der Golddieb. Vus.
Zlatokrásník, u, m. Z. z moče pacholat se hotoví (druh kamene). Čas. kat. v. c. 333.
Zlatokřidlec, dlce, m. = *kdo zlatá křídla má*, der Goldflügler, Amor. Koll. Zn. 280.
Zlatokřídlý, goldflügelig, goldgeflügelt. Jg. Z. motýl, Čch. Bs. 95., brouk, Vrch., Amor. Čeb. Mch. 45.
Zlatokrt, a, m., der Goldwurf. Z. jihoafrický, chrysochloris capensis, druh krtků. Vz Frč. 394.
Zlatokrupný. Z. nebe = hvězdnaté. Pl.
Zlatokujec, jce, m., der Goldschläger. Bern.
Zlatokutý, goldgeschmiedet. Z. proužka. Čch. Bs. 177.
Zlatokvět, u, m., coreopsis, rostl. slunečnikovitá. Rostl. I. 254. b.
Zlatokvětý, goldblühend. Z. pryskyřník. Rostl. III. a. 37., 83.
Zlatolačnosť, i, f., die Goldgier. Šm.
Zlatolampí, n., coll. = *zlaté lampy*, die Goldlampen. Kam. Bs. 56.
Zlatolazurec, rce, m., die Goldlazur. Šm.
Zlatoledek, dku, m., das Goldsalpeter. Šm.
Zlatolej, e, m., der Goldgiesser. Vz Tk. II. 376., 381.
Zlatolejec, jce, m., der Goldgiesser, Goldschmelzer. Šm.
Zlatolem, u, m., der Goldrand. Šm.
Zlatolesk, u, m., der Goldglanz. Jitřenka z Balkána vzešla v z-sku. Nitra VI. 160.
Zlatolesklec, klce, m., gnorimus, brouk. Z. pěkný, g. uobilis. Kk. Br. 194.
Zlatolesklý, goldglänzend. Koll. Zn. 230. Z. slunce, Dch., žár. Msn. Or. 14.
Zlatolib, a, m., der Goldliebhaber. Jg.
Zlatolící, goldwangig. Z. ovoce. Ráj I. 169.
Zlatolík, u, m. = *zlatolýčí*. Slov. Hol. 329.
Zlatolist, u, m., rostlina, chrysophyllum. Vz Rostl. I. b. 250, S. N.
Zlatolistý, goldblattig. Z. palma. Koll. Zn. 348.
Zlatoluký = *zlatošípý*, mit goldenem Bogen. Z. Apollon. Lšk.
Zlatolýčě, e, f. = *ranná vrba*, salix vitellina. Kld. II. 303., Tč. — Z. = *zlatolýčí*. Let. Mtc sl. VIII. 1. 22.
Zlatolýčí, n. = *vrba červenice*, salix purpurea, die Goldweide. Vz Rstp. 1407. Us. u Hořic. Hk., Brt. Čít. pro IV. tř. 190. Z. = proutí barvy žluté jako zlato. Džl., Hk. Z něbo dělají děti o šlahačce (mrskačce) tatary. U Frýšt. Džl.
Zlatolýčka, y, f. = *zlatolýčí*. Škd.
Zlatomakovičný = *zlatou makovici mající*, goldkuppelig. Z. věže. Bech.
Zlatomečný, mit goldenem Schwerte. Z. Artemis.
Zlatoměnec, nce, m. = *penězoměnec*, der Geldwechsler. Jg., Tk. II. 376.
Zlatomil, a, m., der Goldliebhaber. Kom. Lab.
Zlatomluvný, goldmundig, goldzüngig. Jg.
Zlatomrak, u, m. = *zlatý mrak*, die Goldwolke. Koll. Zn. 354.
Zlaton, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.
Zlatoň, ě, m., os. jm. Z., Arpadův syn. Tóth. Trenč. M. 21.
Zlatonitkový, *zlatonitný*, goldlädig. Z. zbožl. Zlob.
Zlatonitný, vz Zlatonitkový.
Zlatoňka, y, f., os. jm. Z odišla do hôr a dolin a kadekoľvek stúpala, všade pod jej nohou počalo sa slievať zlato a tiecť sriebro. Syt. Táb. 184.
Zlatonohý, goldfüssig. Jg.
Zlatonosný, goldtragend, -führend. Z. Otava, Krok, písek, potok. Vys., Lpř. Děj. I. 32. Z. lože. Krč. G. 266. Z. žíly křemenné. Krč. G. 343. Z. klasy. Vrch.
Zlatonoš, e, m., der Goldträger. Jg. — Z., chrysochus, brouk. Z. vzácný, ch. pretiosus. Kk. Br. 370.
Zlatoočka, y, f., chrysops, hmyz. Krok II. 265. Cf. S. N.
Zlatook, a, m., hemerobius, die goldäugige Florfliege. Jg.

Zlatooký, goldäugig. Jg. Z. zora. Sldk. 122.

Zlatopásý = se zlatým pasem, goldgegürtet. Jg.

Zlatopelný = *mající zlatý pel*, feinen Goldstaub enthaltend. Z. Australie. Pal. J.

Zlatoper, a, m., motacilla anrocapilla, eine Art Bachstelze. Jg.

Zlatoperý, goldgefiedert, goldfederig. Z. anjel. L. Z-ré kačičky. Dbš. Sl. pov. IV. 44.

Zlatopěský = *zlatopíský*.

Zlatopestrý, goldbont. Kká. K sl. j. 217.

Zlatopieský, goldsandig. Z. glína. Rkk. 71. LS. v. 6.

Zlatopisař, e, m. = *kdo zlatem píše*, der Goldschreiber. Aqo.

Zlatopísčitý = *zlatopieský*.

Zlatopísečný = *zlatopísčitý*.

Zlatopísek, sku, m., der Goldsand. — Z. = *drahý kámen*, gemma aurum arenae mixtum exhibens, der Goldglimmerstein. Jg.

Zlatopiský = *zlatopieský*.

Zlatoplavný, goldschwemmend. Jg.

Zlatoplavý, goldblond. Z. vlasy, Dch., záře. Kká. Td. 279.

Zlatoplod, o, m., chrysobalaous, rostl. Z. slívový, ch. icaco. Vz Rstp. 460. Die Ikakopflaome. Jhl. Rostl. v obr.

Zlatoplodný, goldtragend, golderzeugend. Z. zrno. Němc.

Zlatoplodovitý. Z. rostliny, chrysobalanaceae: zlatoplod, lukor, vraskoň, tlustoruh, zkaměněloš, dnboch, poroň, zpodočnělka. Vz Rstp. 469. a násl. Cf. S. N.

Zlatoplodý = *zlatoplodný*.

Zlatoplynný = *zlatem plynoucí*, goldfliessend. Jg.

Zlatopochvý, mit goldenem Pferdezeng. Z. jízda. Vký.

Zlatopřadka, y, f. = *která zlato přede nebo zlaté prýmy dělá*, die Goldspionerin; Bortenwirkerin. Záp. měst. 1452. Vz násl.

Zlatopředec, dce, m. = *kdo zlato přede*, der Goldspinner. — Z. = *kdo prýmy dělá*, der Bortenwirker. Kram. exc.

Zlatopředka = zlatopřadka.

Zlatopřilbý, mit goldenem Helm. Z. junák. Nitra VI. 11.

Zlatopstruh, a, m., die Goldforelle, ryba.

Zlatořez, a, m. = *kdo řeže zlato*, der Goldschneider. Aqu. — Z., u, m., der Goldschnitt. Nitra VI. 390.

Zlatořítek, tka, m., liparis chrysorrhoea, motýl, der Weissdornspinner, Schwan, Goldafter. Vz Jg., Scbd. II. 517., S. N.

Zlatorodící = *zlatoplodný*. Bern.

Zlatorodný = *zlatoplodný*. Bern.

Zlatoroh, o, m., das Goldhorn. Dch.

Zlatorohý = *zlaté rohy mající*, goldhörnig, goldgehörnt.

Zlatorounný, *zlatorunný* = *zlaté rouno mající*, goldenes Vliess tragend. Z. beran. Biancof. 26.

Zlatorubý = *zlatý rub mající*, goldgesäumt. Berte zo skriene šatku zlatorubú. Slov. Sldk. 117.

Zlatorudý, goldröthlich. Z. vlasy. Dch. Kde dom je môj? Kde vlasť moja? Kde Štiavnica zlatorudá (goldtragend) ... Č. Čt. I. 173.

Zlatorusý, goldgelb. Z. vlas. Čch. Dg. 726.

Zlatorůžený, *zlatorůžový*, goldrosenroth. Z. paprsky sluneční. Jg.

Zlatorůžový, vz Zlatorůžeoý.

Zlatorýmý = *zlaté* (dobré, zvučné) *rýmy mající*, goldgereimt. Z. písně. Koll. Zn. 265.

Zlatorytý = *v zlatě rytý*, in Gold gegraben. L.

Zlatosběrce, e, m., der Goldsammler. Šm.

Zlatosedalíčný, *εὔθρονος* (šp. m.: lepotrůnný; na krásném stolci, sídle; blaze sídlící, blahosídlý. Lpř.) Vký.

Zlatosíra, y, f., der Goldschwefel. Šm.

Zlatoskvělý, goldschimmernd. Z. budova, Msn. Or. 31., hlava, Tč. exc., příze, Mkr., písek, Hdk., perla. Kyt. 1876. 80.

Zlatoskvoucí = *zlatoskvělý*. Čch. Bs. 76., Krc. Z. hvězda, Němc. I. 149., svit, Kká. Td. 110., struna. Čch. Mch. 38. Hojné kadeře z. zdobily hlavu jeho. Pal. Děj. IV. 1. 288.

Zlatoskvrnný, goldgefleckt. Rst. 524.

Zlatoslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zlatoslezík, u, m., chrysospleniom, der Steinbrech, das Milzkraut. Šm.

Zlatoslída, y, f., der Goldglimmer. Šm.

Zlatoslový, Goldworte hören lassend. Jg.

Zlatostkvělý = *zlatoskvělý*. Z. kadeře. Hauk.

Zlatostkvíti se, ěl, ění, wie Gold glänzen. Troj.

Zlatostkvoucí = *zlatoskvoucí*. Z. vlasy. Rkk.

Zlatostřeb, a, m., der Goldgierige. Skl. Hladovl z-vé.

Zlatostříbří, n. *prosté zlato*, das Zwischgold. D.

Zlatostropý, mit goldener Decke. Z. kryt. Puch. VI. 55.

Zlatostrunný, goldsaitig. Jg.

Zlatoštěpý = *zlaté štěpí mající*, *zlatého štěpí*. Z. zahrada. Sš. Bs. 181.

Zlatoštíbalý, *χρυσοπέδιλος* (*lépe*: se zlatými podešvy, se zlatým obovím, zlatoškorněný, zlatoobuvý. Lpř.). Vký.

Zlatošupiný, goldschuppig. Z. lilek, solanum svartrianum. Rostl. III. a. 85., 92.

Zlatotepač, e, m. = *zlatotepec*. Šm.

Zlatotepec, pce, m. = *kdo zlato kladivem bije a táhne* (na tenké lupínky), der Goldschläger. Techn., V. Vz Tk. II. 376., 381., 387., Bž. 238., BR. II. 451. a. Plecháče raženy byly z velmi tenkého plechu stříbroého (bractea), jejž z. (bracteator) k účelu tomu upravil Ddk. VIII. 201.

Zlatotepecký, Goldschläger-. Z. kladivo, umění. Ros.

Zlatotepectví, n., die Goldschlägerkunst. Ros. Z. = řemeslo obírající se děláním pravého i oepravého pozlátka a stříbřítka. Vz vlce v S. N.

Zlatotepný; *-pen, pna, o*, goldgeschmiedet. Z. řetěz. Msn. Or. 97.

Zlatotkaný = *zlatem tkaný*, goldgewebt, goldgewirkt. Jg., Dch., Čch. Bs. 145. Z. plášť, Hdk. Lum. V. 242., seo, Hdk. L. Kv. 95.,

roucho, Čch. Mch. 47., nebesa, Čch. Bs. 82., křídla (motýlova), Čch. Dg. 711., tetiva, Msn. Or. 126., vlasy, závoj, Vrch., ornat. Us. Pdl.

Zlatotrat, a, m., der Goldverschwender. Darehů, z-tů, časomrhačů. Slov. Nitra VI. 251.

Zlatotronný, vz Zlatotrůnný.

Zlatotrůnný. Z. Hera. Nej., Hollý. Vz Zlatosedaličný.

Zlatotrus, a, m., wer Gold verstreut. Krösus. Šm.

Zlatotvorný, golderzeugend. Z. síla.

Zlatouký, vz Zlatý.

Zlatoúst, a, m., Chrysostomus. Šd., Berg. exc.

Zlatoústa, pl., n. = *zlatá ústa*, der Goldmund. Z-ty brání jim kupčiti. Jel.

Zlatoústáček, čka, m. = Jan Zlatoústý, Chrysostomus. Zloh.

Zlatoústec, ústce, m. = Zlatoúst. Rozk.

Zlatoústný = *zlatoústý*. Zloh.

Zlatoústý = *úst zlatých, výmluvný*, goldmundig, von einer goldeswerthen Beredsamkeit. Kron. mosk. Sv. Jan Z. 15. stol. Mus. 1884. 28. Z-tým jazykem mohl mluviti. Na Mor. Tč.

Zlatoušek, ška, m., das Herzlein, Herzblättchen, Herzpünktel, Schatzerl. Dch. Neplač, z-šku! Dch., D. Z-šku, hájej! Nitra VI. 287. — Z., šku, m. = *jemný žlutý brambor*. Us. Pdl.

Zlatouzdý, χρυσήνιος. Vký., Lpř.

Zlatovati = *vytloukati, sběhati*. — co: ulice a kouty. Ros., Rcš. — Z. = *polatovati*, latten. Jg.

Zlatovce, pl., ves u Trenčína. Šd.

Zlatově, gold-. Z. žlutý, zelený. Kk. Br. 33, 22.

Zlatověnčí = *se zlatým věncem*, goldhekränzt. L.

Zlatověži, goldthürmig. Z. Moskva. Jg. Slovesn. 1845. 28. Vz Zlatověžný.

Zlatověžný, goldthürmig. Z-ný Kremel. Koll. Zn. 255. Vz Zlatověží.

Zlatovina, y, f., der Goldstoff. Jeho ohliekli do kaftana zo z-ny. Phld. III. 375.

Zlatovitý, goldartig. Šm.

Zlatovka, y, f., ein Guldenschein, eine Guldenbanknote. Us. Vz Zlatka. Us.

Zlatovlas, a, m. = *zlatovlasý*. Šuhajko, zlatovlas, co nechodíš do nás (k nám)? Sl. ps. 246.

Zlatovlasec, sce, m., linosyris, der Goldschopf, rostl. Z. tečkovaný, l. punctata, obecný, l. vulgaris. Vz Rstp. 869.

Zlatovlásek, skn, m. = *zlatovlasec*. Čl. Kv. 186., FB. 41., Slb. 431. — Z., ska, m. = *hoch, který zlaté vlasy má*. Čch. Petrkl. 47.

Zlatovláska, y, f. = *zlatovlasá panna*, die Goldhaarige, Princessin Goldhaar. Dch., Čch. Mch. 36., Shtk., Jrsk., Kká. Td. 79. Zuzka, moje z. Hdk. C. 316. Je to Z., dcera králova z křišťálového zámku. Er. Sl. čít. 16. Z. zjašená vybehla von. Dbš. Sl. pov. I. 12.

Zlatovlasý, goldhaarig. Z. slunce, Vrch., L., bohyně, Puch., pachole. Č. Bs. 30. Z. Leta, Puch., dívka, Vrch., Mkr., medvěd, der Goldbär, Exc., dennice. Nitra VI. 125. Začala jej hroziť, že z-ho chlapca jej zadrhne. Dbš. Sl. pov. I. 14. Šel prosit krále, aby svou z-sou dceru dal jeho králi za manželku. Er. Sl. čít. 16.

Zlatovlk, a, m., canis aureus, der Jakhals. Šm.

Zlatovluka, y, f., eriochrysis, tráva cukrovníkovitá. Rostl. 1. h. 265.

Zlatovolček, čka, m., aurihutalmus. Rozk.

Zlatovrabec, bce, m., der Goldsperling. Dch.

Zlatovrubný = *se zlatou obrubou*, goldgesäumt. Pl. Vz. př.

Zlatový, Gold-, von Gold, Goldes-. Z. (= zlatý) trůn. L. Z. zlomek, der Guldenbruch, hydrat kysličníku zlatového, Goldoxyd-hydrat, n., z. kyselina, die Goldsäure, Nz., z. kysličník, das Goldoxyd. Pr. Chym. 30., Nz. Řízky ze žemličky do zlatova usmažiti. Dch. Zeleň stromová do zlatova se přibarvovala. Šml. Nechcu já, mamičko, košele zlatovej, už já dávno čekám tej smrti hotovej. Sš. P. 165. — Z. = *zlatý platící*, Gulden-. Z. kolek. Us.

Zlatozářivý, wie Gold leuchtend. Z. světlo. Osv. 1884. 2.

Zlatozářný, goldglänzend. Šm.

Zlatozbrojný, goldgewaffnet. Z. Menelcas. Exc.

Zlatozdobný = *zlatem ozdobený*, goldgeschmückt. Z. koně, meče. Mus. I. h. 23.

Zlatozelený, goldgrün. Kk. Br. 24.

Zlatozlatý, zlatozlatěký = *celý zlatý*, ganz von Gold. Moje prstěnky z-ké. Č. Nár. pís. II. 203.

Zlatozvučný = *zlatozvučný*, goldtönend. Z. naše řeč. Koll. Zn. 504.

Zlatozrnko, a, n., Goldkörnlein, n. Šm.

Zlatozvon, u, m., die Goldglocke. Jir. Anth. I. 72.

Zlatozvučný, vz Zlatozvučný.

Zlatožilý, goldaderig. Z. země. Jg.

Zlatožíznivý, nach Gold durstig. Sá.

Zlatožlutý, goldgelb. Z. pšenice, Jg., barva. Stč. Zmp. 41.

Zlatožrout, a, m., der Goldfresser, Goldgierige. Vy sobecki, bezsrdci, ctižiadostiví zlatožrúti. Lipa 317.

Zlatuji, vz Zlatovati.

Zlatulenký = *zlatounký*. A nechť z-kou (Nitru) stohlavý drak stráží. Hdk. C. 148., 78.

Zlatúlik, a, m. = *zlatoušek*. Slov. Môj zlatúšik! zlatúlik! Hdž. Čít. 212.

Zlatulinký = *zlatounký*. Okolo Trenčína zlatá zlatulinká moje domovina. Hdk. C. 58.

Zlatura, y, m. = *kdo špatně zlatí*, ein Vergoldpatzer. Us. Šd.

Zlaturenký = *zlatounký*. Z. mužíčku! Slov. Dbš. Sl. pov. II. 62., 63.

Zlatúšik, a, m. Vz Zlatúlik. Hdž. Čít. 212.

Zlatuška, y, f., Slatuška, ves u Telče. PL. — Z., y, m., osob. jm. Šd.

Zlatušků mlýn u Telče. Tč.

Zlatušký = *zlatinký*. Z. pierečko. Slov. Lipa. III. 318. Frajer môj milý z-ký. Mt. S. I. 71. Z. čižmičky. Phld. III. 468. Tak můj z. Dbš. Sl. pov. VI. 51. Oliva, oliva, lístoček z-ký, nežeň sa, šuhajko, ešte si mladušký. Sl. spv. III. 108.

Zlatušov, a, m. Vz Sdl. Hrd. III. 178.

Zlatý (zastr. *zlat*, *a*, o), **zlatičký, zlatinký, zlatoučký, zlatounký** = *ze zlata udělaný*, von Gold, golden. Z. peníz, řetěz prsten, nádoba, ozdoba, Us., drát, D., žezlo, V., kofllk, Kom., ostruba. Na zlatou udici ryby lapati (mála mnohem dobývati). V. Na zlatou udici snadno ryby lapati. Č., Rb. Zlatá čelka, goldenes Stirnband. Dch. V zlaté rakvi červů dosti. Shakesp. Tč. Ja tvôj prsteň nosím, prsteň zlatý s bielym očkom, čo si mi dal pod oblôčkom. Sl. spv. III. 86. Z. tele. Bibl. Podvoj z. (u stolice). BO. Už po teba ide zlatá kolimaha (krytý koč) Dbš. Sl. pov. II. 39. Prí zlatom voze sa vše najde zlatý klínec a pri drevenom len drevený. Pořek. Zátur. Těžkoť i v zlaté kleci slavíku. Lpř. — **Z.** = *z větší neb i menší části zlata dělaný*, golden. Zlaté hodinky, bulla (se zlatou pečetí), Us., zlatá bulla Karla IV. ze dne 10. ledna 1356., Pal. Děj. II. 2. 151., čepec (zlatem vytkaný); Opice zůstane opicí, by na ni třebas zlatý řetěz dal. V. Zlatě penize u Řeků a Římanů. Vz Víšk. 299., 304. Z. struny, z. harfa Čcb. Divá sa junáci, jak na hlave zláten skví sa šišák. Hol. 104. Svině zůstane svinì, by na sobě zlaté sedlo měla. Prov. — **Z.** = *pozlacený, zlatem ozdobený*, golden, vergoldet. mit Gold verziert. Z. makovice na věži: z. vůz; z. kniha; z. prst. Us. Obraz na zlaté půdě; Z. ořízka na knize, der Goldschnitt Dcb. Dvanácti sokoli, sokolovia Tatier, jakoby jich bola mala jedna mater; jedna mater mala, v mlieku kúpavala, zlatým povojuíčkom bola povíjala. Btt. Sp. 7. A kdeže ten junák, ta tvář pekná, biela, to oko ohnivé, jako božia strela; čo v tej zlatej zbroji po horách si chodil, a čo v každom boji predok vám závodil? Č. Čt. I. 261. Z uzda nepřidává dobroty koni. Seneca. Ani z. uzda nečiní koně lepším ani přední místo hlupáka moudřejším. Sb. uč. Těžkoť i ve zlaté kleci slavíku, zdravěji mu po zeleněm lesíku; Z. lůže nemocnému nepomůže. Bž. exc. — **Z.** = *zlato v sobě zavírající*, Gold-. Z. písek, důl, V., ruda, složení, D., žíla, couk, kov, Us., hory. Jel. Slibuje zlaté hory (doly i. e. mnoho). Mus. Z. báně (na Slov. zlatá baňa), rýže (kde zlato z písku zlatého se dobývá), kyz, prach, pramen. Vys. Z. sejpy, die Goldseifen. Dcb. Má fara není zlatý důl (mnoho z ní nemám). Šml. Osv. 1880. 136. Má z. měšec. Dl. Řemeslo je zlatá baňa (má zlaté dno). Slov. Zátur. Kdo zlaté hory slibuje, ani olověné nedá. Hkš. — **Z.** = *blýštící se jako zlato*, glänzend wie Gold, golden. Z. slunce. Hdk. Z. lenka = *světluška*. Na Slov. Hdk. C. Luny zlaté paprsky. Vrcb. Z. prasátko = světlá skvrna na stěně povstalá odražením paprsku od zrcadla, která všelijak po stěnách a po stropě běhá, pohybujem-li zrcadlem. Us. Smrd. V Česku menujú dietky odblesk slnečný v zrkadle zlatým prasiatkom. Phld. III. 3. 278. Dětem se říká o štědrý den, aby nechtěly jísti, že uvidí večer z. prasátko, budou-li se po celý den postiti. Us. Neudělám to, ani kdyby mi platil, ani za nebeské království, ani za modré s nebe, ani za nevím co, za zlatý prase. Us. Hnšk., Kšť. Má zlatě prasátko = je opilý. U Litomyšl. Bda. — **Z.** = *zlatu barvou podobný*, dem Golde an Farbe ähnlich, goldgelb, golden. Z. vlasy, nach. Us. Z. pokosť, Goldfirniss, m., barva. Nz. Z. rouno (drahocenná kůže z berana, jejž Nefele v Boeotii darovala svým dětem Frixovi a Helle). Cimrhuz. Mytb. 273. Aj si mě položíš, jak si mé obložíš? Oblož mě zlatejm kvítí, ať na mé slunce nesvítí. Sš. P. 394. Z. kadeř. Čeb. Bs. 29. Lísteček zlatušký. Sl. ps. Šf. I. 54. S plačom vykládala: Ach keby toto moja mamička vedela, že sa ja na tejto kope trasiem a moje zlaté vlásky česem. Dbš. Sl. pov. I. 233. To je krása, sedmikrása! zlaté vlasy až do pása! Btt. Sp. 74. — **Z.** = *drahý, drahocenný*, höchst schätzbar, vortrefflich. Z. věk (ještě nepokažený). Čas jest zlatý. Tam jsme měli zlaté časy (dobré). Z. pane; z. paní; z. dítě; můj zlatý; má zlatá. Zlatounká matičko! Z. propověď, déšť, žeň (V.), svatba. Z. zdraví, když bo Pánbůh dá; Z. střed, die goldene Mitte, z. stezka, goldener Steg. Zlatí lidé! Du meine Güte; K dítku něžně: Hlavičko zlatá. Dcb. Zlatá slovanská Praha. Dr. Černý. Z. volnosť! Hol. 55. Ukrojte si ještě, ukrojte, takového chleba doma nemáte, tento je ze zlatě lopaty (= cizí, z daleka). Sk. (Kom. 1880. 547.). Ta žena má z. zoubek (kousavá mluvka). Us. Vrů. Z. flastr (lidské lejno namazané na plátně jakožto prostonárodní lék na podebraniny). Us. Mý. Z. prut (úrodné krajiny při Labi). Us. Pdl. Má zlatá Mařenko! Čes. ps. Rečou sa ľud učí, šľachtí, vzdelávajú jeho mravy, jazyk jeho je kľúč zlatý, ktorým sa mu zámok svätý otvára osvety, slávy. Č. Čt. I. 154. Sloboda je zlatá, ale služebnosť preklatá. Sl. ps. Šf. II. 141. Jest u něho v zlatě knize zapsán. Šml. Z. věk. Us. Duša moja zlatá. Dbš. Sl. pov. VIII. 24. Ty môj zlatý holúbok. Dbš. Obyč. 43. Z. srp. Ib. 49. Plece k plecu, dobuďme si volnosť zlatú. Slov. Btt. Syt. Táh. 365., Btt. Sp. 179. Z. bába (u starých Slovanů dobrá bohyně přírody). S. N. Z. bába = bohyně léta (nikoli porodní); byla snad bohyní země vůbec. Šmb. S. I. 298. Ty zůstaneš starou pannou, ty nebudeš zlatou bábou. Kol. zpv. 158. Z. mše (rorate). Sl. let. II. 150. Rannia hodina, zlatá hodina. Zátur. Lepší slaměná shoda nežli zlatý proces. Polsky. Zlaté časy — mladá léta. Bž. Kdo se se zlatými kopími potýká, ten vybraje a kdo ze stříbrných děl střílí, ne brzy se chybí. Lb. Dokud prosí, zlatá slova nosí a před plácí záda obrací. Tč. exc. Kdo již z mládí rád pracuje, zlaté stáří si připravuje. Sb. uč. Stavěti nepříteli zlaté mosty (platiti, aby odešel). Zlatý orel všude doletí (peníze vše zmohou). Koll., Rb., Č. Zlatě zámky stavěti. D. Z. dům Caligulův. Vz Vlšk. 104. Stříbrná klec a zlatá svoboda. Lpř. Zlatý klíč všecky zámky otevře — i pekelný, ale nebeský nemůže. Č. — **Z.** *žíla* = *krvavice*, *nemoc*, die Hämorrhoiden. Tok zlatě žíly; z. žíla teče; z. žíla tekutá. Slepá z. žíla (netekoucí). Ja., Us. — **Z.** *bedruňka*, *z. chroust*, *zlatohlávek*, scarabeus auratus, der Baumkäfer. Sl. les. — **Z.**, *v bo-*

tanice. Z. květ (= zlateň, vz Rstp. 903.), chrysanthemum leucanthemum, die Hungerblume; traňk (Kom., Slb. 433., conyza squarosa, die Dürrwurz); kdoule (Ros.), chrysomelum, goldfarbige Quitten. Ros. Z. kráska, krasavice = belladonna. Na Slov. Hdk. C. — *Z. řez* v geom. = rozdělení přímky v poměru vnějším a vnitřním. Pdl. exc. — **Zlatý**, ého, m. i. e. *peníz*, ein Gulden, Guldenstück. Za jeden z. 30 groší počítajíc. Gl. 387. Zlatí jak zplacování býti měli. Vz Zř. z. Jir. Q. 8. O z. penězích vz Zř. z. Jir. 486. Zlatý činí nyní 100 krejcarů. Dostal pět zlatých. Z. ze mzdy, der Lohngulden, berničný, der Steuergulden. Šp. Měla za sto zlatých radosti. Šml. Nevzal bych za to moc peněz, tisíc zlatých, stovku, desítku, ani nevím co. Us. Hej sto zlatých — pekný groš pre sedliaka! Dbš. Sl. pov. VIII. 38. Od pěti zlatých toho nedám (unter fünf Gulden). Us. Brt. Zlatý uherský za krále Vladislava II. v Čechách asi nynější císařský dukát. Pal. Děj. V. 1. 251. Jeden zlatý = rybička. Na Hané. Bkř. Toho ona od něho přijíti nechce a žádá zlatých červených podlé znění listu; Prosil sem ho, aby mi čtvrté zlaté (čtvrtý zlatý) půjčil a on nechtěl mi půjčiti. NB. Tč. 14., 224. Rýnské zlaté. Dač. I. 264. Pak o bratřích, kteříž ležie v Rakúsiech, tuším že zlatí přinesení tomu cestu najdú, k kterému konci ta věc má přijíti; Zaplatiti polovici červenými zlatými; Všecko zlatými uherskými, dobrými, červenými na zlatu i na rázu pravými. Arch. IV. 101., 329., V. 539. Držl mi tisíc zl. dobrých červených; 300 zl. uherských červených. Půh I. 369., II. 310. Dvacet čtyři zlaté po třidcíti groší českých rázu pražského za zlatý čtouc a za každý groš sedm peniez bílých v této zemi obecně berných. List. hrad. 1520. Groš v domě lepší než zlatý na cestách; Groš drž, aby ti zlatý neutekl. Hkš., Šd. Lepší jeden grejcar tvůj nežli cizí zlatý. Tč. Kdo nedrží groš, zlatého se nedočká; Lepší častý grajciar ako neskorý zlatý (o šetrnosti). Zátur. Ukradený zlatý má též 100 krejcarů. Hnš. Nezaložil ani zlatým, by ho prosil Bohem svatým. Vz Lakomý. Prov. — *Z. krůpěj* = *měď.* Šm. — *Z. ústa* = Chrysostomus. Z. ústa pravi. Gl. 386. — *Zlatý Jindřich*. Tk. V. 264. — *Z. Olešnice*, ves u Vysokého. Obyvatelé slují smetaňáci. Sbtk. Krat. h. 137. — *Z. Koruna*, Goldenkron, ves u Krumlova. Vz Blk. Kfsk. 793., 798., Tk. III. 72., Sdl. Hrd. I. 304., KP. I. 156. *Z. Studně*, osada u Boskovic. *Z. Slunce*, Goldene Sonne, sam. u Plaňan. *Z. Kopec*, Goldberg, dvůr u Brandýsa n. L. *Z. Potok*, Goldenfluss, ves u Rudy na Mor. *Z. stoka*. Sdl. Hrd. I. 132. — *Z. Pole*. Blk. Kfsk. 996. — *Z. Kůň*, hora u Koněprus. Krč. — *Z. Potok*, v severových. Čech. Krč. — *Z. Mlýn*, die Goldmühle, mlýn u Horního Města na Mor. Tč. — *Z. Jelen*, Goldenhirsch, myslivárna u Heršple na Mor. Tč. — Cf. S. N.

Zl'átý = *vy-, rozlitý*, ausgegossen, vergossen. Zľáte jak náhle opadnulo vodstvo.

Zlatýšovice, dle Budějovice, zaniklá ves v Budějovsku. Blk. Kfsk. 350, 352.

Zl'ava = *z leva*, von links, linkerseits. Slov. Phld. IV. 254. Hrozne potom sa šijou a krkom z. na pravo už sem už zase tam zmltá. Hol. 98.

Zlaz, i, f. = *co leze, hmyz*, das Reptil, Ungeziefer: had, žába atd. Na úsluní neb v nečistém bytě je mnoho zlazi. Na Ostrav. Tč. Vz Zlez, Hmyz (dod.). Na mor. Laš. Brt.

Zlaziti = *zlézti*, durchkriechen, durchstöbern. — co. St. skl. V. 189., Žk. 266. Všecky hory z. Ostrav. Tč.

Zľažení, n. = *slehnutí*, die Niederkunft. Slov. Kralovna bola už na samom z., keď tu kráľovi prisnilo sa, že naozaj bude syn. Dbš. Sl. pov. VIII. 18.

Zle, *kompar. hůřeji, hůře, hůř, superlat: nejhůřeji, nejhůř(e)*. Zle, lokal. Vz Bž. 127. — *Z.* = *nedobře, nedokonale*, übel, schlecht. Z. a málo slyší. V. Zle viděti, seděti, Bern., hleděti, Kom., mluviti, psáti, hráti, Us., znítí, D.; z. na nohy býti. — *Z.* = *proti vůli, proti mysli, proti žádosti, nešťastně, psotně, bídně*, übel, unglücklich, schlecht, elend, der Absicht, dem Willen, dem Zwecke zuwider. Nemaj nič, zle je, a maj čo, ešte horšie. Phld. V. 141. Z. se zvésti; z. dokonati, komu poslonžiti, sobě učiniti. V. Zle se ti povede; z. pochoditi. D. Zle padnouti. V. Zle se mu vede; zle stojí; z. jest s ním; z. mu jde. Us. Zle mu sedlo. Ros. Z. se míti. V., Br. Jest mi z. (těžko). Us. Věc z. se daří; z. si naběhnouti, si utržiti, uhoniti, poelonžiti; z. voliti. Us. S ton věcí je zle; v tom jest se mnou zle; s tvým otcem je zle. Bern. Zle vykládati, obstáti. Us. Je v tom n. na tom zle šp. m.: je s ním zle, vede se mu zle, jest mu zle, má se zle, jest o něm zle. Brs. 2. vyd. 102., Brt. S. 2. vyd. 84. Vz tam více. Cf. předcházející. Je mi z., nemohu se ani narovnat; Teď je ve světě z.; S námi z, Noth an Mann!; Až bude nejhůř, potom . . .; Ještě mi nejhůř není; Z. dopadnouti; Zle si dal; Milý sousede, zle je, když se z mála přede. Dch. Všeckým je dobře, len mne z. Ht. Sl. ml. 216. Není hůř, jako když je zle. Us. Msk. Teď ve svátky jí bylo zase z. Us. Vk. Už jim (nemocnému) je zle. Us. Šd. Tomu ani v pekle nebude z. (o šťastném). Us. Msk. Odešel, by z. mu dělal (špatně s ním nakládal). Mor. Šd. Královna hned věděla, že je o ni z. a odešla. Šd. Exc. Ještě není z., má díru do prdele (o rozmazleném nemocném). U Žlrovnic. Vck. Strnádka, čo tak zpieva: Zle, zle, zle bez detí, keď vychováš, uletí. Slov. Hdž. Čít. 175. Zle, mamičko, zle, mamičko zle, mamičko zle! Brandeburci, Brandeburci, Brandeburci zde: majú černé kabáty, poberú nám dukáty, zle, mamičko zle! Sl. spv. 47. Zle je, keď už jasle za statkom idú. Poř. Mt. S. I. 99. Ešte nieje (nie) tak z., žeby horšie byť nemohlo. Mt. S., Dbš. Pověz, a lebo s tebú z. bude; Z., Janíčku, zle s námi, černá mrakva nad námi; Esli ti je z., naprav sobě. Sš. P. 137., 171., 229. Zle užívati, cf. Zneužívati. Bž. 52. Jak se máte? Odpověď: Tu z., tam z., když není v uzle. Na Zlínsku. Brt. Ako že sa máte, duše moje? Jaj z., jaj z., velebný pane, že už ani horšie

býť nemôže! Zátur. Priat. I. 13. Tvoja mať dobre sa má? Aj dobre, aj zle. Ntr. V. 61. Jak ti tam bude z., zavolaj. Čes. mor. ps. 266. Na mú kušu, už je mnú z., nemám kúska haleny a již je mráz šedivý! Kol. ván. 146. Má se z. co mlynářova slepice (= dobře)! Bl. 297. Nemůže tak z. býti, by k něčemu dobrému nehylo. Ctib. Cimh. Hád. Ať jest nyní z., ne hned tak vždycky bude. Vš. IX. 10. Pakli jsi v hříeše smrtedlném, tehdy kde jsi vždy i s Bohem z. jsi. Hus I. 319. Již jest velmi z. o tobě. Anth. I. 74. Anoť z. bude; A jistěť jest, neostaneme-li všech jiných pánov jemu protivných, z. naše věc! Št. Kn. š. 10., 19. Kde nikdy z., nikdy dobře. Č. M. 217. Z. mu idú kolesá (nevede se mu dobře); Ešte raz bude z. a potom nikdy lepšie (a potom nikdy dobre); Ani by sme nevedeli, čo je dobre, keby sme najprú nevedeli, čo je z.; Kdo v čas lha, v čas stáva, z. sa máva; kdo v čas lha, neskoro stáva, horšie sa máva (o lenochu); S planým mužom je z. a bez neho ešte horšie (planý = ničemný); Chudobnému je všade len zle; Ak bo pán Boh tak rád vidí ako ja, zle je s ním (nerád ho vidím); Keby pán Boh tak nakládal s námi, ako človek s člověkem, z. by bylo. Na Slov. Zátur. Netrať naděje, když se ti z. děje. Poř. Šd. Z. se měj, o posměch se nestarej. Dch. Ne vždycky z., aby nebylo zas dobře. Vz Neštěstí. Lb. — **Z.** = *proti zákonům, proti spravedlnosti, proti slušnosti*, schlecht, böse, arg. Z. a nepravě dělati, činiti, živ býti s kým. V. Z. něčeho užívati, s někým nakládati. Us. Z. dobyté zboží nedědí. Když . . . jest dobře útok vložil, by pak list byl zle napsán, není to původovi k škodě. Nál. 214. Kdo z. činí, také z. smýšlí. Us. Kdo z. myslí, ten vždy ztratí. Mst. v. 103. Ktož z. mieni, ten vzdy ztratí. Alx. 1104. Ktož sú dobře činili, pojdú do života věčného a kto zle, do věčného ohně. St. Kn. š. 15. Vrátiec cizí neb z. dobyté. Ib. 30. Co z. bývá nashromážděno, toho neužívá třetí koleno. Vz Cizí. Lb. Kdo z. činí, nechť podobné očekává. Exc. Zle dobyté hůř odbyté. Z. dobyto, hůř odbyto, wie gewonnen, so zerronnen. Dch. Z. bývá odbyto, co z. bývá nabyto. Zle dobytého statku nedočká třetí koleno. Kdo z. činí, bojí se světla. Kdo z. hrá, zisku nepozná. Prov. — **Z.** = *neužitečně, škodlivě, nerozumně*, unnütz, schlecht, übel. Z. čas mařiti; práci svou z. vynaložiti. V. Vidíš, vidíš, rekla vtedy stará, z. mládeš naridenia starých slepo kára. Zbr. Báj. 13. Zajac nevie, že zle robí, keď v zime stromky obžierá. Slov. Zátur. Zle mu idú kolesá. Mt. S. I. 99. Kto z. robí, sebe z. robí. Č. Čt. I. 2. Nač bych se mezi ně dral, když mi tak z. dělají? Dch. Než cožť se dli, z. se dlí tomu pánu. Arch. II. 149. Lečť by vám dobří lidé ukázali, žej' z. napsáno. Št. Kn. š. 2. Radšej menej a dobre ako moc a zle. Slov. a Mor. Šd. Hlúpy zle kúpi. Č. Čt. I. 3. Po smrti sa je z. (neskoro) modliť a na starosť vandrovať (je zle). Zátur. Z. jest, když jazyk před rozumem ubíhá. Prov. Šd. — **Z.** = *nechvalně, špatně*, schlecht, übel, nicht löblich. Z. o někom mluviti; z. o sobě slyšeti. V. Zle mysliti, se zachovati. Us. Zle domnělý (verdächtig). CJB. 409. Keď sä mi pridalo z. urobiť niečo, to mi srdce obádalo. Hdž. Člt. 107. Z. rozuměti písmu. Št. Kn. š. 2. Kdo každého poslouchá, z. činí a kdo nikoho, ještě hůře. Prov. Tč., Šd. Nemysli to tak z.; S někým z. obskakovati. Dch. J. Jak. Bellioza jak z. na slovo vzatý jest, dobře se ví. Bck. II. 1. 413. To se nám také velmi zle líbí, že lidi nejzamenitější našl strany od úřadů zavrhl. Pal. Děj. III. 3. 258. — **Z.** = *nepříjemně, odporně, nemile*, den Sinnen, der Empfindung unangenehm. Z. to chutná. Nevoní to zle. Něco z. přijmouti. Z. vypadati. To by bylo zle, aby nepřišel (abych to nedovedl)!; Bylo mi z., že bych byl upadl; Z. mi od žaludku, jako bych byl na ruby; Z. mu to svědčilo, es bekam ihm schlecht; Z. mu z toho bylo. Us. Dch. Súseda! vody, vody! ach, zle mi, zle prichodí! Btt. Sp. 105. Ale král' väkovak okolo nej i s peknými rečmi i zle nedobre; A začali ho z. nedobre obracať. Dbš. Sl. pov. I. 203., 201. Leteli do tej vojny. Tam z. nedobre bolo. Ib. I. 246. Vel'ký a huňatý Dunaj (pes) by nás z. privítal, keďby ho neudobrili; Keby smrť bola taká nábľivá (ako si ty), z. by bolo; Ak mu je tam dobre, nehude sa mu chcieť sem prísť; ak zle, nepustia ho (praví se, když někdo povídá, že se mu zjevil duch zemřelého); Z. se kosí, ako by starú strechu (= došky) rezal; Starého vola je z. učiť. Slov. Zátur. Kdo sobě z., komu dobře? Vz Zlý. Lb. — **Z.** = *velmi, náramně*, sehr, übel, scharf. Z. se do sebe dáti. D. To jej bude z. hnisti; z. koho mrskati. Sych. Na někoho z. se hněvati, z. rozhořčen býti. Z. hromovati. Us. Dch. A toť mi se zle líbí. Arch. II. 6. Pakliby se kto tak otporný a z. statečný nalezl; Lidé z. opatrní proti dobrých spravedlivému uvázání kladů. Vš. Jir. 303., 307. Nám prezle posloužil. BR. II. 628. a. Zvláště aby se z. nehněval na své protivníky. Hus I. 167. — **Z.** = *nedostatek*, Noth, f. Letos je z. o peníze, Us., Dcb., o ovoce, o vodu, o plcí, es ist Noth daran, Mangel. Dch. — *Ne zle = dobře, ovšem*, nicht übel, nicht schlecht. Ne z. se mi líbí. Kom.

Zlé, vz Zlý.

Zlebavělý = *ošumělý*. Mor. Šd.

Zlehavěti, ěl, ění = *ošuměti*. Kabát už celý zlebavěl. Mor. Šd.

Zlécetí, el, en, ení = *poléknouti*, anfstellen, Schlingen legen. — **co**: osidla. V., Hus. Aniž tolik osidla svá zlécel jest ale i lepem nastražil jest. Hus III. 119. — **co jak.** A tak *chytře* ďábel po nenáhlu zlécel jest sieti, že najprve vedl jest zlě lidi na to, aby dobré mordovali; A zlécel jest (ďábel) vždy osidla svá v zlatě, v stříebře a v jiných vécech, abychom jich neřádně požívali a tak v jeho osidlách uvázli. Hus II. 174., III. 119.

Zlect = *svléci*. Slov.

Zléčení, n., die Heilung. Vz Zléčiti.

Zléčený; *-en, a*, o, geheilt. Z. rány. — **kým.** Kristem z-ný. Výb. II. 20.

Zlečiněnec, nce, m. = *zločinec*, zastr. Ctib. Hád. 48.

Zlečitelnosť, i, f., die Heilbarkeit. Z. dny. Rostl.
Zlečitelný, heilbar. Z. nemoc.
Zléčiti, il, en, ení = *zhojiti*, heilen. — **koho, co**. Z. koho. Pass. Není na světě té strany, kde bys zléčil duše rány. Us. Šd. Z. rány. Troj. — **koho z čeho**: z ran. Troj. 378. — **se**. Troj. Až sé zléčichu (zhojili). BO. — **co čím**: léky. — **se jak**. Neb rany otvorené zacel'á sa a od seba zl'éčá. Hol. 83. — **se čeho**. Tu byl s nimi, až se ran svých zléčil. St. skl. V. 33.
Zlednatělý = *zledovatělý* = *v led obrácený*, vereist. Krok.
Zlednatěti = *zledovatěti, zledněti*, ejí, ěl, ění, zu Eis werden, vereisen. Bez slunce země by zlednatěla. Srdce její zlednatělo. Jg. Snih z-těl, der Schnee vergletscherte.
Zlednatí = *zlednatěti*. Tepličníky nikdy nezlednajú (nezamrznou). Na Ostrav. Tč.
Zledněti, ěl, ění, vz Zlednatěti.
Zledniti, il, én, ění = *v led obrátiti*, zu Eis machen. — **se** = *zledněti*. Nej.
Zledovatělý = *zlednatělý*. Z. snih, Kos. v Km., ruka, Špaňh. Má ruce už celé z-lé, eiskalt. Us. Šd.
Zledovatěti = *zlednatěti*. Šd. Celý z-těl. Us. Šd. Voda z-la. Us. Tč. Z-li jsme, nejsme pro vlasť tak rozehřáti, jako naši staří vlastenci. Šd. — **komu**. Srdce mu z-lo. Us. Tč. — **kde**. Tvá krev mladistvá by v tobě z-la. Shakesp. Haml. I. 5. Tč.
Zléhaný, vz Zléhati. Mnohé jsem od tlumačů obtěžkané a z-né viděl. Ler.
Zléhati, *zlíhati*; *zležeti* = *zprzniti*, beschlafen, missbrauchen, schwängern. **koho**: pannu (porušiti, zmrhati, přehlídnouti, podskočiti). V. Královů zléhal. BN. Žeby ji prve z-li, než jeho jměla. NB. Tč. 230. — **koho kdy**. Nebo ji zléhali v mladosti její. Br. — Vz Zprzniti.
Zlehčení, n. = *ztenčení, zmenšení*, die Verminderung, Entwerthung, Herabwürdigung, Verringerung, Verkleinerung. Z. peněz. Z. na cti = *potupa*, die Herabsetzung, Verkleinerung, Injurie, Devalvation. Z. rodu. Zlob. Nebrati k svému z. a hanbě. V. Přišlo boží slovo na z. Sych. Z. cti a dobré pověsti. Er. Z. na minci, die Gehaltsverminderung der Münze. Zř. F. I. W. XV. Z. soudu, Vl. zř., stavu panského. Zř. F. I. A. X. 5. Z. (odcenění) peněz, Nz.; z. (ubývání) ceny, hodnoty, die Werthverminderung. Šp. K z. přijíti. Kos. Ol. I. 43. Ve z. a pominvy lidské přišel. Mus. 1880. 230. Mince přišla r. 1621. k takovému z., že 10 zl. v těchto penězích srovnáno v ceně s jedním říšským tolarem. Mus. 1880. 35. Já v křik a řeči lidské, má pak psaní k z. přicházejí. Žer. 339. Lidem se škoda a právu zemskému z. děje. Vš. Jir. 315.
Zlehčený, vz Zlehčiti. Mince je z-ná, když hodnota kursovní jest menší hodnoty nominalní. Kaizl. 150. Z. peníz, devalvirte Münze. Nz. Z. děti. Msn. Or. 87. — **kde čím**. Mince dlouhým *užíváním* na váze z-ná. Kaizl. 151.
Zlehčeti, el, ení = *lehkým se státi, zplaněti, otupěti*. Kšch. 13. 10.* Vz Listy filol. X. 89.
Zlehčilý = *lehký, lehkomyslný*, leichtfertig. V. Z. otrokyně. V. — **Z.** = *uskrovnělý*, verjüngt (v děle). — **kde**: v dělovině z-lý. Čsk.
Zlehčitel, e, m., der Verkleinerer etc. Vz Zlehčiti.
Zlehčiti, il, en, ení; *zlehčovati* = *lehčím činiti*, leichter machen, erleichtern; *zmaliti, zmenšiti*, verringern; *potupiti, ošklivíti, nic nevážiti*, schänden, verunehren, verkleinern, entehren, verachten; *skypřiti*, lockern. — **co, koho**: něco těžkého, Us., peníze, něčí česť, slávu, D., zem (zkypřiti), Ros., úřad. Ms. Z. dobron pověsť, herabsetzen, cenu, entwerthen, úvěr (zviklati), erschüttern, J. tr. Mnozí Čechové sami proti svým cizí tedrovali a sebe zlehčovali. Dač. I. 238. A on jest panské slovo zlehčil podávaje se na vyšší právo. NB. Tč. 87. Svou česť zlehčite. BN. A tak je zlehčil, že jiné rukojmie přijal. NB. Tč. 136. Jestližeby zákon přestoupil, zlehčil a svým výkladem zfalšoval; Bližního svého zlehčuje; Důstojnosť královskou když by kdo zlehčil, královskou velebnosť zlehčuje. BR. II. 21. a, 22. b, 23. b. — **co komu**: ránu. Gníd. Panně ho zlehčoval, er setzte ihn in den Augen der Jungfrau herab. Němc. V. 219. Túto (cestu) by si zl'ahčil, takový spev začne vydávať. Hol. 334. S jakým svědomím menších hříchů svých bližních vyhledáváš a své větší sobě zlehčuješ?; Nemysiete, že by vás sobě zlehčovaí; Kázeň církevní sobě zlehčoval (sich erleichtern). BR. II. 31. b., 584. a., 614. a. — **co, koho čím**: slovy. Jel. Ty nezlehčuj svým slovem mého úřadu. Msn. Or. 128. Znenáhla zlehčována byla hřivna přimčšováním jiného lacinějšího kovu k zlatu a stříbru. Ddk. VIII. 212. — **co, kde**. Zlehčím na summě půl kopy (zlehčím cenu o půl kopy). Osv. 1984. Wtr. — **kdy**. **Za** jeho panování (česká mince) zlehčila se velice. Pal. Děj. II. 2. 203. — **jak**. Právo toto svaté zlehčuje **pod** zástěrou služby. Žer. Záp. 92. Lidské pokolení **na** nejvyšší zlehčoval a tupil. Vod. — **co v čem**: v ceně. Dch. — V., Br., Žer., Sych., Th. — **co, koho na čem**: minci na zrnu, někoho na cti, D., na poctivosti. Reš. — **sobě co, koho** = *nevážiti*. Žena i jeho pobožnosť i jeho samého sobě zlehčila. Br. Dítě, navykáš-li je záhy choditi, snadno si může z. (*zeslabiti*, schwächen) nožičky. Us. Č.
Zlehčování, n., vz Zlehčení. Z. náboženství, die Herabwürdigung der Religion. J. tr. Jak to činil? Z-ním řeči otce nebeského. BR. II. 15.
Zlehka, *zlehky, zlehoučka, zlehýčka, zlehoučky, zlehounka, zlehýnka* = *ne spěšně, pomalu, zvolna*, sachte, langsam, leise. Po zlehoučku jíti; zlehoučky. V. Zlehka něčím hýbati. Kom. Z. něco vysloviti. D. Vzal to zlehka (o povinnosti), er nahm's leicht. Dch. Neber tak veliké věci zlehka. Us. Tč. Z. se zachvěl. Šml. I. 14. Hore vŕškom zl'ahka stúpa. Sldk. 50. Neb zlehka k tomu sněmu sám přijede; Dnes jedu do Mostu a zlehka tu také p. Mikuláš bude Hassisteinský. Arch. II. 13., IV. 391.

Zlehknúť, knul a kl, utí = *lehčím se státi*, leichter werden. U Rožn. Kld. I. 234. — Z. = *státi se lehkomyslným*. Na Zlinsku. Brt. Na Mor. Bkř.
Zlehkomyslněti, ěl, ění, leichtsinnig werden. Lpř. Sl. 1. 81.
Zlehky, vz Zlehka. BN.
Zlehnouti se, *zlíhnouti se*, hnul a hl, utí = *vylíhnouti se*, sich erzeugen, entstehen. — **se komu**. Zlíhly se mu vši, hnidy. Us. Šd. — **se kde**. Mol v šatech se zlehne. Br. Kde se kdo zlíhne, tam se i táhne. Č.
Zlehnutí, n. = *vylíhnutí*. Vz Zlehnouti.
Zlehoučka, vz Zlehka. Nad dunajem znizučka letěl ptaček zlahučka. Sš. P. 546. Podúvaj vetríčok, podúvaj zľahúčka. Ntr. III. 164.
Zlehoučky, vz Zlehka.
Zlehounka, vz Zlehka. Počal napřed z. a čím dále, tím důrazněji na ni dotírati, aby mu pověděla. Nár. poh. 134. To mi jde zlehúnka. Sš. P. 544.
Zlehýčka, vz Zlehka.
Zlehýnka, vz Zlehka. Mor. Šd.
Zlech, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.
Zlechov, a, m., Zlechan, ves u Uher. Hradiště. PL., Tk. II. 554., III. 121., 171., IV. 746., V. 121.
Zlechovec, vce, m. Z. Jan. Tk. I. 446.
Zlechovský mlýn u Štěchovic na Mor. Tč.
Zlechtati = *zlektati*.
Zlejčín, a, m., Slečín, ves u Hostivic. PL.
Zlekaný, erschreckt. S tváří z-nou. Dch.
Zlekati, vz Zleknouti.
1. **Zleklý** = *polklý, zalklý, leklý*, abgestanden. Z. ryba. Ros., Šd., Tč.
2. **Zleklý** = *uleklý*, erschrocken.
1. **Zleknouti**, *zelknouti*, knul a kl, utí = *zalknouti, zcepeněti, pomříti*, sterben, absteben. — **komu kde**. Všecky ryby v rybníce mu zlekly. Ros. Ve vodě z továrny vycházející ryby zleknou. Us. Tč.
2. **Zleknouti**, knul a kl, utí; *zlekati* = *polekati*, erschrecken. Tys mne zlekl. Us. Vck. — **se** = *polekati se, uleknouti se*, erschrecken. Zlekaly se ovce (zplašily se). Ros. Cikánka stála na síni, tak jsem se zlekla (že už snad něco ukradla). Us. Šd. Zavolala jsem na jméno boží, jak jsem se zlekla. Mor. Slez. Šd. Jdi, nestraš, celý jsem se zlekal! Us. Šd. Ona sa zľakla a skryla sa za pec do kúta. Dbš. Sl. pov. I. 17. Nezľaknite sa, drahá matko, nalyšíte vesť (zvěsť) ohromujúcu. Zbr. Hry 61. — **koho čím**. Us. Pdl. — **se nad čím**. Ale tým viac zlaknul sa nad tonto zprávou. Lipa 202. — **se čeho**. Té zářné velkosti či zpěv se nezleká? Kká. K sl. j. 4. Zlekal se psa. Us. Šd. Ludmilka se ho zľakla. Syt. Táb. 325. Skoro som sa tej hroznej zbrane zľakla. Phld. IV. 415. — **se jak**. Neměla jsi se tak z.! Us. Stará sa *hrozne* zľakla, vidiac Jurka jako vymeneného. Phld. IV. 338. Marienka sa *ľahko* i zajaca zľakne. Klčk. V. 131. Vz Lekati.
Zleknutí, n., der Schreck. Bern.
Zleknutý; *-ut, a, o*, erschrocken. Bern.
Zlektati koho, abkitzeln. Vz Lektati.
Zlelkovati, *lelkuje zhlédnouti*, ergaffen, aufgaffen. — **co**. Ros.
Zlemyslně = *zlomyslně*. Na Slov. Bern.
Zlemyslnost, i, f. = *zlomyslnost*. Na Slov. Bern.
Zlemyslný = *zlomyslný*. Na Slov. Bern.
Zlenavyklý, verwöhnt. Dch.
Zlenění, n., das Faulwerden, retardatio. Us., Nz. lk.
Zleněný; *-én, a, o*, faul geworden, retardirt, torpid. Nz. lk.
Zleněti, *zleniněti*, ěl, ění = *líným se státi*, faul, träge werden. V. — **abs**. Všecken zlenivěl. Ros. — **kdy: po** hodech. Illas. — **kde**. Aby ten rádce v nás zleněl. Byl. — **od koho**. Jiní se od něho rozmaří a zlenějí. Reš. — Jg.
Zlenice, dle Budějovice, Zlenitz, dvůr u Dnespek. Cf. S. N., Arch. III. 487.
Zlenilosť, i, f. = *lenosť*, die Trägheit. Ničemnosť a z. V.
Zlenilý = *líný*, träge, faul. Z. tělo. Byl.
Zleniti, il, ěn, ění = *lenivým učiniti*, faul machen. Cf. Zlenošiti.
Zléniti se, il, ěn, ění = *kůži svléci*, sich abhäuteln. Zlénil sa = shodil se sebe oděv, jako had, když kůži (lenisko) shodí. Slov. Němc. VII. 232. — **se jak kdy**. A v tom okamžení zlénil sa jarabý had na krásného mnža. Dbš. Sl. pov. I. 58.
Zlenivělý = *zleněný*. Kká. Nemôžem vystáť krv z-lú. Čjk. 122.
Zlenivění, n. = *zlenění*. Bern.
Zlenivěný = *zleněný*.
Zleniváti = *zleněti*.
Zlenochovati, zlenošeti = *zleněti*. Ros.
Zlenošelý, zlenošilý = *kdo zlenošel*, faul, träge geworden. Kram.
Zlenošeti, el, enl = *zleněti*. — **kde**. Jenom jdi, *doma* bys celý z-šel. Us. Šd.
Zlenošilý = *zlenošelý*. Ty zlenošilá Rozýnko malá, staň z postélky. Brt. P. 174.
Zlenošiti, il, en, enl, faul machen. — **se** = *zlenošeti*, faul werden, ein Faulenzer werden. Šd. Povídala, že jen hrá a hříbětem a že se z-ší. Kld. I. 71. — **se kde**: *u koho*. Tč.
Zlep, u, m. = *lep, maz*, die Pappe, der Kleister. Na Slov. Bern.
Zlepancovati, abohrfeigen. Vz Polopancovati. — **koho**. U Olom. Sd.
Zlépati, durchprügeln. — **koho jak**. Zlépal ho po hlavě, až mu v něm zdělo. Mor. Šd. — **čím**: pěstí. Mor. Tč.
Zlepení, n., die Verpappung, Verkleisterung, Zusammenleimung. Bern. Vz Slepení.
Zlepený; *-en, a, o* = *slepený*. Bern.
Zlepiti = *slepiti*. Bern., Št. Kn. š. 167.
Zlepovati = *slepovati*. Vz Slepiti.
Zlepověstný, berüchtigt. Dch.
Zlepšená, vz Zlepšený.
Zlepšení, n., die Besserung, Verbesserung, der Vortheil, die Melioration. Z. statku (meliorace, vz vlee v S. N.), V., svobod. Kom. Každý k z. souseda svého staviti může, k horšímu nemůže. Pr. měst. Z. platu, die Aufbesserung, spisu, die Ameliorirung. Dch., Mus. 1880. 465.

Zlepšenina, y, f. = *zlepšení*. Ros.
Zlepšenosť, i, f., meliorace, die Verbesserung. Ros.
Zlepšený; *-šen, a, o*, gebessert, verbessert, meliorirt. Z. statek. Ros. Na zlepšenou někomu něco dáti. Šm.
Zlepšitel, *zlepšovotel*, e, m., der Verbesserer. V. Z. kapesních bodin. Sl. let. I. 270.
Zlepšitelka, *zlepšovatelka*, y, *zlepšitelkyně*, *zlepšovatelkyně*, ě, f., die Verbesserin.
Zlepšitelství, n., das Meliorationswesen. Dch.
Zlepšiti, il, en, ení; *zlepšovati* = *lepším učiniti, napraviti*, ver-, aufhessern, emporbringen, korrigiren, melioriren, bessern, besser machen. — **co**: věc, důchody, V., stravu, Šp., obchod, hory. J. tr. — **co komu**: sobě statek. — **co čím**: pole bnojem, hlinou. — **co jak**. Na 1000 zl. ten statek zlepšil. Us. — **co v čem**. V. — **co po kom**. Po Bohu něco z. Br. — **kdy**. Po vyslyšeně a zmařené při žádná strana se zlepšovati nemůže. Pr. měst. Postavení Vladislava II. polského bylo se od výpravy, kterouž Knnrat v jeho prospěch byl podnikl, spíše zhoršilo než zlepšilo. Ddk. III. 162. — **se oč**. Oč se zlepšite (= co přidáte)? Us. v Knnvald. Msk.
Zlepšovací, Meliorirnngs-. Z. banka. Dch.
Zlepšování, n., vz Zlepšení.
Zlepšovatel, e, m., vz Zlepšitel.
Zlepšovatelka, vz Zlepšitelka.
Zlepšovati, vz Zlepšiti.
Zleptati, ptám a pci = *leptaje vyžrati*, auffressen, anfbeizen. — **co**. Med.
Zléskovati koho = *lěskovým prutem zbíti*, mit einem Haselstock durchliniren. Mor. Šd.
Zlesnatělý, waldig geworden. Šm.
Zlesnatěti, ěl, ění, waldig werden. D.
Zleš, e, m., os. jm. Mus. VI. 67.
Zlešice, dle Budějovice, ves v Plsecku. Blk. Kfsk. 154.
Zlétati, vz Zletěti.
1. **Zletěti**, *zlétati* = *slétati*. Vz Slětati.
2. **Zletěti**, ěl, ění; *zlétati*; *zlétnouti*, *zlítnouti*, tl, utí; *zletovati* = *vzletěti*, anfflicgen. — **jak**. Kdyhych byla ptáčkem, zlltnu vlaštovičkou, snášela bych se vám nad vaši světničkou. Er. P. 220. — **kde**. Nemůže ostřížek zlětnouti v povětří krom jeho nložení. V. — **čím**. Mysll zhůru zletěti. Jel. — **kam**. Zletúval som ponad kraje, abych povyjasnll oko; ale smutno tam v doline, všetko vo snách spí hlboko. Čjk. 27. Zleť ty so mnou k straňám zrúhanej dúbravy. Slov. Tč. — **proč**. Hej, je to za kraj, Bože môj milý! od krásy dobre nezletí. Btt. Sp. 66.
Zletilosť, i, f. Z. jest stav člověka, v němž nabývá vycházeje z moci otcovské aneb poručnické, plného práva vládnouti i osobou svou i svým jměním, die Volljährigkeit, Mannbarkeit, Majorennität, Mündigkeit. Právo z-sti či věku. V. K z-sti přijíti. V. Člověčenstvo pod zákonem ..... Kristem z-stí došlo; Doba z-sti; Věrou v Krista docházíme z-sti. Sš. II. 5., 42.

Zletilý = *starý*, hocbbejahrt. Má zetě již zletilého. Sych. — **Z.** = *léta právní mající*, voll-, grossjährig, mannbar, mündig. Z. = z poručenství odrostlý. Šš. 202. Z-ll slovou mládenci, dospělí jinoši. Kom. Z., jemuž přes 14 let. V. Dnes z. jest, komu 24 léta. V. Soud ho vyhlásil za z-ho. Us. Šd. Prohlásil syna svého, krále Jindřicha, tě doby do 17 let dospěvšího, za z-ho; Nezletilé tě doby ještě děti Otovy; Zemřel dne 15. března zůstaviv po sobě dva syny nezletilé. Ddk. II. 115., 317., 432.
Zletinkovati = *letinku dostati*, *zkaziti se*, *jako pivo*, verderben (vom Bier).
Zletnění, n., die Verjährung. Const.
Zletněti, ěl, ění, verjähren. To právo již zletnělo. Jg.
Zletniti, il, ěn, ění = lety právními nadati. Const.
Zlétnouti, vz Zletěti.
Zletnuti, n., das Aufliegen, der Auffing. Veleš.
Zletovati, vz Zletěti.
Zle užívati něčeho, missbrauchen. Zle u. své moci. Dch. Cf. Znenžiti.
Zlev, u, m., die Welle. Až sa všetky rozvlnily razom morské zlevy; Ktož nám teba, pevče slavný, vzhudí? Aj kto duši našej ulevi? Kto skrotí bùrne žitia zlevy, keď tvoju lebku hniloba hubí? Ppk. I. 27., 53. Val za valom (na Dunaji) splchá, za vlnou vlna hýbe a prední zlev stihaný zadním stále sa tiskne zlevom: tak mnohonásobná sa mu rúcala práca na prácu. Hol. 403.
Zlévačka, y, f. = *polévání dívek vodou, když ponejprv na trávě byly*. Cf. Polévačka.
Zlévati, vz Zlíti.
Zle věřící, ungläubig. Proti zle věřícím Čechům. Pal. Děj. IV. 2. 314.
Zleviti, vz Sleviti.
Zlevněti, ěl, ění, milder werden. Zima z-la, liess nach. Us. Tč.
1. **Zlez**, i, f. = *zlaz*, *žížel*, *hmyz*. U Hrozenkova na Mor. Brt. Vz Zlaz.
2. **Zlez**, u, m. = *zlezení*, die Ersteigung. Zlob.
Zlezač, e, m., alcio, zastr. Židk.
Zlézati, vz Zlézti.
Zlezení, n., die Ersteigung, Erstürmung. Z. vysokých věží, Jel., zámku. Vš. Pokus o z. Prahy. Pal. Děj. IV. 1. 108.
Zlézti, zlezu, zlez, za (ouc), zl, en, ení; *zlézati* = *vylézti na horu*, ersteigen, erkriechen, hinanfkriechen. — **co**: vysoké hory. Hlas. Z. město, klášter (dohyti). V. Z. zeď. Čsk. Táborští a Sirotci chtěli město Prahu z. Dač. I. 16. Z. hrady. Pč. 21. a j. Neohmeškali města z. Har. I. 60. O městu Kristovu nedbají, když zloději a lotři je zlezú, aby lúpili netoliko na zboží ale i na duši. Hus I. 458. — **co komu**. Že p. Pernštajnský panu Šenkovi hrad jeho zlezl. Arch. I. 280. — **co jak (kde)**. Chtíce skrze lesť a pod příměřím hrad jeho z. Star. let. 127. Do příkopu vskočili a přistavivše žebříky na valy, *útokem* je z. usilovali. Pal. Děj. III. 3. 256. Bůh naše tvrz, v jehožto silném jménu teď zlezme hradby jejich kamenné. Shakesp. Tč. Městečko v Bechyni *zradú*

zlezli. Pč. 41. Jakož jest JM. na mě tůžil pánóm českým, žeťhych soběvolně v Rakúsích hrad zlezi. Arch. I. 281. — co kdy. Táboři zlezli město v noci. V. — Ostatně vz Slézti.

Zležel ý = *ležením zkažený*, verlegen, verstockt, mürbe, teige. V. Z. jablko (u hulíček). D.

Zležený = *zleželý*.

Zležeti se, el, ení = *ležením se zkaziti*, verrotten, verstocken, sich verlegen. Zhožl se zleželo. — **Z. se** = *poležeti sobě, pohověti si*, liegend ausruhen. Ctih. Vz Zléhati. — **si co**: hřhet, sich den Rücken wund liegen. Na Ostrav. Tč.

Zležice, dle Budějovice, Zležitz, ves u Volyně. PL.

Zležičko, a, n., hospoda u Volyně. PL.

Zlhostejnělosť, i, f., die Gleichgiltigkeit, Unempfindlichkeit. Sk.

Zlhostejnělý, gleichgiltig geworden. Z. cikánka. Spaňh.

Zlhostejněti, ěl, ění, gleichgiltig werden.

Zliahnúť = *vylíhnouti*. Na Slov. — **se komu**. Húsky moje, túžky moje, naćo ste sa vy mne zliahly? Btt. Sp. 163.

Zliať = *sliti*. Slov. Loos.

Zliatina, y, f. = *slitina*. Slov. Loos.

Zlihati, vz Slihati.

Zlibek, *Žlíbek*, hka, m., ves v Píseckn. Blk. Kfsk. 1201.

Zlibenec, nce, m. = *slíbený bratr*, der Wahlbruder. Rk.

Zlibený; *-en, a, o* = *zalíbený, volený z lásky*, Wahl-. Z. bratr, der Wahlbruder. Nazval ho před lidem bratrem z-ným. Tract. 15. stol. Takového hříchu se dopouštl, kdožby ohýval se sestrou z-nou. Lom. Knp. Vz Zlibenec.

Zliběvěti, zastr. = *zlibivěti*.

Zlibezněti, ěl, ění = *líbezným se státi*, liebenswürdig werden. Počasi z-lo. Us. Tč.

Zlibezniti, il, ěn, ění; *zlibezňovati*, liebenswürdig, lieblich machen. — co. Č. — **co komu kde**: pohyt na venkově. Us.

Zlibezňovaci, hypokorystisch. Nz.

Zlibiti, il, en, ení; *zlibovati* = *počíti libiti, zamilovati*, lieb gewinnen, liebeu; se = *zalíbiti se*, gefällig werden, gefallen. — **koho** (zamilovati). Blas. — **se komu**. Zlibilo se mu to. Us. Zlíbilo se Bohu. V. Nemohu čekati, až se mu zlíbí, bis es ihm beliebt. Dch. **Jak a kdy** se jim právě zlibí. Ht. Přijde do školy, kdy se mu zlibí. Us. Lahodně přijdeš k němu ohtě se mu z. Jir. Ves. čt. 28. Pravil, že půjde do hospody, kdy se mu zlíbí. Sk. Nechť zlibí se tvé milosti; Ahy na místě, kdež jemu samému se zlíbí, měli spolu tajnou rozmluvu. Ddk. II. 327. Z-la se ta řeč králi. BO. Rada dceřina z-la se otci. V. — **s inft.** I zlíbilo se jlti. Ros. Liturgie slovanská, kterouž papeži z-lo se nazvati daremnou lehkovážností. Ddk. II. 355. Z-lo se jim položiti obecný sněm. V. — **se komu kde**. Z-la se mi v srdci. Lpř. Sl. I. 87.

Zlihivěti (zastr. *zlíběvěti*), ěl, ění = *libivým (netučným) se státi*, mager werden. — **čím**. Tělo churavostí zlíbívělo. Boč. — **abs.** Tučnosť masa zlibivi (marcescet). BO.

Zlihovati, vz Zlibiti.

Zlice, e, f. = *zlá ženština, zlá saň*, ein böses Weib, Teufelsweib, die böse Sieben. D.

Zliceuý, vz Zlítiti. Z-ným **mečem** *drtí* vrahy. Hdk. Lum. V. 258. — **čím**. Z. útratou rodných statků. Msn. Or. 83.

Zlicko, a, n. = *krajina česká*, zastr. = Kouřimsko. Dal. Jir. 38., 47., 48, Tk. I. 46. Ze Zlicka Brikel. Vz Tf. H. l. 58, 59., Šh. H. l. 310.

Zlickov, Zlicov, a, m., zastr. = *Kouřim*. St. skl., Dal. Jir. 131. Vz Zlicov.

Zlický. Vz Zlicko. Z. kníže. Dal. Jir. 47., 55., 114., 131.

Zlicov, vz Zlickov. Z. byl župní hrad Zličanů. Šmb. I. 312.

Zlicovati = *na mušku vzíti*, aufs Korn nehmen. — **koho**: zvěř. Us. Tč.

Zličané byli kmen Čechů hydlicí jižně od Charvatů západních a východně od Čechů. Šmb. S. l. 312. Vz Zlicko.

Zliče, Zlitsch, ves u Skalice. PL., Blk. Kfsk. 530.

Zličený; *-en, a, o* = *zbarvený*. V. Vz Zlíčiti.

Zličiti, il, en, ení = *sčísti, spočítati*, anfzählen. — **Z.** = *vysvětliti, přednésti*, vortragen, herzählen; *zbarviti*, schminken. — **co**: při. V. — **co čím**: čelo mýdlem. Dh. — **co kde**. Podlahe (na podlaze obrazu) však na samej umelecká zličila štětka, jak večný Boha syn l'ud a hladně zástupu množstvo čerstvi. Hol. 65. — **se** = *skutečně se státi*, zastr. Jir. — **se jak**. To sě v krátce zličí. Výb. I. 142. Dle Ht. (Alx. HP. XXI.) chybně m.: silčl.

Zličko, a, n., něm. Zličko, ves u Náchoda. PL., Blk. Kfsk. 530.

Zlidnatěti, *zlidněti*, ěl, ění, volkreich werden. Město zlidnělo (nabylo mnoho lidu). Proch. — **kdy jak**. To město za těch 10 roků velice z-lo. Us. Tč. — **čím**: Praha obchodem z-tí. Pal. Děj. V. 1. 348. Prisťahovánim osada zľudnatela. Phld. IV. 330.

Zlidnatiti, *zlidniti*, il, ěn, ění = *lidnatým učiniti*, volkreich machen, bevölkern. — **co čím**. Město novými obyvateli z. Č., Krok, Ráj.

Zlidněti, vz Zlidnatěti.

Zlidniti, vz Zlidnatiti.

Zliepky, pl., f. Tu z chlapca sa stal hodný corgoň a ešte nic nevedel len po zvyškách po zliepkách za vtáčkami sa driapať. Dbš. Sl. pov. 1. 541.

Zligať sa = *zaligotati sa*. Slov. Keď na obzore se zligá. Phld. IV. 10.

Zligotati (sa) = *zatřpytiti se, zablesknouti se*, aufschimmern, aufleuchten. Slov. Ažby sa len zora z-la, opachu tú zabijeme. Sldk. 554. — **kdy**. Jak keď sa v šeru zligoce žiara. Lipa II. 134. — **kde. Na** západe hviezdy z-ly. Ppk. I. 22. Meče na ňom (na mesiaci) sa zligocú a kopie a šišáky. Č. Čt. I. 197.

Zlihati, *zluhati* = *selhati*, lügen; fehlschlagen; versagen. Roztiahla ohrvy vyvaliac oči, ako to býva, keď človek luže (lže) alebo chce zlihať. Na Slov. Phld. IV. 143. Druhá rána mu zlíhala. Syt. Táb. 268.

Zlíhati, vz Zléhati.
Zlihnouti, vz Zlehnouti se.
Zlichov, a, m., Lichow, ves u Verneřic. PL.
Zlíchov, a, m., Zlíchow, ves u Smíchova. PL., Tk. I. 5., 36., 47., 235., 248., 412., VI. 192., Tf. Odp. 267.
Zlichovati = *na lichý rozděliti*, in Beete theilen. — **co**: pole, zahradu.
Zlichvařiti, il, en, ení, erwuchern. — **si co kde čím**: Všecek statek si ten žid **mezi** Slováky svým *šibalstvím* zlichvařil. U Uh. Hrad. Tč.
Zlík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Zlikvidovati, liquidstellen. — **co**: zadržalosti. J. tr., Nz., Šd.
Zlín, Zlín, a, m., něm. Zlin, mě. na Mor. u Napajedel. Moje milá ze Zlína, pověz, pověz, chceš-i mia? Sš. P. 653. Och, pověz, pověz, moja milá, kady je cesta ode Zlína. Och, ode Zlína cesty néni, enom malý chodníček vydlážený. Pck. Ps. 81.
Zlina, y, f., lapis, succina, zastr. Rozk.
Zlíňan, *Zlíňan*, a, m., der Bewohner von Zlin.
Zlínaný = *vylínaný*, verhaart. Vz Zlínati.
Zlínati = *vylínati*, aushaaren, sich aushären, ausmausen. Vz Línati.
Zlinek, nku, m. = *kůže línáním-se svlečená*, exuvium, abgelegte Haut. Veleš. Hadový z. Jád.
Zlinětí = *zlenivěti*.
Zlinovati, *zlinkovati*, beliniren. Ros.
Zlinský. Z. paseky u Napajedel. Tč. — **Z.**, ého, m., os. jm. Vck.
Zliskati, abohrfeigen. Vz Zlepancovati, Vyoflancovati, Zpohlavkovati. — **koho**. Us. na Mor. Šd.
Zlistiti, il, štěn, ění = *listím okrýti*, belauben, beblättern. — **co**. Zlob.
Zlišeni, n., vz Zlišiti.
Zlišený; -*en, a, o* = *zbavený*. Vz Zlišiti. — **čeho**. Bnď ntěšena, všie radosti nezlišena (= žádné radosti nezbavena. Gb.). Kat. 10. žádný nehnde zlišen smilstvie našeho (exors luxuriae). BO.
Zlišeti, el, ení = *lichým se státi*, elender, schlechter werden. L.
Zlišiti, il, en, ení = *lichým učiniti, smásti, pokaziti*, schlechter machen, verschlechtern, vereiteln, verderben. Ž. wit. 131. 11. — **co komu**. Všecko mi to polišil n. zlišil. Ros. — **Z.** = *zbaviti*. Vz Zlišený. Cf. Mus. 1855. 532., 1879. 120.
Zlištovati = *lištami pokrýti*, mit Leisten beschlagen. — **co**. Ros.
1. **Zlíti**, zlím, il, en, ení = *někoho zlým činiti, hněvati*, böse o. zornig machen, zürnen; **se** = *hněvati se*, böse werden, zürnen. — **se s kým**. Cato. — **se na koho**. Puch. — **kde**. V sbožie hromadě bydlécé a **mezi** sebú se nezléce. Hr. rk. 55.
2. **Zlíti**, zlétí, vz Slíti.
Zlitina, y, f., vz Slitina.
Zlititi, il, cen, ení = *litým učiniti*, wüthend o. grausam machen. — **koho**. — **se**. Zluti sě Luděk. Rkk. 12. — **se komu nad čím** = *lítost míti*. Div. z ochot. Ono se jí to zlítí (hude toho litovati). U Dobruš. Vk. — **koho čím**: nadávkami.
Zlítnouti, vz Zletěti.
Zlítný = *(snadno) zlétající*, (leicht) auffliegend. Prk. Přísp. 29. Z. ptáček. Er. P. 487., 220. b.
Zlitohrady, pl., ves. Arch. V. 567.
Zlitostněti, ěl, ění, wehmüthig werden. Hlas jeho zlitostněl.
Zlitovati, vz Slitovati. Bern.
Zlitý = *politý*, begossen. Štelc.
Zliv, i n. ě, f., Zliw, vsi u Budějovic, u Liháně a Uhlíř. Janovic a dvůr u Březnice; něm. Schlief, ves u Plané. PL., Tom. III. 94., V. 193., Blk. Kfsk. 1460., Arch. III. 480. Drštka ze Zlivě; Na svém zhoží ve Zlivi. Arch. III. 495.
Zlivati, vz Sliti.
Zlivice, dle Budějovice, Zliwitz, ves u Písku. PL., Tf. Odp. 288., Blk. Kfsk. 1179.
Zlivský *mlýn* u Berouna. — *Zlivský*, vz Žlivský.
Zlízání, n., die Ahleckung. Bern.
Zlízaný; -*án, a, o*, abgeleckt. Bern.
Zlízati, zám a ži = *oblízati*, be-, auf-, ahlecken. — **koho**, **co**. Frejíř ženu zliže. Rým. Z. zemju. Ž. wit. 71. 9. — **co komu**. Ale keď preplával na druhý hreh, bolo po čížmách, voda mu jich zlizala (s nohou splákla). Dbš. Sl. pov. VIII. 13. — Vz Slíznouti.
Zlízávati, vz Zlízati.
Zlíznouti, vz Zlízati, Slíznouti.
Zlizovati, vz Zlízati, Slíznouti.
Zlo, vz Zlý. — **Z.** = *zlé*, das Uibel, übel. Zlo v porohě hýti komu. St. skl. Neměj mi za zlo. Leg. Zástup zel. Nej. Odstraniti z. obecně uznané. Us. Dch. Vláda zla svobodně zvoleného. Sš. J. 216. Lebo ku posledu na zlô ťa len zvedú. Hdž. Šlb. 42. Veliké zlo učiniti málo času potřebuje. Us. Nižádný smrtelník není prost zla. Sofokles. Každé zlo, které nás potká, jest k našemu dohrému. Exc. Kdo zla nezakusil, neumí si dohra vážiti. Exc. Zlo sousedovo na slunce, svoje do stínu stavíme. Pk.
Zloanjel, a, m. = *zlý anjel*. Slovy těmi vylnčují se z-lé. Sš. II. 10.
Zlob, vz Zloha. Dal. Jir. 46., 80., Prk. Přísp. 11.
Zloba, y, f. (zastr. *zlob*, i, f.) = *vada*, böse Beschaffenheit, schlechter Zustand, der Fehler. Z. mostu. Z. válečná. Troj. — **Z.** = *zlost, zlá mysl, zlé činění, hněv*, der Grimm, Groll, Zorn, die Bosheit. Pade zlohú vraha; vsie potře jeho zloha krutá. Rkk. Milovalj si zloh. Ž. wit. 51. 5. Zloby nechtěl nenáviděti. Ž. wit. 35. 5. V zlobě. ih. 93. 23. K tomu ji její z. připudila, že pohany na křesťany zbudila. Dal. Čerti se tě zlohě smějí. Dal. Jen malá doha a ochladí se zloba, die Suppe wird nicht so heiss gegessen, wie sie gekocht ist. Dch. Trvají ve své zlobě. Proch. Děj. bibl. I. 198. Zplodené zlohou — zlohou se i zdusí. Phld. IV. 367. Ach, z. dveře najde všude. Ib. IV. 6. Krutosť divej zloby. Č. Čt. I. 125. Tam až dotřeštila z. nepřátel, že... Sš. Sk. 167. Z. odrodilstva. Č. Čt. II. 128. A tak velikú zlobu vzeli proti knežím ... Let. 21. Z. zlým se vždy obráti, dobré se dohrým vždy otplatí. Alx. V. v. 503. (HP. 13.). Ti přiezň jmajú na

vezření a srdce vždy zloby mienł. Alx (Anth. I. 3. vyd. 33.). Závistivý ze zloby tyje. Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 33.). Závistivý zlobí tyje. Alx. HP. 2. Voda a z. nemá stání. Pk., Bž., Šd., Vck. Přijdeť i ta doba, že nám nepřekazí zloba. Bž. exc. Vědě, že's sě v zloby zamyslil. Kat. 3240.

Zlobán, a, m. = *zlostný*. Kšá.

Zlobce, e, m. = *zlobec*.

Zlobec, bce, m. = *zloch*, *zlosyn*, der Bösewicht. Choptež toho škůdce a zlobce. Sš. Sm. bs. 164. Marný vztek, marná všeliká bude násila zlobcov. Hol. 129. Keď mi celú nesytí rozchvátili Nemci majetnosť a mňa do poslednej odrali zlobci kože. Ib. 388. Nehaňte, zlobci. Phld. V. 52.

Zlobení, n., das Zornigmachen; das Zürnen. Bern. Vz Zlobiti.

Zlobesún, a, m. = *zlosyn?* Či neznáš tých slavných junov, čo v sred tolkých z-nov rodu svojmu verne žili? Slov. Lipa I. 148.

Zlobice, e, f. = *drnavec obecný*. Vz Rstp. 1259. — **Z.**, die Budějovice, Zlobitz, ves u Kroměříže. PL., Tč.

Zlobický, ého, m., osob. jm. Šd. Z. Jos. Val., prof. a spisovatel † 1810. Vz Jg. H. l. 658., Šb. H. l. 310., Jir. Ruk. II. 357., S. N.

Zlobidlo, zlobítko, a, n. = *kdo zlobí i kdo se zlobí*. Us. Prk. Přisp. 22., Šd., Vck. Tys ustavičně z-dlo. Us. Vck.

Zlobilka, y, f. = *která zlobí i se zlobí*, die Aergerin. Počkej, ty zlobilko (říkávají matky k děvčatům, která se zlobí). Us. Jrd.

Zlobina, y, f. = *zlí lidé*, böse Menschen. Cant., Puch. II. 112.

Zlobiti, il, en, ení; *zlobívati* = *zlého, hněvivého činiti*, böse machen, erzürnen; **se** = *hněvati se*, böse sein, zürnen. Ž. wit. 36. 9., 73. 3. — **koho čím**: křikem svým, špatným chováním. — **se na koho**. V., Cyr., Kn. poh. II. 169. Na mě se zlobite. ZN. — **se proti komu**. Bib., Čten. Nikod. — **se proč**. Pešin. — **se oč**. Kram. Úředníci se tehda o to tolik zlobili. Dobruš. Vk. O nic se nezlobí. Ib. Vk. Nic se o to nezlobě. Bl. 64. Velmi škodil Turkuom, o čež se císař turecký zlobil. Dač. I. 161. Z-li se o to, že lidé ... hříchů odpuštění docházeli. BR. II. 142. a. — **se**. Zlobí se, však ho to zase brzo přejde. Us. Dch. — **se s čím**: s chasou. Zlobí se s vodou (nemyje se jí rád). V Bystersku. Sn. — **jak**. Zlobil se, až růstl (velmi). Na Hané. Bkř. Pořádně se zlobil. Dch. Zlobíš se jako krocan. Us. Šd. Zlobiť se *hněvem*. svědčiť závisti. Št. — **kdy**. Pánbíček při bouřce hrozí nebo se zlobí (říká se dětem, nechtějí-li tiše se chovati). Mor. Vck. Dobrý člověk hněvá se někdy, ale nezlobí se nikdy. Kmp. Č. 129. — **se nad čím**. Zlobí se nad tím, když se někomu dobře vede. V. — **se přes co, špatně**. Kmp.

Zlobítko, vz Zlobidlo.

Zlobivě, ärgerlich, zornig, ungern. V. Z. dílo dělati. CJB. 355.

Zlobivec, vce, m. = *kdo se zlobívá*, der Zornige, wer sich ärgert. Z. očima kroutí. Us. Dch. Nech toho z-ce, ať se zlobí. Us. Šd.

Zlobivění, n. = *zlobivosť*.

Zlobivník, a, m., malignans. Ž. wit. 93. 16.

Zlobivosť, i, f., die Bosheit. V. Všelikou z. přemáhati a napravovati dobrotivostí. Kom. Zapálila se z. jeho ton odpovědi. Sych. Z. času. Lom. Když od sboru kněžského z nenávisti a z-sti kněz na smrť vydán bývá. M. J. z Pr. 13. Z nenávisti a z-sti. Ep. Pag. 28. Láska bez z-sti. Hus I. 41. Ta ctnosť čelí proti hořkosti a zlobivosti. BR. II. 657. b.

Zlobivý = *kdo se rád zlobí, zlostný, hněvivý*, zum Zorne geneigt, zornig, böse, giftig, gallsüchtig, grimmig. Nechci s tím zlobivým člověkem obcovati. Sych. Zabit od Boleslava bratra svého zlobivého. Pulk. — Rkk. — **Z.** = *zlostný, zlý*, boshaft. Z. člověk. V., Ž. wit. 5. 6. Ten křivdí jiným a je buď zlobivý oplan buď zrovna blázen. Nitra VI. 334. Ž. závisť. Trip. — **Z.** = *zlý*, bösartig. Vřed z. neb jízlivý. V.

Zlobně = *zlobivě*. Bdl., Čch. Petrkl. 29. Cerovská hovorila vždy tichšie a predsa vždy zlobnějšie. HVaj. BD. I. 48.

Zlobný = *zlobivý*, bös. Z. Zbihoň. Rkk Z. černokňažník, Zbr. Lžd. 153., běs, Cimrh. Myth. 150., člověk, Msn. Or. 31., zrak, tvář, Vrch., hlas, die Zornesstimme, Dch., Čch. Mch. 109., slovo, Ib. 15., blesk, Čch. L. k. 75., oči. Čch. Bs. 94. Hlubina vydá i zašlé ctnosti i priskvar zlobných věrnou podobu. Nitra VI. 130. Tu ztrhala sa, pľaskala v dlane, osrdla ako zlobný jež. Phld. V. 61.

Zlobodechý, unglückhauchend. Z. krev. Msn. Or. 115.

Zloboh, a, m. = *zlý bůh, černoboh*, der böse Geist, der böse Dämon. Krok, Msn. Or. 61.

Zloboch, a, m. = *zlý člověk, nešlechetník, zlosyn*, ein boshafter Mensch, der Bösewicht. V., Br., Čr. Od těch zlobochů mnoho kněh zhlazeno. Kom. — **Z.** = *zlý duch, zloboh, ďábel*, der böse Geist. V.

Zlobokárný, grollrügend. Dch.

Zlobokojný, grollhägend. Dch. — **Z.**, zornbändigend. Z. vděk. Msn. Or. 73.

Zlobomyslný, zornmüthig. Šm.

Zlobonosný, grollführend. Z. bouře. Dch.

Zlobosypný, böses streuend. Shakesp. Rich. III. 4. 1. Dch.

Zlobozvěř, i, f. = *dravstvo*. Am.

Zlobyplný, voll Zorn, Groll. Z. novina. Shakesp. Tč.

Zlocit, u, m., das Gefühl des Uiblen. Ssav.

Zlocizec, zce, m., nerost, der Kakoxen. Miner. 304.

Zlocký = *zlý*, böse. Boč. ex Cant.

Zločin, u, m. = *nešlechetný skutek*, die Uibelthat. Plk. — **Z.**, lat. crimen, něm. Verbrechen, n. = *přestoupení zákona trestního*. Z. spáchaný skutkem, spáchaný opomenutím; z. veřejný, soukromý; dokonaný, pokušený. Rk. Vz více v S. N. Z. obmýšlený, uminěný, úmyslem uložený; nařknouti někoho zločinem; z. nalézti; z. přišel, vyšel na jevo; sejití se z-nův, das Zusammentreffen der Verbrechen. J. tr. Opovážný z., dreistes, vermessenes Verbrechen; pachatel zločinu.

Dch. Z. nemající po sobě známky, z. bez známky, spurloses Verbrechen; dokonání z-nu, die Ausführung eines Verbrechens; krádež bývá zločinem pro cenu věci odjaté, der Diebstahl wird zum Verbrechen aus dem Betrage des entzogenen Gutes; dovésti z., ein V. ausführen; z. nalézti, ein V. entdecken; z. vyjeviti, ein V. aufdecken. J. tr. Odkedy som počal v hlave z., nemal jednej som pokojnej chvíle; Tys pochvátil prestol z-nem; Víny kopil som poriad na viny, kryl z-nom zločin, všetko márne. Zbr. Lžd. 99., 102. Slovák nekrade, neboť cítí, že je krádež z-nem; Rusín nekrade, že se bojí trestu; Maďar, že nemá chuti; Němec, že nemá příležitosti. Čaplovič. Pokr. Pot. 174 Žiaden z. bez zákona nebývá trestaný. Rtk. 12. Z. oblíčný n. lícem dovedený sluje ten, kteréhož corpus delicti před rukama jest. Cl. Lice. Pal. Děj. I. 2. 134. Ty z-ny odsuzuješ; Z. na koho sčítati; U něho vina proti velebě císařské vrcholem všech zločinů byla (Tac. Ann. III. 38.). Sš. I. 34., J 279., 285. *Z. trestu neujde*, o tom vz **přísloví**: *Čas, Čert, Dotud, Hanba, Hřích, Mošna, Šibenice, Tajný, Trest, Vědérko, Vléci, Vlk, Zloděj, Zvítěziti, Žbán* — Vz Zločinství. — **Z.**, a, m. = *zločinec*, der Verbrecher. Na mor. Val. Brt., Vck.

Zločince, e, **zločinec**, nce, m. = *zločinný člověk*, der Verbrecher, Delinquent, Uibelthäter, Missethäter. Václ. VI. Z-ce popadnouti, ergreifen. J. tr. Z-cem býti. V. Z-ce na kůl nastrčiti, D., skrz kata odpraviti. Kom. Ač se někdy o berlách trest kulhavý vleče, přece zřídka mu zločinec uteče. Koll. Bůh z-nce najde. Lpř. Vz Trest, Zločin, Zř. a. Jir. str. 486., 703. Z-ci řečtí a římští. Vz Vlšk. 518.

Zločinec, nce, m., vz Zločince.

Zločiniti, il, ěn, ění = *zle činiti*, übel thun. Kom.

Zločinka, y, **zločinkyně**, ě, f., die Verbrecherin, Uibelthäterin. D.

Zločinkyně, vz Zločinka.

Zločinně, boshaft; verbrecherisch, verbrecherischer Weise

Zločinnosť, i, f., die Frevelhaftigkeit, Bosheit, Gottlosigkeit. Z. člověka, skutku. Jg., Vš. Jir. 147., Osv. I. 267.

Zločinný, boshaft, gottlos, verbrecherisch. Z. kus provésti; z. skutek, V., člověk. D., Lom. Z. podnikání, Šmb. S. II. 196., život vésti, Us., vlastnosti. Vlč. Co Vladislav kdy zločinného spáchal. Ddk. IV. 155.

Zločinostrůjce, e, m., der Uibelthäter. Mus. III. a. 112.

Zločinový = *zločinský*, böse, verbrecherisch. Z. mrzkosť. Berl. král. I. 269.

Zločinský, *lépe: zločinný*. Nám prisl'úbil, že z-ské potreme hejna. Hol. 268.

Zločinství, í, **zločinstvo**, a, n. = *zlý čin, zlý skutek*, die Uibelthat, Missethat, Greuelthat, das Verbrechen. Zločinství, V., zločinstvo. V. Z. provésti; z-stva se dopustiti. V. Hřeší-li kdo dobrovolně, z-ství jest. Kom. Nejsú zločinstva jednostajná. Vš. Jir. 146.

Zločinstvo, a, n., vz Zločinství.

Zloděj, e, m.; nom. pl. zloději (Br.), zlodějí (V., na Ostrav., Tč., zlodějie, Ben.), zlodějové; zlodějé (BO., Pass.). — **Z.** = *kdo zle děje* (= činí), *zločinec*, der Uibelthäter. Smil. v. 783. Zemský zloděj. Kněz posla Vacka na Božeje, na druhého zemského zloděje. Dal. Jestliže by který zločinec na koho z panského neb rytířského stavu vyznal a on (osoba panská) žádal, aby na hrad pražský ten zloděj byl vydán. Václ. VIII. A v tu dobu dva z-je s ním vedlechu. Hr. rk. Pa. 253. (257.). Účte sa mládež! nové časy staly, slavní dosial' len boli ti, čo bijú; my sme robili, iní si písali — zloději, lhári — našu historiu: učte sa, cvičte! bo vymrú poeti — beda nám v hrobe, otcom nemých detí! Sldk. Syt. Táb. 373. Jidáš byl veliký z. a zrádce. BN. A zlodějé svých sě hřiechóv pokavše dobří byli. Pass. 42. (Hý.). Kněz každý zlý jest zloděj a lotr. Z-ji jsú všichni kněžie, jenž jsú zle živi. Hus I. 369., II. 439. Já jsem dvéře; všichni, což jich kromě mne přišlo, z-ji jsú a lotrové. Hus I. 183. Ve Frenštátě říkají: pane ‚strýče', v Příboře ‚pantaťku' a ve Frýdku: ‚zlodżeju'! Tč. — **Z.** = *zvl. krádce, loupežník*, der Räuber, Dieb, Stehler, Mauser. Ž. wit. 49. 18. Z. dobytčí (lichvací), lidní, Menschen-, šatní, obecního pokladu, tajný. Bern. Polední zloděj, öffentlicher Dieb. Us. Tč. Obecný zloděj. V. Zloděj dobytka, cti a jména, D., na moři, Us., noční, denní, prostý. Er. Z-jům se všecko hodí. D. Z-je udati, do vězení vsaditi, trestati, oběsiti, Us., přechovávati. Er. Z něho dělá se z. Sych. Dobývali se na nás z-jové. Klidili jsme obilí jako z-jové kradě (za času nepříznivého). Sych. Vz Státi čím. Domácí z., der Hausdieb, silniční, Vš. Jir. 241., kapesní, der Taschendieb. Dch. Z. má volné právo k loupeži, krade-li soudce sám. Shakesp. Tč. Do z-jů někomu nadati. Mor. Tč. Z. cizích ovcí; Z propadl hrdlem, jeho jmění propadlo a darován-li mu byl z milosti život, tuť přece ztratil svobodu; Zloděj, jenž by byl polapen nebo penězokaz, budou utopeni (1228.). Ddk. II. 230., IV. 229., VIII. 218. Z-ji, z-ji, ve dne v noci chodějí a co uvidí, všecko uklidí. Er. P. 406. Zdá-li se někomu, že hoří, obávej se zloděje. Us. Kšť. Hle, my mosíme dělati a vy zloději prázníte. NB. Tč. 235. Buď opatrn, bdi, nevieš, kdyžť z. přijde. Št. Kn. š. 18. Zloděj nepřichodí, jedné aby kradl. Hus I. 445. Že jsú z-ji, jest vědomo, neb kradú cizie věci; Z. jest ten, že to, což jest cizie, své nazývá; lotr, že to, což ukradl, zabíjie. Každý taký jest z., jenž krade pánu Bohu chválu i česť a což nenie jeho, to své nazývá. Hus I. 451., II. 220. Předseda táže se svědkyně, co soudí o obžalovaném a ta opisuje z-je takto: Co mu slunce ukáže, to mu měsíc musí dáti. Aby nebyl z. zpozorován, dává cibuli do vrat. U N. Bydž. Kšť. Když se stůl obrátí hore nohami, z. z místa neuteče. Kld. Jak lze z-je vypátrati? Vz Mus. 1854. 528. a 530., 1855. 49. Jak lze z-je přimraziti? Vz Mus. 1854. 527. Co činí z-ji, aby se neprobudil, koho okrádají? Vz Mus. 1853. 482. Kdo jda spat vezme si do pravé ruky jetelinu a položí se na levý bok tváří ke dveřím, ten uslyší z-je, kdyby do domu šel. Na Vsacku. Vck. Odklad je zlodějem

času. Dch. Z. kradne, co popadne. Mor. Tč. Zahradník sázl, z. ovoce srážl; Z-ji jsou i kdo kradou i kdo jim pomocni radou; Lépe se z. lidí střeže než lidé jeho. Pk. Chudí zlodějové věšejí se za krk, bohatí za měšec. Exc. Z. z-je nekouše; Mezi z-ji se nic neztratí. V Kunv. Msk. Domácího z-je neuhlídáš. Šd. Pred domácim z-jom sa neukryješ. Šd., Zátur. Domácí kmín (zloděj) najhorší. Mt. S. Z-je se nelze dohlídati; Z. v domě, had za ňádry. Lb. Z. krade ne k zisku, ale k svému nátisku. Šd. Příležitosť dělá z-je; Ač chytře se z. provine, předc ho zkáza nemine; Z. má dlouhé prsty; Z. a cigáň (= lhář) všetko jedno, wer lügt, der stiehlt; Veť z-jov niet doma, šli kradnúť (říkávají žertovně tomu, kdo se zlodějů bojí). Zátur. Mladý žohrák, starý zloděj. Mt. S. I. 119. Z. z-ja hledá. Opav. týd. 1885. č. 21. Před lhářem nelži, před z-jem nekraď; Ne snadno před z-jem krásti. Lb. Z. v noci krade a ve dne jej věší; Ač z. dlouho své kousky tropí, přec ho líčený brod ztopí. Z-ji neslnší lép jako na šibenici. Ros., Č. Zloděj na z-je nepoví; Zloděj u lháře rád hospodou stává; Na z-ji čapka hoří (pořád se hojí); Nebylohy z-je, kdyby nebylo přijímačův (skryvačův); Horší přijímač než z.; Dozralého z-je dohoní kulhavý biřič (vz Zločin); Těžko zloděje okrásti a lháře obvěsti; Když z. dozrá, sám se na šibenici dá; Malé z-je věšejí, veliké pouštějí (a před velikými klobonky smekají). Č. Kde maso, tu psi, kde myši, tu zloději; Štědrý hráč, milostivý z., nábožná kurva, ranní ožralec, pozdní hříbě, Urbanův oves, žito Havlovo, řídko bývá z toho co dobrého. Rým. Z. ne vždycky krade, ale ty se měj vždy na pozoru (aby tě neokradl). Hkš. exc. Vz stran přísloví ještě: *Berný*, *Cikán*, *Čert*, *Dlouhý*, *Dráha*, *Hořeti*, *Hřebík*, *Kámen*, *Kamna*, *Kněz*, *Kotě*. *Koza*, *Krásti*, *Kupovati*, *Lepkavý*, *Macek*, *Najíti*, *Nehet*, *Nenechance*, *Oltář*, *Peníz*, *Prst*, *Rak*, *Rubáš*. *Ruka*, *Viděti*, *Vyprovoditi*. Viz více v S. N. v článku: ‚Krádež' a Rh. 274., Zř. z. Jir. str. 486., 703. — **Z.**, *v zahradnictví = větvička n. výstřelek letošní, sílu stromu ubírající a nenesoucí žádného ovoce*, S. N., *vlk*, der Nebenschössling. — **Z.** = *nástroj, jímž se víno s vrchu ze sudu táhne*, der Koster. Na Slov. — **Z.** *na svíčce = částka knotu po straně hořící*, der Räuber am Lichte. Us.

Zlodějce, e, m. = *zloděj*, der Uibelthäter. Pulk., ZN.

Zlodějček, čka, m. = *zlodějíček*. Bern.

Zlodějec, jce, m. = *zlodějce*, maleficus. Zlom. strčes. exodu 22. 18.

Zlodějíček, čka, m., vz Zlodějík.

Zlodějík, a, **zlodějíček**, čka, m., kleiner Dieb. Hr. rk. 345. Nebyloby zlodějíků, by nebylo příjemníkův. St. skl. Aj, ký to smělý zlodějíček! Hle tam na sousedově poli vždy nacpe žita do kapsiček a snáší pilně do stodoly. On pod zemí stodůlku má a kapsy v ústech plnívá (= křeček). Slez. Šd. O to je zlodějíček kůň (nedobrý). V Kunvald. Msk.

Zlodějina, y, f. = *zlodějstvo*. To je z. Us. U Kr. Hrad. Kšť.

Zlodějka, y, **zlodějkyně**, ě, f. = *žena zle činící*, die Uibelthäterin. — **Z.** = *žena kradoucí*, die Diebin, Räuberin. V., NB. Tč. 237. Z-ku chytiti. Us. — **Z.** = *cizí včela, která med krade*, die Raubbiene; *též troup*, die Hummel. V., Sldk. 128. — **Z.** = *lucerna, v níž se světlo tajiti může*, die Blend-, Diebslaterne. Us. — **Z.** = *loupežná loď*, das Raubschiff. Us. — **Z.** = *pilka k prořezávání děr* (u truhlářů), die Stoss-, Lochsäge, Spitz-, Stichsäge, Spundsäge. Vys., Jg., Šp., Škd., Čsk. Z. = pila ve špici se končící; se širší čepelí slove *ocáska*. Us. Hk. Z. s násadou, Lochsäge mit Heft, z. s rukovětí, L. mit Griff. Skv. — **Z.**, hájovna u Čern. Kostelce. PL.

Zlodějkyně, vz Zlodějka.

Zlodějnice, e, f. = *zlodějka*, die Uibelthäterin; Diebin. Us.

Zlodějný = *zločinný*, Uibelthäter-, diebisch. Bel., Hlas.

Zlodějov, a, m. = to místo v dědině, kde přebývá nejvíce zlodějských obyvatelů pohromadě. Us. Šd.

Zlodějovati = *zlo páchati, zlodějem býti*, ein Uibelthäter, ein Dieb sein. Cf. Zlodějstvovati. Šd.

Zlodějovec, vce, m., jm. vinohradu. Sl. let. IV. 146.

Zlodějsky, diebischer Weise. Z. něco vzíti, odnésti, odjímati (kradí). V. Z. dobytek mu pobrali. Arch. IV. 276.

Zlodějský = *zloději příslušný*, Diebs-, diebisch. Z. rota, slota, D., loď, plemeno, Us., společník, řemeslo, klíč. J. tr. Z. jazyky. Vz Šrc. 554. c. Z. straka. Us. Z. kapsy (hluboké). U Kr. Hrad. Kšť. Z. doupě, die Diebshöhle. Dch. A on byl zatím zloděj zlodějský. Kld. I. 283. Děti z-ské rodičom sú hanbú a potupou svetskou. Hdž. Šlb. 48. Pyšný jako páv, má krásu andělskou, chod zlodějský, hlas ďábelský. Šd. exc. Takoví lotři postiženi jsouce na skutku zlodějském statek svůj i hrdlo ztracujú. Sl. let. V. 251. Vlk jest zvíře z-ské. Rad. zv. — **Z.** = *ukradený*, gestohlen. Žádný nemá z-ské věci kupovati věda o tom, že jest kradena. Vl. zř. 438., Zř. F. I. U. III., Zř. z. Jir. U. 3. — *Z. mlýn* u Jičína.

Zlodějství, n. = *krádež, loupež*, der Diebstahl, die Dieberei. V., Kom. Kdyby pro z. utekl z města. Sob. 159. Kdožby v z. byl polapen. Václ. VII. Cf. Tk. II. 337. Kterak se přihodilo u nás některú chvíli, že jsta dva na z. byla popadena a jměla sě nad nimi poprava státi; A skrze to, když jste sě oba zlodějstviem potýkala, podal jsem vás na právo. NB. Tč. 90., 125. Aby všichni výtržníci, kteříž v zemi válejí aneb jinak z. hledí, od nich obesíláni byli. Arch. V. 369. Zlodějství — poslední řemeslo. Bž. exc.

Zlodějstvo, a, n. = *zlodějství*. Z-stva a mordové se zmáhají. Vš. Jir. 169. Z. rstas (žalář), kupectvo peňaz (výdělek). Dbš. Obyč. 87. Luhání (lhání) a z. majú přátelstvo. Na Slov. Tč. — **Z.** = *zloději*, die Diebsbande. Z. bere v tajemnosti cudzé veci. Na Slov. Tč. — **Z.** = *kradené věci*, gestohlens Sachen. K tomu přijímá z. Hr. rk. Pa. 337.

Zlodějstvovati = *zlé činiti, nepravosti páchati*, übles thun. — **kde.** L'uďom nie dosť z. v domoch, na ulicach, námestiach, v úradoch: nesú zlosti svoje i k oltárom. Zbr. Lžd. 37. Pokud jedou bude z. v zemi ruskej pohan, nevloží na hlavu venec Boris. Zbr. Lžd. 54.

Zlodějůvka, y, f., jm. lesa u Bílovce ve Slez. Šd.

Zlodělenec, nce, m., aspicarpa, rostl. Rostl. I. b. 218.

Zloděloha, y, f., die Brutstätte des Bösen. Myšlénky zlé se v obraznosti co v zloděloze zploznjl a zarozujl. Šš. II. 93.

Zlodenství, n. (šp. m.: zlý den). Vký.

Zlodij, ěja, m. = *zloděj*. Na Ostrav. Tč.

Zlodruh = *dobrodruh*, der Abenteuerer. Množství dobrodruhů či raději řlei zlodruhů; Z-hové potáhll nemálo lidu za sebou na poušť. Šš. Sk. 262., 265. — **Z.** = *zločinec, zlosyn*, der Bösewicht. Jg. Slov. Služebník tento z. (jiný rukopis má: zlosyu) sáhl rukama svýma, aby mne podávil. Mus. 1862. 213.

Zlodruhyně, ě, f., die Uihelthäterin. Opustil děvky a jiné služebnice a ženy z-ně. Mus. 1862. 213. Puch.

Zloduch, a, m. = *zlý duch, běs*, der böse Geist. Ráj., Č., Šml., Šmh. S. I. 304., Tč., Čch. Dg. 692. Z-cha máš; Kristus sám o své vlastní moci a síle nade z-chy vítězoslavil; Z-chy vyháněti, vymltati, vyvrhnouti; Z-cha se odříci, sprostiti; Moc ta vymítati z-chy v církvi po všecky časy se udržela; Sklíčený útoky, nástrahami a pokušeními z-cha; Oproštění koho od z-chů; Šalba a zloba z-cha; vláda z-cha. Šš. J. 123., II. 214., L. 96., 113., 114., Sk. 59., 96., 195., 204. Hejna celá z-chů na pomoc tudy k bráně hrnou se. Šš. Sm. bs. 163. — **Z.** = *zlosyn*, der Bösewicht, Uibelthäter. D.

Zlodušný = *zlého ducha*. Z. motovidlo. Slez. Šd. Pomník z. v priepasť nemoty sa prepadol. Sldk. Mart. 13.

Zlodušství, n., das Wesen des bösen Geistes. Z. svého nevyznati. Šš. Sk. 195.

Zlohati = *selhati*. Slov. Plk.

Zlohlasnlěný, übellautend. Z. rým: hlas — vás. Vz Zlohlasný. Puch.

Zlohlasnosť, i, f. = *zlý hlas, nehlas*, der Uibellaut. D.

Zlohlasný (*ne*: zlohlasičný), übellautend. Šm.

Zloch, a, m. = *zlý duch*, der böse Geist, Dämon. Ty zlochu! Mor., slez., slov. Šd. Nejdarebnější z., nequissimus daemon. Conc. trid. Pán jim (židům) nějakého zlocha za otce přiděloval. Šš. J. 150. Kristus cestou pokání lid vykoupiti zamysliv odpovídá zlochu. Šš. Když z. již měl se skály valný kus zdi vysekaný a hodlal dále zeď tu potokem vésti, tu vypustila máť onoho kohouta. Šš. P. 479. — **Z.** = *zlý člověk*, ein böser Mensch, der Bösnickel. Měst. bož., Škd. Mezi zlochy nezachováš ctnosti trochy. Šš. J. 276. Veškery národů zlochy. Šš. I. 44. — **Z.** Václ., právník. Vz Jg. H. l. 658.

Zlochtlč, e, m. = *zlý, hříšný chtíč*, die böse Begierde. Z-če své přemáhati. Šš. L. 88. Posedlosť víme býti opravem zabředlosti a zahřezlosti v zlovášních a zlochtíčech a zvláště v nečistotě. Šš. Mr. 24.

Zlochylnosť, i, f., die Neigung zum Bösen. Sv. Pavel tu pochotnosť a z. nazývá zákonem našich údův. Šš. O. 145.

Zlojovatěti, ěl, ění = *lajovatým se státi*, talgig werden. D. — **kdy.** Po déšťu velkém kobzole zlojovatá. Mor. Tč.

Zlokati = *shltati*, zusammenschlabbern. — co. Vizíž, ať smrť tebe uezloká. Šš. Snt. 75.

Zloknlha, y, f., das böse Buch. Načež mnozí z-hy spálili. Šš. Sk. 220.

Zlokon, u, m. = *zločin*, das Verbrechen. Krok I. d. 7. Rozumí zlými myšleními zvláště ta myšlení, jenž ve z-ny vycházejí. Šš. Mr. 32.

Zlokotný, böses gebährend. A od východu tiahne z. chmára Antikrista. Sldk. 111.

Zlokovarný, *κακομήχανος*. Z. rozepře. Vký. *Lépe*: zlostrojný, záhubný. Lpř. Slov.

Zlokřivedlný = *nepravý, zlý*. Z. syn. Ž. kap. 88. 23.

Zloktiti se, il, en, ění. Prkno se zloktilo (zvrhlo, zbortilo, warf sich). Us.

Zlolajce, e, **zlolejce**, m. = *kdo rád zle laje*, der Flucher, Schelter, Schmäher, Lästerer. V., Bž. 93.

Zlolajcnosť, vz Zlolajicnosť.

Zlolajcný, vz Zlolajiený.

Zlolajec, jce, m. = *zlolajce*. Bern.

Zlolajlcnosť, zlolajcnosť, i, f., **zlolajství, zlolejctví, zlolejství**, n. = *zlolání*, das Fluchen, Lästern, die Flucherei, Lästerung. V.

Zlolajlcný, zlolajcný, zlolejský = *zlolající, klející, hanlivý*, fluchend, lästerisch. Z. jazyk, V., řeč, Sych., člověk, V., žena. Štelc. — Vz Zlolajný.

Zlolajný = *zlolajicný*. Z. mluva, Msn. Or. 66., čarodějka, Tč., pokřikování, Us., hlas. Pal. Děj. V. I. 368. Trestán pro z-nou hubu. Pk.

Zlolajství, u., vz Zlolajicnosť.

Zlolání, u., vz Zloláti. Bart. 345. 24.

Zloláska, y, f. = *zlá, hříšná láska*, die böse, sündhafte Liebe. Vyluč z-ku světskou ze srdce. Šš. J. 143.

Zloláti, laji, lál, án, ání = *zle láti, klíti*, fluchen. Msn. Or. 18. — **na koho, nač.** Jg.

Zlolejce, e, m. = *zlolajce*. BR. II. 272. b.

Zlolejkyně, ě, f., die Flucherin, Lästererin. D.

Zlolejský = *zlolajicný*. Jg.

Zlolejství, n. = *zlolání, zlolajicnosť*. Bart. 311. 20.

Zlolesť, lsti, f., die List, Arglist, Schlanheit. Světská bledla z., temná vin mrákota zašla. Šš. Sm. bs. 116. Cf. násl.

Zlolestný — *obmyslný*, arglistig, schlau. J tr.

Zlolldé, böse, sündhalte Menschen. Něco zlolidů po sobě potáhl; Z. u věčné smrti ostanou. Šš. Sk. 65., J. 108.

Zlolidstvo, a, n. = *zlé, hříšné lidstvo*. Šš. L. 192.

Zlom, u, m. = *zlomení i co zlomeno*, die Brechung, das Gebrochene, der Bruch. Jg. Z. světla. Astr., Mj., hory, vrstev. Krč. A co len dve nohy malo na zlom grgy k nemu

ntiekalo. Slov. Šd. Jako zrutný hory zlom do bezednej zhltne propasti. Hol. 101. — Z. = *louže*, *kaliště*, eine Plütze, zastr. Reš. — Z., jm. samoty u Lanškrouna. — Z., a, m., psi jm. Škd. exc.

Zlombidlo, a, n. = *slonbidlo*, *haban*, *lancouch*. ein baumlanger Mensch, Klachel. Us. Vz Slombidlo.

Zlomcovati = *zhmožditi*, abschütteln. — **koho**. Zimnice bo velmi zlomcovala. Ros. — **se čím**: těžkou prací, sich abrackern. Mor. Tč.

Zlomečný, fragmentarisch. Nz.

Zlomek, mku, **zlomeček**, čku, m. = *kus něčeho ulomený*, das Fragment, Bruchstück, der Bruch, Schiefer, Scherben. Zlomky kosti, Ja., stromu, dřeva, D., lodi, Br., zbroje, Jel., kopinný. Troj. Zachytil sa o kus zlomku z lodi. Zátur. Šd. Z-ky od jinovatky, der Duftbruch. Sl. les. Vz Krače. Z. = zálom, der Windbruch. Škd. exc. — *Z. u sukně*, der Saum. Vz Nátle. — *Z. spisu, výňatek ze spisu nějakého*. KB. V. Celá báseň se nám nezachovala, toliko několik zlomků. Tf. Velmi staré a vzácné pamiatky nárečia slovinského (i. e. běžného v dol. Štýrsku, v Korutansku a v Gorici) zachovaly sä v latinskom rukopisu „*frajzinské zlomky*" menuovanom a medzi 957.-994. napisanom. Hdž. Vetín. 30. Z. rukopisný. Anth. Jir. I. 3. vyd. V. Z-ky epické. Vz Listy filol. V. 219. Z-ky hlaholské. Vz Tf H. l. 24., 26. — *Zlomky* = větvičky obyč. dubové n. jedlové, jimiž se klobouk lovce krášlí nebo zastřelené zvíře pokrývá. Šp., Škd. exc. — **Z.** = *lomené číslo, počet lomený*, der Bruch. Z. jest buď jeden díl aneb několik stejných dílů jakési jednice. Z. skládá se z čísel dvou, které se od sebe dělí *přímkou* či *lomítkem*; jedno ukazuje na kolik stejných dílů se jakás jednice rozdělila a slove *jmenovatel*; druhé pak naznačuje, kolik takových stejných dílů se pozoruje a slove *čitatel* a klade se nad lomítko. Hodnotu zlomku udává poměr čitatele k jmenovateli; je-li čitatel menší jmenovatele, slove z. ten *pravý*, *ryzí*, eigentlicher, echter Bruch ($^{5}/_{6}$); je-li čitatel větší jmenovatele, slove zlomek ten *nepravý*, *neryzí*, unechter Bruch ($^{7}/_{6}$); a rovná-li se čitatel jmenovateli, slove z. ten *nevlastní*, uneigentlicher Bruch $\left(\frac{6}{6}\right)$. Dle *jmenovatele* rozeznáváme zlomky: a) *obyčejné*, b) *desetinné* (desetince, Šim.) a c) *řetězové*. *Z. obyčejný* (gemeiner B.) je ten, který má za jmenovatele číslo (celé nebo lomené) kromě mocniny čísla 10. Tyto zlomky dělí se zase na zlomky *jednoduché* (einfacher B.), jejichž čitatel a jmenovatel jsou čísla celá $\frac{7}{8}$, $\frac{16}{19}$ a na z-ky *složité* (zusammengesetzter B.), jichž buď čitatel, buď jmenovatel aneb oba jsou z-ky n. čísla smíšená: $\frac{2/5}{8}$, $\frac{9}{4/7}$, $\frac{3/2}{5/8}$, $\frac{3\frac{1}{2}}{9}$, $\frac{4\frac{4}{7}}{5\frac{3}{11}}$. *Zlomky desetinné* (Decimalbrüche) jsou ty, které mají za jmenovatele mocninu čísla 10, tedy: 10, 100, 1000 atd. (10^n). *Desetinné zlomky* jsou: *konečné* (endlicher Decimalbruch) a *nekonečné* (unendlicher, endloser D.); *k nekonečným patří občíselné či obvodné či opakovací či periodické* (periodische D.), ve kterých se buď jedna číslice n. několik číslic, *občíslí*, nepřetržitě v témž pořádku opakuje; jsou buď *úplně* neb *neúplně* občíselné dle toho, počíná-li občíslí za bodem desetinným aneb později; v druhém případě leží mezi bodem desetinným a občíslím *předčíslí*, Vorziffern. Smolík, Stč. Cf. Šim. 60., 61., 64., 69., 116. Vz v S. N. Z. sblížený či přibližný či blíživý, Näherungs-, vlastní a nevlastní (= pravý a nepravý), dvojitný či dvojnásobný $\left(= \text{složitý } \frac{1/2}{3/4}\right)$, řetězový či spojitý či spjatý či *řetězec* (Kettenbruch), převedený. Nz. $\frac{1}{a^2 x - x^3}$ *v částečné zlomky* (Partialbrüche) proměněn:

$$\frac{1}{a^2 x} + \frac{1}{2a^2 (a - x)} - \frac{1}{2a^2 (a + x)}.$$

Nz. Cf. Stč. Díl. 130. *Zlomky čtou se hlavně dvojím způsobem a to* a) *když jmenovatel pomocí přípony* -ina (vz doleji) *povahu podstatného jména přijímá; čitatel vynáší se základními čísly*: $^{2}/_{3}$ = dvě třetiny, $^{4}/_{7}$ = čtyři sedminy, $^{5}/_{8}$ = pět osmin; $\frac{25}{40}$ = pět a dvacet čtyřicetin; 3·42 = tři celé, 4 desetiny, 2 setiny či 42 setiny; b) *základními a řadovými čísly tak, že čitatel bývá základním, jmenovatel řádovým počtem*: $\frac{27}{85}$ = dvacet sedm osmdesátých pátých (i. e. částí). Tento druhý způsob zlomkování jest řídký. Kz. $^{2}/_{5}$ = dvě pětiny, dvé pětin, dva páté díly, dva z pěti dílů, dva díly celé na patero rozdělené; $\frac{11}{103}$ jedenáctero ze sto tří dílův. Zk. — *Pozn.* Třetina, čtvrtina atd. odvozují se od řadových čísel příponou *-ina*. Tisícina, od stý: setina. Dlouhé *a* (*á*) řadových čísel pošlé z *e* n. *ě* přehlasuje se před *i* (v *-ina*) zase v *e* n. *ě*: pátý — pětina, devátý — devětina či devitina, desátý — desetina — desitina; *-náct* (z: na — deset) a *-sát* podržuje *á*: jedenáctina, padesátina. Mk. — Rovnici prázdnou učiniti zlomkův; zbaviti zlomkův, skrátiti; na způsob, ve způsobu z-ku; z. spořádati, zříditi. Nz. Hodnota z-ku; z. rozšířiti a skrátiti. Šr.

Zlomení, n., die Brechung, der Bruch. Na z., brüchig. Z. kosti, Ja., čelisti. Ras Z. vrchu stromu, der Wipfelbruch. Škd. exc. Z. trouby, der Rohrbruch. Šp. Z. za z-nie, oko za oko, zub za zub dá (Levit. 24.). Hus III. 283.

Zlomenina, y, f. = *zlomení*, *zlámanina*, fractura, der Bruch. Z. kosti, stehenní kosti, násadce zubovitého, drobtivé holeni a berce, příčné čočky, zastaralé, ramene, žebra, čéšky plodu atd. Čes. lěk. Z. s roztříštěním, der Splitterbruch, die Komminutiofraktur, podélná, fractura longitudinalis, příčná, f. transversalis, šikmá, f. obliqua, úplná, f. completa, neúplná, f. incompleta (infractio), jednoduchá, s. simplex, sdružená či složená, f. complicata. Nz. lk. Cf. S. N. Z. rukou, nohou. Čerm. Kal. 1882.

Zlomenokřídlý, Z-dlí, coleoptera = hrouci významní rohovou koží a rohovými křídly svrchními či krovkami, pod kterými zlomené složena jsou spodní křídla blánitá. Vz Schd. II. 506.

Zlomenosť, i, f., die Zerbrochenheit. Dch.

Zlomenuška, y, f., mastygus, hmyz. Krok.

Zlomený, gebrochen, zerbrochen, zerknickt. Z. světlo. Sedl. Ani zlomené babky nemám. Us. To nestojí ani za zlomenou grešli. Sych. Z. kosť, Us., most. Jel. Z. údy napraviti. Hrbň. Z. tykadla, Kk. Br. 2., noha, der Beinbruch, Posp., okovy, Čch. Bs. 33., paprsek. Mj. Síla jeho byla z-na. Hrts. Z-na nôžka bolí. Zátur. Bezhožník je, kto po stromoch nešlanajúc lazí, z-ný koniárik rodiť môhol mnoho razí. Zátur. — **čím**: údy dnou z. Jád. — **kde**: na nohách od svého přirození z. (kontrakt). Pulk. Z. na duchu, geistig gebrochen. Dch. Vz Zlomiti.

Zloměra, y, f. = *zlá míra, zlý způsob*. Nějakou z-rou a nějakými kouzly úkladů zlodnchů se zbavovati netřeba. Sš. II. 214.

Zlomgrgy. Uteká na zlomgrgy (až by krk zlomil). Mt. S. I. 113.

Zlomhlav. Kde sa l'udstvo voslep roznezriada, na z. len do vol'nosti padá. Phld. IV. 158.

Zlomitelnosť, i, f., die Brechbarkeit, Zerbrechlichkeit. Jg.

Zlomitelný, brechbar, zerbrechlich. V.

Zlomiti, zlom, mě (ic), il, en, ení; *zlámati*, zlámám a zlámi (zlámu), *zlomovati* = *něco na dvě n. na více částek rozděliti*, brechen, zerbrechen, zerknicken; *přemoci, překonati*, brechen, überwinden. Jg. Hej, rozžiari sa východ vysoký. Hej, rozhreje on oziablu krev tvoju! Hej, rozženú sa prívaly od mora a mocným hromom: Hospodin! Hospodin! zlámu sa l'ady tvoje, zhorí tvôj mráz! Knzmány. Zadnm. podzimné. — **co, koho**: hůl, dřevo, ruku, nohu, kosť, krk, hlavu, něčí mysl, něčí vůli. Us. Ona ho zlomila. Lk. kn. Z. slovo šp. m.: zrušiti, slovu nedostáti. Brs. 273. Z. plachty, siti = *do úhlu postaviti*. Šp. Z. okovy. ZN., Ž. wit. 2. 3. Zlomiti vaz. Us. Dch. Z. něčí moc, odpor. Us., Šmb. S. II. 292. Ihned jej dna zlámala. Pass. 812. Zle je kládu lámať, když nezlomí hůlky (zle odvykat, z Jana není nž Jeníček). Na mor. Val. Vck. A hy se ta láska na hralí rodila, nejedna panenka hlavu by zlomila. Sl. spv. I. 3. Ak ťa ja, moja milá, nedostanem, vyjdem ja na skalu, hlavu zlámem, na skalu, na skalu, na vysokú, pre teba dievčátko sivookó. Sl. spv. V. 186., Sl. ps. Šf. I. 126. A ten kôň zlomil hlavu. Pňh. I. 359. Bola som na tráve v Kubínskom chotáre, hajník ma naháňal, bodaj nohu zlámal. Sl. spv. I. 20. Kto zlomí zkorej nohu či ten, čo spadne s hrušky a či ten, čo s vysokej väže (ktorý s hrušky, lebo skorej doletí na zem)? Hádka slov Šd. Pravda nohu zlomila a věře dno vypadlo. Star. Skl. III. Chléb lámati. Us. Sp. Hore hu! nič preto, že sme my chudobní: hodsi sme chudobní, ale chlapci hodní! Hore hu! nič preto, že sa biedne máme: naša dobrá vôl'a i tú biedu zláme! Btt. Sp. 183. Krásnou haštu ison zlámali (střelbou). Sl. let. I. 281. Kebysme jako tieto smreky tak zhusta popri sebe stáli, (jich vzteky) náš vzdorný les by predsa nezlámaly! Phld. IV. 471. Zlomte oba grgy! Dbš. Sl. pov. I. 235. Že mu jedno aneb dvě snad žiebra zlámal. NB. Tč. 4. — V., Rkk., Ros., Jel. — **co komu**: sobě ruku. Us. Já mu krk zlomím. Ros. Z. něčemu hlavu = něčemu učiniti přítrž, konec. U Olom. Sd. Sv. Bartolomí létu hlavu zlomí. Brt. Neďaleko von vyšol na zelenú lúčku, konik sa mu kus potočil, zlámal on si rúčku; Ej, mal som síkorenku, zlámala si nožku; Kades', holúbka, lietala, že si si pierka, zlaté krýdelka zlámala?; Keď som išiel z Ivanky, zlámaly sa mi sánky, ej sánočky javorové, pre mladuchu mú hotové. Sl. spv. I. 40., II. 66., III. 112., V. 175. Letěl zajíc přes oboru, zlámal sobě zadní nohu. Slez. vypočítávka dětská. Šd. Choď s Bohom, aby si dakedy nemal ťažkô srdce na mňa, že som ti vôl'u zlomil. Dbš. Sl. pov. I. 210. Otvárajte bránu pekne mal'ovanú, že si ja nezlámem venček z tulipánu (z majoránu). Lipa II. 263., Btt. Sp. 18. Otec mu z kapusného hlúba hlavu zlomil (nezná otce, ntopil se mu otec v podmásli atd., o dítěti nemanželském). Mt. S. I. 93. Povoňať ti ho dám, ene (jen) mi ho nězlam, ho jedna haluzka koštuje mě tolar; Aby s pece ťa shodilo, žebra ti zlomilo a sem na tu přístvu tebú dohodilo. Sš. Ps. 360., 767. Dskám i právům hlavu zlomnjí. Vš. Jir. 307. — **co čím**: větev rukou. Us. Fridrich odhodlal se odzbrojiti město a tím také z. sílu měšťanů. Ddk. III. 248. — **co komu v čem**. Pristali i na tom jeho rodičia, lebo mu v ničom vôl'u zlomiť nechceli. Dbš. Sl. pov. I. 89. — **co oč**. Ohě dřevě o sě zlámasta. Výb. II. 49. — **proč**. Myslila jsem, že se smíchy zlámu. Us. Kšť. — **co kde jak**. Z. něco na koleně. Us. Šd. To je herka, že by ji na koleně zlámal (o hnhené). U Žamb. Dbv. Turci k nemu šturmovali, na sklepe dvere zlamali. Sl. let. I. 283. Bodaj zlamal nohu na kosćelnym prahu. Sl. ps. 314. Už se ta lavečka **před** naše zlámala. Sš. P. 353. Tohto do prostred hnáta pichá a dutú **nad** článkom píšťalu zláme. Hol. 115. Zláme se kolo nad čísternú. BO. Paprsek zlomil se **ku** kolmici, od kolmice. Mj. Ženy priskočily od zadu s voliakymi papekmi (klacky), co tam pochytily a lomily ho, čo len tak práskalo, **po** chrbáte. Dbš. Sl. pov. VIII. 17. Jak do jablíčka krojila, v půli nožéček zlomila. Sš. P. 435. Lavice **na** knsy se zlámala. Pass. 578. Zlomista je oba velím (velikým) praskem. Rkk. 55. Otep nepřelomíš, než po prutu všecko zlámeš. Přísl. Šd. Za svět by mu vôl'u nezlomil. Mt. S. I. 112. Zlámal prut **přes** koleno; prkno **dle, podlé** naříznutí, u jednoho konce; větev **při** samém pni; z. si nohu nad n. pod kolenem. — **se**. Strom se zlámal. D. Světlo se zláme. Us. Což se raději zláme nežli sehne. V. Staré přísloví věčně se nezlomí. Č. M. 1. Dobrě-li svědomí, pokld se nezlomí, ein gutes Gewissen ist ein sanftes Ruhekissen. Dch. — **se kdy**. Jelen se v ohni zlomil, ist im Feuer zusammengestürzt. Šp.

Zlomkopisec, see, m., der Fragmentist. Sm.

Zlomkovitě, bruchstückweise. Mluvil jen z. (přervaně). Us. Deb.

Zlomkovitosť, i, f., die Unvollständigkeit. Z. vět. Sš. L. 160.

Zlomkovitý = *necelý*, nicht ganz, bruchweise, zerstückelt, fragmentarisch. Nz. Z. zprávy. Šmb. S. II. 254. Rozprava z-tá alo jinak veledůležitá. Tč. O tom došly nás opět jen z-té zprávy, ze kterýchž jen hlavní některé události vysvítají. Pal. Děj. III. 3. 141.

Zlomkový, Bruch-, fragmentarisch. Mark. Z. znamení (ležatá čárka, která se mezi čitatele a jmenovatele klade: $\frac{a}{b}$, $\frac{4}{8}$); zlomková jednice. Šim. 60., 61. Z. hodnota. Stč. Alg. 158.

Zlomkrk, adv. Na z. = *na překot*, über Hals und Kopf. Na z. utíkati. Us. Č. O z. se hnáti. Hlč.

Zlomky, vz Zlomek (na počátku článku).

Zlomluvce, e, m., maledicus, der Verleumder, *zlolajce*, Lästerer. Rokyc. Jest mezi vámi vilník nebo lakomec, nebo modlám slúže nebo z. ZN.

Zlomluvník, a, m. = *zlomluvce*. Mnohý žalobník jest jen z. Na Slov. Tč.

Zlomluvný = *zlolajičný*, Läster-, lästerisch. Lom.

Zlomný = *křehký*, spröde. D. Nezlomná vůle, unbeugsamer Wille. Dch. — Z., rhapsodisch, fragmentarisch. Mark. Log. 125.

Zlomocník, a, m., der Besitzer einer bösen Macht. Ježíš přišel, aby dílo z-ka přemohl. Sš. Sk. 130.

Zlomocný = *zlé moci*. Z. rulík, atropa belladona. Z. bytosť. Čeh. Dg.

Zlomovati, vz Zlomiti.

Zlomoziti, il, žen, ení = *ztýrati, zträpiti*, abmüden. — **koho**. Leg. Ďábel toho sůdce velmi z-zil. Pass. 246.

Zlomrav, u, m., eine üble Angewohnheit. Z-vy něčími se nakaziti. Sš. J. 67.

Zlomravný = *zlých mravů jsoucí*, von bösen Sitten seiend. Z. srdce zdrahá se jim (těm pravdám) povoliti. Sš. J. 177.

Zlomyslně, übelgesinnt. Z. opominuté něčeho zamezení, boshafte Unterlassung der Verhinderung. J. tr. Z. mluviti, lästern. Dch.

Zlomyslník, a, m., ein Uibelgesinnter. Vpádem z-ků a požárem v niveč přišlá privilej. Ddk. V. 119.

Zlomyslnosť, i, f. = *zlá mysl, zlovolnosť*, die Böswilligkeit, üble Gesinnung, Boshaftigkeit. V. Z. pachatelova, die B. des Thäters. J. tr.

Zlomyslný = *zlovolný*, übel gesinnt, böswillig, boshaft. Z. žena, Mudr., závistník, předsevzetí. Sych. Z. vztek, Vlč., povaha, Ts., lidé, Kom., podezřívání. Pdl. Z-ný jako ten ďábel, co pro hříšné duše hřebíky kuje (o člověku škodolibém). U Žamb. Dbv. Z. uškození cizímu vlastenství, boshafte Beschädigung fremden Eigenthumes. J. tr. Čeho se ta z-ná na mne nalže! Us. Dch.

Zlonauka, y, f., eine schlechte Lehre. Předešlé zlonauky; Když někdo víru boží z-kou kazí. Sš. II. 46., 58.

Zlonělce, dle Budějovice, Zlončitz, ves u Kralup. PL.

Zlonice, dle Budějovice, Zlonitz, městečko u Slaného. Vz více v S. N., Tk. III. 66., V. 145., Blk. Kfsk. 839., S. N.

Zlonický, ého, m., osob. jm. Šd. Z. Voršila. Vz Blk. Kfsk. 1113.

Zloničan, a, m., *obyvatel zlonický*.

Zlonín, a, m., ves u Kostelce n. L. PL. Cf. Tk. III. 53., 58., V. 124., 125.

Zlonosný, unheilbringend. Lpř. Sl. I. 95.

Zloobyčej, e, m. = *zlý obyčej*, eine schlechte Gewohnheit. Th. Z. při agapách zašlý. Sš. I. 156.

Zlooký, bösäugig, missgünstig. Sestra je tvoja z. Závida. Sldk. 417.

Zlootec, tce, m., ein böser Vater. Sš. Sk. 212. V tom povahu z-tce svého pronášejíce. Sš. J. 150.

Zlopachatel, e, m., der Uibelthäter. Ty tělo jeho a údy vydáváš nepřátelům z-lům. Sš. II. 91.

Zlopamětný, des Bösen gedenkend. *Zášť* z-ná. Msn. Or. 8.

Zlopar, u, m., das Miasma. Šm. Na Slov. Loos.

Zlopari-s, da, m., Δύσπαρις, Unglücksparis. Lpř. Slov.

Zlopášník, a, m. = *zlopachatel*. Ztrestee vláda jen zjevného z-ka. Světoz. 1875.

Zlopášnosť, i, f., der Frevel. Jg.

Zlopášný, übelthuend, schlimm, frevelhaft. Z. hlava. Msn. Or. 86.

Zloplod, u, m., sapium, das Sapinm, rostl. Z. čížebný, s. aucuparium, indský, s. indicum. Vz Rstp. 1329.

Zloplodný, Böses erzeugend. Šm.

Zloposupný, finster, trübe. Z. mraky. Osv. V. 640.

Zlopotiti se, il, cen, ení, sich abrackern, sich abarbeiten. — **čím**. Us. Tč.

Zlopovaha, y, f. = *zlá povaha*. Sš. II. 141. Z. pánova; Tudy Pán k té jejich (židů) z-ze přechází; Úsudek o z-ze fariseů. Sš. II. 227., J. 144., L. 160.

Zlopovážnosť, i, f., die Lasterhaftigkeit. Macháč.

Zlopovážný - *bezbožný*, lasterhaft. Mach., Dch.

Zlopověstně, berüchtigt. Bern.

Zlopověstnice, e, f., eine Uibelberüchtigte. Zlob.

Zlopověstník, a, m., ein Uibelberüchtigte. Bž. 238., Hlas. III. 147.

Zlopověstnosť, i, f. = *zlá pověsť, rozkřičenosť*, die Verschrienheit. Jg.

Zlopověstný = *ve zlé pověsti*, übelberüchtigt, verrufen. Dch., Jg., Posp., Čch. Meh. 75., Kld. II. 224. Z-stným býti; za lidi z-né jmíni a držáni byli; z-ným koho udělati. V. Z. zloděj. D. To je z. dítě. Us. Z-ní nesmějí svědectví praviti. CJB. 409. S tou z. ohason ničeho nepořídíš. Sych. Z. signum, Kos., skutek. Ddk. III. 118. Času svého nemálo z. muž. Mus. 1880. 453. V pustém, od nebezpečných zbojníků z-ném lese. Ddk. II. 422.

Zlopřání, n., ein böser Wunsch. Slova ta nejsou z-ním pouhým. Sš. Sk. 258.

Zlopříkladný, ein schlechtes Beispiel gehend. Z. mluvení. Berl. král. 101.

Zlopud, u, m. = *zlý pud, pud ke zlu*, ein Trieb zum Bösen. Sš. I. 81.

Zlopůsobný, übel wirkend. Dch., Tys.

Zlorád, a, o = *kdo se raduje cizí škodě*, schadenfroh. Jg.

Zlořád, u, m. = *zlý řád*, der Unfug, das Unwesen. Dch. Jal se nastupovati na odstraňování zlořádů v národě svém; Z. tento byl odstraněn. Ddk. II. 34., IV. 302. Z-dům konec učiniti. Mus. 1880. 454.

Zlorádce, e, m., ein böser Rathgeber. Satan z. Sš. L. 196. Lajce, hásnici, z-ce. Hus I. 87.

Zlořádnost, i, f., der Unfug. Šm.

Zloradný, übel rathend. Msn. Or. 10.

Zloradost, i, f., die Schadenfreude. Vend. Jg. Slov.

Zloradostivý = *zloradostný*. Šm.

Zloradostnost, i, f. = *zloradost*.

Zloradostný, schadenfroh.

Zloradouska, *zloradoustka*, y, m. a f., der Schadenfrohe. Sokol. 47., Lup. in vit. car.

Zloráz, u, m. Sš. I. 32.

Zlořectví, n. = *kletí*, das Fluchen. Kletie neb z. Hus I. 237. A tak každý člověk i ďábel, jenž jest v hřieše smrtedlném, jest v z. božiem. Hus II. 201.

Zlořeč, i, f. = *zlořečení*. Tam z., kliatba. Phld. V. 50. O zkáze mravů zlořečmi. Sš. I. 1. Z. o sobě poslouchati. Žer. 322.

Zlořečenec, nce, m., der Verfluchte. Msn. Or. 129. To je z.! Ros.

Zlořečení, n. = *žehrání, klení*, das Fluchen, Maledeien, die Verfluchung. Strašné z. ze sebe vyvrhl. Sych. Kdo má zvyklosť v malej veci k z., ten sám sebe (sobě) dobrý není. Slov. Tč. — Z. = *zlořečenství*, der Fluch. Num.

Zlořečenosť, i, f. = *zlořečení*. Na Slov. Bern.

Zlořečenství, n. = *zlořečení i to, čím se zlořečí*, der Fluch, die Verwünschung. S zlořečenstvím od sebe to zamítá. V. V z. někoho vydati. Br. Z. za hříchem jdoucí; z-stvím sevřenu býti. Kram. Z. na jiné uvésti. Proch. V z. pro něco upadnouti. Aesop. Z. kdo miluje, ani seba nešanuje. Na Slov. Tč. Ti, jenž ospravedlnění ze skutků zákona hledají, pod z-stvím ostávají; Zákon měl právo vyřící z. nad hříšnými. Sš. I. 109., II. 35. Z. s nich sňal. BR. II. 115. b. Z. na kobo dáti. Hus I. 402., 241.

Zlořečený; *-en, a, o = zlořečením stížený*, verflucht, verwünscht, maledeit, verdammt. Br., Št. Kn. š. 23. Z-ný jsi ty. Pass. mus. 353. Z-ni, kteříž odchylují sě od tvých přikázánie; Jděte ote mne, prokletí neb zlořečení v oheň věčný; Nemiluje-li kto pána J. Krista, kletý neb z-ný, neb od Boha odlúčený hud'; Ktož tobě bude zlořečiti, ten buď z-ný; Z-ni, kteříž odchylují se od přikázánie tvých. Hus I. 89., 140., 233., 250., III. 225. — **kde**: na duši i na těle z. Roz. urb. reg. Že jsi uposlechl, z. země v díle tvém. Br. Z. **před** Bohem. Čch. 624. Z. budeš v městě, z-ný na roli. Hus III. 225.

Zlořečiti, il, en, ení; *zlořečívati, zlořečovati = zle mluviti, klíti, láti*, schelten, lästern, fluchen, maledeien; *zlého žádati, proklínati*, verfluchen, vermaledeien. Jg. — **abs.** Tak zlořečí, zúří bez seba pýchou nadutý tyran ten. Btt. Sp. 108. A klnú-li oni (kněžie), on (Bóh) žehná, zlořečie-li oni a on blažie. Hus I. 352. — **na koho.** Ros. Sedláci se hanbili a zlořečili na pastýře, že jich nž po druhé podvedl. Kld. II. 171. — **komu.** Jak z-číš nepřátelům, z-číš sám sobě. Mor. Tč. Kdo komu zlořečí, škodí sám sobě nejvíce. Mor. Tč. A to jest zle činiti a tak i z. samu sobě. Hus I. 250. Kdo otci svému zlořečí, shasne svíce jeho. Br. Dni svého narození zlořečí. V. — **co, koho.** Zlořečím to. Jel. A kohož on z-čil. Bart. 320. 20. Některé z nich zlořečil. Ben. V. Z. budu vaše žehnánie; Z. budú vás lidé; Blahoslavení budete, když vás nenáviděti budú lidé, z. budú vás; Svět ho z-čí; Kterak budu z., jehož nezlořečí Bóh? Hus I. 31., 250., 404., II. 205. — **proti komu.** Mrtvý má zavřené uši, proti němu z. nesinšl. Slov. Tč.

Zlořečlivost, i, f., vz Zlořečnost.

Zlořečlivý, vz Zlořečný.

Zlořečník, a, m. = *zlolajce*, der Verwünscher, Lästerer, Flucher. Rež.

Zlořečnost, i, f., *zlořečlivost* = *sklonnost k zlořečení*, Hang zum Fluchen, die Lästerungssucht. Jg.

Zlořečný, *zlořečlivý* = *sklonný k zlořečení*, fluchend, lästernd, schmähend, verwünschend. Bern. Z. hana na vás všechny zde! Shakesp. Tč.

Zlořečství, n., die Lästersucht, zastar. Tkad., Hus I. 31.

Zlořezaný = *zlořečený* (eufem.). Z. karta! V Kunvald. Msk.

Zlorobice, e, f., ponera, hmyz mravencovitý. Krok II. 261.

Zloryk, u, m. = *zlý ryk*. Aby překřičen byl z. náruživosti a zlochtíčů. Sš. L. 179.

Zloseyn, vz Zlosyně.

Zlosklon, u, m. = *sklonnost ke zlu*, die Neigung zum Bösen. Sš. I. 81. Vz Zlosklonnost.

Zlosklonnost, i, f. = *zlosklon*. Leč ozvláštnim-li darem božím v něm (člověku) utluměla z. Sš. II. 64.

Zloskutek, tku, m. = *zlý skutek*, eine böse That. Spravedlivosť boží hříšníka pro z-tky trestá; Sv. otcové v tom z-tku vidí také svatokrádež. Sš. II. 27., Sk. 55.

Zloskvrnník, a, m. A ku potupě nešustupným a zjevným kacířům a pokrytým z-kům. Žžk.

Zlosnaha, y, f. = *zlá snaha*, ein böses Streben. Pro nestálé jejich z-hy. Sš. II. 173.

Zlosný = *zlostný, zlý*. Slov. Vidúc se být samú, bola velmi vesela a zlosné sestry jej ani na rozum neprišly. Dbš. Sl. pov. VIII. 75.

Zlosoud, u, m. = *zlý soud*. Nemohl pohrdati z-dem jejich o něm. Sš. Sk. 252. Konečně odhaluje jim hlavnou příčinu z-du jejich. Sš. J. 127.

Zlosovací, Verlosungs-. Z. plán. Šp. Vz Slosovací.

Zlosování, u., die Verlosung. Plán k z. Šp. Pololetní z. Šp. Z. doplňovací, die Ergänzungsverlosung. Nz.

Zlosovaný; *-án, a, o*, verlost. Z. čísla, upsání, gezogene Obligationen.

Zlosovati, vz Slosovati.

Zlosť, i, f. = *zlá povaha*, die Schärle, schlechte Beschaffenheit. Z. cest. Skl. Sl 610. Z. neduhu. Sal. 76. 8. Pro z. cesty nemohl přijíti. Žer. Z. břichů. Mž. 87. Vražedlná z.; Farizeové povrchu svatostí z. svou přikrývali. BR. II. 9. a., 13. a. — **Z.** = *nešlechetnosť, hanebnosť*, die Bosheit, Gottlosigkeit, Boshaftigkeit, das Laster, böses Herz, böser Charakter. Od zlosti přestati. V. Ve své z. trvati. Pls. hr. Ďábla i jeho zlosti se odřekl. Pass. 846. Neškodí Bohu z. i jednoho. Št. Ačkoli jest veliká zlosť cizoložiti. Exc. Sv. Prokop viďa jich z. Hr. rk. Pa. 15. Ježto se držie té zlosti. Ib. 353. V nevinnosti není zlosti; Přikázání od zlosti chrání; Ne ze země, ale z lidí vyrostajú zlosti; Zlé náchylnosti vedú ke zlosti; Zlý je, kdo hostinské zlosti hlásí v cizí společnosti; Jak nenecháš zlosti, nebudeš míť ctností; Zlosti břemeno kazí dobré jméno. Mor. Tč. Ťažko k ctnosti, snadno k zlosti; Kdo do srdca od malička zlosti vkoreňuje, potom sa ve veku vetšém ťažko napravuje; Beda tomu, beda, který zlosti hledá; Najprv svoje karbaj zlosti, potom cudzé haň krehkosti; Kdo zlosti privykne, ťažko s nej odvykne; Kdo nejide v ctnosti, obráti sa k zlosti. Na Slov. Tč. Boje se (ďábel), aby nebyl poznán ot muže v svej zlosti. Rkp. Mus. 1884. 239. Kdo k zlosti přivyká, ten i s ňú zemírá. Na Ostrav. Tč. Dobrý zlostí nenávidí. Smil v. 1147. (Zlí lidé) svú zlosť ne zjevně vedú. Rd. zv. v. 1317. Krčmář má těch mnoho zlostí, jimiž svej duši pakostí (škodí). Hr. rk. 337. Ktož miluje z., nenávidí duše své; Utrhánie jest, když kto z závisti z. praví o druhém; Dobrým lidem všechny věci pomáhají k dobrému i ďábel i zlí lidé i jich zlosti; Kořen všech zlostí jest žádosť, to věz zlá; Též člověk zlý móž býti dobrý, kdyžby zlosti nechal a tehdy móž činiti skutky dobré; Mnozí jsú křesťané zlí, jenž také kážie a mluvie proti zlosti a sami jsú zlí; Tú řeči spasitel otvierá jich z. a porážie pochlebenstvie; Jenž jest hotov k zlosti a nebrzek k ctnosti. Hus I. 120., 229., 239., 274., II. 295., 357., 399., III. 140. Viac božej milosti, ako l'udskej zlosti. Zátur. Zlosti kdo strojí, světla se bojí. Č., Lb. — **Z.** = *hněv, hněvivosť*, der Zorn, Unwille, Grimm, Aerger, die Wuth, Galle, Bosheit, Hitze. Zlostí se vztěkati; z. mimo se p., setříti (laskominu), vylíti na kom; již ho z. pomíjí. D. Zlostí proti někomu zahořeti, Kram., se necítiti. Us. Do muže vešla zlosť. Mor. pob. I. 584. Žluč mi zlostí puknouti mohla; až zlostí blíti mohl; stojí-li za zlosť? Sych. Zlostí zmodrati; není-li to k zlosti?; dostati na někoho z.; na někoho z. míti; ze zlosti ledacos se tlampá; z. ho (po)minula, přešla, zašla. Us. Ten je dobrý k zlosti, der ist recht zum Aergern; Člověk pro z. dobrý; Z. do sebe žráti; Dal se k zlosti popuditi; Byl zlostí rozpálen. Us. Dch. Ani se neznal zlostí. Us. Šd. Dělá všecko člověku jenom na z. Us. Šd. Pracování z. odhání; Kdo se zlosťú chodí, mnoho zlého zplodí. Mor. Tč. Zlostí div se nerozsype (div že z kůže nevyletí). Us. Z. mu slouží (říká se o tom, kdo hněvaje se jest červený). Us. Kšť. Zlostí div nepukl jako žalud. Us. Kšť. Ale mluví pořád jen na z. (na pozlobenou). U Rychn. Črk. Toho bídníka Bůh ve svej zlosti stvořil (je ničema). U Žamb. Dbv. Kdo v zlosti tresce, netresce, nýbrž mstí se. Exc. Polil svou zlosť vodou studenou. Shakesp. Tč. Dobre ma neroztrhne od zlosti. Mt. S. I. 105. Všecko mi na priek a na z. robili; Čerta dzív od zlosci ňerozsadzilo (div nepukl). Dbš. Sl. pov. I. 563., V. 33. Proti nim zlosti hoří. BR. II. 251. a. Z. ženská. Hus I. 385. Tak se mocně má v zlosti, že nižádná zlá moc jiná nemůž se jemu přirovnati. Hus III. 243. Ať i všeho dosť, přece někdy z. Vz Šťastný. Lb. V srdci hněv a z. škodlivý hosť. Sh. uč. Hněv a z. škodlivý je hosť. Šd. Na kom starosť, na tom z. (kdo jiným poroučí, ten často se hněvává). Poř. Zátur. Vz Hněv, S. N. — **Z.** = *zášti, nepřízeň, nenávisť*, der Hass, Neid, die Missgunst. Aby se ve své zlosti proti křesťanům potvrdili. Har. L'úbim, vrelo l'úbim tichý národ, z nehož pošiel som, národ mój bez zlosti, pýchy. Č. Čt. I. 221. Srdce v zlosti zabrúžené karháňa (kárání) nelúbi (nemiluje). Na Slov. Tč. Voda ze zridla vyvirá, z. ze zlých reči. Na Slov. Tč. Vzáł na něho z. Na Zlínsku. Brt. Člověk proti pravdě zlostí hořící. Kom. Nepřátelé pak jeho proti němu zlostí a nenávistí hořeli; Čím to z. pronášejí? BR. II. 3., 111. Ó co zlosti té mají nynějšie kněžie, jenž jiné, kteříž jsú dobře živi, nazývají ďábelníky; Oslepila se jich zlosť, že mnie, když kinú věrné křesťany, by tiem Bohu slúžili. Hus II. 20., 198. Rozmnoží se z., neb stydne láska. Hus. Nepřistúpí k tobě z. Ž. Klem. Lidé se zlostí, Bůh pak s milostí. Prov. Šd., Hkš. Hněvati se jest lidsky, ale z. v srdci chovati ďábelsky. Prov. Šd. Každá kosť má svoju z. Opav. týd. 1885. č. 21. Když pes hryze a hlodá kosť, jinému nedá pro svou zlosť. Lom. — **Z.** = *zlé neštěstí*, das Uibel, Böse, Unglück. Lakomství jest mátie všech zlostí. Troj. V domě a na poli chleba mám dosť, kočka mne stíhá, tropí mi zlosť (myš). Hádanka slez. Šd. L'udský jazyk veliká z. Ht. Sl. ml. 202. Kdo sa v dobrém neobírá, prichádza do zlosti; Ešče na zdůr (vzdor) zlosť k zlosti se smichem přikláda. Na Slov. Tč. — **Z.** = *zlý skutek*, die Uibelthat, böse That, Bosheit, der Frevel. Ani kdy nižádné zlosti nečinil. St. skl. V podvodnosti mnoho zlosti. Na Mor. Tč. Ač chceš býti jich zlosti neúčasten. Smil v. 692. — Pulk. Ku sluhenej zlosti není povinnosti. Na Slov. Tč. — Vz o Zlosti více v S. N.

Zlostihasný, den Zorn löschend. Kamar.

Zlostinství, n., malitia, die Bosheit. Smrt. Jer. 1410.

Zlostiti, il, ěn, ění; *rozzlostiti* = *do zlosti přivésti*, böse o. ärgerlich machen. L. — **koho**. Bývala v král'ovskom zámku jedna stará baba a túto vel'mi zlostilo, že sa král' takto oženil. Dbš. Sl. pov. I. 234. — **Z.** =

něco zlostně učiniti, etwas boshaft thun. Ps. ms. — **se** = *hněvati se*, sich ärgern. böse sein. L. Zlostí se. Mt. S. I. 111. Viděla, že ss marne zlosti. Phld. V. 61. — **se na koho, s kým, proč.** Zlostil se na samého seba. Phld. IV. 146. Nebudem sa s tebou ani z. Slov. Šd. Zlý chlapec sa zlostí len zo samej zlosti. Hdž. Šlb. 40.

Zlostivě = *zlostně*. Ps. ms.

Zlostivec, vce, m. = *člověk zlostivý, zlý*, der Gottlose, Bösewicht. Ž. kap. 118. 115. Usnd je z., který z hôl'ov tichých duší žije. Lipa II. 387.

Zlostivěti, ěl, ění = *zlostivým býti*, boshaft sein, zastr. Ps. m.

Zlostivice, e, f., ein boshaftes Weib. Dobn.

Zlostivosť, i, f., die Bosheit. Jg.

Zlostivý; *zlostiv, a, o* = *zlý, zlostný*, böse, bösgesinnt, boshaft. Vzmodliehu sě Bohu žalostivo, by je spásal sich Tater zlostivých. Rkk. Drahomíra chovala jest druhého syna Boleslava zlostivého. Pulk. Ruka z-vá (nefaria). BO. — **Z.** = *hněvivý*, zornig, grimmig. — **v čem.** Buď své chudině milostiv, v jich vinách nebuď zlostiv. Smil. Rd. zv.

Zlostlivosť, i, f. = *zlosť*. Bern.

Zlostlivý = *zlostný*. Slov Bern.

Zlostně, boshaft. Škoda našej lásky, že sa nám tak tratí, kto nás z. rozlučuje, nech mu Pánboh platí. Sl. spv. II. 60. — **Z.**, zornig. Jestli něco z. děláš proti nevinnému, proti sebe Boha voláš k zničemnění tvému. Na Slov. Tč.

Zlostnice, e, f. = *zlostná žena*, ein zorniges, böses, boshaftes Weib. Jg. Slov. Co se tak vzpínáš z-ce? Kom. To by nebolo tak zlé, že sa tá z-ca pominula. Dbš. Sl. pov. VIII. 83.

Zlostnictví, n. = *zlostivosť*, die Bosheit. Měst. bož. V. 100.

Zlostník, a, m. = *zlostný člověk, nešlechetník*, ein boshafter Mensch, Bösewicht. V. O koho proti z-kům se zasaditi. Br. K nám z-kům přístupu nedej. Kom. Chválu dobrých lidí z. nenávidí. Mor. Tč. Zastihá z-ka spravedlivá pomsta boží. Proch. Abyste mohli všechny šípy z-kovy ohnivé uhasiti. Sš. II. 140. Ve čas spravedliví jsú zatměni mezi z-ky, ale v súdný den budú se stkvieti. Hus I. 323. — **Z.** = *hněvivý člověk*, ein zorniger Mensch. Berg. — **Z.** = *zlý duch, ďábel*, der böse Geist, Teufel. V. Zlostný z. z pekla. Chlpk. Sp. 35. Což vám ďábel vnuká, to s chutí mluvíte i činíte a toho, že jste z z-ka, jako onen Kain, dokazujete. BR. II. 334. a j.

Zlostniti, il, ěn, ění = *zlobiti*, zum Zorne reizen, böse machen. — **se**, böse sein, zürnen. Ros. — **se nač.** Němci, kteří na náš jazyk vždy se zlostní. Arch. III. 213. Husit. manif. 1420. Pal. Děj. III. 1. 358.

Zlostnosť, i, f. = *zlosť, nešlechetnosť*, die Bösartigkeit, Boshaftigkeit, Bosheit. Ros.

Zlostný = *zlosti plný, nešlechetný*, boshaft, bösartig, lasterhaft. Z. člověk (lotr), Ž. wit. 9. 15., V., úmysl. Troj. He, to zlostná Ježibaba. Zbr. Lžd. 113. Dobrí sa zlostných nebojá. Č. Čt. I. 241. Z. jazyk rád zlé mluví. Na Mor. Tč. Těm pak odporní jsou lidé zlostní. BR. II. 19. a. — **Z.** = *hněvivý*, zornig. Us. Je z. jako morák. Slez. Šd. Z-mu se pomalu rány (boláky) hojí. Pověra. U Kr. Hrad. Kšť. — **Z.** = *jízlivý, škodný*, zornig, bös, unwillig. Ten pryskýř není tak zlostný. Sal. Z. cesta. Ž. wit. 118., 29.

Zlostranně = *na zlou stranu*, übel. Z. mluviti. Lom.

Zlostranný = *na zlou stranu se chýlící, zlomyslný*, böse.

Zlosvědomý, wer ein böses Gewissen hat. Mrcha strach je tomu, kto má dušu z-mu. Na Slov. Hdž. Šlb. 40.

Zlosvět, u, m. = *zlý svět*, die böse Welt. Odlučování se od z-ta; Pán na z. a na ďábla věčný odsudek vyjadřuje. Sš. Sk. 73., J. 205.

Zlosyn, a, m. = *nešlechetník, zlostník, zločinec, padouch*, der Bösewicht, Schurke, Hundsfott, Uibelthäter, Lotterbube. Z-ny potupil. V. Dobře tak na toho z-na! Us. Dch. A tak pod jmenem Kristovým, jsúce zlosynové přikrytí, hledají zisku svého a ne zisku Jezu Kristova; Nuž kto vinen byl, ti z-vé čili sv. Loth?; Bylo by lépe, by nás dobrých bylo málo, než z-nóv vždy plno. Hus I. 168., 195., 448. Obecné to zdání: z-nu sluší upřání. Č. M. 357. Bázlivý z. má své oči vždy na hůl obráceny (bojí se, že bude bit). Exc. Z. leká se stínu svého. Kmp. Č. 129. Kdo z-nům promíjí, dobré ubíjí. Šd., Pk., Bž. Zlosyn najde zlosyny a dobrý nebude bez družiny. Přísl. od r. 1467. — **Z.** jest, když měštěnín nebo sedlák jest nemaje svobodství, pojme kurvu z nevěstek a potom má s ní syny; co jich jmíti bude, to všechno jsou zlosynové. 1644. Pam. arch. 1876. 615.

Zlosynč, ves u Veltrus. Blk. Kfsk. 930.

Zlosynice, e, *zlosynka*, y, f., die Uibelthäterin, das Lotterweib. D., Pulk.

Zlosynka, vz Zlosynice. D., Jrsk.

Zlosynnosť, i, f. = *nešlechetenství*, die Lasterhaftigkeit, Hundsfötterei. D.

Zlosynný = *nešlechetný*, lasterhaft, schurkisch, hundsföttisch. D. Z. žena. Us. Rjšk.

Zlosynský = *zlosynný*, böse, gottlos, lasterhaft. Troj., Ojíř., Lpř.

Zlosynství, n., **zlosynstvo**, a, n. = *zločinství*, nequitia, die Uibel-, Misse-, Gräuel-, Unthat. Z-stvo. BO., V. Z-ství. Sš. I. 30., BO. Z z-stva koho obviniti. Záv. Z. něčí zkrotiti. Pulk. — *Zlosynstvo* = *mnoho zlosynův*, die Missethäter, Schurken. Ros.

Zlosynstvo, vz Zlosynství.

Zlošklebný, böhnisch. Z. tupení. Tč.

Zloškodník, a, m. = *zlý škůdce*, der Bösewicht, der Schaden anrichtet. Zlob.

Zlošťastný = *šťastný na zlo*, vom Unglück verfolgt. Kamar.

Zloštěrník, a, m. Kacíř a z. Žžk. 15.

Zlot, a, m., *Zlotec*, tce, m. Ako boh slnka preobrazený na besa volal sa Zlot, Zlotec a zapríčiňoval víchre, zimu, mrazy. Slov. bajesl. Paul. Tóth I. 73. Kto by takého Zlotcu bol mohol stvoriť? Ib. I. 72.

Zlota, y, f. = *zlosť*, die Bosheit. Na Slov. — **Z.** = *nešlechetnosť*. Cnosti ukázati vlastní její tvář, zlotě vlastní její obraz. Shakesp. Tč. O vykonaných skutků dobrotě nebo zlotě. Sš. I. 38. — **Z.** = *špatné počasí*, schlechtes Wetter. Po několikadenní

zlotě vysvitlo světlo. Kos. v Km. Bouřná z. Čch. Dg. 612. — Z. = *špatná cesta*, ein schlechter Weg. Mor. Fik.
Zlotec, vz Zlot.
Zlotenka, y, f. = *zlatenka*, die Gelbsucht. Na Ostrav. Tč.
Zlotiti, il, ění = *zlosť prováděti*. Nechať zlotí zima venku. Hdk. C. 293.
1. **Zlotky**, adv. = *zle, zlobivě; po zlotky = po zlém*, mit Macht, Gewalt. Slov. Vz Dobrotky. Dobře s pánem Bohem, s čertem ne po zlotky. Hdk. C. 269. Keď nechceš po dobrotky, musíš po zlotky. Dbš. Sl. pov. I. 98. Či po dobrotky, či po zlotky, dať musíš. Dbš. Sl. pov. VIII. 14. Dobrotky sä dáme skorej viesť, ako z. nahnúť. Hdž. Vetin. 143. Tam ťahá obstojné bremä koník dobre opatrovaný. Príde dosť malý vršek, tu ani pohnúť ani dobrotky ani z. Zátur. Priat. III. 80.
2. **Zlotky**, pl., f. = *neplecha*, der Unfug. Slov. Opalnjú živý strom a všaké iné pášu zlotky. Phld. V. 55.
Zlotný = *zlotřilý*. Kic.
Zlotřelosť, i, f., die Bosheit. Bern.
Zlotřelý, verlottert, boshaft. Z. člověk. Us. Tč. Vz Zlotřilý.
Zlotření, n. = *zlotřelosť*. Bern.
Zlotřený; *-en, a, o = zlotřelý*. Bern.
Zlotřeti, el, ení, boshaft, ein Bösewicht werden. — **kde**: **ve** zlé společnosti. Us.
Zlotřilec, lce, m., der Ruchlose. Šm.
Zlotřilosť, i, f. = *nešlechetnosť, zlosynnosť*. die Lasterhaftigkeit, Verruchtheit.
Zlotřilý = *lotrovství naučený, nešlechetný, zlosynný*, lasterhaft, ruchlos, verrucht, lotterbübisch. V., Br., Kom. Z. člověk, D., čeládka, Reš., lichvář, Sych., vášně, Hdk., žena, Msn. Or. 88., publicistika, Kos. Ol. I. 262., ruce, Mus. 1880. 274., čin. Tč. Je celý z-lý. Us. Šd. Aby přítomné plémě ospalé nepadlo v oheň z-lé láji. Nitra VI. 131. — **jak**. Národ přenáramně z-lý. Ler.
Zlotřiti, il, en, ení; *zlotrovati = lotrem učiniti*, lasterhaft, verrucht machen. Jg. — **co čím**. Z-li a spustošili mečom, ohňom celú Europu. Zbr. Hry 220. — **se**, verrucht, lasterhaft werden. Všechen se zlotřil. Ros. — **se kde**. Ve světě celý se zlotřil. Us. Sd.
Zlotrovalý = *zlotřilý*, verrucht. Rvač.
Zlotrovaný = *zlotřilý*, verrucht, lasterhaft, lotterbübisch. Z. pliskač a žváč. Aesop. Z. život. Reš.
Zlotrovati, vz Zlotřiti.
Zlotvar, u, m. = *zlý tvar*, falsche Bildung. Slavné jméno Petrova nejednoho klamatele pohnulo podsunouti mu zlotvary svoje. Šš. O. 185.
Zlotynka, y, f. = *žloutenka*. Na Ostrav. Tč.
Zloubení, n. = *polubí*, v stavitelství, die Arkade, Bogenstellung, Bogenhalle, der Bogengang. Nz., NA. I. 80.
Zloubezpečilosť, i, f., die Unsicherheit, vermessentliche Vertrauungsseligkeit. Třetí stupeň hříchů jest zhovadilá z., když člověk v štěstí a zdraví jsa postaven, nad Bohem i povoláním svým se zapomíná. Zach. Bruncvik Limodis 1606.
Zloubezpečilý, unsicher. D.
Zloučitel, e, m. = *špatný učitel*, ein schlechter Lehrer. Šš. Oa. 242. Z-lů židovníků. Šš. II. 173. Ale potřebí jíd před z-li vystříhati. Šš. Mr. 56.
Zloučiti, il, en, ení, *slučovati = rozloučiti*, trennen.
Zlouditi, il, ěn, ění, *zluzovati = ulouditi, odlouditi, svésti*, auf Abwege locken. C. exc. — **koho kam**: **k** hříchu. Us. Tč. — **koho čím**. Tys vínem zloudil starobylé bohyně. Msn. Or. 148. — Vz Zlúditi.
Zlouk, a, m. = *zlý učitel*, ein schlechter Lehrer. Jižto (větu) v ústech měli zlouci pravice. Šš. II. 55.
Zlouka, y, f. = *zlá nauka, zlé učení*, eine schlechte Lehre. Něči z-ku porážeti; Ale oni neustávají z-kám učiti. Šš. L. 190., II. 58.
Zloupati, vz Zloupiti.
Zloupení, n., die Abschälung; Beraubung, Plünderung.
Zloupený; *-en, a, o*, abgeschält. Vz Sloupiti. — Z. = beraubt, geplündert. Z. poklad. J. Lpř. Vz Zloupiti.
Zloupiti (zastr. *zlúpiti*), zlup, il, en, ení; *zloupati, zlupovati = slupku stáhnouti*, abschälen. Vz Sloupiti. — **Z.** = *oloupiti, obrati, vytlouci*, berauben, plündern. — **co, koho**: kostel, Ros., město, zemi, V., židy, poddané. Arch. V. 343., Pulk., Vrat. — **co komu kde**. Pták ptákovi ve hnízdě vejce zloupal. Jel. — **koho z čeho**: ze cti. D. — **koho čeho**: dobrého jména a cti. Us. Chrám svých ozdob zloupen byl. Bs. mlád. Vlasť krásnej voľnoty zlúpiť. Hol. 105. — **koho jak**: násilím, útokem. Zloupil ho ze cti **na** čisto. Us. — **čeho, šp. m. co**: kostelů, šp. m.: kostely. Brt. — **koho oč**. Kká. K sl. j. 211. — **koho kde**: **na** cestách. Arch. V. 202.
Zloupný = *sloupný*.
Zlouskání, n., die Abhülsung; Beraubung, Entblössung etc. Vz Slouskati. Bern.
Zlouskaný; *-án, a, o*, abgehülst, der Hülse beraubt. Ostatně vz Zlouskati.
Zlouskati; *zlousknouti*, knul a kl, ut, utí; *zlouštiti*, il, ěn, ění; *zluskovati = louskaje sníst, vylousknouti*, knackend zusammenessen. Ros. — **koho**. Zlúštila ho zima (zimou zchřadl, zhubeněl). Mor. Šd. — **co jak**. Vše zlouskal, Ros., s největší chutí. Knihu od konce do konce z. = *dychtivě přečísti*, gierig durchlesen. Us. Kos.
Zlousknouti, vz Zlouskati.
Zloústý, verleumderisch. To závisti, han křdei sa privalil a povestí z-stých mrcha súd. Phld. III. 2. 114.
Zlouštiti, vz Zlouskati.
Zloúvodlvý, *zloúvodný*, schlecht leitend. Z. tělo. Rostl. I. 20. a.
Zloužitba, y, f. = *zlé užívání*, der Missbrauch. Nejednu z-tbu opraviti. Šš. I. 5.
Zlov, u, m., nar, zastr. Rozk.
Zlovadně, mangelhaft. Z. co udržovati. Šš. I. 33.
Zlovášeň, šně, f. = *zlá vášeň*, die böse, sündhafte Leidenschaft. Krok, Kamar., Šš. I. 80., J. 134. Ještě se dal z-ni přemoci; Především srdce musí se okovů z-šní zbo-

stiti; Dáti se zlovášněm v moc; Tak daleko šílenosť a z. jejich vystoupí, že ...; Ukojení zavládlé z-šně. Šš. J. 148., 149., 249., L. 90.

Zlovášnivý, von böser Leidenschaft. Šm.

Zlovědice, vz Zlovětice.

Zlovení, n., vz Zloviti.

Zlovený, vz Zloviti.

Zlověra, y, f. = *zlá víra*, schlechter Glaube. Krok.

Zlověst, a, m., der Unglücksbote. Spatřil na provaze výra co z-ta smrti své. Šš. Sk. 147.

Zlověsť, i, f. = *zlá věsť*, eine schlimme Nachricht.

Zlověstec, stce, m. = *zlý věstec, zvěstovatel*, der böse Verkündiger Z toho vidno, že zlověstců na mysli neměl. Šš. L. 6.

Zlověstící, Böses verkündend. Z. pták. Kká. Td. 223.

Zlověstivý = *zlověstící*. Nikdy nemluvil's ty z-vý, co mně bylo milo. Šhk. Iliad. 1.

Zlověstně, Böses verkündend. Tvář z. se ebmouří. Čch. L. k 35.

Zlověstný, Unglück verkündend, berüchtigt. Č. Z. znamení. Vlšk. 325., Hdk., Dch., slova, Lpř., ryk, Kká. Td. 278., jazyk, Msn. Or. 27., žena, list, Us., událosť. Šmb. S. II. 207. Od Messaliny, z-né manželky jeho (Klaudiovy). Šš. Sk. 256.

Zlověštec, štce, m. = *zlý věštec*, der Unglücksprophet. Plk.

Zlověštkyně, ě, f., die Unglücksseherin. Mikovec Dimit. 128., Zlob.

Zlovětice (Lobotice, Lobětice, Libotice), dle Budějovice, Lohetitz, ves u Podbořan. Tk. V. 222., Blk. Kisk. 620., S. N.

Zlovětří, n. = *zlé povětří*, eine schlechte Luft.

Zlovětřivý, unglückahnend. Z. mysl. Msn. Or. 38.

Zlovidnosť, i, f. = *zlozvyk obzvláště v podezřívání jiných, podzíravosť*. Šš. I. 32.

Zlovina, y, f., eine böse Schuld. Šš. I. 74.

Zloviti, il, en, ení; *zlovovati*, vz Sloviti.

Zlovláda, y, f., eine Missregierung. Dch

Zlovládce, e, m., ein böser Regent, Tyrann. Ukrutnosť z-ce svého pocitovali. Šš. Sk. 130.

Zlovodce, vz Zlovodič.

Zlovodič, e, zlovodce, e, m. = *co zle (špatně) vodí elektřinu*, schlechter Leiter. Rostl. I. 17.

Zlovole, e, f., die Böswilligkeit. Šm.

Zlovolně = *zlomyslně, nešlechetně*, übelgesinnt. Z. ve hříchy upadati, se vrátiti. Br., BR. II. 178. b. Papež je celý udiven nad prudkými slovy královskými, k nimž není žádné příčiny, z-ně-li se nepředstírá. Ddk. VI. 121. Z. povinnosti své opouštěti. BR. II. 250.

Zlovolnice, e, f., eine Uibelgesinnte. Us.

Zlovolník, a, m., ein Uibelgesinnter. Kram. Apollon ozbrojen jest lukem a šípy, jimiž z daleka z-ky ničí. Cimr. Myth. 94.

Zlovolnosť, i, f. = *zlá vůle, zlomyslnosť, zlosť*, üble Gesinnung. V., Sych.

Zlovolný = *zlou vůli mající, zlomyslný, nešlechetný*, übel o. böse gesinnt, hämisch. V., Kom. J. 892., Osv. I. 192., Dch. Z. mysl, Msn. Or. 21., 33., otroctví. Hrb.

Zlovonný, übelriechend. Z. milares (doutníky). Šml.

Zlovrah, a, m., ein bösgesinnter Mörder. Z. ďábel duši lidskou zahubiti hledí; Aby porazil všeliké návaly z-hovy. Šš. J. 139., II 143.

Zlovůle, e, f. = *zlá, hříšná vůle*, ein böser, sündhafter Wille, das Uibelwollen. Pán poznal jich z-li; Z. jiných nemůže mu uškoditi; Pokud z. naše tomu nevadila. Šš. J. 85., 134., II. 95.

Zlovykladač, e, m., ein böser, schlechter Ausleger. Posléze veškeren svět pohanský těch z-čů staré úmluvy zanedbal. Šš. J. 171.

Zlovýražní rým (špatný): chléb — střep. Puchm.

Zlozákon, u, m., ein böses Gesetz. An se nalézá z. v údech našich. Šš. J. 149.

Zlozáměr, u, m., eine böse Absicht. Velekněží všelijak se svými z-ry se tajili. Šš. J. 126.

Zlozboží = *zlé, nedobré zboží*, eine schlechte Waare. Má tedy křesťan všecko z., totiž hříchy a nepravosti ze srdce vyhývati. Šš. Mr. 50.

Zlozvěstný = *zlověstný*.

Zlozvučnosť, i, f., der Uibelklang. D.

Zlozvučný, übellautend, übeltönend, missklingend. Dch., Lpř.

Zlozvuk, u, m. = *zlý zvuk*, der Misston, Missklang, die Dissonanz. D., Dch., Nz., Vrch., Kká Td. 362. Z-ky, které neladná skutečnosť v duši lidské vzbuzuje. Šml. I. 11. Někteří zvukové působí lihozvuk, někteří pak zlozvuk. Hš. Sloh. 152.

Zlozvuký, übel-, misstönend. Z. vznět. Msn. Or. 46.

Zlozvyk, u, m., *lépe*: *zlý zvyk*. Jg. Z-ku se opříti. Sb. vel. I. 54. Mohamed z-kům Arabů hověl; Z-ky své přemáhati, přitlumiti, potlačiti; do z-ku upadnouti. Šš. J. 96., L. 88., 114.

Zlozvyký = *zlého zvyku*, übelgewohnt. Z. dítě. Mus.

Zložádba, y, f. = *zlá žádosť*, eine böse Begierde. Příčina jednotlivých z-deb; Nehověti z-bám těla. Šš. I. 82., II. 135.

Zložádosť, i, f. = *zložádba*. Přemáhání z-stí; Když kdo z-stem svým slouží; Z. člověka mrakotou obstihuje; Skláníme se k pochotem a z-stem; Lidé se vydávají v moc z-stem; Vítězství nad z-stmi. Šš. II. 31., 55., 196., J. 61., 159., 200.

Zložádostivosť, i, f., die böse, sündhafte Begierde, Begierlichkeit. Vrozená člověka z. Šš. I. 55.

Zložiti = *složiti*, vz Složiti. — **Z.**, il, en, ení = *vzložiti*, anlegen. — **co na koho.** V. Na někoho žalobu. Baiz.

Zl'úbati = *zlíbati*, abküssen. Slov. — **koho.** A ten Váh ma pocaloval, Tatry ma zl'úhaly, za to voždy sú mi v mysli v radosti či v žiali. Ppk. I. 216.

Zlúbiti, concupiscere. Ž. wit. 118. 20. — **se komu** = *zalíbiti se*. Zlúbí sě Bohu Bž. 26.

Zluhni, vz Sluhni.

Zlučín, a, m., Fridrichsdorf, osada u Milevska. PL.

Zlúčiti, vz Zlončiti.
Zindačiti, il, en, ení = *zludařiti*. U Olom. Sd.
Zludaření, n., vz Zludařiti.
Zludařený; -*en*, *a*, o, nachlässig geworden. Us. Bkř.
Zludařiti se, il, en, ení = *nedbalým se státi*, nachlässig, ein Taugenichts werden. Us. na Mor. Bkř.
Zlúdění, n., die Ablockung, Anreizung. Vz Zloudění. Bern.
Zlúděný; -*én*, *a*, o, angelockt, angereizt. Bern.
Zluditel, e, m. = *vábník*, der Anlocker, Anreizer. Bern.
Zl'uditi sä, il, ěn, ční *zlidìti se*, menschlich werden. Má i v tom česť l'udskú, že sä dal i cudziemu živlu v sebe zl'udiť a ňčlovečiť. Hdž. Vetín. 61.
Zlúditi, il, én, ění, *zlusovati* = *zvábiti*, *svésti*, ablocken, anreizen, täuschen. — **koho proti komu proč**. Zlý človék i jiných (jiné) proti tobě k svej pomoci zlúdí. Na Mor. Tč. — **se čím**: naději. Šf. — **odkud**. Ktož bys dědictvie kúpeného mocí byl vytištěn nebo lstí zlú a úkladem s toho se zlúditi dal, tomu prodávajíci žádnú zprávú uenie povinen. Vš. Jir. 187. — Vz Zlouditi. — **Z. se** = *bláznivým, bláhovým se státi*, zastr. Jir.
Zl'udnatěti = *zlidnatěti*. Slov.
Zludračeti, el, ení, šp. z něm. ludern. Cf. Zdaremněti, Zlumpačiti.
Zludračiti, il, en, ení, šp. z něm. ludern. — **se** = *zludračeti*. Us. Kšť. Vz Zdarebáčiti, Zlumpačiti.
Zluhač, e, m. = *lhář*, der Lügner. Slov. Bern.
Zluhání, n., das Lügen, die Lüge. — **Z.** = *marný mach*, der Fehlschlag. Slov. Bern.
Zluhaný; -*án*, *a*, o, gelogen. To je z-né. Slov. Bern.
Zluhatí = *selhati*, lügen. Vz násl. Slov. Bern., Šd.
Zluhnúť = *selhati*, lügen, eine Lüge sagen; *slovu nedostáti*, sein Wort nicht halten; *ošáliti*, betrügen; *selhati* (o ručnici), fehlschlagen, versagen. Na Slov. Bern.
Zluhnutí, n. = *selhání*. Vz Zluhnúť.
Zlnhovati, vz Slubovati.
Zlumpačilý, z něm. Lump = *daremný*. Z. boch. Us. Kšť.
Zlumpačiti se, il, en, ení, šp. z něm. Lump = *státi se darebou, ničemou*. Us. Kšť.
Zlupati = *zlomiti, ztroskotati*, zerbrechen, zertrümmern. — **co**: něčí bnáty (crura frangere). ZN. Modly zlupal a sochy i lesy (lucos) modlebné podrúbal. BO. Zlupám bohy vaše, lodie. BO.
Zlúpati, vz Zloupiti.
Zlupek, pku, m. = *stráň příkrá, krátká*, ein schroffer, kurzer Abhang. Us. u Rychn. Ntk. Na tomble zlupku se špatně ruchá. Us. Stf.
Zlupenatěti, ěl, ění = *lupenatým se státi*, blätterig werden.
Zlúpení, n., vz Zloupení.
Zlúpený, vz Zloupený.
Zlúpiti, vz Zloupiti.
Zlupiti se, il, ení; *sebrati se*, sich aufraffen. Kom. Chlapec upadl, zlupil se a utekl. Us.
Zlupkati, vz Lupkati. Pbld. III. 1. 36
Zlupnouti, vz Slupiti. — **se** = *vztýčiti se*, sich anfraffen.
Zlupovati, vz Zloupiti.
Zlúskati, vz Zlouskati.
Zluskovati, vz Zlouskati.
Zlúštění, n., vz Zlouskati.
Zlúštěný; -*én*, *a*, o = *zlouskaný*. Vz Zlouskati. Přišel domů zimou celý z-ný. Mor. Šd.
Zlúštiti = *zlouštiti*, vz Zlouskati.
Zlutiti, zast., vz Zlititi. Rkk. 12.
Zlutování, n. = *slitování*. Slov. Bern. Kdo je v nudzi postavený, žádá z. Na Slov. Tč.
Zlutovati se = *slitovati se*. Na Slov. Bern.
Zlutovnice, e, f. = *slitovnice*. Na Slov. Bern.
Zlutovník, a, m. = *slitovník*. Na Slov. Bern.
Zlutřený, lutherisch (geworden). Mor. a Slez. Šd.
Zlutřiti, lutherisch machen. Mor. a Slez. Šd.
Zlý (zastar. *zel, zla, zlo*), komp. *horší*, superl. *nejhorší*. Na Moravě íratus = *zlý*. malus = *nedobrý*. Brt. — **Z.** = *nedobrý, vadný, pokažený, nedokonalý, porušený*, übel, schlecht, bös, arg, mangelhaft. Zlé, sešlé stavení; z. žaludek, ořech (červivý), peníze, V., verš, užívání, návyk, rada, D., křesťan. Kom., Št. Kn. š. 23. Zlá povětrnosť, nepohoda. Dch. Tak aby každý z obyvatelů královatví toboto tu zlou, lebkou mnci odbyti mobl. Zř. F. I. W. XVI. Není to ještě nejhorší; Zlá to věc. Us. Dch. Zlými a ne ctivými slovy poslóv sú odpravili. Sl. let. V. 159. My sme spolem (se svojú) ještě na zlé slovo nepřišli (nepovadili se). Júž. Mor. Šd. Lakomec všem bývá zlý, sobě nejhorší. Prov. Tč. Lepší zlá matka nežli dobrá macocha. Slov. Tč. To není zlé. D. Nenl z. človék. Z. slovo. Us. Ten svět je zlý, die Welt liegt im Argen. Ten je horší než blázen. Us. Sbáněli se po něm jako po zlém penízi. Us. Vk. Z. chléb, boty, kobzole, čas, cesta, práce atd. Us. Tč. Jsou v něm křesťanští i turečtí kupci, ale zlá stavení. Brant. Hl'a, zlý kňaz. Dobre káže a nekoná dl'a kázne. HVaj. BD. II. 179. Jano, Jano, zlý si gazda, prázdna ti je každá hrádza. Sl. spv. III. 98. Z. svět. BR. II. 1. Posnd jsem zel a mdel. Arch. III. 41. Z. viera, naděje. Št. Kn. š. 32. Ostavmy se diela zlého. Výb. II. 23. Zlý pták, zlé vejce. Č. M. Zlý havran, zlé vejce, zlý strom, zlé ovoce. Vz Rodiče. Lb. Zlého stromu zlé ovoce. Je znám jako zlý peníz. Us. Šd. Dobrý cbýr (pověsť) ide ďaleko, zlý ešte ďalej; Dobrá pečenka ďaleko vonia a zlá ešte ďalej smrdí. Slov. Šd. Za zlá slova slitno i hlava. Prov. Bž. Sobectví jest zlé, borší pochlebenství, nejhorší zrada. Kmp. Č. 86. Zlé slovo iba tomu za vášy padá, kto laje — preklina druhébo. Mt. S. I. 117. Zlé rady zlý užitek. Sb. uč. Zlá

rada, hotové neštěstí. Bž. Od zlého dlužníka i plevy ber. Šd. Po účinku zlá rada. Us. Lačné maso, zlá polévka. Koll. Ze zlé kože nemůž býti dobrý kožich. Prov. Mus. Není nic tak zlého, by se neobrátilo někdy v něco dobrého. Pnlk., Č. — Z. = *škodný, škodlivý, záhubný*, übel, schädlich. Z. povětří, nežit. Us. Zlá lesť (obmysl). J. tr. Z. bouře. Čch. Bs. 17. Hřích je zel. Sš. I. 78. Z. příležitosť, žádostivosť; z. přirozenosť, náklonnosť, Mž. 87., 100., 120., nemoc. Výb. II. 14. Měnění o fary neb o obrok zlé jest. Hus I. 476. Zlá milosť smilná; z. žádosť. Št. Kn. š. 3. Hněv zlý poradník. Šd. Zlý je oheň, zlá je voda, zlé je krupobitie, ale horší planý súsed; Bodaj ho zlá nemoc (padoucnice?) metala od zeme do neba Slov. Zátur. Prchlivosť zlý rádce. Zbr. Lžd. 29. Zlá rada rádci nejhorší. V. Zlá rada vlastního pána bije. Zlým za zlé spláci lidská pokaženosť. Hkš. exc. Není nic tak zlého, by sě neobrátilo někdy v něco dobrého. Pulk., D., Č. Dluh je zlý druh. Koll. Zlé se zle trpí; ale když přetrpíš, i to dobré. Č. — Z. = *kdo schválně jiným škodí*, böse, bösartig, boshalt. Proti zlým Polanom. Rkk. Z. nepřítel, soused. Lakomec všem bývá zlý, sobě nejhorší. Prov. Šd. — Z. = *nešťastný*, übel, unglücklich, Miss-. Zlý průchod mlti; zlý konec mlti. V. Z. osud, stav, časy. D. Z. hvězda, der Unstern. Dch. Nemoc zlým během se béře. Dch. — Z. = *nepříjemný, odporný*, übel, unangenehm. Z. vůně (smrad). Us. Zlé chuti. V. Ve zlé míře býti, in schlimmer Laune sein; Nastaly zlé časy; Zlá porada. Dch. Zlé věci přicházejú samy k člověkovi. Mor. Tč. Měla dnes zlou chvíli. Hrts. Dělal proto, aby neměl zlých dní (mrzutostí). Dvrsk. Z. zvěsť, zpráva, návěští. Lpř. Když v levém uše zvonl, pravija, že bude zlá novina. Mor. Šd. Od Oravy dážď ide, už môj milý nepride; prišiel by on, jaj Bože, pre zlé časy nemôže. Sl. spv. I. 4. Zlým slovem ona mně nic nechce přebřidiť. Slez. Šd. Přišla naň zlá příhoda. Us. Šd. Z. ztráta. Mst. Z. příhoda, potkání. Výb. II. 13., 14. Z. novina. Výb. II. 34. Ve zlý čas někoho potkati. Alx. 1120. Bez ochoty zlé roboty. (Cf. Lenivá ruka botová psota). Slov. Šd., Zátur. Strach je zlá věc. Šd. Za dobrou dobou zlou čekej. Šd. Dlh (dluh) je zlý druh. Zátur. — Z. = *zlostný, zlobivý, nešlechetný, zlotřilý, lehkomyslný*, lasterhaft, bös, übel, schlecht, boshaft, gottlos. Z. člověk (lotr); ne zlým úmyslem; z. ústa (jedovatý jazyk); z. svět; z. duch (ďábel, zloch). V. Zpomínal toho zlého (i. e. čerta, eufem.). Na Zlínskn. Brt. Nižádný nenie zlý nechtě. Hus I. 347. Zlý na nic dobrého nemyslí. Bž. Kdo zle dělati za nic sobě nepokládá, zlý jest. Kom. Byl jako čert zel. Št. skl. Zlý se musí trestati. (Cf. Dobrý kocúr švihaný). Tať kletba zlého skutku, že dále plodě k stálému rodění zlého vede. Dch. Toť právě kletba zlého činu, že nenstále nové zlo má v zápětí. Das ist der Fluch der bösen That, dass sie fortzengend Böses muss gebären. Schiller. Z. počínání; Ona jest na mne zlá. Us. Dch. Z. huba. Pk. Zlý, keď sa dobrým robí, je najhorší. Zátur. Priat. II. 63. Zlé svědomí poráží hrůzou. Pkr. Pot. 17. Poďme, poďme pospolu, odhoďme pryč zlú vôľu. Mt. S. I. 146. Zažni zlému v poludnie sviecu a predca ti neuverí. Mt. S. Ani čert z pekla nenie taký zlý. Phld. III. 3. 139. Předpokládati vždy nejhorší, je známkou sprostého smýšlení a nízké duše. Bolingbroke. Nikdo do vás nic zlého nevl. Us. Vk. Nejsilnější král zlým jazykům dosud neodolal. Z Shakesp. Mezi zlými dobře žíti musí každý pochváliti. Mor. Tč. On má zlou povahu. Šd. Zlého chvála je velmi malá. Mor. Tč. Dobré za zlé, zlé za dobré, všecko v opak mútí. Slov. Tč. Ten zlý (eufem. = čert)! Us. Šd. Varuj se z daleka od zlého člověka. Slov. Tč. Zlí ľudia aj iných ku zlému ľúdia; Zlé děti a zlí ľudia sú z diabla, z čerta, ako sä nechcejú napraviť; Zlô kamarátstvo je čertom; Dobrým detem dobrá hračka, ale zlým je len ruvačka; Kto je zlý, nechž ho zlô svedomie pichá! Hdž. Šlb. 41., 43., 48., Hdž. Čít. 105., 107. Člověk zlý co kuje, dobrota božská tajně napravuje. Brodz. (Skp.). Slibuji pode etí a pod věrú beze všie zlé lsti. Arch. I. 192. Ktož jest sám v sobě zel. BO. Nebo zlých lidí nepřiezeň lepší jest než láska k sobě. Smil v. 974. Zlý sě se zlým brzo spřieže, rovný k rovnému sě tieže. EZ. Mezi zlými dobří nejspíše trpí. V. Jeho trápí zlý duch; Z. mysl. Št. Kn. š. 3., 17. Nad tiem zlým konečným nekáním Bóh neprestane mstěním; Příčina ku pádu lidu jsú sami kněží zlí; Obyčej zlý každý jest proti Bohu; Náměstka má ďábla zlý prelát; Kdyby nižádný zlý dobrému nepřekazil, dobrý by neměl pokušenie; Jisté všech zlých ďábel hlava jest a té hlavy údové jsú všichni zlí; Protož die Aristotiles: Každý zlý jest neumělý: neb poněvadž jest zlý, tehdy zle činí; a kto zle činí, ten bludí; a kto bludí, ten nevie, co činí, a kto nevie, co činí, ten jest neumělý. Protož ten právě Boha miluje, jehož mysli zlá žádosť přivolením nepřemáhá; Lidé dobří jinak než zlí sú živi, opak proti zlým; Ktož chce se líbiti zlým, netreskce jich hřiechu; Pohanén jest zlý, aby polepšil se dobrý. Hus I. 356., 371., 467., 476., II. 61., 91., 122., 209., 217., 262, 374. S dobrými obcuj a zlých se varuj. Lom. *Zlá kóže* = hříšná, nectná žena, nevěstka. Zlá kóže, opustiec stud, v svém zúfalství nebude se ani lidí styděti ani Boha báti. Št. Dáti sě zlé kóži. Št. Zlá dci = *nevěstka*, meretrix. Bibl. Zlé ženy = nevěsty, meretrices; Údy zlé ženy. ZN. Vjidechu v dóm ženy zlé dceře (meretrix); Zlé dceře a vilnice, scortum et vile prostibulum. BO. Zlý syn = kurevník. Cf. předcházející. Dle Jir. v Mus. 1863. 266. = syn z rodiny vyhnaný. Vice se rozlobil na Bratří, jsa prve dosti zlý na ně. Čr., Brt. I šel k nim se zlým úmyslem. Pass. XIV. Takéž i skutky (člm) zlá byla. Pass. mus. 354. Zlý s nešlechetným se zná a jeden druhým se dokládá; Dej zlému pokoj, dáť on tobě dva; Ze zlého živobytí není dobrého vyjití; Dobrý se právem spokojí a zlý ani ran se nebojí. Pk. Dobrého nepáll, zlého nesmí. Chceš-li dobré mravy zachovati, lidl

zlých se musíš varovati; Lépe, že tě jeden dobrý chváli, než mnoho zlých. Sb. uč. Zlého člověka tresce Bůh skrze horšího. Tč. I zlému člověku láskou jsme povinni; Zlý v neštěstí nenajde přítele; Zlému člověku ukrátí Bůh věku; Zlý, by sobě i na pomoc přivzal, neujde pomsty; Proto Bůh dobrých tresce, aby se zlí káli. Bž. Neboj se tak čerta jako zlého člověka; Zlý člověk na kom se milosti domlouvá, toho pomlouvá. Šd. Dobrých se moc vmestí a jeden zlý všetko pohubí; Radšej buďme dobrí z daleka ako z blízka zlí; Zlí sa všade najdou. Zátur. Zlý člověk, když hyne, rád by celý svět zahubil; Počátku zlému odolej: když kořene nebude, nebude ani ratolestí; Zlým za zlé splácí lidská pokaženosť, dobrým dobré nahražuje pospolitá spravedlnosť, dobrým za zlé odměňuje křesťanská dokonalosť; Chceš-li dobré mravy zachovati, lidí zlých se musíš varovati; Sobě nabání, když tě zlý chválí; Učiniv dobré nelituj, učiniv zlé vždy se strachuj; Na zlé pokuta náleží ne česť. Hkš. O zlém jednou vždycky se chce zle mysliti. Kdo sobě zlý, komu dobrý; Kdo jednou zlý, vždycky zlý; Zlý neví, čím se dobrý obchodí (Smil.); Dobrým škodí, kdo zlým hoví; Kdo se zlými obcuje, za takového držán bývá; S dobrými obcuj a zlých se varuj; Lépe jest v samotě býti nežli spolek s zlými míti. Č. Když zlým v čem odpustíme, dobrým více tím škodíme; Zlí škodí příkladem, když se netrescí; Kdo zlých netrestává, dobrým škodiť nepřestává; Kdo netrestají zlých, chtějí, aby se křivdilo dobrým; Kdo zlým odpouští, škodí dobrým; Kdo zlého trestáním nepřetrhuje, zlému vnadu dává; Meč páni nesou, aby nad zlými mstili; Dotud zlý zle činí, až dojde odplaty za své viny; Jak se dobrý ve zlé mísí, téže skutky činiť musí. Rb. Sám se chválí, má zlé sousedy. Zlý s podobným sobě největší kratochvíl mívá; Zlé srdce, zlá mysl. V. Dobrý pes lepší než zlý člověk; Ze zlého zisku muka; Zlého nejvíce ctnosť kole v oči. Prov. — *Strany* přísloví *vz ještě*: *Báti se čeho*, *Čečetka*, *Čert*, *Česnek*, *Hádati dle čeho*, *Hřích*, *Juchta*, *Kavka*, *Koba*, *Kostel*, *Kostka*, *Koukol*, *Kožich*, *Krk*, *Mokrý*, *Mráz*, *Obcovati s kým*, *Osel*, *Pazdeří*, *Pec*, *Pes*, *Přechovávač*, *Slepice*, *Spolek*, *Společnosť*, *Svině*, *Šelma*, *Trní*, *Věrný*, *Vlk*, *Vrána*, *Zbaviti se čeho*, *Zkažený*, *Zlato*, *Zlosť*, **Zvyk**. — **Z.** = *nechvalný*, *nepěkný*, übel, schändlich. Nemějte mi to za zlé. Us. Z. pověsť; zlou pověsť o sobě míti; na zlé slovo vzatu býti; zlé jméno míti; zlou chválu míti; zlý příklad na sobě dáti; z. skutek či účinek. V. Ve zlou pověsť přijíti. Ros. Ve zlú stranu něco obrátiti. Vš. 368. Za zlá slova slítne hlava. Lpř. exc. Cf.: *Z.* = *nedobrý* atd. — **Z.** = *k hněvu*, *k zlosti sklonný*, zornig, bös, giftig, heftig, hitzig. Ten chlapec jest zlý. Z. saň. Us. Z. pes. Us. Plodí to zlou krev; S tou zlou osobou nelze moudrého slova promluviti. Dch. Ten je zlý jako pes (jako kousavý pes), jako již (jež, ježek), jako ščúr, jako papuč. Mor. a slez. Šd. Čo dobrých kojí, to zas zlých ku hněvu onúka (ponouká). Slov. Tč. Hned je jak s jedem (= zlý), hned zase jak s medem (= dobrý). Na mor. Val. Vck. Zlého-li psa hladíš, zle si poradíš. Sb. uč. Zlý pes ani sám sní, ani druhému dá. Č. M., Šd. Jedno k druhému, zlá žena chudému; komu se dostane, vždy jemu běda bude. Mus. — *Zlá vůle* = *nepřátelská*, *nenávisť*, die Feindschaft, Gehässigkeit. V zlé vůli s kým býti. V. Přibík Klenovský proti králi Jiřímu vzal jest zlů vuoli a jednal proti němu tajně všecko zlé. Let. 70. Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe a řídké pivo pí. Prov. — **Zlý** *mníšek* = *šalamounek*, *mordovník*, aconitum napellus. FB. 71., Rostl. — **Zlá**, f., subst. Se zlou se potázati, poraditi, sich schlecht rathen; zlou kouti (něco zlého obmýšleti), mit etwas (Bösem) schwanger gehen. D. — **Zlé**, ého, n., subst. = *zlá věc*, *neštěstí*, ein Uibel, das Böse, Unglück, Unheil. Zlého přiti, žádati; Vše zlé ho potkalo; Nevíš, co večír zlého přinese. V. Dožil se zlého. Sych. Taková nesvornosť království tomuto ku zlému přijíti by mohla. Zř. F. I. A. X. Zlým připomínati; Zlým zažiti, posloužiti. V. Natropiti mnoho zlého. Us. Lidé mu to mají za zlé. Us. Jak pak se máš? Ale tak, co čert za zlé nemá (tak tak). V Kunv. Msk. Nemějte mi za zlé. 1534. Matička jí za zlé měla, že . . . Er. P. 474. Uchovej pán Bůh, my vám to za zlé nemáme. Us. Šd. Že on toho se ctí učiniti nemůže, aby mu za zlé neměli. Pal. Děj. IV. 1. 150. Nemůžete jí v tom za zlé míti, že … Žer. 320. Neroď mu za zlé jmieti. Dal. 115. Neměj jemu za zlé. Hus I. 277. Kára ho, leda by čert za zlé nemal. Zátur. Za zlé míti. V. Množiti někomu zlé. Co se jim zlem býti zdálo; S tím nechci nic míti ani po dobrém ani po zlém; Při zlém vesele se tvářiti. Dch. Bývá všeho dobrého do třetice a všeho zlého do Boha. Sk. Oni jsou s ním na zlém (hněvají se). Us. Vk. Zlého zpomínati. Us. Kla. Na zlé ona mi něchce (zlého mi nepřeje). Slez. Šd. Od té doby jsou na zlém (jsou na štíru). U Dobrušky. Vk. Zlé snášeti, ale nečiniti máme. Us. Pominulo zlé, nastalo dobré. Zbr. Lžd. 92. Ale on nevedel, že mu to na zlô vynde. Dbš. Sl. pov. III. 45. Nepřišli jsme nikdy na zlé (nerozkmotřili jsme se nikdy). Slez. a mor. Šd. Lépe jest po dobrém než po zlém. Kká. Td. 253. Zlého by navařil (piva, zle by pochodil). Bl. 294. Zlé jedovaté široce se rozjídající. Prot. 69. Já mám každého člověka za dobrého, jediné leč bych od něho co uzřel zlého. Exc. Kohož nemože v zevné zlé přitáhnouti, toho povede ve zlé něčím dobrým jemu okrášle. Št. Duchu velikému zlému býti. Dal. 16. Zlý člověk to musí býti, kterýž pro své dobré dá obci zlým užiti. Ib. 10. Že císař řecký se naň hněvá a že Method, dopadne-li ho císař, zlým toho zažive. Proch. Ale jich zlého chytře hledáše. Ib. 99. 28. Střiehl *ho* ode všeho zlého. Výb. II. 15. Vzdálenosť dobra lepší než blízké zlé; Zlé, které prostředků nemá, jest lépe zamlčeti aneb běžeť nechati. Exc. Zlé s dobrým přichází. Alx. 1131. Nenie nic tak zlého, by v tom nebyl zisk jiného. Alx. Zlé se stává proti zlému, brzo se oplatí jemu. Alx. V. v. 1660. (HP. 40.). To jemu ve zlé obrátili. Bart. Ze dvého zlého menší zlé

zvoliti. GR. Mezi dvojím zlým raději k menšímu sáhnouti velí. Zr. Pak zlým se mi zase odplacují. Arch. II. 31. Neoplacuje se zlým za zlé; Nedávejte zlé za zlé; Pověsti lživé mnoho zlého činie; Meč nemyslí nic zlého, ale člověk hněvivý, jenž meč nese, ten zle myslí; Nemám s ním nic zlého činiti, aniž chci jemu co zlého přiti. Hos I. 161., 248., 377., III. 178., 181. Protož nezdá se mi, by zle bylo psáti Čechóm české knihy. Št. Kn. š. 3. 3. Do zlého jako s hory. Jg. I zlé bývá k dobrému. Sk. Kdo zlé zlým odpláci, bláto blátem líčí. Kmp. Č. 80. Zlé za dobré přijímati, to před Bohem mnoho platí; Dlůhá ve zlém je pamätka, ale v dobrém velmi krátka. Mor. Čo sa komu zlého stává, na ňom samém neprestává; Zlé se zlým sa nenapraví. Slov. Tč. Pán Bůh s námi a zlé pryč. Us. Tč. Zlému jak dobrému člověk přivyká. Lpř. exc. Nic není tak zlého, aby se neobrátilo v něco dobrého. Vz Neštěstí. Dobré se pomní dlouho a zlé ještě déle. Vz Msta. Lb. Za dobrô nečakaj, za zlô ťa nemine. Mt. S. Zlé nikdy nedbej hľadať, samo príde. Mt. S. I. 102. Dobré s dobrým a zlé samo; Kdo zlé strojí, nech se zlého bojí; Z mnoha zlého vol menší. Pk. Dobré sa so zlým mieša (vyčkej času); Zlé sa dlho nerobí (dlouho netrvá, brzo se vyjeví). Zátur. (Slov.). Zlé samo se nčl. Pk., Šd. Zlé zlým se zahání. Sb. nč. Dobré se snadno zapomíná a zlé dlouho vzpomíná; Neveď si pyšno, by na zlé nevyšlo; Zas dobre bude, až zle pomine. Bž. Z dvojího zlého menší vyvoliti. D. Zlé se musí zlým zahnati; Zlé se zlým zahání. Ros. Chceš-li zlému v cestu vjíti, nedej jiskře ohněm býti. Vz Opatrnosť. Dal. Zlé zlému ruku podává. Č. *Cf. násl.* — **Zlé**, zlého, n. = *zlý skutek, hřích*, das Böse, moralische Uibel, die böse That, Uibelthat, Sünde. Zlé páchati, milovati; k zlému náchylnu býti; zlé dědičné (hřích). Zlého nenáviděti. Kom. Jde ze zlého v horší. BR II. 375. a., Kom. Zlé znáti není zlé; ale zlé poznati a tak činiti, jest zlé. D., Č. Pachatel zlého. Dch. Zlé pán Bůh netrpí. Mt. S. I. 100. Děti sa podávajú na rodičov zvláště v zlom. Zátur. Hříšná náklonnosť, schýlenosť a pochylosť k zlému. Sš. II. 121. Dobrého neboj se a zlého varuj se. Us. Zlé jest hřešiti, Zlé nenie jiné, jen což se dobrému protiví. St. Kn. š. 16., 27. Zlé jest troje hřiech, nepokoj, utrpenie. Hus. I. 385. Kdo zlé činí, nechť podobné očekává. Exc. Vysoký dom, zlé — bývá v ňom (panské hříchy). Zátur. Od dobrého se rádo nlže a k zlému přilže. Šd. Příležitosť k zlému neškodí každému. Mor. Tč. Milé zlého počátky, ale konec žalostný. Sb. uč. Bž. Na zlé pokuta náleží ne česť. V. Dobré se daleko slyší a zlé ještě dále. Us. Nikdy nečiň, co je zlého, neujdeť zle trestu svého; Noti-li tě někdo k zlému, nechtěj býť po vůli jemu. Sb. oč. Z dobrého pokoj a ze zlého muka; Zlé se neutají a s dobrým můžeš před Boha i před lidi; Zlého se straň a jako hada chraň. Pk. Dobré nad zlým vítězí; Zlé zlým jmenuj a za dobré dobrým se odměňuj; Kdo se zlého odříká, ničeho se neleká; Zvykej dobrému, tak zlé na mysl nepřijde. Bž. Uč se dobrému, zlé ti na mysl nepůjde. Hkš. Dobré s dobrým a zlé samo. *Vz předcházející (Zlé).*

Zlýčín, a, m., byla ves v Rakovnicku. Tk. I. 85., 415., III. 84., 96., Arch. III. 498.

Zlýduch, a, m. = *zlý duch* Na Hané. Bkř.

Zlyk, u, m., der Schluchzer. Šd.

Zlykačka, y, f. = *škytačka*, das Schluchzen. D. Vz Zlýkání.

Zlykání, *vzlykání* jest krátký, rychlý, usedavý vdech (obyčejně při pláči aneb po něm), das Schuchzen. Vz více v S. N. a Zlykačka.

Zlykati, *vzlykati* = *škytati*, schluchzen. Dítě plačíc zlyká. Us. Šd. Plačte oči, plačte, enom nezlykajte, čeho ste navykly, toho odvykajte. Sš. P. 419. — **kdy: při, po** pláči. Vz Zlykání.

Zlykavec, vce, m. = kdo zlyká, vzlyká, der Schluchzer. Mor. Šd.

Zlysalosť, *zlyselosť*, i, f., die Kahlheit.

Zlysalý, *zlyselý*, kahl. Z. úskalí. Krok II. 422.

Zlysati; *zlyseti*, el, ení = *lysým se státi*, kahl werden. Hlava zlysela. Hlas.

Zlyselosť, i, f. = *zlysalosť*.

Zlyselý, vz Zlysalý.

Zlyseti, vz Zlysati.

Zmacati, *zmaceti* = *omakati*, betasten, herausfühlen. — **co čím:** ránu prsty. Na Ostrav. Tč. — **co (kde):** kuří hnízdo ve slámě. Ib. Tč. Když on (řezník) dobyčátko zmacie. Hr. rk. 405. Cf. Výb. I. 224. 15.

Zmaceti, vz Zmacati.

Zmáčati = *smáčeti*. Vz Zmočiti.

Zmáčení, n., vz Zmočiti. Kříž. Por. 37., 340.

Zmáčený; *-en, a,* o, nass gemacht. Vz Zmočiti.

Zmáčeti, vz Zmočiti.

Zmačkání, n., vz Zmačkati.

Zmačkaný; *-án, a,* o, zerknittert.

Zmačkati, vz Smačknouti.

Zmaďarčiti, il, en, ení, magyarisiren. — **koho.** Slovenský národ z. Hdž. Dědinu z. Lipa II. 184. Puta (pouta) ani okovy mňa preca nezmaďařily. Slov. Tč.

Zmaďařený; *-en, a, o,* magyarisirt. Z. Nitra. Pokr. Pot. 44.

Zmaďařiti, il, en, ení = *zmaďarčiti*. Us. Tč. — **co kde.** Jazyk svůj rodný v ústech z. si nechtějí. Pokr. Pot. 52.

Zmagnetěti, ěl, ění = *magnetickým se státi*, magnetisch werden. — **jak.** Železo snadno z-ti. Pdl. exc.

Zmagnetiti, il, ěn, ění, magnetisch machen. — **co:** železo. Pdl. exc.

Zmagnetovati, vz Zmagnetiti. Mj.

Zmáhání, n., vz Zmoci. Z. se moci něčí, der Aufschwung, die Zunahme. Us. Z. se zvěři, der Anwachs, das Uiberhandnehmen. J. tr.

Zmáhati se, vz Zmoci se.

Zmahomedětí, ěl, ění, ein Mahomedaner werden. Šf. Starož. 457.

Zmahomediti, il, ěn, ění, mohamedanisch machen. Šf.

Zmach, u, m. = *porouchané vejce*, ein verletztes, angeschlagenes Ei. Us. — **Z.** = *vzmach*, der Schwung. Z. perutí. Dch. Kropáč (kostelní mosazný) vzal z. a vybrunk z ruky. Dch.

Zmáchání, n., die Befleckung usw., vz Zmáchati. O.

Zmáchaný; *-án, a, o*, vz Zmáchati. — Z. = *opilý*. Ten je zmáchán. Vz Opilý. Us. Sn.

Zmáchati = *máchaje pošpiniti*, besudeln, beflecken. — **si co**. Puch. — **Z.** = *zmokřiti*, nass machen. — **co (kde)**: šaty na dešti. Mor. Tč. Kdes holubičko lítala, že's své pérečka zmáchala? Sš. P. 250. — **Z.** = *vymáchati*, durchschweifen. — **co kde**: prádlo ve studené vodě. Us. Tč. — **Z.** = *vybíti*, durchprügeln. — **koho čím jak**: kyjem po hřbetě. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *zkoupati*, *do neštěstí přivésti*. — **koho**. U Král. Hrad. Kšt. — **se**. Zmáchal se = 1. *pomazal se*; 2. *do neštěstí přišel, zkoupal se*; 3. *zmokřil se*, sich nass machen; 4. *opil se*, sich berauschen. Us. Vz Zmáchaný.

Zmachlati, *zmachlovati* = *zmásti*, verfitzen. — **co komu**: karty. Sych. — **co kde** = *smačkati*, zerknittern. — **co kde**: šaty v kuffe. Mor. Tč. — **Z.** = *špatně udělati*, verpfuschen, schlecht ausführen. — **co**. U Uher. Hrad. Tč. — **Z.** = *něco zbryndati, nerozumně jednati*, unvernünftig handeln. Us. u Jilem.

Zmájiti, il, en, ení = *omladiti*, verjüngen. — **co čím**. By se duch tvůj kouzlem jejich zmájil. Sš. Snt. 60.

Zmak, u, m. = *zmek, zmok*. Slov. Šd., Hdž. Šlb. 36., Č. Čt. II. 386.

Zmakati, kám a či = *omakati*, betasten. — **co**. Vz Zmacati.

Zmäkati, vz Smočiti.

Zmakčiť, il, en, ení, *zmakčovati* = *změkčiti*. Na Slov. Bern., Hol. 407.

Zmakle = *změkle*. Slov. Bern.

Zmaklý = *změklý*. Slov. Bern., Pokr. Pot. 46.

Zmaknouti = *změknouti*. Slov. Bern.

Zmakošiti, il, en, ení = zbíti. Slov. Ssk.

Zmäkotvarstvo, a, n., die Bossirkunst. Na Slov. Ssk.

Zmála, *z mála* = *skoro*, bald. Z. bych směl říci. V. Z. že jsem neumřel. Bern — *Z mála*, von dem wenigen. Vz Málo. Z mála málo dať sa može. Bern. Z mála Bůh požehnává. Kld. II. 17.

Zmalátnělosť, i, f. = *mdloba*, die Abgespanntheit, Schwäche. Z. (kleslosť) ve mravech, die Demoralisation. Šp. Propuklo vědomí předešlé z-sti v okolí našem. Sh. vel. I. 32.

Zmalátnělý = *mdlý, ochablý*, schwach, abgespannt. Z. vkus. Osv. I. 367.

Zmalátněti, ěl, ění = *malátným se státi*, schwach, abgespannt werden. — **čím**: zahálkou. V. — **v čem**: v zahálce. V. — **kdy**: po nemoci, po neštěstí z. Us. Tč.

Zmalátniti, il, ěn, ění, schwächen, abspannen, ermüden. — **koho**, Rk., **čím**. To neštěstí ho zmalátnilo. Us. Tč.

Zmálel, n, m., embelia, die Embelie, rostl. Z. meruzalkový, e. ribos. Vz Rstp. 1028.

Zmalení, n. = *zmenšení*, miosis, μείωσις, die Verkleinerung.

Zmalený; *-en, a, o*, verkleinert. Rgl. — **jak**. Malé zostatky Slavianstva v Germanii odslavianěného a zo mnohých milionov *až na pol druha stotisíc* z-ho. Slov. Hdž. Vetin. 74.

Zmaleti, el, ení, klein, kleinmüthig werden. Chč., Plác.

Zmalevati = *zmalovati*. Z-ný obraz. Hns I. 76.

Zmálička, vz Zmála.

Zmaličkiti, il, en, ení, *zmaličkovati* = *zmenšiti, zmaliti*, klein machen, verringern; **se**, klein werden. Peš. Prodr. Z. 1.

Zmaliti, il, en, ení; *zmalovati* = *malým učiniti*, klein machen, verringern, verkleinern. — **co**: řeku, V., Kom., chléb, Pr., míru; počet svých ctitelův. Ráj. — **co čím**. Svu chválu něčím z. Pís. 1529. Otok lékem. — **komu**. Zmalil mu daň (zmenšil). Us. u Dobruš. Vk. To se mi peníze zmalily (ubylo jich). U Rychn. Msk.

Zmalomocnělý, aussätzig. V. Vz násl.

Zmalomocněti, ěl, ění = *znemocněti* krank, siech werden; *malomocným se státi*. Aussatz bekommen. — **od čeho**: od smradu Záv.

Zmalomyslněti, ěl, ění, kleinmüthig, zaghaft werden, den Muth verlieren. Lpř. Když si vše rozmyslil, z-něl a přál si smrť. Němc. I. 194. Otcové nepopouzejte děti svojich, aby nezmalomyslněly. Sš. II. 226 — **čím**: porážkon, Šml., starostí. Č.

Zmalomyslniti, il, ěn, ění, kleinmüthig, zaghaft machen. — **koho**. Jg.

Zmalovaný; *-án, a, o*. Vz Zmalovati 2. Ten je zmalován = zbit. Us. Dch. — **čím**: živými barvami. Mt. S. 1. 84.

1. **Zmalovati**, vz Zmaliti.

2. **Zmalovati** = *pomalovati*, bemalen. — **co**: líce. V. — **koho** = *osočiti*, anschwärzen; 2. *zbíti, stlouci*, abdreschen, abprügeln. D. — **koho čím**: holí. — **komu co**: záda (zbíti ho). Us. Poslední súd mu z-val (vymaloval). Hol. 172. Pri obede, keď najlepšie hodovali, princeska si matku svoju z-la a potom jej ten malý obrázok dala. Dbš. Sl. pov. I. 368. — **co koho jak**. Z-li zloděje, že na něm nebylo místečka zdravého. Us. Semrd. Z-luji tě, že tě čert nepozná. Us. Tč., Šd. Klašter sv. Jakuba z-ván s erby rozličnými. Dač. I. 204. — **co čím**. Z-la oči své líčidlem. Proch. Bibl. děj. I. 192.

Zmámenec, nce, m. = *zmámený člověk*, der Verblendete. Č.

Zmámení, n., die Verblendung, Bethörung. Jel., Berg. Aby to očarování a z. přestati mohlo. Sš. II. 46.

Zmámenosť, i, f. = *zmámení*. Aqn. — **Z.** = *blud, zmámení*, delirium, der Irrwahn, Irrsinn, das Faseln. Ja.

Zmámený; *-en, a, o*, verblendet, bethört, betäubt, getäuscht. Z. oko, Čch. Bs. 95., smysly, Vrch., hlava, Čch. Petrkl. 32. Křičíš jako z-ný. Kol. ván. 171. Chodí pořád jako z-ný. Us. Šd. Byl co zmámený. Čr. — **kde**: na mysli, V., na smyslech. — **čím**: hrůzou, Kom., milostí. Dh.

Zmámiti, il, en, ení = *přítomnosť smyslův odníti*, betäuben, betäubt machen; *v omyl uvésti*, täuschen, bethören, verblenden. — **koho**. Troj., V. To bláznovství lidské zmámilo mysli. Kom. Ti viac vinni, ktorí ma

z-li. Zbr. Lžd. 175. — **koho kde: na** mysli. Br. — **koho čím:** nástrahami. Kom. — Br. Kůň mnohými nemocemi zmámen bývá. Db. Ďábel jsa otrápen a zmámen svú zlostí, epe na Boha vinu. Hus I. 88. — **se.** Když pak stal se zvukot tento, sešlo se množství a zmámilo se. Sš. Sk. 17. A škoda toho šuhaja! aký to bol človek, kým sa nedal zmámiť. Klčk. Zb. III. 23.

Zmandelovati obilí = *do mandelů složiti*, in Mandeln legen, mandeln. Us. Šd.

Zmandlovati = zmanglovati. — *Z.* = *zmandelovati*. Slez. Řež už z-dloval. Šd.

Zmandrčený; *-en, a, o* = *zmatený*, verwirrt. Mor. Vck.

Zmanglovati, fertig mangeln. Vz Pováleti. — **co kde:** prádlo.

Zmanný = *namanulý, nahodilý*, zufällig. Z. Napoleonova podoba. Pld. IV. 156.

Zmanouti si, ul, utí = *umysliti si*, sich in den Kopf setzen, sich einbilden. Us. — **si co.** Div. z ochot., Rk.

Zmante. Ani z. = *dokonce nic*, gar nichts. D.

Zmar, u, m., **zmára**, y, f., zmáry, pl. = *zmaření, mizina*, das Verderben, der Verfall. Z. od *mr* v mříti; *r* se stupňovslo v *ar*. Ht., Gb. Hl. 146. Na zmar, k zmaru přijíti. D., Puch., Mus. 1880. 183., Kram. Něco na z. přivésti, uvésti (zmařiti). Zlob. Bez zmaru (bez porušení). Us. Tekou na zmar slzy proudem. Měst. bož. Ve z. přijíti. Živnosť jde na z. (na mizinu). Nz., J. tr. Zpupní jejich dnové se jim ve zmar zvrátí. Dch. Z. vlasti, Kká. K sl. j. 209., sil, SP. II. 80., naději. Čch. Bs. 3. Práce roku dlouhého přichází ve zmar. Cimrhnz. Myth. 43. Tak daleko to s ním došlo, že již byl na zmar. Us. Dej mu kousek, aby mn nepřišlo na zmárn (aby se mu něco nestalo). U Hrad. Kšť. Proč jde krása takto náhle k zmaru? Sš. Bs. 185. Všeliké úsilí proti vůli boží podniknuté na zmar vychází. Sš. Sk. 240., J. 30.

Zmarasiti, il, šen, ení, zertreten, in den Koth treten, verschmieren, besudeln. — **co.** Na Mor. Mtl., Tč.

Zmarastiti, il, štěn, ění = pomarastiti. Us. Šd.

Zmárati = *zmírati*. Vz Zemříti.

Zmaření, n., die Verderbung, der Verlust, Mord, Fall usw., vz Zmařiti. Z. času, dítěte. D. Přišla naše práce k z. Sych., Er. P. 243. Že musíš přijíť v z. Er. P. 487. Z. na poctivosti nésti. Pr. měst. K z. přijíti. Us. Byť jistota na dluh k z. přišla. Er. Z. ceny not, die Werthvernichtung der Noten. Šp. Z. slibu, die Irritation des Gelübdes. MP. 113. Vz Slib. Svědek na cti své úraz a zmaření ponese. Bdž. 132. V z. někomu něco obrátiti. Bart. II. 23. Strany Krista, aby i tím ukázáno bylo jeho se pro nás snížení a zmaření. BR. II. 5. b.

Zmařený; *-en, a, o*, verloren, verdorben, vereitelt, verunglückt, zu Grunde gerichtet, gefallen usw., vz Zmařiti. Z-ný čas nevrátí se zas. Z-ná sůl téměř. Mus. Z. cesta, Ktk., žití, Čch. Ba. 57., síla. SP. II. 79. A devy stojá jako z kameňa, nádeja je z-ná. Sldk. 7., Ntr. V. 6. — **kde.** Vše jest na něm zmařeno. D. Na cti z-ný (bezectný). Pr. měst. Dcera na poctivosti z-ná. Pr., Zř. m. 1604.

Zmařeti, el, ení = *na zmar přijíti*, zu Grunde gehen, vernichtet werden. Veleš.

Zmarhati = *zmrhati*. Slov. Zátur.

Zmařile, kränklich; ehrlos. Vz Zmařilý.

Zmařilosť, i, f., die Verdorbenheit, Weichlichkeit. Z. tvých dětí. Jel.

Zmařilý = *zmařený, zkažený*, verdorben. Všecka útočiště k jiným z-lá budou. Žalm. — *Z.* = *mravně zkažený, zženštilý*, verzogen, verweichlicht. Kom., Bart. 336. 27. — **kdy:** v mladosti. Rvač. — **na čem:** na cti (zhaněný, bezectný), übel berüchtigt. V. Žena na poctivosti z. Eus., Bck. II. 2. 9.

Zmařitel, e, m., der Verderber, Vernichter.

Zmařitelka, y, f., die Verderberin, Vernichterin.

Zmařitelný, verderbbar, vernichtbar, vertilgbar. Lpř.

Zmařiti, il, en, ení; *zmařovati* = *na zmar přivésti, zkaziti, zničiti*, verderben, vernichten, vertilgen, vereiteln, zu Grunde richten, kassiren; **se** = *zničiti se*, sich vernichten; *smrhati se*, sich vergehen, fallen (von Jungfrauen); *nepodařiti se, na zmar přijíti*, scheitern, zu nichts werden, sich zerschlagen. — **koho, co:** čas, V., D., den, náklad, práci, Jel., něčí úmysl, naději, předsevzetí, listy, zápisy, D, plod. Us. Z. něčí úmysl, Mus. 1880. 452., vola (ztrhati), Rgl., dítě (zahubiti), Šd., něčí tužby a naděje, Čjk. 85., záměry, úklady. Mž. 123. Ty nešťastná lúbosť, zmarila si ľudských srdcí už dosť. Sl. ps. 367. Zmařím moudrosť moudrých. Sš. I. 166. Své zbožie z. ZN. Božie slovo z.; Tedy všechna kánie prvnějšie by k spasení zmařil; Život z. Hus I. 364., III. 120., 253. — **čeho.** Ten toho zmařil (neurčitou měrou). Šd. — **kde.** Syn boží v tom díle spásy lidstva zmařil se. Sš. J. 262. Člověk sprostný veškeren čas v kostele zmaří. Hus I. 77. — **kdy.** Z. něco v zárodku. Lpř. Děj. I. 88. — **(co) čím.** Další záměry jeho smrtí zmařeny jsou. Šmb. S. II. 273. — **co s čím.** Zmařil s tím celé dva dni. Us. Šd. — **co na jak dlouho** Úmrtím Kazimíra zmařen byl pokoj Polska na déle než celé století. Ddk. IV. 98. — **co v čem:** čas v zahálce, V., mladosť v smilství. Jel. Čas v takých nehodách zmaříme. Hus I. 128. — **co o čem.** Ani slova o tom z. nechce. Trip. — **co odkud.** Já tě ze světa z. dám (usmrtiti). Sš. P. 138. — **koho, se na čem:** na cti, na poctivosti. Us. Z. se na poctivosti panenské. Puch. — **se.** Sami se zmařujeme. V. Koupě se zmařila. Us. Dch. Jednomu se dobře daří, druhému se všecko zmaří. Lom. — **se komu** Dcera se mu zmařila. Pr. měst. — **co proč.** Pro skúposť nezmařuj duše. Št. skl. Zmařil se pro nás. Kram. — **jak.** Čas marně, neužitečně z. V.

Zmarkotněti, ěl, ění = *markotným se státi*, melancholisch, traurig werden. — **nad čím.** Ostrav. Tč.

Zmarkotniti, il, ěn, ění, misstimmen, traurig, melancholisch machen. Na Ostrav. Tč.

Zmarnělý, vz Zmarněti. Mus. 1880. 207.

Zmarnění, n., vz Zmarněti, Zmarniti.

Zmarněný; *-ěn, a, o*, vz Zmarniti.

Zmarněti. ěl, ění = *marným, neplatným se státi*, vergeblich, leer, eitel werden. Všecka práce naše zmarněla. Jg. — Z. = *marnivým se státi*, eitel werden. — **čím**: něči chvalou. — **kde**. Řekové a Římané z-něli v myšlěnkách svojich. Sš. II. 119. (I. 26.).

Zmarniti, il, én, ěnl = *zmařiti*, vernichten, vereiteln, verderben; *utratiti*, vergeuden; *utratiti, odpraviti, usmrtiti*, zum Tode verurtheilen, tödten; *marným učiniti*, schwelgerisch, unwirthschaftlich machen. Němc. VII. 100., Sš. P. 573., Pal. — **co, koho**. Z. vražedníka (utratiti). Baiz. Tak tu ženu zmarnil (marnivou učinil). U Rychn. Msk. Něčí úmysly, naděje z. Tč. Kdo mi vráti zašlé doby, čo jich mladosť z-la? Na Slov. Č. Čt. II. 136. Když penize za jedno dítě zmarnil, zase druhé vzal a prodal. Kld. II. 83. Dvě duše z-la, sama zkameněla. Sl. ps. II. 79. Zabili, z-li naposedy aj ju. Sl. Spv. III. 111. A kráľ mu přislíbil, že ak toho draka zmarní, istotne jeho dceru dostane. Dhš. Sl. pov. I. 4. — **jak**. Pán poviedal, že ak mu ja tů podkovu nedám, že ma dá bez všetkého práva zmarniť. Dhš. Sl. pov. I. 118., Er. Sl. čít. 68., Mt. S. I. 87. — **se (kde)**: v lehké společnosti. Mor. Tč. Radšej zmarním sa (zabiji), akoby som to trpela. Phld. IV. 237.

Zmarolibý = *zmaru, zkázy žádostivý*. Kaln. 208.

Zmařovati, vz Zmařiti.

Zmasaření, n., die Hinschlachtung. Dch.

Zmasařený; *-en, a, o*, zerfleischt, massakrirt. Ostrav. Třikrát zaťal, vždy do plecných kosti, z-ný je hrozne, než žije. Slov. Zbr. Hry 78.

Zmasařiť, il, en, ení, zerfleischen, massakriren. Na Ostrav., Slov. Tč. — **koho**. Dobytok odohnali a osm ľudí zmäsiarili. Sl. let. III. 150.

Zmasilosť, i, f. = *změklosť kostí*, die Knochenerweichung. Ja.

Zmasilý = *na maso vykrmený*, fleischig. Z. vepř. Us. Ta jalůvka, husa je hezky z-lá. Us. Vk., Msk.

Zmasiti se = *ztloustnouti*, Fleisch bekommen, dick werden. Kůň se zmasil. Us.

Zmásliti, il, en, ení. — **se**. Tato smetana sa ľahko zmásli, wird leicht gebuttert. Dhš. Obyč. 60.

Zmásti, zmatu (zastr. změtu), zmeť, zmátl zmaten (změten), zmatení (změtení) = *v nepořádek uvésti, splésti*, verwirren, verrücken. — **co**. Z. počty. 15. stol. Z. půhon (nedopatřením pohoršiti, neplatným učiniti). A když póhon svědčie, tehdá póhon kaž zmiesti (ztratiti) prvý. Kn. rož. čl. 75., 76., 84. I starý tkadlec někdy přízi zmate. Prov. Z. listy, D., přísahu. Vz Zmatek. Ktož změte (přísahu), ten ztratí. O. z D. 22. Někoho z.; Stav věcí z. Dch. Uhři svůj orduňk zmátli. Dač. I. 219., 189. Tak jste lidi zmátli a spletli. MP. — **co komu**. Někomu rozum z. Mus. 1880. 9. Já jsem si to zmátl. Us. Dch. Zmátl mu šiky. Bl. 296. To děvče mu zmátlo hlavu. Dcb. Ale pán Bóh zmátl jim cestu, že sú nevěděli, co mají činiti. Hus II. 115. Zmátl jim jazyky, Br., hlavu, koncept, předsevzetí. — **koho, se kde**: v řeči. D. Z. se v úmluvě. O. z D. Koho **u** víře, Lom., **na** žalobě. Pr. Z. se **při čem**. Rk. — **co čím**: námitkami. Pr., J. tr. — **co komu čím**. Někomu něčím smysly zmásti. Vrch. — **se proč**. Pročež i ti rodové se nezmátli, dokudž Kristus nepřišel. BR. II. 5. a.

Zmastiti, il, štěn, ění = *pomastiti*, fett machen. — **co**. Jg., Mtl. — **Z.** = *zbíti*, durchprügeln. — **koho**. Us. Také na Mor. Šd., Vck., Mtl. — **Z.** = *shudlařiti*, schlecht durchführen, verpfuschen. — **co**. Tys to zmastil! Mor. Šd., Mtl.

Zmaškrtiti, il, cen, ení = *smlsati*, zusammennaschen. Na mor. Val. a Slov. Vck., Bern. — **Z.** = *zaviniti*, verschulden. — **co komu**. Musela mu neco moc z., že sa tak dlúho na ňu hněvá. Bern.

Zmaštění, n. = *pomaštění* atd., vz Zmastiti.

Zmaštěný; *-ěn, a, o* = *pomaštěný*, fett gemacht, vom Fett beschmiert. Hdk.

Zmat, u, m. = *zmatek*, die Verwirrung. Rvač. Slova jsouce sobě odporná sama sobě na zmat jsou, heben einander auf. Šf. Rozpr 39.

Zmatati = *zmásti*. Na Mor. a Slov. Kol. ván., Lipa II. 354.

Zmatečně = *na zmat*, verworren, verkehrt. Něco z. učiniti. Bih. — **Z.** = *na zmatek, neprávě*, unrechtmässig. Z. koho pohnati (proti právu). Vš. Seznáš-li, žes z. pohnal, máš dvojí cestu; Též při dědiciech přidání nebo nepřidání a při jiných výmienkách nesčíslných věrné a pilné má býti vyptávánie, aby se lidem proti vóli jich nic ve dsky z. nekladlo; Poněvadž Hanuš póvod (nom.) z. jest žalohu položil, páni ten póhon zdvihají; Ktož běře pro viece než má bráti, též kto na český groš běře, nemaje než na míšenský bráti, i tento i onenno z. běře. Vš. Jir. 54., 320., 422., 425.

Zmatečnosť, i, f. = *spletení*, die Verwirrung. Z. řeči. Reš. — **Z.** = *nepravosť*, die Unrechtmässigkeit. D., Pr.

Zmatečný = *zmatený*, konfus, verworren, verkehrt. Z. řeč, počet, Jel., cesta (omylná), Us., učení. Apol. Zprávy (o bitvě) jsou tak z-né a stranné, že obrazu jasného nelze podati; O válce té zachovaly se tak chudé a z-né zprávy, že téměř nic jistého udati nelze. Pal. III. 3. 152., IV. 2. 437. Z. zprávy. Šf. I. 480. — **Z.** = *nepravý, proti právu*, unrechtmässig. Z půhon, die Nullität bei der Klage, D., Zříz. F. I. D. XXXI., Zř. z. Jir. D. 32., D. 6., pře, verwickelter Handel, Th., svědkové, Brikc., odpor, Vš., stížnosť, Nullitätsbeschwerde, f. Z. (zrušovací) stížnosť slove taková, kterou dovolává se sporná strana u vyšší instance toho, aby jistý nález zrušen byl proto, že se v líčení pře aneb v nálezu vyskytnjí nesprávnosti, jimiž zakonní formy byly porušeny. Vz více v S. N., Zmatek. Podati provedenou z. stížnosť, eine Ausführung der Nichtigkeitsbeschwerde überreichen. J. tr. Z. přísaha. Bdl. To svědomie jest nebodné a z.;

z. kšaft. NB. Tč. 184., 194. Hleď, aby nic z-ho, nic proti právu, nie proti obyčeji a zvyklosti neučinil; Povede-li na cizie dědictvie, z-čně bránie bude; Z. žaloba, pohon, pře líčenie. Vz Vš. Jír. 108., 327., 422. — Z. = zmatky milující, nepořádný, Unordnung liebend, unordentlich. Kteráž (lesť) se od zmatečných lidí děje. Vš. Z. tovaryš. Sedl. Rychn. 37. 8. — Z. člověk, ein Unterthan, bei dessen Entlassung ein Formfehler geschah, in Folge dessen die Entlassung ungiltig wurde. Vz Gl. 387.

Zmatek, tku, *zmateček*, čku, m. = *zmatení*, die Verwirrung u. das, worein etwas sich verwirrt. — Z. = *do čeho se ptákům nohy zapletají*, das Wirrgarn. Pták se do zmatků zapletl. Kom. — Br. — Z. = *zmatení*, *nepořádek*, *zmatenosť*, die Unordnung, Verwirrung, Zerrüttung, der Unrath. Přichází na zmatky; V divně z-ky ubíhají. Kom. Z. obce, mysli, smyslův, D., věci. Jel. Stal se z. u vojska. Kram. To ho v z. uvedlo. Us. Z nad zmatek; To je učiněný z.; Doba zmatků plná; Nastal veliký z.; Stalo se to v tom zmatku. Dcb. Na lodi zmätok. Č. Čt. I. 89. Přijde-li na zmatek česť, brdlo, statek, nechť sobě mají, nic tím nezískají. Pís. náb. Z. hlasů. Kká. K sl. j. 175. Z-ky politické. Us. To zapříčinilo tým větší strach a zmätok u našich. Lipa 90. Z výšin tých hľaďme v zmatok nízký. Sldk. 268. Statek (tvůj) jde na zmatek. Er P. 165., 365. Smrť přivedla vše na z. Er. P. 519. Hodlaje kořistiti z obecného zmatku postoupil Jindřich až k Magdeburku; Jarloch nemalý z. jest způsobil popletením jmen obou knížat. Ddk. II. 305., III. 194. Aby nehledě na úmluvy pražské nakládal se svou tchyní dle libosti, an prý skrze to v Čechách z-ků míti nebude. Pal. Děj. III. 3. 281. Ač i v těch (vněnostech) na z-ku byli. Sš. J. 128. Nemohli manželstvím takovým z. v posloupnosť dědin jednotlivých kmenů uvésti. Sš. L. 8. Chvála otci nebeskému, jakož byla na počátku tak buď věčně i bez zmatku. Výb. II. 26. Neb když bych tobo spisu neměl, mělť bych skrze to veliký z; Tomu sám rač porozuměti, že by to bylo králi z., tudiež i nám. Arch. II. 12., V. 316. Bohatý šátek a chudý statek dělají na počtech (na poli) z. Prov., Tč. Na velký pátek děje se zmatek. Slez Šd. Bez rozumu statky jdou na zmatky. Prov. Šd., Tč. Dobré děti krásný statek, zlé pak děti v domě zmatek. Prov. Šd. Zvykej, hospodáři, pořádku, ujdeš zmatku na svém statku. Tč., Hkš. Pro statek vložil sobě na hrdlo zmatek (špatnou ženu). Mus. Tvě věci na zmatcích jsou. Mudr. Vz *Přivésti* co čím na co a *stran* **pořekadel** *ještě*: *Drt*, *Kydeno*, *Lad*, *Noha*, *Pivovár*, *Šiti*. — **Z.** *v soudnictví*: *pohnání ku právu svévolné a nedovolené*, *zmatečný půhon*. Vz Klěska, S. N Die Unklage, frevelhafte, unbegründete Klage, unrechtmässige Ladung o. Vorbescheid, Nullität. Jg. Z. jest nesprávnosť a vada taková, že se jí řízení buď započaté aneb již skončené v nic obrací a ruší. Vz Zmatečná stížnosť a více v S N. Z. při žalobě, při práva vedení po náleziech, při nvázání s komorníkem, při brání, při otpořiech. Vz Vš. 572. Ten půhon nebude na z. Vl. zř. 73. O poslúpenství jdú svědci proti svědkóm vše se zmatkem a kdož změte, ten ztratí a druhý ziště; Pakliby řečníka nemohl mieti, ale sám otpovíedaje nemá zmatkem ztratiti (ob formalia). O. z D. Kdožby kterou při prosondil sondem a rozsudkem rozsonzen byl, požene-li z ní po druhé, učiní ten půhon na zmatek. Zř. F. I. D. XXXII. Zmatku kdo by se dopustil, jaká na to byla pokuta? Vz Zř. z. Jír. D. 31., 14. O zmatcích vz Vš. Jir. 468., 469. Z cizí věci kdo viní, zmatku se dopouští. Pr. Z. nic jiněbo není, než patrné práva zlehčování; všetečnou neváženosti usilovati o to, aby k vůli jeho nařízený pořád práva se jako zmátl. Pr. měst. Tu jest strana odpierala, že jest nepravě komorníka vzal na zmatek. Arch. III. 315. Pakli by kto zatčen byl maje na zemi dědietvie, na z. by zatčen byl; Hleď, móžeš-li z. najíti při póhonu svého žalobníka; Na z. pohánie takový; Kateřina z Praby pohánie Matěje z Žatce, chtiecí mieti pro ten nápad viece než jeden diel, i nalezen jí zmatek a věčc; Poněvadž on Otík pohnal jej žida o tu při, kteráž jest prve mezi nimi rozsúzena, že jest toho učiniti neměl a že jest jej na zmatek pohnal; Odpor na z.; Na z. učiniti, hnáti; Poněvaž jest on Jan ty dědiny prve zapsal a potom k odporu pohnal již tu nic nemajíc, protož ten póhon učinil jest na zmatek; Jest ještě jiný zmatek, kdež póvod jsa v pravdě proti svému bezprávníku spravedliv, samým práva neznániem nohama v zmatek vchází. Takový póhon jest (stal se) na z.: Když se póvod čehožkoli jiného v své žalobě doloží, čehož potom v při vedení okázati nemóže, v z. uohama vejde; Ktož kde v žalobě svě svědomie se dokládá a potom na súdě stoje žádného neokazuje, ten v z. upadá; Z. si udělati, z-ku se uvarovati; z-ku se dopustiti; z-ky se přiházejí, stávají; z-ky při uvázánie bežie. Vz Vš. Jir. 28., 62., 294., 336., 348., 384., 418., 419., 422., 424., 425. Z-ky, které při žalobách běží. Vz Vš. 427. O zmatciech vz Vš. IX. 2., 3., 4.—9. — **Z.** = *klička*, *úskok*, *odpor*, die Ausflucht, Verzögerung, Widerrede, Beirrung des Rechtes, Irrung, Intrique. Při těch přech řečníci mnohá osvědčování a zmatky obvykli jsú činiti. CJB. 387. Povinen jsem zaplatiti bez zmatku a odporu i dalšího prodlévání všelikého. Faukn. Jej (pohnaného) činil poručník nemocna a ten těhož dne přišel před úředníky zdráv jsa: tehdy páni nalezli, ponidž jest zmatków hledal pohnaný, že jest svú při ztratil. O. z D. Takoví mají pánům jich beze všeho zmatku vydávání býti. Zř. F. I. J. XXVIII. A když jim tak učiníme a zaplatime, jakož se píše, majíe nám bez zmatku lidí a vsi postúpiti. 1467. Ahy mi na tom zboží zmatky činil; Činí mi z. na měm spravedlivém věně, na měm dědictví. Půh. II. 162., 372., 433. Dobytek na z. zajímati. Vš. Jir. 336. Nikomu v ničem zmatkův a překážek nečiniti. Zlob. Pakli nepřijde pohnaný, při svú beze všeho zmatku ztratí. Vš. — Z. Přísaha se zmat-

kem a bez zmatku (písař přísahu předčítal a která strana přísahu po něm říkajíc se zmátla, ztratila při). Jg. Přísahy mají býti se zmatkem, kromě očista má býti bez zmatku. Pr. zem. Cf. Jg. Slov. Přísaha jest dvojie, se zmatkem jedna, bez zmatku druhá; Přísahy bez zmatku nie lehčejšie nejsú přísah se zmatkem; Ktož přísahá bez zmatku; Přísaha za nemoc nenie se zmatkem. Vz Vš. Jir. 86., 43. Z., error, confusio, ve právnictví soudním 14. a 15. věku, když n. př. někdo přísahaje zajikl se, třásl nebo přeřekl se atd., tu hned řečeno: ‚Bůh ho soudil' (zmátl mu paměť) a pře jeho byla ztracena. Pal. Děj. II. 2. 145. O zmatcích a zaneprazdňování soudu vz Rb. str. 274., Právníka 1869. 704.—710., Kn. rož. (vyd. Bdl.) 143. — Z. *u soukenníků = potáč*. Vz toto.

Zmáteně, verwirrt, irre. Z. odpovídati, mluviti. Us.

Zmatenec, nce, m. = *zmatený člověk*, ein verwirrter Mensch. — Z., cerocoma, bmyz. Krok II. 255.

Zmatení, n., die Verwirrung, Verwickelung. Cf. Zmásti. Z. jazyků při stavění věže babylonské, die Sprachenverwirrung. Bibl.

Zmatenice, e, f. = *zmatenosť*, das Wirrwarr, die Verwirrung. Z. v církvi. Sych.

Zmatenina, y, f. = *zmatení, zmatenosť, zmuchlanina*, wirres Zeug, das Gewirre. Kom.

Zmatenisko, a, n., die Verwirrung. Exc.

Zmatenosť, i, f., die Verwirrung, Verworrenheit, Verlegenheit. Z. obce, mysli. D. Z toho na tvé smysly padá z. Msn. Or. 115. To všecko dělaly peníze, neb byla veliká z. Sl. let. I. 315.

Zmatený; *-ten, a, o = nepořádný*, in Unordnung gebracht, verwirrt, zerrüttet, irre. Z. vlasy, V., směsice, bitva, Us., soud, Kom., rozum. Jest všecek zmatený. Us. Z. vřava, Vrch., sen (nejasný), Us., křik. Hol. 113. — **jak**; v bromadu z. V. — **kde: na** mysli. Us. Tč. — **čím**: vášní. Vrch.

Zmateřelý = *který matky pozbyl*. Z. včely. Mor. Šd.

Zmateřeti, el, ení = *matky pozbyti, vymříti*, aussterben. — **kdy**. Letos nám troje včely z-ly. Mor. Šd.

Zmaterneť, el, ení, Mutter werden. Slov. Ssk.

Zmatháni, n., die Verwirrung, Verfitzung.

Zmathanosť, i, f. = *zamodrchanosť, zmatenosť*, die Verworrenheit.

Zmathaný; *-án, a, o*, verworren. D.

Zmathati = *zmásti, zmodrchati*, verwirren. — **co**. D.

Zmatičkovaný; *-án, a, o = opilý*, betrunken. U Nezamysl. na Mor. Bkř.

Zmatičkovati = *opiti*, betrunken, trunken machen. — **koho, se**. U Nezamyslic na Mor. Bkř.

Zmatina, y, f. = *zmatenina*, das Gewirre, Kauderwälsch. U Olom. Sd.

Zmátka, y, f. = *zmatek*. Židovka jest fortelná, bojím se, aby mi potom zmátku neudělala. NB. Tč. 52.

Zmatkovatěti, ěl, ění = *po okleštění ovoce nésti*, nach Beschneidung der Aeste Obst tragen. Puch.

Zmatlati = *pomačkati*, zusammenmauschen. — **co**: čepec. Us. — **kde**. Kaj si holuběnko litala, žes tak svoje popelaté pérka zmatlala! Zmatlala já sem jich **na** poli a to tobě, můj drahý Jeníčku, na vzdory. Pís. slez. Šd.

Zmátlý, verwirrt. Tak Slavimír k sešlým dokonal řeč na sneme otcom. Než tito rozděšeni a takúto pre náhodu z-li všetci bo v najvatšém poslúchali ešte mlčání. Hol. 54.

Zmatně, störend. Rk.

Zmatnosť, i, f., die Verworrenheit? Jg.

Zmatný = *plný zmatu*, verworren? Irr-? Kak bychom na té zmatné púšti šli a nezablúdili. Št. V té žalobě nic nemóž zmatného býti. Pr. zem. Z. blas, křik. Na Ostrav. Tč. Tam v ďaleku, tam v zmätnom na rozcestí, tam ucbýlila od pravej sa cesty. Pbld. III. 1. 52.

Zmatořiti se, il, ení = *k sobě přijíti*, zu sich kommen, sich erholen. Osení se zmatořilo. Us. — **kdy: po** dešti.

Zmatovati = *v zmatek uvésti*, ku př. půhon (aby nebyl platným). Výb. I. 124. Vz Zmatek (v Soudnictví), Zmateční.

Zmatu, vz Zmásti.

Zmaz, u, **zmazek**, zku, **zmazeček**, čku, m. = *zmaza, skvrna, plama, spliha*, der Fleck. Z. mastný. Techn.

Zmaza, y, f. = *skvrna*, der Klecks, Fleck. Reš., Rst. 524. Vz Zmaz. Z. v měsiei. Vid. list.

Zmazací, vz Smazací.

Zmazání, n., vz Zmazati. Křižmo řecky slove zmazánie latině; Z. ličidlem obličeje tvého. Hus III. 10., 179.

Zmazaný; *-zán, a, o*, beschmiert, fleckig, beschmutzt, besudelt; angeschwärzt, verunglimpft. — **čím**: krví, V., banebnú pověstí, Troj., nešlechetnostmi. V. Posmieva se, že úd ten jest hřiechem tak zmazán. Hus I. 145. Kóň blatom z-ný. Hol. 187. Z. břichy; Město mnohými nepravostmi a krví svatých z-né; Znal-liby sebe břichem tím z-bo býti. BR. II. 5. b., 16. a., 127. b. — **na čem**: na poctivosti. V. — **jak**. Rubáš má z-ný **po** kolena. Slez. ps. Šd.

Zmazatelný, verwischbar. Šm.

Zmazati, zám a ži, zmaž, že (ic), al, án, ání; *zmazávati, zmazovati = pomazati, potříti, pošpiniti*, beschmieren, beschmutzen, beflecken, besudeln; *očerniti, pohaniti*, anschwärzen, verunglimpfen. Z., unguere. Z. wit. 88. 21. — **co, koho**. Chtiece z. (pomazati) jebo tělo. Hr. rk. 79. Ti ho z-li (vybili mu). Us. — **co, koho, se čím**: rány, tělo mastmi. Mudr., Kat. 3038. Své ruce něčí krví. Jel. Se břichem, nešlechetnostmi. V. Která jest jebo ženu jazykem svým nešlechetně zmazala. NB. Tč. 247. Oči ličidlem z. Bj. Maria Magdalena nardem z-la jest hlavu i nohy jeho. Hus III. 53. — **se od čeho**. Kdo se dotýká smoly, zmaže se od ní. Br. — **koho v čem, na čem** = *očerniti, pohaniti*. Jg. Z. koho na poctivosti. V. Ať jiní v též zlosti sě nezmaží. Rd. zv. 688. — **kde**. Však viem, že zmaže se všeken v hovnách vědomě, nesměl by před krále, aby jemu nesmrděl. Hus I.

303. — **koho jak.** Poněvadž manželku jeho nepravě z. směla (verunglimpfen). NB. Tč. 247. Zmazal ho, až zůstal na mlatě. Us. Kšť. — **co odkud:** s tabule, auslöschen. Vz Smazati.

Zmazávati, vz Zmazati.

Zmazavětí, ěl, ění = *mazavým se státi*, schmierig werden. — **čím.** Kámen špatným černidlem atd zmazavl. Techn.

Zmazeček, vz Zmaz.

Zmazek, zku, m. = *záhuba, porážka, mor*, die Pest. Mor. Aqu. — **Z.**, vz Zmaz.

Zmazlení, n. = *rozmazlení*. Lpř. Děj. I. 71.

Zmaznačiť, il, en, ení, *zmaznati, zmazniti* = *zmazliti*. Slov. Zátur.

Zmaznati, vz Zmaznačiť.

Zmazniti, vz Zmaznačiť.

Zmazovatěti, ěl, ění = *mazovatým se státi*, schmierig, klebrig werden. Us.

Zmazovati, vz Zmazati.

Zmažditi = *zhmožditi*. Na Slov. Bern.

Zmdliti, vz Zemdliti.

Změděněti, ěl, ění, kupferartig werden. — **proč:** z-něl (zbledl) od strachu. Slov. Zátur. — **komu kde.** Krev mi v žilách z-la (ztuhla). Sl. ps. Šf. II. 128.

Zmednati, honigreich werden. — **abs.** Hrušky už z-ly, už sú zralé. Na Ostrav. Tč. — **kdy.** Březe na vesno zmednajú. Ib. Tč.

Zmedzí. Širokého dýmu hustě kotúče vybáňajúc z. (ze) seba. Sldk. 188.

Zmehnouti, hnul a hl, utí = *zmizeti, chybiti, selhati*, verschwinden, fehl schlagen. — **komu.** Zmehlo mu = sklaplo mu D. Zmehlo (se) mu. Dch., Šd., Jg. Zmehlo jim. Ebr. 58. — **koho.** Naděje ho zmehla. Vid. nov., Dch. — **sobě co** = *umysliti co*, sich etwas einfallen lassen. Když si něco zmehne. Us. — **Z.** = *zmeškati*, versäumen. — **co.** Zmehl stání. U Uher. Hrad. Tč.

Zmechovatěti, ěl, ění, moosig werden, mit Moss überwachsen.

Zmeci, vz Zmetati.

Zmedzí, praep., aus der Mitte. Slov. Loos.

Zmedziti = *vymeziti*. Slov. Bern.

Zmejiti a p., vz Zmýliti a p.

Zmek, zmak, na Slov. a ve Slez. *zmok*, a, m. = *duch ve způsobě mokrého ptáka (kury) peníze přinášející*, ein Geist in der Gestalt eines nassen Vogels, der Geld bringt Výb. I. 845. Na Slovensku je pověra, že po dešti objevuje se na ulici šotek v podobě zmoklého kuřete Kdo se ho ujme, toho po čas zásobuje vším, čeho si vyžádá; po jisté však době zaplatí to svou duší, již Zmok odnese do pekla. KB. 309. Z. v podobe umoknutého kurčaťa priplichtí sa k ľudom, žerie sám veľa, ale i vláči zbožie a peniaze do domu, kým v práci nepretrhne a nerozpukne sa. Ináč zprostiť sa ho nemožno. Aj v podobe obnivých reťazí spúšťa sa dnu kochom do domov, keď peniaze nosí hospodárovi. Kto nenadále zmáha sa a bohatne, o tom hovoria, že mu Zmok peniaze vláči. Dbš. Obyč. 117. Ľud až po dnes verí v Zmoka, ktorý v podobe zmoklej vrany dolu komínom peniaze vláči. Let. Mtc. S. IX. 1. 39. Z. umoknutý (nadávka). Mtc. S. I. 117., Dbš. Obyč. 45. Vláčí ani zmok. Mt. S. I. 98. Zmok mu nanosil. Frsc. Zor. 1. 7. Aj Zmoka aj Pikulíka ve svej má pesni i Škrátka. Hol. 322. Zmek močidla nezůstane, ani žába. Prov. Č. M. 222. Cf. Žába. Mokrý jako zmok. Bern. — **Z.** = *černoboh vláhy*. Slov. bajesl. P. Tótha I. 108. Zmok prinášel požehnánla v podobe zúrodňujúceho dážďa. Dbš Pm. 6. — **Z.** = *ohnivý drak v povětří též peníze přinášející*, ein feuriger Drache, der Geld bringt. Výb. I., Ž. wit. 90. 13. Bytosť Černoboha pamatuje se mezi lidem naším podnes ještě v podobě draka, jemuž pod Hostýnem smok, u Čechů zmek říkají. Ddk. I. 283 Z. je křídlatá potvora nesmírné velikosti; pohlcuje lidi i hovada. Na hlavě má zlatou korunu. Když spí, leží natažen jako jedle a pronikavě pIská. Když je hladov, řehce jako kůň a hlas se rozléhá stonásobně po horách a dolech. Cf. Smok. Na mor. Val. Vck. Mreba ženu som dostal, hodaj ohnivý zmok starů bahn vzal! Mt. S. I. 18., Sl. spv. III. 119. — **Z.** = *zlý duch, ďábel, čert*, der Teufel, Satan. Z. ldí nuzl zlú žádostí. Št. Uč. 5. a. — Tkad., St. skl., Hus. Zlí vlasti zmekové. Sš. Snt. 66. Přírodou, bytím, podstatou nebylí bohové, nébrž běsové, zmokové, zlodnchové. Sš. II. 47. Zmok ho vzal. Mt. S. I. 99., Dbš. Obyč. 44. Keď to okusl, z. ho vziať musí. Sl. ps. Šf. II. 62. Chodí po nocích, po děvčatech v noci jako z. Ostrav. Tč.

Změkati, vz Změknouti.

Změkčení, *změkčování*, n., die Erweichung. Z., obměk, malacia. Z. mozku, kosti. S. N. V. 56. Z. míchy, myelomalacia Nz. lk. Z. vody. — **Z.** *souhlásek* záleží v tom, že přídech *j* předcházející souhlásky zjemňuje; změkčením se tedy vlastní znění jen zjemní. Jir. Některé souhlásky se na prvním a některé i na druhém stupni změkčily:

hrdelné				zubné		sykavé		
stupeň	k	g, h	ch	d	t	c	z	s
I.	c	z	s	ď	ť	ć	ź	ś
II.	č	ž	š	z	z	č	ž	š

Řídký — žídký, řebro — žebro, bařina — bažina, řeřáb — žeráb (jeřáb), řeřicha — žeřicha. Vz Rozlíšení a jednotlivé souhlásky. O z. souhlásek na Zlínsku vz Mtc. 1878. 8.

Změkčený; *-čen, a, o*, erweicht. Z. mysl. Jel. Z. hlásky, erweichte, mouillirte Laute. Nz. Vz Změkčení.

Změkčeti, el, en, ení = *měkkým se státi*, weich werden. Ras.

Změkčile, weich, verweichlicht. Kká. K sl. j. 203.

Změkčilec, lce, m. = *změkčilý člověk*, ein Weichling. Pal.

Změkčilosť, i, f., die Weichlichkeit. Jg. Výtka z-sti mne hanbí. Čch. Dg.

Změkčilý = *měkký, rozmazaný, ženštilý*, weichlich, verweichlicht. Mus.

Změkčiti, změkči, če (ic), il, en, ení; *změkčovati* = *měkkým učiniti*, weich machen, erweichen; *zmírniti*, lindern, mildern. — **co, koho**: dřevo, roh, zrno, otok, Us., železo, Vys., uěčí mysl, Jel., tvrdou vodu, Mj. 32., pokuty. Pr. měst. — **co čím**: železo ohněm. Trestání na hrdle vypověděním. Kom. Umko tatranská, co hravými ľutny strunami zatvrdlé srdce zmakčnješ. Hol. 407. Z. něco horkem v kaši. NA. IV. 174. — **co jak**: nad olej. Chč. 303. — Vz Směkčiti.

Změkčovadlo, a, n., erweichendes Mittel, Erweichungsmittel, n. Pal., Šp.

Změkčování souhlásek, vz Změkčení.

Změkčovati, vz Změkčiti.

Změklosť, i, f., das Erweichtsein. Z. kosti, osteomalacia, die Knochenerweichung, die Knochenweiche. Ja, Křž. Por. 248.

Změklý, weich geworden, erweicht. V Z. železo, NA. IV. 174., břidlice, Us., hlas, Kká Td 289, chlipnosť. Kos. Ol. I. 249. Z. kosť.

Zmeknouti se, kl, utí = *nezdařiti se*, missrathen, nicht gelingen. Bodejž se to zmeklo (zmehlo?). Us.

Změknouti, knul a kl, utí; *změkati* = *změkčeti*, weich werden. V., Byl. — **čím**. Maso vařením změkne. Otok tou masti změkl. — **kde**. Tvrdý chléb u vodě změkne. Změkla v něm dušinka (dal se do pláče). Vck. — **proč**. Čkáte, baž (až) nám strachem hlavy změknů? Kká. Š. 6.

Změlčení, n., die Verseichtung. Dch.

Změlčeti, el, ení, seicht werden. — **Z.**, fein, mürbe werden. — **abs.** Zaležená hruška, jabko změlčí. Na Ostrav. Tč. — **čím kde.** Písek **na** cestě stoupáním změlčí. Ib. Tč.

Změlčinatěti, ěl, ění = *mělkým se státi*. Vz Mělčinatěti.

Změlčiti, il, en, ení = *mělkým učiniti*, seicht machen. — **co**: řeku, role (auflockern), V., řečiště, Dch., kolo mlýnské (nadzdvihnouti), das Rad heben. Jg., Šm. — **Z.**, fein, dünn, mürbe machen. — **co čím**: zemi oradlem, překopáváním. Na Ostrav. Tč. Vítr změlčuje přístav vytlačováním vody z přístavu do moře. Zpr. arch. XI. 15. Vz Změlčeti.

Změlení, n., vz Změliti.

Změlený, vz Změliti.

Zmeli, vz Semliti.

Zmelík, a, m., osob. jm. Na Mor. Vck.

Změliti, il, en, ení; *změlovati* = *změlčiti*, *drobným učiniti*, zermalmen. — **co kde čím**. Tak že je (zrna) na stole prstem snadně změlíš. Ms alch. Stisli si ruky: Lomidrevovi krv z prstov vysikla, ale Drakovi v prstech koštiale sa zmelily. Dbš. Sl pov. I. 106. — **jak**. A tak to vraj bude bývať, kým sa v prach nezmelí to veliké bralo. Btt. Sp. 106.

Změlka, *z mělka* = *mělce*, seicht. Z. něco zkopati. Byl.

Změlknouti, kl, utí, seicht werden. Us. — **čím**. Rybník suchým počasím a výpary změlkl.

Změlnění, n., die Auflockerung, Verseichtung, Pulverisirung. Us.

Změlněný; *-ěn*, *a*, *o*, seichter gemacht, aufgelockert, gepulvert.

Změlniti, il, ěn, ění; *změlňovati* = *změlčiti*, *zdrobiti*, seicht machen, auflockern, pulverisiren, pulvern, zerreiben. — **co**: pole. Sych. — **co čím**: zemi dešti (pluviis). Br. — Jg.

Změlňovati, vz Změlniti.

Změlovati, vz Změliti.

Zmeň, ě, f. = *hrsť*, die Handvoll? Na Slov. Jaj, Krivání hlaný, strely plnou zmeňí házíš po dolení. Pokr. Z hor 91.

1. **Změna**, y, f. = *změnění*, die Veränderung, Aenderung, Umgestaltung, der Umschwung, die Wendung. Tam důležité změny nastanou. Kram. Stala se, dála se z. D. V cinu rtuť takové změny činí, že ... Toms. Z. podporu, postojů a poloh, sedu, visu (v tělocv.). Vz KP. I. 480., 495., 416., 481., 479., 494., 503. Z. chmatu, der Griffwechsel. Čsk. Z-ny v osobách majících věc projednanou (v nájemnících a pachtýřích), Veränderungen in der Person der Bestandnehmer; plat při změnách, die Veränderungsgebühr. J. tr. Z. hlasu, die Mutation der Stimme. Nz. Z. rozhodná, die Krisis; z. mrtvolná, die Leichenveränderung. Nz. lk. Z. veřejných úvěrných papírů ve vyšší summu, Abänderung der öffentlichen Kreditspapiere in eine höhere Summe; Z. barev, die Farbenveränderung; Z. kursu, der Kurswechsel; lučební z., chemische Veränderung; Kůže nejsou škodlivé změně podrobeny, die Häute sind keiner nachtheiligen Veränderung unterworfen. Šp Z. místností (přestěhováním), die Lokalveränderung; Z-nu v něčem učiniti, in etwas Wandel schaffen; Děje se z., es vollzieht sich eine Wandlung; Teď to zas vezme změnu, jetzt wird es wieder anders werden; Z. državnosti, der Besitzwechsel; Ó světe, kluzký ve změnách, schlüpfrig in deinen Wechselfällen; Nabyti změn, Aenderungen erleiden; Stavební změny, bauliche Aenderungen. Dch. Z. stanov, bytu, teploty. Us. Pdl. Z. vyznání náboženského. Religionsveränderung, z. víry. Šd. Z. ústavní, die Aenderung der Staatsverfassung; změny v osobách vládnoucích. Lpř. J. Z. enharmonická. Zv. Přlr. kn. I. 20. Z. v objemu při napínání; z. v rychlosti. ZČ. I. 210., 253. Z. objemu; změny ve výšce sloupce barometrického: pravidelné n. denní a nahodilé. Mj. 9., 107. Jdou li v rovnicích náležitě na nulu uvedených dvě rozličná znamení po sobě, tedy: + — nebo: — +, slove to z. znamení. Šim. 148. Očekávala se při zvěsti o smrti Lidéřově z. v politice českoněmecké. Ddk. III. 75. Z. čela vojenských oddílů, die Frontveränderung. S. N. XI. 47. Z. soudu v logice: přemístění podmětu a přísudku; Z. obratem (conversio), obměnou (contrapositio); z. prostá (simplex), z. po případě či vztažná (per accidens). DJ. 39. Z-ny meteorologické, deklinační; z-ny podoby n. fase měsíčné; Z. tepla, skupenství; občasná či periodická z. teploty denní; z-ny tlaku vzdušného; z-ny tlakoměrné, barometrické; z. místní, vnitřní; z. odchylky magnetické (saekularní a denní); z-ny rodové či generické. Vz Stč. Zmp. 185., 214., 494., 502., 514., 557., 556., 570., 572., 574., 654., 667., 672., 808. Pamětihodna jest změna

času v řeckém textu. Sš. J. 54. — Z. = *směna*. Vz toto.

2. **Změna**, y, f. = *zmínka*, die Erwähnung. Sal.

Zmeňati = změniti. Na Slov.

Změnebné, ého, n. = *plat při změnách*, die Veränderungsgebühr, das Laudemium. Šp.

Změnebni plat = změnebné. Šm.

Zmenec, nce, m., der Veränderer. Peňažní z., der Geldwechsler. Slov. Bern.

Změnění, n., die Ver-, Abänderung; die Auswechslung, Vertauschung. Z. místa, Jel., slova. Kom. Z. trhu. Mus. 1880. 492. Z. veřejných úvěrních papírů ve vyšší summu. Vz Změna. J. tr. Cf. Směnění.

Změněný; *-én, a, o*, verändert. Z. poměry, Pdl., rovnice. Čas. math. X. 208.

Změní, n. = *štěpový mech*, Apfelbaummoos. Jesličky změním vystlati. Šulák. Koledy.

Změnitel, e, m., der Veränderer.

Změnitelnosť, i, f., die Wandlungsfähigkeit, Veränderlichkeit. Jg., Dch.

Změnitelný, veränderlich. Z. vůle. V. Macoška co do barvy květů z-ná. Rst. 512. Těžko z-né poměry. Pdl. Zůstanu nezměnitelný až do smrti. Drsk.

Změniti, il, ěn, ění; *změňovati* = *jiným učiniti, zjinačiti, proměniti*, ändern, verändern. — **co, koho, se**: trb (odložiti), Zlob., svůj stav, Dal., radu, úmysl, předsevzetí. V. A tu osobu abychom mohli z. (an Jem. Stelle einen anderen setzen) a jiného na to místo usaditi, kdyžby ee nám líbilo. Zř. F. I. A. XXIX. Povětří se změnilo. Us. Najednou se změnil (barvu ztratil). Us. Bolí mne nohy, snad se změní čas. Us. Šd. Náhled jeho o tom se změnil. Z. svou víru, nález, rozsudek, trest. Us. Vlk každého roku líná, ale povahy nezmění. Rus. Šd. Těla tvého nepřeměníš, ale náchylnosť tvů změníš. Na Ostrav. Tč. Řeka z-la svůj běh. Us. Jak to (tu nehodu) změnit? Us. Dch. Z. čelí vojska, die Front verändern. Čsk. Roucho z. Vrch. Kaj's (kde's) ma dcero, kaj's byla, že'e svu krasu z-la? Sš. P. 349. Panenka se změnil, dyž muža dostane. Sš. P. 498. Změniž to pán Bůh všemohoucí!; JM. vidí, kterakť sú mi byli z-li ionskú mú řeč. Arch. II. 172., 443. Potom když to Bůh změnil . . . BR. II. 619. a. Ani veškeré tresty na světě nemohou z. přesvědčení. Kmp. Č. 96. — **(co) komu**. Z. si jméno. Kom. Jak se jí napila, krása jí změnila (bez; se). Sš. P. 22., 286. Stála ona, stála, žial'om zaplakala, zmenil sa jej svet. Sl. ps. 192., Mt. S. I. 112. Dzevčatko, bílý kvet, jak se ci zmeňal svet. Ps. sl. 340. — **co proč**. Něco z úmyslu svého z. Kom. Ale i slova ta jeho jemu **na** potupu a přikoří změněna. Sš. Mr. 71. On jest moje láska, on mé duše siasť, jim se pro mne v rozkoš změní každá strasť. Sš Bs. 67. — **kde**. Z-la se tvář jeho **přede** mnou. D. Kdo co má od přirozenl, těžce se to **při** něm změnl. Č. A tak všichni obyčejové v tom království v jiný jsou se způsob z-ly. Exc. — **se več**. Ben. Hrůza v led mi krev z-la rázem. Vrch. Noc se v jasný změní den. Osv. I. 376. A kdybys v drobnou se **jahodu** z-la. Kls. Z-li slávu neporušeného Boha v podobenství obrazu porušeného člověka a ptactva; Nebo ženštiny jejich z-ly přirozené užívání v užívání ohavné, protipřirozené. Sš. I. 27., 30. Kterakým se násilím přihodilo, že čisté tělo v sinalě se z-lo. Pís. z 15. stol. Z. chudobu u veliké panství, bolesti v radosť Chč. 305., 630. — **se v čem**. Z. se ve svých náhledech, Šml. I. 44, ve svém chování. Hrts. — **co jak**. Z. něco omylem, verwechseln. Dch. **Na** obrátku vše se z-lo. Us. Obrátkou ruky se změnil. U Solnice. Planý člověk zlostne uškodiť nám míení, ale to Bôh často **na** osožnosť zmení. Slov. Zátnr. Z. demokratickou ústavu ve smyslu timokratickém. J. Lpř. Aniž co **do** velikosti se změní. ZČ. I. 255. On změnil ji **na** révu. Vrcb. Myth. I. 216. Z-lo se **pod** zástěrou žádosti páně kardinalovy. Žer. Sn. 2. Časové i lidé v tomto ohledu pramálo se z-li. Ddk. IV. 238. — **se čím**. Něčím podstatné se z. Osv. I. 170. Vrchní soud změnil rozhodnutím ze dne . . . rozsudek první stolice. Pr. Vz Z. co proč. — **co s kým**. Aby to již pán Bůh se mnou změnil, když tak dlouho trpím. Dch. — **co zač**. Za býl kopřivu z-chu. Dal. — **kdy**. **S** léty se z-ní v demokrata. Kká. Td. Kněžství kámen, leč ten tobě v skonu změní v choť se, jak Pygmalionu. Sš. Bs. 187. — **se na čem**. Kůže se **na** barvě nezměnila. Lk. — Z., tauschen, vertauschen, vz Směniti.

Změnitý = *změnitelný*, veränderlich. Us.

Zmenka, y, f. = *směnka*, der Wechsel. Na Slov. Dám ti na to z-kn (černé na bilé). Vaj. Tat. a mor. 82.

Změnlivosť, i, f. = *proměnlivosť*, die Veränderlichkeit. Dch., Vid. list. 1816.

Změnlivý = *změnitelný*, veränderlich. Kram.

Zmenně, wechslerisch. Slov. Bern.

Zmenný = *směnný*. Slov. Bern.

Zmenouti si = *umíniti si, smysliti si*, sich vornehmen, in den Sinn setzen. Sá. Kř. u pot. Us. v Ještědsku.

Zmenovati = *jmenovati*. Slez. a slov. Bern., Němc. — **koho**. Já jsem čerta zmenovala. Slez. Šd.

Změňovati, vz Změniti.

Z menša = *z menší části*, zum kleineren Theile. Slov. V týchto troch bývajú z väčša Slováci, z menša Maďaři. Hdž. Čít. 236.

Zmenšati = *zmenšeti*. Na Slov. Hol.

Zmenšení, n., die Verkleinerung, Verringerung, Reducirung, Reduktion, Verminderung, Herabminderung. Z. cla. D. Z. učiniti. V. Z. ceny, objemu, úroků, jmění, vojska atd. Šp. Měřítko z., verjüngter Maastab. Vz Zmenšený. Jrl. 421. — Vz Zmenšování. — Z. = zdrobnění, litotes. Hš. Slob. 149.

Zmenšenosť, i, f., die Verkleinerung, Verjüngung. Z. (míry). Sedl. Geom. 240.

Zmenšený; *-en, a, o*, verkleinert, verringert, reducirt, vermindert, herabgemindert. Us. Z. délka, verjüngter Masstab. Čsk. Z. tercie, kvarta, septima, trojzvuk. Zv. Přír Kn. I. 17., II. 7. Z. čtyrzvuk. ib. II. 9.

Zmenšeti, el, ení, sich verkleinern. Sám ano lud, velká sama prezpoly zmenšala Ganga a v šír vyvlažovať súsedně prestala medze. Hol. 68.

Zmenšidlo, a, n. = *měřítko na mapě*, kterým naznačeno, kolikrát vzdálenosť na mapě menší jest než ve skutečnosti. Kozen. Atlas.

Zmenšina, y, f., die Verkleinerung. Čo nenie nič iného leda Václav čili v z-ne Václavek. Sl. let. III. 191.

Zmenšiti, il, en, ení; *zmenšovati* = *zmaliti, zdrobniti*, kleiner machen, verkleinern, ringen, vermindern. — **co, koho**: clo, D., Šm., křivdy, Kom., něčí česť, V., mezery, Čsk., soudní náklady, Šp., počet slavností. Dch. — **co oč**: číslo *b* o číslo *d* zmenšiti. Nz. Při řešení rovnic o několika neznámých návodem dosazovacím urči se z jedné rovnice neznámá a dosadí se do ostatních, čímž se jak množství rovnic tak i neznámých o jednu zmenší. Šim. 101. — **kdy jak.** Škody v jistých příčinách mohou se mimo průvod od práva z. Kol. 37. — **se** = *menším se státi; zchatrněti*. V. Vz Zmenšeti.

Zmenšovací, Verkleinerungs-. Z. sklo. D. Vz KP. II. 148. Z. jméno, vz Jméno.

Zmenšování, n., die Verkleinerung usw., vz Zmenšení. Nz. Z. teploty. Mj. Z. měr francouzských vůbec děje se předkládáním slov latinských deci-, centi-, milli-. Mj. 5.

Zmenšovaný, vz Zmenšiti.

Zmenšovati, vz Zmenšiti.

Zmentovati = *zbaviti*. Slov. Hoc l'em ja še l'udskych jazykoch zmentojem. Sl. ps. 321.

Zmerati = *změřiti*. Na Slov. Bern.

Zmeravelý = *ztuhlý*, steif. Cf. Meravý. Slov. Vrelo boskáva ruku z-lú. Sldk. 151. Tvary zakrnelé a z-lé. Ht. Sl. ml. 148.

Zmeravený; *-en, a, o* = *zmeravelý*. Slov. Už nežije a ešte hrozi tá tvár bl'eda; tu ruka z-ná meč odjať si nědá. Chlpk. Sp. 11. Údy naše z-né. Č. Čt. I. 49. Hmyz je v škárach z-ný. Zátur. Ach to starček z-ný skonáva v tichom modlení. Čjk 115.

Zmeravěti, el, ení = *ztuhnouti*, erstarren, steif, starr werden. Na Slov. Plk., Koll. — **od čeho.** Len som z-vel od l'aku. Mt. S. I. 106. Z. od hrôzy. Hol. 8. — **komu.** Ach! ty strelec něstrielaj ma, malý osoch vezmeš zo mňa, nožičky mi z-ly, krídelka mi opršaly. Sl. ps. Šf. II. 128.

Zmerčiti, z něm. bemerken, vz Pozorovati. Jg.

Změrec, rce, m. = *smírce*, der Versöhner. Slov. Bern.

Změrek, rku, m., v horn. = *zbytek*, die Ueberschaar, das Beistück. Šp.

Zmerení, n. = *smíření*. Slov. Bern. Po obrazení čiň hueď z. Slov. Tč. Po zuhatém z. bývá zlosti vice. Slov. Tč.

Změření, n., die Abmessung. Z. prkna.

Změřenosť, i, f., die Bemessenheit. Šm. Z. hudby. Dk. Poet. 40.

Zmerený; *-en, a, o* = *smířený*, versöhnt. Na Slov. Bern. Vz Zmerení.

Změřený; *-en, a, o*, abgemessen. Z. míry, geaichte Maasse.

Zmerhovati = *pestrým, pruhovatým činiti*, bunt, streifig machen. Aesop. 194.

Zmeritel, e, m. = *zmerec*. Slov. Bern.

Zmeritelnosť, i, f. = *smiřitelnosť*, die Versöhnbarkeit. Slov. Bern.

Změřitelnosť, i, f., die Messbarkeit.

Zmeritelný, versöhnbar. Na Slov. Bern.

Změřitelný, messbar. Nezměřitelný, inkommensurabel. Dch.

Zmeriti = *smířiti*. Na Slov. Bern. — **se s kým.** Zmer sa s Bohom, dokad čas máš. Na Slov. Tč.

Změřiti, il, en, ení; *změřovati*, ab-, über-, an-, vermessen. — **co**: pole, D., dědiny (přeměřiti), odplatu (míru udati), země (projeti, projíti). V. Kdo neechce věřit, ať si to dá změřit. Us. Jg. Dráhu z. Dch. Z-li horu chtiece ji osaditi. Arch. IV. 393. — **co jak**: dle míry jisté. Zrak její změřil *pláše* tmavou sluji. Vrch. Změřil jej od paty až k hlavě. Us. Nechť změří úzkým *řadrem* si výš odměny i pekla hlonbi. Hlk. Přísným jej změřil *zrakem*. Vrcb. Někobo pohledem opovržení z. Hrts. — **co, koho čím** Z. někoho zrakem. Pov. Čáru krokem z. Us. Sl. les. Z-řil ho několikrát holí. Us. Kšť. Z. zajíce ručnicí (zastřeliti, erzielen, treffen, erschiessen), Us. někobo přísným okem z. — **co odkud** (u horn.): mezník n. kůl se dne dolů (kompasem vyměřiti, kam kolmá čára dopadne v dolu, spuštěná od mezníku n. kolu na dni se nacházejícího). Vys.

Zmernica, e, f., die Versöhnerin. Slov. Bern.

Zmerník, a, m. = *zmerec*. Slov. Bern.

Zmerný, versöhnend, besänftigend. Na Slov. Z. obeta, das Versöhnungsopfer.

Změrný, messbar. Z. prostora. Kká. Š. 86.

Zmerovati = *smiřovati*. Slov. Bern.

Zmésica, e, f. = *směsice*. Slov. Bern.

Zmésiti = *smísiti*. Slov. Bern.

Změsknati se = *změstknati se*. Dám ho (obrázek) do knížek, nezměskná se. Brt. P. 90.

Zmésti = *smésti*, ab-, wegkehren. — **abs.** A nemá a B jak by zmétl (taktéž ne). Na Mor. Brt., Šd. — **koho.** Jazyka dar sverll nám Bôb, Bôb náš hromovládný, nesmie nám bo teda vyrvať na tom svete žiadný; i nechže je kol'ko l'udí, tol'ko čertov v svete, Bôh je s námi, kto proti nám, toho Parom zmete. Sam. Tomášik. Hrdě si, dievčatko, v mladom kvete, lež teba tiež smrtná kosa zmete. Sl. spv. II. 72. — **co odkud.** Prach s něčeho z., abstäuben. Bern. — **Z. co** = *snísti*, zusammenessen. — **Z.** = *vzíti, sebrati*, wegstibitzen, entwenden. Na Mor. Šd.

Změsti, zmetu, změť, zmétl, ten, ení = *zmásti, zmíchati*, vermischen, vermengen, verwirren. — **co.** Bože, změtiž jejich smysly. Pís. br. 395. Něčí jazyk z. Br., V. A kto by mohl vše vypsati, co tu řeč českú již změtli? Hus I. 134. — **co s čím.** J. tr., Nz. — **kde.** Žeby odsouzený na mysli se změtl. Úp. trest. Šafrán a med (s medem) na dlani z. Jg.

Změstiti, il, štěn, ění = *zajíti, uchopiti, zachvátiti*, erfassen. — **koho.** Z-la jsú mě osidla smrti. Ž. Kap. 17. 6. — **se** = *změstknati se, vejíti*, hineingeben, gefasst werden. — **se kam.** Všecko se mi tam v. musi. Bern. Mluv na tol'ko, by sa mohlo z. do uši. Slov. Tč. Do žaludka sa všetko zmestí. Na Slov. Tč. To pivo nezměstí se do žbánu. Slez. Šd.

Změstknati se, vz Směstiti.

Změšati = *smíchati*. Na Slov. Bern.

Zmeškal, a, m., osob. jm. Šd., NB. Tč. 200., Vck. Z. Job z Domanovic a na Loštinách. Jg. H. l. 658., Jir. Ruk. II. 359., S. N.

Zmeškalivosť, i, f., vz Zmeškalosť.

Zmeškalivý, vz Zmeškalý.

Zmeškalosť, zmeškalivosť, zmeškanlivosť, i, f., die Verabsäumung, Saumseligkeit. Ms. pr. hor. Pilnosť nad to mějte strážni všecky zmeškalosti a jiné nehody kovářské svým vyšším zvěstovati, aby toliko jich mzdy na penězich bylo sráženo, kterak jsú mnoho dlužného času zmeškali. CJB. 309.

Zmeškalý, zmeškalivý, zmeškanlivý = *nedbalý*, saumselig. Z. a zpozdilý. Mudr. Mají je, ač budú v svém úřadu zmeškanliví, ssazovati; Neb ne zmeškanlivým, ale pracujícím právo horníčí spomáhá. CJB. 273. 337. Kteří jsú lení, zmeškaliví a studeni k milosti boží. Orlog. Posměšná věc, něbrž i škodlivá: strážný slepý, učitel neumělý, předběh kléeavý, prelat z-lý a posel němý; Slyšte z-li, slyšte neužitečni. Hus II. 274., 296.

Zmeškání, n., die Versäumung. Pro rozličné z. Půh. II. 352. Koliko lidí zmordujeme zlým příkladem a z-ním, toliko hodni jsme smrti. Hus II. 284. Z. živnosti. Mns. 1880. 552. Jestliže by ti mlýnové některak porušeni byli bez těch mlynářuov příčiny a z-ní. List z r. 1423. Tč. A v tom země v mnohá z. i nedostatky při věcech duchovních i světských přišla. Pal. Děj. IV. 1. 107.

Zmeškanlivosť, i, f., vz Zmeškalosť.

Zmeškanlivý, vz Zmeškalý.

Zmeškaný; *-án, a, o*, versäumt. Ž. Karla IV. Z-ně nahraditi. Us.

Zmeškati, zmeškávati = *zameškati, promeškati, zanedbati*, versäumen, verabsäumen. V. — **abs.** A oni zmeškali sú a odešli sú (oni zanedbavše odešli). Hus II. 379. — **co, koho**: mši, Us., Sš., čas, oběd, D., vlak, Dch., kázání. Šd. A dobre, že posporil sa; nech len hodinu zmešká, už ti mu je po všetkom. Dbš. Sl. pov. II. 10 Mše sv. neodjedu, bych měl vojnu zmeškati. Sš. P. 795. Tebe prosíme, aby neráčil toho sněmu z. Arch. I. 275. Neškodilo by, abyste pospíšili do Prahy, tak abyste nás nezmeškali. Žer. 338. Vzav ode mne právo i zmeškal mě. Půh. I. 362. Já nechtěv svých práv z. i potrávil jsem o ten póhon 16 hř. gr. Půh. II. 352. Ó běda knězi, který zmeškává koho nepravě jemu slova božieho. Hus II. 301. Zmeškav léto, pozdě do lesa na maliny. Prov. Šd., Bž. — **(koho, se, komu) v čem.** Nemocného v něčem z. (zanedbati). Zák. sv. Ben. Bojím se konečně, nepatříte-li sami o sobě, že v těchto lidi naději zmeškáni bychom byli. Pal. Děj. IV. 1. 97., Arch. II 427. Zmeškal-liby v tom koho, za to odpovídati není vinovat. NB. Tč. 31. Ten se v svém právu zmeškal; I zmeškal mě v tom a sám mé toho odtiskl; V tom mi zmeškal; Mé v mém věně zmeškal anav mi prve na rukojmí. Půh. II. 68., 468., 502., 600. Ale v čem se z-la; Zmešká-li (papež) sboru křesťanského v práci, kterú by měl míti; Že bych zmeškal lid v slovu božiem a sám na cestě co bych dobrého mohl činiti?; Ej, milý člověče! milujž toho pána, jenž nemnož tebe neřádně z. v odplatě, ale předchází dávaje prve víc, než ty množeš zaslúžiti. Hus I. 25., 405., II. 112., III. 162. — **(se) čím.** Z. se svou nedbanlivostí. Vš. Jir. 284. Z-li se dskami, listem, posly ke dskám. Tov. 83. Že pro ižádnú věc nezmeškáš svú přijezdú na ten den. Arch. I. 274. Pakliby jeho ustúpením lid byl zmeškán v slovu božím neb ve krstu, tehdy nemá ustúpiti; Jest on (Bóh) také dobrý pán, že nemóž zle z. odplatú svého sluhy, alebrž on prve dává sluze každému viece, než jest zaslúžil. Hus II. 172., 370. — **proč.** Školu skrze (pro) nemoc z. Us. Tč. Skrze to zmeškána jsem v tom a žádného konce o tu věc nemohla jsem míti; Skrze to zmeškal mě, tak že jsú jiní utekli a zvedli se. Půh. II. 247., 290., 311. — **kde.** Což's dobrého v tomto životě zmeškal. BR. II. 23. a. Nenávisť, jenž člověka táhne a vzdaluje, v mysli roztržena činí, v cestě blahoslavenstvie zmeškává. Hus III. 166. Kdo za stolem jídlo zmešká, Bohu to není žel. Proch. Ž. M. 199. — **koho na čem.** Jeho na tom zmeškal; On nás na tom zmeškal a nám nepřidělil za času. Půh. II. 540., 425. — **kam.** Zmeškal do kostela, na mši. Us. — **jak dlouho.** Zmeškal o půl hodiny. Arch. V. 325. — **s inft.** Zmeškal jsem požívati léků otrazivých. Ras. A nezmeškajte podotknúť: by prišiel ešte podvečer. Phld. V. 63. (Vypůjčenou) summu peněz zmeškal zapraviti v čas určitý. Pal. Děj. IV. 2. 152. Ku KM. jeti nezmeškám. Arch. II. 42. Očekávám koní mladých a kdyžtkoli přivedeni budú, nezmeškámť několika poslati. Ib. IV. 25. Ti třie mužie v tom zrcadlu ohlédati se zmeškali. Hus III. 133.

Zmeškávati, vz Zmeškati.

Změštělosť, i, f., die Civilisirung. Jg. Slov. a mor.

Změštělý = *který změštěl*, civilisirt. Jg. Slov. a mor.

Změštiti, il, ěn, ění, städtisch werden, die städtische Tracht annehmen, civilisiren. Mor. Šd., Vck. — **se.**

Změt, u, m., **změť**, i, f. = *změtení a co změteno, zmatek*, die Verwirrung, Wirrniss, Konfusion, das Chaos. Ddk., Osv. V. 825., Světoz. 1881., Výb. I. 806. Svět nic není než z. Kom., Č. M. 278., Šd. Bouře změť. Čch. Bs. 116. Změt vlasů. Vrch. Vášní změť. Čch. Bs. 90. Kořenů změt. Vrch. Vlrný z. Osv. V. 756. Tmavá změť větví. Vrch. O vlně 169. Změť bolných citů; Pustá změť kadeří svislých; Vlasů mrak po brunatné nahých ňader pletí rozestýlá se v divé, pustě změti. Čch. Dg. 692., L. k. 67., Bs. 42. — *Změť*, vz Změť (násl.). — *Změt, změty*, pl. = *vyraženina temně červená*, Purpurfriesel, m. a n., Hitzblattern. Ja., Byl. Ve Slez. Šd.

Změť, i (č), f., vz Změt. — **Z.** = *strniště*, die Stoppeln. Do změti síti (obilí po obilí. Šm.). Změtě mísiti. Us. Co je to tam na té holé změti za strojenou viděť za pannu? Sš. Bs. 166. Na změtěch pasou. Na zimu změti obehnal, a jara potom vyhnal a pak zasil. Us. Změti k ječmenům jarním zorati. Dsky zem.

Zmetač, e, m. = *smětač*, der Abblatter, Abblätterer des Weines. — **Z.** = *smetař*. Na Slov. Bern.

Zmetačka, y, f. = *smetačka*. — **Z.** = *smétačka*, die Lauberin. S., pracovnice, která na vinohradě vinné křoví podlamuje. Sl. let IV. 324.

Zmeták, u, m. = *smeták*, der Kehrwisch. Slov. Bern.

Zmetalka, y, f. = *dobytek, který zmetal*. Us. Slov.

Zmetalý = *zvrhlý*, abortiv. Sl. les. — **Z.** = *vyražený*, ansgeschlagen. Z. neštovice Lék. kn.

Zmetání, n. = *smetání*. — **Z.**, das Abortiren. Vz Zmetati.

Změtání, n. = *podlamování vinného křoví*, das Abblatten, die Abblätterung.

Změtanka, y, f. = *drchaná sláma*, das Wirrstroh. D.

Zmetaný; *-án, a, o* = smetaný. — **Z.**, fehlgeboren, abortirt. Vz Zmetati.

Změtaný; *-án, a, o* = *z vinného křoví podlámaný*, abgeblättert, abgeblattet. Bern.

Zmetar, a, m. = *smetař*, der Kehrigmann Na Slov. Bern.

Zmetati, tám a ci; *zmetávati*; *zmésti*, zmetu, tl, ten, enl = *shoditi, svrci*, vz Smésti — **co.** Krpce zmetal (umřel). Mt. S. I. 90. — **Z.** *(o zvířatech)* = *nevčasně aneb mrtvé mládě poroditi*, versetzen, abortiren, fehlgebären. Šp., Nz. lk., Škd. exc. Od: metati. Vz Zpometati. Zaječnice, kráva, ovce, vlčice, klisna zmetala. D., Ja. — **se** = *zmetati, potratiti*, missgebären. Z. se co skot. V.

Změtati, na Slov. a na Mor. = *metati (nohama)* = *velice utíkati*, fortrennen, schnell laufen. Chmela, Vck. Změtá (utíká), tak sa za ním práší (jak by mu vydrál). Na Zlinsku. Brt. — **Z.** = *vinné křoví podlamovati*, den Wein abblatten, abblättern. Bern.

Zmetávati, vz Zmetati.

Změtávati, vz Změtati.

Zmetavec, vce, m., rostlina, Niebuhria. Z. podlouhlý, n. cafra, ptačí, n. avicularis, čárkovitý, n. linearis, olivový, n. olcoides, podlouhlolistý, n. ohlongilolia, písečný, n. arenaria. Rostl. III. b. 262.

Zmetčátko, a, n., vz Zmetek.

Zmetče, ete, m., vz Zmetek.

Zmetectví, u., *zmetectvo*, a, n., entartetes Gezücht, das Bastardthum. Dch.

Zmeteček, čka, m., vz Zmetek.

Zmetečnosť, i, f. = *pomatenosť, zbloudilosť*, die Verrücktheit. Boč.

Změtečný = *pomatený*, verrückt. Zlob., Žid.

Zmetek, tka, **zmeteček**, čka, m., **zmetče**, ete, **zmetčátko**, a, n. = *nedochůdče, nejvíce o telatech, pometek*, die Miss-, Fehlgeburt, der Abortus. D, Ja., Kts., Mor. poh. II. 112., Nz. lk., Šd., Tč. Vz Zpometati. — Věděl, že ty čudské hrůzy zmetkové jsou strachu. Hdk. C. 183. — **Z**, tku = *kůže ze zmetka*, das Unzeitige. Šp. Vz Zmetkovice. — **Z.** tka, m. = *kluk darebný, nerozvážlivý, neposeda, čertík*, der Wechselbalg. Us. Mšk., Dch., Rjšk., Kf. To je taký z.! Msk. — **Z.** = *co se zvrhne, zvrhel*, der Entartete. D., Dch. — **Z.**, tku, m. = *neúplný řádek nejhořejší na stránce* (v tiskařství), das Hurenkind. Dch.

Změtek, tkn, m. = *zmatek*. Boč. exc.

Změtenec, nce, m. = *změtený člověk, zmatenec, zbloudilý*, der Verirrte, Irrende. Rvač., Reš., Kram., Pal. Aby takoví z-tenci trpíni nebyli. Bls. 126. Pohan n. z-nec. Arch. III. 76. Stav z-cû. Hus III. 257. Proto málo jest pravých manželóv, mnoho z-cóv a změtenic. Hus I. 200.

Zmetení, n. = *smetení*, das Wegkehren, Wegfegen, Abstäuhen. Slov. Bern.

Změtení, n., die Vermischung, Verwirrung. Z. jazyků, die Sprachenverwirrung. Šf., D., Br., Kram., V. Tvary, ježto povstaly z-ním. Anth. Jir. I. 3. vyd. XXXI. Z. koncovek, die Verwechslung. Nz. Z. = zmatek, změna. Smil v. 717.

Zmetenice, e, f. = zmatenina.

Změtenice, e, f. = *žena zbloudilá*. Vz Změtenec. Hus III. 257. Když panna neb vdova neb z. Bohu slíbí, aby nikdy s mužem skutku neměla. Hus I. 197.

Změtenina, y, f., die Verwirrung, das Gewirre. Ale jakýsi divný z toho Babylon spletli a divnou z-nu učinili. Mtc. 1882. 116.

Změtenosť, i, f., die Verworrenheit. Nz.

Zmetený; *-en, a, o* = *smetený*, weggefegt, weggekehrt, abgestaubt. Slov. Bern.

Změtený; *-en, a, o*, vermischt, verworren. Z. noty (zmatené), Reš., smysl, D., hadové. Aesop. 195. Z. pojmy, verworrene Begriffe. Nz. Z. hluk. Dch. Z. vazba (protisled, výšin z vazby, anacoluthon.). Nz. Z. zprávy. Mus. 1880. 87. Z. šaty (rozcuchané). Čch. Dg. 698. Z. litery. Bdl. Pánům světským (prý) slušie řádem z lásky z-né lidi puditi, aby šli k té poslední večeři. Hus II. 257. — **kde.** Příčiny ve dskách z-né. Vš. Jir. 409. — **v čem: u** víře. Lom.

Změtež, vz Mětež.

Změtice, ic, pl., f. = *druh neštoviček*, Flecklieber, n. Ja.

Zmetka, y, f. = *smítka*. Slov. Bern.

Zmetkovice, e, f. = *zmetková kůže*, das Frühgeburtfell. Vz Zmetek.

Zmetkovina, y, f. = *zmetkovice*. Dal z-nu na buben. U N. Bydž. Kšť.

Zmetlík, a, m., osob. jm. Mor. Brt

Změtu, vz Zmésti.

Změty, vz Změt.

Zmézditi, il, čn, ční, zastr. = *očarovati, okouzliti*, bezaubern. — **koho, co.** Troj. Změžďuje smysly, coutundit sensus. Zrcad. moudr. — **koho čím.** Aby jej tiem strachem přieliš zmiezdil a otrápil a od naděje vyrazil. 15. stol.

Zmezitelný, begränzbar. Dch.

Zmeziti, il, en, ení, *zmezovati*, begränzen. Dch.

Zmezovati, vz Zmeziti.

Změždití = *zmačkati*. Slov. — **co.** Phld. III. 1. 31.

Změžďování, n., die Verschmelzung. Z. souhlásek, vz Rozlišování. Ht. Sr. ml. 149.

Změžďovati, vz Změzditi, Zmézditi.

Zmhouřiti, il, en, eni. — **co:** oči (zamhouřiti), die Augen halb schliessen, blinzeln. Zlob.

Zmícati = *zmíceti.*

Zmícený; *-en, a,* o, zerknittert, ruinirt, abgenützt. Z. čas. Dch.

Zmíceti, vz Zmíciti.

Zmíciti, il, en, ení; *zmíceti,* el, ení = *zkaziti, utahati,* verderben, abtragen, ruiniren, abnützen. — **co**: oděv, šaty. Jg., Kšá., Brnt.

Zmiestl, vz Zmásti.

Zmihnouti, hl, utí, schwinden. — **komu**. Aby ti oči zmihly (přešly, zakalily se, abys neviděl). Us.

Zmihotati se, aufschimmern, vorschweben. — **komu kde**. Ozre sa a tu len tak zmihoce sa mu v očach stvora vysoká, vyziabla. Dbš. Sl. pov. V. 67.

Zmichalieť sa od dlbej cbvile. Pořek. na Slov. Zátur.

Zmichati, vz Smísiti.

Zmij, e, m. = zmije.

Zmija, vz Zmije.

Zmije, e, f. (zastr. *zmija,* e, i., *zmij,* e, m.), *zmijka* = *had,* die Schlange. D. Vz Mkl. aL. 131. V MV. nepravá glossa. Pa. — Z. = *had jedovatý.* Zmijo, viperidae, die Vipern. Zmije obecná, pelias berns (*lišťák,* Krenzotter); písečná, vipera ammodytes, rohatá, cerastes cornntus. Vz Frč. 331., Schd. II. 485., 486. Z. ozdobná či řetězovitá, die Kettenviper, vipera Russellii, v. elegans; z. šupinatá, v. aspis; z. žlutá, alecto curta, Odb. path. III. 962., 973. Z. vraná; z. hnědá, v. chersea; z. skvrnitá, v. aspis; z. útočná, v. arietans, die Puffotter; z. drsná, echis, die Rauhotter; z. paví, echis arenicola; z černá. Vz Brm. Ž. zv. III. 457., 458., 460, 474., 478., 483., 485., 494., 491. Z. úkladů Vrch. Mytb. 1. 216. Na zámku se čiernou zmijou bunčuk rozpína. Btt. Sp. 180. Jak by v mnicha zmije blesku sjela. Hdk. Scházela, jakoby ji zmije pily. Us. Jed pekelné zmije, len jej krv obmyje. Na Slov. Tč. Gore ptencem, k nimže zmija vnoří. Rkk 74. Vz Zmijovitý. — Z., coluber berus, die italienische Viper, Natter, Ja., die Haus schlange, Unke. D. Domovní had, boa. Kom. Jan. 213. — Z. = *slepýš,* die Blindschleiche. Na mor. kopan. Brt. — Z. = *plivník.* U Místku na Mor. Škd.

Zmijka, y, f., vz Zmije.

Zmijovec, vce, m., dracontium, die Drachenwurz, rostl. Z. trnatý, d. spinosum, protisečný, d. polyphyllum. Vz Rstp. 1657.

Zmijovice, e, f., ophioxylon, das Schlangenholz, rostl. Vz Rstp. 1068. Vz Zmijovnice.

Zmijovitý = *zmijím podobný.* Z. plazové: zmije obecná, černá, chřestýš, hrýlovec či baraž. Vz více v S. N.

Zmijovlasý, schlangenhaarig. Z. Tisifone. Vinařický. Mus. IV. 410.

Zmijovnice, e, f., ophioxylon, rostl. Vz Zmijovice.

Zmijový, Schlangen-. Z. jed, Sš. I. 43., pokolení. Sš. I. 38.

Zmijud, u, m. = *zelenokam.* Šm.

Zmikati, vz Zmykati.

Zmiklati = *zviklati.* — **co**. Nikdo ho (právo) nezmiklá. U Doužl. Jrsk.

Zmilati, vz Semlíti.

Zmilelec, lce, m. = *milý,* der Liebhaber, Freier, Geliebte. BO. Z-lče mój. BO.

Zmilelice, e, f., die Geliebte. BO.

Zmileliček, čka, m. = *zmilelec.* Modl. ms.

Zmilelička, y, f. = *milenka,* die Geliebte. Troj. Má milá zmileličko, zbledělo tvoje líčko. Pís. 14. věku. Šb. Lit. I. 83. Abyste nezbuzovaly ani procítiti kázaly z-čce mě, dokudžby sama chtěla. Pís. Šal. 2. 7., Hus III. 27.

Zmilelík, a, m. = *zmilelý.* Uzlík mirry (jest) z. mój mně. Pís. Šal. I. 13., Hus I. 13.

Zmilelý = *milý, přemilý,* geliebt, lieb, liebst. Ben., Alx. H. v. 172. (HP. 64.), Tkad., Ctib. Jene, mój z. synu; Mohla vzlézti k z-mu a j. Hr. rk. Pa. 153. Hrozen cyperský z-lý muoj mně (Pís. Šal. I. 14.); Aj ty krásný jsi, z-lý mój, a výtečný (Pís. Šal. I. 16.); Jako jabloň mezi dřievím lesním, tak z-lý mój mezi syny (Pís. Šal. II. 3.); Přiď, z-lý mój, do zahrady své, aby jedl ovoce jabloní svých (Ib. 4. 16.); Tluče z-lý, když Kristus věrných svých k ctnostnému prospěchu napomíná; Duše má rozplynula sě jest, když z-lý mój promluvil jest. Hus III. 21., 23., 25., 57, 59., 62. Pošli mého syna z-ho. ZN.

Zmilený = *zmilelý, miloraný,* geliebt. Milá, zmilená. Sl. ps. Šf. I. 137. — **komu**. Tam s cesty skála bobóm z-ná. Rkk. 20., Výb. I. 23. Svět mi tu ráj z-ný. Nár. bibl. V. 115.

Zmileti, el, ení = *milým se státi,* lieb werden. Krok.

Zmilítek, tka, m. = *milý,* der Geliebte. Otvedechu zmilitka u kamený hrádek. Rkk.

Zmilití, il, en, ení, *zmilovati* = *milým učiniti,* lieb machen; liebgewinnen. Vz Zmilovati, Zmilený.

Zmilitka, y, f. = *milá,* die Geliebte. Běže z. ku potoku. Rkk. 60.

Zmilitký = *milý,* geliebt, lieb. Z. děťátko Hr. rk. Pa. 357. — Dal., Tkad., Kat. 407., 184., 663., 1049.

Zmilostivěti, ěl, ění = *milostivým se státi,* gnädig werden. — **čím**. Bohyně takovými slovy a obřady z-la. Měst. bož. Aby přimluvami jejich a zásluhami dobrých skutků Bůh nám z-věl. Sš. L. 155.

Zmilostněti = *milostným se státi,* liebenswürdig werden.

1. **Zmilovati**, diligere. — **koho**. Ž. wit. 17. 2.

2. **Zmilovati sa** = *smilovati se.* Slov. Bern.

Zmilúci, zastr. = *milý, přemilý.* Kat. 3452.

Zmimochoditi, il, zení = *z cesty vyjíti,* vom Wege abgehen. Mistr Jira Sovka zastával pravdu pod obojí způsobou. Potom šel na Moravu mezi římany, tam z-dil a zapřel všeho prvního. Bart. 30.

Zmincovati = *v minci obrátiti,* vermünzen. — **co**: stříbro. V. — **co jak**. Aby jim povoleno bylo jednu třetinu stříber svých z. na groše české. Pal. Děj. V. 2. 367.

Zminec, nce, m. = aron blamatý. Vz Rstp. 1659.

Zmínění, n. = *zmínka*. D.

Zmíněný; *-něn, a, o* = *dotčený*, angeregt, besagt, erwähnt. Věc svrchu z. D. To pustíme zatím mimo sebe, dokud z-ný kronikář náležitě pověřen nebude. Ddk. II. 237.

Zmíniti, zmiň, zmíně (ic), il, ěn, ění; *zmiňovati* = *připomenouti*, anregen, erwähnen, melden. — **o čem**. Kram., Šf. Jednak o nich (hypothesách) poněkud z. musíme. Sš. L. 32. — **se**. V. Ani se nezmínil. Hnšk. — **se o čem**. Us., Scip. O té řeči jsme se z-li; Z české větvě bylo by se ještě z. o Vladislavovi. Ddk. III. 59., 216. I Josef Flavijský o hrobu Davidově nejednou se zmiňuje. Sš. Sk. 27. Třetie uebezpečenstvie, o němžto se sv. Pavel zmiňuje, jest. Pass 8. — **jak**. Nezmínila se o tom jediným slovem. Sá. Jenom písmenkem o tom zmínil. Šml. Letopisec zmiňuje se *tím* o věci, která již zrušena byla; Pozdější věk zmiňoval se o panování Robertově s velikou pochvalou; Chceme se o tom v krátkosti z. Ddk. III. 61., V. 205., VIII. 26. Dodatkem se zmiňujeme, že . . . Sš. L. 6. O času Matouš sice *něčím* zmínil se. Sš. L. 31. — **se oč**. Tak jsem se o to zmienil, že to móž býti podlé pravdy. Št. N. 37. — **kdy**. O tomto sporném statku církevním z-li jsme se posléze **k** roku 1099.; Listy moravské z 12. věku zmiňují se pouze k roku 1062. o opuštěném prediu nad Opavou. Ddk. III. 115., IV. 165. Cf. násl. — **kde**. Z-nil se o nich ve své kronice; Z nemoci, o kteréž v listu svém se zmiňuje; Anižby se v listinách zmínil o svolení krále; Papež v instrukci své legatovi ze dne $^{27}/_{4}$. výslovně se o tom zmiňuje. Ddk. II. 355., III. 137., V. 161., VII. 189. — **proč**. Museli jsme se z. o této okolnosti **k** vůli našemu náhledu, že . . . Ddk. VI. 163.

Zmínka, y, f. = *zmínění*, *připomenutí*, *řeč*, die Meldung, Erwähnung, Anregung, Erinnerung. Z-ky nečiniti; z-ku o některé věci učiniti. V., J. tr., Ddk. II. 34., 318., 429., 436., NB. Tč. 11., 46., 51., 67., BR. II. 1., Žer. Sn. 3. Byla o něm napřed z. Jel. Z-ky o tom nebylo. Sych. Často se o vás zmínka děje. Us. Toho při mnohých ani na zmínce nebývá. Kom. Máť i to spatříno býti, jestliže poslednější list činil by z-ku o prvním. CJB. 417. O desátku z. se děje. Ddk. II. 93. Ani z-ky více o něm není, jak by byl mrtev. Us. Tč. Darmo chodíť do kostela, dy o Bohu ani zmínky. Slez. Tč. Z. buěvu předešlého k zvadě podzbuzuje. Slov. Tč. Byl's tam? Ani zmínka! Us. Sd. Čo robím (činím) tu zmínku otroctva? Hol. 268. I byl o to veliký pláč v lidu za dlouhý čas a vždycky lidé plakávali, když byla z. o tom; Má-li pak to dítě, jakož o ně z. jest, býti králem našim. Pal. Děj. III. 3. 257., IV. 1. 107. Toho jest nikdy nemluvil ani zmínky o tom jměl; Těch dluhů Zeleníčkových v žádné zmience neměl. NB. Tč. 140. 195. Tarsis, o níž se z. v žalmu činí. BR. II. 9. a. Já jsem s nimi zmínku o to měl, ale . . . Žer. 345. V tom čtení jest z. o vězení sv. Jana. Hus II. 15. (II. 166.). Kdo chce pokoji, nečiň zmínku o boji. Prov. Šd., Kmp. Č. 134.

Zminné, ého, n., vz Zminy.

Zminouti, nl, ut, utí; *zminovati* = *pominouti*, *zmizeti*, vorbeigehen lassen, übergehen, auslassen, aus der Acht lassen. — **abs**. Národ zmine. Výb. I. 550. Zbožie náhle dobyté zmine; Zminul jest král (trausiit); Zmine chléb jeho. BO. Pakliby ten sněm kterak zminul (nebyl). Arch. II. 293. Desky zminú a zmizejí; Nález svrchu jmenovaný v nic bude obrácen a zmine; Nepožeue-li bo otporník za tři léta a za 18 nedělí, sám se ten otpor za nepravý odsúdí a zmine a v nic obrácen bude. Vš. Jir. 284., 344. Aby žádný toho nečinil k škodě a proti spravedlnosti těch, kterýmž desky svědčí, než aby to bylo zminuto. Arch. III. 314. — **co, koho**. Otok jej (koně) zmine. Db. Zlosť pravdu zminuje. St. skl. — **se**. Obá tak brzo se z-li (zemřeli). Mor. Šd. Tam sa z-li (zmizeli); Dyby sa tatíček z-li (zemřeli). Na Zlinsku. Brt. — **čeho**. Nechť nynie toho tvá mysl zmine. St. skl. Co čert vzal, toho zmiňme. Db. 144. Hued všeho úrazu zminul. Lom. — **odkud**: z oči (zmizeti). Leg., ZN., Pass. 1022., Sv. Mař. v. 235. Z úst mých chvála jeho nezmine. Ctib. — **proč**. A snad **skrze** to zminú na konec a zmizejí. Vš. Smlúva skrze nedržení a jí dosti učinění a pro nezachovánie vedlé ní zmine a zrušena bude. Vš. Jir. 335.

Zmiňovati, vz Zmíniti.

Zminy, dle Dolany, *Zminné*, ého, n., ves u Pardubic. PL.

Zmiráček, čku, m. = *umíráček*, das Zügenglöcklein. Pam. Val. Mezíř. 148.

Zmírati, vz Zemříti.

Zmířati, auf etwas zielen, abzielen, etwas beabsichtigen. — **kam**. Už vím, **nač** on zmířá. Mor. Val. Vck. Chlapec na **ty** jabka zmířá, rád by je dostal. Na Ostrav. Tč. Zmířá ven, dolů. Mor. Šd. Kočka zmířá na myš. Ib. Šd. — **co**. Co ty, synku, co ty zmířáš, že sobě jinší namlúváš? Pš. P. 325.

Zmířiti = *zmířati*. Na Slov. Bern.

Zmířiti, il, en, ení = *smířiti*. — **čím**: láskú. Hus I. 160.

Zmírnění, n., die Mässigung, Verringerung. Z. tření, bídy, bolesti, nárazu, Us., Pdl., teploty. Šp.

Zmírněný; *-én, a, o*, gemässigt, ermässigt, verringert. Z. plat, Dch., posudek. Mys. 1880. 57. — **jak**. Útraty z-né **na** 15 zl. Pr. 1884. 25.

Zmírněti, ěl, ění, mässig werden. — **čím**: věkem, zkušenostmi. — **v čem**: ve svých požadavcích. Us. Tč.

Zmírniti, il, ěn, ění, mässigen. — **co**: lásku, Plk., oheň. Slunko z-lo záři svého světla. Vlč. v Osv. I. 257. Studené obkladky z-ly palčivost v noze. Sml. — **se**. Zima se z-la, hat nachgelassen. Us. Tč. — **co čím**: oheň nepřikládáním zmírniti. Tím výrokem pán předešlý výrok zmírňuje. Sš. Mr. 46.

Zmisati, sám a ši, zastr. = *zmizeti*, verschwinden. Všecka jeho radosť zmiše. St. skl. Paklif (viera křesťanská) od Boha nenie, takžť to zmine, jakož je často leticos takového počna sě zmisalo. Št. Moc zmisala. BO. Vy jste suol. Dobra jest suol; a zmí-

sá-li suoi, čím se ozdobí? Hns I. 183. Pohanská (moc) zmiše. Alx. H. 12. 30. Radosť zmiše. Trist. 128. Milosť zmiše. Št. Uč. 25. a. Takžť i to zmiše. Št. N. 177. — **kde.** A diabel **před** jich očma zmisal. Pass. 18. A to dobré **v** neplodných manželéch zmisalo jest. Hns III. 209. — **odkud.** Jakž to povědě, tak **ot** jeho očí zmisal. BO. A on zmisal **z** očí jich. Hus II. 139. — **jak.** To viděnie s velikú svietlostí zmisalo jest. Leg.

Zmísiti = *smísiti.*

Zmislovský, vz Zmyslovský.

Zmístati se, Platz finden. — **kam.** Mezi dva se jestě třetí zmisce. Na Ostrav. Té.

Zmístiti se = *vejíti se*, hineingehen. — **kam.** Čím je hlubší nádoba, tím vic se do ni zmistí (vměstí). Na Ostrav. Tč.

Zmistuění, n. = *postavení, uvedení na místo, dokonání, uskutečnění*, zu Standebringung, der Stand, die Ausführung. Věc tak k z. přišla. Rkp. 1684. — **Z.**, die Erledigung, Šp. m.: *vyříditi, vyřízení.* Vyřizuje (vyřizujíce) vaši žádosť oznamuji (oznamujeme) vám. Zpráva tím se vyřizuje. Bs.

Zmistniti, il, ěn, ění = *k místu přivésti, vykonati*, zu Stande bringen.

Zmistrovati = *mistrovsky učiniti*, meisterhaft, künstlich herstellen. — **co.** Rad. zv., Biancof. 102. — **Z.** = *poučiti.* Lazebnice od R. zmistrována byla. BN.

Zmiše, vz Zmisati.

Zmišovice, dle Budějovice, Zmišowitz, ves u Červené Řečice. PL. Cf. Tk. III. 36., 45., 46., Blk. Kfsk. 485.

Zmít, u, m. = *zmetení, hození*, der Wurf. A nic nás sobě neváži, i papeže na zmít berou. Dač. Zmít vyvrci = kostkou vrci. V. — *Z.* = *námitka*, der Einwand, Einwurf. Z. před někým učiniti. Apol. Dávám tomu místo, že ve škole bezbožníků mnoho se takových zmitů proti pobožným vymítá. Kocin de provid. 536. Ale tuto hned jiný z. ti Epikurově vyvrhují. Urbar. 1390. Emler. vyd. 576.

Zmitač, e, m. = *stroj odstředivý, odstřednice, točna, točidlo, meták, prak, lis otáčecí, odběžník, čamrda, čamburína, mlýnek*, die Centrifuge, Centrifugalmaschine. Šp.

Zmitání, n., vz Zmítati. Výmluvná mimika spojená s přirozeným pohybem rukou důrazněji působí, nežli z. se celým tělem. Hš. Sloh. 176.

Zmitaný; *-án, a, o*, hin und her geworfen o. geschlendert. Vz Zmítati. Z. vlny, hochgehende Wellen. Dch. Bela před 23 lety nalezl říši z-nou a poškozenou. Ddk. IV. 98. — **čím:** mořem z-ný. Lpř. Bouřkami a vlnobitím z. Ler. Člověk příhodami velice z. Dch. Celou říši nalezl jsem v divém rozčilení jako moře z-ně všemi větry. Ddk. IV. 106.

Zmítař, e, m., v horn. Z-ři tenké pláty stříbrné ve výhni na lopatě zmítají. Budeč. zahrád. 1880. 54., Pam. kut. 265.

Zmitati = *sem tam házeti, vyhazovati*, aufwerfen, schleudern, herum, hin und her werfen, schütteln, schwingen, erheben; *převívati*, worfeln. V. — **co, koho, se.** Jiného padoucí nemoc zmítá. Kram. To mi hlavu zmítá. Us. Moře se zmítá, geht hoch. Dch. Ceny zboží se zmítají, fluktuiren. Nz. Větry, jenž tvé vlny zmítají. Vrch. Zlý duch ho zmital. Štr. Nechť pochybnosť nám ducha zmítá. Osv. VI. 298. Zvučnú meď a hlasnú trúbu nadúvá, meč krvavý zmítá. Hol. 56. — **co čím, kým.** Země tato posud ještě zmítána byla neblahým sporem mezi biskupy; Zatím však zmítána byla stranickými spory nešťastná země. Ddk. VI. 3., VII. 246. Hněv mu bouřně útrobami zmítal. Čch. L. k. 62. Tak Svatopluk mnoho rozpačitý sa myšlénkami zmítá. Hol. 16. Říše zmítána byla různicemi a nepokoji vnitřními; Zmatky říší zmítají. Šmb. S. I. 5., II. 100. Běs mu hlavou zmítá i srdcem. Kká. Td. 303. Dřevem, které tu a tam po řece plyne, vlna zmítá mnoho. Km. 1884. Učenníci z-li se pochybenstvím a strachem. Sš. J. 101. Jaké boje tebou zmítaly? Vrch. Divně zmítán jsa bouřkami. Ler. Zmítajíce se vlnami tohoto světa. ZN. Vlny korábem z-ly. Kom. Vztekle sebou z. Č. Hlavou zmítá; Na pobožně nesluší o vyslyšení modliteb svých pochybovati a jako vlnobitím se z. BR II. 22. b., 779. Štěstí námi zmítá. Jel. Zmítá tím, co svině věchtem (opovrhuje) Kom. Hanec všecko haní, vším drbe a zmítá. Kom. Z nohami, Reš. Obilí vějičkou, aby se odloučila pléva. Kom. Zmítají mnou péče, starosti. Jel. Vítr lodí zmítá. Us. Loď vlnami se zmítá. Sš. Mat. 192. Vlnami starosti se z. V. — **co komu.** Vz *Z. co.* To mi hlavu zmítá. Us. — **čím za kým:** hlavou, Br.; pysky za sebou zmítáme. Kom. — **se kde (čím). Na** těmž moři a týmiž větry se z. V. Z. se na provaze. D. Vítr na moři vlnami zmítá. Lom. Jaroslav v své mysli zmítán. Nitra VI. 25. Vítr děvici **kol** hlavy roušku zmítá. Kká. K sl. j. 36. Král se v pochybnostech na svém loži zmítal Vrch. — **co kam.** Vítr prach **do** povětří zmítá. Rvač. — **se od čeho.** Mysl od žádostí sem i tam se kotáci a zmítá. V. Od větrné bůře se z. ZN. — **se kudy.** Krik ľudu nastává a bité pere kopce, i zpátky odráží a **po** zatvorenej sa okrublíne zmítá. Hol. 21. — **jak.** Strašné vlny oběma hrdinami zmítaly. Ddk. III. 233. Vlny vysoko se z-ly. Dch. — **Z.** = *svrci, shoditi, vyvrátiti.* Vz Smésti.

Zmitavý, fluktuirend. Nz.

Zmítek, tka, m., mlýn u Žinkov.

Zmitenec, nce, m., der Abtrünnige? Jistě my dobře díeme, že Samaritán jsi ty a tak z. u vieře Hus II. 119.

Zmiteżný, verworren? Kram. exc.

Zmitka, y, f. = *smítka.* Slov. Bern. — **Z.** = *hozená koule, ku které ostatními kulemi jako k cíli házejí.* V příkladě: Když hrají v kúle, tehdy zmietku mecí napřed a potom kulemi kotí a ktož blíže přikotí, ten jest získal; Nemohú rozeznati, čí kúle jest blíže k zmietce; Chce-li kdo rozeznati mezi těmi, kteří se vadie o blízkosť Kristovu a o pravdu, kto k ní bližší jest, jedně vezmi míru od zmietky Krista, měřiž jeho přikázáním a kohož spatříš, že ty miery jako stébla k jednomu lépe přileží než k druhému, tehdy drž s tiem, že ten jest

bližší a ten proti onomu získal (vyhrál); A když se přihodie, že nemohů rozeznati, čí kůle jest blíže k zmietce, tehdy vezmů mirú a měří od zmietky k kolém a mira ukáže, která jest bližší kůle. Hus I. 472. (473).

Zmítnouti, tí, nt, utí = *vzmítnouti, hoditi*, werfen, aufwerfen. Vz Zmítati. — Z., vz Smésti. — Z. = *změsti, smásti*. — co. A tak i jarmaky byli zmítli, že nevěděli lidé, kdy kde jarmak drželi. Sl. let. III. 40.

Zmívati = utíkati. Slov. Ssk.

Zmizati, vz Zmizeti.

Zmizdřiti, il, en, ení, *zmizdřovati*, ausfleischen, abschaben. Vz Mizdřiti. Šp.

Zmizelosť, i, f., die Verschwundenheit. Osvědčení z-sti (v směnkářství), der Windprotest. Dch.

Zmizeložilný, schwindnervig. Z. list (se žilami zmljejícími). Rst.

Zmizelý, abbanden gekommen, verschwunden, abgängig. — **jak**: **beze** stopy z. Us., Lpř. *Stran pořekadel* vz: *Kámen, Moucha, Stěna, Utonouti, Voda*.

Zmizení, n., das Verschwinden. *Stran přísloví* vz: *Blesk, Čáp, Čert, Konec, Kura, Moře, Pohádka, Propadnouti, Slech, Smích, Sůl, Vítr, Vlk, Voda, Země*.

Zmizerněti = *zhubeněti*, elend, mager, schwach werden, siechen. Us. Tč, Sd. — **při čem**. Koll.

Zmizerniti, elend machen. — **koho**. Koll.

Zmizeti, el (zastr. zmizati), ení; *zmizívati* (zastr. *zmizovati*), *zmiznouti* (vz toto) = *ztratiti se, pominouti*, verschwinden, unsichtbar werden, aus den Augen kommen, verstieben. Z. od mizeti m. misati od minu = meare, transire. Šl. — **abs**. Co na dešťové vodě bublénky, z nichžto některé pojednou, jak se zdělají a rodí, zase zmizejí, jiné pak... Lp. To pověděv zmizel. Kom. Zmizel jako stín. V. Zmizela, ani památky o ní není. Us. Zmizí otok, Ras., památka jejich, Br., nemoc, D., dobré jméno, dým, Jel., zmužilosť atd. Sych. Přelud zmizel. Us. Pdl. Zmizel jako pára nad hrncem. Stnk. Sila jeho z-la. Us. Dch. Muž a otec nijako sa nevracia. On zmizol a ten zmizol, ist spurlos verschwunden. Mt. S. I. 56. Zmizeli. BO. Zmizejte = zabyňte. BR. II. 433. b. — **komu**. Zmizel mu. Štelc. Přijdete k jednomu vrchu, tam ti koule zmizí. Němc. I. 105. — **odkud**. Zmizel **od** očí jeho. Štelc. Těla od slunce a od větru zmizela. Biancof. Mince zmizela z oběhu. Kaizl. 265. Kůd z domu zmizel. Osv. V. 763. A z domu zmizel nenadále. Kká. Td. 43. — **komu odkud**. Zmizívá mi z rukou. Jel. Okamihom všetkým zmizol z očí. Ht. Sl. ml. 231., 207. Jebo úsměv zmizel jemu z líce. Kká. Td. 52. Ešte sa chcel podzemskému královi za všetku lásku poďakovať, ale mu ten z popred očí zmizol. Dbš. Sl. pov. I. 283. — **kde (kdy)**: zmizá **mezi** rukama. Reš. Utrbačí časem svým co snih **před** sluncem zmizí. Živ. Karl. IV. Pochybnosti z-ly před důvody. Us. Na to paní ve vrbě z-la. Němc. I. 85. Zmizel před ním v černé propasti jako fantom. Vrch. Myth. I. 219. A ďábel před jich očima zmizel. Pass. 30. Z. **za** robem ulice. Us. Pdl. Dým, jenž před větrem zmizí. Alb. 78. a. — **kde (s kým jak)**. A milý s milou v hrobě zmizeli. Er. P. 473. *Kvapem* zmizel **za** křovím. Hrts. — **čím**. Ale to (království) jim tím volením krále Jiřího z-lo. Dač. I. 29. — **kam**. Jak krůpěj zmizí země v ocean. Vrcb. Myth. I. 210. Tam z-la **do** křoví. Kká. Š. 89. — **kdy**. **Od** této chvíle pro Kondrata všecka naděje na domácí i cizí pomoc z-la. Ddk. III. 136. — **jak (kam)**. Zmizelo-li jakýmkoli způsobem bohactví statků, přestalo také šlechtictví. Ddk. IV. 202. Z-la ptákem (jako pták) **do** neznámých svetů. Brodz. — Vz **Zmiznouti**.

Zmizina, y, f. = *mizina*, das Elend. Na z-nu přijíti. Reš.

Zmizívati, vz Zmizeti.

Zmizlý = *zmizelý*, vergangen, vergessen. Ta báj už je zmizla. Slov. Tč. Deň sa za dňom žene, zmizlým rok za rokem vali. Hol. 418.

Zmiznatěti, ěl, ění = *mízy nabýti*, Saft bekommen. Um. les.

Zmiznouti (se) = *zmizeti*, verschwinden. Na Slov. Plk. Na Mor. a ve Slez. — **abs**. Skorej slnko zmizne jasné, skôr sa Dunaj zpät obráti, než má láska k tebe zhasne, než sa tvoja pamäť ztratí. Č. Čt. II. 142. Radosť zmizla jako chmára, láska zvädla jako kvieťa. Č. Čt. II. 59. Postava jeho hneď sa vo tme ukáže, hneď zas zmizne. Lipa 316. Ta bajka už zmizla. Na Ostrav. Tč. Tak zmiznul, ako keby bo bolo čosi vzalo. Rtk. 52. Kam veľká zmužilosť, kam veľké zmizlo sa srdce, čo v krvavých indá ste ochotni mávali potkách. Hol. 114. Tak smutný hovorii Rastislav a zrázu sa zmiznul. Hol. 53. Zmizla celá rozkoš, starodávné zmizly radosti. Hol. 37. Zmizol ako mhla. Dbš. Sl. pov. II. 13 Zmizly spousty sněhové. Us. Věc, jak sen bývalý, tak zmizlo. Nitra VI. 129. Ráchel, Ráchel, dieťa moje, sme bez vlasti, bez zákona; národ náš je v širom svete, zmizla sláva už Siona. Ppk. I. 91. — **odkud**. Zmiznul mi z očí. Tč. Z očí jim zmizly sitňanské skály, jak by jich veky nebyly. Sldk. 341. Ona zmizla zo sieni ako plachá srnka. Ppk. I. 65. — **komu (se)**. Ale on se mu už zmiznul. Kld. II. 180. Už ti mu zmizla (koruna). Dbš. Sl. pov. VIII. 27. Zmizla mi zas očiam ako plachá srnka. Ppk. I 65. — **kde**. **A v** lehkém povetrí zmizne sa. Hol. 8. Raz vo mble zmiznul. Mt. S. I. 53. Ho videl *na posred* lúky z. Dbš. Sl. pov. I. 98. Zmiznul mi *zpred* očí ako vetor. Mt. S. I. 99. Zmizli (Vindi, Lutici atd.) jako tiene (stíny) v germanskej vichřici. Vaj. Tat. a mor. 12. — **kam**. Zmizli oba za kroviny. Ppk. I. 25. Tak zmizol v temné skaliny. Vaj. Tat. a mor. 32. — **jak**. Zmizlo *vcele* kniežatstvo blatonské. Lipa 95. — **kdy**. A *potem* zmiznul. Slez. Šd. A v tom zmizla. Dbš. Sl. pov. I. 16. A s tým myška zmizla (když to pověděla, darauf verschwand die Maus). **Mt. S.** I. 52. — **Vz Zmizeti.**

Zmiznutí, n. = *zmizení*, das Verschwinden. Slov. Bern.

Zmížděnina, y, f. Hláska *c* je vlastně *ts*, *ds*, a hláska *č* je *tš*, *dš*, tudíž z. dyšná nestojíc co taká bezprostředně m.: *kj*, *gj*. Hš. Sloh. 59. Vz Změžďování, Rozlišování.
Zmižditi = *změžditi*.
Zmjačkati = *zmačkati*. Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *práci špatně udělati*, verpfuschen. Ib. Tč.
Zmjaknouti = *změknouti*. U Uher. Hrad. Tč.
Zmjantati, verfitzen, verwirren. — **co**. Na Ostrav. Tč. **V** roznmu zmjantaný = zmatený. Ib. Tč.
Zmlácení, n., das Ahdreschen, Ahprügeln.
Zmlácený; *-cen*, *a*, o, abgedroschen, abgeprügelt. Vz Zmlátiti.
Zmláceti, vz Zmlátiti.
Z mladu, in der Jugend, von Jugend auf. Dobře stě to mně dělali, že stě mne z mladu bijali. Sš. P. 119.
Zmladený = *zmlazený*. Slov. Z. lesy. Sldk. 494.
Zmládí, zmládi, z mládí, z mládí = *od mladosti*, von Jugend auf. Jg.
Zmladilý, verjüngt. Ptra. exc.
Zmladistvěti, ěl, ění, sich verjüngen. Les zmladistvěl. Jg.
Zmladistviti, il, en, ení = *mladistvým učiniti*, verjüngen. Um. les.
Zmladiti, il, zen, ení; *zmlazovati*, verjüngen, jung machen, auffrischen. — **abs.** Azda sa tá lipka ešte daraz zmladí. Btt. Sp. 23. — **se čím.** Víťazstvom sa z-ly hory. Sldk. 491. — **co (komu).** Ona každů mi chvíľu z-la. Sldk. 103. Z. les, Škd. exc., kvas, kvasnice, auffrischen. Šp., Kšk. Život bez starostí člověka zmladí. Us. Tč. — **kdy.** Příroda se zmladí v zpěvu lesů. Tč. exc.
Zmladlý, verjüngt. Nyní rozum již jak orel z-lý vévoditi bude na svém trůně. Sš. Bs. 165.
Zmladnouti, dnul a dl, utí = *mladým se státi*, jung werden, sich verjüngen. Jak se oholil, jakoby zmladl. Us. Tč. — **kde.** Panenka v komůrce zmladla. Pokr. Z hor. 63. — **čím.** Daj Hospodin, aby zmladli slovem Ježišovým. Hus II. 359.
Zmladnutý; *-ut*, *a*, o = *zmladlý*. Slov. Všetko z-té oživá. Hol. 425.
Zmladostiti, il, štěn, ění = *zmladiti*, verjüngen. Č.
Zmlaskati = *sežvýkati*, zerkauen. Bern. — **co odkud:** máslo s chlebs, wegschmatzen, weglecken. Na Ostrav. Tč.
Zmlaskotati = *zmlaskati*. Na Slov. Bern.
Zmlaštiti, il, ěn, ění = *zdáviti*, *zmačkati*, zerquetschen, zerdrücken, zerknittern. — **co kde: na** dlani. Zlob.
Zmlátení, n. = *zmlácení*. Slov. Bern.
Zmlatený = *zmlácený*. Slov. Bern.
Zmlátiti, zmlať, zmlátě (ic), il, cen, ení, *zmláceti*, el, en, ení = *vymlátiti*, dreschen, ausdreschen; *stlouci*, *zbíti*, zerdreschen, zusammenschlagen, zusammenprügeln, abprügeln. — **koho, co.** Zmlátím tě, až ti záda zmodrají. Sych. Kroupy všecko obilí z-ly. Us. Šd. Tak ho zmlátil, že zůstal ležeť (že ho ani ďas nepoznal). Šd., Kčr. Všecko mne boli, jsem celý, jakohy mě zmlátil. Us. Šd., Vck. Všecko jídlo zmlátil (hltavě snědl). Na Ostrav. Tč. Zmlátil bych to, když mi to nejde od ruky. Dch. — **jak. Na** kabáč tě zmlátím. Na Slov. Zátnr. — **čím (kde):** kyjem někoho. V. Obilí cepem, ausdreschen. Us. Tč. Žíly, kosti tímto kyjem v tobě zmlátím. Mst. v. 430.
Zmlazení, n., die Verjüngnng. Z. lesa. Z. piva, das Kräuseln. Suk. Vz Zmladiti.
Zmlazený; *-en*, *a*, o, verjüngt. Z. brambory. Z. pivo, gekräuselt. Us. Vz Zmladiti.
Zmlazgať = *sežvýkati*. Slov. Bern.
Zmlazování, n., die Verjüngung. Z. lesa (přirozené, umělé). Škd. exc. Vz Zmlazení.
Zmlazovati, vz Zmladiti.
Zmlaždžať = *sežvýkati*. Slov. Bern.
Zmlčení, n. = *smlčení*.
Zmlčenlivosť, i, f., die Verschwiegenheit.
Zmlčenlivý, verschwiegen, der etwas verschweigen kann.
Zmlčený = *smlčený*.
Zmlčeti = *smlčeti*. — **se** = *zamlčeti se*, still werden. Kam.
Zmléčnatěti, *zmlíčnatěti*, ěl, ění = *mléčnatým se státi*, milchig werden. — **čím:** voda mandlemi zmléčnatí.
Zmleti, vz Semliti. — **se.** Cosi se zmele = stane se, semele se. Us. Brt.
Zmliaždiť, il, ěn, ění, zerquetschen, zermalmen. Na Slov. Loos.
Zmlíčeti, el, ení = *zmlíčiti se*. — **kdy.** Při chladnu zrna okurek zmlíčí. Dlj. 24.
Zmlíčiti se = *zmléčeti*, *zmléčnatěti*. — **čím.** Semeno mokrem se zmlíčí. Kouble.
Zmlíčnatěti, vz Zmléčnatěti.
Zmlíti, vz Semleti. — **koho** = *zbíti*. Us.
Zmlkati, vz Zmlknouti.
Zmlklosť, i, f. = *chraplavosť*, *sípota*, die Heiserkeit. Lék proti zmlklosti. Jád.
Zmlklý = *umlklý*, still geworden, verstummt. Z. hlas = zmlklosť. Nízkým a zmlklým hlasem odpověděl. Troj. Z. Slovenčina. Pokr. Z hor. 107.
Zmlknouti, knul a kl, utí, *zmlkati* = *umlknouti*, still o. stumm werden, verstummen; *ochraptěti*, heisser werden; *zkaziti se*, verderben. Z. pod. 68. 4., Ssk. Mchs. Že hy slepicím vejce sstydly a zárody zmlkly. Ctib. Siemě zmlkne a bude neplodné. O 7 vstup. Zmlkly piesne. Btt. Sp. 99. Zmlkol Svätoboj, zatlapkal konika a preč od neho smutný sa poberal. Č. Čt. II. 95. A zamlknul ptáčat srdcejemný ples. Tč. ex. Když sudí zmlknul; Než zmlklo pušek hřmění. Kká. Td. 25., 129. Zmlkal otců hlahol. Čch. Dg. 716. Jazyk v hrdlo sě vtiehne, ústa zmlknú, žíly vadnou a kosti svadnú. Hus III. 136. — **kde.** Keď blúdne hlasy **pred** tvojou zmlknou velebou. Č. Čt. II. 178. Když dítě zmlkne na kolébce. Kká. Td. 88. Zmlká vřava svatá **ve** prostoře. Čch. Mch. 110.
Zmlknutí, n., das Stillwerden, Verstummen. Č., Jád. Vz Zmlknouti. — **Z.** = *ochraptění*, die Heiserkeit.
Zmlsalý = *kdo rád mlsá*, vernascht. D.
Zmlsati, vz Smlsati.
Zmlsiti se, il, en, en., genäschig werden, Lust bekommen. — **nač.** Mor. Šd *Z. komu co* = smlsati. Mor. Šd.

Zmlsněti, ěl, ění = *zmlsiti se*. Us. Tč.
Zmluněni, n., die Elektrisirung. Kv. 1870. 315.
Zmluněný; *-én, a*, o, elektrisirt. Exc. Pdl.
Zmlnniti, il, ěn, ění, elektrisiren. Exc. Pdl.
Zmluva, y, f. = *smluva*. — Z., das Gespräch, die Unterredung. Slov. Brt.
Zmlúva, y, f. = *smlouva*. Slov. Bern.
Zmlúvati = *smlouvati*. Slov. Bern.
Zmluvec, vce, m. = *smlouvce*. Slov. Bern.
Zmluviti = *promluviti*, reden, herausreden. Tkad. Vz Smluviti.
Zmluvnosť, i, f. = *úmluvnosť*. Bern.
Zmluvný = *smluvný*.
Zmlžiti, il, en, ení, *zmlžovati* = *rozprášiti*, zerstäuben. Nz. lk.
Zmňačgnouti = *smáčknouti*. Na mor. Val. Vck.
Zmňásti = *smásti*. — co. Ty to všecko zmňateš. Mor. Vck.
Zmňata, y, f. = *hloupá, pomatená řeč*, leeres Geschwätz. To je jakási z. Na mor. Val. Vck. — Z., y, m. = *pomatený člověk*, ein Narr, Thor. lb. Vck.
Zmnišiti, il, en, ení = *mnichem učiniti*, zum Mönch machen. — **se**, Mönch werden. Jg.
Zmnohonásobiti, *zmnohonásobniti*, il, ěn, ění; *-bňovati*, vervielfältigen. — co. V. — čím.
Zmnožení, n. = *rozmnožení*, die Vermehrung. Z. vlhkosti, električnosti, Mj. 146., důchodů. Us. Pdl.
Zmnožený; *-en, a, o*, vermehrt, gemehrt. — **čím**: kalich hvozdíků šupinami. Rst. 524.
Zmnožitel, e, m., der Vermehrer. Bern.
Zmnožitelka, y, f., die Vermehrerin.
Zmnožitelně, vermehrlich.
Zmnožitelnosť, i, f., die Vermehrbarkeit. Bern.
Zmnožitelný, vermehrbar.
Zmnožiti, il, en, ení; *zmnožovati*, vermehren. — **co**: počet, lid. Lom. — **se kde**. Zmnožnjí se jeky hlučné na horách. Č. — co, se čím. Z. se lidem. Zlob. Teplem slunečným páry se zmnožnjí. Mj. 148. Práce se zmnožnje *silou* v poměru rovném. Mj. 72. *Tím* z-ly se jeho příjmy. Us. Pdl. Tímto prstenem základ ještě zmnožím (zvětším). Kká. Td. 75. — **jak**. Vz předcházející. Z milosti boží statek se ti zmnožil, když robíš pilně neleža v loži. Na Ostrav. Tč.
Zmnožování, n., die allmählige Vermehrung. Mj. 148.
Zmnožovati, vz Zmnožiti.
Zmoci, zmohu, zmoz, ha (ouc), hl, žen, žení; *zmáhati* = *přemoci, překonati*, überwältigen, bezwingen, besiegen; *vymoci*, ausrichten, zu Stande bringen; *moci pozbaviti, oslabiti, zemdliti*, entkräften, erschöpfen, ohnmächtig machen; *moci nabyti*, zu Kräften kommen; **se** = *k síle přijíti*, sich erholen, aufkommen, sich aufhelfen; *oslabnouti*, sich entkräften; *zmocniti se*, sich bemächtigen. Jg. — **co, koho**. Chlast ho zmohl. D. Zmohli jsme odpůrce. Sych. Nasbírala moc (trávy), nemohla i zmoć. Sš. P. 538. Mnoho zmůže síla duše, mnoho víra, mnoho naděj, ale všecko zmůže láska; Nemohl jsem více zmoci sebe; Děs nás zmohl. Vrch. Oni Prahu zmohou (zaplatí výlohy tam učiněné; bndou s to, aby je zaplatili). Ehr. 69. Nepřítele z.; Ta práce mne zmohla (seslabila). Us. Vrů. Komediant nemohl ducha zmoci, bewältigen. Kld. II. 260. Co nemůže synova různosť se všemi odpory, to zmůže matčina prosba a její slzy. Nitra VI. 238. Jeden človek málo môže, celý národ ale veľa zmôže. Phld. III. 567. Už ho zmohla (opice, kořalka). Us. Šd. — Br. — **co, se kde**. Já jsem to **při** úřadě zmohl (vymohl). Us. Zmohly se matenice v církvi. Sych. *Doma* se ho zmohla taková touha po honě, že .... Kld. II. 4. Zmáhal se v něm nepokoj. Vrch. Nemoc jeho, tuchnutí všech sil, zmáhala se v Louňovicích tou měrou, že ... Ddk. IV. 49. — **kdy (k čemu)**. **Při** takových okolnostech nemohl se zmoci. Ml. Bolesť zmůže je *před* smrtí jejich. Br. Brzo se zmohl. Us. Dch. **Po** dešti obilí se zmohlo. Tč. Národ **za** této doby se zmáhá. Us. Tč. I za tonto příležitosti nemohl Kozma zmoci náchylnosti své k rodu Vratislavovu. Ddk. II 404. Náramný křik *jitrem* se zmáhá. Mch. Máj. 5. vyd. 26. **Od** té doby již se nijak **k** blahobytu nemohl z. Sš. II. 19. Za nepřítomnosti Lidéřovy nepřátelství tak se zmohlo, že... Ddk. III. 53. A po vypuzení apoštola mnohem více se zmohlo to pronásledování. Sš. II. 240. — **se** = *k moci, síle přijíti*. Zmohl se oheň; Někteří se zmohli. V. Nemoce se zmáhají. Us. Vyhořel, už se nezmůže. Us. Tč. Pramen (rudy) se zmohl (zmocnil se, stal se mocným). Vys. Úvěr se zase zmohl. Us. Dch. A zmáhali se zázrakové od apoštolů činění. Sš. Sk. 58 — **se v čem**. Z. se v běhu (rychlejšímu běhu zvykati). Šp. — **koho, se čím**. Prací se z. (oslabnouti). Plk., Lom. Aniž by však tím tolik zmohl, aby ... Ddk. I. 244. Jejich přízní počala zmáhati se tato sekta. Pal. Děj. V. 1. 45. Statku drahně vzal sobě ku polepšení a tiem sě najprv zmohl. Arch. IV. 357. Ne vše praskem a bičem, mnoho zmůžeš i hvízdem. Pořek. Šd. — **se koho, čeho**. Z. se trůnu (zmocniti se). Z. se koho. Kká. K sl. j. 195. — **co komu**. Zmohl jsem si ruku, nohu (prací, chůzí unavil). Mor. Šd. Cf. Namoci. Zmáhati někomu sílu. Kká. K sl. j. 28. Zmohl si nůž, péro (vyvrátil nůž, že péro povolilo). Us. Rjšk. — **se nač**. Zmohl se na koně (tolik si nhospodařil, že mohl koně koupiti). Us. Až na něco se z., sich zu etwas versteigen. Dch. Sestra (Morava) nezmůže prý se na něco klondného. Sb. vel. I. 105. Na nové šaty se zmohl. Us. Tč. Zmohl se na velkého. Lpř. Slov. I. 104. Kto sa na čo zmáha, vše mu pán Boh dopomáha. Mt. S. I. 106. — **se odkud**. Z té nemoce se zmohl. Us. Tč. — **co več**. To zmáhalo holesť jejich v trpkosť. Sš. J. 59. Tam ... stálým pokojom v najmnožší zmohni sa národ. Hol. 72. — **jak**. Vysoko se z. Dch. Mocně se zmáhati. Tf. Z. se u velikou řeku. Bdl. Stavitelství

ruské valné i vzletně se zmáhá. Osv. I. 373. Jakoby **od města k** městu vezdy více byla se zmáhala touha jeho. Šš. Sk 237. Lípa zprvu **sa** slabuško zmáha. Slov. Zátur. — **se kudy.** Oheň zmáhal se *městem*, **po** městě. Lpř.

Zmocněnec, nce, m. = *plnomocník*, *zmocněný*, der Bevollmächtigte, Ermächtigte, Gewalthaber, Mandatar. J. tr., Nz. Kdyby z-ci Jaromírovi a Janovi na synodu byli přišli; Aby strany způsobilé z-nce od sebe vyslaly. Ddk. II. 233., 255.

Zmocnění, n., die Bevollmächtigung, Vollmacht. J. tr., Nz. Z. z něčeho bráti (sílu). Pis. br. K z. přijíti (síly nabyti). Bl. Bez z. (bez plné moci), die Ermächtigung, Bevollmächtigung. Trest. zák. Z. k soudu. Žer. Záp. II. 192. Z. nebo zvod. Bdž. 152.

Zmocněnosť, i, f. = *zmocnění*. Dk. Poet. 46.

Zmocněný; *-cněn, a, o,* ermächtigt, bevollmächtigt. Aby z-nému jeho bez odtahu vydal. 1573. Výš psaně z. osoby (moc k něčemu jim danou mající). Apol. Z. prokurator. Kram. Zpěv je z-nou řečí. Dk. — **k čemu.** Br. Z. k vyslyšení výpovědi. List hrad. 1671. Zvláště k tomu z-ný. Dch. — **čím:** právem (stvrzený), D., královským mandatem. Kom.

Zmocněti, ejí, ěl, ění, *zmocnívati* = *mocným se státi*, mächtig werden. — **abs.** Kohout zmocní (sesílí, vyroste). Us. Rgl. — **kdy (več).** Národ ten za něho u velikou říši zmocněl. O měst. bož. Jestliže *teď nezmocním*, nezmocním už nikdy. Us. — **čím.** Dobrou potravou zmocníš, ale ne kořalou. Us. Tč. — **jak.** Nebolo mu treba inšieho lieku: naskutku zmocnel tak, že mohol sedeť. Dbš. Sl. pov. I. 496. Chlapec zo dňa na deň zmocnieval. Dbš. Sl. pov. I. 89.

Zmocník, a, m., gewaltsamer Eindringling. Jestliby kdo chtiel z moci v cechu dělati, povinen jest úředník nás proti takovým z-kům ochraňovati. Sl. let. III. 159.

Zmocnilý = *kdo se zmocnil*, der sich bemächtigt hat, mächtig, habhaft. Jg. Slov.

Zmocnina, *y*, f. Osv. I. 214.

Zmocnitel, e, m., der Macht-, Vollmachtgeber, Gewaltgeber, Besieger. J. tr., Šd. Cf. Zmocňovatel.

Zmocniti, il, én, ění; *zmocňovati* = *mocným učiniti*, *ssíliti*, stärken, verstärken, mächtig machen; *moc komu nad něčím dáti*, Jem. Macht geben, einräumen, bevollmächtigen; **se** = *moci*, *síly nabyti*, *k moci přijíti*, mächtig werden, Flügel bekommen; *v svou moc přivésti*, sich bemächtigen, bemeistern, habhaft werden, sich versichern. Jg. — **co, koho.** Pavel zmocňuje důraz slov svojich. Šš. II. 90. Rovnici . . . nkrát z., potenziren. Šim. 128. Pán mne zmocnil (ssílil). Ens. Jehož pravici zmocním. Br. Z. souseda (moc mu dáti, aby něco učinil), ermächtigen. Us. — **koho čím.** Ať nás duchem zmocňuje a sílí. Kanc. hr. Sončin každý zmocňuje se tím, že se jeho činitelé zmocňují. Šim. 31. Vz *Z. koho k čemu, jak.* — **koho proti komu.** V. — **koho** (akkus.) **čeho** = *moc mu nad tím dáti*. Ženu jejího věna z. Vš. Právo má a povinno bude to učiniti a věřitele v statek dlužníka uvésti a téhož statku ho z., kteréhož statku původ v držení a užívání potud zůstane, dokudž by jemu od dlužníka spravedlnosť i s náklady a škodami na to vzešlými zase všecka zúplna a docela dána a navrácena nebyla. Bdž. 152. Poručník, když sirotku dědictvie jeho otcovského postúpí, jemu počet spravedlivý učině zbožie jej jeho skutečně zmocní. Vš. Jir. 276. — **koho k čemu** = *moc, povolení někomu k něčemu dáti*. Faukn., Br., J. tr., Tč., Dch., Ddk. II. 239. Někoho k tomu (odporu) *dskami* z. Er. — **se koho n. čeho: města.** V., Br. Kdoby se cizího statku zmocňoval. Kol. 52. Zmocnil se žezla královského (vlády); Z. se nejvyššího panství nad někým; Zmocnil se ho žal. Lpř. J. Bál se, aby se ho zoufalství nezmocnilo. Vlč. Zl. v ohni. I. Národa sa zmocnil duch mätežný. Zhr. Lžd. 127. Pražský Gebhard lstí obešel Jana a hradu Podivína se zmocnil. Km. 1884. Tamějších pokladů se zmocňuje; Obmýšlel z. se Slez. Ddk. II. 122., 168. Nepokoj se jí počal zmocňovati. Nitra VI. 260. Jeho duše z-la se pochybnosť. Hrts. Hejtmané pevnosti se z-li; Z-li se města Skalice. Dač. I. 198., 208. (I. 170., 229.). Ani zde takové síly nenechali, která by se byla mohla zámku z. Žer. 17. Turci se Budína a Peště z-li. Bart. I. 127. — **koho, se čeho, koho jak** = *ve svou moc přivésti*, seiner Macht unterwerfen. Z. se města násilím. D., Ddk. V. 281. Z. se města lstí, útokem, úskokem. Pdl. Zmocňoval se města **za** městem, ostrova za ostrovem. Lpř. Děj. I. 47. Z. se něčeho překvapením. Šmb. S. I. 506., Ddk. III. 245. Z. se nepravě knížectví; Podvodně zmocnil se zboží; Sv. otec sám ho *dodatečně* zmocnil, **aby** v toto zboží se uvázal; Obehnali Vyšehrad chtiece se **dle** možnosti Bořivoje samého z.; Aby se vrahů ale **beze** všeho hluku z-li; Z. se trůnu brannou mocí; Toho křivě se zmocnil; Ota měl se strany Rakous zmocniti se Znojma; Ota považoval za vhodno z. se **ve** jménu svého zetě území hornorakouského. Ddk. II. 77., 257., 416., III. 30., IV. 101., V. 46., 272., 282. Útokem nenadálým zmocnil se města onoho až na jednu věž. Pal. Děj. III. 3. 259. — Kram., Br. — **co, koho v čem.** Horkosť v těle zmocňovati. Byl. Někoho **u** vlře z. Pls. br. Někoho v umění z. Kom. — Řd. Tak aby dotčenému poddanému našemu aneb tomu, kohož on v tej věci úplně zmocnil, to všecko vydáno bylo. 1573. Sl. let. I. 69. — **co komu.** Br. — **kde.** Mne z-li ve Vídni. Klc. 84. Král zmocnil se **na** pravém břehu všech míst. Ddk VI. 85. — **kdy.** On *je mezi tím* z-nil; Němci hodlali z. se Hlohova *dříve* než Boleslav; Dne 30. dubna zmocnil se Lidéř východní části města; Za noční doby města se zmocnil v postě r. 1146.; Ti za vhodné příležitosti z-li se arcibiskupa; Z-il se dne $^{24}/_{1}$ 1272. zradou města. Ddk. II. 355., 410., III. 52., III. 131., 144., IV. 45., VI. 75. — **koho jak.** Z. někoho **na** svém místě. 1517. Gl. 387. — **se.** Strom zmocnil se (zmohutněl, vzrostl). — **aby.** Z-nil ho, aby mu vybral peníze. Us. Šd.

Zmocňovací, Bevollmächtigungs-, Macht-, Ermächtigungs-. Z. list, smlouva, doložka (Klausel). J. tr., Nz.
Zmocňování, n., vz Zmocnění. Šim. 49.
Zmocňovatel, e, m., der Vollmachtgeber. Vz Zmocnitel. Šd.
Zmocňovati, vz Zmocniti.
Zmocnúť = *zmocněti*. Na Slov. Ssk.
Zmoct = *zmoci*. V obecné mluvě.
Zmočení, n., das Nassmachen, Anfeuchten
Zmočený; *-en, a, o*, nass gemacht, angefeuchtet. Z. len. NA. IV. 90. — **čím**: krví. Lpř. Sl. 18. — **kde: v krvi**. Ib. — Vz Smočiti, Zmočiti.
Zmočiti, vz Smočiti.
Zmodernisovaný; *-án, a, o*, modernisirt. Z. klobouk, Us., sloh renaissanční. Osv. I. 368.
Zmodernisovati, modernisiren. — **co**: klobouk. Us.
Zmodliti, il, en, ení. — **se ke komu**. K tobě zmodly sě, orabo. Ž. wit. 5. 4.
Zmodrabílý, bläulichweiss. Um. les. II. 109.
Zmodralosť, i, f., die Bläulichkeit. — Z., nemoc, die Blausucht, cerulosis vera. Ja.
Zmodralý, bläulich, blau. D. Zmodralé tělo, mrtvola, Tč., pysky, rty, Němc., Hrts. Bude-li z-lý (měsíc), bude (šohaj) pochovaný. Sš. P. 582. — **proč**. Krásná líce její byla zlostí sežloutlá a svůdná ústa z-lá. Němc. I. 133.
Zmodrání, n., das Blauwerden. Z. mléka. Šp.
Zmodrati, blau, bläulich werden, blau anlaufen. Dch., Tč., Šp., Mj. 25. — **abs**. Aj vizte, kterak mě tělo odraně z-lo. Pass. 41. — **komu**. Z-ly mu pysky. Št. Bil ho, až mu záda zmodrala. Us. — **nad čím proč**. Nad tím *zlostí* zmodral. Sych. — **jak**. Co chrpa zmodral. Sych. Šd. — **čím**: zimon. Us.
Zmodřený; *-en, a, o*, blau gefärbt, blau geschlagen. Z. záda. Kos. Ol. I. 20.
Zmodřeti, el, ení = *zmodrati*. Slov. Loos.
Zmodrchalý, verflochten, verwickelt, verfitzt. Z. nití. Us. — **Z.** = *opilý*. V již. Mor. Šd.
Zmodrchanina, y, f. = *matlanina, matenice*, der Wirrwarr. Šp., D.
Zmodrchaný = *zmodrchalý*. Us. Šd. Z. vlasy, nití. Us. Je dnes všecek jako z-ný (pomatený). Šd. Vz Zmodrchati.
Zmodrchati = *zmotati, smásti*, verwirren. Vz Zmotrchati. D.
Zmodřiti, il, en, ení, blau färben. — **koho** = *zbíti*, durchbläuen. Šm.
Zmohlý = *zmožený, překonaný*, besiegt, überwunden. Vz Zmoci. Zmohlých též spomenú a majú svú nad nimi l'útosť. Hol. 65. Ten vstav, jako zmohlé keď by hučácí dávaly réky hrkot, takovýmito hurtuje slovmi. Hol. 12. — **čím**: prací. Us. Žena zmohlá podivením. Sš. L. 115. Zmohlá jsouc úctou, důvěrou, bolestí a láskou uvrhla se k nohám Páně. Sš. J. 189.

Zmohu, vz Zmoci.
Zmohutnělý, erstarkt. Mus. 1880. 154. Z. duchovenstvo latinské. Lipa 16. — **čím**: prací. Vrch.
Zmohutnění, n., die Erstarkung, das Mächtigwerden. Z. těla, hlasu, říše, Us. Pdl., blány. Ves. I. 11.
Zmohutněti, ěl, ění, kräftig, mächtig werden, erstarken. Síly jeho z-ly. Us. Voda z-la (vzrostla). Us. Tč. Kdyby říše římská zase z-la. Ddk. VI. 91. — **kde**. Vůle v něm z-la. Vrch. — **čím**. Dojem z-tněl zprávami o velkoleposti . . . Sb. vel. I. 79.
Zmochaný; *-án, a, o*, vz Zmochati. Z. učení. Lom.
Zmochati = *zmochlati, zmásti*, verwirren.
Zmochlati = *zmuchlati*, verwirren, verfitzen. D.
Zmochtati = *zmochati*. Rk.
Zmok, vz Zmek.
Zmoka, y, f. = *rokle*, der Graben, die Schlucht. Zlob.
Zmokati, vz Zmoknouti.
Zmokávati, vz Zmoknouti. Bern.
Zmoklý = *který zmokl*, nass geworden (vom Regen), beregnet. V. Z. seno, obilí. Stavl se, co zmoklá slepice n. co zmrzlá košile. Horný. Chodí (sedí, hledí, vyhlíží) jako z. slepice (smutný, sklíčený). Jg., Šd, Vck., Bkř., Lb. Vz Utrápený. Zmoklá nejsem, ale jsem taká ukvandaná. Slez. Sd. Přišel celý zmoklý jako myš. Us. Šd. — **Z.** = *opilý*, betrunken. Ten je z.! Ten je notně z.! Us. Sn., Jrsk.
Zmoknouti, kl, ntí, *zmokati, zmokávati* (vom Regen) nass werden, beregnet werden. — **abs**. Utíkej, zmokneš. Us. Zmokl, ano nepršelo (opil se). Vz Opilec. Jg., Č. Zmokl, kde pršelo (napil se)? Mor. Šd. Lépe zmoknouti, než utonouti. Hkš., Šd. Prší-li na sv. Prokopa, zmokne mandel i kopa. Kld II. 35., Šd. — **od čeho**: od deště. V. Zmokla mu košelka od krvavej rosy. Sš. P. 130. — **kde**. Zmokl **pod** střechou (pod vlchem. Vz Opilec, Opilství). Č. Z. v hospodě. *Kde* jsi zmokl, tu se snš. Koll., Č. Lenoch i pod svou střechon zmokne. Šd., Tč., Bž. Špatný hospodář, který pod střechon zmokne. Us. Kto *doma* zmokne, ani ho Bohu l'úto nenie. Ht. Sl. ml. 95. Kdo doma zmokne, toho prý ani Bůh nelituje. Vz Lenosť. Lb. Seno **na** dešti zmoklo. Us. Tč. Obnošený klobouk na cestě nezmokne. Bž. Keď Valach zmokne na poli, šel by do koliby; nedá sa mu být v kolibě, vtedy keď sa lúbi. Na Slov. Tč. — **čím**. Než když dščem zmoknu jediné. Žk. 326. — **jak**. Zmokl až **do** kůže, až **na** kůži. Us. Tč. Zmokl jsem, tak se mne teklo. Brt. S. 140. U Bohusl na Mor. Neor. Zmokl do nití. Us. Šd. Ale raz přišiel veľký príval, dosti zmokly jako myši. Phld. IV. 197. — **kolikrát**. Nejednúc ne dvakrát má hlavěnka zmokla. Sš. P. 399.
Zmoknutí, n., das Beregnetwerden, die Beregnung. Bern.
Zmoknutý; *-ut, a, o* = *zmoklý*. Slov. Som šetek z. Ps. sl. 70.
Zmokřati = *zmokřeti*. Stál na dešti a celý zmokřal. Mor. Šd.

Zmokření, n. = *zmočení*, das Nassmachen, die Befeuchtung.

Zmokřený; *-en, a, o* = *zmočený*, nass gemacht, befeuchtet.

Zmokřeti, el, ení, nass werden. Us.

Zmokřiti, il, en, ení = *zmočiti*, nass machen, benetzen. — co Č. — **se**. D. Kdo chce ryby jisti, musí se z. (třeba úsilovně pracovati). Moravan. 1878. 61. — **čím**: vodou.

Zmol, u, m. (na Mor. *zmola*, *zmolka*), **zmolina**, y, f. = *místo vodou vymleté, strhané, výmol, rokle*, der Wasserriss, die Schlucht. Jg., Tč., Šd., Vck., Ktk., Ktz., Kom. Přival nadělal zmolin. Us. Iloď je do hluboké zmole. Sš. P. 113. Holianské pole, samé kopce, zmole. Sš. P. 368. Jsou tam samé z-ny. Mor. Šd. Z. = výmol n. vymletá vodou hlinitá země, ne kamenitá, což se roklina zove, kde kámen vyzírá. Mor. Tč. V Polešovicích jsou mnohé zmoly při cestách. Tč. Vidí tolký hnůj ve zmole na cestě a na roli nic. Kld. I. 216. V letní době bez vody jsou zmoly. Osv. V. 765. Upadnuv do z-ly bahnitě . . . dostižen jest a zabit. Pal. Děj III. 2. 87. — **Z.** = *padrtí*, Detritus, m. Sl. les

Zmola, y, f., vz Zmol.

Zmolásati = *pomálu a nezpůsobně snísti*, langsam und unartig zusammenessen. — co. To je doba, než to z-šáš. U Kr. Hrad. Kšť.

Zmolek, lku, m. = *cumel*, der Schlotzer. Na Mor. D.

Zmolina, y, f., vz Zmol.

Zmoliti, il, en, ení = *žmoliti*, zerreiben. Mor. Kinsk.

Zmolka, y, f., vz Zmol.

Zmolovatěti, ěl, ění, Schaben bekommen. Roucho to zmolovatělo. Br., Cap. II. 43.

Zmolovatiti, il, én, ění = *molovatým učiniti*, schäbig machen. Jg.

Zmongoleti, el, ení = *Mongolem se státi*, ein Mongol werden. Hdž. Rkp., Phld. IV. 155.

Zmonopolisovati, monopolisiren. — **co**: sůl. tabák. Kaizl 330.

Zmoravený; *-en, a, o*, mährisch gemacht. Zmoravený odrodek tohoto nářečí. Sl. ps. Šf. VIII., Koll.

Zmoraviti, il, en, ení, moravisiren, mährisch machen. Vz Zmoravený.

Zmordovaný, gemordet. Jedenáct panen z-ných, u Kolína pochovaných; A za nima leží moje potěšení, je celý z-ný. Sš. P. 78., 329.

Zmordovati = *zabiti, pobiti*, morden, ermorden. Us., Bibl. — **koho**. Rejthaři u Žďáru do 200 lidu selského z-li. Dač. I. 210. — **Z.** = *unaviti, utýrati*, abplagen, abrackern. Tak jsem zmordován, že se nemohu ani hnouti. Us. Mtl. — **koho čím**: těžkou prací. Us. Tč.

Zmoření, u., vz Zmořiti.

Zmořený; *-en, a, o*, abgequält, verkümmert, abgehungert, abgemergelt. Jsem celý zmořen, ich bin ganz hin. Přistupte k němu směle, ne jako z-ný nbožák, wie ein Häuferl Unglück. Dcb. Z. tělo. BR. II. 856. b. — **od čeho**: od namáhání. Dch. — **čím**: hladem, prací, Us., jakoukoli smrtí. Kom. Zmořené mé lkáním oči k spánku zamknul klidný sen. Nitra VI. 123. — **kde**: železo v octě z., gebeizt. V.

Zmořitelný, entkräftbar, ermattbar. Nezmořitelný, unverwüstlich. Dch.

Zmořiti, zmoř, ře (ic), il, en, ení = *zmučiti, zničiti, síly pozbaviti, zdusiti*, ersticken lassen, entkräften, abmatten, zu Tode quälen; *zmařiti, zkaziti*, zu Grunde richten, vertilgen, unterdrücken. — **co, koho**: nepřátele, dobytek; prkno (zkazili). Us. Ubrmané při z-li (zastavili). 1620. Wtr. Mor ho! mor ho! len ho ty zmor! Sldk. 599. Nikdy by ja, nikdy svetu něverila, žeby bola l'úbosť človeka z-la. Sl. ps. Šf. I. 78. L'úbosť, l'úbosť, ty nešťastná l'úbosť, z-la si l'udských srdcí už dosť. Ps. sl. 162. Ale na tretí deň hlad triraz horší opásal ho a zmorilo ho to tak, že už ledva nohy za sebou vliekol. Dbš. Sl. pov. VII. 67. Práce duchem zmoří, práce tělem posílí. Dch. Aby marná myšlení z-li. Ilus I. 348. — **co komu**. On ti Prabôb všemohúcí, jednodychom smrť ti zmorí. Hrbň. Rkp. — **koho čím**: hladem, nouzí, D., Ler., hádkami. — **co, koho kde**: maso v octě, einbeizen. D. Vz Zmořený. Některé u vězení z-li. Bart.

Zmorútený = *unavený*, abgeplagt, müde. Už jsem celá z-ná. Mor. Šd. Vz Morútný.

Zmorútněný = *zmorútěný*. Mor. Šd.

Zmoskaliti se, il, en, ení = *státi se Moskalem, Rusem*. Tak se z-lil, že pod živým člověkem paty řeže. Č. M. 466.

Zmostiti, il, štěn, ění, bebrücken. — **co**: hráz. Dipl. 1550.

Zmotaně, verwirrt, verwickelt, unverständlich. Z. mluvili, odpovídati. Us.

Zmotání, n., die Verwirrung, Verwickelung, Vermischung, Verfitzung; die Abhaspelung (smotání). Us.

Zmotanice, e, f. = *zmotanina*.

Zmotanina, y, f., die Verwirrung, das Gewirre, der Wirrwar. Hr., Šmb. S. I. 397.

Zmotanosť, i, f., das Verwirrtsein, die Verwirrung. Jg. Slov.

Zmotaný; *-án, a, o*, verwirrt, verwickelt, vermischt, verfitzt; (*smotaný*, abgehaspelt). Z. pře, Us., hlava (nuklar). Kom. Z. (zmodrchaný) nápis, Dch., soud, Bl., kupa lidu. Čch. L. k. 77. Ver je ten svet z-ný. Mt. S. I. 102. Je dnes celý z-ný. Us. Šd. — **čím**. Větrem z-né klasy. Jir. Ves. čt. 33. — **jak**. Soused byl tak z-ný (opilý), že světa neznal. Us. Kšť.

Zmotati = *smotati*, ab-, zusammenweifen, zusammenhaspeln; *zmásti, splésti*, verwickeln, verwirren, verfitzen. V. — **co**. Z-la jsem potáček koudele. Vz Smotati. Sš. P. 676. — **co čím**: niti rukou. Us. — **se** = *opiti se*, sich betrinken. Zmotal se tak, že nemohl domů trefiti. Us. Kšť., Brnt. — **se kdy**. Čert tomu mládenci dal taký pohlavek, že se v tom okamžení zmotal (potácel). Kld. II. 324. — **se nač**: *smoci se, s něco býti*, im Stande sein etwas zu thun, zu erreichen. Na tu sáhu (dřeva) bych se ještě jaksi zmotal. Mor. Šd., Vck.

Zmotolicovati, *zmotolicovatěti*, ěl, ění = *motolice dostati*, die Drehkrankheit bekommen. Ovc., Zlob.

Zmotoličiti, il, en, ení, schwindelig machen. — **se**, Schwindel bekommen, schwindelig werden. Cf. Motolice. Bern.

Zmotrchání, n., vz Zmotrchati.

Zmotrchaný; *-án, a, o = zmodrchaný.* Vz Zmotrchati. Píše ho býti v při své z-ho. 1609. Jir. Ves. čt. 380.

Zmotrchati, *zmodrchati, zmotrchávati = zmotati.* — **co**: ulti, Us., při. Smrž. — **co čím**: uiti špatným svíjením. — **co komu**: si řeč. aus dem Koncept kommen. Dch.

Zmotýleti, eí, ení, Schmetterling werden. Hlas, Ja., Ktk.

Zmoucení, n., vz Zmoutiti.

Zmoucený, vz Zmoutiti.

Zmoučiti, il, en, ení, mit Mehl bestauben. — **se**. Kdo často do mlýna chodí, zmoučí se. Prov. Šd., Bž.

Zmoučnatěti, ěl, ění = *moučnatým se státi*, mehlig werden. Us.

Zmoudřelý, vernünftig o. klug geworden, gewitzigt. Dch.

Zmoudření, n., das Klugwerden. Bern.

Zmoudřený; *-en, a, o*, klug o. vernünftig gemacht o. geworden. Bern. Vz Zmoudřelý.

Zmoudřeti, ějí, el, eul, klug o. vernünftig werden, gewitzigt werden. Učiniti, aby kdo zmoudřel, Jem. zur Raison bringen. Dch. — **jak**: se svou škodou. V. — **čím**. Rozumný zmoudří škodou jiného, blázen ani svou vlastní. Hlas. Mohl by trpkými zkušenostmi již jednou z. Dch. Chci ho potrestati, aby trestem zmoudřel. Ddk. II. 425. Chybami se učíme a prohranými soudy zmoudříme. Us. Šd. — **kdy**. Ten nezmoudří, až narazí. Us. Dch. Zmoudříš přece buda poučen. Msn. Or. 58. Člověk obyčejně po neštěstí zmoudří. Us. Tč. **Od** toho dne zmoudřel švec a neslavil modrých pondělků. Kld. I. 271. Václav trpkým strádáním **před** časem zmoudřel. Ddk. VII. 50.

Zmoudřiti, il, en, ení, Jem. klug oder vernünftig machen, witzigen. Dch. — **koho**, **se**.

Zmoudrykovati, ausklügeln, erdenken. — **co na koho**. Ostrav. Tč.

Zmouliti, il, en, ení = *pomouliti*. — **co kde**. Voda všecko seno na lukách zmúlila. Slov. Bern. — **se** = *zmýliti se*, sich irren. Us. Vrů.

Zmoutění, n. = *zmoucení*. Na Slov. Bern.

Zmoutěný = *zmoucený*. Na Slov. Bern.

Zmoutiti = *zamoutiti. Vz tam významy.* — **abs.** Čím z-tím, hrudu másla mu pošlem Hol. 360. — **co**: mléko = *stlouci*, buttern. Dbš. Obyč. 60. Z. vodu = *zkaliti*, trüben. Sl. ps. 141. Vzal velký kousek do huby a ledva ho zmútil (rozkousal). Na Ostrav. Tč. — **koho** = *zarmoutiti*, betrüben: děvu. Sldk. 289. — **co komu**. To mu hlavu z-lo. Dbš. Sl. pov. IV. 49. — **se komu**. Zmúti se mu zrak. Phld. I. I. 17. — **co s čím** = *smísiti*: deň s nocou. Btt. Sp. 133. — **co kde**: kobzole v hrnci (zamlchati), bavlnu ve džbeře, zerstampfen. Na Ostrav. Tč. — Vz Zamoutiti.

Zmozolatěti, ěl, ění, wulstig, schwielig werden. — **čím**: ruce prací zmozolatěly. Rostl.

Zmozolelost, i, f. = *zatvrzení jako mozolu jest*, die Wulstigkeit, Verhärtung. Sal.

Zmozolelý, verhärtet, voll Schwielen. Z. ruka.

Zmozolení, n., die Kallosität. Pracoval do z. U Rychn.

Zmozolený, *-en, a, o = zmozolelý*. Chlebík si hledají z-né pěstě. Hdk. C. 160.

Zmozoleti, el, ení = *jako mozol stvrdnouti*, verhärten wie die Schwiele. Sal., Ja., Ras. Cf. Zmozolnatěti.

Zmozoliti, il, en, ení, *zmozolovati*, schwielig machen. Sal., Ja. — **jak**. Ty slávu hľadáš za peniaz, čo hedár v slzách z-lil. Čjk. 72. — **co**. Když člověk pracuje, ruky zmozoluje. Na Ostrav. Tč.

Zmozolnatěti, schwielig werden. Cf. Zmozoleti. Ruce zmozolnatí. Us. Šd.

Zmozolovatěti = *mozoly dostati, stvrdnouti*, Schwielen bekommen. V. — **od čeho komu**. Sedláku od kopání atd. ruce zmozolovatěly. Pont. o stát. — **čím**: prací ruce z-těly. Us.

Zmozolovati, vz Zmozoliti.

Zmožan, u, m., gnidia, rostl. Z. sosnolistý, g. pinifolia, paprskový, g. radiata, jednoduchý, g. simplex, hedvábnitý, g. sericea, střetolistý, g. oppositifolia, hlazený, g. laevigata. Rostl. III. a. 120.

Zmožanovitý = *zmožanu podobný*. Z. hyliny, gnidiaceae. Rostl. III. a. 116. b.

Zmoždění, n., die Kontusion. Čjk.

Zmoždilost, i, f., m. = *zhmoždilost*, die Quetschung. Sal.

Zmoždilý, m. = *zhmoždilý*, gequetscht, gedrückt. Sal.

Zmoždíti, il, ěn, ění; *zhmožditi = zmačkati*, zerdrücken, zerquetschen. — **co**: hrušky. Čern. — **co čím**: jahody rukama. Ms. o štěp. Hlavu tvú kladivem zmoždím. GR.

Zmoženina, y, f. = *zmožení*, die Entkräftung vor Überanstrengung. Slez. Šd.

Zmožený; *-žen, a, o.* Vz Zmoci. Zmožený ležel bez dechu. Troj. Mám z-nou (namoženou) ruku, nemohu nic dělat. Us. Nezmožený, unüberwunden, unbesiegt. Dch. — **čím**. Ta moc tím více nepřátel dlonhým tímto obležením poněkud z-ných posílnila. Žer. 17. Z. bídou, Bl., hladem, Us., prací. V. — **kdy**: žena po porodu z. Plk.

Zmožitelný, besiegbar, überwindlich. Nezmožitelný, unüberwindlich. Dch.

Zmračení, n. Vz Zmračiti. Z. očí i pokalení. O vod. 5.

Zmračený = *zamračený*. Hdk.

Zmráčeti se, sich verdunkeln, verfinstern. Poľom sa zmráča. Č. Čt. I. 301. Cf. Zmrákati.

Zmračiti, il, en, ení = *zamračiti*, überwölken, verfinstern. — **se odkud**. Jak se z mračna nebe zmračí. Alx. V. v. 276. (HP. 7.).

Zmrak, u, m., die Abenddämmerung. Slov. Na zmraku prišli do velikej húšťavy. Dbš. Sl. pov. I. 335. Bolo právě na zmraku (zmrákalo se). Frsc. I. 49.

Zmrákati se, sich verfinstern, verdunkeln, dämmern. Cf. Zmráčeti se, Smrákati se. Zmráká se, hude pršet. Us. Dch., Kmp. Č. 127.

Zmráštati se = *hubu křiviti, ošklibati se*, den Mund verzerren. Zmrášťá sa jak opica. Na mor. Val. Vck.

Zmraštěný; *-én, a, o* = *svraštěný*, runzlig. Z. tvář. Na Slov. Hdž. Šlb. 80.

Zmraštiti = *svraštiti*, zusammenrunzeln. Slov. — **co.** Ježihabin syn zmraštil čelo. Er. Sl. čít. 51. — **se.** Keď Turka zpomenie, oči mu zblknú, vysoké čelo sa zmraští. Sldk. 172. I bodil rukou a zmraštil sa ďalej pokračujúc. Lipa II. 102. Komorovský sa zmraštil, ako čo by sa octu napil. Klčk. Zb. III. 41. — **se nad čím.** Rozvzteklenec ten nad tím se jen zmraští a bídným kmetem v hroznou propasť praští. Ntr. I. 55.

Zmravíti, il, en, ení = *mravným učiniti*, sittsam machen. Us. Brt.

Zmravniti, il, ěn, ění = *zmraviti*. Dch. Národ slovenský, aby sa zvěčnil, musí sa vzdelať, zmravniť, usvorniť. Lipa II. 151.

Zmraza, y, f., die Erfrierung. Šm.

Zmrazek, zku, m. = *zmrzlá hruda*, eine gefrorene Schrolle (Erdschrolle), der Holper. Z. = zmrzlá hrouda sněhová. Kšá. Z. = zmrzlé bláto na silnici. U Hořic. Hk. Dyť mám zmrazky na botách (na podpatcích zmrzlý snih). Us. Vk. — **Z.** = *rampouch*, der Eiszapfen. Visí-li o vánocích hodně zmrazků se střech, bude hojně ječmene. V Plzeňsku. Kšť. — **Z.**, zka, m. = *kůň se srstí černou a bílou*, der Eisenschimmel?

Zmrazení, n., das Gefrieren. Vz Zmraziti.

Zmrazený; *-en, a, o*, zu Eis gemacht, gefroren.

Zmraziti, il, zen, ení, *zmrazovati* = *zamraziti*, gefrieren machen. V. — **koho kde.** Ostrá zima ho po cestě zmrazila L — **co.** Schladlá země všechen život zmrazí. Nrd. — **se.** Až se zmrazí, půjdeme na hon. Us. Tč.

Zmrazkovatěti, ěl, ění = *mrazkovatým se státi*, holperig werden. Puch. Vz Zmrazek.

Zmrazkovatý = *zmrazkovitý*.

Zmrazkovitosť, i, f., die Holperigkeit. Vz Zmrazek.

Zmrazkovitý, holperig. Vz násl.

Zmrazkový, bereift, voll Reif, holperig.

Zmrazky, pl., m., vz Zmrazek.

Zmrcatěti, ěl, ění, vz Mrcatiti se. — **abs.** Slepice žraly, až mohly zmrcatěti (o překot). U Rychn. Brv. — **proč.** Mohli radostí, zvědavostí z. Ehr., Kurz. Cf. Zmrcatiti.

Zmrcatiti se, närrisch werden, *zfanfrniti se*. Vz Zmrcatěti.

Zmrcnouti se = *zblázniti, zfanfrniti se*. Cf. Zmrcatiti se. Jen se nezmrcni! Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Zmrdati = *zjebati*, ausmergeln. Cf. Mrdati.

Zmřežovati = *mříží opatřiti*, vergittern. — **Z.** = *něco psaného na způsob mříží přetrhati*. — **co:** zápis. Záp. měst. 1449.

Zmrhač, e, m. = *marnotratník*, der Verschwender. — **Z.** = *zprznitel*, der Schänder, Entehrer. Bern.

Zmrhal, a, m., mlýn u Tučap.

Zmrhalka, y, f. = *panna, která svou poctivosť promrhala, sávitka, dopustilka, padlá ženština*, deflorata (virgo), die Buhlerin, Gefallene. Na Mor. a Slov. Šd., Mřk., Vck. Chudoba je z-kou. Bdl.

Zmrhalovice. Vz Sdl. Hrd. II. 47.

Zmrhana, zmrhanka, y, f. = *zmrhalka*. Us. Šd., Jrda., Vck.

Zmrhání, n. = *promarnění*, die Verschwendung. — **Z.** = *zprznění*, die Schwächung, Schändung. Přijíti k z. Pr. měst., Sych.

Zmrhanka, vz Zmrhana.

Zmrhaný; *-án, a, o* = *promarnění*, verschwendet, vergeudet. Stud prodán, život zmrhán. Prov. Šd. Za časy z-né darmo lutovať. Na Slov. Tč. Zmrhanú mladosť na tomto svete nikdy nik viac nenahradí: ale kto kráse a sláve žlje, ten večne ostane mladý. Syt. Táb. 351. — **Z.** = *skurvený, zprzněný*, zu Falle gebracht, entehrt, geschändet, geschwächt. Bern. Z. panna.

Zmrhati = *zhubiti, skaziti, o něco připraviti, ztratiti*, zu Grunde richten, verderben, verlieren. — **co, koho:** dobytek, Pr. měst., své zdraví, Kom., svou pověsť. Troj.; práci a náklad, chmel i slad z. (nadarmo pracovati); den. V. Z. majetnosť, sein Vermögen durchbringen. J. tr. Mistr dílo zmrhal. Pam. Val. Mezířič 210. Své hrdlo z. BR. II. 47. b. Zmrhal mne. Jel. Něčí milosť a lásku z. Th. Z. své peníze, statek (promrhati), Us.; ženskou, pannu = *o čest připraviti, zlíhati*. Sych., Us. — **co, koho, se čím.** Svou radou krále zmrhal. Tur. kr. Čas žertováním. D. Se čím z. Mel. Koněm, na kterém seděl, zmrhán jest. Bart. Zmrhal mu šubu neopatrným vydáváním. NB. Tč. 13. — **co komu (proč):** své dceři syna pro kousek zvěřiny z. (zahubiti). Cyr. Poručník-li sirotkům statek zmrhal. Vš. Jir. 148. Zmrháš-li sobě zdraví. Jir. Ves čt. 36. Ať jim nebude zmrháno, co mají. NB. Tč. 204. Nemohl sirotku nic z. Půh. II. 462. — **co skrze co.** Solf., Tur. kron. — **co kde (u koho):** milosť. V. Zmrhal jsem tam den. Us. Vck. — **co jak.** Co předkové udatně zejskali, to potomci jich ničemně zmrhali. Dač. I. 292.

Zmrholiti, il, en, ení = *skaziti*, verpfuschen. — **co.** Ton to z-lil. U N. Kdyně. Rgl.

Zmrchatělý, verdorben. Od základu sa pohýbaly všetky i životnje i z-lelje sily a moci národa. Slov. Phld. I. 4. 143.

Zmriavknúť = *zle pochoditi, zemříti*. Keď ty zmriavkneš! Na Slov. Mt. S. I. 111.

Zmrk, u, m. = *soumrak*, die Dämmerung. Na Mor. a Slov. Přišel až ve zmrk. Mor. Vck. Když jel přes ten les, bylo to k večeru na zmrku. Kld. II. 46. Vošol na zmrku do krčmy človek neznámy. Zbr. Báj.

Zmrkati se, vz Zmrknouti.

Zmrkávati se, vz Zmrknouti.

Zmrknouti se, kl, ntí, *zmrkati, zmrkávati se* = *zatmíti se*, dämmerig werden, sich verfinstern, dämmern. Vz Smrknouti.

Zmrlý = *umrlý, mrtvý*, todt, gestorben. Duše zmrlých lidí. V. — Kom., Br., Háj. Přátelé zmrlí. Ler. Duše zmrlých lidí do slávy své rač přijati. Pam. Val. Mezířič. 131. Biechu ludie jako zmrli. Alx. Šf. v. 74.

(HP. 95.). (Starý) chválí lidi staré, zmrlé, hyzdí živé. Hus III. 110. — **jak.** Druzí neplúčí, to věz ti, kteříž hřiešníkóv na duši zmrlých neželejí. Hus. II. 358.

Zmrněeti, el, ení = *bručeti?* Na Slov. Lvica sa berie od ovocia k tráve, zas zmrnčí krava: Nechaj mi potravu! Zátur.

Zmrnkavý = *zakrnělý*, verbuttet. Us.

Zmrsk, u, m. = *zmrsknutí i to, co zmrsknuto, smrštěno jest*, die Zusammenschrumpfung, das Zusammengeschrumpfte. V. — *V horn.* = *tenká žíla, tenký pramen horniny*, die Kluft, der Schacht. Vys. Z. mocený, dražovitý (dutiny v sobě mající), lintový (z něm. liegend, *lépe*: ležatý), křížový, Vys., hantový (z hängend, *lépe*: visutý). V. Vz Báně. — Někdy = *mezera, štěrbina.* Am. — **Z.** = *hořejší díl bičiště*, der obere Theil des Peitschenstiels, der Zweig (*dolejší*: *násada*, der Peitschenstiel). Jg.

Zmrskati = *metlou zbíti*, mit der Ruthe streichen, geisseln. — **koho čím**: metlami. Reš. — **jak: bez** vyslyšení. Br. — **jak.** Protož té viece než tyto zmrskámy. Hus I. 195. Tam budiž biřicem podlé libosti zmrskán. Ddk. IV. 222. — Vz Smrskati.

Zmrsknouti, vz Smrsknouti.

Zmrskový, Kluft-. Cf. Zmrsk. Z. bouda. Světz. (starý).

Zmršelý = *který zmršel*, veraast. Z. káně. Cant.

Zmrštěk, šťku, m. = *proutek*, die Spitzgerte, Spiessruthe, der Peitschenstiel. Puch.

Zmrštění, n., vz Zmrštiti.

Zmrštěný; *-ěn, a, o*, vz Zmrštiti. Dieky Bohu, že ešte i na mňa nezapomenul, na z-nú (scvrklou, eingeschrumpft) babu. Zbr. Lžd. 160.

Zmrština, y, f. = *svraština, vráska*, die Falte, Runzel. Na Slov. Vo krátce, ktoré silou velikou vábia ku sebe oči mladíkov, zohyzdí líčka z-na. Zbr. Hry. 204.

Zmrštiti, il, ěn, ění = *sraziti*, zusammenfalten, -schlagen, -stossen. Vz Smrsknouti. — **Z. se** = *sraziti se*, zusammenschrumpfen. — **Z. se** = *vzmrštiti se*, emporschnellen. Z-til se a utek. U Rychn. Msk. — **se** = *zakaboniti se, svraštiti se.* Že sa zmŕštil, zazrela. Slov. Phld. V. 65.

Zmrť, i, f., zastr. = *vyraženina*, der Ausschlag. V.

Zmrtvě, zastr. = *zmrtvěl.* Kat.

Zmrtvělosť, i, f. = *necitelnosť*, die Erstarrung, Unempfindlichkeit. V. Vz Schd. II. 341., Dch.

Zmrtvělý = *necitelný*, erstarrt, empfindungslos, unempfindlich, erstorben. V. Z. úd. D. Z. a potracená chuť. 1594. Z. vzduch. Drf. Byl jako z. Jrsk. Zmizne razom z-lých sen. Phld. III. 457. Chcem volať: ale marná robota, hlas v z-lom hrdle hynie. Btt. Sp. 69. — **čím**: lakomstvím, Jel., hrůzou. Čch. Bs. 71.

Zmrtveně = *zmrtvěle* Bern.

Zmrtvení, n. = *zmrtvělosť.* Z. živých útvarů, das Absterben lebendiger Gebilde. Šp. Z. jen dočasné. Nitra VI. 73. Z. údů, das Einschlafen der Glieder. V.

Zmrtvený; *-en, a, o*, abgestorben, *zmrtvělý*. Vz Zmrtviti. Tříska kosti z-ná. Nz. lk. Spevom tvojim ožily z-né (todte) **kameny**. Phld. III. 93. — **čím kde.** Duch sv. obživuje na duši hřiechem z-né. Hus II. 196. Z-né těžkým snem leží Slovenstvo. Ntr. I. 48.

Zmrtvěti, ěl, ění = *mrtvým se státi, zdřevěněti, ztuhnouti*, erstarren, absterben, empfindungslos werden. — **abs.** Poľúb tú zem svätú, sľubuj tuhé sľuby, bo zmŕtvejú Tatry, ak je syn neľúbi. Zátur. — **proč**: žalostí, Troj., strachem. V. — **odkud.** Od té nemoci mu noha z-la. Us. Tč. Všecken jsem z toho divadla zmrtvěl. Ler. — **nač.** Spievať?! Oj, bolby hlas to zúfalý! Kto živý, naň zmŕtvel by len. Slov. Phld. III. 456. — **kde.** (Ciesař) hněvy se veškeren potřese, zmrtvě v těle, zbledě v líci. Kat. 1391.

Zmrtviti, il, en, ení = *mrtvým, necitelným učiniti*, erstarrt, empfindungslos machen. — **co, koho.** Troj. A kto jich (marných myšlení) nezmrtví, ten nebrzy bude blažený. Hus I. 348. — **kdy. A v** tu hodinu syny své z-li sú. Hus I. 335. — **se.** Kdo do toho padá nešťastia, ten sa znetvorí, zmrtvieva. P. Tóth. Trenč. M. 123. Ona se z-la (nepoctivou pannou se stala). Mor. Šd.

Z mrtvých. Po mém z mrtvých vstání. BR. II. 358. b.

Zmrúžiti, il, en, ení, *zamružiti* = *zamhouřiti.* — **co.** Sedum roků šila, oka nezmrúžila. Sš. P. 793.

Zmrvení, n., vz Zmrviti.

Zmrvenina, y, f. = *mrva.* Slov. A tu tá z. na široko na ďaleko sa roznášala a zrno čisté ak zlato na zemi ostávalo. Dbš. Sl. pov. I. 92.

Zmrvený; *-en, a, o*, vz Zmrviti. Má z-nou dceru. Us. mor. Šd.

Zmrviti, il, en, ení, *zmrvovati* = *zdrobiti*, zerbröseln; *zbíti*, durchprügeln; *zmačkati*, zerknittern; *smotrchati*, verwirren, vermengen, zerzausen; *pokaziti*, verderben; *pohnojiti*, düngen (vz Zamrviti); *zkurviti*, schänden. Na Mor., Slov. a Slez. — **co, koho.** Z. niti, vlasy, Šd., slámu, Tč., dívku (zmrhati). Vck., Škd., Šd., Mřk. Poviz (pověz) mi, paní má, s kým's to lůžko z-la? Pís. slez. Šd. — **se komu.** Oby dcery se mu z-ly. Us. Šd. — **co kde jak.** List královský zmrvil *hnevne* v ruce a vstrčil do vrecka bez čítania. Zbr. Hry. 137. — **co čím**: pole kravským hnojem. Us. i v Čechách.

Zmrzačelý, zum Krüppel geworden, verkrüppelt. Mach., Dch. Jiní spatřují v něm toliko z-ho a hrozného ukrutníka. Ddk. II. 439.

Zmrzačenec, nce, m., ein Verkrüppelter, Krüppel. Dch.

Zmrzačení, n., die Verkrüppelung, Verstümmelung. Z. těla. Lep. Děj. I. 15. Z. sebe, die Selbstverstümmelung. Dch., Nz. lk, S. N.

Zmrzačenosť, i, f.. die Krüppelhaftigkeit.

Zmrzačený; *-en, a, o*, verkrüppelt, verstümmelt. Z. údy. — **čím**: nemocí. Us. Pdl.

Zmrzačeti, el, ení, Krüppel werden, verkrüppeln. Us. — **čím**: nhozením, pádem. — **od čeho**: od nemoci. Tč.

Zmrzačiti, il, en, ení; *zmrzačovati*, zum Krüppel machen, verkrüppeln. — **koho čím**: někoho nbozenim, se pádem. — **co komu**: nohu. Brts. — **koho jak**. Kdo tě tak ukrutně z-čil? Němc. I. 187. — **se**. Z-čil se, aby nebyl odveden na vojnu. Us. — **kde**. Úvahy tyto naše jsou-li ložem Prokrustovým, na němž se historická pravda natahuje a zkracuje čili zmrzačuje? Sb. vel. III. 137.

Zmrzačování, n., die wiederholte Verkrüppelung, Verstümmelung. O z. se vojínů vz S. N.

Zmrzačovati, vz Zmrzačiti.

Zmrzati, vz Zmrznouti.

Zmrzelák, a, m. = zmrzloň. Mor. Šd.

Zmrzelý = *obtížný*, beschwerlich, unbequem. V. — **Z.** = *omrzelý*, mürrich, überdrüssig. — **nač**: na svět. Šm.

Zmrzení, n., die Verdriesslichkeit, Beschwerlichkeit, Unannehmlichkeit, Unlust, das Aergerniss, der Gram, Unwillen. Bern.

Zmrzený; *-en, a, o*, verdriesslich, zornig, unwillig. Slov. Bern.

Zmrzeti, el, ení = *omrzeti*, *těžkým býti*, verdriessen. Toť brzo zmrzí. V. — **proč**. Ty věci zmrzely pro bázeň ztracení jich. V. — **koho**. Žáv. Pýcha života našeho Boha zmrzela. Long. Z-la ho dobrá vôla (že se dobře měl). Slov. Zátur. Pozdejšie ju to ozaj z-lo. Mt. S. I. 64 — **komu**. Opilcóm voda zmrzí. Výb. I. 928., Mus. — *Zmrzí se mi, ti* = zmrzím sobě, zmrzíš sobě atd. To se člověku zmrzí. Us. Tč. — **si v čem** = *omrzení cítiti*, überdrüssig werden. Z neznámosti hřešili a v ní sobě zmrzice osvícení ode mne došli. BR. II. 339. b. — **koho kde**. Ide on, ide za tie tmavé hory, klobúčik na očach a nič nehovorí, len kedy netedy zbroj mu zaštrkotá; čo ho tu zmrzelo, či zlé či dobrota? Čjk. 47.

Zmrzka, y, f. = *zmrzlina*. Bern.

Zmrzlátka, *zmrzlata*, pl., n., vz Zmrzle.

1. **Zmrzle**, gefroren, eiskalt; starr. Bern.

2. **Zmrzle**, ete, n. = *plané jablko*, der Hagapfel. D. Vz Rstp. 518.

Zmrzlé, ého, n., vz Zmrzlý.

Zmrzlec, zelce, m. = *zmrzlý člověk*, ein Erfrorener. Tahl. lid. 152.

Zmrzlík, a, m. = *zmrzlý, vrátký na zimu člověk*, die Frostkatze. Vz Zmrzloň, Zmrzlotina, Zmrzlina. MM. — **Z.** Petr ze Svojšína. Vz Sbn. 555., Jir. Rnk. II. 359., S. N., Tk. II. 554., III. 664., IV. 746., V. 45., 134. Z. na Orlice. Tk. VI. 358. Z. Jan. Blk. Kfsk. 1095., MM. — **Z.**, u, m. = *hra v karty*, das Verfrierspiel. — **Z.** = *stříbrný groš* za Vác. III., eine Gattung Groschen, auch Heller von reinem Silber. — **Z.** = *zmrzlina*, Gefrorenes. Vz Zmrzlina. — **Z.** Býti na zmrzlíku (když se něco nepodaří), gefroren sein, am Gefrierpunkte sein. Dch. — **Z.**, mlýn u Horažďovic.

Zmrzlíková, é, f. Z. ze Svojšína Krescencie. Jir. Ruk. II. 359.

Zmrzlíky, dle Dolany, Zmrzlík, něm., ves u Dušník. PL.

Zmrzlina, y, f. = *něco zmrzlého, zvl. jídlo ledem stužené*, Gefrorenes. Rostl. Rank navrhuje: *mražené*. Cf. Zmrzlé. Vz Mražené, Prm. III. č. 50. Na cestě jsou samé z-ny, gefrorene Schollen. Mor. Tč. — **Z.**, y, m. = *zmrzlý člověk, zmrzlík*, komu je pořád zima. Vz Zmrzlík. Jdi ty z-no a nezmrzej pořád. Mor. Šd.

Zmrzlinec, nce, m. = *zmrzlý kousek bláta, zmrzlá hrouda ano i zmrzlé dobytčí lejno na cestě*, gefrorener Koth, Scholle auf der Strasse. Když jsou na cestě z-nce, je cesta kostrbatá. Mor. Šd.

Zmrzlinky, pl., f. = *zmrzlé ovoce*, gefrorenes Obst. Však z-ky jsou dobré. U Přerova. Šd.

Zmrzloň, ě, m. = *komu je pořád zima*. Vz Zmrzlík. Mor. Šd.

Zmrzlosť, i, f., das Erfrorensein, die Erstarrung von der Kälte. Z. rostliny. Um. les. II. 250.

Zmrzlotina, y, m. a f. = *zimomřivý člověk*, der Erfrorene, die Frostkatze. Na Mor. Vz Zmrzlík.

Zmrzly, samota u Krumlova. PL.

Zmrzlý, gefroren. Z. voda, V., rosa (jíní), Kom., řepa, Šp., moře. Z. voda píše se třemi písmeny (led). Tč. Staví se co z. košile (za kamny v horké lázni). Jako z. košile se staví (na odpor). Us. Jest jako z. košile (bídný). Tys z. košile (říkají tomu, komu je pořád zima). Us. Šd. Jdi ty z. košile! Šd. Stojí jako zmrzlý. Šd. — **jak**. Z. jak křemeň, jak křemínek, Šd., jako roh, beinhart gefroren, Dch., Bkř., jak kosť, jako kot, jak kotek, Brt., Šd., jak krkoška. Na mor. Val. Vck. Chléb je z. jako led. Mor. Šd. Vz Zmrznutý. — **Z.** = *zimomřivý*, empfindlich gegen Kälte, frostig. — *Zmrzlé*, ého, n. = *zmrzlina*. D.

Zmrznouti, zl, utí, *zmrzati* = *zimou stuhnouti, zničenu býti*, ge-, verfrieren. V., Kom. — **abs**. Země zmrzla. Us. Půjdeš tam chyba (leda) zmrzať! Mor. Vck. Zmrzloň pořád zmrzá. Mor. Šd. Jdi se obléci a uezmrzej! Mor. Šd. Keď sejeme, mnoho (zrn) zmrzne. Lipa 216. — **od čeho**. Osení od mrazu zmrzlo. Kom. Z. od strachu. Chlpk. Dram. II. 20., Mt. S. I 112., Kom., Dbš. Sl. pov. I. 430. — **čím kde**: zimou **na** cestě, v lese, **pod** stromem atd. Z. zimou. Brt. P. 173. *Tu* nezmrzneš. Us. Malé pacholátko, by zimú nezmrzlo. Kol. ván. 156. Měl-li by si oděv zjednať, by nemusel zimú zmrzať. Pís. mor. Šd. Zmrzly v milom kral'ovičovi kosti, ale ako poslušný len šiel. Dbš. Sl. pov. I. 394. Keď cit v prsiach tvojich zmrzne ako cencúl. Klčk VI. 106. Člověk by na té cestě zmrzl. Us. Tč. — **komu**. Zmrzly mu prsty. Us. Tč. — **kdy**. Čo po tom, zmrzuem-li zajtrá? Slov. Phld. V. 51. — **jak. Do pola** zmrzel. Bern.

Zmrznutí, n., das Erfrieren. Smrť od z. Čes. lék. VII. 344.

Zmrznutý; *-ut, a, o* = *zmrzlý*. Na Slov. Bern. Ruky z-té jako hrable a skl'avené. Phld. IV. 61.

Zmrzutněti, ěl, ění, *zmrzutěti* = *mrzutým se státi*, mürrisch werden. Phld. V. 113.

Zmučení, n. = *skatování*, das Abmartern. Bern.

Zmúčení, n. = *zmoučení*.

Zmučený; *-en, a, o*, abgemartert. Z. obliče[illegible]. Špaňh. Žádal na tom mém z-ném člo[illegible]ku.

Arch. II. 36. — **kde.** S velkým platkom teda dokonávam, na Golgaté viery z-ný. Hdž.

Zmučiti, il, en, ení = *umučiti, strápiti*, foltern, abfoltern, abmartern. — **koho.** V., Kká. Td. 71. Kolovrat člověka mého zmučil. Arch. II. 36. Dal z. a upáliti jakéhosi Juristu. Pal. Děj. IV. 2. 374. — **koho čím.** Vz Mučiti. — **jak.** Ukrutně ho z-li. Us. Šd. Hornici kněze Valentina velmi z-li. Dač. I. 325. Keď ho hlad a žízeň dobre zmučí. Sl. spv. I. 5.

Zmúčiti, vz Zmoučiti.

Zmuditi, il, ěn, ění = *zmařiti.* — **co:** čas. Na Ostrav. a u Opav. Tč. — **se** = *zdržeti se, váhati*, versäumen, sich aufhalten. Ib. Tč.

Zmúdřelý = zmoudřelý. Hlk.

Zmúdření, n. = zmoudření. Slov. Bern.

Zmúdřený = zmoudřený. Slov. Bern.

Zmúdřeti, el, ení = *moudrosti nabyti*, klug, weise werden. Kom. — **jak.** S škodou svou z. V., Zátur., Dbš. Sl. pov. VIII. 9. — **čím.** Řekové škodou svou nezmoudřeli. Kron. tur. — Vz Zmoudřeti.

Zmúdřití, vz Zmoudřiti.

Zmudrovati co = *chytře navléci.* Jak bych to zmudroval? Na Zlinsku. Brt., Mtl., Tč. Jak pak bych já to z-val. Kld. II. 165. Ten mudrlant vždycky cosi zmudruje. Mor. Šd. — **Z.** = *zmoudřeti, zchytřeti.* Na mor. Val. Myslil, že nás ošidí a my **nad** ním z-vali. Vck. Ale tam, kde měli Rosinu, zmudrovali; dali kohouta pod koryta, tak že ho čert nenašel. Val. pov. Vck.

Zmuchlati = *zamásti, zamodrchati*, verwirren, zerzausen, verfitzen. — **co:** vlasy, hlavu, šaty. Stará bába dlouho muchle, až to zmuchle (nemajíc zubů rozžvýká). Na Ostrav. Tč. — **co komu čím:** vlasy rukama. — **co kde:** ve džbeře, **na** půdě atd. Tč. Z. něco mezi prsty (rozžmoliti). Na Ostrav. Tč.

Zmuchlovati, verfitzen. Us Vrů.

Zmúlisko, a, n., schlammige Gegend. Slov. Bern.

Zmúliti, vz Zmouliti.

Zmultiplikovati něco = *znásobiti.* Mj.

Zmumlati, murmeln. — **abs.** Čert zmumle ešte: No, ži a hni! Dbš. Sl. pov. VII. 52. — **co komu.** Zopnul som sa ešte, zmumlal som im zpät kľatbu i nešťastie. Lipa II. 361.

Zmůrčilý = *kdo se zmůrčil.* Vz Zmůrčiti.

Zmůrčiti se, il, en, ení = *v můrku, v můru se obrátiti*, zum Nachtfalter werden. Květom. 29.

Zmusení, n., das Zwingen, die Bemüssigung. Na Slov. Bern.

Zmusený; *-en, a, o*, gezwungen, bemüssigt. Na Slov. Bern.

Zmusiti, il, sen a šen, ení = *přinutiti, donutiti*, zwingen, bemüssigen. — **koho.** Kdo mne zmusí? U Vys. Mýta. Hrp. Kdo pak by jej zmusil? Sk.

Zmustrovati, z něm. mustern = *upraviti.* V. A tak zmustrováno jest lidu čes. vojenského okolo dvou tisíc. Dač. I. 183. — **koho kde kdy.** Petr Vok dal lid ten dne 17. srpna 1594. **pod** zámkem krumlovským z. Mus. 1880. 229.

Zmuškavěti, vz Zmuškovatětí.

Zmuškovatěti, *zmuškavěti*, ěl, ění = *mušky dostati*, Würmer, Fliegen bekommen. Hrách zmuškovatěl. — **komu.** Us.

Zmuť, i, f. Tma, závrať hral ho neborázne. Prešla z. Slov. Phld. IV. 10.

Zmútění, n. = zmoutění. Slov. Bern.

Zmútěný = zmoutěný. Slov. Bern. Oči máš z-né, líca hľadé. Sldk. 504. — **Z.** = kdo v zápasu očním (v pohlížení do očí) nevydržel. Dbš. Obyč. 177. Vz Zmutky.

Zmútiti = *zmoutiti.* Vz toto.

Zmutky, pl., m. = *smutek.* Povieme len jeho skutky, ktorými nám robí zmutky. Slov. Mt. S. I. 180. — *Zmutky prehrát* = nevydržeti někomu do očí hleděti nesměje se. Na Slov. Obyč. 177. Cf. Zmútěný.

Zmužení, n, die Ermannung. Aesop.

Zmužile, männlich, muthig, tapfer. Z. si činiti, si počínati, něco konati, Kom., sobě vésti, Ens., se hrániti, na někoho povstati, Troj., proti komu se míti. Sych. Vojsko z. postupovalo do Uher. Ddk. III. 254. Ti jdi z. nahoru. Němc. I. 105. Modlil som sa tu vo zdech kláštorných, keď vy ste sa sráželi z. Zbr. Lžd. 246.

Zmužilohrdinský, männlich, heldenhaft. Z. srdce. Anth. Jir. (Berl.).

Zmužilosrdnatosť, i, f., die männliche Tapferkeit, Herzhaftigkeit. Jg. Slov.

Zmužilosrdnatý = *zmužilý*, herzhaft, männlich, tapfer.

Zmužilosť, i, f. = *věk mužský*, die Mannbarkeit. V z. dozrává. V. — **Z.** = *dospělosť mužská*, die Mannheit, männliches Ansehen. — **Z.** = *jednání muži přístojné*, männliches Betragen, die Männlichkeit. — **Z.** = *udatnosť, statečnosť, síla*, die Mannhaftigkeit, Tapferkeit. V. Z. mysli; z. udatná. Jel. Zmužilosť, chlape, v slove tak, jak v činu. Si v službe pravdy: nemáš čo sa lakať. Phld IV. 367. Najprvní úoletí na veterném žrebcovi Sámo, i svých podbůdzá a do srdce z-sti naháňá. Hol. 73. Bábori udatní! ostatňú srdca ukážte včul z., včul posledňé vzteku pustite uzdy. Hol. 146. Byiť jsem očitým svědkem rekovné z-sti vaší naproti přemoci nepřítele. Ddk. Jt. v. 37. Vojsko prací prospívá v z-sti, ale zahálkou v ní krsá a bahní. Abr. Více k tomu z-sti třeba snášeti štěstí nežli neštěstí. Sb. uč. Z. pěkná ctnosť. Na Mor. Tč. V protivnosti chop se z-sti. Bž., Hkš. Rád jako oděnec jezdí a z. jeho za plotem leží. Bž. *Stran* přísloví *vz*; *Baba, Hrdlo, Chutě, Huš, Krupěj, Kuráž, Meč, Musiti, Nesmělý, Skočiti, Strach, Vojna, Voněti.*

Zmužilý = *dospělý co muž*, männlich, erwachsen als Mann. Byl jsem v létech z-lých. Bsrt. — **Z.** = *statečný, srdnatý, udatný*, mannhaft, mannfest, muthig, tapfer. Z. žena, srdce, mysl., V., smělosť, Troj., úmysl. D. Z-lou myslí něco přetrpětí. Jel. Jest dosti z-lý, er ist Mann (Mannes) genug. Dch. Z. světem vládne. Dch. Budeš-li z-lá, můžeš je vysvobodiť. Němc. I. 105. Kdo v síle si trúfá a na boj z-bo je srdca, nech sa dlhou se mnou kopiou na kolišti potýká. Hol 20. Z-lé udatnosti mužie! Arch. III. 396. Máme i silu jaron, z-lá prsa máme mohoucí snéšti nehodu všelikou. Boh. Lohk. Nechme, bratři,

ženám slzy a nářeky, nám se jen z-lý záměr a čin hodí. Kmp. Č. 190. S Vaňkem z-lý se neradí, raděj' pro čest hrdla nasadí. Bž. Z. na neštěstí nenaříká. Us. Bž. — v čem: v řeči. Pr. Vz Advokat. Z. v boji. Leg. V dobrých věcech buď z-lý, chceš-li přijíť k svému cíli. Mor. Tč. Ja som Slovák od rodu, slovenského původu, vo vojně silný, zmužilý. Vz Slovák. Hdž. Čít. 108.

Zmužiti, il, en, ení, ermannen, ermuthigen — **koho**. Dch. — **se** = *zmužovati se* = *mužem se státi*, Mann werden; *udatným se státi*, mannhaft werden, sich ermannen. V. Z. se hrdinsky. Troj. — **se k čemu**: k nějakému činu. Slováci konečně se ku své obraně zmnžují. Kmp. Č. 130. — **se jak**. Zmužme se do jednoho, fassen wir Muth wie ein Mann. Us. Dch. — **se čím**. Leč se zmužil důvěrou Šš. Bs. 93.

Zmužněti, ěl, ění, mannhaft werden. Šml. I. 105. Zmužnel, je ešte krajším. Phld. III. 2. 122. — **čím**: bezstarostným životem. Šá.

Zmýcení, n., das Ausroden. Vz Zmititi. V též dsky menšie zapisují se zpasenie obilí, lesóv z., rybničná krádež nebo zkopánie. Vš. Jir. 355.

Zmýciti, il, en, ení = *nešetrností zkaziti*, durchs Nichtschonen verderben. — **co**: šaty. Us. Vz Zmíciti.

Zmýda, y, f. = *skalice zelená*, *nickamínek zelený*, das Eisenvitriol. Pr. Chym. 205. Zlaté klasy 1856. č. 7.

Zmydelnění, n., die Verseifung. Nz. Z. = rozklad tukův alkaliemi ve volný glycerin a sloučeninu kyseliny mastné s alkalim. Šťk 494. Postup z. (zmydlení), der Verseifungsprocess. Šp.

Zmydelniti, il, ěn, ění = *zmydliti*, verseifen. Nz., Šp.

Zmydlatěti, ěl, ění = *mazlavým jako mýdlo se státi*, schmierig werden wie die Seife. Vařený zemák z-těl. Us. Šd.

Zmydlení, n. = *zmydelnění*. Nz. Z., tvoření mýdla, die Seifenbildung. Nz., Šp.

Zmydlený; *-en*, *a*, *o*, vz Zmydliti. — **Z.**, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Zmydliti, il, en, ení = einseifen; *vymydliti*, anseeiten; *pokaziti*, verderben; *zbíti*, durchprügeln. — **co**: prádlo (namydliti). Us. Ten to zmydlil (pokazil, jen povrchně udělal). Na Mor. Tč., Vck. — **co nač**. Všecko mýdlo z-la na to prádlo, anseeifen. Na Ostrav. Tč. — **koho** = *zbíti*. Šd., Mtl. Z-li ho, až ůzko. Us. Kšť. Z-me ho, že ani světa nepozná. Us. Vck.

Zmydlovatění, n., die Verseifung. Nz. lk.

Zmydlovatěti, ěl, ění, seifenartig werden. — **čím**. Zemčata vařením z-la. Rostl. III. a. 88.

Zmýjati, vz Zmýti.

Zmyjky, pl., f. = *pomyje*, das Abwaschwasser, Spülwasser, Spülicht. Vz Smyjky. Na Ostrav. Tč.

Zmykati = *mykaje sčesati*, krampeln. — **co**: bavlnu. Krab. — Vz Smýkati. — **Z.** = *škubnouti*, *trhnouti*, zucken, reissen. Vz Mykati. — **abs.** Šiel som kolo ohradenej zahrady; v nútri zočím púpä nežné, dievčinu sťa trnka, pozdravím ju, ona zmykla (trhla sebou) jako plachá srnka. Ppk. I. 64. — **se komu**. A dieťa chuďátko plakalo jej na prsiach, keď sa jej zmykalo a prsnika si najsť nemohlo. Dbš. Sl. pov. VI. 85.

Zmyknti, il, šen, ení, *zmykšovati* = *zdrchati*, *roztrhnouti*, *zkaziti*, verfitzen, zerreissen, verderben. Na Slov. a mor. Val. Plk., Vck.

Zmýlení, n., die Irreführung, Täuschung. Dch.

Zmýlený; *-en*, *a*, *o*, irregeführt, getäuscht. Vz Zmýliti. Jajže, Bože, pre tento svet z-ný ztratila som môj prstenčok strieborný. Dbš. Obyč. 166. Byl zjeven mnohem nšlechtilejším nežli seznalo z-né u nás mínění veřejné. Pal. Děj. II. 1. 200. To je z-ná (= mýlka), eine Irrung. Us. Vk. — **v čem**. Není zmýlen v naději své sv. Pavel. BR. II. 667.

Zmýliti, il, en, ení; *zmylovati* = *omýliti*, *podvésti*, irre machen o. führen, täuschen, trügen; *smásti*, verwirren; **se** = *chybiti*, fehlen, sich irren. — **abs.** Zmili štěstí. V. Ranní setí často zmýlí a pozdní vždycky. Prov. Zmýlený (oklamaný). V. — **co**, **koho**. Naděje mne zmýlila. V., Pal. Děj. IV. 2. 438. Bůh jazyky jejich zmýlil (zmátl). Dal. Sklenice zmýlila, před synáčka jedu, před nevěstu medu. Sš. P. 155. Z-ly cestu a zblúdili do hôr. Dbš. Sl. pov. II. 24. — **koho**, **se v čem**: někoho v naději. V. V předsevzetí jeho nic bo nezmýlilo; z. se v radě, se v naději, V., Kom., se v počtu. Zmýlil se Mojžíš v očekávání svém. Sš. Sk. 82. Nesmí se ani v jednom slově z. Kld. II. 274. Jak se kdo zmýlí v slově **při** svém mluvení, nepodchytnj ho k jebo zahanbení. Mor. Tč. — **komu**. Obává se, aby mu nezmýlilo. V. Zmýlilo mn. Sych. Z. si počet, sich verrechnen. — **Sv.** — **čím**. Jestliže jsi **při** tom našim psaním zmýlen, toť se jest stalo omylem písařským. Arch. V. 289. — **se**. Nedal se z., er liess sich nicht aus der Fassung bringen. Dch. I starý tkáč někdy se zmýlí. Slez. Šd. Hleď, abys se nezmýlil (abys se nespálil). Prov. Přečasto se zmýlí, kdo se na pomoc lidskou bezpečí. Sych. — **se kde**: **na** cestě. Us. Velice se na tom zmýlil. V. Ten se na mně zmýlil a se špatnou se potázal Us. **Při** Svatoplukovi arciť se z ll. Ddk. II. 407. — **se čím**: plavením se zmýlil. Pref.

Zmýlka, y, f, die Irrung. Vz Mýlka. Z. se při tom státi nemůže. Us., Zbr. Lžd. 105.

Zmylný = *mýlicí*, täuschend, trügend, trüglich, Rež.; *mýlicí se*, irrig. — Jg.

Zmylovati, vz Zmýliti.

Zmysel, slu, m. = *smysl*. Na Slov. Bern.

Zmyselně = *smyslně*. Slov. Bern.

Zmyselnosť, i, f. = *smyslnosť*. Slov. Bern.

Zmyselný = *smyslný*. Slov. Bern.

Zmyslec, slce, m. = *smyslec*. Slov. Bern.

Zmyslecký = *smyslecký*. Slov. Bern.

Zmyslectví, *smyslectví*. Slov. Bern.

Zmyslek = *smyslek*. Slov. Bern.

Zmysleti = *smysleti*. Slov. Bern.

Zmysliteľnosť *smysliteľnosť*. Slov. Bern.

Zmysliteľný = *smysliteľný*. Slov. Bern.

Zmysliti, *vzmysliti* **se več** = *na mysl něco vzíti*. Vědě, že's sě v zloby zmyslil.

Kat. 3240. — **si nač.** Zmysli (vzpomeň) si na mamičku. Sš. P. 157. Sprav sa bolubom a keď zmysliš si na mňa, spravíš se zase človekom. Dbš. Sl. pov. V. 64. — **co.** Jazyk môj zmyslí spravedlnosť, meditabitur. Ž. wit 34. 28. — Cf. Smysliti.

Zmyslovský, ého, m., os. jm. Z. Adam. Vz Jg. H. l. 658., Jir. Ruk. II. 359., Blk. Kfsk. 1162., Sdl. Hrad. I. 51.

Zmyšiti se, il, en, ení, den Wurm bekommen. Kůň se zmyší (stane se červivým; nádorové na těle se dělají a provalují). Ja. — **Z. se** = *veseliti se, radostí skákati*, sich sehr freuen. Na mor. Val. Vck.

Zmyšlání, n. = *smýšlení*. Na Slov. Bern.

Zmyšlaný = *smyšlený*. Na Slov. Bern.

Zmyšlati = *smýšleti*. Na Slov. Bern.

Zmyšlénka, y, f. = *smyšlénka*. Na Slov. Bern.

Zmyšlenkár, a, m. = *smyslec*. Na Slov. Bern.

Zmyšlenkárka, y, f., die Dichterin. Slov Bern.

Zmyšlenkárský = *básnický*. Slov. Bern.

Zmyšlenkárství = *básnictví*. Slov. Bern.

Zmyšlinek, nku, m. = *myšlénka*, die Ersinnung, Erfindung. Slov. Plk.

Zmyšovatětí, ěi, ění = *zmyšiti se*.

Zmýtel, e, m. = *vyberač*. Nyní přítel, z kapsy z. Č. M. 235.

Zmýti, zmyji, zmyj, yl, yt, ytí; *zmývati* = *umýti*, abwaschen. — **abs.** Ten zmývá = *utíká*. Mor. Vck. — **co.** Us. Jakoby holého zmyl. Kom. J. 241. — **koho, co, se čím kde**: loubem. Z. se v lázni vodou. V. Lidé v lázni se vypotice a zmyjíce. BR. II. 353. a. Jako kdyby někdo zmyv se ve velmi čisté vodě šel by do bahna, aby se lépe opláchl. BR. II. 630. a. — **se s kým.** A s nimiž se též zmyl. Bl. živ. Aug. 77. — **koho jak.** Zmyl bo bez vody (vybil mu). Us. Šd. — **kdy.** Zmyjí na každů noc lože mé, lavabo. Ž. wit. 6. 7. — **co komu jak.** Lahšie holémn hlavn zmyješ (nemluv o těžké práci, kde ohtíži není). Zátur. — Vz Smýti.

Zmýtiti, il, cen, ení = *posekati*, einen Wald aushauen. — **co**: lesy. Zlob., Půh. II. 505. — **Z.** = *vycliti*, verzollen, vermanthen. D.

Zmytý = *umytý*, gewaschen. V. — **kde.** Zmytá (namočená) kůdel u vodě. Sal. 167.

Zmyvek, vku, m. = *spěrek mýdla*. Vz Spěrek. Na Mor. Tč.

Zňá tu cosi = *tlí*. Cf. Zejmouti. Na Zlínsku Brt.

Znáč, e, m. = *kdo věc zná*, der Kenner. D. Je toho veliký z. Us. Msk., Zkr.

Značek, čku, m. = *maličký drobeček*, ein kleines, kaum merkliches Stückchen. Bolo toho jenom takový z. Slez. Šd. Dejte mi z., enom jak bleší oko. Ib. Šd. A ešte skoro pozakrývala ho aj sama, aby ani značku po ňom nebylo. Dbš. Sl. pov. VII. 49. — Cf. Znak.

Značena, y, f. (lysena), kraví jm., ein Kuhname. Na mor. Val. Brt.

Značení, n., die Bezeichnung, Markirung, das Zeichen. Nz., Šp. Z. podmětu, die Subjektsbezeichnung. Nz. — **Z.** = *vyobrazení*, die Zeichnung, der Abriss. Na Slov. Bern.

Značený; -*en*, *a*, *o* = *znamenaný*, gezeichnet; *vyobrazený*, abgezeichnet, abgebildet. — **čím.** Sestra těžkým hořem z-ná. Msn. Or. 72.

Znáčený = *zděšený*, entsetzt. Slov. Bern. Cf. Značiti.

Značidlo, a, n. Z. kolmé = *kolmoznačník*, die Plantirmaschine, Geradehängemaschine.

Značínaní, vz Značínati.

Značínati = *načíti*, anfangen, angänzen. — **co**: sudy, anzapfen. Reš.

Značisko, a, n. Dostal z. = je ňřknut, ist beschrieen. Slez. Šd.

Značitel, e, m., der Bezeichner.

Značitelka, y, f., die Bezeichnerin.

Značitelkyně, ě, f. = značitelka. Lum. 1855. II. 1094.

Značiti, il, en, ení, *značovati* = *znamenati*, bezeichnen, zeichnen, markiren, kennzeichnen; brandmarken; *vyobraziti*, abzeichnen, abbilden. — **co.** Už toho málo z. (znáti). Mor. Brt. Oko tvoje smútok značí. Čjk. 18. Čože to značí? Btt. Sp. 71. Jméno osobn značí a všechnu tu, jež v něm leží, podstatu. Sš. I. 160. Jména vévoda, kníže atd. z-la pouhé ouřadníky císařské. Pal. Děj. IV. 2. 51. Značí tedy spravedlnosť tuto veškerenstvo a sonjem všechněch ctností. Sš. Sk. 128. — **čím (proč).** Z. něco něčím na památku. Koll. Zrychlení značí se obecně písmenem *g*. Mj. 154. Úprava knihy značí se pěknou úhlednosti. Dch. Vz *Z. co kde*. — **kde.** Pták sa v povětří značí jak černý puntík. Na Zlínsku. Brt. Satan *paľcom* značí v knihe vaše mena. Kyt. 1876. 27. V hebrejské řeči vítr a duch stejným slovem (ruach) značnje se; *Tamto* krok svůj všaký značil nebes znaky; Slovo druhé, *ἰδιώτης*, **podlé** protivy ve větách rozličných rozličně pojmy z. může. Sš. J. 50., Bs. 1., Sk. 48. — **se, co komu.** Hora se mi už značí (jeví). Us. Národ odspelý — starec sivovlasý, nemá tých údov čo mládec, ni krásy; už vrásky čela skončenosť mu značia, umdlený v duchu blíže k hrobu kráča. Čjk. 40. — **se** = *jeviti se, ukazovati se, scházeti* (o semenech), sich zeigen, offenbaren, aufgehen. Ta řež málo sa značí. Na mor. Val. Vck. — **se jak.** To se na jevě značí. Anth. I. 42. — Vz *Z. co kde*. — **co zač**, zu etwas stempeln. Dch. — **že.** Vylez na Tatru Hora len pomaly — už sa tratia stromy, kosodrevä značí, že sme už na holi. Slov. Zátur.

Značiti, il, en, ení = *zděsiti*, erschrecken. Cf. Značený. — **co komu.** Člověka uráží ďábel, až mu srdce znáčí. Štelc.

Značitý (novější) = *značný*, merklich Vinař. — **Z.** = *znamenaný*, *známý*, *poznatelný*, gezeichnet, bekannt, erkennbar. Má-li kdo nějakou vadu na obličeji na př. červený nos, je z-tý. Na mor. Val. Vck. Ovce těmito jmény pojmenované dobře jsou značity. Brt.

Značivý, markirend. Z. tony. Zv. Přír. ku. I. 15.

Značka, y, f., das Kennzeichen. Kká. K sl. j. 235. Z-ky prvků. ZČ. I. 205. Písmeno, které jest značkou prvku. Mj. 52. Z. retinolu: C_8H_4. Vz S. N. — **Z.** = *stužka z malovaného papíru*, ein Band aus gemaltem Papier. Na mor. Val. Vck.

Značky, adv. = *na znak, na záda hore tváří*, rücklings. Na Mor. a Slov. Lehni si na z.; Chlapec l'ahne si z. na zem. Mt. S. i. 154. Ležl na z. Mor. Vck., Šd. My zdlhave hudeme trýzneni. Pripnú k zemi ťa s roztaženýma ramenama i nohama z. Zbr. Hry 242. Močila konopě hlavačky, lehla si do vody na z. Sš. P. 680. Len si l'ahni hore z. Dhš. Sl. pov. VI. 76. a na Mor. Šd. Stevan hodil mu vajce do čela. Prekotil sa drak hore z. a holo po ňom. Dhš. Sl. pov. III. 82. Václav letěl z. NB. Tč. 72. On zrázu vyvráten z noh na l'avý sa točí bok a do prachu z. upadne; On sa porád chýll a na trávnik z. upadne. Hol. 124., 280. Hore bruchom, hore tváru. Bern.

Značně = *znamenitě, zřejmě*, merklich, kenntlich. Z. v něčem prosplvati. Z. snlžená cena. Us. Pdl. Z. se llšiti. Z. se zlepšiti. Dch.

Značnictví, u. = *rýsovnictví*, die Zeichenkunst. Na Slov. Bern.

Značník, a, m. = *rýsovník*, der Zeichner. Na Slov. Bern. — **Z**., u, m., der Meissel. Z. početníku, der Rechenmeissel. Šp.

Značný, z znak-uý, vz *k* před -ný, lit., merkbar, merklich, kenntlich. Z. ohlevenl. Tys. To proroctví jest velmi značně. Koll. Značně ceny, ansehnliche Preise, dávka, Portion, Gabe, mezery, beträchtliche Lücken, výsledek, erheblicher Erfolg, škoda, peníz, erhebliche Summe, počet, stattliche Anzahl, ve značné míře. Dch. Z. odbyt, ztráta, rozměry, rozdíl. Us. Pdl. Je toho z. kus; Ukrojil si z. kaval chleba. Mor. Šd. — **čím**. Den ev. Vita jest značný vzetím Srbska. Koll.

Znad, von oben aus. Na Slov. Ssk.

Znadějený; *-en, a*, o, von Hoffnung beseelt Šd. Naše tváre plné žiare, veď stojíme u oltára uverenl, z-ní. Slov. Phld. IV. 166.

Znádherniti, il, ěn, ění, prächtig machen. — **co**. Hš.

Znaditi, dějí, ěl, ěn, ění, *znadívati* = *dokona naditi, vycpati*, vollends ausstopfen, ausstaffiren. — **co jak**. Rozličně to pletete, strann pod obojí **proti** smyslu obecnému divně znadlvavše **k** přistrojení sobě kozích vratec. 1617.

Znado. Vzala zlatý prútik z. dvier. Dbš. Sl. pov. I. 107. Cf. Znad.

Znáhla, *z náhla* = *náhle*, schnell, plötzlich. Ráj. Z. plti, jisti. Us. Tč. Sám nepredvidený z. do vlasti prišol. Hol. 387.

Znáhlení, n., die Uibereilung.

Znáhlený; *-en, a*, o, übereilt. Bern.

Znáhliti, il, en, ení; *znáhlovati* = *náhle učiniti*, beschleunigen. — **co**: kroky. Hol. Znáhlil svůj plán. Kká. Td. 229. — **se čím**: prudkým hněvem (unáhlil se, sich übereilen). Č.

Znáhlovati, vz Znáhliti.

Znachoditi, il, zeu, ení, nach und nach auffinden. — **co kde**. Na Ostrav. Tč. — **se**, genug herumgehen.

Znachor, a, m., v hájesl. Slovan. = *zázračné dítě, které mluví moudře*, das Wunderkind, das sehr vernünftig spricht. Slov. A dítka jeho nechť jsou z-ry. Pokr. Z hor 113. O deťoch vel'a vtipne hovoriacich povedia, že to celý znachor. Dbš. Obyč. 117. Tak povstaly zvláštne sbory žretcov všakových, vlchovcov, koldunov (koldošov), černokňažníkov, hadačov, znachorov, veštcov atd. Č. Čt. ii. 389. Húšťavami vidno túlať sa Znachora: krásny chlapček: zlatý pásik tak šumno mu tělo zdobil. Ale Z. vel'ký šibal vždy mysli na nezdoby. Vaj. Tat. a mor. 114. — **Z.**, das Herzpünktlein. Z. je l'úbostný výraz pre milé dieťa. Keď sa laskáme s dieťaťom, povieme: ‚Ty môj znachor' a boskáme ho. Slov.

Znachověti, ěl, ění = *nachové barvy nabyti*, purpurroth werden. Techn. Oblácky z-ly. Tč. exc.

Znachu, zastr. = znali. Kat.

Znachystati, vorbereiten. — **co kdy**: po poledni. Slez. Šd.

Znajďalej = *z nejdál*, vom weitesten. Slov. Začnime tam, odkial' z. vidať vysoké Tatry. Phld. IV. 246.

Znajprvšku, adv., anfangs. Slez. Už mne ruka neboli, ale z. to jsem nemohl ani ležku do ruku vzať. Šd.

1. **Znak**, adv. m. vznak z předl. vz a neužívaného nak = týl. — **Z** = *vznak, na hřbet, na zad, značky*, rücklings, rückwärts, überrücks. Kůň se s ním z. do bahna převrátil. V. Vůz byl hřbetem znak. Kom. V znak ležel. Pass. 495. A oni ihned v znak padnú. Hus i. 159. Znak s koně spadnouti. Troj. Upadl s stolice znak. Lom. Z. na zem ho položili. Har. Z. lehnouti. Vš. Mladého raka starý rak trestal, proč leze znak: ukázal mu lépe jak; i lezou oba podnes tak. Horný. Znak ležl liška. Jel. — *S předl.*: *na znak* = *vznak, znak*, rücklings. Na z. ležeti, spáti. V., Kom., D. Jeleňčok knísal rožkami na znak, aby mu to dieťa na ne položili, že ho bude hyntať. Dhš. Sl. pov. i. 235. Kdo na znak spí, na toho prý chodí můra. Us. Kšť. Dál ani na kleslých udržať sa nemôže podešvách: v tom zpádá a v ryzém na znak rozťáhne sa plsku. Hol. 24. Tento na zem tvárou, tam ten hore na z. upádá. Hol. 115. — **Z.**, u, m. = *týl*, der Nacken, das Genick. Znakem, na znak padnouti. Koníčky se potrhaly, mú panenku pokopaly. Pokopaly mi ju na znak, až jí všecky podkovy znát. Pck. Ps. 43.

2. **Znak**, u, m. = *znamení*, das Zeichen, Abzeichen, Merkmal, Kennzeichen. Z. = vlastnosť, podlé které věc od věci rozeznáváme. Bř. Znakům, v nichž se věci shodují, říkáme znaky společně. ib. Slovo toto uvedl Jg. ve Ztraceném ráji. Z., odznak, znakovka, das Abzeichen. Čsk. Rozeznávací znaky, diacriticae notae, diakritische Zeichen; seznávací z., Rekognitions-, Notoritätszeichen; z. (znaménko) odsuti (odsuvník, odvratník), der Apostroph; z. (znamení) rozdělení či rozdělovací, das Eintheilungszeichen; znak (znaménko) podivení, nota admirationis s. exclamationis, das Ausrufungszeichen; z. (znaménko) násobení (násobítko), das Multiplikationszeichen; znak (znaménko) dělení (dělič), das Abtheilungszeichen; z. (znaménko) přestávky (přestávka, pausa), der Gedankenstrich. Nz. Z ky rychlopisné, těsnopisné čí stenografické. Us. Z. představy. Jdč. Z. pojmu (v logice) původný (nota primaria), následný (n. consecutiva), přibylý,

výhradní (differentia specifica), podstatný, rodový, druhový, charakteristický, lichý, neplodný, nepodstatný, DJ. 7., 33., 80., 86., 87., stanovný (nota constitutiva). Hš. Z-ky, die Insignien. J. tr. Rána se zhojí, ale znak zůstane. Mor. Tč. Bolesť rány mine, ale z. nemine. Mor. Tč. Z. smrti; mořský z. (znamení upevněné na vodě k naznačení míst lodím nebezpečných, poplavek, die Bake). Dch. Hlásky, kterými kmen se končí, slují znaky kmenové či prosté znaky. Bž. 63 Že sme sa sem dostavili, to je znak vďaky našej. Zátur. Vinš. I. 27. Znaky operační (v mathem.). Mus 1880. 166. Z. rozeznávací Kk. Z. (naznačení) zpáchaného zločinu, corpus delicti. Čsk. Dobrý z. (znamení). Slov. Šd. Rozhodný z. v povaze. Osv. I. 60. Planý z. (špatné znamení). Němc. VII. 77. Dobrý z.! zvolal kráľovčík (= dobré znamení). Dbš. Sl. pov. VII. 60. Kdyby bylo bývalo nějakého státního čili zemského znaku, tuť obé musilo by se jeviti na pečetích. Ddk. IV. 196. Z-ky druhové (rozlišovací) jsou znaky, kterými se vyměřenec od ostatních pojmů liší. Bb. Krev jest krev: napišme ďáblu na roh: ‚dobrý anděl', přec nebude to znakem ďáblovým. Shakesp. Tč. Od jednoty svátostí jakožto vněšných vídomých znaků. Sš. II. 112. I táži se, zdali apoštolé neužívali olejby co vněšného znaku. Sš. Sk. 99. Ten prsten jest znak našeho snoubení. Znaky fysičné či zevnitřní, z. chemyčné či vnitřní. Krok. Z. stanovný (nota constitutiva), následný (n. consecutiva). Hš. Z. vodní, das Wasserzeichen. Vz KP. I. 277. Z. vojenské řecké a římské. Vz Vlšk. 443. Znaky chemické. Šfk. Poč. 4. — Vz *Znamení*. *Znaky nerostův* a) *fysikalní:* 1. štipatelnosť; 2. tvrdosť; 3. butnosť; 4. omak (u mnohých = pocit, jaký máme položivše prsty na nerost aneb dotknuvše se ho jazykem). Vz tato slova. b) *Chemické:* 1. zápach (sirovodík, skalní olej, asfalt), zápach při tření (vápenec živičný), zápach při navlhčení (jíl); 2. rozpustitelnosť ve vodě nebo v jiných tekutinách (kyselinách). Mnohé nerosty rozpouštějíce se šumí, jiné ne; některé rozpouštějí se zúplna, jiné ne; některé se vůbec nerozpouštějí. c) *Účinky tepla*. Některé nerosty se roztápějí, prchají zúplna neb vydávají těkavé látky neb hoří plamenem neb mění svou barvu, rozpadávají se. Bř. — *Z. v horn.*, die Stuffe. Z. měřický, die Markscheidestuffe, z. úkolní, die Gedingstuffe. Hř. — **Z.** = *značivý ton*. Zv. Přír. kn. I. 15. — **Z.** = *kousek*, *troška*, ein Stückchen. Slez. a Slov. Donesla z. slámy; Vzala sem z. slámy. Cf. Značek. Slez. Šd. Do znaku zabrať, zhabať, les vyrúbať. Mt. S. I. 89. Porúbal mi trávu v poli, ani mi len znaku z nej nedoniesol. Dbš. Sl. pov. II. 80. — *Čestný znak*, das Ehrenzeichen. Dch. Tři koňští chvostové jsou čestný z. tureckých důstojníkův. Sych. — **Z.** = *erb*, *štít*, das Wappen. Č., Šp. Z. řemeslnický, das Handwerkerwappen; Z. řemeslnické hospody, das Herbergswappen. Šp. Malíř znaků, der Wappenmaler. Dch.

Znak obrácený, resupinus. Rostl.

Znakonoš, *znakonosič*, e, m., der Wappenkönig. Rk.

Znakopis, u, m., die Zeichenschrift. Z. pro cvičení pořadová. KP. I. 418.

Znakoplavka, y, f. Z. žlutošedá, notonecta glauca, Ruderwanze, hmyz polokřídlý. Vz Frč. 139., S. N.

Znakosloví, n. = udání znaků, kterými se nějaká věc od jiné podobné liší, ku př. udání znaků kamenů, rostlin atd., die Charakteristik. Kk. 2., 70. Die Semiotik. Nz. lk. Vz Znakouka.

Znakoslovný, charakteristisch, semiotisch. Nz. lk.

Znakouka, y, f. = *znakosloví*, *semiotika*, die Semiotik, Zeichenkunst. Nz.

Znakování, n. = *cejchování*, *měření sudoměrem*, das Aichen. Nz., Šp.

Znakovati = *cejchovati*, *sudoměrem měřiti*, aichen. Nz., Šp., Dch., Tč. Vz Značiti.

Znakověda, y, f., die Heraldik. NA. III. 12. Vz Znakoznalství.

Znakovka, y, f. = malý, obyčejně okrouhlý odznak v barvách zemských, jejž vojínové na stejnokroji nosí, větším dílem na čáce n. na čapce, *kokarda*, die Kokarde. Čsk. Polní z. jest nějaká z., jíž se vojínové od ostatního občanstva rozeznávají. S. N. XI. 57.

Znakovní, -ný = *cejchovní*, Aich-. Z. kůl (cejch), der Aichpfahl. Nz. — **Z.**, Wappen-. Z. hlasatel, der Wappenherold. Dch.

Znakový plášť, der Wappenmantel. Dch. Z. pole, das Wappenfeld. Posp. — **Z.** samohláska (kmen končící. Vz Znak) Ndr. — **Z.** (blesknavý) oheň, das Blickfeuer. Čsk. — **Z.**, jm. lesa u Bystřice na Vsacku. Vck.

Znakoznalec, lce, m., der Heraldiker. Rk.

Znakoznalství, n., die Heraldik. Rk. Vz Znakověda a násl.

Znakoznanství, n., die Heraldik. Hanka. Vz Znakoznalství.

Znakule, e, f., rhynohops, pták čapatý. Krok I. 126.

Znal, vz Zejmouti.

Znalčí soud, die Sachkennerjury. Šp.

Znale = *značně*. D.

Znalec, lce, m., der Kenner, Sachkenner, Sachverständige, Fachmann, Experte. Nz., Dch. Soudce má jiného znalce ustanoviti, jmenovati. Řd. Z. skvostů. Z-ce přibrati. Us. Z. lidské povahy. Us. Kommisse z-ců, die Fachmannkommission; z. piva, der Bierkenner; z. počtů, účtů, der Rechnungsverständige. Šp. Důkladný z. něčeho. Mus. 1880. 329. Osvědčilý z. Dch. Užil i rady dobrého těch věcí znalce. Ddk. II. 362.

Znalecky, *po znalecku*, fachmännisch. Us. Dch. Z. něco psáti. Tč.

Znalecký, Fach-, fachlich, fachmännisch, Kenner-. Z. zdání, úsudek, Us., z. síla pracovní, fachmännische Arbeitskraft. Šp. Z. způsobilosť, kruhy, pozorování. Dch.

Znalectví, n., die Kennerschaft. Z. (v) umění, die Kunstkennerschaft. Nz. Z. zboží (tvaroznalství), die Waarenkunde. Šp.

Znalkyně, ě, f., die Kennerin. Vz Znalec. Dch.

Znalosť, i, f. = *znání*, die Kenntniss. Tabl. Z. jazyka, z. tvarů grammatických atd. Vz Známosť. Podrobná z. něčeho, die

Detailkenntniss; z. jeviště, die Bühnenkenntniss; z. jazyka mluvou i písmem, Kenntniss der Sprache in Rede und Schrift, odborná z., Fachkenntniss; z. hmot a látek, die Kenntniss der Materialien. Šp. Z. lidí. Hrts. Z. lidské povahy svrhla se často v opovrhování člověčenstvem. Ddk. V. 48. Znalosť něčeho myslná, výkonná a zkušebná. Šš. II. 176. Pronikavá z. lidí. Mus. 1880. 275.

Znalství, n., die Kunde. Z. medailí, die Medaillenkunde, Nz., zákonů, die Gesetzkunde. Dch.

Znalůstkování, n., die Kenntnisskrämerei. Šm.

Znalý = *kdo se zná*, kundig, kennend. Z., kudy avéř chodívá. D. Znalý myslivec (který zná pravidla lovu, gerecht). Šp. Z. pěšina (známá). Šmí. 1. 8. Rozdíl věku velmi znalý (patrný). Kká. Td. 66. — **čeho**: vůle boží, Štelc., věcí hudoucích. Trip. — Er. (1650.). Lidé světa znalí; Lidských mravů neznalý, ohne Lebenserfahrung. Dch. Rozličných jazyků znalý. Us. Tč. Hraničili s Gothy písma z-lými. Šh. Lit. I. 25. Znalý běhu věcí politických. Ddk. II. 324. (305., 410., IV. 249., 229.). — **Z.** = *co je znáti*, kennbar, merklich. — **kde.** Připisky, opravy a dodavky, kteréž v listině tak znalé (patrné) jsou. Ddk. III. 42. — **komu**: oku (patrný). Kká. K el. j. 29.

Znam, u, m. = *význam*. Karafiát, znam mládenectva. Slov. Mt. S. I. 197.

Znamátičko, vz Známko.

Znamátko, vz Známko.

1. **Známě**, adv. = *vědomě, zřejmě*, bekanntlich. Ros.

2. **Známě**, ene, n., zastr. = *znamení*, das Zeichen. St. skl. IV. 282., Zř. zem. op. a rat. 1562. Starší pútnik pošle mladšieho von pozreť známä nebeské. Dhš. Sl. pov. VIII. 19. Iba zastavil sa pri zlatej, strieboruej a medenej hore, kým si na známä konáriky z nich poodlamúval. Dbš. Sl. pov. VI. 45. Polní z., das Feldzeichen. Čsk.

Znamenací, Merk-. Z. nástroj s písmeny na ovce (s čísly k točení n. hez nich); z. nástroj na hovězí dobytek s jednou n. více řadami člel; z. kleště. Vz Nástroj (pro dobytčí lékaře). Cn. Z. vina, příze. Dch., Šp.

Znamenač, e, m., der Marquer. Šp. — **Z.** slul za starých časů u studentů ten, jenž znamení (signum) nosil, signifer. Z-čí mějtež fernle se znamenimi a opatrujte metly. M. Petr. Cod. — **Z.** = *přístroj*, jímž rozsévač po poli táhne čáry, do nichž pak secím stroiem zajíždí, *brázdičkář*, der Reihenzieher. NA. IV. 79., Šp.

Znamenáček, čku, m., vz Znamenák.

Znamenačka, y, f., u zámečníků druh pilky ku znamenání ku př. hlav šroubů, die Einstreichsäge. Vz Věř. Zám. II. 46.

Znamenadlo, a, n., ein Werkzeug zum Vorzeichnen. Vz Věř. Zám. II. 24.

Znamenajl, zastr. = *znamenám*. Kat.

Znamenák, u, m. = *znamenač k setí řepy*. Vz Znamenač. Us. Hk. — **Z.**, der Stempel (zur Bezeichnung einer Sache). Šm. — **Z.**, a, m., os. jm. Sl. let. V.

Znamenání, n., die Bedeutung, der Sinn, Begriff. Bern. — **Z.**, die Aufzeichnung. Z. přímky. Šd. — **Z.**, das Merken. Z. prádla jmény. Us. Dch. — **Z.**, die Beobachtung, Wahrnehmung. Pilné a. nemoci; Z. marnosti také pomocno jest proti ďáblu. Hus I. 292., 281. — Vz Znamenati.

Znamenaný; *-án, a, o*, hedeutet, angezeigt; gezeichnet, signirt. Vz Znamenati. Vlk také i čtené i znamenané héře. V. Znamenaného se varuj; Z-ný jest, střez se ho. Prov. C., Jg., Lb., Bš., Hš. Člověk z-ný (zrzavý atd.) nepožívá důvěry lidu. Mns. 1853. 471. Z-né ovce taky se trativají. Us. Šd. — **od koho.** Žádosť z-ná od jeho Veličenstva, ein allerhöchst signirtes Gesuch. J. tr. — **čím**: ranami z-ný, stigmatisirt. Dch. To jest obecný nález kněhami z-ný. Arch. IV. 367.

Znamenář, e, m., der Zeichendeuter.

Znamenářka, y, f., die Zeichendeuterin.

Znamenářský, Zeichendeuter-.

Znamenářství, n., die Zeichendeuterei. D.

Znamenati, *znamenávati*, (zastr. *znamenovati*) = *znamení činiti*, zeichnen, bezeichnen, marken, anmerken, mit Zeichen versehen; *pozorovati, porozumívati*, merken, hemerken, wahrnehmen, beobachten, verspüren, inne werden, entdecken; *vyznamenávati, smysl míti*, hedeuten, bezeichnen, heissen, anzeigen; *platným býti*, viel heissen o. bedeuten, Werth haben. Jg., Ž. wit. 5. 7., 9. 14. — **abs.** Pokůdž znamenati mohu. V. Tnto jest a. Kom. Tu v'eru na všaků neděli zpievají na uši, ahy lidé znamenávali, co mají věřiti. Št. N. 13. 26. Znamenajte, co v tom kázaní praví. St. Kn. š. 4. Aj již móžeš z., kterak každý člověk, což najviece miluje, to za hoha má; Kteřiž z-jí, kterak mnoho kúkole jest nasáto od ďábla v pšenici. Hus I. 66., II. 58. — **co, koho**: koně, ovce, dohytek, zločince, Us., nepořádek. D. Co to znamená? Br. Aniž častě znění uši dohré znamená. Kom. To hebrejské slovo znamená tajnou radu. Br. Ten muž mnoho znamená (má velikou váhu, vážnosť). Pik. Z. prádlo. Us. Kšá. Snadno pochopíti, co to asi znamená. Us. Dch. Hlavička ma holí, srdečko vo mně hrá, ach heda, prebeda, čože to z-ná? Sl. pe. Sl. II. 85. Když sem k vám, má milá, chodíval, dycky sem chodníček znamenával. Sš. P. 259. Ta harva (bílá) znamená veselosť. Výb. II. 44. Příklad se vezme na hárce znamenající náboženství. 1512. Mus. 1883. 364. Levice hožie z-ná tento svět. Št. Kn. š. 22. Pěškové lid ohecný znamenávají. Kšch. 50. O hy to dohroděnstvie lidé znamenali, pilnějé hy přikázanie pána drželi; To kdyhy člověk z-nal, rád hy pomstu pro své hřiechy zde přijímal; Znamenajme nesmiernosť božieho milosrdenstvie, a ihned příčina zúfalství přestane; Potok z-ná písmo starého zákona. Hus I. 59., 154., 294., III. 66. (II. 109., 279., III. 3.). Hřmí-li v únoru, znamená to mnohé nemoce; hřmí-li v březnu, znamená to úrodný rok; Jasné slunce na hromnice, mnoho sněhu jisté z-ná. Slez. Šd. Pán Bůh ho darmo neznamenal (zna-

menaného se varuj). Hš. — **co, se čím:** hrudkou, Br., něco dskami, Vl. zř. 2., Zř. F. I. A. X. 4., koly. D. Z. hrloh jezevčí větvičkami. Šp. Z. se, koho křížem, Us., Dch., Hdk. C. 57., Mž. 35., znamením kříže. Us. Tč. Bod z. písmenem. Jd. Náslovné ę znamená se přídešníkem. Ndr. Kometa svým ukázáním zlé věci z-la zemi české. Let. 8. Ve tváři od měšťanů mnohou brázdou (jest) z-nán. Hdk. Veškeren svět móž těmi všemi polmi v šachovnici z-nán býti. Kšch. 9. Svátosť svým vidovým podobenstvím znamenává duchovní nevidomú milosť. Št. N. 322. 24. — **co kde.** Změnu v povětří **na** svých raněných údech z. Sych. Z. hnutí v lidu. Kram. Ptáka v povětří dalekohledem z. Místa v knize tužkou z. Us. Znamenavše (zpozorovavše) některé různice **mezi** pány. Zř. F. I. A. X. Z. při někom nedbalosť, patrné bezpráví. J. tr. Znamená se **mezi** nimi jakási vlažnosť. Kram. Z. v nitru svém hlas. Vlč. Každá tužba jeho plamenná rydlem se mi v srdci znamená. Sš. Bs. 175. Z. je (dobytek) **na** ocase. Dh. Jir. I to na ném znamenají. Kat. 348. A z-nav v odpovédi . . .; Drástku neb mrvu v ciziem oku z-ná a v svém nevidí prkna. Hus II. 58., III. 140. Dary božie v sobě znamenávaje. Št. — **čeho.** Znamenaj tě nemilosti, jiež měl ten lid tehdy dosti, ež když svétí pití chtiechu, vodice jim nepřejiechu. Výb. II. 11. a. Ani také skutków svých ruk z-jú, eo jimi proti Bohu páší. Hus I. 127. *Obyčejnější vazba je: Z. co.* — **odkud.** Meze se všech stran z. Kom. Jan dvoji jistotu výroku Páně se své strany z. hodlá. Sš. J. 48. Protož že na však den řiekáme ji (vieru), znamenajme z nie asa něco. Št. Kn. š. 16. Také by z-lí z těch deseti příčin napřed popsaných, že mají najprv Boha poslúchati; Z něhož (čtenie) smy z-li velikú snažnosť syna božieho. Hus I. 59., III. 175. — **skrze co.** Skrze to slovo znamená se duch sv.; Skrze slepé z-nají se ti, kteříž z hlúposti hřešie; Starého hřiešníka z-nal skrze oslici a mladého skrze oslíka; Světí doktorové, jenž se skrze rty z-jí . . . Hus I. 315., II. 16., 126., III. 51. Již poznáno býti může, co se skrze ně znamená. Byl. — **o čem.** Pak o bližních znamenejte. Št. O tom znamenej, že dvůj jest žalobník. Br. Znamenajte, staří mladí, o pótkách a o sedáních. Rkk. 39. — **kdy.** Z. něco po účinku. Kat. 2939. *Každý den* z-naj pilně, kterak's podobna k Bohu; *V ten čas* nás blahoslavené . . . . z-nal. Hus III. 106, I. 136. Jasné slunce na sv. Urbana hojnosť dobrého vína z-ná. Slez. Šd. — **jak.** *Místněji* něco z. Dch. A jáť sem se do nich nenadál, by oni to tak pilně z-lí (co se mluvilo). Arch. II. 433. Toj' *dobře* tu znamenáno, že . . .; A tak, ktož neumie viece, ten po svátciech znamenaj, co má věřiti. Št. Kn. š. 3., 12. To jest znamenalo s lehka, že . . . . Hus I. 175. Pilně něčo z. Hus I. 282., II. 361., III. 121., 175. Když po skutciech z-náme, že . . . .; Chceme-li ještě vedlé litery z., tehdy podobně řečeno jest o vzjití dne a přichýlení noci. Hus I. 385., III. 48. — **se.** Z-ná sě nebezpečný běh člověčieho věku. Pass. 6. To se znamenává očišténie; I co se to z-nává? BO., BN. — **že.** Tu slnšie z., že . . . Št. Kn. š. 16. Znamenajmež, že jiné jest sě před obrazem klaněti a jiné jest to obrazu činiti; Z-najmež, že náš spasitel písmem sě bránil. Hus I. 75., II. 93. (I. 129.). To, že kněz učinil dietěti kříž na čele, znamenává, že se nemá styděti křížem pána svého. Št. N. 314. 10. — **akkus. cum. inft.** Protož znamenej každého býti hostem u nás, kterýž v jiné zemi než v naší své sídlo má. Br. Znamenal se býti mocného (mocným). Háj. Vz Akkusativ, Infinitiv.

Znamenatý, deutungsvoll? Z. vyrčení (právní). Tkadl. II. 94.

Znamenavosť, i, f., die Bedeutsamkeit. Mus., Koll. Cest. I. 31.

Znamenavý = *znamenající*, bedeutsam. Jg. Slov.

Znaménce, e, n. = *znamení*. D., Ros.

Znamení, znamenéčko, a, n. Vz Skloňování (znamení jako vzorec). Kmeny v -ijo stahují přehlasovaný tvar *-ije* v *ie*, novočesky *í*: zdravie, volánie m. zdravije, volanije. Kt. Cf. Bž. 17. — **Z.** = *všeliká věc sloužící k poznání něčeho*, das Zeichen, Kennzeichen, Merkmal, Merk, die Marke. Jg., Ž. wit. 64. 9. Z. připálené; železem znamení připáliti (cejch), V., vz Vlšk. 252.; z. pamétní, na uchu, v uchu, D., v knize, hraničné (mezník), přirozené. Us. Z. od narození či mateřské. Čes. lék. III. 1. 12., Šp. Z. půhončího. Žer. Záp. II. 168. Z. zvířetníkové. Vz Stč. Zmp. 83. Z. někde si udělati. Us. Slova jsou znamení myšlének. Z. do knihy = *záložka*. Odevzdání něčeho prostředkem z., die symbolische Ulbergabe. J. tr. Vryté z., das Stigma; z. na památku, das Gedenkzeichen; z. pro poznání, poznávací, das Erkennungszeichen; z. na sobě míti. Dch. Aniž jim vněšné ono z. s prospěchem býti může. Sš. I. 53. Z. bieše na něm (na praporci) překrásné. Výb. II. 44. Míti moc dávati jména z-ním jest panování a prvotnosti. BR. II. 8. a. Věci, ješto velmě brzce minú a po sobě i jednoho z-nie neostavie. Št. Kn. š. 24. A pak (obilné zrno) v trávu vroste, ež nikdéž z. podobného neostane k tomu zrnci. Št. Kn. š. 28. I knihy i obrazy jsú jedné z., jenž nás vedú k těm věcem, jež ukazují a znamenají; Jest na tobě nějaké z., že budeš se kati toho hřiecha. Hus I. 76., 247. Jak z. na těle jsoucí (jahody, maliny atd.) zažehnávají? Vz Mus. 1854. 535. — *Znaménka* **rozdělovací**, die Theilungszeichen: *tečka* (.), *dvoutečka* (:), *čárka* (,), *čárka s tečkou či středník* (;), vz Brs. 2. vyd. 273., Brt. Skl., z. *otázky* (?); z. *podivení* (!), **chybně:** *vykřičník*, **šp.** *vykřikník*; z. *uvozovací* („) *husí nožičky*; z. *spojovací* (-), (česko-německý); *dělidlo slabik* (vy-dá-ní), *závorka* ( ), z. *úhlu* (∢), z. *přestávky či přestávka či pausa* (—), z. *umlčení či zamlčení či zarážka* (P— k— nebo S—), z. *výpustky* (. . . .), z. *vytčení či pamatovací či pamatování* (☞, *), *para graf* (§), z. *sdvojovací* (m̄, n̄), z. *dloužení*, (á, í, ó, ú, ý, ů), z. *krácení n. skrácení* (ĭ), z. *důrazu* (když slovo psané čarou se pod-

trhne ku př. jistě), z. *odsutí či odsuvník* (', ku př. nemůž' to býti); z. *řeckého přízvuku* (´ *přízvučník ostrý*; ` *přízvučník těžký či nízký*, ∾, *př. průtažný*), z. *krátkosti* (◡), z. *délky* (—), z. *zdvihu* (´), *kladu*, positives Zeichen (+), *záporu či záporné*, negatives Zeichen (—), *čtverce* (□), *nerovnosti* (>, ≶, <), *shoda znamének*, Permanenz der Zeichen oder die Zeichenfolge (— — n. + +), *měna znamének*, die Variation der Zeichen oder der Zeichenwechsel (+ — + —); z. *vět, punktování či rozpunktování, hlasoměnné, odjímání či odčítání či menšítko* (—), z. *sčítání* (+), *množení či násobení* (×), *dělení* (:), *spojovací či spojovadlo, zdvojovací či zdvojovatel, rozlišovací, odkazovací, dokládací* (vz z. uvozovací), *zlomku* (½), *opravy či korrektury, desetinné* (45·07), *rovnosti* (=), *rozdělování* (—, =), *výpustky*. Z-kem značiti, znamenati, opatřiti; závorkovati, do závorky dáti; z-ko desetinné pomknouti, posuvnouti (versetzen); rovně známky dávají v sončinu +. Nz. Z. dvojitosti, das Doppelzeichen (±), sbodnosti (=, ∾). Z. ruky (místo podpisu) toho, kdo psáti neumí; obyčejně jsou to tři křížky, das Handzeichen. Vz S. N. Z. integrační, náhradní či substituční, Stč. Díf. 77.; z. taktu v hudbě, z. výdechu, závěrečné z. dílu (v hud.). Zv. Přír. kn. I. 22. Z. rozinčky. Ndr. 8. Z. přídechu, přídešník. Ndr. — **Z.** = *co přítomnost věci dosvědčuje, důkaz, svědectví*, das Zeichen, Merkmal, der Beweis, die Probe. Z. zlého člověka jest; To jest z. dobré správy obce. Kom. Dým jest z. ohně. Žádného z. nepozůstaviti. V. Z. rány zsinalost jest. Kom. Z. od rezu, od neštovic. D. Z. života od sebe nedávati. Us. Dal nám sv. Ducha v z., že nás miluje. Št. Vz S. N. Jako z. pročinění považuje se úplně stejný kroj usně, als Zeichen der Durchgerbung ist ein vollkommen homogener Schnitt beim Leder anzusehen. Šp. Komoné jeho na znamení úcty kus cesty za nadu vedl. Šmb. S. II. 110. To nám jistě na z., že . . . . . Er. P. 181. Když di úředník: ‚Mnou to není' a pán mlčí, zlé jest to z. O. z D. Chod do kostela jest památka a z. chodu mravného a nebeského; Protož na z. tomu viece ďáblóv pro věčči zlost bylo v tu dobu s židy než s pohany; Aniž môž mieti člověk věččiebo z. kromě zjevenie božiebo. Hus I. 299., II. 104., III. 128. Tehdy črt má to sobě jako za z. tajně smlúvy; Neb očité jest z., když jest tak divně věci a rozlíčně . . . . z ničehož stvořil. Št. Kn. š. 11., 17. Na z. něco míti. Alx. 1100. Nebeské z., die Himmelsspur, slove, když jelen parohy větvičky zlomí nebo listy obrátí; někteří myslivci nazývají také nebeským z-ním místo, kde jelen lýčí otlouklí. Škd. exc. — **Z.** = *vše, čím se jiný říditi má*, das Zeichen, Signal. Skrze z. mluviti (mhonrnutím atd.). V. Dáti komu z. hlavou, rukou, očima, bubuem, troubou, zvonem, na buben, na troubu, na zvon. Us. Z. ohně, obněm. J. tr. Z. poledne (na hvězdárnách dávané). Vz Stč. Zmp. 121. Z. návěštná římská. Vz Vlšk. 341., 342. Z. k zástavě, das Haltsignal; z. požáru (požární), bouře, das Sturmsignal, z. na záchranu, das Nothsignal, z. na poplach, das Allarm-. Dch. Z. na pomoc, das Noth-. Dch. Z. k bitvě, k útoku, k ústupu. Us. Pdl. Doslyšné z. Sš. Sk. 18. Zvoníci k tomu byli zřízeni, aby na zvony z. dávali k službám božím. Dsk. IV. 277. Přícbodu svého z. střelbou učinili. Ler. — **Z.** = *co se komu dává za zásluhy*. Z. řádu, das Ordenszeichen. D. — **Z.** = *předznamení*, Vorzeichen, n. Ž. wit. 45. 9., Wahrzeichen, Anzeichen, die Vorbedentung, der Vorspuck. V MV. nepravá glossa. Pa. Z. obětí řeckých a římských. Vz Vlšk. 325., 326., 329., 330. Povážlivá z., ernste Anzeichen. Dch. Jestli něčas na květnú neděli, věz, že to není dobré z. Slez. Šd. A žádné z. se neukázalo. NB. Tč. 72. Zázračné z. na nebi a jinde. V. Za dobré, za zlé z. něco míti. Us. Všudy z. budoucích věcí hledati pověra jest. Kom. — **Z.** = *div*, das Wunder. Veliká z. před nimi činil. Br. Z-ními slují zázrakové, že se jimi nauky a poznatky některé naznačují. Z. = *zázrak, div*, poněvadž oznamuje přítomnost působení božího a dává svědectví poslanci božímu. Sš. I. 142., Sk. 25. Z. v divích, zázracích a mocech, kteříž slovou znamením proto, že věcí jiných oku tělesnému a jiných mysli naskytují. BR. II. 618 b. Činieše mnoho divóv, z. i zázrakóv. Pass. XIV. Mus. 1883. 112. Dějí se z. a divy. Dch. — **Z.**, figura, das Bild, Zeichen, die Figur. Z-ním sv. kříže se žehnati. Us. Z. nebeská, Sternbilder; z. hvězd; na nešťastném z. hvězd; na dobrém a šťastném z.; vytisknuté z.; z. (pečeť) přitisknouti, přitlačiti, přidati. V. Když slunce jest na z. lva. Byl. Z. zvířetníkové. Stč. Zmp. 83.

Znameninoš, e, m., der Fahnenträger. Hmu. 1418. — **Z.** = *prapor*, die Fahne, Standarte. Jg.

Znamenisko, a, n. = *znamení*, das Kennzeichen, Nej.; z pravidla z. = velké a špatné z., ein ungeschlachtes Zeichen. Jg.

Znamenitě = *znale, patrně*, merklich. Z. vyvýšený. Berg. Z. na sebe bráti. Sych. Ten úraz na něm z. ostal; Od Boha mu z. zjeveno bylo. Pass. 845., 855. A z. proto lehky šepcic pějí, že sú ještě v ta doba kryli se křesťané. Št. Kn. š. 13. Duch sv. sstúpil z. v apoštoly. Št. N. 189. Protož z. dechl na ně, řka jim: Vezměte ducha sv.; Bohatec tento břešil jest lakotú, protož ostalo jemu z. to jméno bohatec, kochánek neb bodovalek. Hus II. 157., 240. Seznají-li, že ten jistý tak zřetelné a z. nemocen byl. Zř. F. I. XXIV. Tak aby beze všeho omýlení z. rozdíl byl mezi stavem panským a stavem vládyckým. Zříz. F. I. A. X. 2. — **Z.** = *výslovně*, ausdrücklich. To také z. přidávám. Dipl. 1448. V kterémžto majestátu také ten kus znamenitě jest položen. Ib. A. XXXVIII. Však to vždycky dskami z. zapsáno býti má. Zříz. F. I. A. X. 2. To v městech z. zapovězeno bývá. Byl. Kteréžto věci byl sobě při smlouvě oně z. vymínil. Mus. 1880. 242. Toto se však z. vymiňuje. Vš. Jir. 167. Dále jest z. vymieněno; Toto sobě z. vymieňujíc. Arch. I. 219., II.

61. Z toho ze všeho a z. z tej zástavy; Pohoní Hanuše a jeho hratří z Lichtenšteina z. z Lednice. Půh. I. 177., II. 166. Protož z. jest řekí; A tak jest raněn, že z. die Izaiáš, že . . . . Hns I. 245., 314., II. 432. — **Z.** = *velmi, velice, zvláště*, vorzüglich, sehr, in hohem Grade. Z. úrodná krajina. Har. Z. někomu prospívati. Byl. Voda se z. ochlazuje. Berg. Z. někomu prospěti. Us. Pdl. Z. udatný. Ler. Z. na slovo vzatý. Pal. Děj. V. 2. 204. Kambyses hyl z toho z. potěšen. Abr. To jejich ohsah z. rozmnožilo. Koll. III. 285.

Znamenitosť, i, f. = *výbornosť, vzácnosť*, die Bedeutsamkeit, Wichtigkeit, Bedeutung. Berühmtheit, Trefflichkeit, Vorzüglichkeit, das Ansehen. Jel. — **Z.** = *památnosť*, die Merkwürdigkeit, Sehenswürdigkeit. Nz. Z-sti města. Hanka.

Znamenitý = *znalý, patrný, veliký*, merklich, heträchtlich, hedeutend, namhaft, ansehnlich. Z. pokutu nésti. Klat.. Z. škoda, summa, D., útraty, přilepšení. Sych. Z. vítězství, čásť něčeho, pokrok, porážka. Us. Pdl. Někomu z-tou měrou prospívati, z-tou péči věnovati. Vlč. Z. většina hlasů, eminente Majorität der Stimmen. J. tr. Z-tá škoda. 1533. Pojal chudů dívku v statek svuoj z-tý. NB. Tč. 187. Římené nazývají čápa ptáka litostivého neb milostivého pro tak z-tů a veliků dobrotu; V z-té chudobě trvati. Hns I. 150., 441. — **v čem.** Kristus mučedlníky v dobrých skutciech z-té s tohoto světa srpem smrti odřeznje. Hus III. 57. — **Z.** = *zvláštní, důležitý*, wichtig, vorzüglich, besonders. Na z. slovo vzatu býti; k z. posměchu toho města. V. Z. vtip, umění, hohactví, Kom., krása. Jel. Znamenavše některé různice z-té. Zř. F. I. A. X. Z. myšlénka. Us. Vím, co kde z-ho jest. Dbš. Sl. pov. I. 189. Mezi jatými byli čtyři z-tí konšelé. Pal. Děj. III. 3. 51. Z. dobrodiní někomu učiniti. Br. Z. svobody, privilej, cukr, víno. Har. Z. lékařství proti holesti. Byl. Husité vypravili z-té poselství ku králi Vladislavovi. Pal. Děj. III. 3. 53. Maje před sebou některé veliké a z-té věci, ku kterýmžto potřehovati bude sum z-tých. Ih. V. 2. 23. Račte nám to oznámiti jako z-mu údu k té korunně české příslušejícíemu. Arch. III. 306. Ještě jest mi velmi z-tě, že pán Ježíš tiše přeslyšel ďábla v písmě. Hus II. 92. — **čím.** Město průmyslem z-té. Kř. — **do koho.** A to jest z-tě do měsíce, že . . . Št. — **k čemu jak.** Bez pochybenie každý skutek Kristóv v tom sv. čtení má nám býti velmě znamenit k naučení. Hus II. 109. — **Z.** člověk = *slovutný*, vorzüglich, ausgezeichnet. V. Z. hosť, D., spisovatel. Jel. Z. panovník, Us., město, Sn. trid., lidé. BR. II. 9. a. — **Z.** = *výslovný*, ausdrücklich. Kdohy tento list měl s dohrou a z-tou vůlí paní Gutky. Dipl. 1409. Držeti, zastaviti, ale vždy s takú z-tú výmienkú. Arch. II. 67.

Znamenka, y, f. = *známka*, das Zeichen, die Spur. Po tom městě ani z-ky nezůstalo. Troj.

Znaménko, *znamínko*, a, n., das Zeichen, Merkmal, die Spur. O tom není ani z-ka více. D. Z. prodlení, hypodiastole, z. celení či docelování, das Integralzeichen, z. přízvuku, das Akcentzeichen, z. čítací, das Lesezeichen, z. přestávky, die Pause, der Gedankenstrich atd. Nz. Vz Znamení. — **Z.** = *čárka na literách* atd., vz Znamení.

Znaménkovati = *známkovati.*

Znamenný = *ke znamením se vztahující*, Zeichen-. Figurní a z. smysl. Kom.

Znameno, a. n. = *znamení*, das Muttermal. U Opav. Zkl. — **Z.** = *znamení vůbec*, das Zeichen. Mor. Brt., Škd. Udělej tam nějaké z. Šd.

Znaměnoš, e, m. = *praporečník*, der Standartenträger. Vz Znamení (konec), Znameninoš.

Znamet, ve frasi: Ani na znamet nezůstalo = *nic*, nichts. Záv. Cf. Známě.

Známěti = *známiti se.* Sř.

Známětkovati, anschiehen, Anschisber anhringen. Pnch.

Známina, y, f., notoria (ars), zastr. Rozk.

Známiti, il, en, ení; *znamivati* = *známo činiti*, hekannt machen. — **koho, se s kým.** Us., Har., Br., Kom. On se s ním známi. Na Želivsku. Sř. — **se ke komu.** Br. On se k nám známí. Na Želivsku. Sř. Již se ke mně neznamte. Kld. — **koho komu.** Té (Ježíše) pastýřům známice. Kanc. On přišel a tak moc se mi známil. Us. u Dobrušky Vk.

Známka, y, f. = *znamení ku poznání něčeho*, das Zeichen, Anzeichen, Nz., die Marke. Nařezáním známky dělati. Rohn. Z. kolková, listovní či poštovní, na psaní, na list, die Brief-, Postmarke. Us., Dch. Z. rozeznávací, rozlišovací, Hš., vz Znamení. Z. divadelní, římské a řecké. Vz Vlšk. 388. Z. opravy, korrekturná, das Korrekturzeichen. Nz. Z. firmy obchodní, die Firmazeichnung, Šp., z. hlídky, das Patrullzeichen. Čsk. Z. ku hře, die Spielmarke, z. ochranná, die Schutzmarke, povážlivé z-ky, hedenkliche Symptome, z. výšky, die Höhenmarke, z čítací, das Lesezeichen, jídelní z., die Speisemarke, záručná z., die Garantiemarke. Dch. Z. nespokojenosti; vodní z. na papírových penězích, das Wasserzeichen, z. tovární. Us Pdl. Písmo jest známka známky (signi signum). Dk. P. 101. Z. obchodní. Vz Prm. 1878. č. 3. Z. podstatná, vedlejší. Mus. 1880. 513. — **Z.** = *písmě, litera*, der Buchstabe, Charakter. Ze známek se působí slovky. Ros. — **Z.** = *charakteristika, znak*, das Kennzeichen. Sedl. Známky třídní jsou slabiky a samohlásky, podlé nichž se z části třídy sloves poznávají: nos-i-ti, mi-nou-ti, slyš-e-ti, svád-ě-ti, vol-a-ti, mil-ova-ti. Z. prvočísel; z. poměročetná, die Kennziffer, Charakteristik. Nz.

Známko, znamátko, znamátičko, a, n., v již. Čech. = *trošíček*. Kts. — **Z.**, zastr. = *známé*. Ros.

Známkosloví, n., die Zeichenlehre. Dk. P. 13.

Známkovací, Zeichen-. Z. křída, inkoust (na prádlo). Us. Pdl.

Známkovačka, y, f. Osevní stroj se třemi z-kami. KP. V. 30.

Známkovadlo, a, n., das Stempeleisen, der Forsthammer. Šm.

Známkování, n. = opatřování něčeho známkou. Vz Známkovati. Pdl.

Známkovati, *znaménkovati* = *známky činiti*, bezeichnen, Kennzeichen machen. — **co čím**. Rk.

Známkovka, y, f., das Mahlholz, u pekařů Šm.

Známkový, Zeichen-. Z. paměť. Dk. P. 81. Z. hádanka, das Rebus. Šm.

Známo, vz Známý.

Známo činiti = známo dáti. Bern.

Známo dáti, kund machen.

Znamokrut, u, **znamokrota**, y, f. (známé + okrota, sphaera) = *kruh znamení nebeských*, zodiacus, der Thierkreis. Č.

Znamokrota, vz Znamokrot.

Známosť, i, f., das Bekanntsein. To on maje sobě v z. uvedeno. V. V z. přijíti. D. V z. dáti. Šm. Někomu něco v z. uvésti, Flav., J. tr., V., Er. 1650., BR. II. 72., s., Dch., Žer. L. III. 51., Mns. 1880. 398., přivésti. Dch. V z. vešlý. Dch. Z. něčeho si zjednati. KB. III Naskytly se jakési nesnáze, o kterýchž z. určitá nás nedošla. Pal. Děj. III. 3. 283. Potupné verše jeho vešly ve z. Pražanů. Mus. 1880. 482. Po dedine bubnovali: Na známosť se dává, že dňa toho sa Pijanov majetok predáva. Ur. Pg. 10. — **Z.** = *znání, vědomosť, poznání*, die Kenntniss, Wissenschaft, Kunde, Erfahrenheit. Z. umční lékařského míti; z. Boha. V. Z. a vědomosť o zemi. D. Z. zbraní. Bur. Z. sebe samého. Br. Z. práva, Aqu., místná; z. dáti (o čem míti). D. Z-sti o něčem nabyti. Kram. Chovati sobě něčeho z. či povědomosť. Er. Z. mluvnice míti. Us. Z. starých písem. Šm. Z. bylin jedovatých má býti u každého člověka domácí, *lépe*: z. b. j. má každý člověk míti n. jedovaté byliny má každý člověk znáti. Vst. Z. něčeho důkladná, všestranná. Kř. Stat. 2. Z. jazyková. Z. božia je nám životom. Hdž. Šlb. 49. Z. věcí vůbec záleží v seznání vlastností jejich. Mj. 4. Z. čtení. 1491. Mns. 1883. 363. On ji nepoznal, ale ona se mu dala do z-sti (dala se mu znáti). Dbš. Sl. pov. I. 55 Z. přírodovědecké. J. Lpř. Z. lidí je první výmienka zdaru a prospechóv panovnických. Lipa 79. Důkladných z-stí něčeho nabyti. KP. V. Nadesýlá tím jenom z. povrchnou a všeobecnou. Sš. Sk. 129. Z. práv. Kol. 4 Z. pravd náboženství. 1512. Mus. 1883. 364. Z. v něčem míti. Kat. 551. A my dosti na tom jmějmy, že někakú z. o něm jmáme nynie. Št. Kn. š. 26. Cierkev z pohanóv byla jest pustá od milosti božské a od pravdy a od z-sti jeho pro své modloslúženie Hus. III. 95. Někdy lepšá z. než peňáze. Na Slov. Tč. Lepší z. než rodina. Pk. — **Z.** s *kým* = *obcování*, die Bekanntschaft. Z. a přátelství s někým míti. V. V z. někomu někoho uvésti. Br. Vešel s ním ve z. Dch., Sš. L. 1. Z takové z-stí nic nehledí, schaut nichts heraus; Z. něčí s někým přetrhnouti, přerušiti. Dch. Po starej z-sti zastavili sa u toho kráľa. Dbš. Sl. pov. I. 112. Jsem váš dobrý přítel od začátku z-sti našl. Žor. 322. — **Z.** *u kupců*, die Kundschaft. Pro další z. D.

Známota, y, f. = *známosť*. Slov. Ty slavných príbehov otcovských vedomosť a z-tu máváš; Z. víry. Hoi. 3., 162.

Známý; *znám*, *a*, *o* = *vědomý*, *zřejmý*, bekannt, bewusst, kund, kundbar, offenkundig. Všem vůbec známo učiniti; nebruhé z. člověk (neslovutný). V. Jak známo. D. Z. číslo, počet, veličina. Nz. Je až dobře známý, nur zu gut bekannt; Pokud mi známo jest. Dch. Ošklivosť jest věc neznámú za známú s křikem upevňovati. Mor. Tč. Z. čísla, u nichž množství jednic udáno jest. Šim. 7. Známo činíme. Arch. rychn. Známo činíme tímto listem, že… NB. Tč. 27. Listy z let 1484., 1507., 1536. Učinil jsem jim známo tvé jmě. ZN. Známý jako zlý peníz. Pk., Lb. Zplvá se známou notou. Lb. *Vz ještě:* Malostranský snih, Písnička. — **kdy.** Po tu chvíli nic známo není. Us. Dch. — **komu jak.** Ne každému z. věci (tajemství). V. Celému světu známý. D. — Br., Háj. Umko milá, jesliž' mne si v mých kedy prispiela pesňách, věnl najvác prispej na pomoc, tebe všetky ti *dobre* známí sú bojové. Hoi. 3. Budeme Bohu známi Výb. II. 24. Není žádné věci, kteréžby Kristu *výborně* nebyla známá. BR. II. 750. a. *Úplně*, **do** podrobna z. Us. Periferický organ čichu jest jen *domněnkou* znám. Osv. I. 145. Původ výjevu fysikalních jen z malé části znám jest. Mj. 2. Spisovatel *málo* známý. Us. Vypravujeme příběhy tyto posud *na mále* známé. Pal. Děj. V. 1. 128. Byl jsem pak neznám *obličejem* judským církvím; Ještě **podlé** pověsti dobře znám jim byl. Sš. II. 12., 16. To nám konšelóm jest dobře památno a známo. NB. Tč. 169. Protož, jakž Buoh jest, sám sobě jedinému úplně znám jest. Št. Kn. š. 25. Z. po oděvu. Chč. 301. — **odkud.** Pokud z dějepisu obecného známo jest… Tk. Č. 1. Z kterýchžto všech dóvodóv dne a slunce světleji známo jest. Vš. Jir. 294. To mi z písma známo. Alx. V. v. 629. (HP. 16.). — **kde. Na** světě nebyl znám. Rvač. Po městě z-mý. Dch. Osobnosť v literatuře málo známa. KB. V. J'mu bylo všecko známo v zemi, v moři, v hvězdách tamo. Alx. (Anth. I. 3. vyd. 32.). — **Z.** = *v činném smyslu*, *povědomý čeho*, *zkušený*, erfahren, kundig. V kronikách neznámý. — **s čím.** Sluha dobře známý s vůlí Páně; Nejsi-liž s tou pravdou známen, že tvůj duch je drahý kámen? Sš. I. 55., Bs. 45. Z. s něčím. Jg. Shr. sp. 1841. 154. — **Z.** = *kdo se s kým zná*, der Bekannte. Mám tam mnoho známých. Us.

Znanek, nka, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Známek, nku, m. = *malý kousek*, ein Stückchen. Ještě z toho odříznu takový z. Slez. Šd. Cf. Značek, Znánko.

Znáneneček, čku, m. = *malý známek*. Enem taký z. Slez. Šd.

Znání, n. = *znalosť*, die Kenntniss. Lepší z. s pochybou, než neznání s oblibou. Č. M. 215. Kristovi jest dvojí z.: jedno božské, druhé z čichu tělestného. Hus II. 46., 435. Vedlé svého-lí má věděnie a z. nález a výpověď vyvésti (sůdce) čili vedlé stran mluvenie. Vš. Jir. 100. *Stran přísloví vz: Bába,*

Nos, Obličej, Plíce, Ptáček, Svátek, Vězeti v čem, Vrabec, Znáti, Zpívati. — **Z.** = *mínění*, die Meinung. Boč. — **Z.** = *vyznání*, die Aussage, Bekenntniss. Své z. odvolati. Boč. — **Z. se** *k něčemu*, die Anerkennung. J. tr.

Znanicovatiti = znicovatiti.

Znaničhodneť, ei, ení. Slov. Kladárik tak z-el, že . . . ist so ein Taugenichts geworden. Zátur. Nápr. 36.

Znánko = *co by as bylo znáti, poněkud.* V Krkonš. Kb., Světz. Vz Znánek.

Znanství, n. = *znání, známosť*, die Kunde, Kenntniss. Z. rostlin. Rosti.

Znapájeti, el, en, ení = *vše napojiti*, alle tränken. — **koho čím**: vínem. Plác.

Znapínaný, gespannt. Z-né jejich samostřely. Pal. Děj. III. 2. 295.

Znapínati, alles, nach einander spannen.

Znaříkati = *všecky naříkati, naříknouti*, alle verleumden. — **koho na čem.** Některých rad našich na poctivosti znaříkali. 1619. — **se s kým.** Různice vznikly mezi Šafarem a Kozlem, tak že se spolu z-li. Dač. II. 14.

Znároděti, ěl, ění = *znárodněti*. J. tr.

Znároditi = *znárodniti*.

Znárodnělý, volksthümlich, nationalisirt, eingebürgert. Z. píseň Heidukova. Us. Tč. — **kdy.** Stav městský během posledního století již úplně z-lý. Pal. Děj. V. 2. 8.

Znárodněti, ěl, ění, sich nationalisiren, einbürgern, volksthümlich werden. — **kde.** Mnohé písně Hurbanovy na Slovensku z-ly. Pokr. Pot. 15. Vz Znároděti.

Znárodniti, il, ěn, ění, *znároditi, znárodňovati* = *národním učiniti*, nationalisiren. — **co, koho.** Jg., Šd. Až více z-me svůj jazyk. Šd. — **se.** Práva městská původem svým německá, tratila tuto povahu víc a více a z-dnila se konečně. Pal. Děj. IV. 1. 376. — **se kde, kdy, čím.** Žádný průmysl neznárodnil se v Čechách tak jako pivo. Mj. Naděje, že král (Jan) *časem* z-dní a počeští se cele. Pal. Děj. II. 1. 438. A takovýmto pronásledováním ještě víc se znárodnil. Šd.

Znárodňovati, vz Znárodniti.

Znáruživění, n., vz Znáruživěti. Nově z. stran. Pal. Děj. IV. 1. 99.

Znáruživělý, leidenschaftlich geworden. — **čím.** Mysli obyvatelstva odporem z-lé. Pal. Děj. V. I. 183.

Znáruživěti, ěl, ění, leidenschaftlich werden. — **čím**: odporem. Pal. — **proč.** Dovtipiv se bned pravého účelu návštěvy z-věl proto velice. Pal. Děj. III. 1. 189.

Znásiliti, *znásilniti se* = *zmocniti se*, sich bemächtigen. — **se koho.** Ros.

Znásilnění, n., die Vergewaltigung. Dch.

Znásilniti, il, ěn, ění, vergewaltigen. — **se**, vz Znásiliti.

Znásoba, y, f. = *znásobenina*, lépe: součin.

Znásobenina, y, f., das Produkt. Šm. Vz Znásoba.

Znásobiti, il, en, ení; *znásobovati*, vervielfachen, multipliciren. Nz. — **co čím**: 40 pěti z. Us. — **co**; rytinu (několik podobných zhotoviti). NA. IV. 61.

Znásobovací, Vervielfältigungs-. Z. číslovky.

Znásobovati, vz Znásobiti.

Znášeč, e, m. (m.: *vznášeč*) = *udavatel*, der Angeber, Zuträger, Denunciant. Nynie po všem křesťanstvu žalobnici a z-či súkromni přieliš sú se vyziskali a zvelebili; Otplatu z-čů uzříš; Takových žalobníkóv a z-čóv nebe snésti nemohlo. Vš. Jir. 70., 71.

Znášeti, ei, en, ení = *vznášeti*, hinauftragen, emporheben. — **co.** Vítr znáší prach zhůru. Us. — **koho odkud** To mne ze světa znáší (trápí). Koll. — **co, se čím:** křídly. Jel. Štít víry, jímž šípy nepřátel svých znáší a smítá. BR. II. 602. b. — **kam.** Ačby mi nebylo potřebie na dobré lidi tě věci z. Arch. V. 346. — **kam kde. U** mna samého taká napred sa znášala vôľa. Hol. 15. Za nepokojů, když se lidé znášeli do kostela v Šumících, sich nud alles ihrige hineintragen. NB. Tč. 240. Vz Snésti.

Znašinělý, eingebürgert. Z. rostliny. Rst. 225.

Znať, i, f.? Slov. Medzi nebohatou znaťou slovenských krajov. HVaj. BD. II. 147.

Znata, y, m., osob. jm. Pal. Rdb. I. 128., Děj. I. 311., Arch. III. 467.

Zňatecká hájovna, Hegerbaus Zňatka u Náměště na Mor. Tč.

Zňatek, zastr., vz Sňatek.

Znatel, e, m. = *znalec*, der Kenner, Sachkenner. Mus. 1880. 182. Z. jazyků, Šmb. S. II. 240., lidských věcí, Šml. I. 38., psů, der Kynolog, Dch., krásných umění. Mus. 1880. 87. Bol dokonalým znatel'om i klassickej latinskej spisby. P. Tóth. Trenč. M. 78.

Znatelka, y, *znatelkyně*, ě, f., die Kennerin. Jg., Šd., Němc.

Znatelnosť, i, f. = *značnost*, die Merkbarkeit, Kennbarkeit.

Znatelný = *mohoucí znán býti*, kennbar, merkbar. Z. znamení, Trest. zák., vliv. Mus. 1880. 148. Sotva z. Osv. V. 4.

Znatelsky, nach Kennerweise.

Znatelství, n., die Kenntniss, Kunde, Kennerschaft. Šm.

Znáti, znám (zastr. znaju), znej (zastr. znaj) znaje (íc), znal, án, ání; *znávati*. Z., zna z gna, skr. gnâ, řec. γνο (γι-γνώ-σκω), lat. gno-tus, (g)novi, lit. žinoti, zend. žnâ, scire. Schl. Cf. Gb. v Listech filolog. 1883. 454., Bž. 197. — **Z.** = *známosť někoho n. něčeho míti*, kennen, Kenntniss von etwas baben; *věděti*, wissen; *uměti*, kennen; *poznávati, znamenati*, erkennen, bemerken, merken, wahrnebmen; *uznávati*, anerkennen; *rozuměti něčemu*, kennen, verstehen, ein Kenner sein; *vyznávati, přiznávati se*, gestehen, bekennen; *hlásiti se*, sich melden, sich wozu bekennen. Jg. — **nbs.** Kdo chce věděti a znáti, musí se na to pilně ptáti. Us. Nebylo z., kudy šel. Us. Šd. Kamaráti, s vámi je len radosť býť, by vy znáte, jak sa sluší vínko piť. Ppk. II. 28. Před našim sa domom lipa puká, kukačka v zelenom háji kuká; koľko mi rokov dáš, kým pojedem na sobáš? povedz, keď znáš. Č. Čt. I. 132. Má věděti a z., co jest právo. Kol. 3. Mohúť z. (pověděti, angeben), co sě jim

zdá. NB. Tč. 177. A tu z. sluší, odkud sobě ďábel k tomu přlčinu vzal. BR. II. 15. Keby dali ešče raz vybirac, znala by ja, kemu mám ručku dac. Sboř. slov. pies. II. 1. 65. Jaká jest věc, dává z. konec. Šd. Nedaje z., že se tráplš, tím nejlépe křivdu splatiš. Šd. — **co, koho**: rozdíly věcí, Kom., práva, Pr. měst., město, krajinu, lidi, sebe, Us., běh hvězd. Troj. Kdo tě nezná, koupil by tě a kdo zná, darmo by tě nevzal. Zlé znáti, není zle; ale zlé poznati a tak činiti, jest zlé D. Chudoba lichvy nezná. D. Nezná hanby jako pes. D. Nezná be ani ce. Prov. Dobrodiní znáti nenmí (nevděčný). V. Z. co = *věděti*. V. Co mám, to znám; Je to tuze znáť. Dch. Ten to zná (dobře tomu rozumí). Šg. Nezná mezí; Jak pak bych ho neznal? Us. Já jsem tak plakala, že jsem ani cesty neznala (neviděla). Us. Vk. Všude byl sníh, ani nebylo cesty z. Us. Šd. Znáš mužské pohlaví, když vás nejvice milují, již lásku jinde slibují. Pís. slez. Šd. Pod javorom dievčina, kukulienku zaklína: Povedzže mi, ty to znáš, kedy pôjdem na sobáš? Btt. Sp. 166. Jedz (jez to), co znáš Hdž. Čít. 202. Najlepšie já sám znám sily svoje. Zbr. Lžd. 247. Jano náš, Jano náš, čiernu košeľu máš, kto ti ju opiere, keď milej neznáš? Phld. IV. 465. Poďme, milá, k Dunaju, kde nás ľudia neznajú; Som bez mäsa, bez krve, nosím mäso a krev; mocný som ako lev a znám cestu, po ktorej žiaden neprejde (loď). Mt. S. I. 17., 134. Co obrazy znamenajů? či mě ony bršnú znajů?; Dobře lude maju, keří tebe znaju, na mu (kušu) pravda je. Sš. P. 4., 541. Bože, Bože, jak to šumne, keď sa ľúbi po tajomne, keď to nezná otec matka, ani žiadna kamarátka; Bez daždíčka vädne kvet, bez Janíčka pustý svet; kebych znala k nemu cestu, letela bych k nemu hneď; Sadla na lávku, horce plakala: Bodaj bych ťa, švárny šohaj, nebola znala. Sl. spv. III. 93., IV. 135., 155. Hučí voda a s kámenä na kämeň sa roní: čo mladí tam hovorili, zná len Boh a oni Chlpk. Sp. 82. Když komora prázná (když už nic nemáš), sotvy tě viac kdo zná; Mám ťa znáť! Sl. ps. Šf. 1. 96., II. 158. On dobře vůli boží znal. Dač. II. 2. Môj sa milý hnevá, ani nehovorí, či ho čerti znajú, za ktorou sa morí! Sb. slov. pies. II. 1. 34. Ver, my dievčatko tebe nedáme, lebo ťa my, šuhajíčku, ešte neznáme. Ib. II. 1. 62. Poněvadž jedno znáte (bekennen), znajte i druhé, kterak se dílo; To znajíce vašich milosti prosíme. NB. Tč. 151. Dá z. moc svých hněvů; Dej nám tvého syna z. Výb. II. 11., 23. Dám tu věc pánu z.; Aby práva uměli a znali. Arch. III. 392., IV. 445., Kol. 3. Sv. Jan apoštol, tenť jest znal milosť. Št. Kn. š. 34. Ti tři cesty z. pilno. Alx. Aby, kto chce můdrosti znáti, najprve od sebe počal; Jakož znal mě jest otec i já znám otce; Znám ovce své; Jakož kto Boha zná, tak ho miluje; Ktož zná pravdu, má jí do smrti brániti. Hus II. 22., 165., 176., 368., III. 273. Z. štěstí své jest veliké štěstí. Tč. Prv než koho znáš, nechval, aniž haň jej. Exc. Lépe jest něco znáti, než mnoho míti. Lb., Šd. Lepšej dačo znať, nežli mnoho mať. Slov. Č. Čt. I. 2. Znej sebe samého a bude dobře. Sb. uč. Chceš-li Boha z., hleď mu podobným se státi. Šd. Tolik známe, co v paměti chováme. Tč. — **čeho, šp. m.**: *co*. Rk. — **koho za co**. Tebe za otce laskavého známe. Br. Nechci tě víc za kmotra z. Er. P. 91. b. Za pána ho znali. Er. P. 40. Povie jej: Ty matka! či by si neznala dakde dáko dievča mne za ženu? Dbš. Sl. pov. V. 22. — **s inft.** Tyto já znám býti božími služebníky. Výb. Znal (uměl) zpívati. Puch. Což ačkoliv jsem znal poněkud tak býti. Har. Znám se s to býti. Kom. Znáti se býti dlužnu odměnou. V. Chraň se ho, neb tajné tůčky zná osnovati. Sych. Znám se býti člověkem. Mudr. Znali se býti skoupé. Mudr. Znám se býti chybným. Radila sa s každým, kto len co poradiť znal. Mt. S. 1. 57. Ty znaj nepoznať nehody! Č. Čt. II. 182. Statný len to je šuhaj, čo mrieť zná za blaho bratov. Ppk. II. 16. Zná jen odpouštěti. Vrch. Znají si ho vážiť a ceniť; Ty znáš človeku nahnať strachu! Sá. (v Osv. I. 182., 177.). Ústa a v nich jazyk mám, chvála Bohu, vraveť znám. Hdž. Čít. 103. Šuhaj zná hrať na husľach. Ht. Sl. ml. 240. A že dobre drotovať znám, nuž si dobre i platiť dám. Sl. spv. III. 91. Božstvi býti pohané znali. Sš. II. 47. Pes psovi najlepše zná blchy vyberať. Mt. S. I. 128. Neznal sa vykrútiť. Zátur. Znajíce ho k tomu hodného býti. 1529. Mus. 1880. 493. — **se ke komu, k čemu kde** (*přiznati se; hlásiti se*). K tomu se zná, že to učinil Sych. Bůh se k takovým ctitelům znáti nechce; Nechce se k nim znáti. Br. Z. se k dítěti, D., k listině, eine Urkunde anerkennen. J. tr. Z. se k dluhu. Er., Vl. zř. 397. Jestližeby se k listu nebo kšaftu člun znal, že jej má. Zř. F. I. E. XIII. A bude-li se k tomu **před** purkmistrem z. Václ. XII. Znala se potají k novému učení. Vrch. Z. se k poplatnosti, Šmb. S. II. 271., k svým povinnostem. Pam. Val. Meziř. 195. K tomu se znám, neznám. NB. Tč. 52., 66., 185., Let. 21., Čr., Půh. I. 208. Nechce se k nám znáti. Us. Znáti se k svému dílu, k svému listu, k své pečeti, k svému slibu. Půh. II. 230., 147., 145., 62., 221., I. 313., 307., 203., 264., 258. Vždyť se k tobě znám. Er. P. 115. On tobo lotra otázal, zná-li se k tomu? I seznal se k tomu ke všemu. Arch. II. 23., V. 330. K čemu se kdo znáš, to slož, ostatek přísahou očisť. Pr. Znal se k slovuom mým, kteréž k němu žaluji, znáť mi se k věrnej pravdě. NB. Tč. 41. Šalda zná se k trhu a kúpení. NB. Tč. 259. Nezná se k půhonu (zapírá, že jej dostal). Půh. olom. 1412. Zhřešilať jsem, znám se k tomu. V. Znají se k vinnám; Aby se k vám jakožto k svým dítkám znal. BR. II. 82., 268., 635. a. Vždy se k matce spolué znej, Čechy s láskou objímej. Štnic. 198. — **se na čem** = *rozuměti něčemu*, etwas verstehen. Kteří se na tom znají. Jel. Znající se na čem, Sachverständiger. Er. — Výb. II. 399., J. tr. — **se na co** (*rozuměti čemu*): na ženské, na mnohé věci, na obrazy. D. — **co na koho**. Já novinu na tebe znám. Sl. ps.. 98. Ten za-

střelený před nimi na ně znal. NB. Tč. 105. Tu jest též znal na ta dva, že jsta vinna. Arch. III. 37. Znáš na sě (ty hřiechy). Žvt. otc. 50. b. — **koho, se v čem (komu)** = *rozuměti čemu, přiznati se.* Znajl se v své křehkosti. Št. Z. se v karbanu, v hádání, v díle. D. Jáť se sám v tom dobře znám. Dal. Kdož se zná v rukojemstvie (= k němu) a tiem se hránie. Kn. rož. čl. 230., Bdl. Zná-li se, zná se v pravdě, pakli při, chci provésti svědky. Tov. 37. — V., J. tr. V poměrech se z.; Zná se ve věci, er ist mit der Sache wohl vertraut, ve vědách. Dch. Ostýchavě, jakoby se měl z. v nějakém zločinu, šáteček rozbalil. Kos. v Km. 1884. 710. Staří nehrubě v plavectví se znali. Sš. Sk. 192. Jakožť vás v tej vieře znají. Smil. 44. Ve velkém se mistrovství znáš. Mst. v. 94. Mám ho vypraviti z dluhóv, v kterýchž se zná. Arch. II. 315., NB. Tč. 4. Zná-li se jí v tom, zná se v pravdě, pakli při . . . NB. Tč. 21., 8. Že se jí ani v prvním ani v posledním nezná. Ib. Krái se v tom dobře znaje. Dal. 84. Jáz sě v tom sám dobře znaju. Dal. Proto se v tom z. musí. Pravn. 66. Kromě že se v tom neznáte. Žk. 70. Známe se v našich hřiešiech. Pass. 253. Já se v tom znaji. Žvt. otc. 50. a. Z. se někomu v něčem. Půh. I. 131., 174., 202., 211., 342., 385., II. 4., 58., 65. (v devíti kopách) 223., 319., 447., 550., 626. V velikej sě moci znáše; Město Gaza v svej tvrdosti (pevnosti) sě znaje. Alx. V. v. 411., v. 2099. (HP. 10., 51.). Z. se v českém jazyku, **jest prý špatné** m. sběhlým býti v češtině; z. se v čarování, šp. prý m.: uměti čarovati; *ale káraná vazba jest dobra, sr. předcházející věty.* — **co, se z čeho (odkud).** Bez mučení se z krádeže známe (se k ní přiznáváme). Rad. sv. Z ní se přepodivných skutků božích znáti učili. Partl. Někoho z ulice, něco z vlastní zkušenosti, z autopsie z. Us. Běhy života jejího známe v hrubých rysech z hovoru. Šml. I. 43. Bylo to z. z postavy, z řeči a přede vším z kroje. Sš. Sk. 191. Z. něco z příkladů ku své výstraze. 1617. Nezná se mu ze slibu. Půh. I. 382. Pokoru, z níž se k své nehodnosti znal. BR. II. 35. — **jak.** Z. něco s dostatek. Dch. Kdo nám potřeben, toho z paměti známe. Č. Znáti někoho jménem. Chmel. I. 55. Cf. *Z. koho čím.* Známe vás až *dobře*, wir können sie nur zu gut! Dch. A já ho znám až **do** střev. Us. Věru, já ho dobře znám **po** vraném koníku. Er. P. 295. a. Já ho znám po hlase. Us. (Bůh) myšlienky i diela *napred* zná. Phld. IV. 522. Něco v hrubých rysech z. Šml. **Vedlé** něho z. bylo Petra Payna po prudkosti, Prokopa Velikého pak po způsobu netoliko kazatelském ale i velitelském. Pal. Děj. III. 3. 91. Bylina po vůni se zná. Byl. Dříve nežli se z ní narodil, znal předuloženim máteř svou. Sš. J. 39. To vy sami dobře znáte. Výb. II. 31. A lidi znejte ne po řeči, ale po skutcích. Arch. II. 155. Uměnie mužové (sdj) po pokoře zná sě. BO. A ti jsú všichni *jednostajně* znali **pod** přísahami; Chtěli mu to z. (vyznati) osobně; A ti jsú jednostajně v tato slova znali (bekennen). NB. Tč. 107., 288. Boha srdcem z.; Již (matku) máme věrú z.; Po těch kusiech, člověče, znaj, jsi-li Kristova ovce; Po ovoci máme je znáti. Hus I. 1., 16., II. 225., 295. Z. víno po octě. Č. Z. koho po klobouku, po chůzi, vlka po rounu n. po pazouřích, ptáčka po peří. Us. Člověk po řeči, bylina po vůni se zná. Prov. Známe pána po výložkách. Č. Z. koho po srsti, po kůži (naskrz kůži. Vz Znání). Č. Z. něco **podlé** něčeho. Us. — **oč.** Václav se nezná Matějovi o ty škody. Půh. II. 448. — *Dáti znáti komu o čem, co na kom, v čem (čím).* Abychom bez meškání jim do krajin o tom znáti dali. Ottersd. Nedal to na sobě z. Us., Mt. S. I. 108., Sš. P. 410. Královičovi ani znať nedal o sebe (= sobě), kde mu zmizuul. Dbš. Sl. pov. VIII. 27. Jestližeby věřitel dal rukojmí napřed půl léta věděti, tehdy ten má to jiným rukojmím také dáti znáti. Zř. F. I. R. VII. Nedal na sobě znáti (tajil). V. Dal se o tom znáti, er gab zu verstehen. Sych. Dal mu to znáti listem. Mus. — **komu jak.** Aby mu to vůči znal (ins Gesicht sagen). Zřiz. F. I. W. IX. — **o kom, o čem** *(věděti).* Známe o její kráse. Sl. ps. Stará Ťapa o tom znala. Mt. S. I. 95. Tám o vás nechcú znať. Phld. IV. 275. Tam spolu bývali, rodiče o nich neznali. Mus. Sotva bylo v včelníku znáti (co znamenati). Rozml. o vč. — **co, se komu.** Vz *Z. se k čemu.* Koníčky sa potrhaly, moju milú pokopaly, pokopaly ju velice, bylo jí znáť podkovice. Pck. Ps. 24. Znal mi, žes dal 14 zl. NB. Tč. 4. Poňvadž se jí nezná, má jí práv býti na podsudku. Půh. I. 201. Tu jsem na něm potřebovala, aby mi to znal a on nechtěl mi toho z. Půh. II. 219. — **kde.** Bylo to **na** něm z. Us. Dch., Šml. Zná *tam* každou louži. Šml. Náš parlament je výborný, verte mi, ho my známe, čo nik nezná **na** zemi. Ppk. II. 25. Znajl ho tu jako červeného psa (velmi dobře). Us. Bda. Chceme my sa, chceme, ale potajemně, neznaj sa, děvčico, **mezi** ludma ke mně. Sš. P. 237. Medzi veľa ľuďmi nebudú nás znáti. Slov. ps. On v domě vše zná. Us. V tom se jí zná **před** právem. NB. Tč. 215., 283. Znajl Boha jinak v nebesiech světí, jinak zde světlí, jinak chytří . . . Hus I. 385. — **co, se do koho, do čeho.** Otec tvoj znal sa z tuha do toho, čím je poctivosť. Phld. IV. 13. A znaje se do přírodních sil. Sš. Sk. 96. Fariseové znajíce se do znamení povětrnosti, do znaku času z. se nechtějí. Sš. L. 130. Do někoho se z. Šml. Neb to do něho znám, že . . . 1496. — **čím, kým.** Jestli se znáš vinným, vlastním buď sám sobě soudcem. Kom. D. 17. Tohoť jsme zatajiti nemohli, než abychom to psaním svým tobě z. dali. Dač. I. 128. Měštěné z Hustopeč listem znají, že Šebor vždy byl v držení toho zboží. Půh. II. 348. Z. někoho bludným. Výb. II. 216. Dítätkem ho znali (= jako dítě). 15. stol. Jehož božím synem známy. Kat. 2200. Bradou dává se z. kozel a lidé moudrou mluvou. Č. — **co jak dlouho.** To *dávno* dobre znajú. Zátur. Znám ho od 30 let. Svěd. — **proč.** Neznali se naši pacholci zlostí (měli velikou zlosť).

Sá. — s kým. Hospodář i ti všichni, kteříž s ním znali (svědčili), tak pravili, že Hošek ničím tu povinen není. NB. Tč. 107. — kdy. Pak co v přítomnosti toho z. budů (vypovídati), to bude moc jmieti podlé práva. NB. Tč. — kam. Až po židovský krchov jsem na ní nic neznala (nepozorovala). Us. — se. My se dobře známe. Us. Poněvadž se znáš, žes prchlivý. Dch. Znám se již člověka toho, že ten čas můj se blížil. Arch. I. 75. A on řekl: A já se znám (přiznávám se), že jsem řekl. Arch. I. 179., IV. 370. Se vinného rád znaje. Vš. 108. Múdřie vědie, coj' milosť dobrá; a tak vědie, že se znají, že v plně nevědie jejie dobroty. Št. Kn. š. 33. S (es) e se, známe se (znám tvůj záměr). Lb. Známe se, býváš tu každý jarmark. Lb. Znají se jak zloději v trhu. Prov. Stran přísloví vz Znání. — se komu. Bohu svému my sě známy. Výb. II. 9. 26. — že. Známe to, že zdraví všem jest milé. Byl. — Jel., Zř. F. I. A. X. 5. On zná, že mají chalupu, *chybně prý* m.: on ví. Ale znáti ve smyslu *věděti* užíval V. a jiní, vz nahoře. Znej, že mnoho od něho máš. Dch. Ti znají, že Jiřík byl u nich na dědině a jednu kopu vzal. NB. Tč. 22., 108. Ten praví a tak zná, že nepomní. Půh. II. 347.

Znáti se, vz Zejmouti.

Znati, n. = *poznání*, ein Merk, ein Weniges, eine Kleinigkeit. O z. chybiti. Ustříhnouti něčeho s z. (maličko). Us.

Znátka, y, f., něm. Zniatek, ves u Náměště. PL.

Znatnosť, i, f. = *znamenitosť*, rus., die Bedeutsamkeit, das Ansehen.

Znatný = *znamenitý*, bedeutsam, ansehnlich, rus. Mus. Mnohí z našich z-ných pánov, mnohí z cudzich ministrov holi v chráme. Phld. IV. 529. — Z. = *znatelný*, *zřejmý*, kenntlich, sichtbar. Kodm. O živ., PS. II. 177., Bř., Frč. Z. příhuzenství. Šf. Rozpr. 14. Cesta posud znatná. Krč.

Znátřiti, il, en, ení = *zvětřiti*, merken, spüren, wittern. Na Slov. a Mor. Bkř., Šd., Plk. V tom sa posadí na věžu. Nikdo nezňátří ho. Hol. 43.

Znátšený (z nátcha) = *rýmu mající*, mit Schnupfen behaftet. Slov. Plk.

Zňatý; *-at*, *a*, *o* = *zapálený*, entzündet. Roznášeli zážehy k sousedům pokojným a zňaté podněcovali více. Pal. Děj. IV. 2. 441. — čím. Srdce božstvím z. Čch. Bs. 35. Zraky zbožným ohněm zňaté. Kká. K sl. j. 231. Z-tý Bohem, von Gott entflammt. Lpř. — Z. (vz Zejmouti) = *zapálený*, entzündet. — odkud. Oheň z malé jiskry z. V.

Znava, y, f. = *unavení*, die Ermüdung. By v cestě uenastala z. Slov. Phld. IV. 14., 7.

Znavenosť, i, f. = *znava*. Lum.

Znavený = *unavený*, ermüdet, müde. Z. oko. Vrch. Podkovy to dusot z-ný. Kká. K sl. j. 48. Vždy jará, nikdy z-ná. Humory 1883. č. 36. Až položí znaveu v donbravině hlavu. Hdk. C. 241. — čím: trampotami. Kká.

Znaviti, il, en, ení = *unaviti*, ermüden. 1824.

Znázor, u, m. = *znázornění*, die Veranschaulichung. Šd.

Znázornění, n., vz Znázor. Z. grafické povrchu zemského. Stč. Zmp. 151., 382., 554.

Znázorněný; *-ěn*, *a*, *o*, veranschaulicht. Z. vyučování.

Znázorniti, il, ěn, ění; *znázorňovati*, veranschaulichen, vergegenwärtigen, versinnlichen. Bž. 163., Proch. — co: krasovědu. Pal. Rdh. I. 302. — co komu: žákům. — jak: graficky, schematicky. Mj., Stč. Zmp. 133. — kde. Znázorňovaly se v té příčině v obrazích rozličné astronomické objevy. Ddk. IV. 327. — co čím: obrazy, výkresy. Us.

Znázorňovati, vz Znázorniti.

Znebojan, a, m., der Bramarbas, Eisenfresser. Mor. Tč.

Znebený; *-en*, *ena*, *o*, zum Himmel, zum Paradies gemacht. Šd. Z. svět. Šš.

Zneběti, ěl, ění = *nebem se státi*, zum Himmel o. Paradies werden. — komu. Svět mu zneběl.

Znebezpečení, n., die Bedrohung, Gefahr. Method nemohol bez z-nia kresťanstva zapriet a potlačiť slovanskú bohoslužbu. Sl. let. V. 45.

Znebezpečený; *-en*, *a*, *o*, in Gefahr gebracht, bedroht. Prišlému na sjazd ani len vo snách neprišlo na um cítiť sa byť z-ným. Slov. Phld. IV. 105.

Znebezpečiti, il, en, ení, *znebezpečovati*, in Gefahr bringen, bedrohen. — koho. Slov.

Znebiti, il, en, ení, zum Himmel o. Paradies machen. — komu. Kdyby všecí na zemi tak živi byli, zem by se nám už zde z-la. Šd. Vz Znebený. — se, zum Himmel werden. Koll. Vz Zneběti.

Znebyti, znebudu = *pozbyti*, verlieren. — čeho. Us.

Zneceniti, il, ěn, ění, *znecenovati*, entwerthen. Šm.

Zněči, Schall-, lautend. Šm.

Zněcovati, vz Znítiti.

Znectění, n., die Verunehrung.

Znectěný; *-ěn*, *a*, *o*, verunehrt. — jak. Otec v synu z. Hlk. S. I. 42.

Znectíti, il, ěn, ění = *cti zbaviti*, entehren. — koho, co. Rk. Z. ženu, Vrch., cudnosť žen, děv. Hdk. Lipa znectí Slovan žiadny. Ppk. II. 84. — se. Us. — čím: nadávkami. — proč. Za zlé to nemaj, že pre krivé zdání tol'kou sme ťa z-li haňbou. Hol. 16.

Znečistiti, il, štěn, ění; *znečišťovati*, verunreinigen, beschmutzen. — co. V. — se (*pokáleti se*). Ros. — co, koho, se čím: vodu barvou. Vezmi cihlu nevypálenú a myj, i zdali ji vyčistiš? ale viece hna blátem znečistiš. Hus I. 349. — co komu: šat. Us.

Znečištění, n., die Verunreinigung.

Znečištěný; *-ěn*, *a*, *o*, verunreinigt, beschmutzt, schmutzig. Z. zboží, Ves. I. 7., místo, vzduch, podlaha. Us. — čím: podlaha blátem. Us.

Znečišťovati, vz Znečistiti.

Zněčlověčiti, il, en, ení, entmenschen. Šm.

Zněčlověčování, n., die Entmenschung. Germanské nečlověctví a z. jiných. Koll. III. 261.

Znedbati, znedbávati = *zanedbati*, verabsäumen. — **co proč.** Ráj.
Zneděie = s neděle. Slov. Bern.
Zneděiek, lka, m. = *snedělek*. Slov. Bern.
Znedolivky = *náhle, aniž se nadál*. U Nezamyslic na Mor. Bkř.
Znedomnělý = *nenadálý, neočekávaný*, unverhofft. Biancof. 60.
Zneduželi, el, eni, erkranken. — **kde čím. V** srdci chorém z-la morem. Sš. Snt. 86.
Znedužlvělosf, i, f. = *znedužívění*, die Erkrankung.
Znedužívělý = *nemocný*, erkrankt. Z. tělo. V.
Znedužlvěti, ěl, ění = *znemocněti*, erkranken, krank werden. V. — **proč:** pro nedostatek. Ps. – **čím:** nastuzením. Utrpením v cizině nemálo z-věl. Pal. Děj. II. 1. 233. — **kde nač. V** mokrém bytě člověk z-ví na oči a na nohy. Us. Tč.
Znednživiti, il, en, eni = *nedužívým učiniti*, kränklich machen.
Znednžnětl, ěl, ění = *znedužívěti*, krank, siech werden. Us., Ž. wit. 87. 10. — **kdy.** Děti také toho roku znedužněji. 1790. Sd.
Zneforemniti, ii, ěn, ění, *zneforemňovati*, verunstalten.
Znehoditl, il, ěn, ění, *znehodovati* = *znehodniti* = *nehodným učiniti*, unwürdig machen. — **se čeho čím.** Židé odporem a urputem svojím znehodují se výsady a přednosti své. Sš. Sk. 165. Abychom krále Sigmunda za krále ani za pána koruny české, jiež sě jest tú nehodností sám znehodil (znehodnil, Výb. I. 387. 7., Pal. Děj. iii. 2. 90.), nikoli nepřijímali. Arch. l. 202., III. 228.
Znehodnlti, il, ěn, ění, *znehodňovati* = *znehoditi*. Cf. Znehoditi (konec).
Znehodnoceni, n., die Entwerthnng. Z. peněz. Kaizl 200., 24.
Znehodnocený; *-cen, a, o*, entwerthet. Z. peníze. Kaizl 161.
Znehodnocovati, vz Znehodnotiti.
Znehodnotitl, il, cen, enl, *znehodnocovati*, entwerthen. — **co.** Kaizl. 21., 305.
Znehtilý dobytek, Klauenseuche habend? Boč. exc.
Znechati se na koho = *spolehnouti*, sich verlassen. Chlapec je kuriplach, na neho sa nemôžeš znechat. Slov. Phld. V. 124.
Znechtětl se, die Lust verlieren, Ekel bekommen. — **se komu čeho.** Z-lo se mi už toho piva; Dobrého bytu brzo se znechce. Na Ostrav. Tč. — **s lnff.** Z-lo se mi k němu jíti. Ib. Tč.
Znechucovati, vz Znechutiti.
Znechutěti, vz Znechutněti.
Znechutitl, il, cen, eni, *znechucovati*, ekelhaft machen, verleiden. — **co komu.** Ten lék mu všecko jídlo z-til. Us. Tč. Z. si jídlo. Us. Stav učitelský se mu z-til. Us. Sd. — **se komu kde.** Už se mi to tady u vás z-lo. Us. — **s inft.** Z-lo se mi k vám choditi. Us. Tč. — Vz Znechutniti.
Znechutnati = *nechutným se státi, ostuditi se*, zum Ekel, ekelhaft werden. — **komu.** Sych.
Znechutnělosf, i, f., die Abgeschmacktheit. Ros.
Znechutnělý = *kdo znechutněl*, abgeschmackt, unschmackhaft, eklig.
Znechutněni, n., der Ekel. Do z. víno do sebe líti. Br.
Znechutněti, *znechutěti*, ěl, ění = *nechutným se státi*, abgeschmackt, unschmackhaft, eklig werden. Víno znechutnělo.
Znechutniti, *znechutiti*, ii, ěn, ění = *nechutným učiniti, zošklivíti*, unschmackhaft, abgeschmackt, eklig machen; se = *zošklivíti se, znelíbiti se*, eklig werden, nicht gefallen. — **co, komu (sobě).** V., Ros. — **se komu.** Něco se mu znechutilo. Jg. — V., Sych., Ros. — **co, se komu čím.** Z. komu co pýchou, V., Sych. se komu svým zváním. Sych. — Cf. Znechutiti.
Znechváliti, il, en, ení, *znechvalovati*, missbilligen. Šm.
Z něj, šp. m.: z něho; pojiť se z s *gt*.
Znejapna (= nejapně) mluviti, langsam; unausstehlich. Us. Dch.
Znejapněti, ěl, ění = *zváhavěti, zleniveti*, langsam, faul werden. V. — **kdy:** po hodech. Hlas. — **Z.** = *nejapou se státi*, unausstehlich, ekelhaft werden. Hanka.
Znějičnosť, i, f. = *znění*. Ros.
Znějičný = *znějící, zvučný*, klingend. Ros.
Znejmilejší = *nejmilejší*. C. Oči mé z. Č. O Kriste, Kriste můj z-ší, tobě poroučím tělo i duši; Navrátí-li pak se ach můj z.? Čes. mor. ps. 7., 121. Dybych věděla můj z., že ty si za vodou. Nár. ps. 17. Na krátce, na dlouze nic mě netěší, když on tu nepase, můj z-ší. Č. Slov. nár. ps. II. 28. Aj synu můj z., proč pak si tak zarmócený? Brt. P. 115.
Znejmo = Znojmo. Přijel do Znejma. Půh. II. 261.
Znějovský z Korkyně Mich. Blk. Kfsk. 1461.
Znekľúdený; *-en, a, o*, unsauber, nicht nett. Slov. Pozri na z-né (paví) nohy. Slov. Čjk. 102.
Znekolikonásobiti = *zmnohonásobiti*. ZČ. I. 425. Na Slov. *znekoľkonásobiti*. Ssk.
Znekonečnitl = *nekonečným učiniti*, unendlich, unbeschränkt machen. — **co.** Pal.
Znělcový = *ze znělce*, vz Znělec. Z. horstvo, Us., homole. Krč. G. 966.
Znělec, lce, m., fonolith, der Klingstein, nerost. Vz Bř. N. 243., Schd. II. 73., KP. III. 13., Šmd., Krč. G. 975., 977., 978.
Znelíbiti se, il, ení = *přestati líbiti se, zošklivíti si*, zu missfallen anfangen. — **se komu kde.** Kterým se krátkosť v poznamenání věci hodných paměti znelíbí. V. To se mamičce z-lo. Nitra VI. 270. Z-lo se jim v nových sídlech. Šmb. S. I. 229. Hned prvý pohled na tohoto muže znelíbil se mi. Koll. IV. 169. — **se komu čím:** svým nejapným chováním. — **kdy.** Já věděla, že se mu časem z-bí. Němc. i. 190.
Znelidniti, il, ěn, ěni, *znelidňovati*, entvölkern. — **co:** zemi. Dch.
Znelidštělý, entmenscht. Kaizl 331.
Znělka, y, f. (sonett), das Sonett. Z. = báseň lyrická 14 řádková, v jejichž prvních 8 verších střídají se dva rýmy čtyřikrát, v druhých 6 verších dva rýmy třikrát aneb

tři rýmy dvakrát. Rozměr jest buď iambový, trochejský obyč. pětistopý, rýmy skoro výbradně ženské. Vz více v S. N.; Mk. Ml. 329.; Zk. Ml. II. 211.; Sš. 44. Z. skládá se ze 14 veršů buď iambických bnď trochejských obyč. pětistopých, z nichž prvních osm tvoří dvě čtyřřádkové, posledních šest dvě trojřádkové sloby. V prvních dvou slohách jsou toliko dva rýmy tak položené, aby verše 1., 4., 5. a 8. se rymovaly a opět 2., 3., 6. a 7. týž rým měly. Tedy abba, abba. Ostatní dvě slohy trojřádkové mohou buď dvojí buď trojí rým jakkoli spořádaný míti. Z. vzala původ v Italii. Věnec znělkový skládá se z 15 znělek k sobě náležejících, z nichž každá jednotlivá sama o sobě i formou i obsahem jest úplná z., s ostatními však dle následnjících pravidel souvisí: 1. poslední verš jedné jest prvním veršem znělky následující; 2. posledním veršem znělky čtrnácté jest první verš znělky první; 3. první verše čtrnácti prvních znělek tvoří, v pořádku po sobě následujíce, znělku patnáctou, jež nazývá se znělkou mistrovskou. KB. 182. Vz tam příklady:

Krajem břehův u Pomoří chodě
v rumích Slavie a rozmetu
nad Vinetou hledám Vinetu
v různobarvě moře tobo vodě.

Město! jehož někdy čest a lodě
kryly celou zemskou planetu,
vyviň trojzubému klepetu
Neptuna se ještě ke svobodě!

Století jsi vzdorovalo Dánům,
a jen bohové tě stačili
přemoci, ty mořské Herkulánum!

Nešťastné jsi dvakrát město Slávy
předné, že tě vlny zničily,
pak že i vtip chce to křivohlavý.
Koll.

Stručná znělka liší se od úplné pouze tím, že verše její jsou kratší, obyč. o polovičku; počet řádkův a způsob rýmů jest týž: sonetto pentesillabo. Vzorec: ‚Kvítka mezi klasy', napsal Dch. v České včele 1879. 297.

Znělkování, n. = dělání znělek. Konbek.

Znělkovati = *znělky dělati*.

Znělkový, Sonett-. Vz Znělka.

Zněmčelý, germanisirt. Z. krajiny. Pal.

Zněmčeně, verdeutscht. Pánů a držitelů hradu Lobedy, totiž Brenevických čili z. Berlepšů. Koll. IV. 274.

Zněmčení, n., die Germanisirung. Úplné z. Koll. III. 310.

Zněmčený; -*en*, *a*, *o* = *zněmčelý*. Ta dědina je už celá z-ná. Us. Šd. Z. měšťan. Dal. Z. rolník. Koll. III. 261.

Zněmčilosť, i, f., das Deutschwerden. Zlob.

Zněmčilý = *zněmčelý*, deutsch geworden. Cf. Zhovadilý. Aby zlosť svou očím světa skryli, za vůdce si Slávy zněmčilé k vykořenění všech vyvolili. Koll. I. 116. Z. školy. Ib. III. 309.

Zněmčiti, il, en, ení; *zněmčovati*, germanisiren, deutsch machen, verdeutschen. — **koho, co se (čím)**: školami atd. Mus. 1880. 206. By mohli Polsku z. Kká. Td. 159. Ta ves se už z-la. Němc., Tč. — **kde.** Ve Vídni se už celý z-čil. Šd.

Zněmeti, ějí, měj, ěl, ění, stnmm werden, verstummen. — **abs.** Uši ohluchly, ústa z-ly. Sldk. 341. Zacheus neprodlévai vrácením, jako mnozí prodlévají až do smrti a zněmějíce mukají, chtiece rozkázati, ano jim nerozumějí. Hns II. 414. Všetko je inác! Už aj vy poeti zanechali ste naše vonné kraje: darmo z kapradia bájny balzam vlaje, darmo mušička svatojanská svieti. Víly, Rusalky znemely, znemely, les je len na to, aby dával dreva; už viac hymnami lístie neševeli, už ani riava pieseň nezaspieva, temno a pusto! Bieda len a hrôza, skončena báseň — počala sa próza! Vaj. Tat. a mor. 105. — **čím.** Jakous tísní zněměl. Kká. Td. 103. — **kde.** Ty hlasy zněmějí na tvém hrobě; Jich pláč v tom kraji nikdy nezněml. Tč. exc.

Znemocnělý, erkrankt. Ptr. exc.

Znemocnění, n., die Erkrankung.

Znemocněný; -*én*, *a*, *o*, erkrankt, kränklich geworden. Na Slov. Bern.

Znemocnětí, ěl, ění, krank werden, erkranken. Z. wit. 9. 4. — **od čeho**: od strachu. Us. Od takové jízdy člověk z-cní. Ntk. — **čím**: nastuzením.

Znemocniti, il, ěn, ění = *nemocným učiniti*, krank machen. — **koho čím.**

Znemoudřeti, el, ení = *nemoudrým se státi*, unking, närrisch werden. V. — **komu.** Kdo Bohu chce moudrý býti, sobě z. že musí. Kom.

Znemožnění, n., das Unmöglichmachen, die Verhinderung. Naléháno úsilně na z. svazku manželského mezi nimi. Pal. Děj. V. 1. 325.

Znemožněný; -*én*, *a*, *o*, unmöglich gemacht. Phld. III. 2. 159.

Znemožniti, il, ěn, ění, *znemožňovati* = *nemožným učiniti*, unmöglich machen. — **s inft.** Neznemožnil jim robiť jemu protivenství. Lčk. CM. 23.

Znemravělosť, i, f., die Entsittlichung, Demoralisation, Ausartung. Dch., Tč.

Znemravělý, entsittlicht, demoralisirt, ausgeartet. Časopisectvo této strany jest z-lé a podplatné. Té. exc.

Znemravěti = *znemravněti*.

Znemravitl = *znemravniti*. Dch.

Znemravnělosť, i, f. = *znemravělosť*. Čsk.

Znemravnělý = *znemravělý*. Z-lý lid, mládež. Us.

Znemravnění, n., die Entsittlichnng, Entartung, Demoralisation. Dch., Sbn.

Znemravněti, ěl, ění = *znemravěti*, entsittlicht, demoralisirt werden. Čsk.

Znemravniti, il, ěn, ění; *znemravňovati*, unsittlich machen, sittlich verderben. — **koho (čím)**: špatnými příklady. Rk. Z. lid. Osv. I. 158. — **se.** Zlou společností mládež se z-ňuje. Us. Tč.

Znenadála = *nenadále*, unversehens, unverhofft, plötzlich. Búriť tam začnú a na nich z. doliprať. Hol. 75.

Znenadáli = *znenadála*. Osv. VI. 941.

Znenadání = *znenadála*. Us. Vz Znenadánia.

Znenáhla, *kompar. znenáhleji* = *nenáhle, zdlouha*; *ponenáhlu*, allmälig, allgemach, gemach, langsam, sukcessiv. Dch., Čsk., Jg. Cf. Bž. 127. Z. od *nenáhlo*; zbytečné hromadění předložek objevuje se v: poznenáhla, zponenáhlu, poznenáhlu, zponenáhla. Bs. Z. kráčeti, V., vařiti, Byl., péci, Us., růsti. Pulk. Lesi (jestli) provaz nepomože, utni dubca, bij do kože zpomala, znenáhla, až se cbyti povala. Čes. mor. ps. 236. Co má potrvati, musí se díti z. Dcb. Pospíchej z.; Z. dělaje více uděláš. Hkš.

Znenáhlosť, i, f., die Langsamkeit. Jg.

Znenáhly, adv. = *znenáhle*, sachte, allmälig, zastr. Sal., Rus., Solf.

Znenáhlý = *ne náhlý, zdlouhavý*, allmälig, langsam. V. Z. kroky. Jel. Z. konsolidování říše. Ddk. VIII. 43. Ale prospěcb jebo byl vždy z-blý. Pal. Děj. V. 1. 257. — **čeho.** Byl činů z-hlý. Leg.

Znenáviděti, ěl, ění = *v nenávisť vzíti*, hassen. — **koho.** Dřive mn byl přítelem, potom ale ho z-děl. Šd. — **koho komu:** sobě ženu. Bdl.

Znenávyk, u, m., die Verwöhnung. Šm.

Znenavyklosť, i, f. = znenávyk. Šm.

Znenavyklý, verwöhnt. Dch.

Znenavyknouti se, knul a kl, uti, sich verwöhnen. Šm.

Znenazdajky, adv. = *znenadání*, unverhofft. Slov. Z. umrela; Len co to z hnhy vypuscil, zamibotalo sa z. svetélko pred nimi. Dbš. Sl. pov. IV. 44., V. 32. Z. se vychvililo. Zátur.

Znenazdánla = *znenadání*. Tito z. přikvapili so svojmi loďami. Let. Mt. S. IX. 2. 15.

Zněnec, nce, m., *lépe*: *znělec* = *kámen*. Jg.

Znění, n., das Tönen, Schallen, der Klang, Laut, Schall, Schlag, das Sausen, Klingen. Z. zvonů. D. Vz KP. ii. 279., Čch. Petrk. 9. Znění bubnů a trub. Dch. Znění (zvuk) hlasu, der Timbre. Zv. Přír. kn. II. 2. Z. libé, nelibé, D., Kom., v nšlch. V. — **Z.** = *hlas*, die Stimme. V. — **Z.** = *obsah*, der Inhalt, Sinn. Podlé z. desatera božích přikázání. Kom. List ve všem jeho z. a položení chváliti. Zlob. Listina v celém z. jest tato. J. tr. Vedlé z. zákona. Plk. Z. a správnosť protokolů. Us. Základné z. listiny, der Grundton. Dch. Z. slov, der Wortsinn des Textes. Nz. Řeč v plném z. uveřejniti. Us. Z. stanov, článku (der Tenor), písemnosti, der Tenor, die Fassung einer Schrift; Zpráva toho z. jest, že . . .; z. odpovědi; plným zněním, vollinhaltlich; v určitém, rozhodném z., im kategorischen Tone. Dch. Výsledek bádání svého vyslovuje tímto zněním. Osv. I. 248. Nerozumie mňa svet; po vôli mu nenie, že mojej piesenky dvojaké je znenie. Pkk. I. 15. Výpovědi v plném z. uveřejniti. Mus. 1880. 496. Dadouce jim podlé z. zápisů jejich napřed věděti. Arch. IV. 206. Nález ve všem jeho z. stvrdili a schválili a za právo vůbec uložili. V.

Zneobyčejeti, el, eni = *neobyčejným se státi*, ungewöhnlich werden. D.

Zneobyčejiti, il, en, eni, ungewöhnlich machen. Jg.

Zneonačiti, il, en, eni, *zneonačovati*, verunstalten, entstellen. — **co čím.** U Brumova na Mor. Tč.

Zneourodněti, ěl, ění = *státi se neúrodným*, unfruchtbar werden. Pl.

Zneozdobiti, il, en, eni; *zneozdobovati*, verunzieren. — **co čím.**

Zneozdobovati, vz Zneozdobiti.

Znepáčiti sa = *znelíbiti se*, missfallen. Slov. — **komu.** Dnes sa mi obzvláště znepáčil. Zátur. Stojí šuhaj na ulici, kamarát mu ukazuje, kde mu stojí premilá. Prosím, braček, neukazuj, tá sa mi z-la. Sl spv IV. 143.

Zneplatniti, il, ěn, ění = *neplatným učiniti*, ungiltig machen o. erklären. — **co:** zasilbení. Šš. II. 38.

Znepodobiti, il, en, eni, *znepodobniti*, il, běn, hnění; *znepodobovati*, *znepodobňovati* = *nepodobným učiniti*, unähnlich machen, verunstalten. — **co čím**: obličej malbou, se škraboškou.

Znepodobněný; *-én, a, o*, verunstaltet. Vz Znepodobiti. — **čím.** Nešestmi a starostmi z-ná tvářnosť. Koll. IV. 165.

Znepodobniti, vz Znepodobiti.

Znepodobňovati, vz Znepodobiti.

Znepodobovati, vz Znepodobiti.

Znepohodlniti, il, ěn, ění, *znepohodlňovati* = *nepohodlným učiniti*, unbequem machen. — **co komu.**

Znepokojeně, unruhig. Jg.

Znepokojení, n., die Beunruhigung. Z. moře, V., mysli. Kom.

Znepokojenosť, i, f., die Beunruhigung, Unruhe, Unzufriedenheit. Svou z. nad něčím projeviti, ukázati. Us. Tč.

Znepokojený; *-en, a, o*, beunruhigt, unruhig. Jg. Z. moře. V. Z-ného učiniti. Kom. — **kde proč.** Před Bohem pro své břichy z. býti. Br. Svědomí pro hříchy z. spokojiti. BR. II. 492. a. — **čím.** Mysl něčím z. Br. — **jak:** až k zoufalství. Hš. Sloh. 152.

Znepokojitel, e, m., der Beunruhiger, Betrüber, Störer der Ruhe. Bern.

Znepokojiti, il, en, eni; *znepokojovati*, beunruhigen, unruhig machen. — **co, koho**: všecku zemi z. V. — **koho čím**: zlými zprávami. Krajiny loupežemi. J. Lpř. — **kde.** Jestli sem tě z-jil v tiché domácnosti, odpusť mi. Kld. I. 220. — **koho odkud.** Měl nařízeno znepokojovati Měčislava se strany ruské. Ddk. II. 97.

Znepokojovatel, e, m., vz Znepokojitel.

Znepokojovati, vz Znepokojiti.

Znepokojující, beunruhigend. Z. zprávy. Us. Lidé z-cí společnosť. Lipa 340.

Zneposlušněti, ěl, ění, ungehorsam werden. Čas. theol.

Znepřáteliti, il, en, eni, verfeinden. — **koho, se s kým.** Ros., Jg., Dcb.

Znepříjemniti, il, ěn, ění, unangenehm machen. — **co komu kde**: pobyt v lese, na venkově. Us.

Znepřízniti se, il, ění = *znepřáteliti se*, sich verfeinden. Háj. — **mezi sebou.** Troj.

Zneprohlédčivěti, ěl, ění, undurchsichtig werden. Rostl. I. 147.

Znepty = *nenadále*, plötzlich, zastr. Pulk.

Zneřáditi, il, ěn, ění = *zaneřáditi*, mit Unrath anfüllen, beschmutzen. — **co čím**: ulici smetím. Byt nečistotou z. Us. Tč.

Zneřestiti, il, ěn, ění = *zneřáditi*. — **co čím** Měst. bož.

Znerudětí, ěl, ění = *státi se nerudou, nezdarou*. Vz Neruda. Lpř. By i beránčí povahy byla, konečně znerudí. Ebr. 7.

Znesení, n. = *snesení*. Cf. Znésti, Snésti.

Znesený = *snesený*. Cf. Znésti, Snésti.

Znesitelnosť = *snesitelnosť*. Bern.

Znesitelný = *snesitelný*. Bern.

Zneslaviti, il, en, ení, *zneslavovati*, entehren. — **koho**. Us. — **co komu**. Slovák, tisícročnia hár ti neštestena z-la postať národniu, nevyhynul's preca do kolena. Hdž. Rkp.

Znesmrtelnětí, ěl, ění, unsterblich werden.

Znesmrtelniti, il, ěn, ění, unsterblich machen. Jg.

Znesnaditi, il, ěn, ění, *znesnaďovati* = znesnadniti.

Znesnadniti, il, ěn, ění, *znesnadňovati*, erschweren, beschwerlich machen. — **co komu**: práci. Us., Dk. — **kde čím**. Takovýto obchod z-dněn byl **na** všech stranách mýty a cly. Ddk. VIII. 174. — **se s kým (oč)** = *roshněvati se, roskmotřiti se*. O to se strašně z-dnili. Kká. Td. 134. Aby (úmysl) mohl býti proveden, náleželo prvě z. se s knížetem Vladislavem. Ddk. II. 350.

Znesnadňovati, vz Znesnadniti.

Znesnaďovati, vz Znesnaditi.

Znespokojiti, il, en, ení, *znespokojovati*, unzufrieden machen; **se**, unzufrieden werden. Pastucha sa naráz z-jil. Hol. 343.

Znespravedlivětí, ěl, ění, ungerecht werden. Us. Tč.

Znestatečnětí, ěl, ění = *nestatečným se státi*, unkräftig, unmächtig werden. — **kde**. **Na** životu vnitřním z-li, zemdleli. Bl. Ž. Ang. 35. — **kdy**. **Pod** takovými těžkostmi života někteří z-li. Bl. 36.

Znestatečniti, il, ěn, ění, unkräftig, unmächtig machen. Jg.

Znésti, znesu, sl, sen, ení = *vznésti*, emporheben; *ssaditi*, absetzen, abbringen. — **co**: obilčej. Jel. A voda ho hned znese. Pref. Tvorca! Tvoje dávať, naše prosiť; tvoje veliť, naše slúžiť: dáš-li biedu, daj ju znosiť, dáš-li hojnosť, daj ju užiť. Ppk. I. 170. A už jej palce začaly svietiť z tých čižiem, čo jich tak znosila (opotřebovala, abnützen, abtragen). Dbš. Si. pov. I. 60. Nebola to žena, ale bola dievka, bodaj neznosila poctivého vienka. Ps. sl. 136. Posly kázachu živy zahřiesti, nedavše poselstva znésti. Alx Anth. I. 3. vyd. 36. — **koho odkud**: z dědictví (sesaditi). Boč. 1475. Chcel ho zniesť zo sveta (zahubiti). Zbr. Lžd. 108., Dbš. Sl. pov. I. 273., 312., VI. 90. — **kam**. Jsem od svého muže na to (zboží) znešena (hingewiesen); To má na pány znešeno býti. Půh. II. 29., 123., 617. Aby znesl na cechmistry. Sedl. Rychn. 37. — **komu**. Previezol by, němám vesla, všecko mi ta voda znésla (odnesla). Sl. ps. Šf. II. 108. — **jak**. Než kráľ spatraci, jedným že všetci sú znésli úmyslom, hovoriť jim poznovu takto začíná. Hol. 15. — Vz **Snésti**, **Vznésti**.

Znestranniti, il, ěn, ění, *znestraňovati*, unpartheiisch machen. Vld. list. 1816.

Znesvářiti, il, en, ení, *znesvařovati*, in Hader o. Streit gerathen. — **se s kým oč**. Us. — **se čím**. Pakli různicemi, ctí a panování žádostí se znesvářite, od sousedních národů dokonce potřeni budete. Bž. Stil. 274 — **jak**. Z-ří je **mezi** sebou. Us.

Znesvěcení, n., die Entheiligung. Dch.

Znesvěcený; *-en, a, o*, entheiligt. Z-né prahy (kostela). Čch. L. k. 50.

Znesvěcovati, vz Znesvětiti.

Znesvěta, y, f. = *znesvěcení*. Domnělá z. chrámu. Šš. I. 6.

Znesvětiti, il, cen, ení; *znesvěcovati* = *zneuctíti*, entheiligen, entweihen, verietzen. Jg., Dch., Šd., Msn. Or. 17. — **abs**. Jeden kněz byl na pranýř vystaven, znesvěcen a konečně oběšen. Koil. III. 219. — **co**: chrám. Mus. Z. svátek, Mus. 1880. 464., neděli. Šml. — **co čím**. Koll. Z. zlým činem otcovo jméno. Us. Tč. — **kdy**. R. 1432. kostel tento od branných rot husitských jest znesvěcen. Ddk. II. 317.

Znesvorniti se, il, ěn, ění, uneinig werden. Synovia jeho z-li sä. Slov. Hdž. Čít. 266.

Znešení, n., vz Znesení. K z. šidí zlých a k tajnému obžalování a skrytému anebo z domněnie nemá na žádného obyvatele země české žádnou moci práva, žádným právem sahano býti. Vš. Jir. 413.

Znešený, vz Znesený.

Zneškodlivětí, ěl, ění, unschädlich werden.

Zneškodliviti, il, en, ení, unschädlich machen. — **co**. Rostl. III. 88.

Znešlechetnětí, ěl, ění, schlecht, unrechtschaffen, lasterhaft werden. Us. Tč.

Znešťastnělý, verunglückt. Pdl.

Zneštěstiti se, il, ění = *nezdařiti*, nicht glücken, nicht gerathen. V. Z-ło se **mi**.

Znešvaření, n., die Verunreinigung. Z. čeho. Osv. I. 164.

Znešvařený; *-en, a, o*, verunreinigt. Z. jazyk. Ml. Si. věc. — **čím**. Sloh kudrlinkami nechutně z-ný. Šmí. I. 54. Krajina hornickým rozrýváním z-ná, verschandelt. Dch. Náboženství pověrami z-né. Šmb.

Znešvařiti, il, en, ení, *znešvařovati*, verunreinigen, verschandeln, verschanteln, entstellen. Dch. — **co čím**: krajinu kopáním. Dch. Kdo vodu čistou hnusným kalu přivalem si z-ří. Msn. Or. 146.

Znešvarnětí, ěl, ění = *nešvarným se státi*, hässlich werden. To děvče z-ło. Us. Tč.

Znět, u, m. = *vznět*. Z. řeči. Čch. Dg. Klamný z. Dch. Až jich zuětem se nebe lesklo. Hik.

Znetajiti, il, en, ení, *znetajovati*, offenbaren. — **co**. Mená riek, hôr jeho bylosť navždy znetaja. Hdž. Rkp.

1. **Znětí**, znim, zni n. zněj. Vz Zniti.

2. **Znětí** = *tlíti, chytati se* (o šatstvu, o dříví a p.), glimmen. — **kde**. Něco tady zni. Mor. Bkř., Vch., Šd.

Znětí, n. = *vznětí*, die Entzündung. Z. ohně. Zlob.

Znětinky, die Dolany, něm. Znětinek, ves u Vel. Meziříčí.

Znětka, y, f., die Musiknote. Šm.

Znetrpělivěti, ěl, ění = *netrpělivým se státi*, ungeduldig werden. — **čím**: dlouhým čekáním.

Znetrpělivitì, il, en, ení, ungeduldig machen. Koll.

Znětský mlýn u Vel. Meziříčí. PL.

Znetvoření, n. = *zohyzdění*, die Entstellung, Verunstaltung, Deformation, Verbildung. Ns. Ik., Kříž. Por. 317. Z. obrazu. ZČ. III. 77.

Znetvořenina, y, f., der Auswuchs. Šm.

Znetvořený; *-en, a, o*, verunstaltet, deformirt, entstellt. Dch. Grmany sú z-ně slivy. Hrbň.

Znetvořiti, il, en, ení, *znetvořovati* = *zpotvořiti*, verunstalten. — **co čím.** — **se.** Kto do toho padá nešťastia, ten sa z-rí, zmrtvieva. Č. Čt. II. 160.

Znetvornosť, i, f., die Missstaltung. Z. údův. Nz. ik.

Znetvorný; *-ren, rna, o*, entstellend. Z. oblek. Dch.

Zneuctění, n., vz Zneuctíti. Z. náboženstva. Koll. III. 258.

Zneuctěný; *-ěn, a, o*, entehrt, beschimpft. Dch., Msn. Or. 150. Z. jméno, Hrts., šediny. Kká. K sl. j. 183.

Zneuctitel, e, m, der Entehrer, Entweiher.

Zneuctitelka, y, f., die Entehrerin, Entweiherin. Posp.

Zneuctíti, il, ěn, ění, *zneuctívati* = *zhanobiti*, entehren, vernnehren, schänden. — **koho čím**: nadávkami, špatnými slovy. Us. Nechci místo posvátné z. hněvem nad krví svou. Sh. vel. I. 48., III. 29. — **jak.** Neměl odvahy proti jednání v takové míře zneuctivajícímu vystoupiti. Ddk. IV. 86. — **kdy.** Ve válce této zneuctěna byla místa posvátná. Ddk. IV. 17.

Zneuctívati, vz Zneuctíti.

Zneuctivý, entehrend, entwürdigend. Dch.

Zneulíbiti se komu, missfällig werden. Jeho osoba se mi z-la. Us. Tč.

Zneúroduěti, vz Zneourodněti.

Zneutralisovati, neutralisiren. — **co.** Nebezpečné účinky něčeho z. Osv. I. 634. Z. různé živly národův. Pal. Děj. III. 2. 115.

Zneuznati, *zneuznávati*, verkennen. Sš. — **co, koho.** Sš. Pak bychom postavení jeho zneuznávali. Ddk. VI. 18. — **kde.** Nelze v něm pravého Boha z. Pinsk. D. 211.

Zneuznávaný; *-án, a, o*, wiederholt verkannt. Z. genius. Osv. VI. 33.

Zneuznávati, vz Zneuznati.

Zneužitečněti, ěl, ění, nnnütz werden. Všichni z-ěnéli. Sš. I. 43.

Zneužitečniti, il, ěn, ění — *vyžiti, zhoršiti*, verschlechtern, deterioriren. — **co:** pole. Ros.

Zneužíti, vz Zneužívati.

Zneužití, n., der Missbrauch. Mus. 1880. 426.

Zneužitba, y, f. = *zneužití*. Z. svobody. Sš. II. 5.

Zneužívací, missbräuchlich. Šm.

Zneužívačný = zneužívací. Šm.

Zneužívání, n., der Missbrauch. Z. práva, vz Bezpraví. Z. moci úřední. Rb. 274., Č. Z. slova nějakého. Mus. 1880. 423.

Zneužívatel, e, m., der Missbrauch von etwas macht. Podíý z. křesťanství. Sš. Sk. 99.

Zneužívati; *zneužíti*, il, ití, missbrauchen. Slovo nově, ale dobré. Č. Cf. Bž. 52., Přestrojování (konec). *Nadužívati* jest vzato z poštiny. Č. — **čeho:** něčí důvěry. Us. Č. Z. nějakého slova, Mus. 1880. 429., své moci, něčí důvěry. Us. Tím byl holestně dotknut, že se jeho stáří a choroby tak klamně zneužívá. Shakesp. Tč. — **kdy.** Již dávno, **před** rokem atd. své moci zneužil. — **jak.** Abychom svobody **na** zlo nezneužívali. Sš. II. 60. — **k čemu.** Levice zneužívá německého lidu k násilí. Mor. Orl. exc. Tč. Ne abychom svobody ke zlu z-li. Sš. II. 60. — **proti čemu.** Práva, jichž proti eynu božímu z-li. Sš. Sk. 62.

Znevaha, y, f. = *znevážení*, die Verachtung. Slov. Pik. Také na Ostrav. Tč. Z-hu někomu učiniti. Na Ostr. Tč.

Znevážení, n., vz Zneváživtí.

Znevážený; *-en, a, o*, vs Znevážiti. Ženská pohlav (pohlaví) a z-ná rada sa mstí. Slov. Tč.

Znevážiti, il, en, ení, *znevažovati* = *počíti nevážiti, pohrdati*, missachten, geringschätzen, beschimpfen, verachten. Č. — **co.** Ha, tento svaté věci znevažuje a božské svetio života chce tieniť. Sidk. 413. — **koho.** Jak syn otca znevažuje, ten je zlořečený. Na Ostrav. Tč. Hosťa k tobě přichodného nikdy nezněvažuj. Na Ostrav. Tč. Kdo starých znevažovati příležitosť hledá, tomu jako nebožnému Boh starosti nedá. Slov. Tč. Kdo rodičův znevažuje, trest od Boha zasluhuje. Mor. Tč. Kdo příkaz boží nepiní, Boha znevažuje. Slov. Tč. — **jak.** Ten starému ubližuje, kdo ho *směle* znevažuje. Na Ostrav. Tč. Hrozně bo znevažoval, do zlodějů mu nadal. Na Ostrav. Tč. — **v čem.** Keď si mladý, tehdy starých v ničem neznevažuj. Slov. Tč. — **čím.** Tím mravem bych těm zneváženě byl. Shakesp. Tč. Jsonce znevážení slovy hanlivými utíkali se k soudu. Sláma Putov. 302.

Zneváženosť, i, f., die Ver-, Missachtung. Šm.

Zneváživý, abschätzig. Z. řeči. Dch. — Z., lästernd. Z. člověk. Tč. — **Z.**, lasterhaft. Z. skutek. Na Ostrav. Tč.

Znevažovatel, e, m., der Missachter. Šf. Rozpr. 96.

Znevažovati, vz Znevážiti.

Zněvěřčiti, il, en, ení = *nevěrcem udělati*, ungläubig machen. — **koho čím.** Aby nás nevěrou svojou zněvěrčil. Slov. Hdž.

Zněvěřilý = *zpronevěřilý*, treulos. Kanc. sv. Štěp.

Zneveseliti, il, en, ení = *neveselým učiniti*, misslaunig machen. — **koho.** Kdyby v Turky Parom střelil, nebyl by je věru hůře z-lil. Pokr. Z hor 169.

Zněvěstělý = *frejovný*, nach Weibern lüstern. Na Slov. Pik.

Zněvěstěti, ěl, ění = *frejovným se státi*, nach Weibern lüstern werden. Na Slov. Pik.

Zneviděti se, ěl, ění. Slovesa toho užíváme neosobně a znamená tolik jako *znelíbiti se*. Sd. Jemu se to z-lo naveky len tie knihy čistiť. Dbš. Sl. pov. I. 175. Pak by se těm zbojným lidem hřešiť z-lo. Hdk. C. 126.

Zneviditeiniti, il, ěn, ění = *neviditelným učiniti*, unsichtbar machen. — **koho**. Johan. 121.

Znevidoměti = *oslepnouti*, erblinden. — **čím**: nepříznivým osudem. Sych.

Znevidomiti, il, en, ení = *nevidomým učiniti*, blind machen, blenden.

Znevolený = *znevolněný*, vergewaltigt. Sš. Sk. 130.

Znevoliti, il, eu, ení, entzweien. — **čím**. Čapkou, chlebem a soli iidé lidi znevoli. Č. M. 86. — **se na koho**, unwillig werden. Phld. II. 155., Hdž. Rkp.

Znevolněný; *-én, a, o* = *znevolený*. Sš. Sk. 130.

Znevoněti, ěl, ění = *počíti nevoněti, smrdéti*, anfangen zu stinken. — **komu**. Znevonělo mu to. Krok, Koll. Čest. I. 42.

Znevrliti, il, en, ení; *znevrlovati*, *nevrlým učiniti*, verdriesslich machen. — **koho**. Č. Nemálo nás zde z-la zpráva našeho čičerona, že … Koll. III. 197. — **čím**.

Znezadiha = *za nedlouho*. Z. všetci na cestu sa vystrojili. Dbš. Sl. pov. I. 411.

Znezdařiti se = *nepodařiti se*, missarten, nicht gerathen. Jg.

Znežitění, n., vz Znežitěti. Z. plic. Ja.

Znežitěti = *v nežit se obrátiti*, geschwären, schwürig werden. — **čím**. Žláza přirozenou pomocí někdy znežití. Ja.

Znežititi, il, ěn, ění = *v nežit obrátiti*, in Geschwür verwandeln, schwürig machen. — **se**, schwürig werden. Rána se znežitila. Sal.

Zni — znoj. Bž. 31.

Znice = *vzhůru ku př. zhlédati, jako z hluboka, z dola, z pod sebe*, aufwärts. Liška zhlédajíc znice, vece. Výb. I. 888.

Znicení, n., vz Znititi.

Znicený; *-cen, a, o*, entzündet, entflammt. Z. oko, Nrd., útroby. Msn. Or. 124. — **čím**. Vášní mrzkou z-ný. Čch. Dg.

Znicovatěti, *zanicovatěti* = *zkaziti se*, verderben, nichtsnutz werden. Ros.

Znicovatiti, *znanicovatiti* = *na nic udělati, zkaziti*. — **co**. Ros.

Zniče (vzniče), aor. sl. zniknouti, vzniknouti = *znikl*. Aj, kakýť v Čechách nepokoj zniče z nespravedlnosti! St.

Zničemnění, n., das Verderben. Ništ v svete stáleho neni, všecko ide k z. Na Slov. Tč. Jestli neco zlostue delaš proti nevinnému, proti sebe Boha voláš k z. tvému. Ib. Tč.

Zničemněti, ěl, ění = *ničemným se státi*, nichtswürdig werden; *v nic obrácenu býti*, zu nichts werden, vernichtet werden. V.

Zničemniti, il, ěn, ění, *zničemňovati* = *v nic obrátiti, zmařiti, pokaziti*, vernichten, verderben, zu nichts machen. V. — **co**: něči předsevzetí. Syeb. — **co, se čím**. Velký pán svou pýchou sám se zničemňuje. Mor. Tč. Oni krajinu z-mňujú svým hodováním. Slov. Tč.

Zničeně, vernichtet. Z. na podlaze ležela. Sá.

Zničení, n., die Vernichtung, das Verderben. Hrozil zničením = zničiti, že zničí. Pk. Němce přese všechen statečný odpor až do dokonalého téměř z. na hlavu porazil. Ddk. III. 10.

Zničený; *-en, a, o*, vernichtet. Maličkým a z-ným se tu člověk býti cítí. Koll. IV. 10. Vz Zničiti.

Zničeti, el, eni = *v nic přijíti, zmizeti*, nichtswürdig werden. — **komu**: zničely nám ty noviny. Ros. — **jak**. Tak ďábel s svým usilováním zničel. Br. — **čím**. Tak velmě měl by se varovati hřiechu smrtedlného, aby jím v milosti nezničel. Hus II. 130.

Zničitel, e, m., der Vernichter, Verderber.

Zničitelka, y, *zničitelkyně*, ě, f., die Vernichterin, Verderberin.

Zničitelný, verderbbar, vernichtbar, verwüstlich. Dch.

Zničiti, il, en, ení; *zničovati* = *v nivec obrátiti, na nic uvésti*, vernichten, zu Grunde richten, annulliren. Ros. Zničující mráz. Č. — **co, koho**. Zdržuje sa plačn, aby zámer z-la Borisov. Zbr. Lžd. 96. Teraz i reč slovenskú chcejú zničiť beťári. Ppk I. 211. Miluj národ slávský, jehož nezničí ni satanáš. Ppk. II. 146. — **jak (proč)**: z kořeue. Šm. Zničil ho přes zápověď otcovu, ze msty, aby se pomstil atd. Soudcům netanulo, že by on (cbromec) celý jejich úmysl z. mohl již pouhou přítomností svojí. Sš. Sk. 47. Dúfala som obnoviť tým šťastia, ale som bo z-la na veky. Zbr. Lžd. 249. — **čím**: list ohněm. Us. — **kde**: list v ohni. Us. Slovanstvo nezničí na tom svete žiaden. Pis. sl. — **kdy**. Něco v zárodku z. Osv. I. 268. — **odkud**. Aby zničil víru v Krista ze země. Sš. II. 16. — **se**. Co se dá spraviť, nesmí se zničiť. Sb. uč.

Zničovací, Vernichtungs-. Z. pud. Špn.

Zničovadlo, a, n., das Vernichtungsmittel. Vz Ferd. Kubert. Praktické zápisky. I.

Zničování, n., die allmählige, wiederholte Vernichtung. Z. všelikých prostředků válečných. Ddk. II. 122.

Zničovati, vz Zničiti.

Zničující, vernichtend. Z. kritika. Mus. 1880. 517.

Zniev, a, m., brad v Turčansku na Slov. Pokr. Pot. 201., Sl. let. I. 38., 291.

Znieva, y, f. = Zniev.

Znijov, a, m. = Zniev. Sl. let. I. 291.

Znik, u, m. = *zniknutí, zmizení, ujití*, das Entkommen, Verschwinden (aus den Augen). Ros. Vo vojne pohil všetkých do zniku; Kohút pozobal proso do zniku. Dbš. Sl. pov. III. 17., VI. 49. Do zniku zahrati (zhabati, les vyrúbati = do čista). Mt. S. I. 89. Netrav si ryby, neplieň ich do zniku, hájiť trlo, ikry, mladye vezmi si do zvyku. Hrbň. Rkp. Všetko do špeti, do zniku (sebrati, posbírati, pobrati atd.). Zátur. — **Z.** *vznik, povstání, zrůst*, das Aufkommen, Gedeiben. Z. míti, aufkommen. K zniku přijíti, auf-, emporkommen. V. K svému z. něčeho potřebovati. Pucb. Z. čemu dáti,

aufkommen lassen, Gedeihen geben. Bůh pyšným z-kn nedá. Kram. — Rad. zv., Kom. Kde není z-kn, ustup. Ros. O obchodě a řemesloch ani zniku nebylo. Er. Sl. čít. 45. Nemá od nich zniku (nemůže se jich zbavití, jest jim podroben). Us. u Dobruš. Vk. Poznaj mať tvoju: vlasť, i otca: národ, v nich najdeš žitia tvôjho z. a zárod. Č. Čt. II. 128. Kterýžto straně protivné žádného zniku nedal. Let. 155. Víra ďábelskému dílu zniku nedá. BR. II. 77. Aby zniku neměl. Ib. 496. a. Dobře (sluší) ustoupiti, kdež (když) zniku není. D., Lb., Šd., Kmp. Žádného zniku nemíti (vz Neštěstí). V., Č. Na štěstí svod a příklad ten v prvním vzniku udušený žádných škodných následků neměl. Koll. IV. 198. — Kde Jordan svůj z. má (*počátek, pramen*). Ráj. Není o něm ani zniku. Us. na Mor. Brt. Nahlídal pod most, ale pokladu nikde zniku nebylo. Kld. II. 105.

Znikaď = *odnikud*. Slovenský pevec spieva a spieva a ktože pocíti city jeho? Znikad súcitu ozvěna, jeho pieseň bez refraina. Čjk. 129.

Znikati, vz Zniknouti.

Zniklý = *který znikl, ušel, zmizel*, entgangen, verschwunden. — **čeho.** Bibl. — **Z.** = *vzniklý*, entstanden, aufgekommen. Z. hněv. Us. Sych. — **kde.** V sobě city a obrazy odtud v duši zniklé utrvaliti jsem se všelijak snažil; Myšlěnky a city v srdci mém vzdor všemu ututlávání zniklé. Koll. III. 80., 278.

Zniknouti, knul a kl, utí; *znikati, znikovati* (vz Zniče) = *s očí zmizeti*, aus den Augen verschwinden; *ujíti*, entgehen, entkommen, entfliehen; *povstati*, entstehen, aufkommen; *ssliti se*, auf-, emporkommen. Jg. — **abs.** Znikají hvězdy (hasnou). Tenkrát znikl toho počátek. Jel. Nesnáze i sůdové znikli. Vš. Jir. 289. Práce a nebezpečenství zniká. Žer. Záp. II. 171. Znikl (vznikl) hřmot. V. Znikla různice. Sych. Čiň co čiň, přece nezniknéš. Sych. Znikne-li čeština, znikne i umělosť v Čechách. Sych. — **co.** Psanec z Čech trest znikl na Moravě. Pk. exc. — **čeho** (= *ujíti*): pokuty, práva, V., trestu, pomsty, práce, chudoby, Ros., hrozného nebezpečenství, pekla; smrti žádný neznikne, Kom., porážky. Br. Ale to právo této země nikdy nebylo, by o kterú věc který zeměnín mohl panského nálezu zniknouti. O. z D. Když on vazby své znikne. Skl. Sl. 388. Pravda překážek znikla. Troj. Duše má jako ptáče znikla osidla. Br. Z. týrání, pronásledování, útisků. Šmb. S. II. 227., 231. Aby Pavel znikl nástrah a záloh židů. Sš. Sk. 202. Nemohl jsem toho z. Let. 429. Mravní tuto poklésku svou cítili páni strany rakouské velmi dobře: ale nemohše jí z., těšili se, že... Pal. Děj. IV. 1. 14. My chtiec takových žalob častých z. a mezi nimi poklid učiniti, prosíme za naučenie. NB. Tč. 203. Znikl vězení. Bl. Živ. Aug. 48. Nákladných sůduov z. 1492. Úrokův chtě z. Vš. Jir. 337. Ale to právo této země nikdy nebylo, aby o kterú věc který zeměnín mohl panského nálezu z.; Úfáme pánu Bohu, že tudy znikneme narčenie křivého. Arch. II. 502., III. 182. Úkladů něčích z. 1618. Blk. Abyste léček falešných proroků znikali. BR. II. 529. a. Pakli druhdy těchto pomst zde zniknú, ale potkají je po smrti jiné: Mož-li člověk z. smrti aneb lúpeže; Ktož se líbí Bohu, znikne jie (ženy); ale ktož hřiešný jest, popaden bude ot nie; Abychom mohli nepřátel z. věčných muk, věčného zatracenie. Hus I. 151., 166., 276., 334., II. 249, III. 141. — **čeho s kým.** Kterak by s vojskem tak velikého nebezpečenství znikl. V. — **čeho proč.** Ižádný člověk nemohl se toho práva (zemského) vydřieti aneb z. pro ižadnú věc. O. z D. Měšťák dílny, rolník pluhu zniká **před** týráním dobrodruhů. Hdk. — **kde** = *vzniknouti, povstati*. Znikají neduhy v těle. Jel. V těch krajinách zniká převrat. Sych. Znikla (zmizela) naděje v očích jeho. Č. Boj vznikl v dálce, blesk v dáli. Kká. K sl. j. 188., Něme. Znikla nenávisť **mezi** nimi. Jel. — **s čím.** Přátelství obecně s štěstím zniká. Mudr. — **odkud.** Z toho války znikly. V. Vz Zniče. Št. Úfáme pánu Bohu, že tudy znikneme z narčení křivého. 1414. Z toho znikl hřmot. Pal. Děj. III. 3. 256 — **komu.** Znikoval pravdě a studu (*pozbýval jí, ucházel*). Ms. — **po kom.** Častěji po šťastných rodičích nešťastní synové znikali (*následovali*). Mudr. — **jak.** Kdož byli obecné porážky životem svým znikli. Ddk. II. 134. Znikli jes šťastnou náhodou nebezpečí jim strojeného. Pal. Děj. III. 3. 178. Při kterémžto radě byl pan Vilém Kostka a měl také s nimi vyskočiti, ale chytrostí pravú toho znikl. Let. 74. — **kdy.** **Při** pití znikají obyčejně vády, rvačky a pračky. Koll. III. 307.

Zniknutí, n., das Entrinnen. Z. zlého. Lpř. Sl. 1. 84. Z. nástrah, úkladů a nebezpečenství. Sš. Sk. 171. — **Z.**, das Entstehen. Pro z. nesnáze té vidělo se některým, že... Sš. II. 38. — Vz Zniknouti.

Znikovati = *znikati?* Kdy (člověk) jie (počestnosti) znikuje. Tkadl. I. 65.

Znimati se = *zjímati se*. Vz Zejmouti.

Zninoh, a, m. = *kůň nohami často dupající*, der Fusstönende, Klepper, das Pferd. Kázal státi zninohovi svému. Koll. I. 396. Kočár s hujnými zninohy. Koll. Cest. I. I. hl. 1. (III. 32.).

Znisiti, il, šen, ení = *oloupiti*, berauben, zastr. Otelila se kráva a nenie znišena svého plodu (non est privata foetu suo). BO.

Znislav, a, m., os. jm. Hol. 121.

Zništění, n. = *zničení*, die Vernichtung. Pokuta věnné paní pro z. a pustošení věnných statků. Zř. zem. op. a rat. 1562.

Zništiti, *zništovati* = *zničiti*, vernichten, zastr. D. Posud na Ostrav. — **co.** Ten chlapec je ništiř, on všecko zništi, co do ruky vezme. Na Ostrav. Tč. — **abs.** Na dreve hrozne mučen, cudzí aby vlastným úmorom úmor zništovan odvrátil. Slov. Hol. 191.

Zništovati, vz Zništiti.

1. **Zníti** (zněti, Plk.), zním, 3. os. pl. zní a znějí, zni a zněj, zněme, zněl, ění; *znívati*, klingen, tönen, schallen, sassen, gällen, hallen; *smysl míti*, Sinn haben, lauten.

Jg. Vz *ě*. Znějí (3. os. pl.): V., Br., Kom., D. Z. ze zvníti, stb. zvьněti. Ht., Gb. Hl. 111., 125., Bž. 193., 194., Ht. Sl. ml. 129. Koř. jest zven-; strb. zvьněti zvьnją. V češtině ztrátou samohlásky kořenné vzniklo zvnieti; skupina zvn- byla nesnadna, proto staly se tu změny hláskové a za *zvn-* jest pak *vzn-* a *zn-*. Sr. Stvieti a Listy filol. 1880. 300. Praes. vzňu, vzníš, pl. 3. vznie, odchylkou podlé III. 1. vznějú; imperat. vzni, pl. vznite, odchylkou *-ěte*; partc. vzně, vznice-, odchylkou podlě III. 1. vznějúc-; vzněl. Gb. v Listech filolog. 1884. 467. Vz tam více. — **abs.** Jak zní pravidlo? Us. Ozon (zvuk) pochodí od znieť tak, jako ohon od hnať. Č. Čt. II. 42. Odpověď zněla. Vlč. Praví, že sě to tak před ním dálo, jakož list zní. NB. Tč. Tak daleko, jakož množ hlas zníti. Hus III. 187. Zní zvon, Us., harfa, Br., válka. Jel. Mandat zněl. Skl. I. 29. — **co.** Dobre sa tehdy milé vy hrdinské prospevy majte: má už len truchlú zneť bude umka peseň. Hol. 372. — **kde (komu jak).** Zní mi v uších. D., Ros. Jině slovo v ústech kupců neznělo nežli Kardia. Har. Slova Platonova v latinském jazyku takto znějí. V. V uších mu zněla hudba. Us. Písně v duši zní mi. Us. Ta slova zněla jí neustále v uších. Osv. I. 180. V hlubokých hvozdech zní rohu veselý ples; Za zdí zněly dva rtově v polibek; Nápěv dlouhým *echem* v skalách zněl. Vrch. Zní mu z toho v uších. Dch. V řeckém textu slíčněji věta zní. Sš. J. 50. Peko Ilič! zní to náhle v davu. Kká. Sl. j. 159. Hlas mne silne v ušách jeho znel, jako prúdy hrčácé; Od slávička plynul hlásek, v uchu ešte mi věnuí zní. Hol. 8., 355. Kterěžto milostivě potvrzeni ve všech artikulích, klauzulích a punktích tako slovo od slova, jak se dole píše, zní. 1577. Tč. Mele, až človeku v ušiach znie. Zátur. Zní-li komu v uchu, táže se druhěho, ve kterěm mu zní. Uhodne-li, že v pravěm, je pro něho zlá novina, pakli v levěm, dobrá. Nebo: uhodne-li, mluví lidě o něm pravdu, pakli neuhodne, mluví lež. Mor. Vck. Zní-li člověku v pravěm uchu, mluví lidě o něm pravdu, pakli v levěm, pomlouvají ho. Us. — **kam (komu odkud).** Do uší zníti. Dch. Z kostelíka v šíru dál zní zpěv. Osv. VI. 220 Různě řeči zněly k mému uchu. Vrch. — **kam.** Zní mi to vždy v ucho. Jel. — **jak.** To zní v tento rozum. Vyzn. Zákon zní v ten smysl. J. tr. To dobře, zle zní, D., Šm.; jednostejně z. V. Tak, jakž v sobě zní artikul. Václ. XX. Ta slova takto zní. Ros. Slova ta znějí docela jinak. Nz. Zprávy o tom znějí velmi zmateně. Lpř. Děj. I. 191. Hlas jeho zněl měkce, trpce, posměšně, laskavě. Hrts. V útok znějí fanfáry. Nrd. Papíry na jméno znějící. Kaizl. 219. Prečo tak temno znejete vy struny ľúbej gytary? Čjk 56. Tu v krik ona, že len tak okolite znelo: Mne pokoj dajte (ertönte es ringsum). Phld. V. 62. Jeho hlas zněl pláčem anděla i vzdorem ďábla; Jeho hlas zněl mohutně; Hudba proudem slavnostního hymnu zněla; Zpěv ten otců zazněl řeči. Vrch. Každá zvučka musí svým přirozeným hlasem zníti; Ten ton zní plně. Zv. Přír. kn. I. 2., II. 4. Zní ozvěnou to v horách; Děsně zní (volání) jak ďábelským to sborem. Kká. K sl. j. 27., 178. Oj, jasným zvukem zní plesným ťukem již číše o číši. Čch. Bs. 157. O sebe ty číše třeskem znějí (při připíjení). Čch. Mch. 27. Píseň zněla pláčem, zněla smíchem. Čch. L. k. 10. V taký smysl zní pastýřský list. Sb. vel. I. 43. List v tato slova znějící. NB. Tč. 85. Milým zněly prúdy brčáním. Hol. 7. *I* (písmeno *i*) svou moc tratí a za konsonant zní. Bl. Gr. 11. — **při čem.** Housle neznějí dobře při troubě. D. — **k čemu** To k tomu nezní. D. — **o kom, o čem.** Zní o tobě obecná pověsť. Troj. Vy, ktorí najviac o volnosti znlete, sami ste biedni otroci. Hrbň. Rkp. — **komu.** Bohu zní můj zpěv. Jg. A také proto, že listové vám zní. Arch. III. 19. — **čím, kým.** Svatyně zpěvem zněla. Jg. Vše chválami znělo. Lom. Hlasem velkým zapěl, až *tím* skály zněly; Celý hrad zněl křikem; Stráň zpěvem zněla. Vrch. Vysoké lúčiny znely trávnicemi. Phld. III. I. 5. Zní kopec, zní spevmi údol. Hol. 426. Krále plesáním zněly. C 178. — **nač.** Kto zní na měď (znění činí). Aqu. Zápisy zněly na peníze obecné berně. Zř. F. I. S. XXXII. Emisse bude z. na dva milliony = vydáno bude za 2 milliony akcií. Us. Listina zní na 100 zl. Šim. 94. — **odkud (kam).** Zněly stromy od koruny po kořen, až v srdce hor. Kká. Š. 80. Žalosť zní z úst jemu jako hrana. Sš. Bs. 192. Z vůkolních dvorů zní psů vytí. Mcha. Svědomie od fojta znějící. NB. Tč. 167. Jáť jsem ten hlas s nebe znějící slyšel. BR. II. 15. b. S retů povzdech zní; S kůru žalmy znějí; Z dálky zněla píseň řeky. Vrch. Z Plzně smutně zvony zněly, jak by jimi zvonil žel. Štulc. I. 179. — **kudy.** Kroky zněly sluji; Větrem smích zněl šílený; Hluk ten noční tišinou zní velebně; Rány zněly tichým hvozdem. Vrch. Jich nápev zněl hlubokými kotlinami. Phld. III. I. 5. Tichem zní šelesť. Kká. Náramně po všech naporad zňá brinkoty výhňách. Hol. 19. Pověsť zněla po mnoho zemích. Dač I. 63. — **kdy.** Teď hudba sladší nežli za dne zní. Shakesp. Tč. V noci hlas zní šeptem za dveřejí. Kká. K sl. j. 234. — **jak dlouho.** Z dávna zní mu v paměť jako v báji otcův hlas. Kká. K sl. j. 151. Po mnohé věky znělo Europou jen jedno heslo. Vlč. — **proč.** Či jak výraz pro vyvýšenosť města Jerusalema zní. Sš. Sk. 95.

2. **Zníti se**, vz Zejmouti se.

Znítiti, il, cen, ení, *znécovati*, entzünden. Dch. — **co kde.** Duch Kristov v mrákote tej večnej svetlo znietil. Zátur. Vlnš. I. 10. Myšlénky v jejich čelech znítím. Hdk. — **se**, entbrennen, sich entzünden. — **se jak.** Jiskra se v plamen znítila. Dch. — Vz **Vznititi.**

Znivečiti, *znivočiti* = *zničiti*, vernichten. Slov. D. — **koho, co.** Nie pre seba jich on do boja vyviedol (vyvedl), lež aby nespravedlivosť znivočil. Lípa 227. Dobre dolniakovi orať po rovine, pluh mu neostává státi po skaline; ale my horniaci po skolách oreme, volky znivočíme, pluhy

vydereme. Č. Čt. I. 20. L'udomilnô tvôjho ducha dielo znivočil duch Uhár márnivý. Hdž. Rkp. Znivočiť nároky dědičnosti ku korunê uhorskej. Let. Mtc. Sl. VIII. 1. 49 Veď nieť väčšej na svete tom straty, jak keď poctivosť znivoči psota; Tak hľa! dávnu tvoju krásu znivočil zhubný dych času. Ppk. I. 107., II. 101. — **jak.** Tu shromaždil osud neslýchaný celú kľatbou stíhanú rodinu, aby jednou znivočil ju ranou. Zbr. Hry 253. — **kdy.** Roku 640. Avari znivočili Solin Sl. let. V. 22. — **co proč.** Dám znivočiť i mé noby za ztracený poklad mnohý. Koll. II. 353.

Znivellovati, nivelliren. — **co:** krajinu. Zpr. arch. VII. 87.

Znivo, a, n., das Hörbare. Šm.

Znivočiti, vz Znivečiti.

Z niza = *z niska*. Slov. Rastie kopeň z niza do výsosti. Č. Čt. I. 262.

Znizka, *z niska* = *nizce*, tief, niedrig. Cf. Z niza.

Znižiti, il, en, eni; *snižovati*, vz Snižiti.

Znižovati, vz Znižiti.

Zňjesť = *znésť*. Slov. Nekoho so sveta z. Er. Sl. čít. 62.

Znobiti (m. zonbiti, zębiti; *n* je přesmyknuto. Gb. Hl 124., 141. Cf. Zábsti, Bž. 44.), il, en, eni; *znobivati* = *zimou mořiti, trápiti*, frieren; **se**, frieren, Kälte leiden. Nač se darmo znobiš? Ros.

Znobívati, vz Znobiti.

Znociti sa, il, eni, Nacht werden. Slov. Znocilo sa. Hdž. Čít. 135.

Znoclehovati, übernachten. Slov. Bern.

Znoht, u, m. = *pazour na ptačí noze*, die Kralle am Vogelfusse. Slov. Hdž. Čít. 178. Vz Znocht.

Znocht, u, m. = *znoht*. Šd.

Znoj, e, m. = *vedro, úpal*, die Glut, Gluthitze, die Hitze, Sonnenhitze, aestus. Výb. I. 1089, Dch., Kaln. 208., Světz. 1875. V MV. nepravá glossa. Pa. Snášim zimy, znoje. Puch. Rozdýmejte obůů tavné znoje. Nitra VI. 125. Ale ti, ako len mohli, popchýnali koně, že sa len tak v znoji zvárali. Dbš. Sl. pov. I. 564. Oko pobleskuje v chorém znoji. Čch. Mch. 99. Trpiechu lidé všelikého horka znoj (aestuaverunt aestu magno). ZN. V onej v spále, v onom znoji jeden Hrek sě pitie sžádav. Alz. M. v. 88. (HP. 92.). — **Z** = *pot*, der Schweiss. Na Slov. Žrebec Činko, jako sňach z čista neba spadlý, celý pokrytý bielon znoja penon. Sldk. Mart 6. Z. se mi již s čela roní. Pokor. Z hor 32. Pan tatík se věru octne nad ním v znoji. Ib. 153. Kráča, stúpa a z. mu tečie z čela. Dbš. Sl. pov. V. 66. — **Z.** = *těžká práce*, schwere Arbeit. Mus.

Znojčice, dle Budějovice, ves v Chlumínsku. Tk. III. 86.

Znojem, jma, **Znojm**, a, m., **Znojmo**, a, n., mě. na Mor. Od *znoj*, die Sonnenhitze, *znojiti*, heiss machen. Starší tvar Znojim (partc. praes. pass.), lat. Znoim, něm. Znoim, nyní Znaim. Gl. 387. Cf. Tk. I. 630., III. 664., IV. 746, V. 264., VI. 358. — *Ze Znojma* Stanislav. Vz Tf. H I. 54. Ze Z. Oldř., Petr. Sbn. 561., 446., 509. Vz více v S. N.

Znojemský, Znaimer. Z. okurky. Šd. Z. brad. Dal. Jir. 135., Tk. V. 265.

Znojil, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Znojimo, a, n. = Znojmo. Vz Znojem. Mor. Knrz.

Znojiti, il, en, eni, *znojovati*, heiss machen, erhitzen. Vz Znojem. — **čím.** Rychlou chůzí celý znojen jsem a upocen, glüterhitzt. Us. Dch. — **Z. se** = *potiti se*, schwitzen. Slov.

Znojm, vz Znojem.

Znojmo, vz Znojem.

Znojný = *rozpálený*, erhitzt; *spocený*, im Schweiss gebadet. Vz Znoj. Slov. Na nivách nebies slnce vrcholí o poludni. Lúč (paprslek) žhavá z výše na znojné rol'nikovo čelo píše. Phld. III. 2. 188.

Znojovina, y, f. = *pot*, der Schweiss. Vz Znoj. Na Slov. D.

Znonim, a, m., sargus, ryba břichopiýtevná, okounovitá. Krok I. d. 107.

Znoriť, il, en, eni = *zaňuchati, zavoněti*. Na Slov. — **po čem.** Hej, človek mnohý tiež jak ten pes skučí, na príklad ten, co znorí po mamone. Phld. IV. 364. — **Z.** = *ponořiti*. — **se kde.** Nuž, odhalte prsa má se, ať se znoří v ráji krásе duch můj po té koupeli pobratří se s anjely. Štulc I. 99.

Znorov, a, m., Znorow, ves u Uher. Hradiště. PL.

Znorovský křen. Vz Znorov. Šd.

Znorovy, dle Dolany, ves u Strážnice na Mor. Šd. Tam děvčata každoročně okna, podrovoávku a i sv. Jana a sv. Trojici na modro barví. Vz Sbt. Krat. h. 217.

Znosení, n. = znošeni.

Znosený = znošený.

Znosim, a, m., Znosim, ves u Vlašimi. Pl. Vz Blk. Kfsk. 516., 896., 1222

Znosimský *dvůr*, Hof-Znosim, u Vlašimi. PL.

Znositi, il, šen, eni = *vznášeti*, tragen. — **koho kudy** Ta bouřka nás po všech mořích znosila. Jel. — Vz Znésti. — **Z.** = *láti, vyplísniti*, ausschelten. Slov. Plk.

Znosity, vz Vznositý.

Znošení, n., die Ab-, Wegtragung; Abnützung. Vz Znositi, Znésti. Bern.

Znošený; *-en, a, o*, ab-, weggetragen; durchs Tragen abgenützt. Bern. Vz Znésti, Znositi.

Znoška, y, f. = *snáška*, der Beitrag, die Kollekte. Slov. Bern.

Znotiti, il, ěn, ěni = *zanotiti*. Slov. Bern.

Znov = *znova*, zastar., ale na Slov posud. Aby sě se mnú z. dědi. Pán. I. 343. Tam ďalej o krok, o chvíľu, možná znov búrka ťa chytí, z. možná zbudia ťa city. Ppk. II. 209. Znov tě vítám, země slavná, po tak dlouhém rozchodu. Štulc. I. 198

Znova, znovu (zastr.: *snovy*; na Zlínsku posud. Brt.), v Krkonš. *stosnova*, von neuem, wiederum, neuerdings, aufs neue. Kb *Znovu*: Tab., D., Kom., Tov., BR., Půh. a na Mor. a v Pol. vůbec (cf. Brt. v Pdg. 1881. 138., Bž. 127 a složená s: znova-, znovu-); *znova*: V., Št., Byl. atd. O rozdílu mezi ‚*zase, opět, znova*' vz Opět. Z. začíti, dělati. V. Kniha znova vydaná. Us. Znovu zrození. D. Znovu vzpomínati, připomínati,

dáti. D. Z. dávati (karty). Dch. Znova tvořiti, stavěti, zemi podrobiti. Us. Půjdou znova na nás. Dch. I zchachotal sa pri tom znova. Phld. V. 60. Páni znova na sněm přibylí. Pal. Děj. V. 1. 194. Ano se zlé vždy počíná z nova. Št. Kn. š. 28. L'ubte národ, milujte ho devy! najkrajšieho venca sa doznáte: ak kroz (= pro) váš rod znovu sa prerodí. Ppk. I. 72. Hole, moje hole, vy ste svety moje, keď po vás prechodím, veď sa znovu rodím. Zátur. Znovu. Tov. Vz Chlap. Znovu roditi. BR. II. 14. a. Za ta dobrodiní znovu, co mohu, děkuji; Pročež neračte se diviti, jestli se znovu na KMti způsob (zdraví) nynější dotazuji. Žer. 18, 311. Znovu žalovati, pohnati, póhony slyšeti. Půh. I. 312., 391., II. 64., 627.

Znovadobytí, n., die Wiedereroberung. Z. ztraceného království. Šmb. S. II. 286.

Znovaný = *unavený*. Slov. Vz Znuvaný. Z-né v ťažkej vypočívalo drímote l'udstvo; Z. údy; Keď z-ný už i l'ud zasnul; Vestuptež do ohrad a z-ní si na čas vypočiňte. Hol. 7., 24., 43., 71.

Znovaspořádání, n., die Wiederherstellung. Z. říše. Šmb. S. II. 76.

Znovazkříšení, n., die Wiedererweckung. Z. češtiny. Tč. exc.

Znově = *znovu, v nově*. Pokud v z. mietrství nevymění. Sl. let. I. 306.

Znoveč = *znova*. Slov. Ssk.

Znovek = *znova*. Slov. Po nekterém čase zas napomenul céry, aby z. vybraly sa na cestu. Dbš. Sl. pov. VIII. 69. Aby ei ma z. a vždy milovala. Phld. IV. 22.

Znoviti, il, en, ení, *znovovati* = *obnoviti*, erneuern. Slov. Bern.

Znovoti, *v novoti* = *znova*, od neužívaného: novoť. U Olom. Sd.

Znovotiti, il, ěn, ění = *znoviti*. Bern.

Znovu, vz Znova.

Znovukřtíti, von neuem, neuerdings taufen. Vz Křtíti. 1535. Mus. 1883. 243.

Znovunarození, n., die Wiedergeburt. Kos. Ol. I. 307.

Znovuotevření, n., die Wiedereröffnung. Z. učení Karlova. ZČ. Předml. V.

Znovuoživený, neubelebt. Z. síly. Tč.

Znovuplození, n., die Wiedererzeugung. Nz. lk.

Znovupostavení, n., das Wiederaufbauen, der Neubau. Z. domu. Us. Pdl.

Znovurození, n., das Wiedergebären, die Wiedergeburt. Zlob.

Znovurozený = *znovu zrozený*, neu-, wiedergeboren. Kom.

Znovusestrojení, n., die Wiederkonstruirung. Dk.

Znovutvoření, n., die Wiedererzeugung, Neubildung, Regeneration. Nz. lk.

Znovuvypravování, n., die Nacherzählung. Us. Pdl.

Znovuvystavení, n. = *znovupostavení*. Jeptišky nalezly až do z. příbytků svých útočiště při kostele sv. Jana. Ddk. III. 100.

Znovuvysvěcení, n., die Wiedereinweihung. Z. kostela. Ddk. III. 109.

Znovuvzkřísiti, il, šen, ení, wiedererwecken, neubeleben. — **koho**: národ. Us.

Znovuvzkříšení, n., die Wiedererweckung. Z. vkusu. Osv. I. 365. Z. Europy. Ib. I. 364.

Znovuvzkříšený; *-en, a, o*, wiedererweckt, neubelebt. Z. národ, umění. Us.

Znovuzbudování, n., das Wiederaufbauen, der Wiederaufbau, Neubau. Z. národního divadla r. 1883. Us.

Znovuzploditi, il, zen, ení, wiedererzeugen. — **co**. Palladio antiku nenapodobiti, ale z. uměl. Koll. III. 274.

Znovuzřízení, n., die Wiedererrichtung. Us. Pdl. Z. proboštství kapitulního. Ddk. V. 34. O času jejího z. r. 1131. Ddk. IV. 271.

Znovuzroditi, il, zen, ení, neugebären. — **se**, wiedergeboren werden. Osv. I. 41.

Znovuzrození, n., die Wiedergeburt. Z. poesie české. Nitra VI. 195. Z. přírody. Vlč. Z. slohu římského. Osv. I. 365.

Znovuzrozený; *-en, a, o*, neu-, wiedergeboren, neuaufgelebt. Z. idea, Osv. I. 364., proboštství. Ddk. V. 24. — **k čemu**: k velikým činům. Kká. K sl. j. 143.

Znovy, vz Znova.

Znoženodělený, fusstheilig. Vz Znožený.

Znoženoklaný, fusspaltig. Vz Znožený.

Znoženosečný, fusschnittig. Vz Znožený.

Znoženožilný, pedatinervius, fussnervig, když řapík se rozděluje na větve rozevřené, tlusté (čili žíly) a když tyto větve na straně vnitřní n. hoření opět se rozdělují co hlavní žíly do cípů čili uštů vznikající. Příklady vz v Znožený.

Znožený; *-en, a, o* = pedatus, *k noze podobný*, fussförmig. Z. listy. Rostl. I. a. 89., Nz. Z., když listy znoženožilé též podlé rozvětvení žil jsou rozděleny. Podlé hloubky výřezů rozeznáváme *znoženoklaný*, pedatifidus, fusspaltig, když výřezy sahají k polovičce listové n. p. u lomikamenu kakostového; *znoženodělený*, pedatipartitus, fusstheilig, jdou-li vřezy až k samým hlavním větvím řapíku n. p. u čemeřice smradlavé; *znoženosečný*, pedatisectus, fusschnittig, když cípy docela jsou odděleny a hlavní větve žilové nahy n. p. listy čemeřice černé, takový slove též *znožený*, pedatus. Rst. 525. Z. list, rozdělený nejprve ve 3 díly, z nichž postranní dva opět se ve dvé dělí, načež vnější úkrojek těchto dělení to opakuje. Č. Kv. XXX.

Znucovati, vz Znutiti.

Znuděný = *znuzený*, vz Znuziti. — **čím**: daňami a vojnou. Slov. Zbr Hry 136.

Znuditi, vz Nuditi. — **koho čím**: válkami. Plác. — **se komu**. Z-lo se mi to, es wurde mir langweilig. Us. Tč.

Znudlovati něco, z něm. = *stlouci, z kousků udělati*. — **co**. Sotva ten domek z-val. U N. Bydž. Kšť. — **Z.** = *zhudlovati*, verpfuschen.

Znudzeti = *znuzeti*. Slov. Bern.

Znudziti = *znuziti*. Slov. Bern.

Znudzovati = *znuzovati*. Slov. Bern.

Zňuchati, herausschnufeln. — **co kde**. Jídlo v kuchyni. Na Ostrav. Tč.

Znúter = *znúterně*. Na Slov. Bern.

Znúterně = *vnitř*, innerlich, inwendig.

Znúternost, i, f. = *vnitřnost*, *vnitřek*, das Inwendige. Slov. Bern.

Znúterný = *vnitřní*, inwendig, innerlich. Slov. Bern.

Znutiti, il, cen, ení; *znucovati* = *přinutiti*, zwingen. — **koho k čemu**: k podivení. Mus., Rk. Když nechce, kdo pak ho k tomu znutí? V Kunvald Msk.

Znútř, ab intus. Ž. wit. 44. 14.

Znútra = *z vnitřku*, *z nitra*, von inwendig, von innen. Slov. Bern. Z. vylsť. Hol. 113. Strašné hučání z. stále sa ozývalo. Hol. 35. — **Z.** = *znúterně*. Bern.

Znutrajší = *znúterný*. Slov. Bern.

Znutrák, a, m. = *kdo má jedno varle anebo obě uvnitř těla a ne v šourku*, wer die eine o. beide Hoden nicht im Hodensack, sondern im Körper verborgen hat. Slov. Bern.

Znútrek, terka a terku, m. = *vnitřek*. Slov. Bern.

Znuvaný = *unavený*, *znoraný*, abgemattet, müde Slov Z. usnul. Čjk 70. Sniva o tom lid z-ný, čím bol vo dne zamestnaný. Č. Čt. I. 270.

Znuzačilý = *znuzený*. Je na dobro z-lý. Hrad Kšť.

Znuzačiti, il, en, ení, *znuzačovati*, *v nouzi uvésti*, elend machen. — **koho.** Děti bo z-ly. U Hrad. Kšť. — Vz Znuziti.

Znuzelosť, *znuzilosť*, i, f. = *nouze*, die Verarmung.

Znuzelý, *znuzilý* = *znuzený*, verarmt, elend. — **čím**: bídou. Br. Stav obce neúrodou z-lé. Us. Z-lí sousedé. Mus. 1880. 249.

Znuzení, n., die Verarmung. Vz Znuzeti a Znuziti. Až do znuzení, bis zum Ekel. Šm.

Znuzený = *znuzelý*. Z. člověk. Us. Tč. Z. železnice (která se nevyplácí), nothleidende Bahn; směnka (pro nepIacení n. nepřijetí osvědčená), nothleidender Wechsel. Dch. Nyní žije z-ný. Koll. III. 406.

Znuzeti, el, ení = *schudnouti*, verarmen, dürftig werden, Noth leidon. V. — **čím**: neštěstím.

Znuzilosť, i, f. = *znuzelosť*.

Znuzilý = *znuzelý*. Koll. Cest. I. 49.

Znuziti, il, en, ení; *znuzovati* = *v nouzi uvésti*, *ochuditi*, arm, dürftig machen. — **koho.** Br., Kram. — **se čím**: prací. Tč. — Cf. Znuzačiti.

Znuzněti, ěl, ění = *znuzeti*. Papr.

Znuzovaný, abgeplagt, elend. Z. národ. Tč. exc. Vz Znuziti.

Znuzovati, vz Znuziti.

Znyti, znyji, yl, ytí; *znývati*, *znýnati* = *nýti*, *umříti*, sterben, schmachten. — **abs.** Žádá a znývá duše má. Ž. kap. 83. 3. Také znyl prorok a řekl (optavit et dixit). Št. sv. Aug. Hřiešník znyje. Ž. wit. III. 10. — **v čem.** Ať jen v tvém žádání znyje duše má. Ms. C. — **čím.** Srdce j'mu zřením znylo. Alx. M. v. 92. (BP. 92.). Ms. Alx, Výb. I. 1089. 9. Často srdcem znýnáš. Výb. I. 364. — **proč.** Srdce jeho od žalosti znylo. Us. Tč. — **kde.** Tvé srdce v tobě znylo. Pravn. 841.

Znýtovati, zusammenlöthen. Bern.

Zo, na Slov. m.: *s*, *se*, *z*: zožrati = sežrati, zomreť = zemříti, zoptati = zeptati. Jg. Vyžeň čerta zo sadu svojho; Na starom do mlýna i zo mlýna (samá starosť); I ten kabát zo seba by mu dal. Zátur. Rád ťa vidím zo srdiečka úprimného. Sl. spv. II. 41. — Také na mor. Slovácku. Tč. Na Ostrav. také místo: *za* = zotka = zátka, zorobek = zárobek, zomasta = zámasta. Tč.

Zoanthropie, e, f. = druh šílenství, v němž šílenec domnívá se býti nějakým zvířetem. S. N.

Zob, u, m. = *ptačí (slepičí) potrava*, *zrní*, das Körner-, Streu-, Schütt-, Vogel-, Schnabel-, Taubenfutter, Hühnerfutter. To se ptákům k zobu prosypá. V. Slepoim zobu na sypatl. Rek. Kuří, slepičí zob. Budiž krkavcům za zob. Prov. Ani kánětí na zob nehodl se (za nic nestojí). Ehr. 243. Práka klamávají zobem a člověka slovem (sliby). Brt. S. 4. Vtáky, co zrno zobajú (zob za pokrm majú), opatrené sú zogony, kde sä im ten zob umäkuší prý, lebo do žalúdka im prešiel. Hdž. Čít. 177. Študentský z., Studentenfutter; dělový z., Kanonenfutter. Dch. Majl tam dobrý z. (jídlo), etwas für den Schnabel. Rob. Krkavec (krkáň, vrána) v létě maje všude dosti zobu, když uvidí dobytčí trus, ošklivl si jej volaje: Be, be, be; ale v zimě rád mu jo mně, že našel: Koláč, koláč. Brt. L. N. II. 18. — **Z.** *ptačí*, *rostlina*, ligustrum, die Rainweide, der Zaunriegel, Hartriegel Bobule ptačího zobu, odvar z bobulí ptačího zobu. Šp., D. — *Žlutý zob*, *bodlavá vrbka*, hippophaë rhamnoides, der Sand-, Weiden-, Steckdorn. D. — **Z.** *ptačí* = *ovoce* (peckovité) *od ptákův ozobané*. Vyber si ptačí zoby, ty jsou nejsladší. U Kr. Hrad. Kšť. — **Z.** = *zobák*, der Schnabel. Zobem pochytiti. Plk. Vz Zobák.

Zobaci, Pick-.

Zobáček, čku, m., das Schnäbelchen. Vz Zobák. Zobačka.

Zobáčik, u, m. = *zobáček*. Malý vtáčik máva krikľavý z. (malý člověk je hněvivý).

Zobáčiti, il, en, ení, *zobačovati* = *spatřiti*, erblicken. Div predivný zobáčily jasné jebo oči. Chlpk. Sp. 133.

Zobačka, y, f. = *zobák*, ligustrum vulgare. Cf. Zobačky, Zobák. Let. Mt. S. VIII. 1. 29.

Zobačky, pl., f. = *ptačí zob*, rostl. Slb. 373. Vz Zob.

Zobáčky, pl., m., ve vinohr., das Schnabelholz. Šm.

Zobačov, a, m., Zobačow, ves u Litovle na Mor. Tč.

Zobadati = *zkoumati*, *pozorovati*, beobachten. — co. Cbym.

Zobadlo, a, n. = *zubadlo* (koní). Sl. let. VI. 257.

Zobák, u, zobáček, čku, m., *zobík*, u = *ptačí pysk*, *nosec*, *zob*, *klivák*, der Schnabel. Dlask zobákem dlabe díry do dubu. Sych. — **Z**, *zobec*, *zoban*, *ďob*, *dobák*, *klofec*, *ťob*, *klubák*, *kluban*, *klubec*, *klvec*, *kluk*, Šp., v již. Čech. šnobák. Kts. Z. silný, od kořene rovný, hákovitě zahnutý, od kořene hákovitý, zejkovaný (vroubkovaný), zahnutý,

rovný, hranatý, slabý, krátký, dlouhý, tenký, oblý, slabě ohnutý, útlý, šídlovitý, s ostrým krajem, plochý, špičatý, se strany smáčknutý, kuželovitý, tlustý, měkký, tvrdý, na hřebeně zahnutý, mírně klenutý, u kořenu měkký, lysou blánkou potažený, svalnatou kožl pokrytý, trojhranný, hranatý, vysoký, ku předu súžený, napřed sploštělý a široký, hladký Jhl. Kuřata mají zobáky otevřené, je jim horko. Slez. Šd. Činil se, co zobáček stačil. U Dobruš. Vk. Jest přísloví kratší než zobáček ptačí. Km. Každý pták zpívá píseň, kterou má v z-ku (každý jedná po svém rozumu). U Žamb. Dhv. Sluší mu to jako huse bez zobáku (nesluší) U Litomšle. Bda. Každý pták zpívá podlé svého zobáka Mor. Tč. Malý ptáček mívá křiklavý zobáček. Vz Zobáčik. Bž. — Chtěl něco na zobák (jísti). Us. Dch. Všude musíš míť ten zobák (do všeho se plésť). Dhn. Rok má dlouhý zobák. Prov. Šd., Tč. Z. konvice (huba, pysk). Us. Z lodi, der Schiffschnabel. Z = válečný stroj obranný. NA. III. 89. Slémě z-ku, die Firste des Schnabels. Nz. — **Z**, a, m. = *mlsoun*, der Näscher; *chytrák*. U Olom. Sd. U Jindř. Hrad. Vlk.

Zobákovitý, schnabelartig. Z. závorky. {}. Šim. 13.

Zobákový, Schnabel-. Z. střevice (ve 12. stol.). Ddk. IV. 254., Mj.

Zobálek, lku, m., ve sklárnách, das Fügeeisen, Fugeisen. Šm.

Zoban, u, m., vz Zobák. Ve Slez. a již. Mor. *doban*. Šd. — **Z.** v bot. = *dob*, *tob*, rostrum, der Schnabel; protah obyč. cepný, zobanovitý, patrně dlouhý anebo takový díl na konci nějakého údu nasazený; tím názvem se znamená špička na víku mnohých mechů, prodloužená trubka kalichová na nažkách locik a hadlchmordů, stálá a prodloužená čnělka zelic, hořčic, lomikamenův. Rst. 525. — **Z.** = *konec retorty*, das Schwanzende, Pta. V lučbě = *spojnice*, der Vorstoss. Šp. **Z.**, a, m., os. jm. Šd.

Zobanatý, rostratus, geschnäbelt; protahem zobanatým opatřený na konci. Vz Zoban. Rst. 525.

Zobánek, nku, m., das Schnäbelchen: 1. vůbec malý zoban, 2. protah krátký zobanovitý na blizně nebo nad ní u některých violek a vstavačovitých. Rst. 525.

Zobání, n., das Picken. — **Z.** = *zob*, das Schnabelfutter. Dch.

Zobanice, e, f. = *zobání*. To byla z.! Us.

Zobaník, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Zobanitec, tce, m., rhychotheca. Rostl. I. 216. a.

Zobanitka, y, f., rostellaria, plž. Krok II. 126.

Zobanitý = *k zobanu podobný*, schnabelartig Z. nažka, všivec. Rostl). Slb. 468.

Zobanka, y, f. = *smetanník*, rostl. Vz Slb. 451.

Zobánkatý, kurzgeschnäbelt, malý zoban, zobánek mající na př. víko na baničce plodníku vlasatého. Rst 525.

Zobánky, pl., na mor. Slov. *dobánky* = *třešně ptactvem ozobané*. Mor. Šd.

-zobanný, -rostris, -schnäbelig. Dvojzobanný, birostris, zweischnäbelig na př. kalich lomikamenův; krátkozobanný, brevirostris, kurzschnäbelig; křivozobanný, curvirostris, krummschnäbelig; rovnozobanný, rectirostris, geradschnäbelig. Rst 525.

Zobanovitý, vz Zoban, Zobanatý.

Zobanůska, y, f., rhynchites, hmyz. Krok II. 255.

Zobaný; *-án*, *a*, *o*, gepickt, mit dem Schnabel gesammelt. Z. semeno. Us.

Zobaru, adv. = *honem*, *ledabylo*. Z. něco dělati Na mor. Val. Vck.

Zobatec, tce, m., curculigo, die Rüssellilie. Z. vstavačový, c. orchioides, stojatý, c. stans. Vz Rstp. 1550. a násl.

Zobatěnec, nce, m., curculigo. Rostl. I. 263. Vz Zobatec

Zobati, zobám a zobí, zobej a zob, al, án, ání; *zobávati* = *klovati*; *zobaje jísti*; *jísti*; **se** = *klovati se*; *celovati se*. Jg. — **abs.** Zobte, vece, moji Řeci (jezte). Alx. V. 1062. Již zráli hroznové a mohli se z. BO. — **co, koho.** Nezobej mne = neštípej mne. U Něm. Brodu. Brnt. Zobe jako holub všecko, co se předeň sype (slouží každému). Vlč. Pri potoku sedela, na kačeny volala: Kač, kač, kač, kač, kačena, nasypem ti jačmena. Není som ja kačena, abych jačmen zobala, ale som ja devečka od Nového Mestečka. Sl. ps. II. 72. Cizí proso oháníš a tvé vrabci zobou. Č. M. Chce hvězdy z., trägt die Nase hoch. Us. Šd. (Alexandr) poče ten mák z. (jísti). Alx. V. v. 1059. (HP. 26.). Ten ho zobl (udeřil; napálil). Us. Kšť. Slepice zobají pšenici. Ros. — Sych., Br. Dobré konsky zobati (jísti). Ros. — **co kde.** Ptáci na humenci (obilí) zobou. BR. II. 513. Z-la *tam* jetelinku drobnú. Sš. P. 561. Žáci slívy ve škole zobí. Pass. — **co čím**: obilí zobákem. Kom. — **kam (do čeho).** Rk. — **se jak.** Tu se (ptáci) v sladkém lásky požívání (lásky požívajíce) zobají. Puch. — **komu.** Hej, Janko, lap ho, lap! Ak lapíš, dobre: zobni si; ak nie, nuž noštek utri si. Phld. V. 71. — **po čem.** Orel zobnul po kořisti. Dch. — **s kým.** Zobal jsi se slepicemi (říká se dítěti, které má špičku nosu umazanou). Přer. Kd.

Zobatuška, y, f., panorpa, hmyz síťokřídlý. Krok II. 259.

Zobatý = *dlouhý zob mající*, langschnabelig. Bočan z. Rāj.

Zobávati, vz Zobati.

Zobčanělost, i, f., die Civilisation. Šm.

Zobčaniti, il, én, ění = *občanem učiniti*, civilisiren. — **koho.** Rk. — **koho čím.** Nedovierali Kristovi podmaniť, vierou národy a láskou zobčaniť, preto brávali nie z nebeských hradov zbroj na neverných, ale z pekla skladov. Hrbň. rkp. V. H.

Zobdobiti si co = *zobraziti*, formare. — **jak.** Po tomto písme vzorov nebeských z-li si pradedovia naši písmo drubé. Syt. Táb. 190.

Zobec, bce, m., der Schnabel. Vz Zobák. Č. Kos vystrkoval žlutý z. Km. 1884. 579. Když se z. (orlův) v oblouk tak mu zkřiví. Kká. Td. 125. — **Z.** = *zob*, *semenec* U Přerova. Bkř. — **Z.** = *kolozob*, *koňský bob*. Sázeli zobce. N. Bydž. Kšť.

Zoběcati, alles aufopfern. Šd.

Zobecnělosť, i, f., die Gemeinwerdung, Gemeinheit. Z. nemoci. Ja. Aby neutonul v hahně jalové samospokojenosti a všední z-sti. Koll. III. 319.

Zobecnělý, gemein geworden, gemein. Z. nemoc, Ja., věc, Zlob., píseň, Němc., jméno, Lpř., mínění, Pdl., název, Sb. vel. III. 31., zvyk, Us., formule. Pal. Děj. IV. 1. 50.

Zobecnění, n., die Verallgemeinerung. Dch.

Zobecněný; *-ěn, a, o*, verallgemeinert.

Zobecněti, ěl, ění, gemein werden. — **abs**. Ten kroj již zobecněl. Ros. Název, zvyk ten zobecněl. Us. Pdl. Kázeň když v obyčej vejde a zobecní. BR. II. 166. b. Toto slovo již z-lo. Us. Tč. Nemoc zobecněla. Ja. — **komu**. Boč. — **kdy**. To za našeho věku zobecnělo. Mudr. Brambory teprv **po** velikém hladu r. 1772. u nás **na** dobro z-ly. Osv. VI. 682. — **kde proč**. U Římanů z-něl **pro** plody její název praecoqua. Osv. VI. 687. Pro věc tu z-něl název. Pdl. — **komu**. Neníť prorok beze cti než v své vlasti, protože takoví mnohým zobecnějí. BR. II. 63. a.

Zobecniti, il, ěn, ění; *zobecňovati = obecným učiniti*, gemein machen; *obecným, všeobecným zdělati*, verallgemeinen, generalisiren. — **koho**. Br. — **co komu**. Smrž. — **se komu**. Hříchové se lidem tak zobecňují, aby .... V. — **co čím**. Analytické rovnice lze z. tím, že se každý binom a + b promění v trinom a + b + c, z čehož pak dále polynom povstává. Šim. 32.

Zobecňování, n., die Verallgemeinerung, Generalisation. Nz.

Zobecňovati, vz Zobecniti.

Zobejmouti, vz Zobjímati.

Zoberať, vz Zobírati.

Zobeslati, zobešlu, al, án, ání; *zobsýlati = veškeren obeslati*, beschicken. — **co (kam)**: sněm **do** Prahy z. Arch. II. 214. Žádáme od tebe s pilností, aby hned všecky many naše zobsýlal, aby veřejně vojensky vzbóru byli. Arch. V. 302. — **čím**. Král Jiří dekretem daným zobsílal všecky kraje. Pal. Děj. IV. 2. 548. — **kdy**. **K** tomu času aby se všickni zobsílali, kteří jsou na tom sněmu nebyli. Let. 240.—241.

Zobhlídati, ganz genau anschauen. — **koho**. Lékař nemocného z-dal. Na Ostrav. Tč.

Zobhrýzti, *zobhryzati*, nach und nach alles abnagen. — **co**: kosti. Us. Tč.

Zobcházeti, vz Zobjíti.

Zobidovati sa = *obořiti se?* Na Slov. Mámo! zobidnje sa zdurený, čože ma tak kváčete? Dbš. Sl. pov. IV. 7. — **na koho**. Z-lo se zdureně na matku. Dbš. Sl. pov. IV. 8.

Zobíjati, *zobiti*, vz Zbíjeti, Zbíti.

Zobík, u, m. = *zobák*. Osv. V. 639.

Zobírati = *poobírati*, abklauben. — **co**. D. Tam úrody a ovocia neprestávajú, jedno zoberajú a druhô im už zakvitáva. Hdž. Čít. 148. Nikoho zbojník tu nezoberá. Sldk. 339.

Zobjektisovati, objektisiren. — **co**. Us.

Zobjímati, *zobejmouti, zobjati, zobjíti = celého, mnohokrát obejmouti*, wiederholt umarmen. — **koho**. St. skl., Us. Tu vkročí slávna mať jeho a dieťa si zobjíma, mohutnosť ľaku hrozného materské ňadra zdýma. Č. Čt. I. 181. — **co komu**. A v růže tebe položí a líčka tobě zobjímá. Ntr. VI. 93. — **jak**. Tu ju zobjal tuho **kolo** drieku. Phld. IV. 22.

Zobjíti, vz Zobjímati. — **Z.**, zobejdu, zobešel, objíti; *zobchoditi*, il, zen, ení, na Slov. -děn, ění = *obcházeje vyřizovati*, herumgehend ausrichten. — **co**. Us.

Zobka, y, f. Na zobku jíti = na zobání jahod n. třešní jíti. Kb.

Zobkati = *po lehku zobati*, leise mit dem Schnabel auflesen. Na Slov. Ona si sedí, zobká jahody. Sldk. 261. A tie naše pekné kozy len si tak cifrujú, šípky, trnky len si tak zobkajú. Sl. spv. I. 14.

Zobkleště, pl., f., o chirur., der Greifschnabel. Šm.

Zobky, pl., m. = *polovařený hrách n. čočka*, halbgekochte Erbsen o. Linsen. Na Slov. Plk. — **Z.**, adv. Navarily mu tam hrachu len tak na zobky (aby si pobíral jen rukou bez lžíce). Dbš. Sl. pov. VII. 13. Gazdina rozhádže sebe (sobě) ponad hlavu a za chrbát po izbe na zobky uvarený hrach, aby za rána sliepky naň pustila. Mt. S. I. 166.

Zobláček, čka, m., os. jm. Šd.

Zobláčeti, el, en, ení, *zobléci, zoblékati = obléci*, ankleiden (von mehreren). — **koho, se več**: někoho v roucho kmentové. V., Jel. Pokudž vás Duch sv. jako v zbroj nezobláčí. BR. II. 294. a. Ž. se v oděv, Jel., se v žíně. Ben. V. — **koho čím**: dvojím rouchem. V. Popy jeho zoblaczyu spasením. Ž. wit. 131. 16. — **jak**. Neboť oni vše **na** zlé zobláčejí. Chč. 448. — **Z.** = *svléci*, ausziehen. — **co**. Katuško, dcérko má! idi do svetličky, sberaj že si, sberaj té tvoje šatôčky; angliu zobliekaj a šarlat obliekaj. Č. Čt. I. 128. — **se**. Němc. VII. 105. Ako sa zoblieka, začuje v chyži dýchanie. Dbš. Sl. pov. I. 72. — **jak**. Strezte sebe a keď lapíte okradača, zoblečte ho do naha. Zbr. Hry. 81. Prídu Nemci, zoblečú ťa do naha, keď im nemáš co dať. Kčk. VI. 70.

Zobléci, vz Zobláčeti.

Zoblékati, vz Zobláčeti.

Zoblinkati koho = *vybiti*, durchprügeln. U Místka. Mtl.

Zobliti, il, en, ení = *oblým učiniti*, länglich rund machen. — **co kde**. **Na** hamrách n. válcech se (cínové železo) zoblí. Techn.

Zoblizati, *zoblizovati = oblízati*. — **co**. D.

Z oblizka = *z blízka*. U Olom. Sd.

Zoblizovati = *oblízati*, auf-, ablecken. — **co**. Vz Zoblízati.

Zoblouční, n., ve stavit., die Archivolte. Nz., NA. I. 162.

Zobnatka, y, f., měkkýš. Z. černá, rhynchonella psittacea, koněpruská, r. princeps, česká, r. bohemica, příčkovaná, pentamerus acutolobatus, z. obecná, atrypa reticularis. Vz Frč. 206., Frč. Geol. 26.

Zobnatý = *zobák mající*, schnabelig. D.

Zobnažiti, il, en, ení; *zobnažovati* = *obnažiti*, naokt machen, entkleiden. — **koho z čeho**: ze všech vědomostí. Mus.

Zobnažovati, vz Zobnažiti.

Zobnice, e, *zobnička*, y, f., die Schnabelkrankheit. Rk.

Zobnička, vz Zobnice.

Zobničky, pl., f., *hrušky*, eine Birnart.

Zobnoviti = *obnoviti*, erneuern. — **co**. Us.

Zobohlavec, vce, m., mycterus, brouk. Z. stříbrohlavý, m. curculionoides. Kk. Br. 273.

Zobojetnělý = *obojetným učiněný*. Zápara jest zředěná, částečně kyselinou solnou neb sírovou z-lá melasa. KP. V. 144.

Zobojetnění, n. = *neutralisace*, die Neutralisation, Neutralisirung. Šp.

Zobojetněný; *-ěn, a*, o, neutralisirt. Šp.

Zobojetniti, il, ěn, ění, *zobojetňovati* = *obojetným sdělati*, neutralisiren. Jg., Nz. — **co čím**: kyselinou nějakou hmotu. Rostl.

Zobol, u, m. = *zobák*, der Schnabel. Na Slov. Nuž už len ol'utovala toho moriaka. A zlatý prsteň, hla, tam ti mu bol v zobole. Dbš. Sl. pov. IV. 37. Laštovička každá má pred Jánom skaločky rozličnej barvy v zobole. Mt. S. I. 200. — **Z.** = *věno*, die Mitgift. Na Slov. Žena so a lom; Hoci so zobolom. Mt. S. i. 99. — **Z.** = *struma* (nemoc). Slov. Dbš. Obyč. 106.

Zobonosec, sce, m., rhynchites, brouk. Z. modrohlavý, r. caeruleocephalus, stejný, r. aequatus, březový, r. betulae, schwarzer Birkenstecher, jabloňový, r. bacchus, zlatý. r. auratus, malý, r. nanus, topolový, r. populi, der Pappelstecher, révový, r. betuleti, stahlblauer Rebenstecher, KP. V. 171., měděný, r. cupreus, der Pflaumenbohrer, rudozelený, r. aeneovireus, německý, r. germanicus, očkovaný, r. ophthalmicus. KP. Br. 280.—282. Z. kuželovitý, r. conicus, der Zweigabstecher, česnáčkový, r. alliariae, der Blattrippenstecher. Bmr. Živ. av. 165.—166. (160.—166.).

Zobonoska, y, f., brouk. Z. smrková bylobius pini. Vz Schd. II. 510., KP. III. 313., 314.

Zobor, a, m., vrch na Tatrách. Dvojhlavý Z. Phld. I. 1. 19. Nad vysokou Nitrou (510) vyzdvihuje sa báječný Z. (1842). Č. Čt. II. 362. Počul si, kto tam dole čas trávíš, usedavý hlas Zobora? Počuls plač temný tej našej slávy, stolice nášho národa, kde žila a kde i dokonala našich praotcov sloboda? Č. Čt. 161.

Zoborožec, žce, m. Z. veliký, buceros rhinoceros, pták tropický havranu podobný. Frč. 358., Schd. II. 451. — **Z.**, *brouk*. Mor. Brt.

Zobour, u, m., rhynchantera, die Hornanthere, rostl. Z. hrubokvětý, r. grandiflora. Vz Rstp. 567.

Zobouti, vz Zobouvati.

Zobouvati, *zobouti* = *všecky obouti*, alle beschuhen. — **koho**. Br. Vz Zobuť.

Zobraceti, el, en, ení, *zobrátiti*, alles umkehren, umwenden. — **co** = *spřevraceti*, umkehren, durch einander werfen, über u. unter sich kehren. Br. — **se (čím kde)**. Zmítáním lodi vše se v nás zobracelo. Har. Obrazy se zobracely, na se hleděť nedaly (sich abwenden). Sš. P. 3. — **se kam**. Spí všetko v tuhom spánku. Abraham práve včul na druhú stránku sa zobracal. Phld. III. 1. 35.

Zobrati = *zebrati*. Slov. Zobrati sa, že sa vráťa domov. Dbš. Sl. pov. I. 2. Zoberieš si (ty nabereš, dostaneš). Dbš. Obyč. 45.

Zobrátiti, vz Zobraceti.

Zobrazení, n., die bildliche Darstellung, Verbildlichung. Nz. Nový způsob z., neue Darstellungsweise. Dch. Z. způsobu vlády. Ntr. VI. 372. Z povrchu zemského: průmětem středovým či centralním, průmětem rovnoběžným či parallelním, odvinovávím: stejnoplatné či aequivalentní, stejnotvárné či conformní, orthomorfické či pravotvárné, zenitalní, hvězdovité, průmětné či projektivní, středozemské či gnomické (točnové či polarní, poledníkové či meridialní, obecné či horizontalní), obvodozemské či stereografické (točnové, rovníkové či aequatorealní, horizontalní), mimozemské, středové, rovnoběžné, Clarkeovo, Jamesovo, Parentovo, perimekoické, Lewryovo, De la Hireovo, perihalické, orthografické, americké, ekvipollentní, globularní, konvencionalní, mnohokuželové, polykonické, projektivní, stejnoznačné, vyrovnávací. Vz Stč. Zmp. 382., 387.—389., 398., 400., 402., 406., 410., 417., 422., 423., 444., 445., 455.

Zobrazený; *-en, a*, o, bildlich dargestellt. K úplnému seznání z-ho předmětu není třeba přirovnávati několik vyobrazení mezi sebou. Šnd. Náv. k rýs. 14. — **čím**. Pozorujme přímý kužel kruhový, zobrazený svými průměty. Ib. 18. — **kde**. Přístroj v obrazci 234. z-ný. ZČ.

Zobraziti, il, en, ení; *zobrazovati*, bildlich darstellen, figuriren, abbilden, phantasiren. (Dk. P. 154.). Z. průměty tělesa, předměty stavitelské a strojnické. Šnd. Náv. k rýsov. 1., 18. — **co kde**. Skály v temnomodrém zrcadle zobrazují své líce. Č. **Na** něčem se z. 1324. Z tadial' na Vršatca skalné zabehneme temä, tam zobrazím, čo sme boli, snad aj, čo budeme. Ppk. I. 187. Z. něco v duši. Kká. K sl. j. 209. V ní rydlem z-zil děje dánské. Čcb. Dg. 84. 231. Zrcadlo, v němžto se zobrazoval svět. Vlč. Tužb. 64. — **co čím**. Z-vati umělé nitro své sochou, kresbou, malbou. Vlč. Tužb. 65. Tím mělo býti zobrazeno poslání Krista s 12 učedníky. Ddk. VI. 170. Vkusné postavy apoštolů jsou příhodnými barvami zrakům určitěji zobrazeny. Sb. vel. III. 35. Jeho tváři sebe zobrazil a zvěčnil řezbář Heinrich. Sb. vel. III. 35. Což oltářním obrazem krásně zobrazila dovedná ruka řezbářova. Ib. I. 67. Zobraziti půdorysem, nárysem, bokorysem krychli, jehlanec tří-, pěti-, šestiboký; Z. krychle šikmým průmětem. Šnd. Náv. k rýs. 13., 16. Jeden díl tělesa zobrazíme nárysem, druhý díl průřezem. Ib. Činy a city národní nejsilněji dojímají nás, jsou-li vlastní řečí (mateřskou) z-ny. Exc.

Zobrazovací = *zobrazující*, darstellend. Z. měřictví, Nz., methoda, způsob. Stč. Zmp. 409., 432.

Zobrazování, n., die bildliche Darstellung. Z. průmětů na nákresně. Jrl. 16. Z. grafické. ZČ. 9. Z. povrchu zemského, vz Zobrazení. Průmětné z., projektivisches Darstellen; z. technických předmětův a modelů, hranolovitých a válcovitých těles, vazeb dřev a průřezu atd. Vz Šnd. Náv. k rýs. 2., 13., 19., 16.

Zobrazovati, vz Zobraziti.

Zobrazující, darstellend, deskriptiv. Vz Zobrazovací, Popisný. Z geometrie. Us. Z. bod, tečka, beschreibender Punkt.

Zobřeti, el, ení = *obrem se státi*, ein Riese werden.

Zobrikovati sa = *utrhnouti se, osopiti se?* Slov. — **na koho**. Vetrík sa z driemot strbnul a špatně sa zobrikoval na matku, že čo ho tak šklbe. Dbš. Sl. pov. IV. 10.

Zobřinati, ganz ab-, wegschneiden. — **co odkud čím**: stromek, haluz se stromku nožem. Na Ostrav. Tč.

Zobřiti, il, en, ení = *obrem učiniti*, riesenhaft machen, vergrössern. — **koho**. Koll.

Zobroditi, il, zen, ení, fortbilden.

Zobrostati, vz Zobrůsti.

Zobroubiti, il, en, ení, *zobrubovati*, vz Obroubiti. — **co**: náměstí (obejíti). Ehr. 10.

Zobrozování-se jazyka, die Fortbildung. Jg. Sloves. 1845. 5.

Zobrůsti, *zobrostati* (vz Růsti), von allen Seiten verwachsen. — **čím**: mechem. Phld. IV. 14.

Zobsýlati, vz Zobeslati.

Zobuditi, il, zen, ení (Slov. -děn, ění); *zobuzovati, zobuzuúti* = *vzbuditi*, wecken. Slov. — **koho, se, co**. Plk. Vylecela (vyletěla) holubička zo skaly, zobudzila čarné očka, co spaly. Sl. spv. VI. 220. Spala deva, spala málo, obraz jeden ju zobudil. Sldk 247. Keď som zore zaspau, zobudila si ma. Sl. ps. Šf. I. 113. Nůdza zobúdza, zobudila aj túto (ženu). Dbš. Sl. pov. IV. 36. Z. mrtvoly. Čjk. 38. Zobuď sa, zobuď! Btt. Sp. 117. Keď odvarime, potom ho zobudíme a nacbováme. Dbš. Obyč. 56. Nemám ja už milého, nemá ma kto zobudiť; Zobudí má, zobudí, keď on pójde z vohľadov. Sl. ps. 143. Já nemám frajera, kdože ma zobudzi? Koll. Zp. II. 381. Leží šuhaj za bumny, kdože ho tam zobudí? Príde daždík búrlivý, ten bo veru zobudí. Sb. sl. ps. II. 1. 69. — **kde**. Zobudil's ma v komorence na mej mäkej poscielence. Pc. sl. 225. — **kam**. Nůdza do roboty zobúdza. Hdž. Šlb. 22., Dbš. Obyč. 87. — **kdy**. V tom sa v brudi vzdych žialny zobudí. Kyt. 1876. 7. Jano, milý Jano, zobúdzaj v čas ráno podojiť kravičku, vybnať na rosičku. Phld. IV. 465. Cf. Sl. spv. V. 186. — **čím**. Vlci vytím pastierov zobúdzajú v košiare. Phld. III. 460. Hromovou hudbou zobuď naše rody, bo sa spasenie s tebou i jim rodí. Lipa 346. Z rána už od svitu v húšti na prútkoch sám vyeedáva, piesňou tvorstvo svojou lúhozňou zo ena zobúdza. Ppk. I. 167.

Zobuť = *vyzouti*, ausziehen. — **koho**. Pobití holi skoro všetci bez čižiem. Pechota jich zobula. Phld. II. 3. 146. Ostrožkami nečerkaj, ale zobuj čižmičky; zaves (zavěs) mundur nade mne a sam lehni popri mne. Sb. sl. ps. II. 1. 31. — Vz Zobouvati.

Zobutí, n. = *vyzutí*. Slov. Bern.

Zobutý = *vyzutý*. Slov. Bern.

Zobúvak, a, m. = *vyzouvák*. Slov. Bern.

Zobůvati = *zobouvati*. Slov. Bern.

Zobuznúť = *zobuditi*. — **koho**. Nezobuzni mater moju. Sl. ps. Sf. I. 124.

Zobuzovati, vz Zobuditi.

Zobyčajeni, n. = *zobyčejení*, die Einführung einer Gewohnbeit; die Abbringung, ausser Gewohnheit Setzung; die Entwöhnung einer Sache. Slov. Bern.

Zobyčajený = *zobyčejelý*, eingeführt durch die Gewohnbeit, entwöhnt. Slov. Bern.

Zobyčajeti = *zobyčejeti*. Slov. Bern.

Zobyčejelosť, *zobyčejilosť, zobyčejnělosť*, i, f, die Üblichkeit. D.

Zobyčejelý, *zobičejilý, zobyčejnělý*, üblich. Ta věc jest již z-lá. Berg. — Plác. — **komu**. Byl.

Zobyčejený; *-en, a, o* = *zobyčajený, zobyčejelý*. — **kde**. Berně se ukládaly prve nebývalé, potom v Čechách z-né. Dač. I. 84.

Zobyčejeti, *zobyčejněti*, ěl, něl, ení, není, üblich, alltäglich werden. — **kde**. Ač nkamenování u židů více zobyčejnělo. Sš. Sk. 142.

Zobyčejiti, il, en, ení; *zobyčejniti, zobyčejovati, zobyčejňovati* = *v obyčej uvésti*, zur Gewohnheit, üblich machen. — **co**. V. Z. si co = *v obyčej vzíti*, sich angewöhnen. Z. si ožralství. Štelc. — V., Koc. — **se** = *v obyčej vjíti*. V. — Jg.

Zobyčejnělý = *zobyčejelý*. Z. slova. Šf. Rozpr. Ib. Z. diminutiva. Koll. III. 292.

Zobyčejněti, vz Zobyčejeti.

Zobyčejnilosť, vz Zobyčejelosť.

Zobyčejnilý, vz Zobyčejelý.

Zobyčejniti, vz Zobyčejiti.

Zobyčejňovati, vz Zobyčejiti.

Zobyčejovati, vz Zobyčejiti.

Zobyduvati sa = *osupiti se?* Na Slov. — **na kobo**. Pýtala si od macochy, aby ju vypravila z domu, ako svedčí sa. Táto iba zobyduvala sa na ňu, že ako ju vypraviť? Dbš. Sl. pov. VI. 5.

Zobzerať sa, sich umsehen. Slov. A Katka sa zobzerala, na Janíčka zavolala. Sb. sl. ps. II. 1. 129. — **jak**. I zobzerá sa *okolo* skaly. Sldk. 11. Kováč sa dookola zobzerau. Dbš. Sl. pov. I. 48.

Zobživený; *-en, a, o*, wiederbelebt, erfrischt. Us. Šd.

Zobživiti, il, en, ení, *zobživovati*, wieder beleben, erfrischen. — **koho čím**. Šd.

Zobživnouti, vnul a vl, utí = *obživnouti*, wieder zum Leben kommen, sich erfrischen, beleben, wieder erwachen. — **kde kdy**. Zobživla při tom ve mně upomínka. Us. Šd.

Zoceleni, n., die Verstählung. Šp.

Zocelený; *-en, a, o*, verstäbIt.

Zoceleti, el, ení = *tvrdým jako ocel se státi*, zu Stahl werden. D.

Zocelití, il, en, eni; *zocelovati* = *v ocel obrátiti, stvrditi*, stählen, verstählen, härten wie Stahl. — co. D. Z. železo. Us. Tč.

Zocelovaný; *-án, a, o*, verstählt. Z. železo.

Zocelovatěti, ěl, ění = *zoceleti*. Šd.

Zocelovati, vz Zocelití.

Zocnet sa = *zasteskneuti se?* — **komu**. Zatvoreným v korabe Noemovom zverom zocnelo sa tak, že mnohým z nich od dlhej chvíle až rohy vyrástly, jako to pri hlúpych hlavách obyčajné. Zbr. Hry 35.

Zócný, *vzócný* = *vzácný*, selten, rar. Na Ostrav. Tč.

Zoctělosť, *zoctilosť*, i, f., die Versäuerung, Säure. Z. piva, vína. Zlob.

Zoctělý, *zoctilý*, zu Essig, sauer geworden. Z. víno. V. Pivo buď čisté, nezoctělé, ze sladu dobrého, vyležele. 16. stol. Šd.

Zoctění, n., *z zoctěti*, das Sauerwerden; *z zoctiti*, das Sauermachen.

Zoctěný; *-én, a, o*, sauer geworden; sauer gemacht. Bern.

Zoctěti, ěl, ění = *v ocet se obrátiti*, zu Essig werden. Víno zoctělo. Pr. měst., Har.

Zoctiti, il, ěn, ění; *zoctovati* = *v ocet obrátiti*, zu Essig, essigsauer machen. Us.

Zoctovatěti = *zoctěti*. Ros. Víno, pivo z-lo. Šp., Šd., Tč.

Zoctovati, vz Zoctiti.

Zočení, n., das Erblicken. Jaký to rozdíl mezi pouhým opsáním (popsáním) a mezi skutečným zočením staropohanských chrámů! Koll. III. 195.

Zočiti, il, en, ení = *zhlídnouti, spatřiti*, erblicken, sehen. — **co, koho**. St. skl., Dal., Rad. zv. Zočil jelena sličnosti neobyčejné. Ddk. II. 154. Jen co to zočili, dali se do hlasitého smíchu. Ntr. VI. 223. Keď však jeden vyhrabal zrno z mrvy a druhý tvrdil, že on ho zočil prvý, a chceli ho mať oba, vznikla medzi nima zloba. Zbr. Báj. Chlapec, ktorý prvý raz mravenište zočil, s otázkou k otcu, odkuď htba tá, priskočil. Zbr. Báj. 3. Tu král'a zočí *sa valit*. Hol. 155. Co jsi tuto zočil. Čch. Dg. 700. Kde čo zočil, všetko ulovil. Dhš. Sl. pov. I. 92. — **čeho**. Nahoru vystoupiv žíznících krajů zočil, šp. m.: *co* (kraje). Brt. — **co kde**. Tu Jaromír zočil **u** postele kus sýra. Ddk. II. 230. Dievča v blízku keď zočím, šabličkou z kutej oceli parádne si pokročím. Ppk. I. 62. Dúfal som vo chráme zočiť syna, abych sa s ním rozžehnal na veky. Zbr. Lžd. 37. — **jak**. Prv něž kdo do čeho vkročí, něch **se** (si) všecko *dobře* zočí (obhlídne). Na Ostrav. Tč. — **kdy**. Stráže rozestavené v čas ještě zočivše jízdné, brány zavřely. Ddk. II. 408. — **se** = *pučiti se, oka dostati*. — **se kde**. Byli dnové teplí, tak že se **na** vinicích zvočilo. V.

Zodběhnouti, hnu a hl, utí, *zodbíhati*, davon laufen, sich zurückziehen. — **odkud**. Rozl'até posavád najšír voda zrázu opadne a z pol' zodbhá i do svého sa výmola zavre. Hol. 96.

Zodejmouti, vz Zodjímati.

Zodhaliti = *všecky n. mnohé odhaliti*, aufdecken.

Zodhrabati, ganz wegkehren, wegrechen, wegscharren. — **co odkud**: seno od vody, hnůj *zpod* krav. Na Ostrav. Tč.

Zodiak, u, m. Vz Zvířetník.

Zodiakalní = *zvířetníkový*, Zodiakal-. Z. světlo. ŠŽ., Stč. Zmp. 22., 198. Z. světlo = slabá zář, která doprovází slunce jedině v rovině jeho rovníku do znamenité dálky. Vz S. N.

Zoditi, ději, ěl, én a ín, ění; *zodívati* = *obléci*, be-, ankleiden. — **koho**: čeleď. Jel. — **čím, več**.

Zodívati, vz Zoditi.

Zodjímati, *zodejmouti* = *vše odjíti*, alles, von allen wegnehmen. — **co komu**: larvu. Kom. — V., Apol. Hrdia sobě zodjímali (sáhali si na životy). Bdž. 178.

Zodjížděti, ěl, ění, davonfahren. Někteří preč zodjížděli. Dač. I. 255.

Zodkel, adv. = *zodkud*, woher. Na mor. Val. Vck.

Zodkládati, vz Zodložiti.

Zodkriepiti, il, en, ení = zakrpiti. Slov. Náboženských škriepok (hádek), ktoré vlastne Čechn z-pily a zakrpily. Hdž. Vet. 62.

Zodkrýti, *zodkrývati*, nach und nach alles aufdecken, *vše odkrýti*. Jel. — **co**: chýše něčí. Br. Všecky hrnce zodkrývai. Na Ostrav. Tč.

Zodkud = *odkud*. Na Zlínsku. Brt. Vz Zodkel. Král se vyptával, z. je. Z Rožnova. Kid. II. 133.

Zodlomiti, vorbrechen. Šm.

Zodložiti, *zodkládati*, alles wegiegen. Us.

Zodmúť, emporschnellen. Slov. Loos.

Zodmykaný; *-án, a, o*, geöffnet. Hejno ehrtů kvačí ze psineů z-ných. Kká. Td. 48.

Zodmykati = *vše odemknouti*, alles aufmachen. — **co komu**: všecky zámky a pokoje z. Zlob. Truhly z-kai. Šti. — **co kde**: zámky **u** dveří z. Us. Šd., Osv. VI. 871.

Zoduechtíti se, die Lust verlieren. Vz Chtíti. — **Z.** = *chuť ztratiti*. — **se komu čeho**. Zodnechtělo mi se toho. Kom.

Zodpořilý = *sporný*, strittig. Z. les. Roj.

Zodpořiti = *sporným učiniti*, strittig machen. — **co komu**: meze. Ros. — **se** = *sepříti se*, sich widersetzen. Ros.

Zodpověď, i, f., die Rechenschaft. Dch.

Zodpověděti, *zodpověditi*, povím, pověděl, děn, ění; *zodpovídati* = *odpověděti nač*, antworten, beantworten. — **co**, *správně: odpovídati k čemu, nač*. Vz Odpověděti a Brs. 274., Ht. Brs. 291., Pdg. I 138., Rs. — **co komu**: otázky. Vid. nov. — **zač** = *za to státi, práv býti*, verbürgen, verantworten. D. — **se z čeho** = sich worüber verantworten. My ze všeho se zodpovídáme Sych. *V tomto smyslu neříkáme dobře: zodpovídati co m.: zodpovídati zač, z čeho, spraviti se z čeho*. Jg. Pastýř musí se z ovec svých z., *lépe:* počet vydati. Brt. By se z-lí ze svého jednání. Sh. vel. III. 209. — **se komu**. Ty se mi zodpovíš, **lépe**: ty mi z toho odpovíš, se vyhradíš. Jg. — **se komu z čeho**: Bohu z činův. Ml. Cf. předcháze-

jící. — **se kdy**. Prosil o laskavosť, aby o jiném sjezdě mohl se z. Ddk. III. 282. — **kde**. Z. něco **před** svým svědomím. Hrts. — **odkud** Pokusíme se z. některé otázky z pramenů moravských. Ddk. IV. 292. — **jak**. Vše mi tu zodpovídej *pochopitelně*. Msn. Or. 136. To těžko z. Ddk. IV. 209. Otázku tu dostatečně z-dal. Ddk. III. 228. — **se čeho** On se toho (z toho) nezodpoví. U Rychn. Črk. — *Vz nahoře*.

Zodpovědnosť, i, f. die Verantwortlichkeit. Vz Zámluva. Z. na sebe vzíti, někomu uložiti. Kdo má dosť smělosti přijať z. Ntr VI. 145.

Zodpovědný; *-den, dna, o*, verantwortlich. D. Z. redaktor, dozorce, *lépe: odpovědný*. Vz toto.

Zodpovídání, n., die Beantwortung, Verantwortung. Někoho k z. předvolati. D. To z. na se přejmu. Sych. U nás k z. se dostaviti máte. Sych Umlkl, aby si z. uspořil. Sych. Z. otázky. Na mé z. Us. Mlti z. Dch. Působilo mu to nemilé z. Hš. Slov. 159. Vz Zodpověděti.

Zodrati = *sedrati*. Vz Sedrati, Zedrati. Slov.

Zodraziti, vz Zodrážeti.

Zodrážeti, el, en, ení, *zodraziti*, il, žen, ženi, alles abschlagen. — **co čím**. Všecky zámky kladivem zodrážel. — **se kde**. Jak se zde zevnitřní svět v zrcadle mé duše ukazoval a zodrážel. Koll. III.

Zodreti = *sedříti*. Slov. — **co**. Vezmi si ten dárok a zdráva ho zodri. Sb. sl. ps. II. 1. 75. Vz Sedříti, Sedrati.

Zodrhati, *zodrhnouti*, hnul a hl, ut, utí, *zodrhovati* = *docela drhati, přetřásati*, durchhecheln. — **co čím** Život jejich rozprávkami odrhavými, tak jako říkají, zosnují, zoodrhají a přesouší Bech.

Zodrhnouti, vz Zodrhati.

Zodrhovati, vz Zodrhati.

Zodroditi se, il, zen, ení, ausarten. — **kde več**. Tato láska k hudbě z-la se u Čechů již téměř v hudební nemoc. Koll. III. 291.

Zodsacovati. Vz Sácať (Séci). — **kam**. Nedajú sa predca **do** černých z. kaluží a vraziť do trasidla Čudáci. Hol. 290.

Zodstrčiti, il, en, ení, *zodstrkovati*, zurücksetzen. Šm.

Zodtínati = *vše odetnouti*, alles abhauen. — **co**. Kom.

Zodtrhati, *zodtrhovati* = *vše odtrhnouti*, alles abreissen. — **co komu**. Cyr. — **se komu**. Kom.

Zodtrhovati, vz Zodtrhati.

Zodtrieskati, alles nach u. nach wegschlagen. — **si co kde**. **Na** stavbe tej zodtrieskal sis rohy polmesiaca svojho, Imane. Hdž. Rkp.

Zoduřelý, vz Oduřelý. U Olom. Sd.

Zoduřeti, vz Oduřeti. U Olom. Sd.

Zodvážiti = *vážením srovnati*, abwägen. — **co čím**. Kamar.

Zodvětiti = *zodpovídati*. — **co komu jak**. Abychom si to náležite z. mohli. Slov. Hdž. Větín. 116.

Zodvihnúti = *zdvihnouti*, aufheben. Slov. — **co**. Zodvihne ešte raz hlavu a hovorí. Er. Sl. čít. 65. Janko skočil a z-hnul pero. Dbš. Sl. pov. I. 116. Menšie je od kopyta a zodvihne kylu žita (nácesta = kvasnice). Slov. Mt. S. I. 133. A keď ti on kľakne, zodvihne dva prsty, potom budeš vedieť, že je už tvoj istý. Sl. ps. 371. — **jak**. Zodvihol ho ako perce. Mt. S. I. 99. — **co komu kam**. Nasypali uhlia do jednoho hodného vreca a z-hli mu ho na plece. Dbš. Sl. pov. I. 137.

Zodvirati. — **co čím**: všecky zámky klíčem zodvíral, alles aufmachen. — Vz Zotvírati.

Zoea, krab. Vz Frč. 108.

Zôfať = *zoufati*.

Zoflancovati = *vyoflancovati*. Na již. Mor. Šd.

Zogan, a, m., zogon, *nadávka*. Slov. Mt. S. I. 116.

Zogaň, ě, m. = zogan. Dbš. Obyč. 44.

Zogon, u, m. = *vole*, der Kropf. Vtáky, čo zrno zobajú, opatrené sú zogony, kde sä im ten zob umäkuší prú, ieš by do žalúdka im prešiel. Hdž. Čít. 177. Cf. Zogan.

Zografský. Z. evangelium (evangelium zographense) = památka panonská psaná písmem hlaholským, již vydal písmem cyrillským V. Jagić. V Berlíně u Weidmanna 1879. Ppl. Gr. strb. 7.

Zognuek, nku, m. = *záhonek*. Slez. Brt. P. 150.

Zohabeti, el, ení = *zanechati*, verlassen. Slov. — **koho**. Miloval me za dva ročky i za dzeň a ceraz (teraz) me zarmucenu zohabel. Sl. ps. 64 A toho treceho (írajera) nezohablim. Sb. sl. ps. II. 1. 51.

Zohabiti, il, en, ení = *zabudnúti* Slov. Ssk. Vz předcház.

Zoháněti koho. Ten ji z-něl (honil ji ku práci)! U Dobrušky Vk.

Zohava, y, f., die Entstellung. (On dal) za všetkých božků svoju slávu medzi zločincov na zohavu. Hrb Rkp. V. H.

Zohavení, n., vz Zohaviti.

Zohavený; *-en, a, o*, entstellt, verstümmelt, verunstaltet, verunglimpft. Vz Zohaviti. Vzkříšení těla jeho z-ho. BR. II. 369. a. — **jak**. Všichni se děsili vidouce princesku na matěry zohavenou. Kld. I. 254. — **kde**: **na** těle. Ddk. II. 235.

Zohaviti, il, en, ení; *zohavovati* = *ohavným učiniti*, schänden, verschänden, verunstalten, verstümmeln, verhunzen, verhudeln, entstellen. — **abs**. Tři léta již leží, je všecka z-na, sám strup. Kld II. 138. — **co** (**komu**): tvář, obličej, D., tělo, Kram., něčí pověsť. V. — Br. — **čím**. Z. se břichem. Har, nepravostmi. Us. Co čím. Br. — **se nač**. Zohavil sa na pentličky = ukradl je. Na Zlínsku. Brt. Z-vil se na těch pár grošů (nestyděl se je vzíti). Mor. Tč. — **jak** Byl strašně zohaven. Us. Dch. — **se kde** Ty ohavo, ty se sám před světem zohavíš. Us. Šd

Zohavnouti = *ohavným se státi*, entstellt, garstig werden. Zlob.

Zohavovati, vz Zohaviti.

Zohbitěti = *ohbitým se státi*, gelenkig werden. — **čím**. Tím ruka zohbití. Sal.

Zohebnělý, gelenkig gemacht, geschmeidig. — **čím**: olejem. Posp.

Zohebněti, ěl, ění = *ohebným se státi*, gefügig werden. Techn.

Zohebovati, gelind, biegsam machen. — **co.** Rostl. III. b. 33.

Zohladiti, il, zen, ení; *zohlazovati* = *cele ohladiti*, ganz glätten, abglätten. — **co.** Č.

Zohlazovati, vz Zohladiti.

Zohledati, *zohledávati*, *zohledovati* = *cele ohlednouti*, alles besehen, untersuchen. — **co (komu):** záda (ztlouci, abprügeln). Us. Připla, kteréž's mi poslal, zohledal sem. Arch. II. 34. Také i rejstra svá zohledávali, nic v nich o tom dluhu nalezli jsú. NB. Tč. 69. — **kdy.** A *tu* že válční listově byli zohledováni, ale že nic nalezeno není. Arch. V. 398., Pal. Děj. V. 1. 243.

Zohněněti, ěl, ění = *zohnivěti*, glühend, feurig werden. C.

Zohněniti, il, ěn, ění = *zohniti*, *rozohniti*, glühend, heiss machen. Zohněněna výmluva tvá násilně. Ž. kap. 118. 140.

Zohniti, il, ěn, ění = *vzňititi*, entzünden. — **co proč:** lásku pro vlasť. Mus. — **koho.** Bk.

Zohnivělý, feurig gemacht, glühend. Zlob.

Zohnivěti, ěl, ění = *ohnivým se státi*, glühend werden. Zlob.

Zohnouti, vz Zohýbati.

Zohriať sa = *z* + *ohřáti se*, *zehřáti se*, sich erwärmen. Slov. — **koho, se.** Dovedťe mi švárne dievča, co ma (mě) budě zohrievať. Sl. ps. 334. Keď ti zima, poď sa zohriať. Dbš. Sl. pov. I. 8. — **kde.** Na obetnom zápale tom národu sa duchy slovenského, zimou skreblé, zohriali. Hdž. Rkp.

Zohrievadlo, a, n., der Bettwärmer, Wärmapparat. Slov. Loos.

Zohrieváreň, ě, f., das Treibhaus, Wärmhaus. Slov. Loos.

Zohrievati, vz Zahrivať, erwärmen. Slov. Loos.

Zohrievka, y, f., warmer Umschlag, die Bähung. Slov. Loos.

Zohůn, u, m. = *záhon*, das Beet. Ostrav. Tč.

Zohvězditi se, il, ěn, ěni, sternenhell werden. — **kde.** Až se mi v krbě z-dí. Němc.

Zohyb, u, m. = *sohýbání*. Do drnbej podčriedy rátajú sä plazúne, čo nemajú nôh, ale z-bom dlhého těla svojho sa pohybujú, teda plazia sä. Slov. Hdž. Čít. 182.

Zohýbaný; *-án*, *a*, *o*, an mehreren Stellen gebogen. — **jak.** Plech vlnitě z-ný. Us. Pdl. Trubice hadovitě z-ná. Kk.

Zohýbati, *zohnouti*, bnul, ut, utí, alles umbiegen. — **co.** Zohýbaly větry pláň. Kos. Olym. 1. 34. Kdo zohne oči (sklopí). Dbš. Obyč. 177. Večer se začne milý žobrák od zimy triasť a stenať a jajkať a zubami drkotať, tak že tieto tam dnu ani oka zohnúť nemobly. Dbš. Sl. pov. I. 84. Ukrčil sa, že bude spať; ale tu veru nemobol *celú noc* ani oka zohnúť, co tie deti neprestajne nepokoj robily. Mt. S. I. 65. — **se** = *sehnouti se*, sich neigen. Mor. Vck. Průtek se zohýbá, ist biegsam. Us. Šd. Konik sa zohýba, pod ťarchou spenený, a v strmeni sedí šnbajík omdlený. Ppk. I. 143. — **co čím:** ten drát rukou celý zohýbal. — **se kde.** (Družina) sa tam na poli při klasoch zohýna. Slav. 45.

Zohýnati se = *zohýbati se*.

Zohýrala, y, m., ein unfolgsamer, lässiger Mensch. U Olom. Šd.

Zohýralosť, i, f., die Unfolgsamkeit, Lässigkeit. U Olom. Šd.

Zohýralý (vz Ohýralý), unfolgsam, lässig. U Olom. Šd.

Zohýrati se, sich an etwas lässig machen. U Olom. Šd.

Zohyzdění, n., vz Zohyzditi.

Zohyzděný; *-ěn*, *a*, *o*, vz Zohyzditi. — **jak.** Lid pouze odzpěvoval Kyrie eleison, z-ně na Krleš. Ddk. IV. 282. — **čím:** kalem. Štnlc 1. 53.

Zohyzditi, il, ěn, ění; zohyzďovati = *zohaviti*, *zhanobiti*, *zšerediti*, hässlich machen, verhunzen, verunstalten, entstellen. V. — **co, koho.** Us. Hlavu svou z-la. BR. II. 563. b. — **koho, se čím:** šatem. Jg. Zohyzdě se jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou. Mus. 1880. 130. — **se komu.** On se nám zohyzdil (zoškliviI). Sych.

Zohyzdněti, ěl, ění = *ohyzdným se státi*, hässlich werden. D.

Zohyzďovati, vz Zohyzditi.

Zoch, a, m., os. jm. Šd.

Zochabělý, lappicht, schlapp. D.

Zochaběti, vz Ochabnouti.

Zochabiti, il, en, ení; *zochabovati* = *ochablým učiniti*, schlapp machen. — **co.** Rostl. — **Z.** = *zapomenouti*, *nechati*. Na Slov. Plk. Keď verbujú, budú brať! Dajú koňa i šaty, i klobúčik rohatý, a do ruky karabín, už ťa, milá, zachabím; zostaň, milá, komu chceš, už ty moja nebudeš. Mt. S. 1. 37., Sl. spv. III. 90. Vábil si mne, vábil, pokuds mne nezvábil a jak si mne zvábil, tak si mne zochabil. Koll. Zp. II. 238. (509). Už ťa ja, má milá, už ťa ja zochabím. Sb. sl. ps. II. 1. 120. -- **koho kde.** Zochabím ce (tě) na slobodze, jako tu rybečku v bystrej vodze. Sl. ps. 152.

Zochabnouti, bnul a bl, ntí = *ochablým se státi*, schlapp werden. Puch.

Zochabovati, vz Zochabiti.

Zochotněti = *ochotným se státi*, bereitwillig, willfährig werden. Us.

Zochotniti, *zochotňovati* = *ochotným učiniti*, bereitwillig, willfährig machen.

Zochotňovati, vz Zochotniti.

Zochromiti, il, en, ení, zochromovati = *chromým učiniti*, lähmen. — **koho.** Pr. měst.

Zochvěti, ěl, ěn, ění, zastr. = *povzbuditi*, wozu bewegen. Leg.

Zochviti, il, en, ení. — **se** = *zochvěti*, instaurari. Bibl.

Zoický z řeč. Z. či oživené útvary. Vz Stč. Zmp. 682.

Zoizit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 173.

Zoja (lioja), e, f. = *Živa*. *Nav* bola sídliskom dnšl nebobých, t. j. ktorě po smrti človeka následkom jeho cnostného a šlechetného života dostaly sa do neba, záležavšieho zo troch častí: *raju*, *neba* (v užšom smysle) a *navi*, z nichžto každá nachádzala sa na osobitnej hore. Na prvej hore bývaly duše narodiť sa majúcich l'udí pod dozorom *priadky*

(Parky) *Roje* a jej podriadených *Rojenic*, na drnhej hure bývali bohovia a s nimi priadka *Zoja* čili *Hoja (Živa)*; na tretej bývaly cnostné dnše zomrelých pnd doznrem priadky *Noje* čili *Nynvy* abo *Nyoly*. Paul. Tóth. Slov. hájesl. I. 49.

Zok, a, m. = *sok*. Gl. 387.

Zokalec = zákalec. Na Ostrav. Tč.

Zokcidentsllsovatl se, Sitten des Westlandes annehmen, sich im Westland heimisch machen. Pal. Děj. V. 2, 8

Zoklikovatl = *v okliky uvésti*, krümmen — **co**: řekn. Přid. k Cyr.

Zôkol = *vůkol*. Slov. Phld. III. 437. Sú z. otočení cudzími národy. Sl. let. III. 114

Zókolvókol. Tam štvoro hvezdnvavých uhl'ádať postav. Každá šest jasných rozkládá prez tela krídel, každá nad to plná aj z. i znútra je očí. Hnl. 84.

Zokor, a, m., aspalax zokor, krtomyš. Vz Frč. 388.

Zokrouhlení, n. = *zakrouhlení*, *zkrouhlení*, die Ahrundung, Arrondirnng. Nz.

Zokrouhlený; -*en, a, o*, abgerundet, arrondirt.

Zokrouhliti, il, en, ení = *okrouhliti*, runden, abrunden, arrondiren. — **co čím**: prkno hoblikem, pilou. Kružidlem z-lil to. BO. (Js. 44. 13.). — **co kam**. Veliké kotnuče **na** obraz z. (vykresliti). Exc. — Vz Zakrouhliti, Zkrouhliti.

Zol'a, y, f. Z. neočatá (nadávka ženským). Slov. Mt. S. I. 117., Dhš. Ohyč. 45.

Zolaz, u, m. = descensus. Sl. let. II 24. Vz Zolazina.

Zolazina, y, f. = *zolaz*. Sl. let. I. 217.

Zolejovatěti, öhlicht werden. Mandle zolejovatěly. Rost.

Zollty = *zálety*. Na z. ke galance choditi. U Místka. Škd.

Zollfrei. Die Gedanken sind z. Mysl cla nedává (neplatí). Prov. Ros.

Zolotnik, u, m., Solotnik, rus. váha $^{1}/_{3}$ lotn. Nz.

Zolověti, ěl, ění, zu Blei werden. Šm.

Zolovica, *žolvica*, e, f., die Schwester des Mannes. Slov. Ssk. Mužov hrat pre ženu je dever, mužova zestra pre ženu je zolvica (rns. zolovka). Phld. III. 2. 201., 3. 251. Nemáš svnkry, nemáš ani len zolvice. Phld. V. 58. Dle Šb. Dial. také u Opavy. Cf. γαλόως, Zelva, Želvica, Zolva.

Zolva, y, f. = *zolvica*. Slov. Ssk.

Zolvica, vz Zolovica.

Zomacati = *zomačkati*, ganz berühren, befühlen. — **koho čím kde**: kyjem po hřbetě. Na Ostrav. Tč.

Zomáčeti, el, ení = *vše omočiti*, alles eintauchen. — **co kde**: **ve** vodě.

Zomačkati, vz Zomacati.

Zomasta, *zámasta*, y, f., etwas zum Schmieren. Máslo k chlebu na z-stu. Na Ostrav. Tč.

Zomdleti, *zomdlievati*, ermatten; ohmächtig werden. — **abs**. Jaj! zkřikla mamička, sedlajte koníčka, jďte pre farára, zomdlieva Anička. Mt. S. I. 8. — **kde**. **Na** cestě zomdlel. Mor. Šd. — Vz *Zemdleti*

Zomejkati, vz Zomlytati.

Zomět, i, f. = *zámět*, die Schneewehe. Na Ostrav. Tč.

Zomílati = *vše omleti*, alles ma'len, abmahlen. — **co**: všecko zrní z. Jg.

Zomirati = *zmírati*. Vz Zemříti.

Zomitati, alles hewerfen. — **co**: celou zeď a. Us. — **koho s čím**. To mne s tím čert zomítal (čert mi nedal dobře dělati). Vz Zomýkati.

Zomlieť = *semleti*. — **jak**. Viezol raz do mlyna raž na chleba z. Slov. Dhš. Sl. pov. III. 37. Išiel som do mlýna: Co rohite? Či mi tu pšeničku zomeliete? Nezomeliem, pytla nemám. Sh. sl pies. II. 1. 73.

Zomreti = *zemříti*. Na Slov.

Zomretý = *zemřelý*. Slov. Tak sme tu oba ležali vystretí, já mrúci, on z-tý. Lipa II. 371.

Zomýkati = *navésti*, *ponoukati*, anspornen, verführen. — **koho s čím**. Čert mne s tím zomejkal! Mor. Knrz. Cf. Zomitati.

Zon, u, m. = *zadina*, *zadní obilí*, das Hintergetreide. Mám pět měřic viky a měřici toho zonn. Na mor. Val. Vck. — **Z.** = sonus, der Schall. Slov. Zátur.

Zona, y, f. = *pleva z konopí*, die Hanlspreu. Na vých. Mor. Brt. Z. = nedozralé, lehké proso; zkažené proso v kýstkách (klasích prosných). Na Hané. Bkř. Z. vůbec pleva, die Spreu. U Nezamysl. na Mor. Bkř. Cf. Zuna — **Z.**, z řec. = *zemský pás, pásmo podnebné*, die Zone. Nz. — **Z.**, y, m, osob. jm.

Zonačiti, il, en, ení; *zonačovati* = *zjinačiti*, ab-, verändern. Us. — **co**. Šd., Vck. — **co**. Ten všecko z-čil (přeměnil; pokazil). Na mor. Val. Vck. On mne z-čil = *pomluvil*, verleumden. Ti ho zonačili (v pranici poznamenali). U Vsetína. Vck. — **se (kdy)**. Jak se ten svět z-čil! Us. Zonačuje se (přetvařuje se), simuliren. Ten člověk po nemoci se zonačil. Us. Vck.

Zonačovati, vz Zonačiti.

Zondati, *zvondati*, *zundati* = *utahati*, *upachtiti*, *zemdliti*, abmatten, abmüden. — **koho čím**: chůzl. — **jak**. Z. koho do úmoru. Kyt. 1876. 47.

Zonek, nka, m., os. jm. Šd.

Zongor, a, m., os. jm. Šd.

Zongr, a, m., Angern, v Rakousích. Pal. Děj. V. 1. 305.

Zouknúť, knul a kl, ut, utí. — **co odkud**. Aj podkovaná strega, keď sa už dos (dosť) sem a tam nabehala a zadechčala, zonkla zo seba kantár (zmykla). Slov. Mt. S. I. 77.

Zooamelin, u, m. = některé škrobové látky v tělech zvířecích. Vz S. N.

Zoofyté, zoophyta, z řec.: ostenokožci, hlísty, mořští polypové, nálevníci. Vz S. N.

Zoofytolity, m. = zkameněliny zoofytů. S. N.

Zoogeografie, e, f., z řec. = rozšíření živočišstva na povrchu zemském. Vz Stč Zmp. 827.

Zoografie, e, f., z řec. = *popis zvířat*, *živočichopis*, Zoographie. Nz.

Zoochemie, e, f. = *lučba zvířecí*, nauka o ústrojných látkách těla zvířecího s ohledem na jich lučební vlastnosti a způsoby jich slončenin jakož i s ohledem na vliv jejich, kterýmž se proměna látek v těle zvířecím působí. S. N.

Zoolatrie, e, f., z řec. = klanění se zvířatům jako bohům.
Zoolity, m. = zkamenělé zbytky zvířat ve vrstvách zemských uložené. S. N.
Zoolog, a, m., z řec. = *znalec zoologie*, der Zoolog. Stč. Zmp. 689.
Zoologický, zoologisch. Z. zahrady, ve kterých se přechovávají k účelům vědeckým rozličné druhy zvířat domácích i cizích. Vz více v S. N. Ten kůň je z-ké vydání svého pána (má též vlastnosti jako pán). Šmi. ve Světz. 1881. 294
Zoologie, e, f., z řec. = jedna z věd přírodních, která se zanáší vědeckým zkoumáním veškeré zvířeny vůbec a jednotlivých zvířat zvlášť. Vz více v S. N. Z., nauka o zvířatech, zvěroznalství. Rk. Cf. Schd. II. 315.
Zooplast, a, m. = *výtvarce zvířat*.
Zootherapie, e, f. = *ošetřování, léčení zvířat*.
Zootomie, e, f., vz Anatomie.
Zopáčiti, il, en, ení = zobrátiti, umkehren, umstossen. Hdž. Rkp. — **co**. Všecko z-čil. Us. Hanka.
Zopáchati = *zapáchati*. — **čím**: jalovcem. Ler.
Zopak. Z. ruky = zpak ruky. Na již. Mor. Šd.
Zopálati = *vše opálati*, ausschwingen, durch Schwingen reinigen. Co se na jebo říčici dostane, umí z. Šd. — **co odkud**. plévy od pšenice z. Smrž. — **co komu** = *omluviti, pomlouvati*, durchhecheln. Kom.
Zopáliti, il, en, ení; *zopalovati* = *vše opáliti*, alles versengen. — **co**. Techn.
Zopanovice či *Čepanovice*, die Budějovice, Zoppanz, ves u Písečné na Mor. Pl.
Zopár = *s pár, několik*, einige. Práve som bola na tej slivke pred domom, chcela som vám k obedu z. ztriasť. Dbš. Sl. pov. I. 443. Nuž necb ešte priložia Maďari k nespravedlivosťam týmto z. podobných. Phld. III. 1. 71.
Zopasovati = *všecky opásati*, alles umgürten. — **koho čím**. Br.
Zopät sa = *vzpíti se*. Slov. Sivky zopäly sa a zabočily v ľavo. HVaj. BD. II. 148.
Zopatrna si počínati, vorsichtig. Us.
Zopiatý = *zepiatý*. Prosil zo z-týma rukama. Sb. sl. pies. II. 1. 140.
Zopičený; *-en, a*, o, verafft. Co z člověčenstva z-ho vyroste? Bdl.
Zopichati, stampfen. — **co kde**: ječmen **v** stupách. V. Nebude on jinakší, hy ho v stoupě zopichal. Mus. Blázna bys v stoupě zopichal, jiným nebude. Č. M. 20
Zopiti, *zopíjeti se*, sich betrinken. — **kdy**. Viece se (v neděli) zopijejí, nežli v jiné dni. GR.
Zopláchnouti, chnul a chl, ut, utí, abspülen. — **co**: nádobí. Us. Šd.
Zoplaniti, il, ěn, ění, *zoplanovati* = *oplanem učiniti*. Vz Oplan. Na Slov. Hrbň. Rkp V. H.
Zópiata, y, f. = *záplata*, der Lohn. Jaká robota, taká zópiata. Na Ostrav. Tč.
Zopodáľ = *opodál*. Tam z. jich kráľ zahlédne a dávných poznává krajanov. Hol. 70.
Zopovy, dle Dolany, Sopau, ves na Hlubčicku v Prus. Slez. Šd.
Zopozdilosť, i, f., die Verspätung.
Zopozdilý, verspätet.
Zoppo, v hud., it. = *kulhavě*. Mlt. 123. Vz tam více.
Zopravditi se, il, ěn, ění, *zopravdovati se*, sich bewahrheiten, zur Wahrheit werden. Vždycky jsme o tom pochybovali, ale včil se ho z-lo. Mor. Šd. — **kdy**. Slova ta vezdy při každých půtkách církve znova a znova se zopravďují. Sš. J. 200.
Zopravdu = *opravdu*. Slez. Šd.
Zopravdy = *opravdu*. U Opav. Pk.
Zopraviti, il, en, ení; *zopravovati*, *vše opraviti*, aus-, verbessern — **co**: zdi městské, Flav., lodi, rybníky. V. — **co komu**. Us — **co čím**. vino sirou. D. — Jg.
Zopříti, zopru, plel, en, ení = *opříti*, anstämmen, anlehnen. — **co**. Svoj dražiak lepšie zopre. Kyt. 1876. 25. (21.). — **se**, sich widersetzen. Plác.
Zopsiť sa = *zepsiti se, psem se státi*, ein Hund werden. Zapľuvala mu triraz do očú hovoriac: Bob daj si sa zopsil; Aby z-la se, ako ona jemu urobila. Dbš. Sl. pov. VI. 78, 82.
Zopsúť sa = *zepsouti, zepsovati, skaziti se*. Slov. Bolo, bolo, ale sa zapsulo. Mt. S. I. 104.
Zoptati se = *zeptati se*. Slov., mor.
Zopyr-us, a, m., známý Peršan za krále Daria Hystaspa. Vz více v S. N.
-zor, *ve složených*: pozor, názor, vzor, koř. *zr* (zříti). D.
Zor, u, m., obyč. *zvor*, n, m. = *zorání*, das Ackern. Kom. — **Z.** = *role, pole*, das Feld, der Acker. Luka ide až po zor. Na Mor. Laš. Brt Kdo svých zorů neobstará, od takého jenom vara. Tč. Ženo, sbirej do komory. Chľape, bieď na svoje zory. Tč. — **Z.** = *pohled, zření*, der Blick. Dravčí zor. Pbld. IV. 3. Jasný její zor periových přetéká mokem. Oml. Měsíčku, by bylo citného ti zoru. Nrd. Na bosta pne jiskrnatý zor; A jen časem vypiašený z. v malomocném zášti pod klobonku iemem kmitne; Snězte, co zde váš vidí zor; Hrdopyšný z.; Řád jesuitský má bystrý z. Ccb. L. k. 9., Mcb. 17., 23., 35., 99. — **Z.** = *mohutnosť, kterou zíráme nadsmyslné věci*. Kic.
Zoř, i, f., vz Zoře.
Zora, y, *zořice*, e, f., zastr. od zr — zříti. **Z.** = *ranní záře*, die Morgenröthe. Alx. V. v. 673. (HP. 17.), Rkk., Dal. Tak to? di zora, zořice. Hdk. C. 196. Staňme, bratia, staňme hore, ako Kriváň v rannej zore. S. ps. Ej, spodobaly sa mi tie líčka červené bielym mliečkom, zorou červenou barvené; Keď som chodil k Dore, sviecaly mi zore; teraz chodím k Anci, sviecajú mi oči. Sl. spv. I. 8., VI. 213. So zorou ráno vstávať. Čjk. 122. Už zora ligotala sa na východe, už deň blížil sa; Ranná z. bladorůžovým dychom východ barvila; Život náš, živutí žiara rannej zory po tisícvekej slavnej svitla noci. Lipa 323., 338., 346. Oči jasné ako zora, tvár biela ako ľalija,

a v nej dve ruže červené ako karmazln. Mt. S. I. 93. Bol to za párik: šubaj ako slnce a dievča ako zora! Dbš. Sl. pov. I. 429. Novobradskými už za horami zora bronieť započina. Sldk. 32. Hl'a, hl'a! vidlte? pólnočnú dúhu? jak sa puká zorou rána?; Nápis, jak z. bllskavá. Btt. Sp. 59., 69. Spi on už hluboko, oj, a z toho spanla neprehudl ho už zlatá z. rannia. Chlpk. Sp. 117. Všetko tenkrát jása v hujarej prlrode, všetko sa len tešl v raňajšej zore. Ppk. I. 50. V Nový Siget bijú hez ustania, hez ustania útoky naň rohia ode zory až do šerej noci. Č. Čt. I. 148. Kade sa nad Tatrou začne heleť zora, už bystrí valaši majú sa do hora. Zátur. Svetlo slaečnie volá sä rano zora, svit, večer žiara (zore zapálené, červánky), cez den jas, jag. Hdž. Clt. 151. V čas k ránu, keď požltkavým východom len slabá ešte zora hrala, vstal z loža celkom čnlý, zdravý; Vyšiel oheň na horu, na boru, vyšlo slnce za zoru, za zoru. Oheň horu svecuje, svecuje, slnko zoru znecuje, znecuje. Phld. IV. 6., 467. — *Zory*, pl. = *zora*. Slov. Na zorách = na úsvitě. D. A s tou švarnou družinou chodl on po horách pri slnci a mesiaci, pri hviezdach a zorách. Btt. Sp. 33. — **Z.**, časopis hospodářský v Pešti. Pokr. Pot. 296. — Vz **Zoře.**

Zoracl = *zářící*. Z. štít. Slov. Hol. 113.

Zorana, y, f., os. jm. Šh. Lit. I. 29.

Zoránl, n., das Durchpflügen, Durchackern. Us. Z. úhoru. Mus. 1880. 510.

Zoraný; *-rán, a, o,* durchgeackert, durchgepflügt. Vz Zorati. Z. země. Jel. Roll v nově zorané (novina). V. Orava, Orava, všecka si zoraná, orali ťa chlapci pri mesiačku v noci. Sh. sl. pies. II. 1. 135. V bot. = brázdičkaml hlubšími n. mělčejšími n. různosměrými opatřený. Rst 525. — **čím:** čelo vráskami zorané. Troj., Jel. Brázdou z-ný. Rst. 525. Branami hránia (vláčl) role pluhom najprú z-né. Hdž. Šlh. 32. Celou našou odmenou tie jazvy, ktorými zorané llca naše. Zbr. Lžd. 195.

Zorati (v obec. mluvě: *zvorati*), *zorávati* = *oráním zdělati*, pflügen, ackern, aufackern, hepflügen, durchackern, durchpflügen. — **co:** pole, Us., novinu (krojiti), V., úlehl. Dal. Kone napasciť, aj úhor zorať. Sl. ps. 37. Ach, milý Bože, což on tam zoře, nesě on koně štyry v sotoře. Brt. P. 146. Orie dievča s volkom jedným. Ešte brázdu nezorala, ej, mati na ňu zavolala: Ančúš, Ančúš, podže domu. Sl. spv. III. 94. Svú roli jsi zoral a ne jinú (coitus). BN. — **kdy.** Role, ješto dva voly za den z-ll. Bj. — **co komu.** Cestu mi zoral. Půh. 347. — **jak:** pole **po** jednom záhonku. Brt. P. 150. Zvoral jsem, tatlčku, ale málo, že se mně rádylko polámalo. Sš. P. 535. — **co kým:** pole voly. Er. P. 412.

Zorav, a, m. = *jeřáb*, der Kranich. V. Z. obecný, grus cynerea. Vz Frč. 347.

Zorava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zorávati, vz Zorati.

Zorba, y, f. (ze *zříti*), die Optik. Slov. Phld. II. 3. 99.

Zorbár, a, m., der Optiker. Slov. Ssk. Vz Zorba, Zorník.

Zoře (zastr. *zůře, zořie*), e, f., **zoř,** i, f. = *ranní záře, jitřenka,* na Slov. *zornička,* aurora, die Morgenröthe. Výb. I. 525., 1073. 19., 1106. 1., Dal., St. skl., Kat. Z. od zr (ve zřlti. Gb. Hl. 146.). Zořic, zuořie, aurora. Bibl. Ráno v zorzię. Ž wit. 45. 6. Za jutra u pravé zoře by Čech sám sedm na tej hoře. Dal. Jir. 7. *Zoře* brává se ve strčes. v pluralu. Gb. v Listech filol. IX. 299. Ty si skoval zorzie, fabricatus es auroram. Ž. klem. 73. 16. Zoři ukázal jejie miesto. BO. A jakž brzo vznide zoře. Kat. 866. Vzcházle jako zořie, quasi aurora. BO. Červánková z. Osv. VI. 595. Nebudem ja vlac vyzerať, či skoro vyndú zore. Mt. S. I. 29. Když zoře vzchodila, tu se panna narodila. Sv. Mař. v. 264. Hore, hore — už sú zore (vstávejte, už svltá)! Zátur. Zprostřechu hlas až před zoře. Alx. Slunce vzchodl v zoře. Alx. Jitřnl zoře. D. Vz Zohuditi. Jlž zuořie vzchodl. BO. Jako světlo zuořie, když slunce vzchodí, bez oblakóv se stkvl, a jako dštěm rodl se všeliké bylé z země. Bj. — **Z.**, zastar. a na Slov. = *dennice*, der Morgenstern. Troj. Ty jsi stvořil zorzyu. Ž. wit. 73. 16. — **Z.** = *večerní hudba vojenská*, der Zapfenstreich, rus. D. — Vz **Zora.**

Zorebný, optisch, zur Optik gehörig, die Optik betreffend. Šd. Vz Zorba.

Zorec, rce, m. = *zříč*, der Seher. Šd.

Zořeláč, e, m., echites, zastr. Rozk.

Zorena, y, f. = *kráva velmi červená* (připalistá). Mor. Brt.

Zořena, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 128., Phld. 170., 866.

Zorenka, y, f., zdrobnělé: zora. Žalostivá kukulienka, zasmej sa! Mrákavou krytá zorenka, zardej sa! Vaj. Tat. a mor. 18.

Zořešeni, n., die nussartige Veränderung. Rst. 525.

Zořešeti, el, enl, zur Nuss werden, nussartig sich verändern.

Zorganlsovaný; *-án, a,* o, organisirt. — **jak.** Společnosť ve stát z-ná. Kaizl. 130.

Zorganisovatl, organisiren. — **co (jak).** Sv. Prokop slovanské mnichy rozptýlené žijlcl z-val. Km. 1884.

Zorica, e, f. = *zornice*. Oj, vyďubaly orlici bielnškej kaňúri oka zornicu zoricu. Sldk. 231.

Zorič, e, m., os. jm. Šd.

Zořička, y, f. = *malá zora*. O pól noci pojdě, na zoričkách přijdě, ještě moju milú na postielce najdě. Sl. ps. Šf. II. 110. Mrkajte, mrkajte! mé milé mrkanie! mé milé tri večernie Zoričky, Krista pána sestričky! Idzte vy na mého milého, osúdenca opravdového, kehy on bol za horámi, za vodámi, za zelenými mrežámi: aby sa mohel cez tie hory preválať, cez tie vody preplávať, cez tie mreže prelámať a za mnou sa ponáhlať. Za mým menom, za mým telom, za mými šatámi, za mými patámi, za tým našlm všetkým domom (zaříkání). Slov. Phld. IV. 48.

Zorievať = *svítati*. Slov. Vz Zořiti.

Zořltl, il, en, enl, factitivum slovesa *zříti*, bewirken, dass etwas gesehen werde; factitivum slovesa *zráti*, zur Reife bringen. Cf. Szořiti a ilyr. uzoriti, maturare. Č. — **čím.**

Vel'kým okom zorím jasne. Slov. Zátur. — se. Zořiti se, Tag werden, tagen. Zoří se = zoře počíná svítiti. Na Slov. Už sä zorí, už sa zore (aurora est). Hdž. Čít. 133. Ešte sa len zorí, už k hore, do hory štyry duše honia turecké potvóry. Sl. spv. III. 111. Zorí sa Zora, dňa nového družica. Sldk. 588. Keď sa počalo zorievať, išiou som od neho. Koll. Zp. II. 319. Zorí sa zora, purpurovo blčí, Tatra hromami, more búron zhučí. Vaj. Tat. a mor. 168

Zorivosť, i, f. = *suřivosť*. Na Slov. Bern.

Zorivý = *suřivý*. Na Slov. Bern.

Zóřivý = *opravdový*, *přísný*, ernsthaft, Výb. I. 348., vážné mysli. Jir. Josef opět zóřivě (jiný rkp. *horlivě*) vzhledl na deset bratří; Postrašil je tvrdú řečí a zóřivú tváří hledě na ně. Živ. Josefa. Mus. 1862. 222., 225.

Zorka, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zorkovice, dle Budějovice, Zorkowitz, ves u Strakonic.

Zorky, pl., f. = *výzvědy*, *tajné ohledání*, *ozorky*, heimliche Kundschaft. Poslal ho na zorky (ozorky). Mor. Val. Vck.

Zorleti, el, ení = *orlem se státi*, ein Adler werden. — **kde**. Na orlím hnízdě i sova zorlí. Č. M. 324.

Zorně = *pozorně*, aufmerksam. Pl.

Zorné, ého, n., protiva věcného (Gegensatz des Realen), das Ideale. Klc.

Zornělý (von selbst) urbar geworden. Nz.

Zorněný; *-ěn*, *a*, *o*, urbar gemacht. Nz.

Zorněti, ěl, ění, urbar werden. Nz.

Zorní = *ranní*, *jitřní*, Morgen-. Z. jasnosť, Troj., světlosť, St. skl., záře. Zlob. Z. hvězda, Troj., Alx. BM. v. 29. (HP. 81.), užovka, coluber aurora, die Augenschlange. Sl. les. Od vzchoda zorního (ab ascensu aurorae), pokaž nevyjdú hvězdy. BO.

Zornice, e, f. = *zřítelnice*, *zornička*. Us. Šd. — **Z.** = *zornička*, *jitřenka hvězda*. Ta jasná hviezda, čo ju vídame hned ráno na východe, hned večer na západe. Keď ju vídime ráno, voláme ju zornicou, keď ju vidíme večer, voláme ju večernicou. Hdž. Čít. 150. Ukoristil i Turkyňu, pravú krásavicu, dcéru hega tureckého, krásnu sťa zornicu. Ppk. I. 122. Nuž nemáme bohatierov? A čo tá svätica? Ona skvie sa nám z blankytu sťa ranná zornica. Ppk. I. 224. — Vz *Zornička*.

Zornička, y, f. = *zornice*, *zřítelnice*, *panenka*, die Pupille. Z. mimostředná, corectopia; zúžení z-ky, myosis, corestenoma, utvoření z-ky, coremorphosis, ektopie z-ky, corectopia, rozšíření z-ky, mydriasis. Schb., Nz. lk. — **Z.** = *zornice*, *hvězda*, *jitřenka*, der Morgenstern. Vysoko z., nad kostelem hvězda. Sl. ps. 28. Večerná z. mihotala sa už na západe ponáhlajúc sa za ligotným slncom. Lipa 299. Z. na obzore ligoce sa mu maličká. Kyt. 1876. 30. — **Z.** = *ranní záře*, *zoře*, die Morgenröthe. Než zornička vyjde. Němc. Už prvá z. vychodí. Dbš. Obyč. 54. Vydriapala sa teda na jeden vysoký strom a tam čakala z-ku. Dbš. Sl. pov. I. 51.

Zorničkový, pupillaris, Pupillar-. Z. blána. Nz. lk.

Zorničný = *od zornice*, Morgenröthe-. Keď žiara z-čná na horách zasvieti, rozlúčime sa s nášmi hviezdami. Syt. Táb. 46.

Zorník, a, m., der Optiker. Cf. Zorbár.

Zorniti, il, ěn, ění, urbar machen. — **co**: zemi (ornou učiniti). Nz.

Zornka, y, f., zornia, rostl. vikvovitá. Rostl. I. 230. a.

Zorný, Gesichts-, Seh-. Z. pole, prostor, das Gesichtsfeld, osa, úhel. Nz., ZČ. I. 31., Stč. Zem. 102., Dk. P. 59., Mj., Jrl. 402., 426. Z. paprsek, der Sehstrahl. Jrl. 422. Z. pole dalekohledu. ZČ. Z. pole čočky. Mj. 280. Z. sklo. Wld. Z. skla (skleněná kukátka, Glasaugen, Schaugläser) zasazena jsou do přední stěny kotlu varního, aby vařič viděl do vnitřku kotlu. KP. V. 109. Z. přímka, der Gesichtsstrahl. — **Z.** = *od zory*, Morgenröthe-. Z. ruměnec. Kyt. 1876. 8. Tam teda pokľaknuv na pobožných stále sa meškal modlitbách, dokavád zorná nevychádzala žiara. Hol. 9. Láska nebeská je vetrík juhu, duše sú strunky srieborné, rám tých strún pekná večnosti dúha, blesky strún, blesky sú zorné. Sldk. 345. — **Z.** = *názorný*, *zračný*, *zračitý*, anschaulich. Nz.

Zoroaster, a, m. = *mudrc v staré Persii*, asi 600 r. př. Kr. Vz více v S. N.

Zorolub, a, m., os. jm. V tom ražnú Z. strelu do Privinovca zamíri. Hol. 148.

Zořovka, y, f. Z. bolehlavitá, pumpava, erodium cicutarium, schierlingsblätteriger Reiherschnabel, rostl. Vz Kk. 241.

Zorožarie, f., die Gluth der Morgenröthe. Jasajúce sa v z. jasnej. Lipa. 345.

Zorvák, u, m., čes. tanec. Škd. exc.

Zosaditi, vz Zosázeti.

Zosáknouti, knul a kl, ut, utí, *zosákati* = *cele osáknouti*, hängen bleiben. Vz Osákati, Osáklý. — **kde**. Aby jie věčně ze statku, kterýž jest při nie zosákl, nenapomínali. Zap. měst. 1451.

Zosázeti, el, en, ení; *zosazovati*, *zossaditi*, il, zen, ení = *osaditi*, alles besetzen. — **co čím**: města svým lidem. Br. — **co, se kde**. Ptolomeus zosazoval vojska na stráži v každém městě. Br. Zossazovali se (vohli obydli) v té zemi. Plac., Plk. Hojně zástupy do říše přijav v rozdílných je krajinách z-díl. Pal. Děj. I. 66 Slované velmi časně v krajinách těch se zosazovali. Šf. II. 431.

Zosazovati, vz Zosázeti.

Zosinavěti = *zesinavěti*, blau werden. — **komu**. Tak ma uštipla, že mi až z-lo rameno. Zbr. Hry 46.

Zoskutečniti, il, ěn, ění, *zoskutečňovati* = *uskutečniti*, bewerkstelligen. — **co**. Ros.

Zoslaběti, ěl, ění, schwach werden.

Zoslabiti, il, en, ení, schwach machen, schwächen.

Zoslabnutý = *zesláblý*, schwach geworden. Slov. Phld. III. 358.

Zoslovanštiti = *zeslovanštiti*, slavisiren. Slov. — **koho**. Sehä ale ani za mak z. nechcejú. Phld. II. 3. 88.

Zoslovatěti ěl, ěn, ení = *zhloupěti*, ein Esel, dumm werden. D.

Zosmeronásobiti, verachtfachen. — co.
Zosmožka, y, f. = *zásmažka*, die Einbrenn. Na Ostrav. Tč.
Zosmrdeť sa = *zasmradnouti*. Vodám žitla nedá z. sa. Sldk. Mart. 18. Keby nie vietor, nuž by toto povetria, čo nám je tak treba na dýchanja a žitia, sä zasmrdelo a zbnilo by. Hdž. Čit. 154.
Zosňať = *sníti, sejmouti*, berabnehmen. Slov. — **koho odkud**. Na skutku dal pán Janka z kochu dolu z. Dbš. Sl. pov. IV. 52. Taký je, ako by bo z kríža zosňal (utrápený, po nemoci). Zátur.
Zosňatý, *zosniatý* = *sňatý*, berabgenommen. Vz Zosňať. Na Slov. Na nieh zl'údu zosňaté bodil on refazy. Btt. Sp. 142.
Zosniatý, vz Zosňatý.
Zosnímnúť = *sníti*. Vz Zosňať. Slov. Zosnimte povrazok. Dbš. Sl. pov. I. 176.
Zosnování, n., vz Zosnovati.
Zosnovaný; -*án*, *a*, *o*, vz Zosnovati. — **jak**. Soustava od kněží do podrobna z-ná. Lpř. Děj. I. 18. Dobře, chytře, obratně z-ný plán. Us. Pdl., Posp. — **kde**. Vzpourou v Čechách se strany Filippa z-nou viděl se přinucena opustiti Otu. Ddk. V. 29. — **odkud**. To se stalo částečným z Moravy z-ným pobouřením v Čechách. Ddk. V. 31. — **proti komu**. Užitečnosť slídicích psů seznali jsme při spiknutí z-ném proti Soběslavovi I. r. 1130. Ddk. IV. 229.
Zosnovati, *sosnovati* = *splésti, zkartiti*, weben, zusammenweben; zusammenspinnen, aukarten, anzetteln. — **co z čeho**. Sal. — **co**: řeč dlúhů (sosnovati). Troj. 195. b. Něco zlého z. (splésti, učiniti). D. Z. spiknutí. Šp. Sám tu vraždu z-val Msn. Or. 65. — **co kde (čím)** Všecko na světě my svů moci zosnujem. Tkad. Dřív než jsem proslov v mozku z-val, již bru jsem započal. Shakesp. Tč. — **kdy**. Před několika roky z-val Ondřej II. manželský sňatek mezi Beloii a Marii. Ddk. V. 122. Nespokojenci z-li hned na počátku r. 1240. povstání. Ddk. V. 269. — **jak**. Zlé činy, jež jsem tajně z-val, na jiné svezu těžkým břemenem. Shakesp. Tč. — **co na koho, proti komu**, anlegen, anzetteln. Us Tč. — Cf. Zosnovaný.
Zosnutí, n. = *zesnutí*. Oltár z. blaž. p. Marie. Sl. let. I. 126.
Zosobášiti se s kým, sich vermählen. Hneď sa aj z la s ním. Dbš. Sl. pov. I. 229.
Zosobeni. *zosobování*, n, die Personifikation. Vz Prosopopeia. Nz., Sš. I. 83., 84.
Zosobenina, y, f, die Personifikation. Lpř.
Zosobený; -*en*, *a*, *o*, personificirt. Ústa z-ně spravedlnosti. Sš. I. 109.
Zosobiti, il, en, ení; *zosobovati*, sich etwas zueignen, sich anmassen. — **si co** (přivlastniti). Větší díl země sobě zosobili. V. — Plk. Chtice vladařství sobě z. Dač. I. 31. Z. si koho = *ochočiti, osedlati*. U Kvasin. — **kdy**. Po letech potomci týchž poručníkuov sami sobě ten statek zosobili dědičně. Dač. I. 118. — **jak**. Filippus z-bil si *moci* svou království portugalské. Dač. I. 154. Vz předcház. — **Z.**, personificiren. Vz Zosobeni. Nz. Město Kafarnaum se tu z-bnje. Sš. L. 62.

Zosoblivíti, il, en, ení, *zosoblivovati* = *osoblivým učiniti*, individualisiren? Rostl. I. 160.
Zosobna = *osobně*, persönlich. **Jak** se nám všechněm a jednomu každému z. cbovati sluší. Kom. Pán starejší a vážený z. **Zátur.** Vinš I. 29. Vieme my, že každý z. túžite, aby vaše dieťa k banbe vám nebolo. **Zátur.** Vinš I. 35.
Zosobněni, n. = *zosobení*, die Personifizirung. Jg., Tf. Slovo Rarach jest z. zlé moci přirodní. Ddk. I. 283. Věčný žid není nic jiného než z. celého židovského národu. Tč. exc. Představujeme-li si nějakou věc jako osobu, povstává personifikaci či z. kn př. Závisť šilbavá. Hš. Si. 141.
Zosobněný; -*én*, *a*, *o* = *zosobený*. Z-ně pojmy. Lpř. Děj. I. 23. Ústa z-né či zosobené spravedlnosti. Sš. I. 109. Duše je dech z-ný; Paraboia je jádrem svým vždy personifikaci, jelikož v ní jednající jen z-né pojmy jsou. Hš. Sl. 80., 142. — **kde**. V první jizbě zosobněno a představeno jest bohosiovi. Koll. IV. 79.
Zosobněti, ěl, ění, personificirt werden. — **kde**. V němž (ve zvolání tom) hlas ten z-bněl. Sš. J. 28.
Zosobnilý = *o sobě*, *o samotě jsoucí*, einsam. Z. řeka. Krok.
Zosobniti, il, ěn, ění; *sosobňovati* = *o sobě postaviti, od jiných odděliti*, vereinzein, individualisiren Jg. = **Z.** = *vystaviti v osobě*, vorstellen, personificiren. — **koho**, co. Č. A hřích co krále nějakého zosobňuje. Sš. I. 77. Obrazivosť lidu vše téměř z-la. Hš. Sl. 94. Tma se z-bňuje jako nějaká vrahyně. Sš. J. 206. — **kde**. V starých bozích brahma prý se z-bňoval. Lpř. Děj. I. 21. Již v starém zákoně nejednou zosobováno slovo boží; **Na** druhém místě hřích se zosobňuje; Tudy se písmo tu zosobňuje. Sš. J. 12., 148, III. 41.
Zosobování, n., die Personificirung. Vz Zosobeni. Prosopopoeia: zvěčnění či z. představ. Hš. Sl. 78.
Zosožiti, il, en, ení = *zužitkovati*, verwerthen. Slov. — **co proč**. Poznaj otravnie huby, kríky, rasty i škodné bmyzy, vody a marasti. Sbieraj si múdrosť, aby ich kynožiť, abo pre Boba a i'udí zosožiť. Hrbš. Rkp. Sp. st. D. — **jak**. Starý Sloven pro Kristovu spásu verno dušu svoju zúbožil, aby z marných dejin všebo času na věčnosť ju slavnu zozožil. Hdž. Rkp.
Zóstalý, übrig geblieben; festhestimmt, festgesetzt. Čas a rok mezi nimi z-lý. Vš. Jir. 289.
Zóstání, n., das Verbleiben, die Bestimmung. To viem, že žádným z-niem zemským, náiezem obecním žádným to změněno nenie. Vš. Jir. 429.
Zóstanu, zastr., vz Zůstati, Zůstaviti.
Zostarati se = *zestarati se*. Slov. Umreť chce, čo sa zostará. Sldk. 310. Necb sa radšej zostará ako vrba, ako bych ju dala za dákeho chudřasa. Chlpk. Dram. I. 21. Už sa nevládze (starý Perun) držať vo stremeni, slabne rameno, duch sa zastarieva. Vaj. Tat. a mor. 112.

Zostareť = *zestařeti*, alt werden. Slov. Vel'mi zostarel. Klčk. Zb. III. 117.

Zóstati, vz Zůstati.

Zóstatky, pl., m. = *ostatky*. Svaté z. Hol. 204.

Zóstávati, vz Zůstati.

Zóstavení, n. = *sůstavení*. Slov. Bern.

Zóstavený = *zůstavený*. Slov. Bern.

Zóstaviti = *sůstaviti*. Slov. Bern. Nevidel jsem spravedlného, by byl zóstaven. Št. Kn. š. 29. — **co**: tele (odstaviti). U Místka. Mtl.

Zóstavovati, vz Zóstaviti.

Zostejnení, n., die Angleichung. Slov. Ssk.

Zoster, stra, m., mys v Attice.

Zostěra, y, f. = *zástěra* mužská, die Mannsschürze. Chlopi majú z-ry, rohy kasanky (kasanky). Na Ostrav. Tč. — **Z.** = *mořská tráva*, das Seegras. Slov. Někde površie morské a najbližšie vrstvy hlbin jeho pokrýva hrubá plsť morskej trávy (pod učeným menom *zostera* známej). Č. Čt. II. 316.

Zostouzeti se s kým. Vz Zostuditi.

Zostra, *z ostra*, scharf. Z. do něčeho se pustiti. Šá. Z. koně kovati, na někoho mluviti. Us. Tč. Ně tak panimamo z., budu jo (já) vaša něvěsta. Sš. P. 462.

Zostrašeně = *zestrašeně*, *ustrašeně*, erschrocken. Slov. Zatriasla sa a z. pozrela vôkol seba. Phld. IV. 196.

Zostrašiti, il, en, ení, *zostrašovati*, abschrecken, erschrecken. — **se koho.** Učeš pekne tvoje vlasy, že sa ťa kôň nezostraší. Slov. Zátur. (Sláv. 14.).

Zostřelý = *ostrý*, scharf, geschärft. Protestací z. 1684.

Zostřený; *-en, a, o*. vz Zostřiti. V botan. = zakončitý. Z. louh, angeschärfte Aescher. Šp. — **čím.** Vězení postem, samovazbou z-né. Us.

Zostřeti, el, ení = *ostrým se státi*, scharf werden. Hej, orličatá! ztvrdly vám zobáky, podrástly hrká, pazúry zostrely. Syt. Táb. 194.

Zostřiti, il, en, ení; *zostřovati*, *zostřívati* = *zaostřiti*, *přiostřiti*, *naostřiti*, schärfen, zuschärfen; *zvětšiti*, *ztužiti*, verschärfen. V. — **co**: nůž, D., kosu, Us., zákon, Kom., mužnosť vojska. Háj. Z. pec (vhoditi do ní otep suchého roští neho tříštěk, když je málo vytopena a již se péci má). U Kr. Hrad. Kšť. Z. (zrychliti) kroky. Vrch. Čelo své proti němu zhlrá, nos zostřuje. BR. II. 22. b. Částice ta zostřuje otázku. Šš. L. 177. Z. zrak. Vrch. Myth. I. 206. Prežehnať sa, z. zrak, vysúkať rukávy, plece k pleeu! bo deň tu — potný, no deň slávy! Phld. III. 476. — **kdy.** Kosmas zostřil jenom výrazy **při** líčení německé církve v Čechách. Km. 1884. — **co odkud.** Z múdrých řeči zostřiť vtip tvůj. Na mor. Tč. — **co komu**: trest, pokutu. Kom. — **co čím.** Příhodami lidé sobě rozum zostřují. Boč. Z. zákon proti něčemu novým opatřením. Lpř. Děj. I. 213. Tím zostřují se protivy společenské. Kaizl. 85. V rukou drživají práva městská i zřízení zemská, aby sobě jimi proti jiným jazyky zostřovali. Jir. Ves. č. 381. Přílišnosť lidské nepravosti právo milostivé přiesnosti zostřie. Vš. Jir. 289. — **co kde.** Schopnosť k cítění krásy, již všelikým způsobem bysme u sebe chovati a zostřovati měli. Koll. III. 319. — **se.** Vítr se zostřil. Us.

Zostřěhati co = *ostříhati*. Zžk. 16.

Zostřívati, vz Zostřiti.

Zostrojený; *-en, a, o*, geschmückt. Pro tebja idú koče zostrojené. Sš. P. 148.

Zostřovati, vz Zostřiti.

Zostuditi, il, zen, ení, *zostouzeti*, in Verschmach bringen, brandmarken, auf den Pranger stellen, Schande anthun, zu Schanden bringen, verleiden, blamiren. — **koho, se.** Tím se od strupů očistí a vrátí je na tu osobu, co jej z-la (která mu ostudu, strupy přičarovala). Kld. II. 328. — **čím.** Tváře ohavnými důlky z-la. Us. — **se s kým.** Nerád bych se s ním zostudil (zostouzel). Us. Dch. — **koho kde.** Z-dil jej v očích všech známých. Us. Pdl.

Zostúpiti, il, ení = *sestoupiti*, herabsteigen. Sviašteník prežehnal jich a náhle zostúpil dolů. Slov. Lipa 253.

Zostuzení, n., vz Zostuditi. Z. protivníka. Mus. 1880. 487. Ženská, která takového prostředku k z. mužského užila, pokládala se za čarodějnici. Kld. II. 328.

Zošedivelý = *sešidivělý*. Z. kabát. Zátur.

Zošediveti, el, ení = *sešediněti*. Slov.

Zošialeť, thöricht werden. Slov. Phld. IV. 212.

Zošialiť sa = *ošiditi se*. Z-lil si sa. Mt. S. I. 117., Dbš. Obyč. 44.

Zoškaredětí, él, ění = *oškaredětí*. Ros.

Zoškliv ělý, ekelhaft, hässlich geworden. Gnid.

Zoškliveni, n., der Ekel. Hojnosť plodí z. Exc. Z. osoby něčí. Mus. 1880. 160. Býti na z., zum Ekel werden. Dch. Náklonnosť proměnila se na z. stavu. Koll. IV. 116.

Zoškliveny; *-en, a*, o, vz Zoškliviti. Z. soused. Sf. II. 473.

Zošklivěti, ěl, ění = *ošklivým se státi*, hässlich, ekelhaft, verächtlich werden. Us.

Zoškliviti, il, en, ení; *zošklivovati* = *ošklivým učiniti*, verekeln, widern; *chuť, lásku, žádosť odníti*, verleiden, ekelhaft machen, Abscheu erregen, verächtlich machen; *osočiti*, in Ungnade bringen, verhasst machen; *se komu* = *v ošklivosť přijíti*, *nechutným se státi*, zum Ekel, ekelhaft werden. Jg. — **co komu**: sobě jídlo. V. Z. si co. Kom. Zošklivila si ho sobě. Záv. Z. lidu knihu. 1585. Aby Krista i s učením jeho sobě z-li. BR. II. 38. a. Taktéž se nám některé poměry představ z-ví. Hš. Sl. 152. Z-vil si zpátečnictví, držel se pokrokn. Hš. Sl. 136. Kdyby tě v tvém kožichu viděl, všecko by si z-vil. Němc. I. 156. Jak chlípnosť miluješ, i sebe i tvé dobré skutky Bohu zošklivuješ. Slov. Tč. Z-lo se mu živobytí tak hříšné. Kld. I. 285. Je osvítil a farizee jim z-vil. BR. II. 71. Rodičové chtějíce dítkam opilství z., opojily své otroky. Koll. IV 132. — **kde.** U poddaných nás zoškliviti chtěli. Pal. Děj. V. 2. 470. — **se nad kým.** Tu sa až sám nad sebou zoškliviI, taký otrhaný vyzeral. Dbš. Sl. pov.

I. 167. — **někoho kde (u někoho)** n. **někomu** = *osočiti.* Ros. — **se komu (čím)** = *v ošklivost přijíti.* Svět se mu zošklivil. Sych. Zošklivil se mu svou štěbetností. Sych. — Ros. — **s inft.** Brzo já jim v této naší zemi škoditi zůškliviím (zoškliviím). Háj.

Zoškrdovati = *oškrdem skřesati.* — **co:** mlýnský kámen. Us. Šd.

Zoškrečati = *skřečeti?* Slov. Tu je nemáš, choď ďalej! z-čali čerti. Dbš. Sl. pov. ii. 20., Sb. sl. pies. II. 1. 142.

Zoškvarený; *-en, a, o* = *seškvrklý.* Slov. Jako z. remeň. Dbš. Sl. pov. i. 35.

Zošmariť, il, en, ení = *shoditi,* abwerfen. Slov. — **co.** Z-ril mech (shodil s ramen). Dbš. Sl. pov. I. 183.

Zošmiknúť sa = *vylézti,* herauskriechen Slov. — **odkud.** A on ien čupel, kým čupeí za tou pecou; až raz z-koí sa z kúta a doma ani nevedeli, kam sa podel. Mt. S. 1. 53. Ráno ešte za tmy zošmiknul sa žobrák z lavičky a poheral sa preč. Dhš. Sl. pov. 1. 84.

Zošpulený; *-en, a, o,* verzerrt. Slov. Ssk.

Zoštipkovati, flicken. — **co kde:** boty **na** prstech. Na Ostrav. Tč.

Zoštúredenie, n. O rychle provedenom z. tohoto (tabora). P. Tóth. Trenč. M. 114

Zošústnúť sa = *sešoustnouti se, slézti.* — **odkud.** Ráno sa prvý prebudil, z lavičky zošústol, poďakoval sa za nocľah a poberal sa pryč. Dhš. Sl. pov. I. 81.

Zotáčeti, vz Zotočiti.

Zotať = *stíti, utíti,* abhauen, niederhauen. Slov. — **co.** Zoťali brezu. Sl. pov. Šf. 1. 104. Zotnem borovičku, preložím lavičku Sl. ps. 190. Chrápe, akoby ho boli zoťali. Mt. S. i. 105. Dám vám z. hlavy. Ppk. 1. 195.

Zoťati, n. = *stětí.* Slov. Bern. Ta ma (dej), mamko, ta ma, kde ja budem sama, kdeby mi svokruša nerozkazúvala. Ani ma ta nedaj, kde sú dvoja hratia, akohys' ma dnía katom na zoťatia. Sb. sl. pies. ii. 1. 60.

Zoťatý = *sťatý.* Slov. Plakali chlapci i dievčata, že je ta hreza zoťata. Sl. ps. Šf. I. 105. Zoťaté mladé stromky ihličnaté volajú sa *pavúzy,* listnaté stromky zoťaté, keď sú trochu dlhšie, volajú sa *rázgy.* Slov. Hdž. Čít. 192.

Zotava, y, f., die Erholung. Letní z., die Sommerfrische. Dch.

Zotavěiec, ice, m., der Rekonvalescent. Šm.

Zotavení, n., die Erholung. Vz Zotava. Dk. P. 124.

Zotavený; *-en, a, o,* erholt, erfrischt.

Zotaviti, il, en, ení; *sotavovati* = *travou znova obrostiti,* begrasen; *posíliti,* stärken, emporhelfen; **se** = *novou travou obrůsti,* sich frisch begrasen; *posilniti se, okřáti,* zu Kräften kommen, sich aufraffen, sich erholen, zu sich kommen. Jg. — **co, koho.** Pěkný podzim zotavuje louky (tráva zase roste). Jg. Samokupčení ho zotavilo. Sych. Z. nemocného. D. O již zotav svoji mdlobu. Šš. Bs. 63. Z. své tělo. Mus. 1880. 156. — **se kde.** V zlatom blesku tvojich očí ľáj môj **sa** zotaví. Sl. ps. **Na** tom mojom hrobe v každej jara dobe zotaví sa, zbujnie trávniček zelený. Phld IV. 28. Z. se v hospodářství, v živnosti (sebrati se). Zlob. Neboť se zotaví pastviska na poušti. Br. — **se kdy: po** nemoci. Vz *Z. se kde.* — **se čím:** obchodem, Sych., procházkou. Ml. Tú maličkosťú som ho zotavil. Na Ostrav. Tč. — **se z čeho:** z choroby, Mus. 1880. 243., z nemoci, Dch., Tč., z pohromy. Osv. i. 526. — **se.** A keď v práci telom duchom vystaneme, zase sa sem hore z. prijdeme. Zátur. My sme vyšli sem do hory, aby sme sa zotavili. Zátur. — **se čeho.** Lidé se těch všech škod dobře z-li. Arch. I. 8.

Zotavujicnosť, i, f., die Erholung. Mus. II. 440.

Zotázati, befragen, untersuchen. — **jak.** Takoví lidé i skrze trápení (torturu) zotázáni bývají. Sl. let. 1. 298.

Zotevřiti, vz Zotvírati.

Zotěžkati, *zotěžkovati,* **co kde: v** ruce, in der Hand etwas abwägen. Us. Tč.

Zotínati, vz Setnouti. Bern.

Zotíti, vz Setnouti. Bern.

Zotnúť, vz Setnouti. Slov. Tč.

Zotočiti, il, en, ení, *zotáčeti,* el, en, ení = *vše otočiti,* alles umdrehen. — **co:** vlasy. Troj. Všecky je zotáčel. Jg.

Zotrapčelý, *zotrapčilý* = *kdo zotrapčel, se zotrapčil, otrapou se stal.* Ty děti son z-lé. Us. u Dobrušky. Vk.

Zotrenie, n. = *setření,* die Verwischung. Sľubujúc, že k z niu svojej viny vynajde spôsob. Sl. let. ii. 64.

Zotřepati se z čeho: z piev, z prachu, sich abschütteln. Us. Tč.

Zotreť = *setříti.* Na Slov. Keď som sa prebudila, moje líčka mokré, volala som milého, že *mi jich* on zotre. Sl. spv. IV. 131.

Zotřimati, *zotřímávati* = *držeti, zachovávati.* — **co.** Trebas ve dne, trebas v noci slub budem zatrímávať. Koll. Zp. ii. 448. — **co ke komu.** Sčírosť, vernosť mého srdce ku tebe zotrimujem. Koll. Zp. II. 448.

Zotřískati = *zoráženi,* abschlagen. — **co kdy odkud.** Vítr v noci zotřískal **se** stromů všecko ovoce. Mor. Šd.

Zotříti = *otříti, setříti,* abwischen. — **co odkud.** Aie mi nezotre s oka slzu mutnú. Exc. Oj, drahá moja, sestra spanilá, zotri slzy z hviezdných očí. Sldk. 300. — **čím.** Zotierala hy ich hodbavným ručníkom. Sl. ps. Šf. 1. 72.

Zotročelý, sklavisch geworden. Dch.

Zotročení, n., die Knechtung. Kká. K sl. j. 138.

Zotročenosť, i, f. = *stav zotročeného,* die Sklaverei.

Zotročený; *-en, a, o,* geknechtet.

Zotročilec, ice, m., der Sklave, Knecht. Tč.

Zotročilosť, i, f. = *zotročilého vlastnosť,* der Sklavensinn. Z. ducha, duchová. Sš. J. 251., i. 114.

Zotročilý = *otrokem učiněný,* zum Sklaven geworden, sklavisch. Gníd. 23., Ntr. VI. 15. Z. ruka, Kká. K sl. j. 170., človék. Tč. Národ náš není povahy z-lé. Tč. exc.

Zotročitel, e, m., der Sklavenmacher. Koll. Zn. 324., Koll. III. 180.

Zotročiti, il, en, ení, *zotročovati*, zum Sklaven machen, knechten. — **co, koho, se.** Us. Naše skladba nikdy myšlénku nezotročuje. Kmp. Č. 159 Dohán, opium, káva, vodka všetky rody zotročujú. Hrbň. Jsk. Ducha nic nezotročí. Čjk. 131. Škoda toho člověka, že se tak z-čil (se zahodil). U Kr. Hrad. Kšť. — **čím.** Zotročila ho svými vnadami. Vražhou (vz Vražba, 1.) hviezdných očí všetko z-čí. Č. Čt. II. 99.

Zotročování, n., die Knechtung. Tyranské z. národů neněmeckých. Sb. vel. III. 109.

Zotvírati, *zotevříti* = *vše otevříti*, alles, ganz aufmachen. — **co (kde).** Zotvíral všecka okna v domě. Us. Z. všecky zámky. Háj. Poklady své zotvírej. Štule. I. 114. Je *zde* všecko zotvíráno. Us. Zámky na truhlách mi z-li. NB. Tč. 118. Zvony samy zvonily, dyž Marii viděly, dveře se zotvíraly. Sš. P. 739.

Zoubcovatý = *zoubci opatřený*, zackig, geschweift. Z. ohruha, rouška. Us.

Zoubec, hce, m., ein Zacken. Z. zední, die Mauerzinke. Dch.

Zoubeček, vz Zub.

Zoubek, bku, m. = *malý zub*, ein Zähnchen. Vz Zub. — **Z.**, *co zubu podobno*, der Zacken. Šp., Kšá. Zoubky = *cípy vyšívané*. Rjšk. Ten srp je samý zoubek. Us. Z spodní (na pilníku), der Unterhieb. Šp. — *Zoubky pána Krista* = *ledenec*, der Hornklee. Us. Telecí z., ervum hirsutum, die Kornwicke. **Z.**, něm. Solopisk, dvůr u Tábora. PL. — *Zoubek*, bka, m., os. jm. Z. Frant., ředitel měšť. škol na Smíchově, nar. v Kostelci nad Orl. $^{6}/_{12}$. 1832. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 225., Šb. H. l. 310., S. N. Z. Vil. z Zdětína. Vz Žer. Záp. II. 192. Z. Ond. Tf. Odp. 266. Z. kanovník 1515. Vz Sbn. 763. Z. Jan a Mat. Vz Blk. Ktsk. 1092., 1037. — Z. z Bilenberka. Vz S. N. Z. Jan, slov. spisov. † 1825. Vz Jg. H. l. 656.

Zoubkatý, *zoubkovatý*, *zoubkovitý* = *zoubky mající*, gezähnt, schartig, zackig, gezackt. Z. kolo, Sedl., pilník. Plk.

Zoubkovaný; *-án, a, o* = *drobnými zoubky opatřený*, gezähnelt, Jg. gezähnt. Vz Zoubkatý. Rst. 525. Z. list, zeď, die Zackenmauer, Nz., kraj, Šp., cimbuří, NA. I. 46., křídla motýlí, tykadla, Stu. I. 12, 7., pokraj krovek, hřebenitě z-ný. Kk. Br. 5., 34.

Zoubkovati, zackig machen, zähneln, schlingeln (při šití prádla). Šp., Kšá. — **co:** košili.

Zoubkovatý = *zoubkatý*, zackig. Nz. lk.

Zoubkovitý, vz Zoubkatý. List s okrajem z-tým. Us. Šd.

Zoufajlčnosť, i, f. (*lépe: zoufalosť*. Jg.). Ros.

Zoufajlčný (*lépe: zoufalý*. Jg.). Ros.

Zoufal, a, m., os. jm. Us. Šd.

Zoufalá, é, f. Z. Anna. Vz Blk. Kfsk. 1165.

Zoufale, hoffnungslos, verzweifelt. Z. si v nebezpečenství počínati. Br. Z. se brániti, se vzchopiti, volati. Us. Pdl., Šmb. S. II. 163.

Zoufalec, lce, m. = *zoufalý člověk* a) *beznadějný* (Jg., Háj.), ein Hoffnungsloser, Verzweifelter, der Verzweifler, b) *na všecko odvážný*, ein tollkühner, verwegener, verruchter Mensch. Br., Lom., Kká. Útěchy prázdný z. Němc. I. 156. Kteří hřešivše milosrdenstvie nehledají, ti naděje nemají a ti zvláště slovú z-ci; Z-cóv nechá v zúfalství, neb se nechtie káti. Hus III. 158., II. 355.

Zoufálek, lka, m., ein Muthwilliger. Ros.

Zoufalení, n., vz Zoufaliti.

Zoufalice, e, f. = *žena zoufalá, doskočná, smilná*, eine Verwegene, Verruchte. Ros.

Zoufaliti, il, ení = *zoufale si počínati*, muthwillig sein, treiben. Ros.

Zoufalivosť, i, f. = *zoufalosť*, die Verzweiflung. Mus. II. a. 24.

Zoufalivý = *zoufalý*, verzweifelt, desperat. Krok I. d. 9.

Zoufalkyně, ě, f., die Verzweiflerin. D.

Zoufalosť, i, f., **zoufalství**, *zoufalstvo*, a, n. = *stav zoufajícího*; úplné pozbytí vší důvěry k Bohu, die Verzweiflung. Jg., MP. 84. Z-ství = nedostatek aneb odmítnutí všeliké důvěry v Boha. Pkt. Z. jest konečné hříechu nekánie, tak že člověk konečně neželé hříechóv; K z-stvie jí vedeš; Ale z-stvie je přemáhá, že nemohú pokorně žádati, aby jim bylo dáno. Hus II. 355., 99., 248. V zoufalosť upadnouti nad něčím. Chmel. Z-losť. Kom. Zoufalství. V. V z. něco učiniti. Vz Zoufalec. Z-ství světoborné. Ntr. VI. 251. Mě z-ství žralo. Kká. Td. 301. — *Z-losť* = *nezbednosť*, der Muthwille, die Ruchlosigkeit. V.

Zoufalství, n., vz Zoufalosť.

Zoufalstvo, a, n., vz Zoufalosť. Zaplakali a hlasom zúfalstva zavolali. Sldk. 197.

Zoufalý (zastr. *zúfalý*), od zoufal = *který zoufal, bez naděje jest*, verzagt, verzweifelt, desperat. V. Aniž jest kto tak zúfalý, aby chtěl komu bezděky svědčiti. Vš. Jir. 358. Z-lým nenávisť života vytočiti nesnadno jest. Jel. Z. boj, odpor, Lpř. Děj. I. 41., 77., stav, Šmb. S. II. 280., udatnosť, Lpř., hlas, smích, Us., mysl, pláč, zápas. Vrch. Umři z-lý, verzweifle und stirb! Dch. Byla z-lá pouhým na to pomyšlením. Hrts. Pokánie jest pecnec, jehož zúfalí nejedí. Hus II. 111. — **Z.** = *všetečný, ošemetný, zlý*, muthwillig, ausgelassen; ruchlos, verzweifelt. Zoufalými a nepodařilými dětmi jich dobře trestati může. V. Z. všetečnosť. V. Byli bezbožni a z. Br. Z. mládež. Peyt. Z. lotřík. Dač. I. 157.

Zoufání, n., die Verzweiflung, Verzagung. V. V z. nad něčím upadnouti. Chmel. Z. k vysvobozenie. Hus I. 22.

Zoufanlivě, *zoufánlivě* = *zoufale*. Ros.

Zoufanlivec, vce, m. = zoufalec. Bern.

Zoufanlivosť, *zoufánlivosť*, i, f. = *zoufalosť*, die Verzweiflung. Ros. Z. neulevi žádného sůžení; Z. v sůžení bývá k obtížení. Na Slov. Tč.

Zoufanlivý, *zoufánlivý* = *zoufalý*, verzweifelt. Ros. V žáduém nešťasti nebuď z-vý. Slov. Tč.

Zoufati (zastr. a na Slov. *zúfati*), *zufávati* = *naději pouštěti*, die Hoffnung aufgeben, verzweifeln. — **abs.** Kdo příliš doufá, často zoufá. Berg. Srdce jen nezoufej, ale v Boha doufej. Slez. Tč., Šd. Nezúfajme;

čo nás a kde čaká, tajemstvo je pre človeka. Zbr. Báj. 9. Núdzu máme, ale nezúfame. Hdž. Šlb. 22. Zle mi je, brat. No, my všetci nádejeme sa, ty tiež nezúfaj. Phld. IV. 527. Nezúfaj nikdy, šuhajko mladý, oko tvoje nech nesmúti. Cjk. 32. Neslušl žádnému z. D., Lb. Žádný neduh nemá zoufán býti (pass.). Vš. — **kdy**: v neštěstí. Vz Neštěstí. Ml., Sokol. V štěstí doufej, v neštěstí nezoufej. Prov. Tč., Bž. V bidě nezoufej, v Boha doufej. Mudr. 12. — **nad čím, nad kým.** Ojlř, St. skl., Lk. Z. nad milostí božl. D., Mž. 18. Zúfal by nad tak velikú studnicí milosrdenství? Hus i. 295. — **o čem.** Jel., Cbč. 383. O vysvobození svém z. musejí. Vrat. 175. O jejie zdravie zúfali. GR. O nižádném nemáme z., dokud božie hovění vede ku pokánie. Hus II. 271. Z. o odpuštění hříchů, V., o nemocném. Ml. — **sobě.** Sych. — **se čeho, koho**: Boha. — **proč** Pokušením kto chtie z., kteréž buď, zlo činie. Hus I. 377. Protož neznfávej nižádný pro hřiechy. Chč. 613., Št. Kn. š. 30. — **do koho.** Přepustil Hospodin nemoc na to dietě i zúfáno jest do něho (pochybovalo se o něm, desperatus est). Bj.

Zouhar, a, m., osob. jm.

Zoujímati, šp. m.: *zaujímati*, vz toto. Šr., Brs. 275.

Zoul, u, m., z něm. Sohle, z lat. solum (půda) = *půda šachty, štreky.* Am. *Lépe: žula, spod, podlaha.* Z. štoly. Vys. — **Z.**, a, m., os. jm. Arch. II. 365.

Zoumatek, tka, m., os. jm. Šd.

Zoumyslně atd., vz Zúmyslně atd.

Zouplna, vz Zúplna.

Zourek, rka, m., os. jm. Mus. 1880. 372. Z. Mart., děkau a spisov. 1735. Vz Jg. H. l. 656., Jir. Ruk. 350.

Zoustně = *ústně.* Mus. 1880. 558.

Zouti, zuji, zuj, zul, zut, zutí; *zouvati, zouvávati.* Vz Bítí (strany časování). *Z.* = *svléci z obuvu,* ausziehen (Schuhe, Strümpfe, Stiefel); *se,* sich ausziehen. — **komu co.** boty, střevice, punčochy. Není hoden, aby mu střevice zul (aby mu vody podal). V. — se. Kos. — **se, koho z čeho**: z bot, ze střevíců. Us. Z ostýchavosti se zuj, pevně na svém blahu stůj. Shakesp. Tč. Náš věk se z vaší zůstalosti zonvá. Čch. Mch. 7. Což z práva svého budem zhola zuti. Kká. Td. 206.

Zouvač, e, m. = *zuvač,* der Auszieher der Fussbekleidung. Dch., Jg. Z. = pomocník lazebnický, der Badediener. NB. Tč. 179., Světoz. 1881. č. 10. Chce-li z. naříkánie žalobníkova nevinen a prázden býti, má nevinu svú dvěma prsty na kříži od sebe odvésti; Mně jest vědomo, že ty tři zlaté jsú v tobolce byly a z-čovi dány schovati, ale neviem, vratil-li zase čili nic; Proti tomu z. odpírá řka: Dal mi schovati i ovšem šaty a tobolku a řekl mi: Opaš na sě, jsúť tam haléře. NB. Tč. 179.

Zouvadlo, *zuvadlo*, a, n., *zouvák, zuvák,* u, m. = *náčiní k zouvání bot,* der Stiefelzieher, Stiefelknecht. D.

Zouvák, vz Zouvadlo.

Zouvalka, y, f., Zouwalka, mlýn u Slavkova. PL.

Zouvati, vz Zouti.

Zouzati = *hučeti, šeptati,* sausen, lispeln. Kon. — *Z. se* = *pomalu se pošinovati.* Upevni podpinku, ať se nezouzá. Us. U Kral. Hrad. Kšf.

Zouzeti, el, ení = *hučeti, šeptati.* V. Vz Zouzati.

Zoužel, e, m. a f. Vz Žížala. U Olom. Sd.

Zoužiti, vz Zúžiti.

Zověi, iho, m. = *zvúč, kdo zve,* der Einlader. Plk.

Zovdověti, ěl, ění = *ovdověti,* eine Witwe werden. Šd.

Zověděti, ěl, ění, erfahren. Jak sa zovieš? Slov. Kyt. 1876. 19.

Zověnka, y, f., rostlina, amaryllis. Rostl. Vz Zovnice.

Zovieraf, vz Zovreť.

Zovitka, y, f. = padlá ženština. U Místka. Škd. Vz Závitka.

Zovňajšek, ška, m. = zevnějšek. Slov. Phld. III. 3. 215.

Zovnice, e, f., amaryllis, die Amaryllis, rostl. Z. nejsličnějši, a. formosissima, zlomocná, a. belladonna. Vz Rstp. 1532., Kk. 131., Jhlč., Zověnka, Odb. path. a tber. III. 833.

Zovnicovitý. Z. rostliny, amaryllideae. Vz Rstp. 1528.

Zovňútorne = zevniterně. Slov. Šd. Národ z. roztrhaný a rozdrobený. Lipa 282.

Zovňútorný = *zevniterný.* Slov. Šd., Ssk.

Zovoceněti, ěl, ění, zur Frucht werden. — **kde.** Květ na stromě z-cněl. Sd.

Zovreť, *zovierati* = *sevříti,* aufwallen. — **kde.** V malom brnci cbytro (rychle) zovre, kleine Töpfe laufen bald über. Zátur. — **abs.** Keď to vino počne zovierať. Dbš. Sl. pov. I. 559.

Zovroubiti, il, en, ení, vz Vroubiti. — **co.** Rty z-bil úsměvek lihý. Pokr. Z hor 5.

Zovrubný = zevrubný. Slov.

Zovu, vz Zváti.

Zoysec, sce, m., nerost křemau, der Zoisit, Kalpepidot. Miner. 472.

Zoyska, y, f., zoysia, tráva ječmenovitá. Rostl. I. 265. b.

Zozbierať sa = *sebrati, podebrati se,* schwürig werden. Nezapuchne ti rána ani nezozbiera sa. Dbš. Obyč. 112.

Zozdobiti, il, en, ení, auszieren. Šm.

Zozimiť sa, sich erkälten. Slov. Ssk.

Zoznati, *zoznávati* = *seznati, seznávati.* — **koho.** Pes psa zozná. Slez. Op. týd. 1885. č. 21. Pred súdom vyzpytovaný zoznává zločin spáchaný. Č. Čt. I. 271.

Zozvati, zastr. = *sezvati,* berufen, einladen. St. skl. III. 27.

Zožabiti sa = *zežabiti se, státi se žabou,* zu Frosch werden. Ale ty neber nič, dievka moje, z-la by si sa. Dbš. Sl. pov. III. 5.

Zožati = *sežati.* Vz Sežiti. Slov.

Zožatý = *sežatý.* Vz toto. Slov. Sl. spv. I. 39.

Zožehati = *rozpalovati?* Ďábel poče srdce té dievky ve zlém myšlenie z. Pass. 833.

Zožinok, nku, m. — *sežinek.* Slov. Vz Sežinek.

Zožírati, vz Zožrati.

Zožrati, *zožierati* = *sežrati*. Vz toto. Slov Dbš., Zbr. Báj. (dod.) 24., Zbr. Lžd. 109.

Zožuchanina, y, f. = *odřenina, odrhlina*. Slov. Z-ny zodratím povstalé. Sl. let. I. 28

Zožúžoliť = *na žúžol popáliti*. Slov. Žiža lebo žížava páli polená a zožúžolí je, popáli je na žúžol. Hdž. Šlb. 8.

Zp, skupenina nevyslovitelná, vyslovuje se tedy: *sp:* zpěv — spěv. Vz Souhláska. Ht.

Zpaběrkovati, vz Zpaběrovati. — **co**: sady. Us.

Zpaběrovati = *paběrováním sebrati*, nachlesen, Nachlese halten. — **co**: ovoce. Us. — **koho kde**. Těch pak, kteří utíkali, zpaběrovali po cestách 5000 mužů. Br.

Zpáčiti *(spátčiti)*, il, en, ení; *spačovati zpět obrátiti*, zurück-, umwenden, rückgängig machen; **se** = *zpět jíti*, zurückgehen, zurücktreten, sich zurückwenden; *zpěčiti se, zpěčovati se*, sich weigern, widersetzen, sich entgegenstellen. Jg. — **co, koho**: kroky, sich zurückziehen. Alex. fab. Chtěli jsme jíti, ale déšť nás spáčil. Us. — **se**. Byť se žádný nezpáčil (nepochyhoval, neustoupil). Kanc. sv. Štěp. Koupil louku, dal na ni závdanek a potom se zpáčil (smlouvě nedostál, od smlouvy n. koupě odstoupil). Us. Šd., Kd., Pk. Kdo se spáčí, musí platit. Us. Šd. L'nd sä zpätčil. Phld. IV. 432. — **odkud**. Odtud mnozí se zpátčili a již s ním nechodili. Sš. J. 116. Mladý L. zvlčil se a z učení se zpáčil. Ehr. 56. — **kam**. Zpáčil se k podohojím (přidal se k nim). Mus. 1880. 256. Hříšník se zpáčil do hříchů. Mor. Knrz. — **koho, se v čem (kde)**. Někoho v běhu, v útoku z. (zpět zahnati), D., v úmyslu (s úmyslu sraziti). Plod se v matce spáčil (obrátil). Zloh., Lk. — **se komu**. Koll. Zp. II. 331.

Zpáčnice, e, f. = *zpáteční voda*, das Stauwasser. A jestližeby ten rybník, co ... zatopil z-cí. 1486. Pokudžby z. nepřekážela lovení. 1490. Z. d. op.

Zpád, zastr., *lépe: spád.*

Zpadati, vz Zpadnouti.

Zpadělati, pfuschend nachahmen. — **co**. Us. Mor. Tč.

Zpadlý = spadlý.

Zpadnouti, *lépe: spadnouti*. Vz toto.

Zpáchati = *učiniti, provésti, dopustiti se*, verüben, verwirken, thun, begehen. — **co**: hřích, krádež, vraždu, nešlechetnosť, háseň (špatnou). — **co komu jak proč**. Soldáti manželce pražského měštěnína násilí mocně zpáchali. Dač. I. 191. Přiznali se k tomu, že ten mord z úplatku zpáchali. Dač. I. 191.

Zpachna = *najednou*. Us. u Kvasin.

Zpacholkovati, Jem. knechten. Šm.

Zpachtěný; *-ěn, a*, o, erschöpft. Hlk. S. I. 12.

Zpachtiti, il, ěn, ění, abrackern, erschöpfen. — **koho čím**: těžkou prací. Us. Tč.

Zpajznouti, znul a zl, ut, utí = *kradmo vzíti*. Brt., Pokr.

Zpak = *zpět*. Slov. Šuhajíčku, prchni zpak. Pokr. Z hor. 41. — Zbr. Báj. 13.

Zpakostiti, il, štěn, ění, verderben. U Olom. Šd.

Zpakostněti, ěl, ění = *stvrdnouti*, verhärten. Sal. 193. 33.

Zpakovati = *v pak, v nájem dáti* (zpachtovati), verpachten. — **co**: pole u Bolesl.

Zpakrukou = *opakom rukou; páka ruky je protivná strana dlane na ruke* (vrch ruky, dorsum). Phld. III. 476. Iba raz z. dokola zatočí, už siedmym lapajom stĺpkom stoja oči. Btt. Sp. 13. Vz násl.

Zpakruky = *zpakrukou*. Udrem ťa z. = od ruky t. j. tak, jak ruka prosto od mojeho těla zaletí, aniž bych se zaháněl, tak že ti to přijde neočekávaně. Mor. Bičom plesknúť z. (zahnať bičom poza seba, alebo od seba na pravú stranu. Zátur., Šd. Nalej že mi z., opijem sa. Zátur. Len jedna krivul'ka, čo z. švihla, čarovnú mu žilku v opasku prestrihla. Btt. Sp. 13.

Zpaky! volá se na ohaře, má-li jíti zpět. Šp.

Zpála, vz Spála.

Zpáliti, vz Spáliti.

Zpamätati sa = *zpamatovati se*, zur Besinnung kommen. Až se zpamace. Na Ostrav. Tč. Tu akoby mu najostrejší nôž do srdca vrazil, zdúpnel od ľaku a obledol ako stena; len̆o sa len teraz zpamätal, že bol nahal ženu samodrahú. Sb. sl. pies. II. 1. 140. — **se kde**. Keď zlatovláska trocha zpamätala se v tej studni, našla sa tam na plesočine. Dbš. Sl. pov. I. 13. — **se nač**. Na Ostrav. Tč.

Z pamati = *z paměti*, auswendig. To je naše spravedlivé, co z. víme. Slov. Tč.

Zpamatování, n., die Erinnerung. Vz Spamatování. Pro snadnější z., kteří po kterých z předků Kristových byli. BR. II. 7. b.

Zpamatovati, vz Spamatovati.

Zpameť, vz Spameť.

Zpaměti, *s paměti*. Vz Paměť, Spameť, Doma.

Zpančilý, Zpančiti = *spančilý* atd.

Zpandrtiti, il, těn, ění = *pomluviti, zhaniti*. — **koho komu**. Mor. Knrz. — **Z. koho** = za blázna míti. Ib.

Zpaněti, vz Spaněti.

Zpangartiti sa = *spanchartiti se*. Len na toľko zaneviera na céru svoju, na koľko sa z-la. Pr. šk. ev. 1. 3.

Zpanchartělý, zum Bastard geworden. Z. panchart! Us. Šd.

Zpanchartiti se, il, ění, ein Bastard werden. Z-til se (nechodí ani po selsku ani po městsku). Mor. Šd.

Zpanile, Zpanilosť, Zpanilý, vz Spanile atd.

Zpanilotvářný, lieblich vom Gesicht. Z. Ludvík. Koll. IV. 216.

Zpanošeti, el, ení = *spyšněti*. Zpanoši-li chuděra, hned z toho funěra. Č. M. 100. Z kterýchžkoli příčin z- eli. Arch. V. 401.

Zpanošilý = *zbujnělý*. Z. měšťanstvo. Šf.

Zpanštělosť, i, f. = *spanštilosť*.

Zpanštělý, vz Spanštilý.

Zpanštěti, vz Spanštěti.

Zpanštiti, vz Spanštiti.

Zpantati něco = *splésti*, verwirren, verschlingen. Na Mor. Vck. — se, vz Opilý.
Zpantoškovaný; *-án, a, o* = *spletený*, verworren. Tak to bylo vše z-né. U Rychn. Msk.
Zpapírkovati, verzetteln. Šm.
Zpár, u, m., vz Spár.
Zpára, vz Spára.
Zpárati, vz Spárati.
Zpaření, n., vz Spaření.
Zpařený, vz Spařený.
Zpařezovatěti, ěl, ění = *pařezem se státi*, ein Stock, Baumstock werden. Tyl. Šv. dud. 18.
Zparchantělý = *zpanchartělý*. Lom.
Zpařilý, vz Spařilý (dod.).
Zpařiti, vz Spařiti.
Zpářiti, vz Spářiti.
Zparkositi, vz Sparkositi (dod.).
Zparnosť, vz Sparnosť.
Zparný, vz Sparný.
Zpary, pl. = spary, spaření, smrad. Má-li v uše zpary. Výb. I. 68.
Zpaskuditi, il, ěn, ění = *paskudu, škodu udělati*, Schaden thun, schlecht etwas thun. — **co kde**: v kuchyni. Na Ostrav. Tč. Vz Zpaškuditi.
Zpáslý, vz Spáslý.
Zpasovati = *pasem otočiti*, umgürten. Troj.
Zpásti, vz Spásti.
Zpaščekovati, durchschimpfen. — **koho**. Na Ostrav. Tč.
Zpaškuditi = *skaziti*, verderben. Na mor. Val. Vck. Vz Zpaskuditi.
Zpät = *zpět*. Slov. Šd.
Zpäť sa = *spiati se, spíti se, sepnouti se*. Jich vetvy zpäly sa až do povaly. Phld. IV. 11.
Zpátčiti, vz Zpáčiti.
Zpátečná, é, f., čes. tanec. Škd. exc.
Zpátečně, *spátečně* = *na zpět*, zurück. Z. se svěsti (opačně; nešťastně). V. — Z. = *nesmyslně*, widersinnig, verkehrt. Všecko číní z. Us.
Zpáteční, *-čný, spáteční* = *co zpět jde n. jest*, Rück-, rückgängig, zurückgehend, rückfällig. Z. tažení, stopa, koupě, D., cesta, Sych., náklad, vítr, voda, Us., krok, Rkk., hon. Šp. Z. kolo (Segnerovské). Vz KP. II. 101. Z. působení vody. Vz KP. II. 101. Z. dobývání, rubání, der Rückbau. Hř. 108. Poplatek za z. list, die Rückscheingebühr; z. pochod, der Rückmarsch, tažení, der Rückzug, z. plavba, die Rückfahrt zu Wasser, z. telegramm, Antwort-Telegramm, z. lístek, Retourbillet. Dáti se na z. cestu, na z. pochod. Dch. Z. pohyb, die Rückwärtsbewegung. Nz. lk. Z. pára, der Retourdampf, jimadlo z. vody, Retour d'eau, z. parní trouba, die Retourdampfröhre, z. záklopka, zámyčka, die Retourklappe, das Retourventil, z. obdrželí lístek, das Retourrecepisse, trouba z-ho toku, das Rückflussrohr, z. náklad, die Rückfracht. Šp. Z. zámek, das Rückschloss, z. běh, der Rücklauf. Čsk. Z. jízda, die Rückfahrt, Us., zásylka, list (psaní), die Rücksendung, der Rückbrief. Hnš. Z. kohout u stříkačky. Čerm. Něco z-ho (převráceného) učiniti. Sá. v Osv. I. 102. Z-čnú vodu (t. j. pod mlýnskym kolesom uzpät hnanú) načierajú devy do džbánkov na veliký piatok predo dňom a umývajú sa ňou, aby boly švárne. Phld. III. 3. 288. Kníže byl již na z. cestě z Němec. Ddk. III. 28. Vojsko české nastoupilo (na) z. pochod. Pal. Děj. IV. 2. 462. I hneď veľké roztáhua si krídla zpátečnou k ucbesám cestou sa ochotně vynáší. Hol. 8. — Z. = *nesmyslný*, widersinnig, ungereimt, verkehrt. Z. člověk, prostředek. Us. Z. zajistě moudrosť jest, po skutku moudřeti. Kom.
Zpátečnický, rückschrittlich. Dch. Z. smýšlení. Us. Šd. Vz Zpátečník.
Zpátečnictví, n., die Reaktion. J. tr.
Zpátečník, a, m., der Rückgänger, Rückschrittler, Reaktionär. — Z. = *jelen*, který méně výsad nasadil, než před tím, ein Hirsch, welcher zurücksetzt. — Z., u, m., der Anihaltnagel am Pflug. Puch.
Zpátečnosť, *spátečnosť*, i, f., die Rückgängigkeit, Rückfälligkeit, der Rückgang. Ros. Z. smlouvy svědky dokázati. Zlob.
Zpátečný, vz Zpáteční.
Zpátek, *spátek*, tku, m., ve tvarech: *na zpátek, zpátkem, zpátky, po zpátku* = *na zad*, zurück, rückwärts, hinter sich. Cf. Gb. Hl. 64. *Na zpátek*: se vrátiti, hleděti, jeti, jíti, V., vzíti. D. Modlí se otčenáše na zpátek. Brt. L. N. II. 44. Jde ta naša láska všecka na z. Sš. P. 360. Co se rodí v pátek, rádo na zpátek (umírá). Us. Královská (knížecí) slova na z. jíti nemají. Prov. — *Zpátkem* jíti, postoupiti, běžeti, tábnouti, se plaviti, se vrátiti, voje obrátiti (utíkati), běh obrátiti, lézti, nakřiviti; hra šla mu zpátkem. V. Zpátkem leze co rak. Mns. To pošlu z. (retour). Us. Šd. Byl ve škole a došel z. Šd. Jak přijdu z., zastavím se u vás; Šel z. (po zpátku). Us. Šd. Krajcar až pod ložo se zakulil a zas z. Us. Šd. Odmyk z., das Rückwärtsabschieben. Us. Čsk. Obrátil je z. Bl. A on (provazník) couvá z., pohybuje zadkem; Má milá tam stojí, utírá se šátkem, neplač, milá, vo mně, šak já přendo spátkem. Sš. P. 483., 574. Z. se ohlédal. BR. II. 237. b. Voda z. teče. Koll. III. 173. Obrátil vůz zpátkem. Prov. Z. padnouti. D. Coufá zase z. Prov. Kdo příkře přistavuje, rád z. padá. D. Prov. — *Zpátky* zůstati (v zadu), býti (v restu). D. Jest z cesty z. (vrátil se). Us. Jízda tam i z. Dch. Máte z. (drobné)? Brt. Musel jsem na pětku dáti 40 kr. z. (dodati), herausgeben. Us. Dch. Konečne predsa nemohla sa zapreť, i zastala a obzrela sa zpiatky; K večeru vrátili sa zpiatky; No, obzrela sa v smlechu zpiatky. Phld. III. 1. 49., IV. 19., V. 71. Šlechetnosť charakteru jeho nenedopúšťaly mu, aby pokusil sa násilenstvom obsiehnúť zpiatky onen trón. Lipa 166. A tu zas z brehov potoka zpiatky ženie sa voda do rybníka. Mt. S. I. 60. Rakem z. jdeš. Brt. S. 56. — *Pozpátku* seděti. D. Býti po zpátku, im Reste sein. Dch. Vehnal dobytek ukradený po z. do své jeskyně. Cimrh. Myth. 243.
Zpaterněný; *-én, a, o*, quiuarius factus, verfünffacht. Šd.
Zpaterniti, il, ěn, ění, verfünffachen. Šd.
Zpateronásobniti, il, ěn, ění, verfünffachen. — co. Us.

Zpátkem, vz Zpátek.

Zpátkovati = *zpátkem jíti, hnáti, ohýbati, jeti, vésti*, zurückgehen, zurücktreiben, zurückbeugen, zurückführen. Na Slov. Bern. — **s čím.** Začne z. s kočom tak, že užuž koč i s pánom do hlbokej rieky sa mal zviesť. Hdž. Čít. 171. Odporem proti zpátkujícímu směru tomu. Pal. Děj. III. 2. 269.

Zpátky, vz Zpátek.

Zpatlati = *pokaziti*, verhunzen. — **co komu.** Ten nám to spatlal. Mor. Šd.

Z patra, vz Patro.

Zpatřiti, vz Spatřiti.

Zpatrniti, il, én, ění = *patrným učiniti.* — **se**, sich ersichtlich machen, evident werden. — **se kde.** Na této dráze zpatrní se ještě jiné rozšíření smyslu poesie. Dk.

Zpazděrkovati = *utíkati, běžeti.* Na mor. Val. Vck.

Zpéci, vz Spéci.

Zpecičkovatěti, ěl, ění, steinbrandig werden. Us.

Zpeckovatěti, ěl, ění, *zpeckovitěti* = *zpecičkovatěti.*

Zpěčení, n., das Widerstreben. Vz Zpěčiti, Zpičiti se. Beze všeho z. proti městu hlavnímu pražskému. Arch. I. 202.

Zpečený, vz Spečený.

Zpečetění, n., vz Zpečetiti.

Zpečetěný; *-én, a,* o, versiegelt, mit einem Siegel versehen, verbrieft. — **čím.** Práva z-ná křivých svědků slovem. Čch.

Zpečetiti (*spečetiti*, V.), il, ěn, ění; *zpečeťovati*, siegeln, be-, versiegeln. — **co.** Plk., Br., V. Z. schránku, ein Behältniss versiegeln, J. tr., svůj osud. Šmb. S. II. 204. — **co čím kde kdy.** Z. něco voskem, Ros., svou smrtí. Kká. K sl. j. 238. Že prý po Kristu a **pro** Krista víru smrtí z-til. Šš. Sk. 91. **V** bitvě na Moravském poli věrnosť svou životem z-til. Ddk. VI. 154. Nadační listina sepsána s seniorem rodu, knížetem Konrátem z-na. Ddk. IV. 211. Dne [3]/[11]. z-til Filipp v Norimberce smlouvu mezi Otou a biskupstvím. Ddk. V. 37. Statek v truhlách z. Pr. — **na jak dlouho. Pro** první semestr prima e morum cultura byla z-na (prvnička z mravného chování). Kos. v Km. 1884. 776.

Zpečeťovati, vz Zpečetiti.

Zpěčiti, vz Zpičiti. — **co.** Již smyslili z. chody mé. Ž. wit. 139. 5. — **se**, vz Spěčiti se, Zpičiti se.

Zpěčovati se, vz Spěčiti se, Zpičiti se.

Zpěhatěti, *zpěhavěti* = *zpihatěti, pěhatým, pěhavým po lících se státi*, Sommersprossen bekommen. Na Ostrav. Tč. Cf. Piha, Zperšavěti.

Zpejchati, *zpejchnouti*, stolz werden. Dch. — **jak.** U větší zpouru zpejchali. V. — **čím.** Dvojího smíchu jest hoden, kdo přednostmi nezasloužených zpejchá. Kmp. Č. 90.

1. **Zpejchnouti**, vz Zpejchati.

2. **Zpejchnouti**, chnul a chl, ut, utí = *drobet ovařiti.* — **co**: maso. Us.

Zpejchořiti, il, ení = *zpyšněti.* Kb. (V Krkně.).

Zpejznouti, mausen, wegschnippen, wegschnappen. Šm.

Zpekelněti, ěl, ění = *pekelným se státi*, höllisch, teuflisch werden. Bech.

Zpekelnilý, höllisch. Bech.

Zpekelniti, il, ěn, ění = *pekelným učiniti*, höllisch, teuflisch machen. Bch.

Zpěkněti, ěl, ění, schön werden. — **abs.** Jak to děvče vyrostlo, z-lo, zčvarnělo. Us. Tč. — **komu.** Líce až jí zase z-ly. Us. Šd.

Zpěkniti, il, ěn, ění, schön machen. Techn. — **se.** Čas se zase zpěknil. Us. Tč.

Zpekolec, lce, m., nerost, der Pektolit. Miner. 405.

Zpeku, vz Spéci.

Zpěl, vz Zepnouti a Zpěti.

Zpelichati, ausmausen, ausrauhen. Z-la křídla. Hdk. Lum. V. 259.

Zpeňažený; *-en, a,* o = *zpeněžený*, zu Geld verwerthet. Maťko jim bujaka predal a rozpovjedal im, ako majú z-ho na kostol vynaložiť. Dbš. Sl. pov. VIII. 8.

Zpěnělý = *pěnivý*, schaumig. D., Č.

Zpěněný; *-én, éna,* o, schäumend, aufgeschäumt, Schaum-. Z. kůň, Kká. K sl. j. 49., uzda, ib. 160., řeka ib. 100., víno (vinná pěna, chaudeau), Šp., vlny, Us., bílek (sníh, der Eierschnee). Šp. Pečivo jako pejchavka z-né. Us. Dch.

Zpěněti, ěl, ění, zu Schaum werden. — **čím.** Polívka vařením zpěněla.

Zpeněžení, n., die Verwerthung, Versilberung. Šp. Z. dobytka. Us.

Zpeněžený; *-en, a,* o, verwerthet, versilbert. Z. dobytek. Us.

Zpeněžitelný, verwerthbar. Z. papíry, Effekten (Staatspapiere). Šp.

Zpeněžiti, *speněžiti*, il, en, ení; *zpeněžovati*, verwerthen, versilbern, zu Gelde machen, verkaufen, aus etwas Geld schlagen. Jg., Šp., Dch., Tč., J. tr. — **co (kdy).** Dlužník speněží statek v 6 nedělích. Pr. měst. — Br., Vrat. Všecko ovoce *dobře* z-žil. Us. Šd. A Petr praví, ež je to z-žil i prodal. Arch. II. 319. Jen to zpeněž = prodej. Dhn. U mne vzal šest koní a ty z-živ slíbil mi za ty koně peníze dáti. Půh. II. 528. Kdyby to z nemohli, žeby přinuceni byli grunty opustiti. 1672.

Zpěniti, il, ěn, ění = *v pěnu obrátiti*, in Schaum verwandeln. — **co čím:** vodu tlučením. Vz Spěniti.

Zpěnivý = *pěnivý, zpěnilý*, schaumig. Vody z. Troj.

Zpeprnatěti, vz Zpernatěti.

Zpěr, u, m. = *zpírání, závěra, závor*, die Sperrung. Šp.

Zpěrací most. NA. IV. 236. Vz násl.

Zpěradelný = *zpěrací*, die Sprengwerksbrücke. Nz.

Zpěradlo, a, n., v stavitelství = spojení dřev k podporování vodorovně položených trámů, aby se neprohybovaly, das Sprengwerk. Vz S. N., Nz., NA. IV. 190., 233. Most se z-dlem. NA. IV. 236. Vz násl.

Zpěrák, u, m., ve stav., vz Zpěradlo. NA. IV. 190., 233.

Zpěrek, *zpírek*, rku, m., vz Spěrek.

Zpeřenorožec, žce, m., ptilinus, brouk. Z. hřebenorohý, p. pectinicornis, žebernatý, p. costatus. Kk. Br. 239.

Zpeřený, vz Speřiti, Speřený.
Zpeřestěti, ěl, ění = *peřestým se státi*, buntfärbig werden. Jg.
Zpeřiti se, vz Speřiti se.
Zperlený; *-en, a,* o, in Perlen, Tropfen gesammelt, bethaut. Zlatá kráska z-né má oči. Hdk. C. 247. Tak mňa dvojaká túžba napadá a smysel každý použiť žiada z-né zraky milenky. Sldk. 271. Počui si tiché vtáčka vzdychánie? vidsíš kvety z-né? Sldk. 265. — **čím.** Oči jej čierne ku zemi sklopené od studu, žiaľ'n slzami z-né. Lipa II. 320.
Zperliti sa, il, en, ení, in Tropien sich versammeln, sich bethanen. — **kde.** Jeho žene studený pot zperlil sa na čele. Phld. III. 540.
Zpermežiti, il, en, ení = *skaziti*, verderben, verhudeln. Us. Pnchm.
Zpernatěti, ěl, ění = *pernatým se státi, peprným, perným, zhořknouti*, einen scharfen Geschmack bekommen, bitter werden. Zpernatí zelí, křen, Pnch., máslo. Fch. — **Z.** = *peřím obrůsti*, Federn bekommen, flück werden. Pískląta zpernatěla. Ráj.
Zperšavělý, mit Sommerflecken behaftet. Je celý z. Mor. Šd.
Zperšavěti, ěl, ění, Sommerflecke bekommen. — **komu kdy.** V lětě celá tvář mn z-la. Mor. Šd. Cf. Zpěhatěti.
Zperu, vz Seprati.
Zpěry, pl., f. = *tkanice n. niti u proskřipce*, die Klobenfaden. Na zpěry táhnouti. Us.
Zpeskovati, vz Speskovati.
Zpestiti se, il, štěn, ění = *naučiti se dělati pestci*, Hundsfotterei treiben. On by poslonchal, ale jak přijde mezi druhé, to se zpestí. Slez. Šd.
Zpěstiti, il, štěn, ění, verhätscheln. — **koho:** děti. Na Ostrav. Tč.
Zpestření, n., vz Zpestřiti. Z. kůže. Kos. Ol I. 50.
Zpestřený; *-en, a, o,* bunt gemacht. — **čím.** Společnosť příměsí přerozličných živlů z. Exc.
Zpestřeti, el, ení, bunt werden.
Zpestřiti, il, en, ení, bunt machen.
Zpeštiti = *speskovati*. — **co:** les, verhunzen. Us.
Zpět, *lépe než spět* = *na zpátek, zpátkem*, zurück, rückwärts. Z. m.: vzpět. Bž. 45. Z. jíti, běžeti, hleděti, V., vzíti, přijíti, vésti, vézti, dáti (vrátiti), táhnouti, zůstati. D., Us., J. tr. Všecko mu šlo z. (nedařilo se mn). Kom. Vklad, návrh z. vzíti; z. působiti, krontiti, sáhnonti, hleděti. Dch. Z. obdržení, der Rückempfang; z., zpátkem počítati, zurückberechnen. Šp. Předstráže z. volati, die Vorposten einziehen. Jízda tam i z.; z. plouti, Us., kloniti. Lpř. Slov. I. 47. Láska, milosť jest jako host; panská přízeň též jako sen; růžový květ, to tré jde zpět. Prov. — *Na zpět* = *zpět*, zurück. Na z. odplouti, hnáti, V., koho povolati. D. — **Z., na z.** = *na opak, celé jinak*, das Gegentheil, umgekehrt. Z. činiti. V. Při těchto pak se z. děje. Jel. Pakli se kde na z. naiézá. Br. Učiní-li zpět (špatně činiti, das Gegentheil thun). Er. Ale hradští žáci z. činie a ve všem tam chodie, což se zde hránie. Let. 150. Ale z. dobře činí těm, jenž jemu zle činie; A tak synové boží slovú synové pravdy; A z. slovo ďáblovo, jímž sé synové jeho rodie, jest lež; Jistě Antikristovým vymyšlením, ne Kristovým, jenž jest vše z. učinil; A toho zákonník neučinil, ale opak neb z. počal jest od děkovánie řka; A tito vždy z. nie netrpie, jediné když je břicho bolí z obžerstvie a z opilstvie. Hus I. 161., II. 118., 127., 517., III. 137.
Zpětběžný, rückläufig, retrograd. Nz.
Zpětěně = *na patero*, gefünft. Listy z. sekané. Rostl. III. 15.
Zpětění, n. = *navrácení se ku předešlému smýšlení*, der Rückfall. Pal.
1. **Zpěti** = *pospíchati*. Vz Spěti.
2. **Zpěti**, zastar., *zpíti, zpěji*, ěl, ěn, ění m. vzpěti = *zpívati, odzpívati*. Br., Ctib., Ž. wit. 56. 8. — **co za koho:** mši. Leg. — **co jak proč.** Když z samého zvyku a obyčeje jalově některý páteř pověrně zpěje. BR. II. 26. b.
Zpětilý, rückfällig. Z. hříšník, Us., kacíř. Pal. Děj. IV. 2. 326 Vz Zpětivý.
Zpětiti, *zpítiti*, il, ěn, ění; *zpěťovati* = *zpět obrátiti*, um-, zurückwenden. — **co, koho.** Z. potok. Sš. P. 478. Nikdo duši nezpětuje. Sš. L. 163. — **co kam.** Pán všady působení svoje zpětuje **na** vůli otcovu. Sš. J. 107. Kristus nás od cesty zátraty na cestu spásy navrátil a zpětil. Sš. L. 147. — **co komu.** Tím jim zpětuje žalobu, kterou proti němu vynášeli. Sš. J. 125. — **kam kdy.** Ovšem tím apoštolství nepozbylo práva . . ., co k tajemství přísluší, v okolnostech proměněných na sebe z. Sš. Sk. 70. — **se.** Výb. I. 889. Zpětil se ženich (nevěstu opustil). Us. Vítr se zpětuje. Berg. Ti se byli z-li, nechtíce svoliti Let. 162. Ale poznavše, že měli poslušni býti Rokycany bez výminky, z-li se zase. Pal. Děj. IV. 1. 268. — **se proti čemu.** Rač věděti, žeť sě papež byl zpětil proti tomu koncilium a odvolal je. Arch. III. 9. — **se komu.** On se mu zpítil = nedodržel smlouvy. Us. Jndr.
Zpětivý, rückfällig, recidivus. Sněm trid. Šd. Ať se opálí ohněm co kacíř z-vý. Pal. Cod. XI. p. 342. Z. hříšník, jenž do týchž hříchů, z nichž pokání činil, opět klesne. Pkt.
Zpětka, y, f., der Rückfall. Nedaj mi v tom mieti zpětky. Pravn. 686.
Zpětně = *obráceně, na opak*, umgekehrt. Hus. A tak majíce z přikázanie svého vykupitele za ně Boha prositi, pak z. činie; Zpětně tedy znamenaj, že tyto věci jsú, ješto překážejí dostojnému přijímání božieho těla. Hus II. 203., III. 175.
Zpětník, u, m., *vítr se zpětující*, ein rückgängiger, sich zurückwendender Wind. Berg.
Zpětnosť, i, f., die Rück-, Wiederkehr. Častá z. zánětu na očích obyčejně slepotu uvozuje. Ja.
Zpětný = *na zpět jdoucí*, rückgängig, zurückwirkend, Rück-. Z. úpad, der Rückfall, účinek, die Rückwirkung, působení, žaloba, die Widerklage, náhrada, die Rück-

vergütung, Refaktie, dražba, die Relicitation, náklad, die Rückfracht, odstoupení, die Retrocession, nabytí, der Rückerwerb. Dch. Z. běh oběžnice, der rückläufige Planet. Z. výkony početní (inversae): odnímání a dělení. Šim. 49. Z. pochod. Ddk. II. 384. Z. položení (svalův očních), die Rücklagerung. Nz. lk. Z. zástava krve, das Rückstauen des Blutes. Ib. Spodoba souhlásek zpětná; Přehláska je zpětná, když příčina její, měkká souhláska, následuje jako: prodaj — prodej; Přehlásce zpětné podlehlo jenom *a* a to jen před *j*. Bž. 37., 16., 18.

Zpětoběžný = *zpětběžný*, rückläufig, retrograd Dch.

Zpětodesýlka, y, f., die Rücksendung nicht verkaufter Waare, Rimesse. Šm.

Zpětohledný, retrospektiv. Dch.

Zpětoverší, n., das Palindrom. Nz.

Zpětozorný, rückschauend. Dch.

Zpětpovolání, n., die Rückberufung Šm.

Zpětpřišlec, šelce, m., Remigrant, m. Šm.

Zpětpůsobení, n., die Rückwirkung. Šm.

Zpetrovštilý = *petrovský*, *samračilý*, *nevrlý*, mürrisch, sauersichtig. D.

Zpětuvedení. n., die Reduktion. Šm.

Zpětúvodní kružidlo, der Reduktionszirkel. Šm.

Zpětytečný, šp. m.: zpátečný. Vký.

Zpěv, u, m. (na Slov. *spevek*, vku, *zpeveček*, čku. m.), z pě (pě-ji), der Gesang. Z. = vyvodění řady rozličných tonův uchu srozumitelných pouze hlasovým ústrojím lidským nehledíce k tomu, zdali tonům těm slova nějaká podkládáme čili nic. S. N. Z obyč. = přednášení nějaké básně neb jiného z pravidla poetického textu pomocí tonů lidského hlasu, kterež i co do rhythmu i co do objemu určity a srozumitelny jsou. Vz S. N. Z. přirozený a umělý. Vz více v S. N. Z. měkký, tvrdý, pouhý, provázený, solový, národní, Hd., stálý, pevný. Zvonař. Z. vítězný (paean), Nz., bukolický či pastýřský, Schäfer-, Hirtengedicht, choru či chorový či sborový, der Chorgesang, antistrofický (protislohový), volný, Nz., nízký (bas). Br Zpěvy historické. Vz Jir. Ruk. II. 359. Z. církevní. Vz Shn. 147. Z. při hostině římské a jeho pěstování. Vz Vlšk. 191., 198., 235., 245., 248. Z. přísný, ostrý, trpký, bojovný, povolný, pochlebný, tichý, líbý, rozkošný, bez hurta a hřmotu. Bl. mus. Zpěv o závod. Us. Zpěv houpavý (jaksi rozmarný), společný, der Ensemblegesang, bohatýrský, Heldengesang, jednotný, Einzelgesang, okružný, der Rundgesang, Dch., figurální, Figuralgesang, Hd., ozdobný či koloraturní, Zvon. Zpěvy vzájemně a obapolně, andělské. Sš. II. 131., L. 36. Dal se do zpěvu, er stimmte einen Gesang an; Z. provésti, provozovati; Skřivan z. sladce rozvádí. Dch. Není mi do zpěvu, ich habe keine Lust zu singen, ich bin nicht gut aufgelegt. Dch., Šd., Brt. S. 59. Z. je zvučná souměrnosť hlasu lidského; Z. vázán na verše; z. požaduje jen souměrnosti slohové a zvučnosti samohláskové. Hš. Sl. 178. Nedověděl jsem se toho ani z ptačího zpěvu ani z povětrného letu (vím to z důkladného pramene). Dvsk. Z. vod, větrů. Mchs. Z. ten zazníval z nekonečna v nekonečno. Šml. Neustálý z. k nemožnostem patří; Ovšem z. její bohodyšen jest. Sš. II. 131., L. 22. Z. jest hlasem rozličně provijeným (t. j. zhůru a dolů se vznášejícím a jednak spěšně skočným, jednak znenáhla rozvláčitým) sebe nebo jiných obveselování. Kom. Umění zpěvu: Jejich dům hlučí hudbou a zpěvem. Kom. Zpěvem někoho uspati, D., okouzliti. Sych. Tatry naše, Tatry věčné mají zpěvů tisíc a Slovenka svou slovenskou píseň nedá za nic. Ntr. I. 127. Zpievajže si, zpievaj, vylej žiale svoje, veď je zpev jedinké polahčenie tvoje. Sl. ps. Z. je zmocněnou řečí. Dk. Kraj slovenský milý! Krásne tvoje stráne, keď sa mi ozývaš vo speve na ráne. Vo speve veselom, co spieva družina, co sa tam na poli pri klasoch zohýna. Slav. 45. Z. ptáka prozrazuje. Ros. Po zpěvu, po peří pták poznán bývá. V. Labutí z. (poslední. Vz Staroba). Mus., Č. Z jednotí, jednota sílí. Sh. vel. I. 87. Ptáka poznáš po zpěvě, hrnec po zvuku, osla po uchu, blázna po řeči. Tč. exc. I zpěvu čas i modlitbě svá chvíle. Pk., Šd. Kde Slovanka, tam i zpěv. Bž., Pokr. Pot. 158., Tč. Řeč člověka, z. ptáka prozrazuje a jaké srdce jistě ukazuje. Hkš.

Zpěvací = *ku zpívání se hodící*, Sing-. Z. žalm. Ohláš.

Zpěvácký, Sänger-, Sing-. Z. hoch, der Singknabe, Chorknabe, Gesangsfundatist, Sängerknabe. Dch. Umění z., die Singkunst. Ros. Z. spolek (mužský, ženský, smíšený). Vz více v S. N.

Zpěváctví, n. = *umění zpěvu*, die Singkunst. Ros.

Zpěvač, e, m., der Sänger. BO. Vz Zpěvák.

Zpěvačiti, il, ení, sängeln. Dch.

Zpěvačka, y, **zpěvakyně** (V.), ě, f., die Sängerin. — *Zpěvačka*, jm. místa u Bedhoště na Mor. Pk.

Zpěvák, a, m. (zastr. *spěvec*), *zpěvač*, e, m., der Sänger. Zpěvák, spěvák, V., zpěvač. Ros., BO. Vz Shn. 21., Vlšk. 327. Sbor z-ků. Pouličný z., der Bänkel-, Gassensänger. Dch. Kniežata z-kóv. BO. Z-ci vlašti nezpívají, ale ryčejí. Koll. III. 141. — **Z.** = *člověk, který v kostele lidu předzpěvuje*, der Vorsänger. Us. Mtl. — *Zpěváci* = *zpívaví ptáci*. Vz S. N., Pták. Lesní z. D.

Zpěvakyně, ě, f. = *zpěvačka*. V., Br., Lom., Břez. 5., Reš.

Zpěváneček, čku, m. = *zpěv*, der Gesang. Rozkvete v ní z. Pokr. Z hor. 73. Za ubohou Slovač nebojuje žádný, jen z hloubky srdénka z. ladný. Hdk. C. 26.

Zpěvanka, y, f. = *popěvek*, *písnička*, der Gesang, das Lied. Slov. Hdk. C. Z-ky = malé, krátké zpěvy obyč. ze dvou alexandrinských veršů. Sl. p. II. 166. (Jg.). Některé rektorské a měšťanské z-ky už dávno zpospolitěly k. př. švárné koně, pěkné voly. Koll. Zp. II. 487., Kls. Národní z-ky slovenské. Koll. Slovensko, zlato mé, co ti zavázali? Z-ky a lásku do peřinky dali. Hdk. C. 19. Zpievanky, zpievanky, kdeže ste sa vzaly? či ste spadly z neba, či ste

rástly v háji? Z neba sme nespadly, v háji sme nerástly, ale nás mládenci a dievčence našly. Sl. spv. VI. 201. — Z., das Chorbuch. Šm.

Zpěvánkování, n., die Sängelei, Gesangspielerei. Šm.

Zpěvaný; *-án, a, o = zpívaný.* Z-nou mši konati. Har. I. 198.

Zpevar, a, m. = *zpěvák.* Slov.

Zpevarka, y, f. = *zpěvačka.* Slov.

Zpěvárna, y, f., das Gesangslokale.

Zpěvatelnosť, i, f., die Sing-, Sangbarkeit. Jg. Slov.

Zpěvatelný, singbar.

Zpěvavě, singend. Z. něco čísti. Osv. V. 762. Z. své tovary nabízejí. Koll. III. 142.

Zpěvavosť, i, f. = *sklonnost ku zpívání,* die Singlust. Z-vé dietky. Vaj. Tat. a mor. 144.

Zpěvavý = *zpívavý,* der gern singt, Sing-, Sang-. Z. ptáci, V., Kom., Jel., Smil v. 1685., Ntr. VI. 292., pěnkava. Us. Vz více v S. N. Cf. také Pták. Z-vá Slovačka jest naše rodačka. Slov. Tč. Zpievaj si, zpievaj, zpievavé stvorenie. Sl. ps. Nuže, my Slovenky, Slovenky zpěvavé, šveholme písničku naší matce Slávě. Ntr. I. 163.

Zpěvec, vce, m. = *zpěvák, pěvec,* der Sänger. Na břehu Nitry topolina stojí, naslécha Nitry žalostný plač i vzdech, a pod ní zpěvec nkončiť sa strojí počatou píseň o Nitry osudech. Ntr. I. 47. Z. toulavý. Anth. I. 3. vyd. VIII. Štědře choval u dvora svého zpěvce německého. Šb Lit. I. 70.

Zpěvecký, Sänger-. Z-kým nadšen duchem. Č.

Zpěvectví, n. = *zpěváctví,* die Singkunst. Jg

Zpěveček, vz Zpěv.

Zpěvečka = *zpěvačka.*

Zpevek, vku, m. = *kratičký zpěv.* Slov. Vz Zpěv. Jsou zpevky a pisenky zvláštního druhu. Sl. ps. Šf. II. 166.

Zpěvkovati = *zpívati,* singen, trillern Č. Bs. 78.

Zpěvkyně, ě, **zpěvačka**, y, f., die Sängerin. Strany gt. pl. vz *-yně.*

Zpěvmo = *zpívaje, zpívajíc,* singend, sangweise. D.

Zpěvna, y, f. = *provedení děje částečně zpěvem,* ein Melodrama, eine Operette. Č. Sb. list. 16.

Zpěvně, singend.

Zpevnění, n. = *pevnosť,* die Befestigung. V.

Zpevněný; *-ěn, a,* o, befestigt. Dch.

Zpevněti, ěl, ění, fest werden. Sotva že malý Franko dač odrástol a zpevnel, vzali ho k sebe do kláštera. Č. Čt. I. 108.

Zpěvnice, e, f., cantica. Past. duch. 1882. 226.

Zpěvník, u, m. = *kniha zpěvů,* das Gesangbuch. Z. jest sbírka písní ke zpěvu určených (bud' duchovních neb světských, buď s nápěvy neb bez nich. Vz S. N.

Zpevniti, *spevniti,* il, ěn, ění; *zpevňovati = pevným učiniti,* befestigen, fest machen. — co: město, V., Kom., Dal., zámek. Mus. 1880. 439. — co čím: město příkopy. Mus. — Rkk. — **kde.** Na Kladsku lid vojenský, jenž se tam dali a z-li, nepřestávali se císaři protiviti. Dač. I. 285.

Zpěvnosť, i, f., die Singbarkeit, Gesangskunst. Tatranská Slovenka sama všecky národy z-stí svou převyšuje Koll. Zp. II. 488., Hdk C. 13. Po krajích, kde z. troní. Ntr. VI. 210.

Zpevňovati, vz Zpevniti.

Zpěvný = *co zpívati lze,* sanglich, singbar. Z. částka. Dch. — Z. = *zpěvavý, zpívající,* singend, sängerisch, Sing-. Z. pták, Ros., národ. Tabl. Národ český jest národ z-ný. Pdl. Z. klinkání, der Singsang; z. vrabec, der Singsperling, ptactvo, die Singvögel. Dch. Z. hruď pěvce; Odříkati zpěvným hlasem nešpory. Vrch. Rtíků z. žalování. Osv. VI. 941. Z. lid, kraj, Slovač. Us. Tč. Všady zpívá se hra tato zpěvná. Sš. P. 622 Z. národ (slovenský). Koll. III. 289.

Zpěvodruh, a, m. = *pomocník ve zpěvu.* Dej mi, Bože, plačidruha, z-ha sám si najdu. Č. M. 234.

Zpěvoherec, rce. m., der Opernsänger. Šm., Dk.

Zpěvoherečka, y, f., die Opernsängerin. Dch.

Zpěvoherna, y, f. = *operný dům, opera,* das Opernhaus, die Singspielhalle. Nz., Dch. Berg.

Zpěvoherní, Opern-. Z. škola, die Opernschule. Rk.

Zpěvohernictví, n., die Opernschaukunst. Šm.

Zpěvohlas, u, m., melodische Stimme. Kdo Slovenka přijde, ozývají se líbezným z-sem pole, vinice, zahrady. Koll. Zp. II. 488.

Zpěvohlasný. Z. dívčina. Mor. Tč.

Zpěvohra, y, f. = *drama se zpěvem,* die Oper. D. Z. = dramatická báseň, která teprve ve spojení s hudbou a zpěvem pravé platnosti dochází. Z. vážná, komická. Vz více v S. N. Z. (opera) směšná (o. buffa), vážná (o. seria). Nz. Slova z-hry, das Libretto, Opernbüchel. Dch. Opery či zpěvoher hudbohry. Hš. Sl. 181. Vz Opera

Zpěvoknìha, y, f., das Gesangbuch. Při překládání z německého do českého vyhýbati se jest složeninám, lépe ku př. kniha zpěvů než zpěvokniha. Hš. Sl. 146.

Zpěvokol, u, m., der Rundgesang? Ach, kdo že jste břetislavské kraje, kde vy statní Tater jonáci vrstevníci, spolurodáci, jež zpěv někdy bratřil u Dunaje? Jak nám zmizly z-lů ráje? Ntr. I. 3.

Zpěvolibosť, i, f., die Sangeslust. Šm.

Zpěvolibosť, i, f., die Anmuth des Gesanges. Koll. Zp. II. 377.

Zpěvomil, a, m., der Gesangsfreund. Rk

Zpěvomluva, y, f. = *báseň.* Ros. Gram.

Zpěvomluvnosť, (!), i, f. = *slovesnosť.* Slovo to utvořil Ros.

Zpěvona (!), y, f. = *báseň.* Slovo to utvořil Ros. Vz Báseň.

Zpěvopanna, y, f. = Musa. Th.

Zpěvoplăč, e, m. Směšné věci do z-če přiměšovati. Koll. Zp. II. 387.

Zpěvořádek, dku, m. = verš. Ros.

Zpěvořečník (!). a, m. = *básník.* Slovo to utvořil Ros

Zpěvořečnosť (!), i, f. = *slovesnosť*. Slovo to utvořil Ros.
Zpěvorodný, Gesang erzeugend. Z. iesy. Hdk. Les. kv. 48. Otráviš-li Slovač zášti prsu, nezbyde ti z keřů z-dných věru ani trsu. Hdk. C. 129.
Zpěvoroh, u, m. = *křídlovka*, hudební nástroj. Dch. Vz KP. II. 311. Z. altový. Vz KP. II. 317.
Zpěvosbor, u, m., der Singchor. Šm.
Zpěvoschopný hlas, gesangsfähig. Dk.
Zpěvoslovka, y, f., syllaba in carmine. Ros. Gram.
Zpěvoslovnosť (!), i, f. = *slovesnosť*. Slovo to utvořil Ros.
Zpěvotok, u, m. Zdali vylil z. se z ráje? Sš. Bs. 24.
Zpěvovědec, dce, m. = *zpěvoznalec*. Rk.
Zpěvoznalec, lce, m. = *zpěvovědec*, der Hymnolog. Rk.
Zpěvozvučnosť (!), i, f. = *slovesnosť*. Slovo to utvořil Ros.
Zpěvula, y, f. = *dívka, která ráda zpívá*, ein Mädchen, das gern singt, die Sängerin. Mor. Brt., Kch. Vz Zpěvulenka.
Zpěvulenka, y, f. = *zpěvula*. A ty novoveskě, to jsú z-ky, ty si rozveselá pole za rosenky. Sš. P. 550. Také na Slov.
Zpěvumilovný, Gesang liebend. Dk.
Zpěž, e, f., die Bronze, slovo temné a nejspíše cizí; lépe nžívati *bronz*. Mz. 417.
Zpěžník, zpěžovník, a, m., der Bronzearbeiter. Šm. Vz Zpěž.
Zpěžový, Bronze-. Šm. Vz Zpěž.
Zpiati sa = *vzepnouti se*.
Zpiatky = *zpátky*.
Zpiatočně = *zpět, zpátky, nazpět*, zurück. Potom skoro príbehne z. a iným rvát z pysku počne. Zbr. Báj. 9.
Zpiatočný = *zpátečný*. Ktoré ho po z-čnej ceste sprovádzaly. Sl. let. V. 178. Kým na ceste kráčal z-čnej. Phld. IV. 15.
Zpiatý, gespannt, starr. Slov. A tu Matuš von zo stánku pod šišákom ide zlatým, hneď na vojska, hneď na Nitru pohadzuje okom zpiatým. Č. Čt. I. 297.
Zpicati, al, án, ání = *zkaziti*, verderben. — co **komu**. Krejčí mu zpical kabát. Us. Kšť. Vz Zpiclati.
Zpiciti, il, en, ení = *vykrmiti*, ausmästen. Zlob.
Zpiclati = *spižlati*, verpfuschen, verpatzen. — **co komu**. Krejčí mu zpicial kabát. Vz Zpicati. Us. Tč.
Zpičiti, il, en, ení. — **co čím**. Že zvýšením stavu na gruntech Slavkových vodu zpíčil a poddaným škodu udělal (zurückstauen machen). Žer. — **se**, *zpěčovati se* (**ne**: *zpečovati se*) = *zpět se obraceti, nechtíti, zprotiviti se, zepříti se*, sich weigern, widerstreben, sich sträuben, sich wider etwas steifen, Trotz bieten, sich auflehnen, sich empören, widerspänstig sein. Jg. Zpičiti m. zpětčovati se od ‚pata', slov. peta, na patu se stavěti, o ni se podpírati, nechtíti dále, zdrábati se. Šf. — **abs**. Nezpěčuj se. D. Ženich se zpíčil. Vz Zpětiti. — **s inft**. Zpěčoval se na království dosednouti. Sych. Nesonce zvěsť, že vojsko zpěčuje se podstoupiti bitvu. Ddk. II. 384. (III. 65., 259., VII. 88.). Kteří obrátiti se zpěčovali. Sš. I. 113. Pan mincmajstr se toho zpěčoval učiniti. Dač. I. 119. — V., Ros., Kom., Br. — **se čeho**. A maje učiniti slib, toho se zpěčoval. Mns. Toho so zpěčovai s bránii. Jg. Pročež také nemohla se z. koruna česká dávky této. Ddk. II. 248. Petr zpěčovai se účety sobě prokázané; Zarytci, jenž milostí boží zpěčují se. Sš. Sk. 125., I. 104. Apol., Koc., Svěd., J. tr., Nz. — **se čemu, komu**. Žádný se jeho rozkazu nezpičil. V. Tomuto novému vyzvání nemohl se Jindřich déle zpěčovati. Ddk. II. 118. — Ben., Jel., Br., Pláč., J. tr. — **se proti čemu, proti komu**. Žádný se proti nim z. nesměl. V. Kterýžto zpěčil se proti císaři. Let. 101. Pakliby která obec proti tomu se zpiečila. Arch. I. 212. Tudy zpěčovali se proti apoštolům. Sš. Sk. 164. Tvrdo jest proti ostnu se zpěčovati. Prov. — Jel., J. tr. — **se komu v čem**. Kom. V dávání cla. Pláč. — J. tr., Nz. — **kdy**. Zpěčoval se z počátku ho přijmouti. Mns. 1880. 230. — **se čím**. Kterou radou a silou zpičiti (protiviti, V.) se mínlš. Ben. — **se před čím**. Tato vazba není doložena, *tedy lépe*: z. se čeho, čemu, proti čemu. — Vz *Spěčiti se*.
Zpídití, il, en, ění = *pídí změřiti*, mit der Spanne abmessen, Ros., *pídí obsáhnouti* (ve hře dětí o fazole, o penize). Nehrej s ním, on všecko zpídí. U Holešova na Mor. Kd.
Zpievanky, pl., f., vz Zpěvanka.
Zpihovatěti, ěl, ění, Sommerflecke bekommen. Vz Zpěhatěti. Zmokne-li dítě dřive roku — zpihovatí. Mus. 1853. 473.
Zpíchaný; *-án, a, o* = *jako jehlou zdě-ravený*, punktirt. Rst. 525.
Zpíchati, vz Spíchati.
Zpijený: *-en, a*, o, berauscht. Us. Dch.
Zpikhartěti, ěl, ění, ein Pikhart werden. Pal. Děj. V. 1. 170.
Zpikhartilý, pikhartisch geworden. Z-ií neměli přístupu do shromáždění katolických stavů. Pal. Děj. V. 2. 65.
Zpikhartiti, pikhartisch machen. — **koho**. Živě pikhartnjíce, až sú drahé věrné bratry zpikhartovavše i k smrti přivedli. Arch. III. 237. — **se** = *zpikhartěti*. Z-ii se kněží a proto z Prahy běží. Pal. Děj. V. 2. 461.
Zpiklovati co proti komu, ein Komplot machen. Na Ostrav. Tč.
Zpikovati = *spíchati*, zerstechen. Ms. o štěp.
Zpilati, vz Spiiati.
Zpile, (liebes)trunken. Pak tě teprv z. zlíbám roztomilé děvče, já ti udělám. Č.
Zpiliti, il, en, ení = *pilkou zřezati*, absägen. Slov. — **co**: strom.
Zpilkovati = *pilkou zřezati*, absägen.
Zpilosť, vz Spilosť.
Zpilovati, vz Spilovati.
Zpilý, vz Spilý.
Zpinati, vz Sepnouti.
Zpinavě. Hradu a města zpinavě hledá (snažně, enixe). Bech.
Zpinavý = *který se zpíná*, der sich erhebt, stolz. Aqu.
Zpiplati = *piplánim zkaziti*, verkünsteln. D. — **Z.** = *zmazati, poskvrniti*, beflecken,

beschmutzen. Nezpiplaná, nedotklá, neposkvrněná, intacta. Lex. vet. — **Z.** = *samotati*, *zamodrchati*. Mor. Vck.

Zpírati, vz Zepříti.

Zpírek, vz Spěrek.

Zpírka, y, f. = *rozepře*, der Streit. Nastala mezi nimi z. Mor. Šd.

Zpískati, *spísknouti*, knul a kl, utí, vz Spískati. — **Z.** = *zapísknouti*. — **proč**. **Od** bolesti drak zapískol. Dbš. Sl. pov. I. 106.

Zpísovati, vz Zepsati.

Zpítek, tku, m. Nemá zpítku = nemůže se zotaviti, nemá zniku. Na vých. Mor.

Zpítěné, ého, n. = *peníz*, *jejž tratí*, *kdo v koupi se spítil*, das Reugeld. Zpítěné platiti, das Reugeld zahlen. Us.

1. **Zpíti**, vz Zpěti, 2.

2. **Zpíti**, vz Spíti, Sepnouti.

Zpítiti se, vz Zpětiti se.

Zpitomělý, betäubt. Stál jsem jako z. Us. — **čím:** hlukem. Kká. Td 71.

Zpitoměti, ěl, ění = *pitomým učiněnu býti*, zahm werden, V.; *ohlušen býti*, betäubt, dumm werden. — **v čem**. Snad v té řádné kázni zpitomí (divokosti pozbude). Sych. — **nad čím**. Hlas., Sá. — **čím:** velikým duševním namáháním. — **komu**. Syn mi z-měl. Kká. Td. 213.

Zpitomiti, il, en, ení, *spitomovati*, zahm, betäubt machen. — **koho**. Kořalka zpitomí člověka. — **koho čím**: kořalkou.

Zpitvati = *vypitvati*, ausweiden. — **co:** rybu. — **Z.** = *vydrancovati*, ausplündern. — **co:** ostrov.

Zpitvořiti, il, en, ení, komisch misstalten. — **co**. Rk. — **čím:** nožem. Tč.

Zpitý, vz Spitý.

Zpívaná, é, f., vz Zpívaný.

Zpívání, n., das Singen, der Gesang, Sang, cantatio. Ž. wit. 70. 6., V. Z-ním ku spaní přivésti. D. Společný zpěv jest mnohých spolu z. Kom. Mistr ve z. D. Z. kohoutův. Reš. Z., canticum, der Gesang. Ž. wit. 97. 1. Z. o cenu, das Preissingen. Dch. Ležím blízko kostela a neslyším zvoněňa ani ptačka zpívaňa. Sš. P. 162. Věčně je jí do z. Nrd. Bld. 56. Z. neslušné, jenž viece popúzie k tanci než k náboženstvie; (Majíce) jazyk v slovách neb v hlasitém z. a žádosť mezi ženami neb v kuchyni. Hus I. 77., 300.

Zpívanice, e, f. = *zpívání*, das Singen. Na Slov. Koll. Zpěv. I. 63. Trapná z., die Singsangplage. Dch.

Zpívaný; *-ván*, *a*, *o*, gesungen. Z. mše za mrtvé. D. Ranní zpívaná (mše); menší zpívaná, matura; míti zpívanou, gesungenes Amt (Messe) halten. Dch. V neděli bude z-ná, cantata. Šd. Z. písně. Pokr. Pot. 12

Zpívatelný, singbar. Ž. kap.

Zpívati, V., *spívati*, V., *lépe: zpívati*, singen, besingen, dichten; mši, halten. Jg. V Krkonš.: *tejnořit*. Kb. Na mor. Val. a ve Slez.: zpívu, eš, e, eme, ete, ú n. zpívajú. Vck., Šd. Zpivum, eš, e. Na Ostrav. Tč. — **abs.** Zpívají ptáci (zpěvaví), slavíci, skřivánci, pěnkavy atd. Nešťastný taký dům, kde kohout mlčí a slepice zpívá. Koll. Učiti se, uměti z. Us. Staří zpívali, mladí po nich pískali, wie die Alten sungen, so zwitscherten die Jungen. Dch. Až ryby zpívať a ptáci bez peří lítať budou (nikdy). Sd. Budě kvitnúť rež ba i pšenica, budě spivať ptaček křepelica. Sš. P. 5. Zpívána bude píseň tato. BO. Zpívala bych neumím a mlčeti nechci; šla bych domů, nevím kudy. Zpívej co umíš, dělej co můžeš a jez co máš. Rým. Zpívej co umíš, rob, co móžeš, jez co máš, mluv čemu rozumíš a dobře budě. Slez. Šd. Zpívej co umíš, dělej co můžeš, jez co máš, nesahej výše sebe, ostojíš, poznáš. Hkš., Tč. Lépe zpívati nežli klívati. Šd. Zpívá kohoutek, těší ho živůtek. Šd. Nezpievaj, až z krčmy pójdeš. Prov. Smil. Ty musíš tancovať, jak já budu zpívať (píseň zpívat). Prov. Já rád zpívám, ty rád výskáš. Vz Stejnosť. Č. — **co**. Zpíval žalostnou, zpíval si veselou. Us. Šd. Píseň českou nečti, ale zpívej. Hš. Pomohu ti, až budeš z. devět a devadesát písní (až budeš u veliké nouzi). U Litmšl. Bda. Milý brachu, takovou zpívá zde každý (tak si každý naříká). Us., Brt. S. 18. Anděl spívá písničku, pozdravuje matičku; Půjdu, půjdu tu uličku ku dvoru, budu zpívať tu pěsničku o Bohu. Sš. 33., 745. Matury zpívali. Dač. I. 121. Ktož tuto pieseň zpievají. Výb. II. 24. Zpievali radostnú pieseň BO. Sv. Martin šed velikú mši zpieval. Pass 942. Z. mši. Hus I. 401. Tak pohřiechu kněžie a žáci řiekají a zpievají hodiny; Lépe jest hřiechóv srdečně bez řeči želeti než krásnú řeč vymyšlenú řiekati neb zpievati. Hus I. 307., II. 316. Jednu píseň nataviěně z.; Z. otcovské písně (kráčeti do otcovských šlepějí); Kdo miluje zisk, Jidášovu píseň zpívá. V. Kdo čí chléb jí a pivo pije, toho píseň zpívej. D. Čí pivo piješ, toho píseň zpívej. Mus. Čí chléb jím, toho píseň zpívám (toho vůli činím). Mus. Z. melodie, Kom., zlou (píseň = naříkati, klagen). Us. — **jak:** kosmici, durch die Fistel singen, Kom., půl hlasem, jiným hlasem, Us., celým hlasem. Hd. Dva spolu (zároveň) mohou z. ale ne spolu mluviti. Hkš., Jg. Z. **bez** oddechu. Sych. Z. pěkně, dobře, silně, Us., napřed (předzpěvovati), D., rychle. V. Dobře zpíváš, kdyby (= kdybys) jen notu měl (dobrý úmysl máš, kdybys měl jen prostředky). Ros. Však ty budeš jinak z., du wirst einen anderen Ton anschlagen. Zpíval až radosť, dass es eine Freude war. Z. **z** listu (hned bez zkoušky), vom Blatt weg singen. Dch. Z. česky, po česku, mateřskou řečí. Us. Každý pták zpívá, a každý člověk mluví, jak mu pán Bůh dal; Zpívá **do** každé noty (dělá, jak kdo chce, každému po chuti). Šmil. Nedaj pozor, jak sa zpívá, ale čo sa zpívá. Slov. Tč. Zpívejte ptáčkové pěkně vesele. Pís. Zpívá **na** starou notu, jen že do jiného klíče. U Litmšl. Dř. Z. **při** varhanech. Ehr. Zpívá se známou notou. Us. Šd. Zpívá při práci velkým hlasem; Z. z plných hrdel, něco hlasně, Vrch., při loutně. Mus. 1880. 93. Vejde maměnka: Co to za ptáčka? Tak vesele zpívá, jak zpívávala má dcera milá, dyž doma bývala; Zpivěte vesele kohóti, hať (ať) se mý srdéčko nermóti; Jak pak budeš zpívať? bebebe, mememe. Sš. P. 484., 577., 743. Spievala bych hlasom, niesom v poli našom. Ht. Sl. ml. 231. Ptáčku malý, líbezně zpíváš. Pís. mor. Po prvnikrát jsem

tě viděl, kdy jsi krávy bnala, tak jsi se mi zalíbila, žes pěkně zpívala. Pís. slez. Postavil kobouta na stůl a pravil: Zpívej! A kobout zpíval, až nazpíval tolik dukátů, že se už se stola sypaly. Baj. slez. Slavíček zpívá, až se rozlíhá, že moje milá není poctivá. Pís. slez. Na mandlíku budu sedať, přelíbezně budu zpívať: pět měrek, pět měrek (volá křepelka)! Slez. Šd. Zpívala jsem někdy, zpívala, až se hory zelenaly; vstávajíc lehajíc jsem zpívala. Sk. Zpívej žalmovými melodiemi. Dač. I. 269. Čechové cizím jazykem z-li. Ib. 354. Ty jistě velmi's teď libě a přerozkošně zpíval. Ler. A sám podlé Musy návodu písně slastí, písně zpívám trudu. Sš Bs. 190. Ale tuto slavně zpievají. Aby ji (víru) tak zevně zpievali. Št. Kn. š. 513. Zpievá v piščalku. GR. A k tomu podobně a veseie cierkev zpievá. Hus I. 472 Z. vysokým hlasem. Chč. 624. Každý pták zpívá podlé povahy přirozené možnosti své Bart. Boli brdlo zpívať *darmo*. Šd., Lb. By slavík jak krásně zpíval, přece vrabce nenaučí. Šd. On zpíve jako slavík. Slez. Šd. Jak kněz zpívá, tak mu lid odpovídá Bž. Zpívá jako slavíček, co ovce dáví (vyje jako vlk). Ros. Staří ptáci jak zpívají, mladí po nich tak vrzají. Reš. Jak staří zpívají, tak mladí cvrlikají. Prov. Ne tak kusá jako s ocasem pěnkava zpívá. Z. jako zimní slavíci (vlci). Prov. Zpíváš jako sova; Ten už ví jak zpívať (rozumí tomu); Zpívá jako kanárek, co po kravách skáče (jako býk). Slez. Šd. Spieva, ako by dverce otváral (vrzavé dvéře); Čo bndeš svätě pašie na holých kolenách spievať (nedám, nenrobím). Slov. Zátur. Ja di ty, skřekoňu jakýsi, že ťa to nemrzí! Neumiš-li lepšl zpívať, mohl bys tebo nechať. Brt. L. N. II. 86. — **komu**: bluchému zpívati (marnou práci konati). Zpívati někomu novů píseň. Ž. wit. 143. 9. Zpievajme Hospodinu. Ž. Klem. Hodinky někomu z., Einem die Leviten lesen. Dcb. Ne každý veselý, kdo v rozkoši žije a já sobě zpěvám, hoc mne psota bije. Jir. Ves. čt. Vrabec jest domácí ptáček, zpívá sobě jako žáček Kol. ván. 115. Zpievaj si, ženička, ako si zpievala, bývaj mi vesela, ako si bývala: bývaj mi vesela, ako si bývala, keď si někdy za mnů dvere zatvárala (zavírala). Sl. ps. Zpievajže si, zpievaj, vylej žiale (žely) svoje, veď je zpev jedinké polabčenie tvoje. Sl. ps. Panna Maria tobě zpívá a sv. Anton tě kolíbá. Čes. mor. ps. 5. Krista pána kolébala, svaté písně mu spívala. Sš. P. 45. My spíváme, víme komn. Sš. P. 735. Až mně dáš jísti, teprve mi zpívej (napřed zaplať, potom poroučej). Vz Odbytí (prosícibo). Lb. Vám zpívají a na nás nota padá (jeden se kárá a jiný se míní). Tč., Šd., V. Z. komu také = *láti*. Ten mu zpívá! Us. — **s kým**. Us. Spieval jsem s jinými vigilie. Hus I. 307. Raději s moudrým plakati nežli s bláznem zpívati. Tč. exc. — **proč**. Bohu **k** cbvále z. V. **Na** česť Bohu z. Výb. II. 8. 8. (Pass.). Z kratochvíle. Mk. Zpívala bych ráda, nemožu od blada. Sš. P. 550. — **o čem**: o vojnách. Us. — Knst. Z. cbvály o sobě. V. Z hloubi o něčem z. Kká. K sl j. 145. Zpívala bych sobě, synečku, o tobě, pomyslela sem si, co je mňa po tobě. Sš. P. 214. — **co za koho**: mši za mrtvé. D. Z-lí zaň rekvie. Sš. P. 714. Kněžstvo aby za mne žalné zpívalo písně. Sš. Bs. 36. — **(co) kde**. **V** kostele z. Ml. Už to ptáci **po** střechách zpívají (je to známé). Č. Tu písničku vrabci po střeše zpívají. Z-ii **nad** ním rekvie (nadávali mu). U Rychn. **Na** Slovensku zpívá všecko: Pole, lesy, obydlí ozývají se písněmi starými a nové a nové stále se ještě tvoří. Pokr. Pot. II. Vyběravá Slovenka nevolí si nikoho kromě sedláka, nebnť ,sedliak spieva v poli'. Ib. 158. V tom háječku při měsíčku zpíval tam slavíček. Z. v kůru. Er. P. 118., 183. Mamička tam v brobě zpíve, malé dítatko kolibe; Zpíve nn tam velice, milej pronika srdce. Sš. P. 90., 546. Že rolníci **při** pluhu, žencově na roli, vinaři ve vinobradech žalmy z-li. Sš. II. 131. Tu, kdež kokot nad ním zpieval. Hr. rk. 129. Kde se zpívá, tam jdi, tam dobrý lid bývá. Prov. Šd. Kohout **na** svém smetišti rád kokrbá a zpívá. Prov. — **odkud**: z not. Mk. Co (pták) zpívá z malinkého zobce. Hdk. C. 54. — **kdy**. **Při** jídle nemá svobodný nebo svobodná s., dostal by bláznivou ženu (dostala by bláznivého muže). Na mor. Val. Vck. Zpívá-li děvče při jídle, dostane veselého (bláznivého) muže. U Kr. Hrad., u N. Bydž. Kšť. Co zpívá prostomile ptaetvo *rannou chvílí?* Hdk. Zpívá-li kdo v pátek, bude v neděli plakati. Brt. Zpívá jako labuť **před** smrtí. Litomšl. Dř. Zpívá tam slavíček **za** noc kolikrát. Er. P. 132. Nadešli tam chlapka, žito žal, svaté pěsničky při tom zpíval. Sš. P. 19. Slovensky si zpievaj i v zime i v lete: veď to najkrajší zpev na tom božom svete. Sl. ps. **Až** rozkvete lipa, slavík bude zpívat, budu tě, dceruško, do háje nosivat. Sladký chládek bude kolem tebe bráti a pod hlavu útlou lipa květy sláti. Ty v sonmraku tichém bndeš se učivat jako pravá Češka od slavíka zpívat. Mar. Čacká. Zpěváci evangelium v jistý čas zpívají. Har. I. 16. **Po** něm zpívaí jiný. Us. A tu vieru slovutně **na** všakú neděli i v jiné svátky některé zpievají na mši. Št. Kn. š. 13. V tě vieře, ješto na mši zpievají. Ib. 15. Zpívá jako slavík **o** Havle; Zpívá jako slavíček po sv. Havle (nic). Čechové tehdáž zpívají, když se najedli. V. Hus o Martině nejkrásněji zpívá (na pekáči). Prov. Tč. Kde jsi z-la v létě, zpívej i v zimě. Tč. Sloboda je zlatá, ale služebnosť proklatá, jen ptáčik slobodný vesele zpívá den po dni. Koll. Hlasově. 178. — **kde (před kým) zač**: za odměnu. Koll. Zp. II. 387.

Zpivavý, vz Zpěvavý.

Zpizditi, il, ěn, ění, verhunzen. — **co**. Us.

Zpižlati = *špatným nožem střezati*, zerhecheln. Us. Tč.

Zpjantiti se, sich vermengen, verfitzen. — **komu**. Kuděl sa mu zpjantila, nenande konca; Rozum se mu zpjantil. Na Ostrav. a Slov. Tč.

Zpjatočný = *zpiatočný, zpátečný*. Cbýlilo sa k poledniu, bolo teda myslet na z-nú cestu. Lipa 266.

Zplacení, n., vz Splacení.

Zplacený, vz Splacený, Splatiti.
Zpláceti, vz Spláceti.
Zpláchnouti, vz Spláchnouti.
Zplákaný, vz Zplakati. Čižmy z-né na plúcky. Slov. Zátur.
Zplakati, zplači, splači; *zplakávati* = *počíti plakati, do pláče se dáti*, in Thränen ausbrechen, zu weinen anfangen. — **koho.** Splaka (splakal) svého sestřence. Troj. — **nad kým, nad čím.** Zlob., Sych. Z. nad výdělkem (prodělati). Us. Dch., Kšť. Kdo by chudého nepřijal do domu, to prý by pán Ježiš nad tím zplakal. Bes. ml. Mráz dopravil nám vinohrady, že by člověk nad tím zplakal. Us. Šd. Kdyby ho matka viděla, z-la by nad ním. Šd. Uzřev město zplakal nad ním. Proch. Děj bibl. II. 123. — **proč:** radostí. Us. Šd. — **komu.** Člověku srdce nad tím zplače. Němc. — **jak.** Žalostně z-la: Bodaj bych ťa, synečku, nebyla poznala. Čes. mor. ps. 123. Cf. Sš. P. 393. — **kdy.** Však on brzo zplače. Us. Šd.
Zplakávati, vz Zplakati.
Zpláknouti, vz Spláchnouti.
Zplamenati = *zplaměněti* (zčervenati, zapáliti se). — **proč.** Bujarou mu rozkoší líce z-naly. U Žamb. Dbv.
Zplamenělý, entflammt. Na něž ruka krytá oblak clonou žhavým prstem z-lé píše čteny. Štulc I. 49. Z. píseň. Č.
Zplaměněti = *počíti plamenem hořeti*, entflammt werden. — **kde.** Zplameněv ve tváři řekl. Us.
Zplameniti; *zplameňovati* = *v plamen zaníititi*, entflammen. — **co:** city něčí. Mus. Oheň z-ní nepřátely, inflammabit. Ž. wit. 96. 3. Z. váhající roty. Hdk. — **se.** Sláma zapálená se na ráz z-la. Na Mor. Tč.
Zplanělý, verwildert. Z. vinný keř. Ben. Z. poušť (vasta). BO.
Zplanění, n., die Flachmachung, Verflachung. Vz Zplaniti. — Z. od *zplaněti*. Poslal vojsko ku pohubení a z. síly israhelské (ad exstirpandum). BO.
Zplaněti, ěl, ění, *zplanívati* = *planým učiněnu býti*, verwildern; *špatným se státi*, schlecht werden. V. — **abs.** Byla si, byla velmi drahá, již si z-la, zůstaň zdráva. Koll. Zp. II. 289. Z-li pohané. Výb. I. 646. Hoch zplaněl (zdivočel). Šml. ve Světz. Duch jejich (lidí) zplaněl. Co uťatá ratolesť zplaníš. Sš. I. 29., 118. Od kořene prut zrostlý zplanie, když jeho neštěpují. Arch. III. 68. Urození zplanívají, když od dávna v chudobě budú, že jdú vókol s chaternými. Kšch. 13. — **čím:** strom neopatrováním zplaní. Byl. Naše mysl zahálčivosti jako zplaní. Byl. Obyčejem zlého zplanél lid (zdivočel). St. N. 308. 2. — **kde.** Křesťané pod tureckým jhem zplaněli. **Před** jeho očima rostl a zplaněl. Šml. V. 142. — **jak.** Bez něho zplanievají. Št.
1. **Zplaniti**, il, ěn, ění; *zplaňovati* = *planým učiniti*, wild machen. — **co, se.** D., Zlob. Z. zemi (conterere). BO. Z. se. HN.
2. **Zplaniti** = *srovnati*, ebnen. Vz Splaniti.
Zplanouti, vz Splanouti.
Zplantaný; *-án, a, o*, verwirrt. Už je celý z-ný. Mor. Šd.
Zplápol, u, m. = *zplápolání*.
Zplápolalý, auflodernd, entflammt. Šf.
Zplápolání, n., das Auflodern, Aufflackern. Vz Zplápolati.
Zplápolati = *počíti plápolati*, aufflackern, auflodern. — **abs.** Zrada sa ztratí a lásky bratskej z-lá vatra. Vaj. Tat. a mor. 109. — **v čem.** V milování jejím srdce jeho zplápolá. Troj. — **kde.** V jeho srdci neuhasný oheň lásky zplápolal. Ntr. VI. 42. Který (žár) králi v nadrech zplápolal. Čch. Dg. 482. — **čím.** A sláva zašlých vekov junáka ovíala (ovála) a duša jeho svätým ohňom zplápolala. Chlpk. Sp. 10. — Z. = *shořeti*, verbrennen, verlodern. D.
Zplasati, zastr. = *strhati*, zerreissen. — **co kde jak.** Ale rúcho na něm až do nahoty zplasa. Leg., Výb. I. 279. Rúcho na sobie zplasav, ven vyšel. Pass. 14. stol. Mus. 1883. 110.
Zpláskati, *splasknouti*, vz Splasknouti.
Zplašeně, scheu. Z. běhá
Zplašeno = *zplašeně, plaše*. Slov. Jej veľké modré oči zvedavo, z. ligotaly sa. HVaj. BD. II. 135.
Zplašený, vz Splašený.
Zplašiti, vz Splašiti.
Zplata, y, f. = *splata*.
Zplatek, tku, m., vz Splatek.
Zpláti, *zplávati*, vz Pláti, anflammen. — **čím** Oči jeho zpláaly svatým zanícením. Čch. Petrkl. 35. — **nad kým proč.** Nad níž zrak tvůj obdivem zplával. Čch. Bs. 78.
Zplatiti, vz Splatiti.
Zplatník, a, m. = *kdo z platu pracuje*, der Lohndiener. Us.
Zplatnosť, vz Splatnosť.
Zplatný, vz Splatný.
Zplavitelný, verwaschbar. Rk. Vz násl.
Zplávati, vz Zpláti.
1. **Zplaviti**, il, en, ení = *plavbou zjezditi*, über-, durchsegeln. — **co:** Všecky moře zplavil. D.
2. **Zplaviti** = *dolů plaviti*, vz Splaviti.
Zplavnění, n., die Schiffbarmachung. Dch.
Zplavniti, il, ěn, ění, schiffbar machen. — **co:** řeku. Dch. Cf. Splavný.
Zplaz, u, m. = dno pod plechem (radlicí) u pluhu, das Sohlenstück. Vz Plaz. Mor. Hš., Vck.
Zplaziti se = *plaziti se*, kriechen. — **se po čem, kudy.** St. skl. V. 189. I po všech sě hřadách zplazl. Žk. 265. Vz Splaziti se.
Zplechatělý = plechatý. Z. strom (opadalý). Pl.
Zplemenati se = *zplemeniti se* Šestero prasat se nám zplemenalo. Ostrav. Tč.
Zplemeniti se = *rozplemeniti se*, sich vermehren. Ros. — **jak.** Do několika set koz se zplemenilo. Břez. 236. — **kde.** Velmi zhusta se z-li v Čechách (kalvinisté). Štl.
Zpleniti, il, ěn, ění, ausplündern, devastiren — **co.** Dch., Čsk.
Zplésati, zplésám a zpleši = *zaplésati*, *zaradovati se*, frohlocken. Ros., Žalm. Zavzněly trouby, z-ly Tatry slovenské. Ntr. I. 43. Zplésal, když tu novinu uslyšel. Us. — **nad čím.** — **čím.** Zplešíce rukama vecechu: Živ buď králi! Bj. — **kde.** V nebeské vlasti tvoji zplésají. Štulc I. 163. **Na** posvátné stařec síni zplésal. Ib. I. 103. — Vz Plésati.

Zpleskati, vz Spleskati.
Zplesněti, ěl, ění = *zplesnivěti*. Na Ostrav. Tč.
Zplesnivělý, vz Splesnivělý.
Zplesnivěti, vz Splesnivěti.
Zplésti = *vyplésti, pletením zpotřebovati*, verflechten. — **co**: pruty. D. — **Z.**, vz Splésti.
Zpleškový. Z. kořeni = *pleška*, leontodon taraxacum. Jád.
Zpleštělý, vz Spleštělý.
Zpleštilokulovatý, depressoglobosus, niedergedrücktkugelig. Z. jablka. Rst. 525.
Zpleštilý = *zpleštělý*.
Zpleštiti, vz Spleštiti.
Zpletek, tku, m., vz Spletek.
Zpletenec, nce, m., vz Spletenec.
Zpletení, n., vz Spletení.
Zpletený; *-en, a, o*, vz Spletený.
Zpleti se, zpleji, el, ení, loswerden. Mor. Šd. — **čeho**. Nijak nemohu se ho zpleť; Jeho se nezplaješ. Šd. Dám lacino, ať se toho zplejn. Přer. Kd. Vz Spleti.
Zpletichati, vz Spletichati.
Zplchati = *oplchati*. — **komu**. Vlasy mu zplchaly.
Zplchtiti, il, ěn, ění = *pokaziti, porušiti*. — **co čím**. Vydavatel moravský diplomatář nestoudnými falsy zplchtil. Jir.
Zplihati, *zplouhati* = *plíháním zcuchati*, zusammen-, niedertreten. — **co čím**: obilí dobytkem. Dobytek nohami obilí zplouhal.
Zplichtiti, vz Splichtiti.
Zpliskati, vz Spláskati.
Zpliskyřiti se, vz Zpryskyřiti se. Ostrav. Tč.
Zplisniti, il, ěn, ění = *vyplisniti*, herunter machen, ausschelten. D. — **koho**.
Zplna, *z plna*, voll. Nemá z. rozumu. Mt S. I. 113. Zabili Janka miesto jeleňa. Nebol to jeleň, lež bola srna, čakaj ma, milá, tri roky zplna. Sl. spv. I. 7.
Zplniti, vz Splniti.
Zplnoletěti, *zplnoletněti*, ěl, ění, volljährig, mündig werden. Šm.
Zplnoletiti, *zplnoletniti*, volljährig machen. Šm.
Zplnoletnělosť, i, f., das Mündigwerden Šm.
Zplnoletnění, n. = *zplnoletnělosť*. Šm.
Zplnomocněnec, nce, m., der Bevollmächtigte, Vollmachtträger. Slovo novější. Dch., Ddk. V. 203., 210. Vz Plnomocník.
Zplnomocnění, n., die Vollmacht, *plná moc*. Papežské z. Ddk. V. 15. Upis má výslovně v sobě uzavírati, zdaž je z. všeobecné nebo pouze obzvláštní. Hš. Sl. 164.
Zplnomocněný; *-ěn, a, o*, bevollmächtigt. — **k čemu (odkud)**. Kdožkoli by přejel stanici mýtní, anižby k tomu z-cněn byl mýtným. Ddk. IV. 231. Prelat k tomu z Říma z-ný. Km. 1884.
Zplnomocník, a, m. = *zplnomocněnec*. V úplné má se určiti, zdaž se mocník neb z. zavázal bez náhrady neb za náhradu vykonati úřad svůj. Hš. Sl. 164.
Zplnomocniti, il, ěn, ění; *zplnomocňovati* = *plnou moc a vůli někomu dáti*, bevollmächtigen, Vollmacht geben, autorisiren. J. tr., Nz. — **koho**. Kom. — **k čemu**. Z těchto brevil zplnomocnění biskupa Ondřeje k rozhřešení prelatů. Ddk. V. 90. — **aby**. — **čím**: listem. — Dle Brs. 257. *lépe*: plnou moc dáti; ale slovo z. se tam nezamítá.
Zplnomocňovati, vz Zplnomocniti.
Zplod, u, m., die Erzeugung, Frucht. Rk.
Zploda, y, f. = *plod, zplození*, die Erzeugung, Frucht. Výb. I. 931.
Zplodina, y, f. = *plod*, das Produkt, Erzeugniss. Nz. Z. europská. Rostl. Nejvyšší z. jest mozek. Rostl. Z. rozkladu (rozloučeniny), Zersetzungsprodukte. Šp. Lihové nápoje jsou vesměs z-ny kvašení kapalin cukernatých. Kk.
Zplodistvěti, ěl, ění, fruchtbar werden. Nz.
Zplodistviti, *zplodistvovati* = *plodistvým učiniti*, befruchten, fruchtbar machen. — se. Um. les. — **co**. Tč.
Zplodistvovati, vz Zplodistviti.
Zploditel, e, m., der Erzeuger (eines Kindes). Ryt. kr., J. tr.
Zploditelka, y, *zploditelkyně*, ě, f., die Gebärerin, Erzeugerin.
Zploditelkyně, ě, f. = *zploditelka*.
Zploditi, il, zen, ení; *zplozovati* = *ze sebe ploditi*, erzeugen, gebären; *příčinu k povstání čemu dáti*, hervorbringen, erzeugen, produciren, erzielen. Jg. — **co**, **koho**: děti. V. Malá jiskra zplodí plamen veliký. Troj. Bázeň před císařem zplodila zradu. Ddk. IV. 87. Z. lež, in die Welt setzen. Nezplodíš lesu. BO. Kdo vlasť miluje, l'úbi istotne i tých, čo ho z-li. Phld. IV. 367. Aby palivo co nejvíce tepla zplozovalo. Kk. — Ros., Sych. — **co k čemu**. Zplodilo mne přirození k tomu. Jel. — **co kam** dítě na svět z. Kom. — **co, se kde**. Něco v mysli z. V. Hneď zas nádej v hôlnej duši zplodí. Kyt. 1876. 16. Vypravuje, že to pokání sedmero ovoce při nich zplodilo. BR. II. 605. — **kdy**. Buď česť i duchu svatému, posvětiteli našemu, že nás na křtu sv. zplodil, dítkami božími zvolil. Sš. P. 74. — **odkud**. Zplozuje se z toho doufání. Opsim. Co se z ní (Marie) kolivěk narodí, z ducha sv. se to zplodí. Sš. P. 735. Bůh otec nezbytně zplozuje ze sebe syna. MH. 12. Jenž zplozen jest ze semene Davidova podlé pleti či těla. Sš. I. 20. — **koho s kým**. S králem polským jediného syna splodila. Dač. I. 193. Svou švakrovou pojal a s ní Josefa zplodil. BR. II. 7. b. Po té královně Anně, s níž mnoho dětí splodil, arciknížata rakonská nápad a právo dědičné míti se pravi. Dač. I. 85. — **čím**. Hořením, třením zplozuje se teplo. Us. Pdl.
Zplošení, n., die Komplanation, Inhaltsberechnung einer krummen Oberfläche. Nz. — **Z.**, die Verflachung.
Zplošený; *-en, a, o*, complanatus, verflacht, abgeplattet. Z. větve plavuně chvojky. Rst. 525.
Zplošiti, il, en, ení, *zplošovati*, komplaniren, flach machen. Nz.
Zploštělec, lce, m., platysoma, brouk. Z. stlačený, p. depressum. Kk. Br. 133.

Zploštělý, verflacbt. Z. buňky. Kk.

Zploštění, u., die Verflacbung. Z. země.

Zploštiti, il, ěn, ění = *zplošiti*.

Zplouhati, vz Zplíhati.

Zplouti, vz Splouti.

Zplozenec, nce, m. = *zplozený*, der Erzeugte. Měst. bož. Cf Splozenec.

Zplození, n., die Zeugung, Erzeugung. Nz. lk., V. Z. dětí, synův. Jel. Schopnosť, spůsobnosť k z. Nz. lk. — **z koho**: z poctivých rodičův. Kom.

Zplozenka, y, f, die Erzeugte. Jg.

Zplozený; *-zen*, *a*, o, erzeugt, hervorgebracht. Neřádně z. V. — **z čeho**: ze smilstva, z neřádného lože. V. — **čím**. Myšlením z-né představy. Jd. Plyny bořením z-né. NA., Kk. Nestiblým rozením z. Ž. Benešov. — **od koho jak**. Bůh syn od otce **od** věčnosti z. Ua.

Zplozovací ústroj, das Erzeugungsorgan. Ssav., Osv. Vl. 34.

Zplozování, n., die Erzeugung. Osv. Vl. 34

Zplozovati, vz Zploditi.

Zplozuji, zastr. = *ochraňuji*. Jir.

Zplstiti, il, stěn, ění, filzen. — **co**: vlnu. KP. I. 35.

Zplstěný; *-ěn*, *a*, o, infiltratns. Sal. 78. k. 57.

Zpltnouti, tnul a tl, ut, ntí = *zhltnouti*, verschlingen. — co. Zpltne to hned. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Zpluhaviti, il, en, ení, verunreinigen, abscheulich, schmierig machen. — **se kde kdy**: **na** poli při orání. Ve Slez. Tč.

Zplukati = *zplákati*, herunterwaschen. — **co**. Voda úrodu dolů z-la. Ostrav. Tč.

Zplundrovati, V., z něm. ausplündern, *popleniti*. V.

Zplúštěti, ěl, ění, sich herabgiessen. Cf. Plúšť. — **odkud**. A z mračien zplúští jako z vriec. Slov. Phld. IV. 390.

Zplužiti, il, en, ení = *zorati*, pflügen. — co. Sych.

Zplužna, y, f. = *železný pás na rozvoře*. U Fryšt. Džl.

Zplvati = *uplvati*, bespeien, bespucken. — **co**: něčí tvář. 1529.

Zplynaření, n., die Vergasung. Šp

Zplyněti, ěl, ění, *splynovatěti* = *plynem se státi*, zu Gas werden. Pr. Chym. 223.

Zplyniti, il, ěn, ění = *plynem učiniti*, zu Gas machen. Krok I. a. 134.

Zplynouti, *zplývati*, vz Splouti.

Zplynovatěti, ěl, ění, vz Zplyniti.

Zplýtvati, verschwenderisch vergeuden. — **co**: celou hodinu. Us. Dch.

Zplývati, oben schwimmen. Sádlo (mastné) vždycky zplývá. Č. M. 349. Vz Splouti. Zplývající listy leknínové, stulíkové. Rst. 525.

Zplývavý, schwimmend. Z. kořen. Nz.

Zpiz, i, f., místní jm. Arch. III. 466., 480..

Zplzeti, el, ení = *plzkým se státi*, schlüpfrig werden. Ras.

Zpnouti, vz Zepnouti.

Zpňovatěti, ěl, ění = *v peň se obrátiti*, zum Stamme werden. Jg. Slov.

Zpobiti, il, it, itý, alle erschlagen. Ps. ms. 109. 5.

Zpobožniti, il, ěn, ění, *zpobožňovati*, das Gemüth erheben. Šm.

Zpocení = *zapocení*. D.

Zpočinouti, vz Spočinouti.

Zpočísti, vz Spočísti.

Zpod, vz Spod. — **Z.** = *z pod, dvě předložky*, s gt., unter (dem Tisch) hervor. Mor., Slov. Vytáhi truhlu z pod lůžka. Kn. poh. 302. Vylezl z pod stola. Na mor. Val. Brt. Z pod lávy (lavice) něco vydobyti, vylézti. Na Ostrav. Tč. Kdybych to měl z. kůže vzíti, tož ti to dám. Mor. poh. I. 592. Tečie voda z pod hrubých topolí. Sl. ps. 45. Práca mu ide z. ruky ako voda. Mt. S. I. 109. Pod Muráňom stojí lipka zelená, z. tej lipky tečie voda studená. Sl. ps. Šf. II. 122. Ty, z. té lavice, pojď sem! Kld. II. 167. Hviezdička z. mračna svita! Č. Čt. II. 179. V tom vyskočil z. mostu; Tu raz milý šuhaj ostane na brehu a z. neho vyletí kačica a pláva rybníkom preč voľakdesi na druhú stranu a stratí sa mu z očí. Dbš. Sl. pov. I. 327., III. 20. Musíš ho vystanoviť, čo ho hneď z. plota vyhrebieš (tuhé naléhání): Taký sa mi chlebík udal, čo pod kôrkou kocúr dudal; zo striedky mi voda tekla a z. kôrky myš utekla (o pečení chleba); Hoden je z. živého plota huby jiesť (lejno, za svoju naničhodnú robotu). Pořek. na Slov. Zátur. — Vz Z popod, Km. III 338.

Zpodejmouti, ul, ut, utí; *zpodjíti*, jal. jat, jetí; *zpodjímati* = *podniknouti*, *předsevzíti*, unternehmen. — **co**. Zpodjal (levavit) ruku svů. Ž. wit. 105. 26. Z. cesty. BO Zpodjímá všecny popílzené (vz Poplznúti), eriget elisos. Ž. wit. 144. 14. — **co proti komu**: boj. Leg. — **Z.** = *pojíti*. – **co z čeho**. Ps. ms.

Zpodek, vz Spodek.

Zpodepříti co čím. Vz Spodpírati.

Zpodezřívání, n., die Verdächtigung. Z. mince. Ddk. IV. 176.

Zpodezřívati, verdächtigen. — **co**: minci. Ddk. IV. 174,

Zpodina, y, f., die Basis. Rst. 525.

Zpodinový = *na zpodině umístěný*, grundständig. Rst. 525.

Zpodívati se = *podívati se*. Ještě se zpodivám, kde můj milý jede na svém vraném koníčku. Slez. ps. — **kam**. Ještě se já z-vám k těm panským stodolám. Mor. Džl. Na to bych se zpodíval. Mtc. 1878. 7., Brt. Vz **Z**.

Zpodjatý; *-at*, *a*, *o* = *vzatý*. — **odkud jak**. Kradmo zpodjat z země židovské. BO.

Zpodjechu = *vzpodjaly*. Kat. 674. Vz Vzpodjíti.

Zpodjetý; *-et*, *a*, o, adoptivus. Synové smy skirze milosť božu z-tí, filii sumus per graciam adoptivi. GR. Homil. opat. Vz Mus. 1880. 115.

Zpodjímati, vz Zpodejmouti.

Zpodjíti, vz Zpodejmouti.

Zpodklenouti, nul, ut, utí, unterwölben. Šm.

Zpodklenutý; *-ut*, *a*, *o*, unterwölbt. Dch.

Zpodkosmek, u, m., lasiobothrys, der Taubenbalgling, rostl. Vz Rstp. 1973.

Zpodlíniti, il, ěn, ění, zastr. = *podlinky obsaditi*, *obšiti*, *obroubiti*, Untersatz dem

Rocke geben. — **co jak**: k tomu (karnáček) do pat zpodlinivší. Br. rk. 285., Výb. I. 239.

Zpodliti se, il, ení = *spodlým se státi*. Za synov národa mójho som sä modlil, by sä žiadon Sloven jako ja nezpodlil. Chlpk. Sp. 39.

Zpodmětniti, il, ěn, ění = *podmětným učiniti*, subjektiv machen. Mus. I. b. 109.

Zpodmitati = *vše podvrhnouti, podvrátiti*, alles umstürzen. Mor. Šd.

Zpodně, vz Spodně.

Zpodnebení, n., die Akklimatisirung. Sl. les.

Zpodnebiti, il, en, ení = *podnebí přivyknouti*, akklimatisiren. — **co kde**: v ně které zemi. Rostl.

Zpodní, vz Spodní.

Zpodnože, f. = *podnoží, spodek nohy*, die Fussohle. Sal.

Zpodnožiti se, il, ení = *podnože dostati*, von der Wurzel frisch ausschlagen. Žito se zpodnožilo. Jg.

Zpodnucení, n., exercitatio, zastr. Ps ms. 54. 3.

Zpodoba, vz Spodoba.

Zpodobati, vz Spodobati.

Zpodobiti = *spodobniti*. Vz Spodobiti.

Zpodobniti, vz Spodobniti.

Zpodobňovací, Assimilations-. Z. zákon. Slovo nově. Jg. Slov.

Zpodobňování, n., vz Spodobňování.

Zpodobňovati, vz Spodobniti.

Zpodočmýrka, y, f., rhicina, der Haftfaserling, rostl. Z. čeřitá, r. undulata. Vz Rstp. 1936.

Zpodočnělka, y, f, hirtelia, die Hirtelle, rostl. Z. hroznatá, h. racemosa. Vz Rstp. 473.

Zpododěr, u, m., ceanothus, die Seckelblume, rostl. Z. americký, c. americanus. Vz Rstp. 309.

Zpodpěradlo, a, n., das Geländer. Jg. Slov.

Zpodpírati, vz Spodpírati.

Zpodpokliditi, il, zen, ení, *spodpoklúzať = poklíditi* (dobytek); *něco schrániti, vyčistiti*, das Vieh bedienen; aufräumen, reinigen. Jdu zpodpoklúzať. Na mor. Val. Vck.

Zpodpoklúzať, vz Zpodpokliditi.

Zpodřezati, *zpodřezovati*, unterschneiden. Bibl.

Zpodrobněti, ěl, ěn, ění, *zpodrobňovati*, detailiren. Sl. bs., Dk. Poet. 15.

Zpodrývati, vz Spodrývati.

Zpodsívati, vz Spodsívati.

Zpodstatění, n. = *zvěcnění*. Z. myšlénky, die Hypostase. Nz.

Zpodstatnělý, substantivisch. Z. jména. Krok I. a. 153.

Zpodstatniti, il, ěn, ění, *zpodstatňovati*, personificiren. Peníze tu co nějaká osoba se zpodstatňují. Sš. Sk. 99.

Zpodtínati = *vše podetnouti*, alles fällen, umhauen. — **co**: stromy.

Zpodvíhati, in die Höhe heben, erheben. — **co kam**: rucie k ehrámu. Ps. ms.

Zpodvozubek, bku, m., nemoc koňská na kopytě. Db.

Zpodvozubiti se, il, ení = *kopytem onemocněti*. Vz předcházející. Db.

Zpodvraceti, vz Spodvraceti.

Zpodvrátiti, vz Spodvraceti.

Zpohančiti, il, ea, ení, heidnisch machen. — **koho**: lid, sebe, školu. Us. Šd.

Zpohanělosť, i, f, die Heidenschaft. Sš. Sk. 224.

Zpohanělý, heidnisch. Z. modlář. Kron. mosk. Uhersko bylo z-lé. Lčk. ČM. 59.

Zpohaněti, ěl, ění = *pohanem se státi*, ein Heide, heidnisch werden. — **z čeho**. Z čehož by lidé zbovaděli, zpohaněli. V. — **abs.** Nebo takoví z-li. BR. II. 864. a. Zpohanělo-liž tvé zcela ňádro? Sš. Bs 187. — **kde.** Lid ten byl ve svém od judské říše oddělení téměř docela z-něl. Sš. I. 105. — **jak.** Křesťanství brzy z-lo veskrz a veskrz. Čbč. Par. st. 82.

Zpohanilec, ice, m., ein znm Heiden Gewordener.

Zpohanilosť, i, l., das Heidenthum, die Heiden. Troj.

Zpohanilý = *který se zpohanil, zpohanělý*. Cyr., Pís. br. Ten jest z-lý. Mist. Prokop Plzeňský. 1420. (Pal. Děj. III. 3. 53.). Turci a všecka ta z-lá zběř také i chválu náboženství sobě osobuje. Jel. Enc. m. 46. Třas se, Nitro z-lá, oblehne a sevře sila teď hradby tvé křesťanů. Ntr. I. 26. — **jak.** Lid **nad** pohany z. Bart. 354.

Zpohaniti, il, ěn, ění; *spohaňovati* = *pohanem učiniti*, znm Heiden machen. — **koho.** — Z., confundere. Zpohanění buďte všickni křivdu činíce na prázdnosť. Ž. wit. 24. 4.

Zpohaňovati, vz Zpohaniti.

Zpohanštěti, ěl, ění = *zpohaněti*. Ehr. 34.

Zpohlavkovati, vz Spohlavkovati, Zliskati, Zlepancovati.

Zpochabený; *-en, a, o* = *zvětřelý, divoký, bláznivý*. Behá ako z-ný. Slov. Mt. S. I. 100.

Zpochaběti, ěl, ění, ein wenig erschlaffen.

Zpochabiti se = *zblázniti se*. Slov. Plk.

Zpochýliti, il, en, ení; *zpochylovati* = *nachýliti*, neigen.

Zpojímati, *zpojmouti*, nehmen. — **koho**. Zpojímal David jiné ženy; Zpojímachu sobě dcery jejich. BO.

1. **Zpojiti** = *opojiti*. — **se od čeho**. Zpoji se ot rozkoši domu. Ps.

2. **Zpojiti**, vz Spojiti.

Zpojka, vz Spojka.

Zpokamenovati, alle steinigen. D.

Zpoklínati = *poklíti všecky*, alle verfluchen. Zátur.

Zpokojenosť, i, f., vz Spokojenosť.

Zpokojený, vz Spokojený.

Zpokojiti, vz Spokojiti.

Zpokorna, *z pokorna* = *pokorně*, bescheiden, demüthig. Č.

Zpokořiti, il, en, ení = *pokorným učiniti*, demüthigen. Us.

Zpokorněti, ěl, ění = *pokorným se státi*, demüthig werden. Zátur.

Zpokutovati, vz Spokutovati.

Zpola, *z pola*, halb, zur Hälfte. Z. něčemu uvěřiti. Čch. Petrkl. 27. Nádoba z vodou naplněná. Pdl.

Zpolámati co, alles nach einander brechen. Všecky židlice z. Us.

Zpolarisovati, polarisiren. — **co čím:** světlu odrazem. Mj.

Zpoledněti, ěl, ění, Mittag werden.

Zpolednití se, il, ění = *zpoledněti*. Leda sme začali robiť a už se z-lo. Na Ostrav. Tč.

Zpolehadlo, *spolehadlo*, a, n. = *lenoch u židlice*, die Lehne. *Z.* rukám s obou stran té stolice (podpory, zpodpéradla). Br. — Z. u soustružníka, die Vorlage. Šp.

Zpoléhání, n., das Sichverlassen. K nezřízenému z. na boží opatrování. BR. II. 15.

Zpoléhati, vz Spoléhati.

Zpolévati, alle begiessen. Jg.

Zpoličkuvati, vz Spoličkovati.

Zpolizaná, é, f. Z toho muže míti notnou polizanou (bolesť, nemilou věc, nemoc a p.). Us. Šd., Šd.

Zpolovati, auf dem Felde erjagen. — **koho.** Ej co za myslivěc po poli poloval, lěj nic nězpoloval . . . . Mor. Brt. P. 146.

Zpolovice, *z polovice* = *z pola*. Hovoril z. pre seba. Lipa 191. Mnozí ludě ani z. nésú (nejsou) tak dobří, jak jich přátelé představjajú. Ostrav. Tč.

Zpolštělý, polonisirt. Z. slovo. Tč.

Zpolštiti, il, ču, ění, polonisiren. Us. — **se.** Inač nieť jej zo zániku zhavy, či sa zpolští lebo zmongolí. Hdž. Rkp.

Zpoly, *z poly* = *z polovice, do polou*. Z. zplaceno, zmrtvý, zlámaný. Tč. Odpověděl z. prose z. napomínaje. F. Schulz. Ale táto prvšia nedobre robila, kto u uej (ní) zaklopal, každébo l'úbila. Čože mi je z takej, čo mi je len z poly? Sb. sl. ps. II. 1. 75.

Zpomáhati, vz Zpomoci.

Zpomala, langsam. Lesi provaz něpomože, utni dubca, bij do kůže zpomala, znenáhla, až se chytí povala. Čes. mor. ps. 236.

Zpomanouti, vz Zpomenouti.

Zpomedzi, aus der Mitte von. Vz Zpomezi. Slov. A jarabé Vesny o borovice opreté dívaly sa z. zelenej chvojiny na veselú čeliaku (čeliadku) svoju. Pbld. IV. 463. Za odměnu aby si jedan z. nich vybral; Rozprávala mu o svojom Jankovi, ako ho z. troch najradšej videla; Ako len budeš mocť pomáličky vytiahni z. zubóv kl'účo. Dbš. Sl. pov. I. 78., 79., 122. Vykradnul sa po tichu z. svadobníkov a bežal do kostolíka. Mt. S. I. 79. (45.). Ortiel zmraštenym vládne už čelom a z. fúzov, brady hrubé znie slovo tyranskej vlády. Sldk. 178. Spatrí hviezdy z. čiernych mrakov preblesknjúce. Slov. Mohúc z každébo dekanátu jedneho z. sebä vyslať. Zátur. — Cf. Z pomezi.

Zpomenlivosť, i, f., vz Vzpomenlivosť.

Zpomenouti, *spomenouti* (zastr. *zpomanouti*). ul, ut, utí, *zpomněti* (**ne:** *zpoměti*), ěl (na Slov. *zpomí*, vz doleji), ěn, ění, *zpomínati* (m. vzpomenouti) = *na paměť uvésti, ku paměti přivésti*, erinnern, anregen; *si*, sich erinnern, sich besinnen, sich entsinnen, woran denken; *na něco mysli přijíti*, einfallen; *mysliti nač*, an etwas denken, sich erinnern. — **co** = *nač*, in Erinnerung bringen, gedenken. Nyní zpomíná nepravosť jejích. Br. Z. něčí slávu. Rnk. sv. Aug. Jiné dluhy, komu co povinovat hyl, zpomínal a platiti kázal. NB. Tč. 46. Staré břiechy nezpomínaj. Zátur. Odpytujem vašu poctivů hlavu (hlavičku) i tento stôl, na ktorom sa dary božie přijímajú, kúpil som koňa. Slovák odpytuje, keď má zpomenúť: koňa, psa, svlňu a jiné. Krávu a ovcu zpomínajúc neodpytuje. Takto asi odpytuje, keď má něco mrzkého, špatného vypovedať. Slov. Zátur. Vz Odpýtati. — **abs.** Přijde čas, že zpomene (že rady poslechnouti nechtěl). Ros. Již zpomíná (na bývalý lepší byt n. radu). Kdo tady pojede, každý ať spomene: Tu leží Adámek, zbojnický hétmánek. Sš. P 181. A zpomeňme, kde jsou naši rekové. Pal. Děj. III. 3. 174. — **nač, na koho** = *mysliti nač, mysli na něco přijíti*. Na něčí řeč z. Dal. Nemohu na to z. D. Nezpomenu na to jméno, ač se mi na jazyku plete. Us. Dch. Pán Bůh na něho zpomněl (potrestal ho). Us. Šd. Zpomněla na slova starcova. Něme. I. 106 Zpomla na milého, zmútila vodičku. Sl. ps. 141. Má milá dzěvečko, jak se pěkná zdáš! Eden (jen) spomeň na to, že jsi popel, blato, konec lásky máš; Dobře mi pravila ma stara matička, že budu spominať na jejich slovcčka. Sš. P. 60., 489. Těžko na to zpomínati. Dač. I. 281. (Zamúcení) spieš spomínají na zatracenie věčné. Hus I. 279. Každý na svój rod zpomana . . . . Alx V. 1494. Z. na svú žalosť. Alx. Zpomeň na své narozenie. Výb. II. 12. Pero psalo (písalo), srdce hralo a na vás rodičia moji zpomínalo. Zátur. Neb čím více na hněv se zpomíná, tím více so hněvá. Hus III. 183. — Solf., Vrat., St. skl. — **si, komu nač, na koho.** Zpomeň mi zejtra na to. Us. Zpomněl jsem si na přítele. D. Zpomeňte si na mne. D. Nemohu si na to jméno zpomenouti. Dcb. Když se mně nezpomnělo na to, indem ich mich nicht orinnert habe. Slez. Šd. Nač si zpomene, to chce míti. Us. Však si na mne zpomeneš! Němc. Mladosť, milá mladosť, kterak tě odžaleť? Když sobě já na tě zpomím, tak musím ošáleť. Ps. slez. Šd. Cf. *Z. komu*. Na tebe, děvečko, často si zpomeně. Čes. mor. ps. 114. Zpomněl si na Dorotu, žije-li či nežije; Jenom ty se na to zpomeň, že's k nám chodíval; Ja, kterak já a překerak mé srdečko nemá plakať, dyž se (si) spomenu na milého, jaké bývaly slova jeho!; Dyž půjdeš mimo nás, zpomeň si na dům náš; Miloval mě, ale ne na dlúze, zpomenu si na jiněho brze; Když se na tě zpomenu, srdce ve mně poskočí; Ty panenko maličká, ty černovoké děvče, dyž se na tě spomenu, hned se mně do pláče chce; Zpomeň si, synečku, na přísahu svoju, jak si mně přisahal drža ruku moju; Zpomním já si na ty slova, co sme spolem mluvili. Sš. P. 8., 245., 259., 281., 320., 345., 364., 377., 605. — **na koho s čím.** Spomeň na nás s koledou. Sš. P. 748. — **komu.** Plete se mi to na jazyku a nemohu si zpomenouť. Dch. Mladosť, milá mladosť, kterak tě ožaliť? Dy sobě zpomenu, to musím ošaliť. Sš. P. 802. Cf. Z. si nač. Jak dojeu (dojel) pod

hory, pod jabor zelený, sobě tn spomínan, na Aničku vouau (volal). Sš P. 130. Co se té mrše zpomnělo? Slez. Šd. — **si, komu co.** Zpomeňte mu to, erinnert ihn daran. Dch. Zuby mi trhej, len mi to nespomínaj (když něco nerádi slyšíme). Zátur. Co si zpomněl? Us. — Br. Tu službu mu král z (odměniti) chce. V. — **čeho** = *nač*, woran denken, sich erinnern. Lonského sněho z (starých věcí). Ctib. Hád., Sych. Ač nezpomanu tebe; Když zpomienéchom Siona Ž. wit. 136. 6., 136. 1. Nezpomínej toho, co už minulo (o věcech mrzutých a pominulých mlč). Mudr. 191., Lb. Dětí ni domu zpomane. Alx. V. v. 597. (HP. 15.). — Br., Troj., St. skl. — **co komu čím**: dobrým, zlým (odměniti, potrestati), entgelten, bestrafen. List z roku 1449. Mus. 1880. 404. Tkad., Lom., Pal. Děj. III. 3. 207. Což že jim zase vší milostí vždycky z. chtíti ráčí. Skl. I. 84. Aby mu přečinění nebylo ničím zlým zpomínáno; Že všem stavům toho ničeho žádnou nemilostí, nelibostí z. nechce. Ib. I. 107., 254. A jedni druhým ničehož toho ničímž zlým nyní a **na** časy budoucí a věčné nezpomínali. Ib. I. 317. Když my znajíce tvú víru neproměnitedlnú k sobě to vším dobrým *časy potomními* zpomínati ráčíme. Dač. I. 128. Nechcem jim toho viece ničímž zlým zpomínati; Paklibý čím zlým která strana druzie zpomenula; A máš to shledati, žeť to vším dobrým budem zpomínati. Arch. I. 190., 213., V. 296. Abychom sobě toho nikdy ničím zlým nezpomínali. Půh. I. 374. — **koho čím.** Žádný jeho dobrým nespomene. Výb. I. 922. — **na koho čím**, gedenken. Dch. Zpomněla otčenáškem na bratra. Němc. — **co komu, na koho jak, kdy (v čem).** Dyž na mňa zpomeneš, edem (jenom) v dobrém zpomeň. Ces. mor. ps. 137. Habes (abys) na mě zpoměla v svým svobodným stavě. Brt. P. 118. Zapovídalo se přísně mstíti aneb ve zlém zpomínati měšťanům odpor. Pal. Děj. V. 1. 404. My ani poddaní naši jim toho v řeči ani v skutku ničím zlým nebudem z. List z r. 1479. Tč. Zpomenou na pána Boha v úzkosti. Šd. A my vám to vším dobrým v časích budúcích s. chceme. Arch. III. 387. On si každou chvíli něco zpomene. Dch. Já na tě zpomenu to nejednó v roce, já na tě, má panenko, já na tě v každém kroce. Sš. P. 625. V modlitbách svých všech hříchů mých zpomínej. Shakesp. Tč. Na něco s žalostí z. St. N. 284. — **komu čeho, čím oč.** Slibuji . . . ani jeho služebníkóm nikdy ničím zlým o ty věci toho nezpomínati. Arch. I. 192. Z tej smlúvy Mužík slíbil Klímkovi toho o ty krávy nikdy nespomínati. NB. Tč. 7. — **o čem.** I o hradě zpomínali. Arch. II. 431. Zpomínati o božiem umučení. Smil v. 287. — **co kde.** Kdy ten mír kto **mezi** námi spomenenul? Půh. I. 377. Školu **před** ním ani z. jsem nesměl. Koll. IV. 152. — **že.** Tu jsem si teprum spomněl, že já su hospodář. Sš. P. 665. Najednou si zpomene, že nepřijde. Us. Dch. — **s inft.** Zpomenula babka dědka plakati. Sych. Vz Vzpomenouti.

Zpomenutý; *-ut, a, o*, erwähnt. Vz Vzpomenutý. Shora z-tý spis. Us. Pdl.

Zpometati (se), abortiren, fehlgebären. Kráva **za** dva tydně zpometala; Kráva nám z-la. Us. Tč., Šd.

Zpoměti, *šp.* m.: *zpomněti*. Vz Zpomenouti.

Zpomezi, vz Zpomedzi. Na Ostrav. *Z., předl. s genit.*, von, aus, aus der Mitte von. Někoho z. sebe vyhoditi, vydružiti. Tč. Vytáhla z. trámů jakousi krbaňku (hrnek). Kld. II. 272. Jeden z. nás mne zradí. Na Ostrav. Tč.

Zpomienočka, y, f. = *zpomínečka*, die Erinnerung. Slov. Děvy tohto môjho kraja, kterým je milá z. na dávnu jarosť šuhaje. Sldk. 455.

Zpomínáček, čku, m., *květina*. Slzičky a žlúťáčky, modrooký s. Rubeš.

Zpomínání, n., die wiederholte Erinnerung. Us.

Zpomínati, vz Zpomenouti.

Zpomínka, y, f. = *vzpomínka*. Šd., Dch. Tu obživla v srdci jeho z. na otce. Kld. I. 94. Jesti to země plná svatých z nek

Zpomnění, n., die Erinnerung. Dk. P. 82. Z. mladistvých let. Mcha.

Zpomněti, vz Zpomenouti.

Zpomoc, i, f., vz Spomoc.

Zpomoci, vz Spomoci.

Zpomocník, a, m., vz Spomocník.

Zpomocný, vz Spomocný.

Zpomožení, n. = *spomoc*.

Zpomstviti se = *pomstíti se*, sich rächen. Slov. A tak se já zpomstvím s tvojími junáky. Koll. Zp. II. 422.

Zponad (z + po + nad). Na Slov. Slnce bleslo z. hory (keď blesne při svojom východe medzi borou a oblakom). Zátur. Či vráti sa zpät slnko z. hory? Sldk. 144. Cf. Mkl. S. 536.

Zponáhľať sa = *pospíšiti si*, sich beeilen. — **za kým.** Pověz mu, ať se za mnú z-lá. Na již. Mor. Šd. — **s inft.** Hrot zponáhľa sa rozlomiť vražedných krýdiel brk. Phld. IV. 169.

Zponatahovati se, sich ausstrecken, anstrengen. U Místka. Mtl.

Zponazdejať sa, *zponazdáti sa* = *naditi se, očekávati*, erwarten. To by nebola zponazdejala sa od dakedajšej dobrej kamarátky. Dbš. Sl. pov. VI. 5.

Zponenáhla = *znenáhle*, gemach, nach und nach, allmälig, langsam. Jád., Č. Vz Předložka (dod.). Čím ďal tým viac mizne z. stromovie. Lipa 262. Odtiaľ zas výšä sa malé s vinohrádkami kopce a z. trafá, do hor až na posledy zmiznú. Hol. 335.

Zponenáhliti, *zponenáhlovati* = *znenáhliti, rychlosť umenšiti*, verzögern. Techn.

Zponenáhlý, *lépe: nenáhlý, povlovný*, allmählig. Jg.

Zponěvačiti, il, en, ení = *zhltati*, verschlingen. — **co.** U Jižné. Vrů

Zpopácati = *zapopácať, zapopadnúť* = *popadnouti*. Na již. Mor. Šd. — **co** Jak to tam z-cal, tak s tím domů přiletěl. — **koho kde.** Jak tě já tam (v hospodě) zpopácám, uvidíš, co dostaneš (erhaschen, erwischen, antreffen). Ib. Šd.

Zpopáckati koho. Keď ho na druhý raz z-káme. Slov. Dhš. Sl. pov. IV. 82.

Zpopelatěný; *-én, a, o,* in Asche verwandelt, zur Asche geworden. Ubel už je z-ný. Mor. Šd.

Zpopelatěti, ěl, ěnl, zu Asche werden. — **kde.** Uhel na kamnech z-tl. Mor. Šd.

Zpopelavěti, ěl, ěnl, aschgrau werden. Um. les.

Zpopeleti, el, enl, zur Asche werden. — **abs.** Kosti z-ly. GR. — **čím:** ohněm.

Zpopeliti, il, en, enl = *v popel obrátiti,* einäschern. — **se** = *zpopeleti.* Um. les.

Zpopelniti = *zpopeliti.* D.

Zpopod, slož. předložka s genit., prvnl je řídicí. Von unterhalb weg. Vytáhl ho z. postele. Na mor. Val. Vck. Z. stola. Na jihovýcb. Mor. Brt. Z. země něco vyhrabati. Vnidi (vejdi) po tichu dnu, klůče jej z. hlavnice pomaly vytiahni; Ako to rážďa začal lámať, tu sa z. nebo vytlahol jeden veľký had; Diviak z. lista ani nevykukol. Dhš. Sl. pov. I. 118., 499., VIII. 14. Môže byť aj hiskupom; potom nebudete musieť voziť drevo z. Dudáka. Zátur. Priat. IV. 102. Tečie voda hystrá z. javoriska, nemôžem ju zastaviť. Sbor. sl. pies. II. 1. 34. Ej veru som tu, ozval sa čert z. voza. Sb. sl. ps. II. 1. 139. Cf. Km. III. 338. a Předložka (i dod.).

Zpopřed, von vorne her, vor. Slov. Hš. Sl. 93. On si vysadol priam a len čo si vysadol, zmizol mu z. očí svet. Mt. S. I. 79. A sotva to doriekol, zmizol mu z. očí. Dhš. Sl. pov. II. 22., Sb. sl. ps. II. 1. 143.

Zpopri, aus dem Nebenraume. Slov. Ssk.

Zpor, vz Spor.

Zpora, y, f. = *zpoura, odpor, překážka,* der Widerstand. Pulk.

Zpořádati, vz Spořádati.

Zporajiti, il, en, enl = *spořádati?* A v dome, v ktorom ebce byť lad i sklad, kde vzorná gazdiná spravuje, ryky pribýňa: čo všetko tam tra z. zvlášť pri nedeli pokladať, očistiť ... Slov. Pbld. IV. 24.

Zpořiditi, vz Spořiditi.

Zpořízený, vz Spořízený.

Zporný = *soudný,* vz Sporný. — **Z.** = *krutý.* Ovesný chléb jest sporný. Kouble.

Zporovatěti, ěl, ěn, ěnl, porig werden. NA. IV. 172.

Zporovati, vz Sporovati.

Zposmívati = *napořád se posmívati,* auslachen, verhöbnen. Neodpustíte živým i mrtvým: všecky zposmievéte a zsúdiete. Odpis. bratr. 1507.

Zpósob, u, m., vz Způsob.

Zpósoba, y, f., vz Způsoba.

Zpósobce, vz Způsobce.

Zpósobení, n., vz Způsobení.

Zpósobenství, vz Způsobenství.

Zpósobený, vz Způsobený.

Zpósobilý, vz Způsobilý.

Zpósobiti, vz Způsobiti.

Zpósobivý, vz Způsobivý.

Zpósobně, vz Způsobně.

Zpósobný, vz Způsobný.

Zpostředkovati (slovo nové) = *zprostředkovati.* Jg. Slov.

Zpošetěti, ěl, ěnl = *pošetilým se státi,* thöricbt, albern, wahnsinnig werden. — **abs** A z-li jsou (Řekové a Římané). Sš. II. 119.

Zpošlka = *šikou, šeberem, šourem,* schief D.

Zpoškvrnovatěti, ěl, ěnl, fleckig werden — po čem. Po ovčí mrvě brambory z-tějí. Vaň.

Zpotáceti se = *zamotati se, zavrávorati,* torkeln. Ráj.

Zpotichu = *potichu, zticha,* leise, sachte. Přišel domů z. Us. u N. Bydž. Kšť.

Zpotiti, vz Spotiti.

Zpotnati, feucht werden. -- **kdy.** Okna za zimy, v zimní čas zpotnají. Na Ostrav. Tč.

Zpotomkovati, fortpflanzen. Šm.

Zpotřeba, y, f., der Verbrauch. Z. těla Vz Schd. II. 376. Cf. Spotřeba.

Zpotřebný, vz Spotřebný.

Zpotřebovatelný, verbrauchbar. Z. věc. Hš. Sl. 161.

Zpotřebovati, vz Spotřebovati.

Zpotupiti, il, en, enl, *zpotupovati* = *potupiti.* — **koho jak.** Z-pil vás veľmi. Zbr. Hry 145.

Zpotvořeně, bässlich. Obrazy z. kreslené. Mj. 259.

Zpotvoření, n., die Verunstaltung. Z-ní tváře. V. Slovo to z-ním slova německého povstalo. Mj. = **Z.** = *způsoba potvorná,* die Missgestalt, das Ungeheuer. Rvač.

Zpotvořenina, y, f., eine entstellte Sache, die Verunstaltung. Na Mor. Tč.

Zpotvořený; *-řen, a, o* = *zohyzděný, potvorný,* verunstaltet, missgestaltet. Z. telo. Dač. I. 113. Z. porod, V., svět. Kom. — **kde:** v obličeji, Kom., na těle. Kom. — **čím:** rouchem nádherným. Br.

Zpotvořilost, i, f. = *nepěkná tvárnost, zkaženost,* die Missbildung, Verunstaltung, Deformation. Rst. 313, 526. Z. těla, Záv., oděvu, mravů. Jg. Z. pravopisná. Kos. v Km. 1885. 115.

Zpotvořilý = *ohyzdný, potvorný,* verunstaltet, missgestaltet. Z. brada, věc, V., kroj, Kom., tělo, Ler., bovado, Ros., člověk, D., učení. Trip. — **čím:** špatným vzrůstem; cizími mravy.

Zpotvořitel, e, m., der Verunstalter. Jg.

Zpotvořitelka, y, **zpotvořitelkyně**, ě, f., die Verunstalterin. Jg.

Zpotvořiti, *spotvořiti,* il, en, enl; *zpotvořivati, spotvořovati* = *potvorným učiniti, zohaviti, zohyzditi,* entstellen, verunstalten, schänden. **V. — co, koho.** Ten kroj ves zpotvořuje. Sych. Ten slova jeho z-řil. Us Tč. — **koho kde:** na těle, v obličeji, Kom., v mravech, v šatech. Ros. — **čím koho, se:** šatem. — **se.** Br., Ros. — **odkud.** Crha je snad z-řeno z Cyrillus. Hš. Sl. 145. — **jak.** Ta čarodějka bo nelidsky z-la. Tč. exc. Z-li ho na opicu světa, als Karrikatur, Ausgeburt verunstalten. Na Mor. Brt., Šd.

Zpouchlost, i, f., die Aufgeblasenheit, Geschwollenheit; Morschheit. Vz násl.

Zpouchlý = *opuchlý, nadutý,* aufgeblasen, geschwollen. Z. tvář, sliva (pocher), Us., žito. D. — **Z** = *zpukřelý,* morsch, faul. Z. sláma, hnůj, dříví. Us.

Zpouchnouti, chl, ntí = *opuchnouti*, aufschwellen. Zpuchue *mi* tvář, pšenice, švestky. — **Z.** = *spukřeti, setlíti, zpráchnivěti*, vermodern, verrotten, morsch, faul werden. Zpouchne trám, sláma. Jg

Zpoura, y, f., V., *spoura*, Kom., V. = *mysl zpěčující se poslušenství, neústupnost, urputnost*, die Hartnäckigkeit, Widerspänstigkeit, Halsstarrigkeit, der Aufruhr, Aufstand, die Widersetzlichkeit, Meuterei. Všl z-y odložiti. V. Z. proti Bohu; z-u trestati. Br. On to ze způry robí. Na Ostrav. Tč. Ty darmožráč, ty sebevolník, syn spoury. Koll. IV. 152. Za z-u pokutu vzíti. Sych. K z-ře někomu něco přičítati; ze z-ry něco činiti. Boč Z. vojenská, zločin, jehož se dopouštějí, kdož složivše přísahu u praporu nebo u děla ve spolku s jinými vojenskému služebnímu řádu nebo svým přednostům a rozkazům jejich urputně se opírají nebo se o tom smlouvají. Vz S. N. Z-ru přemoci, z-rou povstati. Dch. — **Z.** = *pýcha, nadutost, urputnost*, der Hoch-, Uibermuth, die Hofart. Hněv ten ruší úklidnost srdce a jde s ním řeč zpurná proti družci a kakás srdečná způra. Št. N., 234. Svou pýchu a spouru proti někomu provésti; pýchou a s-ou nadutý; u z-u zpýchati. V. Z-ou se povyšovatí. Br. — **Z.** = *spor, hádka*. S-u s někým vésti. Žídek.

Zpousta, vz Spousta.

Zpoušť, vz Spoušť.

Zpouštěti, vz Spustiti.

Zpouzeti, *spouzeti se*, el, ení m.: *vzpouzeti se* = *hněvati se, zlobiti se*, sich entrüsten, unwillig werden; *vzdorovati*, sich widersetzen, sich sträuben, sich empören. — **abs.** Obec se zpouzela a hněvala. V. — **se na koho (proč)**: se na kněží; pro křivdu na bližního. Br. — **se oč.** Co se o to zpouzíte? Kom. — **se nad čím.** Syr. — **se proti komu.** D. Z. se proti Bohu, Syr., proti pravdě. Plk. — **se čemu, komu**, widerstehen. Us. Dch. — **se na koho jak.** A v hrozbě na nás škaredé zlý jejich zrak se zpouzí. Sš. Bs. 44. — **se oč.** Těm pak (tichým) odporní jsou lidé zlostní, o všecko se zpouzející a ujímající; Nezpouzej se o to, že jiným k soudu státi má. BR. II. 19. a., 426. — **s infinit.** Zpouzel se mu to vydati. Dch

Zpouzlivý, sich sträubend. Šm., Dch.

Zpověď, i, f. (ne: *spověď*, Jg.), *spovídání-se*, die Beichte. Ž. wit. 41. 5., Št. Kn. š. 27. **Z.** = vyznání své hříšnosti jakožto náboženský obřad a cvičení k mravnosti, die Beichte. Z. soukromá (ušní, doušná, die Ohrenbeichte, MP. 4.), platná, neplatná či svatokrádežní, generalní či povšechná či doživotná (vyznání hříchů po celý život spáchaných), obecná (nepovídají-li se hříchy do podrobna), veřejná. S. N. Z. z svých hříchův učiniti. Zlob. Ke z-di jíti. Z. česky slyšeti, *lépe*: česky zpovídati. Kmp. Jíti na z., býti na z-di. Ve Slez. Šd. Přede všemi námi pod z-dí vyznal. Brt. exc. Kdelen aký hriešnik, každý k nemu chodil na z. Dhš. Sl. pov. I. 38. Nebude ti, milá, vina odpuštěna, čo pôjdeš na spoved do Jeruzalema. Sl. ps. 90. Z-di veřejné udávaly se již ve 12. věku jen pořídku. Ddk. IV. 298. Častokráte v roku na sv. z. jíti. Sl. let. III. 251. Z. přijmouti. Výb. II. 14. Věrnú radú na z-di. Arch. I. 200. Ani vie, pravdu-li praví na z-di čili lež, protož tieže sě, kterak jest hřešil?; Na z-di seděti (zpovídati); A že od z-di museji jim dávati; (Kristus) chválí ho v z-di a v modlitbě krátkě, seiner Beichte wegen; Z. má býti dobrovolná, hrzká, zjevná, kněži, celá; Z., hřiechuov vyznánie před Bohem z pokory a před knězem, když muož kněz jmien býti. Hus I. 340., 412., II. 44., 318., 342., III. 258. Svou vínu na z-di vyznati. Št. — **Z.** = *porada, úrada, stížnost* a p. Byl jsem dnes u advokata na z-di. U Žamb. Dbv.

Zpověda, y, m. a f., das Beichtkind; der Büsser, die Büsserin. Šm.

Zpovědač, e, m., der Beichtvater.

Zpovědati, zastr. = *spovidati*. Hus I. 203., II. 440.

Zpovědelní = *zpovědní*. Slov. Šd.

Zpověděti, zastr. = *spovídati*. Na Slov. posud.

Zpovědlnictví, *zpovědnictví*, n. = *úřad, povinnost zpovědničí*, die Beichtvaterschaft, das Amt des Beichtigers. Zastává z. na hradě. Us. Č.

Zpovědlničí = *od zpovědlníka*. Pulk. 133.

Zpovědlník, a, m. = zpovědník.

Zpovědlný = *zpovědní*, Beicht-. Z. knihy. Pass.

Zpovědna, y, f., der Beichtstuhl. Šm.

Zpovědní, Beicht-. Z. cedulka, Us., lístek, Rk., Dch., zrcadlo (rejstřík hříchů k upamatování). D.

Zpovědnice (na Slov. spovedelnica, Ssk.), e, f. = *žena se zpovídající*, das Beichtkind. — **Z.** = *stolice zpovědní*, der Beichtstuhl. D., Sych.

Zpovědnický, Beichtvater-. Z. úřad. Us.

Zpovědnictví, n. = *zpovědlnictví*.

Zpovědničí = *zpovědnický*. Šm.

Zpovědník, *zpovědlník*, a, m. = *kdo jiné zpovídá*, der Beichtvater. Pokání od z-ka přijíti. V. Hledaj mi spovědníčka, má malženko milá, už se mi to přibližuje poslední hodina. Sš. P. 44. — **Z.** = *vyznavatel*, confessor, ein Heiliger. Všichni světí mučenníci, všichni světí zpovědníci. Pravn. 551. Byl svatý zpovědník. Pass. mus. 280. O Mikuláši, svatém zpovědlníku božiem. Pass. 36. — **Z.** = *kdo se zpovídá* (zřídka), das Beichtkind. Jg. Cf. Gl. 387.

Zpovědný = *zpovědní*. Sv. Augustin v knihách z-dných píše (confessiones). Pass. 743.

Zpovědoměti, ěl, ění = *povědomým se státi*, bekannt werden. — **kde.** Ten slepý u nás v domě již zpovědoměl. Us. — **čemu.** Nemohu tomu z. (porozuměti). V Krnov., Msk.

Zpovědomiti koho o čem = *povědomým učiniti*, bekannt machen, berichten. Us.

Zpověsiti, il, šen, ení, *zpověšeti*, el, en, ení, alles aufhängen. — **co kam.** Po zděch byly zatlučeny hřebíky, na něž si zpověšeli tovaryši své šaty. Kmk.

Zpověstnělý = *pověstný*, berühmt. Koll. Zu. 72.

Zpověstněti, ěl, ění = *pověstným se státi*, bekannt, berüchtigt werden. Ukazuje to, ako vel'mi zpovestnely sváry Svatopiukovičov. Let. Mtc. S. X. 1. 37.

Zpovid, i, f. = *zpověď*. Slez. Šd. Ale tam také: zpovieď, zpověď. Šd. Jíti na zpoviď. Šd.

Zpovídati, *zpovídávati* (zastr. *zpověděti*, na Slov. posud.) = *ohlásiti*, ankündigen, ausrufen; *vypovídati*, auf-, entsagen; *zpověď slyšeti*, Beicht hören o. sitzen. — **co:** Biřic má richtářův súd zpoviedati (ohlásiti). Rkp. pr. cls. Já zpoviedám takové manstvie (= vypovídám). Ms. pr. man. — **koho:** zpovídal mne kapucín. Ros. Tě zpoviedámy, te confitemur. Ž. wit. Ambr. 260. a. Umierá, umierá, už ju spovědajú, na tebja, šohajku, na tebja čekajú. Sš. P. 306. Žalujíce na faráře a jině kněži tohoto města, žeť ani nás ani hospodyň našich ani dietek chtie z. Arch. III. 195. — **co komu** Alexandru, dietěti vbak čestnému, zpoviedajú milosť svoju. Alx. — **se.** Jdi před kněza, spovídaj sa, vezmi rúšku a zavij sa. Sš. P. 3. Bude stonati (žena), aby sě zpověděla, a když kněz přijde, aby s ním rozmluvila, bohdaj horšieho něco nepáchala; Hřiechu želé a zpovieda sě; Ale ktož zpoviedaje sě opět hřeší, ten jest posměvač pokánie. Hus I. 203., 228., II. 150. Příhoda se nezpovídá. Bž. exc. — **se komu:** knězi. Us. Zpoviedayu sě tobě. Ž. wit. 29. 13., 17. 50. Já bídný hříšník z-dám se Bohu všemohoucímu . . . Us. Mž. 94. Poslali starú babu, abych sa jej spovedal. Sl. ps. 334. Pannú si se udělala, knězi se nespovídala. Sš. P. 4. A jakož mi píšeš, abych sě polepšil, že mě pan Buoh kárá: i nemám sě komu z. Arch. V. 344. Ani se má člověk obrazu z., ani jeho zač prositi; Z. se má člověk knězi, ač mu prve Bóh odpustil. Hus I. 73., II. 440. Kak brzo a komu dlužni jsú se z. Št. Kn. š. 27. — **se z čeho (kde).** Z. se z hříchův. Jel., Har. Nevidíš ich hriešnych duchov, jako nocou letia hluchou a jak k nebu pozerajú, z hriechov sa mu zpovedajú? Č. Čt. I. 138. Jal se z. **přede** všemi z hříchu svého. Vrch. A z-li se z jiných zločinů bojných. Pal. Děj. V. 1. 229. Z hříchů se z-la a z nich se vyznala. Čes. mor. ps. 11. A u peklě pak kto sě bude z. tobě? Ž. wit. (Anth. I. 3. vyd. 8.). — **se čeho (kde) komu.** Užitečno jest z. se i všedních hříchů. Št. Kn. š. 237. Zpoviedaj sě jeden druhému svých hřiechuov. Výb. 546. Chtěl se biskupovi svých hřiechuov z. Pass. 27. Z. se hřiechóv ne obrazu, ale Bohu **před** obrazem; Hřiechóv se zpoviedaje neb Bohu na chválu zpievaje; Aniž viem, by kterých hřiechóv lide viece tajili a tieže se jich z-li; Hřiechóv knězi se z. Hus I. 75., 122., 194., II. 151. (I. 429., III. 189., 296.). Pro některú potřebu móž to kněz odpustiti tomu, ježto j'sě jemu z-dal hřiecha některého; Potřebno z. sě i vezdajších (všedních) hřiechóv. Št. kn. š. 220., 237. Kdo zhřešil hřiechem smrtelným, hodné jest, aby ihned se jeho z dal. Ib. 236. Jeden druhému zpoviedal sě svých hřiechóv. Št. — **jak.** Zpoviedayu sie tobie, Hospodine, **ve** všem sirdci mém. Ž. wit. 137. 1. Řkúce, že to dávají těm, kteříž sě *ústy* z-dají a v srdci skrúšenie mají; Často člověk z-dá sě knězi lživě pravě malé hřiechy a zamlčie chtě veliké. Hus II. 151., 162. — **kdy.** Nejméně jednou v roce nařízenému knězi se z. Mž. 17. Asa jednú v rok má každý se z. Št. N. 336.

Zpoviniti, il, ěn, ění, *zpovinovati*, verpflichten. — **se komu čím.** Div. z ochot. — **koho k čemu:** k činění diků. Koll. Zn. 250.

Zpovlovna, *zpovolna* = *pomálu*, sachte, leise, sanft. Zpovlovna. Č. Zpovolna (zvolna). Berg., Sych. Zpovolna kráčeti, Us. Tč., cestou jeti, Něme. I. 135., něco rozdělati. Ih. I. 69.

Zpovolna, vz Zpovlovna.

Zpovšeduělý, alltäglich, gemein. Kusy z opery Norma a z jiných z-lých oper hrály se při této mši. Koll. III. 98.

Zpovšedněti, ěl, ění, alltäglich, gemein werden. Vz Zpovšeduělý.

Zpovšechně. I, n., die Verallgemeinerung. Dch.

Zpovšechněti, ěl, ění, allgemein werden, sich verallgemeinern. Mus. 1880. 532.

Zpovšechniti, il, ěn, ění, *zpovšechňovati*, allgemein machen, verallgemeinern. Mnozí vlastenci hledí se z. a přejíti ve slovanské. Kotik. Pyp. hist. lit. II. — Koll. IV. 285.

Zpovykanosť, i, f., die Verwöhnung. Mor. Šd.

Zpovykaný; *-án, a, o*, verwöhnt. Mor. Šd., Kmk. On je už tak z. Šd. O klukovi, kterému rodiče dovolili vše, až se z něho stal dareba, říkávají, že je z-ný. Dšl.

Zpovykati, verwöhnen. — **koho.** Mor. Šd.

Zpoza, *složená předložka*: z + po + za, von hinten her, heraus: *s genitivem* (první předložka je řídící). Na Slov. a Mor. Cf. *Spoza*. Skoro vychytil nôž z. pása, vyrezal si kus mäsa; Kľúče z. pása pomaličky vytiahol. Dbš. Sl. pov. I. 108., 120. Z. hor slunce vychází. Brt. P. 88. Když kdo za stolom sedí, říká se mu, aby vylezl z. stola; Z. buka na něho číhal; Z. stodoly naň se díval. Na Ostrav. Tč. I skriknul z. peci najmladší Adam. Er. Sl. čít. 72. Z. Javorníka sluníčko vychází. Na Val. Džl. Toho som i ja videl z. zabrady z vršky; Z. buka prikvitol. Mt. S. I. 54., 112. Slnce vystrieklo z. hory. Mt. S. Z. jarku, vom jenseitigen Ufer des Baches. Pbld. III. 476. Soběský prijde z. Bielej Hory. Zpěv. I. 14. Vychodí mesiačik z. sivých holí (holých kopců): ja čo len naň pozrem, srdce ma zabolí. Sl. ps. 282. Kým zajdeme za tu horu, z. hory do táboru? Sl. ps. Na čo si, mesiačko, z. mraku blysol, keď ma ten milý môj kolo bočkov stisol (stiskal)? Sl. ps. Z. hor slunce vychází, zla novina mě (mně) přichází. Čes. mor. ps. 261. Vychodí slunečko z. lesy. Sl. ps. Šf. II. 76. Vychodí slniečko z. lesy. Sl. spv. I. 12. Mesiačik na nebi z. vrchov vstáva a moje za milou srdce povzdycháva; Nebolo mu na tom dosti, vzal mi kľúčik od ľúbosti. Vráť sa, milý, z. vody, ej, vráť mi kľúčik od slobody. Sl. spv. I. 2., 6. Noc sa už jasní a z. hája zabronely mladé zore. Sldk. 192. Aj to blato z. nechtov ti dám (o lásce přátelské — žertovně). Pořek. Zátur. — Vz Km. III. 338.

Zpozadržeti, el, ení, *zpozadržovati*, nach und nach gänzlich aufhalten. — **koho.** Co jich přišlo přes hranici, všecky zpozadrželi Na Ostrav. Tč.

Zpozadu, von hinten her. Z. za někým choditi, někomu něco říkati. Na Ostrav. Tč.
Zpozahumna = *ze záhumní*, von hinten der Scheune. Slov. Bern.
Zpozalesy, hinter dem Walde hervor. Slov. Koll.
Zpozaváží, von Jenseits der Wag. Slov. Bern.
Zpozdění, n., die Verspätung. ZČ. I. 101. Vz Zpozditi.
Zpozděný; *-ěn, a, o*, verspätet. Dnes je už všecko zpozděno. Us. Dch. Pohyb stejnoměrně z-ný. ZČ. 1. 101., Mj. 153.
Zpozdile, komp. *zpozdileji* = *pozdě, nebedlivě*, spät. V. Jední snáze, jiní zpozdilejí pána znají. Br. — **Z.** = *zdlouhavě*, langsam. Syrovátka z. purguje. Krab. Snĕmovníci v Německu oné doby ještě zpozdileji se scházeli nežli v Čechách. Pal. Děj. III. 3. 247. — **Z.** = *hloupě, nezpůsobile*, dumm, thöricht, unartig. Z. si počínati, vésti.
Zpozdilec, lce, m., der Langsame im Denken. — **Z.** = *hlupák*, ein Thor, Alberner. Mus.
Zpozdilek, lka, m. = *zpozdilec*. Šd.
Zpozdilomyslnosť, i, f. = zpozdilosť. Vz toto.
Zpozdilomyslný = *zpozdilý*. Muž učený, ale z-ný. Koll. IV. 195.
Zpozdilosť, i, f. = *zdlouhavosť*, die Langsamkeit, Zauderhaftigkeit. Z. a lenivosť naše mnohých pobídek potřebuje. V. Z. vtipu. Jel. — **Z.** = *hlouposť, neumělosť*, die Dummheit, Thorheit, Ungeschicktheit.
Zpozdilství, n., der Zustand, die Thorheit. Šm.
Zpozdilý = *zdlouhavý, váhavý, nejapný*, langsam, zauderhaft. V. Z. a váhavý. Br. Zpozdilého vtipu, Jel., jazyku. Ros. Z. dodávání časopisu. Mus. 1880. 207. A z-lým dává odtuchu, aby nezoufali. Hus. II. 62. — **v čem**: v řeči, Us., v pobožnosti, Br., v rozumu. V. Pobaně sami, ač ve všech duchovních z-lí a jim nezvykli, jim vyrozuměli. Sš. I. 111. — **k čemu**: k hněvu. Br. Rychlý buď k slyšení, ale z. k mluvení. Č. M. 77., Bž., Hkš. K činu z-lý. Vlč. Z-li k poznání hřiecha a botoví nalezniúti zaječí stopu; Starý jest z-lý k slyšení a botový k hněvu. Hus II. 66., III. 110. Kteří za lež se stydí, tiť k slibům jsou zpozdilí. Jel. Jsou k tomu velmi z-li (váhavi). V. — **Z.** = *hloupý, neumělý, nezpůsobilý*, dumm, thöricht, blöd, ungeschickt. V. Člověk z-lé hlavy, Us., z-lého srdce. Ros. — Kram. Z. myšlénka, Us., věc. Dch. Z. blava. Bart. Z. vtip. Koll. IV. 184. Člověk neopatrný a z-lý všechno na sebe poví. Us. To je vám velice z-lý člověk. Us. Šd. Pošetilé a z-lé jest toužebně toho se dozvídati, co se nás netýká. Kmp. Č. 133. — **v čem**. Cyr., Solf. — **čím**: ústy n. jest z-lých úst. O blázni a z-lí srdcem k věření. Hus II. 139.
Zpozditi, il, ěn, ění; *zpozďovati, zpozdívati*, verzögern, verspäten. — **co, koho**. Co ho tak zpozdilo (opozdilo)? Jg. Tření zpozďuje pohyb. ZČ. I. 155. — **se**. Ros., Dal. Hodinky se zpozdívají. Us. Dch. A běda mně, zpozdím-li se, jako se zpozdil bohatec. Hus I. 221. — **s inft**. Zpozdil se přijíti v radu. Leg., Pass. — **se kde**. Z. se v něčem. Ctib. Všechen rneb se zpozdil **na** zemi. Kká. Td. 176. — **jak**. I zpozdil se jest přes určený den. Bj. — **k čemu**: k modlení. Hus I. 294
Zpozlatiti, il, cen, ení, *zpozlacovati*, alles vergolden. Ros.
Zpoznati, erkennen. — **kde**. Ja zbadal, keď který dneb k nám kmital i zpoznal v tvari, jaký jeho ťah. Phld. III. 2. 113. — **že**. Bo aj zpoznala hneď, že ten kuchár milého Peterka tými hračkami cele opantal. Dbš. Sl. pov. VI. 90. Zpoznáme tiež, že k humoru a satire značne sa kloní náš ľud i v porekadlách. Mt. S. I. 84.
Zpoznenáhla = *znenáhla*, allmählig, sachte, langsam.
Zpozoriť, anschaulich machen. Na Slov.
Zpozorovaný; *án, ána, áno*, entdeckt, bemerkt Mus. VIII. 214.
Zpozorovati, bemerken, inne werden, entdecken. Vz Pozorovati. — **co**: oheň. Us, — Krok. — **co kde**: rybu **ve** vodě, Us. v zrcadle. Us. Zpozoroval **na** něm rozpačitosť. Č. — **co čím**. Svým bystrým okem hned to zpozoroval. — **co kde kdy**. Vlce zpozoruje host v cizím domě za hodinu než hospodář za rok. Mudr. 418. Již v první přednášce z-val jsem tu i tam nějakou strannosť při Ludenovi. Koll. IV. 213.
Zpozulítati, nach und nach wegfliegen. — **kdy kam**. Všeci zpěváci zpozulítali **na** jeseň do teplých krajin. Ostrav. Tč.
Zpožehati = *posíci*, abmähen. — **co**: trávu. Hlč.
Zpracovalý, vz Spracovalý.
Zpracování, vz Spracování.
Zpracovaný, vz Spracovaný.
Zpracovati, vz Spracovati.
Zpřáhaný; *-án, a, o*. Ten nezpřáhaný (nešlechetník, bezbožník)! BR. II. 703. a.
Zprahlosť, *sprahlosť*, i, f. = *vyprahlosť*, die Trockene. Aqu.
Zprahlý, *sprahlý*, verdorrt, dürr geworden, trocken. Zprahlým hrdlem. Rkk. Z. země. Lom. Z. čelo, Čch. Sl. 10., Mch. 72., luka, Čch. L. k. 51., nivy, Vrcb., ret. Kká. K sl. j. 149., Osv. I. 91. — **od čeho**. Tráva od horka s. Plk. — **čím**: horkem. Niva vedrem zprahlá. Čch. L. k. 77. — **jak**. Duše **na** pustinu zprahlá. Osv. IV. 596.
Zprahnouti, *sprahnouti*, hnul a hl, uti = *uprahnouti, uschnouti*, verdorren, dürr werden. — **abs**. Zprahly všecky kosti těla. Koll. III. 335. Obilí zprahlo. Štelc., Ap. — **od čeho**. Tráva od horka zprahla. Štelc. — **komu**. Bodež mu nohy zprahly. Č., Nár. pís. — **čím (kde)**. Po všem jeho líciu i plakáním i pak těčiciú byla vše pieť jeho zprahla. Výb. II. 6. (**Skrze** Krista) živlové horkostí ohně zprahnú. Hus II. 13.
Zpráchnatěti, ěl, ění = *zpráchnivěti*, vermodern, verwittern. Bylo tu hrúdi a už to pěkné z-lo. Slez. Šd. — **kde**. Ano, mori tá besnica, nič každé telo, k včasnému ho hrobu vedie, by tam z-lo. Us. Pg. 13.
Zpráchněti, ěl, ění = *zpráchnivěti*. — Nečuješ vzdych môj, uši zpráchnely, nevidiš slzu, oči vytiely. Slov. Sldk. 651. — **kde**. Dříví ve sklepě z-lo. Mor. Tč.

Zpráchnilka, y, f., nemoc dobytčí, die Rinderpest, Löserdürre. Ja. Vz Čs. lk. I. 234., 257., 281., III. 90. (očkovaná ovcím). Z. kostí, cachexia ossifraga, Knochenbrüchigkeit, Harthäutigkeit, jest choroba průvlečná pošlá z nedostatečné výživy. Vz S. N.

Zpráchnilost, *zpráchnivělost*, i, f. = *spukřelost*, die Vermoderung, Morschheit. Z. dřívl. Kom.

Zpráchnilý, *zpráchnivělý*, vermodert, morsch, faul. Zpráchnivělý. V. Zpráchnivělé dřevo. D. Z. hnůj. Šp. Z-vělý věkem. Koll.

Zpráchnivělost, vz Zpráchnilost.

Zpráchnivělý, vz Zpráchnilý.

Zpráchnivěti, ějí, ěl, ění = *zpukřeti, zetlíti, v prach se obrátiti*, vermodern, morsch werden, verwesen. — **abs**. Zpráchnivělí obraz, zpráchnivělo jméno jeho. V. — **kde: na** šibenici, Jel, **v** truhle, ve sklepě. — **čím**: suchem (ztýřetl), zpuchřeti zavřeným vzduchem, zetleti časem a ležením, shniti vlhkostí. — **od čeho**. Dřevo z-ví od chrobáků. Ostrav. Tč.

Z praka, vz Prak.

Zprasiti se, vz Sprasiti se.

Zpráskati, vz Spráskati.

Zprášiti sa kam. Na tebe sa zpráši (se to sveze). Slov. Sb. sl. ps. I. 107.

Zprašivělý, schäbig, krätzig. Z-lé kobzole začinají krněti. Ostrav. Tč.

Zprašivěti, ěl, ění, schäbig, krätzig werden. Háj. — **abs**. Ovce z-ly. Us. Tč. Brambory z-ly. Us. Rjšk. — **čím**. V jiných zemiech mají obyčej střižené ovce v čisté vodě obmyti, aby tú špínú, kteráž na nich jest, nezprašivěly. Hus III. 44. Tabule věkem již z-la. Koll. IV. 120.

Zprašný, vz Sprašný.

Zpraštati = *zpraštěti*, knallen, knistern, Risse bekommen. — **abs**. Nashieral v kuchyni ražďa, hodil do pece a zapálil ho slameným vechťom. Oheň zpraštal. HVaj. BD. I. 14. Jablonský hodil sa do stolca, až zpraštaly všetky štyry nohy. Ib. I. 162. — **kde**. A nado mnou z-la väzba halášа. Dbš. Sl. pov. II. 38. Vyskočil, objal draka, že len tak kosti v ňom z-ly. Ib. I. 106.

Zpraštěti, ěl, ění = *rospuknouti se, praskati*, knistern, knallen, Risse bekommen, platzen, bersten. Zaškriepol zubama, ako čoby hrom zpraštěl. Sb. sl. ps. I. 99. — **kde**. Zpraští **na** něm kůže. Kon. Led mu zpraštěl **pod** nohama. Us. Td.

Zpraštiti, il, ěn, ění = *rostlouci*. Slov. — **se** = *sebrati se*, sich aufraffen. Najednou se zpraštil a šel. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Zpratek, vz Spratek.

Zpřáteliti, *lépe*: spřáteliti. Jg.

Zpráti, vz Seprati. — **koho**: však ho tam zpere kdesi déšť. Mor. Šd.

1. **Zpráva** = *s práva, právě*, rechtlich, mit Recht. Máte zpráva mne želeti. Troj.

2. **Zpráva,** y, f., die Leitung, Verwaltung. Vz Správa. Z. = *oznámení, návěští, vědomost, odpověď*, die Nachricht, der Bericht, Rapport, die Auskunft, Information, Mittheilung, Depesche, das Referat, der Be[illegible] Bulletin, die Post, Belehrung, [illegible]struktion, Regel, Anleitung, *Do roku 1847. psalo se obě*: zpráva, bylot i správa = zpráva. Zpráva, správa. V. Došla mne z. V. Z. omylná. Vš. Z-u císaři učiniti. Flav. Zprávu o čem dáti (vědomost dáti); z-u o něčem míti. J. tr., Vrat. Jakž jsme toho jistou zprávu vzali. Apol. Zevrubní zprávu o něčem dáti. Dal. Podlé došlých zpráv. Kram. Z. za z-ou docházela. Br. Na tu z-u to učinil. Ros. Mám toho jistou zprávu. Solf. Ta z. dnes zase utiehla; z-y čekati. Kram. Z. jistotná, paměťná, Sych., jednostejná, Har., jalová, holá, povětrná, lichá, lživá; z-ám nevěřiti. Ottersd. Z. o něm byla, že … Háj. Z. starých činův (historie). Aqu. Z-vu do oběhu dáti. Dch. Z-vu někomu přinésti. Z. slyšaná, slyšená, psaná, ústní, úřední, zlá, dobrá, ničemná, jistá, krátká, krom úřadu, vrchního úřadu (D.); z-u zaslati, učiniti; z. se roznáší. Us. Z. v příčině zdravoty. J. tr. Z-u o něčem podati. Řd. Z. Jobova = nešťastná, jaké nešťastný Job dostával, die Hiobspost. Dch., Rk. Z. o chování, Konduitbericht; z. proti (předešlé) zprávě či odvratná z., der Gegenbericht, J. tr.; z. o usních, Bericht über Leder, o trhu na usně, der Ledermarktbericht; z. o přehlídce (přehledací), der Revisionsbericht; předkládací z., der Einbegleitungsbericht, Šp.; zpráva osazení, der Besetzungsrapport, Čsk.; z. telegrafická, telegraphische Depesche, Sl. les.; z. došlá, eingegangener Bericht, přehnaná, übertriebene Nachricht, životopisná o zemřelém, der Nekrolog, převrácená, entstellter Bericht, o zasedání, der Sitzungsbericht, drobné zprávy, kleine Mittheilungen, drtící či sklátivá z., niederschmetternde N., o smýšlení, der Stimmungsbericht, řídké z-vy, spärliche N., výroční, jednatelská, pokladní, účetní, knihovní, politická, denní, tržní, bursovní, obchodní, Us. Pdl., bibliografická, osobní, Personalnachricht, obšírná. Mus. 1880. 169., 456. Kniha zpráv, das Informationsbuch. Nz. Z. spolku cukrovarníků z východních Čech, Bericht des Vereines der ostböhmischen Zuckerfabrikanten; dání zprávy, die Berichterstattung. Šp. Udržovati koho na běžných z-vách, Einen auf dem Laufenden erhalten; Jest něco na té zprávě, není lichá; Z-vu napraviti, die N. richtigstellen; Z. di více nežli jest pravda, die Nachricht geht über die Wahrheit hinaus; O stavu věci z-vy podávati; Kde bych se zpráv nabral? Dejte nám laskavě o tom z-vu; Zlá z. přichází vždy dosti v čas; Věděl zprávu dáti, er wusste Bescheid; Jak nám z. zní, wie wir hören; Z-vy si odporují; Z-vu upírati, z-vě odporovati; Dotekl se z-vy, er streifte die N. Dch. Tak toho zprávu mám, že se nepokojně chováte. Smil Orov. Dostala dobrou z-vu všeho (o všem). Us. Vk. O událostí jedná sloh vypravující či zprávu dávající, berichtender Stil. Hš. Sl. 154. Ne o všech dějích zachovaly se zprávy; z-vy bezpečné, mrtvé (stavby, nádoby, nářadí, zbraně, erby a p.), živé. Lpř. Děj. I. 1., 2. Hanlivá zprávička o hrozném neštěstí se vyskýtá. Sb. vel. I. 75. Někomu o něčem obšírnou zprávu podati; Zprávy o školách starší doby řídké jsou a nahodilé i tam, kde bychom nejméně toho se nadáli. Mus.

1880. 455., 458. Také o manželce jeho zůstali nám kronikáři zprávu dlužni — german. m.: nepodali, nedali nám žádné z-vy. O tom nemáme žádných zpráv; Z. o tom již dne 13. dubna za papežským legatem do Němec poslána; Očitý svědek zachoval nám zevrubnou zprávu o tomto řízení. Ddk. II 437., 446., III. 5. Že se ho brzo po jeho v Efesu se usídlení donesla z.; Nadesýlá napřed zprávu; O apoštolu tom tak málo zpráv se nás dochovalo, totižto zpráv jistých a přesných, na nichžto bychom bezpečeě spoléhati mohli. Sš. II. 3., Sk. 20. 141. Chudé z toho věku nás došly zprávy. Pal. Děj. V. 1. 138. I šel jest do jejieho domu podlé té z vy; Dajtež nám zprávu, kterak strany o trpěnie svědomí toho rozděliti máme podlé práva; Žádajice z-vy a naučenie dalšieho; Pro zřetelnější z-vu pošlete dva s tiem listem hlavniem k nám. NB. Tč. 61., 54, 69. Věrnú na tom zprávu dávají, že . . . . Výb. II. 33. Z-vu míti všech příběhů. Bart. Omylná z. na zošklivení nás mu učiněna jest. Skl. 136. To bude širšími z-vami dovedeno. Arch. II. 272. Z-vu mi dáváš o mlynáři toho. (Vz *O* s akkus. 4. d. Pozn.). Žer. L. I. 172. Já od vás další z-vy očekávati budu. Žor. 349. Audroklus učinil z-vu o všem. V. JMC. ráčí z-u míti toho. Skl. I. 70. A úředníci mají komorníku z-vu sepsanou dáti, kterak se má v tom zachovati. Zř. F. I. 7. XI. Supplikacie má mu dána býti pro zprávu, zur Berichtertattung. Žer. Kosšelé k vězňům přihlídajte a o jich zavinění v radě zprávu čiňte. Kol. 6. Nebude jim nemilé, jestli jieh (je) o tom krátkou, ale ze samého pramcne váženou z-vou podělíme. Koll. IV. 257.

Zpravati, vz Zpraviti.

Zprávati se = *chovati se*, sich benehmen. Slov. Toto dievča nedobre sa z-lo. Dbš. Sl. pov. I. 13.

Zprávce, vz Správce (der Gewährleister), Opravce, Správa (die Gewähr).

Zprávcová, vz Správcová.

Zprávcovní, vz Správcovní.

Zprávcovský, vz Správcovský.

Zprávcovství, n., vz Správcovství.

Zprávčí, vz Správčí.

Zpravdíti, il, ěn, ění, *zpravďovati*, wahr machen, bewahrheiten, zur Wahrheit machen, konstatiren; **se**, zur Wahrheit werden, sich bewahrheiten, sieh verwirklichen, wahr werden. Deh., Tč. — **co**. Všelijak zpravďujíc výrok Tacitův. Sš Sk. 265. — **se**. Co mluvil, to se brzo z-lo. Na Ostrav. Tč. Budejž by se toto přísloví z-lo! Mor. Dži. Z-lo se přísloví staré. Proch. Takto se z-lo, co vece Hospodin Sš. Sk. 57. — **kde**. Že se na něm z-la slova. Proch. Ž. M. 206. V němž nejzvláštnější opěka boží se dokonale z-la; Služba ta povinna jest z. se v životě, ve skutcích, v jednání a v počínání veškerém. Sš. J. 37., 72.

Zprávec, vcc, m., vz Správec, Správce.

Zprávectví, n., vz Správcovství.

Zpravený; -*en*, *a*, o, beeachrichtigt, unterrichtet, belehrt. Strana dobře z-ná. Us. Dch. — **Z.**, ausgebessert. Vz Spravený.

Zprávička, y, f., eine kleine Nachricht, Notiz. Rk.

Zprávičkář, e, m., der Notizler. Šm.

Zpravidelniti, il, ěe, ění, regeln. — **co**. Šm.

Zpravidlo, vz Spravidlo.

Zpraviti, il, en, ení (zastr. *zpravati*), *zpravovati* = *napraviti*, richten, ausbessern, herstellen, zurecht machen; *konati*, *činiti*, thun, schaffen, richten, abthun, bewirken; *v pořádek uvésti*, *ostarati*, *opatřiti* atd., richten, zurichten, bestellen, zurecht machen, zusammenrichten usw., vz Spraviti. — **Z.** = *poučiti*, *naučení dáti*, belehren, zurecht weisen, ueterrichten; *oznámiti*, *zprávu n. vědomost dáti*, unterrichten, Kunde geben, berichten, Nachricht geben; *pověděti*, *vypravovati*, erzählen. Jg. — **abs**. Zpravení jsme, kterak ty se k nám ve službách svých máš. Dač. I. 128. Zpraven jsem, že sněm odložen; I račiž věděti, že tak nenie, jakož sú lidé zpravovali; A někteří lidé přišli ke mně zpravujíc, že by se Jiřík ku poli strojil. Arch. III. 20., IV. 16., 406. — **co, koho**. Z. otázku (odpověděti). Kom., Br. A také mne zpravují, že by se obec z toho bouřila; Další psaní z Budína dne 21. června dané zpravuje vás, že . . . Pal. Děj. III. 3. 286., 304. Zpravujeme vás a vedlě práva naučujem, abyste . .; I rozkázal pán, abyehme slyšieci jejie při i svědomie, i jeho z-li; Píšete, že vás zpravuje, že ona utrácí statek a že i vám svědomo. . . NB. Tč. 106., 164., 210. Žádáš, abych tě zpravil, kterak máš sě mieti, aby v brání odmrtí nepochybil. Hus III. 191. Kaplan můj zpravil mne, kterak by se mu škoda stala. Fauku. 69. Přišel k nám a nás zpravuje. Hol. z St. – **koho o čem.** Aby jej o tej věci gruntovně zpravil. Skl. I. 85., 90. Čas eás o tom zpraví; Letopisee zpravuje nás o tom; O jeho osobě nejsme zpraveni. Ddk. III. 68, II. 463., 324. Úřad ho o vůli královĕ zpravil. V. — Hus, Flav., Troj., Sych., J. tr. — **co, koho, se v čem.** Skl. I. 56. O čem pochybujete, v tom vás zpraví. BR. II. 367. Z. se v čem (omluviti). Br. Ta kronika mě v slavných bojiech zpraví (zpravila). Dal. — **koho čeho (čím, jak kde)**. Mohu lépe posloužiti ecž ten, kdož jest JM. toho zpravoval. Ps. o ztl. A nespravil-liby se toho, sich rechtlertigen, tehdáž aby 50 kop čes. gr. propadl. Zř. F. I. U. V. Aby se tě věci zpravil. Ib. R. XXI. Kdož by ho toho zpravoval (= o tom). Jel. Prosím tebe, zprav mne té věci. Svěd. Přišli na Vyšehrad a toho se zpravili před knížetem, proč sú město spálili. Háj. 42. V jaké hodnosti stál druhý legat, toho nejsme *dostatečně* zpraveni. Ddk. II. 246. Také umysla našeho *šíře* vás naši poslové zpraví. Arch I. 10. **Skrze** něho byl zpraven všech běhů. Troj. 501. Ktož tě toho zravuje, tenť v hrdlo lže; Pak tě všech těch věcí i jiných zpravíme; A je (Pražany) toho posly neb písmy zpravil; Vás toho všeho chcem z.; Aby nám radili a pomohli a z-li nás těch věcí, o kteréž ten sjezd bytí má; Přijel k Přiblíkovi, chtě jej toho z., oč jede na Wildstein; Ten mee těch věcí o panu Zdeňkovi jistotně zpraví; Všecko nemůž se psáti, jakož pak vás slu-

žebník váš toho lépe ústně zpraví. Arch. I. 6., 28., 36., 50., III 15., 371., IV. 10., IV. 402. (II. 238., III. 16. 376, IV. 19., V. 301.). Toho jsem zpraven od Jana Kuchaře; Šel k panu Lvovi a zpravil ho všeho. Let. 194., 345. Paní M. z-la mne všeho toho (o všem), co jste jí poručili. 1494. Aneb nejsú toho zpraveni, že to jich manželstvie jest znamenie tohoto trojieho manželstvie duchovnieho. Hus III. 203. — **koho kde.** Přítel důvěrný zpravuje nás v souvěké kronice své, že ... Dlk. II 287. — **koho jak o čem.** Vacek nemeškal z. knížete po schválním poslu o zrádném počínání Mutiny. Ddk. II. 401. — **koho oč.** O to víno pak zpravujem vás takto. (Cf. Zprávu mi dáváš o mlynáře toho. Vz Zpráva). NB. Tč. 144. — **koho nač.** Abychom vám zprávu dali, takto vás na to zpravujem. NB. Tč. 266. Na to vás zpravujem, že vedlé práva naše města každý svého jistce staviti muož ... NB. Tč. 89. — **odkud.** *Odkudž* záhy zpraven býval o všelikých věcech politických. Ddk. II. 88. Z ústních i z písemních podání byl toho Vratislav zajisté dobře zpraven, že... Ddk. II. 208. — **čím o čem.** Jsa tvým psaním o něm zpraven. 1496. NB. Tč. 141. — Biancof., Ctib., Ms. 1396., J. tr. — **Jak. V** krátkosti jim to zpravím. Proch. Z. co vedlé práva. Náš. 157.

Zprávka, y, f., vz Správka.

Zprávkyně, ě, f., vz Správkyně.

Zprávně, vz Správně.

Zprávní, vz Správní a Správný.

Zprávník, u, m., das Register. Sych.

Zprávnosť, vz Správnosť.

Zprávný, vz Správný.

Zpravodaj, e, m. = *zpravovatel, zprávu dávající*, der Berichterstatter, Referent, Korrespondent. Dch., Tč., Mus. 1880. 374. Berničný, der Steuerreferent. Šp. Bedlivý z. náš Dětmar; Kozma, jediný v té věci z.; Jak od z-jů doslechli jsme; Současný z. Ota Frisinský. Ddk. II. 88., 196., 411., III. 128. (III. 5., 257., IV. 110.).

Zpravodajný, berichterstattend. Z-dajný článek. Osv. I. 417.

Zpravodajství, n., die Berichterstattung. Šm.

Zpravodatce, e, m. = *zpravodaj.* Náš z. Ddk. III. 30., 26.

Zpravodávání, n., die Berichterstattung. Výpis je jako propravou jen k povídce a povídka k výměře t. j. že jsou to jen stupně z. Hš. Sl. 155.

Zpravodavce, e, m. = *zpravodaj.* Také Slov. Loos.

Zpravoděj, e, m. = *zpravodaj.* Šp.

Zpravonoš, e, m., der Avisoträger. Dch.

Zpravovací, vz Spravovací.

Zpravovač, e, m., vz Spravovač.

Zpravování, n. = *spravování.*

Zpravovatel, e, m. = *dopisovatel, zpravodaj.* J. tr.

Zpravovati, vz Spraviti a Zpraviti.

Zpravovný, vz Spravovný.

Zprázdnění, n. = *uprázdnění.* Z. úřadu. Stf.

Zprázdniti, il, ěn, ění, *zprazdňovati.* Aby se z-li na nějaký čas (klidu si přáli), sich Ruhe gönnen, sich frei machen. Bl. Živ. Aus. 58.

Zpraž, e, f. = *místo v lukách a na polích, kde za sucha rádo prahne.* Us. Chmela.

Zpráž, e, f. = *spřež, spřežení.* Slov. Phld. IV. 170.

Zpražený; *-en, a, o* = *opražený,* geröstet, gedörrt, eingebrannt. Bude naše skončenie ot meče lépe než by sě dlilo z-nú žěží (finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in arriditate sitis). BO.

Zpražiti = *upražiti,* rösten. — **co.** Byl.

Zpřečiti se, zastr. = *zpříčiti se.*

Zpřed, von vorne weg o. heraus, *s genit.* Řekl mu, aby to smetí z. chalupy odklidil. U Zhir. Lg. Kto so zásadou vyzváňa, ten hosťa ženie zpred dveri. Slov. Čjk. 78. Z. domu mu to ukradli. Ostrav. Tč.

Zpředati = *zprodati, rozprodati.* — **co (komu).** Z-li mu všecko. Slez. Šd. Ach Bože, čo sa človek natrápi, aby dáko obrok ten zaplatil! Zpredaj všetko, sám nič nejedz, nepi. Slov. Zbr. Lžd. 21. Tedy by som ti radil, aby si to tam všetko zpredal a prišiel sám. Zátur. Priat. I. 16.

Zpřede = *zpřed.* Tč.

Zpředku = *napřed, dříve.* Tam ten psotný ani ovce anižto kozky nemal žádnej; bohatým len toľko pomáhal z. bačom pásať. Slov. Hol. 364.

Zpředmětiti, il, ěn, ění = *zpředmětniti.* Slov.

Zpředmětniti, il, čn, ění, *zpředmětňovati,* objektiv machen. — **co.** Pal. Tu znázorňuje, zpředmetňuje a vyslovuje city i mysle. Mt. S. I. 84.

Zpredo = *zpřede.* Všetko ľudia zametali z. dvier (dveří). Sl. ps. 272.

Zpředu, *z předu,* von vorne. Z předu i z zadu se střez. Sych. — **Z.,** vz Zpříští.

Zpředy = *zpředu, napřed.* Z. grabni (hrabni) do svej kapsy, potom do cizej. Slez. Tč., Opav. týd. 1885. č. 21. Také na Ostrav. Tč.

Zpřehraditi, il, zen, ení, *zpřehrazovati,* abscheiden. — **co jak:** ovčín na tré. Ms. ovc.

Zpřehýbaný; *-án, a, o,* verbogen. Z. tyč. Dch.

Zpřehýbati, ganz, alles um-, verbiegen. — **co čím:** rukou. Kom.

Zpřejinačiti, il, en, ení, verändern. — **co.** Us.

Zpřejný = *kdo druhému ze svého rád něčeho dopřívá,* gönnend. Na Mor. Brt. On je velice z., ale ona je mrcha nezpřejná. Mor. Šd.

Zpřelámati, *zpřelomiti,* il, en, ení, alles, ganz, nach einander brechen. — **co:** šípy. V. — **čím:** rukou.

Zpřelomiti, vz Zpřelámati.

Zpřepaži, m., oděv, sapparus, zastar. Rozk.

Zpřeraziti, vz Zpřerážeti.

Zpřerážení, n., vz Zpřerážeti.

Zpřerážený; *-en, a, o,* entzweigeschlagen, zerschlagen. Z. zbraně. Kká. K sl. j. 180. Z. modla. Vrch.

Zpřerážeti, ei, en, ení, *zpřeraziti,* il, žen, ení, alles zerschlagen, brechen. — **co**

(**čím**): ruce i nohy kolem z. V. Stromy (sekerou). Bibl. Kronpy obili zpřerážely. Br. — **co komu**. Z-li mu hnáty. V. A kto to? Chriplé hlesly slová, až skoro sluch mu zpreražaly. Slov. Phld. IV. 12.
Zpřestaviti, vz Zpřestavovati.
Zpřestavovati, *zpřestaviti*, alles umstellen. — **co.** Kom.
Zpřetakovati = *přetakem podsívati*, durchsieben. — **co**: hrách. Na Ostrav. Tč.
Zpreti, stemmen, stauen. Slov. Loss.
Zpřetínati, vz Spřetínati.
Zpřetiti se, -il, ění, *zpřetovati* = *zpěčovati se*, *na odpor se stavěti*, sich widersetzen. widerstreben. Us.
Zpřetrhati, alles, an mehreren Stellen zerreissen. — **co čím**: pouta rukou, nadlidskou silou. Us. Již mosty jsou proudem bouřně zpřetrhány. Kká. K sl. j. 234.
Zpřetvářelý, verstellt. Ptr. exc.
Zpřetvářiti = *vše přetvořiti*, ganz umstalten. Ros.
Zpřetvárniti, il, én, ění = *zpřetvořiti*.
Zpřevraceti, vz Spřevraceti.
Zpřevrátiti, vz Zpřevraceti.
Zpřevrhati, vz Spřevrhati.
Zpřež, *lépe*: *spřež*. Jg.
Zpřežemil, a, m., *ἱπποχάρμης*. Lšk. Vz Zpřež.
Zprchati = *zuřiti*. Člověk vrtkého milování, jakž i malá protivnost dotkne se jeho, tak ztratí úklidnosť, zprchá. Št.
Zprchnouti, vz Sprchnouti, Vzprchnouti. Uderí jej v helm po vrchu, až jiskry vysoko zprchú. Alx. V. v. 1687. (HP. 41.). Vz Vzprchnouti.
Zprchů (*vzprchů*), vz Zprchnouti, Vzprchnouti.
Zpriamiť = *zpřímiti*. Slov.
Zpříci, vz Spřehnouti, Spřáhnouti.
Zpříčení, n., das Querlegen, Kreuzen, vz Zpříčiti Z. matky. Ja. O z. v tělocviku vz KP. 1. 424.
Zpříčin, n, m., die Reaktion. Slov. Ssk.
Zpříčiti (zastr. *zpřečiti*), il, en, ení = *na příč obrátiti*, verqueren (Bc.), quer legen, kreuzen, spreizen, versteifen, verdrehen; **se** = *na příč se obrátiti*, *postaviti se proti komu*, sich widersetzen. — **co.** V. Co's ty zpříčil, to jiný zhmoždil a dolomil. Č. M. 316. — **se komu.** Bj. Příčí se mu to = *nedaří se*; 2. *jest mu to proti mysli.* Ros. To jídlo se mu zpříčilo. Tč. — **se komu kde.** Zpříčila se mu kosť v hrdle. Ros., Lk. Zákon přímý zpříčil se ti a blud zalíbil se nový. Štulc. I. 26. — **se proti čemu.** Dch. Pán probilda ku pychu ďáblovu, jímž proti Bohu se zpříčil. Šš. J. 155. — (**se**) **čím.** Člověk . . . . návodem zlocha se zpříčil. Šš. I. 62. Z. co čím, vz Vzpříčiti.
Zpříčka, y, f. = *spor*, *mrzutosť*, der Streit, Hader, die Verdriesslichkeit. Na mor. Val. Vck.
Zpříčnosť, i, f., die Verdrehtheit, Stemmung. — **Z.** = *spornosť.* Bern.
Zpříčný = *příčící se*, sich stemmend, widerstehend; 2. *sporný*, strittig. Bern.
Zpřihnouti, hnul, ut, utí, sich vereinigen, sich annähern (durch Biegung). Boč. exc.

Zpříjemněti, ěl, ění = *příjemným se státi*, angenehm werden.
Zpříjemniti, il, ěn, ění; *zpříjemňovati*, angenehm machen. — **co čím komu** = *příjemným učiniti*, angenehm machen: pokoj bezkon úpravou. — **co komu**: někomu, sobě život. Us., Mus. 1880. 207. Tu šťastie samo, ani bo nehledáš, za tebou pride život ti zpríjemniť. Sldk. 415. Toto kolo přátel nám náš pobyt zde z-lo. Koll. III. 210. Tak hl'a o ne Boh pečuje, tak jim žitie zpříjemňuje. Slav. 93.
Zpřijíti, *zpřijmouti*, annehmen. — **co kam.** Zpřije (přijal) k sobě všecky mile. Alx. II. v. 212. (HP. 65.).
Zpřijmouti, vz Zpřijíti.
Zpříkati se = *zpírati se*, *zdráhati se*, *neposlouchati*, *hádati se*, *příti se*, *zříkati se*, *brániti se*, widerstreben, nicht folgen, streiten, entsagen, widerstreiten, sich lossagen, sich wehren, sich stemmen, sträuben. Na Mor. Kd., Vck. — **se oč.** Jg. — **se čeho** = *odepříti*. Brt. Každé práce se zpříká (štítí). Neor. — **se komu.** Pořád se mi tu zpříká. Šd.
Z příkra, steil, scharf. Z. k něčemu přikračovati. BR. II. 406.
Zpříkřiti, il, en, ení = *příkrým učiniti*, steil machen, rauh, unangenehm machen. — **co**: cestu. Jg. — **se** = 1. *příkrým se státi*, steil, schroff werden; 2. *zošklivití se*, zuwider werden. Koll., Měst. bož. Cesta nahoru se z-la; Robota se mi z-la. Us. Tč. Z-lo se mu to dvojnásobně. Pal. Děj. V. 1. 160. Vo krátce so mu to zprikrilo. Zbr. Báj. 24.
Zpřilepiti, vz Zpřilpati.
Zpřilpati, *zpřilepovati*, *zpřilepiti* = *lepiti k něčemu*, ankleben, hinzuflicken. — **co kam.** Když sobě zmateš všecko v jednu a k tomu přilpáš, coť se vidí. Brat. pr. Sturm. 119.
Zpřiložiti = *úhorovati*, brachen. Us. (Vorlík).
Zpřima, *z přima* = *přímo*, *zrovna*, gerade. Z. jim vládyka naproti. C. Z na nás hleděl, na nás šel. Tč. — **Z.** = *bezprostředně*, unmittelbar. — **Z.** = *bez okolku*, *zrovna*, geradeweg, rund heraus. Zpřima říci, z. z srdce D. Z. něco pověditi, Sych., na něco se ptáti, Sá., se přiznati, do očí někomu něco říci. Sá. — **Z.** = *rovno zhůru*, aufrecht. D. Z. státi. Us.
Zpřímělý = *zpřímený*. Z. lodyha. Rst. 526.
Zpřímění, n., vz Zpřímiti.
Zpřímený; *-en*, *a*, *o*, aufgerichtet. Z. větev, list, stopka. Rst. 526. Mužně z-ný. Dch. Z-ná seděla na loži. Us.
Zpřímětiti, il, en, ení, anpassen. Šm.
Zpřímětiti = *zahnojiti*, *zjitřiti*, schwärend machen. Bern.
Zpřímidlo, a, n., *přímidlo* = *přístroj k tělu připnutý*, *aby se přímo drželo*, der Geradhalter. Dch. Šp.
Zpřímitelný, aufrichtbar, v math. rektifikabel. Nz.
Zpřímiti, il, en, ení = *přímým učiniti*, gerade machen, gleich richten, abgleichen; *vzhůru postaviti*, aufrecht stellen, aufrichten. — **abs.** Zlámeš spíše než zpřímíš, co v kři-

vosti své zatvrdlo. Kom. Zpřiemena buď modlitva má. Ž. k. 140. 2. — **co:** svou postavu, korouhev. Ráj. Zpřiemí (sprav) syny jieb. Ž. kap. 89. 16. Z. křivku, rektificiren. Nz. — **jak.** Siemé jich na věk zpřiemeno bude. Ž. k. 101 29. — **se** *(pozdvihnouti se)*, sich aufrichten. V., Br. — **se kde: na** loži. — **ce, se čím.** Aby křivé cesty nespravedlnosti náhradami zpřímil. Čas. ducb. Svaly hlava se zpřimuje. Presl. A dielo rukú svú zpřiem. Ž. k. 89 17. — **kdy.** V tom zpriamil sa jak pri velenl. Pbld. IV. 12.

Zpřimivý = *kdo přímí*, gerad machend, aufrichtend. Jg. — **Z.** = *vztyčivý*, assurgens. Rostl.

Zpřipinati, *spřipinati* = *vše neb mnoho připnouti*, alles o. nach einander anheften, anfügen. — **co kam: k** vozu bovada.

Zpřirodniti, il, ěn, ění, naturalisiren. Šm.

Zpřisahati, beschwören. Zprisahá se teda hneďky smlúva. Zbr. Lžd. 182.

Zpřisna, *z přísna* = *přísně*, streng. Z. na něho pobleděl. Us. Šd.

Zpřisti, vz Spřisti.

Zpřišeřiti, il, ení, in ein Gespenst verwandeln. Jg. Slov.

Zpřiti, vz Zepříti.

Zpřitomnění, n., die Vergegenwärtigung. Podobné místnosti slouží ku z. dávné minulosti. Koll. III. 28.

Zpřitomniti, il, én, ění, *zpřítomňovati* = *přítomným učiniti*, vergegenwärtigen. Nz., Ros. — **co komu čím:** boj jasným vypravováním. Poněvadž věci zpřítomňuje. Sš. II. 215. Abycb vám z-nil, co sami v sobě cbováte. Sš. I. 141. Nebude zbytečno z. si aspoň některé bistorické důvody. Šf. II. 647. — **jak.** Jenžto nám zpřítomnují věky veliké dávno zaniklých časů v přesné a čisté původine. Ntr. VI. 398. Před Bobem cbodí, kdo *věrou* Boha *na* všecb místecb, ve všech tvorecb a úkonecb si zpřítomňuje. Tč. exc. — **kde.** Vz předcbázející. Zpřítomňuje i tu Pavel jako ve verši pátém věci budoucí. Sš. II. 127.

Zpřízeň, zně, f., zastr. = *spor*, der Zwist, die Feindschaft. Bel. rkp. 177.

Zpřiznilý, vz Spříznilý.

Zpřizniti, vz Spřízuiti.

Zpřizračněti, ěl, ění, als Pbantom erscheinen. A svět už oku odbalený na dobro z-čněl jak sklo z každej strany. Slov. Phld. IV 23.

Zprliti, il, en, ení = *spáliti*, verbrennen. Cf. Prliti. Zprlilš sa. Dbš. Obyč. 45.

Zprobiti, il, it, ití, *zprobíjeti*, nacb einander, alles durchschlagen = *probiti*. — **co.** Zprobíjeli ruce i noby mé. Br.

Zprobodati = *vše n. mnoho probůsti*, nach einander durcbboren. — **co, koho.** Br.

Zprodati = *rozprodati*, verkaufen, anbringen. — **co.** Ros, Pik. A jestližeby po takovém zemřelém co zůstalo, to maji z. Sl let. III. 43. — **co kde jak.** Žádá, aby mohli to víno v dědině buďto **na** másy aneb na čtvrtce z. a vyšenkovati. 1672. Tč.

Zprohořeti, el, ení = *naskrz prohořeti*, vollends durchbrennen. — **kde.** Nad pokojem strop p-řel. Břez. 148.

Zprohýbaný; -*án*, *a*, o = *křivolaký*, bin und her gebogen, vielbeugig. Rst. 526. Z. střecha. Kká. Td. 113.

Zprohýbati, *sprohybovati*, durchbiegen. Šm., Koll. III. 97.

Zproležely = *zležely*, verlegen. Z. zboží.

Zproležeti se, el, ení = *zležeti se*, sich verlegen. Zproleželo se zboží. Ros.

Zprolihati, *sprolěhati* = *proležeti*, durcbliegen. — **co:** peřiny. Us. — **koho:** ženu = *zlíhati, zprzniti.* Vz toto. Lk.

Zproliti, il, it, ití, *sprolívati*, durchgiessen. — **co čím:** vroncí vodou. Jošt.

Zpromrhati, alles verschwenden, durchbringen. — **co čím:** svůj statek ožralstvím.

Zpromrzalý = *zpromrzelý*. U Žamb. Kfk.

Zpromrzelý = *všecek mrzutý, zcela promrzelý.* — **čím, nad čím.** Je nad tím celý z-lý. Us. Kšt.

Zpromrzeti, el, ení = *zcela rozmrzeti*. Z-lo ho to.

Zpromrzovati = *nakukovati tak, že to mrzí*, einsehen so, dass es Jem. verdriesst. — **komu kam: do** jídla, do oken U Kr. Hrad. Krjk.

Zpronajati, vz Zpronajmouti.

Zpronajímati, vz Zpronajmouti.

Zpronajmouti, ul, ut, utí, *spronajati, spronajímati*, verpachten. — **co.** Obecní pole zpronajímal starosta sám. Večeř. Pov.

Zpronaložený; -*en*, *a*, o = *pronaložený*, co *draho přišlo*. Z. cesta. Hrad. Kšt.

Zpronevěra, y, f., die Veruntreuung, Untreue. Z. jest zločin čelící proti bezpečnosti jmění, jehož se dopustí, kdokoliv statek sobě svěřený za sebou zadrží aneb sobě přivlastní = *zpronevěřilost*, die Treulosigkeit, Defraudation. Vz S. N., J. tr

Zpronevěření, n. = *zpronevěra*. Br. Vz Zpronevěra.

Zpronevěřile, untreu. Ros.

Zpronevěřilec, lce, m, der Ungetreue. Kom.

Zpronevěřilost, i, f. = *nevěra*, die Untreue, Treulosigkeit. D., J. tr. Král sa na dvojnásobnou z. Janovčanů odvolával; Onť upíral, o té z-sti ničebo věděti nechtěje. Koll. IV. 44., 218.

Zpronevěřilý = *nevěrný*, treubrüchig, treulos, untreu. J. tr., Mus 1880. 38., Šd. Z. stavové, Ml., manželka. BR. II. 56. a. Z. služebník, Ros, angelé. Kom. Z-lému nevěř. Horný, Pk. — **komu:** město Bohu zpronevěřilé. Z. své povinnosti, pflicbtbrüchig. J. tr.

Zpronevěřiti se, il, en, ení; *zpronevěřovati se* = *nevěrným se státi*, untreu, treulos werden. V. — **se komu.** Zpronevěřila se mu žena. Ros. — Br., Syeb., D., Štelc. Od té doby, co byli se přirodilému poznání Boha z-li; Že by se povinnostem z-li. Sš. II. 98., II. S rovným necb se každý měří, jinak se mu z-ří. Bž. exc. — **kdy.** Král připověděl z-řiv se takto v nuzné potřebě slibu danému. Ddk. II. 414. — **se v čem.** D. Kdo v mále se z-řil, z-řl se i ve mnoze. Prov. Šd. — **se čím.** Zpronevěřením zpronevěřilých zpronevěřují se. Br. — **se nad čím:** nad svým náboženstvím. Plác. — **Pozn.** *Z. co komu* má Brs. 275. *za nesprávné* m.: *z. se komu v čem n. čím.*

Zpronevěrný, treulos geworden. Dch.
Zpropadati se, vz Spropadati.
Zpropadeně = *po čertech*, verteufelt, verzweifelt, verflüchst. Dostal's toho z. málo; Z. chytrý. slabý, hrdý, Dch., lektivý. Šml.
Zpropadenec, nce, m. = *zpropadený člověk*, der Schwernöther, Verruchte. Dch. Z-nče zpropadený. Mor. Šd. Vz násl.
Zpropadenka, y, f. = mýtina za vsí Rozdělovem nedaleko Kladna. Bndeč. zahrádka XI. 191.
Zpropadený; *-den, dena, o*, verflucht, verrucht, verwünscht, verdammt, verflüchst, verzweifelt, Fntti-. Ty z-ný, du Schwernöther; Z. podobnosť, dílo, věc, chlap! Dch. To je jeho z-ná povinnosť! Z. holka, ein Blitzmädel! Dch. Z. srdce (zlé). Sš. Z. noha! Šml. Z. člověk! Tč. Z. zpropadenec. Mor. Šd.
Zpropadlina, y, f., der Abgrund. Koll. Zn. 535.
Zpropadnouti se, vz Spropadati se.
Zpropitek, tkn, m. = zpropitná. Slíbil mu z. Koll. III. 33.
Zpropití, *lépe:* spropití. Jg.
Zpropitná, vz Spropitná.
Zpropitné, ého, n., das Trinkgeld. Vz Zpropitná.
Zproplitati, durchflechten. — **co se kudy**: plotem. Us.
Zprorážeti, el, en, ení, alles durchschlagen. — **co komu**: hlavu. Lom. — **co čím**. Smrť šípy svými některé zprorážl. Kom. — Jg.
Zprořezati, *zprořezovati* = *místy prořezati*, aufschneiden, aufschlitzen. Zprořezaný šat. Rozb. 1841.
Zprnsiti, vz Sprositi.
Zprnsta, z prosta = *prostě, na prosto, z hola*, schlechtweg, platterdings, schlechterdings, gerade zu, gänzlich. Z. odepříti. D. Tak z. mu to nepromine. Har. Z. žádný ho navštíviti nesměl. Skl. I. 48. Veleskok z., der Freiriesensprung. Čsk. Ale nebylo z. k tomu žádné příležitosti. Sš. P. 346. Aby na krále z. přijat byl. Skl. II. 28. — **Z.** = *sprostné, bezelstné*, aufrichtig, redlich. Z. mluviti, přednésti. V. Vz Sprostě.
Zprosťáček, čka, m. = *hlupáček*, der Dümmling. Mor. Šd. Vz Sprosťáček.
Zprosťák, a, m., vz Sprosťák.
Zprostě, vz Sprostě.
Zprostirati, vz Zprostříti.
Zprostitel, vz Sprostitel. Ž. wit. 17. 3.
Zprostiti, vz Sprostiti.
Zprostnosť, i, f., *lépe: sprostnosť*. Vz toto. Jg.
Zprostný, *lépe: sprostný*. Vz toto. Jg.
Zprostopášněti, ěl, ění = *prostopášným se státi*, ausgelassen, zügellos werden. Pš.
Zprostopášniti = *prostopášným učiniti*, ausgelassen, zügellos machen. Jg. — **koho čím**.
Zprostovlasiti, il, en, ení, *zprostovlasatiti*, il, cen, ení, die Haare lösen, aufbinden. Ros.
Zprostředčiti, il, en, ení, vz Zprostředkovati.
Zprostředkování, n., die Vermittlung. Vz Zprostředkovati. Mus. 1880. 456. Z míru. Ddk. VII. 38.

Zprostředkovati (slovo novější, D.), *zprostředčiti* (Br.) = *prostředkováním zjednati*, vermitteln. — **co** (**kde**). Zprostředkoval mezi nimi mír. Us. Z. sňatek, příměří, mír, Us. Pdl., různé náhledy. Vlč. Z. cestu k libozvučnosti. Koll. IV. 219. Z. porovnání. Ib. IV. 252. **Na** tu chvíli z-váno falckrabětem Ludvíkem mezi spornými stranami příměří. Ddk. VII. 31. — **proč**. Karel byl by rád z-val spolek Uher s Čechy již pro své postavení k novému pomocníku německému. Ddk. VI. 127. — **čím**: obchod drahami z. Dch.
Zprostřeliti, il, en, ení, *zprostřelovati*, durchschiessen. — **co komu**. Z-li naše návi. Pref. 454.
Zprostříti, stru, střel, en, ení = *prostříti*, ausspannen, ausbreiten, ausstrecken. — **co**: ruce, Ps. ms., hlas. St. skl. Zprostřel si ruku, extendere. Ž. wit. 137. 7. Aby zprostrziel jě, prosternere. Ž. wit. 105. 26. — **co proč**. Zprostrziel oblak k zásloně jich, expandere. Ž. wit. 104. 39. — **co kam**: prosbu k Hospodinu. Kat. 2828. — **co za koho**. By za ně prosbu zprostřela. Alx. M. v. 31. (HP. 50). — **kde**. Hlasné trúby v skalách své zprostřely hlasy. Alx. B. v. 37. (HP. 60).
Zprostý, vz Sprostý.
Zprošťovati, vz Zprostiti. — **koho**: okované. Ž. wit. 145. 7.
Zproštění, n., die Befreiung, Entbindung. Vz Sproštění.
Zproštěný, vz Sproštěný.
Zprotivělý = *odbojný*. Bib. Vz Zprotivilý.
Zprotivení se, n. = *zbouření, povstání*, die Auflehnung, der Auf-, Widerstand. V., J. tr. Vz S. N. Z. židů Římanům. Flav. Z. se vojenské stráži (zločin vojenský, die Widersetzlichkeit). S. N. XI. 313. — **Z.**, die Entgegenstellung. Z. planety s Jupiterem.
Zprotivěti se = *zprotiviti se*. — **jak**. On se mi už z-věl až **do** duše. Mor. Šd.
Zprotivilec, lce, m. = *zprotivilý*. Má považován býti jako z. krále pána svého. Pal. Děj. V. 1. 246.
Zprotivilosť, i, f., die Widersetzlichkeit, der Aufruhr. J. tr. Vinice stranu druhou z p-sti a zpoury. Pal. Děj. V. 2. 74.
Zprotivilý, *zprotivělý*, widerspänstig, widersetzlich. J. tr., Zlob. Nabádání z-lých pánů vždy slyšel. Pal. Děj. IV. 2. 408. Tomuž na pány z-lé. Arch. V. 296. — **komu**. Kdoby zastával lidi pánům svým zprotivilé, ten každý hrdlo i statek propadá. 1618. Rozumu z-vělá hnutí. Peter. exc. Vedl válku proti městům a pánům jemu z-lým; A ten nás obrátil na nepřátely své a na města ... z-lá tomu biskupu. Pal. Děj. IV. 1. 156., 157.
Zprotivistý, tückisch. Slov. Ssk.
Zprotivitel, e, m., der Empörer, Widerstreber, Rebell. Jg. Slov.
Zprotiviti se, il, ení; *zprotivovati se* = *postaviti se na odpor, zpěčovati se*, sich widersetzen, sich auflehnen, sich empören, widerspänstig werden. Jg. — **abs.** Běda tomu, kdož se zprotivl. D. Kůň se zprotivil. Jel. — **se komu** (**proč**). Jel. Z. se císaři. V. Židé se jim zprotivili pro nějakého hejtmana. Flav. To jídlo se mi zprotivuje (nechutná mi). D. Kdožby se právu, svému pánu zpro-

tivil. Vz Zř. zem. Jir. D. 49., K. 52., Vl. zř. 555. Jestližehy se kdo tomu z-vil. Zř. F. I. B. XI. Nová vláda velmožům brzy se z-la. Us. Samopašný sa menuje, kdo sa starším protivnje. Na Slov. Tč. Čím více přicházel do let, tím více se mu přebývání v černém zámku zprotivovalo. Něme. I. 56. Proč jsi se mi cblapče z-vil?; Proč jsi se ty pánu Bohu z-vil? (Povídá pěnkava). Slez. Ale brzo se jim z-lo kázání jeho. Sš. J. 93. Od té doby, co se mu z-vil. Pal. Děj. IV. 2. 10. Šlikové se byli právn z-li a odboj učinili; Manželka p. Jana z Pernštejna z-la se témuž manželu svému. Dač. I. 65., 75. Chtěl-libl se kdo z. jim. Let. 109. Král armenský se tobě z-vil. Abr. 223. Když by se lidě poddaní kterému pánu svému z-li a statek jemu jeho odjali. Arch. V. 514. — **kde.** Ba i vlastní jeho poddaní v několika vesnicích že z-li se jemu. Pal. Děj. V. 2. 329. — **kdy.** Dobrý byt se brzo z-ví. Us. Tč. — **se proti komu.** Dalibor zprotivil se proti králi. Jg Zprotivoval jedny proti druhým. Hanka.

Zprotivnice, e, *zprotivnička*, y, f., die Widersacherin, Gegnerin. Mus. 8. 145.

Zprotivník, a, m., der Gegner, Widersacher. Jg.

Zprotivnosť, i, f. = *protivnosť*, *odpor*, das Widerstreben, Entgegensein. Štěstí je vždy z-sti vysazeno. Tkad.

Zprotivný = *zprotivilý*. Na města z-ná tomu biskupu. Arch. IV. 387.

Zprotivovati, vz Zprotiviti.

Zprotrhaný; *-án*, *a*, *o*, zerrissen. Oblaka byla z-ná a přece pršelo. Us. Ntk.

Zprotrhati, *zprotrhovati* = *docela protrhati*, gänzlich zerreissen. Rybníky se z-ly. Peš. Prod.

Zproučeti, el, en, ení; *zproučiti*, il, en, ení = *ohýbati*, *křiviti*, krümmen. Ros. — **se.** St. skl. inhed zdech, se zpruči ... Jezus káza mu vstáti. Výb. I. 417. Bych se mrskala, zproučila, zimou trápila, hladem mřela. Bech. — **komu.** I zproučilo (puklo, hrach) jemu srdce. Ms. 14. stol. — **kde.** Ananiáš inhed **před** jeho nohama zpručl se a umře. St. — **se proti čemu.** Pýcha jejich zproučila se proti té myšlénce. Sš. Sk. 164. — **se jak.** Kůň se na zadní nohy zprúčil (vzpínal se, bäumte sich). Mor. Šd.

Zproučiti, vz Zproučeti.

Zproud, u, m., die Fluth. Dch.

Zproudění, í, n. = *vsproudění*, die Aufwallung. Dch.

Zprouděný; *-ěn*, *a*, *o* = *vsprouděný*. Na z-ném moři, auf hoher See. Dch. Vz Zprouditi, Sprůděný.

Zprouditi se, il, ěn, ění = *vzprouditi se*, in Fluss gerathen, aufwallen, in Wallung gerathen. Moře se z-lo. Dch. — **kdy.** Cit jeho se **při** tom zproudil. Dch.

Zproutnatěti, ěl, ění = *proutnatým se státi*, stengelig werden. Vičinec zproutnatěl. Puch. Hosp. 54.

Zproužka, vz Zpruha.

Zprovázčeti, el, ení, strickartig werden. Posed z-čel. Byl. 456.

Zprovázeti, vz Sprovoditi.

Zprovijeti = *proviti*, *proplésti*, durcheinander schlingen, winden. — **co.** Kom. Neb sobě byl též vozy zpravil všecky v jeden řad, že je zprovíjel jako věnec. Let. 61.

Zprovoditi, vz Sprovoditi.

Zprozračněti, ěl, ění, durchsichtig werden. Rostl. III. a. 91., 117.

Zprpleť = *skáceti se*, *svaliti se?* Na Slov. Vz Zprpliti. Otrepe (čerta) o zem, šo sä len tak zprpleu (zprplel). Dbš. Obyč. 71.

Zprpliti sa, il, en, ení = *sprpleti*. — **kde.** Pochytil kyjanicu, puk prasa po cele (těle). Hneď zprplilo sa v prachu a boi › po ňom. Dbš. Sl. pov. VI. 53.

Zprska, y, f. = *pohanění*, das Klämperlein. Z-u komu zavěsiti. D.

Zprskaný; *-án*, *a*, *o*, bespritzt. — **čím.** Jezdec i kôň z-ní sňahom peny. Slov. Sidk. 534.

Zprskati, bespritzen. Vz Zprskaný. Slov.

Zprsténkovaný; *-án*, *a*, o, gekräuselt. Vlasy z-né. Ntr. I. 259.

Zprsténkovatělý, geringelt. Z. vlasy. Gnid. 31.

Zprsténkovatěti = *zkroutiti se na způsob prsténku*, sich ringeln. Vina z-těla. Puch.

Zprsténkovati se = *skadeřavěti*, *zprsténkovatěti*, sich kräuseln, kraus werden. — **komu.** Zprsténkovaly se mu vlasy. Mor. Šd.

Zprstvený; *-en*, *a*, *o* = *slepený*. Z. vlasy. Na mor. Val. Vck.

Zprtačiti, il, ení = *skaziti*, *špatně udělati*, verhudeln, verpfuschen. Zlob.

Zprtati, verschustern, verflicken. Ros. — **se komu** = *skaziti se*. Z-la se mu svatba; Nežit se mu zprtal (neuzrál). Us. u Strunkovic. Rjšk.

Zprůbovati, z něm. probiren. Zprůbujte. BR. II. 621. a. — **co čím:** ohněm. Br. *Lépe:* zkusiti.

Zprúčati se = *sprúčiti se*. Mor. Šd.

Zpručení, n., exacerbatio. Nz.

Zprúčiti se, vz Zproučeti.

Zprúděný = *sproudění*. Hrone náš, Hrone z-ný, kdeže tvôj slávik milený? Btt. Sp. 144.

Zpruditi, vz Spruditi.

Z prudka, *z prudka*, rasch, rapid. Z. něco vyhřáti. ZČ. Jde to s ním z. s vrchu, es geht mit ihm rapid herunter, reissend bergab. Dch. Z. se vzpřímil. Šml. Z. začíti, vstáti, na někoho jíti (se obořiti), Sá., volati. Hol. 116. Z. jině k ostříhání zákonu nutili, sami ho pak nic neplnili. BR. II. 246.

Zprúdník, u, m., der Wasserschlag auf der Strasse. Slez. Šd.

Zprudy, pl., m., druh počasné osutiny, jinak *mravenec* zvané, prurigo. Úpl. dom. lék. Dr. V. Šel.

Zpruha, *zpružka*, *zproužka*, y, f. = *pružina*, *vše co pružné jest*, *zvl. péro v hodinách*, die Feder, Schwungfeder, Sprungfeder, Spannfeder, Uhrfeder, v hamrech der Stossreitel. Nz. Z. bicí, Techn., zamykací, opíravá, bočitá (Zirkelfeder), závitková či zakroucená (Spiral-), k umývací skříni. Šp. Z. hodinková. Vz Prm. III. č. 21. Z-ze povoliti (u hodináře), die Feder abspreizen. Dch. Z. spouštěcí, Auslösungsfeder, výmrštná, Spring-,

zpruha kladivka budíčkového, die Weckerhammerfeder, z. datumová, die Datumradfeder, kyvadelní z. závěsná, die Aufhäng-, zpružka kola hodinového, die Stundenradfeder (am Stundenradrohr zwischen Zifferblatt und Rad), z. zatykáčková, die Vorfallf. (beim Chronometer), z. zpouště opakovací, die Repetirstückchenf., z. zaběráčku hodinového, die Stundenschöpferf., z. zpěrací, zavírací, die Gesperrf., zpruha zpěrací s ozubem, Gesperrf. mit Zahn für Taschenuhrwerke, zpěrací z. okrouhlá, runde Gesperrf., zpěrací z. přímá, gerade Gesperrf., zpěrací z. s průřezem, G. mit Durchschnitt, zpěrací z. polookrouhlá, halbrunde G. für Remontoiruhren, zpružka pláštiku, pokrovce, die Mantelf., manometr hydraulický se zpruhou, Federhydraulikmanometr, z. stavítka, die Stellungsf., z. hvězdná, das Sternfederchen, z. klínku hvězdného, die Sternkegelf., z. lícníková, die Kronradf. (bei Remontoiruhren), z. chodu časoměrného, chronometrového, die Chronometergangf., z. ručičkového stroje, die Zeigerwerkf. (unter dem Wechselrad o. Viertelrohrrad), z. kladivka, die Hammerf., z. tlačítka, die Drückerf. (bei Reiseuhren), z. větrníku, die Windfangsf., z. do žíněnky, die Matratzenf., z. svinutá (spirálka), Spiral-, z. ocelová, Stahlf., z. pojišťující, die Versicherungsf., z. zavírací, Sperrf., z. tlačící, Druckf.; pohyb z-by, die Federbewegung, západ z-hy, der Federeinfall, Šp.; z. závory, die Verschlussf., z. víka závory, die Verschlussstückf., Čsk., z. u sesle, die Sprosse beim Sessel. Pdl. Podpěra zpruh (u stříkačky) budiž náležitě upevněna. R. Čermák.

Zpruhový, Feder-. Z. manometr (m. se zpruhou), der Federmanometer, Šp.; z-vé motory při šicích strojích, Prm., z. stříkačka, Čerm., z. váhy, dynamometr. Wld. Z. hodiny. Techn. Z. buchar. Zpr. arch. XI. 41.

-zpruhý, -spirus, spirig. Jedno-, dvou-. Rst. 526.

Zprušačeti, el, ení, preussisch werden.

Zprušačiti, il, en, ení, preussisch machen. — **co, koho.** Osv. I. 208.

Zprůvodčí, lho, m. = *průvodce*, der Begleiter. Hlas III. 373.

Zpruzení, vz Spruditi.

Zpruzenina, y, f. = *opruzení*.

Zpruzenost, i, f., das Frattsein. Ja.

Zpruzený, vz Spruzený.

Zpruzovati, vz Zpruditi.

Zpružení, n., die Spannung. Z. hmot, struny, pera, Mj. 191., NA. IV. 200.

Zpruží, n., zpružina, zpružinka, zpružla, y, f. = *stupadlo u žebříku, zpruha*, die Leitersprosse. Slov. — *Zpružina* = *péro v zámku*, die Schlossfeder; *hůl v mlýnském koši*, Jg., péro ve stroji; *kolík*, jenž se přivazuje na nápravu vozu nebo saní, aby oj vzhůru stála. Val. Vck.

Zpružina, y, f., vz Zpruží.

Zpružinka ručičková, das Zeigerlederchen. Šp. — Vz Zpruží.

Zpružiti, il, en, ení, *zpružovati*, emporschnellen, in Aufschwung bringen, Spannkraft verleihen, elastisch machen, abfedern, anspannen. Vz Vzpružiti. Dch., Šp. — **co:** pevná tělesa. ZČ. I. 232. — **se.** Mj. 16., 191. — **k čemu:** síly ku práci. Dch. — **kde.** Zde se život poněkud zpružuje. Osv. I. 92. — **čím.** Číší vína mysl se zpružil. Vrch.

Zpružitost, i, f., vz Zpružnost.

Zpružitý, vz Zpružný.

Zpružka, y, f., vz Zpruží, Zpruha. — Z., v bot. = *kroužek*, der Ring. Slb. XLVIII.

Zpružla, vz Zpruží.

Zpružle, e, f, die Leitersprosse. Rk. Vz Zpruží.

Zpružnatost, vz Zpružnost.

Zpružnatý, vz Zpružný.

Zpružník, a, m., elater, der Schneller, Schnellkäfer, Schmiedeknecht. Cf Pružník. Šm.

Zpružnost, *zpružitost*, na Slov. *zpružnatost*, i, f. = *pružnost*, die Federkraft, Elasticität. Krok, Sl. les.

Zpružný, *zpružitý*, na Slov. *zpružnatý* = *pružný*. Jg. Z. nit na semenech přesličkových. Rst. 526. Zpružné hodinky, die Springuhr, Dch., zpružné dno olejničky, der elastische Boden der Oelkanne; z. obálka, elastische Hülle; z. tkanina buničná, elastisches Zellengewebe; z. kroužek, der Springring. Šp. Když duch je zpružný, tělo choulostivá. Shakesp. Tč.

Zpružování, n., die Spannung, das Elastischmachen. Z. hmot. Mj. 14.

Zpružovati, vz Zpružiti.

Zprva. *z prva*, vorerst, zuerst, anfangs, gleich anfangs, von Anfang an. Dch. Z. poslúchal, ale potom zase byl neposlušný. Us. Dch.

Zprvapočátku, *zprvopočátku*, *zprvku* (na Slov. *zprvotí*, *zprvotku*), *zprvu*, *zprvupočátku* = *z počátku*, *nejprve*, *napřed*, anfangs, zuvor, vom ersten Anfang. Vz Prvopočátek. Z prvopočátku. Kom.

Zprvka = *zprva*. Sá.

Zprvku, vz Zprvapočátku.

Zprvopočátku, vz Zprvapočatku.

Zprvotí, vz Zprvapočátku.

Zprvotku, vz Zprvapočátku.

Zprvotky = *zprvotku*. Slov. Pokrútil otec hlavou a z. nechcel mu to dať. Dbš. Sl. pov. VI. 33.

Zprvu, vz Zprvapočátku. Z. chýtilo se štěstí k Anakletovi; Držán byl ve vazbě z. na Vyšehradě, potom u Jindřicha a konečně... Ddk. III. 35., 58. Z. ani nepodbal na řeči (nevšiml si jich). Dbš. Sl. pov. VIII. 35. Adam Burian hned z. více mým přítelem než učitelem býval. Koll. IV. 110.

Zprvupočátku, vz Zprvapočátku.

Zprýskaný; *-án*, *a*, o, blasig, schrundig, aufgesprungen. Z. země, chléb (horkostí zpukaný). Kos.

Zprýskati; *zprýsknouti*, sknul a skl, ut, utí; *zpryskovati*, *zprýštiti*, il, én, ění; *zpryšťovati* = *puchýřky dělati*, Blasen, Geschwürchen, Schrunden machen. — **co.** Barvínek přiložený kůži zpryskuje. Byl. — **co čím:** kůži muchami (majkami, kantharidami) z. Ms. bib., t.k. — **se** = *puchýřky*, *pryskyře dostati*, Blasen, Schrunden, Geschwürchen bekommen, aufspringen. Kůň se zprýštil.

Ruk. kd. — **se od čeho.** Ti měchýřkové jakoby od ohně se zprýštili. Sal. — **se komu.** Kůže se mu zprýštila a svrab na ni přišel. Zlob. — **se kam.** Neboť sú sě vody zprýštily až do mé duše (= *vzprýštily*. Vz Vzpryštiti). Pass. 7.

Zpryskavý = *co zpryskuje*, Blasen machend. Lék z. Sal.

Zpryskeřovati, Blasen machen. — **co:** kůži, **čím:** majkami.

Zprýsknouti, vz Zprýskati.

Zprýsknutí, n., die Schrunde. D.

Zpryskovadlo, a, n. = *vesikator.* Kk. Br. 270.

Zpryskovati, vz Zprýskati.

Zpryskyřiti se, Blasen, Schrunden bekommen, blasig, schrundig werden, aufspringen. — **komu kde.** V botě se mu noha **na** patě z-la (zpliskyřila. Na Ostrav.). Tč.

Zpryskyřovatěti, ěl, ění, verharzen. Olej z tí. Šmr. 131.

Zprýštění, n. = *rozpukanina kůže, spára, rozsedlina,* das Hautschrunden. Sal. 72. k. LV. Z. od ohně. Us., dásní, Ja., v hrdle, Čern., na kůži. V. Z. od spálení jest. Br.

Zprýštěnina, y, f. = *zprýštěná kůže,* Blasen, Schrunden, etwas Aufgeworfenes. Čern.

Zprýštidlo, *zpryštidlo*, a, n. = *přílep spryskavý, prýskadlo, prudidlo,* epispasticum, das Blasenpflaster. Nz. lk. — Z. = *čím se kůže zpryšťuje jako: majky, ostré byliny,* das Zugpflaster. Ras.

Zprýštidlový, *zpryštidlový*, blasenziehend. Z. tafet, taffetas vesicans, blasenziehender Taffet. Nz. lk.

Zprýštilý, schrundig, ritzig, spaltig.

Zprýštiti, vz Zprýskati.

Zprýštivadlo, a, n. = *sprýštidlo.* Ras. rkp.

Zprýštivý = *co zpryšťuje,* Blasen ziehend. Z. mast. Ja.

Zpryšťování, n., vesikance. Účinek bývá rychlejší, odstraní-li se pokožka zpryšťováním (vesikancemi). S. N. V. 157.

Zpryšťovati, vz Zprýskati.

Zprznělosť, *zprznilosť*, i, f., die Befleckung. Aqu.

Zprznělý, *zprznilý* = *zprzněný*, befleckt, besudelt, geschändet. Obé v V. Zprznělé n. zšpiněné. Veleš. Neopúštejte jeho pro jiného hřiešného, mrzkého, bledného i zprznilého, s nímž viece jest tesknosti než utěšenie. Hus III. 269. — **čím:** hanebnostmi. V.

Zprznění, n., die Befleckung, Besudelung. Ž. wit. 29. 10. Z. jest protizákonné ukojení pohlavního pudu, die Schändung. Vz S. N. Z. panny, vdovy, samého sebe (onanie), D., krve (mezi blízkými příbuznými). Z. dobrovolné, násilné. Zrušení a z. sobotу. BR. II. 52. Vz Zprzniti.

Zprzněný; *-zněn, a, a, o = zmazaný, zkálený,* befleckt, besudelt, geschändet. Z. svědomí. Kram. — **čím:** malomocenstvím, hříchy hroznými. V. Jazyk hřiechem z-ný jest velmě před Bohem ohavný; Mnozí slibují, aby byli kněžie a nejsú hodni, aby pásli svině jsúc z-ni smilstvím, cizoložstvím; Malomocni, hřiechem z-ní. Hus I. 232., 267., II. 16. Větčie strana z nás křesťanóv modloslúžením jest z-na; Krásna jest ta duše, která nenie z-na žádným kacieřstvím. Hus I. 68., III. 71. Vidúc, že jsú z-ni poskvrnami rozličnými. St. K. š. 30. — **proč.** Adam se vším svým pokolením, z-ným pro hřiech těžký, byl jest nepřietel boží. Hus I. 295.

Zprznilosť = *zprznělosť.*

Zprznilý, vz Zprznělý.

Zprznitel, e, m., der Beflecker. Z. panny, der Schänder. Auct. ant.

Zprzniti, il, ěn, ění, *zprznivati, zprzňovati = pokáleti, pomazati, zmazati,* besudeln, beschmutzen, entehren, schänden. Jg. — **co, koho, se (jak):** pannu *(zlíhati, porušiti, skurviti, zkulhati, zknikati, zmrhati, přehlídnouti, podskočiti, zprolíhati, zmrsknouti, zmrtviti, zmrviti mléko, oprzniti, zkaziti* atd., beschmutzen, besudeln, beflecken, schänden), Ros., lože manželské, své důstojenství. V. Paní a panny po své vůli zprzňoval. Flav. Něčí cesty. Ž. wit. 9. 5. Ovca prašivá celé stádo zprznila. Opav. týd. 1885. č. 21. Ďábel člověka zprznil, jehož byl posedl. BR. II. 214 Z-li sú chrám. BO. Dobrota, jiež nemož hřiech z. Hus I. 88. On by snad byl celé stádo nakazil a zprznil. Koll. IV. 198. — **co, se čím (s kým):** chrám krví lidskou, Plác., nečistotami, se hříchy, nešlechetnostmi, rozkošemi, neřádnou a nečistou chlipností z. V. Čisté vlno jedem z. Záv. Smilstvem hanebným s kurvami se z. V. Vrch modlářstvím z. Har. I. 135. Nezprzňujte se skutky lidí bezbožných; Aby jejich bezbožnostmi se nezprzňovali. BR. II. 657 b., 558. a. Duši hříchem z.; Bude-li dobrý člověk kterými hřiechy z-zněn; Aby se pochlebenstvím nez-nil; Nešťastné jest to svědomie, kteréž se zlými skutky tak z-lo, že v něm Kristus neráčí přebývati. Hus I. 17., 349., 474., II. 6. — **se s kým.** S nižádným bravem nesmiesiš sě ani zprznlš sě s nim. (Lev. 18.). Hus I. 193. — **co komu.** Tak nynějšie kněžie majíce moc ohledati hřiešného, ale ne vyčistiti duše od hřiecha, ani zprzniti tomu duše, jemuž nenie zprzněna. Hus III. 159. — **se od čeho:** od smůly. Vz Puchlati se. Št. — **čím kde.** Kristus jest lékař, jenž nemohl jest hřiechem od hřiešných v duši zprzněn býti. Hus II. 262.

Zpsouti, *zpsúti = dočista zhanobiti, nadati někomu.* — **co, koho.** Na mor. Val. Vck. — Z. = *dočista zkaziti,* ganz verderben. Mor. a slez. Vck., Šd. — Cf. Psouti a Sepsouti.

Zptačeti, el, ení = *v ptáka se proměniti,* in einen Vogel verwandelt werden. Když zptačeli (zkrkavčeli). Poh. nár.

Zptačiti, il, en, ení = *v ptáka proměniti,* in einen Vogel verwandeln. Č.

Zpucovati, wegputzen. — **co odkud:** bláto ze šatstva kartáčem; kobzole z misy (snísti). — **koho** = *vyhubovati,* verwaschen. Us. Tč., Rgl.

Zpučelý = *zbobtělý,* aufgequollen.

Zpučeti, el, ení = *zbobtěti,* auf-, anschwellen, anquellen. Bern. — Z. = *vypučeti.* Stromek zpučel. Šd.

Zpučiti = *sbobtiti*, anquellen machen; **se** = *sbobtěti*, *nabubřeti*, aufquellen; *nadmouti se*, sich aufblasen. Tkad. — **se nad koho**: nad jiné = *pozdvihati se*. Výb. I. 629.

Zpučnalý = *zpučelý*. Z. dveři, okno. Na Zlinsku. Brt.

Zpučnati = *zpučeti*. Na Zlinsku. Brt. Hrach, bob, čečůvka z-ly. Na Ostrav. Tč. — **kde**. Hrach ve vodě zpučňal. Ib. Tč. — **komu od čeho**. Noha mi od potu z-la. Ib. Tč.

Zpuditi, vz Spuditi.

Zpúdzati sa = zpouzeti se. Slov. Loos.

Zpuchřeti, el, enl, blasig werden, anschwellen. Zpálená kůže se z-la. Us. Tč.

Zpuchlina, vz Spuchlina, Opuchlina. Ta z. ho udusí. Us. Šd.

Zpuchlobřich, a, m., sagra, hmyz. Krok II. 256.

Zpuchlost, i, f., vz Spuchlost.

Zpuchlý, vz Spuchlý.

Zpuchnouti, vz Spuchnouti.

Zpuchřelost, i, f. = onen stav organických zvláště dřevnatých látek, ve kterém se následkem samovolného lučebního rozkladu působením kyslíku a zevnějšího vlhkého vzduchu svému rozpadnutí blíží. Vz S. N. Vz Spuchřelost.

Zpuchřelý, morsch, verrottet. Z. hedvábí, výsada. Dch. Vz Spuchřelý.

Zpuchřeti, el, enl, vermodern, morsch werden. — **kde**. Náčiní ve vlhku z-lo. Us. — **od čeho**. Střecha od zamokání z-la. Us. Tč. — Vz Spuchřeti.

Zpuchřina, y, f., das Morsche. Lpř. Sl. 13.

Zpuchřiti, il, en, enl, vermodern lassen, morsch machen. Lpř. Slov. I. 81.

Zpuchýřeti, vz Spucheřeti.

Zpukalost, i, f., das Bersten. Jg. Slov.

Zpukalý = *spukaný*, aufgeborsten, gespalten. — **od čeho**: země z. od horka. Pref.

Zpukání, n., vz Zpukati. Z. nebo oznobení noh od zimy. V.

Zpukaný, aufgesprungen. — **od čeho**: kůže od zimy z. Byl.

Zpukati (se) = *rozpukati se*, zerbersten, zerplatzen, aufspringen (hie und da). — **se kde**. Na červících tenká zevnitřní kožka často se ztrhá a zpuká. Byl. — **se od čeho**: od horka. Pref. — **čím**. Hneď zplésá srdce mi, hneď bôľom zpuká. Phld. III. 2. 113. Zpuká sě vše skála hořem. St. skl. II. 66.

Zpukřelost, vz Zpuchřelost.

Zpukřelý, vz Zpuchřelý. Z. řeč. Sš. II. 123.

Zpukřeti, vz Zpuchřeti.

Způlkolečkovati, einklammern. Novot.

Zpunktovati co = *býti původcem*, verursachen, veranlassen. — **co**: rvačku, veselosť. Us. Kšť. — **si co**: smrť (zabíti se). U Kr. Hrad. Kšť.

Zpuntičkovati co, etwas pedantisch ausführen, herauskünsteln. Us. Tč.

Zpupenatěti, ěl, ění, vz Zpupeněti.

Zpupencovatěti, ěl, ěnl, vz Zpupeněti.

Zpupeněti, *zpupenatěti*, *zpupencovatěti*, ěl, enl = *pupeny dostati*, Knospen, Augen bekommen. Ros. Květiny hezky zpupeněly. Č.

Zpupilý, ého, m., osob. jm. Arch. I. 352.

Zpupně = *pyšně*, hochmüthig, aufgeblasen. V. Z. si prováděl, vedl. Sych.

Zpupnělec, lce. m., der Hoffärtige, Stolze. Rouhavosť z-lce. Phld. V. 206. Vz Zpupník.

Zpupnělosť, i, f. = *zpupnosť*, der Hochmuth. MM.

Zpupnělý = *zpupný*, hochmüthig. Hlas.

Zpupněti, ěl, ění, hochmüthig werden. Dch.

Zpupník, a, m = *zpupnělec*. Velké neštěstí ihned stihá z-ka. Cimrh. Myth. 20. (256.). Us. u Kráskova. Brnt.

Zpupnosť, i, f. = *hrdosť*, *pýcha*, der Hochmuth, Uibermuth, Stolz, Trotz, die Aufgeblasenheit. V. Bez spupnosti a pýchy. V. Pokud (židé) nezbudou té úporné a nekolné z-sti. Sš. J. 96.

Zpupný = *pyšný*, *hrdý*, hochmüthig, aufgeblasen, übermüthig, stolz, prahlerisch, herrisch (in Folge von Reichthum und Besitz). Z. člověk, BO., šíje, Us., čin, Lpř. Slov. I. 101., jednání. Vlč. Lepšie je poslúchať pána svojho rodu, viery a jazyka nežli zpupným kořiť sa cudzincom. Zbr. Lžd. 247. Zpupní jdů po Antikristovi. Hus II. 258. Zpupný, spupný. V. Zpupných šíje skrotiti. Troj. Z-ná slova. Háj. Z. řeč, chlouba, Troj., rouhání, vůle. Ráj. — **v čem**: v umění. Ms. bib. — **Z.** = *vlastní*, *ne manský*, allodial, erbeigenthümlich. Z. statek, das Allod, Allodialgut, Stammgut. Kdyžby se událo v pole vytahnouti, mají takovou korúhev jako své dědičné, spupné vojenské znamení užívati. *Zř.* zem. op. a rat. 1562. Z. statek ten, jenž jsa zapsán v deskách od držitele svobodně může býti prodán, odkázán, zadlužen. Vz S. N., Tov. Z. statek = *nikomu nezávadný*, das Allodgut, im Gegensatze des Lehengutes. J. tr. Z. dědictví, Tov., Zlob., zboží, pole. Dědičný, zpupný, k věčnému obdržení. V. V olomúckém právě jsú póhonči, ješto na to z. dědiny mají. Tov. k. 36. Zjednal si město Prachatice od krále Vladislava za zpupný a dědičný statek. Mus. 1828 IV. 73. Mé vlastní dědictví zpupné; To jest jeho pravé a z. dědictví; Já jsem toho z. dědička. Půh. I. 239., II. 54., 569.

Zpúra, y, f., zastr., vz Zpoura.

Zpurák, a, m. = *člověk zpurný*, *zabočenec*. Slez. Šd.

Zpurce, e, m. = *odbojník*, der Rebell. Kram.

Zpúřiti se, il, en, ení = *zpouru činiti*, *protiviti se*. Jak jsem to pověděl, potom se už nezpúří. Slez. Šd.

Zpurně = *ostře*, *tvrdě*, wild, scharf, ungestüm, trotzig. Z. na někoho dokročiti, někomu řeč přetrhnouti, Sych., proti někomu se postaviti. Br. Zbyhněv postavil se z. proti tomu; Mluvivše prý hrdě a z. Pal. Děj. III. 3. 54., IV. 1. 51.

Zpurněti, ěl, ění = *zpurným se činiti*, ungestüm, widerspänstig werden. — **čím**: štěstím.

Zpurník, a, m. = *zpurný člověk*, ein Trotzkopf. D. — **Z.** = *vojenský odbojník*, der Meuterer. Vz Zpoura. S. N.

Zpurniti, il, ěn, ění = *spurným činiti*, widerspänstig machen. — **se** = *zpurněti*. Us.

Zpurnosť, i, f. = *odbojnosť*, die Widerwilligkeit, Auflehnung, Widerspänstigkeit. Arch. IV. 21. Spurnosť koně. Jel. Kam se poděla tva z.? V. Pýchon a z-stí. D. Uložena berně ku potlačení a potrestání všeliké výtržnosti a zpurnosti v zemi. Pal. Děj. III. 1. 342. — **Z.**, superbia, arrogantia (Jerem.). BO.

Zpurnotvárný = *spurně tváři*. Muž z-ný. Koll. IV. 195.

Zpurný; *-ren, rna, rno* = *plný spoury, tvrdošíjný, neústupný, protivný, neposlušný, svémyslný, protivící se*, trotzig, halsstarrig, widerspänstig, widersetzlich, aufsätzig, rebellisch, aufrührerisch. V. Pakli nebudete povolní, ale zpurni, od meče sežráni budete. Br. Nebuď spurný, ale povolný. Kom. To je z. člověk. D. Z. slova. D. Z. řeč. Vz Zpoura. Št. N. 234. Z. hoch, Tč., bitva. Lpř. Slov. I. 65. Zpurnú myslí proviniti. Smil v. 561. Laskavá odpověď odvrací hněv, ale řeč zpurná prchlivosť plodí. Kmp. C. 80. Zpurný pohled měj býk. Ja. Mysl člověka, kteráž ctnostem jest nepovolná a zpurná. Jel. — **Z.** = *pyšný, spupný, nádherný*. Ros. — **Z.**, ěho, m., os. jm. Z. Aleš v 18. stol. Vz Jg. H. l. 658., Jir. Ruk. II. 360.

Zpurovaný kámen = *roztržený, rozsedlý*, ritzig. Nomencl., Am.

Zpurovati, ritzen, aufritzen. Nomencl.

Zpurpuřiti, il, en, ení, *spurpuřovati*, roth färben. — **co kde.** Aby v otcovskej krvi z-la ruky. Vaj. Tat. a mor. 14.

Způsob, spůsob, u, m., *způsoba, spůsoba*, y, f. Brs. 275. doporučuje tvar *spůsob*, Vymazal v Km. 1855. str. 326. a 551. a Bač. ve Výzk. 22., 53., 72.: *spůsob*. — **Z.** = *způsobení i co způsobeno*, die Wirkung, das Werk. Když tam božím z-em přijel. Štěst. Z. a řízení boží. Aqn. Ktož se moci protiví, božiemu sě zpósobu protiví. Kšch. 45. Kristus tělo vzal zpósobem ducha sv. z Marie panny. Št. N. 186. 27. Toť jest z-bem božím. Kšch. 2. Mnite-li, byť dotud pokoj podržal sě v naší zemi, kdyby to nebylo zpósobem ciesaře Karla i krále českého? Kšch. 17. Buoh práci naň vložil některým tajným svým zpósobem. Št. Kn. š. 88. 35. Zpósobem božiem od věčnosti ostal jest v chrámě. Hus II. 28. Božím zpósobem a přepuštěním bude někdy míti nedostatky. Št. Kn. š. 29. — *Způsob, způsoba* = *podoba, tvářnosť, obraz, forma*, die Form, Gestalt, Figur, äussere Beschaffenheit. Způsob nějaký na sobě ukazovati. V. Kteraké jest z-y a oděvu muž ten. Ben. V. Z-ba přelepá, šlechtilá, mladá, panenská, mužská; z-ba života ani tlustosti zhrubělá ani churavosti posvadlá; Jupiter v z-bě vaječné zlíhal atd. Troj. Vzav na se z. hada. Solf. Podstata i způsoba, Wesen und Gestalt, Substanz und Form. Dch. Na černých kadeřích se třpytila ozdoba zlatá ve způsobu koruny. Šbk. Duch sv. sestoupil v tělesné z-bě jako holubice. Sš. L. 54. Ve způsobu vejce. Ler. Spůsob jsou requisita a náležitě slavnosti aneb ceremonie. Bdž. 75. Pod spůsobem ovčím vlka neznati. MP. Toto pak toliko pod z-bem přímluvy předkládám. Žer. 350. Má-li řečník jeho zpnosob neb formu té předpřísahy před námi v přítomnosti druhé strany vydati a kterými slovy ji odbyti má; Formy nebo jinak zpnosoby tej přísahy naučiti. NB. Tč. 171., 266. Že duch sv. v způsobu obně poslán býti měl. BR. II. 14. a. Přistoupil pokušitel v osobě neb z-bu člověka. BR. II. 15. b. (Měli-liby) nesvěcený oplatek za sv. zpósob chleba a tak za tělo božie; Ďábel vzal zpuosob hada; Neb jest krásný zpnosobú mezi syny lidskými; Mrtvý, maje zevnitřní zpósob člověka, ani jie, ani pie . . .; Majíce zajisté zpnosob pobožnosti. Hus II. 183., 429., III. 7., 293., 303. Sformoval tvory rozdílné způsobami. Kom. Každé věci svůj způsob. V svátosti jest z-ba vidoma. Hil. Tělo a krev pod obojím z-bem přijímají. Štelc. Pod obojí z-bou přijímali. Apol., Háj. Přijímánie pod oběma zpósobama. Arch. III. 212. Mají věřiti, žeť pod zpósobú chlebnú ne samo tělo jest. Arch. III. 453. Pod z-bem chleba jest posvátné tělo božie a pod zpósobem vína jest také posvátně krev jeho; Pod zpósobami (chleba a vína) jest pravé tělo a krev syna božieho. Št. Víra pod jednou z-ou a pod oběma; Kněz pod obojí z-ou. Er. *Pod* z-ou chleba jest živé tělo Ježíše Krista, *lépe prý: v* z-bě, ale i ona vazba jest dobra, jak uvedené příklady dosvědčují. — *Na způsob, ve způsob* = *podlé podoby*, in Gestalt. Na z. koule; Na z. toho oděvu jiný si šíti dal. Har. Umyvadlo na z. plže. Vrat. Veselý až do z-bu všetečnosti. Jel. — *Způsob, způsoba* = *zámysl, zástěra, plášť, barva*, der Vorwand, Schein, Anschein. Pod z-em a zástěron. Plác. Vlondili se tam pod z-em poselství. Solf. Pod z-em přátelství. Háj. Aby sněmův a zjezdův krajských obecních pod nižádnými vymyšlenými z-by nepokládal; A jestližeby který odšel pod s-bem žebroty chtíc své lotrovství provozovati. Zř. F. I. A. V., Ps. XXV. Svěřil-liby se kdo v své při kterému řečníku, tedy ten řečník druhé straně žádným s-bem raditi a pomáhati nemá. Kol. 20. Král vzal tisíc zlatých pod z-bem puojčky. Let. 211. Pod z-bou náboženství provozuje své lakomství. Dač. — Br., Har. — *Způsob* = *míra, v jaké kdo stojí, stav*, der Stand, Zustand, die Lage, Verfassung. Jest v nešťastném a zlém z-u. V. Dva dni v tom zarmouceném z-u trval. Har. Z. teskllivý a bídný čekancův. Kom. Ještě jsem ji nemocnou nalezl, avšak něco v lepším z-u. Žer. Požiti něčeho v dobrém z-bu zdraví. Mus. 1880. 356. Aby se chovala (kaplička) v dobrém způsobu. V. Zelený. Živ. Jg. V jakémkoli s-bu sě najde (mé psaní), nedej se pejše přemoci; V témž s-bu nyní zůstáváme, v kterémž sme z počiatku byli a směl bych říci i v horším; A tak sem Vašnosti summovně oznámil, v jakém s-bu zdejší věci jsú nyny postaveny; Pročež neračte se diviti, jestli se znovu na Vašnosti spůsob nynější (Gesundheitszustand) dotazuji; Karlíčka, kterého sem na Rosicích s paní Mandou v dobrém s-bu zanechal. Žer. 10., 16., 18., 311., 347. Jak sem zdráv a domu odjel, tak ještě v témž s-bu se vší čieládkou svou zůstávám. Žer. 1591. Věci k lepšímu s-bu přivésti. V. — *Způsob* = *obyčej, zvyk*,

povaha, die Gewobnheit, Sitte, Mznier, Weise, Art, der Gehranch. Starodávný s. sachovati. V. To je tvůj z. D. Lidé divného způsohu. Háj. Z. pohanský vykořeniti; Ten z. se po dnes zachovává. Har. Při s-u svém starém zůstati; starý s. svůj zachovzti; neměniti se v svých z-hich. V. Nese to s. světa. Kom. Nový s. mysli vzíti. Jel. Ryby maji způsoh z vody vyskakovati, lépe: vyskaknji. Tu poručnici vedlé právz z starohyiého spůsohu býti nemohou. Zř. F. I. D. XXX. Ale nejprve má žalohnik... vyhrati to, čehož žádá, ve všech věcech spůsoh požádání slušný zachovávzje. CJB. 387. Slnšné s-hy v obcování, gute Umgangsformen. Ten jemných z-hů ueni, der gehört nicht zur feinen Welt. Dch. Spolu řádné manželstvie vedúce přebývali sú vedlé s-bu církve sv. NB. Tč. 288. Jedině že dřevnim spósobem otce jeho podržalo (ndrželo) sě chvilku královstvie. Kšch. 4. Klečenie a na tvář padánie v modlení jest hodný zpósoh. Hus II. 316. Zachování dobrých s-bů činí péknou oadohu. Sb. nč. Na každé dědiné spůsohy jiné. Rh. — ***Způsob = slušnost, míra***, der Anstand, die Art, Lehensart, Artigkeit. To je proti všemu s-bu. D. Má pěkný z. ve všem jednání. Us. Někoho s-hům naučiti. Dch. — ***Způsob = přirozená jakost, povaha***, natürliche Beschaffenheit, der Charakter. Ten ostrov ve svém s-hu velice pevný. Har. Ty znáš z. lidu českého. Háj. A ti živlově mají své přirozené povahy, z-by. Byl. Až jsem lépe spatřil s. jejich. Br. Povaha n. z. těla, die Leibesbeschaffenheit. Ns. lk. To pivo má spůsoh dobruškého. Us. u Dobrušky. Vk. Veliká potřeba a spůsoh těchto těžkých časů. Ž. S. 19. (Brt. esc.). Móžeme z velikosti a moci stvořenie mysliti a spatřiti stvořitele moc z spósohu. Hus. I. 83. — ***Způsob, spůsoba = rod, pokolení, druh***, Gattung, Art. Šat starého s-hu. Us. Dch. Z. slomku. Nz. Jednoho z-u. V. Nacházim ještě i jiný z. kosatce planého. Byl. Důvodný s., der Syllogismus. Kom. Z-by úsudku: z. kladoucí, modns ponens; zamítací, m. tollens; kladmo zamltací, m. ponendo tollens; zámětmo kladoucí, m. tollendo ponens; rozborný, methodus analytica, vzestupný, meth. inductiva; sestupný, meth. deductiva. DJ. 69., 72., 96. Cf. DJ. 48., 55., 57., 60., 63. Z-hy úpravy poetické a prosaické. KB. IV. — ***Způsob, kterým se něco děje, cesta, míra, prostředek***, die Art und Weise. Z. zpěvu (melodie), správy obecné; jakým z-bem to šlo; tímto (týmž), podobným, ne jedním, rozličným, rozmanitým, vším, mnohým, divným, jiným, stejným, rovným, každým, dvojím z-bem, všemi s-hy; na jaký s.; na takový, ne na jeden, na ten, na mnohý z.; není jeden a týž z.; jiný z. jest; žádným z-em to nemůže býti. V. Ač jest ona božím způsobem (nach Gottes Willen) sešla s světa. Na všechen z. Us. Z. dělání, Har., léčení, psaní, čtení, řeči, herně; dobrým z-em něco pověděti. D. Z. učení, života nějaký si oblibiti. Kom. Z. mluvení, vysokého mluvení. Us. Nepřátelským z-em. Har. Z. válečný. Ten z. vešel lidem v obyčej. Sych. V ten z., tím s-em. J. tr. Z. počítací, početní. Nz., Er. Z. myšlení, postupovací (progressio), učebný, vyučovací, die Lehrmethode. Hš. Mnoholi činiti má summa náhradní, ustanoví se z-hem nařizovacím, im Verordnungswege. ŘZ. 1850. č. I. §. 18. A manželka zase jemu tentýž statek vzdzla a jiný svůj též všecek z-hem již oznámeným. Kol. 45. Z. celení, die Integrationsmethode; provozovací, die Betriebsart; z. postupování v něčem, z. nakládání s něčím, die Verfahrungsart, Nz.; z. vydělávání, die Gerbmethode, hemlocký, die Hemlockmethode; s. barvení, die Färbemethode; s. odhadu, die Schätzungsmethode; z. přípravy, die Zubereitungsmethode. Šp. Z. vymýcení, das Ausforstungsverfahren. Sl. les. Obecní s. mluvení, allgemeiner Wortgebrauch; z. života, činnosti, Handlungsweise; Učinil to na svůj s. Dch. Z. vyživování. Us. To se stalo dvojím z-hem (dvojako. Pk.). Z. početní = návod, jak počty téhož druhu vykonávati třeba. Šm. 7. Z. třídění, das Klassifikationssystem, s. stavění, die Konstruktionsart eines Gebäudes. J. tr. A čiby si ty naozaj rád k nej? Vern naozaj, len povedz ako? Ako? Aj tomu je zpôsoh. A keď ien tak chceš, sám ťa zavediem. Dbš. Sl. pov. VIII. 23. S hlediště slovanského nazývati lze tehdejší politiku knížat českých na všechen s. pochybenou. Ddk. II. 72. Z. (určování variantů) odvislý či rekurrentní, neodvislý či independentní. Čs. math. X. 208. Z. otázky jeho má do sebe cosi číhavého; Duch sv. volil dary ty prostředně skrze apoštoly dávati s-bem řádným a svátostným; Leč z. tento doplňovati z vázati nad míru jest nucený a spletený; Překládají tak proti z-hu mluvy. Sš. Sk. 74., 98., I. 105., L. 196. Věříme Vašnosti, že nám způsob a řád odkladu podlé právz zvyklý odepsati ráčíte. NB. Tč. 101. Na všechen z. ti to dám. Kn. poh. II. 133. Nález učiněn na tento s. Žer. Nižádným z-hem domů se navrátiti nemohl. Štlc. V bibli jest nemálo nz ten z. mluvení. Bl. Jedním se z-hem rodíme, tisícerým umíráme. Č. — *Pozn.* Místo *způsob* lze v tomto smyslu i jiných slov užívati: Nevi, jakou *radou* by se dostal ven. Us. v Kunv. Msk. Takovýmto *dílem* se ti to nepodaří. U Solnice. K té radě žádnou *měrou* nepřistoupím. Mk. Nechtěla *živou věcí* domů. Us. Těch úřadů nemá král sastaviti ani zapsati žádnou věcí. O. z D. Cf. ještě *Čin*, *Míra* (ku konci), Weise. — **Z.** *v mluvnici*, die Art, genus. Z. slovesa jest čin (Art und Weise), kterým spojujeme podmět s výrokem. Bž. 166. — *Určité z-by: ukazovací* (*oznamovací*, m. indicativus), *rozkazovací* (m. imperativus) a *žádací* (*spojovací*, dle Vm. 71. *výminkový*, m. optativus, conjunctivus, conditionalis); k spůsobům počítají se také *jména slovesná* (*nominalní tvary slovesné*): *neurčitý z.* (m. infinitivus), *dostižný spůsob* (supinum), *příčestí* (participium), *přechodník* (*přestupník*, m. transgressivus). Vz jednotlivé spůsoby: Indikativ, Imperativ, Konditionál, Optativ, Infinitiv, Supinum, Příčestí, Transgressiv a Bž. 166., Km. 71., 73., Zk. Ml. 2. vyd. II. 125., 130. a j. a stran známek způsobů také S. N. VIII. str. 667. O způsobech vět vz: *Věta*. — **Z.** *= příhodnost*, die Bequemlichkeit. Ros.

Způsoba, vz Způsob.

Způsobce, e, m. = *původce*, der Urheber, Bewirker. Pís. br., Troj. Bůh z. světa. Hš. exc. Z. spasení. Kanc.

Způsobení, *spůsobení*, n., die Bewerkstelligung, Verursachung, Veranstaltung, Einrichtung, Stiftung. D. Přísahám, že tohoto odkladu k spravení a z. (Erwirkung, Herheischaffung) mých dalších spravedlnosti v té při žádám. Kol. 13. Z. sňatků, das Heirathsstiften. Posp. Když člověk činí protiv božiemu zpósobenie = nařízení. Št. Kn. š. 31. Z. půtky, das Kravalliren. Dch. Když věříš, že obecný kostel křesťanský jest svatý, tehdy věř, žeť vše z. v něm jest dobré a svaté. Št. Kn. š. 27.

Způsobenosť, i, f., die Beschaffenheit. Mark. Log. 183.

Způsobenství, *spósobenství*, n. M.

Způsobený, *spůsobený*, -*ben*, *a*, *o* = *učiněný*, *stvořený*, bewerkstelligt, verursacht, gestaltet, erschaffen. Žena krásná a dobře z-á. Reš. V těle vstanem ale tak z-ném, že věč duše od něho nebude moci býti odlúčena. Št. Kn. š. 28. — **čím.** Rána žahadlem od včely způsobená. Sych. Ruce nevídanou ušlechtilostí zpósobené. Troj. Nemoc povoláním z-ná; Schodek na výtěžku zemčat hnitím z-ný. Dch. — **jak kde.** Z. ušlechtile na všech údech mládenec. Troj. Protož, že jsi tak zpósobený, jako my dieme, pověz nám, co tobě se zdá. Hus II. 397. — **komu.** Urážka někomu z-ná. Osv. I. 129. — **k čemu.** Protož ta zřiezenosť cierkve sv. jest ďáblóm velmi hrozná jako zástup vojenský k boji z-ný. Hus III. 73. Knihy z-ně ke kárání z hřiechóv. Št.

Způsobič, e, m., dispositor. Veleš.

Způsobile, *spůsobile*, komp. způsobileji = *způsobně*, tauglich, geschickt, artig. V.

Způsobilosť, *spůsobilosť*, i, f. = *způsob*, die Gestalt, Form, Art, Beschaffenheit. V. Z. těla. Jel. Z. mysli a obyčejů člověka. Krab. — **Z.** = *způsobnosť*, die Fähigkeit, Befähigung, Qualifikation, Geschicklichkeit, Fertigkeit. Nz., J. tr., Krab. Dostatečnou z. k něčemu míti, das Zeug zu etwas haben (1650.). Er. Průkaz, výkaz z-sti; zdání o z-sti; výkaz v příčině z-sti. Šp. Dekret z-sti, das Befähigungsdekret; z. k náchylnosti, die Dispositionsfähigkeit. J. tr. Usouditi z. něčeho, etwas qualificiren. Dch. Neobyčejná z. panovnická. Ddk. II. 119.

Způsobilý, *spůsobilý* = *způsobený*, gestaltet, beschaffen. Po řeči se pozná, kterak srdce z-lé jest. Reš. Dobře z. Kom. — **kde:** na těle. V. — **Z.** = *způsobný*, *hodící se k čemu*, *dovedný*, schicklich, tüglich, geschickt, geeignet. — **kdy.** Byli jsme způsobilejší po drhání a tření v lázni. Har. — **k čemu.** Lidé horkého přirození hývají ke všem věcem spůsobilejší. Kram. Z. k životu, lebensfähig. J. tr. Z. ku placení, zahlungsfähig, Šp., k studiím, Tč., k boji, J. Lpř., k úřadu, k panování. Us. Děti pořádné a k dědictví z-lé; Lid ke zbraní vůbec z-lý; Kopec k založení vinice z-lý. Ddk. I. 204., II. 294., IV. 164. — **(k čemu) jak.** Vladislav po právu staršího bez toho byl po něm k panství z-lý. Ddk. II. 391. (318.). Sloh řečně z-lý, mundgerechter Stil. Dch. Mužóv divně a potvorně z-lých. Hus I. 77. — **v čem.** Nz. Z. v posnúcích. V. Člověka nezpósobilého v přirození, hrzy ďábel zklamá tako teskllvého, hněvivého a báznivého. Hus III. 15.

Způsobitel, *spůsobitel*, e, m., der Veranstalter, Veranlasser, Bewirker, Urheber, Schöpfer, Gestalter, Stifter. Troj., Štelc., Zloh., Dch.

Způsobiti, *spůsobiti*, il, en, ení; *spůsobovati* = *způsob věci dáti*, *sformovati*, *stvořiti*, formen, formiren, gestalten; *připraviti*, zuschicken, anrichten, bereiten, vorbereiten, zubereiten; *zjednati*, *spraviti*, *hotoviti*, *konati*, *činiti*, *dovésti*, bewirken, bewerkstelligen, hervorbringen, verursachen, erregen, veranlassen, herstellen, schaffen. Jg. — **abs.** Jakož jest zpósobil Buoh. Št. Kn. š. 29. — **co:** svět, Ps. ms., pokoj, V., vítězství, Jel., nařízení, nemoc, soužení, D., narovnání, Sych., ponúcku. Troj. Obecný zápis nebo lantfríd z. a učiniti jsú ráčili. Tov. 3. Jiné lidi súditi a zpósobovati, nach seinem Sinne haben wollen. Ms. Ona bouře bezpříkladné rozvodnění řek z-la. Koll. III. 238. Dvě hrázdy jedna v levo druhá v pravo vedlé sebe ostředek či záhon způsobují. Koll. III. 172. Z. věc, zu Stande bringen, čin, eine That schaffen, válku, mír, nelibosť, horkosť, Dch., sensaci, mnoho dobrého, Us., vojsko (aciem dirigere). BO. Že by mohl příklad tolik z. Kos. Ol. I. 166. Že způsob investitury v Němcích obvyklý způsobuje obecní pohoršení. Ddk. II. 445. Způsobím-li vám tudy co dobrého, budu potěšen. Žer. 346. Z-bil falešnou kvitanci jsa dlužen 1000 kop. Dač. I. 133. Připrav se, spósob (uspořádej) své věci: máš umřieti; Bůh všecky smysly spósobil. Pass. 4., 9. (Hý.). Sv. Prokop bratří i čeleď spósobováše (řídil). Hr. rk. 43. Dnch sv. zpósobil jest to vše. St. Kn. š. 19. Buoh spósobuje všechna stvořenie; Abychom zpósobujíce skutky své k věčnému odpočívání chválili; Jedně Bóh móž duši stvořiti, sám ji zpósobiti a s tělem spojiti; Což Bóh ráčí z., to vždy bude; Tak máš svój život z., aby .... Hus I. 135., 137., 157., 227., III. 25. — **co, čeho s kým.** Spolek s někým způsobiti. Šmb. S. II. 275. Žena tvá jest kurva a smrti tvej s cizoložníkem spósobila. GR. — *Pozn.* Této vazby způsobiti s genit. nelze doporučiti, pojme z. raději s **akkus.** — **co, koho z čeho.** Troj. Člověka z hlíny. Solf. — **co čím:** něco svou snažností, Troj., si nemoc běháním z. Us. Ramenem svým způsobí hrnčíř hlinu. Kom. Jednou sestrou dva švakry si z.; Řečí nic nezp. V. Spiecm svým převrat ve vědě z. Us. Pdl. To dalo se z. jediné ohrácením na cestě posud oblíbené. Ddk. II. 323. Svým uměním zpósobí je (dřevo) a připodobní obrazu člověka; Prosmež pána Boha, ať ráčí svú moc křesťanstvo své zpósobiti; A oni by se byli po jeho vstúpení posty, modlitbami a sv. myšlením nespósobili; Jakož hlava jiné údy zpravuje, tak rozumem myšlení se zpósobují. Hus I. 70., 465., II. 184., III. 85. Že on to zpósobí svú milostí. Št. Kn. š. 32. — **co komu.** To mu osnú

způsobil. Háj. Z. někomu radosť, škodu, užitek, bostino, bolesť, mrzutosť, neštěstí, starosť, přístup, D., ujmu, křivdu, Us., lítosť a žalosť, mnoho dobrého. Har. Sobě zpěváky z. V. Sám si to z-bil (nemoc, nehodu), hat sich zugezogen. Dch. Z-li jí nové šaty (koupili jí na nové šaty). U Solnice. Z. si obrázek ryzí češtiny. Kos. Ol. I. 20. Z. někomu porážku, nesnáze. Šmb. Svatopluk nad Dunajem i Labem paostvi německému úraz hleděl z. Šmb. S. II. 239. A té nižší stránce převahu a nadvahu nad ducha spůsobil. Sš. I. 63. Praveno bylo, že jemu kůži spůsobili; Král Hendrikus sobě pomlovu, zhoršení a nenávisť spůsobil. Dač. I. 65., 180. Vojsku dobrou chuť k válce z. Abr. Co dobrého nám z-bil? BR II. 14. Př. Ottakar I. spůsobil Čechům svobodu. V. A tak cestu jest lidu spósobil, aby Krista poznali a v něho věřili. Hus II. 19. — co, koho k čemu (učiniti způsobným). J. tr. Strom k tomu se způsobuje, aby . . . Kom. D. 102. K naplnění božích přikázánie zpósobuje; Všech svatých dobrým skutkóm sě radujte a sami k témuž činění se zpósobte. Hus I. 122., III. 58 Aby své věrně k tomu pravidlu bedlivěji způsoboval (připravoval). V. Pán Bůh račiž mne k těm pracím způsobovati. Žer. f. 6. Věž ku chrámu z. Kram. — Výb. — (si) co kde: přízeň a lásku u někoho si z. V. Slavné jméno u potomků si z. Byl. Množství úkazů zmatek v duchu způsobuje. Koll. III. 43. Ten (Karel IV.) z-bil arcibiskupství při kostele pražském. Bls. 8. Z. v něčem změnu. Us. Slova tato z-la v srdci jejím obrat. Šml. I. 39. Z. v někom pobouutí, Osv. I. 154., v ležení zmatek. Lpř. J. Hleděl to při něm z., aby . . . Mos. 1880. 107. Osobný důraz páně o Zachea proměnu tu spůsobil. Sš. L. 180. Hojný průvod lidí z-bil při králi nedůvěru. Ddk. II. 95. Jiří z Lobkovic z-bil v městě Chomútově kollegiom. Dač. I. 174. Spósobicho své zástupy v údolí lesním (spořádali). BO. Neb jsú obecnému dobrému v svých úřadech zpósobeni a Bohem zjednáni. Kšch. 48. Rozličné mravy rozličnosť v obci spósobojú. Slov. Tč. — co jak. Což se beze všeho postranního a cizího přídavku snadně z. může. Byl. Po něčí vůli něco z. St. skl. Skrze někoho někomu nesnáze z. Šmb. Stř. II. 10. Že Bůh skutečně skrze něho div tento spůsobil. Sš. Sk. 233. S pomocí boží konec vinšovaný způsobíme. Dač. I. 217. *Nevědomé* smrť nevinným zpósobují. Hus I. 234. — co, komu o čem, oč. Což oni zpósobie o všech řádiech i o vše zemské dobré. Arch. Sešli se, aby tomu kostelu o jiném biskupu zpósobili. Pass. 38. (Hý.). — se več. Na zemi bydleje, v to se spůsobuje, aby umučený byl, nápoje duši dobyl. Kanc. — proč. Ota hleděl sobě z. stranu pro příhodu očekávanou. Ddk. II. 465. Snad že pán Bóh k věččiemu jeho prospěchu a cierkvi svaté tak jest zpósobil. Hos II. 164. A zvláště, žej' pro svú velikú dobrotu tak milostivě zpósobil spasenie lidské. Št. Ko. š. 36. — se proti komu. Aby pilné sě zpósobili proti chytrosti Antikristové. Hos II. 12. — kdy. To po jeho příchodu, v neděli etc. z-li. Us. — se v čem. Ustavila cierkev sv., abychom od dnešnieho dne pilnějie než prve sě v ctnostech zpósobili; Neb ktož tak sě v své prosbě zpósobí, bez pochybenie dá jemu otec nebeský, zač poprosí; Ten vám moc dá a váš život v ctnosti zpósobí. Hus II. 4., 189., 197. Z. se v ctnostech (prospívati). Hus. — že. Způsobil, že vám nelze bez něho býti. D. Vz Působiti. — aby. Způsobte (učiňte), aby mohli . . . Ben. V. Proto žej' Buoh tak zpósobil, abychom po těchto věcech došli oněch věčných. Št. Ku. š. 23. Protož zpósobil jest Bóh, aby čas byl obecen každému. Hus I. 214. (II. 328.). — koho kam. On na jich místo jiné způsobil. V. I na nás křivého svědka z-bil, jakéhos blázna. 1467. Mus 1884 459.

Způsobivosť, i, f. = *způsobnosť*.

Způsobivý, *spůsobivý* = *způsobný*. — k čemu. Z těch kusoov někteří jsú bludní a jiní spósobiví k pohoršení a škodliví. Arch. III. 298.

Způsoblivosť, *spůsoblivosť*, i, f. = *způsobnosť*. Ros.

Způsoblivý, *spůsoblivý* = *způsobný*. Ros.

Způsobně, *spůsobně* = *hodně příhodně*, schicklich, förmlich, passend. Spůsobně. V. Z. něco dělati. Kom. — Z. = *slušně*, artig, sittsam, schicklich, schicksam. D. Z. se chovati. Nezpůsobně při jídle mlaskati. Dch. Z. seděti. Us. Dch. Tak jsa živ zpósobně, aby v nižádnú hodinku ďábel nenalezl tebe prázdna. Hus I. 122.

Způsobněti, ěl, ění, passend, artig werden. Vrat.

Způsobní, *spůsobní*, Anstands-. Z. dáma. Dch. Vz Způsobný.

Způsobniti, il, ěn, ění = *způsobným činiti*, passend, schicklich machen. Jg.

Způsobnosť, *spůsobnosť*, i, f. = *způsob*, *spůsoba*, *tvárnosť*, *podoba*, die Gestalt, Form. Z. těla. D., Jg. — Z. = *hodnosť*, *příhodnosť k čemu*, *schopnosť*, die Geschicklichkeit, Tauglichkeit, Tüchtigkeit, Anlage. Z., spůsobnosť k něčemu. V. Z. k něčemu míti. Nz. Z. poslance. ŘZ. 1850. č. 1. §. 10. Z., k úřadu, k službě, die Anstellungsfähigkeit; z. ke zdokonalování, die Perfektibilität; z. k vládnutí s něčím, die Dispositionsfähigkeit. J. tr. Z. vyučovací, didaktische Fähigkeit. J. tr. Směnečná z., die Wechselfähigkeit. Dch. Ten pro mysli své s. za direktora zvolen. Kom. Z. času a povětří. Reš. — Z. = *slušnosť*, die Artigkeit. Nz. Hleděl na ušlechtilou z. (dětí). Biancof. — Krab. Pravidla z-sti, Anstandsregeln. Mrav a z. Dch. Z. nestojí nic, ale koupí vše.

Způsobný, **spůsobný**: *-ben, bna*, o. Z. = *způsobený*, beschaffen. D. — Z. = *hodný*, *hodící se k čemu*, tauglich, passend, geeignet, schicklich, angemessen. Z-bní lícové. Koll. III. 419. Z. tkadlec (umělý). D. A pak ovšem nevíem, kterak jest byl zpósoben, kdy jest ho pokúšel. Hus II. 91. — k čemu: k učení, k manželství, V., k umění; učení lidé ke všemu z-bní bývají. Kom. — Flav., Jel., Nz. Někoho za z-ho k něčemu uznati. J. tr. Nádoby hněvu z-ně k záhubě. Sš. I. 104. Z. k přijímání v sebe semene věčnosti.

Kom. D. 23. Kteráž k zplození dítek z-bna byla. BR. II 636. b. Duch sv. dal vóli k dobrému z-bnú; Chrám jest miesto zvláštně k modlení z-né; Nenie z. ku královstvie božiemu (Luk. 9.); V tomto chlebu, kterýž tebú ku pokrmu nám zpuosoben, dajž počiti věčné. Hus I. 109., II. 315., III. 247., 268. — **čím**: radou. D. Lidé čichem a rozumem z-bni z přirozenie nad jinými jsú páni a jich zprávcie. Hus II. 349. — **kde.** Nebudete-li tak v sobě zpósobni, jako vám velím, a nebudete-li tak učiti, jakož já učím, tehdy budete vódcie slepí. Hus II. 274. — **jak.** O mně věz, že z milosti boží zdráv jsem a na ten čas dosti z-bný. Žer. 10. — **s inft.** Jsou způsobni i jiné učiti. Br. — Z. = *sličný, pěkný*, wohlgestaltet. Z. těla. V. A ta barva (purpura) neslušie na jiného jedné na krále a jest velmě zpósobná barva a šlechtí rúcho. Hus II. 239. — Bl., Čern. — Z. = *slušný*, artig, manierlich, fein, galant, anständig. Jg. Jest z. člověk (mravný, má svět). D. Z. býti co osel (iron.). Prov.

Způsobovati, *způsobovati*, vz Způsobiti.

Způsobovosť, *způsobovost*, i, f., die Modalität. Nz., Mark L. 31., Krok II. 168.

Způsobový, *způsobový*, Modalitäts-. Z. participium značí buď a) jakým činem, buď b) v jaké podobě aneb za jaké okolnosti děj hlavní nastupuje. Vz Ndr. 381.

Zpust, u, m., vz Spust.

Zpusta, y, f. = *spousta*. Vz Spousta. Koľko poľ obsátých koňmi na zpustu dajú. Hol. 378.

Zpustatělý = *zpustatený*. Slov. Uherská zem byla velmi z-lá od Turków. Koll. Zp. II. 424.

Zpustatený = *zpustošený*, verwüstet. Slov. Z. krajina. Hol. 377.

Zpustatiti = *spustiti*, verwüsten. Slov. D.

Zpustek, stku, m., bitta (de arbor.), zastr. Rozk.

Zpustěti, ěl, ění = *pustým se státi*, wüst werden. Každé královstvie v sobě rozdělené zpustie a dóm na dóm padne (nesvornosti v lidu). Luk. 11., Hus II. 100.

Zpustilosť, i, f., die Verwüstung. Martim.

Zpustilý = *zpustlý*, öde, wüst.

Zpustina = *zpustlina*. Plk.

1. **Zpustiti**, *lépe: spustiti*. Vz toto.

2. **Zpustiti**, il, štěn, ění; *zpouštěti*, ějí, ej, ěl, ěn, ění; *zpušťovati* = *pustým učiniti*, veröden, verwildern, verwüsten, öde o. wüst machen. — **co**: dům, pole, stavení, Zlob., město. Kom., krajinu, D., hory, doly, štoln, lán, šachtu (opustiti, přestati dělati). Vys. Vše, což bieše ještě zeleno, stravichu a zpustěchu. BO. — **co čím**: mečem ohněm krajinu. — **co proč**: hory pro vodu (za příčinou vody) z. Vys.

Zpustka, y, f., vz Spustka (také dodat.).

Zpustle, wüst. Us.

Zpustlík, a, m., ein verwahrloster Mensch.

Zpustlina, y, f. = *poušť*, die Öde, Wüste. Br. Vojna hubí ľud a krajny celé na z-nu dává. Hol. 69.

Zpustlosť, i, f., die Verwüstung, Verödung, Verkommenheit. Bezedná z. Us. Dch. Mravní z. králova; On býval druhdy jedním z nejstatečnějších přemahatelů surovosti a zpustlosti oněch časů. Ddk. V. 249., II. 76.

Zpustlý = *zapustlý, spuštěný*, öde, verwüstet, verödet, aufgelassen, verfallen, verrottet, verkommen, verlottert. Z. zahrada, dům, krajina, Us., město, Kram., moře, Plk.; člověk, D., Dch., Tč., kostel, hradisko, ves. Dch., Ddk. IV. 166. To je z. hoch (rozpustilý). Us. Dhn. Zpustlá štěpnice, prázdná truhlice. Tč. exc. — **jak**: mravně z. Ddk. V. 6.

Zpustnouti, stl, ntí = *pustým se státi*, öde o. wild werden, veröden. — **abs.** Množství domů zpustlo. V. Vinice, zahrada, země zpustla. Us. Hory, doly zpustly. Vys. Když dědictvie, na kterémž plat jest, zpustne. Vš. Jir. 336. — **čím**: domy morem zpustly. Jg. Město zemětřesením zpustlo. Har I. 80. — **od čeho.** A země spustne od stromův i úrod svých. Stav. svob. — **kdy.** Po jeho smrti celá zahrada zpustla. Us. Tč.

Zpustnutí, n., die Verödung. K z. přijíti. Zlob. — **Z.**, die Verkommenheit, Verwahrlosung. Mravní z. Kaizl. 120.

Zpustošení, n., die Verwüstung, Verheerung. Město přišlo k z. Arch. II. 43.

Zpustošený; *-en, a*, o, verwüstet, verheert, öde. Z. krajina. — **čím**: válkou.

Zpustošiti, il, en, ení, *spustošovati* = *spustiti*, verwüsten, verheeren. — **co**: město. Arch. II. 403. — **jak**: strašně. Us. Z-šil zemi až k řece Strymonu, Lpř. Děj. I. 50., až k Dunaji. Ddk. II. 407. — **čím**: zemi ohněm a mečem, Šd., válkou, Šmb. S. II. 28., ohněm a loupeží, Ddk. IV. 24., plenčním a pálením, Ddk. IV. 176., potupou. Cimrh. Myth. 234. — **kdy.** Ještě za Nerona nedrahně po odeslání tohoto listu ode Pavla Kolossa I. 64. s-ena byla. Sš. II. 191.

Zpustotiti = *spustošiti*. — **co** Voda z-tí všechno, když náhlé přívale (přívaly) přijdou. U Uh. Hrad. Tč.

Zpustování, n., die Verödung, das Veröden. Z., opouštění a sehnání s gruntu. Pam. Val. Meziř. 229.

Zpustovaný; *-án, a, o* = *spustlý, zkažený*. Z. stavení. Na Hané. Bkř. Na mor. Val. Vck.

Zpustovati = *v pustky obrátiti*, veröden, verwildern lassen. — **co.** Když se nadlužili a všecko z-val. Břez. Rožm. 136. Grund z-val, verwahrlosen. Pam. Val. Meziříčí 227. Vz Zpušťovati

Zpušče, zastr. = *spustla* (dědina). Kat. 3182.

Zpušťák, a, m. = *plemenný býk*, der Zuchtstier. J. tr.

Zpušťaný, abgeschöpft. Z. mlíko, které se zpustilo přes čípek z lotky do hrnka. Na Ostrav. Tč. Vz Spustiti.

Zpúšťati sa, vz Spustiti.

Zpuštěnec, nce, m., ein verkommener, gottvergessener Mensch, Wüstling. U Olom. Td.

Zpuštění, n., die Verödung. Vz Zpustěti, Zpustiti. Z. způsobiti. Dch.

Zpuštěný; *-ěn, a, o* = *spustlý*, verlassen. Z. vlasť. BO. Z. lán někomu podati (dáti). CJB. 361. — **čím**: válkou. Vz Zpustiti.

Zpušťovati, vz Zpustiti.

Zputnati = *spoutati*. Slov. — **co komu.** Zputnajú přední nohy koňom. HVaj. BD. II. 23.

Zputovati, durchwandern, durchpilgern, durchreisen. — **co**: svět. Tč. Daleké cesty z. Arch. IV. 141., Pal. Děj. IV. 2. 399. — **co jak.** Z. všechen svět do krve nob svých. Hus III. 148. **Od** jednoho konce **až do** druhého svět z-val Hus 9. art.

Zpúzala, y, m. = *kdo pořád zpúzá*. Vz Zpúzati. Ten z. pořád zpúzá. Mor. Šd.

Zpúzati = *čenichati*, herumsuchen, herumschnüffeln. Mor. a slov. — **kde.** Co *tam* zase zpúzáš? Šd. Kočka zpúzá po kamnech; Zpúzá v celém domě, kde by něco vyzpúzal; Co tam v trúbě zpúzáš? Mor. Šd.

Zpúzavý = *kdo rád zpúzá*. Vz Zpúzati. Mor. Šd.

Zpuznosť, i, f. = *zpoura*, der Unwille. Zlob.

Zpuzný = *zpouzející se*, unwillig. Zlob.

Zpuzovati se, *zpouzeti se*, sich stemmen, unwillig sein. Zlob.

Zpýčiti se, il, ení = *pykati koupě*, einen Kauf bereuen. Šb. Dial. 14. Vz Zpičiti se.

Zpýchati, *zpýchnouti* = *zpyšněti*, stolz werden. — **kdy: ve štěstí.** V., D. Těžko člověku ve štěstí nezpýchati. Prov. Pk., Šd. — **čím.** Šf. I. 471. Z. vítězstvím, Šml., Šmb. S. I. 236., úspěchem, Šmb. S. II. 155., štěstím. Ib. I. 129. — **abs.** Aby nezpýchal. Hus I. 310., 351. — **v čem.** Má péči míti, aby duchovenství dobře stálo a aby v tom nezpýchal. Hus I. 450. — **proč**: pro zlatý čepec (že jej má). Sych. — **proti komu**: proti Bohu. Lom. — **več.** Oni u mnohem větší zpouru zpýchali. V.

Zpýchlý, locker. Abb. d. w. Holzpf. C. 10

Zpýchnouti = *nadmouti se*, sich aufblasen, aufblähen. Ten vdolek zpýchl. — **kde.** Zem pod lištinami zpýchne. Vaň. — **Z.** = *chvíli se valem vařiti*. Vejce na měkko nech z. — **Z.**, vz Zpýchati.

Zpýchořeti = *zpýchati*, stolz werden. Us. Mark.

Zpýřnatěti, ěl, ění, faserig, flockig, wollig werden. Byl. 218.

Zpyskovati = *zpeskovati*, *dáti komu pyskové polívky*, anschnauzen, ausschelten, anmaulen. Us. u Bnděj. Jg. Mor. Šd., Tč.

Zpýšeti = *zpyšněti*. Slov.

Zpýšiti, il, en, ení = *zpyšniti*.

Z pyšna, stolz. Z. si vykračovati, si počínati. Us. Z pyšna mi odpovídáš. Sš. P. 750.

Zpyšnělec, lce, m., ein stolz Gewordener. Měst. bož.

Zpyšnělý, stolz geworden. Dch. Z. srdce. Tč. Nebyti mysli z-lé dar bohů nejvzácnější. Msn. Or. 36. — **čím.** Z-lí avitězeuím nad sousedními Burgundy. Šf. I. 466.

Zpyšněti, ěl, ění = *pyšným se státi*, stolz werden. — **kdy.** Ve štěstí člověk rád zpyšní. Prov. — **(nad kým) proč.** Zpyšněla jsi nade mnou pro své šaty drahé. Č. Svatopluk zpyšněl z tohoto značného přírostku moci své. Ddk. I. 204. — **čím.** Us. — **jak.** Zpyšněl jako žebrák nad novou latou. Na Ostrav. Tč.

Zpyšniti, il, ěn, ění, stolz machen. — **koho.** Mondrého ani štěstí nezpyšní ani neštěstí uezmalomyslní. Kmp. Č. 115.

Zpyt, u, m. = *předpovídání*. Slf.

Zpytač, e, m, Troj., **zpyták**, a, m, Dal. 137., M. — **Z.** = *zvěd*, *vyzvědač*, der Spion, Späher, Kundschafter. Troj. Z-či shlédali zemi zaslíbenou. Sš. I. 48. Tataři vtrhnouti chtěli do Rakous, ale z-či jejich spatřivše . . zkazili jim chuť; Když pak hlížilo se vojsko královské, oni zpraveni byvše od z-čů o příchodu jeho. Pal. Děj. I. 2. 181., IV. 2. 334. Z-či (speculatores) jsme učinéni jeho velikosti. ZN. Poslali sú špehéře neb z-ky, aby popadli ho v řeči. Hus II. 397.

Zpytačný, spähend. Z. vrah. Rosh. 1840.

Zpyták, a, m., vz Zpytač.

Zpytatel, e, m. = *zkoumatel*, der Forscher, Erforscher, Untersucher, Prüfer. Šf. II. 435., Mus. 1880. 204., 382. Hlavně opatrným musí býti z., skoumá-li letopočet v kronice polské. Ddk. IV. 122. Bůh, z. srdce. BR. II. 641. b. Pán Bůh srdcí lidských a-lem jest a soudcem bude. Hkš. Z. věcí přirozených, Byl., přirozenosti, Zlob., slov, D., práv, Sych., přírody, slavjanských starožitností. Koll. IV. 181., 84.

Zpytatelný = *mohoucí zpytován býti*, erforschlich. Ros. — **Z.**, act. Život z., vita contemplativa, beschauliches Leben. Ens.

Zpytati, *zpytávati*, *zpytovati*, *zpytovávati* = *zvídati*, *skoumati*, *mysli vyhledávati*, aus-, erforschen, prüfen, fragen, forschen, untersuchen. Ž. wit. 63. 7., 118. 34., Dal. — **abs.** Ty zpytuj, já se dívati budu. Kom. — **co**: své svědomí, své srdce, D., písma, Ros., nebeský běh, V., něčeho jistotu, Kom., něčí přikázání. Br. Aniž koho kdo může lépe z. nežli sůdce. CJB. 413. Všecko srdce zpytuje Hospodin. Proch. Děj. bibl. I. 159. Zpytuješ srdce i ledví člověka. Mž. 84. Z. tajemstvie. BO. Duch všecky věci zpytuje. ZN. — **co čím**: nástroji, bystrým okem. — **se (na koho)** = *ptáti se*. Slov. Povedz pravdu, čo ste mali spolu? Zpytoval sa, že či si samotna? Zbr. Lžd. 27. Keď ja pôjdem k dievčaťu švárnému, ta ja pôjdem pozvhumny k nemu; cez dedinu richtár hy ma videl, apýtal sa, kde ja v noci idem. Sl. spv. I. 16. Zora sa zpytnje: Sokole, čo ti je? Sl. ps. Zpytuje sa, čo a koho hledá? Lipa 318. Čo sa máš tol'ko zpytovať?; Chodil sem, volal, zpytoval sa, vyzeral, ale o jeho žene ani slychu. Dbš. Sl. pov. I. 149., V. 8. Pôjdem sa zpýtať. Č. Čt. II. 481. — **se koho, čeho.** Leho keďby sme sa rozumu byli zpýtali. Slov. Zpýtaj sa ty, milá, božieho slniečka a potom sa zpytaj ešte svojeho srdiečka. Btt. Sp. 197. Ešte sa vás, mamučička, zpytať mám, či ja s vámi ešte ďalej bývať mám? Sl. spv. IV. 137. Hl'adic naňho, chcel som sa ho zpytať: Čo vidiš, druh môj. Phid. IV. 528. Zpytajte sa ho, či nevidel dakde mójho muža? Dbš. Sl. pov. I. 60. — **se o čem.** Zpytovala sa o zázračnej studni, ale dobrí l'udia jej nič istého povedať nevedeli. Mt. S. I. 57. Řekl jim: O tom apytáte mezi sebou, de hoc quaeritis inter vos. Sš. J. 254. Hvězda nová ukazovala se na obloze, o kteréž astronomi

dle smyslóv svých zpytovali. Dač. I. 208. — **kde kdy.** Z. svědomí své denně **před** spaním před obrazem Krista Pána. Us. Mž. — **po čem.** Abychom ne tak po příčinách a vinách nedostatků bližního dlouho zpytovali. Sš. J. 160.

Zpytávati, vz Zpytati.

Zpytavě, forschend. Z. zavadil pohledem o tvář. Sá. Z. hleděl v můj obličej. Shakesp. Tč.

Zpytavost, i, f., der Forschungstrieb.

Zpytavý, forschend. Z. pohled, Us., Osv. 1871. 56., oko. Dch.

Zpytba, y, f. = *zpytání*, das Forschen, Ausforschen. Vydáme se na zpytbu věci. Kos. Ol. I. 63 (26.). Vědecká z. KB. 1.

Zpytlačiti, il, en, ení, durch Wilddieberei erlangen. — **koho kde:** zajíce v knížecím lese. U Uher. Hrad. Tč.

Zpytný, forschend. Z. blesky myšlének. Dch.

Zpytovací, Forsch-. Z. methody. SP. II. 178.

Zpytování, n., das Prüfen, Forschen, die Prüfung, Untersuchung, Befragung. Vz Zpytati. Z jiných věd a nauk z. činěno. Koll. IV. 219. Z. hvězd. Kom. Z. vědecké; z. zákonů přírodních. Us. Pdl. Z. svědomí. Mz. 83. Z. započíti. Sš. L. 3.

Zpytovatel, e, m. = *zpytatel*

Zpytovati, vz Zpytati. Ž. wit. 119. 2.

Zpytovávati, vz Zpytati.

Zpytovník, a, m. = *zpytatel*. Dch.

Zpytovný = *vyzvědací*. Přesídlení z. a vyzvědací. Sš. Sk. 76.

Zpytovský, ého, m., osob. jm. Arch. IV. 302.

Zpýznouti, vz Spýznouti.

Zr v zříti, nazírati, zora, názor, vzor, zrak. Bž. 31.

Zř. Touto skupeninou počíná se málo slov, kromě zříti a příbuzných složených, zříkati. Ht.

Zrábání, n. = *dělání sena*, das Heuhauen. Z. lúk. Slov. Zátur.

Zrábatel, *zrabatel*, e, m., der Behauer, Kultivirer. Slovanov, zrábatel'ov zeme. Slov. Phld. III. 3. 168.

Zrábati = *robiti, dělati, vzdělávati*, machen, bearbeiten. Slov. Cf. Robiti. — **co.** K tomu len určena panštinu zrábať a otročiť (chodiť na panskou robotu, vzdělávati panská pole). Phld. III. 3. 89. Sena z. Hdž. Šlb. 87. Poslal král milých šuhajov jednu velikú lúku zrábäť. Dbš. Sl. pov. III. 16. Tam bydlo založ, masnú (= mastnů) zem a tučně úhory zrábaj; Zrábali zem, pri vodách obchodné zdvíhali mesta. Hol. 72., 373. — **co čím.** Zem zrábajte pluhom. Hol. 69. — **co jak.** Zrábujúc pokojno svoje zeme. Phld. I. 5. 171. — **co kam.** I k rodním divoké zrábali púšte rolám. Hol. 373. — **kdy kde.** Mládež v lete zrábäla pol'any v horách a role okolo Šovdova. Klčk. V. 135. — **Z.** = *dováděti*, Muthwillen treiben. Slov. Plk.

Zráběti, ěl, ěn, ění = *zrábati*, erzeugen, verfertigen. Dch. — **co.** Ať slavný, svorný zrábí (vzdělává) pole své dědiny. Slov. Tč. Vz Zrobiti.

Zrabovati, z něm. anrauben. — **co:** města i dědiny. Koll. Zp. II. 422.

Zrácea, e, f. = *padoucí nemoc*, die hinfallende Krankheit, Epilepsie. Na Slov. Hdk. C. 175., Němc. VII. 233. Bodaj vás z. metala, aby s vámi trhala. Němc. III. 146.

Zrácký = *zrádný*, verrätherisch. Slov. Hu, ty zrácky muž! Zkapať musíš. Dbš. Sl. pov. I. 171.

Zračitě = *patrně, zjevně*, offen, klar, sichtbar. Přemoudrost boží z. poznávati. Sš. II. 106. — **Z.** = *vzorně, až na se pozornost obracela*, musterhaft. Chovala se z. Dvrs. Světz. 1881. 534.

Zračitel, e, m. = propheta, *vykladač*, der Ausleger, zastr. Vz Zračiti. Bj.

Zračiti, il, en, ení; *zračívati, zračovati* = *jasniti, zjeviti, ukázati*, offenbaren, zeigen, sichtbar machen; se = *jasniti se, zraku patrným se činiti*, hell werden; *zjeviti se, okazovati se, viditelným býti* (Jir.), sich offenbaren, sich zeigen. — **co.** By to Bůh zračil (viditelným učinil), by taký byl českým králem. Výb. I. 166. Tak (otec) zračí ono přísloví (bewähren). Výb. I. 522. A proto naopak lež zračí lžeboha, nedoboha, modlu, bůžka, neboha. Sš. I. 31. — **co komu.** Když mi svú přiezeň zračíš, smutku mne zbavíš. 14. stol. Jir. Ves. čt. 95. Obloha ti, když se mračí, spravedlivost Páně zračí. Sš. Bs. 16. — **se** = *jeviti se*. Snové, vědma, věšthy zračijí se často. Št. Kn. š. 11. — **co, se komu.** To jejich protivníkům zračilo se jako zisk a zásluha. Pal. Děj. IV. 1. 117. I zračí se kořisť Neklanovu radostnu oku. Rkk. 23. Všemu se světu boží muka zračí. Hr. rk. 259. Mnohémuť se tako zračí = *udá se, přihodí se*. Žk. 485. Sen se mu zračil. Ben. V., D. Apoštolóm se zračil. Pís. 1529. — **se jak.** Všecky věci mě v světlosti se zračují. Ms. Pass. Neho se ten (sen) po mej části na jevě zračí. Alx. V. v. 1333. (HP. 33.). Věže se z daleka zračí. Ostrav. Tč. — **co, se kde.** V podivných skutcích Páně boží veleba zračí se. Sš. J. 47. Povaha tohoto přátelství zračí se také v mínění, že... Ddk. II. 250. V zrcadle se zračí slunce. Hdk. L. kv. 70. Štěstí, jež z-lo se v jejich slovích. Šml. **Na** tváři jeho zračil se hněv. Osv. I. 269. Pěkně se *tam* zračí (jasní). Ros. Jak se to v jejich sporech a hádkách o přednosti učitelů z-lo. Sš. I. 154. Život Kristův má se na nás z. Sš. II. 94.

Zráčiti, il, en, ení = *ráčiti*, geruhen, gefällig sein. — **s infinit.** Zráčí-li pán o tom jinak ustanoviti. Hosp. instruk. 1574. — **se komu.** Vám čekať dlužno, jak se Římu zráčí (zlíbí). Hlk. I. 83. Cokoli se mu zráčí (čehokoli se mu zachce), to má. Us. Knrz.

Zračitost, i, f. = *názornost, zračnost*, die Anschaulichkeit. Nz.

Zračitý = *zřejmý, názorný, zorný, zračný*, klar, sichtbar, anschaulich. Nz. — **komu jak proč.** Pro veleobšírný obsah svůj nebyl výrok ten Ježíše hned v celé prostrannosti své rodičům Páně zračit. Sš. L. 46.

Zračně = *patrně, jasně*, klar, offenbar. Ros.

Zračnost, i, f. = *jasnost*, die Klarheit; *patrnost*, die Anschaulichkeit. Nz., Ps. ms.

Zračný = *jasný*, klar, hell. Z. noc. Plk. Z. voda. Tč. — **Z.** = *patrný, zjevný*, klar, offenbar, evident. Vz Zračitý. Z. písmo, Trest. zák., důkaz. **Marek.** — **kde.** Kamenė jsou zračné v té vodě. Ostrav. Tč.

Zrada, y, f. = *prozrazení*, der Verrath, die Verrätherei. Ve starých spisech stojí všude *zrada*; ale lid mluví: *zráda* a analogic jest též pro: zráda: mluvití — smlouva, hubiti — zhouba, tvořiti — stvůra, kaziti -- zkáza, praviti — zpráva, ztratiti — ztráta, spasiti — spása. Č. Dod. XI. Cf. Zrádný. Zrádnosť. Z. zemská. D. Vz Rb 274. Dvě modly sú len, čo sa nevyžily: Bes nesvornosti a národnej zrady. Vaj. Tat. a mor. 112. Zradu na jevo vynésti, V., kouti, kovati, snovati, stropiti, Us., činiti, Ben. V., předpověditi; beze vší zrady. Br. Z-dy se nebáti. Dal. Zradu by na člověka pověděl. Vz Tajemství. Č. Poskvrnil veleslavné jméno rodu svého plamou zrady zemské. Proch. Zánik metr. Zrády od Jidáše podejmutí; Zrádce ten osnoval zrádu svou. Sš. L. 195., 272. Hrob ten pre nás zrada čierna do tej zemi vykopala. Čblpk. Sp. 1. Chodí na vlka premenený ľudom o zradu a škodu. Let. Mt. S. IX. 1. 39. Tam národ môj padá v jarmo, padá mi zo zrady; zradbou mi môj národ padá. Ppk. II. 187. Rozpoviedal mu, ako mu o zradu stáli (zrádni byli). Dbš. Sl. pov. I. 269. Na jazyku vernosť, zrada v srdci. Zbr. Lžd. 110. Zradou nešlechetnou tam jat jest; Neobcuj s těmi, ježto falešně a jidášně zrady o králi skládají. Pal. Děj. III. 3. 171., IV. 2. 400. Frajerenko, ty si moja zrada (zrádně o mně smýšlíš); Nosí pod jazykem devaterů zradu Sl. ps. 61., 87., 63. Zrady strojiti. 15. stol. Zradu myslí srdcem křivým. Alx. V. v. 1981. (HP. 48.). Zahor (zahoř) pomston, kde je zrada. Slov. Tč. Rychlosti třeba, kde se z. plouží. Shakesp. Tč. Z. je milá, ale zrádce bývá v nenávisti. Na Slov. Tč. Z kouta zráda číhá ráda. Mezi dvěma rada, mezi třemi zrada. Ros. Kde dva, tu rada; kde vie (tři), tu zrada. D., Lb.

Zřádaný; *-án, a, o* = *seřaděný*, geordnet, gestellt. Vz Zřádati. — **jak.** V kolo z-ní skákají. Ler.

Zřádati = *v řad uvésti*, reihen, stellen V. — **koho, co, se.** Cyr. Hrnce, mísy, talíře, rožny, lžíce a což v kuchyni potřebuješ více, umyté skliď, tu, kdež náleží, zřádaj. 1591. Jir. Ves. čt. 14.

Zrádce, e, *m.* (a *f.*, vz -ce; zastr. *zrádca*; na Slov. zradca), instr. pl. také zrádcemi, vz -ce, der Verräther. Z. zemský, der Landes-, Hochverräther, D., svého praporce (**ne: na** praporci), V., vlasti, der Vaterlandsverräther. Sych., Br. Z-ci (zrádce) do vazby dáti. V. Všudy buď zrádcům přístup zamezen. Kmp. Č. 129., Lb. Oj zavri očká, má dcera! Neviď — jak zradca umiera. Btt. Sp. 80. Když kdo koho zrádcí nařkne. Tov. Ty zradca falešný. Sl. ps. 150. Kliadha, peklo zradcom čiernym!; A zradca nikdy trestu neutiekol! Phld. IV. 365. Vyjevení z. Sš. J. 213. Dyby's ty byl fojtov syn, v noci by si nechodil, ale že si zrádce pes, můj vineček zradiť chceš. Sš. P. 370. Třetí — zrádce. Cf. Kde tři, tam zrada. Dch. Lžeš jako z. nešlechetný; Ráček sám se zná, že dával (nadával) Seješovi zrádce; Jestliže by pravil na mne krádež, byl by z. mej cti; Řekl mi: Zrádce bezectný a padúše! NB. Tč 78., 238., 239. Kteříž nad zrádcím se rmoutili. BR. II. 119. Svět zrádce daruje, Bůh tresce. V. Z. pravdy. Hus I. 372. Byli by ne rádcie ale zrádcie a viele hltaví; Lidé, kteříž sobě hřiechu pomáhají, ti nejsú sobě věrni přietelé, ale zrádcě a nepřietelé. Hus II. 277., 334. Obličej jest člověka zrádce. Hnš. exc. Z. tajemství kazí důvěru. Važ si času, ebyť se práce, zahálky se střez co zrádce. *Jg.* — **Z.** = *máčka, kotačka, větrník*, eryngium, die Mannstreu, rostl. Vz Slb. 588.

Zrádcovský, Verräther-, verrätherisch. Z. jednání. Mns. Z. mysl. Žalan. Premohli junákov Turci tou svou z-skou pomocí. Sl. let. I. 282.

Zrádcovství, u. = *zrada*, der Verrath, die Verrätherei. St. let.

Zradec, dce, m. = *zrádce*. Slov. Bern.

Zradení = *zrazení*. Slov. Bern.

Zradený = *zrazený*. Slov. Bern.

Zradidlisko, a, **zradidliště**, ě, n. = *místo zradidly zatáhnuté*, die Lappenstatt. Šp.

Zradidliště, ě, n., vz Zradidlisko.

Zradidlo, a, n. = *dlouhá šňůra*, na které jsou buď soukenné laloky (kusy) nebo bílá a strakatá péra přivázána, aby se jich zvěř bála, der Lappen. Šp. Jsou tedy z-dla soukenná a peřená, Tuch- und Federlappen. Šp. Z. vypeřená, lněná. NA. IV. 116. Z-dly zatábnouti, verlappen. Škd. exc.

Zraditi, zraď, ě (íc), il, zen, ení; *zrazovati* = *radou koho od čeho odvésti, odmluviti*, widerrathen, missrathen; *falešnou radou prodati, nepřátelům vydati*, verrathen. — **abs.** Někteří zrazovali a k Turkuom přistupovali. Dač. I. 192. — **co, koho z čeho.** Z. někoho z něčeho (odmluviti; *v tomto smyslu dle Brs.* 275. **správně**: *srazití koho s čeho, od čeho*, vz Sraziti a nebo: *z. komu co, odraditi koho od čeho*; cf. Zraziti, 2.). D. Z malého koláče obec zradil (o porušeném soudci). Č. — **co komu.** Dal. 24. Zradil mu to (neschválil mu to). Us. Turku to zradil. V. Chtějíce Prahu z. knězi Bedřichovi. Dač. I. 28. Již mne Jidáš židům zradí. Sš. P. 75. Tajemství někomu z. Zbr. Lžd. 94. — **co, koho**: krále, pána svého, Ros., město, Us., vlasť, D., lišku (zahnati, verprallen). D. Rád sem ťa vídával, keď's verná byla, ale's mňa už, drabá moja, zradila. Sl. sb. pies. II. 1. 52. Nebyl tu, když pána Boba zrazovali (o člověku, který zrady nezná. Cf. Nekousal Jidáše v kolena. Ros. Vz Přímý). *Jg.*, Č., Lb. On ho zradil, co chvíle mine, im üächsten Augenblicke. Dch. Čas a příležitosť zrazuje každého. Na Ostrav. Tč. Ľuď je nevďačný. Važ zaň životem, zradí ťa. Syt. Táb. 91. On zradil národ, otčinu: kosti zrádca nespočinú. Btt. Sp. 79. Zradil její lásku. Šml. Nesmím ja to zraditi. Sl. ps. 73. Dosť ji zrazovali, ale nedala si řici. Němc. I. 105. Kto raz zradil otca, ten zradí i matere, a kto svoj ľud zradil, ten zradí i vlasť a kráľa. P. Tóth. Jeden z vás zradí mne. Sš. J. 217.

Pověsť celú panna má, dokud plod aneb jazyk jie nezradí. Hus I. 203. Nevěř nikomu, nikdo tě nezradí. Lpř. exe. — **koho jak.** Vz *Z. koho kam.* Kniezie zradie na smrť. Ps. ms. Třetie nevěra, jež hospodu zradie na hezživotie. Kn. rož. 130. Otec mu to *výslovně* zrazoval. Ddk. III. 274. Bez svedomia sa mu plazia u nôh, bez svedomia zradia ho v nesnádzach. Zbr. Lžd. 55. Někoho po jidášsku z. Šml. I. 96. Bůh věděl napřed, že Jidáš Krista o vůli svobodně své zradí. Sš. Sk. 13. Z-ti je ošemetné. Pal. Děj. III. 3. 170. Bratr povstane proti bratru, jeden druhého zradí na smrť, viera potuchne. Let. 178. Kdo jej zradil a jak i z čího poručení? BR. II. 122. — **nad kým, nad čím.** Šf. Z-li nade všemi křesťany. Čr. Nad vlastí svou zradil a ji opustil. V. Nad svým národem zradil. Br. Zda-li jest nezradil nejprve nad králem? Bart. 240. 30. Obvinil je, že chtějí nad Hannšem z. Sl. Uh. 1. 67., 81., 82. Kteří nad vlastí svou z-li. Skl. 581. Kdyby rozuměl, že by nad tebou chtěl z. Ahr. 245. Nade všemi zradil. Let. 448. — Vrat., Apol., Štelc., Plác., J. tr. — **se, koho čím** (= *zahnati*, *odstrašiti*, vertreiben). Chč. 608. Dej pozor, abys ho bitím nezradil. Puch. Tím zloděj se zradí a pozná. Koll. IV. 134. Jidáši, políbením syna člověka zrazuješ? Sš. L. 204. Abychom ho nezrázeli mravy svými. Sš. L. 199. Žebych já zámky zrazoval svú hospodyni? NB. Tč. 81. — **se čím**: opilstvím. Alx. — **koho čeho.** A toho je zradil Petr z Ježova. Pč. 20. — **se čeho** = *opustiti*, verlassen. Zradil se ho. Puch. — **koho kam.** Je k Němcuom byl zradil a Němce k němu. Pč. 24. Jidáš skrze políbení jim Krista v ruce zradil. Chč. 606. — **se.** Klam zradí se sám. Zátur. A tehdy horšiti se budú mnozí a zrazovati se budú a nenáviděti. Hus. I. 245. — **koho s kým.** Jáť jsem zámkuov nezrazoval, jako ty s svým mužem jsi zrazovala. NB. Tč. 81. O nešlechetný kněže, jenž s Jidášem zrazuješ pána. Hus I. 205. — **koho oč.** Kteří sou nás o město naše Plzeň zradili a připravili. Pal. Děj. IV. 2. 380 — **proč.** Za mzdu mizernou zradivše vrahům lid z všeho svlékli. Ntr. VI. 117. Také zrazovale jsta lidi pánóv z Rožmberka Divišovi a jiným zlodějóm z peněz. Pč. 15. Mezi nimi samými nalezali se lidé, kteří netoliko ze soukromého zášti, ale také za holé peníze hotovi byli z. spolubojovníky své. Pal. Děj. 3. 144. — **koho od čeho.** Nebožka matička zrazovala ji od těch pověr. Ntr. VI. 220. Cf. *Z. z čeho.* — **aby -ne.** Biskup musel zrazovati své duchovenstvo, aby se nevydávalo k obvyklé synodě do Prahy. Ddk. VII. 176.

Zřaditi, il, ěn, ění = *do řady postaviti*, ordnen, reihen. — **co.** Rk. — **se k čemu**: k tanci. Sych.

Zřáditi, il, ěn, ění = *střditi*, *dodělati*, *dopraviti* Mor. a Slov. Vz Bern. — **co jak.** No, ten to tam pěkně zřádil. Mor. Šd.

Zradký = *jejž snadno zraditi*, *zahnati lze*, den man leicht unzutraulich machen, vertreiben kann. Us.

Zrádkyně, ě, f., die Verrätherin. D. Zrádkyňa, ktorá odpadne! Sldk. 287.

Zřadliti se, il, en = *zrcadliti se*, sich spiegeln. — **kde.** Ve vodě se celý protějšek zřadil. Na Ostrav. Tč.

Zrádlivý, zradlivý = *zrádný*, *nebezpečný*, verrätherisch, verdächtig, täuschend. Na Mor., ve Slezsku a i v Čech. Jg., Zlk. Z. řeč; To sukno je z-vé. Ta sklenice je z-vá (ze slabého skla). Mor. a slez. Šd.

Zřadlo, a, n. = *zrcadlo*, der Spiegel. Na Slov. zrkadlo. — Ostrav. Tč.

Zradlovati, abplagen. — **co, koho (čím).** Z. pole = radlicí zorati, zwiebrachen. Na Ostrav. Tč.

Zrádně, *zradně*, verrätherisch. Zrádně koho zabiti. V. Nech sa teda nad nami aj hrozná búra vznesie, skala puká, duh sa láme a zem nech sa trasie: my stojíme stále pevne, jako múry hradné; čierna zem pohlťni toho, kto odstúpi zradne! Sam. Tomášik. Z. někoho zajati. Šmb. S. II. 217. Co nevěrně a zrádně nad hrdlem strýce našeho učinili. Pal. Děj. IV. 1. 100. Učinila nad pánem mým z-ně. NB. Tč. 243. A učinil jim zrádně jako pravý Jidáš. Let. 84. Zrádně nad ním učinil; Pomáhati panu Jiříkovi těch věcí, kteréž zrádně a bezectně začal a činí. Arch. II. 258., IV. 20.

Zradnictví, n., die Verrätherei. Šm.

Zradníček, čku, m., die Lockschnur (u mysl.). Šm.

Zrádník, u, m. = *psotník*, die Fraiss; *padoucí nemoc*, die Epilepsie, Fallsucht. Slov. Jg. Cf. Zráca. Že sa vo z-ku sám poranil smrtedelne chlapec. Zbr. Lžd. 30. Sto z-kov teba metalo. Mt. S. I. 116. By zrádnik, zrádzu nedostalo. Dhš. Obyč. 6., 106 — **Z.**, a, m. = *zrádce*. Da ťa tu, zrádniče, briech tvój večne moril. Chlpk. Sp. 37.

Zrádnosť, *zradnosť*, i, f. = *zrada*, die Verrätherei. Ros.

Zrádný, *zradný* (Alx.); *zraden*, *dna*, o = *nevěrný*, verrätherisch. Z. loupežník, skutek, úmlich, V., políbení, D., nešlechetnosť. Háj. Z. cedule (hanopisy, der Schmähbrief, das Pasquille). Vz Pal. Děj. V. 2. 216., Zř. zem. Kdožby takové z. cedule spisoval, lépal nebo metal, má bez milosti čtvrcen býti. 1564. Cf. Gl. 388., Zř. zem. Jir. T. 34., L. 15. Z. klenby. Vz KP. II. 278. Z. cedule klásti. Zrádný kůň (nespolehlivý, jankovitý). Ue. v Táborsku. Hlas kohoutí se ozval duchům zrádný. Kká. K sl. j. 109. Nás šťastie povýšilo zradné, len aby nás pokydalo hlbeji. Zbr. Lžd. 99. Z. spolek, rádce. Šmb. II. 211., 252. Z. záměry. J. Lpř. Co mi je, to mi je, dobre ty vieš sám, ty zradný, neverný! že nechodiš k nám. Sl. spv. II. 63. Zradnú dušu tvú do pekelných zavlečem ohrad. Hol. 128. Nešťastný padúše zradný, nehodný. NB. Tč. 125. Z. list. Exc. 15. stol.

Zradostiti, *zradostniti* = *radostí naplniti*, erfreuen, freudig o. fröhlich machen. — **koho čím**: dívku zprávou. Jg.

Zradostniti, vz Zradostiti.

1. **Zradovati se** = *obveseliti se*, sich erfreuen. V., Kom., Ž. wit. 50. 10. Keď slniečko vynde na vrch zlatej hory, zradujú sa, Bože, všetky tvoje tvory. Č. Čt. I. 226. Keď je len to, mamko, zradoval sa Janík, to je ešte nie tak ťažká vec. Dhš. Sl. pov. I. 464. —

se čemu: novině. Ros., Dhš. Sl. pov. I. 4. Aby se mi z-li všeci dejací (kde jací) mládzenci. V jihových. Mor. Brt. Když jim to tak pověděl, oni se mu zradovali, že bude zas dobře. Kld. II. 204. Sv. Štefan sa tomu vel'mi zradoval. P. Tóth. Oba starički sa vel'mi z li takiemu krásnému vnůčatku. Dhš. Sl. pov. I. 540. — **se z čeho**: z noviny. Ros. Otec se z-val z příjezdu syna svého. Tč. exc. — **kde**. Z-val jsem se pak v Pánu velmi. Sš. II. 184 — **se nad čím**. Ostrav. Tč. — **že**. Z-val se, že jsem ho uviděl. Us Tč.

2. **Zradovati** = *zrazovati*. Vz Zraditi. Mor. — **koho**. Kzterinko, ženo moja, a pro Boha, nezraduj mia (nezrazuj). Sš. P. 134.

Zrádství, u. = *zrada*, die Verrätherei. Zloh., Dch.

Zrádza = *zráza*. Slov. Cf. Zrádnik.

Zrachotiti, vz Rachotiti. Tu z-tí hrom. Syt. Táb. 292 — **kde**. Nad blavami hrom z-til. Tč. Vz Zarachotiti.

Zrájiti, il, en, eni = *v ráj proměniti*, zum Paradies machen — **se čím**. By se duch tvůj kouzlem jejich zmájil a tvůj život vanotem jich zrájil. Šš. Snt. 60.

Zrajolovati, z riolen = *srýti, sryhovati*, riolen Puch. Hosp. 42.

Zrak, u, m., od zř-íti (cf. Gb. Hl. 146.) = *co se zří, zásrak, vidění, úkaz na nebi*, die Himmels- o. Lufterscheinung. Zraky na nebi. Zloh. — **Z.** = *čím se zří, smysl vidění, vidění*, das Sehen, Gesicht, die Sehkraft, der Gesichtssinn. Z. ostrý, bystrý, Kom., Nz., tupý, dlouhého zraku (jenž blízko ne dobře vidí), krátkého zraku; krátkost, slabost zraku; z. blikavý, Us., horlivý. Troj. Pátravému zraku jeho nic neušlo. Mus. 1880. 472. Zrak otražitě točil kolkolem. Kká. Td. 43. Bočním zrakem hleděl v rozčilenosti na stěny. Koll. Zde byl nedostatek toho, co by aesthetickému zraku blaho činilo. Koll. IV. 206. Zrakem barvy rozdělujeme takto...; Kejklíř činův obratností zrak (oči) diváků mámí Kom. Z. jejich ztupil. Br. Z-u zbavený, V., zbaviti, z. odníti, o z. připraviti. V. Z. se mu trhá. D. Sešel na z. (oslepl). Kram. Z. ztratiti. D. O z. přijíti; na z-ku poraženu býti. Sych. Zrak ploditi, zření působiti, viděti. Kat 2103. S líbým z-em někoho provázeti. Troj. Z. čistiti. Z. vytříti. Vytřel mu zrak = *ošidil ho*, betrügen; Protřel (vytřel) mu z. = *oči, k rozumu ho přivedl, omyl mu ukázal, oči otevřel*, Jem. den Staar stechen, die Augen öffnen. Jg., Č., Lb. z j. Z. na něco, v něco, k něčemu upříti; utkviti (ustrnouti) zrakem (myslí) na něčem. Nz. Proměnil se celý v z., er ist ganz Auge. Šm. Dálka zraku, die Sehweite; klam z-ku (optický), optische Täuschung. Nz. Osa z-ku. Nz. Před sebe z. upírati, vor sich hinstarren; z-ku pozhyti; Zdělil se, až mu přešel z. a sluch, dass ihm das Sehen u. Hören verging; Nechtěl svému z-ku věřiti. Dch. Z. se mu prohral. Dl. Otcův strhaný z. mě spatřil. Cimrhz. Myth. 251. Přejiskřím zrakem nejbystřejší z. Shakesp. Tč. Zl'akne sa zrazu, okolo pozerá, jakby vlčiu tmu mal, zrak si pretiera. Č. Čt. I. 328. Z. ako strela už šprihá; Hájnik chráni les svoj jak oka svojho zrak. Phld. IV. 11., V. 54. Tobo už dávno mám ve zraku (mám naň s kopce). V Kunv. Msk. Páry oř (lokomotiva) tu letí mrakem a plá v temnu rudým zrakem. Čch. L. k. 15. V temně řase z. se kouli divě vytřeštěn. Čch. Bs. 81. Když z dálky na něm plachý utkvěl z. Vrch. Strýc na to místo a zas k dveřím zrakem těkal; Před cizím zrakem jich (listů) nikdy neotvíral; Z. tam nepronikž; Volavka ryby zrakem pohleuje; Tam se na stěnu npjal z.; Potrhaný z.; Drnb druhz zrakem zkoumá. Kká. Td. 22., 45., 46., 51., 54., 126., 284. Pod širym zas nebom stála deva, zrakom divo merajúc kouéiny, jako sokol, keď plzchů hrdličku boni sem tam z krovia do kroviny; (Fijalko) kdekol'vek si v tôni, z. môj ťa uajde čákzvý. Ppk. I. 26., 58. Ach! jakže, jak nedívať sa, keď z. na nej primretý!? Btt. Sp. 55. Odej sa smútkom ako bmlou z mrakom a zase pozri na svet slnca zrakom. Hrbň. Rkp. L'ubosť mojej priatel'ky očí má jasné a zrak tak vel'ký, že sa ti ua dno prehila. Sldk. 278. Zrakma tajnýma okolo hodí. Sldk. 285. Srsť duhkom sa jaží, hromovými z. iskrami strilá; Přítomní bystrý napnů z. a ušima nachyl'á; Tú mne milosť udelil, že mňa živého nechzl: však za to rozkázal mi ujať z. a svetla vypáliť. Hol. 127., 172., 390. Byla nebesa otevřena pro z. jebo duchový; Přese všeliké jeho poníženi protřelý z. (das geübte Auge) čísti mohl napsané na tváři jeho slova; Domýšlivá sebědůvěra zraky jejích čirou mhlou ostírá; Pán z. vlídný a milosrdný naň upřel. Sš. Sk. 90., J. 32., 51., 159. Oznámil jest nám, že peněz, což mu právo najde, za svuoj z. vzíti chce; Já zrzka svého nepro-dávám za nižádné penieze; Žaluje o svůj z. NB. Tč. 252., 254. Pro mdlobu zraku mébo očima mýma spatřiti jsem jí nemobl. Skl. 1. 186. Pokudž z stačoval. Ler. Blbý z. uhraňuje, pronikavý z. mžmí (oknzluje). Mus. 1856. 60. Svůj z. k lesu obrátil. Dh. Jir. Kdež jest oko zdravé a jasný z. majicí. BR. II. 245. a. Věc zraku nevídanou ukzzují. BR. II. 619. b. Z. svůj o něco upříti. Št. N. 33. K divu je přivedl, když jest před nimi slepý z. vzal; Také pro jeho z. ostrý žádný jeho stihnúti nemože. Hus II. 78., III. 28. Úzený slanec a nadívaný rak činí dobrý z. Us. Nrd., Bž., Č. Kdo má špatný z., vytři si prvním kvítkem, jež spatříš, oči a z. se napraví. Mus. 1854. 536. — Vz S. N. X. 406.—412., Čs. lk II. 16., III. 263., V. 139. — *Zraky* = *oči*, die Augen. Iskrných zrakóv; svá umdlá zraky k nej (k ní) obraceli. Rkk. Alexandr vzveda zraky. St. skl. A l'ndia von ohlokmi na tie bolé zeme zrakma beznádejnýma nemo pozerajú, s rukama složenýma, čo bude, čakajú. Lipa II. 273. Nelze duchovní ohrod zrakoma tělesnýma spatřiti. Proch. Děj. bibl. II. 35. Sklopiti z-ky. Šml. Rukou si zraky zastírá upírajíe je v dálné kraje. Mcb. Otevřel zrak udivený. Vrch. Zrzky ustrnnlé točil po stěnách; Z ky jeho k nebesům se zvedly; To lemování hilo v zraky. Kká. Td. 14., 51., 52. A z plných řáder vzdychy sa vinú jak hrachy slz z mlých zrakov. Sldk. 524. A pred nim sa zablýskne naráz, až zrakma oslepne; Líca

budú tehdáž peknejšé nežli je ruža a zraky jasnejšé nežli je hvězda sama. Hol. 8., 384. Smrť má velmi ostré zraky, vidí jima pod oblaky. Anth. Jir. I. 92. Kto má tako světlá zraky, by mohl ty cěsty poznati? Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 33.). — Z., a, m = *božík pohanský zlý*. Č. Čt. II. 386. To bysme ostali bez vody? Odpověď: Ba kého zraka! Slov. Zátur. Priat. III. 91.

Zrakoměr, u, m., der Optometer. Nz., Nz. lk.

Zrákositi, il, en, ení, berohren.

Zrakový, Gesichts-, Blick-, Richtungs-, Visir-, Seh-. Z. přímka, die Richtungslinie, der Gesichtsstrahl, čára (dohledná), die Visirlinie, osa, die Sehaxe (vz KP. II. 157.), nerv či čiv, der Sehnerv (vz KP. II. 156., Osv. I. 146.), paprsek, der Sehstrahl, pole, das Gesichtsfeld, Nz.; z. přístroj, der Sehapparat; váček hrbolu arakového, die Sehblase; z. prostor, das Sehfeld; brdečka čivu z-ho, die Sehnervenpupille; a. nach, der Sehpurpur, dálka, die Sehweite, úhel, der Sehwinkel; rozšíření čivu z-ho, die Sehnervenausbreitung; zánět čivu z-ho, die Sehnerventzündung, zřídlo čivu z-ho, der Sehnervenursprung. Nz. lk. Z. moc (síla), Ja., klam. Sedl.

Zrale = *rozumně, moudře*, reif, reiflich. Z. považ. Sych. Z. něco uvážiti. Osv. I. 199.

Zralec, lce, m., rostl., zastr. Rozk.

Zralík, a, m., ein raffinirter Mensch. Ten přišel na z-a (chytráka). Us.

Zralka, y, f. = zralé ovoce: třešně, višně atd., reife Obstfrucht; naproti nezralka. Mor. Šd.

Zralosť, i, f. = *došlosť, uzralosť*, die Reife, Reifheit. D. Vysvědčení z-sti, das Maturitätszeugniss, *správně*: v. dospělosti. Brs. 275. Plod ke zralosti přivésti, zeitigen. Dch. Z. (dospělosť) politická. Šmb. S. II. 231. Z-losť usnadniti, zeitigen. Nz. lk. Duch jeho nedospěl posud ku zralosti. Vlč.

Zralý = *došlý, dozralý, uzralý*, reif, zeitig. Z. ovoce, hrozen, V., nežit, D., rozum. Us. Někoho zralou (holí) potříti = hodně mu vypráskati, Jem. tüchtig abprügeln. Vz Trest. Č. Po zralém uvážení, *lépe* po staročesku: po zdravém u. Šb., Š. a Ž. Zralý len se trhá. Sych. Zanecb si těch špiček, ještě nejsou švestky zralé. Piov. Všaks (jaks) sám zralý Kos. Zralá rozvaha, reife Erwägung, sýr (proleželý), Dch., úsudek. KP. V. Či to husičky, či to? pozobaly nám žito, pozobaly nám jaré, ešče nebylo zralé. Sš. P. 298. Denár tak těžký byl jako 32 zralých zrn obilných. Ddk. IV. 142. Ráno mi zralú ovocinu (zralé ovoce) donesieš; A ja schýlil som sa k zemi ako zralý klas, keď blíži sa k žatve. Dbš. Sl., pov. I. 39., VII. 55. Padesát let jest doba z-ho mužství. Sš. J. 157. Tak dlouho, dokudžby ke svým zralým létům nepřišel. Pal. Děj. IV. 1. 89., Arch. I. 277. Obličko zralé. BR. II. 42. b. Dospělí a zralí sú, aby Krista následovali. Hus III. 79. Chlapec malý, ale huncút zrálý. Slov. Zátur. Zralé zrní samo z klasu se sype. Hš., Bž. Zralou hrušku snadno střásti. Šp. Je malý, ale zralý (vz Odhodlaný). Lb., Pk. — komu. Ten je mu z. (jest s něj), der ist ihm gewachsen. Berg. — **kam**: víno z. **do** láhví (flaschenreif), do sudu (fassreif). Šk. — **proč**. Už je zralý pro šibenici. Us. Kšť.

Zramení, n., der Wagpfahl. D.

Z rána, in der Früh. D. Zráňa se nejlepší kosí. Na Ostrav. Tč. Ej! kerá má mamička na vojně synečka, nech sa ona podívá z. do slunečka. Brt. P. 63. Žeň ovce na lúku hned z., bude hustá smetana. Slov. Tč. Poslа ona z. do kostela. Sš. P. 5. Kdo z. polihá, večer pobíhá. Pořek. slez. Šd.

Zráňati = *zraněti, sraniti*. Slov. — **koho**. Nuž, hriešni ľudia, čiňteže pokánie, kým nenadálý mor i vás nezráňal Sldk. Zráňam jich všetky. Dbš. Sl. pov. II. 47. Tak tě zráňám (vybiji ti), budeš viděť! Mor. Vck. — **co komu**: hrušky (srážeti). Mor. Vck.

Zraněnec, nce, m. = *zraněný*, der Verwundete. Sš. L. 108.

Zranění, n., die Verwundung. Z. lehké, těžké. J. tr.

Zraněný; *-én, a, o*, verwundet. Z. Janíček. Sš. P. 151. Srdečko na stokrát z-né. Sš. P. 185. Bohu děkujíc málo jest zraněných a neškodně. Pal. Děj. IV. I. 215., Arch. II. 45.

Zránětí, vz Sroniti, Zráňati.

Zrání, n. Z. vína, die Zeitigung, das Reifen, Reifwerden, die Reifzeit.

Zřání, n. = *hryzení, bolení*. Z. břicha. Rgl. zdr.

1. **Zranilý** = *zraněný*, verwundet. Aesop.

2. **Zranilý** = *kdo se zranil, dříve, časně něco učinil*. Ta kráva je o celý týden z-lá (o celý týden dříve se otelila). U Kvasin.

Zranitelný, verwundbar. — **kde**. Achilleus byl z-ný jen na patě. Cimrh. Mytb. 286.

1. **Zraniti**, il, ěn, ění; *zraňovati*, verwunden. — **koho**. Zranil-liby kobo aneb zamordoval cizozemec, vz Zř. zem. Jir. R. 37. Z. strom. Us. — **koho jak čím**: **k** smrti, V., **na** smrť, Har., nožem, náhodou. Ten ji zranil tnze. Kká. Td. 162. Ütrhač té hůře zraní nežli zbojník břitkou zbraní. Šd. exc. — **co komu**. Ja som si nožičky nezranila. Ppk. I. 97. — **proč**. Ach co sis, panenko, co sis pomeslila! Pro marný slovíčko srdečko's zranila. Sš. P. 149.

2. **Zraniti se**, vz Zranilý, 2. — **Z.**, Morgen werden. V létě ani neví člověk, kdy se zraní; Sotva se z-lo, vyšli sme. Us. Tč.

Zrapotati, klappern, schwatzen. Straka z-la. Phld. III. 3. 136.

Zřasiti, il, en, ení, falten.

Zřásněti, ěl, ění, faltig werden. Jg. Slov.

Zřásniti = *řásným učiniti*, faltig machen. — **co**: sukni. Ros.

Zrasovaný; *-án, a, o*, abgerackert, abgeschunden, berabgekommen. Z. dobytek. Us. Šd.

Zrasovati, abschinden. — **co komu** dobytek, koně (utahati). Us. Šd.

Zrast, u, m., der Wuchs. Slov. Vz *Zrůst*.

Zrásť = *zrůsti*. Slov. Vz Zrůsti.

Zrastlina, y, f. = *zrostlina*. Slov.

Zrátati = *spočítati*, zusammenrechnen. — **co**. Zrátaj to všetko. Slov. Cf. Zrachovati.

Zrátěnica, e, f. = *bošec*. Slov. Bern.

Zráti, zraji a arám, araj, zraje (ie), zrál a zral, zralý, ání; *zrávati*, reifen, zeitigen, reif o. zeitig werden. Cf. Gb. v List. filog. X. 454., XI. 100.; Bž. 186., 197. — **abs.** Obilí, ovoce již zraje. Us. Nežit araje (podbírá se). Ja. Ovoce ará. Mill. 19. h., St. Opat. 219. Kašel zraje. Dch. Zrálo jabko, arálo, jak uzrálo, spadlo. Čes. mor. ps. 143. Rozum zraje. Hlas., Jd. Co brzy zrá, hrzy dozrá. Č. Když hrušky zrají, tehdá se česati mají. D. — **kdy kde.** *Časem* zraje obilí na poli. Ml. Či to dakto slýchal, žeby v zimě jablká zrely? Dbš. Sl. pov. II. 45. Než věc ta nejprve v plném sněmu zraj. Ráj. Jiehž soud nám zraje v mysli. Hlk. Záměr zdá se v duši aráť. Kká. K sl. j. 171. Mezi dvěma zahrádkami petruželka zrá. Sš. P. 330. Za tím naším háječkem zraje pěkný žito. Er. P. 117. Na slunci tam pomeranče zrají. Osv. V. 762. Kde jim zrály klasy; V čele jeho záměr velký zrál. Čch. L. k. 63., Petrk. 24. Po poli žitko araje, až sa l'ud chlebu raduje. Zátur. Kakhy zrálo žitko v poli? Rkk. 64. Zrají-li jahody na letnice, bude mnoho vlna. Tč. — **jak dlouho.** Tři leta to kvete, tři leta to zraje (jalovec). Slez. Šd. — **čím** Víno etc. teplem araje. Us. Svou správou blahě obce vidí aráti. Hlas.

Zratkyňa, ě, f. = *bošec*. Slov.

Zratolestěti, vz Zratolestněti.

Zratolestilý = *ratolesti mající*, verzweigt. Ja.

Zratolestiti, *zratolestniti*, bezweigen. — **se** = *zratolestněti*. Ros., Ben. V. — **se jak.** A háj zas se milo aratolestil. Sš. Bs. 180.

Zratolestněti, *zratolestěti*, ěl, ění = *ratolesti dostati*, Zweige bekommen. Ten strom pěkně aratolestněl, Ros., **čím**: rozumným obřezáváním.

Zratolestniti, va Zratolestiti.

Zravičký = *zdravičký*, hübsch gesund. Ostrav. Tč.

Zraz, u, m. = *řízek masa se zrzasy* = *střezy*, pol. Kká. Td. 374.

Zrazení, n., die Abrathung. Vz Zraditi. — Z. = *zrada*, die Verrätherei. V.

Zrazený; *-en, a*, o. Z. zvíře, které z pasti vyvázlo a do ní potom už nejde, verprellt. Šp. — Z. pes = který k myslivci nejde boje se, že bude opět bit. Šp. — Z., verrathen. Vz Zraditi. — Z. = *sražený*. Cf. Sraziti. A v letku a-ni jastrabi eupli mu před noby. Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 40.

Zrazík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

1. **Zraziti** = *sraziti*. Slov. Vz Sraziti.

2. **Zraziti** = *zraditi*. Přemlouval mne, až mne z toho arazil (*lépe:* srazil). Vz Zraditi. U Ryehn. Ntk. — **se komu.** Jen aby se ti nezrazil; mohla bys ho kopnouť a on by se zas narazil (o děvčeti, které se o hocha bojí). Us. Dbv.

Zrazky, adv. = *odrazu*, *nenadále*, flugs, unerwartet. Z. prikvitol (tam přišel). Slov. Mt. S. I. 113.

Zrazou = *srazky*. Slov. nař. čiernohron. Z. a jam sa vykrútili. Šd.

Zrazování, n., das Widerrathen. Ludvík VII. dal své slovo přes z. papeže Alexandra. Ddk. III. 250.

Zrazovatel, e, m. = *zrazující*. BR. II. 122. b.

Zrazovati, vz Zraditi.

Zrazu = *náhle*, *zaraz*, *hned*, plötzlich, auf einmal. Na Slov. a Ostrav. Tč., Něme. VII. 219. Také ve Slez. Šd. Kdo z. sa hodí v prúdy. Vaj. Tat. a mor. Z. zastala (stanula); V prsách mi ehrčí a nedá mi dýchať. Bojím sa, aby som z. neusnula na veky. Phld. IV. 415., V. 133. Z. zal'úbenie nikdá dobre nenie. Sl. ps. 117. Ale ten z. vyskočie a povie hostinskému. Ale povedzte, čo vás ku mne prihnalo? Obrátila sa z. k hosťom; Tu z. mu svitlo v hlave. Dbš. Sl. pov. I. 6., 23., 137. Najprv vol'ným skokom ehodí; z. sa ubne, bor' sa vyšvihne . . . Č. Čt. I. 285. Kdyby to dohnané prase tak z. ehtělo žráť, nedávejte mn. Slez. Šd.

Zrážení, n. = *srazování*. Přes všecko z. odjeli. Us.

Zrážka, y, f., das Abwendigmachen.

Zrážlivý = *kdo rád zráží*, *sráží*, *shozuje*, gern abwertend. Kůň. z. Vaň.

Zrcadélko, a, n., vz Zrcadlo.

Zrcadelna, y, f. = *továrna na výrobu zrcadel*, die Spiegelfabrik. Cimrb. Vz Zrcadlárna.

Zrcadelní, **-ný**, *zrcadlní*, Spiegel-. Z. svícen. Kram. Z. železo, sklo, kruh, kov, drobnohled, sextant, dalekohled (teleskop). Nz. Z. obraz. Vz KP. II. 134. Z-ně nástroje, Reflexionsinstrumente. Nz. Z. kaple (zrcadly po stěnách vykládaná), die Spiegelkapelle (v Klementinu v Praze, kde studující akadem. gymnasia a kandidátky učitelství v rozličných dobách k službám božím se scházejí). Us. Z. pokoj, Dch., skříně, der Spiegelkasten, Šp., voda (spiegelklar), mor. Tč., koule, rovina, plocha. Mj. Podaj mně, má milá, šablu zrcadelnú (spiegelhell), nech sa já podívám, jak mně líčka blednú. Sš. P. 122. Z-ně ženy (zlíčené). Reš.

Zrcadelnictví, n., die Spiegelfabrikation. Dk. Poet. 68

Zrcadlárna, *zrcadlna*, y, f. = *zrcadelna*.

Zrcadlářství, n., die Spiegelfabrikation. Šm.

Zrcadlení, n., die Abspiegelung. Z. vzduchové, fata morgana. Vz KP. II. 138., Mj. 262., ŽČ. III. 86.

Zrcadliti, il, en, ení, abspiegeln; **se**, sich abspiegeln. — **co.** Kká. K sl. j. 202. (Jezerní pláň) jen ehatu zrcadlila rybářskou. Čch. Dg. Kv. 1884. 111. — **se kde.** Celý život Římanů se všemi jejich mravy a obyčeji zrcadlí se v tomto chrámě. Koll. IV. 58. V slovech a činech muže zrcadlí se jeho dneb. Us. Tč. Strach a naděje se **na** její tváři zrcadlily. Něme. I. 76. V moři se slunce, hvězdy a celá obloha z-dil. Lipa 269. Ve výrobě či fysické kultuře se blavně zrcadlí blahobyt státu. Kř. Stat. 2.

Zrcadlivý, spiegelnd. Z. řeka. Koll. Zn. 30.

Zrcadlna, y, f., vz Zrcadlárna.

Zrcadlní, vz Zrcadelní.

Zrcadlnický, Spiegelmacher-. Jg.

Zrcadlnictví, n., die Spiegelfabrikation, Spiegelmacherei.

Zrcadlník, a, m., der Spiegelmacher. V., Tk. II. 377., 382.

Zrcadlo (na Slov. *zrkadlo*, ve Slez. *zircadlo*, Šd.), *zrcadélko*, *zrcátko*, a, n., der Spiegel. Zrcadlo m. zrkadlo od zrkati (hleděti) a toto od *zrak* jako mrkati od mrak. Š. a Ž. Dle Mkl. a L. 250. ze zercalo a to ze zřeti. Z. jest vůbec každá hladká plocha odrážející světlo tak dokonale, že vznikají tím obrazy předmětů buď skutečné buď zdánlivé. S. N. Z. = hladká plocha, která světlo pravidelně odráží. ZČ. III. 35. Z. jest plocha paprsky tak odrážející, že rozličné předměty, od kterých paprsky přicházejí, v ní dobře rozeznáváme. Sedl. Vz KP. II. 128., IV. 574., 578. Z. kovové, skleněné (vz KP. II. 130.); *z. v lékařství:* oční, hrtánové, ušní, řitní, poševní či děložné (cf. Kžk. Por. 465), ústní. Vz S. N., Čs. lk. II. 203. Z. ploché, D., naddutě, zapalovací, Sedl., kolové (sfaerické), duté (Hohl-), podduté (Konkav-), vypuklé, Nz., oční Liebreichovo s lupou a sedmi čočkami, oční Hamerovo (vz Nástroje k operacím očním); ústní s klobončkem ořechovým, ústní z nového stříbra (vz Nástroje k operacím v ústech); řitní dvojlisté Weisseovo, trojlisté Weisseovo, řitní skleněné a potažené pružcem, řitní cínové (vz Nástroje k operacím na konečníku); ušní trojdílné Kramerovo, dvojdílné Bonafondovo, Tröltschovo, Politzerovo z tvrdého pružce, ušní osvětlovací (vz Nástroje k uším); hrtánové ze skla, osvětlovací s protizrcadlem, osvětlovací ve vidlici s držadlem pohyblivým, s držadlem ústním Čermákovo, hrtánové Čermákovo z hlazeného ocele, hrtanové skleněné (kulaté, podlouhlé; vz Nástroje k prohledávání hrtánu); poševní (z mléčného skla, cínové, kaučukové, dvoulisté, čtyrlisté, Jobertovo, Boremannovo, skleněné, potažené pružcem, dírkované; vz Nástroje porodnické), žlábkovité Simonovo, Jobertovo (vz Nástroje k operacím píštěli pochvo-měchýřové). Čn. Z. rovné, z. starých, vz KP. II. 129., úhelné, ib. 131., zakřivené, duté, kulové, ib. 133., vypuklé, ib. 134., elliptické, parabolické, ib. 135., Lieberkühnské u drobnohledu, ib. 178. Z. římská a řecká. Vz Vlšk. 98., 189. Z. antimonové, arsenové. Vz Šfk. Poč. 205., 193. Z. magické, vz Kv. 1885. 498., válcové, kuželové, vz ZČ. III. 77., 78. Z. prohybací, der Schwungspiegel, Dch., bronzové. NA. I. 27. Zrcadlo v rámci, válcové, kuželové, Ck., skloněné a úhlové, stříbrné, dokonalé, přesné, zakřivené, válcovitě, ZČ. III. 35., 38., 58., 59., osvětlovací s pásem na čelo k ohledávání hrtánu, trubicové, měchýřové, lžicové, zubní ocelové, pohyblivé, Us., nosové, der Rhinoskop. Nz. lk. Z-dlem oko atd. vyšetřovati. Nz. lk. Metlu za z. dáti na výstrahu dětem; V z-dle někomu něco ukázati; v z-dle se odrážeti; sklad zrcadel z továrny N. Dch. Z. vod. Vrch. Průměr, hlavní n. optická osa, otvor zrcadla. ZČ. III. 59. Poslal mu z., aby se podíval dříve na krásu svoji, než druhého pomlouvá. Němc. II. 29. Sloh je z-dlem, sloh je však i závojem mysli lidské. Hš. Sl. 169. Vlastní zrcátko mu drží (jeho vlastními chybami ho tepe). Šml. v Osv. 1880. 136. Je jako z. (čistý). Us. Dhn. Z., ve kterém se nám ty věci boží odrážejí a odbíjejí. Šš. I. 27. Už sme rozervání? avšak mosty Nitra staví: nech sa střetají na nich aspoň naše obraznosti! Nitra nám zrcadlo odekrývá, v němž se duše všech nás shlédají, když se jim o lepších časích snívá. Ntr. I. 4. Aj dosti hrozné jest toto divadlo, ale jest nám velmi užitečné z-dlo. Hus III. 136. Z. zhotovuje se ze skla tabulového broušeného, jež se na jedné straně amalgamem rtuti a cínu pokrývá. Pt. Zřítelnice oka z. jest. Kom. Jasný jako z. Z. zašlo (der S. ist angelaufen). D. Boty se mi lesknou jako z. Sych. V z-dle se vzhlednouti, vzhlédati. V. Patř jen do z-dla, což jsi ty krásný (posměvači). Č. Kdo se dívá večer do zrcadla, dostane žloutenku. Na mor. Val. Vck. Dívá-li se nemocný do zrcadla, zhorší se nemoc. Mus. 1853. 476. Kdo vidí v z-dle dva obličeje, brzy umře. Us. Kdo chce čerta viděť, ať se v noci do z-dla podívá. Mus. 1883. 471. Kdo rozbije z., nemá po sedm let štěstí. U Nov. Bydž. Kšť. Nemá to očí, ani rukou, ani rozumu, ani srdce: maluje to hbitě přece všecko nad malířské štětce (= zrcadlo). Sb. uč. Když se dítě rádo do z-dla dívá, dlouho nemluví. Sk. Tvář mysli z.; vydá hned, co tam padlo. Hkš. Lysému hřeben a slepému z. podávati. Hkš. Ošklivá tvář z-dla nemiluje. Šd. Víno je z. mysli. Bž, Tč. Oko, obličej jest z. duše. Š. a Ž. — Z. = *příklad*. V. Za z. někoho si postaviti. Kram. Z. slavných činů, slávy české. D. Dělati ze sebe z. (divadlo). D. — Z. = *bílé skvrny na prvním kloubu křídla zvěři tetřevovité a zelená péra v křídlech divokých kachen*, der Spiegel. Šp. — Z. *u zvěři* = *bílé místo vzadu na kýtách srnčích*, der Spiegel, D., dle Šp také: *hvězda*, *ořitek*, *ubrousek*. Zadním kozám snáze než přední, any mají zrcadlka před sebou. Č. M. 218. — Z., mlýn u Janovic. — Z., jm. pole u Čer. Janovic. Pk.

Zrcadlovitý = *jasný jako zrcadlo*, spiegellicht. D.

Zrcadlovina, y, f. = *kov zrcadelný*, das Spiegelmetall. Z. drží 100 dílů mědi a 50 dílů cínu. Vys. Cf Šfk. 332., KP. IV. 104., Šfk. Poč. 278.

Zrcadlovka, y, f., specularia, der Frauenspiegel, rostl. Z. obecná, s. speculum. Vz Rstp. 975.

Zrcadlový = *zrcadelní*, Spiegel-. Z. okno, kolečko, D., dalekohled, Sedl., sklo, Šp., obraz, Mj. 8., síň. Kká. Td. 55.

Zrcátko, a, n. = *malé zrcadlo*. Vz Zrcadlo.

Zrcek, cka, m., turdus italicus, die Weindrossel, pták. Ryb.

Zrdz, e, f. = *rez*, der Rost. Slov. Z. na železe, na mědi. — Z., der Brand im Getreide, der Bäume. Slov. Bern. Vz Zrdza.

Zrdza, e, f. = *zrdz*. Slov. Lenosť ta jako zrdza železo zežere. Slov. Tč. Jak peňáze budeš chovať, z. jich pohryze. V Beskyd. Tč.

Zrdzavení, n. = *rezavění*, das Rostigwerden. Slov.

Zrdzavený; *-en, a, o = rezavý.* Slov. Nevyžiadnj si na cestu nič, iba ten z-uý paioš z komory. Dbš. Sl. pov. VI. 32.

Zrdzaveť = *rezavěti.* Slov. Bern.

Zrdzavina, y, f. = *rzavina,* die Verrostung, der Rost. Slov. Sek.

Zrdzavý, = *rezavý.* Slov. Bern

Zrebati = *hrabati?* Slov. — **kde.** Vrabce lačné letia do stodoly, šuhaj senom krmí tučné voly, nevesta l'an (len) pradie (přede) a svokrnša zrebe kolo pece. Mt. S. I. 39., Koll. Zp. ii. 360., Č. Čt. i. 132.

Zrebe, ov, pi. = *vlákno, kůdel, pazdeří z l'anu* (ze lnu), das Werg. Slov. Č. Čt. ii. 314. Ďuro pekne rúče celú pracháreň vteperí do pušky, na to pusti dve podihovasté kuie, vreže na to celú kúdei zrebov. Syt. Tab. 249. — Vz Zrebl.

Zrebi, n. = *zrebe.* Slov. Šd. L'ann (inu), konuop, pačies a zrebi celie kopy. Dbš. Sl. pov. i. 351. Nakrúti na triesku trochu srebi. Dbš. Obyč. 177. — Vz Zrebe.

Zrebný = *koudelový,* Werg-. Slov. Vz Zrebe, Zrebi. Golier (límec) je hrubý, na rube i líci hrubá vrstva masti. Z neho kus hrubého z-ho plátna sa opál'a. Phld. IV. 338. — Vz Zrebový.

Zrebový = *zrebný.* Slov. Z. motúz. Dbš. Obyč. 177.

Zřebřiti se, il, eni = *šikmo se svésti,* Schwank nehmen. Pík.

Zřeci, Seh-, Gesichts-. Z. žilna (nerv), D., pnnkt, *lépe:* hledistě, Jg., pole (prostor, který dalekohledem na jednou se přehiedue). Sedl. Z. ústroji, nerv, ZČ. iii. 1., úhel, der Sehwinkel, Jri. 426., bod, der Gesichtspnnkt. Kká. Td. 93. Z. paprsky na tuto rovinu by dopadaly kolmo. Šnd.

Zrecť sa = *sříci se.*

Zřeč, e, m. = *hadač,* der Seher, zastr. S. N.

Zřeček, čka, m., der Basilisk. Ž. wit. ms. 90.

Zrečeni, n., die Verabredung, der Vergleich, das Uebereinkommen. Slov. Bern. — Z. = *spiknutí,* die Verschwörung. Slov. Bern.

Zrečený; *-en, a, o = smluvený,* verabredet. Slov. Než ako už z-uá sa ku výprave biížila chvil'a, všetci sa v nezmernóm počte na král'a sypů. Hoi. 377.

Zréčisko, a, n. = *zástěra, záminka,* atd., der Vorwand. Slov. Bern.

Zreène = *srekle.* Slov. Bern.

Zrečník, a, m. = *spiklenec,* der Verschwörer. Slov. Bern.

Zrečný = *sreklý.* Slov. Bern.

Zřečtilý, gräcisirt. Pal. Děj. I. 2. 58.

Zředění, n., die Verdünnang. Z. vina. Sk. Z. vzducbu. Vz KP. ii. 91., Mj. 119. Voda k z. Sp.

Zředěnosť, i, f. = *zředění.* Z. vzduchu. Us.

Zředěný; *-én, a, o,* verdünnt. Z. vzduch, Sp., Mj., kyselina. Sp. — **čím**: vzduch vývěvou z uý. Mj. 133.

Zředič, e, m., ordinator, zastr. Rozk.

Zredigovati, zu Ende redigiren. — **co proč**: spis **k tisku** z. Us. Pdi.

1. **Zřediti** = *zříditi,* zastr. Ssázejte je tam a zřeďte (sestavte). BR. Ii. 233. b.

2. **Zřediti**, ii, ěn, ění; *zřeďovati = řidkým učiniti,* verdünnen. — **co**: vino, D., hustosti. Byl. — **co čím**: vino vodou. Sych. — **kde**: vzduch v recipientu. — **jak.** Z. v něčem vzduch **na** určitou expansi. Mj. 125.

Zrédka = *zřídka.* Slov. Bern.

Zředina, y, f. = *zřitelnice,* zastr. Rozk.

Zředlně, vz Zřídlně.

Zředlnosť, i, f. = *zřetelnosť.* Král aby měl krásnů postavu a z. Kšch. 11. — Vz Zřídlnosť.

Zředlný m. zřelný (= *zřetelný*). Rozb. 139., Prk. Přisp. 31. Ten šach zředlen *mimo* všecky jiné; Krái má zředlen býti mimo všecky jiné v své osobě. Kšch. 10., 11. Král spatř svů královu mimo jiné zředlenů přípravu a podlé toho také zředlen buď v šlechetnostech a dobrých mraviech. ib. 11. Nenie tak zředlna v své kráse. Št. Kn. š. 7. 9. Vidíme, kak jest sinnce v svém světlu zředlno. Št. N. 52. 19. Hospodář má v svém domu v bázni božie zředlen býti. ib. 51. 21. Čím je kto zředlněji mimo jiné a vyššiebo stavu. Št. N. 52. 26. — Vz Zřídlný.

Zředlo = *zřídlo,* zastr.

Zředlý = *řídký,* dünn, verdünnt. Z. povětří. Hlas. Strúčky vlasov bleie, zredlé. Phld. IV. 8.

Zředno, a, m. Vítěz Jan ze Zředna. Vz Tk. VI. 357.

Zřednouti, dl, utí = *řídkým se státi,* dünn, rar werden. — **abs.** Milovnici toho zředli. Jg. — **kde kdy.** Bláto na ulici po dešti zředlo, Us. — **čím**: deštěm.

Zřednutí, n., das Dünn-, Lockerwerden. Us.

Zřeďovací, Verdünnungs-. Z. stroj, Mj. 122., vývěva. ZČ.

Zřeďování, n., das Verdünnen, die Verdünnung. Z. vzducbu. Mj. 119.

Zřeďovati, vz Zřediti.

Zrednkovati, z lat. = *uvésti, přivésti, svésti na jinou měnu, na jiný počet; zjednodušiti,* reduciren, vereinfachen. Rk. — **co**, Us., stříbro (chem.). Vys.

Zreformovaný; *-án, a, o,* reformirt. Z. klášter. Šmb. S. II. 286.

Zreformovati, reformiren.

Zregestovati co: listiny, Auszüge aus ihnen machen. Vz Regesta. Mus. 1880. 388.

Zřehotati, vz Řehotati. iba čo ťa pýtam, vieš? Na nohy mi nepozreš! Zrehoce sa a zaškúlí a Milicu k sebe túli. Lipa iii. 364.

Zrejditi, il, děn, ění = *sběhati,* durchziehen, durchlaufen. — **co (jak).** Krajanové naši kraj světa srejdil *hudbou.* Sych. Všecky kraje z. Dch. Tulák mnoho světa zrejdl, a bratra nikde nenajde. Poř. Šd. Až jeu zrejdí svět. Tyl. Říši mou zrejděte v mladickém plesu. Hlk. S. I. 10.

Zrejdovati = *zříditi vůz, napraviti, dobře postaviti,* drehen, richten, einienken. — **co**: vůz. — **proti komu.** Proti nepřiteli dobře zrejdoval (změřii). Ros. — **co kam.** Zmýlili se ti, kteří stavili naději, že by ize bylo národ český z. do starých kolejí. Pal. Děj. iii. 2. 274.

Zřejemnosť, i, f., zastr. = *zřetel, pozornosť na sebe*, das Aufsehen.

Zřejemný = *zřejmý, patrný*, sichtbar, offenbar, kund. Z-mnů učinil vyvolených trpedlivosť. Roterod. Otčen. Z. potřeba, evidens necessitas. Arch. III. 85.

Zřejmě (zastr. *zreyemie, zřiemie, zremě*) = *patrně, zřetelně, očitě*, deutlich, hell, klar, klärlich, zusehends. V. Podobenství řeč z. okrašlují. Kom. Z. ukázati, Troj., něco viděti, Us., se postiti. Ps. 1529. Z. vyslovená vůle; Z. se vyjádřiti. Us. Pdl.

Zřejmik, u, m. = *obzor*, der Horizont. D.

Zřejmo = *zřejmě*. Leg., Měst. bož. Z. vidite. Ps. Jako to z. do opilců̊v, že paměť i rozum tratí. Št. N. 133.

Zřejmosť, i, f. = *zřetelnosť, patrnosť*, die Deutlichkeit, Klarheit. Ros. Z., dle Evidenzhaltung. Zachování z-sti něčeho; zachování něčeho v z-sti; péče o z. něčeho. Nz. Z. pojmu (v log.). DJ. 18. Držení dovolenců v z-sti. Čsk. Je vždy dobře, když i řečnická z. či evidenci stává se předmětní či věcní. Hš. Si. 175.

Zřejmý = *patrný, zřetelný*, sichtbarlich, klar, deutlich, offenbar. V. Cf. Prk. Přisp. 34. Z. pravda, tvář (upřímná), D., svědectví. Skryté věci zřejmé činiti. Br. A poněvadž to zřejmé a vědomé jest. Nar. o h. a k. Toť jest zřejmé. D. Z. stvoření (viditelné). Št. Z. skutek (viditelné znamení) té svátosti sv. oleje jest, že kněz pomaže olejem nemocného. Št. N. 340. Dějiny podávají toho z. důkaz. Pdl. Jistota její byla z-má či evidentní. Hš. Si. 169. Z. doklad. Mus. 1880. 470. Z. protivník říše. Ddk. V. 272. Zde máme tedy z. průkaz, že i naše dějiny znaly chrámové tvrze. Ddk. IV. 262. Třetí odpověď jest z. důvod, že by knížie měli dosti na tom; Král zemský jest přítomně z-mý, kdež všechna obec môž ho viděti. Hus I. 181., 318. — **kde.** Zázrak na chromci zřejmý. Sš. Sk. 40. — **čím jak.** Literaturou hásnickou po přednosti povaha národa zřejmou se stává. KB. 2. vyd. 1. Stran vazby vz *Jistě jest*. — **komu.** Odkudž všechněm zřejmé bylo. Ros. — **odkud.** Jakž z božských i lidských práv to zřejmé jest. Br. — **v čem.** Krutce jsou hrbovatá tvrdosť zřejmá v makání. Lk. — D.

Zrejz, a, m. = *kůň srzavý, ryzka*. Kiat. 56.

Zřek, vz Sřek.

Zrékání, n., vz Zřečení. Slov. Bern.

Zrékať sa = *spiknouti se*. Slov. Bern.

Zrekle, verabredeter Massen, der Verabredung gemäss. Slov. Bern.

Zreklosť, i, f. = *srečení*. Slov. Bern.

Zreklý, verabredet, verschworen. Slov. Bern.

Zřeknouti, vz Sřeknouti.

Zřeknutí, n., vz Sřeknutí.

Zrektifikovati, rektificiren. — **co:** křivku. Jrl. 314.

Zrele = *srale*. Slov. Bern.

Zreleť, el, ení = *zráti*, reifen. — **kdy.** Ku jeseni slivky uronejú a zrelejú. Slov. Hdž. Šlb. 56.

Zreliště, ě, n., das Schauspiel. Slov. To z. pro otcovské oko! Zbr. Hry 253. O z. hrozné! Ib. 253.

Zrelnica, e, f. = *sřítelnice*. Pobliž krbu, z nehož prvá hvjezda nám hnpla v oka z-eu. Phld. III. 310. Vlásky vanutím ak sbehly v čelo a z čela stin po smavých z-eiách. Ib. III. 3. 113.

Zřelný, vz Zředlný.

Zrelosť, i, f. = *sralosť*, die Reife, Zeitigung. Slov. Bern., Phld. I. 2. 15.

Zrelý = *sralý*, reif, zeitig. Slov. Bern. Z. hrozno. Tč. Ja som teba doma bl'adal, teba doma nebolo; ty si žitko dožinala, ktoré zrelé nebolo. Sl. spv. I. 39. Z. klas. Č. Čt. I. 312. Videl na stromiech krásno zreló ovocia visieť. Hdž. Čít. 113. Zrelô jadro. Hdž. Čít. 193. Veď je uš zrelá, nž je po Jane. Zátur. — **čím.** Už zrelšého vekom porazl též Sigmara vešťca. Hol. 119.

Zřelý = *hledivý, neslepý*, sehend. Z. ien. Na mor. D. Vz Hledivý.

Zřemě = *zřejmě*, zastr. Bž. 46.

Zremeslený; *-en, a, o* = *zbudovaný*, aufgebaut? Slov. Sklepy jaskyň tajomstvených, rájov, bájov skamenených, svätýň Bohom zremeslených. Hrbň. Rkp.

Zřemý, sichtbar. Cf. Zřejmý.

Zřeň, ě, m. = *střeň*, das Mark der Pflanzen.

Zření, n., das Sehen, vz Zříti. Ž. wit. 17. 7. Abych viděti mohl tebe nstavičným zřenim. V. Z. jedním okem, dvěma očima. Vz KP. II. 157., 162. — **Z.** = *pozornosť*, das Augenmerk, die Aufmerksamkeit. Z. míti, obrátiti *k* něčemu, *na* něco. J. tr., Mus. 1880. 452., Nz., Luk. z Pr., Nrd. Z. (a pozor) k něčemu míti. V., Dh. Jir. Z. o něco míti. Ojíř. Všecko z. k němu obrací. Jel. Má naň z. (oko). Sych. Z. k užitku svému míti. Š. a Ž. — **Z.**, s *vedlejším významem* a) *naděje, útočiště*. K samému toliko Bohu z. míti. V. K nimž o pomoc své z. měli. Br. Z. své k němu jako k modle obraceli. Br. — b) *Vážnosti, šetrnosti, ohledu*. K němu veliké z. měli; větší z. míti. V. Jest ve vážnosti a z. u lidu. Pláč. Na ty, kteříž pohiti bývají, žádného není z. Jel. Enc. m. 24. K nim (mocným lidem) z. vším srdcem mají. Chč. 377., 378. V mnohých krajinách souce mezi sebou rozděleni a nemajíce z. k řádu a právu v nic téměř obráceni jsou. Zř. F. I. A. 1. Hejtman hradu pražského nemá míti z. než k nejvyššímu purkrabí pražskému. Zř. F. I. K tomu bedlivému zpytateli městských práv má sousedstvo zvláštní zření. Sych. Na čas z. (ohled) míti. V. — c) *Péče, starosti*. Na nás z. má. Žal. Nemám na to z. (nemám do toho chuti, ani sem si na to nepomyslil). Us. Zb. — **Z.** = *vstažení, vstah*, die Beziehung, der Bezug. Poddaní k pánu z. mají. Har. Ani to k sobě z. nemá, es hat gar keinen Zusammenhang. Berg. — Vz Zřetel.

Zřenice, e, f. = *zřítelnice*, pupilla, die Pupille, der Augenstern. S. N., Nz. Oko malé, ale menšá ešče zrenica v oku. Slov. Tč. Vo zreniciach slzavých zahral hlysk spasenia. Lipa II. 261. Ďl'a Ciceruna najskôr urečie (nřkne) taká žena, ktorá má

v oku dve zrenice. Phld. III. 3. 288. Chráni si ho ako zrenicu (ako svoje dve oči). Poř. Zátur. Duch, čo čeli ku všespáse, z každé plane z-ce. Štule. 1. 209.

Zřenička, y, f., zdrobnělé: *zřenice*. Preto ei obraňoval ten punkt ako zřeničku v oku svojom orličom. Slov. Phld. III. 1. 79.

Zřeníčko, a, n., eine kleine Rücksicht. Vz Zření. J. Aug.

Zreno, a, n. = *zrno*. Ev.

Zreorganisovati, reorganisiren. — **co**: školn. Us. Tč.

Zrepený; *-en, a, o = srostlý, spletený?* Slov. Neeb vaše vám šťastné učiní manželstvo to Láda a s tuhším než dva z-ně duby svazkom ho spojčí. Hol. 342.

Zrapetiť sa, il, ěn, ění = *spamatovati se?* V tom Hanka prec' sa z-la, l'ak (lek) stihla cele podmaniť. Slov. Phld. V. 60.

Zřésta (dnal), zastr. = *zřeli*. Kat. 750.

Zreť = *zráti*, reifen, zeitigen. Slov. Vz Zráti.

Zřetedlně, vz Zřetelně.

Zřetedlnosť, vz Zřetelnosť.

Zřetedlný, vz Zřetelný.

Zřetel, e, m., od zříti. Vz Zření. — **Z.** = *zření, zrak, pozornosť*, die Beobachtung, das Augenmerk, die Aufmerksamkeit. Všech z. na sebe obrátil. Sych. Na z-li podržeti, im Auge behalten; ee z-le, mimo z. něco pustiti, ausser Sicht lassen. Dch. Z. královský nejvice naň obrácen byl. Zb. Tyto všecky věci na z-li maje. Kká. Td. 321. Pusti-li se se z-le Bořivoj. Ddk. II. 413. Avšak z. jeho (Pavlův) především k židem zákonu starému podčiněným směřuje. Sš. II. 36. Čímž ona příbuznosť před z. náš se vystaví. Šf. Z. jich jinam obrací. V. Aby k němu z. obraceli. Br. Mus. 1880. 459., J. tr. — **Z.** *s vedlejším významem naděje, vážnosti*. K samému Bohu z. míti. V. Vaše vášeň má sice lepší z., jest však stejně záhubná. Sych. — Br., Kom. Povinný z. k něčemu míti. Šp. Jejich z. na Boha otce a jeho milostnou pomoc obraceti račí. BR. II. 370. b. — **Z.** = *vážnosť, hodnosť*. Malý z. míti. In geringem Ansehen stehen. V. Ač mladý pán, však rozumný, správný a vážný, veliký z. u všech stavů jměl. Břez. 87. Mínic tudy těmuž svému spisu větší z. učiniti (evangelickým titulem). Apol. Pro větší z. Th. — **Z.** = *pohled, forma, spůsoba*, äusseres Ansehen, die Form, Gestalt. Formu, z. dáti, udělati. V. Pro z. zevnitřní nikoho neveleb. Syr. Pro z. něco něčím ozdobiti. Trip. A ta všecka práva nesla jakýž takýž z. spravedlnosti. V. On nic *na* z. nečiní, zum Schein. Lom. — **Z.** = *ohled, vzhled, zření*, die Rücksicht. D. Jest nám z. míti také k údolí Odry. Ddk. IV. 129. Politici, kteří nemají zřetel' k rozdielu národnosti, matajú vo tmách. Ppk. II. 7. An na touž věc pod jiným a jiným z-lem naziráno a hledíno býti může; Otázka, zda skutečně Matouše a Marka aneb jednoho z nich při spisování evangelia svého na z-li měl, od nás již výše přetřásána byla. Sš. II. 143., L. 3. *Zřetel, ohled, na něco* **bráti, vzíti**, Rücksicht auf etwas nehmen. *Jest to frase nové doby*. Jg. ji ve Slovníku neuvádí, ale táž v užívání obecném tak zdomácněla, že její nesprávnosti ani necítíme, anu že i ve spisech výborných jinak stilistů ji, ač po řídku, najdeš, ku př. u Šl., Pal. (vz příklady v Mtc. 1873. str. 173). Jsou pak rozmanití způsobově, jak něm. Rücksicht nehmen auf etwas dobře česky pronášeti, jako: hleděti, prohlédati k čemu, ohlédati se na něco, pozor míti k čemu, zřetel k něčemu obrátiti n. míti, něco na zřeteli míti, jichž dokladů v Jg. se dotčeš. Mš. Keine Rücksicht auf Jemanden nehmen: nedbati čeho (koho), nač (na koho); něčeho (někoho) na péči, na starosti nemíti. Aus Rücksicht gegen Jemanden: někomu k vůli něco odpustiti atd. In Rücksicht einer Sache: a) *přestupníkem:* vzhlédaje, hledě, patře k něčemu; b) *větou:* jestli souditi po čem, z čeho (soudě po čem n. z čeho). Byla mu čeleď, jest-li souditi po prospěchu (soudě po prospěchu, z užitku), dobrá; c) *pády s předložkami: k, na, o, od, v, aneb i bez nich*. To k mravům našim chatrné jest. Jest to muž slávou proslulý. V příčině vlasti bojím se velice. Jezdectvem, v jezdectvě, od jezdectva, na jezdectvo silni jsme. Bs. — ‚*Ohled míti na něco*' jest sice frase nová, ale jako slovo *ohled* má podporu ve slovese ohlédati se *na něco* — tak i frase ohled míti nalezá obdobu v nepochybném rčení ‚oko míti, pozor míti, zření míti *na někoho*.' Tutéž platí o frasi: *zřetel míti na něco*. Mš. Zřetel míti náleží *na* vzdělanosť jazyka. Jg.

Zřeteliště, ě, n. = *zřetelniště*. Šm.

Zřetelně = *očitě, patrně, zřejmě*, klar, deutlich, sichtbar. V. Nejprv tejně, potom z. hyne síla. Jel. Na dskách z. něco napsati. Br. Přísloví z. řeč okrašlují. Kom. Seznají-li, že ten jistý tak z. a znamenitě nemocen byl. Zř. F. I. C. XXXV. Z. psáti, čísti, viděti, slyšeti, poznávati. Us. Pdl. A jest to rozdělení zřízeně rozumně a zřetedlně ohlášeno; Mrdačka neklade zřetedlně, čeho žádá; Abychom tu vše vám zřetedlněji oznámili. NB. Tč. 194., 169., 286.

Zřetelnice, e, f. = *zřítelnice, řenice*, die Pupille, das Augenloch, der Augenstern. Nz., Tč. Ani mžikem se z. k němu neobrátila. Němc. I. 165. Mamko moja, dajte že mi rady, volačo mi v pravej zretelničke vadí. Čjk. 43. Strehla som ta jako zretelnicu oka svojho, ale neustrehla; Panna musí jako zretelnicu oka strážiť dobré svoje meno. Zbr. Lžd. 36., 62.

Zřetelniště, ě, n. = *hlediště*, der Gesichtspunkt. Čsk.

Zřetelniti, il, ěn, ění, verdeutlichen. Šm. — **co**.

Zřetelnosť, i, f. = *patrnosť, srozumitelnosť*, die Deutlichkeit, Verständlichkeit, Klarheit. Z. v tom záleží, aby smysl mluvícího čistě a nesmíšeně z výrazu prohlédal, tak aby bez nesnadnosti mohl rozuměn býti. Jg. Z. pojmu (v log.), DJ. 19., řeči, Mus. 1880. 339., slohu, optických obrazů. Nz. Jasnosť a z. slohu působí pospolu rozumnosť jeho; Prominou se mi smělejší přechody, jen když jimi nezhřeším proti z-sti, ni proti libeznosti. Hš. Sl. 135., 177.

Zřetelný = *mohoucí zřen býti, patrný, viditelný, jasný, zřejmý*, sichtbar, klar, deut-

lich. Z. světlo, Jel., hvězda, Krab., žíla. Sal. Na světle jest to zřetelnější. Jel. Duch sv. zřetedlným znamením osvědčil to. BR. II. 14. b. Velmi známá a zřetelná jest milosť a láska tvá. Br. Odkudž zřetelné jest, že.. Bž. Vz Jistý (Jistě jest). — **k čemu.** Dokud k přečtení zřetelnější byl. Pref. — **Z.** = *znamenitý, výtečný*, ausgezeichnet, ansehnlich. Nic není na muži znamenitém zřetelnějšího než štědrosť. Jel. — **v čem.** Muž v krásc z. Ens — **čím.** Mužie veliků udatnosti zřetelni. Troj. — **Z.** = *srozumitelný, světlý*, klar, hell, verständlich. Zřetelným hlasem něco veleti. Jel. Z. naučení, NB. Tč. 236., výklad, Msn. Or. 25., pojmy. Nz. Mluvením zřetelným šíře vysvětluje. Br. Nezřetelný. V. — **kde:** v radách (vz Advokat). Pr. — **Z.** = *prohledný*, durchsichtig. Z., čistá krev. Krab.

Zřétl = *zříti, patřiti*. Kat. 780. Na Slov.

Zrevnť = *zařvati*, aufbrüllen. Na Slov. Němc. III. 136. — **jak.** Tak ti zrevala, až sä hora lámala. Chlpk. Sp. 126. Tu zreve vrah svobody vo vzteku divokém. Btt. Sp. 142. — **proč. Od** vel'kého žialu zrevali strašne. Dbš. Sl. pov. I. 5. — **kde.** Zrevalo chlapisko ešte vo dverách. Er. Sl. člt. 52.

Zrevidovati, revidiren. — **co:** knihovnu. Us. Nl.

Zrevirovati, die Gegend durchsuchen, den Wald durchforschen. — **co jak.** Les **po** všech stranách z. Us. Tč.

Zřevní, beschaulich, zastr. Z. život. Lak.

Zrévovatěti, ěl, ění = *rozvětviti se*, sich verzweigen. Vojtěška z-tí. Na mor. Val. Vck.

Zřevu, vz Řvàti.

Zřez, u, *zřízek*, zku, m. = *zříznutí i co zříznuto n. co po řezání zůstane*, der Schnitt. Ros. Z. vinné révy hlavní, podhlavní. KP. V. 163. Vz Střez. — **Z.** = *střez, zdřez, dřez*, das Spühlschaff. Ros. Na Zlinsku a j. na Mor. Brt., Mtl., Džl., Kd., Vck. Z. k umývání hlav. Mtc. 1882. 159. Cf. Škopek (v dodat.).

Zřezání, n., das Abschneiden. Vz Střezati. BR. II. 671. b.

Zřezaný; *-án, a, o* = *střezaný*. Vz Střezati. — **Z.** = *opilý*. Ten je z-ný, že má dosť Mor. Šd.

Zrezatěti = *zrezovatěti*. Šm.

Zřezati, vz Střezati.

Zrezavělý, etwas rostig. Čch. Petr. 47. Z. šavle. Koll. IV. 117. Z. písmo. Mns. 1880. 110. — **čím.** Sponka věkem z. Čch., Koll. IV. 259.

Zrezavěti, ěl, ění, rostig werden. Železo, žito z-lo. Us. Tč. — **komu.** Ať mi perlík třeba z-ví. Čch. L. k. 31. — Cf. Zrezovatěti.

Zrezek, zku, m. = *střízek*. Slov. Bern.

Zřezení = *zřízení*, zastr. — **Z.** = *středění*. Slov.

Zrezka = *vesele, čerstvě, zhurta*, munter, frisch, flink. Slov. Z. do roboty. Dbš. Sl. pov. III. 25. Trebas aká stará baba suchá ako trieska zazpieva si, zahaláka a vyskočí z. Jir. Ves. čt. 143.

Zrezovač, e, m., der Auf-, Zusammenschneider. Slov. Bern.

Zrezovatěti, ěl, ění, rostig werden, verrosten. Ros. — **čím.** Č. — **kde.** Železo na vzduchu, v dešti z-lo. Us.

Zrezovati, vz Střezati. Slov. Bern.

Zriadenosť, i, f. = *zřízenosť*. Slov. Šd.

Zriadiť = *zříditi*. Slov.

Zriasiť sa = *zřásiti se*. Slov. Phld. IV. 21.

Zriasť = *zrůsti*. Slov. Dbš. Sl. pov. I. 291., Ppk. II. 185. atd. Vz Zrůsti.

Zřícenina, y, f., a pl. *zříceniny* = *sbořenina*, der Schutthaufen, Ruin, die Trümmer. V. Město v z-nu obrátiti. Br. Stavení se ssuje a bývají z-ny. Kom. Domů v zříceninách po různu. Har. I. 200.

Zřiei, vz Stříci, Střeknouti.

Zřič, e, m. = *zřeč*. Šd.

Zříček, čka, m. = *basilišek*. 13. stol. Mus. 1879. 417.

Zřídčeti, el, ení = *řídkým se státi*, rar, selten werden. Vz Zříděti.

Zřídčiti, il, en, ení = *řídkým učiniti*, verdünnen. — **co čím:** řepu trháním z. Vaň. — **co kde:** v nádobě.

Zřídel, e, m. = *hřídel*, der Wellbaum. Na mor. a ve Slez. Vck., Kd., Pk.

Zřídelný, Quell-. Z. voda. Zlob., Tč.

Zrídení, u. = *zřízení*. Slov. Bern.

Zrídenosť, i, f., die Organisation. Pri vnútornej z-sti Tatrína. Phld. III. 1. 81.

Zrídený = *zřízený*. Slov. Bern.

Zříděti, ěl, ění = *zřídčeti*. — **kde.** Zemané zříděli v zemi. Vš. 437., Pal. Děj. IV. I. 463.

Zřiditel, e, m., der Errichter, Veranstalter. Vz Zřizovatel. Šm.

Zřiditelný, ordnend. Z. moc. Hil. — **Z.**, errichtbar.

Zříditi = *střediti*, verdünnen. Ostrav. Tč.

Zříditi, zřídím, zřeď, zřídě (íc), il, zen, ení; *zřizovati* = *spořádati, v pořádek, v řád uvésti*, ordnen, in Ordnung bringen oder stellen; *nastrojiti, spraviti*, organisiren, einrichten, Einrichtung treffen, ordnen, aufrichten; *ustanoviti koho*, co, einsetzen, anordnen, an-, bestellen; *pořízení a opatření učiniti o svém statku*, testiren, letztwillige Anordnung treffen, vermachen; *v skutek uvésti*, ausrichten, ins Werk setzen. Jg. — **co:** vojsko (sestaviti), dům, registra, poselství (vykonati), poručení (vyříditi), pokoj (v skutek uvésti), V., své myšlení, svůj statek (odkázati), Vl. zř. 503., 460., Zř. F. I. T. XXV., Jel., své žádosti, Hus, obec, hospodářství, D., poručníka (jmenovati), Zř. F. I. D., XXII., minci, eine Münzstätte eröffnen, Nar. o h. a k., soud, Br., úřad. Har. Z. pluk, Čsk., školy, Us., most. Ddk. III. 234., Dch. Počkaj, veď ja teba zriadim (spořádám). Dbš. Sl. pov. I. 10. Avšak to pán Bůh všecko zřídí. Us. Šd. Zriadiť houbu na někoho. Zbr. Hry 4. I ptali jsme se jí, co by nás potřebovala? I řekla ona: Chci něco z. NB. Tč. 200. Všecky pak lidi zřiediece (srovnajíce) tehdy ty najviece darován's od Boha svého. Smil v. 301. Kněží zlú tresktal, od sebe hnal a jinú kněží zřiedil. Hus I. 134. Vždy má člověk milování tak z., aby najviece proto Boha miloval,

že jest najlepšie dobré. Hus III. 129. — **čeho, šp. m.**: *co*. Jg. — **co, se jak**: vojsko v šiky. Us. Tys to *krásně* zřídil (ironicky)! Dch. V pravo (v levo) se zřiď! Rechts (links) richt euch! Čsk. Most na rychlo byl zřízen. Ddk. III. 234. Zriaď a sprav vôl'u svoju **podl'a** vôle božej. Zátur. Priat. II. 63. Smysli někteří, že církve v Galatii znenáhla podlé dvanáctera žnp politických se zřídily; Zákon zřízen byv **skrze** anjely v ruce prostředníka. Sš. II. 7., 36. Pane Bože všemohoucí, ty sám rač to moci svou z. Dač. I. 100. Z slov tvých spravedliv budeš, rozuměj, ač budú dobře zřízena. Hus I. 87. — **odkud**. Zřízeny jsou kommisse z údů sborových. Pal. Děj. III. 3. 63. — **proč**. Zřídil Kozmu pro Prahu, investiren. Ddk. II. 336. **Avšak místo aby stranu zřizoval pro Filippa, učinil tak pro sebe.** Ddk. VI. 75. — **koho kam: na místo pastýřské.** Chč. 304. — **co, koho, čím**: město pevným ustanovením, vojsko svým řádem, Troj., něco právem z. Jel. — **co, koho na co, za co**: někoho na kněžstvo, za kněze. Zlob. Na místo zemřelých zřiznjí se jiní. Kom. Něco na památku z. Ojíř. Kdo jest kšaftem svým žádného za dědice nezřídil a nenstanovil. Kol. 63. Někoho za poručníka, za plnomocníka si z. Mns. 1880. 246. Propuštěni sice z obžaloby, ale měli z. záduši za nebožtíka. Pal. Děj. V. 1. 402. — **co s kým** Smlouvu s někým z. J. Lpř. Štelc. Se sousedem mlýn z. — **co komu**. Bůh zřídil manželu manželku. Štelc. Z. někomu byt. Tb. Z. si tělesnou stráž, J. Lpř., stát Vlč. — **co kde**: v poslední vůli, v kšaftu. V. **Na** sněmu něco z. Zř. F. I. A. VII., V., Const. **Pri** salašoch zriaď si byty, chorým, pocestným úkryty. Hrbň. Rkp. Zřizovali v Čechách vládu, jakové národ potřeboval. Pal. Děj. IV. 1. 98. **Pod** jejíma nohama měsiec a na její hlavě koruna zřízena. ZN. Zřiedil jest ve mně lásku. Pls. Šal. 2. 4., Hus III. 26. Aby zřiedil život svůj ve všech skutciech svých. Hus III. 175. Medola zvláštní školu u nás zřídil v malířství. Koll. IV. 82. — **se oč kam**. O tu při nezřiedil se ku právu. NB. Tč. 53. — **co kdy**. Již **před** delší dobou dal pro sebe (= *sobě*) z. obydlí v klášteře strabovském. Ddk. III. 289. Kozma teprv r. 1099. byl na kněžství zřízen. Ddk. II. 354. Z. něco za zdraví, za života (pořízeni o statek svůj učiniti). D. Kdež prý *kolem* r. 600. př. Kristem první spořádanou vládu zřídil. Lpř. Děj. I. 17. — **co po kom**. Jestli po sobě nic nezřídím (poslední vůle nezůstavím). Rým. — **co o kom**. Kdyby otec o svých dětech nezřídil, není žádný bližší k řízení těch dětí nežli strýc vlastní. Nález. pr. — **co proti komu**. Ben. — **koho k čemu** (ustanoviti). Ten plat kníže Filipp k témuž klášteru zřídil. Pref. Někoho k něčemu náměstné zříditi. Er. Někoho na svém místě z. (ustanoviti, delegovati). Ros., J. tr. Já žalobám těm odpovídati necbci, nebo doufám Bohu, že nejsú zřiezeny ku právu. NB. Tč. 209. Kristus jako pravý prostředník mezi Bohem a lidmi k úřadu svému jest zřízen. BR. II. 1. — **koho nad kým**. Šmb. S. II. 32., J. Lpř.

Poručníky nad dětmi. Pr. — **aby**. Bóh zriedil jest, aby otcové byli první .... Hus I. 147.

Zřídka = *nečasto, málo kdy, po řídku*, selten. Což se z. stává; z. psáti. V. Z. kdo, z. který. Us. Z. tam přicházím. Kn podivu z., wunderselten. Dch. U silnice je sliv z. Us. Prk. Nadobývané hříchem veci bývajú zriedka požehnané. Zbr. Baj. 6 L'ahké nábytky zriedka nživají dietky. Zátur. Priat. I. 32. Cf. Lehko nabyl, lehko pozbyl. Kdo se mnoho chlubí, zřídka co umí. Tč. exc. Hej čo nás farári aj zriedka vidate, predca dobrých chlapcov aj z nás vychováte. Sb. sl. pies. II. 1. 105. Kdo se střeže, z. se ožže Šd. Kdes rád viděn, z. bývej, kde nerad, nikdy. Šd. exc.

Zřídkavo = *zřídka*. Slov. Zriedkavo stretáme sa s učitel'om, ktorý by mal (tolik) vôle. Phld. III. 481.

Zřídkavosť, i, f., die Seltenheit, Rarität. Vz Zbrojový. Neeb pozorlivým okom prezerá domy a komory, zdaližby tam nepadly mu pod oči dáke zaznané starožitné veci a zriedkavosti. Sl. let. 1. 2. — Ntr. VI. 351.

Zřídkavý = *řídký*. Ty si ešte riedkavejším vtákom u nás; Zriedkavý zjav. Pbld. III. 1. 13., IV. 278. Keď v tomto občasí dakde stávený boí kostol z kamenia, nezabudli to chronisti naznačiť ako zriedkavú a útratnú stavbu; Už prichodíme na jasnejšie, ačkol'vek zriedkavé stopy mechanických hodín; Vlci sú (tam) tiež vel'mi zriedkaví. Sl let. I. 51., 269., VIII. 2. 46. Piesne v tomto taktu sú u nás vel'mi z-vé. Sb. sl. pies. II. 1. 11. Vzory správnej Slovenčiny v literatúre sú zriedkavé. Zátur.

Zřídilvosť, i, f. Pass. Vz Jg. Slov.

Zřídlně, *zřédlně*, komp. *zřídlněji* - *patrně, zřejmě, zřetelně*, deutlich, klar. Zřiedlně to vidíme do opilcův (na opilcích). St.

Zřídlnice, e, f. = *zřítelnice, panenka*, der Augenstern, Augapfel. Jád., Aqn. Ostříehaí jeho jako z. oka svého. Z. wit. Deut. 10., 16. 8.

Zřídlnosť, *zřédlnosť*, i, f. = *opatrnosť, zřetelnosť*, die Klarheit, Deutlichkeit. Hus. Vz Zřědlnost.

Zřídlný, *zřédlný* = *patrný, zřetelný, viditelný*, sichtbar, deutlich. Jak zřídlné světlo stvi se. Boč. — **proti čemu**. Aby jakož jest dobré zřiedlno protiv zlému, takéž viece dobré bylo zřiedlno protiv méně dobrému. St. — **k čemu**: k oknu z. = *k oku obráceno*. Výb. I. 665., St. Kn. š. 83. — **kde**. Zředlen býti v čem. Výb. I. 753. Viera jest základ a kořen všeho dobrého, ač i nenie tak zřiedlná v své kráse sama. St. Kn. š. 7. Vidíme, kak je slunce v svém světlu zředlno. St. — **mimo co**. Čím je kto zředlněji mimo jiné a vyššieho stavu. St. — Vz *Zřědlný*.

Zřídlo (zastr. *zředlo*), a, n. = *vrchoviště, pramen*; v již. Čech. *temenec*, die Quelle, der Spring, Brudel. Kts. Ze zřídel (z pramenů) prýštící se vyskakují studnice. Kom. Z. slané = pramen solinosné vody. Vys. Z-dla Odry nalézají se několik mil na západ od slunce. Ddk. IV. 129. Z. léčné (léčný pramen), der Gesundbrunnen. Nz. Z. zastaviti, die Quelle hemmen, verstopfen. Dch.

Z. mineralní, die Mineralquelle. Nz. Z. Ileronovo. Mj. 128. Z. světelné, die Lichtquelle. ZČ. III. 18. Z. tepla pozemského. Stě. Zmp. 502. Z. věčné poesie. Mus. 1880. 269., Vrch. Zřídla (prameny) dějin (dějepisné). Nz. Purpurné z. (krve). Dch. Vz Pramen. — Z. = *ústa, hrdlo nádoby, kraj*, labium, der Mund, Rand, die Mündung. BO. Z. hrnce, Ben., V., umyvadla. Ben. Br. — Z. = *zření, ohled, zřetel.* Nebo nenie zřiedlo smrti jich. Ž. k. 72. 4. Prelaty kostela pražského při tom míti a ty, ktož k nim zřiedlo majl. Arch. IV. 100. Mně viec jiného zrcadla netřeba: neb můj choť dražší všeho světa i najkrašší jest, v němž já být zřiedla mého chci mieti ustavičného. Kat. 1089. (*Pozn.* Dle Er. znamená zde z. = *zrcadlo* nesprávně; v Ž. kap. přeloženo slovem respectus. Gb.) — Z. = *nástroj zření, zrak.* Leg. o sv. Mat. Jir. Antb. I. 41.

Zřídlosloví, n. Z. dějepisné = nauka o pramenech, die Quellenlehre. Nz. — Z., die Etymologie. Což však na libovolném z. toliko, vymykavém a zhola nedůvodněm se zakládá. Sš. Sk. 36.

Zřídlý, dünn, spärlich, schütter geworden, verdünnt. Zřídlé (prořídlé) bory. Čch. L. k. 51. Z. hrstka. Kká. K sl. j. 183. Je zřiedlý hlavy jeho sporý sulh. Kká. K sl. j. 238. Nad to byli kmenové slovanští mezi Odrou a Labem příliš zřídlí a schudlí. Ddk. II. 87. — Cf. *Zřídnouti.*

Zřídnouti, dnul, nul, dünn, spärlich, schütter werden. Cf. *Řídnouti, Řednouti.* — **abs.** Nalej vody do šlichty, aby zřídla. Us. Tč. — **komu kde.** Vlasy u čela, na hlavě mu už zřidly. Us. — **kdy.** Po mraze zboží (obilí) na poli zřídlo. Ostrav. Tč. — **čím.** Mléko přiléváním vody zřídlo. Us.

Zřídnutí, n., die Verdünnung. Z. vzduchu. Us.

Zřiďoučka = *po řídku.* Z. něčeho k něčemu přičiniti. Proch.

Zřídzati se = *řídnouti.* Mlíko se už zřídzá. Na Ostrav. Tč.

Zřídzení, n. = *zřízení.* Slov. Bern. Slez. Šd.

Zřídzený; *-en, a, o* = *zřízený.* Slov. Bern. Oni radší majú penize, ež (než) staveni zřidzené. Slez. Šd.

Zřiece = *patřice.* Kat. 508.

Zriedkavo, vz Zřídkavo. Slov.

Zriedkavosť, i, f., vz Zřídkavosť. Slov.

Zriedkavý, vz Zřídkavý. Slov.

Zřiedlně, vz Zřídlně, Zřědlně.

Zřiedlnosť, vz Zřídlnosť, Zřědlnosť.

Zřiedlný, vz Zřídlný, Zřědlný.

Zřiedlo, vz Zřídlo.

Zrieť = *zráti*, reifen, zeitigen. Slov. Keď jahody z. začínajú. Slov. Frac. Zor. I. 20. — Z = *zříti.* Slov.

Zřieti, vz Zříti.

Zříkati, hersagen. — **co.** Dvakrát otčenáš z. Byl. — **co jak**: nazpaměť, aufsagen. Na Ostrav. Tč.

Zřílo, a, n. = *šíje do sklepa*, der Kellerhals. Slov.

Zřímštělý, römisch geworden. Šm.

Zrin, a, m., *hrad.* R. 1347. nazváni boli Zrini od hradu Zrin. Č. Čt. I. 145.

Zrinský, ého, m., Chorvat. Vz S. N. Zrinštl ze Seryna vz Sdl. Hrd. III. 308., IV. 46.

Zriny, hrabě. Vz Blk. Kfsk. 656., 866.

Zříp, *Zřít, lépe: Říp*, a, m. vrch u Roudnice, Georgsberg. Jg.

Zříš, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Zřít, vz Zříp.

Zřítedlnice, vz Zřítelnice.

Zřitel, e, m. = *divák*, der Zuschauer. Krok, Prk. Přísp. 34. Som a chcem byť nečinným zriteľom. Zbr. Lžd. 88.

Zřítelnice, *zřetelnice*, e, f., *zřídlnice, zřenice, zřítedlnice, zrelnica, zřenička* = *zornice, zornička, panenka, okénko* (kolečko na bělmě v oku sedící), der Augenstern, das Sehwarze im Auge. Jg. U prostřed jeví blána dnhová kulatý otvor, zornici či zřítelnici (panenku), jevící se v oku co černá, okrouhlá štěrbina. Schd. II. 349. Cf. KP. II. 157., S. N. Zřítedlnice, zřítedlnice. V. Z. oka v bělmě sedící zrcadlo jest. Kom. Šetř své věci, jako zřítedlnice v oku. Ros. Uzavření zřítelnice, die Pupillarsperre, der Pupillarverschluss. Nz. lk. Kterýžby, co se s námi děje, nevěděl a těžce, jakoby se zřítedlnice oka jeho dotýkalo, nenesl. BR. II. 750. b. Z. rodu. Msn. Or. 110. Cf. nahoře uvedená jednotlivá synonyma.

Zřítenice, e, f. = *slepýš*, die Blindschleiche. Na mor. Vck.

Zřítěnina, *lépe: zřícenina.* Jg.

Zříti, zřu a zřím, zřeš a zříš, zři, zříte, odchylkou zřete, zře (le), el, zřev, en, ení; *zírati* = *hleděti, koukati, patřiti*, schauen, sehen; *někdy s vedlejším významem naděje, útrpnosti, ohledu, vztahu, trestu, pomsty.* Ve Slez. obyč. místo hleděti, viděti, dívati se. Jděme pozřít do Skřípova (se podívati). Šd. — **abs.** Oči jeho zrzie. Ž. wit. 65. 7. — **co, koho.** Mŕtvi vstanú zrieť nový deň. Phld. III. 457. Ten, čo po zlme jar dáva, mocen bude vzkriesiť telo, aby v nevýslovnom svete krásu božiu zrelo. Zátur. Kdož dá mi zírať Velehrad, jak stával ondy v slávě. Sš. Sm. bs. 90. — **kam (nač, k čemu, več, do čeho, nad co, pod co).** Z. k pánu (jemu dověřovati); Ta věc zří k tomu. Jel. Nelze z. v jasnosť Boha; Jak jest rozkošno z. k tobě. Hš. exc. Když zříme k samé moudrosti boží; Kdyžkoli zříme jedno na samu moc boží (reflektiren). Hš. exc. Seděla nepohnutě zírajíc na protější skály. Us. Tč. Když tvé jasně oko zírá na bledotu prostých skal. Ntr. VI. 121. V prázdno zírá. Kká. K sl. j. 153. Z. v dál, v dálku. Kká., Mcha. Zlrati v něčí líci. Kká. K sl. j. 179. Chceme-li k rozdílu zříti. Jrsk. Zřím nad sebe. Vrch. Už vychodí slnko, keď zrem na tú slávu, divný ma mráz prejme. Zátur. Slova zřela k synu (táhla se); Naděje k budoucnu zří; Další citat podobně k Israelitům do cizin odvedeným zří; Úřad, v jehož obor také obstarávání duchovních potřeb zřelo. Sš. I. 35., 59., 105., Sk. 69. Já vzhůru tam k hvězdám zírám. Tf. K nehi z. Výb. II. 10. Kdyžby zvěděl manželku dlužnika svého, aby k nie zřel. Arch. IV. 366. Zře Záboj na Slavojeva zapolena zraky. Rkk. 9. Ač najprve máme zřieti k božie chvále. Hus

ll. 287. Z na onu i siu stranu, Alx. 1117., v pole. Alx. K osobám z. Žžk. 13. a j. Ku pomoci boží z. Št. Ř. 17. a. Na jeho velebnosť zříce. NRad. 152. Nezří k konoi, co potom bude. Št. N. 80. 27. Někteří zřiece k velebnosti té svátosti. Ib. 325. 39. A na to zře pravil; Spravedlivý nemá z. ani na přízeň ani na nepřízeň. Ib. 5. 6., 205. 15. Z. k marnostem; K tomu jsem zřel. Chč. 454., 610. — **kam oč.** Rks, že k nižádnému o ten dluh nezří než k němu. Arch. IV. 366. — **kam jak.** Do oblak *teskno* zřiechu. Rkk. Zírati na někoho v němém úžasu; Za myšlénky stopou v tůň své duše zíral. Vrch. Dumavě v dáli zří. Nrd. Do dálky tajno oko moje ziera; Jemu v tvář jsem zíral němě Kyt. 1876. 7., 78. Oko hněvně na mě zírá. Čch. Bs. 152. Na události objektivně zírati. Šmb. S. I. 479. Kdo hodlá směle z. v tuto tvář? Kká. Zírati k něčemu chtivě; Každá zří naň vážně cizou tváří; Zírati na někoho s pohrdáním, prázdně, dětinně. Kká. K sl j. 17., 39., 177., 183. Z bez záslona na něčí líce. Kat. 785, 800. Zřev všady dlí i na překy. Alx. Výb. I. 136. — **odkud kam.** Z. s hory do dálky. Us. Nekonečnosť, která zírá z nich (z hvězdných prostor). Vrch. Slunce zírá s nebes vlídněji. Osv. V. 635. Podobně ze zrádného políbení Jidášova to z. jest. Sš. I. 403. S té hory na zemin zřechu. Dal. 7. Dub protiv dubu z. ze vsieho lesa; Ot země do oblak teskno zřechu. Rkk. 52. — **co kde**: ve stanu. Ráj. Po širošíré krajině nic *mimo* promyk hvězd nezírá. Mcha. **Před** sebou vždy hrozný stín jsem zřel. Hdk. **Na** jich vrcholi vysokej zírá jasné slunéčko. Rkk. 18. — **kam čím**: v Bóh, v poklad očima z. St. skl. Na něco ostrým okem z. Hdk. Dumným okem v dáli zírá. Kyt. 1876. 90. — **za kým.** Dlouho za ním zíral. Vrch. — **kdy kam.** Při záporném dovodění zří apoštol ku předsudku židů. Sv. Lukáš při svém po všem oboru rozhlídání-se k jednotě zří. Sš. J. 20., Sk. 117. — **kudy.** Když po okolí zíráme. Us. Tč. — **proč** Zlostí ho nemůže ani z. Us. Bkř. — **s infinit.** Zřie krváceti vrah svój. Rkk.

Zřítiti, vz Sřititi.

Zřízek, vz Sřízek. — **Z.** = *malý střez*, kleines Spühlschaff. Vck.

Zřízelosť, i, f. = *zřízenosť*, die Ordnung. Mirotický.

Zřízelý = *zřízený*, geordnet. Z. město. Mirotický.

Zřízeně = *pořádně*, ordentlich, legat. Z. něco činiti. Tkad. Právo sobě k užívání stolu Páně z. dané měli. Br. To všecko abychom vám z. a dostatečně oznámili. NB. Tč. 200. Aby chudých dvanádcte, kteříž sú v tom špitále, lepší úpravu mohli mieti a z. chování býti. Arch. IV. 255. Člověk z. viece móž milovati žádostí duchovní otcě, máteř, bratra, manželku svú neb známého, než miluje blížnieho jinčho. Hus I. 156.

Zřízenec, nce, m. = *zřízený*, *ustanovený*, der Bestellte, Gedungene, Verordnete, Officiant, das Organ, der Kommissär, Funktionär, Angestellte. J. tr., Dch. Z. městský, úřední, ämtliches Organ, z. národní stráže, das Organ der Nationalgarde, z. ministerský, das dem Ministerium unterstehende Organ. J. tr. Z policejní, das Polizeiorgan, Šp., tajný z., ein Geheimer, Detektiv, poštovský z., Pdl., Dch.; z-ci dráhy, das Bahnpersonale; z. pro bezpečnosť, das Sicherheitsorgan. Čsk. Z. úřední, Mus. 1880. 431., Athenin. Msn. Or. 143. Z. ústřední stanice, telegrafu, v dílnách atd. Čerm — **Z.** = *řezanec*, der Ableger von Blumen. Us.

Zřízenectvo, a, n., die Kommission. Šm.

Zřízení, n. = *čin řídicího i co zřízeno*, das Einrichten, Anordnen, die Einrichtung, Ordnung, Organisation. Z. vojáků neb šik. Troj. Z. berně, z. s strany dobrého řádu v městech, D., domu, obce, z. zemské. Us. Návrh nového z., der Reorganisationsplan; obecní z., die Gemeindeverfassung; zřízení kommisse, die Anstellung einer Kommission. J. tr. Z. cechovní, die Zunftinstitution; z. koželužny, die Gerbereieinrichtung, z. topeniště, die Feuerungsanlage; z. topení. Šp. Z. vojenské, die Kriegsverfassung, die Militärorganisation. Čsk. Z. domácnosti, právní, das Rechtsinstitut. Us. Z. státní, das Staatswesen, die Staatseinrichtung. Dch. Zřízení společenské, majetkově, rodové. Mus. 1880. 504., 515. Z. monarchické, říše. Lpř. Děj. 1. 35., 144. Z. demokratické. Lpř. Z. hasického sboru. Čerm. Z. spásy, *οἰκονομία (τῆς σωτηρίας)* = řád spasný, vše, co Pán na světě konal, čemu učil, co trpěl a p. Desold. sv. Jren. Práva a z-ní zemská. V. O z-ní zemském v Čechách vz Václ. VII., Žer. Záp. II. 192., Jir. Ruk. II. 361., Sbn. 726.—727., Pal. Děj., Rb. 274. a S. N. Podlé z. zemského schází se sněm každý rok; V tom domě bylo zvláštní z. Ml. Jakož pak každý pán gruntu vedlé z. zemského tím povinen jest. Nár. o h. a k. Z. správní, der Rechtszustand. Aby též práva a z. zemská sobě k ruce tisknouti dáti mohl. Zř. F. I. A. II. — **Z.** = *ustanovení*, *rozkaz*, die Verordnung, Anordnung. Z. učiniti. V. Z. umírajícího = poslední vůle. Umřel, kšaftu a z. nenčině. V. Kdo z. o svém statku dskami učinil. Zř. F. I. — **Z.** *boží* = *dopuštění boží*, die Schickung, Fügung Gottes. V. — **Z.** *mysli*, die Gemüthsverfassung. Pont. o stat.

Zřízenosť, i, f. = *zřízení*, *řád*, die Ordnung, Einrichtung. NB. Tč. 244. Při nich jak v žádostech tak v pečování z. jest. Kom. Obnovili z. domu svého. Mus. Kteráby z. po zemi státi měla (Einrichtung, Verfassung). Vš. zř. Úvod. Nad to súdce má býti pokojný a tak veliků na sobě z. míti, aby všecka jeho hnutí posłúchala rozumnosti. CJB. 259. Že nemají v městech žádné z-sti, ale každý prodává, zač kdo chce. Pal. Děj. V. 2. 32. K tomu nekłade žaloby podlé zřiezenosti a řádu práva, jakož by v tejto při potřebie bylo; My v takových věcech podlé zvláštních privilejí a svobod moo máme z. učiniti a změniti, přičiniti a ujíti. NB. Tč. 243., 257. Také jest to s pilnosti váženo od pánův i od rytieřstva i od Pražanuov i od měst svoleno, kteráby z. po zemi státi měla, pokud by se při popravách jedni stavové druhým zachovati měli. Arch. V. 10. Z. stupnio. Přír. kn. I. 10.

Zřízenstvo, vz Zřízenectvo.

Zřízený; *-zen, a, o,* eingerichtet, geordnet, organisirt, eingesetzt, bestellt, angestellt etc. Vz Zříditi. Z. řeč, vojsko, způsoba, Troj., žádosti, D., vrchnosť, soud, Br., úřad, úředník, Har., město, Jel., zástupce, Zlob., posel, Us., moc (řádně daná). Us. Mysl v zřízených mezech držeti. Kom. Ten kabát je zřízený (utahaný, roztrhaný, umazaný a p.)! Us. Bkř. Svátosti od něho zřízené (ustanovené); Svátostmi v jiném smyslu a úmyslu, nežli jsou od Krista zřízeny a ustanoveny, vědomě slouží; Soudce zločinci řekl: Ne já tebe hrdla odsuzuji, ale zřízená práva. BR. II. 31. b., 33. a., 318. b. — **jak.** Místnosti nově z-né. Us. Stupník zkusmo z-ný. Mj. 136. — **k čemu.** Že řeč jest o osobách církevně k rozdávání almužny mezi chudé z-ných. Šš. I. 125. — **člm.** Poručník kšaftem z-ný. Kol — **nač:** na kněžstvo, na kněze z-ný. Zlob.

Zříznouti, vz Sříznouti.

Zřizovací, Organisirungs-, Organisations-, Einrichtungs-. Z. dílo, kommisse, práce, základy. J. tr. Z. stanovy, das Organisationsstatut, Šp., listina, das Einrichtungsinstrument. J. tr.

Zřizování, n., die wiederholte Einrichtung, Organisirung. Z. rovnic. Jdč. IV. 8.

Zřizovatel, e, m., der Einrichter, Organisator, Veranstalter. Šp.

Zrkadelko, a, n. = *zrcátko,* das Spiegelchen. Slov. Bern.

Zrkadelník, a, m. = *zrcadelník,* der Spiegelmacher. Slov. Bern.

Zrkadlelce, e, n. = *zrcadlo.* Slov. To z. jej ukradol; Pred týmto zrkadielcom sa česávala. Dbš. Sl. pov. I. 170.

Zrkadliti se = *zrcadliti se,* sich abspiegeln. Slov. — **kde.** V tej listině zrkadlí sa tehdejší stav krajiny. Lipa 168.

Zrkadlo, a, n. = *zrcadlo,* der Spiegel. Do z-dla sa dívať, hleděť, pozírati, pozreť. V z-dle sa pohlědať. Bern. Sláva bratia, hor tri prsty, plece k plecu, hrsť do hrsti, vzájom, ponad otcov hroby velie hlas dávnej siroby, v čaty, v hrdle a v hromady, i v jedno telo, v tuhé rady! Zrkadlá naše i vzory, hľaďte, to české tábory! Sldk. Syt. Tab. 5. Ne jednaké sú zrkadla, nejednaké ludě, čo je v těm dobré, to v tém zlé aneb k zlému ulě. Slov. Tč. Neuzeraj sa v cudzom zrkadle, každý svet má svoju koľaj. Sldk. 25.

Zrkadlový, Spiegel-. Slov. Ssk.

Zrkalce, e, n. = *zrkadielce.* Slov. A zrkalce zpät ukryl zas. Phld. IV. 9.

Zrkalistý = *jako zrcadlo.* Slov. Čistá voda je priezračná a z-stá. Hdž. Šlb. 50

Zrkalko, a. n. = *zrkadelko.* Slov. V tom čosi vyňal zo schovánky — z. bolo. Phld. IV. 9.

Zrkalo, a, n. = *zrcadlo.* Slov. Pozri do z-la. Hrbň. Kolko máto zrkalov? Dbš. Obyč. 179.

Zrnakoč, e, m., granates, zastr. Rozk.

Zrnař, e, m, granarius, zastr. Rozk.

Zrnárna, y, f., das Granulirwerk. Techn. I. 205.

Zrnastý = *zrnatý,* vollkörnig. Slov. Bern.

Zrnatěti = *zrnati.* Us.

Zrnati, Körner bekommen, körnig werden, körnen. Obilí už zrná. Na Ostrav. Tč.

Zrnatnění, n., granulatio. Z. jater a ledvin. Čs. lk. IV. 319.

Zrnatněti, ěl, ění = *zrnati.* Us.

Zrnatný, vz Zrnatý. Ros.

Zrnatosť, i, f, die Körnigkeit.

Zrnatý (*zrnatný,* Ros.) = *zrna v sobě mající, jaderný,* körnig, reich an Körnern. Z. klas, Us., hrozen, Kom., jablko (také granátové). Jg. Z. stélka dutohlavky sobí; z. lomikamen. Rst. 526. Z. šňupací tabák, grosskörnig. Dch. Z. tekutina, granulirt. Šp. Víno pak zrnaté bieše. Jir. Ves. čt. 30. Z. oves. Er. P. 110. A mest zrnatých jablek tvých; Jablko zrnaté má kuoru červenú a vnitř mnohými zrny naplněno jest, protož i slove jablko zrnaté, že v sobě mnoho má zrn; Jablko zrnaté, když bude rozlomeno, tehdy zevnitř červené a vnitř lesknaté neb stkvělé jest. Hus III. 94., 45.

Zrnce, e, n. = *malé zrno,* ein Körnchen. Z pepře, soli. Jád. Dvaja vrabci hrabali na hnoji, dokiaľ zrnce nenašli, v pokoji; potom však, že hladni boli oba, začala sa medzi nima zloba. Zbr. Boj. 3. Jobanka, po čom u vás pohanka? Jedno zrnce za zlatý. Sl. spv. II. 55. Ľudkovia opustili ubohé vtáčatko, tam si trochu zrnca sbieralo chuďatko. Zátur. A pak (obilné zrno) v trávu vzroste, ež nikdež znamenie podobného neostane k tomu zrnci. Št. Kn. š. 28.

Zrnec, nce, m., der Syenit, kámen. Rostl. I. 292. a. Dle Jg. *lépe: zrnovec.*

Zrnečko, a, n. = *malé zrno.* Vz Zrno.

Zrnečkový. Z. buňky, Körnchenkugeln. Nz. lk.

Zrnečný, Korn-, Körner-. Z. kraj, das Kornland, die Getreidegegend. MM.

Zrnění, n, die Körnung. Vz Zrniti. O z. prachu vz KP. IV. 468., NA. III. 152. Z. litiny. NA. IV. 174. Z. zbytné (bujné, živé maso), caro luxurians. Nz. lk.

Zrněný; *-ěn, a, o.* Z. válec (válec k zrnování), die Chagrinwalze. Šp.

Zrněti, ěl, ění = *v zrno se obraceti,* körnen, granuliren. Nenáhlým chladnutím v pánvi chladicí vylučují se ze syrobu krystaly cukru, syrob zrní. KP. V. 111. — **Z.** = *zrno tratiti,* Körner verlieren. Obilí zrní. Zlob.

Zrnětín, a, m., Zernetin, ves u Litomyšle. PL. Cf. Sdl. Hr. I. 5.

Zrní, n. = *mnoho zrn,* die Körnerfrucht. Nz. Z. snopů prší. Br. — V. V hroznu z. shnilé. BR. II. 485. b. Chudé z. Vz Podřičičné. Brt. Ten ani z. nedočká (nedožije žní). Us. Ženichů jako zrní. Us. Přátel u boháčů jako plev okolo zrní. Prov. Šd. Zralé z. samo se z klasu sype. Č. — **Z.** = *potrava ptákův a dobytka,* das Futterkorn. Futter fürs Geflügel. Holub se zrním živí. Us. Nasypali mu olověného zrní, olověných krup (postřelili ho). U Žamb. Dbv.

Zrníčko, a, n., das Körnchen, Körnlein. Vz Zrno.

Zrnidlo, a, n. = *stroj na zrnění střelného prachu,* die Körnmaschine. Čsk.

Zrník, a, m., osob. jm. Mor. Vck., Šd.

Zrnina, y, f. = *hroznová zrna.* KP. V. 172.

Zrniti, il, ěn, ění = *v zrno obraceti*, körnen, granuliren, in Körner verwandeln; *obraceti rozpouštěné kovy v drobná zrna, kuličky, vyléváním jich do vody, kterou se pořád míchá.* Vys. — **co**: olovo, prach, Ms. aich., měď. Pam. kut. — **se**. Stříbro se zrní. Vys.

Zrnitý = *zrnatý*, körnicht. Rostl. III. a. 29. Z. kal, körniger Schlamm, uhlí, pozlacení, gekörnte Vergoldung, Šp., cín, granulirtes Zinn, stannum granulatum, Nz. lk., sloh (v geol.), körnige Struktur, Dch., Krč. G. 183., vrstva (v oku), Osv. I. 146., klas, obilí, Tč.; jemně z. látka, Frč.; z. hmota, sníh, Stč. Zemp. 654., 655., lom (nerostu), Us. Pdl., krovky, šljový štít vráskovitě z-tý. Kk Br. 6. 23.

Zrnivo, a, n. = *obilí*. Moje z. šest mlatcov mláti. Slov. Zbr. Hry 112.

Zrnko, a, n., vz Zrno.

Zrnkovaný; *-án, a, o = zrnatý*. Rst. 526. — **jak.** Kaftan stříbrně z-ný, mit Silberkörnchen besetzt. Čes. včel. II. 155.

Zrnkovatěti, ěl, ění, körnig werden. — **kdy**. Po smrti rosolina nervová z-tí. Dk. P. 3.

Zrnkovati, mit Körnchen besetzen. Čes. vč.

Zrnkovatý. Z. zlato, Gold in Goldkörnern. Hdž. Čít. 209.

Zrnkový. Z. protoplasmová hmota. SP. II. 100.

Zrnný = *zrna mající*, körnig. Z. víno. Jád., Byl. Kde sa vlnia zrnným hlasom pláne . . . Slov. Syt. Táb. 354.

Zrno, *zrnko, zrnečko, zrníčko*, a, *zrnce*, e, n. Z., zrъno n. zrъno, granum, lit. žirnis, goth. kauern, skr. ģirna (m. ģarńa), tritus, conterere. Schl. — **Z.** = *malé, kulovaté, tvrdé tělo*, das Korn, Körnchen, Körnlein. Cf. Kk. 49 , 85., KP. IV. 289. Z. písečné, Jg., zlata, železa, soli, Us., prachu, kadidla; zrna z něčeho dělati. D. Z. krystalinické, krystallinisch, solné, das Salzkorn, spodiové, Spodiumkorn. Šp. Vaření na zrno, das Kornkochen. Šp. Zlaté zrnko. Dch. Z. chlorofyllové. SP. II. 100. Zrna škrobová. Vz Schd. II 164. — **Z.** = *kulovaté semeno rostlin zvl. obilí*, das Korn, der Getreidesame. Z. pšeničné, žitné, ječné, prosné, máku, olivy, bobku, granátového jablka, Us., hrachu, vinné, D , pepře, fíkové, Kos., jalovcové, Kom., balšánové, citronové, šípkové, Kh., bobn, klokoče, Š. a Ž., hluché, zamrklé, zunavé, Šp., sčedodějné (u lišejníků), das Brutkorn. Vz Rst. 526. Z. jedovaté. Ž. wit. Deut. 32. Z. zárodkové, nucleolus, Ves. IV. 89. Z. v plevě, bespelztes Korn. Šp. Nalité zrno vinné, quellende Weinbeere; kávová zrnka, Kaffeebohnen. Dch. Zrno obilné. Št. Kn. š. 28. Z. hroznu. Kká. Částky obalu zrna (sladového): plocha, oplodí a osemení. Dch. Zrna z plev klobati; zrnka s hroznů obírati. Dch. Z malého zrna velký strom, z malé příčiny velký následek vyrůstá. Tč. exc. Vyhral si ho jako zrnko z plev (dobrého ze špatného rodu). Jnda. Ječmen je už do zrna vymlácen (= všecek). Tlamichovic zvou přes zrno (vždy někoho opomíjejíce). U Chocer. Vk. Husi zaskočilo zrnko turkyňové, ein Kukurutzkörnlein. V již. Mor. Šd. Budeme živí, kerak zruka v klásku (svorně). U Domažl. Jrsk. Tu máš, povedá, toto mi do jednoho zrnka povyberáš. Dbš. Sl. pov. I. 78. To sa mu len tak pofapilo ako slepej kure zrno. Mt. S. I. 110. Žita na holém zrně nachází se hotového luken 378. Sl. let. III. 79. Zrno v mene božom siato šíre diale poschodilo a zeleným rúchom polia prerozkošne ozdobilo; Zrno nedobre usušené potuchlo (zatuchlo). Zátur. Bola taká suchota, že sa na poli šíre diale temer nic zrna neurodilo. Zátur. Priat. I. 7. Slepička po zrnečku klove. Brt. S. 81. Vlastno, siatno zrno budú mať (na vití, na setbu). Slov. Hdž. Šlb. 32. Na zrnko se rozdělili. Hdk. C. 337. Pod podobenstvím zrna obilného. BR. II. 58. (Kněz dobrý) sv. slovo, jenž jest siemě, v zemi, t. j. v srdci zaorává a z plev zrno vytiakuje, to věz, že pravdu od nálezkóv lidských a ode lži dělí. Hus II. 199. Jáť se musím oženiti, byť můj otec zrna neosel. Dh. 130. Zrno čisté, akoby ho holub naoberal. Slov. Zátur. Slepý holub našel zrno; Slepá slepice našla zrno = náhodou se něco podařilo. Us. Kšť. Mnoho zrn hromadu činí (o spořivých). Proch. To pole nese desáté zrno (deset zrn z jednoho). Jg. Plat na zruč odváděti (obilí). Jg. Z. nalévá jádro; vytloukati z klasů pražmu (zrna); výtěžek zrní, v zrnu. Šp. Nezdařilo-li se jednou, zdaří se podruhé, však jest ještě panen i hochů dosti jako zrnek na jalovci. Brt. L. N. II. 249. Vrece sa pre jedno zrno neroztvorí (o viacedetných ženách); Sejúc zrno a herúc ho do prehrštia hovor: Toto vtáčkom, toto hobáčkom (chrobáčkom), toto žobráčkom a toto mne; Každý je to blázon, co vdovicu berie: vrabce zrnko zobajú, vietor plevu berie. Sb. sl. pies. I. 126., 203., II. 1. 119. Zrno tone, pleva pluje, proto přece plevou sluje. Šd. Mnoho ryh, málo zrna. Tč. Zrnko po zrnku, nashíráš míru. Proch. I slepá slepice zrnko najde. Bž. Zrnkem po zrnku kuřátko naplní svoje volátko. Šd. Niťka k niťce, karnáček, zrnko k zrnku, koláček. Tč. Pléva zrna nepotlačí. Jg. Zdali pléva z. potlačí (pravda zvítězí)? Lb. Teď holube zrno! Prov. Mus. — **Z.** = *dobrota něčeho, nejlepší část*, der Kern. Z. vojska (jádro). Vrat. 167. Z. v mincovstvi = poměr ryzího kovu ku přísadě. Kaizl 149. Z. mince = čisté zlato nebo stříbro v minci (bez mědi), das Korn, der Gehalt. Kázal nový groš na dobré z. zaraziti; Dukáti na zrnu zlata porušeni byli, zlehčeni. V. Z. zlata = dobrota, čistota zlata. D. Stříž a z. Vz Stříž. Schrott und Korn. Peníz na českou stříž a z. bíti (rázu a čísla českého) Zlob. Z. hřivny, dukátové. Nz. Z. zlata, železa, olova; stříbra (atd.) mince = množství čistého zlata n. stříbra v minci; mince dobrého zrna; stříbro na minci českého zrna mincovati; na českou stříž a z. mincovati. Vys. Z. a přísada mince, die Hältigkeit der Münze. Šp. Časopisy stejného zrna, gleichen Gehaltes; Je v tom zrnko pravdy. Dch. Poznal, jakého jest zrna soupeř váš (co v něm vězí). Kos. Ol. I. 12. Řeč nejhrubšího zrna (hrubá). Us. Muž lepšího zrna. Sš. Sk. 259. Úředník dobrého zrna. Us. Dř.

(Mince) naše srovnává se zrnem se všemi zeměmi okolními. Pal. Děj. IV. 2. 305., Arch. IV. 108. — **Z.** *šarlatové = červec*, das Scharlachkorn, der Körnerschild, getrocknete Schildlaus. Kom. — **Z.** = *míra, tolik co zrno ječné v šíři obnáší*, 1/12 palce, 0·22 centim., das Korn. Kom. — **Z.** = *váha, tolik, co ječné zrno váží*, 1/60 kvintlíku (kv. = 4 gr.), das Korn, der Gran. Jg. Z. váhy lékárnické. Nz. — **Z.** *ječné* = 1. *otok u oka*, das Gerstenkorn, V.; 2. *neštovice, housenky na spodní straně jazyku dobytčího*, die Maulseuche, der Zungenkrebs. Ja. — **Z.** *vlčí* = *zatvrdlost po ječném zrně*, das Hagelkorn. Ja. — **Z.** *zkažené* = *kaz obilí, ostí, kraví pšenice*, secale cornutum. Ja. — **Z.** *rajské*, cardamomum, D., amomum grana Paradisi. Linn. — **Z.** *rajské*, semeno amomu rajského zrna (rostliny), grana paradisii. Vz Rstp. 1496.-97., Kk. 135. — **Z.** *Vzíti někoho na zrno*, germ., aufs Korn nehmen, m.: vzíti koho na cíl, na mušku, Rk., na někoho dobře zamířiti.

Zrnokaz, a, m., sitones, der Graurüssler, brouk. Z. čárkovaný, s. lineatus, rýhočelný, s. sulcifrons, drsnatý, s. hispidulus, červenonohý, s. tibialis, čárečkovaný, s. lineellus. Kk. Br. 290., 291., Prm. Ž. zv. IV. 148.

Zrnonosný, korn-, körnertragend. Z. lupeny větší okvětové mnohých šťovíků. Rst. 256.

Zrnoš, e, m., nelocira, kývoš beruškovitý. Krok II. 246.

Zrnov, a, m., Zrnow, dvůr u Kojetína. PL.

Zrnovací, Korn-. Z. válec, die Kornwalze. Šp.

Zrnovadlo, a, n., die Körnermaschine.

Zrnovatěti, ěl, ění, sich körnen, körnig werden. Sůl zrnovatí. D

Zrnovatiti, il, ěn, ění, körnen, körnig machen. Us.

Zrnovatosť, i, f., die Körnigkeit. Um. les. I. 38.

Zrnovatý = *zrnatý*, körnig. D., Posp.

Zrnovec, vce, m., vz Zrnec.

Zrnovel, e, m., granius (ryba), zastr. Kozk.

Zrnověnka, y, f., aegerita, houba. Rostl. I. 274. b.

Zrnovice, e, f., Chagrin. Z. rybí, Fischchagrin, Fischhautchagrin, kozí, Chagrinziegenleder; továrna na z., die Chagrinfabrik. Šp. Výroba z-vic. Šp.

Zrnovicový, Chagrin-. Z. kůže, das Chagrinleder. Šp.

Zrnovitý = *zrnatý*, kernförmig. Rst. 526.

Zrnovka, y, f., břichonožec, pupa, měkkýš. Z. válcovitá, pupa muscorum. Vz Frč. 251. Z. žitná, pupa frumentum, soudkovitá, p. doliolum, drobnounká, p. minutissima, bezzubá, p. inornata. Vz Dud. 21.—22.

Zrnový, Korn-. Z. mouka žitná (špatnější než vyrážka). Us. na Mor.

Zrnožravec, vce, m. Z-ci, granivora, die Körnerfresser. Nz.

Zrnožrout, a, m. = *zrnožravec*. Ssk.

Zrnule, e, f., haloragis, das Meerträubelein, rostl. Z. přeslenatá, h. cercodia. Vz Rstp. 553.

Zrnulovitý. Z. rostliny, halorageae: zrnule, trojuška, kroceň, žabivlas. Rstp. 552., Kk. 245.

Zrobařený; *-en, a, o* = *kdo se stal robařem*. Vz Zrobařiti se.

Zrobařiti se, il, en, ení = *robařem se státi*, ein Weiberliebhaber, Hurenjäger werden. Mor. Šd.

Zrobení, n. = *vyrobení*, die Verarbeitung, Aufarbeitung; *zdělání*, die Bestellung des Ackers. Bern.

Zrobený; *-en, a, o* = *vyrobený*, verarbeitet, aufgearbeitet, verfertigt, geschaffen. — **odkud**. Z něčeho z-ný. Dch. Roh ze slonové kosti z-ný. — **nač**. Jedla (jedle) na máry z-ná. Mt. S. I. 135. — **jak**. Marsův štít pro věčnosť z. — **Z.** *kůň* = *upracovaný, utahaný, seslabený, zbědovaný*, abgerackert. Slez. Šd. Ja som bača vel'mi starý, aj všecek z-ný. Mt. S. I 30. — **čím**: prací (utahaný). — **Z.** = *vzdělaný*, bestellt, angebaut, kultivirt. Půda z-ná. Ntr. VI. 149. A zrobené hroznej pustotě krajiny vydať. Hol. 374.

Zrobisko, a, n., ein verrammelter Ort. Slov. Ssk.

Zrobiti, il, en, ení (zastr. *zrăběti*), *zrobovati* = *spracovati*, verarbeiten, verrichten. Plk. — **co (komu)**. Mísu z. Kká. Td. 337. Z. si náhled. Dk. Já to zrobím a ty budeš mět za to výtyk (a tobě to budou vytýkati). Slez. Šd. Jak předepse jeden (prah), dam ji robić druhy a tobě ji nědam, šelmo, na ty dluhy. Sš. P. 360. Kázal mu, aby skočil a aby si nic nezrobil. Slez. Šd. Jde domov, pomaly, ale dák z nechuti, čo krok zrobí, to stane, to hlavou pokrúti. Btt. Sp. 34. Kto zrobí konec krutému boju? Btt. Sp. 59. Ty tam, čo plačeš? kto zrobil ti čo? Phld. V. 71. Král zrobí poriadok; My zrobíme si poriadok sami. Zbr. Hry 39. Svaty Matej lame led; dy ho něni, to ho zrobi hneď. Poř. slez. Šd. — **co z čeho**: z dříví lůžko. Rostl. Střevíce z juchty. Ddk. IV. 252. Dá z. jednu vel'kú sieť z medených tenkých nití. Btt. Sp. 53. — **proč**. Idem na zamok ticho, nesmelo, prejdem na prstoch dvanásť chýž; tu sa v trinástej dač zabelelo, ja v strachu zrobím triráz kríž. Btt. Sp. 62. — **co jak**. Znať, že to zrobiť povedome. Phld. IV. 9. Ja tú nosím v duši povedomosť, že som dobre zrobil, čo som zrobil. Zbr. Hry 131. Judáš predal za tricat strieborných Krista, u nás by sa našli mnohí, ktorí by to zrobili lacnejšie. Zbr. Lžd. 163. — **kdy**. Ach sami dvaja čo v boji zrobíme? Č. Čt. II. 94.

Zrobovati, vz Zrobiti.

Zrocenec, nce, m., der Aufgewiegelte. Jg.

Zrocení, vz Srocení.

Zrocený; *-en, a, o*, aufgewiegelt. Syr. 77.

Zročení, n., förmliche Einleitung des Processes durch Anrufung und Herbeischaffung der Zeugen. Bern.

Zročený; *-en, a, o*, förmlich eingeleitet, bewiesen, dargethan, mit Zeugnissen versehen. Bern.

Zročiti, il, en, ení = *rokem uloženým k soudu povolati*, den Process förmlich einleiten, bezeugen, darthun, erweisen, durch Zeugen bestätigen, gerichtlich befestigen, vors Gericht rufen. Žříz. Tešln. — **se** = *rok čemu býti*, sich jähren. Zročila se dnes ta příhoda. Jg.

Zročný = *k určitému roku n. času zvěstovaný*. A to zročné dietě bude jmenováno Emanuel. Kat. 1931.

Zrod, u, m., die Geburt. Šm.

Zrodek, dku, m. = *zárodek*. Slov. U zrodku zdrtiac každú lož (lež). Phld. V. 51.

Zrodení, n. = *zrození*. Slov.

Zrodený; *-en, a*, o = *zrozený*. Slov. Pod lipkou, nad lipkou iskerečka, zkadeže si, moja milá frajerečka? Zkadial som, ztadial som, Slovenka zrodená som, duša moja. Sl. spv. V. 176. — **kdy**. Ej ten je **na** novom mesiaci z-ný (má štěstí). Mt. S. I. 100. — **jak**. **K** obrazu božiemu z. stvor. Č. Čt. I. 125. — **kde** Akžeby to bolo, syn môj premilený, žeby si neprišiel sem, kde si z-ný? Sb. sl. pies. II. 1. 84.

Zrodilosť, i, f., die Abkunft. Rostl. I. 108. a.

Zrodilý = *zrozený*, geboren. Kom. — **kde**. Měšťané v městě zrodilí. Apol. Člověk v městě z lý naproti tomu, který se tam odjinud usadil. Vz Zchovalý. Bart. 319. 25. — **jak**. Dědicuom jeho k letóm přišlým a v tom erbu z-lým. Arch. V. 468. **Z** jednoho otce a jedním porodem a-li blíženci. Sš. I. 99.

Zroditi, il, zen, ení; *zrozovati* = *poroditi*, gebären. — **se**, geboren werden. Malučká som byla, keď som sa zrodzila. Sl. spv. IV. 153. Žita se nezrodily (neuvedla). Čes. mor. ps. 240. Když se hřiby zrodí (urodí), málo chleba. Tč. — **co, koho**. Nover, že ľud ten, co ovce pasie, pred budúcnosťou svojou sa trasie, moc zrodí čas, čas moc zmorí. Ntr. V. 24, Č. Čt. II. 155., Sldk. 28. Hej! Slovenka som ja, Tatry ma zrodily, ony ma na rukách materských nosily. Slav. 52. **Mějme se rádi**, vždyť nás jedna vlasť zrodila. Kmp. Č. 130. Rodička dítě z. namáhati se musí. Sš. II. 49. I a toho velku radosť majú, že maš z. Jesu pana Krista, po porodu maš byť panna čista. Sš. P. 5. Nezrodila nás jedna matka. Bž. — **se proč**. Zrodili se k tomu, aby jiné spravovali. V. Církev křesťana z-la pro sebe. Sš. II. 52. — **se odkud**. **Z** toho válka se zrodila. Plác., Sych. Z půdy se z-li. Kká. Td. 355. Z Marie panny se zrodil. Er. P. 40. Z. se ze ženy. St. N. 215. Lipa! tichým šumom zvestuj otcov deje, že z vekov zapadlých zrodia sa nádeje. Č. Čt. I. 115. Co se z kočky zrodí, myši lapá. Har. II. 245. — **odkud k čemu, jak**. Čo za osoch ku životu z matky sa zrodiť a bez všeckého umení jak bovádko chodiť. Slov. Tč. Ne všickni jsou vlastní synové Abrahamovi, kteří se *podlé* těla z něho zrodili. BR. II. 13. a. Nechtěj žíti pro sebe, nezrodil jsi se sám **od** sebe. Tč. exc. — **kde**. Z-li se v něm červi. Ros. Z-la se v něm idea. Pka. *Kde* se člověk zrodí, tam se dobře hodí. Vz nahoře. Sk. Kde se kdo zrodí, nejlép se tam hodí. Jg., Lb. Kde se kdo zrodí, tam se i hodí. Č., Hrš. V čí hlavě se to z-lo? Us. Šd. Ilena nežala, bremä neviazala, leč pod jedným kríčkom pacholä z-la. Sb. sl. ps. II. 1. 100. V hlavě jeho z-la se myšlénka ... Us. Pdl. Půtka s papežskou stolicí z-la veliký černý mrak **na** politickém obzoru země české. Ddk. V. 86. Zrodil se v selskej stáji u prostičkých židů. Kká. Td. 356. A keď si človek: vtedy ešte čo si? Som občan vlasti, v ktorej som sa zrodil. Pbld. IV. 365. Mať zrodila v poli syna, trávovú plachtu porozvíjala, a buka na buk ju pripína. Sldk. 3., Ntr. V. 3. **Pod** hradem Nitry dítě to zrozeno, slovenská Tatra vlastní jeho máti, tamť se učilo s rodom plesať, ikáti. Ntr. VI. 5. (I. 130.). Ještě se v něm (Soluně) z-li apoštolé naši svatý Cyrill a Method; Apoštolé nové pokolení v lidstvu **skrze** ducha sv. z. měli; **Bez** nich na tomto světě nic se nemůže z. Sš. II. 235., J. 256., Sk. 79. Rozdvojení a užitečného od slušného rozvedenie dary, pocty a spolky v přech hanebné jest v zemi zrodilo. Vš. Jir. 390. Nedaj, Bože, nedaj nikdy to dopustiť, abych mala svoju dedinku opustiť. Tu som sa zrodila, tu život chcem tráviť, tu v krásnej prírode meno božie sláviť. Slav. 44. — **v čem**. V jakom (otroctvu) som sa zrodil. Kyt. 1876. 26. Každý nech len pri tom sotrvává, v čom sa zrodil. Zbr. Lžd. 66. Zle si se zrodil v planetě. Ostrav. Tč. Však ta mamka země, z-la tě v žele. Hdk. C. 44. V rozkoši jsi vychována, v bohactví jsi zrozena. Pís. V čem se kdo zrodí, do toho se i hodí. Němc. Droh. pov. 170. V otroctve zrodila ma mať a preto som otrokom. Sldk. 435. Jazyk, v němž jsme se z-li. Sš. Sk. 17. Z-li jste se v kletbě. BO. — **jak**. On sa znovu zrodí. P. Tóth. Trenč. M. 117. Kdo je **na** bídě zrozen, psotě neuteče. Sk. Z naš. l. 90. Na zlé planetě jsi se zrodil. Us. Tč. Mnoho môžte, bratia moji, všade vás Bôh v láske vodí; len ten zhynie v našom siati, kdo sa jako kúkol zrodí. Čjk. 66. Tím způsobem se z-la církev; Ismael zrodil se **po** pleti. Sš. Sk. 31., II. 33. — **se čím (jak)**. Když jsi se zrodil kuchařem, nechtěj býti řezbářem. Lpř. Základ veškerého představování zrozuje se prostorně rozprostřenými nervy. IIš. Sloh. 138. — **kdy**. **Na** letnice zrodila se církev **k** bytu; Zrodil on (Pavel) se znova (obrodil se) **ve** třech dnech. Sš. Sk. 32., 110. Mládenci, jenž tě hodiny sě z-li. Hus I. 57.

Zrodnosť, i, f., die Missbildung. Slov. Ssk.

Zrodzeňátko, a, n., vz Zrozeně. Slov. Hol. 360.

Zrodzenosť, i, f., vz Zrozenosť. Slov. Let. sl.

Zrohatěti, čl, ění = *rohy dostati*, Hörner bekommen; *spupněti*, stolz werden. Býk již zrohatěl. Jg. — **kde**. Jaksi již **u** nás zrohatěl (zpyšněl, zbujněl, najedl se chleba. Č.). Mus.

Zrohatiti, il, cen, ení, Hörner ansetzen, wachsen lassen. — **co čím**: pilkou (rohatým učiniti), eckig machen. Us.

Zrohovatění, n., die Verbornung, Keratose. Z. kůže. Šp., Nz. lk.
Zrohovatěti, ěl, ění = *v roh se obrátiti*, zu Horn werden. D. — **komu**. Nos jí zrohovatěl. Pk.
Zrohovati = *vyprášiti*. V zlodějské řeči. Šd. — Jir. Ves. čt. 219.
Zróchnúť, vz Sróchnúť. Šd.
Zrojiti, vz Srojiti.
1. **Zrok**, u, m., der Schein, Vorwand, *záminka*. Slov. Vyhlásili nás pod zrokom panslavismu za zradcov vlasti našej. Hdž. Větin. 130. Zmak a zmok je len zrok. Hdž. Šlb. 36.
2. **Zrok**, adv. = *z roka do roka*, von Jahr zu Jahr. Slov. Bern.
Zrokotati = *zvolati?* Slov. A zrastúc v jeden Slavostrom a v jeden boží svätodôm, zrokotajte v dnehu Pána: Svätý Řím, svätá Moskva nám. Hrbň. Jsk.
Zrokovánky, pl., f. = *námluvy*. Slov. Mk.
Zroněný, vz Sroniti.
Zroniti, vz Sroniti.
Zrósati = *zrousati*. — **co**. Kdes, holuhinko, lítala, že's své peřičko zrósala? Sš. P. 250.
Zrosený; *-en, a, o*, bethaut. Z. pole, tráva. Vrch., Hdk. Z-ným jedlím na splátku svou vypravují pohádku. Ntr. VI. 100. — **čím**. Poupě jitrem z-né. Vrch.
Zrositi, il, en, ení a šen, ení; *zrosovati, zrošovati*, bethauen. — **co (čím)**. Bůh zemi zrosuje. Ráj. Něco octem z. Reg. zdr. Duše, již tvá sladkosť zrosil, nebe věčně v sobě nosí. Sš. Bs. 11. Kterou (ruku) slzí hojným deštěm každý zrosil. Vrch. Z. co čím. Kká. K sl. j. 126. — **co komu**. Jediná mi zroslš půdu. Pokr. Z hor 16. Slza ruku mu z-la. Us., Kká. K sl. j. 129. — **jak**. Nepřítelo mnoho, jen trochu z-lo. Us.
Zrosolovatělý, vz násl. Kaizl 332.
Zrosolovatěti, ěl, ění = *v rosol se obrátiti*, sulzig, gallertartig werden. Ros., Ler. Víno zrosolovatělo = *zplesnivělo*, wurde kamigt. Us.
Zrosolovati = *zoctiti*, sulzen. Jg. — **se**, sulzig werden. Jg.
Zrosovati, vz Zrositi.
Zrost, vz Zrůst.
Zrosť = *vzrůsti*. Slov. Bern.
Zrostati, vz Zrůsti.
Zrostec, stce, m., *zrostlica*, e, f., geranium pusillum, rostl. Let. Mtc. sl. X. 1. 52.
Zrostění, vz Zrůsti, Zrostnutí.
Zrostlna, šp. m.: *zrostlina*. Jg.
Zrostle = *srostle*.
Zrostlice, vz Zrostec.
Zrostlík, vz Srostlík.
Zrostlina, *zrostlinka*, y, f. = *cokoli roste, zvláště věc ze země rostoucí, zelina, bylina, strom*, der Auswuchs, das Gewächs, die Pflanze. Jg., Ler., Msn. Or. 150. Aby umírala semena a z jejich smrti život braly nové z-ny. Kom. Z. dobře vzešla, vzrostla, Us., se ujala. D. Což pochodí od zrostlin vůkol ní rostoucích. Koll. III. 155. Léky strojí z zelin, bylin a ledajakýchs zrostlin. 1609. Jir. Ves. čt. 376. Hmyz škodlivý hospodářským z-nám. Č. Čt. I. 131. (Po búrke) opadlé zrastliny sa zotavujú. Hdž. Čít. 140.
Zrostlinka, vz Zrostlina.
Zrostlinný, Gewächs-. Z. zvířata, phytozoa, Pflanzengewächse. Um. les. I. 19.
Zrostlinstvo, a, n. = *bylinstvo*, das Pflanzenreich. Puch.
Zrostlosť, i, f., der Wuchs. Z. oboči. Troj.
Zrostlý, aufgewachsen, erwachsen. Z. člověk, D., jedle, Kom., obilí, V., seno, tráva. Z. děva, hübsch gewachsen. Tč. Má už z-lé děti, erwachsen. Us. Šd. Toho, jestli kdo zrostlejší nad něho, nic nesoudil. BR. II. 612. a. — **kde**. Mech na dřevě zrostlý. Aqn. Chmel při městě zrostlý. 1602. Wtr. V těch krajinách strom rozmarinový velmi jest z-lý. BR. II. 379. b. — **jak**. Člověk pěkně z-lý. Us. — **Z.** = *přirozený*, natürlich, nicht künstlich gemacht. Zrostlé kvítí. V Podluží na Mor. Brt.
Zrostnosť, i, f. = *vzrostnosť*, gutes Wachsthum. Ros.
Zrostnutí, n. = *zrostění*, das Aufwachsen, Zunehmen. Slov. Bern.
Zrostnutý = *zrostlý*. Slov. Bern.
Zrostný, *vzrostný* = *co rádo rychle roste*, was schnell wächst. Ros. Nezrostná pšenice. V.
Zroš, e, m., strapedo (volatile), zastr. Rozk.
Zrošovati, vz Zrositi.
Zřoť, zřaju, eš, zřol, zřala, o, zřalý = zráti. Na Ostrav. Tč.
Zrotály, ů, pl., m., jm. paseky na Vsacku. U Zrotálů. Vck.
Zrotiti, vz Srotiti.
Zroubaný, vz Sroubaný.
Zroubati, vz Sroubati.
Zroubek, bku, m. Vz Sroubek.
Zroubený, vz Sroubený.
Zroubiti, vz Sroubiti.
Zroucati, vz Zrúcati.
Zroucení, n., vz Zrontiti.
Zroucený, vz Zroutiti.
Zrouhavěti, ěl, ění = *rouhavým se státi*, lästerlich, lästernd werden. Us. Tč.
Zrouna = *zrovna*. Šel z. do kostela. U Rychn. a j. Dšk.
Zroupnatělý = *v roup, puchor obrácený*. Z. švestka, die Tasche. Us.
Zroupnatěti, ěl, ění = *roupnatým se státi*, verderben (von Pflaumen). Vz Zroupnatělý. — **čím**. Častým deštěm švestky zronpnatějí. Us.
Zrousati, bethauen. Vz Rousati se. — **co**. Kde ses, holuběnko, toulala, že jsi svá pírka zrousala? Mor. ps. Šd. — **se**, sich betbauen.
Zrousnatěti, *zrosněti* = *orousněti*, rauchfüssig werden. Jg.
Zrousněti, vz Zrousnatěti.
Zroušeti, vz Zrušiti.
Zroutění, n., die Niederreissung, Zerstörung, der Zusammensturz. Slov. Vz Zroutiti.
Zroutěný; *-ěn, a, o* = *zroucený*. Slov. Vz Zroutiti.
Zrouti, zruji, zrul, ut, utí. — **co** = *něco škubati, trhati*, zausen, raufen. Rk. — **se** = *sepratı se*, sich gegenseitig ab-, durchprügeln. Ale když oni koho tepůce kostel zkrvaví, to neškodí a když se sami zrují. Hus II. 124. — **se s kým**. Mus.

Zroutiti, il, cen, eni = *sřítiti*, einreissen. Mor. — co: plot. Sych. — se, einstürzen. Pokoje se zrontily. Žer.

Zrovna, *z rovna = přímo, ne křivě*, gerade, in gerader Linie, schnurgerade, eben. Z. jíti! Us. Já na něm pojedu zrovna do Štimberka. Sš P. 579. Jdi z. cestou. Us. Tč. Šli ešte len a šli, až přišli ku jednej diere, ktorá do hlbočiny viedla, z. na ten druhý svět. Dbš. Sl. pov. VIII. 23. Rozháňá kopiou a z. ju do brady pichne. Hol. 99. — Z. = *přímo, shůru*, aufrecht. Postavil se z. Zrovna státi. Us. Má Nanynka chodí z. Čes. mor. ps. 84. — Z. = *přímo, bez okolku*, schlechtweg, ohne Umschweife, gerade heraus. Z. říci, mluviti. D. Řekněme si to zrovna! Us. Dch. — Z. = *bezprostředně*, unmittelbar. Vyjednával z. s ním. — Z. = *právě*, just, eben. Mám tě rád z. dosť! Až z. na kraj, bis zum Aeussersten; Přišli jsme z. před sedmou (hodinou); Vrátil se z. v čas; Jsou tomu zrovna dvě léta; Z. tak! Justament?; Učinil z. jako nic; Kdybys byl ty na tom místě, byl bys z. takový; Lid je tam z. jako nezastoupen; Z. ne! just nicht!; Inu, to z. ne, nun, das eben nicht; Z. jediný svého způsobu. Us. Dch. Do půl sedma roka, z. sedum roků, až by ti padali červi z tvého boku. Sš. P. 343. Byl prý šikovný zrovna dosť. Němc. Drob. pov. 114. Je mi z. dosť zle. Us. Kv. 1884. 566. — Z., förmlich. Člověku je z toho z. blaze, es thut Einem förmlich (ordentlich) wohl; Člověk se tomu musí z. diviti, man muss billig staunen; Jeho zuby z. se lesknou, seine Zähne glänzen förmlich. Us. Dch. Ten se naň z. rozhněval! Sá. Štěstí si naň z. počkalo. Tbz. — Z. = *téměř, skoro*, fast, beinahe. Měl z. strach. V Bělohradsku. Bf. — Z. = *stejně*, gleich. Obidvá sú z. dlubi. Slov. Bern.

Zrovnale = *srovnale*.

Zrovnalosť = *srovnalosť*.

Zrovnalý = *srovnalý*.

Zrovnání = *srovnání*.

Zrovnaný = *srovnaný*.

Zrovnati = *srovnati, zrovna postaviti*, aufrecht stellen. — se. Moře, když je tiché, pěkně se zrovná. Št. N. 197. 17. — *Ostatně vz* **Srovnati**.

Zrovnávati, vz Srovnati.

Zrozeňátko, vz Zrozeně.

Zrozeně, ěte, obyč. *zrozeňátko*, a, n. = *narozené dítě*, neugeborenes Kind, Wochenkind. D., Pal. Děj. V. 2. 108. Nemohli sme dověděti se, co stalo se napotom s jeho paní a s jejím zrozeňátkem Pal. Děj. II. 1. 258. Rád pojedem tomu tam zrodzeňátkovi poklonu dávať. Hol. 360.

Zrozenec, nce, m. = *zrozený*, der Geborene, Sohn. Z. palaestinský. Sš. Sk. 25. Poslední z., der Letztnachgeborene. J. tr. Odkázala statek jedinému z·ci svému. Pal. Děj. II. 2. 250.

Zrození, n. = *narození, porození*, das Gebären, die Geburt. Jg. Od svého zrození, od dětinských let, od kolébky. Pk. Z. manželské, die eheliche Abstammung. J. tr. Vz Abstrakta.

Zrozeniny, pl., f. = *den narození, narozeniny*, der Geburtstag. Mus.

Zrozenka, y, f. = *dcera*, die Tochter. Msn. Or. 58.; země. Msn. Or. 119.

Zrozenosť, i, f. = *narozenosť, stav zrozeného*, das Geborensein, die Geburt. — Z. = *přirozenosť*, die Natur. Berl. kr. 35. — Z. = *urozenosť*. Slov. Jeho zrodzenosť pana Jiříka. Sl. let. V. 159.

Zrozený; *-zen, a, o = narozený, porozený*, geboren, entsprossen. Z. sluhové (děti sluhovy). Kom. — **kdy**. Ej ten je na novom mesiaci zrodený (mladý, mocný). Mt. S. Na nový rok z. Us. Nápodobně synům císařů za císařství z·ným. Sš. II. 7. — **odkud**: ze země z. V. Z Miletína jsem z-ný. Er. P. 433. — **kým**. Co z-no Kristem, bude messiášem. Hdk. — **kde**. Z. v zemi, der Eingeborene. J. tr. V moři z-ná, ἀλοσύδνη. Lpř. Slov. Písně v mladé duši z-né. Kká. Druhdy co synové jeho v Kristu zrozeni věčné slávy dojdeme. Sš. I. 60. — **jak**. Dítě v slzách z-né. Vrch. **Pro** věčnosť z-ný, ἀειγενής. Lpř. Slov. 17. **Na** velkého pána z-ný. Us. Z novu z-ný. D. Dítě mrtvě z-né. Us. Pdl. — Cf. **Zrodený**.

Zrozkošnělý, weichlich, wollüstig geworden. Jg.

Zrozkošněti, ěl, ění = *roskošným se státi*, weichlich, wollüstig werden. Jg.

Zrozkošniti, il, ěn, ění = *rozkošným učiniti*, weichlich, wollüstig machen; *rozveseliti*, lustig machen, erheitern. Jg.

Zrozenče, ete, **zrozeně**, ěte, n., das neugeborene Kind. Rk.

Zrozovací = *rodicí*, zum Gebären dienend. Z. ústroje. Ssav.

Zrozovati, vz Zroditi.

Zrozpoltovati, alles entzweihauen.

Zrozpustitelněti, ěl, ění = *rozpustitelným se státi*, auflösbar werden. Rostl. III. a. 117.

Zrozrážeti, el, en, ení = *vše rozraziti*, alles zerschlagen. — **co čím**.

Zrozsaditi, *srozsázeti*, auseinander setzen. Plác.

Zroztínati = *vše roztíti*, alles o. nacheinander zerhauen. — **co jak k čemu**. Zroztínal prase na kusy k uzení. Sych., Br.

Zrozuměti, ěl, ěn, ění = *porozuměti*, verstehen, begreifen, einsehen. Vz Srozuměti. Dřieve než z·lo. Ž. wit. 57. 10. — **čemu**. A ja sa oženim a ty nezviš, ty mojim ohláškam nezrozumiš. Sb. sl. ps. II. 1. 63.

Zrozumitelně, vz Srozumitelně. Bern.

Zrozumitelnosť, vz Srozumitelnosť. Bern.

Zrozumitelný, vz Srozumitelný. Bern.

Zrozutíkati se = *rozprchnouti se*, auseinander laufen, sich versprengen. Plác.

Zrožilý = *rohy mající*, gehörnt. Z. vůl, Us., skot. Jg.

1. **Zrub**, vz Sruh.

2. **Zrub**, adv. = *vzrub*, auf die verkehrte, unechte Seite. Vše zrub v líc obrátiti. Us.

Zrúbání = *sroubení*.

Zrubaný, vz Sroubený.

Zrúbati, vz Sroubiti.

Zrubec, bce, m., der Stamm eines Baumes, Block, Klotz, Stock. Slov. Bern.

Zrubek, bku, m. = *zástěra*, die Schürze. Slov. D. — **Z.**, hospoda u Sedlčan. PL., Sdl. Hrd. III. 26., 273., IV. 86.

Zrubeni, n., die Befestigung. Slov. — Z., die Abschälung der Rinde. Bern. Prl z. orechov. Let. Mt. S. X. 1. 52.

Zrubený; *-en, a, o = na rub obrácený*, umgestülpt. Z. prašníky plžmovky. Rst. 526. — Z. = *ohrazený*, befestigt. Slov. Bern. — Z. = *oloupaný*, abgeschält. Slov. Bern.

Zrubiti, il, en, enl, *zrubovati = ohraditi*, befestigen. Slov. Bern. — Z. = *oloupati*, abschälen. Slov. Bern.

Zrubnica, e, f., eine Art Geschütz. Bern. Vz Srubnice.

Zrubnouti, vz Sroubnouti.

Zrubnuty, vz Srubnutý.

Zrubovati, vz Zrubiti.

Zrubský háj. Pokr. Pot. 309.

Zrúcani, n. = *zroucení*. Vz Zroutiti. Slov. Bern.

Zrúcanina, y, f. = *rum, zřícenina*, der Schutt, die Ruine. Bern., Sl. let. i. 2. Starý hrad je teraz pravda len z., ale za dávnych časov bývalo to inak. Klčk. Zb. III. 15. Spievam na z-nách hymnu slávy. Sldk. 112.

Zrúcanisko, a, n. = *zrúcanina*, die Ruine. Starý hrad je teraz už len smutné z. Slov. Klčk. Zb. III. 15.

Zrúcati, vz Zrútiti, Sřítiti (v dod.).

Zrucký, ého, m. Z. z Chřenovic. Vz S. N.

Zrucovatel, e, m., der Niederreisser. Slov. Bern.

Zruče, Zrutsch, a) městečko u Zbraslavic; b) ves u Plzně. PL. Cf. Tk. I. 432., Tk. III. 119., 167., V. 200., Blk. Kfsk. 225., S. N., Sdl. Hrd. I. 177., IV. 376., Arch. III. 477. Z. sluji breptavými a soudnými. Vz Sbtk. Krat. h. 138.

Zručený; *-en, a, o = poručený, svěřený*, anempfohlen, anvertraut. On z-ný sebe (sobě) ľud ze klepet zábubca vydiral. Hol. 403.

Zručiti, il, en, enl = *poručiti, svěřiti*, anempfehlen, anvertrauen, sicherstellen. — **co.** Rvaček a bitev abyste nerovnali, než takové zručie před ouředníka postavili. Smil. Osov. Zříz. sel. panstvi třebič. — **co komu.** A tu jie fojt zručí (zaručí). NB. Tč. 118. Celý Egypt mu zručuje a dává ku vládě. Na Slov. Tč.

Zručně, vz Zručný. Ktorým práca z. ide. Dbš. Obyč. 63.

Zručnosť, i, f., die Handfertigkeit, Gewandtheit, Fertigkeit, Routine, Geschäftserfahrung. Dch., Šd., Jg. Z. v robotě. Us.

Zručnota, y, f. = *zručnosť*. Dch.

Zručný = *jemuž vše, co dělá, od ruky jde*, flink, behend. — **v čem**: v práci svě. — Z. = *co k ruce jest*, zur Hand seiend. Smrž.

Zrudič, e, m., ochus, zastr. Rozk.

Zruditi, il, ěn, ěnl = *v rudu obrátiti*, vererzen. — Z. = *vzruditi*, trüben, röthen. Výb. I. 949., 1115. — **se.** Když se tak povětří zrudí (skalilo, zachmuřilo se). Žk. 201.

Zrudivec, vce, m., der Rhodicit, nerost. Miner. 355.

Zrudlý, röthlich. Čch. L. k. 79.

Zrudnělý = *do červena*, röthlich. Z. voda (*od dešťův*). Krok.

Zrudněný = *zbarvený*, gefärbt. — **čím.** Tak je (mučedlníky) korunovav korunů, jich krví slavně zrudněnů. St. N. 108. 31.

Zrůdník, a, m. = *odrodilec, nepotatilý*, ein Entarteter. Nz.

Zrůdnosloví, n., teratologia. Nz.

Zrůdnosť, i, f. = *odrodilosť*, die Entartung. Nz. Smíšením dvou protivných živlů v ruské azbuce povstala z., proti níž . . . oko Nerusa se vzpouzí. Šf. III. 195. 6. zd. — Z., die Missbildung, monstrum. Nz. lk., S. N. Z. podvojná, die Doppelmissbildung. Nz. lk., Kžk. Por. 318.

Zrudnouti, dnul a dl, utí = *vyrudnouti, barvu ztratiti*, fuchsig werden, die Farbe verlieren. Us. Chmela. — Z. = *rudým se státi, zčervenati*, röthlich werden, erröthen. — **čím.** O, moja tvár mi hanbou zrudla. Phld. III. 1. 46.

Zrůdný, entartet, o živočichu, o rostlině, o ovoci. Dch. Z. (mišená) forma, tvar Z-ná forma věty, die Afterform eines Satzes; z. slovo, die Afterform eines Wortes, ein Mischlingswort. Nz.

Zrufianěti, ěl, ěnl = *rufianem se státi*, ein Kuppler werden. Ros.

Zrúchaný; *-án, a, o*, zerstört, vernichtet. Na mori sinom pláva loď zrúchaná. Slov. Č. Čt. I. 89. Vz Zrúchati.

Zrúchati, zerstören, vernichten. Slov. a Ostrav. — **co**: chalupu, staveni, loď. Tč.

Zruinovati, ruiniren, zu Grunde richten. Kron. hrad.

Zrúknúť = *zařvati*, aufbrüllen. — **jak.** A zrúkol tak, že krajina zatriasla sa. Sldk. 231. — **jak na koho.** Ten velikým hrmotem na ne zrúkol, až celá hora ukrutno zbučala. Dbš. Sl. pov. VIII. 70.

Z ruky, entfernt, nicht gelegen, nicht bei der Hand. Jak jsme byli v městě, byla nám zahrada z ruky. Us. Tč.

Zruměnělý = *zčervenalý*, geröthet. Kká. K sl. j. 23.

Zruměněti, ěl, ěnl = *zčervenati*, roth werden. — **čím**: červánky, studem. Us. **kde jak**: ve tváři až po uši. Kos. Ol I. 251.

Zruměniti, il, ěn, ěnl = *zčerveniti*, roth machen, röthen. — **co (čím)**: obličej záři. Div. z ochot. Sluníčko zapadalo krvavě, zacházelo za mrak a z-lo celý západ. Tč. exc.

Zrumolíti, il, en, enl = *v rum obrátiti, zkaziti*, ruiniren. Koll.

Zrumovati = *rozházeti, rozcuchati*. — **co.** Všecko to zrumuješ. U Kr. Hrad. Kšť

Zrunditi, il, ěn, ěnl = *zmuchlati*, verranzen. — **co**: postel. Us.

Zrůněk, ňka, m., osob. jm. Šd.

Zrunt, u, m. Základ domu je grunt, zrúcanina sä volá rum i zrunt. Slov. Hdž. Slb. 39. Dediny a mesta spálili a zrúcali, ba i samú hlavnie a stoličnú mesto Velehrad na rum a zrunt obrátili. Hdž. Čít. 266.

Zruntovati koho, auflärmen, durchs Lärmen aufwecken. Ostrav. Tč.

Zrupiti, il, en, enl = něco chřestivého splupnouti. Na mor. Val. Vck. — **co.**

Zrusiti, il, en, enl = *učiniti Rusem*. — **se.** Tak je Slavian, jak sa vol'ne zrusil. Phld. IV. 154.

Zrůst, u, *zrost*, u, m. (m. vzrost; vzrůst od vz- rostu). D. Na Slov. *zrost, zrast*. —

Z. = *onen stav věci, když roste*, der Wuchs, das Wachsthum. Vše květe v nejlepším zrůstu. Jg. Z. rostlin jest trojí: koncoohvodní, koncový a obvodní. Rst. 526., 67. Bujarý z. Dch. Z. listu, die Blattvegetation, rostlin, das Pflanzenwachsthum. Šp. Ve z-stu býti, im Wachsen begriffen sein. Bůh dal obilí z. Dch. Konkol má rychlý z. Tč. Do zoranej role zasievajú zhožia. Potom zasiato zhožia zabránia. Pak ho nechajú na zrast a dorast pod božím nehom v pôde (v zemi). Hdž. Čít. 138. Z. obvodný, der Umfangswuchs, do výšky, der Höhenwuchs; tabulky zrůstu, die Wachsthumstafeln. Škd. exc. Země ta příliš brzo obilí k zrostu pudí. Ler. Spolkne-li dítě kočičí chlup, zarazí prý se mu zrůst. Mns. — Z. = *rozmáhání se, přibývání, prospěch*, der Wuchs, Anwuchs, das Wachsthum, Zunehmen, Gedeihen, Aufkommen. Z. nemoci; z. bráti (růsti); na věku i postavě z. bráti, v zrostu se rozmáhati. V. Něčemu k prospěchu a zrůstu napomáhati. Br. Osud hožský malým věcem veliký zrost dává a veliké mimo naději znižuje. Kn. Kteráž náchylnosť tím větší zrůst přijme, jestliže tato má žádosť oslyšena nebude. Žer. 23. Z. toho mu připisovali. Štr. Z. a prospěch v ctnostech bráti. Ros. Bůh z. dává. Toms. Z. bráti z pokrmu. Lk. Děje se skrze ctnosť v dohrém zrost. Skrze ctnosť mnozí mívají zrost. Lom. Čím více ctnosť při lidech chválena bývá, tím větší v nich z. a posilu mívá. D. Přísloví strau vzrůstu těla, vz Tělo. — Z. = *výrost, dokonalosť těla, zletilosť*, vollendeter Wuchs, die Volljährigkeit, das Grosswerden. Až do zrostu dětí. Žloh. Dobrota, že ho slepého do zrostu jeho i dále potom živil. BR. il. 336. a. — Z. = *způsob, jakým co roste n. vyrostlo*, der Wuchs, der Gewächs. Ona má pěkný z., jest pěkného zrůstu. Us. Muž zrosta velikého, malého. Háj. — Kom., Br., Ben. V. Malý menom i malý zrostom ież rostúci mohutne k menu veľkému i duchu. Sldk. 214. Búrka nedopustila dalšieho havenia sa a obzerania zrastu mochov. Let. Mt. S. VIII. 2. 16. Ale nad všetek úžitok je jej zrastu veleba tak, ak krásnu obec chceš mať, lipy sadiť ti treba. Zátur. Tu vzpriamila svoj iepý zrost; Ej dievča zrastu pekného! Phld. IV. 21., 462. Choroba veku nemilá, ku zemi z. tvoj sklonila; zapadly oči i hlava sivá. Ppk. I. 56. Hore povstane Radhod, veľmi na rod slavný a na vojnu i raddu nezadní; prespanilý k tomu zrast a vzácná postavy krása; Ty prespanilou máš dceru, milostným zrastem krásnú; Všetko na ňom krásné, zrast, iica i rucho je krásné. Hol. 11., 14., 59. Císař Maximilian zrostu krásného a spanilého. Dač. I. 151. Zrůstem sloup a rozumem troup. Lpř. exe. — Z. = *co rostlo*, der Wuchs, Schuss. To jest letošní zrůst. Us. — Z. = *plod*, die Frucht. Z. zemský. Rad. zv., Har.

Zrůstati, vz Zrůsti.

Zrůstavý, wachsend. Šm.

Zrůstek, stku, m., os. jm. Mor. Šd.

Zrůsti, zrostu, zrostl (zastr. zrostění), *zrostati a zrůstati* = *vzrůsti, vyrůsti*, in die liöbe wachsen, gross wachsen, erwachsen; *porstati*, entstehen, erwachsen. — **abs.** Byliny zrostly; zrostlo to zlé; zrostla hrdosť. Jel. Úroky zrostly. J. tr. Obilí zrostlo. Dch. Pořád prší, obilí hude zrůstati. Dch. Oni pravi, když jsme byli malí, že nás nikde nebylo a když jsme zrostli, že nás plná jizba. Na Mor. Šd. Z dnhečka bude dnb a větrem nepadne, naša mladá láska zroste a nezvadne. Slov. ps. Tč. — **jak.** Ten synek pěkně zrostl. Us. Šd. Pal sinka vždy viac zrastá. Phld. III. 1. 50. Malý plačko rástol až zrástol na krásného mládencá. Dbš. Sl. pov. I. 21. Teliatko pravda rástlo, až zrástlo na vola. Zátur. Otčina je tvoja vlasť, tam ti na človeka zrásť, do srdca ti musí vrásť. Hdž. Šlb. 39. Když město na nejvyšší (stupeň) zrostlo. V. Děti bez vychování co dobytek zrostou. Us. — **proč kde.** Ohili pro mnohý déšť na poli zrostlo. Us. U pažravců chuť prý zrůstá při žrádle. Ntr. VI. 154. Přišel k nám host, co v lese vzrost. Er. P. 16. V Germanii nějakému pacholeti zrostl v dásních zub mezi jinými zuby zlatý. Dač. I. 178. Zrástol jako hrib pod ploty. Čjk. 72. Ubijú tých, čo sekerou do lipy nám zatli, čo vytať chcú naše lipy, čo na Tatrách zrastly. Ppk. II. 185. — **kdy.** Po deštich, za deště obilí zrostlo. Us. Pásla som ja v tej doline krávy, kde nebolo sedem ročkov trávy. A na osmý ďateliinka zrástla, moja milá kravičky napásla. Sh. sl. ps. II. 1. 54. — **kam.** Medzi plotmi možno sadiť, čo má zrastať do výše. Phld. III. 3. 279. — **s kým.** Tohoto verného koníka, ktorý so mnou spolu zriastol. Dbš. Sl. pov. I. 291. — **k čemu.** K veiké moci zrostl. Lpř. Sl. I. 104. — **komu.** Zasej, čo chceš, na ten kameň, čo ti zrastie? Bodliak planý. Phld. III. 458. A nashirala mu desatere mascě, mazać jebo koscě, co mo (mu) porubane, ać se mu to zroscě. Sš. P. 151. — **več (komu kde).** Vojsko u větší počet zroste. Kram. U velikou moc z. Sych. Jak proud žití nový v šlř i dál zrůstá. Hurban. Ratolesť vzrostla jest u veliké dřevo. Výh. II. 497. Až mu pod rukama to v osm knih zrostlo. Kom. — **v čem.** Sjednotili se a tím v počtu zrostli. Sych. — **odkud.** Z této nesnáze povstaly a zrostly války, vraždy a nepokoje. V. Z toho právo mu zrostlo. Us. Z hlavy jedné zrostlo sedm. Vrch.

Zrůstlý = *zrostlý*. Z. osoba, děvče, vlasy. Mor. Sedí pod ňů má milá, češe své zrůstlé vlasy. Sš. P. 436.

Zrustný = *vzrostný*. Šm.

Zrůstosloví, n., die Morphologie. Rst. 3., 526.

Zrušaný; *-án, a, o* = *skynulý*. Vz Rušati, Zrušati. Z. chléh, těsto. Slez. Šd.

Zrušati, aufrühren. — **koho.** Tak spal, že sme ho nemohli zrušať. — **se** = *zkynouti*, aufgehen. Přikryj těsto, až se zruší. Na Ostrav. Tč. Ve Slez. Šd.

Zrušebník, a, m., der Verderber, Vernichter. Šm.

Zrušení, n., die Zerstörung, Kassirung, Aufhebung. Z. kostela, Us., přísahy, Vlč., rovnováhy. Mj. 76. Pro z. víry manželské ji propustil. BR. II. 84. a. Z. nákazy, die Desinfektion. Čsk. Vz Zrušiti. — Z., die Entheiligung, Befleckung. Bern.

Zrušený; *-en, a, o*, zerstört, kassirt, aufgehoben, ungiltig gemacht. Z. jednání o pokoj. Jel. Z. svátek, kostel, Us., manželství, aufgelöste Ehe. Dch. Já se znám, že jest byla kopa platu, ale mój nebožčík muž jest ji splatil a teď mám ten list zrušený. Arch. IV. 371. Vidúce, že nám z toho mlýniště mlýna zrušeného požitkové nejdů. List z r. 1467. Tč. Vz Zrušiti. — **Z.**, entheiligt, befleckt. Bern.

Zrušitel, e, m., der Zerstörer, Abschaffer, Aufheber. Vz Zrušiti.

Zrušitelnosť, i, f., die Zerstörbarkeit. D.

Zrušitelný, zerstörbar, auflösbar. D. Z. svazek, smlouva.

Zrušiti, il, en, ení; *zroušeti*, el, en, ení (*nedobře*: rušeti, Č.) *zrušovati = zkaziti, sbořiti, vyvrátiti, neplatným učiniti*, umstossen, zerstören, verderben, zu Grunde richten, aufheben, kassiren; na Slov. také: entheiligen, beflecken. — **abs**. Co odloženo, ještě nezrušeno, aufgeschoben ist nicht aufgehoben. Dch. — **co**: smlouvu, přísahu, manželství, přátelství, V., pokoj, Jel., uctivosť, vážnosť, poslušenství, nložený půst, Br., zdraví, D., právo, zákon, kšaft, Aqu., něčí úmysl, Pulk., své váhání, Troj., škodlivý obyčej, Berg., klášter. Us. Ten jest císař (Karel) ten obyčej zrušil. O. z D. Z. třídu (v born.), die Strecke abwerfen. Hř. 108. Z. mír, Us., nařízení, Šp., svátek, Šd., různice, Dač. I. 282., dom. BO. Nevzala bych celý svět, bych panenství zrušila a tvů královnů byla; Velké sliby máme, kerý jich zrušíme, počet z něho dáme. Sš. P. 8., 343. Z-li bychom sliby slavně učiněné. Pal Děj. III. 3. 174. Ten základ propadlí zrušivše přiměří. Půh. I. 372. Ani jest té krajiny zrušil, ale v súdný den zrušena bude. St. Kn. š. 21. — **co komu**: víru, D., Jel., naději, Jel., sen. Tč. Jestli její manžel ten slib jí zruší, tedy ji ztratí. Tč. exe. Neráda bych bo zbudila, neráda mu snu zrušila, by bo hlava nebolela. Sš. P. 237. A vám list váš zrušil a vrátil. NB. Tč. 263. Zrušil mi můj list a z toho listu jiný list učinil svým dětěm. Půh. II. 200. — **(co) čím**: smlouvu úmluvou. Nl. Snad tím zrůšejl, co prvě jsú ustavili. Trakt. 15. Tímto listem zrušuje se všecko, co bylo mírem ustanoveno. Ddk. VI. 170. Složka *l'* zrušuje se složkou *l*. Mj. 63. Smrtí svou smrť naši jest zrušil. Hus I. 166. — **co kde**. Zrušil v zemi poddanosť. Us. — **jak**. Kdyby slib svůj, nechť jest na krátce aneb na dlouze, zase zrušil. Pam. Val. Meziříčí. 190. Z-la jsem jí (lásku) ne o své vině. Er. P. 186. Zruší puosť bez potřeby. Hus III. 186. — **kdy. Za** živohyti svého milenci svému věrnosť z-la. Kld. II. 267. Sliboval mně na duši, že sa naša věrná láska nikdá nezruší. Čes. mor. ps. 92. Zrušil jim to potom král Ferdinand. Dač. I. 112. — **proč**. Z. své sliby pro lidské řeči. Er. P. 171. (187.). Byla by má veliká hanba, bych já ten zákon pro svébo syna zrušil. GR. — **koho z čeho**: ze spaní. Tč. — **co nad kým**. Pravý mír zrušil nade mnou. Půh. I. 377. — **Z.**, entheiligen, entehren, beflecken. Bern.

Zrušovací, Kassations-. Z. soud, der Kassationshof, rekurs. J. tr. Vz S. N.

Zrušování, n., vz Zrušení. Z. chlorofyllu. SP. II. 120.

Zrušovati, vz Zrašiti.

Zruta, y, m. *= veliký, vysoký, zrostlý člověk, velikán, obr*, ein hober Mensch, ein Ungeheuer (Nz.). Slov. Chlap jako zruta. Slov. Bern. L'ud náš báji, že hradby Tatier obydlené sú zrutmi pokolenia obrovského. Phld. IV. 249. Zruta detský hrdý domov kráča. Sldk. 555. Chlap zruta (jako obr). Poř. Zátur. Vz Zruták. — **Z.**, y, f. *= nesmírné množství*, eine ungeheuere Menge. KB., Dcb., Loos. Leč ta pravda kosmo na ně hledí, na zlou se jim mění na zrutu (moles). Sš. Snt. 53. Jaký to rozdíl mezi chrámy henátskými a mezi touto gothickou zrutou. Koll. III. 211.

Zruták, a, m. *= zruta, obr*. Slov. Dobre, že ideš, sto brmených páralo sa ces tvoju dušu! zareval zruták. Dbš. Sl. pov. II. 16., Sb. sl. ps. II. 1. 141.

Zrútění, n. *= zřícení*, der Einsturz. Slov.

Zrútěnina, y, f. *= zrúcanina*. Slov. Bern.

Zrútěný; *-én, a, o = zřícený*, eingerissen, zerstört. Slov. Bern.

Zrútina, y, f., *zrútiny*, pl. *= zříceniny*, die Ruine. Khyn. Káz. 99. Slavný římský amfitheatr v Pole, z něhož již jen z-ny viděti. Koll. Cestop. Neobydlené budovy a zrútiny; Staré formy dle zrútin přestavěti bleděl. Koll. III. 22, 426.

Zrútiti, il, én, ění *= zřítiti*, berab-, nieder-, einreissen, zu Grunde richten. — **co, koho**. Zavolajme tam toho meďveďa, aby zrútil to strašilo (strašidlo). Zátur. Šd. Co ti je k chuti, to ťa zrúti. Na Slov. Tč. Z. základy žití národů. Sh. vel. I. 29. — **se**. Zrútil sa i tretí strom. Dbš. Sl. pov. I. 77. Stěna se zrútila. Mor. Šd. Zrútil sa, len tak zem zaduněa'a. Sb. sl. ps. I 112. — **odkud kam jak**. Hrozným *lomotom* ze pahorka do úvala zrútil (skaly). Hol. 21. Zruťme bo **na** dno pekla, by sa mu tam reč odsekla. Sl ps. Tak povedá. Oni v tom sa na zem dolu ustamí zrútá! Hol. 68. I to nejlepší jídlo bez chuti do nemoci té zřútí. Na Mor. Tč. Jak zase náramná sa na mú hlavu zrútila bída! Hol. 4. Človék slý prátelov k nesvornosti nutí a pokojných l'udí k nepokoji zrúti. Slov. Tč. S nebe. Koll. Zp. II. 376. — **co komu**. Len mi piecku nezrúcaj. Vz Zima. Sl. spv. IV. 133. — Vz **Zřítiti**.

Zrutný *= náramný, veliký, nesmírný, ohromný, nehorázný*, ungebeuer gross, übergross. Nz., KB., Dch. Z. Tatra. Hrbn. Rkp. Náramným zrutné uderá v seba oštěpy trepskom; A zrutnými ženú rychlejší od vetra oštípmi; Zrutnú do broznej zapopádáš tenčien pästi; Bok si opáše mečom, na l'avú potom hádže zorácí štít ruku a pravicou zrutné zachmatne dubisko. Hol. 21., 22., 62., 113. Predo dvermi stál zrutný, ako medveď obrastený, strašný chlap. Sb. sl. ps. II. 1. 140.

Zruto, a, n. *= nesmírnosť*, die Unermesslichkeit. Z. tůně. Vký.

Zřutosť, i, f. Vzteklými rty zapálená z vnitřní vředy osutá. Vš. Jir. 441.

Zruvati, vz Rnvat, Zrouti.

Zrůznělý, strittig, aus einander gehend. Dch.

Zrůzniti, il, ěn, ění; *zrůzňovati* = *různým činiti*, vereinzeln, trennen. Krok. — **koho** = *odděliti*. Rk. — **se,** sich entzweien, von einander trennen. Mor. Tč.

Zrůzňovati, vz Zrůzniti.

Zrůžiti, il, en, ení, *zrůžovati* = *růžemi ozdobiti, růžovou barvou okrášliti*. — **čím.** Cožkoli uzřím, hy se mi vše zdálo zrůženo tvú barvú svatú. Ms. 14. stol.

Zrůžovatělý, rosettenförmig; ve způsob růže směstnaný. Z. listy. Rst. 526.

Zrůžovatěti, ěl, ění, rosenroth werden. Us. Tč.

Zřváti, brüllen. — **jak.** Hovado nemotorně zřeve. Trist. 278.

Zryčeti, el, ení = *zaryčeti, zařvati*, aufschreien, anfbrüllen, anfahren. — **na koho.** Na Ostrav. Tč. — **proč.** Ona hôl'om (bolem) zryčl, sebou vrhne (do hlhky). Č. Čt. I. 125.

Zrydati se = *vstáti*, sich anfmachen, aufstehen. Zrydej se. Koll. Na Slov.

Zrýhati, furchen. — **co čím.** Mor. Tč.

Zryhotati = *zařehtati*, aufwiehern. Slov. Smiech, akohy tritisíce koňov z-lo. Mt. S. I. 103. — **kde.** Na svoj dom sa ohzeral, ťažko sa mu vzdychlo, koník **pod** ním zryhotal. Sl. spv. IV. 148.

Zryhovaný; *-án, a, o*, gefurcht. — **čím.** Čelo vráskami z-né. Šml.

Zryhovati = *rýhy učiniti*, riolen, riefen, kanelliren. — **co.** Um. les.

Zrychia, z rychia, schnell. Us.

Zrychleně, beschleunigt, accelerando, v hudbě. Rk.

Zrychlení, n. = *akcelerace, přibytek rychlosti*, die Beschleunigung. Vz více v S. N. Z. pohyhu. Vz KP. II. 43., Mj. 153., ZČ. I. 101. Nepřetržitým účinkováním síly stálé přihývá rychlosti o stejnou veličinu, která slove z.; Z. úhlové. ZČ. I. 67., 120.

Zrychlený; *-en, a, o*, beschleunigt, forcirt. Z. dech. Mj. Z. krok, der Schnellschritt. Čsk. Hnul se z-mi kroky. Kká. Td. 267. Z-ným pochodem. Pal. Děj. Z. pohyb; pohyh rovnoměrně z-ný. Mj. 153. Stejnoměrně n. nestejnoměrně z-ný pohyh. ZČ. I. 101. Po z-né třídenní cestě dojel Soběslav ve středu do Prahy. Ddk. III. 30. Z-né dělání kalů, das Forciren der Schlammverarheitnng. Šp. Stejně, nestejně z-ný. Nz.

Zrychliti, il, en, ení; *zrychlovati*, beschlennigen. — **co:** svě kroky. Č., Bes. ml. Tam teda náhl'ací povetrnú zrychluje plavbu; Beh začatý zrychlá a třikrát vatšimi sa naňho skokmi ženú. Hol. 7., 154. Tam teda pozrychlá a prudkú zrychluje chódzu. Hol. 36. — **jak.** To zrychlíť se skutkem. Msn. Or. 44. — **co proč.** Zrychlil *strachem* své kroky. — **čím.** Z. pohyb kola puštěním vody.

Zrychlovací = *zrychlující*, heschleunigend. Z. síla. Nz., ZČ. I. 103.

Zrychlování, n., das Beschleunigen. ZČ.

Zrychlovaný; *-án, a, o*, beschleunigt, akcelerirt. Nz.

Zrychlovati, vz Zrychliti.

Zrychtovati, z něm. = *srovnati, spraviti*. — **Z.** = *vyplatiti*, auszahlen, herrichten, abprügeln. — **koho kde jak.** Pěkně ho tam z-li! Us. Kšť.

Zrymovati = *v rýmech napsati*, reimend aufschreiben. — **co.** Mus. 1880. 357.

Zrýpaný; *-án, a, o*, vz Zrýpati. Z. třeň huhný = nepravidelně, nerovnoběžně a často přetrženě hrázdovaný, hachrinnig. Rst. 526.

Zrýpati, *zrýpnouti*, pnul a pl, ut, utí = *zrýti*, durchwühlen. — **co (čím):** záhon rýčem. Vz Srýpati. Z. strup prstem (srýpati). Tč. Stezky mé zrýpal, suhvertit. BO. — **co komu.** Ospice (neštovice) mn celou tvář zrýpaly. Oa Ostrav. Tč.

Zryšavělý, röthlich geworden. Z. vlno. Ros.

Zryšavěti, *zryšlavěti* = *ryšavým se státi*, röthlich werden. — **abs.** Zryšavělo vlno. Ros. — **komu.** Zryšavělo mi kadeři. Sych. To sukno mně z-lo. Us. Šd. — **kde.** Červená barva na slunci z-vl. Na Ostrav. Tč.

Zryšaviti, il, en, ení = *ryšavým učiniti*, röthlich machen. — **co:** vlasy. Pk.

Zryšlavěti, vz Zryšavěti.

Zrýti, zryjí, zryj, zryje (ic), yl, yt, ytí; *zrývati*, durch-, zerwühlen. — **co.** Sych. Voda soběě zavzdychla, jakoby ji zrýval člun. Hlk. S. I. 14. — **co čím:** hezbožnými rukami. Ráj. Svině trávník zryla rypákem. Us. Tč. — **koho z čeho.** Spiace deti zrývaly sa zo sna — probouzely se, wachten anf. Slov. Zhr. Hry. 247.

Zrytý; *-yt, a, o*, gespatet, gefurcht. Šp., Kká. K sl. j. 215. Z čelo. Hlk. — **čím.** Plán zrytá struhami. Vrch. Tvář vráskami z-tá. Kká. Td. 52.

Zrývati, vz Zrýti.

Zryzovatěti, ěl, ění, eckig, kantig werden. Na Ostrav. Tč.

Zrza, y, f. = *rez*, der Rost. Slov. D.

Zrzán, zrzoun, a, zrzek, zka, zrzánek, nka, **zrzavec,** vce, m. = *rezek, ryšán, zrzavý, ryšavý*, der Rothkopf, Rothschädel. Jg. Vz Zrzoch, Zrzaň.

Zrzaň, ě, m. = *zrzán*. U Uh. Hrad. Tč.

Zrzánek, vz Zrzán.

Zrzava, y, f., *Zrzavé*, ého, n., Zrzawa, ves u Sudoměřic. PL.

Zrzavé, vz Zrzava.

Zrzavec, vz Zrzán.

Zrzavecký, ého, m., os. jm. Šd.

Zrzavělý, *zrzavý*, vz Zerzavý.

Zrzavěti, ěl, ění, rostig werden, rosten, roth werden. D. Stará láska nezrzaví. Vz Zarzavěti. — **komu.** Zrzaví-li komu prsty, kdosi mu z rodiny zemře. Kld. II. 308.

Zrzavina, y, f., der Rost. Šm.

Zrzavka, y, f. = *zarzavka*. Slez. Šd.

Zrzavobrádek, dka, m., der Rothhart Jg.

Zrzavobradý, rothhärtig.

Zrzavosť, i, f., die Rostfärbigkeit, Röthlichkeit. Bern.

Zrzavovlasý, rothhaarig. Z. ostrovaué. Koll. III. 192.

Zrzavožlutý, röthlich gelb.

1. **Zrzavý,** samota u Vorlíka. PL. Ze Zrzavého. Vz Blk. Kfsk. 1461.

2. **Zrzavý,** *zerzavý* = *rzí pošlý, rzivý*, rostig. Z. železo. Us. — D. — **Z.** = *ryšavý*,

rostfarbig, röthlich. Z. člověk, vlasy. Us. — *Pozn.* Z., novějších věků nestvůra místo *rzavý*; slovo *zrzavý* jest starým neznámé. Č. Zrzavý, s v násloví jest vsuto a jest novějšího data nepřesahujíc o mnoho 16. století. Jir. Na Zlinsku: *zerzavý*. Brt. Z. len, pochybilo-li se při močení. Hk. Vrzi, vrzi, co tě mrzí? Ta zrzavá palice! Kšá. Zrzi, zrzi, co tě mrzí? Ta zrzavá palice, utopila zajíce, nemohla ho utopit, musila ho uškrtit. Us. Tak pokřikují kluci na zrzavého. Svatá horo, matko boží, zrzavému hlava hoří! Us. Člověk zrzavý nepožívá důvěry lidu. Mus. 1853. 471. Z. na hlavě i na tváři (kdo má ryšavé vlasy a pihovaté tváře). Mor. Tč.

3. **Zrzavý**, ého, m., os. jm. Z. Tom. Jarosl. Vz S. N.

Zrzek, vz Zrzán.

Zrzi, vz Zrzavý, 2.

Zrzka, y, f. = *zrzavá osoba*, rothaarige Person. Us. Č.

Zrzobrádek = *zrzavobrádek*.

Zrzobradý = *zrzavobradý*.

Zrzoblavý, rothköpfig. Bendl. 1. 45.

Zrzoch, a, m. = *zrzán*. Mor. Šd. Nevím, kde se ten náš z. (zerzavý kocour) poděl, nž není od včerejška doma. Mor. Šd. Vz Zrzán.

Zrzoun, vz Zrzán.

Zrža, e, m., dle Báča, os. jm. Šd.

Zržení, n. Z. v životě = *řeni*, das Kneipen, Bauchgrimmen. Rk., Kd.

Zs. Této skupeniny se československčina varuje a mění ji v *s*: Razsocha — rasocha. lit. Zsběhnu — sběhnu, zsjíti — sjíti. Jg. Vz Zsháněti, Zskanouti a násl. slova toho druhu. — *Zs*, předložka Rosou vymyšlená znamenající prý děj shůry dolů se beroucí (= s): zsňati, zsvrhnouti, zspustiti atd. Km. 1855. 21.

Zsadi, zastr. = *zsadil, posadil*. Vz Zsaditi. Kat. 3167.

Zsaditi = *posaditi*, setzen. — **koho, co.** Zsadil jsi je, plantare. Cf. Vsaditi. Ž. wit. 43. 3. Na zajtřie zsadi své slnhy, kdež ten súd konati chtieše. Kat. 3167. — **koho kde (okolo čeho).** Dal. — **se čím.** Častokrát hradové a města pevná se boří, zemětřesením se zsadí. BR. II. 794. b. — Ostatně vz Ssaditi.

Zsápati = *roztrhati, potrhati*, zerreissen, zerfleischen. — **co**: korúhve. Star. let. — **koho čím**: mukami, Sclp., zuby. Boč. — V.

Zséci, vz Zsekati.

Zsečení, n., das Abmähen. Z. luk a obilí všelikého. Vš. Jir. 154.

Zsečený, vz Sesekati. Pakli by od těch z-ných ran umřel. Sob. 167.

Zsedalý = *puklý*, geborsten. Ben. V. Kamenie zsledalé, praerupta. Bj. Z. ruce (rozpukané). Výb. I. 1152.

Zsedání, n. = *pukání, rozsedlina*. Sal. 5. 7., 12. 29.

Zsedati, vz Ssedati. — Z. = *rozpukati se*, aufspringen, bersten. Skály sé zsiedachu, petrae scissae sunt. ZN.

Zsedlačeti, el, ení = *sedlákem se státi*, Bauer werden, bäurische Sitten annehmen. D.

Zsedlačiti, il, en, ení, znm Bauer machen, bäurische Sitten Jemanden angewöhnen. Jg.

Zsedlina, vz Ssedlina. — Z. = *rozpuklina*, etwas Aufgesprungenes. Z. rtův. Jád.

Zsednouti, vz Ssedati.

Zsechnu, vz Seschnouti.

Zsekání, n. = *sesekání*, das Abmähen, Abhauen. Škodu činil z-ním trávy. Arch. Lesóv, luhóv, stromóv a štěpóv z. Vš. Jir. 154. Vz Sesekati.

Zsekaný; *-án, a, o*, verletzt (durchs Hauen); abgehauen, abgemäht. Z. tráva. Za zbitého a za z-ho též pôvod .... Vš. Jir. 129.

Zsekati, vz Sesekati. Z., zraniti aneb někoho s koně doluov sraziti. Vz o tom Zř. zem. Jir. O. 16. Mnohými ranami jsa zsekán zůstal tam. Kn.

Zsestřiti = *sesestřiti*, Schwesterschaft machen, sich vereinigen. Sesestřila se opět po svádě. Jg.

Zsežinati = *sežinati*, nach einander abschneiden. — **co**: všecky klasy. Jg.

Zsháněti, vz Sháněti.

Zshladiti, vz Shladiti.

Zshlednouti, vz Shlednouti.

Zshlizeti, vz Shlizeti.

Zshoditi, vz Shoditi.

Zshrabati, vz Shrabati.

Zshrbiti, vz Shrbiti.

Zshrnouti, vz Shrnouti.

Zscházeti, vz Scházeti.

Zschokk-e, a, m., os. jm. Bž. 118.

Zsilení, vz Sesiliti.

Zsilí, stark. Stroj zsilí 330 koňů. Mus. XI. 351.

Zsiliti, il, en, ení; *zsilovati*, vz Sesiliti.

Zsilněti, ěl, ění, stark werden. — **proti komu**. Neb sú zsilněli proti mně. Vz Vysvoboditi. Hus III. 120.

Zsilovati, vz Zsiliti.

Zsinala, y, f., der Satanspilz. Šd.

Zsinale, vz Zsinalý. Z. bledý. Nrd.

Zsinaleti, el, ení = *sinalým se státi*, blau, fahl werden. V.

Zsinalosť, i, f. = *zsinalá barva*, die Todtenfarbe. — Z. = *modřina, podlití krví*, na Slov. *vráž*, das Blut-, Blaumahl, blaue Strieme, das Wundenmahl. Kom., Br. Že on jest tím pravým lékařem, jehož zsinalostmi lékařství jest nám způsobeno. BR. II. 140. b. Z-stí jeho uzdravení jsme. Hus III. 217.

Zsinalý = *zamodralý, jako mrtvý bývá*, bläulich, todtenfarbig, todtenfahl. Z. modřina. Kom. Z. (modrý od bití). V. Z. prouha, Sych., člověk (závistivý), Ctib., barva. Kram. Z. tvář mrtvoly, Němc. I. 281., líčka. Čch. Bs. 88. — **kde.** Po všem těle z. Štelc. — **čím**: hněvivostí, Kram., zimou. Us.

Zsinati = *smodrati*, blau, fahlgelb, todtenfahl werden. — Všechen zsinal. Ros. Zsinal jest jako kámen. Bj. — **kde: na celém těle** z. Rostl. — **čím**: hněvem. — **od čeho**: od modřin. Eus.

Zsirati, vz Zesrati.

Zsivělý. Z. jelen. Kká. Td. 225. Vz Zsivěti.

Zsivěti = *sivým se státi*. Vz Sivý.

Zsjínati, vz Sjínati.

Zskanouti, vz Skanouti.

Zskazovati, vz Skazovati.
Zskládati, vz Skládati.
Zsklepati, vz Sklepati.
Zskliditi, vz Skliditi.
Zsklofati, vz Sklofati.
Zskloniti, vz Skloniti.
Zsklouzati, vz Sklouzati.
Zsklouznouti, vz Sklouznouti.
Zskočiti, vz Skočiti.
Zskovati, vz Skovati.
Zskrojiti, vz Skrojiti.
Zskropiti, vz Skropiti.
Zskutáliti, vz Skutáliti.
Zslamnatěti, ěl, ěn, ění = *slamnatým se státi*, *zdřevnatěti*, zu Stroh werden, verhärten. Byliny zslamnatěly. Ms. ovc.
Zslazovati = *sladiti*, versüssen. Ráj. I. 173. — **co čím.**
Zslehnouti, vz Slehnouti.
Zsletěti, vz Sletěti.
Zslézti, vz Slézti.
Zsliti, vz Sliti.
Zslizovatěti, ěl, ění = *slizovatým se státi*, schleimig werden. Brambory zslizovatěly. Rostl. III. a. 88., 104.
Zslnouti = *oslnouti*, geblendet werden. — **čím:** bleskem. Ráj II. 67.
Zslopnouti, pnul a pl, ut, utí = *slopaje stráviti*, wegschlabbern. — **co.** Ros.
Zsloupení, n., die Säulenkuppelei. Us. Dundr.
Zsložiti, vz Složiti.
Zslzeti, el, ení = *počíti slzeti*, in Thränen ausbrechen. Dvě kron. 550.
Zsmeknouti, vz Smeknouti.
Zsmradění, n., das Stinkendwerden. Od z. maso zachovávajl. Ler.
Zsmradilý, stinkend. — **v čem.** Rozmařili, z-li v svých činech. Kom.
Zsmraditi, *zsmrděti se* (zastr. *zsmrdíti se*) = *počíti smrděti*, stinkend werden. Řeky se zsmradily. V. — **se kde. V** řekách vody se zsmradily. Štelc. A chtie, aby mládec zsmraděl sě jako Lazar v hrobu. Hus II. 357. — **se kdy.** Cisterny slovů vody sebrané, jenž sě brzo zsmradie. Hus III. 55.
Zsmrděti se = *zsmraditi se.* Stojatá voda ráda se zsmrdí. Šd. exc.
Zsmyslnění, n., die Versinnlichung. D.
Zsmyslniti, il, ěn, ění, *zsmyslňovati* = *smyslnym učiniti*, versinnlichen. D.
Zsmyslnovati, vz Zsmyslniti.
Zsnabditi, vz Snabděti.
Zsnědati = *snědým se státi*, braun werden. — **kdy.** Při pohodlném povětří žito v osmi dnech zsnědá. Konbl. Hosp. kn. 90.
Zsnětivělý = *snětivý*, brandig. Jg.
Zsnětivěti, ěl, ění = *snětivým se státi*, brandig werden. Pšenice z-la. Us.
Zsnětovatělý = *snětivý*, brandig. Z. slezina. Rostl. III. a. 101.
Zsnímati, vz Sjímati, Sejmouti.
Zsnubovati = *snubovati*, vermählen. Kor.
Zsoupiti se, il, en, ení = *sepnouti se*, *postaviti se*, sich aufstellen, aufrichten. — **se jak: na** zadní nohy. Rad. zv. 11.
Zsoustrovati = *usoustrovati*, abdrechseln. D.
Zsouti, vz Sesouti.
Zspáliti, vz Spáliti.
Zspapati, vz Spapati.
Zspéci, vz Spéci.
Zsperu, vz Seprati.
Zspichati, vz Spichati.
Zspilovati, vz Spilovati.
Zsplašiti, vz Splašiti.
Zsplaviti, vz Splaviti.
Zsplouti, vz Splouti.
Zspotřebovati, vz Spotřebovati.
Zspraviti, vz Spraviti.
Zspustiti, vz Spustiti.
Zsrdnatěti, ěl, ění = *srdnatým se státi*, herzhaft werden, Muth fassen, sich ermannen. V.
Zsřezati, vz Sřezati.
Zsrstnatěti, ěl, ění = *srsti nabyti*, dichtes Haar bekommen. Ros.
Zsrůsti, vz Srůsti.
Zstaralosť, i, f. = *starosť*, *stáří*, das Alter. Aesop. 176.
Zstaralý = *sestaralý*, *starý*, alt. Pam. kut., Krab.
Zstarati se, *zstarávati se*, vz Sestarati se.
Zstáří = *věku*, alt. Zstáří jsem 49 let. Krab. Ona jsoucí v letech patnácti z. Štelc. — **Z.**, adj., alt. Syna svého 14 let toliko zstářího za ni jest oddal; Syna sedm let zstářího. Kn.
Zstáti, deficere. Zstáli jsú pytajúce. Ž. wit. 63. 7. — **v čem.** Nebo jsmy zstáli v hněvě. ib. 89. 7. Cf Sstáti.
Zstaviti, vz 1. *Zastaviti*; 2. *Sestaviti*; 3. *Postaviti.* Kat. 1149.
Zstavovati, vz Zstaviti. Věci svěřené nemají býti zstavovány. Arch. IV. 65.
Zstéci, vz Stéci.
Zsteku se, *lépe:* vzteku se, vz Vztéci se.
Zstesati, vz Stesati.
Zstěti, vz Stětí.
Zstihati, vz Stíhati.
Zstinadlo, vz Stinadlo.
Zstisknouti, vz Stisknouti.
Zstlačiti, vz Stlačiti.
Zstlouci, vz Stlouci.
Zstoka, vz Stoka.
Zstonkovatěti, ěl, ění = *stonků nabývati*, voll Kiele werden. Hus z-la. Ros.
Zstoupati, vz Sstoupati.
Zstoupiti, vz Sstoupiti.
Zstracenie, n. = *zatracení.* Věčné z. člověku; Na z. věčné. Kat. 1961., 1972.
Zstrany, *z strany.* Sych. Vz Strana.
Zstrásati, vz Střásti.
Zstrasť, i, f. = *strasť.* Hus I. 44.
Zstrašení, n., das Schrecken. Pro z. srdce tvého. Hus I. 58.
Zstrašiti, il, en, ení = *ustrašiti*, *leknouti*, in Schrecken setzen; **se** = *uleknouti se*, erschrecken. — **abs.** Zima uškodila neb hróza zstrašila. Hus I. 292. Když zstrašeny jsouce to rozjímaly. BR. II. 290. b. — **koho, se.** Z. někoho. Lom. Aj ženy s-ly sú nás, jenž přišly řkúce. Luk. 24., Hus II. 139. Zstrašichu sě strážní. ZN. — **čím.** Vysvobozen jest z smrti, již se zstrašil. BR. II. 751. a. Zstrašeni jsou příkladem Vratislavských. V.
Zstrčiti, vz Sstrčiti.
Zstrestati, vz Strestati.

Zstřlci, vz Střlci.
Zstřihati, vz Sestřihnouti.
Zstříkati = postříkati. Zlob.
Zstřískati, vz Střískati.
Zstroskotati, vz Stroskotati.
Zstrouhati, vz Sestrouhati.
Zstruhovati, vz Sestrouhati.
Zstrýčiti = *strýcem učiniti*, zum Vetter machen. — **koho**. Troj.
Zstržek, vz Stržek.
Zstrženec, vz Strženec.
Zstuhnouti, vz Stuhnouti.
Zstvořiti, vz Stvořiti.
Zstydnti, *z. se*; *zstydnouti se*, dnul a dl, uti = *ustydnouti*, kalt werden, sintern. — **v čem**. Jestli zstydl u milosti, druhý jej napomíná skutky dobrého příkladu. Št. (Č.). Vz Stydnouti.
Zstydlosť, i, f., vz Stydlosť. Št.
Zsubtilněti, ěl, ění, subtil, fein werden. Ros.
Zsubtiiniti, il, ěn, ění, subtil, fein machen. Ros.
Zsucha, *z sucha* = *suše*, trocken. Z. bitee (pěstník), der Fäustler, Faustkämpfer. V.
Zsuji, vz Sesouti.
Zsummovati = *sesummovati*, summiren. — **co jak**: vice počtů v jednu summu. Kist. 88.
Zsundati, vz Sundati.
Zsuřilý = *sesuřilý*, *surově chorauý*, roh gepflegt. Dch.
Zsušiti, il, en, ení, austrocknen. — **co**. Ty jsi zsušil řeky. Ž. wit. 73. 15.
Zsutí, vz Sesuti. — **Z.**, die Ablösung, Auszahlung. Zvláště jim slibujem za z., aby oni naši kupitelé vždy bez zmatku při tom zboží zůstali. Tov. 96.
Zsutina, *ssutina* = *zřícenina*, der Einsturz.
Zsužovati = *usužovati*, abquälen. Zlob. — **koho**. A takové lidi zsužoval. 1468. Exc.
Zsvésti, lépe svésti, vz toto.
Zsvětlahnědý = *světle hnědý*, lichtbraun. Jg.
Zsvětlamodrý = *světle modrý*, lichtblau. Jg.
Zsvětlazelený = *světle zelený*, lichtgrün. Jg.
Zsvětlažlutý = *světle žlutý*, lichtgelb. Jg.
Zsvětštění, n., das Weltlichmachen. Z. politiky. Osv. I. 239., 288.
Zsvětštiti, il, en, ení = *světským učiniti*, weltlich machen. D., Osv. I. 238.
Zsvézti, vz Svézti.
Zsvisle, vz Svisle.
Zsvislý, vz Svislý.
Zsvisnouti, vz Svisnouti.
Zsvítěziti, vz Svítěziti.
Zsvlak, vz Svlak.
Zsvléci, vz Svléci.
Zsvrhnouti, vz Svrhnouti.
Zsvroubiti, vz Svroubiti.
Zsvůdce, vz Svůdce.
Zsychravěti, ěl, ění = *sychravým časem se státi*, nasskalt werden. Dnes tam z-lo. Us. Tč.
Zsypati, vz Sesypati.
Zsyrověti, 3. pl. ějí, ěl, ění, roh werden. — **kde komu**. Jelenlho jazyku voda jest užitečná, když komu v hrdle co škodí a z-vl. Čern.
Zsyrupovatěti, ěl, ění, syrupartig werden. Rostl. III. a. 89.
Zsytěti, ěl, ění = *nasycenu býti*, satt werden. Ž. wit. 16. 15., 21. 27, 16. 14.
Zsytiti, il, cen, ení; *zsycovati* = *nasytiti*, sättigen. Ráj II. 93.
Zš. Této skupeniny souhlásek československá veuština se varuje a měnl často *s* v *j*: slajší m. slazší od *slad*; mlajší m. mlazší. Ht., Kt
Zšáleni, n. = *vztek*, die Tobsucht, Tollsucht, Raserei. Ja.
Zšálenosť, i, f. = *zšálení*. Rozmáhá se zimnice a odtud z. povstává. Tys.
Zšálený, = *šílený*, von Sinnen, phantasirend, toll, rasend. Jako zmámený, zšálený, nezná, co dělá. V. — **Z.** = *střelený do paty*, *potrhlý*, ein Schuss. Us.
Zšáliti, il, en, ení = *zblázniti*, närrisch, rasend machen. — **koho**. V. — **se**, von Sinnen o. närrisch werden. Tys.
Zšarpati, niederreissen, abwetzen. Slov. Vz Šarpati. — **co**. Krásu časy z-ly. Slov. Phld. III. 1. 25.
Zšatiti, entkleiden. A k tomu jsú naši lidé zšaceni a chromeni. Půh. II. 579.
Zšediti, il, ěn, ění — *zohaviti*, *zšerediti*, verunstalten, bässlich machen. — **se kde**. Jakož se j' v světě zšedila duše. Št.
Zšedivahnědý, braun in's Graue. Um. les. I. 109.
Zšedivamodrý, granblau. D.
Zšedivělý, grau geworden, ergraut, grau. Z. vlasy, Us., zajíc. Kká. Td. 125. Otec, už stařík, so z-lou hlavou a so slzou v oku vítal syna. Phld. III. 1. 2. — **čím**. Vekom z-lé vlasy. Vaj. Tat. a mor. 40.
Zšedivěti, ěl, ění, grau werden, ergrauen. **čím**: starostmi. — **jak**. Vlasy jeho už docela z-ly. Us. Tč. — **kde**. Ve službě vědy vlas tvůj zšedivěl. Vrch. Vz Sešedivěti.
Zšedlý, etwas grau. Z. vous. Vrch.
Zšelmile, viehisch, gottlos, verrucht; schelmisch, schlau. Z. něco zpáchati. Kr. mosk. 106.
Zšelmilosť, i, f. = *hovadnosť*, *zloba*, die Gottlosigkeit, Verruchtheit, Brutalität, Bosheit. Kom. — **Z.** = *lesť*, die Schlauheit, Schelmerei. D. Neslýchaná z. Sych., Ler.
Zšelmilý = *ukrutný*, gottlos, verrucht, brutal, viehisch, grausam. Nero v ukrutného a z-lého tyrana se proměnil. V. — Kom. Z. zlosť. Žal. Proti té z-lé ukrutnosti. BR. II. 870. a. — **Z.** = *lstný*, *čtverácký*, schlau, schelmisch. Us.
Zšelmiti se, il, ení = *šelmou se státi*, brutal, gottlos, verrucht, viehisch, grausam werden. D.
Zšepotati, lispeln. — **o čem**. O tebe (tobě) rečnil, spieval, bájil, snival a o svojej vše láske z-tal. Slov. Phld. III. 309.
Zšeptati, lispeln. Keď sadla neviest do stolice, z-ly žienky ako včely. Phld. IV. 27.
Z šera = z temna. Vz Šero.
Zšerediti (zastr. *zšeraditi*), *zšeredniti*, il, ěn, ění (zen, eni, Hugo), *zšeredovati*, *zšerednovati* = *šeredným učiniti*, *zohaviti*, hässlich, garstig machen, verhässlichen. V., Št. —

koho. Ros. Ten šat ji z-dil. Us. Vaše krása nás z-la. Us. Tč. — **koho, se čím**: se hříchem. Hus. Z. se poškvrnami. Št. N. 181. Tak ntíkal i biskup Jaromír potupiv bratra svého a z-div ho jedem nešlechetnosti své. Ddk. II. 231. Obraz hřiechem zšeřediti. Hns II. 229. Vezdajšími hřiechy velmě sú se zšeředili. Št. Kn. š. 30. — **se**. Nikdy se nezšeředil (si nezadal, své cti nepokálel). Št. — **co jak**. Zajav je dal je krutým způsobem zšerediti. Ddk. I. 176.

Zšeredněti, ěl, ění, hässlich, garstig werden. Us. — **čím**: nemocí, neštovicemi.

Zšerednití, vz Zšerediti.

Zšeredňovati, vz Zšerediti.

Zšereďovati, vz Zšerediti.

Zšeřiti se, dunkel werden. — **čím**. Keď deň sa mátohami zšeril. Phid. IV. 26.

Zšetilý = *pošetilý*. Z. bloud. Msn. Or. 32.

Zšibaliti, betrügen. — **koho**. Z-lice iid veškeren. Chč., Pal. IV. 1. 419.

Zšikovati, vz Šikovati.

Zšilenec = *šílenec*.

Zšílení, n., das Rasendwerden, die Raserei, Verrücktheit, der Wahnsinn. D.

Zšílenosť, vz Šílenosť.

Zšílený, vz Šílený.

Zšíleti, 3. pl. ejí, el, en, ení = *zblázniti se*, wahnsinnig werden. — **čím**: neštěstím, ztráton peněz.

Zšíliti, il, en, ení = *zblázniti*, wahnsinnig machen. D. — **se** = *zšíleti*. D.

Zšilhavěti, ěl, ění, schielend werden. Ros.

Zšintovati = *zkopati*, anfhacken. Byl.

Zšipiti, il, en, ení = *šípy postříleti*, mit Pfeilen nie- derschiessen. — **koho**. Háj.

Zšíří = *na šíř*, **s gt.**, der Breite nach, breit. Z: šlepěje nožné. Ler. Ani prstu z., ani prstu na šíř; ani za nehet z. V. Z. dlaní, jednoho prstu. D. Sto kroků z. Har. Z. na deset kroků. Pref. 342. Budova chrámu 200 sáhů z.; Tisíc pídí z. i zdýli. Koll. III. 196., 245. — *Vazba s akkus. jest pozdější*. Jg. Nádoba je tři střevíce z. D. Vz *strany vazby: Zdéli*. — V Bohuslavicích na Mor. kladou adj. *široký, jak*. Zalikle cesto jak široká. Neor.

Zšitati = *zmrskati*, ahpeitsehen. — **koho jak**: až do krve. V.

Zšítí, vz Sešíti.

Zškaredětí, ěl, ění = *škaredým se státi*, hässlich werden. — **z čeho (čím)**. Potom jejich děti z hrubého pokrmu zškaredějí. Ras. I. 14.

Zškarediti, il, en, ění = *škaredým učiniti*, hässlich machen. — **koho**. Ros.

Zškřipati, vz Skřipati.

Zškvařenina, y, f. = *škvařenina*. Mus. XI. 356.

Zškvrknouti, *zškvrčeti* = *škvrknouti*, *pálic se syčeti*, zischen (beim Einbrennen). Vstřikneš-li vody do ohně, zškvrkne. Kom. — **se** = *scvrknouti se, svraštiti se*, eingehen, sich zusamenziehen. U Kr. Hrad. Kšť.

Zšlapati, niedertreten. — **co komu**. Luhům květy zšlapati. Hlk. S. I. 62.

Zšlechtilosť, i, f. = *ušlechtilosť*, das Veredeltsein, der Adel. Jg.

Zšlechtilý = *ušlechtilý*, veredelt. Kon., Puch.

Zšlechtiti, il, těn, ění; *zšlechťovati*, veredeln. — **co**: ovoce, Us., ovce. Sp.

Zšlechťovati, vz Zšlechtiti.

Zšmihati = *zašmihati*. Slov. Kde sme? pýtal sa panic a jemným zšmihal bičíkom. Phid. V. 59.

Zšoustati, vz Sešoustati.

Zšpanělcti, ěl, ení, ein Spanier werden.

Zšpanělití, il, en, ení, zum Spanier machen. — **se** = *zšpaněleti*. V.

Zšpatiti se, il, ěn, ění = *špatným se státi*, schlecht werden. Jir.

Zšpiniti, il, ěn, ění = *ušpiniti*, beschmutzen. Veleš. Košile se zšpiní. GR.

Zšramovati = *zpružiti*, *zjizviti*, schrammen. D.

Zštěrbivěti, ěl, ění = *zděravěti*, klünsig werden. Ros.

Zštípání, n., vz Zštípati. Z. od hadov. Hus II. 236.

Zštipaný = *rozštípaný*. Srdce, když po rozličných žádostech rozpíyne sě, jako v tolik čestí bnde zštiepáno, koliko těch věcí bnde. Št. N. 271. 16.

Zštípati, vz Sštípati.

Zšuchotati = *šustěti?* Slov. Dnu vo vlnistom, veľkom kresle pán hovel si; boi schradlý, malý a lysák. Noviny boi čítal i pohodil; tie z-ly, jak keď zo stromu spadá list. Phid. IV. 12.

Zšuměti, ěl, ění, aufbrausen. Phid. IV. 23.

Zšumovati = *pěnu sebrati*, abschäumen. Kom.

Zšustěti, ěl, ění = *zašustěti*. Keď leják zhněl, zšnstl dažď. Phid. V. 53.

Zsvištěti, ěl, ění = *zhvižděti, zahvízděti*. Ozonom vše to zhúkne, zšvišti. Phid. V. 54.

Ztáceti se, el, ení = *potáceti se*. — **kde**. Duch se ztácí v divém boji. Ibi.

Ztáčeti, vz Ztočiti.

Ztad, *ztade* = *odtud*, von da, von hier. Sbierala som ruže v sade, jdem domov ztade. Na Slov. Tč. S bolestí bych kráčel z. Čch. L. k. 32. Agrippa přívětivou ironií zhavuje se všelikých ztad plynoucích důsledů. Šš. Sk. 380. Už sa ta breza nezelená, už je i z. odvezena. Koll. Zp. II. 375. Zkäde streia von, ztade dnu. Sb. sl. ps. i. 113.

Ztade, vz Ztad.

Ztadeto = *odtud*. Slov. Zátur.

Ztadiaľ = *ztade, odtud*. Slov. Hdž. Šlb. 58. Kdo sa raz do nej dostane, ten z. nevynde viacej. Dbš. Sl. pov. I. 10. Zkadiaľ som, ztadiaľ som. Sl. spv. V. 176. Ba z. pochodiaci človek i velkú panskú stodolu rozoznať mohol. Lipa 191.

Ztadiaľto = *ztadiaľ*. Poďme z. (odtud)! P. Tóth. Trenč. M. 49. Keď sa či jeden či druhý z nás bnde z. vracať; Aby si vedel, z. viac živý nepôjdeš. Dbš. Sl. pov. I. 3., 505. Môj priateľ byva neďaleko z. v meštečkn. Phid. III. 2. 116.

Ztahák, vz Stahák (i dod.).

Ztahati, vz Ztáhnonti.

Ztáhnouti, vz Stáhnouti. — **Z.** = *natáhnouti*, ausstrecken. Vz Vztáhnouti. — **co**. Ztáh anjel svrchek pruta. BO. Ztíhni rukn. Bl. 275., ZN., Hus II. 155., 299. A ztáh Ježíš rnku doteki sě ho řka: Chci,

hnď čisť. Hus II. 41. — **se jak.** Obrany mnohé jsú a široce se ztahují. Vš. Jir. 67. — **co čím jak.** Nimi (ztahaky, Deichselkette) doiu vrchom kone aj vozík sťahujú (zadržují). Slov. Zátur. — **kudy.** Milík môj ztáhi ruku svú děrú, až se břicho mé třásio dotknutím jeho. Hus I. 274. — **co kam.** Jim vyrozuměli, nač se ztahuji. Arch. II. 166. A jakož Adam k zapověděnému pokrmu nedóstojně rucě ztáhl. Pass. 22. Kakž najviece srdce k Bohu ztiehněmy. Alb. 83. Což sě k tělesné pomoci ztahuje. Hus III. 310. Z. ruku **na** někoho; svě myšlení na nebe z. Jel. Škoda ta na kupujícího se ztahuje (vztahuje). Pr. měst. Z. ruku **do** vačku. Bel. ruk. Z. naději **k** dalekým věcem. Jel. Na horách sa točie řieka, ztáhli by ťa, Janko, dnuka. Koll. Zp. II. 376. — **co, koho kde (proč): na** řebříce, na škřipci = *mučiti, k útrpnému tázání natáhnouti.* V. Také druhý Adam, syn boží, na sv. kříži svě dostojně rucě pro vše hřiešné ztáhl. Pass. 22. Prve než ruku svú k bití stiehne. Hus I. 467. — Z. = *odtáhnouti, stáhnouti.* Vz Stáhnouti.

Ztahoň, ě, m. = *slombidlo, habán,* ein langer Mensch. Ros.

Ztajení, n., vz Ztajiti.

Ztajený; -*en, a,* o, unterdrückt, verheimlicht. Z. ikání. Osv. VI. 594.

1. **Ztajiti**, il, en, ení, *ztajovati,* verheimlichen, unterdrücken. — **co:** hlas. Vrch. Ráda hoře z-la. Msn. Or. 89. Kdo haniivá slova z. umí, ten se už na polo pomstil. Exc. — **co, se komu.** Dech se mi ztajil. Hrts. Z-la mu tráva měkká krok chodce. Čch. Dg. Kv. 1884. 237. — **co kam.** List pod obálku z. Čch. Petrk. 52. — **čím.** Rukou ztajii iampy svit. Vrch. — **kde.** Nic v srdci neztajujte. Msn. Or. 75. Deště šum se ztajil v haiuzích. Vrch.

2. **Ztajiti se** = *roztáti,* aufthauen. Musia z. sa l'ady soheckých přs. Sldk. 208.

Ztajovati, vz Ztajiti.

Ztallánčnec, nce, m. = zviaštěnec, ein italianisirter. Šd.

Ztaliáněný, italianisirt. Us. Šd.

Ztaliániti, italianisiren. — **se.** Us. Šd.

Ztalovatěti, ěi, ění = *talovu nabyti, podebrati se,* eitern. Prs ztalovatí. Ja.

Ztam. Červené jabi'čko z. dnuky hnije: niéraz švárne iičko zlosť v srdci kryje. Slov. Frsc. Zor. I. 94.

Ztápati se kde: v hiátě (= *ukáleti se*), sich beschmutzen. Ros.

Ztapati, *stapnouti,* herab-, herunterschiagen. — **co čím odkud.** Kyjem, kamenem hrušky se stromu. Na Ostrav. Tč.

Ztápěti, ěi, ěn, ění; *ztopiti,* ii, en, eni = *potopiti, pohřížiti,* untertauchen. — **co, koho.** Us. Z. rozvody, Reben einsenken. D. — **co kam.** (Opliecko) volne koio ramieň splýva vo vinách sňažných až po iakte a stužky plecnic v sebe ztápa. Phld. IV. 24. V sny darmo duch se ztápí; V hvězdnaté moře ztápěje svůj zrak. Vrch. V červánky ztápím ústa. Hlk. Jak lilii se včeika ztápí do kalichu. Kká. Td. 101. Když kopí medvědu v bok se ztápí. Čch. Dg. Kv. 1884. 732. Zraky v nebeskou tu ztápěl iahodu. Čch. Bs. 88. Levá dlaň ztápí prsty do kadeří temných. Čch. Mch. 33. — **co kde jak** Stud jí tváře ztápěl **do** červánků **pod** kadeří. Čch. Dg. 708.

Ztaškařiti, il, en, ení = *taškářem učiniti,* zum Spitzbuben machen. — **se**, ein Spitzbub werden. Jg.

Ztatařiti, il, en, ení, zum Tatar machen. — **se,** ein Tatar werden. Č.

Ztáti, státi, staji, ái, ání, *staviti, ztávati* = *rozpustiti se,* aufthauen. — **abs.** Snih stál. Zlob. — **odkud.** Již ten sníh z toho poie stál. Ros. — **kdy.** Sotvy ztál bílý snih na jař z iuhů Tater, již se vydávají hejna iidu toho na pouť do širého světa. Ntr. VI. 218.

Zťati = *stati, stíti.* — **co.** Zťali lipu. Zátur.

Ztato = *odtud.* Na Slov. Koll. Zp. II. 509., Zátur. Ber z. Sldk. 141. Teba nesmie vidieť živý! radnej zaraz odnesiem ťa z. na ďalekej ostrov; Dočkaj! kým sa neobjaviš, neodejdem z. Ppk. I. 23., 64. Keď túto vec vykonáš, vrať sa zase z. Dbš. Sl. pov. I. 468. Hej ty, čo žneš tu pšeničku, nevidel si tu paničku s jedným mladým šuhajom nedávno utekať z. týmto poľom? Č. Čt. II. 77.

Ztávati, vz Ztáti.

Ztaviti, aufthauen. Vz Ztáti. — **co** več. Žhavý její svit v rubín ztavii cit. Osv. VI. 218.

Ztazatel, e, m. = *zkoumatel,* scrutator. Z. srdci a iedví. Hmn. 1418.

Ztázati, ztázám a ztáži, ztěž, ai, án, ání; *ztazovati* = *otázati se, vyptati se, chtíti věděti,* anstragen, ausforschen. — **čeho na kom.** Když na dievcě všeho ztáza (vztáza), ssed atd. Dal. 25. — **o čem.** Nemá o tom z. nižádný. Leg. Aniž má více o vině toho člověka býti vztazováno, neb skonání jedné pře nemá býti druhé počátek. CJB. 419. — Brikc. — **se** = *ptáti se,* forschen, fragen. Jg. — **se koho.** Ztěž se mistróv těch. Tkad. Ztázal se jich. BO. — **se kde (čeho).** Počechu se shlédati a z. **mezi** sobú. ZN. Poněvadž Gúřimští ortelnov a práv svých v Praze se ztazují. 15. stoi. Mus. 1880. 544.

Ztazování, n., vz Ztázati. Podlé z. vašeho i nad to více sem vyznávaje mluvil. 1479. Mus. 1884. 470.

Ztazovati, vz Ztázati.

Zťažovati sa, vz Stěžovati si. Siov.

Ztéci, vz Stéci.

Ztečení, n. = stečení.

Ztečený, vz Stečený.

Ztěhotněti, ěl, ění = *počíti* (o ženách), schwanger werden. V.

Ztěhotniti, ii, ěn, ění = *obtěžkati,* schwängern. — **koho:** ženu. Kšť.

Ztejna = *tajně.* Hněvk.

Ztek, u, m. = *ztečení, útok,* der Sturm. Z. učiniti. D. Vz Stek. — **Z.** = *vztek.* Má na něho z. Us. Brt.

Ztékání, vz Stékání.

Ztékati, vz Stéci. — **se** = *vztekati se,* wüthig werden.

Ztěkati = *dostihnouti,* ereiien. — **koho jak: na** svém oři. Troj. — **se** = *ztekati se,* wüthen. Aqu.

Ztěkavosť, i, f., vz Vztěkavosť. Ziak.
Ztěkavý, i, f., vz Vztěkavý.
Ztekle = *vztekle*, wüthend, rasend. Jg.
Zteklice, e, f. — *matonoha*. D. exc.
Zteklik, a, m. = *zuřivec*, ein Wütherich. Ziak.
Zteklosť, i, f. = *vzteklosť*, die Wuth, Raserei. Z. z lásky, die Liebeswuth. D.
Zteklý = *vzteklý*, wüthend, rasend. Z. pes. D. Ty zteklý chlapel — Z. = *oteklý*, geschwollen. Čern.
Zteknouti, vz Stécl. — Z., *ztékati* = *otéci*, *otékati*, schwellen, geschwollen sein. — **kdy**. Žíla po pouštění ztekla lihy. O vod. — **se**. Vz Vzteknouti se.
Zteknutí, n. = *steknutí*, der Anfall, Angriff, Sturm. V.
Ztekutěti, ěl, ění = *tekutým se státi*, fliessend, flüssig werden. Rostl. Pára z-la. Kv. 1871. 196.
Ztela = *s tolik*. Jest ho za tela, ztela, aby to zaplatil. Na Ostrav. Tč.
Ztělesnění, n., die Verkörperung. Dch. Z. myšlénky, die Verwirklichung. Kos. Ol. I 81.
Ztělesněný; *-ěn*, *a*, *o*, verkörpert, verwirklicht. — **čím**. Idea kamenem z-ná. Kos. Ol. I. 28.
Ztělesněti, ěl, ěn, ění, körperlich, sinnlich werden. Ros.
Ztělesniti, il, ěn, ění; *ztělesňovati*, sinnlich machen. — **co**. Krok, Rk.
Ztělesňovati, vz Ztělesniti.
Ztěliti, il, en, ení; *ztělovati*, *tělem učiniti*, verkörpern. D.
Ztělnělý, verkörpert. Um. les.
Ztělněti, ěl, ění = *tělným se státi*, körperlich werden.
Ztelný, vz Stelný.
Ztělovati, vz Ztěliti.
Ztemna, *z temna* = *temně*, dunkel. Byl.
Ztemnělý, verdunkelt, dunkel. Z. chodba, Osv. VI. 593., stromořadí, Vrch., duše. Čch. L. k. 62.
Ztemnění, n., die Verdunkelung, Dämpfung. Z. představ. Dk. P. 29. Z. od srdce, die Herzdämpfung. Nz. lk.
Ztemněný; *-ěn*, *a*, *o*, verdunkelt, gedämpft. Z. sklo, Mj. 259., světnice. Us.
Ztemněti, ěl, ění, dunkel werden. Ros.
Ztemniti, il, ěn, ění; *ztemňovati*, dunkel machen. — **co čím**: pokoj záslonou; smysl nejasným psaním. Větší slávou menší ztemní se. Shakesp. Tč. — **se** = *stmíti se*, dunkel werden. Us. Tč. — **se oč**. Představování ztemní se o *B*. Dk. P. 29. — **se komu**. Stárnul, oči sa mu ztemnievaly. Mt. S. I. 80.
Ztemňovati, vz Ztemniti.
Ztemperovati, temperiren. Har. — **co čím**.
Ztenčení, n., vz Stenčení.
Ztenčenosť, i, f., die Verdünnung. Jg.
Ztenčený; *-en*, *a*, *o*, vz Stenčiti. Z. těla (k jednomu kouci tloušťky pozhývajícl), verdünnt. Rst. 526.
Ztenčeti, el, ení, vz Stenčeti. Ztenčele sta oči moji hledíece na výsosť, attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 532., Ž. wit. Ezech. 14.

Ztenčiti, vz Stenčiti.
Ztenčovací, Verdünnungs-, Verkleinerungs-. Z. stroj. Techn. I. 317. Vz násl.
Ztenčovadlo, a, n. = *stenčovací stroj*, die Verfeinerungsmaschine. Šp.
Ztenčování, n., vz Stenčování.
Ztenčovati, vz Stenčiti.
Ztenělosť, i, f. — *vytenělosť*, *vybroušenosť*, die Verfeinerung. Nz.
Ztenělý = *ztenělý*, *vybroušený*, verfeinert. Nz.
Ztenělý; *-ěn*, *a*, *o*, vz Ztenělý.
Ztenětí, ěl, ění = *ztenčeti*. Sal.
Ztenik, u, m., der Zaspel. Petera. Vz Čtenik.
Zteniti, il, ěn, ění = *ztenčiti*. Ben.
Ztenka, *z tenka* = *tence*, dünn. Je přede žněmi, je těch krajíčků nyní ztenka. Sá.
Zteuklý = *schudlý*, *hubený*, mager. Na mor. Val. Vck. Z. důchod (zmaleuý). Vck.
Ztentotiti, il, cen, ení, vz Potentotiti. Ostrav. Tč.
Ztepati, vz Stepati. Ž. wit. 47. 8., 2. 9., 138. 19.
Ztepile, vz Ztepilý.
Ztepilosť, *stepilosť*, i, f. = *tenkosť*, *zrostlosť*, *štíhlosť*, die Schlankheit, Geradheit, Wohlgestalt. V., Kká. Td. 97., Č. — Z. = *tenkosť*, die Feinheit. Scip. Bezž.
Ztepilý, *stepilý* = *tenký*, *zrostlý*, *štíhlý*, *vysoký*, *ozdobný*, schlank, gerade, wohlgestaltet, schön von Gestalt, fein. V. Z letohrádek. Koll. III. 154. Z. strom, Čern., jasan. Rostl. Z. tělo. Čch. L. k. 19., Bs. 78., Vrch., jun, Čch. Dg. 484., junák, Hdk., jelen, Vký., hory, Kká. v Osv. VI. 518., zrůst. Us. Pdl. Z. větev olivky. Švárný hošík, z-lý jako jedle. Tč. exc. Za ružl tou spcí sem stepilou. Ntr. VI. 122. Ani Slovák ostatně nepohrdá z-lou postavou Slovenky, jejíž nejkrásnější oxomplář hledá v Turci. Pokor. Pot. 47. Jest čistý, z-lý lelek zrostlý. BN. — Z. = *tenký*, *jemný*, fein. Z. list, Byl., učitel, pokušeul. Scip.
Ztepla, *z tepla*, *za tepla* = *dokud věc teplá*, so lange es warm ist. Ros. Běžel s tím za tepla (pověděl to hned). Us. — Z. = *za čerstva*, unverzüglich, geschwind. Ros.
Ztepialý, etwas warm, lau geworden. Z. voda. Us.
Ztepiati = *ztepleti*. Us. Šd.
Ztěpiti se, il, en, ení = *vztěpiti se* = *povstati*, *pozdvihnouti se*, aufstehen, sich erheben, aufschiessen, wachsen. — **kde**: **na** posteli. Ros. Salát v zahradě se ztěpil.
Ztepleti, el, ení = *teplým se státi*, warm, lau werden. Vino zteplelo. Ros. — **komu**. Postav pivo do studena, aby mi nezteplelo. Dch. — **jak**. Až voda trochu zteplí, potom pl. Us. Tč. Vz Zteplití.
Zteplití, il, en, ení = *teplým učiniti*, warm machen, erwärmen. — **se** = *ztepleti*. Čas se zteplil. Us. Tč. — **se komu**. Zteplilo se nám. Us. Tč. Přidej do koupele horké vody, aby se mi z-la. Us. Tč. — **kde**. Zatop, aby se tu vzduch zteplil. Us. Tč. — **jak**. To pivo se tuze zteplilo (tuze zteplelo). Us. Dch. — **kdy**. Voda ani v létě se nezteplí (nezteplela). Us.

Zteplučkati, warm werden. Už tu pěkně z-lo. V již. Mor. Šd.

Ztěřelosť, *ztýřelosť*, i, f. = *zetlelosť*, *zpuchřelosť*, die Morschheit, Faulheit. Mor.

Ztěřelý, *ztýřelý* = *zetlelý*, *zpuchřelý*, vermodert, faul, morsch. Na Mor. Z. dřevo, Ros., veřeje. Sych. Dvě trnhlice již z-lě; Suknem černým již z-lým obestřeně stěny. Lesl. leg. 81., 45. — **čím**: lávka stářím z. Slám.

Ztěřeti, *ztýřeti*, ejí, el, ení = *zetleti*, *zpuchřeti*, *shníti*, vermodern, verwesen, verfaulen, morsch werden, eintrocknen, verderben. — **abs.** Dub spadne a na zemi leže hnije, až ztěří. Kld. II. 312. Dříví ztýřelo (zpráchnivělo). — **čím**: suchem. Us. — **kde.** Plátno, šatstvo v komoře z-lo. Us. Tč., Brt.

Zterigať sa. Vz Terigati se. — **odkud kam.** Zterigać sa s buli zajtrá dolu a zas nazpät to mi nic po vôli! Ur. Pg. 4.

Zteřiny, pl., f. = *senný trus*, *plevy*, Heuabfälle. Na Slov.

Ztěrky, pl., f., vz Zástěrky. Na mor. Val. Vck.

Ztesati, vz Stesati.

Ztěsnati, vz Stěsnitl.

Ztěsnatěti, ěl, ění = *podoby těsta nabyti*, die Form des Teiges annehmen. Až železo změkne a z-tí. NA. IV. 174.

Ztěsniti, *ztisniti*, il, ěn, ění = *těsným učiniti*, verengen. Ros. — **co.** Rk.

Ztěšený; *-en*, *a*, *o*, getröstet, erfreut. Ni nevedel, či stúpa a či peruto dostal ako vták, tak z-ný bol neborák. Phld. IV. 13. Nuž ktoby môhol všetko znáť, čo a jak Michal uvažoval, čo všetko bútal, plánil, koval dnu duchom svojim z-ným? Phld. IV. 15. (I. 51.).

Ztěšiti, il, en, ení, *ztěšovati*, trösten, erfreuen. Dch. — **koho čím**: pěkným darem, dobrou zprávou.

Zteteliti se, vz Teteliti. — **se kam odkud.** Na dvorci klada rozvalená; k tej z-lil sa od pristenia, scm tam sa ztrknul h'matave, až vťatú našiel valašku. Phld. IV. 7.

Ztezka, y, f., vz Stezka. Ddk.

1. **Ztěž**, imper. k *ztázati*.

2. **Ztěž**, i, f. = *ztěžení*, *utržení*, *důchod*, *kořisť*, Ausbeute. V horn. Z. vyložiti = mezi těžaře rozděliti. Am.

Ztěže, vz Ztáhnouti.

Ztěžeti, el, ení, schwer werden. — **kde.** Sůl ve vodě ztěží. Us. Tč. — **Z.** = *ztěžiti*. Vz Těžeti.

Ztěží, *stěží* = *sotva*. Vz Stěží.

Ztěžiti, il, en, ení = *utěžiti*, *utržiti*, lösen, gewinnen. — **co na čem**: mnoho peněz na obili. Jg. — **čím jak.** Pilně ztěž rolí svú. Hug. 48. — **Z.** = *ztížiti*. — **co čím.** Tím nákladem se vůz o mnoho ztěžil. Ostrav. Tč. — **co komu.** Robotu komu z. Na Ostrav. Tč.

Ztěžka = *těžce*, schwer. Z. slyšeti. Plk. Vz Stěží, Stěžka. Král Jiří dobře znal, že z. tomu by odolal; Daně z. sehnaně promrhával. Pal. Děj. IV. 2. 488., V. 1. 100. Z. by k tomu přišlo. Vš. 439. Jde z. Vz Opilý.

Ztěžkati si co = *těžce nésti*, beschwerlich finden, einer Sache überdrüssig werden. Karyon 261. — **se nad čím.** Ztěžkav se nad tím. BR. II. 168. a. — **Z.** = *zvážiti*, abwägen. — **co kde**: v rnce. Ostrav. Tč. Vz Potěžkati.

Ztěžně, *stiežně*, zastr. = *rychle*, flugs. Star. let. 34.

Ztěžný, *stiežný* = *tíhový*, zastr. Z. voda, das Gliedwasser. Ms. bib. 27. str. 105.

Ztěžování, n., vz Stěžování.

Ztěžovati, vz Stížiti.

Ztiad = *odtud*. Slov. Dáš? a hneď odberiem sa z. Phld. V. 63

Ztiahnúť = *vztáhnouti*. Sl. let. 1. 283.

Ztiato = *odtud?* Slov. No len sa už teraz z. ponáhlajte. Lipa II. 178. Preč z.! Phld. III. 459.

Ztičně = *přímo?* Aby bez prodlení z. jemu v známosť uvozovali. 1618.

Zticha, *z ticha* = *po tichu*, *tiše*, leise, sanft, gemach. Z. mluviti. D., Dch. Stál tu z., ani nehlesl (ani nedýchal). Us. Šd. Holubička sedl z., holóbek za ňó pospíchá. Čes. mor. ps. 77. Voda zviera na kotlíku a v bublinkách do vôkola poď poď poď poď z. vola. Č. Čt. II. 89. Svieti mesiac nad domečkom z. Sl. ps. 151. Spi, snívaj, ľnd nevoľný, môžeš si spať z.: však jeden tu za všetkých v ťažkých putách vzdychá. Btt. Sp. 15. Veje vetrík proti mne z. po údolí. Povedz, Marča, srdce moje, čože teba bolí? Sb. sl. ps. II. 1. 51.

Ztichati, still werden. — **čím.** Jímž běh tvorstva ztichá. Sš. Sm. bs. 178.

Ztichavě, adv. = *z ticha*. Šd.

Ztichlý, still geworden, stíll. Dch. Z. harfa, Us. Pdl., hladina vodní, Dch., vichřice. Sldk. 335.

Ztichnouti, chl, ntí = *utichnouti*, still werden. Pneh. — **abs.** Kentaurů bouře ztichla hrůzy plná. Vrch. Ztichl hlnk. Mcha. Krnky stichly. Vrch. Ztichly už zvučné spievy dávno i hlas. Ppk. 1. 75. — **komu.** Hlas mu ztichl. Us. Vrch. — **jak kde.** Až šlj bude nahrbena, stihne srdce jako pěna. V slzách, bídě, strastech, hoří ztichne jako perla v moři. Kls. Všecko ztichlo v noci klinn. Kká. Td. 315.

Ztichoučka = *velmi tiše*, ganz still. Us. Kšť.

Ztichounka = *ztichoučka*. Us. Kšť.

Ztichúčka = *ztichoučka*. Kráča z. zamyšlený a hľadí do zeme. Č. Čt. I. 202.

Ztikati, vz Stíkati, Stéci.

Ztinati, vz Setnouti.

Ztírati, vz Setříti.

Ztisknouti, vz Stisknouti.

Ztísniti, vz Stěsniti.

Ztišení, vz Stišiti.

Ztišený; *-en*, *a*, *o*, gestillt, besänftigt Dch.

Ztišiti, vz Stišiti.

Ztiž, e, f. = *stížka*. Mor. Šd.

Ztížení, n., vz Stížení.

Ztížený, vz Stížený.

Ztíží, adv. = *na tíž*, in der Schwere, schwer. Kořen z. půl lntu. Byl. Pět zrn z. D. Lotu z. Num. Zlatý řetěz z. železného. Plk. Do pěti zrn z. Jg. Slov. Rusové slévali ze stříbra konsky z. jednoho rnble (Hor.). Brt. Vz Zdělí, Bž. 45.

Ztížka, y, f, das Gewicht, die Schwere, Last. To je vám z.; To je z. toho. Mor. Šd.

Ztížiti, vz Stížiti.

Ztížnosť, i, f., vz Stížnosť.

Ztížný, vz Stížný.

Ztkaničený; *-en, a, o = sešněrovaný*, zastr. Jir.

Ztkaničiti, il, en, ení = *tkanicemi obsaditi, ozdobiti*, mit Bändern zieren. Výb. I. 239.

Ztkáti, vz Setkati.

Ztlačiti, vz Stlačiti. Ž. wit. 76.

Ztlachati, *ztlachávati = ztlampati, tlachaje přemluviti*, beschwatzen. — **koho.** Ten tě ztlachá. Mudr.

Ztlachávati, vz Ztlachati.

Ztlampati, *ztlampávati = ztlachati.* Jg.

Ztl'apkati = *tleskati*, klatschen. — **čím.** Postrčil pitku na prostried vody a ztl'apkal rukama. Slov. Dbš. Sl. pov. I. 93.

Ztl'ct = *ztlouci.* Slov. Phld. III. 1. 51. a j.

Ztlelý = *setlelý.* Slov. Ešte nebol celkom z-lý. Dbš. Sl. pov. I. 490. No beda! Keď sa vy rozpadnete jak prútky bez svázku samé: vtedy vás l'ahko, jak rožďá ztlelé, vrah váš po jednom rozláme. Btt. Sp. 121.

Ztleskati, vz Stleskati. Z wit. 97. 8.

Ztlíti, vz Tlíti. Než by ti dceru dala, radš by ju posekala, ruce, nohy, tělo, aby celé ztlelo. Čes. mor. ps. 193.

Ztlouci, vz Stlouci.

Ztloustnouti, vz Stloustnouti.

Ztloušť, i, f., die Verdickung. Dch.

Ztloušťa = *stloušťa*, adv. Na Mor. Vck.

Ztloušti = *na tloušť, s gt.*, in der Dicke, dick, in der Stärke, stark. Ani prstu z. V. A bylo z. **na** dlaň; a byla z. šesti loket. Br. Muže z. D. Sudu z. Kom. Dvou prstů z. Har. Voda nechala po sobě usedliny dva střevíce (*lépe:* dvou střevíců) z. Kram. Z. *jako* člověčí rameno. Ler. Sochor ramene z. Ler. Na dně zůstane čistá sůl z. několika prstů. Pref. Stran vazby vz Zděli.

Ztluč, i, f., vz Stluč. D. exc.

Ztlučení, vz Stlouci.

Ztlučenina, vz Stlučenina.

Ztlučený, vz Stlučený.

Ztlumení, n., vz Stlumení.

Ztlumený, vz Stlumený.

Ztlumiti, vz Stlumiti.

Ztlustěti, ěl, ění, dick werden. Ž. wit. Deut. 15. Vz Ztlustnouti.

Ztlustiti, il, štěn, ění = *tlustým učiniti*, verdicken. V.

Ztlustlec, lce, m., evesthetus, hmyz. Krok II. 252.

Ztlustlý = *na jistém místě tlustší*, verdickt. Z. okraj plodů zapaliček. Rst. 526.

Ztlustnouti, stnul a stl, utí = *tlustým se státi*, dick werden. V. — **čím:** dobrou stravou. — **odkud.** Člověk neví, z čeho ztlustne. Us. Tč.

Ztluščka, y, f. = *stlouštka.* To je vám z. **na** dlaň, na dva prsty. Na již. Mor.

Ztmělé, dunkel. Hlas jeho zvučel z. Vrch.

Ztmělý, dunkel. Kká. K sl j. 152. Z-lé stromy, koutek, chodba, podvečer, hrob. Vrch.

Ztmíti, vz Stmíti.

Ztmívati, vz Stmíti.

Ztnúti = *setnouti.* Slov. Phld. III. 1. 56.

Ztobolčelý, kapselartig verändert. Z. plod. Vz Ztobolčení. S. N. XI. 8.

Ztobolčení, n., die kapselartige Veränderung (obplodí, jehož středoobplodí nabylo větší nebo menší pevnosti a tvrdosti). Rst. 142., 526.

Ztočeně = *stočeně*, in verdrehter Weise. Ros.

Ztočení, n, vz Stočení, Stočiti.

Ztočenosť, vz Stočenosť.

Ztočený, vz Stočený.

Ztočilosť, i, f. = *stočenosť*, die Verkrümmung, Verdrehung.

Ztočilý = *stočený*, verkrümmt, verdreht, gewunden Z. had. Ben. Joh. 26., 13.

Ztočiti, vz Stočiti.

Ztočka, vz Stočka.

Z toho, vz Tudy.

Ztok, vz Stok.

Ztoka, vz Stoka.

Ztol'ko = *s málo, skoro*, wenig gefehlt, fast. Stará pripálila ako zbesnelá a len z., že ho nezchmatla. Dbš. Sl. pov. V. 44. Potoky krve tiekly tuná, že mu kôň po brucho po nej brodil a čo dalej, to hlbšie zamáral sa, len z. že tam nezakapali. Ib. VIII. 23. Robí o dušu, leu z. že sa už nepretrhne. Mt. S. I. 94., Sb. sl. ps. I. 94.

Ztonkovatělosť, i, f., die Kieligkeit. Ros.

Ztonkovatělý, kielig. Z. husa, kachna. Ros.

Ztonkovatěti, ěl, ění = *stonky obrostati*, Kiele bekommen. Husa ztonkovatí.

Ztonouti, ul, ut, utí = *utonouti*, untertauchen, untersinken. Ž. wit. Moys. 10. Vz Stonouti. — **abs.** Lodi ztonuly. Jel Kteří na ledu se provalivše z-li. Pal. Děj. III. 2. 138. A mnozí z-li jsou. Dač. I. 18 Tu se s nimi led prolomí, někteří se dobudů a druzí ztonů. Let. 49. Neb tu jední zbiti, druzí hlavy zlámali, třetí z-li, čtvrtí samými strachy zcepeněli. Rkp. budišín. Pal. Děj. III. 1. 395. — **kde:** v moři. Troj. Stádo vepřů v moři z-lo. BR. II. 149., 150. — **od čeho:** od povodně. Chč. 611.

Ztonulý = *utopený*, ertrunken, versunken. Dch.

Ztonutý = *stonulý, utopený*, ertrunken. — **kde:** v moři. Troj. 301.

Ztopení, n, die Ersäufung. 15. stol. Vz Ztopiti.

Ztopený; *-en, a, o*, vz Stopený, Stopiti.

Ztopiti = 1. *potopiti*; 2. *zatopiti*, vz Stopiti.

Ztopoření, n., erekce, die Erektion. Bolestivé z., priapismus. Z. pyje, erectio penis. Nz. lk.

Ztopořeti, el, ení = *ztrnouti, zdřevěněti*, starr werden, erstarren. Ja.

Ztopořiti, il, en, ení = *stužiti*, starr machen. Světoz. I. 32.

Ztopořivý = *naduřivý*, schwellbar, erektil. Z. těleso (houbovité). Nz. lk.

Ztoť, *ztáti, stajati*, aufthauen. U Uher. Hrad. Tč.

Ztotožnění, n., die Identificirung. Pal. Rdh. I. 323.

Ztotožněti, či, ění = *totožným se státi*, identisch werden.

Ztotožniti, il, čn, čni, *ztotožňovati* = *totožným učiniti*, identificiren, identisiren. — **koho s kým**. Mus. 1880. 480.

Ztotožňovati, vz Ztotožniti.

Ztoulati, vz Ztúlati.

Ztovaryšiti, vz Stovaryšiti.

Ztožniti, il, ěn, ění = *ztotožniti*. Nz.

Ztrábiti, vz Strábiti.

Ztracená, é, f., čes. tanec. Škd. exc.

Ztraceňátko, a, n., vz Ztraceně, 2.

1. **Ztraceně**, verlorener Weise. Z. šiti, mit Hohlstich nähen. V Poličce. Kšá. — Z. = *roztroušeně*, zerstreut. Chodí tak z. U Rychn. Gth.

2. **Ztraceně**, ěte, *straceňátko*, a, n. = *ztracené dítě*, ein verlorenes Kind. Krsm.

Ztracenec, nce, m. = *ztracený člověk*, ein Verlorener. — Z. = *do kletby daný*, der Geächtete, Verbannte. Že jest z. proti králi i proti všie zemi. Arch. II. 100. Knížata z-ce vypovídají i psance. Ms. cís. pr. — Tkad., Boč. — Z. *vojenský* = *pakostník*, *záškodník*, der Trosshub. V. Kuchtíci a z-ci pro posluhu se připojují k vojsku. Kom. J. — Z-ci = *vojínové, kteří bitvu začínají, přední stráže*, enfants perdus (ãnf ãn perdý, ztracené děti), die Vorläufer, Plänkler. Čsk. Mus. Vz S. N.

Ztracení, n., das Verlieren, der Verlust. K z., na z. přijíti (ztratiti se). D., Mus. 1880. 84. Již brad na z. byl. Dal. Počnúc od žaloby do pře z. O. z D. Pod z-ním hrdla zapověděno bylo. Vrat. Proti z. smysla. Jád. Pod hrdlem z. Vz Spodobení. Na Zlínsku. Brt. Aby žádný do vinohradů neběhal a škody tam nečinil pod hrdla z-ním. Mus. 1880. 231. Z. (pozbytí) práva. Šp. Ten knoň fojt k sobě vzal a žalobníkovi pode pře z-ním rok složil do dne jmenovitého i nepostavil se až dosavad; Proněžto podlé takového těžkého účinka vedlě práva našeho jest odsúzen trestán býti k z. hlavy; I dán jest jí rok pode cti z.; Což se pak vyznávánie fojtova dotýče o z. těch koží. NB. Tč. 5., 7., 169., 181. Hřiešnej duši na z. Výb. II. 3. Již hrad na z-niu bieše. Dal. 69. Aby nižádný domácí ani cizí žádné mince černé ani bielé drobných peněz pod z-ním hrdla i zbožie do země naší nenesl. Arch. V. 281. Kázal mi na ten den státi pod té při z-ním. Tov. To má jemu učiniti pod z-ním té pře. Půh II. 348. Vz S. N. — Z. = *zhouba*, das Verderben, die Vernichtung. Ž. wit. 87. 12.

Ztraceniště, ě, n. = *zákoutí*, *ústraní*. Mor. Knrz.

Ztracenost, i, f., das Verlorensein, der Verlust. Obec v z-sti mravů zašla. Měst. bož.

Ztracený; *-cen, a, o*, verloren, eingebüsst. Z. vojsko (vz Ztracenec), V., čas, člověk (neznamenitý), Jel., ráj, stráž (der Avisoposten, vz Ztracenec), polívka (ve které vejce zatřepáno). D. Již jest z-ná (věc, naděje). Ros. Z-nou věc najíti; z. člověk (o kterém se neví, kam se poděl). Us. Takové věci kdo páchá, z. (zkažený) jest. Kom. Z. syn, *lépe:* marnotratný. Brt. Za z-nou dáti, míti (věc). D. Z. práce (marná). Bibl. Věc z-ná buď navrácena. Us. Hledej ztracené. Us. Šd. Z. jmění; Pokládati věc za ztracenou; K z-né věci komu pomoci. Dch. Z. směnka, verlorener Wechsel. Šp. Z. rovnováha. Hrts. Času z-ho nenahradíš. Mž. 6. Míšeň zůstala mu navždy z-nou. Ddk. II. 461. Z. či jalová hlava (v lijectví), z. roubení. NA. III. 123., IV. 140. Jsou tam jako na z-né vartě (v zapomenutí). Us. Olv. Dobře se měj z-ný ráji mladosti. Koll. Z-ný čas nikdy se nenavrátí. Bž., Hkš. Z-né mudrováním se nevrátí. Bž. — **nad něčím** (malomyslný). — **čeho**. Ani hluchý, ani práv z-ný nemohou býti v počet svědků. Ms. pr. kut. Aby byli jmění za z-né všie obce toho města. Arch. IV. 383. — **proč**: pro vědu, pro svět, *lépe:* vědě, světu. — **jak**. Boj navždy z-ný. Čch. Bs. 95. — **na čem**. Zdá se mi, že jest na hlavě ztracen (in seinem Sinn verloren). Dch. — Z. *voda*, Verlorenwasser, ves u Albrechtic ve Slez. Tč.

Ztráceti, vz Ztratiti.

Ztracovati, vz Ztratiti.

Ztrampotovati = *zbědovati*, abkümmern. Ros.

Ztřápati, vz Stropiti.

Ztrápeně, abgeplagt.

Ztrápení, n., die Abquälung, Bestürzung.

Ztrápený; *-en, ena, o* = *utrápený*, *usoužený*, abgeplagt, abgemartert. V. Se srdcem z-ným, gebrochenen Herzens. Dch. Neopouštěj mého srdce z-ho; Bolí mne to srdce z-né; Ach běda mně z-nému. Sš. P. 62., 247., 788. — **čím**: nemocí, Štelc., žízní, Rvač., smradem. Vrat. Mnohé rozličnými neduhy z-né uzdravoval. BR. II. 211. — **od čeho**: od jedovaté věci. Byl. — **jak**. Vizte, žeť jest již až příliš z-pen. BR. II. 377. a. — **kde**: v nitru. Dch. —, **proč**. Je celá z-ná pro mého Hermana. Er. P. 255. **Skrze** Antikrista s-ní. Hus III. 310.

Ztrápiti, ztrap, ztrápě, il, en, ení (novější: strápiti); *ztrápívati* = *zmučiti*, *zbědovati*, abquälen, abmartern. — **koho, se (čím)**: žízní. Rvač. Mistra Jeronyma jali ste a z-li. Arch. III. 191. Všecek sem sa strápil. Sš. P. 573. — **se čeho** (= *zděsiti se*, bestürzt werden, na Slov.). Holý.

Ztras, zastr. = *stráž*.

Ztřásati, vz Střásti

Ztřásniti se, il, ěn, ění = *zblázniti se*. Mor. Knrz.

Ztrasť, *lépe:* strasť.

Ztřásti, vz Střásti.

Ztrastný, *lépe:* strastný.

Ztráta, y, f., perditio, der Verlust, die Einbusse. Ž. wit. 102. 4. Z. lidu; z-u vzíti (tratiti); k z-ě přijíti; z-u navrátiti. V. Z. času, jmění. D. Ztrátu trpěti, v ztrátu přijíti; z-u přemoci, v sobě zhrýzti. D. Z-y své nabyti. Ráj. Z-u na váze nebo na míře bráti. Us. Páni o tůž při (straně) ke ztrátě naleznú, für Jem. ungünstig entscheiden. O. z D., Arch. II. 502. Zněmčený saský rolník po ztrátě řeči drží se ještě pevně svých zvyků. Koll. III. 261. Poručníky k své při na zisky, na z-u udělati. Zříz. Vojsko to bylo při Římanech k zisku i k ztrátě. Flav. Podíl ve ztrátě vzešlé někomu prominouti

OZ. 259. K těm půhonům původ i pohnaný mohou poručníky k své při na zisk i na ztrátu dskami udělati. Zř. F. I. C. XXV. Vz Společník. Budu při vás k zisku i k z-ě. Sych. Několik ztrát na mošnu bo přivedlo. Sych. Jde mu to na z-u. Šm. Pod ztrátou hrdla (vz Ztracení). Rk. Počet z-y, účet ze ztráty. Nz. Z. váhy v kapalinách, v plynech. Vz KP. II. 38., 58. Měnná z., der Verlust nach Procenten (bei Coursen). Nz. Z. cukru, směnky; uhražení z-ty, die Verlustdeckung, z. při výrobě, der Fabrikationsverlust. Šp. Ztráta hmoty, der Substanzverlust. Nz. lk. Celková z., der Totalverlust. Dch. Ztráty kursové, die Coursdifferenzen; Nepřítel utrpěl veliké z-ty. Us. Pdl. Z. občanských práv (úplná, částečná). Lpř. Sl. 1. 102. Z. samostatnosti, osobní svobody. J. Lpř. Tobo roku bylo mu želeti ztráty matere Boženy. Ddk. II. 173. Z. cti, hrdla, statku; z. penězitá; Při nějakou někomu k zisku a ztrátě poručiti. Mns. 1880. 37., 232., 494. Z. volnosti. Ib. 1880. 518. Z. zdravja, můdri praviá, odzbožňuje kniežata. Slov Tč. Po ztrátě posmievánie člověk častokrát mievá. Tkadl. I. 96. Z-tu nalezenú navrátiti. Vš. Jir. 312. Neďaj našim dušiem ztráty. Výb II. 23 Budevě bohata mine najú vše zlá ztráta. Mst. Pakli kto mní, by Buoh z ukrutnosti, ale ne z dobroty na lidi přepúšťal které ztráty. Št Kn. š. 30. Odplatu za tu ztrátu tělestnú vzal. Hus 1. 101. V ni v čemž nevzeli z-tu. Alx. M. 54. (HP. 91.). Neb na kohož spadne ztráta: zavři před ním, dějí, vrata. Alx. V. v. 342. (HP. 9.). Mnohý proto došel z-ty. Alx. Jir. Anth. I. 3. vyd. 36. Z-tu v pokladě vzíti. Alx. Jak koho rádi máme, po z-tě poznáme. Č. Z. cti veliké neštěstí a se ctí chudoba lehčí než hanoba. Tč., Šd. exc.

Ztrátce, e, m. = *kdo ztratil*, der Verlustträger, Verlierer. Solf. c. 3.

Ztratený; *-en*, *a*, o = *stracený*. Slov. Hľadám ho ako z-nú ihlu. Lipa I. 33. Z-ný je, kto natoľko len vládne práva, koľko mu cudzia milosť dobrovoľne dáva. Zbr. Báj. 1. 9.

Ztrátež, e, m. = *ztráta*. Ten z. těch 40 zl. NB. Tč. 214.

Ztratislav, a, m., nom. fictum. St. skl. III. 246.

Ztratitelnosť, i, f., die Verlierbarkeit.

Ztratitelný, verlierbar. Kom.

Ztratiti, ztratím, ztrať, -tě (íc), il, cen, ení; *stráceti*, cej, cejí, el, en, ení; *ztracovati* = *nechtě n. nevěda pustiti*, verlieren; *pozbyti*, *o něco přijíti*, verlieren, darum kommen, beraubt werden; se = *ztracenu*, *zhubenu býti*, vertilgt werden; *ke ztracení přijíti*, verloren gehen, wegkommen; *zmizeti*, sich verlieren, verschwinden. Jg. — **abs.** Jest již ztracen (= jest po něm veta. Šb. a Mtc. IX. 185. mají tuto frasi za lepší). D. Kteříž mají ztraceni býti, ostanú na zemi. Št. Kn. š. 24. Co máme, nevíme, až když ztratíme. Bž., Šd. Co ztraceno, mudrováním se nevrátí. Hkš. Ztratila sem, našla sem, rozbila sem, ráda jsem, za ten žbán pána mám. Sš. P. 163. — **co, koho**: svůj statek, zboží, přízeň, paměť, V., měšec, peníze, mluv (nemluviti, když je toho třeba). D. Ztratil mluv, konec (nemůže dále mluviti. Vz Mlčeti). Lb. Z. dobré jméno, Dal., panenstvo Št. N. 5. Neztracuj mne, ne perdas; Aby z-ly mě. Ž. wit. 27. 3., 118. 95. Z. srdce, vůni, jmění, smysly, chuť, sílu, D., naději, Har., bitvu, Cyr., boj, Rkk., pole, Šm., česť, Apol., svůj lid, Koc., svého pána, Ros., při, V., Zř. F. I. C. XI., Tov. 69., Kn. rož. 21., Hus I. 149., Půh. 1. 264., Háj., Jdn. 101., O. z D. Ten aby česť, statek a hrdlo ztratil. Zř. F. I. A. XXXI., B. VI. Když panna se vdá bez otcovy vóle, má své věno ztratiti. O. z D. Má se vystřieci, aby i peněz i dědiu neztratil. O. z D. Póhon a náklad z. O z D. Tehdy by ztratil dědictví i všechen svój nápad. O z D. Z. matku i otce (osiřeti). Z-til svou hovornosť, Osv. I. 270., chuť k jídlu. Us. Hojže Bože, Bože drahý, ber len! veď čože ztratím? Na svet ten som prišiel nahý a nahý sa navrátim. Č. Čt. II. 136. Ztratila veľká paní prsteň zlatý, ktorý keď našol sedlák, šiel, že jej ho vráti. Zbr. Báj. 12. Stav říšských knížat ztrácel tím všechen význam. Ddk. IV. 108. Ztratil jmění (*někdy lépe:* utratil, prohrál, prohýřil a p.). Km. 1880. 414. Ztracilach (ztratila sem), ztracilach, zelenu ratolesć, co mi odbirala od srdečka boĺesć; Vezouce nevěstu ztrácejí bič, aby naň od ženských mohli peněz žádati; Šak už mě ztratite, jak jabĺůň jabĺíško. Sš. P. 240., 461., 480. Země z-la samostatnosť. Lpř. Děj. I. 34. Z. pěšinku. Šml. I. 16. Z-la krásu, věnec (= dopustila se, není poctivá, je zmrhalka). Hš. Sl. 140., Bdl. Spivajme veselo, spivajme, jak zname; šak ĺen toľko z našej mladosci mame. Nepujdze to nam tak, ked vinok ztracime. Sl. spv. VI. 231. Jak nemám byť žalostivá, dyž sem poctivosť ztratila; Z-la sem poctivosť, já pozbyla sem krásu. Brt. P. 10., 78 Ej, kto si nič neztratil, nech aj nič nehľadá. Sl. spv. 1. 20. Z-la sem smutná mů milů hrdličku, která hrkútala mojemu srdečku. Koll. Zp. II. 236. Ztracila sem lásku, już ji nenabudu, pokud živa budu. Sš. P. 355. Ten ztrácí věk, kdo chvíli prchnouť nechá. Hdk. Z. majetnosť. J. tr. Z. hrdlo. Nález. 158., J. tr., Dač. 1. 109., Pal. Děj. V. 1. 393., Arch. V. 508., česť. Pal. Děj. V. 1. 395. Syn, bratr atd. dieĺ svój ztracuje, kdyby svým počátkem otce, bratra nebo strýce zabil nebo hanebně ochromil. Vš. Jir. 262. Něčí milosť z. Smil v. 204. Póhon z. Půh. II. 483. Vůdce svého, hvězdu z-li. BR. II. 9. Z. oko, své dobré jmě. Dal. 136., 135. Ztratě obec neufej do hrada. Dal. Dva penieze ztracujem. GR. Z. zdraví; A když to ztratí, což jest miloval s tolik; Z. Boha, zbožie, život. Št. Kn. š. 9., 22., 30., 36. Z. chválu a přiezeň lidskú, živnosť, jediného syna. Hus I. 455., II. 110. Z. milosť. Ib. II. 431. Máš mě, nedbáš mne, ztratíš mě, poznáš mě (zdraví a j.). Bž., Šd. Dobre že nohy neztratí (mnoho běhá, div si nohy neuběhá). Us. Zátur. Stud jen jednou ztratíš. Šd. Nelituj podkovníčku, aby podkovy neztratil. Šd. exc. — **Pozn**. Z. mandat, šp *prý m.: pozbyti mandatu*; z. ostýchavosť, šp. *prý* m. pozbyti ostýchavosti atd.; *ale ztratiti něco ve smyslu pozbyti něčeho, při-*

jiti oč, nalézáme v V., Rkk., Vš., Št., Dal., Koc., Ros., St. skl., Rad. zv., Har., Br. atd., *tedy jest ta frase dobra.* Cf. Brs. 275. — **čeho.** Ten ztratil peněz (i. e. mnoho). Jsme nestateční bojiece sě chvály světské ztratiti a přiezní a druzí obrokóv. Hus I. 455. Vz *Spodoba* (III. 566. 6. 4.). Jinak táhne-li se ztráta k celku, klademe akkus (**ne** gt.!) Tedy: ztratil citu, zlatky šp. m.: cit, zlatku. Vz Z. Brt. — **koho, se odkud:** někoho s očí z. V. S očí se nám ztratil. Har. Z duše zášť se ztrácí. Osv. V. 634. Slunce s nebe z-lo se. Lpř. Oj jedě chłop z Osiny, ztracjul babu z košiny. Šš. P. 681. Škoda tebe, malovaný pásku, z-la som od šohajka lásku. Pck. Ps. 31. Kebych bola, ako nie som, bohata, dala bych si spraviť reťaz zo zlata; priviazala bych ju k srdci milého, žeby som sa neztratila od neho. Dbš. Obyč. 166. Z-la som poklad ot srdečka mého, ako ta hrdlička, čo ztratí milého. Sl. ps. Šf. II. 111. Z-til se z počtu živých. Pal. Děj. IV. 1. 110. Ztrať se z parády (nechlub se)! U Olom. Sd. Ztratil se od nich. BR. II. 292. b. Z luk krása již se ztratila. Mus. Po cizím chvátil a svě z huby ztratil. Č. — **co komu.** Má (vdova) toho svého věna z. tomu, v čížby se dědiny tím listem vohraním uvazovala. Zř. F. I. C. XXIX. I poče naň žalovati chtě j'mu zbožice z. řka (promrhati). Hr. rk. 349. Spíše se ti tlusté prase ztratí nežli žena. V Kunv. Msk. Kto si ztratil, nach si hľadá. Dbš. Obyč. 82. Když sa ti čas ztratí, víc sa ti nevrátí. Na Slov. Tč. Děďáček už se nám z-li (již odešel; již umřel). Mor. Šd. — **se.** Třeba jsem toho místa nedostal, však se proto neztratím. Dch. Daja pozor nic se neztratí. Mor. Brt. Síla louhu se ztratí. Šp. Pohříchu z-la se akta těchto schůzí skoro všecka. Ddk. II. 267. Mladosť, milá mladosť, ver si sa ztratila, jakoby som kameň do vody hodila. Sl. ps. Šf. II. 35. Všeliká stopa po něm se z-la. Vlč. Po čem nic není, to se neztratí. V Kunv. Msk. Už se ztrácí (hyne, schne). Us. Kšť. Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú, zostavme sa, bratia! veď sa ony ztratia, Slováci ožijú. Sl. ps. Pokr. Pot. 239. — **co s čím, s kým.** To je klevetnice, s ní škoda slovo z. Us. Vrů. Léta s tebou jsem z-la. Er. P. 178. Peníze s mlškem ztratí. Us. Šd. — **co proč.** Nejedna matička pro tě syna ztratí. Šš. P. 585. To by byla příliš přísnosť, kdyby měli pro takovou vinu hrdlo a život z. Dač. 1. 210. Pro pevnosť bylo mnoho lidí ztraceno. Dač. 1. 210. Já jsem proň ztratil své základy a těch mi neodložil. Půh. II. 495. Lidé pro hlúposť člověcké sú z-li přirozenie. Hus II. 129. Pro ně (pro ty hříchy) nebude věčně ztracen. Št. Kn. š. 26. Hrdlo pro nějakou věc z Rad. zv. Aby žádný nevěda neupadl v pokutu, pro kterouž by měl česť z., aneb hrdlo a statek. Vl. zř. Úvod. — **co, se kde.** Milosť u někoho z. V. Žádný u toho neztratí. Us. On se ve světě neztratí. Ml. V bitvě ztratil život. J. Lpř. To se mezi ostatním ztratí. Us. Vrch ztrácí se v rovině. Bf. Z-til na vojně ruku (pozbyl ruky). Pk. Jdi a ztrať se v křiku, v dýmu (říkají tomu, kdo nehezky vypravuje nebo lže)! Na již. Mor. Šd. V očích se mu z-la. Kn. poh. 704. Ztratí se to jako moucha v pekle (je to malé, je toho málo). Us. Sk. Z. pevnou půdu **pod** nohama. Mus. 1880. 431. Ztráceti pod sebou půdu. Osv. I. 154. Zbytečný květ na jabloni se ztratí (mladík se vybouří). Brodz. V tamních lesech ztratil oko. Ddk. IV. 133. Svoboda, svoboda, premilá svoboda, ver si sa z-la ako v koši voda. Phld. III. 468. Už si všetku lásku u mňa z-la. Sl. ps. Z-la jsem pantoflíček ve pšenici. Er. P. 117. Ztratil jsem klobouček u děvčete. Er. P. 132. Sigmund král uherský ztratil boj v pohanech, verlor eine Schlacht gegen die Heiden. Let. 6. Dobrý sa vo svete neztratí. Zátur. — **co na kom, na čem.** Neztratil na něm nic, ani slané vody s lžícu (neprodělal). Na mor. Val. Vck. Každé těleso ponořené do kapaliny ztrácí tolik na váze, kolik obnáší váha vytlačené kapaliny. ZČ. I. 296. Co na síle se získá, ztratí se na čase. ZČ. I. 284. Kristus na kříži obdržal, co Adam na dřevě ztratil. Hus I. 370. Ani myšlénky větami projádřené na jednotě neztrácejí. Šš. Sk. 129. Proste jeho svaté milosti, aby jeho trudná smrť na nás hříšných nebyla ztracena. 14. stol. Mus. 1880. 435. Na tom pallku sukna ztratil 22 zl. NB. Tč. 53. Jestli mne vyplatíš, na mně to neztratíš. Brt. Anth. 104., Er. Ps. 208. Já vám to chci ujistiti, že na tom nic neztratíte. Let. 354. Neztratí se to na mně (odměním se). Br. Čas na něčem z. J. tr. Ztratil na akciích několik set zl. — *Pozn.* Dobře tak o ztrátě hmotné, ale o ztrátě nehmotné *lépe: z. co, ubývati, pozbývati s gt.* Pozbyl vážnosti, ztratil vážnosť, ubylo mu vážnosti místo často slýchaného: ztratil *na vážnosti*. Vz Brs. 275., Ht. Brs. 291. — **co za koho:** slovo, šp. m.: slovo za někoho uroniti, přimluviti se za koho. Brt. S. 170 Já som ti verila, za teba by bola i život z-la. Sl. ps. Šf. II. 87. Drahou věc za malé půjčení z. Chč. 449. Za to pomyšlení Boha jsem z-la. Šš. P. 43. — **co o čem.** O tom slov ztráceti nebudeme, *správně:* o tom slov šířiti nebudeme. Brt. S. 170. — **co, se v čem:** ve hře, Jg., chvíli v zahálce, V., čas v něčem z. J. tr. V myšlénkách se ztrácí. Vrch. — **co čím (na čem), se komu čím.** Úpadkem kupce mnoho jsem ztratil. Ml. Dne $^{14}/_{4}$. manželku smrtí ztratil. Ddk. III. 142. Onen smyslem a snažností zištně a druhý nedomyslem a lenosti ztratí. O. z D., Arch. II. 502. Proč má jeden druhým ztráceti? Dch. Ona pak toho syna hříchem z-la. Hus II. 110. Nečekej od pochlebníka, aby se komu pravdou stratil (aby pravdu pověděl). Mudr. — **se komu** *(pro někoho více nebyti).* Háj. Ztratilo se mi péro. Us. — **se od čeho:** od smysla (pozbyti smyslu). Tkad. — **co na koho** Pánbůh na něho míru ztratil (o velikém). Jir. Ves. čt. 359. Rakousko z-lo na Turecko některé krajiny, *správně:* postoupilo, muselo postoupiti a p. Brs. 275., Km. IX. 431. — **co kdy. Na** neštěstí *v brzce* jsem matku ztratil. Us. Tč. Zoře se ztrácí východem slunka. Šš. J. 60. Staré zápisy mezi Čechami a Rakousy že ztratily věkem novějším patrnosť svou. Pal. Děj. III. 3. 287. V pobytí mi jest ten hynst ztracen. Půh. I. 376. — **co, se**

jak. To což mají dobrého, s velikým zlým obecným z-li. Vš. Tímto během na žalobě ztratil. Vz Běh. Pr. Která příčina mnohdy přechodem s jedné na druhou konečně i mimo rozum a smyslnosť lidskou se ztrácí. Mj. 2. Ztratil se jako smrad, jako rtuť, Us. Vrů., jako mhla (zmizel). Ztrať se jako mhla (kliď se). Us. Z. se jako Ječmínek, na Mor. Šd., jako kamfor, na Slov. Zátur., jako kafr. Na již Mor. Šd. Na ten čas, co jsem ho neviděl, jaksi velice se ztratil (sešel, zhubeněl). Us. Šd. Ztratí se jako mák v popeli (o malém). U Litomyšl. Bda. Včela z pomsty a hněvu někoho uštknjíc žehadlo ztrácí; Dvakráte zdál se již **dle** těla ztracen býti. Šš. II. 122., Sk. 83. Jestli se ti něco ztratí z neopatrnosti, máš mať škodu, též i posměch. Na Slov. Tč. Dál a dál se ztrácel palby hřmění. Kká. K sl. j. 188. Neztratí sa jako děravý groš (se neztratí) = zlé trvá. Zátur. Vyznáváme, že sme 50 tisiecóv kop gr. *jménem* základu spravedlivě propadeného straně druhé svrchupsané ztratili a propadli. Arch. III. 253. — **co proti komu.** Ztratil (při) protiv pánu Vaňkovi. Půh. I. 312. Ti právo své proti JMK. ztratí. Zř. F. I. O. V. — **co kam (jak).** Z ulchž (loněí) dým se k stropu ztrácí **po** kotouči. Kká. K sl. j. 233. Bílá stezka v šerý háj se ztrácí. Osv. VI. 596. Plachty, jak se v dálku ztrácejí. Osv. VII. 29. Zrak se ztrácí nebes do azuru. Osv. VI. 594. Držitel taknvý by měl penieze své k úřadu desk z.

Ztratolkavý = *nad ztrátou lkající*, einen Verlust bejammernd. Z. zpěv. Koll. Zněl 306.

Ztratov, a, m., místní jm. Arch. V. 519.

Ztrava, měli bychom psáti *strava*, nebuť je ve slově tom obsažen pojem zničení. Mk Vz *Strava*.

Ztravenec, nce, m., ypomena, zastr. Rkp. vodn.

Ztrávenina, y, f., chymna, der Speisebrei; upravení z-ny, chymificatio, die Speisebreibereitnng. Nz. lk.

Ztraví, n. = *potrava*, die Kost. Jiní hrdě se mají u z. neb drahém rúše o novém kroji. Št.

Ztravice, vz Stravice.

Ztravitelka, y, f., die Verzehrerin. Léto schranitelka a zima z. Lpř.

Ztráviti, vz Stráviti.

Ztravni, u., die Zehrungskosten. Vz Stravnie.

Ztrávný, vz Strávný (hodový).

Ztrblietať sa = *zatřpytiti se*, aufleuchten, erglänzen. Na Slov. Cf. Trblietať. — **kudy.** Údoliami ztrblieta sa usvety lúč vyjasnelá. Phld. IV. 481. — **kde.** Vtedy tá jeho duša zavretá prebúdza sa z ťažkej dumy, v tých zhaslých očiach dač sa ztrblieta a fúz šedivý zašumí. Btt. Sp. 119.

Ztřebovati = *spotřebovati*. — **kde.** To všecko ztřebuje se v domě. Slez. Šd.

Ztřepati, vz Setřepati.

Ztřepiti, il, en, ení = *roztřepiti*, zerschmettern, auf-, zerfasern. V.

Ztreputati, vz Střepati.

Ztřesení, n., vz Střásti.

Ztřeskalý = *střískaný* (zastr.), zerschlagen, zerschmettert. Ms. Alch. 66.

Ztřeskati, *střískati* = *roztřískati*, zerschlagen, zerschmettern.

Ztresktati, zastr. = *strestati*. Jel., Hns.

Ztrestadlnosť, i, f. = *hodnosť trestu*, die Sträflichkeit. Jg. Slov.

Ztrestadlný = *hodný trestu*, sträflich. Jg. Slov.

Ztrestatelnosť, i, f. = *strestatelnosť*.

Ztrestatelný = *napravitelný, koho trestati lze*, strafbar. Kon. hor. 20. Vz Strestatelný.

Ztrestati, vz Strestati.

Ztřesu, vz Stŕásti.

Ztřeštěně, *střeštile* = *pošetile, nerozvážlivě*, geschossen, närrisch. Lom.

Ztřeštěnec, nce, m., ein geschossener, verrückter, toller Mensch, ein Geschossener, Schuss, Wildfang. Ros., D., Čch. Dg. 695. Zdejší obyvatelé pod vůdcovstvím duchovních z-cû zavraždili všecky jinověrce. Koll. III. 240.

Ztřeštění, n. = *bláznění*, die Verrückung, Bethörung, tolles Wesen, der Aberwitz. V., Kom.

Ztřeštěnosť, ztřeštilosť, i, f. = *bláznovství*, die Tollheit, der Aberwitz. D. — **Z.** = *vztek*, die Tollsucht. Ja. — **Z** = *nerozvážlivosť v jednání*, die Geschossenheit, der Schuss. Jg. Strany **pořekadel** vz: *Zmatek, Nabiti, Oko, Pátý, Sedlo* a hlavně *Ztřeštěný*.

Ztřeštěný, ztřeštilý = *bláznivý, pošetilý, nesmyslný*, närrisch, toll, verrückt, aberwitzig. V. Z. oděv. D. Víno činí z lidí střeštěné blázny. Štelc. — Kom. — **Z.** = *nepovážlivě jednající, potrhlý, kvapný, střelený do paty*, geschossen, ein Schuss. Sych., D. *Strany* **přislovi a pořekadel** vz: *Blázen, Čistý, Doma, Hlava, Kolečko, Kotrba, Kožich, Kůň, Les, Med, Nejapný, Pátý, Pět, Plovati bez čeho, Prohloupiti, Rozum, Snop, Svinouti, Šálený, Tady, Trh, Včerejší, Vítr, Zajíc.* Cf. Ustojí se svým časem jako mladé pivo. Č. Zbytečný květ na jabloni se ztratí (mladík se vybouří). Brodz.

Ztřeštěti, ěl, ění = *ztřeštiti se*, närrisch werden. Us.

Ztřeštidlo, střeštidlo, a, n. = *ztřeštěnec*, der Wildfang, Schuss. Tys hrozně z. Co z. běhati. Us.

Ztřeštile, vz Zstřeštile, Ztřeštěně.

Ztřeštilosť, vz Zstřeštilosť, Ztřeštěnosť.

Ztřeštilý, vz Zstřeštilý, Ztřeštěný.

Ztřeštiti, il, én, ění; *střešťovati* = *zblázniti*, toll machen, verrücken, bethören; **se,** toll, närrisch, unsinnig werden. — **koho.** V., Ros. — **se čím:** láskou Vlč. Div se neztřeštím prací a starostí. Ros. — **koho čím** = *poděsiti*, erschrecken. Mor. Tč. — **se po kom.** Může se po ní (dívce) z. Ros. Jg.

Ztřešťovati, vz Ztřeštiti.

Ztřézvěti, nüchtern werden. Vz Střézvěti (dod.).

Ztrháňati sa, vz Strháňati sa (dod.).

Ztrhaný, vz Strhaný.

Ztrhati, co čím; šat prací. Us. Ostatně vz Strhati.

Ztrhávati, vz Strhávati.

Ztrhlosť, i, f., die Abgerissenheit, Zerrissenheit. Z. mysli, der Wahnsinn. Zák. sv. Ben.
Ztrhlý, vz Strhlý.
Ztrhnouti, vz Strhati.
Ztrhnutý, vz Strhnutý.
Ztrhovati, Strhovati.
Ztříesti, *stříesti*, conquassare. — **co**: hlavy. Ž. wit. 109. 6. — **se**. Ztřiesla jsú sě rty má. Ž. wit. Hab. 16.
Ztřimati = *zdržovati*, *zdržeti*. Slov. Nemohl se z. Němc. VII. 14. Triráz chce hor skočiť, triráz ho dač' ztrime. Btt. Sp. 86.
Ztřípati = *střípati*.
Ztřískati, vz Střískati.
Ztřisniti, vz Střisniti.
Ztrkati, stossend (mit den Hörnern) verwunden. — **koho**. Vůl ho ztrkal. Br. — Z., vz Strkati.
Ztrmácený, vz Strmácený.
Ztrmáceti, vz Strmáceti.
Ztrmočiti, il, en, ení, *strmočovati* = *stočiti*, *skroutiti*, verdrehen. — **se**. Dítě se z-lo. Bech. Cierkev z-ná. Rozb. 1841.
Ztrnatělý, *ztrnovatělý* = *trnovatým učiněný*, dornartig, dornig. Rostl. III. b. 504.
Ztrnatěti, ěl, ění = *trnů nabyti*, dornig werden. Rostl. III. b. 140.
Ztrněiti se = *poblázniti se*, *zfanfrněti se*. Val. Vck. I jinde na Mor. Kd.
Ztrnouti, vz Strnouti.
Ztrnovatělý, vz Ztrnatělý.
Ztrnule, vz Strnule.
Ztrnulosť, i, f., die Erstarrung. Vz Schd. II. 341., Strnulosť.
Ztrnulý, vz Strnulý.
Ztrnuti, vz Strnuti.
Ztrnutý, vz Strnutý.
Ztrojačiti, il, en, ení, triplicatum facere, verdreifachen. Šd.
Ztrojačněný, *-ěn*, *a*, *o*, *strojačený*, triplicatus, verdreifacht. Phld. II. 3. 97.
Ztrojení, n., vz Ztrojiti.
Ztrojený; *-en*, *a*, *o* = *trojím učiněný*, verdreifacht, dreifach. Z. hvězdy. Stč. Zmp. 143., 43.
Ztrojiti, il, en, ení, *ztrojovati* = *trojím učiniti*, verdreifachen. Dobytek se ztrojil (rozmnožil). Us. — Z., vz Strojiti.
Ztrojmocniti, il, ěn, ění = *povýšiti na mocnosť třetího stupně*, *umocniti na třetí stupeň*, auf die dritte Potenz (zum Kubus) erheben. Nz.
Ztrojnásobiti, il, en, ení, verdreifachen. Us. Tč., Nz. Vz násl.
Ztrojnásobniti, il, ěn, ění = *ztrojnásobiti*. — **co**. Tušim, z-la šťastná láska jeho síly. BVaj. BD. II. 137. — **se**. Oproti včerejšku z-lnil se jistě počet lidstva. Sb. vel. I. 63.
Ztrojnčný; *-čn*, *a*, *o*, ternarius factus. Phld. II. 3. 97.
Ztrojniti, il, ěn, ění, verdreifachen. Cf. Ztrojněný.
Ztrojovati, vz Ztrojiti.
Ztroliti, vz Stroliti.
Ztrolky, ův, m., pl. = *výtrolky*, der Vorsprung. Us. Vz Strolky.
Ztropiti, vz Stropiti.

Ztroskati se = *želeti*, *skrušiti se*, compungi. Ž. wit.
Ztroskotalec, lce, m., der Schiffbrüchige.
Ztroskotání, n., vz Stroskotati.
Ztroskotanina, y, f. = *zřícenina*, die Ruine. Mus. IX. 202.
Ztroskotaný; *-án*, *a*, *o*, zerschmettert. Vz Stroskotaný (dod.).
Ztroskotati, vz Stroskotati.
Ztroudnatělosť, i, f. = *zetlelosť*, die Morschheit. Jg.
Ztroudnatělý = *zetlelý*, morsch, vermodert. Us.
Ztroudnatěti, ěl, ění = *zetleti*, vermodern.
Ztroudovatěti, vz Ztrůdovatěti.
Ztrouchnivělosť, i, f., die Vermoderung.
Ztrouchnivělý, vermodert. Hanka. Z. dřevo = *zetlelé*, Moderholz, n. Šm.
Ztrouchnivění, n., vz Ztrouchnivěti.
Ztrouchnivěti, ěl, ění, vermodern. Rostl.
Ztroupcinatěti, ěl, ění = *státi se jako trupel*. Kámen z-těl. Us. Hk.
Ztroupěti, ěl, ění = *troupem se státi*, *zhloupěti*, verdummen. Cf. Troupěti (V.).
Ztroupovatěti, ěl, ění = *ztroupěti*.
Ztrouti, vz Ztrůt.
Ztrpaslíčeti, el, ení, zwerghaft werden. Šm.
Ztrpaslíčiti, il, en, ení, zwerghaft machen. Šm.
Ztrpať = *trnouti*, erstarren, vor Furcht zittern? Slov. Biedu treli všetci neslýchanú a sám král ztŕpal, čo to bude z jeho krajiny. Dbš. Sl. pov. V. 41.
Ztrpčeti, el, en, ení; *ztrpčivati*, herb werden. Víno ztrpčelo. Ros.
Ztrpčiti, il, en, ení; *ztrpčovati*, *ztrpčivati*, herb machen. — **co komu čím**: život svým chováním. Jg., Šd., Ddk. II. 227., III. 195, Tč., Sb. vel. III. 205., Dch. — **koho kde**. Oni ho ztrpčili v radách svých (popudili na sebe). Lom., Jer.
Ztrpčívati, vz Ztrpčeti, Ztrpčiti.
Ztrpčovati, vz Ztrpčiti.
Ztrpení, vz Strpení.
Ztrpklý, etwas herb. Nrd.
Ztrpknouti, knul a kl, utí, herb werden. Víno to ztrpkne. Us. Tč.
Ztrpněti, ěl, ění; *ztrpnívati*, herb werden. Víno ztrpnělo. Ros.
Ztrpniti, il, ěn, ění = *trpkým učiniti*, herb machen. Ros.
Ztrpnívati, vz Ztrpněti.
Ztrpnouti = *ztrpněti*, herb werden. Ztrply zuby. Vz Laskominy. — **komu od čeho**. Zuby od ovoce mi ztrpnuly. Us. Tč.
Ztŕpnuť = *ztrnouti*? Vz Ztŕpať. Slov. Hej, ztŕpli ti teraz! Len tak jim mravce po chrbáte behali, ako čoby už kožu z nich boli párali. Dbš. Sl. pov. I. 551. Milý žiak ztŕpnul, keď zazrel ten dom a toho chlapa. Ib. II. 16.
Ztrubčeti, el, ení = *trubcem se státi*, *se zroditi*. Koubl. Hosp. 4.
Ztrúbiti, il, en, ení = *zatroubiti*. Mm. Lev. 25.
Ztruditi, vz Struditi.
Ztrůdnatěti = *stroudnatěti*. — **kde**. Zrnko v zemi z-tí. Mor. Šd.

Ztrudněný; *-ěn, a, o,* betrübt. Z. mysl. J. z Hvězdy.

Ztrudniti, il, ěn, ění = *ztruditi.*

Ztrudovatěti, ěl, ění, kupferig werden. Všecek ztrudovatěl. Ros.

Ztrúdovatěti. Švestky ztrúdovatělý = zakrsly, v trúdy se proměnily, byly jako troud. Mor. Vck.

Ztruchlelý, traurig. Z. duše. Štulc. I. 218.

Ztruchleti, el, enl, traurig werden. Gnld. 23.

Ztruchlivěti, ěl, ěnl, traurig werden. — **čím**: neštěstím. Us. — **od čeho**. Tč.

Ztrnchnělý, morsch. Studna ta byla starými z-mi břevny obrúbena. Koll. IV. 92.

Ztruchomyslněti, ěl, ěnl = *struchleti.* — **čím**. C.

Ztrúpati = *zdrobiti se,* zastr. — **čím.** Chlebi dávností velmi sú ztrúpali, vetustate comminuti sunt. BO.

Ztrupelení, n., die Verkalkung. Z. kovu. DJ. 4.

Ztrupeliti, il, en, enl, *ztrupelovati*, oxydiren, verkalken. Nz.

Ztrupieti, el, eni = *truplem se státi.* Vz Trupel. Ostatnl z-li (zatvrdili se). Sš. I. 114.

Ztrusk, u, m. = *škvára,* die Schlacke. — Z. = *vejce muší,* das Fliegenei.

Ztruskovatěti, ěl, ěnl, schlackig werden. Ros.

Ztrúť = *strouti, ztroviti, ztráviti,* verdauen. — **co.** Dobrý žaludek všecko ztrnje. Na Ostrav. Tč.

Ztruzení, n., vz Strnditi.

Ztruzený, vz Struditi.

Ztrvati, vz Setrvati.

Ztrýzněný; *-ěn, a, o,* gequält, gepeinigt, geplagt. Z. tělo. Us. Člověka tak z-ho, dokatovaného jsem nikdy neviděl. Koll. IV. 118. — **jak.** Uzřievše jeho tak bláznovie z-na. Pass. XIV. Jsúc tak velmi z-na. Výb. II. 20. — **čím**: bitím, posty.

Ztrýzniti, il, ěn, ění; *stryzňovati* = *zmučiti,* zermartern, misshandeln. Zlob., Sych. — **koho čím.** Vz Trýzniti.

Ztržení, n., vz Ztrhnouti. Z. rybníků, der Durchbruch der Teiche. Vš. Jir. 154.

Ztrženosť, i, f., šp. m.: *hotový peníz, stržené peníze.* Kmp.

Ztržený, vz Stržený, Strž͏iti.

Ztržiti, vz Stržiti.

Ztučnatělosť, i, f. = *stukovatělosť, tučnatosť,* adiposis, die Fettigkeit. Nz. lk.

Ztučnatělý = *ztukovatělý, tučnatý,* adiposus, fett. Nz. lk.

Ztučnati = *ztučněti.* — **kde.** Na dobré paši stádo ztučná. Na Ostrav. Tč.

Ztučnělosť, i, f., die Fettsucht, Verfettung. Z. celková, chorobnl. Vz Čs. lk. II. 54., V. 4., Nz. lk.

Ztučnělý, feist. Nz. lk.

Ztučnění, n., das Fettwerden.

Ztučněti, ějl, ěl, ěn, ěnl = *tučným se státi,* fett werden, Fett ansetzen. V., Ž. wit. 64. 13. — **čím.** Aby sám statky jejich v pokutě propadenými ztučněl. V. — Br. — Vz Ztučnati.

Ztučniti, il, ěn, ěnl, fett, feist machen, verfetten. Ž. wit. 22. 5. — **koho čím**: dobrým a pořádným krmením. — **co kde**: hlavu v oleji (namastiti, namazati, salben). Výb. I. 608.

Ztučnouti, ul, utl = *ztučněti, ztloustnouti,* dick, fett werden. V.

Ztudiikovati = *zdráhati se,* widerstreben? Slov. Poď, braček, leho ver' už čas — a pojímal ho za pravicu Ten ztrhal sa však, ztudlikoval. Phld. V. 70.

Ztuha, z tuha, *ztuhoučka, ztuhounka* = *tuhým způsobem,* steif. Z. kráčeti. Hlas. Z. přiléhati. Rst. 526. Z. natáhnouti, napnouti. Us. Píst z. procházl. ZČ. I. 283. — **Z.** = *zostra, přísně,* streng, genau. Z. žíti, něco hráti. D. Z. na někoho uakračovati, Einem hart zu Leibe rücken. Dch. Rozpovedá: i hruhý sa vyrútl naňho Agilmund a z tuha rozpálen takovú jemu odpoveď hádže; i po ňom sa tedáž nad mlru hojovný zdvihne Milin a ztuha rozpálen takovýmito rečňuje slovmi; Kam tak pospicháš? Hol. 20., 105., 376. Mé potěšení bývalo z. jíti do kostela, abych milého viděla. Koll. Zp. II. 230. Nečaruj ma, dievča, nečaruj ma z tuha, čarovaná láska tá nehýva stála. Sb. sl. ps. II. 1. 124.

Ztuhlosť, i, f., die Erstarrung, Steife. Reš., Schd. II. 341. Násilné zajisté ustálení uvodí za sebou z. a tato smrt. Pal. Děj. IV. 2. 3.

Ztuhlota, y, f., die Todesstarre. Dch.

Ztuhlý, erstarrt, starr, steif. Kom. Z. ruce. Přišli jsme jako rampouch stuhlí. Z. olej, ztuhlé údy. Us. Z. cukr, erstarrter Zucker. Šp. Z. kámen. Kká. K sl. j. 176. — **jak.** Své mládě našel stuhlé v led. Kká. Š. 52. Z. **na** kosť (zmrzlý jako roh). Us. Kšť. — **čím**: zimou. Us. Vz Stuhlý.

Ztuhnouti, vz Stuhnouti.

Ztuhnutí, n. = *ztrnutí, zdřevěnění* (nedyh), die Erstarrung, Klemme, der Starrkrampf. Ja. Bod z., der Erstarrungspunkt. Šp. Až ke z., bis zum Erstarrungspunkt. Nz. Z. svalové, die Muskelstarre. Nz. lk.

Ztuchlec, chlce, m. = *stuchlík.*

Ztuchlík, vz Stuchlík.

Ztuchlina, vz Stuchlina.

Ztuchlosť, i, f. = *stuchlosť,* die Dumpfigkeit.

Ztuchlý, vz Stuchlý.

Ztuchnouti, vz Stuchnouti.

Ztukovatělosť, i, f. = *ztučnatělosť.* Nz.

Ztukovatělý = *ztučnatělý,* adiposus. Nz. lk.

Ztulačení, n., die Verbummelung. Dch.

Ztulačený; *-en, a, o* = *kdo toulání zvykl, ztoulaný,* liederlich geworden, ein Vagahund. Us. Kšť. Z-lých větrů roj. Hdk. Les. kv. 102.

Ztulačiti se, il, en, enl, liederlich, ein Vagahund werden. Chlapec se z-čil. Us. Č., Kšť.

Ztulati = *mluviti scestně.* Darmo ztuláš, ž' mě omlúváš. Výb. I. 362.

Ztúlati = *ztoulati,* durchwandern. — **co.** Ztúlachu všicku zemi. BO. — **se.** Komu ty svietiš mesiačku? Či tejto pustej doline? Či tamto tomu potôčku? Kehy si mna chcel počúvnúť, ja bych ti inšie naložil; **po** noci sa len tak ztúlaš a mne hys' v dačom osožil. Čjk. 53.

Ztuliti, il, en, ení, vz Stouliti.

Ztuodsaď = *stuodtaď*. Na Ostrav. Tč.

Ztuodtaď, von hier weg. Až já z. půjdu. Na vých. Mor. Tč., Šd.

Ztuodtei = *ztuodtaď*. Na Ostrav. Tč.

Ztupati = *drobně sesekati*, kleinschlagen, kleinhacken. — **co jak**: haluze do hromádek, do otépek Na Ostrav. Tč.

Ztupělosť, i, f., die Stumpfheit. D., Dch.

Ztupělý, stumpf, abgestumpft. Dch. Z. nůž. D.

Ztupení, n. (novější: *stupení*), die Abstumpfung, Stumpfheit. Z. mysli. Hus III. 175. Z. hlatí. Krok — **Z.** = *zhanbení*, die Beschimpfung.

Ztupený; *-en, a, o*, abgestumpft. Vz Ztupiti. Z. nůž, srp. Šd. Z. v bot. = dělající tupou hranu; dělající výřez tupoúhlý n. zaokrouhlený, gestumpft. Rst. 526. — **Z.** = *zhaněný*, beschimpft.

Ztupěti (novější: *stupěti*), ějí, ěl, ěn, ění = *tupým se státi*, stumpf werden. — **abs.** Ten nůž, zub ztupěl. Již všechen ztupěl (stal se hloupým). — **komu kdy**. Ztupěly mu oči. Ros. Čápovi ve stáří nos ztupí. Rad. zv. V štěstí jeho smyslové ztupěli. V. — **po čem**: po tom vině hlava ztupí. D. — Jg.

Ztupilosť = *stupělosť*.

Ztupilý = *stupělý*.

Ztupiti (novější: *stupiti*), il, en, ení; *stupovati* = *tupým učiniti*, abstumpfen, stumpf machen. V. — **co**: nůž. Ros. Smilstvo ztupuje smysl. Lom. Pán zrak jich ztupil. BR. II. 292. b. — **co komu**: břitvu. — **co čím**: břitvu holeuím. Sych. — **co kde**: hlati na hranách z. Pr. Chym. — **koho** = *zhaněti*, aus-, beschimpfen. D.

Ztupnouti = *stupěti*, stumpf werden. Jg. **Při** tak mnohých smrťách mohla veru ztupnúť vcele citedelnosť naša. Zbr. Hry 198.

Ztupovati, vz Ztupiti.

Ztúřati se, närrisch werden. Div se neztúřal = *nezbláznil*. Na vých. Mor.

Zturčený; *-en, a, o* = *zhovadělý*, entmenscht.

Zturčeti, ei, ení, türkisch, ein Türke werden. V.

Zturčiti, il, en, ení = *poturčiti*, türkisch machen. Šd. — **se** = *nemilosrdným, vzteklým se státi*, hartherzig, ein Türke werden. Ros. Dělá kusy, div se nezturčí. Us. Kšť., Ntk.

Ztutnati = *setleti*, *porušiti se*, morsch, faul werden. Zhnilý a z-ly jsú rány mé. Ž. k. 37. b.

Ztuvon = *z venku*, von draussen, von aussen. Slov. Tu sa ozve z. smích. Dhš. Sl. pov. I. 249.

Ztužení, n., vz Ztužiti.

Ztužený; *-en, a*, o, abgehärtet. Z. šije nese lehčeji břímě. Jel. — **čím**. Mysl láskou k vlasti ž. Puch. — **Z.** = *stlačený*, kondensirt. Z. mléko. Ves. i. 52.

Ztužitelný, koercibel, kondensirbar. Nz., Nz. lk. Z. plyn. Kk. Tys. 32.

Ztužiti, ztuž, il, en, ení; *stužovati* = *tuhým učiniti*, *sesliti*, *upevniti*, *stvrditi*, abhärten, fest o. hart o. steif machen, anziehen, verdichten, versteifen, verankern, erstarren machen. Jg. — **co**: srdce, D., mysl. Reš., Kom. Z. provaz, anziehen, Us. Tč., horko, vítr. NA. IV. 174. Význam z čeho z. Šš. i. 58. Vazbu něčí a., verschärfen. Čch. Dg. 612. — **co, se kde jak**. Z. co v někom. Kká. K sl. j. 90. V loktech mých se v reka ztužiš. Kká. K sl. j. 89. — **co komu jak**. V kámen ztuž mu paži. Kká. K sl. j. 136. — **se komu**. Škola, knihy vieš na čo sú? Tie ťa k pánu Bohu nesú, abys pozual jeho diela, by sa ti a-la viera. Zátur. Háj. I. 29. — **co, se proti čemu**: boj proti městu z. Br. Mysl (se) proti nebezpečenství. Jel. — **se kde**: **na** cestách. Sych. — **se v čem**: v snášení psotuých věcí. Pont. o stat. — **se**. Vítr se ztužil. Us.

Ztužka, y, f., vz Stuha.

Ztužovati, vz Ztužiti.

Ztvrda, z tvrda, hart, schwer. Hej, švagre! čo tu pašmeš, há!? Tak pristúpil mu takoj ztvrda. Phld. V. 55. Ale jedna rana jesto, ktorá sa z. zahojí. Zátur. Háj. I. 43.

Ztvrďalý = *zatvrzelý*, verstockt. Jmáte srdce zkameňalé a k slitovániu z-lé. Hr. rk. 151.

Ztvrděti, ěl, ění = *stvrdnouti*, starr werden. Lom., Ž. wit. 89. 6.

Ztvrditi, vz Stvrditi.

Ztvrdlina, y, f., die Verhärtung. Z. (rakovnice, ztvrdlosť, hliza hranatá, hrhovatá) jest nepřirozená zatvrdlosť žlázovitých údův, der Krebsknoten, bösartige Verhärtung. Ja. Z. kostěná. Ja.

Ztvrdlosť, i, f., vz Stvrdlosť.

Ztvrdlý, vz Stvrdlý.

Ztvrdnouti, vz Stvrdnouti.

Ztvrdnutí, n., vz Stvrdnutí.

Ztvrnnosť, i, f., die Anmassung, Arroganz, der Hochmuth. Bude otpoviedati v z-sti, respondebit arrogantia. BO. Vz Ztvrnosť.

Ztvrnný, *stvrný*, zastr. (vztvrný) = *tvrdý, pyšný, osupilý*. Na všelikého z-ho. Výb. i. 326. Z. králová, mysl, člověk. St. skl. Nevzplašuj sprostného ztvrnnú řeči: pomni, že dle sv. Pavel: Neškřekaj na staršieho. Št. Vz Vztvrný. — **Z.** = *pěkný*? Z. rúcho. St. skl. IV. 397.

Ztvrzení, n., die Bekräftigung, Bestätigung. Vz Ztvrditi, Stvrditi.

Ztvrzený; *-en, a*, o = *stvrzený*. Vz toto (dod.).

Ztvrzování, n., die wiederholte Behauptung.

Ztvrzovati, vz Ztvrditi.

Ztyčiti, vz Styčiti.

Ztykati = *tečkami opatřiti*, punktiren. Pardus ztykán jest **po** krásné koži černými miesty. Št.

Ztylosť, i, f. = *vykrmenosť*, *tlustosť*, die Dicke, Fettheit. Jg.

Ztylý = *tlustý*, *tučný*, dick, fett. Ps. ms. Kká. K sl. j. 210. Z. brach. Ih. (Osv. V. 34.).

Ztyraněti, ěl, ění = *tyranem se státi*, Tyrann werden. Brikc.

Ztýrání, n., vz Ztýrati. Z., jehož se byli na biskupu Janu dopustili. Ddk. II. 254.

Ztyraniti, il, ěn, ění = *tyranem učiniti*, zum Tyrann machen; **se** = *ztyraněti*.

Ztýraný; *-án, a*, o, abgeplagt, vexirt, sekkirt, abgemartert, entkräftet. Z. tělo, dobytek. Us. — **čím**: paměť pracemi z. Us. Dch. — Vz Ztýrati.

Ztýrati, vz Stýrati.

Ztýřelosť, vz Stýřelosť, Ztěřilosť.

Ztýřelý, vz Stýřelý, Ztěřilý.

Ztýření, n., die Verwitterung (von Gesteinen; von Flüssigkeiten, zvětrání). Šp.

Ztýřenina, y, f., das Verwitterungsprodukt (von Mineralien, von Gesteinen; von Flüssigkeiten, zvětralina). Šp.

Ztýřeti, ei, ení, vermodern, morsch werden. Vz Stýřiti. Ztýří dřevo, než počne hniti. Pk. — **kde: v** zemi. Us. Tč.

Ztýti, ztyji, yl, ytí = *ztloustnouti*, fett werden. Us. Vz Týti.

1. **Zu**, německé, I. *k naznačení stupně u jmen přídavných a číslovek.* To dřevo bylo *příliš* dlouhé. Byl k lidem *příliš* tvrdý. Své věci cenou mimo spravedlnosť *nadsazují*. Jel. Zu gut: příliš dobrý, předobrý, přídobrý; zu viel: příliš, příliš mnoho; mehr als zu viel, přespříliš. Zu klug, tuze moudrý, vele-, přemoudrý. — 2. *Zu s infinit.*: a) *s pouhým infinitivem.* O čemž dále psáti není k tomu čas příhodný. Byl. O velikou věc se pokusil, ale Bohu jest snadna učiniti. Pass. Ta voda jest dobrá píti ráno i večer. — b) *Dle smyslu slovem takovým, jež s smysl tento jest.* Anderer nicht zu gedenken. Ať nemluvíme o jiných. Br. Pasáci přiblíhali chtějíce mu v nouzi pomoci. Nach der Gestalt zu urtheilen, wäre ich der Meinung. Po osobě domnívám se, že by … Lépe jest, aby nesliboval, než *aby* slíbě neplnil. Slíbil, že se polepší (er versprach sich zu bessern). — Es ist nicht zu leugnen. Nelze popírati, dlužno přiznati. Mk. Stráž. 93. *Zu — als dass.* Větší tato věc jest, nežli aby se při ní práce a času litovati mělo. Kom. Byl příliš dobrým počtářem, aby nebyl nahlédl. Osv. 1874. 1. 122. Vz *Než — aby. Nur zu:* jen do toho, jen dále, jen s chutí, jen chutě. *Es ist schon zu:* již jest zavřeno, zamčeno. Us. — *Pozn.* Již Jg. poznamenal, že slovce něm. *zu* rádo by mělo svého zástupce v češtině. Měli mnoho *co* vypravovati. Vz Co. Druhým jeho zástupcem chce býti předložka k. Odhodlal se k přerušení bitvy (přerušiti bitvu). Plán byl lehko k provedení (bylo snadno provésti). Nebyl nikde k nalezení (nebylo ho nikde naléztí). Brt. Vz více v Km. 1874. str. 689. a Abstrakta.

2. **Zu** = z. Zu obú stran. NB. Tč. 157., 165., 264. Zu obce. U Uh. Hrad. Tč. Kořenek, člověk zu obce, vyznává tak. NB. Tč. 165.

Zuavové, arabský kmen v algirské provincii; franc. vojsko oděné po způsobu tohoto kmene. Vz S. N.

Zub, u, **zoubek**, **zúbek**, bku, **zoubeček**, čku, m., **zubisko**, a, n., **zubček**, ečku, m., der Zahn. Na Hané pl.: *zobe*. Bkř. Instr. *zubama* také na Mor., *zuboma* ve Slez. Šd. *Zuby* jsou ústroje kostěné, v lůžkách čelisti obojích okliněné k potírání pokrmův. Jg. Člověk má 1. osm *řezacích zubů*, Pž. (*řezákův*, S. N., Nz., *předních*, Jhl., *kousacích*, Jg., *kusákův*, Šp., Schneide-, Vorderz., dens incisivus; u orcí slove takový: *lopatka*, Šp.); 2. *čtyři špičáky čili kly*, S. N. (*psí, oční zuby*, Augen-, Hunds-, Spitzz., dens caninus); 3. 20 *stoliček*, Pž. (*třenáků* či *třenovců* n. *čelistných* n. *lícních*, vz S. N., *temenních, sadních*, Lk., *třenovních*, Jhl., *třenových*, Rk., *črenových*, Šp., Hdž. Šlb. 80., *stranných, stranovních, třenovníkův, střenných, střenovných*, Lk., Backen-, Mahl-, Stockz., dens buccalis). *Z. mléční, mléčník, cucák, cicák, padavý* (vz Schd. II. 328.), dens lacteus (caducus); *u koní vlček*. Šp. Zuby vkličené, eingekeilte Z., vrostlé, eingewachsene Z., přirostlé, angewachsene Z., řasnaté (schmelzfaltige Z., Schd. II. 383.), žlábkované, Furchen-, čelistvé (ungefurchte), pátrové (Gaumen-), Nz.; z. křivý: *brlozub*; z. vykotlané (kotlavé, děravé, vyžralé, vyžrané, červivé, vyjedlé, prázdné, štěrbivé, vyhlodané, drobivé, na Mor. koráby), stálé či nepadavé; otupělé, tupé, zlomené, ostré, špičaté, úzké, dlouhé, sklesié, zapuštěné, otřené, Šp., moudré, zuby moudrosti, dentes sapientiae, die Weisheitszähne, Nz. lk., D., svrchní či hořejší, dolejší či dolní či spodní, Jg., vlčí, Uiberzahn (zub nadbytný, ostrý, malý, před jinými stojící), Jg., ostré, dobré, zdravé zuby. Us. Zub přirozený, umělý, nakažený, viklavý. Us. Pdl. *Kolozub* = zub vyrostlý pod jiným, nevytrženým a tím křivo do úst vyrostlý. Brt. Zuby hrochové, slonové, kančí, vepřové. Kh. Zuby žraloků, jednoduché, mezerní, složené, stálé. Vz Schd. II. 130., 383., 327., 328. *Z. u koní* jsou *dle času:* mléční (hříběcí, mléčníky, vlčky), řadovací (stálé); *dle položení:* přední či široké či kousací, hákové (kly, špičáky) a třenovní (zadní, žvýkací); žlábkové vedlé prostředních a řezacích; kly v každé čelisti dva, které v 8 létech ztupějí, Ja.; vymazané (vytřelé, vypsané, které ztratily jádro, die Kennung). Šp. Cf. NA. IV. 96., 97. *Z. hadí:* pohyblivé, jedovaté, Giftzähne, děravé, rýhované. Jhl. *Z. zaječí:* ostrušia; veliké zuby *medvědí:* klovy. Šp. Z. má *kořen, tělo či krk a korunu.* Presl. Zuby vězí svými kořeny v obou *čelistech* přioděných *dásněmi* (Zahnfleisch). Hořejší část zubu — koruna a krk — jest pokryta tvrdým, sklelnatým povlakem — *sklovinou* (Schmelz), Pž., *skleninou*. Nz. Zub vyvinuje se uvnitř čelisti v malém váčku — *v zubové tobolce* — ze zrna pupenu podobného. Pž. Dítě dostává, strká, vystrkuje zoubky; strkají, řezají či řežou, lezou mu zoubky; dítě stůně k zoubkům, má již zoubky. Us. Nové zuby dostati. D. Zub leze, se utvrzuje, hnije, se viklá, se vyžírá, prší, vypadává, se kazí. Lk. Z. mi kotlá, kotlaví. Lk. Zuby dostávati, nové dostati, zaluskovati, váleti, házeti, svrci, shazovati (o koních); z-y se řezají, viklají, počínají žloutnouti. Šp. Z. si vytrhnouti (dáti vytrhnouti). Us. Z-y šklebiti, ceniti, štiřiti, vyštiřiti, D., zatíti, Us., si brousit (o kancích), Aesop., na něco si brousiti (chuť na to míti). Sych. Zoubek míti na

něco (cbuť). Cbmel. Rozbolely bo zuby. D. Zuby zimou jecbtajl, evakajl. Us. Boll mě zub. Zub zubu nedoskakoval (zima bylo). Ros. To bolenl zubů ukrocuje. Byl. Bukvicová voda spomáhá protl bolesti zubův. Čern. Zub si vyraziti, Us., do kořene vylomiti. Har. Nenl eo na znb vložiti. Us. Někoho na zub vzltl (pomlouvati). Us. Lékaři trbají zuby. Aqu. Zubama popadnouti, cbytiti, trbati, kousatl, škřipčtí, zmllatl, V., na ořecb brýzti. Kom. Zuby uěkobo roztrbati. Divoký kanec zubami seká. Kom. Škřlplm naň zubaml. Solf. Zubami jcktati. D. Zuby naň zkřlpiecbn. Pass. XIV. Mus. 1883. 113. Šlřka, tloušťka, délka, výška, kořen, tělo či krk, koruna, blava, sklovina, bok či strana, čelo, okronblosť, Na., bolení, Us., nečitelnosť (laskominy), škřlpění, V., řezání se, vyžírání, červivosť zubu. Us. Vývoj, vlákno, bniloba, kotlavosť, růst, bnití, zárodek, jektání, evakání, změna zubů. Nz. lk. Kosa, šika, úkos zubu, die Zabnscbräge; šplčka zubu; Počet aubů, kraj, řez zubu, der Zabnscbnitt. Šp. Díra, kotlina v aubu, Us.; prášek, kartáček na zuby. D. Kllč, kleště, kozl noby, pellkán, kleště zobákové či páčivé atd. na zuby, vz S. N. a Nástroje (k trbání aubův). O zubecb a tahání jicb va Čs. lk. II. 106., 219., II. 279., 300., V. 141., VI. 44., VII. 227., VIII. 391. O vyvljení se zubův u živočíebův a jejicb druzlcb a nemocecb vz S. N. Scbudli sme ti na špatn, kosti tvrdé máme, na nás každý žralok si darmo zuby zláme. Vaj. Tat. a mor. 85. Radostně sně svój ščlt črn dvú aubů. Rkk. 17. Dáti co komu na zub (na malou pocboutku); Z-by od kyselébo ovoce trnou; Cbutně jldlo dobře na zub jede. Dcb. Jak nejsou penlze, nemám do tobo velkébo zubu (ebuti). U Rychn. Na ty jabody mám dloubé znby (ebuť). Ib. Otcové naši planá jablka jedli a nás zuby brnl (my za jejich chyby trplme). Jrsk. Stičí zuby si podávali (vadill se). Drsk. Nemáš do tobo žádnýcb zubů (ebuti). U Kvasin. Msk. Takovou ti vrazlm, že bned auby po zemi sbírati budeš. Us. Kčř. Házeti přes znby (dávlti). Us. Kšť. Cukrovl jde dobře na aoubek. Procb. Často jl zuby bollvajl. Us. Šd. To je dobré od bolenl zubů. Us. Šd. Pracuje, až se mu zuby potl. U Řončova. Venku ze sebe vyvádí a — doma suši auby (nemá co jlsti). U Hrad. Kšť. Je mu teplo, až se mn zuby poti (žertovně = je mu zima). U Kr. Hrad. Kšť. Hocb dlvá se bolce na auby (llbá se s ní). U Žamb. Dbv. Nemám do čebo aub strčiti. Ib. Dbv. Tema zoboma nemôže to už poglempať (pobrýzti, pokousati); Máš zuby jako mrož, jako lopaty (veliké). Slez. Šd. Nemlti zelovébo, jablkového atd. anbu (nerád jísti zell, jablka atd.). U Olom. Sd. Nenl tobo ani na znb, pod zub; Má zuby jako řepa (bysté, zdravé); Zuby otrčati (vz Zubiti se); Nejez pernlku, vypadaji ti zuby; Udeřila jsem se do dveří, tak mně zuby zaščerčely; Už sem si na to zuby strojil (ehystal); Vzal to mezl auby; Pes bo drapl zubama; Kdyby tak bylo něco na zub, zum Beissen (některé frase jen na Mor.). Us. Šd. Ale Hanák o výměně anl na zub sobě položiti nedal (ani slyšeti nechtěl). Ebr. Děti, ani co by o aub zavadilo, nedostanou. Sk. Drukajú mi moje auby, jak by mně ebtěly vyletět z buby. Brt. P. 181. Sáhla mu na znb (zknsila bo); Vzala si bo na znb (ebtěla bo pomlouvati). Šml. A v tom obni vykročí potvora mi před očí, čerí na mnä zubiska a očima zablýska. Cblpk. Sp. 125. Pritisknůe ju črenovými zubami. Syt. Tab. 262. Čože ti dám pod zuby (jlstí)? Kyt. 1876. 23. Trefil tomn na zub. Osv. Silné drápy veťal do očí, mocné do brtána aubiska. Hol. 109. Bodaj mu cigáni zuby kovali! Lipa I. 1. Pod stenou sedl Ilonka mladá, do tmavej noel se díva, drumblence k zúbkom bielym prikláda, v nieb sa duša jej ozýva. Ntr. V. 60. Skáče a zúbky úsměškom cerí nevinná to duše malá. Sldk. 524. Bôže môj, bôže môj a vysokébo něba, keď sl mi dal auby, daj že mi aj ebleba. Pokr. Pot. 30. Ký že ti Perun zuby ukázal? Sl. ps. Šf. I. 120. Nasypala bych mu soli mezl oči, piesku mezi zuby. Ib. II. 57. Byly kyslé (plánky) a zuby mu po nieb trply. Č. Čt. II. 478. Když ebceš zabnať psa, neceň naň zuby. Cbcb. Vlka sä opýtaj, čl na Boha verl, ou zuby na tebä kúsavé vyeerl. Hdž. Šlb. 26. Trnky sú trpké, zuby od nleb trpuu. Ib. 30. Něboli ju blava, ale ju bola zuby, že jeji syneček už za inu ebodl; Ty máš velké zubiska, natáh bys mné kůžiska. Sš. P. 333., 745. Anička malíčká, zúbky sa ti režú; Žene (ženě) treba do brnce a keď jej nedáš, sám nebudeš mať čo pod auby; Seká zubama ako divý kanee. Mt. S. I. 34., 63., 95. Už ma vraj zub nič nebolí; Lipa na zuby dá dobré ublie, abysme je čistili; Tebe (tobě) kožka na dudy a mne lojík pod zuby; Zjezdte ma, vlčky, ajedzte, už ma môj milý nechce; vytri si, vlčko, zuby, už ma môj milý ľúbi; Keď sa vilci sišli, tak sa sbovárali: Kdeže bysme niečo pod zuby dostali?; Akože tým starým babám na súdny deň bude, ktorá nemá žiadnyeb zubov, ako škrlpať bude? Sl. spv. II. 52., 64., III. 98., IV. 127. Na vŕštičku stála, pekná sa mi adála; keď som prišiel kn nej, len jedeu zub mala. Sb. sl. ps. II. 1. 113. Národ oboj jedny roztrhaly auby. Koll. IV. 81. By zrádnik uedostalo, keď mu zúbky pôjdu; Kdo zuby ukáže (zaštíří sa). Dbš. Obyč. 6. 177. Tie balušky mu veľmi pod zubami cbrapčaly; Jemu len tak klepaly zuby od strachu; Od zubov ricbtárom! nebudete si vy s mojou teličkou gamby mastiť!; Všetci jedli tak ako na body. Jednako voľač masnejšiebo už od dávna nedostalo sa jim na auby; Bolby ho v aubäeb rozsekal, tak jicb ceril, tak sekal a vrčal a bneval sa. Dbš. Sl. pov. I. 44., 348., II. 80., VIII. 11., 13. Každý před časem ztracený zub jest závdavek na onen svět; Dobré zuby jsou uejlepšl důkaz zdravébo, pevnébo těla; Chléb zuby očišťuje. Sb. uč. Židé Mojžlše svébo i podnes zuby se drží. Jel. Zubama naň skřlpá. BR. II. 22. b. Zuby na stěně škobrtají. Št. Kn. š. 9. Zubové jim vypadali neb se viklali; Lékařstvím si zuby zase tvrdili. V. Snad opět kauee kúsavý klapaje zuby řekl by... Hus I. 466. Baba,

baba, tu máš zuba deravěho, daj mi zaň zdravěho (těmi slovy odhazují děti vypadané zuby). Slov. Dbš. Obyč. 6. Hřích má levové (lví) zuby. Slov. Tč. Myš má malé zuby, ale mnoho zboží zhubí. Na Mor. Tč. Ještěrka maličká, ale má zuby ostré. Bž. Ale vem to nešť, když prasklo oko, ať praskne zub. Němc. Vl. 199. Lítá, lítá, nemá křídel, kúsá, kúsá, nemá zubů (sníh). Mor. Šd. Má chlupy na zubech (je mondrý). Mor. a slez. Šd. Kdo už bledé, už červené ukazuje zuby (ústa), znamení je neomylné, že ho psota hubí. Slov. Tč. Kde z. bolí, tam se jazykem šťourá. Kôň hryzie gazdu i zubami i nohami (jí oves a ková se). Zátur. Hneď zuby vyplúješ (tak tě uderím); V zuboch by ho od zlosti rozsekal; Budeš obedovať (večerať) zubami o stôl; Kdo v čas stáva, vytiera si zuby (má co jísti), kdo neskoro, vytiera si oči; Heglo ho v zuby (naděje ho sklamala); Nemá ani zuba do brány (ničeho); Zuby mi trhaj, len mi to nezpominaj (když něco neradi slyšíme); Už sa mu uastýkalo do zubov (zpyšněl). Zátur. Človek nerobotný honí zuby po opratě. Slov. Tč. Kdo nemá zubů, uechť jídá kaši. Bayer. Lepšé sú zuby vlkové nežli jazyk ludský. Mor. Tč. K tvrdému chlebu třeba ostrých zubů. Tč. Kdo léhá mezi otruby, přichází sviní pod zuby. Šd. Čím méně zubů, tím více chleba (starší úředníci mívají větší plat). Us. Kšť. Štika umřela, ale zuby ostaly (zlé i po smrti původců trvá). Šd. Jazyk dobře věří, když zub bolí. Šd., Hkš. Prudký pes přichází vlku pod zub. Jrsk., Hkš. Smrť nehledí na zuby. Bž. Jazyk za zuby míti (mlčeti). V. Měj (mívej), radímť, jazyk za zuby. Jg., Pk., NB. Tč. 240., Vrů. Dobře jazyk za zuby míti. D., Šd., Tč. Nedržte toho za zuby. Sych. Toho posudku mohl jste za zuby nechati. Sych. Slušíť na zubich držeti. Ctib. Zuby, nehty se něčeho držeti, přidržovati. Us. V zuby komu hleděti (když jí; chuť nač míti). Har. Na zuby komu žehnati (hubovati naň). V. Zuby na slunci (větru) sušiti (hladověti; zaháleti. Č.). Kram. Spadl mu zub (nemůže se vymluviti. Vz Výmluva). Má řídké zuby, jest lhář (lže; nebo: daleko se dostane). Kšť, Jg., Mus. 1853. 471., Kld., Šd., Vck. Má zlatý zoubek (jest vadivá). Zubem sekati (vaditi se). Vz Váda. Psím zubem někoho hlodati (pomlouvati. Vz Kleveta. Č.). Má toho sotva na zub (o hladověm). Š. a Ž. Snad tu něco na zub padne. Tvrdáť jest to kosť na jeho zuby. Mus. Také (někdy i) štěňatům (štěňátkům, štěncům) zuby dorostají. V. Ořech tvrdý, zub červivý, mladá žena, kmet šedivý; toho spolku radím se střez, vše nejlepší jest rovná spřež. Reš. Ukázati komu vlčí zoubek. Mus. Když pán Bůh dal zuby, dá také do huby. Šp. Pozdě tvarůžky dávají, když lidě zubů nemají; Pozdě dávají husto, když v hubě zubů pusto (jest); Co prošlo devět zubů, to projde také devět vrchů; Rtové a zuby závory dvojí. Pk., Hkš. Dokud zuby máš, najez se chleba; Máš-li chléb, zuby se najdou; Za zubů chleba se najísti (použiti příležitosti); Těmi zuby tě kůže nedotáhneš (vz Nesnáze); Zuby mi na to piští; Má dlouhé zuby; Zaostřiti zuby na něco (vz Mlsný); Na zub mu to nepadne (málo to naň; vz Žrout); Jektá zuby (zima jím třese; vz Nemoc); Míti na někoho zuby (vz Nenávisť); Rád by zuby na něho pustil (hněvá se); Skoč (padni) oko nebo zub (vz Odvaha); Mezi zuby slovo mluviti (mumlati); Dobře se ty zuby znají (vz Stejnosť); To na zoubek (o darech, jež kmotři a příbuzní šestinedělkám přinášeji); Drž se zuby za vítr; Nemíti, co pod zuby klásti, co na zuby vložiti, čím o zub zavaditi; Jedním zubem chléb nyní jísti třeba (zlé časy); Máme zuby, by jen bylo na zuby (vz Chudoba). Č. Ostří si zuby (vz Pomlouvač); Jedním zubem jísti chleba, když potřeba (vz Šetrnosť). Lb. Narodil sa so zuboma; Milý milej zuby ukázal. Mt. S. I. 123. Darovanému koni na zuby nehleď (se nedívej), Einem geschenkten Gaul schau nicht ins Maul! Mt. S. I. 122., Šd., Tč. Již ma duši za zuby (na jazyku = umírá). Tč. Obouvá-li se dříve levá bota, nebolí zuby; Hodí-li kdo zub přes hlavu, naroste mu opět, ale musí při tom říci: Myšičko, já ti dám kostěný a ty mi dej železný; První zub dítěte má matka zesť (snísti), nebudou ho potom zuby boleť; Narodí-li se dítě se zuby, bude z něho mora (můra); Zdálo-li se komu, že mu zub vypadl aneb že si jej sám vytáhl bez bolesti, umře někdo starý z rodiny; Rostou-li dítěti dříve dolejší zoubky, zůstane na živě, pakli hořejší, brzo zemře (jámu si kope). Na mor. Val. Vck. Kdo jí chléb přes kořeny nesený, toho zuby nebolí. Us. Trháme-li ve snách zub, brzy někdo z našich přátel nebo známých zemře. Us. Kdo jí, když hrana zvoní, toho budou bolet zuby; Má-li novorozeně zuby, brzy mu vypadají a nové mu nenarostou. Us. Kdo má dlouhé prsty, málo zubů, a je bledý, ten brzy umře; Kterému děcku první z. z vrchní dásně vyroste, hrob si kopá; Slamou, na které šestinedělka ležl, nesmějí se zuby dloubati, sice by vypadaly. Mus. 1853. 471., 473., 476. Kdo vytržený zub zavrtá do kříže náhrobního na hřbitově, pozbude bolení zubů navždy. Mus. Kdo nosí u sebe zub z černého psa, toho prý žádný pes nepokouše. Mus. Co činiti, aby zuby nebolely? Vz Mus. 1853. 476. Co činiti, vypadne-li dítěti první zub, aby mělo ostatní zuby pevné? Vz Mus. 1853. 473. Jak se bolení zubů zaříkává? Vz Mus. 1853. 480., 1855. 55. Kdo bodá nožem do stolu, toho zuby bolívají; Vytrhne-li si někdo zub a hodí ho myším, říká se, že ho nebudou zuby boleti. U Kr. Hrad. a N. Bydž. Kšť. Zuby žabou sčítané prý vypadnou (proto úst před žabou neotvírají, aby jich nespočítala). Na Mor. Hrb. Vezmi třísťku ze stromu, do kterého hrom z jara ponejprv uhodil, udělej si z ní kartáček a tím zuby si čisti, aby tě nebolely; Ženy vyjdouce s dítětem z kostela, sedají na kámen, aby dítě dostalo tvrdé zuby. Us. Sbtk. O národním léčení zubů vz také Sbtk. Rostl. 85., 125, 174., 190. — Z., *přenes.* Zub žárlivosti, Dch., bídy. Čch. L. k. 59. — Z., *zuby = co k zubům nějak podobno jest*, der Zahn, Zacken.

Z. hvězdový, der Sternzahn; tlustý, silný, tenký, slabý. Šp. Dřevený zub (palec). Prm. IV. 121. Délka, řada, vůle zubu (die Zahnluft). Šp Z. nasekati, vypilovati, zasaditi. Us. Trámy spojené svými zuby. Zpr. arch. VIII. 95. Na vrch se k tomu ještě vyšijou zúbečky. Brt. L. N. II. 89. Zub na pile, der Zahn, Zacken. Us. Pila s velikými zuby. V. Zuby u pily párově (po dvou), rozevřené; pila s vybroušenými zuby; zuby pily se sevřely. Vys. Mnoho zubů, žádnou hubu; ostří mám a řežu dosť, k noži žádná podobnosť (pila). Slez. Šd. Zub na kole, der Radzahn. Kom. Zub kotvy, die Ankerzinke. Rohn. Zub hřebenu. Na hřeben zuby vyřezávati, den Kamm zähnen. D. Plužní zub (krojidlo), das Sech. V. Zub oštípu, der Knebel am Spiesse. V. Z. listu, listní, der Blattzahn. Rostl. Z. u klíče (klíčol), der Bart, Kamm. Vz Klíč. D. Zuby slovou horníkům hráně, Krystalle, Zähne. Us. Č. Zub pilníku. Vz Pilník. Zub u hrabí, die Zinke am Rechen. D., Šp. Nese-li kdo hrábě hore zubama, bude pršať. Na mor. Val. Vck. Z na noži. — **Z.** *přenes.* Z. českého jazyka (vada), ein Fehler. Konst. Zub hory = *úzké témě hory, podobné zubu.* Vz Hora. Zub času hlodá na čem, germanis. m.: Čas ničí něco. Brs 276. Cf. Bačk. Výsk. 65. — **Z.** *v botanice.* **Z.** 1. cípek malý, ostrý, nepřesahující čtvrtinu průměru ústroje, na němž est a představuje trojúhelník ramen stejně dlouhých, rovných aneb křivých; 2. protah šídlovitý na obústí mechů; 3. vůbec každý protah zubovitý k. p. na nitkách tařice. Rst. 527. *Babí zub, zubová bylina*, dentaria, die Streubelwurz, Schuppenwurz. V. *Telecí zoubek*, ervum hirsutum, die Kornwicke. Zlob. *Z. koňský* = kukuřice americká, ohrovská. Us. Pdl., Rt. *Z. psí, kandík*, erythronium dens canis. Dch. — **Z.**, a, m., os. jm. Z. Jan. Tov. 5. Z. uzdář. Tk. II. 72. Z. z Doubravice. Sdl. Hrd., IV. 82.

Zuba, y, f., phylotoma, pták vrabcovitý. Krok I. c. 120.

Zubáč, e, m. = *zubatý*, der Grosszahn. D. Vz Zubal. — **Z.**, *náčiní domácí.* A já jí zas udělám špás, propiju jí zubáč, motovidlo, sekáč. Čes mor. ps. 283. Cf. Zubáček.

Zubáček, čku, m., das Zackeisen. — **Z.**, čka, m., os. jm. Z. Vít (Dentulus) v 16. stol. Vz Jg. II. 1. 658. — **Z.**, vz Zubák.

Zubadlár, a, m. = *caňkář, udidlář*, der Gebissemacher. Na Slov. Bern.

Zubadlárka, y, f., die Frau des Gebissemachers. Na Slov. Bern.

Zubadlení, n., das Zäumen. Slov. Bern.

Zubadlený; *-en, a, o*, gezäumt. Slov. Bern.

Zubadliti, il, en, ení = *udidlo dáti, uzditi*, zäumen. Na Slov. Bern.

Zubadlo, a, n. = udidlo, v obec. mluvě *caňk*, das Gebiss, der Zaum. Na Slov. Bern., Sl. let. IV. 204. Držať jich na zubadle těžko. Sldk. 568. Z-dla zlatom vybijané. Dbš. Sl. pov. I. 313. Svého si hneď každý pristrájá k valke nosáka, uzdy mu navľéká i na ostré pojme zubadlo. Hol. 19. Tak povedá; i hneď penavých a zubadla hryzúcích ten na pravú, ten zas na ľavú stranu žrebcov obrátá. Ib. 20.

Zubaj, e, m., os. jm. Sl. let. V. 165.

Zubák, a, m., *zubáček = roční beran*, einjähriges Lamm, der Zeitbammel, Zweischaufler. D. Dle NA. IV. 103. dva roky starý beran. Dle Rjšk. jehně do druhého léta. — **Z.**, u, m. = *zubatý hoblík, dráček*, der Zahnhobel. Rohn., Dch., Skv., Šp., Hk. Zubák člunkový, člunkář zubatý, der Zahnschiffhobel; zubák loďkový, der Zahnschiffhobel. Skv. — **Z.** = *zubatý srp, srp na obilí*, poněvadž ostří jeho zubovitě naklepáno jest, na konci ostří jde do hrotu k zabírání nebo k podbírání obilí; srp na trávu je jiný a slove *klepanec.* U Jičína, u Hořic a j. Hk. — **Z.** = *kamenický špičák.* U Hořic. Hk. — **Z.** = *veliká kroupa.* Mor. Bkř. — **Z.** = *zouvák*, der Stiefelknecht. Us. — **Z.** = *zub*, der Zahn. Už máš zubáky (říkají dětem). Na mor. Val. Vck. — **Z.** Dal se do z-ků (do noh, utekl). Na mor. Val. Vck. — **Z.**, a, m., ves u Púchova na Slov. Šd. — **Z.**, os. jm. Arch. III. 360.

Zubakan, u, m., enoplium, hmyz meduňkovitý. Krok II. 265.

Zubákový = *k zubáku se vztahující.* Z. želízko, das Zahnhobeleisen. Us. Pdl.

Zubál, a, **zubatec**, tce = *zubáč, zubatý*, der Grosszahn. Ros., Šd., Brt.

Zubál'e, pl. = *zubiska*, grosse Zähne. Ukazuje z. Mor. Šd. A skrivenými sekajú sa zubál'mi. Hol. 149.

Zubalík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Zubalka, y, f., odotomyia, hmyz. Krok II. 265.

Zubalný = *zubadlný.* Z. železo. Slov. Hdž. Čít. 171.

Zubanec, nce, m. = *zubák, srp zubatý*, die Zahnsichel.

Zubání, n., das Zahnen. Na Ostrav. Tč. Přišel do vředu (Fraisen) skrze z. Na Ostrav. Tč.

Zubaník, a, m., os. jm. Šd.

Zubař, e, m., der Zahnarzt. Šd.

Zubatá, é, f. = *smrť*, der Tod. Až přišla ta z. Us. Šd.

Zubatě, zackig. Z. hořeti. Šp.

Zubatec, tce, m., dondia, rostl. Vz Slb. 587. — **Z.**, vz Zubál. — **Z.** *svazkovitý*, desmodus rufus, upír z rodu létačů, der Bündelzähnler. Bmr. Živ. z. I. 331.

Zubatěnka, y, f., achnodonton, rostlina třtinovitá. Rostl. I. 264. h.

Zubatěti, ěl, ění = *počínám zuby dostávati, zvl. veliké zuby dostávati*, grosse Zähne bekommen. Reš., Ros.

Zubati se = *zubatěti.* Není rok starý a už se zube. Na Ostrav. Tč.

Zubatica, e, f., sparus dentex, der Diebel, Döbel, die Elte (ein Fisch). Slov. Bern.

Zubatiti, il, cen, ení = *zubatým činiti*, zähnen. D. — co čím: pilu pilníkem.

Zubatka, y, f., sibaldia, rostl. Vz Slb. 512.

Zubatnúť, ul, utí = zubatěti. Slov. Bern.

Zubatnutí, n. = *zubatění.* Slov. Bern.

Zubatoděrec, rce, m., sistostrema, houba. Rostl. I. 274.

Zubatosť, i, f., die Grosszähnigkeit; das Zähnehaben. Reš.

Zubatý = *zuby mající*, der Zähne hat. Z. netopýr. Kom. Visí, visí visutô, pod ním sedí zubatô: keď visutô odpadne, zubatô to uchmatne (slanina a kočka). Mt. S. 138. Vz Visnlec. — Z. = *veliké zuby mající*, grosse Zähne habend. V. Z. ženská. Us. Tč. Ta zubatá! Šd. — Z. = *konec jako zuby mající*, gezähnt. Z. kolo, Sedl., Tč., Šp., dle Včř. Z. II. 1. *lépe:* ozubené; trní, Hank., pachole (1. ve mlýně; 2. hospodáříček na uhořelou svíčku), D., pemrlice, Us., list (cf. Pilovitý). Rostl. Z. bradba. NA. III. 144. Z. kolostroj, das Zahnräderwerk, Šp., zdi. Čch. Mcb. 31., Dch. Prstnaté z. Kk. Br. 25., 31. Jazyk z-tý není hobatý. Mor. Tč. Slunko je ještě z-té (na jaře, když ještě málo hřeje). Mor. Šd. Ehe kaňa z-tá, ráda by ty húsata; a my húsat nemáme, ani ti jich nedáme. Brt. L. N. II. 96. Sedí panna zubatá a dísnoma škrabotá a žádného nehryze (pila). Slez. Šd. — Z. = *pichlavý, dojímavý*, spitzig, beissend. Z. omluva. Žer.

Zubavkář, e, m., der Zahnleistenhobel. Skv. Z. posuvný, der Zahnleistenhobel zum Verstellen. Skv.

Zubavky, pl., f. = *kovářské kleště v zubech k sobě zahnuté*, die Schmiedezange. Us.

Zubavosť, i, f. = *zubatosť*. Na Slov. Bern.

Zubavý = *zubatý*. Na Slov. Bern.

Zubčák, u, m., u kameníků, der Zahnhammer. Šm.

Zubček, bečku, m., das Zähnchen. Bern.

Zubčice, dle Budějovice, Subschitz, ves v Krumlovsku. PL., Blk. Kfsk. 654., Sdl. Hrd. III. 308.

Zubec, bce, m. = *malý zub*, der Zahn, die Zinke. Trezubec. Mat. verb. Aby byl trouhel vložen na zubce. Kbl. 42. Z. zápalníku, die Zündstiftwarze. Čsk. Strúhajú zubce na brdá. Mt. S. I. 206. Z. (ozubec), der Einhängedorn des Seitengewehres. Čsk.

Zúbek, bku, m. = *zoubek*, das Zähnchen. Pl., Alx. Anth. Jir. I. 3. vyd. 34.

Zubeň, bně, f., dentella, die Zahnblume, rostl. Z. plazivá. Vz Rstp. 815.

Zubeňák, a, m., dentex, ryba okounovitá. Krok.

Zubení, n., das Zahnen. Tys. 274. — Z. = *smích*, das Lachen. Vz Zubiti se. Bern.

Zuběník, u, m., plumbago, rostl. limonkovitá. Rostl. I. 241.

Zuběníkovitý. Z. rostliny, plumbagineae. Rstp. 1238.

Zubený; *-en, a*, o, gezahnt. Z. kolo. NA. IV. 3. Vz Ozubený, Zubatý.

Zuber, bra, m. = *zubr*. Slov. Bern.

Zuberek, rku, m. = *sítko uvnitř fukaru* (obilního mlýnku na čištění obilí). Slez. Šd.

Zuberský. Na zuberském poli sú bravenci v roli. Sš. P. 771.

Zubeť, i, f., der Zahnschnitt (in der Wappenkunde). Šm.

Zubezpečiti, il, en, ení, *zubezpečovati* = *ubezpečiti*, versichern, vertrösten. Akt. a kop. 1611.

Zubí = *zubní*, Zahn-. Z. lůžko, V., červ, maso, paradlo (párátko). Ros.

Zubíček, čka, m., os. jm. Šd.

Zubidlo, a, n., u hodinářů, das Räderschneidezeug (zum Einschneiden der Zähne in das Räderwerk). Šm.

Zubikant, a, m. = muzikant (žertovně). Us. Rjšk.

Zubiklíč, e, m. = *zubí paradlo*, der Zahnstocher. Slov. Plk.

Zubilom, a, m. = *zubitrh*, der Zahnbrecher. Ros.

Zubina, **zubovina**, y, f. = *dáseň*, das Zahnfleisch. Ras., Sal. 6. k. 20., Ja. Vz Zubovina.

Zubina, y, f. = *ženská, která se pořád zubí, směje*. Us. na Plaště. Prk. Přísp. 27.

Zubiř, e, m. = přístrojek železný na hřídeli palcovém na místě dírek do hřídele. V Bystersku. Sn.

Zubirati, vz Zubrati.

Zubisko, a, n. = *veliký, ošklivý zub*, ein grosser, unförmlicher Zahn. Zlob. Vz Zub.

Zubiti se, il, ení; *zubívati se* = *směje se zuby ukazovati, usmívati se, šklebiti se, štířiti se*, die Zähne weisend lachen, schmunzeln, lächeln. Us. Vrů., Tč., Vck., Rgl., Vch., Hrt., Dch., Sych. Zub se, zub! Us. Přestaň už jednou se z. Us. Dhn. — **se k čemu**. Ke všemu se jen zubí. Us. — **se na koho**. Šd. Ten zubál pořádem se tam na kohosi zubí. Mor. Šd. Zubí se (sekera) na patu (jsouc nesena na rameně). Er. P. 19.

Zubitrh, a, m. = *kdo zuby trhá*, der Zahnbrecher. V. Zubotrh. Ros.

Zubkatý = *zubnatý*. Z. listy. Slov. Phld. V. 67.

Zúbkočepka, y, f. Z. šedivá, racomitrium canescens, druh mechu. Let. Mtc. S. VIII. 1. 15.

Zúbkovitý = zoubkovitý.

Zubkyně, ě, f. = *roční ovce; dvouletá ovce*, das Zeitschaf, D., NA. IV. 103, Hšv., Hk.; *stará ovce*. Plk. Vz Zubák. Ty mladé z. všechny mu dám, ty staré brakyně doma nechám. Kol. ván. 213.

Zubua, y, f., faulica, zastr. Rozk.

Zubuatý = *zuby mající, plný zubů*, gezähnt, schartig. D. Z. listí, Um., les., pilka. Troj.

Zubní, **-bný** = *od zubu, k zubům se vztahující*, Zahn-. Z. lůžko, die Zahnalveole, dutina, die Zahnhöhle, zárodek, der Zahnkeim, kámen, der Zahnstein. Nz. lk. Z. lékař, lékařství, lék, bolesť, Jád., Rk., koření (droběsek, červec). Jád. Z. těsto, die Zahnpaste, prášek, das Zahnpulver; z. voda, das Mundwasser, Prm., přístroj, Frč. 16.; vlákno, rýha, píštěl. Nz. lk. Muže pravé zubní bolesti popadly. Kld. II. 112. Z. souhlásky, vz Zubnice.

Zubnice, e, f. = *zubná hláska*, dentalis, der Zahnlaut. Nz. Vz Zubní. — Zubnice *d, t* změkčují se na prvním stupni v *ď* a *ť* před *i* a *ě:* vrátiti, choditi, děva, tělo; na druhém stupni v *z* a *c:* svíce z svit a meze z med, v lat. medius. Gb. Vz více v S. N. VIII. str. 653. Zubné *n* měníme před hrdelnicemi a před předopatrovými v nosové *n* (tenhle, končiti, tento), před retnicemi v retné *m:* hamba. Bž. 38. — Zubnice (sykavky) *z, s* a *c* přeobázejí v *ž, š* a *č:* mazati — mažeš, nesu — nešen, ovce — ovčí. O tom, že do 14. stol. bývaly změkčovány v *ź, ś* a

c sotva lze pochybovati: čas — časě, maz — mazě, cěsta; nyní prostě *s, z* a e se vyslovoje. V některých slovech velmi záhy ustoupilo *š* hlásce *s*: šedý m. sědý. Vz jednotlivě zubnice, Hláska.

Zubník, u, m. = zob babl. Šm.

Zubuý, vz Zubní.

Zubočístka, y, f., der Zahnstocher. Nf. *Lépe*: šťourátko, párátko, paradlo. Vz *Zubý*.

Zubohoj, e, m. = *prostředek od bolení zubů*, das Zahnheil Dch.

Zubokam, u, m., *z-my*, odootolitha = zkamenělé zuby. Krok I. c. 82.

Zubokřídlee, dlce, m., *motýl*, smerinthos, der Zackenschwärmer. Z. topolový, s. populi, der Pappelschwärmer, lipový, s. tiliæ, der Lindenschwärmer, vrbový či pavl oko, s. ocellatus, das Abendpfauauge. Km., Stn. I. 40.

Zubolámač, e, m. = zobilom. Reš. Syr. 72.

Zuboiee, lce, m., dentrix, ryba, zastr. Rozk.

Zuboit, a, m., dentides, homo monstr., zastr. Rozk.

Zubouos, a, m., nebria, hmyz. Krok II. 251.

Zubonosný, zahntragend, protah zobovitý majicí k. př. delší tyčinky černohlávku obecného. Rst. 527.

Zubopáravý, zahnstochernd. Šm.

Zubopiný = *zubů plný*, voll Zähoe. Z. pilnik. Pl.

Zubor, a, m. = vrch nad Nitrou. Chlpk. Sp. 178.

Zubořez, o, m., v archit., der Zahnsehnitt. Nz., Zpr. arch. VI. 8., NA. I. 8. Z., denticulus, kostkovitý výčnělek v římse sloopové. Vz Vlšk. 7., S. N. Z-zy = mezery mezi malými podlouhle čtyřhrannými políčky vyřezanými. NA. I. 15. — Z. = *náčiní k dělání zubů*, die Zahnschneidmaschine, Räderschneidmaschine. Z. na stupni kola, die Steigradschneidmaschine. Šp.

Zuboslovi, n., die Zahnlehre. Rk.

Zuboškleb, a, m., der Zahnblecker. Rohn. 182.

Zubotrb, vz Zubitrb.

Zubouu, a, m. Z. jednorožec = narval, monodon monoeeros. Vz Frč. 374.

Zuboústý hlemýžď. Vz Hlemýžď.

Zubovačka, y, f., das Schränkeisen (ein schmales Eisen mit Kerben, die Sägezähne zu schränken). Šm.

Zubovaný; *-án, a, o*, gezähnt. Hrábě bustě, řídce z-né. Us. Pdl.

Zubovatka, y, f., dentalium, červ. Krok II. 242.

Zubovatý = *zubnatý*, zäbnig. Z. kolo. Sedl. — Z. = *veliké zuby mající*, grosszähnig. Ros. — Z. *obili, klas* (na mnoze bluchý). Us.

Zubovee, vee, m., břichonožee. Z. pestrý, nerita versicolor, říční, neritina fluviatilis. Vz Frč. 234.

Zubovina, y, f., anbovioy, pl. = *dáseň*, das Zahnfleisch. Sal. Vz Zubina. — Z. = *látka kostěná zubu*, das Zahnbein, der Dentin. Průdochy, količky, boňky z-ny, die Zahnbeinkanälchen, -kngeln, -zellen. Na. lk. Zárodek a-oy, der Dentinkeim, výčnělek bunčk z-ny, der Dentinzellenfortsatz. Nz. lk., Krok. Z. oáhražlivá, der Ersatzdentin, cévová, der Vasodentio; prostory mezi kuličkami z-ny, die Interglobularräume. Nz. lk.

Zubovitý, zahnartig, zahnförmig, zahnig. Z. tlsma. Kká. K sl. j. 108.

Zubovka, y, f., die Zahnleiste. Šp. Ve fortifikaci, der Redan. Čsk. — Z., denticolla (vibrlo). Nz. lk.

Zubovkář, e, m., der Zahnleistenhobel. Šp.

Zubovník, o, m. = *zubatý hoblík* (strub). D. Cf. Znbák.

Zubový = *zubní*, Zahn-. Z. bylina, babl zub, lopeň menší, vz Znb, V., řeřišnice cibulkatá, cardamine bolbifera. Čl. Kv. 289. Z. plátěl, die Zahnfistel, rýha, die Zahnfurche, čiv, der Zahnnerv, váček, das Zahnsäckchen, pochva, die Zahnscheide, střípky, die Zahnscherbchen, sklenina, der Zahnschmelz, bráz, der Zahnwall. Nz. lk.

Zuboželý, arm, elend geworden. — **čím**: tonžebnosti. Mach., Osv. V. 765.

Zubožení, n., die Verarmung, Elendmachung. Z. lidn. Dch. Duševní i hmotné z. národa českého. Mus. 1880. 21.

Zubožený; *-en, a, o*, verarmt, elend gemacht. Z. lid, Ntr. VI. 210., hlava. Osv. I. 593. — **čím**: hladem. Ves. I. 61. Země nájezdy mongolskými beztoho z-ná ještě více byla zpostošena. Ddk. VIII. 91.

Zubožeti, el, ení = *ubohým se státi, zchudnouti*, arm, elend werden. — **proč**. **Pro** dvě kozy nezubožím. Koll. — **s čím** Na papír nám dejte. S jedním grošem nebo s dvůma málo zubožíte (ärmer werden). Kld. Na Mor.

Zubožiti, il, en, ení, *zubožovati* = *ubohým učiniti, ochuditi, zchuditi*, arm, elend machen. — **koho**. Oni nás eheů zubožovať, že sme se tak dobře drželi. Slea. Šd. — **si s čím**. Do nášho malého košíčka udel'te nám dve lebo try vajíčka, s tým si, verte, naskrz nič nezubožíte. Sb. sl. ps. I. 186. — **jak**. To dítě je k smrti zoboženo. Us. — **co odkud**. Veť sä to nerozumie chudoba irského bedára lebo slovenského psotára, ale tá stredniebo stavu, čo zo zlatého groš, grajcar predca len i na plsemstvo z. moože (ersparen). Slov. Hdž. Větín. 136. — **se**, **koho čím**: pronásledováním. — **se**. Nepotřebujete se zubožovať (ochuzovati), vždyť já mám peníze. Us. Šd. — **se več**. Idea náměstnictví božího na zemi zohožila se v právo ideální. Pal. Děj. IV. 2 5.

Zubožovati, vz Zubožiti.

Zubr, a, m., orna, der Anerochs. V. Sčit črn dvů zubrů. Rkk. Z. americký, hrochavý, Ja., africký. Cf. Frč. 380., Schd. II. 436. Praděd pana Pernštejnského zubra zkrotil a před krále přivlekl. Km. 1884. Škaredí zobrové. Hus II. 78. — Z. = *tigr*, zastr., der Tiger. Jel.

Zubrati, *zubírati*, nach ond naeb, nacheinander wegnehmen. Vz Bráti. — **eo kde odkud**: ve mlýně z koše atd. Us.

Zubřatý = *podobný k zubru*, tigerartig. Jel.

Zubře, ete, n., *mladý zubr*, junger Tiger, junger Auerochs.

1. **Zubří**, n., vsi a) u Trhové Kamenice, b) u Nového Města, c) u Rožnova. Vz Bik. Kfsk. 1461., Sdl. Hrd. l. 164., 168, 205., 206.

2. **Zubří**, Auerochs-. Z. kůže, maso. Vz Zubr. Z. hlava (pernštejnský erb). Vz Zubr. Km. 1884.

Zubrica, e, f., vrch u Nitry. Chlpk. Sp. 178.

1. **Zubřice**, e, f. = *zubrova samice*, die Auerkuh. D. — **Z.** = *tigřice*, die Tigerin. zastar. Jel.

2 **Zubřice**, díe Budějovice, Sauerwitz, ves na Hlubčicku v prus. Slezsku. Šd.

Zubrnice, Saubernitz, ves u Velkého Března. PL., Arch. I. 505.

Zubrovati, mit Appetit essen. U Místka na Mor. Škd. — **Z.**, heftig regnen. To tam zubruje (silně prší). Ib. Škd.

Zubrový, Auerochs-. Z. maso, Krab., zvěřina. Zubrnvou hlavu v štítu nesl. Troj. Z. trúby. Alx. V. v. 1205. (HP. 30.).

-zubý: dvouzubý, trojzubý, mnoho-, hrubo-, drobno-, tupo-, ostrozubý. Rst. 527.

Zubý, die Zähne betreffend. Zubá po- st'elka, die Zahnlücke, zubé maso, das Zahnfleisch, zubé parchadlo (paradio, párátko), der Zahnstocher. Slov. Bern.

Zubyškleba, y, m., der Lachhans. Šm.

Zucelovaný; *-án, a, o* = *zulíbaný*, abgeküsst. Us. Šd.

Zucelovati = *zulíbati*, abküssen. Us. Šd.

Zucker, ckra, m., os. jm. Z. Alois, dr. práv a prof. na universitě čes. v Praze. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 183.

Zuckercouleur, barva z cukru (bramborového, škrobového č. hroznového), připravuje se pálením dotčeného cukru a rozředěním vodou. Užíváme ho k barvení rosolek, octa, vína atd. na hnědo n. na žluto. Pta.

Zúčastnělý, theilhaftig geworden. Šm.

Zúčastnění (se), n., die Betheiligung.

Zúčastněný; *-én, a, o*, betheiligt. Vz Súčastněný.

Zúčastniti se, vz Súčastniti se.

Zúčastný atd., vz Súčastný.

Zučený; *-en, a, o*. Jazyk a-ný, eruditus. BO.

Zučeti, el, ení = *zvučeti*, sausen, rauschen, summen. Vítr fučí a zučí. Pref. — Krab. Včely a čmely zučia. Slov. Hdž. Šib. 33. Kámen z praku bozený zučí. — **(komu) kde.** Kulky zučely nám *kolem* uši; Vítr v haluzích, v komíně zučel. Us. Tč.

Zučice, e, f., osyris, rostl. Z. bílá, o. alba, rostl. Rstp. 1413.

Zučinovať, besorgen, ausführen. Slov. Sám všetko marne z. musí. Hdž. Ds. 51.

Zučiti, zuč, il, en, ení = *naučiti*, lehren. Kat. 922. — **koho.** Aby zučil kniežata. Ž. wit. 104. 22. — **s inft.** V radě (Vlasta dívky) seděti zučí (zučila). Dal. Nehrzo většieho kto přemóž, ktož sě jest menšieho nezučil přemáhati. O 7 vstup. Potřebie mu jest, aby je sě zučil otpočívati ot myšlení daremných. Ms. 1398. Zučil se nam chodiť syneček do neho (do koukole). Sš. P. 564. — **se čemu**: zučie se těmuž. Št. Zučil se vôli jeho. Št. Z. se moudrosti. Ntr. VI. 159. — **koho k čemu.** Ježto zučí mnohé k spravedlnosti. Št. — **kde.** Ja něch se tam zučil, bylo to pro něho, er mag sich dort angewöhnt haben. Sš. P. 564.

Zúčiti, *lépe: zočiti*. Jg.

Zúčtovati, berechnen. — **co**: úroky. Nz. — **co jak: podlé** nařízení, úmluvy. — **co s kým.**

Zuda, y, m. a f., *nadávka*. U Nepoměřic. Rč.

Zudatnělosť, i, f. = *udatnosť*, die Tapferkeit.

Zudatnělý = *udatný*, tapfer geworden.

Zudatněti, ěl, ění, tapfer werden. — **čím, kým** Č.

Zudatniti, il, ěn, ění, mannhaft, tapfer machen, ermuthigen. — **co**: něčí mysl. Jg.

Zudec, dce, m., der Trap, hornina. Krok l. d. 160.

Zuditi, il, zen, ení, räuchern. — **co.** Zudil čtyry vepře. Ros.

Zudla, y, m., os. jm. Slov. Šd.

Zudovice, vz Zhudovice.

Zueber, bra, m. Z. Jos. z Nordheimu, poč. 19. stol. Vz Jg. H. l. 658.

Zúfalec, vz Zoufalec.

Zúfalosť, i, f., vz Zoufalosť.

Zúfalství, n., vz Zoufalství.

Zúfalý, vz Zúfalý.

Zufan, vz Žufan.

Zúfání, n., vz Zoufání.

Zúfanlivosť, vz Zoufanlivosť.

Zúfanlivý, vz Zoufanlivý.

Zúfati, vz Zoufati.

Zúgati, *zúgnouti* = *uhoditi*, einen Schlag, Puff versetzen. — **koho kam.** Zúgí ho do zad. Mor. Šd.

Zuhazovati, vz Zuhoditi.

Zúhbitěti, vz Zohbitěti.

Zuhelnatělý, verkohlt. Tč.

Zuhelnatění, n., die Verkohlung. Z. = při látkách rostlinných i živočišných takový rozklad lučební, jímž kyslík i vodík nenáhle z nich ve způsobě plynů aneb i jiných sloučenin se vyloučí a uhlík pouhý zůstavují. Vz S. N.

Zuhelnatěti, ěl, ění, verkohlen, zur Kohle werden.

Zuhelnělý, verkohlt. Z. kmen. Frč.

Zuhelněti, 3. pl. -ějí, ěl, ění — zuhelnatěti.

Zuhelniti, il, ěn, ění; *zuhelňovati* = *zuhliti*, verkohlen. Mus.

Zúhelnostniti, il, ěn, ění, *zúhelnostňovati*, polarisiren. Krok l. c. 131., 160.

Zuhelňovati, vz Zuhelniti.

Zuherštěný, vz Zuhorštěný.

Zúhledněti, ěl, ění, schmuck werden. Šm.

Zúhledovati, cognoscere. A kdyžby purkrabie tam z-val a svědky přijal. Ví. zř. 402.

Zuhlení, n., die Verkohlung. Z., zuhlování v hromadách, die Haufenverkohlung; z. v pecoch, die Ofenverkohlung. Nz. Pec na z. kostí, die Knochenverkohlung; z., zuhlování v milířích, die Meilerverkohlung. Šp.

Zuhlený; *-en, a, o*, verkohlt. NA. IV. 171.
Zuhlídati = *spatřiti*, erblicken, erschauen. — **co, koho.** Z-dám synečka, ani se nenadám. Sš. P. 525. Ty sa za mnú nedíváš, šak mňa věc nezuhlídáš. Čes. mor. ps. 264. Jak sem ju milovál, že sem nelitovál, oj, každý deň sem vyšél, abych ju z-dál. Pck. Ps. 8. Již ty mňa nezuhlídáš do roka veselú Pck. Ps. 49. Jaký sa mně sen zazdál, že milého zuhlídám. Čes. mor. ps. 89. Ešče já se podívám k tem Mlatcovským zahradám, lesti je tam ešče černojoké děvče, lesti já ju z-dám. Brt. Ps. 9. — **co kde.** Až na tvojém rameně šahlu z-dám. Pck. Ps. 52.
Zuhliti, il, en, ení, *zuhlovati* = *v uhel obrátiti*, verkohlen lassen. — **co**: dříví, milíř. Us. Anglická kyselina sirková látky ústrojně zuhluje. Kk. Fys. 71. — **co kde**: dříví v milíři. Us. — **čím.** Zuhlí se horkem. NA. IV. 171.
Zuhlovací pec, der Verkohlungsofen. Techn., Nz., Šp.
Zuhlovadlo, a, n. = *válec zuhlovací*, der Verkohlungscylinder. Šp.
Zuhlovatělý, verkohlt.
Zuhlovatěný = *zuhlovatělý.* Dřevo už je z-né. Šd.
Zuhlovatěti, ěl, ění, verkohlen. Dřevo už z-lo. Šd.
Zuhlovati, vz Zuhliti.
Zůhně, *zuohně* = *z ohně*, aus dem Feuer. List z. vyskočil. Leg.
Zuhnědlý, braun. Rostl. III. b. 432.
Zuhoditi, il, aen, ení, *zuhozovati*, schlagen, treffen. — **čím kdy.** Při tom několik našich palicami a kamením zuhozovali. 1715. Pk.
Zuhořeti, el, ení, abbrennen. — **kde.** Z-řel tam kus krovu. Us.
Zuhorštěný; *-én, a, o* = *zuherštěný*, ungarisch gemacht, ungarisirt. Z-ná vendická rodina. Žbr. Hry 129.
Zuhrovatělý = *uhrovatý*, finnig. Z. tvář. Velenský.
Zuhrovatěti, ěl, ění = *uhrovatým se státi*, finnig werden. Svině zuhrovatěla. Ros., Ja.
Zucha, y, f. *(Suchá)*, Dürrenbach v Rakousku. R. 979. Hrh.
Zuchnouti, chnul a chl, ut, utí, mit der Faust einen Schlag geben. — **koho.** Zuchnul mě. Na Ostrav. Tč. — **kde kým.** Tam sem sebou tak uehorázně zuch (upadl jsem). U Rychn. Ntk. — Vz Zuchtati.
Zuchta, y, f., der Faustschlag. Na Ostrav. Tč.
Zuchtati, *zuchtovati*, mit der Faust schlagen. Vz Zuchnouti. — **koho jak: po hřbetě.** Na Ostrav. Tč.
Zuchthaus, u Kom. *kuť*, i, f. = *dům kázně, dílna, kde zavřený dělník pracuje, káznice.*
Zuchvalec, lce, m. = *zuchvalý člověk*, frecher, verwegener, kecker Mensch. Ve Slez. a na Ostrav. Tč.
Zuchvalost, i, f., die Frechheit, Verwegenheit, Keckheit, Vermessenheit. Slez. a Ostrav. Tč.
Zuchvalstvo, a, n. = *zuchvalosť.* Slez. a Ostrav. Tč.
Zuchvalý, frech, verwegen, keck, vermessen. Z. chlapčisko. Na Ostrav. a ve Slez. Tč. Pohleď, človeče zuchvalý, na svú duši jsi nědbaly. Sš. P. 789. (Z Nivnice a Strání).
Zuchy Fr. Al. 1800. Vz Jg. H. l. 658.
Zuiderské moře, Zuidersee. Vz S. N.
Zujati, vz Zujmouti.
Zujl, vz Zouti.
Zujímati, vz Zujmouti.
Zujížděti, ěl, ění, davon reiten o. fahren (von vielen). Jg. Slov.
Zujmouti, ul, nt, ntí, *zujati*, jal, at, etí, *zujímati* = *ujmouti.* Vz toto. — **co komu jak.** Z. každému po trošce, abnehmen. Tč. — **koho jak.** Žiale moje, žiale, jak ste ma zujali, ně z jedného bočku, ale z každej strany. Sl. ps. Šf. II. 58. — **čeho. A** ty mi přidáváš, žeť sem křivdu učinil proměniv písma tvá, zujímav některých a druhým přidávaje a a některých jiné rozumy táhna. Chč. 606. (Výb. II. 608.).
Zúkal, a, m., os. jm. Mor. Šd.
Zukanec, nce, m. = *udeření, buchta do zad*, ein Stoss? Dám ti a. Mor. Šd. Cf. násl.
Zukati, stossen, Stösse geben. — **kde.** Vůa po hrbolaté cestě zuká. U Jižně. Vrů. Z něm. ancken? — **Z.** = *poprdati.* Ib. Vrů.
Zukliditi, il, zen, ení, *zuklízeti*, aufräumen. — **co**: světnici. Šd.
Zuklin, *Cuklín* a, m., ves u Kašp. Hor. PL.
Zuklizeti, vz Zukliditi.
Zúkol = *kolem, vůkol*, ringsherum. Slov. Z. Tater. Ntr. VI. 365. Z. je ticho. Klčk. Zb. III. 13. Vz násl.
Zúkol vúkol, ringsherum. Slov. Hrad leží na vrchu značně vysokom, že vidí temer celý kraj zúkol vúkol. Sl. let. H. 45. Poobliсvaj dom z. vúkol. Dbš. Obyč. 113. Sem tam chodil Kubo; hledal z. vúkol, či sa dakde nezmýlil; Zúkol vúkol nič. Dbš. Sl. pov. III. 95., VI. 66. A tá naša rodinka, tá slovänská čata, už vám je zúkol vúkol od vrabov obstatá. Chlpk. Sp. 9. Vz Zúkol.
Zukrutněti, ěl, ění, grausam werden. — **čím**: štěstím. Měst. bož. I. 296. — **proti komu proč.** Z-tněl proti vyznavačům Kristovým z horlivosti pro zákon. Sš. I. 2.
Zukrutník, a, m., der Grausame. Kdo hou (bol, byl) vätäl z. Slov. Phld. I. 2. 38.
Zůl, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.
Zůlati, *uzůlati* = *prachem, zemí pošpiniti.* Upadne-li komu chléb na zem, dí se, že se zůlá, on je potom uzůlaný, zazůlaný. Na Mor. a Slov. Šd.
Zúlehliti, il, en, ení, brach liegen lassen. — **co**: pole. Šm.
Zulfa, *culfa*, y, m. a f., *nadávka.* Slov. Dbš. Obyč. 44.
Zulíbaný; *-án, a, o*, abgeküsst. — **kým.** Rty každým a-né. Čch. Bs. 80. — **jak.** Žárem retů k smrti z-né květy. Exc.
Zulíbati, abküssen. — **koho.** Němc., Šd., Msn. Or. 63. — **co**; něčí tváře, ruce. Osv. I. 280. — **jak.** Z-bal jej prudce. Kká. Td. 16. — **co komu**: číško. Čch. Bs. 12.
Zulov, a, m., hora v Těšínsku na hranicích slovenských. Šd.

Zulové, vz Zulu-Kaffři.

Zul'udnit sa = *zalidniti se*, sich bevölkern. Slov. — **kým.** Naposledok zal'udni sa celá zem cárami a cárevičami. Zbr. Lžd. 189.

Zulu-Kaffři, *správně:* Kafrové zulští, Kaffři Zulové. Km. IX. 759.

Zuman, a, m. Z. Ant. Krnsosi. 1838. Vz Jg. H. l. 658.

Zumělkovatí, verkünsteln. Šm.

Zuměti, ěl, ění, summen. — **komu kde.** Včela, vosa z-la mi okolo hlavy; Cosi mi **v** hlavě zuml. Na Ostrav. Tč.

Zumirati, nach einander sterben. Všichni zumirali (jeden po druhém). — **komu kde.** Slova ji v ústech zumirala. Hlas.

Zump, *žomp* (Slov.), u, m., **zumpa**, y, f., z něm. Sumpf. Dělají v hlubině dolův jámy, jenž zump slovů a česky tuonie (tůně) nebo topidlo. Rkp. pr. hor. 37.

Zúmysla = *s úmyslem, na schvál, chtě*, zu Fleiss. Vz Úmysl. Z. někoho zarmoutiti, Kom., k zkáze přivésti. Sych. Z. zamlčel se o přátelských úmluvách. Pal. Děj. III. 3. 53.

Zúmyslně = *zúmysla*, absichtlich, mit Fleiss. Br., Vrat., Cyr. Z. někoho zabiti, Br., drážditi. Flav. Jestliže by který soudce k hodině panem sudím jmenované z. nepřicházel. Zř. F. 1. B. XL Kdo z. listu obrannému překážku činí. Faukn. Z. nedorozumění způsobitl. Ddk. III. 230. Čeho se jim s velikou praci dobylo, že oni tak z. z rukou to vypouštějí. Žer. 315. Z. něco hřešiti. Mž. 18.

Zúmyslník, a, m., der vorsätzliche Thäter. Šm.

Zúmyslnosť, i, f., die Vorsetzlichkeit. V. Něči z-sti svědkem býti. Sych. Co osvěta a vzdělaná z. zlého páchá. Koll. III. 264.

Zúmyslný, vorsetzlich, absichtlich, mit Fleiss. V. List po z-něm poslu poslati. Kom. Z. nedbanlivosť, Berg., vražda, Zlob., příčina. Mus. Každá z-ná odchylka od pravdy jest ho daleka. Ddk. IV. 121. Z. vražedník. J. Lpř. Z. jejich zlosť; Z-nými hříchy o ně se připravivše. BR. II. 351., 709. b. — *Pozn.* Slovo toto mají někteří za špatné m.: úmyslný, neníť prý slova: zúmysl. Ale ono jest dobré, cf. zbožný, ač není zbož n. zbob.

Zumytl, *zumývati*, alles abwaschen. — **co čím kde.** Vz Mýti, Umyti.

Zun, u, m. = *znění*, der Laut, das Getöse. Slov. V tom hvizd a ryk, zun, chrestot, všetko zrazu; Len ona, často čo sa vmieša vo švihotavý halúz zun . . .; Zamlkni, lútno prenbohá! pramálo znamená tvoj zun. Phld. III. 1. 36., IV. 5., 203. Hah! už odtial' zunom dunom letí tatarských káň chmára vražobná. Hdž. Rkp.

1. **Zuna, zunka**, y, f. = *nedozralé zrno bez mouky, obilí prázdné*, taubes, dünnes, mageres Getreide, Korn. Cf. slov. *zona.* Temného původu. Sr. fr. son pleva, střlat. seonnum, furfur, otruby, plevy. Mtz. 375. To žito jest samá z., má mnoho zuny. Us. Po čem pak je čtvrce zuny (zadiny)? U Rychnova. — **Z.** = *semeno povásky*, rauhe Linse. — **Z.** = *jakákoliv bylina v obilí*, das Unkraut. Z. se rozmáhá. D. Zunu udusitl, vytrhati, vyplenitl, vyplemeniti. Us. — **Z.** = *šveřepec*, der Windhaler. — **Z.** = *ženská ohyzdná*, ein garstiges Weibsbild. Us. Dch. — **Z.** *přenes.* Je-li original zunou, překlad i sebe lepší zůstane plevou. Osv. 1878. Vz Překlad.

2. **Zuua** = *malinká ulita mlžů n. plžů*, kleine Muschel, Schale. Malé jest to co zuna. Us. v Klatovsku.

3. **Zuna**, y. m., os. jméno. Vz Zuně.

Zuňati = *břečeti, zníti.* V Bohuslavsku na Mor. Neor. Od zpevu, od veselých pesni, od hůdby zuňácej . . . sa celá hora zmltala. Hol. 49.

Zúnava, y, f. = *únava.* A keď by ho z. premáhala, nedá sä jej; popotiera si trochu rukou čelo a slychy a zunavenosť mu prejde. Slov. Hdž. Čít.

Zunavenosť, i, f., die Ermüdung, Erschlaffung. Vz Zúnava.

Zunavený; *-en, a, o* = *unavený*, ermüdet, abgemüdet, abgmattet, erschlafft. Přišel dom z-ný. Šd. Kam oko hledí z-né, vše pusto kolkolem. Ntr. VI. 102. — **jak.** Na čisto z-ný kôň už na kolena padal. Dbš. Sl pov. VI. 17.

Zunavětl, ěl, ění, ermüden, müde werden. — **čím:** prací. Us.

Zunaviti, il, en, ení, *zunavovati*, ermüden, müde machen. — **koho.** Ta práce mě z-la. Us. Šd. — **se, koho čím:** prací, Us, dlouhým válčením. Lpř. D. 1. 34.

Zunavovati, vz Zunaviti.

Zunavý, *zunovitý, zunovatý* = *plný zuny, jalový, bezmoučný*, taub, leer. Z. žito, obilí.

Zundati, šp. m. a) *sundati*, b) *zondati.* Jg., Prsk.

Zuně, ěte, n. = *zakrnělé dítě* (nadávka). To je zlostné zuně! Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Zuněti, ěl, ění = *zvučeti, zníti*, schallen, dröhnen, erdröhnen, summen. Dch. Hlavně na Slov. — **abs.** Zunia zvony. Phld. III. 2. 196. Slavné všady pesne a zvučné hůdby zuňá. Hol. 131. Zvon zvoní, zuni. Slov. Zuneia piesenka, len tak rozvijaly sa hory. Lipa III. 7. Zunie aj zvon, odtiaľ jeho meno Zátur. — **kudy.** To zunie vodou i horou. Phld. III. 475. Povetrim zunie zpev a nariekanie. Sldk. 116. — **kde.** Nezneju to lýry struny, ale v našom srdci zuní taký sladký, milý ohlas: To je pevcov nadzemský hlas! Phld. IV. 479. Množstvo l'udí zuní **na** jarmoku. Hdž. Čít. XIV. Ktorým jednako na mraku, na svite zunelo v ušiach: Rušajte a bite! Sldk. 114. — **odknd.** Hlas spevcov zo skály zúní: Zhynuli ste! Lipa II. 381. — **jak.** Jak milostne spev diev zuni. Ppk. 1. 33.

Zungal, a, m. = *zunkal, piják*, der Trinker. Cf. Zunkati, Zunkal.

Zungati = *zunkati.* Umí dobře z. Mor. Šd.

Züngel, gla, m. Z. Emanuel, spisovatel, naroz. v Praze $^{21}/_{6}$1840. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 129., 139., 146., S. N.

Zuni, n. = *neduh oční*, das Haberkorn im Auge. Us.

Zuniformovati, uniformiren. — **co.** Uherská slovenština z-la všecka slovesa: nesiem, pečiem, bijem, miniem. Km. 1884.

Zunk, zuňk, u, m. = *hlt, spolknutí, doušek*, ein Schluck, Trunk. To je pivo na zunk! Das ist ein recht süffiges Bier! Dch.

Zunkal, a, m. = *zungal*, ein Zecher, Trinker.

Zunkati, *zunknouti*, kl, utí = *podobný hlas způsobiti*, Glunks machen. To to zunklo. — **kým**: z. sebou = *praštiti*. Us. — Z. = *s chutí píti, chlastati*, gern trinken. Us. — **abs.** Zunká. Vz Opilý. — **co**: pivečko, vínečko. Us. Šd. Ten tu kořaličku zunká, až mu v krku žbluňká. U Skuhr. Semr. Z. vodu. Er. P. 352. — **jak**. Umí dobře pivo z., hat einen guten Zug. Mor. Šd. Rád si zunkne. Us. — **si čeho**: si piva, einen Schluck thun. Tč. — **kde**. Já jako všudybyl tu k jednomu z hostí přiběhnuv, tu ke druhému u každého jsem si zunknul. Km. 1884. — **kdy**. Ten si dneska zunkl! Us. Vck.

Zunknouti, vz Zunkati.

Zunouti = *zunovati*. Slov. Teda si ma už zunula, sestro. Nechceš ďalej ma trpeť pri sebe. Zbr. Hdž. 53. Chlapec panský, keď zunal všetky zábavky, frnkal v ebyži bez prestávky. Zbr. Báj. 37.

Zunovalý = *unavený*, ermüdet, müde. Slov. Jak mnozí z-lé srdce své a rozervaného ducha svého na ňadrách tvých občerstviti se namáhají. Ntr. VI. 282.

Zunování, n., die Ermüdung. Mor. a Slov. Sen je najlepší lekárstvo proti z. Na Slov. Tč. Liška až k z. pre brozno vyskakovala, potom preč odešla, když sa zunovala. Tč. Náděje je občerstvující prameň v z. života Lipa 378. — Z. = *zmrzení*, der Ueberdruss, die Verdriesslichkeit. Do z. prositi. Bern. Ze služby pochodí največší z.; Dlúha kázen k z. nši obražoje. Na Slov. Tč. Mně je ale to čárdášovanie i obledna hudby i ohlodom tancu do z-nia. Lipa 273.

Zunovaný; *-án, a*, o, ermüdet, müde. Byl všecek z. Na Zlínaku. Brt. — Z. = *hnusný, nemilý*, verdriesslich, unangenehm. Z. bra. Dbá. Obyč. 139.

Zunovati, na Slov. Z. = *unaviti*, ermüden. Bern. — Z., *omrzeti*, verdriessen, Unlust bekommen, über etwas verdriesslich werden. — **co, koho**. Bern. Ten slepý zunuje dakde život. Dbš. Sl. pov. I. 35. Zonoval by som vás, keby som tie drobnosti vypisoval. Zátur. Dobrá vec je začať, lepšá je dokonať, bys dokonal, tehdy prácu nemusíš z. Slov. Tč. — **abs.** Neveľo som chodzil, už si zunovala. Sl ps. 84. — **se** = *unaviti se, ztýrati se*, sich ermüden; *dlouhou chvíli míti*, lange Weile haben. — **se od čeho**: od sedění. Bern. — **se komu**. Zunovalo se mi to již = *zoškliviło se*, ekelhaft werden. Koll. Keď sa ti robota zunovala. Němc. Hľadanie sa jim naposled zunovalo. Dbš. Sl. pov. I. 72. To jsem i činil, pokud se mi neznunovalo. Koll. IV. 144. — **co čím**. Pitím tělo zunuješ, a vtip svůj umenšuješ. Na Slov. — **s Infinit**. Naši cestovníci sa už zunovali stáť a tak povie ten pútnik. Dbš. Sl. pov. I. 190. Ustavičné prosby slyšeť každý zunuje. Slov. Tč. Když ten Slávy syn zunoval s ještěry vésti boj. Ntr. VI. 179. Už som zunovala žlté vlasy česať. Sl spv. III. 117., Sl. ps. 213. A když chodiť zunujeme, na trávičku si sedneme. Koll. Zp. II. 355. Již mé srdce zunovalo tebe milovati více. Ib. II. 217.

Zunovatý, vz Zunavý.

Zunovitý, vz Zunavý.

Zuobsélati, vz Zobeslati. Arch. III. 58, II. 276.

Zuorati = *zorati*. Aby nahledli, jestliže ta meze zuorana jest a viece aby nebyla zoorávána Arch. IV. 317.

Zuoře, vz Zoře. BO.

Zuosaditi = *sosaditi*. Arch. I. 247., V. 330.

Zupáliti, il, en, ení, *zupalovati*, ab-, wegbrennen. — **co komu**. Údy přirození jim zupaloval. Plk

Zupalovati, vz Zupáliti.

Zupati = *šupati, jísti*. — **co kdy**. Na svačinu z-li jsme mléko, kýšku. U Šnoib na Mor. JT.

Zúpelniti = zúplniti. Koll.

Zúpěti, ěl, ění = *počíti úpěti, volati*, klagen, jammern, schreien, wehklagen, heulen. — **čím na koho**. A chci na vás z. hlasem. St. skl. Na císaře ves lid zúpl. Dal. — Troj. — **ke komu v čem**. Až by k tobě v tom zúpěli. Pís. br.

Zupíchati, alles zerstechen. — **co**: šaty (všecky jedny po drobných ušiti).

Zúplna = *úplně*, vollends, völlig. Z. dodělati; z. deset dní = celých 10 dní. V. Jest z. rok. D. Potokové z. vodou se naplnili. Br. Všecko z. mu vypravil. Flav. Není ještě z. 12 hodin. Dch. Žena přinesla jest peníze i nebylo jest z., i doložili jsú zaň starší; Přísežnému vašemu má ona to, což za ni dal, navrátiti z. NB. Tč. 42., 44. Kterýmžto všem věcem když dosti z. stane se a učiněno bude. Arch. V. 388. Abyste ustanovení z. zachovali. BR. II. 66. b.

Zúplniti = *úplným učiniti*, vervollständigen. D., Šf. Rozpr. 31. — **co čím**. (Těmi verši) sme tyto zpěvanky zúpelnili. Koll. Zp. II. 48.

Zúpluost, i, f. = *plnost*, die Vollständigkeit. Scip.

Zúplný = *plný, celý*, vollständig, ganz, genau. Z. zprava. D.

Zupominati = *častěji n. všech upomenouti*, oft o. alle erinnern. — **koho, čeho**: svých dlužníkův, Us., dluhův. Jg.

Zupřímu = *přímo*, gerad, aufrichtig, gerade zo. Puch., Reš.

Zupřímo = *přímo*. Z. do kanceláře přednášeti. Břez. 22.

Zupta, y, m., os. jm. na Mor. Šd.

Zúr, u, m. = *květnatá louka, pažit*, die Flur. Hdž. Čít. XIV. — Z. dle Jg. Slov. *kus pole mnoho korcův obsahujícího*, die Flur, eine Strecke Felder. Us. Voral tam můj milej volkama zúr. Er. P. 155.

Zúra, y, f. = *zuřivost, ukrutnost*. A kto zkúsil Grozného tu zúru. Pbld. IV. 155., Hdž. Rkp.

Zuravec, vce, m., mlýn u Místka. Pl.

Zuraziti, vz Zurážeti.

Zurážený; *-en, a, o*. abgehauen. — **odkud**. Hlavy z-né s pleci. Hdk.

Zurážeti, el, en, ení, alles o. nach einander abhauen; beleidigen. — **co**. Všecky větve zurážel. — **se nad kým**. Všickni zurážíte se nade mnou, sich ärgern, Aegerniss nehmen. BR. II. 181. a. — **ke komu**. Ješto on se obával, že ke mně zurážíni jste a podlé toho jím pohrdáte. BR. II. 605. b.

Zurčení, n. = *hučeti*. Vz Zurčeti. Z. bystřiny. Akad. listy č. 3. Kdo uspává syna? Šumot lípy, zurčění vln. Pokr. Z. hor. 122.

Zurčeti, el, ení = *hučeti, šuměti, hrčeti*, murmeln, brausen. — **abs**. Potůček zurčí. Us. Dch., Rgl, Hlk. — **kde**. Dole zurčí bystřina. Pokr. Pot. 126. Tam, kde prť hlavnia v dvé sa delí, pramienok zurčí hneď povedľa Phld. IV. 7. — **odkud jak** Potok zurčí **od** hor. Osv. V. 825. Ten Ocean z hluboka zurčel rusalčiným hlasem. Čch. Sl. 10. — **kudy**: zahradou zurčel potok. Jedna se usmívá jenom němě, druhé zurčel smích přese rty jako horský pramínek přes kaménky. Večeř. Pov. I. 57.

Zurčí, n, jm. několika domků u Vsetína PL.

Zurčivý, murmelnd. Vz Zurčeti. Z. pramen. Hlk.

Zurditi se = *sraziti se*, gerinnen. Mléko rádo se zurdí, když je teplo. Na Ostrav. Tč

Zůře, e, f., zastr. = *zora, zoře*. Troj.

Zuření, n., das Toben, Wüthen. Vz Zuřiti.

Zuřezati, řezám a řeži; *zuřezovati*, alles o. nach einander abschneiden. — **co komu**: ženám i pannám prsy zuřezati. V.

Zuřezovati, vz Zuřezati.

Zuřický. Z. Hora. Arch. II. 459.

Zuřič, e, m. = *zuřivec*. Šm.

Zuřičiti, il, en, ení, zum Zorn reizen. Šm.

Zuřiti (později: *zůřiti*), zuřím, zuř, ře (íc), il, en, ení: *zuřivati* = (*k hněvu*) *popouzeti*, zum Zorn reizen. Ros — **k čemu**. Žádná mě věc jiná k milosti nezuořila (nepodnítila, nerozplamenila), jako že jsem seznal, že od nie milován jsem. Biancof. 43. — **koho čím**. Pavel apoštolskou mocí všecky zůřil, trestal, děsil. Kom. — **Z.**, *z. se* = *hněvati se, zpouzeti se, vztekati se*, zornig o. grimmig werden, wüthen, ergrimmen. — **abs**. Zuří boj, požár, nemoc, mor, Us. Pdl., válka. Pal. Děj. Nemaj to za slabosť, patrí archo, že ostreji nezachádzam s tebou. Slabý zúri, mocný pak shovieva Zbr. Lžd. 223. Ona bledne, ona **zúri**, hnev po žilách kypí vrelý, jako vzteklá **sem** tam teká z očú sršia pomsty strely. Č. Čt I. 124. — **se na koho**. Brikc. — (**se**) **proti komu**. Zuřil jsi se proti mně V. Proti němuž (Filippovi) jako proti všechněm jáhnům bouře ta obzvláště zuřila; Bude-li proti novopovstalému křesťanství zuřiti. Šš. Sk 95., 141. — **kdy** Z. v mukách bezmocně. Kká. K sl. j. 124 Místa ta byla naplněna mrtvolami od zuřícího *té doby* moru; Roku 1115. zuřila válka především *kolem* Řezna; Také v době nejhlubšího míru divocí Kumani z-li strašně **na** svých loupežných výpravách v Rakousích. Ddk. II. 355., III. 127, VI. 55 Válka roku 1626. v Němcích zuřila. Mus. 1880. 258. — **kde**. Vz Z. kdy. Mor zuřil **mezi** obyvatelstvem. Us. Pdl. V srdci mojom zúri búrka hrozná. Zbr. Lžd. 68. — **jak**. Bouře zuří s plnou prudkostí. Us. Pdl. Zúrim ako besná lvica, keď jej mladé poberú z brlohu. Zbr. Hry 34. Tú súdny deň. Mesto je na nohách a koľko tu ľudí, toľko tygrov. Všetko zúri ako v lintom besu. Zbr. Lžd. 29. Člověk hněvivý zuří jako lev, trhá sebou jako na řetěze (pes). Šd. exc. — **kudy**. Nemoc městem z-la, po městě. Us.

Zuřivě = *ukrutně*, grimmig. Z. na koho hleděti, někoho sužovati. V. Z. někomu mluviti. Kom.

Zuřivec, vce, m., der Wütherich. Ros., Dch. Z-ci na okamžik, lichotníku do smrti se vyhýbej. Sbor. Z. kroutí očima. Bž.

Zuřivěti, ěl, ění, anfangen zu wüthen, rasen, toben. V.

Zuřivka, y, f. = Litice, Vzteklice, Eumenidka. Msn. Or. 121.

Zuřivosť (**ne**: *zůřivosť*, vz Zuřiti), i, f. = *přísnosť, prudkosť*, die Strenge, der Ernst. V., Jel. — **Z.** = *vzteklosť, ukrutnosť*, die Grausamkeit, Wuth, der Grimm. Z. hněvu D., mysli. V. Ocasem lev sám sebe šibe a k větší z-sti popuzuje. Koll. IV. 153 — *Z.* = *žehravosť*, die Eifersucht. D.

Zuřivý (**ne**: *zůřivý*, vz Zuřiti), dříve *zeřivý* = *přísný, hněvivý, prudký*, zornig, ernsthaft, streng. V. Zůřivý hlas boží. Kom. Pán zůřivými slovy ďábla vyhnal. BR. II. 164 a. — **proti komu**. Háj. — *Z.* = *vzteklý, ukrutný*, wüthend, wild, grausam, grimmig. Z-vými slovy. V. Z. člověk, D., větrové. Syrh. Z. bouře, hled, zlosť, Dch., seč, Vrch., mysl, Bf., vztek židů, Šš. J. 180, křik, Kká., stařec (nevrlý), Kom., záliba v něčem, Dk. P. 157., odpůrce, zápas. Mus. 1880 469, 470. Z-výma očima na něho blýskal. Dlk. Má z-vou opici (zlostnou). Lpř. Oheň ohněm neuhasíš, z-vému nože nedávej. Šd., Bž., Hkš. Meče nedávej zuřivému, svobody mladému, statku hloupému a peněz útratnému. Hkš. — **jak**. Slepé z. Us. Dch. Je z. jako tygr. Us. Šd.

Zurk, u, m. = *crk*. Z. = hlas vody z úzkého hrdla sklenky tekoucí. Na Ostrav. Tč.

Zurkati, silnější než *crkati*, sickern. — **odkud**. Zurká to ze sklenice rychle tak, že přetéci může, crká jen po crku (tropfenweise) Us. Tč.

Zurkot, u, m. = *bublání*, das Murmeln. Z. potůčku. Čch. Sl. Z. vlnek. Čch. Petrkl. 23. Vz Zurčeti

Zurna, y, f. samota u Budějovic Pl.

Zúrne = *zuřivě, vzdorně*. Slov. Díval sa dolu na dva oproti sebe z. stojace tábory. P. Tóth. Trenč. M. 132.

Zúrny = *zuřivý* Slov. Zúrny to boj. P. Tóth. Trenč. M. 140. Boj bol krátky ale zúrny. Chlpk. Sp. 169.

Zúročení, n., die Verzinsung. Z. kapitálu, vkladu. Us. Pdl.

Zúročený; -*en, a, o*, verzinst. Z. jistina. Us Pdl.

Zúročitelný, verzinsbar, verzinslich. Nz., Dch. Z-né státní papíry. Us. Pdl.

Zúročiti, il, en, ení, *zúrokovati, zúročovati* = *na úroky dáti*, verzinsen. — **co**: kapitál.

Us. Z. vklady. Us. — **jak.** Vklad třemi zlatými ze sta z. Us. Pdl. Spořitelna kapitál na 5½% zúročnje. Šim. 176. *Pozn.* Rokn 1886. a několik let před tím na 4%.

Zúročný = *zúročitelný*. Nz.

Zúrodnění, n. = *oplezení*, die Befruchtung. Rat. 527., Nz. lk., Kžk. Por. 8.

Zúrodněný; *-én, a, o*, befruchtet. Slova ta padla na půdu dobře z-nou. Ddk. VII. 196.

Zúrodněti, ěl, ění = *zplod-*[illegible]*něti*, fruchtbar werden. Nz.

Zúrodniti, il. én, ění; *zúrodňovati*, fruchtbar machen, befruchten. — co (čím): krajinu rozváděním vody. [illegible] Obraznost z. Koll. III. 154. Cisterciáci vůkolní krajinu spustošenou brzy zase z-li. Sb. vel. I. 27. Ne rosa zúrodňuje pole, ale pot. Pořek. Šd.

Zúrodňovací, befruchtend. Z. déšť. Us.

Zúrodňování, n., die Befruchtung. Vz S. N.

Zúrodňovati, vz Zúrodniti.

Zúrodňující, befruchtend. Z. látka. Osv. VI. 58.

Zúrokování, n, die Verzinsung. Us. Pdl.

Zúrokovaný; *-án, a*, e, verzinst, verzinslich. Vz Zúročený.

Zúrokovati, vz Zúročiti. Dch., Šd., Tč.

Zurpucený, vz Zurputiti.

Zurputělosť, *zarputilosť*, i, f. = *urputnosť*, die Halsstarrigkeit.

Zurputělý = *zarputilý, ukrutný, urputlivý*, halsstarrig.

Zurputěti, ěl, ění = *urputným se státi*, halsstarrig werden. Ros.

Zurputilosť, i, f., vz Zurputělosť.

Zurputilý, vz Zurputělý.

Zurputiti, il, cen, ení = *urputným učiniti*, halsstarrig machen. Ros.

Zurückführen, něm. Die Sache auf den Grund z., věc na základ její vzvésti. Zk.

Zurval, a, **zurvalec**, lce, m. = *prohnaný člověk*, der Schalk, ein durchgetriebener Mensch. Slov. O polnoci prišli dvanásti zurvalci, taki dobrí viáci, čo znajú po horách každý chodník. Mt. S. I. 74. — **Z.** = *lehkomyslný, neposedný člověk, kluk*, der Schelm, ein leichtfertiger Mensch. Slov. Hostitelia tvoji na týchto pustinách žijú celé léto na mlieku, žincici; z-ci merajú (ochutnávají) chleba, ten keď jim ho tak niekedy donesú. Phld. IV. 263. A vrabeľ zurvalec vzal mladú na tanec, tak on s ňú tancoval, nožky jej polámal. Sb. *sl.* ps. II. 1. 108. — **Z.** = *nešlechetník, mrcha člověk*, ein Schurke. Slov. — **Z.** = *šertovník*, der Spassvogel. Slov. — **Z.** = *práč. rváč*, ein Raufer. V tom vodca jich prileti, hŕbu (honf) zurvalcov rozdvojí. Btt. Sp. 208. Hlavný ale bol Jano Klapanica, zurval výše siahy zdĺže a biják strašný. HVaj. BD. II. 41. — **Z.** = *silák*, ein starker Mensch. Štyry kozy, piaty cap, kdo vyskočí, bude chlap; ja som taký zurvalec, co vyskočí na palec. Sl. ps. 234., Dbš. Obyč. 31., 141.

Zurvalec, vz Zurval.

Zurvalina, y, f. = *klukovina, zurvalci*, schlechte Burschen. Slov. Bern.

Zurvalive = *zurvalsky*. Slov.

Zurvalivosť, i, f. = *zurvalosť*. Slov. Bern.

Zurvalivý = *zurvalský*. Slov. Bern.

Zurvalosť, i, f., die Schalkheit, List, Durchtriebenheit. Slov. — **Z.**, die Leichtfertigkeit. Bern. — **Z.** = *nešlechetnosť*, die Spitzbuberei. Bern. — **Z.**, die Scherzhaftigkeit. Slov. Bern. — Cf. Zurval.

Zurvalsky = *lstivě*, listig. — **Z.**, leichtfertig. — **Z.** = *nešlechetně*, spitzbübisch. — **Z.** = *žertovně*, scherzhaft. Na Slov. Bern.

Zurvalský = *lstivý*, listig, schalkhaft. — **Z.** = *neposedný*, leichtfertig. — **Z.** = *nešlechetný*, spitzbübisch, schlecht, schurkisch. — **Z.** = *žertovný*, scherzhaft. Slov. Bern. — Vz Zurval.

Zurvalství, n. = *zurvalosť*. Slov. Bern.

Zusammenkommen, sejíti se do *hromady*, ahytečně m.: sejíti se. Sešli jsme se na cestě do Moskvy. Mk.

Zusilovati se nač, anstreben. Čože je teda radno v takom položenie ako to, aby keď nemnožeme výnsť na celok, sme sä na dobrú aspoň polovicu zusilovali. Slov. Hdž. Větin. 137.

Zůstalý, übrig-, zurückgeblieben. Z. dědictví. Z. doma. Us. Z. statek. NB. Tč. 192., 210. Tehdy my živí a z-lí rukojmie slibujem. List z r. 1482. — **po kom.** Synové po otci zůstalí. Pr. měst. Uvázal se v statek po něm z-lý. Tov. 156., Kol. Manžel její ve všem statku po ní z-lém k třetímu dílu právo míti budo. Kol. 42. Dědic a syn po ní z-lý. Faukn. 37. Jakožto dědička po svém otci z-lá. Arch. II. 459. Statek po něm z-lý vedlé práva rozdielen býti má sirotkom po něm z-lým. List hrad. 1495. (Tč.).

Zůstálý = *stálý*, bleibend, permanent. Troj.

Zůstání, n., das Bleiben. Z. doma. Vz Zůstati. Us. — **Z. v něčem, při něčem** = *setrvání*, das Beharren. Troj. — **Z.** = *ustanovení, snesení*, der Schluss, Beschluss. Když se poslové podlé z. do Prahy sjeli; Podlé z. na sněmu obecném. Bart. 208. 9., 255. 18. Aby JM. ráčil dáti podlé svrchu psaného z. Vl. zř. 422. Podlé sněmovního z. Zř. F. I. A. III. Vedlé z. vší země. Jel. — Har., Apol., Star. let. — **Z.** *něčeho* = *opuštění*, die Unterlassung. Z. hříchů. Ojíř., Bart. 345. 4., 358. 10. Hříšným dej hříchů z. (aby nehřešili). Kanc.

Zůstatečný = *zbývající, přebytečný*, rückständig, überrestlich. J. tr.

Zůstatek, tku, m. = co *zůstalo, zbytek*, der Rest, Bestand, Ueberrest, das Guthaben, Ueberbleibsel. Dch., Jg., Mus. 1880. 43. Z. staré řeči české. Proch. — Zlob., Reš. Z., der Bestand: výkaz z-ků; účtování, účet z z-ků, die Bestandrechnung. Šp., Nz. Vyšetření z-ku, die Bestandsermittelung; z-tkem na nový účet, per Saldo auf neue Rechnung; z-tkem z předešlého účtu, per Saldo von der vorigen Rechnung. Šp. Z., saldo = rozdíl v účtech. Skř. Z. v pokladně. Us. Pdl. Tělesné z-tky (mrtvola). Dch. Vz Zůstavek.

Zůstati, zůstanu (zastr. zostanu, zuostanu), zůstaň, -stana (ouc), zůstal, ání; *zůstávati* = *nehýbati se pryč, místa nezměniti*, bleiben, an Ort und Stelle bleiben, ver-, zurückbleiben; *bydleti*, wohnen, sich aufhalten, sich befinden; *zdržeti se, meškati, ostati, nepřijíti v čas*,

sich wo aufhalten, bleiben, weilen; *posůstati, zbývati, zbýti*, übrig bleiben; *smlčenu býti*, verschwiegen bleiben; *vyvedenu, činěnu nebýti*, bleiben, unterbleiben; *trvati, býti* (*v jistém stavu, v jisté míře*), fortdauern, bleiben, bestehen, verharren; *ustanoviti, se smluviti*, beschliessen, entscheiden, Vertrag machen; *při něčem zůstati, nezměniti toho*, dabei bleiben; *míti se, nacházeti se*, sich befinden; *opustiti co, zůstaviti co, nechati čeho*, etwas unterlassen, bleiben lassen, davon abstehen; *pojíti, umříti*, bleiben, sterben. Jg. — Vz **Ostati.** — **abs.** Nechce-li z., ať jde. D. Z-la mu věrna. Us. Ale slovo napisané zláště ten osoh má, že sostáva. Hdž. Sotva čtvrtý díl živých zůstalo. Brt. S. 5. Zostaň tedy, komu chceš, nž ty moja nebudeš; Čakaj ma, milá, tri roky zpina. Ja by čakala a nevyčkala, ty by si umrel, ja by sostala; Ked me nechceš, moja milá, zostaň tak. Sl. spv. III. 90., I. 7., VI. 220. Vŕhy obtinajú nekde asi každých osm rokov zo všetkých konárov, tak že len vysoký peň zostáva. Zátur. Zostávajte zdravy tieto našie prahy. Sl. ps. Šf. I. 63. A přece zůstala Morava povždy svoje, svobodná. Ddk. II. 186. A což jest peněz nentracených ještě suostalo, ty jsme na rathůs vzali. NB. Tč. 114. Zůstává, kde zajíci dobrou noc dávají. Prov. Kde zůstává slovo tvé (tvůj slib)? Us. Já jsem jediný zůstal (zbyl). D. Když se vřed zavře, šrám zůstává. Kom. Zůstávají obrazové viděných věcí. Jel. Nic jiného nezůstává, než aby nad nimi hrozně mstil. Br. Nejlepší zůstává (přijde). Kom. Zůstávám tvůj přítel (tvým přítelem). Us. Město to posavád pusté zůstává. Har. Zůstal zdráv, silen. Zůstal dlužen odpověď. Zůstal živ. Kdo práv zůstane nebo právo na kom ustojí, den Process gewinnen. Zř. F. I. Opice zůstane opice, by na ni třebas zlatý řetěs dal. V. Sotva ho třetí díl zůstal; Jedno umřelo, tři živých zůstalo. Dač. I. 71., 144. Málo jich zůstalo, kromě poslové z okolních zemí. Bart. Z zemského súda jinam žádného odvolání dalšieho nezóstává; Ktož proti komu na súdě práv zóstane; V jakéžby koli při práv zóstal. Vš. Jir. 21., 98., 99. A my také k té ráně znamenité, jenž zóstává, ještě přikládáme ohnivé železo (pomstu kletbú). Hus III. 235. Oltár sostal a ofern čert vzal. Pořek. Zátur. — **na čem.** Na tom zůstali (to ustanovili), *aby* se zase sešli, sjeli. V. Na živé zůstati; na holičkách zůstati. Us. Věc zůstává na rozeznání, na odporech, na odkladích. Ns. A tu se bude k tomu jednati, na čem jest v Praze zůstáno. Pal. III. 3. 279. Ale na ničemž jsou konečně nezůstali, neb co zavříno tím sněmem bylo, nic nebylo držáno. Let. čes. 438. Však jsem na úmluvách s lidmi svatebními s tebú zůstala na 15 hřivnách. NB. Tč. 219. Rytíři i všechna města na tom z-li, aby pro císaře jeli; Čechů se žádný neujímal a tak zůstávali na milosti boží. Naposledy to všecko na odkladcích a v dlouhé truhle z-lo. Dač. I. 26., 291., II. 15. Tak jsou na tom z-li. Har., Vrat. 113. Svoleno jest a na tom zůstáno, že více mimo osoby vybrané nemá žádný pán do stolic vstupovati. Zř. mor. 1604. Na vzdoru všem důkazům zůstává na svém. D. Slunši na pravé míře z. (přestati); Vám na svobodě zůstává (ist freigestellt). Sych. To nám na účtu zůstalo. Nález. pr. Na tom zůstáno (Haj., Štelc.), aby král posly poslal. V. Neústupně na své radě zůstati. Troj. Na svém zůstati. Sá. Na tom zůstali, že dnes odjedou. Ml. Na tom s nimi zůstal, aby spíží za ním vezli. Bart. 263. 36. Tak dlouho na nedorozumění s odpořích zůstávají; Zůstáno mezi nimi pokojně na tom. Skl. I. 140., II. 166. Na čem jsem s pánem zůstal. Žer. fol. 15. Neměl jsem za jiné, než že již na tom mezi námi zůstáno jest. Žer. J. 17., Vl. zř. 426. — **při čem:** při svém úmysle, zvyku; Zůstane při tom. V. Zůstalo to při pouhém chystání. Sych. Při jednom zůstati (neuchýliti se v řeči). Us. Duch sv. zůstaň při tobě. Ml. Věnec zůstal při barvě. Jv. Při tom má zůstáno býti. Vl. zř. 14. Zůstal pěkně při starém. Dch. Při tom opatření z. má až do dalšího nařízení, es soll bei der Verfügung bis auf weiteres sein Bewenden haben. J. tr. Ale to při Vaší vůli zůstává. Drsk. A my jsme také dali, aby on při hrdle zuostal. NB. Tč. 98. Z. při pokoji, unangefochten bleiben. Bart. I. 37. Jeden každý při pokojném držení a užívání týchž gruntuov zuostati má. 1579. Žádný by v tom lidu nemohl při hrdle z-ti. BR. II. 108. a. By při zemi z-li (ji ve své moci udrželi). Dal. 124. — **v čem.** V nejisté péči zůstávati; v mezech svých nezůstávati; z. v poddanosti; ve své moci dlouho z.; to město ne dlouho ve své slávě zůstalo; v nebezpečenství smrti zůstávati. V. Rozsudkové ti mají ve své mocnosti zůstati. Zř. F. I. A. XVII. A právo sůpeřů v té míře vcele zůstává. CJB. 295. Z. v restu. D. Z. u vytržení; ve své dokonalosti; ve svém úmysle. Kom. Z. v klamu; naše smlouva zůstává ve své váze; jednota naše v celosti zůstala. Sych. Ve psí (ve psotě) z. Us. Ten lék posud lidu v užívání zůstává. Byl. Porovnání se učinilo, tak aby vlci syti byli, a kozy v cele zůstaly. Prov. Z. v dluhu, v učení, ve lži, Ml., v moci, v platnosti. J. tr. Z. v činnosti. Dch. V těch věcech až podnes zůstalo při starém. Schlz. Z. v souvislosti. Kk. Fys. 33. V hříchu zatvrzele z. (setrvati). Mž. 85. Zůstal v pravdě (měl pravdu). Sá. v Osv. I. 178. A my, milá, nič nedbajme, stáli v láske sostávajme. Sl. ps. 198. Dokuď žijů luďé, sostávajů v bidě. Na Slov. Tč. Tovaryš v práci zůstávající. Šp. Podobně o tom v nejistotách zůstáváme. Ddk. II. 355. Z. s někým v dobrém přátelství. Us. Budiž Bohu česť a chvála, že sem v panenstvjů zůstala. Sš. P. 84. Purkmistři ten čas v povinnosti zůstávající (v úřadě). Pam. Val. Meziř. 177. Zůstával i potom v důvěrném spojení s vůdci stavů evangelických. Mus. 1880. 457. Nepochybuji, že vám v paměti zůstává, kterak jsem … Žer. L. II. 39. K přivedení toho ke konci, což snad toliko v počátcích zůstává. Žer. 340. Ten u velikých dluzích zůstal. NB. Tč. 146. To zůstává v moci soudcův, od nichž se appelluje (záleží na nich, kterou lhůtu určí). Bdž. 148. Z. v boží ochraně. Dh. Jir. Privilegia starodávní v své moci a pevnosti z. mají; Poláci

jiným národuom i sobě v posměchu z-li; Henricus Navarreus zůstávaje vždy u velikém nebezpečenství hrdla zrádně zamordován; Táboršti v svém předsevzetí urputně zůstávali. Dač. I. 130., 150., 226., 274. Každý, v kterém povolání povolán jest, v tom zuostaň. Hus III. 73. — **za koho, zač.** Když před právem stane, ať zůstane za nešlechetného. Br. Musil za vinného z. Bart. Z. za falešníka. Vš. 6. Neučinií-liby tomu dosti, za klamaře zůstane. Tov. 113. To povinen jest činiti, chce-li za člověka a ne za hovado zóstati. Vš. Jir. 312. — **kde (u koho, při čem, v čem, za čím, pod čím, na čem, mezi čím).** Zůstaňte dnes u nás u oběda. Us. To zůstane mezi námi. D. Čehož věčná paměť až podnes mezi námi zůstává. Byl. Z. vzadu, Kom., po zadu. Ros. Ustavičně při radnici zůstávali (v radnici). 1532. Pr. Zůstávati (bydleti) při zemi. Us. Jiní aby při svých lánich zůstali. CJB. 313. Ta věc zůstaň při zemském právu jako prve. Václ. III. Z. v bitvě (umříti). V městě, v kraji zůstávati. D. Z. zpátky. D. Pod vodou zůstala hlína. Kom. Snědl mnicha a kápě mu v hrdle zůstala. Prov. Zůstane nám to v čerstvé paměti; z. v posteli (nevstáti); Zůstávati v hospodě. Us. Zůstanu *doma*. Dlouho *tu* nezůstanu. Nebo zůstaň doma aneb odvaž se hrdla. V. Již *tam* zůstal. *Kde* zůstal tak dlouho? Na žádném místě nezůstávati (nebydleti). V. Zůstal tam co koba na mrše. Mus. Aby to na papíře nezůstalo, ale . . . Kom. Na řešetě zůstávají toliko votruby, ale mouka vyprší. Zůstaň za peci, prší. Sych. Ty penize za ním zůstaly. Vrat. To nám zůstalo za lubem. Us. Summa peněz za někým zůstávající (za ním jsoucí). J. tr. Napodobování zůstalo daleko za vzory. Osv. I. 366. Cožkoli za starým úřadem mimo vydání přijatých hotových peněz sirotčích zuostane ouřadu novému, aby za nimi nie nezůstávalo, odvozovati mají. List hrad. 1581. Tč. Zůstává-li za nimi ten glejt, čili jest na rathouse před úřad položen? Žer. 324. Chce se ženiť a zůstává na drahobeicích (býti bez bytu). U N. Bydž. Kšť. Penize Bůh ví za kým z-ly. Vrat. 191. A ještě na tom dvoře zuostala byla jedna hřivna platu. List z r. 1502. Co budeme dělať, tatiku, dcera nám zůstane na krku. Čes. mor. ps. 223. Kterýžto kmen (Benjaminův) zůstal při kmeně Judově a tudy při chrámě a pravě službě boží. Sš. I. 113. Ó zlaté dítě, zůstaň zde a těš se tu chvíli. Slez. ps. Zůstanu radši v jihlavském kraji, najdu si děvče hezké z Moravy; Hrajem, hrajem na palicu, na tu velků kyjanicu, kdo pozadu zůstaně, ten palicu dostaně. Sš. P. 317., 445. Zůstaň radši hned u mne; Já doma zůstanu mezi horami; Vše jsem propil, jen jsem zůstal v kalhotách. Er. P. 119., 215., 364. Důstojenství zůstalo při nich dědičně. Osv. I. 166. Ostatky knížecí zůstávaly ve zvláštní kryptě pod oltářem; Následství zůstalo jedině při rodě Vratislavově. Ddk. II. 317., 367. Slabi pri tom hneď zostali nazad, i mocnější jeden po druhom vystávali. Zbr. Báj. 4. Sigismund Batory zůstával v Praze. Dač. I. 190. Falckrabových zbito k pěti stům a mnoho Čechů tam zůstalo. Let. 261. Mnohé osoby vně (im Auslande) zůstávající. 1638. Jestliže by co dluhuov mimo to na prodávateli zuostalo; Jedno jsem sám v jiatbe zuostal. NB. Tč. 218., 251. By to na tobě nezůstalo; Hleďte, ařby vám čepel na vašich hlavách zuostali; Jiných 1200 koní jest zuostalo na Hodoníně. Arch. II. 19., IV. 90., V. 327. Uzdravený při Pánu z. chtěl; Jestliže jest hřích jaký zabiti ho, nechť to na nás a našich dětech zůstane. BR. II. 150., 127. b. Také pod hedhávem a zlatem otroctví zůstává. Kmp Č. 148. (Seneca). Išiel Jób po Jóba, zostali tam oba dva (když se ani posol nevrací, ani ten, kdo pro posla poslán byl). Zátur., Šd. Kdyby bylo po vůli peí, nezůstalo by kobyly ve vsi. Brt. L. N. II. 334. Chval cizinu a zůstaň doma. Tč. Šidía v měchu nězostanů, bo se budů klubať, až se vyklubů. Slez. Opav. týd. 1885. č. 21. Z. na vojně (umříti). V. — **s kým.** Zůstaň s námi. Ros. Na tom zůstal s svými radami, aby . . . Flav. S takovou věcí ať mi zůstane doma. Dch. Z s někým ve spojení. Us. Pdl. Položil ji pirko na jeji ramenko: zostavaj tu s panem Bohem, ma mila galanko. Sš. P. 399. S Bohem tu zostaňte. Odp.: No choďteže s milým pánom Bohom! Dbš. Sl. pov. I. 384. Zustaň s Bogem dzévucho. Slez. Brt. Ps. 142. Nebude človek s hovädom slušne nakládať, pokuď zostane hovädom on sám Zbr. Báj. 55. Bratříčci rozmilí, zůstaňte tu s Bohem; Zoztavaj tu s Bohem, ty moja panenko, něbudu víc chodić v noci pod okenko. Sš. P. 146., 371. Elisabet, královna anglická, od dávna s králem hispanským v nepřátelství zůstávala. Dač. I. 155. Ona s svým prvním manželem jedno tělo zůstává. BR. II. 23. a. — **kde jak dlouho.** Zůstal tam rok. Us. Z. někde **přes** noc, přes svátky. Vrat., Št. Dobrá památka zůstává na tisíce let. Har. Nechť to zůstane do mého příští. Us. Ta síla do starosti mu zůstala. Br. Až do posledního dne nepřemožená zůstane. V. Štěstí nedlouho zůstane. Us. Vdovou **do** smrti z. chce. Us. Šd. Z. do rána. Er. P. 447. A plnou měrou v dluhu zůstanem jak lásky tak i služeb **na** věky. Shakesp. Tč. A zůstal jsem u něho dní patnácte. Sš. II. 12. Vladislav zůstal až do 12. dubna na živu. Ddk. II. 466. Jakž byla královna, zůstávajíc až do smrti své v stavu panenském, za živobytí svého nařídila; Rudolf v Plzni drahný čas zůstával; Poselství turecké v ten celý sněm v Praze zůstávalo; Vše zůstává do vůle a smilování božího. Dač. I. 161., 195., 239., 284. Iason na ostrově Kolchis za měsíc zůstane. Troj. 59. Asi za dvě léta u vězení zůstávala. Žer. Záp. II. 87. — **kdy kde.** Oni **po** nás ve vězení zůstali. Vrat. Po té rvačce zůstala v hospodě louže krve. Sych. Zůstal po škole za kamny. Us. Země česká zůstávala **při** stvoření světa déle než jiné okolní země pokryta vodami. Tk. Č. 1. Zůstala-li Morava za panování Boleslava ve správě biskupů pražských. Ddk. II. 92. Po sv. Duše zůstaň v kožuše. Vz Svíčci. Er. P. 72. Ve čtvrtek zůstali jsme v postu. Pref. 503. Nebezpečenství, ve kterém těmito přeběhlými časy

zůstávai, jiż minulo. Żer. 339. Po odpuštění hřiecha neb provinění zóstává pokuta. Hus I. 336. — **(komu) z čeho**. Ze 100 zlatých zůstaio mu 5 zl. Z celého jmění po všech ztrátách máio mi zůstalo. Ml. Sežerú ťa, že ani kôstka z tebä nezostane. Č. Čt. II. 481. Železník to všetko rozdriapai, že z toho ani niti nezostalo. Dbš. Sl. pov. VII. 95. — **(co) komu**. Nezůstaio mu nic Kom. Abyste nás neobviňovali z lakomosti, zostaň vám tu všetko. Zbr. Lžd. 242. Zamiloval som si dievča černooké, ale mi ho nechcú dať. A čože sa stalo? dievča jim zostalo, už mi ho včul dávajú. Sl. spv. VI. 215. Chyťte ho! No len no! sadkajte si málo, ešte mi tu kvapka vínečka zostaio! Btt. Sp. 12. Zůstala nám toho vina živá krapka (velmi málo). Km. Že jí půl kopy soli ještě zuostal (schuldig bleiben); Že jemu dva zlaté toho zuostai; Zuostalo nám drahně kur, ješto nám lidé nanesli. NB. Tč. 146., 163., 274. -- **mimo co**. Z mimo věc, ausser dem Spiele bleiben. Dch. Což kněžie mají, to jest chodých, což zóstává mimo potřebný hodný oděvee a potřebici. Hus II. 199. — **po kom**. Zostaly po něm drobné dětí. Us. Šd. Neznal som otca, neznai matičky, nič mi po nich nezostaio. Btt. Sp. 63. Lepší, že po tobě něco zůstane, než když tobě se nedostane. Us. Tč. Co zde po lakomci zůstane. Er. P. 514. Živa po něm nezůstanu; A co po mně zůstane, všecko milá dostane, nevím mnoho-li; Po tobě synečku, památka zůstala. Sš. P. 96., 419., 532. Po něm tři synové zuostali. NB. Tč. 160. Takový se libí a chvála po něm zůstává, že krásně čtení vykládá. Chč. 375. — **proč**. Jindřich Charvát zůstal ve vězení na rathouze pro řeči zbytečné. Dač. I. 102. Jeho arcisídlo zůstalo po přání cisařově posavadnímu kancléři jeho. Ddk. IV. 19. — **nač**. Ta stará panna zůstane na lák, V., na ocet (nevdá se). — **čím, kým**. Z-la svobodnou. Us. Tys ešte ten mladý šohaj! Tvoje nebo (nebe) je ta naša sláva, súženie naše tvojim zostává a družina naša tvôj ráj!; Musí sa v mále dokázať verným, kto nechce večne zostať mizerným. Č. Čt. II. 143., 155., Ntr. V. 23. Drotár som ja, drotár budem, drotárom chcem zostati. Vz Drotár. Sl. spv. III. 91., Sb. sl. ps. II. 1. 19. Slovenka som bola, Slovenkou zostanem. Slov. 52. Politika prospěchu jest a zůstane vlastní pobůdkou tak zvaných politických svazkův a politických spolků. Ddk. V. 9. Pred nežnou tvojou ľúbosťou klonı sa smelosť moja: Týs láskou zostal víťazom, ja ranen idem z boja. Vaj. Tat. a mor. 7. Aby tú poctu vďačne přijal od občianských dcér a vždy zostával otcom a obrancom poctivých a robotných dievok. Phld. IV. 470. Hořelo srdečko, hořelo plamenem a když dohořelo, zostalo kamenem. S. P. 274. Žádný nemůže landfrydníkem býti, kdo cizozemcem zůstává. Žer. 344. Sigismundus Švéda králem polským zůstal. Dač. I. 168. Matka Kristova pannou zůstala. Bart. 234. Z. ředitelem města. Vrat. 150. Nepilnosti a neumělosti (řečníků) pravý za křivého zóstává. Vš. Jir. 65. Zůstávám tvým přítelem, Kom., stálým, V., klidným. Mi. A ja tebe verným na věčnosť zostanem. Sb. sl. ps. II. 1. 49. Nezůstali dětmi. Br. Z. služebníkem někoho, Kom., dědicem. Us. Kdoby měl konečně zde králem z. (se státi). Břez. 202. Osla bár do Viedne poženeš, predsa zostane len oslom. Mt. S. I. 124., Sb. sl. ps. I. 124. Svině zůstane sviní, by na sobě zlaté sedlo měla. Na svini by i zlatohlav vstrčil, předce svinl zůstane. V. — *Posn. Zůstati přibírá přísudek jmenný*, vz Podmět. — **k čemu**. V komoře k snědku nic nezůstalo. Sych. — **jak**. Z. **bez** úhony. Sych. Ten lék zůstal bez účinku. Ml. *Nadbytkem* zůstalo hořice přes žejdlík. Sych. Ustavičně z. (trvati), věčně. V. Ať to tedy zustane *tak*. Us. Z-li jsme jako ohromeni. Sych. 6. Když se mu dcery povdaly, zůstal vdovec jako pařez o samotě. Sych. Tam z-li odpočinkem asi den dva. Koll. IV. 119. Spis ten zůstal v rokopise. Us. Z. *pozdě do* noci v hostinci. Us. To nezůstalo bez vlivu na .... Us. Pdl. Nebohá chudoba musí zostat bez přátelov. Slov. Tě. Zůstal jak smrť (zbledl), jak opařený, jak by ho horkou vodou polil, jak by ho opařil. Us. Šd. Zostala som sama jako hruška v poli; keď hrušky z nej spadly, sama v poli stojí. Sl. spv. III. 111. Zůstal tedy nejsplše bez svěcení. Ddk. II. 324. Z-li o samotě. Kn. poh. 375. Aby *podlé* vyvolení předůloha boží zůstala. Sš. I. 97. Z. na sirobě. Kam. A zuostalo-li by co *nad* takový dluh, to mu vedlé práva příslušeti má. NB. Tč. 51. A takéť vám věděti dávám, žeť sem s Táborskými zóstal **za** jeden člověk. Výb. II. 281. O tom takto zůstáno (ustanoveno jest). Brikc. — **proti čemu**. Proti tomu meči žádná zbroj z. nemůže (mu odolati). Biancof. — **čeho** = *opustiti co, zůstaviti co, nechati čeho*. Zůstaň zlého. Ros., Ben, V. Z. svých hříchův. Štelc., Ctib. Liška svých vášní nezůstane. Reš. Nezůstane žába močidla. Mus. — **s inft**. Na zadním díle nám zvostala (zuostala) ryž vázať. U Bohusl. na Mor. Neor. Zůstal státi, *správně:* zastavil se, stanul, zastavil (koně). Vz Konec. Os, Kos. Zůstaň seděti, *správně:* seď, seď ještě, seď dále. Zůstaň státi, *správně:* zastav se, stůj. Hodiny zůstaly státi, *správně:* zastavily se. Zůstali vězeti v blátě, *správně:* uvázli, uvízli. Vz Uvisnouti. *Ale máme také:* Hrot v něm zůstal vězeti. Troj. Zůstal státi, viseti, klečeti, seděti atd. má smysl: visel, klečel, seděl a nepřestal viseti atd. Když tam vstoupili, on zůstal klečeti, seděti, viseti i. e. klečel, seděl, visel právě a nehnul se, zůstal klečeti etc. Cl. Slov. III. 625. a 645., Infinitiv Bronsek 3.

Zůstáti, zůstojím, ál, ání = *ostáti*, bestehen. — **před čím**. Že před ranami jeho ani železo zuostojí (v 2. vyd.: neostojí). Troj. 15. 2.

Zůstávati, vz Zůstati.

Zůstavce, e, m. = *zůstavitel*. Rk.

Zůstavek, vku, m. = *zůstatek, ostatek, zbytek*, der Ueberrest. D., Reš.

Zůstavenosť, i, f, die Nachlassenschaft, Erbnachlassenschaft, der Erbhinterlass. Z. předkův. Dch.

Zůstavený; *-en, a, o*, vz Zůstaviti. Věc nechati zůstavenou, die Sache dahingestellt sein lassen. Článek a-ný, die Suspensopost. Nz. — **komu**. Člověk sám sobě z-ný, sich selbst überlassen. Vlč.

Zůstavitel, e, m. = kdo odkazem někomu něco zůstavil, der Nachlasser. Dch., Mus. 1880. 375.

Zůstavitelský, erblasserisch. J. tr.

Zůstaviti, il, en, ení; *zůstavovati* = *nevzíti od někud*, da lassen, zurücklassen, nicht fort-, mitnehmen; *nechati po sobě*, hinter-, zurücklassen; *zamlčeti*, bei sich behalten, nicht bekannt werden lassen; *zachovati komu*, *ustoupiti komu*, übriglassen, anheimstellen, übergeben; *neodjímati čeho komu*, Jemanden wobei belassen; *vyminiti si*, sich vorbehalten, ausbedingen; *opustiti*, *pustiti*, fahren lassen, aufgeben, verlassen. Jg. — **co kde**. Bůh v písmě svatém právo svobody při pronkazování milosti sobě zůstavil. Šš. I. 101. Povídka tato zůstaví v čtenáři hluboký dojem. Lum. 1800. č. 31. Jednoho ptáka vzal, druhého v hnízdě zůstavil (nechal). Jg. Slunce již půl dne za sebou zůstavilo. Troj. — **co v čem**. Z. něco v moci, v platnosti (zachovati). J. tr., Er. Něco v jisté (ve své) míře z. (na něčem přestati). Bs., Nz. Město sobě v moci zůstavili (vyminili). V. Něco si v koupi z. Us. Ďábly u věčném zatracení z. Solf. — **co komu**. Sobě samému ve světě zustavenu býti. Koll. IV. 251. Potomkům své jméno z. Mndr. Něco sobě z. (vyminiti). Solf. Sobě žádného práva nezuostavuji. Dsky. Z. něco náhodě. Us. Z-vil to dobré vůli Čechů, chtějí-li Oldřicha knížetem sobě z.; Zůstaveno stolici apoštolské přijíti je zase na milosť. Ddk. II. 375., 382. Libovůli něčí něco z. KB. IV. Zůstanou na světě, zůstavení všem dolehlivostem, nesnázem atd. Šš. J. 265. — **co po čem, po kom** (nechati). Pět synů po sobě z-vil; Zemřel již dne 28. ledna z-viv po sobě pověsť pobožného knížete. Ddk. II. 179., 202. Znostavil po sobě ženu svú vlastní a dvě dětí pacholátek. NB. Tč. 204. Z. po sobě sirotka, dědice přirozeně. Mus. 1880. 160., 223. Rozkoše zůstavují po sobě následky bolestné. Vlč. Něco cizímu rozsudku z. L. Z. někomu volbu, obyč.: dáti komu vůli, na vůli. Os. Po sobě památku, slavné jméno, dobrou paměť, Us., dědice, Háj., děti z. — **co, koho při čem** = *neodjímati mu toho*. Má při své žádosti zůstaven a chráněn býti. Nar. o b. a k. Což se sněmů pokládání dotýče, těch se při mocnosti a vůli JMK. zůstavuje; Toho se při zřízení zemském zůstavuje. Zř. F. I. A. V., VI. VII., XVI. Každého při přirozené svobodě, právích, při vůli, při jmění a statku z. V. Při hrdle jej z. poručil (na živě). Sych. Při vůli jeho se to zůstavuje. Act. m. Ferd. Při tom zůstavena bude. Er. Co Vršovce byli by ho sotva potom při životě z-li. Ddk. II. 403. Pročež bylo při větších hlasích toho zůstaveno. Skl. II. 88. Pány a rytířstvo při jich starobylé svobodě zůstavujeme. Dač. I. 131. Že při řádu a právu zachován a zůstaven bude. 1535. Mus. 1883. 142. — **na čem**. Něco na sporu z. (nerozhodnouti). Šml. I. 10. Věc na vůli někomu z. Mus. 1880. 126. — **co komu proč**. Z-vil jsem sobě 7000 mužů pro uhájení smlouvy s lidem učiněné. Šš. I. 113. — **jak**. Obraz ten zůstavuje diváka chladným. Us. Proč by věc tu o své míře a váze měli z.? Šš. Sk. 66. — **co s kým**. S Luitgardou bavorskou z-vil kníže po sobě syna. Ddk. II. 378. — **co u sebe** = *zamlčeti*. L. — **čeho**, šp. *m. co*. Karel IV. zůstavil po sobě pěkných památek (m.: pěkné památky). Km. — **komu co več**: v dědictví, vererben etwas auf Jemanden. J. tr. — **Z**., *jak se liší od zanechati?* Vz Zanechati.

Zůstění, u. Z. žil, die Anastomose. Šm.

Zústně = *ústně*, mündlich. Z. komu odpověditi, Ctib., oznámiti. Solf.

Zústní = *ústní*, mündlich. Z. trestání, Mus., podání. Sněm 1547.

Zustříhati, *zustříhnouti*, *zustříhovati*, alles nacheinander abschneiden. — **co**. Kázal zustříhati roucha jejich. Proch. Děj. bibl. 154.

Zustříbnouti, vz Zustříhati.

Zustříbovati, vz Zustříhati.

Zustrojitelný, organisch. Z. látka. Rostl. I. 59. 2.

Zustrojiti, il, en, ení, *zustrojovati*, nacheinander ankleiden, bereiten. — **co**.

Zůstrojniti, il, ěn, ění, *zůstrojňovati*, bewerkzeugen, organisiren. Šm.

Zušatěti, ěl, ění, Ohren, lange Ohren bekommen. Ros.

Zušlechtění, n., die Veredlung. Mravní z.; Z. mravů, vkusu. Pdl.

Zušlechtěný; *-ěn, a, o*, veredelt. Z. hřebouu (kůň) na dostizích, Us., láska, höhere Liebe. Dch. — **čím**. Síla z-ná jiskrou ducha myslícího. Vrcb.

Zušlechtiti, vz Zešlechtiti.

Zuštipovati, alles o. nacheinander abzwicken. — **co**. Cyr.

Zutecť, vz Zutíkati. Slov. Bern.

Zutěkač, e, m. = *zběh*. Slov. Bern.

Zutěkání, n., die Flucht. Slov. Bern.

Zutěkati, vz Zutíkati.

Zutěkávati, vz Zutíkati.

Zúti, vz Zouti.

Zutíkalý, verlassen; entlaufen. — **odkud**. Lidi od nás zutíkalé přijímal. Eus.

Zutíkati, *zutěkati*, *zutíkávati* = *jeden po druhém utéci*, sich nach und nach verlaufen, entfliehen. Jel., Br., V. — **abs**. A čo mladô, zutěkalo a čo staró, uevládalo. Chlpk. Sp. 93. Požiar je udusený, vrahovia zutěkali. Phld. 458. Tu ho chytili, že vraj dom podpálil a zutěkal. Zátur. Priat. II. 38. — **odkud**: od darů ducha svatého. Reš. Divé včely z domácích zutíkaly. Rozm. o vč. Někteří ode všeho zutíkali. Dač. I. 270. Jak učitel hned nepřišel, chlapci zutíkali ze školy. Us. Tč. — Lom. — **proč**. Pro strach takového tyranství zutíkati. Kom. Hrůzou a strachem zutíkali. Lom. Ale mi povedz, prečo si mi tak uenazdajky zutěkala. Dbš. Sl. pov. I. 142. — **kam**. V tom okamihu premenil sa železný Mních na divú sviňu a zutěkal do hory. Dbš. Sl. pov. VI. 51. Mnoho jich tehdáž do Uher zutíkalo. Kron. brad. Tč. — **s kým**. Turci s svým nej-

vyšším bašetqm budinským zutíkali. Dač. I. 182. — **před kým.** Mnohí zutěkali před chatrou bezuzdnou. Zbr. Lžd. 8. — **jak.** Žid s vyhrážkami zutěkal. Lípa I. 290. A on sa rozchychotal a s ním i všetky knchárky. A ja som s hanbou utěkala. Svetom ja nepôjdem, pod meč kl'akať budem, radšej život ta dám, jak svetom zutěkám. Sb. sl. ps. II. 1. 100.

Zutínaný; *-án, a,* o, nach und nach abgehauen. Z. ruce. Dač. I. 122.

Zutinati, *zutínávati* = *vše utíti,* alles o. nacheinander abhauen. — co. Co pak só to za rybičky? Žádná nemá své hlavičky. Hlavičky sem zutínala, sama sem jich posnídala. Sš. P. 169. — **co komu:** palce, D., ruce. V. — **co kde:** kmeny v lese u země z. Um. les.

Zutínávati, vz Zutínati.

Zútliti, il, en, ení, verfeinern, verzärteln. — co. Us.

Zútorný, äusserlich, von aussen. Z-ný múr je okrúhly, vútorný (vnitřní) štvorhranný. Chlpk. Sp. 194.

Zutra = *zítra.* Na mor. Val. Vck. A zkažte tam mateři, až ňa nečeká k večeři, ani z. k obědu, už ňa banďuři povedú. Pck. Pt. 26.

Zutráceti, el, en, ení, *zutratiti,* nach einander hinrichten. — **koho (kde): na** ryňku je zutratili (popravili). V. Hejtman vojenský dal zutratiti některé vojáky nešlechetné. Dač. I. 194. — **jak.** Hejtmané zrádce hroznými mukami zutráceti dali. Ib. I. 198. — Vz Utratiti.

Zútrapy, zastr. = *z otrapy.* Vz Otrapa.

Zutratiti, vz Zutráceti.

Zutrhati, alles o. nacheinander abreissen. — **co:** všecky zvonce. — **se komu.** Ach, esli se jemu koně zutrhali! Nár. ps. 37. (Slavia). Knoflíky se mně z-ly. Us. Šd.

Zutupiti, il, en, ení, völlig schmähen. Puch. 2.

Zutý; *-ut, a, o,* ausgezogen, barfuss, vz Zouti. — **jak.** Se muou potkali se dva Turci zutí do kolenou. Har. II. 44. — **z čeho.** Krajina z vlády zutá a ze všetkej slávy opadlá cudzím už dává l'ahko sa pod moc njať. Hol. 381.

Zuvací = *k zouvání sloužící,* Ausziehe-. Z. světnice. Ros.

1. **Zuvač**, e, m. = *zouvač, pomocník lazebnický,* der Badediener. Vz Zonvač.

2. **Zuvač**, e, m., os. jm. Z. Jan. Tk. V. 84.

Zuvádelňa, *zúvadelňa,* ě, f., die Ausziehstube in der Badeanstalt. Na Slov. Bern. Vz násl.

Zuvadlna, y, f. = *zuvádelňa, komora k zouvání a svlékání v lázních,* die Ausziehkammer. V.

Zuvadlo, a, *zuvák,* u, m. = *nástroj k zouvání,* der Stiefelzieher. Us.

Zuvák, vz Zouvák.

Zuvala, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Zuvati, vz Zouvatí.

Zuvázati, alles o. nach einander binden. — **co čím.** Všecky stromky zuvázal slamou.

Zuvěřiti se = *zpropadati se, vztekati se.* Div se nezuvěří. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Zúvicí = *zvací.* Z. list, der Einladungsbrief. Jg. Slov.

Zuviděti, ěl, ěn, ění, erblicken. — co. Jakmile z-děl Čechy. Pcht.

Zuvijeti, vz Zuviti.

Zuviřelý = *zuviřilý.* Z. dřevo těžko se vzpřímí. Tč.

Zuviřeti = *zuviřiti se.*

Zuviřilý = *skřivený, skroucený, zavilý,* krumm, aufgeworfen. Z. dřevo. Ros.

Zuviřiti, il, en, ení = *zviřiti,* krümmen, drehen. Prkno se zuviřilo = se zbortilo. Us.

Zuviti, il, it, ití, *zuvíjeti,* aufwickeln, zu einem Kranz flechten. — **co nač.** Panny kvíti potrhaly, na věnečky zuvíjely. Sš. P. 753.

Zuvný = *co se snadno zouvá,* leicht ausziehbar, abziehbar. Z. boty. Us.

Zuvorthun. Einem anderen es in etwas zuvorthun. Jeden druhého přejídal a přepíjel. Jg. Nižádný nad něj údatenstvím nesáhal. Mk.

Zuz, u, m. = *zuza.* Slov. Bern.

Zuza, y, f., die Leber der Gänse u. anderer Vögel. Na Slov. Bern. — **Z.** = *účes,* die Frisur. Ta má divnou zuzu. U Rychn. Msk. — Z., vz Zuzanna.

Zuzák, u, m., *zuzáky,* pl. = *opekance.* Na Slov. Plk.

Zuzáky, vz Zuzák. Mt. S. I. 166., Pokr. Pot. 110.

Zuzan, a, m., os. jm. Tč.

Zuzana = Zuzanna.

Zuzanák, a, m., os. jm. Mor. Šd., Vck.

Zuzánek, nka, m., os. jm. Šd.

Zúzání, n., das Sausen, Jauchzen, Gejohle. Byly při nich skoky bystré, zúzání častá. Kon. o smrti.

Zuzanka, y, f., vz Zuzanna. Mns. 1880. 445. — **Z.** = *pomněnka,* nezabudka, žabí oko, vranní očko, rostl. Vz Slb. 366.

Zuzanna, *Zuzanka, Zuza, Zuzka, Zuzička, Zuzulenka, Zuzula, Zuzulka,* y, f., *Zuzuša* (dle Káča), die Suse, Susel, das Suschen. O Zuzano, Zuzano, již's tu dávno nebyla, jak věrná od večera, jak sme pekli káčera. Slez. pís. Šd. Slunce jasné na den sv. Z-ny kyselosť z hroznů vyhání. Kld.

Zúzati, sausen, jauchzen. Satyrové hnjně a opsele zúzají (Atellanas agitant). Jel. Ene. m. 18.

Zuzavírati, alles versperren. — **co:** všeckna okna.

Zuzavřiti, vz Zuzavírati.

Zuzditi, il, ěn, ění; *zuzďovati,* alles o. nacheinander zäumen. — **koho:** koně, mysl. Jel. — **čím.** Než zpěvem panenským vztek se neskrocuje, ramenem hrdinským vrah se jen zuzďuje. Ntr. I. 125.

Zuzďovati, vz Zuzditi.

Zuzel *(žužel?),* m., stellio. Bhmr.

Zuzička, y, f, vz Zuzanna.

Zuzík, u, m. = *žaludek drůbeční,* der Gans-, Hühnermagen. Na Slov. a Ostrav. Plk., Tč. Vz Zuz. Zabil kuroptvu, v ktorej zuzíku našli při pitvání zlaté zrná. Č. Čt. I. 98. Tak ma kopla do brucha, že sa mi až haluška v z-ku pohla. Syt. Táb. 261. — **Z.** = *husí chřtán,* der Gänsehals. Koll. — **Z.** = *šiška.* Pchali do sebe (strkali) ako z-ky do husy. Dbš. Sl. pov. VII. 34.

Zuzka, y, f., vz Zuzanna. Za druhým koncom stola Z. s druhými defmi párala perie. Frsc. Zor. I. 8. — **Z.** = *bezrohá kráva*, eine Kuh ohne Hörner. Cf. Gomola. Na Mor. Brt.

Zuzliti, il, en, ení; *zuzlovati*, verknöpfen. — **co** = *na uzel zavázati*. Jg.

Zuzlovatěti, ěl, ění, knotig werden. Ros.

Zuzlovati, vz Zuzliti.

Zuzlovatiti, il, těn, ění, knotig machen. Ros.

Zuzovná, é, f., samota u Mochova.

Zuzula, vz Zuzanna.

Zuzulenka, y, f. = *Zuzka*. Každá panna Krakovianka červená, lem ta jedna Z. zmenená. Sb. sl. ps. II. 1. 99.

Zuzulka, vz Zuzanna.

Zuzuša, dle Kúča, vz Zuzanna. Sb. Sl. ps. II. 1. 109.

Zuzy. Proto sě já v tèj ottušě protiv vám svú řečí túži a sě nic nměti zuzy. Kat. 1717. Dle Er. *zuzy* = *zúži* (ohmezuji); dle Gb. (v Listech filolog. 1882. 309.) jest rukopisné *zuzy* nejspíše *súzi* = soudím.

Zúžèlti = *zúžiti*. Šm.

Zúžení, n., die Verengung, stenosis. Z. průdušnice, roury močové, tepny plicní, srdečnice, lochanu, požeráku, hlasivky atd. Vz Čs. lk. 1. 60., III. 225., 255., 412., IV. 31., 71., 331., 338., 352., V. 7. 80., VI. 213., IX. 108., 123., 174., X. 140., 155., 223. Z. štěrbiny víčkové, blepharophimosis, z. otvorů srdcových, cardiostenosis, z. zorničky, myosis. Nz. lk. Z. pochvy, štěrbiny stydké. Křž. Porod. 198., 102. Z. věty. Mus. 1880. 324. Koefficient z. ZČ. I. 324. — Vz Zužování.

Zúženina, y, f. = *zúžená prostora*, die Verengung. ZČ. Z. požerákovà, die Oesophagusstriktur. Nz. lk.

Zúženokrovečník, a, m., stenostoma, brouk. Z. černonohý, s. nigropes. Kk. Br. 352

Zúžený; *-en*, *a*, *o*, verengt, verengert, verkürzt. Vz Zúžiti. Z. věta, souvětí. Mus. 1880. 127., 311. Z. trubka skleněná, verengertes Glasrohr. Šp.

Zužinati, nach und nach abschneiden. — **co čím**: svršky pšenice srpem, aby nezhujněla. Us. Tč.

Zužitečniti, il, ěn, ění = *zlepšiti*, verbessern. — **co**: grunty. Us.

Zužiti, il, it, ití; *zužívati* = *celé užíti*, aufbrauchen, abnützen. — **co**. To služebník sám zužívá. Kom. — **čeho k čemu**: všech chtěl k rozkoši z. Gníd.

Zúžiti, il, en, ení, *zužovati* = *súžiti*, enge o. enger machen, einengen, verengen, verengern, verschmälern. Jg., Dch., Tč. **co**. Pozornosť zužuje vědomí. Dk. P. 109 Nadarmo zužují někteří smysl slov těch. Šš. II. 127. — **jak**. Dalmacie jest úzký od severu k jihu směrem jihovýchodním vždy více se zužující pruh země. Kř. stat. 4. — **co, se čím**: řečiště se novým náspem zúžilo. Sych. — **se** = *obmeziti se*. Kat. 1717. Čím více se zúžil můj zevnitřní svět. Koll. IV. 157. Vz Súžiti.

Zužití, n., der Verbrauch. Vz Zužiti. Kaizl 8.

Zužitkování, n., der Verbrauch, die Verwendung, Ausnützung, Verwerthung. Dch. Z. staviva. Us. Pdl. Lepší z. přírodnin. Osv. I. 525.

Zužitkovati = *v užitek obrátiti*, verwerthen, ausnützen, fruktificiren. Jg., Dch. — **co**. Us. Žid každou příležitosť zužitkuje, aby člověka ometl (ošidil). Us. Tč. Které (poklady) len osvetou rozbystrené oko spatriť a z. dovedie. Let. Mtc. sl. I. 61. — **k čemu**. Kamenař poklad z-val k hříchům a nepravostem. Kld. I. 34. Opravy cizí země bez škody vlastní země ku spravování říše své z. Ddk. — **več**. Jindřich zužitkoval pobytu toho hojně ve prospěch svého spasení. Ddk. III. 72. — Vz Využitkovati. — **Z.** = *prožiti*, *probiti*, durchbringen. Na Zlinsku. Rst.

Zužívání, n., der Verbrauch, die Abnützung.

Zužívaný, verbraucht, abgenützt. Z. boty a kabát dosti ošumělý; Z. štětec. Koll. III 308, 122.

Zužívati, vz Zužiti.

Zužka, y, f. Z. Matěj. Vz Blk. Kfsk. 1095.

Zužování, n., die Verengung. Z. řeky, Us., vět. Mus. 1880. 127. Z. samohlásek. Proti některým samohláskám má čeština zvláštní nechuť a rozličným způsobem se jich zbavuje; některé pod váhou délky na dvojhlásky se rozkládají a dlouhé *é* za toutéž příčinou se zužuje v *í* (tvrdé *é* v *ý*): chlév — chlív, stéblo — stýblo. Důsledně jest provedeno toto zúžení jenom ve mluvě obecné, kdežto spisovná čeština proti zužování tvrdého *é* důrazně se opírá, měkké pak *é* také pravidelně zúžila. Vz *É*. (Slov. I. 343. b), Gb. Hist. čes. samohl. 64.

Zužovati, vz Zúžiti.

Zva, y, f., rostl., teucrium chamaepithys, das Schlagkraut. D.

Zvábiti, il, en, ení, *zvabovati*, anlocken, durch Reiz gewinnen. — **abs**. Kto Rusalkám veri a zvábiť sa dá, toho nepustia do svitu z kola. Ppk. II. 135. — **koho**. Mne, trvám, zvábíš. Msn. Or. 154. — **koho kam**. Ty si mé myšlienky k sobě zvábil a moje srdečko celkom zmámil. Koll. Zp. II. 216. Tvá krása za tebou mně zvábila. Us. Zvábily na se jeho pohled. Č. Ti sa dali tu dnu zvábiť a viacej von nemôžu. Dbš. Sl. pov. I. 385. Krásou ma ty, milá, prevyšuješ, mé srdénko za sebou zvabuješ. Sl. ps. 73. Pamätáš tamtie nebeské doby, v ktorých utichly srdca žaloby a nebo (nebe) na zem zvábily? Sldk. 345. Z. někoho k čemu. Tč., Kos. Ol. 1. 85. Démant ve rmutu mne zvábil skrýše. Čch. Bs. 29. Zrak k sobě z-la. Č. — **koho odkud**. Z-ly mne s cesty poklidné. Čch. Mch. 17. Krásných sliepok čtyry páry zvábil za sebou preč z fary. Mt. S. I. 181. — **čím**: sladkými slovy někoho k něčemu z. Us. Žena latinkami chce srdce k sobě z. Us. Tč.

Zvací, Einladungs-. Z. psaní, Ros., lístek. Nz. Z. výbor. Us. Pdl.

Zváč, e, m. = *kdo zve*, der Einlader, Vorlader. Z. na svatbu, na pohřeb, der Hochzeit-, Leichenbitter. Us. D., Nrd. Bld.

52., Sd. Oj, nž svadebčany svedli páni zváči. Pokr. Z hor 151. Pohřební z. Dch. Bude svatba nad svatbami: už z. chodí, už z. lieta od kraj sveta do kraj sveta, od hviezdičky do hviezdičky, od bračeka do sestřičky. Btt. Sp. 39.

Zvačmá = *zváčša*. Slov. Viac, jako polovie vlasti našej južnej, z. Maďaři, stonali pod jarmom tureckým. Let. Mt. S. VI. 2. 21.

Zváčša = *větším dílem*, mit Majorität. Opravy přečítané a z. přijaté. Nár. nov. XVI. 47. Illyrov z. podrobili. Sl. let. I. 76.

Zváčšiť = *zvětšiti*. Slov. Bern.

Zváčšovať = *zvětšovati*. Slov. Bern.

Zvada, y, f. = *váda*, *sváda*, *svár*, der Zank, Streit, Hader, Handel. Jednotlivé údery často padnú pri zvadách. Dbš. Obyč. 81. Slovo ke slovu a ze zvady do sebe se daли. Mor. Tč. Slovo k slovu, reč do reči, potom zvady a kriky. Slov. Tč. Keďby ľudé svoje bídy zniesli na hromadu, nevím, žeby jakú pre ně nčinili zvadu. Slov. Tč. Každá z. škodí rádа. Slov. Tč. Zvada by nikdy dlho netrvala, keby jedna stránka mala rozum. Zátur. Priat. II. 63. Kde sú včely, tam je mäd, kde sú lajna, tam je smrad, kde je z., tam je bad. Pořek. Zátur. Z-dy zbndovati; Z. žádného osohu nedá (nemá); Ze z-dy nič dobrého, nepochádzá. Bern.

Zvädati = *vadnouti*. Slov. Sem na jazyk nalej! ó nalej, mati! nalej, horím! ratu! len kapočku, či z kalože, či z blata! Ha, on klesá, zvädá! kde, Bože, teraz tvoja dobrá rada? Pbld. III. 1. 55.

Zvadec, dce, m. = *svadlivec*, der Zänker. Slov. Bern.

Zvadění, n. = *zvada*. Bern.

Zváděti, vz Zvésti.

Zvadlti se, il, ění = *povaditi se*, in Zank, in Hader gerathen. Bern.

Zvadle, welk. Bern.

Zvadlec, dlce, m., carpholitb, nerost z čeledi kamenů mastnekovitých. Vz S. N.

Zvadlen, u, m. = *zvadlec*. Miner. 498.

Zvadlik, a, m., os. jm. Šd.

Zvadlivě = *svárlivě*, zänkerisch. Bern.

Zvadlivosť, i, f. = *zvadnosť*, die Neigung zum Zank, zum Streit. Bern.

Zvadlivý = *svárlivý*, zänkerisch. Bern. Z vě hlasy tvým křikem neukrotíš; Člověk hnělivý bývá z-vý; Mezi dvoma z-vými třetí se radnje. Mor. Tč. Za zblázna se pokládá učený z-vý; Z-vá žena není nikdé ctěna. Slov. Tč. To manželstvo z-vé bude. Dbš. Obyč. 28.

Zvadlosť, i, f. = *uvadlosť*, *zvadnutí*, die Verwelkung. D. — **Z.** *starých lidí*, der Marasmus. Ja.

Zvadlý = *uvadlý*, welk, verwelkt, dürr. Z. květ, kytka. Us. Z. ústa, Čch. Bs 72., kmet, Nrd., růže, Slav., 20., lle. Kká. K sl. j. 170. Smutno teraz nad horami, kormútlivo dolinami, len mbly po nieb usedajú, vetry s listím šuchotajú, s listím zvädlým, opadaným, od nieb kruto pozráňaným. Č. Čt. I. 68. — **čím.** Tráva vedrem z-lá. Hdk. — **jak.** Obličej mrtvě zvadlý. Kká. K sl. j. 179.

Zvadně = *zvadlivě*. Bern.

Zvadnica, e, f., ein zänkerisches, zänkisches Weib. Bern.

Zvadník, a, m. = *svadec*. Slov. Bern. Z-ci přichádzajú a ruky tvoje boskávajú. Lipa 228.

Zvadnosť, i, f. = *zvadlivosť*. Slov. Bern.

Zvadnouti, dnul a dl, ntí = *uvadnouti*, *uschnouti*, verwelken, welk werden. — **abs.** Dyšíček nepršel, fijalenka zvadla, možeš mílá, věděť, že je láska malá; Když sem začal kositi, kosenka mně spadla, než sem kosu osadil, jetelinka zvadla. Sš. P. 327., 544. L'úbosť moja zvädla, ale ona zkvitne. Sldk. 284. Nieto tak peknýeh ružl, ktoré by naposledek nezvädly. Č. Čt. II. 303. — **čím**: horkem. Us. Pole keď suchotou a horúcím zvadnulo slnkom. Hol. 248. — **komu.** Chodíval tam hezký synek, nž mu zvadl rozmarýnek. Sš. P. 357. Povedzte mi bory, vy dúbravy ehladné, či pride na mne rád, či mi jaro zvadne? Zamlčia sa kraje, zašumí lesov dol: Všetko sa pomine — ale i srdca bôľ. Čjk. 31. Zvadl mi z bílé růže květ (umřela mně milá). Sš. P. Dyž počál kositi, kosička mu spadla, než kosu narazil, travénka mu zvjadla. Pek. Ps. 40. — **kde**: na téle. Tristr. 201. — **s kým.** Nitra slávna nám zapadla a s ňou naša sláva zvädla: jako lipa posdieraná stojí Nitra zanechaná. Č. Čt. II. 159. — **proč.** Líčka žalem zvadnou. Osv. V. 640. Zvädla mi od žialu dobrá máti moja. Sl. ps.

Zvadnutelný, verwelklich. Bern.

Zvadnutí, n., das Verwelken, die Verwelkung, die Welkheit. Bern.

Zvadnutý; -*ut*, *a*, *o* = *zvadlý*. Slov. Bern. Hl'a! nž vietor ten Ondrejský vás (listy) z-té sem tam mece. Zátur.

Zvadoň, ě, m. = *kdo se rád vadívá*, der Zänker. Slov. Šd.

Zvádzaní, n. = *svádění*. Slov. Bern.

Zvádzaný; -*án*, *a*, *o* = *sváděný*. Slov. Bern. Vz násl.

Zvádzati = *sváděti*, verleiten, verführen. — **koho kam.** Poveď (pověz) pravdu tomu, kdo ťa zvádza k zlému. Slov. Tč. — **odkud.** Takto zvádzal ma od školy. Slav. 91.

Zvah, u, m. = *zvážení*, *naklonění váhy*, *výražek*, *přívaí*, das Uebergewicht. Vůz vzal z. Us. Pohybování zvahem, Bewegung durch Uibergewicht. Nz., Mj. — **Z.** = *naklonénosť cesty*, der Abhang. die Abschüssigkeit. Kde byl zvah, kola se vysmekla. Us. Zprávy, které nás došly, jsou sice chudé, ale postačují k vytčení hlavního dějin směru a zvahu. Pal.

Zváhavělosť, i, f. = *váhavosť*, die Langsamkeit, Trägheit. Jg.

Zváhavělý = *váhavý*, *zleněIý*, langsam, träg. Jg.

Zváhavěti, ěl, ění = *zleniveti*, langsam, bedächtig werden. V., Osv. V. 764. — **kdy.** Na stáří, k stáří člověk zvábaví. Us. Tč.

Zvahovati, vz Zvážiti.

Zvahový, Abdachungs-. Z. úhel. Nz.

Zvachtati = *smačkati*, *zmuchlati*. U Rovova. Rgl.

Zvakovati = *do vaku uložiti*, in den Wandersack stecken. Exc.

Zval, u, m. = *sval.* Na Slov.

Zválaný = *zválený.* Slov. Už mám košile z-né, gerollt. Mor. Šd. Jajže, paní přemilá, čo tá posteľ zvál'aná (zerknittert)? Hlavička ma bol'ala, po nej som sa vál'ala. Sb. sl. ps. II. 1. 99. — **Z.** = *sbořený*, eingestürzt. Prišli do z-hé domčoku. Slov. Dbš. Sl. pov. I. 169.

Zvalašeti, el, ení = *lenochem se státi*, faul werden. D.

Zvalašiti, il, en, ení = *hřebce vyklestiti*, ein Pferd verschneiden, kastriren. V. — **koho:** hřibata, V., mládence (entmannen). Cyr. — **se** = *zvalašeti.* Škoda ho, že se tak z-šil. Us. Kšť.

Zválati = *zváleti, sváleti.* Na Mor. a Slov. Vz Zváleti.

Zválcovati, zuwalzen. — **co kdy:** pole po zasetí. Us. Dch.

Zválčiti, il, en, ení = *pobojovati*, mit Krieg überziehen. — **co:** zemi. Cyr. — **Z.** = *ve válce přemoci*, besiegen. — **koho:** nepřátele. Krok III. 17.

Zvalení, n., vz Zvaliti.

Zválení, n., vz Zváleti. Z. silnice. Zpr. arch. IX. 41.

Zvalený; *-en, a, o* = *svalený*, herabgewälzt, zusammengewälzt; *zřícený*, niedergerissen. Us.

Zválený; *-en, a,* o, vz Zváleti.

Zváleti, el, en, ení = *mnoho naváleti*, vieles, nach einander aufwälzen; *zmuchlati, zmačkati*, zerknittern; rollen; *sbořiti*, einstürzen. Ros. — **co:** těsto, chléb, kneten, wirken. Z. děvče = zbouchnouti, schwängern. U Kr. Hrad. Kšť. Z. prádlo. Us. Šd. Zem zvál'ajú a čiňá rovnú prez príkopy cestu. Hol. 114. Čas pomníky zvál'a. Sldk. 298. Zvál'ajte protivné hory. Sldk. 294. Otvárajte dvere, ej pusťte nás, pusťte, ak nás nepustíte, ej zvál'ame čeluste. Sl. spv. I. 28. — **co komu.** Zválajte mně, má maměnko, košulenku, už já mosím ít za milenků. Pck. Ps. 19. — **co čím:** prádlo válcem zválati. Mor. Šd. — **se** = *naváleti se, vyváleti se.* — **se komu kde.** Zválela se mu noha na dvojím místě (provalila se, wurde offen). Jg.

Zvalchovadlo, a, n. = *stroj k valchování*, die Einwalkmaschine. Šp.

Zvalchovati = *vyvalchovati, navalchovati*, ein-, durchwalken, aus-, aufwalken. — **co:** sukno. — **co kde:** šerku na valše. Us. Rjšk. — **Z.** = *zhaněti, potupně posouditi*, durchwalken, durchhecheln, bekritteln. Reš., Ctib. — **co:** knihy. Lom. — **Z.** = *zbíti koho, natlouci komu*, durch-, abprügeln. Us. Holk, Vrů. — **co komu.** Z-li mu hřbet až běda. Us. Kšť.

Zvaliny, pl., f. = *rozvaliny*, die Ruine. Nezamkni sa v jich z-nách. Sldk. 470. Vz Zvaliště.

Zvalisko, a, n. = *zvaliště.* Hř.

Zvaliště, ě, n. = *zřícenina*, die Ruine. Ráj.

Zvaliti, il, en, ení, *zvalovati* = *svaliti*, ab-, herab-, zusammenwälzen, niederreissen, niederwerfen, Mor. a Slov., Vck.; *navaliti*, aufwälzen, auf etwas wälzen. — **co kam (na koho).** Břímě na někoho z. Jel. Z-lil to všecko na něho; Všecku vinu naň z-li. Us. na Mor. Šd. Jáť nesu, cožť na mne zvalé, břiemě velké nebo malé. Smil v. 1006. — **se kde, kdy.** Teda zvalme sa tuto. Lipa 189. Ačkol'vek kdo pevno stojí, časem sa zvaluje. Na Slov. Tč.

Zvalkovati = zvalchovati. Slov. Bern.

Zvalník, u, m. = *svalník*, calcar equitis, der Rittersporn, rostl. Slov. Bern.

Zvalová, é, f., místní jm. na Slov. Č. Čt. II. 353.

Zvalovati, vz Zvaliti.

Zvalovitý = *svalovitý.* Slov. Bern.

Zván, u, m. = *kus.* Na Slov. Z soli. Koll., Dbš. Obyč. 56. — Prk. Přísp. 26. myslí, že *zván* jest chybné m. *žván*, zdrobnělé žvanec. Cf. Zvánovka. Dle Ssk. der Salzstein.

Zvandrovalý, gereist, bewandert. Us.

Zvandrovati, durchwandern, durchreisen. — **co:** Italii. Kos. Ol. I. 99. Mnoho měst, zemí zvandroval. Ros.

Zvaně, gesagt, wie man sagt. Sloh tak z. prosaický. Hš. Sl. 174.

Zvanec, nce, m. = *hodový koláč*, jenž se posýlá přátelům s pozváním na hody (na posvícení), Kuchen, die man an Freunde versendet mit der Einladung zum Fest zu kommen. Na Mor. Kld. II. 324., Vck., Tč.

Zvání, n., die Einladung. Z. hostí. V.

Zvanička, y, f. = *zvanka.* Šd.

Zvanka, y, f., die Einladungskarte. Šd. Vz Zvanička.

Zvanouti, ul, utí, anfangen zu weben. Vítr zvanul. Jg. — **Z.** = *zmizeti*, verschwinden. — **odkud.** Z očí jeho zvanul. Pass., Výb. I. 284. — **Z.** = *svanouti*, herabwehen. — **co.** Veň, větřičku z dunaje, zveň jablečko lebo dvě. Sš. P. 435. — **co odkud.** Oheň, jímžto svatý planul, z kejklíře vši zlobu zvanul. Sš. Bs. 68.

Zvanovice, die Budějovice, Zwanowitz, ves u Ondřejova. Cf. Tk. I. 444., Blk. Kfsk. 526.

Zvánovka, y, f. Zván soli = kus kamennej soli, odtiaľ z. = kamenná sol' na rozdíl od *varienky* = soli zo slanej vody vyvarenej. Slov. Zátur.

Zvánový. Z. sůl = zvánovka. Slov. Dbš. Obyč. 62.

Zvaný; *-án, a, o* = *pozvaný*, eingeladen. Jen zvané dámy mají přístup. Us. Pdl. Zvaní hosté. Pal. Děj. III. 3. 77. Byli tam zvaní a nezvaní hosté. Us. Šd. — **nač.** Není na málo zvaný (mnoho sní). U Olom. a Přer. Sd., Kd. Já nejsu velice na kávu zvaný (nestojím o ni). Na Přer. a Olom. Kd. — **od koho kam:** ku plesu, k hostině. Us. Na hody nezvaný bývá častokrát u dveří častován. Bž. Z. do divadla. — **Z.** = *nazvaný*, genannt. Jg. Tak zvaný, řečený. Užívejme též vazby instrumentalné. Fíky sultanskými zvané (tak zvané fíky sultanské). Chléb svatojanským zvaný, řečený. Brt. v Km. II. 181. Mýto tak zvané chomútné Ddk. IV. 8. — **komu.** Mirohud Římanům a Řekům Marobuduus zvaný. Šb. Lit. I. 14. Vz Tak (zvaný).

Zvápenatělosť, i, f., die Verkalkung. Nz. lk.

Zvápenatělý, *zvápenělý, zvápenatilý, zvápenilý*, verkalkt. Ros.
Zvápenatění, n., die Verkalkung. Z. tuberkulí. Pokrok 1883. č. 82.
Zvápenatěti, *zvápeněti*, él, ěnl, verkalken. Ros.
Zvápenatilý, vz Zvápenatělý.
Zvápenatiti, *zvápeniti*, zu Kalk machen, verkalken. — **co**: kámen. Ros.
Zvápenělý, verkalkt.
Zvápeněti, vz Zvápenatěti.
Zvápenilý, vz Zvápenatělý.
Zvápeniti, vz Zvápenatiti.
Zvápněti, ěl, ění = *zvápenatěti*. Dch.
Zvápniti = *zvápenatiti*. Mor. Tč.
Zvar, u, m. = *svar, svaření*, der Trank. Tak žiadna čarodějnica bosorských avarov nehotovila. Phld. III. 3. 284.
Zvára, y, f. = *svařené mléko, polévka*, gekochte Milch, Milchsuppe. Slov. Plk. Vz Žufa.
Zvářa, e, f. = *svaření, svářka prádla*, das Auskochen der Wäsche. Mor. Šd.
Zvárací kameň. Na jihových. Mor. Brt. Vz Pajchovňa (v dodat.).
Zvaradlo, a, n., **zvarák**, u, m. = *nádoba k zvárání prádla*, der Laugenkübel, Sechtelschaft. Slov. Plk.
Zvarák, vz Zvaradlo.
Zvárání, n., das Auskochen, Auslaugen. Bern.
Zváraný; *-án, a, o*, ausgekocht, ausgelaugt.
Zvárati, *zvářati, zvárávati* = *pařiti prádlo, v louhu močiti, vyvařovati*, auskochen, auslaugen, sechteln. Na Slov. a Mor. Džl., Vck., Plk., Ps. sl. — **kdy.** V pátek šaty zvárávajú. Sš. P. 75. Dnes sme zvárali (prádlo). Us. na Mor. Vck. — **se kde.** Ale ti, ako len mohli, popchýnali koně, že sa len tak v znoji zvárali. Dbš. Sl. pov. I. 564 — **co (čím)**. Zvárala jn (košiel'ku) vlnečkom červeným. Phld. IV. 465. Mala som šaty zvárať, prišli ma nahovárať (namlouvat). Sl. ps. 324.
Zvárávati, vz Zvárati.
Zvaření, n., die Abkochung. Vz Svařiti.
Zvařený, vz Zvařiti, Svařiti.
Zvarhaučený; *-én, a, o* = *zmačkaný, ztočený* Vz Zvarhaniti. Kniha z-ná. Us. Vrů
Zvarhaniti, il, ěn, ění = *zmačkati, ztočiti*, die Blätter an den Enden zusammenrollen. — **co**: knihu. Ros.
Zvariak, u, m. = druh kamene. Tento kameň sä volá zvariak preto, či že ním, v ohni rozpáleným, šaty zváraiú, či že je taký, ako by svarený zo samých krusin. Hdž. Člt. 204.
Zvařilý = *zvařený*, gekocht; verdaut. Krah. 155.
Zvařiti, il, en, ení; *zvařovati* = *převařiti*, aufkochen lassen, abkochen, absieden. — **co**: vlno. Har. Tak psov parla (pařl) — najprú vody zvaria, a tak jich oharla (opařuje) = tak šibala chytajl. Pořek. na Slov. Zátur. — **se komu.** Žinčica už sa nám zvarila, hača ju preehládza. Slov. Zátur. — **kde.** Čo chceš položiť na jazyk, chcej prv v mysli zvariť. Na Slov. Tč. Čo gazda rozkáže, to zvarí prve v svej múdrosti. Na Slov. Tč. — **co s čím kde.** Tento kořen zvař s komenicí v bílém mléce. Byl. — **co jak**: vejce na měkko z. Us. — **Z.** = *svařiti*, einkochen, einsieden. Vz Svařiti.
Zvárka, *zvářka, svárka*, y, f. = *svaření*, der Absud. Vz Zváťa.
Zvarnica, e, f. = *bržďálka, svařená a přecezená žinčice*. Na mor. Val. Brt. Z. = nvařená žinčice *spodní*, svrchní se smetanou slove urda. Na mor. Val. Vck. Vz Bržďálka.
Zvarný, kochbar. Šm.
Zvarovati, vz Zvariti.
Zvášnělý, leidenschaftlich geworden. Dch.
Zvášnění, n. = *stav, když člověk do vášní přišel*, das Leidenschaftlichwerden. Kom. Inform.
Zvášněný; *-én, a, o*, leidenschaftlich geworden. Kom. Inform. Z. ret. Kv. 1884. 236.
Zvášněti, *zvášniněti*, ěl, ěnl = *vášnivým se státi*, leidenschaftlich werden. — **čím.** Jel.
Zvášnilý = *vášním oddaný*, leidenschaftlich. Scip. Vz Zvášnělý.
Zvášniti, ii, ěn, ění; *zvašňovati* = *vášnivým učiniti*, leidenschaftlich machen. — **koho.** Ros. — **se.** Br. — **se čím.**
Zvášnivělý = *zvášnělý*. Z. Václav. Pal. Děj. II. 1. 261.
Zvášnivěti, vz Zvášněti.
Zvašňovati, vz Zvášniti.
1. **Zváti**, zvu, zveš n. zovu, zůveš (zoveš, zůve, zove) . . . 3. os. pl. zovou (zovú, odchylkou zovi), avi a aov (zovi), zova, zovouc, zvonc, zval, án, ání; *zvávati (zývati*, jen ve složených) = *volati, pobízeti*, auffordern, aufrufen, rufen; *prositi k jídlu, k veselosti*, einladen, bitten; *nazývati, jmenovati*, nennen, benennen. Jg. Cf. Bž. 200, 201., Mkl. aL. 270., Gh. v Listech filol. 1884 99. — **abs** Měl jsem jíti na posvícení, ale nikdo nepřichází zvát. Pořek. Šd. — **koho.** Br. Kde tě nezvon, nehrň se. Č. Kterak (jak) tebe zovou (jmenují)? Us. Sd. Komár všecke vtáke pozval, jenom jedné sove nezval. Sš. P. 696. Jež jsem zval, nechtie přijieti. Výb. II. 30. Kdo čerta zval, tomu i práci dal. Tč. exc. (Bohatí) sami se zovú. Hus II. 361. — **co, koho, se čím.** Takovými pokutami začasté nás Bůh zove, abychom života polepšili. Šteic. Zvali Karla otcem vlasti. Ml To mohu svým zváti. Us. Hrdinami se zváti chcete. Rkk. 53. Z. se jménem. Rk. Ta najmladšia, čo ju Hanon zvali. Er. Sl. čít. 67. Tým titul'om cti svojho Mojmíra; mňa inakší zovú l'udia král'om. Zhr. Hry 235. Budeš sa zvať ženou. Ht. Sl. ml. 232. Písmo svaté, jako listy poselacie, ráčil jest po patriarchách a prorociech poslati, jimiž nás zove, abychom se vrátili do své vlasti; Že i listóv od něho, jimiž je zove do královstvie blaženého, nechtie čísti. Št. Kn. š. 5. Jimiž (listy) nás zove. Št. Uč. 6. a. Protož zovme ho modlitvú. Št. Ř. 205. a. Jej Dětřiehem Berúnským zoviechu. Dal. C. 93. Tato řeč jest cierkve svaté, jíž zuove dcery sionské. Hus III. 41. Moudrým se darmo zove, kdo neumí radit sobě. Č. — **koho kam.** Nerozkazuje jako otrokům, ale jako dítek zůve k poslušenství. Kom. Lab 43. 4. Na svadbu umiá (solent) z. v úterý večer. Mor. Podlužl. Brt. L. N. II. 63. Někoho z. k hostině, Ml., k obědu,

Rk., ke zkoušce. Jd. Z. někoho **na** kýtu, na zkoušku, Sych., na svatbu, Ben. Br, V., do plesu, do divadla. Us. Bez rozpakování koho do domácí společnosti z. Ml. Rozml. Fil. s Pravd. Zvav mě na pečeni do Jevíčka, tu mi pobral peníze. Půh. II. 356. Z. někoho k snídani. Dh. Zůveš k snídaní. Pam. 3. 15. Když koho zuove na své body. Alx. P. 54. Boháč na hostinu zval, bratra Lazara něchal. Šš. P. 20. Přikázal, aby chudý i bohatý zván byl na ty hody. GR. Z. někoho na oběd, Pass. 186., na body. Dal. 30. Nebo je král zval na polévku a tak se mstil. Dač. I. 11. Z. někoho oa lžíci polivky, Us. Dch., na posvícení, Er. P. 91., na svathu. Er. P. 346. Spev sa nesie koľ do koľa, všetko k plesu zove, volá po slovenských končinách. Ppk. I. 99. Mistr tě zove k sobě. Hr. rk. 91. Jedni druhé k sobě zoví. Har. II. 188 Na ty smlouvy zoví příbuzné. Har. II. 321. Váhu na to klásti sluší, jelikož bo papež v listu ze dne 25/5. k sobě zve. Ddk. III. 137. Když jeho Vlídnosť pan organista vstupoval do stavu manželského, tedy nás zval na poctivú krásu. Sl. let. V. 322. Hlas tento jest cierkve svatě, jenž znove k sobě sbor židovský. Hus III 80. Hrdliččin zval ku lásco blas, kde borový zaváněl háj. Mcha Ty silný spieváš o láske, ja slabý zvem do boja. Voj. Tat. a mor. 7. Vás k spasení zůvi. BR. II. 105. a. Křepelka se v prostředku točí a zve k sobě křepela, až všichni do kola se sešli. Šš. P. 728. K čemož tímto nctivě zvu. Us. Pdl. Z. oćkoho k sobě. Cyr., Kat. 1496. Zval ho do Prahy. Us. Šd. Z. koho v zemlu. Dal. 122. Vida jámu v ni se nekoť, nebyv zván na hody nechoď. Bž. exc. — **koho proč. Za** přímětím pozvachu jich na svój hrad; Pozvavše za mírem slovutnějších do Vyšehrada. Dal. Jir. XII. 4., XIV. 36. Kníže houly divokého lidu zvláště z Rusi sobě **ku** pomoci zval. Ddk. III. 142. — **jak.** Teprve tento zval se od r. 1116. *listovně* z Witteisbachu. Ddk. III. 128 ‚Ja som človek', to povio každý, tak sa rád zovie. Hdž. Čít. 201. A keď ja rozpletiem tieto tvoje vlasy, budeš sa zvať ženou na budúce časy. Ntr. II. 307. Protož ocbotně zove je milostivý spasitel řka. Hus II. 53. Mala som frajera, zvali mi ho *Jankom*. Sb. sl. ps. II. 1. 129. — **koho odkud.** Bože, Bože, Božičku, daj mi dobrú ženičku, co by me nekľala, pekne z krčmy zvala: Poďže domu, mužičku: Daj ju Bože, Božičku! Sb. sl. ps. II. 1. 122. — **koho proti komu.** Beneš Hermanóv tajno lud v hromadu zve proti Saslkóm. Rkk. 36. — **s infinit.** Hrdě skálu mlčeť zove. Kká. K sl. j. 83.

2. **Zváti,** zvěji = *vše věji.* Vz Váti. — **co:** obilí. Jel. Zvál chmel = utekl. U Polič. Kšá. — **Z.** = *odváti,* vz Sváti.

Zváti, n., das Ausschwingen, Ausworfeln. Bern.

Zvatriti, il, en, ení, *zvatrovati* = *zapáliti,* entzünden; **se** = *za-, rozpáliti se,* auflodern, sich entzünden Na Slov. Hdk. C. Prilož suchého dreva, aby branice sa zvatrovala. Šd. — **odkud kam.** Až se vatry zvatří od Šumavy do Uralu. Pokr. Z hor 112.

Zvátý; *-át, a,* o, ausgeschwungen, ausgeworfelt. Z. obilí. Bern. Vz Váti. Ta nezvátá mláť (hrubá, oevyčištěná). Ehr. 102.

Zvávati, vz Zváti.

Zvaz, u, m. = *svaz.* Slov. Bern.

Zvázání, n. = *svázání, vazba.* Slov. Bern.

Zvázaný; *-án, a,* o = *svázaný.* Slov. Bern.

Zvázati, zváži, al, án, ání; *zvazovati* = *přivázati,* anbindeo. — **co čím kam:** lodi provazy k břehu. Troj. Zlapa tri sta lišek a zváza je ocasy k ocasóm. BO.

Zvazček, zečku, m. = *svazček, svazeček.* Slov. Bern.

Zvazek, zku, m. = *svazek.* Slov. Bern.

Zvázgnúť, gnul a gel, utí = *sváznouti* Slov. Bern.

Zvázlý = *kdo svázl,* stecken geblieben. — **kde (na čem).** Br.

Zváznouti, zvíznouti, znul a zl, otí = uváznouti, stecken bleiben. — **kde (proč, s kým, s čím).** Pro veliké vlhko s vozy v blátě zvázli. V., Let. 84. Z. **na** lepn. Kom. — Br — Veliká moc ryb v sieti zvázla. Krist. 110. b. V osidle zvázli. BR. II. 513. b. Když jioí zváznou v něčem jako kuřata v koudeli, tedy on předce svou vyvede. Bl. 294. A zlécel jest (ďábel) všudy osidla svá v zlaté, v stříbře a v jiných věcech, abychom jich neřádně požívali a tak v jeho osidlách zvázli. Hus III. 119. — Cf. Zvázgnúť.

Zvazovati, vz Zvázati.

Zvazový = svazový, sehnig, Sehn-. Slov. Bero. Z. žíla, die Sehnader. Bern.

Zvážač, e, m. = *svážeč.* Na Slov. Zožatô lobo zkosenô zbožia vlažo viazači do snopov. Zvážači ho na rebrioových vozach do dediny, do humán, na ödry, do záčinkov zvážajú Hdž. Čít. 139.

Zvážati = *svážeti,* zusammenführen, einführen. — **co:** obilí. Hdž. Šlb. 87. Ty si bola žitko zvážať a sviazané nebolo. Sl. spv. I. 39. — Vz Zvážač.

Zvážení, n. = *svážení,* die Herunterdrückung; *odvážení,* die Abwägung; *zjednání,* die Verschaffung; *půjčení,* das Borgen. Bern.

Zvážený; *-en, a,* o = *svážený,* heruntergedrückt; *odvážený,* abgewogen; *zjednaný,* verschafft; *půjčený,* geborgt. Bern. Z. zboží.

Zvážiti, il, en, ení; *zvažovati, zvahovati* = *sväžiti,* herunterdrücken; *převážiti, odvážiti,* abwägen; *uvážiti, rozvážiti,* ab-, erwägeo, ermessen, erachten; *půjčiti,* borgen (Slov.); *vynaložiti,* aufwenden. — **co (kde):** zboží, Us., své kroky v roklich, Č., radu (uvážiti). L. Strach zisk nezváží. Msn. Or. 24. — **co kam:** tělo v jistoo stranu z. (aby nepadlo). Ces. vč. — **co nač:** den = *vynaložiti,* auf-, verwendeo. St. skl., Výb. I. 809. — **se** = *přechýliti se tíží, shoupnouti se,* überwiegen, überkippeo, überschlagen. — **se s čím.** Vyskočil na stůl a zvážil se se stolem. L. — **co kdy.** Chceš-li dobře koupiti, musíš dříve zvážiti. Tč. exc. — **co jak.** Zvážil strašný onen případ v tíži jeho celé. Kká. K sl. j. 208. — **se nač.** Nemôžem sa ani na jeden pár čižem zvážiť (nemohu si jich zjednati, sich verschaffen). Slov. Bern. — **si co.** Kdo si neprije, ten si neco zváží

(zjedná). Slov. Bern. Krása tela trvá časne, lež dnše večne sú krásne; tuto si zváž, milá, krásu, tú ti nezhltí zub času. Slav. 24.
Zvážlvo = *svážívé*, Uibergewicht nehmend. Slez. Šd.
Zvážna = *vážně*, gravitätisch. Č.
Zvážněti, ěl, ění = *vážným se státi*, ernst werden. Každý zvážněl. Jrsk. — **jak**. Babiččina nsmlvavá tvář pojednou zvážněla. Tč. exc. Nemocná náhle z-la. Us., Špňh. — **čím**. Zvážněl jsem novou lekturou svou neobyčejně. Kos. v Km. 1885. 83. Nuž, žij! až tvojím zvážneme my vekom, až decká naše dozrajú v šediny, až Slovák svojím stane sa člověkom. Sldk. Syt. Táh. 290.
Zvažovati, vz Zvážiti.
Zvěcnělý = *svěcněný*. Dk. P. 148. Z-lými představami naplňujeme i duši svou. Hš Sl. 136.
Zvěcnění, n., die Realisirnng. Z. či zpodstatnění myšlénky, die Hypostase. Nz. Z-ní práce. Kaizl. 335. Cf. Hš. Sl. 140.
Zvěcněný; *-én*, *o*, *o* = *věcí učiněný*, realisirt. Dk. Z. síla pracovní. Kaizl 335. Teplosť jest jakosť teplého z-ná; Takové představy z-né i do slohu dějinného se vtírají; Jestliže z-nou abstraktnosť zároveň ohrazem skutečně věci si představujeme, sluje taký obrazec symbolem či smyslným odznakem. Hš. Sl. 80., 136., 140.
Zvěcněti = *věcným se státi*, *uskutečniti se*, sich realisiren. Marek.
Zvěcniti, il, ěn, ění, *svěcňovati*, realisiren. **Dk.** — **co**. Ve slohu rozmanovém měníváme ty představy obrazotvorností ve věci konkretní t. j. zvěcňujeme či hypostasnjeme je. Hš. Sl. 136.
Zvěcňování, n., die Realisirung. Dk.
Zvěcňovati, vz Zvěcniti.
Zvecov, a, n., Zwecow, hájovna u Votic. PL.
Zvěča = *zvětša* = *svrchu*, *jen trochu*, oberflächlich, ein wenig. Ošúštej mi kabát, ale jen tak z. Mor. Vck.
Zvěčený = *zvětšený*. Z. říše a sjednocená. Ddk. II. 136.
Zvečera, *z večera* = *u večer*, Abends. Z. k nám přišel. Keď si z. čítal o kraji, kde rodiny mrely v hlade, ráno sa obraz zotavl: prídu ti, žobrúc, tvoji krajania hladom vyhnanl — z Oravy. Čjk. 115.
Zvečeřadětí, vz Zvečeřeti.
Zvečeřadlý. Z. brambory = které po uvaření-se dlouho stály a proto dobrě nejsou. V Želivsku. Sř. Vz násl.
Zvečeřalý, *zvečeřelý* = *zvětralý*, verwittert, geschmacklos (durch langes Stehen). Z. jídlo. Ros. Vz předcház.
Zvečeřeti, ejl, el, enl, *zvečeřaděti* = *zvětrati*, verwittern. Rým.
Zvečeřiti se, *zvečeřívati se* = *večer býti*, Abend werden. Koll. — Z-ří se = setmí se. Us Kd. Už se pomalu zvečeřívá, vesperascit. Šd. Keď zvečerilo sa, rozžali veliké strážne ohne. Lipa 229.
Zvečernilý = *načernalý*, *tmavý*, schwärzlich, dunkel. Ros.
Zvečerniti se, Ahend werden. Šm.
Zvěčnělý, verewigt. Koll. III. 309. Paměť otcov zvečnelá. Hdž. Rkp. Po skonání slavnosti pohřebních za z-ho krále. Pal Děj. V. 1. 9.
Zvěčniti, il, ěn, ění; *zvěčňovati*, verewigen. — **koho**, **se čím**. Tím se zvěčnite. Jg. Z. se slavnými činy. Z. koho svým spisem. Us. Tč. — **kde**. Sv. Bonifac má cele onu úšklebnou, slávonenávidnou tvárnosť, která se v listu jeho tak výrazně zvěčnila. Koll. III. 289. Aby tak (národ český) zvěčnil jméno svě v počtu národů žehnaných a velebených. Vlč. — **jak**. Tento zvěčnil zde svého mistra v podobě bázlivého rytíře. Koll. IV. 77.
Zvěčňovati, vz Zvěčniti.
Zvěčšiti, vz Zvětšiti.
Zvěčšovací = zvětšovací. Mj.
Zvěd, u, m. = *zvědění*, die Erspähung, Auskundschaft, Erfahrung, Kunde, das Wissen. Z. zraku. Phld. IV. 168. — **Z.** = *skoumání*, die Wahrnehmung. Marek. Ze zvědu, a posteriori. Šm. — *Zvědy*, *zvědky*, pl. = *špehy*, *vyzvídka*, die Späho, Kundschaft. Na zvědy jíti, choditi, vyjeti, poslati. Ros. Na z-dách býti, na zvědích, V., na z-y vypraviti koho. V. Chodí sem leda na zvědy. Šd. Vypravený k nepokojným na zvedy Nemcom tajne povyskúmať, jaková jich náhoda zmítá. Hol. 54. Pro zvědy se kde scházeti. Šš. Sk. 58. Od měsíce máje nabíhaly jednotlivé tlupy jezdců tatarských na zvědy; Vyslal dva služebníky na posluchy a zvědy. Pal. Děj. I. 2. 180., IV. 1. 168. Zvědy mlti. Bart. IV. 14 — **Z.**, a, m. = *vyzvědač*, der Kundschafter, Späher, Spion. J. tr., Knrz, Ráj, Č. Zabili trojského zvěda Dolona. Cimrh. Myth. 292. Kníže Svatopluk uherským zvědům, kteří tu upadli do jeho rukou, dal uši uřezati a oči vyplchati. Ddk. IV. 133. — **Z.** = *důvěrný*, *který o věci ví*, *důvěrník*, der Vertraute. Vrat.
Zvedací, Hebe-. Z. síla, die Hebekraft. Dch.
Zvědací, Rekognoscirungs-. Dch.
Zvědacnosť, i, f., die Wahrnehmung.
Zvedač, e, m., der Heher. Z. řiti, levator ani = sval, který otvírá svírače řiti. S. N.
Zvědač, e, m. = *vyzvědač*, der Kundschafter, D., der Aufmacher der Gehäuse, Heber. Z. na slámu (stohař). Us. Pdl.
Zvedadlo, a, n. = *nástroj k zvedání*, die Hebemaschine, das Hebezeug.
Zvedák, u, m. = *zvedadlo*, *hever*, *kolozubec*, der Heber, Elevator, die Hebewinde. Z. parní, der Dampfkrahn, Šmr. 146. Zvedák s tlapou, die Pratzwinde, Šp., s hřebenem, z. na vozy, die Wagenwinde, z. šroubový, die Schraubenwinde, z. kamenický, na pivní sudy, trínohý. Us. Pdl.
Zvědák, a, m. = *zvědač*, der Späher.
Zvedákový zámek, Schloss mit hebender Falle. Vz Včř. Z. I. 57.
Zvědalství, n., die Kundschafterei. Šm.
Zvedání, n., das Heben.
Zvědání, n., die Ausforschung. Bern.
Zvedatel, e, m., der Heher.
Zvědatel, e, m. = *zvědač*. Č.
Zvědatelství, n., das Kundschaftswesen. Dch.
Zvedati, vz Zvednouti.
Zvědati, vz Zvěděti.
Zvědavě, neugierig. Z. na něco se dívati, pohlížeti. Us. Pdl.

Zvědavec, vce, m., der Neugierige. Us. Tč., Dch., Kká. Td. 84., Čch. Mch. 102. Děvčata se skrývají před zraky z-cû. Kld. II. 278.

Zvědavosť, i, f. = dychtění po zvědění něčeho nám nového, die Neugierde. Blř. Dětinská, ženská z. Us. Tč. Na řeči jiných pozor míti prozrazuje z. Us. Tč. On mou z. nejvíce a nejúplněji uspokojoval; Chtěl jsem je ze z-sti navštíviti; Ostatní filosofové a jejich zásady více z. mou vnadili, než aby do hlubin ducha mého byli pronikli. Koll. IV. 119., 184., 223.

Zvědavý, neugierig. Odbyti zvědavého. Z. očim pobíhati, se plahočiti dává; Jsem zvědav, co z toho bude. Dch. Boly ste v sláve, široké končiny, lež slávy palmu vyrval z hrsti jiný. A kto ju vyrval? Mlč, srdce zvedavé, nejstri plameň v prsách tajne žhúcich a nepreklinaj plemeno to dravé, spokoj se v slzách po tvári tekúcich; prejde to mračno, čo ti svetlo kryje, a puk zakrytej slávy sa rozvije. Matš. Z-vý, až by rád celou hlavu do klíčové dírky strčil; Z., až drzý. Us. Dvrsk. Z. otázka, Km. 1884., divák, ženština. Us. Když z. lid německý dotazuje se jich na víru a obřady jejich. Pal. Děj. III. 3. 78. Jen malé strpení ještě, z-vý čtenáři, vyjevím ti brzo vše. Hš. Sl. 150. Buď všímavý, ale ne z-vý. Šd. exc. *Stran přísloví a pořekadel* vz: *Kazatel, Noc, Ponebí, Proč, Starý, Ucho, Všetečný.*

Zvedeně = *zdvořile*, artig, wohlerzogen.

Zvedení, n. = *uvedení*, die Einführung. Ct. Zvod. O z. na vinici pro dluhy. Sob. 147. Z. práva Mus. 1880. 555. Z. žaloby na někoho, die Erhebung einer Klage. J. tr. — Z. = *vychování*, die Erziehung. Panna z. panského. Kom.

Zvědění, n., die Erfahrung. Vz Zvěděti.

Zvedenosť, i, f. = *zdvořilosť*, die Wohlerzogenheit, Artigkeit. Z. mravní, sittliche Wohlverhaltenheit, Dch., politická. Šmb. S. II. 231.

Zvedený = *uvedený*, eingeführt. — **k čemu, več**: k zboží svému, v statek. Jg. — **kum čím.** Na zboží úřadem z-ný. Arch. I. 394. — Z. = *vychovaný*, wohlerzogen. Dobře z. Z. jinoch. Šml. Má děti dobře z-né. Us. Šd. Vladislav byl mladík dobromyslný a dobře z-ný. Pal. Děj. V. I. 49. Špatně z., ungerathen. Dch. Každý dobře zvedený zná se, kde bývá nčený. D, Lh. — **v čem**: v cvičení a kázni z. V. Ve válečném umění dobře z-ní. Abr. z G. 2. 10. — Z. = *zdvořilý, zdařilý*, artig, wohlgerathen, wohlerzogen, höflich. V. Nezvedené a sedlské mravy. V. Dítě z. Us. — Z. *most* = *vytažený*. Zlob. — Z. = *připravený*, zugerichtet. Máš z-ný kabát (pokálený, umazaný a p.)! Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Zvěděti (dříve: *zviesti*, Rkk. 40), zvím, zvěz, da (otc), děl, děn a dín, dění; *zvídati, zvězovati* = *dověděti se čeho, poznati*, erfahren, dahinter kommen, inne werden, zur Kenntniss kommen, Nachricht bekommen. Jg. Vz Vzvěděti (strany vazeb). — **abs.** Než zvěděl, bylo pozdě. Us. Však avíme. Šm. Zvěděli jsme, co jest to bonře mořská. Har. Úřad nedědí, jak se v něm kdo chová, hned lidé zvědí. Prov. Zviš, po čem hoře platí. Bl. 296. Šak sa ja oženim a ty nezvieš, ty moje ohlášky staveť nesmleš. Sb. sl. ps. II. 1. 125. Nic není tajného, aby nebylo zvědíno. Lom. Rok má krok, přijde prve než zvíš. Než zvěděl (v okamžení). Kom. Kade ta tvoja mať začala zvédievať, priam moje srdiečko počalo omdlievať. Sl. ps. 135. Jak chceš zvěděť, kdo je jaký, nemusíš být ledajaký. Na Ostrav. Tč. Já se ti oženim, ani nezvíš. Ps. slez. Šd. Jak chceš s někým obcovať, zvěď najprv, jaký je, abys vedel podlé noty gajdovať, jak žije. Na Slov. Tč. A já zvěda poslal jsem pro toho pacholka, aby ke mně přišel. NB. Tč. 198. Chtějíc zvěděti, kto jsú; Zví-li, že by co měl, muož na Jana zvěsti podlé póhonu. Půh. II. 82., 454. Ne se vším na rynk, leč zvíš, jak jinému prodaj projde. Čtib. Cimb. Hád. — **co**: svůj rod, Ben., počet něčeho, V., budoucí příhody. Troj. A když to zvíte, pište nám. NB. Tč. 107. Více zvídej, nežli znáš. Shakesp. Tč. A ten duom Čech jeden zvěděv. Mt. J. z Pr. st. 9. Kdo se moc ptá, mnoho zví. Kram. Málo zvídej, moc nejídej, budeš dlouho živ. Málo jídej, málo zvídej, na lavici lihej, budeš dlouho živ. Us. Kšť. Ne mnoho jídej, ne všeho zvídej, budeš dlouho mlad. Ros. Ten člověk něco zví. Us. Šd. S tajnosťou, má milá, k vám chodívám, aby sa to naši nezvedeli, velice se obávám. Sl. ps. 73. Když to sníte, něco avíte. Us. Brnt. A tu zviete pravdu i jeho i naši. Arch. IV. 361. A zvěděv to Michek z Brodu, přišel na dědinu. NB. Tč. 162. Ať Štilfríd tvú silu zvie. Výb. II. 44. Když to Přemysl zvědě. Dal. 24. Zvěděv to poslal ke mně. Půh. I. 337. Aby, když dieté co učiní, z-li příčiny, proč to činí; Nežádá prorok, aby budúcie věci zvěděl, kteréž jest Bóh v své moci položil. Hus II. 30., III. 134 — **čeho (se)**. Když se toho židé zvěděli, sa pannú Marií běželi. Sš P. 19. *Obyč. z. co.* Jg. — **komu co**. Nemoh j'mu jmene a. Alx. V. v. 897. (HP. 22.). — **co po kom.** Nepohnal mne tu trhem, ježto moji lidé chodie na trh, po niehž bych já póhon mohl zvěděti. Kn. rožm. 29. — **o kom, o čem (s čím)**: o svém rodu. Br. Zvíš o něm (poznáš ho), než s ním věrtel hrachu sníš. Mus. Spíše vaše město zví co o noviné jako mi v dědině. Koll. Zp. I. 38. Tvůj zadek o tom zví. Kłat. O něčí smrti z. Vrat. Z. o čem se svým zlým (maje z toho škodu). Otec král o tom zvěděl. Kld. I. 290. Proč bych se napil? Co je komu po tom; dyť moje kapsička musí zvěděť o tom. Čes. mor. ps. 279. Pokým (pokud) ta tvoje mať o tom nezvedela. Sl. ps. 135. Až avim o jeho spádech, tak mu posvítim. Us. V noci išiel, v noci zas sa vracia a nik z vojska nezvedel sa o tom. Č. Čt. I. 149. Tie dnnajské rybky, keď sa o mne zvedia, tie mňa, svoju paniu, od ľubosti ajedia. Btt. Sp. 17. Co chceš zvěděť o některém, z domácích se dovíš. Us. Tč. On zvedel (sa) o lidskej všetečnosti. Slov. Tč. Jak se o ni zvěděl brunovský pan hejtman, hned na ňu odpisal, aby za ného šla. Sš. P. 146. Vzde-

íajte l'ud a zvie o sebe, kto je on. Pr. šk. ev. I. 62. Zvěděvše o její smrti dávali na její statek opověděné. NB. Tč. 216. Chtěl zvěda o Pánu, z kterého jest panství, tam jej odeslati. BR. II. 377. b. O jeho skutcích zvěděl. Žvt. otc. 57. b. Chtěl jsem z. o zvěři. BO. Chtějíce z. něco v svém zdraví. Chč. 616. — **co skrze koho.** Ros. — **odkud. Od** někoho z. Ros. Zvěděv **ze** zajatých, že . . . Skl. 321. Zvěděl z rozbovoru, Kká. Td. 68., z vypravování milé matušky. Kos. v Km. Z-li tajemství z něho. Kos. Ol. I. 164. Tu pravdu móžeme od faráře z. Us. Tč. Z-li z planety, že bude oběšen. Kld. I. 230. A ten byl to z rady zvěděl. Alx. — **co do koho.** Jakž ctnosť zvieš do koho. Šmil. 1681. I zvěděv to do sebe, jei jest. Výb. II. 40. — **co na koho.** Ač co na tě zvědie. Smil v. 1403. Když to naň zvěděchu. Pass. 14. stol. — **na kom.** Nemohli na Řecích konečně vůle z. Troj. 429. Zvěz to na Jebo milosti. GR. Z. co na kom. Pass. 37., Arch. V. 272. — **kde.** Až činy vaše zví **ve** zpěvu. Kká. Sí. j. 7. To teprv *zde* v Benátkách jsem zvěděl. Koll. III. 118. Věziž, *kdežt* ho zviem, žeť ho vezmu za hrdlo jako talešuika; A *tu* sme teprv z-li, že sú se s našimi nepřátely k záhubě zemské spojili; A což v tom sjezdu jiščejšího zvim, toť JMti dám zvěděti. Arch. I. 179., II. 272., III. 46. A když z-lí **po** všech, že se íid sbierá; Co kde zvie po městech. Pč. 25., 37. **Od** něho (Pavla) budeš moci sám **na** soudu o všem tom z. Sš. Sk. 264. Na blízku zde jsem zvídala, jak . . . Shakesp. Tč. — **jak.** *Dobře* zvíš, jestliže Buoh jeho neuchová. NB. Tč. 191. Co s jistotou jsem o tom hocbu zvěděl. Kká. Td. 286. Ta by *ráda* z-la, jak on smýšlí o hudbě. Ntr. VI. 252. A jestliže mi mého sinžebníka uepropustíte, teprv opravdu zviete, coť o vás mluviti hodu. Arch. IV. 86. Pravdu s prací z. Chč. 299. — **se.** Jak se kočka z-la, hned za vrata běžela. Sš. P. 711. Jen cito a bblto, ať sa zvíme, co je to. Brt. P. 175. — **(se) čím.** A kdo pravdu vraždí, zví se zbojcem. Sš. Bs. 194. Zrcadlem svým ehladným v líci tohě zvídá. Kká. K sl. j. 148. — **kdy.** Jak kdo ženu si přivede mezi prázně kúty, *teprve* zví, že má v domě z jednej dvě pokuty. Slov. Tč. Ošiáil ma, iha som *včedy* zvedel, keď som už hol pres lavičku. Sb. sl. ps. I. 109. Ačkoli pocházel ze statku, přece za mládí svébo málo zvěděl o dostatku. Kos. v Kom. 1884. 19. Či snad chtěl prve zvěděti, čeho mu lze bude nadlti se od Čecbů? Ddk. II. 79 **V** neděli *ráno* zvěděl jaksi otec o tom. Koll. IV. 150. Věděti dávám, žeť jsem já v tento minulý pátek zde zvěděl, že již Praha ztracena jest; A jakož mi JM. psal žádaje, abych dojel ku panu Koldovi a zvěděl na uěm **na** konec, stojí-li v těch úmluvách; Zvěděv to *dnes* . . . Arch. III. 375., V. 272., 328. Svů smrť zvěděl *třetí den* **před** svým skončením. Výb. II. 14. — **proč.** Chtěl to proto z., aby uměl o to s hejtmanem mluviti. Arcb. II. 36. — **že.** Nám postačí z., že Vratislav vyznamenául toto obdržel. Ddk. II. 238. Zvěděl, že jest nemocný uzdraven. BR. II. 35. a.

Zvědlnek, nka, m., os. jm. Šd.

Zvědka, y, f. = *zvědačka*, die Späherin. Z. (včela), die Spurhiene. D.

Zvěduěný; *-ěn, a, o* = *zvadlý*, welk. Vjuneček zelený, ještě nezvěduěný. Sš. P. 376.

Zvednouti (obyčejněji *zdvihnouti*), dnu, ul, ut, utí; *zvésti* (zvedu, zastr.), zvedl, den, ení; *zvedati* (obyčejněji: *zdvihati*); *zvoditi*, il, zen, ení = *zdvihnouti*, heben, aufheben; **se**, sich erheben, sich aufmachen, sich beben, überlaufen (o mléce). — **co:** ruku, Troj., mlýn (kámen, běhoun; běhoun se spodku odvaliti, aby se kámen mohl křesati). Vys. Opak: složiti. Sotva nohu zvodí (zvedá). Lom. Zvednouti hlavu, Us., meč. Tč. Zvedl zraky. Vrcb. Pomluva zvedá svou hadí hlavu. Dch. Každá travička jakoby zvedala skleněnou hlavinku, jižto tížila rosa. Tč. Ten to zved (připravil, zamazal a p.)! Us. Rgl. Také hospodář má zvésti svój dom, ženu i čeleď. Št. N. 56. 34. Múdrosť ať mě zvede a ostřiehá mne. Ih. 255. 23. — **se.** Vítr se zvedá. Kká. K sl. j. 36. Duše se zvedá. Šml. I. 16. Prs se zvedá. Hlk. Led se zvedl; Zvedni se (k odchodu, aby postoupil místa a p.)!; Zved se a šel. Us. Dch. Stateční Pařížané se zvedše ku bojovným se navrátili Frankům. Shakesp. Tč. — **co kam:** ruku **k** ústům. Hlas. Zvedati nohu **na** zad, den Fuss rückwärts heben, ku předu. Čsk. Růží dlaň ko rtu zvedá. Čch. Dg. Král skočil na svého hystráka, zvedne se **do** povětří a v okamžení tě dostihne; Čert zvedl se **s** ním do povětří. Němc. I. 25., 244. (Tatry) temena sivá **v** nehes klenbu zvedly. Hdk. C. 14. Kdo je na královský stolec zase zvedne? Hdk. C. 52. Zvedati někoho k sobě, na komoně. Kká. K sl. j. 19., 50. Slunce, jež teď nádherně **nad** hor se zvedá tichou velebu. Vrch. Myth. 219. Zvedati zrak k něčemu. Vrch. K nám své oko zvedni. Hdk. Z. koho nač, anspornen. Bart. II. 14. Že se zvedl na mě zboží, na břivnu platu v měm držení; Že mi se byl zvedl na mě vlastní dědictví; Zved se na mne; Jan Černý se naň zvedl a praví, že . . . Půh. I. 180., 228., 355., II. 72. K neheským se věcem zvodí (luňák). Rad. zv. Kámen **na** stůl rukou z. — **co jak.** Nohy **po** stupních z. Lom. Z. hmoty po ploše nakloněné. Mj. 85. Hlavu **s** pýchou zvedna. Br. Prach v kotoučích se zvedal. Vrch. *Plaše* hlavu zvedá. Osv. VI. 596. Vzduch zvedá rtuť 76 cm. a vodu 10$^1/_3$ m. vysoko. Mj. 130. An se táhor *chvatně* zvedá v jeden rej. Kká. K sl. j. 174 *Vysoko* mlat zvednul. Vrch. — **co proč.** *Lenosti* sotva nohy zvedá. Us. Z. pravici k žehnání. Us. Pdl. Že mi se zvedl na mě zhoží **za** úmluvami. Půh. II. 392. L'ubo by se zvedly cesty mé k ostřiháuie spravedlnosti. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 532. — **co, se odkud (čím).** Kámen **z** rybníka strojem z. Z. se s pohovky, Km. IX. 431., s lože. Vrch. Z padlých reků těl jste hradbu zvedli nám. Kká. K sl. j. 5. Mha v kotoučích se z hlubin zvedá. Osv. VI. 461. *Odtud* se bude prach zveduu (zde dlouho nezůstanu). Dch. — **co čím:** kámen, běhoun socborem. Vys. —

komu jak. Zvedá mu to k dávení. Šm. — **se kde**. Mléko se zvedá (na kamnech). Us. Prach se zvedá na silnici. Ml. Na pláni se zvedal balvan. Vrch. — **co v čem**. Neděli neb jiné svátky zvedli v službě božie. Št. N. 297. 25. — **se, co za kým**. Z. se za někým. Kká. K sl. j. 88. V noci, ve dne zvedám za ní zraky do nebeské s tužbou svatyně. Sš. Bs 171. — **kdy**. Ruku v zlosti zvednuv. Kká. Td. 241. V prosbě k mocným zvedať dlaň Kká. K sl. j. 166. Po chvilce se opět zvedla. Něme. I. 117. Zvolna, slídivě když zvedá zrak ve tmě noční ku obzoru lemu. Kká. K sl. j. 171. Napojané byliny a kvietka opät bujaro zvedajú postavu svoju po teplej prebánke (přeháňce, dešti). Slov. Tč. — **co na koho**. Na mě v pravých úmluvách 60 kop gr. zvedl. Půh. I. 355 Zvedl-li kupec žalobu na domácího občana, bylo se mu obrátiti k obyčejnému soudci. Ddk. IV. 184. — **s infinit**. Hruď ta obnažená vdechnout noci chlad se toužně zvedá. Kká. K sl. j. 181.

Zvedný. Z. úsudek, das Wahrnehmungsurtheil. Krok II. 561. Šuhaj ten stojí divom zajatý, hlasom strieborným zdá sa oviatý každý čiv z-ho neba, jeder Nerv des lauschenden Ohres. Sldk. 317.

Zvědochtivosť, i, f., die Neugierde. Koll. III. 276. Vz Zvědavosť.

Zvědochtivý, wissbegierig, neugierig. Us u Bělohr. Jg., Bendl. I. 89.

Zvědoun, a, m, der Spitzel, geheime Polizeiagent. Šm.

Zvědovati = *zvěsovati*. Slov. Bern.

Zvěduchtivosť, i, f. = *zvědochtivosť*. Cf Zvěd. Dk. P. 157.

Zvěhlasiti, il, šen, ení. — **sobě** = *umoudřeti sobě*, sich klug sein, sich rathen. — **si v čem**. Tkad. — **co kam**. Poněvadž na starý kotel rány z. umíš, proč také na zlámané srdce tresktánie svého nezvěhlasiš (tichými a opatrnými ranami k němu nepřistupuješ)? Hugo.

Zvěhlasnosť, i, f. = *věhlasnosť*, die Klugheit, Auktorität. Způsob jeho, moc a z., kteráž okazováše. Alx. fab. č. 5.

Zvěhlasný = *věhlasný, moudrý*, klug. Bel., Jád.

Zvěchati se = *vstáti*, aufstehen. — **odkud**: z postele. Na Slov. Koll.

Zvejčení, n. = proměna zárodků ve vajíčka, die Eibildung. Rst. 527., 136.

Zvejdělčiti, il, en, ení. — **co** = *na něčem vydělati*. U Chocer. Vk.

Zvejřevněti = *zveřejněti, veřejným se státi*, öffentlich bekannt werden. Až to zvejřevní, bude pozdě. U Kr. Hrad. Kšť.

Zvejší = *zvyšší*. Us. Dch.

Zvel'ad, u, m. = *zvel'atok*, das Wachsthum, der Nutzen, die Erspriesslichkeit. Slov. Ani dobrjeho z-du nėmá. Phld. I. 1. 14 Kebych mohol, rád bych spojil čel'aď europänskú v jednu rodinu: bolže by to človečenstva zvel'ad z vlasti spolnej, práv, snáh obvinu. Hdž. Rkp.

Zveládiť, il, ěn, ění = *zveličiti, rozmnožiti, zvelebiti*, vergrössern, vermehren, verherrlichen. — **co**. Tak rozložím tvoj strom a vztýčim v nebe, tak zvel'adím ťa, tak požehnám tebe. Phld. III. 1. 41.

Zvel'atiti, il, čn, čni = *zveláditʼ*. Slov. — **se v čem**. Aby i on zvel'atil sa v tých istých výhodách života. Slov. báj Paul. Tóth. I. 85.

Zvel'atok, tku, m. = *zvelebení, rozmnožení, prospěch, užitek*, die Vergrösserung, Vermehrung, der Nutzen, Vortheil. Slov. Zrast a z. Matice slovenské. Šd. Verime v lepšiu budúcnosť tvojho národa, jehož rozvoj a z. iste nezastavia. Slov. báj. P. Tóth I. 20. Hmotný z. riadnym spojencom priemyslu býva. Let. Mte. S. IX. 2. 87. Hospodárstvo kvitné v Sljezku, ale národnosť slovanská němá z-tku; Ku tvojmu z-tku upotrebiť; Nech ťa krok podujatý vedie k zdaru a z-tku. Phld. I. 3 147., II. 1. 7., III. 541. Ku z-tku dal vás (devy) Bôh potomstvu, kroz vás by sa rozmnožoval národ. Ppk. I. 69.

Zveleba, y, f. = *zvelebení*. Šd. Z. jazyka. Kos. Ol. I. 68. Škovránky spievajú na z-bu moci. Čjk. 17. Sbírky na opravu a z-bu chrámu Páně velehradského. Sb. vel. I. 38. (I. 77., III. 48.).

Zvelebenějšiti, il, en, ení = *velebnějším učiniti*, mehr erheben, preisen. Jg. Slov.

Zvelebení, n., die Verbesserung, Hebung, der Aufschwung. Pro z. dobrého v obci. Kram. To království přišlo k zvelebení. Ros. Z. bodný (oslavení). Kom. Z. plavby, die Emporhebung der Schifffahrt, z. průmyslu, die Hebung der Industrie, Dch., města. Us. Co národ český činí pro úkol Matice školské, činí pro zabezpečení a z. svého vlastního bytu národního. Tč. exc. Z. blahobytu země bledčti. Ddk. III. 191. Z blahobytu a slávy země. Lpř. Děj I. 88. Z. obchodu, Lpř., vojska, Šmb. S. II. 266, Čech. Antb. I. 3. vyd. VIII. Ale ne pro lakomstvie ani pro světské z. Hus III. 282.

Zvelebenosť, i, f. = *zvelebení*. Ros.

Zvelebený; *-en, a, o*, emporgebracht, emporgehoben, gepriesen, gelobt. Vz Zvelebiti.

Zvelebitel, e, m., der Emporbringer, Beförderer, Verherrlicher, Bildner. Z. národního školstva. Šd., Dch.

Zvelebiti, il, en, ení; *zvelebovati* = *velebným učiniti, zlepšiti, napraviti*, in Flor, in Aufnahme, in Ansehen bringen, emporbringen; *poctíti, chváliti*, preisen, loben, erheben; *oslaviti*, erheben. — **co, koho**: vlasť, Jel., statek, Us., knížectví, Ros., Boha (ctíti, chváliti), V., svou slávu, Troj., něčí paměť (ustaviti), Jel., hory (v lepší stav uvésti). Vys. Závod z. (heben). Dch. Hollý z-bil národ. Nár. nov. 1885. č. 35. Z. vojenství, Šmb. S. II. 285., rozbořenou Troju, Cimrh. Myth. 300., víru. Lpř. Děj. I. 34. Svieť slniečko na slovenské hrady a zveleb leh. Kyt. 1876. 27. Chodí blázný po dědině, vesele si prozpěvuje, Krista pána zvelebuje. Sš. P. 237. Kdož díky činí, ten dobrodiní učiněná vyznává a dobrodince zvelebuje; Evangelista rod Kristův zvelebuje. BR. II. 51 a., 211. a. — **co jak**: někoho až k nebi z. V. Něco hojně z., etwas recht zu Ehren bringen. Us. Dch. Zveleben jest Šalomoun

nade všecky krále v bohatství a v moudrosti. Zk. exc. Aby Bůh syna svého zvelebil **skrze** divy a zázraky. Šš. Sk. 50. Šlechetný občan národ a vlasť ve svém srdci nose rád obé **dle** možnosti a síly zvelebuje. Kmp. Č. 133. Milosrdenství jeho *vysoce* zveleboval. BR. II. 27. a. — **koho čím:** velikou ctí a slávou. Troj. Poslušenstvím knížat důstojnosť králů z. V. Z. město stavbami, Lpř. Děj. I. 25., nádhernými budovami. Mus. 1880. 85. Město drahou z. **Us. — kde.** Jednu krásnou vlastnosť Göthovu musíme i *zde* zvelebovati. Koll. IV. 249. Tuto nesmírnou lásku zvelebuje apoštol hned v následujících slovech. Sš. I. 60. Z-bovati v sobě i v jiných úděl božský. Vlč. — **se.** Blahobyt její se zvelebuje. Ddk II. 338. Sebe z-bil. BR. II. 751. a. — **v čem.** V čom sa hlázen zvelebuje, z toho zajisté ništ nemá. Na Slov. Tč. V niej (pokoře) tě Buoh **ke** čsti zvelebl. Smil. — **proč.** Za svou šťastnou polohou z-boval se Solun **tržbou.** Sš. II. 235.

Zvelebování, n. = *opětné, častě zvelebení,* wiederholte, öftere Beförderung, Hebung. Nz. Z. země, Lpř. D. I. 25., domácích měst. Ddk. VI. 211.

Zvelebovatel, e, m., vz Zvelebitel. Z řeči. Us., Pokr. Pot. I. 100.

Zvelebovati, vz Zvelebiti.

Zveleslaviti, il, en, ení = *slávou obdařiti, zvelebiti,* erheben, berühmt, glorreich machen. — **koho nad koho.** Ros.

Zvelí, ves. Arch. II. 184.

Zveličeně, vergrössert. Z. co vylíčiti. Sš. II. 141.

Zveličení, n., die Zunahme, das Zunehmen, Grösserwerden; *zvětšení,* die Vergrösserung. Pro z. toho skutku; Pročež to k z. svého úřadu vypravuje. BR. II. 65., b., 624. a.

Zveličenosť, i, f. = *velikosť,* die Vergrösserung, Grösse. Troj.

Zveličený = *velikým učiněný,* gewachsen, grösser geworden; vergrössert, vermehrt. Z. důstojnosť. Troj. Z. rozměry. Dk. P. 102.

Zveličeti, el, ení = *zvětšeti,* wachsen, zunehmen, gross werden.

Zveličitel, e, m., der Vergrösserer, Vermehrer. Po tom obnovci a z-li svém Filippy slujíc. Sš. II. 149.

Zveličiti, il, en, ení; *zveličovati* = *velikým učiniti,* gross machen, vergrössern, erweitern; *větší si představiti než jest,* als grösser vorstellen, vergrössern; *zvelebiti, vychváliti,* preisen, erheben. — **co, koho, se:** své panství (zvětšiti), V., své království, Troj., obchod, Sych., břich. Br., Kom. Ten vše zveličuje (přehání). Křivdy ztenčuje raději, než zveličuje. Kom. Z. Boha (velebiti). Z. se (chváliti). V. Z-čil slávu uherské koruny. Proch. Já tvůj národ z-čím. Msn. Or. 145. Zveličovať věci nenie pekne (lháti). Zbr. Báj. 14. Kto už něco má, ten uspokojnje sa obyčajne tým, čo má netůžac z. sa. Lipa 283. Kdo se sám zveličuje, nie o sobě neučinje. Na Ostrav. Tč. — **co, se jak: nad** míru. Sych. Z. se **skrze** činy. Tato smlouva zveličovala říši Svatoplukovu **na** újmu Korutan. Ddk. I. 202. Zveličovati *výbojně* říši k tomu nedostávalo se již chuti. Ib. I. 205 Jornandes činy Gothů *nestydatě* zveličoval. Šf. I. 468. Následující papežové z-vali ten chrám vždy víc a více. Koll. IV. 74. Zveličiešε se jako mocný v síle své vojsky. BO. — **co, se čím.** Stín postavením bořicí svíčky z. Us. Vie, že sj sebe zveličí tým, keď všetkým ľuďom zlčí. Zátur. Báj. I. 41. Němci množstvím svou národní chudobu obohatiti a svou maličkosť z. chtěji. Koll. III. 296. A odvojením tím výstrahu tvoji zveličuje. Sš. L. 200. Jeho ukrutnosť se zveličuje tímto, že . . . . BR. II. 82. — **kde.** Zveličuje v pravdě člověka **před** Bohem. Proch. Děj. bibl. II. 93. — **kdy.** Tento chrám v následujících stoletích zveličen byl. Koll. IV. 73

Zveličený = *velebný.* — **kde.** Z. v svátosti. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 532.

Zveličování, n., die Vergrösserung, Vermehrung. Z. poklések. BR. II. 59. a.

Zveličovatel, e, m., vz Zveličitel. Z. činů Karlových. Tč. Aby ochráncem, usvornitelem, z-lem národnosti byl. Koll. Hlasové. 166., Světoz.

Zveličovati, vz Zveličiti.

Zvelikomyslněti, ěl, ění, erhabenen Muthes werden. Č.

Zvelikomyslniti, il, ěn, ění, *zvelikomyslňovati,* hohen Muth verleihen. — **koho.** Neštěstí mnohé zvelikomyslňuje. Č.

Zvemenatěti, ěl, ění, grossenterig werden. Kráva zvemenatěla. Ros.

Zven čeho, *lépe: zven z čeho,* ausserhalb. Mus. VI. 432.

Zvěna, y, f., der Ton. Dk. P. 44.

Zvenči = *z venku,* von aussen, von draussen. Přišel z. Trvalá oprava kláštera nikdy nedá se provésti z., nýbrž jediné z lůna jeho samého. Ddk. V. 164. Čerstvou hlínou byla chatka každé soboty uvnitř i z. vylešťěna. Ntr. VI. 222. — **Z.** = *zevnitřní,* äusserlich. Strana domu z. Us.

Zvenislava, y, f., os. jm. z 12. stol. Č.

Zvenka, z venka, z venku, z venky = *z místa, které venku jest,* von aussen her, von draussen. Zvenka a zvenky. Přišel z venku do světnice. — *Z venku* = *z kraje, ne z města,* vom Lande. To je člověk z venku. — *Z venku* = *ze zahraničné země,* ausländisch. Vus. — **Jg.**

Z venku, vz Zvenka.

Z venky, vz Zvenka.

Zvěnouti = *zvanouti* (vz Sváti), herabwehen. — **co.** Věň větříčku, z dunaje, zvěň jablečko lebo dvě. Zvěnul jedno jediný. Sš. P. 435.

Zvěř, i, f., zastr. *zvěř,* e, m., Mkl. Gr. III. 354, Rkk., Smil. v. 5., Jg., Z. wit, vz doleji, *na Slov. zvěr,* a, m. = *zvíře,* das Thier, Wild. *V obecné mluvě: zvěr,* e, f. Zvěrь, lit. žvėris, lat. fera, řec. θήρ. Schl. Cf. Mkl. aL. 60., 270. **Z.** = *zvířata, zvl. zvěř divoká, lesní,* das Wild. Z. = divoká čtyřnohá zvířata neb ptáci v přírodě buď volně žijící aneb ve zvláštních ohradách, zvěřincích chovaná; zvl. zovou se tak zvířata, která jsou za účelem výživy nebo zábavy předmětem honby. S. N. Z. užitečná, neškodná, škodná;

vysoká, prostřední, nízká; *vysoká:* medvědi, jeleni, daňci, rysové, labuti, volavky, dropové, jeřábi, tetřevi a bažanti; *prostřední:* srnci, kanci (černá zvěř, divoké svině, das Schwarzwild), vlci, tetřívci, jeřábci; *nízká:* zajíci, lišky, jezevci, bobři, vydry, tchoři, kočky, sluky, koroptve, divoké husy a kachny, kvíčaly; *místy počítají prostřední z. k vysoké.* S. N. Zvěř barvící, červená (jeleni, daňci, plavá zvěř, das Rothwild), daňčí, divoká (medvědi, vlci), dobrá, domácí, drobná (*lépe* než: malá, vz Malý), holá, horní, hubená (vyhnaná), chudá, churavá, lítá či dravá, místní, nestálá, pernatá (tetřev atd., das Federwild, vz KP. III. 348.). polní, pošlá, přebíhavá (Wechselwild), přebudná či přebydná (která se držl v místě), das Standwild, přecházející, prodávaná, srstnatá (jeleni, daňci atd.), stálá či přebudná, tetřeví (Auerwild), tučná, újeď (od divokých zvířat zakousnutá), umrlá, veliká, zastřelená (postřelená = troud) atd. Šp. Z. honebná, kožišná. Vz KP. III. 342., 351. Z. u Římanů, vz Vlšk. 40, 105., 404. Z. s rohy. Chč. P. 119. a. Jest tam mnoho zvěři. Rva. Poplaši ves zvěř leský; Že je jak zvěř plachý rozprnuchu. Rkk. 37., 48. Všeliký zvieř; Zvieř mal'účky! Ž. wit. 144. 16., 103. 25. Vlášči zvěř spásl jest ju, et singularis ferus depastus est eam. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 532. Boje sie plachý zvěř. Rkk. 15. Myslivec z. do dolův a jam vábí aneb psů slídných čenicháním po šlepějích šlakuje a loví. Kom. Po zvěři jíti; z. honiti, vyslíditi, štváti; sítí zatáhnouti, staviti, obtáhnouti z.; na z. léčiti. V. Z. objíti. Divokou z. postříleti. D. Skrýše divoké zvěři. V. Roztrhán od zvěře. Jel. Chytání, krádež, lapání, množství, stanoviště, stav zvěři; pych nad zvěří (učiněný), hlídač zvěři; škoda od zvěři, na zvěři. J. tr. Pole, les, seno, jesle, líz, remíz, kolna, louka pro z.; lov, nosidla na z.; hajení, honění, střílení, krmení z-i; štvanice, obora, honba, síť, tenata, truhlík, klapačka, oko, lednice, vábnička, váha, vůz, jáma na zvěř; důchody ze zvěři; oheň proti zvěři; loupání od z-i; z. besedujе (kömmt gut fort), držl, nedržl, jde k lízu, jde důvěrně, lomí, loupá, odříjela, nedočká, přeblhá, přechází, klesá v ohni, prorážl, říje (křičí jako jelen, lev), přesadila se odrazila, prchá, táhne, ukrývá se, ušla, utekla, šla skrz zradidla, vstává, se vyzvedla, žvýká, v ohni se zlomí (zastřelena jsouc padne), se nedržl, se jistl (poslouchá, je-li kdo na blízku), vytlouká (tluče parohy); z. stříleti, vystopovati, obeznati (vypátrati), vábiti, přeznati, vyslíditi, vyvrhnouti, zavětiti, zalomiti (větvěmi pokryti), kláti či zabiti, zahnati, odehnati, rozehnati, bez psa vystopovati, vystříleti, odstříleti, stopovati, šlakovati, psy vyhledati a pronásledovati, postřeliti (žertovně: postříknouti či pokropiti), proháněti, položiti, porážeti, zaraziti (den Fang geben), závaziti, dostřeliti, škodliti, vyhnati, vyložiti (k počítání), vyháčkovati (střeva z ní vyndati); na z. honiti; vrhí z-i rozkládati; spustiti na z.; do z-i skočiti; z. po ručnici zůstala; přikrásti se na z.; po z-i táhnouti; z-i založiti, zasypati; z-í hnouti. Šp. Nos zvěři: *povětrník.* Boč. Zvěr najhorší zežral moju ovcu. Slov. Tč. Účet ze z-ře. Us. Šp. Hl'a — lásku cti oj ten zver. Zátur. Zvery sápu sa nemo vospolek, človek má reč k pokonániu sporu. Zbr. Lžd. 167. Niet na zveroch žiadnej viny, nuž nemuč ich bez příčiny. Hrbň. Rkp. Človek nenie zver, človek je nie zver. Hdž. Šlb. 49. Od matky sa pekne odobralí a tie zvery (zvířata) vzali so sebou; Ale on pýtal, aby jeho zverom dali na každého po dva barany; Hostinský bežal naraz ku král'ovi, že u neho je taký a taký hosť so troma zvermi, ktorý sa dáva na to, zabiť toho hada. Dbš. Sl. pov. I. 3., 4. Zvery paškrtné, kvárne, záškodné. Slov. Hdž. Šlb. 86. Ať v lesích za zvěří se plazí. Kká. Td. 93. Vlk, medvěd, los a kanec panskou zvěří sluli. Kká. Td. 39. Nechtěj býti zvěřem, jenž k zemi vezdy hledí. Sš. Sm. bs. 189. Kyselina uhličitá jen u velikém množství škodí člověku a zvěřům Šfk. 82. Zvěř v zahradě vše požrala. Nud. Tehda ji kázal starosta do jámy, tu ještě tři hrozné zvěři běchu, uvrci a ta zvěř jí nic neučinila. Pass. 812. Jsem před ním tako malý, jakž přede l'vem zvěř ustalý. Alx. (HP. I.). Proto má stáda učiněna sú v lúpež a ovcě mé v sežránie všech zvěří polských. Hus I. 246. A též bude moci v těch lesích zvěř honiti. Arch. V. 543. Více sa obávaj človeka nežli zvera. Slov. Tč. Zlá zver, nenávisť braterská, Josefa sežíra. Slov. Tč. Najhorší zver je podlízač (pochlebník). Mor. Tč. Podlizači, utrhači sú zverové ledajací. Slov. Tč. Na rozdílnou zvěř rozdílná čížba. Šp., Šd. Psy palicí za z-í honiti (marně se namáhati). Jg. O hájení zvěři vz KP. III. 343. O chování zvěři vz Sdl. II. 42., 90 (za stara). — **Z.** = *zvíře, zvl. divoké.* Bobr jest z. i ryba. Rad. zv. Zabili zvěra jelena. Plk. Divná z. (zvíře). Leg.

Zvěra, y, f. = *půjčka*, der Borg, Kredit. Bere všecko na zvěru. Na již. Mor. Šd.

Zverací = *svírací.* Na Slov. Bern.

Zverák, u, m. = *svěrák*, die Schraube. Slov. Ssk.

Zverba, y, f. = *zvěř.* Krajanom všem pospolu zbrojstvo, čo pred tým proti ukrutnej len užívali zverbe, zhurta lapať poručí a behem na nepřátel'a chvátať. Hol. 76.

Zverbovati, z werben (anwerben), *sehnati, sebrati.* — **se, koho, co.** Keď sa ty odstraníš, tak ja sa zverbujem (půjdu k vojsku). Sl. ps. 135. Tabor, tábor, otváraj sa! Jdú chlapci, zverbujú sa. Sl. ps. Šf. II. 66. Husári verbujú, sebou ma volajú, zverbujem sa. Sb. sl. ps. II. 1. 80. Janík, Janík, doma bývaj, do súsedov nechodievaj; u súsedov verbovníci, zverbujú ta tejto noci. Keď zverbujú, budú bráti, dajú koňa, nové šaty. Sb. Sl. ps. II. 1. 84. Kde pak si ten klobouk zverboval? Us Kšť. — **co proč.** Třicet mušketýrů sobě pro zámek z-val. Kron. hrad. 1650. Tč. — **koho kam: na** vojnu. Us. Tč.

Zvěrec, rce, m = *zajíc*, der Hase. Z. polní = zajíc, z. domácí = *králík*, das Kaninchen. U Hor. Hrozenkova na Mor. Brt., Tč. Keby len prišol, zastrelií som zverca,

dal bych mu kus na olevrant (k svačině). U Hrozenkova. Tč.

Zvěřecí, zastr. = *zvířecí*.

Zvěředlnice, vz Zvíředlnice.

Zveredlo, a, n. = *zrcadlo*, der Spiegel. Slov. Plk.

Zveřejněti = *veřejným se státi*, öffentlich werden. Jg. Vz Zvejřevněti.

Zveřejniti, *zveřejňovati*, öffentlich machen. — **co**: psaní (veřejným učiniti). On je hlndy z-nil. Koll. III. 204.

Zvěřelovstvo, a, n. = *lov zvěři*, die Thier-, Wildjagd. Krok II. 497.

Zvěřena, y, f. = bohyně zvěři a vůbec živočichů, pak soubor zvířat, která v některém díle země svůj přirozený byt mají, Fauna. Dch. Fauna a Faunem strážkyně polí, stád a zvěři v lese, pak tolik co zvěřena, zvěř. Brt.

Zvereuec, nce, m. = *svěrenec*, der Klient. Slov. Bern.

Zverení, n. = *svěření*, das Anvertrauen, Borgen. Slov. Bern.

Zvěřenice, e, f., der Ahendstern. Výb. I. 1140. 27. Vz Zvíředlnice. Jir. Mus. 1863. 165, Alx. V. v. 2344. (HP. 57.).

Zvěřenstvo, a, n., das Wild. Kos. Ol. I. 138.

Zverený; *-en, a, o*, *svěřený*, anvertraut, geborgt. Slov. Bern.

Zverestovati se nad kým = *slitovati se*, aus der Verlegenheit helfen. Na Slov. Koll.

Zvěři = *od zvěři*, Thier-, Wild-. Z. tělo. Rad. zv., zuby. Ctib.

Zvěřilovec = *zvěrolovec*.

Zvěřimalba = *zvěromalba*.

Zvěřín, a, m., mě. v Meklenbursku. Vz S. N.

1. **Zvěřina**, y, f., *zvěřinka, zvěřinečka* = *divočina, zvěří maso*, das Wildpret, Wildfleisch. V. Černá z. Ta z. do nosu mu čpí. Sych. Z-non voněti, zaváněti, zapáchati. D. Z. slabá, srnčí, na pečeni, k zadělávání = části zvěřiny, které se nepekou, nýbrž zadělávají, das Kochwildpret. Šp. Z mladá, černá, vysoká, dušená, sekaná. Hnsg. Droh z-ny, das Wildpretgeschlinge. Dch. Skoupý (boháč) a sviňka po smrti zvěřinka. Bayer. Umí on i na shnilou z-nu dobrou jíšku děl ati (každou i zlou věc vyvěsti). Hkš. Jez, co máš, nečekej z-ny; Ne každá z. křehká. Ros. Mne ke kaši voláte snědše napřed z-nu. Jg., Lb. Vz Pozdě. Vz také: Udělati. — **Z.** = *zvěř*, das Wild. Potom vzal husle; ako začal na nich hrať, všetka zverina tancovala; Eh, povedá, oddám sa na zverinu, tej ešte dosť po horách a na tú polovať nezbráni mi žiaden duch. Dbš. Sl. pov. I. 376., VIII. 38. Krotká z. Hrbň. Sp st. D. S jelenem přiběží mnohá jiná z. Rad. zv. 76.

2. **Zvěřina**, y, m., os. jm. Z. Fr. z Ruhwaldu, nar. 1818., † 1845. Vz Jg. H. l. 658. Z. Jan, vz Blk. Kfsk. 1165., S. N. — **Z.** = *šelma, ferina*. Ros.

Zvěřinář, e, m. = *prodavač zvěřiny*, der Wild-, Wildprethändler.

Zvěřinaření, n., das Verkaufen des Wildes. Us.

Zvěřinařiti, il, en, ení, das Wild, Wildpret verkaufen. Us.

Zvěřinářka, y, f., die Wild-, Wildprethändlerin.

Zvěřinárna, y, f. = *zvěřinec*, die Menagerie. Slov. Ssk.

Zvěřinářský, Wildhändler-, Wildprethändler-. Z. živnosť, obchod. Us.

Zvěřinářství, n., die Wildprethandlung.

Zvěřinec, nce, **zvěřinice**, e, f. = *obora na zvěř, zoologická zahrada*, der Thiergarten. Vz S. N. — **Z.**, die Menagerie. Us. — **Z.** = *zvěrokruh*. D. — **Z**, Wěřinetz, ves u Prachatic. Vz Sdl. Hrd. IV. 291., 298., 302. — **Z.**, klášter u Krakova.

Zvěřinecký, zoologisch. Z. zahrada. Dch. — Eugen Tupý, prohošt z-ký z Krakova, známý jako básník ‚Jablonský'. Sh. vel. 1. 80. Vz Zvěřinec.

Zvěřineček, čku, m. = *malý zvěřinec*, ein kleiner Thiergarten, eine kleine Menagerie. Kos. v Km.

Zvěřinečka, y, f. = *zvířátko*. Sokol měl peřičko nade všecky ptáky, nade všecky z-ky. Sš. P. 185. — **Z.**, vz Zvěřina.

Zvěřinek, nka, m., Zwěřinek, ves u Sadské. PL. Vz Blk. Kfsk. 1161.

Zvěřinka, y, f., vz Zvěřina.

Zvěřinný = *od zvěřiny*, Wildpret-. Z. maso, Jád., trh. Pam kut.

Zvěřinoves, vsi, f., Zwěřina Zeche, osada u Mor. Ostravy. Tč.

Zvěřinský = *divoký*. Slov. Bern.

Zvěřitedlnice, e, f. = *zvěřenice*. Zdali ty vyvodíš dennici svým časem a z-ci kážeš povstati nad syny člověčími. Joh. 38. 32., BO.

Zveritel = *věřitel*. Slov. Bern.

Zvěřitelstvo, a, n. Jménem krajinského vlasť ohraňujícího z-stva. Pokr. Pot. 19.

Zvěřiti = *svěřiti*. Slov. Z. co komu = *na úvěr dáti*, borgen, leihen. Na Zlínsku. Brt. Z. někomu tajemství. Mor. Vck. Sedláci čeští v kraji bradeckém zvěřivše se pánům svým (= vzepřevše se, rozlitivše se) vyvstali jim z vesnic. Skl. V. 219. — **co na koho**. Němau (neměl) si z. na capa zahradu. Slov. Ntr. II. 308.

Zvěřivnadec, dce, m., lipparia (lapis), zastr. Aqu.

Zvěrkovice, Zwěrkowitz, ves ve Vltavotýnsku. Vz Zvirkovice.

Zvěrkovský vrch, osada ve Vltavotýnsku.

Zvernice, e, f., jm místa v Bambersku. Tk. IV. 455.

Zvěřník, a, m., ves v Nymbursku. Tf. Odp. 288.

Zvěrný; *-ren, a, o*. A nenie zvieren s Bohem duch jeho (národa), non est creditus. (V ŽPod.: věren). Ž. wit. 77. 8

Zvěrobijce, e, m., der Wildtödter. Dch.

Zvěroboj, e, m. = *třezalka*, rus. Vz Sbtk. Rostl. 294.

Zvěrobýl, a, m. = tvor odpolu zvířetem, odpolu bylinou jsoucí a sloužící za přechod dvěma třídám, živočišstvu a rostlinstvu, die Thierpflanze, zoophyta. D.

Zvěrocesť, i, f., vz Zvěrocesta.

Zvěrocesta, y, *zvěrocest*, i. f. = *jedno z 12 znamení nebeských*, das Thierzeichen. Jg Vz Zvířetník, Jg. Slov.

Zvěroelektřina, y, f., vz Čs. lk. VI. 213.

Zvěrochov, u, m., die Thierzucht. NA. IV. 106.

Zvěrochovatel, e, m., der Thierzüchter. NA. IV. 94.

Zvěrokam, u, m., *z-my*, zoolitha, zkaměněliny od živočichů pocházející. Krok l. c. 82.

Zvěrokruh, u, m. = *zvířetník*, *zvířecí kruh*, *svor*, der Thierkreis, zodiacus. Stč. 7. 83., Št. Kn. š. 75., Š. a Ž.

Zvěroléčba, y, f., die Thierarznei. Rk.

Zvěroléčitel, e, m., der Thierarzt. Dch.

Zvěroléčitelský, Thierarzt-, Z. spis, škola, ústav. Us. Pdl.

Zvěroléčitelství, n., die Thierarzneikunde.

Zvěroléčivo, a, n., die Thierarznei, das Thierheilmittel. Dch., Hosp. noviny.

Zvěroléčný, Veterinär-, Thierarznei-. Z. přípravky, Präparate. Dch.

Zvěrolékař, e, m., der Thierarzt. Šm., Nz. lk.

Zvěrolékařský, Thierarznei-, thierärztlich. Z. nástroje, výrobky, kurs ve Vídni. Dch., Tč., Pdl., Nz. lk.

Zvěrolékařství, n., die Thierheilkunde, Thierarzneikunde.

Zvěrolovec, vce, m., der Wildjäger. Šf.

Zvěrolučba, y, f., die Zoochemie. Dch.

Zvěromalba, y, f., die Thiermalerei. Dch.

Zvěřomoř (?), **zvěřomůrka**, y, f. = *co moří zvěř, jed* a p. Zlob.

Zvěropis, u, m. = *popsání zvířat*, die Thierbeschreibung, Zoologie. D.

Zvěropisný, zoologisch. Krok.

Zvěroplemenitel, e, m., der Thierzüchter. NA. IV. 96. Vz Zvěrochovatel.

Zvěropocta, y, f., die Thieranbetung. Plusk. Děj. 188.

Zvěrosloví, n., die Zoologie. Šm.

Zvěrotice, dle Budějovice, Zwierotitz, ves u Soběslavi. Pl. Vz Blk. Kfsk 1211., Sdl. Hrd. IV. 86., 94 96., 234.

Zvěrovodec, dce, m., wer Thiere zum Zeigen herumführt. Světz. I. 324.

Zvěrovýrobný. Z. nauka. NA. IV. 95.

Zvěrozdokonalenosť, i, f., die Thiervervollkommnung. Am.

Zvěrozualec, lce, m., der Zoolog. Sm.

Zvěroznalství, n., die Thierkunde. Rk.

Zvěrožlehozpyt, u, m., das Thierseelenleben. J. Pitro.

Zverský = *zvěřský*, *zvířecí*, Thier-. Slov. Zákony zverskej spravodlivosti. Zbr. Báj. 50. Z. úživa. Syt. táb. 348.

Zvěrstvo, a, n., das Gethier. Dch. Chování zvěrstva. Dbš. Obyč. 67. A proto v nich nejvíce zvěrstva rozum se jeví. Sš. Sm. hs. 180.

Zveršovati, in Verse bringen, versificiren. — **co**: nějaké dílo. Pucb. Mus. 1880. 162. Mimo tato data celého města se týkající zveršoval Sturm zprávy o jednotlivých osobnostech. Bdl. v Mtc.

Zvertovati karty, z lat. = *smíchati*. V.

Zveseliti, il, en, ení, *zveselovati* = *veselým učiniti*, lustig machen, erfreuen, erheitern. — **co, koho, se**. Z. sě. Ž. wit. 15. 9. Příčina, proč z-lil se a vzplesal messiáš. Sš. Sk. 27. Z-líme jistě čela. Nár. bibl. V. 125. — **co komu**. Otevř mně, má milá, jenom okýnečko, ať si ja z-lím své smutné srdečko. Čes. mor. ps. 181. — **co, koho, se čím**. Jeho připlynutím se z-li. Troj. — **kde**. Duše zveselí se v hospodinu. Ž. brn.

Zvěsiti, zvěs, il, šen, ení, *zvěšeti*, el, en, ení; *zvěšovati* = *oběsiti*, *pověsiti*, aufhängen, hängen, aufknüpfen. — **abs**. Všichni z-ni jsou. Dač. I. 27. — **koho**. Dač. I. 210. Že zvěšajú všecko, co jim do rук přijde. Us. Šd. Vzavše pána do vězení zvěsili všecku jeho čeleď. Pal. Děj. IV. 1. 55. Po boji krátkém ale velmi krvavém zase opanovali město i zjímali a zvěšeli mnohé husity. Ib. III. 3. 259. Zvěsili Smable a jiné. Pč. 30. — **jak**. Aby honili zámek od zámku a dohoniece je, aby **bez** milosti ty všecky rušitele pokoje dali zvěsiti. Arch. V. 396. — **co kam**. I vzvěsichu (prsy) **na** dva krsy . . . Kat. 3020. — **kde (proč)**. Sčíty své **na** jednėm miestė oddaném pořád zvěšeli. GR. Zjúnaj všechna kniežata lidu a zvěš je na šibenicech **proti** slunci. Hus I. 168. A kdožby kolivěk honiti nechtěli, aby je **vedlé** svolení hned na místě zvěšeti rozkázali. Pal. Děj. V. 2. 317. (IV. 2. 505.). Z-li je **po** stromech. Z-li je na šibenicích pro zločiny. V. — **Z** = *skloniti*, *sehnouti*, herabhängen, neigen, hinunterhängen. Vz *Svěsiti*.

Zveslovati = *počíti veslovati*, losstenern, lossegeln. Ros.

1. **Zvěst**, a, o, zastr. = *znám*, *povědom*, bekannt, bewusst. St. skl., Výb. I. 18. Jest zvěsto; Z. řeč Výb. I. 175., 1078. 33., II. 5.

2. **Zvěst**, a, m. = *zvěstovatel*, der Verkünder, Apostel, Missionär. Č. Takých keď odeslali zvěstov, co zhola buď nevedá našu řeč, buď smešne ju lámú. Hol 162. Vz Věrověst. — **Z** = *známý*, *přítel*, der Bekannte, Freund. I přenesechu své zvěsty na druhý břeh. Rkk. 14. — **Z.**, os. jm. Pal. Rdh I. 128., Tk. I. 414., 435., V. 157., S. N. (dod.), Arch. III. 465. Zvláště se želelo smrti Zvěsta, župana mělnického. Ddk. III. 234.

Zvěsť, i, f. = *zvěstí*, *zpráva*, die Nachricht, Kunde. Došly nás z-i. Mk. Příkrá z. Dch. Světem letí jako slávy zvěsť. Vrch. Myth. I. 217. Z. o něm rozšířila se daleko i za hranice Čech; Toho času byla z. o smíření papeže s králem Filippem již vůbec rozšířená; Donesl jim radostnou z. Ddk. II. 405., V. 37., VII. 89. Každý sloh jednací je sám sebou památkou či zvěstí o nějaké měně právní. Hš. Sl 159. Dobrú zvesť čakaj, zlú ti bez čakania prinesú. HVaj. BD. I. 197.

Zvěsta, y, m., os. jm. Dsky zemské VI. 876. — **Z.**, jm. psí. Škd exc.

Zvěstě = *jistě*, sicher, bestimmt. Hledám (tam), kdež položen z.; Pověz mi to z. Hr. rk. 103., 129.

Zvěstek, stka, m., os. jm. Pal. Děj. I. 2. 54., Pulk.

Zvésti, zvedu, zveď, da (ouc), dl, den, deni; *zvoditi*, il, zen, ení (na Slov. -děn, ění); *zváděti*, ěl, ěn, ění; *zvozovati* = *provésti*, *uvésti*, führen, einführen; *stráviti*, zubringen; *pořiditi*, *dokázati*, zuwege bringen, ausrichten; *vychovati*, erziehen; *svésti*, ableiten; **se** = *zdařiti se*, gerathen, gelingen Jg. — **co.** Aby svůj čas zvedl (vynaložil) užitečně. Št. Zvésti žalobu (pndati). Rk. Můžeš-li o to zvésti slyšenie (erwirken). Arch. I. 19. Ale to všetko nic neosožilo keď stará zase zviedla sluhu (si získala). Dbš. Sl. pov. I. 227. A toho, ač jsme chtěli rádi, z. jsme nemohli Pal Děj. IV. 1. 122. — **koho kam (čím jak)**: **do** statku, do domu, **na** statek, na dědictví, **v** statek = einführen, uvésti. Ros. Zříz., Vš. Z. někoho v knihovní držení statku. J. tr. Věřitele v statek dlužníka z. Kol. 38. Mají jej v ty dědiny z. Vl. zř. 21. (Syna) na otcovo zbožie z. Ku. rož. 52. Protož vás proši, abyste ráčili JM. na to z. Ps. o zštl. Úředníci mají *jej listem* **po** komorníku v ty dědiny z. Zř. F. l. C. XXIX. Oči **k** nebi z. ZN. Z. někoho u vlastenství některé věci; Žalobu na někoho z. J. tr. A zveden jsa úředníkem od desk budeš-li v držení puštěn, drž a panování po zvodu ve dvú nedělí učiň; Úředníci mají z. kupujícího na dědictví správce; Ktož odboj učiní, po rozeznání odboje má to, z čehož jest pohnán, všecko k úřadu položiti; pakli nepoloží, zvedú se úředníci i s tím, ktož jest právo vedl, na dědictvie jeho v tom, z čehož pohnán jest. Vš. Jir. 82., 164. (186.), 334. Já Jan v Plané zvodím Petra Štuksu z Mikovic na dědietvie Janovo Mrázovo z Radimovic v Křivévsi. Vš Jir. 195. Rač mě na to zvésti, bych mohl najézti tu milosť. Pravu. 335. Rozmila divčino, nedělej mi toho, vem si to pachole, zveď to na jiného. Nezvedu, nezvedu, pan Bůh by me ztrestal, že si se, synečku, v mojím lužku vyspal. Brt. P. 128. Vitoslav bude zveden na p. Hynka na těch pět set kop gr.; Jsem jimi na jeho zboží zveden; Zvedl mi sé na ten dvór mój pro Adama Bésa a já toho nikdy neprodávala; Ještoto mi pány přisúzeno a zvedena jsem na to právem; Pakliby shledala, že by co měl, má se naň zvésti; Zvedena plným úřadem na p. Jana na pět a sedmdesát hř. věna; Tu jsem se zvedl na jeho oddíl na 100 hř.; Pakli by toho trpěti nechtěl, ale zveď to na úřad; Zveden plným úřadem do Kobeřic na p. Jana Moravanského; *Skrze* to zvedl se na ně Ježek na 70 kop hř.; Musil jsem svú dceru na své zboží z.; Na to Zbyněk muož se z., ví-li kde: Já jsem se mimo to na jiné z. neměl; Aby jej zvedl s jinými úředníky na to; Ježto jsem já z toho zboží zapohnal i na to zboží zvedl. Půh. I. 200., 222., 229., 240., 391., II. 14., 55, 139., 149., 166., 181., 456., 529., 540., 543. Skrze to na mé zboží jsú se zvodili. Půh. II. 200, 267. Já musil naň se zvoditi; Ješto jsem mosil úředníkóm dáti, zvodě se na ni, 15 hř. Půh. II. 342., 240. Měl-li jest *přes* to na mé dědictví zvoditi, o to chci na panském nálezi dosti míti. Ib. II. 475. — **koho kudy**: **po** chrámě (voditi). Br. Vola bys **přes** všecken svět zvodil, nebude než vůl. Č. M. 209. Z. koho po zámku, po tvrzi, po komorách, sklepiech atd. Vš. Jir. 153. — **se po čem.** Zvedl (zdařil) se po otci. Šm — **se (komu) jak**: **po** vůli se mu zvedlo (zdařilo). V. **Podlé** vůle a libosti se mu zvedlo. V. *Račím chodem* se zvedlo. Prov. Zvedl (= pomazal, roztrhal, zkazil a p.) si šaty až hrůza. U Kr. Hrad. Kšť. Modlil se, až dílo zvedlo se mu skoro úplně. Sb. vel. III. 287. Vybral sa na sklenený vrch, že veď aj jemu sa môže tak dobre zviesť jako bratovi. Č. Čt. II. 479. A úředníci dvorští Jana Pytlika na jmenované zboží zvedli sú plným právom; S námi opét mluvili praviec, že výše toho z. nemohú než k tej summě. Arch. I. 350, II. 256 Má na polovici toho zbožie právem zveden býti; Jestliže se králi přisúdí jaké dědictví, má po nálezu kmetském právem na to zveden býti jako jiný nejchudší. Vš. Jir. 83., 119. My máme ty tři mlýny k svému užitku z., což nejlépe moci budem. List hrad. z r. 1441. Tč. Má se Jindřich z. podlé svého póhonu Půh. II. 552. Svého srdce ostřiehal pilně a svój čas zvedl *užitečně*. Št. Celý den z. v božie chvále. Št. Když koho zvede **na** vinici pro dluhy. Sob. 147. — **co nač** Vše své zboží na peníze z., versilbern. Let. 14., V. Konvenční číslo na rakouské z. (redukovati). J. tr. Výroční důchod na hlavní summu z., eine Rente zum Kapital erheben. J. tr., Nz. — **kde.** A prosí, aby jemu ráčili psáti, kterak se JMti **na** té cestě zvedlo. Arch. III. 57. Nuže, prav noviny, kterak se na súdu zvedlo? BN. Kdybych sě na těch 50 hř. gr. prve zvedl; Tu mé měl z. v Kostelci na 20 hř. platu. Půh. I. 270., 298. — **se.** Když se trh zvede, wenn der Kauf zu Stande kommt. Rk Pakli se zvede, také jemu vrať list: Než se Jan zved, nemá Jan tomu póhonu odpovídati. Půh. II. 227., 485. Ňader vlny nezvedly se více. Vrch. — **se komu.** Trochu lépe zvedlo se obyvatelům pražského podhradí. Ddk. III. 106. S obú stranú hledí, kdeby mu se lépe zvedlo (zdařilo, sedlo); Daj mi věděti, již-li sú sě i tvoji také vrátili a kterak se jim zvedlo. Arch. III. 63., 374. — **se kdy.** Letos se ovoce zvedlo. Us. V tom Kropáče zvodil na mé chudé zbožíčko. Půh. II. 601. — **co proti komu,** gegen Jemanden etwas ausrichten. Sl. les. — **co s kým nač.** I zvedl v těch úmluvách Kropáče s jinými úředníky na mé zboží. Půh. II. 601. — **proč kam.** V stejný čas vymáhal na Kateřině Jirkové kupné ceny 10 kop za dům u Holých a byl z rozkázání panského do toho domu zveden. Mus. 1880. 502. = **koho (jak)** = *vychovati*. Děti dobře z. Zlob., D. Sirotky *svým nákladem* zvedl (vychoval). Tab. poes. Šlechetně zvedla a odchovala vnuka svého. Št. N. 31. 5. Já si ji zvedu. Němc. — **co, koho k čemu**: k práci. Us. K čemu si zvedl zdraví, sílu (vynaložil)? Trakt. — **(si) co čím.** Co si člověk svým rozumem zvede (pořídí). Rad. zv. A tak sú úředníci těmi řečmi zvedli (způsobili), že pán onady nechtěl jeti. Arch. I. 359. Vz *Zvésti koho kam*. — *Ostatně vz* **Svésti**, *Zvednouti*.

Zvěstí, n., *návěstí*, die Nachricht, Kunde, Botschaft, der Bericht. Slyšal sem zviestie, že jsú zde tři panie u miestie. St. skl., Výb. I. 915.

Zvěstitel, e, m. = *zvěstovatel*. Č.

Zvěstiti = *zvěstovati*.

Zvěstný. Z. roura, das Kommunikationsrohr. Mj. — Z. = *proslavený, rozhlášený*, berühmt. Kaln. Bás. 208. Z. činy. Kká. Td. 321.

Zvěstoň, ě, m. = *hlasatel*, der Herold. Mesiac je voždy zvestoňom dňov. Sl. báj. P. Tótba l. 101. Vítaj mi, kvietku, vítaj môj spanilý, prvotný Vesny milej ľúbý zvestoň. Ppk. I. 67. Buďte shody zvestoňovia. Hrbň. Jsk. — Z., os. jm. Šd.

Zvěstonín, a, m., Zwěstonín, ves u Jistebnice. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1222.

Zvěstov, a, m., Zwěstow, ves u Votic. PL. Vz S. N., Sdl. Hrd. IV. 196., 197., 241., 243., 249.

Zvěstovač, e, m. = zvěstovatel. Pr. horn.

Zvěstovátek, ika, m., der Notizler. Šm.

Zvěstování, n. = *oznámení*, die Verkündigung. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 532. Z. veselých novin. Reš. V pátek před z-ním panně Marii. Mus. Z. andělské. Mž. 7. Z-ní jména božího. Sš. J. 262. Jaro zvěstuje zvěstování, ale zimy ještě nevyhání. Prov. Tč. Zvěstování (jaro) vždycky zimu nevyhání. Er. P. 53. Na den z. panně Marie déšť, urodí se rež. Tč. Panny Marie z. zelených semen rozsévání. Tč. Když prší na z. panně Marii, potlukou kroupy. Na Zlínsku. Brt.

Zvěstovatel, e, m., der Verkündiger. Pravý překladatel jest Genia z. Shakesp. Rich. III. 135. (1885.).

Zvěstovatelka, y, f., die Verkündigerin. Rolník rád na nebi vídal duhu jakožto z-ku deště. Cimrhn. Myth. 133.

Zvěstovatelský, Verkündiger-.

Zvěstovati, *svěstovávati* = *oznámiti*, verkündigen, ankündigen, Nachricht geben. — **co**: něči moc. Ž. wit. 144. 4. Co jsem viděl, (to) zvěstuji. BO. Krásu tvou zvěstuje obloha. Sš. P. 66. — **co komu**: poselství, něčí chválu, něčí slávu národům. V., budoucí věci. Br. Zvestujem vám radosť preveliků, kerá sa tej noci stala všemu lidu. Sb. sl. ps. I. 169. Zvěstuj Slovákom, že Bôh spravedlivý. Exc. Zvestujem Vám velkú radosť. Slov. Tč. K přijímání Krista, kteréhož Vám zvěstuji; Kristus přišel zvěstovati propuštění jatým. BR. II. 12. a, 214. b. Zvěstuji vám pověsť veleslavnú o velikých pótkách, lutých bojech. Rkk. 45. — **(co komu) jak**: v psaní. Pakliby voda blízké hory zatopovala, tedy těžaři to urburéřům zvěstujte **bez prodlení**. CJB. 331. To bylo **za odpověď** zvěstováno. Lpř. A v té božské vlastnosti jim zákon od anděla zvěstován byl; Když Bůh něco viděním člověku zvěstuje; Sám a ne jenom poslancem nějakým nám usmířeni z-val; Když jen velikým způsobem buď pod zámyslem buď v pravdě Kristus se zvěstuje. Sš. Sk. 90., 124., II. 100., 156. — **co komu čím**. Tou řečí osud svůj nám z-vala. Vrch. Lipa. Tuhým šnmom zvestuj otcov deje, že z vekov zapadlých zrodia sa nádeje. Č. Čt. I. 115. Kohout kokrháním hodiny zvěstuje. Ráj. Vz *Z. co jak*. — **co komu od koho**. Tu řeč jim zvěstuj ode mne. V. — **že**. Zvěstovali, že přišel. Us. — Flav. — **kde**. Zvěstujte **mezi** národy. Žalm 9. Aby mezi pohany evangelium z-li. Sš. Sk. 151. — **proč**. Poněvadž evangelium pro spásu církve zvěstuje. Sš. II. 204. — **kdy**. **Co již před** věky **napřed** zvěstováno bylo. Sš. **Sk. 23.** *Týden na to* z-váno o slavnosti, že... Sb. vel. I. 85. — **co v kom**. Že zvěstují v Ježíšovi vstání z mrtvých. Sš. Sk. 44.

Zvěstovice, die Budějovice, Zwěstowitz, dvůr u Sedlčan. PL. Vz Tf. Odp. 287. Dříve ves. Vz Blk. Kfsk. 1222., Arch. IV. 379.

Zvěstovní pobočník, die Ordonanz. Čerm.

Zvěstovník, a, m., der Evangelist. ZN., BO.

Zvěšení, n., das Aufhängen. Jg. Slov.

Zvěšený = *pověšený*, aufgehängt. Jel.

Zvěšeti, vz Zvěsiti.

Zvěšinec, nce, m. Květel z., linaria cymbalaria, das Leinkraut. Vz Rstp. 1141. Z. větší, l. cymbalaria, menší, l. elatine, bňatý, l. spuria. Vz Čl. Kv. 238., FB. 56.

Zvěšitý; *-it, a, o* = *visící*, hängend. Vld. list. 1816.

Zvěšovati, vz Zvěsiti.

Zvěštik, a, m. = *zvědavý*, der Neugierige. Mor. Škd.

Zvetčati = *svetšeti*, inveterari. Rúcho jejich nezvetčalo. BO.

Zvětevnatětí, ěl, ění, ästig werden. Rostl. III. b. 317.

Zvetehnouti, chnul a chl, utí; *zvetšeti*, el, ení = *vetchým se státi, sestarati se*, alt werden, veralten, sich abnützen. — Šaty zvetšely. D. Tento kroj již zvetšel. Sych. Všickni jako rúcho zvetšejí. Ž. wit. 101. 27., ZN. Abychom nikdy nezvetšeli. Sš. II. 121. — **kdy**. Archa naše postupem času byla zvetšela. Km. 1884. — **kde**. Udatnosť v nás již zvetšela. V. — **proč**. Apol.

Zvetchnutý; *-ut, a, o*, veraltet, morsch. — **v čem**. Veda jeho musí byť nová, nje tá ochucbaná, nje tá v systémach z-tá. Phld. I. 1. 9.

Zvetiti se, vz Vetiti se.

Zvětralina, y, f., verwitterte Flüssigkeit.

Zvětralosť, i, f., die Verwittertheit; *přenes*, die Flatterhaftigkeit, Geschossenheit.

Zvětralý, angewittert, verwittert, verrochen. Z. víno, V., pivo, Ros., Dch. Z. stopa (které pes už nečije). Škd. Z. tvář. Čch. Mcb. 12. Z-lou zeď novými kvadry vysadití. St. př. Kn. 1877. 107. Jest mu bílým černé, vonným kvítek z-lý. Ntr. VI. 170. — **kde**. Slončenina v plamenu z-lá. Mj. 274.

Zvětrání, n., die Verwitterung, das Auslüften. Z. piva, Šp., boruiny. Us. Pdl.

Zvětrati; *zvětřeti*, el, ení = *vyvětrati, vyčichnouti, chuť stratiti*, verwittern. — **abs.** Skála z-la. Brt. Masť z-la. Mst. 161. Voda zvětří obrátíc se v páru n. plyn. Kod. Víno a pivo, nezahradí-li se, zvětrá. Ros. — **kde (kdy)**. **Na** kvasnicích nezvětrá. Br. Panská milosť a víno v konvi dřevěné **přes** noc zvětrají. Záv. Kvítka na slunci zvětrajů. Ostrav. Tč. Plamen, ve kterém nějaká slončenina z-la. Mj. 274.

Zvětrávání, n., die wiederholte, allmählige Verwitterung, der Verwitterungsprocess. Vz Zvětrati, Šfk. Poč. 53., Stč. Zmp. 687. Z. hornin. Us. Pdl.

Zvětřelec, lce, m., der Flattergeist. Šm.

Zvětřelosť, i, f. = *zvětralosť*. — Z. = *lehkomyslnosť, pošetilosť*. Vz Zvětralosť.

Zvětřelý = *zvětralý*, verwittert. D. Z-lá stopa, které pes již nečije, kalte Fährte. Šp. — Z. = *pošetilý, lehkomyslný*, flatterhaft, närrisch. Slov. Behá ako zvetrelý. Mt. S. I. 100.

Zvětřetí = *zvětrati*.

Zvětřilý = *větrný, lehkomyslný*, windig, flatterhaft. Z. člověk, Šf., býk. Sych.

Zvětřiti, il, en, ení = *navětřiti, vítr dostati, na čich, na stopu přijíti*, von etwas Wind bekommen, erwittern; *znamenati něco, dověděti se*, merken, bemerken, wittern; *vítr učiniti*, Wind machen; *zplašiti se*, schen werden; *pošetiti se*, närrisch werden. Jg. — **abs**. Všechen zvětřil. Vz Zhýralý. Č. — **koho**. Pes zvětřil srnku. Us. Jestli ho zvětří (zpozoruje). — **se**. Kůň se zvětřil (zplašil). Us. Zvetril si sa, že by ti rozum ani na pozajtro domov nepřišiel. Sb. sl. ps. I. 117., Mt. S. I. 117. Vůl, býk se zvětřil (zdivočel). Us. Šd. Z-lo se, es wurde windig. Us. Tč.

Zvětrovati = *zvíti*, worfeln. — **co**: obilí. Ros.

Zvěťša (Slov. *zväťša*. Lipa 201.), *zvěča* = *zhruba*, grössten Theils, meistens. Spočítali, sebrali to jenom z. Na Mor. a ve Slez. Šd. Knrz.

Zvetšalý, vz Zvetšelý.

Zvetšati, vz Zvetšeti, zastr. ZN.

Zvetšelosť, i, f. = *vetchosť*, die Abgenütztheit, Schäbigkeit, der Abgang. D.

Zvetšelý (zastr. *zvetšalý*) = *vetchý, starý, obnošený*, veraltet, abgenützt, schäbig. V. Z. šaty, Ros., lékařství, V., člověk (ošumělý), D., způsob mluvení. Zlob. Z. střecha, Osv., zdoba, Čch. Dg. 715., kmen. Kos. Oł. I. 36. Což jsem tak z.? Klc. Starou n. z-lon zkazil. BR. II. 764. b.

Zvětšelý, vergrössert. Rst. 527.

Zvetšení, n. = *vetchosť*, das Veralten. D.

Zvětšení, n., die Vergrösserung, das Grösserwerden, der Zuwachs (od zvětšeti); das Grössermachen, Vergrössern, der Zuwachs (od zvětšiti). Vz Zvětšeti, Zvětšiti. V. Z. lineárné čočky. Vz KP. II. 182., ZČ. III. 173.

Zvetšený = *zvetšelý*, alt geworden, veraltet, schäbig. Orb. p., Rad. zv.

Zvětšený; *-šen, a, o* = *větším učiněný*, grösser gemacht, vergrössert. Z. pokuta. V. Z. obraz. Us. Z. měřítko, vergrösserter Masstab. Dch. Z. prima, sekunda, kvinta, sexta, oktava, trojzvuk. Zv. Přír. kn. I. 17., II. 7. — **oč**: o pětinu. Lpř.

Zvetšeti, vz Zvetchnouti.

Zvětšeti, el, ení = *větším se státi*, grösser werden. Jg.

Z většího (dílu), grösseren Theils. Z. už máme zaseto. Máte už vymláceno? Z většího. Us. Šd.

Zvětšil, a, m., der Vergrösserer. Jg.

Zvětšilka, y, *zvětšitelkyně*, ě, f., die Vergrössererin. — **Z**., porana, rostl. svlačcovitá. Rostl. III. b. 175.

Zvětšiti, il, en, ení; *zvětšovati* = *větším učiniti*, grösser machen, vergrössern. Nekričte na mňa, že zväčšujem a že som nenávistníkom Slovanov. Phld. III. 2. 192. — **co (kde)**. Zisček i nepatrný jmění zvětšil. Sych. Z. učil křivdy, Kom., učil chyby. D. Nedostatky při bližním (bližního) zvětšujeme. V. Z. úroky. Zlob. Strach nebezpečenstvo zväčšuje. Zbr. Báj. 43. Z. plat z nájmu. Šp. Ja nič nezväčšujem, ba naprotiv mnoho vynechávám. Phld. IV. 530. — **komu co**: pokutu. V. — **co čím**: dům přistavěním. — **co jak**. V praktických počtech hledá se tolik desetinek, kolik jich úkol požaduje, ostatní se vynechají, toliko se poslední cifra o jednu zvětšuje, následuje-li po ní pětka nebo větší cifra. Šim. 71. Zemi o Lužici z. Ddk. II. 338. Čočka ta stokrát zvětšuje. Us. Pdl.

Zvětšovací, Vergrösserungs-. Z. sklo = drobnohled. D. Vz KP. II. 148., 178.

Zvětšování, n., die Vergrösserung, Vermehrung. Jednoduché z-ní, einfache Vergrösserung (beim Addiren), násobné z., vielfache V. (beim Multipliciren). Nz. *Strany přísloví vz: Komár, Moucha, Mravenec*.

Zvětšovati, vz Zvětšiti.

Zvětšující = *zvětšovací*. Z. sklo.

Zvětviti se. Ať nesnadky zničí vše, co k zmatku zvětvilo se. Hdk. C. 106.

Zvěz, vz Zvěděti.

Zvezda, y, f. = **hvězda**. Ta z. ta je izišla (vyšla) z one strane črne gore. Sš. P. 800.

Zvězelý = *lehlý*, abgestanden. Z. ryby. D. exc.

Zvezení, n. = *svezení*, die Zusammenführung, Herabführung. Slov. Bern.

Zvězení, n., k inft. zviezti = *svázání, spletení*. Kat. 2372. Vz Listy filol. VI. 237., IX. 316.

Zvezený; *-en, a, o* = *svezený*, zusammengeführt, herabgeführt. Slov. Bern.

Zvězití, il, en, ení = *do vězení dáti*, einkerkern, verhaften. Zlob. Cf. Zvězení.

Zvězovati, vz Zvěděti.

Zvézti = *svézti*, zusammenführen, herabführen. Slov. Bern.

Zvěžiti se, il, en, ení, *zvěžovati se* = *vypínati se jako věž*. Nej.

Zviadnouti = zvadnouti. Mor. Vck.

Zviazať = *svázati*. Slov. Ppk. I. 39.

Zvice, e, f. = *výše*, die Höhe, Grösse. Církve denně na zvici, kráse a obstihu přibývá. Sš. II. 134. Stromu ve zvici se vyrovná. Sš.

Zvicí = *co do velikosti*, an Grösse, von der Grösse, gross. Z. jablka, ořechu. Ros. Z. vlaského ořecha toho sněz (tak veliký kus jako jest vlaský ořech). Bl. Bukvice z. jednoho lotu v medu pitá. V.

Zvič, *Znič*, e, m., bůh světla u starých Slovanů, jenž oživnjícím teplem vše zahřívá a světlem osvětluje. Krok II. 373.

Zvičín, a, m., jm. hory sev. od Miletína. Krč. 333., Krok II. 388.

Zvičina, y, f., Zwicin, ves u Pecky. PL. Vz Blk. Kisk. 801., 836., 927.

Zvídací, Rekognoscirungs-. Dch. Z-cí hlídky.
Zvídač, e, m. = *svědač*, der Späher. Ziob.
Zvídání, n., das Nachfragen, Nachforschen. Z. lidské. SP. II. 174.
Zvídatel, e, m. = *kdo zvídá, zpytatel*, der Nachfrager, Nachforscher, Ergründer. Sš. I. 167.
Zvídati, vz Zvěděti.
Zvídavosť, i, f., die Wissbegierde, Neugierde.
Zvídavý, wissbegierig, neugierig. Z. čtenář. Vid. list. 1816 Ukazovány jsou soukromě některým zvídavým divákům památné toho zámku starožitnosti. Koll. IV. 251.
Zvídenštiti se, sich wienerisiren. Us. Šd.
Zviděti se komu = *zalíbiti se*, gefallen. Na Slov.
Zvidiniti, il, ěn, ění. *zvidiňovati*, idealisiren, slovo nové. Jg. Sloves. XLI. 1., Krok 1. a. 150.
Zviditelniti, il, ěn, ění, anschaulich machen, veranschaulichen. Šm.
Zviditelný, sichtbar. Slovenka v Ubrách jest ustavičná, nepřetržená píseň, jest z-ná prostonárodní píseň. Koll. Zp. II. 488.
Zvídka, y, f. = *zvědy*, die Kundschaft. D. Ve vojště die Vedette. Bur. Vz S. N. Z. pěší, jezdecká. Čsk. I. 2. 156.
Zvidomělý, sichtbar. Oběť je z-lé náboženství. Sš. Sk. 169.
Zvidoměti = *zvidomiti se*.
Zvidomiti, il, en, ení, sichtbar machen; **se** = *zvidoměti*, sichtbar werden. — **se komu**. Tými okienočky do tej komôročky vnesiem vrchy, hory, lludí, zvery a stromy, čo sä mi len zvidomí. Hdž. Čít. 151.
Zvidralec, lca, m. = *chytrák*, der Schlaukopf. Slov. Ssk.
Zvidralý = *chytrý*, schlau, verschlagen. Na Slov. Plk.
Zviechati = *zdvíhati*. Slov. Zbojník sä zviechal z toho uderenia. Hdž. Čít. 171. (110.).
Zviera, n. = *zvíře*. Slov. Ssk.
Zvieraný, vz Zvěrný.
Zviesti, zastr. = *zvěděti*. Jir. Jáz cbcu z. Rkk. 40.
Zvihati, vz Zdvibati.
Zvihnouti = *zdvihnouti*.
Zvichořilý, zornentbrannt, aufgescheucht, aufgestört. U Olom. Sd.
Zvichořiti se, vz Zvichořilý, **Vichořeti se**.
Zvichovec (*Žíchovec*), vce, m., ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 1195.
Zvichrání, n. = *vichr*, der Wirbelwind, Sturm. Exc.
Zvichrovati = *sváti, sklátiti*, wehen, blasen. Br.
Zvíjač, e, m. = *svíjač*. Na Slov. Bern.
Zvíjadlo, a, n. = *svíjadlo*. Na Slov. Bern.
Zvíjati = *svíjati*. Na Slov. Bern. — **Z.** = *máchati*, schwingen Slov. — **čím (kde)**. Mečom *okol* hlavy z. Mtc. I. 135. Ani sa tam bľesky na kríž něbliskajú, to naši Slováci šablämi zvivajú. Chlpk. Sp. 59. Chodia oni, chodia, baltami (Beil) zvivajú, bejveď Janošíka verne si vartujú. Sb. sl. ps. II. 1. 90. Ten tu už voz zbíja, tento ‚peniaze' kričí, kyjom zvíja. Btt. Sp. 208.
Zvik, a, m., os. jm. Šd.
Zviklalý = *zviklaný*, wankend. — **v čem:** u víře. Pam. kut.
Zviklání, n., die Lockerung. Pracovali na (o) z. kázně. Ddk. IV. 313.
Zviklaný; *-án, a, o*, gelockert. Vz Zviklati. Z. důvěra. Us. Pdl. Theorie ta je velmi z-ná. Osv. I. 485. Obnovil z-ný pořádek. Ddk. II. 119.
Zviklati, *zviklávati, zviklovati* = *rozviklati, rozhýbati*, wankend machen; *zeslabiti, nepevným učiniti*, wankend machen, schwächen. — **co, koho.** Z. něčí věrnosť. Sš. L. 182. Něčí předsevzetí z Ddk. II. 384. Z. se. Lpř. Slov. I. 85. — **co, se čím.** Sloupy viklánim z. Kom. Žádnou mocí bo nezvyklaš. V. Tím byla domněnka ta zvyklána. Us Pdl. — **co, se komu.** Zviklal mu kolena. Lpř. Slov. I. 132. Zviklala se mu mysl. Ros. Stolice se mi zviklala. Kom. — **koho kde jak: v mysli.** Ros. Se **na** koni z. Troj. Král nedal se z. v slibu. Ddk. III. 188. Přemysl nezbytně v mnohém ohledu musil zviklán býti ve svých názorech. Ddk. V. 9. Aby se **skrze** bludaře v pravé nauce z. nedali. Sš. II. 117. — **koho z čeho:** ze stálosti. V.
Zvikov, a, m., Zwikau, ves u Velešína. PL.
Zvíkov, a, m., Zwikow, vsi u Lišova a u Nechanic. Vz Sdl. Hrd. III. 368., Tf. Odp. 287., Tk. I. 630., II. 399., III. 389., IV. 746., VI. 358, Blk. Kfsk. 350., 657.; ves v Písecku, Klingenberg, vz Blk. Kfsk. 649., 659.; hrad, Klingenberg, při stoku Vltavy a Otavy (Jg. Slov.), vz Blk. Kfsk. 219., 1071., Pal. Děj. I. 2. 152., Tk. Ž. 8., 199. Vz Zvíkovec. — Na Zvíkově, dům v Praze. Vz Tk. II. 235.
Zvíkovaný. Z. svíce = ozdobené rozličnými lupeny a květy barevnými, Zwikkerzen (voskové). U Chocně. Ktk.
Zvíkovec, vce, m., Zwikowetz, ves u Zbirova. PL. Cf. Tk. IV. 323, Blk. Kfsk. 26., 44. — Z. (Zvíkov, tvrz pustá v Budějov.) Ib. 350., Sdl. Hrd. II. 85., III. 308.
Zvilněti, ěl, ění = *vilným se státi*, geil, wollüstig werden. Ros
Zvím, vz Zvěděti.
Zvinati, vz Svinouti. — **se kde** Bratrů jejich v Karpatech zvinajících se v nesnesitelném jarmu barbarských útisků. Ntr. VI. 361.
Zvingli. Vz Sbn. 766., S. N.
Zviniti, il, ěn, ění = *proviniti*, verschulden. Slov. — **abs.** Uznávám, zvinila som. Chlpk. Dram. II. 42. — **co.** Co som zvinil? Zbř. Lžd. 100. Smrť jebo z-il všicknl. Shakesp. Tč. — **čím.** Ja ničím nezvinila. Phld. III. 1. 29. — **v čem.** V čom se pomýlili a z-ili, to vyznali pokorně, netajili. Hdž. Čít. 121. — **kde.** Bože môj, sťažoval si, čo som zvinil v svete, že ma takto z všetkých strán prenasleduješ? Zbr. Bás. 19. — **s kým.** Tabl. poes. — **Z.** = *obviniti*. — **koho z čeho.** Dal.
Zvinka, y, f., limba (vestis), zastr. Rozk.
Zvinovati = *svinovati*. Slov. Bern.
Zvinúť = *svinouti*. Slov. Bern.

Zvinutí = *svinutí*. Slov. Bern.
Zvinutý = *svinutý*. Slov. Bern.
Zvira *(zviera)*, vz Zvíře.
Zvírací = *zvířecí*, Thier-, thierisch. Bez krve život zvierací je nemožný. Slov. Tč.
Zvírati, aufsieden, sich siedend erheben, aufwallen. Kln. Bás. 208. — **kde**. Voda zviera na kotlíku. Lipa I. 235., Č. Čt. II. 89.
Zvířátko, vz Zvíře.
Zvíratnik, u, m. = *zvířetník*.
Zvíře, ete, n., pl. zvířata; *zvířátko*, a, n. = *živočich*. Vz -átko. Ž. wit. 78. 2., 49. 10. Na Slov. zviera. Das Thier. Z. = každá organická živoucí bytosť samovolně se pohybující, zevnějších dojmů sobě vědomá a proti nim jednáním reagující. Vz S. N. Z. domácí. Vz KP. I. 21. Z. ssavé, čtvernohé, obouživelní, Us., podivné, D., divoké, V., těžké (obtěžkané, březí; laň), Šp., masožravé, vejcorodné, kopytnaté, dvoupaznehtní, mnohopaznehtní, lité, pitomé či krotké, zdechlé, živé. Šp. Z. zvonovitá. Ves. I. 98. Z. sprosté (žádnou cennou vlastností se nevyznačující) zdokonalené či zdobné (velikým počtem užitečných vlastností vynikající). NA. IV. 95. Z. dobře krmené. Šp. Obraz zvířete (zvířat), malíř zvířat. Nz. Léčení, trýznění zvířat; škoda od zvířat. J. tr. Hojení zvířat. Sych. Zvířetem se státi, verthieren. Dch. Očkování látkou ze zvířete vzatou (zvířecí); Z-ta pro užitek chovati. Dch. Kůže z velikých, z mladých zvířat. Šp. To je zvíře (chytré dítě)!; To je zvířátko (= šibal). U Kr. Hrad. Kšť. Budeme honiť zvířátka, patnáctiletá děvčátka. Sš. P. 190. Nesmie človek zvierata trápiť. Hdž. Šlb. 35. Ktoré zviera pije najdrahší nápoj (blcha, lebo pije ľudskú krev)? Mt. S. I. 140. Chlapec, ktorý prvý raz mravenište zočil, s otázkou k otcu, odknd hŕba tá, priskočil. Ukázaný mu mravec, ale ťažká viera; tak veliká hromada a tak malé zviera! Zbr. Báj. 3. Kdo zvířatům ubližuje, špatné srdce nkazuje. Sh. uč. Zvířata a byliny. Vz Er. P. 77. Šel pán do pána pojčať čakana, aby moh z lesa vyhnať zvířata (= hřeben). Hádanka slez. Sněmy, rady zvířat = rokování živočichů na poučenou člověkovi; hásně, v nichž živočichové dle povah svých dávají rady člověkovi, jakby měl se chovati v jednáních důležitých. Vz Lpř. Baj. Aisop. 41., Zvířecí. — **Z.** n myslivců = *laň*. D., Sdl. Hrad. III. 9. 56. — **Z.**, vz Zvěř.
Zvířecí = *od zvířete*, Thier-, thierisch. Z. kůže (zvl. kůže jelení, die Decke, Wilddecke, Hirschhaut), V., spodky (z jelení n. srnčí kůže), Us., šat, Ros., maso, pečené, der Wildbraten. D., Ž. wit. Deut. 24. Z. zvuky. Vz Šrc. 510.—511. Z. magnetismus. Vz S. N. Z. mor, die Epizotie, lázně (pro choré údy těla, teplem zvířete právě poraženého, animalische Bäder), Dch.; nakažlivina, zoocontagium; lučba, zoochemie; z. nemoci, zoonosis, Nz. lk.; z. krev, mastnota, Thierfett, vláknina, das Thierfibrin, výkaly, Thierexkremente, vlákno, Thierfaser, mozek, chlupy, hlava, tělo, síla, olej, thierisches Oel, plod, thierisches Produkt, látka, Thierstoff. Sp.; z. ryk, Kká. Td. 313., chtíč, pud. Šmb. S. II. 298. A to není krev člověčí, ale to je krev z. Sš. P. 82. Z. lékař, der Thierarzt. Čsk. Z. elektřina, Osv. I. 482., uhel (z kostí), die Thierkohle, Sp., Mj. 20., řeč, vz Er. P. 24. a jména jednotlivých zvířat. Z. zuby. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 532., Jel. Voda je tak potrebná, jako krv v človečom alebo zvieracom tele (těle). Slov. Tč. Přišel litý hněv zvieřecí, saeva bestiarum ira. BO. Z. baje = vypravování příběhu ze života jednotlivých zvířat, jevícího se způsobem člověčím dle přirozených vlastností zvířecích, pokud nemá žádné tendence ku př. didaktické neboli poučovací (při kterém není poučování účelem). Vz Lpř. Baj. Aisop. 15. a násl. Orientální z. baje, vz ib. 18. Z. epos, vz Epos, Zvířecký, Zvíře. — **Z.** = *na zvířata*, Thier-, Wild-. Z. pes (lovčí), zahrada (obora), V., teneto. — **Z.** *okrslek*, v němž dvanáctero nebeských znamení se nalézá, der Thierkreis. Troj. Vz Zvířetník.
Zvířeckosť, i, f., thierische Beschaffenheit. Frč. 15.
Zvířecký = *zvířecí*, Thier-, thierisch. Jg. Slov. Z. hájky, die Thierfabel, vz Zvířecí. Tf. Z. epos, vz Poesie epická. Z. chtíč. Kká. K sl. j. 195.
Zvířectví, n. = *zvířeckosť*. Ves. I. 61.
Zvířectvo, a, n., das Thierreich, Gethier. Šp., Dch. Z. domácí. Us. Chov drobného z-tva, die Kleinviehzucht. Dch. — **Z.** = *zvířectví*.
Zvíředlnice, e, f., vz Zvířetnice.
Zvířednice, vz Zvířetnice.
Zvířena, y, f. Z. Čech. Vz S. N. II. 315., Fauna.
Zvířenec, nce, m. = *zvěřinec*. Ros.
Zvířenice, e, f., vz Zvířetnice.
Zvířetí = *zvířecí*. Mor. a slez. Z. kalhoty. Slez. a mor. Šd.
Zvířetice, dle Budějovice, Zweretitz, ves u Bakova; Swiretitz, ves u Netolic. PL. Vz Tk. II. 29., Tf. Odp. 296., S. N., Sdl. Hrd. III. 226., Blk. Kfsk. 1461.
Zvířetický, ého, m., os.-jm. Z. z Vartemberka. Mus. 1880. 494. Vz Zvířetičtí.
Zvířetiči (okolo 1309.). Vz Dal. 153., 170., 171., Zvířetice, Tk. I. 474., III. 644., IV. 746., V. 265, VI. 358., Shn. 443., Blk. Kfsk. 666.
Zvířetina, y, f. = *zvěřina*, das Wildfleisch, -pret. Ros.
Zvířetinec, nce, m. = *zvěřinec*. Vinařický. Zvířetní světlo, das Zodiakallicht. Šm.
Zvířetnice, *zvířednice*, *zvíředlnice*, *zvířenice*, e, f. = *večerní hvězda*, *medvědice*, *Venuše*. V., Kom. Z. asi místo svířenice od skrt. svar = svititi, tedy = svítící hvězda. Cf. Pokáza se zvieřenice, jakožto z jutra domovnice, potom pak i měsíc vznide. Ve slově zvieřenice m. svieřenice jest původní kořen ještě patrný. Sbtk. Výkl. 51.
Zvířetník, u, m. = *zvířecí kruh či okrslek*, *zvěrokruh*, *zvěřinec*, *zodiacus*, der Thierkreis. Vz *Zvěrokruh*. Nemohouce určovati přímo místa, v nichž se země v různých dobách octla, udáváme naopak polohu, v níž slunce na obloze vidíme se svého stanoviska právě zaujatého. Aby se pak tyto polohy snázo ustanovily, rozděleno 390° ekliptiky na 12

stejných dílů po 30°; a polohy těchto jednotlivých dvanáctin kruhu určují se pomocí souhvězdí, jimiž ekliptika probíhá a jichž se čítá též 12, tak že asi do jedné dvanáctiny či dodekatomerie připadá souhvězdí jedno. Celý kruh těmito souhvězdími vyznačený sluje z., jelikož většina souhvězdí těchto má podobu zvířecí. Vz Stč. Zmp. 83. Z. = kruh na nebi, v němž jest dvanáctero znamení. D. Stoj! kruh môj smrteľník neprekročí; v zvieratniku zverstvu pokoj. Btt. Sp. 98. Z. hornický = rozdělení podílů na horách na 128 kusů (Kuks). Kv. 1842.

Zvířetníkový, Thierkreis-. Z. znamení, souhvězdí, označení, Stč. Zmp. 83., 84., záře či světlo. Ih. 22., 198.

Zvířetný. Z-né zuby, dentes bestiarum. BO. Vz Zvířecí.

Zvířetskosť, vz Zvířeckosť.

Zvířetský, vz Zvířecký.

Zvířetstvo, vz Zvířectvo.

Zvirgatí, vz Virgati. Slov. — **kde.** V tom zvirgal v chlapskej jeho ruke (zappelte). Phld. V. 55. Tvôj kôň sa vojny žiadnej nebojí, on je gazdovi po vôli, keď strely hvižďia, pokojne stoji, ked treba, zvirgá po poli. Č. Čt. II. 70.

Zvířík (zvierik), a, m. = *zvířátko*, ein Thierchen. Slov. Nieto toho hájika, aby nebolo v ňom zvierika (vši). Pořek. Zátur.

Zvířilý = *zkřivený*, *zavilý*, *zkroucený*, *zbortěný*, geworfen, krumm. Z. dřevo. Ros.

Zvířiti, il, en, ení = *zkroutiti*, verdrehen. Jg. — Z. = *roznítiti*, aufregen. — **co komu.** Dech nadšení mu duši zvíří. Čch. Dg. Kv. 1884. 112.

Zvírka, y, f. = *úvěr*, der Kredit. Musím domu jíti, nemám na co píti, šenkýřka neznámá na zvírku nedává. Sš. P. 650. — Z., die Stückpforte. Berg.

Zvirkovice, dle Budějovice, Zwirkowitz, ves u Vltavotýna. Vz Zvěrkovice. PL., Tk. III. 37., Blk. Klsk. 1241.

Zvirotice, Zwirotitz, ves n Sedlčan. PL.

Zvisák, a, m, Slov. Len keby sa dobre mohlo žiť a nic nerobiť: takú repubiiku by chceli tito vetrom podšití z-ci. Rtk. 50. Cf. násl.

Zvíselec, lce, m. = *zurvalec*, der Schurke, Galgenschwengel. Koll.

Zvisnúť = *svisnouti*. — **kde.** Nesmieš už teraz prosto rozprávať, to značí múdre spoločnosť šiaňať, inačej zvisneš na štrôľe. Čjk. 126.

Zvisnutý = *svislý*, herabhängend. Slov. Zišiol nesúc v obach rukách lastovičie holíčatá za nožičky z-té. Hdž. Čít. 180.

Zvisť (zviesť) **sa** = *zvésti se*. Na Slov.

Zvítati = *uvítati*, begrüssen, willkommen heissen. Slov. — **koho.** Shŕkli by sa hneď ho z. Phld. IV. 17. — **se s kým.** S Vanovskými zvital sa, ako vitame sa so známymi. llVaj. BD. II. 183. — **jak.** A ty si jeden z tých málo prorokov, čo vekov lepších dennici poznali a ju *bez* zemských konečných nárokov *čistými spevy prorocky* zvitali. Ntr. 1846. (Hol.).

Zvítava, y, f., Zwittau, mě. na Mor.

Zvíťaz, a, m. = *vítěz*. Slov. Tč.

Zvíťaziti = *zvítěziti*.

Zvíťazství, n. = *vítězství*. Slov. Tč.

Zvítek, vz Svitek (i dod.).

Zvítězení, n., das Siegen. Není s ním z. = nemožno s ním obstáti. U Kr. Hrad. Kšt.

Zvítězený, erbeutet. Z. kořisť. Č.

Zvítězilec, lce, m., der Sieger. Jg. Slov.

Zvítězilý = *kdo zvítězil*, der gesiegt hat. Ms. pr. hor., Cyr. Z. církev, die triumphirende Kirche. Sš. Sk. 91. Dnes slavíme rytíře z-ho, siegreich. Brt. S. vyd. 116. Z. strana, die siegende Partei. CJB. 357.

Zvítězitel, e, m., der Sieger. Jg. Slov.

Zvítězitelka, y, **zvítězitelkyně**, ě, f., die Siegerin.

Zvítězitelnosť, i, f. = *vítězství*. Ros.

Zvítězitelný, besiegbar, besieglich. Šm.

Zvítěziti, il, ení; *zvítězovati*, obsiegen, überwinden. — **abs.** Posléze dobrá přičina vvítězí. Vz Právo. Lb. Hor slovenská chasa! Svojeť si nebrániš, cudziemu sa pľaziš; s Bohem maj sa k činu: dúfaj, že zvíťazíš. Syt. Táb. 13. Pravda predsa zvíťazí. Dbš. Obyč. 46., Mt. S. I. 118., Sb. sl. ps. I. 118. — **co, koho.** Nepřítele z. D. Nežeň sa, šuhajko, ešte si mladušký. Čo ti zvítězili (pořídili), čo sa poženili? Ako tie húsatka krídla (kriela) ovesili. Sl. ps. Šf. I. 54., Sl. spv. iii. 108. — **čemu, komu** (stará vazba): světu. Ev. (Výb.); *nyní: nad čím.* Také již v Čestmíru: vícestvie nad Neklanem. Výb. (Ht. Obr. 25.). — **(čím) nad čím:** nad nepřítelem, Us., D., Pass. mus. 282., nad přírodou, Vlč., duchem, Vrch., nad tělem. Št. N. 17. Z-zil nadc hříchem Kristus pletí svou či tělem svým. Sš. I. 84. Nezvítězí přísahami nepravosť. Msn. Or. 136. Nad časem hmotou zvítězí. Kyt. 1876. 3. Pára z-la nad prostorem. Hš. Sl. 139. Jak nad sebú včul zvíťazíš, pomineš potupy; Nad malým z. sa neusiluj. Na Slov. Tč. Až všemohoucí Bůh svým milosrdenstvím a sv. Václavem z-zil nad nepřátely. Ddk. IV. 217. Troje věci nad lidmi zvítěznjí: zlato, železo a domnění. Kmp. Č. 148. — **s kým, čím.** Zvíťazím-li, zvíťazíte so mnou. Zbr. Lžd. 68. S námi ti buď zomřeť, buď zvíťaziť. Ib. 107. On chce koupiť chalupu, nic s tím nezvítězí (tím si nepomůže). Us. Psčk. — **kdy nad čím.** Zejtra nad svými nepřátely z-zí. Pass. 922. Pravda *konečně* po tuhém boji nad bludy z-zí. Mus. 1880. 124. — **jak.** Není dobrý, kdo **skrz** súdca zlého zvíteznje. Na Slov. Tč. — **kde.** Křivda z-la na soudn. Čch. L. k. 69.

Zvítězovati, vz Zvítěziti.

Zvítězství, n. = *vítězství*. Na Slov. Tč.

Zvíti, vz Zváti, Sviti, Zvíjati.

Zvítříti = *zjitřiti*. U Olom. Sd.

Zvitý, vz Svitý, Svinutý.

Zvixovati koho = *zbíti*. Us. Kšt., Olv.

Zvizdati = *zahvízdati*. Slov. A drozd zvízdal na pokon (konečně), jak na polaní Valach na prste. Phld. IV. 6.

Zvizený; *-en, a, o* = *zhubenělý*, abgemagert. Z. kuřata. Jsem celý z., nemohu ani vyjiti. Us. Dch. Vz Viziti.

Zviznouti, vz Zváznouti.

Zvjadlý = *zvadlý*. Mor. Vck.

Zvjadnouti = *zvadnouti*. Mor. Vck., Tč., Sš. P. 251.

Zvjést sa = *svésti se*. Slov. Po katjech sa mu zvjedlo. Phld. I. 2. 7.

Zvlač, e, f. = *sáně*, der Schleiderschlitten. Zapriahajte kone, koníčky do zvlače. Sš. ps. 379.

Zvláčeti, el, en, ení; *zvléknouti*, ul, ut, uti; *zvléci*, zvleku, kl, čen, ení; *zvlékati*, *zvlíkati*, ausziehen. Vz Svléci.

Zvláčiti, il, en, ení, *zvlačovati* = *branami zavléci*, eineggen. V. — **co**: dědinu, Tkad., pole.

Zvláčkování, n. = *zvláčkovatění*. Das Laugwerden des Weines. Šp.

Zvláčkovatělý = *zhustlý*, *táhne-li se jako nitky*, zäh. Z. pivo, tuk, vlno. Šd.

Zvláčkovatěti, ěl, ění = *státi se zvláčkovatělým*. Vz toto. Vlno zvláčkovatělo. Us. Šd., Jg.

Zvláčniti, il, ěn, ění = *vláčným*, *jemným učiniti* (v koželužnictví). Us. Jndr.

Zvlačovati, vz Zvláčiti.

Zvládati, vz Zvládnouti.

Zvládnouti, ul, utí; *zvlásti* (zastr.), zvládl, dení; *zvládati*, *zvladovati*, beherrschen, bewältigen, gewachsen sein. — **co**. Nemohu to vše sám z. Us. Šd. Ta povláčka by vraj i sto chlapov zvládla (unesla). Phld. IV. 5. — **čím** = *vlásti*, *moc s to míti*. Nám těmi věcmi z. bylo nemožné. Apol. Tento důvod všemi ostatními zvládá. Šm. Telom zimničné zvládnu choroby. Sldk. 293. Dumně péče zvládnu hlavou, oheň očí vyhasne (starcům). Č. Čt. II. 136. — **kde**. *Okolo* mňa nočnie ticho zvládlo. Phld. III. 3. 209. — **nad čím**, Rk., **čemu**, Mk., vz Zvítěziti, Vládnouti. — **se**. Nemože sa nijak zvladovať (vlády, síly nabyti, o nemocných). Na mor. Val. Vck.

Zvládnutí, n. = *přemožení*, die Uiberwindung.

Zvládnutý = *přemožený*, überwunden. Slov. Bern.

Zvladovati, vz Zvládnouti.

Zvlahnúť = *zvlhnouti*. Slov. Bern.

Zvlak, *lépe*: svlak. Jd.

Zvláknatěti, *zvlákněti*, ěl, ění, faserig werden. Len pěkně z-těl. Krok.

Zvlákněti, vz Zvláknatěti.

Zvlasatěti, ěl, ění = *vlasatým se státi*, haarig werden. Ros. — **komu**. Hlava už mu z-la. Šd.

Zvláskovatěti, ěl, ění = *zvláčkovatěti*. Mor. Vck.

Zvlastenčeti, el, enl, Patriot werden. Jg. Slov.

Zvlastenčiti, il, en, ení, zum Patriot machen. — **se** = *zvlastenčeti*. Slov.

1. **Zvlásti**, zastr. = *zvlášť*. St. skl. Těch jáz brž všech prosí zvlásti. Kat. 5287. Vz Zvláště.

2. **Zvlásti**, vz Zvládnouti.

Zvlastiti, *lépe*: *zvláštiti* = *odděliti*, absondern. Lex. vet. (Č.). Cf. Zvlásti, 1.

Zvlástivý = *zvláštní*. Er. ad Kat. 2367. Dle Gb. špatné čtení. Text porouchán. Snad tam má býti: v žalostivé. Listy filol. 1882. 316.

Zvlastniti, il, én, éni = *přivlastniti*, zueignen. — **co komu**. Krok.

Zvlášč, *zvlášče* = *zvláště*. Přiteli z. milý. Arch. IV. 6. Vz Zvláště.

Zvlášči, vz Zvlášti.

Zvláščnì, vz Zvláščný.

Zvláščnosť, i, f. = *zvláštnosť*. Arch. IV. 466.

Zvláščný, *-ční* = *zvláštní*. Příteli náš zvláščný milý. Arch. II. 529. Zvláščni z toho radosť mají. Hus III. 295.

Zvlašiti, il, en. ení, italienisiren.

Zvlášť, vz Zvláště.

Zvláště, *zvlášť*; zastr. *vzláště*, *vzlášti*, *zvlášti*, *vzlášče*, *zvlášče* (Arch. III. 9., Ž. wit. Ct. Vlášči), *zvlásti*; v ob. mluvě: *zláště* = *na různo*, *o sobě*, *soukromí*, *sám pro sebe*, besonders, getrennt, eigens. Každé z. odložiti. V. Každému zvláštie dal něco mimo jiné. St. Ř. 83. Dali ho zvlášť (do vězení). Us. Dhn. Chce, aby se mu něco zvlášť malovalo, er möchte gern eine Extrawurst; Ve všem a v každém zvlášť. Us. Dch. Všichni i jeden každý zvlášť. 1579. Krmiž každého zvlášti. Výb. II. 30. A my k jeho žádosti každý zvláště přišel; Jakož o tom doleji svědectvie každé zvláště okaznje; Činila jim každému zvláštie poručenstvie některé za zdravého živots a druhé na smrtelné posteli. NB. Tč. 11., 196. Každému a zvláště té panně; Každý zvlášť přísabali. Půh. II. 627., 628. Mužie chodili sú zvláště a ženy zvláště i na hody i s hodóv nábožné. Hus II. 29. Nebo jakož zvláště každú osobu Bohem a pánem vyznávati pravda viery křesťanské nás nutí. St. Kn. š. 14., Kom. — *Zvláště* = *tím více*, *hlavně*, besonders, vorzüglich, hauptsächlich, zumal, vernehmlich, insbesondere. To zvláštie přislušie Bohu. St. Ř. 83. a. Zvlášti sě matka vzradova. Hr. rk. 205. Věžemi se město ozdobuje, zvláště když jsou zděné. Kom. To se děje z. proto. D. Z. dobrý. Us. Z. vítaný, hoch willkommen; Zbožl z. výborné, Hochprima. Dch. Pane švagře můj zvláště milý. Žer. 339. Obě straně na svědomí se odvolali zvlášč na toho hospodáře i na jiné dobré lidi, kteříž jsú v ty chvíle při tom byli; Z Lučan a zvlášče z Veselice. NB. Tč. 107., Půh. I. 151. Z toho ze všeho, což má a zvlášče z nadbytku; Tu jí některé listy vrátil a druhých nevrátil, zvláště nevrátil jí jednoho listu na 15 hř.; I s lesy a zvláště s lesy v Pateřině; A zvláště biskupuov ponechali až do prvního senmu (sněmu). Půh. I. 155., II. 156., 495., 598. Aby člověk v některý čas zvláště ctil svého pána Boha; Neděle jest den zvláště boží; Přetrženie v řeči a zvláště v mysli hyzdí modlitbu. Hus I. 111., 113., 311. — **Z.** a *tu* vz Tu. Cf. Zvláštně.

Zvláštěk, štku, m. = *zvláštní podíl* n. *jmění*, besonderer Antheil, besonderes Eigenthum.

Zvláštěnec, nce, m. = *kdo se zvlaštil*, der Italienisirte. Šd.

Zvláštenství, n. = *obzvláštnosť*. Nepozůstavují komu jinému tu práva kterého ani z. krom Chotuňovi. Arch. II. 55.

Zvláštl, *zvlášči* = *obzvláštní*, besonder, abgesondert. Z. zisk. St. skl. Se zvláštním

důrazem něco řici. Posp. Jenž (bisknp) zvláštie náboženstvi k sv. Ondřeji jmějicše. Pass. 26. (Hý). Má v tom z. libosť; Kristus milému učedlníku někakú z. milosti matku svú dal; Proti každému hřiechu vždy jest z. meô slova božieho; Aby nás z. milostl na den svého narozenie navštievil; Člověk jeden, to věz Kristus, jenž jest jeden z. člověk nad jiné všecky, učinil jest večeři velikú. Hus I. 68., 150., 179., II. 4, 251. Jest také z. a divná šlechetnosť milosti; Žeby tociš měl vieru živú, z milosti zvláštie k Bohu skutky dobrými oživenú. Št. Kn. š. 34., 17.

Zvlaštiti, il, ěn, ění, italienisiren. — **koho, se.** Šd.

Zvláštlti, il, ěn, ěnl, *zvlášťovati* = *odděliti*, absondern. Vz Zvlastiti. — **co:** ohilí. Us. Nižádný nemá zle poživati věci dobrých, jemuž sú dány k dobrému, a zvláště aby sobě neosohil ani zvláštil, což samému Bohu jest zvláštie. Hus I. 214. — **se s čím:** s podlly. U Slavkovic na Mor. Knrz.

Zvláštivý, vz Zvlástivý.

Zvláštně = *obzvláště, odděleně*, besonders, abgesondert von anderen; einzeln, besonders; vorzüglich; zumal, besonders. Bern. Vůbec všem a z. jednomn každému. Jel. Ale zvláštnějé lidé nazývají prosebné řeči neb hlasy modlitbú; Aj die jedno, že nájemník nenie pastýř; drubé, že nejsú jeho ovcě zvláštně. Hus II. 291., 169.

Zvláštni, komp. *zvláštnější* = *oddělený, pro sebe, o sobě jsouci*, besonder, abgesondert. Z. misto, pokoj (pro ženy), svoboda, osvobozeni (privilegium), právo, das Partikularrecht. V. Zvláštni soud, besonderer Gerichtastand. Zř. F. I. A. XXXVIII. Z. předloha, specielle Vorlage. ŘZ. 1850. Cla vysaditi sobě nemnož (nikdo) bez z. milosti královské. Zř. F. I. A. XX. A co z-mi nálezy světle vyhrazeno nenie, to při právě obecném zóstati má. Vš. 105. Z. vlak, Extrazug, ohled, die Sonderrücksicht, jídlo, Extragericht, cena, der Vorzugspreis, byt, die Separatwohnung; Byla o tom z. řeč; Koupila k tomu z. nádobu; Je to s tím z. věc, es ist ein eigen Ding darum; Nestálo to z. práci. Us. Dch. Bez z-ho přičiněnl, ohne besondere Anstrengung Lpř. Z. dukát, Speciesdukaten, plnomocenství, Specialvollmacht, rozpočet předchozi, der Specialvoranschlag, obchod pro z. připad, der Gelegenheitshandel. Šp Čini to ze z. ochoty; Pojednal o tom ve z. spise; Se z. dovolením něco konati. Us. Pdl. Z. oddíl národa, Šš. II. 3., vkus, Dk. P. 137., obliba, Posp., proud, Extrastrom, Mj. 451., povolení. 1532. Mus. 1880. 497. Z. spůsob zásuvky jest opakování náslovné souhlásky v zaslovi. Bž. 51. Z. smrť. Phld. IV. 6. Ty ženy učinily sú zvláštní věci, jenž sú v těch knihách psány; Modlitby miesto zvláštnie jest kostel; Nadějo jest jisté čekání budúciho blahoslavenstvie z daru božiho a z zaslúženie z-ho čekání. Hus I. 361., 373., III. 156. — **Z.** = *soukromý, ne veřejný*, privat, nicht öffentlich. K zachování věcl buďto obecních buďto zvláštnich. Pont. o stat. Nálezové obecnl a zvláštni. Vš. Při lidech, kteří jsou zvláštni, totiž kteří úřadů nemají. Jel. Z. telegramm, Privattelegramm. Dch. — **Z.** = *částečný, ne všeobecný*, besonder, im Gegensatze zum Allgemeinen. Všeobecná mluvnice a z. mluvnice česká; Úsudkové jednotlivé z. a všeobecné. Marek. Z. čisla, která jen jisté určité množství jednic představují. Šim. 7. Z. časť. Us. Z. arithmetika, Šim. 9., mapa. Stč. Zem. 385. — **Z.** = *hlavnější, znamenitý, vynikající*, vornehmlich, vorzüglich, besonder, sonderlich. Zvláštnl moudrostí obdařený; z. pilností a bedlivostí; z. přítel (neobyčejný). V. Něco se z-ním důrazem vytknouti. Schz. V tom mi z. libosť ukážeš. Arch. IV. 10. Dělá mi to z. radosť. Us. Dch. Volili jsme k tomu z. tuto milosť. List. hrad. 1514.

Zvláštnice, e, f., weiblicher Sonderling. Šm.

Zvláštnictví, n., das Sonderlingswesen. Šm.

Zvláštník, a, m., der Sonderling. Jg., Pal. Rdh. III. 224. Rač zrušiti lakomstvo všech lichevníkóv i svatokupcóv i z-kóv. 14. stol. V Rozb. 1840.

Zvláštnina, y, f., die Specialität. Dch., Šm.

Zvláštniti, il, ěn, ění; *zvláštňovati* = *zvláštním činiti*, absondern, isoliren. Mns. II. b. 106.

Zvláštnosť, i, f. = *jakosť ta, když něco soukromým, o sobě jest, obzvláštnosť*, die Absonderung, Abgesondertheit. Z. práva. Leč by komu král se pány tu z. učinil (zvláštnl právo, výminku). Vš. A tak by ta z., kteréž ti třie sami užívají, vóbec vejdúcí, z-stí býti přestala. Vš. 102. Z. smlouvy. Šp., pře, NB· Tč. 266., místní, lokale Besonderheit, v obchodě, Specialitäten. Dch. — Lom., Tkad. — **Z.** = *ne obecnosť*, der Privatstand, die Privatsache. Bur. — **Z.** = *vlastnosť*, die Eigenschaft. Moře má v sobě sedm z-í. Ctib. Blekotnosť jest její z. Sych. Z. národní. Mus. 1880. 148. Z. živočišné, mineralogické, umělecké. Mus. 1880. 443. Duševní z. Dch. To jest Bohu samému z. Hus I. 295. — Troj. — **Z.** = *přednosť, obzvláštnosť*, die Vorzüglichkeit. D. Z. lidského pokolení. Plk. Z. obdiv budící. Dch. — **Z.**, die Sonderlingssucht. Rybay.

Zvláštnůstka, y, f., die Besonderheit, Eigenthümlichkeit. Us. Dch., Osv. 1878. 896., Šmb. S. I. 407. Z-ky češtiny. Vz Bač. Výzk 25., 29., 31., 35., 42., 73.

Zvláštnůstkář, e, m. = *člověk zvláštní věci milující*, der Sonderling. Us.

Zvláštnůstkářství, n., die Sucht nach besonderen, eigenthümlichen Dingen. K. Havlíček.

Zvlášťovati se s kým. On myslí, že se já s ním budu z. (že k němu jiný zřetel míti budu). Mor. Šd.

Zvláti, vz Vláti. Korouhev zvlaje. Bendl. I. 140.

Zvlažení, n., die Befeuchtung, Bewässerung. Erwärmung. Bern. Vz Svlažení

Zvlažený; *-en, a, o*, befeuchtet, bewässert, erwärmt. Vz Svlažený.

Zvlažil, zastr. = *zvlažil*. Kat.

Zvlažiti, il, en, enl, *zvlažovati*, befeuchten, bewässern, erwärmen. — **co**: zemi. Vz Svlažiti.

Zvlažniti, *zvlažňovati* = *obvlažniti*, lau machen. Ros.

Zvlažňovati, vz Zvlažniti.

Zvlažnúť, žnul, utí = *zvlhnouti*, feucht werden; *vlažným se státi*, lau werden. Na Slov. Bern.

Zvlažnutí, n. = *zvlhnutí*, das Feuchtwerden. Bern.

Zvlažnutý; *ut, a, o* = *zvlhlý*, feucht geworden; *vlažný*, lau geworden. Slov. Bern.

Zvlažování, n., die Befeuchtung, Bewässerung, Irrigation. Z. = umělé udržování mírné vlhkosti na polích, lukách a jiných pozemcích zapouštěním pozemků těchto tekoucí vodou a rozváděním vody této po všech jich částech stejnou měrou. Vz více v S. N., KP. III. 219. Vz *Svlažiti*.

Zvlažovaný; *-án, a, o*, befeuchtet, bewässert, erwärmt. — **čím**. Země řekami z-ná. Šmb.

Zvlažovati, vz Zvlažiti.

Zvlčelec, lce, m. = člověk, jehož byla vlčice odkojila a který na se přijal vlčí přirozenost, ein Wolfsmensch. Našl mládeži 1885. 220.

Zvlčelosť, i, f., die Verwilderung. Dch.

Zvlčelý, verwildert. Z. dítě. Přišel domů všechen z-lý. Us.

Zvlčení, n., die Verwilderung.

Zvlčený; *-en, a, o*, verwildert.

Zvlčeti, ejl, el, enl = *zdivočeti*, verwildern. — **komu**. Ty děti vám zvlčejí. Us. Kšk. On mi příliš zvlčel. Žer. — **kde**. Děti, žel, na pastvě zvlčely. Us. Dch.

Zvlčilosť, i, f. = *zvlčelosť*. Z. mravů. Dch., Bkř.

Zvlčiti, il, en, enl; *zvlčovati* = *vlkem učiniti*, zum Wolf machen; *zdivočiti*, wild machen, verwildern. Mus. — **se** = *zvlčeti*. Zvlčil se. Horný, Lh. — Měst. bož. Jenom se nezvlč (říkají tomu, kdo se rozhorlil). Us. Šd., Knrz.

Zvléci, vz Svléci.

Zvlečení, n. = *svlečení*. Bern.

Zvlečený = *svlečený*. Bern.

Zvlečky, ček, pl., f., exuviae, spolia, die abgezogene Haut, der Balg. Na Slov. Bern. Hlavně = svlečená kůže hadí, housenčí. Kom.

Zvlek, *svlek*, u, m. = *zvlečky*. Kom. Vz Zvlečky, Zvleky.

Zvlékání, n. = *svlékání*. Bern.

Zvlékati, vz Svléci.

Zvléknouti, vz Svléci.

Zvleky, pl., f., vz Zvlek. — **Z.** = *ostatky*, die Ueberbleibsel, Reliquien. Slov. Niesli so sebou zvleky sv. Klementa. Let. Mt. S. X. 1. 25. Dajú sa i zvleky Dimitria priviezť v Moskvu, aby ľud na vlastné videl oči, že je iste mrtvý. Zbr. Lžd. 91. Poďme i my poklonit sa svätým zvlekom deržavného chlapca. Zbr. Lžd. 93.

Zvlhčení, n., die An-, Befenchtung.

Zvlhčený; *-en, a, o*, angefeuchtet, befeuchtet.

Zvlhčiti, il, en, enl; *zvlhčovati* = *vlhkým učiniti, navlažiti*, anfeuchten. — **co čím**: papír vodou. Us.

Zvlhčovati, vz Zvlhčiti.

Zvlhlosť, i, f. = *vlhkosť*, die Feuchtigkeit.

Zvlhlý = *vlhký*, gefeuchtet, feucht.

Zvlhnouti, hnul a hl, utí; *zvlhovati*, feucht werden. V. — **kde**. Všecko tu zvlhne. Ros. Tabák v trávě zvlhnul. Us. Tč. — **kdy**. Cí sůl na štědrý večer zvlhne, ten do roka umře. Kld. II. 284. — **komu**. Agatě zvlhl zrak. Us. Oči jí zvlhly. Šml. I. 106. — **proč**. Pláčem zvlhly oči. Vrch.

Zvlhnutí, n., die Feuchtigkeit. Z. půdy. Frč.

Zvlhnutý; *-ut, a, o*, feucht geworden. Reš., Bern. Vz Zvlhlý.

Zvlídněti, ěl, ění = *vlídným se státi*, freundlich werden. Us.

Zvlieknúť = *svléci*. Slov.

Zvlíkati, vz Svléci.

Zvlkodlačeti, el, enl = *státi se vlkodlakem*. Vz Vlkodlak. — **kdy**. Stryga se umí proměňovati a tělo její po smrti z-čí. Pokr. Z hor.

Zvlnatělý, wollig geworden. Us.

Zvlnatěti, *zvlněti*, ějí, ěl, ění, wollig werden. Sukno zvlnatělo (zchlupatělo). Ros.

Zvlněný; *-én, a, o*, wogend. Z. jezero. Kká. K sl. j. 60. Aj, jak Váh z-ný, národe, tiež tvoji blúdia v tmách synovia odrodilí slepci. Ppk. II. 41. Čelo kn ňádram klonil, ku ňádram bůrnou zvlneným. Sldk. 335. — Z., wellenförmig. Z. vysočina, z. sloh vrstevní soustavy. Krč.

Zvlněti, vz Zvlnatěti.

Zvlniti, il, ěn, ění = *vlnatým, chlupatým učiniti*, wollig machen. — **co čím**: papír mačkáním. — **Z.** = *vlny na vodě udělati*, das Wasser in Wellen bewegen. — **co** (**čím**): vodu házením kamení do ní. Chtěl leskem zraků jejich oheň citu z. Kká. Td. 157. Bouř záhon květu zvlní. Čch. Mch. 11. Ty nádechy něžných hor, jenž má ňadra tak z-ly, v srdce lély žal i vzdor. Ntr. VI. 132. — **co komu**. Z-lo mi prsa hoře. Kká. K sl. j. 53. — **se**. Zvlní se ňadra její. Nrd. — Vz Rozvláti.

Zvnoš, e, m., lanificus (červ), zastr. Rozk.

Zvněti, sonare, zachovalo se s konsonancí náležitou v imp. zvněte. Vy křesťané zvněte tociš vzdávejte chválu. Sequ. 360. Ale z pravidla je i zde přesmyknutí a kromě toho i odsutí: vznieti, znieti. Gb. v Listech filol. VII. 300., XI. 467.

Zvniti, vz Zvněti.

Zvnitřek, třku, m., das Aeussere einer Sache. Us.

Zvnitřniti se, il, ění = *ven vyjíti*, herausbrechen, in Flammen ausbrechen. Oheň se zvnitřnil. Ros.

Zvo-: zvohjlmati, zvocelovati a p., vz zohjlmati, zocelovati a p. (v těchto slovech je *v* jenom přídechem).

Zvod, u, m. = *svedení, uvedení, vedení*, die Führung, Leitung. Zvodem vlastního ducha puzený. Ráj. Hájže si Slovan krásy svojho rodu od zlých motýlov, od hadieho zvodu (= svodu, svedení, Verführung). Slov. Hrbň. Rkp. — **Z.** = *skutečné uvedení kupujícího n. dědiců jeho, nebo původa vedlé práva v dědictví zprávce n. pohnaného*, die

Einantwortung einer Sache, exekutive Einführung in den Besitz, inductio o. missio in bona. Vš. 572., Výb. I. 993. Dle zříz. zem. byl z. druhý stupeň či krok exekuce (po úmluvě). Obdržel-li původ při o kterú summu a nebyla by mu ve dvú nedéli dána od toho, na komž mu jest přisouzena, po dvú neděli po rozsudku žádati má, přijda k starostovi komorničimu, na úmluvu, a bude mu dán komorník na úmluvu a jestliže mu po té úmluvě ta summu ve dvú neděl nebude dána, má žádati, aby dáno mu bylo na zvod. Zříz. zem. Z. v strčeském právě nvedeni toho, jemuž statek nálezem přiřknut byl, ve statek ten; ale nepropůjčoval již zvedenému práva držebního. Po zvodě byl odhad a potom teprv panování či přidělení. Cf. Úmluva, Odhad, Panování. Vz Pr. 1869. str. 784. A úředníci mají jej v ty dědiny zvésti a ten z. mají zapsati do desk. Vl. zř. 21. A nepostúpí-li mu po té úmluvě, má (původ) zase po dvú neděli do Prahy přijeti neb poslati na svém místě k úředníkům ke dskám a má žádati zvodu a a úředníci mají jej listem po komorníku v ty dědiny zvésti. Zř. F. I. C. XXIX. Zvodově, ježto na komorníka jdú, jsú ti obecně, jižto k dědictví jdú. O. z D. Tehda póhon sšel, že s cizieho zbožie pohnáno a cuzie zbožie nemóž zvodu vésti. Kn. rož. čl. 30. Ale jdi len z. na p. Beneše před sě; A jmá býti z. na jistce; Deductiones seu zvodově; Z. učiniti; Mají vypsány býti obadva póhony i o škody i o zvody; Žádal zvodu na Sigmunda z Křižanova; Měl z. na Janą Moravanského; Už se z. stal na to zboží; Činili na mne zvody a skrze ty zvody připravili o 20 hř.; Což jest Matěj úředníkom od zvodu dal a na ně naložil vodě je, to má Franěk jemu dáti; Voko na oba póhony žádal zvodu; O z. bude konec v Brně. Půh. I. 199., 217., 357., 386., II. 87., 150., 195., 297., 449.; 537., 553. Koho purkrabí rozsúdi, nemá žádných zvodóv činiti; Těž pro nestánie nemá na žádného žádnými zvody sahati. Vš. Jir. 28. Na poručníka slušie z. vzieti. Ib. 74. Staří kmetě kázali z. úředníkóm učiniti. Ib. 81. Žádej zvodu na jeho dědictvie. Ib. 82. Má z. vésti na to dědictví vedlé póhonu a jsa v to dědictví zvodem uveden, má to dědictvie opanovati; Rozlični jsú i zvodové. Ib. 83. Z. vzieti, Ib. 119.; zvodem sáhnouti, Ib. 127., 190.; na zvody a na vedení práva naložiti, Ib. 187.; zvodu odpierati, Ib. 189.; z. z desk propustiti. Ib. 189. Z. má jíti (na dědictvie), 194.; na z. jeti, zvodu žádati. 195.; z. se má na dědictvie státi, 195.; z. se má učiniti, 196.; z. se děiá; z. sepsati, udělati, dokonati, zapsati, psáti, míti. Ib. 196. Na miestě, kdež (zvod) přiveden bude, tu jej sobě má vedlé práva úředník dokonati. Ib. 196. Na z. vésti (úředníka); Z. móž veden býti i na zápisné a duchovnie dědictvie; Z. se děje; Proti zvodu otpor udělati. Ib. 197., 198., 199. Ne každý z. k odhádánie přicbází; Z. nejdo k odhádánie; Z. se stal. Ib. 199., 200. Práva vedení skrze zvody. Ih. 351. Cf. Tov. 68., 70., 71., 127., Tk. II. 332., Žer. Záp. II. 192., Jg. Slovník, Exekuce, Gl. 389., Kn. drn. LXII., 52., 53., 54., Vš. Jir. 82., 194., 572., Zříz. zem. Jir. 487., 703., Pal. Děj. II. 2. 409.

Zvodec, dce, m. = *svůdce*, der Verführer. Slov. Bern.

Zvoditel, e, m. = *zvodec*. Slov. Z. k zlému Tč.

1. **Zvoditi**, vz Zvednouti a Zvésti.

2. **Zvoditi**, il, ěn, ění, bewässern. Světz. 1872. 172.

Zvoditý, *vzvoditý* = *co zvoditi, zdvihnouti lze*, Zug-, Hebe-. Z. most. Dal., Sdl. Hrad. II. 2.

Zvodnalý = *vodou smíšený*, gewässert. — **čím**: víno z. trěnásobní vodú. Sal.

Zvodnatělosť, i, f., die Wässrigkeit. Z. krve, die Blutwässerigkeit, Hydrämie Nz. lk.

Zvodnatělý, verwässert, wässerig. Dch. Z. zemáky, ovoce. Us. Šd.

Zvodnatění, n., das Wässrigwerden, Verschnacken. Rst. 527., 321.

Zvodnatěný = *zvodněný*. Slov. Bern.

Zvodnatěti, ěl, ěl, ění; *zvodnativati*, wässerig werden. — **abs.** Víno zvodnatělo. Když dlouho prší, zemáky zvodnatějí. Us. Tč.

Zvodnatiti, il, těn, ění = *vodnatým učiniti*, wässerig machen. — **co.** — **se** = zvodnatěti.

Zvodnativati, vz Zvodnatěti.

Zvodně = *svodně*, verführerisch. Slov. Bern.

Zvodné, ého, n., die für den zvod gezalte Taxe. Z. dáti. Půh. II. 545., 535. Cf. Vzdané.

Zvodnělý = *s vodou smíšený*, gewässert. Z. víno. Sal.

Zvodnění, n. = *rozvodnění*, *povodeň*, die Ueberschwemmung, der Anlauf, Uiberlaut des Wassers. Z. řeky. V. Z. se zmáhá. Sych. — Z. = *čin zvodnicího*.

Zvodněný; *-dněn*, *a*, *o*, angelaufen, überschwemmt. Z. potok, Sych., louka. Ros. Z. kvasnice, gewässerte Hefe. Šp. — **čím**. Potok dešti z-ný. Us.

Zvodní = *ke zvodu se vztahující*, Einführungs-. Z. list Zříz. Ferd.

Zvodnica, e, f., mlýn u Uher. Ostravy. PL. — Z., potok u Milotic na Mor. Brt. — Z. = *svůdnice*. Slov. Bern.

Zvodnictví, n. = *svodnictví*, die Verführung; Hurenwirthschaft. Slov. Bern.

Zvodník, a, m. = *svodník*. Slov. Bern.

Zvodniti, il, ěn, ění; *zvodňovati* = *rozvodniti*, mit Wasser anfüllen; *zmokřiti*, *vodnatým učiniti*, *zatopiti*, wässerig machen, unter das Wasser setzen, verwässern; se = *rozvodniti se*, anlaufen, anschwellen. Jg. — **co.** Deště řeky zvodnily; z. louky. Ros. — **co, se čím**: louku vodami z. (zatopiti). Brikc.

Zvodoně, e, f. = brázda přes pole na svahu položené šourem vedená, aby voda mírným spádem odtékala. Laš. U Kyjova: srážka, u Příbora: svornica, u Brušperka: scbudnica, na Ostravsku: svud, svudnica. Brt.

Zvodovka, y, f. = *úkrop*. Sá.

Zvodový. Z. knihy (do kterých zvodové zapisováni byli. Ohledání desk z-vých, ježto slovú rationis. Zř. Vl. n. 365.

Zvodzovati = *svozovati*. Slov. Bern.

Zvohráti. — **co.** Já bych dnes všecko zvohral. Us. v již. (?) Čech. Kal.

Zvachlovati, *zvochlovávati* = *vochlicí sčesati*, durchhecheln. — **co:** len. — **kde:** na vochlách. Us. Tč. — **koho** = *zbíti*. Us., Kos. v Km. — **jak.** Tl ho z-li, že sotva odlez'. Us. Kšť. Z. někoho po hřbetě. Us. Tč.

Zvojovaný; *-án, a, o* = *přemožený*, besiegt. Slov. a Ostrav. Phld. IV. 156., Hdž. Rkp.

Zvojovati = *zvítěziti*, besiegen, bezwingen. — **nad kým.** Ostrav. Tč.

Zvokárna, y, f. samota u Batelova na Mor. Tč.

Zvokotoky, dle Dolany, Zwotok, ves u Strakonic PL. Vz Zvotoky.

Zvol, a, m., os. jm. Mocný Z., prudkém čo pri Hrone mesto zakládal a Zvolenom ze svého daným zvať kázal ho ménom. Hol. 298.

Zvola, y, f., Zwola, ves u Horní Bobravy v Brněnsku. PL. Vz Zvotoky.

Zvolánek, nka, m., osob. jm.

Zvolání, n., der Ruf. Anl-, Zuruf, Ausruf. Ó milý Bože! Volba z-ním, die Wahl durch Akklamation. J. tr. — **Z.**, figura oratoria. Kom. Při zvoláních a otázkách klade se na pohled nezávislá věta uvedená slovci: *že, žeť, žeť pak, že bych.* Že jsem to udělal! Žeť pak jsem to udělal! Že bych to byl učinil? Kos. *Při z. radostném, bolestném, divícím se, horšícím se atd. klade se* **nom.** *aneb* **genitiv.** Ó já bídný člověk, jak jsem nešťasten! Ó té nešlechetnosti! Ó muže nikdy dosti nechváleného, jako zrcadlo se stkvějícího! Žal. III. O tej drahé velebnosti! Smil v. 145. Věčný, milý Bože! toho mého těžkého boře! St. skl. V. 120. Ó žel radosti, ó žel žalosti! Mudr. 195. Cf. O, Ach, Běda, Nastojte, Ouveh, Škoda, Žel.

Zvolatěti, ěl, ění, kröpfig werden. D.

Zvolati (m.: *vzvolati*, Bž. 48.), *zvolávati* = *vykřiknouti, vzhůru volati*, aus-, aufrufen. — **abs.** Jaj, Bože! zvolám, čo sa to robí? Phld. III. 475. Hej, dievčátko, šuhaj zvolá, ešte privčas do kostela; nebolo čuť bitie zvona, pan farár je ešte doma. Čjk. 44. — **koho.** Já jsem už spal; kdyby mne byli z-li, byl bych šel pozřít. Us. Šd. Jak pak ji uhlídáš, když ji nemáš, na hřbitově spí, ty ji nezvoláš (volaje nezbudíš). Čes. pís. Krepelenka křepelala, drobné děti zvolávala (= svolávala). Sš. P. 544. Když mně bez modlitby děti posnou, potom už to nemohu zvolat. Us. Šd. — **na koho (odkud, kdy).** Z. na voje. Rkk. 17. Zvolal na ně z hrobu. Flav. Král po smrtelném pobodnutí zvolal na své. Dač. I. 169. — **kam.** Král do boja zvolává (= svolává) hodných junákov (hodné j-ky). Na Slov. Tč. Pugačev jich do zbroja zvolal (svolal). Lipa 225. V den smutny (sic) mého zvolach k tobě, in die turbulationis meae clamavi ad te. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 533. — **kde.** Že u prostřed nepřátelského sněmu zvolal. Sš. Sk. 90. Moji ste, vy chlapci statní, Osman v ohni živo zvolá. Ppk. I. 31. — **jak.** Göthe otevra ústa žertovně přísným hlasem zvolá. Koll. IV. 249. Z-la z hloubi pohnuté duše. Osv. I. 279. S úžasem (žasna) zvolal vlk. Všichni jedniem hlasem zvolachu. Pass. 39.

Zvolávati, vz Zvolati.

Zvolávka, y, f., *zvolávky*, pl. = *ohlášky*. Slez. Šd.

Zvolavník, u, m., das Ausrufungszeichen. Bač. Výzk. 94

Zvolba, y, f., die beendete Wahl.

Zvole, e, f., vz Zvůle, Vůle. — **Z.**, Schmole, ves u Mohelnice; Zwol, ves u Jaroměře, vz Blk. Kfsk. 164., 679; Zwoll, ves u Jílové. PL. — Cf. Tk. II. 417., 445., III. 87., 664., IV. 153., 484., V. 104., Žer. Záp. II. 192., Blk. Kfsk. 945., Sdl. Hrd. I. 191., II. 282.

Zvoleň, ě, f., mě. v Uhřích, Altsohl. Tk. II. 514., III. 322. — *Zvoleňan*, a, m., der Bewohner von Altsohl. — *Zvoleňský*. Vz více v S. N.

Zvoleňan, a, m., vz Zvoleň.

Zvolenčina, y, f., nářečí slovenské, jež na místě bernoláčiny a štúrovčiny r. 1850. v gram. linguae slovenicae a 1852. v krátké mluvnici slovenské zavedl prof. Hattala na Slov. Šb. Lit. 258.

Zvolenec, nce, m. = *zvolený*, der Erwählte. Tkad., Ž. wit. 105 5. Cf. Vyvolenec. Z-ci či zřízenci obce. Tk. II. 289. Cožkolivěk náš z. mezi námi vyřkne, der Schiedsrichter. Arch. I. 144. Z. boží. BO. Z rozkazu jejího provázeli z-ce do Němec opat a . . .; Ku svěcení odebrali se oba z-ci do Mohuče; A proto na synodě byl z. Robert. Ddk. IV. 37., 41., V. 245. Volání jsou dekrety královskými z-ci všech krajů na hrad pražský. Pal. Děj. V. 1. 416. — **Z.** = *za vlastního přijatý*, der Adoptivsohn. Aqu.

Zvoleněves *(Zvolíňoves, Zvoleňoves)*, vsi, l., od Zvolena, Pal. Rdh. I. 136. Vz Tk. II. 430., 472., IV. 746., Blk. Kfsk. 384, Sdl. Hrd. II. 256.

Zvolení, n., die Erwählung. Z. za syna, die Adoptirung. Aqu., D.

Zvolenice, e, f = *zvolená*, die Auserwählte. Pass. 477. Toť jest ta božie z. Pass 784.

Zvolenik, *zvolenník*, a, m. = *zvolený*, der Auserwählte. Hr. rk. 161. Pocťte zvolenici otce mého. Mnč. Rozm. 45.

Zvolenov, a, m., Zwolenow, ves u Strážnice na Mor. PL.

Zvoleňoves, vz Zvoleněves.

Zvolenovice, dle Budějovice, Zwolenowitz, ves u Telče.

Zvoleňský, vz Zvoleň.

Zvolený; *-len, a, o*, gewählt, erwählt. Všech hřiešných z-ná. Výb. II 25. Sv. Ščepán byl jeden ze z-ných sedmi jáhnóv. Pass. 14. stol. Syn z. (zalíbený). Br. — **kým.** Bohem z. Ojíř., Dr. v. 4., Výb. II. 17. — **k čemu:** místo k němu z. Aqu — **jak.** Svobodně z-ný, freigewählt. Lpř. Sl. I. 104. Vz Zvoliti.

Zvolice, e. f. = *blaho*. Sá. v Kv. 1869. 9.

Zvolitelný, erwählbar, wählbar. Šm.

Zvoliti, il, en, ení; *zvolovati* = *vyvoliti, vybrati, oblibiti*, erwählen, auserwählen. — **abs.** Sv. Pavel jest apoštol (m.: apoštolem) zvolen. Pass. z r. 1495. (Bž. 139.). — **koho, co.** Bez cára zem obstávať nemôže. Za to

jste tu, byste bo z-li. Zbr. Lžd. 53. — **co komu**. Stav nějaký si z. Us. Otakar zvolil si příhodnon dobu k udeření na Rudolfa. Ddk. VI. 186. Raděj smrť slavnů a hrdinský zvol'me si 'úmor. Hol. 56. Na prahu tě stála, s máti se žehnala; žehně se ty sama, co sobě z-la; Pane Bože věčný, buď mi nápomocný, co sem si z-la, pomož mi to nésti. Sš. P. 454., 476. Rád bych, abyste ráčili sobě prodlenější termín z. Žer. 312. — **koho komu zač, čím**. Z. za choť, Kat. 1025., za soudce, Háj., za kněze, Dal., za pána. Chč. 443. Biskup Bruno zvolil si biskupský brad modřický za své bydliště; Proto byl od Čechů zvolen za prostředníka v jich boji s Franky, poněvadž znal zákony; Jiří zvolil za jeviště své činnosti lesnatou krajinu. Ddk. V. 332., IV. 221., 332. Z. si stav kněžský za povolání. Mus. 1880. 470. Z-li za opata kněze Georgia. Dač. I. 123. Koščičané, Lanžočané hovorá, že si žida za rychtářa nezvolá. Brt. L. N. II. 85. Písma svatá nazývají synem něčím i toho, kdož jest od někoho za syna zvolen (an Kindestatt angenommen); Oni za kazatele z-ni nebyli; Za služebníky své je sobě z-lil. BR. II. 7. a., 42. a., 858. Smluvili se, aby nové obci boží opatem byl Prokop zvolen. Vrch. Z. si někoho knězem. Dal. 94. Biskupem Ondřeje zvolichu. Dal. 129. Páni králem jej zvolichu. GR. Ty's mě zvolil králem. BO. Zvolili si ho za kníže, Háj., knězem. Dal. Někoho za syna si z. Jel., Th. Čistou pannu matkou sobě zvolil. Št. — **koho kam**. Že nás jest volil **v** syny. Št. Z. někoho **na** něčí místo, Us., **do** snému. Rk. — **koho nač**. Ota zvolen jest na krále německého; Zvolil na papežství tehdějšího biskupa sabinského co Sylvestra III., ač ne bez zlatého závdavku. Ddk. II. 35., 158 Karel, syn Jana, krale českého, zvolen jest na císařství. Dač. I. 8. Pelhřima na biskupstvo zvolichu. Dal. Jir. 129., 75. Na duostojenstvie někoho z. Hus III. 1. — **co z čeho**. Zvol ze dvú jedno. GR. — **koho k čemu**: ku království. Mus. Churfirstové z-li jsou k císařství arcikníže Ferdinanda. Dač. I. 262. Místo sobě zvláštní k tomu zvolil. BR. II. 15. Byl od Krista zvolen k biskupstvie; Nechce ten drahý host, kdež zavítá milostí a duši sobě ku přiebytku zvolí, by v nie co bylo poskvrněného, ješto mu se nelíbí; Proč sú ho kardinalové ku papežství z-li věducе . . . . Hus I. 8., III. 177., 285. — **kde**. V Montpellieru zvolil své dočasné bydliště. Ddk. III. 249. Mathiáš **před** odjezdem svým ráčil jest v království českém místodržící z. Dač. I. 233. — **kdy**. Vz předcházející větu. Tento sbor zvolil také **po** tříměsíčné prázdni apoštolské stolice dne 1. října biskupa Anselma na papežství; Aby po smrti Břetislava nikoho jiného leč Bořivoje za pána svého zvolili a měli; Hned po úmrtí Robertově z-li v lůně kapitoly ze svého středu (ze sebe) mistra Viléma za biskupa Ddk. II. 210., 366., V. 206. — **proč**. Na důkaz toho z-la sobě kapitola olomúcká jeho obraz za hlavní pečeť. Ddk. IV. 272. Zvolichu syna (jeho) ciesařem pro ty dědiny. Kat. 146. — **co odkud**. Aby z prostředku svého soudce sobě zvolovali. BR. II. 530. — **co, koho jak**. Nic **proti** jeho vůli z. se nemá. Br. Z. někoho akklamací. Us. Pdl. A já taky už tou měrou zvolím sobě jinou. Sš. P. 323. Z. si práci **podlé** svojí chuti. Vrch. Navrbovali, aby zvolena byla kommisse zvláštní **s** každé strany po čtyrech osobách. Pal. Děj. III. 86. Zvole nás **od** počátka, aby . . . Výh. II. 27. Syna mého zvolil jest Bóh ještě *dietětem* maličkým. BO. — **s inft.** Přebývati si zvolil v Jeruzalémě. Br. Však zvoli u město pásti (padnouti). Alx. Šf. v. 68. (HP. 95.). By ona z-la ta panna Maria dostať se (abysme se dostali, abysme *se* vzali). Sš. P. 387. — Vz Voliti.

Zvolka, y, f., ves u Žadlovic **na** Mor. Pk.

Zvolna = *povolně, zpovolna, po lehku, podlé vůle*, gemach, sachte, sanft. Z. jíti. Ros., se dotknouti. D. Z. přistupovati; Jen zvolna! Hodiny se z. trácejí. Us. Dch. Z náhli, festina lente. Šd. Poď na chrbát, poď, synček môj, do lona! Nie, ja už ťažký! Ašak nedohonis nás viac! Nuž pobežkám len zvoľna, zvoľna. Phld. III. 1. 53. Pluh mi chodí z. (pohodlně). Drž ho (vola) z. Us. Šd.

Zvolnatěti, ěl, ění = *hebčejším, volnějším se státi*, biegsamer, geschmeidiger werden. — **čím**. Presováním sukně zhladne a zvolnatí. Bech.

Zvolně = *volně, dle vůle, svobodně*, ungehindert, frei, bequem. Z. něco konati, *své* svobody požívati, Eus., spáti, Krab., *píti* Dh. 48. — **Z.** = *nenuceně*, freiwillig. D.

Zvolnění, n., vz Zvolněti, Zvolniti.

Zvolněný; *-ěn, a, o*, gelockert, frei. Z. oběh krve. Osv. I. 417.

Zvolněti, ěl, ění = *volným se státi*, frei o. los werden.

Zvolnický, despotisch, Zwing-. Dch. Z. tvrz, die Zwingburg. Dch., Posp.

Zvolnictví, n., die Zwingherrschaft. Šm.

Zvolník, a, m., der Despot, Zwingherr. Dch., Posp.

Zvolniti, il, ěn, ění; *zvolňovati* = *volným učiniti*, frei, los, locker machen. — **co**: hřebík, Ja., kroky, oprátku. Us. Tč. — **se**. Pohyb se zvolnil. NA. IV. 223.

Zvolnomluvnosť, i, f., die Redefreiheit. Šm.

Zvolnomyslnosť, i, f. = *svoboda*. Vz násl.

Zvolnomyslný = *svobodný*. Sš. J. 121.

Zvolnosť, i, f. = *nevázanosť, nenucenosť, svoboda*, die Ungebundenheit, Freiheit, Bequemlichkeit. Ačkoliv stav svobodný pro jeho zvolnosť nad manželský vystavují. BR. II. 550. Z. k vydávání spisu míti. Plk. Nejedná pán o obyčejné svobodě a z-sti lidské. Sš. J. 147. Že by tobo přál každému, aby největší z. k službě boží míti mohl. BR. II. 550. b.

Zvolňounka = *zcela zvolna*, hübsch langsam. Kos. Ol. I. 185. Po cestě jen z. kráčí. Us. Tč.

Zvolňovati, vz Zvolniti.

Zvolnovláda, y, f., die Willkürherrschaft. Šm.

Zvolnovládní, absolutistisch. Šm.

Zvolnovladařství, n. = *vláda se zvůle pocházící*, die Despotie, Willkürherrschaft.

Zvolnovládství, n. Židé jsou politicko-náboženská strana pod přísným bohořádným z-stvím rabínů. Mravonka Talm. 52. Vz Zvolnovladařství.

Zvolnůstka, y, f., die Licenz. Básnická z. Dch.

Zvolný = *volný, z vůle, dle vůle jsoucí; svobodný, prostranný, pohodlný*, frei, gemächlich, bequem. Z. člověk, V., místo, království (průchodištné), cesta, Br., byt, příbytek, Rad. zv., dům, život, Rvač., Jel., dýchání. D. Z. dům (prostranný), Putov. sv. 70.; z. přebývání obyvatelstva, z. ochlazení. Osv. I. 171., 671. Hrůza tamto vede zvolný řád; Z. snaha. Sš. Bs. 175., L. 75. Společně o dobré královstvie usilujme a kroťme nezvolné (die unzufriedenen, incontentos) a zloděje. Let. 128. Ve všem městě zvolnější hospody nenie jako u něho. BN. Aniž jest jeho život zvolnější; Z. cesta. BR. II. 363. a., 32. b. — **v čem**: ve zbrani, unbeschränkt im Gebrauche der Waffen. Lpř. Slov. I. 104.

Zvolovatělý = *hloupý jako vůl*, ochsendumm. D.

Zvolovatěti, ěl, ění, ochsenhaft werden. Junec už zvolovatěl = stal se volem, vzrostl. Us. Šd. — **Z.** = *zhloupěti*, blöd, dumm werden. — **kde.** On při těch volech už zcela zvolovatěl. Šd.

Zvolovati, vz Zvoliti.

Zvolský, ého, m., os. jm. Vz Sbn. 814.

Zvon, u, *zvonec*, nce, *zvonek*, nku, *zvoneček*, *zvonček*, ečku, m. Zvon od strslov. zvьn-ěti, čes. vzníti, zníti, sonare, Ht., lit. zvanas, skr. koř. dhvan, sonare. Schl. Zde stupňováno ь v o. Gb. Hl. 141., Bž. 30. Vz Jer, Šrc. 134., Mkl. aL. 270. — **Z.** = *zvuk*, der Schall. D. — **Z.** = *nástroj z kovů zvučných slitý k činění zvuku buď srdcem buď kladivem*. V. Z. = nástroj kovový, dutý, jehož hořejší část se podobá homoli, která v části dolejší končí vypuklým okrajem čili věncem. Uvnitř zvonu visí *srdce*, které jest připevněno řemenem na kruhu zadělaném v nejvyšší části či vrchlíku zvonu. Srdce tluče na věnec, který jest tlustší nežli kterýkoli jiný oddíl zvonu a váha onoho bývá v jakéms určitém poměru k váze tohoto a to tak, že se na každý cent váhy zvonu dle jeho velikosti béře 3—4 libry těžké srdce, die Glocke. S. N. Z., cymbalum. BO. Hravé zvonečky; z. u vrat, mešní, Us., na krávu, u ovcí (cimbál), Šp., kuchyňský, kovový. Kh. Zvonek stolní, die Tischglocke. NZ. Chřaplavý zvon. Zvonky elektrické, elektrisches Glockenspiel. Ck. Zvoneček, do něhož kostelník v kostele dárky sbírá, der Klingelbeutel. Šd. Zvonek leží pod lavicí z kyselého mléka. Sš. P. 687. Z. ku modlitbě zove. Čch. Mch. 40. Zvoník zvonů bitím (zvoněním) lid k službám božím svolává. Kom. Zvoniti na zvon, v zvon (Haj.), velkým (malým) zvonem. Z-y počaly zvoniti. Berg. Z. zvučí, Jel., zvoní; zvonek cinká, klinká. Pt. Z. na hřídeli jest upevněn. Vz Hřídel. Všemi z-y zvoniti; z-kem zvoniti, cinkati. D. Z. líti, slévati, křtíti. Dám já ti pohřeb strojiť, na všecky zvony zvoniť. Sš. P. 394. Znamení zvonem, das Glockensignal. Šp. Z. oltářní. Mus. 1880. 26. Z. zuní (zní). Zátur. Z. signalový, šachtový, nádražní, lodní. Us. Pal. Z. půhonný, die Rügenglocke. Posp. Hranice zvonů, der Glockenstuhl. Us. Hk. Osa zvonu, die Glockenachse; Z. rozhoupati; Tělu konec, hrob a zvonec, das Grabesgeläute. Dch. Rozkázali na zvony šturmovať (na poplach zvoniti). Chlpk. Sp. 188. Z. svobody i nám udre (udeří). Kyt. 1876. 32. Pohár na způsob zvona zhotovený. Phld. IV. 301. Čuj, jak celému svetu hlása zvonček večerný mier. Btt. Sp. 97. Tuná len tak odvísajú (jahody) ako zvonce. Dbš. Sl. pov. V. 76. Frajštacké hodiny zvonom bijú. Sl. ps. Šf. I. 126. Z-y odzvonily a tichosť nastala; Na doline zvony smutne zazvonily (odzvonily). Sl. ps. 126. Bije zvon slobody, čujte ho národy; kdo ho nepočuje, obanuje. Sl. ps. Náhle znamení teď zvoncem zní ze dvora pronikavě. Kká. Td. 100. Z Plzně smutně zvony zněly, jak by jimi zvonil žel. Štulc. I. 179. Zvony začaly zvoniť, nechtělas na mšu chodiť; Ty ohozky zvone, to je má muzika, ony mě budó hráť, dyž pudu ze světa; Jak do pole přijeli, zvoniť slyšeli; Dával som im ovce, malý zlaté zvonce; Na staré hrnce, hotové zvonce, tak já mu zvoniť dám. Er. P. 22., 72., 100., 403., 663. Tam visí na věži ještě i ten z., kterým Husovi zvoněno. Koll. IV. 7. Z. stříbrný zvaný proto památný jest, že v jeho zvonovině mnoho stříbra slito jest. Koll. IV. 263. Každému zvonček na ucho pověsí, Jedermann hängt er was an. Reš. Aby zvonil zvonečky, ut cymbalis personaret. BO. Chvalte jeho v zvonečkách dobře vzniecích, laudate eum in cymbalis bene sonantibus. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 533. Banuje ako kráva za zvoncom. Zátur. Aký z., taký zvuk, aké gajdy taký buk. Hdž. Šlb. 37. Má hlas jako z. Šd. To dítě je těžké jako zvon. Šd. Dřívi jako z. (= dobré). Hlavička jako z. (dobrá, vtipná). Us. Hlasný jako zvonček. Mt. S. I. 130., Sb. sl. ps. I. 130. Nedel'a dnes, tu je zas ten radostný, milý čas! Zvony krásne zaznievajú. Slav. 9. Ach tatíčku milý, co ste nám udělali, drnzí hospodáři sejú a vám zvony vyzváňajú. Brt. L. N. II. 54. Žádný nedá takovou věc na z. (nechlubí se jí). Us. Vydělal (vyhrál) na kočku zvonec = nic. Na Hané. Brt., Bkř. Je-li slyšeti zvony líkovské, bude obleva. U N. Bydžova. Kšť. Kdo uřízne kousek provazu od zvonu, může dojiti krávy z celého okolí, kam hlas zvonu zaznívá. Mus. 1853. 670. Dokud dítě nemluví, nemá se mu dávati zvonek do ruky, protožeby žádného tajemství nesmlčelo. Na mor. Val. Vck. Vlk nenosí zvonce. Bž. Zvon volá: Kdo za kým! kdo za kým!; Zvon klepá: Svým, ne cizím! svým, ne cizím! Bž. exc. Je jasno, že by mohl zvony lejt. Us. Z-y mu již hrají = umřel. Sml. Hlasný zvonek zlá chvála. Lpř. exc. Velkým z-em vyzváněti (také = vyklevetati). Us. Velký z. všecko zaplatí (po smrti z pozůstalosti se zaplatí; nechť ztratíme, velkým ziskem

vše zase nabradlme. Vz Nebezpečenství). Lb. Veiký z. ne pojednou se rozkolibá. Jg., Šp., Lb. V chřapavý zvon nezvoň, vlka na kulhavém koni nehoň. Rým., Jg., Šp. Může z-y rozbiť, když už potlouklo. Vz Pozdě. Lb. Z. do kostela lid přizývá a sám v kostele nikdy nebývá. Pk. Staré chrámy dobré z-y mají (staří dobře radívají). Č. Časté koňky (kvonky), jisté zvonky = po časté nemoci jistá smrť. Vždycky stonky, nikdy zvonky, chleba někdy spuřeji. Jg. Vz Stonky. Vz také: Chrám. Zvonovina a o zvonech vůbec více v S. N., KP. II. 296., Zvoniti. O zlatém zvonu v okolí Kostelce nad Orl. vz Sbtk. Rostl. 200. *Jak zvony mluví?* V Čechách o pohřbu hlasem hlubokým, umřel-li boháč: Měl pole, role, dům! Měl, pole, role, dům! Chuďasovi tenkým cinkavým hláskem: Nic neměl! Nic neměl! Ve Slezsku a na Moravě mluví zvony takto: Ve Velké Bystřici u Olomouce volá umíráček. Dnešní den, soudní den! Do kostela svolává: Pojď sem, pojď sem! Z kostela posylá: Jdi dom, jdi dom! V Hermanicích u Ostravy: Svatý Marek! V Hertících: Tluču křen! V Hlavnici: Svatá Trojice! V Hrabství: Vaňkův kůň! Na Hradci: Petr Pavel! Hřbitovní: Už ho nesů! V Chvalkovicích a v Kamenci: Jan Pavel. V Jaktaři: Sviňa ryla, nevyryla! Na sv. Kopečku u Olomouce: Ten týdeň, smutný deň! — Tluče pepř, tluče pepř! — Sviňa mě vyryla, panna mě našla! V Lipníku: Svině mě vyryla, panna mě nalezla. V Litultovicích: S pánem Bohem do dolina, přikryje tě žlutá hlina. Anebo: Svatý Bartoloměj, boží stupeň. V Novém Dvoře: Škrob ryndlík. V Novosedlích: Tým dolem. V Moravské Ostravě: Měl pole, role, dům. V pruské (?) Ostravě: Kobzole se zelím, každého podělím. V Oticích: Svatý Jan. V Plšti: Kanec ryl, mě vyryl. V Samotiškách na Mor.: Poď na pojď. Ve Slavkově: Urban Jan Antonín. Ve Štěbořicích: Jan za chrta dán. V Zlatníkách: Bombolím halečky ze zelím. V Životicích: Už přišel. Sbtk. Krat. h. 232.—233. Máme železné hříbě v kamenném chlívě, třikrát za den řehce a žrát sa mu nechce (= zvon) U Vyzovic. Šd. — *Zvoneček*, čka, m. = *tlachal, klevetář*, das Klatschmaul. To je z. On je pravý z. Ros. To je z., všecko vyzvoní. Vz Tajemství. Hš. Sloh. 79., Č. Čt. Má pravý z. (vz Klevetář). Lb. — **Z.** = *co k zvuku podobno jest.* Z. zahradnický (ku přikrývání rostlin). Us. Z. hory, vz Hora. Z. potápěcí, potápěcký, die Taucherglocke, Nz., Ck., Mj. 8., vyvazovací, KP. V. 95., z. plynojemu, die Gasglocke, Krost, skleněný z. vývěvý, ZC., z. řezací, die Schneideglocke, dýmový, die Rauchglocke, z. skleněný cukrářský, z. na poklop plynojemu, die Gasometerglocke, z. na máslo, die Butterglocke, Šp., z. Haldatův (jehož ton teplem zaniká). Ćk. — **Z.** *v botanice.* Zvonec (campanula) Hoppeův, Hostův, klubečnatý, c. glomerata, lenolistý, c. linifolia, malinký, c. pusilla, vousatý, c. barbata, Krok; zvonec n zvoneček (hypericum), červený či sv. Jana kořenl (*třezalka obecná, děravec, křížek, krevníček*, hypericum perforatum, Rstp. 193., cf. Sbtk. Rostl. 343., Johannisblut), Kom., U.; zvonec (pornlus); zvoneček (anthericum); z. (convolvulus); z. knchyňský či koniklec visutý, pulsatilla pratensis, Jg. Slov., Rstp. 6., 971., 193. Zvonec ňhledný, campanula speculum. Dlj. 34 Zvonec velký, modrý, plný, bílý, růžový, pyramidový (campanula pyramidalis). Dlj. 57. Zvonky zahradní, ipomea purpurea. Dlj. 43. Dokud je bubák zvonek (die Glockenblume) v domě, slepice prý neneson. Mns. Utrbne-li někdo zvoneček, říkají, že mu brzo otec nebo matka zemře a zvonečky že budou o pohřbu zvoniti. U Vysokého. Kšf. — U *zvonu* a) *bílého* o Praze, vz Tk. II. 139., VI. 84., b) *červeného*, vz Tk. II. 222., c) U *červených zvonů*, vz Tk. II. 155., 161., d) U *tří zvonů*, vz Tk. II. 229., e) Zvon rychtářův, vz Tk. II. 344., 529. Vz Zvonek, Zvonec.

Zvoňač, e, m. = *zvonič, kdo zvonívá*, der Glöckner. Slez. Šd.

Zvonař, e, m., der Glockengiesser. Vz Tk. II. 376—381. — **Z.** = *zvoňač, zvoník* der Glöckner, Glockenläuter. Na Mor. a Slov. Zvonaři, zvonaři, zvoňte na vše strany, utopilo sa mi moje potěšenl. Sš P. 86. Zvonár nie najmenší v obci; ba on je najvačší zo všetkých, lebo može urobiť polňdnie alebo večer, kedy sa mu len zapáči. A keď obyvatelia obce idú v lete na zárobky, prosia zvonára, aby včaššie zazvonil na večer. Phld. IV. 60. Bože, Bože, Prebože! nikto mi nespomože. Len ťa, milá, za to prosím, zaopatri mi lože; zaopatri ma kňazom, zvonárom i hrobárom; daj sa za mňa modlevati pred velikým oltářom. Sb. slov. ps. II. 1. 99. — **Z** — *kostelník*, der Küster. Bern. — **Z.**, e, m., os. jm. Z. Jos. Leop., hudební sklad. v Praze, nar. v Kublově [22]/[1] 1824, † [23]/[11] 1865. Vz S. N., Tf. H. l. 3. vyd. 162. Šb. H. l. 310. Z. z Cimperka *Brikcí* v 16. stol. Vz Jir. Ruk. 361., Blk. Kfsk. 275.

Zvonařiti, il, ení, ein Glockengiesser, Glöckner sein. Bern.

Zvonařka, y, f., die Glockengiesserin. — **Z.**, die Glöcknerin. — **Z.**, des Küsters Frau. Vz Zvonař. — **Z.**, samota u Prahy.

Zvonárna, y, f. = *dílna, v níž se zvony lijí*. Slez. Šd.

Zvonařský, Glockengiesser-. Z. tovaryš, pec. D. — **Z.**, Glockenläuter-, Glöckner-. Z. louka (které užívá zvonař, zvoník za zvonění). Mor. Šd.

Zvonařství, n. = umění z rozličných kovů náležitě smísiti zvonovinu a z ní uliti zvon, die Glockengiesserei. Vz S. N.

Zvonati = *zvoniti*. Zlatý řetěz na zvony, aby hlasno zvonaly. Sš. P. č. 96.

Zvonatka, y, f., charybdea, slimýš. Krok. II. 516

Zvoňavěti, ěl, ění, wohlriechend werden. Phld. I. 1. 70.

Zvonba, y, f. = *zvonění*, das Glockengeläute. Zlob. Mlunná z. = elektrické zvonění. Ktk.

Zvoncovina, y, f. = *každá zvoncovitá bylina*. Us.

Zvoncovitý, glockenförmig. Z. bylliny, campanulaceae: pavinec, kanářina, zerva,

podhalka, zvonec, zrcadlovka, tenucha. Vz Rstp. 968.—976. Z. mlýn, die Glockenmühle.
Zvoncový, Glocken-. Mj. 436.
Zvoncula, y, f. = *ovce se zvoncem*, das Schaf mit der Glocke. Mor. Brt.
Zvonček, vz Zvon.
Zvončekový, von (aus) der Glockenblume. Z. květ, flos hyperici, Sankt-Johannisblume. Z. olej. Slov. Bern. Vz Zvonečkový.
Zvončitý = *zvonkovitý*, glockenförmig. Nz. Zezulina (cuscuta) má z-tou korunu. Slb. 372.
Zvončok, ečku, m. = *zvonček*. Slov.
Zvondati, vz Zoudati.
Zvonec, vz Zvon. — **Z.**, campanula, die Glockenblume, rostl. Z. hrubokvětý, c. medium, jedlý, c. edulis, sladký, c. edulis, klubkatý, c. glomerata, jelení, c. cervicaria, širolistý, c. latifolia, modřenkový, c. trachelium, řepkovitý, c. rapunculoides, okrouhlolistý, c. rotundifolia, jehlatcový, c. pyramidalis, broskvolistý, c. persicifolia, z. řepka, c. rapunculus, rozkladitý, c. patula. Rstp. 971. a násl., FB. 36., Slb. 487. Vz Zvonek.
Zvoneček, čku, m., vz Zvon. — **Z.**, nálevník. Schd. II. 545.
Zvonečenka, y, f., campanella, živočich. Krok.
Zvonečková, é, f. Z. Anežka. Vz Blk. Kfsk. 1076.
Zvonečkový, Glocken-. Z. květ, Ja., olej. D. Cf. Zvončekový. Z. příjmy, die Einnahmen aus dem Klingelbeutel. Vz Zvon. Us. Šd.
Zvonečník, a, m., der Glöckner. Vz Tk. II. 376., 381.
Zvonehlík, a, m. = *zvonek*, der Grünfink. Jg. Slov. Vz Zvonoblík.
Zvonějov, a, m., ves pustá v Čáslavsku. Blk. Kfsk. 1098.
Zvonek, vz Zvon. — **Z.**, rostl. Z. broskvolistý, campanula persicifolia, pfirsichblättrige Glockenblume; okrouhlolistý, c. rotundifolia, rundblättrige G., rozložitý, c. patula, ausgebreitete G., vousatý, c. barbata, hadincovitý, c. cervicaria, bononský, c. bononiensis, řepkovitý, c. rapunculoides, kopřivolistý, c. trachelium, širolistý, c. latifolia. Vz Čl. 108., Čl. Kv. 165. atd., FB. 36., Kk. 107., 168., Slb. 630. Vz Zvonec. — **Z.**, *pták vrabcovitý*. Frč. 353. Vz Zvonehlík. — **Z.**, osob. jm. Šd. — **Z.**, *psí jm.*
Zvonění, n., das Läuten, Geläute, Klingeln. Z-ním k službám božím svolávati. Kom. Z. umíráčkem, Us., proti povětří, D., v měděnou nádobu, Jel., v uších (znění, šnmění). Ja. Z. prostřední (při pohřbu, když se nezvoní všemi zvony, mittleres Geläute). Dch. Z. do kostela, das Kirchengeläute. Posp. Z. večerní, die Vesperglocke. Ib. Z. skotu v lese se pasoucího. Šml. I. 50. Vlaské z. jest jakési hrncování podobné našemu bití na zvon v čas ohně. Koll. III. 235. Skrze zvon z. GR. Z. potvorné. Hus III. 225. Tehdejší z. vyžadovalo jistý cvik. Ddk. IV. 277. Ležím blízko kostela a neslyším zvoněňa. Sš. P. 100. Vedlí jej s prospěvováním a velikým z-ním přes nové do starého města. Pal. Děj. IV. 1. 162. Toliko z. slyšáno bylo. Dač. II. 9. Roj, který se v máji rodí, za fůru sena stojí; v červnu rojení nestojí za z. Us. Šd. Z. v uších znamená, že někdo o nás povídá; zvoní-li v pravém, povídá se pravda, pakli v levém, tedy lež. Mus. 1853. 485. Při prvním z. na bílou sobotu metou hospodyně po domě, by se švábi nedrželi. U Bydž. Kšť.
Zvoněti (se), ěl, ění = *zasmradnouti*. Maso bez soli z-lo by se i červy rozlezlo. Št.
Zvongel, glu, m. = *střechýl, rampouch*, der Eiszapfen. U Opav. Zkl.
Zvonice, e, f. = *místo, věž na zvony*, das Glockengerüste, das Glockenhaus, der Glockenthurm. — **Z.**, *zvonice*, die Glockenläuterin. — **Z.** = *klevetnice*, die Klatscherin.
Zvonicí stroj, das Läutwerk (elektr.). Dch.
Zvonictví, n. = *právo užívati zvonů*, das Glockenrecht. Aby měli kapli se štolou a z-tvem. Ms. Než což se dotýče šesti člověkuov tu u Veltrusiech, kteřížto příslušejí z-tvím k proboštství do starého Boleslavě. Arch. IV. 311.
Zvonič, e, m. = *zvoník*. Šd.
Zvoniček, čka, m., os. jm. Šd.
Zvonička, y, f. = *malá zvonice*, das Glockengerüste. Vz Zvonice. Brnt., Sk. Z naš. lid. 47., Kká. Td. 319.
Zvonidlo, a, n. = *zvonicí stroj*, das Läutwerk, der Glockenzug. Šp. Vz Zvonicí. Z. elektrické jest na stanicích drah a ve větších obchodních závodech a domech užívaný prostředek, jímž se na vzdálenější místa rozličná znamení dávají. S. N. X. 178. — **Z.** Pořád tu zvoníš, ty z.? schwänzest herum, du Herumschwänzer. Mor. Šd.
Zvoník, *zvonník*, a, m. = *kdo zvoní, zvonař, zvonič*, der Glöckner, Pulsant. Dch., Hr. rk. 279., Ros, Tk. III. 31., 211. Ti slavkovští zvonící, to jsou moji muzicí; Marijánka pěkně voní, mě panence zvoník zvoní. Sš. P. 71., 303. — **Z.** = *kostelník*, der Kirchendiener, Küster. V. Vyšehradský chrám měl r. 1087. osm zvoníků, kteří i se svou rodinou musili chrámu sloužiti. Ddk. IV. 276.
Zvonisko, a, n. = *veliký zvon*, eine grosse Glocke. Bern.
Zvoniti, zvoním, zvoň, ně (ic), il, ěn, ění; *zvonívati*, läuten. — **abs.** Slyšel z., ale ne sezváněti. Chudá fara, sami mniši (sám farář) zvoní. Mus. Nač z., když už potlouklo. Lb. Slyšel z., ale neví v kterém kostele (vz Nepozorlivý). Č. Slyšel z., neví odkud (vz Vyzváněti, Minviti). Lb. Pes zvoní (ohonem hýbe). Šp. Poháry zvonily. Mkr. Slyšel z., ale neví kde (komu). Us. Staroměstské zvony zvoňá, novoměstské dozváňajú. Brt. P. 35. Zvoní podkovy. Pk. Už ho viac nevídať, iba šabľa zvoní. Čjk. 50. Slyšela Hanička prvše (druhé, třetí) zvony zvonic, das erste, zweite, dritte Geläute. Sl. spv. II. 79. Zvoňte, hej! zvoňte! to je noc hrozna! už všetky živly sú v boji. Btt. Sp. 58. Viem, kto stc. čo ste, kam ma voláte. Osudná zvoní hodina!; Zvony zvonija, deň hlásajú. Btt. Sp. 116., 156. Bojanovské zvony zvoňá, Ulianku drábi hoňá; Ti světlovští páni, to sú grobiáni, puščajú

z roboty, až modlení zvoní. Šš. P. 168., 512. — **co.** Poledně zvoní, oběda není, kuchařka zhnilá oběda nenavařila. Pck. Ps. 96. Z. smrť Páně (die Scheidung läuten, v pátek). Dch. Kostelník zvonil klekání. Us. Brt., Šd. Zvoní-li poledne a touž dohou hodiny na věži bijí, někdo umře. Na mor. Val. Vck. Kdo pravdu zvoní (povídá), bití si uhoní. Č. M. 65. — **čím**: zvonem, Ros., všemi zvony, umíráčkem, Us.; nohama (jimi sedě házeti). D. Pod Krkonoši: malejm zvonkem, někdy: malem zvonkem, ba i: zvoniti malem. Kh. Z. malým, prostředním, velikým (zvonem). Dch. Měšec zvonil zlatem. Kká. K sl. 212. Z. ohonem. Škd. Zvoní koně podkovami. Er. P. 497. Zvoní ostruhami. Kká. Td. 335. Když jeho nebožce umíráčkem zvoní. Brt. LN. II. 157. Sekerami mu k smrti zvoní. Hdk. Retázami z. Chlpk. Sp. 18. Jsou-li dva nestejně velké zvony, *zvoní* se větším, *blinká* se menším. Na Hané. Bkř. Šak jej (jí) budú z. hlasnými zvonami a mne budú čerkať ostrými mečami. Sh. sl. pís. II. 1. 102. — **nač.** Na služby boží, Us., na poplach, Šp., na pohřeb. Us. Zvoní mu na poslední (cestu?) = umírá. Vz Smrť. Č. Marnosť zvoní na veselý zvonec, kdo ju ale následuje, má nešťastný konec. Na Slov. Tč. Zvony nový, smetanový, provaze z tvarohu a kdo na ty zvony zvoní, zalíbí se Bohu. Šš. P. 687. Bejk zvonil na zvonec. Er. P. Z. na sobáš Dbš. Sl. pov. II. 16. Na mši svatou zvonijou, všeckny panny na ni dou. Čes. mor. ps 293. Zvonili mu na skonání. Us. Šd. Hele, húsky, hele, už na večer zvonia a vám vždycky ešte ohilíčko vonia. Slav. 126. Zvonia na deň. Btt. Šp. 23. Z. na modlení. Mus, 1880. 25. Z. na zvony, Ros., Er. P. 9., Šš. P. Byl v lodi zvonec, na který zvonívali na poutníky. Pref. 41. Z. na klekání. Bl. Na páteře z. (vypráskati někomu). Us. Šd. — **več**: v zvon. Ros. V chřapavý z. nezvoň, vlka na kulhavém koni nehoň. Rým. I ve všecky zvony se zvonilo. Skl. II. 534. Dali v městě ve všecky zvony z. Sl. Uh I. 35. Z. ve zvony. Pass. 379., Chč. 31., Post. 145., Arch. II. 271., Hus I. 301. — **k čemu**: ke klekání, k pohřbu, Us., k obědu. D. Z. k modlení. Mus. 1880. 440. Komu se výboj děje, má z. k šturmu neho po sousedich poslati. Wtr. exc. Ty zvony zvoní k pobožnosti. Kká. Š. 39. Měšec musí zvoniť k tanci svadebnímu (nevěsta musí býti bohata). Shakesp. Tč. — **kam.** Ta báj zvoní v ucho moje. Osv. VI. 462. V skalnou půdu podkovy mu zvoní. Kká. K sl. j. 15. Slova mi zvoní v sluch. Kká. (Osv. V. 35.). Zvonil tam vesele do železperlík můj. Čch. L. k. 41. Do kostela z-li, by se panny schodily. Šš. P. 202. Z. někomu do hrobu. Osv. VI. 297. V hlavu přísný hovor strýčkův stále jemu zvonil. Kká. Td. 233. Váh a Hron Slovensko rosí, Slováci doň sluzy roniа: matka Tatra smútok nosi, její deťom do hrobu zvonia. Čhlpk. Sp. 1. — **co komu kde**: hrana. D. Již mu hrana zvoní (již mu vyzvánějí). Jg., Lhr. Již mu zvoní umíráčkem. Vz Nebezpečenství. Lh. Zvonili mu hrany po všech farách. Star. let. Zvoní mi v uších (vzní). Plk. Nedáme mu z., až nás bude honiť. Čes. mor. ps. 49. Sklenička suchá, nalej mi do ní, ať mi nezvoní. Na Zlínsku. Brt. P. 32. Šablenka mu zvoní. Šš. P. 282. Kdo se v panské práci přetrhne, nezasluhuje, by mu z-li (říkali za roboty). Bž. exc. Z. psům hrana (klátiti nohama). Us. Rjšk. Bratříčkovi už zvonijú, Ulianku podpalujú; Komu ty zvony zvonijú, že ony tak smutně idó. Šš. P. 169., 83. Dejte mu zvoniť (umírá). Už mu zvoní (vyzváněj í = umřel). Tkč. V kostele zvoní. Šd. V skalách stříbrem zvoní prameny. Vrch. Jede, jede tři sta koní, u každého šabla zvoní. Čes. mor. ps. 254. Keby som vedela, že leží na márach, dala bych mu z. na dvanácti farách. Sl. ps. 277. V dálce na klekání zvoní. Hdk. Zvoní hranu na klášteře; Dal jí hrana zvoniť po celé krajině, aby bylo slyšeť do turecké země. Er. P. 474., 485. Braček, kam běžíš na tom sivom koni? Či ti tak náhlo, azdaj dakde horí? Kóň sa ti sbesnel, či mu v ušiach zvoní? Č. Čt. II. 56. Oj, zajali, zajali, oj synečkovi ovce. Ja di, milá, di, počuj, ja kde zvónija zvonce Ej, zvónija, zvónija, ej v rychtářovém chlévě. Pok. Ps. 4. Nad kostelem velké zvony do vůkolí zvoní. Nrd. Bld. 9. Kým mi tento meč pri boku zvoní, nesmie sa ma nikdo ani len dotknúť. Dbš. Sl. pov. I. 294. Ak by ťa, má milá, Boh povolal, taký bych ti pohřáb udělať dal. Na zvonoch z., na trubách trúbiti a potom by som sa na vojnu bral. Sl. spv. II. 58. Už v Holešově zvonijú a Václavka už honijú; Dal jí všude z. Šš. P. 91., 125. Kázal po kostelích z. Let. 122., Pal. Děj. III. 3. 297. Kde cengajú, *tam* aj zvonia. Zátur. Pořád zvoní **okolo** uší (bručí, povídá). Mor. Šd. Komu zvoní v uchu pravém, o tom se povídá pravda, komu však v levém, o tom se mluví lež. Us. Kšť., Mus. *Když* v levém uše zvoní, pravíja, že bude zlá novina. U Vyzovic. Šd. — **odkud.** Dám ti (jednu), že nebudeš věděti, **ze** zadu-li či z předu zvoní. Ctib. Hád. Písně samorostlé mu druhdy z hrdélek dívčin slovenských zvonívaly. Ntr. VI. 208. Žalostně z váže umieráček zvoní. Sldk. 135. Z hlubin báj divná zvoní v sluch můj zlekaný. Vrch. — **oč.** Číš o číš zvonila. Mkr. Či paprsky slunka tak o skálu zvoní? Kká. Jako jasný zvonek o kámen to zvoní. Hdk. C. 38. O mlat kamenný meč zvonil. Vrch. O peníz penízem z. Er. Kyt. 10. — **jak.** Každému zvonívá smrť **na** jeden zvonec. Vz Z. nač. Slov. Tč. Jazykem na prázdno někomu z. (nedůležité věci mu povídati). Sá. Kr. z Ješt. 120. Hlas mu *stříbrem* zvoní. Čch. Mch. 15. Dokola hvězdičky dukátovými hlasy zvoní na krásné časy. Nrd. Šla bych do kostela, *neskoro* mi zvoňá; Tie martinské zvony ako *pekne* zvonia, nejednej panenke dolu vienok zronia. Sl. ps. 54., 369. Zvoňte hrany na vše strany. Er. P. 493. Zvoní mu hrana všemi zvony. Er. P. 517. Ptám se já ťa, družičko má, komu to tak pěkně zvoňá?; Zlatý řeťaz na zvony, aby *hlasno* zvonily, tvé srdečko těšily; Vy buchlovské zvony na dva hlasy zvoňte. Šš. P. 84., 93., 491. (94., 182., 394., 441.). Kdo se bojí (kdo

strachy umírá), tomu prdem zvoní (odzvoní). Us. Tč. Také na Slov. Zátur. Zvoňte, zvony, po vše strany, umrelo mi potěšení, odpadnul mi z růže kvet, bude plakat celý svet. Sb. sl. pies. II. 1. 14. — **kdy.** V noci iandátnješ a ve dne zvoníš (klimáš). U Král. Hrad. Kšť. Z. klekání ráno, v poledne a večer. Us. Už zvonil vrah v tů dobu Slovákovi do hrobu. Slov. Tč. Hlásnik v noci o 3. bodině na deň zvonil (klekání ráno). Phld. III. 3. 287. Když přestanů z. při trojím pohřebě, přestane u lidí památka o tobě. Mor. Tč. Třetí den sobě z. káže. Mst. — **kudy.** Vřavou zvoniť jeho pisné hlas. Vrch. Potokû jek hlubokým dolem zvoní. Štúr. Vidíš, Martinko, mestečkom celým chýr o tebe smutný zvonil, že si sa kdesi spravil veselým; A pol'om: Sláva, sláva a sláva! zvonilo dlhý, dlhý čas. Sldk. 39., 48. — **proč.** V pátek se zvoní na památku smrti Krista pána. Us. Pdl. Z. na schůzky (aby se lidé scházeli ku př. ku pohřbu. Mor. Bkř. Z. na poplach. Vz Z. nač. Us. Dch. Mně to sladce pro útěchu písněmi zvoň. Čch. L. k. 52. Na vstávání z. Mtc. 1882. 167. — **o kom.** Slyšel o tom zvoniť, neví to docela jistě. Dch. Proti tomu zášť se pozdvíhá a zle o něm v celém světě zvoní (zle mluví, kleveti). Šš. Bs. — **proti čemu:** proti povětří. Pk. — **se,** herumziehen, herumschwärmen, herumgehen. U Mistka. Mtl., Škd. Já vím, kolik se zvoní (co se povídá). U Rychn. Fch.

Zvonítko, a, n., der Glockenzug. Z. ke dveřím, der Glockenapparat. Vz Prm. 1878. č. 2., Zvonidlo.

Zvonívati, vz Zvoniti.

Zvonivý, tönend, klingend, glockentönend. Dch. Z. hlas, Hrts., zvuk, Us. Pdl., píseň, řeč plná a z., Dch., smích z. HVaj. BD. I. 100. Z. lahoda verše. Mus. 1880. 366. Z. důvod (úplatek penězi). Nár. listy.

Zvonká = *zvenku,* von aussen, äusserlich. Aký z., taký zdnuká, durch und durch ein Schelm. Mt. S. I. 113., Dbš. Obyč. 46., Sb. sl. ps. I. 113. Uši z. nemajú, ale zdnuká. Hdž. Čít. 182. Na tretej dedine chceli mať kostol z. zdnuká pekný bieluský. Dbš. Sl. pov. VIII. 6. Prišla liška také, lež nevošla, jako zveri ině, ale len z. sa pýtala o zdraví kráľa. Zbr. Báj. 69.

Zvonkostroj, e, m. = *zvonkový stroj, hravé zvonečky, hra zvonků,* das Glockenspiel, -werk. Šp.

Zvonkot, u, m., der Glockenklang? V to hlasný z. hrdlice sa ozval. Phld. IV. 6.

Zvonkovatý = *zvonkovitý.*

Zvonkovitý, glockenförmig. Z. rostliny, campanulaceae, die Glockenblumen. Vz Čl. 108., Čl. Kv. 165., Kk. 167., Slb. 387., Schd. II. 283., Nz. Z-tá skleněná puklice, der Glasblacker in Glockenform (bei Gasbelenchtung).

Zvonkový, Glocken-. Z-vé akkordion, Glocken-Akkordion, vynalezl r. 1877. Červený. Vz Mlt. 123. Z. květ, Strpž., hra, vz Zvonkostroj, Dch., Šp., výtka. NA. IV. 203.

Zvonku = *zvenku.* Slov. Loos., Zhr. Lžd. 23.

Zvonky = *zvenky, zvenku.* Nehajte tak! ozve sa starec zvonky oblokom. Slov. Zátur. — **Z.,** *kloboučky, svlačec polní,* convolvulus arvensis, die Ackerwinde. U Opav. Klš. Vz Zvonek. — *Stonky zvonky.* Vz Zvon.

Zvonnice, e, f., vz Zvonice.

Zvonník, vz Zvoník.

Zvonno, glockenhell. Slov. Ona smiala sa neobyčajne hlasno, zvonno. HVaj. BD. II. 159.

Zvonný = *zvonový.* Hlas jeho zvonný sa rozzvučal Slov. Phld. III. 1. 31.

Zvonohlík, a, m., pták vrabcovitý, fringilla (pyrrhula) serinus, der Girlitz. Frč. 353., Km. 1877. 268., Pdy. Vz Zvonehlík.

Zvonoměr, u, m., das Glockenmass (u zvonařů). Šm.

Zvoňov, a, m., Wonan, samota u Stok. PL.

Zvonovice, dle Budějovice, Zwonowitz, ves u Viškova na Mor. PL.

Zvonovina, y, f. = *litina, z níž slévají zvony,* die Glockenspeise, das Glockengut. V., ZN., Nz. Z. 75% mědi, 25% cínu. Vz Měď. Bž. Někdy 74% mědi, 21½% cínu, 2% olova a 2½% niklu. Vz S. N., Šfk. 332., Bř. N. 208., KP. IV. 160., Šfk. Poč. 278., Schd. I. 353. Z. hučí. Mus. 1873. 448. Podobně slit jest nový menší zvon z té z-ny, která po přelévání prvního zvonu zůstala. Tč. exc. — *Z-ny = dlouhé suché konáry* (větve) *bukové,* lange, dürre Buchenäste. Na mor. Val. Nl.

Zvonovinný = *od zvonoviny,* Glockengut-. Z. barva. Miner.

Zvonovitý, Glocken-. Cf. Zvonkovitý. Z. hlas jazyka slovenského. Phld. I. 3. 122. — **Z.** zvlřata (trubýšů). Ves. I. 98. Z. slimýš. Ves. I. 98.

Zvonový, Glocken-. Z. hlas, V., zvuk. Tur. kron. Z. zvonění (zvonění zvonem. Vz Přisvojovací přídavné jméno). Výb. I. Z. akkord, Mus. 1880. 277., barva, das Speisgelb. Nz. Z. provaz (k zvonu, u zvonu). Khl. 72. Škrovánky, to ony, jichž z. zvuk k nám sa z výšin roní. Phld. III. 2. 196.

Zvor, u, m. = *lán,* die Huhe des Ackers. Slov. Plk.

Zvorad, a, m., os. jm. Sv. Z. přišel do Uher okolo r. 1018. z Krakovska († 1025.). Sl. let. IV. 1. 2.

Zvorati, vz Zorati. Šš. P. 535.

Zvořeň, ě, f. = *svor,* der Vorstecknagel. Na Zlínsku. Brt.

Zvořinati = *na veřejném místě nesmírně křičeti,* öffentlich sehr schreien. Na Zlínsku. Brt. U Uh. Hrad. Tč. Nezvořiuej! Co tak z-náš. Tč. Cf. Zvorýgati, Zvorýňati.

Zvořivý = *zuřivý,* grimmig. Ms. Mand.

Zvorkaufiti, *zvorkaufnouti* = *opraviti, obnoviti,* ausbessern, erneuern, renoviren. — **si co:** domek. U N. Bydž. Kšť.

Zvornica, e, f. = *kotel visící na kluce, ve kterém se vaří žinčica.* Na Mor. a Slov. Kd.

Zvorník, a, m., mě. v Bosně. S. N.

Zvorýgati = *silně křičeti,* stark schreien. Cf. Zvořinati. Na mor. Val. Vck.

Zvorýňati = *zvořinati.* Na mor. Val. Vck.

Zvoskovati; *zvoštiti*, il, ěn, ění = *navoskovati*, wichsen, mit Wachs überziehen. — **co.** Ras. Z. niti. Tč.

Zvosnovati, vz Zosnovati, Zadrchati.

Zvostati = *zůstati.* U Brna Sš. P. 575., Knrz.

Zvostřiti, vz Zostřiti.

Zvoškliviti, vz Zoškliviti.

Zvotoky, dle Dolany, Zwotok, ves u Strakonic. Vz Zvokotoky.

Zvoudce, zastr., vz Svůdce.

Zvousatěti, ěl, ění, Bart bekommen, bärtig werden. Us. Lpř., Šd.

Zvoštiti, vz Zvoskovati.

Zvozdná, é, f., ves v Čech. Vz Tk. III. 37., 46.

Zvozdné, ého, n. = Zvozno. Blk.

Zvození, n. = *svození.* Na Slov. Bern.

Zvozený = *svozený.* Na Slov. Bern.

Zvoziti = *svoziti.* Na Slov. Bern.

Zvozno, a, n., Zwozna, ves v Bukovsku PL., Blk. Kfsk. 1461.

Zvožati = *svážeti.* Na Ostrav. Tč.

Zvracačka, y, f., das Speien. On měl celou noc z-ku; Z. ho chytla. Ostrav. Tč. — **Z.** = *vyvrácené*, das Ausgespieene. Po cestách bylo z-ky vídať. Ib. Tč.

Zvracati, vz Zvrátiti.

Zvracelka, y, f., ronabea, die Ronabea, rostl. Z. obecná, r. emetica. Vz Rstp. 832., Odb. path. a therp. III. 756.

Zvráceně, verkehrt. Jde to světem z., es gibt eine bunte Welt. Us. Dch.

Zvrácení, n., vz Zvrátiti, das Fällen, Umwerten. Z. tvrzení, náhledu, die Umstossung, Widerlegung. Z. tureckého panství. Osv. Z. se střeva, illus, miserere. Vz Čs. lk. II. 59., III. 179., 187., 196., 203., IV. 172.

Zvrácenosť, i, f., die Verkehrtheit. Z. společnosti. Hrts.

Zvrácený; *-en, a, o*, verkehrt, umgeworfen, gefällt, umgestossen. Vz Zvrátiti. Z. náhledy (nepravé, unrichtig). Osv. I. 76. Chorobný král najednou celý svůj záměr viděl z-ný, umgestossen. Ddk. III. 291.

Zvraceti, vz Zvrátiti.

Zvracovati, vz Zvrátiti.

Zvrana = *vrané*, braun. Zvranahnědý kůň Us.

Zvraskalosť, i, f., die Eingeschrumpftheit.

Zvraskalý = *vrásky mající*, runzelig, eingeschrumpft. 1547. Z. čelo ducha starostlivého ukazuje. Kom. Tvář z. mnoho svédomá. Ros. Lázeň před jídlem na mnoze požívaná, z. a zstaralý život činí. Krab. Z. stařec. Dh. Jir.

Zvraskaný; *-án, a, o* = *zvraskalý.* Má kožu z-nú ako starec. Dbš. Obyč. 115.

Zvraskatěti = *zvraštěti.*

Zvraskati; *zvrasknouti*, sknul a kl, ut, utí; *zvraštěti*, ěl, ěn, ění; *zvraskovati* = *skrčiti, vrásky činiti*, runzeln, falten; se, runzelig o. faltig werden, einschrumpfen. V. — **co**: čelo. Ros., Lom Zvraštil brvy. Kká Td. 162. — **se** = *vrásky dostati.* Jg. Jaro sa smidlo raz na tomto líci. Líce sa zvrasklo; inu, nie som mladá. Vaj. Tat. a mor. 112. — **se kde, proč.** Kůže na nich se zvraskala. Kom. Tvář *hněvem* se zvraštila. Mm. — **se čím.** Holá prudkým koža se zvraskuje horkom. Hol. 74.

Zvraskatiti = *zvraštiti.*

Zvraskavený; *-en, a, o* = *zvraskalý.* Tvár jej bola z-ná ako zoškvarený remeň. Dbš. Sl. pov. I. 35.

Zvraskavěti, ěl, ění = *zvraskatěti.*

Zvrasklosť, i, f. = *zvraskalosť.*

Zvrasklý = *zvraskalý.* Kadeř stříbrná jeho čelo z-lé líbá. Nár. bibl. V. 41.

Zvrasknouti, vz Zvraskati.

Zvraskovatělý = *zvraskalý.* Z. babička. Nl.

Zvraskovatěný; *-én, a, o* = *zvraskovatělý.* Slov. Čelo pochmúrené a z-né. Syt. Táb. 315.

Zvraskovatěti, ěl, ění, runzelig werden Čelo z-lo. Hvlš. Vz Zvraskatěti.

Zvraskovati, vz Zvraskati.

Zvraštělý = *zvraskalý, zvrasklý*, schrumpfig, gerunzelt. Ros. Z. obličej, líc. Čch. B. 112., 57.

Zvraštěti, ěl, ění = *zvraštiti se*, verschrumpfen, verrunzeln. Ros.

Zvraštění, n. Z. ložisek, slojů atd., die Störung der Lagerstätte (v horn.). Hř.

Zvraštěný; *-én, a, o.* Z. horniště či horstvo, gestörtes Gebirge (v horn.). Hř. 109.

Zvraštiti, vz *Zvraskati.*

Zvrat, u, m. = *zvrácení*, die Änderung, Umschlagung, der Umsturz; die Rückkehr, Windung; Revolution. Z. vozu, saní (převrácení). Království jeho na samém zvratu bylo. Plk. Sáně jdou na z. (ssázejí se). D. Jaký děsný z.! Čch. Dg. 487. Z. obchodu. Kaizl 113. Manžel váš zvraty času nejlépe zná. Shakesp. Tč. Sláva jeho jest na samém zvratu. Ml. Skála zdvihla se na z. (převrátila se). Kld. 135. Potok v tisíc zvratoch (Windung) sem tam sa točiaci. Lipa 353. Z. času, die Wiederkehr der Zeit. Sldk. 314. Běh války české octnul se na zvratu neočekávaném. Pal. Děj. IV. 2. 485. Z. (úkrok, v šermířství), die Volte. Čsk. By novým zvratem pan baron dal se znova pokřtiť demokratem. Kká. Td. 28. Sanice, andělská jízda, ale čertovský zvrat. Č. M. 441. Vz Zfrungati, Zapora.

Zvrátění, n. = *zvrácení.* Na Slov. Bern.

Zvrátěný; *-én, a, o* = *zvrácený.* Na Slov. Bern.

Zvratidlo, a, n. = *lék k dávení*, das Brechmittel. Ja.

Zvrátiti, zvrátím, zvrať, zvrátě (ic), il, cen, ení: *zvraceti*, ejí, cej, ceje (íc), el, en, ení; *zvracovati, zvracovávati* = *vyklopiti, převrhnouti, překlopiti*, umwerfen, umstürzen; *vyvrátiti, poraziti*, über den Haufen werfen, fällen, umstürzen; *obrátiti*, kehren, wenden; *dáviti se, kuchati se*, brechen, sich übergeben; **se** = *překotiti se, padnouti*, umfallen, umstürzen, zurücksinken; *zdáviti se.* brechen; *zhoršiti se*, verkehrt werden, umschlagen. Jg. — **abs.** Je mně zle, chce se mně zvracať (dáviti). Mor. Šd. A keďby preca nezdar, zloba — nu zpomnite na muža — Joba — Bôh zvráti, len ho majte rádi a milujte sa vospolek. Phld. IV. 10. — **co, koho (komu)**;

vůz, D., strom, Us., důkaz, úmysl, Šm., zemská řízení, D., jídlo (dáviti se). Lk. Vždycky se mu opak zvrátí (neslouží mu štěstí). Lom. Nerád by jí byl škopka vody zvrátil (rozhněval, popudil). Dal. Někomu hlavu z., Einem den Kopf verdrehen. Dch. Z. strnisko (převraceti, podmítati); Zvracala sem takú rudavku (krvavou vodu). Slez. Šd. Ten nemocný zvrací, co sní. Us. Tč. Lidé mu zrazovali, chtěli jej zvrátiti, neb se již stmívalo. Sk. A již oči zvrátil (umřel). Sš. Z. zrak. Phld. IV. 12. I čo mu? Tu je pevný, zdravý! Tak úzkostlivě zvracal řeči Hančiny. Phld. V. 56. Poneste židličku, poneste k vozu, ať si nám nevěsta nezvrátí nohu. Němc. Voda člun zvrátí. Tč. exc. Z. zákon o nástupnictví podlé starešinství. Ddk. III. 209. Červík malý velký dub zvrátí. Lpř. — **co čím**: holí, rukou, jUs., kartu fouknutím. D. Tím domněnka ta zvrácena jest. Jd. Jehož očistou vše zlo se zvrátí v krásnějšího žití nový vznik. Kká. K sl. j. 172. — **koho odkud**: z půl cesty. Us. Nedali se z toho ani knězem z. (nedali si to vymluviti). Sá. Kr. z Ješt. 123. — **koho kde: na** čisté rovině. Ros. — **co, se kam.** Z. se **na zemi.** V. Přijde ti spaní, jen co **do** peřin se zvrátíš. Sá. V ten ešte deň, **keď k** totej strane zvrátil oviec kŕdel biely na pastvu. Phld IV. 7. Oči ke Graciim z. Puch. **V** l'avo zvrátila se jedla. Hol. 288. — **co ve.** Vši bolesť matčinu zvrať ve smích. Shakesp. Tč. Něco v nic z. Kká. Chléb cárský v Moskaly je zvrací (proměňuje). Kká. Td. 252. Vše v holou půdu z., alles der Erde gleich machen. Dch. — **se.** Zvrátil se vůz, D., strom, kůň. Drž pane Bože káry, ať se vůz nezvrátí. Prov. Jg. Omdlev zvrátil se. D. Z. se = zdáviti se. Zlob. Ten člověk se zvrátil (zhoršil). Kron. Bárt. Kráva se zvrátila, wurde wieder läufig. **Na** Ostrav. Tč. — **se s kým.** Zvrátila se s ním stolice. Kom. Zvrátil se s ním vůz. Us. Zvrátil se s ním střípek (rozhněval si ho). Kb. — **se komu.** Nezvanému hostu zvrátí se místo. Šm. — **se kdy.** Vše se zvrátí v dohě (mžikem). Exc. — **proč.** Slovo a pokuta matky nič neplatí, dobre že **od** žiaľu někdy sa nezvrátí. Zátur. Háj. I. 11. *Leknutím* na zem se zvrátil. Sá. — **jak.** Hlavu *stranou* zvrací. Kká. Td. 169. Z. hmotu *kolem* hrany. Mj. 70 **Bez** toho slibu ta otázka jejich **na** ničemnou a nemotornou trivialnosť, ba na holý nesmysl se zvracuje. Sš. L. 17. — **jak dlouho.** Celou noc zvracel. Us. Šd.

Zvrátivý, umstürzend. Z. prst (zvratný), die Wende-, Kletterzehe, krok, kolo, das Kehrrad. Techn. II. 20.

Zvratka, y, f., der Wiederholungsvers, Refrain.

Zvrátknouti, kl, utí = *vrátkým se státi*, wehleidig, feig werden. Vaněk.

Zvrátko, schwindlicht. Na té výši jest z. Us.

Zvrátkosť, i, f., die Schwindlichkeit. Us.

Zvrátký, schwindlicht. Z. výška, náružívosť. Us. Z. úsudek, kraj. Dch. Právě na této straně zvrátké byly hranice; Poslední dnové života markraběte připadají ještě do zvrátké doby; Bažení po samostatné svrchovanosti za této doby z-ho práva. Ddk. IV. 125., V. 194., 275.

Zvratulický, **zvratníkový** = *tropický*, tropisch. Krajiny z. Mus.

Zvratník, u, m. = *kruh, jehož dostoupivši slunce zpět se počíná vraceti k rovníku*, der Wendekreis. Rostl. III. b. 157. — **Z.** = *zvratný vůz, překlopený vůz, převrhovací*, der Kippwagen. Šp. — **Z.** = *úvratě*. Vz toto. Laš. Brt.

Zvratníkový = zvratnický.

Zvratnočinně = *medialně*, medial. V řeckém textu jest ἐξελέξατο z.; Můžeme ale místo passiva bráti slovo to v mediu či z. Sš. II. 80., I. 104.

Zvratnočinný, medium. Nz

Zvratnooký. Z-cí, artrophthalma, řád žabronožců. Krok II. b. 243.

Zvratnosť, i, f, die Sturzbarkeit. Dch.

Zvratný — *co se rádo vrací*, wiederkehrend. Z. horečka, typhus recurrens. SP. II. 270. — **Z.** = *co se rádo zvrací*, leicht umzuwerfen. Z. vůz. Z. tlak. Us. Nezvratný důvod. Dch. Z. (inversní) čára. Vnč. 52. Pomni, že zvratná jest tvoja podlbha a snadno zvrtne sa pod pätou tvojou. Sldk. 390. — **Z.** — *kdo rád zvracuje*, wer leicht und gern umwirft. Z. vozka. Us. — **Z.** *sloveso*, vz Časosloво (zvratné). Z. náměstky ve větách skrácených, vz Brs. 276. a **Se.**

Zvrávorať, wanken, taumeln. Videli sme i mocných inak mužov z. a vyvaliť sa. Slov. Phld. III. 2. 152.

Zvražčení, u. = *svraštění*, die Runzelung, Verschrumpfung. Slov. Bern.

Zvražčený; -čen, *a, o* = *svraštěný*, gerunzelt. Na Slov. Bern.

Zvražčiti = *svraskati*, runzeln, verschrumpfen.

Zvražděný; -*ěn, a, o* = *zavražděný*, ermordet. Bendl I. 50.

Zvraždíti, *zvražiti*, il, én, ění = *zavražditi*, ermorden. — **co, koho**: něčí spokojenosť, Chmel., bratra. Dvě kron. Dakial budeš čakať? Kým ťa nezvraždí dáky kat! Phld. III. 470.

Zvražiti, vz Zvražditi.

Zvrážiti = *zvražčiti*. Slov. Bern.

Zvražkale = *svraskale*, runzelig, eingeschrumpft, runzlich. Slov. Bern.

Zvražkalosť, i, f. = *svraskalosť*, die Runzlichkeit. Slov. Bern.

Zvražkalý = *svraskalý*, runzelig, runzlich, eingeschrumpft. Slov. Bern.

Zvražkati = *zvražčiti*. Slov. Bern.

Zvražovati, vz Zvražiti.

Zvrblik (zvrtlik?), u, m. = přeslen. Plk.

Zvrcať, *zvrcovati* = *točiti, vrtiti*, drehen; *porážeti*, umwerfen. Slov. — **koho.** Dobre, povedá, keď si tu, pôjdeme za pasy. Naraz na skutku sa chytili cez poly a začali jeden druhého zvrcať. Dbš. Sl. pov. I. 561. — **čím.** Zvrca kyjom, len tak povetrie cvendží. Mt. S. I. 112. — **se jak.** Jak tie panny tancujú, **do** kola sa zvrcujú. Dbš. Obyč. 4. Zapískal na píšťalke a milé kozy sa zvŕcaly do okola. Dbš. Sl. pov. I. 557.

Zvrcelý, *zvrcený* = *zkormoucený*, verdreht. Ros. Z. mozek, hlava (pomatená). D.

Zvrcený, vz Zvrcelý.
Zvrci, vz Zvrhnouti.
Zvrcovati, vz Zvřcati, Zvrtěti.
Zvrčeti, el, enl, knurren. Nemkiňa tichá ráda sa pichá; keď do nej vstrčí, hneď ona zvrčí (= dbenka, zbelka, můtovník. Hádanka). Mt. S. I. 136.
Zvrdlouhati = *lháti*. Vz Vrdlouhati. Us.
Zvředělý, *zvředilý* = *plný vředů*, voll Geschwüre. Z. prsa, Volk., rak, Rostl.; svědomí. Cant.
Zvředěti, ěl, ění = *vředem se státi*, schwürig werden, geschwären. — **komu.** Ženě prsy zvředěly. Volk.
Zvředilý, vz Zvředělý.
Zvřediti, il, ěn, ční = *vředem učiniti*, schwürig machen. Us.
Zvředování, n., das Geschwären, die Geschwüre, Fistel. Z. úst, der Schwamm, die Hitzblattern, V., sleziny, Čern., měchýře od přijetí meykův. Byl.
Zvředovaný; *-án, a, o*, eiterig. Vz Zvředovati.
Zvředovatělý, *zvředovatilý* = *vředovitý*, ganz schwürig. Kom., Sych.
Zvředovatění, n. = *zjitření*, helcosis, ulceratio, die Eiterung. Nz. lk.
Zvředovatěti, ěl, ění, schwürig werden. Tvář zvředovatěla. Lom., Nz. lk. — **od čeho kde.** Istý mladý muž od takého nápoja po celom tele ochrastavel a z-tel. Phld. III. 2. 184
Zvředovati = *vředem pokrýti*, *nakaziti*, Geschwüre machen. — **co komu čím:** si nohy natl. Rostl. — **se** = *zvředovatěti*, schwürig werden. Ja.
Zvředovatilý, vz Zvředovatělý.
Zvředovatiti, il, ěn, ění, schwürig machen. Ros. — **co čím.**
Zvředověti, ěl, ění = *zvředovatěti*. Volk.
Zvředovitý = *vředovitý*, voll Geschwüre.
Zvřelený = *vřelý*. Pl.
Zvřeštěti, ěl, ění, anfangen zu flehnen, zu schreien. V tom vyskokne z chrasti liška. Chlapec, majúc ju za vlka, zvrešti a túli sa strachom k otcovi. Zbr. 6.
Zvreť = *zvříti*, aufwallen. Slov. — **kde.** Zvre v prsách ako keď vrelé maslo vadí sa s vodou studenou. Hdk. 173. Zvrelo to v ňom, že dieťa nezbynulo. Dbš. Sl. pov. II. 52. Tak včera sa hol nahneval na jednoho, až krv v ňom zvrela. Phld. V. 55. Vo voľkom kotle mlieko zvrelo. Dbš. Sl. pov. I. 123. To víno v poháre aj zvrelo, aj do tretiny vykypelo. Ib. I. 560. — **čím.** Studňa zvrela hneď červenou krvou. Dbš. Sl. pov. V. 47. Oči slzou lásky zvrely. Sldk. 338.
Zvrhací, Sturz-. Z. vozík na slad. Wld.
Zvrhati, vz Zvrhnouti.
Zvrhel, e, m. = *co se zvrhlo, odrodilo, míšenec*, der Bastard; die Abart, Bastardart. Um. les., Šp.
Zvrhlec, hlce, m. = *zvrhlý*, ein Entarteter, Verkommener, Bastard. Tč., Dch.
Zvrhlice, e, f., *druh hrušek*, eine Birnart, die Pankerthirne. Z-ce skleněná, dlouhá. U Dlažkovic. Dch.
Zvrhlík, a, m. = *zvrhlec*. — **Z.**, u, m., *druh jablek*, eine Acpfelart, der Pankert. U Dlažkovic. Dch.

Zvrhlina, y, f. = *zásnět*, mola. Z. masitá, m. carnosa, vápenatá, kamenná. Kžk. Por. 390., 399.
Zvrhlosť, i, f., die Aus-, Entartung. Z. amyloidná, die Speckentartung, Amyloiddegeneration. Šp. Tuková z. lůžka; z. mázder plodových. Kžk. Por. 339., 361. Z. obili, zemčat. Us. Z. politická. Pokr. Reakce z-sti, die Entartungsreaktion. Nz. lk.
Zvrhlý = *kdo se zvrhl*, *zjinačil*, entartet, ausgeartet. Z. dumlík (tuřín), die Bastardkohlrübe, Šp., snažení, Osv., pokolení. Proch. Z. rod, obili, zemčata. Us.
Zvrhnouti, hnu, hni, hna (ouc), nl, ut, utí; *zvrhati*, *zvrhovati*, *zvrci*, zvrhu, zvrz, zvrhl, žen, ení = *zvrátiti*, umwerfen, umstürzen, umschmeissen; *rozlíti*, umwerfen; *vydáviti*, ausbrechen, von sich geben; *svrhnouti*, abwerfen; **se** = *zvrátiti se, překotiti se*, umfallen; *zkaziti se, změniti se*, verderben, umschlagen; *odroditi se*, aus der Art schlagen, ausarten; *zdařiti se, podařiti se*, gerathen. Jg. — **abs.** Kdyžby zvrhl, aby 100 hř. g. propadl. Půh. I. 331. — **co, koho.** Z. pole (na podzim orati, podmítati). Mor. Vck. Z. koupi, einen Kauf rückgängig machen. Posp. Co jsem byl udělal pro tě, ponevadž's ty to zvrhl; A on vida a já k konci měřím, opět to zvrhl. Arch. II. 169., IV. 5. Z. vůz, kšaft (zrušiti), jídlo (vydáviti), D., sklenici (rozlíti), Us., věc, důvody (vyvrátiti), Zloh., žalobu. Ros. Kůň jezdce zvrhl (*lépe:* svrhl. Vz Svrhnouti). — **co kde: na** čisté rovině. Ros. U nás zvrhlo se to krásné pojmenování χριστιανός **na křesťan.** Sš. Sk 137. Jak pak se nemá muž při tom celý zvrhnout? Sá. — **co kdy. Za** dvě hodiny ten přiloh zvrhnu. Vz Z. pole na Ostrav. Tč. — **jak (kým).** Demokrat se zvrhl **na** barona. Kká. Td. 28. I poručil, aby každým zvrhli na kůži šestkrát. Pal. Děj. V. 2. 500., Sdl. Hrad. III. 15. 36. Věz jistě, že tebe do věže uvrci a manželku tvů na kůži zvrci poruční. Sdl. Hrad. III. 15. 36. — **co kam: na** stůl. Us. Byl na skřipec zvržen. 1467. Mus. 1884. 461. Uzdu s koně na suk z. Alx. — **se.** Vůz se zvrhl. Us. Pivo, víno se zvrhlo (zkazilo). D. On se celý zvrhl Us. Věc ta se opět zvrhla. Lpř. Děj. I. 196. Žena se zvrhla (nezdařila). Lom. Koupě se zvrhla (nezdařila). D. — **se čeho.** On se ho zvrhl (zřekl, sich lossagen). Na mor. Val. Vck. — **se z čeho.** Z toho poručnictví jsem se zvrhl (vzdal jsem je). Na mor. Val. Vck. — **se po kom v čem.** V některých věcech po matce se zvrhla (zdařila). Um. les. — **se več.** Sova v sokola se nezvrhne. Č. M. 223. Tvůj smích se zvrhne v pláč. Shakesp. Tč. Jak domnělá láska zvrhá se v nenávisť. Kos. Ol. I. 51. V kocoura se znova zvrhá (mění). Kká. Td. 29. V hidného se zvrhl renegáta. Kká. K sl. J. 178. Takový podjem vezdy v nejhnusnější nemravnosť se zvrhnul. Sš. Sk. 57.
Zvrhnutí, n., das Umwerfen, die Ahwerfung, Ab-, Herabstürzung; das Umfallen; die Ausartung. Bern. Vz *Zvrhnouti*. Sl. les. Z. vkusu. Us. Jrd. Z. konečníku. Kžk Por. 340. Z. (nemoc vína). Vz KP. V. 182.

Zvrhnutý; -ut, a, o = *svržený, svrženy*, umgeworfen, herabgestürzt, abgeworfen. Bern.

Zvrhovati, vz Zvrhnouti.

Zvrchpsaný, *zvrchupsaný* = *svrchupsaný*. 1473. Mus. 1880. 406.

Zvrchu, *z vrchu* = *s vrchu*, von oben. Kom.

Zvrchudotčený, oben berührt. Z. osoby. List brad. 1563. Tč.

Zvrchupsaný, vz Zvrchpsaný.

Zvřítl. Vz *Vříti* a *Zvřet*. Tuhé zvřelo zápasení. Čch. Bs. 31.

Zvroubiti, il, en, eni = *celé vroubiti*, ganz kerben. — Z. = *sběhati*, durchstreichen, berennen. — **co**: všecky hospody z. Plk. Celou ves z. Dch. — **koho komu**: ženicha, aufsuchen. Včel. čes.

Zvroucnělý, durchglüht, innig geworden. Dch.

Zvroucněti, ěl, ění, innig werden. — **jak**. Láska její zvroucněla *měrou nad* pomyšlení úchvatnou. Šml. v Osv. XII. 613. — **čím**. Koll.

Zvroucniti, il, én, ění, *zvroucňovati*, innig stimmen, zur Innigkeit aufachen. Dch.

Zvroutiti, il, cen, eni = *zřítiti*. Chch.

Zvrstvení, n., die Schichtung. Dch. Pádčením vyloulí se kámen a to obyčejně dle svého z. Šnd. II. 47.

Zvrstvený; -en, a, o, geschichtet. Z-né útvary, oblaky. Stč. Zmp. 681., 625. Z. odrůda břidlice. Zpr. arch. VIII. 93. Z. světlo. Osv. I. 282., Stč. Zmp. 674.

Zvrstviti, il, en, eni, *zerstvovati*, anfschichten. — **co**: kámen, dříví. Us.

Zvrstvovati, vz Zvrstviti.

Zvršati = *dovršiti, zakončiti*, beendigen. — **co jak**. Ona **bez** piesni púť z-la. Slov. Btt. Sp. 213.

Zvrše, e, f. = *vrše?* Aby plenili zlé zvrše cirkve. Luk. z Pr.

Zvršek = *svršek*. Slov.

Zvršiti, il, en, ení; *zvršovati*, aufhäufen. — **co čím**: stůl krměmi. Ráj.

Zvršky = *svršky*. Slov.

Zvršok, šku, m. = *zvršek*. Slov. Nameráš výše 60 0°, kým z. Lomnice dosiahneš. Č. Čt. II. 362.

Zvršovati, vz Zvršiti.

Zvrtala, y, f.? Tancuje jako na z-le. Slov. Zátur.

Zvrtalý = *zvrtaný*, zerbohrt. — **čím**: z. a prolezlý červy. Žlob.

Zvrtaný; -án, a, o, durch-, zerbohrt. Od červů z., wurmstichig; v horn. bohrig. Šm.

Zvrtati, *zvrtávati*; *zvrtnouti*, tnul a tl, uti = *mnoho provrtati*, vieles durchbohren; *mávati*, schwingen; *v tanci otáčeti*, im Tanz herumdrehen; *kroutiti*, drehen. Vz *Zvrtnouti*. — **co, koho**. Již to všecko zvrtal, Ros., **čím**: nebozezem. Valašku (sekyrku) z. = nad hlavou ji házeti, ji točiti. Na Slov. Shor. Neh sú děvčí údy rôzno na kříži, nohy i ruco zvrtali. Hus II. 180. Hudci už hrajú a družba už zvŕta mladuchu. Dbš. Obyč. 23. Pamali ma zvrtaj, moje potěšenia, nak mi nevypadne z mojho vienka zelia. Koll. Zp. II. 86. Z. vory = jednotlivá dřeva ve vory skládati. Us. na Labi. Na Vltavě říkaji: vory sklizeti. Špd. — **kde**. Krejcar se zvrce **na** stole. Tč. Nevestu viedli k sobášu a potom ju zvŕtali v tanci, že sa jej pot cičkom z cela lial. Dbš. Sl. pov. IV. 26. Svojn milenú Margytu zvŕtal v slovenskom bystrikn (kvapiku?). P. Tóth. Trenč. M. 113. Zpiva zvŕtuje *valaškou* **nade** hlavou. Němc. Dom. živ. na Slov. Z. se v práci, sich schnell drehen, schnell arbeiten. — **co komu**. Tobě nohy, ruce, bok i hlavu zvrtali. Hus I. 353. — **jak (se čím, proti čemu)**. Obuškami (obušky) protiva nám šermovali, zvrtali a točili. 1717. Pk. Poď, sto striel! nech ti natrem bnáty! A hrozbou zvŕtal topor svoj. Phld. V. 55. **Na** palcn se zvrtal dlouho. Na Ostrav. Tč. Zvŕtala hlavkou sem a tam a zdála sa byť nahnevaná. Phld. IV. 23. — **jak (podlé čeho)**. Ras. — **se proč**. Dal by se pro grešli z. Prov. Jg.

Zvrtel, tle, m. = *úraz*. Ani před slepým položiš úrazu nebo zvrtle (offendiculum). BO.

Zvrtělý = *zkormoucený*, verworren, verwirrt. Z. mysl. Sych.

Zvrtěti, ěl, ěn, ěnl; *zvrtiti*, il, ceu, enl; *zvrcovati* = *vrcením smíchati*, verdrehen, drehend vermischen, quirlen; *zkormoutiti, zviklati*, verwirren, verrücken. — **co čím** (smlchati). Ms. bib. — **co komu**: mysl, blavu, mozek. Ros. — **co, koho, se kde**: **na** mysli, Lom., na rozumu. Ros. Zvrtiti ječmeň **na** žernách (semleti). Na Ostrav. Tč. Komu se rozum v hlavě z místa hnul a zvrtěl. V. — **se komu**. Všechna hlava se mu zvrtěla. Ros.

Zvrtilý = *zakyslý*, brüchig, säuerlich. Z. mléko. Ms. bib.

Zvrtiti, vz Zvrtěti.

Zvrtkalosť, i, f. = *nestálosť*, die Unbeständigkeit. Jg.

Zvrtkalý = *nestálý*, unbeständig, unschlüssig. Ros.

Zvrtkání, n., vz Zvrtkati. Příčiny jejich z. BR II. 639.

Zvrtkaný; -án, a, o, vz Zvrtkati. Apoštol navrátiv se od soudců zvrtkaných. BR. II. 642.

Zvrtkati = *zvrtěti, zviklati, k nestálosti přivésti*, verwirrt, zweifelhaft, unschlüssig machen. — **koho**. Ros.

Zvrtkavý, unbeständig. Z. Svatopluk. Kuzmány.

Zvrtlavý = *zvrtkavý*, verdreht? Ctib. H. 2.

Zvrtlik, u, m. = *u čihadla podstavek neupevněný, který se zvrátí, když se trhne*. Jg., Šp. Z dreviec posbijaných na z-koch. Dbš. Obyč. 124.

Zvrtlikatý. Z. šalvia, salvia verticillata, rostl. Let. Mt. S. VIII. 1. 29.

Zvrtlikový. Z. hér, setaria verticillata, druh travy. Let. Mt. S. VIII. 1. 17.

Zvrtlý, verrenkt. Z. noha. Kkš. Td. 171.

Zvrtnouti, tnul a tl, ut, uti = *zvrátiti, poraziti*, umstossen, umwerfen; *obrátiti, zatočiti*, umwenden; *vytknouti*, aus-, verreken; *zkaziti*, verderben; *sklouznouti*, ausgleitschen; *máchati*, schwingen; *proměniti*, verändern. — Vz Zvrtati. Z nohu. Us. Vck. Co jedna doba zbudovala, druhá a jiná doba zvrtne

Zvukoskladač, e, m., der Komponist. Koll. III. 136.

Zvukosled, u, m., die Tonfolge. Šm.

Zvukosloví, n. = *akustika*, die Aknstik, Lantlehre. Nz.

Zvukoslovný, die Lantlehre betreffend. Z. rozdíl dvou nářečí. Brt. Z. účinek, Km. 1884. 199., zákony. Vz Šrc. 301., 389.

Zvukosnivý. Ptáků zpěvných z-vé bědno. Hlk.

Zvukostroj, e, m. = *zvonkostroj*. Šm.

Zvukot, u, m., das Geklänge, der tönende Schall. V tom opät z.: trojný výraz — hej, teraz zvonia po treti raz! Phld. IV. 26. Jakovým kujácá uekdy nemluvných zvukotom k milému védla uspáňú. Hol. 407. Když za neděle ten váš z. se po krajině prostírá. Sš. Sm. bs. 55. Z. s hůry hromem se stává. Sš. J. 204. Když pak se stal z. tento. Sš. Sk. 17.

Zvukovati, tönen, Töne erschallen lassen. — **kde**. Filomela zastíněná chrastím v hájku čarně zvukuje. Nár. bib. V. 230.

Zvukověda, y, f., die Tonlehre, Tonwissenschaft.

Zvukovod, u, m. = *sluchovod*, u, m., der Gohörgang. Z. vnější, vnitřní. Nz. Cf. KP. II. 291. Z. ucha, der Gohörgang des Ohres. Dch. Katarrh z-du, nežity ve z-du. Vz Čs. lk. I. 177., II. 252., VII. 3., X. 108. Z. při hudebním nástroji plechovém od nátrubku až do otvoru, die Röhre. Dch.

Zvukovodka, y, f., přístroj vynalezený r. 1846. Červeným, jenž u plechových nástrojů nasazování kotoučů činí zbytečným, die Tonwechselmaschine. Mlt. 123. Vz KP. II. 316. Z. = přístroj k vedení hlavního zvuku do jiného bez nastrkování kotoučů. Dch.

Zvukovodný, tonleitend. Z. otvor při plechovém hudebním nástroji, das Corpus. Dch.

Zvukový, phonetisch, akustisch, Schall-, Ton-. Z. obrazy, Klangfiguren, paprsek. Vz KP. II. 288., 289.; 275. Z. výška, die Tonhöhe, mezidobí, der Toninterwall, síla, die Tonstärke, kyv, die Tonschwingung, Nz. lk., vlna, Mj., vz KP. II. 279., desky (= obrazy), Ck., pocit, die Schallempfindung. Nz. lk. Řídí-li se jazyk zákonem neúplně spodoby souhlásek nejen u vyslovování, nýbrž i ve psaní slov, jmennjeme pravopis jeho z-vým či fonetickým. Bž. 38.

Zvukoznalec, lce, m. = *zvukozpytec*. Šm.

Zvukoznalství, n. = *zvukozpyt*.

Zvukozpyt, u, m. = *zvukoznalství*, die Klanglehre, Akustik. Šm.

Zvukozpytec, tce, m., der Akustiker. Šm.

Zvůle, e, f. = *to, co si kdo zvolil*. Zlob. — **Z.** = *dobré bydlo, svoboda něčeho, příležitost, prostrannost, pohodlí*, die Gelegenheit, Beqnemlichkeit, Gemächlichkeit, Freiheit, Lust, das Vergnügen. Svobody a zvůle veliké někomn nepropůjčovati. V. Z. a rozkoš. Br. Má velikou z-li na svém statku. Žádné z-le neměl. Mndr. Kde slovo boží průchodu nemá, tu má satan svou z-i; Skrblík sobě žádného pohodlí aneb zvůle neudělá. Reš. Do zvůle, do zvole. Rk. Jen člověk má z-li. Hlk. Z. u někoho požívati. Jrsk. Užíval z-le své i ztratil všecky statky. Tč. exe. Dostatečné z-le někomu přáti. KB. IV. Dáváno mi příliš mnoho zvůle. Km. 1884. 660. Nadováděl se do z-le. Šml. Županě a dvorští úředníci chtíce úřady své dle vlastní zvůle spravovati, drželi se Konrada. Ddk. III. 96. Hádala se tudy duše s tělem. Tělo, tělo, cos dělalo, oj plnilo si z-li, jak si chtělo. Brt. P. 112. Zvůlečko, zvůle má, kde ťa druzí berú? druzí tebja berú u svojej mateři, ale já jí nemám, už mi v zemi leží; Zvůlečko, zvůle má, dobře je, kdo ťa má! ale já ťa nemám, po poln ťa hledám. Sš. P. 502. Místa tato byla dějištěm tyranské zvůle a vraždy. Džl. A byl-liby pokřik kde, povinni budú obyvatelé té země honiti a zhuoru býti . . . aby tací zvuole neměli, ale kázání a honěni byli, jakož na také slušie. Arch. V. 403. Pán sobě to místo k zvůli a kratochvíli obrátiti ráčil. Břez. 234. Tuť je ve všem pravá zvóle i od pitie i od jedenie. Žk. 78. Někdy ňákou z-li měla. Dh. 45. O z-li věz, že sobě téměř každý, jakož chce, muož učiniti. BN. Podlé těla z-li míti; Žádného štěstí nemají, bezbožní pak zvůle užívají; Nebudou věčně takového průchodu a zvůle míti. BR. II. 360. a., 59. b., 728. b. Z-li míti. Hus III. 148., Br. Přílišná zvůle hotová poroba. Lpř., Km., Bž., Šd. Zvůle kazí a nezvole učí. Šd. Dej srdci zvůli, zavede tě v nezvoli. Šd. Nouze zvůle nemá. D., Lb., Kmp. Č. 134. Není-li zvůle, přestaň na mále. Jg. — **Z.** = *služebnost, právo honiti, loviti ryby, pásti dobytek* atd., die Dienstbarkeit, Servitnt. Vš., Faukn. Dvór popinžní s tú se vší zvolí, což k tomu přislušie. O. z D. Prodal ves s lidmi osedlými i neosedlými, s rybníky, dědinami, ospy, zahradami a lesy, se vší zvolí a s plným panstvím. Faukn. 25. Že vám grunty své všecky se vší a všelijakou zvolí, myslivostí, též i s pastvami a jinak kromě cest a stezek svobodných zapovídám. Ib. 89. Zvóle jest svoboda a zvolnosť po obecniem najprve, a potom i po zvláštniem ciziem, aby ji každý po obecniem i po ciziem mohl k svému mieti, tak jako jest ten měl, ktož zapisuje neb prodává. Vz Vš. Jir. 312. V každém trhu kladla se tato slova: ‚I se vší zvolí, což k tomu přislušie.' Nemíní se těmi slovy to, což by k tomu přislušelo, což se prodává, než toliko svoboda na tom na všem a k tomu, což prodáno jest, jako cesty, řeky, silnice, obce, močidla, vody a jiné věci k tém podobné a jich zvóle na gruntech panstvie, na lidech. Vz Vš. 157., Vš. Jir. 311. Dvůr s kurmi, s robotami i se vší zvolí, což k tomu přísluší. Pal. Rdh. II. 183. S lukami, s lesy i se vší zvolí, což k tomu přislušie; S pastvami i se vší zvolí, což k tomu slušie. Arch. I. 411., II. 48. Jest zvóle na gruntiech, panstvie, na lidech; Se vší zvolí, což k tomu přislušie; Dvory kmetcie s platem, s dědinami, lukami i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem; Samuel z Hrádka dědietvie své i se vší zvolí, což k tomu přislušie, s plným panstviem dal Jindřichovi k jmění, držení,

prodání, zastavení, zapsání a k učinění z toho, což by se jemu zdálo; Kdyby v zvóli gruntové (nom. pl.) a dědictvie se mínilo a zavieralo; A ta z. jest v obciech, v řekách a próhoniech, v mostiech, v studniciech, v močidliech, silniciech, v cestách, stezkách, kteréž musie jíti přes cizie. Vš Jir. 170., 209., 260., 275., 312. — *Dobrá z.*, gute Laune. D. Chorá z., krankhafte Laune; Z. dětěcí, die kindliche Laune. Dch. — Z., Zwnie, samota u Kumžáka. PL.

Zvůlný, freiwillig. Štf.

Zvundati, *zundati* = *zmačkati*, zermanschen, verwirren. Ros. — Šp. m.: *zvondati*, *zondati*. Prk.

Zvuniti = *zvoniti*. Na Ostrav. Tč.

Zvůr, u, m. = *každé oddělení pole, kus pole osetého, zoraného; též celé pole to, které se jedním rokem osívá*, das Gefilde, die Flur. Jg., Us. Okolo sedmi lánů, jeden z. jest na zimu osetý; Dědin vorných, dobře vypracovaných a na 3 zvůry rozdělených. 1619. Cf. S. N., *Zůr*. Po čírém jsi měla poiěhati zvůrn. Sš. Bs. 58. Věčných nebes zvůrů dobyi zbrojí kříže. Sš. Bs. 10. A tvé zkvetou věčným hlahem z-ry. Sš. Snt. 14.

Zvůra, y, f. = *zvůr*. Ziak. Rodná zvůra. Cimrhuz. Myth. 181. Mezi černými zvůrami zelenalo se vzešlé žito. Kmk.

Zvybírati, vz Zvybrati.

Zvybojovati = *vybojovati*, erobern. V

Zvýborňovati = *výborným učiniti*, vortrefflich machen, veredeln.

Zvybrati, *zvybírati*, nach und nach alles herausnehmen. — **co komu.** Pacholci se ku ni pozhirali, všecky jablička ji zvybirali. Jablečka vy sobě zvybirejče, mojeho fěrtuška nětrhejče. Sš. P. 494. — **co odkud: z** nuše. Tč.

Zvyhřik, u, m., *jistá nádoba dřevěná*. 1588. Mus. IX. 67.

Zvyčaj, e, m. = *zvyčej*. Slov., slez. a ostrav. Jak sinko máva zvyčaj, keď husté mhly mu ľahly na obličaj; Dva chlapci v lichých plátenkách a boso, celkom dľa zvyčajn. Phld. III. 1. 25., V. 70. Vz Brt. Dial. 302.

Zvyčajný = *obyčejný*, gewöhulich. Slov. a Ostrav. Šd., Tč. Chodíváme na Sv. Kopeček na půt, kde už to je z-né. Slez. Šd.

Zvyčej, e, m., zastr. = *obyčej*, der Gebrauch, die Gewohnheit. (Posud na Ostrav. Tč.). St. skl. III. 176. Podlě římského zvyčeje. Hr. rk. 27. Dietěcí z. Kat. 746. V MV. uepravá glossa. Pa.

Zvyčejový = *zvyčajný*. Z. zloděj, der Gewohnheitsdieb. Na Ostrav. Tč.

Zvyčený; *-čen, a, o*, gewöhnt. — **k čemu.** Dobytek k sušeným ryhám (místo píce) jest z-ný a zučený. Mill. 124. a.

Zvyčiti, *zvykati*, gewöhnen, zastr. Posud na Slov. Na to sä cvič a to si zvyč. Hdž. Šlb. 37.

Zvyčný, zastr. = *zvyklý*, *obyčejný*, gewohnt, gewöhnlich. Z. vnada (cesta). Výb. I. 157., Alx. BM. v. 262. (HP. 87.).

Zvyčoj, e, m. = *zvyčej*. Na Ostrav. Tč.

Zvydobyti, *zvydobývati* = *vydobyti*, alles erobern; *vytáhnouti*, herausziehen. — **co:** města všecka. Jg., všechny hřebíky z. Ros. — **co odkud:** hřebíky **z** desky. Us. Tč.

Zvydobývati, vz Zvydobyti.

Zvydověděti se, alles ausforschen, ausspähen. Odtiaď skor sa uenavrátim, zakiaď opaterne sa všetko uezvydovím. Hol. 134.

Zvyháněti = *vyhnati*, alle hinaustreiben. — **koho.** Trip.

Zvyhledati, *zvyhledávati*, alles aufsuchen. — **co komu.** Kde co mohli, všechno vyloupili a skrýše muohým zvyhledávali. Pam. Vel. Meziřič. 151.

Zvyjebaný, vz Zvyjebati. Dobře tak na vás, z-ní zemánkové, ahy vám hlavy skákaly. Pal. Děj. V. 2. 129. — Z., ausgemergelt. Kom.

Zvyjebati = *vyjebati*, *prohnati*, durchwichsen; ausmergeln, schäuden.

Zvyjebený; *-ben, a, o*, ausgemergelt. Cf. Vytěpený. Z. lhářka. Svěd. 1569. Z-ná taková kurvo, což zastáváš lotra? Svěd. 1569.

Zvyjedený; *-den, a, o*, ausgefressen. Osv. 1885. 895. Wtr.

Zvyjinačiti se = *vykáleti se*, seine Noth verrichten. Us.

Zvyjísti, alles ausessen. Vz Jísti. Ms., D. exc.

Zvyk, u, m. = *náklonnosť, jisté city mívati, něco často chtíti a činiti bez svědomosti příčin k tomu*, die Gewohnheit, Angewöhnheit, consuetudo. Jg. Syn.: Obyčej. V. Z. jest uahylá žádosť v konání nějakého činu častým téhož činu opakováním. Kál. ex. Z. působí mimovolně, bez zřejmého namáhání a teprv, když mu odporovati chceme, poznáváme silu jeho. S. Smiles. Tulák ze zvyku, ein Gewohnheitslandstreicher; Vzal si to do z-ku, er hat sichs zur Gewohnheit gemacht; Přicházeti ze zvyku, ausser Uibung kommen. Dch. Co se dělá každodenně, z toho z. pochází. Dlouhým zvykem moudrosť se nabývá. Ros. To dělá z. Že z-u něco dělati. Mám to ve z-u vše zveličiti. Sych. V z. vešel hřích. Lidu v z. vešlo. Kom. Nevycházeti ze zvyku. Lež u něho z-em jest. To přišlo ze z-u. Zastaralý z. Kom. Uvésti něco v z. Knst. Za z. si vzíti. Zvykn, když se zmohl, pozdě se odpírá. Kom. Někoho do z-u si vzíti (na něm pořád jezditi). Šm. Každý hoví zvyku svému (řídí se svým rozumem). U Žamb. Dbr. Nevím, co si to vzál za zvyk. Na Zlinsku. Brt. Netráv si ryby, neplieň ich do zniku, hájiť třlo, ikry, mladye vezmi si do zvyku. Hrhň. Rkp. Neměj v svojím zvyku darebuého křiku; Z. horší ež (než) býk, hýka zaženeš a zvyku nějza (nelze). Na Ostrav. Tč. Z dobrého cviku přijdeš k dobrému zvyku; Jaký cvik, taký zvyk. Na Mor. Tč. Nikdy žádnej falešnosti nepřijímaj k zvyku; Daj pozor, ahys ze žartu falešnosť v zvyk uevzal; Mlaskotání při jedění nech u teba v zvykn není. Na Slov. Tč. Sladkýť jest život, krásný i libý jest zvyk hyti a působeuí na zemi. Koll. IV. 200. Z. má velký lyk. Siez. Tč. Pokud duše v našem těle, z. se rád uemění. Tč. Nemírnosť v jídle, v pití, zvykem se člověka chytí. Šd. Zvyk není kůlna, abys (kterou bys) hned přestavil. Bž. Z. jest druhá přirozenosť. Km., Dk. P. 85. Přirozenosť jest prvuí z. Dk. P. 87. Zvyk je druhé přirození, které se těžce vykoření. Bž. Z. změní, kdo

se nelení; Zlo, hanba a břich, i to vešlo v zvyk; Při zlém zvyku ctnosť nemá vzniku; Z. má železnou košili. Č. M. 221. Jaký z. míval býk, tak řve také vůl; Liška srsť změní, ale zvyku (povahy) nemění. Kál. exc. Šedin dožil, ale starých zvyků neodložil. Kál. Překonávati z. obtíž dvojnásobná. Kom. Rozpravu psychologicko-paedagogickou o zvyku vz v Km. 1884. č. 23. a násl. — *Pozn.* Místo *ve zvyku míti s infinit.* užíváme lépe *sloves opětovacích*. Měl ve zvyku jísti jablka = jídával. Cf. *Obyčej*. — **Z.** = *věc, které jsme přivykli činice ji bez svědomitosti pohnutek*, die Gewohnheit, der Gebrauch, die Sitte, Art. Z. přijmouti, míti, odložiti. Dobrý, zlý z. Jsou z-y v životě lidském, kterých pominouti neslušno. Co jest ve z-u. V. To v z-u bývalo. Sych. To slovo není ve z-u (v užívání). Ros. Z. obchodnický. Slova ze z-u vyšlá. Proch. Z. v oděvu = kroj a stroj. D. Z. v řeči, vz Bačk. Výzk. 4.—8., 17., 19., 21., 22., 65.—69., 73. Z-y lidské jsou rozličné. Z. řemeslnický, der Handwerkerbrauch, cechovní, die Zunftsitte. Šp. Z. od starodávna. Šd. Stává se to zvykem, bývá z toho z.; Přichází to do zvyku; Co jest předsudku dnes prohřešením, zítra zvykem bývá. Dch. Všetci už zavzali si z. (uvykli). Dbš. Obyč. 61. Národ, ktorý už zanedbal svoje národnie zvyky a spôsoby, pred tým pri prerozličných príležitostiach prejavované, ten národ je už za živa odnárodnený, trebas rečou rodnou ešte hovorí. Zátur. Tak bylo na Moravě zvykem složeně duchovní, jestliže se polepšili, dosazovati zase k místům jejich. Ddk. III. 181. Slováci najprv pijú, potom jedia: zvyk rímský, lež cnosť slovenská je to, že dbá o hlavu prv a potom o brucho. Sldk. Mart. 40. Jakož posud bylo ve zvyku. Ddk. IV. 222. Bavili sa o svojich zvykoch. Phld. IV. 18. Zařiďte pořádek, zvyk ho udrží. Exc. Lidé více na knihy se spustili, když litery v z. přišly. Ler. Židé to v z. uvedli. BR. II. 126. b. Staré časy, staré zvyky. Phld. IV. 430. Jaké prase taký kvik, jaký národ taký zvyk; Zvyk se rád mění, když duše v tělo není. Č. — Vz Zvyklosť a více v S. N. a *stran* **přísloví** *ještě: Havran, Hora, Kraj, Liška, Obtížný, Osel, Přirození, Přirozenosť, Správa, Stav, Straka, Svět, Sviné, Vlk, Vrána, Zlý.* — **Z.** = *tabák.* Vz Zbytek.

Zvykalý, gewöhnt. — **čemu**. Srdce z-lé lakomstvím majíce. Hus III. 238.

Zvykání, n., die Angewöhnung. Jmění (das Haben) nepřietele, jenž (nepřítel) z. dává v boji k slavnému vítězství, jest častokrát užitečnější než nejmění. Hus I. 310.

Zvykati, vz Zvyknouti.

Zvykle = *obyčejně*, gewöhnlich. V. Co vykladači z. na Slovany slyší. Šf. I. 460.

Zvyklosť, i, f. = *zvyk, mrav*, die Gewohnheit, Angewohnheit. Podlé obyčeje a z-sti své staré dělati; Z. míti. V. Obyčej a z. druhé jest přirození. Klat. Opříti se z-sti. Štelc. Z., druhá přirozenosť, slúží náchylnosti, kdo ju z gruntu vykořenî, bodeu uctivosti; Odpornosti neměj ve z-sti; Od zlé z-sti obrať se s pilností; Z. vždycky k tomu táhne, od čeho má kořeň; Nikdy neměj to v zvyklosti, co je proti statečnosti. Mor. Tč. Z. ku hraní je veliké jarmo; Žij podla svej z-sti v cnosťach, jak svedčí; Z. po mály prichádza bez síly (bez násilí) do srdci; Zem, vlasť, místo i krajinu premeniť je snadno, rod nezmeníš, i zlú z. premeniť nesnadno. Slov. Tč. Z-sti obracejí se v přirození. Sixt. z Otters. Z. práci lehkou činí. Sb. uč. — **Z.** = *co ve zvyk vešlo*, die Gewohnheit, Sitte, der Gebrauch. Jiná z., ein widriger Gebrauch; Dle dosavadní z-sti; Rozličné soudů z-sti. J. tr. Právo z-sti, das Gewohnheitsrecht. Dch. Z. na burse a v obchodních místech vůbec, die Usanz. Skř. Aby při své z-sti pánům a rodům panským v tom nepřekáželi ani se o né třeli (rytíři). Mor. zříz. 1604 Tč. Tak aby každá vlasť svých z-stí a práv požíti mohla. Arch. V. 383. Svobody, práva a chvalitebné z-sti. List hrad. 1522. Z. za právo jest. Vš. XXIX. Zvláště miestopisař to rozomem svým a z-stí práv spraviti má, aby sobě dskám, lidem i jiným úředníkom škody i hanby nedobyl. Vš. Jir. 381. Co jest v z-sti; v každodenní z-sti býti; dle obecné z-sti; podlé z-sti; mimo z.; vedlé starobylé z-sti někoho voliti; při staré z-sti zůstávati. V. V z. vejíti; z z-sti vyjíti; staré z-sti. D. Svědom jest obyčejův a z-stí starodávných. Tov. 1. Král ráčil přiřici oboji straně je při zvyklostech a spravedlivostech jich zachovati. Zř. F. I. B. XVII. To jest proti starobylým řádům a z-stem; Z-sti pevně držeti. Sych. Ve z-sti ponechati, Knst., zůstaviti. Svobody a z-sti jim odjímamo. Otterd. Kolik vsí, tolik zvyklostí. Šd. Častokrát ty, kteréž jest vůle přemoci nemohla, obyčejnosť a z. podvedla. Hkš. — Vz *Zvyk*.

Zvyklý = *který zvykl*, gewohnt, angewöhnt. Má silné a zvyklé (otužilé) údy. Har. — **čemu**: práci, Ros, D., břemenu. Br. Nejsem zvyklý nepořádku. Šml. Tomu jsme zvyklí. Us. Šd. Dobrému jídlu a pití z-lý. Us. Tč. Ta panenka chudobna, ona je všemu zvyklá, nechť se jí zle vede aneb nevede, ona si nenaříká. Sš. P. 388. Já nejsom chůzi zvyklá. Er. P. 496. Šohajku, přeca si ty robotě zvyklý. Brt. P. 71. Srdce zvyklé lakomstvím. Hus I. 398. — **v čem**: ve lži. Kram. Z. v obyčejích bojovných. Troj. Srdce mají v lakomství zvyklé; Člověk zvyklý v slovech hanění. Hus I. 242., 231. Muže hrdinného a v bojových věcech přezvyklého. BO. — Jel., Štelc., Kram. Z. v obyčejích bojovných. Troj. — **s inft.** Jest z. brzo jídati, časně ráno vstávati, hráti. Us. Aneška byla zvyklá přes chvoj skákati. Němc. Z. vítěziti. Us. Dch. Boly ste vy (oči) zvyklé s milým sedávati, veru to mosíte včilej odvykati. Sb. sl. pies. II. 1. 44. Úroky dědičné komoře královské z města v Lounech dávati zvyklé. Arch. I. 545. — **nač**. Lenka nebyla zvyklá na dobrá jídla. Němc. I. 91. *Lépe:* čemu. — **čeho**. Na Ostrav. Tč. Já jsem toho zvyklý. Slez. Šd. — **k čemu**. Zvyklý k zahálce služebník za křivdu si drží, když mu pán káže pracovať, neho ho práce mrzí. Na Ostrav. Tč. — **kde**: **na** moři. Lk. — **Z.** = *obyčejný*, gewohnt, gewöhnlich. Vůbec z.; z. obyčej; vedlé starého, zvyklého obyčeje. V. Když zvyklým způsobem přišel. Zák.

sv. Ben. Soud zahájený jest, kdyžto súdce sedě na sudné stolici zvyklým obyčejem zahájiti káže. CJB. 381. Z. hříšník, der Gewohnheitssünder. Dch. Než takových si duchovnikov nezabudni opatřiť, čo zvyklon by rečou mohli Slovákov učiť. Hol. 388. Věřime Vaší milosti, že nám zpnosob a řád odkladn podlé práva zvyklý odepsati račite. NB. Tč. 101. Podlé svého z-ho obyčeje. Čr. Výsady a zvyklé, dobré starodávné obyčeje. List hrad. 1495. — **kde**. Podlé obyčeje a práva tehdejšího mezi lidem božím a pohany z-ho. BR. II. 82. b.

Zvyknouti, knu, knl, kna (ouc), knul a kl, uti; *zvykati, zvykovati* = *navyknouti, zvyk přijíti, na zvyk si vzíti, obyčej míti*, gewöhnen, gewohnt werden, sich an etwas gewöhnen, pflegen; *někde zdomácněti, přivyknouti*, wo eingewöhnen; *uvyknouti, na něčem přestati*, sich mit etwas zufrieden stellen; *učiti, cvičiti, v zvyk mu uvésti*, angewöhnen, üben; **se**, sich gewöhnen. Jg. — Zvykoval jsem neb zkušoval jsem, točiž k častému pamatování přivodil jsem srdce své. Hugo. Z-val jsem duch mój. Hugo. Ale snadno-li by tu práci zvykli úředníci (dělati?). Št. — **čemu**: práci, Ros., obyčejům, Háj., hříchům. Br. Kdo čemu zvykl, to mu není obtížné. V. Každý zvykl bohatému výdělku a nikdo nepomyslil spořiti. Km. 1884. Zvykej prácí, zvykej zimě, ať otvrdneš. Us. Šd. Z. řádu. Č. Zvykej dočkavosti. Dch. Němci neradi jazyku českému zvykali. Št. Každý ďábel . . . . vždy zlosti zvyká. Hus III. 245. Člověk všemu zvykne. Šd., Dch., Hoř. 72. Čemu kdo zvykl, není obtížno. Lpř. Zlému zvykal, pozdě pykal, böser Sinn, späte Reue. Dch. Zvykej dobrému, tak zlé na mysl nepřijde. Šd. Zvykej pořádku, njdeš zmatku na statku. Bž. exc. — **kdy čemu.** Přece za nedlouho I tomu divadlu jsem zvyknul. Km. 1884. Čemu zvykneme z mladosti, těžko odvykneme v starosti. Us. V čem kdo zvykne **od malička**, za to se nestydí. Mnr. Tč. — **(koho) k čemu.** Tělo zvykne k bujnosti **skrz** dlúhé spávání. Mor. Tč. Kdo zvykl k čomu, ten slúží tomu. Slov. Tč. Tak jak k dobrým mravóm zvykneš, budú ti v milosti. Slov. Tč. Aby on nás všemi způsoby ku prokazování poslušenství sobě náležitého zvykati učil. V. — **(se) čemu jak.** Dlouho musil zvykati, než tomu přivykl. Us. Když *sě* dievky dobře svykú, na koniech jezditi obykú. Dal. 18. Kdo rád zvyká, neodvyká. Lb. Klamům aby ani *opravdu* ani *žertem* nezvykali. Kom. Pomaličku hudoucím těžkostem zvykali. BR II. 52. a. Kteří jim (zvláštnostem v řeči) **po** mateři zvykali, nespatřují nic neobyčejného. Ht. Brs. 137. — **v čem**: v hříších, Br., ve lži. Cyr. Tak že by v hříších zvykna nemohl již ani života polepšiti. BR. II. 747. b. Sluha ale tvój zvykal v spravedlenstvích tvých, servus autem tuus exercebatur in justificationibus. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 533. Tak již sú v těch obyčejích zvykli. Hus I. 433. — **s inft.** Zvyknul dobře jistl, pítí, Us., jiné haněti. V. — Br., Kom. Bo keď neuctíš Boha v nemom tvore, zvykneš ho neetiť i v l'udskej patore. Hrbň. Rkp. Sp. st. D. Vysvetlite mi vec, sic' ináč vás potrescem, ako osočovatelov trestať zvykajú. Lipa 320. V l'udskej uspoleblá moci šáliť zvyknula nádej. Hol. 5. Na koních jezditi zvyká. Brt. S. 102. Poláci zvykli neutíkati před nepřítelem. Pal. Děj. III. 3. 294. Ti psi sú zvykli táhnouti sáně. Mill. 125. b. — **(si) kde.** Aby tělo naše skrocováno bylo a jako **pod** jhem sobě zvykalo. V. Brzy tam zvykl (přivykl). Ros. — **koho nač, si nač**, vazba nová, *správně*: z. čemu. Jg., Brs. 288., Km. IX. 157., Brt. S. 3. vyd. 196. Slovák zvykol na utrpenia, na zradu i nerovný boj. Vaj. Tat. a mor. 125. — **od čeho.** Pomaličky ho necháváj, až od tebe zvykne (odvykne, sich abgewöhnen). Mor. Tč.

Zvyknutí, n. = *zvyčení*, die Gewohnheit, Angewöhnung. Koř. Škut. apošt. 26. 5.

Zvyknutý = *zvyklý*. Slov. Bern.

Zvykování, n. = *cvičení*. Z. bojovná. Hugo.

Zvykovati, vz Zvykati.

Zvykrojovati, nach und nach alles herausschneiden. Us.

Zvykvésti, vz Kvésti, herauswachsen, sich entwickeln. — **kde.** V národech zvykvetlo, že se věci paměti hodné do písniček uvodily, aby se snáze zpamatovati mohly. Kom.

Zvylézti, *zvylézati*, nach und nach herauskriechen. — **odkud**: z děr. Tč.

Zvylupovati = *vše vyloupati*, alles ausschälen, ausrauben. — **co.** Koc.

Zvymalovati = *vše vymalovati*, alles ausmalen. — **co**: barvy. D.

Zvymětati = *pozvymětati*, alles herauskehren. — **kde**: v kamnech, ve světnici. — **co odkud**: saze z kamen.

Zvymnati, Euter bekommen. Jalůvka nž zvymnala, už bude brzy kravou. Ostrav. Tč.

Zvynášeti, vz Zvynésti.

Zvynésti (vz Nésti), *zvynášeti*, nach und nach alles heranstragen. — **co odkud kam.** Všecko ze světnice ven jsme mu zvynášeli. Us. Šd.

Zvypláceti, *zvyplatiti* = *jedno po druhém vyplatiti*, nach einander o. alle auszahlen. — **co**: zastavené šaty. Reš.

Zvyplakati = *vše vyplakati*, verweinen. — **co**: všecky slzy. D.

Zvyposmívati, abspotten. Zlatohl. 209.

Zvypověděti, vz Zvypovídati.

Zvypovídati, *zvypověděti* = *mnohé n. všechny*, alle verbannen, alles erzählen. — **odkud koho**: z města (vyhnati). V. Stavové jezuity mnichy zvypovídali. Dač. I. 260.

Zvypřahati, alle o. nach einander ausspannen. — **co**: koně. Mus. VIII. 197.

Zvyraziti, vz Zvyrážeti.

Zvyrážeti, el, en, ení, *zvyraziti*, il, žen, ení = *vše vyraziti*, alles aus-, herausschlagen. — **co.** Zuby bezbožníků zvyrážels. Br. Okna z. Us. Šd. — **co komu.** Kdyby koza delší ocas měla, všem by oči zvyrážela. Brt. — **co odkud**: zub z bečic. Us. Šd.

Zvýřený; *-en, a, o* = *plachý, divoký*, scheu, wild. — **jak.** Je do světa z-ná. Na **Mor.** Vck.

Zvyrůstalý, entwachsen. Ti mladší do z-lých šatů těch starších dorůstali (do šatů, které starším už byly malé). Sk.

Zvyrůstati, *zvyrůsti*, nach und nach heranswachsen.

Zvýskati, *zvýsknouti*, knul a kl, ntí, aufschreien, aufjauchzen. — **abs.** Hej, Janko, zvýskal, lap ho, lap! Phld. V. 71. Zvýskne, vlasy sa zjäžia, vyletí na pobrežia. Btt. Sp. 105. Raz junák zapiskne, z dvanásť pušiek blýskne; druhý raz zapiskne, tisíc chlapcov zvýskne; tretí raz zapiskne, šabličky zazvonia. Btt. Sp. 9., Lipa II. 256.

Zvyskutečniti, il, én, ění, verwirklichen. Ros.

Zvysoka, *z vysoka*, *s vysoka* = *s výše*, *vysoko*, von der Höhe, boch. Z. upadnouti, řeč ačíti, na jiné hleděti, hlavu držeti, Ros., kráčeti, Zav., mluviti. D. — Jg.

Zvyschnouti, vz Zvysýchati.

Zvysýchati, *zvyschnouti*, nach und nach anstrocknen. Zvysýchali potokové. Jg.

1. **Zvýš**, *zvýše* = *vysoko*, *zvýší*. Hrnce na tři prsty zvýše. Sl. let. I. 156. Muž, jenž byl šesti loket a piedi zvýš. Bj. Létachu u povětří dvú loktú avýš nad zemí. BO. Proto jsem tobo, kterak je zvýš, nezměřil; Kterak je avýš od země do nebe. Pass. 30. (Hý.). Než l'avicou (levicí) kušu zvýš a smrtný advíhala oblúk. Hol. 34.

2. **Zvýš**, e, f., die Höhe. Kačky zplašily sa a schytly vo zvýš. Dbš. Sl. pov. I. 93.

Zvýša = *zvýší*. A zasvieť z výša i z hlboka. Jsk. Člověka z. Na mor. Slovácku. Brt., Vck.

Zvýšava, y, f. = *zvýška*. Slov. Pozrite na tú závratnú z-vn. Zátur.

Zvýšek, šku, m. = *zbytek*, der Rest. Vypi z. v pobáre. Slov. Zátur. Plk. — **Z.** = *vysokosť*, die Höhe. Slov. Bern. Švihlé jedle vedľa sebä pnú sa vo zvýšok do neba. Č. Čt. II. 71.

Zvýšeně, erhöht. Ráj. II. 75.

Zvýšenec, nce, m. *zvýšený*, der Emporkömmling, Parvenu. Vid. list., Shakesp Ham. I. 4., Tč., Kamar.

Zvýšení, n., die Erhöhung, Erhebung, Steigerung, Vermehrung. Vz Zvýšiti. Z. předprsné, die Bonnetirung. Čsk. Z. hladiny mořské. Stč. Zem. 536. Z. Krista nad nebesa; Kterýžby v nebi nejvyšší ctí a slávou královskou z. došel. BR. 857. a. Z. tonu, teploty, Mj., tlaku vzdušného, Stč. Z. 564., dojmu, Us., daní, Lpř. Děj. I. 35., poplatku, Šmb. S. I. 128., mzdy, mény, die Courssteigerung, ceny. Sp. Z. subvence z dosavadních 4000 zl. na 10000 zl. Mus. 1880. 373. Z. jmění. Us. Jg.

Zvýšenina, y, f. = *vyvýšenina*, *zvýšina*, die Erhebung (des Terrains), Rampe. Dch., Mj., Dk. P. 4. Vz Zvýšina.

Zvýšenoslohý, im hohen Stil verfasst. Div. z och.

Zvýšenosť, i, f., die Erhebung, Elevation. Z. místa. Z. hlavně, die Elevation des Geschützrohres. Čsk. — **Z.** = *výsosť*, die Höhe, Erhöhung, Erhabenheit, bohor Rang. Z., bohatství a slávu svou snášeti uměli. Záv. — D.

Zvýšený; *-šen*, *a*, *o* = *vyvýšený*, erhöht. Z-ným hlasem zvolal. Č. Z. místo, přízemek, cena, požadavek; z-nou měrou. Us. Pdl. Zvýšená dráha, die Hochbahn. nálada (slavnostní, gehobene Stimmung, Dch., tou, účinek, Mj., činnosť, Osv. I. 524., příliv, die Springfluth, Stč. Zem. 762., batterie. NA. III. 160. — **jak.** Knlatě z-ná dutina. Dch. Ton dvojnásobně z-ný. Zv. Přír. Kn. I. 7. — **čím.** Kristu Ježíši, pravicí z-nému a všudy kralujicímu. BR. II. 744. b. — **jak odkud.** Stůl sedm noh z. od podlahy. V. — **na čem.** Všecky věci na ceně z-šené jsou. V. — **nad co**: nad angely. Scip.

Zvýší (m. vzvýší. Bž. 317.) = *na výš*, *co do výše*, der Höhe nach, boch. Koprník jest bylina z. dvou loket. Byl. Z. meče, muže, lokte, domu, D., sáhu, Us., člověka. Pref. Aby s ním všickni, ještě by meče jeho z. byli . . . V. Když slunce vycházelo, pustilo z sebe sloup ohnivý naboru jednoho kopí z. Dač. I. 28. Roste z. chalupy. Kld. II. 298. — **do čeho, nač.** Z. do kolenou, do pasu. Pref. Ta (věž) buď vz výšiu až do nebe. Dal. 15. Na čtyry coule z. krup spadlo. Kram. — *Strany vazby* vz **Zdéli**. V Bohuslavicích na Mor. kladou adjektiv s *jak:* jak vysoký. Vz Zdéli, Zšíří. Neor.

Zvýšina, y, f. = *zvýšenina*, die Rampe. Dch. Vz Zvýšenina.

Zvýšiti, il, it, itý, *zvyšivati*, alles aussticken. Us. Sd.

Zvýšiti, zvyš, zvýše (ic), il, en, ení: *zvyšovati* = *vysoko něco postaviti*, *povýšiti*, hoch machen, erheben, erhöhen, in die Höhe heben; *na důstojnost povýšiti*, erhöhen, erheben (zur Würde); *zvětšiti*, grösser machen, vergrössern, erhöhen; *natahovati*, etwas gross machen, übertreiben. Jg. — **abs.** My dva sa medzi sebou na hrdinský pustíme súboj; jestli ty zvýšiš (zvítězíš), samovolný staň sa panovník. Hol. 155. — **co**: dům, Us., strop, dvéře, Ros., cenu. Šm. Z. koho (povýšiti). Kom. Z. dukáty. Dač. I. 199. Křížek zvyšuje ton. Zv. Přír. kn. I. 7. Sv. Lukáš chce z. důraz, jejž na jednotu klade; Z. sílu řeči; Což pojem ten ještě zvyšuje. Sš. Sk. 6., II. 10., 140. Větší nebo menší poptávka po nějakém zboží zvyšuje nebo snižuje jeho cenu. Ddk. IV. 166. Odpor zvýší žádosť jeho. Šml. Z. zeď, hradby, komín, nájemné, Us. Pdl., tvrdosť latek. ZČ. I. 247. Historické upomínky zvýšily dojem. Šml. Kdo nechová myši, ten nic nezvýší (tomu nic nezbude. Vz *Z. co komu*). Zvýšiv zetřel si mne, qnia elevans allisisti me. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 533. — **se.** Velice se zvyšuje. BR. II. 577. Vranných orlov kŕdeľ alietne, jeden sa avýši, druhý sa zniží. Sldk. 270. — **co, se komu**: sedlákům daně. Us. Z. někomu něco (natáhnouti, zvětšiti). V. To mléko vám zvýší = *zbude*. Slov. Kd. Tu jedli, tu pili, mne nic nezvýšili (nenechali, mně nic nezbylo). Dbš. Sl. pov. I. 86. — **co, koho, se čím.** Návod, jímž se složený výraz na trojnoc zvyšuje. Šim. 142. Lesk tohoto vznešeného shromáždění zvýšen byl ještě uberským poselstvím; Tím zvýšil důvěru svého národa. Ddk. III. 224., 295. Milostí boží přírodní život člověka jenom

se zvyšuje a zvelebuje; Věděl, že tím vyznáním svojím zuřivosť odpůrců svých zvýší. Šš. Sk. 83., 90. Tvrdosť železa zvyšujeme kalením; Tlakem zvyšuje se adhaese; Adhaese těles dá se mnohými prostředky zvýšiti. ZČ. I. 247., 248. Bledosť tváří, čela, vlasů, vousů zvyšuje se tmou. Čch. B. 108. — **co, se kam.** Když se člověk zvyšuje **ku** větší hodnosti, obyčejně mívá méně nebezpečnosti. Mor. Tč. Maj sa dobre, ty hora zlatá, koľkoraz som zrak k tebe zvýšila, všetka sa búrka žitia ztišila. Sldk 343. — **oč.** Byltě tedy tento poplatek jen o 30 hř. zlata zvýšen. Ddk. II. 178. — **co kam proč.** Bůh lidi zvyšuje **do** nebe **pre** jejich poníženosť. Slov. Tč. — **jak.** Tuhosť lan **u** valné míře zvyšuje se, natřeme-li je dehtem. ZČ. I. 272. Okolnosť tato jakož i povolnosť knížat zvýšily mocně odvahu Stanfovu. Ddk. III. 275. To dojem znamenitě zvyšuje. Us.

Zvyšovatel, e, m., der Erhöher, Erheber.

Zvyšovatelka, y, f., die Erhöherin, Erheberin. — **Z.** = hyperbola.

Zvyšivati, vz Zvýšiti.

Zvýška, y, f. = *výška, zvýšina,* die Erhöhung, Höhe, Rampe. To strom, to je zvýška (vysoký)! A ten kocúr seděl doma na zvýšce a jak to pravěla, ten kocúr skočil s tej zvýšky a obě oči mu vyškrabil (vyškrábl). Slez. Šd. Je to na zvýšce a tím mokřejší to je (= snih. Hádanka). Šd.

Zvýšný, erhöht. Na zvyšném v makkej vypočívá ložnici stlání. Hol. 7. Nízká na zvýšném sa vypínala kopci chaloupka. Hol. 340. Jak je tu milo ležať pri brčálém v chládku potôčku! Neb na pahorku sedeť zvýšném a na pišťalu vítať slnko. Hol. 335.

Zvýšok, šku, m. = *zvýšek.* Slov.

Zvyšování, n., vz Zvýšení. Čsk., Mj.

Zvyšovati, vz Zvýšiti.

Zvyšovka, y, f., v hudbě, das Erhöhungszeichen. Šm.

Zvytahovati = *vše vytáhnouti,* alles o. nach einander aus-, herausziehen. — **co.** Pref.

Zvytěpený, vz Vytěpený. Z. humpllř. Světz. 1883. 303. Wtr.

Zvýti, zvyji, yl, ytí = *zavýti.* Pes zvyje. Rad. zv. — **na koho.** Jako na své vrahy zvyji. St. skl — **kdy.** Pri vkročeniu jeho na Velehrad zvyli psi a zvrešťali havraní. Zbr. Hry 247.

Zvytínati, alles anshauen. Us.

Zvytrhati, alles o. nach einander herausreissen. — **co.** Všecko peří jim zvytrhali. — **se komu odkud.** Z rukou se jim zvytrhali. Lom.

Zvynpomínání, n., die völlige Autkündigung. On panu Matyašovi na též Anně jistou summu k z. odevzdal. List z r. 1631

Zvyupomínati = *vyupomínati vše,* alles einfordern o. einmahnen. — **co:** dluh. Pr. měst. Anysto peníze z-li. Smil. Orov. zř. selské. Psal jsem vám, abyste některé ouroky ze zápisů vám odvedených sami sobě z-li. Žer. L. III. 87.

Zvyvědění, n., die Erforschung, Auskundschaftung.

Zvyvedený; *-den, a, o,* durchgetrieben. Jste sami kacíři z-ní. Dač. I. 35.

Zvyvědětí, ěl, ěn, ění, alles, völlig auskorschen, auskundschaften. Us.

Zvyvracaný = *zvyvracený,* vz Zvyvraceti. Slov. Z-né sami též krky a hlavy prezpoly zlámů. Hol. 82. Z-ně hádžů krky též. Ib 83

Zvyvraceti, el, en, ení, von Grund aus zerstören. — **co:** námitky, Einwürfe ablehnen. D.

Zvyzalívati, durchs Begiessen verbauchen. — **co:** všecku vodu. D.

Zvzácnětí, ěl, ění = *vzácným se státi,* selten, rar, kostbar werden. Us. Tč.

Zvzláštňovati, sondern **co jak.** Všetko tuto dla svojej zvláštnosti zvzlášťňuje. Slov. Phld. I. 1. 22.

Zwalhallisovati, walhallisiren, der Walhalla würdig erklären. Kos. Ol. I. 302.

Zwar, něm. Und zwar. Užívání té litery *G* dvojí (býti) pravé **a** dobře. Bl. 31.

Zwieselit, u, m. = apatit železnatý, nerost. Bř. N. 148.

Zwingli, vz Zvingli, S. N.

Zybák, u, m. = *zahybák, kudla.* Na mor. Val Brt. D. 302.

Zýbati = *hýbati, viklati, kolébati, zmítati* — **čím** Št. (Č.).

Zybový. Z. zemina = *slatina.* KP. III. 214., IV. 65.

Zygelová, é, f., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1461.

Zygl, a, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1461.

Zych, a, m., os. jm. Z. Vojtěch. Vz Blk. Kfsk. 1092.

Zýrhať sa = *zýrať sa.* Slov. Ssk.

Zýka, y, m., os. jm. Z. Jos., violončelista, nar. okolo r. 1730. Vz S. N.

Zylvár, a. m., os. jm. Z. z Pilníkova. Vz Blk. Kfsk. 1461., S. N.

Zylvárová, é, f., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1461.

Zymosa, y, f. = *ζύμωσις,* kysání, die Gährung. Brt.

Zymotický = *kvasicý,* zymotisch. Nz. lk. Z-ké nemoci. Vz Čs. lk. II. 55.

Zynknouti, knul a kl, nt, utí = *uhoditi.* Šg. — **čím.** Tak tebou zynknu! V Kunv. Msk. — **komu.** Tak ti jich nazynkám (natluku)! Ib. Msk.

Zyňsť = *vzejíti,* aufkeimen, zu Statten kommen. To se vám zyňdě! Na Ostrav. Tč.

Zypsilonovatělý. Lékařům zas do pathologie příbude jméno nové nemoci: ypsilonomania. Teď je již po něm i po slávě z-lé (která už dodělává). Č. Zelenéha Život Jg. 197., Km. 1884. 389.

Zýtra, vz Zítra. Br.

Zývala, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Zývalda, y, m., os. jm. Z. Jindř. Václ. v 17. stol. Vz Jg. II. 1 658, Jir. Rnk. II. 361.

Zývati, zastr., vz Zváti, Volati, Vybízeti, Vzívati. Tehda věz, ež darmo zýváš. Kat. 2195. Střebor Ladislava zývá. Rkk. 41. — **na koho** = *volati:* na Rubeše. Rkk. Lubor na zemany zývá. Anth. Jir. I. 29.

Zyzen = *žíseň*, zastr.
Zza, vz Zá-.
Zzadumčivěti, ěl, ění, tiefsinnig werden.
Zzajímati = *zajíti jednoho po druhém*, nach einander getangen nehmen. — **co, koho**: stáda, ženy. Br.
Zzašiti, zzašívati = *na mnohých místech zašiti*, vernähen. Br. — **co**.
Zzelenamodrý, grünblau.
Zzelenažlutý, grüngelb.
Zzelenětí, ěl, ění, grün werden. Us
Zzeměti = *zemí se státi*, erdig werden Jg.
Zzemiti, il, en, ení = *zemí učiniti*, zur Erde machen, vererden. D.
Zzemnatěti, ěl, ění = *zemnatým se státi*, erdig werden Ros.
Zzemnatiti, il, cen, ení, erdig machen. Ros.
Zzerzavěti, ěl, ění, rostig werden. Železo zzerzaví. Kram.
Zziskati, *lépe: získati*. Jg.
Zzobati, aufpicken, pickend aufklauben. — **co**: semeno, zrno. St. skl. Vz Sezobati.
Zzostaviti = *zůstaviti*, alles hinterlassen. — **koho**: své syny. Br.
Zzouti, zzuji, ul, ut, utí, ausziehen (Schuhe, Stiefel, Strümpfe). — **co (odkud)**: ohuv z nohou. Lom. *Lépe*: zouti, szouti. Jg. Ohuv z. BR. ii. 433. a.
Zzrzavěti = *zzerzavěti*.
Zzubatěti = *zubatým se státi*, grosse Zähne bekommen. Ros.
Zzuřeti, *zzuřivěti*, wüthend, grausam, wild werden. Jg, D.
Zzuřiti = *zuřivým učiniti*, wüthend, grausam, wild machen. Ros., Jg. — **se**, ergrimmen. Ros.
Zzuřivěti, vz Zzuřeti.
Zzvinouti, nul, nt, utí = *svinouti* — **se kde**. Ljud sě o j'ho rově zzvinu. ApŠ. 37.
Zzvířiti, il, en, ení, wild machen, verwildern. D. exc.
Zž měnívá se ve slovanštině v *žď*: možděnice m. možženice, mižditi m. mizžiti (vedlé mizha), roždí m. rozží (v. rozha). Vz Listy filol. IV. 307.
Zžádati se komu čeho, Lust bekommen, gelüsten. Zžádalo se mu víry křesťanské (zachtělo se mu jí). Pass.
Zžár, u, m. = *vypálený les*, in Asche gelegter Wald. Dch. Vz Zž a Žďár.
Zžasiti, il, en, ení, *zžasovati* = *úžasem naplniti, ustrašiti*, schrecken. — **koho**. Aby zžasil zlé. Výb. i. 395.
Zžasnouti, snul a sl, sení = *užasnouti* Hil. — **nad čím**. A když to (jablčko) okusili, tu nad chutí zžasli. Fr. Chládek. Bás. 65. — **proč**. Biechu strachem zžesli. Koř. Mar. 9. 5. — **se**. I budú (lidé) choditi jako pomámeni zžasše sě tak, že . . . Pass. 14. stol.
Zžať = *sežnouti*, zu Ende sicheln, mit der Sichel abschneiden. Ostrav. Tč.
Zžéci, zežhu, žžeš, zežhou; zežži. zežehl a. zžehl, zežžen; zžíhati, zžehnouti, comburere, verbrennen, versengen — **co, koho**. Ščíty zežže oheň; Plamen zžehl hřiešníky. Ž. wit. 45. 10., 105. 18. — **co čím**: ohněm. Dal. — **co komu**. Blesk nadšení mu zraky zžíhá. Čch. Mch. 85. — **kde**. Hraniei pod někým z. Mkr. V oku zžíná blaženosti svit. Čch. Bs. 93. Někoho v smolném sudě z. Hdk.
Zžediti se = *žádati počíti*, begierig werden, zastr. — **se po čem**: po dobrém. Št. Což nesluší, po tom se zlá člověči mysl více zžedí. Výb. Čeho oči nevidí, po tom se srdce nezžedí. Č. M. 123.
Zželeti se, *sželeti se, obyčejněji než zželíti se*, el, ií, ení = *slitovati se*, sich erbarmen; *žel býti*, es reut mich, dich etc. Jg. — **abs**. Zželejte se a slitujte se. BN. — **se proč**. Pro jeho prosbu sželiv se pro ty křivdy. Pulk. — **čeho komu**. *Bezosobné toto sloveso má vedlé genit. příčiny dativ osoby*. Toho když se mu zželelo. V. Zželelo se mu tohoto množství lidu, Br., jeho soudu. Toho by se mohlo Bohu zželeti. Toho se Bohu zželelo. Němc. i. 254. Zželelo se králi nešťastného hlavního města Čech. Jeřábek. Syn. člov. Tvých vin se dnes ti zželí. Kká. Td. 241. A komu se toho nemá zželeti? Arch. III. 206. I zželelo se toho panu Jiříkovi. Let 153. To nepřietelkyně jejie zvěděvši, sželilo se jie toho, že nižšie než ona má v duostojenstvie nad ni povýšena býti; Sželilo mu sě toho Uriáše. Hus III 2., 5. Žžel se tobě tak hrozného zavedenie. Mnč. R. 72. — **se komu nač**. Žžel se tobě nebe, země, na to zlořečené plémě. Lib. 1619. — **se komu nad čím**. Nade mnou se nezželíte. St. skl. Zželelo se duši jeho nad trápením jeho. Br. Kdo by sě nad tak zamúcenú matkú nezželil? 14. stol. Mus. 1884. 27. — **se komu v čem**. Každému sě vás v tom zželí. Alx. — **že**. Zželilo sě jemu, že člověka učinil v zemi. Hus i. 196.
Zželeznětí, ěl, ění, eisern werden. Ráj. i. 263.
Zželi sě = *zželilo se, líto bylo*. Kat. 1209.
Zželiti se, vz Zželeti se.
Zženěti, ěl, ění = *jako ženou se státi, neudatným*, weibisch werden. Ros Který chlap se zžení, po tým (tom) pranic není. Ostrav. Tč. — **v čem**. Gnid.
Zženile = *zženilým způsobem*, weibisch. Ros.
Zženilec, lce, m. = *zženilý*, weibischer Mensch, der Weichling. C, Pcht
Zženilosť, i, f. = *rozmazanosť, měkkosť*, die Weichlichkeit, weibisches Wesen. V., Vš. 449 Tato jmenečka na slabosť a z. upomínají. Koll. III. 292. — **Z.** = *nemírná žádosť obcování s ženami*, die Weibersucht. D.
Zženilý = *měkký, rozmazaný*, weibisch, zart. V. Z. mysl. Scip. Řeč a národnosť českou z-lou, chabou, jiným národům hnusnou činí tím; Hudba národ vyčivuje, měkkým, z-lým, chabým, k otroctvím náchylným činí. Koll. III. 244., 292. Který chlap je z-lý, ten byl jistě opilý. Tč. — **Z.** = *ženatý*, verheirathet. Mndr. — **Z** = *žen nemírně žádoucí*, weibersüchtig. D.
Zženiti = *oženiti*, heweiben, verheirathen. — **koho**: syny. Rvač., Put. sv. 172.
Zženkovatěti, ěl, ění = *zženilým se státi*, weibisch werden. Ros.
Zženkovatilosť, i, f. = *zženkylosť*. Ros.
Zženkovatilý = *zženkylý*. Ros.

Zženkovatiti, ii, ěn, ění, weibisch machen. Ros.
Zženkylelosť, i, f., weibisches Wesen, die Weichlichkeit. Jg.
Zženkylelý = *zženilý*. Z. mysl. V.
Zženkylěti, ei, eni = *zženěti*. D. — **se čím**. Lom.
Zženkylosť, i, f. = *zženilosť*. D. — **Z.** = *nemírná žádosť žen*, die Weibersucht. D.
Zženkylovati = *rozmazliti*, verzärtein, weibisch machen. — **koho**: děti. Kom.
Zženkylý = *zženilý, rozmazlený, měkký*, weibisch, zart. Z. život vésti. Lom. — Plk. — **Z.** = *žen žádoucí*, weibersüchtig. D. Podivení hodná to omluva lidí z-lých, že své kozí chtíče hvězdě za vinu dávají. Shakesp. K. L. 15. Tč.
Zženštilosť, i, f. = *zženilosť*.
Zženštilý = *zženilý*. D. Z. mysl. Msn. Or. 83. Svatopluk byl otrokem rozkoši z-lých. Sb. vel. lil. 123. Vám líbí se kníže z-lý, jejž jako žáka lze ovládnouť strachem. Shakesp Tč. Král z-lý a životem spustlý. Ddk. Vii. 232.
Zžený m.: *zžžený* = *pálený*, gebrannt. Z. víno. D. Zžené oběti za hřiech nelibily sě tobě (holocausta). ZN. Cf. Zžéci.
Zžeru, vz Sežrati.
Zšesiti = *užasiti, užasnutím naplniti*. — **koho**. Ten ny zžesil i ohlupil boží moci. Kat. 2181. Ďábel zžesil lidi. BO. Zžesil je zvuk listu létajícího. BO. Z-ii nás. BO. — **se čeho**. Toho sě zžiesli. BO.
Zžetí, n. = *sežetí*, das Abschneiden mit der Sichel. Vš. Jir. 154. Škodu učinil z-tím obilé. Arch. ll. 118.
Zžetřiti, ii, en, ení = *zjitřiti, povzbuditi*, anreizen, anspornen. — **koho po čem** To náboženství zžetří člověka po šlechetnostech. O 7 vstup.
Zžeziti, zžeziu, zžezím = *žízniti*, dürsten. — **več**. Zžezila v tě duše má. Ž. k. 62. 2. Cf. Zžediti se a Žediti se.
Zžezivý = *žíznivý*, durstig. — **čeho**: pravdy. St.
Zžiditi, il, én, ění, zum Juden machen; se, ein Jude werden. Us., Pik.
Zžidiosť, vz Zžidnulosť.
Zžidlý, vz Zžidnulý.
Zžidnouti, dnul a dl, utí = *židkým se státi*, dünn o. weich werden, sich auflösen, zergehen. — **čím**. Ja. Bláto deštěm velmi zžidne. Jg.
Zžidnulosť, *zžidlosť*, i, f. = *židkosť*, die Verdünnung, Erweichung. Ja.
Zžidnulý, *zžidlý* = *změklý*, erweicht, verdünnt. Z. střeva. Ja.
Zžidnutí, n. = *změknutí*, die Erweichung. Verdünnung. Z. bláta. Jg. — **Z.** = *ranění mrtvicí, ochrnutí*, die Lähmung. Z. n. obroměni jícna, pharyngolysis, angina paralytica, die Lähmung der Speiseröhre; z. obecné, ochrnulosť, paraplexia, paralysis universalis, ohromení celého těla kromě hlavy, der Querschlag, die Rückenlähmung; z. védomé, apoplexia conscia, der Halbschlag. Ja.
Zžidnutý = *změklý*, weich geworden. — **Z.** = *mrtvicí raněný*, vom Schlag gerührt. A tak podlahu otevřevše spustili z-ho ku Pánu Sš. Mat. 9. 2.
Zžidovatěti, ěl, ění = *židem, židovským se státi*, ein Jud, jüdisch werden. Letná už z-la. Nrd. — **kde**. Mezi těmi židy na dobro z-těl. Us. Kšť.
Zžidověti, ěi, ění, ein Jude werden. Dal.
Zžihati, vz Zžéci.
Zžilovatěti, ěl, ění, aderig werden. Ros.
Zžilovati = *žilami spojiti*, durch Adern verbinden. Aqu.
Zžilý, abgelebt? Vid. list.
Zžínati, vz Sežnouti, Zžať.
Zžírati, vz Sežrati.
Zžíravý, *sžíravý* = *který zžírá*, auffressend, aufzehrend. Jg. Z. plamen. Vrch.
Zžířeti, el, ení = *stlíti*, aufglimmen, verglühen. Uhlí zžířelo. Jg.
Zžířiti, il, en, ení, *zžiřovati* = *tučným, bujným učiniti*, fett, üppig machen. — **co**, Sv. Jiří trávu zžíří. Er. P. 57. — **Z.**, glimmend machen. — **co čím**: uhlí měchem.
Zžírný = *zžíravý*, fressend, tilgend. Z. plamen. Kamar.
1. **Zžíti**, zžiji, zživn, zžii, it, ití = *skousati, rozžvýkati*, zerbeissen, zerkauen; *ztráviti, snísti*, essen, aufzebren. — **co**. Jád., Ps. ms., D. Co vydělá, lehko zžije. Ostrav. Tč. Najprve úrok vezmúce (králi) a potom berní živnce. Hr. rk. 313. Dělníci, kteříž sú zžili krajiny vaše. ZN.
2. **Zžíti**, zžiji = *přežíti*, verleben. — **co jak**: ve čsti léta svá zžii. Ms. 14. stol. — **jak dlouho**. Nezžije do roka (kdo křivě přísahal). Exc. Č.
Zžití, n., das Zerkauen, Aufessen. Jg. Slov.
Zžitý = *sežvýkaný*, zerkaut; *snědený*, aufgezehrt. Veliš.
Zživený; *-en, a, o*, belebt. Pozri na východ, ako jasneje svitajú světy z-né. Btt. Sp. 69.
Zživiti, il, en, ení = *obživiti*, beleben. — **co**: hojný přieval pramen chlumský zživí (zživil). Rkk. 54. Chiliastické jejich blouznění z-lo i zvýšilo se. Pal. Děj. lii. 2. 22.
Zživu, vz Zžíti, 1.
Zživý = nrens, *pálící, žhavý*. Jako vietr z. rozpudim je. BO.
Zžízněti = *počíti žízniti*, durstig werden. Puch.
Zžlklý = *sežloutlý*, gelb geworden. Z. čelo, moch. Pbid. iV. 7.
Zžlknúť = *sežloutnouti*, gelb werden. Slov. Cf. Zžlutnouti. Ba i tie hory pozbyly svojho rúcha, jich listie zčervenalo, zžlklo. Phld. lil. 1. 20.
Zžlutabledý, bleichgelb. Byl. 130.
Zžlutašedivý, gelblichgrau. Puch.
Zžlutnouti, *zžloutnouti*, tnul a ti, utí, gelb werden. — **čím**: nemocí.
Zžokovati = *do žoků dáti*, einsacken. — **co**: chmel.
Zžvýkaný; *-án, a, o*, gekaut. Z. pokrm. V.
Zžvýkati = *zkousati*, zerkauen. — **co**: pokrm. V. Vz Sežvýkati.
Zžžený, vz Zžený, Zžéci.

Ž.

Ž *jest* dle nastrojení mluvidel ústních **palatalní** (či **měkká**) **sykavka**. Od příbuzného š liší se tím, že jest *jasné* (media), kdežto š jest *temné* (tennis), a od příbuzného z i ž zase palatalností, jelikož z jest *tvrdé* a ž mezi tvrdým z a palatalním ž u prostřed leží. **Článkuje pak se ž** proudem zvuku mírným, nikoliv násilným, jenž bere se z hrdla a skrze dutiny ústní průlinou, kterou činí prostředek jazyka k patru vztyčený; proudem násilným při témž nastrojení článkuje se temné š. — *Ve starých jazycích hlásky ž nebylo, ona teprv behem času z hlásek jiných* **povstala**. Slovanské ž má jednak v ostatní indoeuropštině střídnici **g, gh**, na př. žas — užasnouti, got. us-geis-nan, žežhule, lit. gegužė, žába, pr. gabawo (Mkl. aL. 271.), jednak samo slovanské tvarosloví ukazuje, že ž někdy z **dj** povstává na př. hledobližeti, hrad — hražen (vedle hrazen), někdy z **zj** na př. vůz — vožen (v Opavsku žima m. zima); v některých cizích slovech z *j:* judaeus — žid, županъ vestis — střlat. jupa; *ž* scheint unmittelbar aus *dj*, *dž* hervorgegangen. Mkl. aL. 271.; větším dílem však a obyčejné změkčováním z **g** (**h**) a to změkčováním stupně druhého, jelikož na prvním stupni měkkosti se za **g** (**h**) vyskytuje měkké ž na př. mog — mohu, imper. pomoz, partc. přemožen. Gb. v S. N. Cf. Vm. Mkl. Hláskosloví 35.—36. Klih — klížiti, váha — važiti, sáhnu — dosažení. Vz *Změkčování* a o ž ve staroslověnčině v Mkl. aL. 291. a násl. — **Ž se střídá** (vz *Střídání*) 1. *s* **h**. V obecné mluvě klade se *ž* m. *h*. v 1. os. sg. a v 3. os. pl. sloves, kde se v *u* končí: můžu, můžou m. mohu, mohou. Šb. **Ž** *se řeč novější zvl. ve flexi ráda vyhýbá:* lok. druže — druhu. Vz *Hrdelnice*. — 2. *S:* 1. V již. Čech. mění se *ž* v *l:* moldýř (moždíř) m. mordýř. Kts. — 3. *S:* ř, hlavně v obec. mluvě; *ř* m.: *ž:* mládeř, drůbeř, krádeř m. mládež, drůbež, krádež, Kts.; *ž* m.: *ř:* žebro, žebřík, bažina m.: řebro, řebřík, bařina, Ht., žeřicha, žeřavý, řežáb m.: řeřicha, řežavý, jeřáb. Jir. Vz *Ř*. — 4. *S:* **s**, vz **S**. — 5. *S:* š: chýže — chýše; vyslovujeme kniška, nůš m.: knižka, nůž. Breždíti vedle břeštiti Vm. Vz *Š*. — 6. *S:* **z:** hryžu, snáž m., hryzu, snáze. Vz *Z* (se střídá s ž, mění se v ž). — 7. *S j.* žeřavý — jeřavý, žeřucha — jeřicha, žádati — jádati. Gb. III. 101. — 8. *S č:* čbán — žbán. Brt. — **Ž vypadlo** *ve slově týden m.: týžden; v již. Čech ve slovostředí se vysouvá:* vdy m. vždy. Kts. — **Ž se vkládá:** žbán (báňka), žbluňkati Jir. *Rádo přistupuje k* **d** *a činí s ním skupeninu* **žd:** hromážditi — hromaditi. Ht. Naopak za *ž*, následuje-li za ním podnebná samohláska, vsouváme **d:** ždmu m. žmu, ždímám m. žímám, paždí m. paži, dlážditi m. dlážiti. Vz Bž. 49. *Na konci slov připojuje se* ž (**že**) *k některým slovům*, vz enklitické **že**, 1. — *Jména ukončená v ž jsou* **rodu ženského** kromě: kříž, nůž, ostříž, plž, trnož. *Jména* **mužská skloňují** *se podlé druhého muž. sklonění* (*Hráč*, *Meč*); *jména* **žen** *rodu podlé Daň, jen: lež, otěž, řež podlé Kosť.* Kz. — *Po ž piš vždy* **i**, **í**, **nikdy y, ý**. — **Ž'** = *že*. Ž' máš umřieti. Výb. I. 164. Cf. Bž. 35. — Umím to od *a* až do *ž* (= všecko). Us., Sá. v Osv. I. 179 — Cf. Gb. Hl. 20., 22., 99., 101., **Mkl. aL.** 291. a násl. Co se psávalo m. *ž* ve starších dobách? O tom vz Gb. Příspěvky k historii čes. pravopisu (Mus. spis č. 117.): 96., 177., 214., 259.—260.

Žába, *žabka*, *žabečka*, *žabička*, *žabinka*, *žaběnka*, y, *žabice*, e, f.; na Mor. a Slov. *žaba*, der Frosch, die Kröte. Ž pr. gabawo, die Kröte, koř. gabh, gabhatē, hiare. Vz Mkl. aL. 60. Ž. wird mit pr. *gabawo* Kröte zusammengestellt. Wenn man sich auf eine Form gėba, žėba beruft, so soll damit nicht ein älteres gėba, žėba als dem žába zu Grunde liegend voraus gesetzt, sondern nur ausgedrückt werden, dass hier *a*, *ja* dem *ė* anderer Formen gegenübersteht, was ja für zahlreiche Fälle nicht geläugnet werden kann. Vz více v Mkl. aL. 272., 304. O původu slova vz také Šrc. 61.—62., 71., 78. Cf. *Obojživelník*. Jména žab v Batrochomyomachii, vz *Žabí*. *Žába* krátí *á* v *a* v instr. *sing.*, v gt., dat., lok. a instr. pl., vz *a*, Brána. Ž. 1. *bezjazyčná: pipa; 2. ropuch; 3. ž. pravá:* rosnička (rosnice, skokan, jiříček, zelená jiřice, ž. lísková, hyla arborea; ž. pruhovaná, h. leucophyllata, obrovská, h. palmata. Brm. III. 2., 30., 31., 24., 26.). Ž. zelená (vz Frč. 315., Schd. II. 487.), hnědá (vz Frč. 314., 315., Schd. II. 487.), volská (vz Frč. 315.), česneková. S. N. Ž. ohnivá, Schd. II. 487., žáby ocasaté, Schd. II. 489., ž. křehotavá či skokan zelený, ropucha obecná či zemská či žába prašivá, pipa americká či rompa. Jhl. Ž. obecná (šerá, plaská, živí se hmyzem a jest tedy užitečna), jedovatá, polní, zemská, zahradní, rosní, podzemní. D. Ž. rapnatá, chrastavá, trudovatá, rapavá, dubová, chrastáňa, chrastal, trudka = ropucha. Mor. Brt. Svatojanská ž. = rosnička. U Opavy. Brt. Donésół rapnchnatú žabu. Mor. Brt. L. N. II. 175. Žáby jazyčnaté, phaneroglossae, bezjazyčné, aglossae, hladké, ranidae; ž. zelená či skokan zelený, rana esculenta (žába jedlá); ž. hnědá či skokan hnědý, rosňák, r. temporaria; ž. volská či řvavá, r. mugiens. Brm. Žv. zv. III. 2. 24., 38., 42., 46., 49. Žáby pakřovní. Brm. Žv. zv. III. 2. 24., 26. Vz kromě těchto ještě: Bezblanka, Cvrkalka, Rohatka, Hvizdalka, Poloropucha, Sironožka a Vakoš (v dodatcích). Ž. žabničná (Aesop.); třepnatá (Aqu.) = *želva*. Ž-y řehotají, křehotají, škřečí, kvakají, rachají, rachtají, D., kuňkají, rochají, Jhl., krákají, Pt., škrhají, Aqu., škřehotají, Šp., krokají, škvrkají. Us. Ž. rachotá, rave (na sev. Mor.), hrčí, škrčí, škrká, škrhoce, škruhoce, kručí,

vrčí. Mor. Brt. v Km. 1885. Žáby křebtají. Dal. 95. Žaba krkoce v černém potoce. Sš. P. 696. Hora sa puká, kukačka kuká, žaby krkajú, kačky gagajú. Koll. Zp. I. 289. Žaba nunká (= kuňká), krká a kváká; Za dedinou sú močiare, tu žaby krkajú. Hdž. Šlb. 34., 23. Na tom našém potoce žabčnka tam recboce. Pck. Ps. 7. Žaby škrkútajú. Sl spv. IV. 149. Po močiarach žaby krkajú. Zátur. Žaby skrebotají: Sestró, umřel nam bratr? Kerý? Jan. Budeš-li za ním plakať? Bndu! Jak, kerak? Nu, nu, nu, nu, nu, nu! — Co budeš vařiť? Hrach, hrach, hrach. Čím ho zaškvaříš? Šraků, šraků, šraků, šraků! My ho všecky rady, rady, rady, rady, rady, rady . . . . Na mor. Val. Vck. *Kterak žáby kuňkají:* Kmotra! Co pak? Umřel. Kdo pak? Kmotr. Plačme. Všecky: Ňu — ňu! kuň — kuň! ou — ou! uň — uň! 'm — 'm! — Kmotra! Co? Umřel. Kdo? Kmotr — starej. Budem — pro něj — plakať. Všecky: No! — no? — no! — *Kterak žáby koktají?* Strejčku? Co pak? Hraj si! Voč pak? Vo ka — ka — kabát. Všecky: Vo ka — ka — ka — kabát! — *Kterak žáby hrčí:* Kmotra! Co pak! Pojďme. Kam pak? Vařit. Co pak? Ryby raky, ryby raky. Všecky: Ryby raky, ryby raky, ryby raky! Dáš nám? Taky taky, taky taky. Všecky: Taky taky, taky taky, taky taky! *Žáby z jara:* Sejte bracby, bracby, bracby, hrách, brácb, brácb! Er. P. 25.—26. Ž-by se trou, potirají. Šp. Ž-by chytati, D., stahovati, jísti. Us. Kam jdete? Na žáby (žab chytat). Us. Šd. Ja som žabka rapotačka. Dbš. Sl. pov. V. 29. Žaby na zemi skackajú a lezú nespôsobne, ale vo vode smižno plávajú. Hdž. Čít. 182. Nepi, šňhaj, nepi vody, lebo po nej žaba brodl. Sl. spv. I. 37., Koll. Zp. II. 362. V tom místě na tisíce domnének se míbá, jak po dešti se žabek z pusté louky zdvíbá. Kká. Td. 22. Žaby (gt.) nechaj tak, nech sa živí. Brt. L. N. II. 178. Hodíjó mě do jamy, mezi červy a žaby. Sš. P, 71. Skřeti jako ochránçové rodu opatrovali dle domnění rod i dědinu v podobě zemské žáby (ropuchy) nebo i hada s korunkou; Pod prahem každého domu zdržneje se žába a v hospodářských staveních had s korunkou. Ddk. I. 283. Nohama dupal, rukama bubnoval na stole jako zasolená žába. Ntr. VI. 341. Lepnu té, až se natáhneš, jak chrastavá žaba. Na Hané. Bkř. V močidlách večer zhytečně rapotajú žaby jak staré baby. Na Slov. Tč. Sušim žábu na korábu (tru nouzi). U Zamb., v Kunv. Dbv., Msk. Už čo by si mi žabu dával, ešte by som z nej odhryznul (na tolké núkanie). Na Slov. Zátur. Komu se peče pečeňa, tobo bude žaba, komu se peče žaba, toho bude pečeňa; Mně se peče pečeňa a tebe se žaba: ty chceš iti do pekla, já som Ježibaba; Mnohé ženy, staré baby, jako nadurené žaby, hnevajú se, keď je tabak slabý. Koll. Zp. I. 12., II. 366. Je žabe po břuch (malá). U Olom. Sd. Má oves žabám po kolena (krátký). Mor. Sd. L'an (len), konope žabe po oči (krátké). Slov. Zátur. Hledí jako žaba z ďúry (škaredě). Mor. Vck. Dívá se, jako žába na hroma (vyjeveně, jako by s nebe spadl). U N. Bydž. Kšť. Stěkáš pyskem (= hubuješ) jako žaba. Slez. Šd. Je chlupatý jako ž. Slez. Šd. Má kolínka jako žabička (o suchém). U Žamb. Dbv. Skáče jako žába. Us. Šd. Rozplešťiš se jak žaba. Mor. Šd. Na žabe si málo nastříháš (na tom si málo vezmeš, nemá ničeho). Na mor. Val. Vck. Když žaby řehocú, nemá se po nich bázať kamením, nebo že ž. ščíce (sečte) člověku zuby a on umře; Má-li člověk hubu otevře non (zapomene-li se) a dívá se na žabu, tož mu spočítá zuby a on musí umříť (vz Zub); Kdo žabu týrá, v noci naň přijde; Dajú-li si zedníci nebo tihláři (cihláři) žabu, tú skřékavú, do bota, tož na ně neprší; Dají-li inženýři při stavbě železnic nebo při nějaké veliké stavbě vůbec žabu do pecna chleba a tento pecen s žabou zazdí, je v tom kraji, kde se staví, tak dlouho sucho, dokud se žaba pecnem neprožere. Na mor. Val. Vck. Kel'ko dni před svatym Juřím žaby vrču, tolej dni po nim mlču. Slez. Opav. týd. 1855. č. 17. Kolik týdňů žaby před sv. Jiřím ($^{24}/_{4}$) hrčija, tolik týdňů po sv. Jiří mlčija. Mor. Brt. Kdo zabije žábu, něco ztratí; Naplije-li kdo na žábu, říká se, že mu vyroste na jazyku; Jak brzo žáby před sv. Jiřím křičí, tak dlouho po sv. Jiří mlčí; Přeskočí-li někomu ž. přes cestu na levou stranu, bude míti štěstí, pakli na pravou stranu, bude míti neštěstí. Us. Kšť. Na sv. Hátu nejde záden na zelí do bečky ani na zemáky do sklepa ani na mouku do komory, že sa do tebo dajú žaby. Brt. L. N. II. 33. Jak žaby křebotajú, pršívá. Kld. Na sv. Řehoře žába hubu otevře. U Rychn. Msk. Ž. kváče, oves skáče. Tč. Na otevřené rány klade se zemská ž. Mus. 1853. 479. Kdo na jaře slyší ponejprv žáby křehotati, má také křičeti, aby toho roku neochrapěl. Mus. Má se jako ž. pod kamenem (dobře). Slez. Sd. Ž. teda kaluž našla. Zbr. Hry. 204. Dal tomu, jako ž. ořechem (neučinil ničeho). Mor. Bkř. Žabu čo po samóm zlate vodiť budeš, predsa nájde mláku (kaluž). Slov. Phld. III. 544. Vyhodil ho (z domu), jako žabu z vršky (z vrše). Zátur. Hnal by žábu po strmisku až do Brna (lakomý). U Litovle. Kčr. Bočan žabě nepovl, že ju z halma vylovl (tajný nepřítel se neprozradí, že chce škoditi). Slez. Šd. Foukej ty si, nebo nefoukej: být, ze žáby přece nebude. Lpř., Hkš., Bž. Žába kaluž, koza najde trávu. Zbr. Lžd. 183. Rozumíš tomu, jako ž. ořechům. Slez. Šd. Ž. vždy najde močidlo; Žába nepřijde od močidla. Č. Jako dítě, říká hadu ptáček a žábě slavíček. Mus. Ne vždycky rak, ale také někdy ž. (nemůže se po každé zdařiti). Ros. Ne vždycky rak na mlýně, někdy také žába se trefuje. D. Mnoho čápů, málo žab (mnoho jedlíků, málo jídla. Vz Nuzný). D., Lh. Nakládá s poddanými jako čáp s žabami (zle). Jg. Máť on peněz, co ž. vlasů (chlupů i. e. žádných). Vz Chudoba. Mus., Č. Má peňazí, ako ž. arsti. Slov. Zátur. Jest na tom pravdy, co na žábě vlasův. Č., D. Co vlny na kozc, chlupů na žábě. D. Vyšlapal ho, jako motýl žábu

(Cf. Spaříš mu drátky v studené vodě). Mus. Nadýmá se co ž. (Mus.); Nadýmá se co ž. v močidle (Reš.). Vz Pyšný. Č. Koňovi nohu kovají a ž. též svou nastaví. L. Vyschnou-li močidla, nezůstane ani ž. (zištný přítel v nouzi opustí). Lb., Šp. Sobě žába rusá, sobě srna lysá. Č., Lb. Nesni ž. vola. (Lesní žába nepohltí vola), ač naň hubu otvírá (rozdírá). Hrš. — Ž. = *malé děvče, také o rozpustilých děvčatech, žabec*, der Fratz. Us. Jg., Brnt., Bkř., Té. Žába jako žába. Us. Rč. Co si ta ž. dovolí! Us. Ntk. Ty žábo! To je žába! Us. *Také o vyrůstajícím děvčeti (z dětství)*, der Backfisch. Dch., Zkr. Neprosil sa čert babe, ani ja takej žabe. Sb. sl. ps. I. 126. — *Žáby = přístroj, na kterém se vrata n. obyčejné dvéře obracejí*, der Frosch, der Ansatz an den Thürangeln gemeiner Thorflügel. Jg. — *Ž. = nemoc*. Ž. na tváři = *trudovatina, uhrovitosť*. Jád., Jg. Ž. pod jazykem (otok), der Frosch. Jg., Šp. Ž. v hrdle (spadnutí čípku, otekání jazýčku v požeradle), V., Rkp. kd., zäškrt, die Angina. Byl. Cf. Čs. lk. VI. 358., VII. 157., VIII. 353., IX. 35., X. 384., Saf. 31. Ž. = nemoc dobytčí, neštovice n. puchýř na spodní straně jazyku, *housenky, houby, zhorek, podjed, pajed, hrdelnice, štětky, morní pryskýř*, die Maulseuche, der Zungenkrebs. Ja. Ž. = otok dásní okolo předních zubův, die Gaumengeschwulst. Ja. Má žábu v ústech. Mt S. I. 99., Koll. Zp. I. 436. Jak zaříkávají žábu v ústech? Vz Kv. 1855. 340. Ž. jmenovali osutí na nohách koňských okolo kopytní koruny, *prchnily, muchy*, die Mauke, der Gründfuss. Ja. — *Ž. se železným plechem u postřihače*, der Frosch. Jg. — *Ž. = kořenť*. Ms. bib. 27. str. 107. a. — *Ž. = vidlice k přidržování plechu na průbojnici*. Včř. Z II. 35. — *Ž. = páka u lisu vinného*. Čk. — *Ž. = chranidla*, das Parachutefröschchen. Šp. — *Ž. v hudbě*, der Frosch. Hud. — *Ž. = český tanec*. Škd. exc. — *Od Žáby Jan*. Vz Tk. V. 72.

Žababec (Zababec), bče, m., Sababsch, ves v Litoměřicku. Vz Blk. Kfsk. 866.

Žabací = *žabí*, Frosch-. Slov. Pík. Temná massa ž-cích vajíček. HVaj. BD. II. 121. Ž. peřinky, die Froschbrut. Cf. Žaburina. Zátur. Ž. mléko, rostl. Bern.

Žabače, adv., nach Art der Frösche. Slov. Bern.

Žabačení, n., das Quacken der Frösche. Slov. Bern.

Žabačiti, il, ení, *zabačovati*, quacken (von Fröschen). Slov. Bern.

Žabáčky = *padanky*. Na Slov. Us.

Žabačovati, vz Žabačiti.

Žabajznik, u, m. = *žabí vejce*, der Froschlaich. Boč. exc.

Žabák, a, m. = *žába samec*, das Froschmännchen. Starý jim ž. učený otvíral tvrdé lbi. Nrd. Kosm. ps. — *Ž. o něčem malém, skoták, malá slota*, ein kleiner Schelm, Tangenichts. To je ž.! Počkej ty ž-ku! Mor. Šd. — Ž., u, m. = *nížina, kde je buď voda, buď vlhko*. U Nezamyslic na Mor. Bkř. — *Ž. = žabikuch*, schlechtes Messer. U Jižné. Vrů.

Žabakuk, u, m. = *název pole u Olom*. Sd.

Žabant, a, m. = *čáp*. Drsk.

Žabař, e, m. = *kdo žáby chytá a prodává*, der Froschfänger. — *Ž. = mlynář na potoce*, der Bachmüller. Prm. IV. 271. — *Ž. = člověk nevlídný*, ein mürrischer Mensch. Us. Jg. — *Ž. = špatný umělec*. Naši hudebníci přijímají leckakéhos ž-ře. U Rychnova. Ntk.

Žabařiti, il, ení = *žabařem býti*, ein Froschfänger sein, vom Froschfang sich ernähren. Us. — **se** = *lopotiti se*, sich plagen. U Čásl.

Žabárna, y, f. = *místo hodící se žabám*. Mor. Šd. Je tam učiněná ž. (o mokré půdě). U Solnice. Msk. Je zde zima jako na žabárně (na žabárni). Na mor. Val. Vck. — Ž., *hospoda* na silnici mezi Vsetínem a Val. Meziříčím. Vck. — Ž. = *jm. pole* u Kelče na Mor. Pk. — Ž., osada u Holešova na Mor. PL.

Žabárník, a, m. = *žabař, mlynář na potoce*, der Bachmüller. Lpř.

Žabče, ete, *žábě*, ěte, n. = *mladá žába*, junger Frosch; 2. *mladé děvče*, ein junges Mädchen, der Fratz. Jg. Vz Žába, Žábě.

Žabček, bečku, m. = *žabec*, der Krötenstein. Slov. Bern.

Žabčice, die Budějovice, Žabčitz, ves u Židlichovic na Mor. PL.

Žabčík, a, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Žábě, ěte, n., vz Žabče. Mladá žábata s chvostíkami (s chvostíky, s ocasy) voláme žubrienky. Slov. Hdž. Čít. 182.

Žabec, bce, m. = *žabí kámen*, der Krötenstein; 2. *nadávka malým děvčatům*, der Fratz. Us. To je žabec! Us. Vz Žába.

Žabecký věk, das Backfischalter, die Backfischjahre. Dch. Vz Žába.

Žabeček, čku, m., der Krötenstein. Na Slov. Šm. — Ž., čka, m. = *žabec*, junges Mädchen.

Žabečka, y, f. = *malá žába*. Vz Žába.

Žabečný. Ž. škořípka, die Muschelschale. D.

Žabejdle, e, n. = *žabec, malé děvče*. Sá.

Žabeň, bňa, m., ves u Místka. Tč.

Žaběnka, y, f. = *malá žába*, die Muschel. Ž-ky rozbírati a perly vybírati. Us. v Prachensku. Jsem nádoba hnojenná a ž. neb střep otcovy shnilosti. Sof. s. Aug. ms (Veleslav. skořepina hnisu). Č.

Žáber, bru, m., *žábry*, též *žába* = *nemoc koňská, nadutina dásní okolo předních zubův*, die Gaumengeschwulst der Pferde, der Schwamm. D., Ja.

Žabernatý, Kiemen-. Ž. mušle. Krč. G. 610.

Žaberný, Kiemen-. Vz Žábra. Ž. oblonk, der Kiemenbogen, pokrývka (skřele), der Kiemendeckel. Nz. Ž ni obratlovci, branchiata. Stč. Zmp. 811.

Žabí, Frosch-. Ž. vejce, vajíčka, hnízdo, V., přirozeni, Rad. zv., skořepina, Aqn.,

voda, Čern., skřehot. Jg. Ž. žíce (lžíce), v již. Čech. = mušle. Kts. Ž. kámen (V.), der Krötenstein. Dle Bdl. 389. buď borax, buď nosečt anebo huffonit. Gl. Neníť zajisté věc bez ž ho chloupku. Kos. v. Ol. 1. 195. Ž. lůžko, Zmš., lyžka (lžíce, žabí miska, škeble; v našich vodách často), die Muschel. Na Mor. Kd., Tč., Mtl. Ž. peřiny, vz Žabací. Mtl. Ž. skřeky, der Froschlaich. Tč. Ž. potěr. der Froschlaich, tepna (raninus), Nz. lk., žluč. Kld. II. 270., kuňk, der Unkenruf. Dch., žehnání. Mus. 1884. 32. Žabí jména v Batrachomyomachii: Blatoslav, Roztabubec, Žumporad, Loužecký, Kuňkoslav, Krákorachal. Msn. Hádat: se o žabí vlasy, o žabí chlup, o komáří sádlo, o kozí vlnu = o nic, *marně*, um des Kaisers Bart. Dch., Bdl., Šd., Lpř. O ž. vlasy se hádati (vz Malicherný). Jg., Lb. Vz Vlas. — Ž., *v botanice*. Ž. símě, batrachospermum, der Froschlaichfaden. Ž. símě obecné, b. moniliforme. Rstp. 1872. — *Ž. vlas*, callitriche, der Wasserstern. Ž. v. jesenní, c. autumnalis, jarní, c. vernalis, stejnolistý, c. stagnalis. Vz Rstp. 554., FB. 25., Čl. Kv. 150., Slb. 242., Čl. 176. Ž. květ = *řeřišnice luční*, cardamine pratensis. FB. 74., Čl. Kv. 130., 290., Slb. 693. — *Ž. kolénko* = *chmerck*, scleranthus, der Knanl. Slb. 254. — *Ž. mléko* = *mléč, mléčník, vlčí mléko, pryšec*, euphorbia, die Wolfsmilch. Slb. 258. Ž. dřevce; jazýček = *listnatec*, barocus. Reš. Ž. kopr, anetum, die Dille. Reš. Ž. střevce = *kuří mor*, anagallis arvensis, das Gauchheil. Kom. J. 134. Ž. oko = *pomněnka*, myosotis palustris. Na mor. Val. Vck. Ž. kvítí = blatouch. V Bysterskn. Sn. Ž. mléč, vz Ž. mléko. Brt. L. N. II. 140. Ž. meč = pryšť, rostl. Na jihových. Mor. Brt. Ž. tráva. Slb. 231. — *Ž. luže*, die Lackerwiese, předměstí brněnské. PL.

Žablareň, rně, f., der Froschlaich. Slov. Ssk.

Žabice, e, f. = *malá žába*, ein Fröschlein. Vz Žába. — *Ž.* = *žabí kámen, žabec*, der Krötenstein. Na Slov. — *Ž., oblázkový kámen*, der Kieselstein, Quarz. D., Plk., Dbš. Sl. pov. VII. 29. Tento kameň sa volá žabica. Hdž. Čít. 204. Zodvihnúc zo zeme dve ž-ce, kresal nima a bľa, iskry začaly svietiť na tmavej ceste. Syt. Táb. 186. Ale ako začall kopať, tu sama živá ž-ca: čakany len tak odskakovaly a iskry pršaly. A ti sa dosť usilovali, ale si so ž-cou poradiť nemohli. Dbš. Sl. pov. I. 398. — *Ž.* = *žabí škeble*, die Muschel. Vz Žabí. Na mor. Val. Vck., Brt. D. 503.

Žabicovatý, quarz-, kieselartig-. Ž. kámen. Koll. Čít. 162. Vz Žabice.

Žabička, y, f. = *malá žába*, das Fröschlein. Vz Žába. — *Ž.* = *strakatý bob pla catý, kravička*, eine flache, buntgefärbte Bohne. U N. Bydž. Kšť.

Žabičnatý, Muschel-. Nálevníkovité (infusoria) ž-tými korýtkami a panciery opatrené živočichy. Let. Mtc. Sl. IX. 1. 58.

Žabidra, y, f. = *žabikuch*. U Kr. Hrad.

Žabikláč, e, m. = *žabikuch*. A ona vytiahne z vrecka ž. a začne do toho drevka rezať. Dbž. Sl. pov. V. 79.

Žabikuch, u, m. = *žabidra, žabikláč, špatný nůž, tupá kudla*, ein schlechtes, stumpfes Messer. Vz Kudla. Kšá., Jdr., Rk., Kos. v Km. 1884. 648., Kf.

Žabin, *a*, *o*, Frosch-. Žabina kmotra. Dbš. Sl. pov. III. 3.

Žabina, y, f., *žabiny*, pl. = *žabí vejce*, der Froschlaich. D. — *Ž., žabnice* = *škeble*, die Muschel. Na Mor. Brt. D. 303., Šd., Bkř. Us. u Příbr.

Žabince, pl., jm. polností na Zlinsku. Brt.

Žabincovitý = *k žabinci podobný*. Ž. rostliny, confervene. Vz Nitrosedka, Objetévka, Snětourek, Vraponitec, Kykatuška, Obhlenec, Bale, Krasonitec, Žabinec, Tenatěnka, Jařmatka, Šroubatka, Zdvojenka, Žabí símě, Rozchlup, Hunicha, Kluzkonit, Napchanec, Kožonit, Pobodanka, Dralka, Křist. Rstp. 1867. a n. Cf. Slb. 242., Kk. 80.

Žabinec, nce, m., rostl. — *ptačinec obecný*, stellaria media, die Sternmiere, Vogelmiere. Vz Rstp. 127., Čl. Kv. 311. Ž. dává se ptákům pěnkavovitým jako pokrm. S. N. — *Ž.*, callitriche, der Wasserstern, *žabí či vodní vlas*. Ž. vodní, c. aquatica; podzimní, c. autumnalis, der Herbstwasserstern; prostřední, c. intermedia, der mittlere Wasserstern; jarní, c. verna, der Frühlingswasserstern; trsnatý, c. minima. Jg. Vymoklá místa v kobzolích žabincem zarostají. Tč. — *Ž.*, conferva, der Wasserfaden, das Krötengerippe, Ledergras. *Ž. sněžný*, c. nivalis; okenný, c. fenestralis; kuří střevce menší = ptačinec obecný (vz nahoře); plevel či ptačinec, alsine media, der Mäusedarm, Hühnerdarm, Hühnerbiss, das Vogelkraut; meznl čistec či květel či len matky boží, osiris; rdesno, sv. Máří košile, vrbičná košile, řasa vodní, okřehky, lemna, die Wasserlinse. Vz Jg. Slov. Ž. potoční, c. rivularis; pásatý, c. zonata; shloučený, c. compacta; klubkatý, c glomerata; míčovitý, c. aegagropila. Vz Rstp. 1870., Kk. 81., Schd. II. 255. — *Ž.* = *žabí kámen*, borax, lapis pretiosus. Aqu. — *Ž.* = *žabí skořepina, škeble*, die Muschel, Schale. Vz Žabí. Žába v ž-ci. Aesop. Že ž-cň perel by nabral. Ib. Město zdejší Švejdi za ž. sobě pokládali. Kron. hrad. (uher.). Tč. Cf. Brt. D. 303. — *Ž.*, bufonita, monstrosus homo, zastr. Rozk. — *Ž.*, jm. pole u Zlína, u Napajedel. Pk., Tč.

Žabínek, nka, m., samota u Jičína; předměstí kroměřížské a hulínské (na Mor.), PL., Tč.; jm. pole u Týna na Mor. Pk.

Žabinica, e, f., Sabinicha, řeka na Slov. Sl. let. VI. 101.

Žabinka, *žabička*, y, f. = *malá žába*, Fröschchen. — *Ž.* = *žabí skořepina, žabinec*. Čern. — *Ž-ky* = *jména luk při rybnících, potocích*. Na ž-kách louka. Us. Č.

Žabirky, pl. = *žuva*, Blutwarzen in der Nachgeburt bei Kühen. Slov. Šd.

Žabírna, y, f. = *žabárna, místo, ve kterém obývají žáby*. Tu nebylo enem ž. Slez. Šd.

Žabisko, a, n. = *veliká n. ošklivá žába*, ein grosser o. bässlicher Frosch. Us., Bern. Ošklivé žabisk vresky (vřesky). Hol. 427.

Žabiště, ě, n. = *ošklivá žába, žabisko.* — Ž. = *žábě,* ein Fratz. — Ž. = *žabec* (nadávka dětem). U Kr. Hrad. Kšť.

Žabiti, il, en, ení = *žabou se roditi.* Žábo, až se budeš ž., já tě přijdu babit. Pob. naš. hdu 75. (Slavia). — **Ž. se** = *šplíchati se ve vodě.* V Krkonoš. Kb. — **Ž. se s čím** = *plahočiti se,* sich abplagen. Co pak se s tím budu ž.! U Chocně. Ktk. Pořád se s tím živobytím žabím. U Rychn. Msk., Ntk. — **Ž. se** = *dělati se silnějším, troufati si,* sich spreizen, sich getrauen, sich viel zumuthen. Nežab sa, prosím ťa, nežab; kdež je ťa věc? Na mor. Val. Vck., Brt. D. 303.

Žabizna, y, f. = *žabec* (žertem malému děvčeti tak říkají). U Kr. Hrad. Kšť.

Žabka, y, f. = *malá žába,* das Fröschchen, Fröschlein. Zemská, zahradní ž., V., dešťová, zelená. Aqu. — **Ž.** = *ohnutý nůž* (hlavně k vyřezávaní stromů). V. Ž. vinařská: kosíř, kosířek. Šp. Vz Vlšk. 108. Das Gartenmesser, die Hippe, das Baum-, Rebenmesser. Jg., Dch., Vrů., HN., Čk. 187., Kká., Škd. V MV. nepravá glossa. Pa. Ž. bednářská, lodní, truhlářská, Kh., zahradnická Šp. Ž. s pilkou, s nožíkem očkovacím a s kovaným kladívkovým; ž. s prodlouženou rukojetí na přesazování a kypření země při květinách pěstovaných v hrnku; ž. s pilkou n. s nožíkem kopulovacím; brousek na žabky. Vz Nástroj (zahradnický). Cn. Ž. = nůž k vykrajování podešvů. Matj. 103. — **Ž.** *či oříšek u smyčce dole, v němž žíně jsou,* das Fröschel. — *Žabky* = *dřevěné špalíčky na ramenech u hamru,* das Fröschel. Us. — **Ž.** (v horn.) = *ohnuté železo v podpoře u vratidla, v němž se čep hřídele točí,* das Pfadeleisen, Pfohleisen. Us. u Přibr. — **Ž.,** *žába* = *nádorec pod jazykem,* ranula, die Fröschleingeschwulst. Vz S. N. Vz Žába. — **Ž.** = *prostřední část žezla.* Šp. — **Ž.** = *klátek, na němž se vrata točí.* Cf. Piatka. Na Mor. Vck. — **Ž.** = *špička klarinetu,* der Ansatz. Na Ostrav. Tč. — **Ž.** = *psí jméno,* ein Hundsname. Brt. — **Ž.** = *žába, žabec, malé děvče,* ein kleines Mädchen. To je hezká žabka! — **Ž.,** y, m., os. jm. Žer. Záp. I. 151. Ž. Jiří. Tf. Odp. 395. Ž. Jiřík a Mark. Vz Blk. Kfsk. 1069. Žabkové z Drahobýle. Vz Sdl. Hrad. III. 137. Ž. z Limburka. Vz S. N. Ž. Václ., řezbář a truhlář v Nechanicích. Vz S. N. Ž. Vilém, prof. malostr. real. gymn. v Praze.

Žabkovati koho = *škádliti,* reizen, necken. Us.

Žabla, y, f., ves s trhy v Uhřích. Šd.

Žabňa, ě, f., ves u Místka na Mor. PL.

Žabňák, u, m., die Froschlacke. — **Ž.,** samota u Tošanovic ve Slez. Tč.

Žabnál, a, m. = *troufalec, kdo se žabí.* Vz Žabiti se. Ty žabnálu žabnálovský, nedáš pokoja žádnému. Na mor. Val. Vck., Brt. D. 303.

Žabnice, e, f., vz Žabina.

Žabničný. Ž. žába = *želva.* Aesop.

Žabník, u, m., rostlina, alisma, der Froschlöffel. Ž. jitrocelovitý, a. plantago. Rstp. 1678., FB. 21., Čl. Kv. 129., Sth. 226., Let. Mtc. Sl. VIII. 1. 19. Dle Jhč. také: *žabí lžice, lopatka.* Ž. malokvětý, a. parviflorum; úzkolistý, a. angustifolium; pryskyřníkový, ranunculoides; šídlovitý, subulata; toligolistý, parnassofolia; vejčitý, natans; plazivý, repens. Rostl. III. 8. — **Ž.** = *mokrá louka,* nasse Wiese. Us. Msk.

Žabníkovitý. Ž. rostliny, alismaceae, Froschlöffelkräuter. Vz Žabník. Šipenka, Rstp. 1677. a násl., Slb. 226., Schd. II. 272., S. N.

Žabníkový = *od n. ze žabníku.* Vz Žabník. Ž. voda. Rostl. III. a. 9.

Žábno, a, n., ves v Místecku. Škd.

Žabobrky, dle Dolany, míst. jm. Sdl. Hrad. II. 12., 13.

Žabohřesky, dle Dolany, ves u Brna. Tč., PL.

Žabohoubka, y, f., das Froschmaul (Stutte). Šm.

Žabohubec, bce, m., das Froschmaul (Ross). Šm.

Žabohubý, froschmaulig. Ž. kůň. Šm.

Žaboch, u, m. = *malý rybník,* ein kleiner Teich. U Již. Vrů.

Žabochyt, a, m. = *žabař, žabolap.* Dej pokoj s tím ž-tem. U Kr. Hrad. Kšť.

Žabojed, a, *žabojídek,* dka, m., der Froschesser, Storch. Us.

Žabojídek, vz Žabojed.

Žabokam, u, m., der Krötenstein. Šm.

Žaboklik, a, m., sam. u Ml. Boleslavi.

Žaboklíky, dle Dolany, Schaboglück, ves v Žatecku. Vz S. N., Tk. III. 59., Tf. Odp. 286., Blk. Kfsk. 246., 1254.

Žabokor, u, m., jm. pole u Svijan.

Žabokřeky,ův. m. = *žabí vejce, žabiny,* der Froschlaich. Na Slov. D.

Žabokrky, dle Dolany, něm. Žabokrk, ves u Hronova. PL. — **Ž.,** Krötendorf, bývalá lhota na Mor. Tab. terrae Mor. VIII. 414. — **Ž.,** hrad. Vz Blk. Kfsk. 530.

Žabolap, a, m. = *kdo žáby lapá, zvl. o čápu,* der Froschfänger. Č.

Žabomyšoválka, y, f. Homerova ž., die Batrachomyomachie, der Froschmäusekrieg. Koll. IV. 220.

Žabonosy, dle Dolany, něm. Žabonos, ves u Plaňan. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1111., Tf. Odp. 287.

Žaboškrečina, y, f. = *žabinec,* conferva rivularis. Slov. Let. Mtc. S. VIII. 1. 11. — *Ž-ny* = žabokřeky. Slov.

Žabovati = *žab nadávati,* Fratz nennen. Puch.

Žabovitý živočich = *k žábě podobný,* froschähnlich. Krok.

Žabovlasovitý. Ž. rostliny, callitrichineae, Wassersterne. Nz. Vz *Žabí* vlas.

Žabovřesky, dle Dolany, vsi a) u Budějovic, b) u Budína, c) u Zbraslavi, d) u Brna. PL., Vck. Vz Blk. Kfsk. 151., 346., Tk. I. 47., 361., Sdl. Hrad. III. 308. Johannes de Žabovřesk. Tab. terrae Mor. X. 115.

Žabr, u, m., galeopsis, rostl. pyskatá. Vz Schd. II. 291. G. grandiflora, *konopice velkokvětá, žabr velkokvětý, liberské thé*, der Hohlzahn, die Hanfnessel, Nz. lk., das Auszehrungsthee. Cf. Slb. 346.

Žabř, e, f. = *hluchavka bílá*, lamium album, rostl. Us. u Rožn. Bayer.

Žábra, y, f., *žábry*, pl. *Žábry = dýchací ústroje zvířat žijících ve vodě*, branchia, die Kiemen, Kiefe, Kiefer. V MV. nepravá glossa. Pa. Vz více v S. N., Schd. II. 370. Žábrami dýchati. Krok. Pokrývka žábry n. žaber. Nz.

Žabrakov, a, m., dvůr v Písecku. Vz Blk. Kfsk. 204.

Žábrati se = *zdlouha jíti, loudati se*, langsam, schwerfällig einhergehen. Us. Dch.

Žabrlenka, y, f. = *pulec, malá žába* s chvostíkem. Slov. Zátur.

Žabřík, u, m., stachys erecta, rostl. Koll.

Žabroniti, il, ěn, ění = *snažně a ustavičně prositi*, anbaltend bitten, betteln. — **co na kom**. Us. Dch.

Žabronožec, žce, m. = *žabronožka*. Krok.

Žabronožka, y, f. Ž. obecná, branchiopus stagnalis, členovec. Vz Frč. 94., Schd. II. 528. Ž. divorohá, lupenonožec. Kv. 1869. 94.

Žabrovati, z něm. säubern, u horn., *lépe: kliditi, čistiti*. Vys. — Ž. = *trousiti*, v horn. Zhlk. Vz Žábrovitý.

Žábrovitý kámen = *kámen hluchý, měkký, řídký, jenž žabruje t. j. písek či kousky trousí*. Am., Pam. kut.

Žábrový, Kiemen-. Vz Žábra. Ž. otvory. Krok. Ž. oblouky, Kiemenbogen; štěrbiny, Kiemenspalten. Nz. lk.

Žabrunka, y, f. *Ž-ky = druh stonožek* ve studánkách žijící; jimi se v zimě živí kosové. Mor. Kop. Brt.

Žábry, vz Žábra.

Žabsko, a, n. = *žabisko*. Co ty ž. pořád za mnou chodíš? Na Mor. a ve Slez. Šd.

Žabský, ého, m., os. jm. Mor. Šd.

Žabšice, dle Budějovice, ves u Hustopeče na Mor. Vck.

Žaburina, y, f. = *žabinec, žabačie perinky*, die Froschbrut. Na Slov. V bahne sa len hnusná ž. liahne. Škult. Reč. II. 57., Slav. 128. Žaby už nesmely ani hlavy vystrčiť zo zelených z-rin. Zbr. Baj. 38.

Žabykláč, e, *žabykláčik*, u, m. = *křivák, kudla*. Na Slov. Phld. IV. 45., Chlpk. Dramat. 69.

Žabyněc, ňca, m., osada u Ustroňa ve Slez. Tč.

Žací stroj = *žadlo*, die Mäh-, Schnittmaschine. Ž. stroj na trávu. Dch., Pdl.

Žácky, schülerhaft. Bern.

Žácký, Schüler-. Ž. povinnosti. Ž. mládež (žactvo). Bern. Ž. věk. Us. Tč.

Žacléř, vz Zacléř.

Žáctvo (Bern.), a, n., *lépe:* žactvo. Cf. pták — ptactvo. Mk. Vz -stvo. KB. V. Die Schüler, Schuljugend.

Žáče, ete, n., pl. žáčata = *mladý žák*, junger, kleiner Schüler. Reš. Syr. 156. Žáčata mrskáme, ale žákům odpouštíme. Pk.

Žáček, čka, m. = *malý žák*, ein kleiner Schüler, der Schulknabe, das Schulkind. Tem malém žáčkovém (= žáčkům) po jednóm (tolárku) dávala; My pak malí žáčkové cbodíme pospolu, abyste nám něco dali dnes k uašemu stolu. Sš. P. 79., 722. — Ž. = clericus. Aqu. Pacholkóv mají mnoho a žáčkóv málo. Hus II. 66. — Ž., os. jm. Ž. Bohusl. Tk. II. 186. Ž. Ondř., zvonař. Vz S. N. Ž. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1262.

Žáčik, a, m. = *žáček*. Slov. Požehnaj že Hospodine, aby z vás pilných žiačikov vyrastli l'udia zdařilí. Zátur.

Žačka, y, *žačkyně*, ě, f., die Schülerin, das Schulmädchen. Vus.

Žáčkovati = *jako žák se chovati*. Kmp. — **koho**. Dej pozor, aby také tebe nežáčkoval (s tebou jako s žáčkem nenakládal). Šml.

Žáčkyňa, i, f. = *žačka*. Slov. Bern.

Žáda, y, f. = *žádost*, zastr. Listy filolog. X. 264., Kat. 269., 608. — Ž. = nerost, druh křemene, der Saussurit. Miner. 448.

Žádací *způsob jest dvojí: přítomný a minulý. Ž. z. přítomného času* tvoří se zastaralým minulým časem pomocného slovesa býti: bych, bys, by, bychom či bysme, byste, by (vz Aby) a *činným příčestím minulého času* na př.: psal bych, psal bys atd. Sesíli-li se ž. z. přítomného času ještě pomocným příčestím *byl, a, o*, obdržíme *ž. z. minulého času:* byl bych psal, byl bys psal, byli bychom psali atd. Vz *Konditional*. — *Věty žádací* jsou dílem příslovečné: *účelné*, dílem předmětné: *rozkazovací a zabraňovací, snahové, obavné*. Vz tato slova a *Konditional, Věta*, Brt. S. 3. vyd. 132. Ž. věta, der Heischesatz, Anforderungssatz, das Postulat. Nz. Ž. *by:* dal by, kdy by. Hš. Sl. 90. Ž. kniha, das Wunschbuch (kniha přání), lístek, der Verlangzettel. Vz Žádanka. Dch. Ž. mohutnost. Hlv.

Žadač, e, m. = *žadatel*, der Begehrer. 1410.

Žadačka, y, f. = *žadatelka*. — **Ž.** = *žádání*, die Bettelei. Šd.

Žadajícnosť, i, f. = *žádající moc, vůle*, das Begehrungsvermögen. Mark. Log. 16., Měst. bož. I. 263.

Žádání, n., das Begehren, Verlangen, die Begehrung, Begierde, der Wunsch. Své ž. co možná nejurčitěji položiti, sein Begehren so bestimmt als möglich stellen. J. tr. Ž. tedy jest plné dokonáno, když vôle rozum přemóž, aby skutek byl dokonán. Hus I. 275. Sršec se ž-ním nenasytí. Us Tč. To rodí ž. Troj. — **Ž.** = *prošení, domlouvání se oč*, die Bitte, Anrufung, Ansuchung, Anforderung, der Anspruch. K žebrání a ž. smělosti neměl. Koll. IV. 284. Ž. pomoci od Boha. — **Ž.** = *přání*, desiderium, der Wunsch, das Verlangen. Hospodine, přiď tobů vše ž. mé. Ž. wit. 37. 10. Učiniž mé ž. Výb. II. 31. K ž. krále. 1449. Mus. 1880. 404. Ž., optatio. Nz.

Žádanka, y f. = cedulka, kterou knihkupci nakladatelům oznamují, které a kolik knih jim mají zaslati, objednací lístek, der Verlangzettel. Vz Žádací (konec). Us.

Žádaný = *dychtivě čekaný, chtěný*, begehrt, ge-, erwünscht, verlangt. Ž. výsledek. Us. Vítaj dávno žiadaný. Dbš. Ž. pokoj, potěšení. Kom. Nepřijíti k žádanému konci. V. — **Ž.** = *chtěný, prošený*, ersucht, gebeten, verlangt, aufgefordert, begehrt. Obdržel žádané propuštění = obdržel propuštění, za které žádal n. byl dle žádosti své propuštěn. Šb. — **čím k čemu.** Ž-ný k tomu lidmi. Hil. — **Ž.**, optatus, gewünscht. Aby veškeren lid horský šťastným jich veden jsa spravováním zachován byl od škodlivých věcí a ž-mi vždy prospíval příspořky. CJB. 297. Králi žádný a pane milostivý. 1410. Ž-ná věc člověku dobře činiti jiným. Kn. přísl. 19. 22.

Žadatel, e, m., der Begehrer, Kompetent, Konkurrent, Verlanger, Ein-, Aufforderer, Aussucher, Bittsteller, Anwünscher, Requirent, Gesuchsleger. Us. Č. O mé. bož. I. 84., Dch. Ž. za dražbu, der Feilbietungswerber. Šp.

Žadatelka, y, *žadatelkyně*, ě, f., die Begehrerin, Kompetentin atd. vz Žadatel. Jg., Šml.

Žadatelný, wünschbar. Šm.

Žádati, *žádávati*; v jiż. Čech. sesílený tvar: *žoudat*. Kts. **Ž.** = *dychtěti, toužiti po čem, státi oč*, begehren, begierig sein, verlangen, sich sehnen; *přáti, chtíti*, wünschen, verlangen; *slovy žádání své pronésti, kázati, aby se stalo*, begehren, fordern, laut verlangen, sein Begehren äussern, auffordern; *prositi*, bitten, anhalten, ansuchen, suppliciren; *přání své někomu vyjeviti, gratulovati*, wünschen, anwünschen; *potřebu něčeho míti, potřebovati*, bedürfen, nöthig haben, verlangen, erfordern, erheischen. Jg. Cf. Žadáti a žędati. Mkl. aL. 60., Bž. 11., 26. a stran vazeb: **Požádati. — abs.** Žádej, co se státi může. Kmp. Č. 116. Kdo žádá, chápá všecko. Kom. — **čeho** *(dychtěti, toužiti po čem)*: cti a chvály náramně žádati; ž. pomoci, rady, zlata, peněz, manželky, V., pravdy, Št., svobody, Flav., něčí krve, Dal., platu. Sych. Čeho tuze žádáme, toho se dočekáme. Us. Jestliže kdo chce ze škod z jaké summy pohnati, ten má k starostovi komorničímu jíti a ž. póhonu. Vl. zř. 22. Na břehu ležal a vody žiadal (o lenochu). Slov. Zátur. Unavené tělo žádá odpočinku. Us. Pdl. Židé žádali zázraků. Sš. I. 169. Žádal jsem oněch jednovokalních veršů. Koll. IV. 188. Žádala statku lounského. Žer. Záp. II. 92. Prosí žalobník za právo a žádá navrácenie statku svého. NB. Tč. 135. Lid vojenský záplaty žádal; Žádaly smlouvy. Dač. I. 227., II. 17. Tvé pomoci žádáme. Výb. II. 25. Našie příejezdy žádají; Žádal Ondř. Sovy, aby mu tu truhlici zasě vydal. Arch. I. 10., IV. 65. Všeho, co vidíš, nežádej. Kom. Každý, kdo do ulice chtěl, průvodu žádati musel. Kom. Lab. 34. Vše, čehož žádá duše tvá; Jelen žádá chladu. BO. Já jsem těchto krmí dávno žádal. Pass. 684. Pašové smějí darů ž. Vrat. 42. Vezmeš sobě, čeho žádá duše tvá. I. Šam. 2. 16. Duše bezbožného žádá zlého. Kn. přísl. 21. 10. Hektor velice žádá smrti Achillovy. Troj. 285. Já jsem žádal ihned dílu té vsi; A z toho žádám panského nálezu, aby mi se od nich pravda stala. Půh I. 156., 165. Člověk života žádá. Kat. 2716. Žádati něčí smrti. Dal. 112., Smil v. 1980. A srdce již žádá seči. Alx. BM. v. 158. (HP. 84.). Obličej jmajú pokojný a myslee vždy žádá vojny. Alx. (Anth. Jir. 3. vyd. 33.). Ž. dobrodénství tělesných, ženy; Co jest dobré, toho máme ž.; Bóh žádá viery; Nežádej odplaty. Hus I. 58., 66., 98., II. 399., I. 400. Protož žádaje pomoci těch svatých; Ž. milosti, milosrdenstvie. Št. Kn. š. 12., 17, 23. — **(jak) komu čeho** *(přáti, chtíti)*. Čím více kdo statku má, tím více ho sobě žádá. Lom. Všichni dlouhého života si žádají; Padlo mi tak, jakž jsem sobě žádal; Dobrého jinému ž. V. Sobě vysvobození ze zlého ž.; Božího požehnání někomu ž. Br. *Tou měrou* si toho nežádám. Jv. Žiadam vám zdravia, pokoja hojného. Zátur. Vinš. I. 18. Žádati si života věčného. Š. a Ž. Žádej každému dobrého *žádostí plnou*. Št. Matka dítěti neodepře, čehokoli si žádá. Us. Pán Boh dá každému, čeho si žiada. Zbr. Báj. 4. Keď nemáš frajera, ani si (ho) nežiadej. Koll. Zp. I. 68. I žádala si rokn. NB. Tč. 184. Dal mu, čehož jeho jen sobě žádalo srdce. Kom. A nejviece těm toho žádají, kteříž jich hřiechy treskcí; Jede k tobě, pokoje tobě žádaje; (Každý má blížnimu) ž. jakož i sobě hřiechóv odpúštěnie a radosti věčné. Hus II. 203., 307., 334. — Har., Háj. — **co, čeho od koho** *(slovy žádání své pronésti, kázati, aby se stalo)*. Od tebe toho žádají (očekávají, chtějí); od tebe se žádá; ž. něčeho (pomoci) od Boha. Br., V. Žádal od Boha smilování. St. Žádám toho od tebe. Kom. Žádáš od žebráka mošny. Mus. Od lakomce peníze žádáš. Horný. Nedá, čo by sa ti od ťažkej nemoci žiadalo (u něho nic nedostaneš). Slov. Zátur. Ž. pomoci od úřadu. J. tr. Aby mu od pána Boha trpělivosti žádali. Skl. I. 46. Že žádá také rytířstvo toho od p. Boha. Skl. I. 58. Odpuštění od ní žádal. Vrch. Ležel Lazar v nemoci, žádal od Boha pomoci. Sš. P. 19. Nebudem od jiných žiadať. Koll. Zp. I. 280. Protož žádáme od vás a prosíme, abyste ... Pal. Děj. III. 3. 236. Rady žádají od vaší milosti; Žádáte od vdovy, aby ... Za to od ní 30 zl. žádá. NB. Tč., 51., 278. Protož nebylo toho od něho žádáno. Skl. II. 77. Žádáš-li ote mne kalich penéz. Výb. I. (Ht. Obr. 25.). Žádaje ode mne listu. Arch. II. 22. Odvolati se jest od věčšieho sůdce pomoci ž. Hus III. 252. A což od nich žádají. Chč. 449. — **čeho na kom.** Žádá na na posluchačích, aby ... Vyzn. Čeho pak na mně žádáš (= ode mne žádáš)? Ros. Žádám vám zdraví na pánu Bohu. Pláč. Toho na Bohu žádá. Br. Můž jej sobě zavázati, aby to učinil po jeho smrti neb jej propustil, kdyžby toho na něm žádal. Tov. 67. Urozený Jene Lahvičko, toho na vás žádám svědomie, jakož jest vám dobře vě-

domé. Jdn. 233. Žádaj na mně a dám ti vlásti. Ž. wit. 2. 8. Ž. čeho na kom. J. tr. Jiného jsi na ní nežádal. Sá. A kdož nejvíce měli a na nichž tedy nejvíce bylo žádána, domáhali se osvobozenl. Ddk. IV. 25. Žádajic na fojtovi, aby ten zloděj obstaven byl; A na tom žádám věrného práva naučenie; Že toho paní Elžka na uěm nikdy nežádala; Žádal jsem toho na něm na desetkrát i viece, aby židovku k tomu jmiel. NB. Tč. 5., 10., 21., 52. Také mně píšeš, že sú Diviše jmenovall k tě jiezdě žádaje na mně věděti, ktoby měl viec jeti; Tehdy žádal jest p. Jiřík na tom měm zmučeněm člověku, aby jemu pověděl; Což mi možného nenl, proč toho na mně máte ž.; Protož žádám na vás, abyste mi ho propustili. II. 25., 36., 153., IV. 86. Žádej na súsediech svědomie, ať to vyznajl. Vš. Jir. 153. Dlouhého a stálého zdravl Vašnosti na pánu Bohu žádám. Žer. L. 139. Toho na vás žádám. Pass. 512., Bart. 4. 3. Bratr na bratru díln žádal. Tov. 80. Toho na něm vždy žádáchu. Hr. rk. 437. Toho na tobě žádám. 1494. Ž-li na vší obci. 1466. Žadala jsem na něm, aby mi svědčili jako svatební lidě. Půh. II. 343., 444. Kterak veškeu sbor proti mně křičal, kterak sem já odpoviedal, co sú na mně žádali. Hus III. 282. Ž. čeho na kom. Chč. 299. — **co, koho (komu)**: penlze. D. Od lakomce penlze žádáš. Horný. Žadal (prosil) děvečku, aby mu plti dala. Har. Žádám mu požehnáni boží. Har. Vždyť já ještě dceru vaši od vás nežádám. Er. P. I. 129. Dáváš rozsochaté otázky a žádáš kulaté odpovědi (drsně se ptáš a chceš hladkou odpověď). Slez. Žiadala bych si smrť, ale načo hrob chváliť, keď nad mojou mohylôčkou nemá kto požialiť. Sl. spv. III. 102. Já si žádal hroma moc, bych je pomstil tuto noc. Pls. slez. Chodievaj, chodievaj, de si ťa žiadajú. Sl. ps. 181. Kdo víc žádá, nežli čo má, do chudoby ide; Mordárství žáda pomstvu. Slov. Kdo komu zlé žádá, sám doňho upadá; Ty si mě nežádej, já nechcu býti tvojlm bláznem; Nežádej si mě, ať ti nepřijdu na kožu (vyhrůžka, aby nebyl bit). Mor. Šd. Tvoje nežádám a svoje nenechám. Slov. Phld. IV. 51. Cudzie nežiadaj, svoje nepusť. Zátur. Ty môj milý šuhajlčku, žiadaj čím skôr mojú rúčku. Sl. ps. 329. Slúbil si sa a neprišiel, čože si to zase smyslel? A já ťa čakala, čakala, žiadala, ej, šta ten kúštik chleba. Phld. V. 69. Já blahoutek! jakže jsem zde stejnou podllnosť od jiných ž. mohl? Koll. III. 80. Ktož chce ž. velebnosť boží. Št. Kn. š. 25. Nebe-li žádáš, (Kristus) cěstal jest. Hus II. 261. Kůň žádá jho a vůl sedlo. Č. M. — *Poznam. Hlavně stává akkus. při čísl. a náměstkách rodu střed* Cožs žádal? V. Co pak žádáš na něm? Svěd. Co onen žádá. Kom., Št. Co by žádal. Št. N. 225. 12. Žaludek často omdlévá, když nemá, čo žádá. Mor. a Slov. Tč. Biereš si ty ženu len pre krásu: krása netrvá len do času; musiš jej povoliť, čo len žiadá, daremná je, šuhaj, tvoja rada. Koll Zp. I. 222. Snad dostaneš to, čo si si ž-la. Ib. I. 223. Což budou ž. Kat. 3363. Každý čo žádá a ctí, to jemu bóh jest; A má tak každý bližnieho milovati, že cožby sobě žádal, aby téhož bližniemu žádal; Všeliký člověk nemá ž. svému bližniemu nic zlého. Hus I. 66., II. 334., III. 180. Kdo mnoho chce, ať málo nežádá. Us. Kdo mnoho žádá, nedostane na ostatku nic. Tč. Vz Genitiv E. 5. Pozn. 3. Slov. I. 388. b. *Ale vazba:* **ž. čeho** *jest obyčejnější.* — **co (čeho) kde**: počet, účet u někoho ž. D. Ž. něčeho při právu. 1532. Každý človék si žiada šťastia na tom svete. Zátur. Marně u knížete Oldřicha za pomoc žádali. Ddk. IV. 10. Žádám, Marjánko, nocleh u tebe. Sš. P. 127. Mezi jinými slovy toho žádal jest, abychom se k JMti přivinuli. Arch. III. 306. — **co, čeho, koho zač, za koho.** Jak mnoho žádáš za toho koně (chceš míti)? Jg. Nežádá díků za dobrodiní své. L. Styď se za cizí dívku žádati. Reš. Ž. za moudrosť, za krále, Br., za propůjčenl dolu. Vys. Ž. (prositi) za koho. Har. Ten vinš ale ujčekovi ja zadarmo nedám, lebo, aby ma rád mával, za to si ho žiadam. Zátur. Vinš. I. 25. Ž. za vysvětlení toho mandatu. Sk. I. 33. Přátelsky všechněch za to žádaje. Skl. I. 87. Tehdy má takovou stížnosť na hejtmany těch hor vzněsti a v tom za opatření a napravení ž. Nar. o h. k. Kdož za zvod žádal. Zř. F. I. C. XXX. Ž-li ho za přímluvu ku králi za to. Ang. 6., Mus. 1880. 453. Ž. za stání, um eine Tagsatzung, za podpis, za zprávy o něčem, za oznámení něčeho, Auskünfte einholen. J. tr. Ž. za propuštění, Demission geben. Dch. Tento synáček přichází k otci tvému žádajic (žádaje) otce tvého za tebe. Mor. Brt. S pilností se přimlouváme a vás za to milostivě žádáme. Sl. let. I. 70. Jsouce za to žádáni. Skl. II. 93. Ž. někoho za radu. Arch. I. 83. Kuklík praví, že jest Holuba za to žádal. NB. Tč. 185. Za hlavu Jana Křtitele žádán byv stíti jej rozkázal. BR. II. 64. Pani žádali za odstoupení. Čr. Za pokoj ž-li. V. Ž. peněz za svou lež. Chč. 305. Ž. Boha za pomoc. Br. Toužila jemu své křivdy, žádajíc za opatření. V. Začež žádal. Br. Nebyl za to žádán. Š. a Ž. Ž. koho zač. Sych., Flav., Vrat., Berg. Ž. dlužníka za podpis, úřadu za pomoc. J. tr. Cf. *Prositi.* — **(zač) proč.** Ž. pro pokutu za staně právo. Lum. 1857. 1046. Ž. zač v něčí prospěch. Us. Kdo dobra za dobrým účelem žádá. Kom. Druhdy člověk z lásky pro Krista může smrti ž. sobě. Sš. II. 100. — **čeho po kom** *(= na kom, od koho; na kom vymáhati).* L. Toho po nás žádal. Akt. m. Ferd. Čeho jest pán po mně strany zastoupení úřadu žádal. Žer. f. 15. Oznámil, že po něm žádá ňákého Pavla lokaje. Žer. Ž. čeho po kom = na kom, od koho. Us. na Mor. Brt. Aby kniha spolu vyhověla i tomu, by žáci nabyli historického přehledu literatury národní, nikdo po ní nežádej. KB. V. Čeho po vás ž. ráčil, známo učiněno nebylo. Žer. L. I. 13. Toho žádáme listem tvým po tomto poslu. Arch. IV. 9. — **čeho proti komu.** Čehož proti mně žádají. Eus. Tělo žádá proti duchu a duch proti tělu. Ctib., Sš. II. 59. Hojného prospěchu někomu proti nepřátelům ž. Br.

Uhři vysíali ho k cis. Rudolfoví ochrany proti pohanu žádajíce. Dač. I. 177. A protož rozvažte to, dobří lidé, ktož spravedlnosť milujete, žádám-li co proti právu božiemu. Hus III. 276. Odjinud pomoci nežádajíc protiv němu. Št. Kn. š. 9. — **koho, čeho jak.** **Přes** zápověď lékaře za to žádal. Us. Nemocný přes tu chvíli žádal něco jiného. Ml. Mne *prosbou* žádali. 1505. Boč. Vě jménu Kristovu něčeho ž. Pešin. Než volaně šťastí, ačkoľvěk slúžilo iudá, tenkrát, keď najvác žádal, jemu nechcelo prispeť. Hol. 26. Ja bych mu ze srdce všeho dobrěho žádala. Us. Žádám se vší uctivostí. Er. P. 314. Pan Mathiáš žádal **skrze** p. Albrechta Kostku krále Jiří za přiměří. Dač. I. 39. Ž. zač skrze posly, Us., s pláčem. Bern. Z práva od někoho něčeho ž. 1433. Nách. 64. Velikú žádostí žádal nebeské radostí. Smil v. 1630. Aby zlořečením žádal zlého duši jeho. Br. Co **nad** to ž. můžeš. Kom. Lab. 81. Plným srdcem žádala. Hr. rk. 155. Vizi (vidím), že ty **beze** spíle mej svatby srdečně žádáš. Kat. 310. Ž. něčeho vší mažností, s pilností, pravou věrou, Arch. I. 30., 46., 70., vším srdcem. Pass. 200. Tehdy každý pokúšie pána Boha svého, když hledá neb žádá jistoty božie moci bez nuzně potřeby; Když kto bez viny žádá někaké pomsty na svém bližniem, tehdy se hněvá; Ani slovem ani skutkem žádám jemu co zlého. Hus II. 92., 285., III. 181. Ž. každému dobrěho žádostí plnú. Št. Kn. š. 178. Třebaj' toho ž. srdcem celým, ale však s rozumem. Št. Vz *Ž. s adverb.* (konec). — **kam.** Jakožto žádá jelen **k** studnicím vodným, tako má duše žádá k tobě, Bože! Ž. wit. 41. 2. Musíte ž. až **do** Litoměřic k biskupovi o dovolení. Sá. Ž. **na** venek, do města, pryč atd. Us. — **komu koho, čeho k čemu.** Oni k němu práva žádajl, gegen ihn; Že jeho Holub k tomu žádal, aby slyšel, co s niem mluviti bude; Páni, o to k němu věrného práva žádám. NB. Tč. 76., 185., 186. Žádal mu štěstí k úřadu (přál mu). Vrat. — Kram. — **čeho v čem.** Žádajíce v tom rady a pomoci. Háj. A kdyby pánů v tom za naučení žádal. 1532. Pr. Kteřiž by ne tak v svě jako v boží při Davidovým příkladem nenapravitelným nepřátelům pomsty žádali. BR. II. 639. b. Ž. něčeho v modlitbách. Sš. II. 166., Slav. 42. V prosbě modlenie tak žádal. Hus I. 73. — **co, čeho nač, na koho (zač).** Božích soudů na ně žádá. Br. Za stání na věřitele ž.; za povolení exekuce na někoho ž. J. tr. Vz Vvězení. Řd. Ž. si koho na pomoc. Sš. P. 475. Na co si, Michalku, gbeiských knezů žádaš? Mt. S. I. 11. Sám trest na se žádám. Er. P. 489. Ty řeči před nás listuie přišly od dřéve řečených konšeluov, na kterěž naučenie žádali; Žádáte-li co viece na Kunráta?; A ou bude také ž. práva na mě jako na zloděje. NB. Tč. 91., 125. Smrti na sě žádajíc. 15. stol. Exc. Že toho ďábel žádal na sě od Krista, řekl jest jemu: Jdi, satane!; Pomsty spravedlivě na zlého sluhu žádajíce. Hus I. 73., II. 394. — **odkud.** A čtvrtý žádá z chlěva koní na forspout. Koll. Zp. I. 371. — **koho čím.** Jakú ma ten žádať budeš, som taková. Koll. Zp. I. 228. Libuše tě mužem, česká země knížetem žádá (žádá, abys byl). Anth. II. 60. Srdcem něčeho ž. Kat. 3067. — **oč** (vz *Prositi*). Je ke všemu šikovný, kdo ho oč žádá. Čes. mor. ps. 211. Nadešel ju mládenec a žádal ju o věnec. Sš. P. 349. Šel ku kráľovi, aby žiadal o jej (princezny) ruku. Dbš. Sl. pov. I. 484. Ž. oč. Žer. Záp. II. 23., Ku. poh. 169. O něčí dceru pro syna ž. D. S pláčem a kvílením někoho o pomoc ž. Us. — **kdy.** Žádal jsem **před** chvílenkou po básníkovi (= na něm, od něho). Kos. Ol. I. 236. V mém 12. roce žádal mne Antonín o moji ruku. Us. Tč. Rodičia moji drahí, čo vám mám žiadať v sviatok narodzenia? Zátur. Vinš. I. 9. Žádajíce **při** tom rychtářův. Skl. II. 126. **Po** těch všech přech žalobník žádal jest sobě roku. NB. Tč. — **se komu.** Žádá se mi = chce se mi. Výb. — **s infinit.** Žádám něco na světě zkusiti. Kom. Z-li při svém ohlášení zůstaveni býti. Skl. I. 158. Musíš si naň přivstati, žádáš-li ho přelstíti. Prov. Žiadal som si bohatým byť. Sl. spv. II. 73. Cichá (tichá) voda brehy myje, to pravda, už mne moja milá ľubic nežiada. Sl. spv. V. 193. Žádali s ním vjíti v smlouvu. Flav. Ž. věděti = ptáti se. V. V ty mi sě lesy jetí žádá. Hr. rk. 17. Žádám se s tebou namluviti dobře před sněmem. Exc. S tebou býti žádáme věčně věkův. Er. P. 522. S nehodnými lidmi ani v nebi si býti nežádáme. Hdž. Vás za pány hosti míti žádajl. Us. Brt. Žádal do Soluna dojíti. Sš. II. 10. Proto žádali bysme z jejího krásného roucha všecky šplny a šplehy odstraniti; Domů jíť žádate všecek unavený (jsa); Já by si žiadal byť, viac mi nepotrebí, za živa v Bystrici a po smrti v nebi; Nežiadám viac lúbit, pokuď budem živa, keď som v prvej lásce nebola šťastliva; Na čo si mám žiadať dalej byť na svete, keď som nešťastlivá v mojom mladom kvete? Koll. III. 248., Zp. I. 39., 86., 114. Velice žádám viděti vás. Ep. k Řím. 1. 11. I řekl jim: Žádostí žádal sem toho beránka jísti s vámi. Luk. 22. 15. Na věky s Bohem přebývati žádají. Anth. Jir. I. 76. Píti přielišně žádáchu. Výb. II. 11. Dobří lidé žádají umřieti; Pilni jsú trhóv, robot na poli a jiných činóv, jimiž zbohatěti žádajl; Žádate kraľovati. Hus I. 117., 122., 467. Ktož úmyslem vším žádá Boha jmieti z pravě milosti. Št. Kn. š. 23. Vz jiné příklady v Bdl. Obraně kralodv. rukopisu 73. — Har., D. — **aby.** Žádá, aby bohatým byl. V. Žádá, aby se dobře měl. Br. Žádá, aby se stání odložilo, auf die Erstreckungsfrist der Tagsatzung antragen. J. tr. Žádal, prosil pána svého, by obživil chudobného. Sš. P. 113. Sara žádala od Abrahama, aby zahnal nevolnici i se synem jejím. Sš. II. 53. Rozum náš žádá, aby vše, co jest, dostatečné příčiny mělo. MH. 4. Žádajíc, by jie písaře vydali; Žádáme, by nám to opraveno bylo a dále se nám to nedálo. Arch. IV. 368., V. 314. Žádáme, aby jeden každý z vás do konce prokazoval tu opravdovou pilnosť. Pav. k žid. VI. 11. Žádajíc, aby jí se stalo podlě nálezu. Půh. II. 329. — Háj., Har., Flav.

D., Us. — **že.** *Když co tvrdíme nebo s jistotou očekáváme, klade se* **že** *s indikat.* Žádáme vás, že budete pozor míti. Br. Žádajíce, že nám to laskavě vážiti račíte. Apol. Žádajíce, že, dá-li p. Bůh, přijeti neopominou. Skl. II. 89. — **jak (s adv):** horlivě, V., velice, Us., pěkně a krásně, Us., libezně a uctivě, Beru., snažně, Berg., Dch., Pal. Děj. III. 3. 303., Výb. II. 16., skroušeně, Vrat., přátelsky a toužebně ž. Apol. To hřevno žádá (chce) výš, níž, více v pravo, v levo atd. Us. Abyste sobě u nás odpočinuli, šetrně vás žádáme. Us. Brt. Ž za něco úpěnlivě. Vrch. Bolo jim dobre tak, že si ani samy lepšie nežiadaly; Ja mu dobre žiadam, trebars ma oklamal. Sb. sl. ps. I. 62., II. 1. 39. Protož žádáme tebe přepilně. Arch. III. 20. Lakomě žádajíc cizieho; Dobře činí, ktož oběrují; ale my zle činíme, když oběry lakomě žádáme. Hus I. 161., II. 289.

Žádávati, vz Žádati.

Žádavý = *žádostivý*, begierig. Veleš., Dch. Ž sloveso, desiderativum. Nz.

Žádba, y, f. = *žádání, žádost, tužba*, cupido, die Begierde, das Verlangen, der Wunsch. Cf. Žáda. Sš. P. 504. Jde o mravné žádby; Jemuž by co králi žádby své dvořiti měla; Vesmír ohromen (veliký) jest, ale žádbám duše lidské nestačí; Srdce jeho vešlo v Krista celé, neměl žádby proň svět holemý. Sš. J. 104., 199., 229., Bs. 177. K čemu své žádby a tužby táhne? Sš. Leč to vše snad žádeb nezahasí. Sš. Snt. 177. Žiadba národa. Lipa II. 149.

Žádbovati = *žádati*. Slov. Pomoc žiadbuje od Boha. Lipa II. 140.

Žádek, dka, m., os. jm. Šd.

Žáden, vz Žádný.

Žádlčký = *žádný*, kein. Reš.

Žádka, y, f. = *žádání*, die Forderung. Šd.

Žadlabiti, il, en, ení = *škemrati*. U Rychn.

Žadlati = *poskvrniti*, profanare, zastr. Ž. wit.

Žadlavě = *zdlouhavě, váhavě*, langsam. Ros.

Žadlaviti se = *párati se, piplati se*, tändeln. — **s čím.** Us., Kouhl. U N. Paky. Vik.

Žadlavosť, i, f. = *zdlouhavosť*, die Langsamkeit. Ros.

Žadlavý = *zdlouhavý, páravý, piplavý, nejapný*, langsam. Ž. dílo, Ros., práce, člověk. Us. Vik. Kde jen hned těch ž-vých řečí naberete? Sá. Kř. u pot. 37.

Žadlivý. Ten statek jest ž-vý = málo vynáší. Us. Jg.

Žadlo, a, n., vz Žací. Pk.

Žadlovati se = *žadlaviti se*.

Žadlovice, dle Budějovice, Žadlowitz, ves u Mohelnice na Mor. PL.

Žádna, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Žádně = *toužebně*, begierig, inständig. Ž. prositi. St. skl. — **Ž.** = *nižádně, na nic, nepořádně*, nichtig. Ros.

Žádničký = *docela žádný*, gar Niemand, gar kein. Ž-hé zmínky nečiniti. Ohláš.

Žádník, a, m., os. jm. Šd., Vck.

Žádno, vz Žádný.

Žádnosť, i, f. = *nižádnosť, nepořádnosť*, die Nichtigkeit. Ros. — **Ž.** = *žádostivosť*, die Begierde, Sucht, zastr. Hus.

Žádnostrannosť, i, f. = *nestrannosť*, die Neutralität. D.

Žádnostranný = *nestranný*, neutral. D.

1\. **Žádný;** *žáden, dna, o* = *žádající čeho, žádostivý*, wonach begierig, auf etwas erpicht. Strh. žędьnъ sitiens z koř. žend — strh. žęd. Gb. v Listech filolog. X. 264. — **čeho:** chleba. V. Láska v zavržení se nestydí, neb není chlúby žádná. Hus III. 164. Ježto jim partekové chleba žádni jsou. Chč. Post. 78. Kdo chová svého, nebude žáden cizího. Mus., Č. M. 54. Nejsem toho žáden. Kh. — **s infinit.** Žáden byl nasytiti hřicho své. Bibl. Kral. — **Ž.** = *žádaný, žádoucí, milý*. Panno žádná moje; I všel na sled žádné ženy. St. skl. Žádný králi! Smil v. 379., Výb. II. 41., BO. Žádný královiči. Smil v. 1382. Mój žádný králu! Alx. M. v. 38. (HP. 91.). Kateřina, ta přežádná; Otčíku žádný! Kat. 248., 919. Ana jde s tú žádnú dceří. Kat. 190. Králi žádný a pane milostivý. Jindř. z Rožm. 1410. (Pal. Rdh. I. 188.), Arch. III. 292. Marie, tys žádná, světlá, nade vše panny panie skvělá. Sv. Mař. v. 386., 387. Král dlouho žádný nevital zem svoji. Tč. exc. Přežádný vévodo! Pass. mus. 279. — **komu.** Život mi žáden nenie. 15. stol. Proněž mi život nežáden. Alx. M. 4. (HP. 90.). Komu cizie žádno, toho své mrzí. Mus., Č. M. 54., Výb. I. 843. 30. — **jak.** (Práva) žádnějšie **nad** zlato. Ž. wit. 18. 11. Nic tak žádno nenie jako život. Exc. — **s infinit.** Ž' mi živu býti nežádno. Alx. BM. v. 143. (HP. 84.). Byloť (ti) jest žádno jíti do domu otce tvého. BO.

2\. **Žádný;** *žáden, dna, dno* = *ani jeden, nikdo*, strh. žadьnъ z koř. žed-. Gb. v Listech filolog. X. 264. Něm. kein. Na mor. Val. *žádný* = nullus, keiner; *žáden* = nemo, nikdo, Niemand. Žáden ti nepoví. Brt. D. 70. Č. myslí, že jest to vlastně = *jeden*, že se *j* proměnilo v *ž* jako v žid z judaeus; nižádný = ni jeden. *Žádný* z ižádný m. nižádný (= ni žádný). Bž. 45. Ž., desideratus, cupidus, ullus, s *ni* a i bez něho nullus; dle jiného výkladu: ni že jedinъ. Mkl. B. 151. Nynější *žádný* (žádoucí) klade se místo *ižádný* aneb, jak se za 15. věku říkalo, *nižádný*. Anth. Jir. 3. vyd. XXXVI. *Žádný* spojovalo se s *i* (= ani), později m. *ižádný* kladeno nižádný, až pak v 16. věku prosté žádný zůstalo pravým opakem vlastního svého smyslu. Jir. Nkr. 88. Místo našeho *žádný* psali staří *ižádný*, z čehož *nižádný, žádný*. Proměna ta stala se v pol. 15. věku. Pal. Rdh. I. 188. — *Žáden, žádný* přišlo prý k významu nullus tak, že buď s ním udála se taková změna ve významu jako s fre. aucun, neb že vypuštěno *ni* z nižáden, nižádný, neb konečně — a tak vykládají národní etymologové, kteří se na hláskoslovnou povahu málo ohlížejí, — prý je staženo z: ni že

jedin! Avšak věc se má zcela prostě takto: adjectiva žáden, žádný (desideratus, ullus, cf. rus. bažonyj, unicus) užívalo se v záporně větě rádo s *i* (= ani), jak se to jmenovitě v starší češtině velmi zhusta děje u veliké části slov (srv. Filol. listy II. 228.); na př: Modlám oběti nechtiece dáti i žádnú odolí. LKat. 1202—3. Jeho moci i vlasti smysl i žádný sie nechopí. 1843—4. Však těch i žádný u přětě nikdy nesměl pomysliti na to. 2157—8. Jiné doklady najdeš u Jung. s. v. žádný. Mimo to srv. ještě z LKat.: A tej panny nedávala i žádnciemu živému. 200—1.; a tak ještě (s *i* a záporem *ne*) 517., 1854., 2239., 2879. pak: Neumře i jeden. 495.; podobně 1370. 1825. 1831. 2168. 2649. 3317. 3372. Ponévadž pak *i žádný* úzce k sobě patří, vyslovovalo se jako jediné slovo ižádný, v němž zase k zamezeni hiatu větového neb k odstranění náslovné samohlásky znělo *i* co *j*, jako v ihrati—jhráti, iměti—jměti, idu—jdu, ihra—jhra, srv. j (= i) sedú na tom jistěm bradě. LKat. 77. a j., tedy také: ižádný—jžádný: ježto jest neslíbena za jžádného (rkp. zayzadneho). Jung. s. v. žádný. K vůli pohodlnější výslovnosti pak se *j* zhusta zcela ztrácí, tak že říkáme pouze: hráti, hra, míti, přiď, poď (vedle přijdiž, pojdi), dial. du, přidu, pudu (m. půdu); ho, mu (m. jho, jeho, jmu, jemu) a j., tudy také *jžádný* vyslovuje a píše se *žádný, žáden*, shodujíc se náhodou co do znění s kladným žádný, když bylo proběhlo všechna stadia naznačená: i žádný, jžádný, žádný; smysl záporný v něm bez odporu jinak nevznikl, než tou přirozenou cestou, již jsem zde vyznačil, ovšem že častým užíváním se v něm pojem nullus tak zakořenil, že kladné žádný = ullus skoro zcela jest nyní zatlačeno. Prk. Přísp. 30. — Každý živoucí jazyk má své dějiny, již proto, že i on jako každý organismus prodlením času podléhá jistým proměnám. Vždyť novějším skoumáním zjištěno, že i jazyk čínský nemá do sebe té nehybnosti, jakož se dosud za to mělo. Proměny ty dotýkají se všech čtyř částí mluvnických, totiž hláskosloví i tvarosloví, skladby i slovníka. Hlásky, ježto prvotně v celém oboru jistého jazyka byly obvyklý, mizejí a jinými se nahrazují, jako ku př. v češtině *g* = *h*, *r'* = *ř*, *iu* = *i* atd.; flexe se zjinačuje, pády jednotlivé i čísla, časy i způsoby slovesné vytrácejí se, že druhdy v pozdější době leda ve vzácných zbytcích bývalosť jejich stopovati lze; vazby starší za své berou a ustupují jiným, ježto jmenovitě stykem s jazyky cizími se vnášejí, jakož u nás vliv latinské syntaxi položiti sluší právě za rozhodující; slova i tvary slov rovněž vycházejí z obyčeje, ba tou měrou upadají v nepaměť, že pozdější doba naprosto za cizí je pokládá a jen učeným skoumáním někdejší jejich obvyklosť se dotvrditi může. Český jazyk v té příčině na změny nepoměrně bohatší jest, nežli kterýkoliv jiný slovanský. Jestiť v samé povaze jeho jakási podivně čilá proměnlivosť, ježto zvláště do XIV. věku postupuje krokem i rozměrem ovšem převelice rychlým. Nad to v češtině dostatek starých památek písemných dopouští, že se změny ty i co do povahy své a doby snáze i v celé přehlednosti stopovati dají, kteréžto výhody u žádné jiné řeči slovanské není. Staroslovenský jazyk záhy podléhal vlivu těch řečí, v jejichž oboru nedlouho po ustálení svém byl pěstován, zejména bulharštiny, ruštiny a srbštiny; čistě chorvatské památky nepřesahují XIV. věku; památky polské též starší nejsou a nad to stojí pod vlivem češtiny; ruské, srbské a bulharské starší spisy psány jsou staroslovanštinou vlivem řeči těch zproměněnou, a čistá mluva národní pozdě spisovně jest ustálena. Úplné vylíčení dějin jazyka českého předpokládá dokonalý proskum všech tvarův, slov a vazeb aspoň do XV. věku se všelikými obměnami, jakéž se při nich postupně udály. K tomu jest ještě cesta daleka, i nezbývá nám jiné rady než kus po kuse snášeti historický materiál. — §. 1. Za staré doby až do konce XIII. věku nenaléza se, aby se zvláštním nějakým slovem vyjadřovalo to, co znamenáno latinským slovem nullus. Prostý negativní tvar slovesa úplně k tomu dostačil. Ku př. v Rkr.: Nenie pérce, nenie blánky, bych písała lístek; tu by se později bylo řeklo: Nemám žádného péra, ani žádné blánky. Anebo v Alexandreidě: Čtvrté večí smysłem nemohu dosieci místo pozdějšího žádným smyslem. Prostý tento, vlastně slovanský způsob nejdéle zachoval se ve příslovích. Tak čteme u Flašky: Nebraď se płotem, ale přátely, kdežto by se později bylo řeklo: Nebraď se žádným plotem, ale přátely. Zvláštní osobitný výraz za latinské nullus v češtinu uveden jest latinou, i jest tedy latinismem. První pokus v té příčině shledáváme ve Zlomcích evangelia svatojanského, kde překladatel, jak známo, otrocky sledoval slova latinského originálu. Latině čte se tam (16. 29.): Et proverbium nullum dicis, což zčeštěno: i porékadła nikakého nedieši. Latinské nemo za nejstarší doby vždy pronášeno českým nikto, nikte. Tak čteme v Rkr. (Záboj 26.): Otčík zajide i neřeče nikomu. A v Alexandreidě SVit.: Jakož již nikte nebieše. 508. Nečije se nikte jiný. 864. Kto by młátił, nikte nebieše. 2250. Jak jich (koł) nikte nemožieše rozebrati, ni umieše. 1152. V Bud. II.: A mezi tiem nikte nevie. 22. Nikomu věděti nedav 76. Ani v rukopise kralodvorském ani v jiné staré původní české památce žádná stopa po zástupnici latinského nullus se nenachází — §. 2. Ku konci XIII. věku nicméně nastala potřeba stálého slova za lat. nullus. Z počátku bylo v tom dosti kolísání. Zajímavý toho doklad naskýtá se v Homiliaři Opatovském (Č. Č. M. 1880. str. 117.), kde k latinskému textu: nulla erit perturbatio, nulla tristitia, nulla amaritudo, nullus fletus, nullus pavor, nulla fames, nulla sitis, nulla nuditas, nulla debilitas, nulla deformitas přidány jsou tyto české glossy: ... zámutek, ... truchlosť, ... hořkosti, ni jeden płač, ... užasenie, ani který hlad, ani která žížeśť, i jedna nahota, ani která mdłosť, ani která netvarnosť. Ponenáhlu nicméně vrch obdrželo i jeden, ježto se, mimo právě dotčené glossy, nejdávnějšími, ač vždy ještě

velmi nečetnými příklady vyskýtá v Alexandreidě a v Mastičkáři. Později není památky, aby se v ní výraz i jeden neopakoval, a to čím dále, tím hojněji. — §. 3. K vysvětlení tohoto úkazu především zřetel obrátiti sluší ke spojce i, která ve staré češtině mimo posavadní význam zastávala několik zdánlivě vespolek nesrovnatelných úkolův. Z těch vytknouti sluší: Význam spojovací, po celém oboru slovanském rozšířený, ačkoliv v novější době od proslaveného slavisty co zbytečnosť zamítaný, zejména a) na počátku vět prostých i tázacích: I vzchopi sě vz bóru jako jelen. I tažechu před sluncem záhě, i tažechu přés veš deň. Rkr. I by Judáš mocen dvorn. Ep Zl. 171., 28. I byl jeden král tu kdasi. Ib. 175., 26. I vzmluvi k svým liudem jeda. Ib. 176. 27. I bra sě do jednoho lesa. LPr. 165. I což ty, žebráče chudý? Mast. 82., 7. I kam, milý muží bádáš? I, co pášeš sám nad sobú? Ib. 80., 10 a 14. O nemúdří ludé, i čím sě smútíte? LKat. 3275. I ten-li med pije, ježto na brti leze? Flaška Přísl. 111. (Nákres §. 399.); b) ve souvětích, předchází-li příčesti ve větě přední: Řka to, i poče Hospodina prositi. Paš. 579. Všedši v sad, i je sě plakati. JMl. 389. 30. Koráb sě o skálu rozraziv, i potopi. Pass. 266. 26. Ale vstavši, i poče žehrati. Ib. 267. 14. Později i tehdá, když vazba příčestní rozvinnuta: Když sem to viděl očima svýma, i uvěřil jsem. Mandevilla, Jungm. sub. v. i. (Nákres §. 359.). — §. 4. Dalším úkolem spojky i jest naznačování důrazu: I vezřěch, nali-ť i s nebe jeden krásný človék sstúpi. Alex. SVít. 886. Jak sě i dnes v Litvě děje. Al. J H. 287. Až pak po tom (měsiec) i pobledě. Ib. 390. Voda, ježto i does pod klášter plove. LPr. 170. Na-li-ť i hude hoře jim. Des 204. Až ta i mine sváda. Dal. I. 17. 14. A po hřiechu puol lesa i ukráti. JMl. 411. 18. Nes česnek, kam cheš, česnek i bude. Flaška. Přísl. 80. Malá-li-j' moc i najmenší věc z ničehož učiniti? Veliká (jest) moc, ježto by i jedinú věc, a najmenší, mohla z ničehož učiniti. Štítný ŘBes. 649. 10 a 15. (Nákres §. 399.). Právě touto důrazoznačnou úlohou spojky i vysvětluje se poněkud, jak k tomu došlo, že jí užíváno i ve smyslu záporčivém. Sama o sobě zajisté spojka i nikdy neznačila negaci, nýbrž shledává se tak jen tehdá když i nahraditi lze nynějším ani anebo ni, tedy jen v těch případech, když v téže větě následuje sloveso záporné, anebo, jinak řečeno, jen tehdá, kde se podlé obecného nyní běhu dvojím výrazem negativním vyjadřuje zápor. Příklady: Však i člověka na něm (t. j. hradě) nebieše. Dal. 38. 18. Tu úsilé mnoho podjesta, i před hornily bezpečna nebiesta. Ib. 100. 19. I za pól druhého léta nepřijide. Ib 109. 4. I slova nepromluviece. LPr. 1008. Však proto i h-na nejmáš. Mast. 70. 16. Pro to jsem i nechtěl přijíti. JMl. 393. 25. Vz I. — §. 5. Nejčastěji se záporné i vyskýtá ve spojení se slovem **jeden**. Příklady. Alex. Bud. I.: Hi jeden z vás nevěř tomu. 318. Alex. SVít.: By oetbal i jedněch vojen. 365. Mastičkář: Nechce k nám i jeden kupec přijíti. 74. 27. Leg. o sv. Prokopu: Netbal i jedné kratochvíle. 78. I jednoho pokoje nebledaje. 105. Nebieše i jednomu člověku zoám. 195. Neosta i jednoho s olm. 218. Skl. o MMagdalené: I jednoho nevzě k sobě. 336. I jednoho oevynimá miesta. 785. A nikdy i v jednej strasti neostavíš žádné vlasti. 903. Dalimil: Tehdy i jedna žena mužem jista nebieše. 2. 49. Kniha Rožmberská (List. fil. a paed. 1880): Nemóž viece držeti i jednoho u póhoniech. 88. Ježlšovo Mládí (Výb. I.): Neb tu i jedooho břiecha nenie. 389. 14. Skládání o Podkoní a Žáku (mého vydání): V světě ten i jeden neoie. 50. Druhdy vyskýtá se prostě jedeo bez i: Z těch ze všech jedeo nebieše. Al. SVít. 385. Jeden člověk živ neosta. Ib. 500. Neby jeden tu nepyčě. Ib. 838. A jedné viny k němu nejměli. Paš. 446. — §. 6. V polovici XIV. ba snad i několik let před tím začíná za nullus vystupovati i žádný. Jungmann vykládá složku těmito slovy: „Et optatus, quem velis, ullus; ni žádný nec optatus, oe ullus quidem, nullus; modo žádný.“ Miklošič v rozpravě své die Negation in den slavischen Sprachen (Wien 1869.) vykládá ji takto: „Im kleiurnss., čech., pol., oserb. und userb. findet sich ein den andereo Sprachen fehlender Ausdruck für nullus, dessen Ursprung zweifelhaft ist: žadnyj, žádeo, žaden, žadyo, žeden. Die bei Jungmann verzeichnete Ansicht . . . . ist, abgesehen von der Schwierigkeit von dem Begriff „et optatus“ zu dem Begriff „nullus“ zu gelangen, aus lautlichen Gründen zu verwerfen, da in diesem Falle das Wort im pol. den Nasal haben müsste, wie in der That dem čech. žádný cupidus, exoptatus, pol. żądny acceptus gegenübersteht, von asl. žędati, čech. žádati u. pol. żądać. Einer meiner Zuhörer, der Kleinrusse A. Semeoović, leitete das Wort von asl. niže jedьnъ für nijedьnъ ne unus quidem ab, gegeo welche Ableitung begrifflich nichts eingewendet werdeo kann. Lautlich ist sie kaum ganz unanfechtbar, deon wenn man auch asl. von niželjedьnъ zu nižaden ebenso gelangt, wie von nejesmь zu nèsmь — und nach ž geht ě auch soost in a über — so scheint doch dieses in den anderen Sprachen nicht so ausgemacht zu sein.“ Proti tomuto náhledu Miklošičovu vyslovil se prof. Kvíčala (Sitzungsber. der phil. hist. Classe der k. Akad. d. W. 1870., Excursus III. p. 151.—155). Kvíčala dovozuje takto. Potíž dostati se od významu exoptatus k nullus není větší nežli nesnáze u výkladu záporné funkce slov vlastně positivových personne, rien, pas, jamais, keiu atd. Vŝak ť se záporná platnosť významu exoptatus nevyvinula vnitřně, nýbrž prvotně se slova *žádný* užívalo ve významu vlastně jemu příslušejícím a negace jinak se naznačovala; později teprv citem jazykovým záporný moment přenešen byl na *žádný* samo, jakož pak se podobně událo při dotčených slovech romanských a jakož i důmyslný, ač nikoli správný výklad Semenovičův sám na témž základě spočívá. Prof. Kvíčala srovnává význam exoptatus carus s lat. qui-libet, qui-vis, kdež prvotní význam *libet, vis* rov-

néž oslábl. *Žádný* nejprvé přijalo na se platnosť zájmene neurčitého, jakož viděti z dokladů Jungmannem uvedených. Syr. 29. 14: Poklad ten lepší bude nežli žádné zlato (quam quodvis aurum). Pronikavější jest (řeč) nežli žádný meč z obou stran ostrý (quam quilibet gladius anceps. Štelcar o čárách). A to stojí více nežli žádné malování (quam quaevis pictura. Prefát z Vlkanova 165). Důležita je i stará složka *i žádný*, kdež *i* jest stupňujícím = etiam. — Co do druhého důvodu, jejž Miklošič béře od nosovky, že by slovo to v polštině zníti mělo žąden, jakož żądon acceptus v skutku zní, ukazuje prof. Kvíčala ku kollsání, ježto se shledává mezi samohláskami čistými s nosovými, i dí dále: „Von entscheidendem Gewicht ist aber in dieser Frage der Umstand, dass im Altbulgarischen neben žędati auch die Form žadati sich findet. Man darf auch für das polnische żądać, eine Nebenform żadać annehmen, von welcher eben pol. żaden herstammt.“ Tázati prý se sluší, jak by se polské żadny (šeredný) vykládati mělo, jakož prý by mysliti lze bylo, že se význam ten vyvinul z „nullus“; však i v latině nullus druhdy znamená vilis levis. Ku konci připomíná prof. Kvíčala, že Schleicher v Glossáři uvozuje litevské žėdnas ve smyslu „špatný, ošklivý,“ což prý nepochybně z pol. żadny, a žėdnas = kožnas = jeder. K tomu ovšem Mielke (a i Nesselmann) dodává, že slovo to je zastaralé, ale nicméně zdá se, že žėdnas, když od Litvanů z polštiny bylo přejato, v této řeči ještě znamenalo quilibet. Já sám jsem v „Nákrese mluvnice staročeské“, na podzim 1869. vydaném §. 384. ukázal k zápornému významu částice *i*, na *i jeden*, *i žádný* a *i žádúcí*, pozdější *nižádný*, „až pak v XVI. věku prosté *žádný* zůstalo, pravým opakem vlastního svého smyslu. *Žádný* zajisté tolikéž jest co *žádoucí*, žadatelný, jakož za starodávna tak i užíváno.“ Podlé spůsobu v celém „Nákrese“ zachovávaného podal jsem tu jednoduchý výsledek svých studií, ale právě tato stručnosť vedla k odporům, ježto by obšírným odůvodněním bývaly jistě zaplašeny. Ruský učenec Jan Baudouin de Courtenay v úvaze, kterou v Kuhnových „Beiträge zur vergleich. Sprachforschung“ (sv. VIII. Berlin 1874. str. 234) vydal o „Nákrese“ takto se vyslovuje: „Die Erklärung von žádný (keiner) als žádúcí (wünschend — sic!), žadatelný (wünschenswerth) scheint mir zweifelhaft zu sein.“ A když pan Prusík ve „Příspěvcích k nauce o tvoření kořenův str. 30.“ slovo žádný vykládal týmž spůsobem, jako jsem já byl učinil, tu se prof. V. Jagić takto ozval ve Slav. Archiv (V. str. 162.): „Das čech. žádný, wofür in den älteren Sprachdenkmälern gewöhnlich ižádný, nižádný begegnet, wird zwar auch von Prusík auf desideratus, also asl. žędьnъ žędьnyj zurückgeführt; dennoch muss ich an der üblichen Auffassung und Deutung ižádný, nižádný = i žejediný, niže-jediný = i-žejdný = i-žědný festhalten. Für mich ist das ob. serbische žadyn žana-žano (kein) zum Unterschiede von žaduy-žadna-žadno (begierig), ferner das nserbische žeden, žedna (žena), žedno (ženo), namentlich aber das poln. żaden beweisend, welches eben nun aus „že-jeden“ d. h. „i-že-jeden“ abgeleitet werden kann u. natürlich mit żądny nichts gemein hat. Es stellt sich also heraus, dass alle nordwestl. Sprachen in derselben Weise „kein“ und „Niemand“ durch „i“ oder „ne“ mit „že“ und „jedyn“ oder „jedyny“ ausdrücken; nichts von „Verlangen“ oder „Begehren“ kann in diesem Worte gesucht werden.“ Vypsal jsem tu do podrobna posavadní náhledy, které se ostatně mezi sebou potírají (Jagić ku př. neznal Kvíčalovy rozpravy), ne proto, abych mezi nimi sobě osoboval rozsudství, ale proto, aby se vidělo, na jaké scestí vede nehistorické rozrozbírání záhady, která jen historickým výzkumem dojíti může svého rozhadu, a to výzkumem na poli nikoli staroslovanském, nýbrž jedině na českém a polském. — §. 7. Předně není nikteraké pochybnosti, že slovo *žádný* prvotně užíváno bylo ve smyslu žádostnosti a to buď a) subjektivně anebo b) objektivně: desiderans, optans > desideratus, optatus. — a) Kdo chová svého, nebude žáden cizieho. Přísl. (Jungm.). On je časem chleba žáden. Rosa. — b) Zde sluší na to upozorniti, že vedlě žádný co desideratus stále vyskytnje se rovnoocné žádúcí, pročež v následujících tuto dokladech i k tomuto přihlédáno. Alex. Mns.: Proněž mi život ne žáden. 4. Mastičkář: E žádný mistře. 74. 18. a 31. Ježíšovo Mládí: Když to žádné dietě chodieše. 391. 3. Na nebevzetí (St. skl. II.): Tuť jsú chromí, něml, slepí, nic jsú jim ne žádni s sbožím sklepi. 404. sld. Sedmero radostí P. Marie (tamtéž): Jáz pak člověk nedomyslný, v tej žádnej chvále nesmyslný. 32. Přišlo to dietě žádúcie. 138. Pokáza sě žádnej ženě, svatej Máří Magdalené. 419. Na česť tě královně žádnej. 621. Alan (St. Skl. I.): Kdes' sě vzala, žádná hosti? 950. Anselmus (St. skl. III.): Jeho líčko ovšem stvúcie, milé, žádné, přežádúcie. 305. Smrt (St. skl. III.). Když mi srdce mysl probúzie ... život mi žáden nenie. 8. — §. 8. Význam tento po různu dlouho se udržel přes polovici XIV. věku, ba až do věku XVI. Tak zejména ve Lvovské Legendě o sv. Dorotě (Č. Č. M. 1859. str. 22.—27.) čteme: Posluchajtež na počátce o tom přežádném dětátce. Odplatu máte od tej přežádnej dévice. Mój milý žádný Bože! Tak v Stockholmské legendě o sv. Kateřině: A'na jde s tú žádnú dceří. 190. I vece: Otčíku žádný. 919. Prorazichu tu nevinnú žádnú kóži. 2266. Nebeskéj radosti dojdi, nic sobě netesknúc, žádná. 3424. Vedlé toho: Ta milá panna žádúcí. 116. A jeho žádúcie vlásky. 732. Tak ve spisech Štítného: Nékomu by pak ta práce podlé světa byla žádna. (Nkřesť. 195. 20.). V titulatuře se *žádný* ve smyslu *žádoucí* velmi dlouho drželo. Tak l. 1410. Jindřich z Rožmberka psal králi Václavovi: „Služba má napřed Tvé milosti, králi žádný“ a v jiném listu: „Osviecený knieže, králi žádný a pane milostivý.“ (Arch. III. 291., 292.). Podobně l. 1415. témuž panovníkovi Jan biskup Li-

tomyšlský: „Najjasnější knieže, králi žádný a pane miłostivý.“ (ib 296.). A Smil Flaška v Nové Radě píše: Levhart vece: Žádný králi. 379. Ve přísloviích: Komu elzie žádno, toho své mrzí. (90.). Był sem, kde dobrý žáden. (235.). Po různu vyskytuje se ještě později. Tak u Prefáta 92: Sładké vody sme ee napili, neb nám była žádna. — §. 9. **Mezitím** počalo, ač z počátku vždy ještě současně i vedlé **i jeden**, ustálovati se **i žádný**; patrné, že spůsobem nám nyní nestižitelným bylo vešlo do módy a v krátce podlé běhu, jenž za XIV. století s dostatek dosvědčen jest, celé pole mluvy české opanovalo, samo pak po některé době zase ustoupilo výrazu **nižádný** a podnešnímu prostému **žádný**. — §. 10. Že v **i žádný** skutečně bytně a tělesně jest „žádný“ = desiderabilis, i pak že jest znakem zápornosti, to nade všelikou pochybnosť vyniká z legendy o sv. Kateřině, kdežto stejným, ba týmž významem nalézáme nejen *i-žádný*, ale též *i-žádúcí*: Aby tej panny nedávala i žádúciemu živému. 200. Jeho múdrosti nemóž i žádúcí nmem obkličiti. 518. Rozum i žádúcí nenie. 1854. A i žádúciej otpěry protiv jiej nemobł mieti. 2239. I za žádného nepójdu muže. 346. Modlám oběti nechtíce dáti i žádnú odolí. 1203. sld. Nad to se i smyslový přechod jasně zračí v některých případech. Tak ku př. ve skládání o Maří Magdaleně (Rkp. Hradecký vydání Paterova): V tom najvěččí bolesť jměła, žádné útěchy nejměla.“ (25.). Ó naděje má jediná v světě a i žádná jiná. (561.). Zde všude žádný vyložiti lze ve smyslu i žádoucnosti i nikterakosti. Ještě jasněji se to vidí ve přísloví. 235. u Flašky: Był sem, kde dobrý žáden t. j. kde dobrý žádoucím, kde dobrý nikdo. — §. 11. V legendě o sv. Kateřině i ve skládání o Maří Magdaleně rovnoměrně, ba v oněno převahou, se vedlé *i žádný* vyskýtá též *i jeden*. V leg. Kateřinské: Tak jakž neumře i jeden. 495. Ale smysl i žádný jeho nevie i jednú vtipností, z čeho Bóh své sieni stvořił. 1370. Buoh ten jest v i jednej viné nikdy nebył za žádný vłas. 1825. Neměj i jedné péče. 3317. Ve skládání o Maří Magdalené: I jednoho nevzé k sobě utěšenie. 367. I jednoho nevynímá miesta. 785. Skládání tato proto jsou zajímava, jelikož obé pochodí asi z polovice XIV. věku, kde patrně, co do *i jeden* a *i žádný*, udál se zmíněný převrat. Střídavé užívání *i žádný* a *i jeden* stopovati lze v Anselmu, v Tandariáši (přep. Pinvičky), v Radé otcově, jakož i v jiných spisech, jichžto přepisy se nám z poloviny XIV. věku dochovaly; ba potkáváme se s tím ještě u Štítného, jehožto jazyk vůbec na češtinu starší, aspoň z polovice XIV. věku, se ponáší. Tak ku př. v knihách o obecných věcech křesťanských: Že j' zle napsáno, tak že by sě nemohło i jednú etranú sjednati s sv. písmem. (2. 9.). Jdi za muž, nedadúc i jedné příčiny zlé do sebe. (85 25.). I žádný člověk nemóž jeho (času) odvołati. (273. 20.). — §. 12. Jak se *nikto* a *i jeden* nahrazovalo výrazem *i žádný* a později *žádný*, nejlépe spatřujeme v kronice Dalimilově, kde poněkud i po této zvláštnosti rozlišiti lze rukopisy starší od mladších. Starý text ku př. má 2. 53.: „Súdeie i jednoho nejmějiechu“ a kodex Zebererův klade „Súdcie žádného.“ 68. 26.: „Neživte chuda ni bohatého, nemljejte i jednobo,“ kdežto kodex Lobk. klade: „Neživte ni bohata ni chudého, Némce zlého i žádného“ a Ješínovo vydání: „Neminujte i žádného.“ 70. 17.: „Nemáť nikte nic věrnějšieho,“ kdežto kodex Frant. klade: „Nemáť žádný.“ 100. 29.: „Tak i jeden dobrý pokoje nejměł,“ kdežto kodex Lobk. čte: „Tak ižádný dobrý atd.“ V textu starším dle rkp. Vídeňského jen na jediném místě se mně *i žádný* vyskytlo (39. 34.): „Až jeho i žádný člověk nezvěděl,“ ale to zdá se býti pozdější interpolace, rovněž jako „i žádný,“ které jedinkrát se čte ve knize starého pána z Rožmberka 278.: „Při druhý vše pořád neminujíc i žádně“ vedlé obecného tam i jeden, anebo v Alanu (St. skl. I. v. 833.). I žádná těch neotpočine. Rovněž tak se má v jiných starších spisech, které nás došly ve přepisech z druhé polovice XIV. století. V románu o Apollonu Tyrském pozdější přepis starší výraz *i jeden* též nahrazuje *i žádným*: „Dcery nedám i jednomu“; pozdější přepis má i žádnému“ (280.). — §. 13. Zajímavý v té příčiné je Spor duše s tělem, jenž sepsán był nedlouho po smrti českého dvorského kancléře a proboštа Vyšehradského Petra z Aichspaltu, zemřelého 1320. co arcibiskupa mohučského, jakož o smrti jeho v básni samé zmínka se děje. (Výb. I. 367. 4. sld.). Rukopis, v němž se spor nám zachoval, pochází však z konce XIV. věku. (Rozbor I. 146.). a text básně v něm obsažený nese na sobě hrubé sledy zvůle písařovy. Mezi porouchaná místa náležejí též tato dvě dvouverší:

Jáz nevědě, co kam klásti,
nemohu i žádným údem vlásti. (Ib. 373. 32.).
Již mě hřieši ke dnu vážie,
nebť jim i žádný nepřekážie. (Ib. 376. 29.).

V obou případech verš s *i žádný* jest delší, než toho rozměr požaduje, v prvním o dvě stopy, v druhém o jednu, kterážto neshoda nepovstala ničím jiným nežli že *i žádný* vloženo na místě prvotního *i* a *nikto*, tak že verše ty původně asi zněly:

nemohu i údem vlásti
nebť jim nikto nepřekážie.

Mimo Štítného ve všech spisech druhé polovice XIV. věku jeví se *i žádný* co panující forma. Tak jmenovitě v Tristramu, ve kronice Trojanské, v Samomluvení sv. Augustina (jehož překlad podlé mého soudu nepravě Štítnému se přičítá), v kronice Pulkavově, ve knihách Alberta Velikého, v kronice o Alexandru Velikém, v kázáních Dzikowských, v Životech a v řečech otců egyptských, v Passionalu, v Ranném lékařství Rhazesově. — §. 14. Mezitím, co v knihách takto se vedlo, vyvíjela se mluva obecná, pokud z listin souvěkých stopovati lze, svým během. Tu zajisté současně shledáváme netoliko **i žádný**, ale i prostě

žádný a nad to též **ni žádný**. Nejstarší doklady do 1400. a let nejblíže příštích: Šlobařové nemají bíti vlny i žádnému ani ze vsi ani z města. Aby i žádný nedělal osnovy atd. Práva soukenníkův Rychnovských. 1378. (Č. Č. M. 1860. 23. sld.). Proti tomu, abych nemobl jmieti i žádné pře ani žádného práva. Jan z Hradce. 1384. Arch. II. 317. I žádných nepoostavujíc. Tak čtyřikrát v listu Jindřicha st. Berky z Dubé. 1391. Ib. 47. Nezůstavuje i žádného práva. Jindřich z Rožmberka. 1295. Ib. 324. sld. Nemají k tomu i žádného práva. Arch. III. 271. Toho všeho jim všem pánům . . . . ni žádnými řečmi ni skutky . . . slibujem ve zlém nezdvihati. Arch. I. 53. Aby v ty sirotky žádný mocí se neuvazoval. 1395. Arch. I. 58. Žádný sé od drubých neděle. A na žádné právo nevyjeli. 1499. Arch. I. 61. Ale aby . . . prázden byl a žádnému z rady toho horším . . . . zpomínal. 1402. Výb. I. 1055. Nejstarší stopy prostébo *žádný* = nullus vyskýtají se v legendách o sv. Kateřině. Ot žádného mistra vóle . . . neslýchala čtúce v žádných knihách. 539. sl. Za žádný vlásek. 1826. — §. 15. S tímto trojitým užíváním sboduje se svědectví, jež v téže příčině Mr. Jan Hus vydává v přípisku ke své Postille, 1413. složené, an dí (Sebr. sp. II. 440.): „Aby, ktož budeš čísti, rozuměl mé řeči české, věz, žeť sem psal tak, jakž obyčejné mluvím; neb v jednom kraji Čechové jinak mluvie a v jiném jinak. U příkladě. Já píši: Nižádný ucvie, a jiní řiekají: Žádný nevie." O třetím výrazu, t. o *i žádný* Hus nezmiňuje se, jelikož patrné ve mluvě obecně za jebo času již byl zanikal, ačkoli v písemné řeči, jakož z listin vidno, ještě dosti dlouho se udržoval. V Praze nejdříve zobecnělo a z Prahy rychle se šířilo **žádný**. Potkáváme se s nim ve Výkladu na právo Ondřeje z Dubé, ve Sváru vody s vínem, v Popravčí knize Rožmberské, v Katonu, ve Tkadlečku, v kronice o Štilfridovi a Bruncvíkovi, v Řádu práva zemského, ve právě borničním (Codex juris boh. tom. I.), v Hájkově a Žižkově zřízení vojenském atd. Hus výbradně píše *nižádný*, podobně tak Chelčický; dále se tak čte v evangeliu Nikodemové, v Životě Adamově, v románu o Josefovi a Assenetb, v Lékařských knihách Salicetových, v Gestech Romanorum, v Senekově spise o mravích. ve spisech Jana z Příbramě † 1448, Prokopa z Plzně † po 1476., Vavřince z Březové † 1455, Jana z Rokycan † 1471., v Solfernu, v radě králi Jiřímu atd. Prvotnou vlastí výrazu *nižádný* kromě všeliké pochyby byla krajina u Husince a u Vodňan, jakožto rodná Mr. Jana Husi a Petra Chelčického. Vlivem Husovým udomácnilo se *nižádný* i v samé Praze, jakož zejména se shledává z listin pražských, kde se od l. 1406. proměsmo čte: žádný ižádný a nižádný. — §. 16. Nyní třeba přiblédnouti k polštině, která co do příčiny naší velmi příbuzna s češtinou, jakož při spisech staropolských, ježto na mnoze z originálů českých jsou tvořeny, jinak ovšem býti nemohlo. V starší polštině, rovněž jako v češtině za první doby XIV. věku, k naznačování nullus též užíváno výrazu *jeden* s negací. L. 1395.: Żeśm Mikołajowi dał rok, z tem eśm ni jednej szkody nieczynil. Polské żądny, rovněž českému žádný, značilo prvotně tolik, co žádoucí = desiderabilis, žádoucný = desiderans. Tak v Žalmu 18. 11.: „Desiderabilia super aurum" v ŽWitt. přeložene: „Žádnéjšie nad złato" a v žaltáři sv. Floriánském (kr. Malgorzaty): „żądniejsza nad złoto." Taktéž 105. 24.: „Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem" zní v ŽW.: „A za ničse nejměli země žádúcie", v Ž sv. Flor.: „ziemię żądna." Vedlé těchto významův vyskýtá se v biblí král. Sofie ve smyslu nullus obecně nižądny, nižadny; jen někdy żadny a nijeden. Gen. 19. 31.: Et nullus virorum remansit in terra = a ni żądny mąż nie ostał w ziemi. Gen. 23. 6. Nullusque te probibere poterit = a żadny-ć odbronić nie może. Z těchto a jiných dokladův, jichž počet by se zmnohonásobniti dal, viděti mimo jiné i to, že biblí král. Sofie přepsána byla z českébo textu teprv po Mr. Janu Husi upraveného; v starších textech české bible totiž se *ni žádný* nevyskýtá. Nynější polština v nominativu užívá nominalného tvaru żaden, čehož ve starší mluvě není; tam zajisté, jako u nás, čte se: Żadny człoviek niema być ima. Żadny rozum ludżki tego niedoścignie. Stejně znějící slovo *żadny* (ošklivý, hnusný) pochodí od slovesa żadzić (ošklivíti, hnusiti se) a se *žádný* = nullus nic nemá společného. — §. 17. Co výsledek výskumu přítomného lze tedy ne bez práva položiti tyto tři kusy: a) Spůsob, jakým pojem latinského nemo, zvláště pak nullus v staré češtině postupem času býval vyjadřován, vedlé jiných náznaků stanoviti může důležité kriterium k poznání tobo, z které doby pochodí jednotlivé starověké památky. Až do konce XIII. věku není ustáleného zvláštního výrazu českého pro pojem nullus. Od této doby až asi do polou XIV. věku obecně se psalo *i jeden*. V polovici XIV. věku vedlé **i jeden** vyniká **i žádný**, kteréž pak ve druhé půlce téhož století úplně dostalo vrch. Současně s *i žádný*, ač z počátku jen po různu a zřídka, vyskýtá se prosté **žádný**, kteréž od počátku XV. nad míru se rozmohlo a za XVI. století výbradně panujícím se stalo. Od počátku XV. věku ve spisech, které pod vlivem Husovým a Chelčického byly sepsány, vyniká *ni žádný*, ačkoli vždy vedlé *žádný*. Vedlé obou se až přes polovici XV. věku v listinách udržuje také *i žádný*. — b) Úplná shoda s tímto historickým rozvojem, jenž teprve v této přítomné rozpravě úplně byl vyložen a doložen, ve starých našich památkách, zejména v rukopisu králodvorském, novým i vzácným jest důkazem přesnosti a pravosti jejich. Kdyby zajisté za druhébo desetiletí našeho věku byly bývaly sepsány, nebyl by se falsator uvaroval užívati slov *ižádný*, *nižádný*, *žádný* jakožto výrazů v češtině od XIV. věku praobecné obvyklých a tím by útvarům svým bezděky byl vtiskl pečeť pozdějšího původu. (Zatím však ani v Rkk.

ani v jiné staré původní české památce žádná stopa po zástupnici latinského nullus se nenachází). — c) Výklad slov *i žádný*, *nižádný* a *žádný*, jak v §. 384. „Nákresu“ byl podán, jest přesné historický a tudíž ovšem pravý. — *Posn*. Verše z Alexandreidy cituji dle vydání pp. Patery i Hattaly, verše z legendy o sv. Prokopu, z Pašijí atd. dle Paterova vydání rukopisu Hradeckého. Četl Jos. Jir. dne 8. ledna 1883. Zvláštní otisk ze zpráv o zasedání král. čes. společnosti nauk. V originale jest více příkladův. Výtah z této Jirečkovy rozpravy jest ve Světozoru 1883. č. 14. str. 163 — *Gb. v List. filolog*. X. 262.-265. *píše:* **Žádný, žádúcí.** Chci ohledati nejprve význam těchto slov a pak vysvětliti jejich původ. Význam strčes. *žádný* jest desiderabilis, optatus, quilibet. Práva žádnějšie nad zlato, desiderabilia. Ž. wit. 18. 14. Dám tobě zemi žádnú, terram desiderabilem. Pror. Jer. 3. 19. Všecky žádné věci naše, omnia desiderabilia nostra. Pror. Isa. 64. 11. Pastýři to dieté žádné ohlědachu. ML. 46. a. Jiej (Marii) svět žáden nenie. Hrad. 34. b. (Vz tam více příkladů). **Žádný, žádúcí** *béře se k sesílení záporu a to ve způsobu* I. a III. (Vz Zápor). *Ve způsobu* I., s vytýkavým *i*, *i žádný*. I žádný nemóž otpustiti hřiechov, et quilibet non potest dimittere peccata. Alb. 49. a. V *i žádný nemóž* et quilibet non potest, jest zápor silnější, nežli na př. ve větě, která by se sem náhradou položiti mohla: *člověk nemóž*. Aby i žádný do božie se milosti nerozpakoval. Pass. 125. Nemá se i žádný tak poddati práci, aby . . . Št. Uč. 52. a. I za žádného nepójdu muže. Kat. 20. (Vz tam více příkladů). *Ve způsobu* III. (Ty) neměl by nade mnú ni žádné moci, byť nebylo se svrchku dáno. ML. 103. b. Vietr, jehož ni žádný nevidí. Apoll. 150. b. atd , v jazyce starším zřídka, v pozdějším často. *I žádný* znamená doslovně = et desideratus, et quilibet, *nižádný* pak = nec desideratus, nec quilibet, ne ullus quidem; ale ne ullus quidem je pro skutečnost tolikéž co nullus, nemo a proto *nižádný* znamená dále nullus, nemo. Dále pak věty *i žádný nevie* (způsobu I.) a *ni-žádný nevie* (způs. III.) jsou ovšem rozdílně syntakticky, ale pro praktickou zkušenosť mají platnosť stejnou, obě vyslovují totéž lat. (doslov.) quilibet nescit a nemo scit. Pro výroky druhu tohoto, jako je totiž lat quilibet nescit a nemo scit, šířil se víc a více a vrchu dosahoval způsob III. a to tou měrou, že při výrazích způsobu I., pokud se tradicí držely, zapomínala a neznamenala se jejich zvláštnosť, ta totiž zvláštnosť, že jsou způsobu I.; ano výrazy tyto pojímány jsou za výrazy obecnějšího způsobu III. a následek toho pojímání byl, že adjektivum *žádný*, *ižádný* bralo se za týž význam co *nižádný*, že se mu podložil význam nullus, nemo. *Tím způsobem a postupem psychologickým vytištěno jest slovo* **žádný** *z významu svého vlastního, kladného a vtlačeno do významu záporného*, nullus, nemo, a to tak dokonale, že v jazyce pozdějším a novočeském po významu kladném *nižádný* jenom sem tam v dialektech stopa zůstala, na př.: těším se na spis Xův jako na žádný masopust; měl se tam jako na žádné svajbě; skákal jako při žádné muzice; houkl na něho jako na žádného pacholka. Us. na Mor. Vysvětlená právě změna u významu slova *žádný*, ze quilibet a nullus vykonala se v češtině již v době staré. Svědectví tomu jsou příklady: (sv. Mikuláš) žáden ot své pěstúny pokrm přijímal. Pass. 31. Zapověděl, aby jiej i žádné potřeby dali. Pass. 54. Věty ty jsou záporné (zápor způsobu II.), a výraz záporu nemůže v nich hledán býti ve slově jiném, nežli v *žádný*. Znamenalo tedy již ve 14. stol. *žádný* též nullus. Vedlě toho držel se však ještě dosti dlouho i starý význam kladný, desideratus atd., až pak zanikl, a bylo tedy v oné době staročeské totéž, co na Moravě trvá podlé uvedených dokladů dosud, totiž *žádný* ve významu prvotném quilibet i ve významu změněném nullus. — Co se tkne původu slova *žádný*, *žádúcí*, jest připomenouti především, že *žádný* s významem nullus nalézá se mimo češtinu též v nářečích lužických, v polštině a v maloruštině; hluž. žadyn, dluž. žeden, pol. żaden, mrus. žádnyj. Mkl. Neg. 341. . . . Slovo *žádúcí* pak známo jest jenom v češtině. Při hledání původu musí se tedy i k tomu hleděti, aby výklad se shodoval se známými vlastnostmi dotčených jazyků. Za kořen slova *žádný* (a též *žádúcí*), béře se obyč. žend, strb. žęd, zjevné v žędati cupere, sitire. Mně se podobá, že by jím mohlo býti žed (řady a), které jest ve strb. žádati desiderare a strč. žáda exspectatio, desiderium (žad- místo žěd-) atd.; ze žed mohlo seslabením vzniknouti žьd-, žьdáti exspectare, jež přešlo do řady ι, praes židą vedlé žьdą a iterat. žídati, a podlé toho bylo by *žádný* příbuzno se žьdati, ždáti. Že žed utvořeno starým zdloužením žěd-, žad-, jako z tek- těk, žeg- žag (žáhati, pol. żagiew); na tom pak zakládá se substantivum žada, strč. žáda a odtud jest adj. žadьnъ č. žádný, pol. żadny, żaden atd. Vedlé tohoto *žádný* (strb. žadьnъ z koř. žed-) jest jiné *žádný* cupidus, strb. žędьnъ sitiens, pol. żądny cupidus, acceptus, z koř. žend-, strb. žęd. Vz Žádný cupidus. V kořenech žed a žend ovšem může býti příbuznosť. — Zmíníme se zde také o některých starších výkladech slova *žádný*. (Gb. uvádí výklady Miklosichův, Semenovičův, Kvíčalův a Jirečkův. Vz o nich ve článku Jirečkově. Konečně pak praví): Ale šlo tu ještě o výklad stránky významové, o výklad totiž, kterak význam slova *žádný* časem mohl se změniti z optatus, desideratus v nullus. Psychologicky tuto změnu vysvětlil Kvíčala právě ve spise nahoře Jirečkem uvedeném: Die Schwierigkeit von der Bedeutung exoptatus zu nullus zu gelangen — stattfand. Vz překlad tohoto místa v Jirečkově rozpravě: Potíž dostati se od významu exoptatus k nullus . . . slovech romanských. A na str. 267.: Když opanoval způsob složitý III. (nikto nevie), appercipovány jsou do něho věty starého způsobu II. *žádný nevie* quilibet nescit, touto pak appercepcí zbaveno slovo *žádný* svého významu klad-

ného a vtiačeno ve význam záporný (= nnius); tím postupem vzato kladné *i kdo* za záporné *nikto*, *i-* za *ni-*. Gb. — — Já plši: *nižádný nevie* a jinl říekají: *žádný nevie*. Hus II. 440. V žádném věku; Nemá žádného srdce. V. Nemíti žádného stání. D. Ožralství žádného člověka necti. Prov. Žádná píseň tak dlouhá není, ahy nebylo konee. Koll. Žádného jídla nemůže zažiti; Nedá oddechu žádného. D. Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou. Prov. Na ž. způsob; žádným způsobem. Ros. Žádnou měrou. D. Chtícímu se žádné křivdy neděje. D. Byl někdy vážný, nyní žádný. Prov. Žádného domu celého nezůstalo. D. V tě krajině žádný strom neobstojí. Dch. Na žádný konec = žádným způsobem. Mor. a slez. Šd. Žádnou věel prý to nepůjde, auf keinen Fall. Us. Vk. Nebožka nebyla žádná hospodyně. Sá. Ja neviem, čo sa lakáš, čo sa hojíš zory. Že rudá je? hja, čiernym není svetlo žiadno. Phld. IV. 202. Žiaden človek nevie, ani neuhádne, za kým moje srdce dobre nenvadne. Sb. sl. ps. II. 1. 29. Žádný člověk učený z neba něspadně. Slez. Šd. Poď ty milá, poď ty za mňa, nebude ti křivda žádná; nebude ti žádný láti, ani otec, ani mátl Pck. Ps. 43. Žiadne napadnutie není tak citelně jako na jazyk materinský. Ppk. I. 57. Už nemám žádného přítela věrného krom Boha samého. Brt. L. N. II. 54. Čože mi je, šuhaj, z toho tvojho mania (jmění), keď já s tebou nemám žiadno milovania; Zpievám si já, zpievám, vesela sa hýť zdám; žáden člověk nevie, jaký žial v srdci mám. Koll. Zp. I. 86., 60. Kdež píšeš, že máš ve mně nadčji, ha neměj žádně. Arch. II. 148. Když jsme v neděli na Tábor přijeli, žádného jsme páuóv nenalezli. Arch. V. 412. I nemohli jsú žádným činem proti jeho múdrosti svítěziti. Pass. 14 stol. (Mus. 1883. 112.). Když se mnú on ani jeho bratři o to ani o žádnú věe neměli více nic činiti; A já na ni žádně péče nemél; On nám nikdy toho žádné odpovědi nedal. Půh. I. 156., 176., II. 562. — **Ž., lépe: nikdo** (*substantivně, bez jména podstatného)*, Niemand. Vz *Nikdo*. Jg doplňuje slovo *člověk*. Žádný dvěma metlami švihán býti nemá; Ž. krom tebe; Nevěř hned na kvap žádnému, leč bys prve s nim prostici soli strávil. V. Desk žádný presvědčiti nemnož po létech. Půh. II. 140. Neví žádný, kde ho střevíc hněte, než ten, kdo v něm chodí. Klat. Žáden bez práce nejí koláče. Nesluši žádnému zoufati. D. Žádnému pečený holub (vrabec) do huby nevletí. Us. Hadr vonuci tresce, žádný se polepšit nechce. D. Žádného nevyjímaje. D. Žádnému se neprotiví. Kom. Přišel jako nic, odešel jako žádný (nepozdravil). U Kr. Hrad. Kšť. Neverím ti, má milá, že hys len mňa ľúbila, ale ľúbiš iného ak mňa radšej, nahaj ho. Nemilujem žiadneho krem ťa v svete iného, ty si ten môj jediný. Sh. sl. ps. II. 1. 41. Žádný ho neslyšel, edem to pachole, co poklúzá (poklízi) koně. Sš. P. 145. Také praví, že děvečce žádný žádnej hanby nenčinil. NB. Tč. 276. Žiadon sa nepytá: Šuhajn, čo ti je? Koll. Zp. I. 200. Aby žádný z tobo se nevymlúval. Arch. IV. 442. Před vyvráceným křížem a před výměnkářem žádný klobúka nesejme. Slez. Šd. Čiň, co jest pravého, neboj se žádného. Us. Šd. Žádnému vigilií nezpívá. Chč. 449. Otec není od žádného učiněn. Št. Kn. š. 14. Kráí svú rukú žádného neurážej. Kšch. 12. Bez těť (bázně božie) právě žádný mudr nenie. Ib. 23.

Žadoň, ě, m. = *žadonič*. Prk. Přis. 28.

Žadonění, n. = *žebrání*, *škemrání*, das Gebettel, die Bettelei. D.

Žadonictví, n. = *žadonění*. D.

Žadonič, e, m. = *škemrač*, der Bettler Na Mor.

Žadonička, *žadonilka*, y, f., die Bettlerin. Vz Žadoniti.

Žadonil, a, *žadonílek*, lka, m. = *žadonič* Prk. Přisp. 28.

Žadonilka, vz Žadonička.

Žadoniti, il, ěn, ění = *neustále prositi*, *žebroniti*, fort bitten. Sš. II. 61., D., Dch., Dšl.

Žadonivosť, i, f., die Bettelsucht. Mor.

Žadonivý = *kdo pořád žadoní*. Prk. Přisp. 28.

Žádosť, i, f. = *žádání*, *dychtivosť*, *chtíč*, *chtivosť*, *chuť veliká*. Vz S. N. Žádosťú (instr. sg.). Mus. 1880. 123. Die Begierde, Lust, Sucht, der Wunsch, das Verlangen, Gelüste. Ž. více rozumová, *chtíč* více smyslový. Nz. **Ž. čeho**: V., Kom., Jel., Sych.; **k čemu**: V., Br., Byl.; **po čem**: D., Sych. a j. *Ž.* smyslová, citová, rozumová; obsah, pohnutka či podnět, síla, trvání ž-sti; spor či náraz dvou žádostí; ž-sti smyslné či nižší, citové či vyšší; ž. slabá, silná, krátko trvající, ustálená; ž. po příjemném, po zábavě, hře, po změnách v kratochvíli, po pravdě, po kráse; ž. dobra pro ostatní; žádosť trvalá, prchavá; rozpor (konflikt) žádostí. Dk. P. 146.—149., 158. (Pdl.). Ž. panování, zlata, stříbra, bohatství, peněz, statku, cti a povýšení, úřadu, slávy, jídla, chlouby, chvály, zisku, k shromažďování statku; žádosť míti k něčemu; hořeti ž-stí cti a chvály; srdce ž-stí hoří. V. Ž. pomsty, Kom., k učení. Br. Pálila mně ž. Plk. Žádosť potřebná ke všemu tělu, das allgemeine Wohlbefinden, die Lebenslust. Sal. 51. 3. Ž. k jedení (chuť k jídlu, der Appetit). Šp. Ztratí k jídlu ž. Jir. Ves. čt. 95. Anť jednak vyskočí na duši silná ž. jako lev, někdy mstivá, jako medvěd neb hltavá jako vlk, někdy lízava a sladká jako štir, ale jedovatá jako drak; někdy smilná jako kráva nebo klisna, někdy hrdá jako orlice, rádaby na všecky vyletěla; někdy veselá a zpěvavá jako slavík a jiné ptactvo, někdy nečistá jako sviné, která v blátě své libosti vede; někdy netrpělivá jako pes, někdy utrhavá jako věznik, někdy štípavá jako hadice nebo střihovka, po jejímž uštípení vždy oteče; někdy lživá a lstivá jako liška. Sš. II. 61. Výše se pnula ž. jeho. Sš. II. 176. Veškerá ž. srdce jejich šla za Kristem; Žádosť čirá, upřímná, opravdová. Sš. J. 298., L. 180. Ž. toho mají, by tu při tom mohl sám býti.

Arch. IV. 5. Žádosť k něčemu nésti. Kat. 2482. Ž. pak zlá aby hříchem byla, tomu nerozuměli; Co jen k té ž-sti Pán říkal?; Tak sobě počínej, aby, jsa mladý, svými žádostmi mládenčími spravedlivé příčiny k zlehčování sebe nedával. BR. II. 21. a., 70., 715. a. Žádostí dojíti jich hořel. Kom. Usilovali sme viděti tvář vaši s mnohou ž-stí. Thess. 2. 17. Umdlévá duše má pro ž. soudů tvých. Žalm. 119. 20. A v ta doba aspoň mieti k Bohu dobrů ž.; Zlá ž.; Že nejde dále ž-stí ku pravici; Neb ktož Boha pozná lépe, ten větší ž-stí jej miluje. St. Kn. š. 3., 22., 36. K jině věci svů žádosť viece obrátí, než k tomu nejlepšímu dobrému; Ne pro chlúby ž. jsem to učinil; Opustě vieru a ž. duchovních věcí přieliš pasé čichy své; Rád jest, aby nejlepšie dobré najviece v žádosti bylo; Tehdy jest to žádosť v sobě zlá, když žádá člověk toho, čehož nemá žádati, aneb tak žádá, jakož nemá žádati; Pan Ježíš nezapovídá dlúhé žádosti, ponévadž sám jest v takém modlení přenocoval; A k tomu království aby přišlo žádosť máme mieti; Ti, kteří by měli ž-stí lpieti v nebesiech, ti sů k zemským obyčejóm žádosti se přichýlili; Žádosť zbožie roste bez konce; Pakli ž. jest zlá, tehdy bude skutek zlý; Každý člověk má býti každému člověku bližní v žadosti; Královstvie nebeské jest najlepšie, protož má býti v ž-sti; Jeho (Kristovy) skutkové nás k naději a k žádostem nebeským pozdvihují; Chválím tvů žádosť, neb má pochop v slovu pána Jezu Krista. Hus I. 65., 74., 77., 274., 280., 306., 323., II. 10., 36., 393., 339., 352., III. 68., 192. Ž. chudobu rozmáhá a k bohatstvu nepomáhá; Marných hodností neměj v žádosti; Co hodina jiná ž. člověka napadá. Mor. Tč. Žádosť zlá hříchu (m.: hřích) má. Sb. uč. Paměť bydlí v těle, mysl v čele a ž. v srdci. Bž. exc. Ž. po slávě, po penězích, pu panování, po učení, po krvi. D. Člověčí ž-sti žádná brzkosť nestačí. Sych. Svou ž. ukojiti. Kram. Ž-sti uzdu pustiti. V. Ž-sti své dosíci, dojíti. Troj. Podlé mé žádosti (stalo se). V. Tě vůle a ž-sti býti (tak chtíti). V. Vše se mu vede, daří podlé ž-sti. D. Ž-stí úřadu zapálenu býti. Sych. Žádosť nesmrtelnosti. Mudr. Vypravoval mu o vaší žádosti nás. Br. — s infl. Pojala mne žádosť po vodě se voziti. Sych. Má ž. slovo božie slyšeti. St. skl. V. 94. Vz předcház. — Ž. = *náruživosť*, die Leidenschaft, Begierde; *svl. ž. těla, tělesná, nezřízená (chlipnosť, vilnosť)*, die fleischliche, unzüchtige, unordentliche, sinnliche Begierde, Lust, das Gelüste. Ž-sti oplzlé, chlipné, nečisté, nezřízené, neřadné, zapověděné, nešlechetné, smilné, neslušné; jako sviné válcti se v blátě ž-stí tělesných; po smilných žádostech těla se pustiti; sloužiti ž-stem; nezřízených žádostí chlapem býti; v nečistotě a ž-stech nezřízených život vésti. V. Žádosti tělesné se přemáhají pracemi, pročež varuj se zahálky a neoblibuj sobě prázdnosti. Hkš. Ž. těla. Jel. V chlipných žádostech věk svůj stráviti. Har. Ž. k skládání-se s ženami. Krab. Ž. tělesná, opak: duchovní. Pž. Ž. jest slepá. Dk. P. 152. Že člověk tělesných ž-stí odříci se povinen jest. Sš. I. 47. Jako hovado jde po ž-stech zlých. Jel. Enc. m. 29. Ž-sti tělesné přemáhají se pracemi. Sixt. z Ottersd. Lidé hovadní v žádostech těla jako sviné v bahně se kálející; Po ž-stech těla odešel; Ž. počnouci porodí hřích. BR. II. 32. a., 113. b., 780. b. A že ž. nezřiezená cizie věci překážie, protož die Buoh: Nepožádáš domu bližnieho svého, ani požádáš ženy jeho; Ž. tělestná troje: Prvá, když vóle plné přivolí k hřiechu, ač skutkem nekoná. Druhá, když ž. zlú skutkem koná. Třetie, když tu ž. skutečnů bez přetrženie v obyčeji má; Dotknutie nesvej ženy s ž-stí zlů a přivolením jest hřiech smrtedlný; Jest-li mlad, nutí ho ž. tělestná k smilství, ku pýše, k rozkoši; Plní sů žádosti, totiž hněvu, závisti, chlipnosti atd. Hus I. 275., 348., 366., III. 110., 307. Ten trpěliv býť nemůže, kdo ž-stí svých nepřemůže. Bž., Hkš. exc. — Ž. = *prosba*, das Gesuch, die Bitte, Petition, Forderung, Ansprechung, Ansuchung, der Antrag, das Verlangen, Anhalten. Ž-sti místa nedati, žádosti nevyslyšeti; ž-sti místo dáti, ž. naplniti; žádosti dáti užiti; něčí ž. vykonati, vyplniti; k ž-sti něco udělati, učiniti; ponížená, pokorná, snažná ž. V. Ž. na někoho vložiti. 1568., Reš., Br., V. Ž. svou přednésti. Us. Něčí ž. vyslechnouti, Vrat., naplniti. Kom. Odpovědi s naplněnou žádostí očekávám. Ms. 1643. Ž. dodává se k úřednímu řízení. J. tr. Ž. za patent, das Patentgesuch, za službu, das Kompetenzgesuch, za lhůtu, das Fristerstreckungsgesuch, ž. mistrova, das Meistergesuch, ž. za výpůjčku, das Darlehensgesuch, za exekuční prodej, das Feilbietungsgesuch, za vklad do knih, das Einverleibungsgesuch. Šp. Ž. za předložení, das Einbegleitungsgesuch; ž. důtklivá, dringliches Ansuchen; ž. odmítnouti, das G. abweisen. Dch. Zle jsem u něho se svou žádostí pochodil, ich bin schlecht angekommen. Dch. Než čo naplat je věcl ku vašej sa vláde utíkať, keď do uši hlas môj a tuhá se nedostane žádosť? Hol. 5. Skládá k vám žádosť povinné. Er. P. 309. Žádosť o ochranu. Šmb. S. II. 209. Pospíchal vypraviti bratra s prosebnou žádostí, aby ... Pal. Děj. III. 3. 66. Jeho žádosti povolně a slušně odporni býti jsme nemohli. 1515. Mus. 1880. 490. Že jest k ž-sti nebožtíka Izáka Jana obeslal a rozkázal, aby mi plátce byl bez dalšieeh žaloh; A my k jeho ž-sti to jsme učinili; Tu jim Jiřík k ž-sti jich přiročie dal za (= na) tři neděle; Potom jsme opět po některém času k žádosti jeho k němu přišli, tu nám řekl ... NB. Tč. 4., 11., 29., 206. Po něčí žádosti něčím býti. Kat. 3269. Také já pokorný služebník váš pokornů žádostí prosím, aby ... Arch. II. 235. Své ž-sti v Bohu setrvale a bez pochybení položiti. Žžk. 14. Povolil na mou ž. k přátelskému jednání. Žer. Vyložil ji (tragoedii) na ž. jednoho pána. Dh. Na ž. jich šachty propůjčovati bude. Nar. o h. a k. Má na ž. původa určením k stání ujištěn býti (obeslaný). Koll. 11. Na jeho ž. povolné se vystěhoval. Apol. Na ž., k ž-sti něčí něco učiniti. V. Na něčí ž. něco uči-

niti. Har. Cf. Slov. II. 3. b. etr. zdol. 22. — *Pozn.* Vazba ‚**Na** něčí ž. něco učiniti a p.' se jako špatná kárá m. ‚**k** žádosti', ale ona jest s dostatek doložena. Ž. na koho míti, dle Brs. 2. vyd. 278. *lépe:* ke komu. Žádosť zadati, komu podati. Jg. Ž. svou důvody opatřiti, stvrditi. D. Na ž. a přímluvu její. Flav. Ž. psaná. Us. Ž. exekuční, obstavovací, Verbots-Gesuch. Řd. Právo k zadání ž-sti; schránka na ž-sti. Šm. Ž. na někoho činiti (prositi). Rk. Ž. o uvězení, Arrest-G. Řd. Zadati ž. za službu, J. tr., za půjčku, Us., za povolení ku kutání. Vys. Ž. vyříditi, vrátiti, žádosti odepříti; ž. k někomu podati, na někoho vznésti. J. tr., Brs. 104. Ž. písemná. Nz. Na ž. a otázku. Pr. Ž-sti něčí vyhověti; k ž-sti něčí něco učiniti. Er. Ž. zavrci, žádosti povoliti; ž. v příčině ucházení-se; ž. spolu s jinými podati; ž. pobádací, Betreibungs-. Šp. Ž. svou ústně, písemně podati. — **Ž.** = *modlitba*, das Gebet. V. — **Ž.** = *přání*, der Anwunsch, die Anwünschung. D. Ž. učiniti, pronésti. Dch. Ž. maje přijíti k vám od mnoha let. Řím. 15. 23.

Žádostivě = *se žádostí*, mit Verlangen, begierig. Ž. někoho očekávati; ž. o něco státi, pečovati, se starati. V. Posieláme vás ž. prosiece. Arch. III. 257. (Pečlivosť jest dobrá), jíž člověk k Bohu ž. a pilně zří; Pomněte, žeť ž. pracoval jsem s vámi. Hus II. 319., III. 281. (II. 147., III. 106.). — **Ž.** = *dle žádosti*, nach Wunsch, erwünscht. V.

Žádostivosť, i, f. = *žádosť, chtivosť, toužení, tužba, chuť*, die Begierde, Begierlichkeit, Begehrlichkeit, Lüsternheit, das Verlangen. V., Hlv., Sš. I. 77. Ž. slávy, úřadu, Ros., zisku. D. Zlá ž. Mž. 100. Ž. těla. Ib. 130. Ž. = jakési pohnutí a jistá moc ducha, kterou jsouce pobádáni lidé po věcech příjemných, kterých nemají, baží. Zk.

1. **Žádostivý**; *-stiv, a,* o = *žádající, chtivý*, gierig, begierig, lüstern. Ž. vůle, Troj., čtenář. Har. Jsem žádostiv, přijde-li. Us. Dch. Ž-vě srdce nutilo matku, aby se podívala na své dítko. Us. Tč. Bez pochyby byli jste ž-vi, byste se s ním těšili. Us. Tč. Já jsem jim k jejich žádostivé prosbě takového kupu potvrdil. Arch. II. 395. Prohlédajíce na čiastě žádostivé prosby. 1576. Tč. Ž. čtení a poslouchání toho vypsání. BR. II. 51. Žádostiva jest a velmi touží duše má po síňcích hospodinových. Žalm. 84. 3. — **čeho**: cti, slávy, chvály, peněz, statku, úřadu, zisku, jednoty, V., předku (přednosti), panování, nových věcí, D., V., boje, Reš., kořisti, Sych., cizího, Ros., něčí škody, Flav., bitvy, Háj., života. Br. Míru ž. Dch. Dívka ž-vá muže hledá, kdo jí v tom pomůže. Mor. Tč. Člověk starostlivý není hloupot ž-vý. Na Ostrav. Tč. Ž. koupě. Dch., Šp. Trůnu otcova ž-vý. Byltě sám také peněz nesmírně ž-stiv. Ddk. II. 326., IV. 59. Ž. prosby. Mus. 1880. 551. Bylit zajisté ne méně žádostivi jednoty a pokoje, nežli sbor sám. Pal. Děj. III. 3. 80. Čehož ž-vi jsou, toho dojdou. BR. II. 19. b. Každá věc z svého přirození ž-vá jest toho, aby stálá zuetala a nikoli se nerušila. Ib. 503. a. Novinek ž. Bl. Cti světské ž. Hus I. 67. Nedávej, Hospodine, bezbožnému, čehož žádostiv jest. Žalm. 140. 9. Nebuď všeho ž-stiv, chceš-li pokojně být živ. Tč. exc. Pravda jest světla ž-va. Tč. exc. — **čeho na kom**. Toho jste na nás žádostivi (toho na nás žádáte). Ottersd. — **s inft.** Žádostiv jsem s vámi v pokoj vjíti. Sych. Jsem ž seděti v stínu. Br. Ž-vi byli viděti tvář Šalamounovu. Kn. král. I. 10. 24. Velmi ž-vi byli je viděti. Kom. L. 10. Žádostivý utvrditi jej u víře. BR. II. 34. — Háj. — **aby**. Žádostiv byl, aby se jím spravovali. V. Vz předcházející. — **Ž.** *(pass).* = *žádaný, žádoucí, žádostný, milý*, erwünscht, erwünschlich. 1512. Mus. 1883. 364. **Ž. mír** v zemi upevnil. Exc. Poklad ž-vý a olej jest v příbytku moudrého. Kn. přísl. 21. 20. Ž. poklad, V., manželství, odpočinutí, Jel., novina. Ros. — **komu**. Obnoviti pokoj všem lidem ž-vý. Br. Kniha všem vzácná a ž-vá. V. Ž-vě a světu milé peníze. Dač. I. 265. Země nám nejžádostivější. Ler.

2. **Žádostivý**, ého, m., os. jm., Desiderius. Gl. 390.

Žádostlivě = *žádostivě*. Roe., Bern.

Žádostlivosť = *žádostivosť*. Ros., Bern.

Žádostlivý = *žádostivý*. Ros., Bern.

Žádostně = *žádostivě*. Roe., Výb. I. 501.

Žádostník, a, m. = *žadatel*, der Bittwerber. Ž. zlého. ZN., Tejř.

Žádostnosť, i, f. = *žádostivosť*, das Erwünschtsein. Ros.

Žádostný = *žádaný, žádoucí*, erwünscht, ersehnt. V. Ž. novina, Us., hosť, Ros., věc. Kon. Len tu musím trápiť sa v ukrutném tomto žaláre, žádostný až hosť smrť mi odejme život. Hol. 392. Ale chléb tělestný i ten, jejž jedie, i ž-ná těla potřeba jiná než chléb, ta obtěžuje. Hus I. 329. — **komu**. Bohu milí a žádostní. Vš. — **Ž.** = *žádostivý, žádající*, begierig. Ž. vůli něčí naplniti. Troj. — **čeho**: vítězství, Troj., lakomství a pýchy. Ms. Láska nenie cti ž-stna. Hus. I. 162.

Žádoucí = *žádaný*, desiderabis, erwünscht. Vz Žádný 1., 2., Bž. 174., Gb. v Listech filolg. 1883. 262., 1882. 119. Dobrota vždycky žádoucí věc. Jel. Za nic neměli země ž. Ž. wit. 105. 24. Práce ty neměly ž-ho výsledku. Vz Výsledek. Us. Pdl. Práce ta se s úspěchem ž-cím nepotkala. Us. Pdl. Vzhledem k Uhrům minula se bitva mailberská s ž-cími následky. Ddk. II. 297. A tak marno já se sháněl po ž. osvětě; Ž. obroda. Štulc. I 73., 161. By rychle dostavil se městu ž-cí. Msn. Or. 25. Vyjednávání nevedlo k ž-címu konci. Osv. I. 207. Bože všemohoucí, králi nebeský žádúcí. Výb. II. 12. Syn žádúcí, desiderabilis. Mst. 239. Andělský králu žádúcí. Ib. 239. Slyšte, věrní křesťané žádúcí (milí). 15. stol. Buď Buoh žádúcí pochválen; Ach kam zašel můj žádúcí (žádaný, milovaný); O ž-cí (milovaný). Hr. rk. 29., 105., 113. O Hospodine náš žádúcí. Žvt. otc. 51. b. Navštěv nás, Kriste žádúcí, pane světa všemohúcí. Hus II. 132. — Troj., Ráj., Plk. — **Ž.** = *žádající*, begehrend, begierig. —

čeho: pomsty. Ráj. O dni pomsty ž. Msn. Or. 64. Člověk liché chvály ž-eí. Mus. 1880. 450.

Žádoucně, erwünscht. Ros.

Žádoucnosť, i, f. = *žádostivosť, žádostnosť*, die Erwünschtheit, das Gewünschtsein. Ros.

Žádoucný = *žádoucí*, erwünscht. — **jak.** Jest vysoce (velmi) žáduucnu, aby... Mus. 1880. 227. — **komu:** srdci lidskému. Us. Pdl., Ddk. IV. 40.

Žadovice, dle Budějovice, Žadowitz, ves u Kyjova na Mor. Tč, Šd., PL.

Žaduvník, u, m. = *mateří douška*, serpillum vulgare, der Quendel, rostl. Rstp. 1177.

Žádúci = *žádoucí*, zastr. Kat. 116. a j. Vz Žádoucí.

Žagunetový = *žagonový*. Ž. šátek. Us. Nl. Vz Žagonový.

Žagunuvý šátek. Nár. ps Cf. Žakoné, Žagonetový.

Žah, u, m. = *žáha*. Sluv. Hdž. Čít. XIV., 152.

Žáha, na Slov. *žaha*, y, f. = *palčivosť, pal*, die Hitze. Vz Žah. Je žah, žaha, žihava. Slov. Hdž. Čít. 152. — Ž. = *pálení v hrdle po některých jídlech, hoř, palčivosť žaludku*, das Sod-, Magenbrennen. Ž. = bezděčné vypuzování kyselé n. zahuřklé tekutiny ze žaludku do úst při říhání, po čemž cítí člověk pálení v hltánu. *Vz více* v S. N. Z nedovařeného stává se ž. Us. Pálí mne ž. Us. Proti žázie. Jad. — Žáhu sobě na někom sehnati, setříti (žluč ochladiti), sein Müthchen kühlen. Vz Msta. Reš., Č. M. 556., Dch. Žábu si na někom schladiti. Us. Kšť., Kp., Kšá., Dch., Tč. — Ž. = *žár*, der Brand. Jenž skrze žáhu a smrť jest posvěcen (Hus). Mus. III. b. 14. — Ž. = *půlnoční záře*, das Nordlicht. Zlob.

Žahadlitý = *žahadly obrostlý*, brennhaarig, brennborstig, stimulosus. Rst. 527., Nz.

Žahadlo, *žehadlo, žihadlo*, a, n. Ž., od žeh (žehati), *e* se stupňovalo v *a*, vz A. Ht. — Ž. = *nástroj k žehání (pálení)*, das Glüh-, Brenneisen. MV., ZN. Vz S. N. Ž. na oči. Vz Nástroj. Cn. Prožžiž kosť až do dna ž-dlem. Sal. Ránu ž-dlem připal. Ja. Ž. teplové (ku žehání teplem) či platinové, der Thermokauter, plynové, der Gasbrenner, zúženinové, Strikturenbrenner, galvanokaustické. Nz. lk. Ž. ševcovské, das Brennzeug: kovadlinka, hranítko (branáč). Mtj. 104. — Ž. = *osten, jímž někteří hmyzové jako včely, sršňové a jiní živočichové píchají, bodají neb otvory v tvrdých předmětech ku kladení vajíček si vyvrtávají*, der Stachel. Vz S. N.. V. Ž-dlem od včely uštnutý. Aqu. Ž. vpustiti; žáhadlem píchnouti. Reš. Nevole žahadla užívá. Sš. II. 31. Ž. tvé ujme ti. Sm. bs. 30. Trhl sebou, jako by byl bodnut žihadlem. Stnk. Včely a osy štípu a púšťajú žihadla (na Mor.: *žídla*). Hdž. Šlb. 33. Hadí ž. Brt. — Ž. v hurn. = *střelná jehla*, die Raum-, Zünd-, Schiessnadel. Hr. — Ž. *starosti*. V. Pomsty žihadla budou mne. Jel. — Ž. v rostl. = *chlup cepný* obyč. na žláze stojící, dotknutím šťávu leptavou vypouštějící jako na ludyze a listech kopřivy, žahavky, das Brennhaar, stimulus. Rst. 527., 174.

Žahalka, y, f., scolia, druh vos. Ž. hlavatá, s. capitata; zahradní, s. hortorum, die Gartendolchwespe; červenohlavá, s. haemurrhoidalis. Brm. Žv. zv. IV. 308.

Žahaň, ě, f. Ze Ž-ně Mikuláš Tk. V. 63.

Žáhaný, *žíhaný* = *pruhovatý*, gestreift. Ž. sukně. Us.

Žaharadlo, a, n. = *svatyně*. Koll. St. 744.

Žahatelný, brenubar.

Žáhati, *žéhati, žíhati; žáhnouti*, hnul a hl, ut, utí = *žíci, páliti*, brennen. — **abs.** Žáhavka žáhá. Us. Oheň žáhá. Hdž. Čít. 152. — **koho.** Žáhla mne kopřiva; Slunce mne žáhlo. Us. — **čím.** Lev okem žéhá. Exc. Vem kyj a žáhni ho tam = udeř. Us. Ntk. Žáhnu tě, až odletíš. Kšť.

Žáhavě, brennend. Jg.

Žáhavka, *žehavka, žíhavka*, y, f. = *žáhavá, menší kopřiva*, urtica urens, die Nessel, die kleine Brennessel. Rstp. 1360., FB. 33., Čl. Kv 151., Čl. 122., Kk. 145., 146., Schd. II. 275., S. N., D., Lék. kn. Ž. žáhá. — Ž. = *žáha v krku*. Vz Žáha. U Kostelce n. O. Ktk.

Žáhavkovitý. Ž. rostliny, urticeae: drnavec, kopřiva, batora. Vz Rstp. 1359.

Žáhavkový = *od žáhavky*, Brennessel-. Ž. kořen. Jád.

Žáhavosť, i, f., brennende Beschaffenheit. Zlob.

Žáhavý = *žáhající, pálící*, brennend, kaustisch. Nz. Ž. kopřivy, Brennesseln. Háj., Rst. 527.

Žáhev, hve, f. = *troud, podpal*, der Zunder, Feuerzunder; *hubka suchá*, der Feuerschwamm. L.

Žahna, y, f., cremacula (náčiní), zastr. Rozk.

Žáhnouti, vz Žáhati.

Žáhnutý = oslepený leskem. Mš. exc. Vz Žáhati.

Žáhora, vz Žáchora.

Žahour, u, m. = *pokrm z červených jahod v mléce na kaši rozmačkaných*, eine Erdbeerenspeise. V Táborsku. — Ž. = *rozpusť z čerstvých švestek a sliv*, das Pflaumenmuss. Us.

Žachla, y, f. = *hachle, vochle*, die Hachel. Na mor. Val. Vck.

Žáchnouti = *žáhnouti*. U N. Brod. Holk.

Žáchora, *žáhora*, y, f. = *nadávka malým holkám* = *žába*. Jg. Prk. Přísp. 21. odvozuje slovo toto od žácha, kteřé vzniklo ze: žába. Cf. Vácha, brácha etc. Der Fratz, das Fisperle. — Na Sluv. = *nezpůsobná holka*.

Žachořiti, cf. Nažachořiti.

Žáchurka, y, f. = *žáchora*. Šm.

Žajdel, dla, m. = *žejdlík*, das Seidel. Slov. Pol žajdla vína. Koll. Zp. I. 80. Koriec bol voľakedy 48 holbí (holba v Brezne = žajdel). Slov. Zátur.

Žajdlíček, čka, m. = *žejdlíček*. Slov. Dneska za holbičku, zajtra po žajdlíčku, na tretí deň vodičku. Koll. Zp. I. 391. Priletel k nim slávičok, nalial jim on žajdlíček. Sl. sp. 189.

Žajdlík, *a* i *u*, m. = *žejdlík*, das Seidel. Slov.

Žajdlíkový = *žejdlíkový*, Seidel-. Ž-vý hrnček. Slov. Bern.

Žajkrut, u, m. = *zákrut cesty*, *oklika*, der Umweg, die Krümmung. Na Mor. Brt., Vck.

Žák, a, *žáček*, čka, m., *žáče*, ete, n., z řec. διάκονος = 1. posel, 2. průvodce; sluha; středolat. ziaconus. Mz. 27. — **Ž.** = *první stupeň duchovního stavu nastouplý*, *nižší než jahen* (zastr.), der Kleriker. Jg. Cf. S. N. XI. 315. Žáky světiti. V. Ne z každého ž-a bude kněz. Koll., Č., Lb. Biskup muože jiné žáky n. laiky na kněžství světiti. Arch. III. 223. Vladislav zapověděl, aby budoucně svěcení kněžské nedávalo se žádnému žákovi, leda pro určité obroky. Pal. Děj. I. 2. 34. On mě mimo panský nález podal o tu věc někakému žákovi k duchovnímu právu. Půh. II. 390. (430.). — Háj. — **Ž.** = *hoch do školy chodící*, *školník* (V.), der Schüler. Žáček malý, školní, nový. V. Lavice žákův. Pod koní a ž. St. skl. Žáci do školy chodí. Býval také chatrným žákem po školách. Pal. Děj. V. 2. 204. Žákóm draho vařenie. Žk. Nebudz, dzievka, nebudz taká, nezamilnj sebe (sobě) žáka, sčíl (včil) sú žáci šelijakí (všelijací), nosá perká za širáky. Sl. ps. 40. Žákom prechádzka (procházka) je užitečná. Na Slov. Tč. Do nichž (vyšších škol) mnoho kompanú (žáků vyšších) chodilo. Slov. Koll. IV. 122. Na vsi žebráci a ve škole žáci vždy novým představeným se radují. Bž. exc. Plná škola žiakov (už mám dosť, už jsem se najedl). Slov. Zátur. Zle sa je učiť, keď je plná škola žiakov (když je břicho plno). Mt. S. I. 123 Bez jedneho žiaka bude škola (bez jednej ovce bude salaš; jedno drevo nenie hora). Slov. Zátur. Žák, který se bez knih učí, ten se mnoho nenaučí. Koll., Č. Žák mezi pannami etc., vz Mol. Žáčata mrskáme a velikým žákům odpouštíme. Č., Pk. Ani ž., ani dvořák (k ničemu se nehodící). Č. — **Ž.** = *kdo jiné učí*, *paedagog*, *učitel* (zastr.), der Lehrer, Pädagog. Není ž-a doma; Nečije žáka doma; Přijde-li na ně žák. Ros. Z vlka ne brzo bude oráč a z zemana žák. D. — **Ž.** = *zpěvák* (zastr.), der Chorknabe. Ros., Tk. III. 29., 150. — **Ž.**, os. jm. 1528., Tk. V. 105. Ž. (Ziak) Vinc., linguista, vz Jg. H. l. 658., Šb. H. l. 310., S. N. Ž. Jos. Vz Jg. H. l. 658. Ž. z Radohyle. Vz S. N. (dod.). Ž. Adam, vz Blk. Kfsk. 1133., 1135.; Ž. Jan. Vz ib. 1076., 1134. Ž. Bened., hudebník, † 1816. Vz S. N. (dod.).

Žakal, a, m. = *zvíře divoké*, der Schakal. Presl.

Žákati na koho = *křičeti*, schreien auf Jem., quäcken. Ros.

Žákava, y, f., Žakau, ves u Rokycan. PL. Cf. Blk. Kfsk. 280., Tk. V. 192.

Žakavec, vce, m., os. jm. Arch. IV. 265.

Žakoně, vz Mušelín.

Žákost, vrch u Světlé. Sá.

Žákov, a, m., Žakow, ves v Litovelsku. — *Z Žákova* Salomena Říčanská z Říčan. Vz Blk. Kfsk. 494.

Žákovcová, é, f. Ž. ze Žákavy Lud. Vz Blk. Kfsk. 338.

Žákovec, vce, m., os. jm. Arch. II. 55. Ž. ze Žákavy a z Jivan. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1462.

Žákovice, dle Budějovice, Žakowitz, ves u Bystřice u Hostýna na Mor.

Žákovna, y, f. = *škola*, dle Sbnle; *semeniště*, das Alumnat, Seminarium, Priesterhaus. D.

Žákovský, Schüler-. Vypravoval mi o ž-ských čtveráctvích. Koll. IV. 119. — **Ž.**, Priester-. Vz Žák. Ž. sukně. V. Ostřížen jest po žákovsku. Dch., Mus. 1880. 462. Jeden tovaryš řádu ž-ho. Arch. IV. 350. Ani ihned chopiece je tu, v kostele sú je bili, rvali, políčkovali a uvedúce je do obecnice ž-ské, tu sú je mrskali. Hus II. 124. Ž. stav. Pass. mus. 283. — **Ž.**, ého, m., os. jm. Ž. Jos., budeh. Vz S. N. (dod.). — **Ž.**, ého, m., samota u Čimelic.

Žákovství, n. = *žákovské umění*, die Studien. Ros., Pulk.

Žákovstvo, a, n. = *žákovství* (zastr.). Dal. — **Ž.** = *žáci*, (*též učitelé se zpěváky*: v tomto smyslu zastr.), die Schüler, Schuljugend, Studierenden. Ros., Apol. Ž. hromadně vyznamenávalo studující kleriky, pak i školáctvo vůbec, zvl. při slavných průvodech i se zpěváky a učiteli. S. N. XI. 315. Ž. školní. Mus. 1880. 449. Bystřické ž. Koll. IV. 180. V Kunici i hostinec i sad přeplněn byl ž-stvem. Koll. IV. 237. — **Ž.** = *nižší světské duchovenstvo* (zastr.). Hr. rk. 311., Št. Kn. š. 6. Die niedere Geistlichkeit. Cla neobyčejná na ž. a kněžstvo ukládali. V. Ž. = kněžstvo. Dal. 46. Kdyby české ž., jenž lanžuje po obrocích a po lakomství, lidí na cestách nesvodilo. Hus III. 280.

Žákrut, u, m. = *žajkrut*. Na mor. Val. Vck.

Žáků mlýn, Žakmühle, u Kamenice na Mor. Tč.

Žákův, ova, ovo, dem Schüler gehörig, Schülers-. Ž. kniha.

Žáky, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 685., 702.

Žákyně, ě, f. = *žačka*.

1. **Žal**, vz Žíti, žnu.

2. **Žal**, *e* a *u* (zastr. žal, *a*), m., na Slov. *žiaľ*, das Leid. Na Ostrav. *žol*. Tč. Zomreli děti vo žiali a rodičovia od hanby. Mus. Ž. míti; Žalem se trápiti. Us. Nesklánej šije k malomyslnému žaľu; Ž. naplniti; Žalu slzou lehčiti. Dcb. Ž. srdce rvoucí, herzzerreissender Schmerz. Dch. Veľmi citlivý to bol pohyb národnieho žiaľu. Phld. IV. 527. Mamulenko moja, žale mia dochoďá, ti mojí frajeři všetci mia odchoďá; Má moja mamička veliký žal, že sa jej synáček do vojny dal; Těžký žal rodičům i mně udělali. Sš

P. 272., 570., 583. Dve srdenka v žial'e sa rozlialy. Mt. S. 874. A čo by sa sišli zo sveta pisári, ver by moje ťažké žiale nenapísali; Sluboval si, že ma vezmeš, že ma nenecháš a teraz ma zarmútenú v žial'i zanecháš; Keby lem ručku dae, nebulo by na žal', keby ho pan farar milovac nekázal; Jaký to velký žial' na mojom srdiečku; Nech ludia nevravia, že ja v žiali žijem. Sl. sp. 120., 144, 196., 209. Spievaj si, dievčatko, nerob si srdcu žial'; Pramen žial'u velikého tečie z srdca nevinného; To moje srdiečko musí sa rozpustiť od velkieho žál'a; A milá v hlbokom žiali zaplakala; Dobre jej od žial'u srdiečko nepukne. Sl. ps. 9., 32., 112., 126., 278. Plače, dobre mu tam žial' srdce neskruší. Č. Čt. I. 207. Ťažko mi je nermútiť sa, srdce žial' preryva. Ib. 267. Zvädla mi od žial'a dobrá mäti moja. Ib. 276. Poduj, ty větričku, podujže na skále, azdajže oddnješ z môjho srdca žiale; Ani neviem, kde som, ani neviem, čo som; od vel'kého žial'u zaplakala by som; Žiale moje, žiale, šak ste m' zanjaly nie z jednoho boku, ale z každej strany; Jajže, milá, či ti nie žial', keď pohliadneš, kde som ležal? Jakže by mi nebolo žial', keď si v mojom srdci ležal!; Láska, láska zlá, nedobrá, nie každá ju panna pozná; ktorá panna je v l'úbosti, tá má žial'u v srdci dosti. Sb. sl. ps. II. 1. 29., 44., 73., 128. Od vel'kého žial'a skočím do Dunaja. Sb. sl. ps. II. 1. 94. Stálá žalosť krotí divý žal. Shakesp. Tč. Presmutná novina, čo pre žial' robiti?; Nie pre to si zpievám, by vesela bola, ale pre to zpievám, by žiale zabola; Milý moj, nečiň že mi žial'u, milovala by ťa, ale mi nedajú; Opytuj sa ho, ak sa má? či je v tom žiali, čuo som já?; Žiale moje, žiale na mojom srdečku, snim (sejmi) že mi jich, Bože, aspoň polovičku; Moj milý sa chválil, že ma naebal v žiali; ništ sa, milý, nechval, ni mi je velký žial'; Jako sa mi časy friško pominuly, len mi veliký žial' za sebou nechaly; Ach srdečko moje, čo ma tolko bolíš? aždа sa mi nikdy v žiali neukojíš?; Narobila žial'u svojmu frajerovi; Nebola som s milým ani na slovíčku, jaký to velký žial' na mojom srdečku; Veť je to žial' velký, keď sa odoberá frajer od frajerky; Už je nám, šuhajko, na rozlučováňú, podajme si rúčky v tomto velkom žial'u; L'úbosť, Bože, l'úbosť, kde sa dva milujú, ale tam větší žial', kde sa rozlučujú; Žial' ma, mamko, došiel, frajer mi k inšej šiel. Dievčičko, čo ťa doň, jeden dnu, druhý von; Žial'u, Bože, žial'u veť ho já mám vela, veť ho já mám vela, že som bez frajera; Nie vetšího žial'a, jako ho děvča má, keď ho frajer nechá; Od velkého žial'u snad zhynúti musím; Vesel mi je, vesel, kým mi prijde jeseň a keď mi prijde jar, na mnoj veliký žial'; Už ideme zo sobáša, nalej, mamko, oldomáša. Ver by ho naliala, nemuožem od žial'a; Není tej pšenice, v kterej kúkol není, není stav manželský, v kterom žial'u není; Brat sa mi oženil, sestru nehal v žial'u; Má žial' v srdečku, žial' v srdečku velký od jeho frajerky, že ho zanechala, nevernica celky; Neplač, dievča, neplač, nerob si srdcu žial', vela vody ujde, pokým já prijdem k vám. Koll. Zp. I. 22., 61., 103., 111., 113., 114., 118., 137., 157., 172., 176., 192., 193., 212., II. 223., I. 229., 242., 256., 289., 361., 394. (Tč.). Klam je krátký, dlouhý žal. Us. Prešiel rôček aj žial' z očiek (po roce na zemřelého zapomínají). Btt. Sp. 91. Jej srdce žialom puká. Ib. 103. Jednemu som ruku dala a druhý má žial' a tretímu som pravila, že nepojděm zaň. Sš P. 317. Slzy, plač je od žial'a. Hdš. Šlb. 52. Nemožno jej hovoriť od žial'u. Zbr. Lžd. 97. Pesničky moje, načo vás spievam, keď vás nikto nepočúva? Ja žiale svoje vo vás rozsievam a tieto osúd rozdúva. Čjk. 23. Ach jaj, je to žial', ked si ma tak zanechal! Sl. ps. 348. Plače, dobre mu ta (tam) žial' srdce nezkruší. Chlpk. Sp. 17. Nech sa žiale naše tratia! Syt. Táb. 302. Bodaj bola v takom žiali, jak som teráz ja; Od velkýho žial'a skočím do Dunaja. Sl. p. Šf. I. 85., II. 57. Aby teba nebolo, už by som i sama bola uvädla od žial'u. Dbš. Sl. pov. VII. 45. Kdo má deti, má žial', kdo má statok, má škodu. Zátur. Spievaj si dievčatko, nerob si srdcu žial'; poteší ťa Pánboh, nenazdáš sa, odkial'; Nechal si ma, nechal, v žiali postavenú a ty si zaletel za horu zelenú; Či ti, milý, není žial'? Rozpomeň sa na tie sl'uby, čos' mi sl'uboval. Sl. spv. I. 1., III. 102., IV. 144. — Ž., *adv.* = *líto*, *žel*, leid. Žal mi toho. Us. Nebyl by mi tě žal, dybys mi byl umřel, ale je mi tě žal, žes mi vypověděl. Sš. P. 354. Čeho ti je žial'? Či venočka zeleného či prstienka srieberného? Ht. Sl. 225. Ale mi milej (gt.) žal. Brt. P. 142. Žel mi je za tebou. Zpěv. I. 6. Nieje mi žial' koníčkovej podkovy, ale mi žial' mojej mladej podoby. Sl. sp. 178. Bylo mi ho žôl. Na Ostrav. Tč. Letela pávička ponad čierne hory, odpadlo jej pierko do zelenej trávy; nie mi je žial' pierka, že padlo do trávy, žial' mi je milého, že je v cudzom kraji. Sb. sl. ps. II. 1. 63. Žial' mi je na veky za tebou (tebe). Koll. Zp. I. 6. Pani mámo, peknú deeru máte, prečo si ju doma nechováte? Žial'! Koll. Zp. I. 389. Ide Marfa. Žial' videť ubohú! Zbr. Lžd. 35. Rieknі mu, že mi je žial' umierať. Phld. IV. 526. Žial' mi, že zle sa ti vodí pri nás. Zbr. Lžd. 249. — **Žale**, pl., zastr. = *pohřební píseň*, naenia. VMV. nepravá glossa. Pa.

Žalák, a, m., os. jm. Šd.

Žalán, a, m., os. jm. Hol. 146.

Žalanský, ého, m. Ž. Havel, spisov. 1571.—1627. Vz Jg. H. l. 658., Jir. Ruk. II. 362., Šb. H. l. 311., Sbn. 913., 938., S. N. — Ž. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1036.

Žalany, dle Dolany, něm. Žalan, ves u Teplice. Vz Blk. Kfsk. 861., 862.

Žalář (zastr. *želář*), e, m. O původu vz Mz. 376. — **Ž.** = *vězení*, *šatlava*, *temnice*, das Gefängniss, der Arrest. V. Ž. = pevné místo, v němž drží se lidé, aby trestáni byli ztrátou svobody. Ž. = trest záležející v odejmutí svobody a sice trest stupně vyššího u přirovnání se stupněm mírnějším, jenž slove vězením, der Kerker. Vz více v S. N. Ž. vojenský. D. Za soudnicí šatlava (žalář)

stavěna bývá. Kom. Do žaláře se dostati, uvrženu býti. V. Ze ž-e vyšlý. Dal. Z věčného želáře. Št. Mírnější stupeň žaláře; dozorce ž-e, nad ž-em; ž. doživotní, lebenslanger Kerker. J. tr. On smutněm ve žaláři se trápí. Hol. 5. Lepšia svada na dvore než svornosť v žalári. Zbr. Báj. (dod. 36.). V žalář kázal ju vsaditi. Pass. mus. 320. Tehda sv. Anastazia v hrozném žaláři byla zamčena. Pass. 14. stol. V ž-ři sem byl a přišli jste ke mně; Pustil jest ho v ž., dokudhy nevrátil dlubu (Mat. 18. 30.); Mám dosti psáti často odpovídaje z žaláře. Hus I. 140., II. 388., III. 281. V ž-ři vězeti. Št. N. 239. Ž. zlá hospoda. Pk., Hkš., Bž. Kadidlo na čerty a ž. na zloděje. Pk.

Žalářce, e, m. = *žalářník*. Sš. Sk. 197.

Žalářček, rečku, m. — *žalářiček*. Slov. Bern.

Žalářík, u, m., ein kleiner Kerker. Us.

Žalářiti, il, en, ení; *žalařovati* **koho**; *žalářiti* **se**, *žalařovati* **se s kým** = *v žaláři ho držeti*, Jem. einkerkern, im Kerker halten. Ros., Sb. vel. III. 179. Toho klnú, hrdlují, žalařují. Hus II. 9. — **jak**. Aby Hus nebyl žalařován **na** hanbu všemu jazyku českému. Zb.

Žalářné, ého, n., vz Žalářný.

Žalářní, vz Žalářný.

Žalářnice, e, f., die Kerkermeisterin. Deh. — **Ž.** = *v žaláři vězená*, die Gefangene, Eingekerkerte. Vid. list. 1816.

Žalářnictví, n. — *úřad žalářníka*, die Kerkermeisterei; das Kerkerwesen. Ros.

Žalářník, a, m. — *správce nad žalářem*, der Schliesser, Kerker-, Stockmeister, Gefängnisswärter. Deh., Ros. Kto iným odjíma volnosť, sám je jatý; žalárnik býva tiež len v žalári. Zbr. — **Ž.** — *vězeň*, der Gefangene, Eingekerkerte. Bel.

Žalářný, -**ní** = *k žaláři náležející*, Kerker-. Ž. dům, Ben. V., věž, Br., dvéře, Zlob., hospodář, D., trest, dohlídka. J. tr. Brány ž-nic (carceris). ZN. Ž. temnoty. Vlč., dozorce, trest. J. tr. Vz *Žalářový*. — **Ž.** (správce) = *žalářník*. Br., Reš. Čehož příklad při onom ž-ném, jehož pokřtili. BR. II. 308. b. — **Ž.** = *vězeň*. Vz Žalářník. Navštěvovati nemocné a žalářné. Bel. Ž-ného utěšiti. GR. Ž-né vysvoboditi. Hus 1. 144. — Ctib., Pešín. — **Žalářné**, ého, n. — *vězné, plat za vězení*. D.

Žalařování, n., das im Kerker Halten, das Kerkern, die Haft. Kon, Martin.

Žalařovaný; *-án, a, o* — *vězený*, eingekerkert, im Kerker gehalten. Mládenci ti byli ovšem i ž-váni i biti. Koll. IV. 98. — **proč**. Nebol som za zlnčin ž-ný, ale že som Slovák, bol som kutovaný. Na Slov. Tě.

Žalařovati, vz Žalářiti.

Žalářový, Kerker-. Proměnil rúcha ž-vá; Vsadil jeho v dom ž-vý. BO. Dvéře ž-vé se otevřely. Pass. 770. Vz Žalářný. Stráže žalářové. Pass. mus. 391.

Žalářoznalství, n., die Gefängnisskunde. Šm.

Žalářský = *k žaláři se vztahující*, Kerker.

Žalba, y, f., die Klage. V tonů bebkou skrýši žalby svoje skládá. Hdk. C. 38. Žialby Svätobojové. Btt. Sp. 115. Pri mesiačku žiaľbamí spieva. Syt. Táb. 48.

Žale, vz Žal, 2.

Žaleč, lče, m. (Žaly), ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 926.

Žaleň, lně, f., hammonium, hmyz. Krok II 252.

Žalfije, e, f. = *šalvěj*. Mor.

Žalhostice, dle Budějovice, Žalositz, ves u Litoměřic. Pl.

Žalíček, čku, m. — *malý žal*. Budem ti, má milá, žialiček robievať, budem pod váš oblok s drombličkou chodievať; Žialičku, žialičku na mojom srdečku, prenes mi ho, milý, aspoň polovičku. Koll. Zp. 165, 262.

Žalinka, y, f., *oděv*. Za ten groš mzdy pořídila si sukni a pestrou ž-ku. **Jrsk.**

Žaliti, il, en, ení, klagen. — **abs**. Účastie cudzých som neočakával; my sme trátili svoje, jaký div, že sme žialili? Phld. IV. 527. Sedela v závoj čierny zahalená, žialila ťažkým žiaľom rozžialená. Č. Čt. I. 47. Otec je smutný, matička vzdychá, a žialiť sa zdá chalúpka tichá, že on už viac v nej nebýva. Sldk. 98. Nuž my vždy len žialiť, stenať, plakať, ponosy vykládať budeme? Či budeme divy z neba čakať, že tým srdce vraha pohneme? A čo Slovák more slz vyleje, nepriateľ sa z toho len vysmeje, čo do l'útosti je katanom! A preto len päsť oproti pästi, len to vyjumôže nám z neresti a oblúme roby tyranom. Zello. — **co**. S Bohem! ty ľud môj, ľud môj ľúbený, syn tvoj chce žialiť tvoje žialenie, a na síl tvojich víťazné vrenie s vrelým sa nadšeniem dívať. Sldk. 254. — **kdy**. Pozde je už žialiť, keď sa raz čas ztratí, ten, čo raz uplynul, viac sa nenavráti. Slav. 17. — **za čím**. Za čím obyčaj žialiť, požiali. Č. Čt. II. 163. — **nad čím**. Zašumely hory, zavial vetríček, jako by žialil **nad** vernými svojimi druhami. Lipa 342. — **se komu**. Žiali sa mi, žiali, frajer sa mi ženi, ani ma nevolá na svoje veselí. Koll. Zp. I. 212.

Žalka, y, f., die Klage, Trauer. Slov. Žialky blas tvoj rozplýva sa vo plač. Zbr. Hry 214.

Žalko, a, m., os. jm. Hol. 151.

Žalkov, a, m., ves ve slez. Vratislavsku. Pal. Děj. V. 1. 101.

Žalkovice, dle Budějovice, Žalkowitz, ves u Hulína na Mor.

Žalkovský, ého, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 192. Ž. Frant. 1698. Vz Jg. H. l. 659., Jir. Ruk. II. 365. Ž. ze Žalkovic, rytířská rodina. Vz S. N.

Žalm, u, m., zastr. *žalma*, y, f., z lat. psalmus, vz Mz 376., Bž. 45. Der Psalm. *P* se sesulo a *s* se proměnilo v *ž*. Ht. — Ž. 1. *píseň doprovázená strunovým nástrojem*; 2. *svaté a národní písně židovské, jež sebrány jsou v knihách žalmů starého zákona* a obyč. Davidovi se připisují; 3. *náboźné*

písně dle vzoru žalmů složené, der Psalm, Gesang, das Lied, das Lohlied Gottes. Vz více v S. N., Sbn. 904., KB. 174. Píseň chvály, žalm. V., Št. Kn. š. 14. Pění žalmů, das Psallireu. Dch. Ž. = píseň v žaltáři starého zákona položená. Šš. II. 225. Kněží truchlé žalmy pěli. Štulc I. 179. V ďalekej krajine tam, kde prorok, král David skládal svoje žalmy. Zátur. Vlnš. I. 9. Žalmy borů. Vrch. Myth. I. 188.

Žalman, a, n. = Salamon. NB. Tč. 47. Dětskou hru na Ž-na vz v Er. P. 68. b.

Žalmánek, nka, m., os. jm. na Mor. Šd., Vck.

Žalmár, a, m. = *žalmista*. Slov. Bern.

Žalmíček, čku, m. = *krátký žalm*, ein kurzer Psalm. Mus. 1880. 466.

Žalmista, y, m., dle Despota. Ž. = skladatel žalmův, der Psalmist. Ž-sta David. Jg., S. N. — Ž. = *žalmovník*.

Žalmo, adv. = *žalno*, leid. Ž. mi je, žalmo velmi na slovenské bratry. Hdk. C. 108.

Žalmování, n., das Psallireu. Hud.

Žalmovati = *žalmy zpívati*, Psalmen singen, psallireu. Ráj., Koll.

Žalmovník, a, m. = *žalmista*, zpěvák žalmů, der Psalmsänger. Bj.

Žalmový, Psalm-. Kde sú Husitov ohlasy ž-vé, kde ich zástavy? Č. Čt. I. 193.

Žalmozpěv, u, m., die Psalmodie. Šm.

Žalně = *žalostivě, smutně*, kläglich. Ž. úpíš. Msn. Or. 123. Murina ž. stená. Kís. Ž. se lúčite. Ppk. I. 51.

Žalno = *žalně*. Ž. mi jest, ich bin in wehmüthiger Stimmung. Dch. Proto celý rod ubohý ž. pokornje. Hdk. C. 130. Čože vám je, slečno drahá? Žiaľno hladíte. Phld. IV. 226. Hlasom žiaľno potriasajú. Sld. 91. A jich muzika tak žiaľno hrala, akoby chcela dušu z človeka vytiahnúť; Klesla nazpät do lôžka a žiaľno nariekala. Phld. III. 2. 148., 313.

Žalnořeký, kläglich sprechend. Rk.

Žalnozbožný, wehmüthigfromm. Ž. rozechvění. Ehr.

Žalný = *žalostný, smutný*, klagend, kläglich, Klage-, traurig. Rkk. Ž. hlas, Kká. K sl. j. 33., útrapa, Vrch., slzy, vyhnanství, Čch. Mch. 78., vzkřik, Hdk., písně, Osv. V. 635., tlupa lidí (žal majíci), Čch. Dg. 723., lice. Čch. Dg. 700. Slunce žalně zírá zpět. Hdk. L. Kv. 80. Tam se třela v duši žalnou; Ž. rozhovor; Z ducha mého ž. hněv jest rozplašen. Štulc I. 79., 190., 197. Slýchávát ona často v tiché době ty žalné hlasy, jenž Slovenskem lkají. Ntr. I. 5. Tak zadumený so hradieb Trenčína ku svojej vlasti žiaľny zrak napína. Č. Čt. II. 87. Hrozy podstúpené nemože mi nikdy dosť nahradiť, tým pak menej žiaľnu ztratu syna. Zbr. Lžd. 34. Jak vždy musím trúchliť, jak žálná vždycky narikať. Hol. 413. Rozpukni sa tamburica, odskaknjte ladné struny, posledný jich hlas nech búrnou disharmoniou zaznní a nech nesie žialne zvesti, kde len ľudská duša býva, Svatoslava zlatovlasá že už v hrobe odpočíva, a nech nesie žialne zvesti, kde len ľudská duša žije: že pri mrtvej Svatoslave moje živé srdce hnije. Vaj. Tat. a mor. 117.

Žaloba, y, f. = *naříkání, toužení, žalostění*, die Klage, das Wehklagen. V. Ž. = *píseň pohřební, smutná*, der Klaggesang. Hlasitou ž-bou nářek vésti. Dch. Kéhy já umarla (umřela), hnla by ž., ani by neišla pres Košice voda. Koll. Zp. I. 78. V. — Ž. = *obvinění koho*, zastr. *půhon*, die Klage, Anklage, Beschuldigung. Ž. jest to, což původ proti straně obeslané před sondem vznáší a v tom zaopatření žádá. Pr. měst. Ž. právní, die gerichtliche, útrpná (která se na čest a hrdlo vztahuje), peinliche, městská (která se na čest a hrdlo nevztahuje), politische (nicht peinliche) Klage, V., střiéná (Widerkl.), D., opačná proti odpovědi, die Replik, Sych., křivá, Plk., Čr., z dědictví, z moci (Gewalt), z dluhu, z nářku (Ehrenantastung), Vš., ústní, vlastnická, o vlastnictví nějaké věci, ž. záznam spravující, die Pränotationsrechtfertigungsklage, Šp., spravovací, die Rechtfertigungsklage, Exc., z urážky, z křivé přísahy, písemná, odporovací (Oppositions-), rozvodní (o rozvod, o rozvedení manželův), uedůvodná, odvolací. J. tr. Ž. přední (nápřední), pro vadu, vyzývací. Exc. Byl tu přec chvílí se žalobou; Tyto ž-by se hlavně ozývají; Ž-bu odraziti, die Klage pariren; Ž-by pronášeti, Anklagen vorbringen; Ž-bu chystati, mit der Klage im Anzuge sein; Ž bou někoho stíhati, die Kl. gegen. Jem. erheben; Ž-bě nadržovati, begünstigen; Jde na tebe ž., es belastet dich die Klage. Dch. To je na tebe ž.; Přišli jsme k vám na ž-bu. Us. Len uchvátiť, kde čo sa dá, nu v lese, v lese — les bez žaloby všetko znesie. Phld. V. 54. Pamätáš tamtie nebeské doby, v ktorých utíchly srdca žaloby? Sldk. 345. Súdca slyšať musí žaloby, jak sluší. Slov. Tč. Jakou ž-bu vedete proti člověku tomu?; Měl směsti a odkliditi křivou na sebe sčítanou ž-bu; Pavel nejprve žaloby odvodí na něho metané. Šš. J. 277., Sk. 73., 267. Na koho k Bohu ž. než na tě?; Ač se pohnaný na žalobě tak brániti bude, während der Klageführung, bei der Beweisführung; Vyslyševše jich žalobu i odpor; Vyslyševše plně jich žaloby i odpovědi s obú stranú. Arch. II. 483., 492., IV. 269., 362. Ž. po dání, po kúpení, aus dem Titel des Kaufes. O. z D. V žalobě městské padne-li jeden, jiní padnú. Vz Brikc. Jir. XXXI. 4. 1. Vysoká a stížná ž. Rvač. Vinil je ž-bu na ně vedí. Čr. Pakli obžalovaný jest přítomen, má o to státi žalobník, aby jeho ž-bě odpovídal. CJB. 379. Ž. z podávení, ze škod. O. z D. Ž-bu vždycky sobě pamatuj ve desky vložiti; Ž. s puohonem když by se nesrovnávala. Zř. zem. Jir. C. 2., 29., 14., 38., 39. Ž. před sondem když se čtla. Zř. zem. Jir. I. 41. O ž-bách rozličných, Vš. Jir. II. 10.; Při žalobě pôvod co měl zachovati, ib. II. 11.; O žalobách zavření a konci, ib. II. 12. Ž. vzájemná, reconventio, die Widerklage. Vz S. N. (dod.). Ž. vzájemná jest zvláštní způsob hájení se

proti žalobě i záležl v tom, že obžalovaný sám proti žalobníku se svou žalobou vystoupí tak, že tím místo jedné pře dvě vzejdou. S. N. XI. 315. Pôvod (pôvodce = žalobník) pôhonem (žalobou) pohnal (žaloval) někoho před soud, sváděje vinu na něho, až svodem a líčením (dokazováním) toho dovedl a dokázal svědky, že pohnanec vinen jest. Pk. Na něj jde ž. Har. Aby nalezli ž-bu proti němu. Br. Ž-u u práva zadati. D. Právo ž-by; vedení ž-by; odvésti ž-u od sebe. D. Osvobození ž-y; ž-bu na někoho učiniti. V. Ž-by proti někomu činiti (vésti). Beu. V. Co jest vaší ž-by kořen (základ)? Sych. Zanech tě ž-y na jindy; ž-ou komu hroziti. Sych. Ž-u vésti, klásti; k ž-ě osobně státi (erscheinen); na své ž-bě státi. Vš. K někomu ž-ou hleděti o své právo; na ž-u odpověď dáti; k ž-ě odpovídati; proti ž-ě přivésti obranu; ž-bu vznésti na koho; ž-u vyříditi, vrátiti; právo k žalobě; zavrhnouti někoho od žaloby (mit der Klage abweisen); ž-u na někoho k soudu podati; od ž-by upustiti; ž-u ústní do zvláštního protokolu zapsati; ž-ou na někom svého práva dohývati; prokázati podání ž-y (die Einbringung der Klage ausweisen); výpis, výtah ze ž-y. J. tr. Jakož oni v ž-bě kladú, že toho nenie; Byl by tu ž-bu žaloval, byl by uslyšel…; Židovka k němu ž-bu klade po smrti muže svého; O takovou věc ž. šla na Martina Dubna; Vedla jest žalobu k Blažkové, což se příhody tej dotýče, kteráž se zde stala; Poněvadž potom žalobníci opustivše Matúše dokonali ž-bu na Janečka, má Janeček sám v tejto při odbývati; Na počátku v tejto při ž. jde na dvě osoby; Žalobník má svú ž-bu vésti k obžalovanému aneb na svědky aneb na přísahu; Jakož sobě žalobu polepšuji, že jsem já k tomu promluvila; Ráček jest tou ž-bú přemožen; Opatřili jsme právo a dopustili jsme ž-by; Já jsem na šesti rocech žalobu vedl před konšely proti Bielínovi, a on nikdy neodpovídal; Jan Cihlář prožaloval jest žalobu k ctnému právu na mne; Proti témuž Matějovi prožaloval jest žalobu jinú takto znějící. NB. Tč. 28., 41., 50., 61., 86., 96., 141., 209., 239., 251., 280., 292. Přišel ke mně ten člověk, na kterého ž. jde i řekl mi. NB. Tč. Když mne v těch žalobách odbude, ješče mám k němu více mluviti; V póhoně ani v žalobě nic nedotýče cti pana Ješka; Pryč jíti od svých pôhonóv a od žaloh; Kropáč se k ž-bě nezná; Poněvadž se Jich nezná v žalobě Anně, práv jí má býti na kříži s klesků. Půh. I. 168., 202., II. 157., 445., 515. Původovi vedlé žaloby jeho právo stané dáno býti má. Kol. 10. K tuhým ž-bám proti sobě vedeným mlčeti. BR. II. 126. b. Když by ž-by své průvod neprovedl, obeslaný bude očištěn, by pak nic neodvedl. Bdž. 60. Ž. z dědictvie, ze škod, z moci, z nářku cti, vz Vš. Jir. 12., 48.; o žalobách, ib. 48.—52., 60.—67.; Žalobu čísti, 49., sepisovati, 50., s ž-bú hotov býti, 50.; ž. má se s pôhonem srovnati, 50.; ž-bu se dskami srovnati, 51., ž-bu s průvody srovnati, 51., ž-bu měniti, vymazati, 51., ž-bu provoditi, 52., zavřieti, 52.; v žalobě se doložiti, 52., se dokládati, 52.; ž-bu provésti, 52., k ž-bě jíti, 154; Každý pôvod ž-bu svú prožalovanú má provoditi, 55.; Pôvod oděniem pôhonu a žaloby jest opatřen, 61.; Ž-bu klásti, 109., vepsati, 141., v desky vložiti, 141., opraviti, proměniti. 145. Tak břešlece smrtedlně připravují sobě ž-bu ku pádu v deň božieho hněvu; Té lživé ž-bě odpovieda Kristus řka. Hus I. 123., II. 122. Nikdo k ž-bě nemá puzen býti, leč by počal žalovati; K žalobě ne z hrdosti, ne ze všetečnosti ani z pychu, ani z hněvu aneb z jiných hnutí zlých, ale z nouze a přinucen jsa přistup; Ž-y, co nejkratší můžeš, užívej, více-li slov vyleješ, více od pohnaného honěn budeš (Vš. Jir. 55.); V ž-bě klaď slova vážná, platná, zřetelná, pravá; chceš-li ž-u provésti a práv zůstati, nežaluj nepravě; Jednou ž-ou ze dvou n. více rozličných a sebe nedotýkajících věcí pohaněti nemůžeš; Jednou ž-bou z kolika věcí viniti se nemůže; Nepořád ž-u zdvíhá; Ž. spletená a nesrozumitelná se zdvíhá; Každá ž. zatmělá a spletená budiž zdvižena; Každá ž. sama v sobě i v průvodech spletená průvodci zdvižena bude; Pustíš-li dobrovolně od ž-y, škody obeslané mu nahraď; Odpověď na ž-u jest aneb přiznání aneb odepření; Kolik žalob, tolik dej odpovědí; Obeslaný na každou žalobu zvlášť odpovídej; Ze ž-y neprovedené nejde povinnosť; Podlé naučení rok sobě opravíš k těm rokóm, v nichž ž-by jdú; O hlavu (mord) takto jest ž….; Kdyžby kdo koho pohonil a naň *ž-bu vložil*; Řečník (advokat) mzdu vezma *žalobu* stvoří (učiní. Ondřej z Dubé). Pr. Kdožkoli pohání a ž-by nevloží, bude jemu pûhon zdvižen. Nál. 159. Původ učiné ž-bu, bude-li mlčeti den a rok, při ztratí. Koll. 12. Původ ž-bu provozuj, obeslaný odvozuj; Původ ž-bu k soudu složil. Er. Ž-by se obávati, Původ ž-u, obviněný odpověď na ž-u provésti jest povinen; K žalobě přiložiti průkazy; Na ž-bu rozsudek vyšel; ž-bu obnoviti. Řd. Od ž-y dělání 4 gr. č. Er. Původ od ž-y upustiti může. Ž. jde na úředníky. Jv. Ž-bu zanésti, Zlob., **lépe**: podati. Šb, Š. a Ž. Žalobu odmrštiti, *lépe:* zavrhnouti někoho od ž-by (vz na hoře). Kolik žalob, tolik odpovědí. Č., Pk., Bž. *Ž. v strčeském právě:* Co se nemohlo přátelsky srovnati, to soudem rozeznáno bylo; v rozepře neměli se všetečně dávati, vz Rb. 88.—92. Co byla ž. a na čem se měla zakládati; kdo nemohl sám žalovati? pře měly po pořádku slyšány býti; nepořád ž-bu zdvíhal; kdo k svému půhonu nestál, při tratil; vz Rb. 92.—97. O obranách a odpovědi na ž-bu; jak se měl pohnaný vyslech ž-u zachovati; které obrany měl vésti a kde? o hojemství; kterými příčinami se vymlouvalo nestání pohnaného k soudu? Vz Rb. 98.—101. Vz také *Advokat, Hojemství, Prázdniny, Průvod, Původ, Puhon, Rozsudek, Soudní*, Rb. 274., Vš. 572., Sdl. Hrad. II. 188.—189., Gl. 390., Kn. drn. Sv., Tov. 46.

Žalobce, *žalůbce*, e, m. = *žalobník*, der Kläger. Brikc., Pr. bor., Výb. I. 159., Alx. Bell. v. 332. (HP. 89.). Poněvadž ž. již dávno svými ohradil se jest ohradami. CJB.

379. Veřejný ž., der öffentliche Ankläger. Doh. Hlavitý ž. Šš. Sk. 217.

Žalobín, a, m., místní jm východně od sloven. Beskyd. Č. Čt. II. 352.

Žalobkyně, ě, f., die Klägerin. Pr.

Žalobné = *s žalobou*, kläglich. Ros. Ž. něčeho pohledávati. Schön. A když ze mnohých žalob skrze naše horníky ž. nám vypravených mnohá jsme byli práva sebrali. CJB. 269. Vznesl jest na purkmistra a tojta ž.; Předkládajíce své nedostatky ž. v tato slova. NB. Tč. 102., 144. Osvědčovali se ž. proti způsobu, kterak s nimi nakládáno bylo. Pal. Děj. IV. 1. 32.

Žalobné, ého, n., das Klagegeld. Dal hornému ž-ho groš. Pk. Exc Vz Žalobní

Žalobní = *k žalobě se vztahující*, Klag-, Klage- Ž. spis, list, D., knihy. Vš. Jir. VIII. 10., skutek, příběh, kus, článek, důvod, právo. J. tr. Ž. faktum, prosba, útraty, kauce, jistota, přílohy Pr. O knihách žalobních vz Vš. Jir. 362. — **Ž.**, iho, n. = *plat od žaloby*, die Klagegebühr. Dipl. Vz Žalobné.

Žalobnice, e. f., die Klägerin. Vyznala, kterak v některý čas ž. do jeho domu přišedši žádala za zlatý peníz; Však' nám pravil, že od ž-ce z jejího domu na koni jel NB. Tč. 32., 184.

Žalobnický, Kläger-. Ž. jistota, die aktorische Kantion. J. tr. — **Ž.** = *kdo rád žaluje* Ž. Kateřina (říkají tomu, kdo pořád žalnje). U Kr. Hrad. Kšť.

Žalobnictví, n., die Zuträgerei. Šm.

Žalobníček, čka, m., vz Žalobník.

Žalobník, a, m. = *kdo žaluje, si stýská*, der Kläger. D. — **Ž.** = *kdo na jiného žaluje, ho viní*, der Kläger, Ankläger, Beschuldiger. Tkad., Rad. zv. K ž-kóm maj (měj) vždy jedno ncho zatvorené a k tým, kdo sa vymlúvajú, obě otvorené. Na Slov. Tč. Žalobníčkovi druhé děti se posmívají: Maměnko! kočka na mne hledí! Na Zlinsku. Brt. Vz Žalobný. — **Ž.** = *donášeč, udavatel, pomlouvač*, der Angeber, Zuträger, Verleumder, Ankläger. V. Křivý ž. Sych. Nedbaje na mnohé cti utrháče a ž ky své. Koll. III. 47. Špatní služebníci jsou dobří ž-ci. Na Mor. Tč Mnohý ž. jest jen zlomluvník. Slov. Tč. — **Ž.** = *před právem*, der Kläger (vor Gericht). V. Vz Vš. 113., Vš. Jir. VIII. 8. Ž. pak nebo pövod slove od žaloby a od vevedení, neboť při vede; Pakli obžalovaný přítomen, má o to státi žalobník, aby jeho žalobě odpovídal. CJB. 381., 379. Žádný sobě toho těžce neběř, že ž-kem často pövoda jmenuji; neb kdež žalobníka čteš, věz, že o *tom žalobníku* píši, kterýž nic spravedlivého nemaje, než sobě, své vzácnosti, přieznì nebo všetečnosti nebo svým fortelóm, nebo žalování svému nebo řečníku svému n. čemužkoli jiénmu donfaje, smí dobrého člověka a spravedlivého pohoniti a jej k nesnázím a škodám připravovati. Takového žalobníka jméno něstì jest ohyzdná věc. Vš. 53. Ž. první den státi má. Vz Tov. 44. Čebo se nepropůjčuje obžalovanému, toho také ž. podlé práva užiti nemá; Každý, jsa spravedliv, má se proti svému žalobníku nepravému zastávati; Ž. když k své při n. žalobě nestojí, té žaloby má pohnaný prázden býti; Ž. i pohnaný při žalobě mají oba skrze se nebo skrze své porněníky přítomni býti; Ž-kem, svědkem, soudcem žádný po jednom a spolu nemůže a nemá býti; Nesinší ž-ku, což obžalovanému neslušl. Pr. Proti ž-ku jak se měl míti pohnaný? Vz Vš. Jir. II., 17. Jestliže ž. žalnje o lúku, tehdá jemu obžalovaný nic povinovat nenie vedlé práva. NB. Tč. 155. Kde není ž-ka, není soudce. Č. M. 342. Vz *Žaloba, Pövod, Průvod* a Rb. 274., Kat. 113.—114.

Žalobníkův, *-ova, ovo*, dem Kläger gehörig, Kläger-. Ž-kova žena. NB. Tč. 250., 251.

Žalobnivý, klagend. Jsem jak na javoru ž-vé ptáče. Hdk. C. 58.

Žalobnosť, i, f., die Kläglichkeit. Rns.

Žalobný = *kdo žaluje, běduje*, klagend. Starý jest lakomý a ž. Hus III. 110. Kdo rád a ustavičně žaluje (hl. o dětech), o tom se říká: žalobný. Koláčku, nemastný pagáčku! Mlč jenom, ty žalostný koláčku! Mor. Vck., Mtl., Bkn. Cf. Žalobník (Žalobníček). — **Ž.** = *žalostný*, kläglich. Ž. naříkání. V. V näsiinej zavretý pod mrežkami kletke slávik na svém hambalku sedácí náramný vede kvíl, i žalobnon náreky pesňou cifruje, až zmorené nsedá jemn od horn srdce. Hol. 6. — **Ž.** = *k žalobě se vztahující*, Klag-. Ž. listy, Mus., knihy, Vš., spis. Th. Čteni článkové ž-bní na každého z přítomných kněží táborských. Pal. Děj. IV. 1. 87., J. tr., sknteк, příběh, kus, článek, důvod, právo J. tr. Poslal mi velmi mnoho přiepisuov, listnov žalobných na naši stranu, Klagschriften gegen nnsere Partei. Arch. II. 41. List ž-bný napsán byl syrsky a čten jest hlaholem syrským. BO. — **Ž.** = *kdo u práva žaluje*, klagbar. D. — **Ž.** *skloněk* = *akkusativ*. Krok I. d. 143. — **Ž.**, ého, m., der Kläger (ve hře na rychtáře). Mor. Brt.

Žalodějný, voll schmerzlicher Ereignisse. Dch.

Žalokřik, u, m., das Webgeschrei. Šm.

Žalonosný, Betrübniss bringend. Dch.

Žaloplseň, sně, f., das Klagelied. Šm.

Žalosne = *žalostně*. Slov. Frajerečka moja, Bohn ce (tě) porněam, už ja sa od cebia (těbe) ž. rozlučam. Sb. sl. ps. II. 1. 85.

Žalosno = *žalosne*. Slov. Ž. zatrúbil. Ntr. II. 46.

Žalosný = *žalostný*. Slov. Však precaj cl (ti) pridze ž-ná novina. Sb. sl. ps. II. 1. 74.

Žalosť, i, f. = *zármutek, bolesť, smutek, hoře, lítosť*, das Leid, Betrübniss, der Schmerz, Gram, die Traurigkeit, Wehmuth. V. Vz S. N. Ž. míti; ž. z něčí bídy míti (útrpnosť); žalostí zbědovaný a obklíčený; potěšení, oblevení žalosti; ž. **nad** hříchy. V. Ž. na srdci míti. Flav. Míti ž. čeho, nad čím, **pro co, z čeho**. Jg. Plný žalosti; ž-stí umříti. V. Činiti někomu ž., Mand., působiti. Har.

Ž. po otci zabitém. Kron. tur. Hořem a ž-stí v prsy se bltl. V. Ž. **čeho**. Št. Měl toho ž. velikou. Reš. Je těch ž-stí až dosť!; Ž. mimo sebe pustiti. Dch. Srdce v ňadrech žalostí mi puká; Jak jsme se loučili s žalostí dnes. Čch. L. k. 43. 45. Mnohem milejší jest dobro, které po žalosti přichází. Exc. Ž. nad tím byla veliká. Ddk. IV. 63. Vojna mě přivedla do žalosti. Er. P. 437. Div mi srdce ž-stí nepukne. Us. Vrů. Nemohl pro ž. u svých bydletí. Us. Lež priam to mi štiepa srdce horkou (hořkou) žalosťou, že z tak mnoho tvrdých mozoľov tak málo užitku pre tebä. Let. Mt. S. I. 60. Nevím od žalosti, čo mám robiť. Sl. ps. 125. Má napnutá radosť se změnila v ž.; Sivá holubička po Dunají plývá, z velikej ľúbosti ráda žalosť bývá; Žalosti, žalosti, veď jej já mám dosti vo svojej mladosti; Ž. nad žalosti, presmutné lúčení, že mosím zanechať moje potěšení. Koll. IV. 178., Zp. I. 109., 212., 372. Ž. ležl v srdci vřelém, jako oheň pod popelem. Mor. Tč. Žalosť radosti vždycky jedna druhé z místa ustupuje. Tč. (Plseň) všem smutným pro ž. Mor. Šd. Muž má ž. velkú, jak má zlú manželku. Mor. Tč. Alebo mi srdénko ze ž-sti ty rozvaž. Pck. Ps. 65. Bez velké ž-sti srdce svého na to se dívati nemohu. Štr. Že ot nie nemá vzat býtí, ani které ž-sti trpěti. Arch. II. 93. I na duši i na těle zhav je všie žalosti cele; Pro tvé matky pět žalostí. Výb. II. 14., 24. Abys mi naposled posloužila, věneček na hlavu položila. To se ti, synečku, nemože stať, pro ž. by (bych) ti to nemohla dať. Ps. slez. Šd. Toho velikú žalosť otec a matka jmějechu. Pass. 499. Měl toho ž. velikou. Troj. 284. Ž. první ženy (objekt. gt.) od něho odstúpila. GR. Ž. srdce svého pláčem pronášel; Srdečná ž. nad hříchy. BR. II. 285., 789. Má-li hřiešník pravú, plnú ž. na své hřiechy, že jest jimi pána Boha rozhněval, tehdy . . . .; Ta jich bláznovská radosť obrátí se v žalosť. Hus III. 220., 309. Vzdechna v svej žalosti k Bohu. Alx. V. v. 1714. (HP. 41.). Krátká veselosť dlouhou často činí ž. Lpř., Hkš. Krátká radosť — věčná ž. Pk. Radosť má sokolova křídla a ž. olověné škorně. Kmp. Č. 85. Radosť po ž-sti chodí; Radosť měří se na píď, ž. na sáhy; Dnes radosť, zítra ž.; Hněv ž. za sebou vodí. Šd. Lépe vodu píti v radosti, nežli med v ž-sti. Hkš. Odkaď sobě radosť bereš, odtaď ž. získáš; Po radosti ku žalosti; Dobrý sen ž. přináší a zlý potěšení. Mor. Tč. Kde je velká ľúbosť, ráda žalosť bývá. Slov. Tč. Z divoké radosti bývají ž-sti; Vystřel radosť, zabiješ starosť. Sb. uč. Pokora milosti, pýcha dochází žalosti. Mladosť radosť, starosť žalosť. D. Starosť není radosť, ale žalosť a má mrzutosti dosť. Sych. Hříšná radosť plodí ž. Sych., Č. Vem vítr ž.; Jen trpělivosť, vítr odnese ž. (Kšť.); Růže při trní se rodí, radosť po ž-sti chodí; Ožel radostí, ožel i ž-sti (Vz Radosť). Pk. Ani radosť věčná, ani ž. bezkonečná; Když ž. vrchu dostupuje, už se radosť ohlašuje. Pk. Strany přísloví vz *Smutek*.

Žalostena, y, f., personifikovaná žalosť. Slov. Sldk. 388.

Žalostění, n., die Trauer. Vz Žalostiti. BO.

Žalostěti, vz Žalostiti.

Žalostiti (*žalostěti*, Ros.), il, ění, *žalostívati* = *žalosť míti*, Leid haben, traurig sein. V., Kom. — **abs.** Nereptachu ani žalostiechu. Št. Ale ty ž-stíš, Hron náš, rieka milá. Č. Čt. II. 133. Prídu časy, kde budú ž. oni, ty pak budeš sa radovať. Zbr. Lžd. 237. Litujeme-li ztrátu relací těchto hluboce, tož tím více žalostiti sluší, že . . . . Ddk. III. 138. Od Slovanů žalostících uložen byl k pokoji. Ntr. VI. 5. Budú ž. národové. ZN. — **v čem.** Tu má ovocíny sice do sytosti, než sám je tu, ach sám žalostiac úzkostí. Zátur. — **proč.** Jel. Srdnatě ž-stil pro smrť její. Břez. 5. — **nad čím:** nad dětmi, Kram., nad smrtí matky. Plác. Ach já nad tebou ž-stím. Koll. Zp. II. 234. — Ben. V., Br., Sych. — **kde (před kým).** Ctib. — **čeho** (gt. příčiny). Zdaliž toho žalostíš, že . . . . Boč. Ale vizmež také, čeho žalostí Jeremiáš. Št. Kn. š. 133. — **oč.** Nežalostila jsem oň. Ctib. Hád. 8. — **na koho proč.** A viec z toho na ně nežalosť. Žvt. otc. 57. a. — **jak:** s bolestí. Koll. Zp. II. 238. — **s kým.** Smil v. 1732., Dch. — **za kým.** My za tebou žalostíme, druha viac že nevidíme; pieseň tvoja bola milá, ňadier bôle ukojila. Phld. IV. 479. — **že.** Moje mladé oko žalostí že som osirela v mladosti. Sl. sp. 43.

Žalostívati, vz Žalostiti.

Žalostivě = *se žalostí*, kläglich, traurig. Ž. křičeti, V., zvolati, Kom., s kým zacházeti. Ottersd. A ž. zaplakal. Sl. let. I. 282. Ta naša maménka ž. plače. Sš. P. 567. Ž. přikryv svú hlavu jide do svého domu. BO. Ach, plakal som dlho, horko, ž-vě, že ma tak sklamaly tie očičky sivé. Vaj. Tat. a mor. 17.

Žalostivo, vz Žalostivý. — **Ž.** = *žalostivě*, kläglich, traurig. Ž. vzdychati, prositi. Rkk. Staré obletovali a ž. piskotali. Hdž. Člt. 180. Bosorka to hneď uviděla a tak ho dlho a ž. prosila, aby jej ty šaty nezul. Dbš. Sl. pov. 8. 30.

Žalostivosť, i, f. = *žalosť*, *lítostivosť*, die Wehmüthigkeit. Ros.

Žalostivý; *žalostiv*, *a*, o = *plný žalosti*, *smutný*, traurig, klagend, mit Wehmuth erfüllt. Ž. děva, slunečko, lesi. Rkk. Nebo si položil nás v městě žalostivém, afflictionis. Ž. wit. 43. 20. Tam si sedela, tam horko (hořce) plakala, mať moja, matí biedna žalostivá. Č. Čt. I. 47. Proč jsi má milá žalostivá? Jak já nemám být ž-va, dyž sem poctivosť ztratila? Brt. P. Muoj koníčku černohřivý, čo si tak ž-vý? Či ťa ťaží ta zbroj moja či ta guba sobolová? Koll. Zp. I. 168. Pro tvú matku ž-vú. Výb. II. 23. — **Ž.** = *smutný*, *žalosť působící*, kläglich, traurig, beklagenswerth. V. Ž. věc, Byl., škoda, Jel., život. Reš. Veími prepeknú a ž-vú notu sobe brali. Koll. Zp. I. 46. — **Ž.** = *žalosť jevící*, kläglich, Klag-. Ž. pláč, křik, naříkání nad mrtvým, V., stenánie, Rkk., hlasy, Troj., píseň, D., nářek. Jg. Ž-vý její

zpěv až srdce rozrýval. Brt. L. N. II. 53. Ž-vá psaní obou jatých bratří. Pal. Děj. V. 2. 114. Ž-vé piesně. Hus III. 19.

Žalostlivě, vz Žalostivě. Bern.

Žalostlivosť = *žalostivosť*. Bern.

Žalostlivý = *žalostivý*. Bern. Ž. pád = akkusativ (!) Ros.

Žalostně = *žalostivě, bídně*, kläglich, jämmerlich, kummervoll. V. Žalostně naříkati. Flav. Ž. dodělati, doklepati, ein klägliches Ende nehmen. Dch. Letel kozák k Moskovanom, tam ž. zhynul. Č. Čt. 1. 267. Košielka bialená, šila ju Iliena, šila da ju v noci pri zelenej svieci; keď ju došívala, ž. spievala, keď na mňa dávala, ž. plakala. Sb. sl. ps. II. 1. 83. Na prievoze stála, ž plakala, prevez, prevez, prievozníčku, dám ti pol toliara. Sl. spv. II. 73. Budeš ty, má milá, ž. plakať. Mor. ps. Tč. Medzi dvermi stála, ž. plakala. Sl. ps. 62. Rúčku mu podala, ž. plakala: Bodaj som ťa, milý, bola nepoznala. Dbš. Obyč. 166. Telá mrtvých pálili, lebo sa domnievali, že duše umretých poletujú zo stromu na strom a ž. nariekajú, kýmkoľvek telo nespáli sa, a len potom že duša pride k pokoju. Dbš. Pm. 7. Predca moje srdce ž. nariká; K čomu si privykla, ž. odvykaj; Tak ž. vzdychal; Oči, moje oči plačů ve dne v noci, ž. fikajů, šuhajka lutujů Koll. Zp. I. 117., 181., 368., 181. Ž. volati. Št. Kn. š. 5.

Žalostněna, y, f., das Klageweib. Kram. Nov.

Žalostněti, ěl, ěnl, traurig sein, trauern. — **proč.** Ilias. — **kdy.** Žalostnil tiebou noci. Wtr.

Žalostník, a, m., der Betrübte. Ros.

Žalostniti, il, ěn, ění, traurig machen. Jg. — **koho** (— *žalostným činiti*).

Žalostno — *žalostně*. Ž. spievajte. Sl. ps. Šf. II. 40. Ž. plakala. Ib. II. 111.

Žalostnosť, i, f., die Kläglichkeit. Dch.

Žalostný — *plný žalosti, lítostný, žalostivý, bídný*, wehmüthig, renmütbig, reuig, traurig. V. Když my žalostny hiechu. Ž. wit. 34. 13. Zevzněchu mutno žalostní lesi. Rkk. 26. — **Ž.** — *žalosť činící*, Trauer verursachend, jammervoll, jämmerlich, traurig. Ž. příhoda, rok, D., časy. Ros. Ž. konec vzíti. Ž stuo jest nu to zpominati. Ž úkaz, úpadek, Us., Pdl., Lpř., noviny, Ros., Osv. I. 268., poroba, Vlč., stav věcí, Šmb. S. II. 211 Dujde teba, dievčatko, ž ná novina. Sl. ps. 97. Oba sme sa na smrť ž-nú dostali, ein kläglicher Tod. Sb. sl. ps. II. 1. 102. Mnje sobě skrz Samuele oznámeno, čo jej a dům jeho od Buha pro hříchy žalostného potká. BR. II. 27. b. V súdný den, kteříž stanú na levici, žalostné slovo uslyší. Št. Kn š. 22. Milé zlého počátky, leč konec žalostný. Prov. Šd. — **Ž.** — *žalosť pronášející*, Leid ankündigend, Trauer-. Ž. zpěv, D., píseň, báseň. Písničku ž-stnou zpíval. BR. II. 50. a.

Žaloštěky, pl., m. — *žalné štěky*. Ehr. 10.

Žalota, y, f., šp. m.: *žalosť*. Jg.

Žaloteskný, wehbedrängt. Dch.

Žalotluk, u, m. Ž. slavičí, der Nachtigall Klaggesang. Dch.

Žalotok, a, m. = Acheron. Cf. Žalov.

Žaloudek, dku, m. = *žaludek*. Us. — Ž., dka, m., os. jm.

Žaloudík, a, m., os. jm. Šd.

Žalov, a, m., ves u Roztok. PL. — **Ž.** = u Řeků řeka v podsvětí plná stesků v a žalů. Msn. Or. 63. Cf. Žalotok.

Žalova, y, f. — *žaloba*. NB. Tč. 42. Posud na Ostrav. a ve Slez. Tč. Přehráli (prohráli) ž vu. Slez. Šd.

Žalovanec, nce, m. = *žalovaný*. Pk.

Žalování, n., das Klagen. Vz Žalovati. Slyš ž., slyš též vymlúvání. Na Mor. Tč.

Žalovaný; *-án, a, o*, angeklagt, beschuldigt. Vz Žalovati.

Žalovatel, e, m. = *žalobník*, der Kläger.

Žalovatelka, y, f. = *žalobnice*.

Žalovati, *žalovávati* = *toužiti, stěžovati si, naříkati*, sich beklagen, Klage erheben, klagen; *u práva, u představeného viniti*, klagen, verklagen. — **abs.** Ty budzěš stač a žalovač a ja musim pokutovač. Sš. P. 379. Šla do fojta (= k fojtovi) žalovať, co má na to příkládať. Slez. (Hra dětská). Šd. Ale keď ten úradník ž. neprestával, nuž tu naposledok vypovedal naňho smrť. Dbš. Sl. pov. 8. 35. Pušli do pána žalovač. Pán jim tak povedal: Bolo vám varovač. Koll. Zp. 1. 288. Kdo žaluje, mluv krátce, dovozuj potřebně a na spravedlnost více než na vtipnou chytrosť, více na jistý průvod než na jistou výmluvnosť spoléhej. Pr. — **co, koho.** A tehdy jeden každý propověz a odpověz, cožkoli měl by ž. CJB. 383. Jeden druhého žaluje, a sú sobě rovni. Mor. Tč. Koza capa žalovala, že stromy obžírá. Na Ostrav. Tč. Vraný kůň stojí u něho, hrabe nohó, žaluje ho (oň, klagt um ihn); Přijdi ke mně křivdu žalovati. Sš. P. 174., 561. Keď to už ďalej snášať nemohol, išiel ho žalovať na mestský dům. Pokr. Pot. I. 313. Pražané i jiná města ten kus žalovali, že stav panský a rytířský se zavirají bez nich při sněmích. Dač. I. 129. Na to paměť jsem měl, aby on neměl co v pravdě ž. Arch. II. 36. — **na koho, nač (co)**. Na své neštěstí. V. Ž. nač. Plk., Dal., Ojíř. Půh. 1. 183. Ž. cu na koho. Br, Jg. Petr žaluje na Jana, že . . . O. z D. Pakli žalobce přítomný žaluje na pohnaného. CJB. 379. Na mňa žalujú len tito, veď jestráb, na teba ale všetci operenci, že si tyran. Zbr. Báj. 57. Svět celý vždy na vás žaluje, že jen pro vás bídu a nouzi zkušuje. Tč. exc. Bože můj, Bože můj z vysokého trůnu! Akožeto bude s milým při tom súdu? Akožeby bolo? Budeme hedovať, jeden na druhého budeme žalovat. Sb. Sl. ps. II. 1. 50. Srdce na oči žaluje, že jsou ony na příčině. Koll. Zp. II. 240. Těžko jest na rodiče ž. a naříkati. Koll. IV. 149. Sedlířka pravila před námi odpovídajíc, že což na ni žaluje, že toho všeho při; Jakož naň žaloval žalobu smyšlenú, té mi se žalobě nezdá odpoví-

dati. NB. Tč. 9., 41. Sem sám ua něho žaloval a žaluji. Arch. II. 36. A tu pak na ty roky kaž ot sebe ž., jakž tvá pře záležl. Arch. II. 489. Na Choděru ž-val. 1630. Jan je sě naň ž. Dal. Na své sluhy ž-val. Pass. 14. stol. Hřlech teu žaluje na člověka a hyzdl před Bohem. Hus II. 299. — **komu ua koho.** Jg. Půjdu ua ťa ž. clsaři páuu, ďúravému žbáuu (v dětské hře). Mor. Tč. Žaluje jim na Kropáče. Půh. II. 299. — **(co) komu.** Br. Ž. někomu své přlhody. Ros. Jak pěkuě (krávy) cingaly, jakby husle hrály, jakby husle hrály, jakby Janóškovl křivdu ž-ly; Divča pani to vidělo, hued panovl ž-lo. Sš. P. 102., 158. Na plotě straka rapotala; ej čože matke (matce) ž-la? Ž-la, že som milému pišťok (hubičku) dala. Sl. ps. Miluj že ma, miluj, ak ma máš milovať, lebo veru budem kňazovl ž. Koll. Zp. I. 94. Synovia moji, nevďační synovia, Slávie, matky svojej, viac neznajú! Skalám žalujem, zlý svet sa mi smeje. Č. Čt. I. 48. Žalovala bych si své maměnce, nesmim. Anth. Brt. 58. — **komu čeho (jak).** Ž. někomu zlěho skutku. Háj. I žalovalo mi toho s pláčem. Svěd. Žaluje těch noviu milému Bohu. Výb. I. 807. I přijlžděli mnozl ku králi žalujice jemu svých nehod a uebezpečí; Mistrově přišli ku pánuom konšelóm toho jim žalujice. Let. 9., 151. Toho jsem všeho žaloval pauu Lvovi; A toho jsem JMti i páuom žaloval. Arch. IV. 71., 89., 90. Bohu toho ž-li. 15. stol. Pobral mi 100 věder vlna a toho jsem jemu žaloval prose, aby mi kázal navrátiti. Půh. II. 114. Jala sě hauby ž. (gt. příčiny). Št. Je sě hauby ž. Dal. III. 32. — **kde (na koho): před** soudem, Zř. zem., před soudcem. Řd. Ž. kdož by před kterým soudem začal a potom tak uechal. Zř. zem. Jir. E. 25. Ž. u hrdelulho práva. D. Musl ťa Páuboh sám za to pokárať, pred ulm sa na teba budem ž. Sl. spv. II. 63. Já ž. budu na vás u otce. Sš. J. 92. Židé na Pavla před Gallionem ž-li. Sš. Sk. 212. Ž. na koho před papežem. Dal. 85. Máťa Sedlákova žaluje před námi na Cecilii sedlářku o čechel, že jej ztratila. NB. Tč. 9. Člověk kajlcl má sám na sě před Bohem ž. Hus I. 88. — **co proti komu.** Ros. Právem-li proti tobě žaluje (nepřítel), měl bys jemu děkovati. Sš. J. 126. — **na koho (komu kde) z čeho:** z peněz, z krádeže, Plk.; z učiuěné škody, z dluhu. J. tr. Nežaluj leč z uouze a potřeby. Pr. Tu naň z dvoji věci žalovali. Pass. 290. A na tom zavřel, že z toho milému Bohu žaluje; Z úroków ž-val. Arch. II. 36., 494. Poleně z násilie ua Čechy žalovachu; Vladislav je sě ua bratra z války ž.; I je sě z tě řeči zemanóm ua otcě ž. Dal. Jir. 75., 102., 114. A když sě to stalo a dále na toho z vraždy žaluje, tehdy slyšice žalobu řáduě i odpověď i také svědomie, móžete nám zase odepsati; Má-li to býti podlě práva, aby z cedul žalováno a odpovidáno bylo. NB. Tč. 106., 171. Chceli-ť z toho ž. Smil v. 724. Z toho naň žaluji; Kuěz Šacl z vice žaloval nežli v póhonu jest; Ž-val ze škod; Naň žaluje ze bráui; I žaloval naň z puol osmi hř. Půh. I. 148., 201., 381., II. 230., 529. Ž-li naň před Pilatem z odvráceni od zákona božieho. Hus I. 393. — V., Br., Th., Er. Kdožby z jiuěho žaloval, jiuě potom vedl a ukazoval. Kol. 17., Zř. zem. Jir. C. 15. A obeslali ti konšelé druhú stranu, že tento z toho a toho ž-je. Tov. 121. Kdožby z jiného ž-val, nežli by pohnal, teu puohon jemu zdvižen hude. Zř. F. I. C. XXXIX. Kdyžby kdo úroky měl na druhém ve dskách a z úroků ž-val a desk se doložil. O. z D. Kdož má ž. z některé věci, má s sebou přivésti důvody. CJB. 409. Žalobce má za to, z čeho žaluje, přisahati. CJB. 421. — **oč: ze škody o uáhradu,** Řd.; **na** někoho z něčeho oč ž. J. tr. Komu se škoda stala, má fojtovi o takovú škodu ž. 1525. Šd. exc. Žaluji ua vládyku o penize. Tov. 96. Oč na Krista pána ž-li. BR. II. 126. b. Jakož ua mne žaluje o 10 zl., o dluh neprovodný; O druhý kus žaluji na Jaua Stráuského, že byl u mne 10 let komorú a měl mi dáti každý rok zlatý od komory; Martiu jest také ž-val o svú škodu pánóm svým; Nežaluje uaň o peuize aui o žádný dluh. NB. Tč. 33., 37., 87., 246. Já o to často ž-val, aby se to uedálo. Půh. II. 472. Páuóm není svědomo, by kdy o to zboží uylo žalováno. Ih. II. 548. — **o čem (se).** Ž-li o tak nepravé smrti Oniášově. BO. Když sa ti někdo žaluje o svojej úzkosti, chce sebe (sobě) skrz žalováni ulevit bolesti; Potěš každého, jak sa žaluje o nejakej bide. Na Slov. Tč. — **koho v čem.** V tém, čo nikdy neučinil, silně ho žalujú. Slov. Tč. — **jak (na koho, se, kde, komu).** Nechcej sa často ž., že ti něco schádza (sich beklagen). Slov. Tč. Ž. někomu uěco dojemnými slovy. Kyt. 1876. 33. Na Zdeňka z Lobkovic těžce od stavóv čes. žalováno. Dač. I. 246. Žalostivě a zjevně žaluje. Arch. III. 289. I žalujem Vám všem s velikú žalostí. Arch. III. 306. A ten žaluje temito slovy; Žaloval jest na Černého Václava *na místě* paui Elšky, manželky své, o haněuie, kterak . . .; Otčim jeduě děvečky ua jicji místě před jich právem žaloval ua jednoho pacholka. NB. Tč. 103., 242., 276. Poněvadž z moci žaloval, nemá tomu póhonu odpovidati. Půh. II. 455. Je sě milá ž. **po** tichúuku v borcě. Rkk. 62. Již na ni *křikem* žaluje. Hus I. 203. Kdo na jiné rád žaluje, špatné srdce ukazuje. Sh. uč. — **ke komu, k čemu** (**na koho, oč, co**). Žaluje p. Marek k věrnému právu, že bych já žid Beneš jeho sukno prodával; Žaluje jeden žid uáš k statku jednoho člověka přespolného a k tomu, ktož se po něm v teu statek uvázal, že . . .; Šilhavý žaluje k Jauovi a Ondrovi, k súkopóm svým, kterak on jim prodal purkrecht; Zná-li mi sě, co naň žaluji k dluhu spravedlivému, znáť mi sě věrně v pravdě; A já žaluji k poslovi a k tej věruej ruce; Žalobník žaluje k Bohu, k věrnému právu ua odpovídatele, kterémuž viuu dává, že mi sedí bez mé vuole na mej vlastnie otčizně (väterliches Erbgut); Jakož sě pau Jan na mne svedl hrubú žalobú a nežaluje ke mué o stříebro aui o zlato, než žaluje ke mně a k mé cti i k měmu hrdlu; Kožený k tomu se uezná, což k němu Majdaleua žaluje a

k němu nenie provedeno; Ke mně žaluje Jan Jelítko o lúku, kteronž držím za 30 let nebo viece bez nařikanie a bez nárokóv. NB. Tč. 10., 23., 28., 66., 79., 160., 170., 237., 290. — (se) kdy. Muž jeden učený, ale bídný a opovržený, žaloval na modlitbe Bobn, že keď nevedomci majú slávu mnohú, on žije prezrený. Zbr. Báj. 44. Kdo prve žaluje, napřed právo má. NB. Tč. 228. Jichž řečníkem jest milý otec Ježíš a bude mluviti od nich, žaluje v súdný den na ty zloděje a lotry. Hus II. 222. — s kým. I bude opět ž. Žofka s Janečkem, zetěm svým. NB. Tč. 118. — za kým. Nebanuj, nežalnj (nenaříkej) za tým čeladníkom. Sl. spv. II. 51. — kam. Chce-li rychtář o vinu rychty státi, množ strany obojí tej pře před právo ž. a právem toho hleděti. NB. Tč. 75. — se = *naříkati si, stěžovati si*, sich beklagen. Na Mor. a Slov. Tč. Žalujeme sä. Hdž. Šlb. 13. Bola to hrdá a pyšná jedlička. O tom si rozprávaly jej súsedky a ž-ly sa, že nechce s nimi obcovať. Phld. IV. 193. Ž-la se, že . . . Kld. 183. Tu vyšla za ní ven a teprv se žaluje, jaký kříž má. U Rožn. Bayer. — se komu. Tam sa mi žaloval, že ho srdce bolí. Koll. Zp. 1. 85. Keby má mamička chcela hore stati, veru bysom sa jej vedel ž. Ale má mamička už viacej nestane a tak má žaloba u Boha zostane. Sb. sl. ps. I. 9. Nemám otca ani máti, nemám sa kom žalovati. Sš. P. 251. Jak světnicu zametála, slzama ju polévala: matka jak to zuhlídala, hned jí metlu (koště) z rnků vzala: Hybaj, mrcho nšubraná, nejsi hodna mého syna! Tá výďa ven zaplakala, svém milém sa žalovala. Pck. Ps. 67. Už já mosim z tohto domu, žalovať sa nemám komu. Sš. P. 452. — se nač, na koho. Ba, bezumci, žalujete sa na osud národa? A ani len to neviete, že vy to tá neboda? Phld. III. 3. 280. Darmo sa žalnje vdova na pohromu. Zátur. — se kdy. Naveky sa žalnjete, že musíte hlady mrieť. Dbš. Sl. pov. I. 71. — se kde. Kebych sa začala nad hrobem ž., musela by ta zem so mnou borekovať. Sl. ps. 128, Č. Čt. II. 135, Sl. spv. III. 83.

Žalovávati, vz Žalovati.

Žalověstný, Weh verkündend. Dch.

Žalovně = *žalobně*. Slov. Bern.

Žalovní = *žalobní*, Klage. Ž. list. Aqn. (zastr.).

Žalovnice, e, f. = *žalobnice*. Bern.

Žalovnička, y, f. = *žalobnice*. Bern.

Žalovník = *žalobník*, zastr. Posud na Slov. Čas určený vinníkóm a ž-kom. Arch. IV. 467.

Žalovný = *žalobný*, zastr. Posud na Slov.

Žalovřelý. Ž. památky. Tč. exc.

Žalozpěv, u, m., lamentatio, das Klage-, Trauerlied. Vz Naenie. Bibl., Nz. Ž. nad ztrátou. Dch. Tklivý ž. Msn. Or. 85.

Žalozpěvný, elegisch. Bern.

Žaltář (zastr. *želtář*), e, *žaltářík*, u, m. Ž. místo psaltář, a psalterium, *p* se sesulo a *s* se proměnilo v *ž*. Itt. Vz Mz. 376., Bž. 45. — **Ž.** = *nástroj hudební na způsob harfy o 10 strunách, které tepátkem tloukli*; nablinm týž nástroj o 12 strunách, který prsty se dotýkali. Vz Gl. 390. Der Psalter. Ž. jest nástroj či náprava hudby maje způsob a formu obecné loutny. Žalm. Na ž. huda. Št. N. 77. David všechny tajnosti ebotí a chotě, totiž Krista a cierkve sv. v žaltáři o desíti strunách vyzpieval. Hus III. 5. *Ž-ře*, pl., die Psaltermusik, Harfentöne. Shakesp. Dch. — **Ž** = *kniha žalmy obsahující, sbírka žalmův*, der Psalter, das Psalmenbuch. St skl. Ž. vitemberský (14. stol), klementinský (14. stol.), kapitulní (14. stol.), poděbradský či olešnický (14. stol.), glossovaný v Museu (13. stol.); zlomek ž-ře v Brně a v českém museu ze 14. stol. Vz S. N., Sbn. 142., Gl. 390., Jir. Rnk. II. 365. Bulharské nářečí známe z památek mnohem později sepsaných; Za památku nejstarší uvádí Mkl. ž. boloňský, psaný v Ochridě mezi l. 1186.-1196. za cara Asěna. Podlé Dějin národu bulharského Konst. Jirečka (str. 384.) byl to Jan Asěn II., jenž r. 1230. dobyl Macedonie a Žaltář boloňský byl tedy psán mezi 1230. a 1241. t. j. asi 300 let po sepsání prvních překladů slovanských. Vm., Ppl. Gr. 5. Ž. sinaiský, památka panonská, písmem cyrillským psaná. Ppl. Gr. 8. Ž. pěti, Výb. II. 13. Ž. někomu čísti = plísniti bo, levity mu čísti. Us. Kšť. S nimi za živé i mrtvé ž. se modlili. Ddk. IV. 299. — **Ž.** = *růženec jeptišek*, psalterium Marianum, žaltář marianský. Vz Gl. 390., Mž. 148.

Žaltářnice, e, f., die Psalterspielerin. Bern.

Žaltářnička, y, f. = *žaltářnice*. Bern

Žaltářník, a, m. = *kdo žaltář hude anel zpívá*, der Psalterschläger, -spieler, Psalmensänger. Ros., Tk. III. 62.

Žaltářový, Psalter-, Psalm-. Zpievate ž-vým hlasem. BO.

Žaltice, dle Budčjovice, míst. jm. Sdl. III. 232.

Žaltman, a, m., pohoří nad Svatoňovicemi v severovýchudních Čech., das Falten-gebirge. Krč. Vz Osv. 1885. 318., 196, Krč. G. 592., S. N. XI. 315, II. 324.

Žaltmanský. Ž. hory, vz Žaltman.

Žalúbka, y. f., demin. slova žaloba, eine kleine Klage. Kam

Žalud (zastr. *želud*), n, m., na Slov. a ve Slez. *žaluď*, i, f., Pk., Jg., Mkl, glans, die Eichel. Ž. = dubové ovoce. Us. **Ž.** = *ovoce, plod dubu*, jehož spodek v *mísce (češce)* sedí. Jg. Ž. dubu = nažka se šešelinou čili miskou. Rst. 527. Cf. Kk. 140. Ž. = ořech nepukavý, jednosemenný. Vz S. N. Ž. jest zapuštěn do dřevnaté, zevnitř šupinkaté češulky; češulkovitý plod dubu. Čl. Mistička, košatička ž-dn. Šp. Dnb ž-dy nese. V. Krmení ž-dy. D. Hnáti prasata na ž-dy (na žír). Šp. Pražené ž-dy na místě kávy v rozličných chorobách jedí. Rstp. 1396. Lépe, že jsi se k nám vrátil, než by krkem žalud klátil (na dubě visel). Db. 135. Žaludem pu dívce házeti = na ni bráti. Vz Shtk. Rostl. 74. Která dívka sní žalud, ztěhotní. Cf. Sviedol Jauko Marišku v tom

zelenom hájičku! Nasypal jej žaludu: Jedz, Mariška, jedz žalud a nikomu nežaluj. Žalud jedla, plakala a na Janka volala: Poď, Janíčko, poď ko mne, poviem ti ja, čo je mne: v tebe duša, vo mne dve. Sb. sl. pies. II. 1. 95. Bola som v hájičku na žaludě, vzali mi plachtičku, nech tam bude! Koll. Zp. 1. 290. Neodťahuj sa od kvetu lipy, že vidiš dub už s ž-dom! Cudzie ťa nikdy nesmiera vtipy s našim slovenským osudom! Ntr. V. 33., Sldk. 27. Tolik ponze ž-dy svědčí (nestojíš za mnoho)! Šml. Nasypu jim (sviňám) žaludů, sama půjdu, kde hudů. Sš. P. 679. Vinšujem smele všetkým vesele sedliakom vrece, plné na plece, pasterom kaše a kravám paše, sviniam žaludu, že tučné budú! Sb. sl. ps. I. 176. Je-li mnoho žaludů, padne o vánocích mnoho sněhu. Kšt. Svini sa na veky o žaludi sníva. Slov. Zátur. Z ž-du nebude než dub (vz Mladík). Č., Lb., Sych. Na dubě nerostou než ž-dy. Sych., Č., Sbr. Koho mrzí chléb, může dobře s sviněmi žaludy jísti. Jg. Padají-li před sv. Michalem žaludy, nastane brzká zima. Kšt. — **Ž.**, *ž-dy v kartách německých*, die Eicheln, Eckern. — **Ž.** = *hlávka pyje*, die Eichel. Napřed končí se pyje žaludem. Ssav. Zánět předkožky a žaludu, balanoposthitis. Nz. lk. — **Ž.** *také jazýček, poštiváček*, chitoris, der Kitzler, das Zünglein. Ja. — **Ž.** = *žaludek*. Ros. **Ž.** *mořský*, balanus, *korýš*. Vz Schd. II. 528. — **Ž.** = *podlouhlé střílidlo, jehož se zvl. pro náboj žadovek užívá*, das Langblei, Langgeschoss. Vz S. N. XI. 198., NA. III. 108. — **Ž.** = *jablko*, der Gefässknopf an der Hiebwaffe. Čsk. — *U Žaludů* v Praze. Tk. II. 554. — **Ž.**, a, m., osob. jm. Ž. Mik. Tk. V. 72. Ž. Řehoř. 1609. Vz Jg. II. I. 659., Jir. Ruk. 366.

Žaludčina, y, f. = *šťáva v žaludku*, succus gastricus, der Magensaft. Rostl.

Žaludec, dce, m. *Ž-ci*, balanidae, *svijonožci*, nemají stvolu, nýbrž přirůstají k rozličným věcem v moři deskou vápenitou aneb rohovitou. Ž. tulipánový, balanus tintinabulum, rýhovaný, b. sulcatus, obecný, chthamalus stellatus, želví, chelonobia testudinaria, korálový, pyrgoma. Vz Frč. 87., 88.

Žaludeček, vz Žaludek.

Žaludeční, -*čný* = *žaludkový*, Magen-. Ž. šťáva, Ssav., žíly. Krok. Ž. křeč, der Magenkrampf, kapky, Magentropfen, Dch., důlek, scrobiculus cordis. Nz. lk.

Žaludečný, vz Žaludeční.

Žaludek, *žaloudek*, dka a dku, *žaludeček a žaloudeček*, čka, m., zdrobnělé z *žalud'*. **Ž.** = *úd živočišný, v němž se pokrm strauje*, ventriculus, ἡ γαστήρ, ὁ στόμαχος, der Magen. V. Ž. = každé obyč. velmi rozšířené místo kanalu potravního, kde požitá potrava po delší čas zůstává a nejvíce chemicky někdy i mechanicky přeměňována bývá. Vz S. N. Ž. člověčí, Us., vepřový, svinský, mdlý, zemdlený, nedobře zažívající; zlý ž. míti; nestatečného ž-ka býti. V. Ž. studený (který netráví). Potrava skrze jícen do žaludka se spouští. Kom. Ž. dvoukopytníkův (přežvykavců; dršťky) skládá se ze čtyř oddílův: první slove *bachor* či *denník* (jest největší), druhý *čepec*, třetí *kniha*, či *knihy*, čtvrtý *slez* (pravý žaludek, na Mor. sliz. Brt. D. 303.). Kom., Pt., Jhl., Lk. Vz Frč. 379. Láčkovitý ž., Magen der Schleimfische. Vz Šlemovitý. Sl. les. Ž. bronků. Kk. Br. 9. U jelenů, srnců a daňků slove ž.: *trávenice*, u černé zvěři: *bachor*. Šp. Ústa ž-ku. Nz. Zapálení, zánět ž-ku; křeč, svírání v ž-ku. Ž. prázdný jsa lační a žízní. Kom. Bolení, bolesť (gastrodynia), netrávení ž-ku. D. Nadutí, zápal, zánět, změklosť, krvácení, řez, vyvrbování ž-ku; nazírání do ž-ku, gastroscopia (Nz. lk.). Pro nezáživnosť mdlého ž-ka postonávati; ž. jeho mdlí; mám syrovo od žaludka. Sych. Koprník rozhání větrosti žaludku a ukrocuje žření. Byl. 5. Rozšíření ž-dku, die Magenerweiterung, trávení ž-dku, die Magenverdauung. Nz. lk. Ž. jest tvrdý věřitel, pořád upomíná; Hořká pro ž., das Magenbitter; Je mi nanic od ž-dku; Je šťasten, máť ž., že by hřebíky ztrávil; Ž. mu nechce tráviti; Ž. si napraviti, naprati, nacpati. Us. Dch. Nazavařuje mu ž. Us. u Golč. Jeníkova. Kál. Podíval se mu do ž-dku (prozkoumal ho). Us. Dbv. Ž. nam ukazuje na poledne (máme hlad). Us. Kšť. Ž. mi vrčí polku (mám hlad). U Litomyšle. Bdn. Nemůže to přes ž. přenésti (strpěti). Us. Sd. Má dobrý ž. (je žrout). Bdl. Vypařím mu žaludek (vyplísním bo). Mor. Hý. Komu ž. špatně tráví, tomu bílá káva nesvědčí. Us. Má větší oči než ž. (více by jedl, než může. Us. Dbv. U nás v horách mají děti žaludky kyselou polévkou povytábnuté. Mor. Sk. Všecko člověk do ž-ku jako do hrobu kryje. Na Ostrav. Tč. Je-li ž. prázdný, i chlipnosť omdlívá, chlipnosť při prázdném žaludku hospody nemívá; Jak ž. nepřeplníš, bude vždycky zdravý. Mor. Tč. To je lék od žaludku, gegen Magenbeschwerden. Mor. Brt. Svírá mě v ž-ku. Mor. Šd. Nepcbaj mnoho do ž-ka a budeš ve zdraví. Slov. Tč. Prustvorec jest dobrý studenému a mdlému ž-ku. Byl. Ž. se mi kormoutí, když to vidím. Sych. Ž. štěká, řihá, vychrkuje. Lk. Ustuzený ž. navrátí zázvor; přiložek z soli a z medu proti tvrdosti ž-ku i břicha. Jád. Ž. jde mi processím (střeva ve mně bladem křehotají). Sych. S lačnym žaludkem vyjíti. Us. Komu duše smrdí od žaludka. Jád. To je žalúdok, aj klince by strovil. Mt. S. I. 96, Sb. sl. ps. I. 96. Zastuzeného jest ž ka. nemůže nic zažiti, zachovati. Jest příliš chladného žaludku; studeného ž-ka člověk (který ničeho zamlčeti nemůže; klevetář). Jg., Lb. Studeného (chladného, nezáživného) jest ž ka příliš (vše vytlachá. Vz Tajemství). Č. Když býk sem a ž-dka do robóv dostává, i proti gazdovi s rohami (s rohy) povstává. Slov. Tč. Ž. hladovitý jedla (jídlu) napravuje; Ž. mnoho strovi, jak si mu slúžiť hotový. Slov. Tč. Zastrelil strelec bociana. Bocian mal v žalúdku celého hada, had mal v žaludku celú žabu, žaba mala v ž-ku celú blistu. Tu vidno, reknul, ako to mocuejšie slabších postupne zožierajú. Zbr. Báj. (dod. 61.).

Teď se mu zatmí v ž-ku (hodně se ují). Ue. Olv. Častokráte mu v ž-ku cigání klince kujú (je hladový). Koll. Zp. I. 386., Sb. sl. ps. I. 104., Mt. S. I. 104. Hlad mu klopká v ž-ku. Sb. sl. ps. I. 105. Plíce krm větrem, ž. zemí, kůži vodou, srdce ohněm a dobře bude. Tč. Starí ľudia majú zuby v žalúdku (dobre jim troví, trebas nemajú na čom zuvat). Zátur. Dětí pánem malý ž. Msn. Or. 102. Ž. jest jeho Bohem (více dbá o jídlo než o Boha). Us. Žaludek mu pištl. Us. Žaludek si ošklivl krmi stuchlou. Šš. I. 123. Po toľkom hladování jim len o to šlo, aby už žalúdok toľké kriky nerobil. Dbš. Si. pov. I. 68. Každé jídlo začíná se nápojem, neboť nejenom do žaludku, nýbrž také do hlavy něco. Pokr. Pot. I. 109. Žaludek můj zbeh se vždy rovně co děravé dudy. Dh. 115. Kachního ž-ku nenasytíš a kněžské mošny se nedodáš. Pk. Má kačičí (kachní) ž. (dobrý). Č. Prázdný ž. naděje nezažije. Bž. exc. Hladovitý ž. ušl nemá. Žer. L. I. 146. Žaludek je milovník pořádku Sb. uč. City sprostého lidu soustřeďují se v měšci a v ž-ku. Sb. uč. Je zážívného ž-ku (= trpělivý; 2. z domluv si nic nedělá). Č. Hledá oko na žaludku. Jg. Ž. lačný štěká; Svítá mu v ž-ku (o vylačnělém); Bezedný ž. (vz Hlad, Žrout); Ž. je ponhé hovado; Dobrý (hladový) ž. tuhou hnchtu suese; Popravil si na mně ž. (uškodil mi ze msty. Vz Msta). Č. Ž. nerozumí žertům. Pk. Vyčistil mu ž. (vyvadil se s ním). Lb. Někoho míti v žaludku (= hněvati se na koho). Mt. S., Dch., Šml., Šd. Měl ho v ž-ku ako treťoročnú halušku. Slov. Hdž. O žaludcích živočichů vz více v S. N., Schd. II. 351., 353. — *Žaludky = střevíce, krpce.* U Břetislavi. Tč. — Ž., dka, m., os. jm. Vck.

Žaludenka, y, f. Ž. žravá, glandina carminensis, měkkýš. Vz Frč. 252.

Žaludí, n. = *žaludy*, Eicheln. Nasbírej ž. (žaluďo) pro prasata. Šli jsme na ž. Na Ostrav. Tč. — Ž. v kartách. Tč.

Žaludkobránícový, gastrophrenicus. Nz. lk.

Žaludkodvanáctníkový, gastroduodenalis. Nz. lk.

Žaludkohled, u, m., der Gastroskop, vynalezl Dr. Mikulič. Dch. Ohyč.: žaludeční sonda.

Žaludkojatrový, gastrohepaticus. Nz. lk.

Žaludkoslezinový, gastrolinealis. Nz. lk.

Žaludkotračníkový, gastrocolicus. Nz. lk.

Žaludkový = *od žaludku, co žaludku náleží*, gastriach, Magen-. Ž. voda (k posílení žaludka), Ros., ústa (začátek ž-ka), šťáva či míza (žaludčina), Krok, kůže, D., nemoci, Mus., bubenlk (otok, nadmutí), kašel). Jg. Ž. kýla, gastrocele, bolesti, kardialgia (ohyč. ž-vé křeče), pohyb, Magenbewegung, oblouk, Mageubogen, tlak, -druck, žlázy, -drüsen, píštěl, -fistel, vřed, -geschwür, důlek, -grube, dno, -grund, obsah, -inhalt, křeč, -krampf, rak, -krebs, čerpadlo, -pumpe, rána, -wunde, Nz. lk., nálep, -pflaster. Ž. politika (která dbá jen svého ž-ka, svého prospěchu). Us.

Žaludní, -dný, Eichel-. Ž. pastva. Um. les. Ž. svině = žaludy krmená. Us. Ž. kamení, Dch., miska. Vz Žalud.

Žaludnice, e, f., druh strak žaludy se živících, glandaria. Jel.

Žaluduík, a, m. = *pták sojce podobný*, der Eichvogel, Eichelhäher. Us. Č.

Žaludný, vz Žaludní.

Žaludojídce, e, m., βαλανηφάγος, der Eichelesser. Lpř.

Žaludokaz, a, m., balaninus, brouk. Ž. ořechový, b. nucum, dubový, b. glandium, křížový, b. crux, zelný, b. brassicae, hnědorohý, b. pyrrhoceras. Kk. Br. 314., 315.

Žaludonosný, Eichel tragend. Ue. Jg.

Žaludové, vz Sdí. Hrad. I. 39.

Žaludovitý, eichelartig. Ros.

Žaludovník, u, m., balanites, rostl. Rostl. III. b. 60.

Žaludový, Eichel-. Ž. šupina, Ros., olej, Volk. Ž. krm, die Eichelmast, Škd., káva, gebrannte Eicheln, Nz. lk., mistička, košatička, die Eichelkapsel. Sp. — Ž. *král* (v kartách německých). Rk. — Ž. hnisotok (na pyji), balanoblennorrhoea. Nz. lk. Vz Žalud.

Žaludský touš, v kartách, Eichel-. Vypadá jako ž. touš = vyžilý, bledý. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Žaluduška, y, f., priapulus, červ. Krok II. 242.

Žaluplný = *žalu plný*. Mcha.

Žalusí, vz Jalousie.

Žaly, dle Dolany = Žaleč, Heidelberg, vee u Jilemnice. PL. Cf. S. N. XI. 315., II. 325.

Žamberk, a, m., mě. v Čech. Senftenberg v Hradecku. Vz Tf. Odp. 7., 353., Tk. VI. 5., S. N. Jest pacholek od Ž-ka (vz Chytrý); Cháska od Ž-ka (luza). Jg., Č. Ž. sluje pyšným. Vz Sbtk. Krat. h. 138. Vz více S. N., Sdl. Hrad. I. 176., II. 282. Ž. hrad, vz Blk. Ktsk. CXLIX. — *Žamberčan*, a, m., pl., -né. — *Žamberský*, Senftenberger. Vk. Přišla pro něj žamberská (= smrt). Us. u Litomš. Dr. — *Žamberský*, ého, m., os. jm. Vz Jir. Ruk. 366.

Žambír, u, m. = *gambír, šampaňské rudky, katechu*, výtah z listí řemdihaku trpkého. Vz Rstp. 792.

Žamboch, a, m., os. jm. Vck.

Žampa, y, f., vz Župa, die Mistgrube. U Olom. Sd.

Žampach, a, m., os. jm. Žer. Záp. II. 192., Tk. III. 664., IV. 746., V. 116., 119., VI. 358., S. N. Ž. z Potenšteina. Vz Blk. Kfsk. 70., 791. — Ž., a, m., ves u Jílové. Vz S. N., Sdl. Hrad. II. 282., IV. 376., Blk. Kfsk. 51. Ze Ž-cha Hložek. Vz Blk. Kfsk. 1314. Ze Ž-cha Jan. Vz Tk. Ž. 119., 172. — Ž., místní jm. u Chromče na Mor. Pk.

Žampák, u, m. = *zemče*, solanum tuberosum, der Erdapfel. Rostl. III. a. 90.

Žampaňský, vz Champagne. Ž. rudky, vz Žambir.

Žampašský potok, přítok Tiché Orlice. Krč.

Žamplon, a, m., z fr. champignon = *houba, pečárka, bedla uhelka, cikánka, pečárka, pečírka, couralka, zemanka*; v obec. mluvě *kobylí bzdinky*, agaricus campestris, der Tafelschwamm, Champignon, Feldschw., Angerling, Herrnschwamm. D. Ž., dle Dch. lépe: *šampiňon*, z franc. Ž. bílý, ovčí. D. Ž-ny do plechových pušek, s másłem, dle anglického způsobu, s octem, ve vlastní šťávě, po provensalsku zavařiti; ž-ny sušiti, nadívati. Šp. — **Ž.** *škotský, druh zemáků*. Us. Pdl.

Žampionový. Ž. zárodky, die Champignonbrut. Pdl.

Žampuch, u, m. = *klacek*, der Prügel. Us.

Žampulák, u, m., eine dicke Gurke. Šm.

Žamputa, y, m. = *žamputář*. Hvlk. — **Ž.** = *švitořivé děťátko*. U Polči. Kšá. Vz Žamputářka.

Žamputář, e, m., z fr. Jean fouter, Jg., vz Mz 377. — **Ž.** = *kdo mnoho mluví, hubař, tlachal, darmotlach*, der Phrasendrescher, Mauldrescher. Dch., D.

Žamputařiti = *repetiti, brebentiti, klábositi*, schnattern, Mauldrescher sein. Jg.

Žamputářka, y, f., die Phrasendrescherin, Mauldrescherin. Vz Žamputář. — **Ž.** = *malé dítě*, které počíná mluviti a mnoho povídá. U Kostelce n. Orl. Ktk. U Poličky. Kšá. Vz Žamputa.

Žamputářský, Mauldrescher-. Ž. huba. Sych.

Žamputije, e, f. = *žamputářka*. U Kr. Hrad. Kšť.

Žamrati kohu oč = *dotíravě prositi*. Na Mor. Brt. D. 303.

Žanda, y, m., os. jm. Mor. Šd. Ž. Jan Prk. — **Ž.**, jm. os = Johanka. Us.

Žandamár, a, m. = *žandarm*. U Král. Hrad. Kšť.

Žandár, a, m = *žandarm*. Us. Pre teba, má milá, zostau (zostal) som žandárom. Sl. ps. 199.

Žandarm, a. m., z fr. gens d'armes, lid ozbrojený = *četník, strážce veřejné bezpečnosti*. Rk., S. N. XI 315.

Žandarmerie, e, f., = *četnictvo*, die Gendarmerie. Vz S. N. Ž. polní. Vz Čsk. I. 5. 61.

Žandera, y, f. = *špatný nožík*, schlechtes Taschenmesser. Us. Polič.

Žandov, a, m., mě. v Čech., Sandau, u Čes. Lípy. Vz vlce v S. N., Tk. I. 202., Blk. Kfsk. 418., 718. — **Ž.**, něm. Žandau, ves u Uhlíř. Janovic; něm. Schanda, ves u Chabařovic; Ž. horní, Ober-Sandau, ves u Žandova, Senftenberg. PL. Cf. Blk. Kfsk. 694., Sdl. Hrad. II. 219.

Žandovau, a, m.

Žandovka, y, f., samota u Neustupova. PL. — **Ž.**, tabatěrka, Sandauer Dose. Dch.

Žandovský, ého, m. Ž. Severin. 1627. Vz Jg. H. l. 659., Jir. Ruk. 366. Ž. z Nedakrovic Václ. Vz Blk. Kfsk. CXL.

Žangel, gln, m. = *rampouch*, der Eiszapfen. U Opavy. Pk. Mor. Brt. D. 303.

Žanikl, u, m. = *žindava*, rostl. FB. 91., Čl. Kv. 336., Slb. 600.

Žaňkl = *žanikl*. Slb. 600.

Žanovec, vce, m., coluntea, der Blasenstrauch, rostl. Ž. obecný, c. arborescens, krvavý, c. cruenta. Vz Rstp. 379., FB 104., Čl. Kv. 384., Slb. 522., Čl. 33., Kk. 256., Schd. II. 312.

Žanta, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Žantov, a, m. = Žarkov, něm. Žantow. ves u Mnichova Hradiště a u Chlumce n. Cidl.

Žantovský, ého, m. Ž. z Nedakřevic. Vz S. N. (dod.).

Žar, a, m., basnarius, pták pštrosovitý Krok. II. 124.

Žár, u, m. = *vysoká teplota žhavých hmot; žežavost, žeřavost, zanícení*, die Hitze, Glut. Ž. k svaření železa. D. Ž. uhlí, die Kohlenglut; červený ž., die Rothglühhitze. plamenný ž., das Flammenfeuer; v červeném žáru shořeti. Šp. Ž., lit. žėrėti, glühen. Mkl. aL. 60. Tá moja hlavenka žiarom rozpálena nemôže ju schladiť vodička studena. Vaj. Tat. a mor. 47. Než to zrálo na pekelném žáru. Sš. Snt. 131. Ž. krve. Kká. K sl. j. 155. Ž. rctů. Goll. Slunce žáry parné; Polední ž.; Žár hranice, sopečný. Vrch. — *Přenes.* = *prudkost, zápal, oheň*, die Heftigkeit, Glut, das Feuer. Ž. lásky. Št. Duch můj hotov v svatém žáru pro svobodu dát se v seč. Štulc. I. 94. Ž. poetického ducha. Šml. I. 11. Ž. očí. Čch. Bs. 43., 59. Co jest to lásky žár? Ntr. VI. 105. Z očí žár nadšení jím blýská; Divý ž. vášně; Ž. pomsty plál v mém srdci. Vrch. Ž. šílený plá na očích; Zraků divoký ž. Osv. I. 377., V. 758. Rév zlatý ž.; Touhy ž. Kká. K sl. j. 26, 51. S vinným žárem v zraku. Kšá. K nimžto planul plným hněvu žárem. Čch. Mch. 61. Nabádal k hněvnému žáru; Při mnzice v srdcích bývá plno žáru. Kiš. — **Ž.** = *žďár, výpal, vypálené místo, paseka získaná vypálením lesa*, die Ausrodung eines Waldes durchs Feuer, die Brandstätte. Vz Žďár. Staropohanských obyčajov, rozprávok, obradov, mien, vrchov, miest, vesnic, mohyl, hrádkov, žiarov . . . . množstvo nachodí sa na Slovensku. Č. Čt. II. 380. K jeho (Perunově) pocte pred jeho sochou pálil sa ustavične oheň, jako i na horách, které menujú sa Žiare, pálcval sa ustavične oheň. Takéto Žiare nachodia sa v každej slovenskej stolici. Č. Čt. II. 384. — **Ž.**, něm. Schorsch, ves u Nových Hradů; něm. Ziaro, ves u Volyně. PL. Cf. Blk. Kfsk. 653. — **Ž.** = chalupy v bývalém lese. Laš. Brt. D. 303 — **Ž.**, *psí jm.* Škd. exc. — **Ž.**, *novoholandský pták*. Zl. klasy 1855.

Žář = *sář*. Mor. Bkř., Vck.

Žára, y, f. = *zora, záře, zaření*, der Schein, Schimmer, Glanz, das Licht. Ranná

ž., die Morgenröthe, polnočňá, das Nordlicht. Slov. Bern., Loos. U Břeclavi. Tč. Na Ostrav. Tč. Na nebi je žářa, někde hoří, Feuerschein. Na Mor. Tč. Šd. Nebyla to žára, žára ohnlčková, než to byla žára, žára, šohajkova. Sš. P. 415. Tráva zelená, rosa studená, prečo nás spája slnka žára červená? Sl. ps. 48. Tu deň je už, večného dňa čistá žiara svieti živobytím sveta. Lipa 178. Keď žiara zorničná na borách zasvieti, rozlúčime sa s nášmi hviezdami. Syt. Táb. 46. Svetlo slnečnie volá sä rano *zora*, svit, večer *žiara* (zore zapálené, červánky), ces den jas. Hdž. Čit. 151. Preč, preč mrákavy, preč z mojej hlavy! Mladosti mej žiara bliska! Bll. Sp. 119. Čital si často v ružovej žiari lic, čo počuť chcely uši. Sldk. 322. Na modlitbách duša jejej k Bohu uletuje, až raňajšej zory žiara hory pocaluje. Ppk. I. 219. Za žiaron prišla zase až k vatre. Dbš. Sl. pov. II. 44. Tam teda pokľaknuv na pobožných stále sa meškal modlitbách, dokaváď zorná nevychádzala žára; Masnějšlm hotové podpálá od spodu lúčom; v tom sa plameň vyrazí a bledou zableskoce žárou. Hol. 9., 258.

Žařáb = *jeřáb*, der Kranich. Bhm. min.

Žaravice, dle Budějovice, Žarawitz, ves u Přelonče. PL., Sdl. I. 259.

Žáravý = *sářicí*, *jasný*, leuchtend, hell. Cf. Žára. Němc. VII. 101.

Žarčanka, y, f., chlora, die Chlore, rostl. Ž. porostlá, ch. perfoliata. Vz Rstp. 1076., Slb. 375.

Žarčlce, dle Budojovice, tvrz. Arch. I. 540.

Žarda, y, f. = *sukovitá*, *silná hůl*, ein knotiger Stock. Us.

Žárec, rce, m., jm. polností u Hovězí na Vsacku. Vck.

Žárečník, u, m., Linkia. rostl. lilkovitá. Rostl. III. a. 82.

Žarek, rku, m. = subucula, *košile*, das Hemd. Obleče biskupa v ž. lněný. BO.

Žařenlce, e, f. = *topinka*, geröstete Brodschnitte. Na Slov. Plk.

Žáří = *září* (měsíc), September. Na Slov. žári. Na Hané. Bkř. Cf. Žář.

Žařlště = hranice ku pálenl pohřebních jídel a obětí. Kolí St. 601.

Žářlti, il, en, ení = *péci*, *smažiti*, *pražiti*, prögeln, rösten an der Glut. Slov. Plk. — **co.** Rk. — Ž. = *zářiti*. Uhlí žáří. Na Ostrav. Tč. Na Hané. Bkř. Také na Slov. — **odkud.** Aničke vlásky belavé padajú do bielej tvári, z Jankových očú veselo šelmovská iskierka žiari. Vaj. Tat. a mor. 149. — **(se) jak.** Jaký pekný západ slnka, jakou milou zorou žiaří! A ten slepý ju nevidí, ale dobre cíti v tvári. Č. Čt. I. 64. Opreté na prejasných slnka papřškoch lebky horá a na ďál' trasavými sa bleskami žára. Hol. 25. Blesky tuhými na ďál' sé prúhami žárá. Ib. 6. Sam zlata najmnožšú za všetko to dostane ťarchu, a vzácných kameňov, čo sa jasným žárily ohňom. Ib. 73. Keď sa žiari v pableskoch slnečných najpeknejí chlum, vtedy sbierajú v dolinách sa hromonosné chmáry. Zbr. Lžd. 121.

Žářlvý = *zářivý*. Vz Žařiti. Žiarivé slnce. Slov. Tč. Ž. úhel, nebe. Na Ostrav. Tč.

Žárka, y, f., der Rostbraten. Šd.

Žárko, s, m., os. jm. Slov. Hol. 191.

Žarkoslav, a, m., os. jm. Slov. Hol. 150.

Žarknv (= Žantov?), ves v Bolesl. Vz Blk. Klsk. 532.

Žárkov, u, m. = *žároviště*, der Brandaltar. Pluskal Děj. 188.

Žárkovlce, e, f. = *žárkovina*. Šd.

Žárkovlna, y, f., vz Žárka. Šd.

Žarlavlti se, il, en, ení, sich mit etwas mühsam abgeben, scheren. Šm. Žadlaviti se.

Žarlavý = *páravý*, *zdlouhavý*. Ž. práce. Na Želivsku. Šř.

Žárlice, e, f., die Eifersichtige. Slov.

Žárlltl, il, ení = *řevniti*, eifern, eifersichtig sein. Us. — **nad kým:** nad svou milenkou. Na Ostrav. Tč. — **s čím, s kým.** S krajem nohavic a pláštů krátkých žárli kordů zlaté rukojeti. Hdk. Za vol. 9.

Žárllvě, eifersüchtig. Jak ž. bděly Čechy nad touto přirozenou ohradou. Ddk. IV. 212. (V. 68.).

Žárlivec, vce, m. = *kdo je žárlivý*, der Eifersüchtige. S tím ž-cem je hrůza. Us. Kšť.

Žárlivosť, i, f. = *řevnivosť*, die Eifersucht. Plk. Ž. = usilování jiné převýšiti spojené se zármutkem pro přednosť jiných a s tajnou proti nim záštl. Sš. II. 62. Naplněni byli ž stí. Sš. Sk. 59. Ž-sti muka. Čch Bs 94. Cf. Die Eifersucht ist eine Leidenschaft, die mit Eifer sucht, was Anderen Leiden schafft.

Žárllvůstka, y, f, die Eifersüchtelei. Maloměstská ž. Sš. L. 63.

Žárllvůstkování, n, die Eifersüchtelei. Šm.

Žárllvý = *řevnivý*, eifersüchtig. — **nač.** Města a městysy žárlivy jsouce na své svobody se šlechtickými statkáři nenstále se sporovaly. Ddk. VI. 74.

Žarloch, a, m., os. jm.

Žarlok, a, m., squalus, ryba. Krok I. d. 105.

Žarlokovltý. Ž. ryby. Vz Žarlok.

Žarnica, e, f., řeka na Slovensku vtékající do Hrona; místní jm. Sl. let. VI. 130.

Žarno, a, n. = *ruční mlýn*, die Handmühle. U Opavy. Pk.

Žárnu = *ohnivě*, *bystře*, feurig. Holky na mně ž. pohledly. Ksm. II. 205.

Žarnolupek, pku, m., der Pyrophyllit, nerost křeman. Miner. 459.

Žarnov, u, m. = *žernov*, *mlýnský kámen*, der Mühlstein. Na Slov. Bern., Hdž. Čít. 204.

Žarnovec, vce, m., ves na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 13.

Žarnovice, e, f. = potok v Turčanské stolici na Slov. Phld. IV. 531. — Ž., dle Budějovice, ves v Uhřích. Hol. 189.

Žárný = *plný žáru*, glühend. Ž. ohců. Č. Ž. krb, Msn. Nr. 123., kozuh, Phld. V. 57., výheň, Čch. L. k. 58., slunce, ruka, Osv. V. 766., 759., východ. Kká. K sl. j. 11. Ž. cylindr (náboj bomby), der Branderlinder. S. N. Ž. metla komety. Btt. Sp. 60. — *Přenes.* Ž. oko, Kká. K sl. j. 101., Kls., zrak, Čch. Mch. 27., touha, Kká. K sl. j. 81., opojení. Hrts. — **čím**. Na zlatém a *drahými kameňkami* žárném prestole. Hol. 251.

Žarohas, u, m., der Ezstinkteur. Rk.

Žarojev, u, m., isopyre, nerost křeman. Miner. 452.

Žaroměr, u, m., der Pyrometer. Nz. Vz KP. II. 336., IV. 322., Stč. Zmp. 502., Mj. 12. Ž. Daniellův, ž. vzduchový Petersenův, Kk. Gauteletův. KP. V. 98.

Žaroniti, il, ěn, ění = *žebroniti*. Prosil, žaronil. Kv. 1884. 565.

Žaronor, u, m., der Feuertauchapparat. Rk.

Žaroplodný, Gluth erzeugend. Stč. Zmp. 483.

Žarošice, dle Budějovice, poutnické místo u Kyjova na Mor. s přestarým kostelem. Vck., Tč. V Ž-cích car ruský a císař rakouský po bitvě u Slavkova pro bídu jen zemáky k večeři měli. :Tč. U Žarošic kopeček, na kopečku domeček, v tom domečku je má milá, ta panenka Maria. Sš. P. 73.

Žarouš, e, m. = *pryskyřník litý*, ranunculus sceleratus. Vz Rstp. 12., FB. 70., Čl. Kv. 279., Odbor. path. a ther. III. 701. — Ž. = blaťouch, caltha palustris. U Šumberka na Mor. JT.

Žaroušovitý. Ž. rostliny, ranunculeac. Vz Lakušník, Pryskyřník, Orsej. Rstp. 10.

Žárov, a, m., Sorau, v Brandenbursku. Vz S. N., Tk. IV. 570.

Žarověst, u, m. = *požární automat*, der Feuermelder, Feuerautomat. Dch.

Žarověsť, i, f., die Anmeldung durch den Feuerautomat.

Žarovice, dle Budějovice, Žarowitz, ves u Plumlova. PL., Tč., Vck., Tk. I. 402, III. 71.

Žárovina, y, f. = *látka žár působící*, v bombách das Brandzeug. Čsk. Ž. = *hranice*, bustum. Vlšk. 481. — Ž., der Sonnberg. Nz.

Žárovisko, a, m., die Brandstätte. Rozněcujme ž-ska lásky, podpornjme bohulibý pokoj. Chládek 73.

Žároviště, ě, n. = *hranice i místo, kde mrtví se pálili*, der Scheiterhaufen; die Leichenbrandstätte, Ustrine. Krok. Cf. S. N. (dod.), Vlšk. 480. VMV. nepravá glossa. Pa. Krok, Ks. Jg. mysli, že *ž.* znamenalo toliko místo, kde mrtvoly se pálily. Cf. Smetiště, Hradiště. Ž. (žárovlšče, sarowisce, pyra, rogus) = místo, kde pohanští Čechové mrtvoly veřejně pálili. Odtud místní jména: Žerovice, Žarovice, Serovice, Žerovnice. S. N. XI. 316. Cf. *Žár, Žďár*. Nebo jak na vrcholu samém, tak i v hájku po jižním úhočí se táhnoucím vyskytuje se veliký počet žárovišť. Vc. Prav. i. 5. 14. sh. — Ž. = *místo, kde se les spálil, spáleniště, pohořeliště*, die Brandstätte. Cf. Žár, Žďár. Nz. Kdo ví, zda vyprávěl bych příště kde u jiného ž. Hdk. (Osv. 1880.). — **Ž.** *ve výhni* = *místo*, kde se železo nejvíce rozpaluje. Vz Včř. Z. II. 13. — **Ž.** *v horn.* = *požárné, hořící pole*, das Brandfeld. Hř.

Žárovito, hell, leuchtend. Tu k spánku víko pritkýňa a hneď zas žiarovito hľadí. Phld. IV. 12.

Žárovna, y, f., v horn. die Prägelkatze, Prügelkatze. Hř., Sp.

Žárovná, é, f., Žarowna, ves u Husince. PL. Vz Blk. Kfsk. 37.

Žárový, gluthig, Gluth-, Glüh-. Ž. lampa elektrická, světlo. Ua. Pdl. Ž. pec (palací, plamenice). Včř. Z. I. 8.

Žárský, ého, m., os. jm. Vck.

Žart = *žert*. Slov.

Žartíček, čku, m. = *žertíček*.

Žartík, u, m. = *žertík*.

Žartovač, e, m. = *žertovník*.

Žartování = *žertování*.

Žartovati = *žertovati*.

Žartovitý = *žertovitý*.

Žartovlivý = *žertovný*.

Žartovně = *žertovně*.

Žartovní = *žertovní*.

Žartovnice = *žertovnice*.

Žartovník = *žertovník*.

Žartovnosť = *žertovnosť*.

Žartovný = *žertovný*, *-ní*.

Žarúš, e, m. = *žarouš*. Mor. Šd.

Žarůžek, ūku, m. = *žarouš*, ranunculus. Mor. Brt., Bka. Žlutý jako žarůžek. Brt.

Žaružel, f., seda, zastr. Rkp. vodň.

Žáry, pl., m. a) les u Zděchova, b) pole u Hovězí na Vsacku. Vck.

Žas, u, m. = *úžas*. VMV. nepravá glossa Pa. Vz Mkl. a L. 60., Gt. F. 101. Ž., u Kojetína. Bkř. Ž., užasnutí, úžas. Čch. Ba. 73. Mysle na tě, plynu v sladkém žase. Sš. Snt. 38. S nich nemoh' očí spustiť žasem neskonalým. Kká. Td. 49.

Žásání, n., formidatio. Vz Žásati. BO.

Žásati; *žásiti*, il, en, ení; *žasnouti*, žasnu, žesneš, nč. žasneš, va Listy filol. 1884. 276.; nl, ut, utí; *žásti*, žasu, žásl (žíšti, zastr.) = *uleknouti, lekati* (zastr.), in Schrecken setzen; *lekati se, děsiti se, hroziti se*, schaudern, sich entsetzen, in Erstannen gerathen; **ž. se** = *lekati se, žasnouti*, sich entsetzen, schaudern, erschrecken. Jg., Lex. vet. — **koho.** Některé ženy žlesly sú ny. ZN. Zrak žasl. Hdk. Žasnoucí oko, zrak. Koll. III. 318. Nežasaj sě, jež mě nvidíš. 14. stol. Mnč. R. 19. Lovec žasne. Mus. — **nad čím.** Rk. Tuť věru žasneme nad bohatstvím, jímž oplývali panovníci moravští a čeští. Ddk.

IV. 310. A žasnou nad tou písní hlasnou. Šš. Bs. 30. Duch nad silou žasne. Čch. Mch. 78. Až brnbě žasl nad tou krásou nenadálon. Kká. Td. 50. Mnozí nad tím žasnou. V. — se čeho. Žásají se ho na cestě. Eccl. Žásám se vašich slov. Kos. Ol. I. 136. Žásajíce se propasti. Smil v. 168. Nežásajte se těch, ještě tělo zabíjejí. ZN. Trojie věci mé sě srdce žásá; Nežásaj sě jich; Neroď sě strachovati ani žásati čebo. BO. — proč. Z tvé řeči žasneme. Msn. Or. 57. Žásli sě strachem. ZN. Protož se zlostí pro ni žásá. Výb. I. 924. — čím. Očí divem žasly. Čcb. Bs. 83. Krása její vše je divem žásá. Šš. Bs. 193. Novými divy žásal jsem se. Anth. Jir. I. 53. — před čím, správně: se čeho, nad čím.

Žasavosť, i, f. = lekavosť, die Furchtsamkeit. Jg. Slov.

Žasavý = lekavý, furchtsam. Bibl. Člověk ž-vý a srdce strašlivého. BO. Ž-vým hlasem to vykládal; Ž-vým okem za sebe hleděl. Us. Tč.

Žasllvý, schreckenbietend. Ž. soud, právo. Dch.

Žasno. Pořád jasno, člověku žasno, nichts ist schwerer zu ertragen als eine Reihe von schönen Tagen. Dch.

Žasný, staunend, schaudernd, schauderhaft, entsetzend. Dch. Ž. výše, Čch. Mch. 77., vášeň. Čch. L. k. 59.

Žasť, i, f. Slov. V Evrope žasť! Z osviet pyšných kráži od západu ide chmárava na teba, Rus, na teba to vraží nenávisť a závisť rúbavá. Phld. IV. 155. — Hdž.

Žatba, y, f. = žeň, der Schnitt. Slov. Baiz. Vz Žatva.

Žatebný, Schnitt-, Ernte-. Ž. píseň. Slov. Lip. II. 174. Vz Žatevný.

Žatec, tce, Žateč, tče, m., zastr. Ziateč, Ziatec (Háj.); mě. v Čech., Saaz. Jiní pak proto, že pod městem zátoka z řeky blízko zatiekala, Žateč jemu (t. j. městu Hlasislavi) řikali. Háj. Šťastným byl by se narodil, komu by se v Žatci nevysmáli, koho by z Loun nevyhnali a v Litoměřicích neopili (vínem). Šk. Vz víc o městě v S. N., Blk. Kfsk. 1462., Tk. Ž. 228., Tk. I. 630., II. 554., III. 664., IV. 746., V. 265., VI. 358. Tf. Odp. 395., Sdl. Hrd. I. 193.—194.

Žatečan, a, m., der Saazer.

Žatecká, é, f. Ž. (Kalivodová) Dorota. Vz Blk. Kfsk. 1018.

Žatecko, a, n., das Saazergebiet, der Saazerkreis. Dal. Jir. 29., 31. V Žatečtě. Arch. IV. 29.

Žatecký, Saazer-. Ž. župa. Vz S. N. XI. 316. Ž. kraj. Dal. Jir. 43. Žatečtí sládci, vz Slánský. Ž. arcijahenství, Tk. IV. 155., kraj, ib. 133., 186., VI. 358. — Ž., ého, m., os. jm. Mus. 1880. 358. Ž. Jan. Vz Tk. V. 67.—68.. Jir. Ruk. 360. Ž. Pavel † 1517. Vz Jg. H. l. 659., S. N., Jir. Ruk. 367. Ž. Václ. † 1520. Vz S. N., Jir. Ruk. 367. Ž. Mik., malíř. Vz S. N. Ž. Martin † 1600. Vz Jir. Ruk. 360. Ž. Hav., Jak., Jan, Jiří, Václ. Vz Blk. Kfsk. 1462. Ž. z Vejkrštorfa. Vz Blk. Kfsk. 1065., Sdl. Hrad. I. 192.—194.

Žatel, e, m. = žnec. Us. Šd. — Ž., os. jm. Šd.

Žatev, tve, f. = žatva. Šm.

Žatevný = žatebný, Ernte-. Ž. píseň. Dch., Koll. Zp. II. 388., Šd. Údolie sa ozýva žatevnými. Phld. III. 447. Kterážto náchylnosť v ž-ným čase až v horlivosť a blaženosť se menila. Koll. IV. 116.

Žati, vz Žíti (žnouti).

Žatí, n. = žetí. Na Slov. Žatie trávy na Jana. Koll. Zp. I. 18. Ani mi to žatie poriadkom neide, keď si já nevidím milého pri sebe. Koll. Zp. I. 301.

Žatný, schneidbar, reif. Šd.

Žatský, ého, m., os. jm. Šd.

Žatva, y, f. = žetí, klizení, žeň, die Ernte, der Schnitt, das Mähen, Einsammeln der Früchte. Na Mor. a Slov. Také v Čech. u Žamberka, u Domažlic a j. Dbv., Jrsk. Nová ž.; Zlú ž-vu míti; Ešče je tvoja ž. zelená, dein Wunsch ist noch weit vom Ziele; Svoju žatvu páliť (své lidi hubiti). Bern. Máme žatvu. Mor. Brt. Dospívá pro nebeskou žatvu (brzo umře). U Žamb. Dbv. Klonim se pod břemenem, jako žitný klas zralý k žatvě. Kos. v Km. 1884. 693. Žatva, milá žatva, vitaj s novým chlebom! Už sme sa nažali tam pod širým nebom. Sl. spv. II. 77. V divném (bitvy) jeku srp obrovský bleskne ... k žatvě bohaté. Čcb. Ž. = žetí. Kká. Td. 19. Slovo ž., žitva znamenalo celú úrodu polnú a jej božstvom bola Živa. Kuzm. Pkr. 14. Kosba — žatva — milý to spev. Zátur. Toť mé žatvy, toť můj celý statek. Šš. Bs. 177. Hneď po žatve oženil sa. Lipa 215. Příbodný čas k žatve a z trúb jačaly veselé divé oblasy. Lipa 247. Ž-vu jsme již skončili. Ntr. VI. 26. A ja schýlil som sa k zemi ako zralý klas, keď blížil sa k žatve; Do vody lebo na rosu ani raz (v těchto botách nechoďte). To hľaďte že iba nám čižmárom žatva, keď v botách po vodách! Dbš. Sl. pov. VII. 55., VIII. 12. Žatva, milá žatva, vitaj s novým chlebom, už budeme zpievať tam pod bolým nebom; Diovčence do žatvy! srp ako britvy: ktorá vyžne postať, má šuhnjka dostať; Nepojdem do žatvy, dosť som já nažala, dosť som já od draba zu rebra nabrala; V žatvě Slováci i zvláštní způsob pozdravování se mají; Setba i ž. každého roku na jinou a jinou třídu padne. Koll. Zp. I. 60., 300., II. 388., IV. 115., 116. Žatvy čas už nastal, nebrúsil nikdo kosika, nikdo nezazpívál veselej nad brsťami pesne; Bohatá ž. niv; I prám dozrátá na kosák očekávala ž., keď každý od svej vlasti do krajny vrazil. Hol. 68., 250., 377. Těší se na to ako sedliak na žatvu. Mt. S. I. 96., Sb. sl. ps. I. 96. Po kosbách pricbodí ž. Mt. S. I. 201. Kdo se dívá na oblaky, ten žatvy nemívá. Na Slov. Tč.

Žatviar, a, m. = žnec, der Schnitter. Slov. Spevy ž-rov. Dbš. Obyč. 164. Posiela žinčice a páleného a vína za žiatviarmi na pole. Sb. sl. ps. I. 202., Mt. S. I. 202.

Žatviarka, y, f. = žnečka, die Schnitterin. Slov.

Žatvina, y, f. = *žetí*. Ej veru vinobrad děvečkám vymrihlad, ale ta ž. děvečkam bostina. Koll. Zp. II. 389.

Žatvový, Schnitt-, Ernte-. Cf. Žňový. Ž. zpev. Sl. ps. Cf. II. XXV.

Žatý; *žat, a, o*, geschnitten, geerntet. Ž. obilí. Us. Děvečka mě s sebou vzala na žatou nebo do lesa hledat hub. Km. 1884. Mi jest bral obilí žaté i nežatě. Půh. I. 256. V lesi je to ufaté, na poli je to žaté (hádanka). Mor. Šd.

Žavka, y, f. Ž. lesní, rabeta Rkp. vodň.

Žavota, y, m. a f., ein ausgelassener Bube o. Mädehen. Šm.

Žavý, šp. m.: *žhavý* Vz toto. Jg. On je do toho ž. (entbrannt). Us. u Dobrušky. Vk.

Žáža, e, f. = *světlo, oheň* (v dětské řeči). Hle, žáža! Vidíš žáža (žažu). Mor. Brt., Šd., Vck. Vz násl.

Žážati = *páliti* (v dětské řeči), brennen. Vz Žáža. To žáží. V Kunval. Msk.

Žažina = šašina, šarina, šaší. Koll. St. 535.

Žažula, y, f. = *žížala, hmyz*, das Insekt, Ungeziefer. Cf. Žůžel. Mor. Kld. I. 160., Vck.

Žažulina, y, f. = *žažula*. Slov. Ssk.

Žbán, vz Čbán.

Žbánček, ečku, m. = *žbáneček*. Slov. Bern.

Žbáneček, čku, m., vz Čbán.

Žbánek, nku, m., vz Čbán. — **Ž.** = *hruška* Mor. Brt.

Žbankár, a, m., der Krugmacher, Krugbändler. Slov. Bern.

Žbankáriti, il, ení, Krugmacher o. Krughändler sein. Slov. Bern.

Žbankárka, y, f., die Krugmacherin, Krughändlerin. Slov. Bern.

Žbankárský, Krugmacher-, Krughändler-. Bern.

Žbankárství, n., das Krugmacherhandwerk, der Krughandel. Slov. Bern.

Žbánov, a, m., Krug, osada u Úsova na Mor. Tč.

Žbány, pl. m., druh hrušek. Mor. Šd.

Žbár, u, m. = *nakloněné dřevo v štolách, štrekách, které tyto podporuje, by se nesesuly*, das Stützholz, die Stollenstütze. Am. — **Ž.** = *žber*. Bern.

Žbára, y, f. = *žbár*, die Stollenstütze. Ssk.

Žbarovati, unterstützen, stollen. Vz Žbár

Žbel, e, m. = *dřevěná nádoba na vodu* (vyšší než puténka), k vrchu užší; při vrchu prostrčen jest šprušel, za niž se nosí. U Kelče. Brt.

Žbelka, y, f., samota u Batelova na Mor. Tč.

Žber, vz Čber.

Žberuice, e, f. = *káď, vana v lázni*, eine Badwanne. I spatřili, že ještě dvě ž-ce jsou prázdny. Pk. Světoz. 1881. 93.

Žbircle = *hřebelce*. U Kr. Hrad. Kšť. Vz Žbirko.

Žbirkať = *plaziti se*. Na Slov. Ssk.

Žbirko, *lépe: hřebélko*, der Striegel. Jg. Slov.

Žblaboniti, il, ění = *cancati*, unnützes Zeug reden. Us. Ktk.

Žblabuň, ě, f., *bublina vzduchu*, die Wasserblase. Us. Psgr.

Žblabuněti, ěl, ění, Wasserblasen werfen. — **kde.** Na jednom konci rybníka foukne a na druhém to žblabuní. U Rychn. Ntk.

Žblabuňka, y, f. = *žblabuň*. U Bydž. u Něm. Brodu. Holk. Dělají-li se na kalužích ž-ky, bude dlouho pršet. U N. Bydž. Kšť. — **Ž.**, y, m. a f. = *přihlouplý člověk, který všecko poví; žvástal, cancal*. U Skuhrova, u Něm. Brodu. Brnt., Semrd., Kál.

Žbláňať = *bláňať, zvoniti*. Mor. Brt. D. 303.

Žblemptati, patschen, plätschern. — **kde:** ve vodě, v blátě. Šaty ženské žblemptají po nohách, když jsou mokré. Mor. Tč. Ten šat se jí tak žblemptá za nohama. U Uber. Hrad. Tč.

Žblna, y, f. = *žbluna*. Slov. Loos.

Žblnk, u, m., das Wassergemurmel. Naě slávika hlasy v stieuu húšťavy v tiché nočné časy s žblnkom potôčka l'ubým sa slievajú. Lipa III. 351. Vo vode ž. so žblnkom se strieda. Ppk. II. 134.

Žblnkot, u, m. = *žblunkot*. Slov. Vaj. Tat. a mor. 39. Veselo šumí ž. vln ihravý. Č. Čt. I. 90.

Žblnkotati = *žblunkotati*. Slov. Ako stoki čerstvje tatránské žblnkocú. Phld. I. 6. Tvár žblnkotala v bôl'u tisícom. Lipa I. 135.

Žblnkotavý, plätschernd, murmelnd. Dupnul nohou v kameň, i vyrítil sa ž. prameň. Phld. III. 1. 58. Čuj, jak ž. prameň v penách zrážá sa o kameň. Ppk. I. 32.

Žblochtati = *žvaniti*. — **co.** Když se napije, neví, co žblochtá. U Skuhrova. Semrd.

Žbluna, *žblunka, žbluňka, žblunečka*, y, f. = *bublina*. Na Mor. Prší, až se dělají ž-ny na vodě. Us. Krůpěj do vody padajíc činí žblunu. Kom. Když ubodlš pieským kamenem do vody, dělají se na povrchu žhluny. Tč.

Žbluňa, dle Báča = *ožralec*, der Säufer. Na Mor. Ktz.

Žblundra, y, f., schlechtes Getränk, schlechte Suppe usw. U Olom. Sd.

Žblunečka, y, f., vz Žbluna.

Žbluňk, plump, patsch = *zvuk, který povstává, hodíš-li kámen do hluboké vody*. Us. Tč. Hoď kámen do vody, udělá to ž. Vodník se dal do smíchu a ž. (skočil) do vody. Brt. Tam ništ nepočúvať iného len vetrička šuchot, len vábných žblunky potôčkov. Hol. 346. (371.).

Žblunka, *žbluňka*, y, f., vz Žbluna.

Žbluňkati, *žblunkati*; *žbluňknouti*, knul a kl, utí, plätschern, plumpen; spritzen. —

abs. Nežbluňkej = nestříkej. Bs. Když pršl, voda žblunká. Us. Šd. Ta boralská pleeň se prondí jak ten žblunkajlcl potůček horský od skálky ku skálce. Ntr. VI. 253. Jďte domov, jalovičky, na pól horňácka je slnko. Ešte poslednikrát čistej do sytosti vodičky z tejto si žblunčácej naporád uchlupnite réky: už skoro beh dokoná a zimou až do dna zatuhne. Hol. 358. Co spadne do vody a nežblunkne to? Stin. Mor. Tč. — **kam: v tok.** Dch. Skliuka padla z ruky **a na zemi** žblnukla. Na Ostrav. Tč. Tuze se nahnula **a do** vody žblunkla. Němc. I. 68. Žába žblunkla do vody. Us. Kameni žblunkaji do vody. Tč. Kámen žblunkl do vody. — **(komu) kde.** Potůček žblunce po kamenech. Vid. list. Žblunká mi v břiše. Us. Hned bol u jezera a už ju videl ve vode sa šplechtať a žblunkať jako rybu. Dbš. Sl. pov. VIII. 30. Napil jsem se vody a už to ve mně žblunká. Šd. Cosi ve vodě žblunklo. Us. Šd.

Žblunknoutl, vz Žbluňkati.

Žblunknutí, n., einmaliges Plätschern. Hodil klič do vody nemalé maje potěšeni ze ž. Km. 1884.

Žblunkot, u, m. = *žblunkání*, das Geplätsche. Ž. potoka. Sedl. Čistý z neho jak sklo pramének odtěkal i zvučné mihotánim ž-ty dával. Hol. 328.

Žblnnkotati, plätschern. — **kde.** Opodial zámku potok žblunkotal. Mt. S. I. 59.

Žblunkotavý, vz Žblnkotavý.

Žbráchal, a, m, Panscher; Schwätzer. Us. Dch.

Žbráchati, *žbrachtati se = máchati se, šplouchati se, broditi se.* fletschern, mähren. Ve vých. Čech. Us. — **kde: ve** vodě. Us. u Bělohr. — **Ž.**, aus vollem Maul schwätzen, grosse Lügen auskramen. Hanka.

Žbracholec, lce, *žbrachovec*, vce, m. = *malá, tlustá ženská*, ein kleines, dickes Weib. To je ž.! U Kr. Hrad. Kšť. — **Ž.** = *pandero, teřich*, der Wanst. Us.

Žbráchora, y, f., das Gewäsch, Geschwätz. Mus. VIII. 430.

Žbrachta. y. f. = *mnoho bláta*, viel Koth. To je tam ž.! U Rychn. Brv.

Žbrachtatl se = *žbráchati se.* Šm.

Žbřňatl = *žbryndati, přelévati* (vodu, z hrnečku do hrnečku, o dětech). — **Ž. se kde**, plätschern. Kačeny se žbřňaji v korýtku a všecku vodu vyžbřňajl. Mor. Šd., Tč., Vck., Kch.

Žbrndatl = *žbřňati.* — **co.** Nežbrndej vodu. Na Hané. Bkr. Vz Žbronditi.

Žbrochna, y, f. = *ženská, která má na sobě mnoho sukní.* U Košic. Brnt.

Žbrochta, y, m. a f. = *kdo mluví páté přes deváté.* Us. Kšá.

Žbrondanice, e, f. = *chůze řídkým blátem.* To je tam dnes ž. U Polič. Kšá.

Žbronditi, il, ěn, ěni = *žbrndati.* — **co.** Děti vodu žbrondají. U Něm. Brodu. Hnlk.

Žbrouditi se kudy: loukou = *brouzdati se.* U Ronova. Rgl.

Žbruchání, n., das Geflätscher. Dch.

Žbrůlatl = *žbrndati, žbřňati, přelévati.* — **co**: vodu. Mor. Vck. — **se** = *broditi se*, waten. Brt. D. 303.

Žbrůňatl = *vodou se brouzdati; vodu přelévati.* Na mor. Val. Vck. Cf. Žbrndati.

Žbrunda, *y*, f, das Geschloder. Po dešti je na ulici samá ž.; To není mléko, to je ž.; To mléko je samá ž. (smíšenina tekutin). Mor. Tč., Vck. — **Ž.** = *špatná káva, špatné pivo*, schlechter Kaffee, schlechtes Bier, Gepantsch. Cf. Brynda. Na Mor., Slov., u Kr. Hradce. Kmk., Šd., Vck., Kšť.

Žbrundatl = *cmírati, žbrndati, šplichati, žbrůlati.* — **co (komu).** Ž. vodu. U Ronova. Rgl. Co mi to žbrundáš (bryndáš)? Mor. a Slez. Šd., Brt. — **se kde**: *žbráchati se, bryndati se.* Celý boží den by se ž-la. U Kr. Hrad. Kšť. Ž se = broditi se. Brt. D. 303.

Žbrynda, *y*, f. = *žbrunda.* Nepij tu žbryndu. Us. u Fryštátu. Džl. Na Hané. Bkř.

Žbryndati = *žbrundati.* Mor. a Slov. Šd.

Žbun, u, *žbunek*, nku, m. = *čbán*, der Krug, das Krügel. Na Ostrav. Tč.

Žbunek, vz Žbun.

Žby, zastr. = *žeby*, dass. Pass.

Žč. Této skupiny se československanština varuje a mění ji v *jč*: půjčiti m. půžčiti z požičiti. Ht. Vz *Žďár*.

Žčeliny, pl., f. Polena žčeliny, inač *šteliny*, místy *faklence*. Slov. Poleno sa rozštiepa, rozkála na šteliny alebo faklence a tieto sa porúbu na triesky. Hdž. Šlb. 85. Dle Šd. na Mor. = *lúč*, der Span.

Žd. Touto skupeninou počíná se jen málo slov, hlavně několik osobních a místních jmen: Ždata, Ždava, Ždákov, Ždanov. Jména v *-žda* ukončená nevsouvají v gt. pl. žádného *e*: vražda, mnoho vražd, **ne**: vražed, vz Ct. Dj = strsl. žd: strb. mežda z medžılža = medja. Vz Filog. listy VI. 176., VIII. 159.

Žď. Této skupeniny hustěji užíváme než skupeniny *žd*. *Žď z zď*: zhyzditi — zhyžďovati; vz Zď. *Žď z zh*: mozh — možditi. *Žď* nemění u sloves 4. tř. v trpném příčestí *ď* v *z*: drážditi — drážděn.

Žďabec, bce, m. = *ždibec.* Us. u Kr. Hrad., v Krkonoš., u Polič. Kšť., Kh. Kšá. Nemám másla ani ždibec, ani ždibek, ani žďabec. U Bolesl. Knšk. Cf. Ždibec.

Žďabek, bku, m. = *žďabec, ždibec.* Dej mi žďabek chleba. U Kr. Hrad. Kšť. U Ronova. Rgl. Vz Ždibec.

Ždaju, vz Ždáti.

Ždákov, a, m., něm. Ždakow, ves u Vorlíka. PL. Vz Tk. I. 407., III. 88., Blk. Kfsk. 647.

Žďamchatl = *špatně práti*, schlecht waschen. Vz Žďamchna. U Žbirova. Lg.

Žďamchna, y, f. = *špatná pradlena, která pere z jedné vody na čisto*, eine schlechte Wäscherin. U Zbirova. Lg.

Žďamchy. Špilchy, žďamchy šnp na plot (o špatných pradlenách. Cf. Žďamchna). U Zbirova. Lg.

Ždan, a, m., os. jm. Pal. Rdb 1. 128.

Žďaň, ě, f., samota u Mníška. PL.

Žďanek, nka, m., samota u Sobotky. PL.

Ždání, n. = *žádost, touha*. Čch. Petrkl. 29. Dle přání a ž. Rgl.

Ždanice, dle Budějovice, Ždanitz, ves u Vilimova, u Kouřimi, u Bohdanče, u Bystřice v Brněnsku (vz Zdanice); Ž. nová, Neu-Ždanitz, osada u Bohdanče. PL. Vz Tk IV. 245., Blk. Kfsk. 1111., Sdl. Hrad. I. 259., II. 282., III. 192., S. N.

Ždánice, dle Budějovice, Steinitz, městečko u Kyjova. PL. Šd., Tč., Vck.

Ždánik, a, m., os. jm. Šd.

Ždanov, a, m., něm. Tannawa, ves v Domažlicku u Klenče; něm. Zosum, ves u Kašper. Hor. Vz S. N., Blk. Kfsk. 49., 1056.

Ždánsko, a, n. = okolí ždánické. Mor. Šd.

Ždánský. Ž. panství. Cf. Ždánice. Mor. Šd., Mtc. 1882. 163.

Žďaný (vz Ždáti), erwartet. K takovýmto snažným prosbám nakloněn jsa se vší poddanosti, kterouž jsem na něm i s dědici svými žďannu měl, jej svobodna činím. Faukn. 113. Žďaný abbé nepřicházel. Šmí.

Žďár, u, *žďárek*, rku, m., ist herzuleiten von *žár*, cauma, der Brand, wobei das *d* epenthetisch ist wie ždímati statt žímati. Die Rodung der Wälder fand in ältester Zeit sowie noch heute in Amerika, durch Anzünden derselben statt. Da in solchen Rodungen respektive ausgebrannten Wäldern Ortschaften angelegt wurden, erklärt es sich, warum in Böhmen u. Mähren eine erkleckliche Anzahl von Orten den Namen *Žár* und *Žďár, Žďárná, Žďárek, Žárovna* usw. führt (in B. 36., in M. 5.). Von diesem Verbrennen der Wälder zu Kolonisationszwecken und von dem Umstande, dass die Wälder Brennmaterial enthalten, stammt auch per synecdochen die Bedeutung des Wortes *žďár* als Holz, sowie die Erscheinung, dass Wälder mit dem Namen Žďár belegt wurden. *Žďáry* die grossen Wälder bei Chudenitz, *Žďárské hory* bei Eibenstein. Daraus erhellt auch, warum die Stadt *Žďár* im Zipserlande im Deutschen *Morgenröthe* genannt wird, da žár (žďár) nicht blos den Brand, sondern auch die Flamme, die röthliche Farbe des Feuers bezeichnet. Gl. 390. *Žďár* od *z-žár*, der Abbrand, Brand, abgebrannte Waldstätte, das Neuland. Vz více v Archiv für slav. Philologie 1879. 76., 1882. 127. (Gb.) Cf. **Žár.** *Žďár* jest jméno několika míst českých a původ jeho vykládám si ze *z-žár*, kde *žár* totéž znamená co v původní složenině *po-žár* a *z-* jest předložka buď *z* buď *s*. Co do významu jest tedy *zžár* asi tolik jako *vypal*. Aby pak výklad jména místního *Žďár* z obecného *zžár* byl učiněn pravděpodobným, jest zapotřebí ukázati pravděpodobnosť a) se stránky bláskové, b) se stránky významové. a) Se stránky bláskové dlužno ukázati, že všecky známé obměny jména místního *Žďár* dobře se srovnávají s původním *zžár*. Takové známé obměny jsou následující. 1. V jedné listině staré (z r. 1252., v Er. Reg.) čteme *Zschar*, a to je = samo *zžar*. 2. U Protivína je vesnice *Žďár*, ale lid tamější jmenuje ji *Žár*. Také Palacký uvádí Žár (Mus. 1834 418 Vz Žár.). Forma *Žár* vysvětluje se ze *zžár* známými proměnami blásek: buď se tu *z* prostě zanedbalo (odsulo), buď se vyslovovalo *žž* místo *zž*. 3 V něm. transformaci jmenují se naše *Žďáry*, Saar, Saara a p. Bláska *s* bývá ve starých jménech českoněmeckých často za české *ž*: Saar — Žatec, Seelau — Želivo, Seltsch — Želeč, Serowitz — Žirovnice. Svědčí tedy něm. Saar pro starší české *Žár* a toto dle 2. pro etymologické *zžár*. 4. V téže krajině u Protivína, o níž byla prve řeč, mluví se *dojžáru, zejžáru* a vejžáře (místo: *do Žďáru* atd.). Také tyto tvary shodují se s etymologií *z-žár*, ano přímo k ní ukazují a jí žádají. Jest totiž hláskoslovné pravidlo, podle kterého, když dvě sykavky se setkají, prvá se měnívá v *j*. Na př. půžčiti (m. požičiti = ku požitku dáti) proměnilo se v pójčiti novočes. půjčiti; zažhu parte. zažžen a strčes také zajžen; kompar. strč. staršì i stajši, mlazší i mlajší; m. přes-zimu říká se doudlebsky přejzimu, místo božský říkají v Podkrkonoší bojský a podobně na Mor. matijce m. matičce... Tato zvláštnosť jest pravidlem také v oné krajině u Protivína a mluví se také tam prejzimu atd. Když pak se tam také slyší dojžáru, zejžáru a vejžáře, tedy je to zajisté m. *do-zžáru* atd. a je nepopiratelné svědectví pro etymologie *z-žár*. 5 Nejčastější a spisovná forma tohoto jména má *žd* místo etymologického *zž*, *žďár* m. *zžár*. Také to dobře se srovnává. V češtině a i jinde ve slovanštině měnil se totiž *zž* v *žď*; na př. jako noha — podnoží, tak utvořeno také rozha — *rozží*, ale rozží proměnilo se dále v roždí. (Vz tam více příkladů). Takovým způsobem proměnilo se také etymologické *zžár* u pozdější *Žďár*. — b) Se stránky významové dlužno se přesvědčiti, jo-li pravdě podobno, aby appellativní význam *zžáru* vzal na sebe úkol jména vlastního místního a nepamatuje-li se onen význam appellativní ještě také ve jméně vlastním. Také s této stránky mohu etymologii *zžár* potvrditi. 1. Letopisec kláštera žďárského mluví také o jméně *Žďár* (*Sar*) a praví, že jest to jméno slovanské a že znamená plantatio recens (Font. rer. boh. 2. 531.). Překladu tomu rozuměti je zajisté tak, jako *pasece*. Paseka je vlastně les posekaný; když pak na místě lesa posekaného zdvihne se porostlina nová, zůstavá staré jméno také jí a *pasekou* jmenuje se mladý les. Podělání lesa je práce nesnadná a není-li škoda dříví, snáze se vykoná pomocí ohně. Takova praxe drží se dosud; na př. ve Skandinavii a v Americe, kde je dříví bojnosť, vypalují celé kusy lesův, aby získali půdu pro louky a pole a na bavorské straně Šumavy hospodáři podnes vypalují pařezy a kořeny a tím jednak

těžké práce se zbavujl a jednak zemi popelem mrvl. Taková praxe byla známa ve středověku v Němclch. Že se podobně dělo ve středověku také v Čechách, to lze mysliti samo sebou a na to máme také svědectvi výslovné. Kosmas (k r. 1092.) chválí knlžete Břetislava, že pohanské háje exstirpavit et igne cremavit. (Paseky vykllzeli v létech 1560. u Rakovnika ohném. Wtr. v Osv. 1885. 1079.). Při takové pak praxi měli Čechové ovšem *s-žáry* nebo *z-žáry* misto *pasek*. Jakož pak i nynl *pasekou* se jmenuje i to, co na mistě posekaného lesa znovu se vysázl a pěsti, tak znamenal i *zžár* plantatio recens; a když na takovém mistě vznikla osada, zůstalo ji appellativum *zžár* a stalo se jejim jménem vlastnim. 2. V nářeči slovenském znamená *žára* aurora, ranná žára, die Morgenröthe. Vz *Žára*. Základem tomuto pojmenovánl je názor známý také u nás, když se řiká, že východ hoří. Tamtéž jedna vesnice (ve stolici spišské) jmenuje se Zďár; jejl název německý Morgenröthe svědči zajisté zřejmé, že také ve vlastnim jméně slovenského *Žďáru* se citil takový význam appellativnl, jaký jest slov. *záře* a v etymol. *zžáru*. Gb. v Listech filolog. IV. 307.—309. Výklad tento dotvrzuje Jan Orth v Listech filolog. V. 217.—218. výkladem slova *Nežárka*. Vz tam. — **Ž.** = *spáleniště*, die Brandstatte. Na tom žďáru nový dům postavil (do předešlého hrom uhodil a on shořel). 16. stol. č. — **Ž.** = *žároviště*. Č. — *Ždár*, Saar, mě. v Jihlavsku; Saar, ves v Kádaňsku u Doupova. Vz S. N. Ž., něm. Schaar, ves u Jechnic. Ž. dolni, Nieder-Mühl a Ž. horni, Ober-Mühl, vsi u Jindř. Hradce. Ž. Nový, Ratschin, ves u Přibislavi. Ž. Veselý, Lustig-Saar, ves u Něm. Brodu. Ž. Zámek, Saar Schloss, ves u Žatče. Ž., něm. Ždiar, vsi u Dokes, u Kamenice n. L., u Selčan, u Police, u N. Paky, u Podola, u Jaroměře, u Borohrádku, u Zavlekoma, u Protivina, u Blovic, u Rokycan, u Blanska na Mor., u Lomnice, u Turnova; na Slov. ve spišské stolici. Ž. Pluhův, Ždiar Pluhový, ves u Kardašovy Řečice. Ž., něm. Ždiar, samota u Turnova, část Dolniho Újezda u Litomyšle, dvůr u Kladrub, myslivna u Rokycan, samota u Sušice. Ž. horni, Ober-Ždiar, samota u Kostelce n. Orl. Vz Blk. Kfsk. 1462., Sdl. Hrad. I. 259., III. 308., IV. 376. Tk. II. 232., III. 664., IV. 746. Ze Žďáru Otilie. Vz Blk. Kfsk. 1462. Ve Ždáře na Mor. jsou saml holubáři. Sbtk. Krat. h. 217. Ž. = horský hřeben u Dobřiva. Krč. v Kv. 1884. 439. — **Ž.** = *rozštipené dřevo*, gespaltenes Holz, der Spriessel. D. — **Ž.** = *žula*, der Granit. Slov. — *Žďáry* = *hory větším dílem vulkanické*. Vz také předcházejlcl.

Žďář, e, m. = *obušek, oklešték*, der Prügel. D.

Žďára, y, m., os. jm. Ž. Tom. Vz Blk. Kfsk. 1134.

Žďáratl, *žďourati* = *šťárati, pichati*, herumstierlen. Us. Vck. — **kde:** v peci, v ohni. Zloh. — **kam čím: do břicha křivákem.** Us. Tč.

Žďárec, rce, m., Zďaretz vsi a) u Skutče, b) u Čáslavi, c) u Tišňova. PL. Vz Blk. Kfsk. 461., Sdl. Hrad. I. 154., 157. Ž. les. Tk. III. 41., 43. Na Žďárcích. U N. Kdyně. Rgl.

Žďárek, rka, m., Scharing, ves v Bolesl. u Hodkovic. Vz Blk. Kfsk. 537., 794. — Ž., Scharchen, ves tamtéž. Vz Blk. Kfsk. 803., 844. Cf. Sdl. Hrad. IV. 117., 124.

Žďárna, y, f. (*Žďárno, Žďár, Zárov*, Soor), ves v Jičinsku. Vz Blk. Kfsk. 708.) 1238. — Ž., ves u Boskovic na Mor. PL., Tč.

Žďárno, a, n., vz Žďárna.

Žďárny, *ždiarny* = *od žďáru, od žuly, ze žuly se prýštici*, Granit-, Fels-. Na Slov. Voda čistá, čerstvá, ždiarna, súca na pitia, je bez pachu. Hdž. Čít. 158. Pstrůh má rád bystrů, čerstvů a ždiarnu vodu. Hdž. Šlb. 40.

Žďáro, a, n. (Žďár), ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 668.

Žďárovo Hradiště, n., ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 253.

Žďárská, é, f., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1462.

Žďársko, a, n. = *Požďársko*, Velké a Malé Žďársko (v obecné ml. Ďářsko, Poďářsko) = *rybníky*, z nichž u Mor. Žďáru vytéká Sázava. Holk.

Žďárský. Ž. listina (ze Žďáru). Ddk. V. Ž. železo. 1505. Saar-. — *Ž. Chalupy*, Chalupen oh Žďár, ves u Vodňan. PL. — **Ž.**, ého, m., os. jm. Ž. Šimon. 1555. Vz Jir. Ruk. II. 368. Ž. ze Žďáru, panská rodina česká. Vz S. N., Sdl. Hrad. I. 102., II. 32., IV. 211., 232. — **Ž.** *Hory, Staré hory* = *českomor. pohoří*, Altenberge. Zlob., S. N.

Žďáry, pl., vz Žďár. — **Ž.**, ves u Chrudimi, vz Blk. Kfsk. 461., ves v Hradecku. Vz ib. 530.

Ždata, y, m., os. jm. Pal. Děj. I. 128.

Ždáti (zastr.), ždu a ždaju (vz Listy filolog. VI. 235.—236., kde se tento tvar připouštl, Bž. 202.), žda a ždaje, ždi a ždaj, ál, án, ánl = *čekati, naditi se*, warten, erwarten, hoffen. Výh. I. 41., Kat. 1920., 3413., 3415. Cf. Gb. v List. filol. 1884. 100., Mkl. aL. 221., 271. — **abs.** Marno mi ždáti. Msn. Or. 88. — **čeho**. Sv. Ludmila smrti dobrovolné ždáše. Dal. C. 28. Vždy polepšenie žďúce. Kat. 20. Bude svého času ž. ML. 56. a. Odměny tam stejné ždajl tisícové. Čch. Dg. 702. Po němž vezdy smrti zdáše. Hr. rk. 83. — **na koho (kde)**. Moje milá v pochládečce na milého ždaje. Rkk. 62. — **na kom.** Opět před nás konšelé zlinštl osobně přistúpivše ždali sú na nás (žádali sú; cf. Mkl. aL. ž. = cupere), abychom jie opatřili. NB. Tč. 151. — **co komu.** A to všecko sobě ždáte. Alx. — **co odkud.** Neblah, kdož ždá pomoc z ruky cizí. Sš. Snt. 50. — **čeho, koho kde.** A protož **u** hroba ždáše. Hr. rk. 85. Luhor na ohradě ždáše. Rkk. 43. **Před** zdí ž. Hanka. Byl hotov před komňatú ždaje (= žda). Tandf. 162. a. Ač jl chceš **na** této cestě ždáti. Dal. 13. Na rovni (se) položichu i cháma

zdě ždáchn. Rkk. 46. Komu drah živótek, tomu v Taterech milosti ž. Rkk. 52. — **kdy.** V míře válku múdro ž. Rkk. 40. — **co od koho.** Ot Boha nám milosť ždáti chvalno. Rkk. 53. — **s infinit.** Na mé líce žřéci (zřieti) ždúce. Kat. 44.

Ždatý, gepresst (ždmu). Kmín skrze ruchu ž. Mus.

Ždava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Ždavý = *žádavý*. Slov. Ha, ľud marný, chlebožďavý, ľud bez duše zvlnenia. Phld. Ilt. 3. 280.

Žděř, i, f. Ž. kamene (otvor v něm). Vz Zděř. Rgl.

Ždercnouti, cnul a cl, ut, utí = *rukou silně strčiti*, mit der Hand stossen. — **koho.** U N. Brod. Holk.

Žděřec, řce, m., Siertsch, ves u Dubé. PL. Vz Blk. Kfsk. 18., 782., Arch. III. 484.

Žděrky, ů, m. = *nuky v mlíce vařené.* U Frenštátu Dřk.

Ždětín, a, m., ves u Plumlova. Tč.

Ždibec, bce, *ždibek*, bku, *ždibel*, ble, m. = *malý kousek něčeho, drobek*, das Bröcklein. Cf. Žďabek. Us. Hrp., Ktk., Knrz., Bkř. Ždibek mýdla. Dch. Ale s takovým ždibcem na trh, kam to číhá (čell)? Ehr. 17. Nemám másla ani ždibec, ani ždibek, ani žďabec. Us. u Bolesl. Hnšk.

Ždibek, vz Ždibec.

Ždibinek, nku, m. = *ždibec.*

Ždibítek, tku, m. = *malý ždibec.* Us. Knrz.

Ždichna, y, m. os. jm. Ž. Jiřl. Vz Blk. Kfsk. 1134.

Ždíkovice, dle Budějovice. Vz Sdl. Hrad. III. 194.

Ždímací, Auswind-, Winde-. Ž. bidlo, D., stroj. NA. IV. 51., Dch., válec. Wld., Prm.

Ždímadlo, *ždímadlo*, a, n = *stroj na ždímání prádla*, die Auswindmaschine, Ringmaschine, Wringmaschine, Ausringmaschine. Dch., Šp. Ž. na prádlo. Dch., Wld. Ž. odstředivé, die Centrifugaltrockenmaschine. Mj.

Ždímadlový válec. Vz Ždímací. Wld.

Ždímák, u, m. = *bidlo k ždímání*, beim Weissgärber der Windeknittel, Windestock, die Windestange. Šp., Dch. Ž. na prádlo = ždímadlo. Dch.

Ždímal, a, *ždímálek*, lka, m = *lakomec, který peníze ždímá*, der Geizhals. Lpř., Kšť.

Ždímálek, vz Ždímal.

Ždímárna, y, f. = *místo, kde se ždímá*, das Auswindlokale. Ž. chudých kapes = drahá hospoda. Us. Dch.

Ždímati, *ždmouti*, ždmu, ul, ut, utí; *žďíti*, žďal, žďat, ždětí; *ždímávati* = *tisknouti, hnésti*, drucken, pressen, winden; *mokrosť vytlačovati* (kroucením, tlakem), winden. Ž. místo: žímati, v strslov. ožímati = vytlačovati. Ht., Bž. 49. — **co:** prádlo. Ždíme měšec, každý groš (šetřl, houževnatě držl). Dch., Ntk. Ždímá čepici (mačká jsa v rozpacích). Us. Rjšk. — **co komu:** ruku (tisknouti). Jg. — **co (čím):** mokré prádlo, D., přízi, Sych., prádlo rukama, strojem. Někoho lichvou ž., Jem. bewuchern. Dch. — **koho jak: na** krev (utiskovati). Us. Kšá. — **kde:** prádlo v ruce (rukou) ž. Uh. Hrad. Tč. — **se.** Svěrák se ždíme (tře). Vz Včř. Z. II. 19.

Ždímy, pl. m. Rýmy ždímy (o neohebném rymování, reim' dich oder ich fress dich. Dch.

Ždímka, y, f., Korkquetsche. Us. Šk.

Ždírec, rce, m., Seelenz, ves u Polné; Sehrlenz, ves u Něm. Brodu; Ždiretz, vsi a) u N. Paky, b) u Chotěboře, c) u Blovic. Cf. Blk. Ktsk. 933., 570., 1098., Sdl. IV. 308.

Ždírnice zadní, Hinter-Zdirnitz, ves u Kalné, Ž. přední, Vorder-Zdirnitz, u Kalné u N. Paky. PL.

Žditi, vz Ždímati. Cl. Bž. 183.

Ždmouti, vz Ždímati.

Žďourati, vz Žďárati.

Žďov, a, m., Gestob, ves u Radonic v Kadaňsku. PL. Vz Alk. Kfsk. 722.

Ždrcati koho = *vybiti*, durchprügeln. Který pasák nejpozději přižene, tomu říkají záprtek, a zdrcají jej. Mor. Šd.

Ždrejchati = *do někoho slovy rýpati.* Dh.

Ždu, vz Ždáti.

Žducati, *žducnouti*, cnul a cl, ut, utí = *trkati*, mit der Stirn, mit den Hörnern stossen. Baran žduc (duc)! Cf. Ducnouti. Slez. Šd. Ta kráva má jenom jeden roh, ale přece by žducla. Šd.

Ždúce, zastr. = *očekávajíce.* Kat. 334., 780. Vz Ždáti.

Žduch, u, m., der Stoss. Někomu do žeber ž. dáti; na kulečníku dobrý, špatný ž. udělati. Na Mor. Tč. Vz Žduchanec.

Žduchač, e, m. = *zbojník.* Ale oni Hovězané na zbojníky neb ž-če hvízdali a volali. Přiběhlo pět těch ž-čův. Pk. Vojny na Vsacku. 1717.

Žduchanec, nce, m. = *žduch, šlouchnutí.* Us. Vck. Dej mu ž., až se svalí. Šd. Do zad někomu ž. dáti. Tč.

Žduchati, *žduchnouti* = *šlouchati*, stossen. Mor. Vck., Mtl., Skd. — **koho.** Brt. S. 98. — **kam.** Žduchnu do něho. Čes mor. ps. 206. — **čím:** pěstí. Us. Tč.

Ždulec, lce, m. = menší prohlubeň do země okolo žumpy při hře na svini; v něm se při odrážení svině držl hůl. Us. Vrů.

Ždúrati, *ždúrnouti*, nul, ut, utí = *strkati*, stossen. Beraně ždúrají. Slez. Šd. — **koho.** Ždúrni ho! Na Mor. a Slov. Šd. — **co kam.** Ždúrni sem tu kuli. Šd. Ždúrni do něho. Šd., Vck. — Brt. D. 303.

Ždurchati = *strkati*, stossen. Cf. Ždúrati. Na Hané. Bkř.

Ždušiti kam (do koho) = *drknouti*, stossen. Na Slov. a Mor. Kch., Tč.

Ždurkati, *ždurknouti*, knul a kl, ut, utí, stossen. — **co, koho čím:** kyjem. Mor. Tč.

Ždurknouti, vz Ždurkati.

Ždúrnouti, vz Ždúrati.

Ždurýcnouti = *žduchnouti*. Na mor. Val. Vck.

Ždušíti = *žďuchati*. Mor. Brt. D. 303.

Ždycky = *vždycky*. Us. Šd., Tč.

1. **Že, ž, příklonná částka.** *Omezuje pojem slova místněji a přisvojuje se* 1. *k imperativu, když vůli mocněji vynášíme* = *přece, ihned, aspoň*. Pohleďmež již do sebe sami Kom. Táhne zhoubce na tebe, ostříhejž pevnosti své. Br. Křičtež již! Nemilč že, ne sileas. Ž. wit. 34. 22. Jdiž, viztež, bdětež. Dejž to pán Bůh. Keď ste dali kúpel, dajteže aj dieťa. Pořek. Zátur. Ach jaj Bože, požehnajže, jedno berže, druhuo dajže; Hora, hora, znižiže sa, moja milá, zbližiže sa. Koll. Zp. I. 281., 290. Darujže mi plátna. Na Slov. Ht. Spasiž ny. Povězže mi, ženo věrná, jak si to sobě zplvala; Povězže že mi, služko věrná. Sš. P. 132. O vylezže, sv. Petře, na horu a poslúchaj tych panenek koledu. Sš. S. 748. Máti, zebehni že ty do tej komory, veď vieš po čo. Dbš. Sl. pov. VIII. 3. Povedz že mu, že sa ja dobre mám. Sb. sl. ps. II. 1. 34. Diovča, diovča, bude mráz, bozkaj že ma jeden raz. Otvor že mi, otvor, okenečko, oblok; Pozri že na moju bielú tvár; Lubme že sa, lubme, ak sme sa lúbili; Rozmarin zelený, neuvadni že mi. Koll. Zp. I. 25., 26., 35., 72., 136. — 2. *K tázacím náměstkám a příslovkám*. Což činíš? Ros. Kdo že to řekl? Us. Kdož to jde k nám? Us. Po čemž to poznám? Br. A jací že to darové? Kom. Kdeže si mi tak dlho? Us. Dokud že? Ž. wit. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 8.). Kdeže je muoj milý, kdeže mi je teraz? Koll. Zp. I. 33. Ktože móže z toho bráti? Výb. I. 131. A kdeže co toho činil? Br. Kam že se poděly moje mladé časy? Koll. Zp. I. 69. — *Ku vztažným a jiným slovům: jenž, kterýž, což, kdož, pročež, protož, když, jakýž — takýž, takliž, jestliž, zdaliž, aniž, tudíž, pokudž, poněvadž, totiž, než, nebž, tamž, tamže.* Kterážto slova. Ros. Jakáž se vidí. Har. Neže slunce postupí. Rkk. Týž, táž, též atd. Jichže nectili. Ž. wit. Deut. 17. Takovýž = právě takový, téhož způsobu. Vojáci naši udatně bojovali, nepřátelé též. Kamž se koli obracel. Br. Jestliže přijde. Jg. Požité rytieřstvo, jiže vši zemskú věc oprávíechu; Jakože uzřechu koho; Kdyže na vojnu se zdviže; V těže časy; Jakože doma nikoho neostávěli; A všem svým téže rozkáza; I mluvie tak mistři tiže. Alx. (Výb. I. 1100., 1102., 139., 1111., 1115., 1142. Dolina, dolina, čo že mi je po něj! Cesta zarúbána k frajerectě (frajerečce) mojej. Koll. Zp. I. 34. Takž vkročíme na třetí siň. Kom. A v touž hodinu mnohé uzdravil Br. Aby nebylo ničímž zlým zpomínáno; Že jest při právě ničímž. Skl. I. 107., II. 80. *Hlavně v již. Čech. se ho zhusta užívá* (jakož i ť). Jak se máš? Kde siž byl? S *je* splývá tam *ž* v *že*: Co že tohle? Kts. — 4. *Příklonné ž slyšeti u výkřiku, u zvolání.* Není-liž pravda? Pro Bohaž! Na Zlinsku. Brt., Mtc. 1878. 21. O milé že moje vy žlté vlasy, už mi ich přikryje čepiec belasý! Koll. Zp. I. 245. Pro Bohaž tě prosím, chlapče, co smělíš? V Bohuslavsku na Mor. Neor. — 5. *Spojuje se také s* **ť**: nechžť (v obec. mluvě nežť). nechažť, takžť, tožť, kdožť. Jg. — *Pozn.* Některých slov se nyní bez *ž* ani neužívá: jenž, týž, již, než. Zk. — Cf. Ht. Brs. 166. a násl., Ht. Sn. ml. 251.—242., Ht. v Mus. 1860., Jir. v Mus. 1878. 132., Mkl. S. 117.—119., Bdl. v Obraně Lib. soudu. V Brně 1879. str. 93., Bž. 34., Gb. Hl. 86., Jg. Slov., Jir. Nkr. §. 390., 391.

2. **Že** (dříve *ež, jež, ž*), **spojka**, dass. **Že** povstalo z původního, vztažného zájmena *ježe*, což se skládá ze zájmena středního rodu *je* a enklitického *že*. Po odsutí *e* zbylo *jež*. Ježe Christus bude na věky. Ev. sv. Jana. Ež nepáll oběť. Rkk. Tako ž spade bezdnch mezi mrchy. Rkk. Neměj za zlé, jež sem bratra tresktal; Ež tě otcem vzývá. Leg. z pol. 14. stol. Jež hlad trpěl. Pass. Sesutím celé prvé slabiky *je* zbylo jen *že*, které teprv v 13. stol. ve funkci spojky *ježe* se objevuje. V 13. a 14. stol. vystupuje zvláště ve verších m. *že* jen *ž*. Počínajíce Husem a vůbec s 15. stol. nalezáme jen *že*. Gb. Cf. Gb. Hl. 86., Bž. 45., 33., Ht. Sn. ml. 329. — **Že klade se:** 1. *ve větách podstatných po slovesech uznamenati, mysliti, věděti, ohlašovati, dokazovati, působiti, přihoditi se, činiti, málo chybí, jisté a zřejmé jest, užitečnu, potřebnu býti* atd. Cf. *Věta podstatná*, Brt. S. 3. vyd. 129. *S indikativem oznamuje skutečnosť n. jistotu toho, o čem se mluví.* Praví, že mi toho dluhu nezaplatil. NB. Tč. 34. I viděl Bůh světlo, že bylo dobré. I stalo se, že řekl jemu. I přišlo k tomu, že se přední knížata sjeli. I způsobil, že je zachovali. O málo chybělo, že ho v hlavu neudeřil. — *S konditionalem se pojí, když řeč jest o věcech nejistých aneb domnělých, pochybných, neskutečných.* Po sobě domnívám se, že by ten člověk byl. Oznámil mu místně, žeby nalezeny byly oslice. Nevím, že by již byl do školy šel. Veru by si bola skorej pomyslela, že by se fislka v trňá obrátila, ako že muoj Janík ku cizej pristane a u nej tak dlúho ostane. Koll. Zp. I. 97. Povídali mi, žeby se ti dobře vedlo (= že prý se ti dobře vede). — *Pozn. Někdy se že vynechává.* Každý se praví dosti míti = každý praví, že dosti má. Kom. Vz Akkusativ cum infinitivo. — 2. *Ve větách příčinných = protože, odkazuje ke skutku, z kterého vyplývá děj n. stav vytčený větou hlavní.* Kos. Vz *Věta příčiny*, Brt. S. 3. vyd. 131. Že pozdě přišel, nedostal nic. D. Že neul, kdoby ho káral, liknavl. Sych. Hlědajte, žež (quia) jsem já Bóh. Ž. wit. 45. 11. Čert matku zabil a vyhováral sa, že hustá hmla bola. Sb. sl. ps. I. 88. Zvoral jsem, tatíčku, ale málo, že se mně rádylko polámalo. Sš. P. 535. Pan Konrát jako dobrý člověk řekl, abych toho nečinil, že sobě to lépe právem opravíš. NB. Tč. 78. Čierné moje oči smutně popatrujú, že toho nemajú, ktorého milujú; Chodievali by k nám, že čierné oči mám; Nechcela za mňa isť, že nemám nobavic; Poďakuj sa, dievča, pánu starejšiemu, že

ťa doprovodil k stavu manželskému; Rozosielá svatóm koláč, že mu bude zajtra sobáš. Koll. Zp. I. 72., 100., 223., 244., 340. — *Poznam. Ne zřídka jdou před* **že** *výrazy: proto, z té příčiny, tím. v tom* atd. Zk. — 3. = *aby po slovesech prošení, napomínání, poroučení*, dass, damit, ut. Vám poroučím, že s ním o všecko účet učinite a jej spokojite. Žer. Pros, dzevčatko, Boha, žebys byla moja. Koll. Zp. I. 216. — 4. *Ve větách připouštěcích* = **ačkoliv**, *dejme tomu že*. Nebo že jsem upadla, zase vstanu. Br. — 5. **O čase**. Přijdou dnové, že je navštívím. Br. — 6. **O účinku nebo sousledku.** *Ve větách účinkových (sousledných)* — dass, so dass, ut — *pojí se s indik.*, když se účinek za věc skutečnou soudí; *s konditionalem*, když účinek se závislým býti mysli na jiných okolnostech. Ctnosť jest taková věc, že služebníka svého neopustí. Mudr. Roucho tak mokré bylo, že by z něho štědře vodu vyždímal. Let. (Zk.). Jest to tak těžké, že toho pozdvihnouti nelze. Dám ti facku,ež upadneš. Slez Šd. Lodie bez vesla větry klácena bývá tak dlúho, že (= až) sě o skalé rozbie. Hugo. Cf. Brt. S. 3. vyd. 134. — 7. *Ve větách vylučovacích* shíhá se ve spojeních: *jenom že, jediné že, toliko že, kromě že, než že, leč že, mimo to že.* Co jiného z toho zavříti máme, než že ho jiný duch zlý spravoval. I já ľubím, len že tajne. Koll. Zp. I. 93. Mimo to, že barvy jest černé, i to při dřevě se vidí atd. Vz Věta vylučovací. — 8. *Ve větách účelných.* Otvárejte bránu peknú malovanú, že si ja nezlámem venček z majoránu. Btt. Sp. 18. Kvitni že nám, kvitni, naša jarpanička, žeby padla krása na tie naše liečka, krása na dievčatá a na chlapce sila, žeby nám slovenská rodina ožila; Sviet mesiačik v noci a slniečko vo dne, žeby nám vždy bolo na tom svete hodne; Pán Boh nás požehnaj i náš úrad celý, žeby bol striezlivý a za pravdu smelý. Phld. IV. 463., 465., 471. Stúpaj, koník, stúpaj. stúpaj pomalíčky, žeby sme dnes došli k tej mojej Aničky. Sl. spv. 18. (Niesla bych mu) na poludnie vody a na večer vina, žeby mi prekvital, ako tá kalina. Sb. sl. ps. II. 1. 35. Keď ho zabili, kríž uderili, že by sa dievky pri ňom modlily; Mosím jej tu šatku vrátiť, žeby neplakala; Nech mi podá ruku, srdce, že nebledne moje líce (aby nebledlo); Dávali mi starú babu, že by som ji miloval, vrahce žitko vyzohali, a ja by som plevy bral. Koll. Zp II. 31., I. 199., 217., 272. — 9. *Ve větách podmínečných.* Pravil, že by mu ji dal, kdyby ji měl. T. V těchto větách se *že* vypouští i klade se prosté *by*. — 10. *Ve větách tázacích. Že* klade se někdy ve větách tázacích, chceme li právě opak toho, čeho se dotazujeme, označiti za mínění své. Já že jsem to udělal? Kos. Ty že o tom nic nevíš? Vz Brt. S. 3. vyd. 11. Vz *Otázka* (II. 439. b. 25. ř. sh.). — 11. *Ve větách rozlučovacích.* Buď že pijeme aneb jíme, Boha na paměti mějmež. Sych. Buď že mám dělati buď že nic. Berg. — 12. *Provází pohnutí vnitřní, nevoli, žalosť, podivení* atd., *ve větách zvolacích.* Ba že! Že to dostanu! Přijdeš k nám? Jako že, ja wohl! Pravda že! Us. Dch. Že se nestydíš! Us. Ale že ma nekatuj! Sb. sl. ps. I. 104. Že pak nejde! Us. Žes přišel! Us. Že jsme tak hloupí byli! Br. Cf. Brt. S. 3. vyd. 30, Slovník IV 650. a., Zvolání. — 13. *Spojkou že uvádí se řeč nepřímá, ale někdy také přímá.* Cf. Brt. S. 3. vyd. 148., Řeč (přímá, nepřímá). A Mabda začla odpírati, žeť nejsem vinna. NB. Tč. 118. On ho viní, že mu vzal strom. Povídal, že hned přijde. Že prý hned přijde. Že prý tam nebyl. Že prý ho neviděl. Že prý nechce. Že nesmí, že prý by dostal. Us. Šd. Ak mi ho (kosák) nakuje, budem že já ráda. Pri brodě na vodě koně vodu pijú, varaj' že sa, milý, že ťa nezabijú. Koll. Zp. I. 293, II. 99. A kterak jí slíbil, že u něbo bezpečna budu s koňmi svými; K prvé jsem pravil, že jsem za činy vyfrajmarčil; Na to Brk mluvil, že mi nenie potřebí mnoho na tu žalobu odpovídati, než na těch svědcích prestává; Syn její mluvil na smrtedlné posteli, že od žádného toho nemám než od Janečka; Ona jest jim odpověděla pod svů duši, že jsem nevzala; Počekaj mi, až bude po vinném hránie, že já tobě dám; Mluvil jim tak, aby se jeho přidrželi, že vás nikdy opustiti nechci a toho statku nikam neobraceti nežli Vám; Dále se jest též Kuna tě Kordula ptala, tu-li klíče chová? A ona řekla, že tu chovám ty klíče za obručí. NB. Tč. 6., 10., 66., 96., 119., 133., 206., 214. Ale on odpověděl, že jsem mu nevzal nic. Us. Zk. — 14. *Ve větách vylučovacích.* Radšej ťa mám, že (= než) mamička tvoja. Sl. ps. 354. Nevydávaj sa ty, dievča, ešte, lepšie je dievčatu, že neveste (= než neveste). Sl. spv. I. 30. Vz Slov. IV. 653. a. — 15. *Ve větách pleonastických.* Chtěli jsme že k Vám jít. Šél na roli že prasatom na trávu. Na Zlínsku. Brt. — 16. *Ve větách obavných.* Vz Věta (IV. 655. h.), Obavný, Brt. S. 3. vyd. 134. — **co**, vz Co, 11. — 17. *S příklonným* **ť**. Žeť jest ještě přišel. Ros. — 18. **Že žeť** *silněji stvrzuje.* Že (žeť) nedám! Ros. Žeť bylo milo na to se dívati. Ros. — 19. **Žež** (zastr.) = *že.* St. skl. — *Pozn. Že se nemá od své věty odtrhovati.* Pravilo se, že, kdyby byl šel přes Brandýs, byl by došel o den dříve, *lépe* tedy: Pravilo se, kdyby byl šel přes Brandýs, že by byl došel o den dříve. Šb. — Vz ostatně Konditional XII., XIII., 1. Pozn., **Věta.**

Žé = *žet*, slov. *žeť*, litera: *Ž*. Šd.

Žeberk, a, m., Seeberg, sešlý hrad u Eisenberka. Vz S. N. XI. 317., VIII. 213. *Z Žeberka*, panský rod, jenž nazýval se původně z Elsterberka. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1462., Tk. I. 197., IV 746.

Žebérko, vz Řebro.

Žebérkovati, rippen. Sl. les.

Žebérkovatý, vz Řeberkovatý.

Žebernatka (vz Řebernatka), y, f. *Ž-ky*, ctenophorae, *medusy*, mají vejčité, válcovité ba i do šířky roztažené tělo s dvěma otvory životními. a) *Ž-tky oblé*, boroida, mají tělo oblé a ústa veliká bez chapadel. Ž. vejčitá, boroë Forskali. b) *Ž-ky ploské*, callianirida.

Pás Venušin, cestum Veneris. Vz Frč. 41., Schd. II. 541.

Žebernatý = *žebra mající*, gerippt, rippig. Krok. Ž. list, Us., nažka. S. N. V. 151.

Žeberní, vz Řeberní.

Žebernice, e, f., das Rippenfell. Rk. Ž. dřevěná, der Rippenbalken. Sl. les.

Žebernožilnatý, když žíly nepravidelně rozvětvené se vůštují n. p. na listech podražce obecného, adernervig. Rst. 527.

Žebetín, a. m., Žebetein, Schebetein, ves u Brna. Tč., PL. *Žebetínským* převzdívají sousedé bystrčtí: ,Žeběcky rěběčké', poněvadž *e* ve slově rěbě (ryby) vyslovují hodně široce. Brt. v Osv. 1884. 31., Sbtk. Krat. h. 217.

Žebice, dle Budějovice, zašlá ves v Bolesl. Vz Blk. Kfsk. 18., 782. — Ž., Žebitz, sa mota u Ml. Boleslavi, u Skalska.

Žebín, a, m., místní jm. Sdl. Hrad. IV. 325.

Žebinec, nce, m., Anerbahn, samota u Chlumce u Budějov. PL.

Žebírko, a, n., vz Žebro.

Žebírník, a, m. = *člověk suchý, hubený*. Ty vypadáš jako ž. U Rychn. Ntk.

Žebletín, a, m., Sebeltitz, ves u Doupova. PL. Vz Blk. Kfsk 943.

Žebnice, dle Budějovice, místní jm. Tk. III. 429, V. 265

Žebr, u, m. = *žebrání*, das Betteln, Bettelhandwerk. Oddati se žebru; šel na žebr; žebrem choditi. Us. Č.

Žebř (vz Řebř), e, m. = *řebřík*, die Leiter. Mor. Mtl., Vk., Dřk. Ty by si mně musel taký ž. udělať, co bych tam mohla vylézti. Sš. P. 702.

Žebra, pl., n., vz Žebro.

Žebraci, Bettel-. Ž. list, der Bettelbrief. J. tr.

Žebrácky, bettelhalt. Ž. žíti. Us.

Žebrácký (m. *žebráčský*) = *co žebráku přísluší*, Bettler-, Bettel-. Ž. mošna. Sych K ž. mošně přijíti. Pam. kut. Ž. průvodní list (žebrací), vši, zvyk atd. Us. Ž. pochůzka, der Bettelgang, pýcha, der Bettelstolz; Ž. hůl špatná podpora. Dch. Ž. pollvka (chlebová), Kšá., Kčr., Brnt, hůl. Čch. Meh. 108. Přivedl to na ž-kou hůl. Us. Kšť. Ž-kou kapsou smrděti = ničeho nemíti. Wtr. v Osv. Ž život vésti. Us. Tč. Predca mi je milšá ž. palica lež tá zbroj zbojnická a s ňou šibenica. Koll. Zp. 1. 354. Spaňje (spaní) ž-ké kochaňje. Phld. I. 2. 7. Marnotratník jest blázen, který své jmění na to obětuje, aby do řádu ž-kého přijat byl. Kmp. Č. 95. Z kterého domu se vystěhuje pilnosť, do toho vchází žebrácký pytel. Vz Lenosť. Lb. Dlhé spanie žobrácke kochanie. Slov. Zátur. Vyšiel na žobrácku palicu (stal se žebrákem). Slov. Zátnr. Panská huba, žebrácká kapsa. Č. M. 98. — Ž. *noc* = *noční toulání rozpustilých milovníkův*. D., Sych. Ž. noc = *vohlady* t. j. když v sobotu večer pacholci své milé navštěvují. Sl. ps. Šf. II. 37. Vy březovské děvčatka, krajní noc vám ide (ohlednl, žebrácká). Sš. P. 396. U Čechů se tento pěkný, nevinný staroslavský obyčej (zálety), nepříjemným jménem ,ž-ká noc' nazývá. Koll. Zp. I. 442. — Ž. *vši* = semeno třebule obecné. Rštp. 757. — Ž. *knofliky* = plod lopuchy. U Bydž. Kšť. — Ž., ěho, m, os. jm. Jir. Ruk. II. 368.

Žebráctví, n., mendicitas, die Bettelei. V., Ž. wit. 106. 10.

Žebráctvo, a, n. = *žebráci*, die Bettler, das Bettelvolk. Zlob., Tč., Lpř. Děj. I. 20.

Žebrač, i, f. = *žebráctvo, chudina*, die Bettler. Na Slov. Šd. — Ž., hrad u Osvětlna. Pal. Děj. IV. 1. 440.

Žebračan, a, m., obyvatel města Žebráka. Štulc. 1. 177.

1. **Žebráče**, ete, n., das Bettelkind. Dch.

2. **Žebráče**, pl., osada u Čecbovic ve Slez. Tč.

Žebráček, čka, m., vz Žebrák.

Žebrací hůl, Bettler-, Bettel. St. skl. V. 207., Anth. Jir. I. 3. vyd XI. V ž-čích šatech na cestu se vypravil. BN. Panské spaní, ž. snídání. Mns. Ž. kabela. Brt.

Žebráčik, a, m., der Bettler. Já biedný ž., mnoj priateľ mesiačik, priatelka palička, stodola kapsička. Koll. Zp. I. 353. Biedny ž. Db. Sl. pov. I. 204.

Žebračina, y, f. = *žebráctvo*. Mor. Sd., Vck. Ať mi ta ž. do domu již nevstoupl, das Bettelgesindel. Šd.

Žebračisko, a, m. = *špatný, odporný žebrák*, ein widerwärtiger, ekelhafter Bettler. Mor. Tč.

Žebračiti, il, ení, sebnorren, als Bettler herumziehen, den Bettler spielen, kargen. Us. Tč., Dch. — **s čím**. S voskem tatínek nž všelijak ž-čil (spořil). U Rychn. Ntk. — **se** = *přiváděti se na mizinu, okrádati se*, sich bestehlen; *jako žebrák žíti*, ein Bettlerleben führen, elend leben. Sd. Otec darmo se žebračil, když se boch ničemu nčiti nechce. Us. Kšť. — Ž. = *žebrati*. Slov. Bern.

Žebračka, y, f. = *žena žebrající*, die Bettlerin, das Bettelweib. Žebracté, dat. = žebračce. U Mošovec na Slov. Koll. IV. 105. Mladá missačka, stará žebračka. Sb. uč. — Ž. = *žebrácká* (chlebová) *polévka* (někdy se smetanou a vejci, má-li býti dobra), *chlebovka, žebrákovice, varmuže*, die Brod-, Bettlersuppe. Chlebová pollvka s pivem, s podmáslím, pro nemocné, s vínem. Us. Šp. Ž. = omáčka chudých, Armeleutesauce. Šp. — Ž. = *babinec, žebračna, podvěží, síňka u kostela, kde žebráci sedávají*. Mor. Vck., Šd. — Ž. = *výstupek u dveří do chalupy*. Domovní dvéře obezděny jsou výstupkem, jemuž v některých osadách žebračka říkají. Hanácky: *žudr*. Vz toto. Brt. L. N. II. 10., Hrb., Ktk. — Ž., das Armenhaus, Gemeindearmenhaus. Mor. Šd. — Ž., hospoda u Hlinska na Mor. Tč. — Ž., *les* u Přerova. Pk. — Ž. = *studánka a její okolí* u Vsetína na Mor. Vck.

Žebračna, y, f. = *předsíň u kostela*. Vz Žebračka. Mor. Kld. I. 309. U ž-čny se modlila. Kld. II. 151.

Žebračně = *žebrácky*. Slov. Bern.

Žebračnica, e, f. = *žebračna*. Slov. Bern.

Žebračný = *žebravý*, bettelnd. Slov. Bern.

Žebrák, *žebráčik*, na Slov. také *žobrák*, a. *žebráček*, čka, m. = *kdo žebrá, chudý, chodec*, der Bettler, Bettelmann. V. O původu vz Mz. 377., Bdl. v Mtc. 1880. 105; jest nejistý. Ž-kuov, chodcuov a pastýřuov škodných vyzdvihování. Zř. zem. Jir. R. 25. Stal se z něho hotový (učiněný) žebrák, er ist ein aufgelegter Bettler geworden; Chodí (otrhaný) jako ž. (jsa chudobně oděn); Ž. ze řemesla, ein Professionsbettler. Us. Dch. Budeš-li tak hospodařiť, půjdeš odtud žebrákem. Us. Brt. Dyť je to ž. (o hubeném koni). U Kunvald. Msk. Modlete se, žebráci, za mého milého, aby mi dal pán Bůh do rána jinébo. Sš. P. 130. Bůh mne zachraň před schudlým boháčem a před bohatým žebrákem. Exc. L'udia boží, l'udia, nechže vás prebudia husličky biedného ž-ka slepého; Já žebráček starý, nesmiem jít do fary, nebo se bojím, že zle obstojím, keď si pýtám dary. Koll. Zp. I. 353., 354. Je z něho holý ž.; Poručil ž-kům n. na žebráky 100 zl. Us. Šd. Nechcela za mňa isť, že nemám kabáta, a teraz by išla trebárs za ž-ka. Sl. ps. 341. Páni a žebráci nejsou jednací. Mor. Tč. Vím, že nechceš, milý synu, zostati ž-kem, tehdy nebuď krem potreby darebným ležákem. Slov. Tč. Lepší ž. púhý než ten, co má dluhy. Mor. Tč. To je pán! Žebráci mu říkají: Bratře! Jir. Ves. čt. 359. Korhel (piják) remeselník ž-kom sa stává. Na Slov. Tč. Každý ž. svou mošnu chválí; Ž. právě tak nerad se loučí se svou chudobou, jako král se svou slávou; Ž. ž-ku závidí (cf. Záviděl lysý holému). Bž., Šd. Kde není ž-ků, tam dvojí almužnu dávají. Pk. Čím viac pijem, tým mám ešte väčší smäd, keď sa tycnem, je mi každý žobrák brat; no už vari vínko, to je hrozný kat. Ppk. I. 148. Sedeli žobráci strežúce na pútnikov ako pavúk na muchu. Zbr. Báj. (dod. 49.). Žobrákovi i kepeň (plášť) brat. Mt. S. I. 128. Sejúc zrno hovor: Toto vtáčkom, toto bobáčkom, toto žobráčkom a toto mně. Ib. I. 203. Hanblivý žobrák naveky prázdnu kapsu má; Osievame múku v širokom klobúku, čo naosievame, to žobrákom dáme (hovoria kývajúc deti za hlav, akoby osievali). Slov. Zátur. Pyšný ž. nic nevyžebře. Kom. Někoho na ž-ka přivésti. Us. Ž. od (ze) zvyku. Šm. Mošny od ž-ka žádati. Jg. Nepýtaj od žobráka palicu. Slov. Mtc. Sl. I. 122. Prosiš mošny od žebraka a holi od ovčáka (čeho oni sami potřebují. Odbytí prosícího). Jg., Lb. Jestli (ač) ž. syt, ale mošna není (nic. Vz Nesyta). Jg., Č., Lb. Horší je od žobráka (bídný, nuzný). Zátur. Na vsi žebráci a ve škole žáci vždy novým představeným se radují. Bž. exc. Starý dvořák, hotový žebrák. Mus., Pk. Má to v prstech jako slepý housle a ž. veš. Stál statečně jako ž. u cesty (vz Bojácnosť); Lekl se toho jako ž. groše. Č. Dej ž-ku hůl a pohůnkovi bič a snadno od něho neupustí; Mladí ležáci, staří ž-ci (Š. a Ž., Tč., Bž., Šd., Sb. uč.); Mladý voják, starý ž.; Marnotratný je ž. budoucí a skupec věčný; Když se ž. na koně dostane, ani čert ho nedohoní. Pk. Požičaj žobrákovi koňa a utečie ti aj s ním; Mladý ž., starý zloděj. Mt. S. I. 123. — Ž. = *mrzák*, der Krüppel. Na Mor. Kd., Brt., Vck. Jsem ž., říká o sobě i ženská. Kd. — Ž., u, m. = *hadénec, liščí ocas, vlčí ocas, panská láska*, echium, der Natterkopf, rostl. Vz Slb. 364. Ž. = *dvojzubka*, bidens, rostl. Presl. S. N. XI. 317., I. 700. — *Žebráček*, čku, m. = *žebračka, chlebová polévka*. U Chocně. Ktk. Tak říkali ve 14. stol. polévce, pro niž žáčkové žebráčkové k sousedům chodívali. Zk. v Mus. 1880. 462. — *Žebrák* = jídlo z vajec, kvásku a housek. Peče se. U Lončimi. Psčk. — Ž., *ž-ky* = *provrtané desky u zadní a přední části plti*, přes něž jsou zaraženy svořeně pro vesla. Poněvadž tyto desky provrtáním a naražením plti na břeh mnoho se poškozují, proto slují žebráky. Na mor. Val. Vck. — To sú *ž-ky* = *hubené koně*. Mor. Brt. D. 303. — Ž., a, m., něm. Žebrák, město v Berounsku. Vz S. N., Tk. III. 664., IV. 746., VI. 358., Tk. Ž. 228., Sdl. IV. 221. V Ž-ce věšeli jen domácí lidi na šibenici (aby ji věšením lidí cizích mnoho neopotřebovali); Také se nesmí Žebráčanům říci, že jsou omáčkáři. Vz Sbtk. Krat. h. 138. Ž., ves u Dobříše; několik domků u Bílska ve Slez., pila u Březnice; něm. Petlarn, ves u Tachova. PL. — Ž. rybník. Žer. Záp. I. 36., 76., 8.

Žebrákov, a, m., Žebrákow, vsi u Milevska, u Světlé, u Dobříše. PL. Vz Blk. Kfsk. 701., 647., Tk. III. 88. — Ž. *dvůr*, vz ib. 620. — Ž., *zaniklá tvrz* a ves blíže Hrabí u Vyškovic. 1496. Pk. 2. pr. 39. — Ž. = *trať polí* v Liptálsku na Vsacku. Vck.

Žebrákovice, e, f. = *žebračka, chlebová polévka*. Na mor. Val. Vck.

Žebrákův, *-ova, -ovo*, dem Bettler gehörig, Bettler-. Ž-kův dík je klíč k nebesům; Janda v Mt. I. 1871. O Bočkovi 35. Prosiš mošny ž-vy. Bž.

Žebrakyně, ě, f. = *žebračka*, die Bettlerin. Ros. Na Slov. Bern.

Žebral, a, m. — *škemral*. 1548. Jir.

Žebrání, n., das Betteln. Pyšný žebrák ž-ním nic nevyžebře. Kom. Ž. po ulicích, die Strassenbettelei. J. tr. Trebas já ubohý po žebrání chodím, na silu neberiem, nikomu neškodím. Koll. Zp. I. 354. Páričkova paní chodí po ž., Páričok velký pán, nosí jej kapsu sám. Koll. Zp. I. 354. Ž-ním se obchoditi. Hr. rk. 22. b. Až já půjdu po ž. Sl. ps. 197.

Žebranina, y, f., die Bettelei. Us. Tč.

Žebraný; *-án, a, o*, gebettelt. Měl pěkný majetek a věil chodí žebraným chlebem; Vyhoral sem a mám leda trochu toho ž-ho chleba. Slez. Šd. Vz Žebrati.

Žebrati, žebrám a žebři a žebřu, žebřeš, žebře, žebřeme, žebřete, žebřl; žebrej a žebři, žebřete; žebraje, žebře, žebřúc (Gb.), hral, án, ání; *žebrávati* = *almužny prositi*, betteln; *velmi prositi, žadoniti*, zudringlich, unaufhörlich bitten. Vz Mazati. — **abs.** Každý ho chválí, a přec ho nechají ž. Us. Ž-ti se zapovídá. J. tr. Robiť na teba nevládzem, žobrat by nám hanba bylo. Dbš. Sl. pov. I. 173. Ty máš přieliš a druhý žebře. Št.

Uč. 140. a. Sedieše u cesty žebřie. ZN. — **čeho.** Almužny ž. musil. Hlas. Ž. chleba. Háj. Slepý almužny žebře. Brt. S. 3. vyd. 44. Chleba žebříce. Hugo 99. Chleba u sousedů. Us. Tč. Umění jde žebrat chleba. V. Šel žebrat chleba. Ros. (Ve dvou posledních příkladech gt. také za příčinou supina). — **komu čeho:** chleba rodičům. V. Dy němožetě dělati, iditě si chleba ž. Sš. P. 119. — **kde:** po ulicích, po vsech, v městě (po městě). Ž. u koho. Chč. 381. Než bych šel ž. po světě. Us. Šd. — **kde oč.** Nemusil u žádně ž. dlouho o bubičku. Sá. Osv. I. 182. — **od koho.** Bude od jiných ž. Rd. zv. Aby žebral almužny od těch, co vcházeli do chrámu. Sš. Sk. 35. Chleba od matky ž. Zk. — **s kým.** Bodaj si takú vzal, čoby si s ňou žebral. Koll. Zp. I. 122. — **nač, na koho.** Bodaj si takú vzal, čo bys na ňu žobral. Koll. Zp. I. 211. Nechce mu jí (fary) stavěti, musí na ňu ž. Sš. P. 759. — **zač:** za pomoc. J. Lpř. Za něčí lásku ž. Osv. V. 635. Ačkoli nikdy nebudeme ž. za rozšíření našich hranic, nikdy přece nedopustíme jejich zúžení. Ddk. VI. 151. — **kdy (jak).** Byl boháč a nyní žebrá. Us. Lenoch neoře pro zimu, pročež ž. bude ve žni, ale nadarmo. Kn. přísl. 20. 4. Ori, ori (orej), sedljáčik! Ak nebudeš orati, budeš na rok žobrati. Koll. zp. II. 133., Sb. sl. ps. I. 184. — **kde čeho kdy proč.** Přede dveřmi velikým mumláním chleba žebří. Jel. Enc. m. 60. Lepší něco přátelům po smrti nechati, než z úzkosti v starém věku po domech ž. Na Mor. Tč. — **kde (s kým).** Před kostelními dveřmi s jinými žebře. Pass. Krivda za stol sadla, pravda u dvier žobre. Na Slov. Tč. Krivda sedí pri stole a pravda žobre u dverí. Mt. S. I. 122. — **se s čím.** Chleba dostatek nemají, každý rok se s ním žebrají. Lom.

Žebrávati, vz Žebrati.

Žebravec, vce, m., der Schnorrer. Dch.

Žebravý, bettelnd, Bettel-. Ž žena, Ros., žák. Vz Sbn. 269. Ž. tulák, der Landesfechtbruder, Us. Dch., návštěva, die Bettelvisitte. Posp. Ž. mnich, der Bettelmönch, Mendikant. J. tr., Mus. 1880. 459., S. N. XI. 317. Všichni (mniši) spolu podávají břímě na žebravé mnichy. Jel. Enc. m. 70. Neboť těm mlčelivým úfají svých duší lépe než žebravým (mnichům). Chč. 381. Ž. lidé. Mus. 1880. 26. Ž. plživosť tím bujněji v člověku roste, čím výše jej posouvá na řebříku důstojenství. Kos. v Km. 1884. 740.

Žebří, n. = *žebřiny.* Mor. Jsk., Bkř.

Žebřice, e, f., libanotis, die Heilwurz. Ž. širolistá, l. vulgaris. Vz Rstp. 730. Ž., athamantha cervaria, die Bergpetersilie.

Žebříček, čku, m. = *mečík obecný,* gladiolus, die Siegwurz. Slb. 208. — Ž., achillea, die Schafgarbe. Slb. 414., Kk. 165. — Ž., potentilla anserina; vodní ž., hottonia palustris. Na mor. Val Vck. — Ž. = *přístroj k otvírání koňských tlam.* Na Hané. Bkř. — Ž. = *malý řebřík,* eine kleine Leiter. Us.

Žebříčkový. Ž. tráva. Vz Slb. 208.

Žebřihák, u, m., v horn. der Fahrthacken. Bc.

Žebřík, m. řebřík; v již. Čech. jeu: řobřík. Kts. Vz *Řebřík,* Ž.

Žebříkový, vz Řebříkový.

Žebřina, y, f., vz Řebřina.

Žebřinovec, vce, m. = žebřinový vůz. Slov. Šd.

Žebřinový, vz Řebřinový.

Žebrní, Rippen-. Byl.

Žebrník, a, m., barthora (monstrum), zastr. Rozk.

Žebro, a, n., m. řebro, *ž* jest změkčeno z *ř.* Vz *Řebro,* Ž.

Žebroň, ě, m. = *kdo pořád žebroní.* Prk. Přisp. 28.

Žebroniti, il, ění = *neodbytně žebrati,* zudringlich, unaufhörlich bitten. Us. — **koho** oč. Pořád mě o to ž-ní. Us. Šd. — **jak.** Úklonou i zrakem žebronil dudák. Kká. Td. 359. — **po kom.** Na Hane. Bkř.

Žebronivý, bettelnd, bittend Ž. hlas. Hlč.

Žebrota, y, f. = *žebrání,* das Betteln, die Bettelei. Do ž-ty chudý; k ž-tě přivedenu býti. V. Ž-tou n. po ž-tě jíti, choditi; ž-tou zem projíti, se vyživiti, se přiživiti, D., živu býti. Aesop. Ž-tou se v nouzi uživiš Rd. zv. Někoho na ž-tu přivěsti; na ž-tu přijíti. Us. Ožralství mnohého i k ž-tě přivozuje. Rým. Stupavčí pacholci ž-ty neminú. Sš. P. 699. Jen ž-tou se živili. Ddk. V. 207., Vod. Pytám, pytám žebrotů, strča hlavu do plotu a nožičky do nebe, kde nás Pámbu povede. Mor. ps., Pck. Ps. 95. Nestydatá ž. Koll. IV. 193. Po městech pak a krajích válkou nedotknutých neukojitelná těkala ž. Pal. Děj. V. 1. 5. Dobrota — žebrota; Pro dobrotu přišel na žebrotu. Šd. Nenecháj žebroty, komu se búš v rukou ohřála Č. M. 222. Devatero řemesel desátá ž. Pk. Přílišná štědrota, holá (hotová) ž.; Mnoho řemesel, pouhá ž (neštálý v čem málo si vydělá. Cf. Mnohé umy na chléb čumí). Ruka bez roboty přijde do ž-ty (vz Lenosť). Lb. *Strany* **přísloví** *vz ještě: Boží, Hodiny, Chudoba, Kout, Možna, Muka, Pohořeti, Prosík, Pytel, Touš.* — **Ž.** = *žebrotina, chudý lid, chudina.* Byla tam samá ž. Us. Kšť.

Žebrotina, y, f. = *žebrota* (konec). Kšf., Nl.

Žebrotný = *žebravý,* Bettel-. Ž. mnišl. Háj.

Žebroutiti = *louditi.* U Jilemn.

Žebrovadlo, a, n., vz Žejbrovadlo.

Žebrovaný; *-án, a, o,* gerippt. Ž. dlaždice chamottová, závaží, plotna, Us. Pdl. Ž. plosňatka. Vz Plosňatka.

Žebrovatěti, ěl, ění = *hubeným se stávati,* mager werden. Kůň ž-tí (vystupují mu žebra). Us. Kšť.

Žebrovati se kam = *štrachati se, hnáti se vážně, vykračovati si samolibě,* **kam.** Ten dědek se zas žebroje za nevestó. Mor. Neor. Vz Žejbrovati — **Ž.** = *s chutí jísti,* mit Appetit essen. Mor. Brt. D. 303. — **Ž.** = *do žeber růsti.* Prase žebrnje. V Kunvald. Msk.

Žebrovatý = *řebrovatý*, grossrippig. Ros., Reš.

Žebroví, n., das Gerippe, ve stav. Dch.

Žebrovice, e, f., blechnum, das Rippenfarn. Ž. obecná, b. boreale. Vz Rstp. 1790. Vz Žebrovinec.

Žebrovina, y, f. = *žebrové maso*, das Rippenfleisch, das Rippenstück. Us. Tč., Šp.

Žebrovinec, nce, m. = *žebrovice*. Slb. 91.

Žebrovitý, rippenartig. Ž. vahadlo. Mj. 77.

Žebrovna = žejbrovna.

Žebrovní = *žeberní*, *žebru náležející*, zur Rippe gehörig, costalis, na př. úponka ze žebra vynikající n. na žebře stojící. Rst. 527.

Žebrovník, a, m. Ž. Waltlův, pleurodeles Waltlii. Brm. Živ. zv. III. 2. 84.

Žebrový, Rippen-. Ž. kosť, Us., maso. Ros., Tč.

-žebrý, -nervis, -adrig. Mnoho-, řídko-, bludno-, bezžebrý. Rst. 527.

Že bych, vz *Že*.

Žebyrek, rka, m., os jm. Žor. Záp. 1. 15.

Žebýrko, vz Řebro.

Žéci (stb. žesti, zega, žьg-, urere), *žíci*, žhu, žžeš, žže, žžeme, žžete, (žhů) žhon, žži (žzi, žzéte), žha (ouc), žehl, žhla, žeh (žehši), žžen, žžení. (Místo *žéci* **Šp.** se klade *žíti*; rozžíti svíci m.: rozžéci; proto i rozžal, rozžat od rozžhnu (ktoré změněno v *rozžnu* bralo se za sloveso třídy 1. s: žnu) m. rozžehl, rozžžen; míchá se tedy s *žíti*, žnu. Jg.). Cf. Gb. v Listech filolog. 1883. 129.—130. — **Ž.** = *páliti*, brennen, zünden. Místo *žéci* užívají v nářečí dolnobečovském na Mor.: páliti. Listy filolog. 1855. 241. Žžené vody apatekářův. Tkad. Žžené víno (francouzská kořalka z hroznů vinných). Techn. — **co čím.** Kázal ji ohněm žéci. Pass. 14. stol. — **kde.** A já tedy budu v Němcích žéci. Dal. — **(komu) co, koho:** zemi, statky někomu (ohněm pleniti). Dal. Žži ledvie mé. Ž. wit. 25. 2. Ž. knihy. Pass. mus. 352. Žhlo jej. GR. Kadidlo žéci. BO. Chtěvše jeho zzsezci. Ap. Š. 108. Káza všecky zzecy. Pass. 413. Ať nás nežže věčný plamen. Výb. II. 24. — **Ž.** = *hořeti*, *žhnouti*. Žhúcí oběť. Jg. Žhúcí oheň. Ž. wit. 103. 4. — **odkud.** Z temnic barbarů žže slávy jas. Kká. K sl. j. 6. — **po čem** (hořeti, toužiti). Jak róže z pupy iducie po rose sladce žže. St. skl.

Žečka, y, f. = *lžička*, *lžíce*, der Löffel. Na Hané. Brt

Žed, a, m. = *žid*. Us. v Počensku na Mor. Brt.

Žeď, i, f. = *starost*, die Sorge, der Gegenstand des Verlangens? Abych prázden byl vší té zzedi. St. skl. V. 129.

Žedění, n., das Verlangen. Bech.

Žediti se, il, ení (zastr.) = *žízniti*, *žádostiv býti*, *toužiti*, begierig sein, dürsten, verlangen. — **nač:** na ponize lakomé se ž. Výb. I. 144. — **čím v čem.** Ač se jest žedila myslí v smilstvie. Št. — **po čem.** Lačný žedio sě po pokrmu. Št. Běda těm, ktož nežedie sě po spravedlnosti. Št. Ktož viece miluje to, což se dli, ten sě po tom viece žedí. Ms. 14. stol. Kdo se žedí po cti. Sš. J. 173. Po blyskotě žedíc se vždy klamné. Sš. Bs. 187. Nehledá-li věcí, po niehž se jiní žedí. Sš. J. 154. Po lahodách se žedí (= honí). Pal. Čebo oči nevidí, po tom se srdce nežedí. Brt S. 81. — **kam.** Žedí se duše má k Bohu živému jako ten, jenž by rád pil. Št. Jir. Anth. 1. 147. 44.

Žedlíček, čku, m. = *žejdlíček*. A my vam též dame po ž-čku vina. Od Přib Sš. P. 745.

Žedlivý = *žíznivý*, durstig (zastr.). Br. Cf. Žedný.

Žedný; *-den*, *dna*, *o* = *žíznivý*, *převelmi žádostivý*, *dychtivý*, *žedlivý*, durstig, begierig, heftig verlangend. Vký. Cf. Žediti se. — **čeho.** Duše bývá dobra všeho žedna; Ovšem věděl, čeho žedni jsou; Pán činil, čeho lidská příroda jeho žedna a potřebna byla; Toho převelmi apoštol žeden jest. Sš. Bs. 168., J. 32., 290., II. 50. — **po čem.** Hněv po občtech ž. Sš. I. 8. — **s infinit.** Tudy on žedným býval aspoň těch patěšků dostati. Sš. L. 151.

Žega, y, m., umělec slovinský † 1787. Vz S. N.

1. **Žeh**, u, m. = *žár*, die Glut. Koll. Zn. 343. Planoucí ž., lodernde Glut; Duši k žehu rozníti, zur Glut anfachen. Dch. Ž. větru. Koll. Ježto ste zhostili Boha se svatého, víry žeh zhasili srdce zmámeného. Ntr. VI. 177. Ž. lásky, Ntr., blesku, Mkr., zraku, slunce, Čch. Mch. 9. 69., Bs. 113., pekelný. Čch. Bs. 163.

2. **Žeh**, u, m = *žehnání*, *loučení se*, das Scheiden. Přišel na žeh (aby se rozžehnal, rozloučil). Us.

Žehadlo, vz Žahadlo.

Žehaň, Žegan, vz *Záhaň*.

Žehání, n., das Brennen. Ž. = *leptání*, die Kauterisation; ž. proudem galvanickým, die Galvanokaustik. Nz. lk. Vz Žahati.

Žehaný; *-án*, *a*, *o*, gebrannt. Vz Žahati.

Žehart, a, m., Sighart. Pal. Děj. I. 1. 364. Ž. z Nasavrk. Vz Sdl. IV. 300.

Žehati, vz Žahati.

Žehavec, vce, m. = *kámen*, *který prý*, *jsa mačkán*, *ruku pálí*, urices. Aqu.

Žehavka, y, f = *žahavka*.

Žehel, u, m., nerost křeman, der Obsidian. Miner. 450.

Žehen, hně, f., cheisopsis, rostl. pryskyřníkovitá. Rostl. III. a. 19.

Žehilko, a, n. = *šunčidlo*. — **Ž.** = *velký*, *suchý člověk*. U Kr. Hrad. Kšť.

Žehlák, u, m., das Bügelbrett. Dch. Vz Žehlovák.

Žehlan, a, m. = Hefaistos. Lšk.

Žehle, e, f. = *tyčka k tenetům*, die Netzstange. Us.

Žehleni, n., das Bügeln. Ž. lesklé, das Glanzplätten, die Glanzbügelei, skvělé, das Brillantplätten, die Brillantbügelei. Dch.

Žehlený; *-en, a, o,* gebügelt. Ž. prádlo Us. Dch.

Žehlice, e, f., das Bügeleisen.

Žehlička, y, f. = *cihlička,* das Bügeleisen. Hš. Sl. 59. Navrhl Dch. Ž. ku žehleni prádla. Dch. Ž. krejčovská, na dřevené uhli, vejčitá, lešticí; držátko u ž-ky. Us. Deb. Dch., Pdl. Ž. = přistroj k uhlazování dlažby asfaltové, das Bügeleisen. Zpr arch. IX. 38. — Ž. = *žehlici žena,* die Büglerin. Us. Rjšk. Vz Žehlířka.

Žehlidlo, a, n., der Bügeleisenapparat (Gasheiz). Sp.

Žehlířka, y, f. = *žehlička,* die Büglerin. Ž prádla. Dch.

Žehliti, il, en, enl, *žehlovati* (žehličkou přetříti), bügeln. — **co**: kabát, prádlo (piglovati). Navrhl Dch. — **kde**: na prkně. Us. Cf. Žehlák.

Žehlo, a, n. = *tyčka, hřeblo.* Vz Žehle. Tyč na vlaku (nasíti). Mý. Přenes. = *sahán.* To je ž!

Žehlovačka, y, f., das Bügeltuch; die Plätterin, Büglerin. Dch.

Žehlovák, u, m., das Bügelbrett. Vz Žehlák.

Žehlovati, vz Žehliti. Šml

Žehlovna, y, f. = *místnosť, kde se prádlo žehlí,* das Plätt-, Bügelzimmer. Dch.

Žehnací, Segen-. Ž. mše. Dch.

Žehnač, e, m. = *čarodějník, zaklinač, hadač, věštec,* der Segner, Segensprecher, Seher. Koll. St. 262., Kom., Ros.

Žehnáček, čku, m. = *kropenka se svěcenou vodou, svěceníček,* der Weihwasserkessel. Na Mor. a Slov. D., Dřk., Bkř, Sd.

Žehnačka, y, f. = *zaklinačka,* die Segnerin, Segensprecherin. D., Reš.

Žehnák, u, m. = *žehnáček.* Slez. Tč.

Žehnáni, n., vz Žehnati. Št. Kn. š. 9. Ž. = *znamení křížem,* das Segnen, Kreuzmachen. — Ž. chleba, zvonu *(posvěcení),* das Einsegnen, Segensprechen, Besegnen. Ž. proti nemoci, proti zimnici. Jád. Ž. a zaklínání čarodějníkův. Br. — Ž. = *loučení se,* der Abschied. Ž. koho se s kým. — Ž. = děkování, das Danken, Segnen. — Ž. kněze lidu *(udělování požehnaní),* das Segnen. Kléti budu vaše žehnánie a vaše kletby budu žehnati. Hus III. 251 Ž. rukou udíleno bylo v 11. století. Ddk. IV. 173. Napomáhá pravá ručka i žehnánie, pošlie mi šuhajíčka na bozkánie. Koll. Zp. I. 185. — Ž. *dobrého = přání,* die Anwünschung des Guten, Segens. Slovo na ž., Wort der Segnung. Zanechávám výbornému ústavu tomuto mé nejkrásnějšie želání a ž. Koll. III. 315. — Ž. *boží, požehnání boží,* der Segen, die Segnung Gottes, Beglückung. Ž. záleží v modlitbách církve za zvláštní pomoc a milosť boží pro jisté osoby a věci. Pkt.

Žehnaný; *-án, a, o,* gesegnet. Vz Žehnáni, Žehnati. Pole úrodou ž-né. Us.

Žehnatel, e, m. = *žehnač,* der Segner, Segensprecher. Vidz, Bože, žehnateľu! Phld. III. 425.

Žehnatelka, y, f., die Segnerin, Segensprecherin.

Žehnati, *žehnávati,* prostředkem německého segnen z lat. signare, vz I, S (v *ž*) a Mz. 377., Bž. 36., 52. — **abs**. Rač Bůh ž. *(pomáhati),* segnen, beglücken. Kom. Tak říká také, přijde-li kdo do domu, kde právě obědvají a p. ‚Nedáme se odehnat' odpovídá se žertovně. Tč. — **co, koho**: chléb, zvon, hrob (světiti, segnen), Us.; čáry, nemoci, oheň *(pověrná slova nad někým říkati; znamením kříže zaháněti,* mit dem Kreuzmachen bannen, besegnen), Us.; Žehnám vás *(loučím se s vámi dělaje kříž,* Abschied nehmen). Ráj. Žehnej *(opatruj, chraň)* tě Bůh a měj se dobře. Kom. Svätý Mikulášu, žehnaj cestu našu, lebo my ideme k svätému sobášu. Sl. spv. VI. 212. Žehnaj ťa Boh i Bohorodica, všetci svätí boží ubodníci. Zbr. Lžd. 170. Nuž milý bratře, Bóh tě žehnaj. Pal. Děj. III. 2. 146. Kteříž kleti neb zlořečeni jsú, jiné dobrořečiti neb žehnati mohú?; Žehnajte neb dobrořečte ty, kteříž vás zlořečí, modlte sě za háněče své; Což vy budete kléti, to já budu ž. Hus I. 253., II. 393., III. 251. — **(co, koho, se) čím.** Ž. koho, se křížem *(znamení kříže rukou mu dělati,* Kreuz machen über etwas, segnen). Zlob., Dch. Kněz nikdy nemá dosti, jednou rukou žehná *(znamením kříže požehnání dává,* segnen) a druhou béře. Lom. Šla té tady Maria, našla na cestě kříž Boha. Tém křížem se žehnala, zlýho ďábla se nebála. Žehnéma se nim taky, odženem ďábly proklaty. Sš. P. 39. Ž. křížem prsa. Kká. A tímto psaním (listem) vás žehnám. Arch. II. 166. Dobrým vás nebe synem žehnalo. Shakesp. Tč. Čepem so žehnal (o opilci). Ehr. Dříve nežli, páni hosti, lžičku do ruk vezmeme, žehnejme se svatým křížem, pobožně se modleme. Brt. P. 118. Páter kropáčem žehná. Kká. Td. 73. Slzou žehná oběť smíření. Osv. I. 378. Já ťa žehnám pätmi prstmi, šiestou dlaňou, aby teraz prišla suďba, suďbička na ňu. Phld. V. 139. Ale teraz, chlapci, klobúk s hlavy! I všetka sa krížom žehná i modlí zkrúšene: Prejde Slovák i cez peklo, prejde v božom mene! Btt. Sp. 99 Dávajú ma za čižmára: Čižmár Boha nezná, kopytom sa žehná, nepuojdem zaň. Koll. Zp. I. 63. Že jest to pravda, svú smrtiú žehnach. Dal. 144. — **nač (komu):** na zuby ž. *(žehnáním nemoc jich zaháněti,* die Zähne segnen, durchs Segensprechen heilen). Us. Ž. komu na zuby *(trestati jej slovy, láti,* Jem. scheuern, aushunzen, ausfilzen). Č., V., Ros. Třetí na škrkavky žehnala. Er. P. 509. — **se před čím.** Jaká jest to voda, před kterouž se žehnáš *(sv. kříž děláš,* ein Kreuz machen). Aesop. — **komu** *(znamením kříže požehnání dávati, zdar dáti,* segnen, beglücken). Žehnal otec synům, když se na cestu chystali. Sych Žehnají mu zuby (lají mu). Us. Šd. Ž. náhodě. Šml. I. 57. Polím bylo žehnáno. Ddk. IV. 142. Žehnám té tvé čisté lahodě. Sš. Bs. 192. Ž. někomu paty (přáti si, aby

odešel). U Olom. Sd. Jemu nehrubě pán Bůh žehná. Žer. 22. Těm hodům žehná Bůh. Kom. Příteli mnoho dobrého žehnati (přáti). Kram. — **se s kým, s čím** (*loučiti se*, Abschied nehmen, Jem. segnen). Har., Sych. S tím Bůh vás žehnej. BN S matkou se ž-la, žalostně plakala. Sš. P. 785. Žehnaj rodičov s dietkami, nenčiň ich sirôtkami. Zátur. Vinš. 9. Ž. se se světem (*mříti*, die Welt segnen, von ihr scheiden). V. — **(se jak) koho kde** (*děloje kříž děkovati*, segnen). Své dobrodince v brobě ž. Jg. Jun s podivením se křížem žehná v člunu. Kká. K sl. j. 107. Bůh žehná i **skrze** nešlechetného sluhu. Wtr. exc. Lid v kostele ž. (*znamením kříže požehnání mu dávati*, segnen). Us. — **komu v čem** (*pomáhati*, *rozmnožiti*). Bůh rač vám ve všech věcech ž. V. — **se čeho** (*stříci se*). Toho (sě) žehnej lěhajúc, milá dcerko, i vstávajúc. Hr. rk. 303. — **se**. Keď si sa chcela ž., malás mi rúčku nedati. Sl. spv III. 84. — **kdy**. Matka žehnala ji v umírání (umírajíc). Čch. Bs. 30. Stále se žehnají při tom křížem. Osv. I. 86. — **jak (dlouho jak)**. Tvou paměť ž. budem vděčným *slovem* až do příštích pozdních věků. Vrch. Vesna, panna Vesna, čo sa nevydivaš? Keď ja času nemám, všetko z Boha žehnám. Pbld. IV. 461. (Pís.).

Žehně, ě, f. = *palivo*, zastr. Koll. St. 262.

Žehnouti, vz Žhnouti.

Žehoň, ě, m. = *opálené poleno*. Koll. St. 165.

Žehot, u, m. = *žehyště*. Koll. St. 628.

Žehoun, a, m., něm. Žehun, ves u Chlumce n. C.

Žehra, y, f., das Epigramm, die Satire. Slov. Loos. ‚Žehry' rozmanité básně a dvě řeči Jonáše Záhorského r. 1851. ve Vídni uveřejněné. Zbr. Báj.

Žehráč, *žehrač*, e, *žehrák*, *žehral*, a, *žehrálek*, lka, m. = *žehrající*, *kdo na ženu žehrá*, der Eifersüchtige. Reš., Krok.

Žehrák, a, m., vz Žehráč.

Žehral, a, m., vz Žehráč.

Žehrálek, lka, m., vz Žehráč.

Žehrání, n. = *domlouvání*, *stěžování*, *hoření*, increpatio, correptio, das Eifern, Schmähen, Schelten. BO., V. On stále ž. vedl. Us. u Rychn. Vk. Lepší jest zjevně ž. nežli hněv skrytý. BO. Málo mužů s takovou jest povahou, by bez žehrání přáli štěstí sondruha. Msn. Or. 33. Ž trpěti. Jel. — Ž. *na ženu* = *řevnivosť*, die Eifersucht. Reš., D. Ž. mezi manžely. Sych.

1. **Žehrati**, žehrám a žehři, eš, žehří, žehře, ic, al, án; *žehrávati* = *horlivě domlouvati*, *slovy trestati*, *láti*, *sobě stěžovati*, eifern, schmähen, schelten; *horlivě napomínati*, *prositi*, eifrig bitten; *záviděti*, eifern. Jg. — **abs.** Bude žebrán, corripietur. BO. — **komu**. Měli příčinu mně ž., exprobrare. BO. Výšeji žehral jim (Galatům). Sš. II. 36. Velice mně žehral. Ros. Hříšným ž. Pís. br. — **nač** = 1. *láti*. Lutera do klatby dal a podlé obyčeje mezi jinými kacíři naň žehral. V. Čeho nelze předělati, darmo na to ž. Č. M. 192. Hus na hřiechy žehral. Žalan. 29. — Ros., Jel., Smrž. — 2. = *horlivě napomínati*, *trestati*. Ros. Sv. Pavel žehral na ně. Št. Uč. 120. b. — 3. = *záviděti*, *řevniti*. Na ženu ž. Reš. Onen Šimon na ni žehral, jenž se božích noh dotýkala. Hus III. 183. — **proti komu, proti čemu (jak kdy)**. Troj., Smrž, Ros. On dycky proti němu žehře, nemůže ho vystáti. Na Ostrav. Tč. Svěcení pečeného beránka v neděli velikonoční, proti němuž již v 9. století žehráno bylo. Ddk. IV. 300. Žehral s hněvem proti němu. Troj. 193. a. — **proč**: pro náklady (veliké vydání). Jel. Žehře pruto, že . . . Jel. — **komu z čeho**. Past. rkp. Z čeho by mohl ž.? Št. Ř. 110. a. Ž. z čeho na koho. St. N. 16., 300. — **se s kým**: s čeledí, Št., s ženou. Výb. I. Nežehři se se svými dětmi. Št. Uč. 108. b. — **s kým jak**. Žehrala s mužem s takovou opravdovostí **na** licho, že se do toho vžila. Sá. Ves. r. 50.

2. **Žehrati** = *praskati*, prasseln. — **kde** To dříví v kamnech žehrá! Dg. exc.

Žehravec, vce, m., der Eifersüchtige. Rk.

Žehravěti = *žehrati* = *žehravým se stávati*, eifersüchtig werden. Slov. Hdž.

Žehravosť, i, f. = *náklonnosť k láni*, die Scheltsucht. — **Ž.** = *řevnivosť* (z lásky), die Eifersucht. D., Něme.

Žehravý = *k žehrání*, *k láni skloný*, scheltsüchtig. — **Ž.** = *řevnivý*, eifersüchtig. I vře žehravá bolesť. Msn. Or. 19.

Žehrov, a, m., Žehrow, ves u Mnichova Hradiště. PL.

Žehrovák, u, m. = *pískovec u Žehrovic* (u Únoště) lámaný (kamenouhelný). Krč. Geol., Frč. Geol. 41., Zpr. arch. IX. 25. — **Ž.** = *mlýnský kámen*, ein Mühlstein. Frč. Vz Žehrovice.

Žehrovice, dle Budějovice, Žehrowitz Kornhaus, ves mezi Únoštem a Rakovníkem. Odtamtud jest: *žehrovák*, u, m. = kámen písečný k stavbám. Vz Tk. I. 85., 156., 415., III. 664., Blk. Kfsk. 616, S. N. — **Ž.** *Kamenné*, Stein-Žehrowitz, ves u Kladna. Jan Kolovrat z Žehrovic: Vdova po Janu Kolovratovi z Žehrovic. Arch. III. 489., 532

Žehry, pl., m. = *žehrání*. Pl.

Žehůň, ě, f., jm. místní. Aleš z Žehůně. Arch. III. 498

Žehušice, dle Budějovice, Žehušitz, ves u Čáslavi. PL., Tf. Odp. 323., Blk. Kfsk. CXLIX., 835., S. N., Sedl. Hrad. I. 259.

Žehušická, é, f. Ž. z Nestajova. Vz Blk. Kfsk. 530., 666.

Žehušický, vz Žehušice. Ž. panství. Tf. Odp. 298. — Ž., ého, m., osob. jm. Pal. Děj. V. 1. 400., Arch. II. 172., Sdl. Hrad. I. 259, II. 282. Ž. z Nestajova. Vz Blk. Kfsk. 1463., S. N. Ž. Bernh. Tf. Odp. 288., 334., Václ. Ib. 395.

Žehyště, ě, n. = *místo vypálené, les ohněm vypálený.* Koll. St. 628., Cf. Žebot. Ib. — Ž. = teplice. Ib. 332.

Žech = *že jsem.* Na Ostrav. Tč. To je příčina, žech s jiným mluvila; A un sobě myslil, žech mu přislíbila; Žech já je pro něho děvucha chudobna; A ty sobě mysliš, žech ci věnek ukrad; jak si včeraj šla na vodu, do studně ci upad; Matka jeho jemu laje a tacik mu něda, žech já je dla (pro) něho dzěvucha chudobna. Sš. P. 300., 360., 381., 388. A já pokutovať musím, žech vzal vinek na svou dnši. U Frýdka. Tč.

Žechtár, vz Žochtár.

Žejbro, *žebro.* a, n. = *náčiní mlýnské*, der Siebkasten. D., Sp.

Žejbrovačka, y, f., **žejbrovadlo**, a, n. = *stojací řešeto*, D., *zubr, žubr;* tou se obilí čistí, der Säuberer, Absäuber, die Kornfege, das Sanbersieb. Pt., Sp. Ž. = dlonhé síto na oddělování krupice od otrub. Prm. IV. 237. Vz Žejbrovati.

Žejbrovadlo, a, n., vz Žejbrovačka.

Žejbrovák, u, m = *plátěnko do žejbrovačky.* Us. Hk.

Žejbrování, n. = *čistidlo*, der Säuberer in Mühlen. Vz Žejbrovačka. Nz. Ostatně vz Žejbrovati.

Žejbrovati, *žebrovati* = *na žejbrovně (řičici) podsévati* (z něm. säubern). Vz Mz. 378. — **co**: obilí (ve mlýně), raitern, fegen. Jir. — **co kde.** Semeno lněné **na** žejbru. Us. u Chocně. Ktk. Vz Žejbrovník. — **se** = *lenivě jíti*, sich trollen. Us. Jir., Sá, Hrpt. — **se s čím kam** *(zdlouhavě jíti; přendavati)*, langsam gehen. Us. — Ž. = *stěhovati se*, ausziehen, übersiedeln. — **kdy.** *Každý rok* se několikrát žejbruje. Us. Kšť. — **odkud kam: ze** vsi do města. Kál.

Žejbrovina, y, f., die Reuter, Kornfege, das Säubergeschirr. Rk.

Žejbrovna, y, f. = *čistidlo, mlýnek, stroj odkličovací*, die Malzputze, Malzputzmühle.

Žejbrovník, u, m. = *stroj ku čištění lněného semene*, der Leinklapper. Cf. Žejbrovati. Hk.

Žejdl, u, m., vz Žejdlík.

Žejdlíček, vz Žejdlík.

Žejdlík (zastr. *žejtlík*), *a a u*, *žejdlíček*, čku, *žejdl.* n, m., das Seidel, z střlat. situla. Mz. 379. Ž. = míra sutých i tekutých věcí. Om ž-kú = 4 másy = 2 pintě. V. 2½ žejdlíku = litr. Vz Máz, Litr. Dle míry Přemysla Otakara z r. 1268. ž. = dvě půlky, půlka = 2 čtvrtky (hrstky), tedy žejdlík = 4 čtvrtky, odtud slul kvarta, kvaretka, das Quart; ve Slez. posud kvaretka. Šd. — Ž. = *tolik nápoje, co se do žejdlíka vejde.* Hloupý Klíma dal vejce za ž. vína. Prov. D. — *Žejdlíky* = *druh hrušek.* — Ž. = *pící nádoba.* Umývání koflíků, ž-kův a měděnic. Br. — Ž., jm. místa u Nakla na Mor. Pk. — Ž., a, m., os. jm. Vck. Ž. Jiří. Vz Blk. Kfsk. 1134.

Žejdlíkový, Seidel-. Ž. hrnek, láhvička. Sych. Mázová noha (veliká) a ž-vá bota (malá). Us. Kšť.

Žejdlo, a, n. = *míra*, das Mass. Orb. pic. 225. Slov.

Že jeden = *nikdo.* Že jeden tam byl. Na Ostrav. Tč.

Žejšek, ška, m., os. jm. Šd.

Žejtlík, vz Žejdlík.

Žejžle, ete, n. = *vyžle* = *slabé děvče.* Us. u Městce Král. Kšť.

Žekač, e, m., numella, zastr. Ms. lex. clem.

Žel (zastr. *žal*), e, (*lépe* než. žel, u), m.; rus. žal, l, f. Jg. Vz Želeji. — Ž. = *bolest srdce, mysli, těžkost srdce, trudnosť*, das Leid, Herzleid, Weh, die Betrübniss, Wehmuth, der Schmerz. Slavný Vněslav srazem s násep šípem; krutý žel tu teskné srdce rváše. Rkk. Hlava a oči před tím tajným želem bezděčně k zemi se nesouce nyní pomalu braly přirozenou postavu a zpřímily se. Koll. IV. 182. Dyby mia byl pozval za najmenší družičku, neměl bych želu ani polovečku. Sš. P. 419. Já jsem jej pochoval v květu mladosti s nemalým želem srdce mého. Koll. IV. 212. — Ž. *koupě*, das Reugeld. D. — Ž. *skutku, účinku (lítosť)*, die Reue, das Bedauern. Ž. a pokání; ž. a lítosť. V. Žel mi, že jsem . . .; na znamení, že jim toho žel. Br. Jest mi toho žel, es gereut mich. J. tr. Věsti velké žely. Sš. Bs. 71. Nenie mi toho žel; Ž. mi jest (poenitet me). ZN. Žel mi jest je stvoriv. BO. Když žel jest komu, žej' zle činil. Št. Kn. š. 17. Žel mi, že sem člověka učinil. Hus I. 201. — Ž. = *politování, lítosť, útrpnosť*, das Leid, Mitleid, Erbarmen. Mám žel toho; jest mi toho žel. Ros. Jest mi toho srdcem žel. D. Tvá milosť nám psala, žet jest toho žel, co jest Malovec učinil. Ps. o zšt. Buď toho Bohu žel a dobrým lidem. O. z D. Ž. mi lenosti tvé a nedbanlivosti (gt. příčiny. Cf. Mkl. S. 464.). Nám toho z pravého srdce žel jest. Biancof. Měj žel nebožtíka. St. skl. Žel mi jest, že jste přišli. Dal. 12. Žel mi bylo na vás so dívati. Sych. Buď toho Bohu žel (vz Věta bezpodmětná ku konci)! Výb. I. 974., Št., Vyzn. Ottersd. Bohu žel! Žel! Us. Budiž žel. Zlob. Přebudiž Bohu žel. Šm. Někomu jest něčeho žel. J. tr. Jest mi matky žel. Pk. Také jest mu prý té zprávy žel od králových poslů sobě donesene, že . . . Ddk. II. 321. Ale což tebe dotkne, tuť mně je žel s pravú věrú, jakožto pána a přítele, žeby měl v čem pomlouván býti. Arch. II. 14. Až mi je ž. velmi toho. Výb. I. 200. Musí mi Čechóv žel býti, že dobré jméno tak ztratichu. Dal. Jir. 135. Nejvíce je mi toho žel, že . . . . Pass. mus. 321. Toho jej (jí) ž. velmi bieše. Kat. 2439. Ač chce vám ž. toho býti. Alx. Počne nám žel býti, že . . Št. Kn. š. 26. — *Strany přísloví* vz: *Slza, Srdce, Škoda.* — Buď *libo nebo ž.*, es mag lieb o. unlieb sein, gefallen o. missfallen. J. tr., Pal. Děj. IV. 2. 272., Vš. 450. Buď *vděk nebo žel*, musil to učiniti. V. Tam se plavitii musí, buď jim libo nebo žel. Pret. Co tělu libo, duši žel. Prov. Šd. Buď mi ž. nebo libo sněsti, k čemuž mě ráčíte přivésti, to chci trpěti. Pravn. 868.

Želací, vz Želati. Ž. hymna; Pozdravení ta zavírá výrokem želacím. Šš. L. 36., I. 148.

Želanec, nce, m., místní jm., Klagenfurt, šp. m.: Celovec. Mns. VIII. 408. Ten Krajinec, tam ten Korytan hol z mesta Želanca. Hol. 30.

Želání, n. = *přání, žádosť*. Vz Želati. Hvls. Sladké ž. lásky. Hdk. L. k. 63. Jen tu prosbu a to ž. odtud s sebou jsem přinesl, aby . . . Koll. IV. 243. Významnosť a působnosť ž. takových. Šš. II. 7.

Želany, dle Dolany, ves. Arch. II. 453.

Želaný; *-án, a, o = žádaný*, gewünscht. Vz Želati. Vlad. Šťastný připojil ke zkušenosti želanou věštku. Sh. vel. I. 84. Ž. (žádoucí) tužby. Osv. I. 43.

Želar, a, m. = *truchlič, pozůstalý naříkající*. Slov. Hdk. Ž. = šuhaj nosící smutek po otci n. po matce; děvče zovou *želarica*. Němc. Jsouť uhozí ž-vé stále na pokoře. Hdk. C. 130. — **Ž.** = *hofer, podruh, baráčník*, kto nemajúc vlastnieho domu prenajme si hospodu v cudzom dome. Dbš. Obyč. 49., Hdž. Šlb. 88. — **Ž.** = *cudzinec v druhej otčině*. Sldk. 493.

Želarica, e, **želarka**, y, f., vz Želar. Němc. III. 328.

Želarstvo, a, n. = *podružství*. Vz Želar. Je na ž-stvu (je podruhem). Dbš. Obyč. 49.

Želateľno, erwünscht. Vyslovil sa výbor, že by bolo ž., aby J. H. to vypracoval. Let. Mtc. S. VIII. 2. 68.

Želati, chybné m.: *želeti*, 2. Jg., Bs. — **komu**. Ale sa oženil a tu našu vernú lásku do konca už zmenil. Budem ja mu ž., by se mu tak stalo, že by to jeho veselie dlho netrvalo. Sl. spv. I. 40. Več duch věří a co vroucí světům želá naděje. Štulc. I. 99. — **komu co**. Včul tedy svój si život krehký neželace hrdinským srdcom a ostatňou do nepratel' a padnime vládou. Hol. 98. Želal jsem jim šťastnou cestu. Janda v Bočkovi. Mtc. I. 1871. 43. — **čeho komu (kde na kom)**. Povedz carovi, že ja želám jemu dlhého carstvovania, že mu želám šťastia v jeho synovi. Pbld. IV. 526. Želá i v našem listu Soluňanům milosti a pokoje. Šš. II. 238. Těch svrchovaných věcí želal Pavel Efesaňům na Bohu. Šš. II. 109. Panovníci želajú mu šťastia. Zbr. Lžd. 57. — **jak**. *Srdečně* želáme, aby nehody pán Bůh od vás oddialoval. Zátur. Vinš. I. 31. — **s infinit**. Sv. Augustin sobě želal slyšeti Pavla kázati. Šš. I. 11. Nynější svět slavjanský se nejen sjednotiti, ale i sjediniti želá. Koll. III. 298. Jako aj želať umreť, keď je toľko práce. Phld. IV. 275. — **aby**. Želám, aby se ještě i Lužičané a Slezáci k Čechům připojili. Koll. III. 246. Andělé želají, aby pokoje všem lidem se dostalo. Šš. L. 36. Vz *Ž. jak*.

Želatovice, dle Budějovice, Želatowitz, ves u Přerova. PL., Tč.

Želazník, a, m. = *železník*, zastr. Šb. H. I. I. 35.

Želazo, a, n. = *železo*. Brt. P. 143.

Želba, y, f. = *želení*.

Želč, ě, m., něm. Želč, ves u Brodka na Mor. PL., Tč., Vck.

Želčany, dle Dolany, Seltschan, ves v Plzeňsku u Rokycan. Vz Blk. Kfsk. 202.

Želčín, a, m., ves. Arch. I. 542., II. 179.

Želčovice, dle Budějovice. Vilém ze Želčovic. Arch. III. 189.

Želé, n. Ž. vrstvené, das Bandgelée. Šp.

Želebuz, i, f., míst. jm. od Želebuda. Pal. Rdh. I. 132., Mus. VIII. 408.

Želecký, ého, m., os. jm. Mus. 1880. 105. Ž. Norbert, † 1709. Vz Jir. Ruk. II. 368., Jg. H. l. 659. Ž. z Počenic, star. mor. panská rodina. Vz S. N., Sdl. Hrad. I. 214.

Želeč, lče, m., Želetz, ves u Želez. Broda, vz Blk. Kfsk. 805., ves v Táborsku, ib. CXLIX.; něm. Seltsch, ves v Žatecku. Vz ib. 181., 1253. — S. N., Sdl. Hrad. III. 306., IV. 376.

Želechovice, dle Budějovice, Schelebowitz, ves u Lohosic, vz Blk. Kfsk. 243., 861., 864.; Želchowitz, ves u Unčova na Mor.; Zellechowitz, ves u Zlína na Mor.; u Vizovic na Mor. Vck., Tč.

Želechovský, ého, m., os. jm. Ž. Šebest. Ant., † 1619. Vz Jg. H. l. 659., Jir. Ruk. II. 369.

Želechy, dle Dolany, Rudolphowitz, ves u Lomnice v Jičínsku. PL.

Želej, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Želejí, vz Želeti. — **Ž.** kompar. k *žel* jako zimněji k zima.

Želejov, a, m., Želejow, vsi u Miletína a u Turnova. PL. Vz Blk. Kfsk. 535, 776, 800.

Želen, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Želenati se = *zelenati se*. Pod ním rozmarija želená se. Sl. ps. 83.

Želení, n. = *oplakávání, bolesť nad čím*, das Bedauern. Reš. Její oči — skrze své škoulení působily mu ž. Koll. Zp. II. 353. — **Ž.** = *litování, lítosť*, das Bedauern, Leid, Bereuen. Ž. hříchův. Štelc., Pešin. Na hříchy ž. míti. Kanc. Tu bych měl říci, že kánie jest dopuštěných hřiechóv ž.; Vzal pro své ž. hřiechóv odpuštěnie. Hus II. 150., 162. Pošetilé kvapení v zápětí má ž. Prov.

Želenice, dle Budějovice, Sellnitz, ves u Bílina, vz Blk. Kfsk. 633.; Zellenitz, ves u Slaného, vz ib. 1205. Cf. Tf. Odp. 288, Tk. V. 62. Bitva u Želenic. Pal. Děj. IV. I. 14.

Želenky, dle Dolany, Želenken, ves u Teplice. PL. Mají a drží tvrz v Želenkách. Arch. V. 547.

Želenský, ého, m. Ž. ze Sebuzína, stará panská rodina česká. Vz S. N.

Želený; *-en, a, o*, vz Želeti. — **Ž.** *svor* (mučidlo), ktorým až do krve svierali nehty. Sl. let. I. 93.

Želeř, vz *Želíř*.

Želešice, dle Budějovice. Tk. III. 88.

Želetava, y, f., Želetau, městečko v Da-

čicku u Telče. PL., Tč. Cl. Sdl. Hrad. IV. 41., Tk. V. 129.

Želetavsky, ého, m. Ž. = Štelcar, Regius.

1. **Želeti**, želím (dříve: želeju a želém, želim, ejl,); želej, el (odcbylkou želal). Ž. kap. 68. 21.; en, ení; *želívati* = *žel míti*, *smutným býti*, *plakati*, *naříkati*, trauern, bedauern, beklagen, bejammern, bedauern; *litovati*, *oplakávati*, reuen, hereuen. Jg. Vz Gb. v Listech filolog. 1884. 445. — **abs.** Želejte. Ž. wit. 4. 5. Želejlce. ZN. Želejúcieho umořiti. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 518. Ou želí! Vz Opilý. Sn. Ne šťasten vždy, kdo neželi. Hk. S. I. 48. Plakala, želela, kde je můj Honziček? Brt. S. III. Zdaliž bych já želela, kdybych se s ním scházela. Kolt. Zp. II. 223. Rmouti se, bolesti (lituje, želí), stýská sobě. Kom. Lépe se krátce styděti než dlouhý čas želeti. Lb. — **co, šp.** m.: *čeho*. Os. Nežel věnec zelenej. Sš. P. 441. Už Kačenku vyvádijó, panny, paní ju želijú. Ib. 158. Plakala bys, želei by ťa. Sl. ps. Tf. II. 79., Koll. Zp. I. 248. — **čeho**: něčí smrti, D., Haj., svých hříchův. V. Predně pak ž. musim národu našeho. V. Ž. svého činu (litovati). Jg. Růženka svých přenáhlených slov želela. Němc. I. 103. Svého džbánu želela. Er. P. 113., Sš. P. 163. Leč ja smutná dzievka želiem svojho vienka. Sl. ps. 121. Želela jsem svých černých oči, že sú nespaly po devět nocí; Čeho želiš, moja milá, má Katuško roztomilá, či vinečka zeleného, či prsténka stříbrného? Sš. P. 346., 798. Při Dunaji šaty perú, tam husári mašírujú; poznáva mila milého, plakala, želela jeho. Sb. sl. ps. II. 1. 83. Neníť pravda, že by Pražané tehdáž byli smrti jeho velice želeli. Pal. Děj. IV. 1. 101. Ž. zlého. Dal. 171. Viz, kterak tebe bohové želejí. Pass. 35. Mé srdce želi tvé nevinné krve prolitie. Pravn. 595. Želeje toho Pavel. ZN. Tvé přihody (nehody) želeji. BN. Blázna želej; Velmi želeli smrti nevinné takého muže. BO. Města a měščanuov velmi želel; Želéš toho GR. Ž. své čstnosti. Alx. 1128. Nikdy nepřijdú k sobě, aby toho bláznovstvie želeli: Otevřete svá srdce a želejte břiechóv; Hřiechóv dopuštěných budeme ž.; Pokánie pravé jest hřiechov ž.; Ktož minulých hřiechóv želé; Ale hlava želé noby proto, neb jest úd téhož těla jako i noha; Což se bližniemu děje zlého, toho velmi žele (transgr.). Hus I. 69., 81., 129., 377., II. 150., III. 292. (I. 228., II. 45., 106., III. 120.). Ale kterýchžkoli hřiechov člověk želeti bude, donidž jest živ. Št. Kn. š. 26., 27. Ž. čeho. 1836, Št. Uč. 100. b., Pass. 289., Troj. 197. b., Alb. 16. b., Hr. rk. 28. b., Modl. 160. b. Želeji toho. Krist. 8. a., Alx. BM., Št. N. 138. Želejme své viny. Št. R. 221. b. Čehož oči nevidí, toho srdce nežeлí. Kmp. Č. 134., Pk. Boháč želí korábu a žebrák mošny. Č. M. 164. — Lom., Ben., Br. — **jak.** Želím s pravou věrou. Pešin. Cf. *Ž. se komu čeho.* Dokudž se Bohu nepokořil a neželel s pravú věrú. GR. Lepšie na krátce hanbiť sa, ako dlho želieť. Zátur. Priat. IV. 127. Jak u nich obyčej byl ž. umrlých netoliko hlasem a slzami, nébrž i posunami, tleskáním rukou a ubíjením hrudi. Sš. Sk. 93. Želejíc svým srdcem. Št. Kn. š. 24. Kteříž *srdečně* hřiechóv želejí. Hus I. 27., 341., II. 151., III. 221. Želéš-li hřiechu *pevnú volí*. Hus I. 33. — **čeho s kým.** Želte se mnú mého syna. Hr. rk. 50. b. — **nač**: na svůj hřích ž. V. — **se komu** (*čeho* = *líto býti*). Želelo se jim toho, Schön, až do pláče. Biancof. Želí se mi, želí, milý se mi žení. Sš. P. 419. Zda se tobě namluv oněch želí? Sš. Bs. 190. — **za kým.** Ani tak nehoří svíčka nad oltářem, jako mé srdenko želí za ogarem. Sš. P. 796. Frajerku mi zali, budem za ňou želieť. Sl. ps. 320. Dievča tohar nechcelo, len za džbánom želelo. Sl. sp. 100., Sl. ps. Šf. II. 145. Já som ťa horou stúpať videla a za tebou ťažko želela, že si nas tak skoro nahal. Ntr. V. 33., Sldk. 39. — **proč.** Nežel pro svůj věneček. Er. P. 318. Velmi želím pro milého ode mne již vzdáleného. Koll. Zp. II. 221. Zatím vzniče vrtránie v lidu jako želejících pro úsilé proti Hospodinu. BN. — **kdy.** Přemysl **k** r. 1201. knížete Vladimira želí již co zemřelého. Ddk. IV. 114. Vždy jest lépe něco způsobiti a jednati u potom teprv želeti, nežli nic nezjednati a potom toho litovati. BN. Pozdě želiš, nevyželiš. Sb. uč. — **po čem.** A ten slavík soukromě **na** kvítnatém na stromě jako po příteli po večeru želi. Sš. Bs. 55. — **kde.** **V** žalmu tom David tak vroucně hříchů svých želí. Sš. I. 42. **Na** ložích svých želite. Ž. wit. 4. 5. **Po** všem židovstve želéchu Joziaše. BO. — **z čeho**: z hřešenie. Pass. 289. — **oč.** Holubinko milá, oč hruď tvoje želi? Sš. Bs. 58. — **že.** U Mlejnků plačou, želejí, že už Marjánku nemají. Sš. P. 429.

2. **Želeti**, el, en, ení = *přáti*, *žádati*, wünschen. Cl. Želati. — **čeho.** Čeho oči (oko) nevidí, toho srdce neželí (toho srdce nežádá ani neželí. Byl. Ignoti nulla cupido). Prov. Jg.

Želetice, dle Budějovice, Schelletitz, ves u Ždanic; Selletitz, ves u Znojma. PL., Tč, Vck.

Želev, a, m., míst. jm. Sdl. Hrad. II. 282., IV. 184.

Želevčice, dle Budějovice, Želewčitz, ves u Slaného. Vz Tk. I. 87., 363., Tf. Odp., 288

Želevice, dle Budějovice, Želewitz, ves u Libochovic. Vz Blk. Kfsk. 614., Tk. III. 133.

Želevo, *Želivo*, a, n., Selau, ves a klášter v Čechách. Vz Tk. III. 664., IV. 746., V. 217., VI. 38. Ze Ž-va Jan. Tk. Ž. 228., Sbn. 559., 623., Tk. rejstř., S. N., Blk. Kfsk. 221., 222.

Železa, pl., n., vz Železo.

Železák, u, m. = *železný hrnec na vaření*. Us. Kd., Jsk., Hrm. — **Ž.** = *železný hřeb*, eiserner Nagel.

Železan, u, m., eisensaures Salz. Nz.

Železár, a, m. = *železník*. Slov. Dbš. Obyč. 102.

Železáreň, rně, f. = *železárna*. Slov. Zátur.

Železárna, y, f. = *železná huť*, das Eisenwerk, der Eisenhammer. Sych., Šp., Tč.

Železárník, a, m., der Eisenwerkbesitzer. Rk.

Železářský, Eisengewerk-. Ž. závod. Dch. Ž. společnosť, die Eisenindustriegesellschaft. Dch., Zpr. arch. VIII. 117.

Železářství, n., die Eisenindustrie. Vz S. N. X. 475., XI. 317.

Železatý, eisenhaltig. Dch.

Železce, e, n. = *želízko*, das Eisen. D. — Ž. = *nástroj ze železa*, eisernes Instrument. — Ž. = *železná košile*, das Eisenhemd. Plk.

Železenský, ébo, m. 1839.–1842. Jg. H. l. 659.

Železí, n. = *železo, železné nářadí*, Eisenzeug, n. Us. Ž. = ostrá, hranatá želízka ku křesání kamene mlýnského. Us. Rgl. — Ž. = *vřeteno běhounu mlýnského*, das Mühleisen, die Spindel. Nz., NA. IV. 27.

Železičitý, eisenhaltig. Ž. voda. Bdl.

Železičný, Eisen-. Ž. dusičnan, kostan, kysličník, octan, síran, siřičník, soličník, sůl, trojsíran, vodan. Pr. Chym. I. 204.

Železímej, e, m. = kdo železo v rukou měl (drtil, lámal). Slov. Dbš. Sl. pov. I. 90.

Železina, y, f., Eisenspitzen? Ž-ny nabodati. Sl. let. V. 111.

Železinec, nce, m., rostlina myrtovitá, metrosideros. Ž. hlavatý, m. capitatus, brvitý, ciliatus, kožnatý, coriaceus, hrubolistý, macrophyllus, obroubený, marginatus, kopinatý, lanceolatus, hřebenatý, lophantus, ozdobný, speciosus, jívnatý, viminalis, vrbový, salignus, svalníkolistý, corifolius, vřesolistý, ericaefolius, čárkovitý, linearis, sosnolistý, pinifolius, mnohokvětý, floribundus, květný, floridus, strboulatý, glomulifer, ruňatý, villosus, rozkladitý, diffusus, žebernatý, costatus, okoličnatý, umbellatus, úzkolistý, angustifolius. Vz Rostl. I. 233. b., III. b. 419., Železnec.

Železinka, y, f., Eisensteinbergwerk, u Věchnova na Mor. Tč.

Železitec, tce, m., der Todtenkopf. Šm.

Železitodraselnatý síran, der Eisenalaun. Šp.

Železitosodnatý pyrofosforečňan, ferrum et natrium pyrophosphoricum, pyrophosphorsaures Eisenoxydnatron. Nz. lk.

Železitotufový prub. Krč.

Železitý, Eisen-. Ž. albuminat, ferrum albuminatum, Eisenoxydalbuminat; citran, citronsaures Eisen(oxyd), ferrum citricum; ž. hydroxyd dialysovaný, dialysirtes Eisenoxydhydrat. Nz. lk. Ž. barvan, dusičnan, dvojuhlan, chaluzičník, chasan či chasoňan, kostan, kysličník, siřičník, soličník, sůl, trojsíran, uhlan, vodičnatan, Pr. Chym., cukr, Us., kamenec, Nz., zem, sirník. Ž. mořidlo, -beize, břečka, -brühe, chlorid. Šp. Ž. čokoláda, Dch., voda, ruda, Tč., síran, fosfat, mýdlo, kamenec, octan, jablečnan, pyrofosforečnan. Šp. Tekutý octan ž., gelöstes essigsaures Eisen(oxyd); hydrat kysličníku ž-ho, Eisenhydratoxyd; kysličník přirozený ž-tý, krevel, natürliches Eisenoxyd, Blutstein; fosforečnan, phosphorsaures Eisenoxyd; chlorid krystallovaný, krystallisirtes Eisensesquichlorat. Nz. lk.

Železivo, a, n. Slov. Ž. sä volá všetko te, čo je od železa, potom-i staró rozbierané železo. Hdž. Čít. 211. Počal vybrabúvať z popela staré ž. Frsc. Zor. I. 12.

Železka, y, m., os. jm. Václ. Ž. ze Srb. Arch. IV. 48.

Želézko, a, n., vz Želízko.

Železná, é, f., ves u Berouna, vz Blk. Ktsk. 165.; něm. Schöllesen, ves u Žatče, vz ib. 261., 290., 1254.; něm. Stehrow, samota u Něm. Brodu; hospoda u Rokycan. PL. Cf. Tf. Odp. 286., Tk. I. 46., 47., 362., III. 34., S. N. — Ž. Anna, vz Blk. Ktsk. 1040.

Železňák, u, m., der Eisenstein. Krok.

Železňák, u, m. = *železný hrnec*, der Eisentopf. Us. Tč., Kšť., Brnt., Bka., Kšá. — Ž. = *železná ruda*, das Eisenerz. Na Ostrav. Hr. — Ž. = *vůz se železnými napravami, železem okovaný*. Mor. Šd., Bka. — Ž. = *špičník*, boletus scaber, der Kapuzinerpilz, *houba*. Ve Vltavotýnsku. Jdr. — Ž., a, m. = *holub barvy železité*. Šd., Jmt. — Ž. = *kůň barvy železité*. Mor. Šd. — Ž. = *hamerník*. Bude vojna, bude mor, pudó na ňo chlapci z hor; pudó na ňo železňáci, to jsó, Bože, vojáci. Sš. P. 683. — *Ž-ky*, pl., m. = *železné vidle*. Mor. Šd.

Železnatec, tce, m., der Knopfrüssel, eine Art Eisenstein. Šm.

Železnatoželezitý kysličník, das Eisenoxyduloxyd. Nz.

Železnatý, Eisen-. Ž. hlinovec, siřičník. Pr. Chym. Ž. sůl, das Eisenoxydulsalz, kysličník, das Eisenoxydul, vody, das Stahlwasser, Nz., síran, schwefelsaures Eisenoxydul, Šp., struska, NA. IV. 173., čokoláda. Prm. IV. 139. Ž. uhličitan ocukrovaný, zuckerhältiges kohlensaures Eisen(oxydul); jodid, Eisenjodür; mléčňan, milchsaures Eisen(oxydul); fosforečňan, phosphorsaures Eisenoxydul. Nz. lk.

Železné, ého, n., ves u Tišnova na Mor. Tč.

Železnec, znce, m. = *železinec*, metrosideros, das Eisenmass, rostl. Ž. pravý, m. vera. Vz Rstp. 585. — Ž., sideroxylon, das Eisenholz. Ž. bezbranný, s. inerme, západoindský, s. mastichodendron. Vz Rstp. 1015.

Železnělý uhličnik, carbonidum ferricum, *tuha*, der Graphit. Pr. Chym. 203.

Železnice, e, f. = *která prodává železo n. manželka železníkova*, die Eisenhändlerin. — Ž. = *jablka* (dlouho trvající), eine Apfelart. — Ž. = *železná hachle*, die Hechel. Plk. — Ž., brabejum, rostl. Ž. hvězdnatá, b. stellulifolium. Vz Rstp. 1288., Kk. 192. — Ž. = *charpa čakánek, jesenec malý*, centaurea scabiosa. Vz Rstp. 931. — Ž. = *železná dráha*, die Bahn, Eisenbahn. Trať ž. táhne

se rovinou přes *náspy, prokopávky, mosty,* *průkopy* (*tunely*); na trať kladou se dřevěné *pražce* (*pražiny*) a na tyto *železné koleje,* po nichž *vlaky* jezdí. Napřed jede *lokomotiva* (*parovoz, samotah*) hnána jsouc parou. Vůz hned za ní jsoucí slove *tendr* vezoucí uhlí a vodu; na tom stojí *řidič* parovozu a *topiči.* Potom následují *vozy nákladní* a *osobní* řetězy spojeně. Při trati jsou *zástavky (stanice), nádraží, domky hlídačův,* kteří svítilnami znamení dávají. V nádražích jsou skladiště na zboží, kolny, dílny atd. Pt. Vz KP. I. 232. II. 370. Ž. panamská, pohoční a místná či lokalní, podzemská, vzdušná, atmosferická. Vz KP. I. 232., 264., 250., 251., II. 92., 93., Mj. 124. Ž. koněspřežná (koňská). Nz. Most (viadukt), výhybka, trať převodná, perron, čekárna ž-ce. Zpod, zpodek (basis) železnic. Vz KP. I. 237. Ž. parovozová, die Lokomotivbahn, Nz., obvodní, die Gürteleisenbahn, příčná, Transversalbahn; pásmo ž-ce, der Schienenstrang; ž-ce, které z Prahy boči, welche von Prag aus verkehren. Dch. Ž. hydraulická. Vz Prm. 1878. č. 5. Ž. vicinalní (sousedská), die Vicinaleisenbahn, Šp., NA. IV. 203., polní (vojenská). Čsk. Ž. hlavní, průmyslová, silniční, úzkokolejná, horská. Zpr. arch. Dráha podružná (vicinalní), spojovací, Anschluss-, Verbindungsbahn, okružní. Dch. Šli jsme pomimo ž-ce. Brt. L. N. II. 62. — Ž. = *železná ruda,* das Eisenerz. Slov. Hdž. Člt. 209. Tu básník myslel snáď len na železnú rúdu, ale tú l'ud zovie železnicou. Zátur. — Ž., Eisenstadtl, městečko v Jičínsku. — Ž. = *župní hrad* někde u Rokycan. Vz více v S. N.

Železnická, é, f., os. jm. Žer. Zap. II. 8.

Železnický, Eisenhändler-. Ž. obchod, der Eisenhandel. — Ž. župa. Vz S. N. (dod.) XI. 317.

Železnicový, Eisenbahn-. Ž. přístroj, der Eisenbahnapparat, vůz pro nemocné, Eisenbahnkrankenwagen. Nz. lk. Vz Železničný.

Železnictví, n. = *železnický obchod,* der Eisenhandel. Jg. Vz S. N.

Železnička, y, f., die Eisenhändlerin. Slov. Bern. — Ž. = *malá železnice,* eine kleine Eisenbahn. Us.

Železniční, Eisenbahn-, Bahn-. Ž. úředník = úředník při železnici; ž. společnosť = společnosť železné dráhy. Šb., Š. a Ž. Ž. policie, die Eisenbahnpolizei, podnětí, -nehmung, J. tr., vůz, Dch., náklad, -fracht, sazba povozní, -frachtansatz, správa, -verwaltung, stanice, -station, lístek vážní, -gewichtszettel, šína, -schiene, spojení, -verbindung, kolo malé, das Huntrad, Šp., hlídač, der Bahnwächter, čára, -linie, Pdl., mapa, Stč. Z. 386., pořádek, zákony, práva, síť. Us. Tč.

Železničství, n., das Eisenbahnwesen. Šp.

Železník, a, m. = *kdo železo prodává,* der Eisenhändler. Židk. Vz Tk. II. 405. Zámožný ž. Koll. IV. 128. — Ž. = *kyrysar,* der Kürassreiter. Na Slov. Plk. Keď sme táborili proti Nemcom, ja som ti jednoho ž-ka pochvátil i s koňom a preniesol na týchto ho pleciach pres Litavu rieku do tábora. Zbr. Hry 246. Ž-ci přišli: Jasný pane, čo chcete? Dbš. Sl. pov. III. 75. — Ž. = das Bergmännchen. Slov. Dbš. Sl. pov. II. 37. — Ž., der Eisenarbeiter. Gl. 391. — Ž. = *železňák, železný hrnec,* ein eiserner Topf. — Ž. *je vlastné jmeno vrchu* plnieho železné rudy nad Sirkom v Gemeri. Hrbň. — Ž., das Eisenmagazin. Slov. Háj si Slovák, háj si hory, sriebra, zlata, žulu, svoru, drahokamov a mramoru, Bohom dané pokladnice, ž-ky a zbrojnice. Hrbň. Rkp. Sp. st. D. — Ž., město na Slov. Šd. — Ž. = *spořiš,* verbena, das Tauben-, Eisenkraut, der Taubenkropf. Ž. lékařský, v. officinalis. FB. 60., Čl. Kv. 251., Slb. 302., Let. Mtc. S. VIII. 1. 30. — Ž. *indianský,* achyrantes, die Spreublume. D. — Ž. = *hlaváček,* adonis, das Ackerrösslein. U Skryje. Kál

Železnikář, e, m., os. jm. Šd.

Železníky, Eisnern, městečko v Krajině. Vz S. N. (dod.).

Železnivý = *plenivý?* Ž. nůž. 1523. Ms.

Železno, a, n. Z Ž-zna Třemeský. Vz Blk. Kfsk. 1435.

Železnodráha, y, f. = *železnice,* die Eisenbahn. Koll. III. 19.

Železnoholenec, nce, m., der an den Füssen eiserne Schienen trägt. Krok III. 337.

Železnomodran, u, m., ferrocyanas. Ž. draslíčitý, blausaures Kali. Pr. Chym. 191.

Železnosť, i, f., eiserne Beschaffenheit. Ros.

Železnostrabičník, u, m., das Eisenantimonerz. Šm.

Železný; *-zen, zna,* o = *co ze železa jest,* von Eisen, eisern. Ž. hřeb, sochor n. páč, klobouk (helm), V., Alx., cep, Kom., pohrabáč, klín, D., nádobí, listy (v huti), obruč, štěp, prut, trouba, válec, obojek, Us., dráha (železnice), Nz., šína, klec, nářadí, mříž, litina, deska, rošt, broky, koule. Us. Ž. zboží (od železa), J. tr., nábytek, Eisenmöbeln, nosič stavby, páka, Dch., podstavec, sloup, matice, věšadlo. Šp. Chcete, aby král váš sedával doma na ž-znej pokladnici? Ntr. V. 39. Neprehudl sa, čoby ho ž-nýma vidlama durkal. Slov. Mt. S. I. 101. Ž. plech (Eisenblech) černý (Schwarzblech), bílý (Weissblech). Us. Ž. drát, Eisendraht. D. Vz Včř. Z. I. 8. Ž. opona v divadle. Na to polo může jen někdy pán Bůh v ž-ných botách (jíti = je hafluaté). U Kr. Hrad. Kšť. Meč železný jest každého v cierkvi svaté, ale ne každý má jím bojovati. Hus I. 176. Železnými hřebeny tělo drali. Pass. mus. 320. Ž-zná španělská muška, kterou rozpálenou pálili holé tělo (nástroj k mučení). Sl. let. I. 93. Ž. nevěsta, ta bude žena má (šavle). Čes. mor. ps. 265. Ž-né tele chodí po kostěnej hůře a zhrýzá otavu (břitva). U Vizovic. Tč. Ž-ný ptáček po plotě skáče a má kudělný ocásek (jehla s niťum = s nití). Slez. Šd. Brucho drevené, čreva slamené, zuby železné (sečkárska truhl'a, řezačka). Slov. Mt. S. I. 137. Dobré (pěkné) slovo železná vrata otvírá. Šd., Brt. S. 9. Trpěli-

vosť železná vrata probíjí. Šd. exc. — Ž. = *tvrdý (přísný, neuprositelný)*. V. Železné srdce míti. Plk. Bude vy můj rod ž-ou metlou kázati. Dal. Ž. nutnosť dle Literárních listů (v Meziříčí 1880.—1882.) *lépe:* neodolatelná, nezvratná. Ž. důslednosť, vytrvalosť, povaha, Us. Pdl., Dhn., plle. Mus. 1880. 267. Má ž-znou hlavu (jest paličatý). Sá. v Osv. I. 180. Našli příčiny ukazovati na železné odpovědi krajanů svých. Pal. Děj. III. 3. 251. Ž. srdce máš. Žvt. otc. 49. b. Hedvábnou rukou přítele vybírej a drž železnou. Hkš. — *Ž. jezdec = v železné zbroji*, der Eisenritter, geharnischter Reiter. Cf. Železník. Koll. Ž. páni, barones ferrei, die Eisenherren = jezdci, r. 1420. proti Žižkovi vypravení. Gl. 391., Tk. IV. 33., Tk. Ž. 30., Pal. Děj. III. 1. 351. Cf. Železník. — Ž. = *od železa*, Eisen-. Ž. rez, Us., odpilky, D., piliny. Vys. — Ž. = *železo v sobě mající*, Eisen enthaltend, Eisen-. Ž. lom, D., báně, ruda (*železňák*, na Ostrav. Hř.), důl, doly, hory, žíla, Us., trůska, pramen, kámen, Vys., vitriol (skalice zelená). Nz. Ž. ruda žlutá (xanthosiderit). Bř. N. 156. Ž. pecky. Ib. 156. Ž. kyz, der Schwefelkies. Bř. — Ž. = *železu náležející*, Eisen-. Ž. barva, D., Vys., čerň. Nz. Ž. kůň (železné barvy), Slez. Šd., lak, Pdl., pokosť. Zpr. arch. IX. 46. — Ž. = *na železo*, Eisen-. Ž. huť (hamry), D., pec, hutnictví, samokov (hamr). Vys. Ž. puchérna, der Eisenhammer. J. tr. — Ž. = *dlouho trvající*, lang dauernd, dauerhaft, eisern. To je ž-né (potrvá). Us. Ž. kráva. Ta jistina je ž. kráva (nemůže se vyvaditi). Jg. Ž. kráva vyznačuje nějaké stálé břemeno, jehož nelze majiteli se zhostiti na př. na majetku nebo na usedlosti zajištěné břemeno výměnkářské nebo roční plat na záduší kostelu atd. Je-li toto břemeno vykoupeno, i potom ještě v účtech (kostelních) se účtuji úroky ze železné krávy. Slovem *kráva* se naznačuje, že kdysi bývaly to skutečné krávy živé. Ty patřily kostelu (nebo majetku zádušnímu atd.) a do chovu pronajímaly se občanům, kteří za užívání těchto krav jejich majiteli (kostelu, záduší atd.) ročně platili určený poplatek. Kterým kravám říkalo se *železné*, objasňuje tato definice: alias esse vaccas, quae vocantur ferreae eo, quod domui firmiter inhaereant, nec possunt a domo amoveri, vel in aliam domum transferri, sed in eadem domo debent in perpetuum manere. Čas Kat. duch. 1885. sv. 4. str. 227., sv. 5. str. 294. (Šd.). Zvyk má železnou košili. Č. M. 221. — *Ž. jablka = železnice*, lang haltende Aepfel. — *Ž. hory* v Čáslavsku. Tk. IV. 147., 148. Ž. h., Eisengebirge, podél řeky Doubravy, nyní též Kaňkovy zvané. Což se dotýče silnic přes Ž. h. a jinde. Arch. V. 255. Direktoři Hermana Černína vinili, že na Ž-ných Horách cestu skrze lesy proklestiti dal. Pam. V. 144. Jiří obkličil Matiáše u Vilémova tak, že prý odtud nikam nemohl pro Ž. H. Pal. Děj. IV. 2. 487. Na poli pod Ž-mi Horami. Pal. Děj. V. 1. 97. Ž. H. v Chrudimsku a Hradecku. Krč. v Osv. 1885. 195. — *Ž. Brod*, Eisenbrod, mě. vých. Čech. Vz více v S. N. — *Ž. Huť*, samota u Blatné. PL. — *Ž. Mlýn*, Eisenmühle, u Pacova. — *Ž. ulice* v Praze. Tk. II. 164. — *Ž. dvéře* v Praze. Tk. VI. 84. — *Ž. Hutě* v Sobotíně, Zoptaner Eisenwerk; v Štěpánové, in Stephanau. Mor. Tč. — *Ž. Skála*, Eisensteinbergwerk, u Boskovic. Tč. — *Ž. Hůrka*, vyhaslá sopka v Čechách, Eisenbühl. Dch. — *Ž. baba = hra*, při které se účastníci drží nějakého železa. Ustanovený *honič* čeká, až se některý železa spustí a pak ho honí. Chytí-li ho, musí chycený honiti. To se opakuje. U N. Bydž. Kšť. — Ž., ého, m., osob. jm. Tk. IV. 446., V. 84., S. N. Ž. Jan. Tf. H. l. 54., Shn. 447., Tk. Ž. 228. Ž. Blaž., vz Blk. Kfsk. 1022 — *Ž. hlava Petr*. Tk. II. 177.

Železo, a, n., das Eisen, ferrum. Ž. ze žlězo, e jest vsuto. Mkl. aL. 19. Ž. lité či syrové (litina; rozpuštěním železných rud dobytý výrobek, ž. v hamerním ohni ještě nedošlé, křehké, nekovné, das Gusseisen, Vys., vz KP. IV. 75. Vys.), kované či kovářské (tuhé, pevné, ohebné, kujné, das Schmiedeeisen), osmistěnné. Nz. Rozeznáváme a) litinu, b) ž. kujné či prutové, Cf. Šfk. 234., 245., 249., Šfk. Poč. 347., KP. IV. 87., Schd. I. 341.—343., c) ocel. Vz Litina, Ocel. Bř. Schd. II. 50., KP. IV. 70. Ž. kujné či kované či prutové či měkké je houževnaté, dá se kouti, svařiti, roztáhnouti a obsahuje mimo železo jen ½% uhlíku. Vz Kov. Bř. Ž. holové (v holích, v holi vytažené, holovka, Vys.), D., divoké či bílé (vz Litina), Us., tažené, ličené, Techn., samorodé (gediegen), plenivé (schiefrig), došlé (gar), Us., *ryzí* či tellurické či pozemské či povětroní (meteorové, povětroňové, Nz.), vz Bř. N. 206., Schd. II. 50., titanové či ilmenit či iserin, Ib. 199., magnetické, Bř., šínové, Rk., cínované, čtvercové, holové kulaté, na kleště, patentní, plužní, posudní, rámové, řezací, svírací, šířené (Band-), štýrské, válené. Kh. Ž. dolované, korunní. Šm. Ž. zkujněné, Frischeisen, zrcadelné, Spiegeleisen, osmistěnné, oktaedrisches Eisen, gediegenes o. Meteoreisen, Nz., Osv. V. 5., uhlíkové. Osv. V. 10. Ž. surové či litina, das Roh-, Gusseisen = železo, které má 2.5—5% uhlíku; ž. kujné (prutové, Schmied-, Stabeisen), mající 0.6% uhlíku; ocel = železo, obnáší-li uhlík železu přimíšený 0.6—2% (vz Litina); Ž. rozpadavé, fallbrüchig, spálené (přehřáté, verbranntes Eisen), necelé (nečisté). ž. kované (válené, tažené): ploché, čtyřhranné, kulaté, nýtové, podkovové, Flach-, Quadrat-, Rund-, Nieten-, Hufstabeisen; ž. mnohohranné, Faconeisen (okenní, úblové, T-, dvojité T-, C-, Fenster-, Winkel-, T-, Doppel T-, C- Eisen); obručové (na obruče, tenké, Band-); ž. čtyřhranné či mřížové, Vierkant, Quadrat-, Gittereisen; ž. lištové, polokulaté, kroucené, korýtkové, můstkové, rovnoramenné, tupohranné, nestejnoramenné, tupoúhlové atd. (dle podoby, která se mu dává). drobnozrné, Feinkorn-, ploché (válcované). Vz Věř. Z. I. 3., 6., 9., 11.—13. Ž. ráfové, Radreif-, podkladní u šárky, Schalleg-, hřebíkové, dvojité svařené, rámové, šronbové, vázané. Us. Pdl. Ž. za tepla lomené, rothbrüchiges E., za studena lomené, kaltbrüchiges E. Šp. Ž. listové, das Eisenblech,

Čsk. Ž. vodíkem zkovené, durch Wasserstoff reducirtes E. Nz. lk. Ž. niklové, fosforové. Osv. V. 7. Osožné ž. (užitečné). Slov. Zátur. Ž. v stavitelství. Vz KP. I. 211. O ž-ze vůbec vz S. N. Ž. galvanisované. Šfk. 273. O železe a dobývání ho, vz Šfk. 233, 247., Šfk. Poč. 338. Ž. u Homera, vz Listy filol. VIII. 210. n. Ž. u Římanů a Řeků. Vz 290., 294. Ž. v peci z rud roztavené slije surové či surovina či litina. Tato v slévárnách obněm se taví, do kadlubů se přivádí a v nich nádobí atd. se lije. Má-li se ž. kovati, musí se dříve v samokovech připraviti. Vodní kolo n. parní stroj otáčí břidel, který svými zdvihúky pořiště (topořiště) zdvihá, na kterém je buchar; buchar kuje na kovadle rozpálené ž. v šíny a pruty. Pt. Ž. z rud železných ve vysokých pecech vyráběti; ž. ve vihku v bmotu žlutohnědou dírkovitou (rez) se mění. Bř. Surovina: šedivá, bílá. Nz. Ž., jakkoli nejtvrdší, rzí se hloze; zakalené několikrát ocel slove. Kom. Ž. kaliti, zakaliti; ž. se vaří; aira s ž-em. D. Ž. na zbraň, Č.; tmel na ž., Nz.; váha ž-a. Ž. kouti, kovati, napouštěti, svařovati, prokovati, propáliti, přikovati, připáliti, Us., kujniti či kujným činiti. Nz. Obsah ž-za, der Eisengehalt; bez ž-za, eisenfrei. Šp. Slévárna na ž., die Eisengiesserei. Dch. Očista železem horúcím. O. z D., Gl. 391., Arch. 487. Právo ž-za a soudní souboj, duellum. Ddk. IV. 239. Cblap ze ž-za. Us. Šd. Ze starýbo ž-za nový cvoke bijó. Sš. P. 683. Tebdy ma do hroznej katové bneď vľékli mučárne, rozhoreným železom pálili zburta oči. Hol. 390. Nebo i ž. zaleželé se kazí a rezovatí, když se ale tře a týrá, lesku nabývá. Sš. 1. 8. Leze, leze po železe, nedá to pokoj, až to tam vleze (klíč). Us. V povetrí letí, nie je vták, železo nosí, nie je kovác (guľa vystrelená). Mt. S. I. 137. Vonku ako ž. zamrzlo. Ib. I. 210. Jedna část ze ž-za a druhá ze dřeva a žádný řemeslník nemůže hez toho býti (sekera, nůž). Slez. Šd. Oželezilo-li se ž. nebo neoželezilo-li se to ž. (cvičba ve výslovnosti). Na mor. Val. Vck. Ž. by strávil (vždy mu dobře chutná). Us. Šd. Narobil peňazí ako čert ž-za. Slov. Zátur. Má peněz jako ž-za (jako želez) = je bohat. Šd., Vck., Kmk. Zakial ž. horúce, kuj; Ž. kujú, kým je teplé. Slov. Zátur. Ž. je žhúce, treba kovať. Zbr. Lžd. 81. Najde-li kdo ž., bude zdráv (šťasten), provsz-li, ohěší se (bnde nešťasten); ž. má tedy zdvihnouť, provaz zabodiť. Na mor. Val. Vck. Ž. rez sžírá a srdce boře svírá. Bž., Hkš. Ž. rez sžírá a závistník od závisti umírá. Hkš., Sd. Železo-li se nepotřebuje, rez ho sežírá. Hkš. exc. Rez se ž-za pilník (pilný) stírá. Bž. Ž. žhavé polib, pysk si popáliš. Sb. uč. Moc (síla) ž. láme. V. Nouze ž. láme. Us. Horké ž. nejlépe se kuje; Dokud ž. borko, kuj; Doknd ž. řeřavé (žhavé), kuj. Č. Man muss das Eisen schmieden, wenn es glübt; Man soll Pfeifen schneiden, wenn man im Rohr sitzt. Železo železem se ostří, ein Messer wetzt das andere. Hkš. Tvrdý jako ž. V. Už je ž. v ohni (už to bude), die Würfel sind aus der Hand, es ist gewagt. O. Včil ti jest ž. v ohni (to na tebe ide, jetzt trifft es dich). Beru. Pilník s ž-a rez stírá (zlé zlým zaháněti se musí). Č. — Ž. = *věc ze ž-a udělaná, náčiní, nádobí, nářadí.* Ž. = *meč.* Ž-em zašermovati. Kom. Mlýnské ž. = *oškrd.* V. Ž. vydlabací, D., cpací, Techn., připalovací (*cejch*), V., stínící na slunečních hodinách, k lapání šelem, na lišky, k pálení vlasů, na krk (*kruh*). Ž-za berlínská na vlky, lišky, kuny a p., Berliner Eisen, der Schwanenhals. Šp. Ž-za hobrová na lapání bobrů; ž. na slonpu (Stöckeleisen) k lapání sov a jiných ptáků. Šp. Ž-za talířková či děnková, šlapací. NA. IV. 117. Tuť má se obviněnec očistě se žhavým železem totiž žhavou radlicí podrobiti. Ddk. IV. 230. V břmotu vojenském a mezi železem práva mlčie. Vš. Jir. 187. Nachystám si na té ž-za, dostanu tě, sivá holuhénko, do loža. Ps. mor. Šd. — **Železa,** pl. = *železné brnění, zbraně.* Na 'nom již ž-za brnie (řinčí). Alx. V. 1391. — *Železa = pouta, okovy,* die Fesseln, Bande, das Eisen. Vz předcházející. Ž. na noby, na rukou; do železdáti. D., J. tr. Z železje vybili. Vrat. Vy vizovští páni, málo železmáte, já sa vás nebojím, že mňa do nich dáte. Pck. Ps. 49. Nenavštěvuj, milý, súsednie oblnočky, lebo ti ver dajú železa na nuožky. Koll. Zp. I. 174. Dal by ťa okovať železem do kola, železuů obrůčků. Čes. mor. ps. 70. Kdo nemůže peněz, ten platí železy (tělem, vazbou. Qui non babet in aere, luat iu pelle). Č., Pr. — Vz více v S. N. — Ž. = *přísnosť správy.* Volte muža mezn sobů rovna, ký by vládl vám po železn. LS. 105. A ti, krutým železom čo nad námi vládli, kdeže sú? My stojíme, ale oni padli. Chlpk. Sp. 6. Má srdce zo ž-za a blavu z ocele (smělý a neústupný). Mt. S. I. 91., Sh. sl. ps. I. 91.

Železoďasicatý sifaničník či buřinec, grauer Spiesskobalt. Pr. Cbym. 241.

Železodrát, u, m., der Eisendraht. Šm.

Železodrev, u, m., stadmannia, die Stadmanie, rostl. Ž. hroznatý, s. sideroxylon. Vz Rstp. 229.

Železohlodlce, e, f. (v hutich), die Eisenbeize. Šm.

Železohryzec, zce, m., der Eisenfresser.

Železokovec, vce, m., der Eisenschmied, -arbeiter. Zlob.

Železoknžák, u, m., der Eisenhäuter (Schiff). Dch.

Železokrušný, eisenhältig, Eisen-. Ž. báně. Krok.

Železolijna, y, f., die Eisengieserei. Bdl., Balbi.

Železoměďový, Eisenkupfer-. Prsl.

Železomodřan, u, m., siderocyanas, eisenblausaures Salz. Presl. Chym. 113.

Železomodřový, Eisenblau-. Ž. kyselina. Presl.

Železořezna, y, f., das Eisenschneidewerk. Šm.

Železorudce, e, *železorudec,* dce, m., der Eisenerzer. Šm.

Železorudný důl, das Eisenerzbergwerk. Hř.

Železosivý = *železošedý*, eisengrau. Šp.

Železoslévač, e, m, der Eisengiesser. Dch.

Železoslévárna, y, f., die Eisengiesserei. Dch.

Železostrom, u, m. = *železodrv*. Šm.

Železošedý = *železosivý*. Pdl., Šp.

Železov, a, m., Eisenberg, jm. místa. Šm.

Železovatěti, ěl, ění, zu Eisen, eisenartig werden. Plk.

Železovatý, eisenartig. Zlob.

Železovec, vce, m., das Eisenerz. Ž. bahenný či železná bahenná ruda, das Rasenerz; ž. osmistěnný, oktaedrisches Eisenerz o. der Magneteisenstein; ž. klencový, rhomboedrisches Eisenerz o. der Eisenglanz; ž. jizerský, hexaedrisches Eisenerz o. der Iserin. Nz.

Železovitý. Ž. dřevo, das Eisenholz. Dch.

Železový = *od (ze) železa*, Eisen-. Ž. kysličník, sířičník, Rostl., kyselina. Nz. Ž. kovář. Bj. BO.

Železožrout, a, m., der Eisenfresser. Šm.

Želiar, a, m. = *želár*. Slov. Frsc. Zor. I. 11.

Želiarka. vz Želarica.

Želiarstvo, vz Želarstvo.

Želibořice, dle Budějovice, ves v Písecku. Vz Blk. Ktsk. 204., 490.

Želichov, a, m., samota u Benešova v Budějov. PL. Vz Blk. Kfsk. 1222.

Želichovice, ves. Arch. I. 531.

Želina, y, f., Seelau, ves u Kadaně. PL., Tk. V. 163.

Želinská ze Sebuzína. Vz Blk. Kfsk. 944., 945.

Želinský, ého, m. Sdl. Hrad. II. 245. — Želinský ze Sebuzína. Vz Blk. Kfsk. 1463.

1. **Želiř**, e, m. = *domkář, podruh, hofer*, der Inmann. Slov. J. tr., Koll. St. 735., Rb.

2. **Želiř**, e, m., z něm. Soller = *síň, pavlač, ploská střecha, půda nad stropem*. Pucb. Na ždléř domu vstúpil. GR. Jak v Italii na ž-řích se déje. Sš. Sk. 123.

Želisko, a, m., samota u Budějovic; Selsen, ves u Březové na Mor.

Želislav, a, m., os. jm. Pal. Děj. I. 1. 36.

Želiště, ě, n., míst. jm. u Lužice na Mor. Pk.

Želiti, il, ení, na Slov. *žáliti* — *želeti*, beklagen, bedauern. — **čeho**. Flav. — **se komu** = *zželeti se, líto býti*, leid sein, sich erbarmen. Ben., Plk. — **za kým**. Frajerku mi zali (vzali), budem za ňou želieť. Sl. ps. 320.

Želivec, vce, m., ves v Čáslavsku, u Ledče. Vz Blk. Kfsk. 572., Tf. Odp. 267. — Ž., ves u Jesenic.

Želivka, y, f., řeka ve vých. Čech. Vz Tk. I. 405.—407. — Ž. = Vyšinka, samota u Prahy.

Želivo, vz Železo.

Želivsko, a, n., Selsen, ves u Jevíčka na Mor.

Želivský klášter, Stift Selau. Vz Tk. I 157., 405.—407. Ž. Jan, vz Želevo.

Želivý = trouchnivé. Ž. dřevo. Val. Brt. D. 303.

Želízko, *želézko*, a, n. = *něco ze železa udělané, nářadí, náčiní*. Ž. = náčiní zocelované, několik palců dlouhé a na konci jednom přiostřené; někdy má ucho pro násadu. KP. III. 70. Das Eisengeräthe. Ž. ke křesání (ocel); ž. oštipu (tulej), V., u nože, das Messerblatt, die Messerklinge, ž. do žehličky, der Stahl beim Bügeleisen, soustružní, das Drebeisen, obtahovací, das Putzeisen; ž. do nástěnkáře s vodíkem, das Rückwandhobeleisen, Šp.; ž. do hoblíku hladíkové, zubákové, průbojné, Us. Pdl.; ž. na rány, das Wundeisen, Nz. lk.; ž. ohledací na rány, soustružní, zapalovací, D., kadeřací či na kadeře, Kom., kamenické, pudní (ve mlýně), u kamenořezce, Us., ostré, zubaté, chřestavé, Techn., řezbářské, das Stecheisen, dráčkové, Zahnhobel-, hlazníkové, Schlichthobel-, hoblíkové, do macka bednářského, Stossbankhobel-, do žlábkovce, Nuthhobel-, uběrákové, Schropphobel-, výstružní, Falzstöckl. Šp. Ž. ševní, Naht-, valchovní (valchovadlo), Šp., holicí, pérové, zpruhové, Kh.; ž. u horníkův, hornické: ž. činí s pemrlicí erb horníkův; ž. mlynářské ku křesání kamene; ž-em kámen otesati. Vys., NA. IV. 131. Ž. k pouštění žilou (vz Nástroj k pouštění žilou); na pouštění mladým plnomízným stromům (vz Nástroj zahradnický); k plombování zubův; pouštěcí jednoduché a s třemi želízky, ž. na vypalování ran n. rohu (vz Nástroj pro dobytčí lékaře). Cr. Ž. sirkářské, das Zündbölzcheneisen. Vz Brusle. Ž., die Schliesse beim Federhalter; u sítí, vz Nevod. Šp. Ž. bednářské, na něž tluče bednář palíčkou, když obruč přidělává, der Setzhammer. Hk. Ž. = přístroj k hlazení dlažby cementové. Zpr. arch. IX. 38. — *Ž-ka* = *brusle, kosle, kůsle, kraple*, der Schlittschuh. Šp. — Ž., a, m., osob. jm. Ž. z Tourového Oldř. Vz Sdl. Hrad. III. 36., Blk. Kfsk. 1248.

Želízkový předek (želízkem prováděná střída), der Schlägelort, v horn. Hř. Ž. práce, vz Práce.

Želízy, dle Dolany, Schelesen, ves u Medonos. PL. Vz Blk. Kfsk. 7., 9., Tk. III. 102., 125.

Želka, y, f. = *popelnice*. Us. Šml., Zap.

Želkov, a, m., Želkow, dvůr u Holešova na Mor. PL.

Želkovice, dle Budějovice, Želkowitz, ves u Zdic; něm. Schelkowitz, ves u Bilina. Vz Blk. Kfsk. 865.; ves v Jičínsku, ib. 923. 923. — Cf. Sdl. Hrad. II. 238.

Želkup, u, m. = *žel koupě*, das Reugeld, der Reukauf.

Žell, a, m. Ž. Ludv. Vz Jg. H. l. 659. Dle Sb. H. l. 311.: Žello.

Želman, a, m. U Valachů brav[illegible] na přístkách na Ž-na. Některá z děv jest foj[illegible], jiné děvy jdou k němu o dceru jeho ža[illegible]jíce a zplvajíce: Pochválen buď Želm[illegible] pochválen buď Jodro, pochválení všeci je[illegible] rytíři. Sš. P. 765.

Želnava, y, f., Salnau, ves u Plané. PL.
Želno = *žalno*. Kam.
Želný = *žalný*. Tč.
Želohndný, beklagenswerth. Jaký jest ten národ ž.! Sš. Bs. 199.
Želoň, ě, m. = Dobropán, Mercurius Ros.
Želotati, kläglich thun. Šm.
Želovice, dle Budějnvice, Želowitz, ves u Libochowitz. PL.
Želtář, vz Žaltář.
Želtopusík, a, m., pseudopus, ještěr. Vz Schd. II. 482., Brm. Živ. zv. III. 194.
Želud = *žalud*, zastr. Hr. rk. 15.
Želudek = *žaludek*.
Želudok = *žaludek*. Slov. Čjk. 71.
Želunice, dle Budějovice, míst. jm. Tk. I. 87., 444., III. 129.
Želv, a, m., vz Želva.
Želva, y, f., *želo*, a, m., желвь, řec. χέλυς, χελώνη, skr. harmuta, lat. testudo. Schl. něm. die Schildkröte. Mkl. aL. 12. srovnává ž. s χέλυς. VMV. nepravá glossa. Pa. *Želvy* mají zavalité tělo, kryté dvěma štíty, hřbetním a prsním. a) *Ž. mořské*, cheloniae: ž. obrovská, chelonia Midas, karetová, ch. imbricata, ž. středomořská. ch. conana, kožnatá, sphargis coriacea; b) *ž. bahní či sladkovodní*, emydae: ž. europská, emys europaea, kaspická, e. caspica, ropuchová, chelis fimbriata, kousavá, trionix ferox; c) *ž. zemní*, chersinae: ž. řecká, testudo graeca, rýsovaná, t. geometrica, obrovská, t. elephantopus. Vz Frč. 320.—322. Cf Schd. II. 479., 480., Ves. IV. 242. *Ž. zemní*: řecká, indická, brázditá; 2. *bahenní*: třepinatá, hadí, krabicová; 3. *říční*: kousavá; 4. *mořské*: obrovská, karetová, kožená. Vz vice v S. N. Na Slov. *korytnačka*, *střepnatá žaba* Krok., Koll. Ill 59. Želva *tříprstá*, trionyx, der Drecklaner, měkká, die Weichschildkröte, lesní, testudo tabulata, die Wald-, uhlířská, t. carbonaria, die Köhler-, hvězdnatá, t. actinodes, elegans, die Stern-, sloní, t. elephantopus, Elephanten-, klonbnatá, cinixys Homeana, Home's Gelenk-, krabičná, terrapene carinata, Dosen-, brbolatá, clemmys insculpta, Waldpfuhl-, vodní, clemmys, Wasser-, klapavá, cinosternum, Klapp-, Schlamm-, hlavatá, platysternum megalocephalum, Grosskopf-, ještěrčí, chelydra serpentina, Schnapp-, kajmaní, chelydra, Alligator-, supí, macroslemmys Temminclii, Geier-, amazonská, Arrau-, holenní, podocnemis, Schienen-, hadí, hydromedusa, Otter-, Maximilianova či hadí, hydromedusa Maximiliani, Schlangenhals-, třepenitá či matamata, chelys fimbriata, Matamata, kousavá, trionyx ferox, Beiss-, plátková, Tafel-, obrovská či polévková, chelone viridis, Suppen-, kožnatá či koženářka, dermatochelys coriacea, Leder-. Brm. Živ. zv. III. 33., 40., 41., 44., 49., 51., 61.—64., 70., 75., 77., 83., 85., 93., 91. Ž. má tělo skořepinou kryté. Krok. Vz Plazi. — Ž. = *nástroj* (k želvě podobný) *k dobývání měst* (u starých). L.
Želvák, u, m. = *navná kost*, das Uiberbein. Presl.
Želvásek, ska, m., papilio polychlorus, der Weidenvogel. Šp.
Želvec, vce, m. = *želv*, das Schildkrötenmännchen. Dch.
Želví polévka. Rk.
1. **Želvice**, e, f. = *manželova sestra*, des Mannes Schwester. U Beskyd. Tč.
2. **Želvice**, dle Budějovice, Želwitz, ves u Nepomuk. PL.
3. **Želvice**, **želvnice**, e, f., chelone, die Schildblume, die Schildkrötenblume. Šm.
Želvina, y, f., **želvinec**, nce, m. = *želvová skořepina*, das Schildplatt. D. Vz Schd. II. 480.
Želvinec, nce, m. = želvovice. Rk.
Želvnice, e, f., chelone, die Schildblume. Ž. lysá, ch. glabra. Vz Rstp. 1145. Vz Želvice, 3.
Želvoještěr, a, m. Ž-ři, anomodontia = ještěři majicí lebku podobnou želví. *ž.*, dicynodon. Vz Frč. 319.—320.
Želvokam, u, m., der Chenolith, Schildkrötenstein. Šm.
Želvovice, e, f. = *želvina*.
Želvovina, y, f., das Schildplatt. Vz Želvina. — Ž. = *želví maso*, das Schildkrötenfleisch.
Želvovitý = *k želvě podobný*, schildkrötenartig. Krok. I. c. 127.
Želvový, Schildkröten-. Ž. skořepina — *želvina*. D. Ž. hřeben. Dch.
Želvuška, y, f. Ž-ky, tardigrada, die Bärthierchen. Ž-ky jsou pavonkovití členovci s ústrojí velmi zakrnělými; mají jen hrudihlavu se čtyřmi páry kratičkých nožiček, z nichžto čtvrtý pár na samém konci těla jest umístěn. Srdce a vzdušnice jim scházejí; ústa jsou ssavá Vz vice ve Frč. 116. Ž. holá, macrobiotus Hufelandi, ž. štítkovaná, emydium testudo Frč. 116.
Žely, dle Dolany, něm. Žely, ves u Kr. Hrad.
Žem = *že jsem*. Slov. Hanba by mi bula, žem ši ja ľúbila hiléhu Janika. Koll. Zp. I. 364. Nebulo ci patric, žem bula maličká, jen ci bulo patric, žem bula šnmnička Koll Zp. I. 115.
Žemľa, e, f. = *žemle*, die Semmel. Mor., Slov. Bern. Vz Ht. Mluv. 73
Žemlár, a, m., der Semmelbäcker-, händler. Slov. Bern. Vz Žemličkař.
Žemlarení, n., die Semmelbäckerei. Slov. Bern.
Žemlarití, il, ení, Semmelbäcker sein. Slov. Bern.
Žemlárka, y, f., die Semmelbäckerin, -händlerin. Slov. Bern.
Žemlárství, n. = *žemlarení*.
Žemláry, pl., ves na Slov. Let. Mt. S. IV. 2. 70., II. 227.
Žemle, e, *žemlička*, y, f, něm. Semmel, střlat. semella, nemusí býti něm. původu, vz Mz. 378. Ž. = *chléb pšeničný*, *bílý*, *rozličného způsobu*, *houska*, na Mor. *bělka*. V.

Nakrájená žemle spařená a omaštěná. Dch. Žemličky sardelové, smažané, s jazykem, s vínem. Hnsg. Čes. Kuch. Pójdem do Trnavy, kúpim tam ž-ku (boží dar). Sl. ps. 23. Nakoupivše žemlí, rožků (rohlíků) na rvačku mezi ně házeli jsme. Koll. IV. 199. To je jako ž-čka za dva grajcinre. Us. Zátur. Ešče bych lépe zplval, dybych ž-čky s medem jídal. Sš. P. 736. Musili žemlemi se krmiti. Skl. V. 314. Chuť jeho jako ž. s strdí. BO. Lakotníci sváteční slúžie ďáblu Běl, jemuž sú dávali za den 40 ovcí, po 12 korciech žemlí a vína šest kádí. Hns I. 123. — **Ž.** = *vánočka.* Na Policku. Kšá. — **Ž.** = *žemné* (lnu). Němc. I. 292., Hk., Kčr., Ktk., Rgl., Psg.

Žemlička, y, f., vz Žemle. — **Ž.**, y, m., os. jm. Ž. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1193.

Žemličkář, e, m. = *pekař, který peče žemličky*, der Semmelbäcker. Us. Jdr. Vz Žemlář. — **Ž.**, der Semmelfreund.

Žemličkový = *žemlový*, Semmel-. Ž. mouka, Ros., barva, bába (moučné jídlo). Rk., Kšá. Odvedli ho k žemličkovému regimentu (k domabylům). V Kunvald. Msk. Ž. kůň, kabát (žemličkové barvy, fahlgelb). Us. Šd.

Žemlovka, y, f. = *žemlová mouka*, das Semmelmehl. — **Ž.** = *žemlová bába*, die Semmelbaba. Dch. Ž. s jablky, z třešní. Hnsg. Čes. Kuch. Vz Žemlový.

Žemlový = *žemličkový*, Semmel-. Ž. mouka (běl). — **Ž.** = *ze žemle.* Ž. řízek, der Semmelschnitt-. — **Ž.** = *žlutý jako žemle*, semmelgelb. Ž. barva, kůň (plavý). Ja., Kšá., Šp. Ž. bába (vz Žemlovka), jídlo z nakrájených housek, mlékem a zaklektanými vejci polévaných, jež se potom smaží, Semmelbaba, f. Ž. řízek, ve vejcích obalený a v másle pečený, die Pofőse. D., Dch. Ž. kaše, der Weckbrei. Posp.

Žemlozlatý, semmelgolden. Ž. barva KP.

Žemně, ě, *žemnička*, y, f. = *sejmě, zejmička lnu, obláč, panenka*, die Kaute, Flachsbose, Flachsreiste, Knocke. Třený len do svazků po 30 žemních, z nichžto každá z několika hrstek sestává, se váže. Us. Len po jedné kýtě neb některé žemni. Mus. 1847. 545. Ž. = dvě hrstky lnu. U Rychn. Ntk. Ž. má dvě hrsti, pět žemní = jedna pětka, šest pětek = kloub. Us. Cf. Zavinutka, S. N. X. 93. Ž., obláč lnu, Flachsbose. Item 10 stuppas, quae dicuntur zempnye, debent dare de quolibet laneo. Urbář 1390. Emler vyd. 114. Ž. ostružní či třepení, poduštice ostružní, das Bourdonnet. Nz. lk.

Žemněný, *žemňový* = *ze žemní*, Reisten-. Ž. příze, plátno. Us. Vz Žemně.

Žemnička, y, f., vz Žemně.

Žemňový, vz Žemněný.

Žemuč, *zemuč*, e, f., ilbus, zastr. Rkp. Vodň.

Žeň, gt. žni a žně, f. = *žetí, požínání obilí*, der Schnitt, die Ernte. Vz Žíti (žnu). Žbnu, stupňováním: žeň, požínám. Bž. 30. [illegible] kolísá: žni a žně. Bž. 100. **Ž.** = *sklizení, klizení, klizba, náklid, děla, žatba, sklizeň, žetí.* Šp. V čas žně; ve dnech žni pšeničné; téhodnů nařízených ke žni. Br. Žeň bývá jen jednou v roce. Ros., Č., Pk. Plat za žeň. Ž. nastává, přichází. Sš. J. 75. Každý láň platí za žeň 3 gr.; Má dáti 2 gr. za žeň; Každý platí za ž. 3 gr. a za sýr 1 gr. Půh. II. 241. — **Ž.** = *co se žne*, die Ernte. Zahynula žeň polní. Štelc. Velmi skrovná žeň. Přišla hojná žeň. V. Ž. výnosná. Šp. Ž. obilná leží mi na srdci; Žeň bělá; Klasové žeň dáti měli později. Sš. J. 75. Ž. dobrá, prostřední, špatná. Šp. Hojnou ž. dá tvoje sej. Štulc. I. 133. Bůh požehnal, rolím našim hojnou ž. dal. Ntr. VI. 26. Bodaj mal zlú žeň i mlathu, keď mňa pripravil o svatbu. Koll. Zp. I. 321. Jistě ž. mnohá jest, ale dělníci nemnozí; proto proste pána žni, ať pošle dělníky na žeň svů. Hns II. 1. Výnos žni. Us. Jsou-li červánky o novoroční den, přinesou jistě samou zlatou žeň. Hrš. Ještě tvá žeň nedozrála (ještě čas nepřišel). Vz Čas. Č. Srp v cizí ž. pustiti. Jg. — **Ž.** *z vody* = *co z vody dostáváme:* sůl, mlže, ústřice, perlovky, korále, ryby, raky, kraby, jantar, vodní byliny atd. Vz KP. III. 365. — **Ž.** a *pl. žně* = *čas ku klizení obilí, klizení obilí*, die Erntezeit, der Schnitt. Na Zlinsku v nom. a akkus. žňa, n. Bart. Žně římské a řecké. Vz Vlšk. 107. O ž. vůbec vz S. N. *Když byla žeň.* Ben. Br. Při začátku žně. *Br.* Přede žněmi nedostatek chleba měli. *Háj.* Přede žněmi s obilí spadlo. Kram. *Bylo po žněch.* V. O žních přešlo. Us. K žněm. *Jg.* Práce ve žních, ve žni. BO. Na poli žněmi se obírati; Ž. se brzo dostaví. Sš. J. 75. Výsledek žní, der Ernteausfall. Sl. les. Žně konati. Dch. Žeň jest Slovákům až posud opravdivá národní slavnosť. Koll. IV. 115. Je-li nový rok hezký, jsou pak pěkné žně. Mus. Když na sv. Máří Majdalenu prší, bývají mokré žně. Dch. Jsou-li psí dni jasné, bývají pohodlné žně. Mus. Je-li mráz na Gabriele, bývají žně veselé. Kld. Když dal pán Bůh žně, dá také sklizeň. U Kr. Hrad. Kšť. Vychudlému prasátku i o žních zima. Č. M. 173. Nepij po zasetí, ale po žních (vz Šetrnosť); Po žních se zpívá, po výmlatu zívá. Lh., Tr. Kdo ve žních hledí chladu, natrpí se v zimě hladu. Bž., Pk. Po žních slaví se *obžinky, obžinek, ožinek, ožinky, dožinky, dožatá, požinek, dovazná.* Šp. — **Ž.** = *čas dobrého výdělku.* Nyní mají ševci, mlynáři žně. Us. Č.

Žena, *ženka, žínka, ženička*, y, *ženčice*, e, *ženuška*, y, f., strper. kona, strněm. chona, skr. gani, Schl., řec. *γυνή*, pol. żona. Cf. Šrc. 246., 257.—259., Mkl. aL. 12., 271. **Ž.** = *dospělá osoba ženská, opak: muž*, das Weib. Ž. v domácnosti řecké, ve Spartě, v domácnosti římské. Vz Vlšk. 222., 223., 225., 241. Postavení žen řeckých a římských. Vz Vlšk. 220., 237., 240. O ženách vůbec. Vz S. N. Žen milovný (chlipný); s ž-ou obcovati, míti činiti, ležeti, spáti; ž. letitá, stará. V. Zmužilá ž. (mužatka). Ros. Ž. svárlivá. Rb. Ž. tenká, slabá zove se na Mor. *žingura.* Brt D. 303. Ž. plačnice (při pohřbech), das Klageweib. Dch. Mladíkovi

ž. každá mladou zdá se. Kká. Td. 32. Ženu zprolibati, slíhati, přespati, sprásknonti, sprášiti atd. Cf. Zprzniti. Lepší je se vyspať pod lipů zelenů, než v pěknych peřinách se škaredů ženů. Čes. mor. ps. 237. Múdra ž. = věštkyně. Němc. VII. 8. Chlapčisko nezualé kuš, úsudok o ženách vyniesť mnsl muž. Pbld. V. 166. Dudlavá žena (která vždy dudle, brumlá). Na Ostrav. Tč. Dopoledňa sa umiá (solent) u nás scházať staré ženy; Ženy rády umiá naříkať. Brt. L. N. II. 63. Rači (raději) měť ježovů koži, nežli špatnou ženu — v loži. Slez. Tč. Tá naša starejšia ošemetná žena; Mládencom vinečko, panenkám pivo a vodu ženám a mléko babám. Sl. spv. I. 28., II 71. Žena vytuľená, mocná ako badalie (tur. = kůň, kobyla). Chlpk. Sp. 194. Tam kde sa ten potok svieti, trocha zvýšä tá osada, pozri braček, tam v trápení za mnou túži žena mladá. Cjk. 121. Čože si počneš hřiešna ženo? Č. Čt. I. 227. Ako prostá ženička dala sa nabovoriť? Dbš. Sl. pov. I. 463. Počínal si ako pravý loptoš (lump, darebák): ožieral sa, rozkazoval kruto, atlhal devy a bezčestil ženy. Zbr. Lžd. 239. Radorečné ženy pod steny sedajú, o nevolných dieukách klebety skládajú. Sl. ps. Šf. II. 138. Zdevy planá žienka, nichtsnutziges Weib; Prvej lásky žena; Žienky i devy kryje pred vrahom jaskyňa studená. Vaj. Tat. a mor. 17., 41., 104. Vojnu bili chrabrí Hercegovci a za nimi naši Črnogorci. Kamteľ, vieska na upätí skaly, vyleteli z nej junácki orli, vyleteli, na Turka sa vrhli; Kamteľ chrania opuštené ženy, opuštené ženy i device. Udrel Turek zúrive na Kamteľ, ajhľa dym sa vali z našich kučí. Nad Kamteľom kula kamenitá, ta utiekly ženy i device, i nemluvné vzaly sebou dietky. Udrel Turek zúrive na kulu, zajačaly črnohorské pušky; odrazily chrabré ženy nával! Udrel Turek zúrive na kulu, zablysly sa brúsené handžáre, odrazily chrabré ženy nával! Po tretí krát rozbesnil sa Turek; slábnu devic ramená milostné i žien ruky slábnn v unavení, a na bránn vrah už búcha mlatom! Beda, beda! zavznie kulou skalnou, beda žanám, keď jich Turek plienil! Povyskočí Jela Marunova, krásna deva, čiernooké dieťa, povyskočí na nôžky ľahunké a zavolá hlasom skalnej Vily: Otvárajte bránu, posestrice, a prach pušný sypte na hromadu; nech sa dozvie Turek vierolomný, jak vítajú vraha Črnohorky! Vaj. Tat. a mor. 93., 94. Tu lalin trhala, na milého lúčala: Milý, milý, falšuješ, cuzie ženy milueš. Cuzie ženy také sú, do haňby ťa donesú; Škoda celého života, bez ženy je život psota; V Turci rozhněvané ženy prezývají se: Ty pikulka! ty Kika, Kikuška!; Žena když se tabáku nasmrká, všecek si fěrtuch dosiaká; To jest věřiti ženě, co brach rozsívať na stěně; Žena stavu vysokého, ta si hladá rovnakého; Stará žena len vždy šemre, čím staršia, tím neskuor zemre. Koll Zp. I. 145., 205., 415., 366., II. 277., 279. Žena si zuby jazykom zodere; To si am čert nevymysli, čo má žena vo svojej mysli; Ešte som sa neoženil, už ma žena bije a ja som si nahotovil, tri dubové kyje. Sb. Sl. ps. I. 99., 118., II. 1. 132. Rád víno pil, po ženách jen hořel; Ty žen se štítíš, já po nich se ohlínim Pal. Děj. III. 3. 265. Žena na oko se připravuje (fintí). Štelc. Rozhněvané ženy slov se neboj, nechť, jak chce, naříká; pláčem a stýskáním strojit aj ony zálohy zvykly. Kom. Ženy dlouhé vlasy, ale krátkou mysl mají. Reš. Ženy v kostele mlčte. ZN. Prázden jsi ženy, neroď hledati ženy to věz ku pojetí buď panie neb nepanie (Pav. 1. Kor. 7.); Prvá pokušenie kněžská jsú přístupové k ženám a ženám, bydleti s kněžími; Ne mnoho obcuj s ženami; S ženú vždy býti a ženy nepoznati viece jest než mrtvé křésiti; Žena jest neskrocená šelma, ustavičná škoda, zvěř velmi ukrutná atd. (tak ji vypisuje Secundus); Jest sv. ženám k veliké chvále, že ony jsúce křehkého pokolenie hřiech, tělo a ďábla přemohli sú; Viece z přirozenie jest muž přichýlen k ženě než k jiné věci; Najspieše člověk požádá ženy, když jest pěkná; Kněžie s ženami bydleti nemají; Ženy varovati má se obcování, ktož chce prázden býti smilstvie; Žena připravná jest jako modla; Ž. má se varovati kněžského obcovánie; Nebudeš mieti bohóv jiných a ty si ženu za boha oblibil; A on jest žieznil jako žena, kdy rodí některá žiezní; Některá žena frejem neb smilstviem peněz neb zbožie jest dobyla; Žena, která chová ženicm jiným neb prázdných žen, ta jest kněžna nad zjevnými hřiešnicemi a zvláště, smilní-li; Papezstvie držela jest žena; Ktož ji (ženu) drží, jakožto ten, ktož drží štíra, jest nejistý; Pro čtyři příčiny bývá muži poznánie ženy (a též žena mievá sě k muži), aby chlipnil, varoval, plodil, dlub zákona plnil. Hus I. 268., 276., 277., 278., 287., 368., 385., II. 73., 180., 305., 409., 437., III. 199., 259. Ženu tělesně znáti. Kat. 490. Staré víno člověka k ženám nezpůsobného činí. Krab. Nevím, jestli prohraná bitva zarmoutí tak zběhlého vůdce, jako mnohou (ženu) zarmoutí sličnosť jiné nebo útrata ctitele. Čtení v Brně III. 1867. 190. Bez trávy lúka sečená, bez přislovie krásná žena. Alx. V. v. 822. (HP. 20.). Žena je klamlivá, dokádkolvek živá; Varuj sa od ženy, jak chceš být od pádu zachráněný. Na Slov. Tč. Srdce ženy tenata a ruce její okovy jsou. Zr. Ženy nikdy nepřemluješ, Němce nepřepiješ Hš. Sl. 147. Žena mlčanlivá lásku nadobývá; Ženy sú bez brady, neb rapocú rady. Mor. Tč. Žena, zablje-li kočku, nic se jí nezdaří. Ns mor. Val Vck. Ozdoba žen: ctnosť a dobré mravy. Šd. Neveř pláči, neveř ženě: pláčem do osidel žene. Šd. Z trávy bude seno a z krásně divky stará žena; Ďábel přelstí jednoho muže, ale žena deset; Žena s malým prsem ráda mluví o kojeni. Hnš. Kde nemôže dôisť chlap, dojdo žena; Psovi, koňovi a žene never; Žena má 77 fortielov a 4 defekty, die Weiber haben 99 Listen und noch einen Sack voll; Nedal pán Boh svini rohy ani žene mužské nohy; Žena, ak nemá čo robiť, nech pára a znovu šije (ž. nemá zaháleti); Žena bez muža ako zahrada bez opravy; Žena keď

rodí, je jednou nohou v hrobe. Slov. Zátur. Žena so zobákom (s velikým věnem). Mt. S. I. 99. Čo dieťatu nôž, to žene peniaze. Mt. S. I. 123. Ž. dobrá a zlá. Žena se cítí (je samostatná; 2. těhotná). Mt. S. I. 112., Sb. sl. ps. I. 112. Kde husy tu smrad a štěbety, kde ženy tu svár a klevety. Jg., Č. U blázna kord, u ženy pláč, u psa moč, u koně lejno, to, když chtí, hned jest hotovo. Na Slov. Ženy umějí bláznům pískati; Koblížná tě to žena (rozkošná, rozmazaná). Č. Ž. přechválená již jest zavedená. Berl. král. Žena hněvivá je pravý pajed, je jedem kalená. Třem ženám se posud vždy klep povedl. Ž. opilá, nevěstka hotová. Ženám i teskli-vým i bázlivým jest dobře, aby samy nebývaly a temnosti aby sě varovaly. Hus III. 115. Kristus pán hrozná muka a trápení nesmírná trpěl mlčky a odpouštěl — žena nikdy ničeho nesnese mlčky a neodpustí. Sk. Črty 11. Žena a kůň nejvíc chyb mají; Jedno druhému, zlá ž. ehudému, kam se dostane, vždy jemu běda bude; Ženě, klínu nikdy nevěř; Ž. žene, až dožene; Ž. ožralá, svině hotová; Chraň se koně od zadu, ženy od předu; Kroužek zlatý na chřípích svině, ž. pěkná a bláznivá; Kůň brůna, ž. důra, Janek pachole, řídko z toho trého co dobrého bude; Žena zvandrovalá a mužský za pecí válený nestojí oba za nic. Lb. — Ž. = *víla*, die Fee. Lesní žena. Dch. Pověry o lesních ženách vz Mus. 1855. 47. — *Ženy divé či bílé* ve slovan. bajesloví bytosti, které kradou děti a podvrhují za ně své, ale také bojně se odměňují za nepatrné služby. Šmb. S. I. 300. Už zase letí ten vnuk divé ženy (= divoký člověk). U N. Bydž. Kšť. — Ž. = *manželka, choť*, das Eheweib, die Ehefrau, Gemahlin. Ženu vzíti, pojíti; za ž-u vzíti, pojíti, míti; ž-u komu dáti, za ž-u dáti; za ž-u se báti. V. To jest jeho ž. Ženu zapuditi. Kram. Neb více ž. mužem čest má, než muž ž-ou. Št. Muž jde hat a ž. čehý. Us. Ž-ě své nevěřiti. V. Mladá žínka. Hdk. L. k. 84. My máme mladou ženušku, my máme mladou ženu. Čes. mor. ps. Donesl ženě na zástěru; Koupil ženě na šaty. Ue. Šd. Neb k čomu neskrotení mužové a králi hrdinskí buď prosbou buďtož hrozením sa nevládali nahnúť, bez všej uprimně k tomu jieh ženy sehýlily práce. Hol. 15. Tato stvora je tomuto človeku ženou; O ženu a deti netráp sa: ja jich berem na svoju starosť; Predsa iď a riekni žene, že slava Bohu, je mi l'ahko; Mišo nechal túto poznámku bez odpovedi. Meli tam už taký domáci poriadok, že žena mala vždy posledné slovo; Vohl'ačka každému a žena jednomu. Phld. III. 3. 255., IV. 525., 527., V. 113., 129. Kdo tú vodu piť bude, mrcha ženu mať bude; Neoklamal som sa jako na žene: volky môžem predať, ale ženu nie; Prine prišiel nahovárať princeznu za ženu. Mt. S. I. 18., 56. Žena se mi rozsypala (je v neděl'ich). Us. Bkř. Jak pálené (kořalku) žena pije, tam muž před ňú nic neskryje. Na Ostrav. Tč. Oj ale ti zle poradil, švárny šuhajíčku, kdo ti radil tú Margitku pýtať za ženičku. Ppk. I. 114. Nebudu, synečku, nebudu tvoja žena, dybys mně ulámal, oj, ruce po ramena, ruce po ramena, aj nohy po kolena, nebudu, synečku, nebudu tvoja žena. Pck. Ps. 24. Za tú našú stodelenků je ječmínek, uvázala žena muža na řemínek: Milá ženo, pusť ňa z něho, nebudu ti povídati psí plemeno. Pck. Ps. 47. Jaký si hospodář, takovú máš ženku, ty piješ v hospodě, ona pije v šenku. Na mor. Val. Brt. Zazpívaj, slavíčku, zazpívaj pěsničku, nech sa já zatočím s tú mladú ženičkú; Taková je tam zima, až našemu panu družbovi žena na peci zmrzla. Brt. L. N. II. 48., 49. Dyž sem si tě nevzal za ženičku, vyvolím si tebe za družičku; Kdo chce pěknú ženu měť, musí sobě pro ňu jeť; Pásala a baj ešče budu a baj tobě za ženičku budu; Potom si ji za ženičku vezmu; Aj na čo je mi žena má, keď já bývám málo doma?; Žena lúbí čižmičky a já lúbím krčmičky; Nekaždá ženuška svého muža milnje; Zlá žena je ďura v střeše a dy prši, všudy teče; Bys byla dobrá ženka, poslechla bys maličenka. Sš. P. 231., 424., 551., 590., 609., 669., 740., 788. Kdo své ženě oheň nezapálí, ona jeho hospodářství spálí; Maměnka pláče, že dcery nedá, a dcera skáče, že bude žena; Dostane dudlavou ženu; Manžel ví poslední, že jeho žena je kurva všední. Slez. Tč., Šd. Cez zelenú lúčku voda tečie, čo mi moja žena doma rečie?; Ja parobek z Kapušan, nemam ženy, len som sam. Hej, na čo mi je mlada žena, keď ja mam so sebu dosc trapeňa? Žene treba to i to, šito, bardo, koryto; žene treba čižmičky na jej biele nožičky; Povedala som ti, ej, v lete aj v jeseni, že ty nebudeš mať zo mňa mladej ženy; Na kvet dievča vodu ločká; povedalo, že ma dočká. Ločkaj, ločkaj, duša moja, veď ty budeš žena moja; Vyberiem si za žienku bystrú, švárnu Slovenku: vyberiem si Ančicu, čo vie variť žinčicu; Už som sa oženil, vzal som si ženu zlú! Ach Bože, prebože, čo budem robiť s ňú?; Čo ja urobím? ja sa ožením: ženu pošlem do roboty, ja si poležím. Sl. spv. I. 5., 2., 35., 41., 52., 53. Ž. prisahaná, angetraut, neprisahaná, das Kebsweib. Slov. Šd. Ž. šestinedělka, těhotná, svárlivá, Rb. 275., bezdětná, jalová. Ž. přechodila, ženě se přechodí, ž. přechodilá. Lk. Ž. muži anlž muž ženě nemohl svědčiti, Zř. zem. Jir. S. 10.; Ž. věna svého kterak měla dosíci? Ib. S. 34.; Ženě s mužem náležela-li jaká spravedlivosť, nemčl muž bez vnole její jí odcizovati, E. 22.; Po ženě statek na podíl se nekladl, F. 28, 33.; Že pro věno v statek všieck kdy se mohla uvázati, T. 1.; Ženě a muži kdež by desky společně svěděily, T. 3.; Ž. od muže k správám byla-li přinucena a přivedena, T. 6.; Ž., přijala-li k sobě poručenství a je určila, T. 7. 10.; Prodala-li žena muži svému (jsouci v moci jeho) statek trhem, T. 8.; Ž. vězeň muže svého v čem a jak byla? T. 9., R. 13.; Ž. přiřkla-li by k vůli muže svého komu co dáti aneb učiniti, T. 11.; Ženě své manžel nad její věno na svrchcích mohl, co chtěl, dáti, T. 12.; Ž. toho, což jí na živnosti od manžela jejího dáno bylo, po smrti jeho užívati měla. T. 12. Ž.

tĕhotná hyla-li zatčena; Ž. od muže v rukojemstvi uvedená. Zř. zem. Jir. D. 32., R. 5. Ž. žádná věna svého zavaditi nemóž, dokudž jest muž jejie živ. Vš. Jir. V. 24. Kým si, šuhaj, svobodný, uži tú svobodu, bo ťa žena mrcbavá pošle l pro vodn; Stodolečka deravá a zlá žena k tomn, tie dve věci vyženú hospodára z domu; Do stodoly navozim, voda všade tečie, do komory nanosim, zlá žena vyvlečie; Za grajciar je málo cbleba za groš je väčšl kus. Ak ty budeš dobrá žena, aj ja hudem lepšl muž; Dievča, dievča, biely krištál, čiže by ti šuhaj pristal? tebe šuhaj a mne žena, seberme sa, dnša moja; Vydám sa ja, vydám, vydám sa ja rada, leho je to pekne, keď je žena mladá; Nič to, dievča, nič to, všetko dobre hnde, hoc si chudobnó, z teba žieňa bude. Sl. spv. IV. 121., 147., III. 87., VI. 205., 211. Dobrá žena neni k zaplacenl: *lépe:* dobré ženy nenl ceny. Km. ‚Žena život muži slazuje,' tak mu každý ženbu prechvalnje. Ntr. I. 118. Neščastný som manžel. L'utujem ťa. Ale tak to hýva, keď muž hl'adá peniaze, nie ženu; To je najmilejšia dobrej mojej ženičky záhava; Ž. vždycky, keď pravú podáva manželovi pri oltári ruku, vysticra po diahlovi l'avicu. A keď veniec jej snima ružový muž, kladie mu tŕňový na hlavu; S peknou ženou a peniazmi neradno sa chváliť; Môj otec hovorieval: Ženo! kebys mi nebola ženou, nuž bych ťa miloval. Zbr. Hry 13., 14., 18., 96, 216. Ak ma budeš poslúcbať, budeš mi ženou a bude ti u mňa dobre; Matka tohoto chlapčeka bola už zomrela a král' si vzal druhú ženu a tá mu bola vel'mi zlá macecha; Dobrú gazdinu a poriadno žieňa si vyhl'adať; Bola to vel'mo jedovatá žena; dobrébo slova mu nedala, na veky na ňom pílila; A teraz hnevala sa, že král'ovčlk tam dakde nezhynul, ale ešte aj tol'kú krásu za ženu dostal; Múdremu mnžovi netreba múdrejšej ženy, ako je sám. Dbš. Sl. pov. I. 82., 187., 350., III. 45., VII. 70., VIII. 9. Keď ne pannou, ale vdovou musim ja byť jeho ženou, als Jungfrau o. als Witwe; Potom ja, šuhajko, budem tvoja žena, keď sa v našej peci drevo rozzelená; Vtedy si mi sl'ubovala, že mi budeš ženkú; Volila by som byť jeho žena vlastná Sl. ps. 209., 215., 296., 372. Teraz ma taký vzal, čo som ho necbcela, pred ktorým som najviac dvere zapierala, tomu som sa teraz za ženu dostala. Sl. ps. Šf. II. 126. Oprel som sa, bratec môj, o hrdzavú pušku a hlbokým dumanim spominal ženušku; hoj, ženušku ďalekú a belunke dieťa. Vaj. Tat. a mor. 83. Žena má odišla, hodaj viac neprišla, hodaj sa prepadla do pekla, do Situa; Keby mi zomrela moja stará žena, dal by jej do hrobu celý bochnik chleba; Dávajú ma za kováča: kováč mechy (měchy) dúcha, ženu mlatkom búcba: nepnojdem zaň; Už som mohla dávno druhým ženou býti, keby ťa prestalo srdce mé lúbiti; A kdo by mi peknú ženu radil, ako by mi kornnu posadil; Nežeň sa, oběs sa, na jedno ti padne, vezmi mrcha ženu, do pekla ťa vtiahne; Chlapci neženatí, nič sa nestarajte, nech sa ti starajú, ktorl ženy majú; Kedy sa ja mladej ženy dočekám? Dočekám se mladej ženy na jeseň, keď odpadne drobný listek z čerešeň; Na čo mi je žena, když nemám nic doma?; Žena pýtá múky, soli: mne za krajcár duša bolí; Ač nebudeš moja žena, budeš bračekova, predci budeš v mojem rode, frajeruočka moja; A keď ja rozpletiem této tvoje vlasy, budeš sa zvať ženou na budúcé časy; Zelený kabátik, červené výlohy, kdo má peknú ženu, postaví jej rohy; Kdo cbce peknú ženu mať, musl na ňu ukládať; Mám ja ženu rozmaznanú, kúpim si já korbáč na ňu; Žena mi v kútė gajduje, kysel mi v hrnci burcuje; Kněžský stav těžký k snešeni, nesloboda mu mať ženy; Ženu mám, ženu mám, ale je Maďarka, teremtuje mi sťa niaká husárka; Sedlákova ruka, ženu k práci nuká; Ach mrzl mne stará žena jako sova nadurená. Koll. Zp. I. 18., 26, 63., 176., 205, 206., 207., 216., 245.. 252., 253, 256., 382., II. 138, 276., 279. Žene všetko nesver; Keď ženu ubiješ, jako by si rol'u poviezol; ženatý je, ale čože? žena robiť nepomôže, detí kŕdel' žena chová; Tam je moja žena pochovaná: tam leži má žena a jej krása; Vtedy býva pekná ruža, keď pohoská žena muža; ešte krajšia fijalôčka, keď frajera frajerôčka; Volky mužem predac za sto tolare, se ženu žic musim až do skonane; Dzevko moja, dzevko, nechodz za muž ešče, šitke hudu hvarec, že si mlade dzevče, že takové ženy mrú, čo za mladu za muž jdu; Prïďže ma naštlviť môj milý dnes; prïďže ma navštlviť hneď večierkom, ej veď ti ja hudem dobrou žienkou, Bože, Bože, dal si mi, dal do serdzečka veliký žal': dal si mi, dal takú ženu, čo nemužem patric na ňu; A ja moje sivé volky zapriahnem, kedy chcem; a ja s mojou mladou žienkou boskám sa, kedy chcem. A ja moje sivé volky vyženiem si na laz, a ja s mojou mladou žienkou boskávam sa zaraz; Lalija bielunká, ružičką červená, povedz že mi, povedz, či mi budeš žena?; Nepi, šuhaj, nepi, stodola ti letl. Keď letí, nach leti, nemám ženy, detl; Čerta muž vic, čo žena zje (snl)! Musel by vždy pri nej sedieť, keby chcel o všetkom vedieť; Načože je žene knižka? Keď má muža, nie je mniška; dosť sa ženy naspievajú, keď si deti čačankajú; Milou ti môžem byť, ženou nesl'uhujem, za tú vernú lásku pekne ti ďaknjem; Ženu, ženu, ženu potrebujem, čo hy mi zvárala, hábočky právala, varievala, pekávala chlieb; Pod lipkou, pod lipkou kačka vodu pije, nešťastná hodina, žena muža bije: pod rebry, pod rebry, tam sa jej on modlí: Ženička, nebij ma, veď ja budem dobrý; A mal ten mlynár i peknú driečnu ženu, že jej na okolo nebylo páru; Ale jeho to všetko nevel'mi tešilo pre tú príčinu, že sa nemohol dožiť potomka; To moje srdiečko, jak si mi ho ranil, bodaj ti to všetko pán Boh vynahradil, žebys nemal nikde na duši pokoja, pokial ja nebudem ešte žena tvoja! Sb. sl. ps. I. 99., 125., 181., II. 1. 22., 35., 58., 59., 65., 68., 77., 106., 115., 116., 118., 124., 128., 139., 175. Lépe jest bydliti v koutě na střeše nežli s ženou svárlivou v domě spo-

lečném. Kn. přísl. 21. 9. Jež ji to střiebro věnoval muž její, když zaň vydávána a on ji sobě ženu pojímal; Že otec téhož sirotka ten statek po ženách měl jest: (Ten statek) otci toho sirotka po ženách se dostal. Arch. II. 493., IV. 317. Dobrý oddíl — žena dobrá. BO. I byla jest jemu ženú Bj. Žena podněcuje, když ji muž slyší, škvrní, když ji vidí a jedovatí, když se jie dotýká; Ž. jest bližnieho věc, kterúž má po své duši najdražšie; Ženy nechtěl ďábel sv. Jobu otjeti, neb jest jeho pomocnice, řěčnice a mistřině; Manželé jsú sobě najbližší, protož má muž viece ženu milovati k manželství, než otce a máteř; Duše každá křesťanská jest jakožto manželka a žena a Kristus jest jakožto choť a muž každé duše věrné; Muž ženě dluh plať (konej manželské povinnosti) a takě žena muži; Muž jest hlava ženy své. Hus I. 273., 287., 385, 372., III. 202., 209. Já bych ho ze sna zbudila, než bych jeho ženou byla. Dh. 127. A co by toho statku mimo dluhy pozuostalo, to aby bylo ženě a děťóm jeho. NB. Tě. 11 Pojal sobě ženě (dat. = za ženu). LAn. Chci ji jmieti sobě ženě (dto.). Dr. Když on ji ženu (za ženu) sobě pojímá O. z D. Byla pochována Ráchel, žena Jakobova. BR. II. 11 b. Jmieše ženu. Alx. Jir. Anth. I. 3. vyd. 33. Jak je to dobře, když žena umře, nech je starý lebo mladý, ženiť sa móže. Ps. mor. Komu ženy hodně mřou a koně dobře stojej', ten je šťastný. V Kunv. Msk Kolik dítek žena porodí, o tolik stupňů výše k nebi se přihlíží. Us. Kšť. Muž sa chleba nedorobí, nech sa, čo chce, vzplná, jak žena do krčmy nese, čo má nésť do mlýna. Slov. Tč. Jak kdo ženu si privede mezi prázne kúty, teprva zví, že má v dome z jednej dve pokuty. Slov. Tč. Ženu čepec, muža brada zdobí. Mor. Tč. Hluchý muž a slepá žena, toť manželstvo hodno jména. Mor. Tč. Kdo má silně obrostlé ruce, dostane prý bohatou ženu. Mus. Nechce-li mužský dráti peří, dostane prý ošklivou ženu U N. Bydžova. Kšť. Chce-li pán Bůh udělati ze starého člověka blázna, vezme mu ženu U Kral. Hrad Kšť. Kdo nosí jednu nohavici ohrnutou, dostane šilhavou ženu. U Bydž. Kšť. Nejlepší tři věci jsou: žena po sdávce, vdolek od pece a máslo od máslnice. Kbl. Hoch, který při jídle zpívá nebo brnčí, dostane brumlavou ženu. Us. Žena více v klíně roznosí, nežli muž na voze přiveze. Us. Kšť. Co muž čtyřmi do domu doveze, to žena v zástěře odnese. Sk. Když ženka mrazivá, zabírá stranou. Hdk. C. 114. Žena! vstaňme hore, moc by nám to bylo na ráno (o žrutovi. Tak budil muž ženu v noci, aby dala kabáču, co kmotra donesla); Štyry volky sivé, chytro sa to minie, ale mrcha žena dl'ho trvať bude (nežen se jen k vůli majetku). Krávu a ženu najlepšie brať po známosti; To je ž., čo deti rodí (nie tá, čo nerodí); Ženu jazyk bije (pre odporné reči ju bije muž); Peniaze je najlepšie prečítať a žena bitá je najlepšia. Slov. Zátur. Zemře-li mužovi žena, to je jako když se pízne do kosti. Slez. Šd. Tři věci jsou obtížné: červ v uchu, dým v oku, svárlivá žena doma. Tč. Nic po věně, když nectnota v ženě. Polsk. Šd. Dne nechval, až ho doděláš, ženy nehaň, až ji pochováš. U Bydž. Kšť Muž menší od svojej ženy, bude na drúhom svete buhen nosiť. Mt. S. I. 123 Môj gazda má dve ruky, dvanásť žien, šesťdesiat synov a šesťdesiat deer (= hodiny, minuty, sekundy). Mt. S. I. 136. Koně, flintu a ženu nikdy nepůjčuj; Kdo nemá, s kým by se vadil, ať si pojme ženu; Kdo má bílého koně a pěknou ženu, není bez starosti; Muž tluče hrnce žena džbány. Us. Chléb se sní a pivo vypije, ale běda, komu se žena nedá (nepodaří). Št. Ženy nebývají tak upejpavé jako nevěsty bývaly; Pěkná ž. dvojnásobná je útrata a často celá ztráta; Nic po věně, když ne ctnota v ženě; Mladý muž a stará žena jisté bíti (naopak: jisté děti). Chraň každého Bůh žíť z lásky ženy. Lepší suchý chlieb zo svojej prace, lež pečienka z milosti manželky. Omočí ti vo žlúč každý kúsok. Zbr. Hry 13. Dobré ž-y není ceny: dobrá ž., drahá směna; zlá ž., trpké zelí Ros., Č. Dobrá ž. lepší nad zlatý sloup. Jg. Žena věrná, milá, jest divná co vrána (kráva) bílá. Lom. Ž. bez rozumu co lucerna bez svíčky. Ž. chce v škorních muže choditi. (Vz Manželství). V., Č. Kůň brůna, žena důra, Janek pacbole, řídko z toho třěho co v hod bude. Jg. Žena, osel, ořech, to spolu tré hned požitečnější bývá obité; Lép jest ženu k hrobu nésti, než se s ní k oddavkám vésti. Jg. Ořech tvrdý, zub červivý, mladá žena, kmet šedivý, toho spolku, radím, se střez, věc nejlepší jest rovná spřež. Reš. Žena ať svědčí doma muži a ne před právem (znamenej dvojí smysl slova svědčiti); Kdo zlou ženu má, veď ji na pouť do Kyjova, též do Buchlova, naposled do Modřic (vybij jí kyjem atd., až je modrá); Už váženo, milá ženo (vz Odvaha)! Dobrá ž. dělá dobrého muže; Žena muže želí, dokud nezevře zelí; Ž. umírá a muž jinou vybírá Č. Jak slunce okrašluje nebe, tak i dům ž. pobožná a moudrá; Bůh dej, ž. zdráva byla jako ryba, čista jak voda, vesela jak jarní doba, pracovitá jako včela a hojná jako země svatá; Ženu ber z blízka, kmotry z daleka Pk. Prvá ž. ako pes (věrná), druhá ako mačka (falešná) a tretia ako myš (vše hryze a odvláčí); Prvá ž. od Boha, druhá od l'udí, třetia od diabla. Mt S. I. 94. Kto má mrcha ženu, netreba mu chrenu, iskrí sa mu v očiach. Mt. S I. 90. Nestojí dům na zemi, ale na ženě. Plaché koně, starý vůz; mladá žena, starý muž. Šd. Mladá žena, starý muž, hned je děti plný vůz (chystejte na děti vůz). Sk., Kšť. Kde ž. nosí kalhoty (= vládne) a muž sukně, dobře se nedaří. Us. Kšť. Jedné ž-y je pro radosť málo a pro zlosť mnoho. U Bydž. Kšť. Muž nepředělá ženu, ale žena předělá muže. Us. Kšť. Muž ve službě, žena v nouzi, oba rovni; Kde káže ž. muži, ovce beranu, kráva volu, běda tomu domu; Nešťastný takový dům bývá, kde kohout mlčí a slepice zpívá neb kde muž nosí přeslici a ž. palici; Čistota půl zdraví, hezká žena půl stravy; Běda člověku bez ženy, bídněji však s ž-ou bez mamony; Mladá ž., starý

muž, měkký chléb, tupý nůž; Nebitá žena nemastný hrách; Kdo ženu bije, jednoho ďábla z ní vytluče, dva do ní vtluče; Krásný páv peřím a ž. mužem (krásná). Lb. Žena moudrá a dobrá nežádá panovati nad svým mužem, ani co činiti proti jeho vůli; Zle, kde muž v rouše chodí a žena v kukli a v škorních: Koně chval po měsíci a ž-u teprv po roce; Muž a ž. jedno tělo (jedna duše); Muž jest hlavou, ale žena jest duší celého domu; Moudrá ž., zlatý sloup; Ž. utratná, nádherná a skvostná z muže učiní dlužníka, nuzníka, lháře a před právem pokryvače: Ž. po muži se šlechtí, ale muž po ženě nic. (Vš. V. 16.). Rb. Vz **Ženice, Ženka.** — *Strany přísloví* vz ještě: *Bába, Děvka, Krása, Kráva, Matka, Námluvy, Obrázek, Panna, Tucet, Vlas, Vybrati, Ženiti se, Ženský.* — **Ž.**, *nevěstka*, unzüchtiges Weib, die Hure. Ž. obecní, obecná, běhlá, nepoctivá, vandrovní, porušená, která se nad svou poctivostí zapomenula, kurva. Jg., smilná, svodnice. Rb. Ženka běhlá. V. Obecným ženkám železem crejch připálen býval. Kom. V hospodě ženkou obecnou byla. Lom. Též pověděla, že Grygar Prachar s ženů na kočím (kočáře) po jarmacích a krádeži se obírají. Ale ta jeho žena že není slibná než přibitá. 1594. Pk. exc. Vz Ženima. — *Ženka mrazivá = zima.* Slov. Hdk. *Strany žen vz více v S. N. a kromě toho: Host, Kněz, Svár.* O ženách jako lékařkách vz Čs. lk. I. 99., II. 224., IV. 191., 239., VI. 206., VII. 71., 154., 180., 234., 282., VIII. 138., 285., IX. 112., X. 315. a Osv. asi 1884.

Ženáč, e, m. = *ženatý*, der Verheirathete. Na Mor. a Slov. Koll., Bkř., Brt. Byli tam samí ženáči. Vck., Šd. Mládenecká světnice byla upravena na příbytek vážného ženáče. Kos. v Km. Tanec ten (kot) na Hané u Kroměříže od ženáčů svatbách užívá se. Sš. P. 618.

Ženačka, y, f., die Verheirathete. Ženáči a ž-ky mladé. Mt. S. I. 180.

Žénaní, n. = *požínání bujného obilí.* Na Hané. Poďme na ž. Brt.

Ženár, a, *ženař*, a, m., der Weiberfreund. Šd. — Ž. = *hloupý jako ženská.* U Kojetína. Bkř.

Ženař, e, m. = *kdo za ženami běhá, ženár.* Jg.

Ženarský, vz Ženiláskavý.

Ženárství, n. = *ženkářství*, die Weiberliebe. Slov. Bern.

Ženatka, y, m., os. jm. Šd.

Ženátko, a, n. = *ženička.* Slov.

Ženatý; *-at, a, o*, verheirathet, verehelicht, beweibt. Ž. muž. Je ženatý na půl kola (o nepoctivém mládenci). Us. Msk. Kozma sám byl ženat; Nebyltě Otík té doby ještě ženat. Ddk. II. 241., 425. Pozná prý to, pozná, kerý je ženatý, očka mu nevyspané, klobúk na očách klapí. Sš. P. 472. Poznati, poznati, ktorý je ž-tý, vyjde na ulicu jako pes kudlatý. Sl. ps. Tak i my slobodní muožeme milovať den po dni, ale vy ž-tí musíte doma sedati; Poznať to zdaleka, ktorý je ž-tý, chodí po dědině ako pes chlpatý. Koll. Zp. I. 68., 81.

Ženba, y, f. = *ženění, ženitba*, die Heirath. Rozb. 1841., Ntr. I. 118. (Vz Žena). Ž. pre ľúbosť, Heirath aus Liebe. Dbš. Už nechám té ženby. Šd. Matkám zablisne v očiach, keď sa im spomína vydaj dcerin, otcovia sú zas hrdí, keď je reč o ženbe synovej. Phld. V. 123. Pročeže ty, moj šuhajko, ženbe pokoj nedáš? Sš. ps. 296. Už začal aj velkú chuť a silnú vôlu na ženbu dostávať. Hol. 25.

Žencovský, Schnitter-. Vz Ženec. Ž. večer. Koll. Zp. I. 307.

Žencula, e, f. = *žnečka*, die Schnitterin. Kde je mnoho ž-li, tam je mnoho zpěvu. Na Ostrav. Tč.

Ženčák, a, m., os. jm. Šd.

Ženčenec, nce, m., der Hermaphrodit. Aesop.

Ženčí, od *ženky*, Weibs-, weiblich.

Ženčice, e, f. = *žena, ženka*, das Weib, Weiblein. St. skl. V. 145.

Ženčička, y, f. = *ženička.* Vz Žena.

Ženčina, vz Ženština.

Žendulka, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Že ne po slovesech zdržování, zbraňování, překážení, zapovídání. Vz Věta podstatná spojková, Brániti, Zápor.

Ženec, nca, m. = *žnec.* Na Ostrav. Tč.

Ženění, n. = *za ženu dání syna*, das Verheirathen. Ž. to (syna) jej mnoho stálo. Us. — **Ž.** = *ženy braní*, das Heirathen, die Verehelichung. Odřekl se ž. Vzal dovolení k ž. Sych. Jest na ž. D. Druhé ž. V. Kvapné ž. dlouhé želení. Č., Rb. Oj ty dubečku zelený, škoda mého ž.; oj dyž sem já sa oženil a svůj stav sem proměnil. Mor. ps. Tč. Šuhajček mladý, zažívaj rady, daj že pokoj ž. Koll. Zp. I. 206. Ženění, ženění, horší než vězení, z vězení pomůže, od ženy nemůže. Sš. P. 507. K ž. a k políbení paní mandy musí se člověk rychle odhodlati, jinak mu zajde chuť. Us. Písně o ž. vz v Čes. mor. ps. 222. a násl., Er. P. 273., 288. a násl.

Ženeva, y, f., Genf ve Švýcařích. — *Ženevan*, a, m. — *Ženevský.*

1. **Žengle**, í, pl., f. = *ozdoby visící s ramen děvčat*, nejspíše z fr. sangle a to z lat. cingulum. Mz. 378. Abhangende Schauer.

2. **Žengle**, e, f., *druh trávy.* Cf. saniculum, der Sanikel. Dch. — **Ž.**, vz Ženkle.

Ženialní m. genialní, genial.

Ženice, e, *ženička*, y, f. = *ženka, ženuška*, das Weiblein, die Weibsperson. Slez., mor. a slov. Doviedol si do malej chalupky ženicu mladú, šibnú a živili sa potom, ako vedeli. Phld. V. 111. Ženička peňažná truhlička. Ib. V. 172. Ty milý synečku, nebylo ti třeba ješté ž-čky. Brt. P. 153. Už som sa oženil, vzal som si ženičku. Sl. ps. Hrnce, misky i randlíčky dajte drotovať, ženičky. Ej, oráč, oráč, nedobre seješ, zasial si žitko, zišiel ti oves, zasial si ovsa, zišla pšenička, čož je lepšie jako ženička?

Sl. spv. III. 91., IV. 135. (147.). Dajte za mňa Aničku, vezmem si ju za ženičku. Sl. spv. 123. Ach beda, prebeda, žena muža bije pod rebry a on sa jej modlí: Ženičko, dušičko, veď už budem dobrý; Zpievaj si, ženičko, ako si zpievala (bývaj mi veselá, ako si bývala), keď si někdy za mnou dvere za mnou zatvárala; Žeň sa, brnček, žeň sa, budem ti družičkou, tebe (tobě) bude dobre s tou tvojou ženičkou; Berieš si ty ženu pre tisíce, snad bude milovať jiných viece; ale milý šuhaj, radím tobě, vezmi si ženičku rovnú sobe; Čo uložíš na ženičku, kúpiš za to jalovičku, z jalovičky bude krava a ze ženy stará baba; Keď ženičku dačo bolí, hned oriešok muškátový do vinca jej škrabajú, užívať jej dávajú, to hu uzdraví. Koll. Zp. I. 22., 64., 214., 222., 252., 264.

Ženici župan = který měl ženich při svatbě na sobě. U Domažl. Jrsk.

Ženič, e, m. = *kdo se chce ženiti, ženich*, der Brautwerber, Bräutigam. Dbš. Sl. pov. II. 38. Pero, ktorô pýtač ženičovi od dievčaťa donáša, je znak, že onu a jej rodičia ku sňiatku privoľujú. Chlpk. Syt. Táb. 27.

Ženičic, e, m., spurius, zastr. Ms.

Ženidlo, a, n. Bouchlo bo ž. (dostal chuť k ženění, er bekam Lust zu heirathen. Vz Ženitba). Č. Lomcuje jím ž. Sych. Ž-dlem (vdavadlem) bouchnutá dívčice. Sych. Přišlo naň ž. Us. Trká ho ž. Mor. Šd. Ž. mu nedá pokoje. Na Ostrav. Tč. Tady jsou na to ž. celé posedlé. Tyl. Str. dud. 49.

Ženich, a, *ženíšek*, ška, m. = *kdo se žení*, der Bräutigam, Gespons, Hochzeiter. Cf. Ženič. V. Frejíř, když obdrží, aby mu zasnoubena byla (dívka), bude ženichem a kteráž se vdává, *nevěstou*. Kom. Ž. slove muž od okamžení zasnoubeni-se a nevěstou až do té doby, kdy s ní uzavírá platný svazek manželský. S. N. Přehlrala se v ženišich co v hruškách, až koloděje dostala. Sych., Jv. Ž řecký. Vz Vlšk. 220. Ž. římský. Ib. 239. Jest ženichem, er geht auf Freiersfüssen. Dch. Věčný ž. = který se nemůže oženiti. Us. Kšť. Ž. čarovaný, chrbát malovaný (když přičarovali si ženicha, potom bývala žena bita); Na kvetnú nedeľu berávajú devy zavčas rána osypané perá na tanier a vezmúc zvonec do jednej ruky, obiehajú s perámi stodolu a volajú: Poď sem! poď sem! aby nasháňaly a privábily ženichov k sebe, lebo, vraj, načarovaný ž. jako nemastný hrach. Phld. III. 3. 290., IV. 49. A věl dyž su veliká, potrebuju ženicha. Sš. P. 757. Po druhé ohlášce zve ž. s nevěstou, ten den před svatbou ž. s družbou; Uječku, prosím vás, abyste sa za nás nehanbili a nás do chrámu Páně vyprovodili, mne nevestu aj mojého ženicha a z chrámu Páně do příbytku našého. Brt. L. N. II. 45., 46. Neboj sa, Adria, neostaneš sama: rastie tebe ženich tuto za horama. Uz si čistí zbroje na sviežom severe, skoro on zaklope na tie tvoje dvere. Vaj. Tat. a mor. 13. Toto psaní mé nemnoho chybí toho času, v kterým budeš nebo ž-chem nebo novým manželem. Žer. 10. Synové mladého ž-cha, filii sponsi. ZN. Ž. píše = říká se službě, když pavučina se stropu visí (je-li zamilovaná, na leccos zapomene, ku př. smýčiti); Vybíraný ž. a hledaná nevěsta málokdy se hodí do páru; Ž., který má v obličeji bradavici, brzy prý ovdoví (podobně věří se o nevěstě); Ž. modrooký a nevěsta černooká (neb obráceně) se k sobě nehodí (nebudou v manželství šťastni). Us. Kšť. U mladého (ženicha) hole, u starého bidlo (= bydlo). Us. Pk. Ženiši z Drážďan, ale z Berouna nic (ale ne od Berouna). Bdl., Šd. Má ženichy z Drážďan, ale ne z Berouna. Šml. O pověrách o ženiších vz Mus. 1853. 475. Vz Er. P. 328., 337., Svatební.

Ženicha, y, f. = *nevěsta*, die Braut, zastr. Bhmr.

Ženichovsky jednati, po ženichovsku se chovati, wie ein Bräutigam. Ros.

Ženichovský = *ženichu příslušný*, den Bräutigam betreffend, ihm gehörig. Ros.

Ženichový, dem Bräutigam gehörig. Kady my půjdeme, když povandrujeme? Hore tu dolinků k ženichovém' dvorku. Sš. P. 454.

Ženichův; *-ova, -ovo*, dem Bräutigam gehörig. Na straně ženichově jsou hlavní osoby: pytač; zváč, jenž ku svatbě zve; starejší n. svat; družba; zástavník. Koll. Zp. I. 445. Ženichovo lůže. V.

Ženijní akademie (inžinérská. Sh.). Ž. pluk skládá se z plukovního štábu, 4 polních praporů po 4 setninách (ve stavu válečném mimo to z 4 reservních setnin). K pololu setnině ženijního pluku patří: setník, nadporučíci, poručíci, strážmistrové, četaři, desátníci, svobodníci, pěší prvé a druhé třídy, trubači, sluhové důstojničtí. Rt.

Ženík, a, m. = *ženkýl*, effeminatus, zastr. BO. — Ž. = *ženich*. Slov. Bern.

Ženikiejt, u, m. = *žindava europská, zanykl, ráček živý n. černý*, sanicula, der Sanikel.

Ženil, a, m. = *kdo se stále ženi a neožení*, der ewige Bräutigam. Us.

Ženiláskave = *ženársky, ženkársky*, weibersüchtig, stutzerisch. Slov. Bern.

Ženiláskavosť, i, f. = *ženárství, ženkárství* die Weibersucht. Slov. Bern.

Ženiláskavý = *ženarský, ženkárský*, weibersüchtig. Slov. Bern.

Ženilé = *zženilé*, weibisch, weichlich, unmännlich. Slov. Bern.

Ženilek, lka, m. = *ženil*.

Ženilie m. šnylj, vz Chenille.

Ženilosť, i, f. = *zženilosť*, die Weichlichkeit, weibische Art, Unmännlichkeit. Slov. Bern.

Ženilý = *zženilý*, weibisch, weichlich, unmännlich. Slov. Bern.

Ženima, *ženina, ženimka*, y, f. = *postraní žena, souložnice, kuběna*, das Kebsweib, die Kebsfrau, das Nebenweib, die Konkubine. Na Hané *ženima* posud. Bkř. Ženina. V. Kuběnář ženinu chová. Kom. Nabral si ještě více ženin a žen. Br. Z ženin rozličných narození synové. Troj. Ne-

řádně miloval jiné ženimy. V. Chválím to, že bránie neřadu; ale kakž pak, bude-li sám s ženimů svů několik let, s níž sě je neoddal? St. N. 327. 9. Učinil ji sobě ženimů. Výb. II. 85. 5. Synóm svých ženim dal jest dary; Ž. Nacborova (concubina). BO Aby uslyšel dievku, své ž-my dceru; Protož die Šalamůn: Kto ž-mu krmi, ztratie zbožie; Salamůn měl 700 královen a 300 ženim a modlám se pro ně modlil; Připravujtee krásnějé své kuběny, knéhně neb ženimy než v kostele oltáře a obrazy; Jakýž otee, takýž syn; syn dá a otec vezme penieze, aby syn ž-mu měl; A tu almužnu, kterúž majl chudí lazarové jiesti, jedie jich psi tučni cbrtie, vyžlata a ohaři a také tisty, kurvy neb ž-my; Když o kterém jistě vědie, že má ž-mu neb kuběnu, aby pod kletbů jeho mše neslyšeli; Šestdesáte jest královen a osmdesáte ženim a mladic nenie poctu. (Pis. Šal. 6. 7.). Hus I. 105., 202., 382., 443., 444., II. 242., 294., III. 75. — Ž. = *žena.*

Ženimče, ete, n. = *ženimčic*. Aby jich děti nebyly cizoložňata a ženimčata. Kšch. 15.

Ženimčie, e, m., zastr. = *ženimy syn*, der Bastard. Ms. pr. cis. Ž., jenž jest z prazdné nevěstky urozen. BO.

Ženimčičný. Kromě synóv ž-ných, concubinarum, vom Kebsweibe abstammend. BO.

Ženimec, mce, m. = *kuběnář*. Troj.

Ženimstvo, a, n. = *ženinstvo* = *souložnictví*, die Kebsweiberei, das Konkubinat. Troj., Výb. II. 85. 24.

Ženin, a, o, dem Weibe, der Frau gehörig. Mužova sila větší jest než sila ženina; Když Herakles odkrył závojem zastřeny obličej ženin, Admetos spatril milovanou choť. Cimrh. Myth. 69., 247. Tato spôsobnosť oslabla po smrti ženinej; Smrť ženina mi dodala. Phld. IV. 276., 342. Ale muž nic nedal na tyto pletky ženiné (ženiny); Na vlastné ženiné (ženiny) oči s druhymi se točí. Mt. S. I. 56., 181. Ženina pře. NB. Tč. 172. Ženina krásná domácnosť. Šd.

Ženina, y, f. = *pohlaví ženské*, die Weiber. Ros. — Ž. = *ženima*. Ros., V., Br. Vz Ženima. Ž., betaera. Šš. II. 133.

Ženinie, n. = *ženění*. NB. Tč. 210. Posud na Ostrav. Tč.

Ženinka, vz Ženina.

Ženinsky = *souložnicky*. Slov. Bern.

Ženinský = *souložnický*. Slov. Bern.

Ženinství, n. = *souložnictví*, unebelicher Beischlaf. Slov. Bern. Vz Ženinstvo.

Ženinstvo, vz Ženimsto.

Ženisko, a, n. = *osoba ženská, hl. veliká, nehezká*, das Weibsbild, die Weibsperson. D.

Ženíšek, ška, m., os. jm. Ž., malíř v Praze. — Ž., šku, m. = řimbaba, marolist, matky boží bylina, pyrethrum tanacetum. Vz Rstp. 902.

Ženišství, n. = *stav ženicha*, der Bräutigamsstand. Umřel v ž. Exc.

Ženitba (m. *ženitva*. Č.), y, f. = *ženění*, das Heirathen, die Heirath (o mužích). Mněl jsem, že skrze ž-bu pánem budu. St. skl. Ž. mezi bratrem a sestrou obavná nebyla jako nyní. Scip. Třetí ž. pana Viléma z Rosenberka. Brez. 229. Nech té ž-by. Us. Strýčkovi ty projdeš bez ž-by ztězka. Kká. Td. 17. Ž-by se díti budou až do vzkřesu člověčenstva. Šš. L. 189. Slíbil mu pomoci k ž-bě cum CL mr. gr. a on na jeho slib k ž-bě povolil. Půh. II. 527. Ž. krále Ladislava. V. Vz *Adam, Brada, Nevěsta, Písek, Slanina, Vdovec, Zelený, Ženidlo.*

Ženitební, -bný, Heiraths-. Ž. píseň. Reš. Netřeba královi ž-bných daróv (věnování). Bj.

Ženiti, žením, žeň, ženě, il, én, ění; *ženívati*. — **co, koho**: syna (ženu mu dáti, verheirathen, verehelichen), Us., víno (s vodou míchati, vermischen). Ros., Šm. Vieš čo, syn môj, budeme ťa ž. Dbš. Obyč. 14. Radi by ho oženili, pořád ho žení, ale dožeuiť ho nemohou. Us. Šd. Zelená travička modrém (modrým) kvítkem kvete, že už mě, tatíčku, ž. nebudete; Když komára ž-li, krapky vína neměli. Sš. P. 498., 694., Sl. ps. 189. Když pastorka ženil. NB. Tč. 274. Vesna, panna Vesna, čo sa nevydávaš? Keď ja času nemám, všetko z Boha žehnám: ženim si kvietatká, párim si vtáčatká. Phld. IV. 461. — **se** = *ženu pojíti, vzíti*, sich verehelichen, heirathen. On se dnes žení. Ros. Kdo se chce ž., má peníze měniti (musí peníze míti). Us. Kdo se žení, tolary mění, jak se ožení, malého peníze není (brál na velkého a potom nic neměl. Vz Marnotratný). Lh., Jg. Jak se dívka, ne mládenec žení, v takovém manželství stálé lásky není. Mor. Tč. Na co by chodil po záletách, dy se eště němože ž. Slez. Šd. Tu Anička sa žení a Janko vydáva (dí se o přístupníkovi t. j. když se muž přižení na grunt). Phld. IV. 54. Keď sa šuhaj žení, jako by sa topil, jakoby tú skalu do vodičky hodil (jakoby jabl'čko do Dunaja hodil). Sl. ps., Sb. sl. ps. II. 1. 60. Potrebná temu muzika, kdokolvek sa žení, nebo svú zlatú slobodu s služebnosťú mení. Slov. Tč. Milý sa mi stroji ženic. Nech sa žení, nech zdráv budze. Sl. ps. 208. Ako ja mám, ako já mám veselá byť? strojí sa mi frajer ženiť. Sl. ps. Sl. I. 94. Komár k muške prisedá, rád by sa ženiti, ovad boty obúva, rád by družbou byti. Sl. ps. Sf. I. 110., Sb. sl. ps. II. 1. 24. Chtěl se komár ž., chtěl sobě brat mušku. Sš. P. 694. Kral'ovič sa len nechcel a nechcel ž. Dbš. Sl. pov. I. 188. Ej, žení sa mi, žení, ej, moje potešení, ej, ani ma nevolá, ej, na jeho veselí. Sl. spv. II. 72. Ach, môj Bože, čo mám robiť, či sa ž., či len tak byť? Ž. sa mi nedovolá, vandrovať ma nohy holá. Ih. III. 108. Jak je to dobře, dyž žena umře, nech je starý lebo mladý, ž. sa može. Pck. Ps. 55. Pacholek hodlaje se ž., naptá si nekerého súseda za člověka (svědka). V mor. Podluž. Brt. L. N. II. 65. Kážu sa mi ž. Nemám vôl'u (vůle). Kážu si mi brati Karolinu. A to dievčä Karolinčä nič nerobí a to dievčä Karolinčä hrdo chodí. Sb. sl. ps. II. 1. 60. Žeň sa, šuhaj, žeň sa, keď

sa máš ženiti, prestaň už dievčencom prekážku robiti; Žeňte že sa, chlapci, ak sa máte, žeňte: z turčanskej stolice diovčence si berte; Nežeň sa, šuhajko, eště si slabučký; Nebudem sa ž., volím mládencom byť, a len v samotnosti švárne děvče lúbiť; Žeň sa, šuhaj, žeň sa, ak ti žena treba, já by sa vydála, mne muža netreba; Mladý pán, já ver k vám nepnojdem slúžiti, tůžite za dievkou? načim (= třeba) sa ženiti; Všeci sa ženíte, vojny sa bojíte a já neboráčik musím být vojáčik. Koll. Zp. I. 176., 205., 206., 208., 210., 213, 366. Veť si už nie šedivý, ale sivý, a neženíš sa. Zátur. Nebyl bych se ženil, dyby ne milenky, dyby mně nebyla dávala hubčuky. Sš. P. 289. (Žeň sa), len aby mala oči a ruky (aby byla opatrna a pracovita); Kdo sa ženi, srdcu radosť, hlave starosť. Ja som sa neženil, ženy ma ženily: bodaj mojej žene na večer zvonili. Slov. Zátur. Coky psota na stranu, chudoba sa ženi. Sb. sl. ps. I. 113., Mt. S. I. 113. Kdo se žení, když jde měsíc dolů, je nešťastný v manželství. N. Bydž. Kšť. Padá-li hochu boty si leštícímu kartáč z ruky, bude se brzo ž. Mus. Ž. se v Hrad. = zanášeti, buhlen. Kšť. Ještě mlíko mateřino na bradě a chce se ženiti. Ženil by se, kdyby měl kněze v rukávě (vz Loudal). Lb. Kdo se ženíš, hledej sobě roveň. Š. a Ž. Než se ženíš, pošli uši mezi lidi. Rb. — **se čím.** Nežeň se očima, ale ušima (slyš, jaké jest děvče). Smil. Mus., Č. — **se proč.** Kdo se žení pro statek (statky), ten přichází na zmatek (zmatky); kdo pro krásu, to trvá do času; kdo ale pro ctnosť, to trvá na věčnosť. Jg., Lb. Kto sa žení pre statky, peníze, taká láska netrvá na dlúze. Kto pre krásu, len do času; kto pre lúbosť, trvá mu na večnosť. Sb. sl. ps. II. 1. 62. Bylo viděť, že z vejdělku se ženil a ne z lásky. U Dobruš. Vk. Dočkaj ty, šuhajku, dá ti bo moja mať, načo si sa ženil, keď nevieš gazdovať? Na to som sa ženil, aby som ženu mal; lepšia žena mladá, jak peňazí lida (truhla). Sb. sl. ps. II. 1. 62. — **kde.** *Venku* se zrovna čert žení (je veliký vítr). Us. Hsp. Ženi sa mi milý v tej ďalekej zemi, ani ma nepozval na svoje veselí. Keby ma bol pozval aspoň za družičku, nemala bych žiaľu ani polovičku. Sl. spv. IV. 133. Čerti se tam žení (o sněhové vichřici v zimě). Us Vrů. — **kdy.** Nežeň ty se na ty roky. Er. P. 275. Šohaj, šohaj černojoký, nežeň ty se na ty roky; tyto roky vojna bude, na co ti ta žena bude? Brt. P. 66. Nežeň sa, synečku, v tomto roce, v tomto roce vojna bude, čím tobě, synečku, ženka bude? Pck. Ps. 63. Žeň sa ty len, milý, keď ti taká vôla, však som ja našla inčho sokola; žen sa len, ženi, ešte *tej jaseni* (do jeseni. Lipa II. 262.), veď za to nezvadne venček můj zelený. Btt. Sp. 17. Nebudem sa ž. kromě na statku, vyberiem si děvče z krásněho poriadku. Koll. Zp. I. 208. Neženil jsem se s dvaceti lety. Mtc. I. — **koho, se s kým.** Lpř. Už se tam čert s ňů žení (o mrtvé). Tkč. Je to pravda, že se váš syn žení s jeho sestrou? Us. Sd. Veť ho neženila s Brezňanskou Mariškou, ale ho ženila s vojenskou šablickou. Koll. Zp. I. 35. — **jak** Ten stařec by se ještě *rad* ženil. Dch. Rád bych sa ženil, rád, dievča mi nechcú dať: vdovicu mi dávajú a ja ju nechcem vziať. Sb. sl. ps. II. 119. Žeň se, Janko, žeň se rad, pojedzém ci namlúvač; Ženil bych se milerád, ale mně brání kamarád. Sš. P. 85., 670. Mne ženi **proti** mé vůli, žení s osobou, kterou mé srdce nemiluje. Ntr. VI. 261 Okolnosti, **za** kterých se žení. Šml. I. 13 Varujte sa, šuhajci a múdre sa žeňte, ledajakým dievčičkám nikdy nič nevěrte. Koll Zp. I. 255. **Z** ďaleka kradni a **z** blízka sa žeň. Sb. sl. ps. I. 126., Zátur. Ž. se strejčkovi **pod** okna, tetě návea (na ves) = do najmu, do podruží. Us. Rjšk.

Ženivo, a, n. Za žniva je mnoho ž-va wird viel geheirathet. Tč.

Ženka, y, f. = *žena*, das Weib, die Frau Vz Žena. Boženku, Boženku, daj mi takú ženku, čo by me vodila do šenku, do šenku Sl. spv. 212. V tomto roce vojna bude, čím tobě, synečku, ženka bude? Pck. Ps 63 Vyberiem si za žienku bystrú, švárnu Slovenku. Sl. spv. 52., Koll. Zp. I. 331. Vojna bola i minula, moja žienka nezbynula, moja žienka i dnes žije, ráda pálenečku pije. Koll. Zp I. 392. Vesna, panna Vesna, bodaj si zablesla krásotu do líček, silotu do rúček, čistotu do dúšek: mládencom i dievkam, mužíčkom i žienkam, starčekom i dietkam. Phld. IV. 462. — **Ž.**, *s přihanou = nevěstka*. Ž. obecná, poběhlá, žena *prázdná*, *ženima*, die Hure, meretrix. ZN. Běhlá (*běžná* Pč. 16.) ž. Reš. Nemiluj ty cuzí ženky, než sa ožeň. Mor. Tč. Já jeho mamlasem, on mne zval ženko. Koll. Zp. I. 269. Papež od prázdných ženek, jichž jest mnoho set v jeho městě, béře na měsiec po zlatém. Hus III. 246. — **Ž.** *mrazivá = zima*. Slov. Hdk — Ž. = *sponka*. D.

Ženkár, a, m. = *ženár*, *ženkýl*. Slov. Bern.

Ženkáreň, rně, f. = *kurvāreň*, *hampés*, das Hurenhaus. Slov. Bern.

Ženkárňa, i, f. = *ženkáreň*. Slov. Bern.

Ženkárský, seiner Frau zu sehr ergeben; *kurvářský*, hurerisch, Huren-. Slov. Bern

Ženkárství, n., zu grosse Anhänglichkeit an seine Frau; *ženiláskavosť*, *kurevnictví*, die Hurerei. Slov. Bern.

Ženkéř, e, m. = *ženkýl*. Boč. exc.

Ženkl, vz Ženkle.

Ženklava, y, f., Senftleben, ves u Štramberka. PL.

Ženkle, e, **ženklička,** y, f., **ženkl,** e, **ženklík,** u, m., též *žengle*, e, f. = *jehlice k navlékání tkanic, stužek*, die Schnürnadel, z něm. Senkel. Mz. 378. Ž. = šněrovací jehla. D. Ženkličku navlíknouti A na ženkle dáno k stuhám 12 centnýřů mosazi. Jir. Ves. čt. 41. — **Ž.** = *jehla do vlasův*, die Haarnadel. Ctib., Gl. 391.

Ženklička, v Ženkle.

Ženklík, vz Ženkle.

Ženkovatěti, ěl, ění = *počíti ženkovatým býti*, weibisch werden. Ros.

Ženkovati = *na ženy laskavu býti*, weibisch sein. Ros.

Ženkovatiti, il, én, ění, weibisch machen. Ros.

Ženkovatosť, i, f. = *ženkovitosť, ženilosť*, die weibische Beschaffenheit.

Ženkovatý, *ženkovitý* = *ženkylý, ženilý*. Ros.

Ženkovitosť = *ženkovatosť*.

Ženkovitý, vz Ženkovatý.

Ženkrout, u, m. = *veliký prapor několika tyčkami podpíraný*. V Krkonš. Nečásek.

Ženknei, n. = *kovářské kladivo*, jímž se rozličná železa ke kněžům vyšňořují. Us. Jg.

Ženkýl, *ženkyl*, a, m. (zastr.) = *kdo se ženou dává spravovati, korouhvička ženská*, der Siemann, Frauenknecht. D., Smrž. — Ž. = *chlipný člověk*, der Wollüstling, Weibernarr. V. Jsú pouzí ž-lové a borlivi cizích žen milovníci. Jel. Enc. m. 65. — Ž. = *rozmazaný, ženilý*, weibisch. Rvač., Gnid.

Ženkyle, e, f.? Kavalíři páchnuli narcissem, ženkylí, fialkami. Světz. 1878. 618.

Ženkýlství, n. = *ženkářství*. Kos. Ol. I. 300.

Ženkyně, ě, f. = *ženima*, die Hetäre. Sš. I. 153.

Ženné, ého, n. = *plat dávaný místo žetí panského obilí*, die Schnittfrohne. Z 15. stol. Mš. Prokeš platí ženného $9 \frac{1}{2}$ gr. Arch. V. 555.

Ženní, -ý = *žní se týkající*, Schnitt-, Ernte-. Ž. robota, die Mahtrobot. V., práce, Zlob., čas. Ev. Pán ženní, dominus messis. ZN. Času ženního. ZN. Roboty ženné. Pal. Rad. II. 183.

Ženník, u, m. = *harem*. Jobant. 178.

Ženný, šp. m. *žžený*. — Ž., vz Ženní.

Ženobijce, e, m., der Weibermörder. Sš. P. 130.

Ženohance, e, m., der Weiberhasser. Div. z och.

Ženoláska, y, f. = *láska k ženě*, die Liebe zum Weibe. Sš. II. 135.

Ženomstivý. Ž. válka, das Weib rächend. Msn. Or. 11.

Ženomužný, gynandrisch, gynandrus. Ž. květy, jejichž tyčinky srostlé jsou s pestíkem. Rst. 527.

Ženomužstvo, a, n. = *sourodstvo*, gynadria, třída Linnéova 20tá mající květy ženomužné. Rst. 528.

Ženoprávník, a, m., der Weiberrechtler. Dch.

Ženotup, a, m. = *žrnohance*.

Ženovláda, y, f., die Weiberherrschaft, Gynäkokratie. Rk.

Ženovládce, e, m., der Weiberheld. Rk.

Ženovrah, a, m., der Weibermörder, -feind. Šm., Rk.

Ženovraždivý, **ženovražebný**, weibermörderisch. Šm.

Ženožička, y, m., os. jm. Šd.

Ženská, é, f., vz Ženský.

Žensko, a, n. = *žena*, Kom.; *veliká žena*, grosses Weib; *ženské pohlaví, ženstvo*. Ros.

Ženskosť, i, f. = *ženská přirozenosť, povaha*, die Weiblichkeit. Šml. I. 44. Jejímu obličeji scházel výraz ž-sti. Hrts.

Ženský, weibisch, weiberhaft, weiblich, weibermässig. Bern.

Ženský; *žensky*, *po žensku*. Ž. = *ženy se týkající, ženě náležející*, das Weib betreffend, dem Weibe gehörig, Weibs-, weiblich. Ž. pohlaví milovati; ž. plášť; po milosti ž. dychtiti; nápoj milosti ženské; bohyně milosti ž. (Venuše); ž. komorník (kleštěnec). V. Pohlaví ž. = ženy; ž. hlas, práce, dílo, vlas, pokoj, pantofel n. pošívka (korouhvička). D. Ž. šaty, roucho, ozdoby. Kom. Ž. nábytek. Tk. II. 317. Ž. milosť, láska, tlachy, klevety, Us., čas, běh (květ, měsíčné), D., zástava, Byl., nemoc (měsíčnč), BO., Čern., matka, život, hanba či úd, V., mluva Vz Šrc. 254., 289. Ženské lázně, síně, dvory řecké a římské. Vz Vlšk. 51., 76., 77., 78., 80., 88. Ž. příběhy. Vz Sdl. I. 133., 215. Ž. povaha; Ženské matky vystupování, der Ausfall der Gebärmutter. Bern. Do ž. šatů se přistrojiti. Vrat. Ž. rým, vz Rým. Dch. Lékař pro ženské nemoci, der Frauenarzt; ž. spolek, Damenverein, listy, výrobní spolek, Dcb., krejčí, švec, Us., komnata, Lpř., úkol divadelní, chytrosť, Us., otázka, Kaizl 53., sbor (pro ženské hlasy), Zv. Přír. kn. II. 5., hněv, krása, BO., milovník (žen); ženského rodu býti. Št. N. 76. 38., Kn. š. 34. Ženské pohlaví vždy mdlý a nevážný svědek. Us. Wtr. Šuhaj, čo v tlupách drzých mární útly svoj život, mrav i cit, on tak rád vidí pohľad žiarny a ženskej tváre nežný svit. Vaj. Tat. a mor. 97. Ja neodstúpim od svojho a čoby naraz povodeň povstala zo samých ženských slz, mnou to nepohne. Pbld. V. 170. V smrtnú nedeľu vynášajú dievčata z dediny na vysokej žrdi ženskú podobizeň. Sl. spv. 233. Plna jsou nebesa slávy boží a země krásy ženské. Šml. Nech žije poľská zdvorilosť! Pohak cti meč i ženskú spanilosť. Zbr. Lžd. 83. Ženské pohlaví tak dědí jako i syn. Pal. Děj. III. 3. 272. Ta ženská neřesť českou zemi trápila. V. Aby se choval v čísle ženském (in numero mulierum). BO. A ona po žensky nemluví. Sš. P. 104. Věř mi, nemůž celým srdcem přebývati s Bohem, ktož ženskými přístupy jest svázán. Hus I. 276. Ženská práca skrytá, ale sytá. Zátur. Sobota ženská robota. Šd. Lesť, chytrosť a oklamání nejvyšší jest ženské umění. Proti ženské zlosti není lékařství. Chraň se psího předku, koňského zadku a ženského prostředku. Bž. Sú to volké trafiky, tie ženské jazyky (že trefí, bodnou). Mt. S. I. 122. Pohlaví ženské nazývame my (na Slov.) u nás: bielym, Nemci: pekným. Ht. Ml. sl. 62. Ž. milosť je jako hosť, panská přízeň též jako sen, růžový květ, to tré jde zpět. D. Klamavé jsou slzy ženské. Sych. Z ženského pláče smích. D. Panští slibové a ženští pláčové za nemnoho stojí. Mus. Ž.

dlio a ž. řeč nemá nikdy knnee. Č. Vrtký úmysl ž. na nbrtlíku sedí. Lb. Ranní déšť, ž. pláč, mužská věrnosť a psí knlbání nemajl dlonhé trvání. Sk. Ranní déšť a ženský pláč brzy přejde. Dážď ranní, ínu ženský pláč. Phld. V. 56. Ženský pláč, habí hněv, psí knlhání nemá dlnuhého trvání (panování). Bž. Ženský pláč jako ranni déšť a psí štěkot (krátký). U Bydž. Kšť. Kupeckému věrování, panenskému slihování a ženskému plakání ať nikdo nevěří. Koll. St. 765. Lahodně řeči ženské. Lb. — **Ž.** = *ženě příslušný, měkký, rozmazaný, bázlivý, zženilý*, weiblieh, zart, weieh, weiberhaft. Ženského srdce (bázlivý). V. Ženský se hrániti. Trnj. — **Ž.** *Ženský rod* klademe íajíee m. mnžského rodu: Kluku usmrkaná; sviňáku nečistá. Us. Vz **Rod.** — **Ž.** *žíla*, žíla růžová, žíla panenská, vena saphaena, die Rosenader. Krab., Sal. — **Ž.**, *v botan.* Ženský vlas = *netík útlý*, adianthnm caprillus Veneris, das Frauenhaar, Čl. 170., Kom.; jahody, fragaria vesca, die Erdbeere. Ž. konopé = hlavatě (nhsahuje semenee); mužské konnpě, poskoně. Na Hané. Bkl. — *Ž. balsám*, aqua aromatica spiritnosa, Mutterbalsam. Mllr. — **Ženská**, subst. = *ženská osoba, ženské*, pl., das Weib. Vz **Žena.** Utrejch ženská = zlá. U Kr. Hrad. Kšť. Žádná ženská nevyrostla k zabítí (každá se ráda vdá). U Bydž. Kšť. Ž. jako hrudka (mala). Zátur. Do kostela chodí stařec spat, ženská ale nové šaty ukaznvat. Ženské jazyk uštipni, naroste jí žase nový jako štírnví ocásek. Přijde-li ženská dn pivovaru, když se pivo vaří, ubrane je. Us. Kšť. Ženské mají své ozdoby. Kom. Ženské daly se nám do smíchu. Sych. Ženskou zllhati, zmrhatí, obtěžksti. Us. Zlá ženská slove drak, dračiee; Jako mladý byl hezký hoch, ženské na něm jen lpěly. Us. Deb. Čert šije tou ženskou. Šml. Ž. špatná, vz Měcholupy. Který mužský má rád kočky, mívá rád i ženské; Ktera ženská má ráda psy, mívá ráda mužské. Kld. Ženská je zlatý sloup v dnmě, ale musí se občas oprášiti. Šml. Čím starši ženská, tím špičatější a ostřejší má jazyk. Us Tč. Když ženská hvízdá, otvírá se peklo. Vrů. V krivú (popelečni) stredu žiadna ženská nepriade ani za svet. Sb. sl. ps. I. 184. To je ženská jako z devíti prken jarmara (veliká a silná). Us. Dg. Ženská je samý nerv (hned se rozpláče). Šml. To víte, ženská je ženská, tu nepředěláte. Us. Jdou-li mužští a ženské zároveň někam a jdou-li mužští vzadu, bude prý drahnta. Mus. Lépe koše bleeh, než jedné ženské blídati. Jg. Dříve pytel blech uhlídá, nežli jedné ženské; Kde dvé ženské v hovorném jsou spétí, mají jisté na voehlí zde třetí; Ženské se vypravují (odněkud) jako vrabci z Čech; Čert ví, kde má ženská brousek; S ženskými hráti těžká věc. Lb.

Ženství, n. = *ženská přirozenosť, povaha*, die Weiblichkeit. Koll.

Ženstvo, a, n. = *ženy, ženské pohlaví*, die Weiber, das Weibervolk. Rns., Koll., Šš. Mt. 206. Ž. jest šperků milovno. Sych.

Ženština, y, f., *ženčina* = *ženská, ženice*, das Weib, Weibsbild. Hlas., Us. Cf. Sre. 246. Že krásna jest, tož bodna milování; že ženština, tož získati ji lze. Shakesp. Tč. Připomínáme, že hru na prase (prstének) jen ženštiny hrávají a Marasa zpomínají; Json po celém těle srstnatí (Faunové) a pilně po ženštinách pasou; Nevěř ž-ně; Nelepými ž-nami obydlený kraj. Koll. Zp. I. 422., II 277., III. 276. Klačí a horúce slzy za manželom cedí, ktorý za marnou ž-nou pod Mnráňom sliedi. Ppk. I. 222. Ženština je drahší než téletina. Slez. Tč.

Ženštinnosť, i, f. = *ženskosť*. Šm.

Žentica, e, f. = *žinčice*. Slnv. Šd. Upraží si praženieu, ty budeš chleptat žentieu. Koll. Zp. I. 315.

Žentour, u, m., der Göpel = *hřídel veliký*, který se nyní točí koňmi a na kterém se provazem kamení, voda, rudy atd. z dolů vytahuji. Am. Dle S. N. = hřídel *stojatý*, kolem něhož navinuta jest část provazu, jehož druhý konee k břemenu jest přidělán tak, že otáčením hřídele a navíjením se naň provazu břímě se s místa odvléká; vratidlo *ležaté* jest *rumpál*. Ž., snad od ženu a *túr*, poněvadž se vytahování to dobytkem *dělo*. Jg. Mz. 378. myslí, že snad z něm. Senkkorb. Ž. také stroj k hnání jiných strojů, ku př. mlýnův. Vys. Ž. ruční (*vratidlo*), koňský, der Pferdegöpel. Šp., Nz. Vz S. N., KP. II. 23., KP. III. 67. Železný ž. na jednoho koně, einpferdiger eiserner Göpel, Garettův, Garettscher G. Šp. Ž. *báňský*. Zpr. arch. IX. 70. Ž. obloukový, der *Bügelgöpel*, Dch., ležatý, pojezdný. Us. Pdl. *Hřídel* ž-ru, die Göpelwelle. Šp. V pion. der Brustzug. Čsk.

Žentouřiště, ě, n., vz Žentourov.

Žentourní, Göpel-.

Žentourník, a, m., der Göpeltreiber. Šp.

Žentourov, u, m. = *žentouřiště*, das Treibhaus, die Göpelkammer. Ros., Šp.

Žentourový, Göpel-. Ž. válec, der Göpelkorb, die das Göpelseil o. die Kette aufnehmende Welle. Nz. Ž. mlatidlo, die Göpeldreschmaschine. Šp.

Ženu, vz Hnáti.

Ženuška, vz Žena. Měl kázání o pomluvách, pře čemž ž-kám a pannám slzy z očí tekly. Koll. Zp. IV. 271. — **Ž.**, žertovně = *haklice, sponka, záponka*, do které se háček vpravuje, das Haftel, Heftel. Dch.

Že-ový. Ž. přípony: ež (krádež, papež, loupež, drůbež, mládež), ýž (lanýž). Bž. 235.

Žeponoška, y, f., thylacinus, das Sackthier, ssavec. Ssav. 242.

Žepy = *Řepy*. Tk. I. 315., 415., 416., III. 83., S. N. (také XI. 317.). Johanna z Žep. Arch. II. 471.

1. **Žer**, vz Žráti.

2. **Žer**, u, m. = *žír, pokrm*, der Frass. Ráj II. 126., Šd. Bylinka šaší, pod šaší žery (ústa), pod žery bery, pod bery kleky, pod kleky fleky (= člověk). Pek. Ps. 109.

3. **Žer**, a, m. = *druh housenek*, die Processionsraupe. Slov. Plk.

Žeřáb a **jeřáb** m. *řeřáb*, *ž* a *j* jsou změkčena z *ř*. Vz Souhláska.

Žeradlo, a, n., das Fresswerkzeuk. Slov. Ssk. Iné majú zas inakšie žeradlá a hryzadlá. Hdž. Čít. 187.

Žeranovice, dle Budějovice, Žeranowitz, ves u Holešova na Mor. PL., Tč., Vck.

Žeřátek, tka, m., noctilnca (červ), zastr. Rozk.

Žerav, u, m., tbuja occidentalis, der Lebensbaum, rostl. Mllr. 105. — **Ž.** = *studna*. Na (pro) vodu chodili do žerava (byla to studna srubem obražená, deskami obitá v pálenici. Vabou jako ze studní na pastvisku — tyčkou zavěšenou na svažitém trámě — čerpala se voda). Slez. Šd.

Žeráv, a, m., nyní *jeřáb*, grus, der Kranich, *γέρανος*, ze žravь, žrěvь, lit. gervė; *ž* m. skr. *g*. Schl. Vz Mkl. aL. 12., 271.

Žerava, y, m., os. jm. Šd.

Žeravčík, a, m., os. jm. Šd.

Žerávek, vka, m., os. jm. Šd.

Žeřavěti, ěl, ění = *žeřavým počínám býti*, glühend werden. Pr. Chym. 94., Zátur.

Žeřaví, žeřeví, n. = *žeřavý popel*, glübende Asche. Ps. ms., Boč. Požiar žeravie na dom trúsi. Sldk. 127.

Žeravice, dle Budějovice, Žerawitz, ves u Přerova; městečko u Kyjova na Mor. U těchto Žeravic u rasové zmoly lze vejíti zrovna do pekla. Obyvatelé jedí rádi jatra, proto slovou jaterníci. Přede žněmi jsou skromní, ale po žních si boukají. Jak si brají na pány a o čem obyčejně hovoří? Vz Sbtk. Krat. h. 218.

Žeravík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Žeravinky, dle Dolany, Žerawin, ves u Strážnice na Mor. PL., Tč.

Žeravják, *Žeravjan*, a, m., obyvatel Žeravic.

Žeřavo. Pec do žerava vytápěná. Sl. let. V. 108. Rozpaľte k'lúč žeravo. Zbr. Hry. 193.

Žeřavosť, i, f., die Gluth, Rothgluth. Ssk.

Žeřavý, žeřevý, řeřevný = *řeřavý*, *ohnivý do červena, rozpálený*, glühend, voll Gluth. Ras., Leg. Vyšlehla ž. jiskra nadšenosti. Deb. Ž. paprsek slunce, Kv. 1881., uhlí, oheň, Tč, výheň, blesk, Mkr., zraky. Kká. K sl. j. 161. A vatra praští a bíkom bléí, v žeravé sa drevo mení a na drevenom ražni sa točí baran skoro upečený. Č. Čt. I. 284. Na žeravé uhlie. Let. Sl. mtc. X. 1. 52., Ntr. V. 19. Není má milosť jak žeravý uhel, aby tě popálila. Koll. Zp. II. 449. Neber do hrnce žeravého uhlia. Dbš. Obyč. 60. Na trefom (mieste) zas druhých žeravýma klieštama trbali a mučili; Príde ku druhej bráne a tá bola ze samého ž-ho železa. Dbš. Sl. pov. II. 18., 20., Sb. sl. ps. II. 1. 142.

Žerčice, dle Budějovice, ves v Boleslavsku. Vz Blk. Kfsk. 360, Arch. II. 461.

Žerď, i, *žerďka*, *žirďka*, y, f. = *hůl tenká, dlouhá, nestrouhaná*, eine lange, dünne, ungeschabte Stange. Koll. IV. 15. Ž. na ptáky. Ptáčník vějice lepové na robatinu n. žerď vystaví. Kom. Hlavu jeho na dlouhé žerdi vystrčiti rozkázal. V. Ž. v tělocviku, vz 462., 493. Ž. vlaječná, der Flaggenbau. Deb. Ž. rozvodná, die Steuerstange. Šmr. 91. Žrď předlúhá. Alx. B. v. 302. (HP. 79.). Tu žrď za věsť ve dne jměli. Ib. 307. Stín na žerdích smrečin. Phld. IV. 14. Tak vyzerá nad hlavámi zástupu jeho postava, šta by žrď čierna celá. Sldk. Mart. 29. Kázal ji k žrdi přiviežiec ohněm žéci. Pass. 14. stol. Ž. = dřevce od kopí. Br. Žrď vňuž (= jako) pavuzu nesa (velikou). Alx B. v. 168. (H. P. 76.). — **Ž.** = *sochor*, die Stange. BO. — **Ž.** = *bidlo, kterým se něco strká*, die Stossstange, der Hebel. V. — **Ž.** *u plotu*, die Stakete. Us. — **Ž.** v laboratoři, die Kapelle. Čsk. — **Ž.** v prakt. geomet. Ž. řetězová, der Kettenstab. Nz.

Žerďák, u, m. = *šrotovník, ruční mlýnek*, jejž otáčejí žerdí do kamene zastrčenou. Šd.

Žerďaný plot = *žerďový*. Na Ostrav. Tč.

Žerdí, n. = *hradba z kolův a příčních dřev, aby dobytek někam nemohl, hráz*, Verzäunung mit Pfählen und Stangen.

Žerdík, a, m., os. jm. Šd.

Žerďka, vz Žerď.

Žerdovník, a, m., mlýn u Železného Brodu. PL.

Žerďový plot, der Staketenzaun. Škd. Vz Žerď.

Žeretice, dle Budějovice, Žeretitz, ves u Jičína. PL. Cf. Blk. Kfsk. 80., 786., Arch. III. 493.

Žeřeví, n., vz Žeřaví.

Žeřevina, y, f., cetenus, zastr. Ms. lex.

Žeřevý, vz Žeřavý.

Žeriace. Kováč kuj centové podkovy, budeme ich žeriace (žeravé) koňovi přibíjať. Dbš. Sl. pov. I. 177. Čoby ju po dedine vozili a železnými kliaštama, ale na žeriace (žeřavo) rozpálenýma — kusy z nej trhali. Ib. II. 70.

Žeriatok, tku, m. Slov. Dieťa červené ako ž. Dbš. Obyč. 115.

Žeriav, u, m. = *studna*. Vz Žerav. Na již. Mor. a Slov. Šd.

Žeřicha a **jeřicha** m.: *řeřicha*, *ž* a *j* jsou změkčena z *ř*. Vz Souhláska, Řeřicha.

Žerkovice, dle Budějovice, Žerkowitz, ves u Vranovské vsi ve Znojemsku. PL.

Žermanice, dle Budějovice, Žermanitz, ves u Frýdka. Tam říkají: Byl sem v Žermanic (m.: v Ž-cích). Tč.

Žerna, gt. žern, pl., n. = *ruční mlýn*, die Handmühle. Na Mor. a ve Slez. Pech. Uvrtiti žita na žernách na kašu. Na Ostrav. Tč. Tu máš jačmeň, pojedeš na žerna. Slez. Šd. Žernov oslíčí jest kámen větší při žerně od osla poháněné. Šš. Mt. 248.

Žerno, vz Žerný. — **Ž.**, subst. Jest tam žerno (dosť trávy pro skot), guter Weideplatz. Slov. Jg.

Žernosecký, Černoseker. Ž. víno. Vz Tk. I. 320.

Žernoseky, dle Dolany, Gross-Černosek, ves u Lobosic, vz Blk. Kfsk. 228.; *Malé Č.*, Klein-Černosek, ves tamtéž. Vz S. N. Dle Pal. Rdh. I. 142. nyní: Černoseky. Cf. Sdl. Hrad. IV. 231. Křišťan z Žernosek. Zžk. 7.

Žernov (žrnov, Dal. Jir. 86), a, *žernovek, žernůvek*, vku, *žernovák*, u, m. *Ž. = kámen mlýnský* (tvrdší než pískovec), ein Mühlstein. V., S. N. Dle Šp. také mlynčák, dokesák, doubravák, těsnovák, žehrovák, žitavák, kámen brachový. Ž. obsahuje křemenná zrna, živec zvětralý, kavlinický, něco slídy a tmel hlinitý. Krč. G. 49. Ž. franconzský, německý, křemenný, sarospatský. Prm. Každý, jakž rozumí, tak valchuj a mel to, což já za žernov sypati budu. Bart. A jakož ž., když není právě skřesán, nedobře mele zrn, než na přeskáčku, netotkna se některých zrn, též my řiekáme ne všech, kterěž máme řiekati, slov; I kam by se děli kuběnáři kněžie a mnišie a my moře nemáme? A snad s ženami svými, by měli e žernovy u potocé topeni býti, zastavili by potok a učinili by rybník. Hus I. 307., II. 284. V., S. N. Ž. svrchní (běhoun. Vz Mlýn). D. Na ž. vodu pustiti. Hus I. 307. Žernov křesati, D., dělati. Pč. 9. Ž-vy samy nejedí a lidem mouku dávají. Č. M. 55. — **Ž.** = *vůbec kámen písečný*, ein Sandstein. Krok, Mus., Techn Spustila naň úlomek žrnova se zdi. Bj. — **Ž.** = *žerna*, die Handmühle. Žernovem ruč ním sám mouku mlel. Jel. Vezmúc žrnov meliž múku. BO. Žrnov osličí. ZN. Ž. = mlýnek, který se točí nohou. Na mor. Val. Brt. — **Ž.** = *češka kolena*. Krok. — *Od Žernovů*. Tomáš Lědin od Žernovů jinak Bezelsti. Tk. V. 94—96. — **Ž.** *hrad* (Žernovy). Vz Blk. Kfsk. 531.

Žernová, é, f. = kopec u Dluhonic na Mor. Pk.

Žernovany, vz Žernoví. Blk.

Žernové, ého, n. Vz Sdl. Hrad. II. 71

Žernovec, vce, m. = *kámen žernový*, der Mühlsandstein. Ros. — **Ž.** = *pernice, moždíř kamenný*, steinerner Mörser. Ms. alch. — **Ž.** = *třenovní zub, stolička*, der Backenzahn. Krok II. 278, Jg. — **Ž.**, potok na Slov. Let. Mtc. Sl. VI. 2. 14. Cf. Žarnovec. — Ž. Řehoř. 1594. Vz Jir. Ruk. II. 369.

Žernovek, žernůvek, vku, m. = *račí oko*, das Krebsauge, der Krebsstein. Lék. Kn. — **Ž**, vz Žernov.

Žernoví, n. = Žernovany, Žernovy, něm. Žernow, ves u Turnova. PL. Blk. Kfsk. 163, 532.

Žernovica, e, f., der Mühlsteinbruch. Slov. Loos.

Žernovice, dle Budějovice, ves u Prachatic. Vz Blk. Kfsk. 654.

Žernovka, y, f., vz Žernový.

Žernovky, dle Dolany, něm. Žernowka, ves u Černého Kostelce. PL. Vz Blk. Kfsk. 526.

Žernovnice, e, f. = *lom žernovů*, der Mühlsteinbruch. Nomencl.

Žernovník, a, m., Žernownik, ves u Černé Hory v Brněnsku. Vz Tk. I. 436., Arch. IV. 126.

Žernovský = *žernový*. Ž. kámen, žernovec. Ros. — **Ž**, ého, m., os. jm. Žer. Zap II. 192.

U Žernovů v Praze. Tk. II. 110.

Žernový, Sandstein-, Mühlstein-. Ž. mlýn, BO., Reš., kámen. Ros., Půh. I. 363. Ž. mouka (žernovka). Us. Tč. Ráno časně mne vyburcovali, dali mi ž. pekáč do ruky a vyhnali mne na panskou nivu. Kmk.

Žernůvek = *žernovek*.

Žernůvka, y, f. = *žernovka*. Na Ostrav. Tč. — **Ž.**, ves u Tišnovic na Mor. Tč.

Žerný = *mnoho žeroucí*, gefrässig. Ž. kráva Us. — **Ž** = *co se dobře žere*, gut zu fressen, fressbar. Ž. kořen. Us.

Žerotice, dle Budějovice, Žerotitz, ves u Znojma.

Žerotín, *původně Žirotín*, a, m., ves v Lounsku, vz S. N., Blk. Kfsk. 87.; ves u Šternberka na Mor., vz S. N.; kopec u Strážnice na Mor., na němž kdysi stával Žerotínův hrad. Šd. Ze Ž-na pánové. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1463., Sdl. Hrad. I 259, II. 282., III. 141. Jan z Ž-na, vz Tf. H. I 56. † 1583., Tov. 41. Z Žerotína Kateřina Tk. III. 168, V. 120. Z Ž-na Jarosl. a Plichta Tk. IV. 98., VI. 358. Z Ž na Karel, 1564—1636 Vz Jg. H. l. 659., Tf. Odp. 395., Tf. H. l 3. vyd. 225., Žer. Záp. II. 192, Sbn. 885., 886., 939., 946., Jir. Ruk. II. 369.—375, Šb. H. l. 311., S. N.

Žerotínová, é, f. Ž. Anna, Alžběta atd. Vz Blk. Kfsk. 1463.

Žerotský, ého, m. Ž. z Boru. Sdl. Hrad. I. 20.

Žeroucí, fressend. Vz Žráti.

Žerov, u, m. = *příčný trám, příčka, hontina*, v stavit., der Querbalken. Nz., D.

Žerovice, dle Budějovice, Scherowitz, ves u Přeštic. Vz Žarovice.

Žerovina, y, f. = *klikva drobnoplodá, žoravina, kamenka*, oxycoccus palustris. Vz Rstp. 985. Vz Žoravina. Die Moos-, Schneebeere.

Žerovník, a, m., Žerownik, ves u Blanska na Mor. Tk. I 436.

Žerovský, ého, m. Ž. Mik. Vz Blk. Kfsk CXL.

Žert, *žertík*, u, *žertíček*, čku, m., z něm. Scherz, D, Mtz. 378. Na Slov. *žart, žartovati* a p. — **Ž.** = *slova n. skutek k obveselení jiných nastrojený, šprým, smích, spile* (zastr.). Jg. Vz S. N. Ž. kratochvilný, V., Kom., dvořský, Lom., hrubý a jemný, sprostý a duchaplný, hloupý a vtipný, nevinný a zlomyslný. S. N. Ž. hravý a dravý; Nerozuměl žertu; Do žertu se nutiti. Dch. Ze žertu jeho nikdy hlava nebolí (on neurazí). Šml. ve Světz. 1881. 282. Avšak žerty stranou (nechme žertů). Dch., Čch. L. k. 20. Co žertem býti se zdá, jest často pouhá pravda. Exc. Ž. prospívá jen v uchu posluchače, no na jazyku svého původce; Ž. nepohne umírající duší. Shakesp. Tč. Žarty rozpustilé

ne každému milé; On žertem chce napravit, co pokazil, aneb fatinkami. Slov. Tč. Není mi do žertu, ich bin nicht zum Scherzen aufgelegt. Us. Jg. Lehko panské žerty tropiti. Kká. Td. 165. Nehnevaj sa, keď sa smejem, žarty vystrájam. Sl. spv. I. 2. Kam se děl smích a kratochvílni žertové; Z jiných své žerty, žertiky míti; Buďto žertem aneb opravdu to dělaji. V. Žádných tam neuslyšiš žertikův. Kom Něco si za ž. klásti, pokládati; I když pod žertem jsem k nim mluvil, neměli toho za žert; Za žert jest bláznu, činiti nešlecbetnosť. Br. Něco za ž. míti; obe (ob) ž., bez žertu. Ros. Ž-y sobě z někobo strojiti (šašky míti); ž-u prázdný. D. Všecky ž-y jim přestanou; žertiky a šibřinkami lidi kojiti; Napomínání za ž. míti. Kram. V ž něco obrátiti. Klat. V ž-u něco učiniti. Kom. Nech těch žertův a všech čertů. Mus. S ním nejsou ž-ty. Šm. Žerty maje z jich žalob a pokřikuov. Ep. Pog. 25 Nezná žartu ako pes. Hdž. Čít. 169. Mladá chasa si vesele hórnu pieseň pospevuje vôkol vatry len samý žart a dobrá vôľa panuje. Zátur. Ešte sa ti chce do žartu? Zbr. Báj. 9. (dod.). Do žartu zabehuje (zabíhá); S ľudmi sa vedel pekne shovárat a tu i tu rozumel sa kus aj do žartu; Vtedy ak si neznal dačo na žart povedať, nebolo ti ani ukázať sa medzi ľudmi. Dbš. Sl. pov. I. str. VI., 275., II. 77. Břicho nerozumí žertům. Bž. Kráľ žartu nezná; Neber si to na žart; Každý nezná žartu Mt. S. I. 90., 92., 119. Zo žártu ľahko prídeš aj k čártu. Sb. sl. ps. 206. Liboval si v žertech; Potom dělal si král o tom žerty, že... Pal. Děj. III. 3. 265., IV. 2. 79. Než vzal si jest ji (říčici) zjevně v trhu z žertu a žádným zlým úmyslem. NB. Tč. 115. Jemu pod žertem řekl; O čem, ač pod žertem, takto sám píše. Abr. z G. To se často pod žertem mluvívá. Vš. Jir. 234. Žertem pravdu prohoditi neškodí. Us. Hkš. Žarty spôsobné sú soli podobné; Žarty zbytečné sú neužitečné; Žart zbytečný není statečný. Slov. Tč. Žertem mnohý přítele pozbyl, ale nikdo nenabyl. Tč. Baba jest třikrát horší nežli čert, věř tomu že to není žádný ž. Lom. Časem z žertu přichází se do pravdy; Žerty trop a lidi nezlob. Č. Česť, zákon a oko netrpí ž-u; Žert druhdy za pravdu stojí; Nevíš, co stojí mezi anděly a čerty? — žerty; Pro ž. se nehněvej, ani na sobě znáti dej. Pk. Každý nezná žartu; Žärty čerty. Mt. S. I. 99. Stran pořekadel vz Rytmus Špaček. — *Z žertu = velmi snadně.* Já bych to z ž-u udělal. Ros. On člověka z žertu prodá (o zrádcích). Us. — Vz Žertovní.

Žertéř, *žertýř,* e, m. = *kdo žerty provodí, šašek, šaškář, šprymovník, žertovník,* der Scherzer, Spass-, Lustigmacher, Spassvogel, Possenreisser. Št., V., Jel.

Žertéřství, n., die Lustigmacherei. Šm.

Žertevný = *od žertvy, obětný,* Opfer-. Ž. číše. Krok. II. 497.

Žertíček, vz Žert.

Žertík, u, m., vz Žert.

Žertování, n., das Scherzen. Ž. škodlivé, Rb., 275. Ž-ním zmrhati (prožertovati) ku př. čas. D.

Žertovati, *žertovávati = pohrávati, smáti se, šprymovati,* zastr. *spíleti,* scherzen, spassen. D. — **abs.** S kýms nerostl, nežertuj. Prov. Zvěř žertuje = si hraje. Škd. Už domky otcov zazreli a čoby ďalej žartovať chceli, dvojná cesta jich rozdelí. Ntr. V. 35. Žertuješ li, ohlížej se. Bž. Přestaň ž., když se tvář pýří. Šd. — **komu.** Ústa mi žartujú, oči sa mi smějú, ale sa mi v srdci horké slzy lejú. Koll. Zp. I. 61. — **s kým.** Nezdáš sa ty, milý, že ťa ja milujem; veru ťa ja nechcem, len s tebou žartujem. Sb. sl. ps. II. 1. 61. Žeby byla (ta říčice) jedné ženy, s kterúž jest viecekrát žertoval. NB. Tč. 115. Nežertuj kočka s psem. Šd. Ž. s pannami. Solf. Nežertuj s ním (nerozumí žertu). Brt. S. 3. vyd. 81. Chudý s bohatým nehoduj, moudrý s bláznem nežertuj. D. — **z koho** = *žert z někoho míti* L. Přítele vždy ušetřuj a z něho nikdy nežertuj. Brt. S. 3. vyd. 81., Č. — **čím.** Nežertuj tím, co smrdí. Pk. — **jak.** Slovom i skutkom žartujú zbytečne. Na Slov. Tč. Mlynárka so svojím frajerom njiedajú si koláčov, pečenky, upíjajú vínka, žartujú a chychocú sa až radosť. Mt. S. I. 71. Nežertuj, aby to koho bolelo, aniž pravdou týrej. Exc. — **o čem.** O Filippovi žertoval a šprymoval. Dač. I. 84. — **kdy (kým).** Kdo *vždycky* žertuje, bláznem se jmenuje. Na Mor. Tč. *Tu zimu* a v létě kněžie a starší hejtmané velmi sedláky žertovali, neb jim (sedláci) penieze do kádi sypali. Let. 35. (1420.), Pal. Děj. III. 1. 346. — **se (s čím).** Či to len vetry severné dujú? Či kdosi o pomoc volá? Či sa družice moje žartujú? Sldk. 339. Nazdáš sa, šuhajko, že ťa já milujem? A já nic, veru nie, len sa tak žartujem; Povez mi, má milá, za blázna ma nemaj, či sa len žartuješ, či mysliš na ozaj? Koll. Zp. I. 173., 189. Ale keď tu prišla dvanásta a začalo to hurtovať, poľakal sa každý a pomyslel si, že je nehodno za tristo zlatých žartovať sa so životom, sein Leben aufs Spiel setzen. Dbš. Sl. pov III. 88. Ale Vám neradím ta chodiť, lebo je ono veru nie dobre žartovať sa s takými vecmi Let. Mt. S. V. 2. 75.

Žertovitosť, i, f. = *žertovnosť.* Šf.

Žertovitý = *žertovný.*

Žertovlivý = *žertovný.* Ž. smíchy plodiť. Na Slov. Nebuď vždycky ž. Tč.

Žertovně = *šprymovně, směšně, kratochvilně,* scherzhaft, spasshaft. Ros.

Žertovní, *žertovný = k žertům náležející, kratochvilný, směšný,* scherzhaft, spasshaft, lustig, possirlich, Scherz-. Ž. hra, řeč, V., věc, Ros., štílec, Kom., báseň. D. Ž. kus, Posp., priczyvka. Zátur. Veselý a ž-ný bavitel. Koll. IV. 13. Ž-vných a veselých rozprávok. Dbš. Sl. pov. I. IX. Ž vné písně, vz Er. P. 237, 373., Čes mor. ps. 197. a násl. 283. a násl., Sš. P. 656., 789. a násl.

Žertovnice, e, f. = *žertéřka,* die Spassmacherin.

Žertovník, a, m. = *žertéř, šprymovník,* der Spasstreiber, Spassmacher, Scherzer. Aqu., Dch., Lpř. Zo štebotavého spevu ž-kov. Sl. let. II. 3.

Žertovnosť, i, f. = *žertování*, die Scherzhaftigkeit, Spasshaftigkeit, Spassmacherei. Ros., D. Čeština má bohatosť řeči anglické, hlubokosť německé, lehkosť a ž. francouzské, sladkosť a lahodu vlaské. Koll. III. 248.

Žertovný = *žertovní*.

Žertva (zastr. *žirtva*), y, f. = *zápalná oběť*, das Brandopfer. MV., Msn. Or. 77., Mus. Oběť žertvy páliti. Koll. Spevy, tance a hostiny strojili k pocte týchto svojich bohov; v obeť jim prinášali prvotiny úrod, strovu, koláče, mäso, vino, mädovec, a volali to žertvami t. j. pokrmom pre bohy. Tieto žertvy páiili alebo nabávali tam pod stromami a pod modlami. Dbš. Pm. 7. Ne já sám jeden jsem se stal žertvou své německé lektury. Kos. v Km. 1884. Zabljení ž-vy; Stráveni žertov; Syna v žertvu obětovati měl; Člověk lakomý obětuje penězům ne nějaký dobytek, nébrž duši v žertvu. Sš. I. 122., II. 31., 33., 126. — Cf. Vlšk. 323., 328.

Žertveník, u, m., der Opferaltar? Slov. Milým národovcom, obětovavším čas a sily svoje na ž-ku národnej osvety. Let. Mt. S. I. 58.

Žertvisko, a, n., die Opferstätte. Slov. Loos.

Žertviště, ě, n. = žertvisko. Rk.

Žertvohledec, dce, m. = haruspex, der Opferbeschauer, Opferdeuter. Vz násl.

Žertvopravec, vce, m., der Opferdeuter. Vlšk. 329., 344. Vz Žertvohiedec.

Žertovaný; *-án, a, o*, geopfert. Severné kmeny pohanské obete svoje na oltári ž-né kladli do podzemských jeskyň. Let. Mt. S. VI. 2. 7.

Žertvovati = *obětovati*, opfern. Msn. Or. 12. — **co komu.** Abyste žertvovali těla svá. Sš. I. 122. Boh nám založiť pomôž Maticu: žertvujem jej 1000 zl. Lipá II. 152. Nežertvuj gágoru tvojmu, ni mamone. Hrbň. Rkp. Ž. modle. Kká. v Osv. 519. — **čím.** Chcela by si, čo je najvyššieho, ž. pak nechcela bys ničím. Zbr. Lžd. 79. Prvé v zemi rodiny spechajú ž. imaním i životmi. Ib. 74. — **co kam.** Zajasal blesk rannej zory, hurrá! Sloven divy tvori: hl'a — žartvuje státisíce na oltár Tatier Matice. Syt. Táb. 302. — **komu jak.** Ach, zlé sú časy! na všetké strany svet žertvujo bohom zlatým. Sldk. 491., Č. Čt. II. 172.

Žertýř, vz Žertěř.

Žeru, vz Žráti.

Žerucha, y, f. = *řeřicha*. Slov. Hdž. Čit. 197.

Žerůtky, dle Dolany, Žerutek, ves u Vranovské Vsi ve Znojemsku; ves u Zlaté Studně v Boskovicku; ves u Olom.

Žesť, i, f., das Blech, rus. Vz Plech. Šp., Čsk., Rgl. Ž. zlatá a péro kohouti jej (kalpak) strojí (zdobí). Kká. Td. 322.

Žestan, u, m. Ž. olovitý, das Gelbbleierz. Miner. 550.

Žestec, stce, m., das Wasserblei, nerost. Miner. 159.

Žestičitan, u, m. = *žestan*. Pr. Chym. 249.

Žestičitý, Molybdän-. Pr. Chym. 224.

Žestičnatý, molybdänig.

Žestičný, Molybdän-. Ž. kyselina. Miner. 110.

Žestík, u, m. = molybden. S. N. XI. 317.

Žestíkový, Molybdän-. Ž. siřičník. Pr. Chym. 224.

Žestník, u, m., pomaderis, rostl. řešetlákovitá. Vz Rosti. III. b. 498.

Žestok, a, m., *žestoký*, hart, grausam. VMV. nepravá glossa. Pa.

Žestokeš, e, m., cercocebus. Ssav. 139.

Žestoky, *Řestoky*, dle Dolany, Řestok, ves u Chrasti. PL., Blk. Kfsk. 115., 671., S. N., Sdl. Hrad. I. 259. Ž. od Žestoka Pal. Rdh. I. 136. Jetřich z Žeatok. Arch. III. 541.

Žestoký, vz Žestok.

Žesťoký, Blech-. Cf. Žesť, Žesťový.

Žestov, a, m., Žestau, ves u Krumlova. Sdl. Hrad. III. 308.

Žestovice, dle Budějovice, Zvěstowitz, ves u Goič. Jenikova. PL., Blk. Kfsk. 386.

Žesťový, Blech-. A v slunci zlatem střecha ž-vá se skvěla; Sláma střechy jak ž-vá se blyští zelenými mechy. Kká. Td. 50., 191.

Žešnv, a, m., Žeschau, ves u Prostějova. Tě., Vck.

Žet = že, litera *ž*. Šd.

Žeť, *žetě*. Mám tvój list, žeť bych mohl dobře toho slibu prázden býti; Žeť pobral mé lidi. Půh II. 344., 177. Žetě se tak líbilo. Věta s *žeť* na pohled nezávislá. Vz Zvoláni, *Že*, 2.

Žetelava, y, f, Kraftleben.

Žeti, n., das Schneiden, Ernten. Vz Žíti, žnu. Ž. trávy. D. Obilí bylo na ž. Stelc. Ječmen má na ž. Ben. V. Čas žetie. BO.

Žetice, e, f., u Virginianů nápoj z bramborů. Rostl. III. a. 91., 115.

Žetva, y, f. = *žatva*. Slov. Sl. let. I. 233.

Ženšice, dle Budějovice. Prodal Václavovi z Nestajova a z Ženšic. Arch. V. 538.

Ževěna, y, f., Ceres. Ros.

Žéz, i, f., zastr. = *žízeň*. Žiezi nvadlo. Výb. I. 340. Aj toť žězl umru; Zhynem v žězi; Bude naše skončenie ot meče lépe, než by se dlilo zprahnenú žězi, finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis. BO.

Žezák, a, m., pták. V Poduží na Mor. Brt.

Žezelní, -ný = *od žezla*, Scepter-. Ž. hrot, Krok, strom, sloup (žezlo, Segelbaum). D.

Žezelnice, *žezlenice*, e, f., barabeinm, der Zepterbaum. Krok I. 235. a.

Žezesť, i, f. = *žízeň*, der Durst, zastr. 13. stol. Hom. opat. Cf. Mus. 1880. 123.

Žezhulka, vz Žežhule.

Žezlv, žezliv, zastr. = *žíznivý*. M., BO.

Žezl, a, m., vz Žezlo.

Žezlenlce, vz Žezelnice.

Žezliv, vz Žeziv.

Žezlo (*žežlo*; zastr. *žezl*, a, m.), a, n. = *berla, hůl*, der Stab. Žezlъ, žьzlъ, virga, lit. žagarai. Mkl. nL. 12. Ž. trestové. Šš. J. 283. — Ž. = *druh berly jakožto znak nějaké důstojnosti a moci jmenovitě panovnické*, das Scepter, Zepter. S. N., Vlšk. 190. Klel jsi žezlu jeho. Ž. wit. Hab. 14. Ž. a jablko; zlaté ž. V. Konečně mělo žezlo jeho v Jerusalémě vztýčeno býti. Šš. J. 43. Zmocnil se žezla královského. Lpř. Děj. I. 19. Vzem král zlatý žezl. BO. — Ž. = *važisko, važiště u rozpor, váhy*. U Kutně Hory. Kál. — Ž. = *hrázba či žerď tenetná* (u myslivců), die Strebestange. D. Ž-a = dřevěné rámce, na nichž jsou síti upevněné. Šp. Vz Nevod. — Ž. = *stěžeň*, der Mast-, Segelbaum. Díra, v niž ž. stojí. V. Na ž. lodi, die Segelstange. Kom. — Ž. = *podražec*, rostlina, Osterluzei. Rybay. — Ž. *braniborské, souhvězdí*, Brandenburgisches Scepter. Sič. Zmp. 25., Nz.

Žezlonosný, sceptertragend. Ž. král. Kuzmány.

Žezlovice, dle Budějovice, také *Jažlovice*, Žazlowitz, ves u Říčan. Vz S. N., Tk. I. 47., Blk. Kfsk. 514.

Žezlovládný, scepterherrschend. Dch., Lšk.

Žezlový = *žezla se týkající*, Scepter-, Stab-, Mastbaum-.

Žeznilý, ébo, m. Ž. Vavř. Blk. Kfsk. 968.

Žezniv, zastr. Vz Žíznivý.

Žezulák, a, m., vz Žežhule.

Žezule, e, f., vz Žežhule.

Žezulice, e, f., vz Žežhule.

Žezulka, y, f., vz Žežhule.

1. **Žež**, e, m., zastr. = *oheň*. Zlob.

2. **Žež** = *že*, quoniam, quia. Vz Že (ve větách příčinných). Bž. 51.

Žežavý, vz Žeřavý.

Žežhulčí, Guckguck-. Musiš naposledy žežhulčí kukání slyšeti a sobě v uši dáti břinkati, že by mohl od toho oblechnouti (pozdní lítosť). Reš. Lyr. 64.

Žežhule, *žežule* (zastr. ale posud u Vysoké: *zezule*), e, *zezulka* (ve vých. Čech.), *žežulka* (v kraji pražském a ve středu Čech), *žezulka* (ve střed. Čech.), *žežhulka* (v Plzeň.), *žezhulka* (u Dobříše), *zežhulka* (v Habrech), *zezelulka* (u Žamb.), *žežule* (u Vysoké), *žezula* (u Žel. Brodu), *žežulice* (u Loun), *žezulice* (u Unoště), *žezulák* (u Nové Paky), *kukanda* (u Krumlova a Ronsinova), *kukanka* (u Polné), Šír Lad., *žežhulice, žežhulička, žežulička, žežhulenka, žežulenka*, y, f. = *kukačka, kukavka, kukavec*, cuculus, der Guckguck. Zezhule. MV. Kukačka jest druh žežhulek. Vz více v S. N., Schd. II. 458., Kukačka. Cf. rus. zegzica, prus. geguse, lit. geguze. Mkl. aL. 12., 271. Žežhule, žežhulka. V. Ž. kuká. Pt., volá kuku, kuku. Rad. zv. Inak volá na mláďatká zádumčivá holubica, inak vábí zas dieťatká zvučná k sebe žežhulica. Č. Čt. I. 158. Ač neslyším zvoněňa, ani ptáčků zpívati, ani zezulky kukati. Sš. P. 162. Byla bych tě chovala, dy zazulka kukala. Ib. 509. Kuká-li zezulka po sv. Janě, bude draho. Na Zlinsku. Brt. Kdo poprvé z jara slyší žežulku, ať zacinká penězi v měšci, bude míti po celý rok peníze s potřebu. Mus. 1853. 491. Žežulenka kuká, až se skála puká. Bž. exc. Ž. v národním životě haličských Rusínův. Vz Slov. sbor. 1855. 523. a násl. — *Žežhulka*, rostlina, *kruštík širolistý*, epipactis latifolia, vz Rstp. 1509, Slb. 212., Schd. II. 272.; 2. *vstavač*, orchis, das Knabenkraut, Katzenpfötchen. Jg., FB. 22, Slb. 218., Kv. 134.; 3 astrantia major, die falsche Meisterwurzel; ž. mudstka, poligala, bittere Kreuzblume. Mllr. 19., 81. — *Žežhule* Jan, vz Blk. Kfsk. 1165., Václ., vz Tk. V. 217.

Žežhulenka, y, f., vz Žežhule.

Žežhulice, e, f., vz Žežhule. Ž., píseň v Rkk. O výkladě jejím vz Listy filol. V. 232. a násl.

Žežhulička, y, f., vz Žežhule. — Ž., čes. tanec. Škd. exc.

Žežhulka, y, f., vz Žežhule. — Ž., y, m., os. jm. Ž. Mikul. Tk. V. 74.

Žežhulkovitý pták = *k žežhulce podobný*, guckguckartig. Ž. pták. Krok. I. c. 119.

Žežhulkový, Guckguck-. — Ž. = *vstavačový*, Knabenkraut.

Žežice, dle Budějovice, Žežitz, ves u Příbrami. PL. Tk. III. 37., Blk. Kfsk. 1196.

Žežičky, dle Dolany, samota u Příbrami. PL.

Žežov, a, m., Žežow, myslivna u Vyškova.

Žežť, *žež*. Vz Žež. Výb. I. 807., 808.

Žežulák, u, m., jm. pozemku u Svijan.

Žežulčin, a, o, Guckguck-. Ž-no volání. Mcha.

Žežule, e, f., vz Žežhule. — Ž., m., os. jm. Ž. Jindř. Vz Blk. Kfsk. 1463., 1024.

Žežulenka, y, f., vz Žežhule.

Žežulice, e, f., vz Žežhule.

Žežulička, y, f., vz Žežhule.

Žežulina, y, f. = *kokotice*, cuscuta. Vck., Let. Mt. S. VIII. 1. 31.

Žežulka, y, f., vz Žežhule.

Žg slýchati v násloví jen u Slovákův. Také na Mor. Cf. následující slova.

Žgaber, vz Žhábry.

Žgadlo, a, n., vz Žgodlo.

Žgamračka, y, f. = *žebračka*. Slov. Ssk. — Ž. = *žebrota*. Chodí po z-čce. Val. Brt. D. 303.

Žgamrati = *škemrati*. Na mor. Val. Vck.

Žgance, nců, m., pl. = *netyje*, jídlo. V Podluží na Mor. Brt. L. N. II. 22. Mládencom pečenka, panenkám torta, kurence ženám a žgance babám. Sl. spv. II. 71. Cf. Žhance.

Žganec, nce, m., vz Žgance. Na Slov. a na mor. Slovácku. Hrb.

Žganica, e, f. = *žgání*, das Stossen, Gestoss. Byla to ž. u kostela, u vrat. Na Ostrav. Tč.

Žgaradlo, a, n. = *čím se žgoře, žgárá*, der Stocher. Ž. na zuby, na oheň. Na Ostrav. Tč.

Žgárati, *žgorati*, na Ostrav. *ždárati* = *píchati, šťárati*, stöbern, grübeln, stirlen. Na Mor. — **kam**: do zubů, do ohně. Nežgaraj na mě = nedráždi mne. Mor. Brt. D. 303. — **kde**: v zubech, v ohni. Tč., Vck.

Žgařiti = *žgárati*.

Žgáti, žgám, as, žgej, al, án, ání = *píchati*, stossen, stechen. Na Mor. a ve Slez. Škld., Mtl., Pk., Šd. Cf. Džgáti. Je nažganý = *opilý*. Slez. Šd. — **koho** = *dráždíti, popichovati*. Laš. Brt. D. 303. — **kam**. Žgala do něho, jestli nespi; Nežgej do ohňa; Žgej do svého rovného, najdeš podobného; Děvuchy rády majú, dy chlapci na ně žgajú (je dráždí, stacheln, reizen). Na Ostrav. Tč. — **kam čím**. Do někoho kyjem; Rukou na něho žgala, aby jí odpověděl. Na Ostrav. Tč. Vz Žgnúti.

Žgeň, ě, m., os. jm. Slov. Šd.

Žgeňa, dle Báča, os. jm. Pbld. IV. 39.

Žgnúti, žgnu, žgni, a (ouc), ul, ut, utí = *píchnouti*, stechen, stossen. Na Mor. a ve Slez. Vz Žgáti. — **kam**. Jednomu sťal hlavu dolů a druhému žgnul do boku. Sš. P 787. — **čím**; pikou, Slez., Šd., nožem Na Ostrav. Tč.

Žgodlo, *žgadlo*, a, n. = *žahadlo*, der Stachel. Mor. Škd. Had má též ž. Na Ostrav. Tč. Brt. D. 303.

Žgolek, lku, m. = *holá palice klasu turkyňového*. Mor. Brt. D. 303.

Žgórati, vz Žgárati.

Žgráňati = *ustavičně něco žádati*, raunzen. U Uh. Hrad. Tč.

Žgrandati = *zbytečně mluviti*, unnützes Zeug reden. — **co**. Pořád něco žgrandá U Rychn. Ntk.

Žgrlactvo, a, n. = *škrdlactvo, skrblictví*, die Knauserei, Knickerei. Slov. Phld. I. 2. 19.

Žgrlačiti = *skrbliti* Slov. Ssk.

Žgrlák, a, m. = *škrtil, skrblík*, der Knicker, Knauser. Slov. Potomstvo vyrečc ostrý súd nad hnusnými žgrlákmi. Phld. I. 2. 18.

Žgrňa, m., dle Báča, der Raunzler, Winsler. Dítě, co dycky žgrňa, jmenuje se žgrňou Na Ostrav. Tč. — **Ž.** = *skrblík*. — **Ž.**, dle Káča = *facka*. Dám ti žgrňu, až se zmotáš V Podluží. Brt. D. 303.

Žgrnať = *lakotiti*, geizen. Na Slov. Bern. Mor. Brt. D 303.

Žgrňati, *žgrněti*, ěl, ěuí, raunzen, weinen. Dítě rozmazlené vždy žgrní. Na Ostrav. Tč. Cf. Žgrňa. — **Ž.** = *skrbiti*. Mor. Brt. D. 303.

Žgrněti, vz Žgrňati.

Žgrúti = *žráti*, fressen.

Žhábry (žábry), pl., m., na Slov. žgaber, aphthae, der Schwamm im Munde. D.

Žháč, e, m. = *palič*, der Mordbrenner Ms. pr. pr. Z toho jemu vinu dávajíce, žeby žháč jich byl. Arch. I. 229.

Žhába, y, f., vz Žába. Zátur.

Žhance (na Slov. *žgance*), pl., m., *štipance*, moučné jídlo, geröstete Mehlspeise Plk. Vz Žganec.

Žhání, n. = *pálení*, das Zünden, Brennen. Pr. Chym. 42.

Žhář, e, m., z *žehař* = *palič*, der Brenner, Mordbrenner, Brandstifter, Feueranleger. V. Dvůr vyhořel skrze ž-e. V. Ž. n. palič jest ten, kdo z jakýchkoliv příčin, buď v svém neb v cizím statku oheň klade, aby tím lidem škodil. Pr. měst Každého dne i svátečního k žhářům s právem útrpným může se přikročiti. Kol 18. Vz Rb. 275. Žhářem a psancem nevyvedeným kdo by byl; Žháři a psanci nevyvedení práva užívati neměli. Zř. zem. Jir. II. 26.

Žhářka, y, f., die Brandstifterin, Feuerlegerin.

Žhárňa, ě, f. = *pec*, der Backofen. Slov. Ostatnio (húsky) v hen tých žhárňach sstanových, v tých sitna pecach, vo vatrách obetí padly. Sldk. Mart. 63.

Žhářský, Mordbrenner-, mordbrennerisch. Ž. list, der Brandbrief.

Žhářství, n. = *paličství*, die Mordbrennerei, Brandlegung. Pr. měst. Ž. = zločin proti bezpečnosti jmění, jejž spáchá ten, kdo podniknu skutek, z něhož dle jeho úmyslu na cizím majetku vzniknouti má oheň, třeba i oheň nevznikl aneb škody nezpůsobil. Vz S. N, Rb. 248. Aniž mez tím v podáll ž. a pustošení peleší. Koll. III. 433.

Žhářstvo, a, n., die Mordbrenner. Ros.

Žháry, ů, pl., m. = *žáry*, die Feuerröhe. Zlob.

Žhavárna, y, f. = pole sluncem vypálené, vyschlé. U N. Paky. Vck.

Žhavě = *palčivě*, brennend. Ros. Kde zem slunce žhavě celuje. Čch. Mch. 35.

Žhavěti, ěl, ění = *žhavým se stávati*, glühend werden. Mj. — **abs**. Drát žhaví. Mj. — **jak**. Červeně ž. Mj. 28.

Žhavokrevný, gluthvollen Blutes. Sm.

Žhavorudý, rothfunkelnd, rothglühend. Kv. 1881. Ž. klenot, Čch. Dg. 993., jiskra. Čch. Mch. 103. Ž. víno. Mkr.

Žhavosť (ne: *žžavosť*, vz Žhavý), i, f., die brennende Beschaffenheit. Ros. Ž. železa. Us. Pdl.

Žhavota, y, f., die Gluth. Rk. — **Ž.**, y, m., ein boshafter Mensch. Rk.

Žhavý = *palčivý, rozpalující*, zündend, brennend; **ne**: *žžavý* (žéci, žhu, žžeš, žhou, žhavý; před *a* se *h* nemění v *ž*). Mk., Brs. 2. vyd. 279. Ž. slunce. Kká. Td. 79. — **Ž.** = *žeřavý, žhnoucí*, glühend, rothglühend Ž. = rozpálený na 400—410 stupňů R. do barvy červenohnědé až bílé. Vz S. N. Ž. vítr, D., pumy (koule, vz S. N.), Br., povětří. Plk. Jarota mu z žhavů zraků pláše. Rkk. Ž. pec, der Glühofen. Vz S. N. Ž. plyny, Heiz-

gase, Šim. 7., polibení, Mkr., rty, Čch. Bs. 142, zrak, Vrch., oči, Vrch., Hdk., Kká., slza, Vrch., Čch. Bs. 30, dech, Vrch., pohled, Kká. K sl. j. 15., Hrts., Čch. Bs. 78., dým, Msn. Or. 124., skráň. Čch. Mch. 41. Ž. láska k rodné zemi. Mus. 1880. 363. **V** srdci žhavý hřích. Hdk. Bylo mu uloženo, aby bosými nohami kráčel po žhavé radlici. Ddk. IV. 240. Ž. uhlí někomu na hlavu sypati (protivníka trestati). Us. Vck. Stál jako na žhavém uhlí (netrpělivě). Us. Kfnk. Dostaneš žhavý uhel na jazyk (strašl se dítě, lže-li). Us. Kšť. Ž. holka (bujná). — **juk: do** červena. Šp. — **čím.** Hlava bolestí žhavá. Nrd. Bld. 8. — **do čeho.** Je do toho, do práce ž. Us. Bda. — **nač: na** ženění. Jrsk. Ti byli na tu holku žhaví. U Rychn. Msk.

Žheře, dle Budějovice. Tk. I. 410.

Žhery, dle Dolany, něm. Žher, ves u Č. Brodu. PL. Tk. III. 55., 136., V. 131., Blk. Klsk. 374.

Žhnouti, žhnu, ul a žehl (žhl), žhla, o, uti = *hořeti, tlíti*, glüben. — **abs.** Železo žhne. D. Uhel, dokud žhne (ohnivý jest), řeřavý uhel slove. Kom. — **čím.** Co ohněm žhne. Ráj. — Boč., Hlas.

Žhoucí = *co žže*. Ž. potok lávy. Koll. St. 718. Žhúci oběť, das Brandopfer. Br. Ž. vedro, paprslek sluneční. Us. Pal. Železo je žhúce, treba kovať; Teba, ktorý si celú Rossiu žhúcim uměl rozplameniť slovom, vidím tu stáť vo nemej pokore. Zbř. I.žd. 81., 248. Oheň žhúcí vezmi jich. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 533. Ž. políbení, Kká., ústa. Kká. K sl. j. 193. Ž. oko, Čch. Bs. 56, zraky. Ib. 97.

Žhoucnosť, i, f. = *žhavosť*. Ž. sluneční, meteoru. Osv. I. 112., V. 3.

Žhoun, u, *žhounek*, nku, m. = *řeřavý uhel, žhavý oharek*, glühende Kohle. Byl vítr (při ohni), že žhounky na čtvrť hodiny létaly. Exc. — V již. Čech. také *padající hvězda*, die Sternschnuppe, vyslovuje však se *žounek*. Č. Také na Slov. Hdk. Ono množství žhounků. Hdk. C. 257.

Žhounek, vz Žhoun.

Žhov, a, m., míst. jm. Tk. I. 78.

Žhráč, e. m., *lépe: žráč = veliký jedlík*, ale také veliký pijan, ožrala, der Fresser, Säufer. Mor. Vck.

Žhrádlo, a, n., *lépe*: *žrádlo*. Mor. Vck.

Žhraní, n = *žraní* (lépe), das Fressen. Mor. Vck., Tč. — **Ž.** = *žření, hryzení*, das Kneipen. Ž. míti. Na Hané. Bkl. Doztal ž. v žaludku. Na Ostrav. Tč.

Žhráti, *lépe: žráti*, fressen. Mor. Šd., Vck. Zavřela jich do chlévka a dávala jim žhráť. Také ve Slez. Šd. — **co.** Když chce kůň tvůj trávu žhráti. Pís. slez. Šd. — **Ž.** také = *velice píti*, saufen. Mor. Vck.

Žhravka, y, f. = *žravka*, die Fresserei. Na Ostrav. Tč. — **Ž.** = *žření, štípání, hryzení v břiše*, das Kneipen. Ib. Tč. — Brt. D. 303.

Žhravosť, i, f. = *žravosť*, die Gefrässigkeit. Na Mor. Tč. — **Ž**, die Bissigkeit, Gehässigkeit. Ž. proti někomu v sobě chovati. Na Ostrav. Tč.

Žhravý = *žravý*, gefrässig. Mor. Ž. prase. Tč. — **Ž.**, bissig. Ž. pes. Na Ostrav. Tč. — **Ž.**, *přenes*, bissig. — **proti komu.** Na Ostrav. Tč.

Žhroč, e, m. = *žhráč*, der Fresser, Säufer. Na Ostrav. Tč.

Žhrodlo, a, n. = *žhrádlo*. Na Ostrav. Tč.

Žhrout, a, m., *lépe: žrout*. Mor. Vck.

Žhrun, a, m. = *žrout*. Na Ostrav., u Frýdka. Tč.

Žhrút, a, m. = *žrout*. Mor. (hl. v jižní Mor.). Šd.

Žhrútný = *žravý*, gefrässig. Na Mor.

Žhu, vz Žéci.

Žlaber, bru, m., die Gaumengeschwulst der Pferde. Loos.

Žiabrík, u, m. = *žabřík*. Slov. Ssk.

Žiabry = *žabry*. Ssk.

Žiacky = *žácky*. Slov. S Ondřiškom sa po ž. snášej. Koll. IV. 129.

Žiačik, a, m. = *žáčik, žáček*. Slov.

Žiadaný = *žádaný*. Slov.

Žiadati = *žádati*. Slov.

Žiadavý = *žádavý*. Loos.

Žiadba = *žadba*. Slov.

Žiaden = *žáden*. Slov.

Žiadný = *žádný*. Slov.

Žiadosť = *žádosť*. Slov.

Žiadostivý = *žádostivý*. Slov.

Žiadový, desiderativ. Slov. Ssk.

Žiadza, y, f. = *žádosť*. Slov. Čože nám chybí, aká ešte ž.? Čjk. 98. Rytýr sa len tak triasol od veľkej žiadzy a že bol lačný, i že ešte takô ovocia nevideľ; Odpadala ľudom všetka ž. na jedla. Dbš. Sl. pov. I. 303., III. 27.

Žiak = *žák*. Slov.

Žial = *žal*. Slov.

Žialba = *žalba*. Slov.

Žialiť = *želeti*. Slov. Nežlaľ sa ty nič. Dbš. Sl. pov. VI. 32.

Žialka, vz Žalka.

Žiaľký, beklagenswerth. Slov. Ľud ľutoval, jako žiaľkého slepca. Syt. Táb. 126. Franská država upadla do žiaľkej mdloby Let. Mt. S. X. 1. 33.

Žiaľne = *žalně*. Slov.

Žialno = *žalno*. Slov.

Žialný = *žalný*. Slov.

Žiar = *žár*. Slov.

Žiara = *žára*. Slov. S červánkami stotožňuje sa i zora čili žiara, pri západe slnka večernia, pri východe ale jutornia. Pbld. V. 310.

Žiarec, rce, m., kopec na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 17.

Žiariti = *žařiti*. Slov.

Žiařivý = *zářivý*.

Žiarkan, a, m. = *šarkan, drak.* Victor skučí a víny sipejú, ako dvanásťhlavovi žiarkani, keď jim korisť drahá uchvátená Slov. Phld. III. 467.

Žiarlica = *žárlica* Slov.

Žiarlivosť, i, f. = *žárlivost.* Slov.

Žiarlivý = *žárlivý.* Slov.

Žiarný = *žárný.* Slov.

Žiaroslava, y, f. Ž. vienky vije. Phld. IV. 174.

Žiarovito = *žárovito.* Slov.

Žiarva, y, f. Stkvejúca sa ž. nebeskej ozory. Slov. P. Tótb. Sl. bájesl. I. 76.

Žiberko, vz Žibro.

Žibi. Na žibi, žibi! (volání na husy. Vz Husa). Mor. (kop.). Brt.

Žibkov, a, m., Žihkow, ves u Ml. Vožice. Vz Blk. Kfsk. 237.

Žibohlavy, dle Dolany, ves u Kolína. PL., Mus. 1880. 495.

Žibota, y, m, os. jm. Pal. Děj. I. 348.

Žibotice, dle Budějovice. Ž. horní, Seitendorf, u Sosnové ve Slez. S. N. XI. 177.

Žibôtkati = *štěbotkati?* Slov. — **kde.** Húsky moje, ešte ste len ž-ly okolo mňa rozpasené, už ste vy mne sľubovaly milému niesť pozdravenie. Btt. Sp. 163.

Žibř, e, m. = *žebřík.* U Místka na Mor. Škd.

Žibřid, a, m., Sigfried. Ž. (husita), os. jm. Mus. 1884. 449. Ž. z Velechova. Jindř. Vz Blk. Kfsk. 46, S. N. Ž. z Mostku a Kaplice. Vz S. N. (dod.). Sdl. III. 262., 279.

Žibřidec, dce, m., míst. jm. v Dolních Rakousích u Kamýka. Sh.

Žibřidovice, dle Budějovice, Hohenseibersdorf, ves u Šumberka na Mor. Tč. — Ž. *pusté*, Wüstseibersdorf, ves tamtéž. — Ž., zaniklá ves ve Slez. u Hlučína, stály ještě r. 1425., později nikdy více o nich neděje se zmínka. Pk. 2. progr. 39. — Ž., Žibřidowitz, ves u Dol. Kralovic v Čásl. Vz Blk. Kfsk. 88.

Žibřidovský, ého, m., os. jm. Žer. Záp. I. 203.

Žibřienka, y, f. = *žibřinka.* Hdž. Čít. 182. Jak náhle dostane ž. z vajca vyvinutá, chvostík, nž ním zatrepotá a odplavá preč. HVaj. BD. II. 121.

Žibřinka, *žubřinka*, y, f. = *pulec*, der Froschfisch, die Kopfkeule, der Vielfrosch. Plk. Vz Žibřienka.

Žibro, žiberko, a. n. = *řídké síto, kterým se obilí po prvé čistí.* Na vých. Mor.

Žibrovati = *chutně jísti*, mit Appetit essen. Cf. Sežibrovati. Hleď, jak dobře žibruje. Mor. Šd., Vck. — **se kde:** v jídle (porypovati). Na mor. Val. Vck. — **se** = *káceti se s vrchu.* Mor. Brt. D. 303.

Žibule, e, f., lichotné jméno husí. Cf. Žibi. Mor. Brt.

Žice, e, *žička*, y, f. = *lžíce, lžička.* Us. Kšť., Brnt.

Žici, vz Žžici, Žěci, Bž. 181.

Žič, e, f., něm. Sichs, ves u Chlumce v Budějov. PL. V Žiči zle by se vedlo tomu, kdo by obyvatelům řekl: *dokton* Vz Sbtk. Krat. h. 138.

Žičanskonaumburský. Ž. biskupství Ddk. III. 142.

Žičení, n. = *dopřání*, das Vergönnen. Bern.

Žičený; *-en, a, o*, vergönnt. Vz Žičiti

Žičica, e, f., elymus, das Haargras. Vc Slez. Tč.

Žičiti (žitčiti, Pk.), il, en, ení; *požičiti* = *dáti užiti, dopřáti, přáti*, gönnen, vergönnen, geoen, gewähren. — **komu co, čeho** = *přáti.* Bern., Pík., Koll. Já mu toho žičím. Slez. Šd. Cudzím žiješ a nežičiš sebe (sobě). Kyt. 1876. 28. Miluj národ holubičí, len on zrasť, slávu ti žičí. Ppk. II. 146. Ž. si = přáti si, hověti si. Hdž. Šlb. 82. Vodu čistú žič nemocným a chudobě. Hrbň. Rkp Žič mi to; On mu nic nežičil; Pes ani kosti si nežičí; Ten lakota mu nežičí ani toho kúsku chleba. Na Ostrav. Tč. Preto Slovák, ktorý žičí svôjmu rodu život, kričí: Nechže žije slovenčina!; Nezáviď inému, čo žičiš sám sebe; Slovenstvo, to tvoja chvála! Cudzí ti i tu nežičú; trn si mu v oku a on bez mála *Ukřižuj* na tebä kričí. Č. Čt. I. 154., 277., II. 181. (Kdo) dobre žičí všetkému svetu, tomu sám Pánboh dá z neba kvetu. Phld. IV. 463. Vie, že aj seba zveličí tým, keď všetkým ľuďom žičí. Zátur. Háj. I. 41. Mnohí ti žičili tvoje vzmáhanie sa a len nestatoční vyllevali si na tebe polievku závisti. Zátur. Priat. IV. 98. A vám tedy vlastnosť tuto žičím. Koll. ZN. 63. Či bys mi, má milá, to peklo žičila? Za jiného bys šla, jiného lúbila? Koll. Zp. I. 115. Huhinky, jakových zvyk bratrům Rusům žičil (dopřál). Koll. — **se čím** = *užívati něčeho.* Dlouho-li se tito Němci našim zbožím ž. budou? Háj. Duše lidská naději věčného dědictví božího se žičí; Když přednosti té, již žičíme, nad jinými dostihnouti se nám nemůže. Sš. J. 21., II. 64. Žičila se vojska bezpečím a mírem. Hdk. Lum V. 257. Jindřich Ptáčník vítězstvím laciné dobytým se žičil ve prospěch německolatinské církevní vlády v Čechách. Sb. vel. IV. 11. Chodil jsem po městech a krajinách, žičil se hojně prachem archivů; Žičili se citem, že mohou dělati sobě kráje a pána dle libosti; Chtěl zmocniti se stříbrných dolů kutnohorských, aby kacíři jimi žičiti se děle nemohli; Matiáš nedlouho žičil se klamem vítězství. Pal. Děj. I. LIV., IV. 2. 276., 486., 558. — **se v čem:** v sladkých snách. Koll. V konečném vítězství svém se žičíce a kochajíce. Sš. J. 287. — **jak.** Já mu to z cela srdca žičím. Na Ostrav. Tč. — **nač.** Na tento nový život tvůj ti všecko dobré žičím. Na Ostrav. Tč. — **s infinit.** Děkuji paní kmotře velice, že sládkovi mému v příbytku a náčení svém pivo vařiti jest žičila. Sl. let. I. 288.

Žička, y, f., vz Žice. — **Ž.** = litera *ž.*

Žičkový rým, který má na konci *ž*: lež — rež. Puch. 5., 6. Vz Žička (= ž.).

Žičlivost, i, f., das Wohlwollen, die Gunst, Geneigtheit. Kde není poctivosti, není i ž-sti; U nás Slovanů najdeš ž., neb on tě pohostí. Na Ostrav. Tč.

Žičlivý = *přejný*, wohlwollend, geneigt, gewogen, gönnend Zátur. — **komu**. Otec jest svému děcku ž. Na Ostrav. Tč. — **v čem**. Přítel poctivý je ti ve všem ž. Ib. Tč.

Žičný = *žičlivý*. U Kojetína. Bkř.

1. **Žid**, a, *židek*, dka, *židák*, *židík*, a, *židáček*, čka, m., der Jude, Israelit. Mladý žid: *židovče*, ete, n., *žídek*, dka, m., *žídě*, ěte, *židátko*, a, m. Cf. *židačisko*, *židisko*. Žid, pl. *židé*, vz *é*; v ob. ml.: *židi*. Ž., z Judaeus, přehlasováním *u* v *i* a proměnou *j* v *ž*. Ht Židé sobotu světí. Kom. Židem smrděti. D., Č. Křtěný ž., neobřezaný. Židie řekli. BO. Žid slul na Zlinsku prachel (prašivec), nyní slove pantáta. Brt. Jinde slul šmok, smrad. Bkř. Hneď tu hneď tam uderili na židov. Rtk. 33. A když jsem stárnul, visel (meč) na zdi při mém loži, jak nad věřícím židem přikázání boží. Kká. Td. 349. Vzal ho žid a žida čert (říká se, když někdo nemůže něco najíti). Zátur. Tím by se vytrh' jako žid z prašiviny (nevytrhl by se, nepomoh by si). Us. Hlk. Běře to po pořádku jako čert židy. U Litomyš. Bda S kraja, jak čert židy bere (nevybírej, ber po pořádku). Mor. Brt. Uctil ho jako žida jelitem (špatně). U Litomyš. Bda. Dělati si z někoho žida (šašky); Běží, jako čert k židovi (rychle). Ib. Bda. Sluší mu to jako židovi flinta (nesluší); Má-li někdo mnoho peřin pod hlavou, říká se: Má toho jako žid ve hrobě; Žide, čert pro tě přide s malovaným talířem bude tě učiť malířem. U Bydž. Kšť. Židy malovati či dělati = ve sněhu svou podobu vytlačiti. Kluk maloval židy a teď je celý zkřehlý. U Král. Hradce. Kšť. Židé mají dlůhý deň a krátků noc, potřebujů k Amstrdamu peněz moc. Brt. L. N. II 83. Krstený ž. Zbr. Lžd. 181. Tlačí se k tomu, jako ž. ke kropidlu, ke kropence. Sk. Žide, žide, čert za tebou ide, červenou čepicou po hlave ťa bije. Zbr. Báj dod. 38. Koščičané, Lanžočané hovorá, že si žida za rychtářa nezvolá. Brt. L. N. II. 85. Neměl z říše důchodů leda daně z židův. Pal. Děj. IV. 2. 51. Ž. smradlavá, vypálená, ein pfiffiger Jud. Vz Rod. Prk. Křtěný ž. je nekřtěný křesťan. Hnš. Ješto biechu židu pokradli. Pass. 41. Mnoho jest bylo židóv s židovek, v nichž sú byli ďáblové. Hus II. 104. Toho vždy očekávají, jako židé messiáše. Arch. IV. 90. Rozličné lidi z židuov a z pohanuov na vieru obracovachu. Pass. 14. stol. Když pes spí, žid přísahá, nevěř. Brt. L. N. II. 335. Ten se mu vyhýbá, jako čert kříži, jako ž. vodě. Us. Ž. a veš jest jedna spřež. Us. Tč. Štír, had a žába, mnich, ďábel a bába, žid, Němec a h . . ., vše je to rovno Lb. Žide, cosi za tebů ide s červenů paličků, utne ti hlavičku; Žid smrad, kolovrat, má na zadku vinohrad (pokřik na židovské děti). Na mor. Val. Vck. Židé mají rabíny a nadrabíny (kněze). Pt. Židům kázati (dřímati; proto, že židé při modlitbě se kývají. Vz Spaní) Zachová, jako žid víru (špatně). D., Č. Žid křtěný, vlk chovaný, mnich z kláštera vyhnaný, všecko jednostejný (vše to stejné. Č.). Mus. Z kance na staro řezaného, žida křtěného, vlka doma chovaného, přítele třikrát usmířeného, řídko z toho bývá co dobrého. Rým. Se křtěným židem jen zas do vody; Pro pět židů rezavých! (Pro strach židovský! Vz výkřik); Žida zabíti (notně chybiti. Vz Chybování). C. Prská jako ž. (Vz Hněvivý); Milujme se jako bratří a počítejme se jako židé. Pk. Hra na žida: Hoši vyvolí jednoho ze sebe, který se položí na znak jako mrtvý a jmenují ho židem. Ostatní zpívají jej obcházejíce: Žid nám umřel, pod policí omdlel, nedáme mu zvoniti, nebude-li nás honiti. Žide, vstaň a hoň nás! Ž. vstane a honí; koho chytí, ten je židem a hra se opakuje. U Bydž. Kšť. Písně o židech vz Er. P. 407. Pověry židů se týkající vz v Mus. 1854. 533. Vz o židech více v S. N., Rb. 275., Dal. Jir. 26., 83., 111., 113., 145., 146., Žer, Záp. II. 192, Tk 1. 630, II. 554, III. 664., IV. 746., VI. 358., Tk. Ž. 82. — **Ž.** *s vedlejším významem kramaření, obchodu, chytrosti, lichvy ano i šalby*, der Jude, mit dem Nebenbegriffe des Handels, Schachers, Wuchers, Betrugs; *také křesťan v jednání tom židu podobný, tedy vůbec = lichevník, šibal*. Židům vyměřen pořádek s strany kradených věcí a aby toliko na základy puojčovali. Zř. zem. Jir. Z. 1. Co tam, to tam, o to hlavy nelam, neb na to již žádný žid nic nepůjčí. V. Když žid půjčí na základ křesťanu. P. Sob. 116. Teď svět si přátel váží jako peněz židé. Kká. Td. 24. Nehospodyně všecko z domu vleče k židovi. L. Není žádnému dlužen jen židu a křesťanu (každému). Us. Kšť Žid se všudy vecpe. Us. Šd. Cpe se jako žid na palérnu Mor Šd, Brt., Vck. Nebuď vtíravý jako ž. Us. Tč. Mouchu, psa a žida když dvakrát odeženeš, zase přijde. Brt. L. N. II. 334. Trhavý ž. Us Rjšk. Nedělej žida a svez mne (nebuď jako žid, nebuď neochotným). U Kr. Hrad. Kšť. Žid je žid, aby šidil lid, a křesťan, aby ho trestal. Us. Dch., Bda. Máš prsteny (prstenů) jako polský žid (který je prodává). Slez. Šd Ten ž. se dosť nzdíral kůže z lidu. Us Tč. Vrabec se vhnízdí, kde je dobře, žid, kde je co bráti. Mor. Tč. Má nápady starého žida (o chytrém). Na Hané. Bkř. Ž. s vrecem (s pytlem) chodí. Mor. Tč. Židi dávají peňáze na úžery Slov. Tč. Mnoho hluku a málo vlny, jako když ten ž. to prase stříhal Duša Slávy v jarme lká a duch boží v nej vzdychá. Všade smrti duch pohanstva dusí lásku všekresťanstva; žid a pohan vrchom vládne a kresťanstvo iba na dne. Hrbň. Rkp. Pujděmy pod zamek na žida, un (on) ma moc peňazův, něch jich da Sš. P. 701. Jako podnes byl již i tenkráte žid v pravém slova toho smyslu peněžníkem a obchodníkem; Tím stává se žid jednak vtělenou židovi spořivostí, ještě více však svou vybroušeností praktického rozumu a zvláštní vychytralostí u vyřizování obchodu všeho druhu. Ddk. IV. 159. To je ž. (= člověk šibalský). Bdl. Mtc. 1880. 104. Židé, židáci! kupte si galána za štyry graj-

cary. za dva ho dám ráda. Sš. P. 689. Leč práv leč křiv chudý kresťan, vždy žida bohatého učinl práva (právo, pravdu majícího, im Rechte seiend). Št. Nic mi nechybuje, dobre sa mi vodí, i ja orem a sejem, žid zberá úrody; Daj, žide, na rovāš…, vezmeš sukňu žene a mne nohavice. Zbr. Hry 91. Zo všetkého, čo sa zmele, ž. musí mať rebach. Zbr. Lžd. 67. Židi všetci podochnú i s námi (s pány) od hladu, nebude li křesťanský l'ud pracovati i na nich (na ně). Zbr. Háj. (dod. 61.). On sa bojí, neborák, že ho more zhltne. Neboj sa, môj židáčku, ty's aj naša spása, táta čistá Adria nechce khošer masa! Neboj sa, môj židáčku, dám ti na to zmenku (směnku): ešte budeš zbíjať dosť l'udí za pálenku. Vaj Tat. a mor. 82. Každý ž. má se lichvy varovati. Hus I. 214 Žid se šalbě neučil, ale s ní se narodil; Křesťan skrze žida jako čert skrze babu (bývá ošizen); Co bylo a není, na to žid nepůjčí. Č. Žid dá křesťanu tolik vydělať, jako dráteník pradleně. Když bude lev páteře píti (pěti) a had na hrdu se hřiti, tehdáž žid křesťanu bude přiti a to ten, který tři oči v hlavě bude míti. Rým. Obilní ž. (kdo obilí na draho skupuje a chová). V. Oklamal mne hůře než žid. Ros. Je horší než ž.; jest pravý ž Us., Č. Z tebe by pět židů nadělal. Jg., Č., Lb. Kde je bída, hledej žida. Co bylo a není, na to ž. nepůjčí. Bayer. Kdo jen po hospodách chodí, tomu pro žida se rodí. Tč. Sbírej a schovávej jako ž. hadry. Tč. Židí na žalobě u Boha. Abraham řeknul s plačom: ‚Zavrhnul si, Pane, semeno moje. Odjal si mu kráľa a otčinu'. „Miesto toho dal som mu všetky národy zeme ku dedičnému vládnutiu". ‚Jako pak by ovládli svetom'? „Peniazmi". ‚A kde jich vezmú vyhnanci'? „Dve vlastnosti dal som len jim k vôli národom: ľudu pijanstvo, pánom skvosta chlipnosť. Potomci tvoji budú napájať ľud, pánom pomáhať vo večných nesnádzach peniazmi.' Tým veele boli uspokojeni zarmútení a k ukázaniu vďačnosti svojej zaviedli hneď medzi sebou sbierku na chudobných kresťanov, čo potom i v novinách oznámiť nepremeškali a majú z toho chválu do dnešnieho dňa. Zbr. Báj. 55.–56. — **Věčný** ž., Ahasverus, který prý až do věčného soudu po světě toulati se musí, ponevadž Kristu kříž nesoucímu nedal u svého domu odpočinouti. Jg. Vz o významu jeho *Zosobnění*. Chodí jako věčný ž.; Toulá se světem jako věčný ž Us. Šd. — **Židy**, pl. = *židovské město n. kotce v Praze*, die Judenstadt, der Judentandelmarkt. V kdo věc kradenou v židech uptal. Zříz. Ferd. Všecko to v židech najde. Klat. Jíti do židů; Koupil to v židech. Us Dch. Do židů Bž. 83. V židech shořeli tři domové. Brt. S. 17. Pakli mi plniti nebudete, věztež, žeť na vás po poledni hned v židech zejtra vezmu. Arch. IV. 171. Davám jemu tu vinu, že jsem zaň v židech a v křesťanech dal. Půh. I. 286. — **Ž.** = *český tanec*. Škd. exc. — **Ž.**, a, m. = *houba trpké chuti*, ein Schwamm bitteren Geschmacks. U Litovle.
2. **Žid**, a, m., os jm. Ž. Matěj. Vz Blk. Kfsk. 1054., 1055.

Žida, vz Žieda.

Židáci (Na židákoch), místo u Nákla na Mor. Pk.

Židácký, Juden-, jüdisch. Ros.

Židáctvo, a, n. = *židovstvo*, das Judenvolk, die Juden, Judenschaft. Kde je ž., nastává bidáctvo. Mor. Tč.

Židáček, čka, m., vz Žid.

Židačisko, a, n. = *židisko*.

Židáčka, y, f. = *židovka*. Slov.

Židák, a, m. = *žid, s příhanou*. Kka. Td. 211. V nebezpečenství a v protivenství chodím jako židák věčný. Pís. mor. Vz Žid. — **Ž.** = *kus bukového n. jedlového kláta v lese ukradeného*. Vleče ž-ka. Val. Brt. D. 303.

Židátko, a, n. = *židě*.

Židce = *řídce*, *měkce*, dünn, nicht dicht, weich. Ros.

Židě, ēte, pl. -ata; *židátko*, a, n = *mladý žid*, das Judenkind.

1. **Židek**, dka, m., vz Žid.

2. **Židek**, dka, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1165. Ž. Vavřinec. Tk. III. 24. Ž Vác Vavřinec. Tk. V. 265., VI. 39. Ž Pavel. Vz Jg. H. l. 659, Tf. H. l. 3. vyd. 54, 60., Jir. Ruk. II. 375. Šb. H. l. 311., Sbn 647., 652.

Žideľ, dľa, m. = *žejdlík*, slov. Ž. parľonky. Zbr. Hry 84. Daj ty, krčmar, žideľ a krčmarka haľbu. Sb. sl. ps. II. 1. 96.

Židel, vz Židla.

Židelka, y, f. = *židla* (malá *truhla*). Slez. Byla tam taká ž. a v ni múka. Slez. Šd. Vz Židla.

Želní, -*ný* = *zřídelní*, Quellen-. Presl. Poč. rostl. Ž. voda, místo. Mor. Šd. Ž. rostliny = v židlech, v zdrojích rostoucí, quellenbewohnend, fontinalis. Rst. 528. Vz Židlo.

Židelník, u, m., dirca, das Lederholz. Ž. ohebný, d. palustris. Vz Rstp. 1312.

Želný, vz Židelní

Židenec, nce, m. = *židě*. Slov. Prepísal na prečistenie všetkým židencom. Phld. IV. 122.

Židenice, dle Budějovice, Schimitz, ves u Brna; Jundorf, ves u Brna. PL. V Ž-cích na rynku podlí pernikáře vlezl židák na koze. Sš. P. 687. Vz Židenský.

Židenský. Ž-ská děvčátka, prosím vás, odpusťte mně aspoň jedna z vás. Sš. P. 601. Vz Ždenice.

Židík, a, m. = *židák*. Slov. Na čo púšťal sa ž. so mnou do hádky? Zbr. Lžd. 198.

Židisko, a, n. = *židačisko*, *škaredý žid*, ein hässlicher, abscheulicher Jude. Us Bern., Tč.

Židková, é, f., ves u Hrozinkova na Mor.

Židkosť, i, f. = *řídkosť*, *měkkosť*, die Flüssigkeit, dünne Beschaffenheit, Weichheit. Ž. bláta. - **Ž** *žaludka* = *sklonnosť k hnití*, fauliger Zustand des Magens. Ja.
1. **Židký** (zastr. *židek*, *dka*, o); kompar. *židší*. **Ž.** = *řídký*, *ne hustý*, *tekutý*, dünn-

flüssig dünn, weich. Jg. Rst. 528. Ž. bláto, V., jícha, D., mast, Br., kaše, Us., těsto. Ros. Ž. věci, Bls. 118., pokrm, Ktk., med, olej, slez. Šd. Ž. hlína (kterou lze dobře hnísti) Us. Míra židkých věcí. Háj. Voda úkropu není židší. Prov. Židké věci snadno berou porušení. Sych Genitiv ten záměru řídek a židek jest. Sš Všelijak myšlénku na zrádce při tom co protivnou a židkou odstraniti volí. Sš. J. 235. Vlhkosť židká a zelená při oteklých nohách jest obiehala. Vš. Jir. 441. Z židkého nardu. BR. II. 179. b. Sviné židká jí hovna. Hus II. 130. — **Ž.** = *navlažený, vodou napojený.* Mor. Brt. D. 303 — **Ž.** = *hebký, ohebný, měkký, pružný,* weich, zart, lind, elastisch. Ž. metla. Ros. Židká metla dobré dítky činí. Prov. Č. M. 409.

2. **Židký**, ého, m., os. jm. Ž. Petr. Tk V. 146.

Židla, y, *židle*, e (na Mor. *žigle*), *židel*, dle, f. = *moučná truhla s víkem, na níž se seděti mohlo.* Z střněm. Sidel, Sidele, lat. sedile. Mz. 379. Vz Žíhla.

Židlati = *špatně hráti*, schlecht spielen. — **nač.** Ten tu na ten flašinet židlá. Us. u Rožďalovic.

Židle, e, *židlice*, e, *židlička*, y = *stolice k sezení*, der Stuhl. V. Vz Stolice. — **Ž.** = *zavírací postel*, eine Bettstatt zum Schiessen. — **Ž.** = *moučná truhla.* Vz Židla.

Židlice, e, f., vz Židle.

Židlicový, Stuhl-.

Židlíček, čku, m. = *žejdlíček*, das Seidelchen. Přiletěl k nim slavíček, dal jim vína ž. Sš. P. 694. Co osteček, to hroteček; co majiček, to židlíček (i. e. mléka dá kráva). Slez. Op. týd. 1855. č. 17.

Židlička, y, f., vz Židle.

Židlík, u, m. = *žejdlík.* Na Ostrav. Tč. Vz násl.

Židlíkový, Seidel-. Ž. pohár, ein Seidel fassend. Na mor. Val. Vck.

Židlina, y, f. = *židelní místo, kde voda pryští.* Vz Židelní. Mám na lonce samé ž-ny. Na Mor. a ve Slez. Šd. Je tu taká žultá zem a jsú tu samé židliny. Slez. Šd — Brt. D 303. — **Ž.** = *potůček* u Štítiny na Opavsku. Šd.

Židlo, a, n. = *život, způsob žití*, das Leben, die Lebensart. Ani bydla ani židla nemá. Mt. S. I. 87., Sb. sl. ps. I. 87. Veď som s jeho otcom chodil do školy a od tých čias znám celé bydlo a ž. Lipnického. Frsc. Zor. I 8. — **Ž.** = *zřídlo, pramen vody*, die Quelle. Jg., Vck., Vký., Šd., Kam. Do vodojemu židla vodu vysýlají. Sš. J. 161. Ta studně má dobré ž. Šd. A duch žízní po zdravotném židle. Sš. Snt. 125. Věčné svěžil ž. veškerého vědomí církve. Sš. J 263. Ctnosti svatá, pravdo drahá, vy jste věčná židla blaha. Štulc. I. 82. — **Ž.** = *žahadlo*, der Stachel. Mor. a Slez. Ž. včeli, vosí, Vck., Brt., Pk., Klš. Včela pustila mně ž. Šd. Had štípe jedovatým židlem (jazýčkem). Na Zlínsku Brt. — **Ž.** Židla = *ramena u zadních kol vozu, mezi nimiž rozvora jest.* U předních kol jsou *snice.* Mor. Vck.

Židlochovice, dle Budějovice, Seelowitz u Brna. Vz více v S. N., Žer. Záp. I. 189., Tk. III. 95, IV. 746., Sdl. Hrad. II. 139.

Židlov, a, m., Schiedel, ves u Mimoně. Vz Blk. Kfsk. 14., 775.

Židník, u, m., rostlina, *penížek vinutý, starček*, lysimachia nummularia, das Pfennigkraut. Ja.

Židnouti, dnul a dl, utí = *počínám židkým býti, měknouti*, dünn, weich, flüssig werden. Ros.

Židnoves, vsi, f., Judendorf, ves u Ml. Boleslavi. PL.

Židný, beschwerlich. Zhnilému i krok ž. Slez. Šd. — **Ž** = *chtivý*, begierig. Jsem toho ž. U Opav. Pk. — Brt. D. 303. — **Ž.** = *žádoucí, vzácný.* Kdyby mi pětku dal, jak mi jest židný krajcar, já bych tolo nějed. Slez. Šd.

Židokřesťanský, jüdischchristlich. Ž. sekta. Šmb. S. I. 515. Viděli v něm (v Markovi) spojbu církve ž-ské s církví pohanokřesťanskou. Sš. Sk. 148.

Židomil, a, m. = *židovatel*, der Judenfreund. Čirota nauky Kristovy v církvech galatských utrpěla od židův a ž-lů. Sš. II. 77.

Židořek, a, m., ein jüdischer Grieche. Sš. Sk. 136.

Židouš, e, *židoušek*, ška, m. = *žiďák.* Us Jg.

Židova, y, f. = *židoviny*, die Schläfe, zastr. Rozk.

Židova brada = *Aron, tlášnivec, Aronova brada, štiplavec*, arum, rostl. Vz Slb. 224 Vz Židův.

Židování, n. = *způsob židovského žití*, die jüdische Lebensart. Že již konečně ž. zanechati potřeba; Aby ž. v ní (v církvi antiochejské) neobdrželo; Že sám zákon odsuzuje ž. jejich Sš. II. 23., 25., 50.

Židovatel, e, m. = *židovník*, der Judenanhänger. Ti židovatelé nauku svou nazývali evangeliem; Ti židovatelé či ž-lé na tom stáli, že....; Pavel na čas uhnul naléhání oněch ž-lů; Jeho (Petrova) ku ž-lům povolnosť; Všecka vada a úhona Petrova tedy na tom oněm ž-lům povolování záleží; Aby tím spíše se ž-lé zásadám jeho poddali; Potírá nepravý těch ž-lů výmyslek; Marné chloubě ž-lů Pavel naproti staví pravou a podstatnou chloubu svou; Jak by se ž-lů bludařů varovati měli. Sš. II. 9., 20., 23., 26., 27., 69., 172.

Židovati = *po židovsku žíti*, nach Judenart, jüdisch leben. — **abs.** Kterak pohany nutíš ž.? Sš. II. 22., 25.

Židovce, dle Budějovice, Židowitz, ves u Roudnice

Židovče, ete, n. = *židě*, junger Jude. Výb. I. 407. — **Ž.**, *druh psa*, culper. Bhmr.

Židovčin, a, o, der Jüdin gehörig. Ž. čepec.

Židovčina, y, f. = *židovština*, die Judensprache. Šd. Zo ž-ny je písmo svatô preloženô do našej reči. Hdž. Čít. 227. — **Ž.**, das Judenwesen.

Židovec, vce, m. = *žiďák*, Puch., *žid.* U N. Kdýně. Rgl. — **Ž.** = *židovatel.* Třikráte mění název a jméno ž-ců. Šš. II. 175.

Židověrec, rce, m. = *židokřesťan*. Šš. Sk. 134.

Židověti, ěl, ění, ein Jude, jüdisch werden. *Jg.*

Židovice, dle Budějovice, Jüdendorf, ves u Jablonce, vz Blk. Kfsk. 84.; Schiedowitz, ves u Bilína; Seidowitz, ves u Mostu, vz Blk. Kfsk. 209., 614.; Židowitz, ves u Kopidlna, vz Blk. Kfsk. 783. — Cf. též Tk. III. 34.

Židovina, z, f. = *něco židovského* ku př. *zvyk*, jüdische Gebräuche. — **Ž.** = *smrad židovský*, der Judengestank. D. Ta škola smrdí ž-nou. Us. Tč. — **Ž.**, das Judenpack, Judengesindel. Dch. — **Ž.** = *židovství*, das Judenthum, die Judenschaft. Ros. — **Ž.** = *žid*, der Jude. Já mám kabát zas jiný, jen že visí na hřebíku u ž-ny. Er. P. 364. a. — **Ž.** = *židovka*, die Jüdin. Us. na Plaště. Prk. Ta smraďuntá ž. zas mě ošidila. Mor. Šd. Seděla tam jakási stará ž. Ib. Šd. — **Ž.** = *kořalka*, der Schnapps. Mor. Tč., Škd. — **Ž.** = *svízel, nepořádek*. Na Plzeňsku. Prk. Přísp. 28.

2. **Židovina**, y, f., *židoviny* = *místa na hlavě mezi čelem a ušima, kde hlava jest židká, měkká, skráně*, die Schläfe, Dünnen. V., Jel., Ž. wit. 131. 5. Mezi židovinami a nosem jsou líce. Kom. A pokoj ž-nám mým, et requiem temporibus meis. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 533.

Židovinka, y, f. = *mladá židovka*, eine junge Jüdin, das Judenmädchen. Rk.

Židovinník, u, m., myricaria, die Myrikarie, rostl. Ž. tuhý, m. germanica. Vz Rstp. 564., Slb. 556., Kk. 229.

Židoviny, pl., f., vz Židovina, 2. — **Ž.** = *židovské třešně.* Vz Židovský.

Židoviti, il, en, ení = *židem činiti*; se = *židem se stávati*, jüdisch werden, verjudeo. Dal. 112. Uh. Hradiště brzy celé se židoví. Us. Tč.

Židovizna, y, f. = *židovčina*. Slov. Bern.

Židovka, y, f., die Jüdin. Us., D. Stará ž. rozsypala peří (= sněží). Us. Bkř. Je jak židovka (o křesťanské kupcové, která šidí). Us. Bkř. — **Ž.** = *placatá čepice*, eine flache Mütze. Hrts. — **Ž.** = *ploštice ozdobná, slunéčko brouk*. Mor. Brt. — **Ž.** = *samota* u Nov. Města n. Met.

Židovky = *karlata, slívy*, eine Pflaumenart. Us.

Židovkyně, ě, f. = *židovka*. Ej nie som ja ž., z židovského pokolenia. Sl. ps. Šf. I. 123.

Židovna, y, f. = *židovský dům, chrám, škola*, das Judenhaus, das Bethaus, die Judenschule usw. Celý den sedí v ž-ně (v ž-vni. Us. na Mor. Šd.). Us. Kde pak jsi hejvával, kozle můj? V židovni, im Judenbeisel Šš. P. 743. Přišel jak sviňa do ž-vny. Slez. Tč. — **Ž.**, samota u Milevska. PL.

Židovniti, judaisirend. Cf. Židovník. Svár livci tí byli stranníci ž. Šš. II. 158.

Židovník, a, m. = *židovatel*. Šš. Sk. 184. Apoštol před ž-ky vystříhá. Šš. II. 150. Pavel neobřezáni Tita tam (v soukromých schůzích) proti ž-kům šťastně provedl. Šš. Sk. 186.

Židovný, judaisirend. Ž-ní bludaři; Proč by nepokojitelé ž-ní odřezáni býti měli; Ta chtivosť slávy u bludařů těch ž-ných ovšem zjevna byla. Šš. II. 59., 69.

Židovsko, a, n., das Judenland. Bel. Rkp. 2.

Židovskoněmecký, jüdischdeutsch. Strana ž. pracuje zimničním úsilím. Tč. exc.

Židovsky, jüdisch. Vzieti jmate knihy Mojžíšovy, jimžto i rodale ž. říkají. NB. Tč. 204. Křesťan pohanky n. židovky nemá pojieti jedné ač by sě prve krstila. Hns I. 198.

Židovský = *židům náležitý, příslušný*, Juden-, jüdisch. Ž. oděv, klobouk, písmo, země, Ros., národ, škola (také = škola, ve které je hlučno. Us. Ž. škola a hud v ní. Dal. Jir. 113.), víra, D., jazyk, Klat., náboženství, Flav., pověry, Kom., svátek, Žlob., literatura, mince, němčina, vz S. N. Ž. stavby. Vz KP. I. 115. Ž. koblúk, erb potomků pana Všeslava. Dal. Jir. 146. Ž. zahrada v Praze, synagoga. Tk. I. 238., 21., II. 216., 229., 304., V. 265. Ž. lázeň v Praze, Tk. II. 197., ž. rychtář, ib. 303., starší, ib. 304., ž. ulice, ib. 214., škola, ib. 211., 217., město. Tk. IV. 74. Ž. historie. Vz Sbn. 911. Ž. historie. Vz Sbn. 911. Ž. smůla (asfalt), der Asphalt, das Judenpech. Šp., Mllr. 18. Ž. kámen, der Judenstein. Mllr. 59. Židovským ottipem se živiti (lichvou, obchodem). Ros. Ž. daň (za pobyt, za zdržování se v městě), J. tr., kotce, Judendentandelmarkt, m. Dch. Ž. nadívaný knedlík (šerlmel, der Cherimsel). Šp. Ječmen jako židovské vousy (špatný). V Doudl. Hsp. Ž. úroky (lichvářské), Šd., zázrak (kořalka), u Rychn. Hsp. Ž. chléb (macesy). Us. Kšť. Panny dozrávají spíše než ž. lichva. Mtc. I. 1880. Věc nejtvrdší spíš dá se změkčiť než srdce ž-ské. Shakesp. Tč. Jmá nevinnosť svú věděl řádu a běhu svého ž-ho přísahů ž-ků dovésti; Kterými slovy a na desaterom li božiem přikázánie, totižto na rodalích ž-ských, čili na čem jiném jmá židovka ta tu přísahu ž-ků učiniti a provésti. NB. Tč. 224., 284. Vyvadil jsem ž. list; Dvě stě hř. ž-ho práva. Půh. I. 233., 345. Ižádný o něm nemluvieše pro hrôzu ž-sků. ZN. Vrah (nepřítel) židovský. BO. Ž. cierkev jako (gleichsam) pohrziena bieše dřieve než jest přišel Kristus. Hns III. 93. Je prolhaný jako ž. kůže = veliký lhář. Us. Kšť Spustila naň židovskou (dobře mu vycinkala. Vz Váda). Č. Kněžský peníz a židovská duše, vše do pekla kluše. Prov. Pro strach židovský! (Vz Výkřik). Č. Tetka židovská (svině, ježto jí židé nezabíjejí, nejedí a tudy v uctivosti mají). Č. M. 671.

Apoštolové pro strach ž. ne jednou se skrývali. Har. I. 110. — Ž., *v botan.* Ž. *třešně* n. *višně, psí višně, mechuňka, mochyně, mořská višně, liščí jablíčko*, physalis alkekengi. FB. 55., Čl. Kv. 232., Slb. 357., Dlj. 50., Nz. lk., Mllr. 79. Vz Židoviny. — Ž. *jahody* (balsamové jablko), momordica balsamica, der Balsamapfel, Jerusalemsapfel, Wunderapfel, die Momordica. Mllr. 68. — Ž. *jablko* (rajské jablko), citrus decumana, der Paradiesapfel der Juden, der Judenapfel, die Pompelmus-Citrone, Juden-Citrone, Lumie, Judenpomeranzo. Mllr. 34. Ž. *hruška*. Mor. Brt.

Židovství, n. = *židovská víra*, das Judenthum, der Judenglaube. Ros. Ž. wit. 75. 2., BR II. 624. b. Kdo vás k ž. navodí. Šš II. 58. V tom hledění k budoucnosti leží jádro a síla ž. Šš. J. 47. — Ž. = *smýšlení, mrav a život židovský*, das Judenthum. Naopak všelijak ž. pilel jsem. Šš. II. 13.

Židovstvo, a, n. = *židé*, die Juden, Judenschaft. Ros., Ž. wit. 113. 2., Mus. 1880. 23., J. tr. Barnabáš ze ž-stva pošlý. Šš. II. 18. — Ž. = *židovská země*, das Judenland. V. Po všem ž-stvě želéchu Joziaše. BO. — Ž. = *židovství*. Br., Ben., V. Církev ze židovstva. Šš. Sk. 123. Proti těm, jenž se honosili ž-vem a v něm sobě zakládali. Šš. II. 175.

Židovščiti, pudicare, zastr. ZN.

Židovština, y, f. = *jazyk židovský*, die Judensprache. Pneb.

Židstvo, a, n. = *Židy, židovské město*, die Judenstadt. Zlob. — Ž. = *židovstvo*. Zlob., Bdl.

Židův, *-ova, -ovo*, dem Juden gehörig. Poněvadž ten člověk na smrtedlné posteli leže pravil, že židovi ty tři zlaté zpravil, nemá-li on narčenie židova prázden býtI? NB. Tč. 23. — *Židova brada*, der Aronstab. Mllr. 17., Let. Mt. S. VIII. 1. 21. Vz Židova. — *Židův důl*, les u Třebotína. Pk.

Židůvčin, *a, o*, der Jüdin gehörig. Ž. šat, syn. Na Ostrav. Tč, NB. Tč. Vz Židůvka.

Židůvka, y, f. = *židovka*. Na Ostrav. Tč.

Židy, vz Žid (konec), Židstvo.

Žiebra atd., vz Žebro.

Žieda, y, f., *špatně čtení* v Kat. m.: *žáda*. Vz toto.

Žiezě, f., sitis, der Durst. V žiezi. Ž. wit. 103. 11., 68. 22., 61. 5.

Žieziti (se), dürsten. Žiezila sě duše má. Ž. wit. 62. 2. Žiezila duše má Ib. 41. 3. Žiezila o tě duše má. ŽPod. 62. 2.

Žiezivý, dürstig. Hladovlti a žiezivl. Ž. wit. 106. 5.

Žig, interj. k označení žduchu do čeho. Udělal do rozplameněného uhlí kyjem žig žig tak, že hned plamen vyblknul. Na Ostrav. Tč.

Žiga, y, m., os. jm., Sigmund. Šd.

Žigan, a, m. = *všudybyl*, ein Mensch, der überall ist. Na mor. Val. Vck., Brt. D. 303.

Žigati, *žignouti*, gnol a gl, nt, utí = *šťouchnouti, udeřiti, píchnouti*, stossen, schlagen, stechen. Na Mor. Vck. — **koho čím**: nožem, kyjem, Tč., čaganem, Brt., jehlou. Šd. — **koho kam**. On mě žigl do oka prstem. Us. Šd. Ž. koho do boku. Vck. — *Žignouti* = *fiknouti, říznouti*, schneiden. Z. někoho, sebe nožem. Na Mor. Vck.

Žigla, y, **žigle**, e, f. = *žídla, truhla s přihrádkami na mouku a jiné potraviny*, die Mehltruhe. Mor. a slez. Brt., Kd., Šd., Vck., Mřk.

Žigle, e, f., vz Žigla.

Žiglový, Truhe-, Kasten-. Phld. 1. 1. 29.

Žigmund, a, m. = Zikmund. Sl. let. VI. 213.

Žignouti, vz Žigati.

Žigotati, hin und her schwingen. — **čím komu kde**: roužženou štípou někomu před očima ž., aby se rozplamenila. Na Ostrav. Tč.

Žih, a, m., stilia (serpens), zastr. Rozk.

Žiha, y, m. (Žiga), os. jm. Phld. IV. 147.

Žíha, y, f. = *prouh barevný*, der Streifen. Jasná ž., tmavá ž. Šp. Hejže, už vidím! Ach, Bože, krása moja! Oheň, žíha, žížava čira, samý jas Hdž. Čít. 133.

Žíhací = *k žíhání sloužící*, Glüh-, zum Brennen dienend. Ž. pec, pecnik, Techn., Šp., Nz., trubice, KP. V. 97., plamen. Šmr. 27.

Žíhač, e, m. = *kdo žíhá*. Vz Žíhati. Bern.

Žíhadélko, a, n. = *malé žíhadlo*. Us. Pdl.

Žíhadelný, stachelig. Ž. jazyk. Deh.

Žíhadlo, vz Žabadlo. — Ž. = *chtivý a obratný člověk*. To je ž. do práce. Us U Kr. Hrad. Kšť.

Žíhadlovitý, stachelartig. Ž. ssací ústroj. Us. Pdl.

Žíháň, a, m. = *žhář*, der Brandstifter. Slov. Lapajteže toho ž-ňa! Hdž. Rkp.

Žíhana, y, f. = *kráva žíhaná*, gestreifte Kuh. Us.

Žíhaňa, ě, f., kraví jm. Mor. Brt., Vck.

Žíhaně, gestreift. Ros.

Žíhání, n = *žahání*, das Schöckern mit dem Licht. Slov. Bern. — Ž., die Glühung, v luěb. Nz.

Žíhanina, y, f. = *něco žíhaného*, ku př. plátno, gestreifte Leinwand. — Ž. = *spálenina*, etwas gebranntes. Rostl. III. b. 367.

Žíhanosť, i, f., das Gestreiftsein, die Streifen. Ros.

Žíhaný = *pálený*, gebrannt, vz Žéci. Krok. — Ž. = *prouhy mající, pruhovitý*, gestreift. Ž. sukno, Us., kůň, Č., hyéna. Presl. Ž. usně, schattiges Leder. Šp.

Žíhati, *žíhávati* = *páliti*, brennen. — **abs.** Oheň žíhá. Hdž. Čít. 152. — **koho čím.** Žíhala bo vzpomínkami. Sá. — **kdy.** Co kopřivou má a chce býti, to hned na počátku bude žíbati (páliti). D. Vz Žíhlava. Ohnivé slzičky žíhají po nebi v němé té době. Nrd. — **kde.** Lásky plamen v duši

žíhal mne. Vrch. Cítil, jak její krása žíhá milou duši jemu v ňadrech. Vrch. — co: rudy, Krok, porculán. Nz. — Ž = *prouhy dělati*. Ros.

Žíhávati, vz Žíhati.

Žíhaver, vce, m., pardus. Aqu.

Žíhavice, e, f. = *žahavka*, die Brennessel.

Žíhavka = *žáhavka, kopřiva* (menší). Vz Žáhavka.

Žíhavosť, i, f. = *pálivosť*. Bern.

Žíhavý, *žihavý* = *žeřavý*, glühend. Ž-vá koule. Zlob. — *Žíhavý* = *bodlavý, špičatý*, stachelig. Reš Ž. hoře. Dch.

Žíhlav, a, m., der Hundschläger. Slov.

Žíhlava, *žihlava*, y, f. = *žahavka, prlice, kopřiva*, urtica, die Nessel. Slb. 257., Koll., v jihových. Mor. Brt. na Slov. Ž. hluchá či mrtvá, pálivá či živá, menší, větší. V čas počíná páliť, co má žihlavů býť (z mládí se trn ostří). Bern. Mládencom rozmarin, panenkám ruža, fijalku ženám, ž-vu babám. Sl. spv. II. 71. Šuhajkova maňka (matka) však je to žena zlá, na vrchu na hlave roste jej ž. Sl. ps. 208. Dotkla sa ž. plotu, aby bola prípleta: taká sme my rodina (o dalekém příbuzenstvi). Mt. S. I. 89., Dbš. Obyč. 34. Perečko uvila z trnia a ž-vy. Polož si to, milý, treba na vrch hlavy; Starý smrdl potom jak ž. plotom. Koll. Zp. I. 140., II. 334. Jako zpustlá nevzdělávaná zahrada, kde, když fialky a růžo trhati chceme, tu nám ž. ruku popálí, tam zase trnina prsty po krvaví. Koll. Hlas. 160. Tam rástlo bodliača a ž. Frsc. I. 15. Vz Žíhati. — Ž. = *hora* 3000' k východu od Teplic trenčanských. Pokr. Pot. 126.—132.

Žíhlavečka, y, f. = *malá žihlava*. Bern.

Žíhlavka, y, f. = *malá žihlava*. Bern.

Žíhlavník, u, m. = *plátno n. tkanina ze žihlavy* (kopřivy), das Nesseltuch. Na Slov. Dolu ten ž., dolu ten zlatý pás ž. držlci, družbovi zlatý pás. Koll. Zp. I. 243.

Žíhlavý, glühend. Ž. železo. Dch.

Žihle, dle Budějovice, Schöles, mě. u Jechnic v Žatecku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 208. Ze Žihel Mik. Tk. V. 87. V Žihlích bys lid pohněval, kdybys městem jeda koně za ucho držel. Vz Sbik. Krat. h. 139.

Žíhle, ete, n. = *hádě a i jiný zeměplaz uštikující*, junge Schlange, die Schlangenbrut, das Gewürm. — Ž. = *nepokojné dítě*. Tys jako ž. Us. Č.

Žihlice, dle Budějovice, Žichlitz, ves u Plas. PL.

Žihobce, dle Budějovice, Žihobetz, ves u Horažďovic. Vz Blk. Kfsk. XVIII., 48., 49., 202., Pal. Děj. IV. 2. 383.

Žihobec, bce, m. = *Žihobce*. Ze Ž-bce Jakub. Tk. III. 420.

Žihun, u, m., z chignon. Ž. = dlouhý pramen vlasů nezapletených (u ženských), Jg.; zadní vlasy nahoru česané, cop ze zadních vlasů do výšky stojící. Šp.

Žíhovaný = *pruhovaný*, gestreift, melirt. Ž. plátno, tykyta, D., tchoř. Krok II. 145.

Žíhovati = *pruhovati*, streifen. — *co*: plátno D.

Žich, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128. Arch. I. 250. Žalovali na Žicha z Kelče Pal. Děj. IV. 2. 348.

Žicha, y, f. = *životní síla*. J. Pitro.

Žichlice, dle Budějovice, něm. Schichlitz, ves u Teplice, vz Blk. Kfsk. 862., 863. Žichlitz, ves u Plas, vz Blk. Kfsk. 358., 451. — Cf. Tk. I. 78.

Žichlínek, nka, m. Sdl. Hrad. II. 282.

Žichov, a, m., Schichhof, ves u Bilina; Sichhof, ves u Klatov; Žikau, ves u Sušice. Tk. I. 432., III. 117., Tf. Odp. 289. Vz Žikov.

Žichova Vesce, ves u Nadějkova. Dle Blk. také Pupinova Vesce. Vz Blk. Kfsk. 1222.

Žichovec, vce, m., Zichowetz, ves u Panen. Týnice; Žichovetz, ves u Vodňan, Vz Blk. Kfsk. 1195., 87.

Žichovice, dle Budějovice, Žichowitz, ves u Horažďovic, vz Blk. Kfsk. XX., CXLIX., Tk. I. 85., 417., 89. Smil z Žichovic. Arch. IV. 379. — Ž., dvůr u Uhlíř. Janovic. Vz Blk. Kfsk. 186.

Žijati = *živati*. Vz Žíti, 1.

Žika, ves u Uherska v Chrud. Vz Blk. Kfsk. 119., 1155., Sdl. Hrad. I. 259., Tf. Odp. 289.

Žikle, e, f. = *žigle, žigla*. U Hluboké. Jdr.

Žikov, a, m., dvůr u Rokycan. — Ž. = *Žichov*, ves u Sušice. Vz Blk. Kfsk. 109., 127., 128.

Žíla, *žilka, žilečka, žilčička*, y, f. Žíla, instr. žilou; v pl. gt. žil, dat. žilám, lok. žilách, instr. žilami; v ostatních pádech podržuje dlouhé í. Na Slov. *žila*. Ž. od ži (ží-ti), vz -la. Ž., vena, vlastně Sehne, lit. gisla. Mkl. aL. 271. *Žíly* v obec. mluvě = skoro každý válcovitý dlouhý ústroj těla, také šlachy, svaly; zvl. však jest ž. = céva vratnou krev obsahující. Vz více v S. N. *Žíly* = truhky či cévy v živočišném těle, v nichžto jisté vlhkosti a mízy se pohybují; zvl. cévy, v nichž krev obíhá, die Adern. Jg. Cf. Schd. II. 357. *Žíly slovou cévy, kterými krev do srdce se vrací* (*žíly krevní, vény*, venae, die Venen, Blutadern, Jhl.), Pž.; žíly, které tepají a krev od srdce do těla vedou, slují *tepny*, arteriae, die Puls-, Schlagadern. Jhl. Žíly mají u vnitř *chlopně* (*klapky*, které směrem proudu se otvírají). Vz Tepna. Pž. Ž. pulsovní, životní, bijící či bicí, *přívodné* (přívodice, arterie, jimiž krev ze srdce se hrne, vz Arterie v dodatcích): krevní (V., *odvodné*, odvodice, venae, které krev odvodí a k srdci přivodí; cf. Schd. II. 360.); *částečné žíly jsou:* ž. srdeční (srdečnice, aorta), Herz-, věnečná (věnčitá, die Kranzvene, Nz.), hrdelní (pulsovní), carotis, životní klíční, subclavia, panenská (ve stehně, rkp. ok. r. 1450., vena saphaena, Frauen-, Rosen-), jaterní, vena hepatica, jazyková, v. lingualis, křížovní (u koní), v. saphaena, die Schrank-), hrudičná, Gekrös-, pažná, zlatá (teknutá; jedna vnitřní, druhá ze-

vnitřní), v. haemorrhoidalis, goldene A., slepá zlatá (když neteče), sleziuná, křečnl (oteklá, naběhlá), materní (z Jg.), lichá, paprskovitá, černá (Brandader, silná černá žíla na kýtě zvěři blízko pánve, která obyčejně se otvírá, aby z ní barva [krev] vytekla). Ž. královská či základní, basilica (vena), hlavová, cephalica (vena), dutá, cava (vena), pololichá, v. hemiazygos, osrdcová, v. pericardiaca, vrátnice, v. portarum, růžová či zjevná, v. saphena, brzlíková, v. thymica, žíly pastelnu, die Haemorrhoidalvenen; zánět zlatých žil, die Haemorrhoidalphlebitis; krvácení ze zlaté žíly, der Haemorrhoidalfluss. Nz lk Šp. Ž. křečná (kročovitá, trudná), varix, Krampf-. Lk Cf. Čs. lk. I. 136., II. 75., 133., 254., III 394., IV. 242., V. 9., IX. 406., X. 287. Ž. průdušná třepilá, trachea (arteria aspera). Sal. 116. 15. Žíly bez krve, 110. 11. Ž. hlavní, pažná; 206. 29., třepilá, 110 20., 117. 20., plíčná, 207. 27., 28., trudná, 7 30, ženská, 51. 1., podpaždní spodní, 206. 32., spasečka, plícnice, slezuice (salvatella s. hepatica s. splenica), brunatná, černá, obecná, mateřiná. 206. 34., 35., 37. Kterýmž se materní žíly zacpaly. Byl Krev hrči, chlipí z žil. D. Žilou pustiti komu (krev). Lk. Hospodin pravý přetne žíly hříšných. Ž. wit. 128. 4. Ž. mu nabíhá. Us. Dch. Opatri jej žilu, fühle ihr den Puls; Potrebno čím skorej seknúť žilu, Ader lassen. Zbr. Lžd. 97. Krev mi v žilách zmeděněla, zprahly všecky kosti těla. Koll. Zp. I. 347. Ž-u zatíti, otevříti. Reg. zdr. Ze žíly pustiti. Ms. bib. Krvácení žil; zánět, zapálení žil, ž. tepe. Šp. Zaťal mu žilu. Vz Nepřátelství. Lb. Znám ho, jak v něm každ· žíla leží (skrz na skrz). V Kunv. Msk. Má nedobrou krev, třeba mu ji pustiti žilou (také = je potřebí zmrskati ho žilou, karabáčem, mrskačkou Vz Konec). Mor. Šd. Krú (krev) nie voda, žíly nie motúze (rodinné svazky nepretrháš jako motúze). Slov. Zátur. Kterému dítěti je znáti žilku přes nos, to brzy umře. Us. Vz Pouštění, Tlačidlo, Kleště. — Ž. = *krev v žilách*, die Ader, das Blut in den Adern. Dobré žíly v něm či na něm není. Jg., C., Sb. uč., Šd. Ani dobré žíly v sobě nemá. V. Nemá ani žíly od otce (nepodoben mu mravně). Nemá společenské žíly. Šml. Jestli ve vás jaká láska křesťanská, jaká dobrá žíla. BR. II 668. a. — Ž. = *cevy, ve kterých jiné mízy se pohybují*. Ž. mléčné (mlíčnice), Milch-, venae lacteae, vodní, vasa lymphatica, Wasseradern, semení, Samenader, žlučnl, ductus biliares, Kom., D., Ssav. — **Žíly** — *jiné části těla k žilám podobné, ač bez patrného obchodu vlhkosti*. Ž. suchá = svazová, šlacha, struna, die Flachse, tendo; *nerv*, nervus, die Spannader, die Sehne, der Nerv. V., Br. Žíly vyjmouti. D. Svazové žil = svaly, myšky, musculi, Muskeln. V. Ani žilky ctnosti nemá. L., Šm. Někomu žilu natáhnouti (mnoho za něco žádati). Us. Žil, až si žíly přetrhal (mrhač). C. Táhněte žíly, dokud jste živy. Nrd., Wtr. Životné žíly komu podvázati. Dch. Pane Bože pomáhej že a daj sily do každej žily (když se počíná práce). Slov. Zátur. Mně při tom trnuly žíly. Us. Šd. Uhodil (trefil) mu na žílu. Mt. S. I. 97. Má zmrštěnou (vymrštěnou) žílu; Keď len okom pozrem po považskom kraju, nuž mi všetky žilky v mojom srdci hrajú. Č. Čt. I. 119. Páni muzikanti hrajte, až to všecko řinčí, ať se mně žíly pod koleny nekrčí. Němc. Dr. pov. 19. Každá žilka ve mně hraje (zlostí, radostí, leknutím atd.). Us. Šd., Bkř. Vše mé žíly vo hřo byly, když si popri mně jela. Koll. Zp. II. 347. A večer, keď si l'ahnem, až mi tak tie staré žíly drnejú. Phld. V. 126. Žilami, laxis resonare fibris. Gloss. 14. stol. Mns. 1879. 533. Každá žilka v něm buší. Sá. Veškerými žilami své mysli máme se namáhati. Šš. Janko im vedel na žilu trafiť; O tá milá hudba, len tak žilky v ňom preberala, Žily v ňom ihraly; Ale pánovi tomu nebars veselo žilky hrály. Dbš. Sl. pov. I. 53., 386., 502., VI. 61. Tesák svazové žíly pretne... Hol. 157. *Ž-ly ve křídlech motýlích*: ž. přední, podružná, vnější středová, vnitří středová, zadní, příčná, pomocná. Stu. I. 7. Cf Kk. Br. 6. — Ž. = *co k žíle podobno*. α) *Prouhy táhnoucí se ve dřevě, v kameni* atd., die Adern, Flader, das Geäder. Mramor ten, dřevo to má krásné žíly. Ž. železa = tvrdší místo v něm. Včř. Z. I. 6. — β) *Tažení se něčeho na způsob žíly*. Ž vody, D., kovu, rudy, Ros, vz Bř. N. 102., 235., 336., 237., KP. III. 66. Die Ader. *Malé a slabší conky slují* žilami a) *rudními* (mají-li v sobě rudu), b) *kamennými* (není-li v nich rudy). Vz Conk, Hnízdo. Bř. Ž. mocná, tenká, hnízdová, absätzig (která rudy veskrz nenese, nýbrž ve které rudy v ojedinělých hnízdech leží); ž. zlata, stříbra, kovu, rudy; po žíle stříbra hledati; ž. se tratí; na žílu přijíti; ž. železná, zlatá, stříbrná, kovová, rudonosná, žulová. Vys. Ž., der Gang: hlavní, der Hauptgang, poboční, Neben-, odboční (odžilek), der Gangtrum, rudná, Erz, jalová či bezrudná, tauber G, půlnoční, Mitternachts-, polední, Mittags-, východní, Morgengang, západní či večerní, Abend-, ležací či ležatá, sklonitá, příkrá či visací, stojací či stojatá, smíšená, křížná; Ž. mohutní (tloustne, břichatí), nimmt zu, thut sich auf; slábne (zúžuje se, ztenčuje se), verdrückt sich; se rozvětvuje (rozsošuje, rozštěpuje), gabelt sich; se odsazuje, setzt ab; se přehazuje, stürzt sich; žíly se zprovádějí (poboční žíly), die G. gefährten sich; se křižují, die G. kreuzen, schaaren sich. Hř Ž. drnová, der Taggang, Šp., granátová, die Granatader. Dch Ž. uhelná. Té. Ž. rudná, kamenná, Gestein-, leštěnce olověného, asfaltová, zlatých a stříbrných rud. Krč. G. 191., 323., 571., 963. Výchoz žíly. NA. IV. 128. Sv. Matěj milý, otvírá zemské žíly. Šd. exc. — γ) *V rostlinství: cévy tekutinu n. vzduch zavírající* (*kornice, dřevnice, šťávnice či miznice, závitky* — dle látek uzavřených), vasa, Gefässe, n, Rostl; také *větvičky list na děl probíhající* a jemu základ dávající (příčni u. poboční slovou *žebra*), Adern, Fasern, V.; také *vlásení na kořenu*, fibrae, die Fasern. V. Ž. u rostlin žilnatých = svazek cév středolistím na dél běžící a ze zpodiny začínající, u rostlin bezžilých (mechů) ale čára složená ze sklípků těsných, více n. méně prodloužených, na dél listem

běžící, der Nerv. Rst. 528., 76., 182. Cl. Kk. 26, Schd. II. 190. Sladká žíla = sladké dřevo. U Olom. Sd. — d) Ž. = *článek mužský, konec*, das männliche Glied; u jelena, daňka, srnce a kance také: *třapec*, die Brunstruthe. Šp. — e) Ž. = *bič silný, řemenný*, die Riemengeissel; *býkovec, tatar*, der Ochsenziemer. Žilou hrochati (práskati), Us., mrskati. V. Vezmu žílu na tebe! Us. T., Vck. — Ž. = *šlehačka z vrbového proutí upletená*, jíž o velikonocích šlehají. Vz Šlehačka. Mor. Bkř., Džl., Šd.

Žiláň, a, m. = *lakomec*, der Geizhals. U Březové. Dfk.

Žilatý, *žilovatý*, nervig, sehnig. Na Ostrav. Ž. ruka, noha. Tč. A zrutný žilatýma kameň zapopadna ramenma . . . Hol. 30.

Žilavosť, i, f. = *žilnatosť*. Slov. Bern.

Žilavý = *žilnatý*. Bern. Zlá žena s žilavým krkem. Slov. Tč. — Ž. = *lakomý*, geizig. U Březové. Dfk., Brt. D. 303.

Žilečka, y, f., vz Žíla.

Žilenec, nce, m., samolus, der Bungen, rostl. Ž blatný, s. Valerandi. Vz Rstp. 1235., Slb. 301.

Žilia, a, n. = *poschodia, patro*. Slov. Hdž.

Žilík, a, m., os. jm. Šd.

Žilín, a, m., ves u Luhačovic. Tč.

1. **Žilina**, *žilna*, y, f = *suchá žíla, nerv*, der Nerve. Ž-ny zrakové, čichové, hlasové, jazykové. Krok. Ž-ny čitelné, nervi sensitivi, Sal. 209. 15., hýbavé dobrovolné, motorische Willensnerven, 209. 17., hýbavé z přirození, motorische unwillkührliche Nerven. 209. 19. — Ras., Sal. — Ž. = *žíla*. Žilinu mečem přeťatou připálili. Ras.

2. **Žilina**, y, f., něm. Žilina, ves u Únoště; něm. Söble, ves u Nov. Jičína na Mor.; mě. na Slov., něm. Sillein, v Trenčansku. PL., Vck., Pokr. Pot. I. 303. Čert stvoril dědinu v Povážl Žilinu, v Žilině chleba nie, len samé mrváně. Koll. Zp. 1. 316.

Žilinec, nce, m. = *žilińan*, obyvatel Žiliny. V Žiline pri Vahu mnoho Ž-cov zbili. Sl. let. I. 313. Č. Čt. II. 299.

Žilinka, y, f., říčka pod Žilinou a Rájcem na Slov. Šd.

Žiliště, ě, n. = domicilium, habitaculum, der Wohnort. Ppl. Gr. strb. 58. Kde bývaly kvetúce žilištia ľudské, teraz tam . . . Zbr. Lžd. 189. — Ž. = *násada u žíly, bičiště*, der Peitschenstiel. D.

Žilka, vz Žíla.

Žilkářka, y, f. = *druh pily*. Hk.

Žilkování, n., das Fladern. Us. Pdl.

Žilkovaný; *-án, a, o*, gefladert. Ž. dřevo. Us. — Ž., geadert. — **jak**. List jemně, kámen pestře ž-ný. Us. Pdl., Osv. I. 196.

Žilkovati, fladern, ädern. — **co**: dřevo. Us. Pdl.

Žilkovatosť, i, f. = *žilkovitosť*, die Aderigkeit.

Žilkovatý, **žilkovitý** = *plný žilek*, geadert, aderig, faserig. Ž. dřevo, mramor, mázdřice oka. Ja.

Žilkovitosť, vz Žilkovatosť.

Žilkovitý, vz Žilkovatý.

Žilkovský mlýn u Strážnice. Tč.

Žilmo = *žilami*, aderweise. Tam je jíl jen ž. Um. les.

Žilna = *žilina*. Dobrovolná hnutí mají svou příčinu nejprve v žilnách, in den Nerven. Čes. hlas. 1808. 389.

Žilnatě, aderig; nervig. Bern.

Žilnatěti, ěl, ění, aderig, nervig werden. Bž. 191., Ht. Sl. ml. 125.

Žilnatina, y, f., nervatio, die Nervatur. Kk. 27.

Žilnatožíhaný, aderiggestreilt. Ž. dříví. Rostl. III. b. 83.

Žilnatosť, i, f., v rostl = *spořádání žil na listu*, zdali totiž žíly běží obloukovitě a při tom více neb méně rovnoběžně s krajem anebo v čarách rovných od dola ku konci n. krajům, die Benervung, nervatio. Rst. 528.

Žilnatý, nervig, sehnig. Ž. paže. Hank. A ž-tým ramenom nebo (nebe) chce uchopiť. Sldk. 434. Strmo stúpajú žilnaté muža nohy. Ib. 582. A zas sa ohne, valašku vrbne, chmatne za koniec poriska, rukou ž-tou nad hlavu trbne, sekera v povetrí blýska. Ib. 24., Č. Čt. 1. 285. — Ž. = *žilovatý, cévnatý*, aderig, gefässig. Ž. blána, cévnatka, choroidea, die Aderhaut, Gefässhaut. Nz. — Ž. = *žilovatý*. Ž. mázdra. Ssav. V rostl. = list aneb ústroj listovitě rozšířený žíly mající, naopak *bezžilý* a pro rozdíl *žebratý*; nervosus, nervig. Rst. 528. — Ž. = *kdo má žíly naběhlé*, krampfaderig. V.

Žilnice, e, *žilnička*, y, f. = *horká nemoc*, tyfus, der Typhus. Na Mor.

Žilníček, čku, m., bylina žlutě kvetoucí v Krkon. Us.

Žilnička, y, f., vz Žilnice.

Žilnokřídlatec, tce, m. = *žilnokřídlý hmyz*, der Aderflügler. Sl. let., Sl. les.

Žilnokřídlý *či blanokřídlý*. Hmyzové ž-dlí, hymenoptera, die Hautflügler. Vz Frč. 162., Schd. II. 511., S. N., Nz. Vz Blanokřídlý.

Žilný = *žil, žilen se týkající*, Nerven-. Ž. bradavička, D., uzlové. Hlas. Ž. důl, hory, báně, der Gangbergbau. Hř. — Ž. = *žil krevních se týkající*, Schlagadern betreffend. Oduření ž. Ja. Ž. pleteň, větev, síť. Šp.

-žilný, žilý, -nervis, -nervius, -nervatus, -nervig, -benervt: jedno-, dvoj-, troj-, čtyr-, pěti-, mnohožilný, když žíly ze zpodiny listu vynikající na př. na listech bořcových, jitrocelových; třikrát-, pětkrát-, sedmkrát-, mnohokrátžilný, jestli 3, 5, 7 nebo mnoho žil nad zpodinou z hlavní žíly vyniká n. p. listy svídové, dřínové a p. Rst. 528.

Žilobití, n. = *bití, klepání, puls žíly*, der Puls. Krok, Ja. Vz S. N.

Žilochod, u, m. Ž. podloužní, v anat., der Pfeiladergang. Šm.

Žilolistý, aderblätterig. Šm.

Žilonosný, benervt, uervigerum. Ž. list, jehož žíly delně teprv z prostřední vynikají. Rst. 528.

Žilosť, i, f., die Lebenskraft, Lebhaftigkeit. Koubl. Hosp. 82.

Žilostín, u, m., u malířů, der Aderschelu. Šm.

Žilošice, dle Budějovice, Schöllschitz, ves u Brna. PL., Tč.

Žilov, a, m., Žilow, ves u Plzně. PL. Vz Blk. Kfsk. 358.

Žilovaný; *-án, a, o*, gefladert. Ž. dřevo, nábytek. Us. Pdl.

Žilovatě = žilnatě. Bern.

Žilovatěti, ěí, ění, grosse Adern bekommen. Ros.

Žilovati, fladern, ädern. — **co**: prkno. Us. Pdl.

Žilovatina, y, f., die Flechse, Sehne. Ras.

Žilovatost, *žilovitosť*, i, f. = *žilnatosť*. Ras., Sal.

Žilovatý, *žilovitý* = *velké žíly n. mnoho žil mající*, aderig, nervig, faserig. Ž. úd, Sal., chodidlo, Ras., maso (tvrdé). Ros. Chudý, ale ž. strelec. Syt. Táb. 249. Cf Žilatý.

1. **Žilovice**, dle Budějovice, Žilowitz, samota u Uherska. PL. — Ž., ves zaniklá v Chrudimsku. Vz Blk. Kfsk. 115., Sdl. Hrad. I. 259.

2. **Žilovice**, e, f., die Aderhaut. Sl. les. Ž. v oku. Mj.

Žilovický, ého, m. Ž. Fr. Vz S. N.

Žilovitosť, i, f., vz Žilovatosť.

Žilovitý, vz Žilovatý.

Žilovský dvůr v Chrudimsku. Blk. Kfsk. 119.

Žilový, Ader-. Ž. mast (na žíly). Us. Žilovou hned pospolu každý stuhne prehyb vazbou. Hol. 176. — Ž. koření, zelina = penízková vrbina, lysimachia, nummularia. Vz Slb. 298.

Žilstvo, a, u. = *všechny žíly v těle*, die Adern, das Adersystem. Koetl.

-žilý, vz *-žilný*. Krátkožilý, kurzlebig. Dch.

Žim, a, m., Schima, ves u Milešova. Vz Blk. Kfsk. 25., 863. Z Žíma Mart. Tk. V. 162.

Žima, y, f. = *zima*. U Opav. Šd. Prindze na cebe ž., mráz. Sl. ps. 31.

Žimati, vz *Žíti*, 4.

Žimky, pl., m. = zapalička, olešnik, olešnikové semeno, lomikámen, kretičky, tordyllium officinale, das Drehkraut, Cretischer Sesel, Zirmt, Zirmet. Mllr. 106.

Žimla, y, f. = *žemle*, die Semmel. Na Ostrav. Tč.

Žimný = *zimný*. Slov. — Ž. = *studený*, kalt. Podajže mi žimnej vody trošku. Ps. sl. 61.

Žimorec, rce, m. = *zimomřivec?* A žiadon český odpadlý ž. nevnide do jej hrobu, aby oživený dubkom z neho nevyskočil. Hdž. Větín. 98.

Žimorstvo, a, u. = *zimomřivost?* V oné časy duchamorného ž-stva. Hdž. Větín. 61.

Žimřivý. Slov. Vlkodlak to z vekov svetoborných, ž-vý len z krvochlipenia. Hdž. Rkp.

Žimrovice, dle Budějovice, Žimrowitz, ves u Opavy. PL.

Žimutice, dle Budějovice, Žimutitz, ves u Vltavotýna. PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1464., Sdl. Hrad. III. 308. Lipolt ze Žimutic. Arch. III. 188.

Žíňák, u, m. = *žíněný provaz*, Rosshaarstrick. Mor. Boč.

Žíňanky, pl., f., Klein-Žinian, ves u Benešova v Budějovsku. PL.

Žíňany, dle Dolany, Gross-Žinian, ves u Benešova v Budějovsku. Vz Blk. Kfsk. 151., Tk. I. 78.

Žínati, vz Žíti, žnu.

Žíňatý, rosshaarig. Šm.

Žincula, e, f. = *žnečka*, die Schnitterin. Na Ostrav. Tč.

Žínčice, e, f., na Mor. a na Slov. = *syrovátka svl. z ovčího odvařeného mléka se smetanou, z něhož se dělá brynza*, Schafmolken, Käsebrühe. Vz Žinčik. D., Koll., Brt., Šd., Dch. Nejistého původu. Mz. 379. Dle Mkl. z rumunského jazyka. Ž-cí léčí se na plíce choří v Rožnově a v Bystřici pod Hostýnem. Vck. Teplá ž. = syrovátka i s urdou (smetanou). Na mor. Val. Brt. Nebudem pít ž-ce. Kol.ván. 16. Baća náš, baća náš, nedal's nám ž-ce, hodaj ti upadly do nej nohavice. Sl. spv. IV. 146. Ž-cu el vysreb, ale kotál coky. Syt. Táb. 263. Odtud idem na salaš, privítá mne baća náš, privítá svého Janíka, dá ž-ce do čerpáka; Ty maj bydlo na salaši, kde bývajú i valaši, syr, hryndza i ž-ca, toho nalez, napi sa. Koll. Zp. I. 331., 333. Pastýři varili ž-ci a robili syry; Jestli je s klagom namišána ž-ca, jest každému žaludku purgacia istá; Ž. se každému žaludkovi praje (přeje). Na Slov. Tč. Výrazy o dobrej ž-ci: urda, zbojnická; hustá, že v nej lžica bude stáť; planá je: psiarka. Zátur. — Ž. = *žinka*.

Žinčičář, e, m. = kdo churav jsa pije žinčici. Us. Šd.

Žinčík, u, m. = syrovátka z ovčího odvařeného mléka bez smetany; *žinčice* = žinčík i se smetanou. Slov.

Žindava, y, f., rostlina, sanicula, der Sanikel. Ž. europská, s. europea, marylandská, s. marylandica. Vz Rstp. 707., FB. 91., Čl. Kv. 336., Slb. 600., Mllr. 94., Byl. 15. stol.

Žindavovitý. Ž. rostliny, saniculeae. Vz Žindava, Jarmanka, Máčka. Sstp. 707.

Žíně, ě (*žíň*, ě, zastr.), *žíně*, í, pl. = *vlas koňský se hřívy* (z ocasu: *vlásina, vlášení*), das Rosshaar von der Mähne. — Ž. = *každý dlouhý vlas koňský bez rozdílu*, das Pferde-, Ross-, Schweifhaar. V pl. místy: *žíňata*. Žíněmi něco vycpati. Us. Továrna na předení žíní. Dch. Žíně skládati k vypodobnění

iiter aneb ohrazů. Koll. IV. 180. — Ž. = *žíněná tkanina*. Žíni nositi, na se vzíti. V. Žíní a pěnou mořskou se drbeme. Kom. Muž neznámý, v žíni oděný. Pal. Děj. IV. 1. 118. V žíně se obláčeti. Br. Bos v žíni před kříž šel. Pass. 814. Někdy by v prachu neb v popele a v žíni pokánie učinili. Hus I. 195. — Vz více o žíních v S. N. — Ž. *v rostl.* = *chlupy* žíním koňským podobné, crines, Pferdhaare. Rst. 528., 173. Cf. Kk. 132.

Žínec, nce, m. = *žnec*, der Schnitter. Na Ostrav. Tč.

Žíneční = *od žíně*, hären. Zlob.

Žíněnka, y, f. = *matrace žíněmi vycpaná*, Matratze von Rosshaaren. Us. — Ž. = *provaz z chlupů* (ze žíní). Us.

Žíněnkář, e, m., der Matratzenmacher. Šm.

Žíněnochustný (!) šešei = *vlasinatý*, *ožíněný*, ἱππουρις. Vký.

Žíněnorunný (!) ieb = hustě ožíněný, hustožlněný, hustovlasinný, s chocholem hustých žiní, vlasin, ἱππόδασος. Vký.

Žíněný = *ze žíní*, von Rosshaar, hären Ž. pytel, Kom., provaz, Pref., pás, sítko, Us., prým, klobouk, sukně, krajky, látka, Šp., matrace (žíněnka), chochol. Dch. Ž-ný rubáš. Jir. Anth. III. 60. Šat nosili ž-ný spávajíce na rohoži a kamen za podušku majíce; O bosých nohou a v ž-ném rubáši obcházel král všecky oltáře v městě. Ddk. II. 90., 152.

Žingla, y, *žingle*, e, *žinglička*, y, f. = silná, tupá jehla s hrubým uchem, jíž se šňůrky navlékají, die Schnürnadel. Us. Kšá., Vck., Zkl., Rjšk., Dží. Cf. Žengle. — Ž. = *dlouhá truhla s přihrádkami na mouku*, die Mehltruhe. U Fryštátu. Cf. Žigla. — *Žingla* = *vodní šídlo*. Vz Šídlo. Na Zlinsku. Brt.

Žingle, vz Žingla.

Žinglička, vz Žingla.

Žingor, a, m., os. jm. Mor. Šd., Vck.

Žingora, y, f. Je pěkně zelená ta naša ž., padaly oříšky do našeho dvora Sš. P. 342.

Žingura, y, f. = *tenká, slabá ženská*. Mor. Brt. D. 303.

Žiní = *žnou*. NB. Tč. 105.

Žiniak, u, m., durchs Abkochen abgenommener Milch erhaltene Molke. Slov. Ssk.

Žínice, dle Budějovice, Žinitz, ves u Votic. Vz Blk. Kfsk. 238.

Žínice, e, f. = *žíněné roucho*, ein Rosshaarkleid. Svléci ž-ci. Ž wit. 34. 13. Ž. rúcho. Ih. 68. 12.

1. Žinka, y, f. = *žíněná n. horasová látka k mytí, žíně*, härener Lappen, Müllertuch. Dch. Žinkou se mýti. Us. — *Žinka*, na Slov. = *provaz zvl. žíněný*, ein Strick, besonders von Rosshaar. Ž. na udici. Orb. p. Ž. z lýka. Koll. Oko na žinke. Zátur ... ený, kto nosí česť do trhu a s nepriateľom otčiny sa mieri (míři) — žinku zradcovi, nie meč a ostrohu. Sldk. 129. Oj už ti na krčok zavesujú žinku. Ppk. II. 67. A ja zpustím ťa dnu po žinke. Dhš. Sl. pov. VIII. 24. Zhyň tedy, podliak! Žinku mu na šiju! Zhr. Lžd. 240. Lapiac ho, žinkou ho obesili na tom istom mieste; Vojevodu té krajiny, vyvedúc na vysoký vrch, žinkou zavesili. Sl. let. II. 10. Ze šíi na ne žinky uvážů a zkusujú, zdáliž na prvý by nepuknuly nátah. Hol 18. Dala z jednej žrdi na druhú pretiahnuť zlatú žinku a na ňu zlaté vajce vyvesiť. Mt. S. I. 53. — *Žinka* = *šňůrka*, eine Schnur, ein Schnürchen. V jihových. Mor. Mužská košila zavazuje se pod krkem na čtyři žinky. Brt. L. N. II. 118. Počkaj, ty škrjatku (ďablíku), povím mame (mamě), roztrhls mi žinku u krku. Z Hrozenkova. Tč.

2. **Žinka**, y, f. = *ožinka*, das Abgrasen des Getreides im Frühjahr. Mor. Zlob.

3. **Žinka** m.: ženka, vz *Žena*. Č.

Žinkie, e, f., bylina bezlistá. Us.

Žinkovice, dle Budějovice, Žinkowitz, ves u Nepomuka.

Žinkovy, dle Doiany, Žinkau, městečko u Nepomuk. Vz Blk. Kfsk. XXIII., CL., Sdl. Hrad. 9. 180., S. N., Tk. IV. 16. *Původně:* Žizenkov. Bavorov z Žinkov. Arch. III. 484.

Žinocký, ého, m., os. jm. Mor. Šd.

Žinočka, y, f. = *malá žinka*, kurzer Strick. Na Slov. Koll. Zp. I. 281.

Žíňovitý = *k žíni podobný*, criniformis, pferdehaarähnlich, rosshaarartig. Ž-té trny dlouhé tenké kaktusu. Rst. 528. Ž. vlas. Krok.

Žíňovka, y, f. = *žíněnka*, die Matraze. Čsk.

Žíňový, Rosshaar-. Ž. húně. Pass. 959.

Žintice, e, f. = *žinčice*. Slov. Šd., Brt. P. 182.

Žinu, eš, e = *ženu*. Na Ostrav. Tč.

Žinva, y, f., *koňská nemoc*. Abb. 46. (Jg. Slov.).

Žinýrovati, genieren, z franc., m. překážeti (komu), ostýchati se (koho). Šr. To mne žinýruje (to mi překáží, vadí, jest v cestě).

Žipanský, ého, m. Ž. z Dražice, patric. rodina v 16. stol. Vz S. N. (dod.).

Žipota, y, f. (PL.), *Žipotín*, a, m. (Tč.), Leihelsdorf, ves u Mor. Třebové.

Žipotín, a, m., vz Žipota.

Žír, u, m. = *krmení*, *vykrmení*, *žrádlo*, die Mästung, das Futter, die Baummast. Cf. Žírati od žráti. Mkl. aL. 131. — Šp., Škd., Vck., NA. IV. 89. Ž. poloviční, die halbe Mast, čtvrteční, die Viertelmast, celý. Škd. Ž. padlý, die Fallmast. Sl. les. Zemáky s plévami pohančenými vařené a roztlučené, jež se dávají dobytku. Vck. Hnáti sviné na žír (na žaludy, na bukvice). Vz Žalnd. D., Šd. Nechati dohytek na ž. (na krmeni). Us. Hk. Když je na poli dost žíru, strnadel nestojí o sedláka. Brt. Ze stromovia máme krm pre statok, ž. pre svine. Hdž. Čít. 194. Dvorná sviňa učinila v lese na žíru značnosť s divým kundrákom. Zbr. Baj. (dod. 48.). Vepř zo žíru (z pastvy na žír). Dhš. Sl. pov. VIII. 11. Vesna, panna Vesna, bohdaj

si priniesla statku, zemi žíru, obci pravdy, míru, nám dobrého chýru v obci tej. Phld. IV. 462. *Ž. podzemní* = kořínky, hmyz a houby, které černá zvěř vyryje, die Erdmast. Šp. — Ž. = *žrádlo drůbeží*, zrní, das Hühnerfutter. Na Zlínsku, Brt., Bdl., Dch. — Ž., a, m., psí jméno. Škd. exc.

Žíř, e, f., die Gluth, Dch., v tempovním otvoru shrapnelů, *podpal*, die Anfeuerung. S. N. XI. 228.

Žíra, y, f., jm. roli v Jasané u Vyzovic.

Žiradlo, a, n., das Fresswerkzeug: konsacl (kusadlo), ssacl (sosadlo). Nz. — Ž. = *leptadlo*, das Aetzmittel. Nz. lk.

Žirafa, y, f., fr. giraf, it. giraffa, špan. girafa, střlat. giraffa (camelopardalis giraffa), die Giraffe; základem jest arab. zarrâfah. Mz. 379. Vz o ní více v S. N., Frč. 382., Schd. II. 429. — Ž., souhvězdí. Vz Stč. Zmp. 25. — Ž. = ženská veliká dlouhého krku. Us. Kšť.

Žirant, a, m. = *převodce* (směnky), der Girant. Skř., Ktk.

Žiratar, a, m. = *rubopisník*, der Giratar. Ktk.

Žírati, ve složených: požírati, vyžírati, dožírati atd.

Žírava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Žíravec, vce, m., der Alkalit. Šm.

Žíravina, y, f. = *leptadlo*, *alkali*, ätzender Stoff, das Alkali. Dch., Šp., Mj. 29. Ž. stálá, festes A., těkavá, flüchtiges A., zemná či mineralná, mineralisches A., rostlinná, vegetabilisches A. Nz. Ž-ny pravé, eigentliche Alkalien. Nz. Ž-ny rostlinné, alkaloidy, die Alkaloide. Nz. Druh ž-vin, die Alkalienart, množství ž-ny, der Alkaligehalt, sůl ž-vin, das Alkalisalz, kov ž-vin, das Alkalimetall. Šp. Smutek pro věc nezměnitelnou jest ž-nou spíše nežli lék. Shakesp. Tč. Vz ještě Šfk. 175., Šfk. Poč. 249., Kk. 10., KP. IV. 387., 446., Schd. I. 322., 324.

Žíravinný, Alkali-. Ž. (alkalické) kovy, žírokovy, die Alkalimetalle. Nz.

Žíravosť, i, f. = *alkaličnosť*, die Alkalität, Nz., síla žíravá, die Aetzkraft. Šp.

Žíravý = *žeřavý*, glühend. Pr. Chym. — Ž. = *žravý*, *leptavý*, ätzend, fressend. Ž. kamínek, Pr. Chym., natron. Nz. Ž. kámen, lapis causticus, vápno, der Aetzkalk, louh, Aetzkalilauge, draslo, Aetzkali, natron, Aetznatron, Nz., ammoniak, Aetzammoniak, Šp.; ž. louh sodnatý a draselnatý (v mýdle), Stč. Al.; ž. chuť. Mj. 34. — Ž. = *hltavý*, *lakotný*, habsüchtig. Us.

Žirčiněves, vsi, f. = *Žireč*, něm. Schurz, v Královéhradecku. Ddk. III. 31., Tk. I. 124., 15., 76.

Žirec, rce, m., Žiretz, ves u Volyně. PI. Cf. Sdl. Hrd. II. 227., 231., Tk. III. 50.

Žireč, rče, m. (od Žirka, Pal. Rdh. I. 132.), Schurz, mě. u Králové Dvora a Ž. starý, Alt-Schurz, ves tamtéž. PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1464.

Žiren (Syren, Zyren), a, m. Ž. Vlt, mistr. Tk. V. 153.

Žířený; *-en*, *a*, o, vz Žířeti. Ž. soda = pálená, kalcinirte Soda, kosti (kostěná čerň, spodium), das Spodium. Šp.

Žířeti, el, ení, glühen. Deh., Čsk. Železo žíří. Us. — kde. Ohně plápol se v něm zňal a v něm žířel. Kv. Rozkoš ve mně bleskem zory žíří. Sš. Snt. 38.

Žiretice, dle Budějovice, míst. jm. Arch. III. 499.

Žirfalk, a, m., z gyrofalcus, der Geierfalk. Gl. 891.

Žírka, y, f. = *žření v břiše*, *červenka*, Bauchgrimmen, n. Slov. Plk. Na Zlínsku při dobytku táž nemoc, která při člověku hryzení, moření slove. Brt., Kld. 272., 216. Mám žírku (žření, Bauchzwicken). Us. Šd. Mořilo mne to dlouho, a jak mě ta ž. vymořila, usnul jsem. Us. Tč. Nejde-li krev, je ž., pakli jde, je červenka, rothe Ruhr. Na mor. Val. Vck. Proti žírce (die Kolik) užívají lidé tlučeného pepře ve vodě. Na Ostrav. Tč. Ž. = nemoc kravská: kráva dostane vředy do střev, přestane žráti a bije sebou o zem. Dává se jí proti tomu bílá kořalka s křídou. Na mor. Val. Vck. — *Ž. hnilá*, obyčejně nemoc včelí. Vz S. N. XI. 318. — Ž., die Fresserin, Esserin. Huba malá dírka, ale velká žírka. Us.

Žírné, ého, m. = *plat se žíru*. D. Vz Právo.

Žírnice, e, f., die Fresserin. Ta kráva je dobrá ž. Slez. Šd. Cf. Žírník.

Žírník, a, m., der Fresser. To prase je dobrý ž. Slez. Šd. — Ž., der Tyran. Slov. Ssk. — Ž. = *pastýř dobytka na žíru*, der Masthirt. D., Koll. St. 152.

1\. **Žírný** = *tučný*, *úrodný*, fett, fruchtbar. Loos. Cf. Žír = zrní (žrádlo drůbeži). Ž. osení, Msn. Or. 155., krajina, Čch. Mch. 50., u Chocně. Ktk. Zbudily sa vody Váhu, na breh sa vyvalily a niesli poliam žírny, vlhký nános. Sldk. Mart. 4. Ž. země (úrodná). Výb. I. 4. Jenže pride s pleky s Čechovými v sieže žírné vlasti přes tri řeky. LS. v. 17. Ž. uhlí, Fettkohle Hř. Cl. Bdl. Ohr. 67. a Mus. 1878. 147. — Ž. = *k žíru*, *k pastvě náležející*, Mast-. Ž. právo, stromoví (duby buky, kaštany, lísky), svině. — Ž. = *žravý*, fressgierig, gefrässig. D. Ž. dobytek (krmivý, gefrässig). na mor. Val. Vck. To je ž. kus (prase, dobře žere). Mor. Šd. Ž. krávy, svině. Tč., Dch., Koll. St. 152., Brt. D. 303. Tak by ihneď žírna obohútnica zhltla žijúcé všetko, čo zem, povetrí a čo morská rovnina dává; ešte by svú ukrotiť nevládala dosti lakotnosť. Hol. 34.

2\. **Žírný** = *žeřavý*, glühend, hitzig. V již. Čech., Kts. Ž. železo. D. — Ž., wild, rasend. Puchm.

Žíro, a, n. = rubopis, Indossace. Vtk.

Žírokov, u, m., vz Žíravinný. Nz.

Žíroň, ě, f., mollinedia, die Mollinedie, rostl. Ž. vejčitá, m. ovata. Vz Rstp. 1383.

Žíroslav, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Žírota, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128., 134.

Žirotice. Tk. II. 554.

Žirotín, a, m., od Žiroty. Pal. Rdb. I. 134. Vz Žerotín. Příjmení ze Ž-na, † 1322. Dal. Jir. 164., 181.

Žirov, a, m., Žirow a) ves, b) samota u Pelhřimova. PL. Cf. Blk. Kfsk. 485., Sdl. Hrd. IV. 376., Tk. III. 36.

Žirovati na někobo penize, girirern.

Žirovina, y, f. = *prvek obojetný*, Ethal. Pr. Cbym. II. 74.

Žirovnice, e, f., Serowitz, mě. u Počátek. Vz S. N., Tk. VI. 358., IV. 746., Tk. Ž. 4., Sdl. Hrd. III. 308., IV. 376., Blk. Kfsk. XXII., CXLIX.

1. **Žirovnický**, ého, m., os. jm. Ž. Václ. Vz S. N., Jg. H. l. 659., Šb. H. l. 311.

2. **Žirovnický**. *Ž. hamry*, Eisenhammer, samota u Počátek. PL.

Žislav, a, m., os. jm. Hol. 296.

Žiškati = *mrkati*, zwinkern. — **čím**: očima. — **Ž.** = *slabě hořeti, doutnati*, schwach brennen. Oheň žiška. Sláma do ohně strčená žiška. Na mor. Val. Vck.

Žišov, a, m., Žišow, ves u Veselého v Táborsku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 657., Sdl. Hrd. III. 308., IV. 335.

Žišpachy, dle Dolany. Sdl. Hrd. IV. 157.—159.

Žiť, i, f. = *žití, život*. Er. ad. Kat. 2066. Ale dle Gb. nejistá oprava rukopisného: *ryty*.

Žitava, y, f., mě. v Lužici, Zittau. Dal. Jir. 139. Vz více v S. N. Tk. I. 202., II. 554., III. 664., IV. 746., V. 265., VI. 358., Tf. Odp. 290., Tk. Ž. 228. Ze Žitavy Petr. Sbn. 124., 130.

Žitavák, a, m. = *mlýnský kámen*, ein Mühlstein. Vz Žernov. Šp.

Žitavan, a, m., der Zittauer. Vz Žitava. Na řece Nise pobili Ž-ny ukrutně. Pal. Děj. IV. 2. 529.

Žitavky, pl., f., druh jablek v Klatov. Pm.

Žitavsko, a, n. Tk. IV. 747.

Žitavský, ého, m., os. jm. Ž. Šebast. † 1720. Vz S. N. Ž. Daniel. Tk. IV. 677., 695. Ž. Petr. S. N. Ž. Mart., Šťastný a z Domsdorfu, vz Blk. Kfsk. 1110., 1092., 107.

Žitbořice, dle Budějovice, Žitboritz, ves u Slavkova. Tč.

Žitec, tce, m., jm. kopce u Nesvačil. Krč. v Kv. 1854. 312. — **Ž.**, rothe Kornblume. Zlob.

Žitečko, a, n., vz Žlto.

Žitek, tka, m., os. jm. Šd. Ž. Ant., kněz a bás., nar. 1795. Vz S. N. (dod.), Šb. H. l. 311.

Žitel, e, m. = *obyvatel*, der Bewohner. Guld. 22.

Žitenice, dle Budějovice, Žitenitz, Schüttenitz, ves u Litoměřic. Vz S. N., Blk. Kfsk. 469., 470., Sdl. Hrd. I. 220., IV. 312., Tk. I. 630., III. 70., V. 153., Tk. Ž. 228.

Žitěnín, a, m. = Žitetín.

Žiteninky, pl., f., ves zaniklá v Jičínsku. Blk. Kfsk. 783.

Žitětín (*Žitěnín*), a, m., ves u Jičína. Vz Blk. Kfsk. 721., 774.

Žitevnice, e, f., granarium. Vocel.

Žithola, y, f. Okolo Kr. Hradce strašívají dětem, aby neploubaly obilí, že v něm sedí Ž., která je chytí a jim cvočků do zadku natluče. Sbtk. Rostl. 25., Kšť.

1. **Žíti**, živu, živeš, imper. živ(i), přech. živa (ouc), žil, žil, živení; místo těchto náležitých tvarů máme *pozdější novotvary* podlé I. 7.: žiji, žij (v obec. ml. ži), žije (íc), ití; dosud zachováno: živuci; živati (ve složených, vz Živati). Vz Gb. v Listech filol. 1883. 123., 454., Bž. 187. Žíti m. živti od živ (živ jsem, živu býti), *v* před *t* vypadlo, vz *V*, Src. 199,—202. — **Ž.** = *živu býti*, leben; *požívati, užívati* (obyč. bezpravně), geniessen. Vz Žitl. Kat. 2677., 3224. Živúcí. Ž. wit. 55. 13. — **abs.** Člověk žije. Jg. Ži! na Slov. (v Čech. obyč.: zdráv buď). Jg. Žíti — sebe mučiti, přece nechce se umříti. Pk., Lpř. Žiť anebo zhynúť. Us. Šd. Slovanský národ jak žije a tyje, wie er leibt und lebt. Us. Tč. Naše svaté toto budiž heslo: zastat sebe, jiného nechať žiť. Ntr. I. 133. Budeme se brániť, kým žijeme. Klčk. Zb. III. 51. Nej žije kráľ! Dhš. Sl. pov. I. 35. Hej, Slované, ještě naše slovanská řeč žije. Pls. Pomni, tak sa časy menia: tys' žil, my teraz žijeme. Taký, hľa los dietok zeme! Btt. Sp. 78. Ja som sa už vyžil, nechce sa mi ďalej ž. Pbld. Už Slovensko vstáva, putá si strháva: hoj rodinka milá! hodina odbila, žije matka Sláva. Sl. ps. S mrtvými mrtvý necb sa oberá, to ľúbi život, co žije. Sldk. 355. Ale Tatra preto stojí, i Váh sa vždy valí, a Slováci žijú, ač jim z bniezda mlaď vybrali. Ppk. II. 190. Pracujeme do úpadu, od rána až do večera, a preca sotva že žijeme; Od tých, čo žili, učme sa žiť; V podtatránskom milom kraji, tu je to len radosť žiť! tu sa cítim jako v ráji, tu ehcem okom krásu piť! Č. Čt. I. 65., II. 218., I. 264. Už nežije (= umřel). Tkč. Kdo se nenarodil a žije (anjel)? Mt. S. I. 139. Jak žil, tak sa mal, čertu slúžil, čert ho vzal. Sk. Ten nežil, po kom pěkná pověsť nezůstala. Us. Ešte starý pán Bob žije. Zátur. Ty budeš žiť, ja budem bniť (říkává starší mladšímu). Zátur. Jak živeš, tak slyneš; Bobatství bnije a chudoba žije. Šd. exc. — **co**: dlouhý život žíti. Us. Erasmus žil v skutku život dvojí. Jel. Enc. m. VI. Žije život sladký. Mt. S. I. 57. Každý svoje pole žije = užívá. Val. Brt. D. 303. — **komu, čemu**. Z. světu, sobě lépe než: pro svět, pro sebe. Bs. Žije si ako pavuk. Mt. S. I. 99. Svým drahým věrným žil a sobě jen. Exc. Vlasti žij a nejen sobě, lidstvu žij, ne vlasti jen. Štulc. I. 87. Vlasti ž. Er. P. 367. Žij velikým věcem. Osv. I. 56. Žije si boďa pán. Mt. S. I. 99. Kde mi milá žije. Sl. spv. I. 11. Žije-li pak ti ešte i otec? Zbr. Lžd. 65. Cudzím žiješ a nežičiš sebe. Kyt. 1876. 28. Kto národu žil, s národem žiť bude! Btt. Sp. 145. Žili toliko rodinám svým a blahým účinkům

pokoje. Ddk. II. 421. Ži člověčenstvu, buď věrný národu. Č. Čt. II. 163. Oj, šliapal diabol tisíc liet to semä, bral vieru, jazyk, národnosť i zvyky: my stojíme a jazyk náš nám žije. Phld. V. 3. Já chci své vlasti a císaři žít. Koll. Zp. I. 380. Žij mi, otec môj, žij zdravý, spokojný. Zátur. Vlnš. I. 14. Bratři styďme se již ž. jenom sobě, žijme zasvěcený vlasti život celý. Klc. — **kde:** V prsích mých černé péče žily. Plk. Ž. **mezi** loupežníky. Us. Ž. ve vyhnanství. Us., Lpř. Děj. I. 89. Žil více **pod** oblohou než pod střechou. Šml. Tatry, vy přijměte nás v té úzkosti, u vás chceme žíti a složiť kosti. Pís. V dušách našich tvoja duša žije, ač kosti tvoje v zemi ležia. Ppk. I. 53. Jak *tu* môžeš pokojne žiť? Čjk. 18. Víno, víno budem piti, pokial na tom svete budem žiti. Lipa I. 96. Josef žil pro uě v úkrytu; Žije ve mně Kristus. Sš. Sk. 78., II. 23. Jméno jeho ve věčné paměti národa žilo. Smb. S. II. 118. Keby som ja mala za teba íst (jíti), nežiadala bych si **na** svete žiť. Sl. ps. 363. Žijte spolu v této poušti. Vrch. Kanec posud žije divoce v Europě. Osv. VI. 552. Mám žiť vo svete, ako hudú, nepovedať pravdu ľudu? Čjk. 77. Dokial vo mne duša na tom svete žije, dotial moje srdce za môj národ bije. Slav. 51. Pod oblôčkom mojím malá zahradôčka, v nej sa ja tešievam od rôčka do rôčka; v nej sa ja tešievam, v nej si milo žijem, a pestrých, vonných kvietkov pekné vence vijem. Č. Čt. I. 62. Žil mladý tento párik medzi sebou dobre a pekne, lebo sa rád mel. Mt. S. I. 56. A v tom domku budeme si žiť jak v raji, sami dvaja. Btt. Sp. 30. Rád by som sa i ja naučiť, ako ľudia vo svete žijú; Žil si on v tej osobytnej chyži ticho ako muška. Dbš. Sl. pov. I. 89., 274. Milujem ťa, dievča, myslím o spôsobe, bych ťa niekdy dostal, mohol žiť **pri** tobe. Sb. sl. ps. II. 1. 123. Jich popoly dávno už čierna zem tam kryje, ale jích meno posial v piesni ľudu žije. Chlpk. Sp. 10. Bulo dobre — ale dávno: žil na svete Slovák slávno; oj, žil si on vo svobode jako ryba v tichej vode. Chlpk. Sp. 48. Keby mi pán Boh dal, co si já vinšujem, potom by věděla, že na svete žijem Koll. Zp. I. 85. Kterak se ti *tam* žije? Kterak se ti u nás žije? Us. Sd. Nepřestávejte dobře činiti, nebo časem svým budete ž. v nebesích. Hus III. 300. V siech že vlastech luda mnoho žive. Rkk. 45. U nás žiješ, našim bohům se modli. Hkš. Chceš-li cti nabyti, nesmíš na jednom místě žíti. Bž. exc. — **čím.** Ž. myšlénkou. Vrch. Myth. I. 218. On slávou žije. Shakesp. Tč. Člověk žije dušou. Hdž. Čít. 220. Napečú presný kus chleba a celý týždeň žijú ním. Phld. III. 2. 138. Chudobný chlebom žije jako pán najvetší. Na Slov. Tč. Lží svět žive. Bž., Lpř. Slepička po zrnečku klove a tím syta žive. Šd. exc. — **z čeho:** z cizých mozolů. Us. An spravedlivý z viry žije. Sš. II. 30. Žil v Čechách ze svého údělu. Ddk. III. 217. Čo je láska, to ja neviem; však kde býva, to vám povím: Býva ona v srdci dolu, tam si žije z túžby, z bôľu. Čjk. 51. Každý ho omiká, každý z něho žije. Koll. Zp. II. 370. Žije enem z tých polapků (co polapá, ukradne). Slez. Šd. Čo jim dobrí ľudia nadělili, a tobo žili; Však sa mi už tajiť nebudete, z čeho žijete. Dbš. Sl. pov. I. 168., III. 70. Svet už raz taký je, z chudobného každý žije. Zbr. Báj. (dod. 48.). Jurka začne domu jiť, že sa mu už nechce piť, že nechce viac z vína žiť. Mt. S. I. 213. Z čoho sa najlepšie žije, o to najviac pečuje (hledá pohodlného žití). Zátur. — **jak.** Žijou *jako* pes a kočka (nesvorně). Pk. Ž. bez starosti. Ml. Ž. s kým v dobrotě. Rd. zv. Štěstí s neštěstím ob jeden dvůr žive. Č. Každý žije o svém umě. Č. Běda tomu, kdo *nepořádkem* žije v domu. Pk. Mnohý člověk čerstvě žije. Jd. Ž. způsobem prvotinným, jednotvárným, Lpř. Děj. I. 141., ve svornosti, Šmb. S. II. 276., se sousedem v dobrém přátelství, Us., do větru (sorglos), Us. Šd., po baronsku (jako baron, skvěle, dobře), Us. Kšť., blaze, v míru, nepořádně, labužnicky, Us. Pdl., jako pán, Šd., **na** něčí útraty, vesele, bezstarostně, pohodlně, lehkomyslně, v pokoji, v okolnostech příznivých, nepříznivých, s někým ve shodě, Us. Pdl., o chlebě a vodě, o suchém chlebě, Us., po pansku, na svobodě, jako ptáci, Dch., skrovně, Us., ve vdovectví, Vlč., v něčem mysli svou, se vším světem ve stálých kyselostech. hravě, Osv. I. 273., 259., V. 635., jako pavúk, jako vták v povetrí, po hersky (nádherně), Sb. sl. ps. I. 99., 121., 113., Mt. S. I. 113., len tak po chudapacholsky, Mt. S. I. 113., vo zdraví. Zátur. Slovák bez spevu by ani žiť nemohol. Nár. nov. XVI. 21. Slavík sladký v úkor jiným žije. Nrd. Kosm. ps. 60. S nížto žila u veliké nevoli. Sá. Smím-li ž. v naději? Us. Tč. Žijo mezi námi *svým duchem*; Žije s ní v divokém manželství. Us. Pdl. Žirafy žijí stádem v stádech. Není chuda, když tak dobře žije. Us. Dch. Jeho pomery dovolovaly mu žiť po pansky. HVaj. BD. II. 150. A cšte žijú a budú žiť vždycky so slávou. Sldk. Mart. 57. Hostitelia tvoji na týchto pustinách žijú celé leto **na** mlieku, na žincici. Phld. IV. 263. Žili po slobode ako pstruhy v bystrej vode. Ntr. V. 18. V této poušti *dlouhá léta* žiju *řádem* Benedikta. Vrch. S knížetem Bedřichem žil v dobré shodě až do jeho smrti. Ddk. IV. 68. Pokoj milujúci žíjali všetci medzi sebou rovní. Hol. 77. Nesmie Slovan viac v rabstve žiť. Btt. Syt. Táb. 365. Len v otčine možno v láske, bratrsky žiť. Ppk. II. 49. Trebars som ja valach len, predsa rád mám ja stav ten; žijem sebe bez starosti v samej rozkoši, radosti. Sl. spv. II. 53. Sudy Katarinka v striebre, zlate žije a Ludy Tomášek v čiernej zemi hnije; Nie každý veselý, kto v rozkoši žije, a ja sebe spievam, hoc ma psota bije. Ib. IV. 149., VI. 213. Žije len v korienkách a plánkach; On vraj žije pustevníkom v horách. Zhr. Hry 222. My o vzduchu žiť neumieme; Žili bez bázne božej. Zbr. Lžd. 241., 253. Škoda zváti člověkem, co hovadem žije. Brt. Instr. 16. Ž. žebrákem. Brt. Tys naučena len ľahko žiť. Sl. ps. 368. Jiní v dobrých skutkoch žijú, jiní v nepravosti; Chceš chýr dobrý mať, musíš dobre žiť; Jak chceš dobre žiť, máš rodičov ctiť; Jak zle žiješ, věčná tebe následuje psota; Zo

dňa na deň tak žijeme, bo si spolu rozumieme. Na Slov. Tč. A ja pojdem do tej Siberie, kde člověk o bladě a smedě žije; Povedá, že chce v lásce stálej se mnou ž.; Göthe žil v bezmanželstvi aneb raději v mimořádném manželstvi. Koll. Zp. I. 115., 309.; Koll. IV. 250. Žijú spolu na vieru, na vern (na slub, jako manželé, ale nejsú sesobášeni); Jak kto žil, tak aj umiera. Dbš. Obyč. 32., 107. A tak žili spolu šťastlive, žijú až podnes, ak nepomreli; Král' sám chcel už len pri pokoji si žiť. Dbš. Sl. pov. I. 48., VII. 69. Kto jako žil, tak mriet musí!; Tak žili ti l'udíci, mali, zakrpelí, v porobe sa rodili, a v porobe mreli. Btt. Sp. 76., 142. Choc je chorý, musí isť, choc je mrtvý, musí prisť; tak sa stane, tak má byť, nemôžem bez neho žiť. Č. Čt. II. 88. Aby duch jeho (člověka) pravým životem ž. mohl; Ne, abychom podlé těla žili; Žili tu dle svého spůsobu; Lidé, kteří žijí **proti** víře; Žili podlé zákona. Sš. J. 106., I. 86., II. 3., 35., 98. Chceš-li v pokoji žíti, musíš slepý, hluchý a němý býti; V hanebném sobectví a v chabnosti ž. Kmp. Č. 155., 134. Ryba rybou, pták ptákem a člověk člověkem žije. Č. Budem sa usilovať, by som vždy tak žil, žeby otec radosti vel'kej po mne dožil. Zátur. Vinš I. 15. Rad by na daromnici žiť (aby mu iný poslúžil za darmo); Mladý nevie múdre žiť, starý vie, ale sa mu nesladí; Každý národ musí žiť životem vlastním, lebo to je jeho sladkosť, to je jeho vlastná mať, vlastný dom; Divno, že v poddanstve a v nevol'nictvie žil Slovák svoj život neporušene; Tak žime, aby bolo i chleba i neba; Jednoducho ž. a jiesť. Zátur. Kdo žije svobodně, spává lahodně. Tč. Lépe se ctí umříti, nežli s hanbou žíti. Us. Tč. Prostě-li žiješ, sta let dožiješ. Brt. S. 31., Proch., Šd. Žij bez hluku a přilož ku psaní ruku. Hkš. Žije vlk po vůli, ale vyje přes vůli. Bž. Nechtěj ž. sám **pro** sebe, nezrodilť si se sám od sebe! Bž. exc., Pk. — **s kým**. Ani s tebou nemohu ž., ani bez tebe býti (praví děvče chudobnému ženichu). Us. S lidmi ž. a se světem. Kká. Td. Se sousedy žil v přátelství. Ddk. IV. 97. Ona s mužem nežije. Us. Šd. Jak za dobře s každým žiješ, hoden si pochvaly. Mor. Tč. Jak má kapusnú polievku, s tím najlepšej žije. Slov. Tč. A keď si i vezmeš jednu z tých bohácek, ver s ňou žiť nebudeš ani jeden ruoček. Ach Bože muoj, prebože mnoj, čo mám činiť? Ako način s mrcha mužom na světě ž.? Koll. Zp. I. 8., 263. Lipa! z halúz tvojich napáreme lyká, nech roda kmen s kmenom svorne žiť privyká!; Vypáčil si driečné dievča za ženu a žil s ňou statočne v pokoji. Č. Čt. I. 115., II. 479. Svatba sa minula a Janko so ženou len žili ako žili. Dbš. Sl. pov. I. 465. S dobrými skutky dobře se žije. Tč. Kdo chce s vlky žiť, musí s nima výť. Us. Šd. — **v čem**. Cf. *Ž. kde*. Žiješ v upomínce mé. Osv. I. 56. Ž. v Kristu pobožně. Mř. 18. Ž. v poměrech obmezených. Hrts. Arbs. 47. Žila jen ve mně a jen pro mne. Ib. 48. Abys beze vší strasti a péče žil ve mně. Mž. 107. Ty si sal naše mladistvé city, my sme v tužbách tvojich žili. Č. Čt. II. 143. Jest zákon jediný, v němž všichni žijem. Vrch. — **zač**. Žili a mreli za svoju otčinu. Č. Čt. I. 115. — **na čem**. Sirota od malička žije na milostinach almužnách. Hdž. Čít. 110. Jest tu v krajine jeden človek, ktorý má na deň kremä tri groše a ešte aj z tých jeden vracie, druhý požičiava a iba na tom tretom sám žije. Dbš. Sl. pov. II. 94. — **proč**. Vz *Žíti jak* (konec). Pro čin a ľudstva spásu žijme. Osv. VI. 298. Žij pre siroty, Tomášu jediný. Sldk. Syt. Táb. 290. Ž. pro sebe a vlasť, *lépe*: sobě a vlasti. Vz nahoře. — **kdy**. **Za** jeho panování žil Petrarka. Mi. Ukrojte si u nás, abyste v nemoci dlúho žili (praví hospodyně, když podává chléb). Brt. L. N. II. 37. Lidé, kteří třemi stoletími **před** námi žili. Ht. V městě hlavním žilas po svá mladá leta. Kká. Td. 355. Bez tebe (lásky) v tesknosti žiju v svý mladosti. Er. P. 124. Žil v poušti v dávných časech. Vrch. Tak oni žili **za** čas, kým ona … Dbš. Sl. pov. VI. 58. — **jak dlouho**. V hlavním městě *dlouhou dobu* žila. Kká. Td. 66. Žije, žije duch slovanský, bude ž. na věky, hrom a peklo, marné vaše proti nám jsou vzteky. Pís. Sam. Tomašík. Každý národ celá stoletl žil. Vlč. Ž. věků věkem. Čch. Bs. 64. Každá krása len chvíločku žije. Ntr. V. 2. Rodičia žijú **od** rokov už v hneve. Vaj. Tat. a mor. 25. Aby bláhou prostou zmaru *od* věků žil *do* věků. Sš. Bs. 21. Ž. osmnácté jaro. Hrts. On žije až posavád, Hol. 53., posud. Z našich (srdcí) nevyhasne (láska), kým žijeme letá, ej, ba ani do konca sveta. Sl. spv. I. 1. Ty dobu tak krátunkú žiješ. Ppk. I. 60. Žij, aspon kým rod slovenských l'udí k žitiu sa z tohto zabitia prebudí. Sldk. Syt. táb. 290. Ozdobujž vás Hospodin, žebyste v láske manželskej po všecky dni života vašeho žili **k** radosti rodičům a v příklad celému priatel'stvu; Pred polnocou vyndi pod holé nebe a čítaj hviezdy: čím viac jich načítáš, tým viac rokov žiť budeš; Žili roček, žili i dva, požehnal jim pán Boh syna. Sb sl. ps. I. 163., 172., II. I. 87. Bude žiť, kým bude jedna vrana kvákať; Bude žiť ešte dva roky po smrti (žertovně). Zátur. Žil dlouho a umřel skoro. Us. Šd. — **od čeho**. Dítě žije od šťávy matčiny. Novější vazba. Jg. Ž. od mléka. Us. — **čeho** = *užívati, požívati*, gebrauchen geniessen. Jiného zboží ž. chtěl. St. skl. Cuzieho nic nechtěl ž. Hr. rk. 45. Poďme a živme sbožie (fruor). BO.

2. **Žíti**, žiji, il, it, ití; na Slov. *žouti*, žuji, ul, ut, utí = *žvýkati*, kauen. — **co kde, čím**: zuby, Hil., v zubích. Med. bib.

3. **Žíti**, strb. žeti; *strč.:* žňu, žněš; žni; žně, žňúc-; žal, žěl; žat (sup.); *v jazyce pozdějším* jsou i tvary praesentní podlé vzoru tohoto *žnu, žneš, žni, žna* (žal, žat, žeti); *žínati*, ve slož *žínávati*. Vz Gb. v Listech paedag. 1885. 136. Za příčinou zřetelnosti říká lid *žnouti*, poněvadž *žíti* znamená také něco jiného. Vz Gb. Úv. 35. Inft. také *žati*. Imper. *žaj* = žni. Na Mor. Sš. P. 556. (Mtc. 1879. 146.). Cf. Píti (pnu), Jíti (jmu). — Ž = *srpem trávu, obilí řezati*, schneiden, ernten, herbsten. Žeti, demeto, lit. genėti, Bäume beschneiden, hauen. Mkl. aL. 271. —

abs. Pusť srp svůj a žni. Br. Kdo chce žíti, musí síti. Prov. Kto chce žiť, nech sa kýva. Mt. S. l. 121. Už sme sa nažali, hrstí naváľaly, ktože jich poväže, keď šuhaj nemože? Žnimeže, len žnime, azda keď dožneme, tamto na úvratech šuhajka najdeme. Sl. ps. 135., Koll. Zp. I. 308. Žnimeže ho, žnime, kade ho dožneme, hned domov pnojdeme. Koll. Zp. 1. 306. Pojďte žať, pojďte žať (volá křepelka)! Er. P. 24., HVaj. BD. I. 179. No ale prečo by si nechcela prsten tento odo mňa vziať? Preto, žeby som žať nevedela, kde som prv nevedela siať. Ntr. V. 62. Iný bude žať, čo vy sejete. Zbr. Hry 28. Žaj srpečku, žaj. Sš. P. 556. Žnite, devčata, žnite. Brt. P. 94. Príroda nám celá hlási: Ten, kto seje, bude žať. Slav. 27. Ej žala já, žala, urezala já se, pre teba, šuhajku, oj zerala (ohlídala, ohlížela) ja se. Koll. Zp. 1. 302. Křepelka volá: Pět peněz, pojďte žať sem na mez! Us. Tč. Pomáhej Vám pán Bůh žíti (již ve 14. stol. žencům přávali). — co. Což bude síti člověk, toť i žíti bude. V. Co naseješ, to budeš jísti. V. Anička maličká, kde si bola, že si sa tak všetka urosila? Bola som v hájlčku, žala som travičku. Sl. ps. Jak živa sem, můj synečku, hrachu nežala. Pís. mor. Nad Kostelcem je černý les, žalo tam pět panen oves; Hdo tu trávu žnúti budě, to ten prsteň nosiť budě; Vem srpečky, prošvarná děvečko, pujdzemi ho (hrach) žať; Zelená se, má děvečko, mýho otca hrach, až uzraje, má děvečko, budeme ho žať; Dy travičku žala, všeckých pět prstů si požala. Sš. P. 94., 168., 539., 605. Kdo vám tu trávu kázal žíť? Kázal nám otec a máti, travy zelené nažati. Er. P. Zasial som žitko, nebudem ho žať, miloval som dievča, nemožem ho vziať. Sl. spv. 181. Nasial som žitko, nebudem ho žať, miloval som dievča, nebudem ho brať. Koll. Zp. 1. 308. Išlo dievča trávu žati, panskú lúku vyžlnati. Ib. III. 81. Nebolo jich nikde vidať, len jeduoho pšenicu žať. Lípa II. 312. Nasél sem ti, moja milá, ua dolině hrach, půjdeme ho zitra ráno, moja milá žať. Jak živa sem, můj synečku, hrachu nežala, ani cepa, ani srpa v ruce neměla. Pck. Ps. 39. Ej moja milá, zelená pohanka, kdože teba bude žať?; Ej moje milé, čierné oči, kdože s vámi bude spať?; Takú som si vybral robotnicu, že vie žati žito i pšenicu; Žalo, dievča, žalo raž, žalo šošovičku, kosák sa jej vysmikol, porezal ručičku; Jedna žala tatarečku, druhá žala proso, jedna byla v žltých čižmách, druhá byla boso; Ej žitko, žitko, žitko bélavé, kde ťa bude, žitko, žati, keď já budu v gliedě státi? Koll. Zp. 1. 73., 251., 302., 309., 372. — **co kde.** Obilí na poli. Ros. *Tam* žnou ženci. Us. Žalo, dievča za potôčkem, keď nažalo, naviazalo, dokola sa obzeralo. Sl. spv. IV. 125. Žaly jsou travičku **nad** strouhou; Abys mi na louce žala. Er. Ps. 154., 481. Žalo dievča trávu *nedaleko* Temešváru. Ht. Sl. ml. 220. Žalo dívča, žalo trávu nedaleko Velehradu (vinohradu). Sš. P. 189., 538. Žala sem já, žala **podlé** leni-vého, až sem sa dožala chládku… Ib. 556. Na záhumní trávu žala, palce sobe urezala; Ráda všetko robím, najradčej žnem v poli, trebas má chrbatík od shýbánia bolí; Pole, širé pole, pokial si moje? Až po ten chodníčok, kde zne muoj Janíčok. Koll. Zp. 1. 294., 300. Žnieš tu, ježtos nesil. M. — **jak.** Žali ženci **po** snopě (každý snop). Brt. P. 149. Nechce von mně můj srpeček *dobře* žíť. Sš. P. 627. Žala by já, žala **na** široků postať, keby já věděla, komu sa mám dostať. Koll. Zp. I. 300. Žnimeže len, žnime *od* kraja *do* kraja, azda si vyžneme švárného šuhaja. Koll. Zp. 1. 301., Sl. spv. VI. 208. Žaly sme pšeničku od konca do konca, ktorá z nás dostane švárneho mládenca? Sl. spv. II. 77. Obilí se žne a) *na pokos* = po záhoně od úvratí k úvratím, b) *na postať* = napříč záhonem od brázdy k brázdě. Na Brněnsku, Tišnovsku a j. postati říkají: *jána*. Žnou na jáně (na jany). Postať (jana) zastupuje se po každé znova. c) *Na hosera* = na kosmo, šikmo k brázdě. Mor. Brt. Vz Postať, Pokos. Jako seješ, tak budeš žať. Mt. S. l. 123. Jak budeš síti, tak budeš žíti. Mt. S. 1. 121. — **komu.** Žala by ja, žala, žitko farárovi, keby mi daroval sobáš frajarovi. Sb. sl. ps. II. 1. 43. Išlo děvča žito žať zemskému pánovi a jemu sa zazdaly jeho bielé nohy. Koll. Zp. 1. 303. Byla ona v hájíčku, žala kravám travičku. Sš. P. 302. Drží mi roboty, ještě by mi měli žíti a vozití. Pûh. I. 293. — **čím.** Srpem se žne, kosou se seká (kosí). Us. Srpem pšenici na záhoně ž. Us. Tč. Čím budem žať? Čím budem žať? Srpem! srpem! (Tak zpívá plotníček). Pck. P. 114. — **kdy.** Obilé na chléb toho měsíce (července) žlnává se. Part. Dříve muslm síti a pak žíti. Us. Na Lopeníku pomáhají si o žních na vzájem. Při měsíčku sejde se i 30 pacholkův a děvčat s gajdošem. Popíjejíce darovaného jim od gazdy páleného a vesele prozpěvujíce za hodinu požnou celé pole. Tomu se říká: Žac na mesjaček = žetl za světla měsíčního. Brt. L. N. II. 111. Časem svým žíti budeme. Dch. Račil mi Buh milý ščesci dač, dnes sem sel a možu dnes I žač. Sš. P. 19. Co síti budeš v mládí, to žíti budeš v stáří. Mž. 6. Žala som travičku na Jana maličku, porezala som sa na moju ručičku. Koll. Zp. I. 18. Již pozná duše, že co bude kto zde síeti, to hude po smrti žieti. Hus III. 111. Kdo záhy seje, záhy žne. Pk. — **co kam.** V širém poli roste travička zelená, *kam* ju žne, tam ju žne tá moje milená. Sl. ps. 304. — **odkud.** Oni neorali, nesiali, ale za žiť chceli z hotového. Let. Mt. S. IX. 1. 42. My sme sa s horkosťami a žiaľom uspokojili, ale z horkostí a žiaľu budú žať budúcí šťastnější potomci naši. Phld. IV. 81. — Vz *Bruh, Čubík, Hasákovati, Hóser, Hrabcovati, Hrst, Jána, Janovač, Kolek, Křižalka, Mandel, Matka, Náklad, Podlomek, Podmandelník, Pokládka, Pokos, Postať, Řethar, Soška, Stonek, Šopka, Táčati, Táčka* (snad i v *dodatcích*), Km. 1885. 5., 6.

4. **Žíti** (*žieti*), strb. žeti, žьma comprimere zaniklo v češtině a nahražuje se svým iterativem *žímati*. Zbytek: žmi mu ruku. Us. Jg. (žď- místo žž-). Vz Gb. v List. filolog. 1883. 136., *Ždímati*.

5. **Žíti** = *užívati*. Vz Žíti. 1.

Žití, n. = *živobytí*, das Leben. Vz Žlti. 1. Ž. naše české, národní, Mns. 1880. 155., 273., spolkové, společenské, Us. Pdl.; ž. citové, Osv. I. 65. Co ml je po jeho žití! Us. Šd. Celé jeho ž. a dýchání. Dch. Prozírá k časnému ž. Kristovu. Sš. II. 200. Žití svár a spor; Ó rci, kam cílí ten divý chvat, jejž nazýváme žití? Vrch. My všetci nádejeme sa — ty tiež nezúfaj! Niet, pre mňa nieto tu žitia; ja umrem, vidno, tak musí byť. Phld. IV. 527. Som v svete bez sveta, som živá bez žitia; sprosť ma (mne), mocný Bože, sprosť ma živobytia. Sl. ps. 126. S malým spokojen býti je šťastlivé žití. Na Slov. Tč. Vlas sivý sú kvieťa iného žitia, hlava se chýlí do země rozvitá. Ppk. I. 57. S Bohom! Daj Bôh ti veselšieho žitia! Vaj. Tat. a mor 173. Spi sladko, mátil veď tvoja dcéra s dnehom tvojím ide žitím; anjel tvôj ju pred biedou zastiera štítom cnosťami obitým. Č. Čt. I. 224. Hojže Bože, jak to bolí, keď sa junač roztratí po tom šírom sveta poli na chlebovej postati; každý svojou pošiel stranou bnaný žitia nevoľou; Hojže Bože, jak to morí, keď žitie nž nchodí. Č. Čt. II. 135., 136. — Ž., der widerrechtliche Genuss einer Sache, *bezprávné užívání*. Když žaluje z žití. Kn. rož. čl. 141. Cf. Žití v Č. Dodatcích k Jg. Slovníku.

Žitín, a, m., Žitín, ves u Nepomuk. Vz Blk. Klsk. XXIII. Otík z Žitína. Arch. IV. 166.

Žitislav, a, m., os. jm. Let. Mt. S. VI. 2. 65.

Žitiště, ě, n. = *strniště žitné*, das Kornstoppelfeld. Dcb.

Žitivrat, a, m., Saturnus. MV.

Žitkářka, y, f., die Adernsäge. Skv.

Žitko od *žito*, *žitko* od *žito* (Cf. kráva — kravka, houba — houbka, žlto — žitko; klas — klásek, čas — čásek, hlas — hlásek, žito — žitko. Pk.), a, n., das Korn. Kakby zrálo ž. v poli. Rkk. Mlynář sedí na kolesi a vodičku mu žitko nosí. Prov. Na Slov. Vz *Žito*.

Žitková, é, f., osada u St. Hrozenkova na Mor. Tč.

1. **Žitký**, *lépe: židký*, dünn, flüssig. — Z. = *navlažený, vodou napojený*. Mor. Brt. D. 303.

2. **Žitký** = *živý*, lebendig. Mor. D.

Žitmír = *Žitomír*.

Žitná, é, f., na Mor. *režná* (kořalka), der Kornbrantwein. Šd. — Ž. = samota u Bubenče; něm. Žitna, ves u Netolic. PL.

Žitňačky, pl., f. = druh hrušek na Mor. Brt. L. N. II. 112. Vz Žitnice.

Žitňan, a, m., os. jm. Phld. V. 17., 337.

Žitnavka, y, f., die Mäuse-, Tanbgerste; der Fuchsschwanz. Rk.

Žitné, ého, n., der Getreidezoll. Er. Seg. 52. — **Ž.** = *pečivo z pšeničné mouky*, das Gebäck von Weizenmehl. U Olom. Sd.

Žitnice, e, *žitnička*, y, f. = *obilnice, sýpka*, na Mor. *pícník*, der Korn-, Schütt-, Getreideboden, Speicher. Mat. verb. — **Ž.** = *sveřep drsný*, bromus asper, eine Art Trespe. Slb. 145. Ž., květina rostoucí u vody. Kačinec a žitnica roston u vody. Mor. Brt. L. N. II. 20. — Ž., pl., f., druh hrušek sladkých = *žitňačky*. Mor. Brt., Vck., Dši. — Ž. = *vyrostlé veliké jádro s černou pokožkou na žitě, mor. na ři*, dle Kornmutter. Hdž. Čít. 200.

Žitník, a, m. = *brouk žitný*, der Kornkäfer, Schuster. Konbl. Ž., zabrus gibbus. Vz Hrbáč osenní. Kv. 1869. 96. — **Ž.**, u, m. = *žitnice*. Reš.; 2. *žitný bochník*, das Kornlaib. Leg. — Jg. — Ž., a, m., os. jm. Mor. Vck.

Žitnisko, a, n. = *žitniště*, *žitiště*, *pole po žitě*, das Kornstoppelfeld; na Mor. das Weizenstoppelfeld. Cf. Žlto. Sd., Šd., Brt., Tč. Aj oramy, oramy susedove ž. Sš. P. 516.

Žitniště, ě, f. = *pole žitné*, der Kornacker, das Kornfeld; *žitiště*, vz toto. Cf. Žitnisko.

Žitnosť, i, f., die Kornbeschaffenheit. Ž. chleba. Ros.

Žitný = *co od žita n. ze žita jest*, Korn- (na Mor. Weizen-). Ž. půda, rok, D., otruba, chléb, role, Us., desátek, Dipl. 1723., hon, pleva, kraj, mouka (režná, výražek), strniště (žitiště). Sp. Od plodu žitného. Ž. wit. 4. 8. Ž. nivy, Čch. L. k. 59., žitno zreno, Ev., krajina, NA. IV. 66., sveřep (bromus secalinus, die Trespe, Korntrespe), Mllr. 26., král (největší klas v žitě, obyčejně hluchý). U Smidar. Kšť. Utrhol si on žitný klas. Sl. ps. 112. Než vrany na dvě strany, najžitnějšie zrnečko přijdže mezi vámi. Kopan. mor. Brt. L. N. II. 166. Budeš-li ješče lítati, hudu na tebe lícati; nalícám na tě žitné klas, dostanu tebe brzo zas. Sš. P. 250. Načo sa máš ovsem pásť, když máš žitnú múku. Na Slov. Tč. Tvár moja, kvitni mi ružičkou, budem ťa nmývať ton žitnou rosičkou sbieranou za rána, kým slnce nevyjde na sv. Jana; U mojej materi žitný chlieb na stole, u tvojej, šuhajko, ovsený v komore. Koll. Zp. I. 18., 230. Kolik žitného zrnka do sv. Kiliána (⁸/₇) uroste, tolik už ostane; prší-li toho dne, bude žito korýtkové. Na Zlínsku. Brt. Kdo květ žitný sí (sní), nebude míti nikdy hladu. Na mor. Val. Vck. — Ž. *ulice* v Praze. Vz Tk. II. 243.

1. **Žito**, *žito* (cf. σῖτος), *žitečko*, *žitko* (vz toto), a, n. V již. Čech. *žito*. Kts. Ž m. živ-to od žíti m. živti. — Ž = *vůbec obilí* V., Háj. Ž., frumentum, das Getreide. Ž. wit. 64. 14., Byl. 15. stol., Ppl. Gr. 36., Bž. 67. Keď na podietia dorostá obilia jakékolvek, to všetko menuje sä žito a kraj, kde rastie žito, menuje sä *žitva*. V Liptove *žitom* len samú *raž* menujú. Hdž. Čít. 199. Kdo má mnoho žita, ať si myši nasadí, kdo mnoho peněz ať se sondí. Č. — Ž., *nyní secale*, der Roggen, das Korn, mor. *řéž, rýž*. Vz Rstp. 1759., 1708., 1998., Mllr. 96., FB. 13., Čl. Kv. 115., Slb. 174., 178., Čl. 155., Kk. 111., 113., 76., Schd. II. 265., KP. III. 247., Vlšk. 106., S. N. Ž. pospolité, s. cereale Ž. námelné (ze kterého se mnoho namele). Us. Črk. Ž. labradorské, azovské, montaňské či alpské, alandské, šampaňské. Us. Jaré ž.,

Sommerkorn. Dch. Z. potuchnuté (zatuchlé). Zátur. Pyšné ž. = pěkné. Brt. L. N. II. 66. Ž. snětivé, sypné (které mnoho sype), svížné (svazné = s tenkým stéblem). Us., Šp. Budeš bit jako ž. Us. Ž. nevydává, D., nesype, platí. Žitu spadlo. D. Ž. jaré a ozimé, vz S. N., trsnaté, vlaské; snop ž-a; dobrý rok, opálka na ž.; na ž-é jsme měli schodek, proměřili jsme. Šp. Když se to žitko v poli vymetalo, tehdá mě ještě děvče milovalo. Er P. 200. Za tím našim háječkem zraje pěkné žito: můj milej je daleko, je mi ho přec líto. Er. P. 117. Čí to husičky, či to pozobaly nám žito, pozobaly nám jaré, ešče nebyło zrałé. Sš. P. 298. Jiní žito zpodsívali, já bych plívy brsl: nemysli si, moje milá, abych si tě vzal. Er. P. 200. Já byl bych ja za blázenka, abych si ťa vzal: ptáci žito vyzobali a já plevu brał. Sš. P. 332. Lepší je žitečko nežli oves: lepší je mládenec, nežli vdovec. Er. P. 279. Děvčata užívají žita k věštbě, vz Er. P. 79.—80. Žitem lid se léčí, vz Mus. 1853. 476., 1855. 329. (Sbtk. Rostl. 307.—308.). Ž. lehlo (větrem, deštěm). Us. Husa v žitě (o ženské hloupé, ale zámožné). Us. Dch. Pluk ruský za plukem jak žito porážel. Kká. Td. 121. Kděkolvek s jinými budeš, máš mit starosť všecku, abys komu místo žita nepredával sečku. Na Slov. Tč. Ž. nemá rádo, když mu za krk teče (když prší do klasů). Na Zlinsku. Brt. Kedy že to žitko zejde; Čtyry jámy žita máme. Sl. ps. Šf. I. 49., II. 58. Ej žitko, žitko, žitko beľavé! Kto ťa bude, žitko, žati, kaď já budem v gliedé státi?; Korheľ (pijan) prepil ž. ešte na koreni; Utrhni si, lastovienko, žita klas, ej, abys mohla po tém širém poli létať zas; Kto si dievča vezme, nech si žitko zožne. Sl spv. II. 70., III. 85., VI. 220., I. 181. Už si žitko sežal. Sl. ps. 272. Nemúdry je, kto prechádza ze žita do viky. Na Slov. Tč. Nazdory behali po žitách, v žitách. Sl. let. VI. 343. Kdo pre žito rež opúšćá, málo mlvá v jámě. Mor. Tč. Pán Boh nás požehnaj, aj tie naše volky, čo nám navozili žita do stodôlky. Phld. IV. 470. Ľudia mi vravia, že som daromný, že mi je ž tko drobné za humny. Čjk. 54. Kdeže mi to žitko zasial? Mt. S. I. 13. Preto nazvali této najužitočnejšie rastliny žitom, že sä z toho žije; Ráno kosili naši súsedi žito, jarninu a polovinu; Jaro, milé jaro, veru si mi jarô, a to leto hotuje nám žito. Hdž. Čít. 199, Šlb. 14., 18. Z žita pečem koláče (mlácení o sedmeru). Slez. Šd. Pamatujte si to, mlátite-li žito (mlácení o šesteru). Ib. Šd. Chléb ze rži, koláče ze žita, to je pravda naležita (obyč. závěrek pohádek ve Slez.). Šd. Kopu žitečka nažala: kopu ozimého, kopu jarého; Tam hore pod polodně, kdze moj milý žitko žne; Žitečko, obili pěkně se zeleni, Janovšči pacholci žebraka zabili; Žito na poli požali, a mňa ešte nepýtali. Sš. P. 527., 557., 699., Koll. Zp. I. 69. Pod horou žitečka sú, moje myšlénky kde sú? Na druhej dědinečke pri mojej frajerečke; Zasial som žitko, zošiol mi ovos, dobre si gazda zemičku povoz, dva razy povoz, treti raz úhor, potom si zasej pšeničku v úhor; Nebojte sa, chlapci, nebojte sa hladu, už je žitko zralé níže Belehradu; Čie že je to jarnie žitko pod horami? Vybili ho vranné koně podkovami; Zelené žitko do kolena, vezmi ma milý na kolena: zelenuo žitko zakvítává, nž ma mnoj milý zanechává; Roži (rže) málo, žita nišť, ako že sa ty, Janičku, oženiš?; Už tie žitka požínajú, už nám živnosť odberajú; Len si ty, šuhaj, žitko vymlať, len že mně, šuhaj, siaťa navrať; Mlynár sedí na kolese, vodička mu šťěstie nese, donese mu žita, pšena, bude variť jeho žena; Lepšiá frajerka než žita mierka. Koll. Zp. I. 91., 287., 299., 304., 305., 308., 337., 339. Půl druhého mta žita. Pùh. II. 242. Přikazuji vám, abyste mi pomohli a dali každý z vás z lánu kbelec žita. Arch. IV. 170. Byl tiše jako prasátko v žitě (neříkal nic). Hnšk. Z toho žita nebude mouka (= marná práce)! Bdl. Striehne, ako žito na plachte (má pozor ako na žito, jež suší na plachtě); Suržica ja pšenica so žitom hned zasiatá. Slov. Zátur. Prší-li na sv. ducha, jsou klepany žita. U Kr. Hrad. Kšť. Sv. Markyta hodila srp do žita (vede žence do žita = v tu dobu počínají se žně). Us. Žitu (rži) sníh adventní neprospěje: adventní sníh sežírá chléb; Při dvou světlech (když jest měsíc ve dne na obloze) nesej žita, bude snětivé; Je-li mnoho šipinek, urodí se rěž; Rěž se urodí, je-li na březách mnoho barušek (řas semenných); Rěž nejlépe seti mezi Františkoma serafským a Borgiou ($^{4}/_{10}$—$^{10}/_{10}$); Žito Havlovo ($^{16}/_{10}$), Urbanův oves ($^{25}/_{5}$), bříbě červnovo: z toho trého bude málo dobrého; Je-li hojně hložínek, urodí se žito; jsou-li flekovity, padne na žito ruda. Na Zlinsku. Brt. Sníh sv. Ondřeje vzešlému žitu nepřeje. Us. Šd., Tč. O sv. Anně žitečko sa nažne. Mor. Je-li o sv. Jiří tak vysoké žito, že se v něm havran skryje, bude úrodný rok na obilí. Tč. Na sv. Petra a Pavla zlomí se žitu kořínek a ono zraje dnem i nocí. Tč. Je-li hojně třešní, dobře i žitu bude. Tč. I černá půda bílé žito rodí. Hkš. Žito dvě neděle se zelená, dvě neděle se metá, dvě neděle odkvetá, dvě neděle se zamlečuje a dvě neděle usýchá. Bš. Ž. sej třeba do popela, jen když v svůj čas. Tč. Ž. mu na zádech roste (dobře se mu daří. Vz Štěstí). Jg., Č. Urbanův oves, žito Havlovo, řídko bývá z toho co dobrého. Rým. (Vz Štědrý). Havlovo žito, Urbanův oves, co z toho bude, potom mi pověz. Šp. Pro Havlovo žito a Urbanův oves netřeba stodol přistavovati. Pk. Když jest v žitě stoklasa, má hospodář chleba i chasa, je-li v žitě metlice, nemá hospodář ani slepice. Jg., Šp. Když je ž. plesnivé, bylo orání lenivé. Šp. Za moje žito ještě mě bito; Když záhy tra rozkvetá, záhy se ž. vymetá. Pk. — Ž. = *pšenice*, der Weizen. Na Mor. a Slov. Brt., Kd., Mřk., Škd., Tč. Ž. bezvousé, bílé slove *holica* (holé), fúsaté (vousatě) slujo *ostnaté*. Mor. Vck. — **Ž.** *svatojanské* = *námel*, die Roggenmutter, das Mutterkorn, secale cornutum. Rstp. 1760. — **Ž.** *myší*, hordeum murinum, das Mäusekorn. D. — **Ž.** *turecké* = *pohanka*, polygonum fagopyrum, das Heidekorn. Kom. J. 127. Místy také hl. na Mor. a Slov. — *kukurice*, der Kukurutz. — **Ž.** *nebeské* — *manna*.

2. **Žito**, a, m., os. jm. Ž. Jindř. Tk. IV. 747. Ž. Hensl. Tk. V. 84., 85.

Žitojed, a, m., ἀλφηστής, der Getreideverzehrer, Brodesser. Lpř. Slov.

Žitojedný, Getreide, Brod essend. Vz Žitojed.

Žitomiř, nyní Štolmíř, ves u Čes. Brodu. Vz S. N., Dal. Jir. 48., Tk. I. 408., III. 73., V. 265.

Žitomiřský dvůr. Dal. Jir. 47. Vz Žitomiř.

Žitonice, vz Řitonice. Ž. dvůr, vz Blk. Kfsk. 844.

Žitovi, n., slove v některých krajinách *spodek snopu*, jinde říkají *řiť, řítí, řitoví*. Us. Hk.

Žitovlice, dle Budějovice, Žitaulitz, ves u Rožďalovic. Vz Blk. Kfsk. 306., Tk. V. 145.

Žitovlický ze Slivna. Sdl. I. 199.

Žitva, y, f. = *žatva*. Kuzmány. — **Ž.** = *kraj, kde roste žito*, die Weizengegend. Vz Žito a tam citat z Hdž. — **Ž.** = *řeka* ve Slov. V Podtatransku (padá) Váh, Nitra, Žitva, Hron a Ipel' do Dunaja. Č. Čt. II 366. Malá riečka, ktorá v tom kútě nad Zlatými Moravcami sa steká a pri Nových Zámkoch do Nitry sa vlieva. Č. Čt. II. 349. (Hol. 264.).

Živ, vz Živo, *Živý*.

Živa (zastr. Siva), y, f. = *bohyně obilí*, Ceres. VMV. nepravá glossa. Pa. — **Ž.** = *bohyně života lidského i přírodního*. Krok, Rk. Bohyňa Ž., Živena požehnávala jim v lete živnosť a úrody. Dbš. Pm. 6. Zdravi buďte vtáčatka, všetky dobré bôžatka, zdravá Živa, Živena, matka naša milená. Sl. spv. IV. 140. — **Ž.**, *Živěna*, Ceres, planeta. Nz. — **Ž.**, vz Zoja.

Živáček, čka, m., animal, lebendes Wesen. Doma není ani živáčka (ani živé duše); Živáček to nepozná (= nikdo). Na Zlinsku. Brt. Na mor. Val. Vck.

Živačiti se, il, en, ení = *bídně se živiti*. Na Zlinsku. Brt. D. 303.

Živák, a, m., vz Živáček. Brt D. 303.

Živán, a, *živáň*, e, m. = *kdo z cizího se živí, lupič, zloděj, zbojník*, der Dieb, Strassenräuber; *pytlák*, der Raubschütz Na Slov. Světz. 1880. 354., Hdk. C. 68., Zátur., Loos. Boli v tom na ozaj len živáni t. j. živeň, poživeň, poživenia sebe na cudzom majetku hľedajúci. Dbš. Obyč. 83. — **Ž.** = *nuzař*, Hungerleider. Plk.

Živaňa, ě, f., munteres Mädchen. Slov. Ssk.

Živánek, nka, m. = *malý, mladý živan*. — **Ž.** = *živáček*. Není tam ani ž-ka. Rgl. On neušetří ani živanka. Shakesp. Tim. Ath. 7.

Živanice, dle Budějovice, Živanitz, ves u Bohdanče. Arch. IV. 175., Sdl. Hrad. I. 259.

Živanský, ého, m., os. jm. Pdl.

Živatko, a, m. = *zvířátko*. Keď si teraz pomyslíme, že takô ž. predsa svoj cucák musí mať. Slov. Hdž. Čít. 188.

Živcohořkel, e, m., der Fetting (aus Feldspath und Bittererde bestehende Steinart). Šm.

Živcohukva, y, f., der Feldspathporphyr. Šm.

Živcový, vz Živec. Ž. čedič. Krč. 969.

Živě = *čerstvě, ochotně, snažně, bedlivě*, lebendig, frisch, lebhaft. Ž. o něco se přičiniti, malovati, k zbroji sáhnouti, V., něco činiti, Ros., k něčemu se míti, Br., o něčem psáti, Mus., někomu něco představovati. Kram. Ujavše se ž. instrukcí té. Skl. II. 39. Ž. něco cítiti. Koll. St. VIII. Ž. řeč svou rozprouditi; Mluvil tak živě, že se to podobá vádě; Ž. odmlouvati, odporovati, někomu něco představovati. Us. Dch. Ž. něco vypravovati. Us. Rozkvět ž. kyplcí. Osv. V. 826. Ž. něco líčiti. Sbn. Vlastní samočinnosť duše každou věc hlouběji a živěji do paměti vtiskne. Koll. IV. 59. Čo sa ž. v srdci roztvára. Zátur. Podobné důvody a ohledy přemítány současně ještě živěji u národu polského. Pal. Děj. III. 3. 53.

Živec, vce, m., nerost, der Feldspath, obsahuje kyselinu křemičitou a kysličníky hlinitý a draselnatý; odrůdy živce: adular, měsíček, srostlice karlovarská, oligoklas. Bž. Ž. sklový, empyrodoxer Feldspath o. Ryakolith, přímodělný, orthotomer F. o. überh. Feldspath, mnohobarevný, polychromatischer F. o. Labrador, čtvrtihranolový, tetartoprismatischer F. o. Albit. Nz. Mončka ze živce ku hnojení. Prm. IV. 154. Ž. draselnatý (orthoklas), obecný, sodnatý (oligoklas), vápenatý (labradorit). Vz Bř. N. 180., 181., 179., Schd. II. 43., KP. III. 9., 197., IV. 298., S. N., Schd. I. 338., Tvrdokam, Šfk. 209. — **Ž.**, Saybusch, mě. v Haliči. Šd.

Živěnatka, y, f., cressa, rostl. svlačcovitá. Rostl. I. 247. b.

Živel (zastr. *živl*), vlu a vla, m. = *jednoduché části látky, kterých více rozložiti nelze, prvky věcí*, das Element, der Ur-, Grundstoff. Pr. Chym. — **Ž.** = *částice, z nichž všecka aneb aspoň jistá tělesa složena jsou*; *také přenesené*. Čtyři živlově starých zpytatelů přírody: oheň, povětří (vzduch), země a voda. Vrchní živel, oheň. V. Ž. životní, das Lebenselement, Dch. šlechtický, kněžský, církevní, politický, obchodnický, kulturní, společenský, lyrický, epický; Obyvatelstvo Hispanie ze živlů velice různorodých se skládalo. Šmb. S. I. 396., 478., II. 281., 120. Ž. slovanský, Osv. I. 161. Ž. cizí. Us. Spojení přerozdílných živlů národních. J. Lpř. Ž. aesthetický, Dk. P. 137., mravný, světský, vněšný, zevnější, padký, dočasný, hmotný, vidomý, Sš. Sk. 211., II. 24., popisný (v básni). Mus. 1880. 153. Škoda živlem učiněná (živelní). J. tr. Uvádění vypravovacího živlu. Dk. P. 58. Melodie jest prvním podstatným živlem hudby. Zv. Př. K. I. 21. Voda jest ž. vidomý křestu svatého; Duch sv. živlem vody obnovu v člověku působí; Voda jest ž., v němž křest se děje; Jaký ž. v církvi římské panoval?; Au v Římě živlově řecký,

východní a římský v jednotu splývali; Víru považuje co živel, v němž nyní se pohybuje; Pod živly světa jsme podrobeni byli; V božskočlověckém organismu (v církvi) živel vidomý a nevidomý, zemský a nebeský, božský a lidský se pronikají. Sš. J. 49., 28., I. 14., 147., II. 29., 44., 134. Dějinami českými hned od počátku stopovati lze antagonismus živlu českého a německého. Mus. 1880. 75. Živel a věc hmotná jest voda. Štr. K živlom, pod živlami. ZN. Živlové horkosti sě rozboří. Hus II. 13. — Ž. = *něco živého, živý tvor*, lebendes Geschöpf, zastr. Bel. *Ale* na Mor. posud. Vck. To jest můj živel (= bez toho žíti nemohu). Us. Živlům ze služby děkovati (umírati. Vz Smrť). Č.

Živelní, -ný, *od živlu k živlu se vztahující*, elementarisch. Ž. moc, Byl., těleso (základní), Sedl., oheň (těla spalující), Solf., částka (základní), D., kamení, Br., vítr. Háj. Ž. voda. Har. II. 183. Ž. škoda (živlem učiněná), J. tr., pohroma, nehoda, Dch., věc, Cap. Jaké věci ž. k tomu vzal; Z toho kamení živelného, hmotného a tělesného. BR. II. 119., 209. a.

Živelnosť, i, f., urstoffliche Beschaffenheit. Ros., Čern.

Živelstvo, a, n. = *soubor živlů*, die Elemente. Am.

Živeň, vně, f. = *poživeň, poživa, poživina, výživa, obživa*. Slov. Šd. Vz Živán.

Živěna, vz Živa.

Živěnec, nce, m., nerost křeman, der Cerit. Miner.

Živení, n. = *krmení, chování, výživa*, die Ernährung. Lakotú hřešie, když přebierá potřebu jeda viece neb pije, než je potřebie tělu k ž. Hus II. 240. — Ž. = *žití*, das Leben. Ten hrob za mého ž. bude mé utěšení. Hr. rk. 107.

Živěničitý = živěník obsahující, cerosus. Presl.

Živěničný = *se živníku*, cericus. Presl.

Živěník, u, m. = *prvek kovový*, cezium. Pr Chym. 193.

Živený; *-en, a, o*, genährt, gefüttert. Ž. *větrem*, *ἀνεμοτρεφής*, v moři, *ἁλιοτρεφής*. Lpř. Slov. Děti na smrť za vlasť vysielala, v nich súc Bohom živým živená. Hdž. Rkp. Prácou rúk ž. Slav. 48. — Ž. = *živý*. St. skl.

Živhost, a, m., os. jm. Pal. Rdh. 1. 128.

Živhosť, ě, f., Žiwhosť, ves u Neveklova. Vz S. N., Tk Ž. 228., Pk. I. 439., IV. 747., Blk. Ktsk. 155.

Živice, e, f. = *pryskyřice, smola jehličnatých stromů*, das Harz, Baumharz. Byl., Hk., Kom., Tč., Sk., Šd., Vck. Stromy vypocují ž-ci. Kom. Ž. smrková zove obyčejně smola. Tč. Z hor tuhý dechot zo živice sa vyrútil jak vetra val. Phld. IV. 7. Povraz ž-cou nasmolený. Hol. 121. — Ž. = *zemská smola, asfalt*, das Erdpech, der Asphalt, Bitumen Nz. V cehnickem hnědém uhlí jest hojnosť ž ce. Kál. Vz KP. III. 147. — Ž. = *voda se solí opocené*, Salzwasser, n. Mor. Vck. Je to slané jak ž.; Ta polévka je slaná jako ž. Brt. Šd., Vck. — Ž. = *životní síla*. Nemá ž-ce; též: nemá křenu, hřinku. Na Mor. Brt. D. 303. Má živici = sílu, je silák. Šd. — Ž. = *kopřiva žihavka*. Laš. Brt. D. 303.

Živicí, ernährend. Ž. rostlina, na níž rostliny přiživné od její šťávy žijí. Rst. 528. Ž. síla sena, ovsa (výživnosť). Šim. 81.

Živicovec, vce, m., der Bituminit. Ž. tuhý. Dch.

Živicový = *od živice*, harzig. Vz Živice. Ž. zápach. Syt. táh. 252. Ž. strom jest jedla, sosna a smrk. Us. Tč.

Živič, e, m., der Ernährer. Šd.

Živička, y, f., die Ernährerin.

Živičnatka, y, f., cressa, rostl. svlačcovitá. Rostl. I. b. 175.

Živičnatý, bituminös. Dch., Zlat. kl. 1855.

Živičný = *k živici se vztahující*, Harz-. Ž. kůra sosny. Ráj. Ž. hmota. Vz Schd. II. 68.

Žividlo, a, n. = *krmidlo*, der Nährstoff. Hodnota ž-dla, der Nährwertel. Šp.

1. **Živina**, y, f. = *živná látka, žividlo ku př. v poli pro rostliny*. Rjšk. Ze země i ze vzduchu ž-nu v sebe ssaje. Bdl. v Mtc. 1881. 78. *Ž-ny* = sloučeniny, které jednotlivé části těla nahrazovati mohou aneb o sobě dýchání umožňují. Ž. dusičnaté, bezdusičné. KP. V. 18., 19.

2. **Živina**, y, f., Žiwina, ves u Rychnova. PL.

3. **Živina**, y, f. = *živé maso* (vojenské, divoké), wildes Fleisch. Slov. Ssk.

Živio (*živila, živilo*, pl. *živili*) = *vivat! ať žije! sláva!* I vítajú ho a ž. volajú. Sldk. 124. Živio náš najjasnejší císar Fraňo Josef I.! Živili Slovenci! Phld. II. 1. 11.

Živitel, e, m., pl. ž-lé, der Ernährer, Brodgeber. Us. Dch.

Živitelka, y, *živitelkyně*, ě, f., die Ernährerin, Brodgeberin. Je ž-kou snaživé mládeže. Cimrh. Myth. 75. Vlasť jest živitelkyně svých dítek, jenž jim pokrmu a nápoje s radostí poskytuje. J. Nej.

Živitelkyně, vz Živitelka.

Živitelna, y, f. Ž. chudých, die Armenversorgungsanstalt, das Armenhospital. Dch.

Živiti, živ, živě (íc), il, en, ení; *živívati* = *krmiti, stravovati, vychovávati*, nähren, ernähren, unterhalten; *nezabiti, na živu nechati*, am Leben lassen, schonen, nicht tödten, das Leben schenken; **se** = *živnosti dobývati, hledati, s čeho živ býti*, die Nahrung suchen, sich nähren, leben; *síliti se, pokrm bráti, růsti*, sich nähren, Nahrung nehmen. Jg. — **abs.** Mohl zabiti i ž. Bj. — **koho, co.** Bůh všecky živí. Otec řekl synům, aby šli na službu, že jich nemá jak živiti. Brt. S. 107. Kdo to stačí ž. pět hladných krků? Šd. Buděš mě, dcero, ž., jak něbudu mocť robiti. Sš. P. 118. Ej, dievča z Prihyliny, ej nech ťa pán Bôh živí! Ej za tebou som chodil dve letá, tri zimy. Sl. spv. V. 180. Nech ťa Boh živí, zakiaľ budú slivy, a keď budú čerešne, potom nech ťa

čert vezme. Sb. sl. ps. I. 121. O živ cára, Bože! Hdž. Rkp. Po hlave ma bijú, pod kamene dajú, cez vodu a oheň prejdem, nožmi ma režú a predsa celý svet živím (chlieb)! Mt. S. I. 134. Kde ty, ja všude s tebou: táto teba bude ruka živiť. Zbr. Lžd. 37. Boh živ ťa, decko! Čo on živí, žije. Phld. IV. 365. Ž. různice. Lpř. Děj. I. 87. Rozejde se s hlavní vodou mlýnská strouha, která živí a žene mlýn. Wtr. v Osv. 1884. Nech vás pán Bôh živí, tatičko môj drahý! Zátur. Vinš. I. 15. Už začali kosiť trávu, bude mať robáč potravu i kravička, čo ťa živí, oba si to zaslúžili. Zátur. Poroučímť tebe jemu, aby tě jako syn matku živil a opatroval! BR. II. 379. a. Kázal zlú dceru ž. BO. O blázne! kterak bude pak se a tě nájemník ž.? Hus I. 445. Ne pole, ale nivy hospodáře živí. Tč. Důvěřuj se v Boha, un (on) se o tebe stará, on živí vrabce, krkavce, komára. Slez. Op. týd. 1885. č. 21. — *Ž. koho = na živě, při životu nechati, nezabiti.* Móžte mě sto let ž. Kat. 1521. Sedmkrát z ohně vyskočil a klekaje prosil, aby jej ž-li a oni bez milosti cepy biliženonce do ohně, až zabili a tak upálili. Bls. 66. Poručil svým, aby ho živili. V. Král hrozil, že psa, kočky ž. nebude (nikoho). Mor. Brt. I (ani) jednoho neživichu. Dal. Jir. 12. Bijte, zabijte, žádného neživte. Pís. hus. Prosí, aby mě živil. BO. Rač mé nebožku (nebohou) ž. Hr. rk. 391. Neživte chuda ni bohatého. Dal. 118. Ni stara ni mlada ž. Dal. 97. — Kom. — **koho, se s kým s čím.** On ho i s dětmi živí. Ros. Co se s ním živíš? Us. Aby se s dětmi ž. mohli. Chč. 451. Poněvadž mateře jmieti nechceš, abych sě s ní živil, jáť tomu nemohu nic učiniti. NB. Tč. 142. — **koho, se čím:** chlebem, Berg., se kupectvím V., žebrotou, masem, Us.; rodinu prací svých rukou ž. Ml. Kdo se svou prací živí, o krádeži nic neví. Prov. Bohatí se diví, čím se chudí živí. Rým. Hovada se bylinami živí. Sych. Živí se řemeslem, kupectvím. Hus I. 282. Ž. se jehlou. Šp. Ž. se ořechy jest prý šp. m.: od ořechův; *ale ona vazba jest zcela dobra*; cf s ostatními příklady. Ž. se obilím, Št., mlékem. Br., Kom. Ž. se důchodem úrody. Kom. Ž. se lupem. Us. Živili sa mäsom a rybami. Sl. let. II. 6. Zá-štím se ž. Msn. Or. 75. A nad to přece (Pavel) rukama sebe a jiné svoje spolnpracovníky živil. Sš. Sk. 241. Mnohý bohatý živí se krví nuzných. Hš. Sl. 140. Posadil ju pod dubem: Živ se tady, má panenko, bukvú, žaludem. Cf. Žalud. Sš. P. 367. Nová právnická škola theorematy svými ž-la takovéto přeceňování. Ddk. III. 230. Slovania najviac, ž-li sa kašou a rostlinami. Č. Čt. II. 381. Ptaným (vyžebraným) chlebem se ž. Kld. Ž. se rolnictvím. Us. Ohříval se sněhem a živil se vůní (byl na váhách). Vlč. Každý vlasti se darmi živil. Hol. 374. Mouřenínů nemalý díl samým tím pokrmem se živí; Raději svýma rukama se živil. BR. II. 12. b., 447. a. Sprostým pokrmem se živil. Pass. mus. 280. Jímž by tělo živil. Pass. mus 280. Jímž by tělo živil. Št. Kn. š. 6. Chlebem nebeským a vodú ze skály za 40 let se živil. Hus III. 4. Každý ptáček svým se nosem živí. Bž., Pk. Kupec se neživí tím, co prodá, ale jak prodá. Tč. Živ se tím, co tvá země dává. Tč. exc. Vz Instrumental. — **se.** Živí se, jak může. Ros. On se sám živí. Kdo se chce živiti, hladem neumře. Us. Já ledva sama se živím. Dbš. Sl. pov. VIII. 24. Oráč seje semena, aby se ž. mohli. Čt. Kn. š. 4. — **se jak: na** fatku. V. S bídou a nouzí se živíme. Ros. V bídě a nouzi se ž. Jg. Ž. se dobře, poctivě, pracně, bídně, chudobně, nuzně. Us. Ž. někoho na obecní útraty. Us. Počestně jsú se živili. 1515. Živil sa ako vedel po psote a biede; Nebožiatka boly veľmi chudobné a živily sa len ta psote; Tito ľudia si pokojne žili a poctive sa živili. Dbš. Sl. pov. I. 239., III. 88., I. 432. Že jsem se ke každému ochotně měl a pracně živil. BR. II. 614. b. Krista, jenž živí všechny svaté v milosti. Hus I. 329. Bohatý sa diví, ako sa chudobný živí; chudobný sa živí snadne, bohatý sa nazdá, že kradne. Na Slov. Šd. — **koho, se z čeho, odkud** *(neudáváme-li pokrm přímo, nýbrž pramen, z něhož výživu čerpáme. Umění, řemeslo a p. výživu poskytující klademe do instrumentalu prostředku).* Živí se z práce svých rukou. Kom. Us. Ž. se z výnosu polí, z cizích mozolů, Sych., z hospodářství. Šml. I. 27. Jeničky už potom iba z toho živily sa, čo bohatým ľudom z neďalekého mesta šaty praly. Dbš Sl. pov. IV. 20. Z toho, čo v pamäti, v rozume máme, duch, srdce sa má živiť. Zátur. — **co, se kde.** On nic nemá, jen se tak při něm živí. Ros. Útlý cit ve svém srdci ž. Gnid. V obyvatelstvu cit národní ž. Šmb. S. I. 191. Naději v srdci ž. Šmb. Pod srdcem tě matka živila. Msn. Or. 143. Filip nic nejměl jest, aniž sě jměl čiem mezi lidmi ž.; Tu jest Jiřík prosil pána, aby sě jemu odpustil živiti na tom purkrechtu s mateří svú. NB. Tč. 145., 142. Musím najíti kostel, nemohu sě u něho živiti. Hus I. 445. — **co komu.** Bože, živ mi moju tetušku premilú. Zátur. Vinš. I. 23. — **koho proč.** Pro hrdinskou jeho zmužilosť jej živil (neusmrtil). Flav. Ž. koho pro Boha (milostivě zachovati). Dal., Tov. k. 210. — **se jak dlouho.** Živili se *celý rok* bramborami. Us. Moje vrúcna žiadosť iné slovo nemá len to, aby nám vás pán Bôh *dlho* živil. Zátur. Vinš. I. 16. Děkuju vám, otče milý, že ste mne *dotad* živili, už nebudete. Sš. P. 455. *Dokavad* jí pán Bôh ž. bude. Pam. Val. Mezič. 191. Neb Bôh pravý, živý *na* věky věkoma živí. Výb. II. 9.

Živjovati = provolávati: živjo. — **komu kde.** Bez přestání mu tam živjovali. Šd.

Živko, a, m., os. jm. Slov. Šd.

Živkovič, e, m., os. jm. Pokr. Pot. I. 372.

Živký = *vazký, měkký, mokrý*, feucht, nass, weich. Od některého pekaře jest chléb živký, od jiného srchký (suchý, drobí se). Na mor. Val. Vck., Brt. D. 303.

Živlenec, nce, m. Červenec — dobrý ž. Kld.

Živloměrství, n., die Aequivalentlehre, Stöchiometrie. Presl., Loos. Chym. 10.

Živlověda, y, f. = *nauka* o *živlech*, die Lehre von den Elementen. Dch., Kodym.

Živlový = *živelní*, Element-. Ž. voda. Krab.

Živlovzdorný = *živlům vzdorující*, den Elementen trotzend. Havelka.

Živlozpyt, u, m. = *fysika*. Kodym.

Živňák, a, m., os. jm. Šd.

Živnatosť, i, f. = *živná moc*, die Lebenskraft.

Živně, betriebsam. Ž. se míti, si počínati. Jg. — Ž., Lebensbedarf darbietend. Ryba hledá, kde je hlouběji, a člověk, kde mu živněji. Č. M. 228.

Živnosť, i, f. = *život*, lebendige Beschaffenheit, das Leben. Přirození člověku krátkého času živnosti na světě dopřálo. V. Člověk ze země ž. má. V. Duchkova žena při živnosti zůstati jmá (am Leben). NB. Tč. dod. 6. Znamenati nemohli, by v něm jaká ž. (Leben) byla. BN. Údom puojčena jest ž. v mém těle. BN. Tejž vsi užívati mohla až do života svého, dotud, pokudž by jí pán Bůh živnosti na tomto světě popříti račil. 1536. Ž-sti do sebe neukázal. Št. Kn. š. 163. — Žer., Ojíř., Ottersd. — Ž. = *čas života*, *živobytí*, Lebzeiten. Císařem za živnosti otce svého učiněn. V. Aby žádný nesměl prositi za žádný úřad zemský za ž-sti kteréžkoli osoby. Zř. F. I. A. XXXI. Královny české toho věna do své živnosti mají užívati. Ib. A. XL. Za ž-sti ještě krále Václava. Bld. 50. Ještě za ž-sti své manželky. Mus. 1880. 245. Statek, kterýžby mu po ženě přišel na čemžkoli, může, komuž se jemu líbiti bude, za ž-sti své dáti. Vc. Str. d. pr. 24. Že jí bude vydávati 30 slepic až do ž-sti její. Sdl. Hrd. I. 226. Za ž-sti otce korunován jest; Myslil, aby byl pánem země české za ž-sti ještě krále Vladislava. Bart. On mnohokrát zde býval za živnosti pana Bařického i po jeho smrti; Tu jemu Varhaník sliboval za živnosti otce svého plátce býti, na kterýžto jeho slib a řeč že jest ten základ propustil. NB. Tč. 50., 134. Za ž-sti své. Kn. Dokud jsem v živnosti (na živé) byl. BN. Purkrabí má ten zámek do své ž-sti spravovati tak jako pán. Zř. F. I. B. XXX. Syny k témuž vedu, aby se k vám tak zachovali v mé živnosti a nad to po mé smrti; Za ž-sti krále Václava slavné paměti; A to za krále Václava živnosti 9 neb 10 let; Dokud nás a jeho ž-sti nejdále stávati bude; Ještě v svej ž-sti přivolal nás k sobě; Dává plnou moc, aby své všecko zboží mohl dáti i poručiti, komuž chce, v živnosti nebo na smrti (bei Lebzeiten). Arch. I. 74., 172., 180., 202., 420., II. 447. — Háj., Plác., Mudr., Jel. — Ž. = die Nahrhaftigkeit. D. — Ž. = *to, co živí*; *potrava*, *napoj*; *co k zachování života tělesného náleží*, Nahrung, Speise u. Trank, Lebensmittel, der Unterhalt, die Lebensbedürfnisse, das Brod. Krev plicím ž. dává. Krab. Ž-stí bojně opatřený. V. Olbram maje posýlati jemu ž., tomu dosti neučinil. Bls. 11. Dobývati si ž-sti rukama svýma. Kom. Řemesla, která živnosti a oděvu dobývají. Kom. Zahálčivostí ž-sti nedobudeš. Sych. Hynouti na ž-sti. D. Péče o ž. (o obživení). Ž-sti nemíti (chudým býti). V. Dostatečnou ž-stí koho opatřiti. D. Mohu přirovnati . . . lásku k té vlhkosti, jížto kořen i kmen, majíc svů živnosť, roste. Št. Ž. sobě vyhledávati. Us. Chodil sem tam, hledal nějakú ž., ale nikdy nenašel. Slez. Šd. Hledám chleba, své živnosti, pomůž mně, Bože, s vysosti. Sš. P. 14. Tak nashromáždili, co bylo k živnosti. Tč. exc. Ovociny našiel ku svojej ž-sti, ale je sám a sám vo veľkej úzkosti. Zátur. Má svoju roličku, ktorú dľa vôle môže obrábäť a nepotrebuje sa do cudzého kraja za ž-sťou tulať. Zátur. Priat. II. 33. Poněvadž ž. braly krajiny jeho od nébo. Sš. Sk. 146. Pro ochranu lidí, kteřiž v uherské zemi po ž-stech svých často bývají. Sl. let. V. 74. Ž., výživu si nadobývať, sich erwerben. Hdž. Šlb. 87. Bylať nouze mezi lidmi a drahota ohili a jiné ž-sti; Pro chudobu v nocí nádeničiti a mletím mouky sobě ž. a peníze na knihy hledati musel. Koll. IV. 106., 178. Bojovný duch národu počal opět zvykati hrůznému řemeslu válečnému a hledati v něm až i ž. vezdejší. Pal. Děj. II. 1. 5. Aby chudí lidé ž. jmieti mohlí na věčné časy. NB. Tč. 206. Což jsem měl na živnosť (na výživu) tobě dáti?; Kdyžby mu času od dobývání ž-sti zbývalo. BR. II. 67. a., 729. b. Pilná ruka všude ž-sti dobude. Sb. uč. — Ž. = *prostředky k dosažení toho, čeho k zachování života tělesného potřebí jest: řemeslo, obchod* atd., die Nahrung, das Gewerbe, der Nahrungszweig. Jg. Ž. ve smyslu nejširším = každá činnosť k výdělku směřující, mluvíme tedy o ž. rolníka, horníka, lékaře atd. V užším smyslu *vylučuje se* z pojmu ž. výroba prvotní: rolnictví, chov dobytka, dolování atd., jakož i vědecká činnosť úředníka, advokata a působení umělce. V nejužším smyslu staví se ž. naproti *obchodu* a zahrnuje tedy *řemeslo*, *tovarnictví a konání mechanických služeb a prací*. Vz více v S. N. K dobré ž-sti přijíti; ž. spraviti; o všecku ž. přijíti. V. Dobrou ž. míti. D. Pěknou, skrovnou ž. míti. Sych. Na ž-stech hynouti. Zlob. Z. obchodní, Us., městská. Václ. III. Oni sami pavující kverkové v živnostech jich odtud, by znamenitého vzrůstu a obohacení nadáti se mohli. Nar. o b. a k. Velkou ž. vésti (kupeckou). V. Špatné jsou nyní ž-sti. On má mnoho tisíc v ž-sti. Ros. Plat ze ž-sti. D. Otec svým dětem ž. pouští. Us. Ž. stravovnická. Er. Ž. vsazená, řemeslo vsazené (živnosť s nemovitostí nějakou spojená, radicirt). J. tr. Ž. neprospívá, jde na zkázu, jde zpět; ž. provozovati, zákon o živnostech; uvázati se v ž.; poměr, ztráta, znalec, stav ž-sti; úrok ze ž-sti. J. tr. Ž. svobodná; právo k ž-sti. Šp. Ž. stavební. Vz KP. I. 185. Majitel ž-sti (živnostník); řízení ve příčině ž-stí; přípravy k vedení živnosti; živnosti svobodnické, freisässliche Nahrungen; ž. kommercialní, Kommercialgewerbe. J. tr. Ž. hostinská, Gastwirthschaft. Dcb. Místo živnosti, das Geschäftslokale. Nz. Ž. kupecká, osobní ž., das Per-

sonalgewerbe, městská, städtisches Gewerbe, povolená, koncessionirtes G.; opověděni ž. doprovozovací, das Transportgewerbe; provozování ž-sti, der Gewerbbetrieb, důchod, výdělek ze ž-sti, das Erwerbseinkommen; ž. zanedbati, propachtovati, vzdáti, zaraziti, zavříti. Šp. Aby si hleděl ž-sti. Us. Šd. Ktorou komu osud ž. uložil, na té maje dosti tou se obchod netáhna se výše. Brt S. 150. Nie je to zora budúcej slávy, keď z neštěstia si blaženosť spraví umná ž. nášho ľudu? On v púšti stojí a v nebí žije! Ntr. V. 22. Poznali, že by jim s velikou prací a meškáním při živnostech jejich bylo, kdyby pro takové peníze k vrchnosti choditi museli; Aby toho břemena sproštěni býti mohli, jelikož se tím v živnostech svých obmeškávají; Aby daleji tou příčinou na živnostech nebynuli. Pam. Vel. Meziř. 92., 105., 192 V nějakou ž. se dáti. Reš. Ž. někomu zastaviti, vésti, Bart., Nz., složiti. Bart. Když by který let došel a ž. provoditi chtěl; Chtiece tomu, aby se lidé do téhož městečka Kostelce s lepší chtivosti a ochotností osazovali a živností svých tím pilnější byli. 1595. Exc. Šd. Již míní své ž-sti hleděti, kdež by sé jemu zdálo, buďto v miestě, v miestečku neboli ve vsi. NB. Tč. 288. Kteříž majíce v nadepsaném městě mezi námi živnost a byt svůj počestně jsú se živili. 1515 Mus. 1880. 490. Člověk zahálčivý a živnosti své nepilný V. Živnosti máme svobodné Db. Vz Hospodářství; *stran přísloví Myš* a víc o ž-stech v S. N. Plné o ž-stech vz v Čes. mor. ps. 238. a násl., v Er. P. 384.—408 — Ž. = *místo, grunt, statek, na kterém se ž. provozuje*, das Gut, Haus und Hof, der Grund. Statek aneb ž. Ojíř. Místem v krajích mají velké živnosti. Ros. Sedlská ž. Us. Na Zlinsku — domek s polem. Brt., dle Bkř. i jinde na Mor. Ž. je statek 80—90 korců polí. U Kr. Městce. Psik. Ž = selské hospodářství asi 100 měr = celolán; $^3/_4$ živnosti = 75 měr, $^1/_2$ živnosti = 50 měr, $^1/_4$ živnosti = 25 měr; Oženil se na pěknou ž.; Prodal svou ž. Us. u Veselí n. Luž. až k Týnu n. Vlt. Jdr. My živnosti nemáme, jenom naše dobrý meno. Er. P. 259. b. Žeby jistý plat dávati musil, ješto jináče dosti v tvrdém a neúrodnem kútě na malej živnosti sedí. Sl. let. V. 329. Na lékaře vynaložili všecku ž. (statek). BR II. 231. b. Ž. bez lonky — pytel bez mouky. Ehr.

Živnostenský, *živnostnický* = *co se živnosti týká nebo k ní se vztahuje*, Gewerbs-, Gewerbe-, gewerblich. Ž. řád, společenstvo. Vz S. N. Ž. banka pro Čechy a Moravu, daň, Gewerbesteuer, dozorce, der Gewerbsinspektor, knihovna, kommisse, komora, Gewerbekammer, list, Gewerbeschein, museum, oddělení, patent, pokuta, policie, pomocník, právo, řád, rada, rejstřík, sjezd, Gewerbetag, soud, stanovy, stav, svoboda, škola, úřad, úředník, volnosť, výbor, výrobek, výstava, vzdělanosť, die Gewerbskultur, zákon, závod. Po živnostensku, gewerbsmässig. Us. Dch., Šp.

Živnostenství, u., das Gewerbewesen. Šp. Vz Živnostnictví.

Živnostní = *živnosti přináležející*, gewerblich, Gewerbs-, Gewerbe-, Erwerb-. Ž. příprava, podnikatelství, Trest. zák., studie, věda. Šm. Ž daň, die Erwerbsteuer, Dch., právo, die Gewerbsberechtigung, Šp., závisť, der Brodneid. Dch.

Živnostnický, Gewerbe-. Ž. soud, řád. J. tr. Ž. výrobek, das Gewerbeprodukt, kurs či běh, der Gewerbekursus, Šp., právo, die Gewerbsberechtigung. Vz Živnostenský.

Živnostnictví, das Gewerbswesen. Cf. Živnostenský. Zpr. arch. VIII. 25.

Živnostník, a, m. = *kdo nějakou živnost provozuje*, der Gewerbemann, Erwerbsmann, Gewerbetreibende. Mus. Ž-ci: 1. *dobyvatelé plodin*: horníci, lesníci, zahradníci, rolníci, vinaři, chmelaři, včelaři, lovci, rybáři atd.; 2. *vyrabitelé výrobkův*: a) *řemeslníci*: mlynáři, pekaři, soukenníci, krejčí, ševci, jircháři, kovaři atd. (řemeslo jejich činí malý průmysl); b) *továrníci* (velký průmysl); 3. *obchodníci* (malo- a velkoobchodníci) Tl. Cf. Živnosť.

Živnostnina, y, f. = *potravina*. Let. Mt. S. IX. 1. 58.

Živnouti, vnul a vl, utí; *oživnutí* = *počínám živ býti*, anfangen zu leben. Ros.

Živnůstka, y, f. = *malá živnosť, obživení, stateček*, das Gewerbchen, kleine Nahrung, die Wirthschaft. Skrovná a chudá ž. V. Ž-ku svou opustiti Br. — Ž. = *čeho k životu potřebí jest*, der Lebensunterhalt. Krvavou prací ž-ky dobývati. Syeb. — Ž., y, m. = *břichopásek, jatkář*, der Parasit, Schmarotzer. V. U Místka na Mor. Škd. — Ž. Jan. Vz Blk. Kfsk. 965., 988., 1036.

Živný = *život mající, živý, oživený*, belebt, lebend, lebendig. L. Duše živná. BO. — Ž. = *životní, oživující*, zum Leben gehörig, Lebens-, belebend. Ž. moc, Plk., síla, Hlv., proud, Dch., paprsek, Čch. L. k. 59., krev, Kos. Ol., duch, dech. Vrch. Ž. síla vábí oudy k činům novým. Bs. ml. Pravý pokrm a pravý nápoj tělu člověka sílu živnou dává. Sš J. 114. — Ž. = *živící, krmící*, nährend, Nahrung gebend, nahrhaft. Ž. moc, Ros., pokrm. Plk. Ž. ovoce, Dch., mléko, součástky pokrmu, šťáva, Us., Bdl., mouka, Dch., věci, Nz., obilí, přírodniny, látky, Osv. I. 525., 626., žloutek. Ves. I. 82. Věci živné aneb potrava. Ler. Živnou všemu potravu dáváš. Hol. Živná moc pokrmu přestává časem a se ztrácí. Sš. J. 103. — Ž. = *k zachování života náležející*, Nahrungs-, zum Lebensunterhalt gehörig. V živných věcech žena muže svého pomocnicí jest. V. Ž. stav. D. Aby všemi živnými věcmi náležitě opatřen byl. Břez. 236. Živnými věcmi se nezanášeti. BR. II. 238. — Ž. = *snadnou živnosť poskytující*, Unterhalt verschaffend, nahrhaft. To město jest velmi ž. Us. Ž. nivy, půda, Dch., Osv. V. 637., řeka, Kls., krajiny. Sl. Rozpr. 1865. 378. — Ž. = *kdo se pilně, rád živí*, betriebsam. Obyvatelé živní, možní jsou. V. Ž. ruka. Něme.

Živo = *živě*. Živo a hlučno bývalo při těchto kvasech. Ddk. IV. 251. Má, čo by si len duša ž. zažiadala v ňom. Mt. S. I.

91., Sb. Sl. ps. I. 91., Dbš. Sl. pov. III. 25. *Ostatně vz* Živý. — Ž. *s předložkami a p.: na živě, na živu = živ*, am Leben. Na živě býti. Roe., D., Sš. P. 598., Zlob. Dodati někoho na živě = živého. Není on nic na živě (umřel). Má rodiče na živě. Us. Dnes jsme na živě a zejtra kdež? Vz Smrť. Lb. Na živu někoho nechati. Dch. A pokud by možno bylo, na živě aby odsýláni byli. Žer. 333. Len ma nahaj na žive. Sb. sl. ps. II. 1. 95. — *Za živa = živý*, lebendig, bei lebendigem Leibe. Za živa hrob si udělal, V., se tam dostal, Kom., byl pochován, D., byl upálen. Br. Za živa v Bystřici, po smrti v nebi (Mtc. S. I. 99., Koll. IV. 168.; slov. pořekadlo); Pitvání za živa (zvířat), die Vivisektion. Dch. Za živa hnije; byl za živa odřen. Us. Nie dám za živa z vás kožku párať. Dbš. Sl. pov. I. 551. Kto za živa planý bol, aj na pohrabe mu zlá slota bude. Mt. S. I. 90. Katariena, Katariena, akú si smrť zaslúžila? Či na kusy posekati či za živa zahrabati? Radš' na kusy posekati, jak za živa zahrabati. Sb. sl. ps. II. 1. 101. Játra v sobě popálil a pohnojil, tak že ještě za živa od něho šly. Žer. 1591. Tebe červi roztočia za živa. Zbr. Hry 20. Někteří (světí) za živa dřieni, jiní za živa pohrabáni byli; Aby mezi chudé almužny za živa dával; Věrný milovník boží dává chudým za živa. Hus III. 288., I. 451., 452. Lépe jest nepřátelům po smrti nechati, nežli u přátel za živa hledati; Za živa čiň dobře, po smrti nebude možno (času nebude). Šd. exc. — *Na živo* někomu něco představiti (živě). Zlob., Kram. Strašiti na živo (je-li vnada na udici živá). NA. IV. 120. — *Jak živo, co živo = vždy,* sein Lebetag immer. To jak živo tak bývalo. Jak živo to tak bývalo. Zlob. To je jaktě živo, das versteht sich selbst; od jak živa, von jeher. Dch. Toť je jak živo ('svatá pravda, ano, v odpovědčch). Vck., Brt., Šd. To jak živo nebude. Us. Šd. To už tak od jak živa bývalo. Us. Šd. — To je do živa, das ist zu arg, zu sehr; pověděl mu do živa, hat ihm stark zugesetzt. Dch. — V živě někoho nésti (= živého). U Olom. Sd.

Živobýl, e, m., rostl. americká, jejíž listy se stahují a zavírají, dotkneš-li se jich, mimosa, die Sinnpflanze. D.

Živobyt, u, m. = *živobytí*, Lebzeiten. Za živobytu jeho. Sněm. Apol. Za ž-tu mužova. Sš. I. 75. — Šf. Str. II. 90., Mns. 1876. 64. — Ž. = *život*, das Leben, der Lebenslauf. Ž. v slahosti stráviti. MM. V živobytu zůstávají. Skl. I. 132. Principalka sama ještě v živobytu zůstává. Praž. list z r. 1638. O ž-tu něčím se pronésti. Skl. V. 196. V blahý tento ž. musel jsem se vydobyt. Sš. Bs. 14.

Živobytí, *živobytíčko*, a, n. *U starých kromě instr. někdy obě slova se skloňovala:* za svého živabyti, Hugo; k živubytí, Smrž.; v takovém živubytí. Ms. — Ž. = *život*, das Leben. Dlouhé ž. V. Ž. živočišné, rostlinné. Rostl. Starý i ž. syt; tuhé ž. D. Ž. své v nebezpečenství vydávati. Sych. Ž. těžce uhájiti při malém výdělku. Dch. Jen když na tom ž. hájím. Us. Vk. S tvojím ž-tím smrť za rovno chodí. Na Slov. Tč. Ale tol'ko je isté, jednoduchá spokojnosť s jedlom a ž-tím že dává rokov hojnosť. Zátur. Ti lidé jen ten to ž. vytloukají (bídně žijí). Us. Kšť. Za mého mladého živobytíčka. Km. 1884. Abelovi shasla ž. svíce. Tč. exc. Jednotvárnosť mladého mého živobytíčka. Kos. Nezapomenu toho do konce ž. (obyč.: do nejdelší smrti. Brt.). Us. Buď vždy střídmý v jídle, v pití, prodloužíš své ž. Sb. uč., Hkš. Kvapné jedení a pití ukracuje živobytí. Sb. uč. — Ž. = *způsob života*, das Leben, die Lebensart. Ten by tu mohl míti hedbávné ž. Us. Šd. Sedací ž., D., strastné, psí ž. vésti. Vz S. N. — Ž. = *čas života*, der Lebenslauf, die Lebenszeit, Lebezeit. Do ž. něčeho užívati. Arch. rychm. Ještě za ž. otce svého. V. Po celé ž. se bědoval. Jg. Do ž. Har. — Ž. = *živnosť*, die Nahrung, der Erwerb. Na tom statku jest zlé ž. Jg. Jde na své ž. (krást). Us. On má v tom domě po celý rok své ž. (obživu), Lebenserwerb; Není díla, není ž.; Buď pracovita, to bude tvoje ž., Existenz; Takové daně a žádné ž. Dch. Honiti ž. (živnosť vyhledávati). U Olom. Sd. To je člověk do ž. Us. Msk. Chceš, Aničko, mojú býti? Ja ti kúpim ž. Sš. P. 158. — Ž. = *strava*, die Kost, Nahrung. V Želivsku. Sř. Jídla moučná a mléčná a zemáky jsou hlavním ž-tím našeho lidu. Na Zlínsku. Brt. Dokonce nechci, aby si tatínek za své peníze kupoval ž.; Já mu nosím každý den ž.; Mám tři krejcary na ž. Us. u Rychn. a j.

Živobytíčko, a, n., vz Živobytí. Ehr.

Živobytně = *jsoucně*, lebend. Ros.

Živobytník, a, m., der Lebende. Ros.

Živobytnosť, i, f. = *jsoucnosť*, *život*, das Leben. Ros. Za jeho ž-sti (živobytí). Wtr. Kteréž vinice za ž-sti své užívala. List z r. 1667. Tč.

Živobytný = *živý*, lebendig, Ros.; *čilý*, lebhaft, lebenskräftig, *βιώσιμος*. Zlob., Lpř. Slov.

Živocký, ého, m., os. jm. Mor. Šd., Vck.

Živoček, čka, m. = *malý živok.* Vz Živok.

Živočerstvý, lebensfrisch. Usmívavé ž. Italie. Koll. III. 276.

Živočí = *od živoka.* Thier-. Rostl. I. 158. b.

Živočich, a, m (zastr. *životčich*; na Slov. také *živočuch*); pl. -chové; *živočíšek*, ška, m. D. *Živočich lépe než životčich.* Jg. Ž. = *živý tvor*, animal, das Thier, lebendiges Geschöpf. Ž. = *každý tvor*, který žije a čije totiž čidly svými vtisky vnějšího světa přijímá a proti nim působí (reaguje). S. N. Cokoli životem a citem a hnutím obdařeno jest, ž-ch jest. Kom. Ž. čtvernohý, dvénohý, létavý, povětrný (ptactvo), plovající, vodní, zeměplaz, pitomý (skrocený), zemský. V., štípavý. Ž-ové skrocení či domácí, divocí. Tl. Ž-chové dělí se na 1. *obratlovce* (Rückgrat- n. Wirbelthiere: ssavci, ptáci, obojživelníci, ryby); 2. *členovce* (Glieder-: hmyzy, pavouky, korejše); 3. *slimejše* (Schleim-: měk-

kýše, červy, hvězdýše, polypy, slizniky a nálevníky). Pt. Cf. Schd. II. 315., Frč. Živok, živočich žije, preto sa volá živočich, že čije, čuje život. Hdž. Čít. 219. Indovia nejedia mäso; tak i Slovania najviac živili sa kašou a rostlinami a živočuchy nerádi zabíjali, vyjmúc pri obetách. Medzi Slováky jesto i teraz dosť ľudí, ktori by za svet ani len chrústa nezabili. Č. Čt. II. 381. Přirozená bázeň jest každému živočichu t. j. živé věci jenž čije, jako: člověku, hovadu, psiku, myšce atd.; Člověk má rozum, jimž zná dobré i zlé a tiem jest přesáhl všecky živočichy t. j. všecky věci, jenž jsú živé a mají čich, jimž mohú číti. Hus I. 59., II. 129.

Živočichnosť, i, f. = *živočišnosť*, zastr. Ms. bib.

Živočichný = *živočišný*, zastr. Ms. bib.

Živočichopisný, zoographisch. Nz.

Živočichoslovi, n. = *živočichozpyt*. Osv. I. 558.

Živočichospis, u, m., *zoografie*, die Zoographie. Nz.

Živočichotvar, u, m. = tvar živočicha některého jevící se na hmotě nerostní, Zoopseudomorphose. Vz Bř. N. 53.

Živočichozpyt, u, m. = *zoologie*, die Zoologie. Cf. Živočišnictví. Nz.

Živočichozpytný = *zoologický*, zoologisch. Nz.

Živočistvo, *živočišstvo*, a, n. = *živočichové*, das Thierreich, die Thiere. D.

Živočiše, ete, n. = *mladý živočich, zvířátko*, animalcuinm. Kom. Did.

Živočišeti, el, ení, ein Thier werden. Sm.

Živočiší, Thier-, thierisch. Ž. tělo. Ryhay.

Živočišna, y, f. = *prazvířena*, die Urthierwelt. Am.

Živočišnictví, n. = *živočichozpyt*. Nz.

Živočišnosť, i, f., thierische Beschaffenheit. Rostl. I. 105. a., Frč. 15. Električnosť buzená ž-stí. Mj. 460.

Živočišný = *od živočicha, k živočichu náležející*, thierisch, Thier-. Ž. moc, teplo, neduh, Ja., Ssav., přirozenosť, Us., sliz, sýrovina. Nz. Ž. električnosť, thierische Elektricität, uhel, die Thierkohle, bílkovina, das Thieralbumin, zásady, Thierbasen, mastnota, Thierfette, fibrin, Thierfibrin (vláknina živočišná), kameny, zoogene Gesteine. Nz. Ž. očkování, animalische Impfung, Dch., hnojivo animalisches Düngungsmittel. Šp., pitva, die Zootomie, Nz. ik., břidlice (obsahující mnoho živočišných látek), Ktk., zahrada, Thiergarten, strava, animalische Kost. Osv. I. 197., 627.

Živočišstvo, vz Živočistvo.

Živočiti = *živořiti*. Na Mor. Bkř.

Živočni, -čný = *od živoka*, thierisch. Ž. hmota. Rostl., Kv. 1870. 212. Ž. buňka. Kodym.

Živodárnosť, i, f. Pán mluví o ž-sti chleba. Sš. J. 103.

Živodárný, Lebens-, belebend. Ž. moc chleba, eucharistie, šťáva, jednota, svátosť, milosť. Sš. J. 103., 114., 234., 262., 292. II. 129.

Živoder, a, *živodřič*, e, m. = *ras*, der Schinder. Šm., Rk.

Živodřič, e, m., vz Živoder.

Živohlav, u, m., pilotypus, zastr. Rkp vodň.

Živohybice, dle Budějovice. Tk. III. 85

Živoch, a, m. = *živok*, lebendes Wesen. Dch., Hiv. 76. Každý ž. své pastvy hledí. Šd.

Živochárna, y, f., zoologisches Kabinet. Šm.

Živochtivě, lebendig u. begierig. Kb.

Živok, a, *živůček*, čka, m. = *živočich*. V Mat. verb. nepravá glossa. Pa., St. skl. Rostl. Ž. = tvor živoucí. Čl. Všeliký ž. rozeznává věci příjemné i odporné. Dk. Konečne vynde z pupy pekný, amižný letáčik, lepka, motýl, pekný to živôček oproti hnusnej húsenici. Hdž. Čít. 188. Vidíme na zemi živočichy alebo živoky malé i veliké. Hdž. Šlb. 16. Mušky, červíčky, zeměplazy a jiné živoky vkládali živé do skleničky. Koll. IV. 277. — Ž. = *tvor život mající buď rostlina, buď živočich*, ein organisches, sich nährendes Wesen, Pflanze oder Thier. Rostl., S. N.

Živokam, *živokokam*, u, m., der Biolith. Krok., Šm.

Živokohubný, lebende Wesen vernichtend. Šm.

Živokokrevný, sanguinisch. Šm.

Živokopis, u, m. = *živočichopis*. Bkr. Šd.

Živokoslovi, n. = *živočichopis*. Šm.

Živolice, e, f., der Orthit (miner.). Šm.

Živolika, das Genre. Vz Životolika. Slov. Malornské krajoliky a ž-ky. Koll. III. 436.

Živolikářství, n., die Genremalerei. Na Slov. Malíř v ž. téměř světoznámý. Koll. III. 396.

Živomila, y, f., Theresie. Dch.

Živonin, a, m., Žiwonin, ves u Mělníka. Vz Blk. Kfsk. 199. — *Ž. Malý*, Klein-Žiwonin, samota tamtéž. PL.

Živooký, ἑλίκωψ, *bystrooký*, mit lebhaftem Auge, lebhaft. Lpř. Slov.

Živopis, u, m., die Biographie; v rus. die Malerei. Šm.

Živopisec, sce, m., rus., der Maler. Mezi slavjanskými ž-sci stojí Ondřej Schiavoni na největším stupni dokonalosti. Koll. III. 110.

Živopisný, malerisch. Okolí záhřebské ž-né. Koll. III. 44.

Živopitva, y, f., die Vivisektion. Dch.

Živopitvec, tevce, m., der Vivisektor. Dch.

Živoplot, u, m. = *živý plot*, lebender Zaun. Tyto zelenolesklé ž-ty blahovonným jasmínem ověnčené. Koll. III. 154.

Živoření, n., elendes Fristen des Lebens, das Scheinleben, Fortfretten. Dch. Vz Živořiti. Život pleťský vlastně ž-nim toliko slouti dostojen. Sš. II. 29.

Živoriak, a, *živořivec*, vce, m. = *kdo živoří?* Vz Živořiti. Jeho pekná duša ošklivila si tieto vzorce živoriakov. Slov. Phld. III. 1. 8.

Živořiti, il, en, ení = *živiti*, ernähren. Slov. Bern. — Ž. = *nuzně žíti*, das Dasein notbdürftig fristen, ein klägliches Dasein fristen, eine Scheinexistenz fristen, vegetiren. Koll. Ž. = *nuzně se živiti*, sich kümmerlich nähren. Plk. Já nežiju, já leda živořím. Us. Tč. Kláštер jeptišský udržel se živoře a beze všeho významu. Ddk. V. 329. Živorí nežlje, hovorí nemý je, vidí a temný je, ten čo sa nenčí, čo ničoho nevie, leda telo tnči. Hdž. Šlb. 26. Nová doba svitla, nový život blása; jak nechceš živoriť: hor slovenská chasa! Syt. táb. 12. — **kdy kde.** *Kde* ještě posavad jejich rumy živoří. Koll. III. 193. Vkns *až do* té doby v rodech lidstva jen chudě živořil. Vlč. Tnžb. 66. **Na** konci minulého století živořili už jen **po** vesnických chatrčích zbytkové našeho národa. Vlč.

Živořivec, vce, m., vz Živoriak.

Živorník, n, m., barsamita (berba), zastr. Rozk.

Živornosť, i, f. = *živosť?* Slov. Keby slovenčina táto sä do moci českej, pružnatej ž-sti bola dostala. Hdž. Větin 94.

Živorodný = *živý plod rodící*, lebendige Junge gebärend. Kom. J. 164.

Živorozenec, nce, m. = *živý novorozenec*. Bdl.

Živorozený; *-en, a, o* = *živě narozený*. Kaizl. 46.

Živosť, i, f. = *život*, das Belebtsein, Lebendigsein, das Leben. V ž-stí zůstati. Troj. Ž. a smrť jsou všem obecny. Tkad. Strom ž. svou z kořene béře. Kom. Aby krále Sigmunda za krále nikoli nepřijímali ani měli, dokudž jich a jeho ž-sti nejdále stávati bude. Pal. Děj. III. 2. 90., Výb. II. 387. 7. Všech věci v bytu chováním a jim ž-sti dodáváním; Všecko stvořil i všemu ž. dává. BR. II. 298. Neb jsú (bohové) bez smysla a bez živosti. Pass. 35. Co viece žádáme nežli ž-sti, i zde i po smrti abychom byli věčně v radosti; A tak ž. člověka jest krátká, bledná a neustavičná; Tenť živosti duchovnie v sobě nemá; Neroďte býti pečlivi živosti své, co by jedli; Byla jest v člověku ž. bez umřenie; Úd, kterýž jest tělesně mrtvý a od těla odřezaný, nepožívá živosti s jinými údy toho těla, od nichž jest odřezán. Hus I. 146., 293., 232., II. 50., 431., III. 296. Ž. těla jest duše a živosť duše jest milosť božie. Hus I. 335. — Ž. = *čas žití, živobytí*, die Lebenszeit. Za něčí ž-sti. Skl. I. 113. Kšaftující podá-li kšaftu svého do rady za živosti, ten vysvědčování nepotřebuje. Kol. 57. Za ž-sti toho kmeta dal se v nové dílo. Bl. — Ž. = *čerstvosť, ochotnosť*, die Lebhaftigkeit. Ješto měli býti jiným k dobrému příkladu v ž-sti a ochotnosti. Br. To všecko s jakou ž-stí, snažností, péčí atd. V. V ž-sti někoho udržovati; v stálé ž-sti trvati. Dch. Ž. v obchodě. Nz. Ž. vypravování. Ž. oběma listům společná jest. Sš. II. 4. Ž. citu. Sš. II. 160. Vyniká nám div ten v celé dramatické živosti svojí. Sš. J. 100. Ž. mluvy. Dk. P. 110. Nie to zora budúcej slávy, keď z nešťastia si blaženosť spraví umná ž. nášho ľudu. Sldk. 26. Ž. v pohybech, barev. Us. Tč., Koll. IV. 60. V něm z přirození žádné ž-sti ani chtivosti k dobrému není. BR. II. 241. b.

Živostný, Lebens-. Dvoji jest bázeň: přirozená a ž-ná Hus I. 59., 363. — Ž., voll Leben. Na druhé straně mladá ž. panna; Město toto jak před tím slavné a ž-né, tak nyní na vzdor svým palácům polopusté a mrtvé jest. Koll. III. 137., IV. 44.

Život, a, *živótek, živůtek*, tka, *živóteček, živůteček*, čka, m.; strany genitivu vz *a*. *Život*, skr. ǵîvâtu, lit. gîvata, pr. giwats. Vz Mkl. aL. 72. — Ž. = *živosť, živobytnosť, živojsoucnosť*, das Leben, vita. Ž. = souhrn výjevův a činnosti bytosti organických (bylin a živočichů). Vz S. N. V němž není života (umrlý); počátek života; od samého prahu ž-a; do ž-a vjíti, začátek ž-a míti (se naroditi); dlouhý, dlouhověký ž.; dlouhý ž. míti; za mnoho let život prodloužiti; ž. protáhnouti; ž. komu navrátiti, zachovati, vzíti, odjíti, odníti, vydříti; někoho o ž. připraviti, ž-a zbaviti (Št. Kn. š. 8.), v nebezpečenství ž-a se vydati; něco s nebezpečenstvím hrdla a života svého opatrovati a obhajovati; ž. dokonati; ž. za smrť n. s smrtí směniti; ze ž-a vyjíti; ž. složiti; poslední den ž-a vyplniti; dobrovolnou smrtí ž-a si ukrátiti; ž. věčný, nebeský (nebe); dědic věčného ž-a; věčný ž. s Kristem; vezdejším ž-tem pohrdati. V. Trvání a konec ž-ta. Ž. náš ne dlouho trvá; jde, běží o ž.; ž-tem svým něco zaplatiti. D. Více sobě váži svých životů nežli vás. Aug. 12. I dá j'mu živótka zbýti. Hr. rk. 283. Komu zdravie, komu drah živótek, tomu v Tatерech milosti ždáti. Rkk. 52. Při ž-tu koho zachovati; ž. svůj skonati. Br. Ž. svůj nasaditi; života se opovážiti. D. Ž. mijí jako sen. Jg. Dobrý díl ž-a mu minul. Kom. Po všechen ž. svůj (něco činiti). Kram. Vážiti, nevážiti si ž-ta. Jg. Ž. komu darovati. Us. Ledva s životem ušel. Dal. Někomu o ž. státi, na ž. jíti; ž. komu ukrátiti. Us. Ž-tem svým vlasti sloužiti. V. Na málе jest ž-a jeho; ž-ta mého nebude na dlouze; za někoho ž. klásti. Sych. Všichni o ž-tech svých pochybovali. Pref. Ž-ta zbýti. Dal. Svoj ž. složiti (umříti), St. skl., Háj, Prot. 215., Alx., skončiti. Dal. 15. Raději smrť nežli ž. voliti. Flav. Moc ž-a i smrti nad někým míti. Kom. Ž. tělesný, duševní, časný, pozemský, lidský, smrtelný, opak: věčný, Ev., Št. Kn. š. 13., onen ž. Jg. Dej mu pán Bůh ž. věčný. Us. Ž-em (duši) koho nadati. Nz. Věk, konec, nebezpečenství, čas ž-a; rána s nebezpečenstvím ž-a spojená. J. tr. Nemohli ho přivésti k ž-tu (kratčeji: nemohli ho vzkřísiti). Km. Ž. si vzíti, **šp. prý** m.: odníti si ž., zbaviti se ž-a, usmrtiti se, *ale i ona*

frase jest dobra, cf. Život komu vzlti (na hoře). V. Státi o něčí život (dle Ml. *lépe:* o něčl hrdlo, bezbrdlí). Zákon vstoupí v ž. šp. m.: vejde ve skutek, nabude platnosti. Š. a Ž. Vše života snažení a baženl; Práce jest účelem života a pomníkem po smrti; Dráha ž-a, die Lebensbahn; Ž. svůj za něco položiti; Paměti (svého) života, die Memoiren; Podmínka ž-ta; O ž. přijíti, das Leben lassen; Čilý ž.; Rozžehnal se se světem (odebral se na věčnosť, umřel), segnete das Zeitliche; Co na ž. dávat (dbáti), když člověk jen živořl; Pravidla života v podobenstvích; Ze ž-ta se odebrati; Ž. prchá; Všecko mine, i ž.; Boj o ž., der Kampf ums Dasein; Něco v ž. uvésti; Ž. svůj někde tráviti; Ž. něčemu dáti, etwas ins Leben rufen, hervorbringen; Ž. ve snách, das Traumleben; Věci ž-ta se týkajícl, vitale Sachen; Další ž. po smrti; Odjetí ž-ta; Potulný ž., das Wanderleben; Ž-ta prostý, leblos. Dcb. Ž. činný, contemplativní, naprostý, dětský, Dk. P. 1., ústrojenstva, SP. II. 128., činný, trpný, Osv. I. 77., endemický, organický, rostlinný (bilinný), Stč. Zmp. 175., 491., 513., 530., 689., ústrojný, Ves. I. 46., mnohotvárný, mnohostranný, ztracený, Sš. J. 15., odvěčný, dověčný; předsmrtný a povzkřesný (Páně), nadpřirozený, pleťský, Sš. J. 234., I. 71., II. 29., každodenní. Mus. 1886. 155. Projíti školou života. Vlč. Ž. jest umění. Dk. P. 163. Ž. provoditi. Šf. Strž. 209. Boží ctitelové ztratili ž. svůj v boji pro víru. Tč. exc. Ž. za ž. (oko za oko, zub za zub). Vlč. Ž. má býti dílo vlastní duše. Koll. Pro ž. kdo nepracuješ, za živa umíráš, věř. Vc. Běd prostým nikdo z lidí ž-tem zcela bodré mysli neprojde. Msn. Or. 113. V štěstí labodném když skončen ž., potom blahoslavte jej. Msn. Or. 36. Ležel jako bez ž-ta. Vrch. Kde je duša, tam je ž., kde je nieto duše, tam je mrtvo. Hdž. Čít. 219. Pánu Bohu prisahám, za vlasť, národ ž. dám. Btt. Sp. 177. A svou duši (poroučím) tomu, kdož za mne bolestně na kříži ž. svůj dokonal. Pam. val. Meziř. 188. Ak ti je ž. milý, utěkej. Er. Sl. čít. 52. Já sem ženu miloval, až sem pro ňu ž. dal. Sš. P. 128. V mojich palotách (palácich i. e. smrti) horí pre každého človeka svieca ž-ta, seine Lebenskerze; Že biť sa budú na ž. a na smrť. Dbš. Sl. pov. V. 73., VIII. 13. Sláva večná v tom nebeskom živote. Dbš. Obyč. 44. Pohrůžky životu nebezpečné; Urážka (Verletzung) spojená s nebezpečenstvím života; Rána ž-tu nebezpečná. J. tr. S mrtvými mrtvý nech sa oberá, to ľúbi ž., čo žije; Veď, prijde doba slavného prebudenia, roztrhnú sa mhly svätoblahého snenia a nádeje naše, boj, čím skôr daj, Bože! Věštby a sny v život, v pravdu nám sa zmenia; Uctite otcov mozole krvavé, uctite, čo tí ž-tom dobyli, nepovoľujte každý svojej hlave. Sldk. Všecko tratí ž., cožkolvěk se rodí na svět. Hol. Ž. celé přírody se skládá ze střídavého vynikání a zanikání rozmanitých tvorů. Stč. Zmp. 740. Nikdo si nemá vzíti ž., který si nedal. Kv. 1884. Hájže si Slovan krásy svojho rodu od zlých motýlov, od hadieho zvodu! Sťa sadov božích veličnú zahradu opatruj lesy, dbaj o jich omladu. Uč sa po mene všetkých grúňov časti, lúky a pole, jazerá, prepasti. Dýchaj s praotci dych tej horovlasti. Tu hľadaj stopy ž-ta praotcov, ber si ich všade za prievodčích vodcov. Hrbň. Rkp. Sp. st. D. Ž. ľuďom bídy plodí, smrť jich dokonává; Ž. rezký je nebeský ľudského ráj plemena; Co je ž., ktorý sa mdlo a bolestně k hrobu jako tôňa (stín) vlečie? Na Slov. Tč. Ž. náš pozemský jesť ustavičný boj a zápas. Proch. Dokial má národ svoje spevy a reč, i jeho ž. trvá. Šd. exc. Ľud je nevďačný. Važ zaň ž-tom, zradí ťa. Syt. táb. 91. Ba kdyby to bylo ž. stálo, co si zamanula, to míť musela. Němc. VI. 231. Vězel ž-tem mezi mečem a oprátkou. Hš. Sl. 118. Lepší je ten Dunaj než harem turecký, lepšia smrť kresťanská než ž. pohanský; Bože, svetov stvoriteľu! tebe (tobě) sa kloníme, za národ náš ubledený o milosť prosíme. Svet ten šliape, čo tu dáva tvoja nám štědrota, ľudské zapierá nám práva, i právo života. Bože dobrý, Bože večný, popraj nám života! Člup! do vody bo zatasí; kupec dvíha prosby hlasy, rukama sa čína sbytá a pekne bo ešte pýta, že o peniaze nestojí, len si mu ž. obstojí. Č. Čt. I. 129., 117., 270. Človek, nekrať tu takto tvôj ž., ale choď domov, usiluj sa a statočne sa spravuj. Ib. II. 478. Ja som tvoj cár. Chceš zachovať ž.?; On je pánom života a smrti; Musela som prchnúť holá, nahá; ledva stihla som ochrániť život. Zhr. Lžd. 82., 121., 249. Šuhaj, čo v tlupách drzých márni utlý svoj ž., mrav i cit, on tak rád vidí pohľad žiarny a ženskej tváre nežný svit. Voj. Tat. a mor. 97. Pikrého a matorného ž-ta vyhledávati; Pramen, prodloužení ž-ta; Radovati se delšímu ž-tu; Zřídlo, sklad a zdroj života; Ž. jest učiněný výjev bytu (bytí); Dárce ž-ta; výminka, podmínka a podklad veškerého ž-ta; Učiti koho cestě ž-ta; Sídlo a držitel ž-ta fysického, kterýž plozením se rozšiřuje; Ž-tem věčným věčnou spásu míní a klade jej v protivě ž-ta časného, jehož na poušti došli Israelité; Svízelové, pohromy, strasti a dolehlivosti ž-ta; A Pavel do koleje obyčejného života navrácen byl; Ochablým životem slynoucí ž. složiti u koho (umříti); Krev jest sídlo ž-ta tělesného, ohniště a východiště jeho; Kristus byl hýbadlem, kořenem a osnovou, světlem a duchem života mého; Strohý a trpký ž. tu vedeš o hladě a žízni, v zimě, nahotě, v péčech, pronásledováních, úzkostech a ž. ten hořký sobě vyvoliti hodláš?; Páskou a živlem celého života jeho je jediný Kristus. Sš. L. 70., 123., J. 15., 16., 20., 53., 226., Sk. 113., 234., I. 11., 47., II. 159., 160., 175. Vyšiel oheň na horu, na horu, vyšlo slnce za zoru, za zoru. Oheň horu svecuje, svecuje, slnko zoru znecuje, znecuje. Oheň horu, slnko zoru roznecuj, roznecuj, ž. rodu, všesvobodu rozkresuj, rozkresuj! Uderila druhá hodina popoludní a Puškinovi ostalo ž-ta iba na $^{3}/_{4}$ hodiny. Pbld. IV. 467. 528. Na úsvitě dne 27. října skonal běh života svého; Nebyli ani ž-ty svými bezpečni. Pal. Děj. III. 3. 307., IV. 2. 33. Spolek náš u velikém všech vlastencův účastenství a očekávání

vstoupil do života. Pal. Rdh. III. 116. Proňž **svój** ž. posázal; Zbaviti někoho života me**čem**; Jedném bokem ž. ušel, drnhým na **ostrvě** vyšel; Muky, jež trpíme na svém **ž-tě**. Výb. II. 6., 9., 11., 12. Oželel bych ž.; **Já** som ťa lúbila, jiných som lúčila, bola **by** za teba ž. položila; Baro ty tam svůj **ž.** položiš ve vojně, však ti to sám pán **Boh** vynahradí hojně; Takovým čistým vše**slavským** ž-tem nikde jsem nebyl pronik**nut**, jako zde. Koll. Zp. 1. 119., 215., 361., **Koll.** 46. Opustivše ožahavý skutečný ž. **do** útočiště starých časů sa zabrali; Pozů**statků** bývalého slavjanského ž-ta zde již **jen** málo vyšlakovati jsme mohli; Národ **půlsvětový** začal ž. ke cti lidstva nový; **Sotvy** do ž-ta vstoupili, ochladli a ochábli; **Mně** se květ a jaro ž-ta změnilo nemilosrd**ným** osudem v hořkosť a žluč; Ž. jest věc **nejdražší** a nejvážnější; Sala vedlé Jeny **tekoucí** propůjčuje život celému městu. **Koll.** III. 47., 274., 314., IV. 149., 226., 236. **A** pan Jan Opočenský smluvil je dolnov a **slíbil** jim na svú vieru i čest, že jich ž-tóm **nic** nebude. Let. 44. S ž-tem utéci. Kat. **2799.** Že by komu z nich která se škoda **stala** na životech nebo na statcích; I jest **vám** to dobře zjevno, kterak smy se my **k** té korunně české měli životuov i statkuov **v** tom neiitujice. Arch. III. 246., 306. Držime s nim sbožie i životy. Dai. 85. Jemužto na ž. jdieše. Hr. rk. 249. Za to ž. dal. Půh. I. 367. To jezdci při něm byli a na jeho život hleděli (Leibgarde). Abr. II. 149. Tu nejmá před niem životka. Jir. Anth. I. 390. 37. Ať by všemu dal ž. věčný. EOlom. Mosim ž. ztratiti. GR., Alx. Člověk z bidně narozen jsa matky jak ž. má krátký. Nudž. Životem živ bude. Gb. Skrbný a tvrdý ž. veda. V. V tomto smrtelném životě; Přátele svého milého při životě zachovati nemohl. BR. II. 36. b., 346. a. A nebo se musíte našim bohům modliti, anebo na tom svě ž-ty dáti. Pass. mus. 364. Vzezřel jsem na slzy tvé přidávajíc prodlenie života tvého 15 let. Pass. 4. (Hý.). Tvój živótek jest krátek. Alx. V. v. 1867. (HP. 45.). Co čině budu míti ž. věčný?; Zde v tomto biedněm ž-tě nemóžem býti bez pokušenie; Ž. náš zde biedný a krátký; A že nemáme života nasaditi biedného, teskiivého, bolestného, jenž má vždy umříti, za život věčný, slavný, veselý, nebolestný; Měl jedinú slúžil (Kristus), když cbtěl ž. skonati. Hns I. 52., 348., 385, 445., II. 75. Čakám vzkriešenie mrtvým a ž-ta budúcieho; Ktož sú dobře činili, pojdú do života věčného; By mi bylo i ž. dáti; Když káži, i ž. vážiš mezi lotry aneb přes moře; Vlhkosť, jižto kořen i kmen svój ž. má; Aby zdravie, sbožie i ž. raději ztratil. St. Kn. š. 14., 15., 16., 18., 33., 36. Rozloučí se s životem (umře); Skončí ž. (umřel); Shasla svice jeho života (umřel); Došla niť jeho života (umřel); Má tuhý ž. (říkají, když se nemoc zlomí). Us. Tkč. Priateľ na ž. a na smrť, Fr. in Noth und Tod; Práca sama už je ž., bez práce niet spočinutia, bez práce nieto požitku a na duchu omladnutia; Máme pastiera dobrého ako ovca, trpeilve za svojich ž. pokláda; Že si dľa slova, ved si Slovák, *slovo* ti plné meno dalo; vlastné slovo ti ponad hlavu, život i smrť už vyvolalo; Pred ohňom aspon so ž-tem utečeš, ale pred vodou nie; Dávam vám vinš krátky: Aby vám ž. bol dlhý, milý, sladký. Zátur. Životem doličiti, durch den Zweikampf. Gl. 391. Skoupý ž. ošuměle chodí. Ž. ctižádostivého jest jako dým, čím více vystupuje, tím rychleji mizí. Nikomu není známo, jak ž. dokončí. Bž. Rok má krok a ž. v patách smrť. Bž., Km. II. 329., Hkš. Čistota půl ž-ta. Mt. S. I. 127. Robota je mati života. Zátur. Ž. bohatství dává a smrť vše odnímá. Hkš. Ž. staršího učí mladšího. Sb. uč. Kolik se jich tebo boji, tolik jich o ž. stojí. Šd., Lpř. Ž. není bez trápení. Sb. uč. Dlouhý ž. — mnoho hříchů. Šd. Ž. nad zlato; Žiti zaječí ž. (úzkostlivě). Lpř. Za zdravého ž-a dobře činiti, po smrti času nebude. Č. Život svůj jako na masné krámy vydává (vz Odvážlivý); Přibývání věku ubývání ž-a; Cesta ž-em není procházka polem. Bž., Pk. Vz Bezživotí. Smrti-li se bojíš, za ž. nestojíš. Bž. exe. O životě rostlin vz Schd. II. 150., 215. O ž-tě a smrti. Článek od Kotzra. Vz ve Kv. 1885. 54. Ž. po smrti podlé názoru pohanských Slovanů. Vz Mus. 1863. 15. (Jir.). Ž. těla v hrobě (n Slováků), vz v Mus. 1863. 7. (Jir.). — Ž. = *čas života, věk*, die Lebenszeit. Zastavil mu 6 zámkův až do ž-a; aby za ž-a jeho před se nebral. V. Na celý ž.; Za mého ž-a. D. Užívati čeho do ž-ta. Sp. Hospodářství do ž-ta, die Leiberwirthschaft. Jako bys životem po růžích chodila. Kls. Takové časy nebudu míť svůj ž. nikdy (po celý ž.). Us. Vk. Nemáme ji ničím utiskovati do jejího života. Sl. let. V. 71. Užívání něčeho do života (doživotní). Sp. Aby s ní (s roli) buď za zdravého života anebo na smrtelné posteli učiniti mohla, jak by se jí líbilo. Pam. Val. Meziř. 190. Niet ani nebude na tom svete človeka, ktorýby nezbrešil aspoň raz za ž-ta. Dhš. Sl. pov. V. 20. A do svého života nechce s těch zemí splacen býti. Pal. Děj. V. 1. 174. Služebníku svému za jeho službu postúpil 10 kop gr. platu v Novosedlech do jeho toliko ž-tě. Bratru svému odkázal dvě kopě grošóv platu do jeho života; Svědčí pani Kateřině do jejího ž-ta; To má držeti do svého života bez všie překážky; Prodal zadní stranu vinice Matějovi Porybnému, Barboře ženě jeho i Jeronymovi synu jich do jich tří životuov. Arch. 1. 166., 399., 500., II. 48., 196. Ten (Vojen) synoma zemin rozděli, za života je otděli. Dal. Jir. 29. Vysiúžil si do dvú ž-tů; Ještě neměli dále prodati než do svých ž-tóv; Slíbil mi za dobré paměti za kněze Lacka za 600 hř. g. platu do mého ž-ta; Aby ona to měla do ž-ta a po její smrti aby naň zase spadlo; Toho zboží jsem byl v držení za jeho ž-ta. Půh. I. 156., 180., 340., II. 61., 278. Byste ji (psotu) měli do ž-ta (pokud žíti budete). Žk. 384. Pomni, synu, vzal si dobré věci za života svého. Hns II. 245. Pán se na slubu za ž-ta ježí a po smrti v kostnici zároveň s ním leží. Šd. — Ž. = *způsob života* a) *s vedlejším vyznamenáním příjemnosti nebo*

nepříjemnosti, die Lebensart, das Leben. Ž. vésti tichý, bezpečný, nepracný, nestrašný, bez starosti a péče, chudý, V., nuzný, bídný, skvostný, Jg., utěšený. Us. Ž-a pokojného užívati. Kom. Příjemným ž-tem živu býti. Us. Vésti ž. pokojný, V., rozkošný, Har., podlé své vůle. V. Ž. spraviť není rozkoš, ale práce. Pr. Jemný ž., Dch., slavný, krátký, Šmb. S. II. 214., ničemný, zatracený, Us., blažený, Sš. J. 54., pohodlný, BR. II. 19. a., 801. b., rozkošný a sytý. Chč. 376. Hýřivý ž. vésti; Někomu ž. hořkostí plniti; Ten málo dobrého ž-ta užil. Us. Dch. To je ž., to je svět! tu sú chlapci ako květ. Koll. Zp. I. 357. Napred, napred! čas nemarme: lepšia smrť než ž. v jarme! Btt. Sp. 178. S ňou mi bude nebo (nebe), bez nej niet života. Sb. sl. ps. I. 10. To se hrabo pro tebe lepší ž. Us. v Kunv. Msk. Bez lásky co život člověka? Mrtvou poušti cesta daleká. Čcb. Bs. 51. Panoval času toho v zámku ž. veselý a rozkošný, Mus. 1889. 449. Robota je mať ž-ta. Hdž. Šlb. 17., 25. Cena ž-ta je um a milota, ochota, robota. Ib. 25. Dvorský ž. jest skvělé otroctví. Km. Oj, nevravte ľudia, že zle na dedine, veď tu jako v ráji ž. ticho plynie. Č. Čt. I. 62. Aože si ja už teraz počnem? Ž. sa mi už domrzel, umrieť by sa mi ešte nechcelo. Dbš. Sl. pov. VIII. 18. Ak pán Boh dá života a zdravia (budeme-li živi a zdrávi). Zátur. Hoduje na každý den skvostně i jinak pesky ž. veda. Chč. P. 170. Strastný ž. na poušti vedl. Pass. mus. 280. Jaký ž. taková smrť, wie gelebt, so gestorben. Sb. uč., Šd., Hkš., Dch. Mezi chudobou a bohatstvím jest nejlepší život. Tč. Nám dobře a nikomu zle, toť dle zákona ž. Šd. Zpívá kohoutek, těší ho živůtek. Bž. exc. Tak mu ž. jako měsíc, někdy na plnu, někdy na vetech. Pk. To je život — bez rukávů (vz Homonymum slovné)! Č. — b) *Počestnosti, mravnosti*, das Leben in sittlicher Hinsicht. Ž. mezi lidmi bez úhony, ctný, podlé slova božího, nečistý, neřádný, chlípný, smilný, nezřízený, hanebný, nestřídmý, sviňský, v nečistotě a neřádích, v žádostech nezřízených, zahálčivý, v zahálce, v chlipnosti vésti, tráviti, stráviti, sobě oblibovati; ž. napraviti; ž. polepšiti. V. Ž. dobrý, chvalitebný, pobožný, ctnostný vésti. D. Srdce čisté stvoř ve mně, Bože; a duch pravý obnovi v mém životě (viscera). Ž. wit. 50. 12. Řádně život vésti. Reš. Historie slouží k navedení ctného ž-a. Koc. Pravidlo ž-ta. J. tr. Ž. vésti svatý, D., statečný. Bern Nevíš-li urození a zachování svého, rozhněvej souseda nejbližšího, poví povahu ž-ta tvého. Prov. Dítky k ctnostnému ž-u vésti. Ml. Ž. mravný, kající, bohulibý, nestřídmý, vzorný, ctnostný, prostý, přísný. Us. Pdl., Lpř. Děj. Kterak až dosavade marnotratný a bohaprázdný ž. veda. Pam. val. Meziř. 190. Ž. roztopášný vedl. Mt. S. I. 56. Zlý ž. — není život! Mor. Tč. Zlý ž. je svetu k škode, ľuďom k pohoršenie. Na Slov. Tč. Ze smrti tvej počtu nedáš, ale ze ž-ta. Slov. Nč. Lepší smrť než hanebný ž. Brt. S. 9. Kajícného a tvrdého ž-ta pilen býti; Ž. bohomyslný; Člověku milosť k bezhříšnému ž-tu uštědřena; Kdo nekáraný ž. vedou; Člověk ž. Kristův na sobě projadřovati a nějakým předujímáním ž. nebeský vésti má. Sš. L. 30., Sk. 13., 124., I. 131., II. 70. Z. blahobožný. Dcb. Ž-ta oblepšenie; Svój ž. v dobrém vedúce. Výb. II. 13., 18. Polepšovati ž-ta svého připověděli; K životu šlechetnému jich napomíná; Kázáním k ctnému ž-tu učedlníkům svým sloužil; Čehož důvodem jest jejich prostopášný ž. BR. II. 12. b., 20., 34. b., 580. b. Člověk života svatého. V. Protož proměň ž.; Jest čas bohomyslného života a modlenie a čas práce a delánie; Ž. svój každý den aspoň kratičce převrz v mysli své. Hus II, 6., III. 31., 121. Ctnostný ž. — dlouhý ž. Šd. Česť životu se rovná. Šd. — c) *Vztahem k jiným lidem neb ku práci a zaměstknání*, im Verhältnisse mit anderen und der Beschäftigungen. Podlé času život a své věci vésti. V. Ž. služebný, tichý, učený, sedlský, řemeslnický, umělecký, městský, měšťanský, vonkovský, v kraji, Jg., sedací; ž. a způsob nějaký si oblíbiti. Kom. Sedací ž. nejde mi k duhu. Ml. Mnozí úřady pohrdajíce v ž. soukromý se dali. Pont. a stat. Ž. soukromý vésti, J. tr., společenský. Nz. Ž. odloučený, maloměstský, literarní, státní, spolkový, asketický, klášterní, poustevnický, domácí, samotářský, politický, všední, obecní, církevní, kulturní, národohospodářský, rodinný, veřejný, praktický, osobní, nomadický, národní, činný, prospěchu církve věnovaný, veškeren zhýčovaný. Us. Pdl., Vlč., Lpř. Děj. I. 3. 4., Šp., MH. 2., Šmb. S. I. 520., Kř. Stat. 1., Osv. I. 75., Sš. II. 38., Mus. 1880. 169., 263., 275., 329., 431., 444., 473., Výb. II. 24. Poznání pobytu a života států a národů. Dch. Mládež z výchovy nabýva pre budúci ž. smer. Ppk. I. 105. Je životem protřelý. Šml. Všeslovanský ž. volný, nový vo svojeti bratskej rozvije. Hdž. Rkp. Židé zákonem Mojžíšovým veškeren ž. svůj veřejný a právný spracovali; Skončení veřejného ž-ta Páně; Zdroj a studnice ž-ta církevního; Tuto k veřejnému, obecnému a církevně společenskému ž-tu prohlédá. Sš. J. 141., 207., II. 118. 161. Panského života a koňského jelita (o nečinném povalečí). Zátur. Ž. na lodi za zimování. Vz Vega. II. 12. Ž. staršího učí mladšího. Pk. — d) *Ve smyslu přeneseném.* α) *Ž. = úhrnek skutků po čas živobytí vykonaných i proměn stavu něčího*, das Leben, der Lebenslauf, die Lebensbegebenheiten. Něčí život vypravovati, Har., líčiti. Příběhové z něčího ž-a. Sych. Ž-y svatých. Vypsání ž-a. D. Ž. Adamův, vz Sbn. 828., p. Ježíše. 384., Karla IV., 335., kněží táborských, 536., svatých, 386., životy otců. 386. Bez přičinění ž-ta není, Streben ist Leben; Dopovídati děj života. Dch. Tichne mi duša, bo viem, že výboru: či tak a či tak nám dokonať, nenie, ž. je skutkov vek a rozhovoru smrť, v súdoch božích skryté okamžení. Sldk. Kázal zvláštním a příkladným ž-tem. BR. II. 12. Mnozie kněžie a nemnozí kněžie, to vez, mnozí jménem před lidmi a nemnozí ž-tem před Bohem. Hus I. 182. — β) Ž. = *osoba*, die Person. Ktožby mezi pány v stoliciech byl

svým životem (persönlich anwesend). O. z D. Sám svým vlastním životem do pole táhl. Zlob. Vladislav proti Mediolánským s císařem s svým ž-em jel (osobně). Pulk. Jako (když) Táboři u Třeboně byli, tu on sám svým životem byl i (s) svými lidmi. Pč. 41. Ojíř, Biancof. — *Juridicky*. Důchod na ž. = na osobu do života, die Leibrente, der Unterhalt für die Person bis zu ihrem Ableben. Do dvou ž-ů (na ž. dvou osob). Město zastavil za . . . kop grošů českých do dvou ž-ů. V. Užívání zámků podržeti mohl do tří životů. Zlob. Králová ovdovělá má ž. (důchod na ž.) na tom zámku sobě daný. Zlob. Než po dnešní den nemáme nic zastavovati, ani dědicky dávati, ani kterých sum připisovati anebo ž-tů přidávati, Leibrenten bestellen, verleiben. Zř. F. I. B. XVI. Že nejsou proti tomu, aby král důchody své dal komu ráčí, než že životy dávány být nemají a ten (život) jest dán Voldřichovi. Rkp. 1535. Zkl. To má pán z Dubé držeti do svého ž-ta beze vší překážky. Dsky. Zastavil to do dvou ž-tů, auf zwei Lebensalter. Davše mi své právo k držení do tří životů. 1447. Prodali do pěti ž-tů. 1459. (Půh. brn.). ‚Do ž-ta svědectví' = svědectví o to, když kdo tvrdil, že mu užívání nějaké věci do života t. j. pokud bude živ, náleží. Kn. rož. čl. 209. Pakli jest do ž-ta věno ukázáno, tehdy splaceno býti nemož. Tov. k. 140. Ještě neměli moci dále prodati než do svých ž-tóv. Půh. Olom. 1405. Užívání něčeho do ž-a (doživotní); výživa do ž-a; výroční důchod do ž-a. J. tr. Nemáme my ani budúcí naši králové čeští ž-tů přidávati (zástavy statků učiněné někomu jen do jeho smrti neměli také na jeho bratry, syny, vnuky atd. přenášeny býti). Pal. Děj. V. 1. 420. Kladsko jemu do života dal. Kn. Až právě do těch tří životů svrchupsaných. List z r. 1467. Tč. — Ž. = *tělo*, der Leib, Körper. Ten nebyl života silného, umřel za věku mladého. Dal. Dnou ve všech kloubích svého ž-a trápen byl. Háj. Veškeren ž. toho divného střelce bieše srsti delší odien nežli kůň. Troj. Nemá ani poskvrny na svém životě. Tvůj ž. jest náramně proražen i všem na divy obnažen. Výb. II. 35. Ten duchovní otec jistý pokrsti její život čistý. Kat. 930. — Ž = *břicho*, der Bauch, Magen, Unterleib. Hryzení, svírání v ž-é; bránice n. kožka v ž-ě; lačného ž-a (kdo ještě nesnídal); ž. vyprázdniti. V. Žření v ž-ě. Byl., Lk. Na lačný ž. píti. Sych. Má ž. zacpaný, otevřený. Ros. Ž-u svému polehčení učiniti. Háj. Větrnosti v ž-ě. Čern. Ž-a počistiti, ž. obměkčiti, člověka v ž-ě měkka učiniti. Lk. Sám dával na ž. obklady. Phfd. IV. 527. Vejdi do života a nestrkej do příkopa. Vejdi do života a neškoď (říkají pijáci vyprázdnivše sklenici jedním douškem). U Kr. Hrad. Kšf. — **Ž.** *matky* = *materník*, der Leib, Mutterleib, die Bärmutter. Otlúčili jsú (alienati sunt) hříšníci ot života (vulva). Ž. wit. 57. 4. Žena těhotná v ž-ě plod nosí. Kom. V životě (plod) míti; s velikým, těžkým ž-tem býti (těhotnou); hrubý ž. míti; plod ž-a; nahý jako z ž-a matky; dítě ještě v ž-ě matky (nedochůdče). V. Ženy s těžkým ž-em chodí. Čern. Mějte vždycky život slabý (neplodný), byste více nerodily. Dh. 100. Ešte ste mä, mamko, v ž-tě nosila, už . . . Ht. Sl. ml. 185. Aby tak bol její ž. zamknutý. Brt. L. N. II. 157. Sestry sobě ruky podávaly, pacholátka v ž-tech plesaly. Sš. P. 5. Ani v materinskom živote mu nebolo lepšie (tak dobře se má). Zátur. Ještě ste mne v ž-tě nosili, už sa mi vojenské maniry páčily. Kol. Zp. I. 360. Ž-ta v těsném ložicu, ventris obstruso positus cubili. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 533. Nositi dítě v ž-tě. Žk. 173. Zanechal po sobě manželky s těžkým ž-tem. V. — **Ž.** = *díl těla od hlavy až do zadku*, der Rumpf des Körpers. Jest tlustého ž-a. Ros. Tě modly ž. byl rybí, ruce a hlava člověčí. Br. — *Přenesené*. Ž. na *kabátě* (dlouhý, krátký, široký, úzký, vysoký, nízký), der Leibrock, das Leibel, Leibchen, Kamisol, das Jäckchen, die Joppe, Corsage. Ž., životek, živůtek = *šat mužský i ženský na život (tělo)*. Ž. = šat, který leží na ž-ě (na těle). V. Životek, obyč. živůtek = ženský šat na ž., na Mor. kabátek. Životek, živůtek = *šněrovačka*, das Mieder. Noční živůtek, Nachtleibel, zdravotní život, trikový, krepový, flanelový. Jdr., Lom. Děvče má život (živůtek) zlatem vyšívaný. Mí. Vz Tílko. Ž., kurzes, knapp anliegendes, mit rotben Bändern garnirtes Leibel. Koll. Zp. I. 442. Letnicu z konopného plátna na husto nabíranou, k ní přišit jest žívótek bílý v zadu velmi pekně vyšitý. Žívótek zo zlatohlavu. Kol. Zp. I. 130. Kraj, tílko, podpaždí, rozdělení, díl (přední, zadní), nárameček, okroublosť krční, objem krku, krční, šířka, rukávní otvor ž-tka; ž. vydutý, vnuky dutý. Š. a Ž.

Života, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Životařiti = *živořiti*. Šm.

Živótek, vz Život.

Životelný = *život mající, života schopný*, lebendig. Neví, jakby život zdejší jmenoval, životem-li smrtelným čili smrtí ž-nou. Št.

Životenstvo, a, n., die Lebewelt. Dch.

Životi, n., der frische Lebenszustand. Dch.

Životice, dle Budějovice, něm. Schönstein, ves u Opavy; něm. Seitendorf, vsi a) u Fulneka, b) u Nového Jičína na Mor., c) u Peniče ve Slez.; něm. Ziwotitz, vsi a) u Kasejovic, b) u Milína. PL. Cf. Tk. III. 37., 46., V. 96.

Životistý. Horalstvo je ž. živol človečenstva. Hdž. Vět. 133.

Životiti = *živořiti*. Šm.

1. **Životně** = *osobně, tělesně, sám svým životem*, körperlich, leiblich, persönlich, in Person. Ž. se komu ukázati, k někomu přijíti, Ros., někam jeti, Háj., k boji vytáhnouti. Br. Ferdinand bratru svému Karlovi ž. pomáhal. Ang. 3. Pro kterééžto listy, sám ž. pracovati nemoha, teď posla toboto pro ně vysýlá. Sl. let. V. 79. Jakoby Kristus sám ž. je byl vyučil; Pavel ž. presvědčen byl, že . . . Sš. I. 155., Sk. 277. A král ž. s ním jel. Výb. II. 54. Byl jsem v jích službách ž. Arch. I. 186.

2. **Životně**, ě, f., slabota (languor), zastr. Rozk.

Životní, -ný = *k životu náležející*, Lebens-. Ž. moc, Br., duchové, D., BO., Sych., žíla (pulsovní), Us., balsam, N. S., cesty (vitae). Ž. wit. 15. 11. Ž. podstata, Lebensnerv, otázka, postavení, Lebensstellung, úkol, heslo, potřeby, zájmy, Dch., kořen, Kos. Ol. I. 299., správa, Osv. I. 635., děje, Ves., pocit, mysl, Dk. P. 23., 24., pud, Sp., zkušenost, nezkušenost, Šml. I. 58., úkon, Mj., činnost, dráha, Tč., blaho, Šml., látky, Kod., záhada, Stč. Zem. 479., pochody, Osv. I. 140., vnímavost, Nz. lk., uzel, hádanka, Mus. 1880. 183., 263., pravidlo, Mus. 1880. 378., úkol, Šmb. S. II. 277., síla, D., Všk., Dch., Lpř. Děj. I. 28., Sš. J. 15., Čch. Bs. 73., výkon, Kk., Mj. 150. zásada. Mus. 1880. 148. Smrť přervala ž. nit jeho. Dch. Šel se učiť do školy ž. moudrosti. Šml. Náš úkol zemský ž. Čch. Bs. 89. Z útrob země krev rozhání ž-tnou moc po těle. Štule I. 126. Ž. s ním (s synem božím) spojení. Sš. I. 162. Ž-ná tu povstala otázka v lůně církve. Sš. I. 4. (Sk. 61.). A tré tobě Sudie přestříhá nitku ž-tnou. Ovid. Truhlář. Rostliny majíce svoju vlastnú životnú silu. Phld. III. 2. 185. Národ český padol mrtvý a ježivý i Samá divná moc ho skriesila, aby činil životné nám divy, ale smrtné tebe (tobě), vrahu živý. Hdž. Rkp. — **Ž.** = *život dávající*, lebenspendend. Pravý chléb ž. Sš. J. 106. Jáť jsem ten chléb životný (i e. který světu život dává). BR. II. 323. a. — **Ž.** = *živý*, lebendig. Ž. víra, Pís. br., sloh. Gnid. Ž., vivens. Ž. wit. 68. 29. — **Ž.** *slova* = *znamenající něco životného* (kuře, laň), **neživotná** *znamenající něco neživotného* (kámen, pepř). Životnými označujeme duchy, lidi a zvířata. Bž. 67. Vz Zk. Skl. 33. Rozdíl mezi životnými a neživotnými ustálil se ve skloňování teprv v 15. stol., stará čeština ho neznú majíc: kroci, mraci (kroky, mraky). Ti všickni divi jsú byli velicí. Pass. Jir. Rozdíl ten činěn nejdříve na Slov., odtamtud se rozšířil na Moravu a konečně v Čechách. Vz o tom více v Zk. Skl. 33. — **Ž.** = *na čas trvající*, lebenslänglich. Ž. plat. Knih. tov. 82. Ž. obdarování. Arch. IV. 62. — **Ž.** = *tělesní, osobní*, körperlich, leiblich, persönlich, Leib-. Ž. lékař, V., skl. II. 81., 180., sídlo, Sš. Sk. 208., strážný, zákiad, V., přísaha, Ros., stráž, Vrat., myslivec, věno. D. Obraz ž-tné velikosti. Dch., Šm. — **Ž.**, *tlustý*, korpulent, beleibt. Ten jest více ž. než suchý. Krab. — **Ž.** = *ze života pocházející*, leiblich. Ž. bratří (z jedné matky). V. Bratr ž. také bratr z nepravého lože. Ms. pr. kut. Pýcha a pošetilosť ž-tné sestry jsou. Sš. J. 135. Bratří pankharští aneb sebranci (spurii, quaesiti), kteříž toliko životní bratří jsou (uterini) a jeden druhému náměstkuje umíráním bez kšaftu. Bdž. 89.

Životník, u, m. = *životní kaftan, kamizola, zvl. šat z losí n. jelení kůže, jaký pod brněním nosívali*, der Leibrock. Ž. mu prostřelil. Válk. Aix. — **Ž.**, a, m. = *živok*, lebendes Wesen, animal. Ros.

Životnosť, i, f. = *životobytnosť*, die lebende Beschaffenheit; *tělesnosť*, *osobnosť*, die Persönlichkeit. Jg.

Životobytnosť, i, f. = *živojsoucnosť*. Vz Životnosť.

Životodar, u, m., die Spendung des Lebens. Svrchovaná moc boží jeví se v ž-ru. Sš. J. 88.

Životodárce, e, m., der Spender des Lebens. Sš. J. 227.

Životodárný = *život darující*, lebenspendend. Šml. Ž. chléb. Sš. J. 11. Ž. síla, Km. 1885. 63., Bílý, slunce. Ntr. VI. 282. Jaro s úplnou ž-nou svou krásou zavítalo po dlouhé trapné zimě. Ntr. VI. 278.

Životodějný, lebenspendend. Kristus jest síla ž-ná. Sš. J. 15.

Životokres, u, m., das Genre (Zeichnung). Šm.

Životokus, u, m. = *životolika*, das Genrebild (scena ze života). Malíř ž-sů. Koll. III. 405.

Životolika, y, f. = *živolika*, *životokus*, das Genre. Koll. III. 350.

Životomalba, y, f., die Genremalerei. Šm.

Životoobraz, u, m., die Genremalerei. Šm.

Životopis, u, m. = *vypsání něčího života*, die Lebensbeschreibung, Biographie. S. N. Líčí-li vypravování život jednotlivých osob, ukazuje jich rod, vychování, stav a díle jejich povahu, smýšlení a jednání, jmenuje se dějepis osobní čili ž. Bh. — *Pozn.* Slovo toto měl Jg. r. 1823. za zvláštnosť. Vz Bčk. Pís. 1. 333.

Životopisec, sce, m., der Biograph. Nz., Koll. III. 405. Ž. biskupa Altmana. Ddk II. 296. I ž. obě stránky svého života, i hlou i černou, i světlo i stín, i cnosti i výstupy svědomitě líčiti musí. Koll. IV. 251.

Životopisný, biographisch. Mus. 1880. 727. Ž. nástin. Pal.

Životopravý, lebenswahr. Šm.

Životoskum, u, m. = *životosloví*. Šm.

Životoskumec, mce, m. = *životoslovec*. Šm.

Životoskumný, physiologisch. Krok I. a. 14.

Životoslovec, vce, m. = *fysiolog*, der Physiolog, Forscher der thierischen Natur. Rostl. I. b. 19.

Životosloví, n., die Physiologie. Rostl. I. b. 19. Ž. zvířat. J. Beránek. Ž. rostlin, die Pflanzenfysiologie. Nz.

Životoslovní = *životoskumný*. Šm.

Životospráva, y, f., die Diät. Sl. les., Osv. I. 556., 559., Krok I. a. 9.

Životosprávný, diätetisch, Diät-.

Životosvěží, lebensfrisch.

Živototravný, lebenverzehrend. Ž-ná rozkoš. Dk.

Životověda, y, f., die Biologie. Dch.

Životozpyt, u, m., die Biologie.

Životozpytný, biologisch. Ž. zákon, Stč. Zmp. 805., pravidlo. Ib. Zem. 805.

Životstvo, a, n. = živoctvo. Sm.

Životvor, a, m. = *živý tvor*, lebendes Wesen. Krok I. c. 25.

Životvorný, lebenerzeugend. Ž. příroda, slunce, Tč., prviny, Kv. 1872. 212., paprsky světla, Vrch., milosť boží. Sš. M. 67. Kybele považována za velmocnou ž-nou bohyni země. Clmrb. Myth. 163.

Živoucí od kmene živ v živu (žíti; zastr. *živúcí*) = *žijící*. Ž. paměť. Troj. O ž. živote! V. Ž. řeč, Dch., céva, Osv. I. 484., tvor, Vrch. Mytb. I. 183., jazyk, Mus. 1880. 479., země, pramen vod ž-cích. BO. Jsem tu mezi svými, třeba v památce jen ž-cími. Čch. L. k. 21. Theofil rodem pohan byl mimo Palaestinu ž.; Poznául pravdy uení jiného leč ž-cím pochopením jejím; Mluví o křesťanech rozkošně, labužně a pochotně ž-cích. Sš. L. 4., J. 147., II. 179.

Živoucnosť, i, f., die Lebendigkeit. Šm.

Živouček, čka, m., *lépe:* živůček. Vz Živok.

Živovlas, u, m., pilotypus. Cf. Živohlav Rozk.

Živsa, y, m., os. jm. Šd.

Živstvo, a, n., die Lebenswelt. Dch

Živstvování, n. = *volání ‚živio'*. Zbr. Hry 230.

Živu, vz Žíti.

Živubytí, vz Živobytí, das Leben.

Živůček, čka, m., vz Živok.

Živůčko = *maličko*? V.

Živující = *živý*. Začal nám cěstu nová a ž. skrze zástěru, viam novam et viventem per velamen. ZN.

Živůtek, vz Život (na konci), Tílko.

Živútka, y, f. Zem nemá živútky vláby. Na již. Mor. Šd.

Živý; *živ, a, o*; kompar. *živější*. Živo, skr. ǵīv, ǵīva, lit. gīvas, armen. keal vivere, lat. vivus. Schl., Mkl. aL. 271. — **Ž.** = *rostoucí, cítící a samovolně se pohybující*, lebend, lebendig. Má pět dětí živých a šesté umřelo. Us. Živ zůstaneš ty i tvůj dům. Br. Živé i mrtvé, bylé i nebylé spraviti (přesouditi, vz Kleveta). To je jak živo (pravda, toť se ví). Mor. Vck. Co len živě, chcete (= všecko). Mt. S. I. 113., Sb. sl. ps. I. 113. Ž. bytosť, vz Bytosť. Živý inventář (dobytek), lebendes Inventar. NA. IV. 111., Dch. Hm, už som živého tvora dávno neviděl. Er. Sl. čít. 50. Krev mi už hrôzy sedá; ja mám ležať v hrobe živa? Č. Čt. II. 92. Živu který = málokdo. Mor. Knrz. On posledný podal mu živému ruku. Phld. IV. 526. I budeme tajiti, jakoby byl živý, lidé se budú báti; Zajali ma, dobili ma, len leda živého nechali ma. Koll. Zp. I. 56., 325. A môžete radi byť, že vás živých prepúšťame. Mt. S. I. 75. Řekl, živ neho mrtev, abyste nám jej postavili. NB. Tč. 147. Má-li ten sirotek ještě živú matku. Ib. 200. Za živa se tam dostal. Kom. L. 84. Apoštol sebe mezi ty počítá, kteříž dne soudného živi dočkati mají. BR. II. 582. a. Ovšem i žádného nenecháš živa, ale ztepeš mečem. BO. Tu mi měl spraviti a od každého živého člověka odvaditi; Ale mám naň listy i živé lidi. Půh. I. 237., 438. Vyznáváme tímto listem obecně prede všemi i před každým živým člověkem. Arch. IV. 42. Jeden člověk živ neosta. Alx. V. 500. Posly kázachu živy zahřiesti. Alx. Anth. I. 3. vyd. 36. **Od** polu živý. Hns II. 429. Umrlé hľadá (zárobky), doma živé kape (mizne). Pořek. Vz Doma 270. b., 271. a. — **Ž.** = *subst., žijící t. člověk*, der Lebende. Slýchal-li jest to kto živý? LAp. Ze ž-ých vyňatu býti, vyjíti (= umříti). V. Živí se všeho dočkají a mrtví doleží. Š. a Ž., Bž., Tč. Dání mezi živými, die Schenkung unter Lebenden. J. tr. Není ho mezi živými (= zemřel). Us. Pdl. Odkud přijde soudit živých i mrtvých. Br. Který svatý nebyl tři dni mezi živými ani mezi mrtvými (Jonáš)? Pck. Ps. 109. Matka Ofka tě doby také ještě dlela mezi živými. Ddk. II. 422. Na živém se vše zabojí; Smrť otvírá, co živý zavírá. Bž. exc. — **Živu** *býti* = *žíti*, leben, im Leben sein. Živ buď král! D., BO. Kdož jest dlouho živ; všichni chtějí dlouho živi býti. V. Nežádaje živu (živ) býti, hna (hnal) do boje. Troj. Srdce nejprv jest živo a naposledy mře. Kom. Nechce to nic dělat a chce být dobře živo; Ať nejsem živ! Dch. Až budeme-li živi. Us. Šd. Hej, dokiaľ som tuná živý, za teba, vlasť, som horlivý. Slav. 48. Počímkoľvek živá budem, vždycky teba ľúbiť budem, ešte aj v tom tmavom hrobe, aj tam verná budem tobe. Sl. spv. IV. 143. Pokiaľkoľvek živa budem, čierne šaty nosiť budem. Sb. sl. ps. II. 14., 50. Pokud ešče živa budu, černó pantlu nosiť budu, pod šátkem v lejíku za tu lásku, můj obrázku veliká! Sš. P. 181. Jenž jsi živ a kraluješ na věky věkův. Mž. 16. Kým som živá bola, ako mŕtva, tak som nechodila; po smrti po živom chodím a živých (živé) nosím (jedla na piť zrobená). Mt. S. I. 134. Kým som živá, živých chovám; keď som mrtvá, mrtvých nosím a od živých nosena bývam (jedla na máry zrobená). Mt. S. I. 135. Kým je živě, ani vidieť ho nechceme; keď je mrtvo, aj prsty si od neho ližeme (prase). Ib. I. 135. Ani ťa ja nezabudnem dokiaľkoľvek živa budem. Koll. Zp. 45., 50., 74. Pro mne ti buď živ, jak ti libo. Svěd. Viem, že dán byl do Němec, ale neviem, živ-li jest, či umřel; Dokudž ještě ty osoby živy jsú. Arch. I. 186., V. 505. Dokudž by živ byl. Doniž jsmy živi. Půh. I. 194., 374. Nedaj mi Bóh živu býti!; Živ jest Bóh a živa jest duše tvá; Aby se otázala, bude-li syn jeho živ a po něm kralovati. Hus I. 94., 446. Živ buď, jak buď, jen Boha nehněvej. Tč., Hkš. — **komu**. Kriste, tobě živ jsem. Ojíř, Mž. 11. Což tehda nám jest živu býti. BO. Živ buď vlasti, přátelům, vzdají česť tvým popelům. Šd. — **jak**. Začli *pěkně* spolu živi býti. Tč. exc. Spadl s koně a byl *málo* živý. Šd. Som v svete bez sveta, som živá *bez* žitia. Sl. ps. 126. — **kde**. A (Kristus) jest život věčný, v němž živi budú **na** věky v radosti všichni vyvolení

Hus I. 473. — **s kým.** S někým v míru a pokoji živ býti. Us. Pdl. Jenž s tebou živ jest a kraluje na věky věkův. Mž. 15. — **jak dlouho.** O dětech příliš záby vyspělých a rozumných říkají: Mladý div — *nedlouho* živ. Dch., Tč. Bude *dlouho* živ (říkají o tom, o kom se mluvilo, že zemřel aneb komu zvonili hodinku). Tkč. Živ buď s manželkou, kterouž jsi zamiloval, **po** všecky dny života. Eccl. 9. 9. Živa buď **na** věky tvé slávy velebnosť (Bože). Kom. Ačby člověk byl živ **za** mnoho let. BO. Nesluší jemu *děle* živu býti. ZN. *Věčně* živu býti. Št. K. š. 28. Pívej pivo s bedrníkem, jídej úkrop s česnekem, budeš dlouho živ. Č. M. Nemnoho jídej, ne všecko zvídej, budeš dlouho živ. Č. M. Málo zvídej, moc nejídej, budeš dlouho živ. Jg., Lb. — **kdy.** Bude-liť **po** té ráně živ, to bude veliký div. Výb. II. 32. Ale už nebyl po tě (potom) dlouho živ, brzo umřel. Us. Vck. — **odkud.** Spravedlný z viery jest živ. Št. K. š. 34. — **čím.** Tělo bude živo duší. Hus I. 20. — **Ž.** *býti s vedlejším významem* a) **mravnosti.** Kdo se zstaral, neboje se, ten živ bývá, nestydě se. V. — **jak, čím.** Ať jsem tak živ, jak chce Bůh můj. Mž. 3. Poctivě a řádně **v** stavu svém živi buďte. 1616. Právem býti živ. Vš. Jir. 7. Aniž naděje byla, aby **pod** řádem a právem živi býti mohli. V. **Bez** viery pravě skutci spravedlní **před** Bohem živi by nemohli býti; Milostí živa jest viera i naděje. Št. Kn. š. 34., 35. Jsou živi po vůli boží. Št. **Tak** buď živ, aby …; Pak-li (papež) **protiv** životu Kristovu jest živ a jeho nenásleduje, tehdy nenie svatý, ale jest Antikrist zlořečený; Kdyby kněží měli býti živi, jako prve sú byli živi světí, málo by jich bylo; I pohané to držie, že ktož *dobře* v ctnostech živ, že pojde k Bohu do nebe; Ten není mrtev, ale jest živ *věrú*, spravedliv jsa; Spravedlivý z víry živ jest. Hus I 331., 352., 447., II. 182., III. 155. Neřádně a nečistě, chvalitebně, ctně, šlechetně, poctivě živu býti; *s* cizí manželkou zle živ byl. V. — b) **Stavu duševního n. tělesného.** — **jak.** Je živa jen **na** lékách. Němc. II. 21. **Podle** své libosti živ byl (nevázaně). Pam. Val. Meziř. 103. Vždyť jest ona jen na lásce svých dobrodinců živa. Ntr. VI. 236. A ty buď živ **k** svej libosti. Smil v. 1401. Člověk lenivý (hněvivý) je psotně živý. Na Mor. a Slov. Tč. **Od** povětří nemůže nikdo být živ. Dch. **Pro** svú libosť živ býti chtěl. Št. N. 134. Člověk *cel* jest živ, když duše jeho v těle a milosť ducha sv. v jeho duši; ale *odpolu* živ jest, když duše živí tělo a milosť ducha sv. neživí jeho duše; Umřeli sú Adam a Eva na duši, ač sú živi byli ostali *na* těle a tak *odpolu* živi. Hus II. 336., 429. **Bez** starosti a péče živu býti, bídně. V. Bůh dej živi byli, jak by vínky vili. Pk., Šd. **V** stálě vádě, velmi dobře *s* někým živu býti; v otroctví živu býti. D. — **komu.** Sobě sami živi jsou. Kom. — **kde jak.** Lépe jest v boji zahynouti, než **u** vězení s hanbou živu býti. Flav. — **čím.** Raději chci bolem živ býti. Mus. Ž. býti příjemným životem. Poďme, milá, dolinama, budom živi malinama; Není jenom **člověk** *samým* chlebem živ, je živ také slovem **božím.** Sš. P. 779., 34. Větrem živu býti **nelze.** Km II. 332. Že ste jedno bitím živi. Žk. 176 Pokrm, jímž by jeho duše živa **mohla** *býti zde* i věčně **na** onom světě. **Št. Kn.** š. 6. Lichvou jsou živi. Št. 99. I **životem** bude živ a neumře; Člověk bude živ **tělem** *smrtelným*; Netoliko člověk živ jest **chlebem**, ale každým slovem, jenž pocházie z úst božích; Bohatec nemluví tak z **lásky**, jiež jest neměl, ještě živ tělem jsa, **ale** mluví, boje se věččích muk. Hus I. 33., 61., 179., II. 248. — **v čem.** Živ byl v radosti věčné. Hus II. 213. — c) **Vzhledem na potřeby tělesné, na živnosť.** — **kdy.** Živu býti nelze *tyto drahé časy*. Us. — **nač.** Nemá nač živu býti. Smrž. Na fatku ž. býti. V. Aby takových se dotazovali, nač živi jsou. Er. Na ty peníze živ budu. Kn. poh. II. 121. Aby měl nač živ býti. Pal. Děj. IV. 1. 129. Je živ na hotový krejcar. Us. Aby na sv. Havel všecko dali, neměliby druzí nač živi býti. Arch. V. 474. — **odkud.** Nemá z čeho ž. býti. Sych. Z cizích mozolů ž. býti. **Od** čeho jste živ? Dch. An jest živ jen tvojich od almužen. Sš. Bs. 147. Půdu orejte plnhem, živi z ní a ne z loupeže buďte. Hol. Hoden jest pracovník odplaty, aby, kdož oltáři slúží, od oltáře živ byl. Hus II. 221. — **čím.** Kdo jest trošty (zbytky) živ, bude-li bohat, bude div. Prov. Nemají čím živi býti. Sl. let. I. 278. Čím bych živa byla než tiem, což tu ostalo? NB. Tč. 210. Čím král má živ býti, ano královstvie mnoho jest zabaveno. Arch. II. 211. Kostkáři lží jsou živi. Ctib. A arcibiskup, čím by živ byl, není opatřen. Arch. II. 235. Maje čím živ býti. Hus I. 417. Jímž živa člověčí hlava. Alx. 1107. — **o čem:** o chlebu, Us., o malém pokrmu. Pass. O rybách. Smil. O malém pokrmu živa byla. Pass. 407. Kteří o škodě zemské živi jsou. Pal. Rdb. II. 101. — **kde: při** dvoře. — **jak.** Živ býti **z** ruky do úst (denní prací), **po** pansku. Dch. Hubeně živu býti. Výb. II. 41. Živ byl prázdně (bez práce). Št. Kn. š. 32. — **komu.** Byl svému umění živ (= žil svému umění). Us. — **Jak živ, co živ** *(elipticky) = po celý život*, zeitlebens, sein Lebtag. Jak živi před tím na úřadě nebyli; Jak živ se tomu nenaučil. V. Jak živ (co budu živ), nepůjdu tam. Jak jsem živ, nevím. Us. Jak živ, jak živo to nebude, nebolo. Mt. S. Co živ to neudělám; Co živ sem se tolik nenazlobil; Jak živ tam nebyl; To jsem si co živ nepomyslil; Co živ to nezapomenu. Us. Dch. A to on tak hřešil, že jak živ a jak živ busi už chovať něbude, dyž se to má potratiť. Slez. Šd. Tos jak živ neměl, neviděl. Us. Dbv. Jak živ a jak živ bych to neudělal. Us. Šd. Keď ťa raz hodím, ak živ viac nestaneš. Sb. sl. ps. I. 115. Já sem si myslela, že mně dobře bude, že mně mojej kráse jak živ nebude. Sš. P. 495. Jak živa sem neviděla, by kramářka fúsa měla. Brt. P. 129. Kupec dal mi okusiti malvazí starého, jehož jsem ještě jak živ lepšího nebyl pil. Brt. S. 38. Jak živi jsme toho neslyšeli.

Brt. Že nevyjdcš co živ z něho. Er. P. 480. Nebudu co živa viděti kochana. Vlnař. Na mne jakási nemoc přišla, kteráž mi, jak jsem živ, nebyla. Arch. II. 136. Že ho *dokuď* živi neuhlíďají. Abr. To jak živ něni pravda. Mor. Brt. D. 304. Já jemu, jak jsem živ, nic dlužen nebyl; Já nejsem dlužen, jak jsem živ, nic. Půh. II. 157. — *Jinak.* Jaks ty živ směl kornnu bez nás v Niemcich přijiti? Dal. Kdo by to směl živ učiniti. St. skl. Kam sě podě, živ nevědě. Výb. I. 142., Alx. V. Tehda Eustachius nevěda živ co činí, bral sě do dalekých zemí. Pass. 931. Nevěda živ co učiní; Nemajic svě panjě živa čím pochovati. Pass. 774. Neznám živo, kde šabla zkapala. Sb. sl. ps. II. 1. 144. Živý nevim, čo mám robiť, či vandrovať či sa ženiť? ženiť sa mi nedovolia, vandrovati nožky bolia; Mrzí tě, když počne stenať, živ nevíš, co máš s ňou dělať. Koll. Zp. I. 213., III. 280. Jenž směl živ to pomysliti. Paš. Cf. Jir. Nkr. 92., Brt D. 303.—304. — **Ž.** *Bůh = činný, nesmrtelný*, der lebendige Gott. Jeden pravý, ž. Bůh. V. Pro Boha živého! pro živý Bůh! Us. Volal k živu Bohu. Na Mor. Brt. Prositi živým Bohem, um Gotteswillen b.; Křičel, volal bolestí k živému Bohu; Jak Bůh živý na nebi! so wahr Gott lebt. Dch. Že člověk k živu Bohu prosil. Km. Dajte mu pokoj pre Boha živjeho! Hrbň. Rkp. Živému Bohu prisahám. Sb. sl. ps. I. 117. Rybári, rybári, pre Boha živého, či ste neviděli mojěho milčho? Koll. Zp. I. 388. Nenechávej že ma na Boha živého, dokáľ si nenajdem frajera iného. Sl. ps. 100. Ž-ho Boha jsem přijala (byla jsem u přijímání). Drsk. Že jsi ty syn živého Boha pravého. Výb. II. 22. Ž. Bůh = *Parom, hrom*. Slov. Hdk. — **Ž.** *nebe.* Pro živé nebe! Us. Dch. — **Ž.** *duše = člověk*, der Muttermensch. Ani živé duše (živého ducha) tam nebylo. Us. Darmo hľadá, nikde živého ducha, nikde ľudského hlasu. Dbš. Sl. pov. 34. Ani pro samopaš divú netrap žiadnu dušu živú; cíti duša i v vtáčku i v črviačku. Hrbň. Rkp. Zomdlieva Anička: iďte pre milého a on v nej zadržl sám ducha živého. Mt. S. 1. 8. — **Živé**, ého, n. = *část těla čilá, citlcí, nerv*, der fühlende, empfindliche Theil eines lebenden Wesens, der Nerv. Na živé, do živého komu přijíti (řezáním, bodáním, mrskáním). Rány bičové jdou do živého; až do živého říznouti. D. Zabíjeti koňovi za živé (hřebíky podkovní). Dosáhl ho v živé; do živého se mu dosáhá (bije ho; nemile se ho dotýká. Vz Trest, Domluva, Nepřátelství). D., Č., Lb. Do živého se jim dosáhá (vz Bída). Č. Právě vás do živého dojme (bída). Br. Vítr tam až do živého províval. Koll. IV. 260. Bůh dlouho shovívá, ale pak do živého raníyá. Č. M. 7. Taková jízlivosť řeže do živého; Opravy do živého, tief einschneidende Reformen; Jíti do živého, einschneidend sein (nonze mu ide do živého). Dch. Ťal do živého. Brt. To jde do živa masa. Na Ostrav. Tč. Driapajte do živého, nepovie, kde mi brata podela. Dbš. Sl. pov. I. 11. Trefil mu do živého. Us. Zátur., Tč. — **Ž.** *hlas.* Živým hlasem = *hlasitě, na hlas*, V., *ústně*, mit lebender Stimme, mündlich. Štelc. Živým hasem učení vydati. Štr. — **Ž.** = *k živému podobný*, nach dem Leben, leibhaftig, so wie etwas leibt und lebt, zum Sprechen, täuschend. Ž. obraz; živými barvami něco vymalovati. V. Jako živými barvami malnje (vypravuje, popisuje). Br. Zrcadlo živou tvář ukazuje. To je jak živo (= ovšem; přisvědčuje). Brt. D. 304. Živými barvami svůdce malnje. Br. II. 615. Ž. sopka. Lpř. Děj. I. 44. Náš panáček dělajú kázeň, živé obrázky bážú na zem; já na tu kázeň také půjdu, živý obrázek žádať budu. Sš. P. 474. — **Ž.** = *čerstvý, patrný, čilý, jarý, čiperný, jasný, oživený*, lebhaft, frisch, hurtig, rege, klar, pure. Jest všechen živý. V. Potěšení ž. a pravé; ž. rozmlouvání, pozorování. Br. To je živý chlapec. Ž. oči. V živé paměti něco míti. Ž. lež (patrná). Živá to pravda. Živou mocí (věcí) nechce to udělati (žádným způsobem). Nechtěl tomu živou věcí svoliti. Sych. Ale z samé živé a neomylné naděje. Skl. I. 218. O živý svět bych toho neudělal; Živú mocí chtěl to měť. Brt. D. 303. Na Mor. Brt. Živé pohnutí, ž. snaha, představení, vyobrazení, ruch, částka města, účastenství; Toť živé jádro, das ist des Pudels Kern; Mám s tím živé (pravé) peklo, die leibhafte Hölle. Us. Dch. Ž. přednáška. Dch., Nz. V obchodě, na trhu jest živo, lebhaft. Šp. Ž. obchod. Lpř. J. Ž. ruměnec. Šml. I. 18. Proto mně to živou věcí nejde na rozum. Us. Kšk. Nechtěla živou věci domů. Us. Co je na tom pravdivého neb živého. Světz. Je tu živo jako na pražském mostě. Us. Nechtěl mu živou moci raditi. Us. Ž. soucit, obrazotvornosť. Us. Zábava jest v nejživějším proudu. Us. Ten člověk je živá kniha (kdo mnoho umí povídati). Us. Šd. Nemohl živou moci slova ze sebe vyraziti. Us. Šd. Nedal bych to ani za živý (celý) svět. Hnšk. Ž. ulice. Posp. Je to ž. trest na toho člověka. Us. Kšá. Bylo tam živo jako za nejbledějšího dne, ač sotva kohout po druhé k ránu se ozval. Jda. Ž. důkaz. Šmb. S. II. 144. Ž. shon lidí, Tk., karakteristika, Tf., sen, Dk. P. 77., vzor, Nrd. VIII., víra. Mž. 102. Živou moci naléhal na nás. Km. Ž. příklad, uzardění, Osv. I. 56., 263., rozmluva. Hrts., slovo učitelovo, KB. IV., síla, Mj. 167., ZČ. I. 252., SP. II. 81., spojení. Anth. I. 9. vyd. VIII. V zahradě počínalo živo býti. Osv. I. 261. Živé slovo působí, litera zabíjí. Osv. I. 376. Veselá tvár, skok živý, nikdo nebuď lenivý. Zátur. Jesu Kriste, živý chlebe. Výb. II. 15. Chci to úmluvčím listem prokázati i živým svědomím. Půh. II. 498. Všelijaké přijímá (Bóh), jenž k němu živú věrú jdú. Hus III. 156. Žeby tociš měl vieru živú, skutky dobrými oživenú; A ta (naděje) pochází z viery živé. St. Kn. š. 17., 29. Pán příkladný poddaným živé právo. Šd. exc. Lepší jedno živé slovo než sto mrtvých. Tč. Matka moje Slovenka, keď ma kojila, šest mi darov do mladých prsú vštěpila: spevavú reč, dobrotu, mravov rìdzu čistotu, stydlivosť, pracovitosť, živú veselosť. Krčmery. Z toho povstala živá debatta Šp.

prý m.: z toho vzešel hlněný spor a: Řečník došel živé pochvaly šp. **prý** m. došel hlněně pochvaly; oppositum od živý jest prý mrtvý, ale mrtvé pochvaly se zajisté nikomu nedostane. Zde znamená *živý* tolik co *čerstvý, jarý, čilý* a *je tedy dobře* položeno; srovnej předcházející příklady z dobrých spisov. vedené. Živá hlava klobúka (klobončka) dobude (dobývá) = si pomůže. Ms., Lb., Kmp. Č. 142. — **Ž.** *tráva = posečená a ještě neuschlá*, ne seno (čerstvá), frisch. Puch. — *Živá voda*, ž. pramen = *ne stojící, tedy tekoucí*, lebendes, fliessendes W. Reš., Dch., Šd., Němc. III. 275., BO. Ž. a mrtvá voda (v pohádkách). Vz Voda živá. — **Ž.** *strom*, vz Strom, Sbtk. Rostl. 13.—16., 98., 106., 141., 142., 183.—184., 185. — **Ž.** *uhel* (uhll) = *řeřavé*, glühend. V. Uvrhl na ž. uhll. BO. Uhll jest ještě živo. Km. Ž. uhel přiložený k jiným i mrtvé (uhll) oživuje. Km. — *Ž. stříbro = rtuť.* — *Ž. vlas = strunovec obecný*, gordius aquaticus. Vz Frč. 74., Vlas. Ž. vlas = teninký červíček ve studánkách; když ho vypije ovce, dostane motolice. U Uh. Brodu. Brt. — Ž. vlas je ve víčkách očních a obrácen do oka. Vytrhne-li se a dá-li se na ruku, mele (házl) sebou. Na mor. Val. Vck. Jak se vyhánl ž. vlas z oka? Vz Kv. 2885. 346. *Ž. vlas = kokotice*, rostl. Vz Mllr. 39. — **Ž.** *plot = z rostlin, keřový plot*, lebendiger Zaun, Heckenzaun. Us. Pdl., Tč., Dch. Hoden je zpod živého plota huby jiest (excrementa, hovna). Na Slov. Zátur. *Ž. plot = denní řípa, psí řípa, plané víno, psí víno, posed, osech, svinský kořen*, bryonia, die Gicht-, Hunds-, Ross-, Stick-, Zaunrübe, wilde Rübe, der Hundswein, die Zaunrebe, die Gicht-, Rogwurzel, rostl. Mllr. 26. *Ž. plot*, lycium barbarum, rostl. Let Mt. S. VIII. 1. 8. — **Ž.** *oheň = síra*, der Schwefel. Ž. ohňa květ = sírový květ. Němc. III. 266. Od čierného prachu zčernali sme, od živého ohňa osmahli sme. Č. Čt. I. 149. Nejvíce navštěvovány jsou v Uhrách lázně v Starém Budíně ‚turecké,' kde voda vře živým ohňom. Pokr. Pot. 128. — **Ž.** *maso = čerstvé v těle*, das Fleisch vom lebenden Leibe. Žeravýma kliešťama živě mäso z neho trhali. Dbš. Sl. pov. I. 221. *Ž. maso = divoké, z rány vyrůstající*, wildes Fleisch. Brt., Kšá. — **Ž.** *jazyk = od lidu mluvený*; opak *mrtvý*, jako ku př. latinský. — *Ž. prádlo* (žehličkou ne dosti uhlazené, hrbolaté, vlnaté. To se stane, když ku př. žehlička již studená byla). — *Ž. rtuť* (tekutá, neumrtvěná); *ž. síla* (působící pohyb); *ž. síra* (nestrojená); *ž. skála* (nezvětralá, nepotřebující žádných podpor). Ba celé vrchy niektoré sú čirá, meravá, živá (t. j. samá) skála. Hdž. Člt. 206. Oj, strašné väzenie, nie műrom műrané, ale do živého brala (skály) vyrúbané. Č. Čt. I. 207., Chlpk. Sp. 16. Divín zámek nevezmete, neb živú skalu strielate. Sl. let. I. 282. — *Ž. vápno (nehasené)*, Vys., *žíravé*, der Aetzkalk. Mj. 43. — *Ž. střela = blesk.* Slov. Hdk. — *Ž. kosť (mrtvá)*, naběhne-li nahoře na ruce (v prohbí) nebo na noze tvrdá boule. Chytá-li prý kdo kozu za rohy, tož mu naroste. Pomoc od ní: Za pozdvihování v kostele třikrát rukou n. nohou šústnúst nazpátek o lavici. Na mor. Val. Vck. — *Ž. vítr*, der Passatwind. Dch., Ves. II. 29., S. N. — *Ž. kůže = na těle živém.* Cf. Živé maso. Lebendige Haut. Šp. — **Ž.** *déšť.* Ves. I. 89. — **Ž.** *kousek, krapka* a p. = *malý*, klein. Na Mor. Je toho ž. kapka, živá troška, Brt., krapka. Šd. Zůstala nám toho vlna ž. krapka; Mám mouky živou trochu, blutwenig. Km., Šd., Je toho ž. drobek. U Polič. Kšá. — **Ž.** = *červený, veselých barev*, rostl. Ž. šátek. Němc. I. 254. U Domažl. Jrsk., Nl.

Žíze, vz Zieze, Žízeň.

Žízeň, zně (zni, Chč. P. 130. b.), f., obyčejně: *žížeň*, na Ostrav. žižin, žně, Tč.; zastr. *žíze, žízň, žezi (žízi), žeza*. Jg. Odvozují slovo to od *žed* (žádati), rus. žažda, horv. žeda, tedy původně: žádost nápoje, der Durst. Cf. Bdl. Obr. 115., Bž. 50., *Žízň*. Ž. záleží ve vyprahlosti částek hrdla a požeradla. Krok. Ž. jest zvláštní pocit suchoty v ústech a hltanu, jenž k pití nutí. Vz více v S. N. Jazyk žížní prahne; ž. vodou zapuditi. Br. Žízní utrápen. V. Trapná žízň útrobu kruto rváše. Rkk. 52. Nevzmožno nám děle žízňú tráti. Rkk. 52. Křestěné padachu trapnú žízňú. Rkk. 183. Trapněje zhynúti žízňú meča. Rkk. 193. Vz o tomto instr. Gb. v Listech filolog. VI. 241. Koho žízň trápí; nevzmožno pro žízň vojevati; pohynem-li žízňú. Rkk. Ž. míti, D., Jg., zahnati, uhasiti; žízní umořiti. D. Postem a žízní vyschnouti. Kom. Od žížně mříti. Flav. Slanečkem se ž. dráždí, škádlí, roznécuje. Sych. Žížní zajíti, zahynouti. Prahnouti žízní (hynouti hladem, nýti láskou). Šm. To jsem měl ž. jako trám (velikou, jako jest trám dlouhý). Mám žízeň jest **prý** šp. m.: žízním, jala mne žízeň; *ale proč by tato frase byla špatnou?* Je mi až darebně, jakou mám ž.; On hasil v bázni boží svou ž., er ergab sich dem stillen Trunk. Dch. Je při dobré žízni. Vz Opilý. Studnice při polích čerstvou vodou se pramenící uhašují žízeň. Koll. IV. 115. Jazyk prsí požívajícího přilnul žízní k dásním jeho. Pláč. Jer. 4. 4. Žízní umdlévati. Exc. Proč si vyvedl nás z Egypta, aby (abys) mne s syny i dobytky žízní zmořil? II. Mojž. 17. 3. Dal si jim vodu v žiezi BO. Budeš slúžiti nepřieteli svému, jehož pošle pán tobě, v hladu i v žiezni, v nahotě i ve všem hubenstvie Hus 1. 57. Kominická ž. je větší než mořc. U Žamb. Dbv. Má ž. jako lajtnant a peněz jako kmán (je veliký pijan, ale nemá peněz). U Kr. Hrad. Kšť. Čím víc žízeň dostává, tím se více rozmáhá (o skoupých). Mor. Tč. Čím kdo více vodu pije, tím víc žízně v sebe lije. Lb. Po hladu chutnější pokrm, po žízni sladší nápoj. — **nač**: na vodu. Us. Tč. — **čeho.** Ne hlad chleba, ani ž. vody, ale slyšení slov Hospodinových. Exc. O účincích žízně na tělo lidské vz Čs. lk. III. 373. — **Ž.** *přenesené*. — **čeho, po čem.** Ž. statkův, V., po slávě, po zlaté. Hlas., Kká. K sl. j. 13. Ž. slávy, Čch. Petrkl. 40., krve, Čch. Bs. 52., vědy, Čch. Mch. 74., pomsty, Pdl., věčného pokoje. Pravn. 2865. Ž. po blahu, Vlč.,

po poznání krajů a lidí. Mus. 1880. 167. Neukojnou žízní po vědomostech toužiti. Vlč. V skúpém srdci roste ž. po větším bohatství. Mor. Tč.

Žízenkov, a, m. Pánové ze Ž-va. Pal. Děj. I. 2. 151.

Žízenkovice, dle Budějovice. Tk. I. 87.

Žízi, vz Žízeň.

Žízlvý = *žíznivý*. Bž. 123. Ž. země. BO. Vylém vodu na žiezivého, proléim ducha na plémě na tvé. BO.

Žízlada, y, f. = vládkyně nad životem i obživou, bohyně světoplozí. Kal. Bás. sp. 208.

Žízlivý = *žíznivý*, durstig, sitiens. BO. Kto mě pí, ještě bude ž-vý. BO.

1. **Žízň**, vz Žízeň.

2. **Žízň**, ě (žízni, vz Žízeň), f., **žizn**, u, m., *žízeń*, zně, f. Žiznь, vita, m. živznь, tedy z koř. živ (živu, žiji), *ň* jest přípona a *z* se vsulo, vz Ň. Schl. — **Ž.** = *život*, das Leben. Končena ž. Slov. Phld. IV. 528. O slovenských Tatrách a slovenskej žizni. Ntr. 180. — **Ž.** = *úroda, hojnosť, dostatek, plnosť*, die Fruchtbarkeit, Fülle. V MV. nepravá glossa. Pa. Z obilé zemského i žiznu (zde masc.) jejlbo. Bibl. Boč. f. 107., BO. Pole tvá napilnena budú žiznem. Ž. wit. 64. 12. Daj nám všem, Hospodine, žizň a mír v zemi. St. skl. — Dal. Cf. Bdl. Obr. 115. K nemu putujte, ku stromu žizni večitej na body. Hrbň. Rkp. A že by na věky věkom mohli v něm bezpečně přebývati, kdyby v něm tolikú zásobu s žizň měli. Troj. (Výb. II. 142.). Bude v zemi ž. Dal. 12. A pole tvá napíněna budú žiznem, et campi tui replebuntur ubertate. Gloss. 13. stol. Mus. 1879. 533. Ut ostenderent ubertatem, aby ukázali žizen; Nuž aj přijde sedm let velikého žiznu po všie zemi (fertilitas, úroda); Ve všem dobrém skutce bude žizn neb hojnosť; Přišla jest žižeň sedmletá (úroda). BO. Všechna shožie od tebe moc i sílu i žizň berú. Pravn.

Žízna, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Žíznata, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Žíznava, y, f., os. jm. Pal. Rdb. I. 128.

Žízně (zizne) multiplicabitur in senecta uberi. Glossa 13. stol. V Ž. kl.: rozmnoženy budů v starosti obrodí. Vz Mus. 1879. 533., Žizný.

Žíznek, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Žíznění, n., das Dürsten. Us. Vz Žízněti.

Žízněti, 3. pl. žíznějí, ěl a *žízniti*, 3. pl. žízní, il, ění; *obyčejněji: žížněti* a *žížniti*; *žíznívati, žížnívati* = *žízeň míti*, Durst haben, dürsten. Cf. Bž. 192., 196. — **abs.** Žízniti. BO. Žieznimy a lačnimy. ZN. Žízni-li kdo, poď ke mně a napí se. Jan 7. 37. Lačněl, žízněl. Pís. br., BR. II. 178. b. Žaludek prázdný jsa lační a žízní. Kom. — **po čem, nač**: po vodě, na vodu. Us. Tč. — **proč**. I žíznil tu lid pro nedostatek vod. Mojž. II. 17. 3. — **jak**. Hrozně žízuim. Čím kdo více pije, tím víc žízní. Bř., Šd. — **kde**. Nebudou tam lačněti ani ž. více. V. — **čím**: horkem. — **Ž.** = *žádati, žádostivu býti, hledati*, dürsten, begehren, sich sehnen. — **po čem, po kom**: po bohactví, zboží. V. Touhou duše jeho ž-la po milence. Šml. I. 48. Žíznil předo vším po spáse ženy, po spáse lidské. Sš. J. 66., L. 129. Po svých rodičích ž. Na Ostrav. Tč. Po tobě žízní duše má. V. Tu mňa si žížnácim po mej krvi Nemcom odevzdal. Hol. 390. — Ros., Kram. — **čeho**: chvály něčí; Duše má žízní tvého potěšení. V. Nasytiž se krve, jíž jsi žíznil. Br. Něčí krve ž. Har. I. XXX., Hos. 133., Prot. 188., BR. II. 124. b., Brt. S. 31., Hus III. 85., Cbč. 443. Ž. spravedlnosti. Mat. 5. 6., Ev. Mat. 57., Br., Hus II. 426. Žák musí vždycky umění ž. Kom. D. 108. Žízní duše má Boha, Boha živého. Žalm 42. 3. — **čeho jak**. Znaje to, že tyranné, zakusíce krve nevinné, *den po dni více* jí žízní. BR. II. 64. a. — **k čemu**. Žíznila duše má k Bohu, k studnici. Kram.

Žíznětice, dle Budějovice, Žiznětitz, ves u Dešenic v Klat. PL

Žízníkov, a, m., Žiznig, ves u Čes. Lípy.

Žízniti, vz Žízněti.

Žíznivě, *žížnivě* = *se žízní*, dürstig. Ros. — **Ž.** = *žádostivě, s chutí*, begierig, mit Lust. Ž. mušku živú vlekne do sieti pavúk. Let. Mt. S. VI. 1. 54.

Žíznivec, *žížnivec*, vce, m., der Dürstende. Ros. — Ž., dipsas, had. Aqu.

Žíznivosť, *žížnivosť*, i, f. = *žízeň*, der Durst, die Durstigkeit. — **Ž.** = *žádostivosť*, der Durst, die Begierde. Ros. Ž. spasení. BR. II. 12. a. — **Ž.** = *suchosť, vyprahlosť*, die Dürre. Ž. země. Plk. — **Ž.** = *včelí choroba*, která povstává, nemají-li včely v úle s dostatek vody. Sš.

Žíznivý, *žížnivý* (zastr. *žeznivý, žezivý, žezlivý); žízniv, žížniv, a, o* = *žízeň mající*, durstig. V. — **abs.** Když jsme tě viděli žiezniva, dali sme tobě píti. ZN. Lačen jsem byl, žiezniv, nemocen. ZN. Žízniv jsem byl a napojili ste mě. Hus II. 5. (I. 140., 451.). Ž. kůň u vodě si nevybírá. Č. M. 190. Na boží narození kdo pije vodu, je celý rok žízniv. Na mor. Val. Vck. — **jak**. *Podlé* těla lační a žízniví k jídlu a pití chuť mají. BR. II. 19. b. — **Ž.** = *žádostivý*, durstig, begierig. — **čeho**: krve, V., peněz, Ros., spasení, Pass., pravdy. Výb. Srdce lásky a blaha ž-vé. Šml. I. 40. Statečnosť činí lačné a ž-vé spravedlnosti; A jako ž-vé spravedlnosti napájí (církev). Hus II. 426., III. 52. — **po čem**. Us. Dch. — **Ž.** = *suchý, vyprahlý*, dürr, ausgetrocknet. Ž. země. Ros. Tebe žízní duše má, po tobě touží tělo mé v zemi ž-vé a vyprahlé, v níž není vody. Žalm 63. 2. Prší-li na velký pátek, bude ž rok. Slez. Šd. V Bystersku. Sn. — **Ž.** = *horký*, heiss. Ž. slzy. Msn. Or. 79. — **Ž.** = *žízeň působící*, Durst machend, erregend. Ž. povětří. Plk. — **Ž.** *uhel* = *řeřavý*, glühend. Ž. železo. Us. Rgl. U Klat. Kd. Také na Mor. — **Ž.** = *v žízni žádaný*, dem Durstigen erwünscht. Napoj mě těch ž-vých potokův. 12. bod.

Žízňosť, i, f. = ubertas. Ot ž-sti domu tvého. Ž. wit. 35. 9.

1. **Žízný**, *žizský* = *plodný, úrodný*, fruchtbar. Ž. léto. D. Nad Hostyní v žízném poli kámen k nebi zdviženo; Ž. kraj a hory chudé jeden pás vše opíětá; Moravské vy žizné pláně. Stulc I. 154, 199.

2. **Žízný**, *žížný* = *žíznivý*. Lačen a žizen nebudu. Modl. ms. Napoj všecky žiezné. Pravn. 1959. Račiž mně také žieznému dáti… Ib. 1950. Duši žízná žádusť sušl. Ib. 1974 — **čeho**. Jsem tvého napitie žiezen. Ib. 2807.

Žizský, vz Žizný.

Žizudárný, ζειδωρος (= *obilí, žito dávající*, Getreide, Nahrung gebend, spendend. Lpř.), šp. Lšk. Cl. Žiža.

Žíž, e, m., střněm. ses, sesz, seis, fr. six. Mz. 379. — **Ž.** = *šest ok na kostce*, der Sechser im Würfelspiele, Venus. Koll. St. 85. Oba žíže = 12 ok. Koll. St. 85. Žíž (6), ciňk (5) nedá, eš (eso), tonš nemá, kotr (4) dryje (3) zaplať. Touš, eš nemá nic, žíž, ciňk nedá nie, quater drye pomáhej. V. Oba žíže hodil. Aby ona tobě toho se neodměnila, žíž (6) za eš (1) neodplatila. Lomn. Hosp. 160. Uvrhl jsem dva žíže; Já mám s žiežem eš, ti sú nejednomu obervali pleš. Výb. II. 32. Sedne-li mi kostka žížem. Dh. Jir.

Žiža, *žiža*, e, f. (dle Káča) = *úrodnosť; chléb*. Na Slov. Th. — **Ž.** = *oheň, světlo* (v dětské řeči), Feuer, Licht (in der Kindersprache). Slov. Ssk. Keď príde zapálená svieca večer do izby, alebo vôbec keď sa spraví svetlo, oheň, tedy maličké detičky upozorňují na to útle: žiža, žiža! Zátur. — **Ž.** = *oheň*, das Feuer, die Gluth. Vz *Žižava*. — **Ž.** = os. jm. (dle Bača).

Žižala, y, m., os. jm. Ž. Václ., nar. 1824. Vz S. N., Sb. H. I. 311.

Žížala, *žoužala* (zastr. *žížela*), *žížalka, žiželka*, y, f. = *hmyz*, das Insekt, Ziefer, Ungeziefer. Vz *Žúžel, Žúžela, Žížela, Žoužel*. Ž., která med dělá (včela). V. Ž. majka. Čern. Ž. mravenčí. Kobylky, chroustové a jiné ž-ly. To jezero ž-lami se hemží. Sych. Ž-ly = hmyz a zeměplazi. Koll. III. 347. Vidíme muchy, ovady, komáre, osy, motýle a iné žižaly. Hdž. Šlb. 16. Ž. = šváby, švrčky, hadi, ještěrky a p., Ungeziefer, Insekt, kriechendes Thier u. ä.; *ale:* blechy, vši, plošťky slují *hyd*. Na Ostrav. Tč. — **Ž**, *nevlastně o červích a hadích*. Jg. *Ž-ly*, oligochaeta, jsou kroužkovití, štětinatí červi bez kousadel v jícnu, bez tykadel a bez dychadel. a) *Ž. zemské*, lumbricina: ž. obecná či dešťovka, lumbricus agricola, hnojní, l. olidus; b) *ž. vodní*, naidea: naidka chobotnatá, nais proboscidea, nitěnka růžová, tubifex rivulorum, roupice trouchová, enchytraeus vermicularis. Vz Frč. 78. Cf. Schd. II. 529., S. N. L'ud zahrňuje pod meno žižaly aj červy. Zátur. Vz nahoře Hdž. Šlb. 16. Ž-ly, reptilia. BO. Ž. = *dešťovka*, der Regenwurm. U Jilem., Kr. Hrad., Skrýje a j. Kál., Bohd., Mllr. 63. Když se dívá ž. po Moravě plouhala. Sš. Bs. 23. Tu večná panuje smrť a pôda táto ani obyčajným ž-lám, tušim, výživy nepodává. Lipa I. 262. Chodí jako ž. (zdlouha). Us. Dhn. Že jest Bôh nestvořil skodlivých šelem nebo žížal a tělestných věcí. Hus I. 83. — **Ž.**, y, m. = *člověk útlý a slabý*, ein schwacher, zarter Mensch. Taková ž. a jak se staví! U Kr. Hrad. Kšť.

Žížalice, e, f. Ž. Heydenova, phreoryctes Heydeni. Ves. IV. 65.

Žížalový, Insekten-. Ros.

Žížava, y, f. = *žíža*, die Gluth. Žiža lebo žižava pálí polená a rožúžolí je, popáli je na žúžol. Hdž. Šlb. 8. Koreň slova je žib (žeh), aj český žíhati. Cf. Žihlava. Zátur.

Žížavka, y, f. = *sviňka*, oniscus murarius, die Mauer-, Kellerassel. Hdž. Šlb. 85. Žižiavka má 14 nôh. Hdž. Čít. 186.

Žížavosť, i, f. = *řeřavosť*, die Gluth. Krok I. d. 112.

Žížavý = *řeřavý*, glühend. Ž. uhlí. Us. ve Slez., u Uh. Hrad. a j. Šd., Tč. Cf. Žížlavý. Ž. klec = zvláštní způsob mučírny, kde trestanci nesnesitelným horkem byli mučeni. Lorenz. Výlet. do Ben.

Žížela, y, f. = *žížala*. Bž. 17., Alx. V. v. 2039. (HP. 49). Ž-ly, múchy, blchy. Hus I. 83.

Žíželeves, *Žíželoves*, vsi, f., od Žížela. Pal. Rdh. I. 136. Něm. Žíželowes, ves u Smiřic. Vz Blk. Kfsk. 1464., Sdl. Hrad. II. 282.

Žíželice, dle Budějovice, mě. u Chlumce n. C. Vz S. N., Tk. III. 123., V. 214., 215., Tk. Ž. 102., Blk. Kfsk. 171., 611., Sdl. Hrd. I. 194., II. 241., III. 24., 26., IV. 343. — Ž., Schleschlitz, v Bavořích. Šb. Lit. I. 45.

Žíželický, ého, m., os. jm. Mus. 1880. 257. Ž. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1144.

Žížeiný, Reptil-. Ž. podobizna. BO.

Žíželoves, vz Žíželeves.

Žížeň, vz Žízeň.

Žiží, jakési vyvýšené místo uprostřed hradu. Vz Tk. I. 17., 104.

Žížlavka, vz *Žížavka*.

Žížice, dle Budějovice, Žižitz, ves u Slaného. Vz Blk. Kfsk. 606.

Žížín, a m., ves u Pardubic. Vz Sdl. Hrad. I. 259.

Žížitl, il, eu, eni, anfachen. Dch.

Žižka, y, m., demin. slova Žiha = Sigismund. Hanka v Mus. 1854. 269. Jan Ž. z Trocnova † 1424. Vz Tk. III. 21., 638., IV. 747., V. 265., VI. 10., Jg. H. l. 659., Tf. Odp. 98., Jir. Ruk. II. 377., Sb. H. I. 311., Sbn. 590., 623., 626., 628., 630., 937., S. N., Sdl. Hrad. III. 308. Jan Ž. O sepsání životopisu jeho pokusil se V. Vl. Tomek. V Praze 1879. Nadal mne co Ž. mnichy. Č. Pamatuje Žižku na Hradisku (je stár). U Litomš. Bda. — Ž. Jan Max, rytíř, nar. 1681. Vz S. N. — Ž. Jan z Trocnova, Žižkův otec. Vz Tk. Ž. 1., 2. — **Ž.** = *tolik co jednooký*. V. Ž. jednooký jest. Kom. — **Ž.**, *s příhanou o slepém n. hloupém, kterýž oči maje nevidí*. Cos žižka (což nevidíš)? Ros. Slepý žižko, dívej se lépe. Us. Slepý ž. Č.

Žižkati = *očima mrkati*. — **Ž.** = *slabě hořeti*. Oheň žižká. Val. Brt. D. 304.

Žižkavý = *nějakou vadu mající*: hrbatý, slepý atd. Na vých. Mor.

Žižkov, a, m. = *Žižkova hora*, Žižkaberg u Prahy, dříve Vítkov. V. Vz Tk. IV. 747., VI. 308., S. N., Tk. Ž. 55., 98., 123. — Ž., *pražské předměstí*. Vz S. N. — Ž., ves u Bředslavy. — Ž. (*Malý Chlumec, Chlumeček*), Klein-Chlumetz, ves u Dobříše. PL.

Žižkovati = *jako Žižka jednati, na Žižku si hráti*. A nvodice moc světskou mezi sebe, snad již také ž. chtěli; Jakoby bratří již na způsob Táborů zase ž. chtěli. Pal. Děj. V. 1. 386., V. 2. 6.

Žižkovec, vce, m., Žižkowitz, ves u Kr. Hradce. PL.

Žižků mlýn u Velk. Vanova blíže Telče. Tč.

Žižkův, ova, ovo, dem Žižka gehörig, ihm eigen. Je rozbitý jako Žižkova fangle; Vypadá jako Žižkova vojna. V Kunv. Msk.

Žižla, y, **žižlák**, a, m. = *kdo žižlá*. Ros.

Žižlák, vz Žižla.

Žižlánek, nku, m. = *žižlavý, tupý nůž*, ein stumpfes Messer.-Ros.

Žižlati, žižlám a žižli; *žižlávati*. Ž. od žuji (žváti). Šf. — Ž. = *dásněmi kousati, žvýkati*, kauen. — co. Ž. maso. Ros. Dítě, bezzubá babička žižlá kůrku. Bž. — Ž. = *ne hladce, špatně, tupým nožem krájeti n. řezati, pižlati*, unglatt schneiden. — co: chléb. — čím: chléb tupým nožem. — se kde: v jídle = *piplati se, přebírati se*, in dem Essen stochern. D. — se s čím. Jg.

Žižlavě = *nerovně, nehladce, drobivě*, unglatt, bröselnd. Něco ž. krájeti. Ros.

1. **Žižlavice**, dle Budějovice, Žižlawitz, dvůr u Blanska. PL.

2. **Žižlavice**, e, f. = *kopřiva menší, pálčivá, žahavka*, die Brennessel. Mor. Brt., Vck., Šd.

Žižlavosť, i, f., die Gluth. Ros.

Žižlavský, ého, m., os. jm. Tč.

Žižlavý = *který žižlá*. Ros. — Ž. = *žižavý*, glühend. Mor. Ž. uhlí. Brt., Bka., Bkř., Dch., Kk. Ž. uhel páll. Mor. Šd. — Ž. = *tupý*, stumpf. Ž. nůž, kterým kdo chléb žižlá. U Uh. Hrad. Tč.

Žižle, ete, n. = *malá žížala*, das Ungeziefer. D.

Žižlice, dle Budějovice, ves. Arch. II. 447.

Žižlila, *Žizlila*, *Zizlila*, y, f. = bohyně krásy, Lada. Krok II. 384.

Žižlivý, zastr. = *žíznivý*, durstig. — Ž. = *žižlavý*, glühend. Mor. Brt.

Žižmo, a, n. = *houf něčeho malého jako včel, mravenců, much, ptactva, chlapců*, der Schwarm. U Frýdka, na Ostrav. Tč., Brt. D. 304.

Žiznáci = *žízníci*. Vz Žižněti.

Žižňava, y, f., os. jm. Tohto otec rád mál, toho Ž. matka. Hol. 114.

Žižnětice, dle Budějovice, Žižnetitz, vz Žiznětice.

Žižnikov, a, m., Schiessnig, ves v Litoměřicku. Vz Blk. Kfsk. 845., Žíznikov.

Žižniti, vz Žízniti.

Žižnivě, vz Žíznivě.

Žižnivec, vz Žíznivec.

Žižnivosť, vz Žíznivosť.

Žižnivý, vz Žíznivý.

Žižný, vz Žízný.

Žižolík, a, m. = *kdo svému řemeslu nerozumí*. Kb.

Žižov, a, m., Žižow, ves u Uhlíř. Janovic. PL.

Žižpachy, dle Dolany, Sichelbach, u N. Bystřice. PL.

Žlab (zastr. *žleb*), u, *žlábek, žlebek, žlíbek* (na Slov.), bku, *žlabec, žlebec*, bce, *žlábeček, žlábček, žlíbeček*, čku, m., *žlabisko*, a, n. V již. Čech. žlab u mlýna, žleb ve chlévě; Dej kravám do žleba. Kts. — Ž. = *důl, úzké údolí, roklina, úžlabina*, enges Thal, die Mulde. Jg., Vck., Bkř., Šd. Suchý žleb. Jiti žlebem. Boč. A blesk siká zlohně v zemské žleby. Sš. Snt. 61. Bystré vody v horách a dunajky na záhonech dělají žlaby v zemi. Na Ostrav. Tč. Šlo, nedošlo žlíbek, na něm byl krchovek; Vezměte mja sebů do tých tmavých žlebů, Thalschlucht. Sš. P. 161., 181. Já chcu chleba! Odpov.: Běž do žleba! Je tam zajíc, dá ti krajíc a sýra jak sekyra. Pck. Ps. 98. Toho lesu až po žleb a hranici popovskou užívati mají. List z r. 1592. Ž. údolí, die Thalsohle. Š. a Ž. *Ž. Crhův* = údolí sv. Cyrilla u Velehradu. *Škaredý žlab* = strmá úboč na západní strane takmer pod samým štítom Kriváňským. Č. Čt. I. 170. *Žleb babí*, byl úvsl u Čelechovic. Pk. — Ž. = *malý úvoz*, kleiner Hohlweg. Vz Vývozek. Mor. Vck. — Ž. *vodní, po němž někam vodu vodí*, die Wasserrinne, Wasserleitung. Ž. = krně, Rinne. V. Žlábek = výpad vody. V. Ž. jalový, das Fehlfluder, Sl. les., odpadný, die Abfallrinne, odtékací, der Abflusskanal, ž. k vylévání, die Guss-, Ausgussrinne. Šp. Žlabové a vodovodové z Advy svlažují louky. Koll. III. 209. Dobrá voda na járku, kdo má hlízko frajerku, ešte lepšia na žlebe, kdo má milú pri sebe. Koll. Zp. I. 9. Po lidských žlabech kalná voda teče (pomluva teče). Koll., Lb., Pk. — Ž. = *řečiště*, das Flussbeet. Dch., Lpř. Děj. I. 39. — *Ž. mlýnský*, die Wasserkehle. Ž. na kolo, kudy voda na kolo teče. Při hřebenáčích skládá se z. z *hlavního prahu, ze štětů, ze sloupů, dlažby*. Mysl. Ž. mlýnský skládá se z *podlážky* a dvou *stranic* či *bortův*. NA. IV. 23. Ž. vodního kola, das Radgerinne. Prm. Več sté vy z Horice mlynár, ktorému koleso vrzga, že ho až do Rapčic počuť a čo si vodu uosí na žlábky v zástere? Phld. IV. 359. Ž. jalový. Ž. pod kolem. Ž. z fošen sbitý, k vedení vody na stroj, spodek slove *dlažba* a postranice *paženi*. Vys. Žlábek, do kterého se stavidlem z vantrok svrchní voda na kolo vodní ponští; Voda běží žlabem na kolo. Vys. Vz Strouha. — Ž. *na střeše*, die Dachkehle; Dach-, Regenrinne. . Ž Ž místo, kde se dvě střechy stýkají. Bkř. =,

odkapový, die Traufrinne, Nz., odkapní, Prm. IV. 263., Jdr., odtěkací, die Abflussrinne, Šp., postřešní, vodosvodný, Zpr. Arch. VII. 54., nákrovný, die Dachrinne. Nz. Ti pak měšťané, kterých pán Bůh všelijakým spůsobem na hůrách, na žlebcích zachránil. Sl. let. III. 29. Pakliť císařská pře má lepší základ v právích (než pře stavů), tedy jsou stavové na celé království břímě přetěžké vložili, ale nad to králi velikou křivdu učinili a jej jako pod žlab hodili. Skl. IV. 130. Trefil z deště pod žlab. Ale z deště pode ž. jsem přišel (Cf. Přišel z kyje na palici). Koll. Zp. — *Žlábek pivní, spílací*, die Bierrinne. Suk. — — *Žlábek u komína = dymník, aby nezatékalo*, die Schossrinne. D. — *Žlábek k vedení rozpuštěného kovu*, die Leitrinne. — *Žlábek u ručnice, dráž, drážka*, die Nuthe. Čsk. Vz S. N. Ž. = drážka nabijáku, die Ladstockknute, -rinne. Čsk. — Ž. = *pramen*, die Quelle. Nemôž byť národ druhého rabom, keď sa domáhá k rozvoju žlobom, voľnú keď má osvety púť. L. Kubáni. — Ž. = *druh cedníku*. Ž. na šťávu, die Saftrinne, na těžkou šťávu, die Dicksaftrinne. Šp. — *Žlábek klínu*, die Keilnuth. Šp. — *Žlábek na včelní matku, trubka*, das Weiserhaus. Ž. = rýha v úlech dzierzonských, do které se rámky nebo trámky zasouvají. Všk. — *Žlábek v stavitelství = všeliká prohlubnosť zvl. k okrášlení sloupův*, die Kehle, Riefe, Kehlleiste. Ž. rovný, prutovní, překlopený. — *Žlábek pod nosem = důlek*. Ros. — *Žlábek = trubka, céva v těle*, die Röhre, der Kanal. Ž. jaterní, slzní, zevnitřní ušní, sluchový, močový, semenný, chamový. Ž. obloukovitý, semicircularis, pololýtkový, semifibularis, poloměsíčitý, semilunaris, poloblanový, semimembranosus. Nz. lk. — Ž. = *pošva mateční*, die Mutterscheide. Ssav., Krok, Ja. — *Žlab, žleb, dlouhé koryto, do kterého dobytku žrádlo, píce se dává*, der Trog, die Krippe im Stalle. V chlívích žleby i řebříny ať jsú vždycky spraveny. V. Hryzou se co psi o kosť, co koni o žlab (jsou nesvorni). Td., Mns. Má (vysoko) vysoký žlab. Vz Hladový. Č., Lb., Kšá., Slm., Kšt., Dch. Žlab jest z jednoho kusu dřeva vytesané koryto pro krávy (koně); krátký žlábek sluje koryto, které obyčejně z desek je sbito. Tč. Ž. (koryto) někomu podnésti, Einem den Brodkorb hoch hängen. Dch. U muziky bodný chlap, doma koně žerou žlab. Čes. mor. ps. 242. S kopce mě drž, do kopce nežeň a u žlabu nezapomeň (koně). Us. Ntk. Třeba mu ujať žlábku (nepovoliti ve všem). Slez. Šd. Ze zlatého žlábku ona jich (koni) futruje. Sš. P. 735. Na veliký pátek vymetá hospodyně koštětem žlab, aby dobytek dobře vyžíral; koště se pak hodí na střechu a o čarodějnicích se spálí. U Bydž. Kšť. — *Žlábek*, osada. Sdl. Hrad. IV. 257. — Vz *Žleb, Žleby, Žlíbek*.

Žlabár, a, m. = *žlabař*, der Rinnenmacher. Na Slov. Bern.

Žlabatka, y, f. Ž-ky, cynipidae, druh vos duběnčivých. Ž. listová, cynips quercus folii, die Eichenblattgallwespe; kalichová, c. quercus calicis, die Knopperngallwespe; smoková, c. psenes, der Feigenbohrer; růžová, rhodites rosae, gemeine Rosengallwespe; kořenová, biorbiza aptera, die flügellose Wurzelgallwespe; pupencová, cynips gemmae, Eichenzapfengallwespe; dlouhobřichá, c. longiventris, obecná, c. scutellaris, gemeine Gallwespe; houbová, teras terminalis, die Schwammgallwespe; barvířská, c. tinctoria; dřevová, c. lignicola; popencová, diastrophus glechomae, die Gundermanngallwespe; ostružinová, diastrophus rubi, Brombeergallwespe; cizopasná, Schmarotzergallwespe. Šp., Sl. les., Frč. 165., Schd. II. 512., S. N., Brm. Živ. zv. IV. 326.—335.

Žlabatý = *žlaby opatřený*, canaliculatus, gerinnt. Ž. lodyha. Rst. 528.

Žlábček, vz Žlab.

Žlabčík, a, m., noterus, hmyz. Krok II. 241.

Žlabec, vz Žlab.

Žlábeček, vz Žlab.

Žlábečník, u, m., der Kerbenausdreher für Schuhfedern. Šp.

Žlábek, bku, m., vz Žlab. — Ž., ves u Lomnice v Jičínsku; něm. Rindles, u Plané. PL. — Ž., bka, m., os. jm.

Žlabení, n., die Kehlung. Nz., Ssk.

Žlabený; *-en, a*, o, gekehlt. Vz Žlabiti.

Žlabí, n. = *část hadromele*, v papírn., der Kasten, Black. Žv.

Žlabice, *žlabovice*, e, f. = *prejz, žlábkovice*, der Dachziegel. Na Slov. Jg.

Žlabina, y, f. = *žlebina, dřevo vydlabané, žlab*, die Rinne, Ros., der Viehtrog, die Krippe. Kone jedia, kone pijú z prázdnej žlabiny a já som sa namiloval švárnej dievčiny. Sb. sl. ps. II. 1. 128. — Ž. = *dlouhý dolík, strouha, příkop*, der Graben. Ros. Cesty při ž-nách. Zř. těšín. art. III. — Ž. = *údolí, úžlabina*, das Thal, die Mulde. Kká. v Osv. I. 256. Tichý vetrík veje hlbokou dolinou, mutný Váh sa leje kriváňskou ž-nou. Mt. S. I. 9., Sb. sl. ps. I. 9. Ta šťávnatá údolí, tam ty srázné žlabiny a strminy, tu ruči potoky a přebohaté na zeleň lesy v domovině. Ntr. VI. 186. — Ž. = *šev na lbu novorozence*, die Naht. Krok II. 277. Ž. čelná, plosinka, glabella. Nz. lk. — Ž. *zubní = mezera mezi zuby*, der Zwischenraum der Zähne. Ja. — Ž. = *žlabina, lejsna*, die Kehlleiste. Kal. hosp. 1810.

Žlabisko, a, n. = *veliký nebo špatný, nehezký žlab*, eine grosse o. hässliche Mulde, Trog usw. Vz Žlab. Horní žlabiska jsou strže na svazích neb stráních vodou vyžlabené (vymleté). Na Ostrav. Tč.

Žlabiti, il, en, ení, hobeln, falzen, kehlen. Cf. Žlábkovati. Nz. — **co čím**: dřevo struhákem. Us. Tč. — **jak**: dřínky na šindele. Na Ostrav. Vz Dřínka.

Žlábkář, e, m. = *kulatý sedlík*. Vz Sedlík.

Žlábkatý = *žlabatý ale s menšími žlaby*. Rst. 528.

Žlábkování, n., die Auskehlung, Kannelirung. Na., Ssk.

Žlábkovaný; *-án, a*, o, ausgekehlt, kannelirt. Ž. zuby, die Furchenzähne; ž. plotna

rohová, die Zargeneckplatte. Nz., Šp. Ž. sloup, Koll. III. 121., hlaveň, dřík sloupu. NA. I. 15., 50. Ž. střecha (se žlahem). Vz Žlah. Čch. Mch. 31. Ž. šindel, gefalzt. Sl. les.

Žlábkovati = *žlábky do něčeho dělati*, auskehlen, kanneliren. Vz Žlabiti. Nz., Tč.

Žlábkovatý, ausgekehlt. Ž. cihla. Čch. Mch. 33.

Žlábkovec, vce, m. = *hoblík k dělání žlábků, lištovník*, der Nuth-, Kehlhobel. D., Šp., Nz. Ž. okenní (posuvný), der Glasnuthhobel, dveřní, der Thürnuthhobel, Us. Hk., Skv., parketový malý, der kleine Parquettnuthhobel; ž. zakroužený, mosazem okovaný, Nuthhobel mit Messing montirt; ž. s třemi vřeteny, Nuthhobel mit drei Spindeln. Skv. — Ž. = *kladivo žlábkovací*, der Tellerhammer. Šp.

Žlábkovice, e, f. = *druh pily*, die Nuthsäge. Us. Kk., Skv. — Ž. = *voletka*, die Rinnleiste, ve stavit. Nz. — Ž. = *žlábková taška na střechu*. Us. Pdl., Ssk. Vz Prejz, Žlabice.

Žlábkovina, y, f. = *dříví na žlaby*, das Rinnenholz. Šp.

Žlábkovitosť, i, f. = *jakosť žlábkovitého*. Ros.

Žlábkovitý = *žlábkovatý, co má žlábky*, rinnenartig, rinnenförmig, gekehlt. Ž. sloupy (prutované, prutovité), Ros., listy, Rostl., lišta, železo. D. Ž. pole, Tč., cihly (prejsy, vz Žlábkovice, Žlabice), Čch. Mch. 106., pátradlo (ryhované), die Hohlsonde. Nz. lk.

Žlábkovnice, e, f. Ž. stupínková (u soustruhu) = *provaznice*. Vz Včř. Z. II. 58.

Žlábkový = *k žlábkům náležející*, Rinnen-, Kehl-. Ž. šiř, délka. Jg. Ž. kolej (při koňské dráze), Dch., železo, taška, kříž, das Rinnenkreuz. Zpr. arch. IX. 56., X. 22. — Ž. *zub*, der Hohlzahn bei Pferden, Vorschieber bei Füllen. D., Ja.

Žlabní, *žlební*, Rinnen-, Kehl-. Ž. špalek, der Grubenbaum. Sedl. Fys. 164.

Žlabník, u, m. = *druh dláta*, der Lochbeitel. Včř. Z. II. 30. — Ž., hora v Turčansku na Slov. Pokr. Pot. 199.

Žlaboděložný. Ž. rostliny, orthoploceae. Vz Kapusta, Roketa, Katrán, Ohnice. Rstp. 84.

Žlabok, a, m. = *činčil*, eriomys, die Chinchila. Brm. I. 2. 470.

Žlabol, a, m., aulacodus, ssavec. Ssav. 262.

Žlabovati = *žlaby dělati*. Cf. Žlábkovati.

Žlabovec, vce, m. = *žlab*. Ros.

Žlabovice, e, f. = *žlábkovitá cihla, žlabice, prejs*, der Hohlziegel. Nz.

Žlabovina, y, f. = *dřevo na žlab se hodící*, das Rinnenholz. Ros.

Žlabovitě, rinnenförmig. Ž. vykrojený. NA. IV. 156.

Žlabovitosť, i, f. = *žlábkovitosť*.

Žlabovitý = *na dél prohloubený, jako žlab vyhlížející*, canaliculatus, rinnenförmig. Ž. listy jitrocelu pomořského, žonkyly. Rst. 528.

Žlabovnice, e, f. = *zakulacená teslice*, die Rinnenhacke, v horn. Bc.

Žlabový, Rinnen-, Kehl-. Ž. dřevo, prahy (ve mlýně), sloupy, dlažba, Us., věnec, das Rinnenpaar, der Rinnenkranz. Hř., Bc. Ž. špalek (žlab), v mech., der Trog, Grubenbaum, Nz., cihla (vz Žlabovice). Zpr. arch. IX. 56.

Žlabozub, a, m., elasmotherium, ssavec předpotopní vepřovitý. Ssav. 312.

Žlabule, e, f., pedinus, hmyz. Krok II. 254.

Žlaby, die Dolany, samota u Turnova. PL.

Žlátenica, e, f. = *žloutenka* (nemoc). Na Mor. a Slov. Vck., Brt., Šd.

Žláz, u, m. = *jistá část masa pod krkem*. U Kojetína. Bkř.

Žláza, místy také *hláza*, zastr. *žléza*, y, f. MV. — Ž. = *ústroj avířecí, který z tekutin, jež z krve do něho přecházejí, různé jiné hmoty připravuje* (šťávy trávicí, pot, moč, mléko, slzy atd.), die Drüse, glandula. S. N. Ž. potní, slzové, sliznice, voskovatinné atd. Vz S. N. 1. *Žlázy slinové* (Speicheldrüse): a) *podušná*, b) *podsaničná*, c) *podjazyčná*. Žlázy podušné vedou slinu z krve vylončenou lícemi do úst, ostatní ji pouštějí pod jazyk. 2. *Břišná* ž. padá nedaleko žaludku do přední části střeva — do dvanácterníku. 3. *Játra*, vz Játra. Pž. Žlázy slinné, ž. žaludková, slzná nad lůžkem oka, mlíčná, ohryzková (na ohryzku, brzlík), žlázy jazykové, čelistné, záušní (záušnice), hrudní, mízní, žaludová atd. Krok. Ž-y nahrnuté či hromadné či skupené, zusammengesetzte, aggregirte Drüsen, glandulae conglomeratae, laločnaté, g. conglobatae, zrnaté, g. acinosae, rúrnaté, g. tubulosae, Nz., pyskové, Lippendrüsen, klubkovité, Knäuel-, podjazykové, Sublingual-, pohlavné, Geschlechts-, víčkové, tříselné, Leisten-, okružné, Gekrös-, předstojná (předstojnice, prostata), ž. cév krevních, Blutgefäss-, kostrčná, Steiss-, pepsinová, Pepsin-, příušná (příušnice, parotis), tuková (míšek tukový, Talgdrüsse, Fett-), rourovité či trubinovité, schlauchförmige D., osamotnělé, solitäre D., Nz. lk.; ž. skořápečná (u korýšů), zelená (u raka říčného), Ves. IV. 130., šutková (glandula pinealis seu pituitnaria, Mus. 1880. 192., jedovatá, die Giftdrüse, Posp., slinná brouků, Kk. Br. 10., miazgová, glandula lymphatica. Let. Mt. S. IX. 1. 53. Nánka o žlazách; roztažení žlaz mízních, lymphadenectasia; zánět žlaz mízních, lymphadenitis; tkanina žlaz, das Drüsengewebe, Nz. lk.; nadučení žlaz prsních přívalem krve, choroby žlaz prsních, přepínění žlázy prsní mlékem (galactostasis), úbytí žlázy prsní (phthisis mammae). Kžk. Por. 447.—451. Cf. Čs. lk. II. 30., 74., 122., IV. 267., 283., IX. 42., Schd. II. 333., 345.—346. Onemocnění žlaz, hydroadenitis. Čs. lk. IV. 283. Otok žlaz n. jen prostě žláza. Z hnisu pak s masem svaleného a srostlého dělá se ž. Kom. Žlaz sehraní. Lék. kn. Zapálení či zánět žlázy. Ž-y se mu zapálily. Sych. Ž. hrdelní nahéhlé (bulky, hrče), ku př. krtice. Ja. Ž.

v hrdle (hrdelní), za uchem (záušní, záušnice). V. Otok žlaz v tříslech. Ras. Má-li někdo oteklou žlázu (houli) a potře-li ji prstem mrtvoly, ztratí se mu. U Měst. Král. Kšť. — Ž. = *nemoc koňská, žlázy mezi čelistmi naběhlé, kach, chřipěcí pravé.* Ja. — Ž. *v rostlinství* = výrostek zakulacený n. válcovitý z lůžka květního, z listův a jiných údů vylučující lepkou kapaninu; chlupy s takovouto hlavičkovitou žlázkou na konci slovou *žláznaté, žlázonosné.* Čl. Kv. XXX. Cf. Kk. 9. Ž. = ústroj rozličný na povrchu rostliny, alespoň v jistém čase obzvláštní kapslinu vylučující a obsahující; sestává buď toliko ze sklípkatiny n. př. na listech meruzalky černé, na rozbách a řapíkách trnovníku: ž. sklípečnatá, glandula cellularis; nebo se skládá ze sklípků a žil, jako na řapíkách mandlouě obecné, kaliny, na listech višňových: ž. žilnatá, gl. cellularis vascularis, Gefässdrüse. Vz Rst. 528., 51., 172., 175

Žlázatý, voll Drüsen, drüsig. Ž. být. Let. Mt. S. XI. 1. 8.

Žlázenice, e, f. = *zimnice, lepkovlhka,* Schleimfieber. Ja.

Žláznotohuňatý = *žláznotochlupatý.*

Žláznotochlupatý, glandulosopilosus, -villosus, drüsenhaarig, -zottig. Rst. 528.

Žláznatosť, i, f., die Drüsigkeit. Jg.

Žláznatý, drüsig. Ž. chlupy, vz Žláza. Rst., Nz.

Žláznobýl, u, m., bartogia. Rostl. l. a. 227.

1. **Žláznokvět**, u, m., adenanthera, der Schildbaum, die Drüsenblume, Sichelschote. Rostl. 1. a. 230.

2. **Žláznokvět**, u, m., adenanthos. Rostl. l. a. 235.

Žláznokyp, u, m. = *žláznokvět,* adenanthera. Šm.

Žláznolist, u, m., adenophyllum. Rostl. I. b. 254.

Žláznonitec, tce, m., ephielis. Rostl. I. b. 224.

Žláznopraška, y, f., porantbera. Rostl. l. a. 227.

Žlázný, Drüsen-. Ž. odměšování. Kodm.

Žlázokub, u, m., Coulteria, die Coulterie, rostl. Ž. barvířský, C. tinctoria. Vz Rstp. 443.

Žlázonosný, drüsentragend. Ž. chlupy, Drüsenbaare, vz Žláza. Rst. 528.

Žlazopis, u, m., die Drüsenbeschreibung, Adenographie. Šm.

Žlazopitva, y, f., die Drüsenzergliederung, Adenotomie. Šm.

Žlazosloví, u., die Drüsenlehre, Adenologie. Šm.

Žlázovatěti, ěl, ění, drüsig werden. Ros.

Žlázovati = *žlaz zbaviti, je vytrhati,* ausdrüsen. Ros.

Žlázovatý = *žláznatý.* Šm.

Žlázovitosť, i, f., die Drüsigkeit. Ros.

Žlázovitý = *mnoho žlaz mající,* drüsig. Ž. maso. Ros. Ž. kruh zpodinu čnělky u svídy obkličující. Rst. 528. Ž. ústrojí. Osv. l. 484.

Žlázový = *od žlaz,* Drüsen-. Ž. nádor, měchýřek, Drüsenbläschen. vak, -kapsel, rakovina, -krebs, laločky, -läppchen, blána, -membran, huňka, -zelle. Nz. lk. — Ž. = *žlázovitý,* drüsig. Sal.

Žlč, e, f. = *žluč.* Slov.

Žlčavica, e, f. = *žltačka.* Slov. Ssk.

Žlčivý, gallsüchtig. Slov. Loos.

Žlčnatosť, vz Žlučnatosť.

Žlčnatý = *žlučnatý.* Slov.

Žlčný, gallig, Gallen-. Slov. Loos.

Žlčovitě = *žlučovitě.* Slov.

Žlčovitý = *žlučovitý.* Slov.

1. **Žleb**, u, m. = *žlab.* Žleb m. žlab psalo se již v 14. stol. Vz *a.* Vezměte mia sebů do tých tmavých žlebů, tam mia pochovajte, kde sa scházíváte. Sš. P. 181. Vz Žlab.

2. **Žleb**, u, m., mlýn u Blánska: samota u Boskovic; jm. polností po Mor. PL., Šd., Pk. Vz Žleby.

Žlebák, a, m., os. jm. Šd.

Žlebčík, a, m., os. jm. Šd.

Žlebek, hka, m. Ž. Ondřej. 1811. Vz Jg. H. l. 659.

Žlebina, y, f. = *žlabina,* die Mulde. Vz Žlabina. Mor. Šd. Ž. ušní, concha. Nz. lk.

Žlebský mlýn u Kunštatu.

Žleby, dle Dolany, Žleb, městečko v Čáslavsku. PL. Cf. Tk. IV. 747., Tk. Ž. 228., Sdl. Hrad. l. 259., II. 46., 224., Blk. Kfsk. 1464. — Ž., ves a údolí v Tišnovsku na Mor, Tč., Škd.; les a louka u Dalečína na Mor. Pk.

Žleč = *žluč.* LS. v. 92.

Žlechov, a, m., místo u Nahošovic. Pk.

Žléza, vz Žláza.

Žlibeček, vz Žlab.

1. **Žlibek**, bku, m. = *malý žleb.* Šlo (dítě), nadešlo žlibek, na něm byl krchovek. Sš. P. 161. Vz Žlab.

2. **Žlibek**, bku, m., samota a) u Nevoklova, b) u Pelhřimova; něm. Rindau, ves u Kašp. Hor. Vz Blk. Kfsk. 1201., 155. — Ž. = *potok.* Od Blatnice k Čerňakovu potok je, Zlíebkom ho zovů. Koll. Zp. l. 15.

Žlibky, pl., m., místo u Luk na Mor. Pk.

Žlice, e, f. = *lžíce,* der Löffel. Us. u Bydž., v Čáslavsku, u Litomyšl., u Něm. Brodu, u Vys. Mýta, tedy ve východ. Čech.; také na Mor. Jg., Nk., Kál., Brnt., Hrp., Bk., Jir. Na Slov. Koll. St. 491.

Žličar, a, m., os. jm. Šd.

Žliče, něm. Žlič, ves u Skalice.

Žlička, y, f. = *lžička.* Cf. Žlice. Bkř.

Žlivská z Labouně. Vz Blk. Kfsk. 1464.

Žlivský z Labouně. Vz Blk. Kfsk. 777., 778.

Žlivý = *lšivý.* Listy o mně žlivé rozpisuje. Arch. I. 383.

Žlkavý = *žlutavý*, gelblich. Slov. Bud'to šedej, bud'to žlkavej, bud'to červeňastej barvy sú. Lipa III. 273.

Žlknúť = *žloutnouti*. Na Slov.

Žlna, y, f. = *žluna*. Slov. Čo je žlna nebo žuna? Hdž. Šlb. 23. Vz Žlnna.

Žlob, gt. žlabu a žlaba, m. Do žlabu, ale: ze žlaba. Na Ostrav. Tč.

Žlonka, y, f., clitoria, die Klitorisblume. Ž. okázalá, c. ternatea, virginská, c. virginiana. Vz Rstp. 369.

Žlotíř, e, m., os. jm. Šd.

Žloukovice, dle Budějovice, Žlonkowitz, ves u Nové Huti mezi Beronnem a Křivoklátem. Vz Blk. Kfsk. 367.

Žlouteěný = *od žloutku*, Dotter-. Ž. barva. Jg.

Žloutek (zastr. *žlútek*), tku, m. = *žlutá, vnitřní část vejce; opak: bílek*. V. Ž. vaječný, der Dotter, das Eiergelb. V. Vz Schd. I. 411. Ž. tvořivý, der Bildungsdotter. Nz. lk. Ž. bledý, tmavý, tvořel, živný. Ves. I. 71., 82. Dá-li se otelené krávě do pití ž., stluče se od ní máslo žluté; dá-li se jí do pití ž., tlůček a hřeben, vemeno se jí nezvalí (nepodebere); Roztluče-li kdo na štědrý večer vejce a jsou-li v něm dva žloutky, bude šťasten. Na mor. Val. Vck. — Ž. = *část jádra*, vitellus. Jádro skládá se z bílku dělob, z kle (klíčku) a žloutku. Rostl. — *Žloutky* = *houby*, fluctea. Rozk. 76. Sukně z mořských žlůtků udělané. Alx. Fab. c. 125.

Žloutenice, e, f., *žloutenka*, y, f. = *žlutá nemoc*, die Gelbsucht. V. Ž., icterus, nemoce povstalá nashromážděním žluči v krvi. Vz více v S. N. Na Slov. také *zlátěnica, žltěnica, žltenka, žltačka*. Ž. černá (náčernice), die Schwarzsucht. Ž. nic téměř netrápí. Kom. Krve ztráta působí závrať a ž-ku. Us. Na ž-ci stonati, D., umříti. V. Kosatcový kořen vyčisťuje ž-ci potem. Byl. Vz Pot. Kdo se dívá po tmě do zrcadla, dostane zlátěnicu. Na Mor. Brt. Kdo nzří ponejprv žito kvetoucí, utrhni tři květy ze tří rozličných klasů a pozři je; ten nedostane toho roku ani zimnici ani žloutenku. Mus. 1883. 476. Kdo má žloutenku, ať si lehne do konirny, když se kydá hnůj a zhaví se jí. U Král. Hrad. Kšť. Mišeňská jablíčka zahánějí žloutenku; Utírá-li si nemocný po tři dni ráno před východem slunce obličej skrojkem novopečeného chleba, pozbude žloutenky. U N. Bydž. Kšť. Má-li kdo žloutenku, pomůže se mu, plivne-li mu baba z nenadání do obličeje. Us. Kšť. Vz Kv. 1855. 343. Proti žloutenici prospívá prý dobře naříznouti nemocnému špičku nosu ale jen tak, co by se krev ukázala. Mus. 1955. 54. Kdo má ž-kn, dívej se do žlutého skla nebo do kalichu a ztratí ji. Us. Kšť. Ž-ku léčívají věcmi žlutými. Vz Sbtk. Výkl. 20. Jak se ještě mimo to léčí? Vz Zlatenka, Kámen (v těle), Mus. 1853. 478., Mtc. 1979. 38., Čs. lk. 1. 89., 170., 195., II. 54., 72., IV. 330., V. 127., 313., VIII. 88., Tk. 81., 89., 97., 105., X. 269.

Žlonteničný, gelbsüchtig. Byl. 272.

Žloutenik, a, m. = *kdo má žloutenici*, der Gelbsüchtige. Ja. — Ž., u, m. = *mokrýš střídavolistý, slezinník*, chrysosplenium alternifolium, rostl. Vz Čl. Kv. 353.

Žloutenka, vz Žloutenice.

Žloutenkový, ikterisch. Nz. lk.

Žloutennik = *žloutenik*. Šš. Bs. 198.

Žloutkoútrobný, vitellinointestinalis.

Žloutkovod, u, m. Ves. IV. 151.

Žloutkový = *ze žloutku*, Dotter-. Ž. olej, das Eieröl. D., Jel. Ž. hmota, die Dottermasse, Šp., dutina, die Dotterhöhle, Nz. lk., koule, blanka, poblanka, zrna. Ves. I. 71., 82., 81. — Ž. = *z bleda žlutý*, dotterfärbig, eiergelb. V.

Žloutnouti, *žlutnouti*, tnul a tl, utí = *žlutosti nabývati*, gelb werden. Na Slov. také: *žlknúť, žltnúť*. D. Pšenice žloutne. Jablka žloutnou. Ros. Stromy žlknú; Listí tratí sviežu zeleň, pomaličky už aj žlkne. Zátur. Když háj zelená, úkrop nechutná, když háj žlutne, úkrop chutne (v zimě i špatnější strava dobra). Běk. — **kde.** V zahradách i v lesích stromy už žloutnou. Us. Tam snety místami žlknúť uzíral. Hol. 332. — **čím.** Kačenčina bílá pleť žlučí žloutla jako podmáslíček. Němc. V. 181. — **kdy čím: na** zimu, v jeseni stromy zimou, mrazy atd. žloutnou. Us.

Žloutnutí, n., das Gelbwerden. Šp.

Žltačka, y, f. = *žloutenice*. Slov. Bern., Dbš. Obyč. 106.

Žlták, u, m. = *žluťák*. Slov. Loos.

Žltastě = *žlutavě*, gelblich. Bern.

Žltastý = *žlutavý*, gelblich. Bern.

Žltavě = *žlutavě*, gelblich. Bern.

Žltavý = *žlutavý*, gelblich. Bern.

Žltě = *žlutě*, gelblich. Bern.

Žltek, tku, m. = *žloutek*. Slov. Bern.

Žltění, n., das Gelbmachen, Gelbwerden. Bern.

Žltenice, e, f. = *žloutenice*. Slov. Bern.

Žltenka, y, f. = *žloutenka*. Slov. Bern.

Žltěný; *-ěn, a, o*, gegelbt, gelb gemacht. Bern.

Žltětí, ěl, ění = *žloutnouti*, gelb werden. Slov. — **abs.** Hrušky, jablka žltejú. Zátur. Šd. — **se kde.** Príde pod jednu jabloň, na ktorej sa krásne jabl'ká žltely. Dbš. Sl. pov. I. 371.

Žltidlo, a, n. = *žlutidlo*. Slov. Loos.

Žltina, y, f. = *žlutina*. Slov. Loos.

Žltiti, il, ěn, ění = *žlutiti*, gelben, gelb machen. — **co čím:** vejce barvou. Bern.

Žltkastý = *přižloutlý*, gelblich. Na Slov. Ž. ruka. HVaj. BD. II. 50. Iba tvár má opuchnutú, naliatu, žltkastú (korbel). Ur. Pg. 13.

Žltkový = *žloutkový*. Na Slov. Bern.

Žltnouti = *žloutnouti*. Na Slov. Bern.

Žltok, tku, m. = *žloutek*. Na Slov. Bern. Šd., Ssk.

Žltosť, i, f. = *žlutosť*. Na Slov. Bern.

Žltovláska, y, f. = *žlutovláska*, die Blondine.

Žltušký = *žlutičký*, *žlutoučký*, gelblich. Na Slov. Ž. húsatko. Zátur. A matka dcérke ž-ké vlasy pohľadká (pohladí), čelo pobozká. Slav. 68.

Žltý = *žlutý*, gelb. Slov. Bern. Vz Žlutý.

Žluba, y, f., asillus, ein Insenkt, zastr. Rkp.

Žluhenika, y, f. = *klí stromové, kočičí med*. Us.

Žlubinec, nce, m., jm. lesa u Nové Huti v Berounsku.

Žlucení, n., das Gelbmachen, Gelbfärben. Vz Žlutění. Prm. V. 6.

Žlucený; *-en*, *a*, o, gelbgemacht, gelbfärbt. Cf. Žlutěný.

Žluč, i, f., zastr. *žlč*, na Slov. posud, die Galle. Žlъčь vedlé zlъčь, bilis. Mkl. aL. 269. Cf. Žlutý. V MV. nepravá glossa. Pa. Žluč, řec. *χόλος*, *χολή*, strněm. kalla, lat. fel, bilis, ž = řec. *χ*, skr. gh. Schl. Ž. = tekutina žlutozelená, vodnatá, hořká, ošklivě páchnoucí, v měchýři žlučném na jatrách. Ja. Ž. jest neutralní nebo něco alkalická, obyčejně zahoustlá, hořká tekutina barvy žluté, hnědé, zelené až i černé. Vz S. N., Šfk. 665., Schd. II. 354. Močení žluče, choluria. Nz. lk. Hořký jako ž. V. Ž. se rozlila po útrobě. Sněm. Ž. mi zlostí puknouti mohla. Sych. Kterýž má ž. blízko od srdce (hněvivý). V. Ž. volská čištěná, gereinigte Ochsengalle, ž. volská, odpařená, eingedickte Ochsengalle. Nz. lk. Chráň kdébo Bôh žiť z lásky ženy. Lepší suchý chlieb zo svojej práce, lež pečienka z milosti manželky: omočí ti vo žluč každý kúsok. Zhr. Hry 13. Veta, žluči nastrojili, na dřevo kříže přibili. Sš. P. 50. Měj v inkoustu dosti žluči, třebas jsi psal husím brkem. Shakesp. Tč. Barvy žlče, krve, jedu. Syt. táb. 1. Slovo odporné se týká i srdca i žluči. Na Slov. Tč. Človek je schopný ku hnevu hneď od prirodení, nebo je ze žlčú na svet z matky narodený. Ib. Tč. Tak pero, ktoré lže proti národom čiaralo, leží v takej, čo nevyschne nikdy, barine, plnej žlčou žltou. Sldk. Mart. 2. Kdo má žluč v ústech, nemůž med vyplívati. Exc. Vezmi s sebú žluči oné ryby. BO. Nezlob se, aby ž. nepukla. Bž. Bradavice na štědrý večer žlučí z ryby potřené se ztratí. U Bydž. Kšť. — Ž. *černá* = *vlhkosť z krve vyměšená a v ledvinách jsoucí*, die schwarze Galle. Vus. — Ž. *ještěrčí*, *hadí* (= *jed*). V. — Ž. = *hořkosť*, die Bitterkeit. D. — Ž. = *hněv*, der Zorn. Vylil si na nás ž. Sych. Ž. ve mně kypí; bylo to až k žluči; hnul mi žlučí. Sych. Med v ústech, slova lahodná, ž. v srdci, účinlivosť žádná. Sych. Ž. mu překypěla; Někoho ve žluč hnáti, zur Galle treiben, reizen. Dch. Car Sulejman odpověď čuje, žlč mu zkypí, choroba ho skľúčí. Č. Čt. I. 148. Ž. na někoho vychliti. Mus. 1880. 481. S tebou aby neměl žluči jako holub. Us. Hrdlice žluči nemá, totiž zlosti v srdci. Hus III. 19. — *Zeměžluč*, I, f., das Tausendguldenkraut, rostl. Us. Vz Zeměžluč.

Žlučan, u, m. = sloučenina **kyseliny** žlučinné s kysličníkem merotikovým, *strontikovým*, vápníkovým a drslíkovým, cholosteras. Krok. I. a. 149.

Žlučec, čce, **žlučník**, u, m. = *temperament v hojné žluči záležící*, cholericus. Krok II. 418.

Žlučekam, vz Žlučokam.

Žlučesloví, n., die Choledologie, Gallenlehre. Šm.

Žlučeť, I, f. = *žlučina*, *bilin* (z lat. bilis = žluč), podstatná část žluči. Vz Bilin v S. N., Žlučina.

Žlučina, y, f. = *měchýřek žlučný*, die Gallenblase. Kom. — Ž. = *žlučovina*, *patuk žlučni*, Cholosterin. Nz. lk. Vz Žlučeť.

Žlučinec, nce, m. = *žlučina*, die Gallenblase. Šm.

Žlučinný. Ž. kyselina. Krok. I. 149.

Žlučinový. Ž. žlábek, der Blasengang. Ssav. 83.

Žlučiti se s kým = *zlobiti se*, sich ärgern. Já se s ním nebudu dlouho ž. Us. Msk., Jrsk.

Žlučivý, Gallen-. Ž. nemoc. Tys. 174.

Žlučnatosť, i, f., die Galligkeit. Dch.

Žlučnatý = *mnoho žluči mající*, gallig. Ž. člověk, Jg., zimnice. Tys. Ten človek má žlčnatú náturu. Slov. Tč.

Žluční, vz Žlučný.

Žlučnice, e, f. = *žlučina*. Kom. — Ž. = *žlučná zimnice*, das Gallenfieber. Jg., Ja.

Žlučnictvo, a, n., das Gallensystem. Šm.

Žlučník, vz Žlučec. — Ž. = *žlučina*.

Žlučnosť, i, f., die Galligkeit, Gallsucht. Ja.

Žlučný, *-ční* = *od žluči*, *ke žluči náležící*, Gallen-, gallig. Ž. žíla, Krok, látka, úplavka, Jád., zimnice (žlučnice). Ž. měchýřek (žlučina), barvivo, tuk, kameny, Nz., patuk, soustava. Sp.

Žlučojamka, y, f., die Gallenblasengrube.

Žlučokam, u, m., der Chelodolith, Gallenstein. Šm.

Žlučokrevnosť, i, f., cholaemia. Nz. lk.

Žlučokrevný, cholämisch.

Žlučopudný, cholagisch, Galle abführend.

Žlučotok, u, m., der Gallenfluss, cholera. Rostl. III. 59.

Žlučovina, vz Žlučina.

Žlučovitě, na Slov. *žlčovite*, gallig. HVaj.

Žlučovitosť, i, f., die Galligkeit. Ros.

Žlučovitý = *mnoho žluči mající*, *hořký*, gallig. Ros.

Žlučovod, u, m., choledochus, choleductus, der Gallengang. Ž. společný, ductus choledochus, měchýřový, d. cysticus, jaterní, d. hepaticus. S. N. XI. 383., Nz. lk.

Žlučovodný, biliferus. Nz. lk.

Žlučový = *od žluči*, Gall-, Gallen-, gallig. Ž. barva, žlábek, měchýř (Ja., žlučina),

kyselina. Chym. Ž. barvivo, der Gallenfarbstoff, vlásečnice, Gallenkapillare, kámen, der Gallenstein; zánět měchuřinky žlučové, cholecystitis. Nz. lk.

Žluklosť, i, f., die Ranzigkeit. Ž. tuku, die R. des Fettes. Šp. Vz Prožluklosť.

Žluklý, ranzig. Ž. tuk. Cf. Prožluklý. Šp. Ž. smrad = *hnusný*. Rostl., Nz.

Žluknouti, knul a kl, utí; *prožluknouti = tuchnouti, plesnivěti*, mauken, ranzig werden. Reš. Vz Tuk. Nz., Mj. — **proč**. Jádro pro muoho oleje žlukne. Rostl.

Žluknutí, n., das Ranzigwerden atd., vz Žluknouti. Tuk. Ž. vína. KP. V. 182.

Žluna, y, f. = *druh datlů*, picus, der Specht. Cf. Žumla, Žuna. Ž. zelená, p. viridis, der Grünspecht, šedivá, p. canus, der Grauspecht. Vz Frč. 360., Schd. II. 452., Žlnva. Když se žlnna pořád směje a kukačka křičí: Pokropí, pokropí, tož prší. Na mor. Val. Vck. Kedy žlna kričí, prška následuje. Slov. Tč. Ej žina, žlna, pekný pták, nerob si bniezdo pri cestách. Koll. II. 133. Slyší-li zamilovaní pod stromem jsouce žlunu křičeti, dostanou se za sebe. Us. — Ž. = *neduh koňský*, vodní otok pouzdra koňského, die Wassergeschwulst. Ja.

Žlunice, dle Budějovice, ves u N. Bydžova. Vz S. N., Tk. III. 664., V. 142., Blk. Kfsk., 1464. Ze Žlunic Myška. Blk. Kfsk. 1370.

Žlunk, u, m. = *jedno napití, doušek*, der Trunk, Schluck. Us.

Žlunkati = *napíti se jedním douškem*, einen Schluck thun. Us.

Žluť, i, f. = *žluč*, die Galle. Na Mor. Tč. Vz Žlič. Polívečka hovězí, šohajíčku nejez ji; dala sem do ní žluti, že k tobě nemám chuti. Sš. P. 476. — Ž. = *žlutá barva*, gelbe Farbe. Ž. alžbětská, amberská, der Satinober, anilinová, antimonová, attická (Vlšk. 97.), barvíková, barytová, cinková, čínská, elsařská, dubová, chalubová, chemická, chromová, indijská, jezabelová, kadmicová, kaselská, kasslergelb, kolínská, královská, květová, listová, minerální či nerostová, mízová, das Schüttgelb, naftalinová, neapolská, nerostová, nová, ochrová, olovná, oranžová, orleánská, pařížská, patentová, permanentní, pryskyřičná, rezová, rytová, das Waugelb, světlá, temná, Turnerova, uranová, veronská, zinková, železitá, železná. Kh., Prm. III. č. 2., ŠP. II. 103., 104., Stč. Al., Ktzr., Wld., Nz., Šp. Cf. Šfk. 313., 315., 317., Šfk. Poč. 271., 315., 326., 317., 537., Kk. 138., 210., 234., Bř. N. 200., KP. IV. 129., 182., 683., 685., 692.—694., 704., 711., Sebd. I. 348.

Žluťáček, čku, m., vz Žluťák.

Žluťák, u, *žluťáček*, čku, m. = *bylina, blatouch bahní, máslenka, bukáč, bolečko, žlutá tolita, měsíček, čeřilák*, caltha palustris, die Kuhblume, Dotterblume, Sumpfdotterblume, Butter-, Moosblume. Také na mor. Val. Vck. Ž. má jasnožlutou barvu. Us. Kál. Vz Mllr. 27., Rstp. 15., FB. 70., Čl. Kv. 280., Slb. 668., Čl. 10., Schd. II. 509., S. N. (dod.). — Ž., ž. *proklatý = pryskyřičník*, ranunculus sceleratus, die Butterblume. D. — *Žluťák = žlutý peníz, dukát*, der Dukaten, Fncbs. Má ž-ky. Us. Nemáme žluťáků, leda stříbrňáky. Us. Tč. — Ž., a, m. = *žlutý pták*. Kos. v Km. 1884. 580.

Žlutaně, pl., f., *druh planých hrušek* na Vsacku. Vz Žutaně. Vck., Brt

Žlutanka, y, f. = *žlutá hruška*, eine gelbe Birn. Rk.

Žlutásek, ska, m., der gonopteryx, der Citronenfalter. Ž. řešetlákový, g. rhamni. Stn. I. 23. Ž., colias, der Gelbling. Ž. čilimníkový, c. edusa, úzkolemý, c. chrysotheme, borůvkový, c. pallaeno, barvoměnný, c. myrmidone, čičorečkový, c. hyale, Stn. I. 24., Brm. Žív. Zv. IV. 383., Kleopatřin, rhodocera Cleopatra. Prm. IV. 383.

Žlutati se = *žloutnouti*, gelb werden. St. skl. III. 73. Cf. Žutati. Žito bylo plné zrna a jako zlato se žlutalo. Kld. II. 116. — **kde**. Tam na stromě žlutá se bruška. Mor. Šd., Kmk.

Žlutava, y, f., Zittau, ves u Napajedel na Mor.

Žlutavě, gelblich. Žlutavě bílý. Kk. Br. 18.

Žlutavočervený, zwiebelroth. Pdl.

Žlutavosť, i, f. = *žlutá barva*, die Gelblichkeit. Rostl. III. b. 69.

Žlutavý = *nažlutý, bledě žlutý*, gelblich. Rst. 528. Žlutavá barva. Us. Vidění ž-vé (do žluta), das Gelbsehen. Nz. lk. Ž. listí. Us. Tč.

Žlutě, gelb. Ž. prosvítavý. Kk. Br. 20.

Žlutec, tce, m., crocodilus, anim., zastr.

Žlutečný, Gallen-. Aqu.

Žlůtek, vz Žloutek.

Žlutenec, nce, m., Waldsteinia, rostl. Vz Slb. 508.

Žlutenice, pl., f. = *žluté koženky, kalhoty, žlutenky*, gelbe Lederhosen. Na jihozáp. Mor. Brt.

Žlůtěnice, e, f. = *žloutenice*. Na Mor. a Slov. Bern., Tč.

Žluteník, n, m., chrysosplenium oppositifolium, das Milzkraut, die Steinkresse, *slezinník*. Slb. 569., Mllr. 33. Vz Žlutník.

Žlůteník, a, m. = *žloutenik*.

Žlůteníkovitý. Ž. rostliny, chrysospleniae. Rostl.

Žlůtenka, y, f. = *žloutenka*. Slov. Bern.

Žlutenky, vz Žlutenice.

Žlutěšedivý, gelbgrau.

Žlutěti, ěl, ění = *žloutnouti*, gelb werden. Ž-la se mohyla. Špaňh.

Žlutězelený, gelbgrün. Us.

1. **Žlutice**, e, f. = *žlutá hlinka na podrovnávku*. Mor. To možete ž-cú nažlutiť. Šd. — Ž. = *ryba*, raja pastinaca.

2. **Žlutice**, e (Bž. 93.), f., Luditz, mě. v Chebsku. Vz Tk. IV. 747., V. 265., VI. 213., Tk. Ž. 228., Tf. Odp. 395., Sdl. Hrd. I. 219., IV. 245., Blk. Kfsk. CL., 278., S. N.

Žlutický, Luditzer. Ž. župa. S. N. XI. 318. — Ž., ého, m., os. jm. 1600. Mus 1880., 160, 1884. 426. Ž. Daniel. Vz Blk Kfsk. 1258., 1262.; Ž. Flor. Vz Blk. Kfsk. 1262. Havlův Dav. Ž. Vz Jg. H. l. 561., Jir. Ruk. II. 378.

Žluticovitý = *žlutý jako žlutiec*, ockergelb. Šd.

Žluticový. Ž. podrovnávka. Vz Žlutice, 1., Podrovnávka.

Žlutička, y, f. = *žlutá slepice*, gelbe Henne. Ž. snesla. U Kr. Hrad. Kšť.

Žlutičký, vz Žlutounký.

Žlutidlo, a, n. = *čím se žlutí*. — Ž. *mízové* (z květů žlutidla, kamence a křidy), das Schüttgelb. Rstp. 354. — Ž. = *bylina žlutou barvu dávající, kručinka, kozí barva, kozí brada, stinavec, květina, janovec*, genista tinctoria, der Färbeginster. Vz Rstp. 354. — Ž. = *planý šafrán*, na Mor. *světlice*, carthamus tinctorius, der Safflor.

Žlutilka, y, f. = *zázvor žlutý, kurkuma, šafrán indyjský, ostrýš indijský*, die Kurkume, Kurkumewurzel. Šp. — Ž., die Gelberde, nerost. Vz Žentivka.

Žlutilkový, Kurkume-. Ž. papír (kurkumový). Šp.

Žlutina, y, f. = *žlutosť*, die gelbe Farbe, Gelbheit. Ž., chloasma, druh pih, nahromadění kožního barviva. Šel. Ž. těhotných, těhotnic, chloasma (macula) uterinum (gravidarum); bělina, ch. album; tmavé ž-ny (hnědiny). Nz. lk., Odb. path. a ther. III. 115. — Ž. = *žlutidlo, žluť*, gelber Färbestoff. Chym., Rst. 529.

Žlutinář, e, m., auripigmentum. Bbl.

Žlutinec, nce, m., nerost, der Uranocher. Miner. 569.

Žlutinka, y, f. = *žlutička*. Us. Kšť. — Ž., vz Žlutina.

Žlutiti, il, cen, ení, *žlutívati* = *žluté barviti*, gelb machen, gelben. Ros. — **co kde**: knihy zevnitř. Jád. — **jak**. Kyselina dusičná kůži, vlnu, hedvábí, roh, peří a j. živočišné látky trvale žlutí. Mj. 33. Vz S. N. XI. 34.

Žlutitý, gelblich. Rk.

Žlutivka, y, f. = *žlutilka, žlutá hlinka*, die Gelberde. Sl. les.

Žlutivati, vz Žlutiti.

Žlutivo, a, n. = *žlutidlo*. Jg. Slov.

Žlutka, y, f. = *žlutá hruška*, die Wasserbirne; *žlutý špendlík*, gelbe Pflaumen. Us. — Ž. = *žlutá slepice, žlutička, žlutinka*, eine gelbe Henne. Us. Kšá., Kšť. — Ž. = *žlutavá včela, vlaška*, die italienische Biene. Lš. — Ž. = *u kameníků (lamačů) ve skále pískové vrstva třetí*. U Hořic. Hk.

Žlutkastý, gelblich. Plemä mongolské pleti ž-stej. Na Slov. Hdž. Vět. 5.

Žlútko, a, n. = *žloutek vejce*. V Podluží na Mor. Šd., Brt. D. 199.

Žlútkový, dottergelb. Slov. Bern.

Žlutnice, e, f. = *americká žlutá zimnice*, das gelbe Fieber. Ja.

Žlutník, u, m. = *žlutník moučný*, das Timotheusgras. — Ž. = chrysosplenium, das Milzkraut. Ž. střídavý, ch. alternifolium, střičný, ch. oppositifolium. Vz Rstp. 698., Kk. 203. Vz Žluteník.

Žlutnouti, vz Žloutnouti.

Žluto = *žluté*. Ta tretiá ruža ž. prekvítá. Koll. Zp. I. 347.

Žlutoba, y, f., das Gelbbleierz, obsahuje kysličník olovnatý a kyselinu molybdenovou. Vz Těživec. Br. N. 193. — Ž., cirrhosis, nemoc, mísání žluté. Čs. lk. II. 135., IV. 213., 221., VI. 129., X. 46.

Žlutobarvý, gelbgefärbt. Mnich ž. a zimnici utrápený. Koll. IV. 65.

Žlutobělavý, weisslichgelb. Mus. l. c. 27.

Žlutobílý, gelblichweiss, ochroleucus Stn. I. 21., Rst. 528. Ž. barva. Us. Pdl.

Žlutobrunatný, gelbbraun. Ž. tvář. Koll. Čít. 15.

Žlutobýl, u, m., cantua, die Kantua, rostl. Ž. hruškolistý, c. pyrifolia, smradlavý, c. liguitrifolia, buksolistý, c. buxifolia. Vz Rstp. 1085.

Žlutočervený, gelbroth. Rst. 528., Klat. 105. Ž. mrak. Us. Tč.

Žlutodřev, u, m., zanthoxylum, das Gelbholz. Ž. zubotěšný, z. ternatum, růžovonný, z. emarginatum, kořenný, z. Rethsa, jasmínolistý, z. Pterota, pepřový, z. piperitum, jasanový, z. fraxineum, černokorý, z. clava Herculis. Vz Rstp. 282.

Žlutodřevcovitý. Ž. rostliny, zanthoxyleae: žlutodřev. Vz Rstp. 279., 280., 282.

Žlutohlávek, vka, m., pták, passer bengalensis, der Gelbkopf. Kleiu.

Žlutohlavý, gelbköpfig. Um. les. I. 143.

Žlutohnědavý, bräunlichgelb. Kk. Br. 33.

Žlutohnědý, gelbbraun. Ž. řasy, Um. les. l. 123., vryp, Pr. Chym. 207., barva. Šp., Kk. Br. 19, 30.

Žlutoch, a, m. = *žlutý člověk*, ein Gelber. Hiorba 109.

Žlutochovitý, vz Zapslice.

Žlutokap, u, m., xanthorhoea, der Gelbharzbaum. Ž. stromovitý, x. arborea, nízký, x. hastile. Vz Rstp. 1607.

Žlutokořen, u, m., xanthoriza. Rostl. I. a. 216.

Žlutokořenovitý = *ke žlutokořenu podobný*, xanthorhizeus. Rostl. III. a. 16.

Žlutol, u, m., vismia, die Vismie. Ž. sedavolistý, v. sessilifolia, guianský, v. guianensis, kayenský, v. cayenensis, širolistý, v. latifolia. Vz Rstp. 192.

Žlutolijec, *žlutolitec*, tce, m., překlad něm. Gelbgiesser, šp. m.: mosazník. Brs. 2. vyd. 279.

Žlutolitec, vz Žlutolijec.

Žlutomesec, sce, m., das Gelbkupfererz. Šm.

Žlutomramorový, gelbmarmorn. Na žlutomramorovém lůžku mrtvý leží. Koll. IV. 65.

Žlutonačervenalý, gelbröthlich. Žlutonačervenalé dřevo.

Žlutonohý, gelbflüssig. Ty mrcbo ž-bá! Us.

Žlutonoska, y, f. a m. = *pták se žlutým zobákem* a) orel bělohlávek, aquila pygargus, der Weisskopf; b) ispida rostro luteo, der Gelbschnabel. D., Klein.

Žlutonožka, y, f., glareola, der Gelbfuss, das Gelbbein, pták. D.

Žlutoprsý, gelbbrüstig. Ž. pták. Dch.

Žlutopůdý, gelbgrundig. Dch.

Žlutopusík, a, m., acbelus, plaz pahad. Krok I. c. 128.

Žlutořítek, tka, m., *žlutořítka*, y, f., luscinia uropygio luteo, der Gelbsteiss. D.

Žlutořítka, y, f., vz Žlutořítek.

Žlutosok, u, m., gummi gutta. Rostl. III. b. 186.

Žlutosoukenný, aus gelbem Tuch. Žlutosoukenými literami vyšita vinna každého zločince. Koll. IV. 46.

Žlutosť, i, f. = *žlutá barva*, die Gelbheit, das Gelbe. Ž. těla. Byl. 415.

Žlutostraký, gelbscheckig. Ž. kráva. Vk.

Žlutošedý, gelbgrau. Šp.

Žlutošťav, u, m., xanthochymus, der Gummiguttbaum. Ž. kopinatý, x. pictorius, sladký, x. dulcis, vaječnolistý, x. ovalifolius. Vz Rstp. 200., Schd. II. 313., Jhl. Rostl., násl.

Žlutošťávník, u, m. = *žlutošťav*. Rostl. I. 219. a.

Žlutošťávnatý, *žlutošťávný*, gelben Saft habend. Ž. zeliny. Rostl. III. 54.

Žlutotemenný, gelbscheitelig. Ž. pták. Dch.

Žlutoučký, *žluťounký*, zart, stark, hübsch gelb. Ten kanárek je ž. jako žloutek, jako vosk. Us. Té., Km.

Žluťounký, vz Žlutoučký.

Žlutovidnosť, i, f., xanthopsia. Nz. lk.

Žlutovlas, u, m., das Gelbhaar. Janičku žlutovlas, co nechodzíš do nás? Sb. sl. ps. II. 1. 38.

Žlutovlusec, sce, m., xantholinus, brouk. Ž. tečkovaný, x. punctatus, trojbarevný, x. tricolor, čárkovitý, x. linearis. Kk. Br. 89., 90.

Žlutovlásek, ska, m. = *dítě žlutých vlasů*, der Blondhaarige. U Kr. Hrad. Kšť.

Žlutovláska, y, f., die Blondine. Dbš. Sl. pov. 63.

Žlutovlasý, gelbhaarig. Jg.

Žlutovlhkosť, i, f. = *žlutá vlhkosť*, die gelbe Schleimigkeit. Byl. 442.

Žlutovlník, u, m., ochroma, die Bleichwolle, rostl. Ž. jehlatečný, o. lagopus. Rstp. 146.

Žlutovočec, čce, m. = *kdo má žluté oči*. Aqu.

Žlutozelenavý, grünlich gelb. Osv. I. 669.

Žlutozelený, gelbgrün. Rostl. I. b. 99., Osv. I. 656.

Žlutozobák, u, m., der Gelbschnabel. Šm.

Žlutozobec, bce, m. = *žlutozobák*. Rk.

Žlutozobý, gelbschnabelig. Rk.

Žlutozub, u, m., bippophaë rhamnoides, der Seekreuzdorn, letně zelený celokeř. Um. les. I. 137., S. N. XI. 318, III. 795., Kk. 203.

Žlutožloutkový, dottergelb. Ž. pták. Dch.

Žluťucha, y, f., rostlina, thalictrum, die Wiesenraute. Ž. menší, t. minus, lužná, t. flavum. Vz Rstp. 5., 113., 68., Čl. Kv. 273., Slb. 680., Jg. Slov., Mllr. 104. Ž. orlíčkolistá, t. aquilegifolium, die Feldakelei. Sl. les.

Žlutý; *žlut, a, o*, gelb. Žлътъ, flavus ze želčь, želtъ. Mkl. aL. 269. Ž. hlína, Kom., barva. Byl. Vz S. N. Ž. slíva (podlouhlá, větší než špendlík); Květná neděle, modrý pondělek, žlutý úterek, kulbavá středa (sazometná, černá), zelený čtvrtek, veliký pátek, bílá sobota — v pašiový týden. Dch. Ž. tváře, Us. Pdl., koženky (lederne Hosen), Šd., dřevo (pryzila, brezalka žlutá, das Gelbholz), jablečná kaše žlutá, gelber Apfelkoch, Šp., kaše (prosná, jáhlaná), Hdž. Šlb. 85., víno (vz Víno), Us., plémě (mongolské), Stč. Zmp. 841., hlinka (melinit), Bř. N. 166., kotel (varní, část varostroje), KP. V. 109., skvrna či důl ústřední uprostřed sítnice. Dk. P. 21. Výtah z pryzily žluté, der Gelbholzextrakt. Us. Šp. Zlč je žltá, nemá dobrej chuti, keď sa pohne z místa svého, silně k nému nutí. Na Slov. Tč. Jemu počarovanému synovi poslal jakejsi žltej vody. Phld. III. 3. 296. Klince, klince, žlté klince, netreba ste mi na venee. Sl. spv. I. 29. Klince, muožete už žltým kvitnúť, už muslin od vás odvyknúť. Sl. ps. Poslal mi hrebének žlté vlasy česať. Sl. spv. 116, Sl ps. Šf. II. 114. Poznám si já, poznám, moji frajerečku, nosí za záhrcuí žltú fijalečku. Sb. Sl. ps. II. 1. 54. Čo kropíš tými slzami moje žlté vlasy? Č. Čt. I. 241., Sldk. 415. Pekná Katarínka v okenečku stala, svoje žlté vlasy hrebenom česala. Č. Čt. I. 128. Žlté je to, měkké je to a jí se to (máslo). Mor. Tč. Balt je šuhaj krásny, belasé má oči, kol hlavenky pleskov žltý vlas sa točí. Vaj. Tat. a mor. 11. Malá žlté vlasy, po nich tulipány. Koll. Zp. I. 71. Tá prvá má žlté vlasy, tá druhá má zlaté pásy, tretiá oči počerné, len že sa jej falešné; Keby dali, čo sa dlžní, kúpil by si žlté čižmy. Koll. Zp. I. 71., 328. Podajte mi praporce žlutého, tať barva jest stálosť každého šlechetného. Výb. II. 45. Špinavá ž. barva jest barva hanby, odporu, neladu. Barva žlutozelená znamená závisť, žlutá růže nevěrnosť; V národních písních zřejmě vystupuje na jevo odpornosť žluté barvy. Vz Shtk. Rost. 47. Sila jsem zelenou (rozmarinku), žlutá mně vychází. Pís. Ž. moře = severových. část moře čínského mezi Čínou, Mandžarskem a Koreou. Vz S. N. Pět set žlutých (= dukátů) v sázku. Čch. Mch. 20.

Měl hodně žlutých (dukátů). Us. Deh. Ž. jako vosk, Jg., Šd., jako žarůžek (ranunculus), Brt., jako žárůš, Šd., jako petrklíč. Slez. Šd. — Ž. *v botan.* Ž. vrba = potočnice, salix vitellina, die Dotterweide, Sl. les.; fijala, cheiranthus, die Lakviole, gelbe Lewkoje, gelbe Viole; žlutý trank = iva, ivka polní, cypřiš polní. zběhovec, teucrium chamaepitys, der Günsel, wilde Hanf, Erdweihrauch, Je länger je lieber, das Schlagkraut, die Erdfichte, Feldcypresse. Mllr. 31., 104, Slb. 337.; ž. jehlička, akát. Vz Slb. 527., 524.

Žluva, y, f., pták havran, oriolus galbula, der Pirol, die Goldrossel, má žlutý trup a černá křídla a zdržuje se u nás v zahradách jen od května do srpna. Vz Frč. 356., Schd. II. 449. Ž. = vlha, včelník, merops apiaster, der Bienefrass. Sl. les. Ž. jest včelám velmi záhubná. Sych. Ten člověk vyhlíží jako žluva (má žloutenici). Když ž. na doliach křičlvá, rádo pršlvá. Kld. Když ž. okolo domu poletuje, někdo v něm umře. Mor. Tč. Ž. oznamuje příchodem svým, že nebude už nočních mrazů. Pro hvízdavý její hlas pokřikují na ni: Žluva snědla hada! Ona odpovídá: A ty kobylu! Kšť. Cf. Žluna. — Ž. = *nadávka děvčatům.* Ta žluva chce všemu rozuměti. U Kr. Hrad. Kšť. — Ty žluvo (o ošklivém člověku). U Žamb. Kf. — Ž. = *koňská nemoc,* eine Pferdekrankheit. Otieká mu žíla pod břichem. Db. — Ž., samota u Jaroměře. PL. — *Žluvy = žluté boty,* gelbe Stiefeln. Vo vých. Čech. Jir.

Žluvovitý, golddrosselartig. Ž. pták. Krok.

Žlyuek, nku, m., spoliium serpentis, rostl., zastr. Aqu.

Žmach, u, m. = *bláto.* Cibly ze žmachu = vepřovice (jen sušené, nepálené), Us. u Poděbrad, v Klat. *buchta.* — Ž. = vejce o velikonočním ťukání o silnější rozbité. U Počát. Nvk. — Ž. Mokrý jako ž.; Na ž. jsme zmokli. U Žamb. Dbv. Na ž. mokrý = úplně opilý. U Humpolce. Knjk. Vz **Žmoch**.

Žmachal, a, m., os. jm. Šd.

Žmachlati = *žmoliti, mačkati, dlachmati,* drücken, zermanschen. — **co**: šat, papír, knihu. Mor. Šd., Vck.

Žmarlika, y, f., cercis, der Judasbaum. Ž. nejtupější, c. siliquastrum. Vz Rstp. 464.

Žmeu, u, m., *žmeň,* i, f. = *žmáň, žmienka, co na jeden raz do hrsti vezmeme, velkým palcem a čtyřmi prsty obejmeme, štipka, přehrstie.* Němc. III. 268., VII. 329. Ručinou môžem urobiť hrsť, obama priehrstia, zasa jednou urobím žmeň, štipku; Žmeň lebo hrsť je ruka zavretá. Hdž. Čít. 215., Slb. A Turkov, týcb vám je ako dreva v lese, a našich ľen so žmeň. Chlpk. Sp. 56 A kto tým chodníkom hore doľu chodí, každý za žmeň zeme na ten kopeň hodí. Č. Čt. I 262. Nič si nežiadam, iba za žmeň soli. Dbš. Sl. pov. III. 28. Na, zanes jej túto žmäň ľanu (lnu); Zo žmäni ľanu celú peknú panskú košeľu vybotoviť. Dbš. Sl. pov. VI. 55., 56.

Žmle, pl. = *obkladek?* Na Slov. Tomáš tvój bľadí na ruku, kterú zbojnič prebila, žmie vkládá v bok, nímž tiekla krv a voda. Sldk. 562.

Žmija, e, f. = *drak, had křídlatý.* Slov. Cf. Zmije.

Žmikání, n. = *ždímání,* das Auswinden.

Žmikaný; *-án, a,* o = *ždímaný,* ausgewunden, ausgerungen. Slov.

Žmikati = *ždímati,* auswinden, ausringen. Slov. Bern., Koll. Jt. 548. — **co kde**. Košele by boi mohol na nich ž. Ntr. II. 502. — **odkud**. A ako tam to zlato zazrela, skočila do kädi a celá, celúčícká, tak ako bola, plačkala sa v ňom, žeby jej bol mohol vlasy a šaty z neho ž. Dbš. Sl. pov. VI. 13. — **čím**: ústy (pohybovati? je sviratí?). Phld. IV. 8.

Žminka, vz Žmen

Žmirati se kde, berumkrabbeln. Mravenci žmirají se v trávě; Co si tam v písku žmíře. Na Ostrav. Tč. — **čím kde**: prsty v hlíně. Ib.

Žmoch, u, m. = *natlučené vejce,* ein eingebrochenes Ei, der Schmetterling. Má srdce jako ž. (o bázlivém). Us. — Na ž. žvýkati, zerkauen. Na ž. někoho stloncí, střískati, spráskati, braun und blau schlagen, zerbläuen. Us. Na ž. se spiti (opiti se). Na ž. spitý. Na ž. unavený. D. Jsem spocen jako žmoch. U Ronova. Rgl. Vz Žmach.

Žmol, u, m. = *žmolek.*

Žmola, y, f. = úval u Čecbovic na Mor. Pk. — Ž., y, m., os. jm. Šd.

Žmoldy, pl., m., Geld, insofern es der Knicker nicht gerne hergibt (žmoliti). Šm.

Žmole, e, f. = *rokle,* die Schlucht. Mor.

Žmolek, lku, m., *žmolky,* pl. = *něco žmoleného, chuchvalec,* der Klumpen, das Geknetete. Nejistého původu. Mz. 380. Ž. těsta. Us. Ž-ky = natrhané kousky těsta k vaření polévky. Tč. Z chleba v prstech žmolky dělati, měkký chléb v prstech žmoliti. Us. Tč. — Ž. = *cumel, žvanec, dudel, mizek,* der Zulp. Mor. Šd. Vstrč mu do huby ž.; Zacpi mu hubu žmolkem. Šd. — Ž. Spitý na ž. (na moř). Vz Žmach, Žmoch.

Žmolenka, y, f. = *drobenka, polévka se žmoleným těstem,* Suppe mit eingebröckeltem Teige. Us. Dch.

Žmolichléb, a, m. = *nadávka hloupým lidem.* Šml.

Žmolikati = *žvýkati.* — **co kde**: jídlo v hubě. Olom. Sd.

Žmoliti, il, en, ení, *sežmoliti* = *přemačkati,* walkern, drücken, zerquetschen, zerknittern, wurgeln. — **co**: chléb. Us. Věci staré dále ž., im Alten fortwursteln. Dch. — **co kde**: čepici v rukou. Us. Tč. Ž-la mezi prstami fiertušku. Phld. V. 116. Ž. chléb v prstech. Dch. Začervenala se a ž-la cípy na své zástěře. Ntr. VI. 329. Žmolil v ústech doutník. Us. — **co čím**: chléb prsty. Us. — **se s čím**. Nežmol (nedři, neplpiej) se s tím. Us. Rjšk. — Ž. = *žvýkati, jísti,* kauen, essen. — **co**. Co to žmolíš? Us. Brt. — **kde**. A tam v koutě suché kůrky žmolí. Šš. Snt. 50.

Žmolka, y, f. = *něco žmoleného*, etwas Geknetetes. Žmolky z chleba. Us. Tč. — Ž. = *houska špatně udělaná*, eine unansehnliche Semmel. — Ž. = *šmolka*, die Schmalte. — Ž., der Sauerteig. Na Slov. Bern.

Žmot, u, m. = *chumáč*. Mor. Brt. D. 304.

Žmotek, tku, m. = *něco stočeného, zpečeného vůbec* (vlasy, šat), etwas Gewundenes. Na mor. Val. Vck.

Žmoulati = *žmouliti*. Us. Sd.

Žmouliti, il, en, ení = *mouliti, žvýkati*, lange kauen, muffeln, mumpfeln. D.

Žmouřiti, vz Zmbouřiti.

Žmrkati, winken, zwinkern. Cf. Žmurk. — **čím na koho**: očima. U Ub. Hrad. Tč.

Žmučka, y, f. Hra na žmučku (na schovávanou). Rgl. Cf. Žmukati, Žmukačka.

Žmukačka, y, f. Hráti na ž-ku = na schovávanou, das Versteckspiel. V Cbrnd. Kd.

Žmukati = *na schovávanou hráti*, Versteck spielen. U N. Brodu. Holk. Vz Šňukati, Žňukati.

Žmúlati = *žmoulati*. Mor. Šd.

Žmuňk, u, m. Ani žmuňk = *ani za mák*, nicht ein Spier. D.

Žmúran, a, m. = *kdo mžourá*, der Uibersichtige. Bern.

Žmúrati, blinzeln. — **čím**: očima. Jedním okem žmuře, jakby měl mušk v něm. Na Ostrav. Tč.

Žmúravosť, i, f. = *tlikavosť*. Slov. Bern.

Žmúravý = *mhouravý*. Slov. Bern.

Žmúření, n. = *mhouření*. Slov. Bern.

Žmúřiti = *zamhuřovati oči*, die Augen schliessen, mit ihnen blinzeln. Slov. Žmur (mžikej). Mt. S. I. 155. — **čím**. Jedna žmúri dlaňama zastretou tvárou. Dbš. Obyč. 149. Očima ž. Bern.

Žmurk, u, m. = *mžur* (vz Mžourati), das Aufblinzeln der Augen. Vz Žmurkati.

Žmurka, y, m. a f. = *kdo žmůří*, der Blinzler. Dbš. Obyč. 149.

Žmurkáč, e, m. = *žmurka*. Slov. Ssk.

Žmurkáň, ě, m. = *žmurka*. Slov. Dbš. Obyč. 42.

Žmukaná, é, f. = *žmučka*. Hráti na žmukanou (na schovávanou). U N. Bydž. Kšť.

Žmurkár, a, m. = *žmuran, žmurka*.

Žmurkati = *mžourati*, blinzeln. — **komu kde**. Po večeři nadchodily bo takdo o samote aj driemoty. Žmurkaly mu oči už tam za stolom. Dbš. Sl. pov. VIII. 76. — **čím**. Žmurkala. žmurkala čiernymi očkama žmurk! žmurk! Moje čierne oči žmurk! žmurk! moje čierne oči na Janka. Sl. spv. II. 43., Sl. ps. 152. Také na Mor. Brt. D. 304.

Žmurky, pl. Hráli jsme na žmurky (mžikačku). Chlpk. Dram. II. 18. Vz Žmurky. — Ž. = *mžutky, mihy, jiskry, stíny a jiné obrazy před očima*. Koll. St. 621.

Žmurnúť, aufblinzeln. — **čím**: očima. — **kam**: na něco. Na Ostrav. Tč.

Žmuť, ě, m. = *lakomec?* Vid. list. 1816.

Žmutek, tku, m. = *samhouření očí*, das Blinzeln. Spí jen na žmutek. Us.

Žmylek, lku, m. = mylek, lilek, der Nachtschatten, rostl. Val. Vck., Brt. D. 304.

Žňa, pl., n. = *žně*. Misty na Mor. Brt.

Žně, vz Žeň.

Žnec, gt. žence, m. = *kdo žne*, der Schnitter. Ž. = kdo srpem obilí žne, kosec kosí kosou trávu. Tč. Pan páter sa dívá, či sa dožne niva. Koll. Zp. I. 303., Sl. spv. 136. Ach žito zelené jak tráva, je na něm žencov vejše práva. Sš. P. 554. Jde-li někdo vedlé ženců, neříká jako v zimě: ‚Dobrý den‘, ale říká: ‚Pán Bob daj štěstia‘ a při odchodu: ‚Pán Boh pomáhaj.‘ Koll. IV. 115. Nevyberaj dievča v tanci, ale v letě mezi ženci: pozříže si po údolí, akič ona brstě valí; Jdú žencí z roli, prestierajte stoly, stoly javorové, obrusy kmentové. Koll. Zp. I. 305., 308. Za žencí klasy sbírati. V. Ženci na pole, včely s pole. Prov. Neptává se dobrý žnec, jestli dlouhý zábonec. Sv. Markýta vede žence do žita. Us. Šd., Tč.

Žnecký, Schnitter-. Ž. píseň. Dcb., Tč.

Žnečka, y, f., die Schnitterin. Kká. Td. 10., Kld. II. 312. Hlasání žneček. Vz Er. P. 85. Ž. jest na chvostě, na kose = poslední, nemohouc ostatním stačiti. Dcb. Ženci a žnečky, vějte věnečky. Brt. P. 133. To žnú ženci a žnice (žnečky) pšenicu. Hdž. Čít. 139.

Žnica, *žnice*, e, *žnička*, y, f. = *žnečka*, die Schnitterin. Na Mor. a Slov. a ve Slez. Vck., Brt. P. 92., Šd., Tč. Ž. = žena, která srpem obilí žne. Tč. Zažínaj, zažínaj, budeš dobrá žnica, budeš synečkovi dobrá pomocnica. Sš. P. 556. Už nečuť spev slávika, hluk nečuť viac; už radostný žnic v poli oblas omdlel. Ppk. I. 74. Žala nivu zlatobrivú žnica smelá, za to žnica belolica obronela. Žnicu smelú, obronelú šuhaj rád má, komu súdil Pánbob, slúbil, tomu bu dál Pbld. IV. 469. Hotuj, pane, večeru, dvanásť funtov pečeňn. Hotuj k tomu lížice, idú ti domov žnice. Sl. spv. II. 50., Sb. sl. ps. II. 1. 21. Počúvaj, ak si žnica mladá spieva žial'. Sldk. 433. Prvá žnica urobí kríž srpom ponad klasy. Mt. S. I. 201. Žnica som já, žnica, dobrá robotnica, za drubou dvě kopy a za mnou dva snopy; Žnica som já, žnica, zpievám pekné nuoty, ach ale sa banbím zajtrajšej soboty; Dobrá som já žnica, vezmi ma, budem ti dobrá robotnica; Tá bude aj moja družica, čo bude najlepšia tobo leta žnica; Zplvána bývá tato píseň v Turci od mnobých žnic obyčejně na širokých panských rolech, lánech a paterských nivách. Koll. Zp. 300., 301., 447.

Žnislav, a, m., os. jm. Hol. 185.

Žniva, pl., n. = *žně*. Vz Žnivo.

Žnivečko, a, n. = *obilí k žetí*. Žalo by sa, žalo, to dobré ž., dyby mně vázalo moje srdenečko. Sš. P. 556. Vz Žnivo.

Žnivný = *žnivový*, Schnitt-, Ernte-. V ž. čas. Slez. Šd. Ž. oběd = oběd na dožaton, na dožinky. Slez. Šd.

Žnivo, a, obyč. *žniva*, pl., n. = *žně*, der Schnitt, die Schnittzeit. Vz Žeň. Na Mor., Slov. a ve Slez. Mtl., Tč., Bkř., Vck., Šd., Brt. Za žniva je mnoho ženiva. Tč. Jdeme ze žniva. Mřk. Oženil se starý sivý štyry tydně přede žnivy. Sš. P. 711., Sl. ps. Sf. II. 134. Ve žniva se kl'udí, man muss die Gelegenheit benützen. Slez. Šd. Jdeme na Hradéc na žnivo. Slez. Šd. Letos bylo to žnivo smutné. Ib. Šd. Na žniva a na mlatbu chodívajl do Rakous. Brt. L. N. II. 113. Čas žniva. D. Našeho pána žnivo teraz se dokončilo a súsedovo stojí, bo se ho čeladť bojí; Žnivo sme dokonali, palce sme porezali, treba by nám rentečky pozavíjať palečky. Koll. Zp. I, 308. Jestli se vrba vypučí před Jiřím, bývá žnivo před sv. Annou. Kld. — Ž. = *co se žne, úroda, obilí*, was geerntet wird, das Getreide. Tč. Na Mor. a Slov. Posledním žnivem na (mor.) Valašsku je pohanka anebo oves. Vck. Našeho pána žnivo skoro se dokončilo a súsedovo žnivo na poly v polu shnilo. Koll. Zp. I. 308.

Žnoucí stroj, lépe: žací.

Žňoně, ete, n. = *prase za žní srozené*, ein zur Erntezeit geworfenes Schwein. U Solnice. Frch. U Rychn. Črk.

Žnouti, vz Žíti, žnu.

Žnové, ého, n., od žeň, das Mahtgeld, auch die Abgabe für die Mahtrobot. Vz Žennî.

Žnovský. Ž. jablko, *žnůvka, zralé ve žně*. Mor. Brt.

Žňový, Schnitt-, Ernte-. Cf. Žnivný. Ž. čas. U Olom. Sd. U Bzence. Šd., Bot. D. 304. Ž. nápěv (jaký jest u žneckých písní), die Schnittermelodie (7 Takte). Tč.

Žnu, vz Žíti, žnu.

Žňukati = *žmukati, hráti na schovávačku*. U Chrud. Kd.

Žnůvka, y, f., vz Žnovský.

Žobrácký = *žebrácký*. Slov.

Žobráctvo, a, n., die Bettlerei. Loos.

Žobračka, y, f. = *žebračka*. Slov. Loos.

Žobráčnica, e, f. = *žebráčnice, babinec*. Slov.

Žobrák = *žebrák*. Slov.

Žobrota = *žebrota*. Slov.

Žobrati = *žebrati*. Slov.

Žobravý = *žebravý*. Slov.

Žoček, čku, m. = *kabela*, die Häuertasche. Šp. — Ž., čka, m., os. jm. Šd.

Žodný = *žádný*. Jnž mi žoden něpomůže z moji něvole (Sklaverei). Sš. P. 468.

Žodyn, dna, dno = *žáden*. Na Ostrav. Tč.

Žofa, *Žofka, Žofička, Žofinka*, y, *Žofie*, e, *Žoša* (dle Káča), *Žoška*, y, f., jméno, Sophie. Vz S. N. Žofie královna. Vz Tk. II. 138, 202., III. 664., IV. 747., VI. 358., Tk. Ž. 228., Žofie.

Žofčin, *a, o*, der Sophie gehörig. Mahda na tuto žalobu Žofčinu pravil, že o tom, což Žofce pokradeno jest, nic nevie. NB. Tč. 118. Žofčin otec. Arch. I. 419.

Žofie, vz Žofa. Žofie ($^{15}/_{5}$.) víno vypije (uhodí-li mráz). Us. Vck. — Ž., chrám v Cařihradě. Vz S. N. (dod.).

Žofiin, *a, o*, der Sophie gehörig. Žofiina bible. Listy filol. VII. 156.—157, 159.

Žofika, y, f. = Žofie. Ž., jediná dceruška. Phld. III. 527.

Žofín, a, m. = Žofiin (Žofínský) ostrov v Praze, die Sophieninsel. Ž. koupen r. 1885. (v loni) král. městem Prahou a téhož a následujícího roku nově zbudován, zřízen a upraven tak, že má největší a nejkrásnější sál v Praze osvětlený světlem elektrickým. — Ž., dvůr u Boskovic, der Sophienhof. Tč.

Žofinka, vz Žofa.

Žofínský. Ž. huť u Mor. Ostravy. Tč. Vz Žofín.

Žofka, vz Žofa. — Ž. = *zlatka* (místy na Slov.). Hdk.

Žogan, a, m. = *nadávka* na Slov. Dbš. Sl. Obyč. 44., Sb. sl. ps. I. 116.

Žoch, u, m. = *žok, hrubé plátno konopné na měchy* (pytle), die Sackleinwand. Na Ostrav. Tč. — Ž. = *žok, pytel*, der Sack. Na Mor. Zlob., Škd., Drk. Smrdí jako ž. Šd. Je těžký jako ž. Šd. Jako ž. to na něm visí; Půjdeš hned do toho žocha (hrozí se plačícímu dítěti). Vck. — Ž., a, m., os. jm.

Žochla, y, m. a f. = *mluvka*, der Plauderer. Mor. Neor.

Žochlati = *mluviti mnoho*, vz Žochla. Mor. Neor. — Ž. = *žvýkati*, kauen. Bezzubá žochle. Ib.

Žochovati = *nastrkati, nacpati*, einsacken. — **co kam**: vlnu do žocha. Slov. Bern.

Žochovina, y, f. = *žoch, hrubé plátno na pytle*. Vz Žoch. Mor. Šd.

Žochtár, u, m. = *žechtár, škopek*, das Schaff. Slov. Pck.

Žochtárik, u, m. = *malý žochtár*. Slov. Skočili zo šafla do ž-ka. Dbš. Sl. pov. I. 465.

Žok, u, m., z lat. saccus, der Sack. Mz. 380. Ž. = pytel zvl. na vlnu, chmel, peří, Us., na slámu (slamník), D., na bavlnu. Pref. Každý voják má svůj ž. (kožený pytel). V. Je jako ž. (těžký). Us. Kšť. Vz Žoch.

Žokovati = *do žoků skládati, nacpati*, einsacken. Nz. Vz Žochovati, Žok. — **co**: chmel, vlnu, bavlnu. Dch., NA. IV. 30. — **co kam**: do žoků. Us.

Žola, y, f. = *žula*, der Granit. Us. — Ž. = *druh červené hlíny*, eine rothe Thonart. Dch.

Žold, u, m., něm. Sold, cf. lat. solvo, solidus, soldus. Milites habuit ad soldos. Žold římský a řecký. Vz Vlšk. 429. Ž. = *plat vojenský, mzda najatému vojínovi*, der Sold, die Löhnung, stipendium. Ž. dáti, platiti; ž. měsíčný; na vojně z ž-u sloužiti; ž. vypověděti (službu); z loupeže židu žold

platil. V. Nedoplatek žoldu, der Soldrückstand. Dch. Na žoldn býti, für Sold dienen. V. Aby je v počtu do 10000 lidí branných přijal netoliko v ochranu svou, ale i na žold. Pal. Děj. IV. 2. 338. Vojenskou službu přijal a svůj první žold v Praze sobě zasloužil. Bck. II. 3. 23. — **Ž.** = *žoldánek, peníz* v Čech. v 17. stol. běžný. Ros. Má žoldy = peníze. Us. Mšk.

Žoldáctvo, a, n., das Söldnerwesen, -thum. Šbr., Čch. L. k. 14. — **Ž.** = *vojáctvo*, die Soldateska. Čsk.

Žoldák, a, m. = *žoldněř*. Čsk., Čch. Mch. 62. Vz S. N.

Žoldan a, m. = *sultán*, der Sultan. Zlob., Gusle od Kappra.

Žoldánek, nku, m., vz Žold.

Žoldánka, y, f., die Sultanin. Zlob.

Žoldát, a, m. = *žoldněř*. Pref.

Žoldněř, *žoldnýř*, e, m., der Söldling, Söldner, Landskuecht. Vz Žold Ž. = voják ze žoldu sloužící, Ros., najatý voják, Rk., námezdník, najatec, placenec. Pt. Vz Tk. II. 369. Ž. knížecí. NB. Tč. 157. Jeho vojsko bylo bavorskými ž-ři sesileno. Ddk. VII. 250. Stojí nade mnou jako ž. = jako kat. Us. Kšť. — **Ž.** = *odvážná hra v karty* v 16. stol., der Landsknecht. S. N.

Žoldněřský, Söldner-. Ž. vojsko. Us. Má mnoho pěších ž-ských. 1468. Mus. 1880 415.

Žoldněřství, n., das Söldnerwesen. Šmb. S. I. 333. V Italii kvetlo té doby již ž. Ddk. II. 266.

Žoldník, a, m. = *žoldněř*. Pulk.

Žoldnýř, e, m., vz Žoldněř.

Žoldoš, e, m. = *žoldněř*. Potrebné je, abysme Karolových žoldošov (žoldoše) porazili. Slov. P. Tóth. Trenč. M. 100.

Žoldovati, als Söldner dienen. Jiskra aby také tam tu daň zbieral a na tu daň aby žoldován na Turky byl. Arch. II. 428.

Žoldovní, Sold-. Ž. účty. Gnido 75.

Žoldr, u, m. = *žudr*, ein Vorbau vor dem Hausthor mit Dach, wo auch Bänke zum Sitzen sein können. Us. u Uher. Hrad. Tč. Neb jest mně oheň vstrčen do mého žoldru do střechy v noci. NB. Tč. 81. Tré nás leželo v komoře, na žoldře; Když křikli, na žoldře Žofka, i běžel sem tam. NB. Tč. 118. Vz *Žoudr, Výsedek, Žúdro*.

Žolduňk, z něm. Soldung, die Besoldung. V.

Žolěř, vz Želíř.

Žollak, a, n. = *nadávka*. Neočatý ž. Slov. Mt. S. I. 116., Sb. sl. ps. I. 116., Dbš. Obyč 44.

Žolt, a, m., místní jm. v Uhrách. Šd.

Žoltár, u, m. = *žaltář*. Ve svej celle sa modlivať pátcrečky a žoltáre. Koll. Zp. II. 196.

Žoltý = *žlutý*. Slov. Po čim si nas poznala, žes nas šumně pozvala? Po tej žoltej palici. Sb. sl. ps. II. 1. 103.

Žom, n, m., u truhlářů, die Schraubzwinge; žom motácký, der Spannkloben (beim Windenm.). Šm.

Žombák, u, m., die Zimmermannsschraube. Šm.

Žombík, u, m. = *slatina, rašelina*, der Torf. Na Slov. Koll., Hdž. Čít. 208.

Žomľa, e, f., die Semmel. Slov. Ssk.

Žona, y, f. = *žena*. Místy na Slov. Ppk. I. 209. Vz Žoňka.

Žonglér, a, m., ze Jongleur.

Žonka, y, f. = *ženka, žena*. Na Slov. v kysuckém nářečí. Ppk. I. 208.

Žonkyla, y, f. Narcis ž-la, narcissus Jonquilla, die Jonquille, rostl. Vz Rstp. 1536., Kk. 131.

Žopy, dle Dolany, ves u Holešova na Mor.

Žoravina, y, f. = *žerovina*. Rstp. 985., FB. 67., Čl. Kv. 271., Čl. 91.

Žoša, dle Káča, vz Žofa. Na Slov. Dbš.

Žoška, y, f., vz Žofa. Na Slov. Dbš.

Žoudr, u, m. = *žoldr, výsedek, žúdro*. U Uh. Hrad. Tč.

Žondro, a, n. = *kůlna na trakaře a podobné náčiní*. Cf. Žoudr.

Žouhati = *pojídati*. — **co jak**. Naše máma pomaličku něco žouhá. V Kunv. Msk.

Žounek, vz Žhoun.

Žour, u, m. = *kyselo*, ein saurer Mehlbrei. Jest to kyselo jako ž. Us. na Mor.

Žourov, a, m., byl les u Nezamyslic. Bkř.

Žoutl, žuji, ul, ut, utí, *žuvati* = *žvýkati*, kauen. — **co**: tabák. Na Ostrav. Tč.

Žoužel = *žúžel*. Na Mor. Knrz.

Žova, y, f., nadávka na Slov. Vz Žogon. Žova skrčená a hlúpa. Dbš Obyč. 45., Mt. S. I. 117.

Žovtý = *žlutý*. Na Slov. A muj milý ore na vysokej hure, jeho žovte vlasky viter prednvuje. Sl. spv. V. 192.

Žóžel = *žúžel*. Na Hané. Bkř.

Žr, kořen: žrec, žertva, požár, žráti, žravý. Bž. 32., 184.

Žř. Touto skupeninou počíná se jen žřídlo, nyní více zřídlo. Místo žř objevuje se také *hř* (gř); hřídlo (žřídlo, zřídlo), hřebec (na Slov. žrebec). Ht.

Žráč, e, m. = *hltač, lakotný, hltavý*, der Fresser, Fresswanst. — **Ž.** = *piják*, der Säufer. V. Hráč a marnotratný ž. bývá svého jmění (statku) dráč. Prov. Jg. Velký ž. velký práč. Lb. Pil by tkáč, nemá zač, prepil si hrdo, chodí si hrdo, prepil si podnože, už robiť nemuože, či je žráč. Koll. Zp. I. 351. Starý ž. Vz Opilý. Aj človék ž. a piják vína, totiž opilec; Žráči slúžie tomu bohu Bél. Hus I. 237., 385.

Žračka, y, f., die Fresserin, Trinkerin. Bern.

Žráčký, Fresser-, Trinker-. Bern. Ž. společnosť.

Žráčkyňa, ě, f. = *žráčka*. Slov. Bern.

Žráčnosť, i, f. = *žravosť*. Slov. Bern.

Žráčný = *žravý*. Slov. Bern.

Žráčství, n. = *žravosť*. Slov. Bern.

Žrádlo, a, n. = *co se žere*, der Frass, das Gefräss. Ž. dobytku dáti. Us. Ž-dlem se přeplniti. V. Žádosť ž-a. Jel. Ptačí ž. — Ž. = *žraní*, das Fressen, die Fresserei. Statek svůj ž-em, pitím a hron promrhati. V. V ž. a chlipnosť se vydávajl. BR. II. 838.

Žralec, lce, m. = žravec.

Žralik, a, u., os. jm. Ž. Mart. Tk. V. 142.

Žralivosť, i, f. = *obžernosť*, der Frass, die Völlerei.

Žraloče, ete, u., ein junger Haifisch. Us.

Žraločí, Haifisch-.

Žraločice, e, f., das Weibchen des Haifisches. Světz. I. 408.

Žralok, a, m., der Haifisch. Ž. ostnatý, hladký, psí, lidožravý, obecný. Vz vice v S. N. *Ž-ci*, squalini. A) Ž-ci pravl, squalidae, die Haifische, mají dlouhé kuželovité tělo s ocasní ploutví různolaločnou; ploutve prsní jsou svislé. a) *Mačky*, scyliidae. Vz Mačka. b) *Žralouni*, carcharidae. *Žralok lidožravý*, carcharias melanopterus a *kladivoun*, sphyrna malleus. c) *Hladkouni*. Vz Hladkoun. d) *Obrouni*. Vz Obroun. e) *Šedouni*. Vz Šedoun. f) *Ostrouni*. Vz Ostroun. g) *Orlouni*. Vz Orloun. — B) *Rýnoci*, rajidae, die Rochen. Vz Rejnok. Cf. Frč. 302., 313., Schd. II. 492., S. N. Na palube potoky, pod ňou málo vzduchu, chlap na chlapa vtlannty jak v žraloka bruchu. Vaj. Tat. a mor. 81. Král Otto III., tento ž. Bodriců. Koll. III. 182. Cf. *Žravec*.

Žraloun, a, m., vz Žralok.

Žraní, n., das Fressen. V. Po ž. choditi; na ž. jíti. Ros. — Kom. — Ž., na Mor. = *žření*, das Grimmen. Ž. v střevlch. Reš, Sych. Ten kůň má ž. Bkř.

Žranice, e, f. = *žraní*, die Fresserei, das Gefrässe. — Ž. = *hody*, *kvas*, die Fresserei, die Mahlzeit. Byla tam včera ž. Us.

Žránka, y, f. = *žraní*, *hryzení*. Slov. Let. Mt. S. X. 1. 46.

Žráti, žeru, žéřeš, žířeš (obecně žereš), žerou, žer, žera (ouc), žral, án, ání, sup. žrat; *žírati* (ve složených); *žrávati* = *nemravně*, *lakomě jísti*, *hltati*, fressen; *nemírně jísti a píti*, schlemmen, fressen und saufen; *tráviti*, *ničiti*, *hubiti*, fressen, zehren; *leptati*, ätzen, beissen, fressen; se = *kousati se*, sich beissen; *tratiti se*, sich zehren; *hrýzti se*, sich grämen; *vaditi se*, zanken, einander beissen; ž. se o papíře, fliessen. Jg. — abs. Žereš, lebo ni (o dobytku)! Slez. Šd. Žere nežera (když dobytek dlouho žere). Mor. Šd. Dali jim žrát. Us., Sb. sl. ps. I. 171. Poďte žrát všeliké zvěři lesové. Pror. Is. 56. 9. Máme železné hříbě v kamenném chlívě, třikrát za den řehce a žrát se mu nechce (zvon ve zvonici). Mor. Šd. Březnový snih žere, dubnový hnojí. Slez. Šd. — co, se. Trávu bys žral, ale táhnůt sa ti nechce; Šel pes přes voves, povídal, že by žral samú syrovátku. Slez. Šd. Když chce kůň tvůj trávu žbráti. Slez. ps. Tam palisády žere oheň. Sldk. 131. Se vespolek proti sobě bonřili a žrali. BR. II. 106. b. Žere vojnu (dbá na vlas vojenských předpisů). Us. u Olom. Sd. Ten žere knihy, karty (leží v nich). Kf. Koníček nechce žrát travěnky, že je od falešné panenky. Brt. P. 135. Nenarodilo sa a žere oves (pytel). Mt. S. I. 139. Ktož ten kúsek žéře. Hug. 31. Oheň žéře zemju. Ž. wit. Dent. 22. Myš i jiné věci žéře. Rd. zv. Rez železo žere (ničí). D. On vlna nepije, on je žére. Us. Psi se žerou (kousají). Ros. Ten papír se žere (proskakuje). Ros. — **se nad čím**: nad cizím štěstím (hrýzti se, smutným býti). V. — **se s kým** (*hádati se*, *hrýzti se*). Rk. (Ty sekty) se spolu žrávaly. V. — **co, se kde**. Ž. se na mysli. V. Víno se v sudě hrubě žere (tratí se). Ros. On se ve vnitřku žere. Us. Vck. Nežby ja měla byť Turkovi nevěstů, rači nech mňa v moři drobné ryby žerú. Sl. spv. 157. — **čím**. Ž. se hněvem, hořem. Us. Tu črt črta hněvem bude ž. Výb II. 34. Hledí hubú a bude ňú žrát (o zevlech). U Uh. Hrad. Tč. — **co komu**. Ej nežerte mu hlavěnku, co mně lúbala huběnku. Sš. P. 92. Tomu nadarmo vši hlavu nežerou (o chytrém). U Litovle. Kčr. — **jak**. Myš sýr *krádeží* žere. Us. Ž. **na** fatku (na cizí útraty). Sych. Hrubé ž. (příliš píti). Žere, jako by na vítr házel (hltavě). U Žamb. Kf. Žereš jako kráva. Slez. Šd. Žere, jak by letěl (spěšně). U Poličky. Sn. A to tel'a žere vel'a. Dbš. Obyč. 170. Tak žral, div se neschvátil, mój koník plavý. Koll. Zp. I. 171. Kerá kráva pomaly žere (hodně ryčí), ta též málo mléka dává. Slez. Šd. Kohútovi to nebylo na vďakn, že hnsy žrú po plnom zobáku, kury jeho na kraju len po zrncu zobkajú. Zbr. Baj. (dod. 49.). Červ svědomí jejich neumře, ale je věčně ž. bude. BR. II. 582. a. Zjevné Bohu daná almužnu žerú; A bude ž. maso vaše jako oheň. Hus I. 123., II. 19. — **odkud**. Koné naše musejú zo zlatých jaslí žrať. Zbr. Lžd. 172. Z válova žerie statek (dobytek) aj svine. Nad válovom býva rebrina, za ktorú sa kladie krm (pice) a odtial si ju statok vyťahuje. Zátur. Mostiny, pomostiny sú podlaha v stajni. Jasle zovú v Liptove to z dosek sbité, z čeho žerú ovce. Zátur. Nechce ž. z mojej ruky ovsa Koll. Zp. I. 171. — **kdy**. Ces (přes) noc v krčme žerie, ráno múa tantuši. Koll. Zp. I. 11. Statku (dobytku) nedává se ž. až po službách božích. Brt. L. N. II. 32. — **se kam**. Zda hříšné není poshověť tomu rakn, by se žral vždy dál v náš blahobyt? Shakesp. Tč.

Žravec, vce, m. = *žralok*. Světoz.

Žravoch, a, m., der Vielfrass. Rk.

Žravochtivý, fressgierig. Rk.

Žravosť, i, f., die Gefrässigkeit, polyfagia. — Ž. *v břiše* = *žření*, das Bauchgrimmen. Byl.

Žravý = *lakotný*, *hltavý*, gefrässig. V. Ž. ptactvo. BR. II. 45. b. Přichäzl žravá (polední) hodina. U Žamb. Dbv. — Ž. =

kousavý, štípavý, hryzavý, leptavý, ätzend, beissend. Ž. kámen, prášek, voda, D., vřed. Kom. — Ž. = *mořivý*, verzebrend, fressend. Ž. mor. Hlas. III. 224.

-žravý. Hmyzožravý, masožravý atd.

Žrď, i, f. = *žerď*. Vz Žerď. Pass., Alx., BO., Sldk., Pbld.

Žreb, n, m. = *hřeb*. Slov. Šd.

Žréba, ata, n = *hříbě*. Bern.

Žrebací = *hříběcí*. Slov. Bern.

Žrebánie, n. = *losování*, die Losung. Cf. Hřeb.

Žrebátko, a, n. = *hříbátko*. Slov.

Žrebček, ečka, m. = *hřebeček*. Slov.

Žrebec, bce, m. = *hřebec*. Na Slov. Vz Hřebec.

Žrebí, n. = *hřebí*. Vký.

Žrebica, e, f. = *hřebice*, das Mutterfüllen. Slov.

Žrebiti sa = *hřebiti se*. Slov. Šd.

Žrebný = *hřebný*. Slov.

Žrebometač, e, m. = *hřebometač*, der Loswerfer. Vký.

Žrec, e, m. = *obětující kněz u starých Slovanův*, der Opferpriester. Krok, Rk. Drevan, ž. Perúnov. Zbr. Hry 219. Pri cbrámoch pohanských prebývali aj kňezia aleho žreci, čo tie žertvy prijímali a pálili, sviatky usporadovali, chorých liečili, veštili, aj súdili a rozepre pokonávali. Dbš. Pm. 7. Jej ozdobný rezhon metaným chrám spálili ohňom, krem toho aj zešlého vekom Čestislava žerca (žrece). Hol. 245.

Žření, n. = *hryzení*, na Mor. *žrání* = *bolesť*, das Kneipen, Grimmen, Bauchgrimmen, die Kolik. Ž. jest útrpnosť křečná střev. Ja. Střevní ž.; ž. střev ho napadlo; žření v střevách. V. Ž břicha. Cyr. Ošlejchová voda jest dobrá proti ž. v životě. Čern. Koprník ukrocuje ž. Byl. Nebudeš mať žrenie (říkeji tomu, kdo kn př. na uhlíku v jedle sa uráža). Slov. Zátur. Vínu nové koliku a ž. vzbuzuje. Jir. Ves. čt. 378. Ž. v žaludku. BN.

Žrenivo, a, n. = *žrádlo*, das Futter. Slov. Na hahnách ž. hľadajú. Hdž. Člt. 176. Pro živočichy domáce je krm, žlr, žrádlo, žrenivo. Hdž. Šlb. 86.

Žreť = *žráti*. Slov. Lvica miesto mäsa ovocie ž chcela; Opica ovocie posieľ sama žrela. Zátur. — Hrbň.

Žretc = *žrec*. Kňazi a žretci; Tak povstaly zvláštne sbory žretcov. Slov. Č. Čt. II. 389.

Žribä (žriebä) = *žréba*. Slov. Pásla sa tam dakde na doline pri jazere kobyla aj so žriebätom. Dbš. Sl. pov. VIII. 14.

Žribätko, a, n. = *hříbátko*. Slov. Videli ž. pásť sa po ohrádkn. Zátur.

Žříbě = *hříbě*, das Füllen. Slov. Koll. Člt. 33.

Žřídlo (na Slov. žriedlo), a, n. = *zřídlo, pramen*, die Quelle, der Brudel. Puch., Kram. Zo žriedel vrie voda bystrá. Slav. 34. Peknoty tvoje vzlietnu do svetov, kde žriedla sú blaženstva krás. Sldk. 301. Druhové bo hnaď k žrídlu nesú. Hol. 21. — Ž. = *štje u sklepa*, der Kellereingang; *ústí žlabu, kde voda na kolo padá*. Slov. Plk.

Žrilo, a, n. = *žřídlo*. Slov. Ó, kto vystihne jeho lásky žriela! Phld. III. 1. 42. Žriela sú podzemné žleby, voláme je aj žily, kadiaľ voda rulí; Kde sú žriela otvorené, tam voda vyviera. Hdž. Člt. 157.

Žříti (žřieti), strb. žrěti, žru, žřeš, žře, žra, žřěl, žřěv, žřěn, deglutire devorare, *pohltiti*. Vz Listy filol. 1888. 139. Novotvar: požříti, pozříti, pozhříti. Vz toto.

Žrivý, fressend. Slov. Ssk.

Žrna, y, f. = *žernov, větší mlýnek*, jejž mají na mor. Valašsku. Do koše nahoře připevněného sype se obilí, jež padá na kámen (žernov) a dostí jemná mouka sype se boční dřevěnou rourou do měchu (pytle). Do pohybu přivádí se žrna pakou, jež připevněne jest železným klikatým prutem dole pod kamenem. Páka má na konci dvě šlapadla dřevěná, na něž dve lidé našlapují a žrnu takto do pobyhu přiváději. Z ručního mlýnku mouka je brubší. Vck. Vz Žrno.

Žrno, a, n. = *žrna*. Na mor. Val. Vck. Ženy, ješto v žrnech melí. BO.

Žrnov, u, m. = *žernov*. Vz Žernov.

Žrnovný, molaris, Mühl-. Ž. kámen. ZN.

Žrnový = *žernový*. Vz toto.

Žrom, a, m., batracbopus, ryba. Krok I. d. 106.

Žrout (zastr. *žrút*), a, m. = *žráč*, der Fresser, Vielfrass. V. Daremný chleba ž. Us. Ž. žránim a slopáním do sebe chlemce. Kom. Jestli pak se ten ž. jednou do syta nají? Sych. Smiluje se nad miskou ako kocúr nad myškou (o žroutu). Mt. S. *Stran* **přísloví** *vz ještě: Břicho, Cvik, Čert, Dno,* **Hlad**, *Hltati, Jísti, Léto, Mlatec, Moucha, Oko, Pec, Pes, Sníst, Střevo, Vlčí, Vlk, Zub*. — Nenasycený ž. peněz. Cyr.

Žroutnosť, i, f. = *žravosť*, die Gefrässigkeit. Nesmírné veliknosti, tlustosti a ž-sti. Ms. (Č.) Vz Žrútnosť.

Žroutný = *žravý*, gefrässig. Ž. dobytče. Na Mor. Vz Žrútný.

Žroutství, n. = *lakota*, die Gefrässigkeit. V.

Žrtva, vz Žertve.

Žrtviště, ě, n. = *oltář na oběť*, der Opferaltar. Ehr. 38.

Žrút, a, m. = *žrout*. Slov. Bern., Šd. Ž. pažravý (= žravý). Dbš. Ohyč. 45.

Žrútnosť, i, f. = *žroutnosť*. U Skuhrova. Dbu.

Žrútný = *žroutný*. Naše svlňka je žrútná. Mor. Knrz., Ktk. Také n Humpolce. Krjk. Kráva jako válec, bujná, žrútná. Sk. Z naš. lid. 34.

Žs. Bozký m. božský, prezký m. pražský, jako český m. čěšský, řecký m. řečský. Ht. Zv. 103.

Žš. Místo skupeniny *žš* slyšeti u lidu jen *š*: dražší — draší. Kts.

Žubiti, vz Zábsti.

Žuborit, il, ení = *šustěti?* plätschern? Slov. Jak sladko dáždik žuborí. Syt. táb. 57.

Žubř, e, m. = *řebřík*, die Leiter. V prus. Mor. Zkl.

Žubrieuka, y, f. = *žibrienka*. Slov.

Žubrovati = *žejbrovati*. Slov. — **Ž.** = *žráti, žvýkati*. U Příbora. Mtl. Kůň žubruje oves (když to hodně křupe). Mor. Brt. D. 304. — **Ž.** = *brblati, odmlouvati*. Co pořád žubruješ? Ib.

Žudec, dce, m., der Trap, hornina. Krok.

Žudla, y, m., os. jm. Šd.

Žúdr, u, m. = *žoldr, žoudr, žúdro, výsedek, předsíňka u dveří do domu, výstupek, žebračka, kde bývají i stolice a stůl a kde se i jídá*. Vz Žoldr, Výsedek. Na Mor. Mřk., Tč., Brt., Ktk., Včř., Vck., Šd. Pozoroval ho ze žúdra. Mor. Kde čistý ž., tam dobrá hospodyně. Hrb. Včera o klekání seděli sme v žúdře. Dšl. Také na Slov. Ssk. — **Ž.** = *ulička mezi zahradami*, ein Gässchen zwiachen Gärten. V již. Mor. Hrb. — **Ž.** *u ženských*, když šatkou s blavy zastírají tvář jako kukli, aby neočadly. Udělej si žúdr, abys neočadla. Mor. Šd.

Žúdro, a, n. = *žúdr*. Na Mor. Neor.

Žufa, *žufka*, y, f., v Brezne *zvára*, je isté jedlo z kyslého mlieka (ze sedlého mlieka, z kyšky) múkou zatrepané. Slov. Zátur., Hdž. Čít. XIV. Vz Žufeň.

Žufák, u, m. = *istý druh kameňa*. Hdž. Šib. 9. Toto je kameň žufák, plochý, tlapkavý, hlinastý na dlážky súci, ale nie trvácí. Hdž. Čít. 205.

1. **Žufan**, n, m. = *široký kabát*, ein weiter, langer Rock. Us. v Bolesl.

2. **Žufan**, u, m. = *opěnovačka*. Vz Žufánek. Na Mor. a Slov. Šd.

Žufánek, nku, m. = *veliká lžíce na mléko a polévku, sběračka, opěnovačka*, der Schöpflöffel. Vz Žufan, 2. Vck.

Žufeň, fně, m., *žufna*, y, *žufnička*, y, f., *žufník*, u, m. = *polévka, jícha*, die Suppe, z něm. süfen. Mz 380. Žufeň vinný. Us. Převařené víno jest žufeň. Kom. J. 443. Frejířský žufeň (nápoj lásky, laskavec). V.

Žufnouti = *chutě se napíti*, einen Trunk tbun, z něm. saufen, stněm. sûfen. Mz 381.

Žugan, a, m. Zodvihol kameň potišku a po rybe ho v bibeň metnul; ťusk vody hodne povylietnul: však žugan už stál stranou vtedy na briežku. Slov. Phld. V. 70.

Žuh, u, m. To, čo shorí, je žuh, žúžol, uhel', hlaveň, a celé shorenô je popel. Hdž. Čít. 152. Čierny ako ž. (uhel); Spálit něco na žuh. Ib. XIV. Cf. *Žúžol*.

Žuhlati uač = *hubovati*, zanken. Us. u Bělohr. Jg.

Žuhrati sa = *škemrati*. Všade žobral, žuhral sa, pokuď si potrebnú sumu peňazi nezvážil. Slov. Šd.

Žuhravý = *žehravý*, zanksüchtig, mürrisch. Slov.

Žucha, y, f. = *brynda, slabá káva*, schwacher Kaffee. To je ž.! Na mor. Val. Vck., Brt. D. 304. — **Ž.**, y, m., os. jm. Phld. V. 36.

Žúchati = *čvachati, cvachati*, waten. — **kde**: ve vodě. Na mor. Val. Vck. Noha žúchá v botě (nabere-li se do ní vody). Us. Ib. — **Ž.** = *žvýkati* (hl. o starých lidech). Cf. Žuchlati. Mor. Vck.

Žuchla, y, m. a f. = *kdo žuchle, žvaní, žvatlá, mnoho mluví, mnohomluvec, lichomluvec, klepna*, der Schwätzer, Plauderer, die Schwätzerin atd. Na Mor., u Polné, u Kr. Hrad., na Policku. Zkr., Kšť., Sd., Vck., Kčr.

Žuchlání, n. = *tlach*, das Geschwätz. Vz Žuchla. Zkr.

Žuchlati = *tlachati, žvaniti*, schwätzen, plaudern. Cf. Žuchla. Us. Vck., Vch., Sd. — **co**. Co pořád žuchláš? Mor. Vck. Žuchláš, a není to slané ani mastné. U Kr. Hrad. Kšť. — **Ž.** = *mačkati*, drücken, walkern Pořád se žucblají (milují, laskají). Us. — **Ž.**, na Mor. = *žvýkati* (o bezzubém), kanen Ž. chléb. Brt. D. 304., Mtl., Škd. — **co**. On nemůže jésť, on jen to žuchle nemaje zubů. Na Ostrav. Tč. Dáme staroj osucha, aby ho žucblala. Sš. P. 420.

Žuchnouti, chnul a cbl, ut, utí. Ž sebou = *upadnonti*, fallen, stürzen. Ten sebou žuch'. U Kr. Hrad. Kšť.

Žuchov, a, m., hospoda u Frenštátu. Tč.

Žuchta, y, m. = Tys taká ž. buchta (nimra). Mor. Brt. D. 304.

Žuchvan, a, m., anceus, kývoš. Krok II 245.

Žuka, y, f., psí jméno. Škd.

Žukati = *bzučeti*, summen. Roj žuká Zlob.

Žukov, a, m., Žukau, ves u Těšína ve Slez. Tč.

Žula a *žola*, y, f. = *hornina*, der Granit. Jest to zrnitá smíšenina živce s křemenem a slídou. Ž. hrubozrnná, drobnozrná, písmenková (podobá se na průsečné stopě ploše kresbě písmenkové). Vz Hornina. Bř., KP. III. 15. a 16., Stč. Zmp. 709, S. N. Ž. obecná, písmenková, syenitová. Vz Bř. N. 181., 243, 244., 255., Schd. II. 68, 138. Ž. = nejhlavnější z balvanitého kamení skládajíc s rulou rozsáhlá horstva a krajiny prahorní, obsahuje orthoklas a něco oligoklasu, křemen, bílou a tmavou slídu; Ž. sedá, obecná či normalní; alpská, červená; ž. u Merklína a u Stoda. Vz Krč. G. 80., 232., 233., 272, 319., 326. Ž. amfibolová, slojní porfyrová, zrnatoslídnatá, turmalínová, česká, čoková, coukovà; Ž. v malé rozsáhlosti do jiné horniny uložená jmenuje se *čok*; má-li všecky tři rozměry poněkud stejné: převládá-li délka, jmenuje se při značné šířce a tloušce *couk*, při nepatrné šířce a tloušce *žíla* (Ader). Kál. Srdce měl jako z másla a charakter ze žuly. Šml. Ve Světz 1881. 282. Zlato zajde, mramor, žula rozdrobí se, potratí s čo ruka ryla, kuťa, zanikne kdys v souvratí Štulc I. 219. Stoj Tatro, slávy budúcej zlatý

tron, z žul tvojich razom bohatieri vstanů. Lipa 348. Bratři rozdrobených svazek pevný jako ž. bouřím vzdorující. Ntr. VI. 48. — Ž. = *spodek, dno, půda dolu, díla dolového (štoly, průchodu).* Vys. Strany původn cf. něm. Sohle, sřněm. Sol, lat. solea. Mz. 381.

Žulák, u, m., der Murlstein. Šm.

Žúlati = *žvýkati.* Mor. Vck.

Žulava, y, f., der Werder, hervorragendes Land (dänisch: Fiord). Nz., Ssk.

Žulba, y, m. = *lilupák.* Ty žulbo! U N. Bydž. Kšť.

Žulína, y, f., jm. feny. Mor. Brt.

Žuliti = *šuliti.* Us. Vrů.

Žulka, y, f., jm. feny. Škd.

Žulkatec, tce, m., brugmansia, rostl. Ž. žlavský, b. Zippelii. Vz Rstp. 1470., Ves. IV. 33.

Žulný = *žulový.* Plk.

Žulovastý = *žulovitý.* Ž. bory. Slov. Hdž. Vět. 133.

Žulovatý, Granit-. Ž. srub. Sldk. 636.

Žuloviště, ě, n., die Granitstelle. Rk. Vz Žulový.

Žulovitosť, i, f., Granitartigkeit. Phld. I. 1. 20.

Žulovitý, granitartig. Starý dvorský vypravuje, že vraj tam na žnlovitom sokorci (Bergspitze) Jánošík večerával. Phld. IV. 423.

Žulový, Granit-. Ž. skála. Us. Vz KP. III. 18, 17. Ž. dláždění. Posp., obruba při dlažbě (chodníku). Dch. Ž. vrch, jádro, Tatry v lubochenském údolí, kopcovina. Krč. G. 319., 346., 350. Jižní část Malých Karpat obsahuje staré žulové hory. Pokr. Pot. 13. Ž. pramen, žíla, der Granitgang. Sl. les. Ž. balvan, der Granitblock, půda, der Granitboden, lom, der Granitbruch, horniště (žuloviště), das Granitgebirge. Sl. les.

Žulť, i, f. = *žluč*, die Galle. Na Mor. a Slov. Tč.

Žultaně, pl., druh hrušek. U Rožnova. Sd.

Žultavý = *přižloutlý*, gelblich. Na Ostrav. Tč.

Žultek, ltku, m. = *žlůtek, žloutek.* U Rožn. a ve Slez. Šd.

Žultiti, il, en, ění, gelb färben. — co čím: stěnu hlinkou. Tč. — se. Oblí už se žultí. Tč.

Žultko, a, n. = *žloutek*, der Eierdotter. Na Ostrav. Tč.

Žultnouti = *žloutnouti.* — kdy. Na podzim listí žultne. Na Ostrav. a Slov. Tč., Bern.

Žultobledý, blass gelb, gelblich. Ostrav. Tč.

Žulťový = *žlučový*, gallig, Gallen-. Ž. nemoc, zimnice. Na Ostrav. Tč.

Žultý = *žlutý.* Na Mor. a Slov. Tč. Hlásky *l* a *u* se přesmykly. Ž. květ. Sš. P. 314., 380. Také ve Slez. Šd.

Žuluta, y, f., trigon, ryba. Krok. I. d. 105.

Žumara, y, f., chamaerops, rostl. Rstp. 2071.

Žumber. Héla! Héla! paní naše, žumber, žumber dá; Héla, Héla! paní naše; žumber, žumber, šveděr, šveděr, tarun, taudará! Er. P. 64.

Žumberk, a, m., původně něm. Zinnberg, městečko u Nasavrk. S. N. — Ž., Sonnenberg v Novohradsku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 163., Sdl. Hrad. I. 259., III. 308.

Žumberka, y, f. = *havířská ruční sekyra, tesařská, mlynářská*, eine Handaxt. Us.

Žumbor, a, m. = Sombor.

Žumen, u, m., cissus, die Klimme, druh vinných keřů. S. N. XI. 320., II. 137. Ž. širolistý, c. latifolia, sivý, c. glauca, násiný, c. caesia, dužnatý, c. carnosa. Rstp. 247., S. N. (dod.). Ž. panenský. Dch.

Žumla, y, m. a f. = *kdo žumlá*, der Kauer. U Olom. Sd. — Ž., y, f., *žolna* = *žluna*, der Grünspecht. Na Ostrav. a ve Slez. Tč.

Žumlati = *žvýkati*, kauen. Us. Sd., Kšá.

Žumpa, y, f., na Slov. *žomp*, u, m., z něm. Sumpf, Mz. 381. Ž. = jáma, v níž se voda shromažďuje, zvl. v báních, *vlk, topidlo, tůně, požeradlo, žumpník.* Vys. Jakoby do ž-y upadl. Ros. Po povodní jsou na lnkách hradišťských samé žumpy a vodonče. U Uh. Hrad. Tč. — Ž. = *díra v zemi, stará studně.* Us. — Ž. = *jáma v zemi k zadělávání vápna, na hlínu*, die Kalkgrube, D. — Ž. = *nástroj k vyvážení vody ze sklepův, z lodí, z báni* atd., die Pnmpe. Vodu z lodí ž-ou vytahovati. Kom. — Ž. = jamka (nebo kolečko křídou naznačené, kam se při hře boby šoupají). Us. Kšť., Srd. — Ž. *na mláto*, die Träbergrube. Zpr. arch. VIII. 88. — Ž. *na výkaly, špínu, smetí, kaliště, lejniště*, die Senkgrube. Zpr. arch., Šp., Šd., Ktk., Dch. — Ž. = *šupka, obecní vězení, šatlava*, das Gefängniss. Us. Kd. Sedí v žumpě. Vck. Dáti někoho do žumpy (do chládku). Dch. Do žumpy s ním! Šm.

Žumpati = *boby do žumpy házeti, šoupati.* Vz Žumpa. U N. Bydž. Kšť.

Žumpejz, e, m., das Ritzeisen, jímž se skála šramuje, z něm., cf. Schabeisen. Mz. 381. Snad spíše z něm. Sumpfelsen.

Žumpizeň, vz Žumpizna.

Žumpizna, y, f., *žumpizeň*, zně, f. = *žumpa*, ein grosser Sumpf. Plk. — Ž. = *dršťka, žaludek, bachor*, grosser Bauch, Wanst. Puch.

Žumpník, u, m., der Sumpf in Bergwerken. Vz Žumpa.

Žumporad, a, m., vz Žabí (jméno).

Žumpovati, pumpen. — co čím odkud: vodu z lodí žumpou ž. (vytahovati, pumpovati). Kom.

Žumpovník, a, m., der Pumper. Ros.

Žumpový, Gruben-. Ž. soustava na shromažďování výkalů, das Grubensystem. Zpr. arch. IX. 9. Ž. čerpadlo, die Senkgrubenpumpe. Nz. ík.

Žumrati = *škemrati.* U Něm. Brodu. Holk.

Žuna, *žunečka,* y, f. = *žluna.* Na Mor. a Slov. Brt., Tč., Hdž. Šlb. 23., 175. V susedovem potoce tam cosi lupoce, červena žunečka na bucc. Sš. P. 370.

Žunda, y, f., die Gosche, garstiges Maul. Šm.

Žundálek, lka, m. Ž. Mat. Blk. Kfsk. 1093.

Žundr, u, m. = *přístřeší pro hasičské nástroje:* háky, řebříky atd. U Sulkovce na Mor. Ktk. Cf. Žúdr, Žundříček.

Žundrati = *plačtivě prositi, žebrati,* bitten, betteln. Na mor. Val. Vck. Nežundři pořád. Brt. D. 304.

Žundříček, čku, m. Cf. Žúdr, Žundr. Svítil mi měsíček pod ten náš ž. Brt. P. 103.

Žunečka, vz Žuna.

Žungolka, y, f. Na mor. Slovácku. Hrb. Co znamená?

Žunkati; *žunknouti,* knul a kl, ut, utí = *mnoho píti,* trinken, viel trinken. — **co:** Žába vodu žunká. Us. — **komu nač:** na zdraví. MM.

Žunkov, a, m. Žunkow, ves u Sedlce na Mor. PL.

1. **Župa,** y, f., zastr. = *dům, budova a v ní lid obývající, čeleď.* Vz S. N. — **Ž.** = *osada n. okrsiek jisté země,* střlat. zupa, jupa, der Gau, Kreis, Distrikt, die Gespannschaft, das Komitat. Ž., χώρα, regio, Gemeindekongress, kroat. ž. = familia, unenträthselt. Mkl. aL. 249. Celá země česká od nejstarších časů rozdělena byla na kraje, kteréž v politickém ohledu jmenováno *župy,* v ohledu pak soudním *popravy.* Pal. Samé Uhry také na župy dělily se, v jichžto čele stáli a stojí po dnes župani. Pal. Všechny vesnice či dědiny patřící k jednomu hradu jmenovaly se vespolek župou. Němci jmenovali takový sbor dědin sibia či sippia, z čehož pozůstalo nynější Sippe, Sippschaft, spolek spřízněnců. Hš. Čtení. V Brně 1867. V. 87. Cf. Župan, 1. Vz více v S. N. a Gl. 392.—394. — **Ž.** = *úřad župana.* Vz Gl. 393. — **Ž.** = župní jednota slove nyní spolek několika hasičských sborů za příčinou zvelebení hasičství. Jdr.

2. **Župa,** y, f., *v Polsku* = *hory solné, důl solný,* das Salzbergwerk. L., Vys. — Tamtéž: *voda slaná i země takovou vodu obsahující,* das Salzwasser, die Salzerde. Jg. — **Ž.** = *ženská halina,* der Weiberüberrock. Cf. Župice. Na Bečvě. Tč. — **Ž.** = zaniklá ves polohy neznámé. Tk. III. 54. — **Ž.** = *oklep,* abgedroschene Garbe. Slov. Bern. Na to sa starý ohlásil: Posadajte teraz na ne! A keď vysadli, podal jim po župe slámy a pri tom povedal. Dbš. Sl. pov. I. 565.

Župaj. Hopaj župaj do Parízu, vypni díru, já tě líznu (švihnu, udeřím. Tak kluci poskakujíce zpívají). U Něm. Brodu. Holk. Hopaj župaj do Parízu, vem si Káču nebo Lízu; Káča se mi nelíbí, ať mi pr . . . polibí. Ib. Holk.

1. **Župan,** a, m. = *správce župy, starešina,* der Gau-, Kreis-, Distrikts-, Gespannschaftvorsteher, Gespan. V každé župě byl jeden hlavní hrad knížecí, na kterémž župan sídlel a vedlé něho úřady té župy. Mus. Župané spravovali župy na základě samosprávy svolávajíce sněmíky župní. Rk. Ž. = politický i válečný náčelník okresu svého. V lat. starých listinách sluje obyčejně comes, praefectus, castellanus a od posledních let krále Otokara I. nejvíce jménem německým burgrabius. Pal. Děj. I. 2. 259. Ž. = nejvyšší náčelník župy vůbec a zvláště ředitel vojenství a moci výkonné. Župana tohoto jakožto úředníka pouhého dobře rozeznávati dlužno od župana neboli lecha neboli knížete dědičného, vládnoucího jakž takž samostatně nad kmenem neboli župou. Šmb. S. II. 138. Vz více v S. N. a Gl. 392.—394. *Ž. nádvorní,* comes palatinus, der Pfalzgraf, stával v čele veškerého dvořanstva v Čechách ještě za věku Kosmasova. Je to týž nejvyšší úředník, který pod tímto jménem udržel se v Uhřích až do naší paměti. Pal. Děj. I. 2. 237. Župan = maď. išpan. Mkl. aL. 249. Ž. nádvorní, z čehož povstalo maď.: nádor išpan. S. N. XI. 320. Leč bývalo těch ž-nů či vladařů. Sš. II. 3. Zdirad, ž. dvorský. Ddk. II. 326.

2. **Župan,** u, m. = *šat,* rus. жупанъ, жупунъ, srb. zubun, kroat. župa, lit. župonas, rum. зъбun, lat. (ve středověku) guippa, giubba, franc. jupe, jupon, střněm. jope, juppe, gippe. Mkl. — **Ž.** = *kabát dlouhý až přes kolena,* ein langer Rock. Posud v již. Čech. Kts. V Turnovsku = *sedlský kabát (dlouhý).* Mark. U Domažl. = selský šerkový kabát. Šh. D. 18. Dle Jrsk. u Domažl. = kabát něco přes kolena dlouhý. Ve Slez. = šátky pro malé děti, Kindskleid. Šd. — **Ž.** *noční* = *svrchní oděv široký, jenž se nosí po domácku,* der Schlafrock. Rk., Dch., Tč., Šp.

Župánek, nku, m., vz Župan, Župice.

Županka, y, f. = *choť županova.* Let. Mt. S. VI. 2. 51.

Županovice, dle Budějovice, Županowitz, ves u Dobříše. PL., Tk. I. 157., 435.

Županství, n. = *župa, stolice,* die Gespannschaft. Nz. — **Ž.** = *hodnosť županská.*

Županstvo, a, n. = *županství.* Osobovali si právo na ž. Let. Mt. S. I. 10.

Župař, e, m., zuparius, zastr. 1258.

Župel = *síra,* sulphur, der Schwefel. Ž. v ohni přepaluj. Koll. St. 440.

Župelič, e, m. = *šůžel.* Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 75.

Župice, e, *župička,* y, f., *župánek,* nku, m. = *spodní šat, sukně,* der Unterwams, Unterrock. V. Senatorové mívali na sobě suknici aneb župici obšírnou a obdloužní. V. Pol. 17. — **Ž.** = *svrchní šat* (halena) valašský sahající až po kolena; na Vsacku z bílé nebo hnědé hůně, na Rožnovsku ze zelené. Vck. Ž. = svrchní šat až po kolena. Na Mor. zvl. na mor. Val. Brt. v Mtc. 1878. 133., 1880. 15., Brt. P. 28., Bdl., Hk., Dch. Ž. = starý kabát valašský z mlynářsko-modrého sukna s velikými šosy, s vysokými

bílými (stříbrnými n. olověnými) knoflíky, s modrým šněrováním ve Slezku. Poslední viděl jsem r. 1848. u Domaslovic ve Slez. Tč. Dal se sebe ž-ci polskou, kterouž pro déšť měl. Bl. Živ. Aug. 17. Keď já zomrem, všecko tvoje: nohavice, župica, i baraniá čapica. Koll. Zp. I. 333.

Župleni, Juppen-. Šm.

Župiště, ě, n. = *místo župy, obce*, der Gemeindeort. Šf. Strž. I. 416. — Ž. v staroslovančině a ruštině znamená toľko ako *spálenište*, kde sa obete zapaľovaly, mrtvá tolá na popel pálila. Let. Mt. S. IX. 1. 34.

Župivý = *zemní, surový, sirový*, sulphuratum, erdig, schwefelig. Slov. Koll St. 440.

Župka, y, f., os. jm. na Mor. Šd. — **Ž.**, vz Župice.

Župiti = *horšiti se, domlouvati*. Mor. Brt. D. 304.

Župní, Gau-, Distrikts-, Kreis-, Pfalz-. Ž. spolek, jednota (hasičů), Dch., Jdr., sjezd, dozorce, výbor, Jdr., soudce, judex provincialis, Ddk. IV. 223., zřízení, obec, brad, Osv. I. 166., 168, soustava. Šmb. S. II. 40. Kýž i staré župní sváry a kmenové drobení lehuou jednou na své máry. Ntr. VI. 56.

Župník, a, m. = *obyvatel župy*. Bdl. — **Ž.**, der Pfalzgraf. Šp. Vz Župa.

Župy, pl., vz Župa. — **Ž.**, jm. pole u Luhačovic na Mor. Sk. — **Ž.** Na Bílé Hoře sedláček oře, má hezkou dceru, dej mi jí, Bože! Ilej! župy župy žup. Nár. pís. Hš.

Žůr, u, m. = *nečistá tekutina, bláto, nečistota v příkopě nebo ve studni, která se proto musí cíditi*, eine unreine Flüssigkeit, Unreinigkeit. Na Mor. Vck., Tč., Kch., Škd., Mtl. Ta voda jako žůr (= kalná). Šd. V čas povodně je voda sám žůr. Tč. To pivo je kalné jako žůr. Brt. D. 304.

Žúrati = *žírati*. Vzniknul v dedine veľký požiar. Sedláci však nehasili oheň žúrací. Slov. Zbr. Báj. 28.

Žurav, a, m. = *žerav* (studna). Studňa, tam: vedro (vědro), hák, koleso, žuráv. Slov. Hdž. Šlb. 85.

Žurava, y, m., os. jm. na Mor. Šd.

Žurčot, u, m., das Gesumse? Slov. V húšti rakýt ž. kradmý. Phld. IV. 14.

Žúrit = *žuřiti*. Slov. — **abs.** Keď žúri škulavá závisť. Phld. I. 3. 111. Krutá vojna žúrí. Hol. 37. — **kde.** V mestách žúri převrácenosť. Phld. I. 1. 10. — **čím.** Urutnou žúrily vojnou. Hol. 36.

Žurlivý = *zuřivý*. Slov. Plk.

Žurnál, u, m., z fr. journal = *denník* (účetní n. politický).

Žurualista, y, f., dle Despota = *kdo denník píše*, der Journalist. Nz. — **Ž.** (politický) = *novinář, pisatel novin*, der Journalist. Rk.

Žurnalistický, journalistisch. Jest ž. činným. Us. Dch.

Žurnalistický, journalistisch. Ž. podnik, služba atd.

Žurnalistika, y, f. = *novinářstvo, spisovatelé novin*, die Journalistik. Mus. 1880. 149.

Žurovec, vce, m., mlýn u Místka na Mor. Tč. — **Ž.**, os. jm. Šd.

Žutaně (žlutaně), pl. = *malé žluté hrušky*. Na mor. Val. Vck.

Žútati = *žloutnouti*, gelb werden. — **kde.** Mňať (nať) **na** zemňácích žútá. Na mor. Val. Vck.

Žuté, ého, n. = *žluté, šafrán*. V jihových. Mor. Do těsta přimísují *žutého*, žlutého to prášku, jemuž jinde na Moravě šefranica říkají. Brt. L. N. II. 118.

Žútek, tku, m. = *žloutek*, der Eierdotter. Do těsta přimísují žuté, aby huba myslela, že sú tam žútky. Vz Žuté. Brt. L. N. II. 18.

Žuti, *žúti*, žuji, ul, ut, utí, *žuvati* = *žvýkati*, kauen. Na Ostrav. a Slov. Tč. — **co**: tabák. Na Ostrav. Tč. Sú nárámne pažraví, kým jesto čo žuvať; Zralé semeno žujú. Let. Mt. S. IX. 1. 54., IX. 1. 47. Korienok žujúc sladiča, by decku osladila stravu; Chlapci ... dolu! To je paša naša, vy si žujte smolu! Phld. IV. 17., V. 67. — **koho** = *přetřepávati*, durchhecheln. Nežnj mne. Dal. Jir. 87, — **co čím.** Zobaly by zoby zobali, ale zuby čo by žuvali? Hdž. Šlb. 8. — **jak.** Chutně snídal, žuval a popíjel. Ntr. VI. 350. — **kde.** Dobre jim troví, trebas nemajú na čom žuvať (nemají zubú). Zátur.

Žuti, n., das Kauen.

Žutý = *žlutý*. V jihových. Mor. Brt. — **Ž.**, gekaut. Vz Žuti.

Žuva, y, f. = *žabírky, boule na kravském vemeni*, die Eutergeschwulst der Kühe, zumeist beim Abkalben. Slez. Šd.

Žuvač, e, m., der Kauer. Bern.

Žuvák, u, m., der Kauzahn. Jedny majú zuby rezáky, druhé majú zuby žuváky. Slov. Hdž. Čít. 168.

Žuvati, vz Žuti, Žúti, Žouti.

Žuvavý = *přežvykující*, wiederkäuend. Krok III. 430.

Žuvoun, a, m., *ssavec přežvykující*, ein wiederkäuendes Thier. Krok II. 429.

Žuža, dle Káča, jm. feny. Škd. exc.

Žúžal, a, m. = *žúžel, žížala*. Ž. a stonoha sliedili v sypárni za potravou. Slov. Zbr. Báj. (dod. 23.).

1. **Žúžel**, e, **žúžela**, *žažula* (valaeb.), y, f. = na Mor. jm. *souborné*, označuje plazy a obojživelníky, někde i krtky, myši a netopýře (drobné, škodlivé neho nepěkné ssavce) ano i hmyz. Brt. v Km. 1885. 134., Tč. Ž-li na Hrozenkovsku říkají též *zlez*. Brt. L. N. II. 139. Letos je velice moc žúžele. Mor. Šd. Aby sa žúžel nerozplodila. Brt. L. N. II. 33. Pod podlahou bylo pluo žúžele. Na Bečvě. Tč. Na mor. Slovácku. Hrb. — **Ž.** = *býlí*, das Unkraut. U Uher. Ostrohu. Kar. Minařík.

2. **Žúžel**, a, m. = *uhel*, die Kohle. Slov. Černý jako ž. Plk. Vz Žúžol.

Žužemberk, a, m., Seisenberg, městečko v Krajině. Vz S. N.

Žužla, y, m. = *kdo špatně řeže*, wer schlecht schneidet. Cf. Pižla. U Klobouk na Mor. Bka.

Žužlati = *pižlati*. — Ž. = *špatně žvýkati*. — co. Kůrky ž. Semerd., Rgl.

Žužlavý = *švitořivý*. Ž-vým hlasem laštovky na střeše zpívají. U Uh. Hrad. Tč.

Žužlinka, y, f. = *ženský stydký úd*, das weibliche Schamglied. U Třehonina. Olv.

Žůžol, a, m. = *žůžel*, 2., *uhel*, die Kohle. Ž. uhel' je čierny. Hdž. Šlb. 50. To, čo shorí, je žuh, žůžol, uhel', hlaveň a celé shorenô je popel. Hdž. Čít. 152. Spálit něco na žuh, na žůžol, verkohlen; Čierny ako ž. Hdž. Čít. XIV. Žiža lebo žížava páli polená a zožůžolí je, popáli je na žůžol. Hdž. Šlb. 8. Havraní čierni ako ž.; On si myslel, že Janka slnce tam na žůžol spálí. Dbš. Sl. pov. I. 151., VII. 30. Krása mojho čela mi medzitým na ž. zhavranela; Noc. Ťma jak v rohu, ešaby žůžol, jako v bani, keď i poslednie zhasly v zmar kahany. Pbld. III. 1. 28., IV. 436. Slivky zrelé, čierne ako žůžol. Zátur. — Ž. = *černý pták*, *krkavec*, der Rabe. Pryč! to nejsou bratí, žůžol má je kláti. Hdk. C. 110.

Žváč, e, m. = *žvanec* (žalndek). Vz Žvanec. Der Schawanzen. Us. v Horním Slez. Tč. — Ž. = *kdo žve, kráva, vůl a p.* Jede červený žváč, má dva roháče (rohy), čtyři cupitáče (nohy), sedmý ometáč (ohon). Pk. — Ž., *žváček*, čka, m. = *který žve, tlachá, breptá, tlampač, darmotlach, pliskač, repetil*, der Schwätzer, Plauderer, Wäscher, Plapperer, das Plappermaul. Ž. marný, daremný, oplzlý, uemravný. V. Vz Žvachla, Žvachlač, Žvachala, Žvachta, Žvachtala, Žvachule, Žvanda, Žvandula, Žvanil, Žvatla, Žvásta, Žvástal, Žvástala, Žvýka, Žvýkoň, Žvýkula.

Žváček, vz Žváč. — Ž., osob. jm. Mor. Šd.

Žvačka, y, f. = *tlampačka* atd., die Schwätzerin, Wäscherin usw. Vz Žváč. — Ž., das Geplausch. U Uh. Hrad. Tč.

Žvádoliti = *žvatlati*, lallen. Mor.

Žvaholiti = *šveholiti*. Pták ž-lí. Na Zlinsku. Brt.

Žvach, u, m. = *žvást*, das Geschwätz. To jsou samé žvachy. Mor. Šd. — Ž., a, m., os. jm.

Žvachan, a, m. = *Němec*. Slov. Bern.

Žvachanec, nce, m. = *kousek v ústech užvýkaný*, *žvanec*. V již Mor. Šd.

Žvácháni, n. = *žvýkání*, *žutí*, das Kauen. Statku (dobytku) zavazovali huby, aby ž-ním svatosť toho dne neznesvěcoval. Brt. L. N. II. 32.

Žváchaný; -án, a, o = *žvýkaný*, *žutý*, gekaut. Bern.

Žvachanka, y, f. = *Němkyně*. Slov. Bern.

Žváchati = *žvýkati* (hlavně o lidech starých, kteří nemají zubů), kauen. Mor. — co. Kdo kyselé hrozno žváchá, trpnú zuby jebo. Tč. — **jak**. Plnou hubou žváchá. Šd. — **kde**. Žváchá to v hubě. Šd. Sotva to v hubě žváchám. Vck. — Ž. = *tlachati*, schwätzen. Nežváchej pořád. Mor. Vck., Brt. D. 304.

Žvachel, chlu, m. = *chundel*. Udělal mi z nití ž. U Kostel. n. Or. Ktk. Na Poličsku. Kšá. Dostal som od konduktora ž. všelijakých prihlasov, manifestov. Phld. IV. 106.

Žvachla, y, m. = *kdo mnoho žvachle*, *žváč*, der Maulorescher. Na Zlinsku. Brt.

Žvachlač, e, m. = *žvachla*, *žváč*, *žvanil*, der Plauderer, Schwätzer. Na Mor. a Slov. Šd.

Žvachlanice, e, f., der Geschwätz. Mor. Šd.

Žvachlati = *pleskati*, *klevetiti*, planschen. Na Mor. Brt., Bkř. — **abs.** Jeníček (dítě) už žvachle (žvatlá, mluví). Us. Vck. — co. Co tam zase žvachlá? Mor. Šd. — Ž. = *mačkati*, *žmoliti*, zerdrücken. Na mor. Val. Vck.

Žvachlice, e, f. = *pekařské náčiní* k vybírání preclíků z kotlu, eine Art Schöpflöffel.

Žvachol, u, m. = *žvanec* (žvýkané jídlo). U Olom. Sd.

Žvachola, y, m. = *žváč*.

Žvacholec, lce, m. = *žvachol*. U Olom. Sd.

Žvacholiti, il, en, ení = *švitořiti*, *štěbetati* — co. Ten pták toho nažvacholí. Na Zlinsku. Brt.

Žvachota, y, m. = *žvanil*. Mor. Šd.

Žvacht, u, m., das Geschwätz. Us. Dch.

Žvachta, y, m. = *žváč*. Mor. Šd.

Žvachťák, a, m. = *žváč*. Mor. Šd.

Žvachtala, y, m. = *žváč*. Mor. Šd.

Žvachtanina, y, f., albernes Geplapper. Šm.

Žvachtati = *žváti*, plaudern. Mšk. — co. Pořád by něco žvachtal. Us. Šd. — Ž., herumplätschern, ausschwemmen. — **co kde**: prádlo ve vodě. U Uh. Hrad. Tč. Ž. se v blátě, sich herumschmieren. Mor. Tč.

Žvachtavosť, i, f. = *žvavosť*, die Geschwätzigkeit.

Žvachtavý = *žvavý*, geschwätzig.

Žvachula, y, m. = *žváč*, *žvanil*. Mor. Šd. — Ž., y, f. = *žvačka*, die Schwätzerin. Mor. Šd.

Žvák, u, m. Keď prúd sä od brehov odráža a v prostred toku sä sráža, to volajú naši pltníci žvák. Slov. Hdž. Čít. 157. Cf. Žvákovati.

Žvaklati = *žmoliti*. U Jižné. Vrů.

Žvakovati *žvýkati*, *přežvykovati*, kauen, wiederkauen. Vôl, krava žvákuje. Slov. Zátur.

Žvaklik, u, m. = *uzlík něčeho*. V Krkon. Kb.

Žvalek, lku, m. Krájíme-li teplý chléb nožem tupým, dělají se žvalky. Na Hané. Bkř.

Žvalik, u, m. = *žvalek*.

Žvalkovati se. Teplý chléb tupým nožem krájený žvalkuje se. Vz Žvalek, Pižlati.

Žvama, y, f. = *huba, tlama*, der Rachen. Plk. — Tlamy, žvamy, tlampy, žvampy = klevety, žvanice, tlachanice. V., Kom. Tlampy žvampy, zač babo tvaroh (když kdo něco protlampati neumí). Prov. Ros.

Žvan, u, m. = *kousek, krušec*. Ž. soli. Slov. Sl. let. VI. 157. Cf. Žvanec (konec).

Žvancovati = *žvýkati, jako dobytek*, kauen (vom Vieh). D. Cf. Žvanec.

Žvančiti, il, en, ení = *hrýzti, žráti*, nagen, fressen. — co. Jenom sem odešla a už kočky to maso ž-ly. Mor. Šd.

Žvanda, y, f. = *žvání*, das Geplander. Us. — Ž. = *švanda*, ein Streich. Us. u Turn. — Ž., y, m. = *žváč*, der Plauderer. Us.

Žvandati = *tlachati*, plauschen, plaudern

Žvandula, y, m. a f. = *žváč, žvačka*. Dej pokoj s tím ž-lou. Us. u N. Bydž. Kšť.

Žvandrati = *žvaniti*. Mor. Brt. D. 304.

Žvanec, nce, *žvaneček*, čku, *žvánek*, nku, m. = *žvýkané jídlo*, das Gekaute. Ler., Ktk., Sd., Knrs. Tabákový ž. Tč. Petr přikryl ústa dlaní, ž. do ní vyplivl. Němc. VI. 303. Matka dítěti ž-ce dávala. Us. — Ž. = *druhý žaludek přežvykujících zvířat*. Pnch. Vz Žaludek. Der zweite Magen der Wiederkäuer. — Ž. = *cumel*. Žvýká dítě na ž-ci, der Schlotzer, Schnoller. Us. — Ž. = *něco měkkého a pomačkaného*. Ros. Ta nepořádná, má ve své truhle samý žvanec (šatstvo zcuchané). Us. Dch. — Ž. = *kousek, sousto*, ein Stück, Bisschen, Mundbissen. Žvanec chleba. Mor. a Slez. Lpř., Pk. Druhý žvánek na nůž here, už svů hlavičku skloňuje. Sš. P. 169. Kouká mu do úst, div mu žvanek neuťkne (dívá-li se nhrančivý člověk někomu na sousto, uřkne je). U Král. Hrad. Kšť. Cf. Žvan.

Žvaneček, vz Žvanec.

Žvánek, vz Žvanec.

Žvanel, u, m., osteocolla, der Bruchstein.

Žvání, u. = *žvýkání*, ruminatio, das Kauen. BO. — Ž. = *tlachání*, das Geschwätz, die Plauderei, Wäscherei. Kom. Daremné ž. BR. II. 26.

Žvanice, e, f. = *žvání, žvachtání*, das Geplauder, Geschwätz. V., Kom. Ž. a klevety. Kram. To není pravda, to jsou samé ž-ce. Us. Tč.

Žvanil, a, m. = *kdo žvaní*, der Kauer. — Ž. = *žváč*, der Schwätzer usw. Dr. Žvanil. Vz Žváč.

Žvanilka, y, f., die Schwätzerin. Vz Žvačka.

Žvanina, y, f., das Gekaute. Us. Tč. — Ž. = *žvanice, blivanina*, das Plaudergewäsch, Geplausch, Getratsch. Bojnjte i dále zmužile za svůj národ a jazyk uedbajíce na ž-ny Augsburských noviu. Koll. IV. 13.

Žvaniti, il, én, ění; *žvanivati* = *žváti, žvýkati*, kaneu. — co: potravu. Us. — Ž. = *žmoliti, mačkati*, walkern, zusammendrücken, manschen. — co: šaty, papír. Us. — Ž. = *žváti, daremné věci mluviti*, schwätzen, plaudern. — abs. Nežvaň. Us. — co. Co to zase žvaníš? Jg., Tč., Kál.

Žvaňkati = *mlaskati jako svině při žrádle*, schmatzend essen, fressen. Us.

Žvanovice, dle Budějovice, místo ve Vratislavsku. Pal. Děj. V. 1. 103.

Žvantati = *žvatlati*, lallen. Mor.

Žvany, pl., f., das Gewäsche, die Klatscherei. Rk.

Žvást, u, m., das Geschwätz. To je samý ž. Us. Již s tím žvástem umlkněte. Kká. Td. 354.

Žvásta, y, m. a f. = *žváč*, der Schwätzer, die Schwätzerin. Us. Bf., Tč.

Žvástal, a, m. = *žvásta, žváč*. Tč., Ktk. Ž. mluví mnoho a daremně. Sb. uč.

Žvástala, y, m. = *žvásta*. Na Ostrav. Tč.

Žvástání, n., das Schwätzen, Plauschen. Němc., Tč.

Žvástati = *žvatlati, tlachati, klábositi*, lallen, schwätzen, plaudern; prahlen. Cf. Šrc. 208. — o čem jak. On umí bez konce ž. o ničem. Shakesp. Tč.

Žvástavec, vce, m. = *žvásta*.

Žvástavosť, i, f. = *žvavosť*, die Plauderhaftigkeit; Prahlerei.

Žvástavý = *kdo žvástá*, plauderhaft, schwatzhaft; prahlerisch. Us. Ž. jazyk, sousedka. Tč.

Žvastořeký = *žvástavý*. Ž. Thersites.

Žváti, žvu, žvi, al, án, ání; *žvávati* = *žvýkati, hrýzti, kousati*, kauen; *tlampati, breptati, klepati*, schwatzen, plaudern, klatschen, waschen, plappern. Vz Listy filolog. 1884. 100., Mkl. nL. 271. — abs. Láti, žváti; jenom na konečky pamatovati. Č. M. 67. — co. Mohl by raději žváti (žvýkati) mýdlo. Hr. rk. 379. Ž. krmi (žvýkati). Sal. Mnoho ž. (tlachati). V., Kom. — jak. Žve, až mu zuby vypadají. Ctib. Cim. Hád. — Ž. = *žmoliti, mačkati*, drücken, quetschen. Stroj neřeže, jenom žve. Na Mor. Vck., Brt. D. 304.

Žvatla, y, *žvatlač*, e, *žvatlák*, a, m. = *žváč*.

Žvatlač, e, m., vz Žvatla.

Žvatlák, a, m., vz Žvatla.

Žvatlal, a, m. = *žvatla*. Us. Rk.

Žvatlání, n., das Lallen, Schwatzen. Vz Žvatlati. Dětské ž. Čch. Bs. 81.

Žvatlanice, e, f., das Geplapper, Geschwätz. Lpř.

Žvatlanina, y, f., das Geschwätz. Ssk.

Žvatlati, žvatlám a žvatli = *štěbetati, počíti mluviti*, lallen. Dítě už žvatlá. Kom. — Ž. o dospělých = *žváti, tlachati*, plaudern, plappern, schwätzen. Ros. — jak. Všecko vůkol nás žvatlalo francouzsky; Tři cizozemci ustavičně vínskou řečí žvatlají. Koll. III. 11., IV. 233.

Žvatlavosť, i, f. = *žvavosť*, die Plauderhaftigkeit. Ženská ž. Tč. Lehkosť a ž. francouzské řeči hodí se lépe do salonu. Koll. IV. 24.

Žvatlavý = *žvavý*, plauderhaft. Us. Sloh. rozmarný a ž. Hš. Sl. 172.

Žvatlíček, čka, m., vz Žvatlík.

Žvatlík, a, m. = *žvatlavé dítě*, ein Kind, das gern plaudert. Ros.

Žvatoliti, il, eni = *žvatlati* (o dětech). U Jič. Lpř.

Žvatona, y, m., os. jm. Šd.

Žvátora, y, m. = *kdo rád žvátoří, žváč*.

Žvátořiti, il, en, ení, **žvátořívati** = *žváti*, plaudern, schwätzen.

Žvátornosť, i, f. = *žvatlavosť*. Bl. Vod. Kar. 17.

Žvátorný = *žvatlavý*. Ž. pověsť. Troj. 120.

Žvávati, vz Žváti.

Žvavě, plauderhaft. Ros.

Žvavosť, i, f. = *tlachavosť, štěbetnosť*, die Redseligkeit, Geschwätzigkeit, Plauderhaftigkeit, Gesprächigkeit, Schwatzhaftigkeit, Plapperhaftigkeit. V., BR. II. 657. a. Jak přijde starosť, přestává ž. Na Mor. Tč.

Žvavot, u, m., das Geplauder. Phld. V. 66.

Žvavý = *tlachavý, tlampavý, mnohomluvný, štěbetný, klábosivý, klevetný*, plauderhaft, waschhaft, schwatzhaftig, redselig, geschwätzig, gesprechig, plapperhaft. V. Žvavý jest, div mu paty nemluví. Mus., Hkš., Šd. Ž. dítě, děvče, žena. Us. Tč. Ditka žvavá výmluvnosť. Hlk. Žvavá a klevetná ústa. Reš. Ž. Sasik. Klc. 114.

Žvechtačka, y, f. = *kachna*, die Ente. Us. u Bavor.

Žvechtati, *žvachtávati* = *žráti jako kachna*, fressen wie die Ente. Us. — **co kde čím**. Kachny ve vodě cosi zobáky žvechtají. Us. Tč.

Žvej . . ., vz Žvý . . .

Žvink, u, m. = *židoviny, spánek*. V Plzeňsku. Us.

Žvižlati, vz Žižlati.

Žvižle, ete, n. = *malé dítě, nevyrostlé* (převzdívka), ein kleines, unausgewachsenes Kind. To je ž.! Sá. Kř. u pot.

Žvoč, e, m. = *žváč*. Na Ostrav. Tč.

Žvu, vz Žváti.

Žvych, u, m. = *neduh dobytčí* (dobytka přežvykujícího), když nemůže žvýchati (žvýkati). Ta kráva nemá žádný ž. V Bystersku. Sn.

Žvýchanec, nce, m. = *žvachanec*. Mor. Šd.

Žvýchati = *žvýkati*. Mor. Vck. V Bystersku. Vz Žvych.

Žvychel, chlu, m. = *žvýchanec*. Kráva žrala plnou hubou, vždycky takový ž. vzala do huby. Mor. Šd.

Žvyk, u, *žvynk*, u, m. = *chuchvalec, který dobytku po žrádle v ústech zůstává, na němž ovce atd. potom žvýkají, zájedí*, der vom Frass zurückgebliebene Klumpen, der dann das Wiederkauen verursacht. — Sotva ztratila žvyk, již zase chce jísti. Prov. Jg.

Žvýka, y, m. = *žváč*. U Kr. Hrad. Kšť.

Žvýkací, Kau-. Ž. tabák. Dch. Ž. plocha zubu, die Kaufläche. Nz. lk. Vz Žvýkání.

Žvýkač, e, m., masseter. Nz. lk.

Žvýkačový, massetericus. Nz. lk.

Žvýkal (Žveykal), a, m., os. jm. Vz Jg. H. l. 659., S. N.

Žvýkala, y, m. = *kdo stále žvýká, ústy pohybuje, jakoby něco jedl*. U Uh. Hrad.

Žvýkání, n., das Kauen. Ž. = zdrobňování živných látek žvýkacím ústrojím. Ž. neúplné, špatné, zdlouhavé. S. N. XI. 320.

Žvýkaný, gekaut. Žvýkané, ého, n. = žvanec. Plk.

Žvýkati, *žvýkávati* = *překusovati, žváti*, kauen; *pomlouvati, nechutně mluviti*, durchhecheln, bereden, ungeziemend reden. — Ž. od žváti, *k* vsuvka. Šf. Ž. = zdrobňovati živné látky žvýkacím ústrojím. Vz S. N. (dod.), Žvýkání. — **abs**. Dobytek žvýká. D. Žvýkali, až brůza (neslušně mluvili). U Kr. Hrad. Kšť. — **co**: pokrm, V., kořen, Byl., zemi (umříti). V. Ž. papír, Zbr. Lžd. 52., hlínu (mrtvým býti). Us. Dbv. — **(co) čím**: pokrm zuby. Kdo žvýká vždy ústy, bývá lakomý. U Uh. Hrad. Tč. — **na čem**. Dítě na žvanci žvýká. Sych. — **co kde**. Někoho mezi zuby ž. (pomlouvati). Us. Tč. — **jak**. *Spokojeně* trávu žvýkal. Vrch. Ž. něco **bez** zubů. Vz Žuchlati. — **jak dlouho**. Žvýká paragrafy už kolik let a posud není ničím (studuje práva). Us. Kšť.

Žvýkavec, vce, m. = *přežívač*.

Žvýkavosť, i, f. = *náchylnosť k žvýkání*, die Kausucht.

Žvýkavý, Kau-. Ž. stoličky. Pdl.

Žvýkoň, ě, m. = *žvýka, žváč*. Ty ž-ni! U Kr. Hrad. Kšť. U Havlovic. F. V. Kodym. U N. Brodu. Holk.

Žvýkula, y, m. = *žváč, žvanil*. Sešlo se několik ž-lů. U Bydž. Kšť.

Žvýkuryna, y, f. = *tlachalka, žváčka*. U Rychn. Msk.

Žvynk, vz Žvyk.

Žž. V této skupenině rozlišuje se první *ž* často v *j*: sejžeš m. sežžeš od žhu m. žehu. Vz Rozlišování. Kt.

Žžahač, e, m., der Brenner. Pč. 30.

Žžavosť, i, f., vz Žhavosť, *Žhavý*.

Žžavý (*správně*: žhavý) = *řeřavý*, glühend. Vz Žhavý. Ž. uhel. Jako ž. uhel. Dej mi žžavého = ohně. Kh. — **Ž.** = *vroucí*, heiss. Ž. celování, Hiorba 136., vášeň. Ib. 137.

Žže. Plamen žže. Vz Žéci.

Žžený = *pálený*, gebrannt. Ž. voda, Jád., víno (kořalka, pálenka). Ž. beran. Ž. wit. 65. 15. Ž. oběti (holocausta), cihly. BO. Cf. Zžžený.

Žžíci špatně m. žéci. Žhu (**kmen** *žeh*), *h* s infinitivní příponou -*ti* měnì se v *ci*: žeh-ti = žéci. Vzor: Péci. Vz Bž. 181., Prk. v Pdg. 1886. 141.

Žžívý = *pálící*, urens, brennend, sengend. Větrem žživým. BO.

DODATKY

a některé opravy.

Viz doslov v posledním díle.

A.

Str. 5. a. ř. sh. 9. Přidej: Podlé *učlánkování* jest *a hrdelná* samohláska, poněvadž dutina ústní, kterouž tonový proud projíti má, onží se při *a* na hrdle (mezi kořencm jazykovým *sdola* a čípkem i zadním patrem zhora). *A* jest samohláska *prvotní*, poněvadž se při něm neznamená, že by jeho ustrojení skládalo se z nastrojení jiných samohlásek. Vz Gb. Hl. 13., Gb. v Listech filolog. II. 155. Podlé *kvantity* jest *a* buď krátké *(a)*, buď dlouhé *(á)*. Vz ib. 14. Co do *složitosti* jest *a* jednoduché. Vz ib. 15. *A* jest samohláska *tvrdá*. Vz ib. 16. Podlé *závažnosti* jest *a* nejzávažnější samohláskou. Vz ib. 17., Samohláska, Závažnosť. — Str. 5. a. ř. sh. 19. Přidej ku konci: Vz Vm. Mkl. Hl. 14., Mkl. aL. 102. — Str. 5. a. ř. zd. 7. Přidej: Vz také Bž. 30., Stupňování (dloužení), Mtc. 1878. 3. — Str. 5. a. ř. zd. 4. Za Ht. přidej: Sad ze sed, původního sad. Cf. Vm. Mkl. Hl. 14., Mkl. aL. 4. — Str. 5. a. ř. zd. 2. Za Ht. přidej: bod — nabádati, hod — házeti, koji — ukájeti, lomi — lámati, topi — tápěti. Cf. Vm. Mkl. Hl. 14., Mkl. aL. 102. — Str. 5. b. ř. sh. 4. Smaž Ht. a přidej, vz L (í. 869. a.), R. — Str. 5. b. ř. sh. 5. Přidej: Mkl. aL. 102. a násl. — Str. 6. a. ř. sh. 34. Přidej: O nepřehlasovaném *a* na Zlinsku vz Mtc. 1878. 2. — Str. 6. a ř. zd. 15. Za Gb. udělej čáru: —. Str. 6. a. ř. zd. 13. přidej: Cf. Gb. Hl. 55. a násl. — Str. 6. b. ř. sh. 23. Přidej. Ale říká se: Mlčí jako s teplou bábou (s babou bylo by něco jiného). Č., Jg. — Str. 6. b. ř. sh. 32. Přidej: Na Zlinsku na Mor. se dlouhé kmenové *á* nekrátí v žádném pádě: v bránách, kráv atd. Brt. — Str. 6. b. ř. zd. 15. Za Šb. přidej: Na Zlinsku: huspanina. Brt. — Str. 6. b. ř. zd. 9. Za *žlab* přidej: Hlas — hlesnouti, zače — zęče; u Domažl. teky, behno m. taky, bahno (Šb. D. 15.); ež (až): od vrchu ež do země. (Sš. P. 129., 154. Cf. Gb. Hl. 78.). — Str. 7. a. ř. sh. 4. Za Gb. přidej: patvoriti — potvoriti — pitvořiti. Gb. Hl. 78. — Str. 7. a. ř. sh. 8. Za Šm. dej: Na jihovýchod. Mor.: klečá, chválá, držá. Vz Osv. 1884. 58. (Brt.). — 7. a. ř. sh. 15. Za *Pra* dej: Gb. Gl. 77. (*a* seslabuje se v o). — V příponách ák, áč, ář, ál, átka, ačka, ałka n. př.: pěšok, zahybok (kudla), chrobok, žehnok (svěceníček), tkoč, pchoč, kołoř, stołoř, sedłoř, pernikoř, mynoř, kovol (kovář), syrovotka, łotka, gořołka, pěstovočka (chůvka), kapolka. Brt. D. 103. Cf. Brt. D. 100. — Str. 7. a. ř. sh. 28. Za *Hš.* přidej: Na Zlinsku: lomcovať vedlé lamcovať, hamatný — homatný. Brt. A přijechol (přijechal) do ní pou (pán) z pjekla rodem jeden som (sám). Sš. P. 775. Jo mom łodku (já mám řádku) karafie; Jo chovom (já chovám). Sš. P. 272. a j. — Str. 7. a. ř. sl. 32. za Hš. přidej: *á* před nosovkami *m, n*; *a* před nosovkou *n* měnil se v *u*. Mor. Brt. D. 102. — Str. 7. a. ř. zd. 25. Za *Šb.* přidej: Na Zlinsku trachtýr m. trychtýř. Brt. — Na konec str. 7. a. za *atd.* dej: — *Kollektiva na* á, prastará forma, jež se ve jménech: Lipá, Dubá, Krupá, Kozlá udržela. Odtud měli jméno páni z Lipé a z Dubé; avšak forma *Lipá* již v 15. stol. tak neobyčejnou býti se zdála, že i od samých pánů z Lipé genitiv za nominativ brán a oni páni *z Lipého* psáti se byli počali. Pal. Rdh. I. 137. — *Některá jména podstatná rodu mužského a ženského mají v nominativě mn. příponu* a. Plural tento, jejž Miklosich (III. 339.) *kollektivním* nazývá, v nářečích moravských často se vyskýtá. Takový plural mívají: 1. *jména obecná:* úhora, báchora (laš.), chléva, chłada (letos sú veliké chłada), fúsa, droba, drobka (husí droby, laš.), záleta (chodí na záleta, val.), okružka (okruží, laš.), kříža (bolíja mne kříža), konca, chlévca (svinské chlévca) — słza (mi tečú z očí), sáňka. — zďa, rža (letos sú pěkné rža), puťa (= puťaři, puťaři, na puťa sedajte, val.), úvraťa, čelusťa (u peci), zvisla, žňa, rovňa (roveň, val.), stráňa (val.). — 2. *Jména pozemků:* Kříba, Břestka („růstávały tam břestky“), Újezda, Kúta, Dołečka, Válka, Podsedka, Grapa, Zadka, Příčka, Chmelinca, Střelca (les u Polešovic), mezi Hája, — Krajina (na Krajinách), Dražka (na Dražkách), Pústka, Ohradła, Mezcesta (na Mezcestách), — Štvrťa, Seča, Strža, Stráňa, Kuča. — 3. *Jména místní:* Bránka (Bránky u Val. Meziříčí), Vrbátka, Kladka, Studýnka (ve Studýnkách), Čecha. — Zvláště na severní Moravě tyto tvary obyčejny jsou; skoro všecka jména osad, zemí a pozemků mění tu v množn. čísle koncovku *y* v *a*. Brt. D. 138. — Str. 7. b. ř. sh. 19. přidej: Vládyky, nom. pl. Vš. V ty časy starosty židovské sv. Nazarzie do Mediolanu poslaly. Pass. mus. 375. — Str. 8. a. ř. sh. 9. přidej: Vz U. — Str. 8. a. ř. sh. 11. přidej: — **A se odsouvá** (zřídka): Alexius — Lexa. Gb. Hl. 84. Na mor. Val. a j. začla (začala), začals, škrbal, na Slov. škarbal. Vz Brt. D. 62. — Str. 8. a. ř. sh. 30. Za *Br* dej: Volali sú a řkúce. BO. Nero jal sě mysliti a řka. Pass. mus. 374. a j. —

Str. 8. a. ř. zd. 20. Za *obšírně* přidej: Kázal jemu jazyk uřezatl a na to jeho bratřle hleděll. BO. — Str. 8. b. ř. sh. 17. Za *Jg.* přidej: Učinil se žákem a nejsa kněžstvl hoden. Půh. II. 128. Abych jaz počala a porodila a jaz sem Bohu slíbila čistotu držeti. Hr. rk. 179. — Str. 8. b. ř. zd. 30. Za Kat. 1102. přidej: Dobre káže (kněz) a nekoná dle kázne. HVaj. BD. II. 179. Už sem já tvej maměnce dobré slovo dal a tebe sem, galanečko, předce nedostal. Sš. P. 320. Ta věc malá a k oku pěkná jest. Zyg. Přijidechu starosty bezděčlec jej, aby vstal a země a on narodil. Bj. Nechať se vráti do domu svého a mé tváři neobezřl. BO. Volám a ty mě neslyšiš; stojlm a ty na mě nepatříš. BO. Chudý mněl, by táhl maršalka a hada vytáhl. GR. A vy uejste bezpečni trošky. Žk. 293. Přízeň mají ua vezření a srdce vždy zloby mieni. Alx. Jižto se vzývají, by židé byli a nejsúc. Pč. Kdež cožkoli žádá, tohoj jemu nelze mlti a proto vždy žádati nepřestává. Št. Ku. š. 265. Utéci chce před svým stincm a stín vždy s nim. Št. N. 266. Ti málo mluvie o potřebném a mnoho o marném. Št. N. 23. Takú má péči o tělo a na duši netbá. Št. Vyznávajl, by znall Boha a skutky zapierajl. Hus II. 421. Milosrdenstvie chci a ne oběti. ZN. — Str. 8. b. ř. zd. 19. Za *Svěd.* polož: Která radosť mně jest a já ve tmách sezi a světla s nebe nevizi? BO. Kterak mohu milovati Boha a já ho nevizi? BO. Kterak mohu milovati Boha a já ho nevizl, aniž jsem kdy viděl? Hus I. 60. Kdoby nebyl jemu vděčen z toho a vzem od něho tak mnoho! Smil v. 296. Kak já tě tam naleznu a já tě tuto vizi? Pass. mus. 393. I všel jest a já na to hledím, ingressus est in conspectu meo. BO. — Str. 9. a. ř. sb. 2. Přidej: Abych slyšal a ty slova běžného života kážeš. Hus III. 102. — Str. 9. a. ř. sh. 5. Přidej: Šli tam tatlček a i maměnka. Us. Brt. Vz uvedená slova. — Str. 9. a. ř. sh. 8. Za *Jg.* polož: Neřek ani *a* aui *b* (= nic). Us. Hnšk. — *Ve slohu kupeckém. A. f.* = anno futuro, budoucího roku; *a. a.* = *ana*, stejně mnoho z každébo zboží; *a. c.* = anno currente, tohoto (letošnlho) roku; *a p.* anno praeterito, loňského roku; *a. po.* = anno passato = minulého roku, v loni; *a.* = argent, hotově peníze. Kh. — *A.* = *ar.* Vz Ar. — Ř. 11. sh. Přidej: Vz Brt. S. 3. vyd. 186. — Str. 9. a. ř. sh. 15. Přidej: Kn. š. 4. A čím by to lépe bylo i užitečnějie, že . . Št. Kn. š. 2.

Aba, nesklonné, v řeči dětské = *chléb*, Brod. Kšá. Také na Mor. Tč

A ba, warum nicht gar! Slov. Ssk.

Abaka, y. f., avaka, *manilské konopí*. S. N. I. 5.

Abakový, vz Abaka. A. provaz. S. N. I. 5.

Abak-us, u, m. = *čtyřhranná deska na hlavici sloupu.* Vz Vlšk. 4., 5., 137., 243., Prm IV. 218., S. N.

Abandon, u, m., fr. = *odřeknutí*, *vzdání se*, *vzdávka*, kupecky, das Aufgeben, der Widerruf, die Abtretung, Übertragung, Verzichtleistung. Kh.

Abandonovati, fr. = *odříci se*, *vzdáti se*, *postoupiti*, absagen, aufgeben, widerrufen, kupecky. Kh.

Abassamento, it. = *snížení*, v hud., das Sinkenlassen der Hand beim Taktschlagen. U kupců = *snížení ceny*, der Nachlass. Kh.

Abbatyše, e, f. Přidej: Jak se a. pohaněla. Vz Zř. zem. Jir. D. 22. — 2. = *stará klepna*, eine alte Klatscherin. Na Zlinsku. Brt.

Abbé, e, m, podlé Muž = *světský kněz*; v Italii a Francii = opat bez praebendy, bez obročí, jenž se jako opat šatí. také titul kněžských vychovatelů v domech panských, der Abbé, Abbate. Vz S. N.

Abbreviatura, y, f., lat. = *skratek písma*, Abkürzung im Schreiben, die Abbreviatur. Vz S. N. I. 8.

Abdera. Vz S. N.

Abderitan, a, m., *lépe:* Abdeřan. Vz Abdera.

Abdikace, e, f., lat., *zřeknutí se* zvláště trůnu nebo koruny, die Abdankung, Entsagung, Abdikation. Vz S. N. I. 10.

Abdikovati = *zříci se čeho*, *vzdáti něco*, abdanken, entsagen, abdiciren. Us.

Abdominalní = *břišní*, Unterleib-. A. tyfus. Vz S. N. I. 10.

Abdon, a, m. Zatneš li na den sv. Abdona ($^{30}/_{7}$.) sekyru do stromu, do roka strom uschne. Kld. II. 305. — A. Martin, spisov. † 1561. Vz Jg. H. l. 529., Jir. Ruk. I. 1.

Abeceda. Přidej: A. Husova, latinská, řecká, semitská, vizigotická. Vz KP. I. 298., 304., 299., 305. Cf. Gb. III. 9., Enc. paed. I. 1.—13., S. N., Kram. Slov. 5. A. hudební.

Abecedář. Přidej: Vz Enc. paed. I. 13.-16. Nepotřebuje již abecedáře, kdo se filosofii oddal. Sš. II. 62.

Abecedářka, y, f. = žákyně učící se abecedě, die Abcschülerin. Bern. Ssk.

Abecedárník, a, m., *lépe:* abecedář. Šm.

Abecedně, alphabetisch. A. něco srovnati. Mus. 1880. 578.

Abecední, alphabetisch. Přidej: A. seznam, rejstřík. Us.

Abecedulčka, y, f. = *abecedářka*. Bern.

Abecedník. — 2. A., u, m., abecedaria n. spilanthes acmella, rostl. Č.

Abecedovati = *učiti se abecedě; cvičiti se ve zpívání stupnic* (solmisare). Mlt.

Abel Tom. Vz Blk. Kfsk. 119.

Abelmoš, e, m., hibiscus abelmoschus, fr. ambrette, die Bisamblume. Semeno její páchne pížmem. Světz.

Aberrace, e, f., z lat. aberratio, das Abweichen, die Abirrung, Aberration. Nz. A. = zdánlivá, ale docela pravidelná a každoročně se vracející proměna místa, které každá hvězda na nebi podléhá. S. N. I. 13. *Ve fysice* = nebylení paprskův od pravé mathematické dráhy své. Ib. 14. A. světla roční. Vz Stč. Zm. 95., 100., ZČ. III. 27. Sfaerická a. zrcadel; a. příčná či transversalná. ZČ. III., 61., 63., 68.

Aberrační, Abweichungs-, Aberrations-, *odchylkový*. A. konstanta, úhel, ellipsa. Vz S. N. I. 13., Stč. Zem. 96., 100.

Aberspašské skalné město. Vz KP. III. 21.

Abertamy, dle Dolany, městečko, Aberthain, v Chebsku. Vz S. N. I. 14.
Abgabsrecepisse, *dodací list*. Hnš.
Abhang, vz Svah.
Abička, y, f., mlýn, die Königsteichmühle, u Kutné Hory. PL.
Abietinová kyselina (přechod v moč). Čas. čes. lk. IV. 267.
Abiogenesa, y, f, z řec. = *samostatný vznik života z hmoty neživoucí*. Vz Slov. zdrav. I. 1.
Abiponové, kmen Indianů Pampasských. Vz KP. I. 35.
Abiturient, a, m., z lat. abiturus = *kdo hodlá odejíti; žák*, jenž maje opustiti ústav (gymn., realku), hodlá podrobiti se zkoušce (maturitě), aby nabyl formalní způsobilosti k vyšším studiím, der Abiturient.
Abiturientský = *maturitní*, Maturitäts-, Abiturienten-. A. zkouška. S. N. I. 15.
Abjekce, e, f. = *povrženosť*, z lat. abjectio, die Wegwerfung, Verachtung, Geringschätzung. S. N. I. 15.
Abjudikace, e, f., z lat. abjudicatio = *soudní odmrštění nároku něčího*, gerichtliche Absprechung. Vz S. N. 15.
Ablaktace, e, f., z lat. = *odstavení od prsu*, die Entwöhnung der Säuglinge, Ablaktation. — A. = *druh štěpení*, eine Propfungsart. S. N. I. 15.
Ablativ. Str. 9. a. ř. sb. 31. Po *Kl.* přidej: Vz Písecký programm z r. 1851. (Zk.). V násl. řádce vynech slova *hrubým latinismem* a za slova *v staré češtině* přidej *špatné*. Na konci článku vynech číslici 1858. a přidej: Ht. (Mus. 1857. a 1858.). Cl. Enc. paed. I. 16.—18., S. N.
Ablegace, e, f., z lat. ablegatio = *vyslání*, die Absendung. S. N. I. 15. — A. = *vypovědění*, die Ablegation.
Ablegat, a, m., z lat. ablegatus = *vyslanec, papežský legat*, der Abgesandte, Gesandte; *vypověděný*, der Delegirte. S. N. I. 15.
Ablepsie, e, f. = *slepota*, die Blindheit, Verblendung, der Stumpfsinn. Čas. čes. lk. X. 270.
Abluice, e, f., z lat. = *obmývka*, die Reinigung, Säuberung, Ablution; *při mši sv.* = umytí kalicha vínem, při čemž i kněz prsty své umývá. S. N. I. 15.
Abnegace, e, f., z lat. = *odmrštění, odřeknutí, zapření, odepření*, die Verneinung, Abschlagung, Verleugnung, Abnegation. S. N. I. 15.
Abnormalní = *nepravidelný*, abnormal. A. zjev. Stč. Zmp. 541.
Abnormita, y, f., z lat. = *nepravidelnosť, odchylnosť, nestvůra*, die Unregelmässigkeit, Regelwidrigkeit, Ungestaltheit, Abnormität. S N. I. 15. Cf. Slov. zdrav. I. 1.
Abnormní, vz Abnormalní.
Abo = *nebo*. Také ve Slez. Brt. P. 142., Brt. D. 170.
Abolice, e, f., z lat. = *zrušení, odstranění*, die Abschaffung; *z. zákona, zrušení vyšetřování přestupitele trestního zákona*, die Aufhebung, Abolition. A. roboty. S. N. I. 15.
Abortiva, pl., n., lat. = prostředky k vyhnání plodu sloužící.
Abortivní, abortiv, z lat. = zvrhlý, zmetalý. A. neštovice. A. methoda = způsob léčení, jímž by se choroba ve svých počátcích měla potlačiti. S. N. I. 16. A. prostředky, případy, léčení. Vz Slov. zdrav. I., 2.
Abort-us, u, m., lat. = *potracení*, die Fehlgeburt, zu frühe Niederkunft, der Abortus. Čas. čes. lk. VI. 97., VIII. 270., IX. 236., X. 335.
Abrae-us, a, m., brouk. A. kulovitý, a. globulus. Kk. Br. 137.
Abraham. S. N. — 2. = *kozel*, der Widder. V Třebnníně. Olv.
Abrahamides, a, m. A. Izák. 1612. Vz Jg. H. I. 529., Jir. Ruk. I. 1., Sbn. 909., S. N.
Abrahámovce, dle Budějovice, sloven. ves v Šáryši. S. N. I. 17.
Abrahamovic, e, m., *syn n. potomek Abrahamův*, Abraham's Sohn oder Nachkomme. Židé honosili se býti A-ci. Sš. J. 149.
Abrahamův. Přidej: S Bobem Abrahamovem. Ž. wit. 46 10. Vrátil se do lůna A-mova (umřel). Tkč. A-vo lůno také = v pevnosti místo před kulemi chráněné, k pozorování příhodné. S. N. I. 17.
Abrumpovati, z lat. = *přetrhnouti, náhle přestati* (v řeči), abbrechen, abrumpiren. S. N. I. 17.
Abrupce, e, f., z lat. = *přetržení, zrušení*; v hudbě náhlé přetržení melodie, die Abreissung, das plötzliche Verstummen (in der Musik). Vz S. N 1. 19.
Abruptní = *náhle přervaný*, abgerissen, abgebrochen. S. N. I. 19. *Ex abrupto*, auf einmal, plötzlich, unvermuthet.
Abscess, u, m., z lat. = *hlíza*, die Absonderung, das Eitergeschwür, der Abscess. Čas. čes. lék. I. 4., 279., II. 14., 265., 288., III. 50., 102., 314., 385., 178., V. 59., 382., VI. 358., 412., VII. 110., VIII. 73., 81., 89., 162., 380., 389., IX. 150., X. 70., 122, 367., S. N.
Abscissa, y, f. Vz S. N.
Absence, e, f., z lat. absentia = *každé vynechání nebo zameškání školních hodin*, die Abwesenheit, Absenz. Vz Enc. paed. I. 18. — A. = *padoucí nemoc*. Slov. zdrav. 2.
Absentace, e, f., z lat. = *odstranění*, die Abwesenheit, das Sichentfernen, die Absentation. S. N.
Absentovati se = *odstraniti se, vzdáliti se bez dovolení od svého oddělení na nějaký čas nechtě opustiti na vždy službu vojenskou*. Vz S. N. I. 19., X. 5.
Absida, y, f. = *apsis* S. N. I. 19.
Absinth. Přidej: der Wermuth, Wermuthbranntwein, Absinth. Čas. čes. lék. VI. 387., Čsk., Slov. zdrav. I. 2., S. N.
Absolonové z Ledské. Vz Sdl. Hrd. II. 48., 84.
Absoluce, e, f., v theol. = *svátostné rozhřešení*.
Absolutism-us. Přidej: A. vládní. Vz S. N., Kram. Slov.

Absolutistický, absolutistisch. A. snahy. Mus. 1880. 23.

Absolutní, unbedingt, unabänderlich, absolut. Přidej: A. pevnosť, váha, hustota, ticho, výška tonu, Mj. 16., 65., 66., 127., 215., vlhkosť, výška, Les. slov., rovina, hutnosť, pohyb, soustava měr, Gaussova jednička, ZČ. 22., 83., 100., 275., 276., líh (bez vody), Kk., přesnosť, stáří zemských vrstev, Stč. Zemp. 359., 683., vlastnosti boží, Mll. 7., počet obyvatelstva, Kaizl 48., právo, Us., dativ, genitiv, nominativ, ablativ, vz tato slova a Rozplavati.

Absolutnosť, i, f., die Unbedingtheit Vollkommenheit, Absolutheit. S. N. I. 19.

Absolutori-um, a, n., lat. = *každé sproštění povinností, závazků, zodpovědnosti*; vysvědčení, které se dává studujícím university (hl. právníkům) a technikům, které stvrzuje, že studující svá studia plně a platně absolvoval. Vz Enc. paed. I. 19.-20., S. N.

Absorbce, e, f., z lat. = *pohlcování, vsání*, die Einsaugung, Verzehrung, Absorbtion der Verbrauch. A. světla, plynů. ZČ. I. 505. Cf. Šfk. 698., Šfk. Poč. 54., Schd. I. 34., S. N.

Absorbční, Einsaugungs-, Absorbtions-. A. roura. ZČ. I. 510.

Absorbovati = *pohlcovati, vsávati*, einsaugen, verzehren, absorbiren. Kh. Světlo se absorbuje. ZČ. III. 35.

Absorbtiometr, u, m., der Absorbtionsmeter. ZČ. I. 509.

Abstrakce. Přidej: Vz S. N.

Abstrakta. Na str. 10. b. ř. zd. 13. přidej za *Alx.:* ďábelstvo, ponstevnictvo, poručenstvo, Jg., hrabstvo, Us., hrdinstvo, Dal., Troj., Pass. 958., šibalstvo, Dbš. Sl. pov. IV. 51., panstvo, Us., lichevnictvo, Slov., nebezpečenstvo, Let. Mt. S. IX. 2. 26., manželstvo, Bdž. 93., Dal. 8., 56., Kat. 576., Št. Uč. 56. a., Hrad. I. b., souložnictvo, Háj., mužobojstvo, tovaříšstvo, bláznovstvo, chlapstvo, kněžstvo, Dal. Jir. 6., 20., 22., 70., 75., 167., lakomstvo, opilstvo, Hus I. 412., 432., pokrytstvo, Št. Ř. 96. b., cizoložstvo, Čch. P. 16. a., otcovstvo, ib. 64. a., mučedlnictvo, ib. 156. a., zlosynstvo, ib. 198. a. — Str. 11. b. ř. sh. 27. Přidej: Vz Pdg. 1880. 396., 391., Po (s lokalem, 6, c, Pozn.), Brt. S. §. 437., Km. II. 688., -stvo.

Abstraktní, abstrakt. A. nauky.

Abstrusní, abstrus. Vz S. N. A. předmět mathematický. Mus. 1880. 166.

Absurdum. Přidej: Vz Důkaz v Enc. paed. Cf. S. N.

Absynthin, u, m. = hmota hnědožlutá prášku žlutého, chuti nesnesitelně hořké, jest původ hořkosti pelyňku, artemisia absynthium. Vz Šfk. 578.

Aby. Str. 12. a. ř. sh. 2. přidej za *Lom.:* Nevidím, abych já nástrojem býti měl. Štr. Ne proto, aby to dobré bylo. M. To vece ne proto, aby bohactví zlé bylo. M. — Štr. 12. a. ř. sh. 22. Neuhodne, aby (i kdyby) hádal; Mosí, aby nechtěl. Na Zlinsku. Brt. v Mtc. 1878. 29. — Str. 12. a. ř. zd. 35. Běžel, co by (aby) se dostal z lesa. Us. — Oh dy se nebojíš žádného, boj se aby (aspoň) Boha samého. Sš. P. 392. Ku konci článku přidej: Vz také Brt. S. 3. vyd. 186.

Accelerando (ačel...), it., vždy rychleji. Mlt.

Accompagnement, u, m. (akoupaňma, fr.), průvod. Mlt.

Accompagnovati = *provázeti*.

Accrescendo, přirůstavě.

Acetal, u, m., der Acetal, Sauerstoffaether. Nz. Vz Šfk. Poč. 479.

Acetaldehyd, u, m. = *aldehyd octový*. C_2H_4O t. j. CH_3. CHO. Vz Šfk. Poč. 442.

Acetamid, u, m. C_2H_3O. NH_2. Vz Šfk. Poč. 448.

Acetat, u, m. = *octan*. Vz Šfk. Poč. 446.

Aceton, u, m., der Aceton, v lučbě = organická sloučenina, která suchou destillací octanu vápenatého, barytu nebo olova, ale i dřeva a jiných organických hmot vzniká: C_3H_6O. Slov. zdrav. I. 2., Nz., Čas. čes. lék. III. 13., 21., Šfk. 432., 424., Šfk. Poč. 451.

Acetyl, u, m., der Acetyl, das Radikal der Essigsäure, v lučbě. Nz.

Acetylen, u, m., plyn uhlovodíkový, C_2H_2, acetylsaures Salz, v lučbě. Nz. Vz Šfk. Poč. 506., Slov. zdrav. I. 3.

Acetylnatý, Acetyl-. A. kysličník, das Acetyloxyd. Nz.

Acetylový, Acetyl-. A. kyselina, die Acetylsäure. Nz.

-ací, koncovka přechodníku přítomného času pro všecky tři rody a obě čísla místy na Mor.: vezací, stojací, kupujací. Vz Brt. L. a N. 223., Brt. D. 83.

Acia, e, f., die Acia. Vz Aciový. Šp.

Acidimetrie, e, f. = *zkoumání kyselin*, die Acidimetrie, v lučbě. Nz., KP. IV. 446.

Acid-um, a, n., kyselina. Vz Šfk. Poč. 599., Schd. I. V., Slov. zdrav. I. 3.

Aciový. Aciová okurka, die Aciagurke, omáčka. Šp.

Aciurgie, e, f. = *náuka* o *nástrojích chirurgických*. Slov. zdrav. I. 3.

Ackermann von Behem, vz Tkadlèček.

Acta sanctorum. Vz Sbu. 106., 494. Acta. Vz S. N.

-ač, *přípona jmen podst.*, vlastně jest jí jenom *č* (vz *č*): sběra-č, trkač, loupač. Na Mor. tvoří kollektiva (dle Daň): bidač, žebrač, pytlač, chrobač. Brt. D. 146.

-áč. Přidej: Vz Bž. 234., Listy filolog. VI. 226. Na Mor. připínávají *-ál* místo *-áč*. Vz *-ál*, Brt. D. 146.

Ač (a-če, Bž. 219.). Ř. sh. 33. Přidej: Coť pomóž, ač by ves svět uzdravil a duši svú do pekla poslal? Št. Kn. š. 9. Časem svým to vše nahradíš, ač jim lhůty přeješ. Kom. Aby odpovídali žalobníkóm, ačby kteří byli. Bart. Neroďte se diviti, ač vás svět nenávidí; Toto tobě dám, ač padna budeš mi se modliti; Přijdu skoro k vám, ač bude Bóh chtieti. ZN. Tři pravdy musím povedieti, až chci smrti ujieti. GR. Co pak učiníš, ač bude jich nalezeno třidceti?; Pověz, ač jsem kdy co takého učinila tobě?; Nespatříte mého obličeje, ač nepřivedete bratra vašeho; Prosímy, ač jsme nalezli milosť; Buď Hospodin svědek, ač ne tak

učiníme; Otneste, ač co snad máte. BO. Cožkoli v těch knihách naleznete, to držte, ač umíete rozuměti. Št. Ač kto mně poslúží, počestí jej otec mój. Ev. Ač kto mně slúží, mne slěduj. Ev. Ač sě kde v mých sloviech potknu, snad mne proň v tom nie nedotknú. Alx. Jir. Anth. I. 3. vyd. 33. Tehdá ohviněný odpory, ač které má, proti němu polož podlé řádu. CJB. 380. Komorník, když pohonl, má pečeť úředni míti, ač jí chtíti bude pohnaný viděti. O. z D. — Ř. 29. zd. Zůstal, ačkoli nerad. V. Některé věci, ač samy o sobě jsou rovné, však mnohým zdají se býti nerovné. V. A ti, ještě hyzdle knihy české, ač i dobré. Št. kn. š. 3. — Ř. 15. zd. za Jg. Ač-li pak nebudú syti; Ač ne obráceni budete. Ž. wit. 58. 16., 7. 19. Ku konci článku přidej: Vz Brt. S. 3. vyd. 186., Jir. Nkr. 88.

Ačak, nicht wahr? Na Slov. S tým by aj moja Milenka spokojená byla, ačak? Lipa III. 307. Veď sme všetci svoji. Ačak súsedia? Odpověď: Aha! Tak tak! Phld. IV. 224. Ale som a. vždy tak nebola? Dbš. Sl. pov. I. 69. (35., 552.).

Ačě. Alx. Anth. Jir. I. 3. vyd. 34.

Ačidali. Tmou bloudil — v polnoc? ačidali! Slov. Phld. V. 56.

Ačkolivěč, vz Ač. Sl. Uh. I. 13., 14., 18.

Ačkolivěk, vz Ač.

Ačť, ačtě, vz Ač.

Ada, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117. — A., vz Azda. Ssk.

Adaequatní = *přiměřený*, angemessen, passend, adaequat. Dk. P. 15.

Adagio (adádžo) = povolně, zdlouha, v hud. Mlt.

Adach, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Adaj = *snad, možná*, vielleicht. Na Slov. Němc. VII. 27., 156. A. že sa mi daká náděja ukáže. Er. Sl. čít. 50.

Adalbert-us, a, m. 1721.—1738. Vz Jg. II. l. 529., Jir. Ruk. II. 329.

Adam. Přidej: V den Adama a Evy uvidíš hudoucnosť před slunce východem. Hrš. — A. bakalář. 1492. Vz Jg. H. l. 529., Jir. Ruk. I. 2. — A. J., hudec. Jg. H. l. 529. — A. Daniel, vz z Veleslavína Adam.

Adamantoid, u, m., Achtundvierzigflächner. Sl. les.

Adamec, mce, os. jm. A. Frant. Vz Šb. H. l. 227., Tf. H. l. 145. (3. vyd.).

Adámek, mka, m., vz Adam. — A., os. jm. A. Karel, obchod. a spisov. Vz Šb. H. l. 327., Tf. H. l. 3. vyd. 163., 168. — A. J., vz Jg. H. l. 529.

Adami Viktorin, † 1645. Vz Jir. Ruk. I. 3.

Adamita, y, m., pl. Adamité. Vz Adamité.

Adamité. Přidej: Adamniky je nazval; Žižka táhl s vojskem na Adamníky (r. 1421. a porazil je). V. Vz S. N.

Adamník, a, m., vz Adamité.

Adamov, a, m., Adamsdorf, ves u Čáslavi. Adamsthal, ves u Koldštýna. PL., S. N., Sdl. Hrd. IV. 51., 161.

Adamovic Kateřina. Vz Blk. Kfsk 1120.

Adamovice, dle Budějovice, ves u Říčan. Tk. I. 47.

Adamovský, *adamský*. A. jablko (sladké). Na Mor. Brt., Vck.

Adamův. Přidej: A. vrch u Petrovic na čes. mor. hranicích. Krč. A. život. Vz Jir. Ruk. I. 4. A. dřevo. Vega. I. 174.

Adáš, e, m. = *Adam*. Gl. 1. Či vidíš, Adáš, ako staré tam obletujú a pištia? Slov. Hdž. Čít. 181.

Adáško, a, m. = Adámek. Na Slov. Vz Adáš.

A dato = *ode dneška*, von heute an, kupecky. Kh.

Addice, z lat. A. v lučbě = sestoupení se dvou nebo několika molekul v jedinou. Vz Šfk. Poč. 22.

Addisonská nemoc. Čas. čas. lék. III. 209.

Adela. Vz S. N., Adnika.

Adelajda, y, f. = *Adela* — A., druh studeného puddingu, die Adelaide. Šp.

Adelf-us, a, m. A. Jan, † 1593. Vz Jg. H. l. 529., Jir. Ruk. I. 4.

Adelsberský. A. víno, Adelsberger Wein. Vz Adelsberg.

Adelshofen, a, m., os. jm. 1838. Vz Jg. H. l. 529.

Adenie, e, f. = *naduření mízních žlaz*. Vz Slov. zdrav. I. 4.

Adenit-is, y, f. = *zánět žlaz*. Slov. zdrav.

Adenoid, u, m. A. jater, oka. Vz Čs. lk. III. 313., IV. 52.

Adenom, u, m. = nádor podstatou zbytnělé žlázy. Vz Slov. zdrav. I. 4.

Adept, a, m., z lat., der Goldmacher, Wundermann. Vz Kram. Slov., S. N.

Adhaese, vz Adhese. Konstanta či koëfficient adhaese; a. zdánlivá. ZČ. I. 247., 248. Vz Schd. II. 32.

Adhese, *lépe*: adhaese, z lat. adhaesio, *přilnavosť*.

Adiafaní = *neprůzračný*, undurchsichtig, adiaphan. ZČ. III. 3.

A dieu = *s Bohem*, franc. A., má milá, s tebou se loučím! Us.

Adipsie, e, f., řec. = *nežíznivosť*. Vz Slov. zdrav. I. 4., S. N.

Adjektivní souvětí. Vz Mus. 1880. 139., 312.

Adjungirt, v math.: přidružený. Stč.

Adjunkt. Vz Enc. paed. I. 27.

Adjustement (ašistman), u, m. = *vyplacená škoda pojištěná*, die Bezahlung des Assekuranzschadens. Kh.

Adjut-um, a, n., lat. = *podpora, přídavek*. Vz Enc. paed. I. 28.

Adla, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Adléta, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Adlička, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Adlik, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Adlika, y, f. = *Adela*. Od tě paní A-ky. Arch. II. 473.

Administrační, Administrations-. A. náklady, výlohy. Us. Pdl.

Admiral, z arab. amir, princeps, dux, panovník, vojevůdce. Vz Mz. v Listech filol. VII. 3. — 2. A. = *motýl kopřivový*, argynnis atalanta. Schd. II. 514.

Admiralský, Admirals-. A. loď. Us.

Admiralství, n., die Admiralität, das Admiralsamt.

Adolf, a, m., os. jm. A. Nassavský. Dal. 183. — A. Jiřík Zdounský. 1614. Vz Jg. H. l. 529., Jir. Ruk. I. 5.

Adon, a, m., jm. myslivеckého psa.

Adonický verš skládá se ze dvou stop daktylických, z nichž druhá jest kusa. Písně radosti. Šš.

Adonik, u, m. = adonický verš. Dk. P. 272.

Adopce. Vz S. N., Enc. paed. I. 28.

Adoptiani prohlašovali Krista za syna toliko přijatého a nikoli za pravého syna božího. Šmb. S. I. 374.

Adoptivní = *za vlastního přijatý*, an Kindesstatt angenommen, adoptirt. A. syn. Šmb. S. I. 502.

Adrastus. — 2. A., adrastus, brouk. A. lemovaný, a. limbatus, bledý, a. pallens, malý, a. pusillus. Kk. Br. 220.

Adressa. Přidej: Poslán list pod adressou. Lze také říci: s nadpisem. Brs. 125. Vz Kram. Slov. 6. A. blahopřejná, bytu, důvěry, listovní, poděkovací, podporná, směnková. Ssk.

Adressant, a, m. = *pisatel.*

Adressář, e, m. = *adressník, nápisník, kniha nápisů*, das Adressenbuch.

Adressát, a, m. = *příjímatel adressy.* Ssk.

Adresska, y, f. = *lístek, na němž adressa něčí vytištěna jest.* Us. Pdl.

Adressník, u, m., vz Adressář.

Adressovník, u, m., der Adressat. Vz Adressat.

Adrett = *zručně, rychle, obratně*, geschickt, flink, abgerichtet; kupecky. Kh.

A drittura = *přímo, zpříma*, direkt, ohne Um- o. Mittelwege; kupecky. Kh.

Adstringentia (remedia) = léky svírající, stahující. Vz S. N.

Adular, u, m., nerost. Vz Bř. N. 181., Schd. II. 44., KP. III. 197.

Aduika, y, f. = Adela. Brt. D.

Adut, u, m., z fr. à tout (a tuh — na všecko) ve hře v karty, der Trumpf. Us. Vz Atout. Na Zlínsku: *rác.* Brt.

Advent. Přidej: To první význam adventu. Pass. 3. (Hý.). Je-li v adventě moc okydě, bude hojně ovoce; Dují-li v adventě větry, bude příštího roku ovoce, neboť takto se stromy pojímají. Na Zlínsku. Brt. Vz S. N.

Adventní, Advent-. A. půst. Us. Pdl. Rži (vz Rež) adventní sníh neprospěje; A. sníh sežírá chléb. Na Zlínskn. Brt.

Adversář, e, m., z lat., das Konceptbuch. Gl. 1.

Advis = *avis*, kupecky. Kh.

Advokat. Piš ve článku původním všude: advokat, orator, prokurator m.: advokát, orátor, prokurátor. Str. 14. b. ř. sh. 15. Přidej: Kola u vozu a advokati se musí vždycky mazati. Slez. Tč. Vz Prokurator, Řečník, Pramomluvce, Tk. II. 390., III. 222., Enc. paed. I. 29.-31., S. N.

Advokatiti, *advokatovati*, advokaciren. Loos., Rk.

Advokatní, Advokats-. A. přísaha, Pr., kancellář, koncipient, zkouška, komora atd. Us. Pdl.

Adynamie, e, f., řec. = *slabosť.*

Aedilové římští měli dohlídku na veřejná stavení, míru a váhu, na trh potravní a hospody, na lichváře, lehké ženštiny, konzelníky a cizí náboženství. Vz S. N.

Aeetes Oprav tam *Médén* v *Medein.*

Aegypt. Přidej: A. horní, střední, dolní. Lpř. Děj. I. 24.

Aeolův, Aeolus-. Aeolova harfa = plochý resonanční truhlík kolmo stojící, na němž 6—12 střevových strun stejně naladěných napnuto jest. Pověsí-li se na větrné místo, zachvívají se struny a vydávají harmonické tony neustále se měnící. Mlt. Vz S. N. Aeolusharfe. Us.

Aenigm-a, ata, n., řec. = *hádanka.*

Aequator, *aekvator.* Přidej: Vz S. N. A. nebeský. Stč. Zem. 58.

Aequatorealní, *aekvatorealní*, Aequatoreal-. S. N., Nz. A. sluneční hodiny, průměr, zobrazení, proud vzdušný (odrovníkový). Stč. Zmp. I. 118., 160., 413., 582. A. vítr. Sl. les.

Aequidifferentní, *aekvidifferentní*, aequidifferent. A. isobary. Stč. Zmp. 594.

Aequidistantní, *ekvidistantní*, gleich abständig, aequidistant. A. či stejnostupňové vrstevnice, ae. rovnoběžníky, poledníky, přímky, body. Stč. Zmp. 468., 415., 225., 432., 439.

Aequilibrista, y, m., pl. -sté, lat. = kdo tělo své v každé poloze v rovnováze udržeti umí. Vz S. N.

Aequinoctialní, aekvinokcialní, aequinoctial. A. body, krojník Stč. Zem. 77.

Aequinocti-um, *aekvinokcium.* Přidej: rovnodenní (jarní a podzimní). Š. a Ž., Stč. Zem. 64., S. N.

Aequipollentní, *aekvipollentní*, gleichbedeutend, aequipollent. A. či stejnoznačné methody v kartografii; a. zobrazování povrchu zemského. Vz Stč. Zm. 387., 423., S. N.

Aequivalent, *aekvivalent*, u, m., der Gleichwerth, das Aequivalent, der Gegenersatz. Kh. Vz Šfk. Poč. 11. A. = daň z církevních statků, která má nahraditi daň z dědictví.

Aequivalentní, *aekvivalentní* = *stejnoplatný*, gleichwerth, aequivalent. A. zobrazení povrchu zemského. Stč. Z. 387., S. N.

Aera, y, f. = *událosť, ode které se léta počítají i pořadí let od ní uplynulých, letopočet*, die Zeitrechnung, Jahreszählung. A. filippská, selenkovská, židovská a j. Lpř. Děj. I. 6. Vz S. N.

Aërodynamika, y, f. = *pneumatika, dynamika vzdušných těl*, die Aërodynamik, Pneumatik. Nz. Vz S. N., ZČ. I. 493. A. = nauka o pohybu těles plynných. ZČ. 10.

Aëronautický, aëronautisch. A. škola ve Francii. Vz KP. II. 78.

Aëronautika, y, f. Přidej: vzduchoplavba. Vz KP. II. 60., S. N.

Aërostatika, y, f. = *nauka o rovnováze těles plynných*, die Aërostatik. Nz. Vz ZČ. I. 10., S. N.

Aërotherapie, e, f., řec. = léčení vzduchem (vůbec, stlačeným, zředěným, studeným). Vz Slov. zdrav. I. 4.

Aërothermický, aërothermisch. A. stupeň výškový. Stč. Zem. 540.
Aeskuletin, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 587.
Aeskulin, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 587.
Aesthetický, aesthetisch. Přidej: A. soud, hodnota, požitek, posouzení, živel, Dk. P. 135., 136., 137., 138., poměr, Dk., vkus. Tf., rozbor, výklad, Us. Pdl., oleje. Vz Kram. Slov.
Aesthetik, a, m. = *znalec aesthetiky*, der Aesthetiker. KP. IV.
Aethal, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 456.
Aethan, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 431.
Aether, u, m., řec., die heitere Himmelsluft. — A. = *tekutina bezbarvá příjemně páchnoucí, velmi těkavá a hořlavá*, der Aether. Kram. Slov. 6. Přičiněním kyseliny sírové k lihu nabýváme aetheru. Vz S. N., Prm. III. 15. A. sirový, dusíkový, octový atd. Vz Slov. zdrav. I. 5.
Aetherický, aetherisch. A. oleje (silice). Vz Kram. Slov. 6., S. N.
Aetherný, etherisch. A. moře. Vrch.
Aethrioskop, u, m. = nástroj k zpytování jasnosti oblohy. Vz S. N.
Aethyl, u, m. = lučební prvek tekutin lihových. Vz S. N.
Aethylamin, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč 464.
Aethylbenzol, u, m., v lučbě. Vz Šfk. 546.
Aethylen, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 140., 477.
Aethylenglykol, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 477.
Aethylid sodika, v lučbě. Vz Šfk. Poč. 471.
Aethylideu, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 479.
Aethylortuť, i, f., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 472.
Aethylozinek, nku, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 471.
Aethylrosaunilin, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 561.
Aetiologie, e, f., řeč. = příčinosloví nemoci. Vz Slov. zdrav. I. 6.—8, S. N.
Afagie, e, f., řec., neschopnosť k jídlu.
Afanit, u, m., der Aphanit, nerost. Vz S. N., Schd. II. 70., Krč. 239., 263., Krč. v Květech 1884. 549. A. diabasový. Krč. 153., Bř. N. 243.
Afasie, e, f., z řec. = *pozbytí mluvy, nemluvnosť*, die Aphasie. Osv., Stč. Zem. 846. Vz Slov. zdrav. I. 8., S. N.
Afeliální, aphelialisch. Vz Afelium. A. vzdálenosť. Stč. Zem. 261.
Afelium, a, n. = *odsluní, dalekosluní*, die Sonnenferne, das Aphelium. Š. a Ž., Schd. I. 223., Stč. Zem. 162., S. N.
Affaira, y, f. = *affaire*.
Affekt, u, m., z lat., *prudké hnutí mysli*. Vz Vášeň v Enc. paed., S. N.
Affekta, pl., n., Zierrerei, f. Jaká dělá a. U Místka na Mor. Škd.
Affektovanosť, i, f., die Affektirtheit. Dk.
Affektovaný; *-án, a, o*, erzwungen, geziert, erkünstelt, affektirt. A. vševědoucnosť. Osv. I. 47.
Affiche (afíž), e, f. = *přibitá, přilepená, vyvěšená cedule nebo oznámení*, der Anschlagezettel. Kh. Vz S. N.
Affilovati, z franc. affiler = vojenský zástup bokem rozvinouti a tím nepřítele ke změně šiku donutiti. Vz S. N. X. 9.
Affinace, e, f., v lučbě, die Affination. Nz. Vz Šfk. Poč. 358., KP. IV. 254.
Affiuě, verwandt, affin. — Obrazec a. rovný. Šln. II. 17.
Affinita, y, f., z lat. = *příbuznosť*, die Verwandtschaft, Affinität. A. chemická, SP. II 131., af. rovnosti. Šln. I. 12.
Affinný, verwandt, affin. Obrazce centralně a-né. Šln. I. 12.
Affix. Přidej: A-xy označují vztah slova či funkci syntaktickou. Kvř. 6. Cf. Jg. Slnosť. 24.
Afganistan, a, m., země v Asii. Vz S. N.
Aflogistický, řec., nespalný. S. N.
Afonie, e, f., řec. = *zamlklosť hlasu*, die Aphonie. Vz Zamlklosť, Slov. zdrav. I. 9., Čs. lk.
Aforismus. Přidej: Vz Enc. paed. I. 32.—34., S. N.
Africký, afrikanisch. Vz Afrika. Africké jazyky. Vz Šrc. 395.—396., 399., 403. A-ké školství a vychování. Vz Enc. paed. I. 34.—70.
Afričan, a, m., der Afrikaner. Vz Afrika.
Afričanka, y, f., die Afrikanerin. Vz Afrika.
Afrikán, a, m., *lépe*: Afričan. Vz Afrika. — A. = *žlutá zahradní květina*, tagetes. A. nízký, t. patula, vysoký, t. erecta, zlatožlutý, t. lucida. Dlj. 53. Vz Rstp. 888.
Afrikánka, y, f., vz Afrikán, Afrika.
Afrodit, u, m. = *mořská pěna*, nerost, der Aphrodit. Bř. N. 10. — A., a, m. = člověk bez určitého pohlaví. S. N.
Afthougie, e, f., řec. = křeč svalů mluvicích. Vz Slov. zdrav. I. 9.
Ag, a, m., řeka v Ubřicb. Veľký Ag, ktorý pod menom Bystrej a Studenej na Beskyde sa počína a pri Huste do Tisy padá. Č. Čt. II. 353.
Aga, y, m., tur. = *setník*, Hauptmann, m. Cch.
Agalaktie, e, f., řec. = *nedostatek mléka v prsou kojících žen*. Vz Slov. zdrav. I. 9.
Agalmatolith, u, m., hlinitodraselnatý křemičitan. Vz Bř. N. 163., S. N.
Agama, y, f. *Agamy = druh ještěrů tlustojazyčných. A my pokřovní* (dendrophilae): drak létací (draco volans), leguan americký (iguana tuberculata), bazilišek (basiliscus mitratus); *a-my pozemní* (bumivagae): bardún obecný (stellio vulgaris), ropušník trnoblavý (phrynosoma orbiculare). Vz Frč. 325. A. osadní, agama colonorum, die Siedleragame. Brm. Živ. zv. III. 219.
Agamie, e, f., řec. = bezpohlavnosť. Vz S. N.
Agapy, pl., f., řec. = *hody lásky* prvních křesťanů. Vz S. N.
Agár, a, m. = *chrt, ohař*. Slov. Hdž. Čít. XIII.

Agarjané = *Arabové, Muhamedané,* poněvadž prababou Arabů byla Agar, matka Ismaelova, jejž Arabové za svého praotce mají. Proch. Ž. M. 22., 24.

Agát, u, m. = *akacie.* Us. — A. = *achát.*

Agata, y, f. = *agát.* Na Ostrav. Tč.

Agátoviště, ě, n. = *trnovníkoviště,* der Akazienort. Sl. les.

Agátový = *akaciový,* Akazien-. A. dříví; lusk či struk, die Akazienschote. Sl. les. Vz Agát.

Agava, y, f., die Agave, rostl. Vz Čl. 135., Schd. II. 271., Kk. 131., S. N., Kram. Slov. 7, Rosc. 111.

Agavnice, e, f. = *agava.* Rk.

Agavník, u, m. = *agava.* Rk.

Agenda. — Lesní agenda, die Forstagenda. Sl. les. Vz o a-dách v Enc. paed. I. 71., S. N.

Agent. Vz S. N.

Agentka, y, f., die Agentin. Politická a. Ene.

Agentura, y, f., die Agentur. Vz S. N.

Agerat-um, a, n. A. modré (květina). Dij. 32.

Agglutinující = *slučující,* anleimend, anklebend, verbindend, agglutinirend. A. jazyky = polysynthetické, nedělící slova a věty, celou myšlénku jednou slitinou slovní vyjadřující (j. australské, malajské, jihoafrické). Lpř. Děj. I. 12., Stč. Zem. 847.

Aggregace. Přidej: Vz Schd I. 29., S. N.

Aggregační, Aggregations-. A. tvary těles (skupenství). ŽČ. I. 4., 203.

Aggregat. V math. = vyvinutý, složený výraz, v němž i mocnosti přicházejí. A-gat o jednom nebo o více kořenech. Šim. 31., 40., S. N.

Agio, a, n., vz Ažio.

Agiový, vz Ažiový.

Agitační, agitatorisch. A. činnosť. Us.

Agitator, a, m., z lat. = *buditel; buřič.* Ssk.

Aglaja, e, f., *oběčnice.* Vz Schd. I. 248.

Aglava, y, f., 47. asteroid. S. N.

Agiossia, e, f., nedostatek jazyka. Vz S. N.

Agnes, vz také Agneška.

Agneška, y, f., vz Agnes. Na sv. Agnešku hus po ledě, na hromnice po blátě (chodí); Sv. Agneška přinese škrobánka (skřivánka) v rukavici. Siez. Šd.

Agneta, y, f., vz Agnes. Phld. V. 262.

Agnoskovati, z lat. = *za pravé uznati,* anerkennen. — **co:** podpis na směnce etc.; kupecky. Kh.

Agnusek, sku, m., *agnustka,* y, f., *agnustko,* a, n., z lat. agnus Dei, beránek boží; medalionek mosazný s obrázkem panny Marie, který nosívala děvčata na krku; nyní nosí křížky ze slonové kosti a i zlaté. Mor. Vck, Bkř., Škd., S. N.

Agnustek, stku, m. = *měsíček,* calendula offinalis, die Ringelblume. U Klobouk na Mor. Bka.

Agnustka, *agnustko,* vz Agnusek.

Agona, y, f. = čára spojující místa, kde magnetická odchylka měří 0°. Stč. Zem. 666.

Agonie, e, f. = *zápas se smrtí, poslední tažení, konec života, sotna,* der Todeskampf, die Todesangst, die letzten Züge. Vz Slov. zdrav. I. 9., S. N.

Agraffa, y, f., z fr. agraffe = *přezka, spona,* die Hakenspange z. B. am Halstuch; ein Zierath an dem Schlusse eines Bogens.

Agrafie, e, f., řec. = *mozková nemoc,* ve které člověk nedovede psáti. Vz Slov. zdrav. I. 10.

Agrarní, z lat., Landbau-. A. reformy. Mns. 1880. 526. A. zákony. Vz S. N.

Agrešla, y, f. = *angrešt.* Na Ostrav. Tč.

Agronom, a, m., z lat. = *rolník,* der Landwirth.

Agronomický, landwirthschaftlich, agronomisch. Mus. 1880. 377.

Agronomie, e, f. = věda o vlastnosti dobré půdy aneb též o podmínkách zdárného zrůstu hospodářských rostlin. Vz S. N.

Agrypnie, e, f., řec. = *nespání.* Vz S. N.

Agusta, y, f. = Augusta. Gl. 1.

Agust-us, a, m. = Augustus. Gl. 1.

Agustinář, e, m. = augustinář. Gl. 1.

Aguti, a, m. = hlodavec polopaznehtní, dasyprocta. Vz Schd. II. 417.

Agvent, u, m. = *advent.* Na Hané. Bkř., Brt.

Aha = *ano.* Přidej: Vy jste vdovec? Aha, su. Na Zlínsku. Brt. D. Dé mně kósek! Aha, chtěl bes (bys). V Bohuslavsku na Mor. Neor. Poď sem! Aha, abys mne bil! Brt. D. 170.

Ahaehov, a, m., zašlá ves v Plzeňsku. Blk. Kfsk. 1202.

Ahasverus, vz Žid, Kram. Slov. 7.

Áhati = *achati, vzdychati.* Nemocný hrozně áhá. U Kr. Hrad. Kšť.

Ahej = *ano.* Vz Aha. Ktorí ti povedia: ahej, už hej (ano), no to hej a iné nie. Slov. v Liptovsku. Zátur. Népr. 24.

Áhežka, y, f. = *čejka obecná,* pták. V Bohuslavsku na Mor. Neor.

Ahm. Částice předcházejícím *aha, ahej* podobná. Viděl's jož Volomoc? Ahm. Slyšiš však téměř jen *mhm*: „Aha, mhm, co to je? Aha, mhm, trnka! Aha, mhm, kdes jo vzal? Aha, mhm, z hrnka“ zní dětské říkadlo. V Bohuslavsku na Mor. Neor.

Ahně, ě, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Ahník, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117., Tk. IV. 394.

Ahníkov, a, m, ves v Žatecku. Blk. Kfsk. 621., 1085.

Ach. Přidej: Ach českého nedomyšlení. Dal. Jir. 138. Ach nešťastného dařeni. Kom. D. IX. Ach může hanebného, který v této zemi plodí mnoho zlého. Háj. 14. Cf. Brt. S. 3. vyd. 504.

-ach. — Na Plaště užívá se v lok. pl. všech rodův u subst. s tvrdou n. širokou koncovkou *-ach*: po stromach, na hruškach, švestkach, jabkach. Prk. Toto je v článku o koncovce -ách. *-ach* jest v lok. pl. pravidlem na Frýdlandsku, Místecku, Frýdecku, Štrambersku a na sever od Opavy. Brt. D.

-ách. Přidej: *ách* přípona lok. pl. ve vzorci Kosť: v kostách. Na Zlínsku. Brt. Na Lašsku. Vz Brt. D. 113.

Achač, e, m. A. Matěj. Vz Blk. Kfsk. 1186.

Achát. Přidej: Vz Bř. N. 185., Schd. II. 32., KP. III. 197., S. N.

Achátový, Achat-. A. dřevo. Vz S. N. A. koule. Vz Bř. N. 185., Osv. I. 639.

Acház = *živý plot*. Us. u Hodonína na Mor. Světz. 1882. 96.

Acheron. S. N. — 2. A., název pátého zpěvu Kollárovy Slávy dcera.

Achill-es, a, m. A. Jan Berounský 1587.—1617. Vz Jg. H. l. 529., Jir. Ruk. I. 5., Šb. H. l. 311.

Achillova šlacha, tendo Achillis, nejsilnější šlacha lidského těla připojená na patě. Vz S. N.

Achkati. Přidej: Slovenské mužstvo valom popadalo, nikoho tam viac srdce nezabolí, čo by sa koľvek s rodinou jich stalo; ženy ni deti zbroje nenesú, ty len sa modlia, achkajú a trású. Štur.

Acholie, e, f., řec., *bezžlučnost*. S. N.

Achor, u, m. = *chrásty dutiny ústní*, impetigo. Čas. čes. lék. VI. 258.

Achromatický. Přidej: A. hranol. Mj. 281., ZČ. III. 154.

Achromatopsie, e, f., řec. = daltonismus, *nemožnost rozeznávati barvy*. Vz Slov. zdrav. I. 10.

Achtel, e, f., z něm., *obilní míra*. Maldr osm achtelí. Sd. Kn. op.

Achy. Dle Benátky. Vz Aachen, Achenský.

Ai = *i*. Šli tam tatíček ai maměnka. Na Val. — *Ai* = *ano*. U Uh. Hrad. Brt. D. 170. Tam také: *ái*. Vz Aj.

Aigida, y, f. = hrozný štít Diův, hromem, bleskem a temnotou omračující, bouřivý štít, bouřištít, αἰγίς. Lpř. Slov. 16.

Aigos potamoi, gt. Aigos potam, dle Dolany, řec. Bitva u Aigos potam. Bž. 122.

Aigypt = Aegypt.

Ailanth, u, m., ailanthus glandulosa = *pajasan*. Vz S. N.

Aitiologický, řec., zur Beweisführung gehörend, den Grund angebend. A. výklady. Shtk. Rostl. 53. Vz Aetiologie.

-aj. Přidej na konci: Vz Gb. Hl. 57., 74., Listy filolog. I. 50. (Gb.). Spřežka *aj* na Frýdecku se přehlasuje: nejlepši, zavolej; na Místecku se přehlasuje toliko *naj* superlativní: nejlepší — zavolaj, jinde trvá nepřehlasována. Brt. D. *Grejcar* (na Frýdecku), *grýcar* (v Příboře), *grajcar* (jinde). Ve spřežce *aj*, když tvar *aj* se střídá s přehlasovaným *ej*: zvyčoj (obyčej), nojlepši, nojbliši, nojvic, zavołoj—zavołojće, něutrocoj, rušoj (= jdi!), hyboj, něhuivoj — vedle: nejlepši, zavolej atd. Brt. D.

2. Aj. Přidej: Svými však aj tolikrát útoky padli sami; Pojďte lidé, spatřujte boží aj skutky předivné. Kom. Aj toť z hor mnozstvie lida schází; Toť jsi aj počala; Aj toť já již mru! BO. Aj (ecce) teď já vás posýlám; Aj toť počneš! ZN. Aj toť druhá múdrosť život můj spasila. GR. Aj té lahody tohoto světa! Št. Kn. š. 271. — Aj objevuje se v Rkk., Alx., Št., Br. atd. velmi často. Vz Bdl. Obr. 47. a *aj* s genit. vz Brt. S. 3. vyd. 50. 4.

3. Aj. Přidej: Zvadla ruže, vyhynúl též aj (= i) kořen. Vz *Ai*. Sl. ps. 71.

Ajaj = ei, ei! Ssk.

Ajati = *hajati* (v dětské řeči). Slov. Ssk.

Ajbiš, e, m. = *ibiš*. Čl. 23.

Ajhla = *ajhle*. Slov. Šd.

Ajlanth, u, m. = *pajasan*. Rosc. 154. Vz Ailanth.

Ajna. Ajna aj, poď sem (volání na kozu)! U Broumova na Mor. Brt.

Ajnmolanc, e, m., z něm. einmal eins. Už je v prdeli s a-cem (je v koncích, neví si rady). Us.

À jour, fr., u kupců se říká, upravil-li účetní v obchodních knihách vše až do posledního dne, alle Posten bis auf den letzten Tag eintragen. Kh.

-ajší, *přípona*: domajší (domácí, na Val.), zitrajší, dneskajší (laš.). Brt. D. 154.

Ajta, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117. — A. = auf! Ssk.

-ajú. Slovesa, jež mají v 1. os. sg. -ám, mají na Zlinsku v 3. os. pl. *-ajú*: volajú, *majú*, střílajú. Mtc. 1878. 19. Brt.

Ajustage (ažystáž), e, f., fr., *vyrovnání, úprava*; *cejchování*, die Ausgleichung; das Aichen der Münzen und Gewichte. U kupců. Kh.

Ajustovati (ažystovati), fr. = *upraviti, uspořádati, urovnati*, ausgleichen; kupecky. Kh.

Ajustovka (ažystovka), y, f., z fr. = *vyrovnávací váha*, die Adjustir-, Ausgleichungswage. Kh.

-ák. ad f). Při čemž pozoru hodno, že přípona -azъ (Pražan, Jičíňan atd.) činí výraz trochu ublazenějším a slušnějším nežli -âkъ. Prk. Přísp. 26. Cf. ještě Bž. 232. — *-ák* m.: *ík*: květňák, nočňák, povětrňák, slaměňák (slaměný klobouk). Na Zlinsku. Brt. Vz Brt. D. 144.

Ak = *jestli, jak*. Na Slov. Ak si z Boha, nehoj sa, on ti bude na pomoci. Sb. sl. ps. I. 87.

Akácie. Přidej: lat. acacia. Vz Kram. Slov. 8., Rosc. 168., Kk. 256., Čl. 33., FB. 104., Rstp. 375., Schd. II. 312., Slb. 542.

Akáciový, Akacien-. A. dřevo. S. N. A. šťáva. Vz S. N. Akátový květ = granátové jablko, punica granatum. Mllr. 84.

Akademický, vz Akademijský.

Akademictvo, a, n., die Akademiker. Akad. listy.

Akademičnosť, i, f., die Akademikerwürde. Ts.

Akademie. Přidej: Vz Enc. paed. I. 82.—83., S. N. A. Komenského a král. společnosti v Loudýně, ib. 83., česká (král. česká společnost nauk), ib. 87., jihoslovanská nauk a umění v Záhřebě, ib. 91., krakovská, ib. 94., moravská, ib. 94., Purkyňova, ib. 96., uherská, ib. 99., nauk vídeňská, ib. 101., hornická, ib. 102., hospodářsko-lesnická, ib. 106., Josefinská lékařsko-ranhojičská, ib. 111., křesťanská v Praze, ib. 111., námořnická, ib. 115., obchodní (československá, ib. 116., německá v Praze, ib. 120.), orientalní, ib. 121., přírodovědecké, ib. 122., teresinská, ib. 124., vojenské, ib. 125., výtvarních umění v Praze, ib. 130., dubrovnická,

ib. 132., polské, ib. 133., ruské, ib. 135.—149., srbská, ib. 149., ak. v jiných zemích, ib. 151.—157., S. N. A. vojenská pro pěchotu a jízdu; a. dělostřelecká, genijní, NA. III. 44., technická, Čsk., malířská atd. A. hudební. Vz Enc. paed. I. 157.

Akademijský. Přidej: A. řeč, Mus. 1880. 16., vz Jg. Slnosť. 167., úřad, česť, povinnosť, řád, studium, dům, malíř, sochař atd. Us. Pdl. A. čtvrť, Enc. paed. I. 75., občan (řádný posluchač vys. škol), senat, čtenářský spolek v Praze, ib. I. 75., spolek vídeňský. ib. 80., S. N. A. čtenl, vz Jg. Slnosť. 92.

Akant. Přidej: Ves. IV. 37., Rstp. 1223., Mllr. 7., 74. — A. = *lem*, na němž byla vyšita ozdoba z listův akantových. Exc. — A. = květy na slonpech římských. Rgl.

Akanthido-Mit-is, a, m. A. Jak. 1612. Vz Jg. H. l. 529., Jir. Ruk. 1. 6.

Akanthit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 212.

Akantovitý. A. rostliny, acanthaceae: pazneh tník. Vz Slb. 370.

Akara, y, f., tetracera, Tigaresrauch, rostl. A. olšolistá, t. alnifolia, okroublolistá, t. tigarea. Vz Rstp. 29.

Akardiak, a, m., z řec. = *nestvůra bezsrdečná*, eine Missgeburt ohne Herz. Čs. lk. I. 278. Cf. Slov. zdrav. 1. 2.

Akát, u, m., vz Akácie. — A., robinia, trnovník. Rosc. 167.

Akatalepsle, e, f., řec. = *nechápavosť.*

Akatolický = *nekatolický*. A. kniha. Mus. 1880. 9. A. žáci. Vz Enc. paed. I. 159.

Akátový, vz Akaciový.

Akcedent, a, m. *A-ti* před r. 1849. žáci blavních a středních škol po praemiantech nejlepší. Vz Enc. paed. I. 160.

Akcelerace, e, f., lat. = *zrychlení*. Vz S. N.

Akcentovati, akcentuiren.

Akcentující, accentuirend. *přízvučný*. A. rhythmus verše. KB. 2. vyd. 2. Jazykům prosodií přízvučnou se spravujícím říkáme akcentující. Dk.

Akcepteur, a, m, z fr. = příjemce směnky, dokud ji ještě nepřijal; kupecky. Kh.

Akcessista. Přidej: der Accessist. A. poštovní, lesní. Šp.

Akcionář, e, m = *vkladník, vlastník vkladní listiny*, der Aktionär. Podíl a-ře ve jmění společenském při společnosti akciové. Šp., S. N.

Akcionářský, Akcionär-. A. cukrovar, Šp., podnik. Pdl.

Akcíz. Vz S. N.

Akcizák, a, m., der Accisceinnehmer. Rk.

Akefal-os, a, m., řeo. = *bezhlavec*. Vz S. N.

Akidopeirastika, y, f., řec. = *zkoušení jehlou*. Vz Slov. zdrav. I. 10.

Akinesa, y, f., řec. = *bezvládí, nechybnosť, nepochybnosť*. Vz S. N.

Akiste = *jak jisto, zajisté*, gewiss, sicherlich. Pozriteže, pozrite, aké váš brat šaty má, to a. bndú zlaté. Dbš. Sl. pov. I. 259.

Akiurgie, vz Akurgie.

Akklamace, e, f., z lat. = *přikřikování*, der Zuruf, Beifall, die Akklamation. Voliti někoho a-cí = ne lístky, ani kuličkami, nýbrž souhlasným pokřikem.

Akklimatisace. Přidej: Vz Slov. zdrav. I. 10., S. N.

Akklimatisační, Akklimatisations-. A. zahrada. Sl. les.

Akklimatisování, n., die Akklimatisirung. A. rostlin, zvířat. Vz KP. III. 280., 298.

Akkolada, y, f. = *spona, sponka, svorka*, jíž se spojuje několik not, vět, die (Umarmung), Akkolade, Klammer zur Verbindung einzelner Noten, Sätze. Kh.

Akkommodace, e, f. = *přispůsobení*, die Anpassung, Bequemung, Akkomodation. Nz. lk., KP., Schd. I. 129., Slov. zdrav. I 10., S. N.

Akkompagnement (akonpanjeman), u, m. = *doprovázení*, die Begleitung, Begleitungsstimmen. A. zpěvu hudbou

Akkord. Ř. 12. zd. za *Hd.* přidej: A. durový a mollový, KP. II. 286., alterovaný, Nár. list. 1884. č. 105., dvon-, tří-, čtyř-, pěti-, šesti-, sedmizvuký, konsonující, dissonující, enharmonický, terckvartový, sekundokvartový, septimononový, průtažný, vodivý Zv. Př. ku. II. 6., 9., 13., 14., 20. (8.) Cf. Schd. II. 96., S. N.

Akkordi-on, a, n. = přenosná harmonika s klavesy a měchem. Mlt.

Akkordovaný, akkordirt, akkordmässig ausgemacht. A. peníze. Mus. 1880. 37.

Akkordový, Akkord-. A. chod, krok (v hudbě). Mus. 1850. — A. práce, dělník NA. IV. 111. Vz Akkord.

Akkumulace, e, f., z lat. = *nahromadění*, die Anhäufung, Accumulation. S. N. X. 12.

Akkumulator, u, m. = náčiní k působení stálého tlaku, der Akkumulator. KP. II. 116.

Akkurat = *akkorat.*

Akkuratessa, y, f., z fr. = *přesnosť*, die Genauigkeit, Richtigkeit, Pünktlichkeit, der Fleiss, die Akkuratesse.

Akkusace, e, f., lat. = *obžaloba, obvinění*.

Akkusativ. Str. 17. b. ř. zd. 14. Za 1638. přidej: Je-li u jména přívlastek? Vz Neděle. Cf. Jir. Nkr. 72. — Str. 18. a. ř. sh. 25. Přidej: Vz Záporný. — Str. 19. a. ř. sh. 11. Za *Nic* přidej: Vz Záporný. Taméž ř. sh. 32. Přidej: Vz Bž. 161. a příklady v KB. 234. — Str. 19. b. ř. sh. 16. Po *Zk.* přidej: Vz Mkl. ii. 112. — Str. 20. a. ř. sh. 24. smaž čárku za *pl.* (před *náte*). A ř. 27. ib Přidej po 383. ještě: *Na*, 4. — Str 20. a. ř. zd. 8. Přidej: Znal-liby sebe hříchem tím zmazaného býti. BR. II. 127. b. A moc apoštolskou praví se míti. Cbč. P. 176. Ktorak král volený podává se držeti artikule sobě podané od královstvie. Let. 107. Až císař přezvěděl to býti v městě Ravenně. Háj. Staří pohané růži skrze Venuši pošlou býti pravili. Vrat. Onen se prodává na penězích mši zpievati, onen kázati. Hus. I. 401. Ač sou mi na tom sněmě dluhy mě spravedlivé býti vysvědčili. Pal. Děj. V. 2. 326. Vz Brt. S. 3. vyd. 186., S. a Ž. 1878. 54. a obšírný článek o akk. v Enc. paed. I. 160.—165., Brt. D. 178.—179. (O akk. na Mor.).

Akme, y, f., řec. = vrchol; vrchol nemoci. Vz Slov. zdrav. I. 3.

Ako = *jak, jako.* Na Slov. Ssk.

Akolava. Akolava, amolasa a ty milá, dej sem prasa (při hře na prasátko, na zlatý prsten). U Uher. Brodu. Čes. mor. ps. 51.

Akologie, e, f., *nauka o druzích a účincích léků.* S. N.

Akolyta, y, m. = *kdo při službách božích posluhuje.* Vz S. N., Tk. III. 29.—31. A-té = nižší služebníci církevní, posud ti, kteří dostali poslední nižší svěcení na kněžství církve kat. Vz Enc. paed. I. 165., S. N.

Akolytat, u, m. = *poslední nižší posvěcení na kněžství.* S. N.

Akolytovati = při službách božích posluhovati.

Akolytství, n. = akolytat. S. N.

Akomačný. Hned si prisadol ke stolu a všetko do akomačného maku s velkou chuťou pojedol. Dbš. Sl. pov. I. 290. Vz Akomak.

Akomak, u, m. Všetko som vypočuvala do akomaku. Chlpk. Dram. II. 49.

Akoneliin, u, m., v lučbě. Čs. lk., II. 268., IV. 141.

Akonit, u, m. = *oměj.* Čs. lk. VIII. 275., X. 221., Rgl.

Akonitan, u, m., akonitsaures Salz. Nz.

Akonitin, u, m., v lučbě, aconitinum, der Akonitin = alkaloid rostlin z rodu oměje. Nz., Nz. lk., vz Slov. zdrav. I. 3. Čs. lk. III. 141., VIII. 405.

Akonitový. A. kyselina, die Akonitsäure.

Akože = *jakže, zajisté.* Slov. Slav.

Akra! eufemisticky m. sakra. Akra, to je pěkné! Akra, šak mu dám! Na jlž. Mor. Šd.

Akraga-s, nta, m., Agrigentum, mě. v Sicilii. — *Akragantský,* von Akragas.

Akroamatický, řec. A. nauky, kterým učenci jen ústně žáky své vyučovali. Vz S. N.

Akrobat, a, m., z řec. = *tanečník na provaze,* der Seiltänzer. Cl. Vlšk. 262., 387.

Akrodynie, e, f., řec. = bolesti končetin. Vz S. N.

Akrokeraunia dle: Slovo, tedy gt. A-raun.

Akrol, u, m., v lučbě, der Akrol, Akrolein. Nz., Šfk. 489., Šfk. Poč. 502., Schd. I. 383.

Akrolein, u, m., vz Akrol.

Akromi-on, a, n. = *výčnělek nadpažní.* Slov. zdrav. I. 3.

Akrapol-is. Vz KP. I. 119., Vlšk. 9., 10., 12., 20., 29., 34.

Akropolský = *vyšehradský.* A. zeď. Vlšk.

Akrostich-on, a, n. = hášeň příležitá, jejíž začáteční písmena činí jméno osoby nebo nějakou propověď, Namengedicht, Namenverse, das Akrostichon. Cl. Enc. paed. I. 166., S. N., Jg. Slnosť. 158.

Akroterie, e, f., z řec. = *ozdoby z pálené hlíny na nízkých podstavcích,* Hervorragung, das Endglied, die Akroterie. Zpr. arch. VII. 54. A. = plastické ozdoby skládající se z palmových listů ve způsobě vějíře seřaděných. NA. I. 15., S. N.

Akryl, u, m., v lučbě, der Akryl. Nz.

Aksamin, u, m. = *axamit.* Co pro mne přijedě šestimi vranyma, ošírovanyma, červenym daminem, bílym aksaminem pospřikryvanyma. Sš. P. 360.

Aksamit. Přidej: Vz S. N., Mkl. Etym. 2. A. havíněný, vlněný, hedvábný. Mtj. 67. Hnědý a. jejích zraků. Šml. Měkký a. lučin. Šml. Ct. Sdl. Hrd. II. 167., Kram. Slov. 9. — A., holosericum, das Sammethaar. Sl. les.

Aksamitnatý, sammethaarig. Sl. les., Cl. Kv. XVIII. A. chloupky. Kk. Br. 22.

Aksamitnice, e, f., die Sammetblume. L., Šm. Vz Aksamitník.

Aksamitník, a, m., der Sammetmacher. L., Šm. — A., chiaenius, der Sammetläufer, brouk. A. přioděný, vestitus, Schrankův, eh. Schrankii, černorohý, eh. nigricornis. Kk. Br. 32., 33. — A., u, m., tagetes erecta, die Sammetblume, Studentenneike. Mlir. 103., Rstp. 888., Kk. 161., 166.

Aksamitově černý, sammetartig schwarz. Stu. I. 16.

Akštejn, u, m., vz Agštejn. Byl. 15. stol.

Akštejnový olej, oleum succini, das Bernsteinöl. Mlir. 73.

Akta veřejná atd. Vz Sbu. 589., 648., 875., 888., Enc. paed. I. 167., S. N.

Aktinism-us, u, m., z řec. = chemická působnosť paprsků světelných. ZČ. III. 23.

Aktinolith, u, m., *kámen paprskový,* řec. Vz Bř. N. 174., S. N.

Aktinolithová břidlice, der Aktinolithschiefer. Krč. G. 230.

Aktinometr, u, m. = *paprskoměr,* der Strahlenmesser, Aktinometr. Šp., ZČ. III. 23., S. N.

Aktivita, y, f., z lat. = právo a povinnosť zastávati některý úřad a užívati za to práv s tímto úřadem spojených. Vz Enc. paed. I. 168.—169.

Aktivní. Přidej: A jistina, jmění, Us., Pdl., tlak, Pek. 173., stav jmění (aktiva), Sp, dluhy (které jsou jiní kupci dlužni; passivní, které je kupec sám dlužen). Kh. Aktivní služba úředníkův. Vz Enc. paed. I. 168.

Aktualní, aktuell. A. vědění. Hlv. 41. A. energie. ZČ. I. 6., 254., II. 81., S. N.

Akumetr, u, m. = *sluchoměr.* S. N.

Akupressura, y, f., lat. = *zastavení krvácení tepny tlakem jehly.* Vz Slov. zdrav. I. 3.

Akupunktura, y, f., lat. = bodnutí jehly do některé části těla. Vz Slov. zdrav. I. 3.

Akustický, akustisch. A. mlstnosť, síň, sál, temperatura, Mj., skvrny, maculae acusticae, Osv. I. 227., klam. Kos. Ol. I. 282.

Akustika. Přidej: A. = nauka o zvuku. Die Wissenschaft von den Gesetzen des Schalles und Gehöres, die Akustik. Vz KP. II. 274., Enc. paed. I. 169.—179., S. N.

Akutní. Přidej: prudký. Vz S. N.

Akvamarin, odrůda beryllu. Osv. I. 668. Vz Bř. N. 187., KP. III. 190., Schd. I. 303.

Akvarium, vz Aquarium a přidej: Vz Enc. paed. I. 179.—185.

Akvatinta, y, f. = *rytí na způsob tušování,* Malerei in Tuschmanier. Vz KP. I. 385.

Akvavit, u, m. = *nápoj,* das Lebenswasser, abgezogener Branntwein. Osv.

Akvirent, a, m. = *vyziskatel, množitel,* der Erwerbende, Vermehrende. Kh.

Akvirovati = *získati, zjednati*, erwerben, aqniriren; kupecky. Kh.

Akvit, u, m. = *potvrzení přijaté věci*, die Empfangsbescheinigung; kupecky. Kh.

Akvitovati = *listem potvrditi*, bescheinigen; kupecky. Kh.

Aký = *jaký*. Slov. Ssk.

Akýsi = *jakýsi*. Slov. Ale tam čert podhodil akúsi starú babu. Dbš. Sl. pov. I. 412.

-al tvoří na Mor. obyč. přezdívky: fňukal, trčal. Vz Brt. D. 141.

-ál (m.: *-áč*, *-atý*). Přidej: hlavál, hubál, okál, zubál, ňuhňál, chromál, všivál. Na Zlinsku. Brt. D. 141.

-ala tvoří na Moravě obyč. přezdívky: hrňala, bunčala, cirala, mazala, ožrala. Vz Brt. D. 141.

Alabandin, u, m. = *sirník manganatý*, nerost. Vz S. N. V. 88., Šlk. Poč. 333., Bř. N. 229.

Alabastr. Přidej: Vz KP. III. 25., 199., IV. 380., S. N., Kram. Slov. 9., Schd. II. 36., I. 333., Bř. N. 137., Šfk. 188., Šf. Poč. 257.

Alabastřec, střce, *alabastrovec*, vce, m. = *paběl*, der Alabastrit. Šm., Rk.

Alabastrovec, vz Alabastřec.

Alalie, e, f., řec. = *nemožnost vyslovovati článkované zvuky*. Vz Slov. zdrav. I. 10.

Alanin, u, m., v lučbě. Šfk. 662., Šfk. Poč. 484.

Alant, u, m. = *oman*.

Alantový kořen (omankový), die Alantwurzel. Sl. les. Vz Slov. zdrav. I. 10.

Alapatryta, y, f., jídlo, zastr. Jir.

Alaš, e, m., druh slivovice. Us.

Alaun. Přidej: z něm. Vz Šfk. 297.

Alaunovatý, bohatý na alaun, oprav: bohatý na kamenec.

Alba, — 3. = přítok Divoké Orlice. Krč.

Albanie, vz S. N.

Albatros, a, m., pták brodivý. A. obrovský, diomedea exulans. Vz Frč. 345.

Alběnice, ves. Tk. V. 198.

Albeř, e, f., něm. Albern, ves u Nové Bystřice. Sdl. IV. 157.

Albera, y, m., os. jm. Arch. I. 183., Pal. Rdh. I. 117.

Albeřice, dle Budějovice, Albersdorf, ve Slezsku. Tk. III. 118.

Alberov, a, m. Sdl. Hrad. IV. 203.

Albert, a, m. A. Ed., Dr. a prof. ve Vídni, nar. v Žamberce $^{20}/_{1}$ 1841. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 196. — A. Mik. z Kaménka † 1617. Vz Jg. H. l. 577., Jir. Ruk. I. 7., Šb. H. l. 227., Enc. paed. I. 186.

Albertana, spis z 15. stol. Vz Jir. Ruk. I. 8.

Albertotypie, e, f. = Husníkův obraz Albertem zdokonalený. Vz KP. IV. 540.

Albík, a, m., os. jm. Tk. II. 531., III. 407., IV. 721., V. 234., S. N., Sbn. 292., 327., 444., 663.

Albin, u, m., nerost. Bř. N. 145.

Albinism-us, u, m., lat. = *bělenka, nebarvivost duhovky*, čímž oko dostává barvu růžovou a jest světloplaché. Vz Slov. zdrav. I. 10.

Albion, a, m. = *Anglicko*. 1465. Vz S. N.

Albit, u, m. = *živec*, nerost. Vz Bř. N. 180., Schd. II. 44., KP. III. 9., S. N.

Albo = *anebo*. Slez. Na Ostrav. Tč.

Albový, eine Farbe bei Geweben. Postavy tři bílé a tři albové. 1557. A. sukno. Gl. I.

Albrechtice, dle Budějovice, Albrechtitz, samota u Lomnice v Buděj.; samota u Kutné Hory; vsi a) u Hodkovic, b) u Holice, c) u Vodňan, d) u Bystřice na Mor. A., Albrechtschlag, ves u Prachatic. PL. — Dal. Jir. 183. Cf. Blk. Kfsk. 1279., S. N., Sdl. Hrrd. I. 39., 61.—62., 83., II. 13.—15., 34., 107., 109., 220. V Albrechticích u Týniště vědí, jak se béře míra na dýnko štoudve. Vz Shtk. Kr. h. 5. — Tk. I. 87., III. 172.

Albrechtičky, dle Benátky, Olbersdorf, v Příborsku na Mor.

Albrib, u, m., o orig. *alkib*, znamená asi tolik co hlezenná kosť, astragalus. Sal. 237.

Alb-um. Přidej: A. na podobizny, na fotografie, Photographienalbum. Nf. Vz Enc. paed. I. 186., S. N. — A. = *ženský stydký úd*. U Nepoměřic u N. Brodu. Rč.

Albumin, u, m. = *bílkovina*, das Albumin. Nz., Kram. Slov. 10., Šfk. Poč. 591., Schd. I. 410., Slov. zdrav. I. 11., S. N.

Albuminurie, e, f. = *vyměšování moči, která u větším množství bílkovinu obsahuje*. Vz Slov. zdrav. I. 11.

Albusta, y, m. = Augustin. U Domažlic. Rgl.

Aleny. Přidej: *náložky, hasky*. Šp. Hk. praví = podložky, jež dávají ševci pod nárt, aby rozšířili prození, snad z něm. Hals.

Alčí roh. Vega I. 64.

Aldamáš, e, m. = *dar, litkup, mzda*, das Geschenk, der Leihkauf, Lohn. Mor. Pane náš, chystej nám aldamáš, chystej nám ho z lásky, sbírali jsme klásky. Sš. P. 555, Vck., Brt. P. 38. Dělají aldamáš (litkup). Šd. Cf. Odomáš. — A. = *obžinky, došatá*, das Erntefest. Na mor. Val. Vck.

Aldehyd, u, m., v lučbě, kapalina z uhlíku, vodíku a kyslíku: C_2H_4O, der Aldehyd. Šfk. 432., 424., Nz., Šfk. Poč. 414., Schd. I. 389., 392., S. N. A. ammonatý, Aldehydammoniak. Nz. A. akrylový, allylový, anisový, benzoový, octový, protokatechový. Vz Šfk. Poč. 402., 553., 540., 442., 544.

Aldehydammon, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 443.

Aldemburk, a, m. Hrabě z A-ka. Dal. Jir. 66.

Ale. Str. 21. a. ř. zd. 13. Přidej: Ale toho i jeden uevidieše; Ale když uzřl, že ..; Ale mrzí mne i mluviti. Dal. Jir. 59., 75., 167. Jir. praví, že v BO. *ale* vždy na začátku věty se klade. Gb. praví ve vydání Ž. wit. (str. 213.): *Ale* bývá ve své větě vždy na místě prvém (2. 6., 1. 2. a j.); odchylkou: pravý ale co učinil. 10. 4. Ve svém Bruse (str. 262.—263.) doporučuje Ht. klásti *ale* na prvuí místo. — Ib. ř. zd. 12. Přidej: *Ale* se někdy rozděluje. *A* toho *le* nevíš, jež jsi hubený. Bibl. — Str. 21. b. ř. sh. 3. Přidej za *Br.*: Buoh muoj přikázal vše prodadúc chudým dáti ale ne bohatým. Pass. 14. stol. (Mus. 1888. 111.). —

lb. ř. zb. 9. Za *Br.*: Zlé pivo varíš, ale ho vypiješ. Mt. S. I. 102. Říše veliká, ale cář daleký (daleko ku spravedlnosti; také mnoho se slibuje, ale málo plní). Dbv. — lb. ř. sh. 31. za *Ctib.*: Nic jí nezbylo, nic, ale pranic. Sá. v Osv. I. 180. Hde pak be se nedilo, ale nedilo! V Bobuslavsku na Mor. Neor. — lb. ř. zd. 35. za *a kdy*: Nemáš-li krunšpátu, ale vezmi střídu z režného ohleba; Pakli mu (koni) to nepomůže, ale pusť krev ze všech noh. Db. Treba jsu já chudobného rodu, ale mne maměnka nedá ledakému. Sš. P. 315. A který se tak neproklal, ale každého ihned dobili. Let. 25. Ač já tomu nerozumiem, ale kostel rozumie. Št. Kn. š. 13. — lb. ř. zd. 30. za *Kom.*: Nemáte li červený (vejce), dejte ale bílý. Sbtk. Nemohl-li dáti ale korec ovsa. Dal. 171. Ó môj milý synu! Ozři sě ale jedinú. Kat. 755. Dadieť mu dosti zvěřiny, pakli nenie, ale kaše. Žk. 155. Nemohů-li jinác, ale kožich na ruby obrátíce chodí. BN. Milá chudobo, nenajšl-li se, ale se vysplš. Č. — *Poznam.* Zk. v. Skl. 549.—550. učí, že má zde *ale* význam: *aspoň, alespoň.* Ht. v Brs. 264. tomu odporuje. Vz tam více. — lb. ř. zd. 28. za *Brt.*: Stojí to ale dva krejcary. U Polné. Brnt. Mám ale půl třetí kopy žita. Na Zlínsku. Brt. Nejsplše jich tam bylo ale pět. U Rychmb. Dšk. Dal mu ale 5 krejcarů; Bude ale 6 hodin. U Třebíče. Gn. Vz Brt. S. 3. vyd. 186. — lh. ř. zd. 27 m. ‚brž' dej: ‚brž' a ‚že'. Nekradni mě, šuhaj, sám, ale že priď s ludmi k nám. Sl. ps. Sř. I. 45. Potom sě jest viec nenavrátil Jeroboam s své cesty, ale brž opak učinil. Bj. Šlechtici jeho nebudú tu, ale krále brž vzývati budú (potius). BO. Ty tři cěsty znati pilno, ale že ovšem úsilno. Alx. (Jir. Anth. I. 3. vyd. 33.). Nenie chvála, ale brž pohaněnie; Nemá bo pro požitek tělestný milovati, ale brž v nenávisti mieti. Hus II. 122., I. 156. Vz Jir. Nkr. 88. — lb. ř. zd. 21. za *Zk.*: Bratří netoliko sebe chválí, ale také jiné potupují. Štr. — *Ale co by* = *ne.* Na Slovácku. Tys mi to maso snědl? Ale co by! Brt. — *Ale šak ba* = *ano.* Mor. Brt. D. 170.

Alebo = *anebo.* Mor. a Slov. Škd.

Alebrž. Přidej: a. 10.

Alec' = *ale ci (ti).* Slov. Už máš mnoho na rováši; alec' to kedysi šecko naraz vyplacim (hrozba)! Rr. Sb.

Ale kaj = *ale kde.* Na každou otázku, k níž se záporně odpovídá, říká se: Ale kaj. Je ti zima? Ale kaj. U Opavy. Pk.

Aleluja, vz Alleluja (i v dodatcích).

Alemblk. Dodej: Vz S. N.

Alena, y, f., os. jm. = *Helena.* Gl. 2., Mus. 1880. 445., Pal. Rdh. I. 117.

Aleňák, a, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Alençonský. A-ské krajky jsou královnami krajek. J. Dědeček.

Alenkov, a, m., Allingau, ves u Hrotovic na Mor.

Alenkovice, dle Budějovice, Allenkowitz, ves u Napajedel. Tam vyslovují *r* m. *ř*, proto na ně složili říkadlo: Priďte k nám, kmotričku! Šak k nám trefite: je pred našim orech ehrapák a strešňa krupaňa, tri schodky ke dverom a nade dverama vyrezávaná krepelka. Sbtk. Krat. h. 143.

Alespoň. Přidej: Vz Mkl. S. 111.

Aleš. Přidej: A. Pavel. Blk. Kfsk. 1256. A. z Ryzmburka. Žžk. 7., Tk. IV. 241., V. 234.

Aletin-us, a, m. A. Adam a Mikul. 1570. Vz Jg. H. l. 529., Jir. Ruk. I. 9.

Aleuronova zrna. Vz Rosc. 24.

Ale však to věda znej. Bart. 235. 12., 353. 29.

Alexandr, a, m. = Alexander. — A., *křestní jm.* A. šel na vandr, koupil si tam cukrkandr. Us. Kšť. — A. = *papoušek*, palaeornis. A. malý či papoušek obojkový, p. torquatus, a. vonsatý, p. Luciani, holubobarvý, p. columboides, veliký, p. eupatrius, modrohlavý, cyanocephalus. Brn. Živ. zv. II. 139., 144.

Alexandrel-s, dy, f., báseň o Alexandrovi z 13. věku. Vz Jir. Ruk. I. 12., Listy filol. IX. 104.-117., X. 69.-84., 275.-301., 398.-406., S. N.

Alexandrijský. A. bibliotheka, škola, válka, nářečí, kodex, sedmihvězdí, patriarchat, překlad, věk. Vz S. N.

Alexej, e, m. Na sv. Alexeje s hor se voda leje. Č.

Alexia, e, f., alexia, brouk. A. kulovitá, a. globosa. Kk. Br. 415.

Alfabetický, alphabetisch.

Algebra. Přidej: Vz Stč. Alg. 108., 109., 85., Enc. paed. I. 192.—200., S. N.

Algebraický. Přidej: A. funkce, rovnice, křivka, S. N., čísla, Čes. math. X. 281., čáry, Vnč. 2., měřictví, řeč, Šim. 41., 103., tvarosloví. Stč.

Algebraista, y, m. = *kdo algebrou se zabývá*, der Algebraist. Šim. 13., 39.

Algy = *řasy* (rostl.).

Alhambra, y, f. = (červený dům), královský hrad Maurů v Granadě, pro krásu saracenské své stavby na slovo vzatý, strmí na skále skryté lesem mornšovým a činí s 30 věžemi, paláci, dvory a hradbami svými téměř malé město, jež sotva za ³/₄ hodiny obejíti lze. Jest obehnána hradbami a zděmi 5 m. silnými. KB. 315. Vz KP. I. 144., S. N.

Alhidada, y, m. = rameno, na němž nonius přidělán jest. ZČ. I. 20., 42. Vz Mj. 7., KP. II. 132.

Alchemie, e, f. = umění tajemné proměňovati kovy neušlechtilé v zlato. Vz KP. IV. 8., Sbn. 322., 801., 942., Enc. paed. I. 201.—204., S. N., Sdl. Hrd. III. 41.—42.

Alchymie, vz Alchemie.

Alchymista, y, f., *kdo se alchymií zabývá.*

Ali (baša), tur., dle Sudí.

Alignement (alinjeman), u, m. = smyšlená přímka od hvězdy k hvězdě vedená, die Schnurrichtung. Stč. Zem. 26. Vz S. N.

Alija, e, f. = *aleje.* U Místka. Škd.

Alikant, u, m., víno, der Alikante. Alikantské víno. Šp.

Alikantka, y, f., *alikantská hrozinka*, die Alikanteurosine. Šp.

Alina, y, f., jm. myslivecké feny. Škd

Alizarin, u, m. = *červené barvivo, vyskytující se v mořeně*, Alizarin. S. N., Šfk.

585., Šfk. Poč. 566., Scbd. I. 403., Kram. Slov. 10. A. naftalinový. Prm.

Alka, y, f. Alky, alcidae, plovací ptáci, podobni tučňákům, žijí u břehů mořských severní polokoule. A. obecná, alca torda, veliká, a. impennis, Frč. 342., norvéžská. Scbd. II. 473., Vega I. 62., 242., 247., II. 74.

Alkaik, u, m. = *alkajský verš*. Dk.

Alkajský. Přidej: KB. 6.

Alkalescence, e, f., die Alkalescenz.

Alkali. Přidej: das Langensalz, Alkali. Vz KP. IV. 387., Šfk. 145., Šfk. Poč. 27., 249., S. N., Kram. Slov. 10.

Alkalický, laugensalzartig. Vz Scbd. I. 322. Přidej: A. chuť, Kk. Fys. 60., tekutina.

Alkalie, vz Alkali.

Alkalimetrie, e, f. Vz KP. IV. 446., S. N.

Alkalnita, y, f., die Alkalnität.

Alkaloid, u, m., Pflanzenstoff, welcher alkalisch wirkt, das Alkaloid. Nz. Scbd. I. 392., S. N., Šfk. 611., Kk. 12., Šfk. Poč. 573., 574.

Alkana, y, f. = *kořen anchusy barvířské* (anchusa tinctoria), má v sobě barvivo červené, anchusin, povahy pryskyřičnaté. Vz Šfk. 589., Scbd. I. 403.

Alkarazzas = *chladicí hliněné nádoby*. Vz KP. IV. 362.

Alkarsin, u, m., starší jméno kysličníku kakodylnatého. Vz Šfk. 632., Šfk. Poč. 467., S. N.

Alkermes. Oprav: V Km. II. (nový běh) 206. praví se, že to není bylina, nýbrž a. čl kermes že slovou samice červce polského (coccus pollonica) a dubového (c. ilicis), u Plinia cocci granum, později grana chermes, Scharlachbeeren, u nás krev svatojanská. Bobule líčidla obecného slovou též Kermesbeeren, Scharlachbeeren, ale nikdy alkermes. Ale v Slb. 254. je a. = *líčidlo*, pbytolaca, Kermesbeere. Vz Alkermesový, Kram. Slov. 10., S. N.

Alkermesový. A. jahody. Vz Alkermes ku konci. Kh.

Alkohol. Přidej: A. z arab. A. = *lih bezvodný*, destillováním nabylý, gänzlich entwässerter Weingeist, der Alkohol. A. amylový, butylový, Butyl-, cerylový, cetylový, ethylnatý, Aethyl-, fenylnatý, fenylový, Fenyl-, kaproylový, kaprylový, kresylový, melilový, Melissin-, methylový, Methyl-, propylový. Vz Šfk. 460., 462., 478., 480., Šfk. Poč. 454., 452., 456., 424., 450. A. aethyleničitý, Šfk. Poč. 477., aethylový, ib. 431., allylnatý, ib. 500., benzylnatý, ib. 540., cinamylový, 550., fenylallylový 550., furfurový, 518., glycerylový, 495., heptylový, 456., hexylový, 455., isobutylový, 453., kaprylový, 456., koniferylový, 544., myricylový, 456., oktylový, 456., oxybenzylový, 542., pentylový, 454., propargylový, 507., silikoheptylový, 469., silikononylový, 470., tertiarní. 453.—487., Prm. III. č. 15. A. dvojsytný (glykol), der Glykol, trojsytný (glycerin), der Glycerin. Sl. les. A-ly normalné, isonormalné, primarné, sekundarné, tertiarné. Vz Šfk. Poč. 422., 423., 417., Scbd. I. 389., 392., 388., Enc. paed. I. 204.—211., S. N.

Alkoholat, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 433.

Alkoholisace, e, f. = alkoholisování; v lékárně = tření suchých látek na prášek. Kram. Slov.

Alkoholisování, stačí: alkoholování.

Alkoholovitý, alkoholartig. A. nápoj. Us. Pdl.

Alkoholometr, u, m = *lihoměr*, der Weingeistmesser, die Branntweinwage, der Alkoholometer. Vz KP. II. 41., S. N., Scbd. I. 390.

Alkoran, u, m., das Religionsgesetzbuch der Mohamedaner.

Alkyone, y, f. = *Kvočna*, souhvězdí. Stč. Zem. 33.

Alkýř, e, m., vz Arkéř.

Allahovat = *po turecku allah* (= Bůh) *volati*. Slov. Kvil'a, kvičia, revú, allahujú. Sldk. 121. — Zbr. Hry 184.

Allantom, u, m. = látka tvořící se z kyseliny močové. Vz Šfk. 676., Nz.

Allegorický. Přidej: A. planě, vz Sš. P. 656., 789., socha, Brt. Čít. pro IV. tř. 191., malba, Us. Pdl., básnictví. Vz Jg. Slnosť. 153.

Allegorie, e, f., die Allegorie, Bildrede. A přidej. Vz Obrazy života 1875. č. 5. (Na poušti), Blahověst 1870. č. 17., Světozor 1874. č. 19., Květy 1871. č. 48., Sbn. 820., 821., 824., Listy filolog. I. 98., Enc. paed. I. 214.—218., S. N., Jg. Slnosť. 154. a hlavně *Jinotaj*.

Allegro, it. = *vesele*, v hudbě. Mlt.

Allekula, y, f., aliecula, brouk. A. hnědá, a. morio. Kk. Br. 254.

Alleluja. Dodej: Má toho do alleluja (až dosť). Us. Mý., Rjšk. — A. = *šťavel*, oxalis, der Sauerklee, rostl. Slb. 635. Na Ostav. = *zaječí zelí*. Tč.

Allemontit, u, m. = nerost skládající se z arsenu a antimonu ($SbAs^3$). Vz Bř. N. 209.

Allepský. A. neštovice, die Allepopustel. Nz. lk.

Allersovka, y, f. = Allersova tyčková pilka točná, Aller's Flügelsäge. Sl. les.

Alliance. Přidej: A. = spolek mezi dvěma státy, zvláště takový, jimž jeden druhému pomoc ve válce slibuje. S. N. A. offensivní, defensivní. Osv. I. 202. A. israelská všeobecná, vz Enc. paed. I. 218. A. svatá. Vz S. N.

Alliancový dort, Alliancedorte. Šp.

Alligationis regula, v arith., alligační pravidlo. S. N.

Alligační počet, die Alligationsrechnung. S. N.

Alligator, a, m. = *kajman*. Vz Frč. 333., S. N., Scbd. II. 481. A. černý, a. niger, der Mohrenkaiman. Brm. Živ. zv. III. 139.

Alliterace. Přidej: Vz Jir. Nkr. 97., Šrc. 137., S. N., Jg. Slnosť. 78. A. silná (vlastní), slabá (zdánlivá), osobitná, spojovací či rhythmická. Dk. P. 395., 396.

Allodialní statek (vlastní), vz Allodium, S. N.

Allofan, u, m., nerost. Vz Bř. N. 164., Nz.

Allochromatický. A. (zbarvený) nerost, který má nahodilé barvy. Vz Idiochromatický.

Allopathický, allopathisch. A. léčení. Osv. I. 629.

Allopathie. Přidej: Heilmethode, nach welcher man Mittel anwendet, die eine dem Uibel entgegengesetzte Wirkung hervorbringen. Vz o tom lépe ve Slov. zdrav. I. 11.

Allotria. Přidej: Vz Enc. paed. I. 221.

Allotriofagie, e, f., řec. = jedení nezáživných a hnusných věcí: křídy, uhlí a p. Vz S. N.

Allotropie, e, f., v lučbě, *jinostrannosť prvků*, die Allotropie. Nz. Vz Šfk. Poč. 21.

Alloxan, u, m., v lučbě, der Alloxan. Nz., Šfk. 674., Šfk. Poč. 522.

Alloxanový, Alloxan-. A. kyselina. Nz.

Alloxantin, u, m., v lučbě, der Alloxantin. Nz., Šfk. 675., Šfk. Poč. 522.

Alluse. Přidej: Vyhrál jako Rusi u Slavkova (prohrál). Cf. Jg. Slnosť. 68.

Alluvialebene, uém., naplavená rovina. Š. a Ž.

Alluvialní, Alluvial-. A. doba. Stč. Zem. 729. Člověk v době a. Krč. G. 1033.

Alluvi-um. Přidej: Vz Krč. 214., 980., 1021., KP. III. 43., Stč. Zem. 729., S. N.

Allyl, u, m., v lučbě, der Allyl. Nz., Šfk. 525.

Allylen, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 507.

Allylnatý, Allyl-. A. kysličník, das Allyloxyd, syrník, Allylsulphid. Nz. Vz Alkohol.

Allylový, vz Aldehyd.

Almanach. Přidej: A. = seznamenání měsícův a svátků, jež hvězdáři arabští o novém létě přátelům posýlali darem; ve středověku = *kalendář*, později přidávány i zprávy jiné, povídky, anekdoty, stručné cestopisy, básně a hádanky; konečně byla kalendářská část vůbec vynechána a zůstal jen zábavný a poučný obsah. Vz více v Enc. paed. I. 222., S. N.

Al manco = *nedoplatek*, kupecky. Kh.

Almandin, u, m., *vzácný granát*, vyniká průzračností a barvou červenou jako krev nebo červenohnědou. Vz Bř. N. 172., KP. III. 188., 192., KP. IV. 198.

Al marco = placení za kovovou hodnotu zlata a stříbra, jenom tolik, zač kovová hodnota zlata n. stříbra stojí. Kh.

Almárek, rku, m., u soukenníků, der Riethkamm, Scheidekamm. Nvk.

Almaviva, y, f., die Almaviva, eine Art Griespudding. Šp.

Almazia, e, f., der Göttertrank; *amánkové víno*, der Alantwein. Slov. Bern.

Almeř, e, f., vz Almara. Něme. IV. 212.

Almukantharat, arab. = *rovnoběžník* obzorníkový. Stč. Zem. 59.

Almuzek, zku, m. = *přívěšek, obrázek* p. *Marie* na růženci. Cf Agnusek.

Almuženka, y, f., die Pfründlerin. Dch.

Almužna. Přidej za *Lb.*: A. = každý dar z dobré vůle chudému udělený. Vz S. N., Mkl. Etym. 2. Almužny činiti. Dal. 55., 158. Mordéři chudých jsú, ktož jim a-nu držl. I. 476. Sám Bůh kupuje se za almužnu. V. Ten kostel štědrými almužnami nadala. Pass. mus. 355. Dobrá a. v čas nouze. Bž.

Almužnář, e, m. = *almužnec.*

Almužnářka, y, f. = *almužnice.*

Almužnářský = *almužnický.*

Almužnářství, u. = *almužnictví.*

Almužnec, ence, m., der Pfründler. Dch.

Almužní, Almosen-. A. pokladnice, die Almosenbüchse. Rk.

Almužnice, e, f. = *almuženka*, die Almosenierin; die Almosenbüchse. Rk.

Almužnický, Pfründler-. A. vůz. Kká. Td. 183.

Almužnictví, n., das Almosenieramt.

Almužník, a, m. = *almužnec*, der Almosenier. Vz S. N.

Aloe. Přidej: Vz Čl. 135., 150., Kk. 126., 131., Rstp. 1605., 1524., 1604., Kram. Slov. 11., Rosc. 110., Aloevník, Schd. I. 407., Slov. zdrav. I. 11., S. N.

Aloenvitý. A. rostliny, yucceae: aloë, yuka, žintokap. Vz Rstp. 1579., 1604.

Aloeový, Aloë-. A. pryskyřice (vz Aloin). Sl. les.

Aloevnice, e, f. = *aloevník* Šm.

Aloevník, u, m. Přidej: A. divoký, aloë ferox, die Stachelaloe, hrozničkový, a. uvaria, Traubenaloe, mydlnatý, a. saponaria, die Seifenaloe, pavnčinatý, a. arachnoidea, die Spinnengewebealoe, strakatý, a. variegata, die Rebhühneraloe, stromovitý, a. arborescens, Stamm- o. Stengelaloe, široký, a. refusa, die Polsteraloe. Šm. A. obecný, a. vulgaris, sokotorský, a soccotrina, klasatý, a. spicata, hrozný, a. ferox, sochatý, a. dichotoma, jazykovitý, a. lingua, perlatý, a. margaritifera, deltovitý, a. retusa. Vz Rstp. 1604.—1606. Cf. Aloe, rostl.

Alof-us, a, m., alophus, brouk. Kk. Br. 298.

Aloin, u, m., v lučbě, der Aloin. Šfk. 577.

Alois, *Alojs, Aloys*, a, m., křestné jméno. Brt.

Aloisov, a, m., Aloisdorf, vsi a) u Běchovic, b) u Plumlova, c) u Koldštýna: Alnisthal, ves u Šumperka.

Alonge. Přidej: A. = prodloužený proužek (přívěsek, návěsek, Skř.) na směnkách, papírek tak dlouhý a široký jako směnka, na kterém se dále žiruje. Kh.

Alonsea, e, f., rostl. A. velkokvětá, rumělková, alonsea grandiflora. Dlj. 32.

Alopecia, e, f., řec. = *lysina, pleš.* S. N.

Aloys, vz Alois.

Alpa, y, f. = *hora*, na Slov. *hole*, die Alpe. A. sněhová, die Schnee-, sečná, die Mäh-, vysoká, die Hoch-, jalová, die Geltalpe. Sl. les. Vz Alpy.

Alpaka, y, f., kov, Alpaka, n. Šp.

Alpakový, Alpaka-. A. lžíce, naběračka na smetanu. Šp.

Alpan, a, m., pl. -né, der Aelpler. Dch.

Alpář, e, m. = *alpan.* Posp.

Alpejčík, a, m. = *Alpan.* Šm.

Alpský, Alpen. Vz Alpy a přidej: A. růže (křimka, pěnišník, rhododendron), kur (lagopus alpinus, das Alpenschneehuhn), vitod

(polygala chamaebuxus, die Kreuzblume), podnebí, okraj, krajina, dobytek, údolí, úžlabí, les, cesta, pastva, louka, lučina, stráň, tráva, seno, lovec, pásmo, chlum, lesina (Alpenforst), Sl. les., flora, neděle, hospodářství, požáry (řeřavé osvětlení nejvyšších vrcholků alpských červánky večerními po západu a ranními před východem slunce), S. N., jahoda, pstruh (skříník, salmo alpinus, die Alpenforelle), sýr, likér z alpských bylin, Alpenkräuterliqueur, Šp., slepenec, die Nagelfluhe. Bř. N. 247. A. země: Rakousy dolní a horní, Salcbursko, Tyroly s Vorarlberkem, Štýrsko, Korutany. Kř. Stat. 5. A. fialka (bramboříík), Pdl., holina (Alpenblösse), hříza, betula intermedia, die Alpenbirke, půda. Sl. les.

Alpy, die Žena. Cf. Alpa. Místo *čtyrlesé* polož: *vierwaldstädtské*, místo *Pra-Alpy* polož *prahorské*. Za *S. N.* přidej: Vz Krč. G. 250.—252., 341., 846. Alpy pomezní, die Gränzalpen, pásmo či pořadí hraničných Alp, die Gränzalpenkette.

Alstonit, u, m. = uhličitan vápenatobarnatý. Bř. N. 149.

Alšík, a, m. = Aleš, Albert. Gi., Pal. Rdh. I. 117.

Alšovice, die Budějovice, Halschowitz, ves u Železného Brodu. PL., Blk. Kfsk. 534., 805.

Altait, u, m. = tellurik olovnatý, nerost. Vz Bř. N. 210.

Altaj. Dodej: Vz S. N.

Altarista, y, m., pl. -sté = *kaplan*. Pal. Rdh. II. 176.

Alterace, e, f., z lat., *změna*, *leknutí*, *zlost*, *affekt*, die Gemüthsbewegung, der Schreck, Aerger.

Alternativa, y, f. = *volba jedné ze dvou věcí*. Máš a-vu voliti to nebo ono. Us.

Alternativně = *střídavě*, jednou ze dvou to, po druhé ono, abwechselnd. Kh.

Alternující střelba = *střídavá*. Rk. A. funkce. Stč Dif. 5.

Altista, y, m. = kdo zpívá alt.

Altistka, y, f., die Altistin.

Altovka, y, f. = plechový nástroj hudební, das Althorn. Vz Mlt.

Alumen, u, m, vz Kamenec. Čs. lk., Sal. 92. 19. Vz Šfk. Poč. 297., Schd. I. 337., S. N.

Alumia, e, f. = kysličník hlinitý, die Thonerde. Vz Schd I. 337.

Aluminat, u, m., v lučbě, Aluminat, n. Nz.

Aluminiový, Aluminium-. A. plech. ZČ. I. 112.

Aluminit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 163., Šfk. 204., 296., Schd. II. 40., S. N.

Aluminitan, u, m. = hlinitan, Aluminat. Nz.

Aluminitý = *hlinitý*. A. soli, Aluminium oxydsalze, kysličník, Aluminiumoxyd, n.

Alumini-um, a, n. = *alumium*, *hliník*, prvek. Vz Šfk. 201., Šfk. Poč. 294., Schd. I. 337., KP. IV. 299., S. N.

Alumi-um, a, n., vz Aluminium.

Alumnat, u, m. = *ústav k vychovávání kněží*, *seminář*; chovanec slove alumnus. Vz Enc. paed. I. 225.—229., S. N.

Alún, u, m. A. kvasičného časn, a. kvasnic vlnných, a. z kvasnic. Vz Sal. 237.

Alunit, u, m. = *kamenečník*, der Alaunstein. Sl. les. Vz Krč G. 965., Šfk. 207., Schd. II. 40., Šfk. Poč. 297., KP. IV. 455., S. N.

Aluše, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Alymedovina, y, f., Alymeth (eine Art Getränk). Šp.

Alžběta, y, f. Za *Jg.* polož: Potkala jn sv. Alžbětyja, kaj též ideš, sestřičko má milá. Sš. P. 5. O A-tách vz S. N.

Alžbětín, a, m., dvůr u Lisé v Nymbursku. PL.

Alzir, a, m. Vz S. N.

-ám. Přidej: Ve vzorci *Kosť* dativ. kosťám. Na Zlinsku. Brt. — *Um* m. *ám*: Pojechumy = pojechâme. U Lachů na Mor. Brt. v Osv. 1884. 33., Brt. D. 102., 115.

-ama Přidej: Na Mor. (na Zlinsku a j.) přípona instr. pl. vzorce *Ryba*, ale také vzorců: *Kosť*, *Slovo*, *Znamení*; pravidelná přípona zachovala se toliko v některých instrumentalech předložkových: pod ploty, s tema penězi a hlavně v instrumentale jmen místních: za Topolany. Brt. Na mor. Slovácku jest *-ama* pravidelnou koncovkou instrum. pl. Brt. L O. 223. Běžné *-ama* v instr. pl. jest nesprávno náležejíc duálu. Bž. 95. Vz Dual, Brt. D. (vz jednotlivá různořečí) 115., 113.

Amade-us, a, m. 1725. Vz Jg. H. I. 529., Jir. Ruk. I. 12.

Amalgam, u, m. = *roztok kovů ve rtuti*, das Quickmetall, Amalgam. Přidej: A. draslíkový, das Kaliumamalgam, Nz, ammoniový, Ammoniumamalgam. Sl. les. Cf. Bř. N. 206., 113., Schd. II. 60., Šfk. 345., Šfk. Poč. 216., 250., 293., S. N., Schd. I. 149., 319., 354., KP. IV. 200., 215., 217., 252., 577.

Amalgamovací, zum Amalgamiren dienend. A. mlýnek. NA. IV. 171.

Amalgamování, n., das Amalgamiren. A. americké, europské. Vz KP. IV. 214., 215., S. N.

Amalgovati = *po-*, *nartutiti*, *kov se rtutí sloučiti*, amalgamiren. — **co čím**: zlato rtutí. Us. Pdl.

Amalgamovna. Přidej. das Amalgamirwerk. Vz S. N.

Amalie, e, *Amálka*, y, f., žen. jméno.

Amaliin dvůr na Křivoklátku.

Amálka, y, f., vz Amalie. — **A.**, šachta na Kladně.

Amand-us, a, m. = Miloslav. Šd.

Amant. Přidej: galán, frajer, syneček.

Amantid, u, m. Čs. lk. VI. 180.

Amannens-is, a, m., z lat. = *příruči*, *písař advokatův*, Us., v knihovnách atd. Vz Enc. paed. I. 229., S. N.

Amaranth, u, m. = *laskavec*, rostl. Vz S. N., Kram Slov. 12.

Amarelle. Přidej: prunus cerasus, die Amarelle, Sauerkirsche, Glaskirsche. Mllr. 83.

Amas-is, a (*ne:* e), m.

Amaurosa, y, f. = *slepota*, *oblak černý*, die Blindheit. Čs. lk. Vz S. N.

Amazoňan, a, m., druh papoušků. A. žlutokřídlý, chrysotis ochroptera, skvrnitý, ch. flavomaculata, modročelý, ch. aestiva, pravý, ch. amazonica, žlutočelý, ch ochrocephala, temnočelý, ch. Sallei, červenočelý, ch. vittata, žlutolící, ch. autumnalis, červenobřbetý, ch. festiva, žlutohlavý, ch. Levaillanti. Brm. Živ. zv. II. 79.

Amazonský, Amazonen-. A. kámen (vz Amazonový). Osv. I. 639. Budem jako a-ské panie. Dal. 19.

Amazonový kámen, druh živce, nerost. KP. III. 197.

Amberský pudding, Amberpudding. Šp.

Ambit. Přidej: Déšť jich nazmočí, bláto jich v ambitě t. j. v okolku nechopí. Hus I. 220. — **A**, *český tanec*. Škd.

Amblygonit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 168., Šfk. Poč. 241., Schd. II. 41.

Amblyopie, e, f., z řec. = *tupozrakosť*. Čs. lk. IX. 365., Slov. zdrav. I. 11., S. N.

Ambo. — 2. **A.** v math. = *sestava druhé třídy*. A. s opakováním, bez opakování. Šim. 180., 181.

Amboinský břeblček, Amboinanelke. Šp.

Ambony, pl., m. = *pulty*. Z těchto ambonů staly se později kazatelny. Madiera.

Ambra. Přidej: Z arab. anbar. Mz. v List. filolog. VII. 2. Cf. Schd. II. 438, Rstp. 1403. A. tekutá, a. liquida. Ves. IV. 111, Slov. zdrav. I. 11., S. N., Kram. Slov. 12.

Ambretka, y, f, brnška, die Ambrette. Šp.

Ambroň, ě, f., liquidambar, der Ambrabaum, rostl. A. americká, l. styraciflua, indská, l. excelsa. Vz Rstp. 1403., Ves. IV. 111.

Ambronie, e, f., rostl. A. fialová, ambronia umbellata. Dlj. 32.

Ambroňovitý. A rostliny, balsamifluae: ambroň. Vz Rstp. 1403.

Ambrosie, e, f., rostl. Vz Božibyt. Rstp 880.

Ambrosiový merlík, chenopodium, mexikanisches Traubenkraut (houba). Nz. lk.

Ambrosiův chvalozpěv: te Deum laudamus.

Ambrozi Jan. 1780. Vz Jg. H. l. 529., Jir. Ruk. I. 12., Enc. paed. I. 230., S. N.

Ambrozi-us, a, m. Jiří A. † 1746. Vz Jg. H. l. 529.; A. Samuel. 1803. ib. 529., Jir. Rnk. I. 13.

Ambrož, e, m. Na sv. Ambrože ($^7/_{12}$.) nabrusme bonem nože (na krmníky). Hrš. — A., 1672. Vz Jg. H. l. 530., Jir. Ruk. I. 13., Sbn. 95., 306., 328., 561., 589.

Ambrožík, u, m. = *ambrožka*. Byl. 15. stol.

Ambrožka, y, f. = *ambrožka*. Byl. 15. stol.

Ambrožka, y, f. = *světlík obecný*, očkvitek, euphrasia officinalis, der Augentrost, das Hirnkraut. Vz Mllr. 45., FB. 59., Čl. Kv. 246., Slb. 306., 397., Rstp. 1154., Byl. z r. 1402. Vz *Ambrožík*.

Ambrožkový, Augentrost-. A. voda, Rkp. Kd., prach. 1600.

Ambrožník, u, m., alpharisiton euphrasia, die Leuchte, rostl. Byl.

Ambulance, e, f., lat. = *polní nemocnice*. Vz Slov. zdrav. I. 11., S. N.

Ambulant. — 2. **A.** = *dohazovač nepřísežný*, ein nicht vereideter Mäckler, der Pfuschmäckler. Kh.

Ambulatorní školy. Vz Enc. paed. I. 230., S. N.

Ambule, e, f. = *nádoba*. A. plechová. Db.

Ambustio, lat. = *spálenina a opaření*. Čs. lk.

Ameiva, y, f. Ameivy, ameivae, druh ještěrů klanojazyčných, podobají se našim ještěrkám, žijí v Americe. A. obecná, a. vulgaris, a. velká, podinema Teguixin. Vz Frč. 326.—327., Brm. Živ. zv. III. 185.—189.

Amen. Přidej: 1. Jméno boží. To praví Amen. 2. Věru, věrně, právě, jistě, nepochybně. 3. Staň se. Hns I. 43. Amen Maria (říkají na označení podivení). U Kostelce n. Orl. Gth. S ním je už a. (zemře). Us. Jrsk.

Amenorrhoea, e, f. = *zastavení čmýry*, nemoc. S N.

Americký, vz Amerika. A. tapír, tapirus americanus, Sl. les., koláče, chléb. Šp. A. jazyky. Vz Šrc. 397., 400. 401., 402., 437. A. klub dam, vz Enc. paed. I. 230.—232., školství. Ib. 232.—260., S. N. A. mlýn. S.N.

Američan, a, m., pl. -né, vz Amerika.

Američanka, y, f., *lépe* než Amerikánka, die Amerikanerin. Vz Amerika.

Amerika. Přidej: Vz Enc. paed. I. 232. a násl., Americký, S. N. — **A.** = jméno polí u Dalečína na Mor. Pk. — **A.** = jm. dvora u Karlova Týna. Krč. — **A.** = údolí v Rokotnici u Vsetína. Vck.

Amerikán, a, m., vz Amerika.

Amerikánka, y, f., vz Američanka.

Amerling, a, m. Kar. Slav. A., spisov., doktor lékař., ředitel škol a ústavu idotů, † $^2/_{11}$84. Vz Bačk. Pís. I. 316., Tf. H. l. 3. vyd. 166., 191., 197., 200., Jg. H. l. 530., Šb. H. l. 224., S. N.

A meta = na polovic (při zisku a ztrátě), auf gleichen Gewinn und Verlust; kupecky. Kh.

Amethodicky, řec., nesoustavně, bez plánu.

Amethyst Přidej: Vz KP. III. 195., Schd. II. 32., Bř. N. 184., KP. IV. 297., S. N., Kram. Slov. 13.

Amfibol. Přidej: Vz KP. III. 11., Schd. II. 48., Bř. N. 174., 241. A. břidličný, der Hornblendeschiefer. Sl. les., S. N.

Amfibolie, vz Dvojsmysl, S. N.

Amfibolit, u, m., skládá se ze zrn černého nebo černozeleného amfibolu obyčejně v slohu břidličnatém, někdy i balvanitém; k tomu přiměšuje se často něco křemene, slídy a oligoklasu (sodnatého živce), porůznu i granát, postacit, pyrit, das Hornblendegestein, Krč. G. 79., 266., der Amphibolit. Vz Bř. N. 241., 255., 230., S. N.

Amfibolitový, Amphibolit-. A. půda, Sl. les., břidlice. Krč. 329.

Amfibolový, Amphibolit-. A. rula, břidlice. Krč. G. 226., 230., Zpr. arch.

Amfigen, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 130.

Amfisfragitický = *k pečetění sloužící*, zum Siegeln dienlich. A. pečeti knížat vesměs jsou okrouhlé a z bílého vosku. Ddk. IV. 197.

Amfitheatr-on. Přidej: Vz Vlšk. 25., 38., 40., 394., 397., S. N.

Amfitrita, y, f. S. N. — 2. A., *oběžnice.* Schd. I. 247.

Amchové z Borovnice. Vz Sdl. Hrd. II. 150., 160., 162.

-ami. V ř. 5. místo slov: *přípona, přípony* polož: *koncovka, koncovky.* Cf. Brt. D. (v různořečích). 113., 115.

Amiant. Přidej: Vz Bř. N. 174., Schd. II. 48.

Amid, u, m., v lučbě, der Amid. Vz Šfk. Ruk. 154., S. N, Šfk. 425., Nz., Šfk. Poč. 62, 240.

Amidoazobenzoly, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 537.

Amidoazonafthalin, u, m., v lučbě. Šfk. Poč. 569.

Amidobenzol, u, m. Šfk. Poč. 535.

Amidochromany. Šfk. Poč. 326.

Amidonafthalin, u, m. Šfk. Poč. 569.

Amidový, Amid-. A. kyselina, theorie. Nz. A. sloučeniny. Šp.

Amigroš, e, m. = panský policajt na Hukvaldech na Mor., poněvadž, když někam přišel, žádal: *Á mi groš* (za cestu). Škd.

Amin, u, m., v lučbě, der Amin. Amin methylnatý, der Methylamin. Šp. Aminy. Vz Šfk. Poč. 413. Aminy míšené, ib. 462., organické, 460., primarně, 462., sekundarně, 462., tertiarně. 462.

Amisetta, y, f., z fr., die Amusette, eine leichte Gebirgskanone. Čsk.

Ammelid, u, m., v lučbě, Ammelid. Šp.

Ammelin, u, m., v lučbě, Ammelin. Šp.

Ammi = *oměj.* Mz. Liet. filolog. VII. 3.

Ammonatý. Octan ammonatý rozpuštěný, ammonium aceticum solutum conc., essigsaures Ammoniak, Ammonacetat; octan a-tý rozpuštěný rozředěný, a. acet. solut. dil., verdünntes essigsaures Ammoniak, verdünntes Ammonacetat; přismahlý uhličitan a-tý rozpuštěný, duch rohu jeleního, a. carbonicum pyrooleosum solutum, breuzöliges kohlensaures Ammoniak; uhličitan a-tý, alkali těkavé, a. carb. siccum, trockenes anderthalbfach kohlensaures Ammoniak, flüchtiges Alkali; uhličitan a-tý rozpuštěný, a. carb. solutum, kohlensaures Ammonium; chlorid ammonatý prodajný neb nečištěný, salmiak, a. chloratum crudum, rohes Chlorammonium, Salmiak, salzsaures Ammoniak; chlorid a-tý čistý, salmiak čistý, a. chlor. depuratum, reines Chlorammonium, Salmiakblumen; chlorid železitoammonatý, salmiak s chloridem železitým, a. chlor. ferratum, eisenhältiger Salmiak; sirník ammonatý, sulfhydrat a-tý, a. hydrosulphuratum, Schwefelwasserstoffammoniak, Schwefelwasserstoffschwefelammonium, Ammoniumhydrosulphid; jantaran ammonatý přismahlý, přiboudlý, a. succinicum pyrooleosum, breuzöliges bernsteinsaures Ammoniak; a. (čpavkový) zápach, ammoniakalischer Geruch; a. sýrovina, Käseinammoniak; a. (čpavkové) soli, Ammoniaksalze; a. asparagin, asparaginsaures Ammoniak. Šp. Kamenec chromitoammonatý, Ammoniumchromalaun; a. hydrát, Ammoniumhydroxid; a. kysličník, Ammoniumoxyd; a. máselnan, buttersaures Ammoniak; půldruhouhličitan a-tý, anderthalb kohls. Ammonium, dvojuhličitan a-tý, zweifach kohlensaures Ammonium; a. dvojchroman, chromsaures Ammonium; chroman a-tý pravidelný, normales chromsaures Ammoniumoxyd; síran měďnatý a-tý, salmiak měděný, schwefelsaures Kupferoxydammoniak; a. síran, schwefelsaures Ammonium; a. dusičnan, Ammonium; surový uhličitan a-tý, sůl z jeleního rohu, das Hirschhornsalz. Sl. les.

Ammoniak. Přidej: A. = čpavek, ammonia pura liquida, flüssiges o. aufgelöstes Ammoniak, der Salmiakgeist. Vz Šfk. 103., 168., Schd. II. 35., Šfk. Ruk. 146., Šfk. Poč. 57., Schd. I. 330., KP. IV. 389., 448., Kram. Slov. 13. A. žíravý, Aetzammoniak. Rozšíření a-ku v přírodě, prameny a-ku, příprava i vlastnosti a-ku, příprava i vlastnosti a-ku žíravého, rozklady a reakce a-ku, rozbor a-ku, chemická povaha a-ku, derivaty a-ku. Vz Šfk. Ruk. 143.—152., Šfk. Poč. 60.

Ammoniakaemie, e, f., z řec. Čs. lk. IX. 157.

Ammoniakalní, ammoniakalisch. A. tekutina, a. Flüssigkeit, Šp., a. roztok dusičnanu stříbrnatého. ZČ. III. 42.

Ammoniakový. Přidej: A. mořidlo, die Ammoniakbeize, mýdlo, die Ammoniakseife. Šp. Vz Ammoniový.

Ammoniakurdemie, e, f. Čs. lk. IX. 157.

Ammoniový, Ammonium-. A. amalgam, Ammoniumamalgam, n. Sl. les. — *Pozn. Ammoniakový* liší se od *ammoniový* tak jako ammoniak (NH_3) od ammonia (NH_4). Km. (nový běh) II. b. 206.

Ammonit, u, m., *hlavonožec,* který obýval ve skořápce vinuté (nyní zkamenělina). Vz Schd. II. 120., 535., S. N.

Ammoni-um, a, n., das Ammonium; Sloučeniny a-nia, Ammoniumverbindungen. Šp., Šfk. Poč. 61., 249., 252., Schd. I. 331., S. N.

Amnesie, e, f. = *ztráta paměti.* Vz Slov. zdrav. I. 11.

Amnestie. Dodej: Vz S. N.

Amnestovanec, nce, m., der Amnestirte. Šml.

Amomice, e, f. A. srdeční, amomum cardamomum, das Kardamom. Šm.

Amoretky, ů, m., Amoretten, sošky.

Amorfism-us, u, m., z řec., beztvarnost Vz Šfk 736.

Amorfní, *beztvarný,* amorph. A. těleso. ZČ. I. 249., Schd. I. 275., S. N.

Amort, a, m. A. Vavř. 1799. Vz Jg. H. l. 530., Jir. Ruk. I. 14.

Amortisace. Za *umrtvení* přidej: *uhražení.* Hra. Vz S. N.

Amortisační, Amortisations-. A. kvota. Kaizl.

Amortisovati. Přidej: uhraditi Hra. — co čím.

Amos, a, m. † asi 1522. Vz Jir. Ruk. I. 14., Sbn. 771., S. N. — *A. Komenský.* Vz Komenský.

Amosenec, nce, *amosit*, a, pl. -té, m. = přívrženec sekty Amosovy (z r. 1490.) v Čechách. Vz více v Gl. 2.

Amosit, vz Amosenec.

Ampák, u, m., evodia, die Evodie, rostl. A. širolistý, e. latifolia, protizimničný, e. febrifuga, úzkolistý, e. triphylla. Vz Rstp. 275.

Ampelit, u, m. = *břidlice kamenečná*, der Alaunschiefer. Vz S. N.

Amplifikace. Přidej: A., exaggerace = hromadění slov souznačných. Slíbil jim svou víru i česť. Let. 44. Jiné naděje a důvěrnosti nejsem. Žer. Města pražská měla hořkosť a kyselosť mezi sebou. Let. 76. Týž artikul v sobě obsahuje a zavírá. Žer. (KB. 240.). Vz S. N., Jg. Slnosť. 55., 164.

Amplituda, y, f. A. n. rozběh teploty denní; a. či odchylka roční. Stč. Zem. 518., 522. A. = dvojnásobný úhel elongační. ZČ. I. 130. Cf. Mj. 157.

Ampule, e, f. = *lampa, kahan*, die Ampel (bei der Gasbeleuchtung).

Ampulka, y, f., das Messkännlein. Rk.

Ampulla, y, f., lat., jistý prostor v uchu vnitřním. Vz Slov. zdrav. I. 12.

Amputace. Přidej: Vz Slov. zdrav. I. 12., S. N.

Amputační, Amputations-. A. nůž. Us.

Amrhele. Přidej: Vz Rstp. 479.

Amrta, y, f. = *živá voda*. Vz Shtk. Rostl. 78., 79.

Amulet. Přidej: Amuletka, amulet, arab. hamalet = závěsek t. j. věc, kterou dle zvyku pradávného lidé pověrčiví pro odvrácení nehod a pro pomoc v různých příhodách při sobě nosí. KB. 315. Biřměnka, svatoska, škapulíř, amuletka, madonka, der Ostergroschen = mince s obrazem svatého a propovědí jakožto upomínka na křesť, biřmování atd. Us. Talisman = plodina přírodní i výrobek umělecký propůjčující tomu, kdo ji má, moci nadpřirozené; amulet toliko od zlého zachraňuje. Brt. A. římské a řecké, vz Vlšk. 187., 227., 242. A-ty čukočské, eskymácké. Vega II. 26., 122., 195.

Amulety, amuletky, moučné jídlo. Vz Omelette.

Amumky, pl., f., amomum cardamomum, rostl. Bern.

Amur, a, m., největší řeka vých. Sibiři. Vz S. N.

Amursko, a, n. = krajina vých. Sibiři. Vz S. N.

Amusement (amysman), u, m., fr. = *zábava*, die Unterhaltung, Belustigung. Ve vojenství = škádlení, zaneprazdňování. S. N.

Amydlia, e, f. Čs. lk. X. 307., 315., 324., 331., 338.

Amygdalin, u, m., v lučbě = *hořce chutnající látka obsažená hl. v hořkých mandlích*, der Amygdalin. Nz. Vz Šfk. 568., Šfk. Poč. 586., KP. IV. 680., Slov. zdrav. I. 12., S. N.

Amyl, u, m., v lučbě, der Amyl. Nz.

Amylamin, u, m., čpavá a žíravá tekutina, der Amylamin. Vz Šfk. 616.

Amylen, u, m., v lučbě, der Amylen. Čs. lk. II. 46. Vz Šfk. 508.

Amyluatosirkový. A. kyselina. Amyloxydschwefelsäure. Nz.

Amylnatý, Amyl-. A. kysličník, das Amyloxyd. Nz. A. vodíkosirník. Nz.

Amylnitrit, u, m., lék. Vz Slov. zdrav. I. 12.

Amylodithioničný. A. kyselina, die Amyldithionsäure. Nz.

Amyloid, u, m., das Amyloid, v lučbě. Vz Šfk. 557.

Amyloidní tělísko. Čs. lk. II. 47. A. játra, die Speckleber, ledvina, die Speckniere. Nz. lk., Čs. lk. VII. 230.

Amylon, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 515., Schd. I. 397.

Amylovodík, u, m., nejlehčí ze všech známých tekutin, zápachu příjemného, omamujícího. Vz Šfk. 509.

Amylový alkohol, der Amylalkohol. Nz. A. merkaptan, Amylmercaptan. Nz.

-an, -án. Ve 4. ř. po 125. přidej. Hlucháň (převzdívka), slepáň, peršáň, ryzáň, čeláň, sopláň, šurpáň, šoráň. Na Zlínsku. Brt. D. 143. Sršán, hečán, hurián, chřtán atd. Vz Prk. Přísp. 26. Tam vz také o -an a cf. *-ák*. — V 8. ř. po *Pražan* přidej: St mění se v *šť*: město — měšťan. Vz *-janín*. — V ř. 21. oprav *čan* v: *-čan*. — Jména v *-an* mají v nom. pl. místy na Mor. *-ané:* Pasečané, Rožnov'ané. Brt. D. — *an* a *án* mění se místy na Mor. v *un:* vruna, žhun — žhuna, barun, bocun, škohrunek (skřivánek), maryjunek, kasunka, Junovice. Vyňata jest adjektivní přípona: *jany:* trňany, skuřany (kožený), měďany. O sobě: na zuď (zad) = na zpátek. Brt. D. 112., 102.

An, ana, ano. Str. 20. a. ř. zd. 14. Přidej: Kdyby kto nevěřil ničemu, an by se nemohl i mluviti naučiti. St. Vrátil se k němu holub, an vztáh ruku svú popadl jej. BO. — Ib. ř. zd. 12. Přidej: Kněžiata volati budú, ano všecko vojsko slyší; Volala jsem, an mi neotpověděl; Otroka mého volal jsem, an mi nie neotpověděl. BO. — Ib. ř. zd. 3. Přidej: Viděl jsem, ano (an) skopec stáše před jezerem; Viděl jsem, ano diera ve stěně; Vida jednoho, an chud, dal jemu střiebro. BO. Viděl jsem, ano jedna hvězda s nebe spadla. ZN. Uzřel děvečku, ana u studnice šaty peře. V. Nalezla, ano dietě umřelo. Bj. Uzřel ji, ana podlé něho stojí. GR. Kniha má dva obrazy vytisknuty, jeden, an bratr nemocen na loži leží, druhý, an již na marách mrtvý ležl. Štr. Viem, ež vieš byn Katerinu, ana v kraji smutná chodí. Kat. 757. Cf. Gb. Uv. 22. — Str. 25. b. ř. sh. 14. Přidej: I dala jemu píti; an sě napiv i vece jej. BO. Ráno vstali, ano slunce vzešlo; Nalezl jeho, an na vrchu hory sedí. Bj. To sukno vzebrali jsú kupcóm, ani jedú z jarmarku. Pč. 17. Vylí na hlavu jeho, an sedieše. ZN. Potkal se s nimi, ani již z hory vyjížděli. Bart. Nějaci lotříkové napadli ho u jezera, an napájí koně. V. — Ib. ř. sh. 18. po 1569.: Běží, ano jeho lžádný nehoní. BO. — Ib. ř. sh. 21. Přidej: Mě pohonila k duchovnímu právu pro sirotky, ani ještě let nemajl. Půh. I. 165. Ano ji bolí, volá. BO. Když David hudí před Saulem, ano jeho trápí zlý duch, inhed mu jest odlehčil tehdy. Št.

-ana, přípona subst. fem.: smetana. Mkl. B. 125. Strojana, Křižana, Bujana, Chovana. Kld. 1. 16.—17.

-aňa (*-anja*), příp. subst. fem.: kabaňa, chrobaňa, kubaňa. Na Zlinsku. Brt. — *-aňa* tvoří přezdívky a) mužské = áň (-oň, -oš): hatlaňa, šmatlaňa, špiblaňa, švidraňa, žebraňa (nezbedný žebrák), b) ženské - éna: drdlaňa, drchlaňa (s rozdrchanými vlasy), frňaňa (reptavá), gajdaňa (rozgajdaná, rozkasaná), krkaňa (val. hloupá ženská), pantaňa a) leda švadlena b) osoba, která pořád pance, se mýlí, šantaňa (ženská n. kráva šantavé, klátivé chůze), c) věcné: chrobaňa n. škrobaňa, kabaňa (škaredý kabát), krbaňa (střep), kvokaňa (slepice krákorající), lebaňa (veliká hlava). Brt. D. 143. Šmuraňa (kráva se šmoury sivými). Kld. I. 16.

Anaemie, e, f., z řec. = *chudokrevnosť, bledníčka*. Čs. lk. I. 122., III. 388., 255, 317., 318., Slov. zdrav. 1. 13.

Anaesthesie, e, f., z řec. = *necitelnosť*, die Unfühlbarkeit. Vz Čs. lk. I. 177., II. 287., III. 184., V. 289., VI. 370., VII 9., 18., 139., Slov. zdrav. I. 12.-13., S. N. I. 213.

Anafora. Přidej: Dlúho vlasti naše v míře biechu, dlúho obih mezi liudem ktvieše. Rkk. Vz příklady také v Bdl. Obr. 36, S. N.

Anafrodisie, e, f., řec. = *nedostatek pudu dohlavního*. Vz N. N.

Anagnosté. Přidej: Vz Vlšk. 262.

Anagram, u, m. (*anagramm-a*, ata, n.), z řec. = nápis n. básnička s přestavením liter. Nz. A. = přestavení liter slova nějakého jiný smysl vyvodící: dobrota — bodrota, lež — žel. S. N. A. = odrůda hádanky, ve které syllaby přemítají: činitel — ničitel. Šatem Vesny jsem, kdy ze sna procitá, mnou se zdobí lučiny a hory; naděje mou barvou zakvitá a mnou živí nesčetné se tvory. Doba žití však mi dána krátká a má sláva jak ta tvoje vrátká. Kdo však slabiky mé zaměni, tomu ze mne jasná záře plane na vysokých Tater temeni. Kdy noc temná nad krajinou stane, na salaši bača se družinou u mne rádi sobě odpočinou. (Tráva — vatra). Vl. Šťastný. Vz Enc. paed. I. 263., S. N., Jg. Slnosť. 78., 156., 158.

Anachronismus. Přidej: Vz Enc. paed. I. 264., S. N.

Anakahuitový. A. dřevo. Čs. lk. I. 23., III. 61.

Anaklisa, y, f. (*ἀνάκλισις*, přelomení), když slovo opětované opačný smysl má. Když Proculejus do syna si stěžoval, že na smrt jeho čeká, on pak řekl, žeť na ni nečeká, bodejž bys věru, vece, čekal (Cicero). Quis negat Aeneae magna de stirpe Neronem? Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem. KB. 239.

Anakoluth. Příklad vz v KB. 238.

Anakonda, y, f., boa aquatica, největší had, 9 m. dlouhý, v již. Americe. Vz Frč. 329., Brm. Živ. zv. III. 324., S. N.

Analcim, u, m., nerost. Vz Bř. N. 144., S. N.

Analekta, pl., n., řec. = sbírka článků z rozličných děl.

Analeptica = léky dráždící.

Anallagmatický. A. čáry. Vnč. 45.

Anallagmatika, y, f. A. sferická Vnč. 97.

Analogický, *obdobný*, analogisch.

Analogie. Přidej: A. znamená vniternou podobnosť nějakého předmětu ke druhému Km. Vz Podobí. A. jest vedlé bláskových změn nejmocnějším činitelem ve vývoji jazyka. Koř. 80. a násl. A-ií rozumí se nejistý ale pravdě podobný úsudek, jímžto přikládáme předmětu *m* vlastnosť nějakou *x* proto, že táž vlastnosť shledává se při předmětech jiných, které jsou s *m* stejného druhu. Na př. neobvyklý v češtině nové infinitiv *léci* (od slovesa lehu m. lehnu) pokládám za správný podlé obdobných infinitivů *moci, dosíci* a p. Někdy však vidíme podobu tam, kde jí není a tu soudíme dle *obdoby chybné*, na př. když myslíme, že *sudí* jest jméno téhož druhu jako *boží* a skloňujeme dle toho gt. sudího, dat. sudímu atd. m.: sudí, gt. sudí, dat. sudí atd. podlé *Paní*. Vz více v Gb. Úv. 33. a 34., Listech filolog. 1. 47. Jg. Slnosť. 42.

Analog-on, a, n. = *obdoba*. Vz Analogie.

Analysa, y, f. Přidej: A. spektralní, die Spektralanalyse, Mj. 274., mathematická jest oddíl chemie zanášející se rozkládáním hmot v jejich součásti. Km., Stč. Zem. 10, algebraická. Stč. Alg. 67. A. chemická. Vz Stk. Poč. 2. A. v lučbě organická, kvantitativná. Vz Šťk. Poč. 381., 7., Schd. I. 261, 367, S. N.

Analysator, u, m., *polarisační přístroj*. Vz Bř. N. 68.

Analysta, y, f. = *kdo činí analysy*, der Analysator. Stč. Zem. 353. Vz Analytik.

Analytický = *rozborný*, analytisch. A mechanika, Stč. Zem. 95., rovnice. Sim. 32. Vz S. N.

Analytik, a, m. = *kdo analysuje*, der Analytiker. S. N. Vz Analysta.

Analytika, y, f. = *rozbor těles* etc. *v částky*. — A., část filosofie. Vz S. N.

Anam, a, m., říše ve vých. Asii. S. N.

Anamesit, u, m., hornina jemnozrná asi u prostřed mezi čedičem a doleritem. Vz S. N., Schd. II. 72., Krč. G. 150., 968.

Anamnesa, y, f., řec. = *udání, které nemocný lékaři o své nemoci učiní*. Vz Slov. zdrav. I. 13.

Anamorfosa, y, f., die Umbildung, Gestaltumwandlung, Anamorphose. A. katoptrická. ŽČ. III. 77.

Anamorfosický obraz. ŽČ. III. 77. Vz Anamorfosa.

Anan (= *hlehle*)! Sieh, da ist's. Slov. Gemer Rr. Sb.

Ananas, u, m. (bromelia), ananassa, der Ananas. A. pravý, a. sativa. Vz Rstp 1522, Čl. 136., Kk. 59, 131., S N., Kram. Slov. 14., Rosc. 112., Ves. IV. 244., Mllr. 26. A., jablko královské; A-sy zadělati, zavařiti, zahustiti, do plechových krabiček zabedniti. Šp.

Ananaska, y, f., die Ananasbirn. Šp.

Ananasník, a, m., der Ananashändler. L.

Ananasovitý, ananasartig. A. rostliny, bromeliaceae: ananas, karatas, agave, plutovka, kykatka. Vz Rstp. 1521., Kk. 131., Schd. II. 271., Ves. IV. 246., Rosc. 112.

Ananasový, Ananas-. Přidej: A. pole, šťáva, punčovina, červec, Ves. IV. 245., 246., ból (Ananasbowl), chlebíček, -brödchen, kardinal, -kardinal, kompot, -kompot, krem, -crême, nákyp, -auflauf, huspenina, -sulz, syrup, -syrup, mražené, -eis, glasura, -glasur, julep, -julep, drobenka, -kaltschale, likér, -liqueur, punč, -punsch, renetka, -reinette, rosolka, -rosoglio, omáčka, -sauce, marmelada, -marmelade, marcipán, -marzipan, pastilky, -pastillen, ježek či pudding, -pudding, bavořina, -bavaroise, pěna (-krém), -schaum, nápoj. Šp.

Anapaest, u, m. Vz S. N., Listy filolog. III. 122, kyklický. Ib. III. 131.

Anaplastika, y, f, z řec. = *umění porušené části těla (nos) z jiných částí téhož těla utvořiti.* Vz S. N.

Anarchický, gesetz-, herrscherlos, anarchisch, bez vlády.

Anarthrie, e, f. = *porušení artikulace v mluvení.* Vz Slov. zdrav. I. 12., Kram. Slov. 14

Anasarka, y, f. = *zákožní vodnatosť* Čs. lk Vz S. N.

Anastasie, e, f., jm. ženské. Pass. 14. stol.

Anastasi-us, a, m. A. Jan. 1660. Vz Jg. H. l. 530. — A. Frant., 17. stol. Vz Jir. Rnk. I. 15.

Anastatický. A. (vzkříšovací) tisk, nyní litbotypografie, otiskování starých spisů způsobem lithografickým. Vz KP. I. 401

Anastrofa, y, f., řec. = *kladení slova za jiné mimo obyčejný pořádek.* Vz S. N.

-ánať, *přípona sloves intensivních:* břinkať — břaňať, hulákať — huláňať, tárat satarááňat sa (toulati se). Mor. Vz Brt. D. 158.

Anatherinový. A. voda. Vz Prm. III č. 10.

Anatolie, e, f., část Malé Asie.

Anatom, a, m, der Zergliederer, Anatom.

Anatomicky, anatomisch. A. něco rozebírati. Šml.

Anatomický, anatomisch. A. ústav.

Anatomie. Místo *porovnávací* polož: *srovnávací.* Přidej: A. historická, S. N. XI. 336., rostlin. Čf. Vz Enc. paed. I. 266.—283. A. rostlin, vz Rosc. 8., 18

Anatas, u, m., nerost. Vz Bř. N. 197. Vz Šfk. Poč. 170.

Anauxit, u, m., zelenobílý nerost. Vz Bř. N. 159.

Anbaláž, e, f. = obálka, obal, zabálka, die Emballage. Sl. les.

Ancláš. Přidej: satan, rozpustilý kluk, nezbeda. Cf. Ancikrist.

Ancikrist, a, m. = *Antikrist.* Št. Kn. š. 16 — A. = *nadávka dětem:* nezdara, fagan, der Taugenichts, Rotzbube. Na Mor. Vck. Cf. Ancišš.

Ančák, a, m. *Ančáci,* přezdívka Zábořanům u Lipníka, poněvadž tam oblíbeno jest jméno Anča. Brt. v Osv. 1884. 31.

Ančalák, u, m. = *krátký šikmý hod špačkem* (dřevěným). U Něm. Brodn. Holk

Ančar, n, m. = šťáva velmi jedovatá, antiaris toxicaria, z níž Javané připravují jed, kterým smrtící šípy napouštějí. Schd. II. 276., Rstp. 1377., Odb. ptb. III. 727., Kk. 144.

Ančica, e, f. = *Anča, Anna.* Slov. Vyberiem si za ženku bystrů, švárnu Slovenku: vyberiem si Ančicu, čo vie variť žinčicu. Sl. spv. II. 52.

Ančík, a, m., os. jm. Šd.

Ančura, y, f. = *Anna.* Slov. Bern.

Ančurka, y, f. = *Ančička, Anna.* Slov. Bern.

Ančúš, e, f. = *Anča, Anna.* Slov. Ešte brázdu nezoraia, ej, mati na ňu zavolala: Ančúš, Ančúš, poďže domu, ej, vydávam ťa, neviem komu. Sl. spv. III. 94.

Ančúša, dle Káča = *Ančúš.* Jedna bola Ančúša, drnbá bola Marčuša. Sb. Sl. ps. II. 1. 109.

-anda. Přidej: Kovanda, Klecanda, Molenda, Bž. 231., prachanda, pracharanda, Mkl. B. 211., mouranda, galanda, chytanda, mžikanda. Brt. D. 142.

Anda, y, f. = *Andula,* Anna. Prk.

Andalusec, sce, m., Andalusit, nerost. A. hranolový, primatischer A. Nz. Vz Andalusit.

Andalusie, e, f. = *jihozápadní krajina Španělska.* Vz S N.

Andalusijský, andalusisch.

Andalusit, u, m. = *andalusec.* Vz Bř. N. 176., Šfk. 209., Schd. II. 42., S. N.

Andante, it. = *zvolna,* klidně, v hudbě. Mlt., S. N.

Ande = *a onde.* Přidej: I vezře ten (nemocný) na svě tělo, ande jako sniežek bielo. Hr. rk. 61. A když by večer, přidů s ním všichni apoštolí, ande již ustaveni stolí. Ib. 217. Tehdy Ježúš, ande mrka, vendu v tu zahradu. Ib. 277. Nemóžeš se mnů na malý čas bdieti a pro mě sě snu otjéti, ande mne chtie židové jěti? Ib. 229. Vyšli jste proti mně jako proti zlodějovi, ande sbožní jmají ve mně vši naději. Ib. 233. A když tu Petr uslyše i vzvědě, ande kokot pěje na bradě, vzpomanuv na Ježúšova slova zbledě. Ib. 241. On sě činí Bohem a jsa člověkem a chodě mezi námi, unde nám jebo otec i mátě jsů dobře známi. Ib. 247. V Kat. 722., 2559. dle Er. = *jak, kterak,* což není dncela správno. Strč. *ande* je = a onde a teprv později sražené ande = jak, kterak. Gb. Vz Listy filol. 1882. 298.

Anděl. Str. 26. b. ř. sb. 16. Přidej: Anděle boží. St. Všichni angelé Ž. wit. 96. 7. Anděl světlosti. Štr. Andělíčky hrajou na housličky, der Himmel ist voller Geigen. Dch. Sedláci nepřijdou hned po andělích. Šml. Je andělíčkem, mezi andělíčky (o dítěti = umřelo). Tč. Anděl strážce při tom stojí, kdo se Boha právě bojí. Sb. nč. Anděl smrti se ho dotknul = umřel. Tkč. Vždycky mně říkala má zlatá matička, že má každý člověk svěho andělíčka. Bž. exc. Pověry o dobrých a zlých a-lích vz v Mus. 1854. 526. — Ib. ř. sb. 24. za *Us.:* Jestliže tam (do vody) skočíš, budeš polykať andělíčky (vodu). Us. Gtb. — A. *Andílek z roští* = nebezbé (v obličeji rozškrábané, puďnbaně) děvče. Us. Kšť. — Ku konci přidej: A. děsu. Nrd. Bld. 5. Vybížil jak andílek, když z krbu vyletí (jako čert). Čes. mor. ps. 210. — *U Anděla tepoucího* v Praze, Tk. II. 191.; *U Andělů tří.* Tk.

II. 203., 464. — A., os. jm. Tk., Tf. Odp. 280., 299. A. Jiř. 1542. Vz Jg. H. l. 530, Jir. Ruk. I. 15. A. z Ronovce. Blk. Kfsk. 2., Sdl. Hrad. I. 58., 106., 145., 146., 148., 167., 179., 180., 186.—189., 197., 201., 207., 218., II. 64.—65., 129., 176., 239., 270.

Anděla, y, f., jm. ženské.

Andělák, a, m., os. jm.

Andělče, ete, n. = *andělíček*. — A., acanthus, die Bärentatze, rostl. Šm.

Andělec, lce, m. = *anděl mořský*, squalus squatina, der Meerengel. Šm.

Andělek, lka, m., vz Anděl.

Andělíček, čka, m., vz Anděl.

Andělička, y, f., vz Andělika.

Andělík, a, m., vz Anděl.

Andělika, *angelika*. Lat. angelica. Přidej: Kořínek andělíčky chrání prý od hlavničky, má-li jej kdo, navštěvuje nemocné, pod jazykem; a. silvestris, heracleum sphondilium, die Brustwurz. Mus. Vz o nl: Sbtk. Rostl. 321., Kk. 198., FB. 93., Schd. II. 304., Č. Kv. 344., Kram. Slov. 14., Slb. 578., 590., 580., Rstp. 735., 736., Nz. lk.

Andělikovitý. A. rostliny, angelicese: olešník, děbel, andělika. Vz Rstp. 701., 734.

Andělikový, vz Anjelikový.

Andělíše, pl. = *bačkory, pletené papuše*, v nichžto se chodí po andělsku t. j. tichoučko, jako duch. Na Mor. u Bzence. Šd.

Andělka, y, f., dvůr u Tejnck u Prahy. — A. Regina. Vz Blk. Kfsk. 1164.

Andělohorský. A. droba. Krč. G. 488.

Andělosluzba, y, f., der Engeldienst. Šš. II. 215.

Andělouka, y, f., die Angelologie. Šš. II. 199.

Andělová Markéta. Vz Blk. Kfsk. 1028.

Andělověda, y, f. = *andělouka*. Šm.

Andělový, Engel-. A. vůz, der Engelleichenwagen (v Praze). Us.

Andělský. Za V. v 3. řádce přidej: Devět korôv a-ských. Št. Kn. š. 2. Vidí devět kůrů andělských (stavl se na kramfliky, je pyšný). U Rychn. Msk. — Za *Pk.* přidej: A. dobrota, trpělivosť, duše, Us. Pdl., úsměv. Čch. Bs. 95. A. sňatek. Výb. II., tvář. Pass. 14. stol. Andělská slova, ďábelské pazoury. Exc. — A. *nemoc* = anglická. Us. Němc. — A. *spřežení* = *kůň s kravou*. Us. Pdl. — Na konec: A-ský trank, arnica montana, die Christwurzel, Blutblume, Mönchwurzel, Engelblume atd., česky také: prhonina, kamzlíkový kořen, závratový kořen, konilék. Vz Mllr 17. A. kořen, sv. ducha kořen, angelica sativa, die Angelikwurzel, Luftwurzel, Engelwurzel atd. Vz Mllr. 13., Slov. zdrav. I. 13. — A. *Hora*, Engelhaus, mě. u Karlových Var. Tk. IV. 721., S. N. — *A. Hory*, Engelsberg, mě. ve Slez. PL.

Andělství, n., das Engelthum, die Engelwürde. Šm.

Andělstvo, a, n., die Engel, die Engelschaar. Šm.

Andělův, *-ova, -ovo*. Andělova ulice, Tk. II. 249., zahrada. Tk. II. 244., 481.

Andesin, u, m., nerost. Vz Bř. N. 180.

Andesit, u, m., nerost. Bž. N. 243. A. amfibolový skládá se podstatně z oligoklasu a amfibolu a rozeznává se odrůda křemenná s přimíšeným křemenem, obyčejně černá a černozelená a odrůda bezkřemenná, šedá, tmavozelená i hnědá. Krč. G. 150. A. augitový smíšený z augitu a oligoklasu, má též odrůdu bezkřemennou, obyč. světlošedou s hmotou celistvou, v níž krystalky oligoklasu a augitu, někdy i magnetitu, biotitu a olivínu jsou vyloučeny. Vz Krč. G. 150., 962., 963. Šedý, celistvý a. (šedý trachyt, Hargitta-Andesit). Krč. G. 963.

Andivie, e, f., *endivie, štěrbák*, cichorium endivia, die Andivie, Endivie, der Bind-, Kraussalat, gekrauster Salat. Mllr. 33.

Andlerka, y, f., Antlersdorf, ves u Prostějova.

Andráss-y, jm. os. uherské, dle Sudí, Bž. 122. a dle Sv. v Brs. dle Muž.

Andreae Vavř. 1618. Vz Jg. H. l. 530., Jir. Rnk. I. 16.

Andřej, na Slov. *Andrej*, e, m. = *Ondřej*. Arch. IV. 452., Ev., Dbš.

Andrejka, y, f., andreaea, rostl. Kk. 89.

Andres, a, m. = Andreas, Ondřej.

Androfag, a, m. = *lidojed*. S. N.

Androgyna, y, m. = hermafrodit. S. N.

Andromache. Vz S. N.

Andromed-a. Přidej: Vz Listy filolog. VI. 177., S. N. — 2. A., *souhvězdí*. Stč. Zemp. 24., Schd. I. 217.

Androtl-us, a, m. A. Fulvius. 1631. Vz Jg. H. l. 520.

Andryaš, e, m. = Ondřej. Gl. 2.

Andryk, a, m., os. jm. na Slov. Dbš.

Andrýs, a, *Andrýsek*, ska, m. = Ondřej. Na Mor., ve Slez. a na Slov. Šd.

Andula, *Andulka, Andulička, Andulenka*, y, f. = Anna. Us. Dobre ty máš, Andulenka, že si na mňa nič neriekla. Sl. spv. IV. 125.

Andulka, vz Andula. — *Andulky*, pl., f., andouilles, Andauletton, Andaulen (Klösse o. Würste aus gehacktem Fleische). Šp.

Aneb *chybně* užívá se ve druhém členu otázky m.: *či*. Brs. 82.

-anec. Přidej: křižovanec.

Anekdota. Přidej: A. vlastně pl. n. řeckého *τὰ ἀνέκδοτα* = nevydané (věci, spisy); nyní: *a-ta*, y, f. A. jest buď smyšlená buď skutečně zběhlá událosť, která vyniká zejména svým směšným výsledkem. Km. A. = krátká povídka, která majíc o sobě něco směšného, neočekávaného posluchače baví. Blř. Vz Enc. paed. I. 289.—291. Cf. Jg. Slnosť. 96.

Anekdotista, y, m., pl. -sté, der Anekdotenjäger.

Anelektrický, ve fys., anelektrisch. Nz.

Anemograf, u, m., řec., *větropisec*. Vz Stč. Zemp. 602., S. N.

Anemometr, u, m., řec., *větroměr* v Stč. Zemp. 601., Nz. A. křídlový. Nef. IV. 150., S. N.

Anemometrický, anemometrisch. A. pozorování. Stč. Zem. 601., 606.

Anemometrie, e, f. = *nauka o měření vzduchu*. Stč. Zem. 601.

Anemona, y, f., řec., pohanina, rostl. Vz S. N., Rosc. 140., Kram. Slov. 14.

Anemonka, y, f., die Anemone. Rk.

Anencephalia. Čs. lk. X. 307., 315., 324., 331., 338. Stff.

Anenský *mlýn*, Annamühle, u Brna. PL.
Aneroid, u, m. = *tlakoměr kovový*. A. Bourdonův. Stč. Zem. 562., 562. A. rourkovitý, krabičný, Vidiův, Naudetův. Cookeův. ZČ. l. 419. a násl., Zpr. arch. IX. 1., 127.
Anethol, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 553.
Anenrysma, ata, n. = *výduť*. Čs. lk. Vz Výdut, Slov. zdrav. I. 13.
Anéz, vz Anýz. Šm.
Anfangsdründe, něm., vz Počátek.
Angal, u, m. = *angrešt*. U N. Brodu. Holk.
Angažman, u, m., vz Engagement.
Angeblich. Přidej: Vz Zk. Ml. II. 86.
Angehen, něm. Was geht das dich an? Co ti je do toho? Us. Vk.
Angelegenheit, něm. V potřebě zemské. Vš. Ani se komu řeč přetrhú, by pak celý den kto potřebu svú mluvil. Vš. Do příjezdu králova ničeho ve své věci před se nebral. Pal. Každému poddanému s dobrou radou v mnoha důležitostech posloužil. Us. Vk. Válečný běh.
Angelologie, e, f., řec. = *nauka o andělích*, die Lehre von den Engeln. Vz Andělouka.
Angina. Přidej: A. Ludwigli. Čs. lk. VII. 341, 339., 357. A. diphtheritica. Čs. lk. IV. 62. A. membranacea. Vz Záškrt. A. = zánět mandlí. Slov. zdrav. I. 13.
Angiom, u, m., novotvar, ku př. fijalové skvrny v obličeji. Vz Slov. zdrav. I. 13.
Angl. = *anglicky*. Ve slohu kupeckém. Šd.
Anglesit, u, m., das Bleivitriol, nerost. Vz Bř. N. 193., Šfk. 311., S. N.
Anglia, e, f. = *Anglie*. Slov. — A. = *anglické plátno*, englische Leinwand. Slov. Bern.
Anglicko, a, n., vz Anglie.
Anglicky, *po anglicku*, englisch. Dch.
Anglický. Přidej: A. král, Dal. 183., víno ostružinové, e. Bromheerwein, stříbro (kov britanský), das Britanniametall, Šp., tráva, vz Jílek, Us. Pdl., novosad, e. Anlage, zkujování či pudlování, e. Pudlingsprocess (Eisenfabrikation), rybák, gelochelidon anglica, die Lachseeschwalbe; krušinka a., genista anglica, englischer Ginster. Sl. les. A. jazyk. Vz Šrc. 311.—312., 370.—371., S. N., Enc. paed. I. 292.—308. A. panny, vz Enc. paed. I. 291., S. N. A. míle, nemoc, divadlo, hospodářství, koňstvo, právo, umění, přílep, literatura, pot, roh. Vz Kram. Slov. 15., S. N.
Anglictví, n., das englische Wesen. Bern.
Angličáky, pl., m., *druh brambor*ů. Slov.
Angličan, a, m., der Engländer, vz Anglie.
Angličanín, a, m. = Angličan. Č.
Angličanka, y, f., die Engländerin, vz Anglie.
Angličany, dle Dolany = Anglie. Č.
Angličík, a, m. = *anglický kůň*. Šm.
Anglie, e, f., vz S. N.
Anglikani = vyznavači panující v Anglii církve protestantské. Vz S. N.
Angorská koza v Malé Asii. Vz S. N., Kram. Slov. 15.

Angoulêm-e, a, m., Bž. 120., Sv. v Brs.
Angrešt. Přidej: ribes grossularia, die Kloster-, Kraus-, Heckenbeere. Vz Mll. 88., FB. 96, Schd. II. 299., Čl. 47., Čl. Kv. 350., Kk. 203., Rstp. 686., Slb. 491., Rosc. 161. Vz Kosmačky.
Angreštový plot, die Stachelbeerhecke. Sá.
Angurie, e, f. = *citrule, hranodýně*, cucurbita citrullus, die Angurie, Wassermelone, der Wasserkürbis. Mllr. 38.
Anhaltský koláč, Anhaltskuchen. Šp.
Anharmonický. A. funkce či dvojpoměr v mathematice, das Doppelverhältniss. S. N.
Anhydrid, u, m. = *bezvodý síran vápenatý*, wasserloser schwefelsaurer Kalk. Vz Šfk. 188., Krč. G. 58., 59. A. bezvodec. Bř. N. 129., 241. Cf. Schd. II. 36., Mj. 46., KP. III. 26., KP. IV. 380., 602., 603., S. N. A-dy kyselin, Säureanhydride. Vz Šfk. 423., Šfk. Poč. 52., 27. A. fosforečný, Phosphorsäureanhydrid, Šp., chlorový, Chlorigsäureanhydrid, uhličitý, Kohlensäure-, zlatový, Goldsäure-, jodečný, Jodsäure-, horový (Šfk. Poč. 132.), Borsäure-, křemičitý, das Silicumbioxyd, die Kieselerde, fosforový, Phosphorigsäureanhydrid, dusíkový, salpetrigsaurer Anhydrid, vismutičný, Wismuthsäure-, manganový, Mangansäure-, nadchromový, Uiberchromsäure-, jodistý, Uiberjodsäureanhydrit, dusičelý, Untersalpetersäure, chlornatý, unterchlorigsaurer A., nadmanganový, übermangansaurer A., chromový, Chromsäureanhydrid. (Šfk. Poč. 324.), Sl. les. A. benzový, octový, sírový. Vz Šfk. Poč. 541., 448., 116.
Anhydrohydraty, m., vz Šfk. Poč. 52.
Anhydrooxydy, m., vz Šfk. Poč. 27., 52., 217.
Anchusin, u, m. = *červené barvivo* v kořenu barvířské anchusy. Vz Šfk. 589.
Ani. Přidej. str. 27. a. ř. zd. 12. po 605.: Ani mne v tom utěšíte. Hr. rk. 151. V tě úfaju, ani mi se posmějú nepřietelie moji. Ž. Kl. Uzřevši, že k ní ani který jejie bratr vyjíti chce. Pass. Vz více příkladů v Jir. Nkr. 87. a **Zápor.** — Str. 28. a. ř. sh. 14. po *zachovává* přidej: Vz **Aniž** a **Zápor.** (IV. 208. a). Str. 28. a. ř. sh. 23. Po *pije* přidej: Tři dni ani pila ani jedla. BO. Z vody vyšed ani rúcha ani koně nalezl. GR. Ani na otce zpomene, ani na mateř, ani svój kraj. Bibl. Ani vazba ani smrť mohly změniti mysl jeho. Mudr. 1475. Cf. *Zápor* (a Listy filol. 1883. 256.). — Ib. ř. sh. 27. po Kos.: Ale ani těch sú chtěli poslúchati. BO. S takovým ani krmě požívajte. ZN. Vidíte je vesely a zásobny: a ani kostelu dávají a Bohu děkují, jakoby od něho ti peniezi jim dáni byli. Hus III. 195. — Ib. ř. sh. 36. za *neubývá*: Sukně ani tkána ani šita bleše. Pass. Vz Jir. Nkr. 93. — Ib. ř. zd. 15.: I v najpevnejších vecách večitosti není. Na Slov. Tč. — Ib. ř. zd. 10. Jezabel psi snedí, ani bude, kto by ji pohřbil. Bj. Cf. Brt. S. 3. vyd. 122. — Ib. ř. zd. 7. po *obec*: Řádů našich ani sám neruší ani jiným rušiti nedopouští. V. Ani oko vidělo, ani ucho slyšelo; Ani se má člověk obrazu zpovídati, ani jeho zač prositi; Protož radí,

aby lidé ani přisahali, ani jiných pudili k přísaze; Ani dětí tělestných obecně tací rodie, ani v duchovenstvie dobrých skutkov plodie; Ani kostelóv, ani žákov má biskup světiti z peněz; Tu ani berla, ani kopie, neb meč, sudlicě, ani kropáč, ani sviece ďábla odrazí; Křivá kletba ani před Bohem, ani před sborem vieže. Hus I. 41., 73., 97., 194., 418., III. 135., 227. — *Pozn.* Dvojité *ani — ani* slučuje dva pojmy záporné a pojí se ve starší řeči z pravidla se slovesem kladným, nyní obyčejně záporným. Brt. S. 3. vyd. 122. Vz tam jiné příklady. — Ib. ř. zd. 3. za *Kom.*: Ustanovili se na tom, aby se žádným nařčeným nemluvili, ani obcovali. Bart. Šojcar odplrá, že židovi oštěpem nebrozil, ani se naň strojil. NB. Tč. 31. Nechválím, ani nezastávám. V. Nestýskaj sobě, ani se srdce tvé muť pro tu věc. Bj. Všed tam chleba jest nejedl, ani vody pil. BO. Otci mému ani materi nerodil jsem pověděti, ani tobě ukázati mohu; Neboj se jich ani strachuj; Nic jest nezbynulo, ani zhnilo; Neopustím tebe, ani tebe ostanu; Jalovice, ježto jest netáhla ve jhu, ani zemi krojila radlicí. BO. — Na konci článku přidej: Vz Brt. S. 3. vyd. 122., Šf. Star. ml. 117., **Zápor.**

Ani brž. Ani co v moci svej jměli, ani brž o stříebru co pověděli, by jaké jměli než měď. NB. Tč. 120.

Anica, e, f. = *Anna.* Slov. HVaj. BD. II. 31.

Anička, y, f. = *Anna.* To byla naše A. Us. Mus. 1880. 445. — A. = *slečna.* Němc. VII. 119. — A. = *pomněnka*, rostl. U Klobouk na Mor. Bka.

Ani hni. Odtud mi ani hni! Prál ho a on ani hni (ani se nebnul)! Milé čert odepňa casnoval sebó sem tam, ale ani hni! Na Hané a Slov. Er. Sl. čít. 45.

Anil, u, m., v lučbě, něm. Anile, pl. Nz. Vz S. N., Šfk. Poč. 536.

Anilid, u, m., v lučbě, něm. Anilide, pl. Nz., Šfk. Poč. 516.

Anilidový. A. kyselina, Anilidsäuren, pl. Nz.

Anilin, u, m., v lučbě, das Anilin. Nz., Šfk. 620., Čs. lk. I 304, 297., III. 134., IV. 69., V. 90., Šfk. Poč. 535., Schd. I. 395., S. N., Kram. Slov. 15.

Anilinný. A. soli, Anilinsalze, pl. Nz

Anilinový, Anilin-. A. čerň, das Anilinschwarz, břečka, die Anilinbrühe, barva, barvivo. Šp., Prm.

Anilka, y, f. A. červená, der Fuchsin, fialová, hnědá, modrá, zelená, žlutá. Ktzr.

Anilový, Anil-. A. barvy na hedvábí Prm. IV. 194.

Animalis-mus, u, m. = úhrn znaků, jimiž se tělo živočiší různí od rostlinstva. S. N.

Animalní, *živočišný*, thierisch, animalisch. A. očkování, Us. Pdl., soustava, Ml., úkony. Dk. P. 4.

Animato, it = *živě*, v hudbě. Mlt.

Animový. A kil, das Animeharz. Prm. IV. 190.

Aninka, y, f., vz Anna. — *Aninky*, druh sliv. Ve vých. Čech. Jir.

Ani-o, ena, m., řeka Anio v Italii.

Anion, u, m., ve fys., der Anion. Nz., Mj. 406. A. = na anodě či polu vyloučená látka. Stč. Vz Električnosť.

Anisán, vz Anisyličnan.

Anisol, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 553.

Anisotropický. A. prostředí. ŽČ. III. 4.

Anisovka, y, f. = *likér s přísadou anísu.*

Anisový, vz Anízový.

Anisyl, u, m., v lučbě, das Anysil. Nz.

Anisyličnan, u, m. = *anisan*, anylsaures Salz. Nz.

Anisyličný, Anisyl-. A. (anisová) kyselina, die Anisylsäure. Nz.

Anisylový, anisylig. A. kyselina. Nz.

Aniš, e, m. = Anisius, *ne:* Anastasius. Gl. 2.

Aniž. Přidej: Aniž pro sebe tak mluvím. V. Aniž v ně (v biskupství) vstúpil. Hus I. 408. Vz **Zápor** (IV. 208. a). Je tam zima? Včil už aniž tak ne jak zrána A vlha pěkně-li zplvá? Ona aniž tak pěkně nezpívá jak je krásná. Brt. D. 170.

Aniž by. Za *závětí* polož: a v řeči nepřímé, na př. Myslil, že mu penize oplatí, aniž by ho upomínal. Brt. S. 3. vyd. 122. Ku konci přidej: Sice m.: *anižby* užívá se těchto vazeb: 1. Je-li hlavní věta kladna, následuje *a ne, avšak ne, aniž s indikativem.* Běda duši té, která se nábožnou a svatou dělá a není. Všecky řeky jdou do moře, avšak se nepřeplňuje. Dvakrát jsem puštěn byl, aniž mne poznali. — 2. Je-li hlavní věta záporna, následuje *bych (abych) ne.* Nezůstane tuto kamene na kameni, aby zbořen nebyl. Nic nemůže člověk viděti, nic slyšeti, nic makati, aby se hned v mysli neplodilo. — 3. Je-li věta vedlejší podmíněna, následuje *leč.* Nikdy ke stolu nesedej, leč se prve pomodlíš. — 4. Je-li věta vedlejší připouštivá, následuje *an, ačkoli, ježto.* Všeho tu nechavše utíkali, ano jich žádný nehonil. Již někteří činí se učiteli býti, ježto nejsou. — 5. Užívá se přechodníku záporného. I byl tu tři dni nevida ani pije ani jeda. Nebylo člověka tak lítého, aby to vida stál neplače; Půjdeme nemeškajíce. Nic nevyřídivše domů se navrátili. A pôvod nemôž připudití pobnaného, aby mu odpovedal bez svě vôle a ješče ho nesehnav všemi póbony. Kn. rož. 110. — Brt. S. 3. vydání 122.—123.

Anjelik, a, m. = *anděl.* Boly to dobré milé deti ako dva a-ky. Dbš. Sl. pov. I. 475.

Anjelika, y, f., vz Andělika.

Anjelikový, Angelika-. A. mražené, likér, stonek, kořen. Šp.

Anjou (Anžů), a, n. Sv. v Brs.

-anka, *přípona*: ublanka (ovce, vz Ubla), Polanka, vsacanka (ovce ze Vsetína koupená). Us. Brt. Vz Brt. D. 152.

Ankerit, u, m., nerost podobá se dolomitu, mívá však lesk více perleťový než skelný Vz Bř. N. 136.

Z Ankeršteina Fridr. 1782. Vz Jg. H. I. 530.

Anketa, y, f. = *vyšetřování*, die Enquette. Sl. les.

Anketní, Enquette-, *vyšetřovací, zkoumací*. A. kommisse. Šp.
Ankiopéř, e, m., z něm. Ankiopfer, welcher den Bergleuten das Ende der Arbeitszeit (Schicht) durchs Klopfen auf die Tag-haspel anzeigte. Gl. 2.
Ankommen. Přidej: Věř o tom konečně, žeť nám na to přijde, že my samy musíme na nepřítele doraziti; Zůstanu v jejich leženi, abych jich mohl užiti, jestliže by nač přišlo. Ab. z Gt.
ánky, *přípona:* Doiánky, Kochánky, Brozánky (místní jm.). Pal. Rdh. 138.—139. Ostrovánky. Brt. D. 152.
Ankylobiefar-on, a, n. = *srostlosť víček*. Vz S. N.
Ankylogioss-on, a, n., *podrostlý jazyk*. S. N.
Ankylosa, y, f., řec., *neohbitosť, nehyblivosť, srostlosť jistého kloubu*. Vz S. N., Slov. zdrav. 1 13., Čs. ik. 232.
Anna. Přidej: *Annica, Annička, Andula, Andulka, Andulenka, Andulička, Anulienka, Anulenka, Anninka, Annenka, Hana, Hanulka* (Mor.), *Annoušek, Ančiš* (Slov.), *Ančúša, Ančura* (Slov.), *Ančurka, Anče, Anča, Hanka, Anninka, Ančička. Nanenka, Anuše, Anuška, Hanuška, Ančátko* (a, n.), *Anda, Anulka, Anka, Nána, Nanka, Nanynka,* • *Anetta, Netty, Nettynka*. Je tu jako n sv. Anny za oitářem (zima). U Bydž. Kšt. O sv. Anně žltečko se nažne. Mor. Šd. Kolik dní před sv. Jiřím vrba se rozzelená, tolik dní před sv. Annou se žne. Na Zlinskn. Brt. — Vz S. N.
Annabergit, u, m. = *květ niklový*, nerost. Vz Bř. N. 136.
Annalin, u, m., v lučbě. Vz KP. IV. 380.
Annaty, pl., m. = příjmy, jež římská kurie vybírala za udělení uprázdněných praebend. Vz S N.
Annexe, e, f, z lat. = *připojení*, die Beifügung, Vereinigung, Annexion.
Anno *praecedente, praeterito* = *lonského roku*, im verflossenen Jahr, lat., kupecky. Kh.
Annominace, e, f., lat. Jg. Slnosť. 78.
Annoncovati = *ohlásiti, vyhlásiti, oznámiti, uveřejniti*, ankündigen, öffentlich bekannt machen, annonciren, z fr. Kh.
Annov, a, m., Annadorf, ves u Tovačova.
Annovice, die Budějovice, Annowitz o. Annadorf, ves u Vlašimi. PL.
Annuita. Přidej: *ročina*, roční splátka vypůjčeného kapitalu, jíž se i úroky i kapital zároveň splácí. Cf. Kram. Slov. 15., S. N.
Annuloid, vz Anuloid.
-ano *(přípona):* hrana (pl) od gr, gra-ti = pěti, zvučeti, zvnniti a p. Prk. Přísp. 26.
Ano. Za: *kněžím* přidej: **Ano** *stupňovací*. Nechtěli jsme ano nemohli pominouti. Brt. S. 3. vyd. 120. — Kn konci za: *dějí:* přidej: Volati, ano neprevezů; tiůci, ano neotevrů; Minviš, annť řeč peřie; Pozdě s čbánem pro vodn, ano se hřiedio utrhlo. Výb. I. 841., 842. I četl, ano všickni slyšie. Bj. Vstúpil na nebe, ano na to patří apoštoié. Št. Kn. š. 12. Věz, že jsem nepsal obecným obyčejem, jež sú vzěli Čechové a nedobře, protože latinskú abecedú cbtie píně českú řeč psáti, ano nelze. Hus I. 359.
Anočkář, e, m. = *anováček*, der Jaherr. Rk. Vz Annvati, Arcii.
Anoda, y, f., die Anode, vz Elektroda. Mj. 406., KP. II. 222.
Anodyma, pl., n., řec. = iéky bolesť utišnjící.
Anodynie, e, f. = *bezbolestivosť*. Slov. zdrav. 1. 14.
Anol, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 553.
Anomalie. A. thermická = teplotní odchylka. Ště. Zem. 544. Vz o a-iiích více v Enc. paed. I. 308., S. N. — 2. **A.** = úbel sevřený provodičem bodu a osou polární (v analytické geometrii). Hra.
Anomalistický = *nepravidelný*, anomalistisch. Nz.
Anomorfosa, y, f. = zpotvořený obraz katoptrický, die Anomorphose. Mj. 259.
Anonymita, y, f., řec. = *bezjmenosť*. Vz S. N.
Anopsie, e, f., řec. = *slepota*. S. N.
Anorthit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 179., Krč. G. 180.
Anorthoskop, u, m., ve fys. = *nepravohled*, der Anorthoskop, nástroj, kterým se příjemný optický klam způsobuje. Vz S. N., Nz., Mj. 289.
Anoušek, ška, m. = *Anna*. Us. Olv.
Anov, a, m., Annadorf, ves u Tovačova.
Anováček, čka, m., vz Ančkář. Rk.
Anovati = *ano říkati*, ja sagen. L.
Anrytgelt, u, m., z něm. das Antrittgeld, das Handgeld, welches der angeworbene Reiter bei der Einreihung in die Truppe erhielt, zastar. Gl. 2.
Ansambl, vz Ensemble.
Ansicht, něm. Přidej: Podlé mého soudu, rozumu, smyslu. Bl. 231., 322, 340 Jiného zdánie zkaziti a iepšie rozum ukázati. Vš. Podlé mínění jiných. Zk. Já vám neuděiám krok dobře. Us. Vk. Byla mu krásna. Us. Vk.
Anspruch erheben. Cf.: Nemá se víc na to natahovati. Gl. 173.
Anšova, anšovička, *anšovka*, y, f. = *sardella, nasolená, v koření a oleji naložená*, Anchovis, Anchowis, Anjovis. Schd. II. 496. A. francouzská, vlaská, španělská, portugalská; omáčka s anšovami. Šp.
Anšovkový, Anchovis-, Anchowis-. A. omáčka (anglická), toast, der Anchowistoast, máslo, ketchup (-ketchup), paštika, salát. Šp.
-ant, *přípona:* pracant, suchant, amant, pořouchlant (dle lat. partc. v -ans), všivant, trniant.
Antagonismus. Přidej: Vz Enc. paed. I. 311., S. N.
Antagonista, y, m.; pl. -sté = *protivník*, der Gegner, Widersacher. — **A.**, *jistý sval*. Vz Slov. zdrav 1 14.
Antal, a, m. = Antonín. Slov. Ssk.
Antalik, a, m., os. jm. Šd.
An tam = *hen tam*. Slov. Gemer. Rr. Sv.
Antar-es, a, m., hvězda. Vz Schd. I. 219.

Antarktický = *jihotočnový*, dem Norden entgegenstehend, am Südpol liegend, antarktisch. A. pás, Stč. Zem. 315., 537., flora, země. S. N.

Antecedence, i, pl., f., z lat. = *předcházející, minulost*.

Antecedent, u, m., v math. Stč. Alg. 86.

Anteflexe, e, f. = *sklon materníku*. Slov. zdrav.

Anteversio, lat. = *přepáčenina předal*. Čs. lk. ii. 168., 226., IX. 150. A. = sklon materníku. Slov. zdrav.

Anthofyllit, u, m. = křemičitan železnatohořečnatý. Vz Bř. N. 174., S. N.

Antholith, u, m. = *zkamenělý květ*. S. N.

Anthologie. Přidej: klasobraní. Cf. Analecta. Vz Enc. paed. 312.—314.

Anthosiderit, u, m., nerost. Šfk.

Anthoxanthin, u, m. = *žlut květová*. SP. II. 103.

Anthracen, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 563.

Anthracit, u, m. = *uhlí skoro jako železo černé polokovově lesklé a na vrypu šedočerné*. Vz S. N., Bř. N. 233., Kram. Slov. 16., Hř. 1., Schd. i. 306., ii. 30., KP. iii. 126., Šík. 41., Šfk. Poč. 135.

Anthracitový důl, a. hory. Vz Anthracit. iiř. 1.

Anthrachinolin, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 573.

Anthrachinon, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 565.

Anthrakonit, u, m., *odrůda vápence*. S. N.

Anthropian, a, m. A-ně = kacíři učící, že Kristus byl pouhý člověk. Desold. sv. Tren. 1. 12.

Anthropocentrický. A. názor světa. Ohz. 1884.

Anthropofag, a, m. = *lidojed*, z řec.

Anthropokratický, anthropokratisch, z řec. A. doba. Stč. Zem. 739.

Anthropologický, menschenkundig, die Naturlehre des Menschen betreffend, anthropologisch, z řec. Mus. 1880. 192. A. důkaz o jsoucnosti boží. Rjšk.

Anthropologie, e, f, z řec. = *věda zabývající se tělesnou i duševní soustavou člověka, člověkověda*, die Naturlehre über den Geist und Körper des Menschen, die Menschenkunde. Km., Rjšk. Vz více v Enc. paed. i. 315.—319., S. N.

Anthropomorfistický, anthropomorphistisch. A. pojetí (jaké si lidé tvoří, lidské) o Bohu. Šmb. S. I. 511., Jg. Slnosť. 158.

Anthropomorfism-us, u, m. = *rčení podlé obdoby* u člověka, tedy podstatou ne zcela platné, z řec. v theol., der Anthropomorphismus. Rjšk. Vz S. N.

Anthropomorfit, a, m., pl. -té = *bludař přikládající Bohu údy lidské*, der Anthropomorphit. Mll. 8.

Anthropomorfosa, y, f., die Versinnlichung in Menschengestalt, Anthropomorphosis, z řec.

Anthropozoický, anthropozoisch, zvířeckolidský, z řec. A. či čtvrtohorní skupina útvarná. Stč. Zem. 682.

Antiarin, u, m. $C_{28}H_{20}O_{10}$, *prudký jed*. Vz Šfk. 578.

Anticipace. Přidej: Vz Prolepsis, Brt. S. 3. vyd. 186.

Anticipando, *napřed*, im Voraus, lat. A. plat dostávati, na budoucí měsíc ku př. dne 1. ledna na měsíc leden.

Anticipatka, y, f., der Anticipationsschein. Šp., Plk.

Antický, přidej: A., z lat. antiquus = *staré, starobylé*, zvl. = *starořecké a starořímské*. Vz více v Enc. paed. i. 319. A. duch, názory. Mus. 1880. 476, 479.

Anticyklonalní, antikyklonalisch. A. směry proudů vzdušných. Stč. Zem. 590.

Antidogmatický, antidogmatisch. A. reformace. Mus. 1880. 191.

Antidot, u, m. Cf. Čsk. lk. I. 164., 210., ii. 152., III. 251., IV. 62., V. 51., 213., VIII. 181., 391., IX. 21., 103., 317., X. 220., Šfk. Poč. 189.

Antievainta, y, f., Vrč. 50.

Antiflogistica, pl., n., řec. = *léky protizánětové*. Slov. zdrav., S. N.

Antifonář, e, m. = *kniha choralů*. Rgl. Vz S. N.

Antifonie, e, f., řec. = střídavý zpěv kněze s lidem nebo dvou sborů na kůru. Mlt. Vz S. N.

Antifrikční maz. ZČ. I. 265.

Antigona. Vz S. N.

Antigorit, u, m., nerost (odrůda břidličnatá), skrze jehož černozelené, tenké desky čistě zelené světlo prochází. Bř. N. 140.

Antihelminthica, pl., n. = *léky hlistopudné*.

Antichlor, u, m, v lučbě. Vz Šfk. Poč. 228., KP. IV. 603.

Antichristový. A. roty. Chč. Mus. 1880. 540.

Antika. Vz S. N.

Antikaustický, *spálení zabraňující*, das Verbrennen verhütend, antikaustisch.

Antikaustika, y, f. = *vedlejší zápalnice*. Vnč. 50., 51.

Antiklastický, antiklastisch, z řec. A. či vypuklo-vydutá plocha. Stč. Dif. 249.

Antiklimax. Vz Klimax, KB. 240. Tam příklady. Jg. Slnosť. 65.

Antiklinalní, antiklinalisch, z řec. A. obyb. Krč. v Kv. 1884. 546.

Antikovna, y, f. = *síň antik*, das Antikenkabinet. Nz.

Antikrist, a, m., der Antichrist, Gegenchrist, Feind o. Widersacher des Christenthums. Nejprv zjevno buď, že A. vykládá se jako protikrist. 1512. Mus. 1883. 365. Vz S. N.

Antikristství, n., das Antichristenthum. A již znám z jeho darn, že jest pravě rúhánie Kristovo a zavrženie jeho písma i následovánie a že jest pravé a. Hus ii. 127. Vz Antikrist.

Antikritika, y, f. = *kritika kritiky jiné*, Gegenkritik. Mus. 1880. 54.

Antikvariat, u, m., z lat. = obchod se starými, opotřebovanými knihami. Vz více v Enc. paed. I. 320.

Antikvita, y, f. = *starožitnost, starobylost, dávnověkost, stará doba* proti době nové, zvl. doba předkřesťanská. Vz Enc. paed. i. 321.

Antikvovaný; *-án, a, o*, veraltet. A. ideje. Kos. Ol. I. 306.
Antikvovati = *sastarati*, veralten, antiquiren. Us.
Antilopa, y, f., antilope, die Antilope, dutorohý dvoukopytník. Vz Sajka, Frč. 381., S N.
Antimetabole. Oprav *opáčnosť* v *opačnosť* a *představením* v *přestavením* a přidej: Vz také KB. 239.
Antimon. Přidej: = *surmík.* A. klencový, rhomboedrisches Antimon o. gediegenes A. oder gediegener Spiessglanz. Nz. Vz Schd. I. 352., II. 57., S N., Bř. N. 209., Kram. Slov. 16., Šfk. 282., Šfk. Poč. 195., KP. IV. 133.
Antimonan, n, m. Vz Šfk. Poč. 198.
Antimoničelý, antimonig. A. kyselina. Nz.
Antimoničnan, u, m., antimonsaures Salz. Nz.
Antimoničný, Antimon-. A. chlorid, Sl. les., sirník. Nz. lk.
Antimoník, u, m., nerost. A. stříbrnatý. Vz Bř. N. 86., 221.
Antimonit, u, m., *antimonový lešténec.* Bř. N. 216., Šfk. Poč. 200., 198., S. N.
Antimoni-um, a, n., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 198., 200., KP. IV. 135.
Antimonotriaethyl, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 467.
Antimonovec, vce, m. = *surmíkovec.* A. osodělný, der prismatoidische Antimonglanz o. Antimonit. Nz.
Antimonovodík, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 304., Schd. I. 352.
Antimonovodík, u, m., der Antimonwasserstoff. Nz. Vz Šfk. 288.
Antimonový, Antimon-. A. játra, die Antimonleber, kysličník, das Antimonoxyd, soli, Antimonoxydsalze, popel, Nz., ruda, květ, chlorid, kyselina, antimonige Säure. Sl. les. A. sirník, běl, das Antimonweiss, rumělka, Antimonzinnober, máslo, die Spiessglanzbutter, sklo. Sl. les., Nz. lk.
Antimonyl, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 197.
Antimycotica, pl., n. = *prostředky plísně hubící.* Vz Slov. zdrav. I. 14.
Antino-us, a, m., *sáletník Penelopin.* — **A.**, miláček císaře Adriana. — **A.**, souhvězdí. Stč. Zem. 25.
Antivikové, vz Protidomci. Stč. Zem. 309.
Antipassát, u, m. = passatní vítr horní. Stč. Zem. 583.
Antipassátní. A. proud vzdušný. Stč. Zemp. 583.
Antipodové, řec. = protinožci. Vz Stč. Zem. 309., S. N.
Antisemita, y, m. = *odpůrce židovstva.*
Antisemitism-us, u, m. = *protižidovství.*
Antiseptický, z řec. = *protihniličný*, antiseptisch, fäulnisswidrig. Nz. A. prostředky. Zpr. arch. IX. 9., Slov. zdrav. I. 14.
Antispiritista, y, m. = odpůrce spiritismu. Us. Pdl.
Antistrofa, y, i., řec = zpěv odpovídající druhého shoru. Mlt. — **A.**, eine rhetorische Figur, wenn mehre Glieder einer Periode mit demselben Worte sich enden. Nz.
Antistrofický = *protislohový*, antistrophisch. Nz.
Antithet-on. Dodej: Vz Protiklad. Jg. Slnosť. 66.
Antoch, a, m., os. jm. Tk. IV. 652., 138., Tk. Ž. 85., 87. A. z Helfenburka, † 1552. Vz Jg. H. l. 561., Jir. Ruk. I. 16.
Antolin, a, m. = Antonín. Na Ostrav. Tč.
Antoničky, die Dolany, předměstí v Dačicích.
Antoniš, e, m., os. jm. Pal. Děj. III. 2. 150., Tk. IV. 241., V. 234., VI. 345.
Antonka, y, f., Antonidorf, ves u Snšice. PL.
Antonomasie, e, f., řec., *kde se m. jména vlastního obecné jméno klade*, místo Pavel: apoštol Páně. Vz S. N.
Antoňov, a, m., Antoninow, ves u Místka.
Antoryja, e, f., květina nějaká. Us. v Podluží na Mor. Brt.
Antoš, e, m. = Antonín. Slov. Ssk.
Antozon, n, m., nerost, podobá se ozonu zápachem a snadnou slučivostí s hmotami okysličitelnými, rozeznává se však hlavně tím, že jodidu draselnatého nerozkládá. Bř. N. 105.
Antuš, e, m. = *Antonín.* Slov. Bern.
Antverpy, *Antorf*, belgická pevnosť. Vz S. N.
Anulenka, y, f. = *Anna.* Anulenko moja, moje potešení, s žádným nesedávej, keď mňa doma není. Sh. sl. ps. II. 1. 66.
Anulienka, y, f. = Anna. Preletela lastovienka cez tri dvory do okienka Anulienke do komory. Sl. spv. VI. 221.
Anulka, y, f., vz Anna. Slov. Lipa.
Anuloid, *lépe*: *annuloid*, u, m. A. krnhový n. plocha okruhová; a elliptický, das Annuloid, der Torus, die Ringfläche. Jrl. 262.
Anurie, e, f., řec. = *bezmočí*, stav, ve kterém ledviny žádné moči neodměšují. Vz Slov. zdrav. I. 14., S. N.
An-us, u, m. = *řiť.* Vz Čs. lk. III. 151., V. 127., VI. 110., IX. 7., X. 384.
Anxigin-us, a, m. A. Vikt. 1554 Vz Jg. H. l. 530., Jir. Rnk. I. 17.
-any. Vz Any, Brt. D. 152.
Any. Místo: „; 2." udělej: „. — **-any.** A přidej: Lipany, Bučany, Olšany, Rokycany, Říčany, Mokřany, Tuřany atd. Vz Pal. Rdh. I. 137. V lok. pl. vysonvala se v strčeš. celá slabika: Vraňách m. Vraňaniech, Dolás m. Dolanech, Turás m. Tuřanech. Vz Bž. 48.
Anýz, u, m., *anis*, pimpinella anisum, der Anis. Byl. 15. stol. A. český, moravský, polský, ruský, španělský, tlučený; preclík s anizem, Anisbrezel, chlebíček, rohlík, koláč, vějnec, koblíha, marcipán, perník, placky, řízek, vánočka, calta, pečivo s anisem. Sp. A. hvězdičkový, illicium anisatum, anisum stellatum. Mllr. 55. Vz Anýzový, Čl. 52., Čl. Kv. 337., Schd. II. 301., Kk. 198., Rstp. 721., FB. 91., Slb. 599., Slov. zdrav. I. 14., Rosc. 158.
Anýzek, zku, m. = *pečivo s anýzem.* Hnsg.

Anyzel, zlu, m. = *anýz*. Na Ostrav. Tč.
Anýzovec, vce, m., der Aniskuchen. Rk.
Anýzoviště, ě, n., das Anisfeld. Rk.
Anýzovka, y, f. = *anýzový likér*, Anisliqueur, m., Anisette. Šp.
Anýzovník, u, m., die Anispflanze. Šm.
Anýzový, Anis-. A. pečivo, Anisgebäck, hubičky, Anishäufchen, klobouček, -hütchen, pokroutka, -seitel, kroužek, -ring, kornoutek, -karnitsel, kořalka (anýzovka), zrno, -korn, oblonček, -bogen, krem, -crême, pamlsek, -leckerei. Šp. Vz Anýz.
Anýša, dle Káča = *Anežka*. U Poličky. Zkr.
Anýška, y, f. = *Anežka*. U Poličky. Zkr.
Aorg-us, a, m. A. (Neděle) Kašp. (Kašp. Prostějovský), knihtiskař, † 1562. Vz Jir. Ruk. I. 18.
Aorist. Str. 3. a. ř. sd. 1. za *aoristu* přidej: Také *vece*. Vz Veceti. Ku konci článku připoj: Cf. I Bž. 169. a násl., Listy filol. 1884. 56., 1878. 263., 1879. 233.—234., 1880. 160. (oprava), Enc. paed. I. 323.—326. — Vedlé složených tvarů byl sem, pisal sem atd. obyčejny jsou posud v 1. osobě jedn. na Místecku, Frýdecku, ve Frydlantě praeterita složená z příčestí a aoristového znaku *ch:* bulch, pisolch, čnulch (četl jsem), šolch (šel jsem), dolch (dal jsem), chodulch, mlořulch, vozulch, voďulch, dryžulch (držel jsem), mulch (měl jsem — Palkovice), lital̕ach, jach tam buł, jach věděla (Čeladná), žech to něvěděł (Frydlant), jach něslyšeła, jach ešče była němocna, dalech něbyła (St. Hamry), čich še nadoł (Sedliště), užech tam vlis (= už jsem tam vlezl — Šamařovice), pivach tu vypiła kvartu (piva jsem tu vypila, Morávka). V Opavsku tyto tvary již se vytratily, toliko v Plesné (v jižním Opav sku) slyšel jsem od 84leté stařeny: něbyłach tam, sedłach na koňa, jełach na polo. Brt. D. 133.
Aorta, y, f. = *srdečnice*, hlavní tepna vycházející z levé komory srdeční a odvádějící odtud veškerou okysličenou krev do všech ústrojů člověka (a. vystupující, sestupující, prsní, břišní). Vz Slov. zdrav. I. 15., Čs. lk. II. 4., 33, V. 276., VIII. 124., IX. 174., S. N. A. sestupující. Šv. 92, 97.
Apa, y, f. = *Apolena*. U N. Kdyně. Rgl.
Apatečník. Přidej: Ty zahrádky sú nasázeny od a-kóv. Hns III. 67.
Apathie, e, f. Vz S. N.
Apatit. Přidej: Vz Šfk. 191., Schd. II. 36., Bř. N. 148., Šfk. Poč. 259., S. N.
Apatyka. Přidej: Pro mne apatyka už není (mně nepomůže). Us. A. hnojková smrdí. Bž.
Apatykář Jiří. Vz Blk. Kfsk. XXXIII., LVII., 1164.
Apelles. Vz S. N.
Apepsie, e, f. = nezažívání pokrmů. Vz S. N.
A placere = podlé libosti; též: na ukázku, nach Belieben, bei Sicht; kupecky, vlasky. Kh.
Apich. Přidej: A. veliký či libeček, levisticum, das Liebstöckel. Rstp. 734., Sl. les. A. obecný, apium graveolens, officinale, hortense, der Eppich, Eppig, Appig, die Sellerie, der Zeller, Wassereppich. Mllr. 14. Cf. Rstp. 712.
Apiin, u, m. = *prášek, vyloučený z odvaru petrušele*. Vz Šfk. 563.
Apiol, u, m. Vz Čs. lk. II. 76.
Apion, a, m., apion, brouk. A. ovocný, a. pomonae, vikvicový, a. craccae, žlutonohý, a. ochropus, kovozelený, a. aeneum, vejčitý, a. radiolus, plavonohý, a. pallipes, snbonosý, a. difficile, jarní, a. vernale, krvavý, a. miniatum, červený, a. frumentarium, vikvový, a. viciae, žlutavonohý, a. flavipes, černonohý, a. nigritarse, pestronohý, a. varipes, bukový, a. fagi, tenký, a. tenue, silný, a validum, zelený, a. virens, nejmenší, a. minimum, fialový, a. violaceum, jeřábový, a. sorbi. Kk. Br. 283.—287., Šir.
Apis. Vz S. N.
Apko, a, m., *apo, apuško, apušenko*, a, m. = *otec*, der Vater. Na Slov. Slav. Ach, apko môj! Dbš. Sl pov. I. 429. Cheel, aby ho apuško odniesol. Pbid. V. 294.
Aplanatický, *aplanetický*, aplanatisch. Mj. 281. A. křivky, S. N., ohniska čočky, zrcadlo. ZČ. III. 188., 68.
Aplit, u, m. = *odrůda žuly* a velmi nepatrnou slídou a skoro jen se šedivého n. zarudlého živce a křemene složená. Vz Krč. G. 233.
Apo, a, m., vz Apko.
Apodosis. Jg. Sinost. 79.
Apofyllit, u, m., nerost, der Apophyllit. Bř. N. 145., S. N.
Apofysa, y, f. = *žilka horniny*. Vz Bř. N. 236., 237.
Apofyt, u, m. A-ty žuly v břidlici. Mus. 1880. 376.
Apogae-um, a, n., v zeměp. = *odzemí, oddálí země*, S. a Ž., Stč. Zemp. 162., *vzdálenost měsíce od země*, die Erdferne, das Apogaeum (in der Mondbahn). Vz S. N.
A point (a poän), fr., *ve směnkářství* = *část*. Ku př. 1000 zl. po 4 à points t. j. čtyřikrát po menších částkách. Netto à p. = zaplatiti účet i s útratami. Kh.
Apointovati = *zaplacením n. směnkou úplně vyrovnati*, durch Zahlung o. Wechsel gänzlich ausgleichen; kupecky. Kh.
Apokalypse, vz S. N.
Apokopa, y, f., a řec. = *skrácení slova na konci*: budem', kam (kamo), řek (řekl) atd., die Endverkürzung eines Wortes, Apokope. Ros. utvořil: *ukrojilka, sadobralka* (!). Vz S. N.
Apokryf, u, m. = *podvržený spis*. S. N.
Apol, a, m., vz Apollo.
Apolena, y, f. Přidej: Na sv. Apolenu (⁹/₂) nesmí se nic dělati, sice budou bolet zuby. V Podlaží na Mor. Brt.
Apolenka, y, f., vz Apolena.
Apolinariš, e, m. = *Apolinář*. Dal. Jir. 104., 110., Mus. 1880. 497.
Apollo. Přidej: Vz S. N. A. helvederský. Vz KP. I. 11.
Apollonia. Přidej: Vz S. N. Sv. A-e tráva. Vz Sbtk. Rostl. 282.
Apollonický. A. parabola. Vnč. 37.
Apollonský = krásný. Kos. Ol. I. 185.
Apologet, a, m., řec. = *zastavatel, obhajovatel*. Vz S. N.

Apologetika, y, f. = *nauka o obraně*. A. katolická či obrana katol. náboženství. Vz S. N., Enc. paed. I. 326.
Apologie. Dodej: Vz Shn. 886., 889., Enc. paed. I. 329.
Apomorfin, u, m., v lučbě. Vz Šlk. Poč. 576.
Aponeurosa, y, f. = *povázka, blána šlachovitá* sloužící jako povlak mozku, míchy, varlat, ledvin, slezin, kosti, oka atd. Vz S. N.
Aposiopesis. Dodej: Vz Zamlčení, S. N.
Apostem-a, ata, n. = *hlíza*, das Geschwür, Eitergeschwür. Bž. 116., Mus. 1880. 190. —
A posteriori = *důkaz z přezvědu*, aus Erfahrung. Vz A priori.
Apostola, *apostoma*, y, f. = *apostema*. Dlouho stonal, měl apostolu. Us. u Kr. Hrad. Kšt., Vk.
Apostoua, vz Apostola.
Apostroľa. Přidej: Vz také KB. 242., Listy filolog. II. 25., S. N., Jg. Slnosť. 63., 72.
Apoštol. Dodej: Nom. pl.: Apoštolé, Št. Kn. š 5., ZN., apoštolové, Hr. rk. 235, svatí apoštoli, Pass. 14. stol., a-li se rozešli. IIr. rk. 111., 225. A. osvěty, mravnosti, Šmb. S. I. 436., svobody, Nrd. Bld. 34., humanity, dobré myšlénky. Vlč. Vz o a-lích S. N. — *Apoštoly* = přílohy k úředním spisům, zas.r. Vz Apostoly. Shtk. Výkl. 48.
Apoštolka, y, f., die Gesandte.
Apoštolnice, e, f. = *apoštolka*, dle Gesandte. Pass.
Apoštolování, n., die Verrichtung des Amtes eines Apostels. Úspěch a.; My pak ku pohanům a-ním se nesli. Sš. II. 21., 22.
Apoštolovati. Dodej: — **kde**: mezi pohany. Šmb., Sš. II. 14. — **odkud jak**. Odtud již Pavel počal vítězně a. Sš. I. 2.
Apoštolský. Přidej: A. skutky, Pass., pouť, dílo, Šmb. S. I. 389., koláč se sýrem, der Apostelkuchen mit Käse. Šp. A. kostel. Št. Kn. š. 14.
Apoštolstvo. Přidej: Znamení mého apoštolstva. ZN.
Apoštůlek, lku, m = *apoštolský chlebíček*, das Apostelbrödchen. Šp.
Apotečný, Apotheker-. A ze všeho prachu a-ho. Hus III. 38.
Apotekář, e, m. Vz Tk. II. 372., 380.
Apparat. Přidej: A. vědecký, Mus. 1880., 165., účenecký, SP. II. 171., a. lesní správy, der Forstverwaltungsapparat, Sl. les., divadelní, Osv. I. 151., Abbeův osvětlovací. SP. II. 259. A., tak nazývá se krátce injektor. Smr. 55. Vz S. N.
Apparatina, y, f. Tak jmenuje Gerard bezbarvou a průhlednou hmotu, která se dobývá zahřátím ze škrobu, mouky nebo z jiných látek škrub obsahujících pomocí kaustického alkali. Živn. Mus. 1874. 112.
Apparatní síň v lihovaru, der Apparatenraum. Zpr. arch.
Appellace. O a-cích v staročes. právu vz Cod. jur. IV. 3. 2. str. 401.—402.
Appellativ-um, a, n. (nomen), lat. = jméno obecné: člověk, řeka, strom. Vz S. N.
Apperrcepce. Přidej: A. = *psychologický děj*, jímž nové představy do vědomí ustupující splývají s tlumem představ příbuzných pod prahem vědomí jsoucích. Km. A. = osvojení představ. Dk. P. 83. A. zevnější, vnitřní. Ib. 111. Cf. Listy filolog. IV. 225.
Appercipovaný; *-án, a, o* = *osvojený*, appercipirt. A. představa. Dk. P. 83.
Appertinencie, cií, pl., f., Zubehörungen; v kupectví. Kh.
Appetit, vz S. N.
Appiova *cesta*. Dodej: Vz Vlšk. 44., 46., 54., 69., 122., 123., 124., 259.
Applikatura, y, f. = *klad prstů*, der Fingeransatz, die Applikatur. Poloviční, celá a. Mus. 1880.
Applikovati, *užíti, připojiti*, anwenden, appliciren. — **co kam**: *nač*. Us. Nz.
Appoint, vz A point.
Apposice, e, f. Jg. Slnosť 80.
Appreteur, a, m. = *upravovatel, postřihovač sukna*, der Zubereiter. Kh.
Appretovati = *upraviti, cyleštiti, uhladiti, vyvalchovati a ostříhati*, zurichten, dem Tuche Glanz geben. Kh., NA. IV. 50. A. papír. KP. I. 277.
Appretura, y, f. = *příprava* zvl. sukna u postřihuvačů, kterou se mu dává úhlednosť, lesk.
Approbace. Přidej: Vz Enc. paed. I. 332. A. školních knih a pomůcek vyučovacích. Vz ib.
Approbační, Approbations-. Sněmy církevní obecné staly se nyní spíše a-ním mechanickým apparatem návrhů papežských. S. N. XI. 172.
Aprikosa. — 2. A., prunus ameniaca, armeniaca vulgaris, *merunka*, der Aprikosenbaum, die Marille. Mllr. 82.
April. Dodej: Dne 1. dubna posýlá se aprílem. Posýlají něco vypoščať, čeho není na př. vtipné seménko, mušl sádlo, nůžky ostříhať střechu, skleněný tlůček a j. a voděný aprilem pochodil tak několik domů. Na mor. Val. Vck. Aprilem posýlati jest malý zbytek staré veliké slavnosti pohanské, když každý raduval se novému jaru. Vz Km. 1878. 207. A. svojo vyvádí. Slez. Šd. Hojnosť sněhu v aprili trávu k zrostu posílí. Kld.
Aprilový, April-. Dodej: Upadá do a-vých přeháněk. Vlč. A. déšť oklepuje réž. Slez. Šd.
A priori = *z rozumu, z důvodů rozumových*, aus Vernunftgründen. Důkaz a priori = podlé rozumu, důkaz a posteriori = ze zkušenosti. Kh.
Aprioristický, Vernunft-. A. náhled, Č., pravidlo. Kos. Ol. I. 287.
Apriorně, apriorisch. Hlv.
A pročež chybně m.: *pročež* nebo *a proto*. Vz Brs. 2. vyd. 77.
Apruže. Přidej: Potápěcí a., die Senkfaschine; a. klásti, vyhatiti, mit Faschinen bebrücken. Nz.
Apsida, y, f. = polookrouhlý a také hranatý výklenek pro oltář, který se jakožto zvláštní část stavení se zvláštní střechou ku kněžskému kůru na východní straně kostela připojuje. K. A. Madiera. Cl. Šmb. S. I. 450. — A. u dráhy oběžnice. Vz Vrchol a Stč. Zem. 162., S. N.

Apsidní přímka. Stč. Zem. 163.
Apsidový = *apsidní*. A. čára. Schd. I. 223.
Apt. = *appoint*; kupecky. Kh.
Apterix, *Apterigius* = Blahoslav. Jir. Rnk. I. 19.
Apulský, apulisch. A. duběnky, apulische Galläpfel. Šp.
Apušenko, a, m., vz Apko.
Apuško, a, m., vz Apko.
Apyrexie, e, f. = *bezhorečnatost*. Slov. zdrav. I. 14.
Aqua amygdalarum amararum, fortis, laurocerasi, regia, v lučbě Vz Šlk. Poč. 540., 66., 397., 94., Rosc. 165. Aquae ferratae, ib. 346. Aqua laxativa, vídeňská voda. Vz Slov. zdrav. I. 14.
Aquaedukt. Přidej: Vz Vlšk. 73.
Aquamarin, vz Akvamarin.
Aquensis, vz Vodňanský. Cf. Jir. Rnk. I. 19.
Aquila Jan, 1554. Vz Jir. Rnk. I. 19.
Aquilinas Jan, vz Vorličný. — A. Pavel. Vz Jir. Rnk. 1. 19.
Aquin-us, a, m. (Vodička) Jan, † 1591. Vz Jir. Rnk. I 21.
Ar, a, m., pl. Arové. Objavenie arského čili indoeuropského pravěku a velkej čel'ade Arov (Indoeuropcov). Phld. III. 1. 59.
-ár, -ář. Přidej za: *tvoření slov ještě:* , *Kvantita*. — *-ář, -ař* = 1. *-ník*: hrobař, kameník, kominář, zvonař; 2. = *-íř*: uhlař (laš.); 3. sklař (skleníř, laš.), pasčekař (kdo pořád hubuje). Brt. D. 141.
Ara, y, m., *papoušek*. A. modrý, ara ararauna, červený, a. macao. Vz Schd. II. 454.
Arab, a, m., der Araber. Arabové. Vz KP. I. 85., Stč. Zem. 320.
Arabesky. Přidej: A. jsou ozdoby na uměleckých výtvorech původně podlé tvarů rostlinných napodobené, potom též složené z čar rozmanitě proplétaných. Vyskytují se již ve staroklassickém umění, přišly však potom zvláště u Arabů v oblibu, od nichž své jméno mají. Arabeskami nazývají se též krátké povídky, v nichž se líčí některé výjevy ze života, nehledě k nížádné přísné formě spisovnické. KB. 315. Die Arabeske, Moreske, Groteske. Nz. Vz Enc. paed. I. 334., S. N.
Arabie. Vz S. N.
Arabin, u, m. = *arabská gumma, klovatina*, arabisches Gummi. Sl. les., Nz. lk., Šfk. 554., Šfk. Poč. 517., Schd. I. 399.
Arabka, y, f., die Araberin.
Arabský. Přidej: A. sloh. Vz KP. I. 143. A. víno. A. školství. Vz Enc. paed. I. 334. A. číslice, jazyk a literatura, záliv, heretikové. Vz S. N.
Arabština, y, f. = *arabský jazyk*, die arabische Sprache. Mus. 1880. 191.
Arad, a, m., uher. město. Vz S. N.
Araeometr, vz Areometr.
Arago, a, m. Vz KP. II. 236., S. N.
Aragonit, u, m. = *vápenec hranolový*. Vz Šfk. 186., S. N, Schd. II. 37., Bř. N. 130.
Arachnoidea, vz Pavučnice.
Arak, u, m., der Arak, Reisbranntwein. Přidej: Omáčka, sníh s arakem (Arakschaum); nákyp, krém, huspenina, pudding s arakem. Šp. Vz Schd. I. 416., S. N., Kram. Slov. 17., Rstp. 1728.
Arakanský. A. rýže, der Arakanreis. Šp.
Arakari, m., pteroglossus aracari, pták tukan. Vz Frč. 360.
Arakový, Arak-. A. punčovina, die Arakpunschessenz.
Arara, y, f. = *ara*. Brm. Ž. zv. II. 120.—122.
Aras, a. m., *papoušek*. Arasové mají tváře lysé, dlouhý klínovitý ocas a modré a červené peří. Žijí v Americe. Frč. 361.
Araral. Vz S. N.
Arba, y, f. = *čerkeský dvoukolý vůz*. Čch.
Arbaj, e, m., z vlas. arbagio, albagio, látka hedvábná n. vlněná. Gl. 3.
Arbanás, a, m. A-si či Arnanti. Č. Čt. I. 56.
Arbata, y, f., z pol. = *ruský čaj*. Budem pít arbatu (místy žertem: hrbatů). Na mor. Val. Vck.
Arbelovice, dle Budějovice, Arbelowitz, ves u Dol. Kralovic. PL.
Arbes, a, m. A. Jak., spisovatel, nar. na Smíchově [11]/6 1840. Vz Tf. H. I. 3. vyd. 145.
Arbitrage, e, f. = *srovnání cen, jaké mají peníze a směnky v rozličných místech*, Berechnung der Kurse verschiedener Plätze, um den vortheilhaltesten zu finden. Die Kaizla: kursozpyt. Vz S. N., Kram. Slov. 18.
Arbitrovati, směneční kurs vypočísti, die Wechselkurse berechnen. Vz Arbitrage. Kh.
Arborec, rce, m., der Arber, vrch v Prachensku. Šm.
Arbutin, u, m, C_{36} H_{11} O_{20}, nachází se v listech medvědice (arctostaphilos uva ursi). Vz Šfk. 567., Šfk. Poč. 586.
Arbuz, u, m., *druh melounů* rostoucích v Kaukassku chuti velmi lahodné. Čch.
Arci (a + rci, Bž. 217.) . . . — A. *ve složených subst. z řec. a lat.* **archi-**.
Arciblázen, zna, m., der Erznarr. Ler.
Arcibruslč, e, m., der Erzläuterer. Us.
Arcihad, a, m., die Erzschlange. Čch. Bs. 80.
Arcihafan, a, m , der Erzbeller. Kos Ol. I. 135.
Arcikatolík, a, m., der Erzkatholik. Mus. 1880. 488.
Arcil, a, m., der Jaherr. Šm. Vz Anočkář.
Arcilka, y, f, die Jafrau. Šm.
Arcimistr, a, m., der Erzmeister. Osv. I. 189.
Arcinárodní kritik. Kos. Ol. I. 288.
Arcinuzák, a, m., der Erzbettler. Kos. Ol. I. 202.
Arcipravdivý, sehr wahr. A. jméno. Msn. Or. 28.
Arcipřešt, a, m., der Erzpriester. Hus I. 246.
Arcipříšt, a, m. = *arcipřešt* Ddk. III. 32., Břez. 227.
Arcisek, sku, m. = *narcis obecný*, narcissus poëticus. Rstp. 1535.
Arcivrah, a, m., der Todfeind.
Arcizbytečný, sehr überflüssig. A. lidé. Kos. Ol. I. 45.

Arcizlobivec, vce, m., der Erzzornige. Kv. 1884. 618.
Are-a, e, f. = *prostor, rozloha*, der Flächenraum.
Areal, u, m. = obsah plochy, der Flächeninhalt.
Areka, y, f., areca, die Arekapalme. A. obecná, a catechu. Vz Rstp. 1640.
Arekovitý. A. rostliny, arecaceae; saryb, lontar, areka, mestola, olejnice, rozkročeň, třesticha, rotan. Vz Rstp. 1637. a násl.
Arenda. Přidej: Věci a důchody do arendy dáti, verpachten. Slov. Rb. — **A.** = *hostinec*, das Wirthshaus. Před arendú stála. Sš. P. 582.
Arendár, a, m. = *nájemník*, der Pächter. Slov. Bern.
Arendárka, y, f. = *nájemnice*, die Pächterin. Slov. Bern.
Arendárský, Pächter-. Slov. Bern.
Arendárství, n. = *nájem*, der Pacht. Slov. Bern.
Arendovati = *najati*, pachten. Slov. Bern.
Arendovník, a, m., der Verpächter. Slov. Ssk.
Areometr, u, m. = *hustoměr*, der Aräometer. Bř. N. 58. A. Nicholsonův, stupňový či škálový, universální, Oertlingův. ZČ. I. 307., 311., Schd. I. 76., 77., S. N., Kram. Slov. 18.
Areopag. Doplň: A., vl. pahorek Areův v Athenách od agory k severu, od vyšehradu k severozápadu, tak prý nazvaný, že Ares tam pro vraždu na Halirrotiu, synovi Neptunově, spáchanou před dvanácterem hlavitých bohů se vyměřoval, ze které žaloby pak co vítěz vyoikl. Byl pak na výšině té jménem a-gu soudný ústav, který o vraždách, žhářstvích, chrámolnpech, lichých svědcích, podvodech a pychu na posvátných olivách provoděném, o přestupcích proti náboženství a uvádění nových božstev rozsuzoval, nad mládeží dohlédal a vůbec dozorství mravné provodil. Členové soudu toho sloulí areopagité, sedali na kamenných stolicích pod širým nebem a šlo-li o hrdlo, soudili za čiré noci. Z těch stolic posaváde se některé ukazují v Athenách nynějších. Sš. Sk. 205. Cf. Vlšk. 63., S. N.
Arest. Přidej: *A., šatlava, vězení, chládek, černá díra* (temný n., *temnice*). Us. Domácí a., der Hausarrest. Rač pán Bůh nadělit — na sto let do arestu. U Litomyšle. Dř.
Arestovati koho, arrestiren. M.
Aretin z Ehrenfeldu Pavel. 1619. Vz Jir. Ruk. I. 21.
Aretinské slabiky: ut či do (c), re (d), mi (e), fa (f), sol (g), la (a), si (h), sedm základních tónů. Vz Mlt.
Arfvedsonit, u, m., nerost zrnitý, jako havran černý, na vrypu zelený, snadno roztopný a který hlavně z křemičitanu železnato- a sodnatoželezitého se skládá. Bř. N. 174.
Argaláš, e, m. = *hargaláš*. Slov. Rr Sb.
Argandový, argandisch. A. hořák. ZČ. III. 22.
Argandský, Argand-. A. lampa, argandische Lampe (Lampe mit rundem Docht, Cylinder und Schirm). ZČ. III. 18. A plamenník, der Argandbrenner. Šp.
Argelové, Argivové, m., die Argiver.
Argent (aržán), u, m. = *hotové peníze*; kupecky. Kh., S. N.
Argentan, u, m. = *bílá, stříbru podobná slitina kovů* (mědi, cinku a niklu, der Packfong; čínské stříbro, jeli galvanicky postříbřena). Bř. N. 208., Šfk. 331., Šfk. Poč. 278., Schd. I. 353., KP. IV. 127., S. N., Kram. Slov. 19.
Argentinská republika v již. Americe. Vz Enc. paed. I. 346.
Argentit, u, m., nerost. Bř. N. 212., Šfk. Poč. 285.
Argentometr, u, m., der Silbermesser. ZČ. I. 314.
Argent-um, a. n. = *stříbro*. Vz Schd. I. 355., Šfk. Poč. 279.
Argo. — 2. **A.** = *souhvězdí*. Stč. Zmp. 24.
Argonaut, a, m., vz Argonauté, S. N. — A. *obecný*, argonauta argo, měkkýš, hlavonožec. Vz Frč. 265.
Argovrah, a, m. (Ἀργειφόνης) = Hermes, poněvadž prý zabil Arga, hlídače Io, proměněné v krávu. Vz Argns. Ale Ἀργ. vykládá se i jinak. Vz Lpř. Sl. I. 88.
Argument, u, m., lat. Jg. Slnosť. 40., 162.
Argumentace, e, f. Jg. Slnosť. 162.
Argus, vz S. N. — 2. **A.** *mnohooký*, argus giganteus, bažantovitý pták v Indii. Vz Frč. 350.
Arch. Přidej: Vz S. N. A. državnosti, der Besitzbogen, přiznávací na daň, der Steuerfassionsbogen, výplatní a. výdajů, der Ausgabszahlungsbogen, a. na tržní protokol, der Marktprotokollsbogen, popisný, der Konskriptionsbogen. Šp. — Archy kamenné. Tk. IV. 96.
Archa. Za ‚V.' přidej. A. = skříň posvátná ve velesvatyni židovské, die Bundeslade, die Lade des Herrn. Bibl. Šd. — Za ‚Ros.' přidej: A archu boží (tabernaculum) ztratili v tom pobití. Gl. 3. A. oltářní. NA. I. 92. Vz S. N. — **A.** = *starý kočár*, eine alte Kutsche. Us.
Archaeologický, archaeologisch. Lpř. D. I. 2.
Archaeologie, e, f., řec. = věda zanášející se zkoumáním a popisováním všelikých starožitností. Km. Vz S. N.
Archaeoptery-x, ga, m., zvíře bývalých dob. Vz Bř. N. 265.
Archaismus. Přidej: A-my jsou zbytky starých pravidel, jsou tvary, jež nepodlehly působení analogie. Charakteristikou jejich jest, že byly původně pravidlem, že jich časem stále ubývalo až na dnešní malou míru. Koř. Vz Enc. paed. I. 347.—348.
Archaluch, u, m. = spodní přiléhavý kabátec Kavkazanů, obyč. z pestré, světlé látky zhotovený. Čch.
Archangelika, y, f. = *sv. ducha koření*. Vz Sbtk. Rostl. 321.
Archiděkan, a, m. = *arciděkan*, der Erzdechant. Dač. I. 140.
Archilochik, u, m. = archilochický verš. Dk.
Archimedův, ova, ovo, Archimedes-. A. šroub, Šp., zákon, princip. Vz KP. II. 6., Schd. I. 75., S. N.

Architektonický, den Regeln der Baukunst gemäss, architektonisch. A. článek, myšlénka, soustava, Šmb. S. I. 454., 457., 458., motiv, Vlšk., ozdoby. Us. Pdl.

Architektonika, y, f. = *architektura, umění stavitelské*; později = zřizování soustavy vědecké v jednom odboru nebo přehledné encyklopaedické vylíčení odborů všech nebo konečně výčet a umístění nauk čili zkrátka rozdělení jich, die Architektonik. Vz Enc. paed. I. 348.

Architrav, n, m., řec. = *násloupí, ἐπιστύλιον*, epistilium, čtyrhranné, hladce přitesané kamenné trámy, položené vodorovně od sloupu ke sloupu nad abakem (byl bezpečným podstavkem krovu). Vlšk. 6. Cf. Archivolta, S. N., Kram. Slov. 19.

Archityp, u, m., prvopis; prvotisk. S. N.

Archiv. Přidej: A. zemský, soudu zemského, notářský atd. Šp. O a. římském vz Vlšk. 64., 84., 247. Vz o a-vech v Enc. paed. I. 348.—353., S. N. — A. = *nápis* sborníků n. časopisův odborných. Vz Enc. paed. I. 353.

Archivalie, i, n., dle Gymnasium = *listiny v archivu uložené*, im Archiv niedergelegte Dokumente. Mus. 1880. 573.

Archivalní, *lépe:* archivní.

Archivář, e, m. = *listovní*. J. tr.

Archivářský, Archivars-. A. úřad. Mus. 1880. 440.

Archivářství, n. = *listovnictví*, das Archivwesen. Šp.

Archivnictvo, a, n., die Archivkunde. L.

Archivolta, y, f. = přepažení sloupů oblonkem. K. Adámek. Vz Architrav. Das Bogengesims.

Archlebov, a, m., Archlebau, městečko u Kyjova.

Archon. Přidej: Vz Vlšk. 196., 432., S. N.

Ariadna. — 2. A., *oběžnice*. Vz Schd. II. 247.

Ariadnin, a, o, der Ariadne gehörig. A-no klubko. KB. III.

Arian. Přidej: Vz Sbn. 596., S. N. — 2. A. = *nedověrec vůbec*. Us. na Poličsku. Zkr. — A. = *člověk neústupný, zlý*, ein halsstarriger, schlimmer Mensch. Nebuď takový arian. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Arianství, *n.*, die Arianerketzerei. Bern.

Arie. Přidej: Vz více v Enc. paed. I. 354., Kram. Slov. 19., Jg. Slnosť. 147.

Arietka, y, f. = arie menších rozměrů, die Ariette. Mus. 1850., Enc. paed. I. 355.

Arijec, jce, m. = *arian*, der Arier. Phld. III. 1. 60.

Aristokrat, vz *Aristokratie*.

Aristokratický, aristokratisch. Nožky a ručky měla a. malé (jako šlechtična). Šml.

Aristokratie (*-cie*). Přidej: Vz S. N. A. ducha Mus. 1880. 274.

Aristologie, e, f. = *klasobraní*, die Aristologie. Nz.

Ariston. — 2. A., u, m. = *hudební nástroj na způsob malého kolovrátku*. — A., a, m. Zach. A. Jír. Ruk. I. 21.

Aristoteles Cf. Sbn. 113, 370., 517., 597., Enc. paed. I. 356.—369, S. N. Hus I. 119. má: Aristotiles.

Arithmetický, arithmetisch. A. doplněk, Stč. Alg. 82., srovnalosť, úkon (o jedné proměnné veličině). Šim. 90., 166.

Arithmetik, a, m. = *znalec arithmetiky*, der Arithmetiker.

Arithmetika. Přidej: A. juridickopolitická (*národohospodářská*). Stč. Alg. 94. A. všeobecná (písmenná). Na. Vz S. N.

Ark, u, m. = *arch?* A snad by nic neškodilo, aby v každé suché dni všecky pře pořád napsány bývaly na arku a na dveřiech přibity bývaly. Vš. Jir. 364.

Arkabuzer, a, m. = *arkabusar*. Žer.

Arkadický, arkadisch. A. idylla. Vz Jg. Slnosť. 130.

Arkal, a, m., ovis arkal = ovce žijící v horách severní Asie. Schd. II. 432.

Arkanista, y, m., pl. -sté, z lat. A-sty sluli ti lidé, kteří dovedli porculán v prvé době jeho vývoje vyráběti. Živ. mos. 1874. 129.

Arkéř. Přidej: Arkéřové velmi mnozí s mistrné vystavění (na zdech). V. Cf. Vlšk 92.

Arkéřovitý, erkerartig. A. vížka. NA *I.* 65.

Arkleb, *Artleb*, a, m. = Hartlieb. Gl. 3., Arch. III. 510.

Arklebov, a, m., městečko na *Mor*. *Žer.* Záp. I. 168.

Arkosa, y, f. = pískovec hrubozrný mající tmel kaolinovitý neb živcovitý. Vz *Br.* N. 259., Schd. II. 75., S. N.

Arktický = severotočnový. A. pás. Stč. Zem. 315, S. N.

Arktur. Přidej: Vz Schd. I. 217., Stč. Zem. 29.

Arktuvin, u, m. = hydrochinon, hmota, ve kterou se obrací chinon skoumadly odkysličňujícími. Vz Šfk. 567.

Arkverit, u, m. = nerost, slončenina stříbra a rtuti. Vz Bř. N. 206.

Arkýř, vz Arkéř.

Arkyš, e, f. Pšenice a. = *špalda, samopše*, triticum spelta, der Dinkel. Sl. les.

Arlet, a, m. A. Coelestin, † 1683. Vz Jir. Ruk. I. 22.

Armáda. Přidej: Jak se a. dělí. Vz Čsk. I. 5. 67., S. N. Jíti, odejíti, dostati se k veliké armádě (= zemříti). Us. Bdl., Sd., Kšť., Tkč.

Armádní, Armee-. A. velitelství, Čsk., intendance, S. N. XI. 56., divise. NA. III. 85.

Armara. Přidej: Vz Almara.

Armatura. Přidej: A. či výstroj parních kotlů, Hrm. 19, Šim. 42., magnetů, Mj. 356., metadel. Wld. Vz S. N.

Armazgati se = někam dlouho obtížnou cestou za deštivého počasí atd. jíti, cestovati. U Místka na Mor. Škd.

Armeejk, u, m., z něm., část zbroje rytířské, das Armstück, die Armschiene, austr. Sd. kn. op.

Armeeek, cka, m. = *darebák*, der Halunke. U Místka na Mor. Škd.

Armenie, vz S. N.

Armenolog, a, m. = znalec armenské řeči a literatury.

Armenský. A. církev, historie, literatura, hlína, bazar. Vz S. N.

Armovaný, gerüstet. A. trámy, verspannte Träger. Pcl. 37.

Armstrongovka, y, f. = *Armstrongovo dělo*, das Armstronggeschütz. Čsk. Vz KP. IV. 506., S.N.

Arnautové v Albanii. Vz S. N.

Arnešt, a, m. = *Arnošt.* Arch. III. 493., I. 436.

Arnika, y, f., arnica montana, *prha horní*, das Wolverlei. Sl. les., Čl. 101., Rosc. 129. — A. = *lék.* Vz S. N.

Arnold Tob., † 1645. Vz Jir. Rnk. I. 23.

Arnolec, lce, m., Arnoletz, ves u Jihlavy. PL.

Arnolt, a, m. A. Jan. 1679. Vz Jg. H. i. 530., Jir. Rnk. i. 23.

Arnoltice, dle Budějovice, Ahrendorf, ves u Kadaně; Arnsdorf, také *Arnultice*, ves u Lomnice v Olomoucku. Vz Blk. Kfsk. 863., 112, 784., 796.

Arnošt z Pardubic, první arcibiskup pražský v 14. stol. Vz Enc. paed. I. 375.

Arnoštice, dle Budějovice, Arnostitz, dvůr u Mnichova Hradiště; Ernestin, dvůr tamtéž. PL.

Arnoštov, a, m., Arnsdorf, ves ve Slezsku; Ernestdorf, ves u Tovačova; A. přední, Vorder-Ehrnsdorf, A. zadní, Hinter-Ehrnsdorf, vsi u Jevíčka na Mor.

Arnoštovice, dle Budějovice, Arneschtowitz, ves u Hořepníka; Arnoschtowitz, ves u Votic. Vz S. N. (v dod.), Tk. IV. 78. Vz Blk. Kfsk. 534., Sdl. Hrd. IV. 345., 347., 348.

Arnultice, vz Arnoltice.

Arnušt, a, m., os. jm. Arch. III. 512.

Aromatica, pl., n. = *léky, které činnost nervovou oživují.* Vz Slov. zdrav. I. 15.

Aromatický, aromatisch. A. zápach je libý avšak mocný a rozčilující, který pochází ze hmot prchavých aneb takovými silicemi naplněných. Km.

Aron, u, m. Přidej: lat. arum, der Aronstab, rostl. A. blamatý, a. maculatum, Sl. les., mucholapný, a. crinitum. Ves. IV. 162. Ostatně vz: Rstp. 1659., 1662, Čl. 143., Čl. Kv. 86, Kk. 118., FB. 7., Slb. 224., Rosc. 105.

Aronovitý. A. rostliny, aronideae. Vz Rstp. 1655., Ves. IV. 160., S. N. XI. 210., Schd. II. 268., Slb. 223., Rosc. 104.

Aronův, -ova, -ovo, Arons-. A. hrada, bylina, kořen, arum maculatum, der Aronsstab, die Arons-, Fieber-, Drachenwurzel. Mllr. 17., Rstp. 1659. A. hůl či oheřačka = *divizna*, verbascum nigrum. Na mor. Val. Vck. Cf. Aron.

Arpa y, f. = *harfa.* Mus. 1850.

Arpeggio, *arpeggiatura*, y, f. = *způsob lámaný*, harfovní, v hudeb. Mus. 1850.

Arpetle = *erpetle*, šp. z něm. Erdäpfel. Us. u Černovic v Tábor.

Arquerit, vz Arkverit.

Arra, vz Arrha.

Arragonit, u, m. Vz Šfk. Poč. 258., KP. IV. 370.

Arrangement (aranžmán), u, m., fr. = úprava.

Arrangeur, a, m., z fr. = *řidič, pořadatel*, der Anordner, Leiter. Vz S. N.

Arrangovati (-žovati) = *říditi, pořádati, upravovati*, anordnen, einrichten, sich abfinden. Kh. Vz S. N.

Arrha, *arra*, y, f. = *závdavek, litkup*, das Reu-, An-, Auf-, Handgeld, die Darangabe; kupecky. Kh.

Arrivovati = *přijíti, dojíti, odevzdati*, ankommen, anlanden, Güter landen, Waaren an den Ort ihrer Bestimmung abgeben; kupecky. Kh.

Arse, vz Arsis.

Arsen, der Arsen, das Arsenmetall. Sl. les. Dodej: *Arsen* (otrušík, sifaník) jest prvek, *arsenik* (utrejch u Jg.) jest kysličník arsenový a sluje též arsenikem bílým. Km. II. (nový běh) 206. Cf. Bř. N. 209, Schd. II. 28., Šfk. 275, Šfk. Poč. 186., Schd. I. 300., S. N., Arsenik, Kram. Slov. 20.

Arsenan, u, m. A. měďnatý, arsenigsaures Kupferoxyd, vz Šfk. 328., hořečnatý. Mj. 44. Cf. Šfk. Poč. 276., 189., Schd. I. 354 A-ny, arsenigsaure Salze; a. draselnatý, arsenigsaures Kalium. Sl. les.

Arsenat, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 190.

Arseničitý sirník, das Arsendisulphid. Sl. les.

Arseničnan, u, m. Dodej: A. hořečnatoammonatý, Čs. lk. IV. 260., železnatý, Schd. II.52., draselnatý kyselý, arsensaures Kalium, kobaltnatý, arsenigsaures Kobaltoxydul, kyselý, sodnatý (sodík), das Natrium. Sl. les. Cf. Šfk. 278., Šfk. Poč. 240., 353., 276., 190.

Arseničný sirník, das Arsenpentasulphid, kyselina, die Arsensäure, anhydrid, der Arsensäureanhydrid. Sl. les.

Arsenid, u, m. A. železnatý, Fe As^2. Vz Schd. II. 52.

Arsenik. Přidej. A jest bílý prudký jed ve způsobě moučky, složený z jedné části (dle váhy) arsenu a tří částí kyslíku. Km. A. žlutý (zarnek), das Dreilachschwelelarsen, červený (síra poloubranolová), das Realgar. Sl. les. Vz Schd. I. 300., Otrušík, S. N.

Arsenik, u, m. A. měďnatý, železnatý. Vz Bř. N. 86., 221., 222., Arsen.

Arsenit, u, m. *kyselina arsenová, utrejch.* Vz Šfk. Poč. 189., Bř. N. 126.

Arseni-us, a, m. A. Kašp. † 1629. Vz Jg. H. I. 530., Jir. Rnk. i. 23.

Arsenopyrit, u, m. = *arsenový kyz.* Krč., Bř. N. 220.

Arsenovodík, u, m., der Arsenwasserstoff. Nz. lk., Čs. lk. III. 141., VI 116., Šfk 278., Šfk. Poč. 193., Schd. I. 301.

Arsenový. Přidej: A. květ (myšák, utrejch bílý, bílé sklo arsenové, anhydrid arsenový), die Arsenigblüthe, kyz, der Arsenigkies; a. sirník (utrejch žlutý), das Arsentrisulphid; a. kyselina (arsenicum album, bílý utrejch, moučka jedová, weisser Arsenik, arsenige Säure, Arsentrioxyd, n., der Hüttenrauch, das Giftmehl). Nz. lk., Čs. lk. I. 284.

Arsin, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 466.

Arsinky, pl, m. = *hromadné jméno pěkně barevných kamenů* jako chrysolithů, achátů a p. Us. u Dlažkovic. Dch. U Třeblivic. Zlik.

Arsis. Přidej: Vz Nástup, Listy filolog. III. 122., S. N.

Arský. Medzi najvel'kolepejšie výdobytky jazykozpytu patrí oepochybne objavenie arského čili indoeuropského praveku a vel'kej čel'ade Arov, Indoeuropcov. Je to nesmrtel'-non záslnhou Fr. Boppa, že on genealogickú príbuzoosť arských řečí odkryl a v svojej srovnávacej mluvoici celú nádhernú grammatickú stavbu mluvy najšl'achetnejšieho kmena, ktorému prozretel'nosťou prvé miesto v dejinách ducha l'udského je vykázané, geniálne vyviedol. Čo pred nim niektorí učenci len tušili, hádali, on uviedol do systému. Na vedecké kolbište hodena bola nová pravda, že od západnej Indie počnúc s malými prestávkami až po Island bývajú príbuzné národy, hovoriace rečami, ktoré sa nepochyboe z jednej arskej prareči vyviuuly, z reči, ktorá nebola ešte ani posvätnoo rečou védického hymnusu — sanskritom — ani rečou Zendavesty lebo Homera, ani rečoo starých Italo-Latinov, Keltov, Slavianov a Germanov, ale tak reknúc embryonálne všetky tie živly a podmienky v sebe obsahovala, ktoré umožnily poznenáhle utvoreoie sa jednotlivých arských rečí. Tým podvrátený bol aj ten mylný náhl'ad Fr. Schlegla, akoby ostatní arské reči len zo sanskritu odvodené boly. Sanskrit je najstaršou, z domu hohate vypravenou sestrou. Phld. III. 1. 59.–60. Cf. Mkl. aL. hned na 1. str.

Aršík, u, m., vz Arch.

Artemis. Vz Vlšk. 221., 227., 11., 12.

Arterie. Přidej: Arterie jsou pružné rourky krevní, jimiž živná krev ze srdce do celého těla se rozvádí. Km. Vz S. N., Kram. Slov.

Arteská studně. Přidej: Vz KP. III. 46., II. 98., S. N., Hř. 1., Schd. II. 145., Kram. Slov. 20. Mají jm. od hrabství Artois ve Francii, poněvadž tam nejvíce vrtány byly. Kram. Slov.

Arthralgie, e, f. = *bolesť kloubná*. Vz Slov. zdrav. 1. 15.

Arthritis = *dna, zánět kloubů, hostec.* Vz S. N., Čs. lk.

Arthrokace, e, f. = *vleklý zánět kloubu.* Slov. zdrav. 1. 15.

Arthrokok-us, a, m. = *bakterie.* Čs. lk.

Arthronci = *tělísko kloubní.* Čs. lk.

Artikul. Přidej: A co se druhého artikule dotýče. NB. Tč. 284. A. o moci, o pychu, o výtržnosti, o piva vaření. Vz Zř. zem. Jir. 1. 20., O. 21., 24., Z. 26., C. 39. A-vé z majestatů, smluv, listů, z kněh a práv městských k svědomí jak se klásti mají? Ib. R. 44. — *Artikulové pražští*, vz Tk. IV. 721., Tk. Ž. 219., Sbo. 506., 554., 758.

Artikulace, e, f. = *článkování.*

Artista. A-sté = mistři a studenti, zabývající se uměními svobodnými (artes liberales, jež byly: grammatika a poetikou, rhetorika, dialektika, arithmetika, musika, geometrie, astronomie). Vz Enc. paed. I. 382.

Artisticky = *krasoumně*, artistisch. Nz.

Artistický = *krasoumný*, artistisch. Nz.

Artišok. Přidej: Lat. cynara cardunculus (a. španělský, Ves. IV. 210.), cyoara scolymus (a. obecný, Ves. IV. 209.), kardus zahradní. Vz Mllr. 39., Schd. II. 284., Rstp 935., Kk. 164., Čl. 103., Rosc. 129. Die KP III. 269. také *artičoka*. Bodlavý a., stachlige A.; velký zelený, grosse grüne A.; veliký englický, grosse englische A.; francouzský, španělský; nadívané a-ky, gefüllte A-ken; a-ky dle způsobu hollandského, vlaského, španělského (připravené); a-ky su šiti, zadělati, omastiti, péci; a. au blane, à la crèm; a. opepřené, v máselné omáčce. Šp. Kosmatka či spodek a-ku, der Artischockenboden. Šp. A. naložené, s majonésovou, s hollandskou omáčkou. Hsng.

Artišokový, *artičokový*, Artischocken-. A. salát, omáčka (englická), polívka, kaše, piré. Šp. A. sady. Osv. VI. 584.

Artleb, a, m. = Arkleb. Pal. Rdh. I 117.

Artlus = Hartlieb. Gl. 3.

Artolec, lce, m., Artholz, ves o Nové Bystřice v Budějovsku. PL.

Artopae-us, a, m. A. Kašp. 1610. Vz Jg. H. l. 530., Jir. Ruk. 1. 24

Arummaculatum = otráveoí kořenem Čs. lk. II. 104.

-as. Vz Brt. D. 146.

-ás. Přidej: Merkwürdig ist der in den Urkunden des 11.—13. Jahrh. auftauchende pl. Lokal auf *-ás:* Dolás, Lužás, Polás für Dolách, Lužách, Polách, worin das ursprüngliche *s* wie in tvýs Ž. wit. 64. 4. für tvých erhalten ist und -ách für -anech steht. Mkl. W. 340. Cf. Bž. 83.

1. **As** = *římská mince.* Přidej: Vz Vlšk. 302., 305., 310., S. N.

2. **As, asi.** K významu *aspoň* přidej příklady: Račte mně as tělo dáti mého synáčka milého. Hr. rk. 171. A pakli by svého bludu nechtěl zbýti, ale as a tovařišóv nejměl by v něm; As a jedné věci nanč se v měsieci; Ale obecně každý oajméň as a tak má Boha milovati, aby . . . . St. Kn. š 2., 12., 36.

3. **As** = o půl tonu snížené *a*. Mlt.

Asa = *as, aspoň*, zastar. Přidej: Aby bo asa mučením trýznice přemohli. Pass. 14. století. Asa názov mě: otec mój. BO. Nechať asa jde s náni Amon bratr mój; A prntož mášli co mezi rukama, asa pět bochencóv daj mi. Bj. Smiluj sě asa sama nad sebú. Pass. 493. Nemůžeš-li déle, asa tak dlúho prodli. Ib. 486. Za Výb. I. přidej: 728. —

Asa, y, f., vz Assa, S. N.

Asbest. Přidej: Vz Bř. N. 174., Schd. II. 49., KP. III. 11., S. N., Kram. Slov. 21.

Asbestový, Asbest-. Turinské výrobky asbestové z dlouhých šedých vláken, A. ucpávky. Wh.

Aseit-es, o, m., vodnateloosť břišní. Slov. zdrav.

Aseita, y, f., ze střlat. eseitas, jsoocnosť bez zevnější příčiny, vlastnosť býti sám sebou (a se). Barták

Asfalt, das Erdpech, Erdharz. Přidej: A. jest okysličený stuhlý petrolej. Krč. 850. Místo *zemní* navrhuje se v Km. 11. nový běh 206.: *kamenná* pryskyřice či smola (skalní smola. Bř. N. 232.). Va Pryskyřice. A. sválený (asfalt comprimé), hlazený (a.

conlé). Zpr. arch. VIII. 97. Ostatně vz Bř. N. 232., KP. III. 147., Šlk. 513., 534., Schd. II. 62., Krč. G. 204., Schd. I. 426., S. N., Kram. Slov. 21.

Asfalten, u, m. V etheru rozpuštěný asfalt zůstavuje asfalten, který v terpentinové silici se rozpouští. Bř. N. 232.

Asfaltování, die Asphaltirung. A. ulic. Us. Pdl.

Asfaltovati, asphaltiren (asfaltem pokrýti). — co: ulici, stanoviště fiakrů. Stat. př. kn. 1874 118.

Asfaltovina, y, f., die Asphaltanstrichmasse. Us. Pdl.

Asfaltový, Asphalt-. A. barva, fermež, Wld., hmota k nátěru lepenkových střech, Wh., dlažba, malta, lepenka, papír, Zpr. arch. VIII. 97., 99., nátěr, krytina. Us. Pdl.

Asfodel, u, m., z řec. ἀσφόδελος, bylina liliová, das Asphodill. Lpř. Slov. I 100.

Asfyxie, e, f. = *zdánlivá smrt*, Čs. lk. V. 2., *nemožnost dýchání, zadušení*. Vz Slov. zdrav. I. 15., S. N.

Asia = *asa, aspoň*, zastr. Dal. 50., Anth. Jir. I. 3. vyd. XXXIII.

Asian, a, m., der Asier.

Asianka, y, f., die Asierin.

Asiunský, vz Asia.

Asiat, a, m., pl. -té. Asiaté. Pal. Rdh. II. 6.

Asiatický, vz Asia.

Asiatský, vz Asia.

Asiderit, u, m. Stč. Zmp. 252.

Asie. Dodej: Vz Enc. paed. I. 384., S. N.

Askesa, y, f., řec. = *tužení a cvičení těla*; v době křesť. = konání ctností k dosažení mravní dokonalosti a blaženosti. Vz v Enc. paed. I. 385.

Asketický, z řec., erbaulich, ascetisch. A. život.

Asketika, y, f., řec. = cvičení v pobožnosti, rozjímání, modlení, v náboženském se tužení, die Tugendlehre. Vz Enc. paed. I. 386., S. N.

Asklepiadik, u, m. = asklepiadský verš. Dk.

Asklepiadský verš. Přidej: KB. 6.

Asmanit, u, m. = *zrna kyseliny křemičité v povětroních kamenech*. Vz Bř. N. 186.

Asmodej, e, m. = *zlý duch, rušitel manželského pokoje*, der Asmodi. Vz Azmodeus, S. N.

Asnad = *snad*. Koll. Tedy zdálo se některým Jerusalemanům, že a. již náčelníci poznali jej Kristem či messiášem býti. Sš. J. 127. Domněli se, že a. nyní provolá jej lid za messiáše. Sš J. 123. Mravec jej tú radu dal, aby zaň len išla, aby l'udia nerekli, že je a. pyšná. Sb. sl. ps. II. 1. 24.

Asparagin, u, m, v lučbě, der Asparagin. Nz. A. ammoniatý, asparaginsaurer Ammoniak. Šp. Vz Šfk. Poč. 491., S. N.

Asparaginová kyselina, die Asparaginsäure. Nz.

Aspekt, u, m. = pohled; v astrologii = vzájemně postavení oběžnic ve zvířetníku. Vz S. N.

Asperelka, y, f. A. dohrovonná, marynka vonná, mařinka vonná, svízel voňavý, asperula odorata, der Waldmeister. Mllr. 18.

Aspermatism-us, u, m., řec. = stav muže, který při souložení nemůže vepraviti semeno do rodidel ženy. Vz Slov. zdrav. I. 15.

Aspidový. A. jed, venenum aspidum. Ž. wit. 13. 3.

Aspik, u, m. *huspenina, rosol*, der Aspik. A. bílý, červený, z úhoře, ryby, z husích jater, z pečeného zajíce, z kuřete, z kapouna, z koroptve, z mořského raka; forma na aspik. Šp. Vz Kram. Slov. 21.

Aspikový, Aspik-. A. obruč, řízek, die Aspikschnitte, zub, -zacke, forma na a-vý obložek, die Aspikbordureform. Šp.

Aspirace, e, f., z lat. = *nádech, přídech*, vz S. N.; *žádosť, touha*, die Aspiration. — A. = *vyssávání chorobných výměšků a sražením aneb chorobné nahromaděných normalních tekutin z různých částí těla*. Vz Slov. zdrav. 15.

Aspirantka, y, f. = *čekatelka, žadatelka nějakého místa, úřadu*. Us. S. N.

Aspirator, u, m., v lučbě, ku př. u Regnaultova hygrometru. Mj. 147., Nz. Cf. Šfk. Poč. 77. — A. = *vdechovadlo*, der Aspirator. Čs. lk. V. 160. — A. = *nástroj, jímž tekutiny chorobným způsobem v těle lidském nahromaděné vyssáváme*. Vz Sl. zdrav. I. 15., S. N.

Aspi-s, da, m. = *had*. Nad hadem aspidem a baziliškem choditi budeš. ŽKl. Jir. Anth. I. 3. vyd. 7. Had a. Ž. wit. 93. 3.

Aspoň = *alespoň*. Št. Kn. š. 3. Přidej: Aby asponě věděli, kým jest a kterak to bylo. Arch. II. 268. Smilujte se nade mnú, aspoň vy, přietelé moji. BO.

Assa, vz Asa. Přidej: Něm.: stinkender Asant, der Teufelsdreck. Vz také Šfk. 536., Schd. I. 407.

Assanace, e, f., lat. = soujem výkonů čelících k tomu, aby poměry obydlených míst staly se zdraví lidskému co možná prospěšnými. Slov. zdrav. I. 16.

Assapan, a, m., pteromys volucella, der Assapan. Brm. Živ. zv. I. 2. 301.

Assegno (asseño, it.) = *assignace, poukázka* (na penize), die Anweisung, Assignation; kupecky. Kh.

Assekurat, a, m. = *pojištěný*, der Versicherte. Kh. Vz Assekurace, S. N.

Assent, u, m. = *odvod*.

Assessor. — 2. A. na Litvě = správce krajské policie. Kká. Td. 372.

Assietka, y, f. — *Assyetky* = *pochoutky na talíři*, hlemýždi, sardelky, kaviar, mozeček, ustřice a p. Hnsg., Šp.

Assignant, a, m. = *kdo poukázku činí*. V obchodní ukázce, poukázce (assegno), kdo *assignatovi* rozkazuje, aby někomu třetímu (*assignatorovi*, osobě nebo firmě) vyplatil assignovanou poukázanou summu. Kh. Vz S. N.

Assignat, a, m., vz Assignant. — A., u, m. = poukázka obyč. na určitou částku drobných peněz. Vz Kram. Slov. 21.

Assignator, a, m., vz Assignant.

Assimilační, Assimilations-. A. činnosť, práce, výrobky. SP. II. 99., 131., 135.

Assistent. Přidej: A. duchodenský, der Rentamtsassistent, účetní, Rechnungs-, lesního ředitelství, Forstdirektions-. Sl. les.

Assistentství, n. = *úřad assistentův.* Osv. I. 62.

Associace Přidej: A. sluje vůbec nějaké sdružení se k lepšímu úspěchu nějakého podniku. Km. A. ve smyslu psychologickém jest splynutí představ, které současně na vědomí naše působily. Km. A. představ. Vz Listy filol. IV. 255., *Jg.* Slnosť. 33.

Associační = *spolkovní.* A. právo.

Associe, e, m, fr. = *společník, účastník, druh,* der Gesellschafter, Handlungsgenosse; kupecky. Kh.

Assonance. Přidej: Vz Jir. Nkr. 98., S. N. A. slabá, silná, osobitná, spojovací. Dk. P. 398.

Assortiment (assortimán), u, m. = *sklad rozdílného zboží,* ein Waarenlager mit verschiedenen Waarensorten versehen. Kh., S. N.

Assortovati = *zboží dle druhů rozděliti,* die Waaren nach Sorten ordnen; *rozličným zbožím opatřiti,* mit Waaren wohl versehen; kupecky.

Assyrolog, a, m. = znalec assyrské řeči a literatury.

Assyrský. Přidej: A. stoh. Vz KP. I. 112., S. N.

Astatický, ve fysice, *nestojící, pohyblivý,* unruhig, astatisch. A. jehla (složená magnetická, magnetická střelka), astatische Nadel (Magnetnadel). Nz., Mj. Vz KP. II. 192. A. regulátor. Zpr. arch.

Aster, lat. = *hvězdník,* rostl. Čl. 101.

Asterie, e, f. = *hvězdnatý safír.* Osv. I. 670, S. N.

Asterisk, u, m. = *hvězdička* (*) v písmě, v knize, jížto se něco poznačilo, der Asterisk. Kh.

Asterism-us, u, m., z řec. Prohlížíme-li některé nerosty v určitých směrech, ukazují zvláštní silnější nebo slabší záři v podobě paprsků, kroužků a jiných tvarův a tento zjev zoveme a. Bř. N. 70., 71.

Asteroid, u, m. = *planetoid, malá oběžnice,* der Asteroide. Také se přihodilo, že od hlavního těla odtržené hmoty v jedno těleso se nesblukly, nýbrž ve veliké množství malých světových těles se rozdělily, které pod jménem asteroidů jako hejna malých planet skoro v stejné vzdálenosti od slunce kolují. Schd. II. 89. Cf. Stč. Zmp. 158., 224., 227., Schd. I. 246., S. N.

Asteroidní, Asteroid-. A. sbor, prštenec. Stč. Zemp. 225, 226.

Asthenický = *slabý,* schwach, asthenisch.

Asthenie, e, f., řec. = *slabosť,* Kraftlosigkeit, Schwäche, Asthenie, f. Vz Slov. zdrav. I. 17., S. N.

Asthenopie, e, l. = *slabozrakosť.*

Asthma. Přidej: Vz Slov. zdrav. I. 17., S. N.

Astigmatism-us, u, m., nemoc oční. Vz Slov. zdrav. I. 7.

Astomie, e, f., řec. = *bezústí.* Vz Slov. zdrav. I. 17.

Aston, a, m. A. Zachar. 1601. Vz Jg. H. I. 530.

Astraea, e, f., *oběžnice.* Vz Schd. I. 247.

Astragál, u, m. = římsa komponová z prutů a proutků. Lehner.

Astrachanka, y, f., vz Astrachan. U Nezamyslic na Mor. *astrikánka.* Bkř.

Astrakanit, u, m., nerost. Vz Bř. 122.

Astralit, u, m. Vezme-li se na místě části křemene kyselina borová, jeví sklo v tmavočervené půdě krásné krystalliasace třpytu modrého a slove a. KP. IV. 583.

Astrikánka, vz Astrachanka.

Astro, a, n., vz Aster. Rt., Dlj. 34.

Astrognosie, e, f., z řec. = *znalosť hvězd a souhvězdí,* die Sternkunde, Astrognosie. Stč. Zem. 26., Nz., S. N.

Astrolab, u, m., v mathem. astronomii, astrolabium, der Winkelmesser. Nz.

Astrologie, e, f, řec. = byla klamná nauka hvězdářská, která z postavení hvězd na nebi soudila na osudy jednotlivých lidí a na budoucí události veřejné. Km. Vz Schd. I. 181., Shn. 289., 414., 801., 942., Enc. paed. I. 386.—390., S. N., Kram. Slov. 22.

Astronomicky, astronomisch, řec. Určili a. velikosť oblouku. Mý. 5.

Astronomický, sternkundig, astronomisch. A. zeměpis. Vz Enc. paed. I. 404.-407. A. zlom světla, Mj. 261., soumrak, nástroj, Us., chronometr, mikrometr, polední kruh, kvadrant, sextant, refraktor, tabule, známky. S. N.

Astronomie, e, f. = *hvězdářství, nauka, jež se zabývá pohyby těl nebeských,* die Sternkunde, Astronomie. A. fysická. Stč. Zem. 130. A. pozorovací, beobachtende A., nautická či lodnická, nautische A., praktická, praktische A., počítací, rechnende A., sfaerická, sphärische A., theoretická, theoretische A. Nz. Cf. Kram. Slov. 22., Schd. I. 179., Enc. paed. I. 390.—404, S. N.

Astroskop, u, m., das Sternrohr. S. N.

Astrospektroskop, u, m., řec. = dalekohled spojený se spektroskopem. Stč. Zem. 44., 151.

-astý. Přidej: červenastý, černastý. Na mor. Val. Bart. Modrastý, plavastý, sivastý, jarabastý, hraňastý atd. Vz Brt. D. 154.

Astysie, e, f. = *mužská neplodnosť.*

Asyl. Vz S. N., Kram. Slov. 22.

Asylní, Asyl-. A. právo. Šmb. S. I. 380., Vz Vlšk. 337.

Asymmetrický = *nesouměrný,* asymmetrisch. Osv. I. 482.

Asymptota. Přidej: Nz. Die sich nähernde, aber nie anstossende Linie; das Unerreichbare. A. křivky. Stč. Dif. 165., S. N.

Asymptotický, v math. úběžný. Stč. A čára, Vně. 106., rovina. Jrl. 266.

Asynartetický = *nedočleněný,* asynartetisch. A. verš. Nz., S. N.

Asyndeton. Přidej: die Verbindungslosigkeit, das Asyndeton. Vz také Jg. Slnosť. 71., KB. 239., Brt. S. 3. vyd. 186., Listy filolog. X. 195., 222., S. N. Pěkně mluví angel k ženám v asyndetech či větách nespojených. Šš.

Asystolie, e, f. = *nepatrné stahování se srdce.* Vz Slov. zdrav. I. 18.

Aškpekt, u, m. = *aspekt.* Má špatné a-ty = vyhlídky, naději. Us.

-át: exarchát (exarchat), mandát (mandat) atd., z lat.

Ať. Přidej v 2. ř. za *Gb.*: Cf. Bž. 35. V 7. ř. po *Br.* polož: Berla železná, niž zpurně, ať zniku nemají, potirej. Kom. Rci pánu svému, ať mi rúcho pošle. GR Rci k tomuto kameni, ať bude chlebem. ZN. Pusť lid mój, ať mi obětuje na poušti. BO. — V. 15. ř. za *Ml.* přidej: Ať ti o nás péči jmají. Pass. 14. stol. Ať poznajú, zpievajú a p. Ž wit. 82. 19., 137. 5. — V 9. ř. zd. po *Ros.* přidej: — 5. *Ve větách připouštěcích.* Ať samoten, žiju klidně. Ziak. Ať déšť prší, neb sníh věje, nech se boží vůle děje. Brt. S. 3. vyd. 138. Vz Připouštěcí. — Cf. také Ht Sr. ml. 64., Zk. Skl. 621. — V 6. ř. zd. za *Br.*: Co chceš, ať tobě učinim. Bj. Přide godina, ať oslaví se syn člověč. Ev. — V poslední ř. na 35. h. stránce: Ledva tě hodiny dočeka, ať by se se svým chotěm pokochala. 15. stol Mnč. R. 96 Potřebieť jest vám, ať bych já odešel. Hus III. 103.

Át = *hle*, v Gemorsku na Slov. Dajme jim, át, chlieb sc sol'ou, nech sa hostia s dobrou vôl'ou. Phld. III. 265.

Atakamit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 152., Šfk. Poč. 274.

Atalanta, y, f. = *oběžnice*. Schd. I. 247.

Ataman. Po *Ukrajině* přidej: a u Hnenlů. Vz S. N.

Atavism-us, a, m., lat. = *podoba dědovi*. Vz Slov. zdrav. I. 18.

Ataxie, e, f., řec. = *nelad v pohybu lidského těla*. Vz Slov. zdrav. I. 18., S. N.

Atelektasie, e, f. = *plsťnatosť plic*. Slov. zdrav.

Atellské frašky. Vz Vlšk. 381., S. N.

Athair, u, m., hvězda. Schd. I. 219.

Athamuntin, u, m., v lučbě: $C_{48} H_{30} O_{14}$. Vz Stk. 578.

Atheismus. Vz Enc. paed. I. 407., S. N.

Atheistický, gottleugnerisch, atheistisch. A. liberalismus. Hvls.

Athena. Přidej. Vz Vlšk. 106., 223., 315., 10., 224, S. N.

Athenae-um, a, m. = *vyšší škola*. Vz Enc. paed. I. 408., S. N. — A., *listy pro literaturu a kritiku vědeckou* v Praze od r. 1883. Hlavní redaktor prof. T. Masaryk.

Atheny. Vz S. N.

Atherom, u, m. A. aorty = *rozšíření a vředovatění stěn aorty*. Čs. lk. V. 126. A. srdečnice a chlopní. Ib. IX. 343.

Athese, e, f., řec., opak these = *popírání*. Obz. 1884.

Athlet, a, m. = *muž vyvinutého svalstva*. A. římský a řec. Vz Vlšk. 48., 49., 56., 321., 374., S. N.

Athmický či výparní růže větrná. Stč. Zem. 620.

Athmometr, u, m. = *výparoměr*. Stč. Zem. 614.

Athmosfera. Přidej: A. elektrická. Mj. 373. Tlak jedné a-ry či zkrátka jedna a. Vz Šim. 3. A. co jednička tlaku vzduchu, váha její. Vz KP. II. 52., 57., 343., Mj. 106., Schd. I. 79., S. N., Kram. Slov.

Athmosferický, athmosphärisch. A. železnice, Mj. 124., KP. II. 92., NA. IV. 221., čára, Zpr. arch. IX. 12., stroj, KP. II. 339., tlak, ZČ. I. 401., vzduch, ZČ., Stč. Zem. 592., obal země, Stč. Zem. 557., srážky, Stč. Zem. 633., prach. Stč. Zem. 492., SP. II. 255., S. N.

Athos, vz S. N.

Athoský. A. evangelium, jinak evangelium mariinské, 171 list u Grigoroviče v Oděsse a 2 listy u Miklosiče (památka pannonská písmem hlaholským psaná). Ppl. Gr. strb. 7.

Athrepsie, e, f., řec. = *nedostatečná výživa těla*. Slov. zdrav.

Atlantka, y, f. = *měkkýš kýlonožec*. *A-ky*, atlantida, mají skořípku do plochého, ostrým ústím opatřeného kotouče svinutou, do nížto se mohou skoro celé skrýti. A. obecná, atlanta Peronii. Vz Frč. 253.

Atlantský telegraf. Vz KP. II. 261.—262. A. moře. Vz S. N.

1. **Atlas**, sbírka map. Přidej: Vz Enc. paed. I. 409. Gt. také: atlantu. A. kapesní, názorný, historický, zeměpisný. Mus. 1880., 387. Us. — A. = *nejvyšší obratel krční, na němž hlava leží*. Slov. zdrav. I. 18. — A., *hora*. Vz S. N.

2. **Atlas**, a, m., satyrus alcyone, jinak: okáč bělopásný, motýl. Stn. I. 23.

Atlaska, y, f. = *atlasová stužka*, das Atlasband. Rk.

Atlasový, atlassen. Rk.

Atlus, a, m., z Hartlieb. Gl. 3.

Atmický, vz Athmický.

Atmometr, vz Athmometr.

Atmosferický, vz Athmosferický.

A to, und zwar. Us. Ssk.

Atodie = *ecce, hle*. A todie ty poznal jsi. Ž. wit. 138. 5. *A todie ti* (etenim) nepravedlnosti remeslnite. Ib. 57. 3., 24. 3. Cf. *Atoti*.

Atolly, ů, pl., m. = *kruhové valy koralové* kolem kuželovitých vrcholů podmořských nakupeně. Stč. Zem. 775. Cf. KP. III. 369.

Atom. Přidej: A. = nedělitelná, nejmenší n. základní částice hmoty. Schd. I. 23. Vz KP. IV. 43., Šfk. 731., Bř. N. 81., KP. II. 9., Šfk. Poč. 9. Der Urstoff, etwas Untheilbares. Atomy složité = molekuly. ZČ. I. 3., Bř. N. 81. A. dvojitý, der Doppelatom; a. plození, der Produktionsatom; váha atomu. Sl. les.

Atomický, Atom-. A. názor, theorie. ZČ. I. 3., 4.

Atomistický, Atom-. A. theorie, učení. Sl. les., Mj. 11., Schd. I. 370, KP. IV. 32.

Atomový, Atom-. A. teplo, ZČ., váha, ZČ. I. 205., Šfk. Poč. 10., mocnosť, rovnice, die Atomgleichung, mocnosť, die Atömigkeit, Sl. les., číslo, Šfk. Poč. 10., objem. Schd. I. 373.

Atonie, e, f. = *stav, ve kterém napiatosti, stažitelnosti organům ubývá*. A. střev, dělohy atd. Vz Slov. zdrav. I. 18., S. N.

Atoti = *ecce*. Cf. Atodie. A. vzdálil jsem se běže. Ž. wit. 54. 8. a j.

Atout, u, m., na Zlínsku: *rác*. Brt. Vz *Adut, à tout*.

Atrament, u, m. = *inkoust*, die Tinte. Slov. — A. = *koření*. Db.

Atresie, e, f. = *srostlosť*, die Verschliessung eines Kanals des Körpers, Atresie, der Atretismus. Čs. lk. VI. 270., X 361., Slov. zdrav. I. 18., S. N.

Atrialka, y, f., třída Kom. školy Atria. Vz Enc. paed. I. 411.

Atri-um, a, n. = *předsíň*; v lékařství = *předsíň srdce*. Slov. zdrav. — A. u Kom., vz Enc. paed. I. 411.

Atrofie, e, f. = *úbyt*, die Schwindsucht. Čs. lk. Vz Slov. zdrav. I. 18., S. N.

Atropin, u, n., v lučbě, *alkaloid připravený z ruliku*, der Atropin. Nz., Nz. lk. Vz Šfk. 628., Čs. lk. I. 188., VI. 34., IV. 341., VII. 241., III. 141., IX. 125., IV. 85., Šfk. Poč. 578., Slov. zdrav. I. 19., S. N.

Atropinový, Atropin-. A. siran, atropinum sulphuricum, schwefelsaures Atropin, das Atropinsulphat. Nz. lk. A. paplr. Čs. lk. III. 141.

Attachement (attašman), n, m. = ve vojenství = přidělení menšího zástupu k voji většímu i také menší ten zástup sám. S. N.

Atticism-us, u, m. = snaha tvrdší formy jazyka jemnějšími nahraditi. Bdl. Cf. Attický, S. N.

Attika. Vz S. N. — 2. A., ve stavit., fr. attique, die Attika. Nz. A = výstavek na hlavní římse spočívající. Lehner.

Attirail, fr., ve vojenství slovou pochvy a vůbec jezdecká náčiní a dělostřelectva a vozatajstva, das Geräth, die Zurüstung. S. N.

Attituda, y, f., fr. attitude = *postava těla*, die Körperhaltung. Vz S. N.

Attribuce, e, f., lat. = *přidělení*, die Beilegung, Verleihung.

Aubková, é, f. A. Amalie. 1844. Vz Jg. H. l. 530.

Aubustin, a, m. = Augustin. V Krkon. Kb.

Audlaul, pl., bludaři. MH. 8.

Audience. Přidej: Potaz míti. Bart. 4. 15., S. N.

Auditorský, Auditors-. Rk.

Auditorství, n., das Auditoriat. Rk.

Auditus, lat. = *sluh*. Vz Čs. lk. II. 160., IV. 22., 33., 77., 109., 118., 126., 134., 142., 149., 157., 236., 246., 253., 326., 387., 404., 414., VI. 98., IX. 159., X. 333.

Auerbek, vz Biher.

z Auerspachu Mik. 1645. Vz Jg. H. l. 530., Jir. Ruk. l. 24.

Aufang, aufung, u, m., eine Geldabgabe, zastr. Vz Gl. 3.

Aufgeber, něm. = *zasylatel*. Hnš.

Aufsässig seln, něm. = sedl naň, ulehl naň s bubů, jezdí po něm, smýká se na něho, osopuje se naň. Na Zlínsku. Brt.

Aufštejnéř, e, m., hrabě korutanský (Jindřich z Aufensteina 1309.—1310.). Dal. 171.

Aufziusungsfaktor, v math. = *úročitel*. Stč.

Augit. Přidej: A. polouhranolový, hemiprismatischer Augitspath, Amphibol; klonodělný, paratomer, Augitspath, Augit; osodělný, prismatoidischer Augitspath, Epidot, m. Nz. Vz Bř. N. 174., KP. III. 11., 198., Schd. II. 47., 48., S. N.

Augmentační zásoby, Verstärkungs-, Vermehrungs-. S. N.

Augšpurk, a, m., Augsburk. Vz S. N.

Augur. Přidej: Vz Vlšk. 334., 340.

Augusta, y, m. A. Jan, biskup bratrský, † 13/1, 1572. Vz Kram. Slov., Tf. H. l. 3. vyd. 37., 47., 55., 65., Jg. H. l. 530., Jir. Ruk. l. 24., Šb. H. l. 227., Sbn. 909., 933., S. N., Sdl. Hrd. I. 20.—21.

Augustiauský kostel, klášter. Mus. 1880. 292., Blk. Kfsk. 772. Cf. Enc. paed. I. 416., S. N.

Augustinl Mat. 1753. Vz Jg. H. l. 531., Jir. Ruk. I. 136. — **A.** Štěpán. Ib.

Augustov, a, m., Augustendorf, ves u Vranova.

Aucheulstr, u, m. = porodnický nástroj k přeříznutí těla plodu. Kří. Por. 628.

Aujezdský Alex. 1561. Vz Jg. H. l 531., Jir. Ruk. l. 9.

Auktorita, y, f. = zvláštní moc, kterouž kdo sobě víry a poslušnosti na jiných dobývá. Vz Enc. paed. I. 422.—427.

Auktorský, Auktors-. A. úkon. Kos. Ol. l. 207.

Aula, y, f., řec., *dvůr, síň*, Hof, Halle; *posluchárna*, der Hörsaal; *shromažďovací síň*, der Versammlungssaal, die Aula. Cf. Enc. paed. I. 427.

Aulík, a, m. A. z Třebnic. Vz Blk. Kfsk. 1208.

Aunhošťský Václ. 1607. Vz Jg. H. l. 531., Blk. Kfsk. 1134.

Aupický Jan. 1571. Vz Jg. H. l. 531., Jir. Ruk. l. 37.

Au porteur, fr. = *na vlastníka*, auf den Inhaber lautend. Kh.

Aura, lat., v lékařství = zvláštní pocit opovídající záchvat padoucí nemoci, a. epileptica. Čs. lk. II. 34. Vz Slov. zdrav. I. 19. — A. = *libý větříček*. Har. II. 65.

Aurat, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 360.

Aurikule, e, f. = *podlešká ouško*, primula auricula. Vz Rstp. 1229., Čl. 70., Kram. Slov. 23.

Aurin, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 562

Auripigment, u, m. = *kaměnka*, nerost. Vz Bř. N. 228., KP. III. 65., Šfk. Poč. 191., Schd. I. 301., S. N., Kram. Slov.

Auryl, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 360

Auskultace. Vz S. N., Kram. Slov. 24.

Auskultant učitelský. Vz Enc. paed. I. 427., S. N., Kram. Slov.

Ausläufer, něm. : *odstřelek, pobočník, výpustek, výběžek*. Š. a Ž.

Ausobský Kar., psal 1838.—43. Vz Jg. H. l. 531., 770.

Auspicie, í, f., lat. = *znamení*, die Vorbedeutung, Ahnung. Vz Vlšk. 342., S. N.

Ausplitzer, tzra, m. A. Patricius. 1730. Vz Jg. H. l. 531., Jir. Ruk. I. 38.

Ausreitar, a, m., z něm. Ausreiter, eine berittene Polizei, die 1584. eingeführt wurde, zastr. Vz Gl. 3.

Australský. A. jazyky. Vz Šrc. 412., 435. A. školství, vz Enc. paed. I. 428., S. N.

Austský Václ. 1548. Vz Jir. Ruk. I. 38.

Auštěcký Jos., prof. a spisov., † 25/1 1876. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 179., 200., Jg. H. l. 531., Enc. paed. I. 431.

Authentický. Vz S. N.

Autodafovati = *za příčinou víry souditi*. Vz Auto da fé. Lpř. Děj. III. 52. (2. vyd.).

Autodidakt, a, m., z řec. = *samouk*, kdo bez cizího zvl. bez školního návodu něčemu se naučil. Vz Enc. paed. I. 434., S. N.

Autograf, u. m., die Kopirmaschine; die Urschrift eines Buches, vom Verfasser selbst geschrieben (vlastnoruční spis, hl. podpis). Vz S. N.

Autografie, e, f., řec. = *přetisk rukopisů*, napsaných na papír. Vz KP. I. 400. Die Autographie.

Autografovaný; *-án*, *a*, *o*, autographirt. A. přednášky, autografem pořízené. Us.

Autografovati = *vlastnoručně psáti*, eigenhändig schreiben, autographiren; *autografem rozmnožiti*. — **co**: přednášky.

Autografoman, a, m., řec. = *náruživý sběratel autografů*.

Autografující stroj, die Kopirmaschine. Stč Zem. 562.

Autokratický, autokratisch. A. stát, unter einem Selbstherrscher. Mus. 1880. 511. Vz S. N.

Autokrator, a, m., z řec. = *samovládce*.

Automat. Přidej: A. = stroj, jenž vnitřním zřízením pohybován jsa počíná si tak, jako by byl tvorem živým, který sám bez cizí pomoci se pohybuje. A. požáru, der Feuerautomat. Us., S. N., Kram. Slov. 22.

Automatický, automatisch. A. pohyb. Dk. P. 8.

Automolith, u, m., nerost tmavozelený, černozelený, tmavomodrý, podobný spinelu. Vz Bř. N. 188.

Autonomní, autonom. A. moc, správa. Mus. 1880. 585. Vz S. N.

Autopsie, e, f., řec. = *vlastní názor*, die eigene Wahrnehmung, Autopsie. Znám to z a-e. Us. Vz S. N.

Autorisovati = *zmocniti*, *oprávniti*, bevollmächtigen, ermächtigen, autorisiren. Kh. Autorisovaný překlad. Kos. Ol. I. 309.

Autorita. Přidej: A. církve, MH. 2., odborná, eine Fachautorität. Sl. les. Vz S. N.

Autoritativně, autoritativ. Kaizl 178., 132.

Autorka, y, f. = *spisovatelka*, die Schriftstellerin. Mus. 1880. 147.

Autotrausfusa, y, f. = výkon, kterým se na témž člověku krev z méně důležitých ústrojů k jiným důležitým svádí. Vz Slov. zdrav. I. 19.

Auxiliar-conti = *výpomocné účty*, Hilfsrechnungen. Kh.

-av (авъ). Za *Čáslav* přidej: Také dle *Daň*: do Chrudimě, do Boleslavě. Vz tato slova. — Ku konci připoj. Vz: Stupňování, Mkl. aL. 181., Vm. o Mkl. Hlask. 18., Listy filolog. III. 64.

-ava. Připoj: doubrava, pěnkava, Bž. 232., Opava, Otava. Arch. für. slav. Phil. VII. 4. 602. Cf. Brt. D. 144.

Avaka, vz Abaka.

Avakový, vz Abakový.

Aval, u, m. = *záruka*, *ručení*, že směnka bude zaplacena, die Wechselbürgschaft; kupecky. Kh.

Avalovati = *ručiti za směnku*, einen Wechselbrief mit unterschreiben, verbürgen; kupecky. Kh.

Avance, franc. = *předek*, *výhoda*, *prospěch*, *záloha*, Vorausbezalung, Gewinn, Vortheil, Vorschuss; kupecky. Kh. Vz S. N.

Avancovati = *zálohu dáti*, *založiti*, vorschiessen; kupecky. Kh. — A. = *postupovati*, fortrücken, vorwärtsrücken.

Avantur, u, m., fr. = *náhoda*, *štěstí*, *šťastná náhoda*, *dobrodružství*. A-ry rytíře Bruncvíka. Vz S. N.

Avanturiers, fr. = *lodí kupecké podloudnické*; také lodi loupežné; šejdířský obchod s akciemi a papíry, Schleichhandelschiffe; Freibeuterschiffe; Schwindelhandel mit Aktien und Staatspapieren. Kh.

Avanturin, u, m. = křemen žlutý, červený n. hnědý a lupénky slídy husté prostoupený. Vz Bř. N. 184., Schd. II. 32., KP. III. 195., IV. 583., S. N.

Avanturovati = *příliš se odvážiti*, zu viel wagen; kupecky. Kh.

Avanturový obchod = *na štěstí*, *na spekulaci*, *na náhodu*, der Avanturhandel; kupecky. Kh.

Avanza = *avance*; kupecky. Kh.

Avanžovati, vz Avancovati.

Avarie, e, f. = *havarie*.

Z Aventina Jiří, vz Melantrich. — Z Aventina Regina. Vz Blk. Kfsk. 323.

Averbeck Jan. 1590. Vz Jir. Ruk. I. 39.

Aversionalní summa = která se tomu vyplácí, kdo od svého práva na něco odstoupil, die Abfindungssumme für irgend eine Verzichtleistung auf einen Anspruch. Kh.

Aversní obchod, *kupuje-li n. prodává-li se všecko do hromady bez výběru*, Kauf und Verkauf in Bausch und Bogen, im Ganzen, der Aversionshandel. Kh.

-avice, přípona. Doubravice. Pal. Rdh. I. 138.

Avignon, a, m. Tk. I. 601., III. 407., S. N.

Avis = *aviso*. Kh.

Aviso = *zpráva*, *oznámení*, *návěští*, die Anzeige, der Bericht, das Aviso. Kh., Hnš., S. N.

Avšak. Za *Br.* připoj: Kakž jest kolvěk tvá vina, však ť chci všecko odpustiti. Kat. 178. Hlědaj, sv. Jan Křstitel kaký byl svatý, však umřev nemohl do nebes. St. Uč. 116. b. Jenž (Salomon) zejmene bě věhlasný . . . ten však čtveru věc vyčítá, jež před jeho smyslem skryta. AlxV. 153. b. A. = nonne. Vz Avšako.

Avšako, *všako* = nonne v Ž. wit. Za lat. nonne hralo se *všako*, *avšako* atp. nedorozuměním. Překladatel rozuměl tázacímu nonne jako zdvojeně negaci, *non* a *ne* a pro ztlumočení jeho zvolil silně firmativní *všako*, avšako. Gb. ve vyd. Ž. wit. 213.

-avý. Připoj: Malavý (trochu malý), velkavý, širokavý, vysokavý, hrubavý, chladnavý, temnavý, hlupkavý (přihlouplý) atd. Brt. D. 153.

Axamit, vz Aksamit. — *Aksamit*, a, m., os. jm. Ign. A., vysl. prof. akadem. gymn. v Praze.

Axiální moment, SP. II. 70., poloha, Mj. 368., síla. Zpr. arch. VIII. 54., 56.

Axinit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 170., Schd. II. 45., KP. III. 198.

Axiom. Vz S N.

Axiomatický, grundsätzlich, axiomatisch. A. věta. SP. II. 47.

Axlar, a, m. A. Pav. † 1714. Vz Jg. H. I. 531., Jir. Ruk. I. 40.

Axolotl, a, m. = *mexický mlok*, amblystoma mexicanum, der Axolotl. Frč. 310., Brm. Živ. zv. III. 2. 103., Schd. II. 489., Kv. 1869. 142.

Ay psáváno m.: *y* (ý). Vz Listy filolog. II. 173. (Gb.).

Azalein, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 560.

Azalka, y, f., azalea, rostl. A. ludijská. Dlj. 62., Rgl. Vz S. N., Krom. Slov. 24., Rosc. 138.

Azazel (Azazil), a, m., dle kniby Henochovy jeden z 20 padlých andělů, jejž prý Rafael svázal a v temnosti uvrhl. Desoid Sv. Ireu. 1. 15.

Azbuka. Přidej: Že se v starém zákoně počátkové a jakoby abeceda či a. božské nauky předkládali. Sš. II. 44. Vz o a-ce vic v KP. I. 301. a Enc. paed. I. 9., S. N., Kram. Slov. 24.

Azda. *Za Jir.* přidej: Azda (tázací) ruka Hospodinova neplna jest? BO. Azda lid nevědomý zahubíš? BO. Azda jste vy oklamáni? ZN. A. mnieš, bych tebe ostal?; Azda's ty také křesťan? Pass. 223., 828. — *Ku konci připoj:* Tak ho teda s pánom Bohom len vyprav; azdaj (snad) sa len dák ve svete vypletie. Dbš. Sl. pov. I. 38. Vz Poctiti.

Azdajný, hoffentlich. Slov. Ssk.

-ázgať, *přípona sloves intensivních*: palázgať = hylázgať (křičeti vespust), lomázgať (idem). Brt. D. 158.

Azia, e, f. = *Asie*. ZN.

Azianové = *Asiané*. Epheščí sú A-vé. ZN.

Azimut, *azimuth*, u, m., slovo arab. = *oblouk na obloze* běžící od bodu jižního přes západ, sever a východ. Stč. Zem. 60. A. = dovrch, odklon obzorníkový, der Azimuth, Scheitelwinkel. Š. a Ž. Cf. Schd. I. 208., S. N.

Azimutalní, Azimuthal-. A kruh, kompas. Nz.

Azmodeus, a, m., vz Asmodej. A. zdávil šest mužóv Sáry, již sú pojímali pro krásu a prvú noc každý z nich chtěl smilniti. Hus I. 123.

Azobenzid, u, m., v lučbě, der Azobenzid. Nz.

-ázňať, *přípona sloves intensivních*: hylázňať (povykovati). Vz Brt. D. 158.

Azobenzol, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 538.

Azoický, řec. = *neoživený*. A. útvary. Stč. Zem. 682. — A. břidlice. Krč. v Kv. 1884. 533.

Azon, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 464.

Azoospermie, e, f., řec. = nedostatek živých, pohyblivých vláken ek v semeni lidském. Slov. zdrav. 1. 19.

Azor, a, m. = *psí jm.* Brt., Sd. — A., u, m. = *druh kabátu*. U Olom. Sd.

Azot, u, m. = *dusík*. Slov. zdrav. I. 19.

Azotit, u, m., v lučbě. A. boru, kalia, selenu. Vz Šfk. Poč. 56.

Azoturie, e, f., řec. = stav, ve kterém moč nesmírné množství dusíku obsahuje. Slov. zdrav. I. 19.

Aztecké stavby. Vz Aztekové, KP. I. 101., S. N.

Azulin, u, m., v lučbě. Prm.

Azur, u, m. = *nebeská modrost*, *blankyt*, die Himmelsbläue, himmelblaue Farbe. A nebes. Vrch.

Azurit. Dodej: Vz KP. III. 64, Bř. N 154., Šfk. Poč. 276., KP. IV. 111., 696., S. N.

Azurný = *modrý*. A. nebe. Vrch. Vz násl.

Azurový, v obec. ml. *lazurový* = *blankytný*, himmelblau. Oček a-vý svit. Čch. Bs 96.

Azyg-os, u, m. = *žíla lichá*. Slov. zdrav. I. 19.

Až, *příslovce*. V 9. ř. tohoto článku za *Rkk.*: Velmi krásný od pat až do vrchu. Bj. Mají toho až do Boha (mnoho, a dostatek). Us. Vck. — Na konci v ř. 17.: Král pokoj zachovati rozkázal až do vyslyšení pře. Čr. Až do súmraka. BO. Aže v den pokolenie; Až ty zhynú. Ž. wit. 60. 7., 17. 38. — II. *Spojka*. V řádce 8. za *Kom.*: Dotud něco praští, až se přelomí; Kázal ho tak dlouho bíti, až skonal. Brt. S. 3. vyd 140. — V ř. 11. za *Byl.*: Horatius vojsko nepřátelské, až by most zřícen byl, zastavil; Čekali, až by rozešel se lid. Brt. S. 3. vyd 140. — V 17. ř. za *D.*: Rozlobili se, až ten spls i zapověděli. Čr. Toť mu má velikú vránu, až by tam vložil celú vránu. Výb. II. 33. Některý padl, až nevstal; Zezulenka kuká, až se skála puká; Boj byl tak litý, až u břehu moře krví se zardívalo; Škody staly se veliké, až teskno bylo o tom slyšeti. Brt. S. 3. vyd. 136. — *Zhusta užívá se těchto vět ellypticky vztahem k zamlčené větě hlavní:* Však až teskno mezi nimi se motati; Až mi té nedbalosti hněvno bylo; Až mi srdce trnulo na to hledě; Až hanba bylo poslouchati; Až hrůza na to patřiti. Brt. S 3. vyd. 136. Jest mi až nedobře. Dch. — *Jindy věta hlavní béře se na formu věty srovnávací:* Až se hory zelenají, jak zpívají. Ib. — V 30. ř. po (Č.): Prve než jest Abraham byl, až jsem já. Krist. 79. b. Dřéve než vynde, až zahyne. Ž. Kl. 128. b. Dřieve než šest dní pominu, až ztratí liuda třetiou. Alx. Ale dříve, nežli Ooiáš do Syrie přijel, až král Seleukus umřel. Plác. Než se počalo jedno konati, až se jiné počalo s druhé strany kaziti. Dekr. jedo. brat. 1617. Prvé než si bit, až tě bolelo. Pass. Prvé než tráva zroste, až kóň umře. Smil. Než zazpievá kokot, až mne třikrát zapříš. ZN. On to ještě mluvieše, až zástup přiblížil sě. ZN. Vz více příkladů v Jir. Nkr. 89. — *Ve spojení s* **tak**. Néni až tak horócné. V Bohuslavsku na Mor. Neor. Dnes není až tak horko. Mor. Vck. — **Až** *samo se sesilňuje*. Šak té sprovodím, až sprovodím. V Bohuslavsku na Mor. Neor. Napomínal sem ho, až napomínal. Na mor. Val. Vck. Ty špato špatúcná, až špatúcná; To je veliké lumpisko, až lumpisko; Šak já mu dám, až mu

dám. Na Zlinsku. Brt. Oni sú hluši, až oni sú hluši; Ej, dyby tak chtělo hodně pršat, až hodně pršat. Brt. D. 170. — **Až** = *at*. Zapni sa, až ti neni zima. Až neupadneš! Ponábli sa, až ťa nečekám. Oni chčeli, až by to ostalo tak. Pověz mi, až vím. Brt. D. 170. Na mor. Val., v jihových. Mor. Brt. D. — **Až** = *vždyť*. Až on to byl! Mor. Vck.

Ažanka, y, f. A. (ožanka) kočičí, kočičí koření, teucrium marum (verum), das Amber-, Katzen-, Schlag-, Mastix-, Theriakkraut. Mllr. 104.

Ažda = *snad*. Vz Azda. Slov. Němc. VII. 20., Ssk.

Až i. Za *Svěd.*: Jiní kněži ze vší téměř Prahy, až i opat slovanský, také přišli. Čr.

Ažio. Přidej: A. směnečné. Kaizl 154., 233. Vz S. N., Kram. Slov. 7. (Agio).

Ažiový, Agio-. A. příplatek. Kaizl. Vz S. N., Kram. Slov. 7.

B.

Na str. 39. a. v ř. sh. 15. vynech *v* a *f*, které jsou *retozubné* a ve 20. ř. za *Jg*. přidej: *B* jest dle proudu, za kterého se článkuje, hláskou *jasnou* a poněvadž se okamžitým přerytím proudu článkuje, hláskou *okamžitou* a vzhledem ku složitosti, *jednoduchou* a vzhledem ku měkkosti *obojetnou* (vz Obměkčování). Vz Gb. Hl. 20.—22. Při *b* sraženy jsou oba rty a proud musí si násilným jich roztržením cestu proklestiti, což se stává při *b* za nárazem mírnějším, při *p* za nárazem prudším. Gb. — Ib. ř. zd. 29. po *Šb*. přidej: brablc, brablenec, brstva, brstevník, břiskať, břeščak, břed, břeteno, klebeta, skyba, přisbisko. Na Zlinsku. Brt. — Ib. ř. zd. 22. po: *Vz P:* babrať i pabrať. Na Zlinsku. Brt. — Ib. ř. zd. 14. za *Kts.:* bramor, brablenec, darebný, pisebný. Na Zlinsku. Brt. — Ib. ř. zd. 9. za *Šb.:* grmle — brnmle, zglýňať vedlé zblýňať: Na Zlinsku. Brt. — Ib. ř. zd. 5. ku konci přidej: O střídání *b* s *p*, *v*, *f*, *d*, *m* vz Gb. Hl. 93.—94. Kacamajka, dřemeno, drpać = kacabajka, břemeno, drbać, gybza vedlé bybza (daremní věc). Mor. Brt. D. — Ib. ř. zd. 3. přidej: blizati proti lizati, breptati proti reptati, babnice proti strb. agnica; v dialektických slovích: botka (stč. votka) a bacoun m. otka a ocún. Gb. Hl. 118. — Str. 39. b. ř. sh. 8. po *Kts* přidej: *B* se odsouvá před *n*, *t* a z předložky *ob*, vz Gb. Hl. 111. a Mkl. aL. 233. — Cf. také S. N. — **B.** = *h* o půl tonu snížené, též hes. B-dur, b-moll. Mlt. — **B'** (jotované) na Lašsku. Vz Brt. D. 98.

Ba. V 6. ř.: *Ba přisvědčuje vůli jiného*. Poďme radši. Ba. — Ba ďácha! ba šmaka! Brt. D. 170. Ba ďábla! Ba čerta! Tč. Ten schází! Ba schází, staroščo! Mor. Neor. — V 8. ř.: Zdaliž jest toliko Bůh židův? Zdaliž také není i pohanův? Ba jistě i pohanův. Brt. S. 3. vyd. 120. — V 18. ř. po *rodičův:* Dříve třiceti let bude na stromě na sta, ba na tisíce ratolestí. Brt. S. 3. vyd. 120. Ukáži netoliko tři řádky, ale i deset, ba i více. Šturm. Ja by će vyvedla ba i přes celnčký les. Sš. P. 381. — Ku konci nd 5. přidej: Ba by mi to Bóh dáti ráčil. Sat. — Cf. Jir. Nkr. 92.

-ba. Přidej: Vz Bž. 231. a v poslední řádce stůjž: *-ný* m. ný. Před *-ba* měnívá se *n* v *m:* hanba — hamba, a na Zlinsku v *ň:* haňba. Vz *N*. Nádba = naděje; Jaká mlaťba, taká plaťba, sečba. Brt. D. 144.

Baaky, pl. = *znamení loděm ohněm, světlem* atd. Baaken sind Zeichen durchs Feuer. Licht usw., nach denen die Schiffe zur Vermeidung von Unglücksfällen sich zu richten haben. Za to lodníci platí poplatek: *baakové*, das Baakengeld. Kh.

Baal (= pán), a, m., všeobecné jm. pohanských bohův. Vz S. N., KP 1. 112., Kram. Slov. 24.

Baba, vz Bába.

Bába. V 2. ř.: B., vetula, lit. boba, skr. *bābā*. Mkl. aL. 104. Cl. Šrc. 242., 252. V Rusku b. = *každá vdaná ženska*. Osv. 1886. 1. seš. — Ř. 14. za Er. P. 278.: Neber sobě, můj synečku, pro peníze babu, kde s ňú půjdeš, šohajíčku, pro veliků haňbu? Sš. P. 667. Dávali mi starú babu, že by som ju miloval, vrabci žltko vyzobali a já by som plevy bral. Koll. Zp. I. 272. A ja nechcem starú babu, s tou sa nechcem zabávať, ja si vezmem mladé dievča, čo mňa bude rádo mať. Sl. spv. I. 39. Potkáš-li starou babu, znamená to neštěstí. Kld. Staršieho netreskci, ale pros jeho jakožto otcě, mladcóv jakožto bratří, babek jakožto matek, mladiček jakožto sestřiček. ZN. Bába přede, Bůh jí nitku vede. Sb. uč. — **B.** = *babička*, die Grossmutter. Báby i strýci rovně se dělí. Cod. jur. IV. 3. 1. str. 384. — Ř. 15. za: *s příhanou:* Přijela baba z města, přivezla tři koše novin. Cl. Babi (klepy). Babo, dej rady, guter Rath ist theuer. Pk. Staré babe dejme hrabe, aby s něma hrabala. Sš. P. 668. Stará b. dudlavá. Sš. P. 145. Jedna baba z Pataloha, druhá baba z Treště, čert je hodil do potoka, ony jsou tam ještě. U Rychn. Anoť repce baba pochukujíc. St. Kn. š. 9. Baby kůzelné. Vz Sbtk. Rostl. 27., Cod. jur. IV. 3. 2. 403. B. kostelní. Tk. III. 69., 211. — **B.**, *babička, paní bába, bába pupkořezná, žena babicí, babice, žena položná*, die Hebamme. Vz Enc. paed. I. 436., Slov. zdrav. 20. — Str. 40. b. ř. sh. 9. za *Us.:* **B.** *polní, obilní*. Vz Sbtk. Rostl. 25., 26., 62. — **B.** = *vokrapek, kdo naposled uhodí cepem*. U Kvasin. — **B.** = *(veliká) buchta*. Napečo vám babiček. Mor. Neor. Us. — Ib. ř. 18. Mlčel jako s teplou bábou (**ne:** babou, ač by tak mělo býti; mělo by to jiný smysl).

Č. A zrovna to hned s teplou bábou vyřídila (za čerstva). Us. Vk. B. z mrkve, ruská, polská. Šp. — Ib. ř. 18. za *Zlob.*: B., hora u Jince. Krč. v Kv. 1884. 441. Baba či Hora babčina, na Mor. Km. Velká Baba, hora v Příbramsku; Malá Baba. Krč. — *Baba*, jm. polní na Mor. Brt., Pk. — *Baba*, ves v Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 846. — *Baba*, samota u Vlašimi a Dobříše; myslivna u Kosmonos. PL. — *B., hora.* Tk. II. 264., III. 50. — *Ku konci článku.* Die Weissbrühe, das Gerbefett Šp. Vz Promočiti. — **B.** = *strašák v poli, aby se ptáci báli*, die Vogelscheuche. Slov. Zátur. — **B.** = *nástroj k tlučení země, panna, beran*, die Ramme. NA. III. 147., Čsk. Na Slov. Ssk. — **B.** = *přivázání pavuzy od žebřiny k žebřině.* Přivázati do baby, na babu. U Hořic. Hk. — *Baby* = *zemní čmeláci.* U Vítkova u Písku. Šg. — **B.** Bude pršeti, baby jedou na jarmark (říkajl, dělajl-li se při dešti žblabuně na vodě). U Solnice. Frch. — *Baby* = veliké, nazelenalé zimní *hrušky*. Na Hané. Vck., Brt. — **B.** = *závada*, der Haftstein. Sl. les. — **B.** = *zátka z hadrů*, jíž se zacpávají kamna, aby teplo komínem neucházelo. Na mor. Val. Vck., Brt. D. 198. — **B.** = *převařené pivo*, das Schwarzbier. Suk. — *Baba*, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117., **B.**, y, f., os. jm. ženské. Pal. Rdh. I. 118.

Babáčkova Dorota. Blk. Kfsk. 994.

Bábačky, pl., f., abgefallenes Obst. Slov. Ssk.

Babák, a, m, samota u Písku; mlýn u Vel. Meziříčí. PL. — **B.** = *bubák*. Šm. — **B.**, os. jm. Sš. P. 615.

Babáky *Horní*, Ober-Babakow, samota u Hlinska; **B.** *Dolní (Babák)*, Unter-Babakow, ves u Hlinska. PL.

Babánek, nka, m., os. jm. Šd. B. Frant. Vz Jg. H. l. 531.

Babař, e, m. = *baban*. — **B.**, der Weibernarr. Slov. Ssk.

Babátko, a, n. = *děťátko*, kleines Kind. U mor. Březové. Brt. v Osv. 1884. V kolisce húšká se b. Brt. L. N. II. 109. Pojď děťátko, pojď babátko! Nrd. Bld. 11. Cf. Bábě. — B. = *panenka, loutka.* Slov. Rr. Sb.

Babce, dle Budějovice, samota u Berouna.

Babčice, e, f. = *mosazný kroužek, do něhož se na vestě háklík zapíná.* B. a háklík na zapínání. Na mor. Val. Vck. Vz Babka. — **B.**, dle Budějovice, Babschitz, ves u Tábora; Babtschitz, ves u Benešova v Budějovsku. PL.

Babčička, y, f., ein Bund Flachs. Slov. Ssk. — **B.** = *babčice.* Do b-ky zapíná sa háčik. Slov. Rr. Sb.

Bábě, ěte, n., pl. babata. Na mor. Val. = *panna, loutka*, die Puppe. Vck.

Babečka, y, f. = *babička.*

Babečkář, e, m. = *babař.*

Babel, a, m. = Babylon.

Babela, y, f., os. jm. Šd.

Bábenček, nečka, m., ein Knäbchen; Püppchen. Slov. Bern.

Bábence, nce, m. = baba. To je b.! Slov. Ssk.

Baběnice (Paběnice), dle Budějovice, Babenitz, ves u Jesenic. PL.

Babenka, *baběnka*, y, f. = zdrobnělé *baba, stařenka, babička.* Mor. Brt. L. N. II 109., Šd Už baběnka umřela, co oplatky nosila. Sš. P. 608. Také Slov. Rr. Sb. — *Baběnky*, druh *hub*, eine Pilzart. Bauer.

Babětín, a, m., Babuthin, ves u Benešova (Bensen) u Č. Lípy.

Babí. Ř. 5. za *Jg.*: Něm, der Sommerfaden. Dch. B. léto = předjeseni, der Vorherbst. Sl. les. B. léto teplé slunečné počasí po sv. Václavě, léto svatováclavské; také vláčka či předivo malounkých pavoučků (aranea obtextrix), po polích a křovích toho času se táhnoucí a větrem litající. Vz S. N. Divoké husy na odletu, konec babímu létu Moravan 1875. Vz Er. P. 94 Babích klepův ani na svini neobjedeš. Us. — **B.** *pes* = chlpatá húsenica (housenka), ktorá sa, ako sa jej človek dotkne, do kotúčky zkrčí. Je potravou kukačky. Krčí sa ako babij pes. Slov. Zátur. — Ř. 8. za *Jg.*: *B. jahoda* = *čípek*, streptopus amplexifolius, der Knotenfuss, rostl. Vz Čl. Kv. 127, FB. 20., Slb 193. *B. jahoda*, der Mäusedorn. Slov. Ssk *B. hněv* 1. = *lopuch plstnatý, kodáči, lopouči, veliký n. vysoký n. hořký lupen, babí kořen, řepík hořký n. větší*, lappa major, arcticum, die grosse Klette, Ross-, Spinnenklette, Klettenwurzel, Mllr. 15., Sl. les., Kram. Slov. 24.; 2. = *babí kořen, jehlice*, ononis spinosa, die Hauhechel, das Hackel-, Hechel-, Harn-, Stachelkraut. Mllr. 74., Slb. 537., Čl. Kv. 378., Rstp. 356., Sl. les., Rosc. 167. FB. 102. — *B. zub* = *šupinovatý kořen, podbílek, kyčelnice, nebojse, smetaník*, lathraea squamaria, L., dentaria bulbifera, die Schuppen-, Georgen-, Mai-, Zahn-, Bleiwurzel. Mllr. 59., Slb. 302., 696., Rstp. 1160., Čl. Kv. 247., FB. 59. — *B. kapsy* = *penízek, kokoška, běta suchá, selská horčice, taška, pastuší tobolka*, thlaspi arvense, bursa pastoris, das Hirtentaschel, rostl. Mllr. 105. — *B. květ*, bartsia alpina, rostl. Čl. Kv. 246. B. brucho = šalvia lúčnia, salvia pratensis. Slov. Rb. Sb. B. listí (na Hané: paí jazýček) = *jitrocel*, der Wegerich. U Mor. Ostravy. Wrch.

Babice, dle Budějovice, Babitz, vsi u N. Brodu, u Čechtic, u Přestic, u Dnespek, u Rosic, u Adamova, u Olbramovic, u Mor Budějovic, u Hranice, u Šternberka, u Uher. Hradiště; Gross-Babitz, samota u Votic, vsi u Chlumce a u Říčan; *B. Malé*, Klein-Babitz, samota u Chlumce, ves u Říčan; Pobitz, ves u Teplé (u kláštera); Wabitz, ves u Hostouně. — Čl. Tk. I. 439., II. 421., V. 64. — Cf. Blk. Kfsk. 1280., Sdl. H. I. 126., II. 34., IV. 215., 345. — *Babice*, e, *babička*, y. f. = *pavouk*, který dělá babí léto na podzim. Na Ostrav. Tč.

Babicí bába = babička porodní. Us. Rgl.

Babictví, n. = náuka o babení či pomáhání při porodu, jež vykonávají ženy, k tomu účelu zvláště vycvičené a vzdělané. Vz Bába, Enc. paed. I. 436.—441., S. N.

Babiččin, a, o, der Grossmutter gehörig.

Babička, die Grossmutter, na Mor.: *stařenka*. Brt., Mřk. B. (porodní) od babiti. Cf.: tráviti — travička. — **B.**, vz Babice (pavouk). — **B.** = *čtyřhranná, podlouhlá*

buchta. Vz Bába. Ve Vsetíně. Vck. B-ky jésti. Sš. P. 708. — **B.**, něm. Baby, ves u Náchoda; Bamberg, ves u Kaplice. PL. Cf. Blk. Kfsk. 530, 655., 846., Sdl. Hr. III. 301.

Babičky, pl., f., Klein-Babitz, samota ve Voticku.

Babietka, y, f. = *bambitka*. Slov. Rr. Sb.

Babí Gora znamená vůbec Tatry neboli Karpaty jakož i zvláště mnohé jednotlivé vrchy jakožto částky Tater. Bačk. Pís. I. 409.

Babí Hora. Vz Sdl. Hr. IV. 352., S. N., Babí Gora.

Bábika = Alžběta. Slov.

Babikrovka, y, f. = *kokořík*. Šm.

Babín, a, m., vsi u Kamenice nad L. a u Horažďovic. PL. Cf. Blk. Kfsk, 850., Sdl. Hr. IV. 174.—176.

Bábin, a, o = *bábě náležející*, der alten Frau gehörig. — **B.**, Hebammen-. Néni vina má, ani bábina, a je vinen panáček, že mně solil jazéček, chce se mně vína. Sš. P. 650.

Babina, y, f., vrch v Mal. Hontu na Slov. Let. Mtc. S. VI. 2. 6. — **B.**, samoty u Turnova a v Chotěborsku; vsi u Plas, Ústí n. L. a Litoměřic. Vz Babiny.

Babince, pl., m. = *obálenka, obalené, zavité, otočené vlasy*. Vdané a závitky zapletají vlasy kolem hlavy v babince. Na mor. Val. Vck.

Babinec Přidej: *žebračka*. — **B.** = *kopka, hromádka sena*; veliké babince slují *kopy*. Na mor. Val. Vck., Brt. Seno do babinců skládati. Nl. — **B.** = *potůček* u Náměště. Šd. — **B.**, vz Babince. Vck.

Babinek, nka, m. = *kopec* u Vsetína.

Babiněti. — čím. Vojsko praci prospívá v zmužilosti, ale zahálkou v ní krsá a babiní. Abr.

Babineti, a, m. = *baba*. Us. Bvř.

Babiněves, vsi, f., byla ves v Sedlčansku. Tk. III. 130.

Babínka, y, f., samota u Kamenice nad L. PL. — **B.** = babička.

Bábinka, y, f. = Barbora. Us. — **B.**, jm. jedné z nejstarších čes. mušlí. Barrande.

Babinský, altweibisch. Kteří vedlé domněnie babinského mnie, by hřiechóv byli prázdni, když sě zpoviedají, ale z úmysla hřiechu nevypustie. Hus II. 142.

Babiny. Za *Jg.* přidej: Druh koudele zvl. provazníkům, das Schwingwerg. Us. Hk. — **B.**, vsi u Plas, Ústí n. L. a Litoměřic. Vz Babina, Tk. I. 363. Cf. Blk. Kfsk. 227., 534.

Babiti. — koho. Žena, ježto dietky babí. BO. — **kde.** Bude vám u mne trochu b. Kos. Ol. I. 31.

Babitín, a, m., byla ves v Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 53.

1. **Babka**. Ř. 2. **B.** = *bába porodní*. Mor. Brt. Neor., Brt. D. 198. — Ř. 4. po *Heller*: B. = špatný haléř uherský do zemí českých sněmem nepřipuštěný. Brt. Ani babky tam není = nic. Bdl. Oj, kebych ju môhol predať za dve babky, ochránil bych si dom i role i statky. Sl. spv. II. 52. Pil by víno koléбač, kúpil si ho za babku, vylil si bo za lavku. Sš. P. 510. Babky mince po malém penízi toliko brány býti mají. Zř. zem. V. 17. Kúpil si ho za babku. Sš. P. 510. B. k babce, budú plné kapce. Slov. Tč. A my jsme měli u něbo čtyři babky a ty nám dal. NB. Tč. 93. — Ř. 14. po 437.: — *Babky = peníze vůbec*. Ten má babky. Us. — Ř. 17. za *hřebovna*: *B. = malá kovadlinka* svrchu čtyřhranná a plochá, ze zpodu ve hrot přiostřena a do krče zaražená, na níž se kosy a srpy kladívkem naklepávají. Vz předcházející význam. Us. Hk. B. = špalíček s důlkem, do kterého se při nýtování klade hlava dosedací nýtu, aby se nerozbila, když se zavírací hlava nýtu stlouká, der Stöckel. Vz Nýt, Včř. Z. I. 18. — Ř. 18. za Häftel. B. = *matice*, do níž se haklík zapíná. Brt. D. 198. Šroubek a b., die Schraubenmutter; Háček a b. Tč. Vz Babčice. — Ř. 21. za *svorník* přidej: nebo hřebík, v níž se upevňuje žeble n. tyčka se sítí. — Ř. 24. za Rebstock dej: Vz Řez. V násl. ř. za *Us.*: — **B.** = *zakrnělý strom*. Us. Psčk. B-ky = stromy, které se ve výšce 7—8 střevíců sřezávají, aby vyhnaly mnoho větví, Kopfheister. Sl. les. — Ř. 26. za *přede*: *babtička lnu, obvláček, žemlička*. Hk. — *ad B v botanice*: *B. vodní = jitrocel vodní, žabník, lopatka, lžíce panská*, alisma plantago, plantago aquatica, das Froschkraut. Mllr. 10., Slb. 226., Rstp. 1241. — *B. = javor babyka, černý klen*, acer campestre. Rstp. 216. — ad *B. = sykora*. B. = *sykora lužní*, parus palustris, die Sumpfmeise. Ves. IV. 75., Sl. les. — ad *B. = chroust, plzník, przník*, melolontha vulgaris, der Maikäfer, Eckerschäfer, Kauzkäfer. Sl. les., Brt., Kk. Br. 187., Mllr. 18., KP. III. 313., 314. — **B.** *Mraky* beránky, klesnou-li níže, stávají se většími a slovou babkami. Stč. Zem. 626. — **B.** = *jm. feny*. Šd. — *Babky*, Hundspflaumen. Najedl se babek. U Počát. Jdr. — **B.** = *bábovka*. Vz Bába. V Kruml. Bauer. — **B.** = *koláč s přehrnutým krajem*. V Plasku a Klat. Plk. — **B.** = *vrch* u Příbrami, lesnatý vrch u Černošic. Krč. — **B.**, samota u Kaplice. PL. — **B.** = *mistička* (skok ploského kamene po vodě, hodí-li se z pošika po vodní hladině). Na Zlínsku. Brt.

2. **Babka**, y, m., os jm. B. Jiřík, Jeronym, Jan. Vz Žer. Záp. I. 177., 189., 183., II. 9. B. ryt. Joachym. Blk. Kfsk. XXII., 2. B. Vavřinec. Tk. V. 72. B. Václ. Tk. VI. 86.

Babkov, a, m., ves jihozáp. od Žiliny na Slov. Šd.

Babkování, n. V dolsku slovenském zvou to (medvěda voditi) b-ním, že mají při tom šátky na zad uvázané jak babky. Sš. P. 732.

Babkovitý. B. dřevo (zababčilé), Holz von alten Stöcken. Sl. les.

Bablab, u, m., das Bablach. Východoindijský, africký b. Šp.

Bablati = *špatně upraviti, uvařiti*, schlecht zurichten. — **co**: jídlo. Mor. Brt.

Babler, a, m. B. Tomáš. 1550. Vz Jg. H. I. 531., Jir. Rnk. I. 40.

Bablna atd. = *bavlna*. Bern.

Bablunitka, y, f., bullaria, der Ballensporling, rostl. B. obecná, b. umbelliferarum. Rstp. 1293.

Bábník, u, m. = *pekáč na buchty* (báby), die Buchtenbratpfanne. Us. Bvř.

Baboča, e, f., ves v Uhřích. Šd.

Babočka, y, f., vanessa, der Eckflügler. Frč. 181., Brm. IV. 385. B. pavl oko, v. io, das Pfauenauge, jejíž ostnitá housenka žije na kopřivách, Frč. 181.; b jilmová, v. polychloros, der Rüsterfalter, die grosse Blaukante, Sl. les., Brm. IV. 387., Šír, sitkovaná, v. levana, die Landkarte, der Netzfalter; b. bílé C, v. C. album; b. bílé V, v. V album; b. vrbová, v. xanthomelas; b. admiral nebo b. číslovaná, v. atalanta; b. bodláková, v. cardui, der Distelfalter; březová či osyková (černopláštník), v. antiopa, der Trauermantel, Espenfalter; chmelová (pavl oko denní). v. io, der Pfauenspiegel; kopřivová, v. urticae, die kleine Blaukante, der kleine Fuchs. Stn. I. 15., 16., Brm. IV. 385.—387., Kram. Slov. 15. B. denní, meruzalková, rakytníková. Kk.

Baboch, a, m. = *stará baba*. V Třeboníně. Olv.

Babók, a, m. = *brouk*. Na Hané. Brt

Babolcovitý. B. rostliny, pistiaceae: babolec. Nz., Rstp. 1668.

Babolec, lce, m., pistia, der Wassersalat. B. obecný, p. stratiotes. Vz Rstp. 1669.

Baboleky, dle Dolany, ves u Letovic. PL.

Bábolka, y, f. = *loutka*. Cf. Bábě. B-ku nastrojiti, slamou vycpati. Na Slov. Dbš. Sl. pov. III. 13., Sb. sl. ps. I. 174., Rr. Sb.

Babor = Bavor. Us. Ssk., Bern.

Baboračka, y, f., čes. tanec. Škd., S. N.

Baborák, u, m. = *český tanec*. Škd., S. N. — B., samota u Neveklova. PL.

Baborelka, y, f. = *baborolka*. Ostrav. Tč.

Báborka, y, f., Schutzengel, ves u Hodkovic. PL.

Baborolka, y, f. Mochyně baborolka, physalis, Alkekengi, die Judenkirsche, rostl. Slb. 358, Mllr. 79.

Báborštice, jm. pole u Zlina. Pk.

Baboš, e, m., volské jm. Mor. Brt.

Babouk. — 2. B., u, m. = *pampeliška, smetanka*, der Löwenzahn. U Skrýje. Kál. — B., mlýn u Telče.

Babourek, rka, m. = babička. Žertovný šestiměr: Bába, babec, babička, babinka, babizna, babourek. Zkr.

Babová, é, f. Z B-vé. Sdl. Hr. III. 132.

Bábovice, e, f. = *pekáč na buchty*. Vz Bábník, Bábovnice, Bábovka. Na již. Mor. Džl.

Babovizeň, zně, f. = *dědictvo po bábě*. Slov. Rr. Sb.

Bábovka . . . — B. = *pečivo z bábovky*, okrouhlé, obyčejně vroubkované, der Kugelhupf. Us. Dch., Brnt., Bvř. — B. = *pečivo jiné*. Křehké, hnětené těsto posype se cukrem, na to zase těsto a perník a na to zase těsto a hrozinky. U N. Kdyně. Psčk. — B. = hora u Dobřiva. Krč. ve Kv. 1884. 440.

Bábovnice, e, f. = *pekáč na bábovky* (buchty). Vz Bábovka, Bábovice, die Kugelhupfform. Dch.

Bábovnička, y, f. = *bábovnice*. Rr. Sb.

Bábovník, u, m. = *bábovnice*. Dch., Rr Sb.

Babožeň, žně, m. = mladý muž mající starou ženu. Bauer, Šm.

Babrač, e, f., die Sudlerei. Slov. Ssk.

Babračka, y, f. = *babranice*. Na Slov Ssk. Mor. a slez. Šd. Mně ta b. (mazačka) nechutnala. Koll. IV. 277.

Babrák, a, m. = *babrač*. Slov. Slav., Ssk. — B. = *tlachal*. Jah, ty si len taký b., idem ja sám (opáčiť). Erb. Slov. čit. 70., Ssk.

Babrati = *špiniti*. Němc. VII. 228., Ssk Také na Mor. u Brušperka. Mtl. — B *se v něčem* = *přebírati se v něčem měkkém piplati se*. Brt. D. 198., 248. Slov. Ssk V jídle (s nechutí jísti). Brt.

Babravý = *piplavý*, schmierig. B. robota oračka. Ostrav. Tč.

Babriti = *babrati*. Slov. Hdk. C. 376., Němc. VII. 52.

Babroš, e, m. = *babrák*. Slov. Ssk.

Babrotina, y, f., das Sudelding. *Slov.* Ssk.

Babry, pl., m., die Pantscherei. U Místka. Škd.

Babsko, a, n. = *baba škaredá*. Plk., Ssk

Babsky, altweibisch. Us.

Babský. Přidej: B. roucho = *luční šalvěj*. Na jihových. Mor. Brt. v Osv. 1884 60. B. šturc = plavuň, lycopodium clavatum; ucho = šalvěj přeslenatá, salvia *glutinosa*, rostl. Slb. 86., 328. B. skala = *horský* hřbet u Vejvanova. Krč. B. léto. Ssk.

Babščo, a, n. = *babsko*. Slov. Keď stará obava b. prišla, s tú sa už snadno poradily. Dbš. Sl. pov. VIII. 72. — Rr. Sb.

Babtice, dle Budějovice, ves na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 13.

Babtisteri-um, a, m. = *chrám křestný*. Vz KP. I. 129.

Babučina, y, f. = *pavučina*. Us. místy. Má čepičku z b-ny. Čes. mor. ps. 199.

Babuchna, y, f. = *stařenka*, altes Mütterchen. Mor. Plk., Bauer.

Babuin, a, m., cynocephalus babuin, der Babuin, opice. Brm. I. 134.

Babula, *babula, babula* (volání na husy. Vz Husa). Mor. Brt. — B. = *babule, husa* (v dětské řeči). Na již. Mor. Šd. Na Slov. Ssk. V Ostrav. Tč. — B. = *babuša*. Brt.

Babulenka, y, f. = *husa*. Kázala mně máti b-ky hnáti, tam dole po dole k mlinařovej vodě. Sš. P. 538. Hele, húsky, hele, hele babulenky, veď už sulčok ide na vaše očenky. Slav. 127.

Babuliátko, a, n. = *housátko*. Slov. Rr. Sb.

Babulík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Babulinka, y, f. = *babulka* (bez). Slb 488.

Babulka, y, f. = *babulenka, husa (v dětské řeči)*. Na Zlinsku, na jihových. Mor. Brt. — B. = bez horský, lesní, červený, sambucus racemosa, der Bergelhorn. Sl. les., Slb. 488. — B., die Pustel. Sl. les.

Babunský. Ten statuk není ani tak krutý a ohrozitelný, ani tak babunský a příšerovidný. Sl. III. 146.

Baburence, pl., m. = *kočičky*, Baumkätzchen, Palmzweige. Slov. Ssk.

Baburiatka, pl., n. = baburence. Slov. Ssk. — B. = *housátka*. Vz Babuliatko. Slov. Rr. Sb.

Baburky, pl., f. = baburence. Slov. Ssk. — B. = *housátka*. Slov. Rr. Sb.

Babury, pl., f. = *housata*. Slov. Rr. Sb.

Babuš, e, m., os. jm. Na Slov. Šd. — *Babuš, babuš, babuš* (volání na husy)! Cf. Babula. Slov. Mt. S. l. 152., Dbš. Obyč. 162.

Babuša, podlé *Káča* = *babička*. Mor. — *B.* = *Barbora*. Slov. Ssk. Mor. Brt. D. — **B.** = *husa*. Slov. Ssk. — **B.** = *kozí jm.* Na Mor. Brt. — **B.** = *kráva červená, babušistá, s bílou hubou babušnatá*. Mor. Brt., Vck. — **B.** = *způsob vázání ženského šátku*. Vz Babka. Mor. Kld. Měla šátek na babušu zavázaný. Slez. Šd. Vz násl. — **B.** = *děvče, má-li hlavu do šátku zavitou*. Ostrav. Tč. — **B.**, tussilago farfara, der Huflattig, rostl. Slb. 449.

Babušanka, y, f. = *šatka*, kterou se hlava ženská v okolí rožnovském shora dolů pod bradou do týla zavazuje; hlava tak zavázaná jest hlava babušená. Mor. Kld. I. 16.

Babušistý. B. kráva. Vz Babuša. Brt. D. 198.

Babušiti, il, en, ení = *šatkou svázati*. Vz Babušenka. Č. Čt. 11. 385.

Babuška, y, f. = *černá ovce s bílým pruhem přes nos a přes hlavu*. Mor. Brt. — **B.** = *babuše*, rostl. Mllr. 108. — **B.** = *sýkora*, parus caeruleus. Na Zlinsku. Brt. — **B.** = *Barbora*. Mor. Škd.

Babušnatý. Vz Babuša.

Babůvka, y, f. = *bábovka*, der Kugelhupf. Us. Kšá. — **B.** = *druh pekáče*. Vz Pekáč. Mor. Brt. — **B.**, *druh hrušek*. Mor. Brt.

Babyka, y, f., rostl. Přidej: *javor babyka*, acer campestre. Vz Schd. II. 298., FB. 87, Slb. 645., Kk. 231., Čl. 62., Čl. Kv. 328., Rstp. 216., S. N., Rosc. 155.

Babylon = *zmatek*. Kdo mně z toho babylona pomůže? Kos. Ol. I. 288. — **B.**, samota u Nových Zámků, u Nechanic, u Sušice, u Loun, u Golč. Jenikova, ves u Domažlic. PL. Cf. Blk. Kfsk. 909.

Babylonie, e, f. = nížiny při dolním běhu řek Eufrata a Tigrida. Vz S. N.

Babylonský. B. věž, KP. I. 112., talent, loket. ŽČ. l. 12. Noc je dlouha, jako stín b-ské věže. Dř. B. vrba = smutková etc. Vz S. N.

1. **Bác**, plums! Děj v minulosti rychle nastupující vyjadřuje se zvláštními slovci onomatopojskými: *bác, bík, brdúc*. Běží, běží a na jednúc bác do bláta (spadl). Mor. Brt. D.

2. **Bác**, e, m. Vz Dřevének. — **B.** = *buchta z bramborův a mouky*. U Přlbr. L. Šbk. Vz Bacan, Bachanec.

Báca, m., dle Báča, os. jm. Mor. Šd. — **B.**, f., dle Káča, der Schlag. Dal mu bácu. U J. Hrad. Mtš. Dostaneš od tatulka bacu. Ostrav. Tč.

Bacák, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Bacalka, y, f. = *malá hospoda*, ein kleines Wirthshaus. Je šenkýřem jen v bacalce. Us. u Sadské. Kšt. — **B.**, *druh hrušek*.

Bacan, a, m. = *bocan*, der Storch. U Mlstka. Tč. — **B.**, u, m. = *bác* (buchta). Cf. Báč, Toč. U N. Kdyně. Psčk. U Staňkova. Na Hané = *sprostá buchta*. Brt.

Bacati, vz Baciti.

Bacgati = stechen. Slov. Rk.

Bacchant, a, m. B-tl, v Čechách = *běhouni, potulující se studenti, klerici*. Vz Enc. paed. l. 463.—467., S. N.

Bacchantský, bacchantisch. Pdl.

Bacchický = *bujný*, üppig. Lpř.

Bacchoctitel, e, m. Koll. St. 605.

Bacchovati = slavnosť Bacchovu slaviti, βακχεύειν. Lpř.

Bacchovník, a, m. = bacchant. Lpř.

Bacch-us, a, m., vz Vlšk. 27., 28., 32., S. N.

Bacill, a, m., bacillus. B. cholerový (bakterie). Vz Slov. zdrav. 20.

Bacín, a, m. = vrchol u Vinařic v Berounsku. Krč.

Baciti. — (čím) **kam**. Bacil ho pěstí **do** skráně. Us. Kál. Báćni **na** zem (polož se) a spi. U Olom. Sd. — **kým oč**: chlapem o zem. Us. Tč.

Backo, a, m. = *bratr*. Kedzby b. přišeu (přišel). Sš. P. 78.

Backovice, dle Budějovice, Batzkowitz, ves u Dešné. PL.

Baclatý = *buclatý*. Ostrav. Tč.

Bacnatý = *čapatý*. Bacnaté hrušky. Na mor. Slov. Brt. D. 198.

Bacnouti, vz Baciti.

Bacocha, y, f. = *sprostší kuchta*. U Brna. Brt. v Osv. 1884. 31.

Bacochář, e, m. B-ři = dělníci v továrnách brněnských, že jedí bacochy. Šb.

Bacola, y, m. = *bacula*.

Bacon, a, m. B. Frant., filosof. anglický. 1561.—1626. Vz Enc. paed. I. 441.—453.

Bacov, a, m., Patzow, ves u Sobotky. PL.

Bacula, *bacola*, y, m. = *tlustý člověk*. V Bohuslavsku. Na Mor. Neor.

Baculatý = *buclatý*, bausbackig, vollwangig. B. dítě. Dch. Ťapky zlaté, baculaté. Hdk. C. 280.

Báč, e, m. = *bác* (buchta). U N. Kdyně. Psčk., Rgl. B. = pokrm z polovice z bramborů vařených, rozmačkaných a z polovice z syrových, nastrouhaných; to se smíchá a dá se péci na plechový plecháč. Pečený b. vypadá jako cihla. Přimíchá-li se trochu mouky a rozkrájeného ovoce a pak-li se máslem vymaže, říká se, že ten *b. slyší*. Sbtk. Krat. h. 27. — **B.** = *kec, buchta zadělaná mlékem hned po otelení krávy vydojeným*. U Stankova. — **B.**, místní jméno v Ubřich. Šd.

Bača. Přidej: Brt., Rb. Der Senner. Die Mkl. z rumunského. Ja som b. z rymavskej Soboty, nenaučil som sa žádnej roboty, iba búčky, kričky preskakovať, k tomu švárne panenky milovať. Sl. spv. VI. 226. — **B.** = *starší rodiny*. Hdk. C. 376.

Bačajka, y, m. = *malý mladý bača*. Či ho znáš ty, b-ko? Sl. spv. VI. 229.

Bačák, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Bačala, y, f., mlýn u Heřmanova Městce. PL.

Bačalák, a, m. = *trenčínský Slovák*. Kmk. Bačaláci, čapaláci, papučáci, krpčáři. Šš. P. 612. Dycky praj se bačaláci divili, pročby jejich ženy zubů tratily. Odepsala stará baba penzlíkem, že prý do nich tuze melů jazykem. Šš. P. 612. Udělali bačaláci koryto, nevěděly staré baby, nač je *to*. Až jim jeden bačaláček pověděl, že prý je to korytečko na prodej. Šš. P. 612. — **B.** = *pastucha, hoch vyrostlejší*. V Krkonš. Fr. Nečásek. U Uher. Hradiště = *buclaté dítě*, pausbackig. Tč.

Bačalka, y, f., samota u Turnova. PL.

Bačalky, pl., f., Batschalek, ves u Libáně. PL., Blk. Kfsk. 16., 546.

Bačár, a, m. = *bočan*, schwarzer Storch. Pdy.

Bačárňa, dle Káča, dvůr u Uher. Brodu. PL.

Báčati, *lépe: bačati*. Vz Bačovati.

Báče, pl., f. = *bačkory*. Mor. Knrz.

Baček, čku, m. = *něco tlustého*. U Prostěj. Vch. — **B.**, čka, m. = *malý, tlustý člověk*, ein kleiner, dickbäuchiger Mensch. Na Mor. a ve Slez. Sd., Šd. To je baček. — **B.**, os. jm. Pal. Rdh. 117.

Bačetín, a, m., ves u Dobrušky. Pal. Děj. III. 3. 65., Plk. Kfsk. 682., Sdl. Hr. II. 35.

Bačgora = *bačkora*. Na mor. Val. Vck.

Bačice, dle Budějovice, Batschitz, samota u Heřmanova Městce; ves u Hrotovic. PL.

Báčik, a, m. = *strýc* Slov. Hdk. C. 376. — **B.** = *starší bratr*. Slov. — *Bačík*, a, m., os. jm. Mor. Vck.

Báčíšek, ška, m. = *bratříček*. U Frýdka. Tč. Vz Báčik.

Báčiti = *posorovati, věděti*, merken, wissen, sich erinnern. Slov. a Slez. — **co (jak)**. Já už to báčím. Slez. a val. Šd. Nevidím, říkám v knížkách, co *tak* báčím po paměti. Slez. Šd., Brt. D. 198. Také na Slov. Bern.

Bačívati, vz Báčiti.

Bačkor, u, m., vz Bačkora.

Bačkora. Přidej: B-ry (kamaše) natáhnouti = umříti. Us. Holk., Mg., Slm. — B., eine Dickplumpe. Ta b. se *tu* roztahuje. Dch. — **B.** = *nevypálená cihla*. Vz Vepřovice. U Příbr. L. Sbk. — **B.** = *lžíce na kaši*, der Breilöffel. Šp. — **B.** = *bůta, člověk k ničemu*. BPk. — **B.**, y, m., os. jm. — *B. Jos.*, učitel a spis., naroz. v Malíně, 13/2 1803.—1876. Vz S. N., Enc. paed. I. 454.—456, **Jg.** H. l. 531., Šb. H. l. 228., Tf. H. l. 126., 199., 200. — *B. Štěpán*, řed. a spisov., nar. 1813. Vz Tf. H. l. 199., 200. Vz Jg. H. l. 531., Šb. H. l. 228., S. N.

Bačkorák, a, m. = *kdo bačkory dělá nebo nosí*. B-ci = Humpoláci. Sbtk. Krat. h. 41.

Bačkorář, e, m. = *bačkorák*.

Bačkorky, f. = *černé slivy chuti hořké*. Slov. Rr. Sb.

Bačkorový. B. baby (které nosí bačkory). Tč. exc.

Bačkory. Na B-rách, samota u Sedlčan. PL.

Bačkov, a, m., Batschan, ves u Haber. Arch. II. 461. Vz Blk. Kfsk. 702.

Bačkovský Frant. Dr., spisov. ve Vinohradech u Prahy.

Bačky, f. = *bačkory*. V Turnov. Zl.

Bačlivě = *pamětlivě*. Slov. Bern.

Bačlivosť, i, f. = *pamětlivosť*. Slov. Bern.

Bačlivý = *pamětlivý*. Slov. Bern.

Bačnosť, i, f. = *památnosť*. Slov. Bern.

Bačný = *památný*. Slov. Bern.

Bačour, u, m. = *bařina*. U Smidar. Kšť.

Bačov, a, m., ves na Mor. u Boskovic, Batschow. V Bačově mají slunečné hodiny schované u představeného ve sklepě na kutbané. Sbtk. Krat. h. 144. — **B.**, myslivna u Kolína. PL.

Bačová = *bačova žena*. B. sa opila, chalupu nám zvalila. Koll. Zp. I. 332.

Bačovati (vz Bačati) = *bačou býti*, Schafler sein; *meškati*, verweilen. Bern. Býval som valachom, býval som i bačou: teraz bych bačoval, ale nemám při čom. Sl. spv. III. 87. — **se** = *meškati se*. Brt. D. 198.

Bačovčina, y, f. = *řeč bačovská*, Hirtensprache. Slov. Phld. I. 1. 6.

Bačovie, n. = z koreňov *stromov* menovite slivových povyrastané kríky. Slov. Rr. Sb.

Bačovice, dle Budějovice, Batkowitz, ves u Pelhřimova. Cf. Tk. III. 36., Blk. Kfsk. 1171., 1173., Sdl. Hr. IV. 276.

Bačovisko, a, n. = *letovisko, kam dobytek na léto se vyhání*. Vz Košařisko. Na Mor. Val Vck.

Bačoviště, ě, n. = *bačovisko*. Vlk.

Bačôvka, y, f. = *bačůvka* Slov. Ssk.

Bačovna, y, f., die Schäferwohnung. Slov. Loos.

Bačovský = *ovčářský*, Schäfler-, Hirten-. Bern. Vz Bača. — **B.**, ého, m. B. J. 1843. Vz Jg. H. l. 531.

Bačovství, u. = *ovčářství*, die Schäflerei. Slov. Bern.

Bačurka, y, f. = *tlustá horoptev*. Vz Baček. Us. místy. Rgl.

Bačůvka = *bačova žena*. U Rožnova. Kol. ván. 90. — **B.** = dřevěná nádoba na 20—30 mázů vydojeného mléka (putyra). Na mor. Val. Brt. Slov. Ssk.

Bada, y, m., os. jm. Sl. let. I. 294.

Badač, e, m. Vz Mz. v Listech filolog. 1880. 4.

Badačka, y, f., die Ahnerin, Wahrnehmerin. Bern.

Badal, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Badalík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Badalija, e, f. = *kůň, kobyla* (tur). Na Slov. Žena vytáľená, mocná ako b. Chlpk. Sp. 194.

Badáň, ě, m., os. jm. Sl. let. V. 167.

Bádání, n., das Forschen. Vz Bádati. Srovnávací b., vergleichende Forschung; b. drobnohledem, mikroskopische F. Sl les. B. algebraické, Šim. 130., vědecké, Mus. 1880. 388., induktivní, deduktivní, empirické, spekulativní, ZČ. 10., *teleskopické*, planetární. Stč. Zem. 179., 208., 236.

Ba ďasa = *ba čerta!* Bdl.
Badatelský, Forscher-. Stč. Zemp. 224.
Bádati. Přidej: Vz Badač. — **kde (kdy).** Smím v myšlénkách tvých b.? Vrch. Když k večeru jsem dlouho v sadě bádal. Osv. VI. 592. — **o čem.** Mus. 1880. 164. B. o věcech vůkol sebe, o sobě samém, o všehomíru, o božstvu. Vlč. Nathanael v písmě sv. o příští messiáše bádá. Sš. J. 35. — **co kdy.** Šak som já to hned bádala, čím som s tebou sedávala, že tvé srdce nepokojné. Koll. Zp. II. 215. — **jak:** o své ujmě. Lpř. Děj. I. 21. — **B.** = *pobádati.* — **koho.** On bádá (spornt) koně. Dch. — **koho k čemu**, antreiben. Dch. — **B.** = *bodati*, stechen. — **koho.** Vezme pateku a začne koňa bádať. Slov. Hdž. Čít. 181. Radšej zomrieť ako chlapec, leš by, keď dorastiem, svedomia malo ma bádať, že som dobroty a lásky mojich rodičov nebol hoden. Hdž. Čít. 117. — **B.** = *znamenati, tušiti.* Však sem já to badál. Mor. Brt. D. 198. — *Pozn.* Někteří plší *badati* = zkoumati a *bádati* = pohánětí; ale toho rozdílu není, vzniklať obě slova, dloužením kořene *bod*, o pak se dlouží (stupňuje) v *á* tudíž *bádati*. Prk. v Pdg. 1886. 136.
Bádavý. Přidej: B. mysl, Us. Pdl., zrak, Čch. Bs. 73., pohled, Vrch., duch lidský. Stč. Zem. 152.
Baděha, y, f., spongilla, der Flussschwamm, rostl. B. jezerní, s. lacustris. Vz Rstp. 1865.
Baděhovitý. B. rostliny, spongieae: baděha, nadečník, spuha. Rstp. 1846., 1865.
Bádel, n, m. = *štětka soukennická, drápač*, dipsacus fullonum, der Karden, rostl. Vz Rstp. 850.
Badian, u, m. = anisum stellatum badianum, der Badian, Sternanis. Mllr. 55. Vz Badyaník.
Badlanovka, y, f., das Sternaniswasser. Šm.
Badlk, a, m., os. jm. Phld. V. 24.
Badil, a, m., sisyrinchium, der Schweinrüssel, rostl. B. obecný, s. bermudiana. Vz Rstp. 1539.
Badilovitý. B. rostliny, sisyrincheae: badil, tigřice, čeřitka. Vz Rstp. 1538., 1539.
Badkač, e, m. = *baňčič, nabádač*, der Reizer, Anreger. Bern.
Badkačka, y, f., die Reizerin, Anregerin. Bern.
Badkastý = *puntíčkovaný, kropenatý*. B. vajcia Slov. Cf. Badka. Hdž. Čít. 177.
Badkati, reizen, antwiegeln. Slov. Ssk., Bern. Baďkál (navádél) ho, aby s ním šél do města. Mor. Brt. D.
Badkavý, reizend, aufwiegelnd. Slov. Bern.
Badnjak, u, m. Medzi najvýznamnejšie pozostatky solárnych slávností pohanských na jenom mieste patrí *Badnjak* u Juhoslavianov. Vianočný svatvečer (náš štědrý večer) menuje sa u Juhoslavianov ‚badnji dan', badnji večer, bulharsky badnizk, lebo ku tomuto večeru opatrí si každá domácnosť dva lebo tri mladé *dubce*, ktoré okliesnené sa *badnjaci* menujú. V niektorých krajoch odtínajú badnjaky ešte pred východom slnca, už napred posýpajú jich žitom lebo pšenicou a so slovami: Dobro jutro i čestit badajn dan vitajů tento tak významný deň. V Dalmácii, na primorí, ozdobia ženy a dievčatá badnjaky vavrínovým listím, červeným bodbábom a zlatým drôtom. Keď s prvým bodnjakom, na mraku, hospodár so slovámi: ‚Dobar večer i čestit vam badnji dan', domáci prah prekročí, hádžu na neho domácí i s čeliadkou pšenicu a ryžu, odpovedajúc jeho pozdrav slovami: ‚Bog ti dao dobro! čestit i srěćan bio! Po niktorých krajoch borin vtedy po oboch stranách dvier sviece. Niekde je zas miesto posýpania pšenicou oblievanie vínom v obyčaji. Potom položí hospodár badnjaky na oheň a zasadnů si všetci k večeri. V Risane bdie niekto pri ohni (obyčajne hospodár), aby badnjaka, keď už prehárať počína, polial vínom. Na druhý deň zavčas ráno príde polaznik, ktorý vstupujúc do domu sype pred prahom alebo po dome žitom lebo pšenicou, prednesúc pozdrav: Christos se rodi! Domáci posýpajů ho taktiež a odpovedajú: Va istinu rodi. Polaznik ide potom s blahoprianim ku badnjakom, udre do nich pohrabáčom, až iskry silne lietajú, pri čom povie svoje blahoželanie: ‚Toľko hoviad, toľko koní, toľko kôz, toľko oviec, toľko bravov, toľko úlov, toľko šťastia a zdaru'; za tým rozhrabe popol a hodí do pahreby alebo práve na badnjaky nekoľko drobných peniažkov. Na prvej návšteve tohoto dňa záleží veľmi mnoho; polaznik prináša, dľa domnenia ľudu, všetko šťastie, požehnanie, úrodu lebo neúrodu budúceho roku. Preto si každý dom prvého polaznika vyvolí a popováva, aby neprišiel snáď dajaký neprijemný hosť a rok nepokazil. Badnjakom nedajú úplne zhoreť oharky poberú, zhasia a ponkladajú medzi vetve na mladých stromkoch, aby tieto dobre rodily. U Bulbarov je badnjak dubové poleno; obrady sú podobné a obeň udržujú až do trch kráľov; popoľom posýpajú role a lúky, aby budúceho roku bojnú úrodu vydávaly. Podobné obrady, spojené s vianočným ohňom, rozšírené sú u príbuzných národov po celej Europe; slavianskemu badnjaku podobá sa škandinávsky *jul-block*, nem: Weihnachtsblock, ktorý v Meklenburgu sa až posial' udržal. Vo Francúzsku, v meste Marseilli, zapalovali dubový klátik, calendeau čili caligneau zvaný, kropiac ho vínom lebo olejom. Podobný obrad nachodíme aj u Angličanov, pod menom yule — cloy. Badnjak na *obrat slncový* sa poťahuje. Vianoce sú slavnosťou zimného slnovratu, keď sa *slnce rodí* (v mythologii). Phld. III. 3. 273.—74. (Šd.).
Badoch, a, m. = *tlustý člověk s velikým břichem*, ein dicker Mensch, mit einem grossen Wanst. U Třeblče. Bkř.
Badošek, ška, m., os. jm. na Vsacku. Vck.
Baďourati se = = *paďourati se, batoliti se; zabývati se něčím*. U Sobotky. Kšť.
Badra, samota u Pardubic. PL.
Badrský, os. jm. Vz Badry.
Badry, dle Dolany. Okázal list od Jana Badrského na dvůr Badry. Arch. II. 444. Cf. Tk. I. 78.

Baďura, y, m., os. jm. na Vsacku a j. Vck., Šd., Tč.
Badnriť = badkati. Slov. Ssk.
Badurkať = *badkať*.
Baďurky, pl. = jm. roli ve Přečkovicích u Luhačovic na Mor. Sk.
Baduša, dle Káča, jm. louky. Slez. Šd.
Badušek, ška, m., os. jm. Šd.
Badyan, u, m. = *plod badyáníku*. Rstp. 32., Kk. 208., Kram. Slov. 25.
Badyaník, n, m., illicium, der Sternanis. B. pravý, i. anisatum, posvátný, i. religioeum. Vz Rstp. 32., Kk. 208., Schd. II. 295.
Badyaníkovitý. B. rostliny, illicieae: badyaník, rozpylec. Vz Rstp. 32.
Bafčiti, ii, en, ení = *kouřiti*, rauchen, schmauchen. On rád bafčí. Us. — **co.** Bafčil konře dávky. Kká. Td. 254. Vz Bafati.
Baffinsko, a, u., ostroví sev. Ameriky, das Baffinsland. Vz S. N.
Bafkati = *bafčiti*. Slov. Tč.
Baga, y, f. = *močka v dýmce*, der Pfeifensaft. Val. Vck. Kčr. — **B.** = *bago*.
Bagan, a, m., *bagaňa* (dle Káča) = hagoun prase. Slov. Tč.
Baganče, e, n. = *uher. botka, střevíc; vyšlapaný střevíc*. Na Mor. Škd., Brt. Vz Bakanče. Dvoje baganče. Tč. Hop, tatko, ees hiato upadnete, všecky si b če uu:ažete. Koll. Zp. I. 129. Na Ostrav. *baganč*, e, m., ženská čižma, která řemínkem se stahuje. Tč.
Bagaria, e, f. = *kůže; tuhý, červený řemen*. Na Hané. Bkř., Slov. Ssk.
Bagatelní soud, der Bagatellprocess, das Bagatelleverfahren. Pdl.
Bagážní, Bagage-. B. vozy. Kos.
Bagdad, a, m., mě. v Asii. Vz S. N.
Bagel, gla, m. = *praclík*. Slov. Bern.
Bagger. Přidej: vyhluhovadlo.
Baggrový. B. rašelina (habničitá, vylovená), der Baggertorf. Sl. les.
Baglár, a, m. = *praclikár*. Slov. Bern.
Baglárství, n. = *praclikárství*. Slov. Bern.
Bagno = *kázeň*, oprav v: *lázeň*.
Bago, a, n. = *žvanec z tabáku*, jenž v ústech se žvýká, der gekaute Rauchtabak. U Olom. Sd. Kdo kořalku pije, kousá hago, ten je horší než hovado. U Kr. Hrad. Kšť. Slez. Šd.
Bagon, a, m. = *bagoun*. Mor. Šd. — **B.** = *bahon*. Slov. Hdž. Čít. 218. — **B.**, pl. hagni. V nútrobe brucha sú črevá, pri avieratach voláme je bágne. Hdž. Čít. 218.
Bagonář, e, m. = *kdo bagony honívá na prodej, honák bagonů*. Mor. Sk. Vz Bagounář.
Bagonče, ete, n. = *bagouní prasátko, bagounek*. Mor. Šd.
Bagošiti = *mámiti, balamutiti*. Mor. Brt. D. 198.
Bagoun. Přidej: Der Bagauner.
Bagounář, e, m. = *bagonář*, der Schweinhändler. Us. Sd.
Bagounek, nka, m. = *malý bagoun*. Cf. Bagonče.
Bagounina, y, f. = *bagounové maso*, das Bagaunerfleisch.
Bagousy, pl., m., *z pavouzy*, der Knebelbart. Č.
Bagovati = *tabák kousati*, Tabak kanen. Vz Baga, Bago. U Olom. Sd. U N. Kdyně. Rgl.
Báha, y, f. = *bažení, bažitba*, das Verlangen, die Sehnsucht, der Wunsch. B. pleti. Sš. II. 93. Ukojenu mám teď všechnu báhu Sš. Snt. 143. B. a zavržení. Sš. P. 403.
Bahaboh, u, m., adouosouia, rostl. na březích Senegalu, udržuje se až 6000 let. Schd. II. 236.
Ba hej = *ovšem*. Na Slov.
Bahel, a, m., pimelodea, der Langbart. Šm.
Bahenka, y, f. = *bahnitka, kyhanka*, andromeda, der Kienporst, das Sumpfgras B. polejolistá, a. polyfolia. Vz Rstp. 990., Slb. 382., Sl. les. — **B.** = *měkkýš břichonožec*.
Bahenky, paludinida, blemýždi, die Sumpfschnecken, mají vejčitou baňatou ulitu s ústím celokrajným. B. živorodá, paludina vivipara, rmutná, bythinia, tentaculata. Frč. 244.-245., Jhl. B. pruhovaná, p. fasciata. Vz Dnd. 30—31. Vz Břichonožce, Bahnivka, Praménka.
Bahenní, vz Bahenný.
Bahenník, a, m. = *blatník, tuňák, tuník*, thynus, der Thunfisch. Sl. les.
Bahenný. Přidej: B. stěnice, eimex lacustris, die Kothwanze; železovec, h. železná ruda, das Raseneisenerz, Sl. les., vzduch. die Sumpfluft, plyn (uhlovodík, das Sumpfgas, Nz.), voda, neuralgie (bařinná), Malaria neuralgie, nákaza (malaria), nemoc (malaria), krajina, Nz. lk., sopka. Stč. Zem. 783. O b nemocech vz Slov. zdrav. 20.
Bahenský, ého, m., os. jm. B. z Lukova Sdl. Hr. IV. 240.
Bahľa = *ba hle*, ei ja. Slov. Loos
Bahme = *nastojte!* Vký.
Bahmil, a, m., limca, měkkýš. Kv. 1869. 94.
Bahna, louka u Dalečína. Vz Bahno. Pk. — **B.** (Babno), ves u Kutné Hory. PL. Vz Bahno.
Bahňáč, pták. Přidej: drop, jeřáb, volavka, hukáč, ibis, kulík, slnka, bekasina, slípka atd. Vz Schd. II. 467. a násl., Pták.
Bahňák, u, m. = babeuní ruda, rašelinec, ruda železná v rašelině usazená, der Raseneisenstein, das Wiesenerz. Sl: les., Frč., Šmd.
Bahňák, vz Bahňáč.
Bahňatka, y, f., sialis. S. N. III. 724.
Bahňátko. Přidej: Také na Mor. Na květnou neděli svétí se na Lhotkách bahňátka (baručky, kočičky). Brt. L. N. II. 192. — **B.** = *mladé jehně*. Koll. St. 484.
Bahnatý. Přidej: B. ruda (vz Bahnáč), Zpr. areb. VII. 8., plyn, Mj. 36., Kk. Fys. 68., mělčina. Sl. les.
Bahněnce, pl., m. = *bahňátka, kočičky*. U mor. Hrozenkova. Brt. L. N. II. 192.
Bahněti, ěl, ění, sumpfig werden. Ssk.
Bahní. Přidej: B. rákosník, calamodyta (calamoherpe) palustris, der Sumpfrohrsänger; rybák, hydrochelidon hybrida, die weissbärtige Seeschwalbe; měřík, minum

palustre, das Sternmoos; sosna, pinus uliginosa, die Kehrhesenkiefer; rostliny, die Sumpfpflanzen; rojovník (vz Rojovník), ďáblík (vz Ďáblík, rostl.). Sl. les. B. zimnice (bahenná), das Sumpffieber. Dch. B. mlýn u Mirovic v Plzeňsku. PL.

Bahnlatka, pl., n., Palmzweige. Slov. Ssk. Vz Bahňátko.

Bahnice = *jehnice*. Přidej: Zde je proti strb. agnica *b* přisuto. Gb. Hl. 118. Cf. Bž. 48. Něm. také die Schibbe, das Kilberlamm. Sl. les. B., ovis fetosa. Ž. wit. 143. 3. B., die Schnacke. Sl. les.

Bahníčko, a, n., das Morästchen, Pfützchen. Šm.

Bahník. Přidej: ryba: *tuňák*. B. africký, protopterus annectens, der Molchfisch; americký, lepidosiren paradoxa; australský, ceratodus Forsteri. Vz Frč. 307., Brm. III. 3. 35., 36. — B., laccoephilus, der Teichschwimmkäfer. B. sklovitý, l. hyalinus; menší, l. minutus; pestrobarevný, l. variegatus. Kk. Br. 57. — B., u, m., der Schlammstein. Sl. les. — B. = (bahnitý) *rybník*. Na Mor. Lpř.

Bahnín, u, m., helix ampullacea, die Schlammschnecke. Sl. les.

Bahnina, y, f., der Morast. Ssk.

Bahníř, e, m. = svazek prutů lískových a klokočových na způsob římských fasces, na holi nastrčený a nahoře vrbovými kočičkami opatřený, jenž o květnou neděli v kostele se světí. Z prutů dělají se křížky a v polích zasazují. U Opavy. Zukal. — B. = nízký keř vrbový, záhy kvete, má strapatý květ žlutý a drobné listí, salix palustris, die Sumpfweide. Slez. Šd.

Bahnistý, sumpfig. Slov. Ssk. Na Ostrav. Tč.

Bahniště, vz Bahnisko a přidej: *slatina, močidlo*, die Bruchstelle, das Moorland, Moor, der Pfuhl. Sl. les B. = místo, kterě stojatá, s zemitými a rostlinnými látkami smíšená a tudy poněkud zhuštěná voda pokrývá. S. N.

Bahnitec, tce, m., das Phrynum. Šm.

Bahniti, il, ěn, ění, sumpfig machen. Slov. Ssk.

Bahnitka, y, f., andromeda, die Gränke, rostl. vřesovitá. Vz Slb. 382., Mllr. 13. Cf. Bahenka. Dle Sl. les. = vřes hařinový, hauo, erica tetralix, die Sumpfheide.

Bahnitý. Přidej: B. sítí, Vrch., sopka. Dch.

Bahnivka, y, f., bythinia, měkkýš. Vz Bahenka, Dud. 30., 31.

Bahnivosť. Přidej: , die Schlammigkeit. Sl. les.

Bahnivý. B. studnice. Ler. — B. ovce (ohahnělá). BO.

1. **Bahno**. Přidej: B. sopečné. Vz Stč. Zem. 783. Cf. Kram. Slov. 25. B. zpustlosti, nemravnosti, surovosti. Šmb. S. I. 425., 426.

2. **Bahno**, a, n., ves u Kutné Hory. Vz Bahna a Blk. Kfsk. 16., 1063.

Bahnodar, n, m. = *bahnorodka*. Šm.

Bahnoch, a, m., ryba, der Sümpfler. Šm.

Bahnomilné rostl. Rosc. 103.

Bahnorodka, y, f., ilmodorum, der Diugel, rostl. Šm.

Bahnouti, gelüsten, sich sehnen. Slov. Ssk., Ostrav. Tč.

Bahnovina, y, f., der Torf. Slov. Loos.

Bahnovitý, schlammartig, schlammig. B. pořičí. Bdl.

Bahnovka, y, f. = *šicha*, empetrum, die Rausch-, Krähenbeere, keř. Vz Rstp. 313., Slb. 265. — B. zubatá, prorodou teres, nálevník. Vz Frč. 16.

Bahobab, u, m., adansonia, die Adansonie. A. prstnatý, a. digitata. Vz Rstp. 148., Kk. 227.

Bahon, a, m. B. středomořský, leptonyx monachus, tuleň. Vz Frč. 389. — B., u, m. = *bagon*. Vel'ko brucho pri l'uďach menujeme bahon, bagon, bampel, vantech. Slov. Hdž. Čít. 218.

Bahor, u, m. = *bahra, loukoť*, die Radfelge. Slov. Zátur., Hdž. Čít. 133. Vz Bahrík.

Bahotný = *bažívý*. Slov. Ssk.

Bahounek, nka, m., os. jm. Mor. Šd.

Bahra. Přidej: *skruš, skruže, čtvrť*, die Radfelge. Vz Bahor. Sl. les. Na Slov. Ssk. Vz Bahrík.

Bahrík, u, m. = *bahor, bahra*, loukoť. Vz Bahra. A to je to, že je mesiac hneď ako rožtek alebo bahrík, hneď ako taulerik. Slov. Hdž. Čít. 149.

Bahríkový. B. pec = okrouhlá, můraná (zděná) z tehlových (cihlových) bahríkov. Vz Bahrík. Slov. Hdž Šlb. 83.

Bahuha, y, f., der Kugelhupf.

Bahulík, a, m, os. jm. Mor. Šd.

Bahulka, y, f., loiseleuria, der Felsenstrauch. B. rozestlaná, l. procumbens. Vz Rstp. 996., Rk., Šm., Kk. 194. Také na Slov. Rr. Sb.

Bahuřina, y, f. = *bařina, bahno*.

Bahyl, a, m., os. jm. Phld. I. 2. 18., Hdž. Vět. 64. *B. Mat.*, bratr 1734—1747. Vz Jrč. Ruk. I. 41. *B. Jiří*, spisov., † 1759. Jir. Ruk. I. 41.

Bahyňa, ě, m., os. jm. Mor. Šd.

Bahýnko, a, n., vz Bahno. — B., samota u Kutné Hory. PL.

Bahýnky, pl., jm. pole na Mor. Pk.

Bach, a, m. B. Bedř. 1843. Vz Jg. H. l. 531.

Bacha, y, f. = *výdutek* (u šatu a j.), der Bausch. Šp., Sl. les.

Bacháček, čka, m. 1590. Mus. B. Martin, rektor, nar. v Nauměřicích 1539., † 1612. Vz Tf. H. l. 77., 80., Jg. H. l. 513., Jir. Ruk. I. 41.—42., Sb. H. l. 228., Enc. paed. I. 457., S. N.

Báchadlo, a, n., ein Stemmeisen. Šm.

Bachala, y, m. = *bachatý, břichatý, tlustý*. Slez. Šd. Mor. Brt.

Bachanec, nce, m. = *sprostá buchta*. Vz Bác, Bacan.

Bachanty, pl., m. = *veliké knihy*. Tůlavých študentov nazývali v stredoveku bachantmi; teda suad od študentov ako vlastuikov kuih prešiel názov na vlastnictvo. Otvoria knihy veliké, mol'om pokryté bachanty. Čjk. 131., 37. Staré theologické h. Koll. IV. 178. Knihovna jeho byla velmi chudá z několika starých b-tů záležející. Koll. IV. 165.

Bachár, a, m., os. jm. Slov. Šd.

Bacharyje, e, f. = *kořalka*. Us. ve vých. Čech. Semr., Hsp. Na mor. Val. Vck.

Báchati, *bachnouti*, schlagen, poltern. Šm.

Bachatý. Přidej: B., hauschig. Cf. Bacha. B. lonkoť (přiramek, přiramková skrnž), die Kropffelge. Sl. les.

Bachlať = *másti, zpřeházeti něco*. Vz Zhachlati, Pohachlaný. Mor. Brt. D. 198. Vck.

Bachmat, a, m., das Tatarenross; der Dickwanst. Šm.

Bachňa (dle Káča) = *bachyně, rechna, práška*, svině plemenice. Mor. Brt.

Bachně, ě, f. = *lapač*, gadus aeglefinus, der Schellfisch, ryba. Schd. II. 499., KP. III. 378., Sl. les.

Bachnúť = *bacnúť*; se, zamilovati se. Slov. Ssk. Cf. Báchati.

Bachor. 3. ř. od konce článku za *Žaludek* polož: Vz Frč. 379., Schd. II. 426.

Báchora, y, f., pl. *báchory* = *peřiny*. Mor. Brt., Tr.

Bachoráč, e, m. = *bacháč, bachráč*. Šm.

Bachoračka, y, f., dickes Weib. Šm.

Bachorček, ečku, m. = *bachorek*. Slov. Bern.

Báchorečný, märchenhaft. Šm.

Bachorek, rku, m., kleine Magenwurst. Slov. Bern.

Bachořice, e, f. = *veliké jelito*, die Presswurst. Dch., Bkř., Škd., Bjšk.

Bachoříček, čku, m. = *bachorek*. Slov. Bern.

Bachořík, u, m. = *bachorek*. Bern.

Bachořina, y, f. = *kůže, blána z bachoru*. Mor. Šd.

Bachořisko, a, n. = *veliký bachor*. Us. Šd.

Bachořiti. Přidej: Mračna se bachořil, sich in Form von Gekröse zusammenziehen, aufthürmen. U Místka. Škd.

Bachořitý, dickbäuchig, dickbauschig. Us. Sd.

Báchorka. Přidej: B. (národní povídka) nazývá se povídka, jejímž dějištěm jest svět smyšlený, spravující se jinými zákony, nežli svět skutečný, pln jsa divův a bytostí nadlidských, zlých i dobrých. B. jest samorostlý výkvět poesie národní za dětského věku jejího a všicbní národové, budiž jakýkoliv rozdíl vzdělanosti mezi nimi, mají své báchorky. B-ky sebrali: Er., Ml., Němc., Hrš, Kld., Mikšíček, Muč., Dhš., Skultéty. Vz KB. 13., Lpř. Baj. a isop. 22. a násl. (O zlatém kolovrátku, O Popelce atd.), S. N., Shn. 413., Enc. paed. I. 458.—471., Jg. Slovsn. 152. Vz Mz. v Listech paed. 1880. 4.

Báchorkář, e, m., der Mährchenschreiber. Šm.

Báchorkový = *báchorkovitý*. Čch. Ptrk. 4.

Báchorník, a, m., der Bauchdiener. Slov. Ssk.

Bachoro, a, n., pl. -ra = *vnitřnosti*, die Eingeweide. Píchnul bo do břucha, že mu hned h. vylezlo. Ostrav. Tč.

Báchory, vz Peřiny. — **B.**, die Seiten eines z. B. mit Heu, Getreide beladenen Wagens. Slov. Ssk.

Bachra, y, f. = *bachratá ženská*. Dbš. Obyč. 44. Sb. sl. ps. I. 116.

Bachráctví, n., dle Dicke, Bauchigkeit. Bern.

Bachráč, e, m. = *břicháč*, ein Grossbäuchiger. Šd., Škd., Tč., Ssk.

Bachračka, y, f., ein dickes Frauenzimmer. Bern.

Bachráň, a, m. = bachráč. Slov. Ssk.

Bachraňa, dle Káča = *bachratá, tučná ženská, machna*. Slov. Rr. Sb.

Bachratěti, ějí, ěl, ění = *veliké břicho dostávati*. Ssk. Svým kam ďál' *životem* vác b-tiš. Hol. 431.

Bachravý = *bachratý*. Slov. Ssk.

Báchroň, ě, m. = *bachráč*. U Olom. Šd.

Bachtiti, il, ění. Slov. — **po čem**. Bachtil po rečách panských. Let. Mt. S. X. 1. 32.

Bachtiškov, a, m., hyla ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 1056.

Bachůrek, rku, m. = *malý bachor*. Šm.

Bachuřina, y, f. = *bahno*. Šm.

Bachus. Připoj: Bachuse, Bachuse, nedřímej, radš' nám korbel piva dej. Popěvek o masopustě. U N. Bydž. Kšť. B. = každý pijan a břichopasník. Koll. Zp. I. 417. Vz Bacchus.

Bachusta, y, m., vz Bakusta. U Olom. Sd.

Bachyňče, ete, n. = *mladá svině*. Vz Bachyně. Us.

Bachyně. — **B.** = *tlustá ženská*. Mor. Brt.

Bai, *baj* = *ba i, třebas i, ale i, ovšem, ano, věru*. Půjdu, bai přes zahradu. Slez. a Slov. Šd. B. sem tam byl. Mor. na Strážnicku. Šd. U Frenšt. Dšk. V Příboře. Brt. D. 170. Přijal ho vlídně? Bajť. Ostrav. Tč. Pásala sem a baj ešče budu, a baj tobě za ženičku budu; Už mi baj o to lude lali, že sem ja hospodař nedbaly. Sš. P. 551., 654. Mtl. Vz Baják. U Opavy. Klš. Já jim ju něbudu menovať, ale jak baj v kostele uviďá robu se zelenum hytum, to ju poznajů. Slez. Šd. Bai? U Příbora. Kčk. Baj, baj = tak, tak, freilich, freilich. Škd.

Baireut, a, m. Tk. II. 513., IV. 722.

Baisse, fr. hés = *ponížka*, na burse = klesání kursu.

Baiť, bai tak = *bai*. Brt. D. 170.

Báj . . . 2. **B.** = *báje*. Čch. Sl. 62., Ssk. B. žití, Osv. VI. 593., světa, zjevení, Kká. (Osv. V. 35.); b. v tonech, das Tonmärchen. Dch.

Baja, podlě Káča = *vymyšlená věc*. Laš. Brt. D. 198.

Bajać = *bájeti*. Bajam hajku = vykládám. Bajaj = povídej. Něbajaj = nepleť! Laš. Brt. D. 198.

Bajač, e, m. = *mluvka, pleska, žváč*, der Plauderer. Slez. Šd.

Bajáček, čka, m., os. jm. Slov. Šd.

Bajadera, *bajaderka*, y, f. (z portug. bailadeira = tanečnice) = veřejná zpěvačka a tanečnice ve Vých. Indii. B-ry zpěvem i tancem ozdobují obřady ve chrámích, veřejné i domácí slavnostní hody, die Bajaderen, ostindische Sängerinen und Tänzerinen. Frt. Vz S. N.

Baják, a, m. = *bajač*. Mor. Šd. — *Bajáci*, přezdívka obyvatelům v Příhoře, poněvadž říkají *baj* (= *i*). Brt. v Osv. 1884. 31., Shtk. Krat. h. 294.

Bajaja, e, m., os. jm. Mor. Šd.

Bajajka, y, f. = samota u Kojetína; *kopec u Kroměříže*. Bkř

Bajan, a, m. = *hlupák*. U Třebíče. Flk.

Bajar, a, m., přehlasovaně *bajer* (hayer) = *bajač*. Na již. Mor. Šd. Vz Bajati.

Bájař, e, m., der Mährchenerzähler; Schwätzer. Šm.

Bajásati. Ten toho nabajásá = *namluví*. Cf. Zbajásati. Mor. Brt. D. 198.

Bajati = *báje'i*. Dh. 98., na již. Mor. a ve Slez. Šd., Klš. Cf. Mz. v List. paed. 1880. 5.

Bajčivý, dichtend, faseind. Ma Slov. Ssk.

Bajda, y, f. = *hůl*, již si hoši hrají. U N. Vsi v Kruml. Bauer. — **B.** Byla tak jako b. = rozhajdaná, rozcuchaná. V Kunv. Msk.

Bajdač, e, m. = *plkač, bajač, mluvka*. U Brušperka. Mtl.

Bajdačka, y, f., die Faselei, Schwätzerel. Ostrav. Tč.

Bajdák, a, m. = *bajač*. U Příbora. Mtl.

Bajdala, y, m. = *bajdač*. U Brušperka. Mtl. U Místka. Škd.

Bajdara, y, f. = loďka (kamčatská). Mz. Mkl.

Bajdarka, y, f., chiton, die Käfer-, Napfmuschel. Šm.

Bajdati = *žváti*, planschen. U Brnšperka. Mtl. U Místka. Škd. U Příhora. Mtl. Na Ostrav. Tč.

Báje. Přidej: B., die Mythe, vypravují o životě a působení bytostí moci nad člověka vyšších, jimiž dle domnění všecka příroda obydlena byla. B. zachovaly se v lidu ač v kusé a přetvořené způsobě pohádek a báchorek. Vz KB 34. O háji zvířecké vz KB. 289. (z Gb.). Cf. S. N.

Báječ, e, m. = *bájař*. Šm.

Báječka, y, f., kleines Mährchen; die Mährchenerzählerin. Šm.

Báječně, fabelhaft, mährchenhaft. Cena h. levná. Dch. B. mizerné světlo. Hrts. Arbs. 121. Vz Shn. 14., 16., Enc. paed. i. 473.-476. VMV. nepravá glossa. Pa.

Báječnice, e, f. = *báječka*, die Mährchenerzählerin. Šm.

Báječník, a, m., der Fabeldichter. Koll. St. 781.

Báječný. Přidej: , mythisch. Nz. B. (fabelhaft) rychlosť. Stč Z. 196., 538.

Bájena, y, f., die Fabelgöttin. Šm.

Bájený, erdichtet. B. postavy. Dk.

Bájepis, u, m., das Mährchenbuch. Slov. Ssk.

Bájepiný, fabelhaft, mährchenhaft. B-ný vrch. Bdl. Pravda vesmírem se vznáší jako b. pták. Us.

Bájeprava, y, f., die Mythologie. Koll. St. 45.

Bájepravný, mythologisch, märchenerzählend. Rk.

Bajer, vz Bajar.

Bajerov, a, m., Baierhof, samota u Kašperských Hor.

Bájeslov, u, m. = *bájeslovnosť*. Nz.

Bájeslovce, e, m., der Mytholog. Nz., Ssk.

Bájesloví, n., die Sagengeschichte, Mythologie. Nz., Sl les. Cf. Enc. paed. I. 476., Kram. Slov. 25., Jg. Slovan. 68.

Bájeslovnosť, i, f., die Mythologie; ve stilist. druh metafory. Nz, Jg. Slovan. 68.

Bájeslovný. Přidej: B. podobenství, das Paramythion. Dch.

Bájeti. Přidej: *Bal* oprav v: *bál*. Strh. bajati, fabulari. — **co**: báseň. St. Ř. 49. b. — **o čem (jak dlouho)**. O kterém (ráji) od pravěku báji. Osv. VI. 56. Ještě o nich báješ. Pam. 3. 98. — **co komu**. Ani (máme) sobě hájeti prázdných řečí. Hus. Cf. Bajati.

Bájevěda, y, f. = *bájesloví*.

Bájevědec, dce, m. = *bájeslovec*. Rk.

Bájil, a, m., der Fabler. Dch.

Bájipiný (hájí piný). B. skrýš. Hdk. L. Kv. 11.

Bájiř, e, m. = *bájil*. Šm.

Bájivý, faheind. Dk. P. 117.

Bajka. Přidej: B. je smyšlená povídka zobrazující příběhem ze smyslného světa vzatým nějakou všeobecnou ideu, některé pravidlo života aneho nějakou pravdu zkušenosti. V bajkách z pravidla zvířata jednají a mluví zaujímajíce místa určitých povah (liška člověka schytralého, vlk člověka bravého a ukrutného, lev člověka udatného, velikomyslného), než i člověk druhdy v nich jednává, ba i rostliny, zjevy přírodní se zosobňují. Vz více v KB. 213. B. (didaktická, *μῦθος, λόγος, ἀπόλογος*, lat. apologus, fabula) = vypravování příhody nebo příhod souvislých ze života jednotlivých bytostí živých nebo zosobněných, jimž se vyobrazuje buď poučení pro život lidský n. pravda zkušenosti z obcování lidského. Skládá se z vypravování a z výkladu (z poučení). Vz Lpř. Baj. aesop. 31., 33., 44. Cf. Enc paed. I. 476.-487., Kram. Slov. 25., S. N., Jg. Slovan. 155. Lessingova theorie bajky vzorem methody Sokratovy. Napsal prof. B. V. Spiess v Pdg. 1886. 116.-119., 163.-168. Na konci čteme: Uvedeme-li obecnou mravnou pravdu na zvláštní případ a dáme-li tomuto případu ráz skutečnosti a vybásníme-li z něho historku, v níž onu pravdu lze názorně poznati, slaje báseň taková — *bajkou*. Totě Lessingův výklad bajky. Slavík se hájkami nekrmí. Bž. — **B.** = *pohádka* (pohádka = hádanka). Laš Brt. D. 198. — Cf. Shn. 236., 238., 822., Jir. Ruk. I. 42.

Bajkopis, u, m., das Fabelbuch. Rk.

Bajkopisec, sce, m., der Fabeldichter. Rk.

Bajník, a, m., der Fabeldichter. Slov. Ssk.

Bajný. Přidej: Ssk., Osv. VII. 31. B. vidina, Mkr., cena. Čch. Mch. 68. Láska pravá, ne bajná. Koll. I. 21.

Bajoch, a, m. = *žvanil, bajač*. U Opavy. Klš., Brt. D.

Bajotajný, cf. Bajeplný. Pl.

Bajovec, vce, m. Nad B cem pololnání. Mtc. 1882. 159.

Bajram, u, m. = *turecké svátky*, podobné našim velikonočním. Vrat. Vz. S. N.

Bajrovna, y, f., samota u Votic. PL.
Bájstvo, a, u., das Mythenthum. Slov. Ssk.
Bajt, u, m. = *nůše na záda.* Laš. Brt. D. 198.
Bajta, y, f. = *vál na válení chleba.* U Kr. Dvora.
Bájuplný, *lépe:* bájeplný.
Bajúz, a, m. = *vous, kníry.* Slov. Hdk C. 376., Sldk. 91., Ssk. Bože muoj, z povaly sa trúsí, uemožem ťa bozkať pre velké b-zy. Koll. Zp. I. 183.
Bajúzek, zka, m. = vousek. Slov. Bern.
Bajuzisko, a, n. = *malý vous, malé kníry.* Slov. Bern.
Bajuznatý = *vousatý.* Slov. Bern.
Bajza, y, m., os. jm. Vck., Phld. I. 2, 26. B. Jos., Slovák, kanovník, † 1836. Vz Jg. H. l. 531., Jir. Ruk. I. 43., Šb. H. l. 228.
Bak. Přidej: Haky baky = *mazanina, škrábanice,* Schmiererei, Skriblerei. Slov. Klčk. VI. 39. — **B.** = *hořejší předek válečné lodi,* der oberste Theil vorne auf dem Deck eines Kriegsschiffes. Čsk.
Baka, y, m. = *muňa, špľah.* Cf. Bakaný.
Bakáč, e, m., os. jm. Sl. let. I. 328, Pokr. Pot. I. 80., Pal. Děj. V. 1. 342., V. 2. 192.
Bakala, y, m., os. jm. Mor. Sd.
Bakalář. Přidej: B. znamenalo původně panoše, který sloužil nějakému rytíři a pak sám na rytíře pasován byl; potom též kanovníka nejnižšího stupně. Na universitě pařížské zavedeno pak slovo to (bachlier) i na označenou nejnižší hodnosti akademické na fakultě theologické a znamenalo čekatele, který odbyv zkoušky směl sice čísti na universitě, ale nebyl samostatným docentem. Později bakalářství zavedeno i při jiných fakultách, značíc nejnižší bodnosť akademickou. KB 311. Cf Enc. paed. I. 487.—489., S. N. — B. Adam, Martin, Mikuláš, Tomáš. Vz Jir. Ruk. I. 43., Šb. H. l. 228. *B. J. M.,* kaplan v Bučovicích na Mor. a přispívatel do tohoto slovníku.
Bakalia, e, f., der Zunderschwamm. Slov. Ssk.
Bakaňa, dle Káča, jm. ovčí (bekavá, bekula). Slov. Dbš. Obyč. 51. — **B** = *bekyně.* Koll. II. 507. Už som sa oženiu, vzau som si b-ňu, akoby priložiu ku kolesu saňu. Ib. I. 39.
Bakanče, vz Baganče. Ssk., Koll. Zp. I. 366.
Bakaný = *bekaný* = *nehezký, škaredý, nepěkný,* nicht hübsch, ekelhaft (v dětské řeči). Sd., Brt., Rgl., Hdž. Čít. XIII., Škd.
Bakatačka, y, f. Na b-ky čí o bakule hrajú chlapci (bakula = prut, hůl). Slov. Dbš. Obyč. 151. Vz *Bakatati.*
Bakatati. Po jednom a za radom (řadem) bakatajú t. j. každý tenším, spružnějším koncom svojej bakatačky udiera o zem viac raz. Dbš. Obyč. 151.
Bakbord, u, m. = *levý bok,* der Bakkbord. Čsk.
Bakesa, y, f., samota u Neveklova. PL.
Bakeš, e, m. = *dlhý kabát barančinou podšitý, kožuch,* ein Pelz. Slov. Rr. Sb.
Bakeša, dle Káča = *vakeša, ovce s černou hubou.* Mor. Brt. Valaši chcejú gazdu presvedčiť, že mu veru tú b-šu vlci roztrhali. Chlpk. Dram. I. 66.
Bakchanalia, vz Bacchanalia.
Bakchovati, vz Bacchovati.
Bakchusta, y, m. (z Bacchus) = *tlustý člověk.* U Olom. Sd.
Baklan, a, m., der Wasserrabe. Rk.
Bako, a, n. = *bago, žvanec tabáku nebo tabák ku žvýkání.* Rjšk., Kmk., Nvk., Holk.
Bakoně, pl., f., druh hrušek. Rk.
Bakoňský les, der Bakonywald. Šp., Krč. G. 647.
Bakoš, e, m., os. jm. Slov. Šd.
Bakov, a, m., něm. Bakowen n. Backofen, mě. u Mnichova Hradiště. Cf. Tk. I. 436., Blk. Kfsk. 883. Přidej: V Bakově dělá sám starosta kabely z rákosí. Vz Sbtk. Krat. h. 6. O božím těle tam vyzvánějí rákosovými zvony a purkmistr jde v rákosovém županu a v rákosových střevících. Ib. 269. Vz Bakovský. — **B**, něm. Bakow, ves u Nácboda, u Zlonic. PL. Ct. Blk. Kfsk. 180.
Bakovati = *bako žvýkati.* Vz Bako. Us. Rjšk.
Bakovec, vce, m., les u Prahy. Tf. Odp. 267.
Bakovina, y, f., byla ves v Boleslavsku. Vz Blk. Kfsk. 532.
Bakovský. Vz Bakov. Proč slují Bakovští kozáky? Jak poslali do Vídně pro sobotu a zapřeli Krista pána? Vz o tom v Sbtk. Krat. h. 20. — *B. Václav,* prof. a spisov. 1845.—1873. Vz Tf. H. I. 181. — *B. Jan,* farář, 1582. Vz Jg. H. l. 531., Jir. Ruk. I. 43.
Bakrlík, u, m., der Anschiftling, mlýnské náčiní. Sm.
Bakterie, e, f. = kvasinka, plíseň dělná, schizomycetes, Spaltpilz, Bakterie. B. kulatě, sphaerobacteria, tyčinkovité. B. slezinná, bacillus anthracis, hnilobná, studničná, snětivá. SP. II. 245.—277., 247., 252., 253., 264., 276. B. šroubovitá, Schraubenbakterie. Nz. lk. Vz více v Slov. zdrav. 21., Rosc. 62.
Bakteriový = *k bakteriím se vztahující.* B. nákaza, výtrusy. SP. II. 265, 275.
Bakula = *bakule.*
Bakulatý, knorrig, knollig.
Bakule. Přidej: Knollen. B. = *suk.* Bur. Má-li kdo naepanou kapsu, praví se: Ten má bakulu. Mor. Vck. Budou mezi námi bakule (boule = sepereme se). V Krkonš. Fr. Nečásek. B. = boule, suk ve dřevě. Val. Brt. D. 198. — **B.** = *hůl,* der Stock. Slov. Loos. — **B.** = *bak, kaňka.*
Bakulitový. B. vrstvy. Frč. Geol. 126.
Bakynka, y, f. = *kladívko.* Slov. Dbš. Sl. pov. I. 14.
Bakytý, ého, m., os. jm. Žer. Záp. II. 181.
Bal. — 2. **B.**, gezimmertes Holz, die Bohle. Škd.
1. **Bál** = *cidič stok,* der Nachtkönig.
2. **Bál** = *ples,* z it. ballare = tančiti, fr. bal. Vz S. N.
Bala, y, f. = *náruč.* Nese balu sena. U N. Bydžova. Kšť. — **B.**, y, m., os. jm. Sl. let. IV. 77.

Balabán, a, m. = *vycpaný tetřívek k vábení tetřívků*. Šp. — B., falco lanarius, der Schlachter. Šm., Škd.

Balabenka, y, f., samota u Libně. PL.

Balabušit = *baláchati*. Slov. Ssk.

Baladráu, u, m. Máme pána, máme, v černém b-ně. Sš. P. 559., 512.

Balák, u, m., ve vodním stavitelství, der Pfannbalken. Šm.

Balaka, y, m., der Schwätzer, Plauscher. Slov. Ssk.

Balalajka, y, f. — *ruský strunový hudební nástroj*. Dalibor, Mz. — Mkl., Mlt., Kram. Slov. 25., S. N.

Balaměnec, nce, m. = *balámit*.

Balámít, a, m. Balámité slovů ti, jenž káží z lakomstvie, od Baláma řečeni. Vz Hus III. 238.

Balamunt, a, m. = *balamut*. Ostrav. Tč.

Balamuntiti = *balamutiti*. Ostrav. Tč.

Balamut, a, m. = *honicí pes* který hlasitě ptáky honí. Škd., Šp. — 2. B., der Schwätzer, Plauscher.

Balamuf, i, f., der Humbug. Dch.

Balamuta (balamuťa, dle Bača). Přidej: Ten b-ťa vždy cosi balamutí. Mor. Šd., Škd. — B. také = *taškář, švindléř*. Na Zlínsku. Brt. — B. = *hlupák*. U Kostelce n. Orl. Ktk.

Balamutič, e, m. = *balamuta*.

Balamutina, y, f. = *balamucení*. Povedzte mi, ako treba rozumeť tej balamutine. Slov. Let. Mt. S. III. 1. 57., Ssk.

Balamutiti. Vz Obalamutiti. Balamutí = *blázní*. Laš. Brt. D. 198.

Balamutka, y, f., Plauscherin. Sm.

Balamutník, a, m. = *balamuta*. Slov. Ssk.

Balamutný, plauderhaft. Slov. Ssk.

Balamutství, n., die Faselei. Rk., Šm.

Balancový, Balance-. B. váhy. Us. Pdl. Vz Balanční.

Balanční, Balance-. B. váhy. Vz Balon-cový. ZČ. I. 92.

Balanitis = zánět předkožky žaludu (pyje).

Balankat = *belankať, ležeti* (na beleně, na kolébce). V dětské mluvě. Slov. Rr. Sb.

Balanský, ého, m., os. jm. Šd.

Balař, e, m., os. jm. Šd.

Balárek, rka, m., os. jm. Šd.

Balas, u, m., drahokam, který se platí za poloviční cenu diamantu. B. růžový. KP. III. 188.

Baláš, e, m., os. jm. Mor. Šd.

Balašiti = *baláchati*. Slov. Ssk.

Balátek, tku, m. = *oblásek*. Kluk rozbil okno balátkem. U Sadské. Kšť.

Balatička, y, f. = *ehranič*, perithecium, die Kernhülle, Kernschale. Sl. les. B. = plod lišejníků uzavřený ve zvláštním obalu do stélky ponořeném aneb jako bradavice z ní vynikajícím. Kk. 85. Vz Balatka.

Balaton, Blaton, a, m., jezero v Uhřích. Koll.

Balatovka, y, f., balla ampulla, blemýžď. Šm.

Balbín, a, m. B. z Vorličné Adam, Jan, Karel, Vilém. Vz Blk. Kfsk. 2., 3., 1264. B. Bohusl., jesuita a český dějep., 1621.-1688. Vz Jg. H. l. 539., Slavín I. 192., S. N., Tf. H. l. 71., 72., 89., 90., 95., Jg. H. l. 531., Jir. Ruk. I. 44., Šb. H. l. 2. vyd. 22., Enc. paed. I. 489.—493., Tk. Ž. 216.

Balbínové z Vorličné. Vz Sdl. Hr. l. 222.

Balcan, u, m. = *něco velikého*. To je b. (na př. veliký zemák). Laš. Brt. D. 198.

Balcar, a, m. B. Jos., ředitel škol a spisov., nar. v Lužl 1854. Vz Tf. H. l. 199., 200. B. Jan, Melichar, Pavel. Vz Blk. Kfsk. 970., 1164.

Balcárek Aleš, básník, † 1862. Vz Šb. H. l. 2. vyd. 228.

Balcnouti, cnul a cl, ut, utí, *balcovati* = *do hřbetu udeřiti*, einen Schlag in den Rücken versetzen. U Místka na Mor. Škd.

Balčok, čku, m. = *balík*. Slov. Ssk.

Balda. Přidej: Vysokou papírovou čepicí, v ruce baldu, s cepíkem ze slámy, jímž bije a mlátí pro smích. Sš. P. 733. — B. = *veliký kus něčeho*, ein grosses Stück, ein Stoss. U Místka na Mor. Škd. B. = balvan. Na Val. Vck., Brt. D. 198. — B. = *turecká fasole*. Rt. — B., y, m., os. jm. B. Jos., prof. a spisov., † 1861. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 200., Šb. H. l. 2. vyd. 228., S. N. — B., Goldbrunn, ves u Bystré v Litomyšelsku.

Baldachyn, vz Baldach. Nebes jasný b. Kyt. 1876. 1.

Baldec, dce, m. B. hlohový = blohovec, bělásek ovocný, papilio crataegi, der Baumweissling. Sl. les.

Baldinka, y, f., hájovna u Kard. Řečice. PL.

Baldoň, ě, m. = *kolohnát*. Mor. Brt. D.

Baldov, a, m. Z B-va Prok. Blk. Kfsk. 141.

Baldovati = *hrncovati, hurdati, kolébati se, drkotati*, stossen, rütteln. — **kde.** Zavezu dvě fúrky hnoja; včil na saňách to jde lehutko, potom na voze to tak balduje. Slez. Šd. Cf. Brt. D. 198.

Baldrián, vz Baldryán.

Baldryán, u, m. = *kozlík*, valeriana. B. lékařský, v. officinalis. Byl. 15. stol. Vz Sl. les., Čl. 107., S. N., Schd. II. 284., FB. 49., Čl. Kv. 213., Slov. zdrav. 22.

Baldůvka, y, f. = *nejtvrdší jablko*. Mor. Brt.

Bále, pl., m. = *střeva, vnitřnosti*, die Gedärme. Slov. Rr. Sb., Loos, Ssk. Z brucha ven tučné vyvalil Roderikovi bále. Hol. 145. V tom britký vytasí meč z pošvy a do brucha vetkne: bále tedáž vyletá i na černú sem sa rozestrů. Hol. 97.

Balej, e, m., os. jm. B. Havel. Tk. II. 99.

Balek, lku, m. = *balíček*, ein Päckchen. Slov. Bern.

Balení, u., das Einballen, Einwickeln. B. se oblaků. Stč. Zem. 661. Vz Baliti.

Baleš, oprav v: *báleš (běleš)*. B. = *vdolek*. Na Zlinsku. Brt. B. = *koláč pečený na holé plotně*. U Kroměř. Včř. — *Báleše* = koláčky smažené na plotně polličené trnkama nebo sýrem; dva se kladou na sebe nebo se sešúlají (stočí). Na Vsacku. Vck. Na Slov. = *placky*. Dze jim dajú kýšky, balášov najesci. Sl. ps. 238. Vz Bálošník.

Bálešník, *bělešník*, u, m. = *hliněná platna* na čtyřech nohách, na níž se pekávají baláše. Na již. Mor. Šd. Die Brt. druh pekáče na Mor.

Bálešový, vz Báleš, Beleš. Sobota, b-vá robota. Pořek. na Slov. Rr. Sb.

Balfas, a, m. = *hlupák, atrapa, sprosťák* Val. Vck., Brt D. 198. Na Slov. Ssk.

Balhárek, rka, m., os. jm. Mor. Šd.

Balický, ého, m., os. jm. Tk. IV. 111., VII. 307.

Balíček, čku, m, kleiner Ballen, kleines Paquet. Poštovní b., Postpaquet, n. Šp.

Balíčkati = *ležeti* (o dětech). U Kroměř. Adámek.

Baliga, y, f. = *pomluva (pověra)*. Ten na mne zase nějakou baligu (zababonku) udělal. Na Val. Vck.

Baligáni, n. = *liché řeči, klepy*, der Tratsch. Val. Vck., Brt. D. 198. — **B.** = *nepotřebná, hloupá věc, daremnost.* Na takové b-gy peníze vyházel. U Strážnice na Mor. Tč.

Baligati = *klepy dělati*, tratschen. Val. Vck.

Baligovič, e, m. B. K. 1830. Vz Jg. H. l. 532.

Balicha, y, f. = *baliga*. Brt. D. 198.

1. **Balík**. Přidej: der Ballen, Pack, das Paquet. Sazenice bez balíku, ballenloser Setzling, s. s balíkem, die Ballenpflanze. Sl. les.

2. **Balík**. — **B.** Psí jm. Mor. Brt., Bkř.

Balíkovati, einpacken, einballen. Šp.

Balíkovitý, ballenartig. Šp.

Balin, a, m., ves u Uhřínova na Mor.

Balina, y, f. Matouš z Baliny. Arch. III. 190.

Baliny, dle Dolany, ves u Vel. Meziříčí. PL.

Balista, y, f. Vz Ballista.

Balivo, a, n., das Packungsmateriale, die Emballage, das Packzeug. Šp., Dch., Jdr.

Bálka, y, f., die Schinderin, Schergin. Šm. Cf. Bál.

Balkan, u, m. = *balvan?* Slov. Skaly, to sú veliké kamene, balvany, balkany. Hdž. Čít. 206.

Balkon. Přidej: B-ny zřízené v určitých vzdálenostech na mostech mnoho navštěvovaných. NA. IV. 227. B. řím. a řecký. Vz Vlšk. 92., Sdl. Hr. II. 210

Balkonový, Balkon-. B. podpory, desky, zábradlí. Zpr. arch.

Balkov, a, m., Balkow, ves u Klatov. PL.

Balkova, y, f., Walkowa, ves u Lubence. PL. Cf. Blk. Kfsk. 14.

Balkovy, dle Dolany, ves v Klatovsku. V Balkovech mají o posvícení nejvíc polívky. Vz Shtk. Krat. h. 6.

Balkyn, a, m., samota u Jindř. Hradce.

Ballada. Vz Balada a přidej: B. jest název cizokrajné písně národní, název původu romanského; označovalť italské *ballata* ve 12. stol. drobnější básně sonettové a madrigalové. Za název epické písně národní užito nejprve v Anglicku a Skotsku slova toho ve 14. stol. B. jest báseň více lyrická, ve které nálada citu a zpěvná forma převládá. Děj b-dy rozplývá se v náladu citu, rovnaje se účinem svým účinu tragoedie. Co do výpravy básnické b. vyniká úsečnou stručností, více naznačujíc než vypravujíc. B-dami považovati můžeme z našich písní národních a básní umělých ony básně obsahu tragického s temným pozadím báje, pověstí duchův a strašidel v podobách svůdných i děsných, jako jsou národní: Rubáš, Svatební košile, Č. Toman a lesní panna atd. Vz KB. 129.—130. Látku běře ballada z oboru pověstí, zkazek (tradic) a pověr národních. Ptr. Příklady vz v KB. 130. a násl. a ve Kv. 1866. č. 6., 39.; 1867. č. 1., 25.; 1869. č. 33., 43.; 1872. č. 22.; 1870. č. 22., 33.; 1871. č. 19.; Světoz 1869. č. 2.; 1868. č. 16.; 1875. č. 48., 51.; 1874. č. 19.; v Lumíru 1859. č. 48.; 1861. č. 24 (Dch.)., Er. P. 466. Cf. Enc. paed. l. 493.—495., S. N., Jg. Slovsn. 153.

Balladický, balladisch, Balladen-. B. motiv. Mus. 1880. 366.

Ballast, u, m. = *náklad laciného zboží na dno lodi, také kamení a písek, aby se loď nepřekotila, přítěž*, die Schiffsbeschwerung zur Erhaltung des Gleichgewichtes, der Ballast. Kh. Vz S. N.

Ballet řecký. Vz Vlšk. 305. O b-tě vz S. N.

Balletní, Ballet-. B. hudba, Mus. 1880., škola. Us.

Balletnice, e, f., die Ballettänzerin. Loos.

Ballism-us, u, m. = *posunčina.*

Ballista, y, f., z řec. = *metací stroj válečný*, die Balliste, das Wurfgeschütz B. polní, praková. NA. III. 87. Vozová b., die Karrenballiste. Čsk. Cf. S. N.

Ballistický, ballistisch. B. křivka, kývadlo. ZČ. 1. 118., 261.

Ballistika, y, f. = *nauka o vrhu zvl. u dělostřelectva*, die Wurfgeschützkunst, Ballistik. ZČ. I. 118., S. N.

Ballon, vz Balonn. — **B.** = *míč*, der Ball. Vlšk. 217. — **B**, souhvězdí. Vz Stč. Zem. 25.

Ballot, u, m. = *balík*, ein Waarenpack; kupecky. Kh.

Ballotage (-táš), e, f. = *volba hlasování černými a bílými kuličkami.* Vz S N.

Ballotování, n., das Balloteinent. Nz. lk.

Balmín, u, m., leptospermum, die Südseemyrte. B. metlatý, l. scoparium, žlutavý, l. flavescens. Rstp. 587.

Balmínovitý. B. rostliny, leptospermeae: protinitka, kajaput, blahovičník, železnec, balmín, mnohoduť, stálokryt. Vz Rstp. 583., 589.

Balné, ého, n., die Gepäcksgebühr. Světz. 1879.

Balneografie, e, f. = *popis lázní.* S N.

Balneotherapie, e, f. = učení o způsobu a účinku léčení lázněmi a vodami mineralními. Vz Slov. zdrav. 22.

Bálník, a, m., der Ballgast. Rk, Šm.

Baloh, u, m. = *stádlo.* Slov. Stred dňa strávia nie síce prísne na stádloch (brlohoch, balohoch), ale predsa na istých miestach v blízkosti najvyšších sokorcov a brd. Phld. IV. 268.

Báloha, y, f. = *baliga*. Brt. D. 198.

Baloch, u, m. = *kouzelný kousek*, ein Zauberstück. U Srbce na Hané. Bkř.

Balomba, y, f. = *ledová puma*, die Balomba. Sp.

Balomnditi = *balamutiti*. Rk.

Balon, vz Baloun, S. N.

Baloun, u, m., der Ballon. Přidej: Zásada, dějiny, řízení b-nu. Vz KP. II. 61., 62., 64., 66., 67., 70., 76., 78., Kram. Slov. 26. — *Balouni*. B. v Praze sobě nepokojně provozovali, pročež zdvihla se na ně chasa pražská. Dač. I. 191.

Balounka, y, f., samota u Benešova v Budějovsku. PL. — B. = *krinolina*.

Balounový, Ball-, Ballon-.

Balousy, pl., m. = *valousy*, der Backenbart. Mor. Bkř., Vck.

Baloušek, šku, m., os. jm. Mor. Šd.

Bálově, ballmässig. B. oblečený. Hrts.

Balovna, y, f., os. jm. B. Bohunka. Žer. Záp. I. 58.

Bálovní, Ball-. B. dům. Šp.

Bálovník, a, m. = *plesovník*, der Ballgast. Sp., Rk.

Bálovský, Schinder-.

Bálovství, n., das Schinderhandwerk. Šm. Vz Bál.

Bálový. Přidej: B. řád, oblek, rukavice, Us. Pdl., Šp., slň. Nrd. Bld. 22.

Balsam. Přidej ad 1. B. z bebrejského baal šemen = blavní olej. Ves. IV. 110. B. přirozený, umělý, černý. Ves. IV. 110.—111. B. milanský, peruvianský (na spáleniny), uherský, universalní, růžový, copaivae proti svrabu. Čs. lk. Vz Štk. P. 583., Schd. I. 406., Kram. Slov. 26., Slov. zdrav. 25., Štk. 526., 529., Kk. 11., 102., 256., Mllr. 15. — ad 3. B., menta crispa, máta kadeřavá, die Krauseminze. Vz Nz. lk., Mllr. 67., Rstp. 1466., Schd. II. 312., Byl. z 15. stol. — ad 4. B = *hlupec*, der Dumme. Us. Nk.

Balsamický = *balsamní*.

Balsamina, y, f. = balsamina, lat. B. kameliová, b. cameliaeformis, růžovitá, h. roselformis, královská. Dlj. 42. Cf. Schd. II. 312., Slb. 636., Kk. 243., Rstp. 258., Kram Slov. 26., Rosc. 152.

Balsaminovitý. B. rostliny. Rosc. 152.

Balsamka, y, f., der Balsamstrauch; die Balsambüchse; eine Aepfelart. Šm.

Balsamní, balsamisch. Šm.

Balsamník, u, m., rostl. B. myrrhový. Vz Schd. II. 306., Rstp. 337.

Balsamolkovitý. B. rostliny, amyrideae. Vz Rstp. 335.

Balsamodechý, *-dyšný*, balsambauchend. Rk.

Balsamování, n., das Balsamiren. Vz Slov. zdrav. 25., S. N.

Balsamovitý. B. rostliny, terebintbaceae, Balsamgewächse. Vz Kk. 238.

Balsamovník, u, m., balsamodendron. B. gileadský, h. gileadense, myrrhový, b. myrrha, elemový, h. zeylonicum. Ves. IV. 110, 111., 109., Kk. 239.

Balsamový. Přidej: B. jablko, momordica halsamica officinalis, der Balsamapfel, der Wunderapfel. Mllr. 68. B. žlázy. Ves. IV. 110.

Balšánek, nku, *balšán*, u, m. = *máta*, menta silvestris, crispa, aquatica. Val. Vck. Vz S. N.

Balšínek, nku, m. = *máta*, menta. Mor. Slb. 345., Hrh.

Balta, y, f. = *sekera*. Slov. Němc. IV. 325., Lipa 228, Koll. Zp. I. 333.

Baltazar, a, m. B. z Tuscie. Tk. II. 199., III. 22. VII. 83.

Baluch, u, m., die Alfanzerei. Pověrečných lidí zmámí a ošidí svými baluchy velmi snadno lháři. Mor. Cf. Balušiti. — B., a, m., několik domků u Vsetína. PL.

Balúnek, nka, m., os. jm. Mor. Šd.

Balustrada, y, f. = *zábradlí*, z it., die Brustlehne, das Geländer. Vz S. N.

Balúsy, pl., m. = *valousy*. Vz Balousy. Val. Vck., Brt. D. 198.

Balušiti, il, en, ení = *hřmotiti*, lärmen, Getöse machen. Slov. Ssk., Loos. Jestli postelkyňa balušl. Dbš. Obyč. 6.

Balvan. Přidej ad 1. Kamenný b., der Steinblock, Dch.; h. skály, skalní, der Felsblock, Sl. les., žulový, der Granitblock, Us., mnohobranný. Krč. G. 191. B. bludný, bludivý či erratický. Stč. Zem. 656., 729., Krč. G. 981., 997., 999., Schd. II. 99., 134., Bř. N. 247., 269. Cf. Bř. N. 239.—240., S. N. — ad 2. B. ledovcový, die Moräne. Sl. les. — *B. = hruda, trupel*, der Klumpen. — *B. = veliká vlna vody, veliký oblak*. Na Ostrav. Tč. — ad b) B. = *hrubý chlap*, ein grober Mensch. Němc. VII. 239. — B., das Götzenbild. Slov. Loos.

Balvanlé. Už sem viděla z daleka h. = hrnonti se koní jako balvany. Laš. Brt. D. 198. Balvaniti.

Balvanice, e, f., der Götzentempel. Na Slov. Ssk., Loos.

Balvaník, a, m., der Götzenverehrer. Šm. Slov. Loos.

Balvanisko, a, n., bässliches Götzenbild. Na Slov. Ssk., Loos.

Balvaniti. Už zdaleka viděla jsem b. (koní z komína jako balvany se valiti). Slez. Šd.

Balvanitý, Block-. B. útvar, Stč. Zem. 681., sloh. Zpr. arch. IX. 25. B. kamení skládá se z kusů mnohobranných neb okrouhlých halvanů a leží buď pravidelně mezi vrstevnatým a mají tonž minerální hmotu jako ono, jest s ním nepochybně téhož původu, buď . . . Krč. G. 79.

Balvanochvalec, lce, m., der Götzendiener, kdo má peníze za boha. Na Ostrav. Tč.

Balvanovitý, blockartig. B. oblak, Hvls., sloh, složení, Massivgestein, hory (usazené, třetibory), Flötzgebirge, n. Sl. les.

Balvanový, Block-. B. sůl, das Banksalz. Vys.

Balvanský, Götzen-. Loos.

Balvanství, n., der Götzendienst. Slov. Rk. Loos.

Balvár, u, m. = *kotouč dýmu*. Val. Brt. D. 198.

Balviti, il, en, ení = *bláznivě mluviti*. Cf. Balamutiti. Na Slov. Ssk. S tým je zle, už halvl. Brt. D. 198. — **čím**. Proč balví řečů (nemluví pravdy)? Ib.

Balzam = *balsam.*

Bamba, y, m. = *hlupák* (nadávka). Ty bambo! U N. Bydž. Kšť.

Bambas, a, m. B. V., spisov. Jg. H. l. 532, Sb. H. l. 2. vyd. 228.

Bambati = *zvoniti bam bam* Mor. Šd.

Bamberk, a, m. Vz Tk. I. 120., 441., II. 531., III. 642., IV. 455., V. 228., 229., V. 345., VII. 103., Blk. Kfsk. 655. (= Babl, ves u Budějovska).

Bambiiák, a, m., jm. kopce a lesa v Bobučovicích na Opavsku. Šd.

Bambitečnice, e, f. = *bambitnice.* Rk.

Bambítek, tku, m., der Mantelsack. Slov. Rk.

Bambítka z panditka. Vz toto. Sre. 136. Malá b., das Terzerol. Čsk. — **B.** = *dýmka.* Vojen. ue. v Praze. Kld.

Bambitnice, e, f. = *pouzdro na bambitky*, die Pistolenhafter. Tejř., Sek.

Bambítok, tku, m., der Mantelsack. Slov. Ssk.

Bambochy = *brambory.* Na Slov.

Bambol, u, m. Hlízy či bamboly (tuberi, Knollenknospen) jsou podzemní osy vedlejší, úsilným bromaděním latek škrobových na konci značně ztlustlé, ani listův ani šupin nemající, na povrchu však oka vypouštějící. Hlízy mají zemáky, jiřinky a j. Kk. 23. *B., bambulina, bulva, nádor, hrbol*, die Knolle; kořenové bamboly, Wurzelknollen. Sl. les. Cf. Čl. Kv. XIII., XVIII., Schd. II. 174.

Bambolatý, knollig. Rk.

Bambolec, lce, m., der Knollen. Rk.

Bambolek, lku, m., cf. také bambol, der Klunker. — **B.**, a, oprav: lka.

Bambolina, y, f. = *bambulina*, die Knollenfrucht, das Knolleugewächs. Sl. les.

Bambolovitý, knollicht. Rk.

Bamborák, a, m. Bamboráci (bramboráci) = převzdívka obyvatelům Vysokého nad Jizerou. Vz Sbtk. Krat. h. 286.

Bamboria, e, f., Schnee mit Wasser vermengt. Slov. Ssk.

Bambous, a, m., samota u Votic. PL.

Bambousek, sku, m., vz Kumbálek. — **B** = *vědérko piva.* Na Ploště. BPk. — **B.**, ska, m., samota u Týnce n. L. a u Rokycau; hájovna u Čáslavě a hospoda u Blatné. PL.

Bambula, y, f. = *bambule.* — **B.**, y, m. = *nemotora.* U Třebouína. Olv. U Košic. Brnt.

Bambulatěti, ěl, ění, knollig werden. Rk.

Bambulatina, y, f. = *bambolina.* Sl. les.

Bambulatý, knollig. Rk.

Bambule. Přidej: B. na kořenech kapusty, die Kohlbernie, der Kelch o. Kropf des Kohles. Příčina choroby té je dle Woronia houba plasmadiophora brassicae. Nemoc zuří zvl. v Rusku. Pta. — *Bambulka* = *blatouch.* U Skrýje Kál. *B-ky* = *květy žlutého lekninu.* U Neebanic. Kšť.

Bambuliči bodlinky = lilek černý. U Kr. Městce. Kšť.

Bambulina. Přidej: Vz Slb. XL., Bambol.

Bambulinatěti = *bambolatěti.* Sl. les.

Bambulka, vz Bambule.

Bambulovina, y, f., der Knollenstoff z. B. der Erdäpfel. Šm.

Bambulovitý = *bambulnatý.* Sl. les

Bambus, u, m., bambusa, das Bambuerobr. B. rákosovitý, b. arundinacea, obecný, b. vulgaris, trnatý, b. spinosa, polní, b. agrestis. Vz Rstp. 1753., Čl. 155., Kk. 110., Schd. II. 267., Kram. Slov. 26., S. N., Rosc. 108.

Bambuska, y, f., der Bambuestock. Rk.

Bambusnice, e, f. = *bambus.*

Bambusník, u, m., das Bambusrobr. Rk.

Bambusovitý, bambusartig.

Bampel, plu, m. = *bagon.* Vz toto. Slov. Hdž. Čít. 218. No bodaj by si ty bol shorel i e tvojím bampľom. Syt. Táb. 263.

Ban, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117., S. N.

Bán, u, m., das Rodelaud. Slov. Sek.

Baň, ě, m., samota u Libně; něm. Bain, samota u Chlumce v Jičínsku; *Baň Nový*, Neu-Bain, ves u Chlumce v Jičínsku.

Báň, vz Báně. Také na Slov. Ssk.

Baua, y, f. = *důl, hora*, das Bergwerk. Na klopačky klopajú, už jamiari stávajú, s kahanci do bany farajú; Vtedy bolo eveta žlt, gverkom i haviarom být, z krčmy na fraj a z fraju do bany jít. Koll. Zp. II. 391., I. 348.

Baňa, dle Káča = *dýně*, die Wassermelone. U Opavy. Klš., Zukal. — **B.** = *facka, políček*, die Maulschelle, das Kopfstück. Na Vsacku. Vck. — **B.** = *báně.* Slov. Ssk. B. nebies. Slov. Ssk. B. pletená, ein von Gerten geflochtenes Taubenhaus. Slov. Ssk. — **B.** = *břichatá nádoba s úzkým hrdlem.* Na Ostrav. Tč. — **B.** = *rána pěstí do obličeje*, ein Faustschlag ins Gesicht. Ib. Tč.

Báňa, ě, f. = brnčiarská pec. Slov. Rr. Sb.

Baňák, u, m. = *baňatý hrnec, žbán.* B. na smetanu. Mor. Škd., Mtl. — Baňáci Hanáci. Severozáp. od Zlínska. Brt. — **B.** = *baňaté kladivo*, der Treibhammer. Šp.

Banan. Přidej: B. obecný, m. paradisiaca; blamatý, musa sapientum; přímoklasý, m. troglodítarum; hnědý, m. maculata; růžový, m. rosacea; nádherný, m. superba; koncolistý, m. balbisiana; dolnolistý, m. berteroniana; abysinský, m. ensete. Vz Rstp. 1477., S. N., Kk. 136, Kram. Slov. 26., S. N., Rosc. 112., Čl. 139., KP. I. 17. B. lanový, musa textilis. S. N. I. 5. — **B.** = *rajský fík*, *ovoce* rostliny bananu. Us. Brt. Vz Bananka.

Bananík, u, m. = *banan.* Rk.

Bananka, y, f., die Banane (Frucht). Vz Banan (konec). Šp.

Bananovitý. B. rostliny, musaceae: banan, ravenala, bihaj. Rstp. 1476., Kk. 134., Schd. II. 271., SP. II. 117., Rosc. 112.

Bananožrout, a, m., musophaga violacea. Brm. II. 282., 284.

Banař, e, m., os. jm. Mor. Šd.

Báňař, e, m. = *kdo v báních pracuje.* Němc. IV. 329.

Banát, krajina v Rakousku. Vz S. N.

Baňat, a, m., os. jm. Sl. let. III. 64.

Báňati = *silně kouřiti*, stark rauchen. Báňá, jako když ehudý peče chléb. U Kr. Hrad. Kšť. — **B.** = *mnoho píti.* U Ronova Rgl. — **B.** = *pohlavkovati.* Val. Brt. D. 198. — **B.** = *baňkati*, faseln, plauschen. Ostrav. Tč.

Baňatka. — 2. B. = (skleněná) *baňatá nádoba.* ZČ. I. 478.
Báňatka, pl., n. = baburence. Slov. Ssk.
Bančar, u, m., die Tragkraxe. Šp.
Baňčička, y, f., vz Baňka; die Hetzerin. Šm.
Baňčidélko, das Schröpfeisen. Rk.
Banĉiti = *utráceti* (peníze) vergeuden. Val. Vck. — Brt. D. 198. — B. = *rukou tlouci.* Cf. Nabančiti. — B. = *brečeti,* weinen, greinen, knautschen. Nebanč, sie dostaneš baňu. Ostrav. Tč.
Baňčitka, y, f., excipula, der Bechersehorf, rostl. Vz Rstp. 1952.
Banda = název vojenského sboru hudebního. Mlt. Přidej: B., der Kohlensack. Prm. V. 4. 5. — B., vz Bandaska. — B. = *spřež, lotr, lotři.* To je banda! BPk.
Banďák, a, m., *nadávka.* To je bandur, banďák (= tlustý člověk). Slez. Šd. Na Mor. Brt.
Bandalice, e, f. = zbraň 16. stol.
Bandaska. Přidej: ein Krug mit engem Halse. — B. = *baňatá dýmka.* U N. Kdyně. Rgl.
Bandážní tlumok, der Bandagentornister. Vz Bandage. Čsk.
Banderle. Přidej: ein Fähnlein.
Banderista, y, m. = *člen banderia, banderie,* der Banderist.
Banderistský, Banderisten-. Hrts.
Banderi-um = *banderie,* das Banderium. Čsk.
Banderola, y, f., das Fähnlein an der Lanze. Šm.
Bandista, y, m., pl. sté, der Bandist, ein Soldat der Militärmusik, einer aus der Sippschaft. Slov. Ssk.
Banditi = *z hospody do hospody choditi a píti.* U N. Bydž. a Kr. Hrad. Kšť.
Banditka = *bambitka.*
Bandoch, u, m. = *bandor, břicho.* Mor. Brt.
Bandor. Přidej: Vz Bandory. — B. = *bandur,* schwarze Semmel. Us. Zkr. — B. = *malý snop,* jaké se nyní dělají, aby obilí dříve vyschlo. Us. — B. = *břicho.* Brt.
Bandoračka, y, f. = placka z bandorů (z bramborů). Us. u Kraskova. Brnt.
Bandorák, a, m., der Erdäpfelesser.
Bandorec, rce, m. = *bandor, břicho.* Mor. Brt.
Bandořiště, ě, n. = *bramboříště.* U Vysokého. Sá.
Bandorový, Erdäpfel-. Šm.
Banduch, u, m. = *břicho.* Boll mňa b. Val. Vck., Brt.
Bandur. ad 1. Bandure hlavatá (říkají malým hochům s velikou hlavou). Prk. Vz Rod. — B., gebackenes Teigmännchen, peče se v adventě a o sv. Mikuláši. U Místka. Škd. Cf. Kram. Slov. 27. — B. = *břicho.* Brt. — B. = *nepálená cihla.* U St. Jič. na Mor. Brt. D. 198. — B. = *baganě, čižma, bačkora.* Ostrav. Tč. Popad ty b-ry a hned do másla skočil. Sš. P. 705.
Banďur, u, m. = *brambor.* Na Plasku. BPk.
Bandurák, u, m. = *bramborové jídlo.* Vz Bandor. U Ronova. Rgl.
Bandurista, y, m., pl. sté = *zpěvák,* jenž zpěv svůj bandurou doprovázl (vz Bandura). Adámek K. Cf. Sbn. 25.
Bandurka. — 2 B. = *brambora.* Slov. — B., das Erdäpfelsieb; ein Gefäss für Erdäpfel. Sm.
Banďurovka, y, f. = *banďurová, bramborová polívka.* Na Plasku. BPk.
Bandurský = *bandura se týkající.* Vz Bandur. Dělati b-skou = *hýřiti, dělati rámusy, hulákati.* U Kr. Hrad., u Písku, u Počátek a j. Kšť., Jdr., Mg. Odešel s b-skou = *hubuje, naddvaje.* U Ronova. Rgl. Přijíti na někoho s b-skou, spustiti na někoho b-skou (*rázně, důrazně, hulvátsky*). U Něm. Brodu. Holk. Us. Bačk.
Baně, í, pl., f. = *hanácké červené koženky,* pod koleny zadrhnuté, zaplnané na malý roblík železný nebo dřevený, rothe, lederne Hosen der Hanaken. Brt, Vck., Sbtk., Nl. — B., ě, f. = *facka,* die Watsche, Maulschelle. U Olom. Sd. — B., ěte, n. = *house.* Vz Banl. Také u Ronova. Rgl.
Báně. ad 1. Baňka ze skla mléčného. Šp. B. stříbrná (pbiala). BO. Pijú v báních víno, in phialis. BO. Je v báni, má báňu = opilý. Hluboko nahledl do baňky (do sklenky; o opilém). Us. *Baňka* ve vých. Čech. = *džbán,* Kál.; u Kobyll = *krajáč.* Brt. Cf. Kram. Slov. 26. — B., ein krugförmig aus Stroh geflochtenes Behältniss zu Eiern, Federn etc., slov. *loboska.* Plk. — ad 4. , die Kuppel, das Kugelgewelbe, *klenutí báňovité, kopule.* Nz., Višk. 24., 140. — B. = *tykev,* der Kürbis. U Mor. Ostravy. Wrch. — B. *u plynu,* die Glasglocke, Šp., zvon přídvorní (veliká, prostřední, malá, s zinkovou střechou), die Flurglocke (u plynu). Šp. — B. = *parní klobouk na lokomotivě,* der Dampfdom. Zpr. arch. VII. 28., NA. IV. 205. — B. *nebeská,* das Himmelsgewölbe Čch. Bs. 64. — ad 6. Das Bergwerk. Celé okolí kremnické páchne báněmi, rudami a podzemními plodinami. Koll. IV. 124. — *Na konec:* B. = *bublina,* die Blase. Báně dělati, Seifenblasen machen. U Litovle. Kčr. Na vodě dělaly se veliké báně. Na Slov. Mk., Mînařík. — *Báň* = *lesní kotlina,* eine Waldvertiefung Na Slov. Dch. — **Báně,** *baňka,* der Kolben, die Stiefelröhre. Sl. les. — *Báně,* ves u Zbraslavě. PL. — Cf. Mkl. Etym. 7., S. N.
Baněk, ňka, m., os. jm. Mor. Šd., Pal. Rdh. I. 117.
Baneš, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.
Banl, baui = *volání na housata.* Vz Baně, Banička.
Báni, n. = strach, bázeň. Hr. rk. 261.
Banián, u, m. = *obrovská smokvoň indijská,* ficus indica. Čl. 124.
Baniar, u, m. = *hloboká nádoba* hlinená n. drevená. Slov. Rr. Sb.
Bánický = *báňský.* Slov. Ssk.
Bánictvo, a, n., die Knappschaft. Slov. Loos.
Banička. ad. 2. Die Mooskapsel. Sl. les. Ssk., Kk. 88.
Banidlo, a, n., das Krugeisen (beim Kupferschmied). Rk.

Bánik, a, m. = *horník*. Němc.

Banin, a, m., Bohnan, ves u Poličky. Vz Blk. Kfsk. 281., Sdl. Hr. i. 252.

Baniř, e, m., samota u Nepomuk. PL

Baniš, e, m., der Fratz. U Místka. Škd. Ty b-ši!

Banka, vz Bank. B. = ústav buď od státu anebo na akcie soukromníky založený, sloužící k usnadňování platebných záležitostí a k rozmnožování potřebných k tomu prostředkův, ale též k dobývání a upevňování zemského úvěru. Blř. — B., jm. ženské ze 14. stol. Mus. 1880. 467.

Baňka. ad 1. B. rozsévací, die Saatflasche, Heronova, der Heronsball. Sl. les. Vz KP. II. 109., Vlšk. 140. — Kohoutek u baňky, der Glockenhahn, držadlo k baňce, der Glockenhalter, kříž k baňce, das Glockenkreuz. Šp. — B. přepalovací, překapovací, der Destillirkolben. Šp., Schd. I. 105., Zpr. arch. XI. 12. B. puščedlné. MV. (pravá glossa). Pa. Vz Slov. zdrav. 26., Kram. Slov. 27. — B., *druh hrušek*. Mor. Brt. — Ad *políček*. Hynek dal baňku Zdenkovi. Dač. — B. = *bublina*, die Wasserblase. Uhodíš-li kamenem do vody, dělají se baňky; Baňky z mydlin. Ostrav. Tč.

Baukál. Přidej: Celý otvor okna ve světlosti jest omezen čtyřmi kusy kamennými, z nichž spodní slove bankál, svrchní nadpraží a oba postranní ostění. Šand. II. 58.

Baňkář, e, m. Za Ohrenblaser polož: Vz Poklička. — B. = *pes* (v zlodějské řeči). Šd.

Baňkarec, rce, m., *nadávka dětem*. Cf. Panchart, Baňkart. Ti tvoji paťhani všecko mi chtějí sežrať. A ti tvoji baňkarci ui! Slez. Šd. Laš. Brt. D. 199.

Baňkářka, y, f., die Schröpferin; Ohrenbläserin. Rk.

Baňkářský, Flaschner-; Anhetzer-. Šm.

Baňkářství, n., die Ohrenbläserei. Vz Baňkář. — B., die Flaschnerei. Rk. Všecka jejich předešlá pochlebenství a b. na ně (dvořany) obrácena bývají. Vod.

Baňkart, a, m. = *panchart*, der Bastard, Fratz. Ty b-te, budeš mlčet! U Místka. Škd. Vz Baňkarec.

Baňkati = *namlouvati, přemlouvati, naváděti, ponoukati*, überreden, anführen, reizen, bethören. — **koho**. Knrz. Pořád mě baňkal, abych tam šel. Již. Mor. Šd. Hdo tě baňkal? Mor. Neor. — **koho k čemu**. K. Adámek, Sd. — **koho čím**. Věřite-li pak tomu, čím jste baňkal Veselého? Kos. v Ol. I. 135. — Vz Nabaňkati, Zbaňkati.

Bankéřka, y, f. = *žena bankéřova*.

Bankéřský, Banquier-. B. obchod. Pr. 1884. 3.

Bankéřství, n., die Bankhalterei, das Bankwesen. Pr. 1884. 3.

Banket. — 2. *B-ty silničné = chodníky*. NA. IV. 182. Vz o nich ve spise Fr. Peichla: Rada o správě silnic. 1867. — *B-ty = křtiny*. U Domažl. Nl., Němc. IV. 248.

Banknotka = *banknota*. — B. = *pohlavek*, ein Kopfstück. Dám ti b-ku, že jí nepromeníš. U Kr. Hrad. Kšť. Cf. Kram. Slov. 27.

Banko, a, n., ves u Piščan na Slov. Tč.

Bankonče, ete, n. = *odrostlé sele*. Slov. Tč.

Bankorot, u, m. Přidej: das Falliment. Vz S. N.

Baňkovati se = *bez účelu sem tam choditi*, herumschlendern. U Nivnice. Kch. U Uher. Brodu. Brt. D. 199. Vz Baňčiti.

Baňkovitec, tce, m., der Zyathodes. Šm.

Baňkovitosť, i, f., die Bauchigkeit. Šm.

Baňkovitý, kugelförmig. B-tá koruna (v botan.) = jak džbáneček baňatá, pod ústím zaškrcená. Čl. Kv. XVIII., Slb. XL.

Bankovní, Bank-. Přidej: B. závod, jednota, obchod, Us. Pdl., cedule, směnka, úhrada. Kaizl 244.—246. B. číslo = druh peněz, jímž vede obchod některá banka, die Bankvaluta. Vz S. N.

Bankovnictví, n., das Bankwesen. Vz Bankéřství. Kaizl 239, 250.

Bankrotka, y, f. = *čepice s beránkem*. Sá. Kř. u pot.

Bankrotní, Bankrott-. Šm.

Bankrotník, a, m., der Bankrottirer. Šm.

Banky, banek, pl., f., das Banket. Slov. Bern.

Bankyta, y, f. = *kalina*, viburnum lantana. Slb. 489.

Bano, a, n. = *chvojčina*, frica, das Heidekraut. Slb. 383. *B. = vřes, břes, chamajda*, erica, die Heide. Sl. les. Vz Rstp. 992.

Baňo, a, n. = *baňka, hrnec?* Holianské pastocha má hodnýho lenocha; navařil mo baňo moch, na, lenocho, naper hřoch, bejno, naper hřoch. Sš. P. 555.

Báno mi = *žel mi*. Báno mi je, báno, čerkati ostrožkami. Na Slov. Báno mi je, báno, neboť šuhaj dávno. Sb. sl. ps. II. 1. 85.

Bánosť, i, f. = *lítosť*, das Leid. Nech nemají za bánosť. Slov. Ssk., Ntr. IV. 348.

Baňonsy, pl., m., z pavousy, der Knebelbart. Č.

Banov, a, m. (od Bana, Pal. Rdh. I. 133.), Banow, městečko u Uher. Brodu. PL. Vz S. N.

Baňov, a, m., samota u Sedlčan, ves u Votic. Žer. Záp. I. 111., 212., Sdl. Hr. IV. 368.

Banovati = *litovati, želeti, pykati*, bedauern, bereuen, slov. a mor. z maď. Brt., Vck., Kld. I. 51., Sl. ps., Kr. Sb., Šd., Dšl. — **abs.** Nevydávejte mia na druhú dědinu: keď mia tam vydáte, b. budete; Počkaj, děvče, budeš b., nechtělos mně oken otvárať; ani oken ani vrat, ani se mnú hovárať. Sš. P. 495., 627. Veď já nebanujem, že tvoja nebudem, ale jen banujem, jako ťa zabudnem. Sl. sp. 11. Či ty, milá, nebanuješ, keď mňa viacej nepočuješ hor dědinou zpievávati, ani k tebe chodievati?; Janíčok, Janíčok, voňavý ladníčok, kdo ťa bude voňať, nebude banovať. Koll. Zp. I. 60., 148. — **čeho**. Nic toho nebanuj; Vždycky jsem té chvíle banovala. U Frýšt. Dšl. Včilej enom banuju starodávního času. Brt. P. 78. Ani tak nemele ve mlýně odrážka, jako mé srdenko banuje šohajka. Sš. P. 795. — **za čím** = *toužiti*, sich sehnen. Jedon mä odišiel, druhý sa zjavuje; ale moje srdce za prv-

ším banuje. Mt. S. I. 13. Banuj, dievča, banuj, ej máš za čím b. Slov. Nebanuj za Nemcom, najdeš ho za chlievcom; Ani sa nebudem na krátce milovat, mala by, šuhajko, za tebou banovat. Koll. Zp. i. 41., 68. — **čeho proč**. Nebanujte ničeho pro minářské. Hrb. (Hk.).

Bánovce, městečko v Uhřích. Phld. V. 182., Hdk. C. 376.

Baňovice, dle Budějovice, ves v Dačicku na Mor.

Bánovina, y, f., das Banat (ein vom Ban verwaltetes Land). Rk.

Bánovitě, bänchig, rund. Strop b. klenutý. Us.

Bánovitý. B. rostliny, ericeae: jochovec, libavka, bahenka, kysloun, vřes, bano. Vz Rstp. 987., 989. B. klenutí. Vlšk. 25.

Báňovitý. Přidej: Kuppel-. B. klenutí, das Kuppelgewölbe. Bc., Pel. 50.

Bánovský Jiří, rektor, † 1561. Vz Jg. H. l. 532., Jir. Ruk. I. 46.

Báňový, Schacht-. B. pleka. Šm.

Banský. B. hranice. Zer. Záp. I. 65. B. ze Dřenic. Sdl. Hr. II. 58.

Baňský. Přidej: B. plyn (uhlovodík lehký, větry třaskavé, plyn bahnatý), das Sumpfgas, schlagende Wetter. Sl. les., NA. IV. 151., Kk. Fys. 68., inženýr, hejtmanství, bratrstvo (Bruderlade), Zpr. arch., lesina, der Montanforst, velkostatek, Montandomaine, dříví (pančavy), das Grubenholz. Sl. les. Kremnice, staré baňské čili rudní město. Koll. IV. 124.

Banšťiák, u, m. = *trhací prach*. Slov. Němc. IV. 444. — **B.** = *tanystra*. U Brezna na Slov. Dbš., Rr. Sb.

Bantamka, y, f., das Bantamhuhn. Šp.

Bantíř, e, m. = *noční tulák*, ein Nachtschwärmer. Laš. Brt. D. 199.

Bantovati = *prohlížeti*, durchsuchen, mustern. — **co, koho**. Mor. Vek., Sd. — **komu kde**. Bantoval mu v kapsách. Na již. Mor. Šd. Co mně zde v mojich věcech bantuješ? Ib. Šd. — **se** = *toulati se, zaháleti, popíjeti*. Slez. Šd.

Bantschner, a, m. B. Ez. 1680. Jg. H. i. 532.

Baňur, u, m. = *hrnec na smetanu*. Vz Hrnec. Us. u Klimkovic na Mor. Brt.

Baňura, y, f., marsdenia, die Marsdenie. B. barvířská, m. tinctoria, přímá, m. erecta. Vz Rstp. 1043., Odb. path. III. 757.

Banyana, y, f. = *pipal*, rostl. Vz Rstp. 1370.

Baobab, u, m. = *chlebovník*, adansonia digitata, der Affenbrodbaum. Zl. klasy. 1855., Čl., Rjšk.

Baorátka, y, f., květina. V mor. Podluží. Brt. L. N. II. 20.

Baptisté, sekta křesťanská. Vz S. N.

Baptisteri-um, a, n. = *křestní kaple*. Šmb. S. 1. 457.

Bar. Přidej: *kdy by i, ačkoli, třeba*. Loos, Ssk. a Bern. píší *bár*. *Ve spojení se vztažnými náměstkami a příslovci rovná se českému: leč, leda*. Bar je hodný, preca ho nemajú rádi; Bar pod lavkú přenocuje. V Podluží na Mor. Brt. Bar je bohatá, preca ju nechcu; Nech kričá bar všeci; Nuž bar (tedy třebas, přisvědčuje). Brt. D. 170. Bár si z múdra vedu. Sš. P. 547. Bar ty na mne pozabudneš, boskej pomsty ty neujdeš. Koll. Zp. I. 75. Bar bych ťa, šuhajku, nebyla poznala. Brt. P. 17. Bar kerý, bar kdo = ledakdo; bar kde = ledakde. Mor. Brt. D. 170 Človek rozhnevaný ctnej pravdy neuzná, bar by mu ju pred očima vyvázal z uzla. Na Slov. Tč. Šak ty tam, Janíčku, svej maménky nemáš. Bar nemám maměnky. Ale mám Aničku. Sš P. 573.

Bara, y, f., také pl. bary = *bařina, močál, bahno*, der Morast, Sumpf. Mor. Bkř., Vek. — **B.** = Barbora. Ssk.

Bará Jos., nar. v Praze 1833. Vz Šb. H. l. 2. vyd. 228.

Bára, y, f. = Barbora. — **B.** = *basa*.

Barabaš, e, m., samota u Březnice.

Barácký = *kdo bydlí v baráku*. Byl u nás b. strýc. U Kr. Hrad. Kšť.

Baráčník. Za *chalupník* přidej: majíci domek, chalupu bez polí, der Kleinhäusler, Köthner. Vz Chalupník.

Bařadlisko, a, n. = *bařina*. Laš. Brt. D. 199.

Baradlo, a, n., také v pl. *baradla*, veliká jeskyně na Slov. u vsi Aggteleku. Pokor. I. 131.

Barachba, y, f., die Tändelei. Slov.

Baracht, u, m., das Geplauder, Geschwätz. Rk.

Barák. Přidej: — **B.** = *palanda v chlévě, kde čeleď spává, moráně*. Jak se ti spalo na baráku? U Kr. Hrad. Kšť. Táhni na b. V Kunvald. Msk. — **B**, der Windschauer (uhl.). Sl. les. — **B.**, mlýn u Nepomuk. PL. — **B.** Jos., žurnalista, 1833.—1883. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 129., S. N.

Bařák, a, m, os. jm. na Vsacku. Vck.

Barákový, Baracken-. B. nemocnice, Nz. lk., ležení. Čsk.

Baran, a, m. = *beran*. Mor. — **B**, u, m. = *druh jablek*. Mor. Brt. — **B.** = *železný sekáč na zemáky*. Val. Brt. — **B.**, a, m., kněz. Vz Jir. Ruk. 46.

Baraňa, dle Káča = *kopec na hranici uherskomor.-slezské, kde tancula tančí o sv. Janě v noci a koho potká, s sebou běře*. Tč.

Baraňák, u, m., *druh hroznů*. Slov Plk.

Baráňati na někoho = *doléhati*. Val. Vck.

Baraňay Mat., kněz a spis. Vz Jir. Ruk. I. 46.

Baranča, ete, n., das Lamm. Slov. Ssk.

Barančiar, a, m., der Lammhirt. Slov. Ssk.

Barančiatko, a, n. = *baranča*. Slov. Ssk.

Barančica, e, f. = *beranice*, die Pelzmütze. A na hlavu si ztiahni b-cu. Slov. Dbš. Sl. pov. i. 241. Zatlačil si b-cu na čelo. Phld. V. 113., Mor. — **B.**, das Lammfell. Slov. Ssk.

Barančina, y, f., das Lammfell. B-nu teplú na kožíšck. Kol. ván. 73. Bílé kožichy s černou b-nou u krku a rukou. V Podl. na Mor. Brt. L. N. II. 25.

Baranec, nce, m. = *beran*. Slov. Ssk. Peče nám hospodyň b-ca, b-ca pěkného,

tlustého, našla ho za plotem zdechlého. Sš. P. 555. — B., der Bergwerkshund. Slov. Ssk. — B., rostl. Papratka b. (beranec), aspidium baromec, rostl. Vz Rstp. 1785.

Barani Dan., † 1802. Vz Jg. H. l. 532., Jir. Ruk. I. 46.

Baranice, e, f. = *beranice*. Mor. — B. = *drobné, žluté houby*. Na Zlinsku. Brt. B. = *ocún*, někde *kyjanka* (houba). Val. Vck.

Baranina, y, f. = *beranina, skopovina*. Slov. Nevěsty sa radia, čo mu jésti dadia: jedna b-nu, druhá husacinu. Koll. Zp. I. 252. Nebude z vlka b. Sb. sl. ps. I. 129.

Baraninka, y, f. = *baranina*. Podávám vám b-nu. Phld. III. 2. 145.

Baraniti = *blázniti*. U Brušperku. Mtl. — B. = *někomu něco vysvětlovati*. Vz Nabaraniti. B. do někoho. Mor. Vck. — B. **v čem** = *rýpati se*. Val. Brt. D. 199.

Baranitý = *beranitý*, dumm. U Olom. Sd.

Baranorožok, žka, m., das Muffelthier. Slov. Ssk.

Barany, dle Dolany, les u Místka. PL.

Baraný = *beraní*. Slov. Ej ženo, Parom ti do duše, veď si ty sprostá ako b. rob. Dbš. Sl. pov. II. 62.

Bárati = *bořiti*. Slov. — **co kdy.** V zime l'ad nikdy nebáraj. Zátur. Nápr. 114. — **se.** Keď sa v zime oteplí, teda padne odmäk; keď odmäk zamrzne na poli tak, že sä noha nebára, to sä tiež volá srieň. Hdž. Čít. 156.

Barátka, pl., n. = *barušky, berušky, vrbové kočičky*. Slov. Rr. Sb.

Baratto = *výměna zboží*, Waarenumsatz, Waarentausch, kupecky. Kh.

Barattový, Baratt-, Stich-. B. (směnný) počet. Nz.

Baraž, e, m. *B-ži*, elapidae, Giftnattern. Brm. III. 413.

Barba. Přidej: 1075. 22.

Barbadosový krem, Barbadoscrême. Šp.

Barbadský bavlník v Záp. Indii a Již. Americe rostoucí. Balda.

Barbakán, u, m., der Barbakan, ein Vorwerk. Čsk.

Barbaráš, e, m. = *kdo hraje na basu*, der Bassist. Slov. Hdk. C. 376.

Barbarism-us. Přidej: *barbaromluv, cizoslov*, das Fremdwort; *cizomluvnosť, cizomluvství, cizoslovnosť*, häufiges Anbringen von Fremdwörtern. Nz., Jg. Slovsn. 60. — B. = *barbarství*, die Barbarei. Mus. 1880. 12.

Barbarka, y, f., die Barbarin.

Barbarsko, a, n., das Barbarenland. Šm.

Barbarstvo. Přidej: B. = *barbarové*, die Barbaren.

Barbetty, fr., die Pritsche; Brustwehr ohne Schiesscharten. NA. III. 145.

Barbor, a, m. B. Adam. Vz Blk. Kfsk. 1075.

Barbora. Přidej: ad 1. Něm. Barbora. Vz S. N. Nač mám chodiť k Barboře, když mám všecko na dvoře. Něme. Je-li na sv. Barboru hodně sněhu, je příští rok hodně trávy. V Bystersku. Sn. Pršl-li na sv. Barborku, budou příští rok roje na med bohaty. Kld. O chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře vz v KP. I. 158., 163. — *Barbora* = *veliké hrbovaté praseci střevo nadívané*, gefüllter Schweinsdarm. U Olom. Sd. — B. = *veliký hever*. Mor. Bkř. — B. = *basa*. Vz Barboráš. Mor. Bkř. — B., *bouda u rybníka*. Vz Bašta.

Barboráč, e, m. = *basista*. Slov. Bern.

Barbořák, a, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Barboráš, e, m. = *barbaráš*. Slov. Sldk. 91.

Barbořin, a, o, der Barbora gehörig. Us.

Barborka, y, f., vz Barbora. — B., barbarea, die Winterkresse, rostl. B. obecná, b. vulgaris; tuhá, b. stricta. FB. 75., Kk. 214., Slb. 687., Rosc. 145., Čl. Kv. 292. — *Na barborkách*, kopec, bývalé popraviště u Prahy. Krč. — Vz Bašta. — B., mlýn u Svoliňovsl. — B., Althütten, samota u Počátek. PL. — B. = *přístřeší* n. *výstupek*, z něhož k lázním nebo na prádlo voda se vážl. Šp.

Bárby, wenn nur, wenn doch. Slov. Loos.

Barcal, a, m. = *buchta z hnětěného těsta, naplněná mákem nebo ovocem*. U Blanika. Nl. — B., os. jm.

Barci = *ba arci*. Us. Tč.

Barcoch, u, m. = *hábу, peřiny, plénky* a p., asi něm. Rumpelzeug. Mor. Vynes ty b-chy; Zanes ven vyaušit ty b-chy z kolébky. Šd.

Barcovati v něčem = *probírati něco*. Mor. Brt. D. 199.

Barča, dle Káča = Barbora.

Barčák, a, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Barčov, a, m., Bartschow, ves u Nenstupova. PL., Sdl. Hr. IV. 368.

Bard, u, m., das Schneidmesser. Slov. Ssk.

Bardijov, a, m., míst. jm. Vz Tk. VI. 71.—73.

Bardin, a, m., os. jm. Tk. V. 143.

Bardo, a, n. = *brdo*. Na Slov. Sl. ps. 310.

Bardoun, a, m., jm. lesa u Dalečína. Pk.

Bardyš, e, f. = *sudlice, bradatice, halapartna*, die Hellebarde. Čsk.

Bardzo = *velmi*. Slov. Ssk.

Bárečni, Barken-. Šm.

Bárečník, a, m., der Barkenschiffer. Rk.

Barek, rka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Bařenisko, a, n. = *bařina*.

Bařenka, y, f., vz Barbora. Brt. L. N. II. 120.

Bareš, e, m. = *barège*, ein wollener, florartiger Stoff. Šp. Cf. Kram. Slov. 27. — B., os. jm. Pal. Rdh. I. 117. B. Hládek ze Zasmrk. Arch. III. 190. — Tk. V. 79., Jg. H. l. 532. B. z Kamenice. Sdl. Hr. IV. 355.

Baret = *biret*. Šd.

Barevna, y, f., samota u Kolína a u Mělníka. PL. — B. = *barvírna*. Slov. Ssk.

Barevnice, e, f. = *skřínka na barvy*, der Farbenkasten. Sl. les. — B., die Färberin. Šm.

Barevnický, Färber-. Slov. Ssk.

Barevnička, y, f. = *paletta*, die Palette, das Färbekästchen. B. malířská. Mírohorský, Posp.

Barevnolistnatý. B. rostliny. Dlj.

Barevnosť. Vyrost mně kvíteček zamodralý všeliky b-stí, měla sem na něm dosti. Sš. P. 394.

Barevný (ad 1.). B. nerost, idiochromatisches Mineral. Sl. les., Bř. N. 75. — ad. 2. B. zboží, Farbwaaren, Deh., mapa (kolorirte Mappe), Sl. les., okno, inkoust, Us., světlo, Mj., rozptylování světla, ZČ. III. 94., vyobrazení. Mus. 1880. 378. Chtěli všecky živly na ně obořiti pod tím jménem barevným jakoby víry bránili. Bart. — ad 3. B. břečka, die Farbebrühe. Šp. — B. lidé = Mesticové a Mulattové.

Barchan. Přidej: ad 1. B. tkanina lněná s bavlnou smíchaná. Mus. 1884. 445. Barchany pobrali. Pč. 17., 27.

Barchanec, nce, m., os. jm. Vz Tf. Odp. 385., Sdl. Hr. II. 167.

Barchaník, a, m. (vz Barchan), der Eingusshälter. — B., der Barchentweber. Cf. Tk. II. 373., 381.

Barchanka, y, f., der Barchentrock. Rk.

Barchanový, Barchent-. B. pytlík. Šp.

Barchent, u, m., vz Barchan. S. N.

Barches, u, m. = *macek*, tenký koláč z monky a vody přesný, nekvašený, jaké pekou židé o velkonočních svátcích, Barches, ungesalzener Judenkuchen; u Kyjeva b. = koláč v podobě pletenky. Džl. B., israelitisches Sabbathbrod, Barches. Šp., Rjšk., Sd.

Barchov, ves u Nechanic. PL. Cf. Tk. II. 89., IV. 163., Sdl. Hr. I. 252., II. 275., IV. 184., Blk. Kfsk. 8., 410.

Barchovec, vce, m., os. jm. Tk. V. 79.

Barchovice, dle Budějovice, Barchowitz, ves u Kouřimě. PL.

Barchovky, Klein-Barchow, ves u Nov. Bydžova. PL.

ariak, a, m.? Slov. Keď bariakov tisíc na nich vialo. Kyt. 1876. 28.

Baribal, a, m. = *černý medvěd*, ursus americanus, der Baribal. Brm. I. 2. 195., Schd. II. 398.

Bařice, dle Budějovice, Bařitz, ves u Kvasic. PL. Jindř. z Bařic. Tov. 5.

Bařický, ého, m., os. jm. Prodal p. B-mu běčicí vína. NB. Tč. 195. (142.).

Baříčitý. B. kysličník, das Bariumhyperoxyd. Nz.

Bařička, y, f., triglochin, der Dreizack, rostl. B. pomořská, t. maritimum; bahní, t. palnstris. Vz Rstp. 1676., FB. 21., Čl. Kv. 129., Slb. 182.

Bařičkovitý. B. rostliny, junncagineae: bařička, prouznice. Nz., vz Rstp. 1676.

Barin, a, m. = *bojarin*, kdo se v boji vyznačil, rns. Phld. V. 314.

Bařina. Přidej: B. místo bažina (babno). Cf. Gb. Hl. 102., Mkl. Etym. 7. B-ny kopské, pomptinské. Vlšk. 68., 69., 72. Pomoz, Bože, z tej b-ny. Koll. Zp. I. 196. Vímť já bařinečku, bařinku zelenú, na tej bařinečce stndenku stndenú. Sš. P. 523. Koničke na bařince, syneček na peřince. Ib. 758. B., blata (bei Frauenberg), mělčina, plytvina, das Moor-, Marschland; b. kotlinná, das Kesselmoor. Sl. les. — B., *jm. pole* u Zlína. Pk. — *Bařiny*, pl., f. = skupina domkův u Hovězí na Vsacku. Vck.

Bařinastý = *bařinatý*. Bern.

Bařinečka, y, f. = *malá bařina*. Us.

Bařiník, a, m., hydaticus, der Pfützenschwimmkäfer. B. popelavý, h. cinereus, příčnopásný, h. transversalis. Kk. Br. 62., 63.

Bařinisko, a, n. = *bařiniště*. Rk.

Bařiniště, ě, n. = *bařisko*. Ssk.

Bařinka, y, f. = *malá bařina*. — B., les u Rožnova. PL. — B., y, m., os. jm. Šd.

Bařinky, pl., f., několik domků u Vsetína. PL.

Bařinní brusnice, vaccinium nliginosum, die Kosheere. Sl. les.

Bařinový, Moor-. B. zemina. NA. IV. 65., KP.

Bariśky, pl., f. = *baburence*. Slov. Ssk.

Bari-um, a, n. = *merotík*, das Barium, v lučbě. Nz. Vz Šfk. 175., Schd. II. 38., Šfk. P. 261., Rosc. 37.

Barjak, u, m. = *prapor*, srb. A ty čo? Svet môj mladý! Ty svôj nezkalený zrak opri v túžbách posvätných na ten nezlomný b. Btt. Sp. 134.

Barka, *Barečka*, y, f., vz Barbora.

Bárka. ad. 1. 1512. Mus. 1883. 364. B., čajka, die Barkasse, Pinasse, der Nachen. Sl. les., Kpk., Kram. Slov. 27. B. = Ps., S. N., loď obchodní s 3 stěžni. Kpk. B. s vesly, dle Chaluppe, parní, dle Dampfbarkesse. Kpk., Sl. les. — ad 2. Das Joch, der Jochpfeiler, der Pfeiler bei einer Jochbrücke, das Brückenjoch. Sl. les., Nz., Ssk. Bárky mostné ochranné (u dřevěného mostu). NA. IV. 229. — B., der Fischhälter. Slov. Ssk.

Bárkář, e, m. = *vlastník bárky*, der Elgenthümer einer Barke. Osv. I. 81. (Nrd.).

Barkarola, y, f., v it. barcarole, píseň plavecká, die Barkarole.

Bar kedy = *leckdy*. Na mor. Slovácku. Hrb.

Barkos, a, m., os. jm. Šd.

Bárkový, Joch-. B. most, NA. III. 165., IV. 236., dříví (na bárky), das Jochbolz. Sl. les. — B., Barken-. Šm.

Barla, y, f. = *berla*. Slov. Daj sem ten kyj a tu máš mojn barlu. Dbš. Sl. pov. III. 62. — B., y, m., os. jm.

Barlaam, u, m., duchovní roman v 14. věku v češtinu z řeč. přeložený. Vz Jir. Ruk. I. 46., Sbn. 383.

Barmoška, y, f., vz Kal. Na Hané. Brt.

Barna, y, f. = *barnavé mračno*, *tuča*, schwarze Gewitterwolke. Mor. Brt. V létě chodívá hůlava (dešťové mračno) nebo b., z něhož barúchá (hřmí). V mor. Podluží. Brt. L. N. II. 65. — B. = *podpálená kráva*, *p. vůl*. Ib. Brt. Vůl barna má jméno od bonrného mrakn téhož jména. Brt. L. N. II. 12.

Barnabas. Přidej: Vz S. N. Prší-li na sv. Barnabáše, urodí se hojnosť kaše. Kld. Praví sv. Barnabáš: Nehrej, nehrej, neprohráš. Bž. — B., n, m., scharfer Essig. Sm.

Barnabáš, vz Barnabas.

Barnabité, vz Pavláni, Enc. paed. I. 498., Kram. Slov. 27., S. N.

Barnačí (barnavé) mračno = bouřné. V mor. Podluží. Brt.

Barnatý. Hydrat kysličníku barnatého, das Bariumoxydhydrat; h. soli, Bariumoxydsalze, Barytsalze. Nz. B. sacharat (cukran), das Barytsaccharat, Šp., chlorcěnan, chlorsaures Barium; mangan, mangansaures Barium; dusičnan, der Barytsalpeter; chroman (ultramarin žlutý), chlorsaurer Baryt; chlorid, Chlorbarium. Sl. les. Kysličník b-tý, das Bariumoxyd. Krč. G. 56.

Barnavel, e, m., barcbetypes Manganerz. Rk.

Barnavosť, i, f. = *brunatosť*. Slov. Ntr. V. 301.

Barnavý = *temný jako barna*, dunkelbraun, dunkelschwarz. Mor. a slov. Hdk. C. 376. B. barva, mračno, Brt., vůl (podpálený, Brt. D. 199.). Šd. Maďara možno zaraz poznať: posmůhly, oči úzké, čierne lebo barnavé, vlasy tiež tmavé. Phld. III. 2. 139. (Oseni) b-vů zem temer pokrylo. Lipa 1. 192. B-vý vlas na prostred hlavy rozdelený půtcom, siaha mu po uši. HVaj. BD. 1. 34.

Barner, a, m. B. Jan, jesuita, 1643.-1708. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 90., Jg. H. l. 532., Jir. Ruk. I. 46., Šb. H. 1. 2. vyd. 229.

Barník, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Barnoš, e, m. = *barnavý vůl n. jiné dobytče*. Vz Barnavý.

Barnoša, dle Káča = *kráva podpálená*. Vz Barna. Mor. Brt.

Barnov, a, m., Bernbau, ves u Podštaty.

Barnula, y, f. = *barnoša*. Mor. Brt.

Barnuša, dle Káča = *barnoša*. Slov. Šd.

Baroční = *divouský*, barock, it. barocco. Cf. Bisarní. B. sloh. NA. 1. 84. Formy, nevkus b. Osv. I. 365., 368. Cf. S. N.

Barograf, u, m. = *tlakopisec*. Vz Stč. Zem. 564.

Barografický, barographisch. B. mapa Stč. Zem. 576.

Baroch, a, m. — 2. B., os. jm. Šd.

Barocháč, barokáč, e, m., der Dickwanst. Šm.

Barochatý = *bachatý*. Rk.

Barometr. Přidej: B. holosterický = aneroid. Stč. Zem. 563., KP. 11. 56. Vz Tlakoměr, Schd. I. 81.

Barometrický, barometrisch. B. sloupec, Stč. Zem. 565., Mj. 107., měření výšek, ZČ. I. 451., Zpr. arch. IX. 1., rozdíl, Stč. Zem. 565, maximum, minimum, změna, nestejnosti. Stč. Z. 570., 572., 591.—593.

Barometrograf, u, m. Vz Mj. 111., KP. 11. 60. B. vábový. ZČ. 1. 423.

Baron, a, m., z lat. baro = *člověk opovržený, sprostý*; později u Němců = *služebník velikého pána*, někde také *muž ženatý*; ve středověku v Německu, ve Francii a Anglii = *šlechtic zemépánu přímo podrobený*; u nás = *svobodný pán, člen stavu panského*. Kram. Slov. 28. Cf. S. N. — B., os. jm. S. N.

Baroňátko, a, n. = *malý, mladý baron*. Km.

Baroule, e, f. = *baronstvo*, die Baronie.

Baroskop, u, m. = *barometr; zvláštní stroj meteorologický*, der Baroskop, Dasymeter. Sl. les., Mj. 126., ZČ. 1. 400., S. N.

Baroxyton, u, m. = *kovový hudební nástroj*, jenž měl nahraditi nepohodlný bombardon. Vz KP. 11. 317.

Baroš, e, m. = *beran*. Mor. a Sles. Škd., Šd., Té.

Barošek, ška, m. = *lichotné jméno beránka*. Mor. a slez. Brt., Šd., Škd.

Barouchati, *barůchati* = *hřmíti*, donnern. — **odkud.** Z harny haruchá. Na mor. Podlužl. Brt. Vz Barna. — **B.** = *porouchati*. Nač by ti k vůli stávala, svou postelku barouchala? Na mý postelce drahé šaty, já si ich nesmím b. Sš. P. 218.

Baroun, a, m. = *baron*. Us.

Barov, a, m., samota u Chrudimě. PL.

Barovice, dle Budějovice, Barowitz, ves u Chotěboře. Cf. Sdl. Hr. 11. 205.—206.

Bařovka, y, f. = *bařinná voda*. V b-kách jest mnoho žížal. Na Ostrav. Té.

Barraude, da, m., B. Joach., fr. geolog, prozkoumal střední Čechy, žil v Praze. Vz S. N.

Barrandit, u m., nerost. Vz Bř. N. 138.

Bárs, *bars* = *bar* + *si* = *byť, ač, ačkoli, třebas*. Vz Bar. Na Slov. Slav. B. mám v srdci žiaľ veliký. Sl. ps. 197 Zastane tes na brade hezpečnom, kto sa k božskosť prerůba. Bars i zákon ten, čo svetmi krúti, veselosť tvoju krížom zarmůti. Č. Čt. 11. 181. Bars sa vaša vôla stane, naša láska neprestane. Sl. sp. 10. B. som ještě mladá, muožem brda býti; Tak falešné srdce bars komu doprajem. Koll. Zp. I. 59., 114.

Bársaký (hars aký) = *jakýkoli*, welch immer. Na Slov. S milou rozlúčenie, veď je ťažká vec; ešte ťažšia než bársaká bolesť. Sl. ps. 148. Fanika vedela z remesla viac než hársaký tovaryš. Phld. III. 545. B. pravdy rušitel. Ib. IV. 5.

Barsi = *bars*. Slov. Rr. Sb. Něcbcem jich míti, b. sú sladká. Šf. Sl. ps. 11. 123.

Bárskde = *kdekoli*, wo immer. Na Slov.

Bárskedy = *kdykoli*, wann immer. Na Slov. Keď skláda a vije to pierečko, horí od ľúbosti jej srdiečko; sa rána bárskedy pierko oddá: mladého dievčata vydať škoda. Sl. spv. 1. 30.

Bárskto = *kdokoli*, wer immer. Slov.

Barský hrabě. Vz Tk. I. 524. B. Markvart, Zigmund. Vz Žer. Záp. 11. 181.

Barslen, wenn auch nur. Slov. Ssk. Cf. Bars.

Báršou, u, m. = *samet*. Vz Baršůn. Slov. Lůky jako by menistým háršanom zatiahnuté malujú sa ti. Lipa 1. 308.

Bàršouový = *sametový*. B. stužka. Dbš. Obyč. 10. Hostia pozaujímali miesta na baršonových stolicách. Lipa 1. 190.

Baršůn, u, m., der Sammet. Slov. Phld. IV. 20. Vz Báršon.

2. **Bárta**, samota u Budějovic, u Vltavotýna, u Lomnice v Budějov., u Sedlčan a u Zalužan. — **B.** Emanuel, prof. a spisov., nar. v Táboře 1841. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 195 — B. Jos., hudebník. S. N.

Barták, a, m., vz Bartoloměj. — **B.**, samota u Žďára. — **B.** J., 1838. Vz Jg. H. l. 532.

Bartákov, a, m., samota u Jaroměře. PL.

Bartek, tka, m., vz Bartoloměj

Barteska, y. m., os. jm. Šd.

Barthold z Praitenberka Jiří (Poutanus), † 1616. Vz Jir. Ruk. I. 47.

Bártlk, a, m. B. z Dobrémysli. Sdl. Hr. IV. 361.

Bartodějský, ého, m., os. jm. Vz Žer. Záp. II. 158.

Bartoch, u, m. = *veliký, pletený koš*, ein grosser geflochtener Korb. U Litovle. Kčr.

Bartocha, y, m., os. jm. Šd.

Bartochov, a, m., Baderhof, samota u Velešina. PL.

Bartolomeides, a. m. B. Lad., naroz. v Klenovci v Uhřích 1754., † 1825. Vz Jg. H. l. 532., Jir. Rnk. 1. 48., Šb. H. l. 2. vyd. 229., S. N.

Bartoloměj. Přidej: Jaký Bartoloměj, taký podzim; Je-li na Bartoloměje (²⁴/₈) čas, je z listu kvas (dobrá ornice); B. zlomí letu hlavu. Val. Vck. Je-li na sv. B-je rosa, sedláče, sej žito až do lesa (všude se zdaří). V Bystersku. Sn. Jak sv. B. navaří, tak se celý podzim daří. Kld. Sv. B. zavádí mraky (po něm nejsou už bouřky); O sv. B jelen do vody se uštije a voda počne býti studenou. Mus. 1853. 496. Sv. Bartolomí létu hlavu zlomí. Na Zlinsku. Brt. Túla sa od zeme do zeme ako bad po Bartolome. Mt. S. I. 97. Na sv. B-měja každá plánka zralá. Slez. Šd. Na Zlinsku. Brt. B-měj svatý odpoledne krátí. Bž. Sv. B-je cbrám v Kollně. Vz KP. l. 158. O B-jich vz Tk. I. 601., S. N.

Bartolomějka, y, f., *druh hrušek*. Mor. Brt., Šm.

Bartolomějský slanec, der Bartholomäusbäring. Šp. Vz Bartoloměj. B. noc. Vz S. N.

Bartolome-us Jiří 1619. Vz Jir. Ruk. I. 48.

Barton, a, m. B. Frant., nar. v Plzni, farář, 1731.—1748. Vz Jg. H. l. 532., Jir. Ruk. I. 48.

Bartoň, ě, m., vz Barta, Bartoloměj. Také os. jm. Tk. V. 78., 86., Pal. Rdh. I. 117.

Bartouěk, ňka, m., vz Barta.

Bartoníček, čka, *Bartoník*, a, m., os. jm. Šd. — B. = *Bartoň*. Škd.

Bartoňka, y, f. = *druh hrušek*. Mor. Brt.

Bartoňov, a, m., Bartelsdorf, ves u Šumberka. PL.

Bartoňovic Adam. Vz Blk. Kfsk. 1120.

Bartoš, e, m., vz Bartoloměj. Na sv. Bartoše máme hrnce bez kaše (není nové pšenice na krupici). Hrš. — B. Frant., nar. v Mlatcově na Mor. dne ¹⁶/₃ 1837., prof. a spisov. v Brně, z jehož spisů mnoho látky do tohoto slovníku vřaděno bylo. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 136., 151., 173., 178., 181., 199. — B. písař, † 1535. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 62., 63., Tk. V. 97, Šb. H. l. 2. vyd. 229., S. N., Jg. H. l. 532., Sbn. 558., 865., 963., Jir. Rnk. 1. 49. — B. *měšťan*. Tk. I. 312. — *B. z Bíliny*, farář 1540.—1544. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 532., Jir. Ruk. 1. 49. — *B. Jan a Jiří*. Vz Blk. Kfsk. 584., S. N.

Bartošek, šku, m. = *proutěný košík na brambory*, ein Korb auf Erdäpfel. B. jablek = košík bramborů. U Litovle. Vck. Vz Bartůšek. — B., ška, m., os. jm. Tk. IV. 256., Jg. H. l. 532., Sbn. 627., Jir. Ruk. I. 49., S. N.

Bartošov, a, m., Patersdorf, ves u Štok. PL. Cf. Blk. Kfsk. 586.

Bartošovice, dle Budějovice, Batzdorf, ves u Žamberka; Partschendorf, ves u Nov. Jičína. PL., Sdl. Hr. II. 275.

Bartošovský, ého, m., os. jm. — B. *potok*, přítok Divoké Orlice. Krč. — B. *Žebrákov*, dvůr u Dobříše. PL.

Bartouš, e, m., vz Bartoloměj.

Bartoušek, ška, m., vz Bartoloměj.

Bartoušov, a, m., Bartoschow, ves u Jičína. Pč., Sdl. Hr. II. 30., Blk. Kfsk. 1281.

Bártová, é, f. Blk. Kfsk. 1164.

Bartovice, dle Budějovice, Bartelsdorf, ves u Mor. Ostravy. PL.

Bartuš, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Bartůšek, šku, m. = *bartošek*. Na Hané. Brt. U Litovle. Kčr.

• **Bartys**, a, m. B. Matěj, převor 1728. Vz Jg. H. l. 532., Jir. Ruk. I. 49.

Barubač, e, m. Třeba ty byl b-čem. Brt. P. 178.

Barúchať, vz Barouchati.

Baruchov, a. m., byla ves v Pražsku. Vz Blk. Kfsk. 379.

Barun, a, m. = *beran*. Slez. Tč.

Barunda, y, f. = Barbora. V obec. ml. Rgl.

Barunka, y, f. = Barbora.

Baruša, dle Káča = *bílá ovce s černými nohami*. Mor. Brt.

Baruše, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Baruška, y, f. = *Barbora*. — B. = *bedrník, chlapina, kachnička krkavec, krevnice, krvavé kořeni, toten, zelenohlávek*, sanguisorba officinalis, die Bibernell, Pimpinell, Becherblume, das Blut-, Nägel-, Sperberkraut, rostl. Mllr. 94. Cf. Slb. 512. — B. = *kočičky*, vz Slovník. Réž se urodí, je-li na březách mnoho barušek (řas semenných). Na Zlinsku. Brt. — B. = *lichotné ovčí jméno*. Na Mor. *miloušek*, liebstes Kind, Liebchen, Schatz. Počkej jen drobet, baruško. Poď sem, b-ko moja. Co je ti, ty moja b-ko? Mor. Kčr., Sd., Šd., Brt. — B. = *beruška, sluníčko*, der Sonnenkäfer. Baruško, baruško, kam poletíš? Leť do nebíčka nebo do peklíčka! Us. u Kr. Hrad. Kšť. — B. = *červená stěnice* na kmenech lipových při zemi žijící. Na Zlinsku. Brt. — B. = *stonožka*. Mor. Brt.

Barva = dojem způsobený v oku lidském rozličným způsobem lámání světla a odražení jeho od předmětů, jež vidíme, a rozličnou z toho následující rychlostí vln světlových. Vz více v S. N. Přidej: Str. 47. b. ř. zd. 6. za *Us.:* B. čokoládová, Nz., světlá, mdlošedá, mořenová, Krappfarbe, másla, Butterfarbe, Šp., slívová, pflaumenblau, olejová, ölgrün, lavendulová, levandelblau, kdoulová, apfelgrün, švestková, Pflaumenf., medová, honiggelb, zářová, morgenrothe F., růžová, rosenroth, trvalá, echt, ošlejchová, lauchgrün, pistaciová, pistazien-

grün; indichová, indigoblau, dýmová, rauchgrau, dřevová, Holz-, mléková, milchweiss, malinová, himbeerroth, vlasová, haarbraun, vranná, rabenschwarz, sněhová, schneeweiss, živá, kolumbinová, kolombinroth, hnědožlutá, ocbergelb, višňová, kirschroth, Sl. les., zelenavá, orangeová, zlatožlutá, smaragdová, safírová, tmavomodrá, modrozelená, jasnébílá, žlutobílá, žlutavá, modravá, bledozelená, karmínová, žlutohnědá, tmavorudá, Us. Pdl., dehtová, Theerfarbe, vz v Prm. III. č. 3., masová. Ktzr. B. kožní, Šv. 5., sytá, bujná, teplá. Dk. Aesth. 7. B-vy doplňovací, harmonické. KP. II. 140., 162., Schd. I. 132., dubové. Schd. I. 134. B bronzová, kliková, laková, mědéná, olejná, olověná, pastellová, železitá. Vz KP. IV. 672., 714., 710., 696., 683., 674., 670. B. lidskému zdraví škodlivé. Čs. lk. 127., 174., 205. O jedovatých vlastnostech barev anilinových. Ib. V. 90. B. římské a řecké. Vz Vlšk. 7., 8., 97. 175. O výměru slova *barva* a o barvách vůbec vz obšírný článek v Enc. paed. I. 502.—511., Kram. Slov. 30. O barvách zvířat a květů vz Kv. 1885. 498. O symbolice barev zvl. rostlinných: B. *černá* jest barva neštěstí a zármutku; b. bílá jest barva ctnosti, neposkvrněné čistoty, panenství a přátelství (jabloňový květ uzardělý znamená lásku nesmělou, květ broskvový stud); b. *modrá* činí pocit chladna, v národních písních slovanských jest výrazem zármutku (nevěsta nesmí o svatbě míti šaty modré, to by znamenalo, že umře n. že se jí ve stavu manželském špatně povede); *blankyt* značí uzavřenosť mysli; *jasná modř* vzbuzuje důvěru, přátelství; *rozrazil a pomněnka* jsou symbolem věrnosti, *podléska* důvěry, *barvínek* nezměnitelného přátelství, *čekanka* důvěry v návrat, *chrpa* upřímnosti a věrnosti; b. *žlutozelená* znamená závisť, *žlutá růže* nevěrnosť; v národních písních vystupuje na jevo odpornosť barvy *žluté*; b. *zelená* jest barva lásky, naděje, svěžesti; rostliny vždy zelené (barvínek, břečtan, myrta, rozmarina), jsou symbolem stálosti, vytrvalosti a nesmrtelnosti; *červeň* činí dojem vážnosti a důstojnosti (zvl. červeň nachová), jakož i půvabu a milosti (červeň jasná); národní básnictví slovanské nemiluje barvy rudé a tmavočervené, ale jasnéčervené, růžové a. zardělé a ta bývá barvou lásky, radosti a veselí, půvabu a krásy. Sbtk. Rostl. 46.-49. Vz tam více. — Ib. ř. 2. zd. po u tombaku přidej: Vz více v Bř. N. 173., Schd. II. 18. — Str. 48. a. ř. 3. sh. po Bř. přidej: Vz Bř. N. 74.-75., kde jest naznačeno mnoho odstínů barev, červené, bnědé, žluté, zelené, modré, bílé, šedé a černé na rozličných nerostech. — Ib. ř. sh. 14. po *Č.* přidej: Barvy rovnati, aby souhlasily. Dch. Barvu ztratiti. Vz Ztratiti. Ton barvy, der Farbenton, odstín, krása, měňavosť, změna, proměna barev. Sp. Nevidomosť barev (achromatopsia). Schh. Ta b. mu nestojí (neslusí). U Kr. Hrad. Kšť Na každém (dřevě) praporce jiné barvy bieše. Výb. II. 43. Hra na barvy. Vz Brt. L. N. 60., Mtc. 1879. 168. — Ib. ř. 16. sh. po *Us.*: B. kožní. Us. Hrál všecky barvy. Us. Fch. Líčka hnds mať barvu **zas.** Sl. ps. 46. A já mám barvičku jako **kerá** jiná a já bych ani nešla za jejího syna. Sš. P. 278. Šátek krade barvu (člověk zdá se býti bledším). U Rychn. Msk. — Ib. ř. 21. sh. po *Us.*: Přibylo mu barvy. Us Kšť. Barvu si koupiti. Us. Kšť. Kdoby řekl, lhal by, že já nemám barvy: má barvička visí na halůzce v lesí. Sš. P. 211. — Ib. ř. 26. sh. po *Ns.*: *B. bílá*: horská křída, karlovarská hlinka, běl (zinková, olovná, kremžská), stálá (permanentní, litofonová); *červená*: bolus, caput mortuum, anglická červeň, sienská hlinka pálená, suřík, cbarmouin či nová rumělka, karmín, laka (císařská či mnichovská, vídeňská); *modrá*: modř (pařížská, berlínská, ultramarinová, kobaltová); *žlutá*: okr, okr zlatý, sienská hlinka nepálená, žluť (chromová, oranžová, železitá, neapolská); *zelená*: zelená hlinka, zeleň chromová (zelený cinobr, zeleň listová), zeleň (svinébrodská, norimberská, Viktořina), měděnka čili plieta; *hnědá*: hnědť (horská, kasselská); *černá*: kopt, čerň (frankobrodská, révová, kostní či pařížská); *šedá*: šeď cinková, tuha. Al. Stč. B. čerstvá, zlepšená, základní či půdová či prvotní či podkladní, Grundfarbe, Šp., KP. II. 141., smíšená. KP. II. 141. Mlýnek na tření barev. Wh. Barvu nanésti, vařiti. Šp. — Ib. ř. 17. zd.: S barvou (s pravdou) ven! Us. Vk. Nechtělo se mu s barvou ven. Šml. Musila s barvou ven (se přiznati). Ona je vám do všech barev (každému přisvědčuje). Us. Vk. On nyní takovou barvu tomu dává. Abr. z G. 2. 37. Jední drubé pod lstivou barvou dali stínati. Bart. Před sebe to brali pod pěknou barvou. Čr. Pražané pod barvou učiněnou odložili jim toho do zejtří. Bart. 258. 15. Ač pak na kázáních pod barvou mluvíte, že v to dobrovolné jdou. MP. Aby žádný pod žádnú barvú z té daně se nevytahoval. Sněm 1581. — Ib. ř. 11. zd. Barva zaječí. Šp.

Barvan, u, m., der Chromeisenstein. Rk.

Barvář, e, m. = *kdo barvy dělá*, der Farbenmacher. Šp. — B. = *kdo je prodává*, der Farbenhändler. Šp. — B. = *honicí pes*, der Schweissbund. — Vz Barva, Barvíř.

Barvárna, y, f. = *barvírna*. Rk.

Barvářský, vz Barvířský.

Barvářství, n., vz Barvířství.

Barvastek, stku, m., v lučbě, der Chromeisenstein. Sl. les, Sfk. 253.

Barvec, vce, m. = *chromit*, nerost. S. N.

Barvéna, y, f., jm. kravské. Mor. Brt.

Barvení, n., das Färben. Čokoláda k barvení; b. na bnědo. Šp. B. vlasů na bnědo, na černo. Us. Pdl. B. látek u Rimanův a Řeků. Vz Vlšk. 270., 277. B. pokrmů, výrobků cukrářských. Vz Kram. Slov. 28. Cf. S. N. B. dřev olejovými barvami. Vz Prm. III. č. 16. B. v zádělu, das F. in der Brut (Braut). Šp.

Barvenice, e, f., die Farbenbüchse. Slov. Ssk.

Barvenik, a, m. = *barvíř*. Na Zlínsku. Brt. D. 199.

Barvhard, a, m. B. ještěřitý, elops saurus, der Lanzettenschwanz. Šm.

Barviar, a, m. = *barvíř*. Slov. Ssk.
Barviarňa, ě, f. = Slov. Ssk.
Barvící či *barvivé* nerosty, färbende Mineralien. Nz.
Barvičitý, Chrom-. Rk., Šm.
Barvička, y, f., vz Barva. — *B-ky*, jm. polí u Zlína. Pk.
Barvičnan, u, m. B. olovitý, das Rothbleierz, chromsaures Blei. Šm.
Barvidlo, a, n., das Färbewerkzeug. Ssk.
Barvík, u, m. = *chrom*, das Chrom. S. N., Nz. — B., a, m., os. jm. Arch. IV. 371.
Barvíkový, Chrom-. Šm.
Barvina, y, f., der Färbestoff. Slov. Ssk.
Barvínek. Přidej: Vz Rstp. 1059., Mllr. 34., 111., Kk. 175., Slb. 374., 668., FB. 21., Shtk. Rostl. 226.—231., S. N., Rosc. 140., Čl. Kv. 272. Vzala mně ho voda, když kvetl b. Sš. P. 116. — *Na b-nku* = výšina nad Mořinami. Krč.
Barvínkový, Singrün-.
Barvíř, e, m. Přidej: Vz Tk. II. 374., 381. B. nesměl býti konšelem. Cod. jur. IV. 3. 1. 384. — B. = *pes na barvu, barvář*, der Schweisshund. Šp., Sl. les., NA. IV. 114. — B., os. jm.
Barvířka, y, f., samota u Smichova. PL.
Barvířovská Judita. Vz Blk. Kfsk. 1186.
Barvířský. Přidej: — B., Färber-. B. ostrov, die Färberinsel, nyní Žofín v Praze. — B. *v botan.* B. světlice, carthamus tinctorius, der Saflor, die Farbendistel; b. mořena, brotec, rubia tinctorum, der Krapp; b. boryt, isatis tinctoria, der Waid; b. lišejník (skalačka), rocella tinctoria, die Lakmusflechte; b. kručinka, genista tinctoria, der Frauenmantel; b. řešetlák, rhamnus tinctoria, der Gelbbeerenstrauch. Sl. les. Vz o barvířských rostlinách v Rolníku nového věku XXVII. a v S. N. — B. Jos., naroz. v Třebechovicích 1821., † 1840. Vz Jg. H. l. 532. — *B. Jan*. Jir. Ruk. I. 49.
Barvířství, n. = umění, jež barviva různá, hlavně však rostlinná na tkaniny a vlákno (len, bavlnu) neb zvířecí (vlnu, hedvábí) upevňuje. Vz o tom více v Šfk. 581., 601., 602., 609., S. N, Schd. 1. 403., Kram. Slov. 28.
Barvistý = *barvitý*. Bern. Na Ostrav. Tč.
Barvitě přírodu vylíčiti, in Farben. Mus. 1880. 147.
Barvitel, e, m. = *barvíř*. Ssk.
Barvitelný, farbbar. Rk.
Barviti. — co. Bránil se Žampach a divně to obdarování vykládal a barvil (bemänteln). Žer. Záp. I. 113. — **co čím**. Nachem jisker barví oblohu. Vrch. Myth. I. 210. Bez studu klamal a tím svou nepřímnosť barvil. BR. II. 10. — **jak proč**. Barví z vlastního prospěchu raději na bílo než na pravdivo. Šml. — **na koho** = *čihati*. U Litomyšle. Dř.
Barvitosť, das Kolorit. Přidej: B. tónu (zakládá se na rozmanitém spoluznaznívání tonův alikvotních, Mlt.), vz KP. 289., 322., Stč. Úvod do fysikální theorie hudby. B. jasná, skvělá, jemná, svěží. NA. I. 99., 100., 107.

Barvitý. B. okna. Čch. Bs. 70., vrstva (v oku), Osv. I. 146., úchylka. Vz KP. II. 149.
Barvivo, a, n., der Färbestoff. B. hnědé, šedivé a žlutě anilinové, vz Prm. III. č. 18., zelené anilinové, vz Prm. III. č. 17., violové anilinové, modré anilinové, Anilinfarbe, vz Prm. III. č. 13., 3., samostatné, subjektiver Farbstoff, červené z buněk krevních (hämatin), das Hämatin o. Bluthroth; b. černé na žilovici, das Pigment, Sl les., kampeškové, Blauholzfarbstoff, Šp.; b. na vlasy, vz Vlasy. B. těles chlorofyllových. SP. II. 101. Uložení (Ablagerung), nahromadění, tvoření, pohlánice, nedostatek, hnůky b-va, des Pigmentes. Na. Ik. Vz Kk. 12., Šfk. 580., Schd. 1. 402., Slov. zdrav. 26., Rosc. 24. Barviva likérů, vz Kram. Slov. 30.
Barvivový, Pigment-. Úbyt, dle Pigmentatrophie, zatvrdlosť, -induration, tělíska, -körper, rakovina, -krebs, černeť, -melanämie, zákal čočky, -staar. Nz. Ik.
Barvivý, färbend. Rk.
Barvodajný, farbespendend. B. rostliny. NA. IV. 91.
Barvokruh, u, m., die Chromasphäre (koruny sluneční při zatmění slunce). Dch.
Barvolesk, u, m. = *lesk barev*, der Farbenglanz. Šp.
Barvoměn, u, m., der Chromatrop. Rk.
Barvoměna, y, f., die Farbenänderung. B. listů = choroba rostlin ku př. blednice (chlorosis) a žloutenka (icterus), die Gelbsucht. Pta.
Barvoměnec, nce, m., das Schillerthier. Šp.
Barvoměnka, y, f. = *batulec motýl*, apatura, der Schillerfalter. S. N. V. 509., Prm. IV. 388. B. duhová, apatura iris, Brm. IV. 388., červená, a. ilia. Kk.
Barvoměr, u, m., der Farbenmesser. Loos.
Barvoplodý, farbeerzeugend. B. obor (chromosfaera u slunce). Stč. Zem. 195.
Barvorodý = *barvoplodý*. B. hyliny. NA. IV. 87. Cf. Barvířský.
Barvoslepost, i, f., die Farbenblindheit, der Doltonismus. Dch.
Barvosměs, i, f., die Farbenmischung. Pl.
Barvotečka, y, f., die Farbe. Nemá b-ky na sobě (je bledý). U Olom. Sd. Vz Barvůtka.
Barvotěr, a, m., der Farbenreiber. Rk.
Barvotisk, u, m. = *barevný tisk*, der Farbendruck. Nz. Vz KP. I. 358., S. N.
Barvotiskový obraz, das Farbendruckbild. Sl. les.
Barvotiskář, e, f., der Farbendruck. Slov. Ssk., Loos.
Barvotlačba, y, f., der Farbendruck. Slov. Ssk., Loos.
Barvotlačiar, a, m., der Farbendrucker. Slov. Ssk.
Barvotřeč, e, m., der Farbenreiber.
Barvotvorný. B. šťáva. NA. IV. 91.
Barvovidění, n., das Farbensehen. S. N. III. 616.
Barvový, Farbe-. B. kaše. Šp.

Barvůtka, y, f. = *barvotečka*. Nemá na sobě ani b-ky (žádné barvy, jest bledý). Brt. D. Mor. u Bzence. Šd.

-**barvý**. Mechobarvý, moosfarbig. Dcb.

Barycký. B. či tlakoměrná růže větrná. Stč. Zem. 604.

Barymetrie, e, f., z řec. = nauka o měření tíže vzduchu. S. N.

Baryoikoia = nedoslýchavosť.

Barysfera, y, f. = *jádro zemské*. Stč. Zem. 511.

Baryšov, a, m. = Branišov? Sdl. Hr. II. 278.

Baryt. Přidej: *těžovec, těživec*. Sl. les., Šp. Vz S. N., Schd. I. 335., II. 38., Bř. N. 148., Šfk. 176., Šfk. P. 263., KP. IV. 383., 386.

Barytokalcit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 149., S. N.

Barytomagnet, u, m. = *boloňský kámen*, svítí ve tmě. Vz S. N.

Baryton, u, m. = vysoký bas, střední etc. Vz Slovník. Mus. 1810., Slov. zdrav. 26., S. N. — **B.** = plechový nástroj dechový (enfonion). Mlt.

Barytonista, y, f., pl. -sté, der Barytonist, zpěvák, jenž má hlas barytonový. Us.

Baryton-on, a, n. = *slovo bezpřízvučné v poslední slabice*: φεύγω, ἄνθρωπος, πρᾶγμα, das Barytonon. Nz.

Barytový, Baryt-. B. voda, Nz., běl. KP. I. 286. B. soli, Barytsalze. Nz.

Bary-um, a. n., *merotík*, prvek kovový. Vz Schd. I. 335, KP. IV. 383., S. N.

Barz = *velmi*. Slov. Němc.

Barzo = *barz*. Slov. B. dobrý človek. Rr. Sb.

Barzovec, vce, m., der Barsovit, nerost. Vz S. N.

Baržej = *lépe*. Slov. Pís. sl., Koll. Zp. I. 72.

Bas. Přidej: Hluboký b., Tiefbass, vysoký. Zv. Přír. kn. II. 2., Hud. Vedení basu, die Bassführung. Mus. 1850. Hud. Basso continuo, gehender B., ustavičný b. Mus. 1880. Hud. Ty tam také musíš být, až povésí basu (až ku konci). U Poličky. — B., a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Basa. Přidej: B. bručí, schnurrt. Dcb. Jdi na basu (na kolo). Us. Hrš. To aby s tebou dělal jako se starou basou (s máslem = opatrně). U Rychn. Ptrk. Vz KP. II. 307. — **B.** = *vězení* (žertovně), das Gefängniss. Už si v base (= v léčce, už jsi chycen). Mor. Sd., Vck. Už je v base. U Kr. Hrad. Kšť. Přijíti do basy, brnčeti v base; zavříti někoho do basy. Us. Rgl.

Basalička, y, f., das Basilienkraut. Rk. Vz Bazalka.

Basalka, vz Bazalka.

Basalt, u, m. = *čedič*, der Basalt. Bc., Krč. G. 968., S. N.

Basama. Sklenice suchá, b. lelky, nalej pálenky. Šš. P. 652.

Basamakulky = basa má kolíky. Vz Basa. Potz Tausend! Us. Šd.

Basamovati = *klíti*. Slov. Tč.

Basanit, u, m. = černý, tvrdý kámen v Aegyptě na sochy. S. N.

Basedov, a, m. B. Jan Bern., něm. původce filantropismu, 1723.—1790. Vz Enc. paed. I. 511.—517., S. N.

Basedovská nemoc. Čs. lk. I. 62., III. 214., 220., 230., IV. 139.

Basek, ska, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 117.

Baselka, y, f., basella, die Baselle, der Nachtschatten. Rostl., Rk.

Báseň. V 3. ř. za Schl. přidej: Gb. Hl. 119. — Na konec 9. ř.: Ta b. o kotlu z toho pošla. Kn. Rozličné básně za jistou věc spravovali. Bart. Totiž aby od poslouchání pravdy odveda k básním obrátil. Hus III. 312. B. fabulatio. Ž. wit. 118. 85., Št. Kn. š. 3. — V ř. 17. Rosa utvořil: vazomluva, mluvozpěva, zpěvovna zpěvence! Vonná b. květomluvné louky. Hlk. Úvodní b. Mus. 1880. 367. Cf. Sbn. 22., 23., 31., 68., 115., 154., 169., 179., 207., 209., 217., 218., 227., 228., 230., 231., 258., 259., 261., 264., 320., 490., 502., 594., 606., 608., 609., 616., 621., 813, 817., 822., 826., 828., 947., S. N., Jg. Slovsn. VII.

Básenka, y, f. = *malá báseň*.

Basi — *cosi*. Povídal basi cosi. U N. Kdyně. Rgl.

Basička, y, f. = *malá basa*, das Basetl, Violoncelle.

Basidie, druh *buněk*. Vz Rosc. 61.

Basilea, vz Basilej.

Basilej, vz Basilea, Tk. II. 513., IV. 722., VI. 345.

Basilejský, Baseler. B. perník, labůdka. Šp. B. sněm. Vz S. N., Tk. Ž. 213., 214.

Basiliani = řeholníci vých. církve, kteří ctí jakožto původce svého sv. Basilia, jehož řeholi se řídí. Vz Enc. paed. I. 517., S. N.

Basilika. B-ky římské, starokřesťanské. Vz KP. I. 125., 128., Vlšk. 487., S. N. — **B.**, vz Bazalka.

Basilikový. Stavitelství starokřesťanské nepřestávalo na pouhé formě b-vé. Šmb. S. I. 457.

Basilišek. — **B.**, basiliscus mitratus,ještěr tři stopy dlouhý s ježitelným hřebenem na hřbetě a na ocase s podivnou přilbicí na hlavě; žije v Guianě. Schd. II. 482. Cf. Frč. 325., Bazilíšek, Kram. Slov. 31., S. N.

Baziliškova mast (královská) na rány. Vz S. N.

Basilius Dan., nar. 1585., † 1628. Vz Jir. Ruk. I. 49. O jiných B. vz S. N.

Basis. Přidej: B. operační: rovnoběžná, šikmá, konkavní n. objímací, vypuklá či objímaná, kolmá. NA. III. 78., Čsk., Šfk. P. 27., S. N.

Baskové v Pyrenejích. Vz S. N.

Baskulík, u, m. = *druh zástrčky u oken*, der Baskülverschluss. Skládá se ze dvou zástrček, které lze jediným pobybem zasunovati a tím okno zavříti. B. břebenový, B. mit Trieb- u. Zahnstangen; jednotyčkový či jednotný, B. mit durchgehender Stange. Vz Věř. Z. I. 38., 39.

Baskulíkový závěr. Vz Baskulík, Závěr.

Basňa, ě, f. = *baja, smyšlenka*. Laš. Brt. D. 199.

Basňár, a, m. = *básník*. Slov. Bern.

Basňárka, y, f. = *básnířka*. Slov. Bern.

Básnění, n., das Dichten, die Dichtung. Mus. 1880. 41., 154., 266. B. epické atd. Us. Cf. Báseň, S. N.

Básnice, e, f., die Dichterin. Šm.

Básnickosť, i, f. B. látky. Dk.

Básnický. Ad 1. B. mysl, obraz, dikce (uhlazená, svěží, nevšedními obrazy protkaná), Mus. 1880. 227., 426., 366., látka, krásno, logičnosť, Dk., spisy, Č., předmět, Tf., literatura, tvorba, uma, genius, duch, KB. 1., nadání, druhy (lyrika, epika atd.), síla, líčení, umění, Us. Pdl., nadšení, povídka, hříchy atd. Vz Jg. Slovsn. VII. B. svoboda, licentia poëtica Us. O prvém spolku básnickém vz Bačk. Pís. i. 36. Cf. S. N.

Básnictví. Přidej: B. = uměna, která vypodobuje myšlénkové krásno z představ slovy naznačitelných. Enc. paed. B. národní, staročeské, duchovní, Jir. Anth. I. 3. vyd. III., Vf., epigrammatické, příležitostně, náboženské, Šmb. S. I. 441., 442., světské. Tf. O tendenci v básnictví vz J. Vychodil v Mtc. 1882. 32.—43., 126.—132. Cf. **Báseň**, *Poesie*, Enc. paed. i. 519.—543., S. N., Jg. Slovsn. VII.

Básnictvo, a, n. = *básnictví*. KB. IV. — B. = *básníci*, die Dichter.

Básničnosť, i, f., das Dichtertalent, Dichtervermögen. Šm.

Básník, vz Básníř, S. N., Jg. Slovsn. 34.

Básníl, a, m. = básnílek.

Básnílek, lka, m., der Dichterling. Rk.

Básníř. Místo *básníř* zavedl slovo *básník* Pal. v Mus. 1827.

Básnířský duch. Jg. Slovsn. 121.

Básnivosť, die Phantasie als Dichtungsvermögen. Jg. Slovsn. 118., Ssk.

Básnivý, poëtisch, Dichter-. Nemůže se tomu ani meč b-vý Bruncvíkův vyrovnati. Zr. (Jir. exc.).

Básňotvorec, rce, m. = *básník*. Slov. Ssk.

Basomovati = *klíti*, *nadávati*. Koll. Cestp. 32.

Basovati = *basem zpívati*. On mu basuje. Mor. Šd.

Basovní klausule, nota, klíč. Vz S. N.

Basovník, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Basový, Bass-. B. klávesy, Šml. I. 42., klíč. S. N.

Bassetní roh. Vz S. N.

Basson, u, m. = *fagot*. Mlt.

Bassorin, u, m. = *klovatina*, *sliz rostlinná*, der Bassorin, Pflanzenschleim. Nz., Kk. 11., Šfk. P. 517.

Bastilla, y, f. = pevná věž; pověstné státní vězení v Paříži, které lid r. 1789. zbořil. Kram. Slov. 31. Vz S. N.

Bastit, u, m. = kámen celistvý tmavozelený neho hnědý s leskem polokovovým na plochách dokonalé štípatelnosti. Krč. 241. Cf. Bř. N. 140.

Bastr, u, m., der Baster. Šp.

Bastrový, Baster-. B. forma, homole, cukr. Šp.

Bastvíti, il, en, ení = *za blázna míti*, anplauschen, zum Besten haben. — **koho**. Slov. Loos., Hdž. Čít. XIII.

Basy, die Benátky, místo u Čelakovic. Pk.

Bašák, a, m., psí jm. — B., u, m. = *silný dohán*, *tabák*, nicotiana, der Tabak. Slov. Slb. 357., Let. Mt. S. X. 1. 47. Vz Bašiak.

Baše. Vz Baša. Turci s svým nejvyšším bašetem budínským zutíkali. Dač. I. 182.

Bašiak, u, m., der Baschatabak. Slov. Ssk. Vz Bašák.

Bašibozuci = *nepravidelné najaté vojsko v Turecku*, tur. Vz S. N.

Bašík? Tancoval b. s tetkó v komore pod geletkó. Sl. ps. 236.

Baška, y, f., osada na Frýdecku. Škd.

Baškýrové, národ v Uralsku. Vz S. N.

Bašlik, u, m. = *pokrývka hlav v zimě*, *jakýs druh čepce*, *kápě*, které dámy nedávno nosily. Šp., Světz. 1871.

Bašnice, dle Budějovice, Baschnitz, ves u Hořic. Uzík z Bašnic. Arch. III. 227. Cf. Blk. Kfsk. 536., 779.

Bašovati, als Pascha regieren. Rk.

Bašovství, n., die Würde eines Pascha, das Paschat.

Bašský pískovec, Baschker Sandstein. Krč. G. 806.

Bašť, ě, m., Bascht. B. Malý a Veliký, vsi u Zdib. Tk. 1. 601., III. 73., 110., Sdl. Hr. II. 85., IV. 368., Blk. Kfsk. 1281.

Bašta. Ad 1. B. ploská, poloviční, prázdná, pravidelná Čsk. — Ad 6. Hospodine, upevnils mne, sám pevný můj hrad i bašta buda. Kom. — B., samota u Veselí; Baschta, ves u St. Kolína; samota u Chocně, u Chudenic, u Písku, u Lomnice v Budějov.; hospoda u Votic; mlýn u Nymburka. PL. B. Holubovská, Holluhauer Baschten. Cf. Blk. Kfsk. 657.

Bašťák, a, m., os. jm. Šd.

Baštář, e, m., der Basteimacher. Rk.

Baštíček, čka, m. = Bašť Malý.

Baštička, y, f. = *malá bašta*. Mus. 1876. 75.

Baštin, a, m., os. jm. Arch. 1. 396., Žžk. 8., Tk. Ž. 172. — B., něm. Bastin, samota u Štok.

Baština, y, f., Baschtina, myslivna u Hořovic; B. Klobouk, Hořowitzer Baschtina, obec u Hořovic; B. Líkař, Jinetzer Baschtina, myslivna u Hořovic. PL. — B. = die Bastei. Rk., Loos.

Baštiti, il, ěn, ění = *mnoho jísti*, viel essen. Us. Jir., Kšá., Holk. — **jak**. Baští, jen mu zuby cvakají. U Skubrova. Semr. Baští, až mu za ušima vrzá. U Kr. Hrad. Kšť.

Bašton, u, m. = *rána*, *štulec*, ein Rippenstoss, Hlsb. Rozdával b-ny. Us. Kká. Vz Baštoun.

Baštonský, Bastoni-.

Baštoun, u, m. = *bašton*. U Jižné. Vrů.

Baštovaný, verbollwerkt, bastionirt. B. soustava, hradba, čára. NA. III. 143., 144., Čsk.

Baštovati, mit Basteien versehen. NA. III. 144.

Baštovnice, e, f. = *huba*, v zlodějské řeči. Šd.

Baštový, Bastei-, Bastions-. Čsk. B. štít, NA. III. 148., úhel, Us. Pdl., loď, Kasemattschiff, o trojí palubě, ein Dreidecker. Kpk.

Baštrn, u, m., die Klinge. Slov. Ssk.

Baštrnice, e, f., abgewetzte Hacke ohne Ansatz. Slov. Ssk.

Baštrnkovať = *šibřinkovati*. Slov. Ssk.

Baštský Váci. 1435. Vz Jir. Ruk. 1. 50.

Bať = *ovšem*, ja, ja wohl, freilich. Us. Sd., Neor.

Baťa, die Bača. Za *Výb. I.* polož: 12. Baťo, ty mluvi k nim oteckými slovy. Rkk. 8. Toť jáz, baťo (příteli), dobře vědě. Dal. Jir. 50., 63. — B. = *blb, hlupec!* Us. u Jilemnice, u Březnice. Rgl. To je takový b. (= bloupý dobrák). Vaf. Brt. D. 199. — B. Jak sa máte, baťo (= strýče)? Val. Brt. D. 199.

Báta, y, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 117.

Batáky, pl., m., žertem, das Geld. Rk.

Baťalík, a, m. = *psí jméno*. Škd.

Batan, a, m. B. indijský, durio zibetbinus. Vz Ves. IV. 134.

Batár, u, m. Slov. Pridúc do širokého dvora uzreli kopu vozov, batarov, kočov. Lipa I. 6.

Batata, y, f., batatas edulis, die Batatenwinde, rostl. Kk. 182., Scbd. II. 286.

Batavijský, Batavia-. B-ský hřebíček (-nelke), polivka. Šp.

Batein, u, m., das Batein. Šp.

Batějček, čka, m. = *baťa*. Vký.

Batěk, ťka, m. = *malý, tlustý člověk*. Mor. Brt.

Batela, y, m., os. jm. Pal. Rdb. 117.

Batěla, y, f. = *bajka, pletka, povídačka*. Val. Brt. D. 199.

Batelov, a, m. od Bately, Batteiau, městečko v Jihlavskn. PL., Tk. IV. 722., Sdl. Hr. IV. 313., Pal Rdh. I. 133., S. N.

Batelovský z Prostého. Vz Sdl. Hr. IV. 368.

Bathometr, u, m., z řec. = *hloubkoměr*. Sl. les., ZČ. I., S. N., 198. B. Siemensův. Čs. math. X. 179.

Báthometrický výskum. Vz Bathometr. Stč. Zem. 745.

1. **Báti**, strb. bajati, fabulari: baju, baješ, bál. Vz *Bájeti*.

2. **Báti se**, z bojati, strb. bojati. Cl. Mkl. Etym. 16. Kmen infinitivní *boja* stažen v době před přehlasováním v *bá*. Praes. *boju*, přehlas. *boji*, novotvar *bojím*. Vz Gb. v Listech filol. 1884. 450. Imper. boj se, dialekticky: *bůj, bůj se*. Bůj se. Sš. P. 89. — Ad: **se čeho**. Já se bojím sedlských cepuov. Let. 40. A ty muži, nebůj se mne. Sš. P. 90. Hróz se nebáti. Výb. II. 26. Jenž sě jeho (Boha) brozného bojie. Pass. 3. (Hý). Bojě se přištie jeho. Št. Kn. š. 16. To víno nebojí sa bzeneckého = rovná se mu. Brt. D. 199. Snad sa's, má milá, vody bála, žes mně košelky neoprala? Nebála sem sa vody bystrej, než sem sa bála mámy ostrej. Sš. P. 542. Nemusím já cblapců, nemusím se bávat, já se budu vdávati, nebudu se bávati. Sš. P. 705. Jich se jako bouřky báli, která láme lesy, skály. Koll. Zp. I. 33. Bojíce se škod připovídali se sami k těm vinohradům. NB. Tč. 28. Krávy něpodojí, ocasa se bojí, brotka něnmeje, ceditko jí shnije. Sš. P. 786. Nečestných sě nic neboje. Alx. (Jir. Antb. I. 3. vyd. 33.). Báti se Boha není dokonalých, ale milovati dokonalých jest. Hus III. 64. B. se božie spravedlnosti. Št. Kn. š. 32. Jebož sě bojn, timebo. Ž. wit. 26. 1. Kdo praví, že samoten jsa lva roztrbal, ten krtice se bojí, když lidé přítomni jsou Exc. Kdo se chřestu bojí, nechoď do lesa. Ilar. II. 48. Cikánovi děti nebojí se jisker. Mudr. 222. Kdo se vrabců bojí, nech prosa nesije. Ib. 291. — ad **se zač.** Za *Výb. I.* polož: 80. Nic se za ně nebál. Bl. Živ. Aug. 76. Lakomý cbová zbožie boje sě za ně. Št. N. 131. (Št. N. 147., Výb. I. 410., Let. 301.). Za to se nebojím. Brt. D. Bojíc se za něho, aby on skrze to hrdla neztratil. Aug. 44. Vědonce, co činí, proto za sebe nevelmi se báli. Aug. 44. Neb se za svůj statek bojí. 15. stol. A ostaví lidi v tom, aby se jedno báli za život tělesný, aby v nedostatek neupadl. Chč. P. 98. a. — ad **s infint.** Bojí se ztratiti prvého (chleba). Hus I. 329. Bojím se s ním bojovati. Výb. II. 41. — ad **se od čeho.** A ot slov tvých bálo se srdce mé. Ž. brn. Nebudeš se báti ot bázni nočnie, ot střely lětiúcie ve dne, od potřeby přechodiúcie ve tmách, ot běhu a běsa polednieho. Ž. Kl. — **se jak.** Kdo mnoho strachu nahání, musí se též mnoho báti. Exc. Velmi se boju. Pass. 359. Schovaje se dobře nic se nebojí. Lpř. Nepřátel se nic nebáše. Alx. (Jir. Anth. I. 3. vyd. 33.). — **kdy.** Protož i lidé přieští božieho v súdný den neb **na** své smrti bojie se. Št. Kn. š. 16. Neberte si, kamarádky, mnža malýho, nebo von se v noci bojí schofe černýho. Sš. P. 666. Často **po** své věštbě báti se budú některé věci. Št. Kn. š. 10. — **proč.** Proněžto se velmi básta. Alx. BM. 8. (HP. 81.). — **Ad aby ne, že ne.** Ať se bojí, kdo stojí, aby nepadl. Sb. uč. Má se báti, aby netoliko odplaty nejméi, ale muky věčné nenšel k tomu. Št. Bojie sě, by ho neztratili. Št. Kn. š. 29. Židovka jest fortelná, bojím se, aby mu zmatku nedělala. NB. Tč. 104. Kn. š. 5. Vz Brániti, Zápor, Konditionaí, Listy filolog. 1883. 273. — **ad abs.** Lépe: Varuj se! než: Neboj se! Lpř. Neboj se, mám sám strachu dosť. Us. Šd. — **Stran přísloví** vz *Nebáti se*.

Batice, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Batík. Přidej: Úzel mirry b. moj mně, dilectus meus. BO. — B. Tobiáš. Vz Blk. Klsk. 1094.

Batín, a. m., ves u Jičína a dvůr u Sobotky. PL.

Batina. — 2. B. = *nepálená cihla, vepřovice*. U Hořovic. Gn.

Batiti, il, cen, eni = *bíti*. U Litomyšle.

Batka, y, f. = *val, hradba, obrana*, das Bollwerk. Sl. les. — B. = *návod*. Slov.

Baťka, y, m. B. Frant. Jg. H. l. 532. O jiných B. vz S. N.

Batkač, e, m. = *badkač, naváděč*. Slov. Bern.

Batkačka, y, f. = *badkačka, naváděčka*. Slov. Bern.

Batkati = *badkati, naváděti*. Slov. Bern.

Batkov, a, m., mlýn u Vlašimě. PL.

Batkovy. Sdl. Hr. IV. 290.

Batla, *batlička*, y, f., *batlíček*, čku, m., das Flügelkleid der Kinder. Rk.

Bátle, i, pl., f. = *předivo, které ve vochličky se přede.* Podej mi sem bátle. Vz Kracky. U Kr. Hrad. Kšť.

Batňovice, dle Budějovice, Batniowitz, ves u Náchoda. Cf. Blk. Kfsk. 530.

Batoh. — ad 1. B. = *kyj, hůl.* Na Ostrav. Tč. — ad 2. Také na Mor. *uzel, vál trávy* a p. Vck.; batoch = *plachta.* Dle Mkl. Etym. 8. nejistého původu. Keby mne mamka na trávu dala, veľký bych jej já b. nažala; Poď mi dvíhať b. trávy. Koll. Zp. 1. 288., 295. Trávu do b-ha béře. Na jihových. Mor. Brt. D. 199. Nabrala som batoh lobodiny. Sl. ps. 324. Tráva dobytku trhá se na stráni do *nářitu*, jichž se čtyři vejdou do noše, na Lbotkách do výsipu, ve Velké do přípražky, z nichž ze čtyř se naváže batoh. Mor. Brt. Vz Noša. — **B.** *rudy, skály* = kus rudy, skály od svého ložiště odtržené, die Erz-, Bergwand. Hř. 2., Šp., NA. IV. 158.

Bátoha, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Batohovati, mit einem Prügel schlagen. Rk.

Batolec, lce, m. = spatura, der Schillerfalter. B. duhový, a. Iris, b. červený, a. Ilia. Stn. 1. 20. Vz Barvoměnka. B. hlohový, papilio crataegi, der Baumweissling. Škd.

Batolíček, čku, m., vz Batla. Šm.

Batolík, u, m.? Ale nesluší dorostlou choť oblékati v b-ky. Šš. J. 70. — **B.**, a, m. Můj b-čku, mein Püppchen! Rk.

Batoliti. — **se kde.** Děti batolily se u nohou matčiných. Světz. Dítě ve sněhu se batolí. — **se kam: do dveří**, do domu. Us.

Batolivý, vz Batoliti. B. krok. Kos. Ol. I. 198. Vyschne b-vý inhů zdroj. Hdk. v Osv. 1880.

Batolka. — 2. **B.**, claytonia, die Klaytonie. B. prorostlá, c. perfoliata, virginská, c. virginiana, sibiřská, c. tuberosa. Vz Rstp. 649.

Batoňa, dle Káča, místní jm. na Slov. Šd.

Bator, batur, u, m. = *bachor.* Kobylí b. Slez. Šd. Cf. Batoš.

Batora, y, f., gunera, die Gunere. B. chilská, g. chilensis, rostl. Vz Rstp. 1362.

Batorný, vorsichtig. Slov. Loos.

Batorsi. Slov. Tomu tak verte, že b. mne pán Bob nedá ani zdraví, že vele na ktérého pána statok trefím, že ho hnedky nestavím. Sl. let. III. 53.

Bátory. Sdl. Hr. III. 46.

Batoš, e, m. = *batoh.* Mor. Šd. — **B.** = *myslivecká kabela*, die Waidmannstasche. Na již. Mor. Šd., Brt. D. 199. — **B.** = *žaludek*, der Magen. Sám by rád všecko schamlal do toho batoša. Na již. Mor. Šd. Vz Batož.

Batouchovice, dle Budějovice, Batanchowitz, ves u Vel. Meziříčí. PL.

Batovec, vce, m., Battow, samota u Nepomuk. PL.

Bátovice, dle Budějovice, místní jm. na Slov. Šd.

Batož, e, m. = *batoš.* Pořád cpe do batoža. Už má plný b. (břicho). Na Slov. Cf. Batoh.

Batožek, žku, m. = *malý batoh.*

Batožina, y, f. = *kabela*, die Tasche, Reisetasche a p. Pacholek priniesl b-nu svého pána. Nitra VI. 337. Torbečka n. b. Dbš. Obyč. 96. Rozkázal svojim z (s) koní pozhadzovať všetku b-nu. Let. Mt. S. IX. 1. 46.

Batožinár, a, m. = *kdo batožiny dělá*, der Taschner. Kráľovskí b-ri rozkládajú si nástroje hotoviť idúc stán. Slov. P. Tóth. Trenč. M. 146.

Batožiti, aufpacken. Slov. Ssk.

Batožtok, u, m. = *malý batoh.* Slov. Syt. Táb. 249.

Batterie. Ad 1. B. diffusní, die Diffusionsbatterie, S. N., Šp., cedidlová (skupenina cedníků), die Filterbatterie, Šp., Bunsenova, elektrická, galvanická, místní při telegrafii, řadová, Smeeova. Vz KP. II. 217., 201., 216., 256.—259., Schd. I. 147., Slov. zdrav. 26. B. Stöhrerova, Thomasova, plynová Groveova. Ck. B. uhlocinková. Schd. 1. 152. B. zvláště způsobilá k elektrotherapii. Čs. lk. X. 262. — Ad 2. B. průlomná, iomící, Bresch-, mostová, mostovní, Brücken-, bořící, bourací, Demontir-, postřelovací, enfilující, Enfilir-, zvýšená, erhöhte B., patrová, Etage-, vozová, fahrende B., polní, Feld-, stírací, Streich-, klínovitá, Sporn-, polokrytá, na lávku, B. über die Bank, bouřnicová, pobřežní, praskounová, raketní, plovací, vorová, vkopaná, versenkt, Čsk., kleštovitá, zalomená, zastřená, vodorovná, snížená, přímá, šikmá NA. III. 160., Čsk.

Batucha, y, m., os. jm. Pal. Rdb. 1. 117.

Batula, y, m. a f. = *hňup*, der Tölpel. Mor. Bkř.

Batulák, a, m. O vy b-ci, sprostý tulácí. Kol. ván. 219.

Batur, vz Bator.

Batuška, dle Bača, u Rusů název otce, kněze a cára.

Batúžek, žku, m. = *batožek.* U Vsetína na Mor. Vck.

Batyk, u, m. = *hůl, kyj.* Cf. Batoh. V ruke držal b. Dbš. Sl. pov. II. 42.

Baudelot, u, m. Tak se jmenuje dle svého vynálezce zvláštní chladicí stroj, kde chladicí voda prostupuje měděnými rourami, po kterých zvolna stéká mladinka. Suk.

Baudiš, e, m. B. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1240. *B. Jos.*, nar. 1825, spisov. a ředitel akadem. gymnasia v Praze.

Bauhynka, y, f., bauhinia, rostl.

Bauchner, a, m. B. Ez. Jg. H. l. 532., Jir. Ruk. I. 51.

Baum, a, m. B. Ant., architekt, nar. 1830. Vz Tf. H. I. 3. vyd. 34., 162.

Baumgarten, tna, m. Jg. H. l. 532., S. N.

Baumscheidtism-us, u, m., vz Slov. zdrav. 27.

Bauše Bohumil, prof. a spisov., nar. v Král. Hradci 1845. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 190., 193., 197.

Bava, y, f. = *zábava.* Pí. — **B.** = *bavení, meškání*, Zögerung, f. Slov. A všade častovaní konajú dál' bez bavy cestu. Hol. 70. Do prostřed škaredého pichá čela bez bavy drinec. Hol. 27.

Bavidélko, a, n. = *bavidlo*, Spielerei, f. Ostrav. Tč.

Bavitel. — B., der Zauderer, Aufhalter, Zögerer. Ssk.
Bavitelka, y, *bavitelkyně*, ě, l., die Zaudererin, Aufhalterin; Beschäftigerin; Unterhalterin, Ergötzerin. Bern.
Bavitl, od *bu* v býti. Gb. Hl. 145. — ad 1. **koho**. Byl tam zloděj a on by ho byl ani nebavil (nezadržel). U Rožmit. — **se čim**. U Nivnice. Kch. — ad 2. Ku konci: Bavili se mezi sebou. Us. — **jak**. Dobře někoho b. Osv. l. 86.
Bavlna. Byl. 15. stol. Vz Rstp. 141., 143., Kk. 227., Mllr. 24. B. = rostlinná vlna z bavlníku. Kram. Slov. 31. O bavlně střelné (Pyroxylin, die Schiesswolle, Schiessbaumwolle) vz Šfk. 558., Hř. 2., Kv. 1855. 281., Šfk. P. 518., Schd. l. 297., KP. IV. 475. Jak se b. barví? Vz Prm. III. č. 16. B. střelná nasáklá roztokem nadmanganu draselnatého jako odsmraďující prostředek na rány. Čs. lk. X. 238. B. krvotok zastavující. Ib. X. 4. B. u Římanů. Vz Vlšk. 277. Cf. Slov. zdrav. 27.
Bavlnářka, y, f., die Baumwollehändlerin. Bern.
Bavlnářský, Baumwollen-. B. průmysl. Rk.
Bavlnavka, y, f., der Baumwollenbast. Rk.
Bavlněnka, y, f., Baumwollenrock, m. Šm.
Bavlněný. Přidej: B. zboží, Us. Pdl., vrkoč, Ler., úroda, Kaizl 305., polívka, Baumwollsuppe, nudle, Baumwollnudeln, pudding či ježek. Šp.
Bavlnice, e, f., die Baumwollenknospe. Slov. Ssk.
Bavlník, u, m., gossypium, die Baumwolle. B. zelinný, g. herbaceum, indijský, g. indicum, stromovitý, g. arboreum, révolistý, g. vitifolium, srstnatý, g. hirsutum, žlntý, g. religiosum, barbadský, g. barbadense. Vz Rstp. 141., Čl. 24, 25., Kk. 227., Schd. II. 297., Osv. VI. 684., NA. IV. 29., S. N., Rosc. 150.
Bavlnka, y, f. = *kousek bavlny*.
Bavlnkový, Baumwollen-.
Bavlnobarvířství, n., die Baumwollenfärberei. Nz.
Bavlnopředectví, n., die Baumwollenspinnerei. Rk.
Bavlnopředka, y, f., die Baumwollenspinnerin. Rk.
Bavlnotiskařství, n., die Baumwollendruckerei. Nz.
Bavlnovina, y, f., der Baumwollenstoff. Rk.
Bavný, unterhaltend; aufhaltend, hemmend. Ssk.
Bavor, a, m., vz Bavory. — B., os. jm. Pal. Rdh. l. 117. — Tk. I. 601. (několik), II. 532., V. 234., Sbn. 274., 913. B. z Kalenic Albrecht. Vz Blk. Kfsk. 61., 125. — B., u, m., jm. zvonu v Rakovnice. Wtr.
Bavořan, a, m., vz Bavory.
Bavorčina, y, f. B. z čínských pomorančů, die Aepfelsinenbavaroise. Šp.
Bavořina, y, f., die Bavaroise, Theo mit Frauenbasrsyrup, čaj se syropem z netiku. B. čokoládová, B. au chocolat, vlaská, B. à l'italienne, s mlékem, B. au lait, s mandlovým mlékem, B. au lait d'amandé, mexická, B. mexicaine, meruňková, Aprikosenb. Šp.
Bavorka, y, f, vz Bavory.
Bavorov, a, m., od Bavora. Pal. Rdh. l. 133. B, Barau, městečko u Vodňan. PL. Cf. Sdl. Hr. III. 301., S. N., Tk. Ž. 195., Blk. Kfsk. 1195., Tk. III. 90., V. 234. — B, Bauerwitz, mě. v prus. Slez. Šd.
Bavorovice, dle Budějovice, Baurowitz, ves u Budějovic. PL., Blk. Kfsk. 350., Tk. l. 87., 444.
Bavorovský Tom., kanovník, 1552. Vz Jg. II. l. 532., Sbn. 944., Jir. Rnk. l. 51., Šb. H. l. 2. vyd. 229. B. Řehoř. Vz Blk. Kfsk. 1164., S. N.
Bavorsko, a, n., Baiern. Vz S. N.
Bavorský. Přidej: B. les, Dal. 75., 79., koláč, nudle dušené, Šp., křivka, loxia pityopsittacus, der Kiefernkreuzschnabel. Sl. les. B. práce. S. N. XI. 344. B. Hory, Chaluppen am Feigebirg, několik domků u Vodňan; B. předměstí, Barauer Vorstadt, ve Vodňanech. PL.
Bavory Tk. I. 601., II. 532., III. 424., VI 346.
Bavoryně, ě, f., od Bavora, něm. Baborin, ves u Zdic. PL., Tk. l. 361., Pal. Rdh. l. 134.
Bavorynský Beneš, starší bratr, † 1535. Vz Jg. H. l. 532., Jir. Ruk. II. 52.
Bavůl, vola, m., der Büffel. Ostrav. Tč.
Bayer, yra, m. B. Frant., dr. a prof., nar. ve Mšeném 1854 Vz Tf. H. l. 3. vyd. 193. — B. Frant., učitel v Jeříně. Vz ib. 136., 141., 174. — B. Jos. Vz Jg. H. l. 632.
Bazu, y, f. = *bez*, der Holunder. Na Slov. Ssk. Vrba je svižná, b. je kruchká. Hdž. Šlb. 51. Rúbanisko červenou bezou porostlé. Syt. Táb. 264.
Bazaleška, y, f. = *mlok*. U Brnička na Mor. Brt.
Bazalice, e, f. = *bazalka*. — B. *planá* = *bazanka*. Rstp. 1333.
Bazalička, y, f. = *bazalka*. Let. Mt. S. VIII. 18.
Bazalika, y, f. = *bazalka*.
Bazalikový, Basilien-. B. list. Šp.
Bazališka, y, f. = *bazalka*.
Bazalka. Přidej: z střlat. basilicum a to z řec. βασιλικός Bdl. B. velkolistá, malolistá. Sl. les. Vz Mllr. 72., Dlj. 48., Čl. 81., Rstp. 1162., Kram. Slov. 31., Schd. II. 290., Kk. 179., Sbtk. Rostl. 19., 236.—241. Mám jo fodkn bazaliky a to pro ty švarné synky. Šš. P. 272. Seděla som, nespala som, bazališku trhala som. Koll. Zp. I. 150.
Bazalkovitý. B. rostliny, ocimoideae: bazalika, lavandule. Rstp. 1162.
Bazanka, y, f, mercurialis, das Bingelkraut. Rgl., Škd. B. ozimá (psí lebeda), m. perennis, rostl. Odb. path. III. 719., Rstp. 1332. V Sl. les., FB. 26., Slb. 364., Čl. Kv. 149., Mllr. 68. slove: *bažanka*. Bažanka ročal, mercurialis annua, das Bingelkraut, houba. Sl. les.
Bazanovec, vce, m., lysimachia, die Lysimachie. B. pospolitý, l. vulgaris, skropený, l. punctata, penízkový, l. nummularia.

Vz Rstp. 1234., Čl. Kv. 268., Kk. 191., Schd. II. 286., FB. 66., Slb. 297. B hajní, vrbina, l. nemorum. Sl. les., S. N. VI. 954., Mllr. 64.

Bažanovice, dle Budějovice, Bazanowitz, ves u Těšlos. PL.

Bazatuta, y, f. = *březnový květ, jacek*, hyacinthus, die Hyacinthe. Slb. 201., Kk. 126., Rstp. 1595.

Bazdušiti = *badučiti*, anplauschen. Šm.

Bázeň. Přidej: Genitiv *bázni* mají Chč. P. 69. a., Ž. Kl., Št. N. 248., 334. V bojaznь *j* se odsulo a *oa* stáhlo se v *á*. Vz Gl. Hl. 119., 127., 132., Bž. 23., 50., Mkl. Etym. 16. Bázň. Ž. wit. 2. 11. B. = nelibí cit z očekávání budoucí n. možné nelibosti. Od slabšího k silnějšímu postupujíce označujeme ten cit slovy: *obava, bázeň, strach, úzkosť, hrůza, zděšení*. Vz více v Enc. paed. I. 544.—549. — ad *B. za co*: Ale těm přicházie strach a bázň za sbožie. Št. Kn. š. 29. — **před čím**. B. před zloději. Chč. P. 137. b. — Sstr. 51. a. ř. 1. zd. **za** *veliká:* V boží bázni. Št. Kn. š. 11. B. otrocká, služebná. Sš. II. 60., Sk. 117., 57. — Str. 51. b. ř. 14. sh. za *Vrat.:* Nic bázně nemám z tvých hrůz. Kom. (Proto) dlužni jsme jemu bázni. Hus I. 315. Nebudeš se báti ot bázni noční. Ž. Kl. B. v nebezpečí je slabosť. Km., Bž. Kde není studu, tam také není bázně. Exc. B. Páně počátek moudrosti. Cod. jur. IV. 3. 2. 403. Bázeň a strach zlý strážce trvanlivosti. Ib.

Bazelka, vz Baselka.

Bazgřivec, vce, m. = *kluk ušpiněný*. Mor. Brt. D. 146.

Bazgřivý = *mazavý?* Blato je b-vé. Slov. Hdž. Šib 50. Cf. Bazgřivec.

Bazička, y, f., die Holunderblüthe. Slov. Ssk. Cf. Baza.

Bazika, y, m., os. jm.

Bazilika, vz Bazalka.

Bazilišek. Přidej: Ž. wit. 90. 13. B. přilbonosný, basilicus mitratus, der Helmbasilisk. Brm. III. 235. Cf. Frč. 225., Basilišek.

Bazina, y, f. = *bezina*, die Holunderstaude. Slov. Ssk.

Bazinka, y, f., die Holunderbeere. Slov. Ssk. Vz Baza, Bezinka.

Bázlik, a, m. = *bázlivec*. Rk.

Bázlín, a, *bázlínek*, nka, m. = *bázlivec*. Rk.

Bázlivec. Přidej: Blahoslavení bázliví, nebo oni jsou ukázali paty. Lpř. — B., adimonia, brouk. B. polní, a. rustica, vratičový, a. tanaceti, krvavý, a. sanguinea, jívový, a. capreae. Kk. Br. 385., 386. Cf. Brm. IV. 211., Šír II. 60.

Bázlivěti, ěl, ění, furchtsam werden. Rk.

Bázlivo. Bylo mi b. (bál jsem se). Us.

Bázlivý. Vz 11. ř. tohoto článku: I bázlivý utíkajícího dohoní. Hkš. Zbraň b-ho nerani a jeho meč neseká. Exc. B. se straší třebas hrncem s kaší. Sb. uč. — **kde:** v obni Čsk.

Bazly, hospoda u Vsetína. PL.

Bázň, i, f. = *bázeň*, zastr.

Bázněti, ěl, ění = *básnivým se stávati*, furchtsam werden. Bž. 191.

Báznivosť, i, f. = *bázlivosť*. Bern.

Báznivý. Přidej: BO., Hus I. 22. Ženám, i tesklivým i b-vým jest dobře, aby samy nebývaly a temnosti aby se varovaly. Hus III. 115. — **čeho.** Kde jste b-ví smrti chtíc býti vždy veseli? Hus III. 168.

Bazoviči, n. = *bezoví*, Holunderstrauch. Slov. Ssk.

Bazový = *bezový*. Slov. Ssk.

Bažák, u, m. = *velkolistý druh uherského tabáku*. Škd.

Bažanka, vz Bazanka.

Bažanovec, vz Bazanovec.

Bažant. Přidej: B. samec, kohout, der Glöckelhahn, Fasanhahn, phasianus gallus. V 4. ř. tohoto článku za Jhl. přidej: Kram. Slov. 31., MV., S. N., Frč. 350., Schd. II. 464., KP. III. 350. B. leskutý, der Spiegelfasan; hlídač b-tů, der Fasanenmeister, stáj b-tů, der Fasanenstand; hlídání, chov b-tů, die Fasanenzucht. Sl. les. Nepudu, kdyby mi b-ta dávali. Us. B. pečený, nadívaný, v rosole. Hsng. — B = *oloupaná a vařená řepa*. Us. Mšk. — **B.**, samota u Kamenice nad L.

Bažantář, e, m. = *bažantník*. Světz. 1875., Sp.

Bažantářka, y, f., die Fasanwärterin, -jägerin. Brt.

Bažantě, ěte, n. = *mladý bažant*.

Bažanteček, čka, m., vz Bažant.

Bažantek, tka, m., vz Bažant.

Bažantí peří, slepice (bažantnice). Sl. les.

Bažantíček, čka, m., vz Bažant.

Bažantičí (bažantoí) parkán, der Fasanenzwinger. Sl. les.

Bažantík, a, m., vz Bažant, S. N.

Bažantina, y, f., das Fasanfleisch. Ssk.

Bažantní, vz Bažantičí.

2 **Bažantnice**, e, f., obora sušická, samota u Benešova v Budějov.; myslivna u Sudoměřic; samota u Králové Dvora; myslivna u Třebíče. PL.

Bažantnictví, n., die Fasanerei. Sl. les., S. N.

Bažantov, a, m., Wosant, ves u Tachova. PL.

Bažantovitý. B-tí ptáci, phasianidae: kour domácí, perlinka, krocan (krůta, ťopka), bažant, páv, argus. Vz Frč. 350.

Bažantový. Chutí jsou téměř b-vé. Ler.

Bažanty, dle Dolnoy, Lidkowitz, ves u Sedlce. PL.

Bažata, Bažeta, y, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 117.

Bažati = *bažiti*. Slov. Ssk.

Bažátko, a, n. = *miláček*, der Liebling, das Muttersöhnchen. Plk., Vký., Dcb.

Bažek, žka, m., os. jm. Arch. I. 438., 255., Pal. Rdb. I. 117.

Bažena, y, f. = *kachna*. Us. u Přibislavi. Rosický.

Baženka, y, f. = *kachnička; house*. Cf. Bažičky. Rosický.

Bažeť = *ovšem*. Vz Bať. Us. Neor.

Bažeta, vz Bažata.

Bažgranina, y, f., das Gesudel, Geschmier, Geschreibsel. Na Ostrav. Tč.

Bažgrati, elend schreiben, schmieren. — **kde: na papíře.** Ostrav. Tč.

Bažgravý, sehmierig. B. cesta, kterou se člověk celý ubažgře. Na Ostrav. Tč.
Baží, baží! (volaní na husy). Vz Husa. U N. Města na Mor. Brt.
Bažica, dle Káča = *mlsná ovce*, která do všeho napřed běží, všudy první jest. Na Val. Vck., Brt. Vz Bažka.
Bažič, e, m. = *bažitel*. Šd.
Bažička, y, f. = *bažitelka*. — B. = *lichotné husí jméno*. Mor. Brt. Cf. Orgován, je-li to v dodatcích.
Bažidlo, a, m., der Sehnsüchtige. Rk.
Bažil, a, m., der Streber. Dcb.
Bažilství, n., das Streben, Streberthum.
Bažinatěti, ěl, ění, sumpfig werden.
Bažinatiti, il, en, ení, sumpfig machen.
Bažinný, Sumpf-, Moor-. Kká. K sl. j. 148. — B. brusnice, vlochuně, vaccinium uliginosum, die Rauschbeidelbeere. Sl. les.
Bažir, u, m. = *bahno, bláto, bažina*. Na Příbramsku. Prk. Přísp. 18. Vz Lokáč.
Bažitba, y, f. = *bažení*. B. pleti. Sš. II. 93.
Bažitelka, y, f., die Anstreberin.
Bažiti. ad po čem. Co si nikdo neváží, po tom srdce nebaží. Č. — Ku konci přidej: Jir. Anth. I. 3. vydání 7. — **odkud.** Chceš, by člověk bažil z pout. Kká. v Osv. I. 256. — B. = *žebroniti*. Val. Brt. D. 199.
Baživosť, i, f., die Sucht, Sehnsucht, das Streben. Získlivosť a b. po stavécích látkách. Koll. III. 24. B. po účinku, die Effektsucht. Dcb.
Baživý, süchtig, lüstern. — **čeho.** Dcb.
Bažka, y, f. = *bažná ovce, mlsná*. Mor. Brt. Vz Bažica.
Bažnica, dle Káča, fem. k bažník. Vz Bažník.
Bažník, a, m. *B-ci* = děti, které při veselkách bývají na čumendě, Kinder, welche bei Hochzeitsgelagen beim Hause warten, um etwas von der Tafel zu bekommen. Slez. Šd. — *B-ci* = *nezvaní svatebníci*, ungeladene Hochzeitsgäste. Slez. Šd.
Bažnina, y, f. = *bažina*. Rk.
Bažný, süchtig. — **po čem:** po novu, neusüchtig. Dcb., Vck., Brt. D. 199. Proč po vlády otěžích ti bažno? Hdk. Lum. V. 274.
Bažovizeň, zně, f., die Sehnsucht. B. po šuhajovi. Slov. Pbld. V. 138.
Bažuláčký. Má nožičky b-ké (jako bažulák, krátké). Vz Bažulák. Čes. mor. ps. 199.
Bažulák, a, m. = *člověk, který má krátké nohy, ale jinak dosti urostlý jest*. V Kouřimsku. Vz Bažuláčký. Ti někteří bažuláci na těch krátkých nožičkách. Čes. mor. ps. 199.
Bda, y, f., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.
Bděle, wachsam. Lpř.
Bdělivý = *bdělý*. Rk.
Bdělý. Přidej: B. stráž, Čcb. Dg. 610., Vrch., oko. Msn. Or. 130. B. myšlénky. Dk. Na oko byl holubicí, ale vnitř hadem bdělým povždy. Šml. v Osv. 1880. 147. — **čeho:** svých práv. Nrd.
Bdění. Přidej: B. ranní, die Morgenwache. Sl. les. B. **nad** obecným pořádkem. Šmb. O *bdění* vz v Enc. paed. I. 549.—550.

Bděti, vz Bdíti.
Bdibosť, ě, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 117.
Bdin, a, m., ves u Mšece. Vz Bik. Kfsk 616.
Bdina, y, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.
Bditel, e, m., der Wächter. Slov. Ssk.
Bditi, strb. bъděti — bdieti — bdíti. Gb. Hl. 132. Od bъd. Ct. Mkl. Etym. 25., Gb. v Listech filolog. 1884. 450. V 6. ř. tohoto článku: **abs.** Bdě a nespě. BO. Buď opatrn, bdi, nevieš, když zloděj přijde. St. Kn. š. 18. Bdícím práva pomáhají. Bž. Bdícím práva sloužie. Cod. jur. IV. 3. 1. 384. Bdícím práva folkují a ne spícím. Ib. IV. 3. 2. 403. — **ad nad čím.** Nad pergamenem bděl jsem. Vrch. Nad věcmi svými bdí ustavičně. Kom. Měli by b. nad svými stády; A má co pásti a nad čím b. v této temné noci. Cbč. P. 43. a., b. — **ad v čem.** V modlitbách celou noc bděl. Vrcb. B. **u** modlitbách. ML. 36. b. — **ad k čemu.** Bože, k tobě bdiu (bdím). Ž. Kl. 62. 2. Ž. wit. 62. 12. A kdož bude bdieti ke mně, ten mě bude jmieti. Hr. rk. 95. Jenž jest bdiei k básném a spalivý k božiemu slovu. Hus ill. 140. — **kdy (kde, proč).** Před svitem bděli sú na poli BO. Duem i nocí pro spásu lidí bděl. Sš. I. 9. — **s kým.** Nemóžeš se mnú na malý čas bdieti? Hr. rk. 229. — **jak:** s velikou pozorností, neospale a p.
Bdívati, vz Bdíti.
Bdivý, wachsam. Ssk.
Bdol, u, m. = *úl*, der Bienenstock. Slov. Jsme my jak vyloupený včelek bdol. Hdk. C. 102., 376.
Bdova, y, f. = *vdova*. Slov. Koll. St. 341., 631.
Bdovec, vce, m. = *vdovec*. Koll. St. 341., 631.
Be. Jak jsi tam plakával, kozle můj? Be, éé, be éé! Sš. P. 743.
Be = *by*. Na Hané. Sš. P. 198.
Bean. O brdí darmo beanové a ničemuí bukové. Koule. Vz Enc. paed I. 550.—551.
Beaní = *universitní*, Universitäts-. Boslav podstoupil r. 1540. obřad beanie. Vz Bean. Exc.
Beanovati, sich ungeschliffen benehmen. Rk.
Bearnská omáčka, die Bearnersauce. Šp.
Beatri-x, ky, f. = *Božena*. Šd. O některých Beatrickách vz Tk. 1. 601.
Beauxit, u, m., nerost a bydrat $Al_2(OH)_6$ O. Štk. Poč. 295.
Beba, y, m., os. jm. Tk. V. 52.
Bebati = *bibati*. To bebá! Us.
Bebcatj = *bibtati*. Slov. Ssk.
Bebci. Za Výb. I. přidej: 959.
Bebeerin, u, m. = alkaloid z kůry bebeeru. Slov. zdrav. 27.
Bebek, bka, m., os. jm. Pal. Děj. II. 2. 168.
Bebelička, y, f. = *slunečko*, coccinella, der Marien-, Sonnenkäfer. Děti říkají b-ku na ruce držíce: B-ko, b-ko, leť domu, děti ti tam pláčou, do studně skáčou, jedno se ti potopilo, druhé se ti utopilo. U Bydž. Mý.

Bebelka = veš šatní, pediculus vestimenti. Nz. Ik. Vz násl. a Beberuše.

Beberka = *bebelka*. Us.

Beberuše, *beberušky*, pl., f. = *vši, zhyd.* Mor. Šd.

Bebi, vz Bebe.

Bebič, e, m., os. jm. Šd.

Bebinkati = *boleti* (v dětské řeči). Us. Kšá.

Beblati = *zajíkati se, nejasně vyslovovati; reptati.* Cf. Bebloň. Mor. Brt. D. 199., Ssk.

Bebloň, ě, m. = *kdo beble, se zajíká.* Mor. Slov. Ssk. Bebloň beble. Brt. D.

Bebiositi = *plkati.* U Brušperka. Mtl.

Bébna, y, f. = *bílá kráva.* Mor. Šd.

Bebrník, u, m. = *bedrník.* Slov. Bern.

Bebta, y, m. — **B.**, os. jm. Arch. II. 503.

Bebták, a, m., os. jm. Arch. III.

Beptati, vz Bebiati. Ssk. — **jak proti komu.** Slovy zlostnými bebce proti nám. ZN.

Beptavý, vz Beblavý. Jazyk b-vých bude ruče mluviti, lingua balborum. BO. — **B.**, ého, m., os. jm. Arch. V. 530.

Beck Ant., nar. 1812. Vz Jg. H. l. 532., Šb. H. l. 2. vd. 229.

Beckov, a, m. = hrad a městečko při Váhu na Slov., rodiště Hurbanovo. Pokr. Pot. 121., S. N. — **B.**, polní jm. na Mor. Brt.

Beckovský, ého, m., osob. jm. B. Jan, křižovník a spisov., žil asi 1658.—1725. Vz Tf. H. l. 73., Tf. Odp. 361., Jg. H. l. 532., Jir. Ruk. I. 53., Šb. H. l. 2. vyd. 229., Kram. Slov. 31., S. N., Tk. Ž. 216.

Becok, u, m. (modrý, bílý), grosse Bohne mit feuerrothen Blüthen. U Místka. Škd.

Becrla, y, f. = *ovce* (v dětské řeči). U N. Kdyně. Rgl.

Beča, dle Káča, ves při Tise v Uhřích. Šd.

Bečák, a, m. = *bečán.* — **B.**, os. jm. Mor. B. Tom., nar. v Olšanech na Mor., kněz. Vz Jg. H. l. 533., Šb. H. l. 2. vyd. 229., S. N.

Bečan, a, n., Betschan, samota u Křelovic. PL.

Bečán = *bečoun.* Prk. Přísp. 26.

Bečár, vz Bečárek.

Bečárek, rku, m. = *faska.* V mor. Kopanicích. Brt. L. N. II. 107., Osv. 1884. 48. Vz Bačar.

Bečárka, y, f., das Fässchen. Slov. Ssk.

Bečati = *bečeti* (l o dětech). Val. Vck. Když budú krávy bečati, co já jim smutná mám dáti? Sš. P. 679. — **kde.** U nás děti bečá. Sš. P. 700.

Bečátko, a, n. = *bečička.* Mor. Šd.

Bece, e, f. = *soudeček, bečka.* B. na lihové nápoje. Dch.

Beček, čka, m. = *bečán.* Us. Rjšk.

Bečelov, a, m., dvě samoty u Protivína. PL.

Bečeti. Cf. Mkl. Etym. 9. Kráva bečí. Brt. Černá kráva bečí, bílé rohy má. Sš. P. 646. — **B.** = *plakati.* Brt. D. 199., Tč.

Bečevná, *é*, f. = *lesa vrch* u Vsetína. Vck.

Bečevné, ého, n. = *posudné*, das Fassgeld. Sp.

Bečevný = *z Bečvy* (řeky). Já bych se nenapila b-né vody. Mor Šd.

1. **Bečice**, vz Bečka. B. piva. 1480.

2. **Bečice**, dle Budějovice, Betschitz, ves u Vltavotýna a Tábora. PL. Cf. Tk. I. 362., Blk. Kfsk. 58., Sdl. Hr. III. 196., IV. 86.

Bečička, vz Bečka.

Bečičky, pl., f. = *jm. jablek.* Na Zlínsku. Brt.

Bečidlo, a, n. = *bečán.* Prk. Přísp. 22.

Bečka. Ku konci: Ozývá se jako prázdná b. U Rychn. Mlí. A tu stará dudle, jako plvná b. Sš. P. 420. B. vína uherského. Půh. I. 160. — **B.** v horn. = *okov*, die Tonne, der Kübel. Bc., Hř. 2. — **B.**, y, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1038.

Bečkár, a, m. = *bednář.* Slov. Ssk.

Bečkov, a, m., Potschendorf, ves u Šaeléře. PL., Blk. Kfsk. 683.

Bečkovati se. Krávy se bečkujú (dují). Leš. Brt. 199.

Bečkový, Tonnen, Fass-. B. sůl. Vys. B. pivo je lepší a zdravější než flašové. U Uh. Hrad. Tč.

Bečky. Přišel domů b., s bečky (s pláčem). Rjšk.

Bečna, y, f., die Knantscherin. Rk.

Bečov, a, m., Betschow, samota u Mlevska; Hochpetsch, ves u Mostu; Petsch, ves u Jirkova; Petschau, mě. v Karlovarsku. PL. Cf. Tk. I. 437., IV. 101., 376., Tf. Odp. 385., Blk. Kfsk. 1281., S. N.

Bečové, ého, n. = Bečov v Táborsku. Blk. Kfsk. 151.

Bečtivý = *bečivý, plačtivý.* Us. v Plzeň. Prk.

Bečuška, y, f. = *bečička.* U Místka. Brt., Škd. — **B.** = *pouzdro na péra*, laš.; též *pošva.* Brt. D. 199.

Bečva, řeka na Mor. B. horní či vsacká a dolní či rožnovská. Vck. — **B.** horní a dolní, vsi u Rožnova. Vck. Tamtéž B. prostřední. — **B.** = bečka, der Bottich. Mkl. Etym. 25.

Bečvák, a, m. *B-ci*, obyvatelé moravští nad Dolní Bečvou. Kld.

Bečvář. O h-řích vz Prm. IV. 151., Tk. II. 532. — **B.**, osob. jm. Blk. Kfsk. 1120., 1036.

Bečvářiti, il, ení, Binder sein. Rk.

Bečvářka, y, f. = *bednářka.* Us.

Bečvarky, *Bečvary malé*, Klein-Betschwar, ves u Kouřimě.

Bečvárna, y, f. = *bednárna*, die Binderwerkstätte, — **B**, samota u Neveklova. PL.

Bečvary, dle Dolany, Gross-Betschwar, ves u Kouřimě. — **B.** *malé*, vz Bečvarky. Cf. Blk. Kfsk. 916., 388.

Bečvisko, a, n., jm. lesa a pole u Trouhek. Pk.

Běd, u, m. Hlasy bědů, die Wehklagestimmen. Dch.

Beda, y, m., os. jm. B. Jak. Tk. V. 222.

Běda. Za 354.: B. mu samému na sedm soků. Pk. Počíná si, až běda, das Gott erbarm'. Dch. Svolával na mne největší bědy. Tbz. 36. Běd se každý chraň, nežli přijdou naň. Bž. Sedě u vody vždy čekej

bědy. Bž. — ad **komu**. Běda jdoucímu, běda i vedoucímu (před soud). Bž. Včilej sem sa vdala, starého si vzala, ach b. mně velice! Sš. P. 494. — ad **čeho**. Za Dal. přidej str.: 7. Ach běda krále šlechetného! Dal. 152. — ad **čeho komu**. B. mně těch pověstí. St. skl. IV. 114. B. mně synáčka měho. Hr. rk. 153. B. nám tebe, milý otče. Pass. 521. Běda mně tebe, synu muoj milý. Pass. 504.

Bědač, e, f. = *bídáctvo, bídáci*. Hla podlá b.! P. Tóth. Trenč. M. 142.

Bědachov, a, m. = část vesnice Dluhonic. Pk. Také v Bilanech u Kroměříže. Šd.

Bedár, a, m. = *běďák, bědař*. Lipa I. 335. Slov. Boháč i b. Ntr. VI. 146. Hl'adže! tu zas letí ktosi — ošarpaný b. bosý. Btt. Spv. 79. Vz Zadumaný.

Bědař, e, m., vz Běďák. Ssk.

Běda réta! běda na rozto. Val. Brt. D. 170.

Bedáriti = *bídně žíti*, elend leben. Slov. Bola jedna gazdiná, čo vždy len bedárila, a trebas aj sporila, predca nič nezvýšila. Zátur., Ssk. — Ntr. I. 330.

Bedárstvo, a, n. = *bědařství*, das Elend. Slov. Loos.

Bědavý, wehklagend. Loos.

Bědec, dce, m. = *běďák*. Jsme my přece při všech vědách bědci. Sš. Snt. 13.

Bedeč, dče, m. B. Šim. 1608. Vz Jg II. 1. 533., Jir. Ruk. I. 54.

Bedénka, y, f., kleine Kiste. Rk.

Bederec, rce, m. = petrenec. Slov. Ssk.

Bederní obratel, der Lendenwirbel, Sl. les., kosť, Sal. 237., kloub, das Hüftgelenk. Sl. les.

Bedernice, e, f., lumbago, das Lendenweh. Rk., Šm., Loos.

Bederník, u, m. = *bedrník*. Bern.

Bedienko, a, n. = *bedno*. Slov. Ssk.

Bědihosť, ě, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bedihošť, a, m., Bedihoscht, ves u Prostějova PL.

Bedingung. Vz Výminka.

Běditel, e, m., wer sich plagt.

Běditi = *bíditi*, in der Noth leben; krank sein. Sem zdravý, silný a proto nikdy sem nebiedil. Zátur. — **jak dlouho**. Já už od vesna se bědím (jsem nemocen). Slez. Šd.

Bedla, y, f., agaricus, der Blätterschwamm, houba. *Bedly bělovýtrusné:* b. prsovitá, a. mastoideus, odřená, a. excoriatus, hávnatá, a. clipeolarius, kruchotřenitá, a. ermineus, šupinatá, a. ramentaceus, holenná, a robustus, václavka, a. melleus, bělokostná, a. eburneus, holubinka, a. russula, rusozelenavá, a. flavovirens; *žlutovýtrusné:* plavořasá, a. bivelus, skořicová, a. cinnamomus; *rezavovýtrusné:* kostrbatá, a. squarrorus, rozsedalá, a. rimosus, hydlivá, a. fastibilis; *hnědovýtrusné:* úhelka, a. campestris, úhelka lesní, a. silvaticus, pečárka, a. edulis, roučí, a. praecox. Vz Rstp. 1887.—1893., Odb. path. III. 858. B. či prašivka vysoká, der Parasolpilz; b. ostrošupinná, der Giftchampion. Čl.

Bedlan, a, m., samota u Budějovic. PL.

Bedle = *vedlé*. Us. Kši.

Bedlec. Přidej: = *šoupálek, běháček*, certhia familiaris, der Baumrutscher. Pdy.

Bedlení, n., das Wachen. Ssk.

Bedlík, a, m., os. jm. Slez. Šd.

Bedlíti. Přidej: — **abs**. Bylo jim b. (pozor míti). Us. Brt. Valach mnoho chodí, mnoho bedlí, málo spí, málo jí. Na Slov. Tč. — **čeho**: krásy (jí bedliv býti). Kos. — **oč**. Maminka velice o to bedlí. U Rychn. Čas a příhodnosť, o spásu svou bedlí. Sš. II. 130. — **se čím**. Snabděv jeho strachem bedlím se, considerans eum timore sollicitor. BO.

Bedlívati, vz Bedlití.

Bedlivě. Přidej: B. něco zaznamenávati, prozkoumati, vyšetřiti, Us. Pdl., ohledati, J. tr., všecko říci. Vrch., k něčemu přihlížeti, Us., o něco pečovati. Lpř. J. Aby ku písmu b. byli. St. Kn. š. 124.

Bedlivosť. Připoj: B. v prácí. Dh. 7.

Bedlivství, n., vigilia, bedlivosť. Věc plnú b-stvie jsme sobě na práci vzali. BO.

Bedlivý, od bъd. Vz Mkl. Etym. 25. V 8 ř. tohoto článku: B. pozornosť, uvážení. Us. Pdl. B. zření k něčemu míti. Šmb. S. II. 289. — ad **čeho**. B-vým svého práva všecko šťastně se zvede. Wtr. v Osv. 1884. 506. Vz Brt. S. 3. vyd. 186. Aby tím b-vější valchy byl a opravil, což bude potřebí. List hrad. 1576. — ad **nad čím**. Buď vezdy bedliv nad sebú. Smil v. 923. — **v čem**. Aby se ve vyzkoumání bludů Vikleřových pilným a bedlivým ukázal. Pal. Děj. III. 1. 82.

Bedlno, a, n., Wedel, ves u Jecbnic.

Bedlobytka, y, f. *B-ky*, fungicolae, členovci komárovití: smutnice. Vz Frč. 156.

Bedlovitý. B. houby, agaricinei, Blätterschwämme: katmanka, bedla, hnojník, kukmák, čirůvka, stroček, dřevomorka, olšovka, slíťkovec. Vz Rstp. 1884.—1908., Kk. 78., Rosc. 72.

Bedly, pl., f., druh hřibů (hub). Mz. v List. paed. 1880. 6.

Bedmunsko, a, n., Piemont. Slov. Bern.

Bedna zápalní. NA. III. 163. B. = nádoba obyč. čtverhranná bl. k zasýlání zboží. Kram. Slov. 31.

Bednák, u, m., der Vorschlagnagel. Šp.

Bednař, e, m., samota u Vodňan. PL.

Bednář, cf. něm. Binder, *n* se přesmyklo. Gb. Hl. 124., Mkl. Etym. 25., Bž. 44. Vz S. N. — **B.**, os. jm. Blk. Kfsk. 1110., 1093.

Bednářec, řce, m., Gross-Bernhards, ves u Jindř. Hradce. Sdl. Hr. IV. 368.

Bednářečky, dle Dolany, Klein-Bernhards, ves u Jindř. Hradce. Sdl. Hr. IV. 368.

Bednářík, a, m., der Binderjunge. A ty milý bednáříčku, já tě pěkně prosím, pobij mi tu putenečku, co s ní vodu nosím. Sš. P. 642. Pověz ty mi, bednáříčku, kolej máš obručí? pobiješ mně mé srdečko, ať sa nerozpučí. Ib. 348. — **B.**, u, m., der Ziegenschurz. Šm.

Bednářiti, il, ení, Binder sein. Ssk., Tč.

Bednářka, y, f., des Binders Frau. — B. = *bednářské řemeslo*. Byl u nás na bednářce (spravoval bedny). Na Ostrav. Tč.

Bednárna, y, f. = *bečvárna*. Šp., Loos.

Bednářský. Přidej: B. smola, rejstřík, dříví, poleno, mistr. Sl. les.

Bednění, n., vz Bedniti. B. kola, der Kranzboden, Sl. ies.; vnitřní a vnější b. lodi, Pdl.; b. z fošeo a prkeo. Šand. II. 48. V horn. b. = der wasserdichte Ausbau. Bc., Hř. 2.
Bedniee, pl., die Verschlagbretter. Slov. Ssk.
Bědnice, e, f. = *bídnice*, die Elende.
Bednička, y, f. = *malá bedna*.
Bednik, u, m. = *bedna*, die Kiste, der Verschlag. Dch. B. kovaný až 5" dlouhý. Cennik J. Wimmra.
Bědník, a, m. = *bídník*, der Elende.
Bednina, y, f., die Bretterwaod. Slov. Ssk.
Bedno, a, n. = *dřevěné nádobí, jež bednář vyrábí*. Cf. Drasta. Mor. Brt., Džl. — **B.** = der Boden, Verschlag; *dno či spodek* ve vodě u mlýna vybedněný (dřevem). Mor. Šd.
Běduo, a, n., der Wehruf, Klaggesang. Ptáků zpěvných zvukosnivé b. Hlk.
Bednoř, e, m. = *bednář*. Vz násl.
Bednorka, y, f. = *bednářka*. Ostrav. Tč.
Bednovati, vz Bedniti. Tč.
Bědný = *bídný*. B. huza, Kká. K sl. j. 217., matka, Čch. Dg., stav poplatníků. Dch. V srdei bědno. Hdk.
Bědonoš, e, m., der Weh-, Schmerzensträger. Dch. — **B.**, der Verderbenträger. Dch.
Bědota, y, f., die Armseligkeit. Dch.
Bědoválek, lka, m., der Lamentirmichel. Rk.
Bědovalka, y, f., das Klageweib. Rk.
Bědovánky, pl., f., Klagen, Jeremiaden. Č.
Bědovati. Že od hadův a žlžal trápeni nebudou; Od lidí na poušti těla svá bědujícich. Har. II. 73., 110.
Bědovice, dle Budějovice, Bědowitz, v Jičínsku. Cf. Sdl. Hr. II. 171., 179.
Bedra, y, f. = *bedro*. Vyňav meč z pravé bedry své. BO. Vz Opásati. Po bedru tvů. Ž. wit. 44. 4.
Bedrč, e, m., ves u Benešova v Budějov. PL.
Bedřichov, a, m., ves o Pacova; Bedřichau, ves u Zlaté Stndně; Friedrichsdorf, ves n Rymařova. PL. Cf. Blk. Kfsk. 878., Sdl. Hr. IV. 368.
Bedřiehovice, dle Budějovice, Bedřichowitz, vsi u Votic a Panenské Týnice; Bellowitz, ves u Brna. Cf. Blk. Kfsk. 207.
Bedroi = bederni.
Bedrník. Přidej: Vz Slb. 599, Kk. 198, 251., Rstp. 720, 488., FB. 91., Čl. Kv. 337., Schd. II. 304., Sbtk. Rostl. 290.—291., S. N., Kram. Slov. 31., Rosc. 158. Bedrník lněni, poterium sangnisorba. Vz Toten. Rt. Jidej polivku s bedrnikem, bodeš dlouho živ. Us.
Bedro. Připoj: Jako bedr přepásánl. BR. II. 249. Najmenší prst mój větší jest otce mého bedr. BO. Skrze bedra plodnosť neb plod se znamená. Hus III. 39., 82. — Vz *Bedra*.
Bedrohřbetný, lumbodorsalis. Nz. lk.
Bedrosť, i, f. V Rkk. 40. posud chybně prý se čtlo: *bodrosť*. Prof. Ht. dal u prof Husnika zhotoviti negativ pro fototypické vydání Rkk. a to vyšlo na jevo zcela jasné slovo *bedrosť*. Vz Pokrok 1883. ze dne 17. října č. 246. Jiní pravi, že *bedrosť* povstalo tam teprv rasurou z *bodrosť*. Jiní zase tvrdí, že je tam *bedrosť* a že není žádné rasury ani mikroskopem viděti. Věc není posud na jisto postavena. Vz *Bodrosť*.
Bedroš, e, m., os. jm. — **B.** = *co se na bedra béře*, ku př. opasek. Mor. Šd.
Bedrotřislový, lumboinguinalis. Nz. lk.
Bedrový, Lenden-. B. pečené. NA. IV. 102.
Bedruna, y, m., os. jm. Slez. Šd.
Bedruňka odnášl dětioské přání panně Marii do nebe. Ostrav. Tč.
Bedruša, dle Káča = *kráva pod břichem bílá*. Mor. Brt.
Bedruška, y, f. = *bodruška*. Ssk.
Bedrý = *bodrý*. Vz Bedrosť.
Bědství, n. = *bída*, das Elend. Potom bude b. jalový jen chýr. Slov. Hdk. C. 43.
Bědstvo, a, n. = *bědství*. Dch.
Bedynka, y, f., oa íoděch, der Spikerback. Šm.
Beefsteak. Vz Slov. zdrav. 27. Vz také *Bistek*.
Been, o, m. B. červený = zavtáh limonka, statice limonium, die Strandnelke. Vz Rstp. 1239.
Beer Frant., oar. v Rožmitále 1790., lazář. Jg. H. l. 533.
Beethoven, a, m., hudebník, 1770.—1827. Vz S. N.
Beg, a, m. = *kníže*, tur.
Beglerbeg, a, m. = *kníže knížat*, titul vezírů bosenských. Chch.
Begonie, e, f., begonia, květina zahradní, srdcovitého, šikmého listo. Vz S. N., Dlj. 62., Kram. Slov. 32.
Běh. V 11. ř. *tohoto článku* přidej: Urychlený b. = meteš. Čsk. B. lodi. Stč. Zem. 398. B. o hranice, der Gränzlanf. Posp. Ve lživém běhu Bůh podrážl nohy. Bž. B. římský a řecký; dvojitý, hudební, závodní. Vz Višk. 47., 48., 50., 365.; 44., 230, 152. Bouř tu prudkoo stavíž, v lodi své oás plavíž! V přebiszeném běhu veď jl k nebes břehu. Sš. P. 775. — ad. *Během*. Během = rychle se na Mor. stupňuje: běhemši, nejběhemši. Během z Čech vyjitl. Dal. 160. Zemi nepřátelskou během (šmahem) hubiti chtěl. V. Puste nás do slně, pěkně vás prosime, puste nás tam během, připadáme sněhem. Sš. P. 427. — Ad *B. řeky*. B. hořejší, der obere, střední, mittlere, dolejší, untere. Nz. B. řeky upraviti. Sl. les. Řeka vzala přirozený běh. Tk. Č. 1. Řeka zpátkem b. svůj obrátila. Kn. — Ad *B. hvězd — času*. Během věků, vyjednávání, Us., rozmluvy, Vlč.; běh světa, světů, Vrch., dnů, Nrd., roční, měsíce. Sl. ics. B. oběžnice přímý, protivný či zpáteční, zastavený či zaražený; Kdežto všecky oběžnice a s nepatrnou výminkou i družice stejným během, jejž přímým zoveme, kolotají kolem slunce, shledává se n vlasatic stejně zhusta i b. opačný. Stč. Zem. 171., 174., 250., 251. Nočním během ukradl čtyři koně. Pč. 51. Nočním během lidi vybijeli. Pč. 7. — *Pozn. Slova běh často zbytečně užíváme*. Během dvou let vše bude vyrovnáno m.: za dvě léta, do dvou let.

Brt. S. 3. vyd. 177. 2. — Ad *B. školní*. B. vyučovací, vzdělávací, der Bildungskurs. Sl. les. — Ad. B. = *směr*. B. cesty, Dch., článku, Mcha., přímky, Jrl. I. 5., ložiska. NA. IV. 127. — Ad. *B.* = *obyčej* — *postup*. Žádným během (nikterak). Sl. les. Byl v nejlepším běhu, aby...; Každým během, jedenfalls. Dch. Věc byla přátelským během ohledána. Wtr. v Osv. 1884. 433. B. básně. Jir. Anth. I. 3. vyd. 32. Slunce protiv obecnému běhu zatmělo se. Št. Kn. š. 10. Přátelským během někoho získati. V. Múdře se ve svých bězích měl. GR. Jakož jest Janovi zemským během odhádáno, při tom ostaň. Půh. I. 209. Má nevinnosť svú vedlé řádu a běhu svého židovského přísahú židovskú odvésti; V městském právě rozličným během o tom práva se dějí. NB. Tč. 224., 266. Ale pohnaný, když na žalobě kterýmkoli během ztratí, buďto neohrazením práva neb odpovědí bez řádu vždy při, z níž jest pohnán, ztratí. O. z D. Leč bdí, leč spí člověk, ti běhové v něm nepřestanú a nenstane tím běhu srdce, ani žíly, ani plíce. Exc. — Ad *B.* = *událosť — případ*. V takovém běhu nejde nápad na krále. Vš. 160. Potom já tě všech těch běhóv široce zpravím. Hol. z Št. Což jest ve dskách shledáno v takých beziech? O. z D. — ad *B. peněžný*. Odhádají jemu 10 kop platu zemským během (Landescours). Tov. 70. — ad *B.* = *útěk*. Na b. se oddatí. Dal. 28., BO. Na běže někoho chytiti, jlti. Dal. 112., 60. Nenávistulky v běh obrátiti. Ž. wit. 88. 24. — B. = *stav, život*, der Stand, das Leben. Jeden pacholek běhu služebného, rodič města našeho. NB. Tč. 11. Jsa rytířský a světský člověk jezdě v službě a veda rytířský běh. Půh. II. 128. — *B. melodické*, Läufe. Hud.

Běhač. — B., der Laufbursche, *kdo koná posylky*. Dch.

Běháček, vz Bedlec.

Běhačka, y, f., die Läuferin, Herumstreicherin; das Abweichen, der Bauchfluss.

Běhák. — B. = *u ptáků vyvinutá kosť nártní*. Vz Schd. II. 140. — B. = podelní kámen, jehož delší strana rovnoběžna jest s lícem zdi, der Läufer. Šand. II. 21., 87.

Běhal, a, m., *kdo pořád běhá*. — B., os. jm. Šd.

Běhálek, lka, m., os. jm. Šd.

Běhaliště, ě, n. = *běhalna, běžiště*, die Laufbahn. Běhání na b-stěch. Sš. II. 57.

Běhalka, y, f. = *běhačka*. Bern.

Běhalna, y, f., vz Běhaliště. Hý.

Běhan, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Běhání, n. Vz Běhati. B. ulicí. Vz S. N. — *Na b.*, návrší u Ústí. Tk. IV. 350., S. N. — B., dle Brunst. Ssk.

Běhánky, dle Dolany, Pyhanken, ves u Teplice. PL., Blk. Kfsk. 196.

Běhař. Přidej: 248., Hr. rk. 313. Běžcchu ruče b-ři z města do města. BO. Listy po královských běhařích poslati. V.

Běhařov, a, m., Wihořau, ves u Klatov. Vz Sdl. Hr. IV. 43., Blk. Kfsk. 273., 336.

Běhařovice, dle Budějovice, městečko u Hrotovic. PL.

Běhařovský, ého, m., os. jm. Žer. Záp. II. 181.

Běhary, vz Běbaře.

Běhátko, a, n. = *chodánek pro děti*, ve kterém se děti učí choditi, der Gängelwagen. U Deštné. Mš., Mtl.

Běhavec, vce, m., *pták*. B-ci: kyví, kasuar, pštros bíbonn. Vz Schd. II. 465.

Běhavník, u, m., das Rohrkraut, die Wiesenwolle. Slov. Ssk.

Běhavosť, i, f., die Laufsucht, der Unbestand. Rk.

Behdál, u, m. = *veliký kus něčeho*, ein grosses Stück. Nepřikládej takové behdály; Ten si ukrojil b. (chleba). Vz Štramfál U Skuhrova. Semr. — B. = *černý rohlík n. houska*. Us. u Poděbrad. Fr. Vz Behdálka.

Behdálka, y, f. = buchtička s povidly n. s tvarohem na plechu pečená. U Pecky. Kšť.

Behemot, a, m., báječné zvíře. Vega I. 284.

Behemší, vz Běh (během).

Behen, u, m. B. bílý, weisses Behen. Ssk. B. červený, das Waldmangold, rostl. Ssk.

Behenový. B. kyselina, die Behensäure. Tpl.

Běhlice, e, f., die Eggenkette. Tpl.

Běhlík, a, m., der Schnellläufer. Rk.

Běhlý. Ad *běžný*. Jest tomu 10 let v těch běhlých časech. BN. — *B. list, spis* (ku konci), Flugblatt, -schrift. J. tr. — B. = *běhati mohoucí*. Gl.

Behno, a, n. = *bahno*. Us. místy.

Behor, u, m. = *běhoun*, vrchní mlýnský kámen. Slov. Ssk.

Běhoun. V 13. ř. oprav *šíji* v *šíji*. B. římský a řecký. Vz Vlšk. 44. — B., a, m., trechus, der Flinkläufer, Spitzlaufkäfer, brouk. B. malý, t. minutus, lemovaný, t. palpalis, říční, t. secalis. Kk. Br. 49. — B., *psí jméno*. Tk. — B., *běhounek* = povyrostlé prase několikaměsíčné. Us. Bk. — B., n, m. = *kolo kličkou otáčivé*, přes jehož obliun běží šňůra bez konce, zároveň přes několik kladek na vretenech připevněných napjatá. Vz S. N. VI. 1016. — B. = *běžný mezník*, der Laufstein. Sl. les. — B. = *štěrkový kámen*, který se ze silnice vyloučil. Us. Zkr. — B., *kámen podoby homolovité ku tření barev*. Us. L. Sbk. — B. = *posuvné závaží na přezmenech*, der Läuler, das Laufgewicht. Nz., Prm., Mj. 79. — B. = *píst u stroje, u stříkačky*. Khl. — B., der Laufriemen beim Pferdegeschirr. Čsk.

Běhounek, nka, m., samota u Třeboně. PL. — B. = *běhoun*.

Běhounka, y, f. = *poběhlice*. Ziak. — B., kleines Rennschiff. Rk.

Běhounský, Läufer-.

Běhounství, n., der Lauferdienst, die Läuferei. Rk.

Běhúcky, běžně. Mor. Brt. D.

Běhudlný. Přidej: Výb. I. 673., 782. Na Slov. Ssk. B. ženská. Št. N. 40. 23., Prk. Př. 24., 31. Oči aby nebyly b-né. St.

Běhúl, a, m. = *běhún* (čep)? Slov. Jak sa letom dostal ke zlatej už bráne, tá bneď samu od seba najďál' bez všeho škrípáňá i beze všeho tresku behúlov zrázu sa otvárá. Boř. 7.

Běhula, y, m. = *hoch, jenž se rád toulá.* Na Hané. Bkř. — **B.**, y, f. = *ženská, která ráda běhá, se toulá*, eine Herumschwärmerin. Mor. Brt. D. 329, Škd. — **B.** = *kráva, která ráda do škody běhá.* Mor. Brt. — **B.** = *kráva, která se ráda běhá*, welche gern o. oft rindet. Mor. Šd. — **B.**, ovčí jm. Val. Brt.

Běhulík, a, m., os. jm. Slov. Šd. — **B.**, charadrius gallicus, der Isabell-Läufer, pták. Frč.

Běhulka, y, f. Na b-ce, jm. pole u Bystřice na Mor. Šd.

Běhůn, a, m. = *běhoun*, cursor, der Läufer. BO. — **B.**, n, m. = *čep u vrat.* Na Zlinsku. Brt. — Chodiť na běhůny, býti na běhůnách = *běhati.* Děti jsou na běhůnách, sind nicht zu Hause, laufen irgendwo herum. U Opav. Klš. — **B.** U tkadlcovských krosen na bidle přivázané dva konce dřevěné, které člunkem sem tam hází. Na Ostrav. Tč.

Běhůnek, nka, m. A druhý byl mladší, tomu jména nepomním, než byl jest již b. Arch. I. 178.

Běhůnový, Läufer-. Vz Běbůn, Běboun. Honův b-ných 1600 (stadia). ZN.

Běhutě. Jan rychleji a b. si počínal: Tudy tím běhutěji běh života k cíli svrchovanému vésti máme. Sš. J. 295., I. 134.

Běhutný = *běhutý.* Rk.

Běhutý = *rychlý.* Truhlář (překl. Ovid.), Dk. B. oheň, das Lauffeuer. Dcb.

Běhy, vz Běh.

1. **Bech** = *bych.* Na Hané.

2. **Bech**, u, m., v horn., Fuder, n. Šm. — **B.**, a, m., os. jm. z Bedřich n. Beneš. Prk. Přís. 21.

Bechaněc, ňce, m. = *buchanec.* Slez. Šd. Laš. Brt. D. 199.

Běchaře = *Běchary.* Tk. III. 642., V. 119.

Běcharky, Klein-Biechar, *Běchary Malé, Na obcinách*, samota u Kopidlna. PL.

Běchary, dle Dolany, Gross-Biecbar, ves u Kopidlna. PL., Tk. III. 642., Blk. Kfsk. 783.

Bechati = *bouchati, klepati, tlouci.* Bylo tam slyšet cosi bechať. Slez. Šd. Vz Bechnúti.

Běchčín, a, m., Běchtsin (také *Běstvín*), ves u Hostomic.

Bechlejovice, dle Budějovice, Bachelsdorf, ves u Těšína. Vz Blk. Kfsk. 53.

Bechlín, a, m., ves u Roudnice. PL. Vz Blk. Kfsk. 9.

Bechna, y, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Bechnúti = *bouchnouti.* Vz Bechati. — **koho kam čím**: do zad pěstí. Slez. Šd. — Brt. D. 199.

Běchný, ébo, m., os jm. Mor. Šd.

Bechov, a, m., ves u Sobotky.

Bechová, é, f., byla ves v Boleslavsku. Vz Blk. Kfsk. 159.

Běchovati, die Wäsche sechteln. Rk.

Běchovice, dle Budějovice, ves u Prahy. Cf. Tk. I. 87., II. 419., 518., III. 129., 138., IV. 60., 170., VI. 165., Blk. Kfsk. 528., 922., S. N., Arch. III. 47.

Běchovna, y, f., das Sechtelschaff. Šp.

Běchovský, ého, m., os. jm. Tk. VI. 167.

Bechyňa, dle Káča = *tlustá ženská, machna*, ein dickes Weibsbild. Na Val. a Zlinsku. Vck., Brt.

1. **Bechyně**, ě, m., os. jm. Tf. Odp. 385., Tk. III. 642., IV. 8., V. 44., 67., 198., 178., Tk. Ž. 64., 145., 209., S. N., Blk. Kfsk. 1281., Sdl. Hr. II. 34., I. 138.

2. **Bechyně**, ě, f., Bechin, mě. v Budějovsku; samota u Křelovic. PL. Cf. Tk. I. 601., II. 532., IV. 722., Sbn. 275., Blk. Kfsk. CXLIX.

Bechyňka, y, m., os. jm. Pal. Děj V. 2. 63., 64., S. N. B. z Bechyně. Arch. III. 518. B. Jan. Jg. H. l. 533., Sbn. 775., Jir. Rnk. I. 54., Sdl. Hr. I. 246., II. 228., III. 301., IV. 368, S. N.

Bechyňová, é, f. B. Anna, Markéta. Vz Blk. Kfsk. 1281.

Bejček, čka, m., vz Býk. — **B.**, os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1281.

Bejčina, vz Býčina.

Bejčkář, e, m. = *čeledín, který poklízí mladší dobytek, zejména býčky.* Us v již. Čech. Jdr.

Bejčková, é, f. B. Kateřina, Barb. Vz Blk. Kfsk. 1282.

Bejk, a, m., vz Býk.

Bejkov, a, m., ves u Mělníka.

Bejkovec, *býkovec*, vce, m. = *žíla*, der Ochsenziemer. Sl. les. — **B.**, ves u Telče.

Bejkovice, dle Budějovice, Bejkowitz, ves u Benešova. Cf. Blk. Kfsk. 1282.

Bejkovka, y, f., samota u Křelovic.

Bejky, pl., m. = *veliké hrábě k shrabování roztroušených klasů po poli, pohrabovačka, tahouny*, die Nachharke. Sl. les., Us.

Bejlí, vz Býlí.

Bejlomorka, y, f. *B-ky*, gallicolae, *členovci komárovití.* B. obilní, cecidomyia destructor. Frč. 156.—157., sosnová, c. brachyntera, die Kiefernscheidemücke, modřínová. c. Kellneri, die Lärchenknospengallmücke. Sl. les.

Bejšov, a, m., Beischow, dvůr u Tábora a ves u Sudoměřic. PL. Cf. Blk. Kfsk. 351., 888.

Bejšovec, vce, m. Jan B. z Bejšova. Mus. 1880. 30., 229., Cf. Blk. Kfsk. 1282.

Bejště, Bejscht, ves u Holic.

Bejuka, y, f., hippocratea, die Hippokratee, rostl. B. obsrdčitá, h. obcordata, aksamitnatá, h. velutina, čuprynatá, h. comosa. Vz Rstp. 207.

Bejukovitý. B. rostliny, hippocrateaccae: bejuka, vilnokvět, terčel. Vz Rstp. 207.

Bek, u, m., das Flehnen, Greinen. Us. Škd. Kráva se dala do beku, das Brüllen. Na Zlinsku. Brt. D. 199.

Bekačov, a, m., Beckengrund, ves u Šumberka na Mor.

Bekál, a, m., alter Schöps.

Bekaný = *ošklivý*, garstig (v dětské řeči). Vz Bakaný. Us.

Bekasina, y, f. = *menší sluka.* B. větší, scolopax gallinago (sluka otavní), menší, s. gallinula. Vz Schd. II. 471.

Běkati = *sápati se na někoho.* Na Zlinsku. Brt. D. 199.

Bekaviště, ě, **bekavisko**, a, n., vz Řijiště.

Bekavý, blöckend. B. ovce. Us. Tč.

Bekeš, kše, m. = svrchní oděv zimní, bunda. Rus. Mz. Mkl.

Bekotati. Slnky bekotají. Kká. Td. 219.

Bekta, y, f., jm. ženy. Škd.

Bekula, y, f., ein weinerliches Weib. Dá se do beku ta stará b. Mor. Šd.

Bekvinky, pl., f. = *bekyně*. Tyl.

Bekyně. Cf. Pk. II. 532., III. 642. — **B.** = *motýl*. B. vrbová, liparis salicis, der Weidenspinner, pižmová, bompyx auriflua, der Gartenbirnspinner, sosnová, liparis monacha, die Nonne, velkoblavá, liparis dispar, der Grosskopf, Aprikosenspinner, zlatořitná, l. chrysorrhoea, der Goldafter, Nestraupenspinner, buková, bombyx pudibunda. Vz Frč. 179., Schd. II. 517., Sl. les., KP. III. 315., Km. 1878. 598., Odb. path. III. 931., 930., Kk. Mot. 138.—143., Šlr, Brm. IV. 219.—224. Housenka bekyně, die Nonnenraupe. Dch.

Bel, u, m. = *kbel*, *kbelec*, *belík*, *střez*, *škopek*, der Kübel. Sl. les.

Bél, a, m. B. Matěj, rektor, nar. v Očově v Uhrách. 1684.—1749. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 41., Jir. Ruk. I. 55., Šb. H. l. 2. vyd. 229., Enc. paed. I. 557., S. N. Vz Běl, 3.

1. **Běl.** ad *B. obilná*: špalda, triticum spelta, der Spelz, Dinkel. Kk. 111., Rstp. 1758., Rosc. 33. Pšenice a b. (spalda). BO. Bude obětovati také oběť běli a vína. Sš. II. 170. Běl jedie, najlepšie piji pitie. Hns I. 236. — V 7 ř. toho článku za *B.* přidej: = *bílá barva*: bamburská, stříbrná (blanc d'argent), perlová, francouzská (ličidlo), křídová, das Kreideweiss, stálá (permanentní, litofonová). Wld, Šp., Al. Stč., Prm. IV. 254., Sl. les. — ad *Blána*. Der Splint. Kláda jest ufatý peň bez větví a má kůru a lýko, běl a střen. Kom. Cf. Kk. 7., 17., 19., Schd. II. 165., 181. — *Ku konci*. **B.** = *bělost*. B. tváře sněžný. Čch. Bs. 68. B. spánků. Ib. 99. V něm slunce zář se spřádá s měsíčným bělem. Čch. Sl. 22. — **B.** = *šat bílé barvy*, ein weisses Kleid. V běl ji oblékali. Hrts. Celá v obuvi bílé a v běli zahalená. Sš. Oa. 189.

2. **Běl**, a, o, vz Bílý. Ve dně běle. Výb. II. 12. Z běla dne. Bž. 117.

3. **Běl**, a, m. B. Mat., nar. v Olčově v Ubřích 1684., kněz, † 1749. Vz Jg. H. l. 533. Vz Bel.

Bela, y, m., král uherský. Vz Tk. I. 175., 182. — **B**, y, f., die Pelzmütze. Slov. Ssk.

Běla. — **B.**, jm. feny. Škd. — **B.**, Albína. Ssk. — **B.**, y, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118. Běla, král uherský (Bela IV. 1235.—1270.). Dal. 150. — **U B** = *bílá houska* přidej: Vz Bělka.

Bělá, é, f., vz Běla. — **B.** = *les*. Tk. III. 41., 43. — **B.**, míst. jm., Albendorf, ves u Jevíčka; Biela, ves u Počátek, u Lomnice v Jič., u Turnova, u Chrastě, u Čáslavě, u Pardubic, u Horní Police, městečko u Něm. Brodu, samota u Tábora, u Pelhřimova, u Lubence, u Křelovic; Stará B., Alt-Biela, ves u Mor. Ostravy; Alt- u. Neu Biela, ves u Podmokel, Německá B., Deutsch-Biela, ves u Březové; Nová B., Neu-Biela, ves u Mor. Ostravy, B. Hořejší, Ober-Biela, ves u Plas; Bílay, vsi u Pecky, u Čes. Dubu, u Rychnova, samota u Rychnova; Neustadtel o. Unter-Biela, ves u Plas; Weissensulz, ves u Hostouně; Weisswasser, mě. v Boleslavsku; Zirnetschlag, ves u Kaplice; Malá B., Klein-Weissel, ves u Mnichova Hradiště. PL. Cf. Tk. I. 406., 411., II. 532., III. 642., IV. 722., V. 235., Tf. Odp. 8., 354., Blk. Kfsk. 1282., Sdl. Hl. I. 252., II. 275., III. 301., IV. 368., S. N., Tk. Ž. 94., 99. V Bělé u Něm Brodu sázejí a pěstují v zahradách dřeváky. Vz Sbtk. Krst. b. 7. — **B.** = přítok Ostravice. Škd. B., Biela, říčka za Vysokým Sněžníkem. Krč.

Běláček, čku, m. = *bílý bob*. Vz Bělák. U N. Bydž. Kšť.

Beládka, y, m., os. jm. Tk. V. 235.

Belaj. Hulaj belaj, můj synu, už bych já snídala. Sš. P. 35.

Bělák = alpský zajíc, lepus variabilis, Schnee-, Alpenhase. Sl. les., Brm. I. 2. 482. — **B.** = *albín*, *kakrlák*. Vz Albinismus. — B., míst. jm. v Korutánech. — **B.** = *běláček*. U N. Bydž. Kšť. — **B.** Vojt., pseudonym Frant. Šimáčka. Vz Šimáček. — **B.**, u, m., *houba*, der Lerchen-, Blätterschwamm. Slov. Ssk.

Bělákový. B. oko, das Kakerlakenauge. Nz. lk.

Bělalka, y, f., die Stiftblume. Rk.

Bělán, a, m. = *běloch*, der Weisse. Pl.

Běláň, ě, f., weisse Schminke. Slov. Ssk.

Beláň, a, m., blauer Erdapfel. Slov. Ssk.

Belaňa, dle Káča = *bílá kráva*, *ovce*. Slov. Dbš. Obyč. 51., Pokr. Pot. II. 76.

Bělanka, y, f. = *bílá huspenina*, *bílý pokrm*, das Blancmanger. B. s čokoladou, s vejci, s jahodami, s lískovými ořechy. Šp.

Belánský, ého, m. B. Jos., biskup baňskobystřický, 1769.—1843. Vz S. N., Enc. paed. I. 559., S. N.

Bělař, e, m., os. jm. Pk.

Bělárna, y, f. = *kde se plátno bílí*, *bělidlo*, das Bleichhaus. Val. Vck., Šd., Brt. D. 199.

Bělas, u, m., chionanthus, die Schneeblume. B. virginský, ch. virginica. Vz Rstp. 1034.

Bělasák, u, m., eine Art blauer Erbsen. Slov. Ssk.

Bělásek, ska, m. = *bílý motýl*, pieris, weisser Schmetterling, der Weissling. Brm. IV. 379., Frč. 181. B. hlohový, p. crataegi, der Heckenweissling, Sl. les, ovocný, aporia crataegi, der Baumweissling. Stn. B. řepkový, pieris napi, zelný, pieris brassicae, řepový, p. rapae; *bělásek* řeřichový, anthocharis cardamines, der Waufalter, Aurorafalter, resedkový, a. daplidice; *bělásek*, leucophasia, der Senfweissling, brachový, l. sinapis. Stn. I. 25.—26., Brm. IV. 383., Jbl., Šír.

Belasený, gebläut. Slov. Ssk.

Bělaseti, el, ení, blau werden. Bern.

Bělasiti, il, en, ení, blau färben. Rk. — se = *bělaseti*. — **kde.** Medzi medzami nevädza sä belasie. Slov. Hdž. Šlb. 22.

Belaskár, a, m. = čo belasie, plavé šaty nosia ako mlynári, mäsiari atd. Pánmi počína ľud náš titulovať od belaskárov na hor. Slov. Phld. III. 3. 252.

Bělásky, pl. = *kalhoty z bělasého sukna*. Při belaskách a kúsku chleba nežiada viacej. Slov. Phld. IV. 3.

Belaso = *modře*, blau. Slov. Na belaso kvitne lan (len). Sl. ps. 50.

Bělasooký, hlanäugig. Slov. Ssk.

Bělasosť, i, f., die Bläue. Slov. Ssk.

Bělastý = *bělasý*. Vz -*astý*. Keby mala, ako nemám, dala bych ti na dolomán, na dolomán na belastý, že bys mi bol frajer istý. Sb. sl. ps. II. 1. 41. Belastý ladníčok (ledníček) sedem razí kvitneš. Koll. Zp. I. 147.

Bělasý = *modrý jako nebe*, blau. Slov. Slav., Němc VII. 78., 196., Hdk. C. 376. Belasý orgovaň, pridže, ty šuhajko, pridže v sohotu k nám; Dala by mu na doloman na belasý pod tyé jeho hielé vlasy. Koll. Zp. I. 153., 129. O miléže moje vy žlté vlasy, nž mi jich přikryje čepice belasý. Koll. Zp. I. 245. — Cf. Mkl. Etym. 12.

Belať = *kolíbati*, *uspávati*, wiegen, einschläfern (v dětské řeči). Na Zlinsku. Brt. Také na Slov. Cf. Belena a ukolébavky: Halej belej, kolébu tě. Hali beli usni, prijdú za tebú sny. Mor. a Slov. Šd. Beliže mi, beli, môj anjelik hiely. Sldk. 522. Hajej, bolej, synu můj, sv. Josef pěstůn tvůj. Sš. P. 33. Hulaj belaj a neplač. Ib. 510.

Bělati se. Přidej: Podlaha se bělala. Sá. Uprostřed zahrady bělalo se stavení. Us. Pdl. Kostry bělaly se před námi v prachu. Vrch. Socha ve svitu luny se bělá. Vrch. V háji se skrze šero bělaly břízové pně. Vlč. Zl. v ohn. I. 47. Na horách na dolách co se tam bělá? Sš. P. 122. **Při** kraji lesa v pozadí bělala se myslivna. Šml. I. 51. — **kam**. Skály bělají se duchovitě k výši. Kká. K sl. j. 26. Hle, co v noc se kol tu kmenů bělá. Ib. 180.

Belatka, y, f., mlýn u Rozinky v Brněnsku.

Belatynce, pl., místní jm. na Slov.

Bělava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Bělávek, vka, m. = *bělásek*; b., vku, m., blaues Tuch. Rk.

Bělavka, y, f. = *bělice*, *bělizna*, ein weisser (Letten) Boden. Ssk., Šmd. — B., druh *jablek*. Mor. Brt.

Bělavo, a, n., das Weissliche. Dch.

Bělavosť, i, f., weissliche Farbe. Rk., Šm.

Bělavý. Přidej: Mcba. B. lanýž, tuber albidum, homolika bělavá, die weisse Trüffel; b. sova, syrnium uralensis, die Habichtseule; hlemýžď, helix albella, der Scharfrand. Sl. les. Chodníček bělavý mezi vinohrady; Koníčku bělavý, vyvez mé z Moravy. Sš. P. 239., 532. — **od čeho**. Spánky od šedin bělavé. Pk.

Bělboh, a, m., v MV. nepravá glossa. Pa Vz S. N., Koll. St. 767. Bílý kůň vztahoval se nepochybně na Bělhoga, černý na Černoboga; onen dobrému, tento zlému bohu byl posvěcen a obětován. Koll. Zp. I. 424.

Bělbohý, genialis. Koll. Zp. 767.

Bělbožice, dle Budějovice, Welbowitz, ves u Kralovic. PL.

Bělč, e, m., Bieltsch, ves u Tišňova, u Ml. Vožice, u Prachatic. PL. — **B**. = *hora* u Chudenic. BPk.

Bělče, Gross-Bieltsch, také *Běleč*, ves u Kr. Hradce. PL. Cf. Sdl. Hr. I. 39., 62.

Bělčice, dle Budějovice, Bieltschitz, ves u Únoště. O hodinách v B-cích vz Sbtk. Krat. h. 7. — Cf. Tk. I. 406., 411., III. 71., 72., Sdl. Hr. IV. 237., S. N. — **B**., ves u Benešova, městečko u Blatné. — **B**., Heidenpiltsch, ves v Olomoucku u Dvorce. PL.

Belčov, u, m. = *kolíbka*, *houpačka*, die Wiege, Schaukel. Cf. Belena. Slov. Všetkých Slovanov bol h. tuná. Pokr. Z hor 100. Dva stoly, dva belčovy, dva kostoly, jedna postel — nebývá dobré. Zátur.

Bělčovice, dle Budějovice, Wispitz, ves u Jemnic na Mor.

Belčovský, ého, m., dvůr u Velvar.

Bělec, lce, m., os. jm. B. Jan. Tk. V. 86. — **B**., rus., der Weltpriester. Rk. — **B**., v miner., der Albit. Rk.

Bělecký, ého, m., os. jm. Žer. Záp. I. 57., 39., Jg. H. l. 533.

Běleč, lče, m., Bieltsch, ves u Beronna; také *Bělč*, Bieltsch, vsi u Mladé Vožice a u Prachatitz; také *Bělče*, Gross-Bieltsch, ves u Kr. Hradce. PL. Cf. Tk. I. 47., V. 147., Blk. Kfsk. 1282., Sdl. Hr. III. 108, IV. 222.—226.

Běleček. čka, m., Klein-Bieltsch, ves u Kr. Hradce. PL.

Bělečný, eierweiss. Rk.

Beledinka, y, f., samota u Pelhřimova.

Belej, vz Belati.

Bělejšov, a, m. = *hora* u Chudenic. BPk.

Bělek, lka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. — **B**., druh psa. Šm.

Belemnit, u, m. = *hlavonožec* (zkamenělina). Schd. II. 120., 127., 535., Ves. IV. 104.

Bělen, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. — **B**. = *Veleň*, Wieles. Sdl. Hr. III. 301.

Belena, y, f. = *kolébka* (v dětské mluvě), die Wiege. Na Mor. a Slov. Brt. Půjdeš na belenu? Dám tě na b-nu. Šd. Cf. Belčov.

Bělena, y, f., *jm. bílé krávy*, *kozy*. Mor. Brt. — **B**. = *ženská bílé pleti*. Slov. Rr. Sb. — **B**. = sv. Leokadia. Šd.

Bělenče = Bělenec.

Bělenec, nce, m., Priester des Bel. Hus I. 123. Vz Bělita.

Bělenec, nce, m. = *Bělenče*. Sdl. Hr. III. 301.

Bělení, n., vz Běliti, Běleti se. B. kovů. Us. Pdl.

Bělenisko, a, n., schlechte Bleiche. Šm.

Bělenka, y, f. = *belena*. Brt., Šd. — **B**. = *bylinka*. Vraný koně řechcó, ohroku jest nechcó, jenom tó helenko, drobnó jetelinko. Sš. P. 454.

Bělenka, y, f. = *belica*, *ovce bílá vlny hladké*. Mor. Brt. — **B**., leucopathia, der Albinismus. Vz Albinismus. Nz. lk.

Bělestvucí, vz Bělostkvoucí. Ssk.

Běleš, e, m. = *lívanec*, gegossener Talke. Mor. Hrb. Koláč ze pšeničné mouky upečený na bálešníku, na ohnisku, ne v peci. Na již. Mor. Šd. U Kroměř. Včř. B. = *kynutý knedlík* nadlvaný trnkami (švestkami) nebo tvarohem. Mor. Kmk. Cf. *Báleš*, Běleška.

Beleševi, weiss werden. Rk.

Běleška, y, f. = *vdolek*, der Talke. V Podluží na Mor. Brt. Vz *Běleš*.

350*

Belešník, u, m. = *plech, na kterém se pekou běleše*. Místy říkají benešník. U Fryšt. Dšl.

Bělešov, a, m., Bieleschau, samota u Klatov. PL.

Bělešovice, dle Budějovice, Bieleschowitz, ves u Pardubic. Cf. Sdl. Hr. I. 66., 114.

Běleti. Ku konci přidej: Kosti se z dálky v písku bělely. Vrch. V sloupech dýmu jeho šat se bělí. Osv. VI. 594.

Belgie. O školství belgickém vz Enc. paed. I. 559. a násl. O B-gii vz S. N

Belgrad, u, m., samota u Sušice, dvůr v Těšínsku. PL.

Belhání, n., vz Belhati. Mus. 1880. 426.

Belhati. Každé přirovnání belhá. Mus. 1880. 426. — **jak**. Kteří (chromci) se strany na stranu belhají a kulhají. Sš. Sk. 37. — Cf. stněm. velgen flectere, velge flexura. Mz. v List. filol. 1880. 6.

Belhavosť, i, f. = *chromota*. B. či chromotu uzdraviti. Sš. Sk. 96.

Belhavý, claudus. ZN., Hr. rk. 455., Bj. Boží moci belhavým choditi kázal. Leg. o sv. Prok. B. má krásné hnáty nadarmo. BO. B. verš, trojměr, rým. Dk. Poet. 245., 270., 406. — **jak**. Byl jest belhav na obě nože. Bj. — Cf. Belbati.

Belhyňavosť, i, f. = belhavosť. Šm.

Belhyňavý = *belhavý*. Šm.

Belhyněti, ěl, ění, hinken. Rk.

Běli, n. = *běl* (lůj). Vz Lůj.

Belial, a, m. = líčení sporu Kristova se sborem pekelným, čes. překlad z 15. stol. Vz Jir. Ruk. I. 56., Sbn. 828.

Belian, u, m. = *blen, blín*, hyosciamus niger. Slov. Zátur., Hdž. Čít. 202.

Bělica, e, f. = *bílá ovce vlny hladké*. Val. Brt.

Bělice, ryba = *jelec*, leuciscus. Vz Schd. II. 499., KP. III. 387. — **B.** = *bílá vrba*, salix alba, die weisse Weide, Felber, Baumweide. Vz Rstp. 1406., FB. 27., Čl. Kv. 141., Kk. 149., S. N. — **B.** = *druh třešní*. Vz Třešně. Val. Brt., Tč. — ad **B** = *bílá země*, *bělavka, běliznai* ein weisser Lettenboden. Šmd. — **B.** = *bělica*. Mor. Brt. — **B**, Bielitz, ves u Neveklova. PL.

Bělicí soda, Bleichsoda. Dch.

Běličák, u, m. = *bílý beran*, ein weisser Widder. Mor. Brt., Ssk.

Běličář, e, m. = *štětkář, kartáčník*. Rk.

Běliček, čka, m., os. jm. Mor. Brt.

Běličistý, weiss. B. dívka = blondina. Mor. Brt. D.

Bělička, y, f., moenchia, rostl. B. vztýčená, m. erecta. Vz Slb. 610., Čl. Kv. 309., FB. 81. — **B.** = *drobný bílý bob*. Na Zlinsku. Brt. — **B.**, *jablko*. Mor. Brt.

Běličkovati, weiss schminken. Rk.

Běličky. Haličky b., zavři si očičky. Sš. P. 510.

Běličský mistr, der Bleichmeister. Hk. B. vápno (chlorové, chlornatan vápenatý), der Chlorkalk. Sl. les.

Bělidla, pl., n. Na B-dlách, osada u Poděbrad. PL.

Bělidlářský, Bleich-. B. louh. Mj. 42.

Bělidlářství, n. = *bělířství*, die Bleicherei. Sl. les, Kk. Fys. 75.

Bělidlo, a, n. — **B.**, Bleiche, samota u Rychnova; Bleich, ves u Kroměříže a u Olomouce. PL., Sdl. Hr. II. 240.

Bělichov, a, m., byla ves v Pražsku. Blk. Kfsk. 95.

Belík, u, m., na Klatov. = *máselnice*, das Butterfass. Kd., NA. IV. 101. — **B.** *u pily*. vz Jednuška.

Bělík, a, m., os. jm. Pal. Děj. IV. 2. 349.

Bělima, y, f. = *zevnější bílá a tvrdá blána oční*, sclera, albuginea (Nz. lk.). Zánět b-my a cévnatky, sclerochorioiditis; rozeklání zákalu čočkovébo b-mou, scleronyxis, Nz. lk.; boubel b-my, cistis sclerae, ranění b-my, vulnera sclerae, cizí těleso v b-mě, corpus peregrinum in sclera; přední roztaženina b-my, stapbyloma sclerae anticum, střední rozt. b-my, stapb. scl. aequatoriale, zadní rozt. b-my, stapb. scl. posticum. Schb. Vz Oko, Slov. II. 349. b., Slov. zdrav. 27.

Bělín, a, m. Vok z Bělína. Vz Jir. Ruk. I. 57.

Belina, y, f., *jm. feny*. Škd. — **B.** = *belinka*. Brt. D. 199.

Bělina, y, f. = *bělima*. Vlk., Slov. II. 349. b.

Bělinatý. B. nebe. Záře Lindova.

Belinečka, y, f. = *belinka*.

Belinka, y, f. = *maličkosť, troška*, eine Kleinigkeit. Je toho jen b. Na Val. Vck., Brt. D. 199.

Bělinka, y, f., mor. tanec. Škd. Všecky panny v bělině, ene moja ve hlině. Sš. P. 778.

Běliny, pl., f., Weisswaaren. Rk.

Bělírna, y, f. = *bělidlo*, die Bleiche, der Bleichplan. Dch.

Bělířství, n. = *bělidlářství*. Nz.

Bělisko. Také ve Slez., Pk., a v Čech. u Potštýna. Ibl. Krávy idů domóv, slnce stojí nízko, už ťa musím nechať, ty moje bielisko. Koll. Zp. I. 312.

Bělistý, weiss. Rk.

Běliště, ě, n., vz Bělidlo. Dch.

Belita, y, m. = *kněz Belův*. Hus I. 123.

Bělitel, e, m., der Weisser, Bleicher. Rk.

Běliti. Za *Vys.* přidej: NA. IV. 174. — **co, se komu**. Vlas mu bělí stáří. Čch. Bs. 172. Už se mu čelo bělí (už je spokojenější). Na Ostrav. Tč. — **kde**. Na výchedě se už bělí (vyjasňuje se). Ostrav. Tč. — **se kdy**. Po dešti už se nebe bělí. Ib. Tč.

Bělitký. Za Rkk. stůjž: 61. B. mléko 14 stol. Mus. 1884 32.

Bělivka, y, f., glossiphonia. B. dvojoká, g. bioculata, brndavčitá, g. papillosa, skelná, g. heteroclita, sploštělá, g. complanata. pidalková, g. marginata, osmioká, g. tesselata, šestioká, g. sexoculata. Ves. IV. 20., 30., 218.—219.

Bělivo, a, n. = *bělmo*. Šm.

Bělivosť, i, f., die Weisslichkeit. Mj. 42.

Bělivý, weiss macbend. Voda nabývá jim b-vé moci. Mj. 39.

Belizna. ad 1. Jir., Bž. 228. Protož veliké pláště s beliznami, a hranostaji, a kunami a s hedbávím mají, dlúhé a široké a to vše, aby byli vidíni od lidí; Pohříechu také sem měl ty taparty, sukně s křídlami, i kápě

s b-mi. Hus I. 453., 454. — ad 2. Us. u Hořic. Hk., Vlk. U našeho dvora jsou samé b-ny. U Kr. Městce. Psčk. — ad. 3. B. přiléhá nejlépe ku světlé jicb (andělů) přírodě. Sš. J. 296.

Bělíznový = *z kožišiny*. B. čepice, Pelzmütze. Židk. Mus. 1884. 19. B. kožich. Hus II. 240.

Beliže. Cf. Belej. Huliže, beliže, máma vaří sliže, jak sliže nvaří, Honzlčka obudí. Pck. Ps. 93.

Beljan, u, m. = *durman*, datura. Slov. Kdo ten jedný b. mezi kvítka sel? Hdk. C. 28. Podivný to lékař věru, beljanem co truje. Hdk. C. 130.

Belka, y, f., psí jm. Vz Bodrok.

Bělka, y, f. = *houska, rohlík z bílé pšeničné mouky*, misty na Mor. pletená houska, eine Semmel o. Kiplel vom weissen Weitzenmehl. Lpř., Brt. P. 166., Rk., Vck., Šp., Šd., Mtl., Škd., Zl. To je jako b. na krámě. U Přerova. Kd. Co mně dáte, to vezmu, třeba maló bělku, mám pro ni kabelku. Sš. P. 744. — B., der Weissgroschen. Běře to za čistou bélku, für bare Münze. Šm. — B. *Bělky* = *bílé lojovaté brambory*. Urodily se nám takové bělky. V Kunv. Msk. — B. = *běla* = *bílá kráva*, eine weisse Kuh. Sl. les. — B., y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Belko, a, m. = *psí jm.* Mor. Brt.

Belkošiti, il, enl = *mrkotati, zajíkavě, nesouvisle mluviti*. — **kdy.** B-šl jako koza před smrtum. Slez. Šd.

Belkot, u, m. = *mrkot*. Vz Belkošit. Slez. Šd.

Belkotati = *blekotati*. Vz Belknt.

Bělkovice, dle Budějovice, Bielkowitz, ves u Olomouce. PL.

Bělkovský Jan. 1582. Vz Jg. H. l. 533., Jir. Ruk. I. 57.

Belkyně, ě, f. = kněžka Belova. Hus I. 123.

Belladonna, y, f. = *rulík*. Vz S. N.

Belletrista, y, m., pl. -sté, der Belletristiker, znalec, přítel krásných věd.

Belletristický, belletristisch. B. práce, spis, Mus. 1880. 152., 166., sloh, Tf., literatura, časopis, list. Us. Pdl.

Belletristika, y, f. = *zabývání se krásnými vědami*, die Schönschriftstellerei, Belletristik. Z franc. belles-lettres, krásná literatura, slovesnosť. Obsahuje básně a spisy tvořené obrazností a zábavě věnované jako romány, povídky, pověsti, báchorky atd., ale ne spisů vědeckých, poučných, věcných. Kram. Slov. 32. Vz více v Enc. paed. I. 585—588., S. N.

Bělmo, a, n. (*špatně* na 56. str. I. dílu: *m*), das Weisse, die weisse Farbe. B. sněhu. Mcha. Cf. Mkl. Etym. 12. — ad *B. na oku*. B., leucoma, bílý povlak očí, slove trvalý, hluboký, neprůhledný zákal rohovky. Vz S. N. IV. 1249. Bělmo jest následek zánětu oční rohovky, ale také zatemnění čočky. Kram. B. babě na oku, proto i nevidí. Bž. exc. Jak zaháněji bělmo? Vz Sbtk. Výkl. 20. V MV. nepravá glossa. Pa. Ta cesta b. mi s očí sňala. Koll. St. VIII. Vz Kram. Slnv. 32.

Bělnatosť, i, f., die Semmelmehlweisse. Slov. Ssk.

Bělnatý, weisslich. Slov.

Bělnice, dle Budějovice, Willenz, ves u Jechnic. PL. — **B.** = *bělenka*, der Albinismus. Rk.

Bělník, u, m. = *bělidlo*. Rk.

Belnoska, y, f., der Weisschnabel. Slov. Ssk., Šm.

Bělnosť, i, f., das Weisse, die Weisse. Dch.

Bělný = *bílý*. B. provázky, BO., tknnivo. Kk. 17.

Bělo, a, m. = *bílý vůl*. Mor. Brt. — **B.**, a, n., das Weisse. B. roucha. Čeh. Bs. 43. Železo do béla rozpálené, zur Weissgluth. Včř. Z. I. 5

Běloba, y, f., das Bleiweiss (uhličitan olovnatý, kohlensaures Bleioxyd). Vz Sfk. 309. B. barytová, olovnatá, perlová, španělská, permanentní, zinková, Sfk. P. 263., 316., 207., 208., 269., Schd. I. 335., 349., 351., KP. IV. 384., 115., 137., 372., antimonová, francouzská, hollandská, kovová, kremžská, mühlhanská, olověná, tyrolská. Vz KP. IV. 134., 687., 686, 117., 626., 689., 372., 689., 685., 384., Kram. Slov. 32., S. N. — **B.**, der Cerussit, nerost. Vz Bř. N. 194., Schd. II. 56.

Bělobohyně, ě, f. = Leukothea. Lšk.

Bělobovna, y, f., die Bleiweissfabrik. Rk.

Bělobožka, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bělobrádek, dka, m., der Weissbart. Rk.

Bělobradý, weissbärtig. Rk.

Bělobrký, weissgefiedert. B. holub. Sbtk.

Bělobrvý, weisse Augenbrauen habend. Ssk.

Bělobúzý = *mající šedivou bradu, hlavu*, weissbärtig, weissköpfig. Dbš. Sl. pov. II. 41.

Běločárník, a, m., ellopia, motýl. B. habrový, e. margaritaria, sosnový, e. fasciaria. Kk. Mot. 253.

Běločelý, weissstirnig.

Běločerný, weisschwarz. B. balena. Kká. Td. 190.

Bělodně, am hellen Tage. To strašidlo chodí b. Us. u Solnice.

Bělodní, hell wie der Tag. Měl b. důkaz. U Rychn.

Bělodnosť, i, f. = *zjevnosť*, die Sonnenklarheit. Slov. Bern.

Bělodřevo, a, -drv, u. m., das Weissholz, Leukodendron. Rk.

Bělodnška, y, f., der Silberluchs. Rk.

Bělodužný. B. nohy, λιπαροὶ πόδες (bělostně). Vký.

Bělohlav, a, m. = *kdo má bílou hlavu*, der Weisskopf. Vký.

Bělohlava, y, f., die Weissköpfige. Ssk., Koll. IV. 45.

Bělohlavec, vce, m. = *bělohlav*. Ssk.

Bělohlavka, y, f. = *bělohlava*. Ssk.

Bělohlavský. B. spanilosť. Koll. Sl. dc. I. 3.

Bělohlavý, weissköpfig. B. sokol, falco albicilla, der Schwalbenadler. Sl. les.

Bělohlinovatý. B. půda. Koll. IV. 185.

Bělohorský, am, vom Weissen Berg. B. pískovec, vrstvy. Bř. N. 246., 266. Bitva b. (⁸/₁₁ 1620). Účinky b. bitvy. Vz Bačk. Pís. I. 297., S. N.

Bělohoubek, bka, m., das Weissmanl, der Weissmund. Us. Vz Bělohubec. — B., os. jm. B. Ant., prof. při čes. technice v Praze. Vz Tl. H. I. 193., 194.

Bělohrad, u, m., mě. v Jičínsku. Žer. Záp. I. 128., Blk. Kfsk. 1282., S. N. V B-dě drží prý mnoho na bály a v době bálů jsou tam nejlacinější trakaře. Vz Sbtk. Krat. h. 8. — B., samota u Netolic.

Bělohradecký F. 1844. Jg. H. l. 533.

Bělohřbetý, weissrückig. B. datel, picus leuconotus, der w. Specht. Sl. les.

Bělohřbítek, tka, m. = *bělohřib.* Rk.

Bělohrdlý, weisskehlig. B. pták. Us. Dch.

Bělohřib, a, m., saxicola, *podhrudníček,* das Weisskehlchen, pták. Schd. II. 441. Vz Bělořit.

Bělohřívý, weissmähnig. Čcb. Bs. 28.

Bělohubec, bce, m., das Weissmaul. Ssk. Vz Bělohoubek.

Bělochlupý, weisshaarig. Rk.

Bělochocholný, weisskämmig.

Bělochorvatsko, a, n. = nynější Halič. Šmb. S. I. 228.

Bělochvost, a, m., falco apivorus, der der Adlerbussard. Frč.

Bělochyně, ě, f. = *běloška,* die Weisse. Šm.

Bělojasný, weisshell. B. stádo. Kká. Td. 367.

Bělokam, u, m. = *bělokámen.*

Bělokámen, e, m. (Vz Kámen), der Granulit, Weisstein, Felsit. Nz. B., granulit jest z hruba břidličný a vrstevnatý kámen ze světlého n. bílého živce, něco křemene a z malých červených granátů složený; někdy přiměšuje se i něco modrého cyanitu; často přistupuje slída a vytvořuje odrůdu rulový bělokámen, Gneissgranit. Krč. G. 79. Cl. Schd. II. 139., Bř. N. 244., 255., Frč. G. 44., KP. II. 18.

Bělokamenný, Granulit-, Weisstein-. B. útvar, Sl. les., útesy v Blanském lese. KP. III. 19.

Bělokávý. B. barva, die Milchkaffeefarbe. Šm.

Bělokopytník, tussilago.

Bělokorý, weissrindig. Rk.

Bělokosť, i, f., das Elfenbein. Rk.

Bělokozly, dle Dolany, Bielokosel, ves u Uhlíř. Janovic.

Bělokožec, žce, m., der Weissgerber. Plk., Šp. Vz Jirchář, Tk. II. 373.

Bělokrevnosť, i, f., leucaemia. Nz. lk., Čs. lk. III. 329., V. 121., VI. 43., X. 257. Vz Slov. zdrav. 27.

Bělokřídlý, weissgeflügelt. Dch. B. sbor andělů. Čch. Bs. 160. B. bejna člunů. Čch. Dg. 693. B. racek, larus leucopterus, die Polarmöve.

Bělokrký, weisshalsig. B. lejsek, muscicapa albicollis, der weisshalsige Fliegenfänger. Sl. les.

Bělokropenatý, weiss punktirt, weiss gesprenkelt. Šm.

Bělokrušec, šce, m., das Weisskupfer. Sl. les., Ssk.

Bělokučeravý, weisslockig. Lipa II. 231.

Bělokůrý, weisse Rinde habend. B. břízy. Pl.

Bělokvětý, weissblütbig. B. jetel. Vrch.

Běloky, dle Dolany, ves u Středoklnk. Cf. Tk. I. 380., II. 532., III. 642., IV. 170., V. 235., Tf. Odp. 267., Blk. Kfsk. 282.

Bělolesklý, weiss glänzend oder schimmernd. Lpř.

Běloleštěnec, nce, m., das Silberfahrerz. Rk.

Bělolice, e, f. = *kachna čubatá,* die Reicherente. Pdy.

Bělolící husa, bernicla leucopsis, die weisswangige Gans. Sl. les.

Bělolist, u, m., filago, das Filzkraut. B. obecný, f. germanica, rolní, f. arvensis. Vz Rstp. 912., FB. 43., Čl. Kv. 194., Slb. 436.

Běloloktice, e, f. = *bělоruká.* Vký.

Bělomodrý, weisslichblau. Stn. I. 19.

Bělomramorový, weissmarmorn. Koll. Cest. I. 25.

Běloň, ě, m. = *běloš,* der Schimmel. Kos. v Km. 1884. 35., Jindř. Marek, Hol. 187., Dbš. Sl. pov. III. 20.

Bělonožka, y, f., der Weissfuss. Ssk.

Běloočka, y, f., druh bílého vína, der Elbling. Vz S. N.

Bělooděnec, nce, m., der Katechumene. Šm.

Běloоký, weissäugig. Ssk.

Bělopásek, ska, m., limenitis, der Eisvogel, motýl. B. topolový, l. populi, grosser Eisvogel; obecný = bělásek, pieris; zimolezový, limenitis Sibylla; kozilistový, l. camilla; tavolníkový, neptis lucilla. S. N. V. 509., Stn. I. 19., Brm. IV. 387.

Bělopásný obaleč, grapholitha cosmophorana, der Kiefernbeulenwickler. Sl. *les.*

Bělopasý holub. Mor. Brt.

Bělopěnný, weisschäumig. Rk.

Běloperý, weissgefiedert. B. bus. Tč.

Bělopestrý, weissgesprenkelt. Slov. Ssk.

Bělоplachtý, mit weissen Segeln. Šm. Běloplachetná loď. Koll. III. 55

Běloplsťnatý list. Ves. IV. 2.

Bělopřízný. B. plátno = tkané z příze bílé, vybílené před tkaním; bývá lepší než tkané z režné příze. Hk.

Běloprut, u, m. = *mech,* das Moos. B. sivý, leucobryum vulgare. Exc.

Bělopůdý, weissbödig. Šm.

Bělopuch, u, m. = *blána,* pergamen, das Pergament. B. licový, narbiges P., obyčejný, rostlinný, vegetabilisches P. Šp. Vz Bělpuch.

Bělopurpurý, weissbepurpurt. Šm.

Bělоramný. B. dívka. Koll. IV. 110.

Bělorámka, y, f. = bělоramenná (Andromacha atd.). Vký.

Běloraska, y, f., das Flimmerthierchen. Rk.

Bělořásný kroj. Hdk.

Bělořasý = *bělořásný.*

Bělořit, a, m., saxicola, der Steinschmätzer, pták drozdovitý. B. obecný, s. oenanthe. Vz Sl. les., Frč. 355., Ves., IV. 75., Brm. II. 2. 149., 146. B. hnědý, s. leucura, rej-

divý, s. dromolea, černobílý, s. leucomela, poustevnl, s. isabellina, jižní, s. stapazina, černouchý, s. rufescens. Brm. II. 147., 150.

Bělořítka, y, f. = *bělořit*.

Bělorouchý, weisses Gewand habend. B. víla. Vrch.

Bělorouný, weissvliessig. Dch. B. stádo. Plk.

Běloruěka, y, f., weichliche Frauensperson. Rk.

Běloruký, weissen Arm habend. B. Hera. Nej.

Běloruský, weissrussisch. Mus. 1880. 511.

Bělorusové, vz S. N.

Bělorýpka, y, f. = *bělořitka, jiřička*, druh vlaštovky. Slov. Hdž. Slb. 34.

Běloskvělý, weiss glänzend. Lpř., Ssk.

Běloskvrnáč, e, m., syntomis, der Ringelschwärmer, motýl. B. pampeliškový. — B., naclia, der Flechtenschwärmer. B. lišejnikový, n. ancilla. Stn. 1. 50.

Běloskvrnka, y, f., misella. B. duhová, m. aprilina, hlohová, m. oxyacanthae, hvozdíková, m. comta, kohoutková, conspersa. Kk. Mot. 199.—201.

Běloskvúcí, weiss glänzend. B. rúcho. Exc.

Běloslava, y, f., Albina, os. jm. Ssk.

Bělosněžný, schneeweiss. Vký.

Bělosť. Přidej: B. křídová, Vlč., rukou. B. slunce, sněhu. Koll. I. 18.

Bělostkvoucí oděv, vestis candida. Bl. 282., 214. B. říza. Koll. IV. 267.

Bělostnoruký, weissarmig. Vký.

Bělostný, reinweiss. B. šíje, peruť, Čch. Bs. 27., 78., ňadra, Čch. Petrk. 33., údy, Osv. V. 757., tělo, prádlo, sníh, papír, limeček. Us. Pdl. — Koll. I. 18.

Bělostrakatý, weisscheckig. B. kůň.

Bělostrom, u, m = bělodřevo. Rk.

Běloš, e, m. = *běloch*. Ssk. — B., *bialoš* = *bílý koláč*. Slov. Sr. Koll. II. 507.

Bělošedý, weissgrau. B. kouř. Sl. les.

Bělošín, a, m., les. Tk. III. 101.

Běloška, y, f., eine Weisse. Rk.

Bělošovice = Bělešovice.

Bělota, y, f. = *bělosť*. — B., y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 18.

Bělotec, tce, m., der Weisspiessglanz. Sl. les. Vz Šfk. 283.

Bělotín, a, m., Bölten, ves u Hranic na Mor.

Bělotina, y, f., das Leuzin. Rk.

Bělotok, u, m. = *hnisotok, hlenotok*, blennorrhoea, fluor albus (non virulentus). Nz. lk. Vz Slov. zdrav. 28.

Bělotoký, mit weissem Fluss behaftet. Rk.

Bělotrn, u, m. = *bílý trn*, echinops, die Kugeldistel, rostl. B. obecný, e. sphaerocephalus. Vz Rstp. 923., Slb. 412., Čl. Kv. 211., FB. 48., Schd. II. 284., S. N.

Bělotvářnosť, i, f., weisses Gesicht. Šm.

Bělouň, ě, f., Bělaun, ves u Jaroměře. PL.

Bělouštý, weissmündig. Šm.

Bělouš. B. v MV. jest nepravá glossa. Pa. — B. = *bílý* (stříbrný) *peníz*. Us.

Bělouše, e, f. = Albína. Šd.

Bělov, a, m., Bielow ves u Kroměříže. PL.

Bělovatý, weisslich. Slov. Loos.

Běloves, vsi, f., Bilowes, ves u Náchoda. PL.

Bělovice, die Budějovice, Billowitz, vsi u Břeclavy, Adamova, Plumlova a Uher. Hradiště. Vz Tk. IV. 722., Tk. Ž. 202.

Bělovicko, a, n., Bielowitzko, ves ve Slezsku.

Bělovlas, u, m., leucopogon, rostl. B. jedlý, l. Richel. Čch. Bs. 91., Lšk.

Bělovna, y, f. B. Bohuňks. Žer. Záp. I. 40.

Bělovný = *bílé barvy?* Bělovná zvícrata (ovce?). Slov. Zátur.

Bělovousý, weissbärtig. Osv. I. 85.

Bělozářka, y, f. = *plotnice, bílá záře, pavoučnice, kohátka jednoduchá*, anthericum siliago, die Zaunlilie. Vz Rstp. 1600., FB. 20., Rosc. 110., Čl. Kv. 127., Slb. 199.

Bělozelený, weissgrün. Rk.

Bělozlatý, weissgülden. Šm.

Bělozor, a, m. = *bílý sokol*, der Geierfalke. Slov. Hdk. C. 376., Ssk.

Bělozoubek, hka, m., der Weisszahn. Rk.

Bělozoubka, y, f., die Weisszähnige. Rk.

Bělozračný, γλαυκῶπις (blýskavých očí, hlesko-, jasnooký, jasnoočka). Vký.

Bělozrný, weisskörnig. Rk.

Bělozub, a, m. = *bělozoubek*.

Bělozubka, y, f. = *bělozoubek*.

Běložeberka, y, f., die Weissrippe (eine Rübenart). Šp.

Běložhavosť, i, f. = *bílá žhavosť, bílý žár, řeřavosť*, die Weissglühhitze. Šp.

Běložhavý = *žhavý, řeřavý na bílo, do bíla*, weissglühend. Šp.

Běložlutavý, weissgelblich. Kk. Br. 10.

Běložlutý, weissgelb. Osv. VI. 679., Stn. I. 14. B. tvář Asiatův.

Bělpuch, u, m. Vz Bělopuch. Sv. Mar. v. 424., Dal. 164. Knihy na b-chu maloval. Koll. III. 408.

Bělpuchový = *pergamentový*. B. listina, pergamentene Urkunde. Šp.

Bělská Kateř. Vz Blk. Kfsk. 1045.

Bělsko, a, n., Blsko, ves u Hořic; něm. Pelzko, ves u Dubé.

Bělský V., 1839.—1841. Vz Jg. H. l. 533. O jiných B. vz S. N.

Belšán, u, m. = *balšán*. Na Plasku. BPk.

Beltram, u, m., piretrum, rostl. Byl. z 15. stol.

Beltrám, a, m. B. Zebinský (1280.). Dal. 155.

Beln. Hulu, beln, koně v zelú a kravičky v petruželů. Sš. P. 509.

Bělúcí. Rúcho jako b. sníh; barva b. BO.

Bělučičký = *běloučký*. Ssk. Mor. Brt. D., Bern.

Bělučistý, ganz rein, weiss. B. ovce. Koll. Zp. II. 395.

Bělučký = *pěkně bílý*. Mor. Brt. D., Sš. P. 438.

Běluha, y, f., delphinapterus leucus, veliká ryba plískavice v severních mořích barvy bělavé. Vz Frč. 374., Vega I. 106., Loos. — **B.** = *vyza*, acipenser huso, ryba větší jesetra a má bělavou barvu; žije v Černém a Kaspickém moři a dorůstá váhy 8 centů, der Hausen. Frč. 300. — *Běluhy nasolené*, *kaviar*, der Kaviar. Sl. les. — **B.** *dlouhopokrývková, kozí pysk, kozí petržel*, aethusa cynapium, kleiner Schierling, die Hundspetersilie. Sl. les.

Běluhov, a, m., les. Arch. III. 490.

Běluchа, y, f. = *bílá kráva*. Slov. Ssk.

Běluky, dle Dolany, Bieluk, ves u Nepomuka.

Bělulenký = *bělounký*. Ssk.

Bělúnký = *bělounký*. Ssk.

Beluš, e, m. = *bílý koláč*. Koll. Zp. II. 507.

Bělúš, vz Hrúd, Belušnice. Na mor. Podluží. Brt. L. N. II. 8.

Běluše, e, f. = *bílý chléb o svátcích a svatbách*. Na Slov. Kv. 1869. 12., Němc. U Litovle. Kčr. Sama bude jèst beluše a tebe dá s lojem kaše. Koll. Zp. I. 315. — B. = *bílá kráva*. Koll. Zp. I. 323. — **B.**, vz Belušnice.

Bělušenký = *běloučký*. Ssk.

Bělušice, dle Budějovice, Bieloschitz, ves u Bíliny; Bieluschitz, ves u Vltavotýna. S. N., Arch. II. 181. Cf. Blk. Kfsk. 205., 210.

Bělušičky, pustá ves. Sdl. I. 37.

Běluška, y, f. = *druh jablek*. Mor. Brt.

Bělušký = *běloučký*. B. labuť. Slov. Dbš. Sl. pov. 421. Já som bielá bieluškä, trebas malá maličká. Koll. Zp. I. 78.

Belušnica, dle Káča = *svatebnice, žena na běluše, na svatbu pozvaná*. Slov. Němc. III. 312., Rr. Sb. B-ce sú ženy z rodiny mlaďuchinej, které túto ku sobášu pristrojnjú a do kostola doprovádzajú. Pre tieto po odvezenie mlaďuchy z rodičovského domu pripravuje se tam hostina *Beluše* zvaná, po ktorej každá dostává *beluš* t. j. biely chlebík. Dbš. Sl. pov. II. 39. Ona nepozvala družice svoje, aby jej přišly rozluky zaspievať; ani nedala poprosiť belušnice, aby ju prišly ku sobášu poobliekať a do domu božieho doprovodiť. Dbš. Sl. pov. II. 33.

Bělušovice, dle Budějovice, ves. Sdl. Hr. II. 49, 68.

Belut, a, m., nadávka u Počátek = *trouba*, velbloud, nemehlo. Nvk.

Belvec, vce, m., v lodnictví, der Scherblock. Šm.

Belvedér. Přidej: Vz KP. I. 173.

Belvic, e, m. B. z Nostvic. Vz Blk. Kfsk. 1282., Sdl. Hr. IV. 256.

Belvice, dle Budějovice, ves. Arch. I. 529.

Belžeti, el, ení = *váznouti*. — s čím. S tou sklizní to belží. Ehr. IV. 29.

Belžík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Bém, u, m. (Böhm) = malá stříbrná mince pruská platící 5 kr. či groš pruský. Co to stojí? Bém. Us. u Náchoda. Hrš.

Bemba, y, *bemboš*, e, m. = *tlustohubý hoch*, ein bausbackiger Knabe. U Místka. Škd.

Bembel, bla, m. = modla Dubrovičanů, postava hrozná, celé způsobenа ku strašení dítek. Koll. Zp. I. 419.

Bemboš, e, m., vz Bemba.

Ben = olej, de been, bebenový. Sal. 324. 28. — **B.**, a, m., kmet český. Pal. Děj. I. 2. 29., 30.

Bena, y, m., os. jm. Slez. Šd. **B.**, pán na Milčicích. Dal. 104.

Benácký = *benátský*, venetianisch; von Benatek. Vz Benátky.

Benák, a, m., os. jm. Pal. Radh. I. 118., Tk. I. 312.

Beňata, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Benátka, samota u Jimramova.

Benátky. Přidej: *B.* = trnkové sady u Buku, u Radvanic na Mor. Pk. — Cf. Mkl. Etym. 9. — **B.**, Benatek, vsi u Batelova, Smiřic, Rychnova, Chotěboře, Uhlíř. Janovic, Litomyšle, Štěpánova; samota u Plaňan a u Jimramova; Staré B., Alt-Benatek, ves v Nimbursku, Nové B., Neu-B., mě. u Nimburka. PL. Cf. Tk. I. 601., II. 532., III. 642, IV. 722., V. 235., Blk. Kfsk. 1282., Sdl. Hr. I. 252., II. 275., III. 46., IV. 311., S. N., Tf. Odp. 360.

Benátský J. V. 1844. Vz Jg. H. I. 533., Jir. Ruk. I. 57. B. Jan a Václ. Blk. Kfsk. 1164.

Benčák, a, m., os. jm. Sl. let. VI. 77.

Benčice, dle Budějovice, Wentschitz, ves u Kaplice. PL., Sdl. Hr. III. 301.

Benčič, e, m. B. Ant. Vz Jir. Ruk. I. 57.

Benda, y, f. = *jalovice*. U Černovic v Táborsku. Jdr. — **B.**, y, m., os. jm. Tk. V. 92. B. Ondř. 1807. Jg. H. I. 533. O jiných B. vz S. N.

Bende Kar. 1837. Jg. H. I. 533.

Bendička, y, f. = *jalovička*. Vz Benda. Jdr.

Bendik, a, m. = *tlustý člověk*, ein dicker Mensch. U Třebonína. Olv.

Bendil, a, m., der Luderer, Lump. Rk.

Benditi = *marnivě utráceti*, verschwenderisch durchbringen. Dcb.

Bendl, a, m. B. Vinc., kněz a řed. školy, 1833.—1870. Vz Tf. H. I. 3. vyd. 146., Šb. H. I. 2. vyd. 229.

Bendovka, y, f. = *ovocovka*, *kaše ze sušeného ovoce*, ein Muss aus gedörrtem Obste. V Litomyšl. Hrt., Hvl. — **B.**, vz Pentlovka.

Bendozáhoří, vz Záhoří.

Bene, lat. Udělal si bene. Vz Opilý. Šm.

Benecko, a, n., ves u Jilemnice.

Beneda, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Dal. 86. Benedové z Nečtin. S. N., Sdl. Hr. I. 252., II. 244., III. 270., IV. 368., Blk. Kfsk. 10., 34., 63., 643., 1066. — **B.**, samota u Budějovic a u Volyně. PL.

U **Benedic**. Tk. II. 170.

Benedicha, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Benedikt, u, m. = *kuklík lékařský*, geum urbanum, das Benediktenkraut. Vz Rstp. 492, Slb. 500., Čl. Kv. 36., Byl. z 15. stol. Vz Benediktový. — **B.**, a, m., os. jm. Dal. 65. Zákon sv. B-ta. Pal. 55. O B-tech vz Tk. I. 601., II. 532., III. 642., IV. 722. B. Vavř. z Nudožer, prof., žil asi 1555.—1615. Vz Šb. H. I. 2. vyd. 229., Enc. paed. I. 588., Jir. Ruk. I. 57., Jg. H. I. 533., S. N., Tf. H. I. 3. vyd. 40., 78., 82.

Benedikti Jan. 1825. Jg. H. I. 533.

Benediktini, vz Sbn. 112., 117., 318., Enc. paed. I. 590.—596., S. N.

Benediktinka. — B., der Benediktinerliqueur. Šp.

Benediktový kořen = benedikt, geum urbanum. Let. Mt. S. X. 1. 54.

Benedinová Johanna. Vz Blk. Kfsk. 324.

Benedka, y, f., os. jm. Arch. IV. 47.

Benedyktová Kristina, vz Blk. Kfsk. 1029.

Benefice, e, f, lat. = prospěch, zvl. divadelní představení ve prospěch herce n. nějakého dobrého účelu.

Beneficiat, a, m. = *uživatel beneficia*, der Besitzer einer Pfründe. Šmb. S. II 53., S. N.

Benefici-um, a, n., lat. = *obrok, fara*, eine Pfründe. Vz S. N.

Benek, nka, m., osob. jm. Pal. Rdb. I. 118., NB Té. 128., Arch. I. 256., Jir. Ruk. I. 59., Blk. Kfsk. 1282.

Beněk, ňka, m. = Beneš.

Beneš, e, m, os. jm. Přidej: Dal. 153., KP. I. 304., Tk. I 601., V. 120., S. N., Žžk. 7. — *B. z Waitmile*. Vz Tk. II. 532., Sbn. 285., 308. *B. z Lysé*. Sbn. 443. *B. z Hořovic*. Jir. Ruk. I. 59., Sbn. 357., 372. B. Hermanóv, ib. 30., 58. *B. Frant.*, konservator a spisov., nar. v Čes. Dubě 1820. Vz Tf. H. I. 3. vyd. 162., Šb. H. I. 2. vyd. 230. *B. Šumavský*, spisov., naroz. v Plzni 1850. Ib. 203. *B. Třebízský Václ.*, kněz a spisov., nar. v Třebízi u Slaného, 1849.—1884. Ib. 142. O jiných B. vz Blk. Kfsk. 1282. — B. = *malá buchta* pečená na pekáči skládajícím se z několika forem. U Prostějova. Fr. Přikryl. Jinde na Hané = zvláštní druh koláče. Bkř. Cf. Beleš.

Benešek, ška, m., os. jm. Vz Zjednati. NB. Té. II. 577.

Beneška, y, f., les u Rožnova.

Benešník, vz Belešník.

Benešov od Beneše, Beneschau, město v Čech. Cf. Tk. I. 601., II. 532., III. 642., IV. 722., V. 235., VI. 346, Blk. Kfsk. 1282., Pal. Rdh. I. 133. V B-vě neui radno tázati se na povidla. Vz Sbtk. Krat. h. 8. — B., Benesehau, městečko u Kaplice; ves u Boskovic, u Tábora a u Semil, dvůr u Křelovic; Bensen, mě. u Čes. Lipy. PL. — Cf. Blk. Kfsk. 1282., Sdl. Hr. III. 301., IV. 368., S. N., Tk. Ž. 219.

Benešovice, dle Budějovice, ves u Čes. Dubu a u Čáslavi. Cf. Blk. Kfsk. 1282., Sdl. Hr. I. 252.

Benešovsko, a, n., okolí Benešova. Mus. 1880. 458.

Benešovský, Beneschauer. O b-ských povidlech vz Sbtk. Krat. h. 8. B. sněmy a sjezdy. Vz Tk. VII. 409. — *B. hajný*, hájovna u Bechyně; *B. mlýn* u Písku. PL. — *B. Matouš*, nar. v Benešově asi 1550. Vz Šb. H. I. 2. vyd. 229., Jir. Ruk. I. 60., S. N., Tf. H. I. 3. vyd. 77., Jg. H. I. 533. — *B. Václ.* 1590. Jg. H. I. 533., Jir. Ruk. I. 64. — *B. Jan.* Vz Jir. Ruk. 59.

Benetice, dle Budějovice, Benetitz, ves u Světlé a Třebíče. PL. Cf. Blk. Kfsk. 701.

Benetka Jan. 1831. Jg. H. I. 534.

Benezník Jer. Vz Jir. Ruk. I. 65.

Bengálský. *Části* oprav v: části. B. růže (měsíční). Pdl.

Benice, dle Budějovice, Benitz, ves u Neveklova. PL. Cf. Blk. Kfsk. 471.

Beníčko, a, n., byla ves v Jičín. Blk. Kfsk. 926.

Beník, a, m., os. jm. Pal. Rdh. 118. Cf. Blk. Kfsk. 1282.

Benikovice, dle Budějovice, Penketitz, ves v Krumlovsku. PL.

Benjamin, a, m. = *nejmladší syn rodiny*. Bdl.

Benka, y, f., os. jm. Mus. 1880. 467., Pal. Rdh. I. 118.

Benko, a, m., os. jm. Let. Mt. S. VIII. 2. 78. Vz Beňo.

Benkov, a, m., Benke, ves u Zábřehu; Pinke, ves u Unčova. PL.

Benkovice, dle Budějovice, Benkowitz, ves u Opavy. PL.

Beňo, a, m., *Benko*, z Beniamin. Slov. Hdž. Šlb. 27. — **B.** = Beneš. Ssk.

Beňov, a, m., Beniow, ves u Přerova. PL. Blk. Kfsk. 358.

Běnov, a, m., Bienhof, několik domkův u Llatov. PL.

Beňovice, dle Budějovice, ves. Tk. I. 87., 444.

Beňovy = Běnov, Bienhof. Vz Blk. Kfsk. 1104.

Běnový. B. oko, neidisehes Auge, der Neid. Bern., Rr. Sb., ČKŽk. II. 18.

Benový. B. kyselina, die Bensäure. Nz.

Benuš, e, m., os. jm. Pal. Rdh. 1. 118.

Benuše, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Benzamid, u, m., der Benzamid, v lučbě. Nz., Šfk. P. 541.

Benzati = *hráti o knoflíky*. V Brtnici u Jihlavy. Olv.

Benzid, u, m., der Benzid, v lučbě. Nz.

Benzidin, u, m. Vz Šfk. P. 558.

Benzin, u, m. = fotogen, tekutina, která výborně rozpouští mastnoty a hodí se tedy k čištění mastných skvrn. Us. Tonner Fr. Vz Benzol. Schd. I. 42. B. proti zádnchu, Čs. lk. IV. 156., proti svrabu, II. 4., neúčinkuje proti svalovcům, III. 157., proti kašli zádušnímu. Ib. IX. 157.

Benzoe, e, n., druh pryskyřice ku kadění ze sturače (styrax benzoin). Vz Šfk. 533., Schd. I. 406., Kram. Slov. 33., Slov. zdrav. 28., S. N.

Benzoin, u, m., der Benzoebaum. Vz Kk. 192.

Benzol, u, m. = *benzin*, der Benzol, Benzin, uhlovodík: $C_{12}H_6$, připravuje se z dehtu kamenouhelného. Vz Šfk. 442., Šfk. P. 531., Schd. I. 385.

Benzon, u, m. = *keton kyseliny benzoové*, látka krásně krystalovaná, bezbarvá. Vz Šfk. 441.

Benzonitryl, u, m. Vz Šfk. P. 541

Benzoový, Benzoë-. B. kyselina, Nz., pryskeřice, das Benzoëhaar, Sl. les., tinktura. Šfk. 533.

Benzoyl, u, m., v lučbě, das Benzoyl. Nz. Vz Šfk. 441., S. N.

Benzoyličitý kysličník, das Benzoyloxyd. Nz.

Benzoylnatý. Hydrat kysličníku b-tého, das Benzoylaldehyd. Nz.

Benzoylový aldehyd, das Benzoylaldehyd. Nz.

Benzyl, u, m. Vz Šfk. P. 540.

Benzylamin, u, m. Vz Šfk. P. 540.

Be-ový. B. přípona: -ba. Vz Bž. 231.

Bepta Bohusl. 1594. Jg. H. l. 534., Jir. Ruk. I. 65., S. N.

Beptová, é, f., samota u Karlína. PL.

Ber, bru, m. = *hrách.* U Frenštátu. Kol. vän.

Bér. Přidej: setaria, der Fench. MV. B. obilný (muchar), s. italica. Rstp. 1719. B. planý = ježatka kuřinoha, echinochla crus galli, das Stachelgras. Vz Rstp. 1818. Cf. Schd. II. 265., FB. 7., Čl. Kv. 101., S. N., Kk. 108., Slb. 163. To je salát jako bér (= pěkný, hustý). U Hořic. Hk. Z běru jako z prosa jáhle se dělají. Tov. 132. —Cf. Mkl. Etym. 25.

Bera, y, f., das Schaf. Rk.

Béra, y, f. = *šiška jehličnatých stromů.* Us. u Loun. Kš.

Beran (na Mor. místy a na Slov. *baran.* Cf. Šrc. 83. — Str. 57. a. ř. 2. zd. za *Lb.*: B-na dělati = *zlobiti se, mračiti se,* zürnen, finster o. sauer sehen. Val. Vck. Obilí jest vzrostlé jako b. (husté). U Boskovic. Jsk. B. o jednom rozě. Výh. I. 166. O b-nech vz také Frč. 380. — **B.** = clitus arietis, *brouk tesař.* Vz Schd. II. 510. — Ad *B ku vbíjení kolu:* , der Fallschlägel, Schlagklotz, Schlagklöppel, Schlaghock, Rammbär, Knecht, Pfahlschläger, die Pfahlramme. Sl. les. B. parní, die Dampframme. Šmr. 146., Sl. les. — Ad *B. stroj beranový:* heranidlo, jehlovadlo, das Schlagwerk. Nz. B. hořicí u Římanův a Řeků. Vz Vlšk. 466. — *Ku konci.* — **B.** = *přistodolek.* U Soběslavě. Psčk. — **B.** *lodní,* der Schiffsthurmbalken. Lpř. — B. = *nářitek trávy* za tráčky v ruco přehozený přes záda. U Bzence. Brt. Navázati si nošu trávy na berana. Na jihových. Mor. Hrh. — **B.** *v tkadlcovství.* Šp. — **B.** = *škraloup* na uvařeném mléce n. smetaně. U Mistka. Škd. — **B.** = *hlupák.* Us. Brt. — *Můj beránku* = slovo dětem lichotné. Us. Brt. — **B.**, samoty u Budějovic, Krumlova a Želez. Brodu. — **B.** Jos., kněz a řed. ústavu hluchoněmých, naroz. v N. Pace 1841. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 163., 179., 200. B. Petr. Vz Blk. Kfsk. 610.

Beranář, e, m., der Widderhirt. Rk.

Beránče, ete, n., das Lämmchen.

Beráně, ěte, n., os. jm. Arch. I. 256.

Beranec = *beránek.* BO., ZN. — Ad 2. Papratka heranec, aspidium Baromec. Vz Rstp. 1785. — **B.**, Beranetz, ves u Solnice; Poreuz, ves u Jihlavy.

Beránek, das Lamm. Krotký, tichý jako b., lammzahm. Dch. B. nadívaný, s kaparovou omáčkou pečený, slaninou protažený, smažený, zadělávaný, s paprikou. Hnsg. — Ad b. *velikonoční.* Kdo nemá na velikonoce něco nového, tomu prý se b. vysměje. U N. Bydž. Kšť. — Ad *kočičky. B-ky* = *květy resedy.* U Nového Bydž. Kšť. — *Ku konci: B-ky* = *drobné shluky obláčkové, oblaky složené ze řas a kup, řasokupa, ovčičky,* federige Haufwolken. Nz., Stč. Zem. 626., Rjšk., Sá., Lpř. — **B.**, nku, m. = *hoblík,* Hobel. B. hladicí, der Schlicht-, Glattzwiemandl, cídicí či dutý, Streifzwiemandl, hlavníkový, Stemmzwiemandl, uběrací, Schropp-, Rauhzwiemandl. s klopkou, Doppelzwiemandl. Skv. — **B.** = *hora* u Ml. Vožice. — **B.**, samoty u Lomnice v Buděj. a u Písku. — *U Beránka Černého.* Vz Tk. II. 172., VI. 6., Tk. Ž. 107. — **B.**, os. jm. Tk. V. 235. — *B. Jindř.* dr. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 84. — *B. Václav,* naroz 1785. Jg. H. l. 534. — *B. Michal,* naroz. asi 1816., kněz. Jg. H. l. 534. — *B. Jan,* 1793., knihtiskař. Jir. Ruk. I. 65. Cf. S. N.

Beranění, n. = *jehlanění,* die Pilotirung. Sl. les.

Beraní. Přidej: B. ocásek = *merlík,* chenopodium, der Gänsefuss, rostl. Us. u Vltavotýna. Jdr. — **B.** *jazyk* = *myší ocas, jitrocel kopovitý, psí jazyk,* plantago lanceolata, Wegerich; *b. rožky* = *černina, vranec, samorostlík,* actaea, das Christophskraut. Vz Slb. 289., 660.

Beranice. Přidej: Má v beranici (v čepici. Vz Opilý). Us. Sn. Žena nosí beranici (dělá muže). Us. — **B.** = *kováče,* druh hub. Na jihových. Mor. Brt.

Beranidlo, a, n. Přidej: B. obyčejné, die Handzugramme, Sl. les., parní, Us., prachové, die Pulverramme. Zpr. arch.

Beraník. Ad 1., der eingerammte Pfahl. Ssk.

Beraniti, einrammen, pilotiren; **gut** säuern (chléb). Us. Šp.

Beránka, y, f., samota u Bubenče. PL.

Beranorožek, žka, m., das Muffelthier. Rk.

Beranov, a, m. B. Velký, Gross-Beranau, ves u Jihlavy; B. Malý (B. u mostu), ves tamtéž; B. Český, Böhmisch-Borau, ves u Teplé; B. Německý, Deutsch-Borau, ves u Teplé. PL.

Beranová, é, f. B. Mark., Marianna. Vz Blk. Kfsk. 1282.

Beranovitý, widderartig. Rk.

Beranový. — B. tuk, cum adipe. Ž. wit. Deut. 14.

Berberin, u, m., der Berberin: $C_{42}H_{19}NO_{10}$ (slahá zásada). Vz Šfk. P. 580.

Berbersko, a, n., krajina v Africe (Marokko, Alžírsko, Tunissko). Vz S. N.

Bercati, *bercnouti* = *trkati,* stossen. Beran, koza hercá. U N. Kdyně. Rgl.

Berce. Ad *výběrčí daní.* Výh. I. 724. (Št.). Tak královi, jako i páuóm i všem bercím. Kn. drn. 127. Vz Berčí. — Ad *B.* = *krádce.* B., raptor. ZN. B. cnzého zbožie. Hr. rk. 321.

Bérce. Přidej: , der Unterschenkel. Nz., Čsk. B. rousnaté, hehostes Schienbeln. Nz. B. mezi kolenem a chodidlem. Přední strana bérce zove se holeň, zadní lýtko (sura); dole končí se kotníkem (malleolus). Stff. v Enc. paed. I. 271.

Bercoun, a, m. = *druh rejsků,* macroscelides typus. Vz Frč. 394.

Berčí. Pobral mi berní a proto mi zavazeno berčími. Pdb. I. 230.
Berčík, a, m., os. jm. Mor. Šd.
Berčín, a, m. Mikuláš z B-na. Č. Čt. I. 114.
Berdanka, y, f. = zadovka soustavy Berdanovy. KP. IV. 495.
1. **Berek, běrek,** rku, m., der Stich im Kartenspiel. Rk. Vz Běrka.
2. **Berek,** rku, m. = *háj*, der Lustwald. Slov. Bern.
Berenč, e, m., místní jm. na Slov.
Berenice. Vz S. N. — B. = *slimýš*, berenice. Vz Schd. II. 541.
Berešlti = nadržovati buď kupujícímu anebo prodávajícímu. Slez. Šd.
Beretka, y, f., místní jm. na Slov. Let. Mt. S. IX. 1. 42.
Bergamo, a, n. (Bergamum), mě. v sev. Italii. Vz S. N.
Bergamotta, y, f., citrna medica, bergamotta, die Bergamotte, rostl. citronovitá. Vz Kk. 230., Kram. Slov. 33., S. N.
Bergamottský. B. silice, olej, das Bergamottöl (z kůry oranžů). Šp.
Berger, gra, m. 1839.—43. Vz Jg. H. l. 534., Enc. paed. I. 601.
Berggruppe, něm. = skupina hor čl horská, souhoří, skupení vrcholů. Š. a Ž.
Bergner, a, m. *B. Václ.*, nar. v Praze 1763. Vz Jg. H. l. 534. *B. Jos.* Blk. Kfsk. 1198.
Bergov, a, m. Sdl. Hr. I. 80., II. 275. B. Otto z Biliny. Ot. z Bergova. Jir. Rnk. I. 66., Tk. II. 99., 363., III. 642., IV. 722., V. 42., 44., VI. 346.
Berchtold hrabě Bedřich, Dr. lékař. Jg. H. l. 534.
Běřín, a, m., ves u Hořovicku. Vz S. N.
Berinker, kra, m. B. Joach. 1601. Vz Jir. Rnk. I. 66.
Berka, y, f. = *veš*, die Laus. Máš berky? Us. Cf. Beberka. — B., y, m. = *kdo rád béře, berko*, der Nehmer. To je velký b. U Rychn. Brv. Na již. Mor. Šd. Je z rodu Berků (= bere, krade). Bdl. — B. = os. jm. Mns. 1880. 372. B. z Dubé. Vz Sdl. Hr. I. 252., II. 275., III. 301., IV. 368., Tk. Ž. 219., S. N., Tk. I. 602., II. 532., III. 642., IV. 722., V. 235., VI. 170., VII. 409., Blk. Kfsk. 1282.—1283. B. Zdislav, Zbyněk atd. Tf. Odp. 385., Žer. Záp. II. 181., Sbn. 370.
Běrka, y, f. = *berek*.
Berkovec, vce, m. = *ruská váha*, 10 pudů, 163·805 kilogr. Skř., Mz. Mkl.
Beřkovice, dle Budějovice, Beřkowitz. B. Dolní, ves u Mělnika, B. Horní, ves u Veltrua. PL., Tk. III. 62., Jir. Rnk. I. 66., S. N., Blk. Kfsk. 819.
Beřkovská. Vz Blk. Kfsk. 1283.
Beřkovský. Vz Blk. Kfsk. 1283., Sdl. Hr. II. 234., IV. 368.
Berky, pl., f., ves u Počátek. — B., das Damenspiel. Rk., Loos.
Berla. B. hlasatelská, der Heroldsstab, poselská, der Gesandschaftsstab. Lpř. — B., berula, die Berle, rostl. okoličnatá. Vz Slb. 581., Čl. Kv. 337., FB. 91.
Berlák, a, m., os. jm. Šd.
Berlán, u, m., der Berlan (eine Art Theebackwerk). Šp.
Berlica, e, f., os. jm. Slov. a mor. Sd.
Berlice, e, f. = *malá berla*, ein kleiner Stab. B. kouzelná, der Zauberstab, fakulty, das Fakultätsscepter; nejvyšší dvormistr s b-cí v ruce. Dch.
Berlička, y, f. = *malá berla, berlice*, ein kleiner Stab, Krückstock, das Streckeisen; b. sonstružní, die Drehkrücke. Šp. — **B.** (Scipio) Vojt., jezuita, naroz. v Plzni 1565. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 49., 90., Jg. H. l. 534., Sbn. 910., 944., Jir. Rnk. I. 66., Šb. H. l. 2. vyd. 230., S. N.
Berličkový. B. patradlo.
Berlik, die Handhabe.
Berlín, a, m. Tk. III. 417., 445., IV. 518., S. N.
Berlíňan, a, m., der Berliner. — B., u, m. = druh berlínských *koláčků* k čaji, Berlingös. Šp.
Berlínský, Berliner. B. koláček, moučník, b. Mehlspeise. Šp. B. modř. Vz S. N.
Berlonoslc, e, m. = *berlonoš*, der Scepterträger. Trublář (Ovid).
Berlovelebný král. Plk.
Berlovládce, e, m., der Scepterführer.
Berlovládný, scepterführend.
Berlovládství, n., die Regierung. Šm.
Berlový. B. stříkačka. R. Smekal.
Berma. — **B.** v hradebnictví = pruh země mezi escarpou a předprsní, die Berme, der Absatz zwischen dem Graben und der Brustwehr. NA. III. 145., Čsk.
Berna. Ku konci přidej: Hdk. C. 376. — B. = *berně, daň královská:* exactio, quae vocatur steura vel berna regis, unquam dare continget. 1235. Později ta daň, která králi, když se v zemi uvázal, neb když se on anebo synové jeho ženili neb když dcery vdával, se odváděla. 1311. Obyčej jest, že berně pánu země od starodávna se dává při přijímání JM. za pána. Kn. drn. (Bdl.). 15., 127. Každá jiná daň králi povolená slula *pomoc*. V Čechách ‚berně pak slove obecná pomoc královi.' Št. Výb. I. 724. Jakož mi JM. psala v čas, abych tři sta kop berny položil. Arch. III. 291. Cf. *Berně*.
Běrna, y, f. = *brambor*. U Místka. Škd.
Bernák, a, m, os. jm. Mor. Šd.
Berňák, a, m. = *berní* (úředník), der Steuereinnehmer. Us. N. Kdyně. Rgl.
Bernard, a, m. Sv. B. KP. I. 367., Tk. II. 177. — B., Dr. senenský v 15. stol. Jg. H. I. 534. Cf. S. N.
Bernardin, a, m. Slunce na sv. B-na ($^{20}/_{5}$) připovídá mnoho vína.
Bernardinka, y, f. = *řeholnice* zákona sv. Bernardina. S. N.
Bernardov, a, m., ves u Kutné Hory. PL.
Bernart, a, m. B. biskup pražský. Tk. II. 94. O jiných B. ib. 532., Blk. Kfsk. 1283.
Bernartice, dle Budějovice, Bernarditz, městečko v Bechyňsku, vz S. N.; Bernartitz, ves u Dolních Kralovic a u Klatov; Bernsdorf, ves u Trutnova; Pernartitz, ves u Boru; Barnsdorf, ves u Nov. Jičína. PL. — Cf. Tk. I. 430., III. 118., IV. 722., Blk. Kfsk. 1283., Sdl. Hr. III. 175., 180., IV. 213., 338.

Bernartické hory. Tk. Ž. 115.

Bernášek, ška, m. = Bernard. Bart. Tak mluvi sv. B. Hns I. 277. Cf. Tk V. 87.

Bernbalk Kl., † 1827. Jg. H. l. 534.

Berně. Ad 1. B. = daň ročně od statkářů králi placená z povinnosti poddanství Pal. Rdh. I. 178. Cf. Hr. rk. 313., Kn. tov. 14., 15., 24., 132. Odepsáni berně, die Steuerabschreibung. Pakli by pokoj najal, tehda jest povinen z dýmu platiti 2 groše berně. Sob. 164. Že mi moji berni vzal z mého dědictví a z mých lidí; Tomu činžovali a berni dávali. Půh. II 380., 491. Kdyby b. královská v zemi tejto poražena byla. List. hrad. 1464. Tč. Berně v l. 1615. povolené aby na kratší lhůty šly a brzo vybrané byly. Skl. 66. B. = dávka, která se králi dávala při přijímáni jeho za pána země, nebo když on anebo některé z jeho dětí v stav manželský vešli; ostatní dávky králi povolované sluly pomoc. Přicházi po prvé r. 1235. Tov. (Bdl.) 132. Cf. Berna, Tk. II. 532., VI. 346., VII. 146., Žer. Záp. II. 121., 123., Kram. Slov. 33., S. N., *Pomoc*, Mkl. Etym. 9.

Berneška, y, f., anser brenta, die Ringel-, Brandgans. Škd., Pdy. Vz Berneššký.

Berneššký. B. husa = *berneška*. Sl. let.

Bernhard, a, m., samota u Třeboně. PL — **B.**, jm. osob. Vz Tk. I. 602.

Bernhaus Fr. 1830. Vz Jg. H. l. 534.

Berni. — B. předloha, povinnosť, inspektor, sklepník, Zahlkellner. Dch.

Bernice, e, f., die Steuereinnehmerin. Bern — **B.**, das Steueramt. Ssk.

Bernictví, n., das Steuerwesen. Šp.

Berničí, iho, m. = *berník*.

Bernlěný. — **B.** zřízeni. Kram. Slov. 33., S. N.

Berník. J. tr., Hdk. C. 376., Arch. rakov. 16. stol., Tk. II. 532.

Berniště, ě, n., der Steuerplatz. Ssk.

Bernoláčina, y, f. = řeč turnovsko-slovenská Ant. Bernolákem na spisovný jazyk povýšená, jíž Hollý užívá. Tč.

Bernoláčiti, il, eni = klásti formy dialektické hlavně slovenské místo forem v jazyku spisovném obvyklých. Bdl. Cf. Bernolák, Bernoláčina.

Bernolák Ant., naroz. v Slanici 1762., děkan a řed. škol, † 1813. Vz Jg H. l. 534., S. N., Jir. Ruk I. 66., Šb. H. l. 230.

Bernov, a, m., Bernau, ves u Jirkova. Tk. IV. 518., Blk. Kfsk. 617.

Bernový, Steuer-. To bude knihami bernovými vyvedeno. Půh. II. 443.

Bernský. B. paštika, Berner Pastelle, koláč, perník, pamlsek, h. Leckerlein. Šp.

Bernovský, ého, m., os. jm — *B. mlýn*, Bernauer Mühle, u Plumlova. PL.

Berňový, Steuer-. To bude knihami bernovými vyvedeno. Půh. II. 443. B. krčma. Tov. 109., Ssk.

Bernsko. Vz S. N.

Berný. Ad 2. Podlé práva móž kupitel dluh za ten dům doplniti penězi obecně bernými. NB. Tč. 256. V časy, dokudž ještě horší penieze u nás a v kraji tomto berny byly; Penězi vídenskými nynie zde i v tomto kraji bernými platili. NB. Tč. 213. Za každý groš sedm peněz v této zemi obecně berných, kteréž nyní jdů aneb potom pnojdů. List hrad. 1546. Tč.

Berok, rku, m., der Kartenstich. Slov Ssk. Cf. Berek.

Běronice = Běrunice. Blk. Kfsk. 546. — *Běronický Jan*, vz Blk. Kfsk. 847., 990.

Běroníček = Běruničky.

Beroun. Ad 1. Dle Jir. v Mus. 1878. 130. stál tam dříve *Brod*. Dle Pal. Rdh. I. 135., Mus. 1833. 425. jest B. slovo cizí. Děvčata berou na hochy z Berouna. Us. — **B**., Bärn, město v Olomoucku: Pern, ves u Teplé. PL. O B. v Čech. vz Tk. I. 601., II. 532., IV. 722., V. 235., VII. 118., 399., Tf. Odp. 385, Blk. Kfsk. 1283., Tk. Ž. 219., S. N.

Berounit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 147.

Berounka, y, f. Vz o ní v Kv. 1855. 640. a násl.

Berounský. — O b. koláčích vz Shtk. Krat. h. 9. O berounském kraji vz Tk. I. 601. — **B.**, os. jm. Vz Jir. Ruk. 67. B. Jan Blk. Kfsk. 1045.

Běrov, a, m., ves. Tk. IV. 153.

Beřovice, dle Budějovice, Beřowitz, ves u Zlonic. PL.

Bérovitý. B. rostliny, paniceae: bodloplev, paspal, rosička, ježatka, bér, kysénatka, proso. Vz Rstp. 1716. a násl.

Bérový, Fench-.

Berseker, kra, m. Vz S. N.

Berštein, a, m. B. Nový, Neu-Perstein, ves u Dubé. PL. Cf. Blk. Klsk. 17., 18., 781.

Berta, y, f. Bertha. Tk. I. 86., S. N.

Berthierit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 217.

Berthold, a, m. B. z Hungeršic. Vz Blk. Kfsk. 687., 737., S. N.

Bertholdka, *Bertoltka*, y, f., ves u Jičína. PP.

Bertlin, a, m. B. Ondřej. Blk. Kfsk. 1198.

Bertrám, u, m. = *řebříček persán*, *tarkan*, *řimbaba*, achillea ptarmica, die Schafgarbe. Vz Slb. 414., Čl. Kv. 192., FB. 43.

Bertranka, *Bertramka*, y, f., samota u Smichova. PL.

Berún, a, m. = *Verona*, město v Italii, zastr. Dal. 156., 185. (vz tam Dětřich), Jir. Anth. I. 3. vyd. XXXIV. — **B.**, a, m., das Kapperschiff. Slov. Ssk., Loos.

Běrunice, dle Budějovice, Gross-Bieronitz, ves u Králova Městce. PL., Blk. Kfsk. 546., Sdl. Hr. IV. 311., Tk. III. 60., Sdl. Hr. I. 72., 244.

Běruničky, pl., f., Klein-Bieronitz, ves u Králova Městce. Cf. Blk. Kfsk. 247., Sdl. Hr. I. 190., 237.

Berunka, y, f. = *boži mandelinka*, *majdalenka*, *baruška*, *boži kravička*, *pinka*, *lunka pestrá*, *panny Marie beruška*, *muška*, *sleteska kropenatá*, coccinella septempunctata, der Blattkäfer, Marienkäfer. Sl. les. Vz Baruška, Prk. Př. 28., Kram. Slov. 34., S. N.

Bernša, dle Káča = *ovce berouci z ruky*. Mor. Brt.

Beruška. Ad 2. B. sladkovodní, asselus aquaticus, vrtavá (vrtálek), limporia terebrans, zední, oniscus murarius, obecná, porcellio scaber. Frč. 102., 103., Schd. II.

527., S. N. — B. = *jivorá kočička.* Na Hané Bkř. — B. = *rdesno, hadí kořen,* rostl. U Nechanic. Kšt. — *B-ky = jemné shluky oblačkové.* Cf. Beránky. Stč. Zem. 626., Schd. I. 170.

Beruškovitý, asselartig. Šm.

Bervin, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Beryl, *beryll.* Přidej: Cf. Bř. N. 187., Schd. II. 49., KP. III. 190., 198., Kram. Slov. 34., Vega II. 318., S. N.

Berylitý *(beryllitý).* B. kysličník, die Glycinerde, Beryllerde, das Berylliumoxyd. Sl. les. B. soli, Berylliumoxydsalze. Hydrát kysličníku beryllitého, Berylliumoxydhydrat. Sl. les.

Beryiil-um, a, n., v lučbě, das Beryllium. Vz Štk. 212., Šfk. P. 267., Schd. I. 263., KP. IV. 304., S. N.

Beryiiotvar, u, m., v miner., das Berylloid. Nz.

Běrytač = *naříkati.* Laš. Brt. D. 199.

Berzelin, u, m. = *solenik mědnatý,* druh ieštěnce. Vz Bř. N. 211.

Berzeliův, *-ova, -ovo.* Berzeliova lampa, kahan, die Berzeliuslampe. Nz.

Beržeň, ě, f., místní jm. na Slov. Kal.

Běs. Lit. bésas, strb. běsъ. Gb. Hl. 27. B., *δαίμων,* daemonium. Ž. wit. 90. 6., 95. 5., 105. 37. V MV. nepravá glossa. Pa. B. = čert, ďábel. Sv. ruk. 83. Toto slovo teprv ve 14. stol. ustoupilo slovu *čert.* Jir. Mus. 1863. 20. Běsy ot lidí othonieval. Hr. rk. 51. Jakoby veň běs vstúpil. Ib. 279. B. války. Čch. Bs. 91. Litý smrti b. Čch. Bs. 52. Běsa máš; Biechu obklíčeni běsy. ZN. Běsy vymetati; moc vypúzeti běsy. ZN. (Alexandr) dav běsu (bohu pohanskému) oběť. Alx. V. v. 2217. (HP. 54.). — Ad *B. polední.* Ž. Klem. — B., os. jm. Půb. I. 191., 193. — B., u, m., die Wnth. Ssk.

Beseda. Strslov. beséda, verbum. Mkl. aL. 8., Etym. 11. — Ad B. = *spolek* atd. A v neděli po obědě chodil pán Bůh po besedě. Sš. P. 3. Dycky chodí jen po besedäch. Ostrav. Tč. A když přišla ve středu, běžela na besedu. Sš. P. 674. — Ad *B. = kvas.* Trnchlá b. Sv. ruk. 97. Zapomenúc klevet na besedě. Št. Kn. š. 3. — Cf. Kram. Slov. 34., S. N.

Besedár, a, m., der Lustgärtner; Erzähler, Schwätzer. Slov. Bern.

Besedek, dka, m. = *kdo rád beseduje.* — B., os. jm. Mor. Šd.

Besedice, dle Budějovice, Besetitz, ves u Něm. Brodu. PL., Blk. Kfsk. 803., 844.

Besedisko, a, n., der Unterhaltungsort. Slov. Loos.

Besediti, *besedovati,* strsl. besědovati, řec. *ὁμιλεῖν.* Sš. Sk. 126. *Ku konci:* Nevěra jest ovšem divé zvíře, s nímžto duch můj nerád besedí. Sš. Bs. 178. O nichžto (miněních filosofických) besedovati možno jest; Raději besedujte o Kristu. Sš. I. 154., II. 126 S panstvem beseduje (hoduje). Kká. Td. 296. B. = bovořiti. Us. u Želiva. Krjk. — **kde kdy.** Za dne beseduje *tamto* **na** blankytě. Sš. Bs. 9.

Besedna, y, f., samota u Mnlška. PL.

Besední. Nech b-ho řečňování. Wtr. B. řeči. Vz Sbu. 398.

Besednice, e, f., pergularia, der Laubenstrauch. B. lysá, p. glabra, jedlá, p. edulis. Vz Rstp. 1044. — B., die Plauderstube. Slov. Ssk. — B., dle Budějovice, Bessenitz, ves u Svin. Cf. Sdl. Hr. III. 301.

Beseduik. Přidej: Kká. Td. 163. — B., u, m., Sammlung von Deklamationsstücken. Dch.

Besedovati, vz Besediti.

Besedovník, a, m., der Besucher einer Soirée; der Schmauser, Kumpan. Rk.

Besedový, laubig. Šm.

Besenice, ves v Budějov. Blk. Kfsk. 653. Cf. Besednice.

Beschliessen. Nalezli ve sněmě; Zůstali na tom, aby . . . a p. Pk., Vk.

Beschränken, něm. Meze ukládati, vyznamenati, vyznačiti, vyměřiti, v mezích držeti a p. Zk.

Běsí, dämonisch, vom bösen Geist (běs) herrührend. Dch.

Besidkář, e, m., der Lustgärtner. Rk.

Besídkový, Lusthaus-, Pavillon-. B. skrýš. Hdk. Les. kv. 111.

Běsik, a, m., os. jm. Šd.

Besinka, y, f., mlýn u Kralovic. PL.

Běsivý, rasend. Šm.

Beskovský Jak., jezuita, 1579.—1624. Vz Jg. H. l. 534., Jir. Ruk. i. 67.

Beskuria, e, f. = *bestie.* U Místka. Škd.

Beskyd. Ve Val. Km. Vz Krč. G. 801. Beskyde, Beskyde, kto po tobě ide! Černohonský bača ovečky zatáčá. Sš. P. 530. — Vz Bezkydy.

Beskydec, dce, m., Beskyder (Wiener) Sandstein. Rk.

Běsně. — Kká. K sl. j. 125.

Běsněti. — **kde.** Ti chlapci tam běsňó na ulici. Ostrav. Tč. — **proti komu.** Bože, myslím, jestli proti svojim tito lidé takto běsnějí, eože proti cizím? Koll. i. 96.

Besnica, e, f. = *kořalka.* Na Slov.

Běsník. — Potom ve sbornici b-ka a mnohé jiné uzdravil. Sš. Jednu stranu štoly b-ku na brdlo pověsil. Pass. mus. 412.

Běsniti. — **po čem.** Osv. V. 639.

Běsnitý, der wüthend werden kann. Slov. Ssk.

Běsnivosť, i, f. = *běsnota.* Ssk.

Běsnivý = *běsný.* Ssk.

Běsno, a, n., Wiessen, ves u Podbořan. PL., Tk. III. 102., Blk. Kfsk. 286.

Běsnosť = *vzteklina,* die Wuth, Raserei (uemoc). Rb., J. tr., Čs. lk. I. 303., 209., 89., II. 17., 205., 263, 46., III. 125., 51., IV. 284., V. 359., VII. 328., S. N.

Běsnota, y, f. = *běsnosť.* Ssk. Větrů b. Čch. Bs. 87.

Běsný B. válka, Nrd, živlů spor. Vrch. — B. = *divoký, vzteklý.* B. člověk, pes. U Uh. Hrad. Brt. D. 199.

Běsomar, a, m., jiné jméno boba slunce. Mus. 1803. 150.

Běsopudič, e, m., der Geisterbanuner, Exorcist. Šm., Loos, Rk.

Běsorodý, dämonerzeugt, teuflisch, böse. Šm.

Běsovník, a, m. = *běsník.* Sš. Sk. 130.

Běsovský = *běsí.* B. píseň. Kotlk. Pypin. překl., Loos.

Běsovství, n., die Teufelei. Šm., Loos.
Běsovstvo, a, n., die bösen Geister. Šm.
Běsovština, y, f., die Teufelshrut. Šm.
Běsovyháněč, e, m., der Geisterbanuer, Exorcist. Rk.
Bessarabie, e, f., v jihozápad. europ. Rusku. Vz S. N.
Bessemerování, n. B. železa. Vz Dušánkův spis ve Sborníku vědeckém. Č. III. Cf. Šfk. P. 351., KP. IV. 100.
Bessus, gt. Bessa, m. B. či Moravus Jan z Kutné Hory. 1567. Vz Jir. Ruk. I. 67.
Bestafiek, a, m., nadávka. 1534.
Beste. Der erste beste. Často stačí: *leda kdo*. Nebudu otvírat ledakomu dveří. Sš. P. 360.
Bestiácký, bestialisch. B. rohota, chlapec, cesta. Ostrav. Tč.
Bestiactvo, *bestialstvo*, a, n., viehische Arbeit, Benehmen, Betrug. To je b. ta rohota, ten člověk. Ostrav. Tč.
Bestiak, a, m. = *bešťák*.
Bestialní, bestialisch, viehisch. B. ukrutnosť. Us. Pdl.
Běstounský Jan. Blk. Kfsk. 1257.
Běstovice, dle Budějovice, ves v Chocensku. V B-cích pod lávkou, snědli čerta s ohlávkou. Sbtk. Krat. h. 10. — Arch. V. 550., Blk. Kfsk. 933., Sdl. Hr. II. 275.
Bestřechov, a, m. Sdl. Hr. 88.
Bestrev, a, m., samota u Hluboké.
Bestrman, a, m. = *hastrman, vodník*, der Wassermann. Na Mor. Bka. Vyhodí se pleskatým kamínkem jak možná nejvýše. Padne-li kámen hranou kolmo do vody, žhlunkne a udělá se nad ním klokoč a b. je zamčen. Na Zlinsku. Brt.
Bestvěti, ěl, ění, thierisch werden. Ostrav. Tč.
Běstvina, y, f., Bestwin, ves u Golčova Jeníkova. Tk. VI. 346., VII. 237. Sdl. Hr. I. 163., II. 275. Táhli Uhři dvojím proudem, jedním k Ronovu městu, druhým podlé B-ny. Pal. Děj. IV. 2. 487.
Běstviny, Biestwin, ves u Dobrušky. Vz Blk. Kfsk. 682.
Bestviti, il, en, ení, thierisch machen. Na Ostrav. Tč.
Bešamelka, y, f. = *hustá kašička uvařená z másla, mouky a mléka*, Béchamel. Hnsg. B. postní; koláč s b-kou, Béchamelkuchen. Šp.
Bešamelkový, Béchamel-. B. omáčka. Vz Bešamelka. Sp.
Bešetín, a, m., ves u Horažďovic. PL.
Běšice, dle Budějovice, Weschitz, ves u Kadaně; Gross-Zhieschitz, ves u Bernartic. PL., Tf. Odp. 52., Blk. Kfsk. 574.
Běšičky, pl., f., ves u Bernartic.
Běšín, a, m., os. jm. Pal. Děj. V. 1. 203., Sdl. Hr. II. 54.
Běšínov, a, m., dvůr u Kouřimě. PL., Blk. Kfsk. 1112.
Běšiny, pl., f., Bieschin, ves u Klatov. Blk. Kfsk. 1283. Cf. Sdl. Hr. III. 194., 254., IV. 368.
Beškaby, pl., f., Beschgaben, ves u Dubé. PL.
Beškovec, vce, m., os. jm. Tk. V. 235., Sdl. Hr. I. 37., 160.—161., II. 150.

Beškovice, dle Budějovice, ves. Tk. IV 157., 705., Blk. Kfsk. 1283., Sdl. Hr. I. 65., S. N.
Bešťácký, bestialisch. Šm.
Bešťák, a, m., die Bestie (o lidech). Šm — B., os. jm. Mus. 1847. 510., Šd., Blk. Kfsk. 1286.
Bešterec, rce, m. = *istá húba s nehladkým hnedým klobúkom*. Zátur. Priat. 7.
Běštín, a, m., ves u Dobříše.
Beta, y, f., jm. feny. Škd. — B. = Alžběta, Běta. Ssk.
Beťah, u, m. = *padoucnice*, die Fallsucht, hinfallende Krankheit. Na Slov. Plk. Beťach znači to, keď vyndú takovému charavému človeku z úst peny alebo i krú (krev). Ostatne slovo b. užíva sa asi tam, kde Čech užíva slova *ďas*. Kýže je to beťah (vyslovenie podivenia sa s mrzutosťou spojeného)? Do b-ha (= do čerta; znači ustrnutí)! Zátur. Tisíc b-hov! Lipa II. 237. Nech ťa aj s materou sto beťahov hádže. Sl. ps. 181. Nech beťah vezme tú vašu materinskú lásku Klčk. VI. 40. Bolhy aj ťo beťah, akby mne táto chuderka mala otažieť na tých dakol'ko krokov. Dhš. Sl. pov. V. 67. Tak sa nal'akala, dzív na beťaha nevyšla. Br. Sh. — B., a, m., der Böse (böse Geist). Slov. Ssk.
Betain, u, m. Vz Šfk. P. 479.
Běťák, a, m., os. jm. na Vsacku. Vck.
Betaň, ě, f., samota u Jihlavy, Volyně a Jesenic. PL.
Betaorcin, u, m. $C_{16} H_{10} O_4$. Vz Šfk. 598.
Beťár, a, m. = *poběhlík*, der Vagabund. Slov. Hdk. C. 376. — B., grober Mensch. Slov. Ssk.
Beťárčina, y, f. = *beťárská mluva*, die Vagabundensprache. Koll.
Beťažný, krank, siech. Rk., Loos.
Bětin, a, m., vreh. Tk. III. 101.
Bětina, y, m, os. jm.
Bětka, y, f., vz Běta.
Betl, u, m., piper betle, druh pepře. Schd. II. 274.
Betlehem, a, m., samoty u Teplé, u Jičína a u Dobříše; mlýny u Hodkovic a u Chocně. PL.
Betlém. — B. = *vánoční jesličky*. U Frenštátu. Nl. — B. *v Praze*. Vz Tk. II. 532. — B., *kaple*. Tk. III. 642., IV. 722., VI. 346., Tk. Ž. 13., 14., S. N. — B., ves u Poličky.
Betlemský, ého, m., os. jm. Tk. V. 235., VI. 52.
Bětník, a, m., samota u Vys. Mýta. PL.
Beton, u, m. = *smíšenina pražského vápna se štěrkem porfyrovým a křemenným*. Frič. Beton (kongret) = smíšenina z kamene na drobno roztlučeného a malty vodní (hydraulické), der Beton. KP. I. 202.-203. Cf. Šfk. P. 300., Kram. Slov. 34.
Betoneur, u, m. V b-rech ponořuje se beton (při vodních stavbách) přímo do vody. Stat. př. kn. 1877. 97. B. parní, der Dampfbetoneur. Zpr. arch. XII. 4. 21.
Betonování, n. = *kladení betonu*, das Betoniren. Us., Zpr. arch. VIII. 112.
Betonovaný; *-án, a, o*, betonirt. B. vodojem. Zpr. arch. VII. 82.

Betonovati = *beton klásti*, Beton legen. Vz Beton.

Betonový, Beton-. B. vrstva, Stat. př. kn. 1877. 105., dlažba, Zpr. arch. VII. 57., vozík. Ib. XII. 4. 21.

Bětulinka, y, f., vz Běta.

Bětunka, y, f., vz Běta.

Bětuška, y, f., vz Běta. Mus. 1880. 445.

Beudantit, u, m. = *arseničnan železnatý*. Vz Schd. II. 52.

Bévati = *bývati*. Mor. Sš. P. 452.

Bevný, *bivný*, welt, geräumig, nicht enge. Šm.

1. **Bez**, u, m. — B. černý, sambucus nigra; červený, rother Hollunder; bílý, s. alba, weisser H.; vlašský (španělský, svatojanský, šeřík obecný), syringa vulgaris, spanischer H.; pozemní (chebdí), s. ebulus, der Feld-, Ackerholder, Feldholunder, Zwergholunder, Attich, Attig; růžový (kalina), viburnum opulus, der Fackelbeerstrauch, gemeiner Schneeball. Sl. les. Cf. FB. 51., Schd. II. 283., Sbtk. Rostl. 190.—192., 197., 198., Čl. Kv. 220., 221., Slb. 488, Čl. 92., 96., Kk. 172., 174., Rstp. 783., 784., 581., 1035., 704., S. N. I. 677., XI. 8., Kram. Slov. 34., Rosc. 127., Listy filolog. VII. 19.

2. **Bez**, *předložka*. Lett. bez, lit. be, skr. bahis, draussen, ausserhalb. Mkl. aL. 7., 8. Ad a). Bez vášně a předsudku. Dch. Půda bez vápna, strom bez ovoce, bez vršku, bez přípravy; bez ublížení zdraví trestati. Sl. les. Jestliže strany bez toho býti nechtie NB. Tč. 186. Žaluj si, vždyť bez toho k jinému nejsi. Sá. Crt. 130. Roba bez zlosti jest ryba bez kosti. Ostrav. Tč. Bez něbo jest = jest po něm veta. Jir. Anth. I. 3. vyd. XXXIV. Dostanu-li se k ní, bez ní bude. GR. Látka bez lesku. Bez boje, bez svědků, bez nákladu, mez bez trávy, grasfrei, bez nucení, bez mučení; býti bez práce; je bez sebe, ohnmächtig; krajina bez rostlin, pflanzenlos, bez plánu, bez jádra, kernfrei. Us. — Ad b). Pražané toho bez obce učiniti nechtěli. Čr. — Ad c) Bylo v tom vojště králův a vojvod bez dvou sedmdesát. Let. Půl devátě bez půl páté, dvě a půl třetí: kolik je to? Ostrav. Tč.

Beza = *bez*, sambucus niger. Slov. Rr. Sb.

Bezák, a, m., os. jm. Slov. Šd.

Bezbarevnosť, i, f., der Achromatismus, die Farblosigkeit. Nz., ZČ., Mj. 281. Kosmopolitická b. J. Grégr.

Bezbarevný, achromatisch. B. sklo. B. rtové. Hdk. Za vol. 12. B. internationalismus. J. Grégr.

Bezbarvitosť, i, f. B. cévnatky, der Albinoismus. Schb.

Bezbarvý, vz Bezbarevný. B. plyn, Mj. 34.

Bezbílečný, *lépe: bezbílký*, ohne Eiweiss. Šm.

Bezbílký, vz Bezbílečný.

Bezblanka, y, f. B. antillská, hylodes martinicensis, žába. Brm. III. 2. 34.

Bezblanný. B. buňka. SP. II. 100.

Bezbludný, unfehlbar. Ssk.

Bezbludosť, i, f., Irrthumlosigkeit, f. Šm.

Bezbludý = *bezbludný*. Šm.

Bezboh. — B. gazdu k úvitu muštruje. Kyt. 1876. 27.

Bezbohosť, i, f., das Ohnegottsein. Ana z b-sti bezbožnosť vyplynuje. Sš. II. 98. — Dk. Poet. 151.

Bezbohý = *bez Boha jsoucí*, atheistisch, gottlos. Sš. Oa. 255., Ssk. B. národ, učení. Dk.

Bezboký, lendenlos. Bž. 238.

Bezbolestí, n. = *bezbolí*. Rk.

Bezbolestivosť, i, f., analgesia, die Analgesie. B. porodní, anodynia. Nz. lk.

Bezbolestnosť, i, f., die Schmerzlosigkeit. Šm.

Bezbolestný, schmerzlos. Šm.

Bezbolí, n. = *bezbolestí*, die Schmerzlosigkeit, Analgesie. Šm., Rk.

Bezbolný, schmerzlos. Šm.

Bezbožec, žce, m., der Atheist. Dch., Ssk.

Bezbožecký, atheistisch. Dch.

Bezbožectví, n., der Atheismus. Ssk.

Bezboženství, n. = *bezbožnosť*. Šm.

Bezboží, n. = *bezbožectví*. Ssk., Šm.

Bezbožnec, žence, m. = *bezbožný*, *bezbožec*. Ros.

Bezbožnice, e, f., eine gottlose Person. Dch.

Bezbožnický, gottlos. Bern.

Bezbožnictví, n., die Gottlosigkeit. Šm., Bern.

Bezbožničiti, il, ení, ein ruchloses Leben führen. Šm., Loos.

Bezbožnička, y, f., die Gottlose. Bern. Vz Bezbožnice.

Bezbožný. — Bezbožnému z bezbožnosti pokuta vyrostá. Mor. Tč.

Bezbradec, dce, m. = *bezbradý*. Bž. 238.

Bezbradek, dka, m. = *bezbradec*. Pk.

Bezbradý = *bezbradec*. — B., ého, m., os. jm. B. Hanuš z Tachova. Tk. V. 71., 72.

Bezbrannosť, i, f., die Wehrlosigkeit. Šm.

Bezbranný. B. děva. Čch. Bs. 92., Ssk.

Bezbrázdý, furchenlos. Rk.

Bezbřehový, uferlos. Dch.

Bezbřehý, uferlos. Šm.

Bezbřichý, bauchlos. Šm.

Bezbrněnec, nce, m., der Berseker, Leibwächter der normanischen Könige. Čsk.

Bezbrvý, ohne Augenbrauen. Šm.

Bezbuří, n., die Sturmlosigkeit. Šm.

Bezbydlí. U b. jsme vyvrženi tohoto světa. Št. Kn. š. 5. Aby tím viece posplchali odsud z tohoto bezbydlí. Chč. Post. 61. a.

Bezbydlný = *bez bytu*, *ve vyhnanství žijící*. Pravn. 1209.

Bezbytný, *bezbytý*, obdachlos; wesenlos. Dch.

Bezceckyně, ě, f. = *amazonka*, die Amazone. Plk., Ssk.

Bezcechovnosť, i, f., die Hoffreiheit (bei Gewerben). Dch.

Bezcennosť. — Nz.

Bezcenný. Nz., Ssk.

Bezcestí, n., invium. Ž. wit. 106. 40., 62. 3., Ssk.

Bezcestný. — B. země. BO.
Bezcestnosť, i, f. = *bezcestí*. Šm.
Bezcevný. B. rostliny (buničné), plantae cellulares, die Zellenpflanzen. Nz. Vz Kk. 7., 61., 45., 68., 69., 138., Slb. XL., Rosc. 3., 30., 50.
Bezcit, u, m., die Apathie, Unempfindlichkeit. Ssk.
Bezcitelnosť = *bezcitnosť*. Čs. lk. I. 177.
Bezcitně, empfindungslos, unempfindlich, gefühllos. B. na něco se dívati. Mus. 1880. 274.
Bezcitnosť, i, f., die Unempfindlichkeit, Gefühllosigkeit. Mus. 1880. 144., Dk. P. 111., Nz. B. sítnice, anaestbesia retinae. Schb.
Bezcitný = *necitný*, gefühllos. Ft., Šmb. B. síly přírodní. Hlv., Ssk.
Bezcitosť, i, f. = *bezcitnosť*. Šm.
Bezcitý = *necitný*. Šm.
Bezcudný, *lépe: necudný*. Šm.
Bezčasnosť, i, f., die Zeitlosigkeit, věčnosť. Šm.
Bezčasý, zeitlos. Šm.
Bezčelec, lce, m., der Schamlose. Rk.
Bezčelně, schamlos. Tak nestoudně a b. si počínají. Koll. Zp. I. 443.
Bezčelnice, e, f., die Schamlose. Šm.
Bezčelník, a, m., der Schamlose. Šm.
Bezčelnosť, i, f., die Schamlosigkeit Šm.
Bezčelný, stirnlos. — B., unverschämt. B. větší díly béře než stydlivý. Č. M. 121.
Bezčelý, stirnlos.
Bezčestí, n. = *bezectnosť*. Rk.
Bezčestiti = *nectíti*, verunehren. — **koho.** Stíbal devy a bezčestil ženy. Slov. Zbr. Lžd. 239.
Bezčestník, a, m., der Ehrlose. Šm.
Bezčestnosť, i, f., die Ehrlosigkeit, Schande. Šm.
Bezčestný, ehrlos, schimpflich.
Bezčetný = *nesčíslný*. B. příkoří, Mus. 1880. 83., vojsko. Šmb. S. II. 171.
Bezčichosť, i, f., anosmia. Nz. lk.
Bezčinnosť, i, f., die Unthätigkeit. Dch.
Bezčinný, *lépe: nečinný*, unthätig. Šm.
Bezčíslý = *bezčíslný*, zahllos, unzählbar. Jir. Anth. B. milosť. Ž. k. p. (Pk. exc.).
Bezčlenný, ungegliedert. Lpř. Slov. I. 50.
Bezčmýrnosť, i, f. = *zástava čmýry*, amenorrhoea. Nz. lk.
Bezčnělečný, griffellos, v botan.
Bezčočí, n., aphakia. Nz. lk.
Bezďačný = *bezděčný*. Slov. Ssk.
Bezďaky = *bezděky*. Slov. Ssk.
Bezděcký z Bezděčí. Blk. Kfsk. 1283.
Bezděč. Na konci za *Št.* přidej: N. 57. Pod b-čí jemu kázachu kříž nésti. Pass.
Bezděčí, n., Bezdietsch a Mitterdorf, vsi u Jevíčka. PL.
Bezděčín, a, m., ves u Tábora, u Batelova, u Lomnice v Jič. a u Ml. Boleslavi; Bösching, ves u Hodkovic. — Blk. Kfsk. 520., 321., 811., Sdl. Hr. III. 194., IV. 368.
Bezděčiti, *bezděčovati*. Na konci za Pass. přidej: 20., Nz. — **jak.** *Mocí* někoho b. Jir. Anth. I. 3. vyd. XXXIV. — **aby.** Poče jeho (sv. Ondřeje) b., aby modlám oběť vzdal. Pass. 23. Přijidechu starosty bezděčiec jej, aby vstal. Bj. — **k čemu.** Jakž bych já jiné k tomu vésti, ovšem ponoukati a b mohl? Koll., III. VIII.
Bezděčka, y, f., Klein-Bösig, ves u Bělé.
Bezděčně. — Kdož co činí b., odplaty blažení nemá. Hus III. 157. Aj jdeme do Jeruzalema, to věz dobrovolně, ne bezděčně. Hus II. 79.
Bezděčný. Ad 1. B. pozornosť, pohyb, Dk. P. 109., 7., pochybení, Lpř. Sl. Práce bezděčná nebývá vděčná. Bž. B. dílo nebývá zdárné. V. A to posluženstvie nebylo jest b-né, ale dobrovolné a milostivé. Hus II. 31. — Ad 2. B. zeť. Dal. 68.
Bezděčovaný; *-án*, *a*, o, gezwungen. Lpř. Slov. 13. Vz Bezděčiti.
Bezděčovati, vz Bezděčiti.
Bezděd a, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118., Tk. I. 61.
Bezděda, y, f., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.
Bezdědice, dle Budějovice (od Bezděda), Bezdietitz, samota u Rychmburka; Gross-Bezdietitz, ves u Hořovic; Klein-Bösig = Bezděčka; B. Malé, Klein-Bezdieditz, dvůr u Hořovic. PL. Cf. Blk. Kfsk. 17., 781. *Pal.* Rdb. I. 133., 136., Tk. IV. 722.
Bezdědičnosť, i, f., die Erbenlosigkeit. Šm.
Bezdědičný, erbenlos, unbeerbt. Šm.
Bezdědovice, dle Budějovice, Bezdiedowitz, ves u Blatné. PL.
Bezdech, u, m., = *bezdechosť*.
Bezdechosť, i, f., die Athemlosigkeit. Šm.
Bezděchov, a, m., jm. pole u Boršova. Pk.
Bezdechý. Kká. K sl. j. 124. Letí bezdech nazpět. Kos.
Bezdějný = *nečinný*, unthätig. Šf.
Bezdějovice, dle Budějovice, Bezejowitz, ves u Nevekiova.
Bezděk. B-ky naskytuje se ta otázka. Us. Vděk nebo nevděk přijmi bezděk. Lpř. Což b-ky otvolal. 15. stol. Mnč. Roam. 71. Bezděky lidem děti křtí. Čr. B-ky přinutiti. Exc. Vodili se b. k sobě. BO. Bezděk mi slouží. Abr. A když ji b-ky na pokoj vedů. Pass. XIV. Řečníci nemají puzení býti bezděky k řečňování proti svým příbuzným. CJB. 383. Ten zápis bezděk učinil. Jdn. 176. Nemôž jl připuditi k dobrému ani odstrčiti od zlého b-ky; Aby jich b-ky nenutili k manželství. Hus III. 112., 201. — B., a, m., Bezdiek, ves u Ousova. Cf. Bezačkov.
Bezděka, y, m. B. Frant., kněz, skriptor a spisov., nar. v Březnici, 1798.—1864. Vz Šb. H. I. 2. vyd. 230., S. N., Tf. H. l. 3. vyd. 185., Jg. H. l. 534.
Bezděkov, a, m., ves u Chotěboře a u Přelouče; Bezděk, vsi u Žatce a Ousova (vz Bezděk); Bezděkau, vsi u Benešova, u Nadějkova, u Pacova, u Chrudimě, u Něm. Brodu, u Nového Města v Brněnsku, u Dolních Kralovic, u Blatně, u Březnice, u Klatov, u Přeštic, u Rokycan, u Sušice, u Strakonic; mlýn u Nového Města a u Volyně; předměstí v Roudnici; B. horní a dolní, Ober-, Unter-Bezděkau, vsi u Unoště; Bezděkow, vsi u Mohelnice a u Rychnova;

Besikau, ves u kláštera Teplé; Bösig, vsi u Police a u Trutnova; Pösigl, ves u Chvalšin; Possigkau, ves u Bělé (u Přimdy); Steinkeller, ves u Telče, Bezděkov-Liškov, ves u Nepomuk. PL. — Arch. I. 531. B., Biskau, v prus. Slez. v Kačersku. Šd. — Čt. Tk. I. 361., 432., III. 642., IV. 98., VI. 201., Tf. Odp. 286., Blk. Kfsk. 1284., Sdl. Hr. I. 252., II. 275., S. N. V B-vé u Mohelnice (u Loštic) je sedm chalupníků (práčů, hromů). Až prý začne všech sedm bezděkovských hromů tlouci najednou, potom bude soudný den. Shtk. Krat. h. 144. — B., jm. vinohradů v Žeravicích na Mor. Šd. — B, jm. pole u Boršova. Cf. Bezděchov. — B. Bohuslav Doheš. Vz Žer. Záp. I. 148., 204., 207.

Bezděkovec, vce, m., Bezdiekowitz, ves u Nepomuk.

Bezděkovský. Vz Blk. Kfsk. 1284.

Bezděky, vz Bezděk.

Bezdělí, n., die Musse, der Müssiggang. Šm.

Bezdělnosť, i, f., die Untheilbarkeit; Unthätigkeit. Šm.

Bezdělný, theilfremd. B. čísla, mezi nimiž ani dvě nepřicházejí, jež by společnou míru měla, jako: 8, 15, 17, 77. Šim. 52. — B., unwirksam. Šm.

Bezděložnice, e, f. *B-ce*, pl. = *bezděložné rostliny*. Vz Bezděložný. Sl. les.

Bezděložný. B. rostliny, acotyledones, samenlappenlos. Nz., Sl. les., Ves., Slb. XL.

Bezden, zedne, m. = *propasť*, der Abgrund. B. bezedná (f. chybně m.: bezedný, dle lat. abyssus. Gb.). Ž. wit. 41. 8. a j. Řeční bezdnové, fluviorum abyssi. BO. Cf. Bezdna, Bezdno, Bezední.

Bezdeň, a, m., wer sich Tag und Nacht bemüht; 2. *zbojník*. Slov. Ssk.

Bezdenosť, i, f., die Taglosigkeit. Šm.

Bezdenný, taglos. Šm.

Bezděrcovitý. B. rostliny, xylomacei: obontlec. Vz Rstp. 1944., 1952.

Bezděrel, e, m., stromatens, der Deckfisch. Šm.

Bezděrov, vz Bezvěrov.

Bezděrý, ohne Löcher. Šm.

Bezdešný = *bezdechý*, athemlos. Lpř. Slov. II. 72.

Bezdeští, n., die Regenlosigkeit. Stč. Zemp. 641., Šm.

Bezdeštnosť, i, f., die Regenlosigkeit. Sl. les., Stč. Zem. 647.

Bezdeštný, regenlos. B. pás, Stč. Zem. 644., krajiny. Us. Pdl., Šm.

Bezdětectví, n. 14. stol. Mčn.

Bezdětek. Výb. I. 729., BO.

Bezdětí, n. = *bezdětství*. Rk.

Bezdětice, dle Budějovice = Bezdědice.

Bezdětinství, n., die Kinderlosigkeit, Sterilität. BO.

Bezdětinstvo, a, n. = *bezdětinství*. Krist. 4. b.

Bezdětkov, a, m., paseky na Vsacku. Vck.

Bezdětkyně. Pass. 275., Krist. 4. a. 14. stol., Mnč. Rozm. 19, BO, Sš. II. 52. B., ježto nerodí. BO.

Bezdětkyňství, n. = *neplodnost ženy*, die Sterilität, Kinderlosigkeit von Seite der Frau. BO.

Bezdětně, kinderlos. B. ovdovělý. Hrts.

Bezdětnosť. Lpř. Slov. I. 68., Ddk. III. 49.

Bezdětný. Bohatý a b. Koll. IV. 184.

Bezdětství, n. B. žen. Vz Čs. lk. I. 188., Slov. zdrav. 28., Ssk.

Bezděz, c, m., Schloss Bösig u Dokes. Od Bezděda. Pal. Rdh. I. 132., Tk. I. 191.-195., 202, 310., III. 109., 411., IV. 722., V. 218., Sdl. Hr. II. 80., Tk. Ž. 162. Pod B-zem. Tk. III. 109.

Bezdězí Nové, v Bolesl. (— Běla). Blk. Kfsk. 14. — B., Bösig, v Bolesl. Blk. Kfsk. 1284.

Bezdězice = Bezdědice. Blk. Kfsk.

Bezdílnosť, i, f, die Untheilbarkeit. Bern.

Bezdílný, theillos, untheilbar. Šm.

Bezdlužnosť, i, f., die Schuldenlosigkeit, -freiheit. Šm.

Bezdlužný, schuldenfrei. Les, ještě slovo B. Arch. V. 530.

Bezdna, y, f. = *bezden*, *propasť bezedná*, der Abgrund. Č., Čch. Bs. 15., Kam., Rk., GR.

Bezdně, grundlos. Kká. K sl. j. 164.

Bezdní, boden-, grundlos. Sak. — B., n., der Abgrund. Ssk.

Bezdno, a, n. = *bezden*, *bezdna*. Čch. Mch. 112., Bs. 61., Kk. K sl. j. 125., Osv. VI. 461., Kk. Td. 124. Že nezhýva len zahynúť, dnu pohrobiť sa v hezdno vln. Phld. V. 65.

Bezdný = *bezedný*, grund-, bodenlos. Dch. B. propasť; Valných světů bezdné prostory, Vrch.; Bezdné spousty lidských muk. Kká. K sl. j. 10. B. prohlubeň, světa prostor, Čch. Bs. 48., 61., hlubina, Čch. Dg. 360., okean. Čch.

Bezdobosť, i, f., die Raumlosigkeit der Zeit. Dk. P. 102.

Bezdomec, mce, m. = *bezdomek*. Šm.

Bezdomek, mka, m., der Heimathlose. Msn. Or. 85., Šm.

Bezdomí, n., die Heimathlosigkeit. Kká. Td. 286.

Bezdomosť, i, f., die Unangesessenheit. Šm.

Bezdomovec, vce, m. = *bezdomek*.

Bezdomovnictví, n., die Heimatlosigkeit. Šm.

Bezdomovník, a, m. = *bezdomek*. Šm.

Bezdomovský, heimatlos. Rk.

Bezdomový, heimathlos. Lidé h-ví. Šml.

Bezdomý, hauslos, unangesessen. Rk.

Bezdračenka, y, f. = *ulita bezdraková*, achatina, die Achatmuschel. Šm.

Bezdráhý = *neschůdný*, unwegsam. Slov.

Bezdřevný, holzarm, holzlos. Lpř. Slov. I. 68., Sl. les. Vz Bezdrvý.

Bezdruh, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bezdružice, dle Budějovice, ves v Tachovsku. Tk. IV. 492., Blk. Kfsk. 1284., S. N.

Bezdružický, ého. m. Tk. VII. 409.

Bezdrvosť, i, f., die Holzlosigkeit. Šm.

Bezdrvý, holzlos. Vz Bezdřevný.

Bezduchosť, i, f., die Geistlosigkeit. Šm., Tš.

Bezduchý. — B. kronikářství, geistlos. Osv. I. 78. B. schránka (mrtvola), die entseelte Hülle. Dch. B. počínání. Mns. 1880. 430. — B. = *nesvědomitý*, gewissenlos. Pakli nám dá starosti zlé, b-ché, nenábožné. Št. Kn. š. 27. (40.).
Bezdůkaznosť, i, f., die Beweislosigkeit. Rk.
Bezdůrazný, gewichtslos. Kfn.
Buzdusičný, stickstofflos, stickstofffrei. Šp., Osv. I. 627. B. těleso, SP. II. 112., potrava; uhlobydraty jsou ústrojniny b-čné. Rk.
Bezdušec, šce, m. = *člověk nesvědomitý*, ein gewissenloser Mensch. Cf. Bezduchý. Kšch. 36.
Bezduší, n., die Seelenlosigkeit, Leblosigkeit. Šm.
Bezdušnice, e, f. = *bezbožnice*, die Gottlose. Slov. Bern.
Bezdušný. Deb., Lpř. Slov. I. 73. B. obraz. Hus I. 70.
Bezdůvodnosť, i, f., die Grundlosigkeit.
Bezdůvodný, grundlos, unbegründet B. tvrzení, žaloba. Šmb. I. 532, II. 98., Dch. Die Brs *lépe:* nedůvodný.
Bezdynka, y, f., jm. studánek na Mor. Cf. Bezedník, Bezednice. Dlž. — B. = *bezedná hloubka* Brt. D. 199.
Beze, vz Bez.
Bezecný = *bezectný*. B-ná mrchol NB Tč. 240. — B., os. jm. na Mor. Tč.
Bezectí, n., die Ehrenlosigkeit, ἀτιμία. Lpř. Slov. I. 102., Lpř. J. Děj. I. 70., Šmb. S. I. 158.
Bezectník, a, m., der Ehrenlose. Žaluji na ty b-ky, kterak sú se nad svú ctí zapomněli. Arch. IV. 82.
Bezectnosť, i, f., J. tr., Reš.
Bezectný. B. zrádce. NB. Tč. 93., 239. Hanebná, b-ná, ohyzdná, ohavná, bezbožná věc. Reš. — B. Frant., Jos. Vz S. N.
Bezečlenný, unartikulirt. B. řeč. Dk. Poet. 525.
Bezední, n. = *bezden*. U b., in abysso. Ž. wit. 105. 9.
Bezednice, e, f., jm. studánky u Bílovce ve Slez. Šd. Vz Bezdýnka.
Bezedník, u, m. = *tlusté střevo prasecí*. Val. Vck., Brt. D. 199. — B., *jm. pozemku*, který býval močálem takřka bezedným. Na Mor. Dšl. — B., a, m., grosser Fresser. Ssk.
Bezedno, a, n. = *bezden*, *bezední*, der Abgrund. Dch., Stč. Zem. 140.
Bezednosť, i, f., die Grund-, Bodenlosigkeit. B. cesty. Dch.
Bezednúcie, bodenlos. Tvá b. dobrota. Pravn. 2114., 1994.
Bezedný. Vz Bezdný. Ad 1. B. nádoba, Mj. 20., pitec. Us., Ssk.
Bezehvězdný, sternlos. Vrch. B. noc. Čch. Bs. 104.
Bezejmenec, nce, m, der Anonyme, Namenlose. Pal. Rdh. III. 72.
Bezejmenek, nka, m. = *bezejmenec*. Pk.
Bezejmennosť, i, f., die Namenlosigkeit, Anonymität. Dk.
Bezejmenný, anonym, namenlos. B. listy. Koll. IV. 269.

Bezek, adv. = *ovšem*. Slov. Bern. — B., zkn, m. = *bez*, u. Bern.
Bezekrevný, blutlos, blutfrei. B. pastva. Msn. Or. 131.
Bezekrový = *krovu nemající*, dachlos. B. byt. Osv. 1871. 94.
Bezelistý, blattlos. B. větve. Kyt. 1876. 84.
Bezelstec, lstee, m., der Redliche. Šm.
Bezelstně, ohne List. B. svědky míti. Václ. XIV. Třefilo se b, že . . . . Zř. F. I. B. XL. Pakli by póvod nebo obeslaný postavě se před právem na ten den ještě s spravedlnostmi svými b. na hotově býti nemohl. Koll. 13.
Bezelstník, a, m. = *bezelstec*. Rk.
Bezelstnosť. 1496. Pakliby toho b. kdo prokázal, tehdy nemá jim to býti ke škodě. Václ. XXXII. Pakliby poznali b., takové obeslání nemá žádnému ke škodě býti; Jestliže z božího dopuštění hromem škoda se stala nebo kteron b-stí. Zř. F. I. U. V., B. XXIX.
Bezelstný. Vz S. N. — B. držení, držitel, Pr., vzezření. Vlč.
Bezelství, n., die Arglosigkeit, Redlichkeit. Šm.
Bezeměrný, masslos. B. libovůle. Osv. I. 364.
Bezemzdec, dce, m., der Unbezahlte. Šm.
Bezemzdý, unbezahlt. Šm.
Bezenský (Bzenský) Jan z Pornbě Blk. Kfsk. 25.
Bezeslaví, n., ignominia. V MV. nepravá glossa. Pa
Bezeslohosť, i, f., die Stillosigkeit. Dk. Poet. 161.
Bezeslovný, wortlos, stumm. B. výčitka. Bendl I. 94.
Bezesmyslník, a, m., der Sinnlose. Rk.
Bezesmyslný, sinnlos. Bž. 238.
Beze snadu = *bez pochyby*, *jistě*. Mor. Knrz.
Bezesnosť, i, f., die Schlaflosigkeit. B. Ježíškova. Sš. P. 45.
Bezesný. — B. spánek, Dk. P. 33., noc. Vrch.
Bezesponný = *bezesponový*. B. aor. řecký ku př. ἔστην. Lpř.
Bezesporný, unstrittig. Jir. Anth. I. 3. vyd. XLIII.
Bezestěnný, wandlos. Kk. Br. 10.
Bezestínný, schattenlos. Stč. Zem. 314., S. N.
Bezestopý, spurlos. Šm.
Bezestrannosť, i, f. = *nestrannosť*.
Bezestranný = *nestranný*, partheilos. Tč. exe.
Bezestrastí, n., die Sorglosigkeit. Šm.
Bezestřední, ohne einen Mittelpunkt. Šm.
Bezestvolý, saftlos. Sl. les.
Bezesvětlý, lichtlos.
Bezeškodí, n. = *bezškodí*.
Bezeškodně, ohne Schaden. Šf. Rozpr. 390.
Bezeškodnosť, i, f. = *bezškodnosť*.
Bezeškodný, unschädlich, schadlos. Posp.
Bezeškodý = *bezeškodný*. Šm.

Bezevkusnost, i, f., die Geschmacklosigkeit. Dk.
Bezevládí, n., die Unbeweglichkeit; Anarchie. Kká. K sl. j. 74.
Bezevtipost, i, f., der Mangel an Witz. Dk.
Bezevtipý, witzlos. B. mysl. Dk.
Bezevzduchý, luftfrei. B. voda. Hrm. 74.
Bezezbranný, wehrlos. Šm.
Bezezdí, n., die Mauerlosigkeit. Šm.
Bezezměnný, unveränderlich. B. zákon. Čch. Bs. 52.
Bezezpruhý, aspirus, spirenlos. B. mrštník hlevíkův. Rst. 526.
Bezezraký, gesichtslos. Rk.
Bezformost, i, f., die Formlosigkeit. Dk. Poet. 327.
Bezformý, formenlos. Dk.
Bezfrajerná, která nemá frajera. Koll. Zp. I. 68.
Bezfrký holub = holub s bílou hlavou. Mor. Brt.
Bezhájný = *neháj ený*, schutzlos. B. země. Sl.
Bezhaluzí, astlos. Šm.
Bezhanečný, v bot. knotenlos. Sl. les.
Bezhladost, i, f., Hungerlosigkeit, f.
Bezhlaholí, n., die Stummheit. Šm.
Bezhlaholý, stumm. Šm.
Bezhlasí, n., die Stimmenlosigkeit. Ssk.
Bezhláskový, ohne Selbstlaut. Naše tvrdé b-vé Dobr změkčovali vkládáním rozličných vokálů: *a, e, u*: Dohar atd. Koll. St. 219.
Bezhlasně = *tiše*, still, lautlos. Vrch.
Bezhlasnost, *bezhlasost*, i, f, die Stimmlosigkeit, Aphonie. Šm.
Bezhlasný, lautlos. Lpř.
Bezhlasý, lautlos. Dch., Lpř. B. hol. Ndr. — B. = *hlasu nemající*, ohne Stimme. B-sí občané, ohne Stimmenrecht, eives sine suffragio. Lpř. J.
Bezhlavec, vce, m. B-cl = akefali, kněží, kteří nežili pod správou žádného biskupa. S. N.
Bezhlaví, n., defektní zrůdnosť plodu. Slov. zdrav. 28.
Bezhlavost, i, f., die Kopflosigkeit. Dch.
Bezhlavý. Ad 1. B. počínání. Dch. B-vé jest a nedokonalé každé právo, v kterém se žádná vyštěrhujíciem pomsta neukládá. Vš. Jir. 289. — B. kůl, ein Pfahl ohne Kopf. Čsk.
Bezhlučný, geräuschlos, lärmlos. Dch., Lpř. Slov. i. 104.
Bezhluký = *bezhlučný*. Šm.
Bezhmotný, nicht materiell, unkörperlich. Jrl. I. 4.
Bezhněví, n., die Zornlosigkeit. Šm.
Bezhněvnost, i, f. = *bezhněví*. Šm.
Bezhněvý, zornlos. Šm.
Bezhorečkový, afebril, fiberlos. Nz. lk.
Bezhorečnatost, i, f. = stav člověka, ve kterém teplota těla není nad normal zvýšena. Vz Apyrexie. Slov. zdrav. 28.
Bezhorečný, apyretisch. Nz. lk. B doba, apyrexis.
Bezhraničný, gränzenlos. Lpř. Sl. I. 71.
Bezhrdlí. — Běží o jejich h. V.
Bezhrdlý, hals-, kopflos. Rk., Šm.

Bezhříchost, i, f., Sündenlosigkeit. V té b-sti Páně tedy spočívá svoboda jeho život položiti. Šš. J. 176.
Bezhříchý, sündenlos. Šm.
Bezhřivý, mähnenlos. Šm.
Bezhrotník, a, m., anaspis, brouk. B. žlutoštítný, a. thoracica, rudokrký, a. ruficollis, žlutočelý, a. frontalis. Kk. Br. 267.
Bezhrotý, spitzlos. Šm.
Bezhvězdost, i, f., die Sternlosigkeit. Šm.
Bezhvězdý, sternlos. Šm.
Bezhybný, bewegungslos. Dch.
Bezhybý = *bezhybný*. B. hmota. Dk.
Bezcharakterní, charakterlos. B. člověk, jednání. Nl.
Bezcharakternost, i, f., die Charakterlosigkeit Koll. IV. 314., Mus. 1880. 269.
Bezchlebost, i, f., die Brodlosigkeit. Šm.
Bezchlebý, brod-, nahrungslos. Šm.
Bezchmurný, wolkenlos, ungetrübt. Dch., Lpř.
Bezchoutka, y, m. a f, der Kostverächter, die -rin. Rk.
Bezchráněčný, *bezchráničitý*, v bot., gehäuselos. Sl. les.
Bezchutenství, *bezchutí*, n., der Mangel an Esslust, Eckel. Šm.
Bezchutnost, i, f., die Geschmacklosigkeit. Sl. les.
Bezchutný, geschmacklos. Kyselina křemičitá jest bezchutna. Kk. Fys. 75., Ssk.
Bezchvalí, n., die Ruhmlosigkeit.
Bezchvostka, y, f. B. bílá, lipurna ambulans, členovec schvostoskok. Vz Frč. 150.
Bezchvostý, ohne Schweif, schweiflos. Šm.
Bezchybost, i, f., die Fehler-, Tadellosigkeit. Šm.
Bezchybý, fehlerlos. Rk.
Bezidejnost, i, f., der Ideenmangel. Dk.
Bezidejný, ideenlos. Pal. Děj. I. 1. 8.
Bezina, y, f., der Holunderstrauch. Škd.
Bezinka, *bzinka*, die Holunderbeere. Vz Hk. 172, Kram. Slov. 35. — B., y, m. = *hlupec*. Us. Zkr.
Bezinkář, e, m. = *kdo bezinky jí*. V Dobříši jsou — bezinkáři. Sbtk. Krat. h. 52.
Bezinkový. B. šťáva, Holunderbeerensaft. Us. Pdl.
Bezirkovati se, z něm. = z úřadu do úřadu choditi a se souditi. Us. v Praze.
Bezjádrový, bez pecky, kernlos. Sl. les.
Bezjádrý, kernlos. Šm.
Bezjazyčka, y, f., aglossa, die Fettschabe. Šm.
Bezjazyčný, zungenlos, ἄγλωσσος. Lpř. Sl. B-ční obojživelníci, aglossa, podobají se našim ropuchám, ústa jsou bez jazyku: pipa americká, pipa drápkatá. Vz Frč. 314.
Bezjazykost, i, f., die Zungen-, Sprachlosigkeit. Šm.
Bezjazyký, zungenlos. Šm.
Bezjedlí, n. = *nejedení*, das Fasten. B. to dlouho trvalo. Šš. Sk. 285.
Bezjedý, giftlos. B. papír na mouchy. Živn. mus. 1874. 51.
Bezjestotnost, i, f., die Wesenlosigkeit. Šm.

Bezjmenec, nce, m., der Namenlose, Anonymus. Ssk.
Bezjmenný, namenlos. Ssk.
Bezkalhotka, y, m., ein Hosenloser, sans culotte. Šm.
Bezkalhotník, a, m. = *bezkalhotka*. Rk.
Bezkalhotý, ohne Hosen. Plk.
Bezkališkový, **bezkališný**, kelchlos. Sl. les.
Bezkáznost, i, f., die Zuchtlosigkeit. Šm.
Bezkázný = *nekázný*, zuchtlos. Šm.
Bezkejs, u, m., alkalisches Salz. Šm.
Bezkelný, keimlos, Sl. les.; ohne Hauzähne.
Bezkelý = *bezkelný*.
Bezklidnost, i, f., die Unruhe. Světz. 1878.
Bezklidný, unruhig. B. moře.
Bezkloubní, **bezkloubý**, gelenklos. Rk., Šm.
Bezkolen, u, m. = *bezkolenec*. Let. Mt. S. VIII. 1. 17.
Bezkolenec, nce, m., molinia, der Steifhalm. B. modrý, m. caerulea. Vz Rstp. 1748., FB. 11., Čl. Kv. 110., Slb. 162.
Bezkolenný, **bezkolénký**, knie-, knotenlos. Šm.
Bezkonečně, unendlich. B. před se jíti, do nekonečna jíti; veličiny nbývá, přibývá b. (nekonečně). Nz.
Bezkonečnost, i, f., die Unendlichkeit. Lpř. Sl. I. 71.
Bezkonečný. — B. řada, unendliche Reihe. Nz. B. šroub, deska. NA. IV. 96., 30, 31.
Bezkonfessionalní, konfessionslos. B. škola. Kos. Ol. I. 94., Enc. paed. I. 606.
Bezkonný, ohne Pferd, unberitten. Lpř. Sl. I. 158.
Bezkořenný, wurzellos. Šm.
Bezkořistný. B. namáhání, unnützes Bemühen. Šf. Rozpr. 896.
Bezkorost, i, f., die Rindenlosigkeit. Šm.
Bezkorunný. B. rostliny, plantae apetalae, kronenlose Pflanzen (rostl. bezplátečné, jednoobalné). Nz. Cl. Slb. XL., Schd. II. 273., Čl. 111., Rosc. 114.
Bezkorý, unberindet. Šp.
Bezkosmatý, haarlos. Koll. St. 690.
Bezkost, a, m., der Weichling. Ssk., Šm.
Bezkostí, n., die Knochenlosigkeit. Rk.
Bezkostní, **bezkostý**, knochenlos. Rk., Šm., Bern.
Bezkošilák, a, m., der Barhemd. Dch.
Bezkotvý, ankerlos. Šm.
Bezkový, ἄχαλκος, unmetallisch. Lpř.
Bezkrají, randlos, unendlich. Šm.
Bezkrálovi, n. = *bezkrálí*. Kotík, Ml., Šmb. S. I. 363., Dch.
Bezkrálství, *bezkrálovství*, n., das Zwischenreich.
Bezkrejtka, *bezkrýtka*, y, f. = *hrnec na mléko, ucháč, kraják (dvojuchý)*, ein Milchtopf mit zwei Henkeln. Us. u Strakonic. Slm. U Netolic. — B. = *hrnek na květiny, květinák, kořenáč*, der Blumentopf. Us. tamtéž a u Deštné.
Bezkřemenný, kiesellos. B. jíl. Us. Pdl.
Bezkřídlý. B-dlí hmyzové, aptera: veš. Vz Frč. 134. B. semeno, abgeflügelter Same.
Bezkrmný, futterlos. Rk.
Bezkrový, obdachlos. Dch.
Bezkruhý. B. rostliny, agyratae. Vz Rstp. 1776.
Bezkrví, n., die Blutlosigkeit. Vz Slov. zdrav. 28.
Bezkrvý = *bezkrevný*, blutlos. Lpř., Kká. K sl. j. 68.
Bezkrýtka, vz Bezkrejtka.
Bezkvasí, n., die Ungesäuertheit. Šm.
Bezkvasnost, i, f. = *bezkvasí*.
Bezkvasný, ungesäuert. Ssk.
Bezkvasý = *bezkvasný*. Rk.
Bezkvět, u, m., epimedium, der Bischofshut, rostl. Šm.
Bezkyčlí, n., die Lendenlosigkeit. Rk.
Bezkyd, u, m., **bezkyda**, y, f., **bezkydí**, n., gesträuchloser Bergrücken. Tpl. Vz Bezkydy.
Bezkydy, tento tvar je prý správnější než Beskydy. B. = Moravské Karpaty jinak také *Javorníky*. Na mor. Val. slnje zvláště tak část horstva mezi horním tokem obojí Bečvy položená; jest to horstvo, jež jest na hřebenech a místy na stráních *bez kydy* t. j. bez křů a drástů, tedy více holé nebo toliko travou porostlé. Vrch *Trojačka* slnje jinak též *Bezkyd*. Vck. Cf. S. N.
Bezkýlý = *nekylnatý*, kiellos.
Bezkysličný, oxydfrei. SP. II. 123.
Bezladí, n. = *nelad*, die Unordnung, das Chaos. B. duše. Šmí. I. 97. (17., 48., 50.).
Bezladně, unordentlich. B. něco arovnati.
Bezladý, ungeordnet. Šm.
Bezlapačka, y, f., bableria, die Bablerie, rostl. B. ježatá, b. histrix, anoženotrnatá, b. prionitis. Vz Rstp. 1225.
Bezlebečný, schädellos. B. obratlovci, acrania. Stč. Zem. 683., 811.
Bezledý, eislos, eisfrei. Lpř. Sl.
Bezlesí, n. = *nezalesněná půda*, der Nichtholzboden. Sl. les.
Bezlesklý = *mdlý*, matt, glanzlos. Šp., Dch.
Bezleský = *bezlesklý*. Sl. les.
Bezlesnost, i, f., die Waldlosigkeit. Šm.
Bezlestnost, i, f. = *upřímnost*. Bern.
Bezlestný = *upřímný*, *bezelstný*. Ssk.
Bezlesý, waldlos. Šm.
Bezletí, u., die Minderjährigkeit. Dch v Shakes. Rich. III.
Bezlidenství, n. = *bezlidskost*. V b. i Janek člověk a s ním Anka jsou lidé. Č. M. 175.
Bezlidí, n., die Entvölkerung, der Mangel an Population. Rk.
Bezlidný. — B. místo. Čch. Mch. 17.
Bezlidskost, i, f., die Unmenschlichkeit. Dch.
Bezlidský = *nelidský*.
Bezlist, u, m. = chvojník dvouklasý, ephedra distachya, das Meerträubchen, der Meerträubel. B. jednoklasý, e. monostachya. Sl. les., Slb. 265.
Bezlistec, listce, m. = *bezlist*.
Bezlistka, y, f., aphyllanthes, die Binsennelke; *babí zub*, lathraea squammaria, die Schuppenwurz. Šm.

Bezlistnosť, i, f., die Blätterlosigkeit.
Bezlistovitý. B. rostliny, casuarinae: bezlist. Vz Slb. 265.
Bezlodyžný, stengellos. Sl. les.
Bezlosý, ohne Loos. Šm.
Bezlupený, blätterlos. Šm.
Bezluský, schotenlos. Šm.
Bezlunný, mondlos. B. noc. Bendl I. 87.
Bezmal. Mor. Brt. D. 184. Zabili tam bez mal 1000 mužóv. BO.
Bezmale m.: bezmála. Bž. 17.
Bezmalem = *bezmála*. Mor. Brt. D. 184.
Bezmanželský, chelos. Šm.
Bezmanželství, n., die Ehelosigkeit. B. kněžstva. Osv. I. 247.
Bezmasý, fleischlos. Šm.
Bezmatěi, n., die Mutterlosigkeit. B. včel. S. N.
Bezmateřnosť, i, f., die Mutterlosigkeit. Hosp. nár. nov.
Bezmateřelý = *bez matky*, verwaist. B. včely. Na Zlinsku. Brt. Vz Včela.
Bezmatkosť, i, f. = *bezmatčí*. Rk.
Bezmatký, mutterlos. Rk.
Bezměnnosť, i, f., die Unveränderlichkeit. Šm.
Bezměnný, unveränderlich. Šm.
Bezměři, n., das Uibermass. Slov. Ssk.
Bezměrnosť, i, f. = *bezměří*. Rk.
Bezměrný, masslos. Dch., Osv. 1880., Ssk. B. ocean. Mus. 1880. 363.
Bezměrořečný (!), masslos redselig. Vký.
Bezměsíčný, mondlos. B. noc. Bern.
Bezměstí, n., der Raummangel. Rk., Šm.
Bezmezdník, a, m. = *bezemzdec*. Šm.
Bezmezí, n., unbegränzter Raum, die End-, Gränzlosigkeit. Sml., Čch. Bs. 36. Modré b. Kyt. 1876. 47. Bezmezím se toulá plaše (oř). Č.
Bezmezný, gränzenlos, unbegränzt. Dch. B. svět, Osv. V. 756. B. Labe. Koll. I. 84. B. trpělivosť. Us. Kutn.
Bezmilosti, n., indignatio, die Ungnade. Má b. u krále; Přestaň již tvé b. nad námi. BO.
Bezmiř, e, m., ves v Táborsku. Blk. Kfsk. 493.
Bezmízosť, i, f., die Saftlosigkeit. Sl. les.
Bezmízý, saftlos. Šm.
Bezmléčí, n., agalactia, der Milchmangel, die Milchlosigkeit. Nz. lk.
Bezmléčnosť, i, f. = *bezmléčí*.
Bezmlékosť, i, f. = *bezmléčí*. Šm.
Bezmluví, n., das Stillschweigen, die Stille. Šm.
Bezmluvnosť, i, f., ἀφασία, die Sprachlosigkeit, das Verstummen. Lpř. Dle Šm. *bezmluvosť*.
Bezmluvý, sprachlos, still. Šm.
Bezmoc, i, f. = *bezmocenství*.
Bezmocenství, n. = *bezmoc*, die Machtlosigkeit, Unmacht. Šm.
Bezmocně, machtlos. Kká. K sl. j. 124.
Bezmocnosť, i, f., die Machtlosigkeit.
Bezmocný. — B. vztek. Kká. K sl. j. 194.
Bezmočí, n., vz Anurie.
Bezmočnosť, i, f. = *bezmočí*. Nz. lk.
Bezmotivní, unmotivirt. B. okrasa. Zpr. arch. VII. 82.

Bezmondí, n., die Anorchie. Nz. lk.
Bezmozečník, a, m., der Gebirnlose. Šm.
Bezmozký, hirnlos. Racha židovské jest slovo a tolik jest řečeno z hněvu, jakoby řekl ‚bezmozký'. Hus II. 285. Racha, to věz prázdný, jehožto mi obecnú řečí možemy nazvati *b-ký*. M.
Bezmoždí, n., anencephalia. Nz. lk.
Bezmračný = *bezmraký*, wolkenlos. B. blankyt. Hrts.
Bezmrakosť, i, f., die Gewölklosigkeit. Šm.
Bezmraký = *bezmračný*.
Bezmravnosť = *nemravnosť*.
Bezmravný, -vý = *nemravný*. Šm.
Bezmrazý, frostlos, frostfrei. B. doba roční. Zpr. arch. VII. 81.
Bezmužka, y, **bezmužkyně**, ě, f., die Ehe-, Mannlose. Rk.
Bezmužství, n. = *bezmanželství*. Ssk.
Bezmylnosť, i, f., die Irrthumlosigkeit.
Bezmylný, irrthumlos. Šm.
Bezmyslí, n., die Gedankenleere. Km.
Bezmyslnosť, i, f., die Gedankenlosigkeit. Km.
Bezmyšlénkovitosť, i, f., die Gedankenlosigkeit. Nrd., Hvls.
Bezmyšlénkovitý, gedankenlos. Osv. I. 367.
Beznáboženský, konfessionslos. Dch. Rázu b-ho ani jedno veliké dílo není. Dk.
Beznaděj, e, f. = *beznadějnosť*. Dch., Vrch., Osv. VI. 57., Mus. 1880. 366.
Beznadějně, hoffnungslos. Us., Kká. B. milovati, Vrch., válku vésti. J. Lpř.
Beznadějný. — B. stav, Us., dům. Msn. Or. 35.
Beznáhlednosť, i, f., die Einsichtslosigkeit. Dk. Poet. 168.
Beznápěvnosť, i, f., die Melodielosigkeit. Dch.
Beznářečnosť, i, f., die Dialektfreiheit. Šm.
Beznehtí, n., anonychia.
Bezník, a, m., byla ves v Jičínsku. Blk. Kfsk. 800.
Bezno, a, n., byla ves v Boleslavsku. Vz Tk. I. 78, 81., Blk. Kfsk. 25., S. N.
Beznohosť, i, f., Mangel der Füsse. Šm.
Beznosec, sce, m., der Nasenlose. Rk.
Beznoska, y, m. a f., der o. die Nasenlose. Rk.
Beznožec, žce, m., der Beinlose. Rk.
Beznožka, y, m. a f., der o. die Beinlose. Rk.
Beznuznosť, i, f., die Elendlosigkeit. Šm.
Beznuzný, elend-, nothlos. Šm.
Bezo = *beze, bez*. Slov. B. mňa. Koll. Zp. I. 30.
Bezoar. Kyselina ellagová $C_{28}H_6O_{16}$ je památná proto, že se z ní často skládají tak zvané b-ry t. j. ohlé kamenité srostliny, které bývají v žaludku a ve střevách různých divokých koz. Přicházejí k nám z orientu a měly před časem vyhlášené jméno jako lék. Šfk. 573., S. N.
Bezoarový kořen. Vz Slov. zdrav. 28., S. N.

Bezobalka, y, f., trinia, die Trinie, rostl. B. obecná, t. vulgaris. Slb. 603.

Bezobědý, ohne Mittagsmal.

Bezoblačně, wolkenlos. Ana svlce sluneční jasně a b. na blankytu svítí. Sš.

Bezoblačný, bezoblaký, wolkenlos. Rk

Bezobratlový, wirbellos. B. živočich. Us. Pdl.

Bezobrazí, n., die Unförmlichkeit, Hässlichkeit. Šm.

Bezobraziti, il, en, ení, unförmlich machen. Šm.

Bezobrazý, bilderfrei, -los. Sloh vědecký je b-zý. Dk.

Bezobutí, n., der Mangel an Fussbekleidung. Lpř. Sl. I. 66.

Bezobuví, n. = *bezobutí*. Lpř. Sl. I. 66.

Bezobydlé, n. = *vyhnanství*. U b. jsme vrženi. St.

Bezocasec, sce, m., der Schwanzlose. Šm.

Bezočatnost, i, f. = *bezočivost*. Slov. Ssk.

Bezočatný = *bezočivý*. Slov. Ssk.

Bezočatost, i, f. = *bezočivost*. Slov. Ssk.

Bezočatý = *bezočivý*. Slov. Ssk.

Bezočec, čce, m., der Augenlose. Šm.

Bezočí, n., anophthalmia. Nz. lk., Ssk.

Bezočivec, vce, m., der Unverschämte. Slov. Ssk.

Bezočivěti, ěl, ění, unverschämt werden. Slov. Ssk.

Bezočivost, i, f. = *bezohlednost*, die Rücksichtslosigkeit. Na Mor. a Slov. — B. = *závistivost*. Mor., Ssk., Bern., Koll. Zp. i. 444., Loos.

Bezočivý = *závistivý, nepřejný*. Mor. a Slov. Brt. D. 199., Bern., Něme., Loos.

Bezočnost, i, f. = *bezočí*. Schb.

Bezodkladně, ohne Aufschub. Us. Pdl.

Bezodkladný, ohne Aufschub. Us. Pdl., Ssk.

Bezodporný, unanfechtbar. Dch.

Bezohledně, rücksichtslos. Dch., Ml., Ft., Šf. Rozpr. 389. B. s někým nakládati, si počínati. Dch.

Bezohlednost. — Z b-sti dělá si sám zásluhu. Pal. Rdh.

Bezohledný. — B. sobectví, Osv. I. 213., jednání, Us. Pdl., boj, válka. Mus. 1880. 470. Nejsem dosti drzý a b. Pal. Rdh. iii. 11.

Bezohryzka, y, f., druh hrušek. Na Mor. a Slov. Brt., Plk.

Bezochrannost, i, f., die Schutzlosigkeit. Lpř.

Bezochranný, schutzlos.

Bezokolíčný, ohne Umständlichkeit. Šm.

Bezokrasý, schmucklos. Dch.

Bezoký. — GR., Ssk.

Bezolejný, entölt. Dch.

Bezolistý, holunderblättrig. Šm.

Bezomylnost, i, f., die Unfehlbarkeit.

Bezomylný = *neomylný*, unfehlbar. Lpř. Děj. i. 96.

Bezoporný = *bez opory jsoucí*. Tepá zápasníky b-né. Hdk. Lnm. V. 257.

Bezoružný = bezbranný, waffenlos. Šm.

Bezosinný, granenlos. Rk., Tč. exc.

Bezosobně, unpersönlich. Slovesa b. užívaná. Křn.

Bezosobní. Oprav *unversöhnlich* v: *unpersönlich*. Nz., Ssk.

Bezostný, stachellos. Lpř. Sl. I. 47.

Bezostražný, nicht wachsam. Hdk. v Lnm. V. 242.

Bezostrohý, spornlos. Šm.

Bezostrovný, inselfrei. B. moře. Us. Pdl., Lpř. Děj. i. 90.

Bezostrožka, y, f., aceras, der Ohnsporn, rostl. B. voštitá, a. anthropophora. Vz Rstp 1507. — B., ophrys, *tořič*, die Ragwurz, das Knabenkraut. Sl. les., Schd. II. 272., Slb. 217.

Bezostrožný = *bezostrohý*

Bezotazně, ohne Frage. Řecký text lépe b. a stanovně čte. Sš. J. 230.

Bezovice, e, f., das Holunderwasser. Rk

Bezovina, y, f., vz Bezovitý (v dod.).

Bezoviště, ě, n., der Holunderort. Sl. les.

Bezovitý. Bezovité rostliny, sambucineae, holunderartig: bez, kalina. Vz Slb 488., Rosc. 127.

Bezovocný, fruchtlos. Rk.

Bezový. — B. duše, Mj., dřevo (bezovina, das Holunderholz), šťáva, Sl. les., křoví, Vlč., kůra. Šp. — B. duše, b. chlap (nadávka = mizerný). BPk.

Bezpahýlný, ohne Sturz; ohne Krallen. Šm.

Bezpalcí, ohne Daum. Us. — B. Ducboslav a Johanna. Blk. Kfsk. 989.

Bezpalistý, v bot., nebenblattlos. Sl. les. B. list. S. N. XI. 7.

Bezpaměť, i, f. = *bezpamětí*.

Bezpamětí, n., die Gedächtnisslosigkeit. Bendl. i. 48. Vz násl.

Bezpamětnost, i, f. = *bezpamětí*. Nz. lk.

Bezpamětný, gedächtnisslos. Ssk.

Bezpanský, herrnlos. Šm.

Bezpanství, n., die Herrnlosigkeit. Šm.

Bezpaprselka, y, f., spilanthus, die Akmelle. Šm.

Bezpasí, gürtellos; passlos. Šm., Rk.

Bezpásošatý, ἀμιτροχίτων, ohne Leibgurt (unter dem Panzer). Lpř. Sl.

Bezpateřnatec, tce, m., rückenwirbelloses Thier. *B-tci:* korýš, hmyz, pavouk, červ, měkkýš, hvězdýš, polyp a nálevník. Vz Schd. II. 328.

Bezpateřný, ohne Rückgrath. Šm.

Bezpatý, fersenlos. Náš pán si veze b-tou ženu. Němc. V. 74.

Bezpažitý = *bez drnu*, rasenlos. Sl. les.

Bezpeč. Neb chtě člověk bezpeč býti, ztratí-li jedno, aby měl druhé . . . Št. Kn. š. 30. — B., f., die Sicherheit. V něm (v Kristu) základ má veškera b. naše. Sš. II. 106., Ssk.

Bezpečení, n., vz Bezpečiti.

Bezpečenský, Sicherheits-. Rk.

Bezpečenství. — B. komu dáti. Dal. 144. Pro b. města něco učiniti. 1532. Mus. 1880. 497.

Bezpečenstvo, a, n. = *bezpečenství*. Pošli (tam) komorníka, ať dá b. před sobú atd. Kn. ř. 244.

Bezpečí, n. Pal. Rdh. iii. 257., Ssk.

Bezpečiti. Ad se čím (kde). B. se právem. Msn. Or. 136. Lidé, kteří se věčnou slávou b-li. Sš. Ob. 154. Nikdo se ctností

avou b. nemůže. Sš. II. 65. Jimiž (lidmi světáckými) člověk se ve vodách svojich bezpeči. Sš. II. 179. — se več. A že oni ve slova jeho se b. mohou. Sš. II. 79. — ad se nač. Král se na to b. ráčil. Čr. Na něhož se b. mohu. Žer. 15.

Bezpečně. — Napřed b., potom srdečně. Lpř. Uptáno se toho b. NB. Tč. 165. Bezpečněji jest, aby se dál půhon tímto obyčejem ČJB. 379.

Bezpečník, a, m., der Sorglose, Sichere. Šm.

Bezpečnosť. — B. veřejná, Us.; b. osoby *životem*, zdravím, tělem. J. tr. Stráž pro b. Čsk. B. *před* úklady. Lpř. Sl. I. 55. Stupeň bezpečnosti konstrukce. Pil. 5. Pás b-sti, der Sicherheitsgürtel (při cídění oken). Dch.

Bezpečnostní, Sicherheits-. B. opatření. Us. Pdl.

Bezpečný = *kdo jest bez péče*, tutus, sicher, gefahrlos; vzalo smysl od způsobu odpovědi válek. Kdo komu válku odpovídal, učinil to listem a ten, jemuž se odpovědělo, musil pak péči míti proti odpovědníkům. Sr. čl. Péče. Kn. drn. 127. B. lampa, svítilna, kahan, die Sicherheitslampe, Bc., Kk., Sl. les., úkryt, rukojemství, Us. Pdl., sirky, Sicherheitszündhölzchen. Rk., Šp. Měl b-nou naději, že . . . Šmb. Zle dobytého ktož požívá, řiedko ten bezpečen bývá. Smil v. 83. — **Ad čeho.** B-čni byli svých životóv i statkóv. Arch. I. 190. Jest-li kdo smrti b-čen. Výb. I. 358. Tiť sú vždy toho b-čni; Tak budeš b-čen sebe. Smil v. 319., 1350. Bych nepřátel bezpečen byl. Pravn. 2216. — **Ad před čím.** Před bouřemi kotva a port vždycky b-čný. Kom. Před Tatary b-čni jsme byli. Vrat. 187. Před mnou jest b-čný. Smil v. 1455. I před horníky b-čna nebiesta. Dal. 165. B. před ohněm. Nz. To je před hřiechem najbezpečnější. Št. *Tato vazba mívá se za nesprávnou, ale jest s dostatek doložena.* Cf. Listy filolog. III. 219. — **Ad čím.** Přízní božskou b-čný. Msn. Or. Aby zdarem byl b-čen. Kom. 67. B. statky a hrdlem, Zb., sobů. Dal. 143., Abr. Tebůť jsem b-čen všady. Smil v. 376. Kterak my máme svými statky b-čni býti? Brt. S. 3. vyd. 59. — **Ad od čeho.** B. od úkladů. Lpř. Sl. I. 54. B-čný jest od úpadku, kdo čtvornožky leze. Slov. Tč. Od škůdců tvých ať jsem b-čen, nčiň. Kom. — **kde. Na** horách byl b. Abr. Kamzík v těchto místech bezpečný před kulí střelce. Vrch Nevěděl jsem, krubě-li jsem **mezi** vámi b-čen. Ler.

Bezpečství. — A v takém b. budú v súdný den. St. Kn. š. 33.

Bezpenězie, n., der Geldmangel. Št.

Bezpenězosť, i, f. = *bezpenězí*. Šm.

Bezper, a, m., achirus, ryba. Šm.

Bezperacký = *nezpůsobný*, unartig, ausgelassen, *dovádivý*. Vz Zbezperačeti. Na Ostrav. Tč. B. práce = nekonečná; kluk, člověk, an dem Malz und Hopfen verloren ist, sine spe. Na Ostrav. Tč. Vz Bezperačný.

Bezperactví, n. = *rozpustilosť*. Laš. Brt. D. 199.

Bezperačný = *bezperacký*. U Místka na Mor. Škd.

Bezperák, a, m. = *bezperacký člověk*. Ostrav. Tč.

Bezperný, lippenlos. Slov. Ssk.

Bezpernatný, flügellos. B. vzkaz. Msn. Or. 13.

Bezperý, federlos. Us. Ssk.

Bezpích, a, m., der Schwalbenfisch. Sl. les. — B., vz Štítník.

Bezplamenný. B. lampa, die Glühlampe. Nz.

Bezplátečný. B. rostliny. Vz Bezkorunný.

Bezplatně, unentgeltlich. B. někde pracovati. Sl. les., Ssk.

Bezplatnosť, i, f., die Gebühren-, Zahlungsfreiheit. B. užívání. Pr. 1884. 14.

Bezplatný, gebührenfrei, kostenfrei, Freie. B. místo, der Freiplatz, obědy, der Freitisch, Dch., léčení, praktikant. Us. Pdl., Ssk.

Bezplemennosť, i, f., die Kinderlosigkeit. Šm.

Bezplemenný, ohne Familie. Šm.

Bezplodí, n. = *bezplodnosť*, die Unfruchtbarkeit. Šm.

Bezplodnosť, i, f. = *bezplodí*. Šm.

Bezplodný, unfruchtbar. Dch., Kká. K sl. j. 12.

Bezplodý = *bezplodný*, *neplodný*. Šm.

Bezpňový, stammlos. B. rostliny. Ves. IV. 2.

Bezpočatečný, ohne Anfang. Věčně, b. trvání světa. Hlv.

Bezpodstatnosť, i, f., die Unwesentlichkeit, das Unbegründetsein. B. tvrzení, domněnky.

Bezpodstatný, wesenlos.

Bezpohlavní, geschlechtslos. B. květ. Sl. les., Ves. I. 97. Vz Bezpohlavý.

Bezpohlavý. — B. mšice. KP. V. 169.

Bezpoehlebný, schmeichellos. Slov. Ssk.

Bezpojmý. B. účelnosť. Dk. Poet. 66.

Bezpokojie. — Když vše b-jě přesta. AlxV. v. 507. (HP. 13.). AlxV. v. 1191. (HP. 29.).

Bezpokryvečný = *bezsákrový*, hüttenlos.

Bezpomocný, hilflos. Osoby b-né z nebezpečenství vysvobozené mají se opatrovati. Čerm. Kal. hos. 1882.

Bezpomysl, u, m., die Unüberlegtheit. Podobného nesmyslu a b-slu i jinde doslýchali se. Sš. P. 773.

Bezpoplatnosť, i, f., die Immunität. S. N.

Bezpopovština, y, f. = *sekta, která nemá popů*, *sekta bez kněží*. Rus. Mz. Mkl.

Bezporočný = *bez poroka jsoucí*. Sš. II. 178.

Bezpostředečný = *bezprostřední*. Šm.

Bezpostřední = *bezprostřední*. Šm.

Bezposkvrnný, *bezposkvrnný*, unbefleckt. Šm.

Bezpotažný = *absolutní*. S. N. I. 19.

Bezpotí, n. = *bezpotnosť*, anidrosis. Nz. lk.

Bezpotnosť, i, f. = *bezpotí*.

Bezpotomný, unbeerbt. Pk.

Bezpotřebí, n., die Unnöthigkeit. Ssk.

Bezpotřebnosť, i, f. = *nepotřebnosť*, die Unnöthigkeit. Bern.

Bezpotřebný = *nepotřebný*, unnöthig, überflüssig. Bern.

Bezpontý, fesselfrei. Dk.

Bezpovahosť, i, f., die Charakterlosigkeit. Šm., Rk.

Bezpovahový, charakterlos. Vch. Ar. 14.

Bezpracný, mühelos. Lpř. Sl. I. 79., Dch. Osmý den najposlednější, v niemž mieti budeme b-né ale velmi užitečné dielo. Hus I. 123.

Bezprav, a, m., os. jm. Pal Rdh. I. 112.

Bezpravce, e, m. = *bezpravec*, tyrannus. BO, Smil v. 1256. Každý b. bude souzen jako dosud. Pal. Rdh. III. 5. str. B., der Rechtsverletzer. Ps. o zšti.

Bezpravec. Za Výb. I. přidej: 881., 966.

Bezpraví — co se zúmyslně a chtěním mimo pořad práva děje. Blř. Vz S. N. B. svému každý hrániti se může. Vz Cor. jur. IV. 3. 2. 403. B. a moc nepřítel práva. Ib. — 1. ř. za Cf. čárku smaž. B. chudých lidí (— chudým činěné). Výb. II. 41. Nebudeť libo b. BO. Dobrodiní práva ižádnému nemá přino býti, aniž komu činí b., právo sobě slušně veda. CJB. 391. B. někomu činiti, NB. Tč. 72., dělati, ib. 161.

Bezpravidelnosť, i, f., die Unregelmässigkeit. Šm.

Bezpravidelný, regellos. Šm.

Bezpravidlosť, i, f., die Unregelmässigkeit. Dk. Poet. 160.

Bezprávně. — Jehož jest b. odsúdil. St. Kn. š. 10. Hubiš mé lidi b. Výb. II. 42. B. v mé věno vpadl. Půh. I. 158.

Bezprávník, a, m. = *kdo bezpráví činí*. Jest ještě jiný zmatek, když póvod jsa v pravdě proti svému b-ku spravedliv, samým práva neznáním nohama v zmatek vchází; B-ci v dobré obecné zle se velhúce všeliků lesť úklady provoditi hudú; Hodný b-ka takového pohřeb. Vš. Jir. 419., 438., 440. B. a zemský zhúbce. Tov. 29. Právo za b-ka toho odsuzuje, kterýž nechtě právom živ býti užívá moci. Bart. 302. 34.

Bezprávnosť. — Neustávejme v trápení a b-stech nám od nich (zlých lidí) nastrojených. Vš. 447.

Bezprávný. Přidej: Vz Dobrovolný. Ssk. B. cesta = soukromá, kterou majitel zahajuje na znamení, že nikomu nedovoluje po ní choditi nebo jezditi. Kn. rož.

Bezprávo, a, n. = *bezpráví*. Slov. Ssk.

Bezpředložkový, ohne ein Vorwort B. akkusativ. Křn.

Bezpředmětný, objektlos. Dch. B. sloveso. — B. = *bez předmětu*, gegenstandslos. Dch. B. namítání. Pal. Rdh. III. 280.

Bezpředsudný, vorurtheilsfrei. B. mysl. Šf. Rozpr. 25.

Bezpřem, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. Petrovi řečenému Bezpřem. Arch. II. 466.

Bezpřemně = *bezpřímně*. B. se nehněvej. BO.

Bezpřemný = *bezpřímný*. B. blouh písma svatého. Sš. B-mným nebezpečenstvím bylo pro Slovany . . . . Sh. vel. II. 147. — B., abominalis, protervus, *ohavný*, *protivný*. B. syn. BO. Učinil se jest tak b-mným, že jest následoval modl. Bj.

Bezpřerývný = *bezpřetržný*. B. souvis. Ntra. VI. 358.

Bezpřestanně, unaufhörlich. B. pracovati, pršeti. Ostrav. Tč.

Bezpřetržitosť, i, f. = *bezpřetržnosť* Šm.

Bezpřetržitý = *bezpřetržný*. Šm.

Bezpřetržnosť, i, f. = *nepřetržnosť*. Bern

Bezpřetržný, ununterbrochen. Slov. Ssk

Bezpříčepký, v hot., halfterlos. Sl. les.

Bezpříčinný, ohne Ursache. Osv. I. 51.

Bezpříhodý, nicht zufällig, ohne Zufall. Šm.

Bezpříkladný. B. poddajnosť, Ddk. V. 267., horlivosť, vlastenec. Koll. Zp. IV. 170., III. 45.

Bezpřímně. — Věříme tomu b. Sv. Mař. v. 213.

Bezpřímnina, y, f., die Synkope, eine Krankheit. Šm.

Bezpřímnosť, i, f., das Uibermass. Šm.

Bezpřímný. — Výb. I. 776. B. se pohanóm činiese (intolerabilis, nesnesitelný). BO.

Bezpřítomnosť, i, f, die Abwesenheit. Šm.

Bezpřítomný = *nepřítomný*, abwesend. Šm.

Bezpříznaký = *bezesponný*. B. sloveso. Bž. 170.

Bezpřízvučnosť, i, f., die Accentlosigkeit.

Bezpřízvučný, accentlos. B. slovo. Vz S. N.

Bezpřízvukosť, i, f. B. pocitů hmatových. Dk. P. 19., 160. Cf. Bezpřízvučnosť

Bezpřízvuký. B. pocit. Dk. P. 13., 332. B. slovo = které nemá přízvuku. Vz Bezpřízvučný. KB. 2. vyd. 2., Bž. 57.

Bezprodlenosť, i, f., die Unverzüglichkeit. Šm.

Bezproměnnosť, i, f., die Unveränderlichkeit. Šm.

Bezprospěchý, *bezprospěšný*, erfolg-, fruchtlos. Us.

Bezprostora, y, f. = *prostora nekonečně veliká*. Kyt. 1876. 47.

Bezprostorný = *co žádným prostorem není vázáno*. Sš.

Bezprostředečnosť, i, f., die Unmittelbarkeit.

Bezprostředečný, unmittelbar. Šm.

Bezprostřednosť, i, f., die Unmittelbarkeit. Dk. P. 16., Tš. O podm. 10.

Bezprostředný, unmittelbar. B. dotek, ZČ. I. 248., spojení, Šmh. S. II. 255., panství, Ib. 21, styčnosť, Mj. 10., dojem, Dk., slovo i skutek, Koll. III. 49., styk, sousedství, názor. Us. Pdl. V b-ním okolí (*lépe*: v nejbližším). Km., Brs. 2. vyd. 87.

Bezprsačka, y, f., die Amazone. Slov. Ssk.

Bezprslý, fingerlos. Šm., Němc. V.

Bezpružnosť, i, f., die Schwunglosigkeit, Mangel an Elasticität. Dch.

Bezpupělce, e, f. B-ce, neritinea, měkkýši břichonožci: zubovec pestrý. Vz Frč. 234.

Bezpůsobnosť, i, f., die Einflusslosigkeit, Wirkungslosigkeit. Dch.

Bezpůsobný = *nepůsobný*, nicht wirkend, wirkungslos.

Bezpust, u, m., die Zügellosigkeit. Slov. Ssk.
Bezpustuý = *rozpustilý*. Val. Brt. D. 199., Slov. Ssk.
Bezrada, y, f., die Rathlosigkeit. Deb.
Bezřadec, dce, m., v miner., der Anorthit. Rk.
Bezradí, n. = *bezrada*. U nás b. a zmatek obecný. Ros.
Bezřádkový, reihenlos. Setí b., die Vollsaat; b. rozsévadlo, breitwürfige Seemaschine Sl. les.
Bezradnost, i, f., die Rathlosigkeit. Lpř. Sl. I. 36.
Bezradostnost, i, f., die Freudenlosigkeit. Šm.
Bezradostný. — Kká. K sl. j. 170., Sá.
Bezradý, rathlos.
Bezřadý, ohne Reihen, nicht in Reihen.
Bezřadýn, u, m., muntingia, die Muntingie, rostl. B. bílý, m. calabura. Vz Rstp. 166.
Bezranný, wundenfrei.
Bezřaska, y, f., die Melanie. Šm.
Bezrázný, charakterlos. Slov. Ssk., Rk., Loos.
Bezřečí, n. = *samiklost*, aphasia. Nz. lk.
Bezřemeslý, ohne Handwerk. Šm.
Bezretí, n., achelia. Nz. lk.
Bezrodí, n., Mangel an Verwandten. Šm.
Bezrodičný. B. plození, generatio aequivoca, elternlose Zeugung.
Bezrodinný, familienlos. Šm.
Bezrodý, verwandtenlos. Šm.
Bezrokost, i, f., die Terminlosigkeit. Šm.
Bezroký, terminlos. Šm.
Bezrouner, nce, m., polyangium, der Eierhalgling, rostl. B. žloutkový, p. vitellinum. Vz Rstp. 1960.
Bezrozdělnost, *bezrozdílnost*, i, f., die Untheilbarkeit.
Bezrozdělný, *bezrozdílný*, untheilbar. Bern.
Bezrozměrný, nicht abgemessen. B. bytost. ZČ. I. 3., 47. B. verš. Dk. Poet. 392.
Bezrozum, u, m., *lépe*: nerozum, der Unverstand. Bž. 236., Loos.
Bezrozumec, mce, m., der Unvernünftige. Šm.
Bezrozumí, n., der Unverstand. Šm.
Bezrozumnost, i, f., die Unvernunft. Šm.
Bezrozum-ý, **-mný**, unverständig, unvernünftig.
Bezrožka, y, f., aceras, der Ohnhorn, rostl. B. t.radatá, a. anthropofora. Vz Slb. 211.
Bezruče, e, m., os. jm. Tč.
Bezručec, čka, m. = *bezručka*. Šm.
Bezručka, y, m. a f. — *člověk bez jedné ruky*, der Einhändige. Us. Msk.
Bezrudný, erzfrei. B. kamení. S. N. III. 586. Vz násl.
Bezrudý, v hor., erzfrei, nicht erzhältig, todtliegend. Sl. les.
Bezruk, a, m. = *bezruký*. V ktoré (peníze) b. a nahý podelili sa. Dhš. Sl. pov. III. 36.
Bezrukávní, ärmellos. B. rubáš. Lpř.
Bezrukávý = *bezrukávní*. B. svrchník. S. N. I. 5.
Bezruký. — GR. Bez hodin je člověk jako b-ký. B-ký otevřel dvéře (vítr). Us. Kšá.
Bezrýmý, reimlos. Šm.
Bezsemennost, i, f., die Samenlosigkeit. Sl. les.
Bezsemenný, samenlos. Šm.
Bezsennost, i, f. = *bezspavost*, agrypnia, die Schlaflosigkeit. Nz. lk.
Bezsilí, n., die Asthenie, Kraftlosigkeit, Schwäche. Nz., Lpř. Sl. I. 94., 48., Ssk.
Bezsilný, asthenisch, kraftlos. Nz.
Bezskladný, harmonielos. Šm.
Bezskloní, n., der Deklinationsmangel. Pk.
Bezskutečný, *lépe*: neskutečný, unwirklich.
Bezsláví, n., die Ruhmlosigkeit. Lšk., Lpř.
Bezslavný = *neslavný*, ruhmlos. Lpř.
Bezsledý, spurlos. Šm.
Bezslibnost, i, f., die Gelübdelosigkeit. Šm.
Bezslibný, ohne Gelübde. Šm.
Bezslovný, wortlos, nicht ausdrücklich. Šm.
Bezslužný, dienstlos. Slov. Ssk.
Bezslzý, thränenlos. Šm.
Bezsmerný. B. moře, unermesslich. Vrch.
Bezsměrý, richtungslos. B. duše. Kyt. 1876. 36.
Bezsměšný = *nesměšný*, ernsthaft. Šm.
Bezsmrtelník, a, m. = *nesmrtelník*.
Bezsmrtelný, *lépe*: *nesmrtelný*. Šm.
Bezsmrtelnost, i, f. = *nesmrtelnost*. BO.
Bezsmrtí, n., die Unsterblichkeit. Šm.
Bezsmrtnost, i, f., die Unsterblichkeit. Šm.
Bezsmrtný, unsterblich. Šm.
Bezsmyslník, a, m., der Sinnlose. Sš. Sk. 255.
Bezmyslnost, i, f., die Sinnlosigkeit. Lpř. Sl. I. 79.
Bezsněhý, schneefrei. Sl. les.
Bezsoudnost, i, f., die Gerichtslosigkeit; *nesoudnost*, Mangel an Urtheil. Šm.
Bezsoudný, gerichtslos; *nesoudný*, ohne Beurtheilung.
Bezspavost, i, f., vz Bezsennost.
Bezspoj, e, m. = *nevazba*, *věty nespojené*, asyndeton. Pěkně anděl mluví k ženám v asyndetech či větách nespojených, v bezspojech a nevazbách při svém živém, dolehlivém a radostném zvěstování. Sš. Mr. 71.
Bezspojebně, asyndetisch. Mluví h. anesen návalem myšlének. Sš. II. 35.
Bezspoječně = *bezspojebně*. Napomenutí to je vývodek z předešlého, ale připojen je b.; Věty ty b. a hezvazně po sobě následují. Sš. II. 128., Sk. 47.
Bezspoječnost, i, f., asyndetische Satzverbindung, das Asyndeton. Nz., Jg. Slovsn. 71.
Bezspoječný, asyndetisch. B. vazba vět. Nz.
Bezspolečný, ungesellig.
Bezsporný, unbestreitbar. Ssk.
Bezspráva, y, f., die Leitungslosigkeit.
Bezsprávný, leitungslos. Ssk.
Bezsrdečnost, i, f., die Herzlosigkeit.

Bezsrdečný, herzlos. Posp.
Bezsrední = *bezprostřední*. Slov. Ssk.
Bezsrdí, u., acardia. Nz. lk.
Bezstarosti Fr., učitel a spisov., † 1831. Vz Enc. paed. I. 606. — *B. Ignát*, učitel a spisov., 1827.—1862. Ib.
Bestarostný. — B. rozmar, Vlč., dětstvl, život, Us. Pdl., veselosť. Osv. 1. 272.
Bezstopký, stiellos. Šm.
Bezstopný, spurlos. B. verš, nedostopný, abgekürzter Vers, brachycatalecticus (versus). Nz.
Bezstoudnice, e, 1., *lépe: nestoudnice*, die Schamlose. Šm.
Bezstoudník, a, m. = *bezstudec*. Šm.
Bezstoudnosť, i, f. = *bezstudnosť*, die Schamlosigkeit. Lpř. Sl. I. 46.
Bezstoudný, vs Bezstudný.
Bezstrachý, furchtlos, herzhaft. Šm.
Bezstrastnosť, i, f. die Leidenschaftslosigkeit. Nz.
Bezstrastý, leidenschafts-, sorgenlos. Šm.
Bezstrašivosť, i, f., die Furchtlosigkeit. Neohroženosť a b. jeho v kázání o Kristu. Sš. Sk. 141.
Bezstrazní, n. = *bezstrastnosť*. Nz.
Bezstráznivosť, i, f. = *bezstrastnosť*. Nz. Svrchovaná ctnosť u stoiků byla b. Sš. Sk. 204.
Bezstrážl, n., *ἀφυλαξία*, das Nichtbewachen. Lpř. Sl.
Bezstromosť, i, f., die Baumlosigkeit.
Bezstrunný, saitenlos, unbesaitet. Šm.
Bezstudec, dce, m. = *nestoudník*, der Schamlose. Šm.
Bezstudí, n., die Schamlosigkeit. Šm.
Bezstudnosť, *bezstydnosť*, i, f. = *nestydnosť*. Bern., Ssk.
Bezstudný, *bezstydný* = *nestydný*. Ssk., Bern.
Bezstupný, stufenlos. Šm.
Bezsvědomec, mce, m., der Gewissenlose. Šm.
Bezsvědomí, n., die Gewissenlosigkeit. Šm.
Bezsvědomý, gewissenlos. Šm.
Bezsvětlosť, i, f., die Lichtlosigkeit. Šm.
Bezsvětlý, lichtlos. Šm.
Bezsvětný, temerarius. V MV. nepravá glossa. Pa.
Bezšatý, kleiderlos. Šm.
Bezšetrný, schonungslos. B. trpkosť jeho láskou zlahozena. Sš. I. 8.
Bezškodí, n., die Vergütung. Šm.
Bezškodnosť, i, f. = *neškodnosť*. Bern.
Bezškodný = *neškodný*. Bern.
Bezšpicí = *bezešpicí*.
Bezšťávý, saftlos. Šm.
Bezštětinný, borstenlos. Šm.
Bezšupinný, schalenlos. Šm.
Beztahov, a, m., ves ve Voticku. S. N., Blk. Kfsk. 493., Sdl. Hr. III. 301., IV. 85.
Bez tak = *bez toho, ovšem*. Mor. Bez tak že mám sestru. Bkř.
Beztaktně, taktlos. B. jednati. Us.
Beztaktnosť, i, f. = *nevědomosť*, jak a kdy se má s něčím zacházeti, jak má způsobně jednati, die Taktlosigkeit.
Beztaktý, taktlos. B. verš. Dk. Poet. 292.

Beztělnosť, i, f. = *beztělesnosť*. Sš. J 303.
Beztělný = *beztělesný*. Lpř. Sl. I. 100.
Beztělý = *beztělesný*. Us., Desolda.
Bez toho = *ovšem*. Cf. Bez tak. Sak sa ešče uvidíme? Odp. Bez toho. Mor. Brs.
Beztrestně, straflos. B. něco činiti. Us.
Beztrestnosť, i, f., die Straflosigkeit.
Beztrudnosť, i, f., der Leichtmuth, die Harmlosigkeit. Dch.
Beztrudný, harmlos, schmerzlos, unbekümmert.
Beztrupý, rumpflos. B. plod, acormus. Nz. lk.
Beztvara, y, f., die Unform, Formlosigkeit. Dch.
Beztvarnosť, i, f., die Gestaltlosigkeit, Amorphie, der Amorphismus, die Formlosigkeit, Ungestaltheit. Nz., Stč. Zem. 272., ZČ. 1. 249, Šfk. 736.
Beztvarný, *beztvárný*, gestaltlos, ungestaltet, formlos, amorph. Nz., Kká. B. nerost, rašelina, amorpher Torf, Sl. les., ublík, Kk., tělesa, ZČ. I. 249., Schd. 1. 275., odrůdy křemene. Osv. I. 639.
Beztvarý = *beztvarný*. Dk., Sl. les.
Bezúčastný, untheilhaftig. Krň.
Bezúčelnosť, i, f., die Zwecklosigkeit.
Bezúčelný, zwecklos. Dch.
Bezúčinnosť, i, f., die Unthätigkeit, Unwirksamkeit. Ddk. V. 57.
Bezúčinný, unthätig, unwirksam.
Bezúdobnosť, i, f., die Formlosigkeit. Dch.
Bezúdobný, formlos. Dch.
Bezúdý = *bezúdný*. Lpř. Sl. I. 50.
Bezüglich, něm. Cf. Potahmo.
Bezúhonnosť, die Lauterkeit, Unsträflichkeit. J. tr., S. N.
Bezúhonný. — Dch., Sš. III. 210., Vrch., Ssk.
Beznoha, y, m., os. jm. Mor. Šd.
Bezuchý. GR.
Bezúchylný. B. čára = čára na mapě těmi místy vedená, kde dralka úchylkova dokonale od jihu k severu směřuje. S. N. V. 31.
Bezúlevný, unablässlich. B. touha. Kká. K sl. j. 210.
Bezum, u, m., amentia, der Unverstand. Exc. 1424.
Bezumec, mce, m. = *nerozumec*, der Unverständige. Tím více se projevili sami blázny a hlupci a b-mci. Sš. I. 167.
Bezumný, unsinnig, verrückt, rasend; der Idiot. Šm. B. tyrann. Ntr. VI. 295.
Bezúplatný, unentgeltlich; *neúplatný (lépe)*, unbestechlich. Šm.
Bezúřadý, amtlos.
Bezúrazitý, unverletzbar. Ssk.
Bezúrazný, unverletzbar. Ssk.
Bezumstvovati = *nerozumně jednati?* Slov. Pán tvoj bezumstvuje. Zbr. Hry 134.
Bezúmyslnosť, i, f., die Absichtslosigkeit.
Bezúročitelný, unverzinslich. B. půjčka. Us.
1. **Bezúročitý** = *neočarovatelný*. Val Brt. D. 199.

2. **Bezúročitý** = *bezúročný.*
Bezúročný = *neúročný, nezúročitelný,* unverzinslich. Nz., Ssk.
Bezúsilnosť, i, f., die Energielosigkeit. Dch.
Bezúsilný, energielos. Dch.
Bezúspěšný, *lépe: neúspěšný,* erfolg-, nutzlos.
Bezustajně, unaufhörlich. B. zpívá. Ostrav. Tč.
Bezustajný, bezustanný, unaufhörlich. Ostrav. Tč.
Bezústí, n., vz Astomia.
Bezústrojí, n., die Organlosigkeit. Šm.
Bezústrojnosť, i, f., die Organlosigkeit.
Bezústý = *bezhubý,* ohne Mund. Lpř. Sl. I. 99.
Bezušatka, y, f., aotus, rostl. Šm.
Bezušec, šce, m., der Ohrenlose. Šm.
Bezuška, y, m. a f., der, die Ohrenlose. Rk.
Bezútěchý, trostlos. Dk., Loos.
Bezútěšnosť, i, f., die Unerfreulichkeit, Trostlosigkeit. Dk.
Bezútěšný, trostlos. B. pustina. Vrch.
Bezútratný, kostenlos; unverlierbar. Šm.
Bezútvarnosť, i, f., die Formlosigkeit.
Bezútvarný, formlos. Dch.
Bezúvahý, unbedachtsam. Rk.
Bezúvažný, *lépe: neúvažný,* unbedachtsam. Šm.
Bezuzdný, ungezügelt. Nz. B. tyran, Vlč., chtíče. Osv. I. 268., Ssk.
Bezuzlice, e, f. = *bezkolenec, smrděnka,* molinia, die Molinie, rostl. Vz Slb. 162.
Bezuzlý, knotenlos, knotenfrei. Lpř. Sl. I. 49.
Bezužitečný, *lépe:* neužitečný.
Bezvadně, tadellos, mackellos, fehlerfrei. B. bílý límec. Hrts.
Bezvadnosť, i, f., die Mackellosigkeit, Tadellosigkeit, Fehlerfreiheit. Us. Pdl. B. svědka. Šp.
Bezvadný, také unbedenklich. B. chování, Šml. I. 53., svědek, Pr. 1884. 58., dříví. Sl. les. Mluviti francouzsky s bezvadným přízvukem. Hrts.
Bezváhý, unwichtig. Rk.
Bezvápenný, kalklos. B. půda. Sl. les.
Bezvarletník, a, m. = *bez variete,* anorchis. Nz. lk.
Bezvášnivosť, i, f., die Apathie, Affektlosigkeit, Leidenschaftslosigkeit. Nz.
Bezvaznosť, i, f. = *bezspoječnosť.* Nz., Ssk.
Bezvazný = *bezspoječný.* Chce pak Pavel říci těmi třemi b-nými otázkami. Sš. I. 167.
Bezvážný, ohne Gewicht, gewichtslos, ungeehrt. Tesař.
Bezvčasný, *lépe: nevčasný,* unzeitig.
Bezvděčný, *lépe: nevděčný.*
Bezveči, ves. Arch. III. 469., Sdl. Hr. I. 82.
Bezvědomec, mce, m., der Bewusstlose, Unbekannte. Šm.
Bezvědomí, n., die Bewusstlosigkeit. Kká. K sl. j. 125., Nz. lk. Vz Slov. zdrav. 28.
Bezvědomosť, i, f., die Unwissenheit, Bewusstlosigkeit. Šm.
Bezvěnnosť, i, f., die Mitgiftlosigkeit. Šm.
Bezvěr, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bezvěra, y, f., *lépe: nevěra,* der Unglaube. Šm.
Bezvěrec, rce, m., der Ungläubige. Šm.
Bezvěrecký, glaubenslos, konfessionslos. Dch.
Bezvěří, n. Ktož tě mienie i v tě věřie pravým srdcem bez bezvěřie. Hr. rk. 137.
Bezvěrov, a, m., Wasseran, ves v Plzeňsku. Blk. Kfsk. 130. — B. (Bezděrov), Bernklau, ves v Plzeňsku. Blk. Kfsk. 450., 1269.
Bezvěrství, n., die Konfessionslosigkeit. Rk.
Bezvěrý, glaubenslos. Ssk.
Bezvětevnosť, i, f., die Astlosigkeit. Sl. les.
Bezvětevný, astlos. B. kmen (stromu), reiner Stamm. Sl. les.
Bezvětří, n. KP. III. 361., Kos. Ol. I. 120., Ssk.
Bezvětrý, windlos. Ssk., Rk.
Bezvětvý, astfrei, astlos. Bezvětvý vzrůst (stromu). Loos, Sl. les.
Bezvěží, thurmlos. Šm.
Bezvidomý, unsichtbar.
Bezviký, deckellos. Šm.
Bezvina, y, f., die Schuldlosigkeit, Unschuld. Dch.
Bezviní, n., die Schuldlosigkeit. Ssk.
Bezviniti, il, ěn, ění, schuldlos halten, der Schuld entledigen. — **koho.** Dch. Nevědomosť ho nijak nemůže b. Sš. L. 128.
Bezviník, a, m. = *bezvinný, nevinný,* der Schuldlose, Unschuldige. Sš. J. 249.
Bezvkusný, geschmacklos. Šf.
Bezvládí, n. = *bezvláda.* Ad a) = ochrnutí neúplné, akinesia. Nz. lk. Vz Slov. zdrav. 29., S. N. — Ad b). Šmb. S. I. 355., II. 220., MH. 5., Lpř. Sl. I. 51.
Bezvládník, a, m., der Anarchist. Šm.
Bezvládnosť, i, f. = *bezvládí.* J. tr.
Bezvládný, kraftlos, gliederlahm, bewegungslos. Dch., Lpř. Sl. I. 25., 50., Ssk.
Bezvlahosť, i, f., die Feuchtlosigkeit, Dürre. Šm.
Bezvlahý, dürr, trocken. Šm.
Bezvlasí, n., die Atrichia. Nz. lk.
Bezvlasosť, i, f., die Haarlosigkeit. B. byla znamením slabosti. Koll. St. 47.
Bezvlastek, stka, m., ein Vaterlandsloser. Dch.
Bezvlastí, n., die Vaterlandslosigkeit. Šm.
Bezvnadný, reizlos. Dch.
Bezvodec, dce, m. = *živec přímodělný, orthoklas,* der Anhydrit, Kalifeldspath, prismatisches Orthoklashaloid. J. tr., Bř. N. 129., Šmd., Sl. les., S. N.
Bezvodí, n., inaquosum, der Wassermangel. Pk., Ž. wit. 105. 14., Ssk.
Bezvodosť, i, f., die Wasserlosigkeit, der Wassermangel.
Bezvodný, wasserlos, wasserfrei. B. kyselina sírková, Kk. Fys. 70., líh, Kk., alkohol, absoluter Alkohol. Sl. les.
Bezvodý = *bezvodný.* Lpř. Sl. I. 66., S. N. B. kyseliny, Mj., ZČ., silikaty. Osv. V. 19.

Bezvolně, unwillig, unwillkührlich (bezděky). Rk. B. se točiti. Ildk. L. kv. 83.

Bezvolnice, e, f. = *nevolnice*, die Unfreie, Sklavin. Šm.

Bezvolník, a, m. = *nevolník*, der Unfreie, Sklave. Šm.

Bezvolnosť, i, f. = *nevolnosť*, die Unfreiheit, Sklaverei. Šm.

Bezvolný = *bez vůle, nevolný*, willenlos, unfrei, unwillkührlich. Kká., Posp. B. myšlénka. Lumír. B. nástroj. Ohzor. 1880.

Bezvonnosť, i, f., die Geruchlosigkeit. Šm.

Bezvonný, geruchlos. Šm.

Bezvouse, ete, m., ophidium imberhe, der Elephantenfisch. Šm.

Bezvrška, y, f. = *dobronika, medovník, doubravník*, melittis, das Immenblatt, rostl. Slb. 332. — U Rožnova = *rozrazil polní*, veronica agrestis. Bayer. Vz Bezvršník.

Bezvršník, u, m. = *šťastná zelinka*, veronica latifolia. Vz *Bezvrška*. Vraj, keď bol raz Kristus Pán s Petrom na polovačke, odstrelil jej vŕšťok a od tej doby len z pazuchy listov kvietky vyháňa a samý vrch rastliny je bez kvetov. Z tadial aj jej meno bezvršník. Let. Mt. S. X. 1. 47. — Rr. Sb.

Bezvtipnosť, i, f. = *nevtipnosť*, Mangel an Witz, der Unwitz, Aberwitz. Bern.

Bezvtipný, unwitzig, aberwitzig. Bern.

Bezvýdělký, erwerhlos. Šm.

Bezvýhlednosť, i, f., die Aussichtslosigkeit. Dch.

Bezvýchodý, ohne Ausgang. Šm.

Bezvýkazý, ausweislos. Šm.

Bezvýminěčnosť, i, f., die Unbedingtheit. S. N. I. 19.

Bezvýminěčný. B. vůle, Mll. 33., zákon přirodní. Ves. 3. 25.

Bezvýminěný, unbedingt. B. pravidla. Ves. 1. 25.

Bezvýslednosť, i, f., die Erfolgiosigkeit, Ergehnisslosigkeit. Dch.

Bezvýsledný = *marný*, erfolglos, ergebnisslos.

Bezvýnosnosť, i, f., die Ertragslosigkeit. Sl. les.

Bezvýnosný = *nevýnosný*, ertragslos.

Bezvýznamnosť, i, f., die Ausdruckslosigkeit. B. tváře. Us. Pdl.

Bezvýznamný, ausdrukslos, hedeutnngslos. B. událosť. Us. — Mus. 1880. 363.

Bezvzduchosť, i, f., der Luftmangel, die Luftleere. B. plie, atelectasia. Nz. lk.

Bezvzduchý, luftleer. B. prostor. Sl. les.

Bezvzhledně, rücksichtslos. Šm.

Bezvzhlednosť, i, f., die Rücksichtslosigkeit. Šm.

Bezvzhledný, rücksichtslos. Lpř.

Bezzákonnice, e, f, die Gesetzlose, Ruchlose. Šm.

Bezzákonník, a, m, der Gesetzlose, Ruchlose. Šm.

Bezzákonnosť, i, f, die Gesetzlosigkeit, Gesetzwidrigkeit. J. tr.

Bezzákonný, gesetzlos, gesetzwidrig. 35. stol.

Bezzákrový, hüllenlos. Sl. les.

Bezzápiatný. B. smlouva = taková, ve které jenom jedna se smlouvajících stran něco přislihuje, einseitiger Vertrag. Vz S. N.

Bezzápornosť, i, f., die Widerspruchlosigkeit. Šm.

Bezzásadnosť, i, f., die Principienlosigkeit. Dch.

Bezzásadný, principienlos.

Bezzáslužnosť, i, f., die Verdienstlosigkeit. Šm.

Bezzáštitý, unbeschützt. Šm.

Bezzávadný, ungehindert. Šm.

Bezzávisti, n., die Neidlosigkeit. Lpř.

Bezzávistnosť, i, f. = *bezzávisti*. Šm.

Bezzávistný, neidlos. Lpř. Sl. I. 14

Bezzbrojný, unhewaffnet. Lpř. Sl. I. 65

Bezzemý, ohne Land, ohne Erde. Šm.

Bezzlobný, nicht bosbaft. Šm.

Bezzměnnosť, i, f., die Unveränderlichkeit. Šm.

Bezzměnný, unveränderlich. Šm.

Bezznaký, ohne Kennzeichen, unkennbar. Pk.

Bezzobanka, y, f., grielum, die Kranzblume. Šm.

Bezzobaný, *bezzoubký*, schnabellos.

Bezzoubký, vz Bezzobaný.

Bezzračnosť, i, f., die Blindheit. Šm.

Bezzračný = *bezzraký*, blind. Šm.

Bezzraký, vz Bezzračný.

Bezzubec, bce, m. = *kdo nemá zubů*, der Zahnlose. Kos. Ol. 3. 81., Ssk.

Bezzubka, y, f. B. kachní, anodonta anatina, die Entenmuschel. Šm.

Bezzubkyně, ě, f., die Zahnlose. Šm.

Bezzubosť, i, f., die Zahnlosigkeit. Šm.

Bezzvonný, glockenlos. Šm.

Bezzvučně, tonlos. Sá.

Bezzvučný, tonlos, lautlos. Lpř.

Bezzvuký = *bezzvučný*. Lpř.

Bezžaberný, kiemenlos. B. obratlovci, ebranchiata. Stč. Zem. 813.

Bezžalostný, ohne Betrübniss, harmlos. Lpř. Sl.

Bezžaludečný, *bezžaludký*, magenlos. Šm.

Bezžalý = *bezžalostný*. Rk.

Bezžeberný, rippenlos. Sl. les.

Bezžebrý = *bezžeberný*. Rk.

Bezželezný, eisenfrei. Osv. V. 19.

Bezženek, nka, m. = *bezženec*. Šmb. S. II. 168.

Bezžerti, n., der Ernst. Šm.

Bezžertý, ernst.

Bezžilý = *nežilnatý*, v bot., nervenlos. Sl. les.

Bezživný, *lépe: nežívný*, nahrlos. Šm.

Bezživotí, n. — Skládal lesť o b. jeho BO. Třetí nevěra, jež hospodu zradí na b. Kn. rož. 130. B. = smrť násilná. Chci mysliti o jeho b. Pr. městská. Však jste mi slibili hrdlí a b. nečiniti. Hol. z St.

Bezživotný, Hlv, Nz. B. hmota. Ves. Ssk.

Bezživý, leblos, unbelebt. Šm.

Bezžíznosť, i, f., die Durstlosigkeit. Šm.

Bezžlazí, drüsenlos. Šm.

Bezžlučí, *bezžlučný*, gallenlos. Šm. — *Bezžlučí*, n., acbelia. Nz. lk.

Běža, die Káča, beesha, rostl. B. obecná, b. baccifera. Vz Rstp. 1755.

Běžačky. Přiběhl, utíkal b., im Laufrennen. Us. Šd.

Běžák, a, m. = *běžec*, der Renner. Ten kůň je dobrý b. Us. Šd.

Běžatě, laufend, im Lauf. Cf. Ležatě. Šd.

Běžatý, laufend, im Lauf. Cf. Ležatý, Běžitý. Šd.

Běžec, žce, m., der Laufer, Renner. Cf. Běžák. *Běžci*, cursoria, členovci různokřídlí: škvorové, švábi, kudlanky, pakobylky. Vz Frč. 142. — *Běžci*, cursores, die Laufvögel: pštrosové, nandové, kasuaři, moy, běžci clukovití. Vz Frč. 348., Pták.

Běžeti. O tvarech vz Gb. v List. filol. 1884. 451. — **abs.** *Ř. 24. tohoto článku.* Běžící účty, laufende Rechnungen, úroky. Us. Pdl. Budeme-li je (slovo) směti, jak leží a běží, v sebe pojati. Kos. Ol. I. 48. Nechati něco běžeti. Sá. v Osv. I. 105. Běž to, jak běž (o nedbalých); Ať to běží, jak běží; Co nemůže běžet, to necháme ležeť. Dch. Prodal statek, jak to leží a běží. Us Dhv. Stuoj, neběhej! Výb. II. 45. Jáz běžu. Mst. 1. Běžím. St. Ř. 106. a. Vzdálil sem sě biežie, fugiens. Ž. wit. 54. 8. Běhá, div si paty neuběhá. Us. Běžel, co mu nohy stačily. Šd. Běhati, jako když se kosinka pálí, jako s troudy = rychle. U Kr. Hrad. Kšť. Běží, jak vítr, div si nohy neuběží, jak o základka, jak kula, jak trpělka (stará, ale ještě čilá ženská); běžel, co mohl vyskočiť. Mor. Brt. Běží, jakoby mu hlava hořela. Hkš. Kdo se běhať vynaučil, ten nebude státi. Mor. Tč. Neběháš-li, nemáš, nehledáš-li, nenajdeš. Lpř., Bž. Kdo sám běží, toho snadno hnáti. Bž. — **Ad čeho.** Sv. Řehoř světské pochvaly běháše. Pass. 238. A on také Martin neběbá toho a žádá vyšším (právem) naučen býti. NB. Tč. 87. Já dobrébo neběbám, což by mezi námi dobří lidé dobrého uhodili. NB. Tč. 290. Toho nebezpečného světa běhaje tuto bydlí. Výb. I. 289. Této chvály neběhajmy. St. 100. — **Ad po čem:** po jelenu. Pass. 189. A sám po jelenu běže náhožněho Prokopa na poušti nechtě nalezl. Bls. 5. I kniežata po něm (= za ním) běžie. Hr. rk. 218. B. po něm. St. Ř. 5. b. — **komu.** Temu běžá slze. Laš. Brt. D. 199. — **s čím.** Čára ta rovnoběžně s jinou běží. Us. Běži jak s odrnem (kvapně). U Olom. Šd. Běhati jako s terpentinem (kvapně). U Litovle. Kčr. — **Ad kudy.** Běžel dolů *farářkou* (polem farářovým). U Solnice. Silnice **podél** řeky běží. Us. Pdl. Na každý den patřiec **po** všech stranách biehaše, za by jeho kde jdúc spatřila (Tob. 10. 7.). BO. Běží voda Lindava kole dvora fojtova. Sš. P. 421. Běbá dětí po ulici jako smetí. Sk. Mlýn, který **skrze** zeď běží. List. hrad. 1441. Tč. Lano běží *kolem* bubnu. NA. IV. 154. — **Ad před čím.** Běžel před nim jako před smrtí. BN. Kdo před deštěm běži, snadno v louži leži. Mudr. 155. — **kam.** Běže vesele **na** tu lúku **proti** Symforianovi. Výb. II. 44. Otec do města běžal. Pass. 356. Lipolt v šraňky běže. Výb. II. 44. Běž ty, milá, běž ty k faráŕovi, od faráře běž ty k hrobařovi, aby mně kopal hrob nový; A když přišla neděla, do tanečka běžela; Muž tvůj tě bude bijávať, budeš ke mně běhávávať, dcerusko moja. Sš. P. 185., 674., 706. Fojt náš to uslyše k tomu hospodáři na pomoc s jinými dobrými lidmi běžel. NB. Tč. 107. Běžel jsem v kout. Kom. Lab. 25. Bystřina v podol běží. Kyt. 1876. 80. K svým bohuom biežal. Pass. 14. stol. Jáť k němu s perem běžeti musím. Výb. III. 33. — **oč.** Běží o jejich bezbrdlí. V. Běži při tom o otázku. Us. Dch. O vás běží. 15. stol. Neb jemu o právo běží. O. z D. Ty póhony, ježto **mezi** nimi o tu věc běži, mají státi v pokoji. Půb. II. 550. O jeho hlavu nyní běží. Žal. 128. Nyní vám běží o vaši vlasť. Abr. 290. — **za kým:** za holkami běhati. Us. Psik jeho biežieše za nim. BO. Oba dva jsú za nim s dobytými mečmi běželi. NB. Tč. 93. — **odkud.** A ta ovca běží s kopca; Ztratil jsem pěrko **od** milej běža; Moc je nás, moc je nás, běž Evičko preč od nás. Sš. P. 621., 628., 727. — **kde.** Potok bystře běží **mezi** borami. BO. Mráz všem **v** žilách běži. Vrch. To běži **při** lidech (jest v obyčeji). Nz. Běži při té věci o to. Us. Dch. — **v čem.** V tom hřieše běžie obecně lidé. Hus II. 271. — **kdy.** A že *tehdy toho času* mnohé příčiny při psaní běžely, jiehž nyní není. 1512. Mns. 1883. 363. Již minulý týden jsem o tom běhal (za tou příčinou). U Rychn. Vk. Dnové obecní v času běžíc minú nám. Exc. A pak **po** žalobách u právě běží (následuje) panský nález. O. z D. — **jak.** Z domu *cvalem* běžel. Kká. Splašeně běhati (bzíkati, bieseln). Sl. les. Běžeti klusem, Vlč., v závod. Lpř. Rovnou cestou ke krčmáři běžel. Sá. v Osv. I. 178. Dunaj je hlboký, *na* široko běží. Sl. ps. 132. Kerý ten kůň *tuhši* běži, ten tu děvuchu obdrži. Sš. P. 781. Jistě to Kristovo proroctvie *plně* nynie běžie. Hus I. 351. A bude *lotrem* (jako lotr) běbati. Chč. P. 101. a. Vz *B. abs.* (jako . . .). — **pro koho, proč.** Kážeš-li mně pro kvasnice a já pro ně hopkem běžím **bez** čepice. Sš. P. 670. Bež skoro pre Janíčka. Ht. Sl. ml. 220. — **se,** streichen (o zvířatech; o rybách: *třiti*). Naše kráva už se běhala. Us. Pije tata, pije mama, šak se nám již běhá kráva. Sš. P. 647. — **s infinit.** Neběhají krve prolití (neštítím se). Pass. 793. — **se supin.** A já běžím tebe lúbat. Sš. P. 670. — *Pozn. Tento článek* (I. 63.—64.) *měl by se ovšem dle vazeb jinak uspořádati, ale musili bychom zde mnoho z původního článku opakovati.*

Běžisko, a, n. = *běžiště*, die Lauf-, Rennbahn. Rčení přijato z okolův a běžisk na řeckých hrách. Sš. I. 106. Vz Bezliště, Běhaliště (dod.).

Běžiště, ě, n., die Rennbahn. B. římské a řecké, vz Vlšk. 43, Běžisko.

Běžitý, laufend. Slov. Loos.

Běžka, y, f. = *poběhlice*. Ehr. To sem si nepomyslil, že ta holka je taková běžka. U Rychn. Msk.

Bežkajka, y, f. = *běhalka*. Nie bez príčiny volám sa B., veď bežkám vám cez celý boží dníčok. Slov. Pbld. III. 3. 235.

Běžkati = *běžeti* (v dětské řeči). Na Zlinsku Brt. Běžkej! Šm. Na Slov. — **kde.** Pišta teraz zase bežkal **pred** otcom. Lipa

III. 192. Dítky bežkaly po chodbách. Ntr. VI. 274. — odkud. Či dávno ona z tato bežkala? Btt. Sp. 66. — kdy. Před sluncom hned bežkal hostóm vinšovati. Koll. Zp. II. 129. — jak. Bežkaj si teraz *pešo*. Dbš. Sl. pov. I. 520.

Bežkom = *během*. Slov.

Bežkov, a, m., mě. v Lužici. Pal. Děj. IV. 1.

Běžně. — B. něco dotknouti; krátce a b. o tom oznámím. Ler.

Běžník, a, m. B-ci, thomisidae, druh pavouků. B. pocestný, thomisus viaticus Vz Frč. 120.

Běžnosť, i, f., die Oberflächlichkeit; die Sorglosigkeit; der Gebrauch. Bern.

Běžný. — Ad *Běžící*, kurrent. B. písmo, die Kurrentschrift, práce, vydání, kurrente Arbeiten, Auslagen, Nz., J. tr., koberec, der Laufteppich; Udržovati někoho na běžných zprávách, Einen auf dem Laufenden erhalten. Dch. B. čísla, úroky, fortlaufende Zahlen, Zinsen, účet, přírůstek, jährlicher laufender Zuwachs. Šp., S. N. B. otázky, Osv. I. 41., kolo. NA. IV. 210. B. výraz. Us. Každému běžné podání. Tš. Laok. 19. Patnácte hřiven grošiev peněz drobných obecných dobrých v zemi moravské běžných a berných. List brad. 1467. Tč. — Ad *povrchní*. B. nástin, die Handskizze, das Brouillon. Šp., Sl. les. — Ad *obecný* atd. Podání obyčejem běžné, im Schwange gegende Tradition. Dch. B. ceny, názor; Náhled ten jest v obecenstvu běžný. Us. Pdl. B. potřeby, Kaizl 100., frase. Osv. I. 208. — Ad *běhlá*. Ženka běžná. Tč. 16.

Blagie, pl., runde kleine Kuchen. Slov. Ssk.

Białka, y, f. = *Bílá Visla*. Slez. Šd.

Bialoš, e, m. = *báleš, běleš, běluš, bílý koláč*. Dva bialoše. Slov. Phld. IV. 540., Sb. sl. ps. I. 168.

Bialuše = *báleše*.

O **Blanceforě** čtení, přel. v 16. stol. Vz Jir. Ruk. I. 67.

Biba, y, m. B. Vinc., prof. a spis., nar. v Rožmitále ²⁵/₃ 1820. Vz Tf. H. I. 3. vyd. 200., Šb. H. I. 2. vyd. 330., S. N.

Bibát, a, m. = *bibálek*, der Trinker. Šm.

Bibátko, a, n. = *malé bibi, bebe* (v dětské řeči), kleines Weh, kleine Wunde. Dch.

Bibelka, y, f., die Bibelleserin. Šm.

Bibelní. Bibel-. Šm.

Biber, bra, m. B. Max. dr., 1590. Jg. H. I. 535., Jir. Ruk. I. 68.

Biberbach, a, m. Vz Tk. I. 495.

Bibeti = *bebati, boleti*, v mluvě dětské. Slov. Rr. Sb.

Bibie, e, m. = *čejka, pták*. Slov. Bern.

Bibikové = *poturčení Uhři*. Sl. let. III. 139.

Bibla, y, f. = *bible*. Rk.

Biblař, e, m. = *písmák*, der Bibelfreund, Bibelleser. Osv. 1880.

Biblařka, y, f., die Bibelleserin.

Bible, nyní = celé písmo svaté starého i nového zákona. B. 42řádková. KP. I. 321. O b. rozličných vz Tf. H. I. 3. vyd. 56., Sbn. 316., 317., 389., 390., 391., 490., 635., 745., 904., 906., 909., Jir. Ruk. I. 68. a hl. Enc. paed. I. 607.—610., S. N.

Biblemil, a, m., der Bibelfreund. Šm.

Biblický. — B. učení. MH. 2. B. jazykově, studium, dějiny či dějeprava. Vz Enc. paed. I. 610.-615., 615.-621., 621.-629. B. archaeologie, theologie, společnosti, text, úvod, zeměpis. Vz S. N.

Bibličina, y, f. = *bibličtina*, die Bibelsprache. Hdk.

Biblička, y, f., kleine Bibel. Šm.

Bibličtina, y, f. = *bibličina*. — B. = *sloh český*, jímž sepsána jest bible králická. Phld. II. 1. 5., Šd.

Bibliofil, a, m., a řec = *přítel knih*. Vz S. N.

Bibliognosie, e, f. = obeznalosť v knihách, die Bücherkunde, -kenntniss. Kh.

Bibliografický, bibliographisch. B. katalog. Mns. 1880. 169.

Bibliografie, e, f., die Bibliographie. Vz S. N. I. 695. — B. česká. S. N. XI. 346.

Bibliomanie, e, f., z řec. = náruživé bažení po knihách. Vz S. N.

Bibliotheka. Vz o nich v Sbn. 314., 317., 370., 371., 694., 698., 853., Sdl. Hr. III. 137.—138., 144., S. N. O řeckých a římských b. ve Vlšk. 91., 285.

Bibliothekářský, Bibliothekars-. B. úřad. Mus. 1880. 440.

Biblista, y, f. = *milovník, vykladač bibli*, der Bibelkenner. Phld. II. 1. 5., S. N., Koll. IV. 150. — B. = *přívrženec slohu bible králické*. Šd.

Biblistika, y, f. = *známosť biblí*. Us.

Bibliša, e, f. = *bible*. U Strážnice na Mor. Tč.

Bibolenka, y, f. = *sněženka*, galanthus nivalis. Na Slov. Hdk. C. 376, Němc. IV. 415.

Bibra, y, f. = *maličkosť, nepatrná věc*, eine Kleinigkeit, ein Brocken. Taková b. nestojí za nic. U Místka. Škd. — B. = *špata, daremnina*. Val. Brt. D. 199.

Bicí. — B. stroj k ražení mincí, NA. IV. 57., péro, die Schlagfeder, raménko bicího péra, der Schlagfederarm, plocha, die Schlagfläche, Čsk., větry, schlagende Wetter. Vz KP. III. 136., S. N.

Bycikl, u, m. = *velociped o dvou kolech*.

Bycyklista, y, m., pl. -sté = *jezdec na bycyklu*. Us. Rjšk.

Bicirknlární čáry. Vnč. 48.

Biconn, u, m. = *radláč, plenitel, ratidlo*, der Exstirpator. Šmd. B-nem zadělati. Šp.

Bič. — B., flagellum, die Peitsche, Geissel. Ž. wit. 37. 18. Jezdecký bičík, die Reitpeitsche. Dch., Sl. les. Bičem rochati. Mor. Šš. P. 455. Zastřčil b. do bláta. Dbš. Sl. pov. III. 37. Kočí má sebou bič, ale pouze na psy. Šml. ve Světz. 1884. 294. Jako z hovna bič (slabý). U Král. Hrad. Kšť. A hroznějším bičíkem jich pomršti než oněch židovských kněží .... Hus II. 124. Ne všeho praskem a bičem zmůžeš; Dítky napravuj studem a ne hrůzou a bičem. Bž. exc. Umí to jak z biča. Mor. Brt. Starý bič pod lavicí leží a nový na bidelci visí. Č. M. 379. — *Přen*. Větrů ostrý bič. Vrch. — B. Hra na bič. Vz Sb. uč. 1858. 190. —

Bičík = *ostřice odvislá*, carex pendula, die Segge, rostl. Vz Slb. 109. U Opavy = *zvonky, klobúčky, svlačec polní*, convolvulus arvensis, die Ackerwinde. Klš. Také u Příbora. Mtl. — *Bičík v tkadlcovství*, der Stecken in der Rinne des Garnbaumes. Šp., Hk. Vz Tkadlcovství. — B., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bič, e, m., mě. v Pol. Tk. VI. 72.

Bičan, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Bičař, e, m., der Peitschenmacher. Sl. ies.

Biče, pl., die Geissel. Ssk.

Bičéček, čku, m. = *bičíček*, vz Bič. Sš. P. 747.

Bičen, a, m., os. jm. Mor. Arch. V. 170., Pal. Rdh. I. 118.

Bičice Malé, dle Budějovice (= Vičice), ves v Žatecku. Blk. Kfsk. 617.

Bičíček, čku, m. = *malý bič*. Sš. P. 455.

Bičík, u, m., vz Bič. — B., a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. — B., carex pendula, die Segge, rostl. Ostrav. Tč.

Bičíkovitý. B-tí nálevníci, flagellifera, velmi drobná zvířátka činící přechod od rostlin k živočichům: drobnuška, válcě, krasnoočko, obrněnka. Vz Frč. 15.

Bičisko, a, n. = *držadlo u biče*. Také u Poličky. Kšá., Brt. D. 146., Rr. Sb.

Bičiště. — B. = *držadlo u biče: bičisko, rukovitko, osázko, střenka, přehybka*. Sl. ies. Vzal za péro bičiště (kdo nechal studii a uchopil se pluhu). U Žamb. Dbv. — B. Jos., hudebník. S. N.

Bička, y, f., rostlina. Brt. L. N. II. 20. — B., y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bičovák, a, m. = *bičovník*. Slov. Ssk.

Bičování, n., die Peitschung. Vz S. N. B. nepřiblíží sě stanu tvému. Ž. Klem. B. ve Spartě. Vz Vlšk. 235.

Bičovati. — **čím**: Býkovými biči bičování byli. BO. — **jak**. *Silně* tělo b. Výb. II. 19.

Bičové. — Vz Robové, Bičovka.

Bičovice, e, f., der Geisselstrauch. Šm.

Bičovka, y, f. Bičovky, dryophinae, die Peitschenschlangen. Brm. III. 394. B. zelená, dryophis nasutus, bad. Vz Frč. 329. B. lesklá, oxybelis fulgidus, die Glanzblitzschlange, purpurová, passerita purpurascens, der Baumschnüffer. Brm. III. 396., 395.

Bičovnice, e, f., die Geisslerin. Bern.

Bičovník, a, m., der Geissler, Flagellant. Ssk.

Bičový. — Rána bičová na koži duhy činí. (Ens. 28. 21.). BO.

Bičůvka, y, f. = *bičové*, das Peitschengeld eines Knechtes (Trinkgeld). U Místka. Škd. U Brušperka. Mtl. Ostrav. Tč.

Bída. — B, kořen bid. Vz Gb. Hl. 144. Vz Běda. Mkl. Etym. 12. Se mnou je veliká b Kld. Myšlienku tú nach poznajů, že je z duše ľudu tobo, ktorý je mój a já jeho, ktorý znášal biedy mnoho. Cjk. 24. Pro bídu včeuon, um Gottes willen! U Brušperka. Mtl. Místo ‚vivat' křičte ‚bída'. Us. Ludé z bídy kradou. Us. Tč. Bieda ho priškrela, prikvačila. Slov. Rr. Sb. Dosti bídy a psoty měli na poli od dešťův a od zimy. Bart. Je ťa všady plno jako bídy; Tam je bídy plně kouty (l. e. mnoho). Na Zlínsku. Brt. Má bídy, co vleze. Ib. Brt. B. jest jest nedostatek dobré věci a tak jest b. v duši i v těle. Hus III. 109. Kdo je na bídě zrozen, i psotě ncuteče. Sk. Hoře za hořem, bída za bídami; Štěstí má vždy nenávisti dosti, sama bída se závisti zhostí; Běd se každý chraň, nežli přijdou naň. Lpř. O bídě nezoufej, v Boha doufej. Sb. uč. Kdo v službě nebýval, ten bídy nevídal. Šd. Bída člověka najde i když slunce zajde. Šd., Hkš., Bž. Kdo se jen za pecí válí, toho b. brzy sválí. Tč. B. učí rozumu. Lpř., Hkš., Bž. Jdi rychlým krokem, dohoníš bídu; jdi zvolna, dohoní b. tebe; Hřích a b. na kohož nečíhá? Bž.

Bídáctví, n., das Elend, die Armuth.

Bídač, e, f. (kollekt.) = *bídný lid*, arme Leute. Brt. D., Tč.

Bídáček, čka, m. = *chudáček*, der Armselige.

Bídačisko, a, n. = *bídák*, armer Teufel. Ostrav. Tč.

Bídačka, y, f., die Elende. Šm Brt, D.

Bidéice, e, n. = *bidlo*

Bidélča, e, f. = *bidélce*. Mor. Brt. D.

Bidélčacko, a, n. = *bidélečko*. Mor. Brt. D.

Bidelec. Starý bičík pod lavicí leží a nový na b-ci visí. Č. M. 379.

Bidéiko, vz Bidlo.

Bidelné, ého, n., v horn. = plat, kterým přispívá cecha některá k vydržování soubidlí jiné ceše náležícího, jehož spolu užívá, die Gestängsteuer. J. tr., S. N.

Bidelník, a, m. = *druhý plavec, pltař*, der zweite Flösser (první: veslař, třetí: šrekárník, poslední: zadák na voru). Sl. ies.

Bidénec, nce, m., der Elende. Loos.

Bidéra, y, m. = *bídák*. — B., os. jm. Šd.

Bidet, u, m. = *umyvadlo pro hyždě*. Slov. zdrav. 29.

Bíděti, ěl, ění, elend leben. Ssk.

Bidliov, a, m. = pražský biskup. Pal. Děj. I. 2. 139.

Bidle = *vidle hnojné*. Us. u Jilemnice. Ktk.

Bidlen, u, m. = část stavu tkadlcovského, kterou se přiráží outek do osnovy. V bidleně jest zasazen paprsek. Mor. Kurz. — B. = *držadlo u cepu*. Slov. Zátur.

Bidlička, y, f. = *vidlička*. U Jilemnice. Ktk.

Bidlo, koř. bi v bíti. Vz Mkl. Etym. 12. Zdrobnělá na Mor.: *bidélko, bidélečko, bidélce, bidélča, bidélčacko*. Brt. D. — B., die Wippe beim Drehstuhl, Šp.; b., práh, der Grubenbaum. Sl. ies. — B. *v tkadlcovství* = čtverbranný rámec, pohyblivá část stavu. Vz Tkadlcovství. Msk., NA. IV. 48.

Bidlovina, y, f. = *tyčkovina, bidlové, tyčkové dříví*, das Stangenholz. Sl. ies.

Bidlový, Stangen-. Vz Bidlovina.

Bidnavý = *trochu bídný*. Mor. Brt. D.

Bídněti. Daromnici a márnici biednejú, chudobnejú a psotnejú. Hdž. Šlb. 56.

Bidnice. — B. = *kurva*, die Hure. Hr. rk. 353.

Bídnický = *bídný*. Šm.

Bídnost, i, f. = *bída*. Bern., Šm.

Bíduota, i, f. = *bídnosť*. Rk.

Bídnouti. Slova toho užíváme s předložkami na-, po-, vy- atd. Mz. v List. paed. 1880. 7. má slovo to za germanské.

Bídný. — Biední buďte a lkajte, neb lkánie vaše obrátí sě vám v radosť. Hus III. 31. — **B.** = *chudobný*; *ryzáblý*. Brt. D. 199. I ve Vídni lidé bídní. Bž. exc.

Bidones, a, m. B. Konst. 1724. Jg. II. l. 535., Jir. Ruk. l. 68.

Bidorodý, die Notb gebärend. B. noc. Zuak.

Bidýlko, vz Bidlo.

Biedovisko, a, n. Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 40.

Biedstvo, a, n. = *bídy*, die Drangsale. Nesmierne b. cierkve. Slov. Zbr. Lžd. 112.

Bielací, Bleich-. Slov. Ssk.

Bielačky = *bielice*. Slov. IV. 422.

Bielča = listie z kukuričných klasov, bílé šůstky z kukurice. Slov. Rr. Sb.

Bieleň, é, f., weisse Farbe. Slov. Ssk.

Bielený = *bílený*. Slov.

Biellar, a, m., der Bleicher. Slov. Ssk.

Biellna, y, f., brad, Dal. 76., 141.; řeka Dal. 12. — **B.**, die Bleichflüssigkeit. Slov. Ssk. — **B.** = *bílé hrozny*. Ssk.

Bielinec, nce, m., místní jm. na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 13.

Bielizeň, zně, f. = *bílé prádlo*. V ranných zorách akvela sa b. dievčinou vyvesená. Slov. Phld. III. 585.

Bielodatlin, u, m. B. zelinatý, dorycnium herbaceum, rostl. Let. Mt. S. VIII. 1. 43.

Bieluše, pl. = *báleše*. Sl. spv. III. 101.

Bielušký = *bělůčký*, *běloučky*. Hus b-ká ako sneh. Zlob. Zátur.

Bielý, vz Bílý.

Bif, u, m., či **bifa**, y, f.? zastr. = *hovězí maso*, caro bubula, Rindfleisch; *hovězí pečeně*, Rindfleischbraten. Nosilí jim bify. Sdl. Hrd. III. 150.

Biffě, é, n. = *nálevna*, *nálevní stolek*, das Buffet. Šp.

Bifilarhygrometr, u, m. = stroj označující množství vody ve vzduchu. Stč. Zem. 616.

Bifurkace, e, f., z lat., die Bifurkation, Gabelung. Adámek.

Bigarrir, u, m. = *podivná smíšenina*, *jídlo*, die Bigarrure. Šp.

Bigos, u, m., der Bigos, eine polnische Nationalspeise. B. z pozůstalé pečeně; b. pro hyřilce. Šp.

Bigotfon, u, m. = *nový lepenkový hudební nástroj, do něhož nápěv se fouká* (jen k zábavám), der Bigotphon.

Bigotista, y, m., pl. sté = *bigotní člověk*. Vz Bigotní. Hvls.

Bih, u, m. = *běh*, der Lauf. Ostrav. Tč. Voda tam nemá b. Slez. Šd. — Naložil na voz, pripřahal koničky a čihy bihy zaberie sa do sveta šťastie hl'adať. Slov. Mt. S. I. 74.

Bihaj, e, m., heliconia, die Helikonie, rostl. B. tupolistý, h. caribaea, ostrolistý, h. Bilaj. Rstp. 1481.

Biharovice, dle Budějovice, také Běbařovice, městečko u Hrotovic. Pl.

Bihkur, a, m., turnix, das Laufhuhn. Šm.

Bihoč, e, m., samota u Bělohradu.

Bichlorisatin, u, m., v luč., Bichlorisatin. Šp.

Bichýr, a, m. B. ploutvičkový, polypterus bichir, ryba. Vz Frč. 299.

Bija, dle Bača, os. jm. Mor. Rrt.

Bijadly, dle Dolany, Biadl, dvůr u Merklína. Jan Markwart Chlumčanský z Chlumčan a na Bijadlech. Arch. IV. 61.

Biják. — **B.** = *cep*, *cepovník*, *palička*, *mlacek* (ta část cepu, jež na obilí dopadá a zrno vytlouká), der Flegel, Klöppel, Dreschflegel, Dreschklöppel. Ktk., Sl. les. B., beim Ladezeug der Setzkolben. Čsk.

Bijaň = Bikaň.

Bijanka, y, f. = *dřevená palička bednářská*. Us. Šml.

Bijatyka, y, f. = *bitka*, die Schlägerei. Z pijatyky povstala b. Ostrav. Tč.

Bijce. — B. škůdců. Čch. Mch. 6t. — B. = dělník v mincovně, jenž klade koloučky mezi pečeti bicího stroje a odebírá hotové peníze. NA. IV. 57.

Biječnosť, i, f., die Kampflust (*bojechtivosť*). Rk.

Bíječný = *bojechtivý*, kampflustig. Šm.

Bijeti, vz Bíti.

Bijí, vz Bíti.

Bijo! ví ho! pokřik na koně, aby táhl. Sak.

Bijouterie, e, f., z fr. = rozličné klenoty a vůbec ozdobné zboží.

Biju, vz Bíti.

Bijurělna, y, f. = *plačí zob*. Slov. Němc. IV. 414.

Bika, y, f., luzula, die Hainsimse, rostl. B. vlasatá, l. vernalis, ladní, l. campestris, mnohokvětá, l. multiflora, největší, l. maxima, bělavá, l. albida, bělostná, l. nivea. Vz Rstp. 1690., FB. 18., Ilk. 122., 123., Slb. 186., Čl. Kv. 119., Let. Mt. S. VIII. 1. 20., Rosc. 109.

Bikaň, ě, f., ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 16.

Bikov, a, m., dvůr u Plzně.

Bikvadrat, u, m. = *dvojčtverec*, mocnosť čtvrtého stupně: a⁴. Šim. 30.

Bikvadratický, biquadratisch. B. parabola, čára, Vnč. 40., 85., °rovnice, variant. Čea. math. X. 122., 209.

Bikvadratika, y, f. B. prostorová, sfaerická; svazek prostorových bikvadratik. Vnč. 85., 96., 101.

Bíl, a, m., os. jm. NB. Tč. 275.

Bilá, é, f., samota u Strakonic. — **B.** = *Smrtnice*. Bila, Bila, kaj si kluče dila? Sš. P. 770.

Bil'ag, u, m. = *znak*, *ktorý sa vybíja alebo i vypaluje*. Slov. Bolestný tento b. vypálili. Hdž. Vět. 183.

Bil'akovaný; -*án*, *a*, *o* = *bil'agem znamenaný?* Slov. A či ty myslíš, že takto b-nému človeku dá svoju dcéru? P. Tóth. Trenč. M. 128.

Bil'akovati = *bil'agem znamenati?* Slov. — **koho**. Všetci oplanl bil'aknjú všetkých tych, čo nezklonia šiju v jarmo. P. Tóth. Trenč. M. 128.

Bilán, a, m. = *mlynářský chasník.* U Kounova. Rgl.
Bilance = srovnání příjmu, vydání a konečného jmění, die Bilanz. Vz S. N.
Bilancovati, bilanciren. Rk.
Bilanční, Bilanz-. B. kniha, účet, das Bilanzkonto. Šp.
Bilanka, y, f. = *bílá pšenice*, weisser Weitzen. Ue. u Hořic. Hk.
Bilanský Mat. Blk. Kfsk. 966.
Bilany. Sdl. Hr. I. 232.
Bilavsko, a, n., ves u Bystřice nad Hostýnem.
Bilavý = *bělavý*. Bern.
Bil'ažiti = *bil'akovati?* Slov. Uhočie, kde plazivosť otroka nebil'aži sa bil'agom hoviad. Sldk. 572., Lipa III. 176.
Bilčina, y, f. = *bílkovina*. Sl. les.
Bilé, ého, n., Bilay, ves u Police. Vz Blk. Kfsk. 1284.
Bilečka, y, f., die Tüncherin, Weisserin. Šm.
Bilečnatý, eiweisshältig. Sl. les.
Bilečoves, vsi, f. = Bilovec.
Biledně. — B. = *zřejmě*. Kdož nevidí zde h. rozdíl. MP. 5.
Bilejov, a, m., Billau, samota u Kutné Hory. Va Blk. Kfsk. 1284., 16.
Bilejovský, ého, m. B. Bohuslav, nar. v Malíně, kněz, † 1556. Vz Jg. H. l. 535., Shn. 938., Jir. Ruk. I. 68., Tk. Ž. 216., Sb. H. I. 2. vyd. 230., Mus. 1884. 108.
Bílek. Cf. Schd. I. 411., S. N., Šv. 124. — *B. rostlinný*, das Pflanzeneiweiss, Endosperm, jest pletivo obyčejně bílé, vnitřek semena vyplňující, v němž klíček leží. Čl. Kv. XVIII. Cf. Schd. II. 213., Kk. 55., 59., Slb. XL., Rosc. 91., Šv. 123. — B., Ika, m., os. jm. Tk. VI. 168. *B. Jak.* Vz Jir. Ruk. I. 69., Cf. Tf. Odp. 256. *B. Jiří*, larát, 1617. Jg. H. I. 535., Jir. Ruk. 70. *B. Jan*. 1621. Vz Jir. Ruk. I. 70. *B. Adam, Štěpán, Jan, Ciprian, Václav.* Vz Blk. Kfsk. 1284. Cf. S. N. *B. Tomáš*, vysl. ředitel akadem. gymnasia v Praze, spisov., nar. v Deštné u Jind. Hradce 30. září 1819. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 161. On byl učitelem spisovatele tohoto slovníku v létech čtyřicátých podporuje a zastupuje občasně jakožto auskultant malostranského gymnasia v Praze tehdá již churavého Skalického, professora tříd grammatikalních (nižšího gymnasia). — B., ves u Chotěhoře.
Z **Bilenberka**. Vz Jir. Ruk. I. 71.
Bilenec, nce, m., Bilenz, ves u Chomůtova; Willenz, ves u Jechnic. Arch. V. 529., Sdl. Hr. III. 301.
Bílení, n., das Bleichen. B. nsně činné z kamence, das Bleichen des Weissgarn-Leders; postup b., der Bleichprocess; sůl k b., das Bleichsalz. Šp. B. kyseliny dusičné, litiny. Vz KP. IV. 424., 88. Cf. Kram. Slov. 36., S. N.
Bilenice, Billenitz, ves u Sušice. PL.
Bilenka, y, f., ves u Lobosic. Vz Blk. Kfsk. 1284.
Bilený. — Tam on trávu kosí v košielke bielenej. Čjk. 45. Trhala, mikala konope zelené, něrada nosila košelky bielené. Sl. ps. Šl. II. 140. V jednej ruce držl b. šáteček; Volil'as b-ný čepeček nežli svůj zelený věneček. Sš. P. 481.
Biletář, va Billetář.
Biliar, vz Bilar.
Bilíčí, zum Weissen gehörig. B. štětka, der Tünchpinsel. Slov. Bern.
Bilička, y, f., die Weisserin; Bleicherin. Bern.
Bilifulvin, u, m., das Bilifulvin. Šp.
Bilichov, a, m., ves u Slaného. PL. *B. Malý*, samota tamtéž.
Bilija = *bída*. Val. Brt. D. 199.
Bilin, u, m., a lat. bilis = *žluč*. Vz Žlučeť.
Bilina, y, f., Bilin, město u Teplice a ves u Bernartic. Tk. I. 602., III. 37., IV. 722., V. 235., VI. 346. Z Biliny Bartoš (Bartoloměj Synopher). Vz Jir. Ruk. I. 71., Blk. Kfsk. CXLVIII., Sdl. Hr. II. 80., IV. 160., Tk. Ž. 108., 113., S. N.
Bilinka, y, f., ves v Budějov. Blk. Kfsk. 1241.
Bilinský Vinc. 1820. Jg. H. I. 535. B. Štěpán. Blk. Kfsk. 989. — B. pokroutky. Vz Kram. Slov. 36.
Biliosní horečka. Vz Bilin. Slov. zdrav. 29.
Bilirubin, u, m. Vz Šfk. P. 596.
Bilisko = *bělisko* Bern.
Bilišarát, u, m. B. u okna, u dveří, das Fenster-, Thürfutter. U Uh. Hrad. Tč.
Biliti, běl. Na Mor. říkajl miety: *bílit*. Brt. D. 199. Dobre je mně bielit, preto ai si spievám, šnhaj vodu nosí, já plátno polievám. Koll. Zp. I. 60. — B. = *loupati*, schälen. — co. Ďuro bral si po jednom hrášku z misy, každý pred seba položil, pekne z lupiny bielil. Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 13.
Bilivati, vz Biliti.
Biliverdin, u, m. = *zelené barvivo*, je látka dusičnatá a skládá někdy celé žlučné kameny. Va Šfk. 668.
Bilivý, Bleich-. B. voda, die Bleichflüssigkeit. Sl. les.
Biljár, u, m., va Biliár.
Biljardovna, y, f. = *kulečna*, das Billardzimmer. Šp.
Bilka, y, f., Pilkau, ves u Teplice. PL. Blk. Kfsk. 863. — B., y, m., os. jm. B. Petr, paedagog čes. 1820.—1881. Vz Enc. paed. I. 629.—634.
Bílkatý = *bilečnatý*. Sl. les.
Bilko, a, n. = *bílek*, das Eiweiss. Na Val. Tč., Vck., Brt. D. 199.
Bílkonosný, eisweisshaltig. Šp.
Bilkov, a, m., ves u Kouřimě. — B., Bilkau, ves u Dačic. PL. Cf. Tk. VI. 114., Sdl. Hr. IV. 368.
Bílkovatý, albuminös, eiweisshältig. Šm.
Bilkovice, die Bodějovice, ves u Benešova. Cf. Tk. IV. 722., Blk. Kfsk. 854.
Bílkovina, y, f. = *hmota bílkovitá*, der Eiweisstoff, das Albumin, jest nejdůležitější součástka všech živočnich miz rostlinných i zvířecích. Lieberkühn mu dal formuli: $C_{72} H_{112} N_{18} SO_{22}$, Schützenberger nejnovější dokonce: $C_{240}, H_{387}, N_{65} O_{75} S_3$. Vz Šfk. Poč. 591. Nejznámější příklad b-ny jest bílek vejce ptačího; ale b. vajec je rozdílná od

b-ny krve zvířecí. Vz o tom Šfk. 637.-641, Šfk. P. 591., Schd. II. 410., Šv. 80., 122., Kk. 11. B. krevní; rostlinná, das Pflanzenalbumin, sladová, das Malzeiweiss, die Diastase. Sl. les. Močení b-ny, die Albuminurie; nadbytek bílkoviny v krvi, die Hyperalbuminose. Nz. lk., Čs. lk. VIII. 181., X. 2., S. N., Rosc. 89.

Bílkovinný, Eiweiss-. B. látka. SP. II. 113., 99.

Bílkovitosť, i, f. B. krve, die Albuminose. Nz. lk., Čs. lk. III. 123., IV. 322. (B. jater, sleziny, ledvin).

Bílkovitý, eiweissartig. B. látky, hmota, zrna, sloučenina. Sl. les, Šp., Nz. lk., Mj. 50., Kk. 11., Schd. I. 409., Rosc. 24.

Bílkový, Eiweiss-. B. roztok. Šp.

Billetář, e, m., der Billeteur.

Billetářka, y, f. = *přijímatelka lístků* (v divadle a p.), die Billeteurin. Us. Pdl.

Billetka, y, f., das Billet. Us.

Billetovati = *na střižně zboží lístky nalepovati*, billetiren. Kh.

Billon (bijon), n. m., fr. = drobné peníze, v nichž jest více mědi než stříbra; také peníze porouchané. Kh.

Bilma, y, m., os. jm. NB. Tč. 176.

Bilna, y, f. = *Bělá* v Bolesl. Blk. Kfsk. 780.

Bílnica, e, f., dle Káča, snad m. bidelnica = *brdečko na váhách u vozu, bidélce.* Slov. O b-ce sú pripnuté štrangy, za ktoré kone tahajú voz. Jiné b., vozovým podobné, sú na krosnách (Webestuhl) pod nitelnicami, o tieto privázané, dolú ale visí z nich provaz, ktorý je pripnutý o podnožn. Ešte iná b-ca je, na ktorú vešajú zaklatú (zabitú) svinu za zadnie nohy, aby tak pohodlne ohrohiť ju mohli. Zátur. Také tyč, za kteron třetí vedlejší kůň táhne. Plk.

Bílnice, Billnitz, ves u Brumova na Mor. Pl., S. N.

Bílo. — Bylo jich tam až bílo = *mnoho.* Brt. Vyjdi dilo na bílo. Lpř., Bž. Zamilovaní hněvají se na bílo. Us. Na bílo se to děje. Brt. Ten jeho zármutek byl jen na bílo. BR. II. 64. a. Byl jat na bílo a pak puštěn. Let. 220.

Biločka, y, f.? Akže sa mi zláme len jedna b. (na pierku z orgovánu). Sl. ps. 300.

Bílodně = *bělodně.* Bern.

Bílodní, -ný, sonnenklar. Ssk.

Bílodnosť = *bělodnosť.* Bern.

Bílohlávek, vka, m., der Weisskopf. Us Škd. Vz Bělohlávek.

Bílohlavý, vz Bělohlavý. Bern.

Bílohlinitý, *-hlinovitý*, weissthonig.

Bílohříbek = *bělohříbek.* Bern.

Bílojetel, e, m., dorycnium, rostl. B. bylinný, d. herbaceum. Slb. 516.

Bílok, u, m. = *kolek.* Slov. Ssk.

Bílolist = *bělolist.* Bern.

Bíloň = *běloň.* Bern.

Bílooký = *bělooký.* Bern.

Bílosť = *bělosť.* Bern.

Bílosvětlý, weisshell. B. den. Exe.

Biloš, e, m., der Schläger, Torturant. Slov. Ssk.

Bílov, a, m., Bilan, ves u Kralovic.

Bílovec, vce, m., Bilowes, ves u Nácboda, vz S. N.; Wagstadt, mě. ve Slezsku. Tam je mnoho žebráků. Proto vesničané vidouce někoho z B-ce, říkají: Hle, hle! včera tu byl z B-ce celý úřad a dnes přichází také burmistr (půlmistr). Vz Sbtk. Krat. h. 226., Blk. Kfsk. 530.

Bílovice, dle Budějovice, Billowitz, vsi u Břeclavy, u Adamova, u Uher. Hradiště na Mor. Jak si chtěli v B-cích u Břeclavy zjednat železnou dráhu. Vz Sbtk. Krat. h. 150.

Bílovitý, splintartig. Šm.

Bílovo, a, n., ves u Bílovce ve Slez.

Bílovský Boh., farář 1703.—24. Vz Jg. H. l. 535. — *B. Gottfr.* 1659. lb, Jir. Rnk. I. 73., S. N.

Bílozor = *bělozor.* Bern.

Bílsko, a, n., vsi u Jičína (vz Blk. Kfsk. 1284.), u Litovle; Bielitz, mě. ve Slezsku. S. N. Blsko, ves u Hořic, Sdl. Hr. IV. 225.; B. Staré, Alt-Bielitz, ves ve Slezsku.

Bílský, ého. m., os. jm. Vz Žer. Záp. II. 181., Blk. Kfsk. 1288., Sdl. Hr. I. 247.

Bílučičký = *běloučký.* Bern.

Bílučký = *běloučký.* Bern.

Bílulinký = *bělučičký.* Mor. Brt. D.

Bílunčnký = *bělučičký.* Mor. Brt. D.

Bílunký = *bělounký, velmi bílý.* Bern.

Bílušenký = *bělučičký.* Mor. Brt. D.

Bíl'utký = *běloučký.* Slez. Šd., Mor. Brt. D.

Bílý. Cf. předcházející *bílulenký* — *bíl'utký* a Mkl. Etym. 12. Bílí kněží, die Prämonstratenser. Dch. Bílé ráno. Us. Bílým (okem) hleděti = oči vyvraceti. Na Slov. Samým bílým hleděl = škaredě. Val. Brt. D. 199. B. plémě (kavkazské). Us. Pdl. B. čelo, Čch. Bs. 87., káva (s mlékem nebo *se* smetanou smíšená), ňadra. B. pátek (veliký). Gl. 176. B. měsíček, Nrd., slunečni světlo, Mj., nota, Zv. Přír. kn. I. 3., štětina (vz Štětina), legování, Kaizl 149., ruka (krásná), pleť (ženy; *ne:* krásná), Km., les (listnatý, lupenatý, ein lichter Wald), Sl. les., anih, Ž. wit. 50. 9., čas (doba, ve které jeleni nejtučnější jsou, po žních, cf. Bílí), hram. Slov. 36., duchovenstvo (v pravosl. církvi duchovenstvo světské), moře (záliv Severního oceanu), okovo (cín), arsenik (utrejch), plech (pocínovaný), vz S. N., chléb. Výb. II. 29. B. zoře (ranní červánky), Hdk. C. 376., žena. Shtk. Rostl. 21., 231., 268., 303. B. barva znamená nevinnosť, radosť a slávu. Sh. uč. B. barva jest barva ctnosti, neposkvrněné čistoty, barva přátelství a panenství (lilie). Vz Barva a více v Sbtk. Rostl. 46. a násl. B. žár, die Gluth. B. paní, vz Mus. 1853. 468. B. litina, der Hartstoff, weisses Roheisen, NA. IV. 172., křída, weisse Kreide, skalice (síran zinečnatý, schwefelsaures Zink), hlína, weisser Bolus, der Pfeifenton, jura, weisser Jura, Sl. les.; bílý drát (kořalka). V Krkonš. Spal do bílého dne. Us. Časladóra bílá (druh vína na Mor.). Brt. L. N. II. 14. B. kořen (všedohr, merlík, chenopodium bonus Henricus), Slb. 249.; b. záře (merlík červený, chenopodium rubrum), Slb. 249.; bílá záře (kohátka jedno-

duchá, anthericum liliago, die Zannlilie), Rstp. 1600., 1601.; b. vrba, salix alba, die Gerberweide, weisse Weide; b. jmel, viscum album, die Lindemistel; b. vrba ušatá, salix aurita alba, die Kampfweide; b. topol, linka, populus alba, der Weissbaum; b. bříza, betula alba, die Weissbirke; b. hořčice, brassica alba, weisser Senf; b. stulík, lekníu, nymphaea alba, die Seeblume, Seerose; hlavatice, brassica capitata alba, der Keiz; kýchavice, veratrum album, weisser Germer, die Niesswurz: svída, cornus alba, weisser Hartriegel; b. blín, hyosciamus albus, weisses Bilsenkraut; b. jasmín (pustorýl vonný), philadelphus coronarius, der Pfeifenstrauch; b. moruše, morus alba, weisser Maulbeerbaum. Sl. les. B. volavka, egretta alba, der Silberreiher; b. morčák, mergus albellus, der kleine Seger; b. čáp, ciconia alba, der Klapperstorch, Klappner; b. medvěd (lachtan mořský), der Seebär; b. konipas (konipas, třasořitka), motacilla alba, die Flühelerche. Sl. les. Bílý jako stoletý snih, Pk., jak šata, na Zlinsku, Brt., jako labuť. Posp. Červený bílý z růže květ, jedna panenka za pět set. Sš. P. 689. Bílá tvár jako sňah, jako ruža líčka, takuo dievca švárno jak moja Anička. Koll. Zp. i. 70. Já sem bílá jak lilija, škoda by já tobe byla. Ib. i. 70. Víly sinjí v Trenčansku v tak řečeném Považí; u jiných Slováků v národních pověstech jmenují se *Bielá paní*. Koll. Zp. I. 412. — Ad *Na bílé dni:* Stal se jest krádež u nás Vaškovi masařovi biele dne v jeho domu; Fojt zná, že mi vzal odpuštění u biele dne v Tlumačově. NB. Tč. 119., 149. Však bylo v bíle dne a v trhový deň, jakož nám ty pravíš. NB. Tč. 233. Taktéž v noci i v dni v biele. Hr. rk. 367. Vešla u bielý den v dóm, fervente die. Bj. A to podlé řádu v bíle dni. 1486. — B. *Hlíny*, místní jm. u Příbramě. Krč. v Kv. 1884. 437. *B. Skála*, lesnatý hřeben ve Zbirovsku; hora u Dobřiva. Kčr. ve Kv. 1884. 440. *B. Skála*, lom u Zlichova. Frč. *Bílá Hliniště*, ves u Rakovníka k Olešné. Wtr. *B. Voda*, přítok (potok) kladské Nisy, Weisswasser, Plomnitz. Krč. B. Ostrov. Vega I. 121., 130, 131., 135., II. 159. *Bílá Věž*. Tk. III. 384.; *B. Jezero*, rybník. Tk. III. 131.; *Bílá Hlína*, samota u Chlumce v Jič.; *Bílá Hlína*, Weisslein, ves u Mnichova Hradiště; *Bílá Hora*, Weisser Berg, kostel a hospoda u Prahy, vz Tk. IV. 65., 386., VI. 308., Sdl. Hr. II. 146., 255., Tk. Ž. 217., 218.; Z Bílé Hory Johana Frnweinova, Blk. Kfsk. 111.; *Bílá Studně*, Lichtenbrunn, ves u Mor. Třebové; *Bílá Voda*, mlýn u Holešova na Mor.; *Bílá Voda*, Weisswasser, ves v Zábřežsku; *Bílý Anděl*, Engelwirthshaus, hospoda u Dačic; *B. Beránek*, Weisses Lamm, hospoda u Stodůlek; *B. Kámen*, Weissenstein, ves u Čáslavi; *B. Kůň*, Weissrössel, ves u Vys. Mýta; *B. Mlýn*, u Jičína, u Prachatic a u Kdyně — *Bílý*, os. jm. Tk. i. 602., iii. 18., V. 235. *B. Jan*, dr. a farář, nar. v Dolních Kounicích na Mor. 1819. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 185., 186., Jg. H. l. 535., Šb. H. l. 2. vyd. 230., S. N. — *B. Frant.*, prof. a spisov., naroz. v Brně $^{9}/_{11}$ 1854. — *B. Václ.*, český bratr. Jg. H. l. 535., Jir. Rnk. I. 74. — *B. Vavř.* Ib. 74. — *B. Jiřík*. Blk. Kisk. 1120. — Poslední řádka: ‚Za hodinu. V tom čase. Po ten čas' buďiž položena do článku: Binnnen.

Bimbálek, lku, m. = *zvonek* (květina). V Bělobradsku. Bf.

Bim bam, Kling, klang (o zvonech). Rk.

Bimbaša, dle Bača = *turecký plukovník*. Ch.

Bimbo, a, n. = *poupě*. Němc. IV. 314.

Bimbonka, y, f = *konvalinka*, die Maiblume. Slov. Na pustom polome bieluškâ b. Chlpk. Sp. 27. Proč bysme v té pustotine jak b-ky vadli? Hdk. C. 199.

Bimetallický. B. měna = bimetallismus. Pdl.

Bimetallism-us, u, m. = dvojitá měna (zlato a stříbro). Kaizl. 156.

Bimetallista, y, m., pl. -sté = přívrženec bimetallismu. Kaizl. 160.

Bina, y, m. B. Jan. Vz Blk. Kfsk. 966.

Bina, y, f., samota u Lomnice v Budějov.

Binarní, lat. = *dvojný*. B. soustava. Stč. Zem. 142.

Bindas, u, m. B. obecný, scolopendrium officinarum, die Hirschzunge, rostl. Slb. 93., Sl. les.

Binina, y, f., ves u Val. Meziříčí. PL.

Binion, u, m. B-ny (amba) = v mathematice sestavy třídy druhé. Šim. 180.

Binitrobenzid, u, m., der Binitrobenzid. Sl. les.

Binkati někoho = *obehrávati*. Us. Slm.

Binokl, a, m., der Zwicker. Rjšk. B. (binocle, fr.) = dalekohled na obě oči, jehož zvl. v divadle užívají. S. N.

Binokularní skla. Vz Slov. zdrav. 29.

Binomialní = *dvojčlenný*, binomial. Stč. Alg. 39.

Binomický = *dvojčlenný*, binomisch. B. věta, das Binom, Sl. les., poučka, řada, Šim. 189., faktor. Stč. Alg. 23.

Binormala, y, f., die Binormale. Stč. Dif. 210. Vnč. 4.

Biňov, a, m., Böhmdorf, ves u Nového Dvorce. PL. Cf. Blk. Kfsk. 652., Sdl. Hr. iii. 301.

Binovačka. — Bičík z proutí upletený, jímž v pondělí velikonoční hoši děvčata mrskají. Hk.

Binování, n. = *chození s litem*. Jrsk.

Binovati = *choditi s litem*. Cf. Binovačka. — B. = s povolením biskupovým farníkům v neděli a ve svátek dvě mše sloužiti, biniren. Šd.

Binovce, Bikszard. Tk. Ž. 177., 179.

Biologický = *životozpytný*, biologisch. B. zákony, pravidla, Stč. Zem. 805., nauka, Mus. 1880. 191., zjev. Stč. Zem. 545.

Biologie, e, f., z řec. = *nauka o životě*. Vz Slov. zdrav. 29., Enc. paed. i. 635.-636.

Biotit, u, m. = slída hořečnatá. Bř. N. 356. B. slída opticky jednoosá, obsahuje tmavé slídy co šestiboké desky a lístky soustavy stejnoklonné v žulách a trachytech; jest silikatem hlinitohořečnatým s podílem fluoru. Krč. G. 181.

Bipolarnosť, i, f., die Bipolarität. Stč. Zem. 670.

Bipolarný, bipolarisch. B. souřadnice, soustava. Jrl. 213.

Biquadrat, vz Bikvadrat.

Bira, *birka*, y, f. = ovce *vlny birčisté* = krátké a busté. Mor. Brt. Vz Birka. Také na Slov. Ssk.

Birák, a, m., převzdívka volovi. Slov. Zátur.

Birbiš, e, m., eine Art Hazardspiel. Šm. Vz Biribiš.

Birčistý. B. vlna = *krátká a hustá*. Mor. Brt.

Birda. — B. = *neurvalý křikloun, řváč*, ein Schreier. Mor. Kurz. — B. = *buřič*. U Pelhř. Ptů.

Birdě, ěte, n., der Bütteljunge. Šm.

Birečka, y, f. = *vlna z bilých* ovec. U Příbora. Brt. D. 199.

Bírek, rka, m., os. jm. Arch. IV. 452

Biretník, a, m. = *kdo dělal birety*. Tk. II. 372., 380.

Biretta, y, f., v lučbě, die Bürette. Šp.

Biribiš, *virbiš*, e, m., hra v karty. Obt. Vz Birbiš.

Biřic. Z vlas. birro. Bdl. Cf. Mkl. Etym. 18. Vok. sg. biřici a biřičí. Bž. 86. — Ad *B.* = *úřední vyvolavač*, praeco: Kázal biřici volati. BO., ZN. B. svědčiti muož o vér-duňk; B-cem volání ku právu jest pod pře ztracením. Vs Cod. jur. IV. 3. 1. str. 384. Cf. Biřictví (v dod.), Tk. II. 532.

Biřictví, n., das Büttel-, Schergenamt. A kdyby b. mělo plat veliký a nebylo ohavné a s velikú prací, kněz by byl i biřicem. Hus III. 246.

Biřičí, Büttel-. Šm.

Biřička, y, f. = *šerhová, žena biřicova*, des Büttels Frau; die Ausruferin. Bern., Šm.

Birinček, u, m. = *pouta na ruce*, die Handfessel. Slov. Loos. Reťazy a birinčeky budú mu do ušú štrkať (klappern). Hdž.

Biřisko, a, m., der Steckelknecht. Šm.

Birka, y, f. Vz Bira (i v dod.). Hdk. C. 376. B. = ovce bílá, střapatá. Val. Brt. Valašské ovce sú lepšé na mléko birky aneb vlaské padvánky. Slov. Tč. Birky mají mnoho vlny a jemnou. Val. Vck. — B. = *veš*, die Laus. Val. Vck., Brt. D. 199.

Birka, y, m., os. jm. Vz Sdl. Hr. I. 74.

Birkáš, e, m. = *ovčák*. Slov. Bern.

Biřkov, a, m., Birschkau, ves u Merklína. Tk. V. 235.

Bírle, e, f. B. koňská, die Rosskrücke zum Reinigen der Gräben; b. na píšťaly, die Zinnkrücke (bei den Orgeln). Šm.

Bírlek, lku, m., die Krücke beim Orgelbau. Šm.

Bírlokříž, e, m., das Krückenkreuz (in der Wappenkunde). Šm.

Birkut, a, m., der Lämmergeier. Slov. Loos.

Birma, y, f. (Burma) = říše birmanská v Zadní Indii. Vz S. N.

Biřměnka, y, f, vz Amuletka.

Biřmovací, Firmungs-. B. lístek, kmotr. Dch.

Biřmováněk, nka, m. = *biřmovanec*. Šd.

Biřmování, n., das Firmen, die Firmung. Hom. opat. z 13. stol., Mus. 1880. 121., Tk. VI. 9.

Biřmovanka, y, f., der Firmling (děvče). Šd.

Biřmovárna, y, f., das Konfirmatorium, Firmhaus. Šm.

Biřmovatel, e, m., der Firmer. Bern.

Biřmovka, y, f. = *biřmůvka*.

Biřmovníček, čka, m., der Firmpathe. Šd.

Biřmovný, Firmungs-. Mající b-ho otca. Slov. Šd.

Biřmůvka, y, f. = *biřmování*, die Firmung. Kmotřenka z b-ky. V Podluží na Mor. Brt. L. N. II. 68.

Birna, y, f. = *ženská, která ráda běře*. Brt. D. 109. (Laš.).

Bireš, e, m. = *čeledín*. Na Slov. a mor. Val. Vck.

Biřuc, e, m., praeco. V MV. nepravá glossa. Pa.

Biry, dle Dolany, Bierau, ves u Skočova ve Slez. PL.

Bisaga, y, m. = *chlap*, der Kerl. Ty b-go! U Mlstka. Škd.

Bisah, u, m. = *visah*, der Quersack. Slov. Ssk., Dbš. Obyč. 102. Cf. Bisaha.

Bisaha, y, f. (z fr. le bissac = žebrácká mošna) = rybářský sak na ulovené ryby. U Mor. Ostravy. Wrch.

Bisam, u, m. = *pižmo*.

Bisatto, a, m. B. Mik. 1660. Vz Jg. H. l. 535., Jir. Ruk. II. 74.

Biscuit. — B. = *porculán po prvé pálený, nepolévaný*. B. porculán sochařský, das Bisquitt. Šp.

Biser. Ad *perla*. B., biserina, die Glaskoralle, Glasperle. Mz. Mkl. A jako biser v piesku, tak sú malá léta proti věku (Eus. 18. 8.). BO. — B. = *konvalinka, lanka, lanuška, kokořík, ličidlo*, convallaria, die Maililie. B. jarní, konvalinka, c. majalis, přeslenatý, c. verticillata, mnohokvětý, c. multiflora, branatý (kokořík, lanuška), c. *polygonatum*. Vz Slb. 191.

Biserec, zastr.

Biserina, y, f., vz Biser.

Biserovitý. B. rostliny, smilacinae: chřest, biser, vranovec, listnotec, čípek. Slb. 190., Schd. II. 270.

Biska, y, f. = *polévka z raků a drůbeže*, das Bisque. Šp.

Biskoupky, dle Dolany, ves u Zbirova.

Biskremy, pl., m., pole i les u Louček. Pk.

Biskup. B. planý = světící. Tk. III. 642. Chodí jako b. (o berle, na berlách). Bdl. — B. = *ptačí řiť, kostřec*, das Bürzel, místo: *výškub, výškub, výšklub*, od výškubování trhaček. Č. Vz Výškub. — B., samota u Němčic. — *U tří biskupů*. Vz Tk. II. 198.

Biskupec, pce. m. Mikuláš B z Pelhřimova. Tk. IV. 722. B. Jan. Tk. V. 193., VI. 346., Sbn. 535., 558., 562., 589., 646., 759., Sdl. Hr. III. 26., Tk. Ž. 64., 75., 84., 85.

Biskupice, dle Budějovice, Biskupitz, městečko u Hrotovic; vsi u Čáslavě, u Jevíčka, u Tovačova a Lubačovic. Cf. Tk. III. 50., Blk. Kfsk. 1284., S. N.

Biskupiti, il, eni, *biskupovati, biskupem býti*, Bischof sein. Sš. Sk. 226., Mus. 1880. 481., Hus i. 420. — **kde.** Petr v Antiochii po sedm let b-val; V Jerusalemě Jakob b-val. Sš. Sk. 101., Ii. 24.

Biskupka, y, f. = *nápoj*, ein Getränk, Bischof. B. studená, teplá, na ruský způsob. Šp. — B., ves u Mor. Krumlova.

Biskupování, n., die Ausübung des Bischofsamtes. Us. Sš.

Biskupský. B. křeslo, NA. I. 58., obvod (Diöcese), J. tr., koláč, Bischofskuchen, omáčka, chléb, mražené, -eis, tresť, -extrakt, kořeni, -gewürze. Šp. B. a kollegiatné školy. Vz Enc. paed. I. 636.—643. — *B. dvůr* u Soběslavě. B. palác v Praze. Vz Tk. I. 602.

Biskupstvo, a, n. = *biskupství*. Na b. posvětiti. Pass. 39., Výb. II. 5. — **B.**, ves u Olomouce.

Biskvit, u, m., vz Biscuit, Biškot, Piškot. KP. IV. 338.

Bislavice, Baislawitz, ves u Klimkovic ve Slez. PL.

Bismuth-um, a, n. Vz Šlk. P. 206., 208., Slov. zdrav. 29., S. N.

Bismutin, u, m. = *leštěnec vismutový*, nerost. Vz Bř. N. 214.

Bisnúť = *udeřiti*. Slov. Ssk.

Bison, a, m., bos bison, dvoukopytník dutorohý, v Americe. Vz Frč. 380., Schd. II. 436., S. N.

Bisoň, ě, m., os. jm. Cf. Bisati. Mor. Šd.

Bistek, u, m., der Beefsteak. Vz Beefsteak. B. syrový, se zemčaty, s vejci, s vejcem a sardelem, s makaronky, dle francouzského způsobu, anglický, vlaský, s obrubou (garnirt), z masa škrabaného, smažený, se zeleninou, v papilotu, B. in der Papillotte, tatarský, à la tartare, s cibulí, s omáčkou ustřicovou. Šp. Přístroj, pekáč, palička, stroj na b. Šp.

Bistekový, Beefsteak-. B. paštika. Šp.

Bister, u, m. B. manganový. Vz Šfk. P. 334.

Bisto čertov, hromov! Slov. Let. Mt. S. IX. 1. 39.

Bistouri = *nožík chirurgický*. Vz S. N.

Bisťu, *bisťuk*. Bisťu svete (klatba). Let. Mt. S. IX. 1. 39. Bisťu Bohu (při sám Bůh). Hdk. C. 376.

Bišek, ška, m., os. jm. Tk. I. 61.

Bišensko, a, n., samota u Domažlic. PL.

Bišický Ant., učitel a spisov. † 1842. Enc. paed. I. 645.

Biškovec, vce, m., os. jm. Tk. III. 49.

Biškovice, dle Budějovice, ves u Klomína a u Bystřice nad Hostýnem. PL. Cf. Tk. I. 301., II. 532., III. 36., 44.

Bišovec, vce, m., ves u Nedvědic.

Bišovka, y, f., samota u Chrastě.

Bitala, y, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Bitarová, é, f., ves na Slov. Šd.

Bitec obětní u Římanů. Vz Vlšk. 328., 329.

Bitectví, n., der Faustkampf. Šm.

Bitectvo, a, n., der Faustkampf. Ssk.

Bitečník, a, m., der Kämpfer. Šm.

Bitečný, Kampf-. Šm.

Bitel, e, m., der Schläger; Münzor. Šm.

Bitelný = *bitevný*. Šm.

Biteš, e, f. B. Velká, Gross-Bitesch, mě. v Brněnsku. PL.

Bitětice, dle Budějovice, Bitětitz, ves u Pelhřimova. Cf. Blk. Kfsk. 484., Sdl. Hr. IV. 254.

Bitevní. B. loď, obraz, Dch., čell, -Front, hluk, ryk, dav, čára, Čsk., stan, Čch. Bs. 151., pole, palba, Us., vůz. Čch. Bs. 147. B. šik římský a řecký. Vz Vlšk. 445.

Bitevnosť, i, f., die Streit-, Kampfsucht. Šm.

Bithynia, e, f., Bithynien. — *Bithyňan*, a, m. — *Bithynský*, bithynisch. Vz S. N.

Bíti. O časování vz Bž. 34., 46., 185., 186. a obšírný výklad Gebaurův v Listech filol. 1882. 101. a 1883. 488. O odvození vz Šrc. 141. Jak se časuje *bíti* na Lašsku na Mor.? Vz Brt. D. 126. — **abs.** Věděl, kolik bilo (znal stav věci). Šml., Dch. Kdo bije, hývá bit. Lpř., Bž. Kdo bit, ten sobě má (ten sobě měj). Bart. — **co, koho.** Dnes ty jej, zítra on tě bije. Kká. Td. 282. Bije ho jako hada. Mt. S. 874. B. prsy své. Hus II. 314. Nuzníku nuzný, řekla, mámť já, kto by mě bil. NB. Tč. 214. Která žena muža bije, každá bude v pekle. Sš. P. 668. Jali se ho bíti. Pass. 14. stol. Dyž mne bude muž bijávať. Sš. P. 608. — **čím (kam, oč).** Bíti někoho metlami, Pass. 14. stol., Žk. 134., mečem, Výb. II. 44., čelem o zem, Osv. I. 85., čelem v prach. Kká. K sl. j. 216. B. čelem zem. Čch. Petrkl. 13. Palmami v tvář ho bili. Hus I. 393. Čím mu srdce bilo. Osv. VII. 32. Blj v tu rotu božím bleskem. Čch. — **proč.** Nejsem já bit pro mú vinu. Žk. 345. Tepny touhou bijí. Nrd. Srdce prudce bije v uedočkavém tlukotu. Hrts. Srdce jeho pro slávu světa bilo. Us. Msk. — **kam.** Granáty bily do zástupu. Posp. Vlny do břehu bijí. Us. B. v buben, **na** buben; Slunce zde příliš do očí bije. Dch. Tehdy jsú všetci bili na nás a vyhnali ven. NB. Tč. 72. B. koho v týl. Lpř. Však už na to bijn (už to ohmýšlím). Us. Ruch bije v můj sluch. Vrch. Nesměchu se bití v čelo. Výb. I. 13. Jal se bíti v železná vrata. St. Skl. V. 31. — **kde.** Nad ním půlnoc bije zvon. Mcha. Kde jest peníz bit (ražen), tam nejvíc platí. Č. M. 226. Dy ona mne myje, po líčku mne bije. Sš. P. 160. B. se v čelo **před** bohy. Kkk. 8. — **oč.** Jak lvové bijem o mříže. Nrd. O boží při se bili. Žal. 77. Bijú se tam o zalanku. Sš. P. 781. — **jak.** Hodiny špatně bily. Us. Nehudem ja tvojou, uchovaj ma, Bože: lebo bys ma bijau (bijel) do deviatej kože. Sl. ps. 313. Bíti nemá do krve řemeslník učedníka. Cod. jur. IV. 3. I. 384. Bite mého vraha na mé na všecko. NB. Tč. 251. Začalo mi moje srdce *hodinkami bíti*. Ht. Sl. ml. 233. *Nadarmo* čert svou matku bil, že se neuměla vymluviti. Km. Nepřátelé na mne bez mé příčiny vztekle bijí. Kom. Leč když z klamu (bit) po hlaviei nebo za vrch neb po líci. Žk. 347. Kázal ji po líci bíti. Pass. mus. 285. — **odkud.** Tony z dálky v sluch mu bijí. Vrch. A jestližeby pak kdožkoli minci českou přepaloval a jinou z toho bil. Zř. F. I. W. XIII. Kováři

ze starýho železa nový cvoky bijó. Sš. P. 683. — **se s kým.** Bij se s ním. BO. — **kudy.** Bolestný *srdcem* bije cít. Mcha. Maj. 5. vyd. 5. — **kdy.** *Letos* jsou sedláci bití (nebyla úroda). Us. *V loni* byl sem se lnem bit (prodělal jsem). Us. Msk. A ve máte zló mamo, vona by mě bijávala každó hodino. Sš. P. 634. — **se.** Barvy se bijí (nesouhlasí, nehodí se k sobě). U Ronova. Rgl. — Cf. *Odbiti*. — *Poznam.* Původní článek měl by býti přepracován, ale zabralo by to mnoho místa, tedy až při jiné příležitosti.

Bití. — B. blesku. Stč. Zem. 252. Neb jest ukřižován po mnohém bití a posmievánie. Št. Kn. š. 20. Jest hluch a bez rozumu od toho b. Půh. II. 472.

Bitka, y, f. = *pračka*, die Raufereí, Schlägerei. Dch., Rb., Mtl. Dali se do bitky, ale starosta přišel a tu bitku rozehnal. Ostrav. Tč. — B. = *potyk menších vojenských zástupů*, který kratší dobu trvá a rozhodných následků v operacích válečných nemá, das Gefecht. Vz Boj (v dod.). Čsk. Bitku svésti. Us.

Bitný, schlagbar. Šf.

Bitomský kraj. Vz Žer. Záp. II. 114.

Bitona, y, f., Wituna, hájovna a hospoda u Přeštic. PL.

Bitouchov, a, m., ves u Lomnice u Jič., u Mnichova Hradiště a u Semil; B. Malý, osada u Mnich. Hradiště. PL. Cf. Bl. Kfsk. 776., 883. Jak odstavují v B-vě (u Mnich. Hrad.) děti? Vz Sbtk. Krat. h. 23.

Bitov, a, m., Witowa, myslivna u Klatov; Bittow, ves u Tábora a u Berouna; Vöttau, městečko na Mor.; Wittowa, ves u Stoda. PL., Tov. I. 13., 25, Tk. III. 642., IV. 722., V. 235., VI. 312., VII. 410., Žer. Záp. II. 181., Blk. Kfsk. 849., Sdl. Hr. IV. 369., Tk. Ž. 7., S. N.

Bitovanky, dle Benátky, Bitowanek, Klein-Bitowan, ves u Chrasté; Bitowanky, ves u Telče.

Bitovany, dle Dolany, Bitowan, Gross-Bitowan, ves u Chrasté. PL., Blk. Kfsk. 179., Sdl. Hr. I. 252.

Bitovati. Vz Bituňk, Mkl. Etym. 13. — **co:** plen (děliti). BO. — **Ad mezi koho.** Nerodili sú zbožie mezi sě bitovati. BO. — **se kde oč.** Vezl jim rúcha do Smědče a tu sú sě u něho o to bitovali. Pč. 48.

Bitovec, vce, m. B. Petr. Vz Blk. Kfsk. 1072., 1075.

Bitovna, y, f. = *místo, kde se peníze bijí, razí*. Koll. St. 671.

Bitovo, a, n., Bittan, ves u Bilovce ve Slez. PL.

Bitovský, ého, m., os. jm. Tk. VI. 346., Žer. Záp. II. 181., Blk. Kfsk. 27.

Bitovšice, dle Budějovice. B. Horní, Ober-Bittowschitz, ves u Jihlavy; B. Dolní, Unter-Bittowschitz, ves tamtéž. PL.

Bitozeves, vsi, f., Wittoses, ves u Postoloprt. Vz Blk. Kfsk. 192.

Bituminosnosť, i, f., die Bituminosität. Stč. Zem. 689.

Bituňk. Vz Mkl. Etym. 13. — B. = (vojenská) kořisť. Kšch. A dali jsú tomu Jakšovi jeho b-ku jednu kopu grošóv; B-ky bral; Dostalo se mu b-ku 30 **grošov**; **A na** b-ku sě dostalo Vandeřovu synu **klok** šery otevřený. Pč. 14., 19., 49., 51.

Bitva. — Ad *boj*. B. = **potyk** celých armád n. sborů několik hodin **ano** i celý den trvající, jenž má rozhodně **následky** v zápětí, die Schlacht. Vz Boj. Čsk. — **Ad** *souboj*, duellum. B. = boj či **sedání** pro česť uraženou; Tehda hotov jsa **k** bitvě. Kn. drn. 40., 41., Arch. II. 89. **B. o** brdlo. Tov. 113. Panic svoboden je bitvu **pustiti** (soubojem se utkati). Jrsk.

Bitvopis, u, m., das **Schlachtbulletin.** Čsk., Loos.

Bitý. — Ja budem bitý od svojho **tatíčka.** Ht. Sl. ml. 202. Maso čerstvě bité. **Dch.** B. dílo, Goldschlägerarbeit. Gl., Dch. **Na** jiné to natrkali, aby bitý nebitého nesl. **Bart.** — B. = *pevný*, fest, hart. B. stezky. Val. *Bílý* Fr.

Bityška Osova, Ossowa-Bittischka, městečko u Vel. Meziříčí; *B. Veverská*, Bittischka, Eichhorn-Bittischka, městečko v Brněnsku. PL.

Bivalentní = *dvojmocný*. B. prvky. Rm.

Bivce, e, m., percussor, der Todtschläger. ZN. Zlomek strč. exodu. Listy filolog. 1880. 131. B. nebude vinen krví. BO.

Bivný, vz Bevný.

Bivoj, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. Vz S. N.

Bivol, a, m. = *hlupák*. Mor. Brt.

Bíza, y, f. = *dýmka*, die Pfeife. Na Vsacku. Vck., Brt. D. 199. — **B.** = *tučný dobytek*, fettes, feistes Vieh. — **B.** = *ženská* s velikýma prsoma. Na Mor. Bkř. — B., m., os. jm. B. Jak. Blk. Kfsk. 1093.

Bizanka, y, f., samota u Jičína.

Bizarnosť, i, f. = *podivínství, divounství*, die Bizarrerie. Nz., Nrd. v Osv. I. 84.

Bizarný = podivínský, divounský, bizarr. Nz.

Bizik, a, m., os. jm. Slov. Šd.

Bizon, a, m., vz Bison.

Bizrad, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bizradec, dce, m., Bisbradetz, ves u Solnice. Vz Blk. Kfsk. 679.

Bizraz = Bizradec. PL.

Bizuch, u, m. = *osuch, placka* z nekysaného těsta na blaše upečený. Ve Slez. Tč Vz Blacha.

Bižuby = Zbizuby.

Bja skupina. Vz Mkl. aL. 228.

Bjeza, sambucus nigra. Slov. Bartol. Göm.

Blabeň, hně, f. = *blabuně, bublina*. Rk.

Blabol, u, m., das Geplauder, Gewäsche. Dch.

Blabolil, a, m. = *blabonil*. Rk.

Blaboliti. — **abs.** Pořád blabolime a nic neděláme. Us. — **co.** Co ten tam b-lí? Us. Sd., Sá. Sestřička malá b-la modlitbičku za hochem. Ntr. VI. 270 — **co komu.** Kká. K sl. j. 163. — **jak dlouho.** Celou noc nám blábolil (phantasiren, blouzniti v nemoci). U Počátek výhradně v tomto smyslu. Jdr.

Blabolivý, plauderhaft. B. řeč = blabol. Čch. Bs. 157. B. jazyk, die schwatzhafte Zunge. Dch.

Blaboň, ě, m. = *blabonil*. Prk. Přisp. 28.

Blabositi = *blabotati*. Ssk.

Blabot, u, m., das Geschwätz. Ssk., Bern.

Blaboták, a, m., der Schwätzer. Ssk.

Blabotati, schwätzen. Ssk.

Blabotavý, geschwätzig. Ssk.

Blabotiti = *blabotati*. B-ti vodpnsť světa, ins Blaue reden. Sb. sl. ps. I. 87.

Blabtati = *blábolsti*. Co blabceš? Laš. Brt. D. 199.

Blabule, e, f. B. na hnací peci, der Drang im Hüttenwesen. Šm.

Blabuň, ě, f. = *blabuně*. Vrch. Jak tu sklennou b. drtím v půli. Kká. Š. 16.

Blabuňa, m., dle Bača = *hlupec*, nadávka. Kdyby nebyl b., bylo by to s nimi jinak. B Skrýje. Brnt.

Blabuňatec, tce, m., tococa, rostl. B. kulatý, t. guianensis. Vz Rstp. 572.

Blabuně, v bot. ampulla, die Blase, Blattblase. Nz.

Blabuniti, il, ěn, ění = *blaboniti*, *žváti*. Ostrav. Tč.

Blabuňka, y, m. = *žvástal*, *mluvka*. U Kr. Hrad. Kšť. — B. = *bublinka*. Dk.

Blácení, n., das Bekothen. Šm.

Blácený; *-en*, *a*, *o*, bekothet. Šm.

Blacga, y, f. = měkká věc na př. telecí maso, etwas weiches To je b. Val. Vck.

Blacgavý = *slabý*, *nevládný tělem*, schwach, kraftlos. Val. Vck., Brt. D. 200.

Blacko, a, n. = *bláto*. To je blacka na cestě (mrzutě řečeno). Mor. Vck.

Blačák, a, m., der Blöcker. Slov. Bern.

Blačati = *blečeti*, blöcken. Tn neďaleko jednoho humna počuje starú kozu b. Slov. Dbš. Sl. pov. VIII. 15. — B. = *plakati*, plärren. Ssk., Bern.

Blačavý, blöckend; plärrend. Slov. Ssk.

Blačení, n. = *blečení*, das Blöcken der Schafe. Slov. Dbš. Obyč. 56.

Blačeti = *blečeti*. Slov.

Blačiak, u, m. = *vatra*. Kde nás šuhajci při h-ku či vatre s potravou čakali. B. či blčiak veselo práskal. Slov. Syt. Tab. 257. — B., a, m., der Blöcker; Plärrer. Slov. Ssk.

Blädastý, blässlich. Slov. Ssk.

Blädavý = *blädastý*. Slov. Ssk.

Blädnouti = *blednouti*. Slov. Ssk.

Blafal, a, m., vz Blafoň.

Blafařiti, il, en, ení = *blafati*, *hltavě jísti*, gierig essen. U N. Kdyně. Rgl.

Blafárňa, dle Káča = *pašćeka*. Mor. Brt., Vck.

Blafati, vz Blafařiti. Us. — **B.**, *blafkati* = *štěkati*, bellen: o psovi a též o hubaté ženě. Neblafkej pořád. Mor. Šd. Pes ščeká, blafká, skujiká (jsa bit), vyje. Mor. Brt. — B. = *tlouci*, schlagen. — **koho čím jak**: pěsti po hubě. U Uher. Hrad. Tč.

Blafkot, u, m. = *blafání*, *štěkot*. A ohavný dávaly b. Slov. Hol. 34.

Blafnouti, vz Blafati.

Blafoň, ě, m., der Beller, *blafal*. Již. Mor. Šd., Brt. D.

Blafoun, a, m. = *žváč*, *tlachal*. U Třebonina. Olv.

Blah, a, m, Makarius (sv.). Šd.

Blaha, y, f., samota u Krumlova.

Bláha = *blaženosť*. Dch. Zem naň bláhu proudem vylívá. B. nebeská, věčná. Sš. Bs. 166., II. 197. (II. 103., 104., 149.). — B., y, m., os. jm. Tk. V. 98., 101. — *B. Matouš*, starší církvi evang. 1772.—1837. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 186., S. N., Jg. H. l. 535. — *B. Jos*, † 1831. Jg. H. l. 535. — *B. Vojtěch*, školul řed. v Praze, pěstoval hudbu a zpěv. 1811.—1882. Vz Enc. paed. I. 644., S. N.

Blaháč, e, m., der Glückselige. Slov. Ssk.

Blahák, a, m., os. jm. Šd., S. N.

Blahání, n., benedictio, das Segnen. Ž. wit. 20. 7.; 83. 8. Načež b-ním list zavírá. Sš. II. 64.

Blahati = *dobrořečiti*, *blahoslaviti*, benedicere, Glück anwünschen, segnen. Cf. Mz. v List. filol. 1880. 8. — **abs.** Bezdětkyně budou blahány. Sš. III. 210. — **komu.** Blahaju Hospodinu. Ž. wit. 15. 7. Mluvieše blahaje Bohu; Blahachu Hospodinu a lidu jeho. BO., ZN. Blahajte, angelé Hospodinu. BO. Blahala si = byla blažena, libovala si. Slov. Když Alžběta Marii blaháše. Št. Kn. š. 298. — **si v čem.** Starý R. se starým Jedlovským b-li si ve svých dítkách. Ntr. VI. 269. — **co, koho.** Tudy blahal pán Ježíš Petra; Blahám se (za šťastného se kladu), že … Sš. II. 13., Sk. 276. Bydlechu v chrámě blahajíce Boha. ZN. — **koho proč.** Neblahám Pavla tak pro jeho do ráje božího podnesení, jak pro jeho okovů podnikání. Sš. II. 103. — **čím:** ústy blahachu, benedicebant. Ž. wit. 61. 5. — **kde.** Životy mučedlníków **před** lidem b. Ch. (Jir. exc.).

Blaheň, hně, m., os. jm. NB. Tč. 39.

Blahník, a, m., os. jm. Šd.

Blaho. — Ad 2. B. = souhrn všeho toho, co nejvýš libé a lahodné, příjemné a rozkošné jest. Vz S. N. B. obecné čl veřejné, tělesné, duševní, národní, Us., praktické, ideální. Šml. I. 45. Ve blahu tonouti. Dch. Pokroč z věže ven vz ranné blaho tamo na skálu (= na blahé ráno). Rkk. 19.

Blahobarvek, vku, m. = *chromovka*. S. N.

Blahoblahý, hochselig. Dch.

Blahoborný, glückzerstörend. Dch. B. vrah. Štulc. I. 189.

Blahobožiti, il, en, ení, erbauen (mor.). Dch.

Blahobožný, erbaulich. B. kniha. Dch.

Blahobrašný = božský. B. jesle. Vký.

Blahobudný, *blahobudivý*, selig weckend. Šm.

Blahobytně, im Wohlstand. Ba i podruhové tenkrát b. se měli. Kos.

Blahobytník, a, m., der Lebemann. Dch.

Blahobytnosť, i, f., glückseliges Leben. Šm.

Blahobytný. B. idea, die Idee des Wohlstandes. Kos.

Blahobytosť, i, f. = *blahobyt*. Ssk.

Blahocestovati = *šťastně cestovati*, *εὐοδοῦν*. Sš. I. 24.

Blahocitnosť, i, f. = *blahocit*. Šm.

Blahocitný, wohlbehaglich. Dch.

Blahočelný = *k blahu čelící*, segenbringend. Tč. B. snaha. Štnc. I. 165.
Blahočestí, n. (zbytečno), die Wohlehrbarkeit. Vký.
Blahočestný, wohlehrbar. Šm.
Blahočet, čtu, m., araucaria, rostl. B. čtyřřadý, a. imbricata. Vz Rstp. 1441., Kk. 102., Rosc. 102.
Blahočiniti, il, čn, ční, wohlthun. Šm.
Blahočinnosť, i, f., die Wohlthätigkeit. Šm.
Blahočinný. — B. vlastnosť, Vlč., těcha. Kká. Td. 301.
Blahodar, u, m. = zvláštní dar blahovůle boží, die wohlthuende Gabe. B. duchovní; O b-rech se apoštol Pavel místněji prostírá v listu Kor. 12. 4. Sš. I. 24.
Blahodařiti, il, ení, Almosen geben. Šm.
Blahodárnosť, i, f., die Dankbarkeit, das Heilbringen. Šm.
Blahodárný. B. účinky, vliv, déšť, světlo, teplo. Us. Pdl.
Blahodať, i, f. = *milosť*. Jimi (blahodatmi) Pavel od Boha obzvláště nadělen byl; Rozjímání milostí, b-tí kříže. Sš. I. 21., II. 69.
Blahodatný, glückspendend. Msn. Or. 41., Osv. V. 765. B. zřídla. Msn. Or. 155.
Blahoděčný jásot. Msn. Or. 25.
Blahoděj, e, m., der Wohlthäter. Šm.
Blahodějice, e, f., die Wohlthuende. Dch.
Blahodějně, wohlthuend. B. působiti. Mus. 1880. 588.
Blahodějnosť, i, f., die Wohlthätigkeit. Šm.
Blahodějný. B. činnosť, Osv. I. 41., jitro, Rkk., myšlénky, Mtc. I. 63. 4., působení. Anth. Jir. I. 8. vyd. IV.
Blahodějství, n. = *blahodějnosť*. Šm.
Blahodějstvovati = *blaze působiti*, wohlthuend wirken. Slov. — **kde**. Aby evanjelium bezprostredne b-lo. Lčb. CM. 21.
Blahoděui, n., das Aussprechen günstiger Worte. Lpř.
Blahodětel, e, m., der Wohlthäter. Šm.
Blahodíti. Když tak ňjatek a úchabek jejich (židů) blahoděl. Sš. I. 116.
Blahodohí, n., eufemia. V MV. nepravá glossa. Pa.
Blahoduch, a, m., der selige Geist. Sídlo b-chů. Sš. II. 141.
Blahoduchosť, i, f. = *blahoduší*. Šm.
Blahoduší, n., der Edelmuth. Šm., Ssk.
Blahodůvěrnosť, i, f., die Vertrauungsseligkeit. Dch.
Blahodyšný, glückathmend. Čch. Dg. 709. B. náruč. Čch. Mch. 39.
Blahohlasí, n., angenehme Stimme. Šm.
Blahohlasý, angenehme Stimme habend. Šm.
Blahohlučný, εὔιος, selig, festlich umjubelt. Lpř.
Blahohrůza, y, f. = bázeň, pocházející z přílišného blaha nebo z pocitu přílišné blaženosti. Sš.
Blahochuť, i, f., der Wohlgeschmack. Šm.
Blahochutnáček, čka, m., der Glückverkoster. Koll. III. 176.
Blahochvalný, löblich, rühmlich. Šm.
Blahochvělý, vor Seligkeit bebend. Dch.
Blahojásotný, εὔιος, vz Blahohlučný.
Blahojemný, salbungsvoll. Dch.
Blahojímati, erbauen. — **koho**. Dch.
Blahojímavosť, i, f., die Salbung. Šm.
Blahojímavý, salbungsvoll. Šm.
Blahokamýk, u, m., grevia, die Grewie, rostl. B. východní, g. orientalis, stříbrný, g. asiatica. Vz Rstp. 166.
Blahokeř, keře, m., clerodendron, der Loosbaum, rostl. B. obecný, c. fragrans. Vz Rstp. 1205.
Blahoklam, u, m., die beglückende Täuschung. Exo
Blahoklas, a, m., Euaristus (sv.). Šd.
Blahoklasý, ährenreich. Šm.
Blahokojnosť, i, f., die Salbung. Šm.
Blahokojný, salbungsvoll, glückgebend, besänftigend. Dch. Cf. Blahomírný.
Blahokradný, glückraubend. Dch.
Blaholavičný, šp. B. náva, εὔσσελμος. Lšk. Dle Lpř.: dobře pokrytá, lepokrytá a dle jiných lepopelestná, mit guten, schönen Ruderbänken versehen.
Blaholéčnosť, i, f., die Heilkraft. Šm.
Blaholéčný, wohlheilend. Šm.
Blaholepý, lieblich, prächtig. Šm.
Blaholesklý, lieblich glänzend. Dch.
Blaholibec, bce, m., der Liebhaber des Guten. Šm.
Blaholibosť, i, f., das Wohlbehagen. Dch.
Blaholibý = *dobrolibezný*. Vůle boží b. Sš. I. 123.
Blaholíčiti se = *blahotvářiti se*. Sš. II. 69.
Blaholist, u, m., agathophyllum, der Ravensarabaum, rostl. B. kořenný, a. aromaticum. Vž Rstp. 1305.
Blahoměr, u, m. Budou v ušlechtilém b-ru. Koll. III. 284. Vz Blahoměrnosť.
Blahoměří, n., die Harmonie. Rk.
Blahoměrnosť, i, f. = *krasomíra*, die Eurhythmie, Harmonie, das Ebenmass, ve stavit. Nz.
Blahoměrný, eurhythmisch, harmonisch. — B., friedlichgestimmt. Dch.
Blahomil, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Blahomile, erbaulich To b. zní! Dch.
Blahomilostivý, sehr gütig. Šm.
Blahomilý, liebselig. Šm.
Blahomír, u, m., die Salbung. Šm.
Blahomírný, salbungsvoll. Dch. Cf. Blahokojný.
Blahomluvně, eufemisticky, euphemistisch. To b. řečeno. Sš.
Blahomluvnosť, i, f., die Wohlredenheit. Nz.
Blahomluvný, wohlredend.
Blahomocný, wohlwirkend. B. byliny. Kká. K sl. j. 194.
Blahomorný, glückerstickend. Ký to duch mne vyvádí z b-ných zámotů. Štnc. I. 85. (I. 78.).
Blahomoudrý, wohlverständig. B. mysl. Msn. Or. 156.
Blahomrav, u, m., wohlgesittete Lebensart, die Gesittung, Artigkeit, Höflichkeit. B. společenský. Šml. I. 49., 14.

Blahomraví, n. = *blahomrav*. Dch. K b. napominati. Šš. I. 121.
Blahomravně, artig, höflich. Hlč.
Blahomravnosť, i, f. = *blahomrav*. Šm.
Blahomravný, wohlgesittet, artig, höflich. Šm.
Blahomudří, n. = *laskavosť* (!) Vký.
Blahomysl, i, f., der Wohlmuth. Šm.
Blahomyslně, in guter Absicht. Šm.
Blahomyslnosť, i, f., der Edelmuth.
Blahomyslný, wohldenkend, wohlmeinend, wohlgesinnt, wohlgemuthet. Šm.
Blahon, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Blahonadějnosť, i, f., die Zuversicht. Šm.
Blahonadějný, zuverlässig, gewiss. Sm., Lpř.
Blahonosič, e, m. = *nosič, zjednávatel blaha*, ὀλβοφόρος. Šš. I. 157.
Blahonosný, glückbringend. Bdl. B. vláha, Šš., jarní slunko. Šmb. S. I. 299., Ssk.
Blahoňov, a, m., ves u Tišnova.
Blahoobraz, u, m., das Glücksbild. Pl.
Blahoobrazí, n., die Schönheit der Gestalt. Šm.
Blahoobrazný, wohlgestaltet. Šm.
Blahopelestný koráb, εὔσσελμος. Lšk. Vz Blaholavičný.
Blahopěvný, melodisch, melodiös. Šm.
Blahoplavství, n. (!) = *šťastná plavba*. Vký.
Blahoplod, u, m., schöne Frucht. Šm.
Blahoplodí, n. = *blahoplod*. Šm.
Blahoplodný, schöne Früchte tragend, Šmb. S. II. 255., símě, ib. I., zvěsť. Čch. Mch. 55. B. oběť. Štulc I. 112.
Blahoplodý, von schöner Frucht herstammend. Šm.
Blahopotravý, wohlnährend. Šm.
Blahopřáti, Glück wünschen. Šm.
Blahoprázdný, des Glückes beraubt. Dch.
Blahopřejník, u, m. = *sbírka přání*, der Gratulant. Pdl. exc. — **B.**, a, m., der Gratulant. Dch.
Blahopřejnosť, i, f., der Glückwunsch. Dk. Aesth. 287.
Blahopřejný, glückwünschend, gratulirend. Dch., Ssk, Tč. B. slovo, list, Dch., Msn. Or. 158., dopis, telegramm, Us. Pdl., ptáček, Čch. Petrkl. 58., výraz obličeje. Čch. L. k. 63.
Blahopříjemný, wohlangenehm. B. obětování. Šš. II 142.
Blahopůsobivosť, i, f., die Salbung. Šm.
Blahopůsobivý, salbungsvoll. B. řeč. Šm.
Blahopůsobnosť, i, f. = *blahopůsobivosť*. Šm
Blahopůsobný = *blahopůsobivý*. Šm.
Blahorádce, e, m., guter Rathgeber. Šm.
Blahoraditi (vz Raditi), wohlrathen. Šm.
Blahoradný, *-dý*, wohlrathend.
Blahoráj, e, m., liebliches Paradies. Šm.
Blahořečí, n., die Wohlredenheit. Šm.
Blahořečiti. Městu vůdcům blahořeč. Msn. Or. 24 — **komu jak**. Já již klečím, *díkem* Bohu b-čím. Štulc I. 189.

Blahořečný, wohlredend, segnend. Dch.
Blahoříše, e, f., das gesegnete Reich, Grossreich. Ti že s ním velkou b-ši židovskou slaviti budou. Šš. J. 88.
Blahorod, u, *blahorodí*, n., edle Geburt o. Abkunft Šm., Ssk. Vaše Blahorodí, Euer Wohlgeboren. J. tr.
Blahorodí, engenia, engenies. Ssk. V MV. nepravá glossa. Pa. Vz Blahorod.
Blahorodnosť, i, f., die Eigenschaft des Wohlgebärenden. Šm.
Blahorodný, wohlgebärend, wohlschaffend. Šm.
Blahorodosť, i, f. = *blahorod*. Šm.
Blahorodý, wohlgeboren. Vz Titul. Ssk. B. kovy, edle Metalle. Hř. 2.
Blahorourka, y, f., catenipora, die Kettenkoralle; tubipora, die Röhrenkoralle. Šm.
Blahorozený; *-zen, a, o*, edelgeboren. Lpř.
Blahorozumí, n., die Vernunft, Klugheit. Šm.
Blahorušný, glückstörend. Šm., Dch.
Blahoschodný, wohlwegsam. B. cesta. Šš. J. 27.
Blahosídlý, εὔθρονος, gut wohnend. Lpř.
Blahosklonně, wohlgeneigt. Čch. Dg., Kos. Ol. I. 275., Tč.
Blahosklonnosť, i, f., die Gewogenheit, Gunst. Šm., Osv. I. 276.
Blahosklonný, günstig, gewogen, herablassend, huldvoll. Dch. B. hvězda, Čch. Bs. 92., štěstí. Msn. Or. 67.
Blahoslav, a, m. B. (Blažek) Jan, biskup Jednoty bratrské, nar. v Přerově, 1523.-1571. Vz Tf. H. I. 3. vyd. 37., 47., 48., 55., 56., 62.—65., 78., Tf. Odp. 361., Jg. H. I. 535., Sbn. 761., 897., 902., 909., 931., 932., 938., 947., Jir. Ruk. I. 74., Sb. H. I. 2. vyd. 230., Enc. paed. I. 644.—651., S. N.
Blahoslava, y, f., benedictio, *požehnání*. Slov. Blahopriał jemu i celej obci hožskú ochranu a b-vu. Phld. IV. 470. (IV. 469).
Blahosláva, guter Ruhm. Ssk.
Blahoslaveně, gepriesen, gesegnet, glücklich. B-něji dávati než přijímati. Mž. 12.
Blahoslavenec, nce, m., der Lobgepriesene; Glückliche; nach dem Tode Selige, Seliggesprochene, Heilige. Šm., Dch.
Blahoslavenosť, i, f., die Glückseligkeit. Šm. Vz S. N., Bern.
Blahoslavenství, n. 1512. Mns. 1883. 365. — Ad 1. B. tohoto světa. Št. Kn. š. 22. — Ad 2. B., benedictio. Ž. wit. 20. 4. — Ad 3. B. jest nasycení (vuole) bez nedostatku. Hus III. 167. — Ad 4. B. nebeské, věčné. Št. Kn. š. 21, 5. B. jest najlepší konec a najposlednější v dojetí. Hus II. 328.
Blahoslavený. — Ad 2. B. jest ten, který má, což chce, a nic zlého nechce. Hus III. 167., 298. — (Listy) mámy od otcóv našich i od b-ho císaře Karla. Půh. I. 183.
Blahoslaví, n., benedictio. Ž. wit. 36. 26.
Blahoslavitelka, y, f., die Beglückerin; Preiserin. Bern.
Blahoslaviti. — Ad **kuho**. B-li mě. BO. — Ad **komu**. Blahoslavte jménu jeho. Ž. wit. 95. 2. — Ad **čím**: zpěvy. Šš. I. 157. — Ad **v čem**. (Buoh tě) na sěm světě péčo

zbavl a v tvej duši blahoslaví. Hr. rk. 417. — **jak.** Tvé jméno jest **na** věky blahoslaveno. Výh. II. 16.

Blahoslavně = *blahoslaveně.* Bern.

Blahoslavnosť, i, f. = *blahoslavenosť.* Bern.

Blahoslavný = *blahoslavený.* Bern.

Blahoslavovati, vz Blahoslaviti. Bern.

Blahoslibný, Segen, Glück verheissend. Dch. Vláda přála h-mu rozvoji. Hdk. v Osv 1880.

Blahoslov, a, m., der Segenverkünder. Šm.

Blahosloví, n., eulogium. V MV. nepravá glossa. Pa.

Blahoslovný, Heil, Segen, Glück verkündend; wohlberedt. Šm., Čsk.

Blahoslnnný, εὐδείελος, šp. Lšk. Lpř. má: velmi zjevný, patrný, doziravý.

Blahoslůvko, a, n. = *dobré slovo.* Lšk.

Blahosmyslivý. Jg. Slovsn. 34.

Blahosnivý, Seligkeit träumend. Šm., Němc.

Blahospasný, salbungsvoll, heilbeseligend. Dch

Blahosrdí, n., die Gutherzigkeit. Šm.

Blahosrdečnosť, i, f. = *blahosrdí.*

1\. **Blahosť,** Kká. K sl. j. 27., Ssk., Štulc. I. 186.

2\. **Blahost,** a, m., Holder, Lieber. Šm.

Blahosta, y, m. = *blahost,* 2., Ssk.

Blahostinný, wohlschattend. B. louhi. Štulc. I. 190.

Blahostný, selig, glückselig; heseligend, wohlwollend. Čch., Šm., Kam. B. bohové. Osv. VI. 52.

Blahostrázeň, zně, f., die Eupathie. Šm.

Blahostrojnosť, i, f., gute Einrichtung. Šm.

Blahostrojný, wohleingerichtet. Šm.

Blahosvatý, glücklich und heilig. Šm., Bž. 238.

Blahosvit, u, m., lieblich schöner Glanz. Šm.

Blahoštěstí, n., das Glück, die Wohlfahrt. Šm.

Blahotěšiti, il, en, ení, durch Trost erbauen. Dch.

Blahotěšný, erbaulich. Dch.

Blahotice, dle Budějovice, ves u Slaného. Cf. Tk. I. 77., II. 532., III. 63., V. 235., Blk. Kfsk. 430., 1206., Sdl. Hr. IV. 359., S. N.

Blahotiše, friedlich. B. zesnouti. Šm.

Blahotný = *blaha poskytující.* B. blankyt. Šm.

Blahotopek, pku, m., der Kriolith. Šm., S. N.

Blahotučný, fruchtbar, fett. Šm.

Blahotvářiti, il, en, ení = *blahou tvář činiti;* se = *blahou tvář ukazovati, blaholíčiti se, tvárným býti* (Br.). Sš. II. 69.

Blahotvárnosť, i, f., die Wohlgestalt, Schönheit. Šm.

Blahotvorný, wohlthuend. Šm., Ssk.

Blahoúpravný. B. frase. Sš. I. 154.

Blahourozený; *-zen, a, o,* wohlgeboren. Šm., Ssk.

Blahousty, dle Dolany, Blahusen, ves u Stříbra.

Blahovičník, u, m., der Fieberheilbaum. V. E. Mourek.

Blahoústý, wohlberedt. Šm.

Blahouš, e, m. B. z Březovika. Sdl. Hr III. 139.

Blahoušek, ška, m., ein Glück-, Sonntagskind. Dch.

Blahout, a, *blahoutek,* tka, m. = *bláhovec.* U Třebíče. Fik. Já hlahoutek! jakže jsem zde stejnou podílnosť od jiných žádati mohl? Koll. III. 80.

Blahov, a, m., Blabow, ves u Neštědic. PL.

Blahovati = *žíti v blahu, blaze, blaženým býti,* glücklich sein. Šd. B. budete, εὖ πράξετε. Sš. Sk. 185. Jakoby **bez** nsynění člověčenstva méně blahoval. Sš. II. 81. — **B komu** = *blahořečiti.* Val. Brt. D. 200

Bláhově, cf. Bláhový. B. doufati. Sš.

Blahověčný, ewig selig. Loos.

Blahověří, n., die Rechtglänbigkeit, rechtglänhige Lehre, Zuversicht. Šm.

Blahověřící, glaubselig. Dch.

Blahověrný, glaubselig. Dch B. filosof. Bdl.

Blahověstec, stce, m., der Evangelist. Ssk.

Blahověsti, n., das Evangelium. Slov. Ssk.

Blahověstiti, il, štěn, ení. — **komu kdy.** V mnohých souženích b-atil jsem vám. Sš. II. 48. (46, 10.), Ssk.

Blahověstnice, e, f., eine angenehme Bothin. Šm.

Blahověstník, a, m. = *blahověst.* Rk.

Blahověstný, von guter Vorbedeutung. B. slovo. Lpř. B. strana u Římanův a Řekův. Vz Vlšk. 17.

Blahověští, n., das Evangelium. Šm.

Blahovičník, u, m., eucalyptus, die Schönmütze, rostl. B. pryskyřičnatý, e. resinifera, ztepilý, e. robusta, šiký, e. obliqua. Rstp. 586.

Blahovid, a, m., os. jm. Džl.

Blahovidný = *z daleka zřejmý,* εὐδείελος. B. Ithaka. Lšk. Lpř. překládá: velmi (zdaleka), zjevný, patrný, doziravý.

Blahovodí, n., der Wasserreichthum. Šm.

Blahovodný = *blahovodý.*

Blahovodý, wasserreich. Šm.

Blahovoj, e, m., Eustratius (sv.). Šd.

Blahovolenství, n. = *blahovolí,* εὐβουλία, das Wohlwollen. Nz.

Blahovolí, n. = *blahovolenství.* Nz., Ssk.

Blahovoliti = *blahou vůlí, láskou, dobrotou a milostí se propůjčovati.* — **komu.** Bůh jim b-lí. Sš. L. 36.

Blahovolný = *dobrou vůli majicí.* Osv. 1880. Láska mužova činí ženu h-nou. Sš II. 236. — **komu.** Ovšem pak Bůh jenom těm b-len jest, jenž blahé a dobré vůle jsou. Sš. L. 36.

Blahovon, u, m., diosma, der Göttergeruch. Šm.

Blahovoněti, ěl, ění, wohlriechen. Šm.

Blahovonnosť, i, f., der Wohlgeruch. Rk.

Blahovonný, wohlriechend. B. mast, Sš. II. 232., zefyr. Koll. III. 177.

Blahovonovitý. B. rostliny, diosmeae. Vz Rstp. 271.

Bláhovosť, i, f. = *pošetilosť.* Cf. Bláhový. Vlč., Pdl.

Bláhovský = *bláhový.*

Blahovůle, e, f. = *náklonnosť k někomu a mysl k němu přívětivá a jemu oddaná, dobrolibeznosť,* das Wohlwollen. S. N., Sš. II. 157. B. boží k lidem; Pozdravení apoštolů nebylo ponhým znamením b., nýbrž účinné a působivé. Sš. I. 22. Bůh působí ve vás i chtění i konání po b-li. Sš. II. 167.

Blahozářivý, glückstrahlend. B. světlo dne. Msn. Or. 4. B. štěstí. Ib. 112.

Blahozáživnosť, i, f., die Verdaulichkeit. Šm.

Blahozáživný, wohlverdaulich. Šm.

Blahozněloť, i, f., das Metall des Sprachorgans. Šm.

Blahozněna, y, f., melodischer Wohlklang. Šm.

Blahozvěst, a, m., der Evangelist. Ssk. Vz Blahozvěstec.

Blahozvěstec, stce, m., der Glückverkünder. Bdl.

Blahozvěstí, n., das Evangelium. Ssk.

Blahozvěstník, a, m. = *blahozvěstec.*

Blahozvěstování, n., das Evangelium.

Blahozvučeti, el, ení, wohlklingen. — **proč. Na** oslavu bohatýra b-čí moje lyra. Štnie I. 172.

Blahozvučí, n., enfonia. Ssk. V MV. nepravá glossa. Pa.

Blahozvučnosť, i, f., der Wohlklang. Koll. III. 245.

Blahozvučný, wohlklingend. Ssk.

Blahozvuk. Adde: Wohlklang, euphonia. Nz. O b-ku v řeči vz Gb. Hl. 88.-89., Jg. Slovsn. 74.

Blahozvuký, wohltönend. Dch., Lpř.

Blahožerný, glückverzehrend. B. šalba. Stnie. I. 199.

Blahožičení, n. = *blahopřání.* Jiní σνγχαίρω berou ve smyslu blahopřání a b. Sš. II. 170.

Blahožilec, lce, m., der Wohllebende. Sš. Sk. 60.

Blahožití, n., das Wohl-, Stilleben. Šm.

Blahoživný = *blahoživotný.* Rk.

Blahoživotí, n., das Stilleben. Šm.

Blahoživotný, glücklich lebend; gut, bequem sich nährend. Šm.

Blahůnek, nka, m., os. jm. Šd.

Blahuňov, a, m., Plassdorf, ves u Kralup. Ct. Blk. Kfsk. 622.

Blahůšek, ška, m., os. jm. Šd.

Blahút, a, m., eufemismus = *ďas, čert.* Ba b ta! Na Zlinsku. Brt. — **B**, os. jm. Pal. Rdh. 118, Děj. II. 1. 411., Tk. V. 89.

Blahuta, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Blahutovice, dle Budějovice, Blattendorf, ves u Hranic na Mor. PL. Dle jiných pramenů: *Blahutice.*

Blahý. Ad 1. B. požitek, Vlč., shoda, harmonie. Šm. — Ad 2. Buď b.! Dch. B. upomínka, Čch. Bs. 91, pocit, mysl. Dch. Úsměv b. Šml. — **čím:** mírem, friedensselig. Dch.

Blacha, y, f., der Sparherd (Blechheerd). Na Ostrav. Tč.

Blarhtání, n. = *žvást.* Slov. A. b. toto chcú zakládať na lichom důvode. Pbld. II. 2. 52.

Blachy, Granitplatten. Slov. Ssk., Němc. IV. 393.

Blajnař, e, m. = *nevzdělanec.* To sú b-ři. Slez. Šd., Laš. Brt. D. 200.

Blak, n, m. = *blekot.* Na to započínaly sa blaky jahnic ozývat. Slov. Hol. 359.

Blákora, y, m., os. jm. Šd.

Blakot = *blekot.* Slov. Ssk.

Bl'akota, y, f. = *bolehlav,* der gefleckte Schierling. Hdž. Čít. 202.

Blama. — **B.** = *paščeka.* Mor. Brt.

Blamatý, vlastně *plamatý* (skvrnitý). Km. B. vstavač či kukačka, orchis maculata, das Frauenbäudlein. Sl. les.

Blambatý, *blambolatý, blombilatý.* Cf. Blombllati se. Ta kráva má b. krk (lalok). Slez. Šd.

Blambolatý, vz Blambatý.

Blamokvítek, tku, m. B. pravý, spilanthus acmella, die wahre Fleckblume. Šm.

Blamomyš, i, f., mus songarus, die Fleckmaus. Šm.

Blamona, y, f., das Geplauder. Šm.

Blamoniti, il, ění = *blaboniti.* Rk.

Blaň, ě, f. = *blána.* Na Hané. Bkř. **B.** = ložisko, lože při otelení krávy. Slov. Rr. Sb.

Blána = *mázdra.* Vz Kk. L., 5., 53. V MV. nepravá glossa. Pa. B. buněčná, das Hautgewebe, die Zollwand. Kk. 2. vyd. 6., Scbd. II. 154., Rosc. 18., 20., cévnatá, ozubní, rohová, vz Scbd. II. 349., 328., 350., kapalného povrchu. ZČ. I. 355. B. létací, die Flughaut. slizná (slizníce), die Schleimhaut (Scbd. II. 349.), Rosc. 22., mozková, panenská (hymen, Slov. zdrav. 29.), semenná, Samenhaut, ovčí, das Amnion, zárodková, integumentum nuclei, die Samenknospenhülle. bubínková, die Trommelhaut (v uchu), přední (bránice), das Zwerchfell, b. cev zevní či přídatná, adventitia, Sl. les.; rozhraničná vnitřní, membrana limitans interna, zevnější (v oku), Osv. I. 146., bílá (v oku, nejzevnější b. oční, Šv. 61.) = rohovka, die Hornhaut, Sl. les., vz KP. II. 156., duhová, Scbd. II.-349., tvrdá (v oku). Scbd. II. 349., KP. II. 156., Čs. lk. III. 355., 318, VIII. 349., IX. 141. B. Reissnerova, Schneiderova, vaječná. Vz Slov. zdrav. 29. B. žlontková. Ves. I. 71. — Ad *B.* = *kůže.* BO, Sv. ruk. 314. Čtyři a osmdesáte blan. Půh. II. 185. Narodí-li se dítě v košuli (bláně), nechalaliby se na něm, bude míti sílu nadpřirozenou. Us. na Mor. Brt. — Ad *B. ve dřevě* = *lýko, lýčí,* der Bast, Sl. les., *běl. zával,* der Splint. Sp. Po bláně dříví štípati, sekati, hoblovati. U N. Kdyně. Rgl.

Blanař (Slov. *blanár*), e, m = *kožešník.* Předstúpili před nás b-ři pravíce, že by jim krajčíři podšíváním, premováním atd. v jich řemeslo sáhali. NB. Tč. 267. Kterak se krejčíři v těch kusech proti b-řóm zachovají. Ib.

Blanařiti, Kürschnerei treiben. Ssk., Bern.

Blanařka, y, f., die Kürschnerin.

Blanařský tovaryš. Vz Blanař. Sl. let. III. 166., Ssk. B. pacholek, ceeb. NB. Tč. 242., 282.

Blanařství, n., die Kürschnerei. Bern.

Bláňať, intensivum slovesa *blinkati*. Mor. Brt. D. 158.

Blánatcovitý. B. rostliny, hymenophylleae. Vz Rstp. 1793., 1777.

Blánatec, tce, m., hymenophyllum, Hautfarn. B. koriandrolistý, b. tumbridgense. Vz Rstp 1793.

Bláňati = *škaredě zvoniti* Na Zlinsku. Brt — **B.** = *toulati se*. Val. Brt. D. 200.

Blánatý, häutig. S. N. VI. 164. B. okrajek, der Hautrand, Posp., bodlák (volčec), carduus mariannus, die Forcbdistel. Sl. les.

Bláňavý = *nosový*. B. blas, řeč. Val. Brt. D. 200.

Blanc *d' Espagne, b. fixe*. Vz Šfk. P. 208., 263., S. N., Schd. I. 335., KP. IV. 384. B. metallique. KP. IV. 626.

Blančeti, el, ení = *plakati* (v dětské řeči). U Mistka. Škd.

Blančka, y, f. a m. = *kdo pořád běduje hlasem plačtivým*. Vz Blančeti. U Mistka. Škd.

Blanda, y, m., os. jm. Dr. Fr. B., ředitel učitelského ústavu v Praze, nar. [12]/[11] 38.

Blandati, *zblandati* = *někomu něco namluviti*. — **koho**. U Hořic. Hk.

Blanečka, vz Blána.

Bláněný = *blánový*.

Bláni, n., die Waldwiese, louka lesní. Slez. Tč.

Blani pole u Dlubonic. Pk.

Blanice, Gross-Blanitz, ves u Bavorova; Blanitz, ves u Mladé Vožice, Tk. III. 36., 43., 77., Blk. Ktsk. 1284., Sdl. Hr. III. 51., IV. 368., S. N.; samota u Vlašimě; tvrz tamtéž; řeka v Písecku a Táborsku. S. N.

Bláulce, e, f. = *blána*. B. panenská. Křž. Por. 201.

Blanický. Blaničtí rytíři. Vz Sbtk. Rostl. 183., Blaník. — **B.**, samota u Milevska.

Bláníčka, y, f., ves u Tábora. — **B.**, Klein-Planitz, ves u Strunkovic. PL. Cf. Blk. Kfsk. 849., Sdl. Hr. IV. 368.

Blaník. B. jest hora v Bechyňsku. O ní se háji, že u vnitřku jejím rytíři spí, kteří české zemi, až v největší nouzi postavena bude, ku pomoci přispějí. Sb. uč. Cf. Shtk. Rostl. 84., 150. a Výkl. 41. Rytíř z Blaníka = *ospalec*. Bdl. Cf. S. N. — **B.** = *lučnatá hora, kde jsou louky mezi lesy*. Slez. Tč.

Blánitý, hautförmig. Ssk., Šm.

Blank, u, m. = *ostrev*, klade se mezi koně, aby se nekopali, z něm. Dej mezi koně b. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Blanka. — **B.** Každé děvče má v kostele určitou dlaždici, na kterou se žádná jiná nepostaví, a ta se nazývá blanka. Na Slov. Němc. III. 51. — **B.**, y, f., manželka Karla IV. Vz Tk. I. 602., II. 532. — **B.** = *chrpa*. Ros., Výb. I. 56.

Blaňka, y, f., balbstarkes Stammholz. Mor. Škd.

Blankář, e, m,, der Pergamenmacher. Šm.

Blankartice, dle Budějovice, Blenkersdorf, ves u Benešova (Bensen). PL.

Blanket. Vz Enc. paed. I. 651.—652., S. N. — **B.**, blanquette, spr. blangkett: kspounový, bažantí, holubí, kuří, telecí (jídlo). Šp.

Blankovatý, bäutig. Šm.

Blankovitý = *blanitý*. Ssk., Šm.

Blankyt. B. očí. Čch. Bs. 81.

Blankytek, tku, m., himmelblaues Tuch. Rk.

Blankytnavý, bläulich. Šm.

Blankytně modrý. Us. Pdl.

Blankytnooký, *γλαυκῶπις*. Vký. Lpř. překládá: blýskavých očí, bleskooká, jasnooká.

Blankytnosť, i, f., die Lasurbläue. Šm.

Blankytný = *modrý*, lasurblau. B. nebe, Čcb. Bs. 156., sukně, Pč. 3., oko. Mkr. Skvíti se bude jako záře b. Sš. II. 105. — Koll. III. 195., Čch. Sl. 22.

Blankytoměr, u, m., der Himmelblaumesser. Šm.

Blankytový, himmelblau, azurn. Šm.

Blanný, ého, m., Blann, ves u Mor. Budějovic. Dle jiných pramenů: *Blany* (dle Dolany).

Blanoklíčlvý. B. rostliny, dermoblastae. Šm.

Blěnokřídlo, a, n., der Hautflügel (bei Mücken, Bienen usw.). Šm.

Blanokřídlý. B-dlí, *žilnokřídlí*, *žilnokřídlatci*, hymenoptera, die Haut-, Aderflügler: vosy. Vz Frč. 162.

Blanotvorný. NA. V.

Blanovati = *blánu s masa stahovati*, häuteln. — **koho**: zajíce. Šd.

Blánovina. B. zpružná, elastisches Hautgewebe, zrušení b-ny. Šp., Ssk.

Blánovitý, splintig. Ssk. B. šindel. Šp. Vz Blána (ve dřevě).

Blánový = *bláněný*, aus der Haut gemacht, Haut-. Šm. B. strom, der Splintbaum. Sl. les.

Blanožrout, a, m., eccoptogaster, der Splintkäfer. B. jilmový (scolytek), e. scolytus, der Rüsternsplintkäfer, Škd., Sl. les., dubový, e. intricatus, der Eichensplintkäfer, Škd., Kk. III. 313., malý, e. multistriatus, der kleine Ulmensplintkäfer. Škd.

Blanská, é, f., ves v Budéj. Blk. Kfsk. 653.

Blanské, ého, n., Pflanzen, ves u Kaplice. PL.

Blansko, a, n., městečko u Boskovic; ves u Chrudimě; několik domkův u Rochlice; Plankenstein, ves u Neštědic. PL Cf. Blk. Kfsk. 1284., Sdl. Hr. I. 252., S. N.

Blanský. Sdl. Hr. III. 301. B. les. Vz S. N.

Blanstvo, a, n., das Hautsystem. Šm.

Blany, trávník u Kojetína. Pk. — **B.**, vz Blanný.

Blanýš, e, m. *B-ši*, pteropoda, die Flossenfüsse, -füssler. Nz., S. N.

Blaseovaný lépe než blasirovaný, vz toto.

Blanžír, u, m., die Tischfalze, das Blanchireisen. Šp.

Blanžovati, blanchiren. — co: kůže. Šp.
Blaptačka, y, f., die Plauscherei, Planderei. Ostrav. Tč.
Blaptala, y, m., der Plauscher. Ostrav. Tč.
Blaptati = *bleptati*, klatschen. Ostrav. Tč.
Blaseovanosť, i, f., z franc. blaser = otupiti = *otupělosť* z přesycenosti plynoucí, zápalu šlechetnějšího neschopná, ve lhostejnosti sobě libující, dle Blasirtheit. KB. 315. Cf. Enc. paed. I. 652.—653.
Blasi-us, a, m. B. Mich. Jir. Ruk. 1. 85. B. Jan, kněz 1704. Vz Jg. H. l. 535., Jir. Ruk. 1. 84. — *B. Jan*, syn, † 1773. Ib., Jir. Ruk. 1. 85.
Blasko, a, n., samota u Veselého v Táborsku.
Blasonnovati = *erby malovati, vykládati*. S. N.
Blastem, a, m. = *látka klíčivá*. Slov. zdrav. 30.
Blaškov, a, m., ves u Bystřice v Brněnsku. PL.
Blať, i, f. = *blatiště*. Slov. Phld. V. 48.
Blata, y, m., os. jm. Mor. Šd. — **B.**, pl., n. Vz Bláto. B., ves u Libně; několik domků u Nových Hradův. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1284., Sdl. Hr. III. 269. — **B.**, *řeka*. Vz Blaťané.
Blatácký, z blat pocházející, na blatech užívaný. Vz Bláto. Jdr.
Blatačka, y, f., *žena z Blat*. Vz Bláto. Jdr.
Blaták, a, m., *obyvatel Blat*. Vz Bláto, Blaťané. Jdr. — **B.**, *psí jméno*. Škd. — **B.**, die Kothschnepfe. Loos.
Blataň, ě, m., os. jm. Šd.
Blaťané či *Blaťáci, obyvatelé po řece Blatě* u Prostějova. Kld.
Blatce, dle Budějovice, Blatetz, vsi u Bechyně a Turnova; dvůr u Ublíř. Janovic. PL. B. Veliké, Gross-Blatzen, B. Malé či Blatečky, Klein-Blatzen, vsi u Dubé. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1284., 1285.
Blatec, tce, m., Blatze, ves u Olomouce. Arch. III. 484.
Blatečko, a, n., vz Bláto.
Blatečky, vz Blatce.
Blatěnka, y, f. B. obecná, limosella aquatica, rostl. S. N. VI. 954. Cf. Čl. Kv. 236., FB. 57., Slob. Rostl. 313.
Blatěnky, pl., f., *druh hrušek*. U Král. Hrad. Kšť.
Blatenský, ého, n. Blk. Kfsk. 506. Vz Blatný, 1. O h-ských ševcích a jejich tureckém bubnu vz Sbtk. Krat. h. 10.
Blatin, a, m., Neustift, ves u Nového Města v Brněnsku.
Blatina, y, f. = *důlní bláto*. Hř. 2. — **B.** = *blatné místo*, der Moor. Srny a jelenové to do sebe od přirozenie mají, že skákáním a ryebiostí se k borám berú a v blatinách nerádi ostávají. Hus III. 28. — **B.**, samota u Pelhřimova a u Pacova. B. Stará a Nová, Alt- und Neu-Blatina, vsi u Poličky. PL. — *Blatiny*, místní jméno v Malém Hontu na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 13.
Blatinec, nce, m., potok u Brušperka na Mor. Šd.
Blatisko, a, n., abscheulicher Koth. Bern.
Blatiště. — **B.** = pole u Řenčova.
Blatistý = *blatitý*. Slov. Ssk.
Blátiti se kde. Už se na cestě blátí (dělá se bláto). Us. Šd. Vz Blatněti.
Blatitý, vz Blativý.
Blativý. B. voda, cesta, Us., bahnota, Osv. V. 20., střevíce (blátem umazané). Us. Deb.
Blatka, y, f., samota u Nového Města v Brněnsku. PL.
Blátko, a, n., v horn., der Bohrschmant. Šp.
Blatna = Blatin.
Blatná, mě. v Píseňsku. Cf. Tk. I. 436., IV. 722., V. 213., 156., Blk. Kfsk. 1285., Sdl. Hr. III. 114., 117., Tk. Ž. 199., S. N. — **B.**, řeka v Hané na Mor. Vz S. N.
Blatňák, a, m. Hanáci rozdělují se v Hanáky vlastní, v Blatňáky a Zabečáky. Blatňáci bydlí při Moravě kolem Tovačova a Kojetína. Zovou se Blatňáky pro blativé silnice, které způsobuje rozvodněná Morava. Km. 1884. 484. Cf. S. N.
Blatnatěti, ěl, ění. Kopou zlato, ale blatnatí. Sš. Bs. 194.
Blatnatý = *blátivý*. B. louže. Ler.
Blatnavý = *blátivý*. Slov. Bern.
Blatné, ého, n. = Blatno, Sdl. Hr. I. 82, blatenské jezero. S. N.
Blatněti, ěl, ění. **Na** cestách blatní = dělá se bláto. Slov. Hdž. Šlb. 56. Vz Blátiti se.
Blatní sleziník = kapraď samičí, aspionium filix femina, der Waldfarn. Sl. les. B. cesta, ulice. Ve Frýdku. Tč.
Blatnica, dle Káča, Urbs Paludarum, Mosburg na blatenském jezeře. Let. Mt. S. X. 1. 28., V. 1. 50.
Blatnice, e, f. = *blatnatá krajina, cesta*. Deb., Tč. — **B.** = *chalupa z bláta udělaná*. Ulepiti si blatnici (b-cu). Mor. Tč. — **B.**, Schlenchzeria, rostl. B. horská. Vz Čl. Kv. 129., FB. 21. — **B.**, samota u Dobříše; Blatnitz, vsi u Mladé Vožice, u Chotěboře a Jaroměře; Blatnitz, ves u Nýřan; B. Górne, Hrubá, Veliká, Nižne, Malá, Ober-, Gross-, Nieder-, Klein-Blatnitz, ves u Uher. Ostrova. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1285., Sdl. Hr. IV. 368., S. N.
Blatnička, y, f., die Kothmeise. Šm.
Blatník, a, m., tvrz a samota u Pardubic. S. N., PL., Sdl. Hr. I. 252.
Blatnitý, vz Blátivý.
1. **Blatno**, vz Blatný, 1. Hdk. C. 376. Laš. Brt. D. 200. — Už tu není tak b., jak bývalo. Vz Blatný, 2. Us. Šd.
2. **Blatno**, a, n. = Blatné, ves u Hlinska; Platten, městečko v Chebsku a ves u Jirkova; Ploden, ves u Jechnic. PL. Cf. Tf. Odp. 385., Blk. Kfsk. 195., 197., S. N.
Blatný, 2. B. kámen, BO., metač, der Gassenräumer. Gl. B. nečistota. St. Kn. š. 97. — **B.** = *lesní kotlina* v pohoří karpatském v prameništi Ostravice. Škd.
Blato, a, n., samota u Poděbrad; Benetschlag, ves u Chvalšin. PL. Vz Bláto.
Bláto z bal-to. Vz Mz. v List. filol. 1880. 8. B. = rozmočený prach. Vz S. N. B. ze

stoky, der Grabenschlamm, říčné, der Flussschlamm, rybničné, Teich-, housenčí, der Raupenkoth, Sl. les., saturační, Saturations-, Šp., sodové, Soda-, vitriolové. KP. IV. 407., 622. Bláto moudrosti = tmel ze strouhané cihly, bílku a soukenných ostřížků k obmazování trub a nádob alchymistických. Vz S. N. Hradišču, Hradišču na dole na blatě. Sš. P. 236. Kdyby ona to nedržela, on by byl už dávno na blátě (na mizině). U Rychn. Je jako b. (nemůže sebou vládnouti, jest nemocen). U Král. Hradce. Kšť. Všichni někdy béřeme do bláta saně a do sněhu kočár (chybujeme). Šml. Světz. 1884. 319. Už nebude šlapat b. (umřel). Tč. Skočil z bláta do louže. Rovně jakoby do bláta uvrhl. Lpř. Na vesno je vrtel (věrtel) dešťa a měrka blata a na podzim měrka dešťa a vrtel blata. U Opavy. Klš. Udělá to, až nebude po dešti bláto (nikdy). U Litomyšle. Bda. Ač vyšel z bláta, povýšen za preláta. Bž. — *Blato* pole na řece Blatě u Dubu na Mor. Pk. — *Blata* = *bařiny*, *močály*, die Marschen; na Mor. zvláště *pastviska v močálovité půdě*. Různice o blata a pastvy a požitky na blatech; Jakož jsem udělal na třech blatech sobě tři nivy, kde prve někdy za dávných let olši a rokyti veliké bylo; Kdyby jaká potřeba přišla na to blato a bylo potřebí opraviti, aby zase nezašlo vodou, jako prve bylo zašlo. List z r. 1482. Pustili jsme pastvu na blatech. 1562. Na blatech našich aby sobě luk nadělali. 1506. — *Blata jméno devíti vesnic u Veselí nad Lužnicí ležících*. Jsou to tyto vsi: Klečaty, Zálší, Mažice, Borkovice, Svíny, Kundratice, Horušice, Sedlikovice a Pelejice. V místech těch hlavně u prvních čtyř vesnic jsou rozsáhlá blata, rašeliniště. Blata jsou území velmi úrodné, půda pšeničná; proto tamější rolníci jsou zámožni a také pokročili. Na Blatech je i zvláštní kroj, hlavně u ženských velmi pěkný, nosiť krátké, těžké, soukenné sukně s hedvábnými stužkami a bílé pleny vyšívané nebo penízky ozdobené. Zástěrky a šátky na krk jsou vesměs hedvábné barvy nejvíce červené; punčochy jsou též červené. Mužové nosí žluté koženky po kolena, střevíce a bílé punčochy, krátké kazajky a soukenné vesty. Kroj tento však už mizí hl. u mužův. Dostala se na Blata (provdala se do některé z jmenovaných vesnic). Na Blatech mají už po žních. Ten člověk je z Blat. Kubata dal hlavu za Blata (vykládá se tak, že prý jistý rolník Kubata z Blat kdysi položil svou hlavu v soudě s pány třeboňskými za práva Blat). Jdr. — B., Blatto, ves u Chrudimě; *B. Černé*, ves u Uhlíř. Janovic. Cf. Blk. Kfsk. 75., Sdl. Hr. I. 252., II. 85., 175.

Blatobarvý, erdfahl. Šm.

Blatoblud, a, m. = Luther. 1529. Vodň.

Blatomaz, a, m., der Kothschmierer. Rk.

Blaton, vz Balaton.

Blatoň, vz Blatný, 1. Č. Čt. II. 220.

Blatoslav, a, m., vz Žabí (jména).

Blatouch bahní, caltha palustris, die Gold-, Bachblume. Sl. les. — Vz Čl. 10., Čl. Kv. 280., FB. 70., Slbd. Rostl. 668., Kk. 207., 215., Rosc. 141., S. N.

Blatov, a, m., ves u Běchovic, něm. Blatow.

Blátovatý, vz Blátivý.

Blátovistý = *blátivý*. Slov. Bern.

Blátovitý, vz Blátivý. B. cesta. U Rychn. Brv.

Blátový = *blátivý*. Bern.

Blatská, mor. tanec. Škd.

Blaty, dle Dolany, Blatt, ves u Mělníka: Hoslau, ves u Dolejšího Nýrska. PL. Cf. Tk. II. 430.

Blava, Blawen, ves u Budějovic. PL.

Blavanka, z něm. blau, *pruská modř*. Km.

Blaví, n., das Berlinerblau. Šm.

Blavk, u, m. = *blavkot*, das Gebell. Slov. Psohlavci nevládnů záhubu ďál' vydržeť; náramným blavkom i strašným heslo dajů si vytím a zavráťa chrbty na útek. Hol. 74.

Blavkati, vz Brechati. Ssk., Bern.

Blavkot, u, m., vz Blavk. Cf. Blafati.

Blavor, a, m., *ještěr*. B. dalmatský, pseudopus Pallasii, der Scheltopusik. Frč. 323., Brm. III. 196.

Blavorif = *štěkati*. Cf. mor. blavkati. Slov. Rr. Sb.

Blavúz, u, m. = *úzká*, *malá rolička*. Slov. Rr. Sb.

Blavý. B. barva. Vz Blavanka.

Blazáreň, rně, f. = *blázinec*. Slov. Bern.

Blazárňa, dle Káča = *blázinec*. Slov. Bern.

Blaze jim bude. Št. Kn. š. 34.

Blazek, zks, m., samota u Golč. Jeníkova.

Blázen, der Narr. Vz S. N. Toť jsem b.! Čch. Bláznuom jak mají poručníci zděláni býti. B. při nejstarším bratru s nápadem zuostaň. Zř. zem. F. 4. Bláznuov a nemoudrých opatrování. Vz Zř. zem. I. 55. Blázni svědčiti nemohou; Blázni a pošetilí kšaftu dělati nemohou. Vz Cor. jur. IV. 3. 2. 403. Často se to nacházie, že chtiec k milosti učiniti člověka, učinie blaznem. Št. Kn. š. 8. Přítel bláznů podobný jim učiněn bude (cf. Moudrý); Radosť bláznů bolesť mudrců. Sb. uč. Ptáka poznáš po zpěvě, hrnec po zvuku, osla po uchu a blázna po řeči. Tč. Bláznovi vyrostlo veliké mluvení hned od přirození. Mor. Tč. Bláznu i dřevěný peníz dobrý. Bž. B. bude i s bubnem polovať. Mor. Tč. B. s bláznem chodí a oba nikam se nehodí; Jeden b. druhdy patero moudrých svádí; B. po celý život rozum sbírá; Děti povídají, co činí; starší, co jsou činili; blázni, co by činiti měli; stateční, co by rádi činili; rozumní, co činiti sluší; Opilý se prospí, ale b. nikdy; Blázna i v kostele tepou; B. do smrti rozumu nenabude. Bž. Slepého na cestu a blázna o radu se neptej. Hkš. Nebuď b., když nemůžeš býti velkým pánem. Lpř. Každý b. sám se chválí, neb súseduov nemá v táli; Velikáť to múdrosť bývá, ktož se bláznem v čas nazývá. Sv. ruk. 235., 236. — B. = *šašek*. Činíce se blázny; Z jiných blázny dělají. V. Dělá blázny = šprýmy. Brt. D. 200. — B. = *hlupák*. Ž. wit. 48. 11., 93. 8. Blázna i naděje obohatí. Bž. To není na blázny (hloupě). Us. Msk. To není

od blázna (je dobré). Na Hané. Bkř. Blázen, kdo štěstí věřil, a před nuzným zavírá dveří. Hkš. Ale já nebudem taký b. velký, žeby som sa vrátil k nevernej frajerce. Koll. Zp. I. 198. B., kdo dává; větší, kdo nebéře. Mor. Tč. Kdo vždycky žertuje, bláznem se jmenuje. Mor. Tč. Leda bych byl b. (v odpovědech = ne). Us. Brt. B. dává, mondrý bere. Bž. Dobrá slova a zlé skutky ošidí mondré i blázny. — B. = třeštík. Jest do ní celý b. (zamilován). Us. On je takový b. po koních (má je rád). Us. Vk., Šp. — Pozn. B. po koních. Šp. vymaž na str. 71. b. v 11. ř. sh.

Blázeneček, čka, m. = *blázenek*. Slov. Bern.

Blázenek, nka, m. = *blázínek*, das Närrchen. Slov. Bern.

Blázenstvo, a, n. = *bláznství*. Pl.

Blazg, u, m. = *blazgo*.

Blazgačka, y, f. = *blazgo*. Brt. D. 200.

Blázganica, dle Káča = *skaredé, řídké bláto*. Na Val. Vck., Brt. D. 200.

Blázgať = *pleskati*. Val. Brt. D. 65.

Blazgo, a, n. = *deštivé počasí*. Vz Pinta, Pluhava. Val. Brt. D. 200.

Blázinec. Vz S. N.

Blázně, ěte, n., närrisches Kind. Ssk.

Blázněni, n., die Narrheit. Vz Blázniti.

Blázníce. Bláznivá h. GR, Št. Sleptal své zbožie s b-cemi (devoravit substantiam suam cum meretricibus). ZN. Nemúdrá h. Hr. rkp. 305. Us. na Hané. Bkř.

Blázníč, e, m. = *blázen*. Slov. Ssk.

Blázníček, čka, m., das Närrchen. Vz Blázen.

Blázniště, ě, n., die Umgegend des Narrenhauses. Ssk.

Blázniti. — **abs.** Kdo neblázní, není ještě mondrým. Sb. uč.

Bláznivati, vz Blázniti.

Bláznivec, vce, m. = *aron blamatý*, rostl. U Vsetína. Vck., Slb. 224.

Bláznivěti, ěl, ění, närrisch werden. Ssk.

Bláznivka, y, f. = *blouznění v horečce*. Us. Sml.

Bláznivosť, i, f. Jestli mluviš, co nevíš, b. svojú vyjevíš. Mor. Tč. — Vz Enc. paed. I. 654.

Bláznivý. B., stultus. Ž. wit. Deut. 6. a 21. B. mluvení. ZN. B. radosť, Sá., bláznice, Št., GR., středa (černá, první v postě). Dnes je tam b. zima (veliká). U Olom. Sd. Pád b-vého jestiť výstraha mondrého. Lpř. B-vá řeč nemá mondré odpovědi. Bž., Hkš. B. dům = *blázinec*. Leš. Brt. D. 200. B. dní = masopust. 1639. B. panny. Št. Kn. š. 5., 112. B páni, 1b. 153, klam, hrdosť. 1b. 111., 169. — **jak.** Věc nad míru pošetilá a h-vá. Sš. I. 168.

Bláznomluvec, vce, m., der Plauderer, Narrentheidiger. Slov. Bern.

Bláznomluvení, n. Protož die sv. Pavel, aby nebyla jmenována mezi Ezeskými ani mrzkosť, ani oplzlosť, ani b., jenž nic se nehodí. Hus I. 272. Vz Bláznotlachy.

Bláznomluvnosť, i, f., thörichtes Reden.

Bláznomluvný, albernredend. Šm.

Bláznosť, i, f. = *bláznivosť*. Slov. Ssk., Bern.

Bláznotlachy, pl., m. = *bláznivé mluvení, tlachy a machy obzvláště nečisté*. Sš. II. 125., 126. Vz Bláznomluvení.

Blazňov, a, m., Blasnow, ves u Čechtic.

Bláznově, närrisch. B. se milovati. Št. Kn. š. 38.

Blázuovna, y, f. = *blázinec*. Slov. Syt. Táb. 87.

Bláznovosť, i, f. = *bláznovství*. Mus. 1880. 55.

Bláznovský. B. síla brzy slábne. Bž.

Bláznovství, n. Št. Kn. š. 24., 64.

Bláznovstvo, a, n. = *bláznovství*. Vizte, kaké psal b. Alx. V. v. 1034. (HP. 25.).

Blázon, zna, m. = *blázen*. Slov. Ssk.

Blažej. Vz S. N. Chodiť B-jem. Vz Božeň. Je-li pěkně na sv. B-je (3/2), urodí se zemáky. Na Zlinsku. Brt. Na sv. B-je nemá se pracovati, sice hude holivati v krku. V Podluží na Mor. Brt.

Blažejov, a, m, Blauenschlag, ves u Jindř. Hradce. PL, Sdl. Hr. IV. 368.

Blažejovice, dle Budějovice, Blažejowitz, ves u Dol. Kralovic a u Bystřice (v Brněnsku); Blahetschlag, ves u Prachatic. PL. Cf. Tk. I. 406., 408., III. 73., V. 149., 151., Blk. Kfsk. 905.

Blažek, vz Blažej. B. z Kralup. Žžk. 8. B. žaloval na Černého. NB. Tč. 242. *B.* Mat., nar. v Hodějicích r. 1844., prof. v Brně a spisovatel. Vz Tf. H. I. 179. *B.* Frant., kněz 1818.; *B.* Michal, kněz 1796. Vz Jg. H. I. 536, Jir. Ruk. I. 85. Cf. S. N. — B., mlýn u Soběslavě a u Pacova.

Blažena, y, f., os. jm., Beatrix. Pal. Rdh. I. 118., S. N.

Blaženě se usmívati, Us., hleděti. Sá. Mohl jest býti sám v sobě vždy b. Št. Kn. š. 54.

Blaženec. Šmb. S. I. 514., MH. 10., Kká. K sl. j. 226.

Blaženice, dle Budějovice, Blaženitz, ves u Neveklova. PL. Blk. Kfsk. 155.

Blaženka, y, f, die Holde. Rk.

Blaženosť = svědomosť libých citů, ježto opět z uvědomění jisté síly anebo dokonalosti pocházejí. Blř.

Blaženství, n. = *blaženosť*. Koll., Osv. I. 380., Kká. K sl. j. 229.

Blažený. B. poklid, Schz., úsměv, chvíle, Us. Pdl., muž, královstvie. Št. Kn. š. 5. B. jest ten, čí jest Buoh. 1b. 23. Stran původu vz Mkl. aL. 29. Cf. S. N.

Blažeta, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Blažim, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 130., 118.

Blažim, a, m., ves u Neveklova; Plaschin, ves u Vesce; Ploscha, ves u Postoloprt. PL. Cf Tk. I. 408., II. 431., 473., III. 73.

Blažitelný, der glückselig werden kann. Šm.

Blažiti. — **koho.** Chtěl napřed již se b. Sš. J. 80. B-me je, ješto sú trpěli. ZN. Blažte Boha našeho (benedicite). Ž. wit. 214. — **koho kde jak.** V nebi na tvář boží jevně patříte, v slasti nevýslovné se *tam* blažíte. Sš. Bs. 17. — **čím.** Štěstím b. srdce lidská. Vrch.

Blažívka, y, f., samota u Semil; mlýn u Lomnice v Jič.

Blažívý. Ssk., Dch., Vlč. B. cit. Šmi. Chvíle štěstí b-vá. Vrch.

Blažkov, a, m., mlýn u Nepomuk; ves u Rozinky v Brněnsku; dvůr u Nov. Bydžova. PL., Blk. Kfsk. 638., 681., Sdl. Hr. II. 275., III. 301.

Blažkova ves. Sdl. Hr. I. 5.

Blažković Jan, paedagod, nar. 1777. S. N.

Blažně. Pravn. 378., 2890., 2466.

Blažnosť. Výb. I. 670. Bůh má b. a velebnosť. St. Kn. š. 306.

Blažnostvi, n. U b. ostaralý. BO.

Blažný. Nápoj čistý, blažný. Pravn. 392.

Blažov, a, m., ves u Mohelnice. PL.

Blažovice, dle Budějovice, Blažowitz, ves u Slavkova. PL.

Blb. Cf. Blblati, Bleptati, Mkl. Etym. 9.

Blba. Jabka só na blbo = rozvaťila se. V Bohuslavsku. Neor.

Blbač, e, m., der Stotterer. Slov. Ssk.

Blbák, a, m. = *blb*, der Trottel. Dch.

Blbčinec, nce, m., die Idiotenanstalt. Rk.

Blbě, blöde. Rk.

Blbec mezi otroky římskými. Vz Vlšk. 261.

Blbecký, trottelhaft. Dch., Lpř.

Blblač = *blbač*.

Blblačka, y, f., die Stammlerin. Bern.

Blblati, stottern, vz Blb, Mkl. Etym. 9.

Blblavice, e, f. = *blblačka*. Slov. Bern.

Blbocati, Blasen aufwerfen. Ssk.

Blbooký. B-ci (plazi), typhlina, die Blödaugen. Nz.

Blbosť = úplné poklesnutí duševní činnosti následkem částečného ochrnutí neb nedostatečného vyživování nervů mozkových. Blř. Vz Slov. zdrav. 30., Enc. paed. I. 654.—655., S. N.

Blbotání, n. = *prázdné mluvení*. Vlč. Vz Blbotati.

Blbotati. Voda blkotá, *čti:* blbotá.

Blbotavec, vce, m. = *blblač*. Bern.

Blbotavosť, i, f. = *blblavosť*. Ssk.

Blbotavy = *blblavý*. Ssk.

Blboun, a, m. B. nejapný, didus ineptus; b. samotář, d. solitarius, holub. Vz Frč. 352., Schd. II. 466., Ves. IV. 25., 26.

Blbtač, e, m. = *blblač*. Ssk.

Blbtati = bleptati. Mor. Bkř. Slov. Ssk.

Blbtavec, vce, m. = *blblač*. Slov. Ssk.

Blbtavý = *blblavý*. Slov. Ssk.

Blčák, a, m. = *blčiak*. Celé hodiny do praskajícího b-ka se dívati. Slov. Ntr. VI. 316. Cf. Blčeti, Blčati, Blčiak.

Blčati = *blčeti*, flammen, flackern. Slov. Ssk. Už zďaleka viděl na vrcbu oheň blčať. Slov. Č. Čt. II. 478. — **jak.** Vatra blčala až do neba. Dbš. Sl. pov. VI. 71. — **komu.** Tváre jim blčaly, oči oheň sypaly. Lipa 322.

Blčeti, el, ení = *blčati*. — **kde.** Na Kozube vatra blčí. Kyt. 1876. 22.

Blčiak, u, m. = *vatra*, *blčák*. Blačiak či b. veselo práskal. Syt. Táb. 257. Kde nás šuhajci při blčiaku či vatre s potravou čakali. Ib. 257.

Blebtač, e, m. = *blblač*. Ssk.

Blebtavec, vce, m. = *blblač*. Ssk.

Blebtavý = *blblavý*. Ssk. Vz Bleptavý.

Blečák, a, m., os. jm. Slov. Šd.

Blečati = blečeti. Ssk.

Blečeti. Barva bleči. Koll. Zp. II. 62., Ntr. VI. 364.

Blečívati, vz Blečeti.

Bleda, y, m., os. jm. Slov. Šd. Rytíř B. Č. Čt. I. 118.

Bleďáctví, n., der Kretinismus. Rk.

Bleďák, a, m., der Kretin. Rk.

Bledastý = *bledavý*. Bern.

Bledavosť, i, f., die Blässlichkeit. Šm.

Bledavý, bleich, blässlich. B. rostliny. SP. II. 103.

Bledě, blass. Byl v tom b. Ksm. Kuk. II. 269. Luny tvář b. stříbrná. Vrcb. B. jasný. Mcba. B. zbarvený. Kk. Br. 12. B. žlutý. Ves.

Bleděň, dně, f. = *bledosť*. Slov. Kto mnoho jie, smutný býva, chorobnej blädne nabýva. Zátur. Háj I. 33.

Bleděti, vz Blediti.

Bledičký = *bledý*. Pověz mi, má milá, proč si b-ká? Čes. mor. ps. 133.

Bledin, a, m. B. Adam a j. Vz Blk. Kfsk. 28.

Bledi-us, a, m., bledius, brouk. B. podzemní, b. subterraneus, zlomenorohý, b. fracticornis. Kk. Br. 106., 107.

Bledka, y, f. = *bledá ženská* Šd.

Bledna hranolová, prismatisches Boraxsalz. Nz. Puška, krabička na blednu. Šp. Cf. Schd. I. 327., S. N.

Blednačka, y, f. = *blednice*. Slov. Dbš. Obyč. 106.

Blednasť, i, f. = *bledosť*. Slov. Bern.

Blednièan, a, m. B. vápečnitý, der Kalkborax. Šm.

Blednička (nemoc panenská, morbus virgineus), vz Blednice, Čs. lk. I. 218., 222., II. 29., Kram. Slov. 37., Slov. zdrav. 30., Enc. paed. I. 655.—658., S. N.

Bledník, u, m. = *bor*, der Bör. Sl. les

Blednivka, y, f., rostl. = *bledule*, die Levkoje. B. jarní. Vz Schd. II. 271., Sbtk. Rstl. 206.

Blednouti. — **abs.** Bledne měsíc hvězdovlasý. Koll. I. 18. — **komu.** Biedly jim tváře. Osv. V. 544. Rty mu bledly. Vrch. — **čím (proč).** Vztekem, hořem b. Kká. K sl. j. 13., Us. — **kdy jak.** Měsíc bledne v šeru jitra pomalu. Vrch. Hvězdy k ránu blednou. Us. V úsvitu hvězdy matně blednou. Kká. K sl. j. 30.

Blednovka, y, f., die Boraxsäure. Ssk, Rk.

Bledniuti, n., das Blasswerden. Us.

Bledo, gelb. Ani na zeleno ani na bledo nepravil (nie). Val. Vck. Ta barva je do bleda. Tč.

Bledobarevný, blassfärbig. Tč.

Bledobrůna, y, f., der Lichteisenschimmel. Šm.

Bledočerný, blassschwarz. Us. Pdl.

Bledočervený, blassroth. Us. Pdl.

Bledofialový, blassviolet. Kls., Tč.

Bledohnědý, blassbraun. Pdl.

Bledojasný, blasshell. Šm.

Bledolící, blasswangig. Němc.

Bledolistý. B. nedotyčka, blassgrün. Sk. Črt. 50.

Bledomodrý, lichtblau. Us. Pdl.
Bledosť tváři. Vz Slov. zdrav. 31.
Bledosvětlý, lichtbell. Stč. Zem. 198.
Bledošedý, lichtgrau. Us. Pdl.
Bledota, y, f. = *bledosť*. Šm.
Bledotemný, blassdunkel. Stč. Zem. 181.
Bledotváři = *bledotvářný*. B. měsíc. Osv. I. 376.
Bledotvářný = *bledolící*. Němc. II. 15. B. zrada, Pl., stařec. Světz. 1875.
Bleďoučký = *velmi bledý*, sehr blass. B. tváře. Nrd., Prk.
Bledovice, dle Budějovice. B. Dolnie, Górnie, Bludowitz, vsi v Těšínsku. PL.
Bledovitý, blass aussehend. Šm.
Bledovlasý, gelbhaarig. Tč.
Bledozelený, lichtgrün, mattgrün. Posp.
Bledožlutavý, blassgelblich. Šm.
Bledožlutý, mattgelb. Us. Pdl. Vz Bleďučký. B. čtverokáč, tetropium luridum, der Fichtenbockkäfer. Sl. les. — Němc.
Bledu, vz Blésti.
Bleďučký = *bleďoučký*. Byla vám taková b-ká. Mor. Šd.
Bledule, leucojum, die Knotenblume, rostl. B. jarní, l. vernum, die Frühlingsknotenblume, das Märzglöckchen, der Märzbecher. Vz Rstp. 1530., Sl. les., Odb. path. III. 833., Slb. 206., Čl. 133., Čl. Kv. 130., FB. 24., Kk. 131., Rosc. 111.
Bledulenka, y, f. = *děvče bledé*. Choďa som ja bledá, b. bledá, preca ma mamenka za červenú nedá. Sl. ps. 213.—214. — Rr. Sb.
Bleduša, dle Káča = *bledé barvy*. Kld. I. 17.
Bledušenký = *bledý*. Prk. Přísp. 27., Sš. P. 198.
Bledušinký = *bledý*. Cboť jsem já bledušká, bledušinká, bledá, přec mne má mamička ledykomu nedá. Pís. slez. Šd.
Bleduška, y, f., blasses Weib. Mor. Rk.
Bleduškỳ = *bledý*. Vz Bledušinký.
Bledý, vz Mz. v List. filol. 1880. 9. B. pleť, Vlč., úsvit, Kk. K sl. j. 173., chudoba, Osv. 1871. 94., záře, Us., jasno, lebka, měsíc, Mcha., ústa, blad, svit luny, Vrch., plamen, Mj. 31., žloutek. Ves. I. 71. Bylo by tam to německo velmi bledé, *germ.* m: bylo by velmi malé, nepatrné, za nic by nebylo. Km. B. kulík, squatarola helvetica, der nordische Kibitzregenpfeifer. Sl. les. — **čím.** Tvář smrtí bledá. Vrch. — **kde.** Tys po tváři bledá. Wtr. — **B.**, delirus, excors. V MV. nepravá glossa. Pa.
Bleh, a, m., os. jm. Arch. I. 186., Tk. IV. 742. — **B.** = *Boloch, Baliog, Bliach*, potok v Gemersku na Slov. Let. Mt. S. IX. 2. 22.
Blehov = Blechov.
Blehyjač, e, m., muscari, rostl. B. chocholatý, m. comosum, muškátový, m. ambrosiacum, broznatý, m. racemosum, přímolistý, m. botryoides. Vz Rstp. 1596., Slb. 202.
Blecha, strsl. blъha, pulex, lit. blusa. Vz Mkl. aL. 258., Etym. 14. Zastar. *blcha*. Bj. Žížely, múchy, blchy. Hus I. 83. V jihových. Mor. a na Slov. posud blcha. Brt. Pes psu blchy vybéra. Zátur. Blcha jim bola tanečnica. Koll. Zpěv. II. 126. Všichni kněžie spolu vší svú mocí nemohú blchy stvořiti. Hus I. 352. B. obecná, písečná, vz Frč. 161., 162., Schd. II. 518., mořská, vodní, vz Schd. II. 527., Sbtk. Rostl. 189., Kram. Slov. 37., S. N. B. jako pecka = veliká. Us. Dch. Jíti založit blechám (spat). U Olom. Sd. Byl nezbytnější nežli b. Šml. Ten by bnal blechy strništěm (roždím) do Prahy (= lakomec). U Roudnice. B. na ruce, psaní na cestě. Us. B. na dlani z ciziny psaní; Blechy jsú černé, truchlí po rodině; Suché (bubené) blechy pchají (plchají) nejvíce. Slez. Tč. — B., samota u Neveklova. — *U Blech*. Vz Tk. II. 191. — **B.**, y, m., os. jm. B. Frant., čes. numismatik, † 1855. Vz S. N. **B.**, stavitel v Praze.
Blecháň, č, m. = *blecháč*. Mor. Šd.
Blechanda, vz Blechač.
Blecháně, ěte, n., Kind voll Flöhe. Šm
Blechař, e, m., der Flöhsucher. Šm.
Blechárna, y, f., die Flöhkammer. Šm.
Blechatý, vz Blechač.
Blechavec, vz Blechač.
Blechavý, flöhig. Šm.
Blechokrab, a, m., der Flohkrebs. Šm.
Blechota, y, m. = *dováďivý chlapec*, der Schäcker. Jdi, ty b-to! U Olom. Sd
Blechotvárník, a, m., psylliodes, brouk. B. příbuzný, p. affinis, zúžený, p. attenuata, červenoretný, p. rufilabris. Kk. Br. 394.
Blechov, a, m. = *Blehov*, ves u Milevska. PL Cf. Blk. Ktsk. 650, 151.
Blechoviště, ě, n., der Flöbbaufen. Šm.
Blechovitý, flohartig. Šm.
Blechový, Floh-. Ani blechové rodiny neužívl (o bubeném) U Žamb. Dbv.
Bleiveis, a, m. B. Guido 1741. Vz Jg H. l. 536., Jir. Ruk. I. 85.
Blejčovice, dle Budějovice, Wispitz, ves u Jamnic. PL.
Blejno. Bř. N. 104., 226., KP. III. 65. B. cinkové (sialerit), kademnaté (greenoctit), manganové (alabandin), Bř. N. 228., 229, stříbrné, zinkové. Schd. II. 60., 54.
Bleistift. Ad *olůvko*. Toto slovo pochází z něm. jména tuby Reissblei. Km. II. nový běh. 206.
Blejskavka, vz Blýskavka.
Blek, a, m., jm. psí. Škd. — **B**, u, m. = *blekání*. Ssk.
Blekání, n., das Blöcken, Geblöcke. Lpř.
Blekati. Blece. Výb. 1. 959.
Blekcati = blkotati. Slov. Ssk.
Bleknouti, vz Blekati
Blekot stád. Us. — **B.** = *tetlucha, kozí pysk*, aethusa, die Gleisse, rostl. Slb. 378.
Blekota, y, m., der Blöcker; Plärrer etc. Vz Blekotati. Ssk.
Blekotač, e, m. = *blekota*. Ssk.
Blekotačka, y, f. = *bleptačka*. Bern.
Blekotavý, stammelnd, stotternd, plärrend. Ssk., Bern.
Blekotiti, plärren. belfern, meckern, lallen. Ssk.
Blekotka, y, f., die Stammlerin, Plauderin. Šm.
Blekotlivý = *blekotavý*. Ssk.
Blekotnice, e, f. = *blekotačka*. Bern.

Blekotník, a, m., der Stammler, Stotterer, Plauderer. Slov. Ssk., Bern.

Blekotnosť. Tím také i dětinství přesahají, ačkoli zvláštního života potěšení, totiž b-sti, zbavené. Jel. Enc. m. 15.

Blekotný = *mnohomluvný*, verbosus. Sv. ruk. 209. V MV. nepravá glossa. Pa. B. muž, žena; B-ní moji přietelé jste. BO. Proti b-mu tvrdí. Sv. ruk. 209. B. žena umí také i povětří zbouřiti. Reš. Tajemstvie jest b-ném brzo na jazyce; Nestatečný a bláznivý jest člověk b-ný. Hus I. 271., 272.

1. **Blekta**, y, m. = blekotník. Ssk.

2. **Blekta**, y, m., os. jm. Arch. I. 250., Žer. Záp. II. 181., Blk. Kfsk. 28., 797., 398.

Blektati, vz Blekotati. Ti lidé vyjí a blekcí. Mand. 61. a.

Blektavý = *žvavý*. BO.

Blém, u, m. = *blín*. Vsl. Vck. — B. = *tvaroh*. Brt. Tys vylétaný jako blém (říká se o člověku dříve tlustém a zdravém, nyní pak sesblém, bledém). Vz Bíúšť, Blúšč. Val. Vck. — B. Neví ani blém = nic. U Jižné. Vrů.

Blén = blín.

Blencovati = *jazykem hýbati, tlachati*. Pal., Vký. Vz Blencák, Blentovati.

Blenda, y, f. = *dvojboran sodnatý*, borsanres Natron. Sl. les.

Blengati = *zvoniti*, läuten. V Olšovci na Mor. Sbtk.

Blení, n., balatus. VMV. nepravá glossa. Pa.

Blénivka, stilbum. B. obecná, s. vulgare. Vz Rstp. 1977.

Blenorrhoea, řec. = *hnisotok, kapavka*. Čs. lk., S. N.

Blenovina, y, f., der Bilsenkrautstoff. Loos.

Blenový = *blínový*, Bilsenkraut-. Bern.

Blenžovati, vz Blentovati.

Blepharitis, zánět víčka očního. S. N.

Blepharophimosis = nemoc přivření očních víček. Vz Slov. zdrav. 31.

Blepharoptosis = spadnutí obyč. hořejního víčka očního. Vz Slov. zdrav. 31., S. N.

Blepharospasm-us, u, m., křeč víček. Vz Slov. zdrav. 31., S. N.

Bleptač, vz Blepta.

Bleptačka, y, f., die Schwätzerin. Bern. — B., das Geplausch, Geschwätz. To není žádná pravda, to je b. Us. Tč.

Blepták, u, m. = *stříbrná mince*. U Kard. Řečice. Mtš.

Bleptal, vz Blepta.

Bleptanice, e, f., das Geschwätz; die Plauscherin. Na Ostrav. Tč.

Bleptár, a, m. = *bleptač*. Slov. Ssk.

Bleptati = *vříti, hučeti*. Brambory už bleptají. Us. Rgl. Kaše blepta. — B. = *žvaniti*. Kdo má v lebce (v blavě), ten rád blepce. U N. Bydž. Kšť.

Bleptávati, vs Bleptati.

Bleptavec, vce, m. = *bleptač*. Bern.

Bleptavice, die Káča = bleptačka. Bern.

Bleptna, y, f., die Schwätzerin. Us.

Blesk = *jasnosť*, splendor. Ž. wit. Hab. 4. B. očí zlých. Čcb. Bs. 119. Zraků b. Kká. K sl. j. 153. B. ledu. Posp. Ani dennice, ani zvieřennice jsú tak svým bleskem divné, jakož spravedlnosť. Št. Kn. š. 186. B. předtuchy. Exc. — B. *z oblaků vynikající*. Cf. Stč. Zem. 659. Posvátnosť blesku u Římanů. Vz Vlšk. 342. B. studený, účinky jeho, zápáteční udeření jeho. Vs KP. II. 206., 207. Hromy a blesky, Blitz und Hagel! Dch. Když bude s hromu blesk. Alx. V. v. 883. (HP. 22.). Čisté nebe nebojí se ani blesku ani třesku. Bž. Pověry o blesku a hromu vz v Mus. 1853. 490., 1855. 182. Bleskem raněni. Vz Slov. zdrav. 32.

Blesik, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Bléskati, vz Blýskati. Šm.

Bleskavý, vz Blýskavý. Šm.

Blesket, u, m. = *bleskot, blesk*, splendor, der Glanz. V blesketu. Ž. wit. Hab. 11. B. světa. 14. stol. Mus. 1884. 32. B. stříbrného a zlatého odění. BO. — B., fulgur, der Blitz. B. bromový bleskne se pod nebem. ZN.

Blesknatec, tce, m., das Eisenerz, der Eisenglanz. Ssk.

Blesknatý, schimmernd, glänzend. Šm.

Blesknavo, glänzend. Vz Blesknatý. Hdk.

Blesknavý, glänzend. Vz Blesknatý.

Bleskmutí, n., das Aufblitzen. Šm.

Bleskný, blitzend, schimmernd, glänzend. Dch. B. zrak, Čcb. Bs. 33., oči, Vrch., výšeň, Vrch. O víně 167., šavle. Km.

Bleskohodič, e, m. B. Zeus, ἀστεροπητής. Knzmány. Lpř. překládá: blyskatel, hromovládce.

Bleskojasný, blitzhell. B. trůn, Čcb. Bs. 28., žár. Osv. VI. 591.

Bleskoletý, blitzschnell. Žiak.

Bleskomet, n, m., die Blitzschleuder. Ves. 1. 14.

Bleskometač, e, m., der Blitzschleuderer. Vký.

Bleskomilovný, den Blitz, Glanz liebend.

Bleskooký, mit blitzenden, funkelnden Augen. Lpř.

Bleskoperunný Zeus = světlobleský. Vký.

Bleskorodný, Blitz, Glanz zeugend. Šm.

Bleskoryehle, blitzschnell. B. ku předu se hnáti. Osv. I. 90.

Bleskosršný, blitzschleudernd. B. mračno. Šmb. S. 1. 305.

Bleskoškorněnec, nce, m., εὐκνήμις. Nej. Lpř. překládá: lepoškorněný, lepoholenný.

Bleskot. B. měsíce. ZN. Vz Blesket.

Bleskotání, n., das Wetterleuchten. Dk.

Bleskotati = *blýskati*. — se. Moc boží se blyskotá. Sš. Mt. 13. — se kde: v něčem. MP. 4. Není listu, v němžby laskavosť Pavlova v takovém světle se b-la; Tělo, v němž nebeská sláva Kristova b-la; Sš. II. 150, 181.

Bleskotavý, glänzend, schimmernd. Čcb. Bs. 152., Kká. K sl. j. 182. B. kříž. Čcb. Dg. B. světlo. Tč. exc. — Čcb. Sl. 22.

Bleskotný, schimmernd, glänzend. Šm. B. rychlosť. Mourek.

Bleskovec, vce, m. = *raketa*. Slov. Ssk., Loos.

Bleskovitý, blitzartig. Dch., Mus. 1880. 264.

Bleskovládce, e, m., der Blitzbeherrscher. Lpř. Sl. 1. 99.

Bleskovod, u, m. = *bleskosvod*. Dch., Šv. 175.

Bleskový. B. jas, Osv. VI. 298., roura, Ves. IV. 102., KP. II. 207., Mj. 392., Schd. I. 177., S. N., vlak (z Paříže do Cařibradu, zastavuje se jen v bl. městech).

Bleskúci, glänzend. B. rúcho. ZN.

Bleskuplný, blitzvoll. Šm.

Bleskurychle = *bleskorychle (lépe).* Čch. Petrkl. 33.

Bleskurychlý, *lépe: bleskorychlý.* B. zjev. Čch. Dg. ve Kv. 1884. 667.

Bleskutný = *bleskutý.* Čch. Petrkl. 35. B. přilba. Čch. B. 151.

Blesnuť = *blesknouti, vzniknouti.* Na Slov. — **kde.** Snád blesne lampa vodiča v tme. Phld. IV. 17. — **odknd.** Vesna, panna Vesna, z kiebo's otca blesla? Z Boha.

Blesovice, dle Budějovice, ves u Radošiny na Slov. Šd.

Blésti, bledu (zastr. bladu), strb. blęsti, blędą, blędeši, delilare. Ve kmenu je střídnice za ę; střídalo se tu nepřehlasované *a* a přehláska *ě, e* jako v miesti matu měteš, strb. męsti, přiesti, přadu, přědeš, strb. pręsti. Gb. v List. filol. 1883. 111. B. místo blěbsti. Bž. 47. Cf. Mz. v List. filol. 1880. 10. B. = zmateně mluviti, blábolati. — **co.** Výb. I. 365. Kmošku, neroď tolik b. Dal. 60. — **jak:** Jako ze sna bledeš. Tkadl. II. 86.

Bleša, dle Baťa, os. jm. Mor. Šd.

Bleščice, e, f. = *ploštice stromová.* T Trojanovic na Mor. Brt.

Bleščičanka, y, f. = hruška. Mor. Brt.

Blešina, y, f., der Flohstich. Nz. lk.

Blešisko, a, n., ein grosser Floh. Šm.

Blešivec, vce, m. *B-vci,* amphipoda, die Flohkrebse, korýši mají tělo se stran smáčknuté s patrnou hlavou, s trupem a ocasem. 1. B-ci praví, gammarina. B. obecný, gammarus pulex, studňový, g. puteanus. — 2. B-vci zvoncoví, hyperida. B. hlodavý, hyperia Latreillii. Vz Frč. 100.—101.

Bleška, vz Blecha. — **B.** m. *pleška,* kleiner Knopf. U Olom. Sd. U Litovle. Kčr.

Blešník, pulicaria, das Flöhkraut. B. obecný, p. vulgaris, úplavičný, p. dysenterica. Vz Rstp. 873. — **B.** *rdesno,* polygonum persicaria. Vz Rstp. 1258. Cf. Čl. Kv. 189., 161., FB. 30., 42., Kk. 153., 158., Slb. 235, 433., 440., Kram. Slov. 38., S. N., Bartol. Göm.

Blešno, a, n., ves u Třebechovic; Plöschen, ves u Třebnic. Cf. Blk. Kfsk. 682., Sdl. Hr. II. 49., 55., 68.

Blešný, voll Flöhe Šm.

Bleštiti, il, ěn, ění = *šourem hleděti, zevlovati.* — **kam.** Co na mne bleštíš? Slez. Šd. — **čím:** očima. lb.

Bletice, dle Budějovice, ves. Arch. II. 203.

Bletka, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Blevák, u, m. = *salsa, bahnitá sopka,* der Schlammvulkan. Sl. les.

Blevanina, y, f. = *blivanina.* Rk.

Blevati = *blívati.* Rk.

Blevice, dle Budějovice, Blewitz, ves u Zákolan. Cf. Blk. Kfsk. 382., Arch. II. 471., Tk. V. 222.

Blfkati = *nadávati,* aufheissen. — **na koho.** Blfká na človéka jako psik. Val. Vck.

Blchaň, dle Bača = *kdo jest pln blech.* Slov. Bern.

Blchanisko, a, m. = *blchaň.* Slov. Bern.

Bliaf, blöcken, plärren. Slov. Ssk.

Blič, e, m., der Speier. Šm.

Blička, y, f., die Speierin. Šm.

Bliji, vz Blíti.

Blik = bomole či kruh stříbra neraženého; Stříbro čistě ve 12 blících čili kruzích. Mus. 1880. 442., 233. Původem slova toho jest Silberblick = lesk stříbra, když přichází v dokonalou čistotu. Km II. nový běh 206.

Blikadlo, a, n. = *špatné světlo,* schlechtes Licht. Co to máte za b.? U Kr. Hrad. Kšť.

Blikání, n. = *mrkání, mžikání,* nictitatio. Nz. lk. Vz Kram. Slov. 38.

Blikati. — **abs.** Oko blíká a teče, ucho ohlušie, nos zpráchnie. Hus III. 136. — **čím:** svěci. Kos. Očima blikaje návěští dává. Dl — Ad. Jr. dh. přidej: 158.

Blikava. Cf. Blkati.

Blikávati, vz Blikati.

Blikavě, blinzelnd. Sami b. na své vady hledí. Jel. Enc. m. 21.

Blikavý nač. B-vi na oči bývají (nemajíce řas a obočí). Ler.

Blikoš, e, m. = *blikač.* Slov. Ssk.

Blikoun, a, m. = *blikač.*

Bliktry. Tudy Pavel sám všech učených bliktar se při vyučování svém zdržoval. Sš. I. 156.

Blín. Vz Mkl. Etym. 9., B. hyosciamus, das Bilsenkraut, rostl. 1402. (yosquamus. 15. stol. Byl.). B. černý, h. niger, bílý, h. albus. Vz Rstp. 1134., FB. 55., Schd. II. 288., Čl. Kv. 232., Kk. 184., 185., Čl. 75., Slb. 356., Sbtk. Rostl. 282.—283., MV., Kram. Slov. 38., Rosc. 133. Otrávení kořenem blínu. Čs. lk. II. 208., X. 118.

Blíňavo. Je mi b. (nanic). U Rychn.

Blind, něm., o skle na Mor. = *pošlý.*

Blinda, y, f., die Finne im Gesichte. U Příbora. Mtl. — **B.** = *vrba,* lit. Sbtk. Rostl. 133.

Blinek, nku, m., der Pfannkuchen, rus. pečivo. Mz. Mkl. Vz Blinník.

Blingati = blinkati. Slov. Ssk.

Blink = *hlas, který povstává, udeří-li se na něco tvrdého.* Kamen udělal b.; Dala mu blink po hlavě. Ostrav. Tč.

Blinka, y, m., os. jm. Na Vsacku. Vck.

Blinkač, e, m. = *zvon.* Slov. Ssk.

Blinkálek, lka, m., os. jm. Mor. Šd.

Blinkati = *tlouci,* schlagen. U Příbora. Mtl. — **koho jak čím.** Někoho holí po hlavě b.; Blinknu tě, až budeš mítí dosť. Ostrav. Tč. — **B.** = *cinkati, zvoniti.* Také na Slov. Ssk., Loos. To jen blinkalo, tak ho bila po hlavě vařechou. Ostrav. Tč.

Blinknouti, vz Blinkati.

Blinník, u, m. = *blínek.* Mz. Mkl.

Blinovina, y, f., der Bilsenkrautsaft. Slov. Ssk.

Blinovitý, bilsenkrautartig. B. rostliny, hyosciameae: blín. Vz Rstp. 1117., 1134.

Blisk, u, m. = *blisknutí.* B. lebo blist je to, čo se blišti. Slov. Hdž. Šib. 39. — **B.,** das Flittergold. Slov. Ssk., Koll. Zp. II. 357.

Blískání, n., das Blitzen. Ž. wit. 17. 15.

Blískati, vz Blýštěti, Blýskati. — **B.,** plauschen. Co to blískáš? U Uh. Hrad. Tč.

Bliskavý, schimmernd. B. lampa. Tyl.

Bliskot, u, m., das Blitzen, der Schimmer. Oj, krásna, prekrásna, bieluška l'alia, keď budem čistotná, čistotná ako ty, viac mi to bude stát nad všetky b-ty. Slav. 22.

Bliskota, y, f. = *blesk*, fulgur, der Blitz. Ž. wit. 134. 7., Deut. 41., Alx. Šf. v. 54. (HP. 95.), MV.

Bliskotina, y, f. = *bliskota*. Ž. wit. 96. 4., Puer. 73.

Bliskov, a, m., Bliskau, ves u Jihlavy. PL.

Blisnúť = *blisknouti*. Tam vlásky blisly slnkové. Slov. Btt. Sp. 67.

Blist, u, m., vz Blisk. Hdž. Šlb. 39. Poklad velký měli v tej lípe schovaný, víc v něj bolo blistu nežli na něj listu. Koll. Zp. I. 23.

Blistný = *bliskavý*. Zlato je bliskavô, blistnô, ligotnô. Slov. Hdž. Šlb. 50.

Blistr, u, m., ostrá mast dobytku. Pr. hospod. nov.

Blišice, dle Budějovice, Blischitz, ves u Koryčan na Mor.

Bliškovice, dle Budějovice, Lispitz, městečko a ves u Mor. Budějovic. PL.

Blištěti, vz Blyštěti.

Blištice, dle Budějovice, Beischwitz, ves v prus. Slezsku. Šd.

Blit. B. veliký či uherský = laskavec ocasatý, amaranthus caudatus, der Amarant. Vz Rostl. 1266., Čl. Kv. 156.

Bliti. Vz Mkl. Etym. 15., Bž. 18.

Bliti. Hnalo mi se na b. Us. u Pardub.

Bliva, y, f. = *co se vydávilo*. Dr. Šel. (Dom. lék. 326.). Cf. Blivanina.

Blivačka = *přeslička zimní*, equisetum hiemale. Vz Rstp. 1766.

Blivanečnosť, i, f., die Erregbarkeit zum Brechen.

Blivanečný, Brechen erregend. Šm.

Blivánek, nka, m. = *člověk slabý, špatně vypadající*, ein Speiberl. Dch.

Blivanina. — B., pantschige Speise. Dch.

Blivati = *dáviti*. Vz Blvati. Mkl. Etym. 15.

Blivavý = *bľuvavý*. Ssk.

Blivonina, y, f. = *blivanina*. Šm.

Blivoňský, tölpelhaft. Šm.

Blivotina, y, f. = *blivanina*. Mz. Mkl.

Bliz, strb. blizъ (akkus. n- kmene blizъ, skleslý na význam adverbialní a znamená: blízko). Gb. v List. filol. 1882. 288. B. jest Hospodin; B. hnď. Ž. wit. 144. 18., 118. 115. a j. Stála b. u rovu. Hr. rk. 77. Čas mój b. jest (prope). M., ZN. Město bieše b. ot miesta, kdež... ZN. Jest b. u mého domu. Bj.

1. **Bliz**, i, f. Ssk. Neraněn z blizi. Lšk. Táhne se ku blizi Jerusalema. Sš. J. 199. V blizi města. Sš.

2. **Bliz** = *prý*. On tam blize byl, on blize o tom ví. V Jicku na Mor. Brt. D. 170.

Blíza. — B. = *blízo, snad, bez pochyby*. Slov. Vedel, že to b. drak ide. Dbš. Sl. pov. I. 327.

Blízati. Us. u Král. Městce, Pstk., u Bydž. Nk., Bž. 49. — **proč**. Z hladu pes kulky blíže. V Kunvald. Msk.

Blízce = *blízko*. Jsou si b. příbuzní. Mus. 1880. 514.

Blíže, vz Bliz 2.

Blízemný. Mok b., v bot., das Narbennass. Sl. les. Vz Bliznový.

Blízeň, zně, f., die Nähe. Slov. Loos.

Blizíčko, sehr nahe. B. od nás jsme se viděli. Ler.

Blízko. B. přijíti, přistoupiti. Us. Pdl. Jest blízko na den. Dch. Blíže na mysl klásti. Dch. Bitva z blízka. Lpř. A jsú v *blízce* v poiomíli. NB. Tč. 262. *Na* **blízce** od nás bydlí. Tč. Často jest b., co my mníme, by bylo daleko. Exc. B. jak s hráze do rybníka. Us. Brt. Blíž odtud bydléc. **Pass.** 14. stol. Blíže něco poznati, ohledati, k něčemu přihlédnouti etc. jsou prý *germanismy* místo: zevrubněji, bedlivěji a p., ale cf.: Poznati blíže ty mníše. Šf. Rozpr. 164. **Parce** pio generi et propius res aspice nostras. Verg. Aen. I. 526. Blížeš blížeš. Št. Kn. š. 180. A ten drobný hanýz bál se jíti na blíž. Sš. P. 705. Pakliby o blízce byl, tehdy konie potřebie nenie, než jíti jako s jiným puohonem pěškami. Kn. tov. 39. — **čeho**. Zde b. tisíce zl. z důchodů nynějších na dostavení hradu přerovského sem vynaložiti musil. Žer. 348. Dědina naše blíž města Hradiště ležící; s tím rybníkem blíž tohoto města. List. hrad. 1514., 1524. Tč. — **čemu**. Jsem blíže tomu zboží než on, habe mehr Anspruch. Půh. I. 295. Zda blíž jsme přišli pravdě. Vrch. — **k čemu**. Máš ke mně b. Us. Nemohú rozeznati, či kůle jest blíže k zmietce. Hus I. 472. Seděli jsme v rathauzi až blíž k nešporám. NB. Tč. 175. — **kde**. Napřed rovu b. stála. Hr. rk. 77.

Blízkobojovný, in der Nähe kämpfend.

Blízkoležlý, nahe liegend. Vz Ležlý. Dk.

Blízkorodý = *ne úplně stejnorodý*. Dk. Aesth. 151.

Blízkoslunní, n. = *přislunní*, die Sonnennähe. Stč. Zem. 250., Mj., Krč.

Blízkosť, nahe Verwandtschaft. Cf. Blížnosť. A my znamenavše b. jeho jakožto strýce vlastního těch sirotků; Kn kterémuž (statku) chtěl právo jměti b-stí po Jindř. Kylešovském, jakožto najbližší strýc. Z. D. krm.

Blízkovid, a, blízkovidec, dce, m., der Kurzsichtige. Šm., Looe.

Blízkozemí, n., die Erdnähe. Šm.

Blízkozemní, der Erde nahe. Šm.

Blízkoznačný, von ähnlicher Bedeutung, sinnverwandt, synonym. Tč., Šm.

Blízký. Vz Mkl. Etym. 15. Bližší, vzdálenější věci. Us. B. budoucnosť. Ad *lépe*: Cf. O ty věci s ním *úplněji* rozmluvíme. Arch. I. 18. Bližší jest, kohe žádný nepředchází; Bližší jest obžalovaný sebe brániti než puovod. Cod. jur. IV. 3. 1. 384. — **čeho**. Je cíle blízek. Sš. P. 719. Dvě veličiny sebe (sobě, k sobě) blízké. Nz. Neb jsú bližší Boha. Št. Kn. š. 42. — **čím**. Dále jeho (poručníka) moc nesahá, než jedno do let sirotka prvního, neb ten let maje ihned jest bližší poručenství nežli onen dskami. O. z D. B-ký právem kdo? Vz Cod. jur. IV. 3. 2. 403. — **jak**. Já jsem toho bližší

dědic po erbu. Půh. II. 216. — **k čemu.** Já jsem k těm penězóm bližší po smrti otce svého nežli on; Já jsem k tomu dvoru bližší nežli oni. Půh. II. 302., I. 155. Kto k ní bližší jest. Vz Zmítka. Hus I. 472. — **čemu.** Blízek jsem byl národu tomuto. ZN. Tak každý člověk jest každému v člověctví blízký, že nemóž býti bližší v člověctví. Hus I. 339.

Blizna, část ústroje samičího ve květu na konci čnělky namnoze hlavičkovitá, lepká, pylem se poprašující, stigma, die Narbe. Čl. Kv. XVIII. Cf. Slb. XL., Kk. 51., 52., 53., S. N., Rosc. 89., 90. Koř. blig. Vz Mz. v List. filol. 1880. 9. — B. = *modřina po ráně*, na Val. lizna. Brt. D. 65.

Blízňa = *blíženec*. Mor. Brt. D.

Blizňák, a, m. = *dvojče*. Val. Brt. D. 200.

Blízně, ěte, n. = *blizňák*. Val. Brt., Vok.

Blizniak, u, m. = *syrec, oštepok*. Slov. Rr. Sb.

Bliznorost, u, m. = druh počasné osutiny, druh nádoru. Dr. Šel.

Bliznovatění, n. Dohab., die Narbenzeit. Vz Blizna. Sl. les.

Bliznovitý, v botan., narbenähnlich. Sl. les.

Bliznový = *blizemný*. B. mok. Osv. VI. 50. B. dutina. Hg. Z říše rostl. 46.

Blizný, vz Bližní. Ž. wit. 214.

Blizosť, i, f. = *blízkosť*. Slov. Ssk.

Blizounko, sehr nahe. Us. Němc.

Blizučký, blizunký = *blizoučký*. Slov. Ssk.

Blížanov, a, m., Blisanow, ves u Planic.

Blížčice, dle Budějovice, ves v Krnovsku. Pk.

Blížejov, a, m., Blisowa, ves u Horšova Týna.

Blížek, žka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Blíženec, nce, m. BO., Sv. rnk. 315. b., Schd. I. 218. V MV. nepravá glossa. Pa. Vz o nich v Stč. Zem. 24., 33. — B., engis, brouk. B. dvouskvrnný, e. bipustulata, lopatkoskvrnný, e. humeralis. Kk.

Blíženka, y, f., der Zwilling. Šm.

Blíženský, Nächsten-. B. láska. Sš. II. 60., Dch. B. modlitba. Sš. II. 228.

Blíženství, n., das Nahesein. Šm., Loos.

Blížený; *-en, a, o*, genähert. Šm.

Blíževedly, dle Dolany, byla ves v Litoměřicku. Tk. III. 35., 44.

Blíží = *bližší*. Výb. I. 1005. S tolik je b. Boha. Št. Kn. š. 181.

Blížice, dle Budějovice, Blischitz, ves u Kyjova na Mor.

Blížiti. — **se čemu proč: na** pomoc. Lpř. Děj. I. 99. — **se k čemu (kam, kudy, jak, odkud).** Loď po vlnách ku břehu se blíží. Us. Pdl. Klidně h-ly se lodě přístavu. Osv. I. 87. Nohou nejistou k někomu se 6., Vrch., po tóbě (= po zvuku trůby). Dal. 60. Jázť sě ot vás k němu bližiu. Výb. II. 6. K smrti se b. Alx. BM. 4. 17. — **se komu.** Poledne se nám už blíží. Us. — **komu** = *ublížovati*. Mor. Brt. D. 200.

Blíživa = Blížejov. Cf. Sdl. Hr. II. 88., 117.

Blížívě = *přibližně*. Dk.

Blížívský, ého, m., os. jm. Blk. Kfsk. 28., 44, S. N.

Blížívý = *přibližný, approximativní*. B. měření. Jdč. Geom. I. 5. B. (sblížený) zlomek, der Annäherungsbruch. Nz. B. chodba, die Annäherungsgallerie. Čsk.

Blížkov, a, m., ves. Sdl. Hr. II. 238.

Blížna, y, f., Eggetschlag, ves u Vltavic. PL.

Blížně, ěte, n. = *dvojče*. BO.

Blížnec. B. slove ten, který se sám druhý neb sám třetí urodí po jednú od jedné matky. Hus II. 163.

Bližní. Ž. wit. II. 3., 37. 12. Miluj bližního svého, řekl Jan a boskal súsědovu ženu; Miluj bližní své, Bůh ti zas dá vše. Slez. Tč. B-mu ubližovati právo zakazuje. Vz Cod. jur. IV. 3. 2. 403. Láska měj nejprv k sobě, potom k bližnímu. Tč. exc. B. bratr. Dch. Bližní náš jest ten člověk. BO. Neby dosť ot bližniech hoře, až i s oné strany moře král Darius liudi vysla. Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 33. 9.) Bližnieho milovati jest bližniemu dobře chtieti. Hus II. 334. Miluj svého bližnieho jako sám se. Št. Kn. š. 36. — **komu.** Každý člověk každému jest bližní. Hus II. 338. Každý člověk bližní jest druhému. Št. Kn. š. 41. — B. = *blízký, sousední*. B., boční skupina, die Nachbargruppe. Čsk. Přijel k bližním posádkám, ad proxima praesidia. BO. Městěně od bližních měst mnoho protivenství trpieše. Pass. 863. — **komu v čem.** List náš listu k Římanům v hloubi a výši ideí blížen jest. Sš. II. 78.

Blížnica, dle Káča = *drojka, ovce*, která měla dvě jehňátka. Mor. Brt.

Blížnosť. B. obou parabol se jeví ve shodnosti a schodnosti jich s uvedeným od nás u Matouše na dotčeném místě výrokem. Sš. L. 182. O blížnosti syna od první ženy. NB. Tč. 187. K tomu také neodhytě ač vdané sestry podlé jich b-sti (Nähe der Verwandtschaft) proti královskému nápadu jsú to vysuzovaly; Poněvadž podlé svobod Anežka Svojišová b. svú pokazuje. Tov. 84. Cf. Blizkosť.

Blížnovice, dle Budějovice, ves u Chrudimě. Vz Sdl. Hr. I. 88., 222.

Blížvedly, dle Dolany, Bleiswedel, ves v Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 196, S. N.

Blk, u, m. = *zvuk, který slyšíme, vyšlehne-li plamen*. Ostrav. Tč. **B.** Vařící se voda blky vyhazuje, wirft Bläschen. Cf. Vyblknouti. Na Ostrav. Tč. Světlo udělalo b. (náhle zhaslo). Na Zlinsku Brt. Lampa prskla a blk (zblkla, zhasla). Brt.

Blkati. Hdk. C. 376. Cf. Mz. v List. fil. 1880. 9. Plamen blká nad kalenicí, flackert; voda blká z hrnca z pod přikrývky, sprudelt. Ostrav. Tč.

Blkávati, vz Blkati.

Blkavka, y, f. = *střelná bavlna*, die Schiesshaumwolle. Čsk., Bž. 32. Zápalka b-ky. Ib.

Blkavě, flammend. Bern.

Blkavosť, i, f., die flammige Beschaffenheit. Bern.

Bíknouti, vz Bikati.
Bikot, u, m., das Flammenwerfen, Flakkern; Aufsprudeln. B. ohně, vody. Vz Bikati Ostrav. Tč.
Bikotati = *bičati, bikati*. Slov. Lampy blyskavé bikocú Sldk. 172. Voda bikoce, když se vaří, dělá klokoče. Ostrav. Tč. — **komu kde.** Na oblohe drobné hviezdičky blyskocú a mne v srdci lásky plameny bikocú. Sl. spv. I. 2. — B. = *pleskati*, schwätzen. B-tal, kdo více. Bit. D. 200.
Bikotavý = *blekotavý*. Rk.
Binkot, u, m, das Gesause, Getöse?, das Gewoge? Váh se v hrozném b-tu svojich vln rúti. Slov. Phld. I. 1. 20.
Binkotati = *bikotati*. — **kde.** Netrvalo to ani za otčenáš a na košku (kozube) binkotaly suché triesky. Slov. Frsc. i. 8.
Bioc. En b. (án blok) = *v celku, vesměs* (koupiti), vše dohromady nečítaje, neváže, neměře. Kb.
Blodský. B. (Blandovy) pilulky. Slov. zdrav. 32.
Blok, u, m. = *rýsovanka*. Kšť. Bloky na kreslení. Hs.
Blokádní sbor, das Blokkadecorps. Čsk.
Blókať, vz Blómať.
Blokovati = (město) *obkličiti, obstoupiti*, blokkiren. Kb.
Blokový kalendář, der Blokkalender. Pdl.
Blokša, dle Bača, os jm. Šd.
Blómať = *bluncať, blókať* = *toulati se*. Blómá, blóká po bospodách. U Bohuslavic na Mor. Neor.
Blombilatý = *blambolatý*. Slez. Šd
Blomec, mce, m., der Seehase, ryba. Slov. Ssk., Sl. les.
Blouda, y, f. = *hedvábná krajka*. Us.
Bloudinka, y, f. = *blondina*.
Blonkati se celý den po ulicích, herumschlendern. Na Hané. Tč.
Blošéica, dle Káča, **blošéka**, y, f. = *plošťice*, die Wanze. Na Ostrav. Tč.
Blot, u, m., u sporáku, die Platte. U Místka
Bluta, y, f. = *ohniště*. Slez. Šd.
Bloudě, éte, n., das Irrkind. Šm.
Bloudek, dka, m. = *bloud*. Us.
Bloudění, n, das Irren.
Blouditi. — **abs.** Dávajú ma za hajdncha, hajduch vždycky blúdí, při tom bije lndí, nepuojdem zaň. Koll. Zp. I. 63. -- **kde.** Kdež on jest shlúdil, by tu jiní neblúdili. Št. Kn. š. 2. **V** takovém přemýtání (takto přemýtaje) bloudil v polích. Vlč. Zl. v ohni I. 63. **A** kehdyž ten v něčem blúdi. Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 33.). Každý modlosluha hlúdí i v rozumu i v žádosti. Hus I. 66. — **kudy (jak, za čím).** Zefyr dialnou *dialkou* blúdí. Kyt. 1876. 7. Zrak můj *kolem* bloudil. Osv. VI. 593. Světýlka bloudí **po** hrobech. Mcha. Máj. 5. vyd. 20. *Radostně* bloudí oko po těch siních. Wenzig. (Kká. K sl. j. 38.). Moja mamka za chlebíčkem hlúdí po dedine. Mt. S. 1874. Oko *nepokojně* bloudíc zdoh těch *smésem*. Hdk. Bloudil bosou *nohou* po lesích. Vrch. B. světem bez cíle. Vrch. — **čím.** Ktož to činie, smyslem blúdie. Hr. rk. 279. — **po kom.** Kdež blůdie, neroďte po nich b. Hus I. 92. — **odkud kam.** Oko jejich blondilo s předmětu na předmět. Vlč. **Od jednoho** k druhému blúdie. Št. Kn. š. 128. — **proč.** Příliš převrácené se milnje, jenž **chce**, aby jiní také hlúdili proto, aby jeho **blud** byl utajen. Št. Kn š. 2. — **B.** = *másti*. — **koho.** Máš ty člunek a i veslo, **ale** tebe blúdí plstvo. Sš. P. 164.
Bloudivka, y, f., der Irrweg, **das** Irregehen. Šm.
Bloudivosť, i, f., der Irrthum. Šm.
Bloudivý, irrend. B. nerv, nervus vagans. Ves. I. 69.
Bloudský, herumirrend, tölpelhaft. Šm.
Blouchor, u, m. = *srub*. Zámek jest trojími zdmi kamennými s baštami a blouchory obehnaný. Sdl. Hr. II. 23.
Bloukati se kudy: po louce. Sš. Růže. 22.
Bloumati se = *bloukati se*. U N. Bydž. Mý. U Ronova. Rgl. U Třebonina. Olv.
Bloumavý. B. sapin, chaetodon vagabundus. Dch.
Blouse, fr. *blůz* = *halena*, *lehký oděv plátěný*, *těsně nepřiléhající*. Muži v blůzách = dělníci, chudina. S. N.
Blouskati, hlinzeln? Slov. — **po kom jak.** Očima žádostivýma blouskai po ní. Ntr. VI. 337.
Blouzeň, zně, f. = *blouznění*. Varuje je ode hlouzní a bludů gnostických. Sš. II. 78.
Blouzení. Každé myslí b. jest hřiech. Hus I. 112.
Blouzněuí, n., das Phantasiren. Vz Slov. zdrav. 32.
Blouznilec, lce, m. = *blouznivec*. Kos. Ol. I. 275.
Blouznitel, e, m. = *blouznivec*. Dch.
Blouznivý snílek. Hrts.
Blovice, dle Budějovice, mě. v Plzeňsku. Vz Blovický. Tk. I. 410., IV. 19., Blk. Kfsk. 253., S. N., Sdl. Hr. IV. 352.
Blovický, vz Blovice. O h-kých ševcích vz Sbtk. Krat. k. 11.
Blovský V. 1724. *B.* T. A. 1842. Vz *Jg.* H. I. 536., Jir. Ruk. I. 86. *B.* Eliáš. Blk. Kfsk. 1285.
Blozyn = *blázen*. Ostrav. Tč.
Bipták, a, m. = *blbač*. Slov. Ssk.
Biptati = *blbtati*. Slov. Ssk.
Biptavosť, i, f. = *blbtavosť*. Slov. Ssk.
Biptavý = *blbtavý*. Slov. Ssk.
Bisket, vz Mkl. Etym. 14. — **Výb.** II. 2., Hr. rk. 119., Sv. ruk. 21.
Biskota = *bliskota*. MV.
Bistěti se. Výb. I. 316. Cf. Blščeti.
Biša, dle Káča = *blecha*. Obraň sě blše a hnidě. Hus I. 84.
Bišany, dle Dolany, Flöhan, mě. n Podbořan. PL., S. N., Arch. II. 450., Tk. I. 87., 361., III. 94., Blk. Kfsk. 856.
Bišanský, ého, m., os. jm. Mns. 1880. 159., Blk. Kfsk. 1257.
Biscěti (III. tř.), v II. tř. blsknúti, strb. blьstati, nitere, z pův. blьskěti (druhý tvar blьstěti). Blští se. Alx. P. 160. (Gb. v List. filol. 1884. 417.). Cf. Blstěti.
Blše, ete, n. = *mladá blecha*, junger Floh. Shromáždiv okolo sebä v jednej ženskej košili množstvo blšat takto im vykládal blšú múdrosť. Zbr. Báj. (dod. 13.).

Blšečka = *blešička*. Vz Blecha.
Blšiak, a, m. = *blešák*. Slov. Ssk.
Blšina, y, f. = *blešina*. Slov. Ssk.
Blšisko, a, n. = *veliká blecha*. Bern.
Blška, y, f. = *bleška*. Slov. Ssk.
Blšník, u, m. = *blešník*. Slov. Ssk.
Blšťavý = *blýskavý*. Krásu ohně b-ho. BO.
Blštění, n. = *blýskání*, splendor. BO.
Blštěti se = *blýskati se*. — **kde**. Na tvých cestách bude se h. světlo. BO. Vz Blščeti.
Blubonitl, il, ění = *žvástati*. Slov. Ntr. VI. 68.
Blučati = *mluviti*. Ješteť hy byl viece blučal, tož král kynu, aby mlčal. Smil v. 775.
Blučeti, vz Blučati, Gh. v Listech filol. 1884. 451.
Blučina, y, f., Lautschitz, ves u Židlichovic v Brněnsku. Jak chytají v Bučině u Rajhradu zajíce? Vz Shtk. Krat. h. 144.
Blud = *omyl, mýlka*. B. = nepravé poznání neho pojetí věci; B. = úsudek křivý, jehož se někdo drží maje jej za pravdu. S. N., Blř. Cf. Mz. v List. filol. 1880. 10. Chtějíce ten hlud dohrodiním opraviti. CJB. 391. Proto bludu tomu Pavel z nepřímu čelí a h. ten poráží. Sš. II. 199. Zůstávati v bludích a svodlch. Čr. Bludy kacieřské; Lid z bludu vyvésti. Št. Kn. š. 13., 11. B. starý novým činem (způsobem) na javo vynide. Dal. 149. Množství hloudících hludu neochraňuje ani neospravedlňuje. V. Blud bývá velmi plodný a snadno jiných vice nrodí. Hkš, Plác. — **B.** = *podražec*, rostl. Mor. Knrz. — **B.**, a, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118., Půh. II. 104. — **B.** = *bloud*. Ostrav. Tč.
Blúd, a, m. = *bloud*. Slov. Ssk.
Bluďák, u, m. = *bludička*. Chodí jako h. U Sadské. Kšť.
Bludárčiti, il, enl, der Irrlehre folgen. Slov. Ssk., Loos.
Bludaření, n., die Irrung. Ssk.
Bludařiti, il, enl, im Irrthnm befangen sein; na Slov. ein Herumstreicher sein. Ssk.
Bludařka, y, f., die Irrlehrerin. Bern.
Bludárna, y, f. = *bludiště*. Pl., Ssk.
Bludařský, Herumstreicher-; Sektirer- etc. Vz Bludař. Mus. 1880. 62.
Bludha, y, f. = *bloudění*, das Hernmirren, die Irrfahrt. Ulyssovy hludhy. Sš. Snt. 9.
Bludec, dce, m., der Irrgläubige. Osv. I. 67.
Bludek, dkn, m. = *malý blud*. Bern.
Bludička. Vz Mus. 1853. 469., Schd. I. 175., S. N.
Bludidlo, a, n., der Irrgang. Slov. Loos.
Bludírna, y, f., der Irrgang. Šm.
Bludisko, a, n. = *bludiště*. Kos. Ol. I. 196., Ssk.
Bludiště, ě, m., labyrinth. Vz Kram. Slov. 38. B. v uchu. Vz KP. II. 292., Schd. II. 348.
Bludištný, Labyrinth-. B. okliky. Osv. I. 162.
Bludišťový, Labyrinth-. B. váček, das Lahyrinthbläschen. Nz. lk.
Blúdlti = *blouditi*. Bern., Tč.
Bludivka, y, f., der Irrweg. Slov. Ssk.
Bludivý, erratisch. B. balvany, erratische Blöcke, Findlinge, Findlingshlöcke. Nz., Bř. N. 247., 269.
Bludlivosť, i, f., die Irrigkeit, Fehlerhaftigkeit; die Irreführung, Verführung, Herumschweifung. Šm.
Bludlivý = *bludný*. Slov. Ssk.
Bludněti, ěl, ění, irrig werden. Rk.
Bludnice, e, f. = *tulačka*. Slov. On zrak má bystrý, snadno ju (krávu) najde, najme keď už raz vi, maninou kade hlúdnica išla. Hol. 357. — **B.**, der Planet, Wandelstern. Dch.
Bludnický, irrig; irrgläubsich, ketzerisch. Bern.
Bludník. Sš. II. 30. — **B.**, der Irrgang; ve Strážnici jméno parku, der Irrgarten. Šd. — **B.** = *rukávník na ptáky*. Škd.
Bludnina, y, f., der Irrgang. Šm., Loos.
Bludno. Sanaice (sanice) je, ale je tam bludno = může člověk zhlouditi, cesty jsou sněbem zaváty. Slez. Šd.
Bludnomluvnosť, i, f., das Irrereden. Šm.
Bludnomluvný, irreredend. Šm.
Bludný. B. člověk, kroky, Vrch., víra. Pass. 14. stol. Jsi všech bludných cesta jistá. Výb. II. 25. Aby hludné navedl (poučil). Hus III. 57. Chodil jako h. duše. O bludných duších u starých Čechů vz Mus. 1863. 5. Poněvadž ty listy byly bludny. Půh. II. 268. Jako ouěch sedm hludných hvězd. Št. Kn. š. 91. — **B.** kořen. Shtk. Rostl. 336.
Bludoevangeli-um, a, n. = *bludné, nepravé evangelium*, das Pseudoevangelium. Že se svésti dali k odměšnému b-liu. Sš. II. 4.
Bludochod, a, m., der Irrgang. Šm.
Bludomyslnosť, i, f., der Irrsinn, Irrwahn. Rk.
Bludomyslný, hlöde, irrsinnig. Rk.
Bludosektář, e, m., irriger Sektirer. Šm.
Bludov, a, m. (od Bluda. Pal. Rdh. I. 133.), Blndow, ves n Zhraslavic; Blanda, ves v Olomoucku. PL., S. N., Žer. Záp. I. 126., Blk. Kfsk. 514., Sdl. Hr. II. 117., III. 108., 114.
Bludověrec, rce, m. = *bludař*. Ssk.
Bludověrectví, n., die Irrgläubigkeit. Rk.
Bludovice, dle Budějovice, Blaneudorf, ves u Nového Jičína. PL.
Blúdový. B. ďatelina = *lucernka*, medicago sativa, der Lucernklee. Slov. Rr. Sh.
Bludy, dvůr u Chlumce v Jič. Cf. Sdl. Hr. III. 126.
Blucha, y, f. = *blecha*. Slov. Bern.
Bluchavý = *blchavý, plný blech*. Slov. Bern.
Binkati se = *toulati se*, herumstreichen, herumirren, -ziehen. — **kde**. Na tych lichnovských lukách tam se syneček hlnká, hlnká se blnkaja, děvčata hledaja. Sš. P. 183.
Bluma. Gb. Hl. 94., Rstp. 478., Kk. 253. — **B.** Stál jako h., jako ťululum na ptáky (neříkal nic). Hnšk.

Blumbara, y, f., schlechte Suppe. Šm.

Blumenberk. Z B-ka Václ. 1636.—48. Vz Jg. H. l. 536., Jir. Ruk. I. 86.

Blumka, y, f. = *malá bluma, zákrsek*, ein Zwergbaum. Slov. Ssk.

Blumouš, e, m., cynometra, die Hundsruthe, rostl. B. obecný, c. cauliflora. Vz Rstp. 459.

Blumovina, y, f., der Pflaumengeist. Rk., Loos.

Bluncati se, *bluncovati se*, herumstreichen, herumschwärmen. U Olom. Šd. Cf. Blómati.

Blunda, y, f. = druh švestky. U Zábřehu. Kčk.

Bluňk, u, m., der Glunks. Šm.

Bluňka, y, f. = *žbluňka*. Pršl, až bluňky naskakují. U Klatov. BPk.

Blunkati se, herumschweifen, -ziehen, -irren. Slez. Tč. Vz Blukati. Blunká se jako bludná ovce. Mor. Šd. — **kde**. Kde se pořád blunkáš?

Bluňkavka, y, f, das Gunkelglas. Šm.

Bluňkavý, glunksend. Šm.

Bluukuouti = *žblunknouti*. Let. Mt. S. VII. 1. 14.

Blusk, u, m. = *mrknutí očima*, der Blick. Slov. Ssk.

Bluskati, *blusknouti* = *očima mrkati, blýskati, dívati se*, blicken, äugeln, blinzeln. — **čím**. Ten bluská očima! Na Val Vck., Brt. D. 62. — **kam**. To je syneček, já naňho bluskla a šla sem. Ib. Vck.

Blúšč. Je jak b. = *bledý, vyzáblý*. Na Zlinsku. Brt. Cf. Blúšť.

Bluščeti = *bluštěti*. Brt. D. 200.

Bluškvořec, řce, m. = *kalmus, puškvorec*. U Místka. Škd.

Bluškvorcový, Kalmus-. B-vá kořalka. Vz Bluškvorec.

1. **Blúšť**, ě, m. = *břečťan*, hedera helix, die Baumwinde. Sl. les, Rstp. 772., Slb. 563. — **B**. = *psí víno, ľuľok čierny*, solanum nigrum. Slov. Hdž. Čít. 201., Let. Mt. S. VIII. 1. 31. — Cf. Blušč.

2. **Blúšť**, i, f. = *bledosť*, die Blässe. Užívá se jenom v nomin. sg. ve frasi: Tys jako blúšť. Tys vylétaný jako b.! Na Val. Vck. Cf. Blúšč.

Bluštěti, *bluščeti*, el, ení = *slabě hořeti* (o světle), schwach brennen. To jen bluští. Na Val. Vck. Enom to bluščí. Dva kolečky tam bluščely. Brt. D. 200. Vz Zablušćiť (zatopiti).

Bľutí, bľuju = *blvati*.

Bluv, u, m., der Plattenhammer (in den Eisenhammern). Šm. — **B**., a, m., chimaera, der Seebahn, Seedrache. Šm.

Bľuvačka, y, f., das Erbrechen. Slov. Ssk.

Bľuvanečný, das Speien erregend. Slov. Ssk.

Bľuvanina, y, f. = *blivanina*. Ssk.

Bľuvati = *blivati*. Ssk.

Bluvavý, zum Speien reizbar. Ssk.

Bľuvo, a, n. = *bľuvanina*. Ssk.

Bluvotluy, pl., f., das Ausgespieene. Šm.

Blúzl = *bloudím*. Výb. I. 1091. 23.

Blúziti = *blouditi*. Na Slov. Ssk.

Blúznič, e, m. = *blouznitel*. Slov. Rr. Sb.

Blúznina, y, f. = *blouznivosť*. Slov. Phld. III. 487. Ale dosť už o týchto šialených h-nách. Let. Mt. S. XI. 1. 48. (IX. 2. 88.).

Blúzniti = *tlachati*. Val. Brt. D. 200. — **B**. = *nadávati*, aufhetzen. Na Val. Brt. Vz Blouzniti.

Blúznivec, vce, m. = *blouznivec*.

Blúznivý = *blouznivý*. Na Slov. Ssk.

Blva, y, m. = *blvoň*. Na Hané. Bkř.

Blvati, blvu = *blivati, blíti*. Mor. Jg.

Blvoň, ě, m, der Speier. Slov. Ssk. — **B**. = *člověk sprostý, neotesaný, surový; hlupák*. Na Zlinsku a mor. Slovácku. Brt., Hrb. Na mor. Val. = křiklonn, mudrlant (na vesnici). Vck.

Blvoňský, lümmelhaft. Vz Blvoň. Mor. Šd.

Blýn, a, m., ves v Pražsku. Vz Blk. Kfsk. 1041.

Blyné, ého, n. = Blynka. Blk. Kfsk. 1065.

Blýnlti se = *blýskati se*. Šm.

Blynka, y, f., ves u Plaňan. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1065.

Blyny, dle Dolany = Blynka. Blk. Kfsk. 1065.

Blysk, u, m., der Schimmer. Dch., Ssk. — **B**., das Flittergold. Má blysky zo striebra a zlata. Slav. 21.

Blýskací, blitzend, Blitz-. Ssk.

Blýskač, e, m., ranunculus auricomus, fallax, acris, angustisectus, latisectus, lanuginosus, repens, bulbosus, sceleratus, arvensis. Let. Mt. S. VIII. 1. 35. (1. 8.), Slb. 674. Der Hahnenfuss. Jeho žluté květy se blyští. Tč.

Blýskáček, čka, m., meligethes, der Glanzkäfer, brouk. B. zelenavý, m. viridescens, řepkový, m. aeneus, osamělý, m. viduatus, černý, m. tristis, hnědonohý, m. erythropus. Kk. Br. 142. Cf. Schd. II. 509., Frč. 188., Brm. IV. 75, Šír II. 60.

Blýskačka, y, f., das Flittergold; das Blitzen. Ssk.

Blýskadlo, a, n. = *stroj k dělání blesků*. Ndv.

Blýskání, n., das Blitzen. Vz Schd. I. 177., Kram. Slov. 38.

Blýskatel, e, m., der Blitzschleuderer. Lpř. Sl. I. 99.

Blýskati. — **abs**. Nože blýskly. Kká. K sl. j. 137. Meč blyskne. Mcha. Blýská-li, říkají, že nebe se otvírá. Us. — **čím**. B. lokty (šat na loktech roztrhaný míti). Němc. Světlem v uěco blýsknouti. Kká. K sl. j. 142. Okem zlobně blýskal. Čch. D. 610. Nepřítelé mečem blýskali. Pč. 38. Handžárem b. Kká. K sl. j. 29. B. zrakem. Ib. 55. B-la se svými půvaby. Hrts. Rytířů tam b-la se četa ocelovou šupinou. Čch. Bs. 69. — **kde jak**. Blýskl se ve tmách hrot. Kká. K sl. j. 126. Zas to hlýsklo řadem v mužů zraku. Ib. 17. Ono (jezero) v luny paprscích se blýskalo jak slza zářící. Vrch. Meč zločinci blyskne v týle. Mcha. — **kudy**. Světem úžas blýskl. Kká. K sl. j. 37. Meč jeho hlýsknul *mihoa* večerní. Vrch. Tmou se blýskly sekery; Blýsklo se to řádem po sekerách. Kká. K sl. j. 19., 15. — **kam**. Jasným okem v budoucnosť

b. Kka. K sl. j. 141. **Nad** hulharskou říš pravoslavný kříž blýskne v sluněčku. Ib. 134. Jitro blesklo v stromy. Vrch. I ve žáře nízkou celí již blesknul první zoře nach. Osv. VI. 463. A zlato mu **do** okál'ov blysklo. Dbš Sl. pov. I. 241. Slza blýskla veň; A kam blýskl zrak. Kká. K sl. j. 240., 121. Bude se ti stéskať, až se naše šably hudó na tě hléskať. Sš. P. 586. — **odkud.** Zdálo se mně, zdálo, že sa od bor blýská a červenajú sa šohajovi líčka. Sš. P. 415. — **jak.** Svíce slabě jen blýská. Us. Rgl. Oko rudým *žárem* blýskající. Vrch. V číši *granátem* se réva blýská. Vrch. Otci brdě blýská zrak. Kká K sl. j. 31. Divně blýskaly se oči zlé. Čch. Bs. 84. — **čím po kom.** Po frajtru co chvíli okem blýskne. Kká. Td. 262. — **odkud. Z** očí žár nadšení jim blýská; Z mraků blesklo slunce *zletem*. Vrch. Z pěsti bandžar blýská. Kká. K sl. j. 181. Jako slunko hieskne z mraku. Kká. Td 77. Odevšad Satan okem blýská. Čch. Bs. 89.

Blýskavec, vce, m. A hlas jeden preletí jak b. cezeň. Slov. Lipa II. 266.

Blýskavice, e, f. = *blýskání na časy*, das Geblitze. Wetterleuchten. KP. II. 207., Mj. 392. — **B.** = *blýskání*. Kká. Td. 109. B. zlatých pohárů, das Flimmern. Čch. Mch. 27. B. mečů, das Geflimmer. Čch. Dg. 698. — **B.** = *kometa*. Er.

Blýskavičný, schimmernd. Rk.

Blýskavka. — **B.** = *blýskavice, blýskání bez hřmění*, das Wetterleuchten. Nz. — **B.**, y, m. = *člověk churavý, vyschlý, vyzáblý*. To je b.! Us. Kr. Hrad Kšt. — **B.**, caradrina, motýl. B. bělotečná, c. cubicularis, ptačincová, alsines, pampeliškova, c. taraxaci, kopřivová, c. morpheus, trojčárná, c. trilina. Kk. Mot. 213.—215.

Blýskavosť, i, f., die schimmernde Beschaffenheit. Ssk. Vz S. N.

Blýskavý. B. bída, Dch., přilba. Čch. Bs. 173.

Blysket = *blsket, blýskání, světlo*. Sluneční b. Sv. rnk. 88., 121.

Blýsklavý = *blýskavý*. Slov. Ssk.

Blysknavý, vz Blýskavý. Mcha. B. zbraň, Kká. K sl. j. 161., látka, der Flitterstoff, Dch., frase. Mus. 1880. 272.

Blyskoň, ě, m. = *kdo se blyští, leskne*. Slov. Hol. 120.

Blyskot. BO., Výh. II. 4.

Blyskota. Ad *blýskání*. Sesleš b-ty, fulgura. BO. Puojdú b-ty hrozné. Pass. 864. — **Ad** *lesk*. Po výsotách a b-tách hažiti. Sš. I. 126. Po h-tě ředic se vždy klamné. Sš. Bs. 187. *B-ty* = *lesklé věci, klenoty*. Na Slov. Slav. B-mi naplnil duši tvú (splendorihus). BO. — **B.** = *nezdravá barva*. Jest jako b. (vyhlíží špatně). U Prostěj. Vch.

Blyskotání, n. = *blýskání*. B. meče. Čch. Mch. 63.

Blyskotavý, schimmernd. Dch. B. zář. Kká. K sl. j. 138.

Blyskotina, y, f., der Flitterputz. Slov. Ssk.

Blyskotka, y, f. = *blysknavá drobotina*, der Flitter, das Flitterwerk. Cetky a b-ky. Koll. III. 175., Dch., Kká. K sl. j. 200., Kos. Ol. I. 100. To sú ligôtky, to sú blyskôtky! Slov. Hdž. Čít. 136.

Blyskotkář, e, m., der Flittermacher. Rk.

Blyskotný, flimmernd. Rk.

Blýsky, pl., m. = oči. Blýskama blýská. Mor. Šd.

Blyst, u, m. = *slída*. Slov. B. sä medzi pieskom blyštia. Hdž. Čít. 205.

Blyščať = *blyštěti*. Bern.

Blyšťadlo, a, n., das Flitterzeug. Ssk.

Blyšťadiář, e, m. = *blyskotkář*. Rk.

Blyšťák, a, m., der Schimmer-, Johanniskäfer. Slov. Ssk.

Blyštěk, šťku, m. B. vodní, pryskyřník vodní, ranunculus aquatica, das Haarkraut. Sl. les. — **B.** = *babí lesk, blýšťok*. Tr.

Blyštění, n., das Glänzen. B. perel. Kká K sl. j. 45.

Blyštěti. Vz Mkl. aL. 287. Jeho zrak se blyštěl. Kká. K sl. j. 94. — **kde**. *Dál* blyštěl bledý dvorů stín. Mcha. Řeka se blyští v slunci. Vrch. Meč **nad** hlavou se blyští. Osv. VI. 299 — **odkud Z** punčoch se blyští kolena. Dh. — **se komu.** A střevíčky z čočovičky a punčošky z vičky, podívé se, má Hanačka, jak se mně to blyšči. Sš. P. 685.

Blyština, y, f. = *blyštinka*.

Blyštinka, y, f., der Glimmer, die Flitschbs. Slov. Ssk., Rk.

Blyštivý, schimmernd. Dch.

Blýšťok, u, m. = *blyskač*, ranunculus ficaria. Let. Mt. S VIII. 1. 35.

Bněčice, dle Budějovice, byla ves v Berounsku. Tk. I. 87., III. 130.

Bnišice, dle Budějovice, byla v župě plzeňské. Vz Tk. I. 87.

Bo = *nebo, vždyť*, oder, denn. Bo si ty sam taky; Bo sem ti to davno povědał. Laš. Brt. D. 170. O pojdźme bratřičku, pojdźme preč, bo by nas tu vzali ludzě v řeč; Mojeho fěrtuška nětrhejtě, bo je můj fěrtušek bruhě drahy. Sš. P. 488., 494. Chudé bo imáte s sobú; Běchu ho poganie někteří. Ev. I chtieše Jindřicha jieti, bo jej svú hanbú viniešе. Pfld. Dal.

Bó = *bebe, bolesť*. Má bó (v dětské mluvě). V již. Mor. Šd.

Boa, y, f. = hadovitá obtáčka z kožešin, jakou nosívají dámy okolo krku. — **B.** = *hroznýš*, had. Vz Hroznýš, S. N., Kram. Slov. 39.

Bob, faba. Byl. 15. stol., Sv. rnk. 322. B. německý, turecký, f. vulgaris, obecný, f. vicia minor, Sl. les., boby sv. Ignacia, faba sct. Ignatii, Ignatiusbohne, Nz. lk., aviňonský. Kk. 234. Vz KP III. 254, Rstp. 391., 1660., Kk. 255., S. N., Rosc. 167., Kram. Slov. 39., Čl. 29., Čl. Kv. 387., 388., Sal. 237., Schd. II. 309., FB. 105., Sbtk. Rostl. 303., 341. ,555. *Boby k jídlu upravené:* boby vařiti, bílé boby na kyselo se slaninou, dle francouz., anglického způsobu, s octem, v octě s cukrem, lámané, s hnědým máslem, boby zadělati, v plechových n. skleněných puškách zadělati, v slané vodě zadělati. Šp. B. kalabarský v léčení. Vz Čs. lk. II. 172., III. 28., 252., IV. 206., 211., 133., 348., V. 155., VI. 371., 380., IX. 69., Slov. zdrav. 32.

Bobácať = *ležeti* (v dětské řeči). Slov. Rr. Sb.

Bohača, dle Káča = *strašicí žena*. Mor. Brt. D. 200.

Bohačacko, a, n. = *bídné a hloupé strašidlo*. Mor. Brt. D. 200.

Bobáček, čka, m., vz Bobák.

Bobáčik, a, m. = *larva hmyzová*. Slov. Rr. Sb. Vz Bohál.

Bohák, der Lauf-, Renn-, Kolbenkäfer, der Käfer. Sejúc zrno hovor: Toto vtáčkom, toto boháčkom, toto žebráčkom a toto mně. Mt. S. I. 203, Sb. sl. ps. I. 203. — **B.**, zvláštní druh *svišťů*, arctomys, das Murmeltbier, die Alpenmaus. S. N. — **B.** = *bubák*, *strašidlo*. Mor. Brt. D. 200. Ako djeťa, keď bo něrozumná pestunka b-kom postraší, za dlho sa obzerá. Pbld. II. 1. 7. — **B.** = *bázlivý*, *strašpytel*. On se všetkých vždycky hojil, je taký b. Slez. Šd.

Bobál. Hlavní stravou jsou brambory, jimž na Lbotkách (na Mor.) říkají b-le. Brt. L. N. II. 111. Koreň na niektorých zelinách je bruby a jedlý a volá sä bobnl'a (bohál, bambula) ako k. p. sú zemiaky a všetky repy. Slov. Hdž. Čít. 197. — Vz Rstp. 1120. — **B.** = *larva hmyzová*. Slov. Rr. Sb. Vz Boháčik.

Bobal'ky, pl., m. = *jídlo*. Mt. S. I. 166. B. = zuzáky, lokše, opekance. Slov. Rr. Sb.

Bobalov, a, m., ves u Strážnice na Mor. Šd.

Bobaňky, pl., f. = vši (u dětí). Na Val. Vck.

Bobartka, y, f., hobartia, das Bohartgras. Šm.

Bobátko, a, n., kleines Kind. Dch.

Bobčák, a, m., der Klatscher. U Brušperka. Mtl. Vz Bohčiti.

Bohčiti = *drobné bobky sráti* (o ovcích a kozách). Na Bezkydech. Tč. — **B.** = *drobně, špatně psáti*, krakeln. Slov. Ssk. — **B.**, klatschen. U Brušperka. Mtl. — **se** = *zlobiti se, sápati se*, sich ärgern. Slov. Vch.

Bobčok, čku, m. = *bobek*. Slov. Ssk.

Bohecák, a, m. = *býk*. Přijde na nás hohecáček (= vobecák, der Gemeindestier?), roztrbá nám celý fráček (tak pokřikují děti v již. Čech. na býka). Kál.

Bobeček, čku, m. = *malý bobek*. Taky laskavě o dětech: Můj bobečku! Vz Bobek. Us. Brt.

Bobečka, y, f., die Holzbirne. Šm.

Bobek strom, laurus. Vz Kram. Slov. 39., Rstp. 1300., 397., 307. — **B.** = *vše malé* atd. Matěji, zač ty bobky platěji; jeden b. za zlatej, bude Matěj bohatej. U N. Brodu. Holk. — **B.**, bka, m. = *malý, nadutý člověk*. Us. Bkř.

Bobeš, bše, m. = Josef. Kšá.

Bohik, a, m., os. jm. Tk. V. 159.

Bohilka, y, f., die Zwiebelknospe, das Zwiebelauge. Šm.

Bohinec, nce, m. = *bobek* (kozí, ovčí trus). Ostrav. Tč.

Bobinet, n, m., anglický tyl. Děděček.

Bohkočerešňa, ě, f. = *bobkovišeň*. Slov. Čsk.

Bobkojed, a, m., der Lorbeeresser. Šm.

Bohkolistý. B. střemcha, prunus laurocerasus, die Lorbeerkirsche. Sl. les.

Bobkotřešňový. B. sliva, der Kirschlorbeer. Mj. 46., kapky. Čerm. Vz Bobkovišňový.

Bobkovisko, a, n. = boboviště. Bern.

Bobkovišeň, šně, f., prunus laurocerasus, strom, der Kirschlorbeerbaum.

Bobkovišňový. B. voda, aqua laurocerasi, destillovaná z listí bobkovišně. Vz S. N.

Bobkoviště, ě, n., der Lorbeerwald. Šm.

Bobkovitý, lorbeerartig. Šm.

Bobkovka, y, f., dais, rostl. B. ostrolistá, d. laurifolia. Vz Rstp. 1319.

Bobkovnice, e, f., nerium, der Oleander. B. obecná, n. oleander, vonná, n. odorum. Vz Rstp. 1054., Odb. path. a ther. III. 758., Kk. 175., Sl. les.

Bobkovník, u, m., nerium oleander, das Nerium, der Oleander, Rosenbaum. Šm. — B., a, m. = *bakalář*. Slov. Bern.

Bobkovský, ého, m., os. jm. Blk. Kfsk. 1285.

Bobkový strom = *vavřín*, laurus nobilis, der Lorbeer. Sl. les. Vz Kk. 154., Čl. 130. B. les (vavřínište), der Lorberbaumwald; vrba (vrba mandlová, vetlaz), salix amygdalina, die Lorbeerweide. Sl. les. B. dřevo, laurus. Byl. 15. stol.

Boblina, *boblinka*, y, f. = *bublina*. Ostrav. Tč. Na kůži dělají se boblinky, když komár uštipne. Ib. Tč. Vz Bobolec.

Bobnice, Bobnitz, ves u Nimburka.

Boho, a, m. = *bubák*. Slov. B. je strašidlo pre deti. B. ide; Vzal B. cici. Pbld. III. 3. 254. Také na Mor. Šd. Neplač dieťa, prijde Boho a vezme ťa. Němc. B., Bobak, Bobona. Koll. Zp. I. 434. Od Boho, Bobák povstalo něm. Bauhau, Wauwau. Ib. I. 419. Tímto bůžkem neb duchem matky dítky strašívají. U Čechů sluje Bubák. Ib. I. 419.

Bobočka, y, f., die Pille. Slov. Loos.

Bohok, a, m. B. Kar. z Dezeric, kněz a spisov. 1825.—1835. Vz Jg. H. l. 536. — **B.**, hku, m. = *bobek*. Slov. Ssk. Bobky, Lorbeeren. Ssk.

Bobolec, lce, m., kleine Geschwulst, ein Bläschen. Když komár uštípne, naskočí na tom místě b. U Příbora. Mtl. U Místka. Škd. Cf. Boblina.

Bobolusky, dle Dolany, Boblowitz, ves v prus. Slezsku. S. N. XI. 214., Tk. IV. 501.

Bohomze, pl., f., das Bohnenfieber. Šm.

Bohon, vz Bobona.

Bobona, y, f. = *bobonek*. Ze slova Bobo povstalo slovo bohona, pol. bobon t. j. pověra, strašidlo, u Čechů poboněk. Koll. Zp. I. 419. Vz Mkl. Etym. 6. Tam vyloženo, že snad od pobořl Bahuna. Nejsem milovník pověry a bobony. Koll. IV. 134. Hynú povery a b-ny, ale oj pekné zvyky a obyčaje. Pbld. III. 3. 250.

Bobonář, e, m. = *pověrčivý člověk*. Koll. Zp. I. 419.

Bobonářstvo, a, n. = *pověrčivost*. Koll. Zp. I. 419.

Bobóňať = *šťabárat, přehledávati*, durchstöbern, durchsuchen. Slovác. na Mor. Brt. D. 200.

Bobonec, nce, m. = *bobonek.* Ale všebnl jinl b-ei, kterýchž učení lékaři nedržl, leč žehnání, leč napsání, která na jablce atd. zapovědieni jsú kostelem. Št. Kn. š. 9. — **B.** A prosried emitera slepec sedáva. Ty jebo nohy v bujnej zeline zarastlé až po kolená; bradou sa sivou b. vinie na vreb lisého temena. Č. Čít. II. 145. Cf. Bobona.

Bobonek. Přidej: Výb. I. 682. A když nějaké takové b-ky činie. Št. Kn. š. 11. Cf. Bobona Bobonec, Sbtk. Rostl. 28.

Boboulce, e, f. = *bosorka, újemnice, čarodějnice.* Us. v Podluží na Mor. Brt. L. N. II. 31.

Bobonlk, a, m. = *čarodějník.* V Podluží na Mor. Brt. L. N. II. 37.

Bobořov, a, m., Punau, ves u Plané. Arch. III. 466.

Bobor, a, m. = *bobr.* Slov. Loos.

Boboralka, y, f. = *boborolka.* Sl. les.

Boborelka = boborolka.

Boborolka, y, f. = *mechyně, židovské či mořské višně, židovské jahody, liščí jablko,* physalis Alkekengi, die Schlutte, rostl. Vz Rstp. 1126., Sl. les., Odb. path. a ther. III. 830., Bartol. Góm. a předcház.

Boborolnik, u, m. B. židovský = boborolka. Let. Mt. S. VIII. I. 31.

Bobošiť sa = *Boha se dovolávati; diviti se,* val.; *lekati, plašiti se.* — Vz Zbobošiti. Mor. Brt. D. 200.

Bobot, u, m. = hora na Slov. východně od Beckova a od řeky Váhu. Pokr. Pot. I. 83.

Bobov, a, m., ves u Něm. Brodu. — **B.**, ves v Boleslavsku. Blk. Kfsk. 534., 805.

Bobovcovitý. B. rostliny, connaraceae: pupnlatek, kilnopiod, staviplav, pajasan. Vz Rstp. 280

Bobovice, ale Budějovice, ves v Písecku a Pražsku. Blk. Kfsk. 334., 165.

Bobovina, y, f., das Bohnenstrob. Loos.

Bobovinec, nce, m., connarus, der Färberbaum. Šm.

Bobovisko, a, n., der Bobnenacker. Loos.

Bobovitý, bobnig, bohnenartig. B. zrnka kávy. Dch. B. piodiny. Holnb II. 349.

Bobovnice, e, f. = loučky v Bobučovicích na Opavsku. Šd.

Bobovník, u, m. = *mandloň,* amygdalus nana, die Zwergmandel, der Mandelbaum. Rstp. 474., Sl. les., Sbtk. Rostl. 314. — **B.** = *potočník, rozrazil,* veronica beccabunga, der Bachbungen Ehrenpreis. Mor. Tč. Sadila som bobovníčok do zahrady na cbodníčok. Sl. spv. 168.

Bobovnisko, a, n. = *bobiště.* U Olom. Sd.

Bobový. B. tyčka, Sl. les., klička, vz Klička, ruda, das Bohnenerz. S. N. I. 4., V. 491.

Bobr, strsl. bebrъ, bьbrъ. Vz Mkl. Etym. 8. B. kanadský či americký, castor canadensie v. americanus, der Kanadabiber, obecný, c. fiber, europský. Vz Frč. 388., Schd. II. 416., KP. III. 352., Brm. Živ. zv. I. 2. 335., 336., 338., Sl. les., S. N., Kram. Slov. 39., Slov. zdrav. 32. V MV. nepravá glossa. Pa. — **B.**, ves v Jičínsku. Blk. Kfsk. 683. — *Bobry* = *boby.* U Kr. Hrad. Kšť. — **B.** = *veliký hrách.* Vz Bubr.

Bobra, y, f., říčka v Těšínsku. Šd.

Bobrák, a, m., der Biberhund. Rk.

Bobrava, y, f. B. Horní a Dolní, městečka v Jihlavsku. Vz S. N.

Bobrcký dvůr, samota u Vsetína.

Bobrek, brka (lid říká: Bobku), m., ves u Těšína. Půjdeme na Bobrek, byli jsme v Bobku, jdeme z Bobku. Us. ve Slez. Tč. — **B.**, vz Bobřek.

Bobřek, *bobrek,* řku, rku (či bobřeku?), m. = vachta trojlistá, trojlistník, jetel vodní či hořký, trojice vodní, trojan vodní, trifolium fibrinum, (Sl les.), menyarthes trifoliata, der Bitter-, Fieberklee. Rstp. 1082., Sbtk. Rostl. 375.

Bobří kůže, vz S. N.

Bobřina, y, f. = bobrový stroj, das Bibergeil. Sl. les.

Bobrky, pl., m., jm. polí u Vsetína. Vck.

Bobrov, a, m., místní jm. v Uhřích.

Bobrová, é, f. B. Horní a Dolní, Ober-, Unter-Bobrau, městečka v Brněnsku. — **B.** *Anna.* Blk. Kfsk. 1120.

Bobrovati = wie ein Biber waten, stolpern; *dolů padati,* berabfallen. — **odkud.** B-val ze schodů. — **kdy.** Kdes b-val v noci = potloukal se. U St. Jič. Brt. D. 200.

Bobrovec, vce, m., místní jm. v Uhřích v liptovské stolici.

Bobrovice, e, f., das Biberfell. Rk.

Bobrovisko, a, n. = místo bahnité, kde letního času bobři přebývají. Škd. — **B.**, jm. lesa u Přerova. Km.

Bobrovlasý, von Biberbaar. Šm.

Bobrovna, y, f., der Biberbau. Šm.

Bobrovník, a, m. = *kdo bobry chová; lovec bobrů.* Pk.

Bobrovníky, dle Dolany, ves na Hulčínsku v prus. Slezsku. Šm.

Bobrovská Estera. Vz Blk. Kfsk. 1016.

Bobrový stroj, castoreum, Sv. ruk. 319. a, Byl. 15. stol., vz S. N., kýta, obmýtačka (ohon, ocas), Šp., kapky, Tč., železa. Škd. B. moře = Beringovo. S. N.

Bobrůvka, y, f., říčka u Skrej na Mor. Brt. v Osv. 1884. 30. — **B.**, ves u Horní Bobrové.

Bobtati = *bobtěti.* Tebdy čbán poče bobtati. Hr. rk. 391.

Bobuláček, čka, m., antbrenus, der Knoll-, Wollenkäfer. Šm, Loos.

Bobulák, u, m., macrocistis, rostl. B. bruškonosný, m. pyrifera. Vz Rstp. 1848.

Bobulatý, beerentragend. Sl. les.

Bobule = *plod zbobulelý,* fructus baccatus, die Beerenfrucht. Sl. les. B., bacca, die Beere, plod šťávnatý, dužnatý n. zevnitř pevnější jako u okurky, dýně. Rosc. 94., Čl. Kv. XVIII., Kk. 59., Slb. XL., S. N., Schd. II. 211. B. ličidlové, baccae phytolaccae, die Kermesbeeren. Nz. lk. B. perské, řešetlačky. Schd. I. 403. Černie sa z ďaleka len ako dáka bobulka (jahôdka). Sb. sl. ps. I. 88.

Bobulitý. B. rostliny, plantae bacciferae, mající bobule. S. N.

Bobulka, y, f., vz Bobule.

Bobulní tobolka, capsula baccacea, die Beerenkapsel. Sl. les.

Bobulovitý = jak bobule šťávnatý. Čl. Kv. XVIII.

Boć *(boť)* = *neboť*. Mor. Něcbuď, něcbuď (nechoď), boć mi lajů má mačička. Sš. P. 388.

Boćan, a, m. = *čáp*. Na Mor. a ve Slez. Brt., Šd. Vz Mkl. Etym. 19. Je natuřený (nadnřený) jako b. Slez. Šd. Letos se b-nů postřílalo (mnobo). Brt. D. Vracejí-li se bocani a jara od severu, bude ještě zima. Kld. Vz *Bocian*, *Bočan*, *Bocon*, *Bocun*.

Boccacio, a, m. Sbn. 228., 279., 594.

Bocian, a, m. = *bocan*. Slov. Koll. III. 232. A keď si chcely (žaby) zaspievať, plašil jich sypä: Sst! sst! Lebo sa báí, aby škrek jejich neprivábil nebezpečného i jemu b-na. Bocian predca prišiel. Zbr. Báj. 38. Vz *Bocan*, *Bočan*, *Bocon*, *Bocun*.

Bocika, y, f. = mladá kráva. Slov. Dbš.

Bock, u, m., zvláštní druh mnichovského piva. Vz S. N.

Bocko, a, m. B. Dan., kněz a spisov. 1751.—1806. Vz Jg. H. l. 536., Jir. Ruk. I. 86.

Bocon, a, m. = *bocan*. U Místka. Škd.

Bocun, a, m. = *bocan*. Slez. Tč.

Bocuní, Storch-. B. knízdo. Slez. Tč.

Bočan. Koll. IV. 185., Hdk. C. 376. Vz Bocan.

Bočanovitý, storchähnlich. Šm

Boček, čku, m., zdrohnělé od *bok*. Ty si sedneš na koníčka a já půjdu podle bočka. Sš. P. 81. Podepři své bočky o zlatě vidličky. Ib. 725. Žiale, moje žiale, veď ste ma žujaly nie z jeduoho bôčku, ale z každej strany. Sl. ps. 125. — B., čka, m., os. jm. B. z Kanštátu. Žžk. 7., Tk. IV. 722., Sbn. 630. *Boček Bohusl.*, † 1720., Jir. Ruk. I. 86. *B. Ant.*, mor. archivář a dějepisec, † 1847. Vz S. N., Jg. H. l. 536., Šb. H. l. 2. vyd. 231.

2. **Boček**, čka, m., samota u Vltavotýna.

Bočenek, nka, m. = *boček*. Prk. Přísp. 26 Ale tvoje ostrnženky, ty mně derů mé b-ky. Sš. P. 173.

Bočení, n., die Bauchung. Vz Bočiti. — B., das Ausweichen; der Seitenbau. Slov. Ssk

Bočík, u, m. = *boček*. Koí outlých bočíků. Hdk.

Bočín, a, m., samota u Sedlčan.

Bočina, das Seitenthal. Tč. Jede forman dolinů, zbůjník za nim bočinů. Sš. P. 105.

Bočiště = *otka*. Ssk.

Bočiti, od bok. Cf. Mkl. Etym. 17. — ad **komu**. Kterýmž boží oči svítí, těm vše neštěstí bočí (vyhýbá se). Kom. — se **proti čemu** = *protiviti se, vzpírati se*. BO. Bočí se proti ni. Pk. — **se s čím**. Štěstí s neštěstím se bočí, sem i tam zápasy točí. Dač. — **se na koho** = *škarediti se, sápati se, mračiti se*. U Brušperka, Ještěda, u Poličky a j. Mtl., Sá., Kšá. Co se na mne tak bočíš? Vck. — **(se) kam**. B. v koleje mluvy spisovně. Kos. Býk, kráva se k tobě bočí, aby té trkla. Us. Vck. — **se odkud kam**. Vz Výb. I. 188. S hynsta se dolóv boče (nahnul se). Hr. rk. 19. — B., die Seite banen. Vz Bočení. Slov.

Bočitosť, i, f., die Ausbiegung. Křivolakosť a h. pateře. Krž. Por. 242.

Bočitý vzrůst, säbelförmiger Wuchs. Sl. les. B. kružidlo, der Greifzirkel. Pdl.

Bočka, das Reifband. Šp. — **B.** = *dítě z těla matčina vyřiznuté*; *nemanželské dítě*. Slov. Loos.

Bočkac = *bozkati*. Budu b. lička jeho. Sl. spv. 198.

Bočkár, a, m. = *bednář*. Slov. Bern.

Bočkoroši = zemäni, ktorí sedlačia a sedliacky sa nosia. Slov. Ppk. I. 249.

Bočkovati = štěpovati do rozkolu iba na jednej strane podpníka. Slov. Rr. Sb.

Bočkovna Eliška. Tk. V. 223.

Bočmo. Skály jen tolik prostoru ponechávají, aby člověk b. se provlekl, sich von der Seite durchdrängen. V. E. Mourek.

Bočna, y, f. = *vedlejší, pobočná silnice*, die Seitenstrasse. Hdk. C. 120., 376.

Bočně, von der Seite. Bern.

Boční, -ný. B. loď (chrámová), das Seitenschiff, NA. I. 34., 49., Dch., Pdl., oj, der Karrenbaum, Sl. les., údolí, skok, Dch., tlak, Bo., schody, Osv. I. 84., kameny, NA. IV. 165., kryt, die Flankendeckung, proud, die Flankenkolonne, pořadí, die Flankenreihe, rota, die Nebenrotte, bouf, die Flankenabtheilung. Čsk. A tam ona leží u tych bočních dveří. Sš. P. 125.

Bočnice, e, f. = *boční deska, prkno*, das Seitenbrett. B. na vůz. Šd. B. lodi, postele (postranice). Us. Brt. B. na řebřinovém voze prázdné otvory u prostřed, do nichž se po stranách vozu za provazy ohili skládá, boky, die Seitenöffnungen am Wagen. Mor Šd.

Bočník, a, m., *ve vojště* = *muž, jenž v boku voje jest*, der Seitenläufer, na rozdíl od *popředníka* (Vorläufer), jenž v čele, a *zadáka* (Nachläufer), jenž v pozadí vojenského zástupu k ochraně jeho jde. S. N. XI. 306., Čsk. — B., u, m., der Schulterpunkt. Čsk. B. = *prst vedlé malíku*. Hdž. Čít. 215.

Bočnočnělec, lce, m. = bokočnělec. Šm.

Bočnoúdý = bokoúdý.

Bočný, vz Boční.

Bočok, čka, m. = *boček*. Slov. Ssk.

Bod. B. řídicí (ředič, směr), der Richtpunkt, dojmutí, der Angriffspunkt, mathematický, fysický a hmotný, měření, Mess-, připojení (připojiště), Anschluss-, obratový, Wende-, letní, Sommer-, výšky, Höhen-. Sl. les. B. mrazový, rosný, varový, mrtvý, kružný. Vz KP. I. 556., II. 334., 342., 562. B. obratu n. inflexe, vícenásobný, dvojnásobný, troj-, n-násobný, úvratu, návratu, převratný, osamělý, sdružený, kruhový, Kreis-. Stč. Dif. 151., 187., 188., 189., 191., 249. B. rovnodennosti či aekvinoktionalní, slunovratní či solstitialní, radiační, signálový, oční, točnový, polednikový, rovníkový, mrazu, tání, základní či fundamentalní, nullový (u tlakoměru), minimalní, maximalní, orosení (u psychrometru Augustova), nasycení. Vz Stč. Zemp. 77., 257., 235., 387., 388., 495., 558, 592., 618., 622., 623. B. jarní, Stč. Zem. 77., podzimní, 77., východní, jižní, západní, severní. 54., ekvinokcialní, slunovratný, solsticialní. 77. Základní h. trámu spojitého, vratu, Rückkehr-, Šln. II. 26., I. 67., omezný, kul-

minační, kyvn, dopadu, blavní či kardinalní, uzlový, vz ZČ. 1. 18., 25., 116., 139., III. 36., 177., rosný, Than-, Mj. 146., zvláštní, obecný, návratu, centralní, Central-, dělicí, Theilnngs-, distanční, Distanz-, dvojnásobný, Doppel-, bybný, beweglicher, koncový, End-, mnohonásobný, vielfacher, obratu, Wende-, Inflexions-, osamělý, isolirter, počátečný, Anfangs-, podobnosti (vnější, vnitřní), Aehnlichkeits-, stálý, Fix-, svítící, leuchtender, úběžný, nnendlich ferner, sonmezný, unendlich naher, Nachbarpnnkt. Vz Jrl. 202., 201., 419. B. lesklý (der Glanzpunkt, point brillant) = bod, ve kterém světelný paprsek na danou plochu kolmo dopadá; B. centralní, dvojný, ombilléní či pupkový (*lépe: kruhový*. Čs. math. X. 94.), pomyslný, samotyčný, středový, undulační, přiřaděný, Vnč. 15, 11.-18., 45., dvojný či samodružný, oskulační, edružený. Čs. math. X. 161., 262. B. osný vz Osný. Přímky ty se protínají v bodu A. Ue. Pdl. Dva body určují polohu přímky. Sl. les. Útočný b., der Angriffspunkt. Čsk. Cf. S. N. — B. = *kus, správně: částka, článek, předmět, věc* a p. Bude jednati o té věci ve třech bodech. Nyní přijde druhý bod, o kterém pojednám a p. Us. — B. = *bodnutí, bodení*. Sek a bod, Hieb und Stoss; rána bodem. Dch. B. muší, Kyt. 1876. 86., b. kordem, Degenstich, bodákem, b. v šermířství: vnější, vrchní, vnitřní, krušný, NA. III. 66., 69., b. přímý, vnitřní v poloze břbetní. Čsk. Žene koně zlostně prudkým bodem. Kká. K sl. j. 13.

Bodajco = *ledaco*. U Opav. Klš.

Bodajjaký = *ledajaký*. U Opavy. Klš.

Bodajvršky. Půjdeš ty za B. (= čtyři míle za pec, nikam). Slov. Zátur.

Bodajzdrav = Bůh daj zdráv (= byl). **Aký** pambodaj, taký b. Slov. Sl. sb. ps. I. 87.

Bodák, od bodati, koř. bod. S. N. XI. 49. Krček či brdlo, trubka, rukojeť b-ku. NA. III. 102. B. verndlovky = bodák jatagan, das Säbelbajonett, skládá se z čepele (Klinge), odrážky či kříže (Parirstange) a rukojeti (Griff); boj bodákem, ručnice s bodákem, ostří b-ku; krk, čepel, kroužek, zázubec (Bajonettwulst) b-ku; b. nasaditi, naraziti; b-kem vpadnouti, šermovati; b-kem v pád! Fällt das B.! B. nasaď! b. schraň! Bajonett auf! B. ab! — B. či *ozubec bran* (der Egge). NA. IV. 74.

Bodákati = *bohdákati*.

Bodalka, y, f. B. domácí, stomoxys calcitrans, dvoukřídlý členovec. Vz Frč. 160., Odb. patb. III. 924.

Bodamský. B. jezero, Bodensee, Bodmansee, Bregenzer See, *Kostnické jezero*, lacus venetus, moesins, brigantinus, mezi Švýcarskem a již Německem. Vz S. N.

Bodanovice, dle Budějovice, Boydensdorf, ves v Těšínsku.

Bodašín, a, m., ves u Police. Tk. III. 90., Arch. I. 532.

Bodatý, stachelig. Šm.

Bodavá, é, f., říčka na Slov. Č. Čt. II. 351.

Bodavosť, i, f., die Stachlichkeit. Šm.

Bodavý. B. trýzeň, Msn. Or 137., zraky.

Bodcový, Stachel-. B. pošvice, Kfž. Por. 643., řebřík. Čerm.

Bodec = *nástroj*. V MV. nepravá glossa. B. železný (sázeč, kolík, cf. Průboj), jímž dělají se do země jamky k sázení stromů, das Pflanzeisen, b. kolenový. Sl. les. B. sonstrnžní (špička sonstruhu, die Drehstuhlspitze, b. kružidla, die Zirkelspitze, Šp, dvonostrý, der Doppelstachel. Lpř. B. ševcovský, der Bohrer, na nýtky ševcovské, Matj. 104., krejčovský, der Stecher; b. kotvicovitý (die Harpune) se zámyčkou (Ventiltoicart) ku pracím mikroskopickým.

Bodejes' (= bodej si), kochanku, ve svěcě zahynul. Sš. P. 363.

Bodek, dku, m. = *bodec*. Šm.

Boden, a, m. = *bodamské jezero*. Koll.

Bodenheimský. B. víno, bodenheimer Wein. Šp.

Bodení, n., der Stich. Us.

Bodený. B. rána. Vš. 446.

Bodiček, čku, m. = *malý bod*, das Pünktchen. Dch.

Bodík, a, m., pamborus, ein Insekt. Šm.

Bodikov, a, m., Böhm. Märzdorf, ves u Rudy na Mor.

Bodiš, e, m., místní jm. v Hradecku. Blk. Kfsk. 1047.

Bodka = *bočiště, otka, botka*, der Stockbaken, Schiebhaken, Stosshaken, die Schiebklane, Rente. Šp. Na plácb, der Stosshaken. Šp. — B. = *tečka*. Ajbla v diali se biely bod vynoril! Už bodka zriastla v bielu loď. Vaj. Tat. a m. 43.

Bodkastý, *bodkovaný*, punktirt. Šm., Loos.

Bodkavý = *bodkastý*. Slov. Loos.

Bodkovati, punktiren, interpunktiren. Slov.

Bodkyně, ě, f., die Haarnadel, mor. a slov. Rk., Loos.

Bodláč, e, m. = *bodlák*. Slov. Ssk.

Bodláček, čku, m., vz Bodlák.

Bodláčí, das Unkraut. B. nemilé v poli, když se zapálí, byne. Kom.

Bodlačina, y, f. = *bodláčí*. Hej kým som bol šuhaj, bolo ostružiny, bej ale už teraz niet len bodliačiny. Sb. sl. ps. II. 1. 106.

Bodlačka, y, f. = *uslovatý bič*, scorpio. Otec môj švihal vás bičlkem, ale já vy budu bíti b-kami. BO.

Bodláčník, a, m., lixus, brouk. B. ochromující, l. paraplecticus, lähmender Stengelbohrer, niťovitý, l. filiformis. Kk. Br. 307., Brm. IV. 152.

Bodlák, od koř. bod (v bodati. Cf. Mkl. Etym.), carduus, die Karde, Distel. B. srpkovitý, c. serratuloides, nacbýlený, c. nutans, jedlý (artišok), cynara scolymus. Exc. Vz FB. 46., Rstp. 936., 305., Čl. Kv. 102., Kk. 164., 166., Slb. 398., 242., Rosc. 124., Kram. Slov. 39. 16., Sbtk. Rostl. 13., 32, 316. Roste-li mnoho blavatého bodláku (c. benedictus), bude teplý podzimek. Mus. 1854. 546. Cf. Bodláčí.

Bodlákovitý, distelartig. B. rostliny, cynareae: bodlák, pcháč (cirsium), přímětník, pupava, chrpa (polní, luční), lopuch, saflor, krušiček, bělotrn, suchokvět. Schd. II. 281. — B., samota u Becbyně.

Bodlákový. B. řád skotský. Vz S. N.

Bodlaň, ě, f., tetrodon, die Meer-, Seeflasche. Šm.

Bodlanka, y, f., der Dorn-, Igelkäfer. Šm.

Bodlas, a, m. B-si, gesterosteidae, die Stichlinge. Brm. III. 3. 91.

Bodlavka, y, f., helminthia, der Wurmsalat. Slb. 456.

Bodlavý *v botan.* Vz Slb. XL. B. přestup, smilax aspera, die Schwinde. Sl. les. — B., stössig. B. kráva (trkavá). Slez. Tč. — Vz Bodlivý.

Bodlička, y, f. = *jehličí, špendlík, četina, šetina,* die Nadel vom Nadelholz. Sl. les., Bkř. Mravenci přinášeli b-ky k stavbě. Kmk.

Bodlina, v bot. = *osten,* der Stachel. Nz. — **B.** *ševcov.*, die Pfriemenspitze. Sl. les.

Bodlinatý dub, quercus aegilops robur et cercis, die Knoppereiche. Sl. les. — **B.**, pfriemenspitzig. Sl. les.

Bodlinka, y, f., kleiner Stachel. Rk.

Bodlinkovatosť, i, f., die Anwesenheit kleiner Stacheln. Šm.

Bodlinkovatý, kleine Stacheln habend. Šm.

Bodlinokam, u, m., der Stachelstein. Šm.

Bodlinostrom, u, m., der Stachelbaum. Šm.

Bodlivý, stachlig = *bodlavý.* B. dřivie, Krist. 42. a., koruna. Ž. wit., Sv. ruk. 373.

Bodlobřich, a, m. = *koliška obecná, ryba,* gasterosteus aculeatus, der Stechbüttel. Brm. III. 3. 91., Kram. Slov. 39.

Bodlohlav, u, m., echinorhynchus, der Kratzer, die Darmklette. Šm.

Bodlohub, u, m., hydnum, der Stachelschwamm. Šm.

Bodlochlup, u, m., centropogon, rostl B. surinamský, c. surinamensis. Rstp. 963.

Bodlok antillský či chirurg, acanthurus chirurgus, nosorohý, nasens fronticornis. Frč. 298.

Bodlonos, u, m., echinophora, die Stacheldolde. Šm.

Bodloplev, u, m. = *bodloplevka,* tragus, das Stachelgras. B. obecný, t. racemosus. Rstp. 1716., Slb. 159.

Bodloplevka, y, f., vz Bodloplev.

Bodlosemenka, y, f., acanthospermum. B. nízká, a. humile. Vz Rstp. 879.

Bodlotrav, u, m.

Bodna, y, f., die Flasche, Slov. Loos., Knfe. Vz Mkl. Etym. 25.

Bodnár, a, m. = *bednář.* Cf. Bodna.

Bodnutí, n., der Stich. B. rýčem, der Spatenstich, ostruhama. Dch.

Bodný. B. páže, v šermíř., der Stossarm. — **B.**, spitzig. B. ocel. Dch.

Bodo, a, m. B. Mat., Slovák, spisov. 1757. Vz S. N., Jg. H. I. 536., Jir. Ruk. I. 86.

Bodok, dku, m. = *bod,* der Punkt. Slov. Ssk.

Bodoň, ě, m. = *bodák.* Slov. Ssk., Loos.

Bodonoska, y, m. a f. = *kdo má špičatý nos,* die Spitznase. Dch.

Bodor, a, m. = *vůl.* Slov. Čaruj ora (oře) za bodora (vyměň koně za vola). Sb. sl. ps. I. 88.

Bodosečný, Stich- und Hau-. B. zbraň (vz Zbraň). Čsk., S. N. XI. 211.

Bodonn, vz Bodún.

Bodový. B. řada, Zpr. arch. VIII. 107., souřadnice. Čs. math. X. 177.

Bodr, u, m. = *vodr, odr, patro* ve stodole. U Král. Městce Psčk.

Bodrci (Bodrici), *Obotrité, Abodrité,* větev Slovanů baltických v Meklenbursku a Holštýnsku. Vz S. N.

Bodřeti, el, eni, muthig werden. Let. Mt. S. VII. 29.

Bodrík, a, m., os. jm. na Slov. Pokr. Pot. I. 623. — **B**, psí jméno. Dbš. Obyč. 51

Bodročka, y, f., řeka na Slov. Hdk. C. 376.

Bodrog, a, m., psí jm. na Slov. Pokr. Pot. II. 68.

Bodroga, y, f., řeka na Slov. Níže Zemplína Latorica pod menom B. až k Tokaju tiahne, kde sa do Tisy vlieva. Č. Čt. II. 353.

Bodrok, a, m. = *bodrý,* herzhaft. Slov. Plk., Hol. 149. — **B.**, psí jm. Slov. Pre zlodejov a pre vlkov nechávam ti k ovciam pät psov: Tisu, Belku, Zahraja, Bodroka a Lapaja. Sl. spv. V. 173.

Bodromyslnosť, i, f., der Frohsinn. Rk., Loos.

Bodromyslný, frohsinnig, munter. Rk. Loos.

Bodrosť, i, f., vz *Bedrosť.* **Jg.** Slvnost. 46. Na Slov. Ssk., Loos. Někteří myslí, že slovo *bodrosť* jest podezřelé, poněvadž jery v strč. ve slovostředí ozlvaly v *e* a ne v *o.* Ale v slovenčině ozlvaly v *o.* Va Slov. I. 621. b. ř. zd. 19. Cf. *Bodřeti, Bodrík, Bodrog, Bodrok, Bodroš, Bodrstvovati* (v dodatcích), kterážto všecka slova svým významem dobře se hodí k *bodrosť* a *bodrý* Cf. Bohr, Bodrý (dod.). Cf. také Národní Listy 1886. č. 182. (příloha), Bedruška a Bodruška a J. M. Černého: Legenda o sv. Kateřině a Rukopisové kralodvorský a zelenohorský. 1886. str. 6—7. — **B.** = *dobrota.* Přidej: Výb. I. 39.

Bodroš, e, m., jm. ovčáckých psů na slov. salašich. B. kořisť nese; Věrný **B.** po boku. Pokr. Z hor 141., 142.

Bodrota, y, f. = *bodrosť.* Dch. Slov. Ssk.

Bodrstvovati = *bodrým býti, bděti.* Slov. A keď sa zver utiahla do brlohov, ty si b-val. Zbr. Lžd. 140.

Bodruška, y, f. = *bedruška* (Ssk.), *vosa.* B obilná, cephus pygmaeus, die gemeine Halmwespe, bruškovà, c. compressus. Brm. IV. 360., 361. Cf. S. N.

Bodrý. K Brt. přidej: Sl. 3. vyd. 179. Slov. Ssk., Loos. B., rus. bodrý = bdělý, strsl. въдръ, wachsam. Vz Mkl. Etym. 25., *Bodrosť.* V MV. nepravá glossa. Pa.

Bodsekaň, ě, m. = *palcát, busdykan.* Slov. Hodie Marko b. do mora. Btt. Sp. 132.

Bodún, a, m., stössiger Ochs; das Rappler. Slov. Loos.

Boduňa, é, f., stössige Kuh. Slov. Loos.
Bodušinský, ého, m., os. jm. Šd.
Bodůvka, y, f., ves při Váhu na Slov. Šd.
Body, pl., m., samota u Tišňova.
Bodzigan, u, m. = *busdykan*. Slov. Hdž. Čít. XII.
Boerové, rolníci v osadách na mysu Dobré Naděje v Africe původu hollandského. Vz S. N.
Boëthi-us, a, m. Vz S. N., Shn. 136., 187., 405.
Bogádi Jan z Baraně. 1726.—1806. Vz Jg. H. l. 536., Jir. Ruk. I. 86.
Bogar, a, m. = *chroust*. Slov. Něme. IV. 314. — **B.**, os. jm. na Vsacku. Vck.
Bogdál, a, m. = *čáp, bocan*. Mor. a slov. Brt., Šd., Bern.
Bogdálí = *čapí*, Storch-. Vz Bogdál. B. nos, rostl. Mor. Hrb.
Bogdan, a m. = *bogdál* Slov. Rr. Sb.
Bogdány, die Dolany, jm. místa v Uhřích. Šd.
Boginka, y, f., vz Chamona, Shtk. Rostl. 295.
Bogumín, vz Bohumín.
Bohabázeň, zně, f., die Gottesfurcht. Ziak.
Bohabázlivý = *bohabojný*. Šm.
Bohahijství, n. Veliký počet z nich se bezmála nepřiúčastnil zbrodně té, h-ství. Sš. Sk. 29.
Bohaboj, e, m., Timotheus. Šd.
Bohabojenství, n. = *bohabojnosť*. Ž. wit.
Bohacení, n., die Bereicherung. Šm.
Bohač, e, f. = *bohatí*, die Reicheu. Slov. Ssk.
Boháč. Dycky sa bohatý duje, že dobré vinečko pije; počkaj, boháčn, šak ti vyskáčů ty dukáty z truhle. Sš. P. 525. Lepší chudý v pořádnosti, nežli b. v hanebnosti. Dch. Skoupý h. jako jeho skříně; ač v ní zlato, přece v koutě stává. Hkš. B. jídá, kdy chce, a chudý, kdy může; Kdyby nebylo oráče, nebylo by boháče. Bž. B. zřídka spravedliv, buď sám, buď předek jeho. Lpř. B. skoupý je velmi bloupý. Slov. Tč. — **B.**, os. jm. B. Tom., ryjec v 18. stol.; B. Jan, lékař a prof., † 1768. Vz S. N.
Bohačedí, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bohačka. Hoc bys' ma vzal, mňa tvoja mať neprime do domu, tá h. velkú hl'adá, hrdú ešte k tomu. Sb. sl. ps. II. 1. 72.
Bohadlo. Protož rač b. mysliti na jinou cestu. Pal. Děj. IV. 1. 97.
Bohakyně, ě, f. = *bohačka, lépe:* bohatkyně. U N. Kdyně. Rgl.
Bohamilovný, gottliebend. Šm.
Bohánka, y, f., ves u Hořic. Vz Blk. Kfsk. 707, Sdl. Hrd. II. 275.
Bohaprázdnosť, i, f., die Gottlosigkeit, Vermchtheit, der Frevel. Šm.
Bohaprázdný skutek. Dch., Msn. Or. 112.
Bohapustý = *bohaprázdný*. B. soldateska. Hdk.
Bohár (bohař), a, m., der Bigotte. Ssk., Loos.
Bohárna, y, f. = *božnice*. Ks.
Boharodný, gottgebärend. B. matka. Hrbň. Jsk.

Boharyně, ě, f., ves u Nechanic Sdl. Hrd. I. 66., 71., 127., 147., Tk. III. 190., IV. 163., V. 220., Tř. Odp. 287., Blk. Kfsk. 219., 413., 1071.
Boharynka, y, m., os. jm. Slavoň řečený B. z Choltic. Arch. I. 247., III. 483.
Bohatá, é, f., ves v Plzeňsku. Blk. Kfsk. 330.
Bohatě, komp. bohatěji. B. něco nadati. Mus. 1880. 236. B. illustrované dílo, nadaná akademie, nadaný člověk. Us. Pdl.
Bohatec. Sv. ruk. 146. Vizme, zdali nepilnějé klanieme se h-cóm nežli pánu Bohu; Lkajte již, h-ci; B. tento hřešil jest lakotú; Nemilosrdný b. mievá obecně nemilosrdné sluhy. Hus I. 64., II. 18., 240., 242.
Bohatěti. — **čím**: ctnostmi, penězi. Ler. — **jak**: od pěti ke čtyřem. Vz Hospodařiti. — **odkud**. Nežádej si h. z cuzého, ať neztratíš svojího. Tč. exc.
Bohatice, e, f., die Reiche. Protož nemají výmluvy bohatei a b. řkúce . . . Hus II. 239.
Bohatitel, e, m., der Bereicherer. Šm.
Bohatiti. — **co komu**. Račiž jim ty sejpky sám pán Bůh b. Brt. P. 133. — **koho (čím)**. B-tí své přátely. Hus I. 441. Kněží hřešie, když přátely své nadáním bohatí. Hus I. 441.
Bohatkyně, ě, f., die Reiche. Šm.
Bohatnutí, n., das Reichwerden. Us. Pdl.
Bohatosť B. písemnictví, J. Lpř., látky, myšlének, Us. Pdl., jazyka. Dk.
Bohatskosť, i, f., die Chevalerie. Slov. Ssk.
Bohatství, Ž. wit. 214., 36. 3, 118. 14., bohatstvo. Alx. V. v. 1241. Národní b., der Nationalreichthum, Šp., přírody, der Naturreichthum. Sl. les. B. nespočívá na mnohosti majetku, nýbrž ve skrovnosti potřeb. Exc. B. jazyka. Vz Jg. Slnosť. 7., 22. Nad literné umení väčšího b-stva není. Slov. Tč. Ne každý ten šťastný, čo b-stvom vládá. Koll. Zp. I. 341. Pan Ježíš je na nebe, má b-stvo dla (pro) mne. Sš. P. 388. Kdo b. shromažďuje a nie dobrého jím nepůsobí, ten pro jiné ho spoří a sám hřích tropí. Us. Velké b., těžká nemoc a raněné svědomí ntajiti se nedají; Nie sobě nezakládej na velikém b. Bž. B. tu vlastnosť má, že z moudrého hlupce dělá. Tč. exc. Z b. nejde tak velké potěšení jako žalosť pochází z jeho potracení; Život b. dává a smrť vše odnímá. Hkš., Lpř. B. nyní panuje, ctnosť mu ustupuje. Hkš.
Bohatstvo, a, n. = *bohatství*.
Bohatý, od bogъ. Vz Mkl. Etym. 16. Bohatější. BO., Hus III. 107., Sv. ruk. 145. Stran odvození a významu vz Gl. 384. ve článku Zboží. Bohatý boháč. Km. B. hojnosť. Dk. P. I. Čím kdo vie h-tý, více je zaujatý. Slov. Tč. Žiadal som si bohatým byť, prestal som jiesť, prestal som piť, babku k babce som přitiskal, predsa som len biedu viskal. Sl. spv. II. 73. Jest bohatá: vzadu má větrník, s předu má vodní mlýn a při tým les kúsek. Slez. Tč. Kdyhy h-tí okolnosti chudých, jak se patří, věděli nebo cítili, lépe by jim pomáhali. Exc. Děvečka vyšije, šohajek vymlátí, ach Bože — ti budou

bohatí. Šš. P. 471. Chudoba cti netratí, polibte nám kapsu, bohatí. V Kunv. Msk. B-tý je pán Bůh (tak se chudí těšívají). Šd. Kdo po ctnosti jde, nehledí bohatým býti. Sb. uč. Bohatý šátek a chudý statek dělají na počtech zmatek; Tlustý kus vždycky hezký a bohatý moudrý. Pk. Chudý s bohatým nehoduj, moudrý s bláznivým nežertuj. Bž. exc. V pranici bohatý chrání úška a chudobný rouška. Mudr. 164. B. hnije a chudoba žije; Na bohaté bobry více lovců. Lpř. Bohatší, vraj mocnější. Mt. S. 1. 100. Maje souseda zlého a k tomu bohatého, běž a nechej všeho. Bž. Ten mlád jest, kdo zdráv, ten bohat, kdo bez viny, ten vesel, kdo si hlavy neláme a s Bohem se těší. Hkš. — **nač.** Sloh na krásné formy a pěkné obrazy b. Tf. Na zvuky rozmanitě čeština dosť b-ta. Vinařický. B. na dříví, na prsť, na párn, dunstreich. Sl. les. Krajina b. na lesy. Us. Jazyk na slova b-tý. Vš. Byli bychom bohatší na dobré knihy. V. Nebylo na důchod v světě bohatšího království. Har. II. 123. — **čím.** Město zlatem bohaté. Hol. 218. B. strastmi, utrpením. Šml. I. 48. Statkem b. Kom. Bůh bohat milostí. Bž. — **v čem.** Nenie u Boze bohat. GR. Bóh nám dává bohatu býti v dobrých skutcích. ZN. V tom jest náš jazyk bohatší. Bl. — **več.** Byl v penize b. Švéd. Boh jest b. u milosrdenstvi. ZN. V zbožie dosti b-tý. Hr. rk. 295. — **jak.** On jest dnes na 2000 zl. b-t. Us Tři věci dělají člověka nade všecko bohatého: vydělat a nic nevydat, připovědět a nedržet, vypůjčit si a neoplácet. Exc. Ten jest b-tý jako kozel rohatý. U Litomyšl., na Hané a j. Dř., Bkř. Co si tak b-tá vod samého stříbra Sš. P. 549. — **kdy.** Byl v ten čas bohat. Us., Mat. Kdo je do 30. roku nie zdravý, do 40. nie múdrý, do 50. nie b-tý, potom už nech sa neufá. Slov. Zátur. — B. = *vzácný* atd. B. zkušenosti, ložiště zlata, literatura. Us. B. rým. Dk. P. 402. Obsah té knihy jest bohat; B. knihovna. Mus. 1880. 584., 322. B. formy, ozdoby, studium. Osv. I. 367., 371. B. slzy, *lépe:* veliké, hojné. Km. B. vlas, *lépe:* hustý, dlouhý a p. — B, os. jm. Tk. III. 642., V. 235. *B. Jak.* Blk. Kfsk. 1097.

Bohatý mlýn u Vel. Meziříčí.

Bohatyně, é, f. = *bohatkyně.* U Ještěda. Sá.

Bohatýr. Vz Mkl. Etym. 16.

Bohatýrka, y, f., die Heldin. Šm.

Bohatýrovati, als Held sich zeigen, prahlen. Šm.

Bohatýrskosť, i, f., chevaleresker Sinn. Šm.

Bohatýrský, Helden-. B. čin, síň, Tf., Čch. Dg. 702., vnada, Čcb. Mch. 110., duch, Šbr., Záboj. Tf. H. I. 9.

Bohatýrství, n., der Heldenmuth; die Heldenthat. Šm.

Boházabylosť, i, f. = *svévolné od Boha odestání.* Sš. I. 30.

Bohazpustlý = *bohaprázdný,* gottvergessen. Dch.

Bohba, y, f. = *božská bytnosť.* Slov. O tejto druhej bohbě či božskej bytnosti. Slov. bájesl. P. Tóth I. 96.

Bohblaženy. B. moc, ἀμβροσία. Vký.

Bohda. A ještě jsem já b. spravedliv, jsa syn nejstarší po svém otci; A to Olbram nikda na mě dověsti nemohl ani b. dovede. Půh. 1. 277., 374.

Bohdákati, oft bohdá sagen. Šm.

Bohdal. — **B.**, Deodatns. Bdl. — **B.**, Gottesgab, ves u Slaného. — **B.** *Jan.* Blk Kfsk. CXXXIX.

Bohdalec, lce, m. = *nahal,* colchicum auctumnale. U Kojetína. Tč. — **B.** = *kopec* mezi Michlemi a Vršovicemi. Krč. — **B.** = *ves* u Horní Bohrové, cf. Tk. II. 276.

Bohdalecský dvůr u Vršovic.

Bohdálek, lka, m., os. jm. Tč.

Bohdalice, dle Budějovice, ves u Viškova. Pl.

Bohdalin, a, m., ves u Kamenice nad Labem. Blk. Kfsk. 850., Sdl. Hrd. IV. 174 -176.

Bohdalov, a, m, Bochdalau, městečko v Jihlavsku. Jak mlsal v Bohdalově sv. Petr p. faráři smetanu? Vz Sbtk. Krat. h. 144. — **B.**, Bodelsberg, ves u Mor. Třebové. PL.

Bohdalovice, dle Budějovice, ves u Želez. Brodu. Blk. Kfsk. 801. — **B.**, Prodesdorf, ves u Krumlova. PL.

Bohdalovský Šim. Blk. Kfsk. 1110.

Bohdanecký, ého, m. *B. Jan,* farář a spisov., 1756.—1828. Vz Jg. H. 1. 536., S. N. *B-čtí z Hodkova,* vz S. N. *B. Václ.* Žer. záp. I. 67., Blk. Kfsk. 1285. *B. Tom.* Blk. Kfsk. 1093. *B. Krišt.* Mathebaeus. Mns. 1886 70.

Bohdaneč, ně, m. (od Bohdanka. Pal. Rdh. I. 132.), mě. u Pardubic; ves u Zbraslavic v Ledečsku; Bohdanetz, ves u Kr. Hradce. PL. Vz S. N., Tk. I. 157., III. 554., IV. 413, Blk. Kfsk. 41., 688., Sdl. Hrd I. 252. Bohdanečtí z Hodkova. Sdl. Hrd. II. 275., III. 270., IV. 368.

Bohdánkov, a, m., Bochdankow, ves u Hodkovic. Blk. Kfsk. 537., 794.

Bohdanovce, dle Budějovice, ves v Uhřích. Šd.

Bohdanovice, dle Budějovice, v obec. mluvě Bodanovice, něm. Boydensdorf, vz Bodanovice. PK.

Bohdar, a, m. = *Bohdan.*

Bohdaš, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bohdašice, dle Budějovice, ves u Sušice. Blk. Kfsk. 1217.

Bohdašín, a, m., ves u Náchoda a u Nov. Města nad Met.; Bodisch, ves v Broumovsku. Vz Blk. Kfsk. 530, 682., Sdl. Hrd. II 55., 65.

Bohdašínský potok, přítok Metuje. Krč.

Bohdej, *bodaj, bohdá* atd. Toho bohda nebude! Davor möge uns Gott bewahren! Dch. Bodej tě hus kopla zadní nohou. Tč. Sobota, nedela bodaj bola rokom, abych mohla sedět s milým pod oblokom. Sl. sp. 13. I bodejť, i bodejť, to bys ti chtěl! Jir. exc. Bodaj tě, šohaju, bodaj tě nebylo, co by me srdenko na tě nemyslilo. Sš. P. 236. Bodaj neminula slaměného vínka. Sš. P. 287. Ale bodaj všeckých čierni čerti vzali! Bodaj sme ho nepoznali (Bůh dej, abychom ho n.); Bodaj vy (vás) Parom vzal! Koll. Zp. I. 8., 40., 401. Bodaj si sa na Bocu vydala! Němc. IV. 425. Bodaj's zdráva prebývala. Ht. Sl. ml. 183. Bojdaj žádný dobrý za tvé syny

nechodil; Cožkoli tuto mluvím, bohdá věrnů pravdu mluviem, že jinak nenie; Bohdaj zdráv pojčil. NB. Tč. 12., 81., 238. A potom bohdá, což nynie věříme, to uzříme. Št. Kn. š. 26. — Než v těch jízdách kuoň sú mi doraziii, bodaj (= než aby) se mohl již do vozu hoditi. Arch. V. 330. Bodej = *sotva*, kaum. B. přijde (snad nepřijde); bodejť tam byl = snad nebyl. Na Ostrav. Tč.

Bohemari-us = slovník s českými glossami. Mnč. Vz Sbn. 341., Jir. Ruk. 1. 89.

Bohemia, e, f., lat. jm. České země. — B., něm. časopis vydávaný v Praze od r. 1828. S. N.

Bohemism-us, u, m. = užívání českého způsobu mluvení v jiných řečech: wir lieben *sich* (m. uns) a p. Vz S. N.

Boheš, e, m., os. jm. Pal. Rdh. 1. 118.

Böhm, a, m. *Václ. B.*, katecheta malostranského gymnasia od r. 1834., † 11. ledna 1856., učitel spisovatele tohoto slovníku, muž ctihodný a velmi vážený. — B. *Jos. Jiří*, dr. a prof. hvězdářství v Praze, nar. 1807. Vz S. N. — *B. Jindř.*, spisov. Tf. H. 1. 139.

Boh ma = Bůh mě (ať tresce). Slov. Hdk. C. 376.

Boh mě = *Boh ma*, Gott soll mich. Slov. Koll. II. 49.

Böhmen od *boj*. Vz Archiv für slaw. Philologie VII. 4. 617. (Perwolf).

Bohnice, Bohnitz, ves u Zdib. Tk. I. 47., 87., 446., II. 632., III. 129., IV. 172., V. 220, 221., Sdl. Hrd. III. 260.

Bohnický, ého, m. *(Bohnička)* Jindř. Vz S. N.

Bohoblahý, bohoblažený, gottselig. Šm., Loos.

Bohoblizský, ἀγχίθεος. Lpř. Slov.

Bohobojenství. Pass. 984.

Bohobojný. ZN., Št. Kn. š. 2., 93., 165., Chč. P. 73. a., Pass. 14. stol., Dal. 50.

Bohoborce, e, m., der Gottstürmer. Šm.

Bohobýl, u, m., diospyrus lotus, der Gabelbaum. Šm.

Bohobytný, gottbewohnt. Šm.

Bohocta, y, f. = *úcta boží*. B. Kristu vzdávaná. Šš. I. 160.

Bohoctitel, e, m., der Gottesverehrer. Šm., Loos.

Bohoctivý, gottverehrend. Šm., Loos.

Bohoč, e, m. = *boháč*. Ostrav. Tč.

Bohočestan, a, m. = *ctitel boží*. Slov. Hdž. Rkp.

Bohočestie, n. = *bohocta*. Slov. Hdž. Rkp.

Bohočlověcký. B. velebnosť. Šš. I. 10.

Bohočlověk, a, m., der Gottmensch. Bž. 238., Ssk.

Bohodaný, von Gott gegeben. Křesťanství je svrchovaný stupeň všelikého b-ného vědění. Šš. II. 78.

Bohodar, a, m., Theodorus. Loos.

Bohodechý = *od sv. Ducha pochodilý*. B. píseň. Šš. II. 131.

Bohodějiny, pl., **bohodějství**, n., die Göttergeschichte. Šm.

Bohodělný, durch Gott wirksam. Šm.

Bohodobný, ἀντίθεος, gottgestaltig. Lšk., Dch.

Bohodšený, *-en, a, o, θεόπνους*. B. zpěv. Lšk.

Bohoduchosť, i, f. = *nadchnutí Bohem*. B. apoštolů. Šš. II. 24.

Bohoduchý = *Bohem nadchnutý, vnuknutý*. B. výklad. Šš. Proroky těmi rozumí veškeré b-ché spisovatele. Šš. I. 20. Nebylo volno užívati té které knihy jako b-ché. Dr. A. Lenz. O očistci 10.

Bohodušný; *-šen, sna, o* = *bohoduchý*. Zákon starý b-šen jest. Šš. J. 110.

Bohohlasí, n., die Stimme Gottes. Šm.

Bohohlasý, mit göttlicher Stimme redend. Šm.

Bohohromce, e, m. = *bohoborce*. Šm.

Bohochleb, u, **bohochlebník**, u, m., theobroma, der Ananas. Šm., Loos.

Bohochtěný = *Bohem chtěný*, gottgewollt. Ten rozdíl prostoru a místa není náhoden, nýbrž bohochtěn a bohourčen. Šš. Sk. 208.

Bohochvalba, y, f., die Gottpreisung. Loos.

Bohochvalce, e, m., der Gottpreiser. Šm.

Bohochvalec, e, m, der Gottpreiser. Loos.

Bohojev, u, m., die Gotteserscheinung, Thophanie. Proch. Děj. bibl. 1. 38., Dk.

Bohojevý = *Boha zjevující*. Pravda b. Šš.

Bohojistý. Dk. P. 152.

Bohokrm, u, m. = *bohochléb*. Šm.

Bohokryt, a, m. = *člověk, jejž Bůh okrývá a ostříhá*. Šš. Sk. 54.

Boholáska, y, f., die Gottesliebe. Šm.

Boholib, u, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bohollbosť, i. f. Ve všech ctnostech a b-stech za vzor jim slouží. Šš. J. 169.

Boholiby, dle Dolany, Bohulieb, ves u Jílového. Arch. I. 541., Tk. II. 532., Blk. Kfsk. 944.

Bohollbý, gottgefällig. B. jednání. Šš. I. 46. B. lidé. Šš. II. 154.

Bohollcek, cka, a = *bohu podobný*, θεοείκελος, gottähnlich. B. Achilleus. Vký.

Bohollčko, a, n., θεοειδής. B. Alexandros. Vký.

Boholldský, gottmenschlich. B. skutek Páně. Šš. J. 87.

Bohomateř, e, f. = *boží matka*. Slov. Zbr. Lžd. 52.

Bohomaz, a, m. = *špatný malíř posvátných obrazů*, der Heiligenklecker. K. Havlíček.

Bohomil, a, m., Gottes Liebling. Šš. J. 218., Ssk.

Bohomilové, sekta náboženská v 10. stol. Vz S. N.

Bohomilosť, i, f., Gottes Gnade. Dar ducha sv., jenž slove dobrotivosť neb b., neb hasí chlipnosť těch, jichž huoh břicho jest. Ilus I. 355.

Bohomilstvo, a, n. Pl.

Bohomlha, y, f., göttlicher Nebel: (Kouřil) a zahaloval se v pravou nordickou b-hu. Světz. 1871.

Bohomluva, y, f., der Gottesausspruch; 2. = *bohověda*. Šm.

Bohomluvně, anagorice 15. stol.

Bohomluvnosť, i, f., die Gottberedheit Šm.

Bohomluvný, gottverkündend. Rk.

Bohomoudrosť, i, f., die Gottesweisheit Wissenschaft göttlicher Dinge. Šm., Loos

Bohomoudrý, der Gottesgelehrte. Šm., Loos.
Bohomrzký = *bohoprázdný*, gottvergessen. Dch., Sh. vel. III. 205.
Bohomysl, i, f., die Gottseligkeit. Šm.
Bohomyslnosť vésti. Bl.
Bohomyslný život. 1595. Blaženosti té svrchované zakusila nejedna duše b-ná. Šš. J. 235. Ktož se v b-ném životě obierá. Hns III. 37. (60).
Bohoň, ě, m. = *božec*, ale jako nadávka. Val. Brt.
Bohonádech, n, m., göttliche Eingebung. Ve slovech těch b. písma sv. se vyslovuje. Šš. Sk. 41.
Bohonadšený = *Bohem nadšený*, gottbegeistert. Ehr. B. láska. Psp.
Bohonelibec, bce, m. = *Boha nenávidící*; *Bohu nemilý*. Šš. I. 30., 32.
Bohonenávidec, dce, m., der Gotthasser. Šm.
Bohonenávisť, i, f., der Hass gegen Gott. Šm.
Bohonice, dle Budějovice, Bohonitz, ves u Brna a u Volyně.
Bohonosný, Gott tragend. Šm.
Bohonoše, e, m. = anděl Serafim n. Cherubín. Jako b. pod křídly hnožl viděl tvář, quasi serafin sub alis dei vidit faciem. Hmn. 1418.
Bohoobrazí, n., Gottes Bild; Gottähnlichkeit. Šm.
Bohopis, u, m., die Theographie. Rk.
Bohoplodí, n., die Göttergeburt, Theogonie. Šm.
Bohopocta, y, f., θεοσέβεια. Koll. St. 58.
Bohopodobnosť, i, f., die Gottähnlichkeit. Šm.
Bohopodobný, gottähnlich.
Bohoposlaný; -án, a, o., gottgesandt. Šm.
Bohoposlušnosť, i, f., die Gottgehorsamkeit. Šm.
Bohoposlušný, gottgehorsam. Šm.
Bohoposvěcený = *Bohem posvěcený*. Dk. Aesth. 293.
Bohoprava, y, f. = *bohosloví*. Rk.
Bohopravec, vce, m. = *bohovědec*. Šm.
Bohopůrce, e, f. = *odpůrce Boha*. Abyste snad i b-ci shledáni nebyli. Šš. Sk. 59., 66. (209.).
Bohopusta, y, f. = *velmi prostranná stavba*, ein sehr grosses Gebäude. Jest to pravá b. ze čtyr poschodí záležející; Vlastník prý celé veliké panství prodal ku stavění této b-sty. Koll. III. 141., 156 B. = ohromné dělo z dob Ladislava Pohrobka, eine Riesenkanone Pal. Děj. IV. 345.
Bohopustosť, i, f, ungeheuerer Raum. Šm.
Bohopustý, weit öde, sehr gross, sehr geräumig. — B. průsmyk, Us., bräle, δολιχόσκιον ἔγχος. Vký. — B., *gottlos*, *heillos*. B. hospodářství, Dch., surovosť, Vlč., čin, Čch. Dg., Mso. Or. 61., kleci, Mkr., sběř. Ehr. Dívám se na to b. divadlo. Kos. v Km.
Bohoř, e, m., ves u Přerova.
Bohořádný, theokratisch. Šm.
Bohořádství, n., die Theokratie. Šm.
Bohořízený; -en, a, o = *Bohem řízený*. B. chrám. Šš. Sk. 33.

Bohorodí, n., ἡ θεογονία. Lpř.
Bohorodice. Panna Maria, čistá b. Hus III. 213.
Bohorodička, y, f., vz Boborodice.
Bohoroditelka, y, f., vz Bohorodice.
Bohorodka, y, f. = *bohorodice*. Panbožík jim tatuškou byl, mamonkou snad b. Hdk. C. 230.
Bohorodný, gottgeboren, θεοτρεφής. Vký. B. radosť, duše. Šš. J. 243., Bs. 178.
Bohorodstvo, a, n., die Theogonie. Sak.
Bohorodý = *bohorodný*. B. duše, Obzor 1878. č. 1. str. 9., hlava. Hdk. v Lum. V. 257.
Bohorostlý, θεοειδής. Vký.
Bohorouhání, n., die Lästerung. Koll. III. 260.
Bohorouhavosť, i, f., die Gotteslästerung. Stud se za takovou b. Koll. III. 310.
Bohorouhavý, gotteslästerlich. B. řeč. Ntr. VII. 284.
Bohorovnosť, i, f., die Göttergleichheit. Osv. I. 192., Dk. P. 140., Šš. II. 165.
Bohorovný. Lšk., Lpř. Slov. I. 62., Šš. II. 165.
Bohorození, n., die Gottesgeburt. Šm.
Bohorozený, gottgeboren. Šm.
Bohoruhatel, e, m., der Gotteslästerer. Šš. J. 252.
Bohoslouženi, n. = *bohoslužba*. Chrám není jediným místem posvátného b. Šš. Sk. 74.
Bohoslovec, vce, m. Vz S. N.
Bohoslovecký, theologisch. B. studia. Us. Pdl.
Bohoslovectvo, a, n. = *bohosloví*. Sak.
Bohosloví, n., vz S. N., Enc. paed. I. 663.—675.
Bohoslovný, theologisch. B. ctnosti. MP.2. Přírodob. důkaz jsoucnosti boží. MH. 4.
Bohoslužba. Účel b-by. Šš. I. 142. B. slovanská, latinská. Aoth. Jir. I. 3. vyd. V. Cf. S. N., Enc. paed. I. 675.—678., Kram. Slov. 40.
Bohoslužebnosť, i, f., die Religionsübung. Nz., J. tr.
Bohoslužebný. B. modlitba, Anth. Jir. I. 3. vyd. IV., roucha, Pdl., zpěvy, J. Lpř., výkon, Dch., pořádek, Lpř. Děj. I. 78, síň. Šmb.
Bohosnění, n., der göttliche Traum. Askctovo b. Dk.
Bohosnubce, e, m., der göttliche Bräutigam? Plato, Řecka prorok, pěstoun, b. Šš Bs. 190.
Bohosocha, y, f., die Götterstatue. Nesčíslné množství bohosoch. Šš. Sk. 206.
Bohostanovený; -en, a, o, von Gott bestimmt. B. rozšíření rodu lidského. Šš. Sk. 208.
Bohostice, dle Budějovice, ves u Milína.
Bohosudov, a, m., *Šejnov*, Maria-Schein, poutnické místo u Chabařovic. Vz. S. N., Blk. Kfsk. 257. Kolíoa vz Bohuňovice.
Bohosvatý = *Bohu posvěcený*. B. dary. Šš. Sk. 53.
Bohotah, u, m., ein Zug Gottes im Charakter. Jest to ten b., o němž mluvil pán. Šš.
Bohotice (bohutičtí) = z Bohutic. B. mládenci takoví so, chudobného děvčete si nevšimnó. Šš. P. 212.
Bohotoužebný. Co o bohoslužbách všech národů b-no bylo. Šš. Sk. 183.

Bohotvárný, θεοειδής. Lpř.
Bohotvořený; *-en, a, o*, gotterschaffen.
Bohotvorný. B. umění. Dk. P. 27.
Bohoúcta, y, f., die Gottesverehrung. Šš. Sk. 88.
Bohoučenec, nce, m. = *člověk Bohem učený, bohouk*. Šš. J. 110.
Bohouk, a, m. = *bohoučenec*. Šš. J. 109.
Bohouňovice, die Budějovice, ves u Kolína.
Bohourčený; *-en, a, o* = *Bohem určený*, gottbestimmt. Rozdíl prostoru a místa b. Šš. Sk. 208. Cf. Bohochtěný.
Bohousov, a, m., ves u Žamberka.
Bohouškovice, die Budějov., ves u Krumlova. Sdl. Hr. 301.
Bohoušovice, ves nad Ohří. Tk. III. 85.
Bohov, a, m., dvůr u Horažďovic.
Bohování, n., vz Bohovati. Kristovo v nebi kralování a b. Šš. L. 126.
Bohovaný. Celý b. (= boží) den stojí u kolébky. Na Zlínsku. Brt. v Mtc. 1878. 30.
Bohovati. — **jak**. Jakoby bez usynění člověčenstva méně boboval. Šš. II. 81. — **kde**. Chcel a prestola otca zhodiť, seba avýšiť, i ahrda na hvězdněm b. len tróne samotný. Hol. 81. — **B.** = *Boha jmenovati*. Hrnce, stoly drizga rukama. Ach a prí tom kľaje, brešl, strašne bohuje, že si každý zapchá uši. Ůr. Pg. 9. Drotár začne skácať a bohovať. Lipa I. 252.
Bohovec, vce, m., der Gottentaprossene. Že vyšším a b-cům všecko se dovoluje. Šš. I. 27. (J. 284.)
Bohověda, y, f., die Theologie. Hlv.
Bohovědec, dce, m., der Theolog. Šm.
Bohovědecký, theologisch.
Bohovědectví, n. = *bohověda*. Šm.
Bohovědomí, n., das göttliche Bewusstsein. Dk. P. 151.
Bohověrný, gottergeben. Dch.
Bohověštěný, von den Göttern angesagt. B. zbéh. Msn. Or. 111.
Bohověští, n., die göttliche Offenbarung. Vký.
Bohovič, e, m. = *božič*. Hdž. Dš. 22.
Bohovitý = *boží*. Každý b. den sa vadila. Každý b. den len tú jednu pieseň hůdla. Dbš. Sl. pov. I. 230., II. 81. Každý b. den hriech v dome robí. Sb. sl. ps. I. 100., Mt. S. I. 100.
Bohovláda, y, f. die göttliche Regierung. Lpř. Děj. I. 34., I. 37. Cf. S. N., Kram. Slov. 40.
Bohovládný = *theokratický*. Šš. II. 98.
Bohovně, göttlich. Všichni, kteříž chtie b. živi býti, v Kristovi protivnosti trpí. Hus I. 349.
Bohovou, u, m., die Göttergabe, rostl. Šm.
Bohovosť, i, f., die Göttlichkeit. Pal. I. 1. 8.
Bohovsky, göttlich. A tu ledys Pol'ak b. si stolil. Hdž. Rkp.
Bohovský, göttlich. Kam., Dch.
Bohový. Bóh bohový, deus deorum. Ž. wit. 83. 8., 49. 1., 135. 2. Ducha b-ho v sobě máš (spiritum deorum). BO. Srdce b-vě (cor dei). BO.
Bohovzdornosť, i, f. Vz Úrupnosť. Šš. I. 102.
Bohovzdorný, Gott trotzend. B. král. Kos. Ol. I. 255.
Bohozdělaný; *-án, a, o* = *Bohem zdělaný*, θεόδμητος. B. Atheny. Ndr., Lpř.
Bohozualec, lce, m., der Gottkenner, Theosoph. Šm., Loos.
Bohozuavce, e, m., der Gotterkenner. Šm.
Bohozrodlý, θεογενής. Vký.
Bohozvaný, von Gott berufen. Šm.
Bohslava, y, f., Alleluja. Šm.
Bohstvie, n. = *božství*. Št.
Bohtati, heulen wie die Nachteule. Šm.
Bohubud, a, m., os. jm. Pol. Rdh. I. 118.
Bohučovice, die Budějovice, ves u Opavy.
Bohudar, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bohudařie, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bohudobný, ἀντίθεος, *sp.* tvořeno. Lšk.
Bohuchval, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Mus. 1880. 108.
Bohuchvalov, a, m., Hohndorf, r. 1246. Buchvalovy, ves na Hlubčicku v prus. Slez. Pk., Šb.
Bohukaja, die Bača, os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bohulíbý, gottgefällig. B. čtení. Čch. Mch. 13.
Bohulub, a, m. = Bohumil. Ssk.
Bohumělice, die Budějovice, ves u Klobouk.
Bohumest, msta, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bohumil, a, m., Amadeus, vz S. N., Tk. I. 61., 62., Sbn. 113.
Bohumila, y, f., Theofila, $^{26}/_{12}$.
Bohumileč, lče, m., ves u Pardubic. Arch. IV. 175.
Bohumilice, die Budějovice (od Bohumila, Pal. Rdh. I. 133.), ves u Čáslavě a u Vimberka; něm. Bohnmetsch, ves u Čes. Dubu. Cf. Tk. III. 56., Blk. Kfsk. 1285., Sdl. Hrd. I. 39., 55.
Bohumily, die Dolany, samota u Černa Kostelce. Blk. Kfsk. 526.
Bohumilý. B. obět, skutek Us. Pdl. Ej dyž vypoví, bude jiná, bude děvčinka b ļá. Šš. P. 230.
Bohumín. V B-ně titulovali purkmistry: ‚Vaše moudrosť' a často moudrosť bohumínskou dlouho hledati musili. Sbtk. Krat. h. 226. Vz Bohunín.
Bohumír, a, m., Gottfried. Šd., Tk. I. 196.
Bohumsta, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bohun, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bohuň, ě, m., os. jm. Cf. Bohuněk. Šd. B. Petr, malíř, nar. 1822. Vz S. N.
Bohuna, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bohuněk, nka, *Bohuněk*, ňka, m. (= Bohuslav), os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Arch. I. 187., Tk. II. 431., III 340., IV. 240., V. 235. B. v 15. n. 16. stol. Vz Jg. H. I. 536., Jir. Ruk. I. 87.
Bohuněvice, *Bohouňovice*, die Budějovice, ves u Kolína.
Bohunice, die Budějovice, Bohonitz, ves u Vltavotýna; Bonitz, ves ve Znojemsku. Tk. III. 37., 43., Blk. Kfsk. 1241.
Bohunín, a, m., nyní Bohumín. Pk.
Bohunka, *Bohuňka*, y, f., os. jm. (= Bohuslava). Mus. 1880. 93., Pal. Rdh. I. 118., Desky olom.
Bohuňov, a, m., ves u Bystřice v Brněnsku.
Bohuňovice, die Budějovice, ves u Kouřimě a u Kolína (Bohuněvice). Tk. III. 35., Sdl. Hrd. I. 252., II. 138.

Bohuňovsko, a, n., Bohenowsko, ves u Semil Vz Blk. Kfsk. 802.

Bohuňovský, ého, m., os. jm. Mor Šd. — *B. dvůr* ve Vysočanech. Tf. Odp. 267.

Bohuprisám = *hněvivý, mrzout.* Taký je ako b. Slov. Zátur.

Bohurad, a, m., os. jm. Pal. Rdh. l. 118.

Bohusa, y, m., os. jm. Pal Rdh. l. 118.

Bohuslav, a, m., *Bohuš, Buš, Bušek, Bohuň, Buno.* Tč., S. N., Tk. 1. 149., IV. 723. — **B.**, ě, f., Passlas, ves u Teplé; Wussleben, ves u Tachova. Vz Blk. Kfsk 532., 14.

Bohuslava, y, f., vz Bohunka, Bohuška. — B., samota u Milevska.

Bohuslávek, vka, m., os. jm. Tk. IV. 256.

Bohuslavice, dle Budějovice (od Bohuslava, Pal. Rdh. l. 133.), Bohuslawitz, vsi u Nového Města nad Met., u Telče, u Kyjova, u Olomouce, u Klobouk, u Záhřehu a u Napajedel. PL. O češtině v jídelním lístku v B-cích (u N. Města) vz Shtk. Krat. h. 12. Jak slaví B-šti (u Zábřehu) na sv. Petra své hody? Pasou jelito a před schody je dělí. Vz Shtk. Krat. h. 145. Cl. Tk. V. 235., Žer. Záp. 1. 134., Blk. Kfsk. 1285.

Bohusoudov, a, m., ves v Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 863, Sdl. Hrd. II. 275.

Bohusov, a, m., *Bohusová*, é, f. Sdl. Hrd. II. 275.

Bohusud, a, m., os. jm. Pal. Rdh. l. 118.

Bohusudov = *Bohosudov.*

Bohuš, e, m., os. jm. Pal. Rdh. l. 118. Týž Ješek pohonil téhož B-ši trhovým póhonem. Půh. 1. 186. Mogodiáš svědčí s Bohuší. NB. Tč. 185. Vz Bohušin, S. N., Tk. l. 421., II. 32., 89., III. 16., 494. *B. z Otěšic* Jan. Vz Blk. Kfsk. 29.

Bohušice, dle Budějovice, Bauschitz, ves u Benešova. *B. Horní* a *Dolní*, vsi u Světlé v Pardubsku. Tk. III. 20., V. 49., Blk. Kfsk. 1285.

Bohušiu, *a*, *o* = *Bohušův*, dem Bohuš gehörig. Ct. Junošin, Pastušin, *-in*. Anna, Bohušina dcera. Půh. 1. 253., II. 376., 565. S Annú, B-nú dcerú. Půh. II. 384., l. 267. S Hynkem, synem B-ným. Půh. I 383. Na zboží B-ně. Půh. II. 242. Pečeť, čeleď B-na. Půh. l. 363., 376. Pohonil Jana, B-na syna. Půh. l. 233. Slíbil za základy za páně B-ny. Půh. l. 236.

Bohušin, a, m., Bauschin, ves u Náchoda; Bausin, ves u Pinmlova. PL.

Bohušovice, dle Budějovice, Puschwitz. Arch. l. 501.

Bohuta, y, m., os. jm. Pal. Rdh. l. 118., Tk. l. 429., II. 121., V. 235.

Bohutice, dle Budějovice, ves u Mor. Krumlova.

Bohutin, a, m., vsi u Příbramě (Blk. Kfsk. 1196.) a u Šumberka; samota u Tábora Tk. III. 37.

Bohutský, ého, m. B. z Hranic Janota, knihtiskař 1606. Vz Jir. Ruk. l. 87.

Bohuvlasť, i, f., os. jm. Pal Rdh. I. 118.

Bohuvlast, a, m., os. jm. Pal. Radh. I. 118.

Bohuvole, e, m., os. jm. Pal. Radh. I. 118.

Bohužial = *bohužel,* leider. Slov. Ssk.

Bohy (Zhohy), ves u Kralovic. Tk. I. 87., III. 130. — **B.** Na ty bohy (zbohy), na Val., na zpány bohy = *na štěstí.* U Uher. Hrad. Zatrúsil sem v seně, ale na ty bohy sem tu jiskru udusil za včasu. Mor. Brt. D.

Bohyňa, vz Bohyně.

Bohyňář, e, m. = *věštec, který umí všeliké nemoci léčiti a hádati, kdo co ukradl,* der Wahrsager, Wunderdoktor. Šel do b-řa (= k b-ři). Slez. Šd. vz Bohyně.

Bohyně. — **B.** = *dobrá čarodějnice,* která jiným léky a věšthami pomáhá. V jihových. Mor. Brt. v Osv. 1884. 236. Ve Slez. Vz Bohyňář. Slievanie voska sa koná práve len od vychýrených vedomkyň, bohyň, lebo bosoriek, ktoré pri tom čosi pošušky šomrú a ziechajú, tak že sa o ospalom človeku hovorí: Ziecha, jako bohyňa Slov. Pohld. III. 3. 292. — **B.**, Alt-Böhmen, ves u Podmokel. Vz Blk. Kfsk. 53.

Bohyňka, y, f., die Nympfe. Slov. Loos.

Bohyžka, y, f, funkia, die Funkie, rostl. B bílá, f. subcordata, modrá, f. ovata. Vz Rstp. 1602.

Boch. A boch (nebo jsem) ja je svaty patek; Bochté se obával (nebo jsem). Sš. P. 787., 677. — **B.**, die Speckseite, vepřové plece. MV., Bohm. 260., Rozk. 532., V., Nomcl. Dva bochy. Pč. 38. Prosinec bochy solí, vaří pivo a pole hnojí. 15. stol.

Bochadlo, a, n., die Wulststange beim Klempner. Šm.

Bochák, u, m., u zámečníka, der Kehlhammer. Šm.

Bochar, u, m., v hutích, der Prellhammer. Šm.

Bochati = *bouchati.* Na Hané. Tč. *Ach* boche, boche na dveře, matičko otevře. Sš. P. 153.

Bochlinovice (Bechlejovice), ves v Litoměř. Blk. Kfsk. 53.

Bochna, y, f., die Senke. Šp.

Bochňa, é, f., Bochnia, město u Krakova. Vz S. N., Tk. III. 184., V. 160. — **B.** = *bochník* (chleba). Slov. Loos.

Bochňátko, a, n. = *bochníček.* Mus. 1880. 6.

Bochnec, ohence, m. = *bochník.* BO., ZN., Bj., Pass. 772.

Bochnica, dle Káča = *bochnice.* Já som zeman, chleba nemám, chyba jednu kobylicu, ai tu ta dám za b-cu. Koll. Zp. II. 117.

Bochníček, vz Bochník.

Bochníčka, y, f. = *bochánek.* Slov. V tento deň vystriehajú sa už koláče piecť: ktorá by predsa piekla, príde vraj k nej veliký hyják a mumle ako hrom a akby mu v strachu zabudla upiecť b-ku, rozhlaví ju na pagáč. Sb. Sl. ps. l. 171.

Bochníčkovati (u perníkářů), Laibchen machen. Šp.

Bochník. Vz Mkl. Etym. 16. Spíše dá slunce bochník než déšť krajíc. Hk. Ačtě hezký b. tvůj, přece pole npravuj. Bž. exc.

Bochníkovitý, laibartig. Pdl.

Bochníkový. B. těsto, Brodlaibteig. Šp.

Bochořák, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Bochov (Buchov), a, m., Buchau, mě. Tk. VII. 256., Blk. Kfsk. 98., 99., 243., XCVI. Buchované prosluli svým sv. duchem. Vz Shtk. Krat. h. 19., S. N. — **B.**, Wochau, ves u Plzně.

Bochovice, dle Budějovice, ves u Třebíče.

Bochval = Bohuchval. Bž. 48.

Bochvalov, a, m., Hohndorf, ve Slez., z: Bohuchvalov. Jir. v Osv. 1886. 916.

Bochyněc, ňce, m., Beauxit, Wocheinit, Bohinar, m. = nečistý hydrát hlinitý. KP. IV. 298.

Boj jest každá srážka s nepřítelem, der Kampf, Zusammenstoss. Čsk. Cf. Bitka, Seč, Šarvátka. Boj, bellum, proelium. Ž. wit. 17. 40., 143. 1. B. palmo, der Feuerangriff, nahou zbraní, mit blanker Waffe; hotovosť k boji, doba boje; b. protáhnouti, prodloužiti; b. trvalý; pouliční boj. Čsk. B. na smrť; Bude z toho boj; Setkati se s někým v boj, dáti se v boj. Dch. Není mi jaksi do boje (nemám k tomu chuti). Kos. Ol. I. 12. Mužný boj, rodáci, bime. Ht. Sl. ml. 214. S kým v boji, s tím jsme svoji. Kká. Td. 29. Citů divý b. Vrch. B. o život. Stč. Zem. 806., Osv. I. 47. Krutý boj bojoval v nitru. Koleda II. 18. B. rostlin o světlo. Sl. les Zoufalý b. Lpř. Děj. I. 41. Denní b. života; b. náboženský. Mns. 1880. 144., 470. B. s někým bráti, vzíti. Dal 111., 148, 154., 20. 4., Let. 67., GR, BO., Št. Kn. š. 125., Alx. V. v. 1507. (HP. 37.). I stal se boj a Čechové sú obdrželi b. Let. 56. B. mezi sebú vzali. BO. Bral se v boj. GR. B. bude i s předu i s zadu. BO. B. proti někomu podjíti, učiniti. Pass. 14. stol. (Mns. 1883. 112., 113.). Když se již přiblíží boj, stane kněz před čelem boje a takto bude mluviti. Hus. I. 170. I dojíti bylo boje. Alx. V. v. 1289. (HP. 32.). Umění v boji více může nežli síla. V. K boji přistoupiti; v boj vstoupiti, se hnáti; bojem koho utkati: počal se boj litý; b. tvrdý nastal; rozmohl se boj noční tmou; b. se uklidil. Brt. S. 3. vyd. 165. — **B.**, *psí jm.* Škd.

Bojací, der sich fürchtende. Slov. Ssk.

Bojácký = *bojácný.* Šm.

Bojácnosť jest pravá nemoudrosť. Bž. exc.

Boják, a, m. = *bojko.* Slov. Ssk.

Bojan, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Sbn. 25. B. z Kamenné Lhoty Fraut. Jir. Ruk. I. 87. *B. Jan.* Blk. Kfsk. 1285.

Bojánek, nka, m., os. jm. Šd.

Bojanka, samota u Smíchova.

Bojanov, a, m., ves u Opavy. Pk. Čest. 7. — **B.**, městečko u Chrudimě, vz Blk. Kfsk. 923., Sdl. Hrd. I. 252.; ves v Jihlavsku. PL.

Bojanovice, dle Budějovice, Bojanowitz, vsi u Horažďovic, u Mniška, u Znojma a u Kroměříže. B. horní, ves u Hustopeče, B. dolní, ves u Kyjova. PL. Vz S. N.

Bojanovičky, pl., f. ves na Mor. Sš. P. 500.

Bojanovský Václ. Vz Blk. Kfsk. 971.

Bojar, vz S. N.

Bojarin, a, m. = *velmož.* Slov. Zbr. Lžd. VII. Vz Bojar, S. N., Mkl. Etym. 17.

Bojariňa, ě, f. = *velmožka.* Slov. Zbr. Lžd. VII. 15.

Bojarka, y, f. = *bojarova žena.* Iné oddelenia pre b-ku a dcery. Phld. V. 315.

Bojať = *báječi.* Na Ostrav. Tč.

Bojata, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bojati se = *báti se,* zastr. Posud u Uher. Hrad. Tč.

Bojatý. Brt. D. Vz Nebojatý.

Bojavý = *bázlivý.* Na Ostr. Tč.

Bojazeň, zně, f. = *báseň.* Slov. Těším sa z tých krás, však jednak stiha ma b. Ppk. II. 210.

Bojazlivec, vce, m. = *bázlivec.* Mor. Šd.

Bojazlivosť, i, f. = *bázlivosť.*

Bojazlivý = *bázlivý.* Mor. Vck., Šd., Brt. v Mtc. 1878. 30.

Bojazný = *bázlivý.* Ostrav. Tč.

Bojce. Osv. V. 639., Ž. wit. Moys. 3. (Bůh) má naděje i mój strojce, mé obdržénie i bojce. Kat. 1755.

Bojčí, Krieger-. Kalina. Bs. 201.

Bojčiti, il, en, ení = *loupiti, loupežiti* Slov. Hdk. C. 376., Loos.

Boje, pl. = mořské znaky (nádoby duté bruškovitě, měděným plechem pobité, bečky atd. sloužící ku zakotvování lodí, k označování splavné vody atd. Vz S. N., Vlšk. 40., 46., 65., 319., 406., 437., Np. I. 139.

Bojec, jce, m., der Kämpfer, Fechter, Schläger, Tödter. Slov. Loos.

Bojedychtivý, kampflustig. Pcbt.

Bojechtivosť, i, f., die Kampflust. Dch., Šmb. S. I. 94., Lpř. Děj. I. 37., Dk. II. 143., Jir.

Bojechtivý, kampflustig. Us. Pdl., Jir.

Bojek, jka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. — B. = *psí jm.* Na Mor. Brt. — Vz *Hrůd* (v dod.).

Bojenice, dle Budějovice, ves u Bernardic. Vz Blk. Kfsk. 650.

Bojenický Fr. 1840. Vz Jg. H. I. 536.

Bojenoš, e, m. = Martin. 1529. Vodň.

Bojeplný, kampfvoll. B. noc. Hvls.

Bojesily, ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 127.

Boješice, ves u Mirovic. Tk. I. 78.

Bojetice, ves u Ml. Boleslavě. Vz Tk. I. 602, Blk. Kfsk. 833.

Bojevati = *bojovati.* Hus III. 4.

Bojevník, a, m. = *bojovník.* BO.

Bojice, staré jméno Vlkonic.

Bojičany, míst. jm. Sdl. Hrd. II. 105.

Bojin, u, m. = *bojínek.* Let. Mt. S. VIII. 1. 17.

Bojínek, nku, m. (vz Bojín) = *timothevka,* phleum, das Lieschgras, Timotheusgras, Kolbengras. B. luční, p. pratense. Vz Rstp. 1725, Čl. 155., Čl. Kv. 104., FB. 9., Kk. 110., Schd. II. 262., Slb. 166., S. N., Rosc. 108.

Bojísák, a, m. = *bubák.* U N. Kdýně. Rgl.

Bojisko, a, n. = *bojiště.* Zlak, Loos, Bern.

Bojislav, a, m., os. jm. ($^{9}/_{4}$). Šd.

Bojiště Dal. 183. Koř. bl. Vz Mkl. Etym. 12. — **B.** = *místo, kde bylo bojováno.* Na *bojišti,* v Praze ulice mezi kostelem sv. Štěpána a Žitnou branou, kde roku 1179. svedena byla bitva. Vz S. N., Tk. II. 243., III. 414. — B. vsi u Kolína a u Čáslavě.

Bojištní, Kampfplatz-.

Bojivný = *bojovný.* Bž. 123.

Bojka, y, f. = *bájka.* Na Ostrav. Tč.

Bojko, a, m. = *bojácný človék.* Slov. Hdk. C. 376., Rr. Sb., Ssk. Neboj, bojko! sám som v strachu. Zátur. Tam (v zámku) ticho ako v hrobe. Ale Števan nebol b., složil sa ako doma a čakal. Dbš. Sl. pov. VII. 76.

Bojkov, a, m., Punkendorf, ves u Malé Chyšky na Mor. Vz Žer. Záp. II. 181.

Bojkovice, dle Budějovice, Boikowitz, městečko u Uher. Brodu. B-čtí mají vodu až z Ameriky. Vz Sbtk. Krat. h. 146. Čt. S. N.

Bojkový *mlýn,* Čejker Mühle, mlýn u Libáně.

Bojmany, die Dolany, Boiman, vss u Čáslavě. Arch. II. 55., Tk. V. 236.

Bojně = *báslivě; bojovně*. Bsrn.

Bojnice, s, f. = bohyně války, Bellona. Šm. — **B.**, městečko v Nitransku. Vz S. N.

Bojník, a, m. = *sbojník*. Šm.

Bojošov, a, m., kopec. Sl. let. IV. 248.

Bojov, a, m., ves u Mnlška.

Bojování, n., der Kampf. Ach pomoz nám, Bože, v našem b. Sš. P. 591.

Bojovatel, s, m., der Kämpfer. Šm.

Bojovati, bojuji (zastar. bojiji, Bž. 18.). — **abs.** Kdo nebojuje, nevítězí. Bž. — **co**: boj boží b. Bls. 37. — **s kým**. Budu věděť povidati, jak je s milým b.; Bránila sem se bílým šátečkem, b-la sem se svým synečkem. Sš. P. 81., 596. — **oč.** Také rostlina bojuje o byt svůj. Osv. I. 48. Slušelo by dobře, aby bojovali též o víru z božieho přikázánie. Hus. I. 166. Bojovati o pravdu. Št. Kn. š. 141. — **proč**: pro vlasť. Vz Vlasť V., Bart. 278. Bojujte pro vaši bratří a pro vaše syny. BO. Vz konec. — **čím**. Levicí jako pravicí bojováchu. BO. Když jí tú múdrostí proti chytrostem kacieřským b. učil. Hus. III. 4. B. budu s nimi mečem úst mých. Hus. I. 402. — **proti komu**. Prve proti němu židé b-li chtiec jeho přehádáním přemoci. Pass. 14. stol. Mus. 1883. 112. Vz B čím. — **kde**. B. na moři a na zemi, BO., po boku, na straně něčí. Lpř. Děj. I. 105. B. okolo něčeho. Lpř. Slov. I. 40. Služebník jeho tak dlouho **nad** ním bojoval, až jiní rejthaři přijeli a kníže osvobodili. Exc. Neb na vyslušie b. **podlé Boha** boj spravedlivý. Št. Kn. š. 166. — **zač**: za statky hmotné, za náboženství, za česť a slávu. Mus. 1880. 483. My budeme b. za naše životy, za naše zákony. BO. Pán Bóh váš mezi vámi jest, za vás proti protivníkóm vašim bude b. Hus I. 180. — **jak**: pěšky. Šmb. S. II. 266. B-váno velikou silou s obojí strany. V. B. bez úspěchu. Šmb. S. II. 260. B. v úzce, v těsně, z blízka. Lpř. Slov. I. 9. — **jak dlouho (proč, jak)**. B-váno s velikým úsilím za několik hodin. V. Až do smrti bojuj pro pravdu. V.

Bojové. Vz S. N., Tk. I. 3.

Bojovník. Boží b-ci. Dch. B. za víru, za vlasť, za právo a svobodu. Us., Čch. Bs. 36.

Bojovníkový. Připočítati číslo b-vé. BO.

Bojovno = *bojovně*. Lámu sa mlaty okované, revú b. kone vrané, desná ozvena hučí z hôr! Vaj. Tat. a mor. 131.

Bojovný. B. mužstvo, Osv. I. 346., vůz, Čsk., kohout, Dch., kníže, princeps certaminis. BO.

Bojový. Bojovým oděním se podpásati. BO. V den bojový, in die belli. Ž. wit. 77. 9., 139. 8. Ne v množství vojska vítězství bojové, ale s nebe síla jest. BO. B. řeč (o bojích). Sv. ruk. 225.

Bojsa = *aby ne*. Slov. Já tu nepuojdem, bojsa by mě tam zabili; Nechoď ta, bojsa spadneš. Koll. Zp. II. 507.

Bojský. B. rula, Krč. G. 227., poušť. Tk.

Bojslav, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bojstvo, a, n. = *sbojnictvo*. Kld.

Bojtár, a, m. = *mladý ovčák*, junger Hirt. Slov. Hdk. C. 376. Vz Mkl. Etym. 6. Kukala kukačka okolo chotára, daj mi Bože, daj mi frajera b-ra. Sl. ps. 21. A bojtárek před kolibou zvatril (vz vatra) ohníka si. Hdk. C. 265. — **B.** = *honelník*, der Viehtreiber. Slov. Mt. S. I. 194. B. či honelník. Sb. sl. ps. I. 194.

Bojtárka, y, f., die Schaftreiberin, des Schafknechtes Weib. Slov. Bern.

Bojtárský, Schafknecht-. Bern.

Bojtárství, n., die Schafknechtsschaft. Bern.

Bojvod, a, m. = *vojvod*, der Kriegsführer. Bern.

Bok, strsl. bokъ, latus. Vz Mkl. Etym. 17. **B.** = část žeberní krajiny (po stranách těla) asi jako dlaň široká; plete se často s kyčlí. Stff. Někomu něco směle po bok postaviti. Dch. Smál se, až se za boky chytal. Us. V levo (v pravo) v bok! Rechts (links) um! Čsk. Král dlho krútil z boka na bok hlavou a nemohôl mu dať istoty. Č. Čt. II. 481. Dostaneš, až půjdeš bokem (vyhrožují tak tomu, kdo čeká mysle, že něco dostane). Mor. Šd. Chytili holku za boky, vhodili v Dunaj hlyboký; Až by ti padali červi z boku; Ohlídá se z boka na bok, co mu milá nese; Střelili mu do boku, štyry kulky, pět broků do boku. Sš. P. 157., 343., 574., 714. Na bok ať; Na bok (= vyhni)! Mor. Brt. D. 200. Chodíce vz bok proti mně protiviti se budete. BO. Nechce věřiti, ač by se dohmatal v boce Kristově. Hus II. 164. Boky naprávať (napravovati): dětská hra. Dva chlapci postaví se k sobě zady a jeden druha známým způsobem vyzdvihuje. Us. Kdo má cvoky (peníze), podpírá si boky. Č. M. 167. — **B.** = *břicho*. Naraziti si bok. Us. Dch. — **B.** *zubu*, die Zahnseite, -flanke, Šp., *hradby*, die Streichlinie, Čsk., *řebříku horn.*, der Fahrtschenkel, *b. porubný* (stěna porubná), der Abbaustoss, Bc., *b. krejčovský*, die Hüfte, *b. vozu*, die Leiterwagenseite, Sl. les., *b. vysoké peci* (zadní, větrný, formový), NA. IV. 165., 164., b. proudu vojenského, NA. III. 79., *b. lodi*, die Bordwand. Čsk. Přítoky na levém i pravém boku řeky. J. Lpř. Mám šablenku ocelovú, na dva boky vybrúšenú. Sl. ps. 345. B. voru se nalil. Šp. Boci půlnoční, latera aquilonis. Ž. wit. 47. 3.

Boka kotorská. Vz S. N.

Bokán, a, m. = *bocan*. Na Slov. Mkl. Etym. 19.

Bokasanka, y, f. *B-ky*, tellinina (mlži), mají podélně protáhlé, trochu rozchlipené misky, v zámku jen dva zuby a svaz jenom vnější; trubky pláštové nejsou srostlé. B. žlbaná, tellina virgata, trojhranná, donax trunculus. Vz Frč. 223., Schd. II. 538.

Bokočnělec, lce, m., tasmania, rostl. Šm.

Bokokořenný. B. rostliny, notorhizeae; večernička, hulevník, česnáček, lnice, vesnovka, boryt. Vz Rstp. 70., 79.

Bokoplodý. B. mechy. Vz Rosc. 77.

Bokorys, u, m., der Kreuzriss. Jrl. 419., Šanda. Náv. k rýs. 12. B. či pohled se strany. Šanda 11. B. nakresliti; B. může se odděliti od nárysu a půdorysu svislou přímkou. Ib. 11.

Bokorysna, y, f., v deskript. geometrii = *průmětna třetí*, Jrl. I. 4., die Kreuzriss-

ebene. Šanda. Pomyslíme-li si k půdorysně a nárysně ještě třetí průmětnu, která by byla současně na obou průmětnách kolmo, shledáme, že jest to opět rovina svislá. Průmětna tato slove b. Šanda. Náv. k rýs. 11.

Bokoúdý, seitengliedrig (von Thieren). Šm.

Boková z Bnkovic. Vz Blk. Kfsk. 100.

Bokovák, u, m. = *bokovník* (u vozu). Šm.

Bokovati, die Garben nach der Seite aufstellen. Ssk.

Bokovna, y, f., die Seite am Leiterwagen. Loos.

Bokovník, u, m., der Seitenstrick am Leiterwagen. Loos.

Bokový, Seiten-, Flanken-. B. pochod, NA. III. 78., útok. Ib. 79.

Bokva (asi bukva) **žačie**, betonica caryophyllata ocymum. 14. stol.

1. **Bol.** B. světový, der Weltschmerz. Us.

2. **Bol** = *hlína červená*, na omak mastná, lpí na jazyku; nyní se z ní dělá červená barva na nádobí. Schd. II. 43., Bř. N. 166. — B., Bowl. B. jablečníkový (šálkový punč jablečníkový), Apfelweinbowl, šampaňský, Champagnerbowl, z čínských pomorančů, Aepfelsinenbowl. Šp. — B. = *bolko, míč*. V bol hráti. List měst. rady opav. 1603.

Bůl, *bol* = *byl*. Slov.

Bolačka, y, f. = *bolák*, die Wunde, das Geschwür. Mor. Bkř., Zmš., Vch., Hrb., Škd., Brt. D. Cf. Mkl. Etym. 17.

Boláchať = *žvástati*. Val. Brt. D. 200.

Bolasť, i, f. = *bolest*. Slov. Jakú to b. máš, že neodpovedáš. Mt. S. I. 8.

Bolatice, dle Budějovice, Bolatitz, ves na Hnlčinsku v prus. Slez. Sd.

Bolav, a, m. = *Boleslav*. Jir. v Osv. 1886. 916.

Bolavica, dle Káča, pták. V Podlnží na Mor. Brt. L. N. II. 18.

Bolavka, y, f. = *bolák*. Us Hk.

Bolavý. Mé srdečko bolavé je, těžké jako kameň. Sš. P. 275. Počím ťa nevidím, všecka som bolavá. Koll. Zp. I. 92. — Není bolavý = je zámožný. Mor. Brt. v Mtc. 1878. 30. Mlynářův syn nebyl tak b. (nezámožný). Mor. Kmk. Kuk. II. 269.

Bolčák, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Boldo, a, n., peumus. B. vonné, p. fragrans, červené, p. rubra, bílé, p. alba, bradavičnaté, p. mamossa, obecné, p. Boldu. Vz Rstp. 1382.

Boldovitý. B. rostliny, monimieae: boldo, citrovoň, žíroň, úlok. Vz Rstp. 1381., 1382.

Bolebor, u, m., die Fontanelle. Šm. — B., a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Boleboř, e, m., Göttersdorf, ves u Borka (Jirkova). Vz Blk. Kfsk. 617.

Bolebud, a, m., os. jm. 1145. Pal. Děj. I. 2. 35.

Bolec, lce, m. = Jan Kluk. Tk. II. 119., III. 642., V. 236. — B. *čerpadelní*, der Pumpenholzen (na lodi). Šm.

Bolečej, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bolečest, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Boledar, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bolehlav, cicuta. Byl. 15. stol. (1402.). U Opavy *štěklec*, der Taumellolch. Pk. B. blamatý, conium maculatum, gefleckter Schierling. Gartenschierling. Vz Rstp. 763, Čl. 54., Čl. Kv. 349., Slb. 586., Kk. 198., Schd. II. 302., S N., Rosc. 159., Kram. Slov. 40., Slov. zdrav. 33., FB. 95. Také na Slov. Bartol. Göm. B. vodní, cicuta virosa. Bartol. Göm. — B. = *první vlas na hlavě vyrostlý*, jinak: *matka vlasů*. Když ten se vytrhne, neboli prý nikdy hlava Us. u Jilemn. Kšť.

Bolehlavice, místní jm. na Mor. Tov. 13.

Bolehlavovina, y, f., das Koniin Rk., Loos.

Bolehlavový, Schierling-. Šm.

Bolehost, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Tk. VI. 205. Vz S. N.

Bolehošť, ě, m., ves u Opočna. Vz Blk. Kfsk. 682., Sdl Hrd. II. 257.

Bolech, a, m., os. jm. Arch. III. 544., Pal Rdh. I. 118.

Bolechna, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bolechov, a, m., Bolechau, ves u Křelovic. Blk. Kfsk. 222.

Bolechovec, vce, m., os. jm. Tk. IV. 392., Sdl. Hrd. III. 158., IV. 368.

Bolechovice, dle Budějovice, ves u Sedlčan. Blk. Kfsk. 364.

Bolek, lka, m., os. jm. Tk. I. 602., II. 532., IV. 723., V. 58., 39., VI 311., 321.

Bolekaj, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bolekojný, schmerzstillend. Lpř.

Bolekřísný, schmerzerregend. B. cit. Koll. I. 416.

Bolelouc, e, f. (od Boleluta, Pal. Rdh. I. 132.), ves u Tovačova.

Bolelut, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bolemest, msta, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bolemil, a, m., os. jm. 1146. Pal. Rdh. I. 118., Děj. I. 2. 36.

Bolemila, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bolemir, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bolemyslnosť, i, f. Nalezáme v listu tom i něžnou b. Sš. I. 15

Bolen, aspins rapax. Frč. 287., Schd. II. 495.

Bolena, y, f., os. jm. — B., *bolenka*, lichotné kraví jméno. Na záp. Mor. Brt.

Bolengeld = *plat z místa na trhu*, das Standgeld auf Messen und Märkten. Kh.

Bolenina, y, f., schmerzhafte Wunde. Loos.

Boleočko, a. n. = blatouch, máslenka, žlutá tolita, měšiček, červilák, žluťák, caltha palustris, die Kuhblume. Vz Rstp. 15., Čl. Kv. 280., Blatouch.

Boleplodný, schmerzerzeugend. B. tvářnosť heloťismu Pal. Rdh. III. 65.

Bolerad, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Boleráz, a, m., místní jm. v Uhřích Šd. — B, u, m, rostl. Boleráz, bolerúz, zelený b., nechoď, šuhaj, dálej, len tu nocuj u nás. Koll. Zp. I. 151.

Bolesa, y, m., os. jm 1130. Tk. I. 124., Pal. Rdh. I. 118., Dějiny. I. 2. 16.

1. **Boleslav**, a, m., os. jm., *Bolek, Bolko, Bolik* Vz S N., Tk. I. 602.

2. **Boleslav**, ě (i), město, něm. Bunzlan. B. byla až do 17. stol. rodu **mužského**. Kniha vydaná v Mladém Boleslavi. 1519. Jsem pohnán od N. N., žida z města Boleslava Mla-

ného nad Jiaerou. Bdž. 126. Než což se dotýče šesti člověkuov tu u Veltrusiech, kteřížto přislušejí svonictvím k proboštství do Starého Boleslavé. Arch IV. 311. Cf. Před Olomúcem, před Vratislavem, Dal. 82, Jir. Nkr. 66., Gh. v Listech filolog. 1882. 124. Od 17. stol. jest rodu *ženského*: Mladá Boleslav Dal 55., 184. *Jak máme B. skloňovati?* Jména B., Sohěslav, Budislav, Břeclav, Přibislav, Vlašim, Chrudim. Kouřim, Loučim, Čáslav, Jaroměř, Chuteč, Litomyšl, Třeboň, Příbram, Olomouc, Radim, Dobříš, Bohdaneč atd. jsou adjektiva possessiva od přislušných jmen osobních: Boleslav, Jaromír, Chotek, Dobřich, Bohdanek atd. Jako na př. z jména *pán* povstalo *páň* (pánja, pánje), a jména *člověk*: člověč (člověča, člověče), tak i z jmen osobních Boleslav, Čáslav, Chotek: Bolesłav' (Boleslavja, Bolesłavje) atd. Doplňovalo se k nim jméno muž. rodu ku př. hrad, dvůr, tedy: Bolesłav' (hrad), gt. Bolesłavja (hrada), přehlasováním: Bolesłavje v písmě: Bolesłavě; dat. Bolesłavju, přehlasovaně Boleslavi. To jest nejstarší skloňování. Nám Čechům stala se tato přisvojovací přídavná jména opět *podstatnými* jmény a oblíbila si rod *ženský*, jiní Slované podržují větším dílem rod mužský. Vz Č. Srovn. ml. 168. Na Slov.: Starý Boleslav. Bern. Skloňovaly se tedy a skloňují se posud tato jména podlé *ja*- kmenů mužských nebo ženských (Hráč, Růže), gt. B-vě, Chrudimě, dat. B-vi, Chrudimi atd. Ale později vyskytla se v gt. odchylkou koncovka -i, která ukazuje k i-kmenům (Kosť) a která u veliké míře zdomácněla i ve spisech i v lidu; lid říká do Boleslavě i do B-vi, do Chrudimě i do Ch-mi, do Příbramě i do P-mi atd. Proto však nepřestává býti správnou koncovka -ě, která je známa lidu i spisovatelům dobrým a je pravidlem ve všem jazyce starším; a poněvadž táž koncovka -*ě* jest i zřetelnější než -*i* (vzhledem k rozdílu od dat. a lok., které mají též -*i*), bylo by přáti, aby zůstala ve svém právu. Dle Gh. v Listech filolog. 1882. 124. Také proto, že se u některých jmen koncovky -*i* ani neužívá, říkámeť jenom: do Dobříše, do Litomyšle, do Třeboně, do Cholče, do Olomouce, do Bohdanče. Příklady: do Boleslavě, Dal. 29., u Chrudimě, Dal. 45., 57., od Kuřimě, Hrad. 4. b., z Postúpimě, Švéd. (15. stol.), z Příbramě, O. z D. 121., z Radimě, Záp. (z 15. stol.), ze Soběslavě, Břez. 12., z Vlašimě, Arch. I. 400., do Vratislavě, Spisy Karl. 61., 62. atd.; odchylek s -*i* v době staré jest málo: Střehomi, Dal. 45., do Chrudimi, 57., do Boleslavi. Háj. (Příklady z Listů filolog. 1882. 124.). Přidávám: Do B-vě, do Soběslavě, do Chrudimě, Pč., ze Soběslavi, Pč. 41., do Kouřimi. Háj. — Bž. ve své Mluv. 101. píše: Boleslav, Čáslav, Soběslav . . . mají v gt. -*i*, ale také někdy starší a dobrý tvar v -*ě*. V Mkl. W. 347. čteme: Boleslav, Vratislav usw., die im Laufe der Zeit aus masc. feminina geworden sind, haben *ě*: Boleslavě neben dem jüngeren -*i* Cf. Retnice a *Chrudim*. Užívejme tedy raději koncovky -*ě*. Chybné však jsou tvary: Boleslava, Čáslava, Soběslava (dle Ryba). Naopak zase táhnou mnozí jméno *Jihlava*, gt. -vy pod vzor *Kosť*: do Jihlavi, v Jihlavi, proti všem dobrým pramenům staré a střední doby. Mš. *B. stará*, Boleslavia Vetus, Alt-Bunzlau, *B. Mladá*, Boleslavia Junior či Neo-Boleslavia. Jung-Bunzlau. *B. Slezská* či Boleslavec. Do B-vi dlužen za kozy. Č. Jak chytali v Ml. B-vi měsíček. Vz Sbtk. Krat. h. 12. — *Vz* o *St. a Ml B-vi* S. N., Tk. I. 602., III. 642., IV. 723., V. 236., VI 5., Sdl. Hrd. II. 48., III. 140., 225., IV. 368., Tf. Odp. 385., Blk. Kfsk. 1286., Tk. Ž. 44., 94, 191.

Boleslava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Boleslavec, vce, m., hrad ve Slez. Pal. Děj II. 2. 22., Tk. IV. 723.

Boleslavská Kateřina. Vz Blk. Kfsk 1164.

Boleslavský. B. Kronika. Dal. 3., kastrol. Sp. B. kraj. Vz S. N. Tk. Ž. 162., IV. 517, VI. 346. — **B.** *Jan*, 1575. Vz S. N., Jg. H. l 536., Jir. Ruk. l. 87. *B Jos. Mik* Tf H. l. 139.

Bolesník, a, m. = *bolestník*, *koláč*, ktorý pri krtinách hosťom rozkrájajú. Slov. Rr. Sb.

Bolesť. Vz Mkl. Etym. 17. Pocit b-sti; Lék b. utišující, krotící. Nz. lk. O b-stech porodních vz Křž. Por. 88., 171., 279. O bolestech hlavy (gastrických, rheumatických, nervosních). Vz Kram. Slov. 40. O b. zubů. Vz ib. 41. O b-stech bederních, hříšních, hlavy, křečovitých, kyčelních, lícních, porodních, prsních, v prsu. v údech, zubů, žaludečních. Vz Slov. zdrav. 33—36. B. přestala, jak by uťal. Brt. Od b-sti zelená bylinka, od tesknosti je hezká panenka. Sš. P. 246. Jměli sú b-sti dosti; Býti v b-sti. Výb. II. 10, 13. V srdci mi honří b. Kom. Jak jen Radosť s nebe sejde, vždycky Bolesť s sebou má; Chceš li radosť míti, musíš také bolesť vzíti. Plat. Phaed. B. má lékařství nésti, dolor est medicina doloris. Sv. ruk. 372. B. moci přidává. Alx. V. v. 1711 (H. P. 41.). Morní b-sti dokonala. Břez. 5. Bůh mu b-sti ukrátil (umřel); Má po b-sti (umřel): Tkč. Když popláče, od srdce odlehne: i b. má svou radosť. Lpř. Nejdřív tam se uděříš, kde o bolesti své víš. Mor. Tč. Povol bolesti: poleží a umře. Bž.

Bolestín, a, m., das Schmerzenskind. Vz Bolestník. Us.

Bolestiti s kým. Dch.

Bolestivě, schmerzlich. Červi jeho střeva b. zhryzli. Pass. mus. 392. Veškeu Israel b. želel. BO.

Bolestivý. Lev b-vů nohu ukázal. Pass. 877. — **B.** = *bolesť trpící*. Chudý, pokorný, b. Hus I. 17. Cf. Bolestný. — **B.** = *bolesť působící*. B. meč, ZN., Sv. ruk. 372., smrť. Sv. ruk. 372. — **B.** = *bolesť zjevující*. B. slzy, Hr. rk. 133., hlas. Šml. I. 105.

Boléstka, y, f. = *malá bolesť*; *puchýř na patě od chůze*. Sm., Loos.

Bolestně se usmáti, něčeho pohřešovati. Us. Pdl.

Bolestné, ého, n. J. tr., Tč. Vz S. N.

Bolestnění, n., das Empfinden des Schmerzes. Kom.

Bolestněti čím. Tedy vámi opět bolestnim. Šš. II. 49.

Bolestník, a. m. = *bolestín* Us. — **B.**, u, m. = *pečivo šestinedělkám dávané, pampuska,* der Schmerzkuchen. Slov. Dbš. Obyč. 1. Cf Bolesník

Bolestno = *bolestně.* Sivko za pánom b. pozéral. Č. Čt. II. 95.

Bolestný. Ad 1). B. pocit. Us., zkušenosť. Osv. I. 272. Má s ním b. kříž, sein liebes Kreuz. Dch. B. cesta, muka, Dch., okamžik Mus. 1880. 366. Již jieste chléb b-ný. Ž. wit. 126. 2. — Ad 2). Jáz jsem b-ný. Ž. wit. 68. 30. P. Maria b-ná Us. Tč. Hle jest Buoh ráčil pro nás býti člověkem chudým, robotným a b-ným. Chč. P. 37. a. Ct. Bolestivý. — **B** = *bolest zjevující.* B. úsměv. Vz Bolestivý. Us. Pdl. — **B.** růženec. Mž. 148.

Bolesťovati = *bolestivati.* Vz Bolestiti. Slov. Umřeš! hrmí tak hnev Hospodina, robotuj, bolesťuj, plemä ženy. Sl lk. 569., Lipa III. 174.

Bolesud, a, m., os. jm. Pal. Rdh I. 118.

Bolešin, a, m., vsi u Sedlce, u Boskovic a u Klatov. Vz Blk. Kfsk. 177.

Boleška, y, m., os. jm. Šd.

Bolešník, a, m. = Bolešín. Vz Blk. Kfsk. 177.

Bolešov, a, m., ves na Slov. Šd. B. v Čech. Vz Sdl. Hrd. I. 179.

Boleta, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Boleti přešlo dílem do tr. III. 1., prt. praes.: bolejě, -júc. Vz Gb. v Listech filol. 1884. 440., 451., Mkl. Etym. 17. — **abs.** Přieteleť jest i bolejíc chovati. Št. Uč. 25. a (Kn. š. 41.). Já sem chudý a bolející. Ž. Kap. 68. 30. Duši b-jící. Hod. 36. a. (Gb. ib.). Psáti, až bolí Us. Dch. Bolejúc (žalostí se trápíc) hledachom tebe. Hr. rk. 207. Vidělý tě vody i bolely hory. Ž. wit. IIab. 10. Co bolí, odbývej dobrou volí. Bž. Nežertuj tím, co bolí. Lpř. — **koho.** Netup nikoho pro věc, která ho bez toho bolí. Us. Dch Bolí mě srdiečko. Ht. Sl. ml. 216. Oj vandrovaľ bych ja, nožičky mne bolá Sš. P. 515. Už ho nic nebolí (umřel) Tkč. Vz Brt. S 3. vyd. 186. — **proč.** Ó kako v tom bludě mdléše, jenž tako pro tě boléše! Hr. rk. 125. — **od čeho.** Od zlých spolků hlava bolivá. Bž. — **z čeho.** Z kobzolí go bruch bolí. Slez. Brt. P. 146. — **nad čím.** Srdce ji b-lo nad nebožkou. Sš. — **po čem.** Po domácím zelí srdce nebolí. Č. Často po něm bolí. Hr. rk. 134. b. — **kde.** Jak to v srdci bolí. Kká. M. ž. 23. I tudy pálí i tamo bolí. Bž. To mě na tobě bolí. Šml. Bolí mě v uších. Mor. Ktk. — **za kým.** Veru mňa za tebou nebolí hlavička (pro tebe). Sl. ps. 181. — **jak.** Z té duše nás to bolí. Us. Dch. — **koho kam** To bolí do kapsy (způsobuje veliké výlohy). Dch.

Boletice, dle Budějovice, Polletitz, ves u Chvalšin; Steinpolitz, ves u Těšína. Vz Blk. Kfsk. 53.

Bolevec, vce, m., Bollewetz, ves u Plzně.

Bolezněti, ěl, ění = *boleti.* Vesel ty, jenž nebolezníš. Šš. Vzásej, která nebolezníš. Šš. II. 50. — **kým.** Synáčkové moji, jimiž opět b-znim, až . . . Šš. II. 46.

Boleznice, e, f. = *žena, která bolezní, ku porodu pracuje, rodička* Šš. II. 49.

Boležal, a, m., *Μεγαπένθης.* Lšk.

Bolhoj, e, m = *úročník lékařský, solník,* anthyllis vulneraria, der Hasenklee. Vz Rstp. 357. B. mnoholistý, an. polyphylla. Let. Mt. S. VIII. 1. 42.

Bolica, dle Káča, hora na Slov. Sl. let. VI. 130.

Bolík, a, m., vz Bolek. Pal Rdh. I. 118.

Bolíkov, a, m. Sdl Hrd. IV. 37.

Bolikovice, dle Budějovice, ves u Vimberka. Vz Blk. Kfsk. 154.

Bolina, y, f., mlýn u Milína; ves u Vlašimé; osada tamtéž.

Bolingový vínek. Koll. Zp. I. 137. 244.

Bolíočko, a, n. = p. Marie slzička, rostl. Na Mor. Brt.

Bolívie, e, f., republika již. Ameriky. Vz S. N.

Bolka, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Arch. III. 481. — **B.** = Boleslava. Vz Bolek. Dsky ol. Tč.

Bolko, a, m. = *Bolek.* — **B.**, a, n. = *mlč.* Vz Boi, 2. Slez. Šd. Laš. Brt. D. 200.

Bolkov, a, m., Wolkow, ves u Přeštic. Vz Blk. Kfsk 484., 870.

Bolleta, y, f. = *pokázka.* Vz S. N. B. celní, kontrolní, na vývoz piva, na pastvu dobytka, Weldeviehb. Šp.

Bolmo, schmerzhaft. Slov. Ssk.

Bolně, schmerzlich. Němc. B. zastenati, vzdychati, Vrch., se usmátl. Hrts

Bolnice, e, f., die Krankenstube, das Krankenhaus. Slov. Loos.

Bolnička, y, f., das Wundfieber. Rk.

Bolnodumný, schmerzvoll, elegisch. Ntr. VI. 253.

Bolnohý, fussskrank. Šm.

Bolnomyslny, wehmüthig. Šm., Loos.

Bolnosladký, schmerzlichsüss. Vrch. B. píseň. Čch. Dg.

Bolnosmavý. B. rty smrti. Čch Bs. 31.

Bolnozvuký, wehmüthig klingend. Šm.

Bolný = *bolavý.* B. oči. BO, Rk. hr. 325. — **B.**, doloris, *z bolu povstávající, bol zjevující.* B. zamyšlení, touha, naříkání, Vrch., slza, hled, skřek. Kká. K sl. j. 105., 50., 196.

Boločka, y, f. = *bledule.* V již. a vých. Čech. Kál.

Bologna, vz S. N.

Bologneská věž nakloněná. Vz KP. II. 32. Vz Boloňský.

Bolohlav, u, m. = bělavý, tvrdý a kadeřavý vlas, po kterém prý hlava bolí. Us. Kšá.

Bolohlavosť, i, f., weher, wunder Kopf. Šm.

Boloch, a, m. = *baobab* Zl. klasy 1855.

Bolokojný, schmerzstillend. Šm.

Bolokosť, i, f., das Augenweh. Šm.

Bolomtovať = *hřmotiti.* Laš. Brt. D. 200.

Boloňský, vz Bologna. B. láhvičky, kámen (druh barytu). Vz S. N. B. fosfor. KP. IV. 384.

Bolozobý, wer Zahweh hat. Šm.

Bolševník, heracleum. B. obecný, h. sphondylium. Vz Rstp. 746., FB. 93., Schd. II. 301, Slb. 590, Čl Kv. 342, Odb path. III. 651., Rosc. 158.

Bolšoj, e, m., kámen. Vega. I. 111.
Bolšovitý = *silný, statný*. U Hnmpolce. Krjk.
Bolták, u, m., na lodích, der Puttingbotzen. Sm.
Boltcový. B. svaly. Vz Boltec. NA. V. 2. 44.
Boltec ucha. Vz KP. II. 291., Scbd. II. 348., Slov. zdrav. 36.
Boluš, e, m., os. jm. NB. Tč. 167.
Bolvan, u, m = *balvan* (modla). Slov. Koll. Cf. Mkl. Etym. 7. — B = *obrovitý, ale i lenivý, darebný, hrubý chlap*. Slov. Koll., Němc. VII. 239., Rr. Sb.
Bolvaz, u, m., der Wundenverband. Slov. Ssk. — B., das Geschwür. Sm.
Boly, pl., m., Wollubeu, ves u Kaplice. Vz Blk. Kfsk. 30.
Bolzano, a, m. B. Bernard. 1781.—1848. Vz S. N., Enc. paed. I. 678.—691.
Bomba. — B., *jídlo*, eine Speise. B. s vanilkou, s čokoládou, z maraskinu, Bombe von Marasquin, neapolská, z hlavatého zelí, von Weisskraut. Šp.
Bombajský. B. koza, die Bombayziege. Šp.
Bombard, u, m., jm prvních železných děl. Vz S. N.
Bombarderský. B. šalupa. S. N. XI. 2.
Bombardon, u, m. = *plechový nástroj foukací o třech klapkách*. Vz S. N.
Bombátko, a, n., etwas Schaukeindes. Rk. — B., místo honbátko z bonbon = *cukroví*. U Kraskova. Brnt.
Bombay (dobrý přístav), britická Indie. Vz S. N.
Bombel, e, m. = *dětská houpačka z trávnice či plachty*. V Bohuslavsku na Mor. Neor. Vz Bombelačka.
Bombelačka, y, f. = *bombel*. Na Ostrav. Tč.
Bombelikati = *bombilati*. U Olom. Sd.
Bombik, u, m. = *olověný, vypouklý, kulatý knoflík* na valašské župice a slovácké vesty. Cf. Gombík. V jibových. Mor. Brt., Bka., Sd., Vck., Kebn. — B. = *zralý plod semákový, kulička se semenem*. Val. Vck.
Bombilati čím: stromem, bombelačkou. U Uh. Hrad. Tč.
Bombilátko, a, n., etwas Schaukeindes. Vz Bombátko. Rk.
Bombilavosť, i, f., die Baumelfähigkeit. Dch.
Bombiry = *brambory*. Slov.
Bomboľ, u, m. = *bombolec*. Slov. Ssk.
Bombolec. *Rapouch* oprav v: *rampouch*. Ad 1. Jaj, čiže sú veliké (jahody) ako b-ce. Dhš. Sl. pov. V. 76. — Ad 2. Svatopluk dostihnu ho mocnú jedlu hodí, do pravej sa zabodnula táto lopatky a prez náprotivný železom ven b-lec išla. Hol. 153
Bomboměr, u, m., der Bombenmesser. Rk.
Bombulečka, y, f. = *odvisek šňůrky, šatu* a p. Na Slov. Koll. Zp. II. 509. Išlo dívče dolů lúčkami, suken na něm s b-kami. Koll. Zp. I. 131.
Bon, u, m. = *platební poukázka*, der Zahlungsschein. Úroční bony, verzinsliche Bons. Šp. — B. v kupectví lístek na půjčku, ein Gutzettel (für ein Darlehen); Anerkennung einer Lieferung. Kh.
Bona, y, f. = dcera krále Jana. Tk. I. 554.
Bona fide, lat. = s dobrým úmyslem, v důvěře, auf Treu und Glauben, ohne Arglist. Kh. *Bona venia*, lat., s dovolením, račte dovoliti, mit Erlaubniss. Kh.
Bonapart, u, m. = na dlaň vysoký, žíněný a kosticí na příč protkaný nákrčník z kozinky, jenž se do šátku na krk zastrkoval, aby šátek pevně stál a se neskrčoval. Ehr.
Bonaparte (Buonaparte) = Napoleon I. Vz S. N., Kram. Slov. 42.
Boňata, y, m., os. jm Pal. Radh. I. 118.
Bonaventury (sklenné huti) u Puchoří.
Bonbon. B-ny čokoládové, jitrocelové, desertní, likérové, bouchací, Včk., nadívané, gefüllte B., pestré, bunte B., z taženého cukru, aus gezogenem Zucker; lžíce, krabička na b-ny. Šp.
Bonbonovina, y, f. = *bonbonová hmota*, die Bonbonmasse. Šp.
Bonbonový, Bonbon-. B. tvar, hmota (vz Bonbonovina). Šp.
Bonclk, u, m. = stebienko, nôžka z uvareného, pečeného kurčata. Slov. (Gemer.). Dhš.
Boncový plást = najbrnší a najkrajší plást môdu, ktorý včely robia v zadnej sinku oprotivnej strane úľa. Slov. (v Gemer.) Dbš.
Bonda, y, m., os. jm. Tk. V. 91.
Bonduk, u, m., gnilandia moringa, die Salonuss. Šm.
Bonec, nce, m. (?). To bolo mäso z mojho bonca. Dbš. Sl. pov. I. 108. — B., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Tk. V. 236.
Bonečko, a, n. = polní jm. Brt.
Boněk, ňka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Boněnov, a, m., Punan, ves u Plané.
Bonet, u, m. = *násyp hlíny mezi dvěma střílnami*. K. Adámek
Bonětice, dle Budějovice, Wonieditz. B. Veliké a Malé (Benětičky), vsi u Hajdy. Cf. Tk. V. 225.
Bonětičky, pl., vz Bonětice.
Bonifacius. Pankrác, Servác a Bonifác, něráz do leta zimnu pláč. Slez Šd. Vz Pankrac. Cf. S. N., Tk. I. 602., Sbn. 87.
Bonifikovati = *nahraditi, napraviti, vynahraditi*, vergüten, ersetzen. Kh. Vz S. N.
Boniov, a, m., Bonian, ves u Jaroměře.
Bonita, y, f., z lat. = *hodnota, dobrota*, die Bonität. B. půdy, dřeviny, porostu, die Bestands-. Sl. les. — U kupců, die Güte, Zahlungsfähigkeit. Kh.
Boniti. Za Dal. přidej: 117.
Bonka, y, f. = *Bohuslava*. Mus. 1880. 467. — B., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bonkov, a, m., Bonkau, vsi u Bílska a u Těšína ve Slez.
Boňkov, a, m., ves u Něm Brodu. Tk. III. 36.. Blk. Kfsk. 701.
Boňkovice, dle Budějovice, ves u Sudoměřic.
Boňovice, dle Budějovice, ves u Olomouce.
Bonuš, e, m. = *Bohuslav*. Dsk. ol. Tč. — B., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bonuše, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Arch. III. 365.

Bopomozi. Db. 100.

Bopp Frant., jazykozpytec, nar. 1791. Vz S. N., Šrc. 196., 256., 384.

Boptnati = *bobtati.* Anth. Jir. I. 3. vyd. XXXIV.

Br kořen v bořiti, brojiti, zbroj, ohrana, zbraň, brána, brániti. Bž. 31.

Bor = *borovice.* Mor. Brt. v Mtc. 1878. 30. Ty šišečky z borů, co padajú dolů. Sš. P. 459. Jak živa jsem neviděla na boru žaludů. Sš. P. 199. Vz Schd. II. 34., Slh. 285., Sbtk. Rostl. 17., 198., 201., Listy filol. VII. 11. — **B.** = *borový les, chvojina, borčí, bořina, borovina, borník, boroví.* Sl. les, Č. Stojí bruštička vejboru (v boru). Sš. P. 751. Ide má milá na jahody na zelená borka. Rkk. 61. — **B.** = *sbor.* Vida, že onen bor kvielí. Alx. V. v 208. (HP 65.). = **B.**, a, m., psí jméno. Škd. — **B.**, u, m., město Haid. Vz S. N. — **B.**, něm. Bor, *vsi* u Sedlčan, ju Cbrastě, u Richmburka, u Březnice; *samoty* u Tábora, u Král. Hradce, u Klatov, u Strakonic, u Mšece a u Slabec; *mlýn* u Polné, *ovčárna* u Vodňan; něm. Boor, vsi u Nimburka a u Tišnova, osada u Krumlova; něm. Borr, vsi u Třeboně a Pelhřimova; *B. Dolní*, Unter-Haid, městečko u Kaplice; *B. Horní*, Ober-Haid, městečko u Vyš. Brodu; *B. Veliký*, Ober-Bor, ves u Horažďovic; *B. Malý*, Klein-Bor, ves tamtéž; Klein-Boor, ves u Netolic, Klein-Haide, ves u Čes. Lipy; *B. Veliký*, Gross-Boor, ves u Netolic. PL. Cf. Tk. I. 602., II. 281., III. 642., IV. 723., V. 236. Z Boru Jan. Sbn. 434., Blk. Kfsk. 1286., Sdl. Hrd. I. 192., 195., II. 275., III. 301., IV. 368.

Bór, u, m. = *bledna*, der Bor. Nz., Sl. les., Šfk. 65., S. N., Schd. I. 316., KP. IV. 431., Šfk. Poč. 130.

1. **Bora**, pl., n., vz Bor.

2. **Bora**, y, f. = Barbora. Slov. Ssk.

Boracit, u, m. = boran hořečnatý s chloridem hořečnatým. Krč. G. 58., Bř. N. 169., Schd. II. 39., Sfk. 200., S. N.

Borač, e, m., ves u Tišňova.

Boráček, vz Borák.

Boračisko, a, n. = *borák.* Na mor. Lašsku. Brt. D.

Borák, u, m. = *brutnák*, borago, der Borretsch, Borrasch, rostl. Byl. 15. stol. Vz Rstp. 1109., Plk., Slb. 362., Mkl. Etym. 19. B. jako zelenina. Šp. — **B.** = *plť ze sosen*, Floss aus Kieferstämmen. Sl. les., Škd. — **B.**, a, *boráček*, čka, m. = *člověk nedužívý, nemocný, vadou tělesní sklíčený, ubohý, ubožák*, ein siecher Mensch, armer Teufel. Mor. Mtl., Brt. D. 64., Dšk., Vck., Tč. — **B**, os. jm. na Vsacku. Vck.

Borákovský mlýn u Neveklova Blk. Kfsk. 155.

Boraks, vz Borax.

Boran, u, m. Vz Krč. G. 56., Sfk. 101., Šfk. Poč. 132. B. hořečnatý, Šfk. 200., sodnatý, Schd. II. 35. Šfk. Poč. 231., aethylnatý, Sfk. Poč. 441. Vz *Borax.*

Bořan, a, m., os. jm. Šd.

Boráni, n. = *borové haluzi.* U Kyjova. Brt. D. 200.

Boranov, a, m., Porenz, ves u Jihlavy.

Bořanovice, dle Budějovice, ves u Vimberka a u Zdib. Tk. I. 87., 446., III. 129., V. 220., Blk. Kfsk. 1286.

Bořanovská z Duban. Blk. Kfsk. 1286.

Bořanovský z Bytišky. Vz Blk. Kfsk. 1286.

Borásek. Také ve Slez. Dr. M. Kawka. Vz Borák.

Boraska, y, f. = *borásek, borák.* U Mlstka. Škd.

Borat, u, m. = látka na kalhoty a klobouky. Sdl. Hr. II. 167.

Boratek, tka, m., os. jm. Slov. Šd.

Borátkov, a, m., Paratkow, ves u Borotína. Vz Blk. Kfsk. 177., Sdl. Hrd. IV. 152.

Borax = *boran sodnatý, tinkal.* Bž. Bř. N. 125, Kram. Slov. 42., Šlk. 165., S. N., Schd. I. 327., KP. IV. 428. B. oktaědrický, prismatický. Šfk. Poč. 232., 231., Slov. zdrav. 36. B. barytový, tartarový neříkáme, než boran barnatý, kámen vinný borový (tartarus boratus). Km. II. (n. b.) 206. Tedy to oprav.

Boraxový. B. perle. Bř. N. 93. B. vinný kámen, der Boraxweinstein. Sl. les.

Borba, y, f. = *boj*, der Kampf. Slov. Cblpk. Sp. 204. Vražedlná h. Ntr. VI. 391. Cf. Borce.

Borboni-us, a, m., dr. lékař. 1616. Vz Jg. H. l. 537., Jir. Ruk. I. 87.

Borce, e, m. = *bořitel.* Pl.

Borcovati = *burcovati*, stürmen, lärmen, poltern. Slov. Keď kade kráčam, horcujem, ni jak dlaň mojou neni zem. Pohld. IV. 8. Tu *se* ona borcuje *na* tom lepe. Dhš. Sl. pov. I. 144. — **se s kým.** Na zem jeho povalili a s ním se borcovali. Sl. let. V. 261. — **B.**, werfen (im Spiele). Slov. Ssk.

Borcuch, u, m. = *malý bochník.* U Brušperka. Mtl.

Borčí, n. = *bor*, der Kiefernanwuchs, Kiefernwald. Sl. les. — **B** = *borová chrasť.* Mor. Brt. D.

Borčice, dle Budějovice, ves u Volyně Vz Blk. Kfsk. 490. **B.** v Boleslavsku. Ib. 640.

Bordáč, e, m., os. jm. Phld. I. 2. 18.

Bordeaux, ve starších čes. spisech *Bur-doraly*, Vz S. N.

Bordell, u, m., z vl. bordello, *hampejs, dům veřejných nevěstek* pod policejní dohlídkou, das Bordell. Vz S. N.

Bordovice, dle Budějovice, ves u Místka na Mor.

Bordura, y, f. = lemování.

Borec, rce, m., agonista. V MV. nepravá glossa. Pa.

Bořec, řce, m., ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 787.

Borecký, samota u Mníška. — **B.** Štěpán. Vz Blk. Kfsk. 1257.

Boreč, rče, m., Boretsch, ves u Ml. Boleslavě; Boretz, ves u Lobosic. Vz S. N., Tk. I. 87., III. 131., Blk. Kfsk. 1286.

Borečka, y, f., die Johannisbeere. Škd., Ssk.

Bořečnice, ves u Písku. Vz Blk. Kfsk. 1179.

Borečov, a, m., mlýn u Libáně.

Boregk, a, m. B. Mart. 1588. Vz Jir. Ruk. I. 89.

Borejčka, y, m., os. jm. Žer. Záp. I. 121., 255.

Bořejov, a, m., ves u Dubé. Arch. III. 484., Blk. Kfsk. 18., 172.

Borek, rku, m. = *malý bor*, vz Bor. — **B.** = *kotvice*, *smolka*, *borka*, die Knopper, eine Art Galläpfel am Kelche der Eicheln. Výrostky brbolaté nepravidelné na dubu křemeláku následkem píchnutí žlabatky kalichové (cynips calicis) místo žaludů vyrostlé. Jbl. — **B.** = *krátké, rovné sídlo*. Laš. K. Kálal. — **B** = *otvor u kalhot, poklopec*, der Hosenschlitz, die Hosenklappe. Slez. Šd., Brt. D. 200. — **B.**, *místní jm. vsí* u Miletína, u Hodkovic, u Turnova, u Golčova Jeníkova, u Kouřimě, u Pardubic, u Kralovic, u Nepomuk, u Jílového, u Kostelce nad L., u Berouna, u Mělníka, u Richmburka, u Rokycan, u Plzně; *samoty* u Milevska, u Plané, u Sedlčan, u Sobotky, u Richmburka, u Vys. Mýta, u Holic, u Turnova; *mlýny* u Vlašimě, u Křelovic; *hájovna* u Chrudimě, *myslivna* u Vlašimě, *osada* u Příbramě, *dvory* u Berouna a u Bystřice v Brněnsku; něm. Barken, ves u Podmokli; něm. Borken, ves u Dačic a dvůr u Prachatic; něm. Burg, ves u Králové Dvora; něm. Frauzdorf, ves u Čáslavě; něm. Worka, ves u Žlutic; něm. Wurken, ves v Tachovsku; B. Dolní, Unter-Borek, ves u Mi. Vožice; B. Horní, Ober-Borek, ves tamtéž; B. Nový, Klein-, o Neu-Borek, osada u Mělníka. — Cf S. N., Tk. IV. 256., V. 139., 180, Tk. I. 87., III. 642 Blk., Kfsk. 1286., Sdl. Hrd. I. 39., 55., II. 275., IV. 368. — V Borku u Mělníka slavívají posvícení bez koláčů. Vz Sbtk. Krat. b. 13. — **B.**, rka, m., os. jm. Žer. Záp. I. 190., 216.

Bořek, řka, m. = *Bořivoj*, os. jm., Pal. Rdh. I. 118., Dal. 184., S. N., Blk. Kfsk. 1286., Sdl. Hrd. I. 252, II. 50.

Bořen, a, m., vrch u mě. Bíliny. Stč. Zem. 722. — **B.**, u, m., skála u Bíliny, der Borschen. Vz S. N.

Bořeň, ě, m., os. jm. Arch. III. 547. Vz Blk. Kfsk. 1286.

Bořena, *Bořenka*, y, f. = Barbora. — **B.**, y, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.

Boření, n., rnina, die Ruine. Z. wit. 143. 13. B. hradů. Vz Sdl. Hr. II. 99.

Bořenisko, a, n. = *bořeniště*. B. dolů. Ilř. 3.

Bořenka, vz Bořena.

Bořeňovice, dle Budějovice, vsi u Benešova a Holešova (na Mor.).

Bořenovy, dle Dolany, samota u Sobotky.

Boreš, rše, m., os. jm. Dal. 184., Arch. 1. 193., Tk. III. 642., IV. 500., V. 74.

Borešnice, dle Budějovice, ves u Písku.

Bořetice, dle Budějovice, Bořetitz, vsi u Křelovic, u Votic, u Kutné Hory, u Pavlovic. (Na Mor. NB. Tč. 28.). Blk. Kfsk. 23., 238., Sdl. Hrd. I. 187., IV. 368.

Bořetický mlýn u Heřmanova Městce.

Bořetín, a, m., vsi u Strymilova a u Jindř. Hradce. Vz Blk. Kfsk. 845., 321., Sdl. Hrd. II. 275., IV. 368.

Bořetínský D. Vz Jg. H. l. 537.

Boři, n. = *bor*, der Kiefernwald. Sl. ies. Mor. Brt. D., Sš. P. 395. (181.), Bkř. Šla do boři. Šd. — **B.**, myslivna u Zdounek.

Borlak, a, m., der Ringer. Slov. Ssk.

Bořice, dle Budějovice, Bořitz, vsi u Čimelic a Domažlic; Burg, ves u Králové Dvora. Tk. III. 37., Blk. Kfsk. 1055., 1060., Sdl. Hrd. I. 252., III. 64.

Bořicí puška. List z r. 1468. Mus. 1880. 415. Bořicí se místa na lukách, Galeeren. Sl. les.

Boriekit, u, m., delvauxit, nerost. Nenačovický b. S. N. XI 349., Bř. N 165.

Bořický, ého, m., os. jm. B. malíř. Žer. Záp. I. 175. *B. Eman*, Dr. a prof. a spisov. 1839.–1881. Vz Tf. H. l. 193., 195. B. Hyn. a Petr. Vz Blk. Kfsk. 1286. — *Bořičtí z Hostovic*. Sdl. Hrd. II. 162., 238.

Bořička, y, m., os. jm. Žer. Záp. I. 43.

Bórid, u, m. B. dusnatý. Šfk. 124.

Bořidlo, a, n., der Senkbammer. Šp.

Borievča, n., *borierka*, y, f. = *jalovec*, *jalovčí*, das Wachholdergesträuch, juniperus communis, Wachholderreisig. Slov. Dbš Sl. pov. VI. 57. Povedz-že mi, povedz, zelena b-ka Sl. ps. 201. Hej, uvilos' mi kytku, leo samé borievča. Sl. spv. I. 7. — Vz Boriovča.

Bořihněv, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bořihrad, a, m, πτολίπορθος. Vký.

Bořichov, a, m. Sdl. Hrd. IV. 368. Vz Bořikov.

Bořík, u, m, das Borinm. Sl. les. — **B.**, a, m., os. jm. Pal. Rdb I. 118.

Bořikov, a, m., Bořikau, ves u Klatov. Vz Blk. Kfsk. 424., Sdl. Hrd. I. 96.

Bořikovice, dle Budějovice, dvůr u Hrotovic; *B. Horní* a *Dolní*, Nieder-, Ober-Ullersdorf, vsi u Králíků. PL., Blk Kfsk. 160, Sdl. Hrd. II. 93., 129.

Bořikovka, y, f. B. branolová, die prismatische Boraxsäure, der Sassolin. Sl. les.

Bořimsko, a, n., ves v Boleslavsku. Vz Blk. Kfsk. 47.

Bořin, a, m., ves v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 556.

Bořina. Na Poličsku. Kká. Pod b-nou zpěvem ožilou. Ntr. VI. 122. Pode vsí u bořinky se scházeli. Ehr. Vz Zajíc. — **B.**, les u Dalečína na Mor. Pk. — *Bořina Hora*, ves u Sedlčan.

Bořinka, y, f., vz Bořina.

Bořinov, a, m., dvůr u Nedvědic.

Boriovča = *borievča*. Slov. A vrabce na tom trní štrnk brnk do b-ča Koll. IV. 126. (I. 152.). Cf. Boriovka.

Boriovka, y, f. = *borievča*. Slov. Hdž. Čít. 190. Povec-že (pověz) mi, povec, zelená boriovka, či ma ráda vidí tá moja frajerka? Koll. Zp. I 163.

Bořisiav, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. — **B.**, ě, f., Pal. Rdh. I. 130., ves u Teplice. Blk. Kfsk. 863.

Bořislava, y, f., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.

Bořiš, e, m. = Bořislav. Dsky olom Tč.

Boriša, dle Káča = Barbora.

Boriška, y, f. = Barbora. Slov. Ssk., Loos.

Bořišov, a, m. Vz Sdl. Hrd. IV. 254.

Bořita, y, m. Mus. 1884. 427., Pal. Rdh. I. 118., Tk. II. 532., V. 200., Žer. Záp. II. 181.

Boritáš, e, m. Bez klobúka pod perom, s ostrnbami bosý; dolu nohou boritáš, nohavic uenosí (= kohout). Slov. hádanka. Mt. S. I. 136.

Bořiti co. A po tom trhu vejda do domu bořil některé věci. NB. Tč. 259. Bořiec pravé sůdy. Št. Kn. š. 145. — **se.** Půda byla tak měkká, že se až nohy b-ly. Dch. Již se tělo dolóv bořil (klesá). Hr. rk. 153. — **co čím kam.** Nohou bořil hory na hrsť trusu. Hdk. — **se kde.** Vše nade mnou se boří. Čch. Bs. 59. — **B.** = *pěstmi zápasiti.* Slov.

Bořitov, *Bořutov*, a, m., Borstendorf, u Černé Hory na Mor. Dsky olom. Tč. — **B.**, Bořitau, ves u Vamberka.

Bořivoj, e, m., sv. Abdon. Šd. — **B.** = *'Ρηξήνωρ.* Lšk. — **B.**, os. jm Dal. 184. Cf. S. N., Tk. I. 603., II. 93., V. 232. — **B.**, hora u Slovanské Lhoty. Tk. III. 107.

Bořivojství, n., scharendurchbrechende Kraft. Lpř.

Bořivý. — **B.** = *co se boří*, brüchig. B. půda, sníh. Bc., Vrch.

Bořiživotný. B. smrť = na délku natahující, *τανηλεγής.* Vký.

1. **Borka**, y, f. = *kotvice*, **smaž** Anker a vlož: *borová šiška*, *krákorka*, die Knopper, der Kiefernzapfan. Od něho (dubu cern) pochodí *duběnky francouzské* a *borky*, výrostky kulovaté, kostrhaté, od jistých žlabatic (cynips) pochodící, die Knoppern. Rstp. 1395., Sl. les. Vz *Borek.* Tkanivo korové zvětšuje se po nějaký čas, potom se proměňuje v hmotu kyprou dřevnatou, kterou nazýváme *koráb* a *borka*, periderma, die Aussenrinde. Kk. 20. B. oad zeleným pletivem kůry lodyh a kmenů. SO. II. 128.

2. **Borka**, y, m., os. jm. B. z Hornic. Vz Blk. Kfsk. 252.

Bořkov, a, m., ves u Semil, vz Blk. Kfsk. 776.; samota u Litomyšle.

Borkovany, dle Dolany, ves u Klobouk.

Borkovec, vce, m., os. jm. Mor. Šd., Blk. Kfsk. 1286.

Borkovice, dle Budějovice, ves u Veseli v Tábor. Tk. III. 37., 43., Blk. Kfsk. 657., 1241., Sdl. Hrd. III. 301.

Bořkovice, dle Budějovice, ves u Vlašimě. Sdl. Hrd. 37., 237.

Bořkovský *dvůr*, samota u Borkovic.

Borkový duh (kaštanový), quercus aegilops, die stachelige Eiche. Sl. les.

Borky = *bobulky borovice.* Rr. Sb. — **B.** = *rašelina*, der Torf. Mý., Sl. les. B. lisované Sl. les. — **B.**, samota u Blatné; ves v Hradecku. Vz Blk. Kfsk. 937.

Borlíček, čka, m, samota u Protivína. PL.

Bornéen, u, m. Šfk. 524.

Borneo, a, n., veliký ostrov v indijském moři. Vz S. N.

Borneol, u, m., v lučbě. Šfk. Poč. 582.

Borní, Föhren-. Šm.

Bornice, e, f. = *lesní, lovčí roh, lesnice*, das Waldhorn. Sl. les.

Borník, a, m., os. jm. Arch. IV. 379.

Bornit, u, m. = *pestrý lešténec.* Bř. N 213., Šfk. Poč. 277.

Boro, a, n. = *poražený kmen.* U Poličky. Kšá.

Boro = Buddorský chrám. Vz KP. I. 106.

Bórodusík, u, m., der Borstickstoff. Sl. les.

Bórofluorovodík, u, m., der Borfluorwasserstoff. Sl. les.

Borohrádek, dku, m., městečko u Kostelce nad Orl. Vz Blk. Kfsk. 23. Proč se posmívají obyvatelům B-ku koňským řehtáním ihihi? A jak tam upálili husara? Vz Shtk. Krat. h. 13., 14.

Borok, a, m. = *borák.* U Místka na Mor. Škd.

Boronatrokalcit, u, m. Schd. IV. 430., Bř. N. 137.

Boronie, e, f. Španělská h., spanische Boronie. Vz Boronka. Šp.

Boronka, y, f., boronia, die Boronie, rostl. B. zpilkovaná, h. serrulata. Vz Rstp. 276.

Boronkovitý. B. rostliny, boronieae: boronka, kmlnopach, korea. Rstp. 276., 271.

Boroš, e, m., os. jm. Šd.

Borošín, a, m., pole u Vsetína. Vck.

Borot, a, m. B. Jan. 1830. Vz Jg. H. l. 537.

Borota, y, m., os. jm. Pal. Rdh. l. 118.

Borotice, dle Budějovice, Borotitz, vsi u Dohřiše a u Lechovic v Brněnsku. PL. Cf. Tk. I. 603., V. 145., 146., Žer. Záp. I. 42., 159., Tf. Odp. 331.

Borotín, a, m., os. jm. Arch. I. 425., Mnč. Rozm. 68. — **B.**, městečko u Sudoměřic. Vz Blk. Kfsk. 888, 893, Tk. Ž. 183., 4., 17., 101., 198.; ves u Jevíčka na Mor. Budek z B-na. Dsky olom. Tč. Do B-na na Mor. chodí pro černé nevěsty. Vz Shtk. Krat. h. 206. Jak si pomohli B-ští k lacinému masu? Vz ib. 14. Cf. S. N., Sdl. Hrd. IV. 368., Tk. II. 111., 185., III. 643., IV. 723, V. 236., VI. 57., Shn. 322.

Borotinek, nka, m., ves u Sedlce.

Borotínský, ého, m., os. jm. B. Václ. Žer. Záp. I. 133., 151.

Borott, a, m. B. Jan. 1793. Vz Jg. H. l. 537., Jir. Ruk. 1. 89.

Bórotvar, u, m., das Borazitoid, halbes Tetrakontaoktader mit geneigten Flächen. Sl. les.

Borová, é, f., hájovna u Chotěhoře; Borau, městečko u Blatné, vz S. N.; Borowa, vsi u Zhraslavic, Litomyšle, Poličky, Letovic; Kielerdörfel, ves v Mor. Třebové. PL. Cf. S. N., Tf. Odp. 289., Blk. Kfsk. 1286., Sdl. Hrd. I. 252.

Borovanka, y, f., samota u Vršovic u Prahy.

Borovany, dle Dolany, Borowan, ves u Bernardic; Forbes, městečko u Budějovsku; Turhan, ves u Hajdy. Cf. S. N., Blk. Kfsk. 4., 657., Tk. Ž. 1., 3., Sdl. Hrd. III. 301., IV. 368.

Borovatý, stark an Kieferwald. Šm.

Borovčák, a, m. = *kvíčala.* Némc. IV. 412.

Borové, ého, n., Borow, ves u Přeštic. Vz Blk. Kfsk. 587., Sdl. Hrd. I. 252.; Borowa, ves u Náchoda. Blk. Kfsk. 530.

Borovec, vce, m. = *jalovec*, der Wachholder. Slb. 286. Na Slov. Tč. — **B.**, der grosse Kiefernborkenkäfer, hostrichus stenographus. — **B.**, Borowetz, ves u Nedvědic. Sdl. Hrd. III. 301. — **B.**, os. jm.

Boroví, n. = *bor*, der Kieferuwald. Sl. les. — **B.** = *jalovec.* Cf. Borovec. Slov. Hdk. C. 376.

Borovice, *sosna borovice, bor, chvoj*, pinus. B. zahradní, pinela, pinus pinea, die Piniolienkiefer, točitá, Schlangenkiefer, semenná, Samenk.; nálet b-ce, der Kieferanflug; b. na trouby, die Röhrenferche. Sl. les. Cf. Rstp. 1432., 1425., Schd. II. 273., FB. 5., Slh. 285., Čl. 163., 164., Čl. Kv. 81., Rosc. 101., Kram. Slov. 42., Kk. 100.-101., KP. III. 307.—308., Chvoj. Prodáme jich (staré panny) do Bílovic polovic, dostaneme za ně trocho b-vic. Sš. P. 690. — **B.**, pole u Vranovic. Pk. — **B.**, Borowitz, vsi u Mnich. Hradiště a u Smiřic; Worowitz, ves u Horšova Týna. Tk. III. 36., Blk. Kfsk. 46., 330., Sdl. Hrd. IV. 283.

Borovička. — **B.** = *jalovec*, juniperus communis, der Wachholder. Rstp. 1425. — **B.** = *jalovcová kořalka*, pálenka z bobulek jalovce obecného (na Slov. borovčia. Němc. IV. 441.), der Wachholderbranntwein, Kronawetterschnapps. Us. Tč., Škd. — **B.**, samota u Králové Dvora. B. vsi v Boleslavsku (vz Blk. Kfsk. 784.) a v Plzeňsku. Blk. Kfsk. — **B.**, y, m., os. jm. *B. Jan Ant.* Vz Jg. H. l. 2. vyd. 537.

Borovičkář, e, m. = *kdo borovičku prodává*, der Wachholderhändler, -verkäufer. Ssk.

Borovičkový, Wachholder-. Ssk.

Borovičný. B. hora, der Kiefernberg. Sl. les.

Borovík, u, m., houba, der Bronzepilz, boletus aeneus. Čl., Čch. Dg. 711.

Borovina. — **B.** = *borové dříví*, das Kiefernholz. Sl. les.

Borovinský, samoty u Pelhřimova a Humpolce.

Boroviny, dle Dolany, Borowin, hájovna u Křelovce; Borovina, samota u Solnice; Boroviny, samota u Křelovic.

Borovit, a, m., vz Boruta. Škd.

Borovizna, y, f., eine dichte Kieferheide; schwarze, unfruchtbare Erde. Šm.

Borovka, y, f., ves u Neveklova, samoty u Budějovic, Prachatic a Sušice. — **B.** = *jalovec*, juniperus. Slov. Bartol. Göm.

Borovná, ě, f., Borowna, ves u Telče.

Borovnice. Ad b. housenka. Vz KP. III. 314.—315. — **B.** = *tvrz* v Hradecku. S. N. XI. 201. Martin z B-nice. Žžk. 8., 172. — **B.**, Borownitz, vsi u Budějovic, u Kostelce n. Orl., u Čechtic a u Jimramova; *B. Veliká*, ves u Pecky; Ludwigshof, samota u Něm. Brodu. Cf. Tk. III. 35., 43., Blk. Kfsk. 1286., Sdl. Hrd. I. 252., II. 275., III. 301., IV. 92.

Borovnický Štěp. Vz Blk. Kfsk. 0097.

Borovníček, čka, m., csiomicrus, brouk. B. černý, c. pinicola. Kk. Br. 389., Šír II. 60. — **B.**, čku, m. Zasadiu (-dil) som h. do zahrady na chodníček. Sb. sl. ps. II. 1. 13.

Borovnička, y, f. = *sosnokaz obecný*, phalaena noctua piniperda, die Kieferneule. Škd. — **B.**, Klein-Borowitz, ves u Pecky. Vz Blk. Kfsk. 766., 793.

Borovník, a, m., cnethocampa pinivora. Vz Klikoroh. Odb. path. III. 931. — **B.**, ves u Vel. Meziříčí.

Borovno, a, n., Borowno, ves u Rokycan. Vz Blk. Kfsk. 126.

Bórovodík, u, m., v lučbě. Šfk. Poč. 131.

Borovsko, a, n., ves u Dolních Kralovic. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1286.

Borovský, ého, m. *B. Vavř.* Tk. IV. 229., 251. *B. Blažej*, kněz a spisov. † 1614. Vz Jir. Ruk. I. 89., Jg. H. l. 537., Šb. H. l. 231. *B. Havel* = Kar. Havlíček. *B. z Borové*. Sdl. Hrd. II. 244. *B. mlýn* u Řehořova na Mor.

Borovy, míst. jm. Sdl. Hrd. II. 101.

Borový. B. obložita, vz Obložita; b. mol, tinea pinitella, die Fichtenmotte; mšice, aphis pini, die Fichtenlaus; dřevo, das Rothföhrenholz; bourovec, vz Bourovec; dračka, der Kieferspan; práh, die Kieferschwellle; pařez, der Kieferstock; semeno, der Kiefersame; kůrovec, vz Kůrovec; lesina, der Kiefernforst; pryskyřice, das Kiefernharz; pilořitka, sirex juvencus, die Kiefernholzwespe; obaleč, retinia turionana, der Kiefernknospenwickler; choroš, polyporus pinastri, der Kieferlocherschwamm; porost, der Kiefernbestand; jehla, die Kiefernadel; pilatka, tenthredo, die Föhrenblattwespe; šiška (horka, krákorka), der Kieferzapfen; krontilka, vz Krontilka, kláda, šindel, olej. Sl. les. Hněvám se já, hněvám, na svého galana, že mně nepostavil borového mája. Sš. P. 785. — *Jan borový* = hlupák. Na Zlínsku. Brt. — *B. potok*, v pohoří karpatském, v prameništi Ostravice. Škd. — **B.** Klement, dr. theologie a kanovník, naroz. 1838. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 159., 161., 162., 185., 186., Šb. H. I. 2. vyd. 231. — *B. Ant.*, čes. spisov. ku konci 18. století. Vz S. N., Jg. H. l. 2. vyd. 537., Šb. H. I. 2. vyd. 231., Jir. Ruk. I. 91., Enc. paed. I. 697.

Bórový, Bor-. B. kyselina, die Borsäure, chlorid, der Borchlorid, fluorid, der Borfluorid. Nz.

Borožluč, i, f. = *loučovka*, die Kiengalle (eine Pilzart).

Borsok, a, m. = *jezvec*. Slov. Cf. Mkl. Etym. 7., Plk., Hdž. Šlb. 88., Čít. 167. Dle Kr. Sb. = *ostrovid*, der Luchs, felis lynx. Vz násl.

Borsuk, a, m. = *borsok*. Rr. Sb. Ani b. nezahúka pod tisovským hajnášom. Mt. S. I. 29.

Borš, e, m., os. jm. Boršové z Oseka čili z Riesenburka. Pal. Děj. III. 1. 280.

Borša, dle Káča, přítok Tisy. Č. Čt. II. 353.

Boršava, y, f., řeka na Slov. Č. Čt. II. 353.

Boršice, dle Budějovice, Borschitz, vsi u Uher. Hradiště a Uher. Brodu. PL. Vz Blk. Kfsk. 1264.

Boršický, ého, m., os. jm. B. K. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 537.

Boršíkov, a, m., Porschiken, ves u Svíň v Budějovsku. Vz Blk. Kfsk. 163., 652., Sdl. Hrd. III. 301., IV. 338.

Boršov, a, m., Borschenstein, v Míšeňsku. Pal. Děj. II. 1. 280.—281. — **B.**, Borschau, vsi u Pelhřimova a Kyjova; Paireschau, ves u Budějovic. PL. Cf. Tk. II. 182., Tk. Ž. 146., Sdl. Hrd. III. 301.

Boršovský, ého, m., os. jm. Tk. II. 532., V. 55., 58

Bort lodi. Konečně vzala druhá loď nás v bort. Čejka v Shakesp. Bortem či krajem lodi k zemi přiraziti, dvě lodi k sobě. S. N. I. 16. — **B.** = *strannice* žlabu, die Gerinnebacke. Sl. les.

Borta. Má na vestě z stříbra bortu, na kloboučku faborek. Sš. P. 534.

Bortění, n. B. dřeva, das Werfen des Holzes. Sl. les.

Bortíkvětka, y, f., lobelia cardinalis, die Kardinalslobelie, -blume. Šm.

Bortna. — **B.** = postrannice žlabu, ve které jsou zatínčeny kroužky k uvazování dobytka. U Loučimě. Pzčk.

Bortnice, e, f., vz Bortna.

Bortovina, y, f. = *lodní dříví*, das Schiffsholz. Sl les.

Bortový. — **B.** dříví = na borty, das Bordenholz. Sl. les. B zboží, bortovina, die Bordwaare. Sl. les.

Boruhrádek, dku, m., městečko v Kostelecku. Vz S. N., Sdl. Hrd. I. 227., II. 275.

Borúchať = *búrati*. Mor. Brt. D.

Borula, y, f. = *kráva barvy borové*. Mor. Brt.

Borusík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Borušov, a, m., Pohres, ves u Mor. Třebové.

Bořuta, y, m., os. jm. Šd., Vck., Pal. Rdh. I. 118., Tk. I. 603., V. 196., 207.

Boruta, y, m., der Waldgeist. Sl. les.

Bořutín, a, m., ves v Opavsku. Pk. Češt. 7.

Borůvčina, y, f., die Heidelbeerstaude. U Poličky. Kšá.

Borůvka, die Heidelbeere, Krackbeere, vaccinium myrtillus. Vz Rstp. 984., Kk. 195., Čl. 90., Čl. Kv. 271., Sch. II. 286., FB. 67, Slb. 387., Rosc. 139., Mkl. Etym. 19.

Borůvkový, Heidelbeer-. B. keř. Sl. les.

Borůvnice = borovnice. Rk.

Bory, nápoj Kalmuků. Vz KP. I. 23. — **B.**, samota u Přelouče; *B. Dolní* a *Horní*, Unter-, Ober-Borry, vsi Vel. Meziříčí.

Boryně, vz Boreň. Sdl. Hrd. IV. 173.

Borynka, y, f. = *zběhovec yva*, ajuga chamaepitys, rostl. Vz Rstp. 1196.

Borys, a, m., der Bauernkerl; grobes Brot. Šm.

Borysov = Boršov. Tk. III. 643.

Boryt, u, m., isatis, der Waid, rostl. B. barvířský, i. tinctoria. Vz Rstp. 84., Kk. 215., Čl. 18., Čl. Kv. 286., Rosc. 146., Kram. Slov. 43., FB. 73., Schd. II. 292., Slb. 704., S. N. — **B.** = *barvivo*. KP. III. 266. B. = modrá barva, dělá se z borytu barvířského, der Waid. Us.

Borytheues oprav v: Borysthenes.

Borytový, Waid-. B. kypa, die Waidküpe. Nz.

Borzučí, potok v pohoří karpatském v prameništi Ostravice. Škd.

Bos, vz Bosý. — **B.**, os. jm. B. Dan. Blk. Kfsk. 957.

Bosák = *bosý*. Cf. Bosán. Proč přezdívají Rychenburským (v Chrudimsku) bosáků? Vz Sbtk. Krat. b. 98., 103. — **B.** = *mnich*. Vz Hr. rk. 331. — **B.** = *jméno psa*, jenž má konce nohou bílé. Máme pěkného bosáka. U Skuhrova. Vz Bosnia. — **B.**, u, m. = *drbaný knedlík* z mouky a ze syrových, oškrabaných a sestrouhaných (drbaných) brambor. V jibových. Čecb. Vrů., Vlk., Mtš., Jdr., Ršk. — *B. Jan*, bratr čes. 1490. Vz S. N. — *B. Matouš*. Vz Blk. Kfsk. 1164. — *B. Jan*, františkán, v 16. stol. Vz S. N. Tk. V. 85. — *B. Kliment*, čes. spisov. v 16. stol. Vz S. N., Tf. H. l. 47. *O všech třech B.* vz i v Jg. H. l. 2. vyd 537., Sbn. 398., 933., Jir. Ruk. I. 91., 92.

Bosakýr, u, m. = *starček hajní*, senecio nemorensis, eine Art Kreuzkraut. Vz Slb. 444.

Bosan, a, m. *B. Frant.* v 17. stol Jg. H. l. 537. Dle Jir. Ruk. I. 92. **chybně m.**: Bojan.

Bosáu, a, m. = *bosák, bosý člověk*. Us. na Plaště. Prk. Přisp. 26.

Bosarka, y, f. = *čarodějnice*, die Hexe. U Nivnic a j. Sd., Tč. Vz Bosorka.

Bosátko, a, n. = převzdívka dítěti bosému a nuzně oděnému. U Stankova.

Bosek, ska, m. = *bosík, bosák*, psí jméno. Brt. — **B.**, sku, m. = *zadek* (řiť) *z mašíka*, jímž se mastí boty. Na Vsacku. Vck., Brt. D. 200.

Boseň, sně, f., Bossin, ves u Mnich. Hradiště. Tk. V. 171., Blk. Kfsk. 249.

Boseovka, y, f., bosea, der Goldrutbenbaum. Šm.

Bosík, a, m., vz Bosek. Na Mor. Val. Vck.

Boska, y, f. = *huba, ústa*, der Mund. Cl. Boskati. Dítě do kapustového dola vtisknulo boskum dolů. 1666. Pk.

Boskać = *boskati*. Ostrav. Tč.

Boskač, e, m., der Küsser.

Boskačka, y, f., die Küsserin.

Boskání, n., das Küssen. B. netrpím, když mě při tom není. Slez. Tč.

Boskati. Hdk. Č. 376. — **co, koho**. Naprů piesen zazpievaj, potom diovča bozkávaj; Má milá, premilá, však pekné líčka máš; šťastný je to človek, čo mu jich b. dáš; Keby boli Slováci, išla bych ich bozkati: ale že sú Maďari, všecku by ma zbabrali. Koll. Zp. I. 60., 70., III 137. — **co komu**: líce, ruku. Kyt. 1876. 28. Daj synečka, nech mu bozkám jeho líčka. Sš. P. 132. — **jak.** Boská z předu, dře ze zadu. Slez. Tč. — Cf. Bosk, Boska.

Boskem = *bos, bose*, barfüssig, adv. Mor. a Slez. Brt. D. 200., Klš., Šd. B. choditi. Škd. Tra mi plat davať a boskem smy (jsme bosi. Laš.). Šd., Brt. D., Matička b., tatík bez botův. Pořek. slez. Šd.

Boskov, a, m., ves u Semil. *B. Dolní*, Unter-Boskow, několik domků u Semil. Blk. Kfsk. 776.

Boskovice, die Budějovice, mě. v Brněnsku. Vz Žer. Záp. II. 181., S. N., Sbn. 693., 715., 716., 780., 833. Z B-vic Marta. Vz Jir. Ruk. I. 92.—94., Tk. V. 157., 129., VI. 346., VII. 410., IV. 723., Sdl. Hrd. I. 252., II. 275., III. 301., IV. 368.

Bosky = *boskem*, adv. Cl. Zbytkem — zbytky. Mor. B. choditi. Brt. D. Necboď b., vtrhni něco na noby. Mor. Šd. Pod kordem a b. (o tom, kdo má na př. nóvou župicu a roztrhané nobavice). Na Zlínsku. Brt.

Boslav, a, m. = Bohuslav. Bž 48.
Boslavice, dle Budějovice. Jiná ves Bohuslavice od r. 1280—93. velmi husto jmenovaná slove r. 1377. Boslavice, nyní v řeči obecné Bůslavice. Pk. Češt. 8.
Bosman, *bosvan*, u, m. = *veliký koláč při křtinách*, radostník. Slov. Koll. Zp. II. 507. Daj, Bože, to o rok dožit nám, aby na radostník prišiol zasa bosman. Ib. I. 243.
Bosmánky, pl., m , eine Art Reinettapfel. Slov. Ssk.
Bosna, y, f. Vz S. N. Školství v Bosně a Hercegovině. Vz Enc. paed. I. 697.—704.
Bosňák, a, m., vz Bosňan.
Boso. Obuj se na boso. Mor. Šd. Smutno sem tam chodím a sa potul'ujem, boso, v handrach biednych po domech vandrujem. Slav. 47.
Bosochod, a, **bosochodec**, dce, m., der Barfüsser. Loos.
Bosochodý, barfüssig Šm
Bosonoh, a, o, vz Bosonohý.
Bosonohy, dle Dolany, Barfuss, ves u Brna. Sš. P. 716.
Bosonohý, barfüssig. Rk.
Bosora, y, f. = *bosorka*. U Uher. Hrad. Tč.
Bosorák, a, m. = *čarodějník*. V mor. Podluží. Brt. L. N. II. 37. Na Slov Ohžalovali ho, že je b. a darmožrút. Dbš. Sl. pov. I 380. Jste buď b., buď vyšlý z pekla čarovník. Hol. 299.
Bosorka, y, f. = *neupravená, nečistá žena*, která nemá ani dětí ani domu v pořádku, mimo to zlostná, svadlivá. U Uh. Hrad Tč. — **B.** = *zlá čarodějnice, která jiným škodí*, die Zaubererin, Hexe. Cf. Čarodějnice, Bobonice, Újemnice, Stryga, Ježibaba. V mor. Podluží. Brt. Na Slov., Plk., Ssk., Hdk. C. 376. Tu b. beží do Konice. Dbš. Sl. pov. I. 114. Ona mu povedala, že je zámok hlízko, ale doňho len tak môže prísť, jestli dostane šaty z tej b-ky, čo v ňom býva. 16. 8. 30. (8. 29.). Vz Ziechaf. — **B.** — *divá lesní panna (žena)*. Dosfal-li se muž do jejich kola, na kusy ho roztrhaly. Němc. VII. 207., III. 281. Kolo tančící h-ky, ty mně zpěvem srdce ulúbily. Hdk. C. 180. — **B.** = *hruškový bourovec*, motýl. Na mor. Podluží. Brt.
Bosorkovati = *čarovati*. Vz Bosorka. Koll. Zp. II. 116.
Bosorovati = *bosorkovati*. Šd., Ssk
Bosorský = *čarodějnický*, Hexen-. Doktori tú od nemocí a baby od b-ských účinkov. Phld. IV. 42. Vz Bosorák, Bosorka.
Bosorství, n , die Hexengewalt, Zauberkraft. Slov. Ssk.
Bosorstvo, a, n., die Hexerei, Zauberei. Slov. Ssk.
Bosory, pl., f. = *čáry, bobony*. Slov. Ssk.
Bosota, y, f., das Bartussein, die Barfüssigkeit. Lpř. Koupil boty a nepozbyl b-ty. Č. M. 292.
Bosovice, dle Budějovice, ves u Polné.
Bossovati = z látky měkké, jako vosk n. hlína, plastické figury tvořiti a vůbec vypuklé dílo plastické dělati. S. N.
Boston, a, m., mě. v Americe. Vz S. N.
Bostov, a, m., samota u Ml. Vožice.

Bosula, y, f. = *kráva červená s bílýma nohama*. Mor. Brt. Cf. Bosak. **B.** = *kozí jm.* Mor. Brt.
Bosulenký = *bosý*. Vyletěla křepelenka z prosa a já za ňú b-ká bosá. Sš. P. 637.
Bosvan, u, m. = *bosman*
Bosý. Ad 1. Vinaři v čas vinobraní bosýma nohama, ba někdy v střevících do nádob vinných lezou a hrozny tlačívají. Let. Dokud jiný hůř se nosí, spokoj se, ať třeba bosý. Dch. Bosého všude tlačí. Slez. Šd. — B. (měkká) *koule*, kterou bráč v kuželky ne na prkno, nýbrž na ně hodil. Us. Bkř.
Bosyně, ě, f. (od Bos-a. Pal. Rdh. I. 134), Bossin, ves n Mělnika. PL., Tk. III. 125., Tf. Odp. 289, Blk. Kfsk. 1286.
Bošák, a, m., samota u Čestic.
Bošek vz *Bošec*.
Bošice, dle Budějovice, samota n Vimberka; vsi u Svojšic a u Čechtic. Cf Tk. II. 532., III. 135., Blk. Kfsk. 1286
Bošička, y, f. B. semenná, puchřec semenný, die Samenschwiele, v botan. Sl. les.
Bošilce, Boschiletz, ves u Veselí v Táborsku. Tk. III. 77., Blk. Kfsk. 657., Sdl. Hrd. III. 301., IV. 71.
Bošín, a, m., Boschin, vsi u Křince a u Chocně. Vz Blk. Kfsk. 1268., Sdl. Hrd. I. 252., II. 275.
Bošínský z Božejova. Vz Blk. Kfsk. 1287.
Bošířany, dle Dolany, Poschitzau, ves u Slavkov v Loketsku. Vz Blk. Kfsk. 1287.
Boškovice, dle Budějovice, ves u Benešova v Tábor.
Boškuvek, vka, m., ves u Viškova.
Bošov, a, m., Boschau, samota u Sušice. Boschow, ves u Nasavrk. Arch. III. 500., Sdl. Hrd. I. 252.
Bošovice, dle Budějovice, vsi u Písku (vz Blk. Kfsk. 110.) a u Boskovic.
Bošovský, ého, m., os. jm. Žer. Záp. II. 181
Boštětice = Božtčšice.
Boštice, dle Budějovice, samota u Uhlíř. Janovic. Vz Blk. Kfsk. 186.
Bot, u, m., vz Bota, Mkl. Etym. 20. Slovem *bot* znamenaly se původně střevíce: boty obepínaly jen chodidlo, ščíhaly pak nejen chodidlo ale i holeň. Jir. Vz Obnv. Šrc. 307. Boty byly za Jana Lucemburského z Francouz do Čech přineseny. Jir. Vzory ženských botek. Vz Matj. 142. a násl., Pérka. Botka dámská s klamnou poklopkou, b. s celou obložkou; dámská botka vložená ve střevíci; botka ženská k zapínání, na knoflíčky, letní s poklopkou a s obsázkou. Vz Matj. 144. a násl. Botka mužská hladká s pružinkami, b. vykrajovaná v břišku s blnbokým klínem; b. s obložkou; b. s klamnou poklopkou na knoflíčky a s obložkou; horská b., b. do sněhu a do vody. Vz Matj. 150. a násl., Pérka. B. boleňová; bota valchovaná, do jazyku, jezdecká, kalhotová. Vz Matj. 158.—165., Pérka, Botka. Botka plesová, b. (střevíc) na dřevěné količky, pařížská. Vz Matj. 171.—180. Poloviční b. holeňová; b. holeňová do jazyku, v zadu s jedním švem; b. s korkovými podešvy; b. s kalbotovou holení. Vz Matj. 181.—189. B. nabírané. Kos. Nevěsta obuta jest v boty

na zbery (nabírané). Na mor. Kopanici. Brt. L. N. II. 154. Přes pole jíti majícímu boty příslušejí, ocreae competunt. Kom. Jan. 481. Černý jako bot (o prádle). Brt. Budeme každý o jiné botě (neshodný?). Exc. Nestojí za to, aby si člověk botu (kramflík) o něj utřel. Us. Hnšk. Mezi chtěním, povídáním a udĕláním mnoho bot se roztrhá. Exc. Berlami, kyjmi i boty bit jsem od žebrácí roty. Dh. 96. Prach školský z bot vyrazili. Koll. III. 314. V dol stříbrošedý atlas k botce plyne. Čch. Sl. 22. Když sme přišli, buďme tu, šak nás botečky nehnětů; Včilej vlasy přerostajů, nohy z botů vylězajů; Má botky na šupavo, aby mu to necupalo, což je golánské; Bote nový cibolový, Liška boty natahuje, že na svadbu půjde; Nevěsta se raduje, že ty boty obuje; Obuj sobě boty, půjdem do roboty. Sš. P. 433., 504., 561., 686., 696., 723., 725. Už mu teče do bot (do kožicha). Us. Tuli se jako staré boty v almaře (upýpá se). U Hrad. Kšť. Má těžké boty. Vz Opilý. Sluší ti to jako kachně boty. Us. Bačk. Však ti budou někdy malé boty dosť! U Hrad. Kšť. Kůň nekovaný na mráz, děravá b. do bláta, tupá sekera na drva zle se hodí. Nejhorší boty u ševce. Bž. — **B.** = *kování kolu*. Nz., Sl. les. — **B.** *u pumpy, pumpová*, der Pumpschuh, Pumpenstiefel, Pumpencylinder. Šp. Vz KP. II. 83. — **B.** *vývěvy*. Vz KP. II. 83., Mj. 119., Schd. I. 85. — **B.** = *votka, otka*, třírobý rýček na obnuté tyčce navlečený, jímž se s desck slupice a radlice zem, mrva neb plevel odstraňoval. Světz. 1869. 119. B. = železná lopatka s rukovětí k čištění orajících částí pluhu, die Pflugreute, der Spatel. Pta. — **B.** *ocelová*, která se k železu přivaří. Vz Věř. Z. II. 13. — **B.** *se zámyčkou při vrtání země užívaná*. Vz KP. III. 53., NA. IV. 129. — **B** *u nápravy*, der Achsenstössel, *zákolesnice*. Pdl. — **B.** *kopí*, der Lanzenschuh. Čsk. — **B.** *hlaviště (kápě, kápí, hlaviště, kolba)*, die Kappe am Kolben des Gewehres. Šroub úulavní botky, die Kolbenkappenschraube, die Kolbenschuhschraube. Čsk. — **B.**, der Zapfenschuh bei der Korbspindel. U Řemlćova. Zlik. — **B.** = *základka*, druh páky ve mlýně. Rgl. — Vz Botka.

Botan, u, m., durio, der Durio, rostl. B. indský, d. zibethinus. Vz Rstp. 149.

Botan, a, m. = *bocan, čáp*. U Opavy. Klč.

Botanický, botanisch. B. zahrada = v níž se pěstují rostliny všech pásem hlavně k účelům učebným a vědeckým. Vz S. N., Enc. paed. I. 705.—708. B. krabice, Šml. I. 50., palaeontologie. Ves. I. 31.

Botaník. – **B** = *švec* (posměšně; bota-ník). U Rychn. Gth., Sbt.

Botanika theoretická, praktická, lékařská, lékarnická, průmyslnická, technická, hospodářská, lesnická, zahradnická. Kk. 2. vyd. 2., 4. B. všeobecná. Vz Schd. II. 152., 149., Kk. 1., 2., 3.

Botár, a, m. = *botař, švec*. Slov. Dbš. Sl. pov. 8. 11.

Botař. — **B.** = *švec*. Vz Botár.

Botatý = *kdo má veliké boty; k botě podobný*, stielelartig. Šd.

Boteň, tné, f., ryba. Mor. Hrb.

Botěžehnej, *bohtěžehnej*, Gott segne dich. Šm.

Bothriocephal-us, a, m. Čs. lk. I. 200., 224.

Botice, samota u Jesenic.

Botič, potok v Praze. Vz Kv. 1885. 572., S. N., Tk. I. 603., III. 532., IV. 723., VI. 346., Tk. Ž. 44., 75.

Botík, a, m., os. jm. Šd.

Botina, y, f. = *kůže na boty*. Us. Šd. Vz Botovina.

Botisko, a, n. = *veliká n. špatná bota*, ein grosser o. schlechter Stiefel. Kos. Ol. I. 82. Klapavé b. Ib. 303.

Botka. — **B.**, v níž spočívá konec oblouku fošnového mostu obloukového. NA. IV. 238. — **B.**, jíž se kolej ku podložkám připevňuje. NA. IV. 193. — **B.** *u hlavně, kolba* Vz Bota. — **B.** = trubkovitý díl listu v úžlabí jeho postavený neb nad pošvu jeho uvnitř prodloužený, jako u šťovíku, ocrea, die Gelenkscheide. Rosc. 121., Čl. Kv. XVIII., Slb. XL., Kk. 32. Die Tute, Verwachsung der Stützblätter. Nz.

Botkatý, v bot. Sl. les.

Botnati m. bobtnati. Bž. 47. Cf. S. N.

Botnieti = *botnati*. Slov. Ssk.

Botoš, e, m. = *kapsa, papuč na boty, na obuv nastrčená*. Dbš. Obyč. 184.

Botovina, y, f. = botina. Šd.

Botovitý, stiefelförmig. Šd.

Botový, Stiefel-. B. kůže (na boty), kopyto. Šd.

Botryogen, u, m., nerost. Bř. N. 154.

Botur, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Botvina, y, f. = *ron*, beta vulgaris, der Gartenmangold, rostl. Vz Kk. 151., Mkl. Etym. 20.

Boubel, bydatis, cysta = nádor n. novotvar, jenž skládá se z vaku naplněného buď tekutým anebo kašovitým obsahem, die Cyste. Vz Slov. zdrav. 36. B. dermoid, tukový. Ib. 37. B. krevný, die Hämotocyste, kožnatý, die Dermoidcyste, b. měchožila, Acephaloc., rozšířením vzniklý, Dilatationsc., b. vrtohlavu, coenurus cerebralis, b. cév krevných, die Blutgefässcyste, slizový, Schleimc., kostní, Knochenc. Nz. lk. B. lůžka, vaječníku. Křž. Por. 220., 240., 360. Cf. S. N., Čs. lk. I. 301., II. 34., 35., III. 10., 27., 35., 403., VI. 13., X. 21., 50., 118., Mkl. Etym. 18.

Boubela, y, f., kravské jm. Mor. Brt.

Bouboláček, čka, m., der Dickwangige, Blasengel (o dětech). Šm.

Boubelatý. B. tvářička. Čch. Bs 75.

Boubelík, u, m. = *blatouch*. U N. Bydž. Kšť.

Boubelka, y, f., alstroemeria, die Alstroemerie, rostl. B. peřestá, a. pelegrina, žíhaná, a. ligtu, točivá, a. salsilla. Vz Rstp. 1537.

Boubelkovitý. B. rostliny, alstroemerieae: boubelka. Vz Rstp. 1537.

Boubelní, Hydatiden-. Šm. Cf. Boubel.

Boubelový, Cysten. — B. nádor pod spojivkou, cystis subconjunctivalis. Schb. B. ledvina, die Cystenniere, polyp, der Cystenpolyp, nádor b., die Cystengeschwulst. Nz. lk.

Boubín. — **B.**, něm. Banbin, samota u Horažďovic. Z Boubína Sim. Vz Blk. Kfsk. 884.

Boubínský, ého, m, os. jm. Mns. 1880. 97. B. z Újezda. Vz Blk. Kfsk. 1287., Sdl. Hrd. II 260., III. 301., IV. 368.

Bouble, e, f, die Scheibenkeule. Šm.

Boubol, vz Boubel.

Boubova, samota u Berouna.

Boubská, é, f., něm. Busk, ves u Vimberka.

Bouc = *bác*, plums. Hodrdy bouc (říká se, když někdo padne = už leží!). U Kr. Hrad. Kšť.

Boucka, y, f. = *bucka, míč.* Mor. Lpř., Sd.

Bucnouti (si) = *lehnouti (si), jíti spat* (v dětské mluvě). Mor. Šd.

Boucný, ého, m., os. jm. Šd.

Bouček, čku, m. = *malý dub.* — **B.**, čka, m., os. jm. Šd. B. Kar. Blk. Kfsk. 1094.

Boučí. — **B.**, samota u Pelhřimova a Nadějkova; dvůr u Cbotěboře.

Boučina, y, f. = *bučí*, das Buchengehölz. Škd.

Bouda. Vz Mkl. Etym. 23. B. uhlířská, die Köhlerbaude, -hütte, dřevařská, die Holzhauerhütte; b. k bližádí, die Hutbaude. Sl. les. B., do které se zavírají krůty, aby vyseděly bažanty. Škd. Podívací, divadelní b., die Schaubude. Dch. Žito je jako b., oves jako brčál. U Solnice. Obloba je jako b. (zamračená). Us. Olv. — **B.**, něm. Bauda, samota u Mnicb. Hradiště, u Šmicbova, u Vinobrad, u Čimelic, mlýn u Štok, u Cbrášťan, u Mšena, dvůr u Čimelic; *B. Kovčínská* u Volšan v Mlat.; *B. Myslivská Dolejší a Hořejší* u Nepomuk; *B. Nová*, Rotbenhügel, u Budějovic; *B. Stará*, Alt-Rotbhügelwacbt, samota u Lišova.

Boudečka, y, f. = *malá bouda.* — **B.** = *Bouda*, samota u Vinohrad.

Boudík, u, m., der Budel (im Laden). Dch.

Bouditi se = *mračiti se* (o nebi). Na Poličsku. Kšá. Koř. bud. Vz Listy filolog. VII. 17.

Boudníček, čka, m., parus pendulinus, die Beutelmeise. Pdy.

Bouduík, a, m., der Hüttenbewohner. Šm.

Boudný, ého, m., os. jm. Mor. Šd.

Boudský, samota u Třeboně.

Bouduk, u, m. Dřevo b-ku bukolistého, fernambuk, fernebok, pryzila, der Fernambuk, das Fernambukholz. Šp.

Boudův *mlýn* u Vltavotýna.

Boudy, něm. Bouda, samota u Čimelic; něm. Baudy, vsi u Tišňova a Sedlčan; mlýn u Vltavotýna; Buda, ves u Čimelic PL. Vz Blk. Kfsk. 1287.

Bougie = kančnkový proutek (v lékař.). Slov. zdrav.

Bouch, *buch*, u, m., der Schlag, der Krach. Plk.

Bouchač. — **B.**, das Knallgeräthe, die Knallbüchse. Dch.

Bouchačka. — **B.** = *říť.* Má dobrou b-ku (umí dobře prděti). Us.

Bouchal, a, m. Dostal na cbrám páně svatébo B-la (byl bit). Us. Jir., Holk., Dř., Vrů., Kšá.

Bouchalka, y, f., hospoda u Berouna. Krč.

Bouchanice, e, f. = *bouchání.* — **B** = *řezanice, pračka*, die Paukerei. Dch.

Bouchati. — **abs.** Dvéře bouchly. Hrom bouchl. Nrd. Bll. 29. — **čím.** I sén i os búchá hlavú. Žk. 470. B. někomu skalami do střechy. Sá. v Osv. I. 98. — **kam.** B. se v prsa. Us. B. do tobo, darauf losppauken. Us. Dcb. Simon **na** zemi buše. **Pass.** 295. Ihned buchl (padl) do pekla. Hns I. 115. — **kde.** Srdce zle v něm buchá. Kká. Td. 233. **Pod** oblučkom nebúchaj. Jakže by som nebúchal, keď som diovča zanuchal? Koll. Zp. I. 314 Nebojím sa pána, ani úradnika, leo tobo bajdúcha, čo po cbrbtě búchá. Koll. Zp. I. 283. — **odkud.** Jak to srdce z hloubky buchá prudce! Kká. K sl. j. 51. — **uad čím.** Že by si měl nad čím búchať (čím se bezpečiti), nemá. Mor. Brt. D. — **jak,** Hromem to bouchlo. Us. Aby to tak velmi nebuchlo (nápadným nebylo). Čr.

Bouchavec, vce, m. = *drnavec lékařský. střílice, zlobice*, das Glaskraut, parietaria officinalis, rostl. Vz Čl. 151.

Bouchaveček, čku, m. = *bouchavec.* Vz Rstp. 1359.

Bouchavosť, i, f., knallende Beschaffenheit. Šm.

Boucher, cbra, m. = *židovský učitel.* Na Sedlčansku a j. — **B.** = *těhotná žena.* U Třeboňa. Olv.

Bouches, u, m. = *rána do zad.* U Něm Brodu.

Bouchnouti, vz Bouchati.

Bouillon, vz Buljon.

Boukal, a, m., der Kollerer. Šm. — **B.**, os. jm. Plk. — **B.**, samota u Březnice.

Boukalka, y, f., ves u Heřmanova Městce Sdl. Hrd. I. 189.

Boulangerit, u, m., nerost. Bř. N. 215.

Boule. Vz Šrc. 128., Mkl. Etym. 24. B krevná (kýta krevná), haematocele, die Blutgeschwulst. Nz. lk. B. smolná (pryskyřičná), die Harbeule, křesavcová, die Feuersteinknolle. Sl. les. — Jak lid boule zaháni, zaříkává. Vz Mns. 1853. 479., 480.

Boulevard (bulvár), u, m., fr = *hradba, ohrada.* Rk.

Boulití. Cf. Listy filolog. VII. 17.

Boulitý, beulig, beulenähnlich. Vz Boulovitý.

Boulovitý = boulitý.

Boulový, Beulen-. Šm.

Boulune, ě, f., achimenes, Achimenes. rostl. B. červcová, a. coccinea, sesamovitá, a. sesamoides, kočinčinská, a. cochinchinensis. Vz Rstp. 978.

Boumati = *klátiti.* — **čím**: nohama. Mor. Brt.

Bouna, y, f., die Schöpfbuhne (im Wasserbau). Šm.

Boupřisám = *Bohu přisahám.* Us. Rjšk.

Bouquoy, vz Buquoy.

Boura, y, f. = *hedváb, které se ku předení nehodí*, die Floretseide. Rk., Hvl. — Boží dar jako b. (podařený, kyprý, vysoký). Mor. Knrz. Země jako b. = kyprá. U Poličky. Kšá.

Bourací náčiní, práce, Us., batterie. NA. III. 158.

Bourač, e, m., der Zerstörer, Niederreisser. *B-či = hasiči*, kteří v čas potřeby obrožená místa bourají. Kal. čes. has. VI. 61.

Bouračka, y, f. = *bourání*. To tu máte mnoho b-ky. Mor. Šd.

Bouračský, Einreiss-. B. nářadí. Dch., Kal. čes. hasičů VI. 42.

Bourání, n., das Einreissen. B. mostu, S. N. X. 175., hradeb.

Bouratel, e, m. = *bourač*. Dk.

Bourbon (Burbôn), a, m., fr. Vz S. N.

Bourcový, Spinner-. B. housenka, můra. NA. IV. 109. Vz Bourec.

Bouře. Vz o bouřích KP. II. 204., 206., III. 362., S. N., Šrc. 124.—126., Stč. Zem. 660., Kram. Slov. 43. B. = výjev povětrný výbuchem elektřiny vzduchové učiněný. Blř. B-ka lokální, magnetická, elektrická. Schd. I. 175., 177., Stč. Zem. 662., 675. B. rovnodenní, Aequinoktialstürme, b. s deštěm, der Gewitterregen. Sl. les. B táhla jen zde onde, war nur strichweise; Při bouři na moři srdce se pokoří. Cf. Qui nescit orare, eat ad mare. Dch. B- živlů, Vrch., Tk. Č. 1. Věků divá bouř. Vrch. Bůře temná, tohoto světa, válečná. Št. Kn. š. 91., 130., 224 Boure mořská se strhla, upokojila, je zahnala. Ler. Je jako bouřka (jako koš; o těhotné ženě). U Kr. Hrad. Kšť. Po veliké búři jasno činiš. BO. Jak zažehnávají na mor. Valašsku bouřky? Vz Brt. L. N. I. 219. Pověry o bouřkách vz v Mus. 1853. 490. Proti bouřce lopatu a pometlo na hnůj křížem položiti. Na Val. Vck. B-ky v druhé polovici září přinášejí mnoho větrů. Tě Jsou-li bouřky ještě v měsíci září, bývá v zimě mnoho sněhu. Mus. 1854. 539. Když krávy střečkují, bude b-ka. Na Zlinsku. Brt. Při dobrém času na bouři pamatuj. Bž., Lpř. — **B.** = *zboření* etc. Žádajl navrácení škody, kterouž jsú v té bouřce vzali. NB. Tč. 110. Bouře náboženské Anth. I. 3. vyd. IV. O to byla veliká b-ka mezi dvořany. Let. 12. Popadše zbraně ztropili v městě bouřku; B-ku spokojiti; Shlukše se zdvihli b-ku V. B-ku snadno učiniti, ale nesnadno spokojiti. Pláč. — **B.** = *moc* atd. Bouř tajemných přání. Hdk. — **B.** = *vysoký klobouk, cylindr*. Us. Cf. Mračno. — **B.** = *kroupy s krví smíšené a uvařené, polívka jitrnicová, jelitková*. U Zábřehu, Olomouce a j. Kčk., Sd. — **B.**, y, m. = *hlupák, trouba*. U Něm. Brodu. Brnt.

Bourec, bombyx. B-ci, bombycidae, die Spinner. Brm. IV. 407. B. smrkový, bombyx pini, der Fichtenspinner, Sl. les., morušový, b. mori, der Seiden-, Maulbeerspinner, Frč. 178., Schd. II. 516., haberní, hruškový, medvědí. Schd. II. 516., 517., 515. *Bourovec* prstenčivý (prstenice, prstenák), phalena bombyx neustria, die Ringelraupe, kroužkový, gastropacha neustria, der Ringelspinner, toulavý, phalena bombyx processionea, der Processionsspinner, borový, pini, gastropacha pini, der Kiefernspinner, sosnožravý, gnethocampa pinivora, der Kiefernprocessionsspinner, třešňový, gastropacha lanestris, der Kirschen-, Birkennestspinner, dubový, bombyx (gastropacha) processionea, der Eichenprocessionsspinner, Sl. les., topolový, gastr. populi, Pappelspinner, hlohový, g. crataegi, Weissdornspinner, Hagedornspinner, vlnořitný, g. catax, Holzbirnspinner, grauer Wollträger, hruškový, g. everia, Holzbirnspinner, Č. Kalandra v Km., ostružiníkový, g. rubi, der Brombeerspinner, jívový, g. ilicifolia, Saalweidenspinner, osykový, gastr. populifolia, Weissespenspinner, ovocný, g. quercifolia, Eichblattspinner, březový, g. betulifolia, Birkenblattspinner, švestkový, g. pruni, Pflaumenspinner, trávový, g. potatoria, der Grasvogel, jetelový, g. trifolii, Wiesenkleespinner, pryžcový, g. castrensis, Wolfsmilchspinner, Km. 1876. 614., 599., Brm. IV. 412, 415., 429., Kk. Br. 148.—157., Šír Br., Zl. klasy 1855., Odb. path. III. 931., piniový, cnethocampa pityocampa, der Pinienprocessionsspinner, Brm. IV. 429., Odb. path. III. 391., tažný. Schd. II. 516., KP. III. 315., 316.

Bourek, rka, m., Burek, samota u Budějovic.

Bouřenosný, *αἰγίοχος*, sturmtragend. Lpř. Slov. I. 16.

Bouřerodý, sturmgeboren. Dch.

Bouřevládce, e, m., der Sturmbändiger. Dch.

Bouřící ňádra. Vz Bouřiti. Vrch.

Bouřil, a, m., der Tumultuant. Dch. — **B.**, samota u Ml. Vožice.

Bouřilka, y, f., die Lärmerin, Stürmerin. Sm. — **B.**, samota a hospoda u Ml. Vožice.

Bouřiti. Mkl. Etym. 24. — **koho**. Protož ptáčka napomíná, aby pokoje nebouřil. V. — **kde**. Duch v něm bouřil. Vrch. B-lo se v něm srdce, žluč. Sá. B-lo to v něm. Šbr. V hlavě to bouří. Hrts. Židé se b-li v Jerusalemě. Har. I. 147. — **kudy kdy**. Tisíc ozvěn bouří labodně po stráních vlahou noci. Kká. K sl. j. 58. — **oč**. O tu se mnoho b-li v Praze. Let. 19. — **proti čemu**. Všecky proti bratřím b-li a pozdvihovali. Čr. — **jak**. Hluk bouřil stále. Vrch. Moře z dna se bouří. Nrd. — **se**. Kráva, jalovice se nám bouří (běhá se, chce k býku), povedeme ji k býku. Us u Kr. Hrad. Hrš.

Bouřivě. — B. probíhati, pronikati. Lpř. Slov. I. 48. Ňádra bouřlivě se dmou. Čch. Bs. 77.

Bouřivý. Mkl. Etym. 24. — Bouřlivý proud, die Sturmfluth, koutek, der Wetterwinkel. Dch. Ej prijde dažďik búrlivý, azda mi ho zobudí. Koll. Zp. I. 186. B. kvašení, stürmische Gährung. Sl. les. — **B.** = *neklidný, prudký* B. pochvala, der Beifallsturm, povaha, turbulenter Charakter, nalěhání, Dch., vlna, Čch. Bs. 66., smích, Vrch., políbení, touha, Šml. I. 8., 18., hněv, Osv. I. 269., výstup, souhlas, jásot, život věsti, schůze, sněm. Us. Pdl. — *Pozn*. V těchto příkladech jest všude *bouřlivý*.

Bouřkový, Sturm-, Gewitter-. B. mračno. Kv. 1870., 316., NA. V. 326.

Bouřlivák, a, m. = *bouřliváček*. Dch.

Bouřně = *bouřivě*. Kká. K sl. j. 179.

Bournonit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 215., Schd. II. 58.

Bouřný. — B. racek, larus canus, die Sturmmöve, Sl. les., cit, Kká. K sl. j. 159., let, Hdk., vřava, řeka, Vrch., vír, Mcbs., prond, vichřice. Osv. I. 378., VI. 598.

Bouroplodný *mrak.* Dk. Aesth. 427.

Bourový, von Filetseide. Cf Boura.

Bouska, y, f., samota u Mníška.

Bouslav, ě (l), f., vsi v Boleslavsku a Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 531., 865.

Bouslavice, Woislawitz, ves u Votic. Ty máš hlavu jako Bouslavice (velikou) U Kvasin.

Bousnice, Bausnitz, ves u Trutnova.

Bousodov, a, m., ves v Litoměř. Vz Blk. Klsk. 863.

Bousov, a, m., Bausow, ves u Ronova v Čásl.; *B. Dolní a Hořejní*, Unter-, Ober-Bautzen, mě. a ves u Sobotky. Vz Blk. Kfsk. 1287., Sdl. Hrd. I. 179., II. 146. Dolní Bousov jest od starodávna chlupatý. Vz Sbtk. Krat. h. 15.

Boušek, ška, m. B. Petr a Václ. Vz Blk. Kfsk. 1287.

Boušice, dle Budějovice, Bauschitz, vsi u Jaroměře, u Benešova (Bohoušice).

Boušov, a, m., Bauschov, ves u Blovic.

Boušovice, dle Budějovice, Bauschowitz, ves u Terezína. Tf. Odp. 223.

Bouts-rimés, vz Uložený.

Bouzov, a, m., Busau, městečko u Mohelnice.

Bova, y, f. = *veliká a tučná žena*, ein grosses, feistes Weib. Slov. (Gemer.). Šd.

Bovlčka, y, m., os. jm. Žer. Záp. I. 19.

Bowle (bohl), u, m., angl. = *číše, šálek*, Napf, Schale.

Boxerova patrona. KP. IV. 494.

Bozati = *lízati*, lecken; bozkati. Slov. Ssk. Mor. Brt.

Bozděch, a, m. MDr. Gust. B., zemský školní inspektor a gymnas. ředitel v Budějovicích, nar. [16]/$_{9}$19. B. Eman., spisov., nar. 1841. Vz Tf. II. 1. 138.

Bozdiře, pl., Wostirschen, ves u Horšova Týna. PL.

Bozdiše, ves v Plzeňsku. Blk. Kfsk. 331.

Bozeň, zně, f., Bosein, samota u Vlašimě; hájovna u Ml. Vožice.

Bozensko, a, n. B. leželo na levém břehu Vltavy. Pal. Děj. II. 2. 398., Tk. I. 603.

Bozenský. B. župa v Čech. zahrnovala Příbram, Březnici, Sedlici, Orlík. Vz S. N.

Bozk, u, m. = *bosk.* Slov.

Bozkorka, *oprav* v: *bozorka.*

Bozkosť = *božství.* Ssk.

Bozkov, a, m. Ž B-va Matěj. Tk. V. 203.

Bozký, vz Božský.

Bozonie, e, f. = *Prešpurk.* GP.

Bozorák, a, m. = *bosorák.* Sl. let. I. 91.

Bozorka, y, f. = *bosorka.* Slov.

Boztěchov, a, m. *B. Nový, B. Starý,* Neu-, Alt-Bostiechau, vsi u Jindř. Hradce PL. Vz Blk. Kfsk. 850., Sdl. Hrd. IV. 368.

Boztví, vz Božství.

Bôžä, ata, n., ein armer Mensch. Slov. Ssk. Cf. Božata.

Božan, a, m. *B. J. Jos.* 1719. Vz Jg. H. l. 537., Jir. Ruk. I. 94.

Božanov, a, m., Barzdorf, ves u Broumova. Tk. I. 419.

Božata, *Božeta,* y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. — B., pl., n. = *bôžata.* Slov. Vz Bôžä. Té dobré bôžata medzi ľud ostúpily. Slov. Zatur.

Božátko, a, n. = *ubožátko.* Brt. D. 200.

Božba, y, f = *božení se, dovolávání-se Boha* (za svědka). Mz. Mkl.

Bože, pl., Božete, ves u Týnce nad Labem. Sdl. Hrd. I. 99., II. 145.

Božcovník, u, m., asperula arvensis, rostl. Let. Mtc. S. VIII. 1. 28.

Bôže, genium. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Bôžä.

Božec = *psotník.* Vz Slov. zdrav. 37. Kooká, jakoby očima jeho h. pohrával (zmatené, na všecky strany, krouti jimi). Světz. 1864. 583. B. ji napadl. Břez. 161. B. naň připadl. Nekr. Iratrum. 247. — **B.** = *zaříkač, zaklínač nemocí, pomáhač od kouzel a čárů a kdo hádá, kdo co ukradl.* Mor. Kld., Vck. Vz Brt. Mtc. 1880. 8., L. N. I. 199.

Božecký Vacl. Vz Blk. Klsk. 1287.

Božedrevina, y, f., cf. násl. Zazpievaj, kohútku, na b-ne: čo mi má Pánboh dať, už ma to neminie. Koll. Zp. 1. 153.

Božedrieva, abrotanum; i jiný ještě keř. Slov. Chlpk. Sp. 204.

Božech, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Božechna, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Božej, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Dal. 92., 96.—98., Tk. I. 45, 107.

Božejov, a, m., městečko v Pelhřimovsku. Arch. III. 499., S. N., Tk. IV. 723., Blk. Kfsk. 1287., Sdl. Hrd. III. 157., IV. 368.

Božejovice, dle Budějovice, Bažejovice, ves u Jistebnice; Boschowitz, ves u Písku; Božowitz, dvůr u Vodňan. Cl. Tk. IV. 723., Tf. Odp. 287, Blk. Kfsk. 1222., Sdl. Hrd. II. 45, IV. 368.

Božek, žka, m., der Andächtler. Šm. — B., os. jm. Šd., Pal. Rdh. I. 118.

Bôžek, žka, m., deus, *bůžek.* Ž. wit. 46. 10.

Božekati = *naříkati, říkati: Bože.* Slov. A tak b-ká, že by aj ten kameň sizy zahaly. Mt. S. 1. 63. B-ka od rána do noci. Sb. sl. ps. 104.

Boželze, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Boženn, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Božena, y, f., Beatrix. Pal. Děj. 1. 2. 218. B. Kněžna, † 1052. Dal. 70., 71.

Boženi, n. = *přísaha.* Slov. Pokr. Pot. I. 348.

Boženický = porotní, Geschworener-. Slov. Loos, Šm.

Boženictví, n., das Geschwornenamt. Slov. Šm., Loos.

Boženík, také *konšel, radní, jurát,* der Geschworene *(porotce)* Rb. B-ci na to prisahali. Sl. ps. 260. Čítal Týdenník h-kům a přísežným pilně naslouchajícím. Koll. 1823. Sedával za stolem jako předsedník ostatních 12 b-níků vůkol stola; Městský rychtář měl 12 b-ků čili úředních přísežných osob a pomocníkův. Koll. IV. 99., 117.

Božepor, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Božeský, göttlich. B. hytosti. Slov. Dbš. Úv. 26.

Božestvi, n. = *božství.* Kom.

Božestvo, a, n. = *božstvo.* Slov. Dbš. Úv. 27., 29.

Božešice, díe Budějovice, Božescbitz, hájovna u Dnespek. Cf. Tk. V. 40

Božeta, y, m., os. jm. Tk. I. 61.

Božetěch, a, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118., S. N., Sbn. 119.

Božetěcha, y, f., os. jm: Pal. Rdh. I. 118., S. N.

Božetělový. B. (božítělový. MP. 126.) průvod, die Frohnleichnahmprocession. Šš. L. 142.

Božetice, die Budějovice, Božetitz, ves u Milevska, dvůr u Kostelce nad Orl. Vz Blk. Kfsk. 151., Sdl. Hrd. II. 34.—35.

Božetín, a, m., ves u Sedlce. Vz S. N., Blk. Kfsk. 177., Sdl. Hrd. IV. 356.

Boževládce, e, m., αἰγίοχος. Lšk. Lpř. překládá: aigidu držící, nosící, bouřenosný, vládce bouřky.

Boží. B. oheň, Němc., bojovník, Dch., rána (mor), kázeň (božec), Mus. 1863. 27., mor (padoucí nemoc), Bdl., lóno, umučení, rytieř, Výb. II. 3., 6, 7., mnčennik, kázání (přikázání), b. slovo kázati. Pass 14. stol. B. soud (ordalie, vz S. N.), peníz, vz Tk II. 319., tělo. Ib. 532. B. těla kaple. Tk. III. 643., VI. 27. B. město, strach, timor domini, Ž. wit. 86. 3., 110. 10., pomsta, písmo, řeči, obraz a podobenství, království, bázeň, přepuštěnie, andělé. Št. Kn. š. 4., 6., 8., 11., 20. Pro Boha božího! Us. Vk. Mám ženu boží (těbotnou); Byl b. (opilý). U Žamb. Dbv. Mor. Brt. D. 200. Už je boží (už spí). Us. Brt. D. 200. Sestra, radím tobě, těch listóv chovaj, boží jsú a tvoji. Půh. II. 356. Netoliko srdcem, ale i ústy máme boží býti. Št. Kn. š. 111. Kde pak chodíš od božího rána, celý b. den? Us. Brt. Je na božích cestách, ein Quartalsäufer. Vz Opilý. Brt. Tazán-li kdo, čí je to pole, odpovídá, je-li jeho majetkem: moje a boží. Na Zlinsku. Brt. B. děcko z jeslí. Jl. Jest boží a Michalů (říkají o opilci). Km. II. 327. Od božího rána až do večera k nim mluvil. Šš. Sk. 294. Vyznali pod přísahů na božích mukách; Pro Buoh a matku boží; A nač jest peníz boží dal, že se toho drží. NB. Tč. 72, 258. Jmenovánie božie ješitné (brání jména božího nadarmo). BO. — B. dárek také: člověk k ničemu, hlupec. Každá žena k politování, jíž se takový b. d. bez kvasnic dostane. Sk. Črty 7. — V botanice B. dřevce = brotan, artemisia abrotanum. Cf. Božídřevec. Dch., Slb. 421., Sbtk. Rostl. 18, 289., Mllr. 17. Čože je to za zelina božie drevce? čo že je to šuhajka, čo ma nechce? Koll. Zp. I 153. — B. koláčky = sléz okrouhlolistý, zaječí sléz, syrečky, potáčky, pagáčky, pagačice, malva rotundifolia. Slb. 641., Mllr. 65. — B. nohavičky = stračka, stračička, stračí nožka, kozí brádka, delphinium, der Rittersporn. Slb. 669. — B. dar, antirrhinum. Vz Hledík. Rt. — B. oko, crepis drumondi. Vz Škarda. Rt. — B. lístky, die Marienblätter. U Příbora. Mtl. — B. vlásky = suchopýr. U Žďáře na Mor. Olv. — B. dřevo = svaté dřevo, francouzské dřevo, guajacum officinale, santum, das Quajakholz, Heiliges Holz, Pockenholz. Mllr. 52. — B. milost = čist. čistec, sideritis, das Fesskraut. Vz Mllr. 98. — Jména místní. B. Vrážka, vrch u Mníška. Krč. B. Pole a Lesík u Vranovic na Mor. Pk. — B. Voda, Geweihter Brunn, u Libochova. Dch. — B. Dar, Gottesgab, horní mě. u Jáchymova v Chebsku. Vz S. N. B. Dům = Nové Hrady. Tk IV. 380., Sdl. Hrd. I. 252. B. Vůle. Sdl. Hrd III. 114.

Božibyt, u, m., ambrosia, die Ambrosie. B. pomořský, a. maritima. Vz Rstp. 880., Slb. 398.

Božic. Hr. rk. 133., Mkl. Etym. 16.

Božice, die Budějovice, Positz, ves u Jaroslavic na Mor.

Božický z Božic. Sdl. Hrd. IV. 116.

Božič, e, m. = božic. Hrbň. Jsk.

Božičín, a, o = božicův. V prostriedku stola vidno b-čin koláč všelijak okrášlený (štědrovečerní koláč, vánočka u pravoslavných Srbů). Slov. Č. Čít. I. 77.

Božidar, u, m., dvůr u St. Benátek.

Božídřevec, vce, m., vz Boží dřevce (ku koni). Slb. 421., Šd.

Božíhodový oděv, Us., ornát, Jrsk., oběd, Nrd., ruce (čisté). Ve Skubrově. Dbn.

Božíhrobný kostel. Šš. Sk. 143.

Božík, vz Šetek. Šumia trávniky slovenské, zabrajú šumy zvädlých líp a skryté v halúzkach bôžiky zatrepocú krídelkama zelenými nad hlavou uźnú mrúcej. Sldk. 198.

Božík, a, m., osob. jm. 1130. Pal. Děj. I. 2. 16., 17, Rdb. I. 118., Tk. I. 124.

Božíkov, a, m., místní jm. Sdl. Hrd. III. 88.

Božínek, nka, m. = božíček. Ty můj b-ku, du mein lieber Gott! Us. Rk.

Božinka, y, f., samota u Smíchova.

Božisko, a, n. Venkovská b-a lesův a niv. Ovid. Trublář.

Božislava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Božiště, ě, n. = božnice. Obzor. Ebr. Starci zatým a kňaz v posvátněm bája božišti súdy vedú. Hol. 194.

Božíština, é, f., jm. louky. Arch. I. 511.

Božítělní, gottähnlich; Frohnleichnahms-. Šm., Loos.

Božítělový, vz Božetělový.

Božiti. Mkl. Etym. 16. — **B.** = božekati, prositi. U Místka a j. na Mor. Škd., Mtl. Pořád tam cosi božuje. Na již. Mor. Šd. Božil mě, ať to na mně vyboží. Slez. Šd. — **se** = Boha se dovolávati. Mor. Brt. v Mtc. 1878. 30. B. se na to nebudu. Brt. D. 200.

Boživodu, y, l., samota u Ml. Boleslavě; Geweihtenbrunn, ves u Mělníka; Heiligenbrunn, koupele u Petrovic.

Božka, y, f. = bohyně, die Göttin. Pozlatil řemeslně jalůvce růžky, by ze skvostnosti radost měla b. vidoucí. Msn. Odyss. III. 437. — **B.** = Božena. — **B.**, os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Božkov, a, m., Božkow, ves u Čern. Kostelce, u Plzně a Domažlic; Paschkau, ves u Hranice na Mor. Pl. Cf. Sdl. Hr. I. 7.

Božkovati, frömmeln. Koll. III. 249.

Božkovice, díe Budějovice, Božkowitz, ves u Benešova.

Božná, é, f., Božnay, ves u Lobosic.

Božnění, n., die Vergötterung. B. sil (přírodních). Dbš. Úv. 61.

Božněný; *-én, a,* o, vergöttert. B. slunce. Dch.

Božnice. Svatovit na mnohých místech b. měl Koll. Zp. I. 406. První stolice v b-cích. ZN.

Božnicí, Tempel-. Šm.

Božník, a, m., der Deist (De-ist). Loos.

Božnosť. Pal. Rdh. I. 346. Kdo ku b-sti prohlídá. Šš. II. 67.

Božný. B. krása a síla Dch. Aby lidé nemněli, by co božné v těch stvořeních bylo Hus. I. 103 — **B.** = *zbožný, nábožný,* fromm. Bez ducha sv. život b. věrců Páně obstáti jinak nemůže. Šš. J. 231

Božokať sa = bíti se v prsa. Mor. Brt. D. 200.

Božovati, vz Božiti.

Božovice v Písecku. Blk. Kfsk. 1179. Z Božejovice. Jir. v Osv. 1886. 916.

Božskočlověcký, gottmenschlich. Církev je b. organism. Šš. II. 134.

Božskokvět, u, m., dodecatheon, die Götterblume. B. virginský, d. meadia. Vz Rstp. 1232.

Božskomocný, mit göttlicher Macht begabt. Šm.

Božskovati, frömmeln. Šm.

Božskovoň, ě, m., diosma, das Diosma. B. srstnatý, d. hirsuta. Vz Rstp. 278.

Božskovoňovitý. B. rostliny, diosmeae: božskovoň, těhozev, sviloklec. Vz Rstp. 278., 271.

Božský (*bozký*, cf. český m. češský. Ht. Zv. 103.). B. poctu někomu činiti. Us. Pdl. B. sebeklam, Kká., pokrm, mast, olej, vůně, Lpř. Slov. I. 35., osoby, ctnosti. Mž. 16. B. úcty požívati. Lpř. Děj. I. 29. V b. sboru, deorum. Ž. wit. 81. 1. Což mám hned kápnouť (říci) božskou (pravdu)? U Kvasin.

Božství (boztví. Ht. Zv. 103. Cf. Božský.) Pro tvé b.; Amen i duchu sv., ot b. nedělenému. Výb. II. 13., 26. V b. nižádná osoba není menší než druhá v dóstojenství. Hus I. 457. Ale však otcovo i synovo i ducha sv. jedno jest b.; Rovný otci podlé b., menšie otce podlé člověčstvie. Št. Kn. š. 14., 15.

Božtek, žtka, m., kleiner Gott, der Genius, das Idol. Slov. Loos.

Božtěšice, dle Budějovice, Božetitz, ves u Klatov; Postitz, ves u Ústí nad Lab. Tk. I. 87., III. 131., Blk. Kfsk. 261.

Br. Kořen v: bráti, sbírati, výběr, výbor, sbor. Bž. 31.

Bra, y, f., die Steuer. Slov. Loos.

Brab, a, m. Bylo jich tam jako brabů (mnoho). Na Poličsku. Kšá.

Brabák, u, m. = *brouk* U Litovle. Brt.

Brabancový = *brabantský*. B. olej. Us. Vlk.

Brabantka, y, f. — *brabantská slepice,* Brabanter Henne. Šp.

Brabantsko, a, n., země v kraji burgundském. Vz S. N.

Brabantský Mikuláš. Žer. Záp. I. 275.

Brabce, pl., Brabetz, ves u Jindř. Hradce.

Brabčí = *vrabčí.*

Brabčina, y, f., samota u Turnova.

Brabčov, a, m., samota u Sušice.

Brabčovec, vce, m., mlýn u Kutné Hory.

Brábek, bka, m. = *ptáček* (žertovně). Msk. (Šš. P. 478., 553., 697.). — **B.** Frant., lektor jazyka maďar. v Praze, nar. 1848., spisov. Vz Tf. H. I. 147.

Brabenec, nce, m. B. lesní, veliký mravenec, formica rufa, grosse Waldameise. Mllr. 47.

Brabeníčná, é, f., les u Kolšova. Pk.

Brabeniště, ě, n., samota u Sedlce.

Brable, *brablec,* gt. hrabca, m. = *vrabec,* der Spatz. Hlavně na Mor. *Brablc.* Na Zlínskn. Brt. Dva brahlce uškubaně, to jsú naše voli tažné. Šš. P. 672. Jak brahle v hrsti. Na již. Mor. Šd. *Brablec.* Na Mor. Vck. U Poličky. Kšá. Vybrali sme brablce. U Bzence. Šd. Sedl brablec na kostele jako mládenec. Šš. P. 478.

Brablčenka, y, f, *druh hrušek.* Mor. Brt.

Brablec, vz Brable.

Brablenec. Brt.

Brabor, dentaria enneaphyllos. Slb. 697.

Braca, e, f., das Bruderband, die Brüder. Slov. Ssk.

Bracelets caustiques, stužky leptavé k odejmutí údův. Čs. lk. III. 124.

Bracka, y, f., tintinabulum, *břinkadlo,* eine Schelle. Slov. Ssk. V MV. nepravá glossa. Pa.

Bráč. Mnoho ženichů, žádný bráč Č. M. 385. — **B.,** *viola, antiviola,* die Bratsche, Altviole, hud. nástroj. Mus. 1850. Z it. viola da braccio (braccio = rámě). Dch.

Brača, ata, n., ausgemerztes Schaf. Slov. Ssk.

Braček. Dbš. Sl. pov. 8. 35., Sl. spv. IV 143. Vz Znepáčiť sa. — **B.,** vz Brak.

Bračice, dle Budějovice, Bratschitz, ves u Čáslavě. Vz Blk. Kfsk. 78.

Bračický Petr. Blk. Kfsk. 38. *B. z Chořov.* Sdl. Hrd. I. 166.

Břačislav, a, m. = Břetislav. Dal. 183., 184., Pal. Rdh. I. 118.

Bračka. — **B.,** sherardia, rostl. Vz Čl. Kv. 214., Slb. 487., FB. 49.

Bračkočková, é, f., samota u Smíchova.

Bračok, čka, m. = *braček.* Slov. Hdk. C. 376., Šd., Sl. ps. 132., Koll. Zp. I. 263.

Brada. Vz Gb. Hl. 125., Bž. 44., Mkl. Etym. 19. — **B.,** das Kinn. Už mám těch tvých orací právě po bradu. Sá. Má lukšu na hradě (říkají tomu, jehož matka je v nedělích). Na Hané. A keď prišli do Aradu, oholili zradcom bradu. Koll. Zp. I. 42. Brada jako struhadlo, jako strniště (jsou-li vousy krátké). Dch. Už je vzhůru bradou (umřel). Tkč., Pkt., Bdl. Ani se od něho nehnu, až bude vzhůru bradou. Us. Msk. — **B.** = rohovitá spodní čásť dolejšího pysku brouků. Kk. Br. 4., Ves. IV. 61. — **B.** = *vousy,* barba. Ž. wit. 132. 2. B. až po pás. Kn. pob. II. 247. Mužie dlúhé brady nosiechu. Dal. 16. Učinil si bradu velikú z vlasnov koňských a kozích. Pč. 23. Soukal bradu (rozpačitě za vousy se tahal). Wtr. v Osv. 1884. 441. Hladiti koho po bradě. Dch. Bradou dává se znáti kozel a lidé moudrou mluvou. Č. — Brada = kus koudele bradě podobný, kterážto koudel na dračce jsouc zavěšena se spřádá. Mor. Bkř. B. stromová =

vousy stromové, der Baumbart, die Bartflechte (längeres Baummoos). Sl. les. — B. *klíče*, vz Klíč. B., brádka, odsadec, der Griff am Hufeisen des Pferdes. Čsk. — B. *v botan.* Kozí b. = kozí barva, žlutidlo, kručinka barvířská, stinavec, janovec, genista tinctoria, der Ginster. Vz Rstp. 354. Kozí b., tragopogon, der Wolfsbart. Sl. les. Kozí b. = kuřátko, kyjanka, clavaria, der Keulenschwamm, bouba, Sl. les.; kyjanka ozdobná, clavaria formosa, die Bärentatze. Na Vsacku. Vck. Kozí b. (prsťňak), druh hřibů. Na jihovýchod. Mor. Brt. — *Brada* (bylina) *Aronova, Aronový kořen, židova brada, duronova brada, diblik, blázinec, tvář sv. Jana, štiplavec,* arum maculatum, der Aronsstab, Aronswurzel. Eselsohren usw. Vz Mllr. 17. — B., pl., hrad u Jičína. Vz S. N., Tk IV. 723., Tk. Ž. 102., Sdl. Hrd. II. 34 — B., y, m., os. jm. Mikat B. Žžk. 8., 172., B. Mart., Mikul. Tk. Ž. 6., 172.

Bradáč, der Langbart. Holoplusk (holohrad) učí b-če. Pk. Pochlebník jest ďáblova dojka, jenž prsmi jedovatými krmí ty, jimž pochlebuje; a to ssání jest ohavné starým bradáčom a babám. Hus 1 260 — B. = *bratr laik či konverš* v klášteřích, jenž se neholil Dal., Sv. ruk. 103. — B. = *provazovka*, usnea, die Haar-, Bartflechte, rostl. Sl. les. Cf. Slb. 216. — B., os. jm. *B. Petr.* Tk. V. 79. *B. Vinc.*, kanovník, nar. 1815. Vz Šh. H. l. 2. vyd. 231. *B. Dan. a Vít* Vz Blk. Kfsk. 957., 966.

Bradáček, čka, m. = *malý bradáč*. Lpř. — B., listera, das Zweiblatt, rostl. B. vejčitý, l. ovata. Vz Čl. Kv. 136., FB. 23.

Bradačka, y, f., samoty u Tábora a u Jičína.

Bradačov, a, m., ves u Ml. Vožice. Blk. Kfsk. 112., Sdl. Hrd. l. 112., IV. 368.

Bradál, a, m. = *bradáč*. Šm.

Bradanka, y, f., byssomia, eine Schneikenart. Šm.

Bradař, e, m. = *holič*. Ssk. — B., os. jm. Šd.

Bradaška, y. f., samota u Jičína

Bradatec, tce, m. = *vousatka*, barbula, mech. B. rolní, b. ruralis. Ves. prázdn. 136., 240.

Bradatice. Dal. 126., Alx. B. v. 102. (HP. 74.), Alx. V. v. 1700. B-cí hlavu sťal. Dal. 37. B. bednářská či jednoručka. Hk. Vz S. N.

Bradatičník, a, m., der Hellebardirer. Šm., Loos

Bradatka, y, f. = *bradatice*, švancara. Sl. les.

Bradatosť, i, f., die Bärtigkeit. Šm.

Bradatý muž, Pass. mus. 318., sup, vultur barbatus, der Bartgeier, lišejník, usnea barbata, die Bartflechte, sekera, vz Bradatice. Sl. les. — B. Jan ze Stříbra. Tk. II. 158., III 584., IV. 723., V. 236.

Bradava, y, f., mlýn u Zavlekoma.

Bradavice, verruca. MV. Vz S. N., Kram. Slov. 45., Slov. zdrav. 37., Mkl Etym. 19 B. snovací u pavouka, die Spinndrüse, chutnací, papilla, das Zungen-Geschmackwärzchen, Nz., Schd. II. 346., prsní, Sv. ruk. 314., vz Honeček. Us. B. spojivky, v. conjunctivae. Schb. Která ženská má b-ci v obličeji, ta prý jest dobrá hospodyně. Us. Nežity a b. nesmějí se počítati, jinak rostou neustále. Mus. 1853. 479. B. na štědrý večer rybí žlučí potřené se ztratí. U N. Bydž. Kšť. Máš-li b-ce, snadno se jich zbavíš, dotýkej se jich penízem a ten vyhoď oknem; kdo jej zvedne, na toho přejdou. Us. Sbtk. Jak se ještě zahánějí? Vz Mus. 1853. 480., 1855. 55., Kv. 1885. 346. *Skutečná pomoc.* Natírej si b-ce šťavou (žlutou) vlaštovičníku (krvavníku, nebeského daru, celidonie, celduně, celistonu, lat. chelidonium, das Schöllkraut). To znal také Presl, napsalť v Rstp. 64.: Šťavou zahánějí se b-ce. *V botan.* skládají se b. z několika nahloučených buněk ztvrdlých, žádné šťávy nevylučujících. Kk. 9. B. kůry (plba), das Linschen, die Linsendrüse, lenticella; plodná, úrodná, die Fruchtwarze. Sl. les. — *B. koule,* der Kugelflügel. Koule s b-cemi. Čsk.

Bradavička, y, f., vz Bradavice.

Bradavičnatý. B. kůže, Us., krovky, Kk. Br. 6., brslen, euonymus verrucosus, warziger Spindelbaum. Sl. les.

Bradavičník = *slunečnice, otočník*, helianthus annuus, heliotropium majus, Sonnenblume, Sonnenwende, Krebsblume u. s. w. Vz Mllr. 53. — B., malachius, brouk. B. rudokrký, m. rubricollis, lemovaný, m. marginellus, blešní, m. pulicarius, dvouskvrnný, m. bipustulatus, měďozelený, m. aeneus, grosser Blasenkäfer, zelený, m. viridis, pěkný, m elegans. Vz Kk. Br. 228.–230., Brm. IV. 127. B. janský, acrochordus javanicus, die Warzenschlange. Brm. III. 402.

Bradavičný. B. kručinka Vz Kručinka.

Bradavka, papilla. Nz. lk. B. chutnací (vláknitě, hřibovité, ohrazeně). Osv. I. 148., Dk. P. 15., kožní, die Hautpapille. Šp. Onemocnění b-vek, der Brustwarzen. Kříž. 445. B. u muže, kde má žena prs. Stff. Vz o b-kách na konci prsu vz Slov. zdrav. 38., Šv. 50., 55.

Bradavkovitý, warzenähnlich. Pdl.

Bradavkový = *brdečkový*, papillaris, Warzen-. Nz. lk.

Bradavnice, e, f., verrucaria, die Warzenflechte. B. tečkovaná, v. punctiformis. Vz Rstp. 1844.

Bradavnicovitý. B. rostliny, verrucarieae: bradavnice. Vz Rstp. 1830., 1844.

Brádek, dka, m., os. jm.

Bradel, dlu, m. = *skalisko*, die Klippe. Šd.

Bradelnatý = skalovitý. klippig. Sl. les.

Bradík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Bradlna, y, f. = *slabý, špatný vous*. Šm., Loos.

Bradlsko, a, n. = bradina. Šm.

Bradiště, ě, n., das Kinn; starker Bart. Šm.

Bradití = překážeti, zvl. když pod oděvem nebo v obuvi něco přílišný tlak působí. Nevím, co mi to tuhle dnes pořád bradí. V Krkonoš. Lg.

Brádka, y, f. = *vousy na bradě*, der Kinnbart. B. bleše černá také. Hr. rk. 63. — B. *kozí*, calatripa, agrilena. Byl. 15. stol. Cf Brada.

Bradla. Vz KP. I. 462.

Bradle, pl., ves u Nov. Města n. Metují.

Bradlec, dice, m., ves u Mnich. Hradiště; hrad u Jičína. Vz S. N., Tk. III. 620., Blk. Kfsk. 833. a 767., Tk. Ž. 17.

Bradleny, die Dolany, ves u Letovic na Mor.

Brdliti se, il, en, ení, sich klippen. Rk.

Bradlo. Ad *zábradlí*. Veliký počet jich sešel se na bradlo u Kamenice. Bls. 47. Cí. Hradili se proti sobě dělajíce zábradla a šranky. ib. 71. — **B.** = *úskalí pod hladinou mořskou*. Bkř. Die Bergspitze, Klippe. Ssk., Jir. — **B.**, *vrch* v pradědských horách ua Zábřešsku. Km. — **B.** *u čekany* = *násada?* U Domažl., Jrsk. — **B.**, samota u Kamenice nad Lab.; *B. Horní, Dolní*, Ober-, Unter-Bradlo, vsi u Nasavrk, vz Blk. Kfsk. 343., Sdl. Hrd. I. 232., II. 275., IV. 368.; Bradlenz, ves u Jihlavy.

Bradna, y, m., os. jm. Šd.

Bradné, ého, n., Broden, ves u Klatov. Blk. Kfsk. 608.

Bradný, Bart-, Kinn-. Slov. Ssk.

Bradohol, a, m. = *bradoholič*. Šm.

Bradoholič, e, m. = *bradýř, holič, lazebník*. Us., Loos.

Bradov, a, m. = paseky na Vsacku. Vck. Za B-vem = pole v Hovězí na Vsacku. Vck.

Bradova Judita. Blk. Kfsk. 1010.

Bradovka, y, f. = *bradavice*. Tč. — **B.**, y, m., os. jm. Slov. Šd.

Bradový, mentalis, Kinn-. Nz. lk.

Bradský, ého, m., os. jm. B. Jan, Sigm. Tk. I. 125. *B. z Labouně*. Vz Blk. Kfsk. 1287., Sdl. Hrd. III. 301.

Braducha, y, f. B. mnohoklasatá, andropogon ischaemum. Let. Mt. S. VIII. 1. 18. Vz Vousátka úzkolistá.

Bradý, härtig. Slov. Ssk.

Bradypepsie, e, f. = zdlouhavé trávení.

Bradýř není spokojen s vousy, on chce zaplacen býti. Exc. — **B.** Arnošt. Blk. Kfsk. 1054.

Bradýřka, y, f., die Bartschererin. Šm.

Bradýrna, y, f., die Barbierstube. Šm.

Bradýřský, Barbier-.

Bradýřství, die Barbierkunst. Šm.

Brah, u, m. = *obilní stoh*, der Schober. Plk., Ssk. Vz Brh., Sv. ruk. 324., Mkl. Etym. 19. Tu hned brahy, jinak stohy obilné, rozmetali. Háj. r. 847. O původu sr. Listy filolog. VII. 11.

Brahinit, u, m., nerost. Osv. V. 18.

Brahma, y, m. = jm. nejvyšší božské bytosti indijské. KB. Vz S. N.

Brahmabutrovka, y, f., das Brahmaputrahuhn. Šp.

Brahmanism-us, u, m. = *učení brahmanů*. Vz KP. 1. 104., Lpř. Děj. 1. 21., S. N., Enc. paed. I. 709.—715.

Brach. Ve vých. Čech. a j. také = *spočník*, der Kamerad, Gesell, Bursch. Dch., Kší. Jdi s cesty, brachu! Dch. Oženili sme sa, milí braši, co nám budú říkať doma naši? Sš. P. 588. Milá brachu, všaks ty ode mne penize brala. NB. Tč. 54. Jméno *brach* jest rodu ženského i o mužských osobách ve rčení: Milá brachu! Brt. D.

Brachek, chka, m. = *brach* BO.

Brachovati = *děliti*. Slov. Ssk.

Brachygrafie, e, f. = *stenografie*. S. N.

Brachykefalní plémě lidské (s krátkými lebkami). Stč. Zemp. 737.

Brachykefalové, z řec. = *krátkolebí* (Baskové, Etruskové). Stč. Zem. 841., Slov. zdrav. 38.

Brachylogie (stručnomluv) = *stručnosť* a úsečnosť slohu, přivoděná k místu vypustkou všeho toho, čeho ze souvislosti snadno se dovtípiti lze. A hned uzřím zástup lidí všelijaké věci sbírajících a do břemen skládajících. Ptám se, co to? Oni, že se přes svět strojí. Já, a proč ne bez těch tíhot? lehčeji by jeli. Oni: blouď jsi ty! Jak že by jeli? to jejich křídla. Kom. L. 29. — KB. 239. Cf. S. N.

Brachystochrona, y, f. = *čára nejkratšího pádu*. Vnč. 54. Vz S. N.

Brak, der Pofel. Cf. Mkl. Etym. 20. — **B.**, sorbus torminalis, druh jeřábu, eine Art der Eberesche. Vz Slb. 519., Mllr. 100.

Břak, u, m. = *druh*, die Gattung, Art. Hrušky trojího břaku. Mor. Brt. D. 200. — **B** = *brak*, der Ausschuss. Ib.

Brakář, e, m., der Auswähler. Šm.

Braktický. B. či smíšené usazeniny. Stč. Zem. 723.

Brakola, y, f., os. jm. Mor. Šd.

Brakovati = *různo děliti; vybírati*. — abs. Vlk něbrakuje (nevybírá). Slez. Šd. — D. = *chyběti*. Brakuje mi teho. Laš. Brt. D. 200.

Brakovna, y, f. = *káď, do níž se ryby brakují*. Us. Rgl.

Brakule, e, f. = *stará škatule*. U N. Kdýně. Rgl.

Brakůvka, y, f., *vybrakovaná ovce*. Slez. Šd. Mor. Brt. D. 200.

Braky, pole u Lověšic. Pk.

Bral, u, m. = *bralo, bradlo*. U Ronova. Rgl.

Brala, y, f. = *břila, ploský kámen*. Slov. Tč.

Brale, e, f. = *bralo*. Šm.

Bralí, vz Bralo.

Bralice, e, f. = *bralo*. Šm.

Bralistý = *bralnatý*. Slov. Hlasom v bralistých krajov zaznieva jeho nadchnutie. Sldk. 466.

Bralití, il, en, ení, emporheben. Slov. Ssk.

Bralo, a, *bralí*, u., **brale**, *bralice*, f. = *skalisko*. Slov. Dunú Dunaj a Inna za lunou sa valí. nad nim svieti pevný hrad na vysokom bralí. Chlpk. Sp. 3. Sokoli si hniezdo uvili na bralí. Chlpk. Sp. 111. Jedeu se ztrácí na bralách, druhý u sítiny. Hdk. C. 120. Aby se tá láska na bralí rodila, nejedna panenka hlavu by zlomila. Sl. sp. 1. 3. Tak som žil pod Tatrami, v jejich bralách videl som siln národa. Lipa 333.

Brama, vz Brahma.

Bramarbasovati = *tlachati, vychloubati se*. Šm., Ntr. VI. 403

Brambor = *zemče, žampák, lilek, bobál, krumple, krumpír* (Grundbirn). ertepie (z Erdapfel), solanum tuberosum. Vz Rstp. 1120., Kk. 186., Čl. 72., Čl. Kv. 231., Slb. 358., Kram. Slov. 45., FB. 55., KP. III. 263., Odh. Path. III. 826. B-ro, pl. b-ra, u Viškova u Polné. Zl. V pl. rozeznává se na Zbirožsku muž. a žen. rod. V mnž. rodě rozumí

se jediné *podzemní plod*, v ženském však celá rostlina, jak u množství na poli roste, tedy jaksi pole bramborové; *bramboříště* = pole po bramborách. Dej mi několik b-rů; máme b-rů plný sklep; Zajíc skočil do brambor; máme brambor jeden záhon. Přidej kmínu k b-rům; oráme k b-rám. V bramborech není tak pěkný škrob jako ve pšenici; zajíc leží v b-rách. Lg. *Na Slov.* také: zemčák, krumpolec, krompach, grumbír, grumbolec, grule, bamboch, hombír, budka, bandurka, šupák, kartofl; *druhy brambor* na Slov.: rusáky, angličáky, saské, oselky, rohlíky, modráky, rychlíky, červenáky, bílé, rapáky, bzeňáky (sviňské). Sb. uč. 1858. 204. *Na Zlínsku:* samsóny, vyroviáky, rychlíky, jánky, cigány, vídeňáky, rohlíčky, sviňáky. Brt. *V Podluží* na Mor.: svatojánky, nekvětuše, češky, sviňské. Brt. *Na slovenskopolské hranici:* svapka, v Horní Oravě švapka. Listy filol. 1885. 468. Šestinedělky, české, modráky, modrovočky, amerinkány, žlufáky, kudly, rohlíky, cibulky. U Rokycan. Vermoutky, růžovky, zlatonšky, cibuláky, broskvový květ, škotský žampion. Us. Pdl. B. nové, staré, syrové, vařené, smažené, maštěné, se slanečkem, s uzeninou, se syrečkem. Us. B-ry v kožišku (neloupané). Us. Dbv. Jsou živi o holých b-rech. Us. Vk. B-ry cediť = bečeti, plakati. U Plsku. Šgl. Vz **Zemák, Zemče**, Mllr. 99. B. prostředek proti kurdějím. Vega I. IX. p. — **B.** = *drobotina, maličkosť*, die Kleinigkeit. Tulich, zámek a více jiných brambor. Z. arch. praž. č. 1174. f. 92. Wtr.

Bramboračka, y, f. = *bramborová placka*. U Malče. Olv. U Ronova. Rgl.

Bramborářka, y, f., *žena, která brambory* a) sází, b) prodává. Stat. př. kn. 1877. 39. Wtr.

Bramborářství, n., die Erdäpfelkultur, der Kartoffelbau. Zpr. arch. VIII. 101., Sl. les.

Brambořeni, n. = bramborářství. Sl. les.

Brambořiček, čka, m. B. koloradový, koloradovní, brouk bramborový, deryphora decemlineata, chrysomela d., der Koloradokartoffelkäfer. Sl. les.

Brambořík, a, m., saxicola, pták. B. hnědý a černohlavý. Vz Frč. 355. — **B.**, u, m., cyclamen, die Erdscheibe, Waldrübe, das Saubrod. B. obecný, ořech sviňský, sviňský chlebík, tvaroina, c. europaeum. Vz Rstp. 1233., Schd. II. 286., FB. 66., Čl. 71., Čl. Kv. 268., Kk. 190., Slb. 296., Odb. path. III. 731., S. N. VI 954., Dlj. 71., Km. 1883. 118., Rosc. 137.

Bramborníček, čka, m. B. hnědý, pratincola rubetra, das Braunkehlchen, der braunkehlige Wiesenschmätzer, černohlavý, p. rubicola, schwarzkehliger W. Sl. les., Brm. II. 2. 152.

Bramborník, u, m. = *sviňský chléb, sviňský kořen či ořech, trávožina, psí zub,* cyclamen europaeum, arthanita officinarum, das Sau-, Schwein-, Erdbrod. Mllr 39.

Bramborniště, ě, n., der Kartoffelacker. Sl. les.

Bramboroplodný, erdäpfeltragend. B. krajina. Zpr. arch. VIII. 101.

Bramborovitý, erdäpfelartig. Buňky b-té podoby. KP.

Bramborový. B. okres, rostlina, plíseň, perenospora infestans, der Kartoffelschimmel. Sl. les. B. revoluce v Belgii, válka v Bavořích. Vz S. N.

Brambory, dle Dolany, ves u Čáslavě.

Bramburk, a, m., z Brandenburk. Jlr.

Bramburský, z brandenburský, brandenburger. Kn., Dal. 154. B. země. Št. Kn. š. 156.

Bramin, a, m. = indijský kněz. Brt. Cf. Brahma, S. N.

Bramor, u, m. = *mramor.* Vím já jednu hospodu, je z kamena bramoru. Sš. P. 177. (Sš. P. 125.). A já budu žena tvá, až nechᚠustavit Jeruzalem z b-ra. Brt. P. 56.

Bramorový = *mramorový*, marmorn. Mor. Brt. P. 55., Šd. B trohla, stavení, schody. Sš. P. 79., 178., 373.

Brámovka, y, f., das Bramsegel. Zadní b., Krenz-, hlavní, Gross-, přední, Vorbramsegel. Kpk.

Brámovník, u, m., der Bramschnitt. B. na dna, der Boden-, malý, Froschbramschnitt, náčiní bednářské. Skv.

Bran, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Braň, ě n. i (čárku za *n* vynech). Koř. br. (strb. brati = bojovati). Gb. Hl. 146., Mkl. Etym. 18. Braň, i. Let. 47. Zvířata svými braněmi bojují. Vodn. Žižka vozy, pušky, brané jim pobral. Dač. I. 15. Imajíce braň. Bj. Však s sebou lstivou braň nosí. Dh. 101. Světskú múdrosť v braň a v odénie spravedlnosti obrátil. Hus III. 4. Katové, driev než šedlí (dle Gb. v Listech filol. 1882. 321. *sedli*, sotva že usedli, ani neusedli totiž od poprav předešlých), už své brani s sebú vzemše vedú Porfyra. Kat. 3152. Zbroji a braní (rovnou) pohnaného opatřiti. Ktož jsú práva zemi české ustanovili, před potkaniem a braní obnaženiem pohnanému jsú dva tarasy hojemstvie udělali. Vš. Jir. 62. Braně dobytí. Zř. Zem. Jir. Q 15., T. 40. B. při dskách kdoby obnažil. Vz Zř. zem. Jir. L. 21., T. 40. B. v šrancích se nenosila. Žer. Záp. II. 181.

Brána, od bránění. Vz S. N., Mkl. Etym. 18. B-ny městské. Vz Tk. I 603. B. česné, vítězné atd. u Římanů. Vz Vlšk. 488. Brány a věže v hradech. Vz Sdl. Hrd. I. 233. B. hlavní, vedlejší (kleine Pforte), zevnější, das Aussenthor, do pevnosti, Festungsthor, Čsk., slavnostní. Us. Brány věčné! du lieber Himmel! Dch. Jiti za bránu, vors Thor. Dch. Otvoří mu bránu přes Vltavu. Rkk. 31. Široká jest brána do pekla. Bž. Chytui za provázek, spadne ti řetázek, tak se ta branečka otvírá. Sš. P. 310. — **B.** moře, vz Moře. — **B.**, ves v již. Čech. 1379. Reg. Rožm. č 75.

Břana, y, f., řeka v severozáp. Moravě. Km. 1885. 11

Brana Minderka, samota u Troje u Prahy.

Branáč, e, m., der Egger. Slov. Ssk.

Braňany, dle Dolany, Prohn, ves u Bíliny. Blk. Ktsk. 863.

Branař, e, m., der Thorwächter. Kom.

Břáňati jest intensivum slovesa *břinkati*. Mor. Brt. D. 158. Břáňá penězi, ostruhami,

řetězem. Brt. v Mtc. 1878. 30., D. 200., Vck., Šd. Zvon bráňá (silně zvoní). Vck. Krávy bečija, svině kvičija, ovečky v košáře bránija (beči). Pk. Ps.

Branba. Pref. 79., Ssk.

Branconse, př., Branzaus, ves u Třebíče.

Brané, e, m. = hrad u Sobotiště na Slov. Pokr. Pot. I. 13. Z Branče, vz Dobanský.

Bránčeti, el, ení = *brínčeti.* Vz Brnčeti. Pořád do uší břenčí (jinde říkají: vrančí, vrangá = jazykem břinčí, vřeští). Na již. Mor. Dítě, kočka břančí. U Kojetína. Bkř.

Brančík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Brančikov, a, m., Branzikan, ves n Klatov. Blk. Kfsk. 578.

Brančiky, dle Dolany, Prenzig, ves u Kralup. Vz Blk. Kfsk. 617., Tf. Odp. 35.

Brančov, a, m. = Branišov.

Brančovina, y, f. = *vepřovina.* Slov. Němc. VII. 267.

Brandalík, a, m., os. jm.

Brandeburk, a, m. Počkaj B-kn, dám já tebe gulku, že nebudeš chodiť viac k nám na cibulku. Koll. I. 43. Májó kulke z ředekve, B-ko botěkě (utikej). Sš. P. 683.

Brandejs, vz Brandýs.

Brandejský Frant. Jos. Vz Mus. 1855. 403.

Brandira, y, f., samota u Sedlce.

Brandl, a, m. B Jan Petr. Vz Slavín I. 136. *B. Vinc.*, archivář zemský v Brně, nar. 1834. Vz Tf. H. I. 203, Sb. H. I. 2. vyd. 231. B. z Valderichu Jiří. Vz Blk Kfsk. 39.

Brandlín, a. m., ves u Soběslavě. Albera z B-na. Arch. III. 475., Blk. Kfsk. 1287.

Brandov, a, m., Brandau, ves n Mostu. Vz Blk. Kfsk. 195.

Brandýs Hopsa, bejsa do B-sa. U Nové Kdyně. Rgl. V B-se nad L. nemají posvícení, propili je v podmaslí. Vz Sbtk. Krat. b. 15. — Cf. Tk. I. 446., II. 280., III. 482., IV. 723., V. 236., VI. 346., Tf. Odp. 385., Blk. Kfsk. 1287. Z B-sa Ondř., Jan. Vz Blk Kfsk. 1287, Tk. Ž. 191., Sdl. Hrd. 1. 252, II. 275., III. 301., IV. 157. *Z B-sa Jan.* Sbn. 434. — *B. nad Orlicí* sluje *kozí* a mají tam o měsíc méně. Vz Sbtk. Krat. b. 15. — **B.,** Brandeis. ves u Těšína. — **B.,** samoty u Nové Kdyně a u Domažlic. PL. — **B.** Udělati brandejs = poraziti tři prostřední kuželky, proraziti uličku. Us. — *B. Václ.*, nar. 1807., kněz. Vz Jg. II. 1. 2. vyd. 537. — *B. Frant. Jan.* kněz, 1733. Vz Jir. Ruk. I. 94.

Brandýsek, ska, m., něm. Brandeis, ves u Uhlíř. Janovic; Brandeisel, ves u Slaného. PL.

Brandýská Kateřina. Žer. Záp. I. 256.

Brandýský, brandeiser. B. panství nad Lab.; b. zboží n. Orlicí. Tf. Odp. 291., 296.

Brané, pl., f. = *braň*, die Teichwehre. Šm.

Branec. Brance ku zbraním svolati. Čsk.

Braněna, y, f., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.

Bránění flankové. NA. III. 144.

Branénka, y, f. B. černožlutá, stratiomys chamaeleon, muchovitý členovec dvoukřídlý. Vz Frč. 158.–159.

Bráněný. V tvrdej zemi nebránenej (ungeegt), len trninkou povláčenej. Sl. sp. 179.

Braněti, oprav v: *bráněti.* Cf. Bráňati. — **čím.** Bouřil a řetězem bráněl. Kld. 187. Mnohý, když už je napilý, něco po německu brání. Mor. ps. Šd. — **B.** = *zníti*, tönen. Bření mi v uších. Mor. Brt. D. 200.

Brání. Vodorovnou čárku (—) za Reš. vyneeb. B. brabanky, die Bodenstreubenützung, b. sběrn, der Klaubbolzbezug, b. provise, der Provisionsbezug; pramen b. dříví, die Holzbezugsquelle, Sl. les.. b. tax. sazeb, der Taxbezug, natnralií, přírodnin, Naturalienbezüge. Šp. B. míry na šaty, das Massnehmen, b. na úvěr, das Nehmen auf Kredit, Us. Pdl.; b. úroku, práva Mus. 1880. 557. Přijde čas b. vína. ZN. B. spravedlnosti svých; B. tvé dskami zapsáno bylo; Obrátili by tu věčnosť (platu) netoliko u časnosť, ale také v nic, kdyby se pokut bránie neistrašili: B. a uvázánie. Vš. Jir. 62., 212., 214., 461. O b. s komorníkem. Vz Vš. Jir. 325.—335., 461. Cf. Kn. drn. 127. B. s komorníkem pro plat komorní; B. a zajímání dobytka. Vz Zř. zem. Jir. G. 38., G. 31., E. 16. Násilné b. jest mocné neb zjevné bránie cizie věci bezprávně. Hus I. 208. Já nekradu od té doby, co nastalo brání. Us. Rgl. Byli na b. (na loupení) u Črnovic. Pč. 16. Ponvadž ta věc dotýče se b., Plünderung. Půh. I. 207. Dávání jest za našich časů tak vzácná bylina, že si brání pospíšiti musí, by něco dostalo. Tyl.

Braniborsko, vz S. N.

Braniborský, Cbaso b-ská, je vám cesta úzká. Sš. P. 586.

Bránice, das Zwerchfell. Vz S. N., Schd. II 353., 365., Slov. zdrav 38, Mkl. Etym. 17., Sal. 237. — **B.** = *přední plachta, přednice.* B. tedy zdvižena a rozvinuta proti větru. Sš. Sk. 287. — **B.,** Branitz, ves v Kečersku ve prus. Slez., Šd., ves u Milevska (vz Blk. Kfsk. 649., 650). PL. B. Moravské, Mähriseb-B., ves u Konic. B. Německé, Deutsch-B., ves u Konic na Mor. PL.

Bránický. B. pásmo, Bř. N. 257., skála u Bránika. Vz Krč. v Kv. 1884. 653.

Bránicový. Zwerchfell-. B. svaz. -band, m., kýla, -bruch, m., zánět, diaphragmitis. Nz. lk.

Branič. B. svébo hřiechu činí se jako stranú proti Bohu; (Takoví) bývají b-ci činóv zlých svých. Hus I. 228., II. 355. — **B.,** der Nehmer, Plünderer. Slov. Ssk.

Branićev, a, m., brad. B. byl tam, kde sa nachodí (v Sedmibradsku) saské město Törzburg. Let. Mt. S. V. 1. 73.–74.

Bránička, y, f. = *malá brána.* — **B.** = *děloha.* Vz Branka. Bdl.

Braničkov, a, m., Branzikau, ves u Klatov.

Bránilénatý, querwändig, v botan. Sl. les.

Bránilénoslezinový, phrenicolinealis. Nz. lk.

Bráníčnožaludkový, phrenicogastricus. Nz. lk.

Bránićný, phrenicus. Nz. lk.

Bránidlo (lunetta, brejle) na soustruhu, der Wetzstock, die Lünette, Brille. Vz Včř. Z. II. 65.

Branieť — *brněti*. Slov. Ssk

Bránik, a, m. Velký a Malý B., jm. dvou lesů u Jelenče. Dch. — **B.**, ves o Prahy za Vyšehradem. Vz S N., Tk. I. 603., II. 532., III. 50., 51, IV. 723., Tf. Odp. 267.

Branimír, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., S. N.

Braninec, nce, m., ves. Arch. I. 530.

Braninoš, e, m., der Waffenträger. Cf. Zbrojnoš.

Branisko, a, n., vrch na Slov. Vz S. N. — **B.** = *braniště*. Slov. Loos.

Branislav, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Braniš, e, m., os. jm. Pal Rdh. I. 118.

Branišov, a, m., Brandschan, ves u Vimberka; Branschan, ves u N. Kdyně; Branschow, ves u Chotěboře. PL. Vz Arch. I. 529., Blk. Kfsk. 1287., Sdl. Hrd. III 301., IV. 368.

Branišovice, dle Bodějovice, Branchowitz, ves o Milevska. PL. Vz Blk. Kfsk. 650., 241.

1. **Brániti**. Mkl. Etym. 18. — **abs.** To je věru, až Bůh braň. Us. Dch. Dala sem se potřehovať, až Bůh braň. Us. Kšk. — **komu co.** Balvan mu bránil přístup k sluji. Vreb. Než póbon znovu jemu nemá bráněn býti. O. z D — **čeho.** B. dvoru, země. Dal. 21., 57., 176. Snáze bylo jedné strany b. než obů. Let. 59. Také móž syn b. mateře. Arch. I. 468., Kn. rož. či. 134. I mosil jsem toho rozhroje na mostě b. NB. Tč. 19. Jan nemá b. žádných cest starých do mých lesuov. Půh. II. 400. To jsem musel učiniti bráně svého života. Výb. I. 617. Chti b. práva kostelního; Shledal sem, že sprostni kněží a chudí laikové a ženy statečněji pravdy bránl než doktorové sv. písma; Pán zlé kroti a dobrých brání. Hus I. 426., 455, II. 258. — **před kým.** A kterak jeho brání před kacíři. Chč. P. 23. a. Před násilím b. kněží, vdov. Št. Kn. š. 162. (154.) Mocný móž také vzácnú almužnu učiniti bráně před násilím lidí upřiemých. Št. 251. — **v čem.** Pakli se hněváš a odmlúváš a ovšem hrániš se v hřiechu. Hus I. 247. V dobrém skutku nebraň. Pk. — **čím.** B. se zuby nehty. Us. Dch. Musíme vlasti naši mečem a oděním b. Výb. I. 569. Své země životem b. Dal. 180. Braň se, synečku, obuškem, já tě zastinu fěrtuškem. Sš. P. 586. B. se právem. NB. Tč. 149. Množeš-li tě viery pravým rozumem b. Pass. 537. Výmluvou biskupa h. Hus I. 419. — **komu čeho.** Když jim bráněno bylo mostu u Stínavy, oni nalezše na blízku brod možný, přeploli tam přes řeku. Pal. Děj. III. 3. 51 Braňte mně mojej hlavěnky; Otec mně brání synečka. Sš. P. 442., 603. Páni jim toho bráni. NB. Tč. 89. (207.). Jeden druhému brání pokory pořádně. Št. Kn. š. 91. Chtěli mu toho pole b.; Sladovníci bránili svobody vaření piva sousedům Let. 40., 246. Kratochvíle jí poctivé s dobrými lidmi bránil. BN. Má jim trhů bráněno býti. Tov. Že mi svobodných cest brání. Půh. II. 396. Bránl jim duch boží utisknutie neb sáhnutie proti lásce. Hus I. 165. Každý hospodář má b. všie necti i všeho zlého své čeledl. Št. 98. — **koho, komu od čeho.** Nebrance (nebraňte) mi od teho šuhaja. Sl. ps. 95. Chtě nás b. rád od národu zlého. Pís. 1526. Kto vás bude od vlkov brániť? Sl. sp. 25., Mus. 1864. 389. A tuho místa od skoku a připado nepřátel pilně b-ti. Let. 40. Jenžto brání meči svémo ote krve. BO. Tebe od ďábla brání. Hus II. 7. — **komu.** Která múdrá máti, nebraňuj díťati. Sš. P. 94. — **se komu, čemu:** psům. Dh. Jir. Tvému bezpraví mienim se b. Výb. II. 42., Bls. 34. B. se skutku tělesnému, tělesné žádosti, myšleni zlému, hříchům. Št. Kn. š. 70, 82., 111., 182. (Město) h. se j'mo pomysli. Alx. Anth. Jir. I. 3. vyd. 37. — **kde.** By jich bránil **na** zboží. Hus. — **se čeho.** Bráně se toho. Let. 60. — **jak** A ještě viece bránie práva **pod** velikú pokutú kněži, aby ... Št. Kn. š 84. — **kdy.** Toho, což bránie kněžie **na** kázání neb na zpovědi, bude se střieci. Št. Kn. š. 97. — **proti komu (jak).** **S** prospěchem proti někomu se b. J. Lpř. Bráně jich proti právo. Půh. II. 410. Měl se b. proti Žižkovi. Pč. 29. — **na koho.** Tot se ví, že vždy na Matýska b-la. Sá. v Osv. 1873. 33. Když na pastvé naň b-la. U Ještěda. Sá. — **čeho jak dlouho.** Braň pravdy až do smrti. Hus I. 7. = **s infinit.** Mně hrdosť brání odpovídat silou. Osv. I. 593. Sočiti braňte svému jazyku. BO. Mojo Aničku bránia mi lúbiti. Koll. Zp. I. 161. Také vám nebráním žádati. NB. Tč. 40. Ale had bránieše jí odjiti i vece k nl. 1450. Mus. 1884. 242. Obě straně jarobujnú silú druha druze postúpati bráni. Rkk. Brániece poslúchati člověka, když co proti Bohu velí. Hus I. 89. Ale snad se vyrazie někteří brániece odvázati té hřiešné oslicé; To, což pán činiti brání. Hus II. 130, III. 223. Věci, ješto viera věřiti bránl; Tři Bohy neb pány věřiti nám brání. Št. Kn. š. 8., 14. Deváté přikázánie brání žádati bližnieho svého ženy. Št. N. 300. Vz **Zbrániti.** — **Pozn.** *Při infinitivu není záporu.* — **aby-ne.** Bráníš, aby knih múchy nezcidily, aby jich neoblily. Hus I. 81. A bránie jim, aby nečtli. Hus I. 57. Sr. ještě: *Odraditi, Pochybovati, Pominouti, Překaza, Překaziti, Zakázati, Zapírati, Zápor* (*Listy filol.* 1883. 273.). *Brs.* 2. vyd 80., *Věta podstatná spojková.* Cf. Ἀπαγορεύω σοι μὴ κινεῖσθαι. Xen. Cyr. I 4. 10. Vz více v Niederlově řec. mluvnici. §. 779.

2. **Brániti**, il, ěn, ěni = *vláčeti*, eggen. Slov. Neside to (žitko) tej jeseni, lebo je to v mrcha zemi; v planej zemi, neoranej, len motyčkou pokopanej; ani branou nebránenó, len balúzkou povláčenó. Sb. sl. ps. II. 1. 20, Mt. S. 1874. 20.

Bránivý B. síla (u magnetu), die Coercitivkraft. Nz., KP.

Břank, u, m. = *břink*, zvuk věci kovové, peníze, zvonku, poháru ap., der Klang. Ukaž, jaký to má b. Na již. Mor. Brt.

Branka. Brankou oka, durch des Auges Pförtchen. Dch. — ad 2). B. zašlá; slepení b-ky; pevné srostění otvoru branky (atresia uteri. Čs. lk. II. 96.); nekrvavé rozšíření branky; umělé rozšíření b-ky při porodu; krvavé rozšíření branky při tuhosti její n. celého čípku atd. (hysterostomatomia). Vz Křž. Por. 49., 133., 134., 489., 490. — **B.** =

průsmyk z Čech do Kladska; *úzké údolí* u Starého Města, do kterého Metuje vtéká. Krč. — **B.**, ves u Opavy. PL. — **B.**, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Brankovice, dle Budějovice, ves u Bučovic v Brněnsku. PL., Arch. II. 478.

Branky, pl., f., něm. Branek, ves u Val. Meziříčí

Branná. B., ves u Třeboně; hájovna u Nasavrk; B. Hořejní, Ober-Branna, ves u Jilemnice; B. Dolejní, Hennersdorf, ves u Jilemnice. PL. Cf. S. N., Blk. Kfsk. 1287., Sdl. Hrd. I. 252., III. 301., IV. 79., 105. — **B.**, die Pförtnerin. Vz Branný.

Branneberský. B. víno, Branneberger Wein. Šp.

Branný = *bojovný*. B. čeleď, družina. Lpř. Mužie branní; deset tisícov branných; Byl hlava nad muži brannými. BO. Byl b-ný v nepřátelské přietě. Kat. 39. — **B.** = *k bránění se hodící*. *Hrad* oprav v: *hrad*. B. oruží. Tov. 46. B. pavlany, pavlače, cimbuří, Machicoulis (mašikuli), čára (obranná), die Vertheidigungslinie, Čsk., NA. III. 140., 143., 147., moc, Heeresmacht, Lpř., síla. Osv. — **B**, Thor-. B. dvéře, fores portarum. BO.

Branov, a, m., ves u Křivoklátu.

Braňoves, vsi, f., od Brana. Pal. Rdh I. 136.

Branovice, dle Budějovice, ves u Pohořelic; dvůr u Vltavotýna. Cl. Sdl. Hrd. III. 301.

Branovský z Branova. Vz Blk. Kfsk. 40., 1264.

Branský. B. lístek, der Thorzettel Šp. — **B**, ého, m. = *vrátný*, der Pförtner. Cf. Branný. U Poličky. Kšá.

Braňsoudov, a, m, dvůr u Humpolce. Vz Braňsudov, Blk. Kfsk. 468.

Braustvi, n., die Kriegsgefangenschaft.

Braustvo, a, n., Kriegsgefangene; Rekruten. Šm., Rk.

Braňsud, a, m., os. jm. Arch. I. 257., Pal. Rdh. I. 118.

Braňsudov, a, m., cf. Braňsoudov. Arch. V. 558.

Branškov, a, m., ves u Tišňova.

Branšov, a, m., Branschau, vsi u Pelhřimova a Jihlavy; Brandschau, ves u Vimperka; Branšow, vsi u Horní Bobrové a u Chotěboře (Braničov); samoty u Sedlec a u Nadějkova. Ct Tk. III. 36., Blk. Kfsk. 1287.

Brantál, z něm. Brettnagel. Na mor. Val. Vck. Hřebík větší než šindelák s okrouhlou hlavičkou. Tč.

Brantice, dle Budějovice, Bransdorf, ves u Horní Bobrové a u Chotěboře; samoty u Sedlec a Nadějkova, Karnovsku ve Slez.

Brantový. B. koření = *haděnec, volový jazyk planý, žebrák, láska panská*, echium vulgare, Natter-, Otterkopf, Otterwuzel usw. Vz Mllr. 42.

Brány. MV. Na Mor. místy (u Klobouk. na Ostrav.): *vláky, vlačky*. Bka, Tč. B. luční na mech, Nár. listy 1883. č. 119., trhací, skotské, klikaté, ježkovité, NA. IV. 74., anglické klikaté, norvéžské ježkovité, okrouhlé, trnové. Vz KP. III. 231.—233., S. N. Vóz okovaný, dvě bráně, devatero svini. Půh. I. 338. Vláčí se jak b. Na Zlinsku. Brt. Leze (jezdí) to po mně jako brány (na poli. O blechách). Na Hané. Bkř. — **B.** = *svatební pečivo*, skládá se z kola a dvou prutů na příč a z dvou na zdýl. V Podluží na Mor. Brt. — **B.**, Prahn, ves u Kralup Vz Blk. Kfsk. 622., 1085.

Braný = *vraný*. Přišel tu k ni šohajíček na koňu braném; Po čem's mě, ma milá poznala, že si mě ty panem nazvala? Po tvojím koníčku po braným a po sedelečku červenym. Sš. P. 207., 387. (40., 415.).

Branža, e, f. = *branže, branche*. Mor.-slez. Sd., Šd., Vck.

Branže, e, f. = *luza, chatra, cháska holota, pustá čeládka, banda, surový lid* eine Gesellschaft von liederlichen Leuten, der Pöbel, das Gesindel. Rk, Šd., Sd., Vck. Rjšk. To je b. (nadávka)! Kšť., Dš. Cf Branche. Branža.

Branžež, e, f.?, ves u Mnich Hradiště Blk. Kfsk. 1287.

Branžovský, ého, m., os. jm. Šd

Braovina, y, f. = *vepřovina*. U Opavy

Braový = *vepřový*. U Opavy. Klš.

Břas, a, m. (vz Břasy), samota u Rokycan.

Břesa za Brauzole oprav v: *břasa*.

Brasille, vz S. N.

Brasilin, u, m. = *červené barvivo ve dřevě brasilském*. Vz S. N., Šfk. Poč 588.

Brasilský sokol, falco brasiliensis, Sl. les., ořechy. S. N. B. jazyky. Šrc. 349, 397 B. školství a j. Vz Enc. paed. I. 716—718.

Brâslav, ě (i). f., dvůr u Sušice. — **B.** ves v Chebsku. Blk. Kfsk. 278.

Břaslav, a, m. z: Břačislav. Bž. 48

Braslavec, vce, m., dvůr u Kunštátu.

Braslavice, dle Budějovice, Přaslawitz. ves u Křelovic.

Břasy, dle Dolany, tovární a poštovní místo u Rokycan. Dch. Cf. Břas, S. N., KP. IV. 608.

Bráša, dle Bača = *brach, bratr*. U Třeboulna. Olv.

Braškov, a, m., ves u Únoště. Arch. III 481., Tk. V. 220.

Brašna. Výb. I. 848. Chod v b-nu neb v měšec. Č. M. 634.

Brašnářství, n., die Taschnerei. Stat př. ku. 1877. 35.

Brašnička, y, f. = *výtrusnice*, sporangia, das Sporengehäuse. Sl. les. Vz Slb XL.

Brašov, a, m., os. jm.

Brašovo, a, n = *Prešov*, Eperies, mě. v Uhřích. Phld. V. 184.

Braštice, dle Budějovice, ves u Votic

Brašvičany, dle Dolany, ves v Tábor. Blk. Kfsk. 346.

Brat. Čch. Dg. 691. Po bratovi sa ani neobzeli. Dbš. Sl. pov. I. 292. Jak byla za vraty, volala na braty. Sš. P. 146. To je ruka z mého brata; Jaká bych já sestra byla, kdybych brata zatajila; Otvírej, braće, čeplo! Sš. P. 134., 775. Jakožto s bratem NB Tč. 166. Brat jeho nestál na třetím roku. Půh. II. 332 Člověk člověku brat. Zbr. Lžd. VII.

Brať, i, f. = *bratř, bratři, bratrstvo*, die Brüderschaft, die Brüder. Rjšk., Kyt 1876 28., Knrz. Vidíme tuto, že dvojí b. ode Krista povolána byla. Sš. Mr. 9. Vz Bratř

Bratanec, nce, m. = *bratův syn.* Na Ostrav. Tč. Slov. Phld. III. 2. 201., Ssk.

Bratanica, e, f. = *bratova dcera.* Vz Brat. Slov. Ssk, Phld. III. 2. 201., IV. 417., Ostrav. Tč.

Bratati sa = *bratříčkovati se, bratřiti se.* Slov. Dbš. Obyč. 86. A bratať chcejú sa s nami. Phld. III. 556. S nimi sä bratá. Hdž. Čít. 249.

Bratčina, y, f. = *bratrstvo.* Cf. Pypin. Hist. (Kotlk) I. 269.

Bratec, vz Brat. Slov. Sľúbil som ti, bratec môj, časom lístok malý, tu ho máš. Vaj. Tat. a m. 79. Bratia Poliaci, srdca mnojho bratci. Hrbň. Jsk.

Bratek, vz Brat.

Brateřizna, *bratrovizna*, *y*, f = *dědictví po bratru.* Urbář polsko-ostrav. Zkl.

Bráti. Bьrati colligere aus ber, wie berą colligo und borъ in sъborъ collectio darthut; sanskr. bharati, got. bairan, anglosas. beran, řec *φέρω*, lat. fero. Mkl. aL. 2., 8., Etym. 18. Vzíti, u Opavy vzať (Klš., cf. Bž. 183.); vezmu, v obec. mluvě: vemu, vemeš atd., vz Gb. Hl. 115., Bž. 47. a Prk. v Arch. für slav. Philologie II. 707.; já vezmi, NB. Tč. 235.; vezou u Uber. Hrad., veznyoi v Těšínsku (Tč., Brt.); vzal, vzeli (zastr.), vzaly (Bž. 20); vezmite m. vezměte (Slov., Němc.). Na Lašsku on Mor.: beru, bereš, bere, beremy, berete (bereće), beru; ber, bermy, berté (berće); brať (brač); brał (broł), brala; brany, a, e. Brt. D. 129. Iterat. mor. bérám, bérávam, laš. biram, biravam. Brt. D. — *Sup.* brat. Vz o časování i starém v List. filol. 1884. 97. (Gb.) a Bž. 201.—202. — **abs.** Pánbůh dal, Pánbůh vzal, panu Bohu poručeno (Pánbůh zase dá); Berte, dokud se dává; Berte, nedejte se pobízeti. Dch. To pivo nebere (nechutná). Us. Vezmi, kde vezmi. Vz Státi. Brt. Vem, kde vem (dej, kdo dej), peníze k muzice musím míti. Us. Ja ce vera (věru) i veznem (vezmu). Sl. ps. 51. Ao by braly, až by padly. Dh. 130. — **co, koho.** Ať si to člověk vezme!; Toť aby to kozli vzali!: Když to vezmu jako člověk, vom menschlichen Standpunkte; To aby člověka čert vzal! Das ist zum Teufelholen!; Vem ho (štve se pes)! Dch. Vezměte místo **šp.** m.: sedněte si, račte si sednouti, se posaditi. Proč u nás nesednete? Us. Voda lávky vzala. Us. Šd. Pojď ho vem (= pojď a vem ho). Mor. Kurz. Kdyby ho radši pán Bůh (sobě, k sobě) vzal (kdyby raději zemřel). Us. Šd. Vezmi cep, pojď na mlat, dám ti chléb, dám ti plat. (Mlatba ve třech). Slez. Šd. To sám Pambů ví, proč tě to dnes tak bere (proč od nás tak spěcháš)! V Kunvald. Msk. Vzal bobo ciel (říkávají matky dětem, když je odstavily a ony cucat chtějí. Vz Bobo). Na již. Mor. a Slov. Šd. To ho bralo, mlelo (mrzelo, znepokojovalo). Us. Rgl. Vítr bral střechy. Us. Smrť ho vzala. Us. Šd. Berou mne dřimoty (jsem ospalý). Šml., Brt. D. 200. B. lichvu. St. kn. š. 174. Řeky vzaly svůj přirozený běh. Tk. Č. 1. Proč sa's, milý, kúpal, že ta voda vzala? Brt. P. 50. Vezměte si ho. Na Zliosku. Brt. Hannibal vzal jed. Vz Jed. Rs. Bere choť k jídlu. Us. Brt. Do boží milosti naději vzíti. Exc. Nač jen přišli, vzali. Us. Tak to brali (vykládali) staří. Osv. V. 543. Sv. Petře, vemte klíče, podivte (podívejte se), kdo to tluče; Pro dcerušku přijeli, vezma dcerku pryč jeli; Vezneš sobě starou babu, mosíš s ní být doma (čes. mor. ps. 223.); Švarná děvčina, pones do mlýna, já ti zemelu, mýta nevezmu, jen ťa, děvčino, pěkně obejmu. Sš. P. 27., 100., 536. Zbraňuje mi máti, nedá si té bráti; Lásko milá lásko, kdé tě lidé berú? v zahradách narůsteš, v poli tě nesejú. Sš. P. 603., 229. Bodaj by vás, vy mládenci, čerti vzali, keď ste vy mňa na ten tanec nepozvali! Sl. spv. I. 3. Co's, Janíčko, robil, keď ťa voda zala?; Ne každý to vezne, co za ručku stiská; Chudobnú mám vziať? Radšej nič: mau (měl) by som biedy ešte víc. Sl. ps. 75., 79., 314. Vzal pochop a padl. Us. Však my s vozem nejedemy, co nam date, to vezmemy. Kol. van. 38. Ožeň se, šuhaj, vezmi ma, já ti budem dobra gazdina; Zmok ho vziať musí. Sl. ps. Sf. I. 49., II. 62. Ako robil, tak sa mal, čertu slúžil, čert ho vzal; Komu slúžil, ten ho vzal; Čertov si bol, čert ťa vzal. Mt. S. I. 103., 120., 200. Stav městský nemalú ujmu vzal; Jan vzal odpuštění (od úřadu); Véže škodu vzala; Zabili ho vzavše příčinu, že by o nich nevěrně smýšlel; Jaké to skončení vezme, to v moci boží. Dač. I. 64., 140., 172., 243., 284. Mravy proměnu berou. Jir. Když vzal moc královu (králem se stal). Kšch. 4. Věčnú chválu i paměť vezmemy. Dal. 10. 46. Jestliže mne Bůh vzíti ráčí; Zle se jest rozšel s králem, neb odpuštěnie vzal; Služebníka mi vsadili a kuoň vzeli; Penieze jsme vzali, tak že nám nic povinovat nenie; A tu smlúvu vzavše držiece se za ruce šli sú spolu na malvazie. Arch. II. 160., 432., IV. 83., 243., V. 333. Co jest právo a odkavad svůj začátek béře. Kol. 3. Vzavši toho čas a hodinu. BN. Vzal jej jest svázána řetězy. BO. Vzíti mnohé těžkosti a škody. 1532. Aby zlé přítrž svůj vzalo. Skl. I. 73. Smutnou odpověď vzíti. V. Rod Šalomounův konec vzal; Vezma chléb nad ním dobrořečil. BR. II. 6. b., 386. a. Vzemše posli listy nesli je před krále. Výb. I. 145. Chci tu sukni vzieti sám. Výb. II. 32. Lépe jest něco vzíti než nic. NB. Tč. 221. Tehdy konšelé vzavši ten hrnec, z kteréhož pili, i změřili. NB. Tč. 244. Zbyněk vzem ten list dal jej za své dluhy; Vzal právo, peníze. Půh. I. 228., II. 428., 801. A týž původ po škodách půjde, i zatykač vezme a ten (pohnaný) jsa zatčen, když po zatčení toho člověka postaví, bývá toho prázden; Půhon vzal svůj konec, kam zum Abschlusse. Zř. F. I. C. XIII., D. III., Ko. rožm. 87. Tehda musí, komorníka vezma (beiziehen), opanovati. O. z D. Největší tu vzéchu škodu. AlxV. v. 1799. (HP. 43). (Záboj) vze varyto zvučno. Rkk. 8. Bóh daj mě črtie vzěli!; Kterak by ten hoden byl vzieti milosrdenstvie, kterýž by . . .; Blahoslavení milosrdní, neb oni blahoslavenstvie vezmú; Vzěli Ježiše a súdili; Vzal ženu; Prve nebylo kde vzieti člověka, aby byl biskupem, neb jest bylo býti chudým; Abychom vezmúce naučení potom jiným

prospievali; Vzemše peniezě reptali sú; Ďábel necbaje klešti vezme kováře; Zákon starý má konec vzieti; Tehdy vzali Židé kamenie, aby lučeli na něbo; Kněžie, kteří nepasú ovcí, pomstu vezmú. Hus. I. 94, 141., 188, 206., 448., II. 49., 62, 67., 80., 116., 436. Vezma naději (kajícník), že jsú jemu odpnštěni hřiechové jeho, rozcbutná se v náboženstvie. Št. N. 320. Vzíti pro měnu, pokazu. Us. Čerta by vzal, kdyby se mu netřepal; Stůj si, dokud stůj, přece vezmeš konec svůj. Šd. exc. Vem bo čert, kozel, parom, ďas, ďabel, pes, nešť, ras, čerchman, ćmert, brk, drak! Us. Šd., Tč., Bdl., Lb. Nech (ať) měch (eufemist. m.: mě) čert vezme! Mor. Šd. Vezměte si ho. Mor. Brt. Na sv. Bartoloměja bocani svačinu vzali. Pořek. slez. Sd. Vezmi čert ďábla, obou nám netřeba. Bayer. — **(co, koho) zač.** Vzal to za podnět; Vzal bo za slovo; Vezmem se za sebe, werden einander beirathen. Dch. Šerednosť za krále hrali. Vlč. B. dívku za pas. Nrd. Vždyť jsem si ju nevzal za děvku služebnú. Brt. Anth. 108. B. pomstu za někoho. Lpř Slov. I. 83. Neboj sa, pochole, vezmem ťa za svoje, an Kindesstatt annehmen. Mt. S. I. 41. Vezmi za vorbičku, Něme., za klikn. Za padesát si ho vemte, od padesáti ho nedám. Mor. Šd. B. něco za med (jako med, velmi rád). U Kr. Hrad. Kšť. Něco za základ v. Mj. Za jedničku práce všeohecné se běře ona práce, která . . . ZČ. I. 252. Když sa vzal za poručnika, tož ať se stará jako otec. Us. Vck. Rovně lze za rovně v. Šim. 11. Za svou věrnosť vzali to v odměnu, že . . . .; B. něco za pravdu. Osv. I. 35., 525. V. kobo za učenika. Kn. poh. 386. Nevim, co si to vzál za zvyk. Na Zlinsku. Brt. To za bůh vzíti, ježto není. Št. Řečník má, když za to běře, stranu ve všem věrně vystříci. O. z D. Aby zlatý uherský za 1½ kopy míšeňské nebo za 105 krejcarů brán byl. Zř. F. I. W. XV. Někoho za zvor vzíti. Koll. I. 62. Brala-li Anna kdy penicze zaň? NB. Tč. 168. Zabil tam Matoušek, zabil Majdalenku, že si ju nesmél vzit za věrnou manželku. Sš. P. 136. Pán vzal kozu za bradu; Neberou za vděk málem. Er. P. 55., 191. Chtěl jsem trublici na horu uěsti a veznu ji za to železo, ana sě odemkne; Co chceš od Bělína v. za to? NB. Tč. 198., 290. On za ten dluh dosti vzal; Vzemši penize za své věno; Vzeli ho za brdlo. Půh. I. 172., II. 5., 470. Cisař jich žaloby za příčinu vzav. Háj. Vzal ji za vrch (blavy) a uhil. BN. Vzal ji sobě za dceru, za hospodyni (uxor), za choť. BO. Bylo jim to ot kněze za pokánie vzieti. Dal. Něco za svůj díl v.; A Vlastu za knieniu vzěchu. Dal. 38. 16. Z nás každý vzal za braň, co se mu vidělo. Pref. 429. V. kobo za ruku, Pass. 320., za plášť. Žer. L. I. 36. Proč si mne za svého pána nevezmeš? BR. II. 16. b. Bral za dielo (za práci) kuože, Pč. 12., odplatu; Aby blahoslave.stvie za to vzal; Za službu penieze b. Hus I. 312., 163., 401. (Závistivý) hodná pomstu za svú zlosť vezme. Št. N. 121. — **co, koho na koho, nač.** Běře se na vědomí. Sl. les. Něco na úřadu v., na péči; Někoho na paškal vzít. Dch. Vzal na něbo zlosť; Bral tu kdosi na vás hřebíky (na váš účet); Bere na se- (tučni); Prase bere na slaninu. Us. Brt. A- sem si ťa na to vzal, abych ťa věrně mi- val; Budém chodiť po koledě celú noc vemem sobě pana Boha na pomoc. Sš. P. 139., 746. Válku na se vzíti. Us. Lpř. Bral se na koty (utikal). Pk. V. něco na přetres. Us. Vrů. Vzali ho tam na přisahu; A- vezmu něco na vás, jenom choďte za mnou. Us. Šd. V. někomu míru na kabát. Č. Posp. B. něco na urážku. U Rychn. Vk. Ten na ni bere (má ji rád). Us. Dnn., Bkř., Brnt. V. někoho na katechismus (vyptávati se). Us. V. si co na památku, Kn. poh. II. 73., na mušku, Us. Nl., na soudné váhy. Sml. I. 40. Vyhlásil, že dá tristo zlatých tomu, kto v tej svetlici čo len jednu noc prenocuje. Nnž veru ono uašlo sa hodne ťakych, čo vzali sa na to. Dbš. Sl. pov. III. 88. V. něco na rozmyšlenou. Har. II. 48. List obeslací (zatykací) na někoho v.; Při na se v. Zř. F. I. C. XXIX., XXX., B. X. Komorník vzat byl na uvázání v dědiny. Nal. 215. Vezmi nohy na pomoc (utíkej). Us. Šd. Vzal na ten základ 12 zl.; Vezmi od Bělína 4 zlaté na víno. NB. Tč. 223., 290. Protož na to jsem vzal tuto věc čtveru, abych vše v jedné cestě dovedl k poznání Boha, ich habe desshalb erwähnt. Hnš. exc. (Št.). Beru to na svou přísahu, kterou jsem učinil Bohu. Zř. F. I. S. XX. Práci na se v. Jel. Enc. m. 1. P. Hlavsa vzat na závazek; Poláky na uzdu vzal. Dač. I. 142., 160. Boha na pomoc vezmúce. Arch. I. 369., II. 266. A tu Žižka vzat jest od lidu na slovo, neb tu počal bojovati. Let. 33. Erhart množ naň v. útok; Na mě penize v Židech vzal; Nejmenoval, co na to vzal. Půh. I. 209., 329., 383. Kdy cizozemec kráva vezme neb vola na žold, tehdy . . . .; Přikazuje jim, aby vzeli na sě jeho přikázánie, jenž jest Boha milovati a bliežnieho; Boha na pomoc v. Hus I. 164., II. 51., 114. Vzal na svou duši i na svú vieru, že jest to tak pravda. Pč. 33. Ani koho na svou duši bral. NB. Tč. 108., 197. K tomu se zná, že jest ode mne bral na ten dluh. Ib. 25. Vzal na sě zpósob člověčký. Ib. II. 337. Když plášč běřeš na se. Modl. 106. a. Popel běřem na své hlavy. Št. Ř. 205. a. Beřte to na své kmetstvo. Rožm. 142. Matka božie na paměť bráše všecka ta slova. Pass. 552. — **(se) kam (nač, do čeho, več, pod co, mezi co, před co, zač, k čemu).** Šat na sebe v. (Vz V. co nač). Někoho do bytu v.; V. někoho v klín, na klín; Bůh ho **k** sobě vzal (zemřel); Vzal si to do kotrby, do blavy. Us. Dch. Majetnosť **pod** pečeť v. Sl. les. Ručnici do líce v.; V. křídlo na zad, den Flügel zurücknehmen. Čsk. B. se do hodiny (umírati). Us. Rjšk. Pan podkomoří bral se nejvýš za tabulí. Kká. Td. Šlo děvčátko na travičku, vezma kosák pod pažičku. Sš. P. 189. Vzal nohy na ramena (utekl). Us. Šd. V. si někoho do lásky (oblíbiti si bo). Sá. V. něco do kapsy, na záda, pod ochranu, někobo stranou. Us. Pdl. Proti rozsudku k vyšši in-

stanci rekurs v. Us. Vzal si to do huby (za přislovi, do obyčeje). Us. Dbv. V. někoho do služby, do práce za nádenníka. Us. Vezme tě do parády (= na paškál). U Jižně. Vrů. Bral se na útěk (chystal se uteci). Us. Vk. Vzal ho na hlavu (udeřil ho do hlavy). Us. Kšť. V. hněv svůj s sebou na věčnosť. Sá. B. něco do počtu, v počet. Mj. Brala se ku předu povolně. Osv. I. 380. Kabaničku na raménka vzala. Hdk. Škůdce na přísné soudy b. Kos. Vzali ho mezi sebe, Šml. I. 26., na skřipec, ib. I 108., na mušku, Šml., k vojenství. J. tr. Vzali si ho do hajduky (vybili mu). Slez. Šd Poněvadž jsi v hrdlo bral, což jsi prve odvolal. M. J. z Pr. 16. Tělesné věci proměnu na sě neb v sé vzíti. Št. Když syn vezma svůj díl od otce svého bral se do jiného práva; Syn dielný bera se na jiné právo od otce svého. Sob. 83. Když s zetěm zbýti nemohla, brala sé jest i s sirotky k bratru svému; Syn jeho úmysl má do města našeho se b. na obydlě. NB. Tč. 201., 277. Rádi bychme brali koledničku na ručičku, dybyste nám dali. Sš. P. 746. Běře na jazyk, čeho stydno na lopatu vzíti. Poř. Šd. Vzali ho do vězení. Ssk., ve svůj střed; V pravici vzal hůl. Vrch. Bere jak vůl na rohy (kdo rád přijímá dary n. upláceti se dává). Brt. Krkavec vzal se na křídla a len čoby klipnul, už ho nebolo vidno; Potom vzau nohy na plecia a utekou, ako čoby ho hnau (hnal); Vzal se Adam na nohy a prišol do domu. Dbš. Sl. pov. I. 19., 43., 282. To by medzi prsty vzali. Mt. S. I. 96. V. něco do potazu, Žer. Záp. II. 150., někoho do zalíbení. Kn. poh. 655 Vzal bych tě do srdečka, k tanci, do postele; Vemte si mne k sobě; Dva nože za ňadra vzala; Na vůz pod plachtu mě vzali. Er. P. 213., 250., 262., 318., 468., 476., 483. Rač mě sebou v. do věčného nebe; Přiletěli andělé a vzali ho na křídla; Andělé proň přiletěli, pod své křídla syna vzali; A ten třetí, ten byl z Boha, vezme dítě do kočára; Vemte mě tam k sobě do tej černej země!; Vzal ho čert do pekla, ubohého Juru; Stála u studénky, brala do puténky; Na své ruce ho vzala, nynej, nynej zpívala. Sš. P. 18., 20., 43., 156., 159., 625., 651., 744. Kole mne se otira, jinu do tańce bira. Sš. P. 211. Leč by kdo do zemského soudu vzat byl. Zř. F. I. P. XXXVIII. Bral se do Makedonie; Rač ny, Bože, k sobě v.; Andělé jich duše k sobě vzechu; Vezmi mú duši v nebeské lože. Výb. II. 3., 10., 18., 35. Tajné sé před Prahu brachu; Oděnie pod sukně vzechu. Dal. 36. 2., 72. 44. Zuřivý na se vzal obličej. Prot. 283. Také ty listy k sobě vzal, ješto mně svědčí. Půh. II. 535. I vze na sě svoju braň; Kněz vzě prapor v mocnú ruku. Rkk. 28., 31. Něčí břichy na sebe v. Chč. 377. Pocestný, ježto sě beře na bydlo (ad manendum). BO. Vezme vody svacené v sůdec hliněný. BO. Beřiž se k svému domu. Hr. rk. 112. a. Aby nebral žádného na duši. Pč. 46. Jazť jich (peněz) nechci k sobě vzieti. Hr. rk. 371. Na trh se b. Ib. 371. Někoho do vězení b. 1535. Mus. 1883. 144., BR. II. 82. Protož myslí, že ten žoldněř tu hubu (houbu) na oštíp vezma Kristu pánu podal. BR. II. 379. b. Hřiech vraždy na sě vezma; V. na se podobenství člověka. Hus I. 159., 341. (II. 263.). Bera sě k Jerusalemu. Ap. S. 75. Paní vzemši na sě rubáš a rúchu šla. Št. Adam vzem hrdosť v srdce neseznal sě v své viné. Št. Chcemliž bráti se k tomu povýšení. Št. Ř. 233. Beř sě *domóv* s matkú svojí; S nimiž sě bra opět k domu; I bra sě do těch zemí. Kat. 39., 55., 65. — **odkud.** V. dítě ze školy. Deh. Z něčeho příčinu k válce v. Šmb. S. I. 6. *Odkud* si se tu vzal? Us. Vzal mi to z úst (řekl, co sem říci chtěl). Ue. Kšá. Úroky z peněz b. Šp. Užitek z polí, z krav atd. b. Us. On vzal (*lépe:* nakreslil) ten hrad od severu. Vzal velikou škodu od nich. V. Vzal si jablek z koše. Us. Tč. B. z něčeho pohoršení. J. Lpř. Vzeli od něho odpuštění a šli pryč. Er. Sl. čít. 14. Aby noví moravskí biskupi nemuseli vziať posviacku od nemeckých biskupov. Sl. let. III. 125. Přísloví berou se ze všelijakých vůbec známých věcí. Km. Z něčeho jméno, sláva b. Hlk. Načo som medzi tie smutné brala z tichej chyše sa vybrala? Sldk. 31. Z těch dvů panen jednu zajisté se (si) vezmu. Slez. ps. Šd. Všecko utratí a potom kai z čeho vzať? Slez. Sd. Z toho příklad vemtě!; Vzali mu dvě sta z prázdnýho města (místa). Sš. P. 10., 761. Vzali mě na vojnu od panny. Er. P. Vzali z domu hospodáře. Er. P. 15. Někdo mi kloboućek z komůrky vzal. Ib. 132. V. z něčeho prospěch. Jg. Žaluje na mne, že bych mu vzal penieze z ňader; Vzal od něho kuoň za $3\frac{1}{2}$ zlatého; Ta hřivna spravedlivé-li z něho vzata byla. NB. Tč. 8., 63., 152. Vezmú s něho kop několiko a to musí dáti neb póhonu nechati. O. z D. A dlužna jest své peníze věnné od dědiee v., kdož právo k dědinám má. O. z D. V. naučení o něco od někoho. Zř. F. I. C. XXX. Druh ot druha se brachu. Dal. 6. Tak jsou Pražané od nieh smysl a zlý příklad vzali. Bart. I. 27. (Ta pokuta) aby bez milosti s něho vzata byla. Arch. IV. 499. (V. 270.). Od koho mají konšelé přísahu bráti a kde. Sob. 4. Práva přihotovena nemohú býti, než z podobných ku podobným má bráno býti. CJB. 381. Písař nemá starým *právem* od nižádné věci *před* pány nic bráti; Komorníkové tady chudým lidem velikú zádavu činie berúc hrubě s lidí. O. z D. Úroky z půjčených sum b. Zř. F. I. R. XXXII. Plat z něčeho b.; úrok, mýto od kupcóv b.; Měsiec svú krásu od slunce běře; Aby ani v nemoci lékařstvie od nich (židů) brali. Št. Kn. š. 157., 154., 155., 100., 157. Měv mi jej pustiti vzal mi s něho 33 kop gr.; Vzali mi berni z mého člověka; S jeho chleba vzali mu dva koně; I vzal od té truhly ode mne klíče. Půh. I. 156., 255., II. 186., 612. (I. 168., 377., II. 133., 213., 346., 362., 380., 564., 581., 585. Vstavši o půl noci a mlčečky vzala syna mého ot mého boku a položila na svém lóně. Bj. Vzal (trpěl) pomstu od Boha. Kom. Z toho vezmi, že každý hřiešník . . . jest cizoložník; Velký požitek z toho vezmú;

A vzem listy z rnkú poslóv přečetl je; Vezme Buoh duši od těla a mrtvo ostane. Hus III. 202., I. 163, 171., 355. (I. 399., II. 129, 181., 220.). Běřemy sě dólov s hradu; A'no s něho šaty berů; Brach se preč z toho domn. Žk. 169., 207., 476. Beřte se ote mne. Krist. 42. a. Bůh vzal kosť Adamovi z boku od srdce. Chč. 614. Berůe od nich dobrý příklad. Št. Kn. š. 27. — **co, koho s kým**. Vzev se mnů poklid slíbil . . . . Půh. II. 505. Někoho s sebou v. Dch., Ht. Sl. m. 234, Sš. P. 140. Nemohl jsem s nimi o to konec v. Arch. IV. 89. Kdo chce šťastně cestovati, musí čtyry měšce s sebou vzíti. Vz Cestovati. Radu, poradu s někým b. Výb. II. 41., ZČ., Bj., Ddk. IV. 8., List hrad. z r. 1480. Boj s někým v. Pal. Děj. IV. 2. 455., Výb. II. 7., Let. 67., Arch. I. 490., V. 307., Alx. V. v. 1049. (HP.). Odsúzenie vezmů s těmi ďábly. Št. Kn. š. 128. — **co ke komu, k čemu**. V. něco ku vědomí. Us. Vzal si zvláštní chuť k dvořanství. Mus. 1880. 94. BerouciCh se k ochraně Davida. Jg. Nebera sa (nemá se) k práci; Bere chuť k jídlu. Mor. Brt. Že vše ta ku přetřesu vzata býti má. Sš. Sk. 176. Benátčané vzali příčinu k mnichům ordinis jesuitarum. Dač. I. 212. Petr sobě ho beře ku pomoci. NB. Tč. 198. Hněv jest muž její k ní vzal. BN. V. relací z register ke dskám zemským. Vš. Jir. 22. Vzemše sobě ku pomoci cizozemce . . . Arch. I. 369. Odkud sobě příčinu k tomu vzal. BR. II. 11. V. milosť k ženě, k Bohu. Št. N. 41, 70. Vzal k nám srdečnů nepřiezeň. Št. — **co čemu, komu**. V. si příčinu; někomu míru. Us. Dch. V. si příklad. Us. Vzal si smetanu a jinému nechal sbírané mléko (měl se ženskou dítě a jiný si ji vzal; obcoval s pannou dříve než jiní s ní potom porušenou). Us. Kšť. Vezmu ti červa (já tě zkrotím)! Us. Vrů. Já již mám jinšího, ráz tak milejšího, ten si mne vezme hned. Pís. slez. Ona by si ho vzala (za muže). Us. Šd. To mu nikdo nevezme (*lépe:* nevymluví). Us. Kšá. Vzal si průtah do druhého sezení 1529. Mus. 1880. 493. Kdo co má, tomu berou, kdo nic nemá, toho perou. Drsk. To je krásný ovčáček, toho bych si vzala hned. Pís. slez. Šd. Což se mně, má milá, hezká zdáš! Budeš-li tak hezká, až se vdáš? Ještě bezčí, můj nejmilejší, vem si mne, vem si mne, uhlídáš. Pís. Hnš. Tož sem ti sliboval, abys enom hodně růstla, že bych tě sobě vzal. Čes. mor. ps. 194. Potem já ti povím, esli si ťa vezmu; Ani mně nepovíš, esli si mia vezmeš; Vichtorýnek ženku si vzal, tojtů Janek o ňu plakal; Polož mi ju na hrobě, vemu já ju sám sobě; Frajerenky moje, nezáviďte sobě, není mně to možná, abych si vzal obě; Sami ste si vzali, co sa vám lůbilo, mně si nedáte vzíť, co by mia těšilo: Já bych či (ti) podala, synečku, haj obě (ruce), dy bych já věděla, že ty mne vezmeš sobě; Mamičko, mamičko, peknu dceru maté, šak my ju vám vezmem, choť vy ju chovatě; Dyž ti pán Bůh zdraví vezme, žáden na tě nepohledne. Sš. P. 122., 131., 162., 232., 237., 409., 426., 502. Vzat mu úřad. Dač. I. 120. Odbojnému JMK. statek v. má. Zř. F. I. C. XXX. Když se komu odhádání státi má, béře starosta komorníkům 15 grošův a sobě nic. Zř. F. I. K. VI. A potom sobě glejt vzal. NB. Tč. 251. Nebojí se Němec, že mu gatě vezmů (poněvadž jich nemá). Us. Ve vsi v Senici vzal mi dvě bečcě vína, 4 koně: Já jemu prve odpuščení vzal, jakož sluší. Půh. I. 160., 286., 329., II. 477. Jnnošu mi vzechu. Rkk. 65. Přieteli vzieti krádež jest; Ktož vezme tobě tvé, ne zasě žádaj. Hus II. 221., I. 338. (Křestem člověk) vezme všem hřiechóm, kteréž je měl, omytie; Zpověď má býti jen proto, aby vzal hřiechóm odpuštěnie. Št. V. 312., 337. — **po čem, po kom**. Mince brány po 84 kr. Žer. Ten se beře po tým hlase. Sš. P. 154. Cizí mince po čem by brány měly býti. Zř. F. I. W XIV. Často by si po hubênce brala. Sš. P. 551. Každý vzal po ovci. Er. P. Syn otci nenie povinen dáti, což po ženě vezme. Ve. To vše po nich (cizích) svoji vzechu. Alx. — **proč**. Do vlasů krdel stužek vzala pestrou na okrasu. Hdk. Nebť mě vezme sám pro sebe s duší i s tělem do nebe. Er. P 519. Vemu sobě jinšu tobě na zdůry. Sš. P. 565. Kdo si bere pro peníze (ženu). Sš. P. 473. Vzat do šatlavy pro půjčku peněz; Pro spisování kšaftů vzali v kázeň a trestání Pavla Klenovského. Dač. I. 104., 121 O škody a náklady, které pro tu při vzal. Vl. zř. 295. Jinak základy bráti moci budů pro toho těhodne mzdu zaslúženů. CJB. 297. A protož, kdyžby jim nechtěli vzdáti, tehdá ze všech škod, kteréž by vzali pro nevzdání, mohúť pohoněni býti. CJB. 367. Rozkázal nemocnému na důvod uzdravení lůžko na sebe vzíti. BR. II. 39. Vezme Buoh milosť od duše pro hřiech smrtedlný a mrtva jest duše; Kteréž (pokušenie) k ostraze pokory byl vzal. Hus I. 335., II. 193. Pro nežto vzem na sě tvář překrásné ženy. Pass. 27. — **co, koho več**. V. někoho v náručí, v ochranu, něco v držení, v počet, Us. Dch., v páži zbraň, in den Arm. Čsk. Něco v úvahu b., Us., něco v smích, Nrd. Bll. 22., v posměch. Sš. II. 53. Dobrovský vzav všecky posud známé zprávy o sv. Václavovi v místné uvážení a v kritický soud. Pal. Rdh. II. 131. Vzali jsme tě v nemilosť. Pal. Děj. IV. 2. 380. V úmysl něco vzíti. Št. Kn. š. 98. Poďme, milá, poďme preč, tu nás ľudia vezmú v řeč. Mt. S. I. 17. (23., 111.). Všecek statek vzali v svou moc. Dač. I. 121. Něco v hoře b., Str., v odpor. Pr. 1884. 29. Král vzal Pražany u velikou nenávisť. Let. 317., 436. V. někoho v podezření, Kom. Lab. 65.; smlouvy v mysl si b. Kom. Páni takového v svů kázeň vezmů. Vš. Jir. 251. To slovo vzato u velikou ošklivosť. Bl. Gr. 57. Vzali ho v domnění, že . . . Skl. V. 60. Vzali ji sobě v službu. Arch. I. 165. I vzech zmilitku v náručie. Rkk. 63. Hrdosť v srdce v. Št. N. 334. — **co před se**. Pilný buď v tém, milý synu, čo vezmeš pred seba, by jiný nepopravoval prácu tvů za teba. Slov. Tč. Královna z Saby dalekou cestu do Jeruzalema před sebe vzala. Bar. (Oznamte nám), kterak ty věci před sě vzieti a k místu

postaviti jmáme. NB. Tč. 85 Z těch příčin práci tuto před sebe jsem vzal. Kol. — co **proti komu, čemu**: meč. Arch. I. 12. — Str. 92. a ř. 19. sh. za Brt. přidej: Mtc. 1878. 26. A odtud úroky běře proti jeho vóli. Půh. II. 112. — **co kde**. Udělal mi škodu, ale co si na něm vezmu? Us. Dch. Ten ho vzal u huby (za slovo). Us. Šml. U N. Bydž. Kšt. Daj ho tam, *kaj* si ho vzal! Slez. Šd. V užitku nějakém podíl b. Lpř. Slov., Mž. 19. Zřetel b. při něčem k něčemu. Mj. 72. Jenž tebou v tobě původ vzal. Kyt. 1876. 2. Choď len choď, veď ťa *tam* čerti vezmú. Dbš. Sl. pov. I. 215. Aby jednota ta ve smýšlení s nim u nich horu vzala. Sš. II. 58. V téže zemi vzal si manželku. Sl. let. II. 25. Nebrati pomoci **na** chudině. Št. Kn. š. 156. Tu se vzale (namanula) ňáká holka a vedla nás. Us. Prk. Vem, kde vem, jen sem (jen dej). Lh. Málo je nás málo, kde by se nás bralo (vzalo), když nás odvádijó (na vojnu), ekoro každý jaro? Sš. P. 574. Však mě má matička leckdes nevzala, v žádném ouvoze ani trničku. Er. P. 230. Že se písmo sv. místy příliš slovně bralo. Bibl. Dáváme jim plné právo ty peníze vzíti v křesťanech nebo v židech na naši všech škodu. Arch. I. 149., II. 279., Půh. II. 180. To v nebeském království vezmete plnú odplatu. Hš. exc. (Št.). Vzal mu sedm vozů na svobodné silnici. Arch. V. 344. Vzal na křtu jméno Kristovo. Hus I. 82. Vzal mi hynst **u** mém dvoře po mém otci; **Pod** nim vzal kuoň; Vzemše ty peníze **mezi** židy; Včely bral na mých lesích. Půh. I. 248., II. 175., 210., III. 146. Bral mu na jeho zbožích *moci bez* práva; Přikázal, abychom po vší zemi brali. Půh. I. 288., II. 10. I podáváme to zasě na právo tu, *kdež* právo běřem. NB. Tč. 168. Vzali příklad na spasiteli, mstu i na dietkách. Hus I. 466., 204. *Kdes*' se tu vzal? BR. II. 320. b., Dbš. Sl. pov. VI. 39., I. 563., 45. Kde se vzal, tu se vzal (z nenadání se objevil). Us. Brt., Šd., Dch. Co je platno človéku, by veškeu svět získal a na duši svej škodu vzal?; Ktož bude pokřtěn, vezme v duši obmytie všech hriechóv milostí boží. Št. N. 110., 310. — **co čím**. Hrad útokem. Us. Beru ťa, vodičko, péti prstama a pátů dlaňů, aby švarní pacholci chodili za mnů. Sš. P. 760. B. se *dnem ote dne* skutky dobrými do království nebeského; Aby uměli se b. dobrými skutky *den ode dne* **k** milosti boží. Št. Kn. š. 91., 143. Hladem, mrazem pohromu v. Šmb. S. II. 272. V. věž běhounem (ve hře v šachy). Pdl. Nedá si to nikým v. (*lépe:* vymluviti). Us. Klášter v Břevnově vzal vojskem velikou škodu. Ddk. IV. 80. Hlediž, by(e) nevzal (nedostal) pěstí v nos. Dh. — **kdy**. Jestližeby taková obeslání v přítomnosti JMK. k slyšení nepřišla a konce nevzala. Zř. F. I. A. XVI. **O** rok o dva, o desisty preca ma on musí vzieti. Sl. ps. 209. Vzali jsme se, hude tomu dva roky. Us. Choď len, choď, pl'uhavý pankhart, keď ťa po dvarsy nechytili čerti, vezmú ťa *na traťom raze*. Dbš. Sl. pov. I. 218. Jdi, dieťa, do domu, třetí deň tě vezmu; Vzali mne s mocí u milej v noci. Sš. P. 160., 568. Církev pražská za sv. Vojtěcha byla vzala na se správu Moravy; **Před** velikonocí vzata jest Mantova zradou. Ddk. II. 309., 333. A tu v ten pátek **po** sv. královně vzeli mír a pokoj do budúcieho pána. Let. 158. V. příměří *ob* noc (přes noc). Dal. Takéž die-li, že jeho nebral u příměřie. Kn. rož. 126. **Na** starosť už sa ty bldy zberú všecky. Val. Brt. D. 201. **Po** súdném dni vezmem těla. Št. Kn. š. 72. Na to poklid vzali. Půh. II. 514. Vzali jsmy sobě *od* dnešního dne *za* čtyry neděle, abychom sobě ty listy dokonali. Půh. I. 230. A když jednú po malých dnech (po málo dnech) sv. Mikuláš dvakrát viece zlata vzem v jich duom vrhl. Pass. 38. (Hý.). — **skrze co**. Ten zákon skrze Krista svůj konec vzal. BR. II. 522. b. Jestližeby jaké skrze to rukojemství škody vzali. 1519. Mus. 1880. 492. Skrze neopatrnosti, skrze to škodu vzali. Žžk., Tov. 152., Zř. F. I. H. XIV., S. XXV., Fkn. 24. — **co v čem**. Mince lehké a nehodné v čem se beron. Zř. F. I. W. XVII. — **(se) kudy**. I bra se lesem do lesa. Dal. 6. Nalit (ecce) veliký lid se běře bludnú cestú stran hory (po straně). Bj. Tehdy se běře k nim (věcem) tú cestú. Št. Kn. š. 32. Vezmi s sebou kamarada *přes* zelenej háj. Er. P. 123. — **co, koho jak**. V. žádosť svou *zpět*; B. slovo *ve* smyslu vlastním. Us. Pdl. Měříme-li rozměr jen jeden, herou se míry *v* délce. Mj. 5. Vzal ji *okolo* krku, Sá., *kolem* pasu. Us. Pak si tě vemu okolo krku. Er. P. 400. Vzal to *s* jiného konce. Kod. V. něco *doslovně*. Us. Pdl. Vezmi nic ve dvě. Us. Vzali to ve 12 zlatých. Us. Vk. B. něco vážným *měřítkem* v úvahu. Osv. I. 149. *Napřed* něco v., J. tr., důkladně, jedno *ke* druhému, něco *do* opravdy. Dch. Vzal ode mne víno *na* tři platy za tři sto zlatých. Sl. let. III. 52. A akby ti po dobrotky nechcel dať, vezmi mu na silu. Dbš. Sl. pov. I. 5. O bych mohl tajmo na se v. jelena neb rychlých podobu. Koll. I. 188. Dal zavolať toho pol'ovníka a vzal ho na tvrdô, aby povidal, co s jeho synom nrobil; Vzali sa pekne *popod* pazuchy a ona ho viedla ku jednej tajnej pivnici. Dbš. Sl. pov. I. 284., 409. Vzali mě *moci*. Er. P. 432. Každý (vlk) vzal *po* ovci. Er. P. 491. Vemte mě *pod* paží, neste mě k mateři; B. se (jíti) po hlase; Keti ji vzali pod boky, hodili v dunaj hluhoký. Sš. P. 144., 154., 157. Peníze vzal pod takovú úmluvú. Tov. 104. Pole všechno nám po humno beron. Žer. Záp. II. 85. Aby ta nesnáz během přátelským vyrovnána byla a nebo spravedlivým soudem konec vzala. Bart. 216. 20. Aby cestu svou upřímo k nim do Prahy vzal. Skl. I. 310. Fojt jemu podlé žaloby *z* úřadu svého posla v. a vražedlníka před právo přivésti kázal; A ten stnol *porolením* fojtovým vzal; On káže truhlici zasě (zpět) v. NB. Tč. 104., 143., 198. By sobě to *tak* bráti jměl; Všaks řekl ode mne i po málo bráti a když nemám mnoho, přijmi ode mne málo. NB. Tč. 235., 4. To on těžce na mysl vze. Výb. I. 283. V. si něco tajně. Vš *S* dobrou naději se v šranky bráše. Výb. II. 44. Brali se do Betlema

v ›zástupicb velikých ˆ slavně a důstojně. Čr. Beř sě lisími skoky. Rkk. 10. *Nadarmo* jm. božl b.; Darmo ste vzeli, darmo dajte; Krásti jest cizí věc bez tobo vóle, čie jest, vzieti. Hus I. 109., 343., II 227. Tu ze mne vzal 10 hř. bez viny nespravedlivě; Jebo mocí měmu člověku vzato jest odpuštění. Půh. I. 226., II. 431. Vezměte duchem sv. naučenie. Št. N. 64. Aby sami od sebe z dobré vůle život Lazarův na se brali. Chč. 631. Sou hned do nebe z strany duše vzati. BR. II. 646. b. Přisně vzato, *správněji* větou výminečnou: Aeneis jest, hledíme-li k věci bedlivě, uvažujeme-li ji důkladně, epopeje umělá. Vz Brs. 2. vyd. 200., Slov. II. 1011. a. — **se oč.** Vk., Dch. I vozmů se před fojta a konšely o to na svědomie. NB. Tč. 168. — **se čeho**. Kdeby se nás bralo? Sš. P. 574. — **se vz koho** = *jíti proti němu, odporovati.* Kto sě může vz tobo bráti, komuž Bóh chce co dáti? Alx. V. v. 2009. (Listy filol. 1885. 282.). Úsilno se vz vodu bráti. Alx. (Antb. I. 3. vyd. 36.). — **co o čem**. O tom sě jechu b. lesť. Dal. 24. Naučení o nálezu b. Vš. — **s infinit.** Nevzál (mě) tancovať. Brt. P. 137. Debes nás bral tancovati, chcelc sme ti šajne dati; Okolo nás chodívávals, tancovať nás nebírávals. Sš. P. 718. Nikdo nebral se platiti (neměl se k placení). Brt., Kld. Vzal plakať (jal se plakati). U Opav. Klš. Ani sobě kterú moc vzíti měšťany súditi. NB. Tč. Krösus vzal před se pomstiti Astyaga. V. Nebrali sa ít. Mor. Brt. v Mtc. 1878. 30.

Bratíatko, a, n. = *bratříček.* Slov. Hdž. Šlh. 47.

Bratíčkovať sa = *bratříčkovati se.* — **s kým.** Slov. Zbr. Hry. 134.

Bratinský = *bratrský.* Slov. Šd.

Bratinstvo, a, n. = *bratrství.* Slov. A keď si čo osobnje, teda si osobuje b. všetkých vás. Hdž. Vět. 126.

Bratiti sa s kým = *bratřiti se.* B. sa s Turkom. Slov. P. Tóth. Trenč. M. 148.

Bratkovati se s kým = *bratřiti.* Ostrav. Tč.

Bratkovice, dle Budějovice, ves u Příbramě (vz Blk. Kfsk. 919.) a Velvar.

Bratňanov, a, m., vsi u Nasavrk a Něm. Brodu.

Bratnička, y, f., die Cousine. Cf. Bratník. Slov. Šd.

Bratník, a, m.. der Cousin. Slov. Rr. Sb.

Bratnovice, Breitenau, ves na Krnovsku ve Slez. Šd.

Bratok, tka, m. = *bratek.* Slov. Ssk.

Bratová, é, f. = *bratrova žena.* Slov. Němc. III. 248. Ostrav. Tč.

Bratr. V čl. tomto v 12. ř. sh. po Tk. 142. přidej: Mkl. a L. 104., Šrc. 244., 252., 255., Mkl. Etym. 20. Bratří své; s jeho bratřími; mých bratří, sobě i mým bratřím. Půh. I. 376., 279., 373. B. rodný, frater germanus. V MV. nepravá glossa. Pa. B. strýčený. NB. Tč. 17. Teprva mé bratrem zveš, kdy v ohni věčném bytuješ; Ešče bylo horší, kamarádi bratři. Sš. P. 20., 603. B. můj stupečný; Pro dobro jebo bratří; Mám s svými bratřemi díl. Půb. I. 254., 376., II. 409. Ta jsta sobě bratry. BO. O br. dílných a nedílných vz Tov. 82. B. nedílný. Vz Žer Záp. I. 96. Bratří nedílní společně poháněti měli, Zř. Zem. Jir. D. 13., C. 29.; B. nedílný, prodal-li jaké dědictví a druhý-li b. tomu odporoval, E. 43.; B. mladší přišed k letům, bez vůle staršího neměl utráceti, G. 23.; B. starší měl cedule dílčí klásti, F. 30.; b. starší mladšímu neměl statku utráceti a dílů zavazovati, F. 23.; b. na bratru kdy a jak mohl dílu žádati, F. 12., 30.; b. nedílný proti nedílnému bratru nic neměl odkazovati, F. 32.; b. nědílný statek na díl všicek polož, F. 28.; 33.; b. nedílný věno manželky na svém dílu zapsal-li, S. 34.; b. starší, když se odděloval od bratří, měl volení, F. 31.; b. starší na místě bratří let nemajících půhony přijímal a poháněl, G. 5.; bratří a sestry let nemající při starším bratru zůstati měli, F. 31.; b. jak mohl sestry odděliti a odbyti, F. 32.; bratří nedílní zůstavili-li po sobě několik synů, F. 32.; bratří zavázali-li se při prodeji někomu, H. 17.; bratří bratrům a sestry sestrám dílným svědomí směli dávati, S. 10.; bratří dali-li povolení k zjištění věna manželce bratra svého, T. 1.; b. za bratra nebyl povinen počtem pánu jeho, T. 16.; bratru přišlo-li co po ženě, v podíl tobo nekladí, F. 28., 33.; umřel-li b. dříve, nežli sestru vdal a ji odbyl, F. 32. Bratří let nemající I. 15. Cf. I. 64., K. 6., 7., C. 31., D. 45., P. 23. Víc nežli b. platí poctivosť. Shakesp. Přítel a bratr veliké slovo; Odnáší-li mi kůzle bratr, mám bo za vlka; přináší-li mi kůzle vlk, mám bo za bratra. Bž. Prší-li v den sedm bratří (10/7.), prší potom sedm neděl. Us. *U tří bratří* v Praze. Tk. II. 168. — Cf. S. N., *Bratří*, 2.

Bratř. Cf. Prk. Přísp. 15., 16. Jdi a obledaj, dobře-li se bratři vede i dobytku. BO. Jako Lumír pohýbal Vyšebrad, tako ty mě i vsiu brateř. Rkk. 9. Nezov svých přátel, ani svě bratři, ani rodičiev, ani súsiedóv. Jdi k mě bratři a povez jim. ZN. Zvěstujte mé bratři. ZN. Vrať sě k svej bratři; (S) svú bratří radu vzal. Pass. mus. 406. Pak svej bratři odpusti. Dal. 128. Káza Vitoše s bratři nalézti. Hr. rk. 75. Milá bratři, nedivte se. Ib. 29. A též svej bratři radieše. Ib. 47. Káza jemu před bratří státi. Ib. 49. Tož vám pravi i jinej bratři. Ib. 57. Čině e svú bratří velmi pokorně. Ib. 67. Zvěstovati budu jmě tvé bratři mej. Ž. Kl. Pakli by bratří neměl, dáte dědicstvie bratři otce měho. Hus III. 194. — Vz *Bratří*. Příklady ve Slov. I. 92. b. ze Št. uvedené vynech a vřaď do: Bratří.

Bratran, fratruellus. Sv. rnk. 318. Přiznal se svému bratranu Znatě. Půh. II. 4. Toho statku nikam obraceti nechci, nežli vám, jako bratranóm svým. NB. Tč. 206.

Bratrana, y, f., dcera z bratra nebo ze sestry, Geschwisterkind. J. tr., Kn. drn. 127. Barboru, b-nu svú z Pačova. Půb. II. 356. B-nu Hester naučil tak se modliti. Hus I. 325.

Bratránek, nka, m. = *bratranec.*

Bratranice, e, f. = *bratrana, sestřenice*, das Geschwisterkind. 1464. Šd., Kn. opav. Dorota Benešova měvši b-ce dvě Aničku a Kateřinu a Ducbka bratrance. NB. Tč. 196.

Bratranka, y, f. = *bratranice*. Lpř. Slov. I. 55.
Bratránkův, *ova, ovo*, dem Geschwisterkind gehörig. Nebudeš-li moja, budeš bratránkova, přeca budeš v rodě, frojereuko moja. Sš. P. 237.
Bratranský, Geschwisterkinder-. Šm.
Bratranstvo, a, n., die Geschwisterkinder.
Bratrata, y, m., os. jm Pal. Rdh. I. 118.
Bratřec = *bratřík, bratr*. Pass. mus. 415. Nezahljej bratrce mého; Ztrativ tě bratrce milého. Hr. rk. 283., 161. — **B.** = *bratrovec*. Vitošovi, sestřenci svému a Jimramovi, bratrci druhému. Hr. rk. 53.
Bratřejov, a, m., ves u Vyzovic a Sedlčan.
Bratřejůvka, pl., n. = paseka na Vsacku. Vck.
Bratřena, y, f. = *bratrana*. — **B.**, jm. žen. ze 14. stol. Mus. 1880. 467., Pal. Rdh. I. 118.
Bratřenec. Výb. I. 271. — **B.** = *bratr*. Simplicius a Faustinus (b-ci) do řeky uvrženi, ale sestra jich těla z řeky vyvlekši pochovala. Pass. mus. 377. Sedm b-cóv s matkú jeli (fratres). BO. Za starého zákona bylo sedm b-cóv židóv (bratrů). Pass. mus. 389.
Bratřenice, e, f., cf. Bratřenec. Po smrti její zůstávala ještě druhá Eliška, její b. Pal. Děj. IV. 1. 69.
Bratřenov, a, m., ves. Arch. I. 541.
Bratřetice, nyní Bratřice. Tk. III. 104.
1. **Bratří**, f., podlé *Pant*. — **B.** = bratrija. Vz Prk. Přísp. 15., 16., Prk. v Pdg. 1886. 136., Bž. 88. Milá bratřie! Št. Kn. š. 5., Živ. otc. 50. a., 52. a. Bratřie milá; Tu jsa svú b. kázat rozesial. Pass. mus. 412., 417., 408. Když nemohu své bratřie jmieti. Sv. ruk. 113. Pro mú bratří. Št. Kn. š. 89. (130.). Pro b. mú. Ž. wit. 121. 8. S kakús dobrú bratří. Št. Kn. š. 9. Sv. Prokop i b. jiná; Sezva svú bratří v hromadu; Milá b., vám je známo; Vy nevěrná bratřie. Hr. rk. 27., 49., 51., 71. Snažně svú b. poručal. Pass. mus. 331. Že my spolu bratřie jedna. Pravn. 2015. Svej bratří nikdy nevěřiti. Dal. 104. Své bratřie netbati. Dal. 89. Všiej bratří byl mil ten diel. Dal. 80. Bratřie moji. ZN. Bratřie má milá, buďte ustavični. ZN. — Vz *Bratř, Bratřice*.
2. **Bratří** *a sestry svobodného ducha*, sekta ve 13. stol.; *b. apoštolští*; *b. čeští* (Tk. VII. 21.; Sbn. 758., 772., 774., 832., 944., Enc. paed. I. 719., Kram. Slov. 47.); *b. křesťanských škol* (vz Enc. paed. I. 738); *b. mečoví, menší, milosrdní, moravští, mostoví, společného života, svatých pět*. Vz S. N.
1. **Bratřice**. Výb. I. 694., 756. B. má. ZN. B. milá. Živ. otc. 48. a. Od své b. odpuščení vzem. Pass. — **B.**, os. jm. Pal. Rdh. I. 118. — **B.**, ves u Tábora a v Brněnsku. Mus. 1880. 3.
2. **Bratřice**, dle Budějovice, ves u Tábora. Cf. Bratřetice, Blk. Kfsk. 898., 1222., Sdl. Hrd. IV. 368.
Bratřík. *B-ci*, přezdívka českým bratrům. Prosice, aby b-kům zniku nedopouštěli. Pal. Děj. V. 1. 275.
Bratříkov, a, m., ves u Něm. Brodu, vz Blk. Klsk. 801.; samota u Čes. Dubu.
Bratříkovice, dle Budějovice, ves u Sedlčan; Bratrsdorf, u Těšína. Cf. Tf. Odp. 287., Blk. Kfsk. 1223.
Bratřina. — **B.** = *bratrstvo*. S. N.
Bratřinov, a, m., ves u Mníška.
Bratřiti se s kým. Vrch. Myth. I. 207. — **kde**. Jak spolu v blahém kole bratří se a druži. Štnic I. 60.
Bratrkovice, dle Budějovice, tvrz. Arch. II. 201., Tk. III. 83.
Bratrobijný, brudermordend. Hdk. v Lum. V. 259.
Bratrolibec, bce, m., der Bruderfreund. Šm.
Bratromila, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bratron, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bratronenávistník, a, m., der Bruderhasser. Šm.
Bratronenávistnost, i, f., der Bruderhass. Šm.
Bratronenávistný, bruderhassend. Šm.
Bratronice, dle Budějovice, vsi u Berouna, Blatné a Nimburka. Tk. I. 47., 87., III. 643., Blk. Kfsk. 1287.
Bratroňov, a, m., ves u Nasavrk. Tk. III. 36., Blk. Kfsk. 701., Sdl. Hrd. I. 252.
Bratroslava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bratroš, e, m., os. jm. Tk. III. 643.
Bratrošov, a, m., Bratrsdorf, ves u Šumberka na Mor.
Bratrouchov, a, m., Bratrochow, ves u Jablonce.
Bratroválka, y, f. Ml.
Bratrovati = bratříčkovati. Rk.
Bratrovice, e, f., Bruderstochter. Slov. Ssk.
Bratrovizeň, zně, f. = *bratrovizna*. Slov. Ssk.
Bratrovizna, y, f., vz Brateřizna.
Bratrovkyně, ě, f. = *dcera bratrova*. Němc.
Bratrovna. Osv. 1884. 8.
Bratrovražedný, brudermörderisch. B. válka, J. Lpř., Šmb. S. I. 193., zášti, spor, Šmb. S. II. 276., 294., boj.
Bratrsky pokoj někomu dáti. Phld. IV. 156. Půst po b-sku jsou uložili. Bl.
Bratrský. B. roty (žebráci, žoldnéři). Tk. VII. 410.
Bratrstvo. B. dřevařské, Sl. les., malířské. Dch. Vz Tk. II. 532., III. 65., 201., Kram. Slov. 47. U Římanův. Vz Vlšk. 227., 346. B., cechovní spolek. ŠS. Kn. š. 160.
Bratršovský, ého, m., os. jm. Šd.
Bratrúch, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bratrůsyn, a, m. = *bratrův syn*. Tyl.
Bratruš, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bratruše, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.
Bratrušín, a, m. (od Bratruše. Pal. Rdh. I. 134.), ves u Bystřice v Brněnsku. PL.
Bratryně, ě, f. = *bratrova žena, švagrová*. Mor. Knrz.
Bratskosť, i, f., brüderliche Liebe. Slov. Ssk.
Bratsky = *bratrsky*. Slov. Aby dohovoril sa s nimi po bratsky. Dbš. Úv. 115.
Bratský = *bratrský*. Vz Brat. B. súcit mať k Slovanstvu. P. Tóth. Trenč. M. 148

Bratství, n. = *bratrství*. Slov. Ssk.

Bratstvo, a, n. = *bratrstvo*. Vz Brat. Slov. Za b-stvom našim úpel. Syt. Táh. 294.

Bratva, y, f. = *dratva*. Ty či musiš bratvy přasć z te ječmene slomy po moji vůli. Sš. P. 703.

Bratý. Sečené vlečené; žaté, hraté (obilí). Kld.

Braunanit, u, m., *odrůda meteorového železa*. Osv. V. 11.

Brauner, a, m. B. Frant., dr. práv, advokat a spisov., 1810.—1880. Vz S. N., Tf H. l. 182, Šb. H. l. 2. vyd. 231.

Braunin, u, m., druh niklového železa. Osv. V. 9.

Braunit, u, m., kysličník manganitý, nerost. Šfk. 228., Šfk. Poč. 334., Schd. II. 52., Bř. N. 197., S. N., Schd. I. 346.

Brav. Vz Schd. II. 432, Mkl. Etym. 19. Něm. také Kleinvieh. V MV. nepravá glossa. Pa. B., pecus. 1380. **B.** = ovce a kozy. BO. Kat, vzved jima bradu jako bravu, děťátkoma stě bradaticiú hlavu. Dal. 98. Buděť (řezník) kupovati bravy chtě z nich utěžiti stravy. Hr. rk. 405. — **B.**, *brávek* = (vyřezaný) *kanec*. Mor., slez a slov. Ssk., Brt, Klš., Mtl. Krmime, zabili jsme brávka; Brávek měl málo sádla. Šd. Brávek dycky ležl, když mu uese žrádlo, třá ho zhurdať. Slez. Šd. — **B** = *prase*. Slov. Ssk.

Bravantice, dle Budějovice, Brosdorf, ves u Königsberka ve Slez. PL.

Bravčárčina, y, f. = *mluva bravčářů*. Koll. Hlas. 147.

Bravčiar, a, m., der Schweinhändler. Slov. Ssk.

Bravčina, y, f. = *vepřovina*. Slov. Hdž. Šlb. 86.

Bravčovina = *bravčina*. Ta h. a slanina bude do kapusty. Dbš. Sl. pov. II. 59. — Šd., Němc. IV. 431., Koll Zp. II. 146.

Bravčový, Schweins-. Nemala viac statku len jednu lopatku b vú. Koll. Zp. II. 112.

Bravec, vce, m. = *brav*. Slov. Ssk.

Brávec, vce, m., der Nehmer. Slov. Ssk.

Brávek, vz Brav.

Bravenčík, a, m. = *mravenčík*. Slez. Šd. — **B.** = *kopec* na Skřipovsku v Opavském lese. Šd.

Bravenčíka, y, f. = *bravenčírka*. Slez. Šd.

Bravenčírka, bravenčíka, y, f. = *mraveniště*, der Ameisenhaufen. Slez. Šd., Klš., Brt. D. 201.

Bravenec, nca, m = *mravenec*. Slez. Klš. Nesedaj na vršku na jedli, aby ťa b-ci nesjedli. Sš. P. 712.

Bravienky, pl., f. = *angrešt*, Slov. Rr. Sb.

Bravina, y, f., Brawin, ves u Bílovce v Opavsku.

Bravinčoř, e, m. = *mravenčář*, kdo mravence sbírá, der Ameisensammler. Ostrav. Tč

Bravinec = *mravenec*. Ostrav. Tč.

Bravka, y, f., psí jméno. Škd.

Bravkár, e, m., der Schweinzüchter. Slov. Baronství zcela prej jinakším b-rům se dává. Nitra VI. 323.

Bravko, a, n. = *brav*. Ssk.

Bravnictví, n., die Kleinviehzucht. Sl. les.

Brávník, turdus viscivorus. Vz Frč. 355., Schd. II. 441., Brm. II. 2. 154.

Bravnhojný = *bohatý na brav*, reich an Klein-, Schmalvieh. B. ostrov, εὔμηλος. Lšk

Bravokrmný, heerdenährend. Šm.

Bravoplodný, heerdeerzeugend. Lpř.

Bravovina, y, f. = *vepřovina*. Vz Brav. Slez. Klš., Šd.

Bravový, Kleinvieh-, Schmalvieh-; Schwein-. Vz Brav. B. rybník (vz Bravní). ZN.; maso. Slez., mor. Klš Šd.

Bravoživný = bravokrmný. Lpř.

Bravský. B. maso = *vepřové*. Laš. Brt. D. 201.

Bravurnosť, i, f. SP. II. 21.

Bravův, -ova, -ovo, Kleinvieh-; Schwein-. Přinesly syny bravovy, arietum. Ž. wit. 28. 1

Bravý, wer gerne nimmt. Us. Ssk.

Braxatoris = Sladkovič. — *B. Ondř.*, 1810., učitel. Jg. H. l. 2. vyd. 537., Sb. H. l. 2. vyd. 231.

Brazák, u, m., der Siekhammer (beim Klempner). Šm.

Brázda, gt. pl. brázd. O původu vz Mkl aL. 285., Etym. 19. V MV. nepravá glossa. Pa. B. mezní, die Gränzfurche, příčná, Querfurche, k semenu, Saat-. Šp. — *B. vrásek* Vrch. — *B. (rýha) v ručnici* Čsk. — *B. v železe* pilníkem učiněná, der Feilschnitt. Věč. Z. II. 48. — **B.** = *koryto*, jímž se tekutá litina z peci vypouští. NA. IV. 173. — *B Sylviova* (v mozku). Šv. 39. — **B** *v botan.* sulcus, vallecula, šnorek, das Thälchen, die Riefe, Rille, Furche. B. = prohlubina stejně těsná, žlabovitá, obyč. na dél ležící se dnem ostrý úhel dělajícím, širší a hlubší než proužky. Někdy se též říká *žlab*, když dno jest zohlené. Rst. 400. B. krajní, spojidlová. Rst. 115., 400., Kk. 196, Slb. XL., Sl. les., Nz. B. korová, die Rindenfurche. Sl. les. — **B.**, mlýn u Dačic a u Želetavy; die Teufelsfurche, samota u Uhlíř. Janovic. PL. — **B**, y, m., os. jm. Tk. V. 73., Sdl. Hrd. I. 252. — Vz *Brázdy*.

Brázdář, e, m., der Riemenzieher, Sl. les, Furchenzieher. Ssk.

Brázdatý, furchig. Ssk.

Brázdečka, vz Brázda.

Brázděný; -*ěn, a, o* = *brázditý, brázdovaný*, brázdou jednou n. několika opatřený n. p. lodyha bolševníka obecného, přesličky polní, sulcatus, gefurcht. Rst. 400.

Brázdič, e, m., der Furchenzieher. Šm.

Brázdička, y, f., vz Brázda. B. kosti čelní. Šv. 4. B. = prohlubená mezera vždy mezi šnorkami na plodech rostlin okoličnatých. Rst. 400.

Brázdičkovaný; *-án, a, o* = *rýhovaný*, gefurcht, gerillt. Sl. les

Brázdičkovati, kleine Furchen machen. Rk.

Brázdidlo, a, n., das Furchwerkzeug. Lpř.

Brázdil, a, m. B. Ondř., nar. 1814., prof a spisov. Vz S. N.

Brázdim, a, m. *B. Starý, B. Veliký, B. Nový*, Alt-, Gross-, Neu-Brázdim, vsi u Kostelce nad Labem. PL. Cf. Tk. II. 532., III. 114., IV. 723., V. 173.

Brázdimec, mce, m., ves u Brázdima. Vz Tk. II. 533.
Brázditel, e, m. = brázdář. Šm.
Brázditi: co. Líce jeho b-ly vrásky. Vlč. Čluny brázdí vody jas. Čch. Mch. 41. Pole zaseté b., brázdou do kola obbaňati. Laš. Brt. — **jak.** Vodstvo ve dví b. Kká. K sl. j. 203. — **kudy.** B. si cestu sněhem někam. Uc. Tč.
Brazditý. B. krovky. Kk. Br. 6. Vz Brázděný.
Brázdka, y, f. = *malá brázda.*
Brázdkovati = *brázditi.*
Brázdojaderný = *křivojaderný*, rillenförmig, v bot. Nz.
Brázdový, Furchen-, Rinnen-. B. (rýbová) setba, kultura. Sl. les.
Brazec, zce, m., Bergles, ves u Bochova. Cf. Tk. V. 163.
Brazdln, a, m. B. Jak. 1619. Vz Jir. Ruk. I. 94.
Brazilský keř, solanum pseudoquina, rostl. Phld. III. 2. 185.
Bražec, žce, m. = *podražec.* — **B.**, Bražetz, ves u Náchoda. PL. Vz Blk. Kfsk. 530.
Bražná, é, f., ves u Sedlčan.
Brbla, y, m. = *brblavec*, der Plauderer, Schwätzer, Brummbär. Us. Sd., Neor., Bkř., Brt. D.
Brblač, e, m. = *brbla.* Ssk.
Brblati, vz Samtati, Listy filolog. VII. 14., Mkl. Etym. 9. Brt. — Brblá jako staré pivo, jako staré kvasnice (mumle, bručí). U Litovle. Kčr., Neor. A já bych k Vám chodívával, ale vaši starí brblů; já dám starým holbu vína, nech nabrblú do komína. Sš. P. 700. — **na koho.** Sd.
Brblavosť, i, f., die Plauderhaftigkeit. Šm.
Brblavý. B. žena. Na mor. Val. Vck.
Brblena, y, f. = *brblavá žena.* Bkř.
Brbloň, ě, m. = *brbla.* Slov. Ssk.
Brbotina, y, f. = babranina. Slov. Ssk.
Brbrať = *babrati* Slov. Ssk., Mkl. Etym. 9.
Brcati = *nohy při chůzi nadzdvihovati.* Mor. Tč.
Brcavý = *kdo brcá.* Vz Brcati. Mor. Tč.
Brco, a, n., vz Brdco. Ssk.
Brcolák, u, m. = *krčák, hliněná nádoba* širokého brucha a velmi úzkého hrdla k nosenin opojných nápojov. Slov. Gemer. Dbš. Obyč. 18.
Brč, e, f., Brtsch, ves u Vysokého Mýta. Vz Blk. Kfsk. 1154., Sdl. Hrd. I. 252. — **B.**, Ruf beim Treiben der Schafe. Slov. Ssk.
Brča, dle Báča = *kdo brčá, brčí, bručí, pořád hubuje.* Vz Brčeti. Mor. Vck., Šd.
Brčák, a, m. = *facír.* Us.
Brčál, vinca. Vz Rstp. 1059., Čl. 110., Čl. Kv. 221., Slb. 374., Kk. 175., FB. 51., Sbtk. Rostl. 230., Rosc. 131., Kram. Slov. 47., Mllr. 111.
Brčálnik, u, m. = krásné údolí šumavské, der Frischwinkel. Dch.
Brčalo, a, n. = *brnčadlo.* Slov. Ssk.
Brčálovitý. B. rostliny, apocyneae: brčál. Vz Slb. 574., Schd. II. 289., Rosc. 131.
Brčálový = *syté a čisté zelený*, grün. Rst. 400.
Brčán, u, m = *kňouradlo*, die Quarre. Šm.
Brčati = *brnčati.* Ssk. Cf. Brčeti.
Brčekoly, dle Dolany, Brtčekol, ves u Chrasté. Sdl. Hrd. I. 252.
Brčeti. Vrabec, kamž zachce, brčí. BO. — **B.** = *bujně růsti a krásně zelenou barvu míti jako brčál.* U Libáně. Mý. Cf. Brčiti se. — **B.** = *bručeti, mumlati*, murren; *tlachati*, schwätzen. — **komu kam.** Pořád mně tu do uší brčí. Mor. Šd., Mtl., Vck., Vlk. — **B.** = *brkem tupé seříznutým misy a jiné hrnířské nádoby tečkovati.* Mý.
Brčí, n., ves u Vysokého Mýta. Arch. III. 490., Tf. Odp. 289.
Brčiní = brčál. Slov. Ssk.
Brčiaň, a, m., der Knautscher. Slov. Ssk.
Brčik, u, m. = *brček, malý brk.* — *Brčiky* = peníze. Us vojen. v Praze. Kda.
Brčitý = *brkatý*, starkkielig. Šm.
Brčkavý. Slov. Dievčica s b-vými vláskami. Čkžk. III. 35.
Brčný = *čerstvý, mrštný, svižný, čiperný*, frisch, munter, behend. U Jilemn. Ktk.
Brčola, y, f. = *kořalka.* U Košic a j. Rsck, Brnt.
Brď, i, f. = *brdo.* Slov. Ssk.
Brda = pohoří zvl. lesnaté. Vz S. N. Také horstvo mezi Zbraslaví a Příbramí. Vz Krč. v Kv 1884. 144., 443. — **B.**, vz Brdo.
Brdařiti, il, ení, Kammblattmacherei treiben. Šm.
Brdárka, y, f. = *biedná stanice*, ein schlechter Pasten. Dali mu tam jakúsi brdárku. Slov. Rr. Sb.
Brdatka, pl., n. = vrchy severozáp. od Berouna. Krč. v Kv. 1884. 443., 547., 1885. 644.
Brdavý = *šuvirý, křivý.* Mor. Brt. D. 201. — **B.** = vrchol nad Ridkou u Příbramě. Krč.
Brdce, vz Brdo. Utekla mu s brdci (není-li kdo nad ženou vládnouti a musí-li se jí poddávati). Č. M. 488.
Brdco, a, n. = *brco, brdečko, příčka na vahách u vozu, vahadlo*, das Zugriemenholz, Ortscheid. Vz Brdo (na konci). Mor. a Slez. Šd., Jsk. Dyž moje koničky přeskakujú oje, oje přeskakujú, brdca přelamujú. Sš. P. 645. Má nohy jako brdečka (křivě, kosaté, nahoře od sebe, dole k sobě), Säbelfüsse. Slez. Šd. Má křivá brdečka (nohy). Mor. Tč. — Mlč, ty staré brdco! Slov. Rr. Sb.
Brdec, dce, m., ves v Táborsku. Tf. Odp. 287., Blk. Kfsk. 151.
Brdečka, y, f. = *bradavka*, papilla. B-ky ledvinové, die Nierenpapillen, kožné, Hautt-. Nz lk. — *B. myrtové* = *zbytky roztržené panenské blány.* Slov. zdrav. 29. — Vz Zrakový.
Brdečko, vz Brdo, Brdco.
Brdečné, ého, n., ves u Neveklova. Blk. Kfsk. 155.
Brdica, e, f., gekochtes Rindsfett am Fleisch. U Místka. Škd.
Brdíčko, a, n., vz Brdo.
Brdlti = *broditi se.* — **kam.** A čím dále v řeku brdieše. Pass. mus. 360.
Brdla, pl., n. = *chůdy*, die Stelzbeine. U Litovle. Kčr.
Brdlení, n. B. košově, der Steinkorbreeben. Sl. les. — Vz *Brlení.*

Brdlenka, y, f., přítok Metuje. Krč.
Brdli, n. = *brdlení*.
Brdlík, a, m., os. jm. Šd.
Brdlous, u, m. = *vysoký kůl* s holemi na všecky strany vodorovně prostrčenými k sušení zvl. jetele. U Zhiroha. Lg.
Brdní = *na brdu rostoucí*, montanus. Rst. 401.
Brdnúť = *břísti*. — **jak**. Brdli po kolena (ve vodě). Slov. Phld. III. 1. 28.
Brdo. Ad *chlum: pahorek, kopec, vršek, pahrbek*, der Hügel. Ssk. Cf. Mkl. Etym. 10. B. = vrch na 2000—4000 sáhů nad mořem vysoký. Rst. 401. Výběžek kopce slove b. Tč. exc. — B. = vrch u Příbramě, Kčr. v Kv. 1884. 437., v horách zdonnských na Mor. Km. — B. = *les* za Zbraslaví. Tk. I. 440., III. 120. — B. *u tkadlce*, das Riedblatt, der Riedkamm. Šp., MV. Vz Kram. Slov. 47. B. u tkadlce, das Zeug, u soukenníka, das Geschirr. Nvk. B. naváděti, die Trümmer rüsten. Šp. — B., ves u Nové Paky (vz Blk. Kfsk. 536., 778.), u Richmburka, u Manetína (vz Blk. Kfsk. 1222.); cf. Sdl. Hrd. I. 82.; hájovny u Vimberka a u Jílového. PL. U Nové Paky říkají: Jdu na Brdo (*ne:* do Brda); byl jsem na Brdě (*ne:* v Brdě). Vk.
Brdoucati, vz Brdoucnouti.
Brdský. Vz Brda B. pásmo, Bř. N. 256., hřebeny nad Vosovem a Řevnicemi. Krč. v Kv. 1884. 541.
Brdúc na Mor. Vz Brdouc.
Brdúcnúť, stolpernd fallen. Slov. Ssk.
Brebeluša, e, f. = *veš*. Mor. Brt. D. 201.
Brebencovati = *brebtati, mluviti řečí cizí*. Brt. D.
Brebentil, a, m., der Plauderer. Rk.
Brebentilka, y, f., das Plappermaul. Rk.
Brebentiti = *brebencovati*. Brt. D.
Brebera, y, f. = kdo mnoho mluví, páté přes deváté do řeči míchaje. V již. Čech. Jdr.
Breberkovati, schnappsen. Šm.
Brebtoň, ě, **brebtoun**, a, m. = *brebta*. Prk. Přisp. 28.
Breca, e, f. U Litomyšle = *koza*. Dř.
Břeclav. Vynech *Břeclava*. Strany sklonování vz Boleslav. Starší tvary: Bračislava, Brečislava, Bračislav, Bretislav. Jir. v Osv. 1886. 916. V B-vi takto psávali cestovní pasy: Tento žid jede do Vídně. N. N. pudmistr. Cf. S. N., Tk. IV. 723.
Břeclavský, ého, m., os. jm. Vz Žer. Záp. II. 181.
Breč, e, m. = *břek*. Dal se do breče (do pláče). U Kvasin, v Kunvald. Msk.
Breča, e, f. = *břečka*. Slov. Ssk.
Břečadlo, a, n., v hodinách, der Schaller. Plk.
Brečák, a, m. = *kdo stále breči*, wer fort plärrt, heult, das Plärrmaul. Us. Kšť. — B. = *mest*, oprav v: *břečák*.
Břečák, u, m. = vinná břečka, mest (mustum). Vinaři vytlačují šťávu čeřenem, která mest či b. slove. Kom.
Brečati = *břečeti*. Slov. Ssk.
Břečeti. Vz Listy filolog. 1884. 451., 1880. 12. (koř. brek). Za Výb. I. přidej: 375., 886., N. Rada 619. — B. = *mluviti*. Anjel k Josefa breče. 14. stol. Mus. — Hr. ruk. 139.
Břečička, y, f., vz Břečka.
Břečka, die Brühe, Meische, das Nachbier. B. studená, teplá, kamencová, die Alaunbrühe; chladič na břečku, der Brühenkühler. Šp. B. pro koně, die Pferdebrühe. Dch. Náhon na břečku, vydělávání břečkou, die Brühgerbung. Šp. Na cestě byla po dešti samá b. Us. Tč.
Břečkojem, jmu, m., der Brühensammler. Šp.
Břečkov, a, m., Fröschau, ves u Vranova na Mor.
Břečkový, Brühen-. B. kanál, průtok. Šp.
Brečky. Přišel domů b. (breče, pláče). Us. Rjšk.
Brečna, y, f. = *bečna*, die Weinslerin. Rk.
Brečoň, ě, **brečoun**, a, m. = *kdo breči, brečák*, das Plärrmaul. U Kr. Hrad. Kšť.
Břečovna, y, f., v pivovaře, die Maischkufe. Sl. let. III. 79.
Břečťák, u, m. = *břečťan*. Mllr. 52.
Břečťan, edera. Byl. 15. stol. Cf. Mkl. Etym. 21. B., briechtan, edera nigra; briechtan, pervinca. 14. stol. Břiečtan. BO. Vz Rstp. 772., Schd. II. 283., 313., Shtk. Rostl. 41., Slb. 563., Rosc. 159., Kram. Slov. 47., Čl. 55., Čl. Kv. 349., FB. 95., Kk. 199., Mllr. 52. Jakž se b. vždy zelená. Alx. Anth. I. 3. vyd. 35.
Břečťanec, nce, m., der mit Epheu geschmückte. Slov. Ssk.
Břečťanice, e, f., v math., die Cissoide (cissoida), Epheulinie. Nz., Ssk., NA. V. 45.
Břečťanonošič, e, m., der Epheuträger. Lpř.
Břečťanovina, y, f. = šťáva pryštící se z kmene břečťanu. S. N. III. 694., I. 879.
Břečťanovitý, ephenartig. B. rostliny, araliaceae. Nz., Slb. 362., Kk. 199., Rosc. 159.
Břečťanový. B. nádoba, pohár, Lpř., věnec. Alx. Anth. Jir. 3. vyd. 35.
Břečtreň, ě, m. = *břečťan*. Slov. Rr. Sb., Let. Mt. S. X. 1. 48. Ale i na Slov mají také: brečtan.
Břed. — B. = *vřed*. Ve vých. Čech., na Zlinsku atd. Jir., Brt, Kh. — B. = *padoucí nemoc*, die hinfallende Krankheit. B. ho zašal. Mor. Brt. v Mtc. 1878. 31.
Břadati = *břednouti*. — **kde**. Pasák v blátě břadal. Mor. Kld. 107.
Břadil, a, m. = *břidil*, der Pfuscher. Kos. Ol. I. 19.
Břaditel, e, m. = *břadil*. Kos.
Břednouti, dnul a dl, utí = *břadati, břísti*. Kmen *břed* přestupuje na Mor. do třídy druhé. Brt. D. Vz *Břísti*.
Bredo = *brdo*. Slov. Ssk.
Bredovka, y, f., Bredau, ves u Žamberka.
Břeslava, vz Břeclav. — *B. Stará*, Altenmarkt, ves u Břeclavě.
Bředu, vz Břísti.
Bregenz, e, m., Brigantia. Bž. 119., Tk. V. 171.
Breguetův teploměr. Vz KP. II. 336.

Břeh = rozhraní mezi vodou a souší. Blř. B. vůbec kraj zemní podlě vod. Rst. 401. Cf. Mkl. Etym. 10. B. potoční, pořičný. Sl. les. S obú stran břehové a bahna a luhy. BO. Tu na břeh z korábi vyšed, kázal. Pass. mus. 375. Stavba, opevnění, poškození, krytí, ošlahounování (Randbewnrstung) břehu. Sl. les. Tajuplný b. věčnosti. Vrch. Žito je jako b. (hnstě). Us. Msk. Modli se a vesluj ku břehu. Šd. Kdo dva břehy v ráz chce chytať, daleko uplyne. Mor. Tč. Nepřítel smířený a b. podemlený. Lpř. Koupaje se drž se břehu. Bž. — **B.** Břehy vrypn. ZČ. I. 25. — **B.** = *malý svah, kopec.* U Uh. Hradiště a j. Tč. V Záluží, u Hořovic a j. Váleti se s břehu Nemohl vyjet do břeha; běžěl dolů břehem; je tam do břeha. Brt. v Mtc. 1878. 31., Brt. D. 201. Až (ať) ta nevyvrátí do břehu. Mor. Brt. v Km. 1886. 360. Jedonce (z Uh. Hradiště) do Hinku pojeďeme břehem. Us. Tč. — *Pozn.* Význam ripa, das Ufer, je podružný a vyvinul se z významu *hora, vrch.* Listy filolog. 1885. 288. — **B.**, pole u Troubelic a j. Pk., Brt. — **B.**, portus, der Hafen, *přístav.* I přivedl je ku břehu vôle jich. Ž. wit. 106. 30. — **B.** ve Slezsku. Tk. IV. 723.

Břehoryje, něm. Břehor, ves u Ústě. Vz Blk. Kfsk. 505.

Břehouš. B. malý, xenns cinereus, rudý, limosa rufa, die rostrothe Uferschnepfe. Sl. les., Frč. 346.

Břehov, a, m., Schwiehalm, ves u Budějovic. Vz Blk. Kfsk. 351., Sdl. Hrd. III. 179., Arch. I. 542.

Břehovatí = *pohrdnúť.* Slov. Ssk.

Břehovisko, a, n. = *břehoviště.* Ostrav. Tč.

Břehovna, y, f., der Baumkahn. Šm., Loos.

Břehový, Strand-, Ufer-. B. zeď (pobřežní). Nz.

Břehule, hirundo riparia. Frč. 355., Schd. II. 442.

Břehůvka, y, f. = pahrbek při vodě ležící, cf. Břeh; jm. lesa n Frýdka. Tč.

Břehy, pl., m., samota u Sedlčan; něm. Břeha, ves u Mnich. Hradce, vz Blk. Kfsk. 604., Sdl. Hrd. I. 39., 55.; něm. Břech, ves u Přelouče.

Brechání, n. = *štěkání.* Pes ji b-ním ze sna budí. Koll. III. 175.

Brechati. Ty brešeš jako pes; Súseda, súseda, zatvaraj si šteňa, nechaj mi nebreše na mojho frajera. Koll. Zp. I. 329., 160.

Brechot, u, m. = *štěkot*, das Gebell. Slov. B. psů. Koll. Št. 825., 46.

Brechúň, ě, m. = *pes na řetěze uvázaný*, der Haushund. Cf. Břechati. Slov. Ssk., Hdk. C. 269., 376.

Breišl, a, m. B. Jos., kněz. 1837. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 537.

Breithauptit, u, m. = *antimonik nikelnatý.* Bř. N. 223.

Brejcha, y, m., os. jm.

Brejchův mlýn u Dušník.

Brejl, osada u Nov. Starecí.

Brejla, y, m. = *brejlák.* — **B.**, y, f., mlýn u Vlašimě.

Brejlák, a, m. = *brejlovec, naja tancující.* naja tripudians, had. Vz Schd. II. 485.

Brejlati = *namáhavě, upřeně na něco hleděti, oči valiti.* — **kam**: do něčeho. Us. Vz Brejliti.

Brejle, *náočky, náočnice.* Rk., Sl. les. Teď na mne kouká brejlemi (pyšně, přísně). U Rychn. Črk. Kouká na to černými brejlemi (nepříznivě, škaredě). U Žamb. Dbv. B. si dáti (na nos); b. proti prachu, proti světlu (přílišnému, tmavé, modré n. šedivě). Dch. Vem si na to přerovské (= veliké) b. Vz Shtk. Krat. h. 195. — Vz KP. II. 178., Schd. I. 129., Kram. Slov. 47., Slov. zdrav. 38., S. N. — **B.** *u ohlávky* = *klapka na oči koňské*, das Scheuleder. Sl. les. — **B.** = *část jilce*, která ruku chrání. NA. III. 64.

Brejliti = *brejlati.* Us. u Rychn., u Ronova. Rgl., Ptř.

Brejlov, a, m., ves u Mnichova Hradiště; mlýn u Benešova.

Brejlovec, vce, m., *had.* B. indijský, naja tripudians (vz Brejlák), aegyptský, naja haje. Vz Frč. 330.

Brejlovka, y, f., samota u Benešova.

Brejlový, Brillen-. B. sklo, Us. Pdl., pec. NA. IV. 166.

Brejžďal, a, m., vz Kyselák.

Brejžďala, y, f. = *brynda, špatná káva.* U Chrud. Brv.

Brek = *pláč.* Přestávají breky (to nejde). Us. Kšť.

Břek. Jeřáb b., *chocholatá oškoruše*, sorbus torminalis (crataegus torminalis, die Aarbeere, Aarkirsche, Sl. les.). Vz Rstp. 523., Kk. 249., Čl. Kv. 357., Mllr. 100.

Břekavý = *zvučící.* Učiněn jsem jako měď b-vá (aes sonans) anebo zvonec zvučný. ZN.

Brekcie, e, f. = *slepenec ostrohranný.* Krč. G. 49.

Břekerský *mlýn* u Dobrušky.

Břekeš, kše, m. Sdl. Hrd. II. 71.

Břekoly, ves v Chrudimsku. Vz Blk. Kfsk. 119.

Břekovec, vce, m., os. jm. Arch. I. 229, 245., III. 490. B. z Ostroměče. Sdl. Hrd. IV. 368.

Břekoví, n. = *břekovina.* Sl. les.

Břekovina, y, f. = *břekoví*, der Aarkirschenbestand. Sl. les.

Břekoviště, ě, n., der Aarkirschenort. Sl. les.

Břekovka, y, f., der Ahornschwamm. Ssk.

Břekový les, der Aarkirschenwald. Sl. les.

Břekyně, die Aarbeere, Aarkirsche. Vz Rstp. 523., Kk. 249., FB. 98., Mllr. 21., 100.

Brem, mě., Bremen. Vz S. N.

Břem, u, m. = *modřín*, der Lerchenbaum. U Opavy. Klš.

Břemeniti, il, ěn, ění, belasten. Šm.

Břemenní právo, das Lastrecht. Vz S. N.

Břemenník, a, m., der Lastträger. Šm.

Bremiaček, čku, m. = *bremiatko.* Slov. Keď já tebe sluchám, radosný zpeváčku, hned viccj sily mám k tomuto b-čku. Koll. Zp. I. 298.

Bremiatko, a, n. = *břeménko*. Slov. Sldk. 637.

Břemka, y, f. = *mřeň*, ryba, die Bartgrundel. Šp.

Břeňák, a, m. = *břeňďák*.

Brenčati = *brnčati*.

Břenče, ete, n. = *mřeňák, mřenek*, die Grundel, ryba. U Rychn.

Břeňďák, *břeňák*, a, m. = *mřeňák, břenek*, malá ryba, die Grundel. U Žamb. Kf.

Brendl, a, m. B. R. D 1703. Vz Jg. H l. 2. vyd. 537, Jir. Ruk. I. 95.

Břeně, ěte, n. = *břeňďák*. U Rychn. Us.

Břenek, nka, m. = *mřenek*. Vz Břenče, Břeňďák. — **B.** = Brunek, Bruno (sv.), Šd., Břetislav. S. N.

Břenék, ňka, m., os. jm. Pal. Rdh I. 118.

Břeňhati se = *broditi se*. Šm.

Břenk, u, m., das Geklirr. Šm.

Břenka, y, f. = *švestková šťáva*. U Kraskova. Brnt.

Břenkač, e, m., der Klirrer; das Klimperstöckchen. Šm.

Břenkati. — čím: palicou. Koll. Zp. II. 360.

Břenkavý. Jel. Enc. m. 57

Brenná, é, f., byla ves za Jilemnicí nebo u Zákup. Tk. III. 109., Blk. Kfsk. 17.

Brenta, y, f. = hazardní hra. Šm.

Brentová, é, f., samota u Smíchova.

Brenžák, a, m. = *břeňďák*. U Žamb. Kf.

Breptač, vz Brepta.

Breptal, a, m. = *brepta*.

Breptala, y, m. = hreptal. Ostrav. Tč.

Breptání, n., vada řeči. Vz Enc. paed. I. 742.

Breptati. Za Št. přidej: Uč. 157. a. Cf. Mkl. Etym. 9. — **kde**. Kaša v hrnci b-la. Sš. P. 708.

Breptavo. Když jsme přišli domů, bylo mi h. (nanic). U Skuhrova. Dhn.

Breptoň, ě, m. = *bteptoun*. Ssk., Rk.

Breptoun. B. h-noví nejlépe rozumí. Č. M. 38.

Breptún, a, m. = *breptoun*. Ssk.

Břesce, něm. Břest, ves u Olomouce.

Brescia, e. f., mě. v Lombardii. Vz S. N.

Břesk. Mkl. aL. 290., Šrc. 474., Mkl. Etym. 21. — **B.** = *ovčí hlas*. Bdl.

Břeska, y, f., ves u Velikě Biteše. Cf. Březka.

Břeskavec, vce, m. Ad 1. fringilla, montifringilla. Brm. II. 319.

Břeskev = *broskev*. Sv. ruk. 320. b., Pűh. II. 355., Mkl. Etym. 11. V MV. nepravá glossa. Pa.

Břesko, a, n., ves u Konic na Mor. — **B.**, ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 1104

Břeskva, y, f. = *broskev*. Ssk.

Břesky, ves v Pražsku. Vz Blk. Kfsk. 21.

Břeskyně. Vz Prk. Přísp. 29., Slb. 513., Mkl. Etym. 11. V šírém poli hreskyně, pod ňú stojí dzevčina malá, nevelika, pekná, černooká. Sl. ps. 120.

Břeskynka, y, f., das Pfirsichkraut. Slov. Ssk.

Břeslen, u, m. = *kolečko ku předení na vřetenu*. U Loučimě u N. Kdyně. Psčk.

Břeslenec, nce, m., trichilia, die Trichilie, rostl. B. dávivý, t. emetica, havanský, t. havanensis, trojlístkatý, t. trifoliata, pížmový, t. moschata, česnekový, t. alliacea. Vz Rstp. 240.

Břest, ulmus suberosa, die Korkulme, Korkrüster, *jilm korkový*. Vz Rstp. 1385., Slb. 266. Samostříl žlutým břestem krytý NB. Tč. 183. B., acer campestris. Bartol. Göm. (Havraní) na brestoch veľké čavotání rohl. Hol. 210. — **B.**, ves u Kroměříže.

Břestek, stka, m., ves u Uher. Hradiště.

Břestovec, celtis, der Zürgelbaum. B. obecný, c. australis. Vz Rstp. 1386., Slb. 266

Břestovina, y, f. = *vazový les*, der Rüsterwald. Sl. les. Cf. Břestina.

Břestovka, y, f., lesní kotlina v pohoří karpatském na prameništi Ostravice. Škd.

Břestový, Ulm-. Ssk.

Břeščák, a, m. = *vřeščák, dítě, které břeští*. Mor. Brt. D. — **B.** = *sajíc*. U Slováků na Mor. Brt.

Brešetí, el, ení = *lháti*, lügen. Brešeš ako pes (ako suka). Slov Mt. S. I. 104.

Břešťan, a, m. = *břešťák, vřešťák*. Šm.

Břešťany, dle Dolany, Břeštian, ves u Slaného, vz Blk. Kfsk. 839.; Preschen, ves u Bíliny.

Břešťov, a, m., Birglitz, v Královéhradecku. Šm. (V PL. tohoto slova není).

Břetenec, nce, m. = *vřeteno*. U Kostelan. Tč.

Břetenice, e, f., vz Slepýš. Mor. Vck., Brt.

Břeteno. a, n. = *vřeteno*. Us. Brt., Jir.

Břetenský mlýn, Spindelmühle. U Vrchlabí.

Břetětice, dle Budějovice, ves u Sušice. Arch III. 500.

Bretiger, gra, m. B. Jiří. Vz Mus. 1884. 109.

Břetislav, ě, (i), f., Setzlaw, ves u Veseřic. Vz Boleslav, S. N.

Bretonie, e, f., La Bretagne ve Francii. Vz S. N.

Břetrnice, e, f. = *břetenice, slepýš*. Mor. Brt.

Břetýnko, a, n., vz Vřeteno. Us. Vlk., Sš P. 762.

Břev. Vejdů na hřev, žena upadne u vodu se břvi. Nade hřví hledaje jie. Kšch. 25

Brevlář. Vz S. N., Shn. 123., Jir. Ruk. I. 95.

Břevec, vce, m., der Balken. Šm.

Břever, a, m. B. Vavř., knihtiskař. 1631. Jir. Ruk. I. 95.

Brevka, y, f., der Storchschnabel, rostl. Šm.

Břevnatý, von starken Balken. Šm.

Břevněvský. B. kronika. Dal. 2.

Břevnice, e, f., na lodích, der Regeling. Šm. — **B.**, dle Budějovice, Břewnitz, ves u Neveklova a u Něm. Brodu, vz Blk. Kfsk. 1289., Sdl. Hrd. I. 161., samota u Chotěboře.

Břevniště, ě, n., Merzdorf, ves u Mimoně, vz Blk. Kfsk. 1289.; Tussetschlag, ves u Chvalšin.

Břevnišťský. B. hora, Tussetschlager Berg. Čechy. l. 245.

Břevno = *trám.* ZN. B. smrkové atd. Sl. les. I co vidíš v oku bratra svého mrvu a břevna, kteréž o oče tvém jest, neznamenáš? Luk. 6. 41., Hus II. 267., III. 246. — **B.**, v horn. *podložka*, das Joch, Bc.; *příčka kotvice*, der Ankerstock. Kpk.

Břevnometný, balkenschleuderud. B-né praky. Hdk. Lum. V. 274.

Břevnov. Vz S. N., Sdl. Hrd. I. 86., 193., II. 237., Tk. I. 603., II. 533., III. 643., IV. 723., V. 122., Tk. Ž 43., 46., 49., Blk. Kfsk. 1289. Tam chodil spisov. tohoto slovníku po prvé do školy. Učitelem byl tehdáž p. Hrdina.

Břevnoves, vsi, f., Klein-Břevnov, u Tejnky u Prahy. V obec. mluvě: Syslovice.

Břevnovl. Nz., Prm. IV. 217., NA. I. 14.

Břevnovský klášter. Tk. VII 259. B. Petr. Tk. V. 72., 73., VI. 4.

Břevovice, e, f., ve stavitel., gespanntes Ross. Šm.

Břevule, e, f, der Schottbolzen (im Schiffbau). Šm.

Brewsterit, u, m., nerost. Bř. N. 142.

Brez = *bez*, ohne. Slov. B. platu. Rb. — **B.**, u, m. = *březa.* Slov. Ssk.

Březa = *bříza.* MV., Ssk, Sš. P. 752.

Březaja, e, f. = *březula*, kraví jm. Val. Brt.

Březák, a, m. = *člověk n. zvíře v březnu rozené*, přičítá se mu zdraví a síla. Hrts. — Vz Březan.

Březalka, z střlat. brasilium, bresilium (lignum). Bdl. Vz Rstp. 443., 445., 1367., S. N.

Březalník, u, m., brasilettia. Vz Rstp. 444.

Březan, a, m. = *březák, tetřívek*, tetrao tetrix, der Birkhahn. Pdy. — **B.**, os. jm. Kron. rožm. 1434., Sdl. Hrd. III. 301. B. Václ. žil v 16. a 17. věku, dějepisec Vz S. N., Tf. H. l. 62., 65., Jg. H. l. 2. vyd. 537., Šh. H. l. 2. vyd. 231., Jir. Ruk. l. 95.

Březanovský Jar., vz Šrámek J.

Březás = (v) Březauech. Bž. 83. Vz -ás.

Březatý = *košatý.* U Ostravy Mtl.

Březavý = *březí.* — B. volek, kráva s bílým hřbetem a břichem, ostatek červená nebo černá. Na mor. Val. Vck, Brt. D. 201.

Březčí = *březičí, březová chrasť.* Mor. Brt. D.

Breze = *bez.* Však b. mňa kostel bol. Koll. Zp. II. 106.

Březek, zku, m. = *březec*, das Heidekraut. Šm.

Březejice, dle Budějovice, ves u Vel. Meziříčí.

Březen. Březeu, v MV. nepravá glossa. Pa. Hřmí-li v únoru, znamená to mnoho nemocí, pakli v březnu, znamená úrodný rok: Suchý březen, mokrý duben, zimný máj, v stodole ráj. Slez. Sd. Zašimrá-li tě v únoru komár za ušima, poběhneš v březnu s nimi ke kamnům; Přinde marec, zomre starec. Tč. B. nedá krveletí, vell jara semena seti. 15. stol. Kámen ve vodě neomrzne až březua měsíce (tuhá zima); Březen, na pec vylezem; duben, na peci budem; máj, polezem dál. Na Zlínsku. Brt. B. větrný a duben vodný připravují květen rodný; B. v dešti suché léto věští. Vz Březnový, Listopad. Moravan 1875. Kolikero mlh v březnu bývá, tolikrát v létě pršívá; Kolik mhliček v březnu, tolik dešťů v červnu; Bouřka-li v březnu zemí zatřese, bojnou úrodu rolníkům přinese. Kld Kolik mlhy v březnu, tolik lijáků v červnu. Mus. Jsou-li v březnu častě mlhy, bývá deštivý rok. Mus. Cf. Právě za 100 dní po kterékoli marcové mlze príde istě veliká voda. To je na ozaj! Val. Vck. Studený březen, mokrý máj, pro rolníka pravý ráj. Hrš. Co si únor zazelená, to si b. hájí; co si duben zazelená, květen mrazem spálí. Tč. B. bez vody, duben bez trávy. Sb. uč. V březnu (některý den) veliká mlha, za sto dní veliká voda. Na mor. Val. Vck. V noci před 1 bř. očekává mnohá dívka 12. hodinu noční. Jak odhije, vstane s lože, učiní tři kroky pozpátku a praví: Vítám tě, můj milý březne! pověz ty mně věrně, kýbo mládence mám dostat, za něho se letos provdat? O kom se jí potom zdá, toho za manžela dostane. Mus. 1883. 492. V bř. chodí dívky před východem slunce do březových hajů, tam některou břízu navrtají a šťávu z ní tekoucí do brnků chytají. Tou si potom obličej a vlasy potírají, aby sličny a ostatek vyplejí, aby v manželství plodny byly. Ib. Vz Březnový.

Březenec, nce, m., Pirken, ves u Jirkova. Vz Blk. Kfsk. 1289. *B. Malý* (Březinky), Klein-Priesen, v Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 863.

Březenice, ves u Chocně. Vz Blk. Kfsk. 933.

Březenský. B. vrstvy. Vz Bř. N. 266.

Březhrad, u, m., ves u Král. Hradce. Vz Blk. Kfsk. 1071., Sdl. Hrd. II. 222

Březí. Ž. wit. 77. 70. Cf. Mkl. Etym. 10. B. ovce. Št. Kn. š. 23., BO. Vz Listy filolog. VII. 15, *Březavý.* — **B.** = pole a les u Radvanic. Pk. — **B.**, *vsi* u Týna nad Vltavou, u Milevska, u Sedlce, u Čáslavě, u Blatné, u Plsku, u Nepomuk, u Říčan; *samoty* u Bechyně, u Kamenice nad Labem, u Pelhřimova, u Humpolce; dvůr u Tábora; něm. Birkau, ves u Klatov; něm. Březy, ves ve Žďársku na Mor.; něm. Freiles, ves u Budějovic; něm. Pirk, ves u Horšova Týna; něm. Presey, ves u Ouště; něm. Pürcheu, ves u Svlň v Buděj.; něm. Seslas, ves u Plzně; Wurezhöfen, ves u Krumlova. PL. Vz S. N., Tk. VII. 410., I. 603., III. 104., IV. 723., V. 236., Žer. Záp I. 82., Tf. Odp. 288., Blk. Kfsk. 1289., Sdl. Hrd. I. 6., III 301., IV. 344.

Březice, Bresitz, ves u Letovic na Mor.

Březina, die Birke. B. semenná, die Samenbirke. Sl. les. — **B.** = *březový les.* Pod dubinů b., pod b-nů milá uplakaná byla. Sš. P. 201. — **B**, vrch na Zbirožsku, Krč., les u Dalečína. Pk. *V b-nách,* samota u Richmburka. PL. — **B.**, *vsi* u Křelovic, u Jičína, u Mnich. Hradiště, u Dolních Kralovic, u Rokycan, u Rosic, u Tišňova, u Hamer v Brněnsku, u Viškova, u Mohelnice, u Desně; *samoty* u Lišova, u Sedlčan, u Něm. Brodu, u Humpolce, u Zbraslavic, u Slaného, u Mor.

Ostravy; *mlýny* u Neveklova, u Radonic, u Křelovic, *osada* u Jihlavy, ovčárna u Vlašimě, myslivna u Milešova; něm. Briesen, ves u Jevíčka; něm. Brsina, ves u Sedlčan; St. Prokopi, ves u Divišova. Pl. — **B.**, y, m. = vařbuchta, člověk tělnatý, nemotorný. Us. Rjšk. — **B.**, y, m., os. jm. — *B. Matouš* Václ., knihtiskař 1636. Vz Jir. Ruk I. 96.

Březinec, nce, m., Märzdorf, ves u Losiny na Mor.

Březinečka, y, f. = malá březina. Sš. P. 463.

Březiněves, vsi, f., Brezniowes, ves u Zdib. Cf. Břeňoves, Tk. III. 112.

Březiní, n. = *vřes*. Slb. 383.

Březinka, y, f., *vsi* u Bělé, u Něm. Brodu, u Čáslavě, u Mělníka, u Jevíčka; *samoty* u Konřimě, u Smíchova, u Chotěboře; *dvůr* u Dubé; B. Horní a Dolní, vsi u Světlé. PL. Cf. Tk. III. 36., 43., Blk. Kfsk. 1289., Sdl. Hrd. I. 203.

Březinky, pl., f., samota u Golčova Jeníkova. Vz Březenec.

Březiny. pl., f., ves u Dobrušky; *U březin*, samota u Kasejovic; Birkigt, ves u Děčína; něm. Brezin, ves u Poličky. PL Vz Blk. Kfsk. 1289.

Březiti, il, en, ení, begatten; **se**, trächtig werden. Slov. Ssk.

Březka, y, f., ves u Jičína, vz Blk. Kfsk. 474., 777.; něm. Brezek, ves u Jesenic. — **B.** = *bříza*. — **B.**, y, m., os. jm B. Václ. Tk. VI. 36.

Březko, a, n., dvůr u Kozlau.

Březňáček, čka, m. = *březňák* (zajíc). Brm. I. 2. 482.

Březná dědina, Dorf Friese, ves u Zábřehu. Vz Březný.

Březní. Markrabie a pán země tejto v našem městě žádných nápadův odúmrti ani od březních věcí nemá. NB. Tč. dod. 24.

Březnice, e, f., die Schafhürde. Dch. Za B., e, polož: f., — **B.**, ves u Bechyně; Přesnitz, samota u Podbořan; Priesnitz, ves u Ústi nad Lab. B., město. Vz S. N. Cf. Tk. I. 603., III. 89., IV. 17., V. 161., Tf. Odp. 300., Blk. Kfsk. 1289., Sdl. Hrd. II. 275., III. 301, IV. 368.

Březníček, vz Březnice.

Březník, a, m., ves u Náměště. — **B.** = Dobrá Voda u Hartmanic. Čecby I. 108.

Březno, a, n., městečko u Ml. Boleslavě; ves u Sobotky; Priesen, mě. v Chomutovskn; vsi u Milešova a Postoloprt; B. Veliké, Gross-Priesen, ves u Nešteřic; B. Malé, Klein-Priesen, ves tamtéž; B. Vysoké, Ober-Priesen, ves u Mostu; ves ve zvolenské stolici v Uhřích. Vz S. N., Tk. I. 436., Blk. Kfsk. 1289., Sdl. Hrd. II. 257. Hruška z Března. Vz Blk. Kfsk. 1289.

Březňoves, vsi, f., ves u Zdib. Cf. Březiněves. Vz Blk. Kfsk. 1289

Březnovský Jan, účetní. Vz Tf. II. l. 200.

Březný, cf. Březní. B. Dědina, Dorf-Friese, B. Dvůr, Hof-Friese, vsi v Zábřežsku na Mor.

Březo, vz Březoň.

Březnový B. snih je za hnůj. 'Na Zlinsku. Brt. B. prach (na cestě) váží se zlatem. Kld. B. hřímání, sedlákovo plesání. Moravan 1875. Vz Březen. — **B.** *květ* = jacint východní, jacint, bazatuta, hyacinthus orientalis. Vz Slb. 20.

Brezočivec, vce, m. Cf. Brez. Psi b... κυνὸς ὄμματα ἔχων, hundsäugig. Kuzmany

Březoiupy, dle Dolany, ves u Uber. Hradiště.

Brezoň, ě, m. = *býk*. U Uher. Brodu. Wb

Březoň, ě, *břeso*, a, m. = *vůl barvy kmene březového* Mor. Brt.

Březová, Briesau n. Brüsau, mě. na Mor. u Mor. Třebové; Birkicht, ves u Bronnova; Birkowitz, ves u Opavy; Břese, ves u Litovle; Březow, samota u Mělníka; Březová, vsi u Kutné Hory, u Jílového, u Žebráka, u Uher. Brodu, u Holešova na Mor. PL. Jakub z Březové. Žžk. 8. Vz S. N, Tk. I 426., 437., III. 127, IV 723., VI. 6. Vz Blk. Kfsk. 1289., Tk. Ž. 15., 37., 59., 215., Sdl. Hrd. I. 252. V B-vé (u Uher. Brodu) pěstují sladké dřevo a Březovaně vynašli, jak ty paragrafy brajou. Vz Sbtk. Krat. h. 146 — **B.** = *hora* u Příbramě, Krč. v Kv. 1884. 314.; *lesní hřbet* u Lhotky v Berounsku. Krč.; *pole* u Citova. Pk.; Friesa, *říčka* na Mor. Krč. v Osv. 1885. 201. — *Z Březové Vavř.*, asi 1370.—1455. Vz Tf. H. l. 33., Jg. H. l. 2. vyd. 537., Šb. H. i. 2. vyd. 231. Z B-vé. Sbn. 351., 372., 548., 555., 607., 636. 604., 802., Jir. Ruk. I. 97.

Březovák, u, m., *březový prut*, eine Birkenruthe. Mor. Brt. D.

Brézování, n. Pánev na b., die Brasierpfanne. Šp. Vz násl.

Brézovati = maso (drůbež atd.) na másle se zeleninou a trochem polivky dusiti, brasiren. Šp., Husg.

Březovatý = *březovitý*, birkenartig. Sl. les.

Březovec. — **B.**, ves u Nasavrk.

Březoví. — **B.** = pole u Týna na Mor. Pk.

Březovice, der Birkensaft, Birkenmeth. Vz Kk. 138. — **B.**, míst. jm. v Uhřích. Šd. — **B.**, vsi u Kyjova a u Chrudimě; Zolldorf, ves u Bělé. Cf. Tk. IV. 723., Blk. Kfsk. 1289., Tk. Ž. 220., Sdl. Hrd. I. 252., II. 275., III. 301.

Březovičí, n., das Birkengesträuch. Ssk.

Březovík. Sífkovec březovík, daedalea betulina, agaricus betulinus, der Birken..., der Wirrschwamm. Vz Rstp. 1907., Sl. les. — **B.**, Ochsbrunn, ves u Chvalšin

Březoviště, ě, n., der Birkenort. Sl les.

Březovitý = *březovatý*. B. rostliny, betulaceae: bříza, olše. Vz Rstl. 1411., Schd. II 274., Kk. 138.

Březovka, y, f. = *březovice*, der Birkensaft. Sl. les., Sb. sl. ps. I. 185., Mt. S. I. 185., Brt. D. 201. — **B** = *žlutokrký vrabec*, petronia rupestris, der Steinsperling. Sl. les. — **B**. = katmanka b-ka, amomita spadicea, der Eierpilz, bonba. Rstp. 1886.

Březovnice, e, f., geometra betularia, der Birkenschwärmer, Birkenspanner. Zl. klasy 1855.

Březovník, u, m. = *březovice*, der Birkensaft.

Březovský. B. hora. Sdl. Hrd. IV. 249 Slečna b-ská (metla březová). Kos.

Březový. B. víno, der Birkenwein, tříslo, olej, dehet, kmen, peň, pupen, list, výstavek, der Birkenanständer, žilka, die Birkenmaser, metly, Birkenreisig, n., lesina. der Birkenforst. křoví, hájek, ublí, obruč, píšťala. Sl. les. B-vou húžvou prý čerta vážou. Němc. — **B.** *klikoroh*, curculio betulae, der Birkenrüsselkäfer, rhynchites betulae, der Birkenblattkäfer; *babočka*, papilio antiopa, der Birkenfalter, motýl; *blanožrout*, eccoptogaster destructor, der Birkensplintkäfer. Sl. les. *B. list*, gastropacha betulifolia, motýl. Kk. Mot. 149.

Brézový. B. omáčka, die Brachsenbrühe. Šp.

Březská Johanna. Vz Blk. Kfsk. 42.

Březský z Ploskovic. Vz Blk. Kfsk. 1289., Sdl. Hrd. III. 38. *B.* z Veselé. Ib. 261.

Březstvo, a, n. = *břehy*, das Gestade. Slov. Hol. 77.

Březula, y, f. = jm. krávy černé mající bílý hřbet a ocas. Brt., Kls., Kld. I. 16. — **B.**, bursera, die Bureere, rostl. B. vejčitá, b. gummifera. Vz Rstp. 341.

Brezulka, y, f. = *prysila, brasilské dřevo*, das Brasilienholz. Slov. Plk.

Brezulkový, von Färbeholz. Loos.

Březuvky, dle Dolany, ves u Luhačovic.

Březy, dle Dolany, vsi u Žďáru, u Vel Bíteše.

Břežák. — **B.** = *tetříček, břežan*, das Birkhuhn. Pdy.

Břežan. — **B.** = *břežák*, der Uferbewohner Perwolf.

Břežaňky, Briesen, ves u Bíliny.

Břežany, dle Dolany, Něm. Břežan, vsi u Benešova, u Plaňan, u Čes. Brodu, u Kralovic, u Horažďovic, u Libochovic; *B. Panenské*, Jungfer-Břežan, ves u Zdib. PL., Arch. II. 180. Vz S. N., Tk. I. 603., III. 643., IV. 723., V. 220., Blk. Kfsky. 1289., Tk. Ž. 59., Sdl. Hrd. I. 24., IV. 253.

Břežatý = *březatý*. B. kráva = mající přes hřbet bílý pruh. Slez. Šd.

Břežděti, ěl, ění = *svítati*, dämmern. Mor. Brt. D. 201. Cf. Mkl. Etym. 19.

Břežditi se = *brežděti*. M.

Břežec, žce, m., mě., Bregenz, Bregantium. Sl. let. VI. 39.

Břežek, žku, m. = *malý břeh, malá stráň, úboč*. Vznešší (liška) jej (čbán) na jeden břežek. Hr. rk. 387.

Břeženka, y, f. B. obecná, litorina litorea, měkkýš břichonožec. Vz Frč. 244., 245.

Břežněnka, y, f., litorella, der Strandling, rostl. Vz Slb. 287.

Břežní pramen, das letzte Floss. B. pták, der Strandläufer. Šm. B. rostl. = na břehu rostoucí. Ret. 401.

Břežnička, y, f., litorella, der Strandling, rostl. Vz Kk. 158.

Břežov, a, m., hájovna u Křelovic.

Břežovský *mlýn* u Křelovic.

Břežstvo, a, n., die Ufer. Šm.

Brgať = *brkať, říhati*. Val. Brt. D. 66.

Brh, u, m. = *brah*. Cf. *Bržok*, Mkl. Etym. 19.

Brhel = *žluva, vlha*, oriolus galbula, die Golddrossel, Goldamsel, der Pirol, Galbulavogel. Sl. les., Pdy., Schd. II. 449. Cf. Mkl. Etym. 10. **B.** zelený, galbula viridis, der Glanzvogel. Sl. les. — **B.**, sitta europaea, die Spechtmeise, der Kleiber, pták. Sl. les., Frč. 354., Schd. II. 444. — **B.** = *datel*, picus, der Specht. Na Mor. Smrdí jako b. Mor. Šd. B. s brhlenou se někdy neporovnají. Tu se rozkřikne brhel: ‚Sem s týlcem, sem s týlcem' a již na ni letí. Ta pak křičí: Biješ, biješ! Na Zlínsku. Brt. — **B.** = *mlýn* u Vyzovic na Mor. — **B.**, os. jm. B. (Birhel) Jan, farář 1719. Vz Jir. Ruk. I. 98.

Brhláčky, pl., jm. polí v Jasené u Vyzovic na Mor. Šd.

Brhlavka, y, f. = *potok* v Malém Hontu na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 14.

Brhlena, y, f. = *samice brhlova*. Vz Brhel.

Brhlenky, pl., f., pole u Vsetína. Vck.

Brhlia, n. B. je kamenistó úbočia vrchu. Slov. Hdž. Čít. 161.

Brhlík, vz Brhel, pták. — **B.**, os. jm. Šd., Vck.

Brhliti, reiben, schenern; **sa** = *v blate, v bahne sa válať, ako sviňa*. Slov. Rr. Sb.

Brch, u, m. = *brchokam*. Šm.

Brchať sa = *probírati se ze spánku, vstávati s postele*. Už sa brchá. — **odkud.** Brchá s peci. Vel. Brt. — 2. *Z nějaké nemoci, škody, pohromy znenáhla se zotavovati.* Vz Zbrchati. Mor. Brt. 201.

Brchokam, u, m. = *brch*, entomelithus, die Käfermuschel. Šm.

Briadka, y, f., gebogener Nagel, gebogene Spitze. Slov. Ssk.

Bric, e, m. B. Václ. Tk. V. 110.

Bríč, e, m., der Barbier. Rk.

Brička, y, f., die Heblatte in der Mühle. Slov. Loos.

Břid, u. m. = *říť*. Polib mi b. Us. u Jižné. Vrů. — **B**, das Verdorbene, Ekelhafte. Ssk., Mkl. Etym. 22.

Břiďák, a, m. = *ošklivec*. Slov. Sb. sl. ps. II. 1. 116.

Břidai, a, m. = *břiďák*. Šm.

Břidavý = *řídký, měkkavý*. B. máslo. Slez. Šd.

Brídel, dla, m. B. Fridr. 1619.—1680. Vz Jg. II. 1. 2. vyd. 537., Jir. Ruk. I. 98.

Břidění, n. = *hudlaření*, das Pfuschen; Ekelhaftmachen. Us. Ssk.

Břidil, a, m. = *hudlař*, der Pfuscher. Sl. les., Jg. Sbr. sp. 1841. 169. Cf. Břediل.

Břidilský, Pfuscher-, stümperhaft. Dch. B. pokus. Dk.

Břidilství, n. = *hudlařství*, die Pfuscherei. Šp., Dk., S. N. XI. 70.

Břiditi. — **se komu.** Panna, co po chlopách slídí, každému se břidí (oškliví se). Slez. Tč. (Brt. D. 201.). — **si čebo.** Tvých pravd sobě břidí. Šš. Ps. 195. — **s infinit.** Chválou zníti musa má si břidí. Šš. Ps. 184.

Břidko = *posupně*. B. hleděti. Lšk.

Břidkošilka, y, f. a m. = *dítě chodící jen v košilce*. Cf. Prckošiika, Košilanda, Břitkošilka.

Břidký = *umazaný*, schmutzig. Kluk b. Slez. Tč. — **B.** = *mastný* (ne jalový, lykovitý). B. sádlo. Na Zlínsku. Brt. D. 201. — **B.**, ekelhaft fett o. gross. Slov. Ssk. — **B.** = acerbus, *trpký, odporný, ohyzdný*. (Brt. D. 201.) Co jest ne světě břidčejšího než smrť?

Řeč šerednú od ženy slyšeti ohyzdno jest a břidko. Hš. exc. (Št. Kn. š. 102.) B. řeč! Ó smrti! kak jsi velmě b-ká věc! Št. Kn. š. 111, 271. Břidké pití (octa a žluči). Sv. ruk. 295. 28. Cf. Mkl. Etym. 22.

Břídla, y, f. = *břidlice*. Zpr. arch. VIII. 54

Břidlice, ve Slez. *břilka*, jest vrstevnatý kámen dle slohu vrstev štípatelný se základní hmotou hlinitou, stvrdlou, v níž jsou vtroušena zrnka křemene a slídová lupenka. Krč. G. 50. Cf. Hř. 3., KP. III. 19., 42., Bř. N. 239., 245., 255, Schd. II. 31., 102., Kram Slov. 48. B. amfibolová, Bř. N. 241., divritová, 243. (Schd. II. 70.), graptolitová, 257., hadcová, 140., silurská, 256., brusířská, Schd. II. 68., 254., Rosc. 54, hořečnatá, 46., kamenečná, 31., kamencová, 68., kreslířská, 68., mastková, 47., 68., měďná, 76., 114., obecná, 68., porfyrová, 73., turmalinová, 68., uhelná, 68., zelencová, 46., 68., drobová (Grauwackenschiefer), odrůda písčitohlinitá, obyč. na slídová lupenka bohatší a s vrstvami droby, křemence, se střídající, Krč. G. 51., Schd. II. 68., 75., kamenečná (Alaunschiefer, b. pyritem a uhelnou hmotou proniknutá, z níž se zvětráním vytvořuje kamenec a síran železnatý čili vitriol železnatý, proto slove též vitriolová b.; Vitriolschiefer), KP. IV. 608., Krč. G. 51., 264., pokryvačská (štípající se v tenké, rovné desky, der Dachschiefer). 51., uzlovitá či skvrnitá, 78., sericitová, 78., chiastolithová, 78., choritová, Chloritschiefer, 78., talková (Talk-), 79. (Bř. N. 159., 241.), aktinolithová (Strahlstein-), 79., chyastolithová, 264., křemitá (Quarz-), 265., grafitová, 266., 348., graptolithová, 424., Indlovská, 464., lupenatá, 564., gailthalská (Gailthaler Schiefer), 567., vengenská, 630., svrchní těšínská, 803., amfisylová (Amphisylen Schiefer), 846., chloritová (vz zelencová), křemelová, Kiesel-, tuhová (grafitová, Graphit-), zelenokamenná, Grünstein-, turmalinová, Turmalinschiefer, rýsovní, Zeichen-, talekova (mastková, Talk-), tabulová, Tafel-, slinitá, Mergel-. Sl. les., prahorní. proměněná, křemelová, Frč. Geol. 54, 59., anglická (hnědá a modrá). Zpr. arch. VII. 54. Vz S. N.

Břidlicobarvý, schieferfarbig. Šm.

Břidlicovitý, schieferig, schieferförmig. Sl. les.

Břidlicový. B. půda, hněd, das Schieferbraun, Šp., lom, Hř. 3., krytba, hřebík. Pdl.

Břidličnatosť, i, f., die Schieferung. Šp., NA. V. 553.

Břidličnatý. B. lom, schieferiger Bruch, sloh. Krč. G. 183.

Břidličník, a, m. = *pokryvač střech břidlicí*. Pdl.

Břidličný. B. kamení, rula (Lagengneis), amfibolit, Krč. G. 78., 226., 230., Frč. G. 59., opál, Frč. G., uhlí, Stč. Zem. 697., olej, vápenec, Schieferkalk, vrstva, půda, střecha, lom, modř, das Schieferblau. Sl. les. B. sloh. Vz S. N.

Břidlina, y, f. = *břidličnatá půda*. Mor. a Slez. Brt., Šd.

Břidlivosť, i, f., die Hässlichkeit, Ekelhaftigkeit.

Břidlivý = *břidký*. Slov. Ssk.

Břidnatěti, ěl, ění, ekelhaft werden. Slov Ssk.

Břídnice, e, f., eine Hässliche. Šm.

Břidulk, a, m., ein Hässlicher. Šm.

Břidnota, y, f., die Garstigkeit. Šm.

Bridoš, e, m. = *břidil*. B. rodu sloven ského. Slov. Hdž. Větín. 130

Briďota, y, m. a f. = *břidil*. Slov. Dbš Obyč. 45., Mt. S. I. 117.

Briek, u, m., die Dämmerung. Slov. Ssk.

Briešok, šku, m. = *vršek*. Slov. Ssk. Vz Břeh.

Briezštie, n. = *březoviště*. Slov. Ssk.

Brieždiť sa = *rozbřeskovati se, svítati*. Slov. Němc. VII. 17., 178. Zas sa zora briežđi a zase už svita. Sl. ps. Keď sa brieždilo, už bol na ceste. Dbš. Sl. pov. I. 326. Už oj brieždilo sa na deň. Ib. VI. 65.

Briežok, žku, m. = *malý břeh*. Slov Němc. VII. 59., Hdk. C. 376., Sb. sl. ps. II. 1 67. Asi v polceste prišio mu preisť jeden strmý b. (vršek). Sb. sl. ps. II. 1. 139.

Briga, *brigga*, y, f., loď dvoustěžňová, das Schnell-, Rennschiff. Nz., Kpk.

Brigadní, Brigade-. B. soud, velitelství. Čsk., S. N. XI. 95., čára v ležení. NA. III. 86.

Brigantina, y, f., loď řecká, má zvláštní zařízení plachet a ráhen. Kpk.

Brigga, vz Briga.

Brightova nemoc, albuminurie. Vz S. N., Čs. lk. III. 58., 318.

Břih, břeha, m. = *břeh*. Ostrav. Tč.

Brihať = šprihať. Slov. Ssk.

Břich. Vz Šrc. 129., Mkl. Etym. 22. Na Zlinsku a j. *břuch*, na Slov. *bruch*, u Rychnova *puťárek*. Cf. Pandero. Ad 1. B. otylý, tučný, der Schmeerbauch, řez břicha, der Bauchschnitt. Nz. lk. Na břišku své matky. Pass. mus. 278. B. visutý. Slov. zdrav. 49. B. nadýmající se, nafoukané. B. má nadbřiší, středobřiší a podbřiší. Vz tato slova Stff. Tím hlava prázdnější, čím břicho větší. Shasp. Tč. Blechu mu může na břiše zabiti (o tlustém, také o tom, kdo se hodně najedl). Us. Dhv. B. brouků v širším smyslu abdomen, v užším smyslu venter. Kk. Br. 1., 8. Mäkši ti bude chrbát ako brucho (tak tě ztluču). Slov. Zátur. Na plném břichu veliká hlava. Tč. — B. = *žaludek*. B. jsou nejlepší hodiny. Č. B. pásti. Hus I. 236. B. je neuprositelná věc. Km. Utonul v břichu (mrhač). Lpř. Když je v břiše, budem tiše. Dhv. Kdo naložil do břicha, rád se jazykem potýká. Pk. B. nerozumí žertům; Přetěžká věc je prázdné břicho. Bž. Oči by jedly, ale brucho nestačí. Vík. Tvrdá hlava, měkký břuch (kdo nechce něco jísti, nedostane nic). Us. Brt. — B. v bot. = strana vorečku, kde je šev z krajů listu plodového srostlých, která, je-li ve květu více jednoho vorečku, k ose květové patří. Rst. 150., 401.

Břichatka, y, f. = *břichohouba*, der Bauchpilz. Rst. 185., 224., 401.

Břicháč. — B., coeliodes, brouk. B. vrbkový, c. epilobii, dvojitoskvrnný, c. didymus, ťupkovaný, c. guttula. Kk. Br. 319., 320.

Břichačka, y, f. = *pila s obloukem*, die Bauchsäge, Bogensäge. Sl. les. Vz Břichatý.
Břichal, a, m., vz Břicháč.
Břichaň, ě, m., vz Břicháč.
Břichatě, hänchig. B. vyklenuté krovky. Kk. Br. 39.
Břichatka, y, f. *B-ky*, dermatogasteres, Balgpilze, houby. Vz Kk. 75., Čl. 182., Rstp. 1953., Rosc. 71.
Břichatý, wanstig. B. neděle (posvícení). Us. u Tismic. Dšl. Ti nebožátka spieše sě posti než bohatí b-tí. Hus II. 90. — **B.** nádoba (baňatá), Us., kalendář (objemný), Kos., pila (= břichačka). Sl. les. V bot. = díl oblý na nekterém místě zvl. uprostřed velmi ztlustlý n. nadmutý n. p. lodyha a listy česneku, cibule pod prostředkem, kalich a tobolka blínu černého. Podobá se nafouklému a říká se *břichatonafouklý*, ventricosoinflatus, bauchig aufgeblasen jako n. p. lodyha obecné cibule. Rst. 401.
Břichohouba, y, f., vz Břichatka.
Břichol, a, m., der Silberfisch. Šm.
Břichomluva, y, f., die Bauchrednerkunst. Šš. Sk. 194., Kram. Slov. 48.
Břichoň, é, m. = *břicháč*. Šm.
Břichonohý, bauchfüssig. B. plž. NA. V. 586.
Břichonožec, žce, m. *B-ci*, gasteropoda, die Bauchfüssler: žabernatí (branchiata), plicnatí (pulmonata). Vz Frč. 228., Schd. II. 535. B. 1. rostločidlí, stiliommatophora a) slimáci, arionidae, b) sklovatky, testacellidae, c) hlemýždi, helicidae; 2. prostočidlí d) uchovky, auriculidae, e) kruhoústky, cyclostomidae, f) bahenky, paludinidae, g) plovatky, amnaeidae. Dud. 5.—6.
Břichopasectví, n. = *břichopasnictví*. Sš. II. 180.
Břichopásek. Vz Břichopas. Břez. 199.
Břichopasník, a, m., der Schwelger, Parasit. Koll. Zp. I. 417.
Břichopěvec, vce, m., der Bauchsänger. Šm.
Břichoplazný, auf dem Bauch kriechend. Šm.
Břichoplnec, nce, m. = *břichopasník*. Kolikrát za den bez potřeby b-cóm přinesú piti. Hus II. 200.
Břichoploutvý. B. ryby, abdominales, die Bauchflosser. S. N. I. 10.
Břichopravectví, n. = *břichomluva*. Sš. Sk. 194.
Břichořez, u, m., der Bauchschnitt, laparotomia, gastrotomia. Čsk. lk. II. 71., X. 225. B. měchýřový, laparocystidotomia, poševný, laparokolpotomia. Nz. lk.
Břichotrnec, nce, m., der Dornfisch. Šm.
Břijec, jce, m. = *břič*. Rk.
Břijna, y, f., die Barbierstube. Rk.
Břiju, vz Bříti.
Brika, y, f., ryba, das Nennauge. Slov.
Brikci z Licka (ze Zlicka), právník, spisov. † 1543. Vz S. N., Tf. H. l. 59., 160., Jg. H. l. 2. vyd. 538., Šb. H. l. 2. vyd. 232., Sbn. 444., 522., 857., 943., Jir. Ruk. I. 99.
Briketa, briketka, y, f. = *uhelná cihla, shnětené uhlí*, der Kohlenziegel, Briequet. Hř. 3., 6.
Brykýškový. B. sukno. Wtr. v Osv. 1885. 1073.
Břila, y, f. = *plochý, tenký, ploskatý kámen, šleda, šlechta*. Val., Kld., Vck., Brt. D. 201. Nestavaj břil (= nepřeháněj). Brt D. 201. — **B.** = *břidlice*. Slov. Ssk. — **B.** ledu = *kra*. Ostrav. Tč. — *Břily* = saxa, die Steine, Geschiebe; *menší osamotnělé kusy skal*. Rst. 401.
Břilastý = *břilovitý*. Ostrav. Tč.
Briliant. Vz KP. III. 205, S. N., Schd. I. 302.
Briliantový, Brillant-. B. tvar bronšených kamenů. Osv. I. 638.
Břilice, Břilitz, ves u Třeboně. Sdl. Hrd. III. 301. Vz Blk. Kfsk. 657. Břiličanů se ptávaji, co dělá jejich lotr. Vz Shtk. Krat. h. 16. O jejich jednom učiteli vz tamtéž.
Břilka, y, f. = *břidlice, opuka*. Slez. Šd. Mor. Brt.
Břilkovitý. B. zem. Vz Břilka. Brt. D. 201.
Brilant, vz Briliant.
Břilnatý, geröllig. B. krajina, krše. Jir. Obr. 139.
Břilní, *břilovištní*, saxatalis, auf Steinen wachsend. Rst. 401.
Břilovisko, a, n., saxosum, ein steiniger, mit Geschieben bedeckter Ort. Vz Břiloviště. Rst. 401.
Břiloviště, ě, n., das Gerölle. Jir. Obr. 138. Vz Břilovisko.
Břilovištní, vz Břilní.
Břilovitý, flachsteinig. B. kameň. Ostrav. Tč.
Břim. Vz Slb. 284.
Brimbori-um, a, n. = *povídání, klábosení*. Kos. Ol. I. 300.
Břímě. Břemeno, Chč. P. 108., břímě, ib. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Mkl. Etym. 9. B. patronatu, die Patronatslast, práce, die Geschäftslast, Sl. les., mrtvé b. Šp. B. života, Osv. l. 267., zeměpanské, vrchnostenské, obci uložené, veřejné. Mus. 1880. 507. B. vojenské, das Kriegsgepäck. Skl. 323. B. a síla. Vz KP. II. 21., l. 512. Břiemie těžké. Ž. wit. 37. 5. Dvě břemeni cibule ukradli jsú. Pč. 4. B-na osamělá, isolirte Lasten, spojitá, břímé arithmeticky střední. Šln. I. 20., 54., Pek. 80. — **B.** = *noša* trávy. Vz Noša. B = *plachta* na záda. Mor. Kld.
Břin, n, m. = *dřín*. Ostrav. Tč.
Břinčiť = *udeřiti*. — **koho jak.** Břinčil ho po hubě. Brt. D. 201.
Brindziarka, y, f. = *sýrařka*. Čkžk. II. 45.
Brindzový, Schafkäse-. Slov. Navarila mu b-vých halušiek. Sl. spv. III. 115.
Brinei, u, m., vz Brynel.
Břinka = *jalovec chvojka, možucha, netata, chvojka rajská, rýnská*, juniperus sabina, der Wachholder. Vz Rstp. 1426., Slb. 286., Odh. path. III. 819. — *Břinky*, chybně m.: dřínky. Rstp. 776. Cf. Mllr. 21., 36., 100.
Břinkáč, e, m. = veliký knoflík od vojenského oděvu. Na mor. Slovácku. Hrb.
Břinkačka, y, f. = *břinkadlo*. — **B.** = *běhavka*, die Diarrhöe. U Třebonina. Olv.

Břinkati. — **koho** = *udeřiti.* Jdi dál, sic tě břinku, že ti v ušich zaduní. Kčr., Tč. — **kam:** v tabatérku. Kká. Td. 25. — **nač:** na housle. Brt. D. Černojokého synka, co na husličky břinká. Sš. P. 543. Dej mně, Bože, synka, co na cimbál břinká. Sš. P. 224. — **si, komu.** Rád si břinkne (se napije). Us. Muzika mně hrála, břinkala, moja nejmilejší plakala. Sš. P. 260. Když sem já šel od svej milenky, břinkaly mi podkověnky. Sš. P. 566. — **čím** Břinká jazykem jako na měděnici. Ctib. B. kamenem na kosu. Ostrav. Tč.

Břinkovice, e, f. = hůl (žertem). Us. Kšt.

Břinkovka, y, 1. = *břinkovice.* Kšá., Rjšk.

Břinky, břinky, tydli, fidli, tak mu zahrajem. Brt. P. 165.

Břino, a, n. = Brno. Bž. 32.

Břino = Bržín.

Břinový = *dřínový.* Ostrav. Tč.

Brinzoch, a, m. = *kdo brynzu dělá* na salaši zvl. valašci v betlémě papírovém, kteří nesů brinzu Ježiškovi. Brt. D.

Břisek, ska, m., místní jm. Sdl. Hrd. I. 231.

Břiskati, vz Vřiskati.

Břinkavka, y, f. = *břinkadlo.* Slov. Ssk.

Břiskavy = *břeskný, vřiskavý.* Anth. Jir. 3. vyd. XXXIV. B. rs, rž. Hš. Sl. 25.

Břiskloun, a, m. = dítě, které mnoho křičí. Kšá.

Brisolet, u, m., das Brisolett, jídlo. Vepřové b-ty. Šp.

Břistev, stvě, f., Břistew, ves u Rožďalovic. Vz Tk. III. 86., 96., IV. 171.

Břistevský, ého, m. B. Václ. 1840. Jg. H. l. 2. vyd. 538.

Břisti, strb. brestl, bredą. Sloveso toto patří svou samohláskou kořennou do řady *a*, jak svědčí strb. bresti, bredą a stupňované brod, brodъ; kořenné *e* seslabilo se však dále v ь, načež sloveso toto přechází do řady *i*. Tedy *břid* ve tvarech infinitivních, *brd-* a *břd-* (*brьd-*) ve tvarech praesentních a vedlé obého i *břed-*: praes. brdn a břdu, imp. brdiech, břdiech, inf. břísti, aor. břidech. Gb. v Listech filolog. 1883. 111. Cf. Mkl. Etym. 20. — **kam.** Pövod má do vody břísti. Řád. pz. 69. **V** řeku b. Pass. 360. — **za kým.** Pohnaný má za nim (pövodem) b. Řád. pz. 69. — **kdy.** Ale mysl stále břeďá v noci. Sš. Bs. 197.

Břísti, n., místní jm. Sdl. Hrd. I. 113.

Břistva, y, f. = *brod, moře.* Vký.

Břistvi, n., něm. Břistev, ves u Čes. Brodu, samota u Kolína. PL., Tf. Odp. 386., Blk. Kfsk. 1289.

Břišce, e, n. Sal. 237. Vz Břich, Břišec.

Břišejov, a, m., ves u Sedlčan. Blk. Ktsk. 482.

Břišek, šku, m., vz Břich. — **B.,** ška, m., os. jm. Tk. V. 80.

Břišina, y, f. = *podbřišek.* Plk.

Břišlsko, a, n., ein ueförmlicher Bauch. Šm.

Břiško. — **B.** = *šev,* der Ballen.

Břišni, uterinus. Sv. ruk. 315. b. B. kýla (laparocele), těhotenství v dutině b., die Abdominalschwangerschaft, tyfus, Abdominaltyphus, pás, die Bauchbinde, **stěna,** die Bauchdecke, Bauchwand, útroby, Baucheingeweide, dutina, die Bauchhöhle, bílá čára, die weisse Bauchlinie, šev, die Bauchnaht, deska, Bauchplatte, tlak, -presse, sliny, -speichel, rána, -wunde, Nz. lk., šířka, -breite, chlupy, -haar, kůže (břišnice), -haut, po dešev, -soble, svaly, -mnskel, štít, -schild, těřich či terbuch = dutina, rybí kosť, die Bauchgräte, Sp., nohy, -füsse, Sl. les.; nepravidelnosti tlaku břišního, otvírání hrudni nebo b. dutiny (embryulcie), nzavření rány b. při řezu císařském. Vz Křž. Por. 195., 623., 641.

Břišnice, e, f. = *břišní kůže,* die Bauchhaut. Šp.

Břišťal, a, m., os. jm. Šd.

Břišťala, y, f., os. jm. Šd.

Břišťany, dle Dolany, ves u Hořic. Arch. V. 562., Tk. III. 62, Blk. Kfsk. 536., Sdl. Hrd. I. 205.

Břiště *Mladé (Nové) a Staré,* Jung-, Alt-Břischt, vsi u Humpolce. PL, Blk. Ktsk. 1289.

Břištěti, ěl, ění, o cvrčcích, schrillen. Posp., Vik.

Břit, die Schneide. B. klínu atd., die Keilschärfe. Nz., Čsk., NA. IV. 141., Šp., KP. I. 533., Sl. les.

Britanie, e, f. O dějinách a rozvoji školství vz Enc. paed. I. 746. a násl.

Britanský kov jest slitina jedné části antimonu a 9 části cínu. Kom. II (nový běh). 206. *Dle tohoto oprav původní údaj.* B. stříbro = b. kov. Sl. les., Schd. I. 352, KP. IV. 135.

Břitek, tku, m. B. sklenářský, das Flinkmesser. Šm.

Břitelnica, e, f. = *slepýš,* die Blindschleiche. Na Zlinsku. Brt. Cf. Břitevnice.

Břiteň, tně, f., ves. Arch. II. 469.

Břitev, tva, f. = *břitva.* Ostrav. Tč.

Břitevka, y, f., slov. britievka = břitva. Rr. Sb.

Břitevnice, e, f. = *břítelnica.* Mor. Brt. — **B.,** das Barbierzeug. Šm., Loos.

Břiti. Cf. Břitva. Brt. — **co.** Bradu břijeme, holime. Slov. Hdž. Šlb. 32.

Břitkobodý, scharfstechend, eindringend. B. střela. Msn. Or. 86.

Břitkošilka, y, m. a f. = *prekošilka, košilanda, břidkošilka.* Us. Jdr.

Břitkozubý, scharfzähnig. B. dravec. Stč. Zem. 727.

Břitký, vz Mkl. Etym. 22. B. zrak, Kká. K sl. j. 91., smích, schneidend. Dch.

Břitnatý. B. hrot. Jd. Geom. II. 21.

Břitný. Rkk. 30.

Břitov, u, m. = *hřbitov,* zastar., ze středněm. vrit-hof (Friedhof). Listy filolog. VII. 13. Na b. sv. Lucie přišel. Leg.

Britsko, a, n., vz S. N.

Britský. B. hornictví a hutnictví, hospodářství, museum, osady, penize. Vz S. N.

Břitva. Cf. Břiti, Břitký. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Mkl. Etym. 21. B., rasorium. Sv. ruk. 317. a. Když (lazebník) zlú břitvú koho holí, často velmi po něm bolí. Hr. rk. 403. Když břitvy není, i šídlo holí. Hkš. — **B.,** čes. tanec. Vz S. N.

Břitváč, e, m., der Messerfisch. Rk.
Břitvář, e, m., der Rasirmesserschmied. Tk. II. 377., 381.
Břitvený = *jako břitva*. Slov. Ale ten strigoň bol b-ný a pretínal sa cez tú boru, akoby si cestu mietol. Dbš. Sl. pov. I. 242.
Břitvice, e, f. = *malá břitva, nožík chirurgický*, bistourie. B. obyčejná, se závorkou, Charrièrova. B. břicbatá, baucbig, skrytá, bistourie cacbé, knoflíkem opatřená, s čočkou, kusá, geknöpftes Bistourie, křivá, krumm, dvouostrá, obousečná, dvoubřitká, dvousečná, zweiscbneidig. Nz. lk.
Břitvička, y, f. = *malá břitva*. Vz Břitva, Břitvice.
Břitvjoř, e, m. = *břitvář*. Ostrav. Tč.
Břitvoostrý, scharf wie ein Rasirmesser. Lpř.
Břivno, a, n. = *břevno*, lignum. 1437.
Brixen, a, m., mě. v Tyrolskn. Vz S. N.
Brixi, os. jm. Vz S. N.
Bříza, na Mor. *březa*. Cf. Mkl. Etym. 11. Brt. B., betula. B. bílá, b. alba, nízká, b. nana, die Zwergbirke. Vz Rstp. 1411., KP. III. 308., Schd. II. 274., FB. 26., Slb. 267., Cl. 115., Čl. Kv. 139., Kk. 138., S. N., Rosc. 119., Kram. Slov. 49., Mllr. 23. B. keřnatá, b. fruticosa, die Strauchbirke, alpská, b. intermedia, die Alpenbirke. Sl. les. B. pýřitá, die Haarbirke. Škd. Břizy staví junáci prvního máje před okna svým děvčatům k poctivosti. Němc. IV. 413. Když je na březách dlouho listí, bude tuhá zima. Na Zlinsku. Brt. — B. = *vojenská puška*, das Gewebr. Už bys mohl nositi břízu. U Něm. Brodu, Skubrova. Sem. — B., vsi u Král. Hradce a u Roudnice; B. Dolejší, Unter-Břis, ves u Kralovic; B. Hořejší, Ober-Břis, ves u Plas; B. Německá, Deutsch-Břis, ves u Plas (vz Blk. Kfsk. 1202.). PL. V Březách = několik domků n Vyžovic. — Cf. Tk. II. 533., III. 34., 44, Tf. Odp. 287., Blk. Kfsk. 1289. — B., y, m., os. m. Tk. V. 186.
Břízděna, y, f., der Birkenschwamm. Šm., Rk.
Břízhanice, e, f., die Pantsche. Šm.
Březí (Březí) *Dlouhá*, ves v Litoměř.; B. v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 346., 482.
Brizil, vz Pryzil.
Břízový = *březovitý*. Vz Slb. 266., Rosc. 119.
Břízsko, a, n. = *Bříza Dolejší* PL.
Břízský, ého, m. B. z Březí. Sdl. Hrd. IV. 368.
Bříž, e, m. = *břečka*. To pivo je jako b. U Sadské. Kšť.
Břížďala, y, f. = *přiboudlina, přiboudlý olej*, das Fuselöl, fermentoleum. Nz. lk.
Břížďalice, c, f. = *břížďala*, flüssige Kotbmasse. Dcb.
Břížděl, e, f. = *břížďala*
Břížděni, u. Ranní b. Ntr. VI. 357.
Břížditi se, vz Briežditi. Koll St. 141. — B. = *rozpouštěti*. Cf. Rozbřížděné švestky (z niebž voda teče). U N. Kdyně. Rgl.
Břížek, žka, m. = *malý břeh*. GP.
Brjadka kozí, arnica montana, rostl. Bartol. Göm.
Brjéžek, žku, n. = *břežek, břeh*. Na jibových. Mor. Brt.

Brk. Cf. Mkl. Etym. 10. Husí b. Us. To je takový z kočky brk (o nadutém). U Ronova. Suchý jak b. Ib. Rgl. Vzal to b = čert. Bdl. Chlapík jako b. (vyšňořený a urostlý). U Kr. Hrad. Kšť. Je jako b. z husy (suchý). U N. Bydž. Kšť. Kým nepobneš brkem, tobo strč podávkem. Č. M. 137. Vytřepatí někomu brka = připraviti ho na mizinu; smilstvím síly pozbytí. Us. Kutn. Je trochu z brku střelen (zbrklý). Kos. Ol. I. 31. — B., a, m. = *sedlák*. Us. — B., os. jm. NB. Tč. 66. — B., interj. = brrr! Ssk.
Brkal, a, m., vz Brkač.
Brkař, e, m., der Federkielzieher. Rk. — B. = *kdo věci vyfukuje, krade, zloděj*. U Kamenice nad Lipou. Sbtk. Krat. h. 49.
Brkati, cf. Mkl. Etym. 10. — **kde.** B-la sivá hus nad vodou, zaplakalo dievča nad svojou slobodou. Sl. ps. 366. — **kam.** A on brk ven (vyletěl). Us. Kch. Pták, jenž nemá hnízda, brká sem i tam. BO. — **odkud.** Brká z nich napomínání. Abr. z G. Brkal do školy z pole. — B. = *klesati, klopýtati*. Cf. Listy filolog. VII. 14. Dej pozor, ať nebrkneš. U Kr. Hrad. Kšť. — **komu proč.** Noby mu brkají slabostí. Mor. Knrz. — B. = *brgat*. Mor. Brt. D. 66. Brká se mi salátem. Brt. v Mtc. 1878. 30. — **na koho** b. = *sápati se*. Brt. D. Laš. Brt. D. 201.
Brkati = *žduchati*. U Uher. Hrad. Brt. D. 201.
Brklavý = *sápavý, náhlý*. U Ub. Hrad. Tč.
Brkolatosť, i, f., die Unebenbeit. Šm.
Brkolatý. B. vřeteno = *neohrabaný, hranatý člověk*. U Nechanic. Kšť.
Brkorožec, žce, m., crocallis. B. hruškový, c. elinguaria, dubový, pennaria. Kk. Mot. 257.
Brkoslav, ampellis. B. obecný, a. garrulus, der Kriegsvogel. Sl. les. — B. obecný, bombicilla garrulia, der Seidenschwanz. Frč. 355., Sl. les., S. N., Kram. Slov.
Brkot, u, m., das Geflatter. Slov. Ssk.
Brkovatý, mit Kieleu bewacbsen.. Ssk.
Brkovitý, kielartig. Ssk.
Brla, brla! Tak volají honci na koroptve. Mor. Brt.
Brlán, a, m. = *brlavý*. U Jilemn.
Brlavý. B. nohy = *křivé*. U Jilemn.
Brle, e, n., der Stiegengeländerstab. Šp.
Brlen, u, m. = *brlení*. Ssk.
Brlí, n., vz Brleuí.
Brlien, u, m. = *barvínek*. Slov. Šd., Němc. IV. 331., Sbtk. Rostl. 230.
Brlienový = *barvínkový*. B. vienok. Slov. Němc.
Brlik, a, m., os. jm. Mor. Šd.
Brlina = *tlustá tyč*. *B-ny* = tlusté tyče ve stropě přes trámy příčné místo desek (prken) naložené. Na Zlinskn. Brt.
Brlinový. B. tla (strop) = z brlin udělaná. Vz Brlina. Na Zlinsku. Brt.
Brljen, u, m. = *brlien*. Slov. Hdk. C. 376.
Brlo, a, n. = *berla*. V Opavsku. Zkl. Slov. Ssk.

Brloh = *peleš zvířat.* Vz Mkl Etym. 10. Dva medvědi v jednom brlohu se neshodnou. Bž. — *B-hy* = *šaty.* Mor. Brt. — **B.**, něm. Brloch, vsi u Písku (vz Blk. Kfsk. 1288) a u Čáslavě. PL. Tk. II. 533. — Cf. Sdl. Hrd. I. 252., III. 301.

Brloha, y, f. = *brloh.* Šm.

Brlohový, Lager- B. místa. Lpř.

Brlohy, dle Dolany, Zawist o. Mansfall, ves u Blanska na Mor.

Brlomtati = *plkati, tlachati, žvatlati, brebentiti*, schwätzen, plaudern; *nesrozumitelně povídati*, unverständlich erzählen. Mor. Vck., Kd., Brt. — **co kde.**

Brloočec, čce, *brlook*, a, m., der Schieler. Rk.

Brloočný = *brlooký.* Slov. Hdk. C. 376.

Brlook, vz Brloočec.

Brlooký. Vz Mkl. Etym. 10. B. pobočné hledí. Kom. J. 283.

Brloška, y, f. Starajó se lidi, jak my budem živi, šak už na b-kách rostó dóbky křivý. Sš. P. 682.

Brlovský, ého, m., os jm. Vck.

Brlozec, zce, m., ves v Litoměř. Blk. Kfsk. 564.; B. (Brzolec), Pürles, ves v Chebsku. Blk. Kfsk. 450., 1269.

Brlozub, u, m., krummer Zahn. Šm.

Brložiti se kde. Brložie se len v nárečí vašej maďaromanie. Kyt. 1876. 27. — **kde** = **za** pecem, **pod** plotem = *ležeti* (opovržlivě). Ostrav. Tč.

Brložnice, samota u Písku.

Brložský. B potok. Čecby. I. 245.

Brmbr = *bumbu* = píti (v dětské řeči). Kšá.

Brmtal, a, m. = *hovnivál*, brouk. Na Hané. Brt.

Brmtati, murmeln, murren, brummen. Olom. Sd.

Brň, z stř lat. brunia, byla nejspíše utkaná z drátu Jir. Brné, thorax. Bž. 32., Výb. I. 1115. Cf. S. N. Brné jmejiechu ohnivé a barvy temné. ZN. Brnie (lorica, pancieř) udělal jim. BO. Štít, pláty, brné jemu protče. Alx. V. 1560. Dávajíc prudké rány skrze b. Tristr. 89. A sen teprov usýpá brně. Alx. V. 1395. Vz Brnění.

Brna, y, f., schwärzlicher Ochs. Šm.

Brňa, dle Baťa, os. jm. Mor. Brt.

Brná, é, f., Berna, ves u Vamberka, Blk. Kfsk. 530.; Birnay, ves u Ústí nad Lab.; Brny, ves u Tábora. (Blk. Kfsk. 850.) Cf. Tk. III. 130., IV. 172., Sdl. Hrd II. 275., IV. 368.

Brňák, a, m., peristedion, der Panzerfisch, ryba. B. rudý, malarmat, p. cataphractum malarmat. Brm. III. 3., 73., 74. — **B.** = *chroust.* Mor. Brt. — **B.**, der Murrkopf. Rk. — **B.**, u, m., schnurrendes Spinnrad. Rk.

Brňala, y, m. = *brepta*, der Brummbär. Mor. Brt. D. Ty starý b-lo, pořád brníš. Slez. Šd.

Brňan. — **B.**, Bründlitz, ves u Víškova.

Brňany, dle Dolany, Brnian, ves u Terezína. Vz Blk. Kfsk. 822., 917.

Brnař, e, m., der Panzerschmied. Loos.

Brňastěti = *plesnivěti.* Hlava mu brňastí. Val. Brt D. 201.

Brnasto, adv., bräunlich, *hnědě.* Bol čiernou, od prachu teraz h. vyzérajucou huňou odený. Slov. Klčk. VI. 80.

Brňati, vz Brněti. Mor. a Slov.

Brňátko, a, n. = *dítě v brněnské porodnici narozené* a na venek na vychování dané ein Kind aus dem Brünner Findelhause. Us. Bdl.

Brňavý = *tmavohnědý, plesnivý*, na Val. *kdo v řeči okolkuje.* Laš. Brt. D. 201. Vky B. kráva (brnoša). Na mor. Val. Vck., Slov Hdž. Čít. XIII. Naša koténka brňavá chytila ptáčka strnada. Pk. Ps. 18.

Brnbolec, lce, m. = *střechulec, střechýl rampouch.* L'adové b-lce tam visely. Slov Dbš. Sl. pov. III. 32.

Brnčál. — **B.**, a, m. = *hovnivál*, geotrupes stercorarius. Na Hané. Brt. L. N. II. 310.

Brnčala, vz Brnčadlo.

Brnčať = *brnčeti.* Slov. Ssk., Mkl. Etym. 21.

Brndžlalka, y, f. = *brnčadlo.* Slov. Ssk.

Brndžulica, e, f. = *kořalka.* Slov. Dbš. Obyč. 106.

Brně, vz *Brň.*

Brněj = *brčál menší*, barvínek, vinca minor, das Sinngrün. Rstp. 1059.

Brněk, ňku, m., der Rocken. Šm.

Brněnák, a, m., der Panzer-, Harnischfisch. Rk.

Brněnec, nce, m., der Gepanzerte, Kürassier; 2. das Panzerthier. Šm. — **B.**, Brüsslitz, ves u Poličky. Sdl. Hrd. I. 125., 126.

Brnění, n. = *krunýř*, der Panzer. B šupinové, kroužkové n. drátové, koňské. Sš. III. 12., 169. Cf. Háv, Kram. Slov. 49. B řecké a římské. Vz Vlšk. 410., 415., 420. B. plátové. Sdl. Hrd. II. 235. — **B.** = kazajka z tlustého plátna a kostic zhotovená pro štvací psy, aby je černá zvěř snadno poraniti nemohla. Šp. — **B.**, das Kreibeln, Ameisenlaufen. B. v ruce, v noze míti. Dch. Vz Slov. zdrav. 40.

Brněnice, vz Brň.

Brněnka, y, f., stezka. Sdl. Hrd. I. 1.

Brněnský, Brünner. B. zelí, polívka. Šp. B. župa, kraj. Vz S. N. *B. Jiřík* v 16. stol., prof. a spisov. Vz S. N., Jg. H. l. 2. vyd 538., Jir. Ruk. I. 102., Enc. paed. I. 774.

Brněný; *-ěn, a, o.* Oblekl se v b-nú sukni, v b-né oděnie (lorica). BO., Bj.

Brněř, e, m. = kdo brně zhotovuje, der Waffenschmied. Kv. 1869. 103.

Brneška, y, f., anas moschata, kachna turecká, pižmovka, sipun, die Bisamente Šp.

Brnětev, tva, m., loricaria, der Harnischfisch. Šm.

Brněti. Mor. a Slov. *brňati.* Cf. Mkl. Etym. 21 — **B.** = *brnčeti, drněti, bručeti hučeti, duněti*, summen, klirren, brummen, dröhnen. Sv. ruk. 384. — **abs.** Přilbice brněly. Lpř. Slov. I. 105. Brnicí zvonec Hus II. 168. Nebrň pořád. Mor. Vck. Či včelenka brňá či mia milý volá? Sš. P. 339 Ty starý brňalo pořád brníš. Slez. Šd. Josef pak silně prstem svým tepieše v ten kořík až brnieše. Živ. Jos. Mus. 1862. 220., Listy filol. 1885. 277. — **komu.** Běží psota přes hory, až jí nožky brněly. Sš. P. 675. —

kde. Skór srna, skór i jelen padol od vrhu, nežli fičácé v hrsti lučišťo brňať, než hvižďať prestala šipka. Hol. 119. Na 'nom již železa brnie (fínčí). Alx. V. 1394. — **B.** = *plkotati*, schwätzen. Val. Vek., Brt. D. 201. — **o kom:** o sůsedce. Ostrav. Tč.

Brnežka, y, f., husa. Vega I. 73.

Brngati = *brněti*, klirren. — **komu.** Keď som išiel od Zuzičky, štrngaly — brngaly — sivé očká plakaly. Sb. sl. ps. II. 1. 64., Sl. spv. II. 49.

Brní, n. = Brná. Sdl. Hrd. IV. 368.

Brníak, a, m., der Gepanzerte. Slov. Ssk.

Brníar, a, m. = *brnířr*. Slov. Ssk.

Brnící, vz Brněti. Bóh přikázal Mojžíšovi, aby kněz do chrámu nechodil jedné maje b. a zvučné zvoncě n rúcha svého, aby ho lid slyšal. Hus II. 168.

Brníčko, a, n., Brünnles, ves u Zábřehu; Pirnik, ves u Unčova. Vz S. N.

Brníkov, a, m., Brnkau, ves u Libochovic. Blk. Kfsk. 94., 337.

Brníky, dle Dolany, něm. Brnik, ves u Čer. Kostelce. Vz Blk. Kfsk. 526., Arch. III. 485., Tk. III. 95.

Brnířka, y, f., die Waffenschmiedin, Frau eines Waffenschmiedes. Arch. IV. 64.

Brnířov, a, m., Přemlrschen, ves u Nové Kdyně. Vz Blk. Kfsk. 129.

Brnířský, Panzerschmied-.

Brnířství, n., die Panzerschmiederei. Šm.

Brníšov, a, m., Brunschow, ves u Jílového.

Brniště, ě, n., Brims, ves u Mimoně. Blk. Kfsk. 1288.

Brníštek, u, m. = *brněj*. Slov. Zátur Podperili (ozdobili) ho brníštekom. Er. Sl. čít. 68

Brnkačka, y, f. = *brnkadlo*. — **B.** = zvláštní druh masa při kosti. U Nezamyslic. Bkř

Brňkalka, y, f., jm. pole v Jasené u Vyzovic. Šd.

Brnkati. — **čím.** Poharmi si brnkníme. Koll. Zp. II. 98. — **sl.** Ej co je to za panenka, která sobě takto brnká? Koll. Zp. II. 275.

Brnkavě, pizzicato. Hud.

Brnkavý, klirrend. Ssk.

Brnklavosť, i, f., brummiges Wesen. Šm.

Brnklavý, brummig. Šm.

Brnkot, u, m., das Geklirre. Us. Zátur.

Brnky, dle Dolany, ves u Zdib. Tk. I. 87., III. 130., Tf. Odp. 267. — **B.** = brunky. Ssk.

Brnlenka, y, f., *Urbánkova studánka*, Brünnersteig, ves u Litomyšle.

Brno. Vz S. N., Tk. VII. 410., I. 603., II. 533., III. 643., IV. 723., V. 236., VI. 346., Žer. Záp. II. 181., Tf. Odp. 141., 152., Sbn. 580., 588., Kram. Slov. 49., Tk. Ž. 220., Sdl. Hrd. I. 252., IV. 368. — **B.**, vrchol Radče. Krč. — **B.**, Berno, ves u Rochlic.

Brňo, a, m. = *vůl připálené barvy*. Mor. Brt.

Brnola, y, m. a f., der Planscher, die -rın. Ostrav. Tč.

Brnoša, dle Káča = *kráva brňavá, višňové barvy*. Mor., slov. Brt. Hdž. Čít. XII. — B. = *brbtavá žena*. Brt. — **B.** = *brnavé pole*. Kld.

Brnošek, ška, m., os. jm. Mor. Šd.

Brňon. Zabrň, kocurku, tomu dzícjatku, brňou, brňou, brňou, Jezulatku. Sš. P. 737.

Brňov, a, m., Brniow, ves u Val. Meziříčí.

Brňovják, a, m., os. jm. Vck.

Brnožiti = *po domácku šukati, mnoho práce nevalné ceny dělati*, geschäftig sein. Nz. Jen tak b-žil, k těžké práci už není. Us. u Kr. Hradce, u N. Bydž. a j. Kšť. U Krásné Hory. Lg.

Brnožívosť, i, f., die Geschäftigkeit. Vz Brnožiti. Nz.

Brnožívý, geschäftig. B. (prudká) l. při Martě a rozjímavá mysl při Marii se tu rovně spatřují. Sš. J. 187.

Brnula, y, f. = *brnoša*. Slov. Hdž. Čít. XIII.

Brnuše, e, f. = *brnoša*. Mor. a slov. Plk., Vck., Sl. spv. I. 27., Brt.

Brny, dle Dolany = *Brníčko*, Brünnles. PL.

Brobulov, a, m., samota u Písku.

Broc, e, m. = *brotec*. Lpř. V MV. nepravá glossa. Pa.

Brocený, vz Brotiti.

Brocky, pl., v horniet., die Hiecke. Šm.

Brocná, é, f., Brotzney, ves u Solnice. Blk. Kfsk. 885., Sdl. Hrd. II. 275.

Brocno, a, n., Brotzen, Kleiu-Priesen, čes. také *Brožany*, ves u Dubé. Arch. V. 550. Vz S. N., Tk. III. 271., Blk. Kfsk. 240., 318.

Broček, čku, m. = *malý brok*. — **B.**, čka, m., os. jm. Šd.

Bročíšek, ška, m., os. jm. Šd.

Bročkar, a, m., os. jm. Šd

Brod, cf. něm. Furt. Gb. Hl. 125., Listy filolog. VII. 14., Mkl. Etym. 20., Bž. 44., MV. Neokusiv brodu nepouštěj se u vodu. Bž. Při vodě na brodě, tam sa Janko smeje, ovce kozy pase, perko sa mu trase. Koll. Zp. I. 138. — **B.**, *vsi* u Sedlčan, u Zamlekova, u Stříbra, u Budějovic a u Příbramě; *samoty* u Humpolce, u Březnice a u Plas; něm. Bruck, ves v Chebsku; Prode, ves u Jaroměře. Tf. Odp. 289. — *Višňový Brod* oprav v: Vyšní Brod (vz Vyšní). Vz Vyšnobrod. Cf. S. N. *B. Německý*. Vz Tk. VII. 410., Tk. I. 603., II. 533., III. 643., V. 236. *B. Uherský*. Vz Žer. Záp. I. 181. *B. Český*. Cf. Tf. Odp. 385. O Brodech vz v Blk. Kfsk. 1288., Tk. Ž. 220., Sdl. Hrd. I. 146., II. 54., 125., IV. 236. — *V Brodě Českém* dál se obyvatelstvo na přišlé a gothardskou vodou křtěné. Vz Sbtk. Krat. h. 269. *V Brodě Železném* postavili šibenici jen pro domácí; také tam nerádi slyšl slovo *vůle*. Proč? Ib. 17.

Brodák, a, m., samota u Týna n. Vltavou. — **B.**, der Strandvogel, pták. Sl. les.

Brodař. Koll. III. 32.

Brodce, pl., něm. Brodetz, vsi u Dnespek a u Loun, myslivna u Dobříše; Brodze, ves v Jihlavsku; *B. Malé*, Brodetz, Protzen, ves u Železného Brodu; Prödlas, ves u Kadaně. PL. Vz S. N., Tk. III. 49.

Brodec, dce, m., Brodetz, dvůr u Středokluk; městečko u Starých Benátek; B. = Brodc- Malé. PL., Tk. III. 121., IV. 728., V. 62., 105., VI. 346., Sbn. 447., 501., 509., 520., Blk. Kfsk. 1288. — B., přítok Divoké Orlice. Krč.

Brodecký *mlýn* u Středoklnk. — B., os. jm. Jir. Rnk. I. 102.

Brodečno, a, n., ves v Žateckn. Vz Blk. Kfsk. 623.

Brodek, dku, m. = *malý brod*. — B., *ves* u Libáně (vz Blk. Kfsk. 1288.) a u Přerova; Deutsch-Brodek, ves u Konic; Prödlitz, ves u Víškova; něm. Viertel, ves u Nové Kdyně; *B.* = *samoty* u Miletína a u Lomnice v Jičínskn; osada u Boskovic. PL., Tk. VII. 218., I. 410., Žer. Záp. I. 167., S. N.

Brodeň, dně, f. = *nesvornosť, hádka*, der Hader, Streit. Sš. I. 156.

Brodiaga, y, m. = *tulák*, der Vagabund. Zbr. Lžd. 88., 89.

Brodič sukna = *postřihovač*, der Tuchscherer?

Brodidlo, a, n. = *brod*. Hrb.

Brodil, a, m. = *broditel*. Šm.

Brodisko, a, n. = *brodiště*. Loos.

Broditel, e, m. = *brodič*.

Broditi. Cf. Mkl. Etym. 20. — **co.** Hlyboký potůčku, nebudu ťa brodiť. Sl. ps. Teče voda studená, nesmím koně b. Sš. P. 289. — **se kde:** v krví. Bart. Koně v řekách **na** památku něčí b. Sš. P. 760. — **jak.** Ve krvi až do sedel brodiechu. Výb. II. 11. — **(co) kde.** V zločinech ruce b. Osv. V. 759. Ktož ve cti, v zboží brodí. Smil. v. 1782. Ten móž v sv. písmě b. Št. Kn. š. 142. — **kudy.** **Po** černé roli, zem kypříce, brodí vesničané. Osv. V. 636. Co pak's tam robilo, dyž's **po** vodince b-lo? Sš. P. 157. Nožky po rosičce brodí. Sš. P. 362., 583 — **se proč.** Kdyby sa poctivosť na vodě rodila, nejedna by panna pro ňu sa brodila. Sš. P. 498. — **se kudy kam.** V ráj se brodiť krví. Kká. K sl. j. 214. **Přes** bystrou vodičku mám-li **k** tobě b.? Sš. P. 309.

Brodivý. B. ptáci, grallae. Sl. les.

Brodný koráb = *rychlý, θοός*. Vký.

Brodovina, y, f. = *mělčina*. Slov. Ssk.

Brodský, ého, m., os. jm. Mus. 1880. 254. *B. Simon*. 1573. Vz *Jg*. H. l. 2. vyd. 538., Jir. Ruk. I. 102. *B. Adam*. Jir. Ruk. I. 102. *B. Jan* Vz Blk. Ktsk. 957. — *Brodské* zahrady, Böhmischbroder Gärten, několik domků u Čes Brodu.

Brody, pl., Brodermühle, mlýn u Zdic; Pröllas, ves u Podbořan, vz Blk. Kfsk. 615.; mě. v Haličí. Vz S. N.

Brodziński Kazimír, polský básník, 1791. 1835.

Brognìartin, a, m., nerost. Vz Bř. N. 118

Broh, u, m., vz Brh. Slez. Šd.

Broch, u, m. = *břich*. Na Hané.

Brochantit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 153.

Brochura, vz Brožura.

Broj. Za Výb I přidej: 146., 550

Brojce, e, f., der Unruhestitter. Sš. Sk. 73 Vz Brojitel

Brojec, jce, m. = *brojce*.

Brojiti. Za Výb. I. přidej: 75., 862. — **se kde.** Všicbni andělé **okolo** **Boha** se brojiec slúžie jemu (se bemžic). Pass. 959. Tolikéž jmám já vojí, *všudy* líd sě vniž broji Alx. V. 1044. Všichni sě **u** koní brojiecha. Dal. 54. 35. Kdež sě množstvie dobrých brojí; Kdežto se družina brojí. Smil v. 506, 1470. Ani sě **před** králem brojie. Smil v. 21. Zdáť mi sě, ežť ondeno stojie (tři panie), ežť sě o nich lindé brojie. Mst. 226. **Nad** ním se brojíce. Sv. ruk. 188. — **na koho kdy.** Otec každého dne ráno i večer na mne brojil, lál. Koll. IV· 152. — **B.** = *dováděti*. Děcka broja cełý děň. Laš. Brt. D 201.

Brojivod, a, m. = *vůdce rozbrojů či bouří*, auctor seditionis. Sš. Sk. 266.

Brok, der Schrot. Srnčí broky, der Rehschrot; dlouhý b., die Post, Sl. les., olověný Šp. U dělostřelectva jmenují se broky 2. 4 i více lotů těžké kulky, jimiž se kartáče nadívají. Čsk. Vz S. N., KP. IV. 190. Ječmen jako broky. KP. V. 222. — **B.** = *železo průbojem vyražené*, der Putzen. Včř. 7. II 34. — **B.**, a, m., psí jméno. Škd. — **B.**, os jm. Vz Blk. Kfsk. 1288.

Brokátový, Brokat-. B. koberec. Šmb S. 1. 533. Vz S. N.

Brokatý, schrotartig. Ssk.

Brokolí, brassica oleracea, botrytis cymosa, der Spargelkohl. Čl. 14., Dlj. 9.

Brokoun, a, m. (žertem), die Kanonenkugel. Rk.

Brokovati = *brakovati*. Slov. Rr. Sb.

Brokovnice. — **B.** = *sadnice, řiť*. U Kašné Hory, u Třebonína a j. Olv.

Brokovník, u, m. = *růžek* etc. *na broky*. Vz Brok. Mz. Mkl.

Brokový. Ve b-vé věži lejí se z olova broky s vysoka přes síto padajíce dolů a okrouhlosť v povětří při pádu tom samy sebou dostávajíce. Koll. Cestp. I. 69

Brokún, u, m., die Kanonenkugel. Slov. Ssk.

Brokyňa, ė, f., das Merzschaf. Slov. Ssk. Vz Brakyně.

Brom, u, m. = *brudík*, das Brom. Šfk. Ruk. 235., S. N., Schd. I. 296, Rosc. 37., KP. IV. 402., Šfk. Poč. 95., Čs. lk. II. 102., VII. 133., Slov. zdrav. 40., Šfk. 60., Kk. Fys. 72. B. = kapalina červenohnědá, která za obyčejné teploty v páry se mění a zápach odporný rozšiřuje. Blř. Vlastnosti, příprava bromu. Šfk. Ruk. 236., 265. B. a vodík (bromovodík), b. a kyslík, b. a chlor (chlorid bromnatý), b. a dusík Šfk. Ruk. 238., 241., 244. — **B.**, samota u Týna nad Vltavou.

Bromathydrat, u, m., v lučbě. Čs. lk. IX. 21.

Broman, u, m., v lučbě. Čs. lk. X. 248

Bromar, u, m. = *čtyřkrejcarák*. Mor. Neor.

Bromargyrit, u, m., nerost. Šfk. Poč. 284

Bromíčnan, u, m. *B-ny*, bromsaure Salze. Sl. les. Vz Šfk. 100.

Bromičný, Brom-. B. kyselina. Nz., Sl les., Sfk. Ruk. 242.

Bromid, der Bromid = sloučenina kovu s bromem. Blř. Vz Šfk. 61., 153., Bř. N.

86, Šfk. Ruk. 240., Štk. Poč. 96., Čs. lk. VII. 344. B. stříbrnatý. das Bromsilber, Sl. les, draselnatý, das Bromkalium, Nz., formylový (bromoform), Brnmoform, Sl. les., hořčénatý, das Brommagnesium. lh. B. nitrosylu. Šfk. Ruk. 344., Šfk. Poč. 238., 284. B. aetbyleučitý, Šfk. Poč. 477., aethylnatý, 434., kademnatý, 271., methylnatý, 425., ubličitý. 428.

Bromidrosa, y, f. Čs lk. X. 349., 350.

Brnmik, u, m. = *nikl*, der Nickel. Sl. les.

Bromistý. B. kyselina, die Uiberbromsänre. Sl. les., Šfk. Ruk. 243.

Bromnatý. B. kyselina, die unterhromige Sänre. Sl. les., Šfk. Ruk. 242. B. chlorid. Vz Brom.

Bromoform, u, m., vz Bromid. Sl. les.

Bromohydrat, u, m. = *hydrat bromu*, das Bromhydrat. Sl. les.

Bromojod, n, m. Zl. klasy. 1856. č. 16.

Bromovodík, n, m., der Bromwasseratoff Sl. les., Šfk. 119. Vz Brom, Šfk. Poč. 96.

Bromovodíkový. B. kyselina, Bromwasserstoffsäure. Sl. les., Šfk. Ruk. 239.

Bromový, Brom-. B. voda, Sl. les., soli, Kk. Fys. 72., roztok. Us. Pdl.

Brnn = *kůň bělavý*. Alx. V. v. 1217. (HP. 30.). Za Výb. I. přidej: 802., 1063. 26. Slov. Ssk. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf Broný.

Brón, a, m. = *chroust*. U Zábřehn. Brt.

Broň, ě, f. = *brnija, brnění*, lorica, der Pauzer. Cblpk. Sp. 205 — **B.**, drei, vier Ringe zum Auswaschen des Kessels. Slov. Ssk.

Broncit, u, m., nerost. Schd. II. 48. Vz Bronzit.

Bronec, nce, m., os. jm. Arcb. IV. 377., Žer. Zap. I. 259., Sdl. Hrd. II. 70.

Bronětl, ěl, ění, sich färben, Slov. Ssk., weiss werden. Šm.

Bronchektasie, e, f., *rozšíření průdušniček* Vz Slov. zdrav. 41., Čs. lk. I. 31.

Bronchofonie, e, f. = *znění průdušniček*. Vz S. N.

Broncholela, y, f., *průtrž průdušnice* Vz S. N.

Bronchopnenmonie, e, f. Čs. lk. IX. 260.

Bronchotom, u, m., *nástroj k proříznutí průdušnice*. Vz S. N.

Bronlčltec, tce, m., der Nickelocher. Rk.

Bronik, a, m., aspidophnrus, der Panzergroppen; b. hranatý, a. cataphractus, der Steinpicker. Brm. III. 3. 73.

Bronikovaný; *-án, a, o = niklovaný*, nickelisirt. Šp.

Bronislava, y, f., os. jm. Sv. B. (3/9.).

Broniště, ě, n., osada na Slov. u Bytče. Phld. IV. 317.

Bronov, a, m., Braunau. ves u Bilska ve Slez.

Broný = *bělavý* (t. j. kůň), *bělouš*. Také na Slov. Ssk. Jenž ni vraný ani b. biechn. Sv. ruk. 16.

Bronz. Vz Šfk. 331., S. N., Schd. II. 353. Mkl. Etym. 22. B. fosforový (který má přísadou fosfor), hliníkový, vz Schd. I. 337., Včř. Z. I. 11., chromový, Prm. IV. 136., bledožlutý, ohnivě žlutý, pomorančový, zelený, stříbrný, žlutý, měděný, karmozinový, fialový. Ktzr., KP. IV. 303., 674., 225., bílý, KP. IV. 160., cinkový, 169., cínový, 673., kobaltový, 674., kostíkový, 511., ocelový, 510., sochařský, 165., starožitný, 158., šélový. 182., 674. B. aluminový, wolframový. Šfk. Poč. 295., 330.

Bronzit, u, m., nerost. Bř. N. 151., S. N.

Bronzování, n., das Bronziren. Us. Pdl. Vz Včř. Z. I. 85., S. N., KP. IV. 150., 673., Prm. 1883. 89.

Bronzovina, y, f., die Bronzewaare. Rk.

Bronzovky, pl., f. = *bronzové hodiny*, die Bronzeuhr. Šp.

Bronzovna, y, f., die Bronzefabrik. Rk.

Bronzovník, a, m., der Bronzemacher. Šm.

Bronzový. B. doba, Krč. G. 1022., hodiny, vz Bronzovky, zrcadlo, NA. I. 27., nástroje, šperky staročeské. KP. I. 50. B. vypukliny. Koll. IV. 57. B. prášky. KP. IV. 156., 672.

Bronzozeleny, bronzgrün. Us. Pdl.

Brookit, u, m., nerost. Bř. N. 197., Šfk. Poč. 170.

Brosi-us, a, m. B. Václ. 1589. Vz Mus. 1884. 109., Jg. H. I. 2. vyd. 538., Jir. Ruk. I. 102.—104.

Broskev. Byl. 15. stol., Mkl. Etym. 11. *B., břeskev = broskvoň obecná*, persica vulgaris, die Pfirsich, *strom*. B. plsťnatá, hladká či lysá. Vz Rstp. 475., FB. 101., Kk. 252., Scbd. II. 307., Slb. 513., KP. III. 274., Čl. kv. 374., Rosc. 165., Kram. Slov. 50., Mllr. 12. — **B.**, *ovoce*. B. krvavá či šafránová, die Blutpfirsich. Sl. les. B. zavařané. Hnsg. Břeskve, ořechy a jiné ovoce. Půh. II. 412., 355.

Broskevna, y, f., das Pfirsichhaus Rk.

Broskva, vz Broskev.

Broskvina, y, **broskvlně**, ě, f., der Pfirsichbaum.

Broskviňa, ě, f. = *broskvoň*. Stojí v poli b-ňa, pod b-ňú děvčina. Sš. P. 202

Broskvokam, u, m., der Pfirsichstein. Rk.

Broskvoň, ě, f., der Pfirsichbaum. Rk. — **B.**, persica, die Pfirsich. Vz Broskev.

Broskvovitý, pfirsichartig. B. plod. Mourek.

Broskyňa, ě, f = *broskvoň*. Slov. Slav. Hdž. Šlb. 84. Amygdalus persica. Bartol. Göm.

Brost, u, m. Brosty = puky na listnatých stromech. Slov. Rr. Sb., Ssk.

Broška, y, f., mlýn u Pacova.

Brošovaný; *-án, a, o*, hrochirt. B. kůže. Šp.

Brošurka, y, f., vz Sešitka, S. N.

Brof, i, f., aus der Wunde strömendes Blut, geronnenes Blut. Krvavá b., der Blutschmutz. Lpř. — **B.** = červená šťáva kn př. tyrská b., der Purpursaft. Kořínek, Ssk.

Brotan. Byl. 15. stol. Vz Slb. 421., Sbtk. Rostl. 289.—290., S. N., Mkl. Etym. 1., Mllr. 17.

Brotec, rubia tinctorum. Vz Rstp. 839., Kk. 169., S. N. — *B. Václ.*, děkan, 1715. Vz Jg. II. 1. 538., Jir. Ruk. 1. 104

Brotice, e, f. B. Česká, Böhmdorf, ves u Chvalšin v Krumlovsku; B. německá, Perschetitz, ves tamtéž.

Brotinec, nce, m., spermacoce, der Zahnwirbel, rostl. Šm.

Brotiuka, crucianella, das Kreuzblatt. Vz Slb. 483.

Brotiti. An krví brocen. Sv. rnk. 286.

Brotovcovitý. B- rostliny, spermacoceae: hlavoš, brotovec, rvotník, smrdeň. Vz Rstp. 791., 835.

Brotovec, vce, m., spermacoce, der Zahnwirbel, rostl. B. tenký, s. tenuior. Vz Rstp. 835.

Brouctvo, a, n., die Käfer. Rk.

Brouček, čka, m. = *malý brouk*. — **B.** Adam, vz Blk. Kfsk. 966.

Brouči, Käfer-. B. závinka. Sl. les.

Broučkov, a, m., samota u Kouřimě.

Broulllon (brulljón), u, m. = *náčrtek*, *zápiska*, der erste schriftliche Entwurf, die erste Einschreibung in der Buchführung, kup. z fr. Kh. Vz S. N., Mkl. Etym. 22.

Brouk. Brouci, coleoptera. Sl. les., Schd. II. 506., Frč. 181. Broukům na Mor. říkají: chrobáci n. škrobáci, babóci (na Hané), brabáci n. vrabáci (u Litovle). Brt. B. mateční, der Mutterkäfer, vraždivý, Mord-, moučný (potemník moučný), tenebrio molitor, Mehl-, brouci čtyřčlenní, tetramera (Vierzeher, Brm. IV. 147.), viergliedrige Käfer, různo-, nestejnočlenní, ungleichgliedrige, heteromera, sosáčnatí, rhynchophora. Sl. les. Brouci nestejnočlenní, trojčlenní, pětičlenní, pilorozí, plovací, úzkokřídlí, černokřídlí, čtyřčlenní, dlouhorozí, kratkokřídlí, krátkorozí, krkonosní, kyjorozí, listorozí (chrobáci, lamellicornia, Blatthornkäfer. Brm. IV. 86.); b. hrachový, hřibový, lanýžový, moučný. Vz Schd. II. 507.—511. Brouček svatojanský, lampyris, nocticula. Kk. Br. 224. B. musejní (ve sbírkách). Kram. Slov. 50., Schd. II. 508. B. chřestový. Dlj. 89. B. bukový, der Buchenprachtkäfer, ruprestis viridis. Škd. B-ci různonártní, heterom ra, Verschiedenzeher. Brm. IV. IV. 132, Má brouky (praví se o rozpustilcích). Sd., Bkř

Broukal, a, m., vz Broukač.

Broukala, y, m. = *broukal*. U Olom. Sd.

Broukati. Pán Bůh brouká (hřmí). Us. Jrsk. — **jak**. B-li jsou do noty čápi mudrlanti. Čch. Bs. 170. — **si**. Dítě si brouká. Us. B. si u Olom. = něčeho úsilně a drze so domáhati; dováděti. Sd. — **jak odkud**. Hrom z dáli broukal temně. Čch. Mch. 74.

Broukavec, vz Broukač.

Broukavost, i, f. = *bublavost*, *nevrlost*. Dk. P. 126.

Broulati = *brouliti*.

Broulík, a, m., vz Broul. — **B**, os. jm.

Broum, a, m. B. z Chomutovic, z Miřetic. Sdl. Hrd. IV. 368.

Brouma, y, f., der Murmelfisch. Šm.

Broumov od Brouma. Pal. Rdh. I. 133. Vz S. N. — **B.**, něm. Braunau, ves u Tišňova. Cf. Tk. I. 603., III. 92., 96., 165., 230., IV. 723., V. 236., Žer. Záp. II. 181., Tf. Odp. 7. B. v Čech. vz Blk. Kfsk. 1288., Tk. Ž. 104.

Broumovice, dle Budějovice, ves u Nestupova. Vz Blk. Kfsk. 1288., Sdl. Hrd. IV. 368.

Broumy, dle Dolany, Braum, ves u Křivoklátu. Vz Blk. Kfsk. 675.

Brausek smyrkový, bavorský, trutnovský, lnčebný, lambarský, olejový atd. Us. Pdl. Cf Krč. G. 533., S. N. B. sekáčů na Slov. *osla*. — **B.** *v chlebě*, sražený proužek při kůrce. Kšá., Sn. Chléb má b. (pentlička. Mý. Také: *klihovatina*, *zákal*, *zákalec*. Vz Brus. — **B.**, samota u Čimelic a u Kaplice. něm. Bruskamühle, mlýn u Svlů v Budějovsku. PL.

Brousidlo, a, n. = *brusidlo*. Rk.

Brousiti. Vz Mkl. Etym. 23. — abs. Brousicí prášek, das Schleifpulver. Sl. les. Tetřev brousí, balzt. Posp. Vz Km. 1877. 267. — **co**: své literarní plody. Kká. — **kde**. Kde celý den brousíš (chodíš, běháš)? Us. Kšt., Sd. — **co oč jak**. Svůj vtip o něco b. Smil l. 42. B-me zrcadlo o zrcadlo až do lesku. ZČ. III. 39. B. něco **na** kulato, na podobu kulatou. Osv. I. 666

Brouska, y, f., der Schliff. Rk.

Brouskati = chodíti za milou; také z hl. o psech. U Humpolce. Krjk.

Broušení, n., das Schleifen. B. kovů, vz Věř. Z. I. 82., čoček, KP. II. 150., vkusu. Osv. I. 375., skla. KP. IV. 589. — **B.** = zvláštní tou, který vydává tetřev tokaje, jest to střídavé svrčení, podobné zvuku při slabém ale čerstvém b. kosy a netrvá déle než několik sekund. Škd. exc.

Bronšeuost, i, f. B. rozumu, die Schärfe des Verstandes. Dch.

Broušený; *-en*, *a*, *o*. B. sklenice, Us. Pdl., drahý kámen (Juvel). Sl. les.

Broutková, é, f., samota u Karlína.

Brouzati se = *brouzdati se*.

Bronzdati se. Z broditi se. Vz Gb. Hl 140., Bž. 50. — **kudy**: sněhem, vodou. Us. Rgl.

Brouzditi se = *brouzdati se*. Bž. 50.

Brov od *brovek*, vku, m. = *brac*, *vymiškovaný kanec*. Ostrav. Tč.

Brnvliště, ě, n., Tussetschlag, ves u Chvalšin. Cf. Břevniště.

Brovna, y, f. = das Ast-, Klaubholz. Klopotil se celý den vyvážením broven. Světz. 1871.

Brový, Fensch-. Loos.

Brozánky, pl., f., Prosanken, ves u Teplice (Blk. Kfsk. 1288.), u Mělníka a v Hradecku (Blk. Kfsk. 885.). Mikuláš z B-nek Arch. IV. 498. Z B-nek Lev Sigm. 1619 Jg. H. l. 2. vyd. 538., Jir. Ruk. I. 104.

Brozany, dle Dolany, Brozan, městečko u Terezína, ves u Pardubic. PL., Arch. IV. 175. Vz S. N., Tk. IV. 180., V. 222., Blk. Kfsk 1288. (u Terezína), Sdl. Hrd. I. 39., 55.

Brozd, brozg, u, m. = *zárodek pupenu na stromech*. Z jara se olamují větvičky dubové s brozgem hovězímu dobytku. Val Černý drozd zobal brozd. Píseň. Brt. D 201.

Brozdavý, wie aufthauender Schnee. Rk

Brozditi, il, ění = *choditi*, *brouzdati se* Na Plaště, u Klatov. BPk. Ty pořád jen

brozdáš a nic nedělšš. U Kdyně. Rgl — se kam, jak. Skot llné na pastvu se brozdie. Kkš. Td. 176. — B. = brázditi. — co čím: pluhem záhony. Ostrav. Tč.

Brozenl, n., das Waten. Šm. Vz Broditi.

Brozenlč, e, m., os. jm.

Brozený; -en, a, o, geschwemmt. Šm.

Brozg, vz Brozd.

Brozna, y, f., der Ort über dem Teichdamme. Rk.

Brož, vz Brožek. — B., os. jm. Mus. 1880. 372., Pal. Rdh. I. 118.

Brožák, a, m., samota u Mirotic.

Brožan, a, m. B. Melichar. Vz Blk. Kfsk. 957.

Brožané = Broďané. NB. Tč. 69.

Brožanovská Anna. Vz Blk. Kfsk. 614.

Brožany, dle Dolany, Brotzen, ves u Dubé.

Brože Reboř. Vz Blk. Kfsk. 1037.

Brožek, žku, m., vz Brh. — B., a, oprav v: B., žks. Cf. také: Rehek zabradní. Brm. II. 2. 141.

Brožiti, il, en, ení = *znamenati*, bedeuten. To broží něco zlého. U Místka na Mor. Škd.

Brožko, a, m. = Ambrož. Ssk.

Brožkovná, é, f., samota u Černého Kostelce.

Brpta, y, f. = *brepta*. Mor. Šd.

Brptář, e, m. = *brepta*. Slov. Dbš. Obyč. 42.

Brptatl = *breptati*. Mor. Šd.

Brptavý = *breptavý*. Mor. a Slov. Šd.

Brptoň, ě, m. = *brepta*. Mor. Šd.

Brptoš, e, m. = *brepta*. Slov. Dbš. Obyč. 42.

Brsať se = *brchati se*. Na Mor. u Klobouk. Brt.

Brskov, a, m., Brskau, ves u Polné. Blk. Kfsk. 933.

Brslen, euonymus, der Spindelbaum. Vz Mkl. Etym. 21. B. sprostý, e. europaens, bradavičnatý, e. verucosus, širolistý, e. latifolius. Vz Rstp. 296.—297., Čl. Kv. 328., Kk. 232., FB. 88, Shtk. Rostl. 187.—188., Slb. 494., Schd. II. 305. Brsnlel. Rosc. 157., Mllr. 45.

Brslenkář, vz Brslenky.

Brslenovitý. B. rostliny, celastrineae, eunymeae: brslen, zimokeř, mayten, tukostrom. Vz Rstp. 294., Kk. 232., Slb. 494., Rosc. 157.

Brslenový, Spindelbaum-. B. dřevo, das Pfaffenkappenholz. Šp.

Brslice, e, f. = *kozí noha*, aegopodium, rostl. Vz FB. 91. Vz Bršlice.

Brslinek, nku, m. = *brslen*, enonymus. Mllr. 45.

Brsniel = *brslen*. Sv. rnk. 320. b.

Brsnil. Vz Rstp. 297.

Brsť = *břísti*. Slov. Brod je, kádial môžeme brsť. Hdž. Šlh. 38. V Dolní Oravě na Slov. Šh. D. 73. Cf. Listy filolog. 1883. 111.

Brstevnlk, a, m. = *vrstevník*. Na Zlinsku. Brt. — B. = kdo dělá brstvy (vrstvy). Na Hané. Bkř.

Brstva = *vrstva*. Bkř. V brstvy zboží (obilí) do přístodůlků ukládati. Na Zlinsku. Brt.

Bršený; -en, a, o. B. červ, med. Vz Červ, Med. Brt.

Bršlk, a, m., Incioperda volgensis, der Berschik. Brm. III. 3. 45.

Bršlán, u, m., zum Samen gelassener Flachs. Slov. Ssk.

Bršleň, ě, f. = *ptačí zob*, rostl. U Hostýna. Zkl.

Bršlice, e, f. = *brslice*. Čl. Kv. 337., Slb. 54.

Bršlin, u, m. = *brslen*, der Spindelbaum. Ostrav. Tč.

Bršť = *bolševnlk obecný*, heracleum sphondylinm, rostl. Vz Rstp. 746., Čl. Kv. 342., FB. 93., Mkl. Etym. 11. — B., m., pol. barszč, rus. boršč, die Bartschsuppe. B. polský, maloruský. Šp.

Brštice, e, f., eriophorum. Val. Vck.

Bršťík, a, m. B. hradavičnatý, umbrina cirrhosa, der Umber. Brm. III. 3. 86. — B., ein Mensch, der nicht kalt u. nicht warm ist. — B., n, m., dünne Bartschbrühe. Šm.

Brštlna, y, f., elende Bartschsuppe. Šm.

Brť. Vz Mkl. Etym. 11. B. na větvi, die Asthöhle. V brtích stromů. Sš., Č. M. 129. I ten-li med pije, ježto na brti leze? Smil.

Brtáň, ě, m. = *brepta*. Slov. Dbš. Obyč. 42.

Brtce, pl., ves u Jistebnice.

Brtče, pl., ves v Chrudim. Vz Blk. Kfsk. 1154.

Brtlcký Beneš. Vz Blk. Kfsk. 1264.

Brtná, é, f., ves u Křelovic. Tk. III. 36., Blk. Kfsk. 222., Sdl. Hrd. IV. 255., 276.

Brtni, vz Brť. B. včela, die Waldbiene, med, der Beuten-, Waldhonig. Sl. les., Šp.

Brtnice, e, f. = *brtní včela*. Vz Brtní. — B. = *doupnák*, *divoký holub*. — B., Brtnitz, ves u Jesenic, samota u Vlašimé; Pirnitz, městečko v Jihlavsku; B. Malá či Brtnička, Klein-Pirnitz, ves n Třebíče; B. Dlouhá, Lang-Pirnitz, ves n Dačic; B. Nová, Neu-Pirnitz, ves u Třebíče. PL. Vz S. N., Sdl. Hrd. IV. 61.

Brtnlcký. B. předměstí, Pirnitzer Vorstadt Iglau. B. Ondř. Vz Blk. Kfsk. 1288.

Brtnlctví, n. = *včelařství*, die Bienenzucht. Nz.

Brtníček, čka, m., os. jm. Šd.

Brtnička, y, f., vz Brtnice.

Brtník, a, m., mlýn u Zbraslavic.

Brtno, a, n. = samota u Jistebnic.

Brtný, ébo, m. = *brtník*, der Zeidler. Rk.

Brtomil, a, m. = Bartoloměj. Slov. Němc. IV. 424.

Brtoška, y, m., os. jm. Let. Mt. S. IV. 2. 68., V. 340.

Brťov, a, m., ves u Boskovic na Mor. V Brťové na Mor. měli jen jednoho koně. Jak ho užívali k krmili? Vz Sbtk. Krat. h. 147. V B-vé na Mor. krmili chrousta k víděňské výstavě; při hodech plouli v dížích po rybníce; štěpovali studně na komín a dělali příkopy na zimu do zásoby, jež na půdě sušili, z jara pak je každému dle potřeby rozdávali. Vz o tom Sbtk. Krat. h. 147.

Brťovy, dle Dolany, vsi u Boskovic a u Mor. Třebové. PL.

Brťový strom, der Beutenbaum. Sl. les.
Brtva, y, f. = *Nová Ves*, ves u Dobrušky. Vz Sdl. Hrd. II. 55, Blk. Kfsk. 682.
Brtvín, a, m. B. z Ploskovic Jan. 1540. Jg. H. l. 2. vyd. 538., Šb. H. l. 2. vyd. 232, Jir. Rnk. I. 104.
Brtvy, dle Dolany, Brtew, ves u Bělohradu. Vz Blk. Kfsk. 592., 792.
Brty, dle Dolany, ves u Klatov. PL. — B. v Chebsku. Blk. Kfsk. 632.
Brucin, u, m., der Brucin, v lučbě. Nz., Šfk. 627., S. N., Šfk. Poč. 579
Brucit, u, m. = *kysličník hořečnatý*, nerost. Vz Šf. 197., Šfk. Poč. 205., Bř. N. 197., S. N.
Brucko. Brucko, brucko, goťalenko má, včeras byla v zlatým soudku a dnes seš jnž v mém žaloudku. Sš. P. 647.
Bručík, u, m. = *kabátek ženský*, mužské vestě podobný. Vz Prsllk. Ostrav. Tč.
Brucovina, y, f. = *brucin*. Rst. 401.
Bruča, dle Bača = *bručal*. Mor. Šd.
Bručák, vz Bručál.
Bručál. — B., geotrupes stercorarius, *hovnivál*. Na Hané. Sbtk.
Bručan, a, m. = *bručál*. BPk.
Bručať = *bručeti*. Slov. Ssk.
Bruček, čku, m. Už je na bručku (už má vyhráno). Na Zlinsku. Brt.
Brůček, čku, m. = *malý brok*.
Bručeti. — abs. Prase bručí. Us. Brt. Ten bručí (o opilci). Us Sn. Co je už pryč, to nebruči. U Rychn. Msk. — si kudy. Cestou si bručel. Vrch. — kde. Šactvo na něm jen bručelo (chodil upiatý). U Rychn. Msk.
Bručidlo, a, n. = *bručál*. Prk. Přisp. 22.
Bručivý, brummend. B. medvěd. Hrts.
Bručena. — B. = *chluputá zimní čepice*. U Stankova. — B., samota u Plzně.
Břud, u, m. = *kal, nečistota, špína*, der Schmutz, Unrath. Dch., Klš., Mkl. Etym. 22., Tč. Má na sobě břudu! Slez. Šd. Zůstal v láhvi na dně samý b. Ib., Brt. D. 201.
Břudák, a, m. = *špinavec*. Slez. Šd. Cf. Břud.
Brůdek, dku, m., mlýn u Ml. Boleslavě. PL. — B., hájovna u Březnic; samota u Loun; něm. Viertel, ves u Nové Kdyně (vz Brodek).
Brudík, u, m., vz Brom.
Břudivý, beschmutzend. Slov. Ssk.
Brudnatěti, ěl, ění, schmutzig werden. Slov. Ssk.
Brudnatý = *špinavý*, schmutzig. Slov. Bern.
Břudno. schmutzig. Nestydíš se, že košulenka b.? Brt. P. 143.
Brudný, luridus, schmutzig braun. B. barva = hnědá do zelenava a žlutava. Rst. 401.
Břudný = *plný břudu, břidký*, schmutzig. Ostrav. Tč. Také na Mor. a ve Slez. Tč. Takovou methodou učitelé ti korunu vědy válejí v brudném blátě pochotí tělesných. Čas. duch. 1879. 449.
Brudovatý. — B. = *brudnatý*. Slov. Bern.
Bruh, gt. brohu, m. = *brh, stoh*. Laš. Brt. Sláma, seno v brohu; Kobzole jsou v brohu (v zemi uložené). Vrch., Klš., Zkl
Břuch, u, m. = *břich*. Mor., slez. Brt., Bkř., Nl., Ž. wit. 43. 25. (břich. Ib. Hab. 16.), Sš. P. 705.
Bruchaj, e, m. = *břicháč*. Slov. Duchaj, ak si b. Zátur.
Břuchál, a, m. = *břicháč*. Mor. Brt. D.
Břuchatěti = *břichatěti*. Ssk.
Bruchmistr, a, m. = *purkmistr* (žertem). Ostrav. Tč.
Břuchňák, a, m. = *břicháč*. Mor. Val. Vck.
Brucho, a, n. = *břicho*. Slov.
Bruchoň, ě, m. = *břicháč*. Slov. Ssk.
Bruchoplytvy, pl., f., die Bauchflossen. Slov. Ssk.
Bruchosluha, y, m., der Bauchdiener. Loos.
Břuchotín, a, m., ves u Olomouce.
Bruchovina, y, f., der Wiederkauermagen. Slov. Ssk., Loos.
Brukát, u, m. = *brokát*. Má fěrtušek z b-tu, plnó kapcu dukátů. Sš. P. 660.
Brukev, brassica gongyloides, b. caulorapa, řepné zell. Vz Rstp. 85., KP. III. 269., Slb. 689., Čl. 14., Čl. Kv. 298., Kk. 214., Schd. II. 292., FB. 77, Rosc. 145., Kram. Slov. 50., Mllr. 25., Mkl. Etym. 22. B. pozdní, ránná (bílá vídeňská a anglická, modrá anglická), obrovská (bílá a modrá). Rt. B. nadívaná, zadělaná. Hnsg.
Brukot, u, m., das Gesumse. Us.
Brukvový, Kohlrüben-. Rk.
Brům, a, m., os. jm. B. z Bielé. Arch. III. 188. — Pal. Rdh. I. 118.
Brumaisl. Oprav *hobza* v *kobza* a při-dej: hrukačka, brumlačka.
Brumal, a, m. = kdo hraje na brumajsl. U Kostelce n. Orl. Ktk.
Brumbár, a, m. = *chroust, babka*. U Jilemn. — B. = *brumlavý člověk*. BPk.
Brumbera, y, m. = *kdo rád lihové nápoje pije*. U Počát. Jdr.
Brumbeřiti, il, ení = *lihové nápoje rád píti*. U Počát. Jdr.
Brůmka, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. Cf. Brům.
Brumla, y, f. = *brumle*. Slov. Ssk.
Brumlák, a, m., der Brummbär, Murrkopf; der Batzen, ein halber Groschen. Rk.
Brumlal, a, m., der Murrkopf. Rk.
Brumlačka, y, f., das Brummeisen. Vz Brumaisl. Km.
Brumlovati = *hráti na brumli*. U Příbora. Mtl.
Brumov, a, m., městečko v Kloboucku na Mor. Vz S. N., Tk. IV. 212.
Bromovice, dle Budějovice, ves u Klobouk.
Brumta, y, m. = *bručál*. Us. Kšá.
Brumtala, y, m = *brumlal*. U Olom. Šd.
Brumtati, murmeln, brummen. Us. Šd.
Bruna, y, f., samota u Bechyně; mlýn u Humpolce. PL. — B. = *brána*, die Egge. Slez. Šd.
Brůna. Skořicová b., der Zimmetschimmel, Čsk., Braunschimmel. Mkl. Etym. 22. Cf. Bronýr. — B. = prvý stojatý líčník na hřídeli vodního kola při heveru. Prm. IV. 270.

Brunát. Hr. rk. 383.
Brunátek, tka, m., der Laudfrosch. Rk., Šm.
Brunátník, u, m., der Braunstein. Slov. Ssk.
Brunatný. Mkl. Etym. 22. B. = nachový namodralý, purpurroth. Rst. 401.
Brunatý = *brunátný*. Ssk.
Brunavý, etwas grau. Slov. Ssk.
Bruncifský. B. Blanina u Olom. Km.
Bruncek, u, m. = *vesta s úzkým stojatým obojkem* (límcem), obyč. červená nebo modrá, lemovaná zelenými šňůrami; na pravé straně jsou světlé knoflíky pakfonové nebo z cínového plechu a pod podšívkou haklíky k zapínání, jichž nevidětí. Na mor. Val. Kol. ván. 197., Vck., Brt.
Brunclík — **B**, u, m. = *vesta bez obojku* (límce) v okolí rožnovském. K'd. I. 46.
Brunclovati = *bručeti, durditi se.* Ty se nabrunclaješ! U Kr. Hrad. Kšť.
Brunceveikar Stilf. 1625. Vs Jg. H. l. 2. vyd. 538., Jir. Ruk I. 104.
Bruncvík, a, m., syn Štillfridův, báječný kníže český. Vs S. N., Kram. Slov. 50., Sbn. 187., 271., 272., Jir. Ruk. I. 105 — *B. Zachar.* 1570., kněs a spisov. Vz S. N., Jg. H. l. 2. vyd. 538.. Jir Ruk. i. 105.
Bruněál, *brunčár,* a, m. = *brundibál.* Kutn. Koř. brek.
Brundibál, *brundivár,* a, m. = *hovnivál brouk.* Na záp. Mor. Kurz., Brt.
Brunel, u, m., vz Brynel.
Bruneiky, pl., f., Brünellen, franz. Pflaumen aus Brignoles. Šp.
Brunelkový, Brünellen-. B. omáčka k moučnému a žemlovému pudingu, dort. Šp.
Bruněřov, a, m., také *Pruneřov,* Brunnersdorf. ves v Kadaňsku. Vs S. N.
Brunka, y, f., brunia, die Brunie, rostl. B. uzlokvětá, b. nodiflora. Vz Rstp. 31ž. — **B.** = *bránka,* das Pförtchen. Na Ostrav. Tč.
Brunkati = *broukati, bručeti, hubovati.* — **na koho.** Pantáta by na ně brunkal. U Chotěboře. Kol. ván. 49.
Brunkovitý. B. rostliny, bruniaceae: brunka, stávka. Vs Rstp. 31 .—312.
Brunky, pl., m. = brunaví (voli). Slov. Ssk.
Bruno, a, m. Dal. 89., S. N., Tk. i. 603., Jir. Ruk. I. 105. B. Kartusian 1526. Jg. H. i. 2. vyd. 538.
Brunoř, e, m. = *brunař,* der Eggenmacher. Ostrav. Tč.
Brunoša, e, f., schwarzbraune Kuh. Slov. Ssk.
Brunov, a, m., vz Bronmov.
Brünování = připravování železných věcí na povrchu, aby nerezavěl (u zbraní = damaskování). Kram. Slov.
Brunovice, dle Budějovice, Braunsdorf, u Krnova.
Brunšperk, a, m., Braunsberg, mě. v Olomoucku = Brušperk. Vz toto.
Brunšvicko, a, n., vs Bruncvík, S. N.
Bruntal, a, m., Freudenthal, mě. ve Slezsku. Vz S. N.
Bruntala, y, m. a f. = *nespokojený člověk,* ein Unzufriedener. U Přerova. Bkř.

Bruntati, brummen. U Mistka. Škd.
Bruný = *vraný* B. koníček. Sš. P. 775.
Brunžiti, il, ení, summen wie die Bienen. Plk.
Brus, vz Mkl. Etym. 23. B. ležatý (ležák), liegender Schleifstein. Šp. O brusech vz Včř. Z. I. 82. — **B.** = *vybroušené mravy.* Velkoměstský b. Kká. Td. — **B** *jazyka, řeči.* B. má býti strážcem ryzosti jazykové. Ale b. má rozeznávati novoty vzniklé v jazyce bez cizího vlivu a vzniklé cizím vlivem. Druhé má vymítati bezohledně i z jazyka spisovného i z mluvy živé, prvé jen z jazyka spisovného a to ještě obmezeně. Vs Koř. 41., 42. O brusech jazyka českého vz v Listech paedag. II. 75.—77. a v Enc. paed. I. 781.—786. (Lpř.). Novější větší brusy jsou tyto dva: B. jazyka českého, který sestavila kommise širším sborem Matice české zřízená. 2. vyd. V Praze 1881. B. jazyka čes. Sepsal M. Hattala. V Praze 1877. — **B** *v chlebě.* Přidej: Zákal, pentlička. — **B.,** a, os. jm. Vz S. N. B. z Mohelnice. Sdl. Hrd. I. 22., III. 137., IV. 47. B. ze Zahrádky. Ib. 129.
Brusaci = *brusní.* B. kámen. Mor. Brt.
Brusácký, Schleifer-. Šm.
Brusáctví, u., das Schleiferhandwerk. Šm.
Brusadlo, a, n. = *brusidlo, brusník, brusnice, korýtko,* der Schleiftrog. Šp., Sl. les. Vz Brusnice.
Brusák, a, m., os. jm. — **B.,** vz Brusič.
Brusařský, Schleifer-. B. řemeslo. Us.
Brusec, sce, m. = *utěrák.* Nohy bruscem utírati. Hr. rk. 223.
Brusek, sku, m. = *brousek.* Ostrav. Tč.
Brusevnice, e, f. = *brusírna.* Rk.
Brusický, Schleifer-; Sprachverbesserer-. B. cech. Kos. Ol. I. 11.
Brusictví, n., das Schleiferhandwerk. Šm., Kos. Ol. i. 85.
Brusič. — *B-či* = grammatikáři, již se snaží z jazyka odkliditi vady všeho druhu. Vz Brus. Šd.
Brusička, y, f., die Schleiferin.
Brusičstvo, a, m., die Schleifer; Sprachverbesserer Kos. Ol. I. 60.
Brusidlo, vs Brusadlo. — **B.,** der Schleifapparat, die Schleifmaschine. B. na nsně, Lederschleifmaschine, Šp., na pilu, Säge-, Sl. les., všestranné (universalní) americké. Vz Včř Z. ii. 78.
Brusík, u, m. = *malý brus*
Brusina, y, f., das Schleifpulver, der Schleifstaub; *b-ny,* pl., die Schleifspäne. Šp. B-ny olejné, der Oelschmutz Šp. Vz Brusinky (konec).
Brusinky, *brusnice obecná,* vaccinium vitis idaea. FB. 67. Vs Brusnice, Mllr. 21., 109, Rosc. 139., Mkl. Etym. 23.
Brusinkový, Preiselbeer-. B. kořalka, Sl. les., kompot. Včk.
Brusířský, Schleifer-. B. břidlice. NA. V. 674. Vs Brusický. Kos Ol. i. 12.
Brusířství, n. = brusictví. Stat. př. kn. 1877. 35.
Brúsiti = brousiti Ssk.
Bruska. Tk. ii. 261., iV. 723., Tk. Ž. 45., 49., 51. — **B.** = *druh hlíny.* Db. — **B.** *mečová,* die Brust, der Theil des Degene

zwischen dem Griff und dem Stichblatt. Škd. exe. — B. = *Brusnice, potok* vanikající ze studánky sv. Vojtěcha v zahradě kláštera břevnovského. Vz Kv. 1885. 574., Brusnice, Tk. I. 603.

Bruská bráua v Praze. Tk. II. 97.

Brúskati se, herumstreichen. Kde se tam zase brúská? Na již. Mor. Šd.

Bruslačok, čku, m. = bruelíček. Koll. Zp. II. 84.

Brusle, také *lyžky, kluzle*. Mark. Vz Č. Výb. 311. B. na kladkách, die Rollschuhe; běh na bruslích, der Schlittschuhlauf. Dch. — B., vz Brüssel.

Brusleček, čku, m. = *kordulka, živůtek*. Mor. Brt. Vz Bruslek.

Brusleni, n., das Schleifen auf Schlittschuhen. Dnes je b., heute ist Schleiftag; b. o závod, das Wettschlittschuhschleifen. Dch.

Bruslenky, pl., f. = *brusinky*. Slez. Šd.

Bruslice, e, f. = *brusnice*.

Bruslič, e, m., der Schlittschuhlaufer. Ssk.

Brusliny, vz Brusinky. Šb. D. 14.

Brusliti = *na bruslích jezditi*. Us. BPk.

Brusné, ého, n., Brusney, ves u Mšena.

Brusnice, e, f. = *stolice (koza), podložka*, na níž leží točitý brus. Vz Brusadlo. Sn. — B., vaccinium, die Heidel-, Preiselbeere. B. obecná, v. vitis idaea, die Grandbeere, Preiselbeere, holokvětá, v. corymbosum, běloplodná, v. staminenm, pensylvanská, v. pensylvanicum, borůvka, v. myrtillus, vlochuně, v. uliginosum (lochyně, šálenka, mechynka, b. bařinná, die Bruch-, Tnrkelbeere. Sl. les., Odb. path. III. 731.). Vz Rstp. 983. B., klikev, v. oxycoccos, die Sumpf-, Moosbeere. Sl. les. — Cf. Schd. II. 286., S. N., FB. 67., Kk. 195., Slb. 386., Čl. 90., Čl. Kv. 270., Mllr. 21., 109., Brusinky, Listy filolog. VII. 14. — B., Prausnitz. *B. Německá*, Deutsch-Prausnitz, ves u Trutnova; *B. Dolní*, Nieder-Böhmisch-P., *B. Horní*, Ober-Böhmisch-P., vsi u Olešnice u Hostinného. Cf. Tk. II. 533., III. 119., 192., IV. 528., V. 236., Blk. Kfsk. 1288. — B., *potok*. Vz Bruska. Dal. 101., Tk. IV. 72., Tk. Ž. 49.

Brusnicovitý. B. rostliny, vaccinieae. Nz. Vz Brusnice, Rosc. 138.

Brusnični, Preiselbeer-. Šm.

Brusničják, u, m., vaccinium vitis idaea. Slov. Bartoš. Göm.

Brusník, u, m., vz Brusadlo.

Brusníř, e, m. Sdl. Hrd. III. 37.

Brusny, vsi u Tišňova a u Bystřice nad Hostýnem.

Brusný les u Netolic. Mus. 1880. 600., Dch. — B. země (trypel). Kř. 77.

Brusov, a, m., Prause, ves u Litoměřic.

Brussel. Vz S. N.

Brustriegel, něm., rozpěra, rozpěrák, rozpírka, rozvůrka, prsník. Us.

Brusy, pl., m., ves u Chrudimě a u Strakonic (vz Blk. Kfsk. 353.); něm. Pruss, ves u Žatče (vz Blk. Kfsk. 509.); les u Čelechovic, skála a pole u Troubek. Pk., Tf. Odp. 288.

Břúša = *břicho*. Mor. Brt. D.

Břúšča = *bříšek*. Mor. Brt. D.

Břúškatý = *břichatý*. Mor. Šd.

Břúško, a, n. = *bříško*.

Břušný = *břišní*. B. ploutev. Hdž. Čít. 184.

Brušovec, vce, m., ves u Nového Města v Brněnsku.

Brušovský, ého, m., os. jm. Žer. Záp. I. 52.

Brušperák, a, m. = *člověk potrhlý, hloupý*. Us. v kraji Novojičském. Mll.

Brušperk, a, m., Brannsberg, mě. na Mor. u Příhora. Cf. Brunšperk. B. leží uprostřed světa; B-štl kopali uhlí, ale nechali toho, aby se neprokopali až do Ameriky; Jak se stalo, že mají každý týden čtvrtek? Vz Shtk. Krat. h. 148.

Brutavosť, i, f., mürrisches Wesen. Šm.

Brutnák, borago, der Borretsch. B. obecný, b. officinalis. Vz Rstp. 1109., Kk. 180., Slb. 362, Čl. Kv. 229., FB. 54., Schd. II. 290., Rosc. 134., Mllr. 24.

Brutnákovitý. B. rostliny, boragineae, horretschartig: kostival, plíát, užanka lékařská, plicník, hadinec, kamýka lékařská, hrutnák, pomněnka, otočník. Vz Kk. 179.

Brutnákový, Borretsch-. B. list, salát. Šp.

Brutvan, u, m., něm. Bratpfanne. Mor. Neor.

Brúzgati se = *brouzdati se*. Na již. Mor. Šd.

Brůžek, žka, m. B. L. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 538.

Bružin, a, m., mlst. jm. Sdl. II. 210.

Brv. Očka brvou lehce zastřená. Čch. Bs. 67. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Mkl. Etym. 23. B. v bot. = chlupy obyč. stejné dlouhé na kraji ústroje plochého jsoncí a obyč. odstávající: listy netřesku obecného, die Wimpern. Rst. 401.

Brva, vz *Brv*.

Brvatý = *obrvený, brvami opatřený*, ciliatus, wimperig. Rst. 401. Vz Brvitý.

Brvenka, y, f. = *mechovka brvnatá*, měkkýš. B. rosolová, alcionidinm diaphanum, vlásková, serialaria lendigera. Vz Frč. 196.

Brvi, n. = *brv*. Kká. K sl. j. 64.

Brvička, vz *Brv*.

Brvinko, a, n. = *břevno*. Slov. Ssk.

Brvisko, a, n., grosse Augenbrauen. Šm.

Brvitonožec, žce, m., berosus. B. žlutonohý, b. aericeps, tmavohnědý, b. luridus. Kk. Br. 67.

Brvitý, gewimpert, ciliatus. B. list = na kraji odstálými, často dlouhými chlupy jako brvami porostlý. Čl. Kv. XVIII., Slb. XL.

Brvnatý = *brvami opatřený*, starkbranig. Vz Brvitý.

Brvní, Augenbrauen-. Šm.

Brvno, a, n. = *břevno, trám*. Slov. Vz Mkl. Etym. 21. Tu vidí tri veliké brvná. Dbš Sl. pov. I. 382.

Brvnový = *na brvna*, Balken-. B. sekera = kladnice. Slov. Bern.

Brvoblan, u, m., eperua, die Eperua, rostl. B. srpatý, e. falcata (die Wallaba. Šp.). Vz Rstp. 460. Usně vydělaná tříslem b-nu srpatého, vailabou, das Wallabaleder.

Brvonoška, y, f., chaetophora, der Borstenträger, rostl. B. štěrháková, ch. endiviaefolia, ozdobná, ch. elegans. Vz Rstp. 1877.

Bryčky římské. Vz Všk. 258.

Brýda, y, f. = *lať spojující konce řebřin vozu, aby se neroztahovaly, rozpěrák*. U Fryštátu. Džl. — B., y, m. = *tlachal*, der Schwätzer. U Místka. Škd.

Brydký = *škaredý*. Slov. Slav.

Brydlák, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Brydnuć, brydnu = *břednúť*. Ve Frýdecku. Brt. D.

Brydovati = *ustavičně něco mluviti*, schwätzen. U Místka. Škd.

Bryga, y, f. = *žerť*. Vzal na něho brygu. St. Jič. Brt. D. 201.

Bryja, dle Káča = *pokrm z vařeného ovoce* (jablková, brušková, ze sliv, chebzinek). U Opavy. Klš. B. = lízačka povidlová. Na Val. Brt. Sedl jako měch bryje. Laš. Brt. — B. = *kaše*. Vz Bryť.

Bryk, a, m., die Brike. Šm.

Bryka, y, f. = *bryčka*. Ostrav. Tč.

Brykulant, a, m. = kdo dělá brykule. U Rychn. Brv.

Brykule, vz Brykole. B., cavyky, Sponponaden. Ten s tím nadělá b-ll. Us. Dch.

Bryky, pl., m. = *žerty*. Slov. Hdk. C. 376.

Brykyšový. B. sukně se spinadly. Dač. I. 362.

Bryła = břila. Val. Brt. D. 201. B. = všechen pel vstavačovitých dobromady, massa, der Klumpen. B. výtrusová, massa sporacea, die Sporenmasse. Rst. 211., 401.

Brýlač, e, m., der Blinzler. Šm.

Brylatý, v botan., klumperig, schollig. Sl. les. B. = složený ze zrn dosť velikých nepravidelných, nakopených řídko v škůrku nepřetrženou slitých. Rst. 427.

Brýlavý. Mkl. Etym. 10.

Brýle, í, pl., f. = *svora či spoj žebřin* (napřed a vzadu). U Uh. Hrad. Tč.

-brylečný, -massulatus, -klümpig. Dvojbr., u vstavače; čtyrb. (poněvadž bryla pelová rozdělena jest na brylky 2 nebo 4. Rst. 401.

Brylena, y, f. = *kráva*, mající okolo očí lysky jako brýle. Mor. Brt. Vz Brylistý.

Brylistý. B. kráva = *brylena*. Mor. Brt.

Brylka, y, f. B. pylová (pollinodium), pyl v pouzdře prášnikovém do jedné massy srostlý nebo spojený jako u vstavačovitých, die Blüthenstaubmasse (Sl. les.). Čl. Kv. XVIII., Kk. 49., Rosc. 88., Rst. 401. Vz Bryla.

Brýlka, y, f., die Liebäuglerin, Schiolerin. Slov. Ssk., Šm.

Brylkonosný. B. rostliny. Vz Brylka. Hg.

Brým, u, m. Sosna brým, pinus nigricans. Rstp. 1434.

Bryndáček, čku, m. = *cintáček, slinták* (dětem). Us. Rgl., Msk., Ktk.

Bryndal, *bryndálek*, vz Bryndač.

Bryndanina, y, f., die Pantsche. Us. Ssk. Vz Bryndanice.

Bryndza. Hořká nešce brynza. Č. M. 147. Cf. — *Brynza*, Mkl. Etym. 23., Sl. sp. 173.

Bryndzař, e, m. = *brynzař*.

Bryndzařka = *brynzařka*.

Bryndziar, a, m. = *brynzař*. Slov. Šd.

Bryndzovník, u, m. = *brynzový koláč*, Brinsenkäsekuchen. S mamičkou a b-ky sa rozlúčiť. Cblpk. Dram. 51. — Mt. S. I. 72.

Bryndzový. B. halušky. Sl. sp. 115.

Brynel, u, m. či lastink. Vz Matj. 67.

Brynelky, pl., f., střevíce z brynelu. Us.

Brynknouti na koho = zkřiknouti, zařvati. Us. u Jilem.

Brynza, vz Bryndza.

Brynzařka, y, f., die Brinsenkäsehändlerin. Šp.

Brysila, y, f. Žlutá b., gelbes Brasilienholz. Kk. 143. Vz Prysila.

Brýť = *míchati*. Slov. Hdž. Čít. XII. Bradu brijeme, hollme; kašu bryjeme, miešame, preto sä menuje bryja. Hdž. Šlb. 32.

Bryzati, *bryznouti*. Slov. Prasla do mňä kämeňom, bryzla na mňä plameňom. Chlpk. Sp. 126.

Bryzdanica, e, f. = bryndanina. Slov. Ssk.

Bryzg, u, m. Slov. B. je od brýzgania. Vz Brýzgati. Hdž. Šlb. 39.

Brýzgať, bewerfen, besudeln; spilati, schelten. — **čím kam**. Ba už na to, čo ťa krási, blaží, hanby, hany blatom brýzgavá. Phld. IV. 155., Hdž. Na neprítomného ľahko sä dá b. a špintať. Hdž. Větln. 131. — **se kde**: se v čem = *babrati, špiniti se*. — B., brýždžu = *tlachati*. Val. Brt. D. 201.

Bryzule, e, f. = *brysila, prysila*. U Poličky. Kšá. Na mor. Val. Vck., Brt. D. 201.

Brýždití se = *jasniti se* (po bouři, po dešti). Už se zase vybřiždilo. U Domažl.

1. **Brz**, *brze* = *brzo*. Na výcb. Mor. Brt. D.

2. **Brz**, u, m. = *překážka, závada*, das Hinderniss. Bern. V skalných brzěch (hromadách, spoustách). Leg. o p. Marii v. 56. (Mus. 1855. 532., 1879. 120.).

Brza, y, f., fibra, die Faser. Vz Vlákno. Rst. 401.

Brzák, a, m. B-ci = děti, jež dříve devíti měsíců po svatbě se narodily. Br. — B., u, m. = *jarní oves*. Us. u Bělohr. Bš.

Brzánky, dle Dolany, ves u Roudnice. Tk. III. 34.

Brzany = *Brzánky*. Tk. III. 34.

Brzava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Brzce. Abychom b. běželi. Hus I. 333. Stal se b. s nebe zvuk. ZN. B. vše mine. Št. Kn š. 152.

Brzda = *zarážka, škrtidlo, kolotěž, šupka, zavírka, škrtnice*. Sp. Sl. les. B., frenum. Mkl. Etym. 23. B. siloměrná. KP. II. 26., NA. V. 162. B. u turbiny, u vodního kola. Zpr. arch. VI. 9. Vz Brzdka.

Brzdění, n., das Bremsen. Zpr. arch. VI. 10. B-ním pohyb mírniti. NA. IV. 155.

Brzdicí, Bremse-. B. zařízení, přístroj (u jeřábu). Zpr. arch., NA. IV. 5.

Brzdič, e, m., der Bremser. Hř. 3., NA. IV. 215.

Brzditi = škrtiti, zastaviti, zaraziti. Us.

Brzdka, y, f. = *malá brzda, šupka*. U Hořic. Ilk.

Brzdový, Bremse-, Schleif-. B. dynamometr, ZČ. I. 272., kotouč, Zpr. arch. X. 22., špalíček, Schleifstöckel, válec, -walze, táhlo, -zug, klika, -kurbel. Pdl. exc.

Brze, vz Brz, 1.

Brzečka, y, f. = *malá brza*. Bern.

Brzečku = *brzečko*. Slov. Tam ju najdem b. Sb. sl. ps. II. 1. 101.

Brzek, zku, m. = *mandel, hrbka*, dle Mandel. Sl. les.

Brzel', a, m. = *brzlík*. Slov. Ssk.

Brzglý. Nabrzglě, navrzglé mléko = navinulé, jež počíná kysati. Mor. Brt. D. 201.

Brzgnút = brzditi. Na Val. Brt. D. 64.

Brzgoniti = maškrtiti. Slov. Bern.

Brzhod, u, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Brzlačă, ata, n., das Frühkind. Slov. Ssk.

Brzice, dle Budějovice, Brsitz, ves u Jaroměře. Blk. Kfsk. 707., Sdl. Hrd. II. 275. — B. = *brzlík* Slov. Ssk.

Brzičko, sebr bald. Vz Brzo. Dch.

Brzičky, pl., f. = *brza*. Slov. Ssk.

Brzičký, vz Brzký.

Brzina, y, f., die Eile; die Milz. Slov. Ssk.

Brziuko, sebr bald. Dch.

Brziti, il, ení = *náhliti*. Slov. Ssk.

Brzko, vz Brzo.

Brzkonohý = *rychlonohý*, schnellfüssig. B. Achilleus. Plk. Vz Brzkosť.

Brzkosť. B. (= rychlosť) oka, mženie. Krist. l. a. Nebesa veliků b-stí pohnů se ZN. V b-sti je zbili. BO. A tak často se nahodl, že někam v brzkosti mysli z toho přijde, že . . . Št. Kn. š. 6. (36.). Vz Pračkový.

Brzký. Brzkým krokem se brachu. BO. Brzky nohy jich, veloces. Ž. wit. 13. 3. Blízko jest den boží veliký, blízký a brzký velmě. Hus II. 13. Čas, v kterém jsi, jest tak malý a brzký, že jakž brzo přijde, tak brzo minul. St. Kn. š. 174. — **v čem**. Neroď brzký neb popuzený býti v svém jazyku. Hus I. 255. — **k čemu**. B. k mluvení a zpozdilý k slyšení. Hus III. 110. Buď brzek k slyšení a pozdní k hněvu. NZ.

Brzlák, a, m = *brzák*. Šm.

Brzlice, e, f., glandula thyreoidea, žláza krční, die Schilddrüse. Vz S. N. IX. 1199., Brzlík, Slov. zdrav. 41.

Brzlík = *brzlice*. Nz. B-ky s karfiolem, s lanýži, slaninou protáhnuté, smažené, se špargiem, zadělávané Hnsg.

Brzlíkový, Briesel-. B. puding, polívka. Šp.

Brznění, n., die Pantsche, Pantscherei. Slov. Ssk.

Brzulce, e, f., Perschling, řeka v Rakousích. Šb. L. I. 40

Brzniti, il, ěn, ění, pantschen, sudeln. Slov. Ssk.

Brzo. Mkl. Etym. 11. Oženil bych se brzičko, ale mám peněz maličko. Sš. P. 670. (190.). Na brze tu byl. Us. Tč. Cf. Brzký. Sejdi brzo. BO. Tak brzy na to nezapomenu. Us. A když jeho brzo zazřiechu. Pass. 14. stol. Vstaň brzo. GR. Už bylo brzo na den. Us. Obraťte sě a zastyďte sě velmi brzo. Ž. wit. B., birzo. Ž. wit. 36. 2. Ne tak brzo král rozkáza. Alx. (Jir. Anth. I. 3. vyd. 36.). A ten člověk Kristus jest Bóh a jakž sej' brzo počal, tak brzo Bóh i člověk. St. Kn. š. 19.

Brzobohatý Frant. Vz Tf. H. l. 130.

Brzomoudrý (mnohomoudrý) nedobře mudruje. Č. M. 208.

Brzon, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Brzorád, a, m., os. jm.

Brzota, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Brzotice, dle Budějovice, Brzotitz, ves u Dolních Kralovic. Arch. I. 532., Tk. I. 406., 408., III. 73., Blk. Kfsk. 900.

Brzoučko. Vz Brzo.

Brzoučký, vz Brzký.

Brzoun, a, m., trachypetes, der Fregattvogel. Šm.

Brzounký, vz Brzký.

Brzovatý, maserig. Vz Brza. Slov. Bern.

Brzozov, a. m. Br. z B-va Valent. † 1570. Jir. Ruk. I. 104.

Brzúčko. Vz Brzo. Sš. P. 436.

Brzula, y, f., das Blauholz. U Místka. Škd. — **B.**, os. jm. Sl. let. II. 236. Vavro (Vavřinec) B. z L'ubietovej, strach a hróza Turkom. Č. Čt. I. 227.

Brzúnečko = *brzoučko*. Mor. Brt. D.

Brzvany, dle Dolany, Weberschan ves u Postoloprt.

Brzve, pl., ves u Únoště. Janek Rokycanský, seděním na Brzvech. Arch. II. 456., Tk. II. 533., IV. 170.

Brž. Na konci za Alx. přidej: Výb. I. 1098. 26. Nebylať by manželství čistota, ale b. (spíše) nečistota; A ďábel od nich nebude vyhnán, ale b. přivázán k nim bude. Št. Kn. š. 90., 93. (139., 216).

Bržďálka, y, f. = *svárnice*, uvařená žinčice spodní; svrchní se smetanou slove *urda*. Na mor. Val. Vck., Brt.

Brže, vz Brž. Přiňď brže než včera. Ostrav. Tč.

Bržický, ého, m., os. jm Mor. Šd.

Bržín, a, m, Wirschin, ves u Manetína. PL., Blk. Kfsk. 1289.

Bržlen, u, m. = *zimozelen*. Slov. Ssk.

Bržok, žku, m. = *bržek*. — **B.**, runder Hühnerkorb. Slov. Ssk.

Bšany, dle Dolany, Pschan, ves u Hořic. PL., Tf. Odp. 287.

Bšovka, y, f., Schopka, ves u Mělníka. PL.

Bů (mů) = *hlas kravský, volský* — **B.** = *kráva* (v dětské řeči). Kšá.

Buba, y, m. = *bubák, strašidlo*. Kde je tma, tam je b.; Nechoď tam, vezmě tě b. Ostrav. Tč.

Bubácký, Gespenst-. Šm.

Bubača, ete, n. = *bubáč*. Mor. Brt. Také malé b., co sa chytá rubáča. Brt. P. 95.

Bubák = *strašidlo* (v dětské řeči). Zakaboněným čelem pouští b-ky (straší). Ehr. 5. Vidí všude b-ky (všeho se bojí). Us. Dbv. Táhni domů, už dávno odzvonili na bubáky (k modlení). U Rychn. Msk. — **B.** = *bázlivý člověk*, ein furchtsamer Mensch. To je b.! U Kr. Hrad. Kšť. — **B.**, os. jm. — **B.**, u, m. = *černý bob*, schwarze Bohne. U Nov. Bydž. Kšť. — **B.** = *pupeček, pupček, pupenec*, zbytek kalichu u jablek a hrušek (dole na ovoci je stopka, nahoře bubák), der Butz. Ve vých. Čech. Kšť., Mý., Brv., Sl. les.

Bubáková, é, f., samota, u Vinohrad.

Bubal, u, m. Zdali oráno býti může bubalomi (bubalis). BO.

Bubanov, a, m., místní jm. Arch. III. 480.

Bubaráš, e, m. = *bubák*. Šm.

Bubati = *bumbati* (o dětech). Ostrav. Tč.

Bubek, bka, m., os. jm. Šd., Let. Mt. S. IX. 1. 46.

Bubela, y, m., os. jm. Vek., Tč.

Buben. Vz KP. II. 296., S. N., Šrc. 134, Kram. Slov. 51., Mkl. Etym. 18. B., tympanum. Ž. wit. 80 3. Hořejší dno, der Schlagboden, strunové dno, der Saitenboden. Čsk. Obruč, kroužek, mosaz, kůže, palička k bubnu, koza na b., der Trommelsattel. Čsk. B. kostelní. KP. II. 296. Z šalméjí, z bubnóv zvučný šal. Alx. II. v. 32. (HP. 60.) Přestala radosť bubnóv; V bubniech a húslech (in tympanis et cytharis); Držiece b. a húsle. BO. Niektorí sprostí ľudia podobajú sa bubnu: zdnuky sú prázni, ale veľký lomoz robia. Zátur. Priat. III. 96. Ty šaty beru jen na slavnosti k bubnům (když se v kostele bubnuje, zřídka). U Žamb. Dbv. Vz Bubnovací. Uhodili na b. poplachem. Skl. 326. A pak lítaly vztekle paličky po bubnu, až hrčivý zvuk daleko za brány zalétal. Sk. 98. Nebudzem dobrý, nebudzem, aj až ma odrú na b.; Dal si udělať z kódele b., a z mrkvy hnsličky a z řepy cimbál, tak sobě cingal, z cibule paličky; Až nám budú hudci na bubny bubnovať. Sš. P. 673, 683., 783. Tlouci na veliký b., die grosse Trommel schlagen. Dch. Vše nám dají na b. (dražbou prodají). Čch. L. k. 68. Na b. přijíti, na bubnu býti = na mizině, ježto se dražbou vše prodá, což se bubnem ohlašuje. Us. Rjšk. Dáti kůži na b. (špatně pochoditi). Lpř. Má se k tomu, jako zajíc k bubnu. Brt. — *Bubínek v uchu*. Vz Schd. II. 348., KP. II. 291., Čs. lk. III. 380., Slov. zdrav. 41. — *B. (kolo cevní, kruhlák)*, der Drehling bei der Brettsäge; *b. (lub)*, die Riementrommel; *b. obdělávací, obráběcí*, die Bearbeitungstrommel; *bubínek k měření*, die Messtrommel; *b. prací*, die Waschtrommel, *b., perovnice*, das Federhaus; oběžný b., umgehendes Federhaus; péro v bubínku se vymknulo, ist ausgerückt; *b. laťový*, die Lattentrommel; b. laťový nesmí hluboko ve vodě státi; *b. odstředivý*, die Centrifugal-. Šp. *B. na praní bramborů* (ve škrobárně). Zpr. arch. VIII. 88. *B. = válcovitá podporná zeď kupoly*; *b. silový*; *b. prací* (k vypírání látek bavlněných). NA. I. 83., IV. 32., 50. *Bubínek rostlinářský*, botanický (torba b.), die Botanisirtrommel. Dch *B. větrný*. ZČ. I. 491. Veliké sloupy sestrojují se z kusů, které *bubny* (Trommeln) slují. Lehner. *B. = taberna* na př. v některých klášteřích otáčí se b. a v něm objevují se jídla pro chudé. Us. Rjšk. — B., das Trommelschloss, hrad u Touškova. Vz S N., Tk IV. 377. — B., bna, m., os. jm. B. z Leštné. Sdl. Hrd. IV. 325.

Bubeň, bně, f., Dreitrommel, ves u Chrudimě.

Bubenář, e, m. = *bubnař*. Šm.

Bubeneč, nče, m., Bubentsch, pivovár u Plzně; samota u Pacova; B. = *Ovenec*. Tk. I. 32.

Bubeníček, nka, m. = malý buben.

Bubenice, e, f., die Trommelschlägerin. Šm.

Bubenický, Trommelschläger-. Šm.

Bubenictví, n., die Trommelschlägerei.

Bubenka, y, m. B. Jonáš, kněz. 1685. Vz Jir. Ruk. I. 105.

Bubenník, a, m. Hr. rk. 279.

Bubertka, buberta, y, f. = *sušírna lesního semene*, das Dörrhaus. Mor. Škd.

Bubínek, nku, m., *malý buben*.

Bubinka, y, f. = *vřídek*, das Blätterlein. Slov. Bern.

Bubiukati = *bumbati* (o dětech). Ostrav. Tč.

Bubinkovati, trommeln, wirbeln. Šm.

Bubla, y, m. B. Mart. Jir. Ruk. I. 105.

Bublač, vz Bubla. — B., die Trommeltaube. Sl. les. Vz násl.

Bublák, vz Bubla. — B., die Trommeltaube. Jmt. Vz Bublač, Bubnovák.

Bublal, a, m. = *bublák*. Us. Ssk.

Bubláň, a, m. = *bubla* Slov. Ssk.

Bublání, n., das Murmeln, Murren, Gebrödel (vření), Gemurmel. B. potoka. Čch. B. trnie zapáleného (praskání, sonitus spinarum ardentium). BO.

Bublaníce, e, f. = *bublání*. Přes celý den b ci dává (buble). Db. 164.

Bublanína švestková, třešňová (třešňák). Dch., Hnsg.

Bublánky = *šišky dubové*, alapsa, galla. Byl.

Bublati Vz Listy filolog VII. 16. — **abs.** Potůček buble. Us. — **co.** Řeka kolébavku bublá. Kká. K sl. j. 149. — **kde.** Pod skalou v mechu to bublá *zpod* skrýše. Kká.

Bublavosť, i, f., die Brummigkeit.

Bublavý. Dostaneš b-vou (dudlavou) ženu. Kol. vän. 41. Nesedej na konev, budeš míti b-vého muže (rozejdou se ti vdavky; říkají staré ženy mladým dívkám). U Žamb. Dbv.

Bublem teče vodička (bublajíc). Nár. bibl. V. 142.

Bublenka, y, f., červ. B. ušatá, notomata aurita, obecná, hydatina senta). Vz Frč. 58., Brm. IV. 2. 103. — B. = *dubovka, dubinka, duběnka, dubová kulka*, způsobená píchnutím žlabatky (cynips). Rstp. 1396. Vz Bublina.

Bublík, a, m., os. jm. Šd.

Bublina. Vz Šrc. 129., Mkl. Etym. 18. B. parní, das Dampfbläschen. Šp., vzduchová, die Luftblase, vodíková, ZČ., plynová, Gasblase. Šp. B-ny dělati, Blasen werfen. Dch. Nadul se jak b. vodní, rozplznul se a byl ničím. Lpř. Tento skutek konečně sťa prázná b. mydlinová splasnul. Lipa 250. Poznal b-nu. Vz Opilý. B. v bot. = díl dutý, nafouklý, plyn obsahující na stélce mnohých chaluhovitých, vesicula, die Luftblase. Rst. 401. — B., *bublinka = upolín západní*, trollius europaeus, die Trollblume, Rstp. 16.; *silénka nadmutá*, silene inflata, rostl. Slb. 625.

Bublinatka, utricularia, der Wasserschlauch, rostl. B. obecná, u. vulgaris. Vz Rstp. 1227., Slb. 292., Čl. Kv. 265., FB. 65., Rosc. 136.

Bublinatkovitý. B. rostliny, lentibularieae: tučnice, bublinatka. Vz Rstp. 1226., Slb 292., Rosc. 136.

Bublinatosť, i, f., die Blasigkeit.

Bublinatý. Slb. XL. B. železo, luckiges Eisen, Bc.; b. a struskovitý sloh (zemin).

Krč. G. 188., Frč. G. 166. B. = bublinu jednu u. množitou majíci nebo z bublin složený, vesiculosus, blasig. Rst. 401. Vz Bublina.

Bublinčeti = bubleněti.

Bubliník, u, m. B. lomivý, cystopteris fragilis, druh kapradí. Let. Mt. S. VIII. 1. 16.

Bubliniti, il, ění, Blasen werfen. Slov. Ssk.

Bublinkovati, Blasen werfen. Šm.

Bublinkový, Blasen-; Gall-. Šm.

Bublinný = bublinatý. Slov. Ssk.

Bublinovitý, blasenartig. Šm., Rst. 401.

Bublinový = *jako bublina slabý*. B. budova. Osv. I. 347.

Bublomet, u, m., theleboIus, der Warzenschneller, houba. B. hnojní, t. stercoreus. Vz Rstp. 1960.

Bubloň, ě, m. = *bibla*. Loos.

Bublončiti, il, ení, Blasen werfen. Šm.

Bublouu, vz Bibla.

Bubná, é, f. Žofka rozená z Bubně. Vz Blk. Kfsk. 125.

1. **Bubník**, u, m., ein Weinfass von 20 Mass, Tonne. Šm.

2. **Bubník**, a, m., os. jm. Tk. V. 137., 192.

Bubno. Z Bubna, rodina šlechtická. Vz Sdl. Hrd. I. 252., II. 275., III. 301., Žer. Záp. II. 182., Tf. Odp. 24., Blk. Kfsk. 1289., S. N.

Bubnov, a, m., Bubenetz, ves u Žamberka.

Bubnovací šat = *sváteční*. Vz Buben U Nezamyslic. Bkř.

Bubnovák, a, m. = *bublák*, die Trommeltaube. Plk.

Bubnovati. — **abs**. Už tambor bubnuje, šobaj mašíruje. Sš. P. 573. — **kam**: do kostela (aby se šlo do kostela). Us. Čsk. Jak mu tam bude dráb na záda b. Sš. P. 512. — **kdy**. Během při mletí bubnuje (o spodek tluče). NA. IV. 28. — **k čemu**: k modlení, k defilování, k poklusu, k útoku, k požáru, k pochodu. Čsk. — **na koho**. Keď na mňa budú bubnovať, ešče jim budu bubovať. Sš. P. 673. — **nač**. Na dva bubny b-li. Er. P. 183. b. — **komu**. Už mu budou brzo b. (věci dražbou mu prodaji). Us. Tč. Slyšela tam hráti, bubny b., komu to bubnujú? Sš. P. 146. — **kde**. Ve vsi k stádu bubnují aneb sviněm k jich jídlu. BN.

Bubnový, Trommel-. B. pergament, Šp., vodní dmychadlo. ZČ. I. 326.

Bubny Malé, Klein-Bubna, ves u Prahy. Tk. I. 603., II. 533., III. 643., IV. 723, V. 236., VI. 60., Tf. Odp. 286., Blk. Kfsk. 768., Tk. Ž. 43.

Bubo, a, m. = *bubák*. Odrezal mu bubo cicí. Slov. Rr. Sb. vz Bubák. — **B.**, vz Bubou.

Bůbol, vz Boubel.

Bubolec, lce, m., die Beule. Má b-lce od komára. Ostrav. Tč.

Bubon, u, m. = *buben*. Slov Ssk. Šabla mi zazvoní, ai b. měděnný, keď sa moja duša od těla oddělí. Koll. Zp. I. 37. — **B.** = *dýměj, výr, třislnice*, eie Beulo, Leistenbeule. S. N. X. 203., I. 935., Slov. zdrav. 41.

Bubotati = *blbotati*. Voda buboce. Rr. Sb. Vz Listy filolog. VII. 22.

Bubovice, dle Budějovice, ves u Březnice a u Berouna (u Ber. také = *Bukovice*). PL., Tk. V. 152., Sdl. Hrd. III. 236.

Bubovický potok, přítok Berounky. Vz Bubovice, Kv. 1885. 642.

Bubr, u, m. = *bobr*, veliký brách. Ovsa, bubru, vičky pro tako koničky, to jim ona dava. Sš. P. 753.

Bubření, n., das Blähen. Bc.

Bubřeti, 3. pl. bubří.

Bubřivost, i, f., turgescence. Hg.

Bubu = *bumbu*. Chceš bubu? Ostrav. Tč.

Bubububu. Bubák ide: bubububu (tak strašívají malé děti). Na Mor. Sd.

Bubulka, y, f. = husa (v dětské řeči). Mor. Brt.

Búc, e, m. B. Jan, 1770. Vz Jir. Ruk. I. 111.

Bucati, *bucnouti*, ul, ut, utí = *udeřiti*. U Místka. Škd. V dětské řeči = *lehnouti, spáti*, sich legen. Na Mor. a Slov. Bucni si. Sd., Vck., Rr. Sb.

Buccinator, u, m., lat. = jeden z četných v líci se prostírajících svalů. Slov. zdrav. 41.

Bucek. — **B.**, cku, m. = *pucek*, der Patzen. B. jest na hřídel připájený. Šp.

Bucefal, a, m. = *známý kůň Alexandrův*. Vz S. N. A král na svém Bucefale. Alx. B. v. 78. (HP. 74.).

Bucel, clu, m., der Butzel. Šm.

Bucida, y, f., der Manglesbaum. Šm.

V Bucilách, samota u Dobříše. PL.

Bucinka, y, f. = *pusinka*, hubička. Vz Bucka. U Místka. Tč.

Bucka, y, m., os. jm. Arch. I. 417. — **B.**, y, f. = *hubička*. Mor. Tč.

Bucklandit, u, m., nerost. Bř. N. 13

Bucko, a, m. = *buco*. Slov. Ssk. — **B.**, a, n., krajina okolo buckého rybníka u Řečova.

Buckov, a, m., městečko u Středoklak.

Buclafounký, hübsch vollwangig. Vz Buclatý. Us.

Buclatý. B. tvář. Osv. I. 83., Hrts.

Buclice, e, f. B. nalévací, Giesbuckel. Šm.

Buclík. — **B.** = *malý člověk*, Bürzel. Dch. — **B.**, u, m., der Putzen. B. kyvadelní, der Pendelputzen, b. hlubiče, der Senk-; b stavitkový, das Stellungsfässchen; vestfalské b-ky, westphälische Ballbänschchen. Šp.

Bucloušek, ška, m. = *buclaté dítě*. Dch.

Bucnatost, i, f., die Dicke, Vollwangigkeit. Bern.

Bucnatý, vollwangig, dick, *buclatý*. Slov. Ssk.

Buco, a, m., der Vollwangige, Dickbauch. Slov. Ssk.

Bucok, cka, m. = *buco*. Slov. Ssk.

Bucol, clu, m., der Butzer, Flocken. Slov. Ssk.

Buč, e, f., Budetsch, čes. také *Budeč*, ves u Dol. Kralovic. Vz Blk. Kfsk 905. B. tvrz. Žer. Záp. I. 143.

Buča, e, f. = *bučina*. Slov. Ssk.

Bučák, u, m. = *houba*, druh hřibu. Na jihových. Mor. Brt. LN. II. 117.

Bučau. Vz Nová Ves.

Bučauka, y, f., samota u Nuslí.

Bučati = *bučeti.*

Buček, čka, m. B., ryt. z Heraltic, Jos. Ign., právník, † 1821. Vz S. N. — **B.**, ves u Kralovic.

Búček, čku, m. = *malý, mladý buk.*

Bučeti, Mkl. Etym. 24. — **B.** = *pučeti, rozvíjeti se.* Na Slov. Buče hora, buče a ten lesík nechce. Sl. spv. IV. 128.

Bučí = *bukový.* B. dříví, das Buchenholz. — **B.**, n. = *bučina.* Kká. Š. 8. B. zohýbala. Šš. P. 142. — **B.**, Budsch, ves u Manetína, vz Blk. Kfsk. 358.; Butschy, samota u Kralovic; Putschen, ves u Krumlova. PL., Tk. III. 104. Cf. Sdl. Hrd. III. 37.

Bučice, dle Budějovice, Budschitz, ves u Dolních Kralovic; Busitz, ves u Sedlčan; *B. Dolní a Horní*, Unter-, Ober-Butschitz, vsi u Čáslavě. PL., Sdl. Hrd. I. 154., 216.

Bučina. — **B.**, hora u Karlova Týna. Krč. — **B.** = místní jm. Mauritius z B-ny. Tk. II. 216., III. 102.

Bučinec, nce, m., obec v Hontě na Slov. Pokr. Pot. II. 235.

Bučinka, y, f. = *bučina.* Dbš. Obyč. 93.

Bučinový = *bučí, bukový*, Buchen. Dch.

Bučkovice. Z B-vic Kateřina. Vz Blk. Kfsk. 471.

Bučky, pl., mlýn u Dobrušky. — **B.**, vz Pozabučky. Poza bučky, poza peň, podže, bratu, podže sem: poza bučky a klády, tancuj, šohaj, za mládi. Koll. Zp. I. 331.

Bučník. Je dolina, dolina, na doliné b. Šš. P. 242. — Sl. ps. 200., Koll. Zp. I. 151.

Bučno. Hučno, bučno a v paty zimno! Koll. III. 229.

Bučný, brüllend (od bučeti)? Phld. IV. 3.

Bučoláčik, u, m. Tu do b-ka ze studničky vody nabrala. Dbš. Sl. pov. I. 216.

Bučoves, vsi, f., ves u Kopidlna. Vz Blk. Kfsk. 1289.

Bučovice, dle Budějovice, vsi u Votic a u Golč. Jeníkova; městečko u Vřškova na Mor.

Bučval, a, m., os. jm. Šd.

Buda, y, f. = *bouda.* Vyhlídá jak pes z budy. Ostrav. Tč. — **B.**, y, m, os. jm. Pal. Rdh. I. 118. — **B.**, *vsi* u Mnichova Hradiště, u Zbraslavic a u Černého Kostelce; *samoty* u Votic, u Kouřimě, u Zbraslavě, u Milína.

Budák, a, m. = *vrátný*; *hlupec.* U Litovle. Kčr.

Budáky, dle Dolany, Pudakeln, ves u Kaplice.

Budalík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Budař, e, m., samota u Milevska.

Buďar, a, m. = *malý tlustý člověk.* U N. Kdyně. Vz Budík.

Buda-Pest, u, m., Ofen u. Pest. S. N.

Buďárek, rka, m., os. jm. Mor. Šd.

Budatín, a, m., hrad na Slov., kde Kysuca do Váhu se vlévá. Pokr. Pot. I. 185.

Budče, Butsch, ves u Dačic; Wutsch, ves u Veseřic. PL.

Budčeves, vsi, f., Budschowes, ves u Kopidlna. PL., Tk. III. 35.

Budčice, dle Budějovice, byla ves u Křivsoudova. Tk. III. 35., 44.

Budčovice, dle Budějovice, Budschowitz, ves u Votic. PL. Vz S. N.

Búda, y, f. = *bouda.* Z Búdy Brikci. Tk. IV. 159., V. 228.

Buddha, y, f., královský syn a reformator náboženství v Indii. Vz KP. I. 104., S. N., Kram. Slov. 51., Enc. paed. I. 786.—793.

Buddhism-us, u, m. = *Buddhovo náboženství.* Vz Lpř. Děj. I. 22., KP. I. 104., S. N., Buddha.

Buddhista, y, m., pl. -sté = *přívrženec Buddhův*, buddhismu. Lpř. Děj. I. 19., 22., S. N.

Buddhistický, buddhistisch. B. kněz, Lpř. Děj. I. 122., stavby. KP. I. 105.

Buděcko, a, n., ves u Konic.

Budeč, dče, f. (od Budka, nom. Budek, Pal. Rdh. I. 132.), hrad, nyní jenom zříceniny a prastarý kostelíček v okr. smíchovském. Vz S. N., Tk. I. 603., III. 74., 253., Sbn. 91., Enc. paed. I. 793.—802. — **B.** = *Buč.*

Budčhostice, dle Budějovice, Budohostitz, ves u Velvar. Tk. I. 603., III. 70., 84.

Budechi-us, a, m. či Budek z Falkenberka Šim., kněz za Rudolfa II. Vz Jir. Ruk. I. 105.

Buděj, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Budějovice. Budivojovice. Dal. 153. Ku Buděvicóm. Pč. 21. K Budějovicóm, Pč. 31., v Budějovicech, Pč. 24., za Budějovici. Pč. 21., 34. Tvar Budějovicemi je dle Prk. v Pdg. 1886. 136. jen v obecné mluvě. Vz S. N., Tk. I. 603., II. 533., III. 643., IV. 723., V. 236., VI. 346., VII. 410., Tf. Odp. 286., Sbn. 587., 732., Blk. Kfsk. 1289., Tk. Ž. 220., Sdl. Hrd. I. 157., III. 301., IV. 368.

Budějovicko-linecká železnice. Vz KP. I. 235.

Budějovicko, a, n. = budějovský kraj. Mus. 1880. 85. Vz Budějovsko.

Budějovický, Budweiser. S Budějovickými. Pč. 37. Strahovali va vozy budějovické. Pč. 43. B. bzikota = český tanec. Škd. Vz Budějovský.

Budějovsko, a, n. = Budějovicko. Mus. 1880. 27. Vz Budějovský.

Budějovský = *budějovický.* Dle Brt. lépe: budějovský. Cf. Brt. D. 152.—153. Budějovští se mnú příměří držeti nemíní. 1478. Gl. 84. B. sněm. Žer. Záp. II. 179.

Budek, dka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Tk. I. 603., II. 472., V. 57. Cf. Budechius.

Budel, dla, m., os. jm. NB. Tč.

Budělník, u, m., amberboa, rostl. B. pižmový, a. moschata, vonný, a. odorata. Vz Rstp. 928.

Buděné, ého, n. Choditi po b-ném = zváti na druhý den po svatbě na svačinu. Na Vsacku. Vck.

Budeng, a, m., semnopithecus maurus, der Budeng. Brm. I. 92.

Budenice, vz Budynice.

Budenický, vz Budynice.

Budenín, a, m., ves u Votic. Vz Blk. Kfsk. 241.

Buděšín = *Budišín.* Tk. V. 236.

Buděta, y, m, os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Budětice, dle Budějovice, Budětitz, ves u Horažďovic. Arch. III. 500.

Budgetování, n. Kaizl. 359.

Budice, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Budíček, čku, m., ein Schallapparat, der Wecker. Ck. Hodiny s budíčkem, die Weckeuhr. Šp. Vz S. N., Schd. I. 89. — **B.**, die Tagesreveille. Čsk., Dch.

Budičín, a, m., Buritschen, ves u Kaplice.

Budíčka, y, f., die Weckerin. — **B.**, les u Krhové na Mor. Pk.

Budíčkový, Wecker-. B. stroj, das Weckerwerk, ručička, der Weckerzeiger, rameno, der Weckerarm, kladívko, -hammer, číselník, -scheibe. Šp.

Budičovice, dle Budějovice, ves u Vodňan.

Budidlo, vz Budič.

Budichov, a, m., Budikow, ves u Čes. Dubu. Vz Blk. Kfsk. 1290.

Budík, u, m. = *budíček.* Dch. — **B**, a, m. = *malý, tlustý člověk.* U N. Kdyně. Rgl. — **B.**, os. jm. Slez. Šd.

Budíkov, a, m., Budikau, ves u Humpolce. Vz Blk. Kfsk. 694. Böhm. Märzdorf, ves u Rudy na Mor. PL., Tk. III. 36.

Budíkovatý, dick. Šm.

Budíkovice, dle Budějovice, ves u Třebíče. Tk. I. 157.

Budilov, a, m., Budilau, ves u Vimberka. — **B.**, os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Tk. I. 45., 154.

Budiměřice, dle Budějovice, ves u Nimburka.

Budimír, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Budín, a, m. (od Budy. Pal. Rdh. I. 136). — **B.** = *vsi* u Nechanic a u Dobříše; *samoty* u Nov. Města nad. Met., Rychnova a Uhlíř. Janovic. PL. Cf. Tk. VII. 410., II. 533., III. 401., 490., IV. 723., VI. 346., Tk. Ž. 19., 175., 182., 191., Sdl. Hrd. II. 158. B. v Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 1119.

Budína, y, f. = bouda z kamene a hlíny vystavěná. U Pacova. Jdr.

Budínčina, y, f., eine Art Trauben. Šm.

Budínec, nce, m. B. les. Tk. I. 444.

Budínek, nka, m., os. jm. Mor. Šd.

Budínice. Z B nic Bohuslav. Tk. I. 444.

Budínka, y, f. = *veliké sladké jablko.* Mor. Brt. — **B.** = *druh révy.* V Podluží na Mor. Brt. — **B.**, y, m., os. jm. Šd.

Budínky, pl., f., eine Birnart. Šm.

Budínský Pešek. Tk. V. 59. *B. Jan a Václ.* Vz Blk. Kfsk. 1120. — **B.** *vody.* Vz Slov. zdrav. 41.

Budislav, a, m., důvěrník Václava I. Pal. Děj. I. 1253. jmenuje se B. soudce opavský. Pk. — **B.**, č (i). f., Budislau, vsi u Soběslavě (vz Blk. Kfsk. 718.) a u Litomyšle. Arch. 490., PL., Pal. Rdh. I. 130., Tk. II. 171., Sdl. Hrd. I. 252., III. 209., IV. 368.

Budislava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Budislavice, dle Budějovice, ves u Kasejovic.

Budiš, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118., Půh. II. 268., II. 89. — **B.**, vrch v Trenčansku na Slov. Pokr. Pot. I. 199.

Budišín, a, m. Tk. VII. 410., I. 603., II. 533., III. 317., IV. 723., V. 236., VI. 293.—295., Tf. Odp. 290.

Budiškovice, dle Budějovice, ves u Dačic.

Budišov, a, m., Bautsch, mě. v Olomoucku (na Mor. Budišovo. Brt. D.); Budischau, zámek u Třebíče. PL. Vz S. N., Sdl. Hrd. I. 89.

Budišovice, dle Budějovice, ves u Opavy. Tk. VII. 218., V. 185.

Buditi; vz *Búzeti,* Mkl. Etym. 25. — **co:** nelibý pocit, soucit, obdiv; pohled na něho budí soustrasť. Us. Pdl. To budí dia... Sbn. — **co čím.** Električnosť třením b. ... B. něčím v někom lásku k mateřské řeči. Tf. — **co kde:** v lidstvu síln. Vlč. V lučinách se budí kvítí. Kyt. 1876. 10. Nervy v nás představy budí. Osv. I. 145. Divoce vln zápasy ve skalách budí ohlasy; Síla budí život v žilách ochablých. Vrch. — **co k čemu.** Láska, co mne k písni budí. Čch. Bs. 3. — **co proti komu:** cit odporu. Osv. I. 276. — **kdy.** Příroda na jaře k novému životu se budí. Us. Pdl. Každým *vystoupením* budila nové nadšení. Vlč. Zl. v ... I. 62. Jáno, milé Jáno, budívaj nás ráno než vyude slunečko. Sš. P. 734. — **z čeho.** Laštověka, černý pták, ráno vstává. švitořává, mladé ludi ze sna budí. Sš. P. 197.

Budivoj. Dal. 184. Vz S. N.

Budivojka, y, f., die Anregerin des Heeres. Lpř.

Budivojovice = Budějovice. Dal. 18...

Budivosť, i, f., die Weckbarkeit.

Budivý. Slyší b. hlas jeho. Proch. Děj. bibl. II. 62.

Budižkničemu, der Taugenichts. Zka. Sd., Sk.

Budka k hnízdění, das Nistkästchen, S... les., napovědova (v divadle). Us. Pdl. — **B**, os. jm. Arch. I. 400., Pal. Rdh. I. 1.. — **B.**, samota u Golč. Jeníkova. — *Budky* = *brambory.* Slov.

Budkač, e, m. = *dřevená nádoba* na ... úzkého hrdla. U Nitry. Rr. Sb. V. Dbš. S. pov. 85.: buďkáč.

Budkář, e, m., der Krämer. Km., Tk. II. 404.

Budkov, a, m., Budkau, vsi u Benešova, u Strakonic, Mor. Budějovic a u Jindř. Hradce. Putkau, ves u Volyně. PL. Cf. S. N. I. 10.., Tk. III. 50., Blk. Kfsk. 1290., Sdl. Hrd. III. 301., IV. 368.

Budkovice, dle Budějovice, Budkowitz, ves u Zbraslavic a u Mor. Krumlova. PL. Vz S. N., Tk. VI. 346.

Budkovský z Budkova. Vz Blk. Kfsk. 1290.

Budlina, y, f. = *výklenek pod kamny* a ... Us. u Něm. Brodu. Olv.

Budňany, dle Dolany, Budnian, městečko u Berouna. PL. Vz S. N.

Budníček, čku, m. = *malý budník.* Vz Budník. — **B.**, čka, m., pták. B. menší, phyllopneuste rufa, der Weidenlaubvogel, větší, p. trochilus, der Fitislaubvogel, S... les., Brm. II. 2. 215., lesní (sýkavka), p. sibilatrix, narezavělý, p. tristis, indijský, p. magnirostris, horní, p. Bonellii. Brm. II. 2. 214.—216.

Budník = truhlík špačkům. Světz.

Budon, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Budoucí cena, der Nachwerth. Sl. les. Sám Bůh zná, co jest budoucího. Bart. Čekám života budúcieho. Št. Kn. š. 14. B., futurus, Ž. wit. 21. 32., venturus. 70. 18. Kteřížby

(z vládyk) od nás anebo od budúcích našich k takovému soudu vybráni byli. Zř. F. I. A. X. 2. Kupuje domy sobě a budúcím. Sob. 157. B. věci — v boží moci. Sh. uč.

Budoucno, a, n. = *budoucnosť*. Daň na b. platiti odepřel. Mns. 1880. 99. Do b-cna hleděti. Us.

Budoucnosť. Na b., ins Künftige. Dch. Předpovídání tuto vztahuje se k b-sti posmrtné. Sš. II. 63. V b. srdce nehledívá mladé, v lásku i osud čáku stejnou klade. Brodz. Kdyby lidé i h. znali, jednali by tak, jakoby jí neznali. Hnš.

Budov, a, m. (od Buda. Pal. Rdh. I. 136.), něm. Buda, ves u Buchova; Budan, dvůr u Čáslavě; Pudowe o. Pudowa, ves u Ústí nad Lab. PL. Vz Blk. Kfs. 1290.

Budova státní, církevní, světská, Mus. 1880. 85., okrouhlá, centrální, obdelní atd. Šmb. S. I. 457., 464.

Budování, n. = *stavění*. Němc. IV 412. B. soustavy slunečni. Stč. Zem. 173.

Budovati co: loďstvo. Šmb. S. II. 29. — **kde**: **na** pevných základech. Us. Pdl. — **se** = *dům si stavěti, chalupu*. Brt. P. 26., Brt. D. Na druhej dolině žena sa buduje. Na co (= proč), ženuško, na co sa buduješ? Brt. P. — **B.** = *připraviti, nakoupiti, zjednati*, zurichten, ankaufen. — **co komu**. Mám synkovi všelico b. Mor. Vck., Zmš. Nabudovál si šatů, náčiňá a p. Brt. D. 201.

Budoveová z Budova. Vz Blk. Kfsk. 1290.

Budovec, vce, m. B. z Budova Václ. Vz Mns. 1884. 109.—115. Slavín I. 224., Pal. Děj. V. 2. 164., S. N., Jir. Ruk. I. 106.—110., Jg. H. l. 2. vyd. 538., Šb. H. l. 2. vyd. 232., Shn. 887., 889., Blk. Kfsk. 1290., Tf. Odp. 56., Sdl. Hrd. I. 252., II. 275., III. 165., 270.

Budovečka, y, f. = *malá budova*. Kos. v Km.

Budovice, od Budy. Pal. Rdh. I. 136.

Budovka, y, f. = *malá budova*. Osv. I. 84.

Budovní, Bau-. B. pozemek. Dch.

Budovnice, e, f., die Bauhütte. Us. Dch.

Budovnictví, n. = *stavitelství*. Štúr.

Budovnictvo, a, n. = *stavitelstvo*. Slov. Ssk.

Budovník, a, m. = *stavitel*. Slez. Šd. Slov. Ssk.

Budra, y, f. = *poponec obecný, zádušník*, glechoma hederacea, die Gundelrebe, rostl. Vz Rstp. 1180., Slb. 341.

Budský mlýn, rybník u Řenčova.

Budúc. Na budúc = na vždy. Val. Brt. D. 201.

Budúcek, cku, m. = *budoucnosť*. Slov.

Budúcký = *budoucí*. Šm.

Budúcnota, y, f. = *budoucnosť*. Slov. Hol. 249.

Budulínek, nka, m., jm. z pohádky. Holk.

Budunek, nku, m. = *budova*. Brt. D. Vybudovatí si mnrovaný b. Na Ostrav. Tč. U Místka. Škd. U Opavy. Zkl. Vz Budňák, Budynek.

Budunk, u, m. = *budunek*. Je povinen na h. obecní 40 širokých tolarů ohložiti. Kn. těš. 1833. U Frenštátu. Dšk.

Budy, samota u Dobříše; něm. Buda, vsi u Mnich. Hradiště, u Uhlíř. Janovic (vz Blk. Kfsk. 703.), u Čimelic a u Křivoklátu; Budin, samota u Uhlíř. Janovic; sam. u Křelovic; B. Černé, Schwarz-Buda, ves u Uhlíř. Janovic. Vz Sdl. II. 275.

Budyně, ě, f. (od Budy, Pal. Rdh. I. 134., 136.), něm. Budin, ves u Vodňan, vz Blk. Kfsk. 1195. — **B**, něm. Budin, mě. v Slánsku v Čech. Vz Blk. Kfsk. 1290. V B-ni nad Ohří mají před radnicí vycpaného draka. Proč? Vz Sbtk. Krat. h. 19. Cf. S. N., Tk. VII. 410., I. 603., II. 533., III. 154., IV. 723., V. 215., Tf. Odp. 77.

Budynek, nku, m., das Gebäude, die Hütte; h. letní, das Sommerhaus. Šm. Vz Budunek, Mkl. Etym. 23.

Budynice, dle Budějovice, Budenitz, ves u Slaného. Arch. II. 476. Vz S. N., Budeničky, Blk. Kfsk. 180.

Budrogan, u, m. = *palice, kyj*. Slov. Němc. VII. 46., Slav., Lípa 36. Cf. Busdykan.

Budžet, u, m., vz Budget.

Bufandle. Která čepec nenosí, ve vlasech se honosí, proč b. na bok hledí? Koll. Zp.?

Bufthalm-us, u, m., z řec. = *rozšíření* rohovky v podobě polokoule. Vz Slov. zdrav. 41.

Bugán, a, m. = *hrubián, hulvát*. Slov. Němc. VII. 179.

Bugaň, u, m., grosser Erdapfel. Slov. Ssk.

Bugel, glu, m. = *preclík*. Bern.

Bugr, u, m. = *veliký bob*, eine grosse Bohne. U Písku. Šg. — **B.**, a, m. = *šváb*. lh. Šg.

Bugsovati = loď lanem n. jinou lodí táhnouti. Vz S. N.

Bůh. Bogŏ, snskr. bhaga, Glück, Herr. Mkl. aL. 272. B. odvozuje se od kořene ba (bhâ), jenž znamená stkvěti se. Slovo to znamenalo tedy původně světlo. Šmb. S. I. 289. Cf. Mns. 1863. 144., S. N., Enc. paed. I. 803.—807. B. zní na Zlinsku bů (pámbu, pambíček). Brt. Bohové pohanští. Dal. 33. U bozie. Ž. wit. 55. 11. Člověk z Boha (dobročinný). U Brušp. Mtl. Aby sto hobů do toho (udeřilo)! Us. Šd. Dej nám pán Bůh, dejž to pan Bůh (říká se o tom, kdo vše stále odkládá). U N. Bydž. Kšť. Neví, je-li pán Bůh, není-li pán Bůh (neví jistoty). U Rychn. Gth. Nevěřiti v Boha je jako dívati se na hodiny a nevěřiti v hodináře. Šmil. v Osv. 1880. 138. Ba, jako že B. nade mnou, Ja, so mir Gott. Bez Boha nikdo blažen. Lucian. Dáme to huž na Boha. Kv. 1884. 564. Dostanete 500 zl. za ovoce a já dostanu Boha (m. čerta, eufemismus). Na Zlinskn. Brt. Kdo hledá upřímně Boha, najde ho i v pekle. Hnš. Chudým lidem pro Bůh dávati. Reš. Na ty bohy = na štěstí. Vz Zhoby. Val. Vck. Pro Bůh něco činiti, Hr. rk. 11., trpěti. Dal. 50. Koslř a dcera jeho poháněl Šutera, že její věno drží bez Boha a bez práva, wider Recht und Gewiesen. Sd. kn. opav. Z Boha člověk = dohrý. Mor. Brt. D. 201. Pán Bůh náš, my jsme jeho děti, hude-li nás tn chcet mít, musí nás živiti. Šš. P. 611. Žalohník žaluje k Bohu

a k věrnému právu na odpovídatele; Pán B. nemoc naň dopustil; A o to se dávám k Bohu před věrným právem, čím mám o to s niem rozdělen býti; Bůh ví, že jsem jiného pána nehledal; B. smrť naň dopustil; B. dej dobré jitro. NB. Tč. 3, 12., 65., 103., 147., 198. Toho B. nedej!; Jehož B. ostřež. 1477., 1482. (Listy hrad.). Sedá mi v mém dědictví bez Boha a bez práva; Když by B. otce nechoval. Půh. I. 194., 300. Pokloni se bohom. Rkk. Otec všech nás B. jest. Gb. Pohan k svým bohuom biežal; Bohu sě modléc; Jeden B. nade všemi námi. Pass. 14. stol. Jeden B., jeden byt, jedna podstata; Dáti komu z milosrdenstvie almužny pro pána Boha; Což kto miluje více než Boha, ten to za boha má. Hus I. 12., 423., II. 23. B. otec, B. syn, B. duch svatý; avšak ne třie bozi, ale jeden jest Buoh; To je v boze. St. Kn. š. 14., 62. Ať ho pán Bůh sondí; Odpusť mu pán B.; Jest u Boha, u pána Boha; Ať mu tam pán B. jako on jiným (o mrtvém). Tkč. Každý o sebe, B. o všecky (se stará). Sd. Človék plšc, pán B. maže. U Litomyšle. Bda. B. vidí a řídí; B. poráží i obdáří; Kdo se Boha spustí, toho B. opustí. Tč. exc. Boha vzývej, sám ruky přidej; Bába přede, B. jí nitku vede; B. napřed a já za ním; Polekej, Bože, jenom nezahub; Člověk tak, B. jinak; Chval Boha jak moha. Sb. uč. Lékař léčí, B. uzdravuje; Kdo Bohu sloužil, dobrého má hospodáře; B. dal den, B. dá i pokrm; Pán B. řídí noc i den; Kdo s Bohem počínává, ten všeho dokonává; Bez Boha ani přes práh noha. Bž. exc. Ani pán B. se všem nezachová. Lpř. B. je starý dávatel, divotvorce; B. nespává, neopouští. Km. Boh není povodec, ale pomstvitel zlého, každému odplatí, co učinil dobrého; Keď Boh chce, stať sa može; Byť bys sa skryl v tajném meste, B. přítomný jest zajisté; oči jeho ani noc zastíniti nemá moc; Komu pán B. nedá, kovač nenakuje; Služ Bohu, nechaj svet, keď chceš ščastlive zemret; Boha svého zjevně cti, neb on jest hoden zjevnej počesti; Kdo Boha miluje, teho svet sužnje; Kdo sa Boha drží, teho má svet v kříži; Kdo Boha v pamäti má, na teho též Bóh pamatá; S Bohem začatú vec korunujo ščastný konec. Bern. — Na str. 107. a. ř. sh. 28. přidej: Jiný výklad. Při sám Bůh = při sama Boha (sám Bůh starý akkus., cf. pro Bůh), jestiť předložka *při* akknsativná (nikoli lokalné *při*) a zastupuje starou předložku *pře*, kteráž srovnávajíc se s obyčejnějším nyní *pro* s akkusativem se pojí. Cf. Ach pře Boha. Nech mě pře tě zabijú. Km. Cf. *Pře*, 1. (konec). Ih. ř. zd. 6. vynech: Boj se — vidí. *Strany přísloví vz ještě: Olovo, Pomoc, Pomoci, Spustiti se čeho, se nač, Státi v čem, Víra, Vítězství.*

Bůhonice, ves v Budějovsku. Vz Blk. Kfsk. 1241.

Bůhzdař. Vemte si ty peníze pro b. (à l'aventure, für alle möglichen Fälle). Us. Vk. Cf. Šfk. Stržit. 250.

Buch. B. kladiv. Čeh. L. k. 72. — Kovář dycky buch! buch! dělá dycky na dluh, toho nechci. Sš. P. 482.

Bůch. Bůch masa sú ukradli Pč. 4.

Bucha, y, f., gt. pl. búch = *blecha*, der Floh. Nacecaná b. menej ščípe. Slov. Rr Sb.

Bucháček Řehoř. Vz Blk. Kfsk. 1093.

Buchačka, y, f. = *bouchačka*. Slov. Ssk. — B. = *brebentilka*. Bern.

Buchačna, y, f., die Pocherin, Schlägerin; die Knallbüchse. Slov. Loos.

Buchačný, lärmend, polterhaft; klatschhaft. Šm., Loos., Bern.

Buchal, a, m., os. jm. Mne. 1880. 249. — B. = *buchač*.

Buchala, y, m. = *tlučhuba*. Ostrav. Tč.

Buchanec, nce, m. = *rána do zad*, ein Rückenschlag. Dal mu b. Mor. Brt. D. U N. Kdyně. Rgl. Cf. Buchta, Buchnát.

Buchanka, y, f. *B-ky*, cyclopidae = klanonožci volní, korýši sladkovodní bez srdce. B. zoubkovaná, cyclops serrulatus, krátkorohá, c. brevicornis, studňová, c. bicuspidatus. Vz Frč. 89., Brm. IV. 2. 57.

Buchar = *kladivo* pohybované parou nebo vodou, der Maschinenhammer, Včř. Z. II. 10., parní b., ib. I. 5., Šim. 146., s ťapadlem, der Tritthammer, pérový, Federhammer, třecí, Friktions-, Včř. Z. II. 18., zpruhový. Zpr arch. XI. 41. B., der Hammerkopf. Nz. — B. = *břidlicová tabulka na psaní*. U Skuhrova. a Haber. Semr. — B. = *nechutná buchta*. Na Zlínsku. Brt. — **B.**, a, m. = *tlustý, silný člověk*. U N. Kdyně. Rgl

Buchárna = *stoupy, mlýn puchovní, pěchéř*. Km. II. nový běh 206.

Bucharsko, a, n., *Bochara, Bokhara*, f., die Bucharei, říše ve vnitřní Asii. Vz S. N.

Buchať = *bouchati*. — **sa** = *bíti se v prsa*. Mor. Brt. D. 201., Bern. — **jak.** Tak to hrozně buchlo. Sš. P. 704. Tak ho buchnem po chrbátě, že mu hlava sletí k pjatě. Sl. spv. 34. — **kde nač.** Cosi tam na dveře v síni buchá. Ib. 13. — **čím.** Bude tebe kyjem buchac. Ib. 706.

Buchavečný. B. dmychadlo (d. buchavkou), das Knallgasgebläse. Vz Buchavka. Sl les.

Buchavka, y, f. = *třaskavý plyn*, das Knallgas. Vz Buchavečný. Sl. les.

Buchec, chce, m., der Puff, Schlag. Cf. Puch. Dch.

Buchek, chka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bucher, chra, m., dvě samoty u Klatov.

Bucherka, y, f., také *Pucharky*, ves u Budějovic.

Buchetka, y, f. = *buchtička*. Vz Buchta. Mor. Brt. D., Nl.

Buchlov, a, m., Buchlau, zámek u Uher. Hradiště. Vz S. N., Žer. Záp. I. 147. O původu jména vz v Časop. olom. musea 1886 43. Kdo má zlou ženu, veď ji na poněť do Buchlova (vybij jí). Km. — **B.**, pole v Hovězí u Vsetína. Vck.

Buchlovati koho = *tlouci*. U Úpice Kod.

Buchlovice, dle Budějovice, Buchlowitz, městečko u Uher. Hradiště. PL. Vz S. N.

Buchnát, u, m. = *buchanec*. Slov. Dostávajú po chrbáte b-ty. Dbš. Obyč. 143., Dbš. Sl. pov. I. 79., Rr. Sb.

Buchnátovat, puffen, schlagen (auf den Rücken). Slov. Ssk.
Buchník, u, m. = *bochník*. Slov. Rr. Sb.
Buchnuť = *bouchnouti*. Cf. Buchati.
Buchot. Veľký stal se buchot. Hoř. 47.
Buchotati = *tlouci*. Srdénko buchoce Sš. P. 228.
Buchoun, u, m. = *dělo*, eine Kanone. Šm.
Buchov, a, m., Buchow, ves u Benešova, samota u Votic, vz Blk. Kfsk. 853. Zbynek z B-va. Pal. Děj. III. 2. 64., Tk. Ž. 220., Sdl. Hrd. I. 252., II. 73., 160. — **B.** = Psochov. Cf. Tk. IV. 723.
Buchová, é, f., ves v Táborsku. Vz Blk. Kfsk 238.
Buchovka, y, f., der Buchfink Posp.
Buchta francouzská, bavorská, saská, česká, třená, s mákem, s mandlemi a hrozinkami, buchtičky s krémem, s jablky, se smetanou, na páře pečené, s raky atd. Hnsg. B. nadívaná, balenka, flache, gefüllte B. Šp. Cf. Očepák, makovák, palečník, buchtanda. Neumí ani buchty zadělávať; Já radši půjdu, kde sem bévala, kde sem jídala buchty s trnkama. Sš. P. 677., 682. Na buchtách by bo dostal až do Prahy (rád je jí a za nimi by šel i do Praby, daleko). Us. Zb. Skůro bych vám po buchté dal. Db. 24. Je jich jako borkých buchtiček (mnoho). U Litomšl. Bda. Sedí tu jako b., ani nepromluví. Dch. V peci buchty, v peci buchty (napodobení mlácení ve čtvernici). Na Zlinsku. Brt. — **B.** = *cihla vepřovice, žmach* (nepálená, jen sušená) Us. — *Buchtička* = *ženský stydký úd*. U Nepoměřic. Rč. — *Buchtička* = *nezkušená slečinka, slečna z ústavu*. Šml. Ta b. všemu věří. Semr. — **B.**, y, m., os. jm.
Buchtanda, y, f. = *veliká buchta*, někdy i celý pekáč vypiňující, z mouky méně bílé, obyč. z pobělky. Na Zbirožsku. Lg., Šp., Kgl.
Buchtář, e, m., der Buchtenesser, -macher. Šp
Buchtařka, y, f., die Buchtenesserin, -macherin Šp.
Buchťata, pl., n. = *škubánky*. U Písku. Šg.
Buchteiy, ves u Nepomuk.
Buchtička, y, f. = *malá buchta*. Šm.
Buchtičkový kožich = bílý s černon beránčinou u krku a rukou a s černobílou kožešinovou lemůvkou do kola, které se říká buchtičky. V Podluží na Mor. Brt.
Buchtik, a, m., os. jm.
Buchtovať = buchnátovať. Slov. Ssk.
Buchtový, Buchten-. B. těsto. — **B**. Ten je buchtový (rád jí buchty). Us. Kšá.
Buchvastač, e, m., *βουγάϊος* (velepyšný, vychloubač. Lpř.). Lšk.
Buchýr, u, m. = *puchýř*. Slov. Ssk.
Buj, e, f., die Uippigkeit. Slov. Ssk.
Bujáček, čka, m. = *býček*. Slov. let. III. 80.
Bujačí, Stier-. Bern.
Bujačina, y, f. = *durman obecný*, datura stramonium, rostl. Rr. Sb., Let. Mt. S. X. 1. 47., VIII. 1. 20. — B. zove se v Trenčansku veľké ligotavé tmavozelené listá jasienky (colchicum autumnale, *ocún*), ktoré včasne z jari nkazuje se na lúkach. Rr. Sb. Vz Bujačka. — **B.**, das Stierfleisch. Cf. Buják. Slov. Ssk.
Bujačka, y, f. = *bujačina, durman obecný*, datura stramonium, der Stechapfel. Vz Rstp. 1132.
Bujačník, u, m. = *ocún*. Vz Bujačina. Slov. Hdž. Čít. 142.
Buják = *býk*. Mkl. Etym. 24. Slov. Něm. VII. 40. Vz Bochnička. Také na jihových. Mor. Brt. Vz Býk. Mám já múdrú ženu, mám já mudrákal dy šla krávy dojit, sedla pod bujáka. Sš. P. 679. — **B.**, os. jm. Vck.
Bujákovo vejce = *bujačník, ocún*. Vz Bujačina.
Bujuna, y, f. = *kráva červená* (babušistá), Val. Vck.; kráva bujná, silná, s lalokem pod krkem. Kld. I. 16
Bujanovice, míst. jm. Sdl. Hrd. III. 279.
Bujar, a. m. = *bujarý hoch*, ein munterer Junge. Na Slov. Ssk.
Bujař, e, m. Úpad králov, kniežat, ciesařov, mudrcov, starých, mladých, bujařov i žen. Tkadl. II. 96. Vz Bujar.
Bujaře, lebhaft, frisch. B. rychle. Šmí.
Bujařenství, n., muthige, lebhafte Kraft. Šm.
Bujařiti, il, ení, Lebensfrische entwickeln.
Bujarosť, i, f. = jará síla, zmužilosť. Bóh ti b. da u vsie údy. Rkk. 31. B. šlechtická. Sdl. Hrd. II. 56., 57.
Bujarý smích. Osv. V. 638. Vůl svým bujarým hněvem budí bázeň. Koll. St. 24.
Bujati = *bujeti*. Mor. a Slez. Vz Bujeti. — **kde**. Dohře je ti tudy, sestřičko, **při** matičce bujać. Sš. P. 485. — **proč**. Proč bych bujal? Št. Kn. š. 130.
Bujdoš, e, m. = *rozpustilec*. Slov. Stal sa tulákom a b-šom. Zátur. Nápr. 22.
Bujdošstvo, a, n. = *rozpustilstvo*. Slov. Ta neviazaná veselosť obrátila sa už n mnohých na neviazané b. Zátur. Priat. I. 1.
Bujení, n., das Uippigwerden, Wuchern. Dch. Vz Bujeti.
Bujenství. Výb. I. 368.
Bujesily, dle Dolany, ves u Kralovic. Tk. I. 87., Tk. III. 130.
Bujeti, strb. bujati (posud ve Slez. a na Mor.). Cf. Mkl. Etym. 23. O časování cf. Gb. v Listech filolog. 1884. 441. — **abs**. Ta trava bujá (bujně roste); Ten oheň nebujá (slabo hoří). Val. Brt. D. 202. Kacieři b. nesměli. Pass. 389. Aby tělo nebujelo. Št. Ř. 57. b. — **kde**. Dobře je ti tudy **při** matičce bujać. Sš. P. 485. Menšieť zlé b. v světě než v klášteře. St. Uč. 77. a. Na světě. Št. Ř. 123. b. — **odkud**. Mám na týdeň do roboty enem v měchu páru kobzolí, z těch němůžu bujať. Slez. Šd. Laš. Brt. D. 202. — **čím**: múdrostí. Troj. 141. b. — **jak**. *Divoce*, **na** plano b. Vlč. — **kde jak**. Že vás Buoh nechá zde na světě b. po vaší vóli bez pomsty. Št. Kn. š. 137. **v čem**. U veliké cti b. Št. Ř. 70. a. Aby (tielo) **v** hřieše nebujelo. Št. Ř. 173 b — **kam**: do výšky, emporwuchern. Dch. — **proč**. Proč bych bujal, ano tito zákonníci jsú tak pokorni? Št. N. 130.

Bujice, e, f. Jahodník b., fragaria elatior, rostl. Vz Slb. 499.

Bujiti, il, en, ení, feist machen. Ostrav. Tč.

Bujivý, wuchernd. B. zeleň. Osv. V. 760.

Bujna, y, m., os. jm. Šd.

Bujně krmený, vyrostlý. Lpř. Slov. I. 69. Strom b. se zelená. Us. Pod ním knoň jeho b. plesáše; Na svém koni sě bujně točíše. Výb. II. 44., 45.

Bujněti, ěl, ění = *bujeti*. — **čím**. Volové pastvami bujní. Kom. Vz Bujeti.

Bujnice. — B., eine Art grosser Erdbeeren. Slov. Plk.

Bujnina, y, f., die Wucherung. Kuří oko jest b., která . . . Us. Vlk.

Bujno. Z bujna kvěsti. Us. Vk. B. zvoláše Čstmír na voje. Rkk. 17.

Bujnoch, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Bujnokvětý, üppig blühend. Dk.

Bujnomyslnosť, i, f., die Uippigkeit der Gedanken. Šm.

Bujnomyslný, gedankenüppig; muthwillig. Loos., Šm.

Bujnooký, frisch, lebhaft blickend, βλοσυρῶπις. Lpř.

Bujnorodný, fruchtbar. Šm., Loos.

Bujnorostlý, üppig gewachsen. Šm., Lpř.

Bujnosť. B. těla, Nrd., Hus III. 31., rostlinstva, Stč. Zem. 704., fantasie. Hrts. Cf. Sdl. Hrd. III. 34.

Bujnota, vz Bujnosť.

Bujný = *čerstvý*. Mkl. Etym. 24. B. zeleň luk, tráva, vegetace, Us. Pdl., světel plání, Vrch., háj, Hdk., řeka, ples. Kká., síla, Lpř., kadeř, nožka, Čch. Bs. 177., Osv. V. 636., obrazotvornosť, Stč. Zem. 140., slza, květena. Lpř. — B = *svévolný*. B. mysl, Us., zpěvy, Vrch., skoky, Čch., šprým, Hlk. S. I. 49. — **čím**: pýchou. Kom. — **B.** = *vilný* atd. Kšch. B. tělo, Hrts., rozkoše, nádra, vnady, úsměv, chtění. Čch. Bs. 43., 45., 56., 113., 142. — **B.** = *příliš rostoucí*. B. bříva, vlas, vegetace, vzrůst, Us. Pdl., býlí, Vrch., trávník, Vlč., rostlina. Sl. les.

Bojo, a, m. = *býk*, *buják*. Slov. Ssk.

Buk, fagus. MV. B. obecný, f. silvatica, rezavý, f. ferruginea Vz Rstp. 1392. B. kadeřavý, f. crispa, strakatý, f. variegata. Sl. les. B. krvavý, f. purpurea, die Blutbuche, odvislý, f. pendula, Hänge-. Škd. exc. Cf. Slb. 282., Kk. 139., 141., Čl. 118., Čl. Kv. 138., KP. III. 308., 309., FB. 27., Schd. II. 278., Shtk. Rostl. 117.—118., S. N., Rosc. 118., Kram. Slov. 51., Mllr. 46. B., ascalonia, rostl. 1402. Je silný jako b., ale s hladkou kůrou (ale vlídný, uctivý). U Žamb. Dbv. Kým nepohneš bukum, toho strč podávákum. Mor. Pk. — **B**, vz *Boko*. — **B.**, a, m. = *střeček*, ovad, dle Bremse. Na Mor. a ve Slez. Mtl., Škd., Brt., Klš. U Mořkova *búk*, u Opavy take *bunk*. Brt. Cf. Bnnck. Má buka v nosu = cosi za lubem (chytrák). U Místka. Škd. — **B.**, u, m., vsi u Milína, u Přerova; něm. Buchen, vsi u Jindř. Hradce a u Vimberka. PL., Tk. III. 50., 75., V. 151., Sdl. Hrd. IV. 33, 55. — **B.**, a, m., os. jm. *B. Michal*, nar. 1804., *B. Jak.*, nar. 1825., lužičtí kněží a spisovatelé. Vz S. N.

Búk, a, m., vz Buk.

Buka, y, m., os. jm. Žer. Záp. I. 253[.]

Bukač, ardea (volavka). B. veliký, ardea stellaris. Schd. II. 468., S. N., Kram. Slov. 51. Dle Sl. les. botaurus stellaris, die Rohrdrommel. B. noční, nycticorax griseus, der Nachtreiher. — **B.** = *vlk*, dětská hra. Psgr — **B.**, vz Bukál, 2.

Bukačov, a, m., mlýn u Kouřimě.

Bukačový, Rohrdrommel-. Šm.

Bukati sa = *boukati se* (o svinich). Slov. Dbš.

Buko, a, n., *bocho*, *buk*, keř na podhoří dobronadějském v Africe. Vz Rstp. 278.—279. Mllr. 41.

Bukohojný, buchenreich. Ntr.

Bukol, e, f., ves u Veltrus. Tk. I. 440., III. 643., IV. 172., V. 151., VI. 5, Blk. Kfsk. 36. Také *Bukoli*. Mezi B-li a protějším Lužcem (u Mělnika) panuje odvěké nepřátelství. Vz v Sbtk. Krat. h. 20. Bukolští také nerádi slyší, řekne-li se jim: Telecí hlavičky. Ib.

Bukolický. B. básnictví. Vz S. N.

Bukov, a, m., myslivna u Zbirova; Mukhof, ves u Jechnic; Pokau, ves u Ústí nad Lab.; B. Český, Böhmisch-Pokau, ves u Neštědic. Pl. Arch. III. 573. Tk. V. 159., Blk. Kfsk. 1290. O Bukovských vz Sbtk. Krat. h. 297. — **B.**, lesní vrch ve Zbirovsku. Krč.

Buková, é, f., Buggau, ves u Nových Hradů u Budějov.; Bukau, samota u Jihlavy, vsi u Přibislavě a u Třeště; Bukowa, vsi u Ml. Vožice, u Čechtic, u Březnice, u Dobříše, u Boskovic, u Přeštic, u Klatov. *Buková Nová*, Neu-B., ves u Batelova: *B. Veliká*, Gross-B., ves u Křivoklátu; *B. Malá*, Klein-B, ves u Křivoklátu; Dreibuchen, ves u Mohelnice; Mukowa, ves u Horšova Týna. PL. Vz S. N., Tk. III. 38., Blk. Kfsk. 1290., Sdl. Hrd. III. 301., IV. 368.

Bukovanský, ého, m., os. jm. Žer. Záp. I. 249., Blk. Kfsk. 1290.

Bukovany, dle Dolany, Bukowan, vsi u Dnespek, Zalužan, Kyjova a u Olomouce PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1290., Sdl. Hrd. I. 226., II. 243.

Bukovec, vce, m., Bukholz, samota u Dubé; Bukowetz, ves u Plzně (vz Blk. Kfsk. 331.), samoty u Budějovic a u Dobříše, myslivna u Křelovic; Mogolzen, ves u Staňkova; Pokolitz, ves u Dubé. PL. Cf Sdl. Hrd. IV. 203., Šf. Str. II. 609.

Bukovice, e, f. = *petrklíč*, rostl. Ve vých. a již. Čech. Kal. — **B.**, Bubowitz, ves u Berouna; Buchelsdorf, ves u Losiny na Mor.; Bukawitz, ves u Police; Bukovitz, ves u Teplice (vz Blk. Kfsk. 1290.), u Tišňova, u Zábřehu a u Těšína; Bukwitz, ves u Svin (vz Blk. Kfsk. 1290.). PL., Tk. III. 90., Sdl Hrd. II. 192. *B. les*. Tk. III. 41.

Bukovičí, n., die Buchenstaude, das Buchenholz. Ssk.

Bukovina, y, f. = *buči*, *bukový les*, der Buchenwald. Kká. K sl. j. 180. — **B.** = *bukové větví*. Val. Brt. — **B.**, Bokwen, ves u Haydy; Bukwa, ves u Podbořan; Bukowin, dvůr u Chlumce v Jič.; *B. Hrubá*, Gross-Bukowin, ves u Brna; *B. Malá*, Klein-

Bukowin, ves u Brna; *B. Horní*, Ober-Bukowin, ves u Mnich. Hradiště; *B. Dolní*, Unter-B., ves tamtéž; něm. Bukowy, ves u Rychnova; něm. Bukowina, *vsi* u Černilova, u Králové Dvora, u Čáslavě, u Poličky, u Pardubic, u Kralovic, u Turnova, u Nové Paky, u Pecky; *samoty* u Žatce, u Turnova, u Křelovic, u Opavy; *mlýny* u Libáně a u Sobotky; *myslivna* u Proseče; Gügel, ves u Litoměřic; *B. Velká*, Gross-Bock, ves u Jaroměře; *B. Malá*, Klein-Bock, ves tamtéž; *B. Veliká*, Gross-Bocken, *B. Malá*, Klein-Bocken, vsi u Horní Police. PL. Cf. Tk. I. 431., III. 114., IV. 723., Tf Odp. 289., Blk. Kfsk. 1290., Sdl. Hrd. I. 252, II. 275. Proč převzdívají Bukovinským (u Nové Paky) provazníkův? Vz Sbtk. Krat. h. 270. — **B.**, Spiegelberg, v severových. Čech. Krč. — **B.** = paseky na Vsacku. Vck. — **B.**, y, m., os. jm. Arch. III. 312. — **Bukovina**, y, f., země. Vz S. N., Enc. paed. I. 808.—815.

Bukovinka, y, f., vz Bukovina. Koll. Zp. II. 56., Šš. P. 145. — **B.**, Bukowina bei Skal, ves u Turnova. Vz Blk. Kfsk. 1290., Sdl. Hrd. I. 227.

Bukoviuný. Osladič ohnutý, b-ný, polypodium phegopteris, das Buchenfarn. Sl. les.

Bukoviště, der Buchenort, das Buchenland. Sl. les.

Bukovitý, buchenartig. B. stromy. Holub I. 356.

Bukovka, vsi u Jindř. Hradce a u Pardubic; *Na Bukovce*, samota u Zbraslavic. PL. Vz S. N., Sdl. Hrd. I. 252.

Bukovnice, mlýn u Dobříše.

Bukovnik, a, m., ves u Sušice. Sdl. Hrd. II. 231.

Bukovno. a, n., ves u Kosmonos. Z B-na Hradecký. Blk. Kfsk. 1290.

Bukovsko, a, n. *B. Dolní*, Unter-Bukowsko, městečko v Táborsku u Veselého; *B. Horní*, Ober-B., ves tamtéž. PL. Vz Blk. Kfsk. 1290., Sdl. Hrd. III. 301., IV. 304.

Bukovský, ého, m., samota u Sobotky. — **B.**, os. jm. *B. Jan.* Tk. IV. 468. *B. Vilém*, prof. čes. polytechniky v Praze, nar. 1831. Vz Tf H. l. 197. *B. z Hostřan.* Vz Blk. Kfsk. 1290., Sdl. Hrd. II. 275.

Bukový. B. les (*bučí*, *bučina*, *bukovina*, *bukoví*, *boučí*), skupina, der Buchenhorst, mlází, der -jungwuchs, hospodářství, -waldbetrieb, prácheň, -moder, m., pařezina (nízké bučí), -niederwald, m., krajina, poloha, -region, f., houba, -schwamm, m., sazenice, -setzling, m., dračky, třísky, -späne, loukoť, -leige, f., lesina, -forst, m., fošna, buchene Pfoste; obaleč, vz Obaleč, předelka, vz Předelka, krasec, vz Krasec, skákač, vz Skákač, Sl. les., trůd (houba), polyporus fomentarius. Rr. Sb. — **B.** = *silný*. B. hlas. Val Brt. D. 202. — **B.**, der Buchberg, vrch nad Čeňkovicemi. Krč.

Buklice, myslivna u Plzně.

Bukša, e, **bukše**, e, f. = *železná roura ve hlavě kola, do níž vstrčena jest náprava*, die Büchse in der Radnabe, im Zaplenloch; ve mlýně, der Walzenring. Mor. a slez. Šd., Džl., Tč.

Bukurešť, ě, m. (*Bukarest*, *Bucharest*), hl. mě. ve Valašsku. Vz S. N.

Bukůvka, y, m., os. jm. Žer. Záp. II. 182., Jir. Ruk. I. 110., Sdl. Hrd. I. 252.

Bukvice. *ovoce*, der Buchecker, die Buchelchel. Vz Rstp. 1393., Kk. 141, S. N., Mkl. Etym. 24. Bukvice a žaludy, das Eckerig. Sl. les. B. k setí, die Saatbucheln. Dch. — **B.**, *rostl.* B., betonica, die Betonie. B. lékařská, b. officinalis. Rstp. 1187., FB. 62., Rr. Sb., Slb. 338., Čl. Kv. 258., Rosc. 118., Bartol. Göm., Mllr. 71., 82., 23 — **B.** *bílá* = *podléska*, primula officinalis. Rstp. 1228., Sbtk. Rostl. 273. — **B.**, dyptamnus. Byl. 15. stol. — **B.** = *zvláštní odrůda kyrillice*, jíž bosňáci od 12. věku užívají. KP. I. 302. — **B.**, ves u Jičína. Vz Blk. Kfsk. 1290. — **B.** v Budějov. = Bokovice. Sdl. Hrd. III. 301.

Bukvicový. B. žír, die Buckermast, olej. Šp.

Bukvojka, y, f., Buquoika, samota u Smíchova.

Buky. *B. Mladé*, Jungbuch, ves u Trutnova; *B. Staré Dolní* (Sdl. Hrd. II. 30.—31.), Nieder-Alten-Buch, ves tamtéž, vz S. N.; *B. Staré Vrchní*, Ober-Alten-Buch, ves tamtéž; *B. Staré Prostřední*, Mittel-Alten-Buch, ves tamtéž. PL. — Vz S. N., Blk. Kfsk. 1290.

Bukyčí, n. (?). Včul pole už, teukrát b-čím pozarastano hustým. Slov. Hol. 48.

1. **Bula**, y, f. = *boule*, die Beule. Slov. Hdž. Čít. XII, Ssk. Také u Místka. Škd. Na krku má búlu; Udeřil ho, že mu nabrněla b. Ostrav. Tč. — **B.** = *hromada*. Zebrnlo se ich bula. Laš. Brt. D. 202.

2. **Bula.** Duovod této řeči jest b. sv. Petra. Hus I. 466.

Bulácký kroj. Něm. Vz Bulák.

Bulačiti, il, ení = *mluviti dialektem buláckým*. Kos Ol. I. 43.

Bulačka, y, f. *B-ky*, *druh sladkých hrušek*. Mor. Brt., Vck.

Bulák. *Buláci*, poněvadž říkají *bul* m. *byl*. — **B**, u, m., ein beuliger Topf. Cf. Bul'a.

Bulau, a, m., samota u Čimelic.

Bulánek, nku, m. = pečivo z těsta svitkového na způsob tlustých livanců na zvláštní formě pečené. Na Plasku. BPk.

Bulanka, y, f., ves u Čern. Kostelce; samota u Kouřimě. PL.

Bulař, e, m. = *kdo bully pečetil*. Hus I. 400.

Bulati — *bořiti*. Cf. Rozbulati, Ohuliti, einstürzen. Slez. Sd. Laš. Brt. D. 202. — **co**: stavbu; Větr bulá kopy sena. Ostrav. Tč.

Bulatuík, u, m. Na místech, kde jsou jejich pokosy, b-ky neb kutány a kde s dobytkem zimujou. Svčtz. 1871.

Bulatý = *tlustý*. Na mor. Val. Vck.

Bulava, y, f. = *palice* (balda), odznak úřadu fojtovského. Km. 1880. 599. Kde je moje vojsko? Kde h. (velitelská berla, žezlo a p.)? Zbr. Lžd. 204.

Bulavý = *tlustý*, *plný*, *nadutý*. Val. Brt. D. 202.

Bulčaci, n., pohoří karpatské v prameništi Ostravice. Skd.

Bule, os. jm. Žer. Záp. II. 182.
Bůle. Tak těhotnice, ač bůlí se bojící, žádá poroditi. Sš. L. 130.
Bulečník, a, m., der Weissbrotbäcker. Šm.
Buletky = drub karbonátků z rozsekaného masa. Hnsg.
Bulgariu, a, m. = *Bulhar.* Slov. Hdž. Rkp.
Bulhaři, Bulharsko, vz S. N. I. 962. až 979., Enc. paed. I. 815.—821., Šf. Strž. II. 161.
Bulharism-us, u, m., výraz bulharštině zvláštní. Cf. Bohemismus.
Bulharobíjce, e, m. Císař Basilius, zvaný B., dal oslepiti 15000 Bulharů a učinil Bulharsko řeckou provincií. Pyp. K. I. 44.
Bulíček, čku, m. = *malá peřinka pod hlavu do kolébky.* U Slaného. Mý.
Bulie, e, f. = *směsice bez ladu a skladu.* Nestavte se do bulie; Nebrň všecko do b.; Smotati do b. U Fryštátu. Dšl.
Bulík. Chlastá jako Hájků b. (je piják). Us. u Plotiště Kšť. — **B.** Já takové b-ky jsem vedla (tak jsem plakala). U Dobrušky. Vk. — **B.**, samota u Pelhřimova. PL.
Bulikov, a, m., Bollikau, ves u Telče; Wölking, ves u Dačic. PL.
Bulikovice, dle Budějovice, ves u Mor. Budějovic.
Bulimie, e, f. = *vlčí hlad.*
Bulíř, e, m. B. Karel, učitel v Praze, nar. 1840. Vz Tf. H. l. 203., Šb. H. l. 2. vyd. 232.
Bulistý, bervorragend, gross. B. oči. Ostrav. Tč.
Buliš, e, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.
Buliti, il, en, ení = *valiti.* U Brušperka. Mtl. — **co nač:** oči, glotzen. Ostrav. Tč.
Bůliti, il, en, ení, täuschen, blenden. Slov. Ssk.
Buližník = *břidlice křemelová,* der Kieselschiefer. Sl. les., Včř., Schd. II. 33, Bř. N. 184., 241., KP. III. 19., S. N. **B.** = lydit. Krč.
Buližníkový, Kieselschiefer-. B. skály v Divoké Šárce. KP. III. 20.
Buljon, u, m., bouillon = *čistá polívka hovězí.* B. silný, slabý, s vejcem, b. hnědý, ze skopového masa, slepičí a bolnbí, z telecího masa, hlemýždí, ze zvěřiny; b. barviti, učišťovati, rychle připravjiti; síto na b., sádlo, mastnota, maso, naběračka, šálek, kotel na b. Šp. Cf. Slov. zdrav. 36.
Buljonový, Bouillon-. B. polívka. Šp.
Bulka, z vlas. puglia. Listy filolog. VII. 17. — **B.** = *domažlická selka.* Vz Bulák. Němc. III. 6., IV. 247. — **B.** = *lehká kazajka domažlická.* — **B.** = *pinka, kassa,* do níž se při hře sází a tresty platí, také její obsah. Us. Rjšk. — **B.**, samota u Vltavotýna.
Bulko, a, n. — **B.** = *jablko.* Oko samé je bul'ko, na tom bul'ku je bielka a na tej bielke je krúžik lebo čierny, lebo sivý atd. Slov. Hdž. Čít. 214.
Bulla. — **B.**, y, m., os. jm. Frant. Jindř. Bulla, dramat. 1785. Vz Bačk. Pís. I. 174., Jg. H. l. 2. vyd. 538.

Bulletin (bylt^en^), u, m. = *úřední zpráva o událostech důležitých.* Fr.
Bulo, a, n. = *bulko, jablko.* Slov. Hdž. Čít. XII. — **B.** = *buják.* Ssk., Rr. Sb. Jak divoký rúčí b. jatke utěklý. Hol. 115.
Bulovitý, beulenartig. Tč.
Bulovka, y, f., samota u Karlína a Smíchova.
Bulovna Justina. Žer. Záp. I. 134.
Bulový, vrch v Blanském lese, Ochsenberg. Čechy. I. 256.
Bulva = *hlíza,* tuber, die Knolle. B. = oddenek podzemní čili podklučí zveličený a tudy blízovatý na př. u brambořiku, bulvatky, kosatce. Rst. 88., 401. — Vz Hlíza. Nz. Cf. Čl. Kv. XVIII., Kk. 22. B. oka. KP. II. 156., Bulko.
Bulvatý = *bulvu n. bulvy mající.* Rst. 401.
Bulvuška, y, f., bunium. B. metlovkolistá, b. ferulaefolium, obnažená, b. denudatum. Vz Rstp. 719.
Bulyžník = *buližník.* Nz.
Bum! bum! bum! Trommelschlag, Geschossdonner. Šd.
Bumba — **B** = *nápoj* (o dětech). Brt. Neplač, dostaneš bumbu. Us. Rgl., Hů. Chci bumbu, bumbečku. Škd.
Bumbač, e, m. = *bumbal* Us. Vz Opilý.
Bumbala, y, m. = *bumba.* Us. — **B.**, os. jm. NB. Tč. 29.
Bumbálek, lka, m. = *bumba.* — **B**, os. jm. Šd.
Bumbalice, e, f., die Säuferin. Dh.
Bumbalka, y, f., ves u Čáslavě.
Bumbas, u, m. = *hrubá vlněná látka na ženské sukně.* Slez. Šd.
Bumbaska, y, f. = *sukně z bumbasu, bunda.* Slez. Šd.
Bumbečka, y, f., vz Bumba.
Bumbela, y, m. = *hňup, hlupec,* der Tölpel. U Olom. Šd.
Bumbelok (-ák), a, m., der Hernmstreicher. U Místka. Škd.
Bombilák, u, m. = *co bombilá, ovoce kulaté z kobzolí,* der Knollen. Kobzole z b-ků teprv za rok se urodí; první rok jsou maličké kobzole na semeno. Na Ostrav. Tč.
Bumbilati = *bombelati,* herumwackeln. Ostrav. Tč.
Bumbinkati = *bumbati.* Mor. Tč.
Bumbíř, e, m., sison amomum, das Amömlein. Šm.
Bumbotati = *brblati.* Ta se nabumboce! Slez. Šd.
Bumerang, u, m. = *dřevěná zbraň Indiánův amerických.* K. Adámek.
Bun, a, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.
Buňárek, rku, m. = *džbán na mléko.* U Kvasin. Us.
Bunc = *bác!* (v dětské řeči). U Olom. Sd.
Bunclava, y, f., Bunzlau, samota u Mnich. Hradiště.
Buncnouti (si), cnul a cl. uti, sich werfen, sich legen (v dětské řeči). — **kam.** Bunčni na kolíbku. Us. u Olom. Sd. — **kým,** werfen, niederlegen. Ib.
Bunčala, y, f. = *ňuhnal.* Mor. Brt. D. Vz Bunčeti.

Bunček, čka, m., der Greiner. Vz Bunčeti. Slez. Šd.

Bunčeti, el, ení = *bručeti*, brummen, unzufrieden sein. U Opav. Klš. — **B.** = *ňuhnati*. U Místka. Mtl.

Bunčitý kvas, die Zellengährung. KP. V. 181.

Bunčuh, u, m. = *bunčuk*. Šm.

Bunčuk, u, m. = *koňský ohon na tyči, žerď s koňským ohonem*, tur. KB. 314., Fft., Cchch. Na zámku sa b. rozpína. Btt. Sp. 180. Cf. Bunčuh.

Bunda. Zamaštěné hundy maď. pastýřů Koll. IV. 185. — **B.** = *krátký kabátec volný bez šosů*. Us. Nvk. — **B.** = *toleranc, tvaroh s máslem smíchaný*. U Třebíče. Bkř.

Bundáš, e, m. = *sprostý, tlustý chlap; veliký kousavý pes*. Na Hané. Brt., Bkř.

Bundačka, y. f. = *loudavá práce, při níž z místa na místo přecházeti třeba*. U Opavy.

Bundať se = *loudati se*. U Opavy. Klš.

Bundiola, y, f., die Bundiola (eine Art Wurst). Šp.

Bundol, a, m., samota u Mělníka.

Buně, ě, f. = *bunice, buňka*, cella, cellula, die Zelle, v botan. Nz.

Buněčnatý. B. cévy, die Gefässzellen. Sl. les.

Buněčný. Mezibuněčné průchody, meatus intercellulares, die Intercellulargänge; b. tkanina, textus cellulosus, das Zellgewebe, Zellennetz; blána, die Zellwand; jádro, nucleus, der Zellenkern; rostliny (či bezcévné), plantae cellulares, Zellenpflanzen (Kk. 7.); šťáva, der Zellensaft. Sl. les. B. pletivo, Osv. VI. 56., dutiny, Šv. 12., stěny. SP. II. 107. Vz *Buničný*.

Bunek, nka, m. = *ovad*, die Bremse. U Ostravy. Mtl. Vz Buk.

Buněk, ňka, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1170.

Bunělka, y, f., cellularia, die Elfenbeinkoralle. Šm.

Buněti, ěl, ění = *zuněti, zučeti, svučeti* (o broucích), summen. Brůk buni. Slov. Phld. IV. 10.

Bungar, a, m. B. proužkovaný, bungarus fasciatus, das Pama; modravý, b. caeruleus. Vz Brm. III. 418., 419., Odb. path. III. 960.

Bunice, e, f., vz Buňka.

Buničina, y, f., cellulosa, der Zellstoff, die Zellulose; b. rostlinná, der Pflanzenzellenstoff, podkožná, das Unterhautzellgewebe. Sl. les., Šp., Nz. lk. Cf. Kk. 10., Schd. I. 396., II. 163., Šv. 140., Buňkovina, Buňka.

Buničky, vz Buňka. — **B.**, místní jm. u Čelechovic. Pk.

Buničnatý, cellulosus, Zell-. Nz. lk.

Buničný. B. tkanina nesoumezná, merenchyma, unvollkommenes Zellgewebe, rostliny (či bezcévné; vz Buněčný), Nz.; b. tkanina kůry, das Rindenzellgewebe, Sl. les., hmota, die Zellensubstanz, stěna, die Zellenwand. Šp. Vz *Bunečný*.

Bunidlo, a, n., ve skel. hutích, das Römereisen. Šm.

Bunivka, y, f., měkkýš. B. válcovitá, sali cornaria farciminoides; keřovitá, scrupocellaria scruposa. Vz Frč. 196.

Bunk, a, m. = *ovad*. Vz Bnk. U Opavy. Brt., Mtl.

Buňka, bunička, y, **bunice**, e, f., cella, cellula, die Zelle. *B. zvířecí* má podobu zrnečka a obsahuje látku rosolovitou; *buňka rostlinná* má podobu měchýřku a obsahuje v patrných blanách tekutiny, tuhá těliska a někdy pouhý vzduch; jsou to částky nedílné, z nichž se tělo rostlinné skládá. Vz více v S. N., Rosc. 18., 28., 31., 19., 21., die Zelle. Celé tělo rostlinné skládá se z bunic čili cellulí t. j. mikroskopických míšků podoby a velikosti nejrozmanitější, naplněných tekutinou (roztokem slizu, cukru, bílku atd. ve vodě), ve které zrnka škrobu, kapky tuku a j. splývají; stěny pak těchto bunic skládají se všudy a vždycky ze zvláštního uhlohydratu, nazvaného proto buničinou či cellulosou. Vz Šfk 557. Cf. Čs. lk. I. 195., II. 61., IV. 160., VI. 22., Kram. Slov. 52., Slov. zdrav. 42. B. čichové, die Riechzellen, stěhovavé či putující, die Wanderzellen, Nz. lk., chlupová, die Haarzelle, kožní, Haut-, Šp., vejcevodná, vejcevod, das Organium, Sl. les., krevní, Ves. I. 4., 84., pohlavní, vrstva bunic uzlinových (v oku), svalové, Osv. I. 47., 146., 231., tlustoblanná, sklerenchymatická, SP. II. 128., nervová, živočišná, chrupavková, kostní, Frč. 2. vyd. I. na křídle motýlův: 1 b. střední (plocha ve středu křídla žilkami neprostoupená, 2. buňky, jež podélné žilky s pokrajem křídla zavírají. Stn. I. 8. B. rostlinná, Mtc. I. 63., 13., matečná, die Mutterzelle (Schd. II. 158.), tečkovaná (porovaná), Poren- (Schd. II. 159.), pylová, Pollen-, vláknatá, cellula spirigera, Faser-, závitková, c. spiralis, Spiralfaser-, prodloužená, langgestreckte Z. (KP. III. 325., Schd. II. 156.), nesoumezná či nedotýkavá, merenchymatische Z., soumezná či dotýkavá, parenchymatische Z. (Schd. II. 155.), zploštělá, plattgedrückt, hvězdovitá, sternförmige Z., dupkovitá, Tüpfel- (Schd. II. 160.), vzdušná, Luft-, kruhovitá, Ringfaser-, dřevní, Holz- (KP. III. 325., Schd. II. 156.), prvotní či vodivá (matečná), Leit- (Schd. II. 158.), lýková, Bast- (Schd. II. 156.), náhodná, Neben-, síťovitá, Netzfaser-, tkaninové, Netz-, pohlavní, Geschlechts-. Sl. les. O tvoření buněk vz Kk. 64., Schd. II. 137., 154., Kk. 3., 4. B. dvojtečkovaná, Rosc. 21., koulovitá, 19., kruhatá, 21., oplozovací, 85., polyedrická, 19., rejdivá, 53., samčí, 47., samičí, 47., schodovitá, 22., tabulkovitá, 19., větevnatá. 19. — B. bezblanná či primordialní, řasavá. SP. II. 100., 120., korkovitá, nepravidelná. Schd. II. 167., 157. B. zakulatělá. Kk. 2. vyd. 5. — B., die Blase. Voda vařící se vypouští buňky; Hoši brkem vypouštějí buňky duhobarevné z mýdlové vody. Ostrav. Tč. — **B.**, os. jm. ze 14. stol., Pal. Rdh. I. 118.

Buňkati, mucksen. Slov. Ssk.

Buňkorodka, y, f., cystoblastema, das Zellenkeimlager. Šp.

Bunkovice, míst. jm. Sdl. Hrd. IV. 351., 352.

Buňkovina, y, f. = *buničina, látka, z níž buňky se tvoří*, der Zellstoff, die Cellulose. Sl. les., Kod. Vz *Buničina*.

Buňkový — *bunéčný, buničný.* Zellen-. B. stěna, die Zellenwand. Šp., Kod.

Buňov, a, m., dvůr u Napajedel.

Bunsenův článek. Vz Schd. I. 360.

Bunský les. Mus. 1880. 234.

Buntoš, e, m., der Aufwiegler. Slov. Ssk.

Buntošnik, a, m. = *buntoš.* Slov. Ssk.

Buntovatí, lärmen, aufwecken, allarmiren, aufwiegeln. Mor. Mtl., Škd. Cosi v noci na hůře b-lo. Tč.

Buntovník, a, m. = *buntoš.* Slov. Ssk., Mkl. Etym. 24.

Buoc, vz Bůc.

Buožle = *boží.* Buožie máti. Výb. II. 23.

1. **Búr,** u, m. = *drobný písek, homok,* feiner Sand. Slov. Hdž. Čít. XII. Niekde na zemi sú celé polia samý piesok drobný, čo sä inače aj homok, niekde aj búr volá. Hdž. Čít. 203.

2. **Búr,** i, f. = *búra, bouře.* Slov. B. zažeň Phld. III. 1. 39.

Búra, y, f. = *por,* allium porrum, der Porre. U Fryštátu. Džl.

Buráceni, n., das Rumpeln, Poltern. B. vichru, Vrch., hromů. Osv. VI. 595.

Buráceti kde jak. *Kolem* nás vodopády buracely **ze** tmy **do** tmy. Vrch. Myth. I. 151. — **kudy.** Již železné jich (Táboritů) vozy buracejí semo rovinou. Čch. Bs. 85.

Burácný pocit, Šml. I. 52., hrom, Exc., vlnobití. Jir. Obr. 145.

Búrajka, y, f. = *voda bourající* (z přívalu povstalá, veliká, prudká voda). Slov. Dbš.

Burák = *manholt červený, mangolt, cvikla, červená řepa,* beta vulgaris, der Mangold, die Runkelrübe. Sl. les., Šp. Cf. FB. 51., Schd. II. 278., Kram. Slov. 52., Rose 122., S. N., Kk. 151., Čl. 126., Čl. Kv. 153., 229., Slb. 245. — **B.** = *malý bochníček chleba* U Kard. Řečice. Mtš. — **B.** = tmavá, pošpiněná věc (ku př. kanarek, vrabec). Val. Vck. Cf. Bury.

Buřák, a, m. = *kdo bouří,* der Polterer. Šd.

Burákový, Runkelrüben-. B. cukr, syrup. Šp.

Burau, u, m. = *orkan, vichr,* der Sturmwind, Orkan, Sturm mit Schnee. Sl. les., Rgl., Stč. Zem. 613., 588., Hdk. C. 377. B. veje od severu. Kyt. 1876. 82. B. stromy lomí. Sš. Bs. 4. Cf. Buráš. — **B.,** a, m. = *silný muž,* ein starker Mann. Cf. Burian. Hdk. C. 377. — **B.,** der Inwohner der westlichen Klein-Karpathen. Slov. Ssk. — **B.** = *silné, nepokojné dítě.* U Olom. Sd.

Buřany, die Dolany, Burschan, ves u Rochlice.

Burášky, pl., m. = *pečené konsky těsta bramborového.* U Něm. Brodu. Holk.

Burat = borat.

Búrať = *bourati.* Ssk.

Buřavý. O dcery sionské, vyjděte z b-ho přebývanie tohoto světa. Hus III. 41.

Burbonky, pl., f., druh růží. Pdl.

Burbonský. B. káva, der Bourbonkaffee, hřebíček, die Bourbonnelke. Šp.

Burc, Gepolter. Spadne-li něco velikého, děla to burc. Ostrav. Tč. — **B.,** c, m. B. Mart. Vz Blk. Kfsk. 957.

Burcin, u, m. Čs. lk. II. 76.

Burcovati ze střněm. burzen, *burcnouti = násilně pohybovati, třepati.* Význam *buzení ze sna* je již přenesený. Jir. ad Žk. 178. — **kde.** Na hůře cosi burclo, machte einen polternden Stoss. Ostrav. Tč.

Burcovka, y, f. = *mosazná trubka k vyburcování hasičů.* Smekal.

Burčák, der Most. Dch. Cf. Burčeti. B. = ovocné víno. Na Zlínsku. Brt. — **B.** = *zimní sukně,* der Winterrock. U Příbora. Mtl. Cf. Burdák.

Burčákový, Most-. B. hořčice. Dch.

Burčati = *burčeti.*

Burčeti, el, ení, brausen, kollern, schwirren. Cf. Burčák, Burčati. Mz. Mkl.

Burda, y, f. Za: *bude. Št.* přidej: Kn. š. 24., 84. Cf. Ostati čeho (BO.). — **B.,** y, m. = *člověk nepokojný, rotivý, popudlivý.* Hdk. C. 377. U Kojetína, Nové Kdyně a j. = *člověk tělnatý, tlustý, silný.* Bkř., Rgl. V záp. Čech. BPk. U Rychnova = *člověk malý, zavalitý.* Črk. — **B.** = *Burian.* — **B.,** os. jm. Tk. V. 49. — **B.** *J. Pelhřimovský,* farář a spisov. 1616. Vz S. N., Jg. H. l. 2. vyd. 538., Jir. Ruk. I. 111. — **B.** *Petr.* Tk. V. 137. — **B.,** y, f. = *klepátko na dveřích,* der Thürklopfer. Šp. — **B.,** die Zuckerrübe. U Olomouce, u Litovle. Sd., Kčr. — **B.,** Klein-Kosowetz, samota u Budějovic. Pl. Cf. *Burdy.*

Burdach, u, m., nástroj na čištění obilí z plev. Ostrav. Tč.

Burdachovati = burdachem čistiti. Ostrav. — **co:** ječmen, pšenici atd. Tč.

Burdák, u, m. = *mlýnek na čištění obilí ve stodole, fukar,* die Putzmaschine in der Scheuer. Mor. a slez. Mtl., Klš. Obilí na burdáku burdákovati. Vz Mlácení, Burdach. Klš. — **B.** = *teplá sukně vlněná, vatovaná.* U Opavy. Klš. Cf. Burčák. — **B.** = *kolovrátek,* der Leierkasten. U Opav. Zkl. — **B.,** a, m. = *býk.* Laš. Brt.

Burdákovati = *obilí na burdáku čistiti.* Vz Burdák.

Burdáu, u, m. = *sudlice,* der Wurfspiess. Slov. Bern.

Burdavý, převzdivka. Slov. Šd.

Burdegaly, die Dolany, Bordeaux. Vz S. N., Tk. III. 472.

Burdisko, a, n., das Zuckerrübenfeld. Cf. Burda. U Olom. Sd.

Burditi se = *bortiti se.* U Nové Kdyně Rgl.

Burdová Kateřina. Vz Blk. Kfsk. 1016.

Burdovati. Panny krásné, burdujíce (harcujíce) a koně prohánějíce. Koll. St. 563.

Burdový, Zuckerrüben-. U Olom. Sd. Cf. Burda.

Burdy. Hurdy burdy = *na pilno honem* V kuchyni mají dnes hurdy burdy. Mor. Vck. — **B.** = *soumarské sedlo.* S. N.

Burdýř, vz Burděř.

Bůře, e, f. = *bouře.* Ž. wit. 49. 3., 148. 8.

Bureaukratismus = panování úředníků, přílišné vkládání se úředníků do všeho. Vz Enc. paed. I. 821.—822.

Burel, das Manganerz atd. B. hranolový, prismatisches Manganerz o. der Pyrolusit, Nz., Bř. N. 197., beztvarný, untheilbares

M. o. der Psilomelan, jehlancový, pyramidales M. o. der Hausmannit. Nz. Čt. Šfk. 29., KP. III. 64., S. N., Schd. I. 346., KP. V. 695., Šfk. Poč. 334., Slov. zdrav. 42. **Buřeň.** Vz Mkl. Etym. 24. B. bují. Dch. Lesní b. (plovel), das Forstunkraut. Sl. les. Víra křesťanská má jimi všelikou b. bludů íčiti. Šš. II. 218. — Vz S. N.

Buřena, y, f. = *buřeň*, das Unkraut. Jm.

Buřeni, n. = *buřeň*. S. N.

Buřenice, Buřenitz, ves u Čechtic. Pal. Děj. II. 1. 227. Vz S. N., Tk. III. 643., IV. 23., V. 237., Blk. Kfsk. 20., Sdl. Hrd. IV. 68.

Búreniny, pl., f. = *pobuřování*, die Aufwiegelung. Panslavistické b. v nitranskej stolici. Slov. Rtk. 1.

Burežina, y, f., das Zistoxyd. Šm.

Bürgel, gla, m. B. Karel, Dr. a advokat, nroz. 1841. Vz Tf. II. 1. 184.

Burger Kaj. 1745. *B.* Vojt. 1730. Vz Jg. . I. 2. vyd. 538., Jir. Ruk. I. 111.

Burgerstein, a, m. B. Jos. 1817—1873. z Tf. H. l. 129., Jg. H. l. 2. vyd. 538.,). H. l. 2. vyd. 232.

Burgundka. Vz KP. III. 264.

Burgundsko, a, n. Vz S. N.

Burgundský. B. punč, ocet, Šp., dub er), quercus cerris, die Zerreiche. Sl. les.

Burguš, e, m., der Murrkopf. Šm.

Burgyň, ě, f. = *burda, burgundka.* U Olom. l.

Burgyňový, Zuckerrüben-. Vz Burgyň. Olom. Sd.

Burian, a, m. *B. z Kornic.* Sbn. 857., 6., 910., 913. — **B.** doktor. Jir. Ruk. II. 1. — *B. Tom.*, prof. čes. řeči v novoěstské vojenské akademii, major a spisov., r. 1802. Vz S. N., Jg. H. l. 2. vyd. 539., . H. l. 2. vyd. 232., Enc. paed. I. 822.-824. **B.**, u, m., die Hauptglocke. Slov. Ssk.

Burlánka, y, f., mlýn u Karlína.

Burlánková, é, f., samota u Karlína.

Buřice, Ἀρπυιαι. Lšk.

Buřič, os. jm. B. Jan. Tk. IV. 648.

Buřička, y, f., die Aufwieglerin etc. Vz řič. Posp.

Buřičný, Polter-. Šm.

Burik, a, m.? Dám vám na cestu kaému jednoho burika, abyste nemuseli ídy peší chodiť. Dbš. Sl. pov. I. 324.

Buřik = *mangan, jermik*, das Mangan. , Schd. I. 346.

Búriky, pl., m. = *vrbové kočičky.* Slov. Sb.

Buřimsko, Buřinsko, a, n., ves u Mnich. adiště.

Burina, y, f. = *cvikla obecná, burák, gundská cukrovka*, beta vulgaris, die nkelrübe. Sl. les.

Buřina, y, f., chalturus, rostl. Vz Čl. . 261., Mllr. 66., FB. 63.

Buřinec, nce, m. = kobaltnatý arsenid, Speiskobald: Co As. Vz Šfk. 263.

Buřincový, Kobalt-. Šm.

Buřinsko, vz Buřimsko.

Buřištit, u, m. = *αἰγίς*, hrozný štít Diův, mom, bleskem a temnotou omračující, řivý štít. Lšk., Lpř. Sl. 1. 16.

Buřiti = *bouřiti.* BN., Šš. P. 768. B. na dveři = hřmotně tlouci. Mor. Brt. D. 202.

Burl-us, a, m. B. Jan Krnpinský, kněz. 1689. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 539., Jir. Ruk. I. 111.

Buřivec, vce, m. = *buřič.* Šš. II. 111.

Buřivládce, e, m., *αἰγίοχος.* Lšk.

Buřivoj, e, m., ungestümer Mensch. Šm. — **B.**, os. jm. BN.

Burjan, a. m. Mnozí ctic sv. Jana Světlého, jemuž sú B. vzděli, aby krůpy nebily. Št. Kn. š. 109.

Burjanovský Adam. Blk. Kfsk. 1045.

Burka, y, m., os. jm. Šp. — *B.* Ant. 1842. Jg. H. l. 2. vyd. 539. — **B.**, y, f. — *kožišný pláštik zevně huňatý*, rauher Pelzmantel. Dch., Světz. 1871.

Búrka, y, f. = *bouřka.* Slov. Ssk.

Bůrka, pl., n., les u Klatov. BPk.

Burkovaný = *dlážděný.* B. silnice. U Opav. Zkl.

Burkrabí, n., Burggraf. Půh. II. 88.

Burkuš, e, m. = *chlapec složitý a silný.* Ve vých. Čech. Jir.

Burlák, a, m. — *pltník.* K. Adámek.

Burlesk (burlesque) = *šaškovský*, fr. Vz S. N., Jg Slnosť. 157.

Búrlica, e, f. = *sněhová bouře.* Slov. Hdk. C. 210.

Burlingtonit, u. m. = odrůda meteorového železa. Osv. V. 11.

Burmistr, a, m. = *půlmistr.* Slov. Tč.

Buřňák, a, m. = *kdo dělá bouři, ruši pokoj, bouřitel*, der Unruhestifter. Bkř., Čch. Dg. — **B.**, pták rackovitý. B. obecný, thallassigroma pelagica, šedý, procellaria glacialis. Vz Frč. 344—345., Schd. II. 145., Kram. Slov. 52., Vega I. 61. — **B.**, u, m. = *jednání o rozvedení manželství.* Ddk. V. 55.

Buřňákův, -ova, -ovo, dem Sturmvogel gehörig. B-ova peruť. Kká. Td. 6.

Burnavý, vz Burný. Šd.

Burně, *buřně* = *bouřlivě.* Prsa burně rozechvělá. Čch. Petrkl. 47., Čch. Sl. 65.

Burnetování *dříví* = umění dřevo proti zevnějším škodným vlivům jmenovitě proti vlhku chrániti (vynalezené Burnekem). S. N. XI. 352.

Burný, *buřný.* Burný vítr, Čch. Bs. 61., hněv, Čch. Dg., koleso, Čch. Mch. 67., rána hromu. Ib. 74. V skrytu bůřném. Ž. Gloss. 80. 8. Má buřnou. Vz Oplý. Us. Sm. V tomto burném čase. Koll. Zp. I. 870. — **B.** = *bujný.* Na Policku. Kšá. — *Burný* = *burnavý, kyprý, sypký*, locker. Cf. Búr, 1. Slov. Hdž. Čit.

Buřoch, a, m., der Brummbär. Mor. a slez. Brt., Šd.

Buron, n, m. = *burnus, zimní kabát.* U Kraskova. Brnt.

Buroň, ě, m. = *býk*, der Stier. Na mor. Val. Brt., Vck.

Buronosný, sturmerregend. Dch.

Buroš, e, m. = *načervenavý vůl.* Mor. Brt.

Buřov, a. m., les u Rožnova.

Bursa. Mistři něili také ve svých příbytcích, ve kterých měli studenty v nájmu a ve stravě, což nazývalo se bursou. Takoví studující sluli bursarii. Tk. III. 280.,

Sbn. 291. Cf. také Enc. paed. I. 825.—826. — B. — *hlučná zábava.* U Březnа. Němc. IV. 446.

Burschenschaft (vz Bursa). Vz Enc. paed. I. 826.

Bursovati = divokým radostem se oddávati. — **kde. Na** vinicích jeho divě jste b li. Hdk. C. 377.

Bursovní, vz Bursovný, S. N.

Bursovnictví, n., das Börsenwesen. Rk.

Buršák, a, m., vz Burš.

Buršice, ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 668.

Buršikosně = *nedbale, mladicky nezpůsobně.* S. N.

Buršiu, a, m., Burschen, ves u Hodkovic.

Burta, y, f. = *rlček,* der Ruderring. Loď, na které veslaři na lavicích při burtách sedíce a vodu vesly bijíce veslují. Kom. Orb.

Burtať, *burtovať = bourati, rozhazovati.* Slov. Vl'kolák pribehne, obzerá sa na všetky strany a keď ju nikde nemohol vyzrieť, od jedu (zlosti) začal tie kopy burtať. Dbš. Sl. pov. I. 202.

Burý = *hnědý (více do siva), tmavosivý,* dunkelgrau, braun. Na mor. Val. Vck., Kld. I. 46. Na Slov. Pokr. Vlasy sú na starosť buré, šedé, šedivé. Hdž. Čít. 213. B. halienka. Cblpk. Sp. 111., Č. Čt. I. 260. B. vlna — bílá prorostlá chlupy černými do ryšava. Val. Brt. D. 202. — **B.** = *pestrý, pestrobarevný,* bunt. B. šátek. U Vsetína. Vck. — **B.,** os. jm. Mor. Šd.

Burýk, a, m. = *tlustý člověk,* ein feister Mensch. U Ostrav. Wrch.

Burýš, e, m. = *burý kabát.* Vz Burý. Val. Brt. D. — **B.,** psí jm. Mor. Brt.

Bůs, s, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Busarka, y, f., slez. nadávka. Vz Bosarka. Šd.

Busin, u, m., druh vína, der Busin. Šp., Škd. — **B.,** a, m., ves v Táborsku. Tf. Odp. 287.

Buskati. Slov. A duša jeho svätým ohňom zplápolala a meč v jeho pravici strašnějšie sä zvíja; bl'eskom húska na vraha (udeřuje, bije?), hromom ho zablja. Chlpk. Sp. 10.

Buskov, a, m., Buskau, ves u Hluboké.

Busola, vz Bussola.

Busový. B. dřevo = zimostrázové, buzové. Ves. IV. 251.

Bussola, y, f., die Boussole. B. hornická, sinusová, tangentová, KP. II. 189., 230., 231., Schd. I. 154., Stč. Zem. 56., Mj 414., 415., přilicovací, orientovací, die Orientirboussole. Sl. les.

Bůsti, zastr. bósti, přech. boda, ouc. Vz Gb. v Listech paedag. 1883. 111. — **abs.** Kráva bode (trká). Slez. Šd. — **kam (čím).** Jako ostrý meč v jejie srdce bodiešе. Hr. rk. 257. Strach bodal‹ji **do** duše britkými noži. Osv. I. 380. — **koho, po kom čím.** Někoho zrakem b. Čech. Petrkl. 10. Kázа psa ostnem bósti. Dal. 19. Po někom očima b. Dch. — **kde.** Bude boden v svém svědomí jako mečem. BO. Dva zlaté nože nalezla, jeden bodla v pravém boce, druhý bodla **proti** srdce. Sš. P. 84. — **na koho čím.** Bodeta na sě koplma. Alx. V. v. 161. b. — **jak. Do** krve bodnul koně. Vrch.

Bůstka. Kolár modrými b-mi vyšívaný. Schlz.

Bůstkoví, n., der Glasschmelz. Ssk.

Bůstkový, Schmelz-. B. pletenl. Dch

Bustrofedon, n, m. = *způsob psaní* (volobrázdný. Koll. St. 311.), prvá řádka píše se od pravé k levé, druhá od levé k pravé atd., jako postupuje vůl při orání, odkudž název. KP. I. 299., Koll. St. 311.

Buš, e, m. = Bohuslav.

Bušák. — **B.,** a, m., ein Ochs mit nach vorn gebogenen Hörnern. Slov. Ssk.

Bušanovice, dle Budějovice, ves u Volyně.

Buščeves, vsi, f., od Buška. Pal Rdh. I. 136. Vz Buštěves.

Buše, pl., Busch, ves u Mníška. Arch. II. 450.

Bušek, ška, m., os. jm. Tk. V. 237.

Bušení, n. = *kování,* das Hämmern. Šp. B. Inu, das Ansklopfen. NA. IV. 90. B. srdce. Vz Slov. zdráv. 42.

Bušidlo, a, n., der Hammer. Lpř.

Bušín, a, m., ves u Zábřehu a u Mohelnice. — **B.** v Táborsku, vz Blk. Kfsk. 1222.

Bušiti, hämmern, pochen. Mkl. Etym. 23. Cf. Buch. — **kam čím. Na** něčí svědomí b. Dch. Kamenem v svá ňadra bušil Vrch. B. pěstma **do** zad, Kos., kladivem do železa. Us. — **čím oč:** o zem. Us. Pdl. — **kde.** Každá žilka v něm bušil (o nedočkavém, rozjitřeném atd.). Sá. — **odkud kudy. Z** dálky **po** skalách to buší. Kká. K sl j. 48. — **jak.** Srdce jeho *hlasitě* bušilo. Vlč. Ntr. VI. 310. — **se do koho** = *zamilovati se.* Slov. Rr. Sh.

Buška, y, f., jm. feny. Škd.

Buškovec, vce, m., os. jm. Tk. V. 237.

Buškovice, dle Budějovice, Puschwitz, městečko u Podbořan. Vz S. N., Blk. Kfsk 620., 727.

Buskovský, ého, m., dvůr u Panenské Týnice; mlýn u Sobotky.

Bušmani. Vz Krč. G. 1033., S. N., Šrc. 509., 396., 397.

Bušný, Schlag-. B. mlýn, die Bockmühle Nz. B. povaha = rázná. U Žamb. Dbv.

Bušov, a, m., ves. Arch. II. 463.

Bušovec, pl., Butschafka, ves u Krnova.

Býšovec, vce, m. B. z Býšova. Vz Sdl. Hrd. 196, 259.

Bušovice, dle Budějovice, Buschowitz, ves u Plzně. PL. Vz Blk. Kfsk. 491.

Bušpan, n, m., der Buchsbaum, buxus. Napíšiž na bnšpanu. BO.

Buštěhrad, od Bnška. Pal. Rdh. I. 136. Cf. Buščeves, S. N., Blk. Kfsk. 12. 91., Sdl. Hrd. III. 13.

Buštěves, vsi, f., vz Buštěbrad, Tk. II. 533., VI. 346.

Buštinový *květ = volový jazyk,* anchusa officinalis, Ochsenzungenkraut, n. Mllr. 12.

Bút, u, m. = *bota.* U Místka. Škd., Ostrav. Tč.

Buta, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Buťa, dle Bača = *hlupák.* Us. Kšť.

Bůta, y, m. = *buta.* BPk.

Butalaniu, u, m., v lučbě. Šlk. Poč. 485.
Buťatý holub = s peřím na nohou. Jnt.
Butek, tku, m., pl. butky = *botky*, Stiefletten. Hanácky a slez. Šd.
Butel, e, f. = *butelka*. Ostrav. Tč.
Buteikový. B. sklo (hlinitovápenatodraselnaté), das Buteillenglas. Šp.
Butkáč, e, m., grosser Milchtopf. Slov. Ssk.
Bûtkář, e, m. = *kdo dělá bûty*, der Barschuhmacher. Šm.
Butky, vz Butek.
Bûťavina, y, f. = *zpuchřenina*. Slov. Phld. IV. 55.
Bûtieti, el, ení = *puchřeti, práchniveti*, morsch werden. Slov. Hdž. Čít. 164.
Bûtlý = *butlavý*. B. peň. Phld. V. 54., Šyt. Táb. 251. Či sä už vyžila ako bûtla jedlä tá slovenská sila? Chlpk. Sp. 103. — B. = *měkký*, weich. Slov. Ssk.
Butoh, u, m. = kabela z hrubého konopného plátna. Na Slovácku. Cf. Batoh. Dzl.
Butorek, rku, m., les na Vsacku. Vck.
Butory, pl., m. = *veliké špatné boty*. Ostrav. Tč.
Butov, a, m., Wuttau, ves u Stříbra.
Butoves, vsi, f., ves u Miličovsi.
Butovice, dle Budějovice, Bothenwald, ves u Studenky; Butowitz, ves u Smíchova. Vz S. N., Tk. I. 603., II. 533., III. 50., 121., IV. 171., Tf. Odp. 267., Blk. Kfsk. 432.
Butovo, a, n., ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 1212.
Butr, u, m. = *butyra*. Na Třeboňsku. Mrk.
Butrovka, y, f., das Brahmaputrahuhn. Šp.
Buturov, a, m., ves na Slov. Phld. IV. 260.
Butvik, a, m., myxotrichum, die Schleimflocke, rostl. B. papírový, m. chartarum. Vz Rstp. 1979.
Buty, pl., f. = *boty*. Cf. Butky. Na Hané. Šd.
Bûty, pl., f. = *bačkory*. U Loun a j. Kš.
Butyl, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 452.
Butyleu, u, m. C_4H_8. Zpr. arch., Šfk. 508.
Butylový, Butyl-. B. alkohol. Sl. les.
Butyral, u, m., v lučbě, něm. Butyral. Šp., Šlk. Poč. 452.
Butyran, u, m., v lučbě, das Butyren. Šp.
Butyrin, u, m., v lučbě. Šfk. 490.
Butyrum antimonii, v lučbě. Vz Šfk. Poč. 203.
Butyryl, u, m., v lučbě, das Butyryl. Šp.
Buvati = *spáti*. Slov. a mor. Šš. P. 511. Vz Buvičkati.
Buvičkati = *buvati*. — **kde**. A keď ružička v rose buvičká, sanft schlummert. Slov. Ntr. V. 59. V tých hájoch tichá noc b-ká. Kyt. 1876. 15.
Buvinkati = *buvičkati, spinkati*. Slov. Phld. III. 3. 235.
Bůvol. V bůvol jen dle zvyku jest ů m. ú. Gb. Hl. 73. Vm. (Pravop. slovník) a Wenzi (Pravop. ukazatel) doporučují jen: *buvol*. Dle Mkl. Etym. 27 z řec. βούβαλος, z toho vzniklo bůvol. Cf. Schd. II. 436., S. N., Kram. Slov. 52.
Buvole, *bůvole*, ete, m., das Büffelkalb. Šp.
Buvolice, *bůvolice*, e, f., die Büffelkuh. Šp., Loos.
Buvolovice, *bůvolovice*, e, f., die Büffelhaut, -leder. Šp.
Buvolovina, *bůvolovina*, y, f. = *bůvolí maso*.
Buvolský, Büffel-. Rk.
Bůz, u, m. = *vous*. Cf. Bůzy. Šedivý h. Č. Čt. II. 146. Nepuojdem za tebe, ty starý vdovčisko, mrdal bys bûzami, ako kocúrisko. Koll. Zp. I. 270. — **B.**, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 18., Tk. I. 119.
Bûzalka, y, f. = *vrbové poupě, jehněd*. Slov. Hdk. C. 377., Němc. 243.
Bûzati = *bouchati, tlouci, klapati nač*. No bûzaj! Slez. Šd.
Bûzatý = *tenký jako vlákno*, dünn, schwach. Cf. Bûz, Bûzy. Kto na nova (mesiaca) mrkev seje bude mu b-tá. Slov. Dhš. Obyč. 59.
Buzdaře, pl., ves u Středokluk.
Buzdovan, vz Buzogáň. Mkl. Etym. 20. Slov. Tč.
Buzek, zka, m. B. Bonifác, kněz, prof., spisov. † 1839. Vz Enc paed. I. 829.-832, S. N. B. panoše. Tk. IV. 392. B. kanovník. Tk. V. 123., 135.
Buzený; -en, a, o, vz *Buditi*. Elektřina b-ná teplem, dotýkáním. Sl. les.
Bûzeti, bûzěju, bûzieš. Vz Buditi, Listy filolog. 1884. 69.
Buzice, Busitz, ves u Blatné. PL., Sdl. Hrd. IV. 86.
Buzici, staročes. panský rod. Vz S. N., Sdl. Hrd. III. 301., IV. 368.
Buzický, ého, m., osob. jm. Mus. 1880. 105.
Buzigan, u, m. = *busdykan*. Ziak.
Buzik, u, m. Sbtk. Rostl. 126. Vz *Bužiky*.
Buzikan, u, m. = *busdykan*. Koll. St. 33., 781.
Buzna, y, m., os. jm. Na Slov. Šd.
Buzogáň, a, m. = *busdykan*. Chytil b. a na devät mil' ho nazpet zaléčil. Dbš. Sl. pov. 100. — Hdk. C. 149. Že slovenského *posekáň, podsekáň* povstal maďarský budzogány a z toho juhoslovänský budzovan. Chlpk. Sp. 196.
Bůzov, a, m., Busau, městečko u Mohelnice. Vz S. N. Jak si zaznamenal hospodský v Bůzově dluh panáčka a jeho kostelníka? Vz Shtk. Krat. h. 150.
Buzra = od zadu, bouzra (beim Billardspiel). Šp.
Bûzy, vz Bûz.
Bužehrad, u, m., samota u Loun.
Bužek, žka, m., mlýn u Plánice.
Bûžek, žka, m., os. jm.
Buženov, a, m. B. Horní a Dolní, Ober-, Unter-Buselle, vsi u Mohelnice. PL.
Bužice, dle Budějovice, od Buže (= Buzice?). Pal. Rdh. I. 134.

Búžiky, pl., m. = *květy, kočičky, jehnědy.* B. z rakýt. Slov. Mt. S. V. 18., 188., Sb. sl. ps. I. 186.

Bužka, y, f., os. jm. Arch. I. 186.

Bůžkovka, y, f., louka u Nuslí. Us. Pdl.

Bůžovský, ého, m., os. jm. Půh. I. 207.

By. Ad b) = *kéžby.* Místo *kéžby* vřaď: *kéž.* Vz Kéž. — **By** = *kdyby.* Kněžie by byli chudí, nesahali by na ně světští. Hus I. 369. By má věc byla, byl bych o to já na tobě. NB. Tč. 179. — **By** = *žeby.* Aby se nedomníval, by moc Čechů tak chatrná byla. V. Nemni, aby všichni synové zbiti byli. Bj. — *By* = *byť i.* U velikých věcech i na samém chtění dosti jest, by k žádnému skutku nepřišlo. Vš. I. 6. — **By** = *jako.* Má očiska, by cínový tanier. Koll. Zp. I. 77. — **By** = *než.* Lepší je môj nejmilejší, by ten svet. Si. spv. 65.

Byblový. B. lýko, der Bast. Lpř. Sl. I. 118.

Byhza, y, f. = *daremní věc.* Slez. Šd., Vck.

Býček, čka, m., vz Býk. — **B.**, os. jm. Tk. V. 203.

Byčen, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 118. B. = skála s památnou jeskyní na Mor. Dch. B. = louka u Přerova. Pk.

Býčať sa, Stier werden. Slov. Ssk.

Býčí boje, skála (jeskyně u Adamova v Brněnsku). Vz S. N.

Býčice, dle Budějovice, Bitschitz, ves u Dobříše. Tk. V. 170.

Býčina, y, f., ves u Mnich. Hradiště. Tk. VII. 355., Blk. Kfsk. 843.

Býčkov, a, m., ves. Arch. I. 545.

Býčkovice, dle Budějovice, Pitschkowitz, ves u Litoměřic. Vz Blk. Kfsk. 1291., Arch. I. 545., Tk. V. 210.

Býčkovský Jan. Jir. Ruk. I. 111.

Býčník, u, m. = *kakost, čapí nůsek,* geranium, der Reiherschnabel, rostl. Si. les., Slb. 632., Mllr. 50.

Býčura, y, m. = *veliký silný býk,* ein grosser, starker Stier. U Nezamyslic. Bkř.

Bydhošť, ě, m., Bromberg, mě. v Poznaňsku. Vz S. N., Tk. IV. 723.

Bydlecí *část*, der Wohnungsbestandtheil. J. tr.

Bydlení = *byt.* Bude Babylon b. drakové. BO. Kdež mi b. ukázal. NB. Tč. 3. (206.).

Bydlič, e, m., der Bewohner. B-či jerusalemští. BO., ZN. Padla hróza na bydliče zemské. BO.

Bydlín, a, m., os. jm. Arch. I. 514., Tk. IV. 30., 31., Sdl. Hrd. IV. 294., 330.

Bydlinský, ého, m., os. jm. Sbn. 558. B. Jan. Tk. Ž. 84.

Bydlisko, vz Bydliště.

Bydliště, der Aufenthaltsort atd. B. slub, ďáblovo, BO., bronkův. Kk. Br. 441.

Bydlištník, a, m., der Quartiermacher. Rk., Šm.

Bydlitel. Kom., BO. V MV. nepravá glossa. Pa.

Bydlitelnice, e, f. = *obyvatelka.* BO.

Bydlitelstvo, a, n., die Wohnparthei. Šm.

Bydliti. St. N. 14., Smil v. 2010., Hus I. 19., 430, 438., Pč. 27., Dal. 124., Ž. wit. 9. 12., 32. 11., 54. 8., Hr. rk. 313. atd., vz doleji. *Bydleti.* Hus. I. 28. a j. *Bydlovati.* S bydlijícími, u město bydlíúci. Ž. wit. 82. 8., 106. 7. Bydlející, bydlijící. BO. Toma městu a bydlícím jeho. BO. — **kde.** Při potoku bydlejí. Ler. Bydlili v městech; Bydlé na lesiech. Bj. Bydleti na zemi; Bydlechu na stráněch i na rovni i na pomoří; Bydleli sú *stran* (stranou) bratři své; Bydlila v domu otce svého. BO. Zradují se bydlijící v zemi. ZN. V Alexandři bydlil. Kat. 89. V obci bydleti. Hus I. 28. U pekle bydlovati. Sš. P. 82. Na svém b. Kn. rož. 46. Co David žid **mezi** nimi v Brodě bydlel, jest drahně časuov. NB. Tč. 69. Tam bydlíš. Pass. mus. 365. Ti vždy bydlili při dvoře. Alx. H. v. 102. (HP. 62.). Ktož v Boze bydlí. Št. Kn. š. 33. — **jak.** Jáz bydlím v tom pokoji **pod** zákonem sv. Benedikta. Výb. I. 188. Že tam *bydlem* bydlí. Kn. rož. 46. Kde by *kromě* lidí bydlil. Hr. rk. 11. (Cf. ib. 29., 31.). — **s kým.** Bydliti s ženú. BO. A tos mu proto učinil (zabil ho), že mu s sestrú zle bydlel. Pč. 49. Každý aby tak bydlil s vyšším sebe, jakoby chtěl, by s ním bydlil jeho nižší. Št. Kn. š. 49. — **kdy.** Bydlím v tak nebezpečném věku, až . . . Pass. 7. — **(jak dlouho) v čem.** Bydliv v núzi a ztrasti viece než 32 let. Hus I. 44. Ktož nemiluje, bydlí v smrti. Št. Kn. š. 34. Pi bydliechu u pokoji. Alx. Ve sv. vieře až do smrti bydleti. Pass. 827. Jenžto bydlí u pomoci nejvyššieho, v obraně Boha bydliti bude. Ž. Kl.

Bydlný. Bydlný jsem jáz, incola; město bydlné, civitatem habitationis. Ž. wit. 118. 19., 106. 36. Sladkosť sieho světa bydlná. Pravn. 1040.

Bydlo, habitatio (z bidl), Ž. wit. 108. 10., habitaculum. 68. 26., Mkl. Etym. 26. B. = *obydlí, příbytek.* Hr. rk. Prok. v. 160., 489., 1034., 1062., 1071. Na vzchod slunce bydlem jsúce. Hr. rk. 195. Byli sú bydlem v zemi egyptské. ZN. Kubec jest bydlem v Jiřimě. Pč. 2. Bydlem někde bydleti. Kn. rož. 46. Šel jest lid do svých bydl. Bj. U dvora bydlem sedie. Arch. I. 456. Tutoť mého bydla nenie. Žk. 221. Ty lidi nesl na svá bydla. Půh. II. 300. B. dobré, nebeské. Št. Kn. š. 63., 71., 169. Že tam bydlem bydlí. Kn. rož. 46. Kdež bydlem sedie. Ib. 39. Byl tam rok a den bydlem. Sob. 83. Dobré b. ho trče (trká); Všecko člověk vydrží, jenom dobrého bydla ne. Us. Tč. U tebe mám čertí b. Sš. P. 7. Hrad sloužil ji za b. Koll. III. 234. Už ťa nechám, dobré b., už odložím cedidlo, složím baltu i sekanec, smrť ma vedie na tanec. Si. spv. 25. — **B.** = *živnost* atd. Přetvrdého bydla tvého. Jir. Anth. I. 3. vyd. 7. Aby k věčnému bydlu chvátali; I lúpežní proto lúpie, aby v pokoji bydlo tělestné dobré měli. Hus II. 196., 211. A kak by ten měl bezpečné b. a kratochvilné, kdož by . . .; Dobré b. Št. Kn. š. 33., 35. — **B.** = *plemeno.* Něchač sviňu na bydło. Laš. Brt. D. 202. — **B.** *černé* = *dobytek, prasata.* Sš. P. 92. — **B.** = *jmění.* Mám na bydle už jen 1 zl. Us. u Zbirova. Lg. To je moje bydlo, co je na mně vidno (pravil žebrák). Na Val. Vck.

Bydl'ovati = *bydleti.* Vz toto.

Bydav, a, m., Waidhofsn, osada v Rakonsich. Šh. Lit. I. 42.

Bydžov. Od *Bydža* oprav v: od *Bydže* (nom. Bydža). Cf. Pal. Rdh. I. 136 Cf. S. N., Tk. I. 467., II. 533., III. 78., IV. 723., V. 237., VI. 181., Tf. Odp. 286, Blk Kfsk. 1291., Tk. Ž. 220., Sdl. Hrd. I. 252, II. 275. Nový B. byl znám zbrklostí svých ševců. Vz Sbtk. Krat. h. 270.

Bydžovský, ého, m. *B. Mat. z Aventina* † 1590.; *B. Mar.*, prof., 1540.—1612.; *B. Pavel,* v 16. stol. Vz S. N., Tf. H. l. 67., Jg. H. l. 2. vyd. 539., Šb. H. l. 2. vyd. 232., Sbn. 514., 936. *B. Frant.* 1756.; *B Václ.* 1570. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 540. O všech vz v Jir. Ruk. I. 112.—118. *B. Havel.* Vz Blk. Kfsk. 1093.

Bygan, a, m. = *hlupák.* Mor. Brt.

Byhar, u, m. = *druh červených hrosnů.* Plk. — **B.**, městečko v Uhřích.

Býchory, dle Dolany, Beichor, ves u Kolína. Cf. Tk. II. 175, III. 94., V. 114., Sdl. Hrd. I. 248.

Býk, od kořene *bu* (onomatop.). Vz Šrc. 27.—28, Mkl. Etym. 27. Vz *Buroň, Burdák, Holan.* B. mamře. Mor. Brt. B. ke skoku, der Sprungstier, k chovu, der Zuchtstier. Dch. Mračí se jako panský b. Us. Býku nesmíš lézti pod nohy. Čchch. — **B.** = *souhvězdí.* Schd. I. 218., Stč. Zem. 24

Byka, y, f., luzula, die Hainsimse. B. bělavá, l. albida, das Hirschgras, rostl. Sl. les.

Bykaň, ě, f., ves u Kutné Hory. Arch. I. 500., Blk. Kfsk. 1063.

Bykanec, nce, m., samota u Kutné Hory. PL.

Bykanecký z Lipan. Vz Blk. Kfsk. 1064.

Býkař, e, m., der Stierhirt. Ssk., Lnos

Býkev, kve, f., Beikew, ves u Mělníka. PL. Vz Blk. Kfsk. 9.

Býko, a, m. = *býk.* Slov. Slav.

Býkopust (!), n, m. = doba večerní, kdy býci se vypřahají. Lšk.

Bykoš, e, m., Bikosch, ves u Berouna. Tk. I. 601., III. 54., 60., V. 134., Blk. Kfsk. 291.

Býkov, a. m., Pickau, ves u Sosnové ve Slezsku. S. N. XI. 177.

Bykovati = *býkati.* Jak bykoval (opilec), sem i tam ťažkýma sa nohma potačal. Hol. 33.

Býkovcovati = *býkovcem býti, šlehati,* mit dem Ochsenziemer peitschen. Šd.

Býkovcový, Ochsenziemer-. Šm.

Býkové, ého, n., das Stier-, Springgeld. Sk.

Býkovec. — **B.** = *louka určená ku krmení obecného býka.* U Olom. Šd.

Býkovice. — **B.**, Beikowitz, ves u Benešova; B. Nepomucká či Svatý Jan, St. Johann Nepomuk, samota u Benešova v Budějov.

Býkovina, y, f. = *býčí maso*, das Stierfleisch. Prk. Přisp. 28., Hr. rk. 407.

Býkový. B. maso (býkovina). Ž. Kl., wit. 49. 3. Býkovými biči bičováni byli (býkovci). BO. B. sbor, congregatio taurorum. Ž. wit. 67. 31., 49. 13. — **B.** *bylina* = *květel, záraza*, orobanche, die Sommerwurzel. Mllr. 74.

Byksa, y, m., kněz Černobogův. Vz Hol. III. 32., 37.

Bykut, a, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 118.

Byl', u, m. = *stéblo*, der Halm. Slov.

Býl. — **B.** = *býlí.* Dal. Za teba, suchý býl, růžu som pustila. Sl. spv. 167.

Byla, y, f., der Stengel. Cf. Bylka. Slov. Loos. — **B.** = *zblo, maličkost.* Na Slov. Neberte nič nikomu, ani len tej byl'e. Hdž. Šlb. 29. Dones mi so dve byle (byl'ky) pevašinu. Zátur. — **B.** (Bělá), něm. Biela, ves u Podmokel.

Bylany, dlo Dolany. Bilan, vsi u Kutné Hory a u Kroměříže; Billan, vsi u Heřmanova Městce a u Čes. Brodu; Püllna, ves u Mostu. PL. Vz S. N., Tk. I. 362., III. 35, Blk. Kfsk. 1291., Sdl Hrd. I. 252.

Býlé, n. = *býlí.* Dal., Sš. P. 190., Št. Kn. š. 97.

Býlí, *bílé*, n., Unkraut; *rostlina*, die Pflanze; *rostlinstvo*, die Pflanzen, Pflanzenwelt. Cf. Bž. 23., Mkl. Etym. 26. Bujné bejlí. Hdk. L. kv. 62. — Pro jeden kúsek býlého musím opustiti milého. Sš. P. 190. Kozy, jenž ostře vidie, zdravé býlé ku pokrmu sobě obierají. Hns III. 74. Deštěm rodí se všeliké býlé z země. Bj. Pátý den dřieve i všeoko býlé z sebe krvavú rosu pustí. Pass. 14. stol. To býlé (byliny) nemocné uzdravovalo. Pass. mus. 380. Zlé b. nejplennější. Č. M. 34

Bylice, e, f., chrysanthemum, die Goldblume, rostl. B. oseništní, ch. segetum, b. zlateň, ch coronarium. Vz Rstp. 902, Slb. 429., S. N., Mllr. 33.

Bylina. Vz Mkl. Etym. 26. **B.** = *dvouletá rostlina.* Vz Rst. 309., 401. B. česneková, vz Česnáček (Rstp. 81.); hlízní, vz Hlaváč obyčejný (Rstp. 852); hvězdová, vz Hvězdník (Rstp. 865.); b. sv. Jana, vz Třezalka obecná (Rstp. 193., Mllr. 17., 55, Čl. Kv. 319, Slb. 423.); slunečná, Vz Rosnatka okrouhlolistá (Rstp. 107.); syřišťová, vz Svízel syřišťový (Rstp. 842.); trojičná, vz Violka trojice (Rstp. 104.); zubová, vz Kyčelnice cibulonosná (Rstp. 74.); býková, vz Záraza větevnatá (Rstp. 1158.); dnavá, vz Podléska obecná (Rstp. 1228.); hroznová, vz Merlík hroznový (Rstp. 1279.); mrtvičná, vz Podléska obecná (Rstp. 1228.); penízkooá, vz Bazanovec penízkový (Rstp. 1235.); skelní, vz Drnavec obecný (Rstp. 1259.); sladká hořká, vz Lilek sladkohořký (Rstp 1122.); šlakovní, vz Podléska obecná (Rstp. 1228.). B. jedovatá, die Giftpflanze, lesní, das Forstkraut, travní, Graspflanze. Sl. les. B. masná, sedum telephium, všivá, pedicularis palustris. Slov. Bartol. Göm. B-ny přádné, barvorodé, kořenné, olejné, fabričné či tovární. NA. IV. 87. Cf. Krč. G 573. Polívka z bylinek. Dch. B-ny buď celkem buď v nadzemních lodyhách na konci doby vzrostné hynou na rozdíl od keřů trvajících a jen květních stopek pozbývajících. S. N. Cf. Rosc. 7. Není na světě bylina, aby pro něco nebyla. Brt. Anth. 67., Bž. exc. Děvečka mladá po poli chodí, hledá bylinečku, hlava ju bolí. Sš. P. 580.

Byliňák, u, m., der Kräuterwein. Slov. Ssk.

Bylinář = *herbář* t. j. *seznam bylin*; *sbírka bylin*. — B. = *hadač, kouzelník*. Exc.

Bylinářství. Vz Sbn. 381., 928.

Bylinatka, y, f., corallina, die Koralline. Šm.

Bylinatý, pflanzenreich. Sl. les.

Bylinica, e, f., botanische Tasche. Slov. Ssk.

Bylinkový, Kräuter-. B. med, polívka. Dch.

Bylinnica, e, f., botanischer Garten. Slov. Ssk. Cf. Bylnica.

Bylinník, a, m., der Botaniker. Slov. Ssk.

Bylinný. B. mýdlo, šťáva, Dch., mlza, Sl. les., ornament. SP. II. 21. Vz *Rostlinný*.

Bylinové, rodina knihtiskařská v Praze, od 1620. Vz Jir. Ruk. I. 118.

Bylinovitý, krautartig. Šm.

Bylka, y, f. = *bylinka*. Slov. Koll. I. 40. I b. sa darmo nepohne. Mt. S. I. 127. Ani b. bez vetra sa nepohne. Č. Čt. I. 8. — B., vz Byla.

Bylnica, e, f. = bylinnica. Slov. Ssk.

Byľôčka, y, f. = *stéblo*. Vz Byľ. Slov.

Bylochov, a, m., Wallach, ves u Medonos. Blk. Kfsk. 240.

Býlokam, u, m., phytolithus, versteinerte Pflanze. Šm.

Bylosť = *bývalosť*. Ačkoli pak b. různých plemen v Čechách a na Moravě zjištěna jest. Bdl.

Býlovice, dle Budějovice, Pilletitz, ves u Chvalšin. PL.

Býlový, Pflanzen-. Rk.

Býložilec. Osv. I. 558.

Býložilství, n., das Leben von Pflanzen. Osv. I. 636.

Býložravec, vce, m. = *býložralec*.

Býložravý. Osv. I. 557.

Bylý, gewesen. — B., anwesend. A při tom b. Perla dcera její k tomu se zná. NB. Tč. 52.

Bym = *bych*. Slov. Hoc bym ja nejedla, hoc bym ja nepila, lem keby ja mala za diku (na vůli) frajera. Sb. sl. ps. II. I. 38. Keby dali ešče raz vybirac, znala by ja, kemu mam ručku dac. Nedala bym doma hovanemu (chovanému), lem bym dala sveta zkušenemu. Sb. sl. ps. II. 1. 65.

Bynice, dle Budějovice, Benitz, ves u Neveklova. Cf. Tk. II. 418., 440., III. 125., IV. 170., Blk. Kfsk. 1291.

Byňov, a, m., Binuove, ves u Ústí nad Lab.

Byňovec, vce, m. (= ze vsi Byňova). Tk. Ž. 6.—8.

Byňovice, míst. jm. Sdl. Hrd. II. 243.

Byrda, y, f. = *biřič*. Brt. Vz Birda.

Byretta, y, f., *náčiní chemické*. Vz KP. IV. 447., V. 172.

Byrokracie, e, f. = libovláda úředníkův, dle Bureaukratie.

Byrokrat, a, m. = *přívrženec, člen byrokratie*, der Bureaukrat.

Byrokratický, bureaukratisch.

Byronista, y, m., pl. -sté = *ctitel Byronův*. Šml. I. 46.

Bys, vz Byss.

Bysel, sln, m., hymendea, das Flussharz. Šm.

Byseň, sně, f., něm. Bisen, ves u Slaného. Hašek z Bysně. Arch. III. 504., Blk. Kfsk. 430., 431.

Byss. U purpuře a u bysu, tociš v drabém rúše chodil. Št. Kn. š. 164.

Byssolith, u, m. = *asbest*. S. N.

Byssovitý, byssusartig. Sl. les.

Byssový = z byssu, aus Byssus gemacht. Vz Byss. Lpř., Vlš. 175.

Bysta, y, f. = *poprsí*, řec. lat. bustum, z hliny pálený obraz. Koll. III. 350., 113.

Bystrá, é, f., Bistra, ves u Lomnice v Jič.; Bistrau, městečko u Poličky; Bistray, ves u Bělice; Bistrey, ves u Čes. Lipy. PL. Vz Blk. Kfsk. 1291., Sdl. Hrd. III. 103.

Bystřany, dle Dolany, Wisterschan, ves u Teplice. Vz Blk. Klsk. 862., 863.

Bystře kráčeti, Osv. I. 274., viděti. Us. Pdl.

Bystré, ého, n., něm. Bistra, ves u Něm. Brodu; Bistrau (= Bystrá), městečko u Poličky; Bistrey, vsi u Nov. Města nad Met. a u Humpolce; Bistry, ves u Klatov; Waltersdorf, ves u Landškrouna; Wüstrey, ves u Police. PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1291., Sdl. Hrd. I. 252.

Bystřec. — B., Bisterz, ves u Brna. Bystřitz, ves u Chrudimě. PL., Sdl. Hrd. I. 55, 61., II. 275.

Bystření, n., die Schärfung. B. mysli, Šim. 87., rozumu. Us.

Bystřený; *-en, a, o*, geschärft.

Bystřeti, 3. pl. -ejí.

Bystřica, e, f., Bystřitz, ves u Uher. Brodu; *B. Hrubá*, Gross-B., ves u Rožnova; *B. Malá*, Klein-B., ves u Val. Meziříčí. PL.

Bystřice, e, f., Bystřitz, městečko u Benešova; mě. v Brněnsku; vsi u Libáně u Chrudimě; *B. nad Úhlavou*, B. an der Angel; B., něm. Bystřitz am Hostein; městečko v Holešovsku na Mor. — O B-ci na Mor. v Brn.: Bystřičtí soukeníci se hněvají, řekneš-li jim: Tu je chloupek. A ševci, řekneš-li jim: Ukrutníci. Jistý švec utopil tam svorník. Do B. chodí se pro pejchu. Vz Sbtk. Krat. h. 151. V B-ci nad Hostýnem nesmí se nikdo ptáti, kde krmili bystřické volky máčkou. Vz Sbtk. Krat. h. 151. — Cf. Tk. III. 428., IV. 724., V. 237., Tf. Odp. 35., Blk. Kfsk. 1291., Tk. Ž. 220., Sdl. Hrd. I. 252., III. 301., IV. 368. — B. *Dušnická*, Reinertzer Weistritz, říčka, přítok Nisy, v severových. Čech. Krč. *B. Hamerská*, Weistritz, Kressenbach, přítok Nisy. Krč. — B., řeka na Mor. Km.

Bystřický. B. hory, das Habelschwerter Gebirge, rulový hřbet mezi Divokou Orlicí a řekou Nisou v severových. Čech. Vz Osv. 1855. 311., Krč. v Osv. 1855. 200. — Cf. S. N. — B. panství. Žer. Záp. I. 148. *B. Jindř*. Vz Blk. Kfsk. 473. B. ze Studnic. Sdl. Hrd. I. 236.

Bystřička, y, f., ves u Vsetína. — B., potok tamtéž. Vck. — *B-ky* = *karlátka*. U Klobouk. Bka. Na Slov. Ssk.

Bystrík, u, m. = *kvapík?* Slov. Vz Zvrtati.

Bystřina, *ručej.* Mkl. Etym. 27. Od bystřiny až . . . BO. Rozdiel tuto činí mezi potokem a bystřinů. Hns III. 66.

Bystřiti, il, ěn, ění = *bystrým činiti.* Slov. Ssk.

Bystrnosť, i, f., die Wachsamkeit, Aufmerksamkeit. Šm.

Bystro = *bystře.* Běž h. Ostrav. Tč. B. do vody bieděti; Břitev h. řeže; B. chlapec do školy pospíchá. Slez. Tč.

Bystrodnchosť, i, f., die Scharfsinnigkeit.

Bystroduchý, scharfsinnig. Us.

Bystrokmitný, schnellblitzend. B. meč. Msn. Or 95.

Bystrokřídlý. B. věsť. Ntr. VI. 277.

Bystroletý. εὔπτερος, schnellfliegend. Lpř., Hdk.

Bystromyslnosť, i, f., die Scharfsinnigkeit. Lpř. Slov.

Bystroň, ě, f., der Schnelle, Schnellflüssige. Hol. 150. — **B.,** os. jm.

Bystronohosť, i, f., die Schnellfüssigkeit. Lpř. Sl. Il. 137.

Bystrošice, dle Budějovice, ves u Olomouce.

Bystrota. B. mysli. Dk. P. 166. Zhroj b-ty. Štulc i. 184.

Bystrotoký, schnell fliessend. Rk.

Bystroumý, scharfsinnig. B. hlava. Hdk. v Lum. V. 273., Loss.

Bystrovany, dle Dolany, ves u Olomouce.

Bystrovid. a, m., der Scharfsichtige. Šm.

Bystrovidý, scharfsichtig. Šm.

Bystrovtip, u, m., der Scharfsinn. Šml. I. 53.

Bystrozrak, u, m., der Scharfblick. Loos.

Bystrozrakosť, i, f., die Scharfsichtigkeit.

Bystrský, ého, m., os. jm. Mus. 1880. 249.

Bystrnia, y, f. = *kraví jm.* Val. Vck., Brt.

Bystrulistý, vz Bystrnia a -istý. Ovce b-stě a bicinčistě vybierai si, které tiščie. Koll. Zp. II. 395.

Bystrý, koř. bud ve b.díti. Gb. Hl 145. Cf. Listy filolog. VII. 19. (Mz). B. pohled, Osv. I. 56., ručej, Vrch., konik, Č. Čt I. 276., jazyk, fertige Z., Posp., kopie, Rkk., vody. BO. Voděnka studená, voda bystrá, moje frajerenka jako jiskra. Sš. P. 244. B. potok = potok obyč. vyschlý, ale v čas dešťů vodou silně nabělý, der Giessbach. V Beskyd. Tč. — *B. = pronikavý.* B. zrak, Kom., soud. Tf. — **B.** = *jemný.* Bystrých nástrojů nemuoho se u nich vidí. Ler. — **B.** = *čerstvý, studený,* frisch, kalt. Kká. K sl. j. 25. — **B.,** samota u Miletina.

Bysťu bohu, bysťu prabohu = bytuje, jestvuje praboh. Slov. Č Čt. II. 381.

Byš, e, m., os. jm. Arch. I. 228., Pal. Rdh. I. 118.

Byšice, dle Budějovice, Byschitz, městečko u Mělníka (od Byše. Pal. Rdh. I. 133.). Vz S N., Tk. III. 59., Blk. Kfsk. 428., 429.

Byšický, ého, m., os. jm. Dač. I. 315., Tf. Odp. 109. *B. A. L.,* učitel 1825. Vz Jg. H. i. 2. vyd. 540. *B. z Byšic.* Vz Blk. Kfsk. 1291., Sdl. Hrd. I. 189.

Byšička, y, f., os. jm. Arch. I. 181.

Byšičky, pl., f., Bischiček, ves u Lisě u Benátek.

Býškovice, ves v Pražsku. Vz Blk. Kfsk. 429.

Býšov, a, m. Sdl. Hrd. IV. 152., 298.

Býšovec, vce, m., os. jm. Arch. I. 239.

Býště, něm. Beyscht, ves u Holic. Arch. III. 547., Sdl. Hrd. I. 39., 63.

Byštuk, a, m. = malý dobrý pastierský božok u Hroncov v Gemeri, ktorého niekdy v kapse nosili a tak sa mu často modlievali. Dbš.

Byt, vz Mkl. Etym. 26. **B.** = *podstata* atd. Přirozený h. Bart. 148. Že ot otce pochodí, to věz, že od otce byt má bez početie, neb jest duch věčný, jakož i otec Bóh i syn. Hus II. 197. Jest dvoj b. věake, tělesný, duchovný také. Sv. rnk. 7. Mezi filosofy slovú (těla nebeská) pátý byt; Země, voda, povětří, oheň, ježto čtyři slovú elementy. Tomu, ježto jsem řekl byt, oni říkají essentia. Št. Vz Byť, Bytství. — **B.** = *bytí.* B. bmotný, skutečný, Hlv., Boha, světa. Posp. Jim pod sebou bytu dáti nechtěl. Bl. An svět jim v bytu se chová; Kristus všecky věci v byt uvedl; Bez blavy tělo neobstojí v bytu a životu svém. Hns II. 91., 200., 216. Za starých bytů (časů). Val. Brt. D. 202 = **B.** = *stav* atd. Vnitřní h. říře. Šmb. S. II. 40. A dal jest jemu jméno, to jest byt, tak že jest Ježíš t. j. spasitel. Hus II. 423. Dobrý byt bo poli (páll). Ostrav. Tč. — **B.** = *obydlí.* Ti aby bytu v České zemi neměli. Vl. zř. 559. Má to oznámiti hejtmanu toho kraje, ve kterém ten jistý sedl a bytem jest. Zř. F. I. Byty po dědinách. Vz Dědina. Čsk. Byl tam bytem. Bart. — *Bytem = stále, ustavičně.* Ún bytem jezdí. Brt. D. 202. Sedí tu bytem a nehne se dál; Aby člověk bytem na tohé sedél (pořád tě napomínal). V Bystersku. Sn. Leží už sídmej měsic bytem. Mor. Hrh.

Byť, i, f., die Essenz, Wesenheit, Seinheit; také ve smyslu die Existenz, das Dasein, Sein. B. božská jest jedna; Jeden život, jedna mysl a jedna byť; Jest-liť co jiného boží moc v Bohu než byť boží, ježto slove essentia? Št. Kn. š. 25. Vz Byt, Bytství. B. osobná; Život svůj tělesný odděluje ode své v Bohu bytě a jestoty; Kristus nechtěl božské bytě své na odiv vynášeti. Sš. Sk. 219., 237, II. 165. (II. 200., J. 14., I. 42.). Proto jest má h. přísiovna. Pravn. 1179. Ať si již duši představujeme spiritualisticky co zvláštní b. a mocnosť v těle jsoucí; Cokoli povstává, to přechází z nebytí v byť, jakož vše, co zaniká, proměňuje svou byť v nebytí. Hš. Si. 12., 126.

Byť = *by* + *ť.* Tiem (oštěpem) počal jich bíti tak, byť nebylo člověka jednoho předměstského, že by snad některý z nich do konce zabil. NB. Tč. 104. Než, byť on jim slibovati kázal za syna svého, toho nenie a nezná sě v tom; Neb úředníkóm věřeno býti má, byť pak žádného při tom nebylo. NB. Tč. 28., 49. (dod.). I mladší i starší nebude, byť v knihach nemohl krátiti chvíle. Št. Židovka praví, byť rukojmě nebyi, žeby jeho napominati nechtěla. NB. Tč. 50. Byť pro vás nebylo. Št. Kn. š. 43.

Byť by. V 6. ř. toho článku za: Vz By, 8. přidej; *Byť by* je chybné m.: *byť, byť i* Bž. 219. Cf. *Připouštěcí. Chybno* jest kondicional zdvojovati: *byť by, byť bychom, byť byste* m.: *byť, bychom, byste.* Brt. S. 3. vyd. 138. Taktéž v Brs. 2. vyd. 89. Ku konci přidej: Byť pak byl břmot za tebou nevím jaký, neohlédej se. Háj. Lakomci nikdy dosť není, byť měl všeho světa jmění. Bž. Byť se do povětří vzdálilo. Koll. I. 159. Byť se zaklínal, nevěříme lháři. Kmp. Byť veškeu svět lidi svědčil a tak by nebylo, tehdy všech svědectvie jest křivé. Hus I. 224. Mlčením obrátíš, kam chceš koli; promluvě, neobrátíš, byť bylo široko v poli. Rým. Co kdo kocha, to mu milo, a byť na půl hnilé bylo. Lpř. Byť byl pobyl ten knéz živ děle. Dal. 163. Nic se strašiti nebudem, byť se kácelo všecko pod námi i na nás. Kom. Kdožť v poctivosti Boha nemá, byť všecky oltáře zhryzl, neniť před Bohem na milosti. Št. Byť bys krví zaplakal, nevyprosíš. Vz Lakomý. Lb.

Byteěnosť, i, f., die Wesentlichkeit. Šm.

Byteěný = *bytný.* Ssk.

Bytedlně. Vz Bytedlný. Proroci starého zákona h. spásu nového zákona připravovali. Sš. II. 101.

Bytedlný = *trvanlivý.* B. stavení. Us. Škd., Brt. D. 202. Ten jest u nás b. host. Us. Železný most je drahý, ale b-ný. Us. B. zboží. Dch. To není b-né = nestojí za mnoho. To je b. oběd (řádný, vydatný). Us. Bačk. Neboť k nám jde (Kristus) v krotkosti b-né. Pass. 3. (Hý.). — **B.**, wohnbar. B. miesta. BO. — **B.** = habitans, wohnend. Bydlil jsem s b-nými v cedaru. Ž. wit. 119. 5.

Bytek, tku, m., kleine Wohnung. — **B.**, das Reale. Dk. Rozb. fil. 110. Jednoduché, samostatné bytky, ze kterých složité zjevy skládáme. Dk. Aesth. 149. — **B.**, tka, m., os. jm. Arch. IV. 379.

Bytel, m, Kochia, die Kochie, rostl. B. košatý, k. scoparia. Vz Rstp. 1276., FB. 32., Čl. Kv. 156., Slb. 251.

Bytelně, vz Bytedlně. Usadil se tam b. (stále). Brt. v Mtc. 1878. 31., D. 202.

Bytelnosť, vz Bytedlnosť.

Bytelný, vz Bytedlný, Mkl. Etym. 26.

Bytenství, n. Kristus jest pravzor všeho b. Sš. J. 14.

Bytenstvo, a, n, die Wesenwelt, die Wesen. Dch.

Byteš, vz Bytiška.

Bytevstvo, a, n., alle Wesen (als Inbegriff). Šm.

Býti. Str. 114. a 7. ř. sh. místo *v již Čech.* polož: *v Doudlebsku.* — Str. 114. a. 34. ř. sh. za *atd.* polož: Dle jiných není zde kořenné, původní, nýbrž plidechem. Vz J (str. 592. a.), Gb. Hl. 113. ř. 10. sh., Ht. Obr. 17. — Str. 114. a. 27. ř. zd. za *atd.* polož: Vz Střídání. — Str. 114. a. 22. ř. zd. za *by:* Byste je z bychte, s povstalo z *ch.* Vz -ech, Ht. Obr. 16. *Bychme* byli dobři a jiní: *bychom* byli dobři; A jest jiných drahně proměn. Hus II. 440. Bychme. ZN. Bychomy sě zpoviedali. Ž. wit. 105. 47. Na Lašsku na Mor. časují: sem, sy, je, smy, stě (šče) su; buď (budž), buďmy (budžmi), buďte (= butě; bučče); byl, była, bul, była; sem je (joch je, sym), sy je (tyže, tysie), je, smy su, šče su, su; byď, byďmy, byďtě. *Tvary záporné:* něni sem, něni sy, něni, něni smy, něni stě, něni su; jo sym nyni (nima), ty si nyni (nima), un nyni (nima), my smy něsu, vy šče něsu, uni něsu; nějsem, nějsi, něni, nějsmy, nějšče, nějsu; joch nyni; něsem, něsy, něni, něsmy, něsče, něsu. Vz více v Brt. D 131.—132. Joch je, tyž je, un je, my sme su, vy šče su, uni su. U Místka Skd., Tč. Jak časují býti na jihových. Mor.: Vz Osv. 1884. 59. (Brt.). Na Dolní Bečvě: Vz Listy filolog 1885. 252. U Opavy? Vz Brt. D. 137. Na Zlinsku: Je-li určité, časuje se: su, si, je, sme, ste, sú; nejsu, nejsi, není: pomocné má v 1. os. sg. jsem: slyšel jsem. Přechod. buďa. Brt. Staročes. tvary vz v Bž. 207. Cf. Mkl. aL. 260., Parataxa. V Ž. wit. 3. pl. vedlě jsú, sú také *jsút, sút* s koncovkou osobní *-t.* Obkličily sút mě bolesti. 17. 5. Vz více v Gb. vydání str. 215. (i o ostatních tvarech). Přechodníkem *buďa* (val. buďaci) připojuje se pravidelně přístavek přísloveční k podmětu: Já sem sa buďa malým nadělál. Buďa pudmistrem hleďěl pořádku v obci. Buďa chlapcem slýchával sem. — ,Buďa tebů, nedělát bych toho; buďa vama nechał bych ho' znamená tolik co germanismus ,na tvém místě, na vašem místě', kdežto by se po česku říci mělo: jsa tebou, jsa vámi. Na Mor. Brt. D. — *Které místo ve větě zaujímá příklonka* **jsem**? Pravidlem jest: a) Počíná-li věta *hlavní* nebo *začátek* slovesem, příklonka *jsem* druží se k participiu, jdouc hned za ním. Nevěděl jsem. Takž ja srozuměv, umlkl jsem. — b) Taktéž se děje, počíná-li věta spojkami a, i nebo jinými souřadnými spojkami bezpřízvučnými jako *ale, však,* za nimiž následuje sloveso; to proto, že slovce také jsou předklonky, k nimž příklonky přímo pojiti nelze. I šli jsme. A počal jsem mu děkovati. Ale mlčel jsem. — c) Počíná-li věta jinými slovy přízvučnými, příklonka *jsem* jde z pravidla před participiem, kteréž tu bývá na konci věty. Na to jsem řekl. Protož jsem uložil mlčeti. K východní straně viděl jsem bránu jakous. — d) Ve *větách vedlejších* příklonka *jsem* druží se vždy k náměstce nebo spojce podřadné, kdežto se participiem z pravidla věta končí: Když jsem v tom věku byl. Zaslechli, že jsem je potvorami nazval. Věrn jakýchž jsem tu začátek spatřil. Brt. Vz více příkladů z Kom. Lab. v Km. 1882. 196.—197. *Které místo ve větě zaujímá příklonka* **bych**? Pravidlem jest, že se příklonka *bych* druží k prvnímu slovu ve větě, kteráž se pak obyčejně končívá participiem. Rád bych tvé jméno věděl. Čím by mysl kojili. Odešel, kde by sám byl. Ve *větách tázacích,* počínají-li se participiem, přikloňuje se *bych* k částici tázací *-li.* Byla-liž by to moudrost? K předklonkám *a, i* a j. *bych* tolikéž přímo se nepřikloňuje. I byl by šel. Brt. v Km. 1882. 197. Vz tam více příkladů z Kom. Lab. Příklonka *se* druží se k *jsem* a *bych.* Bál *jsem se,* aby . . . Toho *bych se* byl nikdy nenadál. Ib. 198. Příklonky *se, si, sem, bych* velmi často bývají na prvém místě ve větě.

zvláště v nářečí valašském a lašském: Ma teho, se mi zda, na dvaceť měřic. Še mi sniło něpěkny syn (= sen). Še (= si) mysli, že ma Slezsko i Rakusy. Včil je v hoferstvu, a se prv děłáł pánem. Zme ho (kosa) chytli, zme ho trochu požlvili a zme ho zas pustili. Sem pisoł pismo. Sem žnuł. Dybys nebýł poslechnůł, bych ťa býł zhodił. „Čím bys byl rád?" „Bych sa naučil muzigantem, co bych peníze vydělával. Była bych panskě (střevice) obuła, byli byste sa uě chyba smíli. Brt. D. — **abs.** Bylo, již nenl (tempi passati). Buď jak buď (Lpř.). Dch. Povězte pravdu, ať jest, jaká jest. Šmi. Aby on to nebyl (= on jest to jistě)! Us. Kdybys byla, jak býti máš. Sá. Bude nebo nebude. Kld. Ktož jsú jeho pohnali, buď ktož buď, ti jemu jsú dáni. Půh. II. 486. A on bude řéci, und er fing an zu reden; A Mahda bude (začne) odpirati, že nejsem vinen; A když přijde domů, i bude (začne) jemu má žena mluviti: Matěji, vrať, cos vzal; Buď to, več právo obrátí. NB. Tč. 64., 118., 125., 286. Toho dne Herodeš s Pilátem sě smířista a jako dřieve přietelé svá bysta. Hr. rk. 245. A bylo-liby, že by ho Bóh neuchoval, tehda; Buď, co buď; Buď, kdož buď; Buď sněm nebo nebuď. Půh. II. 72., 349., 486., 564. A tak Bůh jest a bez Boha nic. Št. Kdyby měštěnín smlouvu udělal o trávu na lukách na rok nebo jakžby smlouva byla. Exc. — Str. 114. b ř. sb. 22. za 25. Přidej: **(přisudkový nominativ).** Jest smýšlenim demokrat. Us. Pdl. Bieše ješče dietě. Anth. Jir. I. 3. vyd. 34. A tak pravá křesťanka budeš. Pass. 14. stol. Byl jest člověk urozením vysokým. Hr. rk. 63. Ktož chce býti přietel tohoto světa, bude boží nepřietel; Jest také náš otec. St. Kn. š. 3., 17. Neb obrové srdce jmieše, kakžkoli děťátko bieše. Alx. Anth. Jir. I. 3. vyd. 35. Tys děvucho, tys je hříšna; Aj Nanynko má milá, jak jseš ty hezky děvče; Pokud bylach (byla jsem) mala Sš. P. 3., 204., 381. Keď som není hoden, abys ma lúbila; Mnohé panenky takové jesú. Koll. Zp. I. 187., II. 274. Jistec jistce muož obstaviti i o jarmarku, buď host neboli domácí. NB. Tč. 88. — **čím.** Keď nie pannou, aspoň vdovou preca hmiem jeho. Ht. Sl. ml. Už nebudem viacej dievkou; Už ja budem nevestičkou. Ht. Sl. ml. 171. Nebýti svým. Šmi. Já už myslil, že to bude ničím (že nebude z toho nic zlého). U Rychn. Msk. Čím je to, že . . . Dch. To je místem, půdou, semenem (také: to je na půdě, záleží na půdě; germanismus: to přijde na půdu). Us. Brt. To prý je tenkými zdmi. Us. Mamertinus tehdy starostou nad Římem bieše. Výb. I. 285. Ne rytířskú jsú postavú, ale kněžskú úpravú. Alx. Milosť všecky jiné šlechetnosti pósobí a jí jsú všechny. Št. Kn. š. 33. — Dal. 147. On di: mnou to není. O. z D. Dobrota, jíž jest jednotlivec dobrý. Št. A ta zkáza by vámi byla u ne námi **pro** nezdrženie vašich slibuov. Hol. z St. Ač tělem s vámi nejsem, ale duchem s vámi jsem. ZN. (Ten) nemóž býti mým učenníkem. Pass. 14. stol. Chtě svú hrdostiú vz něho býti. Alx. Anth. Jir. I. 3. vyd. 36. Chce, aby zlé dobrým bylo. Šť. Kn. š. 17. To jest smrtedlným hříchem. Ib. 27. Vz Brt. S. 3. vyd. 8. B. někde noclehem, übernachten. Us. Jsa malým pacholetem . . . NB. Tč. 165. — **komu.** Vy jste mi, vy jste, Sie sind mir der Wahre! Dch. To je Madlence. Us. Neor. Tě jedné bylo (jméno) Františka (jmenovala se). Kld. 19. Tě prvni belo Hanka. Brt. P. 99. Je mu Michal (jmenuje se). Mor. Jak je ti (jak se jmenuješ)? Na Hané. Tenť jest jediný syn své matce; Ni mi bratra, ni mi sestry; Podlé srsti psu jméno; Čemu jest ti to? atd. Vz Brt. S. 3. vyd. 54. 2. Byltě jeden člověk, bylo mu jakkolvěk, er hiess wie immer; Jak je mně, tak je mně, šak mně dobře néní, moje potěšení leží v černej zemi; A na což bych já sa vydávala? něni koňům ovsa, něni sena. Sš. P. 10., 212., 265. Dobre mi je, dobre, čo by mi nebylo, děvča som slobodno; Sivé oči, sivé, aj moje sú také: seberma sa spolu, būdú nám jednaké; I z hora i z dola každý na mňa volá, akoby každému frajernočka bola. Koll. Zp. I. 68., 74., 78. Ohýbej mne mamko, dokud je mně Janko; jak mně bude Jano, neohneš mne mamo. Slov. Tč. I učinil jsem tak, aby sirotku byly tři zlatě; Ohledajme kuoň, co jest jemu? Však jsem já jemu máti; Rozdiel jest učinil v svém statku, komu by co mělo býti; Žalujl na Margretu, že mně býti zkurvysynem. NB. Tč. 12., 120., 205., 206., 546. Tomu již čtyři léta jsú. Půh. II. 107. Toho ti nebude: kdož to učiní, tenť v hanbě bude. Hr. rk. 227. Čemuž by tehdy bylo právo. Št. Kn. š. 167. Poručeno Bohu, komu budem, tomu, keď nie šuhajkova, aspoň pána Boha. Sl. ps. 80. Kde je ti konec (kde běháš)? Us. Já jsem ji sestra. Us. Šd. Oko jsem byl slepému a noha belbavému. BO. Dievky, ješto sobie sestry biechu. Pass. 14. stol. Blaze jim bude; Milosti vše jest lehko. Šť. Kn. š. 34, 33. Již jsou tomu neděle. Us. Mně království má b. I čemuť jest těch osm peněz? GR. Bůh sobě jest. B. všemu jest. Št. — **komu čím.** Býti někomu terčem vtipů, potěchou, tajemstvím, pánem. Us. Dobrým příkladem stadu býti. BR. II. 101. a. — **s čím.** Lidu s nimi 30000 bieše. Výb. II 7. S tím milosť boží rač s vámi býti. Žer. 316. S nimiž máme býti; Nelze nám jest s ním býti. Št. Kn. š. 5., 21. To by mi bylo s větší škodou nežli prospěchem. Žer. To jest s dobrým toho sirotka. Žer. Kteřížby listově s pokutami byli. Václ. II. S pánem Bohem bujte. Sš. P. 543. — **proti komu.** Toť jest protiv Bohu. St. Kn. š. 39. Neb velmi borlivi biechu proti plzeňským. Let. 29. To jest proti smlouvě. Václ. XXXIX. — **kde.** Je *tu* i nenie (o tom, kdo nemá stálého sídla). Us. Sd. Byla **na** trávě, Us., na cestách, **pod** něčí vládou, panstvím, **v** dobrých rukou. Us. Buď vůle tvá jako v nebi tak i na zemi. Us. Myslivec byl na čekání. Bylo mu divno **okolo** srdce. Us. Toho **při** mně není. Us. Snad jim to nenie tak na mysli. Št. Kn. š. 38. Bylo mu při tom divno v mysli. Osv. I. 184. Jsa mnoho let v úřadě sudího. O. z D. Kdyžby při tom výpisu z desk zemských úředníčie pečetí nebylo. O. z D. B. v zemi. Václ. XII. Kdyby děti při svém otci byli. Zř. Z. I. J. XXIX. B. **pod** stráží;

A my všichni spolu v lůnu sv. církve jsme sobě bratřie a sestry. Št. Kn. š. 130., 47. B. v čele. Čsk. To jest v rukou božích. Šml. B. na výši slávy, při vesle, Lpř., na prvním stupni vzdělanosti, KP. Měsíc byl vysoko na nebi. Osv. I. 379. Všichni zlí duchové, co jich je **mezi** zemí a měsícem. Sá. Pověsť byla ve všech ústech. Sá. Křičela, co v ní hlasu bylo; Byl v mém srdci po Bohu první. Sá. Slunce bylo na západě. Vrch. Již jsme na prostranně (již roznmíme); Stín mne tu jest, mysl všecka jinde (jinam). Km. Jsú pod mú stráží; Liška v lesích, myš v důpěti a ryba u vodě ráda bývá; Veš svět byl pod jeho mocí. Anth. Jir. I. 95., 106., 149. Velký kašel byl na lidech. Let. 21. Neslušalo by žádnému dobrému **u** tebe b. Výb. II. 41. Ta jeskyně **nad** řeku Sázavú bieše; Byl starostú nad vojskú. Pass 478., 915. Je nade všemi králi. Kat. 491. **Před** zástupem prvnì bývaj. Alx. By křik u městě veliký. Alx. *Kdež* ani kázání bývá, ani nešpora; Tiem viera menšie bývá mezi nima. Št. Kn. š. I., 10. (7., 13., 17.). Andělé jsú při nás, ale Bůh netoliku při nás, a i v nás jest. Št. Foitovi pravil, že jeho mateři při tom nebylo ani jeho. NB. Tč. 52. Kdo *tu* je, ten tu je, já už zavru (již nikoho nevpustím). Us. Nebo v rukú jeho jsút všeho světa kraji. Ž. wit. 94. h. 4. — **(komu) k čemu.** B. někomu k potěšení, ku podpoře. Lpř. Děj. Co bude k obědu? Us. Pdl. Vidíš, jak jsou k tobě. Us. K ní (otázce) i prorocká jsou ústa němá. Čch. Bs. 60. Jest mi to ke škodě. Us, NB. Tč. 83. Bylo nám to ku potupě. Št. Kn. š. 47. Nemá jim to b. ke škodě. Václ. XXXII. Ti svědkové nejsou ke škodě. Nál. 212. Bylo-liby to clo komu ke škodě. Zř. F. I. A. XX. Což k dobrému království čes. jest. Zř. F. I. B. VIII. Ty různice byly k překážce. Ib. A. X. To bylo k ujmě a k zlehčení stavu panskému. Ib. A. X. 5. Bylo to ku podivu, že . . . Sá. K tomu já nejsem (se nehodím). Mý. (Dotýkání ta) k újmě a ke škodě jeho a dobré poctivosti nejsú. 1532. Mus 1880. 497. Má vnole k tomu uenie, byť on tam byl. Arch. II. 9. Kterýž bieše k tomu kostel. Hus. To přikázánie jest zvláště k synu božiemu, bezieht sich auf Gottes Sohn. Hus I. 109. By to všem k užitku b-o. Št. Kn. š. 26. — **zač.** Su (ručím) vám za to; Teho sena bylo za fůru (s fůru); Též rži je za malú měřicu; Letos je žita za polovicu loňského; Není tě za tolik (nejsi s to); Ten je za sebe (zámožný) = stojí za sebe; Kdo je ti za to (kdo je ti tím vinen)? Brt. D. Bol ten had všetkým hadom za krále; Ona prišla a bola mu za ženu. Ht. Sl. ml. 170. To pole je za tři měřice; Já za to nebodo. Mor. Sš. P. 729., Neor. Buď Bohu za to chvála. Sá. Co bych to byla za ženskou? Vz Co za. Sá. Vyhrožoval mi, že uhlídám, zač po svatbě u něho budu. Sá. Teď není za (= s) krejcar (nemá ho); Je toho za groš do konve (mnoho); Neboj se, za to je (ručí) jeho chalupa; To mu bylo za hanbu; Co pak tě není za lepší nůž (nemůžeš si ho koupiti)?; Bylo toho za džbán (s džbán). U Rychn. Vck. Za to já nejsem (nemohu). U Vsetína. Vck. Byl bych dávno za svatého, jako andělé s nebe. Brt. Anth. 66. Ermolaus přijel s nimi jsa za hlavu mezi nimi. Výb. II. 7. Bůh mi za skálu bude (= skalou). Kom. Abych Vám byl za Bóh. BO. Mezi nimi za starostu bieše. Pass. 14. stol. B. komu za příklad. Chč. P. 71. a. Býti rukojmě za někoho. Nál. 156. B. s někým za dobré, auf gutem Fusse stehen. Us. Dch. — **jak dlouho.** Jest takový již **od** narození; Stroj byl **po** celý den v činnosti. Us. Pdl. Byl v celých horách již po kolik let jen jediný o tom hlas. Sá. Štěstí mého nebylo na dlouho. Šml. 44. Rolnictví bylo u Slovanů od pradávna. KP. Christus bude **u věky**. Výb. I. 7. Jiní za tři léta v věži bychu. Dal. 85. Von povídá vo své milé, že ho ní bel, baž deň bílé; S milým chci být **do** smrti. Sš. P. 370., 752. Že muž její na sedm let zde byl; Ten mlýn byl jeho od stara dávna; A po tom osazenie byli jsme ještě na dědině **ke** čtvrti léta. NB. Tč. 46., 128., 142. — **nač.** Kto by to myslil, že naň chtí všickni býti a jej trestati? Let. 292. Dobrota božie může býti na pád lidem. Chč. P. 129. b. To mi ledva bude na mýto. NB. Tč. 285. Byl sem na maso, na hřebíky (= pro maso). Mor. Brt. D. Byla sem děťom na jabka. Ib. Já jsem na to, abych vám to ukazoval. Us. To je na hlavu = dosť; To je na divy; Bylo ich na strach, na hrůzu = velmi mnoho. Mor. Brt. D. B. komu na zlý příklad. Osv. I. 345. Je tam na zavolání. Us. Vk. Dyť mi je na spaní. Us. Vk. — **na čem, na kom.** B. na vážkách (nerozhodnut). Us. Pdl. Kluk by, kdyby bylo na jeho, přišel; To nem prvnička, ta kráva je as na druhém tèleti (má druhé tele); Nevěděli, na čem jsou: Nyní jsem na tom (pochopil jsem). Us. Vk. Jednala, na čem by bylo s dcerou její. Us. Drsk. Kdyby mně nebyly hory na závadě. Sš. P. 200. Je na chybě. Us. Vk. Již byl na tom, že nepůjde nikam, ale přece ho to rozešlo. Němc. V. 282. Býti u studny na vodě; Byli jsme na trávě, na jahodách. Us. Co je komu na tom, mně se líbí. Er. P. 107. B. na rozpacích. Osv. I. 274. A přece nebylo na jiném (tak se mělo). Šmil. B. na rozmýškách, na svobodě. Sá. On řiekal, že na tom býti chce. NB. Tč. 50. Což na nich jest, že zachovají pokoj. Bl., Čr. B. na omylu. Žer. L. I. 44., Václ. XXXIX. Ví o tom, že jsou na přátelském jednání. Žer. Smlouva jest spokojení osob o to, což mezi nimi na odporu bylo. Kol. 39. Nikdy na tom nebyl, aby práva naše rušil. Zř. F. I. B. XI. Nejsu na jiném, než aby se k jednomu každému spravedlivě zachovali. 1531. Mus. 1880. 494 (495.). Aby učinil, co na něm jest. Hus I. 457. Býti *na něčem* (*v něčem*) *dobře, zle*: Byl bych na tom (v tom) zle, kdybych to udělal; Je na tom (v tom) zle, **šp.** m.: Bylo by se mnou zle, kdybych . . .; Je s ním zle. Brt. S. 3. vyd. 82. 5. — **s genit.** Byl mysli vysoké. Výb. II. 39. Jedné biechu vši té vôle. Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 36.). Jsem tupého, mdlého zraku. Us. Všichni lidé, kteréhožby koliv stavu, řádu atd. byli. 1515. Mus. 1880. 490. Kdo není řádného lože. Nál. 160. Jsem tě celé důvěrnosti, že oslyšán nebudu. Žer. Nebýti těchto mužů . . . Sb. vel.

III. 286. Hned sme střiebra hledali, ano již nebylo jeho. NB. Tč. 120. A to mělo býti mé a mé ženy. Půh. I. 341. Dobrého jsi založenie. Jir. Anth. I. 3. vyd. 34. To ty, ptáčku, to ty lžeš, mého veselí je enom dnes. Sš. P. 461. Jmá za to, že Josef také jest panenské čistoty byl. Št. Kn. š. 71. Jest boží a Míchalů (opilý). Km. B. ženského rodu. St. Kn. š. 13. Naňž kdyby pomněl člověk, velím by byl křesťanštějších obyčejóv. Ib. 13. — Str. 116. b. 11. ř. sh. za *Jg.* přidej: Krále v zemi nebylo. V. Neby dosť ot bližniech hoře. Alx. — *V záporných neskutečných větách podmínečných* vynechává se místy na Mor. vždy participium *bylo, bylo bývalo.* Dyby ne tebe, mohl sem byt ščasný. Dyby ne dešča, byli by sme tu dávno. Dyby ne tvých hlúpých řečí, nebyl by delál takového pekla. Brt. D. — Str. 116. b. 19. ř. sh. za *atd. Jiné špatné vazby.* Kdekoli bylo tvora. Brs. Jest lidí, kteří . . .; Vidíš tu hvězdu, co se v modrn leskne, jak by jí tam bylo jediné; Tam jest skutečného rozdílu; Za to je mi ousměšků; Ve skříni bylo věcí nejrozmanitějšího drnhn. Brt. Cf. Brt. v Pdg. 1881. 137., Brt. S 3. vyd. 13. *Kladné sloveso býti pojí se s genit. obyč. tenkráte, je-li genit. ten dělivý, když mluvíme s udivením, s emfasí.* To je ryb! To bylo letos ovoce! Vz Brs. 2. vyd. 90., Brt. Na Mor.: Bylo nás třoch. Bylo dvoch sester. Val. Brt. — **od čeho.** Nebudu od toho, abych . . . Dch. Co je od toho kabátu (co platím)? U Olom. Sd. A kommissař je také ode mne (nestojí ke mně); Hubovala na sousedy, že sou od ní; Pohodný má chytati psy, vždyť je od toho; Byli od sebe jen o desítku. Us. u Rychn. a j. Vk. Ktož se kde na zdi vykupi, ot toho pak střelci biechu, jakž vyzřeti nedaiechu. Alx. (Anth. Jir. 1. 3. vyd. 37.). Nechtěl být od nich. Us. Vk. Co pak Karla, ta je ode všeho! Us. Vk. Od toho jste zde vy, pane doktore. Us. Maso je od sečky (bylo v sečce, kteráž na něm zbyla); Je od řeči, od hnby. Us. Brt. D. 185. — **bez čeho (jak).** Jest bez smyslu, Us, bez hříchů. Výb. II. 14. Nemůže bez ni b. Us. Pdl. A Margeta nechtieci bez svého býti stojí o to právem; A snad by chtěl, aby každý byl beze cti, jako ty? NB. Tč. 48., 234. Deset dní v žaláři byla beze všeho pokrma. Výb. II. 20. Teprvu byl bych tu bez péče. Alx. Ani by bez viery jiné dobré věci mohly býti; Však ani naděje, ani milosť bude bez viery; Jest bez proměny (neměníse). Št. Kn. š. 7., 19. — **do čeho.** Bylo mu do toho. Us. Co mně do tvé krásy. Brt. Anth. 46., Sš. P. 214. Ten kůň je do 4. roku. Us. Msk. Byls tam? Je mně do toho (nebyl)! U Žamb. Kšk. Kdyby mu do ní nebylo (na ní mu nezáleželo). Us. Co mně už je do ní?; Vdávej ty se, má panenko, nebo ne, co je mně už jedenkráte do tebe. Er. P. 170., 217. Vz Ilt. Brs. 165. — **oč.** O vtip by nebylo; O mne není, ale o mou starou. Us. Je o to. Us. Sd. Prehlivý byl, o to není, ale lidé jim vydělali; Já o to nejsem (mně o to neběží). Us. Vk. Ten je o to, jako čert o dobrou duši. Us. Což o špetku zboží. Kn. poh. 305. Kdyby o duši nebylo, raději do moře skočiti jsme volili. Vrat. Bylo mně o tebe, jinak bych jim to nebyl odpustil. Němc. V. 215. Jest o to nález. Nál. — **při čem** (vz *B. kde*). Kterak s nim král ráčí naložiti, to buď při tom. Zř. F. 1. B. XVII. — **o čem.** Kdyby jen považili, co může o čem být (co možno učiniti); Jen mi řekni, o čem jseš (co jíš, čím se živíš)?; Já myslím, že může o té večeři být, za 20 kr. by jí nedostal; Byli jen o bramborách (jen ty jedli); O takové holce jsem byla (takovou za službu jsem měla). Us. Vk. Kdo ví, esli je o domě (doma). Mor. Brt. D. To vše spolu a jeden Bůh, jako je každé to o sobě samo. Št. Jiřík praví, že nemá o čem býti a nač tráviti. NB. Tč. 203. Prvé (knížky) jsú (jednají) o vieře. Št. Kn. š. 1. — **po čem, po kom.** Je po radosti. Us. Já myslila, že po nich (rybách) nic nebude (že budou špatny); Můj muž je takto dobrej, ale v domácnosti po něm mnoho není; Je po všem; Byl po škole (z trestu ve škole po vyučování byl zadržen). Us. Co je po panence, jestli je nekalá; Co je po oreší, když mne nic netěší; Co je po tej rozmarině, která nevoní. Er. P. 112., 164., 175. Co je mně, holečku, po tobě? Brt. Anth. 83. Co je po něm, dyž mě nechce?; Jak ty nás opustíš, co tu bude po nás? Sš. P. 287., 505. Ještě není po času. Km. Co by mi bylo po tvém klobouku? Kn. poh. 172. I by v každé děvě po žalném srdečku. Anth. Až bude po vojně. Sš. Když je po mě naději veta. Kdožkoli bezbožní jsou, bude jistě po nich. Kom. Vše bude po tvej vóli. Kat. 3197. — **s co (seč).** Což tě nikdy s jinou službu nebudě?; S tolik ještě jest; On nemá s to síly; S tolik mne není. Us. Vk. Mohli-li bychom s to býti. NB. Tč. 106., 165. — **v čem.** B. v pochybnosti, v nejistotě, v horečce, v dobré povésti, s někým ve spojení, v ustavičném pohybu, s někým v stejných létech, v menšině, v úzkostech. Us. Pdl. B. s někým ve sváru. Sl. les. B. ve strachu, Šbr., v myšlénkách, Vrch., s něčím v doteku, ZČ., v blízkém vztahu k něčemu, Dk., v stavu milosti, Mž. 17., ve všem jedné mysli; býti ve všem, jak se patří; b. u někoho v hladu, v slzách, Sá.; b. se všemi ve sporu, Čch. Bs. 88.; b. v rozechvění, v křivdě, s něčím v harmonii, v nějakém poměru k něčemu, Osv. I. 82., 184., 367., 482., u vytržení nad něčím, o něčí zdraví v starostech, s něčím v koncích, Hrts., s někým v rozbroji, v potu, ve vážnosti, u někoho v zášti, v mamu, v zmatenosti, v šílenosti, v živé paměti, Lpř., v milosti boží, Ctib., v potupě, Dal. 103. 1., v hoři, u veliké bolesti, v nouzi, ve zlém bludě, v boji, ve zlých příhodách, v kláni, v turnejích, v něčí přízni, Výb. I. 221., II. 13., 14., 44., v předrahém růše, v porobě někomu. Anth. Jir. I. 41., 3. vyd. 34., s někým v zámutce, Ž. Kl., v božiem poslušenstvie, v bezpečství, v čistém panenstvi, v nějakém stavu. St. Kn. š. 20., 33., 34. Zábava byla v proudu. Us. Kto jsú sobě v rodu aneb v příbuzenství. Št. Každý pán buď v tom sám při sobě. Št. Kn. š. 155. B. ve při s kým. Václ. XXVIII. Jiní artikulové ve své mocnosti býti a zůstati mají. Nar. o h. a k

Když otec jeho nmřel, on v osmi létech b. mohl. NB. Tč. 134. I v manželstvie ta přielišná a nemúdrá milosť bývá; Abychom v dobré milosti spolu byli; B v kletvě, v hřieše. Št. Kn. š. 38., 57., 120., 184. Je-li hmota v klidu. Mj. 8. Jsem naproti němu u zvláštním poměru. Šml. I. 46. Nebezpečí jest v průtahu. Kv. 1881. Zdálo se, že jest celý dvůr v jasně. Kn. poh. 624. Chlapec byl ve dvanácti létech. Kn. poh. II. 182., Troj. 481., Výb. I. 488., Anth. Jir. I. 100., 112., Kst. 118. Muž má býti ve všem **nad** ženskou. Sá. Pojmové národ a hospodářství jsou v blízké souvislosti. Kaizl 35. V strachu jsme byli, že nás vítr opustil. Prel. 547. Nejedněm jsme posud v pohrdání a v útržce byli. Kom. Did. XIX. Byli v různici mezi sebú a v kyselosti. Let. 75. Úřad byl u velikém zlehčení. Let. 375. Tu masť tlukú žáci na školném praze, leč bude v teple leč v úrsze. Výb. I. 73. Věhlasnosť bieše v tom mlnění. Anth. Jir. I. 90. To město bylo v takej mysli, brániti se j'mu pomysli. Alx. **Ode** vší čeledi u veliké potupě bieše. Pass. 178. Jenž (duch sv.) jest s otcem i s synem jeden Buoh v trojici pravé; V té jednotě jest divně trojice a jednostojně. Št. Kn. š. 12., 24. *B. dobře, zle v něčem*, vz B. na čem (zle, dobře). — **kdy**. Sláva otci . . ., jakož bylo **na** počátku, i nyní i vždycky i na věky věkův. Us. Pdl. Bylo již **k** ránu. Hrts. Až bude **po** při. Žer. Když bylo po obědě. Kn. poh. 171. *Zítra* také bude den; Po bouři bývá jasno, po jasnu mračno; Po nečase bývá čas. Km. **V** ten čas sťata budeš; Nedej ďáblom býti **při** jich smrti; Buď při našem skončení. Výb. I. 299., II. 14., 36. A na přítomný čas, nevím, proč by mi byl Kristus v té straně. 1491. Mus. 1883. 363. Protož chceme, aby nrburéři, kteří za času budú, bez pomoci všelijaké výmluvy činili přísahu. CJB. 275. Když bylo v noci, ležel jsem v pivnici; Ta žena tu chvíli v Brně byla, když sě to dálo; Oznamuje, že jest v ten čas bylo u Javorníčka na čepu; A bylo to pátek o nešpoře. NB. Tč. 2., 84., 93., 285. To bylo **v** pátek. Anth. I. 79. **V** úterý bylo ticho. Pref. 501., 503. Mezi tím i toho bylo. Bl. Živ. Aug. 60. Vněslav po otci knězem byl. Dal. 16. *Toho času* byl u mne po svých pilných potřebách. Žer. Záp. II. 16. Tak vždy bývá v takú dobu; Nebo by již na tej době, jakož mu třeba po sobě bieše ostaviti hlavu; O králi, jenž v ty časy by osvěta; V ten čas tací dnové biechu. Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 34., 33., 35. Což jest *kdy* byl, to ještě jest. Št. Kn. š. 19. Prve než svět byl. E. Olom. — **za čím**. B. za sebou = zámožným. Vz B. zač. U Olom. Sd. Mor. Bkř. Sľubuje ti, zakáď's' není za ním (dokud nejsi jeho ženou). Sl. ps. 36. Dcera krále F., kteráž byla za mladým králem polským . . . Jir. exc. Johance, kteráž za panem Slánským jest (= provdaná jest), odkazuji 120 kop m. gr. 1530. Hrš. Poňovadž jest Jitka od tak dávných let jsúcí za mužem právem toho zboží naříkala. Půh. II. 550. Za mnú jsúc (ženou mou jsúc), umřela. GR. — **odkud, z čeho**. Nic z něho nebude; Nemá, co **z** čeho jest (nic). Us. n Rychn. *Odkud* jsi rodem? Us. B. **s** oči. Posp. Jménu tvému z tobo buď česť. Mž. 11. Byli **od** něho už jen několik kroků. Vlč. Z toho všeho pranic pravda nebylo. Sá. Cože mi je z toho? Ht. Sl. ml. 227. Není to z jeho hlavy. Štlc. By **ot** hromu hrozný hřmot; Na kterémž (praporci) bieše z jedné strany kříž zlatý. Výb. II. 12., 41. Tak z chuzšiech bývajú páni; Šlechetný ščep bývá z pľaní. Alx (Anth. Jir. I. 3. vyd. 35). Který (Filipp) bieše ot Bethsajdy galilejské. E. Olom. Kterak ohavná věc móž býti z slova nebo z skutku před pánem světa tohoto. Hus I. 147. Z toho móž býti dvoj rozum; Aby s té strany za člověka bylo odčiněnie; Z nedospělého kořene nemóž dospělé dřevo býti; Ze zlé viery nemóž naděje byti dobrá; To by bylo z nemúdrosti. Št. Kn. š. 2., 20., 31., 32., 35. Ež ona ne z těch byla. Št. Z duše rozumné jsa a z masa člověčieho. Št. — **proč**. To pro nic pro jiného není. M. Pro zlato budú v hoři. Anth. Jir. I. 44. A najviece pro ten skutek bychu všichni bez naděje. Alx (Anth. I. 3. vyd. 37.). Avšak také liudi jmieše, pro něž drz býti musieše. Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 36.). A keby mi ne pre milu (bylo), zapálil bym (bych) tu dzedzinu. Sl. ps. 329. — **komu več**. Co se, milá, na mne hněváš, či je ti co ně v nos? Sš. P. 254. — **jak**. *Skokem* byl v zahradě. Hrts. Byl pořád **s** plnou sklenicí v koše. Sá. Neměl slávy, kterážby mu *místo* mzdy a odplaty byla. Faukn. Chce ji štrafovati, aby Kuna s Kordulú dobře s právě byla. NB. Tč. 214. Bylo mu, jakoby ho náhle studenou vodou polil. Vlč. S nemocným bylo od hodiny **k** hodině hůře. Mtc. I. 1863. 33. Bylo jí z toho až **k** pláči. Sá. Je tam vody **pod** kolena. Us. Budeme s vámi duchem. Rychn. Chtě sám b. **nade** všemi. Št. Kn. š. 19. B. *dobře, zle* na něčem, v něčem. Vz B. na čem. S tebou je dobře, ale se mnou zle. Vk. Jednáno, aby obě městě byly **pod** jednoho purkmistra. Let. 421. Aby spolu manželé dobře byli; Mělo by býti velmě dobře, když takto bude; Když nějaké takové bohonky činie, ješto ani **podlé** duchovenstvie mohú býti . . .; Kterým *činem* to móž býti. Št. Kn. š. 8., 10., 11., 12. — **s kým, s čím**. S kým jest kto viece v obyčeji. Št. Kn. š. 40. Ne vždy jsú sami s sebú. Ib. 114. Jak jest s vaším zdravím? Mourek. — **kolik**. **Pod** tisíc koní bylo tu. Exc. — **s infinit**. Jest ji co živiti (sotva ji uživíš). Us. Kurz. Co je jiného vařiti? Us. Dnes není brát mléko. Us. Je jim jíti domů. Klda. II. 3. Neobzírej sa mnó, oči ti vypadnó; tedy bylo chodiť, dyž sem byla pannó. Sš. P. 290. Hrušky sú enom kvésť (hnedle pokvetou). Mor. A když nám bude umřieti. Výb. II. 25. Bylo ho tam vsaditi. NB. Tč. 150. Toběť jest to věděti. NB. Tč. 93. Mu třeba po sobě bieše ostaviti hlavu. Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 33.). By mi bylo umřieti s tebú, nezapřím. ZN. Protož tiem mi jest chutnějie bylo psáti vám tyto knihy; By mi bylo i život dáti; Tomu jest tak rozuměti, že . . . Št. Kn. š. 1., 16., 22. Bylo že ho kyjem, man hätte ihn sollen mit dem Stock — (prügeln udgl.)

Šš. P. 658. — **s přechod.** Petr ustavičen)ieše tluka; Bieše Petr spě (erat dormiens). ŽN. Hoře mně i běda, že jsem to kdy věda že to vím); Lidé jsou svého užitku bledaice a ke zlému hotovi; Žádný tehda nebyl omu odpiraje (neodpíral); Poslal ho do .oho báje, kdežto Tandariáš byl čekaje; Budou lidé sami se milujíce. Brt. S. 3. vyd. 110. 3. a. — **s příčest.** Jak se budzeš vylávala (vdávati)? Sl. ps. č. 154. A bude-li ttäl na levici svú milosti, donidž jest živ)yl, a mohl jí hnůti a nehnul jí tociš, bude-li ıvětské dobré miloval. Št. Kn. š. 22. — se **supinem.** Byli na mne žalovat. Kostelník)yl zvonit klekání. Byli jsme žito vázat. Brt. S. 3. vyd. 117. — ***Věty* bezpodmětné** ıžívá se často, když se mluví k osobě vzneienější, již kdo přímo osloviti se ostýchá. Kde sa bylo (kde jste byli)? Je se doma? Kde se ide? Mor. Brt. D. — Str. 117. b. 18. ř. sb. za *Pass.*: Nebude ižádný, ktoby obé brozil. BO. Pakli nebude kto vykládaje. ŽN. — ad **B. se vynechává.** Vz Ellipsa, Bdl. Obr. 2. 141. Ct. Příčestí. — **že.** Bývá :o, že . . . Št. Kn. š. 118.

Býti, das Sein. B. prosté (ens simpliciter), připadné (ens per accidens), konkretní, jelinečné, kladné, účastné, prvotné, druhotné, s ničeho (ex nihilo), realné, idealné, o sobě ısouci, ens subsistens; Bůh bytostí z nebytí naprostého v bytí uvádí. Hlv. B. božské. MH 7. Jakož jest o to bytí s nebytí. Půb. II. 60. Boj o b. NA. V. 2. 4. V němž nám bytie rač dopřieti, Hospodine. Št. Kn. š. 140. S někým bytí míti. Hr. rk. 103.

Bytice, něm. Bittis, Bytitz, ves u Milína.

Bytíška, y, f. *B. Osovská*, městečko v Jihlavsku; *B. Veliká*, Gross-Bitesch, mě. v Jihlavsku; *B. Veverská*, městečko v Brněnsku. S. N. Vz Biteš.

Bytíž, e, f. = Bytice.

Bytkov, a, m., Wikau, ves u Stříbra. Tk. I. 613.

Bytně = *podstatně*. Kos. Ol. I. 162. Duše od těla b. se liší; Bytosť b. rozumná (rationale per essentiam). Hlv.

Bytnice, e, f. = *nájemnice*. Nemohu se sam stěhovat, mám tam b-ci. U Král. Městce. Psčk.

Bytník, a, m. = *nájemník, bytovník*. Dch. Vz Bytnice.

Bytno, zum Wohnen taugend, bewohnbar. Šsk.

Bytnosť = *podstata, jestosť, ousia*. BO., Hus I. 14. Tři jsou božské osoby jedné b-sti a přirozenosti. Mš. 16. Právo b-sti, das Recht zu existiren. Dch. Pythagoras se domníval, že b. všeho je číslo. J. Lpř. B. věcí, duše, boží, vlastní. Hlv. Jakou který druh básnictví do sebe má b. Vch. Ar. I. Otec, syn i duch stejné b-sti jsou; B. a estota boží; Jako v Kristu božská i lidská b. se spojuje. Šš. J. 233, II. 80., 134. Z b-sti časné k věčné se dostal (umřel). Beck. II. 3. 43. — **B.** = *byt, bývání*. Brt. v Mtc. 1878. 31, D. 202.

Bytnostenství, n. = *bytelnosť*. Rk.

Bytnota, y, f., die Existenz. Rk.

Bytný = *podstatný*. MP. 237. B. essentialis, ontologicus, wesentlich. Posp., Lpř. B. zlo, malum per se, vlastnosti, dobro, bonum per essentiam, sdílnosť, jestota, ens per essentiam; Všudypřítomnosť jest b. přívlastek boží. Hlv.

Bytom, é, f., ves ve Slez. Tk. VII 410., I. 209., IV. 461., 593.

Bytomka, y, f., die Steckrübe. Šm.

Bytosloví, n., ontologia. Posp. B. rostlinné (zeměpis rostlinný), phyteogeographia, die Pflanzengeographie. Sl. les.

Bytoslovný = ontologický, ontologisch. B. důkaz jsoucnosti boží. MH. 4., Hlv.

Bytosť. B. nejbytnější (nejvěcnější, všivěcná, všepodstatná), ens realissimum, Nz., ústrojná, organisches W., Sl. les., duchovní, tělesná, stvořená, jedinečná (individuum), rozumová; Člověk jest b. společenská a politická. Hlv. B. nekonečná (Bůh), konečná (tvor), Posp.

Bytostivosť, i, f., die Wirklichkeit. Slov. Bern.

Bytostivý, wirklich. Slov. Bern.

Bytouchov, vz Bitouchov.

Bytování, n., das Wohnen. Nauka o b. po dědinách (Kantonirung) jest částí řádu polní služby. S. N. XI. 57. — **B**, die Existenz. Dch. Kristus za předčasného bytování svého. Šš. II. 165.

Bytovatel, e, m., der Einwohner.

Bytovati kde: v ohni věčném. Šš. P. 20. — **B.** = *býti*, existiren. Hlv. 73 — **kde jak.** Člověčenstvo pod zákonem v nedospělosti bytovalo. Šš. II. 5. Jestota boží jest *sama sebou* bytující. Hlv. Abychom, **bez** tebe h. nemohouce, podlé tebe živi byli. Šš. Dějiny zjevení božího na ní (nauce o z mrtvých vstání) bytují. Šš Mt. 296. — **kde kdy.** Kristus osobně **před** narozením svým bytoval a sice v lůně otcově. Šš. II. 45. A já jsem jej v tom bytoval v chudině jebo. NB Tč. 33.

Bytověda, y, f., die Ontologie. Ssk., Loos.

Bytovisko, a, n., der Wohnort. Slov. Loos. Ostrav. Tč.

Bytoviště, ě, n. = *bytovisko*. Us. Tč.

Bytovnictví, n., das Quartierwesen. S. N. X. 113.

Bytovnictvo, a, n., der Quartiermeisterstab, die Quartiermacher. Čsk., S. N., Dcb.

Bytovník. — **B.** = *bytník* U Žamb. Dbv.

Bytovnosť, i, f. = *bytnosť*. Slov.

Bytovný = *bytný*. Slov.

Bytozpyt, u, m., die Wesensforschung. Rk.

Bytství. Za Výb. I. polož: 644., S. N. I. 20. B., die Wesenheit, Substanzialität, essentia. Není místa i jednoho, byť tu nebyl (Bůh) ve svém b., jemuž říkají latiníci essentia; Věříme v jednoho Boha i jednom b, ale že jest v něm těch tří osob rozeznání. Št. (Nezachovává však Št. rozdílu pevného mezi *byt*, *byť* a *bytství*, bera je v různéčnosti tolikéž smyslu: das Sein, die Seinheit. Hš.).

Bytuněk, ňka, m., die Wohnung. Mor. Brt. D.

Bytůstka, y, f., ein kleines Wesen. Dch.
Byvak, u, m. (z bivouac = bivak) = *byt*, das Quartier. Slov. (Koně) posielajú na dediny do b-kn. Phld. II 2. 140. (144.)
Byvakovati. Quartier halten. Slov. — **kde jak dlouho**. Tri dni potom b-li sme v . . . Phld. III. 2. 140.
Bývalec, lce, m. Bývalec! Byl třikrát na Bezkydech a po čtvrté na Tatrách zbljel. Č. M. 488.
Bývalosť, i, f. = *bylosť*. Teď jest to lepší proti b stí, gegen sonst. Dch.
Bývalý, ehemalig. Za b. doby, zu Olim's Zeiten. Dch. Česně b. = vysloužilý, emeritirt. Sl. les. B. věci. Mezi Šváby 9 hrabí b-lých bieše. Dal. 166. — **B.** = *zkušený*. Kšch. Lidé b-lí v ukazování věcí stálých. Ler.
Bývání, n. = *byt, obydlí*. Val. Vck.
Bývati. — **abs**. A já som si vyvolila sokola, zajtra pôjdem k němu bývať z kostola. Sl. spv. 137. — **kde**. Nemohl b. v Litomyšli, ale krýti se musil. Aug. 8. Keby ja veděla, kde ja budem bývať, veru bych si išla ližičky umývať. Sl. ps. 210. Sama bývám v širém poli. Koll. Zp. I. 185. Nikdě nečtem, by tak vělie bývalo v světě veselie Alx. Anth. Jir. I. 3. vyd. XLVIII. Bývajú krajní dům od mlýna. Brt. D. — **komu** Už mi tak něbudě, jak mi bývávalo. Sš. P. 249. — **nad kým**. Žádný mistr židovský aby nad nimi nebýval. 1497. — **s kým (jak)**. Jak bys ty to, má milá, věděla, dys ty se mnú málo bývávala?; Děkuju vám na stokrát, že ste se mnó dobře bévávali. Sš. P. 293., 452.
Byvný, bewohnbar. Slov. Ssk.
Byvol = *buvol*. Slov. Bern.
Byvolica, e, f., die Büffelkuh. Slov. Bern.
Byvolisko, a, n., ein grosser Büffel. Slov. Bern.
Byvolský, Büffel-. Slov. Bern.
Byzantism-us, u, m. = duch Římu odporný. Btk.
Byzantský. B. sloh, říše, vz S. N., KP. I. 129., sloup. KP. I. 130.
Byzrac, e, m. Sdl. Hrd. II. 275.
Bz bz bz. Vz Bzikati. Tak dráždívají v létě dobytek chtiece, aby střečkoval. Na již. Mor. Brt.
Bzděč, e, m., der Furzer.
Bzdech, u, m. = *bzdina*. Slov. Ssk., Loos.
Bzdel, a, m. = *bzděc*. Slov. Ssk , Loos.
Bzdění, n., das Farzen. Us. Ssk., Loos.
Bzdíti, vz Bzdíti.
Bzdice, e, f., die Furzerin. Loos.
Bzdíček, čka, m. = ein kleiner Furzer. Snícek bzdíček = sen a bzdina sú rodina (nevěř na sny). Slov. Zátur.
Bzdina. — **B.** = *špatná věc* ku př. karta. Syn.: pšnta, pimela, plimera. U N. Kdyně. Rgl. Peníze slina a bez nich bzdina (nic). Č. M. 162.
Bzdinavec, vce, m., der Feister. Šm.
Bzdinka, y, f., vz Bzdina. — **B.**, os. jm. Hvězda (Bzdinka) z Vicemilic Jan. Tk. IV. 727., V. 237., Tk. Ž. 220., Sdl. Hrd. III. 129., 209.
Bzdinec, nce, m., der Farz. A je po tom b.! Co že? Ba b.; Ty b. víš (nic nevíš). Mor. Šd. Dostaneš bzdinec = nic. Tč — B., der Farzort. Slov. Ssk., Loos. — **B** = *malá, úzká světnice*, eine kleine, schmale Stube. Slov. Ssk.
Bzdino, a, n. = *studená světnice*, ein kaltes Zimmer. V Třeboníně. Olv.
Bzdinský. B. víno, der Furzwein. Bern.
Bzditi, vz Mkl. Etym. 271. — **jak**. Bzdí jen koly láme. U Nové Kdyně. Rgl. — **po čem kdy**. Rozumí, po čem v pátek koza bzdí (ničemu). U Dobruš. Vk.
Bzdívati, vz Bzditi.
Bzdocha, y, f., stinkender Käfer, die Stinkfliege. Slov. Ssk.
Bzduch, a, m., os. jm. Slov. Šd.
Bzdún, a, m. = *bzděc*. Slov. Ssk.
Bzdúr, a, m., os. jm. v 16. stol. Šd.
Bzdura, y, f. = *vzdora*, der Trotz. Dělá samé b-ry. Ostrav. Tč. — **B.**, die Läpperei. — **B.**, y, m., der Spassvogel; Schafskopf Šm.
Bzdurák, a, m. = *člověk vzdorovitý*. Laš. Brt. D. 202.
Bzdurif = *navádzať*. Slov. Ssk.
Bzdurný = *vzdorný*, trotzig. Ostrav. Tč.
Bzdurovati = *vzdorovati*. Ostrav. Tč.
Bzdurovitý = *bzdurný*. Ostrav. Tč.
Bzdušek, ška, m., osob. jm. Slov. Cf. Bzduch.
Bzeňáky, druh sviňských zemčat. Na Slov.
Bzenec. Vz S. N., Bzenecký, Tk. V. 141., Žer. Záp. II. 182.
Bzenecký, Bisenzer. Vz Bzenec. Bzenečtí rozvážejí zeleninu po okolních městech na trakařích. Jede-li jich několik, pokřikují na ně, kde budou krmiť. Vz Sbtk Krat. h. 151. — *B. Václ.*, spisov. v 17. stol. Vz S. N., Jg. H. l. 2. vyd. 540., Šb. H. l. 2. vyd. 232., Jir. Ruk. I. 118. — *B. Václ.* řečený Bartošek, 1385. Jir. Ruk. I 118.
Bzení, n., das Summen; der Muthwille. Slov. Ssk. Cf. Bziti.
Bzenská Magd. Vz Blk. Kfsk. 1291.
Bzí, n., Bzy, ves u Bukovska a u Blovic; něm. Nabsel, ves u Něm. Brodu. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1291., Sdl. Hrd III. 301. — **B** = *bez*, Holunder. Šm.
Bzíčeti, el, ení, schnurren. Šm.
Bzí Hora u Blovic. Tk. IV. 10.
Bzikač, e, m, wer läuft wie von einer Bremse gestochen. Šm.
Bzikačka, y, f. = *bzikavka*.
Bzikalky, pl., f., eine Art Sackpfeife. Šm.
Bzikavka, tabanus bovinus. B. dešťová, haematopota pluvialis, Frč. 158., Odb. path. III. 924., Schd. II. 517. B. zlatooká, chrysops coecutiens. Odb. path. III. 924., Kram Slov. 53.
Bziknouti, vz Bzikati, Mkl. Etym. 26.
Bzikota, y. f., čes. tanec. Škd.
Bzina. — **B.** = *bzdina*? Motáš se jako b. v latarni Slez. Šd.
Bzince, ves na Slov. u Javoriny. Pokr. Pot. I. 98.
Bziti. Mkl. Etym. 26. — **se**, muthwillig sich benehmen. Slov. Ssk.

Bzivý, summend; muthwillig. Slov. Ssk., Šm.

Bzuata, y, m, os. jm. Pal. Rdh. I. 118.

Bzouek, nka, m. = *smradlavý chrobák* (stěnice?). Smrdí jako b. Slez. Šd. — **B.,** os. jm. Šd.

Bzová, é, f. Bzowa, vsi u Ml. Vožice a u Žehráka. PL., Tf. Odp. 287., Blk. Klsk. 112., 1222., Sdl. Hrd. IV. 224.–226., 244.

Bzové, ého, n., Bzowey, ves u České Lípy; Bzowy, osada u Rožnova; Bzowa, ves u Uherského Brodu. PL., Blk. Kfsk. 537.

Bzoví. — **B.** = údolí v Karlovicích na mor Val. Vck.

Bzovík, a, m., městečko na Slov. ve Velkém Hontě. Pokr. Pot. II. 235.

Bzoviště, ě, n., das Holunderfeld. Šm.

Bzový, Mkl. Etym. 26. Bzové húsličky, sambuca. BO.

Bzu, bzu! hlas vosí, včelí. Us. Tč.

Bzučeni, n., das Summen, Gesumse. Vz Bzukot. Dch., Posp. B. včel. Us. Pdl.

Bzučeti, el, ení = *bžučeti.* — **kde.** Mouchy bzučí mi *kolem* hlavy. Us. Pdl. Žena b-la **nad** kolébkou šedou: Hajej, hajičkej! Čch. Bs. 21.

Bzučivý = *bžučivý.* Loos.

Bzučny = *bzučivý.* B. roj. Kká. Td. 63.

Bzuk, u, m. = *bzučení, bzukot.* B. včel, Čch. Dg. 696, komáří. Kká. Td. 219. Na trávě b. Phld. III. 1. 30.

Bzukati = *bzikati.* Na již. Mor. Šd. Na Slov. — **co kde.** Vosa, včela bzuká (bzučí) **okolo** uší! bzu, bzu! Ostrav. Tč.

Bzukavka, y, f., die Bremse; das Laufen des Viehes vor der Bremse. Slov. Loos.

Bzukot, das Gesumse. Vz Bzučení. B. mouchy, muší. Kká. Td. 40., Čch. B. kolovratu. Vrch. — **B.** = *temná pověsť,* ein unbestimmtes Gerücht. B. vypukl na celém panství. Lpř.

Bzumec, mce, m. B. mi dal = nic. Laš. Brt. D. 202.

Bzůvka, y, f., les v Bohučovicích na Opavsku. Šd.

Bzy, vz Bzí.

Bžigale, pl., m. = *hmyz.* Vz Hmyz (dod.). U Brníčka. Brt.

Bžodák, u, m. = *bodák.* Mor. Knrz.

Bžodnouti = *bodnouti.* Mor. Knrz.

Bžoch, a, m. = *bzďoch.* Smrdí jako b. Dch. — **B,** der Dickbauch. Slov. Ssk.

Bžučeni, n. = *bzučení.* Pl.

Bžučeti, cf. Bzučeti.

Bžučný, vz Bzučný, Bručivý.

Bžukati, vz Bžučeti.

Bžuknúti = *zabzdíti,* einen Furz fahren lassen. Us. Ssk.

Bžunčeti, vz Bžučeti.

Bžunda. — **B.** = *kobyla,* die Stute. U Třebonina. Olv.

Bžundačka, y, f. = brumla.

Bžuněti, ěl, ění = *bžučeti.* Kámen prudce vržený bžuní. Us. Rjšk.

Bžuukačka, y, f., die Maultrommel. Mj. 213.

Bžunkati, vz Bžunknouti. — **B** = *zunkati,* plti. U N. Kdyně. Rgl.

C.

Rovněž tak, jako u *ź* a *ś*, věc se má s hláskou *ć*, která nyní tvrdě jako *ts* zní; v češtině staré bývá psána literami *cj*, zněla tedy jako *tsj* nebo *tś* a výslovnost její byla touž měrou měkká jako při *ś* a *ź*, ale časem se změnila a za staročeské *ć* *(tś)* nastoupilo novočeské c *(ts)* anebo *č* *(tš)*: strč. tluc — nč. tluc i tluč, strč. dědic — nov. dědic i dědič. Gb. Hl. 8. V Lašsku *ć*, *ś*, *ź* jsou čisté (nešeplavé) *měkké* sykavky, jež asi tak znějí, jako by po *c*, *s*, *z* rychle *j* vyslovil: ćicho (cjicho), v leśe (v lesje = v lesě), koźe (kozje = kozě), nėśe, vėźėś atd. Brt. D. 98. V Opav. měkké *ś*, *ź*, *ć* zní měkce, nešeplavě: seno, v leše, kože, žima. Brt. D. V Kateřinkách u Opavy, v Kylešovicích, Hradci, Melči, Radkově, Hrabyni, V. Polomi, odtud na sever přes Benešov do Prnska, pak v některých osadách na severovýchod od Opavy, jako na př. v Loděnici, o sobě ve Studénce na Mor. „čisnu, přičiskuju, čuchtajn," t. j. za měkké hlásky *ś*, *ź*, *ć* vyslovují hustější sykavky *š*, *ž*, *č*: šečka, šekač, šeno, v leše, na vože, nošič, nič, ščena, ščehno, v měšče, četka, čicho, něščešči, praša (prase), šče (jste). Jenom *dź* neboli ve výslovnosti *ć* za *ď* zní jemněji, šeplavě: hoč (= hodź), huć (budź), chodźu, ale ve Studénce: boč, buč, poč, buče (buďte), hoče, poče, chodźa. Brt. D. 107. — *C* článkuje se za proudu netržitého, proto jest souhláskou *trvací*. Gb. Hl. 21. Vzhledem k složitosti jest c hláskou *jednoduchou*, ač jest *smíšenou* (ts; ale ne složenou). Ib. 21. Vzhledem k měkkosti jest souhláskou *měkkou*. Ib. 22., 23. Staročes. *ć* *(tś)* dílem ztvrdlo v c (ts), dílem v *č* se změnilo: cěsta — cesta, dědic (tś) — dědic (ts) a dědič. Ib. 100. Cf. Listy filol. X. 107.-109. *C* změnilo se v **t**: Břecislav — Břetislav. Ib 102. — Str. 119. a. ř. 10. sh. za *Gb.* přidej: Hl. 20. — Ib. ř. 32. sh. přidej: Gb. v List. filolog. II 166. — Ib. ř. 37. sh. za *Sykavka* přidej: , Obměkčování. Cf Bž. 5., 6. — Ib. ř. 25. zd. za *císař* přidej: Cf. Mkl. aL. 256. — Str. 119. b. ř. 7. sh. za *peč* přidej: V č přešlo všude tam, kde by *k* v *č* přešlo: opičák, ovčák, hrnčíř, otčím, ovčí, kupče. Totéž pravidlo platí také v noční od noc, jehož *c* zakládá se na tj z kt (nokť, Gb. Hl. 120.; vedlé toho pomocný; svícník od svíce, za

něž dialekt. svícník. Mkl. aL. 276., Vm. Mkl. Hlas. 32. — Ib. ř. 22. sb. za Kb. přidej: 5. S t: cibla, tihla. Vz T. — 6. S k: makati — macati. Na Zlinsku. Brt. Klucû, klucům, sedláců — kluků atd. U Roudnice. Špd. — 7. S š. Vz Š. — 8. S g: drcati — drgatl. Na Mor. Brt. D. — Ib. ř. sb. 29. za 317.: tentoc, na Zlinsku: jednúc, po inúc (jindy) Brt. v Mtc. 1878. 7. Cf. Bž. 51., Zásuvka. — 1/c = 100, 2/c = 200, 3/c = 300; c., cts, cs, cent. = centesimi; ve slohu kupeckém. Kb. — Ć = hláska prostřední mezi č a ť, rovná se polskému ć: ćezky. Slez. Tč.

Cáb, a, m. = *kopec* u Vsetína. Vck.

Cába. — C. = *ženský stydký úd.* U Nepoměřic. Rč. — C. = *hájovna* u Budějovic. PL. — C., y, m. a f. = *kdo stále břečí, cabí, pláče*, das Plärrmaul. U Nepoměřic. Rč. Vz Cabil. C. (Kaba) z Cbýš. Vz Blk. Kfsk. 1016.

Cabadaj, e. m., os. jm. Slov. Šd.

Cábal, a, *Cábala*, y, m., os. jm. NB. Tč. 128.

Cábala, vz Cábal, Šabala.

Caballk, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Cabalka, y, f. = *druhý tvaroh* ze syrovátky ještě mírným teplem ustálý. V již. Čech. Jdr.

Caban, a, m. = *veliká valašská ovce.* U Místka. Škd. Cf. Cogoň, Corgoň. — *C. Ondř.*, kněz a spis. slov. 1813.—1860. S. N.

Cabánek, nka, m. = *malý caban.*

Cabanka, y, f. = *caban.* Kram. Slov.

Cabelka, y, f., spathelia, der Schaftbaum. Vz Cabice. Sm. — C., samota u Lisolej. PL.

Cabicár, a, m. Sdl. Hr. Ill. 113.

Cabice, e, f., der Schaftbaum. Mor. Škd. Slov. Loos. Vz Cabelka. — C., der Spatb. Sm. — C. = *malá caba.*

Cábík, u, m. = *ovčinec*, der Schafstall. Val. Vck.

Cabil, a, m. = *cába.* U Kr. Hrad. Kšť.

Cabiti (se), il, ení = *vřeštěti, plakati*, plärren, weinen. Vz Cába. U Kr. Hrad Kšť. U Nepoměřic. Rč., Vck. U Jilemn. — C. = *pršeti*, regnen. Venku cabí. U Něm. Brodu. Brnt. — se = *upejpati se.* Mor. Vck.

Cabnice, e, f. = *crhcabnice.* Hráč na c-ci Šp.

Caboříti se = *sápati se.* U Prostěj. Vch.

Cabotage (kabotáž), e, m. = *pobřežní plavba.* S. N.

Cabouu, a, m., os. jm. Šd.

Cabrati sa = *pomalu jíti.* — **kam.** Cabrál sa do hospody. Mor. (Brt. D. 202.

Cábřiti, il, ení = potulovati se. U Nové Kdyně. Rgl.

Cabrňať = *žbrúnati, vodu rozlévati.* Na Zlinsku. Brt. D 202.

Cabrov, a, m., Za'rów, ves u Vltavotýna. V C-vě vyšlapaly busy dláždění. Sbtk.

Cabrovati = *s místa na místo (bez účelu) choditi.* Ty se celý den nacabruješ. U Nov. Bydž. Kšť. U Košic. Brnt. Cf. Cabrati.

Cabruša, e, f. = *koza s dlouhými bílými chlupy*, jimiž se po zemi čabře, šubře. Mor. Brt.

Cabuk, u, m. = *hrnek na pití.* V Podluží na Mor. Brt. Cf. Čepák, Gugáč, Kubáč, Kubaňa, Pijáček, Plucar. Na Mor. Brt.

Cabulena, y, f. = *cacarka.*

Cacab-us, a, m., os. jm. (Mik. Hruec). Tk III. 526., V. 144.

Cácačka, y, f. = *kolébka.* Slov. Rr. Sb.

Cacao, a, n., fabae cacao. Vz Slov. zdrav I. 43.

Cacarda, y, f. = *bramborová polévka s zelím* V Podblanicku. Nl.

Cacarka, y, f = cumploch (přezdívka ženským). U Pravikova. Dřk.

Cácati = kolébati. Slov. Rr. Sb.

Cacorka, motacilla. Vz Kram. Slov., Ssk., Brm. II. 2. 255. Hospodyně čilá jako cacorka. Šml.

Cacovice, dle Budějovice, Zazowitz, mlýn u Brna. PL.

Cactus, vz Kaktus.

Cáček, čku, m. = drub vyšívání C. křížkový, obšívaný, vrkůčkový, podmítkový. Mor. Brt. L. N. II. 50.

Cadaver, u, m., lat. = *mrtvola.*

Cadaveros-us, a, m., Jan Kouřimský. 1594. Vz Jg. H. l. 540.

Cadence, e, f, z lat. = *závěr;* též passage na konci skladby, ve kterých zpěvák n. hráč svou dovednost ukázati může. Mt.

Cadis, u, m. = *franc. keprovaná vlněná látka*, nyní i z bavlny. Kram. Slov.

Cadmia, e, f., starý název rud cinkových. Šfk. Poč. 270.

Cadmi-um, *u*, n. (Cd.), kov. Vz Šfk. Poč. 270.

Caduik, u, m., stagmaria, die Stagmarie, rostl. C. pokostodárný, s. verniciflua. Vz Rstp. 323.

Cadrna, y, f. = *kudrna.* Slov. Ssk.

Caecilie, e, f., *patronka hudby*, vynalezkyně varhan. Vz S. N.

Caelatura, y, f., polovypuklá práce zbotovená rydlem. Vz S. N.

Caepola, y, m. C. Isaiáš, 1579. Vz Jg. H. l. 540., Cibulka.

Caesareus, vz Leukopetra.

Caesaropapism-us, u, m. = caesaropapežství, vláda církevní a světská v osobě císařově spojená. Btk.

Caesl-um, a, n. (Cs.), kov. Vz Šfk. Poč. 242., Schd. I. 263., S. N. X. 114.

Caesura pětipůlková či heroická. Dk. Poet. 279. — C. = oddíl hudební myšlénky

Caffa, y, f. = *hrubá, fasonnovaná, vzorkovaná látka.*

Caffeidin, u, m.: $C_7H_{12}N_4O$. Vz Šfk. Poč. 524.

Caffein, u, m. = *thein.* Vz Šfk. Poč 523.

Cafolet, u, m. = *kapesní šátek*, das Sacktuch. Val. Vck.

Cafourek, rka, m. = *pyj.* U Humpolce. Olv.

Cafra = *safra, sakulent.* Us. Rgl., BPk. — C., y, f. = *pražená ruda kobaltová.* KP. IV 121.

Cafrak, u, m. Slov. Výbor trofejí storaký, štíty, krivice, handžáre, c-ky. Sldk. 114. Dala som mu koňa s červeným c gom. Koll.

Caframent = *cafra.*

Cafrangy, pl., m. = *třepení*, Fransen. Slov. Syt. Táb. 247.

Cafrnatý. Pozná, pozná, pozná, kerej je ženatej, a on když jde k tanci, jak pes c-tej (roztřapený). Šš. P. 473.

Cafor, u, m. = *druh jablek*. Mor. Brt.

Cafúr, u, m. = *šalář*. Val. Brt. D. 202.

Cagala, y, f. = *vyspělý kluk*. Na Zlinsku. Brt. D. 202.

Cagau-araky (kumys) = v Asii opojný nápoj z mléčného cukru. Schd. I. 416.

Cagel, glu, m., der Splitter. Slov. Šd.

Cagoň = *větší děcko, které by se ještě rádo pěstovalo; nezvedené děcko*. Mor. Brt. D. Cf. Orgoň. Také Slov. Ssk.

Cahati. Jak ce (tě), moja milá, tvoja myšel caha, či by ši (si) proci mne indej ručku dala? Sl. sp. 196. Cf. Cahnouti.

Cahel. — **C.** = *poslední hl. ve hře chlapecké*. Mor. Tč, Lpř — **C.** = *cagán*. Mor. Brt. Cf. Cahún. — **C.** = *povalovač*. Val. Brt. D. 202.

Cahera, y, m., os jm. Pal. Děj. V. 2. 450. C. Hav. ze Žatce, farář, 1516. Vz Jir. Ruk. I. 119., Sbn. 857., 865.

Cáhlov, a, m., Freistat, mě v Rakousích. Tk. II. 498., Sdl. Hr. III. 284., 285., IV. 56.

Cahnouti = *toužiti, bažiti*, sich sehnen. Cf. Cáhati. Ani nichto nevyhabne, za kym mojo serco cahne. Slov. Sl. spv. V. 199.

Cáhnouti = *zasáhnouti, udeřiti*. — **koho čím**: prutem, kyjem. Na již. Mor. Šd.

Cahnov, a, m., Hehenau, mě v Rakons.

Cahoun, a, m. = *vytáhlý, suchý, neotesaný mladík, chasník* (s příhanou), der Klachel. Mor. Bkř, Vck., Škd., Brt. Cf. Ogar, Cahel. — **C.** = *povalovač*. Val. Brt. D. 202.

Cahous, pl. *cahousy* = *končina polností*, vl. jméno posledních polí ke vsi příslušných. Mor. Brt.

Cáhovity = *tuhý, vláknitý*, z něm. zäh. C. maso. — **C.** = *otužilý, nepoddajný*. C člověk. U N. Kdyně. Rgl.

Čahrňať = *valiti (hnáti se) někam*. Slovacky. Brt. D. 202.

Cahula, y, f. = *mladá, vyrostlá dievčina*, ausgewachsenes Mädchen. Val. Vck.

Cahún, vz Cahoun.

Cachati jak. Cachej pěšky. Us.

Cachmati = *česati* (vlasy s příhanou), kämmen. Val. Vck. — **C.** = *mačkati*. Mor. Brt. D. 202.

Cachexie, e, f., *vysílení*. Vz Slov. zdrav. I. 43., Kram. Slov., Čs. lk.

Cachnov, a, m., ves v Rakousích.

Cachov, a, m. Stanislav z Cachova. Arch. IV. 378.

Cachta, y, f. = *mnoho bláta*. U Chrudimě. Brv.

Cachulec, lce, m., os. jm. NB. Tč.

Cáchy. Tk. I 494., II. 533, III. 643., IV. 373., 37., V. 237., VI. 99., Slov. zdrav. I. 43, Mkl. Etym. 27.

Caillit, u, m., odrůda meteorového železa. Osv. V. 11.

Cajbrovati = *toulati se*. Jiný̌ho by nedělala než takhle c. V Kunv. Msk.

Cajčka, y, f. = *spodní sukně z cajku*. Na Poličsku. Kšá. U Náchoda. Hrš. Cf. Tištěnka.

Cajdrnožka, y, f. = *chatrná spodní sukně*. U Kral. Hrad. Kšt.

Cajeputový olej. Vz Slov. zdrav. I. 43.

Cajgar, u, m. = *podlouhlé kyselé jablko*. Mor. Brt.

Cajch, u, m. = *marka na pivo nebo dal-li kdo co do barvy*. Na Zlinsku. Brt. v Mtc.

Cajchovačka, y, f. = *cejchovačka*, der Waldhammer. Slov. Rr. Sb.

Cajk = *tkanina*. Hk., Brt. — **C.** = *pořádek* Dej to do cajku. U Něm. Brodu. Holk.

Cajka, y, f. = *čejka*. Slov. Ssk.

Cajkati = *jíti* (čtveračivě, o dětech). Cajkaj (jdi)! Val. Vck.

Cajkovice = *oblek, nohavice cajkové*. Mor. Brt.

Cajkový = *z cajku*. C. kytle. Němc.

Cajly (Cejly), byla ves u Rychnova. Tk. III. 36., 45.

Cajn, u, m. = *cán*. Šm.

Cajtrovati = *sem tam běhati*.

Cák? = co *pak?* was denn? Us. ve vých. Čech., u Rakovníka, u Domažlic, u Jičína a j. Kšá., BPk., Hlk., Ltk., Slm. I c. vás vede?; Máte nouzi, c. mi z toho? Us. u Rychn.

Cákal, a, m. = *kdo cáká*.

Cákati. — **C. koho** = *udeřiti*. U Bydž. Kšť. — **kam koho čím** = pěstí, holí do hlavy. Us. Semr. Na Plaště a u Klatov. BPk. — **C.** = *nerozvážně mluviti, urážlivě, nestydatě*. — **C.** = *domlouvati*. — **komu**. Us. Rjšk.

Cáki, a, m. Sdl. Hr. III. 45.–46.

Cáknutý = *nacáknutý, opilý*. Us. Sd.

Cakov, a, m., Zakow, ves u Litovle. PL. Cakovští mají poledne o půl hodiny později; Tam kolovrat nepřede; Jak tam tahali klády s kopce? Vz Shtk. Krat. h. 152.

Cakulajda, vz Vamberk (v dodat.)

Cakule, pl. = *těžké, okované boty*, hl. boty vozků. U Žamb. Dhv.

Cakryš = *cakra*, saprlot. Mor. Hrb.

Cálaba, y, m., os. jm. Tč.

Calabarový bob. Vz Slov. zdrav. I. 44.

Calábek, bka, m., os. jm. Šd.

Calach, u, m. = *bláto*. To je tam calach. U N. Kdyně. Rgl.

Calachocení, n. To je při tom ňákýho c. (přívěsků). V Kunv. Msk.

Calangovať = *toulati se*. Slov. Ssk.

Calapauda, y, f. = *sladká hnětenka*. U Klatov. Dšk.

Calapatka, y, f. = *calapatina*.

Calapina, vz Calapatina.

Calapka, y, f Mluvíš jako nebožka C. před smrtí = *hloupě*. U Litomyšle. Bda.

Calcant, vz Kalkant.

Calcit, u, m. Krč. G. 71.

Calci-um, a, n. (Ca. = 39.9.). kov. Vz Šfk. Poč. 254., Schd. I. 332., KP. IV. 369.

Calec, lce, m. = *tvrdá, ještě nedotknutá země*. Hř. 5.

Caledonit, u, m., vzácný nerost. Vz Bř. N. 199., S. N.

Caletka, y, f. = podlouhlá, nízká buchta ze žitné mouky. U Uh. Hrad. Tč.

Calico, vz Kaliko.

Calizna, y, f. = *celina* (= celé, nerozdělané pole, unverritztes Feld); *celík, pilíř*, der Pfeiler. V horn. Hř. 5.

Calomel, u, m., praeparat rtuťový. Slov. zdrav. I. 44., S. N.

Caloň, ě, m. = *caloun*. Mor. Vck., Bkř.

Calorimetr. u, m. = *nástroj, jímž se množství tepla těles měří*. Vz S. N.

Całovati = *celovati, líbati*, küssen. Slez., mor. a slov. Škd., Tč., Šd.

Calta. Ku konci: Výb. I. 954. Vz Mkl. Etym. 27. — **C.**, y, m. C. Bušek. Tk. III. 24.; IV. 377., 638. C. Jan. Tk. VI. 346. C. Bur. Tk. Žk. 195. C. z Kamenné Hory. Sdl. Hr. I. 113., 236.

Caltík, u. m., Pumpernickel, m. Šm. — **C.**, a. m., os. jm. Phld. I. 3. 140.

Caltov, a, m., Zaltau, ves u Plané. Blk. Kfsk. 605.

Caltové, ého, n. = *peníze na vánočky*, das Stritzelgeld. Šp.

Caltový trh o sv. Tomáši v Táborsku. Blk.

Caltství, n., die Kuchenbäckerei. Rk.

Caluch, u, m. Uvážu jí c. na hřbet = *uzel*, do uzla na záda. Slez. Šd., Brt. D. 202.

Calvin Jan, nábož. reformator. Vz Kram. Slov., S. N.

Calx viva = kysličník vápenatý, žíravé vápno: CaO. Vz Šfk. Poč. 254.

Calý = *celý*. Brt. P. 141.

Camarilla, vz Kamarilla.

Camba, y, m. a f, psí jm. U Místka. Škd.

Cambál, u, m. = *chumáč ovoce na stromě na jedné haluzi*, ein Häufchen Obst auf einem Aste. Na Zlínsku. Brt. D. 202. Cf. Cambálati.

Cambálati, cambélati, *cambrlati* = sem tam ve vzduchu se klátiti. — **člm.** Prádlo větrem se cambélá. Mor. Vck., Brt. Vz Cambál.

Cambio, a, n. = *směnka*. Kh. C. marino, úpis námořnický, die Bodmerei. Kh.

Cambiové právo = *směnečné právo*. Kh.

Cambist, a, m = *směnárník*, der Wechsler. Kh.

Cambrlati, vz Cambálati.

Cambsari-us, a, m. = *vlastník směnky*, der Wechselbesitzer. Kh.

Cambsor, a, m. = *vydavač směnky*, der Wechselaussteller.

Camelie, vz Kamelie, Kram. Slov., S. N.

Camelot, u, m., camelotte, *šamlát, parkán* = hrubá látka z velbloudí n. kozí srstí s vlnou nebo lněnou přízí. Kram Slov.

Camera obscura. Vz Schd. I. 127., KP. IV 519., Kram. Slov.

Camerlengo, a, m. = komorník; správce papežské pokladnice a ministr soudních věcí, který po smrti papežově až do zvolení jeho nástupce řídí vládní věci. S. N.

Camfaňa, ě, f. = *koza s dlouhou srstí*. Val. Vck.

Camfatý = *s dlouhou srstí*, na př. koza. Val. Vck. Ovce s c-tou (střapatou) vlnou. Mor. Brt. D. 202.

Camfin, u, m., druh *svítiva*. Kram. Slov.

Camfrloch, a, m. = *nezvedené dítě*. Val. Vck.

Camfora, y, f., vz Camfrnoch. U N. Bydž. Kšť.

Camforka, y, f., vz Camfrnoch. U Nov. Bydž. Kšť.

Camfour, u, m. = *kořenný ocásek*. C. u řepy. U Počát. Jdr.

Camfourek, rku, m. = *malý camfour*. — **C.** = pyj. U Třebonína. Olv.

Camfrloch, a, m. = *malé děcko*. Mor. Brt. D. 202.

Camhati = *capati*. — **kde.** Necambej v tom blátě, po té posteli Us. Rjšk.

Camill-us, a, m., Isaiáš Vodňanský, 1616. Vz Jg H. l. 540.

Campa, y, f. = *ucouraná ženská*. U Jilem.

Campan-us, a, m., Jan Vodňanský, † 1622. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 50., Jg. H. l. 540. — C., Mat. Kutnohorský. Vz Jg. H. l. 540.

Campáry. Rozbitý, roztrhaný na c. Zlinsko. Brt. D. 202.

Campbellit, u, m. = *odrůda meteorového železa*. Osv. V. 11.

Campera, y, f. = *campara*. U Poličky. Kšá.

Camperlík, a, m. C. (Muzik) Václ. Tk. V 134.

Campežské dřevo, vz S. N.

Campr, vz Cimpr.

Camprlík, a, m. = *malý hoch, trpaslík* Us. Rgl., BPk. — **C.**, u, m. = *pyj*.

Camprloch, u, m. = *třepení u roztrhaného kabátu*. U Žamb. Dv.

Camra, y, m. a f. = *žvanil, žvanilka*. Ve vých. Čech. Kšť. — **C.**, vz Cimra.

Camral, a, m. = *tlachal, žvanil, camra*. Ve vých. Čech. Olv.

Camrati = *tlachati, žvaniti*. Ve východ. Čech. Rgl., Ktk. Camráš jako koza před smrtí. U Kr. Hrad. Kšť.

Cána, y, f. = *šína*, die Radschiene. Km.

Cánař, e, m., v hutn., der Zainer, Zainschmied. Šp.

Canc. — **C.** = *cancání*, das Geschwätz. Us. Rgl.

Canca, dle Bača = *cancal*. — **C.** = *peníz na prsou n. na krku zavěšený*. Na Plaště a u Klat. BPk.

Cancal, a, m. = *camral*. Us. Ktk., Rjšk.

Cancár, u, m. = *cancor*. Socha červenými c-ry ověšená. Kos. v Km. 1884. 580., Ol. I. 82. Us. u Uh. Hrad. Tč.

Cancona, vz Kanzona, Vor. P. 111.

Cancor. — **C.** = *dav*, ein Haufen. Měl za sebou c. děti. U Olom. Sd.

Cancour, u, m. = *cancor*. — **C.**, a, m. = *tulák, poběhlík* (nadávka malým dětem). U Zábřehu. Kčk.

Cancrinid, u, m., nerost. Vz S. N.

Cancroid, u, m. C. hrtánu. Čs. lk. VII. 240.

Canda, y, m. a f. = *camral*. C. candavý. U Třebonína. Olv.

Candát = *lupice ryba*, lucioperca sandra. der Zander, Hechtbörs, Sander, das Nagmaul. Vz Frč. 294., Brm. III. 3 44., S. N. C. s kořením, pečený, smažený, vařený, se sardelovou omáčkou. Hnsg.

Candátovati se = *bez účelu choditi*. Pořád candátuješ a nic neděláš. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Candavý = *tlachavý*. Vz Canda.

Candidat, a, m., vz Kandidat, S. N.

Candid-us, a, m. C. Sixt., 1473.–1589. Vz Jg. H. l. 540.

Candis, vz Kandis.

Canenský, vz Canny.

Cangariua, y, f. = *poběhlice*. U Zábřeha Kčk.

Cangle, pl. = *čipky, krajky*. Slov. Rr. Sb., Ssk.

Caňha, y, m. = *cvaňha*. — C., y, f., Flossengarbe (in den Eisenhütten eiserne Stücke von 1 Centner Schwere). Šm.
Canli, a, m. = *camral*. U Třebíče. Fik.
Cauiti = *cancati, tlachati, žvaniti*. U Třebíče, u Ronova a j. Flk., Olv., Rgl.
Caňk. A ty naše vranky, majú zlaté caňky. Sš. P. 683.
Caňkář, e, m. = *udidlář*. Šm.
Canny. Gt. u *Kanen* někteří nedoporučují, že prý je to slovo cizí a že tedy za ı není jeru. Ale to snad nevadí, vždyť se musí cizí slova často všelijak domácím přizpůsobiti. Totéž platí o *Canenský*.
Canoe, e, n. = *člun* z kmene vytesaný nebo z kůry nebo z kože v Asii a v Americe. Kpk.
Canon, u, m. = *druh velikého tiskacího písma*. Vz KP. I. 334. — C., z lat. = kontrapunktická skladba, v níž hudební myšlénka, a celá věta druhým hlasem od počátku ku konci krok za krokem přísně napodobena est. Vz Mlt.
Cantata, vz Kantata.
Cantharidin, u, m.: $C_{10}H_{12}O_4$. Vz Šfk. Poč. 588.
Cantika, y, f. = *píseň, zpěv*. Mlt.
Canzona, vz Kanzona. S. N., Vor. P. 111.
1. **Cap**, a, m. = *kozel*. Vz Mkl. Etym. 27. Smrdí jako cap. Us. Brt. Koza capa žalovala, že stromy obžírá. Us. Tě. — C. = *vyřezaný košut* (kozel). Na Zlínsku. Brt.
2. **Cap**. Aj byla jedna stará baba, měla kozlíka tuze ráda. Hop kozle, cap kozle, hop kozle, cap! Sš. P. 607.
Cáp = *veliká noha*. Ten má cápy. Us.
Capala, y, m. = *capal*. Ssk.
Capárovati = hodně daleko jíti. Cf. Capati. U Třebonína. Olv.
Capartice, dle Budějovice, Nepomuk, ves Kleněe.
Capartiti se = *zlobiti se*. Ten se capartil. Us. u Žamb., u Kostelce nad Orl. Jf., Ktk.
Capati kde. Ty si jedeš a já mám za ozem c. Us. Neor.
Cápati = *vhoditi*, hineinwerfen; *bíti*. Slov. Bern. — **co kam**: do žaludku. Bern. — **se kde**: ve vodě, sich manschen. — **se na koho** = *utrhovati se*. U Přer. Kd.
Cápatý. C. nohy, pedes palmati, ganze Schwimmfüsse. Nz. — C. = *veliké nohy mající*. Us.
Capavo, schwerfällig. Mor. Bayer.
Capek, pka, m. = *malý cap*. Bern.
Capik, u, m., der Dreifuss in der Schäferhütte. Slov. Ssk.
Capin, u, m. = *náčiní podobné motyce*, *se s delším a špičatým železem*. Němc. IV. 80., Šd.
Capina, y, f., Bockfleisch, n. Bern.
Capital, u, m. = *hlava, hlavice sloupu*. N. — C., vz Kapital.
Capitati = *courati se*. Us. Šml.
Capka, y, f. = *malá noha*. U Třebonína. Olv. — C. = *chcapka, ženský stydký úd*; *kolka*. Us. Olv., Rč.
Cápka, y, f. = *lehký ženský šat*. U Nemyslic. Bkř.
Capkati (se; cf. Capati), trampeln, tappen (von Kindern). Us. Sd. — **jak**. Husa capká za husou. Na již. Mor. Šd. — **se kde**: v blátě. Bern.
Caplа, y, *caplač*, e, m. = *kdo vše vyzvoní, povídá, zvoneček*. U Jilemn.
Capli matli, vz Matli. U Jilemn.
Caplovati se = *trhati sebou, odtahovati se*. U Prostěj.
Cápnouti = *udeřiti; zahoditi něco někam*. — **čím**. Vch. — **oč**. Cápi jsem tím o zem. Mor. Vck. Slov. Ssk.
Capouch. — C. = *ženský stydký úd*. U Nepoměřic. Rč. — C. = samota u Bernardic.
Cápovatosť, i, f., die Zottigkeit. Šm.
Cápovatý, zottig. Šm., Loos.
Cápovinka, y, f. = *cápovice*. Kol. ván. 73.
Cápovitosť, i, f. = *capovatosť*. Šm.
Cápovitý = *cápovatý*. Šm. V bot. = plný vyvýšenin hustých, rozsedlinkami oddělených, hranatých, drobných, alutaceus, chagrinirt, chagrinartig. Rst. 401.
Cápovnice, e, f. = *useň z cápů*, das Zackelfell. Vz Matj. 55.
Capricin, u, m. Čs. lk. i. 125.
Caput mortuum vitrioli, lat. = *colcothar*, nečistý kysličník železitý, slouží jako barva natěrací. Vz Šfk. Poč. 341., KP. IV. 604., 612.
Car, carь z cьsarь a to z césarь. Mkl. aL 24, 136, Etym 28. Vz Cařihrad.
Caracolírování, n., z fr., slujl v různobojí jezdectva pohyby jezdcovy v polokruzích a poloobratech bránicího se proti vojínu pěšímu bodákem naň dorážejícímu. S. N. Xi. 356.
Cáračka, y, f. = *nehospodyně*. Je veliká c. Us. Kšť.
Caragan, a, m. Pes c., canis caraganensis, der Karagan. Sl. les.
Caraghen, u, m., prostředek slizňatý v průjmech. Slov. zdrav. 1. 44.
Caraguia, y, f. = *starula stará* (hepice). U Mistka. Škd.
Carajchy = *kupy okleskú*. Slov. Němc. IV. 438.
Caramel, vz Karamel, Cukr, S. N.
Carát, n, m., die Zarschaft. Cf. Exarchát. Obznr. 1880.
Cárati — **C.** = *máchati* (prádlo). U Klat. Kd.
Cáravý chod, schlotternder Gang. Posp.
Carbazol, u, m. = *imid*, v lučbě. Vz Šfk. Poč. 558.
Carbolein, u, m. = *druh umělého paliva* z drobného uhlí, s olejem na těsto rozdělaného a pak hydraulickým lisem stlačeného. Vz S. N., Briketa.
Carbon, u, m., vz Karbon.
Carbonado, a, n., brasilský diamant. Vz Šfk. Poč. 134.
Carbonat, u, m. = *spojení kyseliny uhličné s nějakou zásadou*. S. N.
Carboni-um, a, n. = uhlík Vz Šfk. Poč. 133.
Carhonyl, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 152.
Carcassonka, y, f. = *druh děla*. Stankov.
Carcinaemie, e, f. Čs. lk. 1. 195.

Carcinoma = *rakovina* Čs. lk.
Carcinosa, y, f. = *rakovina*. Čs. lk.
Carda, y, f., das Mädchen, Mensch. To je stará c. U Místka. Škd. — **C.**, y, m. C. Václav. Tk. IV. 724., V. 42., 75., VI. 9., 196 Tk. Žk. 150. C. z Petrovic. Vz Sdl. Hr. 369. Dr. *C. Vojt*. Vz S. N.
Cardati (se) = *cmírati se*. U Olom. Sd.
Cardialgie, e, f. = *bolest srdeční*.
Carditis, *zánět srdce*.
Cárek, rku, m. = *malá jizba*. Na Val. Vck.
Carchegi-us, a, m. C. Jan. 1614. Vz Jg. H. l. 540. — C. Mart. 1602. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 540.
Caří = *carský*. C. purpur. Kká. K sl. j. 141.
Caricin, a, o = *caričin*. Šlechetné srdce caricino. Slov. Zbr. Lžd. 182.
Caries, lat. = *hniloba*.
Cařihrad. Car znamená rus. císaře a sultána. Mkl. Etym. 28.
Cárik, a, m. = *car*. Slov. Zdá se, že sám c nemá žiadnej (nádeje). Zbr. Lžd. 209.
Carion, a, m. C. Václ. 1614. Jg. H. l. 2. vyd. 540.
Cárka, y, f, Zarch, ves u Žatče. Blk. Kfsk. 290.
Carminativa = *léky plyny ze střev vypuzující*. Vz S. N.
Carmoisin, vz Karmazín, Karmín, S. N.
Carnallit, u, m. (= vodnatý chlorid hořečnatodraselnatý), obyčejně kysličníkem železitým červeně zbarvený. Krč. G. 58.
Carnin, u, m.: $C_7 H_8 N_4 O_3$. Vz Šfk. Poč. 523.
Carnon, carnix, u, m. = *keltická trouba*. Vz KP. II. 311.
Carok, u, m. = priepravа v maštali, kde seno držia. Slov. (gemer.). Rr. Sb.
Carolid-es, a, m., 1579.—1612. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 43., Jg. H. l. 540.
Cárovna = *cárevna*.
Cárovnice, e, f. = *žena* sem tam chodicí, žádného stání nikde nemající. U Kostelce nad Orl. Ktk.
Carpus = zápěstí.
Carraghen = *karraghen*.
Carreův stroj v lučbě. Vz Šfk. Poč. 51, 59.
Cárstvovati = *(jako car) vládnouti*. Pustota a tišina cárstvuje okolo. Phld. III. 3. 301. Už cárstvoval mesiac. Zbr. Lžd. 4. — Hrbň. Rkps.
Cartel, vz Kartel.
Carthamin, u, m.: $C_{14} H_{16} O_7$. Vz Šfk. Poč. 588., Kram. Slov.
Cartle, Zartlesdorf, ves u Kaplice. Cf. Sdl. Hr. III. 301.
Carton, vz Karton.
Cas. Také na Slov. Ssk.
Cásati čím. Cásal jsem jeho knírem. Kos. Mnou psové budou c. Lpř. Sl. I. 42. — **koho zač**. Děvče cásalo psa za uši. Kmk. — **se** = *tancovati*. Anka, poď se c. Mor. Kurz.
Casca, y, f. = *krátký, volný kabátec bez šosů*. Us. na Poličsku. Kšá.
Cascarilla, y, f., hořký prostředek. Slov. zdrav.
Casua, y, f. = *poběhlice*. U Zábřehu. Kck.
Casnoch, a, m. = *sápavý člověk*. Cf. Cásavý. Mor. Vck. — **C.** = *člověk, který vlastní vinou nechodí v slušném oděvu*. Na Hané Bkř. — **C.** = *nestálý člověk*. U Nezamyslic Bkř.
Casnovati = *cásati, tahati, smýkati*. Slov. Ssk. Mor. Brt., Bkř., Knrz., Klk., Kčr. Kráva na řetězu sebou (se) casnovala. Šd. — **se s kým**. Brt. D. 202.
Casnucha, y, m. = *kdo se rád rve, casnuje, rváč*, der Raufer. U Prostěj. Dch.
Cásnutý = *trknutý, napilý*. Je c-tý. Us. na Mor. a ve Slez. Šd., Brt. D. 202.
Casný také *nedočkavý, chtivý*. Lpř., Jv.
Cassiniský. C. čáry (sfaerické). Vnč. 46., 97.
Castagnetta, it., *castagnettes*, fr., castagnolla, špan., vz Kastaněty.
Castel, vz Kastel.
Castelan, vz Kastelan.
Cášan, a, m., Aachner. Šm.
Cášský, *cáský*, von Aachen.
Catamenie, vz Katamenie.
Cataplasma = *kašovitý obkladek*. Vz Kram. Slov.
Catarrakt, vz Katarrakt.
Catarrh = *katarrh*.
Catastrofa, vz Katastrofa.
Cátati, nass machen, antenchten. — **co**: ránu, oči. U Olom. Sd.
Catgut, u, m. = struna k podvazování cev krevních. Vz Slov. zdrav.
Catholicon, vz Katholikon.
Cátka, y, f. = *nádoba na mléko*. Mor. Sk.
Causti-cum, ka, n. = *leptadlo*.
Cauterium actuale = *žehadlo*; c. potentiale = leptadlo. Vz Slov. zdrav.
Cavage (kaváž), e, f. = plat ze skladu kupeckého zboží, skladné a také mzda za práci při tom. Kh.
Caval-ada, vz Kavalkada.
Cavatina, y, f. = ariosní věta volnějšího pohybu ve formě písně držená. Mlr.
Cavyk. To je c-ku pro nic za nic! Fta. — *Cavyky* = *okolky*. Jaké pak c-ky s tou lazarovinou? Lpř. Dělá s tím cavyky; Bez c-ků nic neudělá. Us. Kšá., Olv., Msk., Bkř. Bez dlouhých c-ků, ohne langen Process ohne weiteres. Us. Dch.
-ce: kolce, kladivce, polence, světidélce. Brt. D. 150. -ce koncovkou slov zdrobnělých. Vz Bž. 234. Obojrodá na -ce mají v dativu -i: vůdci, svůdci. Bž. 86. Jména svátků na -ce: hromnice, hromnic. Bž. 98. Cf. také Bž. 230., 233. — Instrum. pl. má starší tvar -*cemi*, jehož i nyní užívati lze. Brt. -*ce* koncovka gt. sg. místo -ete: prasa (prase) — prasce, těla (tele) — tělce. Vz -enec. Us. místy na jihovýchod. Mor. Osv. 1884. 57. (Brt.). — Co do času ukazuje se přechod od stré. slabiky *cé* k pozdější *ce* ve 14. a na začátku 15. stol. V Ž. kl. (14. stol.) píše se pravidelně srdcě, cělý, cěsta, obrancě přijemcě, rcěte, ale výjimkou vedlé toho také přijemce. Gb. Hl. 101.
Ce = *té*. Slov.
Ceba, y, f., der Schlauch. Slov. Ssk.
Cebek, bku, m., u ševce, die Fummel. Šm.

Cebík, n, m. Děcko dává se do cebíka (cebí se). Mor. Brt.

Cebiti se = *plakati, fňukati*, weinen, greinen (o dětech). Co se pořád cebíš? Us. Také na Mor. Brt., Vck.

Cebiv, a, m., Zebau, ves u Stříbra. PL.

Cebka, y, f. = *ceba*. Slov. Ssk.

Cebok, bku, m., die Fnmmel. Slov. Ssk. Cf. Cehek.

Cebole. V MV. nepravá glossa. Pa.

Cebouliti se = *šklebiti se, břečeti, cebiti se*. Val. Vck.

Cebula = *cibule*. Ostrav. Tč.

Cebulář, v MV. nepravá glossa. Pa.

Cebulastý = *cibolovitý*. Ostrav. Tč.

Ceeák. — C., u, m. = *první zub*. U Kr. Hrad. Brv.]

Ceeati = *cucati*. Vz Mkl. Etym. 29.

Ceeatka, y, f., thelotrema, die Hohlflechte. C. chřástnatá, t. lepadinum. Vz Rstp. 1841.

Cecavec, vce, m., mammea, der Dutenbaum. Šm.

Cecejle, n. = *náčiní ku ssání mléka dětem*. U Kr. Hrad. Bvř.

Ceeek, *struk*, mamma. Cf. Mkl. Etym. (sъsáti) 29. Sv. ruk. 314. Jeden držl za rohy, drnhý za cecky (jeden rohl, drnhý užíval. Slov. Zátur. Cecky kndelami vypcháváte. Koll. Zp. II. 116. Má ceeky jako žbán. Na již. Moravě.' Sd. Sladký jako c. (cecka?). Us. — *Kozí* c 1. = *puchr*. Vsl. Vck. Kdo se cecků kozích najil, dostává zlátenku. Vck. — 2. = *podlouhlé karle*. U Klobonk. Bka. — 3 = *druh révy nejsprostší*. V Podinžl. Brt.

Cecer, ceecerik, u, m. = *cíbel*. Slov. (gemer.). Rr. Sb.

Ceeik. C-kem královským chováno budeš. BO. Jeden c. jest milost boží zde. Hns II. 108. — C., a, m. C. Čeněk. Tk. V. 141.

Cecikový, brustwarzig. Ssk.

Ceeinek, uku, m. = *cecík*. Us.

Ceckový = *cecíkový*. Šm.

Cecky = zitzenartiges Obst. Slov. Ssk.

Ceeoň, ě, m. = *dítě odrostlejší, které chce ještě býti kojeno*. Mor. Brt. — C. = *plaček*, der Weiner, Greiner. U Olom. Sd. Cf Ceconiti.

Ceeoniti, il, ěnl, weinen, schluchzeu. U Olom. Sd.

Ceeule, pl. = *cecky*. Slov. Ssk.

Cecuň, ě, f., mammilaria, die Zitzendistel. C. jednoduchá, m. simplex. Vz Rstp. 676.

Céčka, y, f. = *cedidlo*. Val. Brt.

Cedáček, čku, m. = *malý cedák*. Sm.

Cedák, *cedák*, das Filter. C. kovový, Zpr. arch. XI. 13., na pěnu, Schaum-, Taylorův, Taylors-, přednl,'Vor-, písečný. Sand-, spodový, Kohleufilter, Dümortův, Houvardův, s černl kostěnou, Beinschwarz-, na těžkon šťávu, Dicksaft-, kalový, der Schlammreiniger. na syrob, Syrupfilter, Šp., na víno, KP. V. 178., k docílení čisté vody na pivo Suk. C. k filtrování šťav cukerních. S. N. XI. 412. — C. = *hrnec na mléko*. Přiďte k nám, dáme vám do c-ka mlieka. Koll. Zp. I. 67.

Cedenik. Us. u Bydž.'Nk.

Ceděnka, y,' f. C. k ukládání umytých láhví, die Flaschenstellage. KP. V. 185., Šk.

Cedent, a, m. = kdo někomu něco postupuje, lat. Kh.

Cedlei přístroj, der Filtrirapparat, KP. V. 290, Dch., papír, ZČ. I. 403, III. 41., sud, Filtrirfass. Šp., lisky, plátno, Wld., dno, plech. KP. V. 299.

Cedič, e, m., der Filtrirer, Seiher. C. hnědu. Hus I. 167.

Cedidlo odstředivé, KP. II. 49., plátěné, Sp., albuminové (ve škrobárně), u hadice, der Saugkorb, v kádi výstřiací, Zpr. arch. VIII. 88., 63., válcové, das Repassiersieb, třesavé, Schüttelsieb. Ib. X. 44. — C. = *pastýřská brašna*. Pokr. Z hor, Fřt., Němc. Z levého boku (visí) c. Lipa 309. Hle tam se ti vleče a kus sýra v č-dle nese; Zadudaj, dudášku, na našom salášku, kým si já donesiem c., valašku. Koll. Zp. II. 59., I. 330.

Cedík, n, m. = *cedák*. Slov. Ssk.

Cedilko, a, u. = *cedák*. Mor. Brt. D. 202., Sd., Tč. — C. = *košilka chlapci z nohaviček vyčuhující* (žertem, poněvadž se na cezeni mléka užívalo čistého plátna). Mor. Brt. Cf. Mlíčen.

Cedille (sédylj), znaménko (,) ve franc. pod *c* před *a, o, u* činěné, aby se c jako *s* vyslovilo: façade.

Cedlin, a, n. = *veliká torba*', *z houně, vlněná*. C. mn chcem dať, cedilečko pěkné citrovaný. Hdk. C. 217. (377.). C. jest taška vlněná, bílá, černě vyšitá, s dlouhými třásněmi. Němc. IV.'258. — C. = *cedidlo*. Slov. Ssk.

Cedlny, pl., f., der Filtrirsatz. Slov. Ssk.

Cediti. Vz Mkl. Etym. 28. — **co zač**: krev za vlasť. Us. — **koho jak**. Považ, na kolikerý způsob jsi obyvatele cedil (šidil). Us. — **se odkud**. Cedilo se (přišelo) jako z konve. Us Šá.

Cedítko jest plátěná hadra, přes kterou se dojivo cedí; *přes cesák* není mléko tak čisté. Ostrav. Tč. Vz Cedilko.

Cedivý C. vrstva. KP. V. 324.

Cedka, y, f., das Seihtuch. Lpř.

Cedlice. Sdl. Hr. II. 170.

Cednlček, čku, m. = *malý cedník*. C. kalový, kvasnicový. Suk.

Cednlčný, Sieb-. C. (sítková) kosť. Nz. lk.

Cednik papírový, ZČ. I. 403., Dumontův, rámový, Rahmen-, na šťávu, Saftfilter, Šp., houpací, Schwungseiher. Us. Pdl. C. v horn, der Sumpfkorb. Šp.

Cedolenka = *cedula*. Šš. P. 273.

Cedr, cedrus Libanii, albis cedrus, pinus cedrus, die Ceder. Mllr. 59, 179., S. N. Vz Rstp. 1140., Kk. 102., Čl. 173., Kram. Slov., Rosc. 101.

Cedra, y, f. = *cedr*. Sohd. II. 273.

Cedrák, odrůda citroníku. Vz Kk. 230., Rstp. 190., Vlšk. 115., S. N.

Cedrátník, u, m. = *cedrátový strom*. Vz Rstp. 190.

Cedřina, y, f., das Cederharz. Lpř.

Cedron, u, m. = *veliké kyselé jablko*. Mor. Brt.

Cedrovina, y, f. = *cedřina*. Lpř.

Cedrový. C. živice, Lpř., manna, pryskyřice, olej. Vz S. N.

Cedryš, e, m. = *cedr.* Rstp 1411.

Cedule. Vz Mkl. Etym. 27. C. zpovědní, divadelní, bankovní, řezaná (vz Vyřezávaný), S. N., Sdl. Hr. i. 260., Žer. Záp. i. 138., Zř. zem. Jir. E. 28., R. 44., Corp. jur. 404. Q. XXV.; dílčí, ib. K. 5., 6., F. 30, pro svědomí, ib. R. 40, Pč. 4., Cor. jur. 404., zrádné. Ib. T. 34, L. 15., S. N., Cor. jur. 404. — C., ves u Pacova.

Ceduleční, Zettel-. Šm.

Cedulenka, y, f. = *cedulička.* Vz Cedule. Sš. P. 328.

Cedulín, u, m., v Klat. *celdoun* = *jitrocel* Us. v Bohdansku.

Ceďulina, y, f., cuscuta europaea, prašina, kokotice. Slov. Rr. Sb.

Cedulka, vz Cedule.

Cedulní banka, die Zettelbank. Šp., Nz. A to provodí svědomiem c-niem. NB. Tč. 196.

Cedulovna, y, f. = *cedulna.* Nz.

Cedulový. C. jednání, úhrada. Kaizl 244, 245.

Cedzák, u, m. = *cezák.* Na Ostrav. Tč.

Cedzka, y, f. = *cedník.* Ostrav. Tč.

Cedzok, u, m. = *cezák.* Ostrav. Tč.

Cefalie, e, f., řec. = *bolesť hlavy.*

Cefe us, a, m., souhvězdí. Stč. Zem. 24.

Cefnička, y, f. = *konvice.* U N. Brodu. Brnt.

Cegoň, ě, m. = *děcko plačtivé.* Mor. Brt.

Cehnice, Zehnitz, ves u Strakonic. Blk. Kfsk. XVIII., 353., Sdl. Hr. III. 191.

Cech = spolek řemeslníků téhož n. několika příbuzných řemesel, jehož účelem jest vzájemná podpora, vzdělání a udržení řemesla. Blř. Cf. Tk. II. 388., Kram. Slov., S. N., Mkl. Etym. 27. Měli jsme o to c. (v cechu jsme se radili). Us. Msk.

Cecha, vz Cech. — C. (Zeche), ves v Chebsku. Blk. Kfsk. 1138.

Cechin, u, m., *vlaský dukát.*

Cechmistři. Vz Tk. II. 285., 388.

Cechner, a, m. C. Jeron. 1766. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 540., Jir. Ruk. i. 122.

Cechovati. — C. = *cejchovati.* — co kde: stromy v lese. Slez. Tč.

Cechovitý, zunftmässig. Dch.

Cechovně, zunftgemäss. J. tr.

Cechovní úd (člen), J. tr., dům, panství, doba, peníze (NB. Tč. 226.), duch, valcha, znak, erb, pokoj, cop, počet, vydání, úskok, přednosť (Zunftvorrecht), předpis, představenstvo, ustanovení, důchod, příjem, nepořádek, nezpůsob, poměry, jmění, pečetítko, strana, povinnosť, pečeť, inventář, obyčej, světnice atd. Šp. — *C. Valchy,* Zunftwalken, valchy u Počátek.

Cechovnictví, n., das Zunftwesen. Kaizl. 329.

Cechovnosť, i, f. = *cechovní zřízení,* die Zünftigkeit. J. tr.

Cechovství, n., das Zunftwesen. Šp.

Cechtavosť, i, f., zirpende Beschaffenheit. Šm.

Cechtovati = *potěžkávati.* — co. Slez. Šd.

Cechůvka, y, f. = *cejchovačka.* Slez. Tč.

Cejba, bombax, der Wollbaum. C. malabarská, b. malabaricum, sedmenná, b. septenatum, čihovitá, b. cejba. Vz Rstp. 144. Mllr. 24.

Cejbovitý. C. rostliny, bombaceae: cejba, kapok, žlutovlník, kolperák, kaštanák, zádopelník, baobab, batan, zkroucenec. Vz Rstp. 130., 144.

Cejcík, u, m. = *cecík, struk,* jedna bradavka vemena; *láhvička* s dudáčkem malým dětem. Ve vých. Čech. Holk., Ktk.

Cejch. Cf. Kram. Slov. Každá šelma svůj c. má (každý zlý člověk jest znamenán). Č. M. 270. — C. Z Cejcha Gerh. Tf. Odp. 344

Cejcha, na Slov. *oblečka.*

Cejchmistr, a, m., der Aichmeister. Dch

Cejchovací, Aichungs-. C. přístroj. Dch

Cejchovačka, y, f. C. lesní. Us.

Cejchování, n. = *znakování,* das Aichen. Šp. C. váhy, měr.

Cejchovati strom = *lizovati, liskovati, lichovati, naraziti.* Sl. les.

Cejchovní úřad, das Aichamt, věž, přístroj, Aichvorrichtung, Zpr. arch. VIII. 69., mistr.

Cejchovnice, vz Ciachovnice.

Cejchovnictví, n., das Aichwesen. Šm.

Cejkal, a, m., der Pantscher. Šm

Cejkati. Suk, Vik. Cejkáš s vínem jako s octem. Drsk.

Cejl, a, m. C. Dolní a Horní, Unter-, Ober-Zeil, předměstí v Brně. PL.

Cejly, dle Dolany, Zeil, ves u Pelhřimova. PL., Blk. Kfsk. 485., Sdl. Hr. IV 369.

Cejn. — C., a, m., ryba. *C. veliký,* abramis brama, *pražma,* die Brasse, Brachse. Bresse; *malý,* blicca argyreolenca, *křínek,* die Blei, Bleihe. Vz Frč. 287., Schd. II 498., KP. III. 387. C. v pivě, na modro vařený; C. smažený, pečený. Šp. — C., *druh bělic,* die Plötze, der Zinnfisch. Škd

Cejnarov, a, m., jm lesa u Dobříše.

Cejnovka, y, f., ein Zinngefäss. Šm

Cejp, u, m. = *cíp.* Us. Kšá.

Cejpatý = *cípatý.* Us. Kšá.

Cejpovna, y, f., Cejpowna, samota u Nimburka.

Cejprati se = *máchati, šplechtati se* (ve vodě). Mor. Knrz.

Cejřov, a, m. Sdl. Hr. I. 93., 170, 216

Cejslce, dle Budějovice, Zeislitz, ves u Vimberka

Cejtlík, u, m. = *cetlík.* U Nové Kdyně Rgl. U Domažl. Rjšk. Vz Cetlík, Cetlíř.

Cejtlovati = *zelí krouhati.* Rgl., Rjšk Vz Cejtlík

Cekati, vz Mkl. Etym. 30.

Cékati = *rozlévati.* Necěké po stole, jez pěkně nad miskó. Mor. Neor.

Cekcovati. Alx. B. v. 43. (HP. 73.).

Cekretář, e, m = *sekretář.* Ve východ. Čech.

Cekropka, y, f., cecropia, der Kanonen-, Trompetenbaum. Šm.

Cekryt. Má c-ty na košili. U N. Kdyně. Rgl.

Cektování. Výb. I. 1217.

Celák, a, m., 1. heuos, 2. oritis, hmyz. Šm.

Celar, a, m. C. z Rosenthalu. Blk. Kfsk. 1291.

Celdon, u, m. = *celdoun.* U N. Bydž Kšť.

Celdoun, u, m., vz Celdon, Cedulín.

Celdun, ě, f. = *vlaštovičník.* Rstp. 63.

Cele. ad 1. Věz to c. Čch. Bs. 94., Výb. I. 10. Jenž jim c. oddán byl. Us. Aby se o c. naplnilo. St. Kn. š. 59. Kdožby jaké postavy buď v cele aneb krojem (na kusy) prodával. Art. souken. řádu meziřič. — Postquam ad solidum sive integritatem laboris pervenerunt, quod vulgariter czele vocatur. Urbář 1399. vyd. Emler. 89. — Ad 2. Kdokoli přeje si, aby c. dobře se měl, přej si toho opravdově. Kom. Ni jie kdy cělě pozúziu. Alx. (Anth. I. 3. vyd. v. 33.).

Celeberrime, titul dra. lékařství. Sb. uč.

Celec, lce, m., unverritzte Erde, das unberührte Erdreich unter dem Ackerfelde. Slov. Ssk., Loos.

Celek. Hospodářský c. (hospodářství); hlavní c., der Hauptkomplex. Sl. les. Něco v přehledný c. sestaviti, sebrati, spořádati a p.; C. umělecký. Us. Pdl. Ve velkém celku, im Grossen und Ganzen. Dch. C. národní, politický; Země česká jest přirozený c. zeměpisný. Šmb. S. I. 38. C. státní. J. Lpř. Děj. 1. 1. Země císařství rakouského činí souvislý c. Kř. Stat 4 Pevný, harmonický celek. Mus. 1880. 424. V celku (o zboží v kuse) se to neděla hezky. Us. Blř. Keď som celkom dokonaný (do čista zemdlený). Němc. VII. 24 Celkem vůbec, im Grossen und Ganzen. Dch. Podnebí tamní jest celkem zdravé. J. Lpř. Teraz si falešný, už si celkom iný. Sl. ps. 73. V celku vzato, *épe:* to vše uváživ (uváže, uvážice). Mtc. X. 194.

Celembati = *kolembati.* Slov. Phld. V. 70.

Celení = *hojení.* To mi bolesť bez c. Hr. ruk. 107.

Celený; *-en, a, o,* ganz gemacht; geheilt. Loos.

Celer = *miřík,* apium graveolens. Vz Rstp. 713., Kk. 197., Schd. II. 300., KP. III. 271., Slb. 580., Čl. 51., Čl. Kv. 338., FB. 91., Rosc. 158., Mllr. 14 C. listnatý či odyhový, kořenatý, Dlj. 18, hladký, erfurtský, pražský, jablkový. Us. Pdl.

Celesť. Za Št. dolož: Kn. š. 192.

Celestin, a, m. Šfk. 181. — C, os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1291.

Celetí. O časování vz Listy filolog. 1884. 441.

Celetná ulice v Praze. Vz Tk. II. 154., IV. 169., 719., VI. 75., 261.

Celičký, vz Celý.

Celidon. Byl. 15. stol., Mllr. 32.

Celidonový. C. koření. Db.

Celigan, u, m. = *celidon.* U Frenšt. Dřk, Škd. C. pomáhá od štípání ve tváři a od zlámanin. Val. Vck.

Celiganka, y, f., chelidonium, Schöllkraut, u. Ostrav. Tč.

Celík, u, m., solidago, die Goldruthe. C. obecný, s. virga aurea, kanadský, s. canadensis. Vz Rstp. 868., Slb. 477., Čl. Kv. 188., FB. 42., Kram. Slov. 56. — C., der Kern am Geschütz. Výstřel přes c. Čsk. — C., v horn. das Mittel, der Pfeiler. C. ohradní (okolo jámy, hl. tříd, těžných tratí atd.), der Sicherheitspfeiler, ochranný (pod vrchními předměty), der Sicherheitspfeiler, rudný, das Erzmittel, těžný, das Abbaumittel, uhelný, das Kohlenmittel, der Kohlenpfeiler. Hř. 5.

Celina = *celosť, celek, soubor,* der Komplex, zusammenhängende Ländermasse. Sl. les., Lpř. Cf. Mkl. Etym. 28. C. statku, der Güterkomplex, obecní, der Gemeindek., lesní, der Forstk., c ovocných stromů, Obsthaumk. Sl. les. — C. = *mrtvina.* Brt. D. 202. — C. = *hrouda, obal.* Oráč nechává celiny. Mor. Kurz. — C. — *dno, spodní zem, spodek,* der Untergrund. Šp. — C. = *celé ještě nerozdělané těžné pole,* unverritztes, unverhauenes Gebirge, Abbaufeld. Hř. 5, Zhlk. Otvírati na c-nu. Zhlk. — C. = *žlutá hlína,* z které se cihly dělávají. Slez. Tč. — C. = *sníh nohou nedotknutý.* Mor. D. 202., v Kunv. Msk.

Celinatosť, i, f. = kontinentalnosť. Pal.

Celinec, nce, m = *celina, spodek půdy,* der Bodenuntergrund. Šp.

Celinký = *celičký.*

Celinovitý. C. zem není dobrá na kobzole. Slez. Tč Vz Celina (konec).

Celistlivý = *celicí, hojicí.* Masť e. i hojicí. Sv. ruk. 333.

Celiston, u, m. = *vlaštovičník.* Rstp. 63.

Celistvosť, die Integrität, Totalität. Nz.

Celistvý. C. číslo, die ganze Zahl, Nz., dříví (nerozřezané), das Ganzholz, Sl. les., úsudek, Osv. I. 364., sloh, Krč. G. 183., funkce. Stč. Df. 3. Zdárné a c-vé jsou paměti. Ler. C. kus kovu. Koll. St. 55.

Celitel, e, m., der etwas ganz macht; Heiler. Šm.

Celiti. Vz Mkl. Etym. 28.

Celitosť. Otázka o c-sti týká se posledních 12 veršů našeho evangelia. Šš. Mr. 4.

Celitý, massig. C. horstvo, Stč. Z. 793., kámen (nevrstevnatý), Bc., hornatiny. NA. V. 548.

Celje. Tk. III. 171.

Celka, y, f., eine ganze Zahl; getrocknete Rübe. Šm., Loos.

Celkosť, i, f., die Totalität. Šm.

Celkovati, ganz machen. Loos.

Celkovice, byla ves v Táborsku. Tk. Žk. 61., Sdl. Hrd. III. 22., IV. 142., 152.

Celkovitosť. Zeměpisná c. vlasti naší. Šmb. S. II. 140.

Celkovitý. C. příčina, Posp., koncepce. Šmb. 1. 455. C. odrodění-se. Nitra VI. 237. V hot. = díl svou určenou velikosť a rozvinulosť mající. Rst. 402.

Celkovůle, e, f., der Einheitswille. Am.

Celkový, Total-. C. dojem, výsledek, obraz věci, soud, das Total-, Gesammturtheil, Dch., výkaz, Šp., výkon, Sl. les., přehled, Ndr., ráz něčeho, Stč. Zem. 707., úmrtnosť, Us. Pdl., myšlénka. Osv. I. 370.

Cellerové z Rozentálu. Vz Sdl. Hr. I. 253.

Cellnloid, u, m. Vz Kv. 1879. č. 1. str. 124.
Cellulosa, y, f. ($C_{12}H_{18}O_{10}$), tělo rostlinné, skládá se z bunic čili cellulí. Vz Šfk. 557., *Buňka*, Šf. Poč. 137., 517., Slov. zdrav., Rosc. 22., S. N.
Celna, samota u Sadské a na Smíchově.
Celnářský, Zöllner-.
Celné, ého, n. = *clo*. Slov. Ssk. Daň i c. brali sú. BO. — **C.**, Zöllney, ves u Ústí n. Orl. Cf. Sdl. Hr. II. 268., 269.
Celní, vz Celný.
Celnice = *budova, v níž se clo odvádí*.
Celnictví. Nz.
Celníček, čka, m., plantago lanceolata, rostl. Mor. Neor.
Celniěný, Zollhaus-. C. útraty, poplatky. Nz
Celnina, y, f., das Zellgewebe. Slov. Loos. Ssk Vz Sklípkatina.
Celnosť, i, f., die Vortrefflichkeit. Šm.
Celný. C. dům, 1579., jednota, der Zollverein (smlouva mezi sousedními státy, kterou se celní úřady na hranici mezi nimi ruší, za to však po hranicích *společného* území clo na společný účet vybírá. S. N.), pomezí, -gränze, zemiště, -gebiet, Nz., svazek, -verband, zákonodárství, závaží, -gewicht, list, lístek, -bolette, deklarace, listina, -dokument, faktura, -faktura, Šp., jednání, -verfahren, hranice. S. N. XI. 59. — **C.** Jan. Tk. II. 300., V. 237.
Celo. *Celo, za celo* = *jisté, zajisté*. Hr. ruk. 79., 83. a j. Ni na cělé ni odpolu; Za cělo mé poznánie bylo tvú světlostí čilo Pravn. 1615, 1642. Já ve svém smutku v cele se ožalím. Koll. Zp. II. 223.
Celodenní činnosť, práce, pochod, jízda, výlet. Us.
Celodomec, mce, m., der Ganzhäusler. Šm.
Celoduň, ě, f. = *celidon*. Rk.
Celohodinný, ganze Stunden dauernd. C. namáhání. Pdl.
Celokov, u, m., Ganzmetall, n. Rk.
Celokrajný. Nz., Slb. XL. C. pokraj. Kk. Br. 25. Vz Celý.
Celoměsíčný, ganzmonatlich. Stč. Zem. 521.
Celonoční svítilna. Us.
Celooběť, i, f., židovská oběť. Tč. exc.
Celoobrat, u, m., ganze Drehung. Km.
Celoodění, n. Oblecte se v c. boží; Proto vezměte c. boží. Sš. II. 139.
Celoorudí, n. = *celooruží*. Sš. II. 140.
Celooruží, n. = *celoodění*. Oblecte se v c. boží. Sš. II. 140.
Celopal, u, m. = *oběť* beránka božího přinésti v c. Sš. Sk. 217.
Celoročně, ganzjährig. Us., Sim. 174., Stč. Alg. 98.
Celosrdečnosť, i, f., die Aufrichtigkeit. Bern.
Celosrdečný, aufrichtig. Šm., Bern.
Celosť. Že ty peníze v celosti dodal NB. Tč. 83. Nečistota, ješto odjímá panenskú c. Št. Kn. š. 72. (285., 291., 305.). Díl, který se nesjednává se svou c-stí. CJB. 279.
Celostranný, ganzseitig. Dch.
Celostupňový. C. tonorod. Zv. Přír. kn. I. 16.

Celosvět, u. m., die ganze Welt.
Celosvětský, ökumenisch. C. sbor církevní. Rk.
Celot, u, m. = *celování*. Kaln. 201.
Celotaktní, ganztaktig. C. pausa, die Taktpause. Hud.
Celotisk, u, m. = *stereotypný tisk*, Stereotypendruck. Nz.
Celotnosť, die Totalität. Šf. Rozpr. 33.
Celoton, u, m., der Ganzton. Šm., Loos.
Celotoní, -*tonový*, diatoniscb. Šm., Loos
Celotonství, n., die Enharmonie. Šm.
Celototožný, ganzidentisch. Šm.
Celotovar, u, m., das Ganzfabrikat. Nz.
Celotýdenní, ganzwöchentlich. Lum.
Celoněký = *celičký*. Us.
Celous, u, *celouš*, e, m. = *políbek*. Rk.
Celování, n. = *líbání*. Kká., Němc., Hdk., Výb. II. 3.
Celovárečný, zum ganzen Gebräu gehörig. Rk.
Celovati, asi v polovici 14. stol. nahrazeno slovem líbati. Jir. Cf. Mkl. Etym. 28 — **co, koho**. Št. Kn. š. 101. Mé obrázky celnjí. Žk. 259. Jal se je c. BO. Padše okolo hrdla Pavlovi celovachu jeho. ZN. — **co komu**: ruku. Us. Pdl. — **se s kým** Hr. rk. 435. — **jak**. S velikým pláčem je celoval. Pass. mus. 370. Jidáši, *lstivě* mě celuješ. Hr. rk. 231. — **čím**. C. někoho ústy. Výb. II 3. — **kde (čím)**. V tváři celuje tě (měsíc) sladko stříbrnou svon září. Kyt. 1876. 78 A celují se v jezeru dvě dálky nekonečné. Kká. Š 36.
Celovec, vce, m. Tk. II. 513.
Celovitosť, i, f, die Ganzheit, Unversehrtheit. Šm, Loos.
Celovitý, aus einem ganzen Stücke. Ssk., Loos.
Celovládnosť, i, f., die Allgewalt. Šm.
Celovládný, unumschränkt herrschend. Šm.
Celovykrojený, ganzausgeschnitten. C. stříina. NA. III. 161.
Celozdraví, n. = *úplné zdraví*, ὁλοκληρία. A víra dala jemu c. to přede všemi vámi. Sš. Sk. 38.
Celozemský déšť, der Landregen. Nz.
Celožilný, ganznervig. Presl. C. list, jehož žíla od spodiny až do konce běží, tak u mechů, naopak mizložilný. Rst. 402.
Celpret, u, m., Schenktisch? (Šenkéřka) nad c-tem tu sedle. Rokyc. Postilla. Mus. 1879. 204.
Celsi-us, a, m. C. rozdělil (r. 1742.) vzdálenosť bodu mrazového od varového na 100°. (Réaumur na 80°). Vz KP. II. 335., Schd. I. 100, S. N.
Celský klášter, Tk. IV. 449., brabě. Ib. 709
Celstvo, a, n. = *celnictví*, das Zollwesen. Pronajmou ti c. Sš. L. 179.
Celt, u, m. = náčiní na způsob širokého dláta. Vc. Prav. I. 179.
Celta, y, f. = *calta*. Slov. Ssk.
Celtati = *bryndati, šplýchati*. Dej pozor, celtáš, rozceltáš to všecko! Us. u Strunkovic. Rjšk.
Celtavý, seifig. Slov. Ssk.
Celtice, e, *celtička*, y, f., das Zeltlein. Ssk.

Celtičtina, y, f., die celtische Sprache. Kvř. 9., Koll. St. XIII.

Celtle, *celtličky:* bílinské, zážívné, sladové, rožnovské, mechové atd. Us. Pdl.

Celtové, vz S. N.

Celtynk, a, m. Sdl. Hr. I. 127., II. 152.

Celučký = *celičký*. Mor. a slov. Č. Čt. I. 203. C. les. Šš. P. 381.

Celunký = *celý*. Val. Brt. D.

Celý, vz Mkl. Etym. 28. — *Celý* znamená *úplnost* (celé oděnl, celá zbroj), *neporušenost* (džbán spadl na zem, ale je celý), *dokonalost* (můj celý přítel); hledí-li se *k úplnosti číselné*, užívá se neurčité číslovky *všecek*. Všecko vojsko vešlo do města. Všechen les (všecky části lesa) ozýval se dusotem koňským. *Jmenovitě výrokem užívati jest zpravidla číslovky všecek* ať samě ať spojené s příčestími nebo přídavnými. Všechen se zarmoutil. Kostel přikryt jest všechen olovem. Jest všecek uplakán. Ovečka ztracená, všecka zarmoucená. Brt. S. 3. vyd. 180. Cf. Brs. 2. vyd. 90., Ht. Sr. ml. 51., Mkl. aL. 289. C. list = jenž není hlouběji stříhaný, klaný n. složený, ač může býti po kraji zubatý; je-li i kraj celý, slove list celokrajný či nejcelejší. Čl. Kv. XVIII. Zmizla celá rozkoš. Ht. Sl. ml. 203. Šebišovské pole celé bložím kvitné, to moje srdečko na něm nepřivykne. Sš. P. 354. Zdál se o celou hlavu větší. Sá. Svým žádostem celou uzdu pustiti. Schlz. Jsem celá pryč. Us. Je hladem celý vymořený; Na té celé věci nic není; Celá řada knih; Celý polekaný. Us. Pdl. Mám žaludek celý jako vyškoblovaný; Chodí celý vyškrobený, aufgeputzt, sebnutý; Ta frnda přišla celá vyfrnděná; Je už celý vymořený; Chodí celá nškvondraná; To je horko, až jsem celý uvařený; Je vždy celý zastrupatěný; Je už celý uondaný. Us. Šd. Celou slabiku vysouti. Bž. 48. Kasárna nová je, malovaná celá. Brt. Ps. 49. Dyť ty nejsi z růže květ, ty je ešče chasy celý svět; Umřel mně z vonné růže květ, mrzí mne celý šírý svět; Tož ho válcem mlátí, až sa celý klátí. Sš. P. 211, 187., 669. C. rýsovadlo, řečiště, jrkeňák. Sl. les. Celá řada článků; Celou věc za odbyton považovati. Osv. I. 485. C. nota, c. ton. Zv. Přír. kn. I. 3., 17. Tak s jeho smrťou celý král'ovský rod vykape; S ním môžeš celý svet vybojovať. Dbš. Sl. pov. I. 188., 291. Celý sa třasie ako vetrom zbúrená jedl'a. Klčk. Zb. III. 34. Z toho bude pán celou hubou (zajisté). Mtc. lidu. Našel ho celého ztlučeného. Er. Sl. čít. 26. Pro c. svět, *lépe:* pro živý svět. Brt. To je tam celý Vymrihlad. Mt. S. I. 96. Byl mu podobný na celú též postavu údov. Hol. 44. Otvor, milá, nech nestojím pod oknem, lebo celý už do niti umoknem. Sl. ps. 69. Stojím pod okny celý promoklý. Er. P. 126. Já celá ztrápená pro mého Hermana. Ib. 255. Stály celé pohrouženy v slychu. Sš. Sm. bs. 160. Maria celá vzplývala ve chvalopíseň Boha; Málem by se byla záhuba na celý rod rozvodnila. Sš. L. 19., I. 106. Netáhni řemenu s čertem, chceš-li, ať je tvá kůže celá. Šp. Zůstal cel. Bl. Živ. Aug. 42. Celé šaty mu daroval. Ler. Míra celá mých dnů jest dlaň. Kom. Protož měj o mně tu celou naději. Abr. Když odemkl (truhlici), řekl jemu Petr: Ohledaj, jest li ten statek v nie celý. NB. Tč. 198. Daj odpověď lidu celú. Smil v. 511. Neb ktožkoli jie (viery) celé a neporušené nechová; Aby má viera cela byla; Potom řiekáme, že třetí den vstal z mrtvých, tociš i v těle i v duši, celý člověk; Celým, nerozdvojeným srdcem (Boha milovati). St. Kn. š. 14., 16., 20., 36. A ten (řečník) aby jednomu každému člověku celému (homini integro, individuo) spravedlivě prosícimu dán byl. CJB. 383. Chodí celý pod vodu spuštěný. Vz Smutek. Č. — C. = *od počátku až do konce*. Celou noc nespati. V. Druhý den celý ležel. Hus I. 45. — C. = *čistý*. C. železo. Včř. Z. I. 5. — C. = *upřímný*. Maje milého a c-ho přítele. Bl. Živ. Aug. 123.

Cember, bra, m. C. Jiří, spisov. Vz Mus. 1884. 298., Jg. H. l. 2. vyd. 540., Jir. Ruk. I. 122.

Cemela, y, f. = *špaček*, das Kitschkerle. Hráti v c-lu. U Olom. Sd.

Cement perlmoský, Zpr. arch. VII. 82., radotínský, anglický, štětínský, slezský, pražský, Wld., dřevní, zubní, kovový. Vz Prm. IV. 127., 194. Cf. Schd. II. 76., Šfk. 222., Šfk. Poč. 265., 299., Schd. I. 334., KP. IV. 378., Kram. Slov., S. N.

Cementárna, y, f., die Cementfabrik. Cf. Cementovna. Šp.

Cementování, n., vz S. N.

Cementovaný; *-án, a, o*, cementirt, Cement-. C. jáma, Šp., písek, Pokrok 1883. č. 82. str. 4., podlaha. Šp.

Cementovka, y, f., Cementwasser, n. Rk.

Cementový. C. litá zeď, Cementgussmauerwerk, n., karb či malta, trouba, obkladek či obložení, -verkleidung, litina, -guss, Šp., vápno, Wh., dlažba, deska, taška, Us. Pdl., Zpr. arch., krytina. KP. I. 213.

Cempera, *cemperka*, y, f. = *ucouraná, otrhaná ženská*. Us. u Rakovníka. Cf. Cempěrъ, das Atom, Stäubchen. Mkl. Etym. 27.

Cemr, u, m., das Rückenstück eines Hirsches. Vz Mkl. Etym. 29.

-cen. Vz také *-sen*.

Cena. Cf. Mkl. aL. 289., Etym. 28. — C. = ***hodnota věci penězi vyjádřená, již vlastník své věci přičítá***. S. N. V MV. nepravá glossa. Pa. Něco v ceně té a tě položiti, den Preis angeben. Nz. C. monopolní, směnná, Tauschwerth, chovací, Erhaltungswerth, m., místní, Lokal-; c. zboží na místě v Praze; zboží v ceně se udržující; c. výrobná (vyráběcí), Produktionspreis, laciná, drahá, vyjednaná, smluvená, přemrštěná, převozná či přepravná, Transport-, Šp., pachtovní, Pachtpreis, úkolní, Akkord-, předběžná, Vorwerth, výhodná, Vorzugs-, obmezená, limitirter Pr., hlavní, povozná, Frachtpreis, žádoucí, druhová, Gattungswerth, obilní, katastralní, čistá, Nettowerth, lesní, Forstpreis, stržená, Erlös, m., tušená, konečná, Endw., peněžitá, odhadní, požitečná, Nutzungsw., úhrnková, Sl. les., základní, Grundpreis. Pel. 99. C. surového, hrubého dříví, semena, pozemku, práce, porostu, lesních plodin, základního kapitálu, hmoty dřevné; vyšetření, vysazení, kolísání, odhad ceny

věc rovné ceny. Sl. les. V pevných cenách, zu fixen Preisen. Obraz umělecké ceny, Dílo to má značnou cenu básnickou. Us. Pdl. Vnitřní cena spisu. Mus. 1880. 367. Velikou cenu na něco klásti. Dch. Dřívl v slušné ceně objednati. Nar. o bor. a k. Učiním to za každou cenu *zbytečné* m.: stůj co stůj, buď jak buď, dělej co dělej; Za žádnou cenu bych to neudělal *zbytečné* m.: za nic, za živý svět Brt. S. 3. vyd. 177. Knihy v ceně 10 zl., *lépe*: za 10 zl. Brt. v Pdg. 1881. 137. Cena věcí v starší době. Vz Tk. II. 412.—414., Blk. Kfsk. 1291.—1292. C. knih, otroků, pšenice, vlna u Řlmanů. Vz Vlšk. 489. C-ny starodavné. Vz Sdl. Hr. IV. 62

Cencúl, n, m. = *rampouch?* Slov. Keď cit v prsiach tvojich zmrzne ako c. Klčk. VI. 106.

Cendat, a, m. C. Petr. Tk. IV. 275.

Cendelin. Jir. v Mus. 1864. 23., Sdl. Hr. II. 167. — **C.** = *vlaštovník větší*, chelidonium majus, das Schöllkraut Sl. les.

Cendžati = *cendžeti.* Slov. Ssk. Zbroj cendžala všadě. Chlpk. Sp. 29.

Cenec, nce, m. = *cenitel.* Slov. Ssk.

Cenění věcí (odhad). Šp.

Ceng, u, m., das Klirren, Geklirr. Slov. Ssk., Loos.

Cengáč, e, m., gemeines Glöcklein. Slov. Ssk.

Cengačik, a, m. = *cingálek.* Slov. Odhoď c-ky. Sldk. 655.

Cengačka, y, f., die Stimmgabel. Slov. Ssk.

Cengadlo, a, n., das Klimperwerkzeng. Ssk.

Cengati. Mor. a Slov. Malý zvonec počal c. Lipa 253. Ovce, moje ovce, máte zlaté zvonce, chodíte cengajúc popod tě javorce. Koll. Zp. I. 329. — Šš. P. 86.

Cengavý, klingelnd. Slov. Ssk.

Cengier-us, a, m. C. Ondř., kněz. 1588. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 540., Jir. Ruk I. 122.

Cengot, u, m. = *cinkot*, das Geklimper. Slov. Ssk.

Cenič, e, m. = *cenitel.* Šd., Sl. les.

Cenidlo, *cenivo*, a, n., der Werthmesser, das Werthbestimmungsmittel. Ssk. Zlato a stříbro jest c-dlem všech ostatních věcí. Skř.

Cenilka, y, f., der Spottvogel. Slov. Ssk.

Cenina, y, f., die Werthschaft. Slov. Ssk.

Cenitba, y, f., census. Stf.

Cenitel lesa, der Forsttaxator. Sl. les.

Cenitelný. C. věc. J. tr.

1. **Ceniti.** — **jak.** Jeden cenil tisíc, druhý podal sto; konečně se přece shodli. Bž. Někoho **dle** zásluhy si vážiti a ceniti. Sá. *Výše* zlatky to cenil. Us. Něco **za** nic neceniti. Hdk. — **si koho.** Teď svět si přátel cení jako peněz židé. Kká. Td. — **k čemu.** Ceněni jsmy jako ovce k zabití. Ž. wit. 43. 22. — **jak**: draho. Št. Kn. š. 175.

2. **Ceniti.** Cení na tě jícny bezedné. Vrch.

Cenivý, schätzend, bietend; fletschend (pes). Ssk., Loos.

Cenizub, a, m., der Zähnefletscher. Dk. Poet. 550.

Cénka, y, f. = *plechová nádoba.* U Zábřehu. Na Slovác. ciment, jinde plechač. Brt.

Cenkäs, *cenkiäs* = *křtiny.* Na Slov. (gemer. Dbš. Obyč. 4.

Cenkavý = *cinkavý.* Slov. C. ovce. Čjk. 30., Slav. 41.

Cenko = *tenko, jemně.* Slov. Zabraj mi na cenko. Slav. II. 5., Šš. P. 230.

Cenkovati, feilschen. Slov. Ssk.

Cenník, der Preistarif, die Preisliste, der Preiscourant. C. dříví. Us. Vz S. N.

Cennosť, i, f., die Preiswürdigkeit. J. tr. Ssk. Hromadná c. papírů. Stat. př. kn. 1874. 127. Ostatný kapitál majú v papierových c-stách, in Papierrente. Phld. IV. 483.

Cenný. Obchod s cennými papíry, der Effektenhandel. Dch.

Cenoman, n, m., *nerost.* Vz Krč. G. 713., 796, 805.

Cenoměr, a, m. = *cenidlo.* Šp., Dch.

Cenopis, u, m. = *cenník.* Rk.

Cenosloví, n. = timologie. Dk.

Cenový, Preis-. Kaizl. 204.

Cenozpyt, u, m. = *cenozpytný počet.* Vz Cenozpytný, S. N.

Cenozpytný počet, die Waarenberechnung auf Grundlage eines Preis-Courants. Nz.

Censor, a, m. Vz více ve Vlšk. 64., 242., 247., S. N.

Censto = *často*, zastar.

Censura. Vz o ní v Bačk. Písm. I. 330, Kram. Slov., Sbn. 286., 631.

Censurní, Censur-. Mus. 1880. 583. C. úřad. Osv. I. 73.

Censurovati, censuriren. Mus. 1880 292.

Census. Vz Vlšk. 65., 437.

Cent, vz Centněř.

Centář, e, m. = *kdo váží cent.* Lpř.

Centát, a, m., der Schiel, ryba. V Podluží na Mor. Brt. L. N. II. 17.

Centaur. Vz S. N. — **C.** = *souhvězdí*. Stč. Zemp. 24.

Centiár oprav v: *centiar* = $^1/_{100}$ aru.

Centifolie. Vz Čl. 43., Kk. 250. Cf Růže.

Centigram = $^1/_{100}$ gramu.

Centilitr, u, m. = $^1/_{100}$ litru.

Centimalky, pl., f. = *centimalní váhy*, die Centimalwage. Us.

Centimalní, Centimal-.

Centněř, čes. váha Přemysla Otakara z r. 1268. = 6 kamenům = 120 ℔. Nár. škola I. č. 6. Za každý c. tisíců měděi 7 kop mišenských placeno býti má. Nar. o bor. a kov. Vz S. N. Všecko měří na centnýře (pýcha). Dl.

Centněřový = *centový.*

Cento, a, n. (*míchanice*) = *báseň složená* veskrz z veršů jiných básníků k novému smyslu. Desold. Sv. Irenej. I. 9.

Centovina, y, f. = *veliké kusy uhlí, kusové uhlí*, die Stück-, Centnerkohle. Hř 6.

Centový, Centner-. To moje srdénko jak centový kameň, už ma vác netěší v tomto svete žáden. Sl. ps. 114.

Centralisační, Centralisations-. Us.

Centralistický, centralistisch. C. snahy. Šmb. S. II. 235.

Centralní, -ný. C. čí podporní čára, die Stützlinie, Pol. 44., e. ellipsa setrvačnosti, Pck. 18., hod, Vnč. 15., ráz, paprsky, ZČ I. 257., III. 60., průměť, Stč. Zem 387., orgány nervstva, Osv. I. 144., osvětlení, promítání, Jrl. 422., 423., sluh, Šmb. S. I. 164., topení. Us. Pdl.

Centrifugalní = *odstředivý, odběžný*, Centrifugal-. C. lití kulí, NA. III. 127., síla Schd. I. 57.), regulator, dymadlo, ZČ. I. 169., 171., 177., Mj., nervy, Osv. I. 230., pumpa. Us. Pdl.

Centripetalní = *dostředivý*, Centripetal-. Dk. P. 5. C. síla. ZČ. I. 169., Schd. I. 56.

Centrovaný; *-án, a, o*. C. okulár. ZČ. I. 34.

Centurie, e, f., die Centurie, lat. Mus. 1880. 395. Vz Vlšk. 64., 309., 437., S. N.

Centuri-o, ona, m. = *setník*, lat., der Centurio. Vz Vlšk. 441., 444. Přistúpil k něcnu c. Hus II. 41. — C. = *storytířník*. Hus II. 12

Ceolith, u, m., der Zeolith. Sl. les.

Cep, trihula. Sv. ruk. 321. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Mkl. Etym. 299. C. = 1. válek i cepu, 2. celý cep. Us. Psčk. C. skládá se z *húlky* a z *cepu*; na obou jest na konci *ohlovek*, kteréžto ohlavky spojeny jsou *svorou* svůrou, Vk.). Ohlavky přivázány jsou *švihy* tenkými řemeny) v *sábradky* neboli *sářezy* vruhy). Na Zlínsku. Brt. Vz Stodola, Biják v dud.). *Húlko* = držadlo; *ošití*, kůže na húlce; *čepec*, kůže na bijáku; *svorník* spojuje čepec s ošitím. U Pravíkova. Dšk. Cep jako cep. Wurst wie Wurst (es ist einerlei). Och. Malta jako cep (husta). U Rychn. Hovor cepů: v jedno, ve dvojnici, ve trojnici, ve čtvernici, v paternici, v šesternici. Vz Km. 886. 408. a tato slova. Umí s tím jako nedvěd s cepy. Lpř. Ne cepem, ale lepem nc mocí, ale chytrostí). Us. Vk. — C. = *obraň*. Zvrhše ho dolů, cepy umlátili. V. Cf. S. N. XI. 358. — C., a, m. = *sedlák*. U Strážnice. Hrný. — C., Zepp, ves v Třeboňsku. Cf. Sdl. Hr. III. 301., IV. 105., 157.

Cepák, a, m. = *starý chlap*, alter Kerl, Flegel. U Místka. Škd., Tč. — C, u, m. = *držadlo u cepu*. Tč.

Cepař, e, m. = *kdo dělá cepy*, der Dreschflegermacher. Brt. — C. = *kdo cepem bojuje*, der Streitkolbenführer. Celé prapory záležely z koslnářů, cepařů, sekerníků... Pokr. Pot. 17. (18.). — C. = *kdo psává cepovým slohem*, mit dem Dreschflegelstil. Šd.

Cepek, pku, m. = *malý cep*. — C., pka, m., os. jm. Šd.

Cepený = *otužilý, zdravý, silný*. Vz Cepný. U N. Kdyně, na Klat. Rgl., Psčk., BPk.

Ceper = *teprv, nyní*. Slov. C. mi ho (dzevče) nukajú a ja jim ho nescem. Sl. spv. I. 14.

Cepice, e, f. = *cep, cepík*, die Dreschwalze. Cf. Stodola.

Cepík, u, m. = *cepice*. Klasy jaku cepíky. Slov. Zátur. Vz Cepic.

Cepilek = *přeslička blatní*, equisetum limosum. Slb. 94.

Cepník. S. N. XI. 359. Cf. Cepař.

Cepnouký = *skoro cepný*, ziemlich starr. Rst. 402.

Cepný = *nejsoucí kruchým, avšak těžko ohebným* na př. listy jedlové, rigidus, starr. Rst. 402.

Cepok, pku, m. = *cepák*.

Cepovati = *cepem oklepati*, mit dem Flegel abklopfen. Sl. les. — **koho**: kohouta (cepem ubljeti). Ebr. 26.

Cepovka. *C-ky* = *cepové verše*. Dk. Poet. 392.

Cepový. C. verše. Dk. Poet. 392.

Cepy (ves), vz Cep.

Cer = *dub cerový*, quercus cerris. Slb. 283., Kk. 140., Mkl. Etym. 28.

Ceraň = *nyní*. Slov. L'ubilam jedneho šuhajka švarneho, c. budzem l'ubie naporad každeho. Sl. ps. 96.

Cerat, u, m., ceratum, das Cerat. Rnk. kd. *C.* = *přílep z vosku* (cera). Namaž šat lojem atd. a udělᥱš z toho c. Db. C. cetacei, vorvaní, das Wallrathcerat; c. citrinum, c. žlutý, voskový, gelbes C.; c. fuscum, c. čokoládový, mast čokoládová, hnědá mast domácí, braunes C.; c. ad labia flavum, c. žlutý na pysky, gelbes Lippencerat; c. ad labia rubrum, c. červený na pysky, mast na pysky, rothes Lippencerat; c. simplex, c. jednoduchý, einfaches C. Nz. lk. Cf. S. N.

Ceratin, u, m. = *mineralní vosk*. Vz Kram. Slov.

Ceraz, a, m. Sdl. Hr. IV. 369.

Cercyon, a, m., cercyon, bronk. C. jednotečný, e. unipunctatum, žlutokřídlý, c. quisquilinm, krvořitný, c. haemorrhoidale, červenořitný, c. bacmorrhoum, žlutonohý, c. flavipes. Kk. Br. 70., 71.

Cerealie, í, pl., f. = *plodiny zemské, obilné druhy*, Feldfrüchte, Getreidearten. Kh.

Cerebralní = *mozkový*, lat. Mus. 1880. 181. Vz S. N.

Cerebrin, u, m., das Cerebrin: C_{34} H_{33} NO_6 (68% uhlíku, 11% vodíku, 4½% dusíku, ostatek kyslíku). Vz Šfk. 665., Schd. II. 332, S. N., Slov. zdrav.

Cerebroskopie, e, f. = *nazírání do mozku* skrze oko. Vz Slov. zdrav. I. 44.

Cerebrospinalní = *moskomíchový*. C. nerv. Dk. P. 4.

Cerekev, kve, f. C. Nová ve Slez., Neukirch. Tk. IV. 400.

Cerekve, e, f. C. Malá, Klein-Neustift, ves u Jihlavy.

Cerekvice, e, f., Cerekwitz, ves u Litomyšle a u Nechanic; Cirkwitz, ves u Kouřimě; C. Horní, Ober-Zerekwe, mě. u Pelhřimova; C. Nová, Neu-Zerekwe, městečko u Pelhřimova; C. Německá = C. Dolní; C. Leskovcova = C. Horní. Vz Blk. Kfsk. 1292., Sdl. Hr. I. 253., II. 275, IV. 369., S. N.

Ceremoniářství, u. Tfk. Dj. Fil. I.2, S. N.

Ceremonialně se ukláněti. Us. Pdl.

Ceremonialní, ceremoniell. Hrts.

Cereri-um, a, m. = *cerium*.

Cereruatý = *cernatý*. Šfk. 215. Cf. Cerit.

Cerha, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119., Blk. Kfsk. 1027

Cerhen, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Cerhenice, die Budějovice, Cerhenitz, městečko u Velimě v Kouřimsku. S. N. X. 121., Blk. Kfsk. 571., 572., Sdl. Hr. I. 207., II. 241., S. N. X. 121.

Cerhenky, pl., f., Cerhinek, ves u Velimě. S. N. X. 121., 125., Blk. Klsk. 145.

Cerhovice, dle Budějovice, Cerhowitz, ves u Zbirova. C. od Cerhy. Pal. Rdh. I. 134., Blk. Kfsk. XVIII., 73., S. N.

Cerhovský. C. hora u Zbirova. Krč. — *C. Pavel.* Vz Blk. Kfsk. 966., 989

Cerin, u, m. = *rozpustná část vosku.* Cf. Myricin. Vz Šfk. 483., Schd. I. 385.

Cerisa, y, f. = *třešňové barvivo.* Prm.

Cerit, u, m. = smíšenina křemanů cerernatého, lanthanatého a didymnatého. Vz Šfk. 216., S. N.

Ceřiti. Vz Mkl. Etym. 299. Tam von má priestor žebrota, tam dá sa jej, oč zuby cerí. Phld. IV. 12.

Ceřitý. C. soli, Ceroxydsalze, kysličník Cerydoxyd, n. Nz.

Cer-um, *lépe: cereri-um*, a, n. (Ce.; od Cerery) nerost. Vz Šfk. 215., Šfk. Poč. 305., Schd. I. 263., KP. IV. 304., S. N.

Cérka, y, f. = 1. *děvče*; 2. *cizí holka.* Na Zlinsku. Brt.

Cérkám, u, m., bylina. Na Zlinsku. Brt.

Cerkev = cirkev. V Krkonš. Kb.

Cerkulář, e, m. = *cirkulář.* V Krkonš. Kb.

Cerkytly, dle Dolany, Cerkytl, ves u Poličky.

Cernatý kysličník, das Ceroxydul; c. soli, Ceroxydulsalze. Nz., Šfk. 215.

Cerný, vz Dcerný.

Ceroglafie, e, f. = *malování na vosku.*

Cerony, dle Dolany, osada u Uher. Hradiště. Šd.

Ceroplastika, y, f. = hotovení obrazů z vosku. S. N.

Ceroten, u, m., látka z vosku. Vz Šfk. 508., S. N.

Cerotový. C. kyselina. Vz S. N.

Cerotylnatý. Hydrat kysličníku c-ho, Cerotylalkohol. Nz.

Cerotylový alkohol, Cerotylalkohol. Nz.

Cerovina, y, f. = *ceřina.* Ssk.

Cerovo, a, n., der Zerreichenwald. Slov.

Cerroni Jan Petr, † 1826 Vz Bačk. Písm. I. 270.

Certifikat, u, m., Vz S. N.

Certifikator, a, m. = *ručitel, jistitel, potvrzovatel*, der Gewährsmann. Kh.

Certifikovati = *certifikatem potvrditi*, zjistiti. Kh.

Cerumen = *ušní maz.* Slov. zdrav.

Cerussa, y, f., prostředek olovnatý. Vz S. N., Slov. zdrav.

Cerussit, u, m. = *běloba.* Bř. N. 194, Šfk. Poč. 316., S. N.

Ceruza, y, f. = *tužka*, Bleistift. Slov. Hdž. Šlb. 83. Já vyňav c-su z listovničky. Koll. III. 274.

Cervant-es, a, m. Bž. 122.

Cervelát = *mozečnice*, Press-, Knackwurst, z vlas. cervelatta. Dch., Šp.

Cervell Nivara, kněz, 1738. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 540., Jir. Ruk I. 122.

Cervet, u, m. = *servit, ubrousek.* U Rožnova. Kld. I. 130.

Ceryl-on, a, m., cerylon, brouk. C. mršníkovitý, c. histeroides, zploštělý, c. deplanatum. Kk. Br. 147.

Cerylový. C. alkohol. Vz S. N.

Ces = *přes.* Slov. Slav. C. lavičku previest (ošáliti). Němc. VII. 123. Ide on, ide ces vršky, ces doliny. Dbš. Sl. pov. I. 429. Keď já puodem ces ten širý svet. Koll. Zpěv. II. 266. Šol ces hory. Misty na jihových. Mor. Brt. Lecí (letí) slaviček ces javornlček. Sš. P. 175.

Cesno = *teskno.* Slov. Sl. ps. 290.

Cesmína, ilex, die Stechpalme. C. evropská, i. aquifolium (α) ježatá, echinatum, β) strakatá, variegatum); hobkolistá, i. cassione; dávivá, i. vomitaria; paraguayská, i. paraguayensis. Rstp. 300., Slb. 374., Schd. II. 304., Kk. 233., S. N. V. 181, XI. 231., Ves. IV. 50., Odh. path. a ther. III. 661. — C. = *česovina*, quercus ilex, die Stecheiche. Sl. les., Jg.

Cesmínovitý. C. rostliny, ilicineae: sudlíčník, keratec, cesmína, zimoplod. Rstp. 299., 295., Kk. 233., Slb. 374., Odb. path. a ther. III. 661.

Cesnák, u, m. = *česnek*, allium. Slov. Ssk., Hdž., Šlb. 84., Němc. IV. 415.

Cesnákovať, mit Knoblauch anmachen. Slov. Loos.

Cesnákovitý, knoblauchartig. Slov. Loos.

Cesnákový, Knoblauch-. Slov. Loos.

Cesse, vz S. N.

Cesť = *tesť.* Cstě svého, zastr. Půh. I. 366.

Cesta (cěd = choditi. Bž. 229.). Cf. Mkl. Etym. 29. — C. = *místo, kudy se chodí n. jezdí.* C. písečná, Sand-, soumarská, Saum-, domácí či sousedská, Vicinal-, zemitá, Erd-, z opruží, Faschinen-, vozná, Leit-, Fuhr-, vedlejší, Neben-, smykovà, smykavka, Ries-, tažná, Zieh-, mazavá (kluzký smyk), Schmier-, vlečná, Schlepp-, oklikovatá, Krumm-, odvozní, k vyvážení dříví, Holzabfuhr-, obecní, Gemeinde-, mezní, Gränz-, polní, Feld-, jízdecká, Reit-, soukromá, Privat-, Sl. les., dobrá jako zvon, Brt., c. dolinou, údolím, Thal-, Čsk., ke hřbitovu, Hell-, Dch., krytá (pruh země mezi kontrescarpou a přední předprsní), gedeckter W., NA. III. 145., pro jízdu a chůzi, Fahr- u. Gehweg, Zpr. arch., ubitá, široká. Bart. Cesty národů činných, vz KP. I. 63. C. objevná, die Entdeckungsreise. Mourek. C. do Říma = *mléčná.* Mor. Brt. D. 202. Nastupuje na cestu do Říma (= otěhotněla). Us. Cesty opravovati. Vz Sdl. Hr. I. 92., Cor. jur. L. XXVI Cesty, silnice, stezky nikdá se nepromlčují. Cor. jur. F. XXXVII. C-u někomu zameziti, zkrátiti; podél, podlé cesty jíti; stavba, síť, okraj cest, právo na cestu. Sl. les. Co tam budeš dělati? Pojedeš jednu cestu tam a druhou zpět (domů = marně, zůstaň tedy raději doma). Us. Cesta ta má rovný směr. Us. Pdl. Je mi to z cesty (nezastavím se tam a p.). Us. Tomu se daří obchod, c. k němu se ani netrhne. Us. Kšť. Znám tu cestu, ale pouze po notě (jenom jsem o ní slyšel). Us. Bačk. Vyšívání na lomenou cestu. Mor. Na tych křižných cestách hrob mně vykopajte, do něho mia dajte; Jeli ceatů i necestů, kadem lidí nechodljů; A já tobě v cesto vendo a dám tobě hoběnko; K Brnu je cestečka, od Brna chodníček, už se nena-

ráti švarný šohajíček; Cesto, cesto, cesto ɔzmilá, po tobě chodit radosť byla; V nebi vězdy vysoko sú, v světě cesty široko sú. š. P. 156., 181., 192, 247., 589., 601., 774. ˌau som já frajerku pri ceste pri hradskej, ı nemala páru v stolici uongradskej. Koll. pěv. I. 71. Pobral mi měmu člověku na vobodnej cestě dobytek. Půh. I. 187. Načiti někoho božím cestám; Aby cěst střiehli, ěsty opravovali. St. Kn. š. 92., 126., 155. :to má tako světlá zraky, by mohl ty cěsty oznati? Alx. (Auth. 3. vyd. 33.). Maria, jsi cech bludných c. jistá. Výb. II. 25. Půjdu tebou na kus cesty. Us. Cestou se dáti; 'šemi c-ml, auf Weg und Steg; Tou cestou e ještě uechodilo; Cestou kráčeti; Jest to ɜště na dalekých cestách, es hat noch seine uten Wege; Na dobrou c-u uhoditi; Na -u se dáti, sich auf den Weg machen; C-u ovnati; Liška běhá jen křivými c-mi. Dch. :estou spravedlnosti kráčeti. Lpř. Cestou iti k čertu. Smil v. 397. Jeli cestú i necestú, ž přijeli k tomu mostu. Sš. P. 156. A c-u .e mně jim ukaž. Mst. v. 228. Zlému v cestu jiti. V. Poutník svou cestou šel; Ďábel ·odál z cesty vystoupil. Pass. mus. 355., 59. Ti tři c-y znáti pilno. Alx. Pro neřátely mé oprav před tobú cěstu mú. Ž. vit. 5. 9. Buoh přikázal mi, abych vedl vás jeho cestách; Sblúditi s pravé cesty; :hodili sme dosti po nesnadných cestách a ıožie cesty neuměli sme. St. Kn. š. 1., 24.)dešel na c-u všech lidí (umřel). Tkč. Drž e nové cesty a starého přítele. Hkš., Bž. ˌépe jest z cesty se vrátiti, nežli špatnou estou do konce jíti. Tč. Svobodnému vůle . jdoucímu c.; Cesta slávy na ledu stojí; Jtikajícímu jedna cesta a honícímu sto Bž. :. mu uestačí (Vz Opilý). Sn. Za cesty příznivě, za pohody, bei günstigem Wetter) i jiti. Us. Pk. Za cesty sluší drev utrhnouti. :. M. 260. Je tam, až se cesta (bláto) na ıoby nabírá. U Rychn. — Ř. 29. shora oprav škoda v Škoda. O c. v starší době vz Zř. .em. Jir. U. 30., Q. 22., L. 44. — Světlo iří se rovnou cestou, *lépe:* rovnou drahou, ovným směrem. Brs. 2. vyd. 91. — C. = *ůze, jízda.* C. za štěstím; Na cestách býtl, ıuf Reisen sein; Vem si to pro jistotu sebou na cestu, však to uneseš. Us. Dch. Já jsem prála, kdo ví, na kterou cestu to ıebude dobré. Us. Vk. C. po moři. Us. Doılédací, dozorčí c., Inspektions-, Šp., rondová, Rondenweg, Čsk., přehlédací, Revisionsreise, :. o prázdninách, Ferialreise. Sl. les. Na :estu bez peněz nesnadno. Čr. C-n člověka nladého z. Alx. Vódce c-y byl jsi před ıim. Ž. wit. 79. 10. Aby ostříehali tebe na všech tvých cestách. Ž. kl. Vrátí-li se kdo ; cesty polovičné, zle se mu bude dařiti. Kld. C. je nohou příjemna, když srdce de s nimi. Hnš. Pocestnému e. nestojí; Napřed se uehe ptej, potom se v cestu dej; Na cestu ıepospíchej, dříve rozpočítej; Peněz a opatrnosti na cestě nikdy nezbývá. Prov. Bž. Veselý na cestě tovariš za dobrý kočár stojí. Hkš. C. = *prostředek* atd. "Ιομεν, οὐ γάρ μοι ἄω ἐίει μύθοιο τελευτὴ τῇδέ γ' ὁδῷ κρανέεσθαι. Hom. Il. IX. 625. C-y pospoje, Verkehrswege. Dch. S cesty (z míry) mluviti = pomateně. U Opavy. Klš. U Kr. Hrad. Kšť. U Žamb. Msk. Mor. Sk. C-on úřední, disciplinarní. Šp. Cesty proti tomu rozličné vymýšleti. Bart. Nepřestali hledati a přemýšleti cest, kudy by mohli . . .; Příčiny i cesty k něčemu vymýšleti. Čr. Doplňování knihovny cestou knihkupeckou. Mus. 1880. 384. Že člověk jest hřešil a nenie, čím by odčinil, nemá jiné cesty, jedné aby trpěl. Hus I. 299. — *Posn.* Někdy lze slovo *cesta* vynechati a užívá se ho tedy přebytkem: Převzíti něco cestou postoupení (= postoupením) atd. Vz Slov. I. 129. b. ř. sh. 4. a Brt. S. 3. vyd. 177. 2. — *Cestička, jíž rozdělují se na hlavě vlasy.* Us. Hrts. — C. = *líšina, cestka, stezka* u pily, der Lagerbaum. Šp. — C. = *les* u Louček. Pk.

Cesták, a, m. = *předchůdce,* der Vorläufer. C. Kristův. Sml.

Cestařiti, il, eni, Strasseneinräumer sein. Šm.

Cestářský. C. kámen, náčiní. Us.

Cestina, y, f. = *cesta.* Hore dolinečkú c. vyložená, pověz mi, cérečko, budeš-i moja žena. Pk. Pš. 24.

Cestinka, vz Cesta.

Cestitel, e, m. = *cestovatel.* Ziak., Koll. I. 92., 271. Cf. Cestník.

Cestiti. — kam jak. V tomto městě s těkavostí stejnou **k** druhému chrámu cestime. Koll. I. 107.

Cestka, y, f., vz Cesta.

Cestné, ého, u. = *daň* lovčímu z cesty za dříví z lesa vezené. Jir.

Cestní, -ný. C. mýto. S. N. XI. 74. Kvasiechu po trudu cěstném (labor itineris). BO.

Cestník, a, m. = *cestovatel,* der Reisende, Wanderer. Dch., Ssk. A také chleba Krista nejedie, jenž jest chléb posilující c-kóv, jenž táhnú k životu věčnému. Hus I. 333. — **C.**, u, m. = *sloup na rozcestí, ručičky,* der Wegweiser. Oht., Loos.

Cestnosť, i, f., die Viabilität. Rk., Loos.

Cestný, vz Cestní.

Cěsto, a, u. = *těsto.* Slov. Ssk.

Cestojev, u, m., der Wegweiser. Šm., Loos. Vz Cestník.

Cestoměr, hodometer, der Wegmesser. Nz., Čsk., Mj. 71., Sl. les., Šp. Vz Pedometr.

Cestopis = spis vypravující o tom, co kdo na svých cestách viděl a zkusil. S. N. Vz Sbn. 938., Jg. Slnosť. 94., S. N., Vor. St. 178. a násl.

Cestopisectví, u. Pdl.

Cestopisný, Reisebeschreibungs-. Cestop. obrázky. Mus 1880. 152.

Cestovací frekvence. Kaizl. 317.

Cestovati jak. Kdo chce šťastně c., musí čtyry měšce vzíti, první naplněný zdravím, druhý zlatem, třetí dobrým společníkem, čtvrtý trpělivostí. Exc. Tč.

Cestovka, y, f. = *cestovní knížka,* das Wanderbuch. Šm.

Cestovné, ého, n., das Reisegeld. Dch.

Cestovní útraty, potřeby, učitel, láhev, Dch., náklad, úhrnek, Reisepauschale, Sl. les., kufr, vak, vůz, náčiní. Us. Pdl. C. společnosť. Dch.

Po cestovnicku, reisemässig. Dch.

Cestovníčí = cestovníku příslušicí. Hlč.

Cestovný, vz Cestovní. — C., ého, m., reisender Commis. Šp.

Cestovod, u, m. C. římský. Vz Vlšk. 70.

Cestovodič, e, m., der Wegweiser. Ssk.

Cestový, Weg-, Reise-. Tébo lišća dubového, tébo prášku cestového. Sš. P. 3. C. prach. Tč. Napadlo do ní prášku cestového. Sš. P. 3.

Cestující, der Reisende, Wandernde. Us. C. divadlo, fahrendes Theater. Dcb. Kupecký, obchodní c., der Geschäftsreisende, commis voyageur. Šp.

Cet, a, m. = *velryba? žralok?* zast. Cf. Velryba. Jonáš byl v bříše cetově, vyšel z ceta. M.

Ceta. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Mkl. Etym. 27.

Cetař, e, m., der Flittermacher. Ssk.

Cetechovice, die Budějovice, Zetechowitz, ves u Zdounek. Pl.

Ceten, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119. — C., u, m., druh bezbarvého oleje: $C_{32} H_{32}$. Vz Šfk. 508.

Ceteň, ně, f. C. Dolejní a Hořejní, Unter- u. Ober-Cetno, vsi u Ml. Boleslavě. PL. Cf. Tk. II. 471., Blk. Kfsk. 116., Sdl. Hr. I. 220., IV. 184, 309.

Ceterach, u, m. = *kyvor*, ceterach officinarum, asplenium, der Ceterach, das Milzfarrn, Milzkraut. Mllr. 31.

Ceteraz = Citoraz.

Cetinka, y, f. = *malá ceta*. Ssk.

Cetinkář, e, m., der Filigranarbeiter. Šm.

Cetinkářský, Filigran-. C. práce. Šm., Loos.

Cetka = *blýskavka, dracoun, třpytidlo, poslátko*, das Rauschgold, der Flitter. Mkl. Etym. 127. Vz Ceta. S. N., Sl. les. Blysknavé cetky. Kká. Td. 82. C-kami něco ozdobiti. Čch. L. k. 19. — C., *psí jm.*

Cetkov, a, m., Cekow, ves u Mýta ve Zbirovsku.

Cetkoví, n. = *cetkovina*. Šm. Rk.

Cetkovice, e, f., stictis, der Tüpfelpilz, houba. C. pramenatá, s. radiata. Rstp. 1940. — C., Cetkowitz, ves u Boskovic.

Cetkovina, y, f., das Flitterwerk. Šm.

Cetlic, e, m., os. jm. Žer. Záp. I. 60, Sdl. Hr. 275.

Cetlice (Sedlec), ves v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 86., CXXXVII.

Cetlíř, e, m. = *cetlík*, na Plasku. Na Klat. *cejtlík* BPk.

Cetlovati. Také slov. Ssk.

1. **Cetno** či *licho* = *suda* či *licha?* Slov. Rr. Sb.

2. **Cetno**, a, n. = *Ceteň*. — *C. Malé* v Bolesl. Blk. Kfsk. 116.

Cetňov, a, m., Zetten, ves u Čes. Lipy. Blk. Kfsk. 14., 775.

Cetolib, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Cetomice, die Budějovice, ves u Znojma. Tk. I. 437.

Cetorad, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Cetoraz, a, m. (od Cetorada, Pal. Rdh. I. 132.), Cetoras, ves u Pacova. Cetorazští hatcoufové; C-zské sluneční hodiny. Vz Sbtk. Krat. h. 23., 24. Cf. Sdl. Hr. IV. 369.

Cetryč, e, m. C. Heřm. Tk. IV. 465., 466., Blk. Kfsk. 683.

Cetuly (Cednle) byla ves v Táborsku. Blk. Kfsk. 898.

Cetvice, *Zedvic*. Z Cetvic Jan atd. Vz Blk. Kfsk. 1292.

Cetvin, a, m. = Cetvina.

Cetvina, y, f., Zettwing, městečko u Kaplice. Cf. Sdl. Hrd. III. 301., Blk. Kfsk. 655.

Cetyl, u, m., das Cetyl, v lučbě. Nz.

Cetylnatosírkový. C. kyselina, Cetyloxydschwefelsäure. Nz.

Cetylnatý chlorid, Cetylchlorid. Nz. Vz násl.

Cetylový alkohol, hydrat kysličníku cetylnatého, Cetyloxydhydrat. Nz.

Cetyně, ě, f., Zettin, ves u Milína; bl. mě. Černé Hory.

Cev ve činnku tkadlcovském. MV. Cf. Mkl. Etym. 29. — C. *v rostlinách*. Cf. Rst. 12., 72., 402. C. semenné. Sl. les. C. dřevní, Rosc. 30., 31., dvojtečkované, 30., kruhaté, 30., týkové, 30., 31., schodovité, 30., sítované, 30., tečkované, 30., závitovité 30. O cevách vz Rosc. 30., Slb. XLI., Schd. II. 161., Kk. 6. — C. *v těle živočišném*. Vz Sal. 237., KP. III. 325., Schd. II. 357., 103., Slov. zdrav. I. 45. Propletání cev, die Gefässdurchschlingung, onemocnění cev, novotvoření cev. Neubildung, napnutí cev, der Gefässtonus. Nz. lk. Neurosa cev, die Angioneurose. Nz. lk. — C., die Spule. Cévky víti (soukati) na špulíři neb na kolovrátku pro tkalce. Slez. Tč. — C. = *šroub*. Khl. 5.

Ceveněti = *civěti*. Rk.

Cevenka, y, f., posoqueria, die Posoquerie. C. dlouhokvětá, p. longiflora. Rstp. 806.

Cevlje, rachis, die Rückenrippe (an den Pflanzen). Šm.

Cévka. — Déšť leje cévkami (silně prší). Ostrav. Tč. — C. = rourka k odnímání moče nemocnému. Slov. zdrav. C. jícnová (již do jícnu strkají). Vz Slov. zdrav.

Cévkování, n., das Katheterisiren. C. dělohy svíčkami strunovými (bougie); c. dělohy vkládáním svíčky (bougie) z řasy mořské. Kžk. Por. 486., 487. C. násilné. Nz. lk., Čs. lk. II. 71., III. 289., V. 5., VI. 401., IX. 203., X. 406.

Cévkovati, katheterisiren. Nz. lk.

Cevla, y, f., donax, der Keil. Šm.

Cevnatka, chorioidea, *blána žilnatá*. Rozeklání c-ky, coloboma chorioideae, nemoci c-ky. Schb. Zánět duhovky a c-ky, iridochorioiditis; odloupnutí c-ky, die Chorioidealablösung. Nz. lk., Čs. lk. IV. 251., VI. 322.

Cevnatkovlásečnicový, choriocapillaris. Nz. lk.

Cevnatkový, Chorioideal-. C. kýla, -hernie, trhlina, -ruptur, f. Nz. lk.

Cevnatý. C. rostliny, plantae vasculares, Gefässpflanzen, skládající se ze sklípkatiny a ze cev, jako jsou skoro všecky jevnosnubné a z tajnosnubných kapradovité, přesličkovité, plavuňovité. Rst. 402. Vz Kk. 7., Slb. XLI., Rosc. 3., 30. C. blána (v oku), Gefäss-, Aderhaut, n. Šv. 61. C. nádor, Gefässgeschwulst, f., houba, Gefässchwamm, m. Nz. lk.

Cevní soustava (cevstvo), das Gefässsystem, Nz. lk., Sl. les., žlázy. Šv. 104.

Cevník, canna gigantea. SP. II. 100. Cf. Dosna. — C. v mechanice, das Stockgetriebe. Nz.

Cevníkovitý. C. rostliny, cannaceae. S. N. V. 105.

Cevohybný. C. čiv. Čerm. Kat. bas. V 48.

Cevoia, y, f., arundinaria, das Strauchschilf, rostl. C. hrubosemenná, a. macrosperma. Rstp. 1753.

Cevotvorka, y, f., die Meerrohre. Šm.

Cevovitý, spnlenartig a p. Athen. III. 135.

Cevový. C. vole, der Gefässkropf, sval, -muskel, čivy, -nerven, buňky, -zellen, nádor, Angiom. Nz. lk. Cevové či oběžní ústroje jsou doplňkem útrob. Stff. v Enc. paed. I. 207.

Cevstvo, a, n. = *souhrn cev, cevy*, das Gefässsystem. Stat. kn. 1876., Schd. II. 350. C. krevné, das Blutgefässystem. Nz. lk.

Ceylanit, u, m. = pleonast, mineral. Vz S. N.

Ceyp, a, m. C. z Pecínovce, dr. med. 1835.—1879. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 128., 195., Sb. H. I. 2. vyd. 232., S. N. X. 122. — C. z Pirnova. Vz Blk. Kfsk. 958.

1. **Cez** = *přes*. C. jedon deň. Kyt. 1876. 20. Sviečže môjmu frajerovi, keď pôjde cez hradskú (silnici). Slav. II. 307. Keď som šiel c. pole krásno; I šlo dievča c. horu, c. horu zelenú. Sl. sp. 70, 163. Keď som išol c. Mičinu. Koll. Zp. I. 129.

Cezan, u, m. = *cedítko*. Mor. Brt., Včr. — **C.** = stav na potocích, po kterém voda do podstavených nádob stéká. Mor. Tč.

Cezanec, nce, m., vz *Máselnice*.

Cezavka, y, f. = *cedník, krajáč*. Šm.

Cezeň = *přeseň, přes něj, skrz něj*. Slov. Zboží (obilí) husté, žehy sa ani bad c. neprepiszil. Zátur. — Dbš. Sl. pov. VII. 86.

Cezenec, nce, m., der Filtrirstein; *cedidlo*. Šm.

Cezení, n., das Durseihen, die Filtrirung, Filtration. Vz více v Kram. Slov.

Cezí = *cizí*. Abych já se dostal do cezího kraje, do cezí dědiny. Sš. P. 460.

Cezovací, Seiger-. Šm.

Cezovač, e, m., der Seigerer.

Cezovati, seigern. Šm.

Cezniviště, ě, n., der Seigerherd. Šm.

Cezovna, y, f., die Seigerhütte. Šm.

Cezovní, Seiger-. Šm.

Cg. = *centigram* (skráccnina).

Ci- vysiovují na Ostravsku, ve Slezsku až ku Příboru *cy*-: cygara, cygán. Tč.

Cí = *ti, tobě*. Slov.

-cí. Ve 12. ř. tohoto článku přidej: pící med, trinkbar. V., Kom. — ***Máme-li krátiti kmenové samohlásky přídavných na -cí, odvozených od sloves?*** Ve psaní přídavných jmen, odvozených od sloves příponou *-cí*, jimiž označujeme, *nač* aneho *k čemu* co jest, jest ve spisech, slovnících a mluvnicích českých neshoda: jední přidržují se pravidla, že jest kmenovou samohlásku těchto přídavných jmen krátiti, jiní zase ponechávají dlouhou kmenovou samohlásku. Abych se dodělal platného a správného v té věci pravidla, vypsal jsem ze slovníku Šumavského všecka, tuším, přídavná na -cí, o nichž jest řeč, a přirovnávaje je jedna ke druhým dopátral jsem se, jak doufám, jediné pravého v té věci pravidla. Vypsal jsem ze slovníku jmenovaného 236 přídavných jmen významu svrchu naznačeného; z nich utvořeno jest od sloves I. třídy 5 (bicí, mlecí, secí, šicí, třecí nebo třící); od sloves třídy III. 2. odd. 4 (bojací, držací, ležací, vidécí); od sloves IV. tř. 21 (bahicí, harvicí, hránicí, budící, citécí a cítící, čisticí, dlažicí, dělicí, bájicí, (hanécí), hasicí, hnojicí, bodicí, bojicí, krášlicí, kroužicí, modlicí, mnřicí, smažecí, věřicí, vláčicí); od sloves V. tř. 1. odd. 100, 2. odd. 19 (dobánécí, bázecí, nahýjecí, namáčecí, napajecí, narážecí, naváděcí, odváděcí, pobíjecí, pouštěcí, překážecí, přivaděcí, propouštěcí, rozpouštěcí, sazecí, štřelecí, nváděcí, vybízecí, zavěšací); od sloves téže třídy 3. odd. 17 (česací, klapací, kousací, křesací, psací, plivací, posypací, pozvací, řezací, smazací, strouhací a strubací, střihací, šoupací, třepací, vazací, vydlahací, ždímací); od sloves téže tř. 4. odd. 1 (prací) a 5. odd. 5 (brací, kajicí, lací a lajecí, vějecí, vlajecí a vlající); od sloves VI. tř. 52; od bezesponového (bezpříznakého) „dáti" 4 (dodací, nadací, oddací, udací) a od nepravidelného „spáti": spací, uspací. Mimo to nalezl jsem 3 podobná adjektiva, jež nejsou od sloves utvořena, totiž: kuřací, zpodobací a žabací (= Frosch-), jež dle analogie svrchu vytčených přídavných zdají se mi býti utvořena od substantiv: kuřák, z-podoba a žába. Patrno, že těmito přídavnými nejbohatší jest třída V.; nejdůležitější pro věc, o niž jde, jsou ta, jež náležejí do 1. a 2. odd. této třídy. Má-li se učiniti zadosť dosavadnímu pravidlu o krácení přídavných na -cí, snadno stane se tak u těch přídavných, jež odvozena jsou od infinitivu s krátkou samohláskou kmenovou; takových infinitivů je, hledíc ku přídavným od nich odvozeným, v 1. odd. V. tř. 28 (adjektiva ta jsou: běhací, bodací, čekací, délací, chutnací, jednací, leptací, odevzdací, padací, polykací, porovnací, povolací, praskací, provolací, rovnací, trhací, trvací, vychovací, vykonací, vytrhací, vrtací, zacbovací, zamykací, zapadací, zaznamenací, zdvihací). Ostatní odvozena jsou od sloves, jež vykazují v infinitivě dlouhou samohlásku kmenovou. Z nich píše Šumavský s *á* 8 (nabadací, nakladací, porovnavací, přiznavací, prodavací, vykladací, vyrovnavací, vzdělavací); s *é* 5 (obsélací i obsílací, posélací i posílací, přesévací i přesívací, prohlédací i prohlídací, požérací); s *é* 13 (nahérací i nahírací, natérací, posmévací i posmívací, probérací i prohírací, rozhérací, spélací i spílací, svérací i svírací, ubérací, utérací, vyvérací i vyvírací, zapérací i zapírací, zavérací i zavírací, zpévací); s í 5 (dívací, ponímací (ale: jímací), připínací, stříkací i stříkací, uštipací); s *y* 6 (dymací, nadymací, přebyvací, promyvací, vyryvací, zatykací); s *ů* 2 (naduvací, zuvací). Všech jest 39; z nich 13 dle slovníku lze psáti s dlouhou i s krátkou kmenovou samohláskou. Přídavných s dlouhou kmenovou samohláskou je v odd. 1. tř. V. v celku 33. Z nich mají *á* 4 (dopomáhací, okopávací, pořádací, šťárací); *í* 24

(dosílací, jídací, jímací, napínací, napomínací, nazírací, oblíkací, odpírací, odříkací, ohřívací, plítací, podsívací, přehlídací, přemítací, přivítací, čítací, stírací, střídací, užívací, vypíchací, vyšívací, zahřívací, zamítací, žíhací); *ou* 2 (b*ou*chací, f*ou*kací); *é* 3 (l*é*tací, nal*é*vací, vysl*é*chací i vyslýchací). Přirovnáme-li jednotlivá tato adjektiva jedno ke druhému hledíce ku kvantitě kmenové samohlásky, jako: ponímací a jímací, připínací a napínací, zapérací a odpírací, ubérací a prohírací, seznáme, že u krácení není žádného pravidla, nýbrž pouhá libovůle; k témuž úsudku dospějeme, hledíme-li k těm adjektivům, jež slovník buď s dlouhou nebo s krátkou kmenovou samohláskou psáti dovoluje. Od sloves tř. V. 2. odd. utvořeno s krátkou kmenovou samohláskou 5 adjektiv (nap*a*jecí, přiv*a*děcí, s*a*zecí, stř*e*lecí, zav*ě*šací), z nichž jenom u jednoho (zavěšací) kmenová samohláska i ve kmeni slovesa je krátka; přirovnáme-li pak s*a*zecí k h*á*zecí, nap*a*jecí k nam*á*čecí (poj-iti, moč-iti, na-páj-e-ti, na-máč-e-ti) a přiv*a*děcí k nav*á*děcí a odv*á*děcí, přicházíme k témuž úsudku, jako nahoře; k tomu pak krácením kmenové samohlásky zrušena tu charakteristická známka sloves tř. V. 2. odd. (dlouhá kmenová samohláska), a jeví se adj. *střelecí* zcela chybným; dle V. tř. odd. 2. má zníti stříle-cí, dle IV. tř. stř*e*li-cí; střele-cí nijak od kmene slovesného nepochází; kloní se spíše ku podstatnému jménu střelec. Ze 17 adjektiv, utvořených od sloves tř. V. 3. odd., mají všecka kmenovou samohlásku krátkou, vyjmouc k*ou*sací, str*ou*hací (ale prý i: str*u*hací) a š*ou*pací. Z ostatních lze vazací a ždímací nyní spíše vřaditi do tř. V. odd. 1. Všecka ostatní již ve kmenech slovesných mají krátkou kmenovou samohlásku. Adjektiva, utvořená od sloves třídy VI. mají veskrze krátkou kmenovou samohlásku, vyjmouc průhovací a p*á*skovací. Povšimnouce si náležitě všech adjektiv, shledáme, že adj. odvozená od sloves tř. I., III. a VI. mají před příponou *-cí* kmen slovesný a krátkou kmenovou samohláskou, jako: *bi*-cí, *mle*-cí, *ši*-cí, *leža*-cí, *drža*-cí; *darova*-cí, *doplňova*-cí, *nahrazova*-cí atd., kdežto adj. utvořená od sloves tř. IV. a V. vyskytují se tu s krátkou, tu s dlouhou kmenovou samohláskou, jako: heji-cí, hnoji-cí, medlí-cí - hráni-cí, cítí-cí, kr*ou*ži-cí; běha-cí, boda-cí, čeka-cí — jída-cí, jíma-cí, f*ou*ka-cí atd. Odmítneme-li příponu *-cí*, zbude nám čistý kmen infinitivní. Viděti tedy, že adjektiva tato nejsou tvořena od infinitivův, ale ode kmenův infinitivních; pozbývá tedy platnosti pravidlo, že taková přídavná tvoříme od infinitivův a že dlouhou samohlásku kmenovou krátíme: *ši*-cí, psa-cí atd. vznikly z infin. kmene *ši*-, *psa*-, jichž samohláska jest krátka; dloužíme ji ve dvojslabičném infin. Ale jako ve příčestích minulých a v minulém přechodníku zůstává nezměněna, tak i v adjektivech na základě téhož kmene infinitivního osnovaných. Kde naproti tomu kmen infinitivní má dlouhou samohlásku (a tak jest u mnohých sloves třídy IV. a V.), tam podržuje i adj. od kmene toho utvořené samohlásku dlouhou. Podle toho doděláme se o tvoření těchto adjektiv následujícího pravidla: *Přídavná jména, jimiž označujeme účel, t. j. nač anebo k čemu co jest, tvoříme od nezměněných kmenův infinitivních*; má-li kmen infin. dlouhou samohlásku kmenovou, podržuje ji též adjektivum od něho utvořené. — Dle tohoto pravidla chybně jsou krácena adjektiva: nab*a*da-cí, nab*ě*ra-cí, nakl*a*da-cí, nat*ě*ra-cí, pos*e*la-cí, porovn*a*va-cí, posm*ě*va-cí, rozb*ě*ra-cí, zav*ě*ra-cí, zp*ě*va-cí, z*u*va-cí, v*a*za-cí a pod., jejichž krátká samohláska kmenová poukazuje spíše ku kmenům jmenným (substantivním); přirovn.: vý*běr* a na-*běra*-cí, ná-*tér* a na-*těra*-cí, po-*sel* a po-*sela*-cí, po-*směv* a po-*směva*-cí, *spěv*ák a *spěva*-cí a j. Že řeč, tvoříc takováto adjektiva kmeny jmenné skutečně za základ béře, potvrzují svrchu jmenovaná tři adjektiva: kuřací, zpodobací a žabací. První musilo by, kdyby se opíralo o sloveso (kouřiti), zníti: kouři-cí; druhé: zpodobovací (od zpodobova-ti, neboť zpodobati [dle V. tř.] se nevyskytuje); poslední pak od slovesa nikterak utvořiti nelze, neboť slovesa „žabati“ není. Že ostatně krácení kmenové samohlásky ve mnohých těch adjektivech je nepřirozeno a proti duchu jazyka, dokazují i některé infinitivy samy. Míním ty, jejichž kmenová slabika obsahuje ve dvojslabičném infinitivě dvojhlásku *ou*; dvojslabičné infinitivy tvořené od kmenův otevřených krátí ve trojslabičném infinitivě samohlásku, jež pro dvojslabičný infinitiv byla zdloužena, jako: pí-ti — napi-ti; ale kde je ve dvojslab. infinitivě *ou*, nekrátí se ani ve trojslabičném: d*ou*-ti, nad*ou*-ti, pl*ou*-ti, vypl*ou*-ti. Dle toho chybny jsou tvary: nad*u*vací (m. nad*ou*vací) a z*u*vací (m. z*ou*vací). Ku pravidlu, že adjektiva, o nichž je řeč, jest krátiti, zajisté zavdala příčinu adjektiva utvořená od sloves třídy IV.; kdyby končiti se měla v -ící, nelišila by se nikterak od určitých přechodníků přítomných; přirovn.: hasící (= kdo hasí) a hasicí (čím se hasí), budící a budicí, hnojící a hnojicí a pod. Jinde ovšem dvojsmysl nemůže vzniknouti; přirovn.: šicí; ležací; bodací, foukací, jimací, zapírací, darovací atd. a šijící; ležící; bodající, foukající, jimající, zapírající, darující. Bž. Cf. Bž. Gr. 23., 230. a 3. vyd. 11. Tomuto návrhu Blažkově odporuje Hlr. v Listech filolog. 1883. 154 píše: ‚Adjektiva ta jsou nejvíce utvořena za doby nové a to velmi nepravidelně brzo s dlouhou kmenovou samohláskou brzo s krátkou. Avšak zdá se, že těchto tvarů nelze odlučovati od podst. slovesných: rozsevač, natěrač, vazač, posluchač, nakladatel, divadlo, při nichž jen dvojhláska *ou* vzpírá se druhdy skracování, tedy: propouštěcí, jako: koupadlo. I máme za to, že nebylo třeba stanoviti pravidla nového a množiti zmatek.‘ V Brs. 2. vyd. 225. pak čteme: ‚Rovněž tak skracují a skracovati mají dlouhou kmenovou samohlásku adjektiva příponou -cí odvozená: psací, srovnavací, spací, tazací, bicí, šicí, secí, žací, letací, posylací, natěrací, přijemací.‘ — Hledíce k příponám: *-č*, *-dlo*, *-tel* (i v dodatcích) doporučujeme přece Blažkovo pravidlo majíce je nyní za správnější.

Cia. Strnad cia či skalní, emberiza cia, der Kripper. Sl. les.

Clarky, pl., f., das Schafstallgitter. Slov. Ssk.

Clacha, y, f. = *cejch.* Na Slov. Loos.

Clachovačka = *cejchovačka.* Na Slov. Loos.

Ciachovať = *cejchovati.* Na Slov. Loos.

Ciachovní = *cejchovní.* Na Slov. Loos.

Ciachovnice, e, f., der Forst-, Waldhammer; das Stempel-, Brandeisen. Slov. Loos.

Cib, cibik, u, m. = *cibulné stebielko,* die Zwiebelröhre. Slov. Rr. Sb., Ssk.

Ciba, y, f. = *kuře.* Cf. Cipa. Us. u Rakov., v Renčové.

Cibati = *cibrovati, cupati, drobným kročkem běžeti.* Dyž si chtěl jíť se mnum, to cibaj (cibruj). Slez. Na Mor.: cupaj, cnpej. Šd. Kaj si zasej cibaj (běhal)? Slez. Šd Cf. Brt. D. 202.

Cibeba. Cf. Rstp. 245., Kk. 233., KP. V. 191.

Cibébňa, ě, f. = *cibeba.* Slov. Loos.

Cibek, ulpa. Sv. ruk. 313. Pipek, jiní řiekají cibek, proti komu učinl, ten svému bratru řieká racha. Hns 11. 286.

Cibel, e, *ciblik,* u, m. = *mužský plodící úd,* penis urethra, die Harnröbre. Slov. Ssk., Rr. Sb. C. dolem proděný, hypospadia, horem otevřený, epispadia. Nz. lk. Zánět cibele, proříznutí cibele, urethrotomia. lb. Průduch c-le, kanál, ústí c-le, -mündung. lb. Zúžení, poranění c-e. Vz Čs. lk. VII. 6., 196., IX. 123., 343., X. 110.

Cibelný. C. hliva, bulbus urethrae. Nz. lk. C. sval, aucierator urinae, vystřikovač moče. Vz S. N. X. 5.

Cibelopochvový. C. píštěl, Harnröhrenscheidenfistel. Nz. lk.

Cibelový, urethralis, Harnröhren-, Urethral-. C kámen, kleště, šev, urethrorapia, řez, Harnröhrenschnitt. Nz. lk.

Cibet, n, m. = *lojovitá, voňavá šťáva od cibetek vylučovaná.* Ves. IV. 133., Schd. II. 400., Kram. Slov, Mllr. 112.

Cibetka, viverra zibetha, die Zibethkatze. Frč. 391., Schd. II. 400. C. pravá či asijská, vivera zibetha indica, štíhlá, v. gracilis, Linsang. Brm. I. 2. 23, 26, 28., Ves IV. 134. Cf. S. N.

Cibetkovice, e, f. = cibetková kůže, das Zibetbfell. Šp.

Cibi. Na cibi cibi cibi! Volání na husy. Mor. Brt. Cf. Ciba.

Cibi, n. = *zelená nať cibulová, česneková* a p. Na Slovácku. Brt. D. 202.

Ciblk, vz Cib.

Ciblik = *cibel.* Slov. Rr. Sb.

Cibok = *cibek.* Sv. ruk. 313.

Ciborovitý. C. rostliny, cuperene: šášina, šáchor. Vz Rstp. 1694, 1702.

Cibošek, šku, m. = *špička dýmky, kostěný násadec.* U Fryšt. Džl.

Cibotin, a, m., Saibendorf, ves u Něm. Brodu.

Cibousov, a, m., Ziebisch, ves u Klášterce. PL.

Cibr, u, m. = *čábr.* Mkl. Etym. 36.

Cibra, y, f. = *fena.* V Podluží na Mor. Brt. L. N. II. 13.

Cibrovati = *cibati.* Slez. Šd., Brt. D. 202. — C. = kuranzen, hart behandeln. Počkej, já tě budu jinak c. U Olom. Šd. U Litovle. Kčr.

Cibula, y, f. = *kráva barvy cibulové.* Mor. Brt. — C., y, m., os. jm. — C., y, f., *cibulka, cibulina,* cibulňaika = *hruška.* Mor. Brt.

Cibuláč, e, m., der Zwiebelapfel. Rk.

Cibulák, u, m., *druh brambor.* Us. Pdl.

Cibulář. Er. P. 387 — C., *jablko.* Mor Brt.

Cibulařiti, il, eni, mit Zwiebel handeln. Šm.

Cibulatý = *pukatý,* zwiebelig, bulbosus a) skutečnou cibulí opatřený, b) chlupy c-té u chmelu, dýně, pili bulbosi. Rst. 402., Slb. XLI. C. země. Dch.

Cibule (ua Slov. cebula. Tč.), bulbus. Nz. Cf. Mkl. Etym. 27., Rstp. 402., 62., 87., 279. C. mořská (skyla), ocúnová, Zeitlosenzwiebel, Nz. lk., velká bílá, krvavěčervená španělská, žlutá, bleděčervená strassburská, tmavočervená remžská, madeirská, tripolská, sečka, allium fistulosum, Dlj. 20, perlová, Včk., erfurtská, hollandská, žitavská, sazečka, Us. Pdl., hořká, coloqnintida. Byl. 15. stol., Sal. 238. Cf. Slb. 198., FB. 19., Schd. II. 174., 269., Kk 21., 125., Rstp. 1589., 619., 1592., 1590., Čl. 147., KP. III. 271., Čl. Kv. 125., Kram. Slov., Rosc. 5., 110., S. N., Mllr. 10. C. mořská. Vz Slov. zdrav., Čs. lk. IV. 126., Mllr. 95. C. vtahuje prý ze vzduchu do sebe všecku nákazu, zahání bradavice, věští sneby a vlhký rok; kdo ji sázl, nesmí mluviti. Vz o tom v Sbtk. Rostl. 298.—299. Cib cib cibulenka, mak mak maknlenka (makověnka), dyž sem mala bévala, v panenky sem hrávala Sš. P. 757. C. pečená, nadlvaná, nadlvaná, vařená. Us. Omáčka s cibulkou. Us. C-lu plela, oči si třela, smutně nařikala; A jdi na pole, nařež cibule, pod oči si namaž, aby neřekli, že ho neráda máš. Sš. P. 664. Přišel k nám panáček, měl červený fráček, když jsme ho slíkali, nad nim jsme plakali; Sedí panna na vrátkách o desíti kabátkách, je jí zima, až je siná (cibnle). Brt. v Km. 1886. 703. — C., *druh hrušek a jablek.* Mor. Brt., Kčr.

Cibulečka = *cibule.*

Cibulenka, y, f. = *cibule.*

Cibulička, y, f. = *cibule.* — C. = *čes. tanec.* Škd.

Cibuliny, pl., f., *hrušky.* Mor. Brt.

Cibulisko, a, n., das Zwiebelfeld. Loos. — C. = *špatná cibule.*

Cibulitý, zwiebelartig. Šm., Loos.

Cibulka, y, f., vz Cibule. — C., samota u Smíchova. — *C-ky* = druh brambor. Us. Pdl. — C., y, m. *C. Isaiáš,* český bratr. † 1582. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 56., Jir. Ruk. I. 122., Šb. Děj. řeči 232. — *C. Jos.,* kněz, nar. 1796. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 540, S. N.

Cibulkovitý = *cibulatý.* C. pupeny, pacibulky, Axillarzwiebeln. Sl. les.

Cibulkový, Zwiebel-. C. omáčka. Us.

Cibulňačka, y, f. = cibula (hruška). Mor. Brt.

Cibulnatý, Zwiebel-, zwiebelartig. Ssk.

Cibulní hlíza, bulbotuber, die Zwiebelknolle. Sl. les. Cibule celistvá či hutná, jejíž vnitřní sukničky srostlé v hmotu stejnorodou, hutnou, pevnou, venek obklíčen sukničkami vyschlými tuhými, u ocunu, šafránu. Rst. 402.

Cibulnice, e, f. = *jitrnice*, do níž se dává cibule, die Zwiebelwurst. Šd. — **C.**, Zwiebelhändlerin. Slov. Loos.

Cibulnička, y, f. = *cibulnice*. Šd.

Cibulník, a, m., der Zwiebelhändler. Vz Tk. II. 371., 380.

Cibulobezdrák, u, m., cepites, der Zwiebelachat. Šm.

Cibulohlavý, zwiebelköpfig. Presl. Větve oddenkové, cibulí ukončené: česnek devaterník, ostrohranný. Rst. 402.

Cibulohlíza, y, f., vz Cibulní (v dod.)

Cibulopupen, u, m. = *pukopupen*, *papučík*, die Knospenzwiebel. Sl. les. Vz Rst. 402., 88.

Cibulovati, zwiebeln. — **C.** = *čapati*. Vz toto. Na to zase tanec proměňují a cibulují či čapají t. j. k zemi při něm přisedají. Sš. P. 757.

Cibulovina, y, f., der Zwiebelstoff, -gehalt. Šd.

Cibulovitý = *cibulatý*. C. pupeny či papučky, bulbilli, die Zwiebelknospen. Sl. les C. lupen, bulbogemma, die Zwiebelknospe. Nz. lk., Rst. 402.

Cibulovský Lukáš, hud. skladatel v 17. stol. Vz S. N.

Cibulový = cibuli náležející. Rst. 402. C. barva, Us. Pdl., med s octem c-vým, oxymel scillae, Meerzwiebelsauerhonig. Nz. lk.

Cibunka, y, f. = lichotné jm. husí. Mor. Brt. Cf. Cibi.

Cibuška. Ci kohútik, ci ci ci cibuška, cip cip cip (volá se na husy. Vz Cib.)! Slov. Dbš. Sl. pov. VI. 50.

Cic. Pol (polib) nás cic, pol bábu cic (jinak: Pol nás šos, kapsu)! Na Plaště a Klat. BPk. — **C.** Cic koza (volá se na kozy)! Sl. ps. Šf. II. 155.

Cicada Jan (Koleda), vz Cikada.

Cicáň, a, m., der Säugling. Šm.

Cicati = *cecati*.

Cicatrisace, e, f. = *zjizvení*. Slov. zdrav.

Cicatý. C. kráva. Mor. Kld.

Cicek, cku, m. Cicky, púziky či búziky, púzalky, púčky sú prvý jarný kvet rakyty i vrby. Slov. Sh. sl. ps. I. 188. Na Slovensku chodívají děvčata o květnou neděli s cickami t. j. s vrbovými proutky, na kterých jsou cicky (kočičky). Vz více v Sbtk. Rstl. 136.

Cicer, vz Cicour.

Ciceřiti, rieseln. Ciceří voda. Slov. Hdž. Šlb. 7.

Cicero, státník 106.—43. př. Kr. Cf. Sbn, 471., 596., 827., S. N. — **C.** *písmo*. Vz KP. I. 334.

Cicerone (čičerone) sluje v Italii ten vodič, který cizincům v uměleckých skladech památnosti a starožitnosti ukazuje a vysvětluje. Koll. II. 245.

Cici, n., **cicínek**, nku, m. = *cic*, *cec*, die Brust. Chtěl bys ještě cicí (v dětské mluvě). Us. Šd.

Cicík, u, m., die Zitze, Brustwarze.

Cicimek obecný, *čičník*, zizyphus vulgaris. Sl. les. Cf. Rstp. 303., Slb. 494.

Cicínek, vz Cici.

Cicinka, y, f. = *cibel*. Slov. Rr. Sb.

Cicisbeo (čičisbeo), a, m., vlas. = *domácí přítel*, jenž paní do divadla, do kostela atd. doprovází; často = miláček ženského pohlaví. Hvls., Koll. I. 167., II. 245. Vz S. N.

Cickrajov, a, m., ves na Mor. u Dačic, Sitzgras. Vz Žer. Záp. II. 123.

Cicky, pl., m. = druh nejsprostších vinných hroznů, zrna jsou podlouhlá, Schweinstrauben. Na Ostrav. Tč.

Cicla, y, m. a f. = *tlachal*, *tlachalka*. Us. u Bělohr. Bf.

Ciclati = *tlachati*. U Bělohr. Bf.

Cicmoš, e, m. = *cmuľák*. Rr. Sb.

Cicoň, u, m. = *cecek*. — **C.**, a, m., der Zärtling. Šm.

Cicor, vz Cicour.

Cicorečka, y, f = *cicorenka*, *věnečenka*, corona ferrae, coronilla varia, coronopus, Korn-, Kron-, Vogelwicke. Mllr. 36.

Cicorek = *cicour*. Krv c-rkem sa vyvalí. Hol. 117. Cicorky leje sa mu pot z čela. Rr. Sb.

Cicorenka, y, f., vz Cicorečka.

Cicoš, e, m., der Säugling. Sek.

Cicrna = *cisrna*. Mllr. 33.

Cicuša, y, f., glatte Kuh. Slov. Ssk.

Cicúr, vz Cicour.

Cicurkati = *cicrkem téci*. Bern.

Cicúš, e, m. = *kocour*. Slov. Ssk.

Cicúška, y, f. = *cica*, *kočka*. Slov. Ssk.

Cicúškať sa = *zdobiti se*. Slov. Ssk.

Cicúšky = *jaburátka*, *barátka*, *vrbové kočičky*. Rr. Sb.

Cicvár, také na Zlínsku. Brt. Cf. Kk. 135., Kram. Slov., S. N.

Cicvárový, vz Cicvár, Mllr. 17. C. kořen. Mllr. 11.

Ciček, čku, m. = *cicour*. Ssk. Čičkom leje sa mu pot z čela. Sh. sl. ps. I. 88., Dbš. Sl. pov. IV. 26.

Cíděný; *-én*, *a*, o, gereinigt, geputzt. Us. — **cím**.

Cider, dru, m. = *jablečnice*, *jablečník*, *nápoj* ze šťavy jablek a hrušek vínu podobný. Vz Kram. Slov., S. N.

Cidevant (sidvaň), fr. = *před tím*. Rk. C. lvovská primadonna. Kntn.

Cidlce = Čitlce.

Cídicí pomáda, die Putzpomade, dvířka v komíně, Dch., koudel, vlna, příze. Wld.

Cídič, der Putz-, Probirhobel. Skv. C. u ručnice, der Putzstock. Čsk.

Cídička, y, f., die Reinigerin, Sichterin. Rk., Loos.

Cídilna, y, f. = *místo, kde se cídí*. C. prádla, die Wäscheappretur (als Lokal). Dch.

Cíditel, *cíditel*, e, m., der Reiniger, Putzmann. Dch.

Cíditi co: chrám. BO. O původu vz Cuda.

Cíditko, a, n. = *cídidlo*. C. na knoflíky, die Knopfgabel. Čsk.

Cídivo, a, n. = *čím se cídí*, das Reinigungsmittel. Us. Pdl.

Cidka, y, f. = *cedák*. Slov. Ssk.

Cidlík, u, m. = *cíček*. Krv cidlíkom tiekla. Slov. Dbš. Sl. pov. I. 518.

Cídlina. Dal. 97. Cf. S. N. — **C.** = *ple-chové náčiní*, jímž zví. koláči pořízem ořezaná tola hladí. U Bělohr. Bř. — **C.**, ves u Lomnice v Jičín. PL. Vz Blk. Kfsk. 777.
Cídlinský, ého, m., vz Janda.
Cídně, züchtig. Dch.
Cídnosť, i, f. = *cudnosť*, die Züchtigkeit.
Cíd-, vz *cí-*, *cud-* (cídzi, cudzi atd.). Bern.
Cídžka, y, f., das Leihtuch. Ssk
Cie, *Co*, *Comp.*, ve slohu kupeckém = Compagnie. Kh.
Cien = *tien*, *tín*, *stín*. Slov. Rr. Sb.
Cieň, ě, f. = *stň*. Slov. Ssk.
Ciena, y, f. = *koleň*. Slov. Hdž. Šlb. 85., Kr. Sb. U domků bývají cieny (kůlničky na hospodářské nářadí). Pokr. Pot. II. 288. Nehnevaj sa, že ti cieňu pred kuchyňský oblok vystavil. Phld. III. 531.
Ciertaž, e, f., die Linie, Gränzlinie. Slov. Loos.
Cifer, u, m. Rozum Dora! Cifer hori! Rr. Sb.
Ciferní, **-ný**, zifferig. Jedno-, dvou-, tři-, čtyř-, pěti-, n-ciferný; (n + 1)zifferig, n-a-jednociferný, n-plus-jednociferný; (n + 2)zifferig, n-a-dvouciferný, n-plus-dvouciferný; (n—1)zifferig, n-méně-jednociferný, n-minus-jednociferný; (n — 2)zifferig, n-méně-dvouciferný, n-minus-dvouciferný atd.; vielzifferig, mnoho- n. několikaciferný; gleichviel-, tolikéžciferný; -zifferige Zahl, Periode, -ciferné číslo, občísli, n. číslo, občísli o jedné cifře, o dvou, o třech, ... o n-cifrách, o n-a-jedné cifře, o n-a-dvou cifrách, o n-méně-jedné cifře, o n-méně-dvou cifrách atd. Nz.
Cifinda, y, f. = *špatná káva*. U N. Brodu Rč., Olv.
Cifirinda, y, f. = *špatná káva*. Us. Rgl
Cifkati = *brechati*. Slov. Ssk.
Cifra = *číslice*, *jest písemné znamení* určitého čísla. S. N. C. latinská, arabská, desetinná (desetinka). Šim. 8, 70. — **C.** = *ozdoba vyšívaná*, *malovaná* a p. Brt. D. 202., Ssk., Slov. III. 297, IV. 433. Mal sem mohavice s ciframa. Koll. Zp. II. 361. Voici do cifry = stejné barvy, výšky atd. Kelč. Brt. D. 202. — **C.** = jm. fény. Mor. Brt. — **C.**, y, m. C. Jan. Tk. III. 456., 521., V. 133.
Cifričkář, e, m., der Stutzer. Slov. Šm., Loos.
Cifričkářský, Stutzer-. Šm.
Cifričkářství, n., die Stutzerei. Šm., Loos.
Cifrovanec, nce, m. = *cifričkář*. Šm.
Cifrování, n. = *vyšívání*, *okrasa*. Jihových. Mor. Brt., Hdk. C. 377. Cf. Cifrovati.
Cifrovaný; *-án*, *a*, *o* = *květy vyšívaný*, *ozdobený*. Jihových. Mor. a Slov. Slav. C. -učniky, Hdk. C. 25., šněrovačka. Hdk. Mám črievičky vystrúhané z dreva lipového, pěkně, krásně c-ně podlě gusta mého. Koll. Zp. I. 23.
Cifrovati = *zdobiti*. Vdova dům hudnje, kolem ho cifruje. Mor. Sš. P. 140. C. sa = zdobiti se, šňořiti se. Zátur. Ty si naučena en lahko žiť, vždy sa len c-vať, nič něrobiť. Sl. ps. 368. Rada pijem, rada jem, rada sa cifrujem. Koll. Zp. I. 134. — **se k čemu.** Zrada k uvitaniu sa cifruje. Kyt. 1876. 27. — **C.** = *tančiti*, Tanzfiguren machen. Ty nohy, co tak pěkně c-ly, už sa táhnú jako motúr. V Podluží na Mor. Brt. L. N. II. 66. V neděli pacholci nerádi dlúho klamiá (čučá, trčá) v maštali, radši idú cifrovať do šenku. Ib. Brt. A tie naše pekné kozy len si tak cifrnjú, šípky, trnky, len si tak zobkajú. Sl. sp. 14.
Cifrovnička, y, f., die Putzmacherin. Slov. Ssk.
Cifrovník, u, m. = *ciferník*; der Putzmacher.
Cifrula, y, f. = *strojna*, která se ráda zdobí. Slov. Hdž. Čít. D. 7.
Cifruvaný = *cifrovaný*. Slov. Dbš. Sl. pov. I. 86.
Cigaja, e, f. = *vlna*. Slov. Ssk.
Cigán, a, m. = *cikán*. Mor. a Slov. Roznmi tomu, jako c. pluhu. Brt. Darmo c-na myješ. Hš. Sl. 147. Bola jedna hodina zpolnúnia, cigáni nám už v hrnchu vybrávali (už jsme byli hladovi). Lipa 266. — **C.** = *zpronevěřilec*, *taškář*, *filutář*, *lhář*. Mor. a Slov. Brt. — **C.**, os. jm. C. Mikul. Tov. 129. — **C.**, *psí jm.* — **C.**, u, m., druh červených brambor̄ů v jablek. Mor. Brt. Vck.
Cigána, y, f. = *lež*. Slov.
Cigáňa, ěte, n. = *cikáně*. Mor. Brt. D.
Cigáňa, ete, n. = *cikáně*. Bol čierny ako c. Slov. Czkž. II. 197. Slez. Tč. Dažď pršal, mrholilo, c. sa narodilo. Koll. Zp. II. 121.
Cigánčina, y, f., die Zigeunersprache. Slov. Hdž. Čít. 227.
Cigánečka, y, f. = *mladá cikánka*. O c-čko má milá, přičaruj ty mně šohaja. Sš. P. 661.
Cigániti = *lháti*, *šiditi*, *klamati* Ve Slez., na Mor. a Slov. Neciganˇ. Brt. Ale beda mu, jestli cigáni. Něme. IV. 140.
Cigánka, y, f. = *cikánka*. Sš. P. 661., 533 Kde c., tam je krádež. Koll. Zp. I. 63. — **C.** = *ovce černá okolo huby*. Mor. Brt.
Ciganov, a, m., osada n Zlína.
Cigánský = *cikánský*, Zigeuner. Čiernie oči panskie, ale sú ciganskie; a moje sú sivie, každýmu sú milie. Šf. Sl. ps. I. 70. C. rosa = *první slabý mráz*, der erste gelinde Frost. Val. Vck. — **C.** = *lhářský*, *klamný*. Na Slov.
Cigánstvo, a, n. = *cikáni*. — **C.** = *lež*, *klam*. Slez., mor. a slov. Žije z c-stva Brt. Ale to nešťastné c. zavše ho odvrátilo. Dbš. Sl. pov. VIII. 44.
Cigány, pl., m. = *modravé brambory*. Mor. Brt, Bka., Vck. — **C.**, druh *jablek*. Mor. Brt. v Osv. 1884. 50.
Cigarnice, e, f. = *cigarovka*. Šm.
Cigaro = podlouhlý svitek tabákových listů ku kouření. Kram. Slov. Vz S. N.
Cigorie = *cikorie*. Slez. Tč.
Cigun, a, m. = *cikán*; *lhář*. Slez. Tč.
Cigunka, y, f. = *cikánka*; *lhářka*. Slez. Tč.
Ciha, y, f. = *vřeteno*. Slov. Ssk. Vrti sa ako ciha. Mt. S. I. 98., Sb. sl. ps. 1. 98., Dbš. Sl. pov. I. 130.
Cihati = *bíti*; *hltavě jísti*. — **komu** Ten mu jich nacihal (naložil). Mor Knrz. — **kam.** Ten to do sebe cihá (hází). Ib. Knrz.
Cihel', tlu, m. = *cihla*. Slov. Ssk.
Cihelka = *uhelná cihla*. Vz Briketa. Ilř. 6. — **C.**, mlýn u Křeiovic.

Cihelkový cín = v cihelkách, das Blockzinn. Šp.

Cihelna strojní. Zpr. arch. VIII. 92. — **C.**, osada u Vitavotýna, u Třebechovic, u Pardubic; samota u Choltic; Antonidorf, ves u Sušice; Neudorf, ves u Nadějkova; Michov, samota u Golč. Jeníkova; Ziegelhütte, samota u Dobříše; Ziegelhütten, ves u Slavkova (Schlaggenwald. Cf. Blk. Kfsk. 1138.); Ziegelschlag, vsi u Jaroměře a u Kr. Hradce; Zihelna, samota u Votic; *C. Nová*, sam. u Písku; *C. Stará*, sam. u Písku a u Konic (na Mor.); *C-ny Nové*, sam. u Písku. PL.

Cihelnatý, ziegelreich. Rk

Cihelní. Ad 1. C. iis, Dch., droba. Zpr. arch. VIII. 22. — Ad 2. C. zdivo. Us. Pdl. C. střecha. J. tr.

Cihelnice. Tk. II. 533.

Cihla. Cf. Šfk. 226. Die Ht. Brs. 84. z něm. Ziegel a toto z lat. tegula. Vz o cihlách KP. IV. 362. C. = jistý druh hlíny s pískem uhnětené, v podlouhlých čtverhranech usušené nebo vypálené a ku stavbám sloužící. Vz Kram. Slov., S. N., Mkl. Etym. 29. C. sklovatělá (kzhřice), der Klinker, lehká či porovitá či průlinčitá, der Backstein, Sl. les., ohnivzdorná (šamotka), der Chamottziegel, Šp., vz KP. IV. 367., šlemovzná, ZČ. I. 240., popelná, lisovaná, strusková, litá, dutá, žlabová, Zpr. arch. VIII. 72., 92., 93., IX. 26., klínová, škvárová. Us. Pdl. Cihly římské a řecké. Vz Vlšk. 489. — **C.** = *kus sýra podoby a velikosti cihly*. Us. Pdl. Vz Cihličkový.

Cihlanina, y, f., das Ziegelwerk (im Büttenb.). Šm.

Cihlaný = *cihelní*. C. pec. Slez. Tč.

Cihlář pleská cihly. Dch. Co činil c., bylo-li mu uděláno? Vz Mus. 1853. 482. O c-řích vz Tk. II. 533. — *C. Jan*, Blk. Kfsk. 1094., Mat. ib. 1093. — **C.**, samota u Batelova.

Cihlářka. — **C.**, samota u Smíchova.

Cihlatý, ziegelig. Ssk.

Cihličkovati = *žehliti*. Loos.

Cihličkový sýr, der Ziegelkäse. Dch. Vz Cihla.

Cihlitosť, i, f., die Ziegelartigkeit, Ziegelfarbe. Šm.

Cihlitý, ziegelartig, -farbig. Šm., Rk.

Cihlovák, u, m., das Ziegelerz. Šp.

Cihlovati = *cihlou hladiti*, mit einem Ziegel glätten. Šp.

Cihlově, ziegelroth. C. obarvený. Us.

Cihlovitý, vz Cihlový.

Cihlový = *z cihel*; *cihlově barvený*. C. moučka, NA. IV. 177., klenák, špalíček, Zpr. arch. IX. 56., gotiká. Osv. I. 369. C. olej. Vz Mllr. 73.

Cihnouti = *udeřiti*. U Polné. Olv.

Cihoriti = *ceceriť*. Voda cihorí. Slov. Hdž. Čít. 157.

Cihovice, dvůr u Vltavotýna.

Cich, u, m. = *list propouštěcí*. Pal. Děj. IV. 2. 125.

Cicha. Mám tam starou cichu, tu si rozpářu, potom tě, mužíčku, do ní zavážu. Sš. P. 666. — **C.** = *veliké břicho*, *pandero*. U N. Kdyně Rgl. — **C.**, y, m. = *nenasyta*. Ib. Rgl.

Cicho = *ticho*. Daj ma, Bože, kam sceš, len ma c. polož. Slov. Rr. Sh.

Cichorae-us, a, m., vz Čekanka, Jir. Rak. I. 124.

Cichorie = *cikorie*. Cf. Čl. Kv. 169., Kk. 163.

Cichorka, y, f. = *cikorie*. Vea. I. 7.

Cichorkový, Cichorien-. C. továrna. Ves. I. 8.

Cichov, a, m., ves u Klobouk na Mor.

Cichovati něco = *znamenati*, *pozorovati*, wahrnehmen. U Nezamyslic. Bkř.

Cichtati, cichtovati se (zimou), beben. Cf. Cechtati. Rk.

Cikada, y, f. = *kříš*. C. zpěvná, c. orni Schd. II. 522. Vz S. N. — **C.**, y, m. C. (Koděda) Jan Václ., děkan. 1609. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 540., Jir. Ruk. I. 124.

Cikán. O jejich původu a vlastnostech vz Kram. Slov., S. N. Cf. Mkl. Etym. 29 Hulí jako c. na příkopě = *silně kouří*. U N. Bydž. a Kr. Hrad. Kšť. Pochutnáš si jako c. na sciplém honseti (špatně). U N. Bydž. Kšť. Uděláš-li c-vi něco, nepřeje ti nic jiného, než zlého souseda. U Uh. Hrad. Tč. Každý c chváli svého koně; Cikánovy děti nebojí se jiskor. Bž. Vz Cigán a víc o c-nech v Er. P. 408. Cf. Tk. III. 621., Žer. Záp. II. 182. — **C.** = *tulák* atd. Chop se toho jako c. krádeže (rychle). U Litomyšl. Bda. — **C.**, os. jm. Tk. IV. 132., Tk. Žk. 80., Blk. Kfsk. 1292., Sdl. Hr. I. 207., S. N. X. 123.

Cikáně. Vítr foukal, zima bylo, c. se narodilo; vítr fouká, zima je, c. už tancuje U Řenčova. Cf. Er. P. 408.

Cikánečka, y, f., myzlivna u Nov. Města v Brněnsku.

Cikánek, nka, m. = *malý cikán*. — **C.**, samoty u Plas a Něm. Brodu. PL. — **C.**, os. jm. Blk. Kfsk. 1292.

Cikániti, vz Ciganiti.

Cikanka, y, m., os. jm. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 540.

Cikánka, y, f. = *houba*, *ryzec luční*, *zemanka*, *pečurka*, *couralka*, *žampion*, *bedla uhelka*, agaricus campestris, der Angerling. Sl. les., Rstp. 1819. — **C.** = *karuška*, *zapomenutka*, *sedmikrása ozimá*, *matečník menší*, *chudobka*, *jiskerka*, bellis perennis. Vz Rstp. 868., Mllr. 23. — **C.** = *špatná střelba*. Škd. — **C.**, vsi u Nov. Města v Brněnsku a u Richmburka; samota u Lomnice v Jičínsku; hospoda u Vinohradů; Goldene Sonne, hospoda u Vlašimě. PL.

Cikánkový. C. (hubová) omáčka, die Champignonsauce. Šp.

Cikánov, a, m., pole u Dubu na Mor. Pk.

Cikánovati se s čím = *trápiti se*, *soužiti se*, *zlobiti se*. Us. Hsp.

Cikánsky, auf Zigeunerart. Darovati jest pansky, nazpět bráti c. Bž.

Cikánský jazyk. Vz Šrc. 350.—351., 412. Vzíti c. právo na někoho (i. e. koště). U Kr. Hrad. Kšť. — *C. dvůr*, Zigeunerhof, samota u Borovan.

Cikánština, y, f., die Zigeunersprache. Šd.

Cik-cak = *sem tam*. Zoral to pole cik cak. Us. Kšť.

Cikhaj, e, m., Cikbay, ves u Žďárecku na Mor.

Cikla, y, f., cakile, der Meersenf, rostl. Slb. 690., Mllr. 23.

Ciknouti, vz Cikati. U Ronova. Rgl. Na Mor. Dšl.

Ciko, a, n. = *maso* (v dětské řeči). Slov. Neslobodno holé c predávati. Dbš. Obyč. 137. — **C.**, a, m. = *piján*. Slov. Rr. Sb.

Ciknr, u, m., das Rieseln. Vz Cicour. Ssk.

Cikorie dlouhá, magdeburská. Us. Pdl. Vz Kram. Slov. 58. (Cicborka), Mllr. 33.

Cikorka, y, f. = cikorie Us.

Cikota, y, m. C. z Perknlřova. Blk. Kfsk. LXXXIX.

Cikúta, y, f. = *bolehlav*. Slov. Bern.

Cíl, vz Mkl. Etym. 29. K tomu cíli a konci. Mus. 1880. 339. Poslední cíl bytosti Hlv. 264. Požitek buď cílem každé snahy. Čch. Bs. 63. Položilť jest Buoh c. žádosti tělesné jakožto i moři; C. člověka jest nadpřirozený. St. Kn. š. 90., 251. — **C.** = *terč*. Daleko za cíl boditi (nadsaditi) Km. Za cíl koho ostaviti. Kom. Vždy chce sedéti na okénci jako cílem se učinic, aby na ni každý bleděl. St. Kn. š. 102. — **C.** = *úmysl* atd. Předmět a c. žádosti. Dk. Vše k tomu cíli ode mne mlnveno, aby . . . Ler. — **C.**, os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1292.

Cila, y, f. = Caecilie. Ssk.

Cilbes, u, m. = *limba*, pinus cembra, Zirbelkiefer. Mllr. 79.

Cilbestřice, e, f. = *cilbes*.

Cilda, y, f. = Cecilie. Prk

Cilla, e, m. Č. Šimon. Tk. V. 113.

Ciliarní sval. Dk. P. 57.

Cilifinda, y, f. = *špatná káva*. U Klat., Plzně. Prk., BPk.

Cilink! kling! Rk.

Cilití. — co komu. Před nlm nebožka Dorota někdy mluvila, že plášť i jiné všecko cílila Anničce, bratranici své odkázati chtěla). NB. Tč. 196. — **kam.** Ty snad myslíš, že nevím, kde a kam ty ciluješ. Koll. Zp. II. 303.

Cílni, Ziel-. Šm.

Cilovati, den Termin bestimmen. Šm.

Cilovník = *průhledník, přícilník, měřítko*, das Abseben (am Gewehr), Visir, der Diopter. Čsk.

Cimazin, u, m. = *nějaká látka na šaty*. Val. Brt.

Cimbál. Vz KP. II. 300, Kram. Slov., Cymbál, S. N., Mkl. Etym. 29.₃Prodám ovce, kúpim krávu, dám peníze do c-lu; Muzika mu hrála do bílého rána, dal synek muzice tolar do c-la; Dal si udělat z řepy c , tak sobě cingal, z cibule paličky. Sš. P. 534., 598., 683. — **C.** = *široký límec* v zadu na halenách obyvatelův Uher. Brodu a Uher. Hradiště. Brt. v Osv. 1884. 31. Kdo takovou halenu nosí, slove *cimbalistou*; *střapkář*, kdo nosí na c-lu střapec. Sbtk. Krat. h. 147. — **C.**, a, m., alter Kerl. U Místka. Škd.

Cimbale, e, n., samota u Semil.

Cimbálek, lku, m. = *malý cimbál* (hudební *nástroj*). Zabrěte mně na husle, také na c., a ve staré na baso, pokud držím žbánek. Sš. P. 616. — **C.**, cotyledon, das Nabelkraut, rostl. Slb. 564.

Cimbálisko, a, n. = špatný cimbál.

Cimbálista, y, m., pl. *ště* = *kdo hraje na cimbál*. C. pořád zbusta na svůj cimbal pere, dyž mu do ňé často bází, po straně se směje. Sš. P. 617. — **C.** = *halenář*. Vz Cimbál (límec).

Cimbální, Cimbel-.

Cimbálnice, e, f., die Cymbelschlägerin. Šm.

Cimbálnička, y, f. = nolana, rostl. C. modrá, n. grandiflora. Dlj. 48.

Cimbálník, a, m. = *cimbalista*, kdo na cimbál hraje. Bern. Sá. — **C.**, os. jm. Mor. Šd.

Cimbati, zalen. U Místka. Škd. Cimbej to sem = dej to sem. Ib. Tč.

Cimbolek, lku, m. = *střapec*. Val. Brt. D. 202.

Cimbrlať = *zvoniti*. U Cbocně. Ktk.

Cimbule, e, f., der Spielkragen (auf den Schiffen ein Reif). Šm.

Cimbulkový. C. železo, Speicbringeisen, n. Šm.

Cimbulky, pl., f., Naben-, Speichringe. Šm.

Cimbura, y, f. = *cimbuří*. Slov. Ssk.

Cimburať, i, f. A slaď jebo mlieka pije už dúškom c. zbujnelá. Čkžk. II. 151.

Cimbuří římské. Vz Vlšk. 66., 70. **C.** = *zubatý vrch hradní zdi, jehož skuliny ku střílení sloužily, kdežto jeho vyvýšeniny střelce chránily*. Kram. Slov., S. N.

Cimbuřiště, ě, n., der Mauerkranz. Pl.

Cimburk, a, m. Tov. 129. Ctibor z C-ka (Tovačovský), asi 1437.—1494. Vz Tk. IV. 724., Žer. Záp. I 236, Tl. H. I. 3. vyd. 57., 58., Jg. H. l. 2. vyd. 541., Jir. Ruk. I. 126., Sbn. 299, 648., 720., 779., Šb. Děj. řeči, 2. vyd. 233., S. N. Z C-ka Jan. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 541. Z. C-ka. Vz Sdl. Hr. I. 54., 61., 177., II. 219., IV. 369.

Cimbuřovitý = *podobu cimbuří majicí*, mauerkranzartig. NA. I. 62.

Cimé, é, f. = *cimín*. Šm.

Cimelie, z řec = *poklady*, slovon v archivech nejvzácnější rukopisy, unica. S. N. XI. 359.

Cimelka, y, f. = *malá kuželka*, jíž hoši holemi a kamením pobybnjí. U Nové Vsi v Kruml. Bauer.

Ciment. — C. = *plecháč*. Na Slovácku. Brt. Cf. Cěnka. Vyklopili (vypili) náble cimenty. Sk. Črty. 9. — **C.** = *skořice*, cinnamomum. Dh. 93.

Cimentní sazba, der Cimentirungstarif. Dcb.

Cimentovací úřad římský. Vz Vlšk. 64

Cimentovaný; *-án, a, o*, zimentirt. C. závaží. Pdl.

Címer, u, m., das Wappen. Slov. Ssk., Bern. Na vosku címer zemanský pečatú tlačiť neosoží, jak nechceš cuostí zemanských mať. Slov. Tč. Kokusový pokáls c-rom; Stricborný pohár s vrytým c-rom. Sl. let. I. 326., 327. Cf. Mkl. Etym. 29.

Címerní, Wappen-. C. knižka. Slov. Bern.

Cimernictví, n., die Wappenkunde. Slov. Bern.
Cimerník, a, m. = *herold*, der Wappenträger. Slov. Bern.
Cimice, Zimitz, ves u Sušice.
Cimin, u, m., *cimé*, ě, f., cinnamomum, Zimmet, m. Šm.
Cimpr, campr. Je to na c. c. (zcela rozedrané atd.); Rozsekal ho na c. c., Einen in die Pfanne hauen. Dch.
Cimprláček, čku, m. = *křiváček, malý vulašský nožíček, kudla*. Slez. Šd., Laš. Brt. D. 202.
Cimra, *camra*, y, f. = *nimravá ženská, kuňka*. U Jilemn. Ktk.
Cimrhanzl, a, m. C. Tom., prof. v Plzni, nar. 1840., spis. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 181.
Cimrovati = *s chutí jísti*. U Kyjova.
Cimruky, die Dolany. C. Malé a Velké, Klein-, Gross Ziegenruck, vsi u Kašperských Hor. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1201., Sdl. Hr. I. 7.
Cín. Vz Cin cin.
Cín. Cf. Mkl. Etym. 29. Blackzinn oprav v Blockzinn. C. k pájení, das Löthzinn, Šp., zrnitý, das Kornzinn. Sl. les. Cf S. N., Šfk. 299., Včř. Z. i. 70., Br. N. 208., Schd. II 55., Šfk. Poč. 307., Schd. i. 349., KP. IV. 171., Kram. Slov.
Cina, y, f. = *cín*. Slez. Tč.
Cinadr, u, m., **cinadra**, y, f., das Fischhäuschel. Ssk. Aby (jeď) v c. vsul, kdyžby pánu štiku dal jésti. Pč. 38.
Cinánek, nka, m. = *činčálek, hezounký* (v dětské řeči). Kšá.
Ciňaný = *cíněný*. Slez. Cf. Cina. Tč.
Cinař. Vz Tk. II. 376., 381.
Cináreň, f. = *cinárna*. Slov. Ssk.
Cinatý. C. soli, Zinnoxydulsalze, chlorid, Zinnchlorid, hydrát, Zinnhydrooxydul, kysličník, Zinnoxydul. Sl. les.
Cincať = *píti* (v dětské řeči). U Nové Kdyně. Rgl.
Cin cin! Poslyš, jak to cinká! Er.
Cincur, a, m., bombylius, die Rüsselfliege. Šm.
Cincúr, u, m. = *cancor; cicour*. Slov. Ssk.
Cinčitý sirník. Zl. klasy 1856. č. 13.
Cinda, y, **cindač**, e, m. = *louda*. U Jilemnice.
Cindati se = *loudati se s čím*. U Jilemnice.
Cinečnatoammonatý chlorid, sůl spájecí, das Löthsalz. Sl. les.
Cinečnatý. Tak slovou sloučeniny cinku. Km. (nový běh) ii. 206. C. křemičitan, kalmin hranolový, das Kieselzinkerz, Kieselgalmei. Sl. les.
Cíněnka, y, f. = *lžíce cíněná i plechová*. Val. Brt. D. 203.
Cingáč, e, m. = *cingiláč, cangač*. Ssk.
Cingačka, y, f. = *cengačka*. Ssk.
Cingadlo, a, n. = *cengadlo*. Ssk.
Cingálek, lka, m. = kdo se pořád sem tam činga, der Herumschlemper. Mor. Šd.
Cingár, u, m. = *jablko*. Mor. Brt.
Cingarka, y, f. = *zvoneček*. Slov. Bern.
Cingati. — jak. Ja sem krav nevidél, enom sem jich slyšel, jak pěkně c-ly, jakby Lusle hrály. Sš. P. 102.

Cingavý = *cengavý*. Ssk.
Cingeb, gbn, m. = *bombolec*. Slov. Bern.
Cingélať = *cinkati* — **kde**. Zvonek ve zvonici cingélá: cingélom. Brt. D.
Cingler, u, m., der Eiszapfen. Slov. Ssk.
Cingiláč, *cingáč*, *cinkáč*, e, m. = *malý zvon*. Slov. Rr. Sb.
Cinglet, u, m. = *zvonění umíráčkem*. Vz násl. C. mu zvonili. U Uh. Hrad. Tč.
Cingletati komu = *umíráčkem zvoniti* (Cf. Cinglet), das Zügenglöcklein läuten. U Uh. Hrad. Tč.
Cingot, u, m. = *cengot*. Slov. Ssk.
Cingrie, e, n. C. = obroušená sklíčka, z nichž se závěsné svícny skládají. U Chocně. Ktk.
Cinchonicín, u, m., v lučbě. Vz Šfk. 626., Šfk. Poč. 578.
Cinchonidin, u, m., v lučbě. Vz Šfk 626., Šfk Poč. 578.
Cinchonidinný siran. Nz. lk.
Cinchonin, u, m. $C_{19}H_{22}N_2O_2$, das Cinchonin, praeparat chininový. Vz Slov. zdrav., S. N., Šfk. 626., Šfk. Poč. 577.
Cinchoninný siran, cinchoninum sulphuricum. Nz. lk.
Cinchonka, y, f., die Chinarinde. Rk.
Ciničitan, u, m. C. sodnatý, zinnsaures Natrium. Sl. les. C ny, zinnsaure Salze. Nz. Vz Šfk. Poč. 308.
Ciničitý, Zinn-. C. kyselina, Zinnsäure, kysličník, -oxyd, Nz., chlorid, -chlorid. Sl les.
Cinifadl, u, m. = *cinifál*, druh révy. V Podluží. Brt.
Cinifálový, Gutedel-. Šm. C. víno.
Cinišpánové z Heršláku. Vz Sdl. Hr. II. 301.
Cink. Str. 133. 6. ř. sh. smaž *polokoc*. Cf. Včř. Z. i. 10., Bř. N. 208. V 10. ř. sh. přidej: Vz Drye, Eso. A on ji (truhličku) vylámal a vzal z nie k prosbě tej své švekruše dva cinky, medenčku a konvičku. NB. Tč. 143. — C., a, m. *C. Mikuláš*. Vz Tk. III. 182, 245. — *C. Alois Sudimír*. 1839. Vz Jg. H. I. 2. vyd. 541.
Cinka, y, f., u truhlářů, die Zinke. Šm.
Cinkáč, e, f. = *kovový peníz*. Budou-li c-či, budou také poslnchači. Lpř., Č. M. 162.
Cinkal, a, m. = *cinkač*. Rk.
Cinkání, n., das Geklingel, Schellen. C peněz, rolniček. Us. Dch., Pdl.
Cinkatec, tce, m. = *co cinká* (žertem). Vz Sbth. Kr. h. 29.
Cinkati. — koho cinknouti = *udeřiti*. U Zábřehu, Prostěj. a j. Vch., Kčk. — **oč**. Láhev cinkla o podlahu. Hrts.
Cinkava, y, f. = *čápencová hornina*. Frč. G. 70.
Cinkit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 198.
Cinko, a, m. = *mladý kůň*. Slov. Ssk.
Cinkograf, a, m. Us. Vz násl.
Cinkografie, e, f. Vz KP. I. 401., IV. 542.
Cinkotina, y, f., u mysliv., das Zinkengehörn. Šm.
Cinkovka, y, f., vz Cinkový.
Cinkovna, y, f., das Zinnwerk. Rk., Loos

Cinkový. Zinken-, oprav v: Zink-. C. pilka, cinkovka, die Schliessäge, zeleň, das Zinkgrün. Sl. les.

2. **Cinky.** Cinky, břinky, podkověnky. Pk. Ps. 30. — *Cinky, linky*, kling klang! Rk

Cinnabarit, u, m. = *rumělka*. Bř. N. 228., Krč. G. 457.

Cinnamein, n, m. = *bezvárný styracin*. Vz Šťk. 530., Šťk. Poč. 551.

Cinnamyl, n, m. = *skořicová silice*. S. N.

Cinnamylan, u, m. C-ny, cinnamylsaure Salze. Nz.

Cinnamylový aldehyd, Cinnamylwasserstoff, m.

Cinobr. Vz KP. IV. 700.

Cinoš, e, m. = *kůň barvy plesnivé*. Mor. Brt.

Cinov, a, m. (Činov, Schinau), ves v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 99.

Cinovačka, y, f., vz Kleště.

Cinování, n., das Verzinnen. C. žcleza. Mj. 19. Vz KP. IV. 177., Kram. Slov., Čs. lk. VI. 31., S. N.

Cínovaný; *-án, a, o*, verzinnt. C. trubice olověná. Us. Pdl.

Cinovatel, e, m., der Zinner, Verzinner. Loos, Šp., Ssk.

Cinovec = kassiderit. Vz Schd. I. 349., KP. IV. 172., S. N., Bř. N. 194., 195., Šťk. Poč. 308.

Cinovy (Cínov) *Dolejní* a *Hořejní*, vsi v Boleslavsku. Vz Blk. Kfsk. 803., 844.

Cint hubený = *velmi hubený*. Na cint hubený. U N. Bydž. Mý.

Cinta, y, f. = *cinták*, junger Lecker. — C. = *špatný člověk*. To je c.! U Třehonina. Olv.

Cintáček, vz Cinták.

Cinták, a, m. = *cinta*, junger Lecker. Dch.

Cintálek, lka, m., o dětech majících po ústech zbytky od nápoje, der Milchbart. Dch.

Cintanina, y, f. = *šplochtanina*, das Gepantsche. Dch.

Cintanosť, i, f., die Affektation. Rk., Loos. Vz Cintati.

Cintaný, affektirt. Rk., Loos. Vz Cintati.

Cintati, geifern; na Slov. také kokettiren, zimperlich thun. Loos. — C., pantschen. Necintej (nevylévej vody ze štoudve). Us. Dch.

Cintavosť, vz Cintlavosť.

Cintavý, *cintlavý* = *lepý, štíhlý*, dünn, schlank, Slov. Bern.; zierlich; empfindlich. Loos. Koll. Zp. I. 397. Tam znie, drumblička, ten šum tvoj cintlavý, kde si duša dušu obímá, pozdraví. Ntr. V. 59., Sldk 70.

Cinter. Také na jihovýchod. Mor. Brt. A ten ghelský c. kolem malovaný, leží tam Michálek pěkně pochovaný; A my máme cinter zas, v kterém leží tento ras. Sš. P. 166, 621. V martinskom cintoríne lipka zelená, tancujú mládenci, všetcia sú pod perí, mnzika im hrá. Sl. ps. 237.

Cintlavosť, i, f. = *leposť, štíhlosť, stepilosť*, die Schlankheit, Dünne, Slov. Bern.; die Zierlichkeit, Empfindlichkeit. Loos.

Cintlavý, vz Cintavý.

Cintor, a, m. = *cinter*. Slov. Ssk.

Cintovati se. U N. Kdyně, u Domažl. Rgl., Němc., Jrsk.

Cinůvka, y, f., *hruška*. Mor. Brt.

Cinvald, s, m, Zinnwald. *C. Český*, ves v Teplicku; *C. Saský*, mě. v Sasku. Vz S N.

Ciny, **ciny**. Bol som gajdoš, čo gajdoval za groš, a to všetko ciny ciny, od dzedziny do dzedziny. Sl. spv. IV. 140.

Cinže. Z lidí činže bral a je šacoval. Půh. II. 195. C. hospodáři náležitá předně zaplatiti se měla. Vz Cor. jur. G. XXXII.

Cinžovati = *daň, úroky bráti*. List. hrad. 1495. Tč.

Cip. Na cip, cip! (Volání na slepice). Vz Slepice. Mor. Brt.

Cip, u, m., ulice na Starém Městě v Praze. Vz Tk. II. 212, 248. — **C.** v geom. Vz Jdn. Geom. II. 45.

Cipa. Cf. Ciba.

Cipal, a, m. C. hlavatý, mugil cephalus, ryba. Vz Frč. 296.

Cipán, a, m. = *druh ryb* prsopiýtevných, kaprovitých. Škd.

Cipatosť, i, f., Zipfigkeit, f. Šm.

Cipatý. C. křídla motýlí. Stn. I. 13.

Cipavka, y, f., eine Schafgattung. Šm.

Cipěati = *syčeti, sipati*. Slov. Iiostinská nevládala už ani kričať a len tak čiepala ako kurčä, keď omdlieva. Dbš. Sl. pov. III. 63.

Cipel, vz Cip.

Ciperia, *ciperja*, e, f. Kvítí c. jmenované t. j. polní hřebíčky bílé i červené. Koll. IV. 150. (II. 507.), Waldnelke, Ssk., Pfingstnelke. Rk.

Ciperka, y, f. = *ciperia*. Rk.

Cipika, y, f. = tipioka maussache, moučka ze šťávy z hulev manihotových. Vz Rstp. 1341.

Cipín, a, m., Zippendorf, ves u Krumlova. Arch. III. 493., Tk. Žk. 13., Sdl. Hr. III. 301.

Cipka. Vz Mkl. Etym. 29.

Cipkati = *drobným kročkem jako cipka* (kura) *kráčeti*. Slov. Ssk. Len tak za nami cipkal. Rr. Sb. — **C.** = *slepice škubati*, rupfen. Slov. Ssk.

Cipkati, cip cip schreien. Slov. Ssk.

Cipkatý, langzackig. Šm., Loos.

Cipky, pl., m., dünne Gewebebretterchen, lineal förmige Bretterchen im Webestuhl. Ssk.

Cipl, a, m. C. Jan. Vz Blk. Kfsk. 967.

Cipla z Kravska. Sdl. Hr. IV. 369. — **C.** = *tepna*. Slov. Ssk., Šm.

Ciple = *střechýle, rampouchy*. Mor. Brt. D. 203.

Ciplik. — **C.**, vz Cip.

Ciplišek, šku, m. = *košíšek*. U Jilemn., Bezděza. Kol. ván. 74., 75.

Ciplosť, i, f. = *cintlavosť*. Slov. Bern.

Ciplý = *cintlavý*. Slov. Bern.

Cipnica, e, *cipnička*, y, f. = *plachta na trávu*, das Grastuch. Mor. (dol.). Brt.

Cipokřídlec, dlce, m., acaena, motýl. C. bezový, a. sambucaria. Kk. Mot. 253.

Cipolek, lku, m = *koláč z černé mouky*. Na Slovácku. Mtl.

Cipov, u, m. = *cipolek, bochňa, pieceň.* Slov. Rr. Sb., Bern., Č. Čt. I. 77.
Cippeli-us, a, m. C. Jos. Leop., děkan, † 1826. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 541., Jir. Ruk. I. 126.
Cipr, campr = *cimpr, campr.* Us. u Veselí n. Luž., u Lomnice a Vltavotýna. Jdr.
Ciprianka, y, f., samota u Klatov.
Cipridka, y, f., cypris, korýš. Vz Schd. II. 528.
Cipulienka, y, f. = *slepička.* Cf. Cipka. Slov. Phld. V. 74.
Cipuška. Hdk. C. 377. — *C-ky* = ptáci, kteří se líhnou vidomí a pýřím pokrytí a opouštějí hnízdo hned: kury, běhavci, babáci a ptáci vodní, die Nestflüchter. Vz Schd. II. 440.
Circa, *circiter*, lat. = *asi*, beiläufig. Kb.
Circenský. C. hry v Římě (od cirku). Vz S. N.
Circumpolarní = *obtočnový.* S. N.
Circumscriptive = *opisné.* Btk.
Circumsice, e, f. = *obřízka.* Slov. zdrav.
Circus římský. Vz Vlšk. 489.
Cirečka, y, f. = *říká se malým děvčatům.* Brt.
Ciren, u, m. = *pánev*, die Sudpfanne. Šp.
Cirenek, nku, m., die Setz-, Schlämmpfanne. Šp.
Cirhan, a, m., samota u Budějovic.
Cirifandel, dlu, m., Cirifandel, eine Traubenart. Slov. Bern.
Cirikání, n. = *cvrkání.* I přemilým sa na ďál c-ním švrčkov ozývá. Slov. Hol. 313.
Cirkas, n, m. = lehká letní látka z vlny, bavlny n. lnu. Vz S. N.
Cirkev. Cf. Mkl. Etym. 28. Jak se sklo- ňovalo? Vz Pdg. 1886. 170.
Církevnický, zur Pfarre, Kirche gehörig. Slov. Ssk.
Církevník. Jak to již nejstarší c-ci ne bez podivení pozorovali. Sš. I. 14. Kdo do počtu mých c-ků přináležel. Koll. IV. 175.
Církevnoslavský. C. řeč. Koll. III. 93.
Cirklice, e, f. = *rejsek, náčiní truhlářské*, das Streichmass. Šand. II. 88.
Cirknice, e, f., Zirknitz, mé. v Krajině. Vz S. N.
Cirkon, mineral. Vz Bř. N. 186., Schd. II. 49., Osv. I 667., KP. III. 188., IV. 304., S. N.
Cirkonitý, Cirkonium-. C. kysličník, -oxyd, soli, Cirkonoxydsalze. Nz.
Cirkoni-um, a, n. = prvek z počtu lehkých kovů. Vz S. N., Schd. I. 263.
Cirkonový syenit. Cirkonsyenit. Krč. 238.
Cirkovice, Zirkowitz, ves u Litoměřic.
Cirkový, Cirkus-. C. hry. Šmb. S. I. 70.
Cirkulační kamna. Zpr. arch. XI. 41.
Cirkulář, vz Oběžný.
Cirkularka, y, f. = *kulatá pilka soustružnická*, die Cirkularsäge. Hk., Sl. les.
Cirkularní čáry, Vnč. 48., pila (cirkularka). Zpr. arch. VII. 28. — *C.* = *oběžný.* C. list. Šm.
Cirkulatka, y, f. = *cirkularka.* Škd.
Cirkumpolarní hvězdy (točnoblízké). Stč. Zem. 61.
Cirkus, u i cirku, m., pl. cirkusy (cirky by nebylo asi srozumitelné). Vz Circus, KP. I. 123., 411., S. N.
Církva, y, f. = *církev.* Slov. Rb.
Cirkvice, Cirkwitz, ves u Kutné Hory: Cerkowitz, dvůr u Jankova. PL., Tk. II 449., 464., III. 36., 40., 45., V. 135., 143., Blk. Kfsk. 1116. — *C.*, die Kapelle; der Götzentempel. Šm., Loos.
Cirie, gänseköthiges Erz. Šm.
Cirok, u, m. C. obecný, sorghum vulgare, die Mohrenhirse. Sl. les. Cf. Rstp. 1713., Schd. II. 265., Slb. 176., Kk. 109., S. N. C. cukrový. Mllr. 100.
Ciroka, y, f., řeka na Slov. Č. Čt. II. 352
Ciroš, e, m. = Cyrill. Brt. D.
Cirrhosa, y, f. = *žlutoba*, ústroj stvrdlý, scvrklý. Vz Čs. lk. II. 135., IV. 213., VI. 129., X. 46., S. N.
Ciruša, dle Káča, kravské jm. Mor. Brt.
Ciryfluda, y, f. = *špatná káva.* U Bechyně. Mý.
Cirynk, a, m., Ziering, byla ves v Buděj. Blk. Kfsk. 655.
Ciryš, e, f., das Schusterpech. Slov. Bern. Cf. Čiriz.
Císař. Cf. Mkl. Etym. 28. Přied ciesař šel. Pass. 14.! stol. C. pro tě nepojede, chudobný tě mine, potom budeš tomu ráda, kerý pase svině; C. pro tě nepřijede ani pán od stavu, nevybírej, nepřebírej, tu ti dávám radu. Sš. P. 297. Ja vy pane císaříčku, enom mně dom propnstite mojeho milého! Sš. P. 600. Jde, kam chodí c pán pěšky (na záchod). Us. Gtb. — *C.* U císaře v Praze. Vz Tk. II. 533. — *C. Kar.*, farář, nar. 1802. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 541.
Císařečka, y, f., samota u Libně.
Císařeves, vsi, f., Kaisersdorf, ves u Kolína.
Císařík, n, m., Kaisersalat, m. — *C.*, a, m., kleiner Kaiser. Šm.
Císařiti = *císařovati.* Slov. Ssk.
Císařka. — *C.* = *katmanka císařská, pečárka* (houba), amanita caesarea, der Kaiserling. Vz Rstp. 1884., Kk. 79., Čl. 37. — *C.*, samota u Smíchova.
Císařov, a, m., Kaiserswerth, ves u Přerova.
Císařování, n., die Kaiserregierung. Za prvých dob c. Neronova. Sš. Sk. 292.
Císařovati, als Kaiser regieren. Pal. Děj. IV. 2. 229., Šmb. S. I. 251., Sš. I. 129. — **nad kým**. Koll. i. 302.
Císařovna, y, f. = *dcera císařova; císařová, choť císařova.* Dal.
Císařovstvo, a, n., imperium. Ž. wit. 85., 16.
Císařový, Kaiser-.
Císařsko-královský, kaiserlich-königlich. C. k. úřad.
Císařský. C. čaj, Ves. IV. 50., katmanka (vz Císařka), ryzec, agaricus caesareus, der Herrenpilz, Sl. les., brnška (císařská), Brt., cesta (zemská), die Kaiserstrasse. Tč. — *C. Kuchyně*, Kaiserküche, ves u Brandýsa n. L. — *C. Mlýn*, Kaisermühle, samota u Prahy (u Stromovky).

Císařův. Vrafte císařovi, což jest c-vo. ZN.

Ciselovaný; -*án*, *a*, o = ozdobený okrasami díla polovypuklého. KB. Vz Ciselování, S. N.

Ciselovati, ciseliren. Vz Ciselování.

Cisíc = *tisíc*. V jihovýcb. Mor. Brt.

Cisojan, u, m. (obřez) z circumcisio a Januarius, pomůcka kalendářská na zapamatování všech svátkův i dní svatým zasvěcených. Pk. Vz Km. 1880. 726., Jir. Ruk I. 127., Sbn., 271., S. N.

Cisic = *tisíc*. Slov.

Cisknút = *tisknouti*, *tlačiti*. Bože, pomábej a ty čerce (čerte) ciskni. Slov. Kr. Sb.

Cisleithan, a, m. = *Předlitavan*. Šd.

Cisleithanie, e, f = *Předlitavsko* (Čechy, Morava, Slezsko, Halič, Bukovina, Rakousy, Krajina, Štýrsko, Korutansko, Tyrolsko, Vorarlberg, Pomoří, Dalmacie), od r. 1867.

Cisleithanský = předlitavský.

Cisový = *tisový*. Mor. Sš. P. 378., 623

Cissoida, y, f., die Cissoide = křivá čára, která se opisuje vrcholem úhlu pravého, když jedno rámě jeho neustále paraboly se dotýká a rámě druhé vrcholem jejím probíhá. Vz S. N., Vnč. 38.

Cist, cistus, die Cistenrose. C. ledou, c. ledon; bobkolistý, c. laurifolius; cyprský, c. cyprius; ladanonosný, c. ladaniferus. Vz Rstp. 99., S. N.

Cista, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119. — C. = okrouhlá krabička z bronzu v etrurských hrobech se nacházející. Vz S. N.

Cistějov, a, m., Zinsensdorf, mě. v Dol. Rakousích. Sl. let. III. 150.

Cistek, stku, m. = *cist*. Šm.

Cistela, y, f, cistela, brouk. C. rudonohá, c. rufipes, myšobarvá, c. murina. Kk. Br. 255.

Cistelovitý. C-tí, cistelides, čeleď brouků. Kk. Br. 254.

Cisterclanka, y, f., die Cisterclenserin. Šm.

Cistercitky. Majotck, ktorý c. opustily. Sl. let. II. 203.

Cisternový, Cisternen-, Šm.

Cisterský, vz Cisterciák. Opat řádu cisterského; c. řád. Arch. V. 524. Cf. Tk. II. 177., III. 643., IV. 5., Sbn. 337., S. N.

Cistokvětý. C. rostliny. Rosc. 146.

Cistovitý. C. rostliny, cistineae; cist, devaternik. Vz Rstp. 99., Slb. 647., Rosc 147.

Ciš = *totiž*, nämlich, zastr. Št. Kn. š. 42., 246.

Ciška. Vz Výb. I. 338.

1. **Cit** = *cítění*. Cf. Mkl. Etym. 257. Cit pouhý, čistý, Jg. Slnosť. 43, tělesný i duchovní, 32., nazíravý, 32., aesthetický, 43., krásy, 43., 100., výkonný mravný, 32., smyslný, umný, 32., elegický, 46., tragický. 46. C. libý, nelibý, smíšený, elegický, mělký, hluboký, obsažný či plný (kvalitativní, objektivní), úsobní či dobný (subjektivní, formalný), spolčenský, idejní, sympathický, ethický, aesthetický, praktický, látkový, právní, společenský, těkavý; obsah, přízvuk, síla, trvání, hloubka citu; c. ukojení, sklamání, pravdy, krásy, mravného souhlasu, cbvály, mravní hany, vznešenosti; Lid říká c. 1. pocitu, 2. přízvuku pocitu, 3. přízvuku citu, 4. citu (v pravém smyslu). Dk. P. 119.—142. C. těkavý, ustálený, látkový. Dk. Aesth. 20., 25. C. vřelý, poetický, milostný, Šmb. S. I. 477., 488., umělecký, Tš., vlastenecký, Tf., národní, světský. Vlč. C. slabosti, Vrch., pro pravdu, Osv., pro čest, pro právo, pro samostatnosť, Šmb. S. I. 478., pro slušnosť, Mus. 1880. 470., pro krásu a dobro. Us. Pdl. Síla a živosť citu. Sš. II. 160. Nemá kouska citu. Us. Hnšk. O citu vz Pal. Rdh. I. 378.

2. **Cit**, **citte** = *buď ticho*, *buďte ticho*.

Citadella, *lépe*: *cittadella*.

Citan, u, m., meum, rostl. Slov. Bartol. Göm.

Citarní = *citerní*. Lpř.

Citarnický, den Zitherspieler, das Citherspiel betreffend. Lpř.

Citarnictví, n., die Kunst des Citherspieles. Lpř.

Citarník, a, m., der Zitherspieler.

Citarodrv, u, m., Geigenholz, n. Šm.

Citarohráč, e, m., der Zitherspieler. Koll. St. 27.

Citat. O zevrubnosti c-tů vz Vor. St. 83.

Citebnosť a p., vz Citobnosť.

Citěcí mysl, mohutnosť. Dk. P. 122., 145.

Citedlnosť, **citedlný**, vz Citelnosť, Citelný.

Citejcov, a, m., Kitlitzdorf, byla ves v Chebsku. Vz Blk. Kfsk. 635.

Citelně, empfindlich. C. někoho trestati. Us. Dch.

Citelný. Ad 1. C. nedostatek. Us. Pdl. Sádlo jest citelnější takhle na maštění (vydá více omastku). U Dobrušky. Vk. — Ad 2. — **čeho**. Bídy lidí jiných c. býti. Sš. I. 126. Dal nám Bůh toho i požívati i citedlnu býti. Čr.

Citěnosť, i, f. = *citelnosť*. Slov. Bern.

Citěný, gefühlt. Hluboce c. Hrts.

Citeř, e, f., Burgersdorf, ves u Trutnova.

Citera. Vz KP. II. 299., Kram. Slov., Sdl. Hr. IV. 61., S. N

Citerák, a, m., der Zitherspieler. Šm.

Citerníckу = *citarnický*. Lpř.

Citernictví, n. = *citarnictví*. Lpř.

Citerník, a, m. = *citarník*.

Citerový, Cither-.

Cithard, a, m. C. Mat., kněz, 1564. Vz Jg. H. l. 541.

Citharoedové řečtí. Vz Vlšk. 172.

Citící mohutnosť. Vz Jg. Slnosť. 31.

Citirovati, *lépe*: citovati.

Cítiti, vz Mkl. Etym. 257. — **abs.** Toho srdce nž necítí (umřel). Tbz. — **co**: samotu, svou vinu, něčích slov útěchu, pravdu výroku. Vrch. Nic necítiti; On ho nemůže ani c. Us. Dch., Sd. — **kde.** C. v sobě síla. Us. Pdl. Cítil se jako v nebi. Sá Na svých prsou cítil její tělo; Cítil slzu v oku, ve své duši radosť; Cítil v sobě touhu neznámou. Vrch. — **co jak.** Dokonale něco c. Dk. Cítí strážníka na půl míle cesty. Sá. — **se.** V 22. ř. zd. za Chč. 629. příspěl; Uzřel se přemožen. Pass. Brt. S. 177. c. praví: Mimo to jsou ještě některá jiná *nečeská slovesa* opisná na př. Cítím se po-

vinen = mám, pokládám za svou povinnost; Cítím se povolán = důvěřuji si, tuším si; Vidím se nucen, pohnut = jsem nucen, pohnut, uznávám toho potřebu, nemohu jinak než. *Ale* na str. 36. dole jsou podobné frase. Člověk po takovém kárání okřeje a se cítí. Ehr. — se v čem. Ve vášni se člověk necítí. Dk. P. 128. Kdo se cítí v penězích . . . Brt.

Citivý, fühlend. Ssk. C. duše. Hlv. 167.

Citkov, a, m., Citkow, ves u Heřmanova Městce. Cf. Sdl. Hr. I. 156., 179., 189.

Citlivka. Cf. Rosc. 45, 168., Mllr. 68., Kk., 257., Schd. II. 312., Rstp 422, Kram. Slov.

Citlivkavosť, i, f., zarte Empfindlichkeit. Slov. Ssk.

Citlivkovať, empfindeln. Slov. Ssk., Loos.

Citlivkovitý. C. rostliny, mimoseae: potuta, citlivka, obaloš, sucholec, žlazokvět, naditec, kapinice, daura. Vz Rstp. 346., 421., Kk. 257., Rosc. 167.

Citlivkový, Mimosa-, Sinnpflanze-, Fühlkraut-. C. kůra, Šp., les. Holub.

Citlivosť. Nz., Mus. 1880. 195. Vz Slov. zdrav I. 46., Jg. Slnosť 31. C. stroje, libelly, areometru, ZČ. I. 23., 294., vah. ZČ. I. 78., KP. II. 37, Mj. 76. Přílišná c. sítnice, hyperaesthesia retinae. Schb.

Citlivůstkářka, y, f., die Empfindlerin. Us. Pdl.

Citlivůstkářský. C. přepjatosť. Hš. Sl. 163.

Citlivůstkářství, n., die Empfindelei. Dk., Bdl., Hrts.

Citlivý. C. váhy, Nz., ZČ., Sl. les., libella, ZČ. I. 295., teploměr, Mj., plocha fotografa, Kod., srdce. Vlč. — **proč**: pro neštěstí sousedovo. Sá. — **proti něčemu**. Osv. I. 485.

Citmo, nach dem Gefühl. Vše c. rozhodovati. Dk. Poet. 70.

Citnatý = *citlivý, pocitný*, sentimental. Nz. C. srdce. Koll. III.

Citně. On c. spí (vše hned cítí, pozoruje). U Dobrušky. Vk.

Citnický = *krasocitný*, aesthetisch. Slov. Ssk.

Citnůstkovati = *citlivkovati*. Rk.

Citný, Gefühls-. Ssk. C. sloh, Gemüthsstil, Hš. Sl. 175., život, Gefühlsleben, srdce. Dch. Měsíčku, by bylo citného ti zoru. Nrd. Kosm. p. 36.

Citobník, a, m., der Sentimentalist. Slov. Loos.

Citobnosť, i, f., die Sentimentalität. Slov. Loos.

Citobný, sentimental. Slov. Loos.

Citobýl, u, m., biophytum, rostl. C. podivný, b. sensitivum, spicí, b. dormiens, snící, b. somnians, stydlivý, b. casta, stydlivkovitý, b. mimosoides. Vz Rstp. 261.

Citolíby, dle Dolany, Zittolieb, ves u Loun. Vz Blk. Kfsk. CXLVIII., 191.

Citoň, ě, m. = *nos*. Navrhl Ros.

Citonice, dle Budějovice, Edmitz, ves u Znojma.

Citoraz, e, f., obec v Taborsku. Tk. V. 155., 168., Blk. Kfsk. 878.

Citoslovce = *mezislovce*. Vz Jg. Slnosť. 59. C. dle něm., *lépe*: mezislovce. Brs. 2. vyd. 231. C., jímž pocit přímého výrazu docház, nenáležejí ani ku slovům pojmovým ani ke tvarovým. Bž. 62., 61.

Citoslovný. C. stupeň mluvy, živel. Dk. P. 93., 494.

Citosnivosť, i, f., die Gefühlsträumerei. Šm., Loos.

Citosvět, u, m., die Gefühlswelt. Šm.

Citov, a, m., Zittow, ves u Brodku v Přerovsku; Cittow, ves u Mělníka. V Citově u Mělníka prodávají děti za dva groše i s pentličkou. Vz Sbtk. Krat h. 24. — Cf. Tk. III. 190., V. 220., Blk. Kfsk. 7., 9., 190., Sdl. Hr. I. 5.

Citovati, lauschen. U Načeradce v Táb. Krjk.

Citovka, y, f., das Empfindungswort, die Interjektion. Loos.

Citový. C. žádosť, náružlivosť, Dk. P. 146., 156., žití, nerv. Osv. I. 65., 144., 415.

Citr, u, m. = *citroník*. Šm.

Citrakonan, u, m., citrakonsaures Salz. Nz.

Citrán, oprav v: *citran*.

Citrin. Vz KP. III. 195., S. N.

Citromel, u, m. Čs. lk. III. 229.

Citron. Vz Rstp. 190., Kk. 230., Rosc. 154., S. N., Mllr. 34.

Citronan, u, m., citronsaures Salz. Nz., Kram. Slov., Vlšk. 115.

Citronařiti, il, ení, Citronenhandel treiben. Šm.

Citronářka, y, f., die Citronenhändlerin.

Citronát, u, m. = *bílý díl kůrky citroníku pompele* (citrus decumana), *naložený v cukr*. Vz Rstp. 191., S. N.

Citroník, u, m., citrus, der Citronenbaum. C. medský, c. medica (cedrátový, c. m. cedra; citronový, c. m. limonium; limetta, c. m. limetta); c. pomaranč, c. aurantium (c. p. kalot, c. a. vulgaris; c. p. sladký, c. a. dulcis); c. pompel, c. decumana. Vz Rstp. 190., Čl. 60., Kk. 230.

Citroníkovitý. C. rostliny, aurantiaceae: čtveral, trojčlen, kvasoplod, tlustoslupka, kubárník, pětol, spuhoplod, oslizák, citroník. Vz Rstp. 186., Schd. II. 298., Kk. 230., Rosc. 153., S. N.

Citronina, y, f. C. s cukrovou mřížkou (jídlo). Hnsg.

Citronisko, a, n. = *citroniště*. Slov. Loos. — C. = *špatný citron*.

Citroniště, ě, n., der Citronengarten. Šm.

Citronožlutý, citronengelb. Rk.

Citrovoň, ě, f., citrosma = *citrovonka*. C. ježatá, c. muricata. Vz Rstp. 1383.

Citrový = *citronový*. Slov. Ssk.

Citrul. Také Slov. Ssk., Mllr. 38.

Citryn. Vz Citrin, Rstp. 190., Bř. N. 184.

Citrýnový. C. barva. Ler.

Citudella, y. f., vz Citadella.

Citupiný, gefühlvoll. C. pobled. Osv. I. 273.

Citupráz dný; *-den, dna, dno*, gefühllos. Lpř.

Citvan, ze stř. lat. zeduarium. Bdl. Cf. Schd. II. 272., Mkl. Etym. 28.

Civa (cieva), vz Céva. Sal. 238. Slov. Ssk.

Cívčiť = *do sloupků růsti*. Slov. Zasiato zbožia cievčí. Hdž. Čít. 138. — **C.** = *roubiti*, pfropfen. Slov. Ssk.

Civěti kde: na dvoře, v pokoji atd. — odkud: z okna. Us. Pdl. — s kým kde. Nejsem sova, abych s tebou v noci civěl (bděl). Us.

Civetka, viverra civetta. Ves. IV. 134.

Civetový. C. omáčka (na zvěřinu), Civetsauce, f. Sp.

Civi = *cevi*. Slov. Ssk.

Civilisační, Civilisations-. C. snahy. Osv.

Civilisatorský, civilisatorisch. C. dílo, Osv., ruka. Kos. Oi. 1. 138.

Civilisovaný; *-án, a, o*, civilisirt. C. stát, národ.

Civili-us, a, m. C. (Dvořák?) Jan, Lomnický. 1582. Vz Jg. H. l. 541., Jir. Ruk. I. 126.

Civilní zákon, ingenieur atd. Us.

Civlu, a, m., os. jm.

Civka. Leje sa ako z cievok. Slov. Zátur. Má-li někdo průjem, běží z něho jak z cívky. Na Hané. Bkř. Sere jako po cívce. U Světlé. Olv. — **C.** = *kolmý sloupec uvnitř závitků skořápky měkkýšů, stojící ve středu skořápky*. Dud. 4.

Cívkář, e, m., der Spuler. Ssk.

Cívkářka, y, f., die Spulerin, f. Rk.

Cívkati = *pomalu jíti*. Mor. Brt. D.

Cívkovati, v chirurg., katheterisiren. Rk.

Cívkový stroj. NA. IV. 37.

Cívna, y, f., die Kanne. Slov. Ssk.

Cívnatka = *cévnatka*. Slov. Ssk.

Cívník, u, m., das Stockgetriebe. Slov. Ssk.

Civnouti, vz Civěti.

Cívný, Trieb-, Rohr-, Gefäss-. Slov. Ssk.

Ciz. = **C.**, ein Gestell zum Reinigen der Flaschen. Šk., KP. V. 184.

Cizáctvo, a, n. = *cizinci*. Vrch., Osv. I. 162.

Cizák. Nuže my Slovenky, Slovenky zpěvavé, šveholme pisuličku našl matce Slávě. Ať se tomu c. nepěvavý smeje, hej! jen Váhu rodák s námi nech si pěje. Ntr. I. 163. My si známe vycinkať, houkne-li však na nás cizák, bojíme se zapinkať. Hnm. list. 1883. č. 40.

Cizerok, rku, m. = *ciz* (malý). Slov. Že mu krú skoro cizerkom z tváre padala (cicúrem tekla). Klčk. Zb. III. 57.

Cizí m.: cuzí. Bž. C. m. tjudjí. Gb. Hl. 106., Mkl. Etym. 357. *Cizí*, ne: *cizý*. Ht. Brs. 251. Loos (sloven.) píše: *cuzí*, *cudzí*, Bern. (slov.), *cudzi*, á, é; v Koll. Zpěvk. I. 90., 100., II. 39., IV. 23., V. 8., 9., 108. je *cizý* a *cuzý*; v Hr. rk. je *cisí* a *cizý* promiscue; Tč. praví v Km. 1886. 644., že *cizý* jest slovensko-moravskou zvláštností. Aus dem Slavischen unerklärlich, wurde mit dem Goth. thiuda — in Zusammenhang gebracht. Mkl. aL. 221. *Cjuzi* sonvisí se slovem *deutsch* m. diut-isc, tak že znamenalo původně *německý*; později teprve nabylo významu latinského *alienus*. GP. 152. — **C.** = *přespolní*. Jsem ti c. snad? Vrcb. Jel jest do cizích zemí. Výb. II. 40. Túhať jest každého mezi ciuzími. Dal. 11. I jeden múdrý neraď se s cizími. Dal. Jir. 4. — **C.** = *coś našeho není*. Jak se s c. věcmi zacházeti mělo? Vz Cod. jur. 406. C. jméno si dáti. Si. les. C. slov se vystříhati; Dětem chutná lip, co jest c. Dch. Meze přes c. pozemky. Sl. les. C. směnky. Us. Byl c. všednímu životu; Málo kdy spatřili cizí tvář. Šml. C. zkušenosť. Dk. P. 1. Přeneščasna c. mátí, nemozn jí vyhověti. Sš. P. 138. Na c. dozor nikdy nelze spoléhati, poněvadž cizí oko nevidí široko. Osv. 1855. 2. Kdo chce c-mu, ať nastaví svého. Wtr. Lidé, c. věci jednajíce, sobě ustavičně nepokoj činí. Jel. Enc. m. 52. Cinzie slova. Alx. Vrátíce cizie neb zlé dobytě. St. Kn. š. 30, 36. C. vlasy na se cpáti. St. Kn. š. 99. Poněvadž tak mrů pyšni svého zboží chovači, nic chudým nedávajíce, i kterak mrú ti, kteříž cizie berú? Hus II. 245. Lepší vlastní chudoba nežli c. bohactví; Snadná věc býti štědrým z cizího; Chutnější ryba na cizí mise; Chlub se cizím, kdo svého nemáš; Po cizím chvátil a své z huby ztratil; Kdo sobě cizí štěstí cukruje, zhytečně své si zhořčuje. Lpř. Se svým na světlo, s cizím do konta, třeba rovně dobré; Jak mlovíš o cizích, uslyšíš také o svých; V cizích rukách vždy větší krajíc; Dvě věci žádného nepřinášejí užitku: cizí peníze počítati a c. psa krmiti; Cizí vidíš pod lesem a svého nevidíš pod nosem; Proto jiným hlasem zazpíval, že cizího chleba se nazobal; Cizím volem chleba se nedoořeš; Chvále cizí večeře otvírej také sám dvéře. Bž. Jaký kdo jest, to v jeho moci a jak o něm se myslí a mluví, to v cizí; Před c-mi dveřmi mésti. Hkš. Svoje svato, c. nejsvětější. Km. Kdo po cizím baží, svého si neváží. Tě. exc. Lepší jeden krejcar tvůj nežli c. zlatý. Mor. Tč. C. věc bývá vždy lepší. Vz Slepice. (Cf. Sousedově koně mají zlaté oje. Súsedové slepky majú zlaté pérky. Sš. P. 390.). Z cizí škody se neraduj; Kdo o c. stojí, o vlastní se strojí; Najdeš-li kdy c. statek, máš ho dáti vždy nazpátek. Sb. uč. — **od čeho**. Cizí od milosti boží učiněni jsú. Chč. P. 130. a. — **čím**. Ač byl cizí zlým životem. Ilus ii. 225. — Vz *Cudzí*.

Cizimluv, u, m, u knihtisk., die Gänseaugen, -füssel. Šm.

Cizina. C. ostří rozum. Us. Chval c-nu, ale zůstávej doma. Bž., Hkš.

Cizinářství, n., die Fremdthümelei. Šm.

Cizincovati = *v cizině meškati*. Proto zde jenom cizincuje. Koll. I. 225. Vz Cizinovati.

Cizinec. Vz S. N. Poslušnosť a poddanosť být musí, lepšie ale je poslúchať pána svojho rodu, viery a jazyka nežli zpupným kořiť sa cudzincom. Zbr. Lžd. 247.

Cizinectví, n. = *cizinství*. Rk.

Cizinka, y, f., die Fremde. Mus. 1880. 148., Pyp. K. I. 225.

Cizinkyně, ě, f. = *cizinka*. Šm.

Cizinovati = *cizincovati*. Sš. Sk. 17.

Cizinství, n., das Fremdenthum. Dch.

Cizinstvo, a, n., die Fremden. Šm.

Cizíny, ves v Hradecku. Blk. Kfsk. 414.

Cizislov, u, m. = *cizimluv*. Šm.

Cizí se čeho. Štulc. 1. 111., Brt. S. 186. — **se čeho čím**. Neřestmi a hříchy se Boha c-me a vzdalujeme. Ev. Mat. 85.

Cizkrajov, a, m., Sitzgras, ves v Dačicku na Mor.

Cizo. Ze slov všelijak na cizo překroucených. Brt. L. N. II. 40. Chalupa přišla do ciza. Na Zlínsku. Brt.

Cizo-, vz Cudzo-.

Cizobytný, miethhäuslerisch. Rk. C. rostliny = na jiných rostlinách přebývající, aniž jako cizopasně z nich potravu nessající, jako jsou mechy, játrovky, lišejníky, řasy. Rst. 402.

Cizodobec, vynech.

Cizohlupec, pce, m., der Fremddümmling. Šm.

Cizohlupectví, n., die Fremddümmelei. Šm.

Cizojazyčník, a, m. = *kdo cizím jazykem mluví*, fremdzüngig. Šmb. S. I. 75., Sš. Sk. 20.

Cizojazykosť, i, f., Fremdzüngigkeit. Šm.

Cizojazyký = *cizojazyčný*.

Cizokrajan, a, m. = *cizokrajin*. Šm., Pl., BO., ZN.

Cizokrajin, a, m., der Ausländer. Aby žádný c. žádného zámku královského nebo hradu některého nepřijímal. Tov. 15.

Cizokrajinství, n. = *cizokrajnosť*.

Cizokrajnosť, i, f., die Fremde, das ausländische Wesen. Šm.

Cizokrajný. ZN. C. ženy, BO., nepřítel, Šmb. S. II. 87., růže, Čch. Dg. 709., dálka, Kká Td. 291., byliny. Mus. 1880. 90. a 489.

Cizokrajský = *cizokrajný*. Lpř. Sl. I. 31.

Cizoilbosť, i, f., die Fremdsucht. Šm.

Cizoložectví, n. = *cizoložství*.

Cizoložiti. Št. Kn. š. 91. — **jak.** Že od choti Krista k ďábln odstúpil jest, protož duchovně c-ží a smilní. Hus I. 119. — **s kým.** C-žil s jeho ženů. Pč. 24.

Cizoložně, ěte, n. Št. N. 139., Kn. š. 92., Koll. St. 4., 55. V starém zákoně se modláři c-ňaty nazývali. Sš. J. 150.

Cizoložník buď muž aneb žena hrdlo tratí. Cor. jur. M. XXIX., C. XLVII.

Cizoložský, Ehebrecher-. Šm.

Cizoložstvo, a, n., der Ehebruch. C. jest porušení cizího lože. Cor. jur. M. XXIX. Vz S. N. C. činitl. ZN., Št. Kn. š. 91., Zř. zem. Jir. R. 21.

Cizomluv. Vz S. N., Jg. Slnosť. 60.

Cizomluva, y, f. = *cizomluv*. Vch. Ar. 42.

Cizonárodní barbar. Koll. III. 428.

Cizoobsahý, *cizoobsažný*, fremdes enthaltend. Šm.

Cizopanství, n. = *cizí panství*, fremde Grundherrschaft. Na c. se usaditi. List z r. 1617. Zkl.

Cizopasiti, il, ení, schmarotzen. — **kde.** Nezelené rostliny c-sí na jiných rostlinách. SP. II. 98.

Cizopaska nezmarová, trichodina pediculus, prvok. Vz Frč. 20. — **C.** = rostlina přiživná, na jiných rostoucí a z nich potravu beroucí. Cf. Cizobytný, Cizopasný. Rstp. 403.

Cizopasnice, e, f. = *cizopasná rostlina*.

Cizopasník, a, m., hochplanziger Schmarotzer. Sl. les. — C. na těle a v těle lidském. Vz Slov. zdrav. I. 46., Čs. lk. I. 7, 34., 93., 176., 224., 271., Brm. 4. 2. 59.

Cizopasný. C. rostliny = na jiných rostlinách žijící, do nich kořeny svými vzrůstající a z nich potravu beroucí, Saugepflanzen. Cf. Čl Kv. XVIII., Slb. XLI., Kram. Slov. Vz Cizopaska. C. čmeláci, Brm. IV. 251., vkus. Osv. I. 373.

Cizořeč, i, f. = oxymoron. Sš. I. 106.

Cizořečiti, il, ení, eine fremde Sprache reden. Šm. Cizořečný slovník, das Fremdwörterbuch. Sl. les.

Cizorodec, dce, m. = z cizího rodu pocházející. Šmb. S. I. 283.

Cizorodosť, i, f. = *jinorodosť*, die Heterogenität.

Cizorodý. C. obyvatelstvo, plémě. Šmb. S. I. 561., 563., přísada. Us. Pdl.

Cizosnubný. Hg. Z říše rostl. 32.

Cizosnubství, n., die Allogamie. Hg Z říše rostl. 32.

Cizostranec, nce, m., Fremder, Ausländer, m.

Cizostranný, aus einer fremden Gegend. Šm.

Cizostředec, dce, m., der Chyastolith. Šm.

Cizotáctví, n., die Fremdthümelei. Dch.

Cizoták, a, m. = *cizotář*. Dch.

Cizotářství, n., die Fremdsucht. Rk.

Cizotina. Duše c-nami nasycená po vlastním touží. Koll. III. 109.

Cizotobažník, a, m. = *kdo po cizím baží*. Koll. III. 401.

Cizotvárný, fremdartig. Šp.

Cizoústý = *cizojazyčný*. Šd.

Cizovládný, fremdherrschaftlich. Rk.

Cizovlastec, stce, m., der Fremdländer. Šm.

Cizozákonnosť, i, f., die Heteronomie. Nz.

Cizozemcový, fremdländisch. C. pole, boj e-vého množstva. BO.

Cizozemec, mce, m. C-cův způsob. Dal 184. Blázen jest, ktož c-cě dobrým súdí. Ib. 37., 51. Čeáte své, ač i krastavo, nedaj v své c-cín, česká hlavo. Ib. 11. Mně c-ců nadai. NB. Tč. 245. Král miloval ženy c-ce. Bj. C-ců v radu nevřad. Smil v. 487. — Vz „*Cudzozemec*“ O jejich právech a povinnostech v starší době vz Zř. Zem. Jir. 447. a 689., Žer. Záp. II. 182., Cor. jur. 405.

Cizozemí, n. = *cizina*. Šm.

Cizozemka, y, f., die Ausländerin. Proch

Cizozemní = *cizozemský*. C. lid vojenský. Dač. 209.

Cizozvučný, fremdklingend. Lpř. Sl.

Cizoženština, y, f., die Ausländerin. Koll. I. 357.

Cizrle, e, f. = *cizrna*. Zrna zlatá tak veliká jako c. aneb vikev. V. (Jir. exc.).

Cizrna, y, f., cicer, Kichern, Kichererbse. Cf. Mkl. Etym. 116. C. obecná, c. arietinum. Vz Rstp. 393., Kk. 230., S. N., Milr. 33., Kom.

Cizrní, *cizrnový*, Kicher-. Šm.

Cizrník, u, m. = *cizrna*. Slb. 522.

Cizrnový, vz Cizrní.

Cizura, y, f., v miner., die Casalie. Sl. les. *Cizury* = *odřezky od mince*, Abschnitte von der Münze.

Cížkrajice. Vz Sdl. Hr. III. 301.

Cížkrajov, a, m. Vz Sdl. Hr. IV. 78., 157.

Cja = *tě*. V jihových. Mor. Brt.
Cjeňa = stodola pro seno, vozy a hospodářské nářadí, die Sennerhütte. Koll. IV. 16.
Cjenký = *tenký*. Také cjenké (děvy) jako trscí ohýbajú sa mi v brsci. Sš. P. 363.
Ck. Za Ht. přidej: Zv. 104. Ck mění se na Hrozenkovsku na Mor. před *i* a *ě* v *ci*: tureccí. Brt.
Ckáti, vz Mkl. Etym. 30.
Cketa = *sketa*. Smil v. 1422. V MV. nepravá glossa. Pa.
Ckilvý. Mkl. Etym. 369.
Cknúť, vz Cekati. Ssk.
Cknuti, n., das Mucken, Mucksen.
Clam, a. m., rod hraběcí pocházející z Korutanska. Hrabě Clam Gallas, hr. Clam a Martinic. Vz S. N.
Classifikace, vz Klassifikace.
Clausula, y, f., vz Klausula.
Clausura, y, f., vz Klausura.
Clav-us, u, m., lat. = *kuří oko*.
Cklo, a, n. = *sklo*. Dajte si ju aj za c., môžete sa na ňu dívať. Sš. P. 273.
Cknuti, n. O. z D.
-cky: nechtůcky (nechtě), nevědúcky (nevěda), bvizdajúcký (bvizdaje). Val. Vck.
-cký. Cf. také Gb. Hl. 103. a 104.
Cl. = *centilitr*.
Cláček, čku, m. = *podkovák* (hřebík). U Chrud. Brv.
Clairvoyance, e, f. va Slov. zdrav. I. 47.
Clarinetto, vz Klarinet.
Clarissime, titul doktora práv. Sb. uč.
Clausthalit, u, m. = *selénik olovnatý*, nerost. Bř. N. 211.
Claviatura, vz Klaviatura.
Clavicula, lat. = *klíčková kosť*.
Clearing-house = *úpravna*, das Regulirungshaus, dům, kde velkokupci, avl. peněžníci a banky své dluhy a pohledávky vyrovnávají a upravují. Skř.
Clelle, e, f. = *druh křivé čáry*. Krč. 110.
Climax, vz Klimax.
Clitoris, vz Klitoris.
Clivo. Ssk. Aby ti za mnou c. nebylo. Dbš. Sl. pov. I. 157. Vz Clivý.
Clivosť, i, f. = *samotnosť*, die Einsamkeit. Slov. Bern.
Clivý = *samotný*, einsam. Tak mi je tu clivo, locus hic videtur mihi esse solus (desertus), dieser Ort scheint mir einsam, es ist mir hier so einsam. Vz Clivo. Slov. Bern.
Clo. C. z něm. Vz Mkl. Etym. 29. V druhé ř. tohoto článku polož *hranicí státu* m.: *cesté* C. mezizemské, Zwischenzoll, z cukru, zemské, Landes-, vývozné, Ausfuhrs-, Šp., vltavské, zpáteční či vratné, Rück-, žitné, Schifferzoll auf der Elbe bei Leitmeritz, průvozní, Durchfuhrs-, zbrašovací, Prohibitiv-. Sl. les. C., kteréž není od starodávna, nemá bráno býti; Kdož kolivěk c. držl, mají z práva cesty opravovati. Nál. 156., 214. Cla, mýta na zemi nebo na vodách vysaditi sobě nemůž bez zvláštní milosti a obdarování královského. Zř. F. I. A. XX. O clech v starší době vz Cor. jur. L. XI., XII., XIII., XV., XVI., Zř. zem. Jir. A. 12., 20., R. 31., K. 51., S. 4., Tk. II. 533. O c. římských vz Vlšk. 289., 295., 296., 72.

Cloaca, vz Kloaka.
Clombilati = *kombilati*. Na již. Mor. Šd.
Cloměšek, šku, m., das Kinderbrot. Šm.
Clómek, mku, m. = *sáhonek*. V Tišňovsku. Brt.
Clona. Vz Mkl. Etym. 307. C. větví, mhly; Věků c. padá přede mnou. Vrch. C. mraků, noci, Kká. K sl. j. 10., 155. Bryčky mizí v páry cloně. Kká. Td. 186. C. přetvářky, řasná. Čch. Dg. 486., 487.
Cloniti, cf. Záclona.
Clonoš, e, m., Zollmeister, m. Slov. Ssk.
Clota = *slota*. Mkl. Etym. 308.
Cloumati se kudy: po ulicích (zdlouha jíti). Sbtk.
Clysoir (klysoár) = druh klystýrky, již nemocný sám sebe klysterovati může. Vz S. N.
Clysopompa, y, f., druh klystýrky. Vz S. N.
Cm. = *centimetr*.
Cma, y, f. = *tma*. Slov. Ve Slez. ťma, ćma. Šd.
Cmágati, mit vollem Munde küssen. Slov. Ssk.
Cmachtati se = *točiti, vrtěti se*, sich drehen. Val. Vck.
Cmantrati = rozpíciati, rozpantlati, rozkramařiti. U N. Kdyně. Rgl.
Cmar, u, m., vz Cmer.
Cmarový, Buttermilch-. Ssk.
Cmavý = *tmavý*. Slov. Na Ostrav. Tč.
Cmer, také v Hrozenkovsku na Mor. Brt. Už muožeš gazdovať jako v cmare hustom. Koll. Zp. I. 255., Sl. spv. 121. Trčí ako mucha v cmare (když počerná ženská je v bílých šatech). Slov. Zátur.
Cmerka, y, f. = *cmour, kal másla*, který se při rozpouštění másla na dně nádoby usazuje, der Buttersatz. Mor. Včr., Šd. Vz Cmor, Cmour.
Cmerkati = *srkati*. Val. Brt. D. 203., Slov. Ssk.
Cmiera, y, f., vz Brza. Slov. Ssk.
Cmín, a, m., samota u Milína.
Cmirai, vz *Cmírač*.
Cmiravý, zitzelweise Dch.
Cmirda, y, m. a f. = kdo cmirdá. U N. Kdyně. Rgl.
Cmirdati = *cmírati*. U N. Kdyně. Rgl.
Cmiter, u, m. = *cinter, hřbitov*. Na Slov. Němc. VII. 29. To je c. a v ňom spočívať budeme. Sl. ps. 331. V prostried cmitera slepec sedává. Č. Čt. II. 144., Btt. Sp. 116. Dávno odprevadili z domu deti do c-ra. Čjk. 115.
Cmoch, *cmok*, a, m. = *špinavá, ucouraná ženská*. Vz Cmok. Mor. Tč.
Cmok, a, m. = *zlý noční duch, který ženské pokouší*. Na Ostrav. Tč. Hledí jako c. = *vzdorovitě*. Brt. Vz Smok. — C, u, m., der Zunderknollen. Ssk.
Cmokati = *cicati*. Slv. Rr. Sb. Cf. Cmúlati.
Cmor, u, m. = *cmour, cmerka*. U Hostýna. Zmšk.
Cmond. Mkl. Etym. 329.
Cmoutati, zutzeln. Loos.
Cmour = *rantoška, cmor, cmerka, cmourka*. Šp.

Cmourka, y, f. = *cmour.* U Litovle. Kčr.

Cmrkati = *srkati.* Slov. Ssk.

Cmrňa, ě, f. = *kořalka*, Schnapps, m. Mor. Rk.

Cmrnda, y, m. a f. = *kdo pořád něco přelévá, se cmrndá.* Us. Rč.

CMt. = *císařská milosť.* Arch. IV. 414.

Cmudnúť, ul, utí, brenzeln. Slov. Loos.

Cmudný, nach Brand riechend, brenzlich. Slov. Ssk., Loos.

Cmuchati = *mnoho kouřiti.* Val. Vck.

Cmúkat = *cmúlať.*

Cmula, y, f. = *nadávka ženským.* Slov. Mt. S. 1. 116. Cf. Cmulo.

Cmulák, a, m. = *chlapec, ktorý rád cicá, cucá, cmoká, cmúlá; i ten, ktorý mnoho fajčí.* Slov. Rr. Sb.

Cmúlati = *cmokati, cicati; mnoho kouřiti (fajčiti).* Slov. Rr. Sb.

Cmúliti = cmúlati. Ssk.

Cmulo, a, m. = *nadávka mužským.* Cf. Cmula. Slov. Dbš. Obyč. 44., Sb. sl. ps. I. 116.

Cmúlok, lku, m. = *cumel.* Slov. Ssk., Loos.

Cmuloš, e, m. = *kdo má cumel.* Slov. Ssk.

Cmunda, y, f. = *pečivo* z uvařených brambor, krupice, česneku a petržele; tato smíšenina dá se na pekač a poleje se máslem. U Jižné. Vrů.

Cmunt, a, m., mlýn u Milevska.

Cmúr, u, m. = *cmour.*

Cmúra, y, m. a f. = *špinavec.* Mor. Brt. D. 203.

Cmurkati = *mrkati.* Mor. Brt. D. 203.

Cmýř, e, f., die Wurzelfaser. Mor. Škd.

Cmýří, n., die Fruchtwolle. Šm.

Cně = *ctně.*

Cnieť sa. Mne sa cnie = mně jest clivo, teskno. Slov. Rr. Sb., Er. Sl. čít. 68. — Cf. Mkl. Etym. 369.

Cnostky, pl., f. = *šaty* (žertovně). U Srbce na Hané. Bkř.

Cnostlivý, vz Ctnostlivý.

Cnostný, vz Ctnostný.

Cnota = *ctnota.*

Cnůsky, vz Ctnůstky.

Cný = *ctný.*

1. **Co.** O původu slova *co* vz Gb. Hl. 102., 103, Gb. v Ž. wit. 216. *(če).* — Str. 139. a 7. ř. zd. přidej: Vz Ht. Brs. 178. — Str. 139. b. ř. 14. sh. za Ht. přidej: Vz Jenž, Ježto, Který. — Str. 140. a. 35. ř. zd. za článku přidej: a Jak. — *Co* na Lašsku: co, čeho, čemu (čimu), co, čim, čim. Brt. D. 119. Vlivem ostatních pádů měnil se c v *č* na Slov., při čemž mnohdy *o* dloužil se v *uo*, které přecházil ve *vo* a tu vlivem *s* měnil se *č* v *š* (což i do gt. přecházil); naproti tomu *o* seslabuje se v *e* a to se mnohdy odsouvá. Ve Slez. měnil se *o* vlivem polštiny v *u* neb *ů*. *Nom.* a *akkus.* co, na Slov. *čo*, jež zdlouženo bývá v *čô* (čuo), dále *čvo* a *švo*, vedlé toho přichází na Slov. tvar *če*, kteréhо u nás jen adv. se užívá (pročež), a *č.* Ve Slez. přichází *cuš* a *cůž.* — *Gt. čeho*, na Slov. (vlivem koho) *čoho* i *šoho*, v Komni u Brna *čehu*, ve Slez. *čego*, vedlé toho possessivní gt. čí. — *Dat. čemu*, na Slov. *čomu* (vlivem komu), ve Slez. *čimu* (Ostrav.) — *Lok. čem* velmi zhusta *čom* (dle kom); na Mor. a Slov *čim* a *čím.* — *Instr. čím*, na Mor. a na Slov *čim.* Listy filolog. 1883. 429. Následnjí doklady na str. 429.—431. O strčes. kvantitě zájmena *co* vz Gb. v Listech filolog. VI. 214.—215. — **co** = *který.* Jeden jest Jesu Krist, co nad námi králem jest; Byla jedna smutna žena, co patero dítek měla; Šak je ješče chlapců dosti, jako na stromečku listí, co chcó chodiť k nám; Chodím ja k děvuše, co má černé oči, něchodím já ve dně, ale chodím v noci; Čekala sem na milého, čo má černé oči. Šš. P. 77., 90., 245., 361., 631. Kázání, což dal jim. Ž. wit. 98. 7. Co smy slyšeli. Ib. 77. 3. (72. 25., 104. 9., 65. 16., 118. 7., 77. 5., 38. 5.) To sú ti páni, co s nami sedeli. Slov. Vz více v Bern. Věděl sem každý kúsek, co je čiho. Us. Rád zaplatím, co jsem propil (za to, co); Jane, čes mi ještě dlužen, chci věděti; Tu věc sú kosšelé na obec vznesli, če pán jich ždá. NB Tč. 2., 4., 123. A jiná všetka věc, co jest mezi nimi, má pominuta býti. Půh. I. 383. *Spodoba:* V čem mám (co mám), v tom budu chodiť; Buď spokojený, s čím sem ti dál (co jsem dal). Na Zlinsku. Brt. — Ad. *Posn.* 3. Za: *v již. Čechách* přidej: také na Mor., na Slov. a ve Slez. Tč. Vz Brt. S. 3. vyd. 143. pozn. a), Brt. D. 164. Vichtorýnek z vojny jede, štyry koně sobě vede a ten pátý sotva leze, co na něm peníze veze. Zašly ony až do prosa, co tam (kde) byla veiká rosa; Pochovávať budú jednej vdovy syna, co ho otrávila galanečka milá; Byla lavka byla a už se zlomala, co sem ja s synečkem na ni sedovala. Šš. P. 131., 151., 166., 240. Chudobná děvečka nic inšího nemá, jenom tu poctivosť, co si ju zachová; Komuž já uboha ten věnek hotuju? Něni bo ve svěce (světě), co ja ho miluju; Ty čižmičky ty telecí, co sem jich měla dycky v tanci. Šš. P. 252., 362., 792. To je ten, čo sme ho prosili; To sú ti, čo sme s nimi mluvili; Tu majú brabček, čo je bílek v něm atd. Bern. Dobrú noc, dobrú noc, ale nie každému, len tomu dievčatku, čo ja chodím k němu; To su husky mojej Zuzky, čo k něj chodievám; Teče voda, teče pod kameň široký, čo ju naplakaly ubohé siroty. Sl. spv. 87., 121., 155. To jsou ti, co jsme s nimi mluvili. Us. Bž. 157. Vedlé hodnověrného svědomie, co by jemu toto věrné právo věřilo. NB. Tč. 103. Cf. Ht. Brs. 177. a násl. — Ad 5. = *něco.* Máte-li co viece svědomie? NB. Tč. 91 — Ad 6. Dybys byl co dobrého, nedělal bys toho. Us. Brt. — Ad 8. Nevšímá si čeho jiného šp. m.: ničeho jiného. Brs. 111. — Ad 13. = *jako.* Chceš li, Dorko, moja býť? Má tě svět co paní ctiť. Šš. P. 8. Než z kouta jen odkuds ze tmy co netopýrové hvízdají. Kom. Dobrýs, co kozí slaniny. Mus. Nepni se co na drn žába. 1525. Mus. 1884. 547 Byl co zmámený. Čr. Tak nepsáno tobě, co mně. Dh. 10. A co kozelci zmietajíce se po hlavě padáchu. Let. 154. Hubené oběti obětujete, že by je sdmýchnouti mohl co nějaké peří. Br. Važ si času, chyť se práce, zahálky se střez co zrádce; Pilen práce co zajíc bubnu. Č. Krále Ludvíka co na masné

krámy vystrčili. V. Líti pivo do sebe co do sudu. Chč. 450. Horký co var. V., Pass. Vyhýbá se práci co čert kříži. Č. Dělá se beranem, ale trká co kozel. Jg. Zdá se býti co ovce, ale trkal by co beran. Č. — Brs. 2. vyd. 92. doporučuje *jako*, má však *co* za dobré tam, kde srovnání netýká se *vlastnosti*, nýbrž *počtu, stupně*: Přeje mu, co pes kočkám. Us. Má řeči co vody. Us. Vz *Jak, Jako*. — Ad 16. Acb onve, co mi mdlo a těžko. BN. — Ad 18. Oves je těžký, snopa je co zvibať. Us Brt. Ja co je ten starý vdovec drdlavý, co by moje modré oči plakaly!; Ach Bože můj, co to bolí! Sš. P. 198., 380. — Ad 19. Čeho jsem se, milý, čebo dočekala?; Po čoms mia, má milá, po čoms mia poznala? Čícb (čí) pak je to děvčička, co ma černy vočička?; Čím je lúka krásná? či tú konvaljú či pannú Mariјú? Sš. P. 333., 572., 639., 789. Čie sa to ovečky na tom grúné pasú? Sl. spv. 43. Čemnž mi jest ta mast? však raněm nejsem. NB. Tč. 278. Co koho do tobo, kdo miluje kobo, miluj že ma diovča, neboj sa nikobo. Koll. Zp. I. 101. Mají-li ti mládenci pro ten krádež na smrť odsúzeni býti aneb če v tom za právo jest. NB. Tč. 1. — Ad 20. *Co sa*. Co to za ptačka? Sš. P. 484. Čo je to za věc? Slov. Bern. *S nom*. Rád bycb věděl, co on je za jeden (co je zač)? Kld. 258. Acb co je to za slavíček, co tak pěkně zpívá? Sš. P. 602. A co je to za husar? tři sta mužů srazí sám! Brt. P. 68. Ach co je to za rybička, nemá blavy ani lička! Pls. mor. Brt. Neviem, odkad jest, co jest za človék. NB. Tč. 150. Co jsou to za růže? Co je to za růže, zdaleka mi voní. Brt. Anth 69., Sš. P. 253. Co jest to k břiobu za tovaryš? 1746. Dl. — Brt. v D. praví ještě: *Co sa* jest jako jedním slovem, jebož pád se řídí slovesem: Co sú to za páni? Co si to za roba, když takovébo břemena neuneseš? Co's to oblékla za sukňu! Cf. Brt. v Km. II. 291. — Brs. 2. vyd. 95. této vazby nedoporučuje. Vz tam. — Ad 22. = *proč*. Ale paní K-vá, co k Vám nejdu? Us. Vk. Co bych sa já rozpletala?; Nepřijdu, děvucbo, až jutro. Pošvarný synečku, čemn to?; Čemu jsi se oženil?; Šohajku švarny, čemu neořeš? či ci volky ustavaju či sam němožeš? Sš. P. 113., 405., 479., 517. Čomu, ty panno, nezpíváš, čomn se na nás len dziváš? Koll. Zp. I. 61. Čemus nepřišel a my tebe čekali až blíž k nešporám. NB. Tč. 175. V té příčině nebylo matky co litovati. V. — Ad 22. Uvozuje jako *kdy, když, kdykoli, dokud, pokud, jak*: *věty časové děje současného*. Co mudřec mudroval, bloupý brad opanoval. Co kousek uhnala, to stručck urvala. Sš. P. 378. Po čímkolvěk živa budem, vždycky teba lúbiť budem. Sl. spv. 143. — Ad 24. Chtě zvěděti, lida co je; Což nepřátel bylo; Což sú zla na mě zvedli; Což se bě pohan zhubilo; Což bylo kde prázných kútov. Alx. Výb. I. 148. 6., 149. 2, 159. 22., 163. 20., 163. 33. Než co se stalo přísnduov před tímto senmem, to jdi před se. Půh. I. 209. — 25. *Věty účelné uvozují se v řeči prostonárodní též* co by. Běžel, co by se dostal z lesa (= aby). Brt. S. 3. vyd. 132. Svitaj, Bože, svitaj, co by skúr mrkalo, co by mébo věku skůrej ubývalo; Podaj, milá, šátek jiní, co by byla škoda menší; Koníčku můj, stupaj na most, co bycb přišel k milé na noc. Sš. P. 250., 182., 460. Tara dana, dana, necbcem já Adama, ale já obcem Janka, čo budem zemianka. Koll. Zp. I. 76. Dej koni ten podzubek vybrati, co by krev poznal. Db. Dajte mi někobo, co by mňa tam zavedl; Dvě bodiny dobře mosí íť, co by došel; Dal sem cbasníčkovi jabko, co by sa s ním zabrával. Brt. D. — 26. *Ve větách výsledných*. Sám nevěděl, kolik má penéz, co byl takový boháč (takový byl boháč, že nevěděl); Francek sa potil, co pracoval (pracoval, až se potil); Hneď zamdlela, co sa lekla; Nemože prodať téj cbalnpy, co tak o ty peníze je taková tvrza; Ležel jak zabitý, co byl tak opilý; Voda potokem tékla, co přšalo. Brt. D. — 27. *Ve větách podmínečných*. Co mu trochu vybiješ, to mu neuškodí; Ai co sa ožením, rodiče možú se mnú byť. Brt. v D. Kup mi radši pentličky, co si sa svážem ručičky (abycbom si svázali, ať jimi..). Sš. P. 391. Coby bol svet papier a more atrament, veř by nespisali srdiečku fundament. Sl. spv. 120. Něbudu tu cbodiť, co by se tu mělo zlato, stříbro rodiť. Sš. P. 522. — 28. *Ve větách připouštěcích*. Dyž v naši dolině mlha vystúpí, co bude ráno jak krásně, do večera pršať mosí. Brt. D. — Str. 141. a. ř. 28. zd. za *namítati* přidej: Z hrobn stav na nebesícb se vítěz ukázal (= co vítěz, *co* vynecháno). Hus III, 5. — Str. 141. b. ř. 13. sb. za *Mš.* přidej: Brs. 2. vyd. 92. doporučuje spojky *jako, jakožto* m. *co*. Vz tam. — Str. 141. b. ř. 36. zd. za: *darem. Us.* přidej: On dělal u Kočího za tovaryše. Us. Vk. Já půjdu za tebon za vojačku. Er. P. 106. — Str. 142. a ř. 16. sb. za *Brt.* přidej: Vz Brt. S. 3. vyd. 17. 7. pozn., 64. 6. pozn., 66. pozn. 2., Brs. 2. vyd. 93. — Str. 142. b. ř 15. sb. za *Brt.* přidej: Každý se svými věcmi činiti má. Kom. S velikými pány má co činiti. Kom. Má-li kdo v městě co činiti. Jg. Strany, které při úřadě co činiti mají. 1658. Er. — *Pozn.* K infinitivu na slovese *míti* závislému často zbytečně a cbybně přičiňuje se *co vedlé jiného akkusativu. Co* zde má co činiti? Měli *mnoho co* vypravovati. S tím nemám *nic co* činiti. Pán se mnou *nic* neměl co činiti. Brt. S. 3. vyd. 105. 3 pozn. 3. Cf. Brs. 2. vyd. 94. — Str. 142. b. ř. 15. zd. za *jižních Čech* přidej: a Moravy (Brt. D.). — Co *jest nesprávné* v obratu: *místo co*. Místo co byste pracovali, *správné*: místo abyste pracovali. Brs. 2. vyd. 94.

Co. = Compagnie, ve slohu kupeckém. Us. Kh.

-co = *-ko*, přípona, kopýtco. Mor. Brt. D.

Coadjutor, a, m. = *pomocník*. Vz S. N.

Coagulum, lat. = *sraženina*.

Coak, vz Kok.

Coblenz, e, m., mě. Bž. 119.

Coca, gt. coky, f., tbé. Vz Slov. zdrav. I. 47., Čs. lk. II. 254., IX. 261.

Cocain, u, m. Čs. lk. II. 294.

Coček, čkn, m. = užívání slova *co*, kde němč. má *als*. Tem má samé cočky. Šd. Vz *Co*.

Codein, u, m., praeparat opiový. Slov. zdrav. l. 47.
Codeuně = *každodenně*, tagtäglich. Tgl.
Codenni, täglich, alltäglich. Us. Tč., Osv. l. 88.
Codicillus, vz Kodicill. — C., u, m. = *dovětek*. S. N.
Codifikace, vz Kodifikace.
Codr-us, a, m. C. Jan. Tk. V. 110.
Coëfficient, vz S. N.
Coelestin, n, m. = *síran strontnatý*, nerost. Vz Bř. N. 148., Šfk. Poč. 260., Schd. II. 38., KP. IV. 386.
Coelestini, řád. Vz Tk II. 241.
Coelestin-us, a, m. C. (Nebeský) z Blumenberka Václ. Frant., kněz, † 1674.; C. (Nebeský) z Kronenfeldu Jan Václ., kněz, † 1639. Vz Jir. Ruk. l. 127. a 128.
Coeliaca, ky, f. = tepna, zásobující útroby břišní. Slov. zdrav.
Coelibat, *lépe:* bezženství (nemanželství), žití osob dospělých kromě manželství. Vz S. N.
Coelison, u, m., nástroj hudební na způsob stojícího plana s nepobyblivými klapkami. Vz S. N.
Coëxistencie, f. = *soubytnost*. Btk. Vz Jg. Slnosť. 33.
Cofať = *couvati*. Mor. a slov.
Cofel, coky = ale jdi, co nepravíš! Mor. Brt.
Coffein, u, m., látka v kávě jsoucí. Vz Slov. zdrav. l. 47., Rosc. 126.
Cofkati = cofati. Bern.
Cogan, a, m. = *hoch už hezky veliký*. Slov. Rr. Sb., Hdž. Člt. XII. a Šlb. 12. Lümmel, Bengel, m. Loos.
Cogati se = *hýbati se*, weggehen. Cogaj se už. Val. Vck.
Cognak = *vínovice*. Km. II. n. b. 206. Cf. S. N.
Cogoň, ě, m. = *corgoň, cogan, caban, výrostek*. Slov. Aspon toboto najmladšieho syna chcem dať do škôl, keď starší cogoni nestudovali. Zátur.
Cohán, a, m. = *cahún*. Mor. Brt.
Cohodinný, allstündlich. Šm.
Coch = *co jsem*. C. se napiskala. Sš. P. 777.
Cocha, y, f. = *socha*. Slov. Ssk.
Cocháň, a, m. = *socháň*. Ssk.
Cochenilla, y, f., coccinelle. Vz Slov. zdrav. l. 47., S. N.
Cochlearia, e, f., rostl. Vz Slov. zdrav. l. 47.
Cochtiti se = *silně téci*. Uderil ho gánom po nose, že sä mu krú cochtila. Slov. Hdž. Člt. 120.
Coit-us, u, m. = *souložení, obcování tělesné se ženskou*. Slov. zdrav.
Coj = *co je*. Hus. l. 335.
Cokávati = *vyháněti*. Vz Cokati. Bern.
Cokolvíčko = zdrobnělé cokoliv. Mor. Brt. D.
Coky = *ticho, pst*, rubig, kusch. Coky, coky, panské štěňa, neštěkej mi do frajera. Koll. Zp. II. 29., Sl. ps. Šf. 63. Cf. Cofel. — C., pl. m. = *krajky, mřežky*, die Spitzen. Val. Vck.
Cokytle, e, l. = *neforemná a váhavá ženská*, der Plumpsack. U Olom. Sd.
Cola (tele), čolača, čolačn, čolačom, čolata, čolat, čolatam (čolatum), čolatoma, čolatoch (-tách). U Opavy. Brt. D. 136.
Colens Jak., jesuita, † 1623. Vz Jg. H. l. 541.
Colchicin, u, m., druh prudkého jedu. Slov. zdrav., Čs. lk. IV. 368.
Colkothar, u, m., caput mortuum vitrioli, barva. Šfk. Poč. 341. Cf. Caput mortuum.
Colingať sa = *kolíbati se*. Slov. — **kde jak**. A ten na tom koni c-gal sa z boka na bok, dobre že nespadol. Dbš. Sl. pov. IV. 85.
Collatio, vz Kollace.
Collationovati Vynech: *porovnati* a vz Kollacionovati.
Collatura, vz Kollatura.
Collinus, vz Kolinský.
Collise, vz Kollise.
Collodi-um, *lépe:* roztok střelné bavlny ve směsi etheru a lihu. Km. II. n. b. 206. Vz Slov. zdrav. l. 47., Kram. Slov, S. N.
Colloredo, a, m., stará knížecí rodina v Rakousku. Vz S. N. C. z Walsee. Vz Blk. Kfsk. 1292., Sdl. Hrd. II. 275.
Colobom, u, m., oční nedoh. Vz Slov. zdrav.
Colocyntha, y, f. = *projímavý prostředek*. Slov. zdrav.
Colombo, a, n. = *hořký prostředek slizňatý*. Slov. zdrav.
Coloratura, vz Koloratura, S. N.
Colosse-um, a, n., amfiteatr v Římě. Vz S. N.
Colpeurynthér, u, m. = gumový měchýřek k ucpání *pochvy*. Vz Slov. zdrav.
Columbit, u, m., nerost. Vz S. N. X. 127.
Columella, y, m. C. J., Stříbrský. 1605 Vz Jg. H. l. 541., Sbn. 596
Coma = *hluboký spánek*. Vz Slov. zdrav. l. 48.
Combavý = *houpavý*, schaukelnd. Slov. Bern.
Combel, vz Comb.
Combilati = *houpati*, schaukeln. Slov. Bern., Ssk.
Combilavý = *combavý*. Slov. Bern.
Combolati, schaukeln. Rk.
Combolec, vz Šubry, Comb.
Cominutní, allminutlich. Šm.
Comitia římská. Vz Vlšk. 64., 336, 338., S. N.
Commentář, e, m., vz Kommentář.
Commilito, někdy: *spolužák*. BPk.
Communikace, vz Jg. Slnosť 73., Kom.
Comp. = Compagnie. Kh. Vz Co 2.
Compendi-um, a, n. = *výtah*; *příruční kniha*, v níž jest přehled něčeho. Vz Jg. Slnosť 92.
Compensace, e, f. = vyrovnání.
Componista, oprav *f.* v: *m.*
Compot, u, m. = salát ze zavařeného ovoce. Hnsg.
Compressori-um, a, n. C. Breschetovo.
Comptonit, u, m. = *thomsonit*, nerost. Bř. N. 140.

Concert, vz Koncert.
Concesse, vz Koncesse.
Conclave, vz Konclave, S. N.
Concluse = konkluse.
Condensator, u, m. = kondensator.
Condor, vz Kondor.
Conduct, vz Kondukt.
Conduita, vz Konduita.
Conducteur, vz Konduktér.
Conduplicatio. Vz Jg. Slnosť. 78.
Conedeini, allsonntäglich.
Confekt, u, m., *c-ty = cukrovinky, hu-speniny.* Hnsg. Vz Konfekt.
Confirmace, vz Konfirmace.
Confutace, vz Konfutace.
Congeries, vz Jg. Slnosť. 164.
Conglomerat, u, m., lat. = *slepenec.* S. N.
Congregace, vz Kongregace.
Coniin, u, m.: $C_8 H_{17} N$. Vz Šfk. Poč. 574., Čs. lk. II. 141.
Conjunctiva, y, f. = *spojivka.* Slov. zdrav.
Connaissement, u, m. (konnäsman, fr.), *congnossement* = listina, jíž lodník vyznává, že od N. N. to n. ono zboží na svou loď přijal. Kh.
Conoční, allnächtlich. Šm.
Consekventví = konsekventní. Stč. Alg. 86.
Consequens. Vz Jg. Slnosť. 41.
Conservatorium, vz Konservatorium.
Consiliář, e, m. = *poradní lékař.* Vz Slov. zdrav.
Consili-um, a, n. = porada (lékařská o nemoci atd.).
Console, e, f. = *ležina*, kameny ze zdi vypuštěné, aby nesly pavlače, římsy, sochy a p. S. N.
Consomé, n. = *silná polívka* z hovězího a slepičího masa. Hnsg.
Constantin-us, a, m. C. Jiří, vz Konstanc.
Constipace, e, f. = *zácpa.* Slov. zdrav.
Constrictor, u, m. = *svěrač.* Slov. zdrav.
Consulat, u, m., vz Konsulat.
Contagi-um, a, n. = *nakažlivina.* Slov. zdrav., S. N, Kram. Slov.
Contemplativus = *nazíravý.* Vz Jg. Slnosť. 32.
Contextura, y, f., die Contextur, Verwebung. Kh.
Contingent, u, m. = *kontingent.*
Contor, u, m. = *kupecká účtárna*, písárna. Kh., S. N.
Contraband, vz Kontraband.
Contrabas, vz Kontrabas.
Contraponovati = *kontraponovati.*
Contrapunkt, vz Kontrapunkt, S. N.
Contrarium. Vz Jg. Slnosť. 55.
Contredanse, m., franc. tanec. Kutn.
Contremineur, a, m., fr. = *protivník* ku př. na burse kdo se přičiňuje, aby kursy klesly. Kh.
Controlor, vz Kontrolor.
Convenable, fr, *slušně*, passend, schicklich. Kh.
Conydrin, u, m.: $C_8 H_{19}$ NO. Vz Šfk. Poč. 574.
Cooperské žlázy, vz Slov. zdrav.
Cooptace, e, f., lat. Vz Vlšk. 334., 341.
Cop, vz Culík, Lelík. C. = dlouhý, z několika pramenů se skládající a na konci stužkou stažený pletenec ženských vlasů. Kram. Slov. Vz Copař.
Copaiva, y, f., druh pryskyřice. Vz Slov. zdrav.
Copak, a, m., *nadávka Čechům od Němců.* Das ist ein böhmischer C. Us.
Copák, a, m. = *kdo má cop.* — *Copáci*, die Slovaken in der Zips. Ssk.
Copan, a, m. = *dlouhý cop.* Us. Msk.
Copař = *kdo cop nosil; kdo starých zvyků a mínění houževnatě se drží.* Cf. Kram. Slov.
Copařský, Zopfmacher-. C. okrasy. — C., Zopfträger-, Spiessbürger-. Ve starém, c-ském proudu plouti. Us. Světz.
Copatý, zöpfisch. Dch. C. rozum (obmezený). Čch. Petrkl. 3.
Copeček, čku, m. = *malý cop.* — C., čka, m., os. jm. 1631.
Copia. Vz Jg. Slnosť. 73.
Copiapit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 154.
Copkati, trabbeu. Slov. Ssk.
Corálka, y, f., der Feldschwamm, Champignon. Šm.
Córati se = *courati se.* Mor. Ktz.
Coraz, vz Coroz.
Cordialně, lat. = *srdečně, upřímně.*
Cordierit, u, m. = *dichroit*, nerost. Vz Bř. N. 177.
Corgoň, vz Cogoň, Cogan. Zátur., Ssk. Tu z chlapca sa stal hodný c. a ešte nič nevedel. Dbš. Sl. pov. I. 541.
Coriandr, vz Koriandr.
Coriin, u, m., látka kyselými roztoky z koží vyloučená. Prm. IV. 231.
Cornea = *rohovka.*
Cornet, vz Kornet.
Cornova, y, f. Ig. C., prof. 1740.—1822. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 95.
Cornu cutaneum. Vz Slov. zdrav.
Coročně = *co rok*, alljährig. Labo okolní luhy c. zavlažuje. Pal. Rdh. II. 177.
Coroční = *každoroční*, alljährig. Šf., Šim. 48. C. rostlina = co rok se obnovující. Rst. 403.
Corollari-um, a, n. = *přípojek, sousledek, věta*, která z vět poučných následuje, tak že není třeba ji dokazovati. Činí-li všecky úhly v trojúhelníku 180°, a je-li v nich jeden pravý, tož činí ostatní dva 90°. Zk.
Coroz, *coraz, corazem*, immer mehr und mehr. C. dále, immer weiter. Ostrav. Tč.
Corporale, e, n., lat. = *plátno*, na něž kněz při mši tělo Páně klade, též v tabernakulu pod monstrancí a ciboriem. Us. Rjšk., S. N.
Correal = *spolu dlužen*, kupecky. Kh.
Correalní povinnosť = společná. Kh.
Correctio. Vz Jg. Slnosť. 73.
Correnda, y, f. = *kurrenda*; kupecky. Kh.
Correspondent, vz Korrespondent.
Corridor, vz Korridor.
Corsett = *šněrovačka.* Slov. zdrav.
Corti. *C-ho organ* = *zvl. útvar blánové přepážky hlemýždě vnitřního ucha.* Vz Slov. zdrav.
Coryca = *rýma.*
Cosekantový. C. spirala. Vnč. 68.
Cosi. Adverbialný akkus.: Cosi se mi pořád zive; Pořád mne c. hlava bolí; Bratr

se na mne c. pohněval (a jakaí mně neznámé příčiny); Dnes sa c. nechce rozednít; Nijak tom c. nemožno porozumět; Je c. (o něco) blíž; Tož jak tam švagr c. vypadá? Mor. Brt. D.

Cosičko, *zdrobnělé cosi, cosik.* Dám ti c. Brt. D. Já c. vím a já ti to nepovím. Šd.

Cosik = *cosi.* Na Mor. a ve Slez. Šd. Já ti c. dám; My ti c. povíme. Slez. Šd. Pambů sú na nás mrcha (přísný), hněvajú sa c. na nás. v Podluží na Mor. Brt. L. N. II. 65.

Cosinus, vz S. N.

Cosinusoida, y, f., zvláštní křivá čára. Vz Vnč. 59.

Cosinusový. C. spirala. Vnč. 68.

Cosmas, a, m. Vz Tk. I. 604.

Costume, vz Kostum.

Coška = *cosi* (šariské). Koll. Zp. II. 509.

Cotě. Coť jest tobě? GR.

Cotangenta, y, f. = *tečná doplňku, dotečná, dotečka,* die Cotangente. Sl. les.

Cotangentový. C. spirala. Vnč. 68.

Cotarnin, u, m.: $C_{12}H_{13}NO_3 + OH_2$. Vz Šfk. Poč. 576.

Cotéhodní, allwöchentlich. Šm.

Coterie, vz Koterie.

Cothurn, u, m. Vz Vlšk. 183., 184., 354., 391.

Cotillon, vz Kotiljon.

Cotkytie, Zottküttel, ves u Šimberka na Mor.

Cotola, y, f. = *číše.* Slov. Ssk.

Cotoyirovati, fr. = ve vojenství táhnouti pochodem podél boků jiného vojenského shoru, hoditi; také vůbec ubírati se směrem podél řek, silnic, hor atd. S. N. XI. 363.

Cotula = *cotola.* Slov. Ssk.

Couditi = *cíditi.* Mkl. Etym. 357.

Coudný. Mkl. Etym. 357. C. dílo = čisté. U Litomyšle. Vor.

Coufal Karel. Vz Blk. Kfsk. 1045.

Coufalka, y, f., Zaufalka, hájovna u Vltavotýna.

Coufati jak. A on (provazník) coufá zpátkem, pohybuje zadkem. Sš. P. 483. — Cf. Hr! — Mkl. Etym. 30. — **kam:** **až za** řeku, k lesu atd.

Couhati, *couhnouti* = *udeřiti.* — **koho** čím. Couhl ho řemenem. Mor. a Slov. Šd.

Couchy, pl., m. = *hluché kamení,* Ganggesteine. Sl. les.

Couk. Vz S. N.

Coukovina, y, f., Steinarten, in welchen Metalle entstehen. Šm.

Coukovní, Gang-. C. ruda. Šm.

Coulant, fr. = *ústupný, úslužný,* nachgiebig, willfährig. Kh.

Coulisse (kulis), vz Kulisa.

Coulissier, a, m. = kdo provozuje zapověděné hry bursovní s veřejnými papíry.

Coulník, u, m. = *nástroj ku měření,* který se na dvakrát skládá, der Zollstab. Světz. 1882. 561.

Couplet, vz Kuplet (v dod.).

Cour, u, m. = *drobek, něco málo.* Přidej mu nějaký ten cour; Ten c. nestojí ani za to. U Počát. Jdr.

Couračka, y, f. = *polivka* z bramborův a ze zelí. U Ronova, Něm. Brodu. Rgl., Holk. Vz Couralka.

Courák, u, m. = *kabát s dlouhými šosy.* Jrsk. — C. = rohlík dlouhý kmínem a solí posypaný. U N. Bydž., u Netolic. Kšť., Rjšk., Vlk.

Courálek, vz Coural. — C. = *rohlík.* Vz Courák. U Klat. a v Plzeň. BPr.

Couralka, y, f. = *couračka.* Brnt., Kredba.

Courantní mince. Kaizl 150

Couravý. C. zimnice, schleichendes Fieber. Dch.

Courna, y, f. = *coura.* Rk.

Courtage (kurtáž), e, f. = *poplatek dohazovačům, sensálům.* Kh.

Courtier, a, m. = *dohazovač, sensál.* Kh.

Courtine (kurtýn, fr.) = hradba spojující dvě bašty. Vz S. N.

Courtisan, vz Kurtizan.

Couv, u, m. = *ústup, couvání.* Čsk.

Couvání, n., der Rückgang. Dáti se na c., den Rückzug antreten. Dch. C. bodu jarního, uzlů měsícových. Stč. Zem. 86., 220.

Couvati, z něm. zauen, zäwen. Gb. v List. filolog. 1884. 81.

Couvert (kuvér), u, m. = *kabělka na listy,* Umschlag, Briefumschlag. Brt. — C., Tischgedeck für eine Person.

-covať, přípona sloves: hrebencovati, hoscovati, lepancovať, lomcovať, špincovať, štarcovať, štarcovať, casnovať. Brt. D. 160.

Covellin, u, m., sirník mědnatý, nerost. Vz Bř. N. 229., Šfk. Poč. 275.

Coxytin, u, m. = *zánět kloubu kyčelního.* Slov. zdrav.

Což buď = *cokoli.* GP.

Cožkoli. Že na tom dluhu, což mi koli Zajíček dal, mnoho n. málo, sraženo jest. NB. Tč. 25. Z čehož mne koli Zajíček vinil. NB. Tč. 25. Položila mu za zlatý peněz aneb cožkoli. Ih. 245.

Cpačka, y, f., die Stopferei (cpanice); Stopferin. Ssk.

Cpanice, e, f., vz Cpačka. To tam byla c.! Us.

Cpatel, e, m., der Stopfer. Šm.

Cpáti, vz Mkl. Etym. 30. — **co komu.** Pořád mi to cpal, že jsem tím vinen. Us. Dch. — **se, co kam.** Cizie vlasy na se c. Št. Kn. š. 99. Cpe se jako zima do dědiny. Brt. Cpe se jak žid na pallrůn. Mor. Brt. Někomu nepravdu do očí c. Dch. Dyž sedláci pijú a židé sa k nám cpú (se tlačí). Val. Brt. To na ně cpali. 15. stol. To všecko na Bratry cpali. Cr. Lidé ďábelní cpají břiechy své na dobrotu božskú; Když člověk na Boha cpá, což na něho nesluši. Hus I. 88., 392.

Cpavosť, i, f., die Eignung zum Stopfen. C. krmiva. NA. IV. 94.

Crabath, a, m. *C. F.*, Dr. a kanovník, nar. 1757. Vz Jg. H. l. 541.

Crani-um, a, n. = *lebka.*

Craniologie, e, f. = *lebosloví.*

Craniotabes, choroba příznakem křivice. Slov. zdrav.

Cravata, vz Kravata.

Crbkati = *crboniti, kapati.* Mor. Brt. D.

Crboniti, il, ěn, ění = *po troškách rozdávati, kapati,* träufeln, bie und da ein wenig geben. Brt. D., Škd.

Crčení, n. C. deště. Vz Crčeti. Šá. Vz Mkl. Etym. 28.
Crčkem. Teče to c. Us. Vz Crčok.
Crčok, čka, m., die Weindrossel. Slov. Ssk. Vz Crh. — C., čku, m., das Rieseln. Slov. Ssk.
Creas (krés, kris), n, m., *plátno tkané z příze a bílené*. Hk.
Crednerit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 200.
Crème celeste = *bílá mast* z velryblho tuku.
Cremor tartari = *vinný kámen*. Vz Šfk. Poč. 492., Schd. I. 386., Slov. zdrav., S. N.
Creň, ě, f. = *ciren*. Šp.
Creosot, u, m. Vz Slov. zdrav.
Crep, u, m. = *látka*, der Crêpe, Krepp, krauser Flor.
Crepon, u, m. = *křížová vlněná látka*. Kram. Slov., S. N.
Crepový. C. látky na záslony. Us.
Crescendo, lat. (krešendo) = <, znamená, že ton n. celá řada tonů znenáhla sesilovati se má. Mlt.
Cretianism-us, u, m. = mínění, že Bůh duši každého člověka zvlášť stvořil. Btk. Vz Slov. zdrav. 49.
Cretik-us, u, m., *kretik*, amphimacer: – ᴗ –, chvátený.
Crhačka, y, f., das Klapperwerk. Šm.
Crhati, zirken, klirren, tröpfelnd giessen, sickern. — se s čím, im Kleinen o. sehr wenig nach und nach verkaufen. Šm.
Crhavý, zirkend, klirrend, rieselnd. Šm.
Crhonice, dle Budějovice, Cerhonitz, ves u Čimelic, vz Blk. Kfsk. 650.; v Čáslavsku. Ib. 571.
Crhot, u, m., Tröpfeln, Rieseln, n. Šm.
Crhov, a, m., Cerhof, ves u Šimberka a u Olešnice; mlýn u Pardubic.
Crinit-us, a, m. C. David z Hlaváčova, písař, 1531.—1586. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 43., Jg. H. l. 2. vyd. 541. — *C. Sigm.*, farář. 1614. Vz Jg. H. l. 541.
Crinolina, vz Krinolina.
Crk. Crk, crk! dělá voda, když teče po krapkách z dírky a padá do vody. Tč.
Crkalka, y, f. = *kráva, co jenom crká, málo mléka dojí*. Mor. Šd. Vz Crpať, Crpulka.
Crkaně, ě, f., ves. Arch. V. 539., Sdl. Hr. I. 39., 205.
Crkati, vz Mkl. Etym. 28. — **komu** čeho. Crkni mi vína (trochu nalij). Us. Vck., Brn.
Crkavý, zirkend, rieselnd.
Crkoliti, schwirren, singen (Lerche). Slov. Ssk.
Crkroliti, il, enl = *crkoliti*. Šm.
Cria, y, m., os. jm. Šd.
Crilk, a, m., os. jm. NB Tč. 165.
Crnkati, klimpern. Penize crnkajl. Posp.
Crnoliti = *crkati*. Slov. Ssk.
Crnorliti = *crnoliti*. Šm.
Cronstedtit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 162.
Crotonový olej. Vz Slov. zdrav.
Croup, u, m. = *záškrt, mázdřivka*. Vz S. N.
Croupier (krupjé), m. = *slepý společník*, ein stiller Compagnon, ein unbekannter Theilnehmer eines Geschäftes. Kh. C. = pomocník držitele hry zvl. hazardní. S. N.
Crpať = *cirpati, crkati, málo mléka dojiti*, wenig melken. Kráva, co enom crpe, to je taká crpnlka (cirpnlka). Vz Crkalka). Slez. Šd., Brt. D. 203.
Crpeček, čku, m. = *kapka, troška*. Slez. Šd. Brt. D. 203.
Crpkati = *po kapkách přelévati*, tröpfeln. Cf. Crkati Val. Vck.
Crpulka, y, f., vz Crpať.
Crt. = *courant*; kupecky. Kh.
Crucifix, vz Krucifix
Cržať = *revať*. Slov. Ssk.
Csardas (čardaš), e, m., *maďarský tanec*. Kntn.
Ct. = *courant*; kupecky. Kh. — **Ct**. = *conto*. *Cto. Ct.* = conto corrent; kupecky. Kh. — **Ct**. = *centnéř*.
Cť. V infinitivě mění se *kť, hť* v *cť* na Frenštátsku až po Kozlovice inkl., na Strambersku a Příborsku: pecť, těcť, mocť, tlucť; jinde všude v *c*: pec, těc, moc, tluc, jenom ve Frydlandě toto *cť* mění se v *sť*: pesť, tisť, šisť, mosť, tlusť. Brt. D. V Čech. v *ct*: pect, tect atd.
Cťata, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.
-ctě. *-tka, -dka, -čka* mění se v dat. a lok. v turč. stolici v *-ctě*: matka, mactě. Koll. IV. 105.
Ctěna, y, f., os. jm. Pal. Rdh I. 119.
Ctenèves, vsi, f., od Ctěny. Pal. Rdh. I. 136. Cf. Ctiněves, S. N.
Ctěnice, dle Budějovice, Ctienitz, ves u Brandejsa n. L. C. od Ctěna. Pal. Rdh. I. 134. Cf. Tk. II. 422., 465., 490., IV. 170.
Ctětín, a, m., ves u Nasavrk. Cf. Štětín.
Cti = *testi*. Vz Test.
Cti m.: *tsti* od nom. tesť, f., *tchyně*. GP.
Ctiboh, a, m., der Gottverehrer. Bern. **C.**, Deicola, os. jm. Šd.
Ctibor. Dal. 184., Tk. I. 175., 179., V. 118., 123. — *C. Jos.*, prof., nar. 1826. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 185., 186., Sb. Děj. řečí. 2. vyd. 233. — *C. Jan Kbelský*, měšťan, 1650. Vz Jir. Ruk. I. 129., Blk. Kfsk. 1293.
Ctiboř, e, f., vsi u Vlašimě u Počátek.
Ctiborovský dvůr u Mnlška.
Ctič, e, m., der Verehrer, Ssk.
Ctihájný, ehrenrettend. Šm. C. holubice. Koll. I. 392.
Ctihodný. Před c-ným snímej a hrdého (pyšného) si nevšímej. Hkš., Bž. exc.
Ctiehtivosť, i, f., Ehrbegierde. Šm.
Ctichtivý, ehrbegierig.
Ctiehutný = *ctichtivý*. Šm.
Ctik, a, m., os. jm. Pal Rdh. I. 119.
Ctilakotnosť, i, f., die Ehrsucht. Nz., Ssk.
Ctilakotný; *-ten, tna, o*, ehrsüchtig. Nz.
Ctilisko, a, n. = *ctiliště*. Slov. Loos.
Ctiliště, ě, n., Verehrungsort, m. Celé město bylo jedinným c-štěm a obětištěm. Sš. Sk. 203.
Ctiměřice, dle Budějovice, Ctiměřitz, ves u Ml. Boleslavě.
Ctimilostvi, n., die Ehrliebe. Dch.
Ctimilovný, ehrliebend.
Ctimír, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.
Ctimírovo Vesce. Tk. I. 87.

Ctiněves, vsi, f., Ctinowes, ves u Roudnice. Tk. III. 52., 111., V. 237.

Ctirad, a, m., os. jm. Dal. 184., Tk. I. 32. — *U Ctirada* 1. vápenné skály u Radlic, 2. skalní výstupek nad Zlíchovem. Krč.

Ctiškodný, entehrend. Šm.

Ctitelnosť, i, f., die Ehrerbietigkeit. Šm., Bern.

Ctíti, z čьstiti. Gb. Hl. 126., 132., Mkl. Etym. 38. Vz Čstíti. — **co, koho.** Ctím minění tvé. Šml. Můj dům ctí jeho paměť. Kká. Td. Jáz jedno ctím Jesu Krista; O Doroto, tvój hod ctí cierkev svatá. Výb. II. 8., 17. A tak hubení lidé viece ctie sbožie a svét tento než slušie. Št. Kn. š. 30. Cti hory, mosty, chceš-li míti celé kosti. Tč. exc. C. svaté dni, neděli. Št. Kn. š. 108. — **v čem.** Lydové ctili v slunci boha Sandona. Lpř. Děj. 1. 46. Abychom jednoho Boha v trojici a trojici v jednotě ctili; Aby tak ve všech věcech i trojice v jednotě i jednota v trojici byla ctěna. Št. Kn. š. 14., 15. — **čím.** Vz Čstíti. Kolik pátků postem ctila. Nrd. Bll. 47. C. koho velikými dary. Dal. 14. Protož važmy, kterú ctí mámy ho ctíti. Hus 136. — **jak.** Vz Čstíti. Boha uvnitř, zevnitř. Mž. 85. — **proč.** Ctě jej z pravé milosti jako otce. Št. Kn. š. 49. Cti je (svaté) **pro** Buoh. St. Kn. š. 12.

Ctiutrhač, e, m, der Ehrabschneider. Ssk., Koll. III. 47.

Ctiutrhačství, n., die Ehrabschneidung. Ssk.

Ctiutrhání, n., die Ehrabschneidung. Ssk.

Ctivážný, ehrwürdig. Šm.

Ctivý, ehrerbietig. Zlými a ne ctivými slovy poslóv sú odpravili. Sl. let. V. 159.

Ctizbavený; *-en, a, o*, ehrlos Šm.

Ctižádba, y, f. = *ctižádosť*. Na Hané. Bkř.

Ctižádny; *-den, dna, o = ctižádostivý*. Bern.

Ctižádostivec, vce, m., der Ehrsüchtige. Lpř. Děj. 1. 87., Šmb. S. II. 99.

Ctižádostivý. Život c-vého jest jako dým, čím více vystupuje, tím rychleji mizí. Hkš. exc.

Ctižádostný = *ctižádostivý*.

Ctižádůstka, y, f. = *ctižádosť*. Us.

Ctlivý = *ctitelný*. Ssk.

Ctmír, a, m., z Čestimír, Čstimír, Ctimír a Stimír. Vz Jir. v Osv. 1886. 914.

Ctně. C. šli do královstvie tvého. Výb. II. 14. Slibujem jim všecky věci c., řádně, věrně i právě zdržeti. 1438. Ty peníze chce jemu cně zpraviti. Půh. II. 47. Ty věci slibujeme sobě zdržeti c. a věrně. Tov. 5.

Ctnosť = *ustavičná snaha po mravnosti jakožto svrchovaném cíli*. Blř. Cf. S. N. Tři jsou božské ctnosti: víra, naděje a láska. Us. Pdl. Vrah všie c-i. Výb. II. 10. Nejkrásnější nade všecky cnosti c., jenž vlastní cnosti ukrývá. Kol. 4. Šťasten bez ctnosti nikdo býti nemůže. Cic. Čtvero c-í mravních: opatrnosť, mírnosť, spravedlnosť, statečnosť. Mž. 17. Kdo si bere pro peníze, není stálý ve své míře a kdo pro c., ten trvá na věčnosť. Sš. P. 473. Kdo má jednu c., ten má všechny. Hus 1. 119. Kdo má c., ten má cti dosť. Slez. Tč. Ctnosti na duši přebývati sluší. Mor. Tč. Predkov c. vychvaluj, od něj sa nevzdaluj. Slov. Tč. C. nestonává. C. i z nepřátel činí přátelé. V. Zlého nejvíce c. kole v oči; C. nezáleží ve slovech, alebrž v počestném jednání; Při zlém návyku c. nemá vzniku. Lpř. Lepší c. ve blátě nežli hřích ve zlatě. C. nepotřebuje zevnitřní ozdoby; Marná krása hyne, c. však nepomine. Sb. nč. Kdo c. rozsévá, česť i chválu sklízí. Kdo chce c-i vychvalovať, musí ctnostně sám se chovať. Kmp. Krásně c-sti vedou k spanilosti. Hvězdy v temné noci se nejvíce třpytí a c. skvěje se nanejvýš v trápení. Pod pláštěm c-sti mnoho se kryje nepravosti. Tč. Drsnatá je dráha c-i, za to vede k blaženosti. Hkš. exc. C. záleží ve skutcích; Ve hrobě má útočiště c.; C. a pokora nemá místa u dvora; C. sílu přemáhá. Bž. exc. — C. občanská, Lpř., rozumová, mravná, nabytá, vlitá. Hlv. — Ad *C. = dobrá vlastnosť, moc.* Slovutné b-i a opatrnosti páni přieznivi; Službu svú Vašie c-i vzkazujem; Prosíme Vašie c-i, račte nás naučiti; Vzácné c-i páni milí. NB. Tč. 51., 90., 94., 170.

Ctnosta, y, f. = *ctnosť*. 15. stol. Ve své ryzí c-tě. Ehr.

Ctnostisloví, n., die Tugendlehre. Dk.

Ctnostivlévný. Přírodo, ty matko c-ná! Koll. I. 185.

Ctnostilvosť, i, f., die Tugendhaftigkeit. Ssk.

Ctnostlivý. Hospodáři c., děkujem vám z hostiny. Sš. P. 737. Mnozí věc c-vú zřídka vychvalují. Slov. Tč.

Ctnostník, a, m., der Tugendhafte. Sš. I. 44.

Ctnostnosť, i, f., Tugendsamkeit, f. Šm.

Ctnostný. C. povaha, Dch., život. Us. Však jest nyní všemu konec, protože pozbyla c-ný věnec. Sš. P. 396. Když volají c-ní, vyslyší Pán blízko jsa všechněm. Kom.

Ctnota, y, f. Čch. Bs. 74. Odbere ji (dívce) c-u; U panny je c. jako kula zlatá, třa ji nad diamant šanovať. Sš. P. 392., 393. Kelo v tym vienočku vody, telo v děvočce c-ty. Koll. Zp. I. 17.

Ctnoustko, a, n., Agnusdeipfennig (na růženci). Šm.

Ctný, vz Mkl. Etym. 38. Ctná oféra, Výb. II. 16. Cný. Leg. Cná Dorota. Výb. II. 20. Die Er. je v Kat. 2868. *cný*, ale je tam: pyecznye = *pěkně*. Gb. Buď o to ctné právo věrné; Mám dosti na cném věrném právě a paměti dobrých lidí; Od vašie ctné opatrnosti; Věříme pánuom ctným, kteříž v tom městě sedí na právě; Múdří ctní páni přieznivi; Chci se dáti ctnému právu naučiti. NB. Tč. 10., 25., 39., 53., 106., 129. Múdří a cní muži. 1431. Skutky božie zjeviti a oblásiti ctno jest. BO.

Ctr. = *cent, centněř*. Kh.

Cubeby z pepře kubebového. Vz Slov. zdrav.

Cubr, u, m., vz Cubrník.

Cubrník, u, m. = *tyč*, na niž se džber (cubr) nosí. Laš. Brt. D. 203.

Cucák, vz Mkl. Etym. 145.

Cucati, *cucnouti*. Ten si cucnul (o opilém). Us. Sn.

Cucátko, a, n., vz Cucadlo.

Cucavý. Má rozum jako c. house (žertem = žádného nemá). U N. Bydž. Kšť.

Cucek. Na cucky něco roztrhati (na kousky), rozmlátiti, rozbiti atd. Us. Bkř., Jdr. Je na cucky. Vz Opilý. — C. = *cumel*. Ve Slez. Tč.

Cuckatý, klumpig, voll Fucken. Loos.

Cuckovina, y, f. = *látka z cucků, špatná*.

Cuclav (Sudislav), ě, f., Cuclau, ves u Kostelce n. O. Vz Blk. Kfsk. 44.

Cuclavice, dle Budějovice, Zutzlawitz, ves u Vimberka.

Cuclavosť, i, f., dle Sangkraft. Ssk.

Cucoi, n, m. = *cuclík*. Slov. Ssk.

Cud. Lidský cud. Msn. Or. 34. — C. = *čistota*. Šf. Vz Bdl. Obr. 106., 108. — C. = *div*, das Wunder. Vz Čud. Cudy se dějú včile. Na Ostrav. Tč. — C. = *křik durdění se*. U Přerova. Frt., Blý.

Cuda = *soud zemský*. Poněvadž soud obviněného o-, po-, napravil, očistil, ocídil. Perwolf. — *Cud, cuda, cúditi, cudný*, koř. cud, souvisí se skr. sudh, purificari, lustrari. Mz. v Listech filolog. VII. 25. C. = soud, při kterém se právo zemské rozsuzovalo; Rozdíl mezi cudou a župním soudem. Vz Kn. drn. XVI., XVII., 127., S. N. — C. = *slota, nehoda, metelice, boží dopuštění, nečas, nepohoda, škaredé počasí*. To je tam dnesaj cuda, Unwetter. Ve Slez. a na Mor. Šd., Brt. D. 203. — To sú nějaké cudy a łomy (křiky). Brt. D. 203.

Cuďák, u, m. = *déšť*. Val. Vck.

Cudař. *Poději* oprav v: *později*. Vz S. N. — C. = *kdo studně cúdí* (čistí). Val. Brt. D. 203.

Cudařský, Landrichter-; Brunnenreiniger-.

Cudati, *cudovati* = *plísniti*, zurechtweisen, anszanken, einen Verweis geben. Slez. Šd., Vck. — **komu, se s kým**. Vck., Brt. D. 203.

Cudenica, e, f. = *vymýtěný kus lesa, mýtina*. Slov. Němc. VII. 58. Vidím jednu c-cu v hore. Pójdeš na tu c-cu, skopeš mi ju a stromovja nasadíš. Dbš. Sl. pov. I. 39. (IV. 65.).

Cúdica, e, f. = *síto*, das Sieb. Slov. Ssk.

Cudič, e, m. = *soudce; čistitel*. Slov. Ssk.

Cúdidlo, a, n., Putzmittel, n. Slov. Ssk.

Cúditi = *cíditi, čistiti*, reinigen. Vz o původu *cuda*. Mor. a Slov. Mtl., Kd. — **co**: obilí, potok, studni. Tč., Brt. — **co kam**. Šuhajova máti (obilí) do mlýna cúdila, za dobrú nevěstu Bohu sa modlila Koll. Zp. I 211. — **čím**. A dy mne muž budí, tu mne kyjem cudí: Staň mrcho leniva. Sš. P. 485. — **se**. Kráva sa cúdí (čistí po otelení). Mor. Brt. D. 203.

Cudně = *stydlivě*. C. oči klopiti. Us. Pdl.

Cudnota, y, f. = *cudnosť*. Msn. Or. 11., Loos.

Cudný = *podivný*. Vz Cud, Cudok, Cuda, Mkl. Etym. 157. — C. voda, Ordalienwasser, n. Ssk.

Cudok, dka, m. = *cudný, podivný člověk*, der Wunderling. Slez. Šd.

Cudovati, vz Cudati.

Cudrny = *kudrny*. Slov. Ssk.

Cudrovice, dle Budějovice, Zuderschlag, ves u Prachatic.

Cudzár, a, m. = *cudzí, cizí*. C. nemá toho srdca, čo ty. Slov. Rr. Sb.

Cudzeň, f. = *cizina*. Slov. Rusia, duša moja! Spomeň, že ti bratia mrú a ty v c. nevěrnú leješ ducha, zlato, krú! Hrbň. Jsk.

Cudzený = *cizí*. Ešte nezná (sirota), kde ho dáka c-ná čaká pohova. Zátur. Šd.

Cudzý, *cudzí* = *cizí*. Mor. a slov. Môj milý je v cudzom kraji, v cudzom kraji, najcudzejšom, daj Bože, aby prišou. Sl. spv. 182. Dali sce mia za cudzého člověka; Cudzá žena smre hotová; Tichúčko, lahúčko s cudzýma ženami, aby si nehřkal po městě putama. Sš. P. 443., 503., Sl. ps. 261. Cudzé dluhy vyhledávati. Sl. let. V. 253. Cudzie nežiadaj, svoje neopusť. Slov. Zátur.

Cudzieť = *cizeti*. Ssk.

Cudziliina, y, f., fremdartiges Element. Učeni (lidé) c-mi presitění. Slov. Phld. II. 3. 96.

Cudzina, y, f. = *cizina*. Slov. Kto má céry, má rodinu; kto má synov, má c-nu (zaťovia sú lepší ako nevěsty). Zátur. — Ssk.

Cudzinárstvie, n., die Fremdthuerei. Slov. Loos., Ssk.

Cudzincovať, in der Fremde sein. Slov. Loos., Ssk.

Cudzinec = *cizinec*. Slov. Ssk.

Cudzinský = *cizinský*. Slov. Ssk.

Cudzinstvie, n. = *cizinství*. Slov. Ssk.

Cudzinstvo, a, n., die Fremde. Ssk.

Cudziti = *ciziti*. Slov. Ssk.

Cudzobažník, a, m., der Fremdsüchtige. Ssk.

Cudzodruh, a, m., der Mitfremdling. Ssk.

Cudzochotárnik, a, m. = *přespolní, člověk ze sousední osady*. Slov. Rr. Sb.

Cudzojazyčník, a, m., der Fremdsprachige. Ssk.

Cudzojazyčný, fremdsprachig. Ssk.

Cudzokrajan, a, m. = *cizozemec*. Ssk.

Cudzokrajinský, ausländisch. Ssk.

Cudzokrajný, aus einer anderen Gegend. Ssk.

Cudzołož, e, f., fremdes Bett. Slez. Ssk.

Cudzołożec, żce, m. = *cizoložec*. Ssk.

Cudzołožiti = *cizoložiti*. Ssk.

Cudzołožňä, ete, n. = *cizoložné*. Ssk., Loos.

Cudzołožnica, e, f = *cizoložnice*. Ssk.

Cudzołožnictvo = *cizoložnictvo*. Slov. Ssk.

Cudzołožniti = *cizoložiti*. Slov. Ssk.

Cudzołožný = *cizoložný*. Slov. Ssk.

Cudzołožstvie = *cizoložství*. Slov. Ssk.

Cudzomiestny, fremdörtlich. Loos.

Cudzomluv = *cizomluv*. Slov. Ssk.

Cudzopanský = *cizopansky*. Slov. Ssk.

Cudzopasník = *cizopasník*. Slov. Ssk.

Cudzopasný = *cizopasný*. Slov. Ssk.

Cudzoreč, i, f., fremde Sprache. Slov. Ssk.

Cudzorečník = *cudzojazyčník*. Ssk.

Cudzorečný = *cudzojazyčný*. Ssk.

Cudzorodný = *cizorodý*. Ssk.

Cudzosť = *cizosť*. Ssk.
Cudzostranný = *cudzokrajný; z jiné strany*. Ssk.
Cudzota = *cizota*. Slov. Ssk. Aby nikdy šiju nepoddali mociam c-ty. Hdž. Rkp.
Cudzotárstvi, n., die Fremdenthumsucht. Ssk.
Cudzozeme, e, f. = *cizina*. Ssk.
Cudzozemčina, y, f. = *cizí řeč*. Ssk.
Cudzozemčiti, il, en, ení, znm Ausländer machen. Slov. Loos.
Cudzozemec, mce, m = *cizozemec*. C. vždy len c. Za nesvojím pánom hrnie sa vždy hladovitých množstvo inostrancov. A takíto chcú potom všetok tak zeme zhltnúť, vystierajú ruky po najvyšších lakome hodnostach, vyplnajú sa nad domorodcov, uvádzajú cudziu reč i mravy, upravuji zem na cesty bludne, cudzim, nie jej zámerom prospěšné. Zbr. Lžd. 247.
Cudzozemie, n. = *cudzozemsko*. Slov. Ssk.
Cudzozemný = *cizozemský*. Slov. Ssk.
Cudzozemsko = *cizozemsko*. Slov. Ssk.
Cudzozemskosť, i, f., ausländisches Wesen. Ssk.
Cudzozemský = *cizozemský*. Ssk.
Cúf! volá se na tažný dobytek, aby coufl. U Jižné. Vrů. — **C.**, u, m., der Rücktritt. Slov. Ssk.
Cúfati = *coufati*. Slov. Ssk.
Cúfavý, der oft weicht. Loos.
Cúfly, zurückgezogen. Loos.
Cúhati = *hltavě jísti*. Do sebe c. Mor. Brt., Vck. Cf. Džgáti, Prátl. — **C.** = *kouleti*. Fazole do galka. Brt. D. 203. Vz násl.
Cúhnouti, hnul a hl, nt, utí = *udeřiti*, einen Schlag geben. — **koho čím**. Jdi, nebo tě těma trhákama cúhnu. Slez. a mor. Šd., Škd.
Cuchaňa, ě, f. = *rozcuchaná, nepořádná ženská*, eine Schlampe. Val Vck., Brt. D. 203.
Cuchanec, nce, m. = *cuchánek*. U Olom. Sd.
Cuchánek, nkn, m. = *ulomené n. pohozené drobty jídla*, das Nachessen, Uiberreste von Speisen. Jísti c-ky. Us. u Olom., u Litovle. Sd., Kčr.
Cuchanka, y, f., vz Cuchanina. Cuchaniny tolik co pohrabiny; svázané povřísly slovou matenky, matenice, svinoutky, c-ky. U Hořic. Hk.
Cúchati = *couchati*. Slov. Ssk.
Cuchatý, zerzaust. Šm., Loos.
Cuchel, chln, m. = *otep slámy*. U Jaroměře. Ktk. — **C.** = *hrsť lnu* (při tření). U Chocně. Ktk.
Cuchonová Regina. Blk. Kfsk. 1097.
Cuchta = *kování vah vozových, na něž se zavěšuje rozporka, kroužek pojící rozporku s vahadlem*. U Klatov, Strunkovic, Lončimé, v Kunvald. Hů., Rjšk., Psčk., Msk. Váhy vozové složeny jsou z berce, cuchet a prasliků (přesliků). Na Slov.
Cuchtalka, y, f. C. křídlatá, das Flügelzweckeisen (ein eiserner Bügel in den Glashütten). Šm.
Cuchtiti, *cuchtovati* = *bíti*, Val., Vck.; *cvičiti*. Šm., Bern.
Cuka, y, f., der Sperrkegel beim Webstuhl. Sp.
Cukati komu čím. Písnička tak mlaskně skočná, že až Petru nohou cuká. Nrd. Bll. 37. — *Cukl si* = *napil se, nahnul si*. Dal mu cuknonti, einen Schluck machen. V Chrnd. a v Rychn. Brv.
Cukel, kla, obyč. pl. cukle = pantofel s dřevěnou podešvou. Cf. Nejšle. Na Ostrav. Tč.
Cukerky, pl., f. = *bonbons*. Slez. Tč., Šm.
Cukerna, y, f., die Zuckerbäckerei. Tč., Šm.
Cukernatý = *cukrnatý*. Šm.
Cukerní, Zucker-. C. mlýnek (v cukrovaru), Us. Pdl., daň, Dch., papír, forma, Wh., chléb.
Cukernice, e, *cukernička*, y, f., die Zuckerdose, -büchse. Mz. Mkl., Jrsk.
Cukerník, a, m. = *cukrář*. Slez. Tč.
Cuki, e, m. = *dřevák*, der Holzschuh. V Příbora. Ženu cuklem prał. Kol. ván. Mtl. Vem ty cukličky na svě nožičky. Šš P. 587.
Cuklín, a, m., něm. Zuklin, ves u Kašperských Hor.
Cukmandl, a, m., Zuckmantel, ves v Litoměřicku a Pražsku. Vz Blk. Kfsk. 1293., Tf. Odp. 293.
Cukmanský Beneš. Tk. IV. 637., 677., V. 70., 86., 87., VI. 131.
Cuknštein, a, m. Zuckenstein, ves v Budějl. Blk. Kfsk. 223, Sdl. Hrd. III. 116., 252.-254., 257., 259., IV. 267.
Cukor, kru, m. = *cukr*. Slov. Ssk., Loos.
Cukorady, ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 779.
Cukorka, y, f. = *cukorok*, bonbon. Slov. Ssk.
Cukorok, rku, m., vz Cukorka.
Cukr. Na Slov. *cukor*, kru, m. — *Koakový* oprav v: *kvakový*. C. = prvek rostlin avou sladkostí od jiných prvků se lišící a přidaným kvasem líh dávající. Rostl. I. 142. C. = uhlohydráty chuti sladké, rozpustné ve vodě a lihu a rozkládající se kvašením s kvasnicemi na líh a kyselinu uhličitou. Schd. I. 400. C. = sladidlo, které z cukrnatých rostlinných šťav se vylučuje a jako drobně krystallovaná hmota obyč. v homolích se prodává. Vz Kram. Slov. Cf. S-N., Mkl. Etym. 30. C. v hůlkách, Stangenzucker, Dch., lékořicový či z kořene lékořicového, Süssholz-, Glycyrrhizin, slizký, Schleim-, bílý (meliš), ke krytí, Deck-, vápenatý (cukran, Zuckerkalk), ovocný, Frucht- (vz Štk. Poč. 512., Schd. I. 402.), rozpuštěný a roztavený, Schmelz-, masný (z masa, das Inosit), drobkový, Krümmel-, normální či pravidelný, Normal-, přeměněný (invertní, iuvert-), polarisační, polarisirend, z bramborového syropu, Kartoffelsyrup-, teplem zahnědlý (karamel, der Karamel), sosnový, der Pinit-, pektinový, Pektin-, jasný, hnědý, tmavý, modravý, hranitelný, pálený, zrnatý, hrubo-, drobnozrný, vlhký, suchý, olejnatý, připálený, kvasitelný, gährungsfähig, krupicový, smradlavý, skelnatý, beztvarný, příčmoudlý, vytočený, řeřabinový, der Sorbit, vyvařený,

Koch-, Šp., hroznový (ze škrobu v hroznech, švestkách, hruškách atd obsaženého, cf. Slk. Poč. 511., Schd. I. 402.), mléčný (ze sladké syrovátky), Prm. III. č. 15., vz Šfk. Poč. 514., Schd. I. 402., třtinový, vz Šfk. Poč. 513., Schd. I. 400., bramborový, mannový, Schd. I. 402., škrobový, Schd. I. 399., 402. Cf. Rosc. 24., 38., 39., Rst. 32., 403., silič-natý (anisový, elaeosacharum anisi, Anisöl-; oranžový, e. aurantii, Pomeranzenöl-; sko-řicový, e. cinnamomi, Zimmetöl-, citronový, e. citri, Citronöl-; fenyklový, e. foeniculi, Fenchelöl-; macisový, e. macidis, Macisöl-; z máty peprné, e. menthae piperitae, Pfeffer-minzöl-; vanilkový, e. vanillae, Vanillenöl-), Oel-, Nz. lk., z růži strojený, Rosenkonserve, kliho vitý, Leim-. Sl. les. Spotřeba, vzorek, polarisování, váha, cena, zkouška, tvoření, určení, kus (Klumpen), výroba, přivoz, vývoz, dovoz, převoz, zbytek, obsah cukru; daň, clo z cukru; sekáč, pytel, truhlík, mlýnek, půda, stůl, forma, sud, čistírna, raffinerie na cukr. Šp. C. proti bilstám, pro prsa, z jehličin smrkových. Vz Čs. ik. II. 215., V. 316. C. na lom vařitl, den Z. zum Bruch kochen. Šp. C. zavařený, černý, červený, zelený, žlutý. Hnsg. Ďábel má mnoho cukru a hřích činí sladký. Lpř., Sb. uč. Vz o c. Rstp. 1712., 1713., 1047., Kk. 11., 107., 121., 231., Šfk. 546. — C. *olovný* = oiovo v octě rozpuštěné (jest jedovatý), octan olovnatý, sůl olovná, essigsaures Bleioxyd. Šp., Prm. III. č. 15., Nz. lk., Šfk. Poč. 446., Schd. I. 381. — Ku konci vynech: *tukový glycerin.* Chym. — C., a, m., os. jm. C. z Tamfeldu. Vz Blk. Kfsk. 1293., Sdl. Hr. II. 58., 71.

Cukrabant, u, m., čes. tanec. Škd., S. N.

Cukran. Slova: gereinigter — Zucker vymaž a vlož: C. = sůl kyseliny cukrové, zuckersaures Salz. Nz.

Cukránka, y, f. = *cukřenka.* Dch.

Cukrárna. Nz. Dozorce, správce, ředitel, vlastník c-ny, jednota k pojišťování c-ren. Šp.

Cukrátko. C-ka hvězdičková, Sternchen-bonbons, šťávnatá, Fondants, Dch., bobrová, Bibergeilzeltchen, trochisci castorei; santo-ninová škrkavkám, t. santonini, Wurmzelt-chen. Nz. lk.

Cukřenka, y, f. = *cukránka*, die Zucker-büchse: der Zuckerstreuer. Dch.

Cukřík, u, m. = *cukr*; na Slov. bonbon. Loos.

Cukřinka, y, f. = *cukřenka.*

Cukřinový. C. sad, die Zuckerplantage. Sl. les.

Cukřivo, a, n., das Zuckermaterial. Slov. Ssk.

Cukrlátko, a, n., das Zuckerie. Us. Tč.

Cukrnatosť, i, f., der Zuckergehalt. Dch.

Cukrnatý, zuckerhältig, -reich. Dch., Šp. C. řepa, javor, acer sacharinum, der Zucker-ahorn. Šp.

Cukrnice, e, f., die Zuckerbüchse; Zucker-bäckerin.

Cukrnička, y, f., die Zuckerbüchse.

Cukrník, a, m. = *cukerník.*

Cukrný. C. doba, die Zuckerkampagne. Dch. Vz Cukrovarský.

Cukrobaryt, u, m. = *cukran barnatý*, der Zuckerbaryt. Šp.

Cukročistec, stce, m. = *raffinář*, der Raffinadeur. Šp.

Cukrodárný, zuckergebend. Šm.

Cukroměr. C. polarisační, der Polarisa-tionssacharometer (vz KP. II. 126.), Balling-gův; zkouška c-rem, die Sacharometerprobe, procenta c-ru, údání, rozdíl, stupně c-ru, válec na c., der Sacharometercylinder. Šp. Vz S. N.

Cukroměrný, Sacharometer-. C. obsah. Šp.

Cukroměrství, n., die Sacharimetrie. Šp.

Cukroš, e, m., der Zuckerliebhaber. Slov. Ssk.

Cukrotvorce, e, m., der Zuckerbildner.

Cukrotvorný, zuckerbildend. Zpr. arch. VIII. 61., KP. V. 299., 265.

Cukroušek, šku, m. = *drobný cukr.* — C., ška, m. = *milá osoba.* Můj cukrouškn. Us. Brv.

Cukrovačka, y, f. *C-ky*, druh *hrušek.* Mor. Brt.

Cukrovar, die Zuckerfabrik.

Cukrovárce, e, m. = *cukrovařič.* Rk.

Cukrovarčí, ího, m. = *cukrovařič.* Loos.

Cukrovařič, e, m., der Zuckerkoch. Dch.

Cukrovarnický, Zuckerfabriks-. C. spo-lečnosť, úředník. Šp.

Cukrovarnictví, n. = *cukrovarský prů-mysl*, die Zuckerindustrie. Šp.

Cukrovarník, a, m., der Zuckerfabrikant. Jednota c-ků. Šp.

Cukrovarský, Zuckerfabriks-. C. průmysl (cukrovarnictví), doba (-Kampagne), jednota. Šp.

Cukrovarství, n. nauka, jak z rostlin cukrnatých, ze škrobu, z mléka atd. cukr vylučovati lze, die Zuckerfabrikation. Vz Kram. Slov., S. N. Dch.

Cukrovati. Necukruj, můj milý holúbku, nerob mojmu srdcu vetšieho zármutku. Sl. ps. 85.

Cukrovec, vce, m. C-ci, passalidae. Brm. IV. 86.

Cukrovic mlýn, Zuckermühle, u Kraiovic.

Cukrovina = *massa cukrová*, *svařený cukr*, die Zuckerfülle, Füllmasse. Šp. *C-ny*, dle Kanditen. Dch.

Cukrovinka, y, f. *C-ky*, die Kanditen. C. citronové, šipkové atd. Hnsg.

Cukrovisko, a, n. = *cukroviště.* Slov. Loos. — C. = *špatný cukr.*

Cukrovka = *burák*, beta vulgaris, die Zuckerrübe. Vz Čl. Kv. 153., S. N., Mllr. 23., Schd. II. 278., Kk. 151. C. bliš. Rt. Hlava, dodávka, pěstování, odpadky c-ky; pole, půda, země na c-ku, hnůj pod c-ku; semeno c-ky atd. Šp.

Cukrovkový, Zuckerrüben-. C. šťáva, semeno, mláto, -pressiinge.

Cukrovník = *tresť cukrová*, saccharum officinarum, das Zuckerrohr. Sl. les., S. N., Osv. VI. 590. C. obecný, saccharum offici-narum; fialový, s. violaceum; čínský, s. chinense. Vz Rstp. 1711., Čl. 154., Kk. 107.

Cukrovníkovitý. C. rostliny, sacchari-neae: cukrovník, cirok, vousatka. Cf. Rstp. 1711.

Cukrovníkový, Zuckerrohr-. C. šťáva (makas), cukr. Šp.

Cukrový. 1. *s cukru, od cukru*. C. mouka, moučka (moskováda, die Moskowade, der Farin), Šp., Dch., Prm. V. 139., roztok (rozpuštění cukru, die Zuckerlösung), kůra, die Zuckerkruste, krystally, Šp., pivo, vz Kram. Slov., těsto, chléb, polev na torty, ib., pečivo, Dch., věnečky. Rgl. — C. = *cukr obsahující*, zuckerhältig, Zucker-. C. kyselina, melassa, kvašení, javor (vz Cukrnatý), mořidlo, Zuckerbeize, šťáva, zrnka s anisem, Aniszuckerkörner, třtina (vz Rstp. 1712.). C. bylina = *medinek*, holcus saccharatus, die Zuckerpflanze, das Honiggras. Mllr. 54. — C. = *od cukru, na cukr*, Zucker-. C. veldílna (cukrárna), J. tr., forma. Šp. — C. **Mlýn**, u Richmburka.

Cukrpán, u, m. = *jídlo*, zastr. Jir.

Cukrůvka, y, f. *C-ky*, druh *jablek a hrušek*. Mor. Brt., Kčr. — C. = *hrdlička*, die Turteltaube. Ostrav. Tč.

Cuky. Cuky, cuky, hovado k hovadu, nemať se nám do řádu. Sš. P. 694.

Cule, něm. Zulb, ves u Jaroslavic na Mor.

Culfa, y, f. = *uvláčená, neriadná žena*. Slov. Dbš. Obyč. 44. (Göm.).

Culifinda, y, f. = *špatně uvařená káva*. U Něm Brodu. Brut., Rgl.

Culík. — C. = *cucek, chuchel*, der Klunker. Dch. C. konopný. Šp.

Culingati = *toulati se*. U Frenšt. Dřk.

Culiti = *přísti*, spinnen, žert. Culiš celý den a nic ti nepřibývá. U Kr. Hrad. Kšť.

Cultrari-us, a, m. C. Mat. Žatecký, farář. 1616. Vz Jg. H. l. 542.

Cumel, vz *Dudel, Mlzek, Žmolek*. C. = cucátko malým kojným dětem z plátna udělané, naplněné houskou, chlebem, suchary, piškoty mlékem rozředěnými. Vz Kram. Slov. — C. = *košile klukům z kalhot vyčnívající*. Vz Věník. — C. = *dýmka, doutník*. Musíš mít pořád ten c. v hubě? Us.

Cuminol, u, n.: $C_3 H_7 . C_6 H_4$. Vz Šfk. Poč. 549.

Cumlík, u, m. = *cumel*.

Cumloň, ě, m. = *cecoň*. Mor. Brt. D.

Cumloš, e, m. = *cumloň*. Slov. Ssk.

Cumol, u, m., v lučbě. Vz Šfk. Poč. 548.

Cumpfe Karel, Dr. a prof., nar. v Sobotce 1853. Vz Tf. II. l. 3. vyd. 181.

Cumploch, u, m. = *hadr k utírání*. V Jilinsku.

Cumulace, vz Kumulace, S. N.

Cún, u, m. pl. cúny = *révový výhonek*. Mor. a Slov. Šd.

Cunče = *čunče* Loos.

Cunda, y, f. — C., der Butterfassdeckel. Cf. Prskavec.

Cunďák, a, m., der das Kleid nachschleppt. Rk.

Cundati se = *sem tam zvl. za deštivého počasí choditi*. U Místku. Tč. — se kde: v blátě, schlampen. U Uher. Hrad. Tč.

Cundátko, vz Cunda.

Cundrati = *umazati*, beschmutzen. Slov. Ssk.

Cundravý = *umazaný*, schmutzig. Slov. Ssk.

Cundrla, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Cundroš, e, m., *nadávka mužským z žen.* cundra. Slov. Dbš. Obyč. 44., Sb. sl. p. I. 116.

Cundula, y, f. = *nepořádná ženská*. Cf. Cunda, Cundra. Slez. Šd., Brt. D. 208.

Cundy. Cundy, cundy, cundíčky, dal nám pán Bůh ručičky, aby nožičky běhaly a ručičky dělaly. — Tak zpívají matky a chůvy dětem jejich ručičkama tleskajíce. Kom. Infor. 8.

Cunkov, a, m., vrch u Sedlce v Tábor.

Cup, u, m., der Trapp. — C. Hop! cup! na doline! Hop! cup! na uhlisku! Hop! cup! po palůku. Sl. spv. l. 34. — *Cup! cup!* (volání na králíka). Vz Králík. Mor. Brt.

Cupák, a, m. = *králík*. Vz Králík. — C., os. jm. Šd.

Cupal, a, m., der Stampfer. Šm.

Cupalovati = *cupavě tančiti* Slov. (Göm.) Dbš.

Cupan, u, m. = *cop, lelík*. Mor. Brt.

Cupanice, e, f., das Getrampel. Us. Ssk., Loos., Šm.

Cupanina = *třepení, šarpie*. C. srovnaná, strouhaná, zcuchaná; chomáč, svitek c-ny. Nz lk. Vz Slov. zdrav.

Cupati. — **komu**. Martínek je hezké, což je galánské, má botky na šupavo, aby mu to necupalo. Sš. P. 561. — C. = *nepatrný zvuk padáním dělati*. — **kam, odkud**. Déšť cupe na šindelovou střechu; Hrušky cupají se stromu, jedna mu cupla na hlavu. Ostrav. Tč. — C. = *cupovati*, Charpie machen. Mor. a Slez. Tč., Škd.

Cupek, *tanec*. Mor. Brt. P. 160.

Cupi. Cupi, cupi, cup! Šd.

Cupka, y, m. = *cupák*. Vz Králík.

Cupkati, cf. Cupati. — C. = *drobným krokem jíti*. Bkř., Brt. Ten chlapeček pěkně cupká. Us. Šd. — Myši cupkají a dupkají, trippeln u. trappeln. Dch.

Cuplák, a, m. = *cupla*. Slov. Ssk.

Cupnouti, vz Cupati.

Cupol, a, m. C. dlakořitný, dasyprocta aguti. Brm. I. 2. 440., 448.

Cupotati, trampeln. Ssk.

Cupovačka, vz Cupanina.

Cupovanka, y, f. = *cupanina*. Rk.

Cupovati, vz Cupati.

Cuprit, u, m. = kysličník měďičnatý, rudoměděk. Šfk. Poč. 271., 277.

Cupy lupy, vz Cup.

Cúr, u, m. = *vlečka*, die Schleppe. Slov. Loos., Bern. Vz Cour.

Cúra, y, f. = *coura*. Slov. Ssk.

Cúrala, y, m. a f. = *kdo se rád courá* Mor. Brt. D.

Cúranie, n., das Schleppen. Vz Cúrati. Ssk.

Curare, e, n. = *jihoamerický jed šípový* Slov. zdrav.

Curarin, u, m.: $C_{19} H_{35} N$. Vz Šfk. Poč. 579.

Curatela, vz Kuratela.

Cúrati = *courati*, schleppen. Slov. Ssk.

Cúravý = *couravý*.

Curda, y, f. = *nepořádná ženština*; *vůbec nadávka ženským*. U Prostěj. Veh. — C. = *muňka*. U Písku. Mg.

Curek, rku, m. = *cicerek*. Slov. Bern.
Curetina, y, f. = *dcera*. Slov. Němc. I. 293.
Cuřidlo, a, m. C. Tobiáš Blk. Kfsk. 1094.
Curie římská. Vz Vlšk. 490.
Curiosum, vz Kuriosum.
Curka = *cerka*. Slov.
Curkavosť, i, f., spritzende Beschaffenheit. Šm.
Curnaj, e, m. = *křik, lomoz, bitka*. Slov. Dob. (Gŏm.)
Curriculum vitae, lat. = *popis vlastního života*. S. N.
Curtius Jiří, prof. a filolog, učil roku 1849.—1855. filologii v Praze. Jeho žáky v první době byli: Achtner, Český, Dvořákové, Franta, Gotthard, Hanačík, dr. Kawka, Klumpar, Kopecký, Kořínek, Kosina, Kott, Kříž, Krob, Kvíčala, Lepař, Lissnerové, Madiera, Pechánek, Riss, Rožek, Schreier, Týn, Uhlíř, Vaníček, Vrabec, Žahonrek a j. — Naroz. 29/4. 1820. v Bukovci, † r. 1885. v Lipsku.
Curúček, čku, m. = *crk, crkot*. Voda c-kem teče. Mor. Ktz.
Curukať, rückwärts fahren. Slov. Ssk.
Cuska, y, f. = *halena*. V Oravě na Slov. Pokr. Pot. II. 258.
Cutchareový. C. omáčka, die Cutchareesauce. Šp.
Cúvati = *couvati*. Slov. Ssk.
Cúvka, y, f. = kování uprostřed rozporky. U Hořic. Hk.
Cuzák, a, m. = *cizí, přistěhovalý člověk*. Slovo tuto mívá druhdy příznak opovrženosti, když některý c. na úkor domorodců něco podniká, bohatne atd. Val. Vck.
Cuzí. Ž. wit. 143. 7., 17. 46., 68. 9.
Cuzina, y, f. = *cizina*. Slov. Koll Zp. II. 367. — **C**. Co tá c. (= cizinec) u nás chce? Na již. Mor. Brt. L. N. II. 99.
Cuzo-, vz Cizo-, Cudzo-.
Cuzoložec, žce, m. = *cizoložník*. Ž. wit. 49. 18.
Cuzozemec, mce, m. = *cizozemec*. Ž. wit. 59. 10., 86. 4. Půjdu-li do světa, budu c., ešče tam potračím svůj panenský věnec. Sš. P. 515. — Koll. Zp. I. 30.
Cuž = *což*. Ostrav. Tč.
Cvachna, y, f. = *ušpiněná ženská*. Slov. Rr. Sb.
Cvachta, y, f. = *cachta, veliké bláto*. U Rychn. Brv.
Cvakati. Dotknul se kilky cvakající. Kká. Td. 230. — **čím**. Někdo cvak' dveřmi. Dch. — **kdy**. **Při** tom jí zuby c-ly. Sá. — **jak**. Kohoutek (ručnice) tiše cvakne. Kká. Td. 170.
Cvakavý, klappernd. C. podkova. Kos. Ol. I. 94.
Cvaky, pl., m. = klinčoky (karafiaty) poměrně s velikými hlávkami. Slov. Rr. Sb.
1. **Cval**, vz Mkl. Etym. 30. Cvalem proti němu hnal. Abr. Létům ani cvalem neutečeš. Bž. exc.
Cvalangovati, hin und her laufen. Slov. Ssk.
Cválati kam (na čem). **V** čelo houfce mladík cválá. Kká. K sl. j. 176. **K** slávě cválá **na** svém koni v šero večerní; Na koni k víšce **pro** daň cválá. Kká. K sl. j. 158., 13.
Cválavý. C. koně. Koll. III. 398.
Cvalek, vz Cval, 2. Na Slov. *cvalok*, lku. Ssk.
Cvalníček, čku, m., sedum acre, der Mauerpfeffer. Slez Tč., Slb. 567.
Cvaloš, e, m. = *cvalač*. Slov. Ssk.
Cvalot, u, m. = *cval*. Keď c. paryp trocha ztichol. Slov. Phld. V. 68.
Cvalovati = *cválati*. Ostrav. Tč.
Cvalový = *cvalný*. Slov. Ssk.
Cvalý = *cvalem*. Na jihových. Mor. Brt.
Cvancor, u, m. = *cancor*. Slov. Ssk.
Cvaňhal, a, m., vz Cvaňha.
Cvanhovací válec. Vz Cvanhovati. NA. IV. 175.
Cvanhovati co: železo = čtyrhranným dělati? NA. IV. 175. Cf. Cvanha.
Cvankať = *pomalu, nesměle jíti*. Mor. Brt. D. 203.
Cvargať, pantschen, sudeln. Slov. Bern.
Cvečeček, čku, m., vz Zvok.
Cveček, vz Cvek.
Cvečkovati = *cvečky pobiti*. — **co**: boty.
Cvek. Vz Mkl. Etym. 30 Stříbrné podkovy a zlaté cvečečky. Sš. P. 254.
Cvendžať, klirren. Slov. Ssk. Utekal, len mu tak päty cvendžaly. Mt. S. I. 97.
Cvendžení, n. = *hučení, fičení, řinčení*. Slov. Nastalo v ucho podivné c. Slov. Lipa II. 367.
Cvendžeti, el, ení = *řinčeti, hučeti, fičeti*. Slov. To mu jatagan cvendží. Sldk. 64. Zvírca kyjom, len tak povetrie cvendží. Mt. S. I. 112. Jako to cvendží. Kosci knjú kosy? Sldk. 147.
Cveng, u, m. = *cinkot*, das Geklirre. Cveng, škřipot, řehot . . . . Slov. Phld. III. 1. 6., IV. 14, Sldk. 90.
Cvengati = *cinkati, řinčeti*, klirren. Nôž pohodený cvengnul. Slov. Phld. III. 1. 40.
Cverna Také v Podluží na Mor. Brt. Ušijem ti šaty z kvetu makového, ty my napraď cverny z dažďa májového. Sl. spv 132. C-ny či nitě. Koll. Zp. I. 409.
Cvernář, e, m. = *nitař*, Zwirnhändler, n. Slov. Ssk.
Cvernářství, n. = *nitařství*. Slov. Bern.
Cvernička, y, f., vz Cverna. Slov. Koll. Zp. I. 170.
Cvernový, Zwirn-. C. kolovrat, uzel. Slov. Bern.
Cvicární, rně, f. = *cvičírna*. Slov. Bern.
Cvičebna, y, f. = *místnost, kde se cvičí*. Us.
Cvičebný. C. tábor, Dch., kniha. Us. Pdl.
Cviček, čku, m., Zwickel, m. Šm., Bern.
Cvičel, a, m. = *cvičala*. Slov. Ssk.
Cvičelišťo, n. = *cviciliště*. Slov. Ssk.
Cvičená, é, f. Dal ho na c-nou. Us. Vk.
Cvičenec, nce, m. = *káznice*. Šp. — **C**., der Geübte, Lehrling. Loos.
Cvičení ústní, písemní, Us., jezdecké, Lpř. Sl. I. 57., těla, vz KP. I. 420.—430., 414., ve zbraní, obyhů, v brigadě. Čsk. Ustavičné c. čadského vojáka činí. Ler. Dětství bez nění, mladosť bez c., mládenectví bez studu dělá velkou ostudu. Bž. exc.

Cvičenka, y, f., das Lehrmädchen. Šm., Loos.
Cvičenosť, i, f., die Geübtheit. Loos.
Cvičený. — **čím**: školou. — **jak**: dostatečně. Us.
Cvičisko, a, n. = *cvičiště*. Slov. Loos.
Cvičiště. Dch., Kos. Ol. I. 69., KP. I. 436, Čsk.
Cvičitel sboru hasičského, v plování.
Cvičitelkyně, ě, f. = *cvičitelka*. Rk.
Cvičiti. Vz Mkl. Etym. 30. — **se kde**: u někoho, při někom. Us. — **jak**. Někoho po své vůli c. Db. 78. Válečným věcem se pilně c.; Že se tomu mládež jejich mezi sebou cvičí. Abr. 154.
Cvičivo, a, n., der Uibungsstoff. Us. Pdl.
Cvičkář, e, m., der Zwickenmacher. Bern., Šm.
Cvičnice, e, f., die Bildnerin, Uiberin; *kázn*ice. Vz Cvičenec. Bern., Šm.
Cvičný. C. škola, učitel, Ulbungs-. Dch.
Cvik. Cf. Gb. Hl. 102. V MV. nepravá glossa. Ps. Pravidelně konaný c. téměř divy působí. J. K. Škoda. Jediný, kdo umělce činí, jest c. Kom. D. 107. Z dobrého cviku přijdeš k dobrému zvyku; Jaký c., taký zvyk. Mor. Tč. Kůň bez cviku, posel bloupý, střecha otrhaná — špatně chválí svého jezdce, pána, hospodáře. Bž. exc. — C., a, m. C. Václav. Tk. V. 93.
Cvika, y, f. = *cvikla*. Vz Rstp. 1282.
Cvikaný, geübt; pfiffig. Rk.
Cvikava, y, f, místní jm. Tk. V. 237.
Cvikeřeti, el, ení, ein Zwitter werden. Rk.
Cvikla, y, f., beta, der Mangold. Cf. Mkl. Etym. 329. C. obecná, b. vulgaris. C., cvíka, nevlastně burák. Vz Rstp. 1781., Čl. 126., Čl. Kv. 153., KP. III. 263., Slb. 245., FB. 31., Schd. II. 278., Kk. 151., S. N., Mllr. 23. C., cukrovka, burgundka, buryna, kvaka, rava, dumlina; c. hruškovitá, vytáhlá, podlouhlá, vřetenovitá. Šp.
Cviklovati, zwickeln. Bern.
Cviklový = *z cvikly*, Mangold-. C. salát, voda (z prádla nepouští). Us. na Ostrav. Tč.
Cvikov. Vz Tk I. 307., V. 171., VI. 209. C v Sasku. Tf. Odp. 55., 150., S. N.
Cvikýř, vz Cvikeř, Zemánek. — C., druh očních skel, der Zwicker. Slov. zdrav.
Cvilich, vz Cvilink.
Cvilichový, vz Cvilinkový.
Cvilinkář, e, m., Zwillichmacher. Šm.
Cvilinkový. Chudobný v c-kové kytlici nvázne. Č. M. 266.
Cvinčati = *cvendžati*. — **od čeho**. Slychy od vrbu cvinčá. Slov. Hol. 21.
Cvindra, y, f. Okno je na cvindry = na cimpr campr (rozbito); Nemám ani c-y (ničeho. Cf. Ani vindry). U N. Kdyně. Rgl.
Cviněti, ěl, ění = *hučeti, zníti*. — **komu kde**. Cvinie mi v ušiach. Slov. Mt. S. I. 56. Cvíní mi v ušoch. Brt. D. 203.
Cvirakati = *cvrlinkati*. Vrabec c-ká. Mor. Brt.
Cviřinkati = *švitinkati*.
Cvirl, e, f., Zwirl (u soustružníka). Šm.
Cvista, y, f. = *předená vlna*. Na Zlinsku Brt. Na Val. = *vlna z ocasu ovčího* (hrubá, poscaná). Vck. Die Sm.: die Leiste, der grobe Rand am Tuche.
Cvistár, a, m., schlechter Tuchmacher, Anschroter, Slov. Ssk.; Tuchleistenmacher, m. Šm.
Cvistovati, anschroten, Slov. Ssk.; Tuchleisten machen. Šm.
Cvitar, a, m. Sdi. Hr. III. 213.
Cvoček. — C., čka, m. C. (Cvok) Václ. Tk. V. 85., 87., VI. 170.
Cvočkářství, n., das Nagelschmiedhandwerk. Loos.
Cvočkovatý, *cvočkovitý*, nagelreich. Šm.
Cvohniti, il, ěn, ění = *špatně vařiti, kuchtiti*. Všelijak to cvohní. U Rychn. Ntk.
Cvok. Vz Mkl. Etym. 30. Tu je ten c., da liegt der Grund begraben. Dch. Vz Cvoček.
Cvokaňa, pl. -ně, *druh hrušek*. Mor. Brt.
Cvokárna, y, f., die Nagelschmiede. Ssk., Loos.
Cvokařský, vz Cvokařský.
Cvokařství, vz Cvekařství.
Cvokati = *cpáti, plniti*. Cf. Nacvokati. Us. u N. Kdyně. Rgl.
Cvokovati, zwecken, nageln. Ssk.
Cvokovna, y, f., die Zweckenform. Slov. Ssk.
Cvokovnice, e, f., die Beschlagtasche. Šm., Loos.
Cvokr, a, m. = studentská dvojka (špatná známka), z něm. Zweier. Dostal cvokry. Us. Gth.
Cvorda, y, f. = *děvče, které se rádo ve vodě máchá*. Us Kšá.
Cvorník, u, m. = *svorník*. Na Policku. Kšá.
Cvota, y, f., Zwodau, ves v Chebsku. Blk. Kfsk. 600.
Cvrčala, turdus iliacus. Vz Frč. 355., Brm. II. 2. 155. Cf. Mkl. Etym. 305.
Cvrček. Vz Šrc. 65., 71. C. domácí, gryllus domesticus; polní, g. campestris. Vz Frč. 145., Schd. II. 520., S. N. C. krtonohý (krtonožka obecná), gryllotalpa vulgaris, die Maulwurfsgrille. Sl. les. Mluva crčka. Vz Km. 1886. 408., Er. P. 25. C. přináší štěstí. Us. Je mizerný, jak by švrčky lúpal (vz Švrček). Mor. Brt. Je jakoby cvrčky louskal (hubený). Us. Sn. Má cvrčky v palici. Vz Opilý. Us. Sn. Nevelíký c., ale silně zvučí. Bž. exc. — C. = *český tanec*. Škd. Vz S. N. — C., Grillmühle, mlýn u Chvalšin.
Cvrčeti. Vz Mkl. Etym. 305.
Cvrčivý. C. strnad, emberiza cirlus, die Zaunammer; rybák, sterna naevia, die Kirrmöve; sova, strix stridula, die Kirreule. Sl. les.
Cvrčkati = *cvrkati*. Ssk.
Cvrčkov, a, m., Grilling, ves u Prachatic.
Cvrčkovina, y, f., die Grillen (im Kopfe). Šm., Loos.
Cvrčkovitý. *C ti*, achetidae: cvrček, krtonožka. Vz Frč. 144.
Cvrčov, a, m., ves u Tovačova.
Cvrčoves, vsi, f., Grillendorf, ves u Klatov. Vz Blk. Kfsk. 46., 1104.
Cvrčovice, dle Budějovice, Cvrčowitz, ves u Zdounek a u Brandýsa n. L., vz Blk. Kfsk. 503.; Urspitz, ves u Pohořelic na Mor. Cf. Žer. Zap. I. 134.

Šestý

seznam sběratelů materialu (*) a pramenů, z nichž látka slovníku vybrána jest.

(Vz 1. seznam v 1. sešitu I. dílu, druhý za předmluvou k I. dílu, 3., 4. a 5. na konci II., III. a IV. dílu. Na konci celého díla budou všecky seznamy v jeden sestaveny).

Bačk. — Dr. Frant. Bačkovský. — Bačk. Pís. = Zevrubné dějiny čes. písemnictví doby nové. V Praze 1884. a násl.

Bartol. — Lad. Bartolomeides. Memorabilia provinciae Csetnek. V Bystřici 1779. — Vyps. Jos. Jireček.

Bavor. — Tom. Bavorovský. Čes. postilla. — Vyč. Dr. Jan Novák.

**BPr.* — Blažej Prusík, prof. v Klatovech.

Brm. — Brehmův Život zvířat (část).

Brt. L. N. — Fr. Bartoš. Lid a národ. II. díl. 1885. — Vypsal Kott a Tom. Šmýd. — Brt. D. = Dialektologie moravská. V Brně. 1886.

Bs. ml. — Besedy mládeže.

Cod. jur. — Codex juris bohemici. IV. 3. sec. 1. a 2. Vyd. Jos. a Herm. Jireček. V Praze 1876. a 1880.

Čechy. — Čechy. Rediguje Fr. Šubert a F. A. Borovský. — Vyps. A. Podlaha.

Čch. Dg. — Svat. Čecha Dagmar ve Květech 1884. — Čch. Sl. = Slavia.

Č. Čt. — Emil Černý. Slov. čít. pro nižší gymn. Díl II. V Bystřici 1865. — Vyč. Tom. Šmýd.

Čkžk. — Černokněžník. Časopis humor. zábavný II. roč. 1862. Vyd. Vil. P. Tóth.|— Vyps. Tom. Šmýd.

Čr. — Matěj Červenka. † 1569. — Vyps. Jos. Jireček.

Dal C. = Dalemil. Zlomek cambridgeský. (V V. seznamu chybně: Zlomek Hanušův).

Dbš. Úv. — Úvahy o slov. povestiach. Spísal P. Dobšinský. 1872. — Vyps. Tom. Šmýd.

Dk. P. — Prof. Jos. Durdíka Poëtika. — Dk. Aesth. = Aesthetika. — Roz. fil. = Filos. rozpravy. — Dj. fil. = Dějiny filosofie nejnovější. 1885. — Vyps. A. Podlaha.

D. ol = Desky olomoucké. — Vyps. Ig. Tkáč.

Dud. — L. Duda. O měkkýších. V progr. akadem. gymn. v Praze na r. 1880.

Enc paed. — Encyklopaedie paedagogická. Nákladem Fr. Šimáčka v Praze od r. 1883. I. díl.

Frč. Geol. — Fričova Malá geologie. — Vyps. A. Podlaha.

Glč. — Valaská škola mravov stodola. Spísal (1755.). Hugolín Gavlovič. Vydal Michal Rešetka v Trnavě 1830. — Vyps. Ig. Tkáč.

GP. — Výbor z liter. české. Doba stará. Sest. Jos. Grim a Jan Pelikán. V Praze 1886.

Hdž. — M. M. Hodža. Hdž. Šlb. (Čít.) = Šlabikár a prvá čítánka pro sloven. evang. a. v. školy. 1872. — Hdž Rkp. = Hodžovy Zneťky od 356.—425. (v rukopise). — Hdž. Ds. = Dobruo slovo Slovákom. V Levoči 1847. — Vypsal T. Šmýd.

Hlv. — Dr. V. Hlavatý. Rozbor filosofie sv. Tomáše Aquinského. — Vyps. A. Podlaha.

Hrbň. — Samo Bohdan Hroboň. Hrbň. Rkp. V. H. = Báseň: Viktoru Hugovi (v rukop.). — Hrbň. Rkp. Sp. st. d. = Spev strážnych duchov nad sloven. horstvom (v rukop.). — Hrbň. Jsk. = Slovenskye iskrice (rukp.). — Vyč. Tom. Šmýd.

Jg. Slnosť. (Slovn.). — Jungmannova Slovesnosť.

Jurs. — Jan Jursa. O předponách slovesných. V progr. I. čes. reál. gymn. v Praze na r. 1885.

Kká. K sl. j. — E. Krásnohorská. K slovan. jihu. 1880. — Vyps. A. Podlaha.

K. nov. — Katol. noviny. V Trnavě. VI. roč. 1875. — Vyps. T. Šmýd.

Koll. Zp. — Kollárovy Národnie zpievanky. — Koll. St. = Koll. Staroitalia slavjanská. Ve Vídni 1851. — Vyps. Ig. Tkáč.

Kram. Slov. — Jos. Kramář. Poučný slovník domácí. V Olom. 1885.

Křn. — Prof. Josef Kořínek. Lat. grammatika. — Vyps. A. Podlaha.

**Kutn.* — Rudolf Kutina (Sulický).

Kuzm. PKr. — Kar. Kuzmány. O pohanstve i krestu. Ve Viedni 1863. — Vyps. Tom. Šmýd.

Kvř. — Dr. Em. Kovář. O škole mladogrammatické. V Praze 1855.

LAn. — Dle V. seznamu = Legenda o sv. Anně; ale správně je to leg. o sv. Marii.

Lnč. CM. — Sv. Cyrill a Method. Seps. D. Z. Lanček. V Turč. Sv. Mart. 1855. — Vyps. Vom. Šmýd.

Loos. — Jos. Loos. Slovník slov. maď. a něm. V Pešti 1871.

Luk. z Pr. — Lukáš z Prahy 1491.—1512. Mus. 1883. 362. a násl., 1884. 99. a násl.

Matj. — Jos. Matějička. Základové obnovitví. V Praze 1855.

Matr. opav. — Matrika opavská. 1601.-1622. — Vyps J. Zukal.
Minst. — Jindřich Minsterberský. Popisy z l. 1494.-97. Mus. 1882. 529. a násl.
Mkl. Etym. — Miklošič. Etymol. Wörterbuch. Ve Vídni 1886.
Mnč. Rozm. — Ferd. Menčík. Rozmanitosti. Starší drobné spisy. V Jičíně. 1880.
Mour. — Prof. V. E. Mourek. — Vypsal A. Podlaha.
MS. — P. J. Müller a J. Simonides. Fysika. V Praze. 1884.
Msr. — Masarykova Konkretná logika. 1885. — Vyps. A. Podlaha.
Mz Mkl. — A. Matzenauer. Výpisky z čes části Miklošičova Slovníku šesti slovan. jazyků. Ve Vídni 1885. učinil Tom. Šmýd.
Nár. nov. — Národní noviny. Na Slov. — Vyps. Tom. Šmýd.
Neoral. — Jos. Neoral, prof. v Brně. Přísp ku dialektologii mor. v progr. brněnské realky na r. 1884.
N. Hlsk. – Národní Hlásnik. Noviny pre sloven. l'ud. Budín. 1868.—1870. — Vypsal T. Šmýd.
Np. — Rob. Nápravník. Přelož. román Vikt. Huga — Vyps. A. Podlaha.
Ntr. — Nitra. Vyd. M. J. Hurban. V Prešb. od r. 1842. Vyps. Ig. Tkáč.
Odbor. path. Vz Path.
**Otv.* — Jan Oliva. Slova a frase z vých. Čech.
Path. — Odborná pathologie a therapie. Redakcí prof. Dr. B. Eiselta. (Část)
Pck. Ps. — Ed. Peck. Valaš. nár. písně a říkadla. V Brně 1884. — Vyps. T. Šmýd.
Pelc. — Otravy. Seps. dr. Hyn. Pelz, řed. praž. nemocnice. Otisk z III. dílu ‚Odbor. path. a therapie.' V Praze 1880.
Perw. — Prof. Jos. Perwolf.
Pk. 2. prg. — Druhý program čes. nižšího gymn. v Opavě na r. 1885. Sepsal řed. Prasek. — Vyps. T. Šmýd.
Ppl. Gr. — Grammatika jazyka starobulh. Seps. B. Popelka. V Brně 1885. — Vyps. T. Šmýd.
Pravn. — Rymované pravenie o božiem umučenie a o jeho sv. krve prolitie. Z 14. stol. Pod. Ad. Patera v Mus. 1883. — Vyč. Th. Vodička.
Psp. — Jos. Pospíšil. Filosofie podle zásad sv. Tomáše Aquinského. — Vypsal A. Podlaha.
Pyp. K. — Historie literatur slovanských. I. Seps. A. N. Pypin a V. D. Spasovič. Z rušt. přeložil Ant. Kotík. 1880. — Vyps. A. Podlaha.
Rb. Kř. — Ant. Rybička. Křisitelé národa českého. V Praze. 1883.
**Rjšk.* — Tom. Rejšek, kaplan v Strunkovicích.
Rm. — B. Rayman. Chemie. — Vyps. A. Podlaha.
Rose. — Řed. F. V. Rosický. Botanika. 1880.
Rr. Sb. — Sborník provincialismov, fráz, prísluv, poriekadel atď. Posberal L. V. Rizner. 1885. — Vyps. Tom. Šmýd.
**Rsck* — V. Rosecký. Frase z vých. Čech
Rzm Šff. — Rozprávka o Štilfrídovi, kniežati českom. Prepracoval Mar. Rozmarin. Turč. Sv. Martin. 1873. — Vyps. T Šmýd.
Sb. sl. ps. — Sborník sloven. piesní. — Vyps. Tom. Šmýd.
Sbtk. Krat. h. — Primus Sobotka. Kratochvilná historie měst a míst koruny svatováclav. v Praze.
Sb. uč. — Sborník. Kalendář učitelský. 1857.—63. Cf. Sbr.
Sb. vel. — Sborník velehradský. — Vyč. Tom. Šmýd.
Sc. Mař. — Sv Mařie. S nebes chvála. Rymované sklád. ze 14. stol. Pod. Ad. Patera v Mus. 1884. 511. a násl.
Sláma — Putování po Slezsku
Slavín — Slavín. Sbírka životopisův a podobizen mužův a žen českoslov.
Slov. zdrav. — Slovník zdravotní. Vyd. dr. Thomayer a dr. Chodounský od r. 1885.
Soud. záp opav. — Soudní zápisky opavské ze 17. stol. — Vyps. J. Zukal.
Stff. — Prof. Dr. Václ. Steffal. Anatomie v Encyk. paed.
Suchk. — Suchánkova Kázání. — Vyč. J. Vacarda.
Sv. ruk. — Svatovítský rukopis. Vyd. Ad Patera. 1886.
Šfk. Poč. — Dr. V. Šafařík. Počátkové chemie. V Praze 1884. — Šfk Ruk. = Rukověť chemie. V Praze 1878.
Šír. — Dr. Lad. Šír. Brouci.
Štr. Nrč. — Nárečja slovens. Od Lud. Štura. V Prešp 1846. — Vyps. Tom. Šmýd.
Štulc. — Probošt Václ. Štulc. — Vypsal T. Šmýd.
Šv. — Jan Švorc. Tělo lidské. 1872. — Vyps. A. Podlaha.
Trok. — Trokanova Mijava. — Vyč. Ig. Tkáč.
Ur. — Rehnr Uram. Pg. = Pijan gazda. 1884 — Vyč. Tom. Šmýd.
Vaj Tat. mor. — Tatry a more. Bás. Vajanského. V Turčan. Sv. Mart. 1880. — Vyps. A. Šmýd.
**Vdč.* — Theod. Vodička, prof. v Olomouci.
Vch. Ar. — J. Vychodil. Aristotelova Kniha o básnictví. 1844. — Vyps. A. Podlaha.
Vor. — Prof. Kar. Vorovka. Vor. St. = Stilistika. 1855. — Vor. P. = Poëtika. 1886
**Wrch* — Rudolf Wawruch, prof. v Mor Ostravě.
Zbr. — Záborský. Zbr. Hry = Záborského Divadelní hry Ve Skalici 1870. — Zbr. Lžd. = Záb. Lždimitriady. Vyd. Jos Viktorin 1866. — Vyč. Tom. Šmýd.
ŽM. — Život sv. Methoda. Vyd. Dr. Mat Procházka. V Brně. 1885. — Vyps. Tom Šmýd.

Cvrk. Vz Mkl. Etym. 305.

Cvrkal, a, m., os. jm. Mus. 1880. 258.

Cvrkalka, y, f., acris. C. americká, acris gryllns. Brm. III. 2. 38.

Cvrkan, a, m. = *cvrček*. Slov. Dhš.

Cvrkanka, y, f. = *hra v boby*. U Kvasic. Brnt.

Cvrkas, u, m. = *zakudlaná, zakloktaná polévka*. U Březnice. Rgl.

Cvrkati, ziepen. Vz Mkl. Etym. 305. Pták cvrká. Us. Cf. Cvrlikati. — **co kam.** C. boby do kamby (šoupati do důlku). U N. Bydž. Kšť., Mý. Cvrkni do pohárn drobet vína (přilej). Us. Šd.

Cvrkna, y, f. = *kráva, která mléko špatně pouští nebo málo dojí*. U Rychn. Bvř.

Cvrknouti, vz Cvrkati.

Cvrkotati = *cvrlikati*. Us. Rgl.

Cvrkynský F. Vz Jg. H. l. 542.

Cvrlikati, vz Mkl. Etym. 305. — **kde:** vrabec na střeše, na stromě c-ká. Us. — **jak.** Poesie praménkem c-ká. Kos. Ol. I. 288.

Cvrliti, il, eni = *cvrčeti*. Cvrček cvrlí. Nrd. Bll. 41.

Cvrna, y, f. = *cvista*. Slov. Ssk., Loos.

Cvrnčlaiky, pl., die Kneipzange. Slov. Ssk.

Cvrnčidlo, a, n. = *cumploch*. U Pravíkova. Dřk.

Cvrndati = *bryndati*. — **co:** mléko. U Kr. Hrad. Kšť.

Cyamelid, u, m., v lučbě, Cyamelid, n. Nz.

Cyan, n, m., v lučbě, Cyan, n. Nz. Vz Šfk. 124., 406., Schd. I. 314., S. N.

Cyanamid, n, m., v lučbě, das Cyanamid. Nz.

Cyanid, u, m., v lučbě, das Cyanid. Zlnečnatý oprav v: zinčnatý. Nz. C. kobaltitý, das Cyankobalt, měděčnatý ($^1/_2$ fach), měďnatý (1fach), Cyankupfer, n., chromitý, Chromcyan, n. C-dy, Cyanmetalle. Vz Nz., KP. III. 198.

Cyananilin, n, m., das Cyananilin. Nz.

Cyanin, u, m.: $C_{27}\,H_{35}\,N_2\,I$., modré barvivo. Vz Šfk. Poč. 573.

Cyankali-um, a, n., *jed*. Slov. zdrav., Čs. lk. IX. 127.

Cyanodrasllk, u, m., Cyanokalium. Vz S. N.

Cyanogen, u, m. = *cyan*. Vz Šik. Poč. 394.

Cyanosa, y, f. = *zsinalost*, die Blausucht, nemoc. Vz Slov. zdrav., S. N.

Cyanovodlk, n, m. = kyselina cyanovodíková, Cyanwasserstoff, m., Blausäure, f. Nz, S. N.

Cyanovodlkový, vz Cyanovodík.

Cyanuran, n, m., cyanursaures Salz. Nz.

Cyanurový. C. kyselina, Cyanursäure, f. Nz.

Cychram-us, a, m., cychramus, brouk. C. žlntý, c. luteus. Kk. Br. 143.

Cychr-us, a, m., cychrus, der Schaufelkäfer. C. nosatý, c. rostratus, zúžený, c. attenuatus. Kk. Br. 21.

Cykas, n, m., cycas, rostl. C. indský, c. circinalis; japánský, c. revoluta. Vz Rstp. 1443., Rosc. 99.

Cykasovitý. C. rostliny, cicadeae: cykas, keják, plchoš. Vz Rstp. 1442., Kk. 98., Rosc. 99.

Cyklický, cyklisch. C. či okružný počet, c. Rechnung, básník (cyklik), der Cykliker, Nz., S. N., substituce. Stč. Dif. 214.

Cyklik, a, m., vz Cyklický.

Cyklocylindrika, y, f., druh křivé čáry Vně. 110.

Cykloida, y, f. = *křivka koloběžná, koloběžnice*, die Cykloide, Radlinie. Nz. C. prodloužená, skrácená. Vz Vně. 53, 55., NA. V. 46., 47., S. N.

Cykloidalni, cykloidalisch. C. kyvadlo, oblouk. ZČ. I. 134.

Cyklometrický, cyklometrisch. C. funkce. Stč. Dif. 5.

Cyklometrie, e, f. = *kruhoměřství*. S. N.

Cyklon, u, m. = *orkán v indském moři*, der Cyklon. Vz KP. III. 362.

Cyklonalni. C. pohyb, směr proudů vzdušných. Stč. Zem. 590., 591., 596.

Cyklovský Jiří a Ondř., čes. bratří. Vz Jg. H. l. 2. vyd. 542., Jir. Ruk. I. 125., 126.

Cylinderka, y, f. = *kulatá dvouholbová sklenice*, v ktorej predáva se kyselá voda. Slov. Rr. Sb.

Cylindruvky, pl., f., die Cylinderuhr. Šm.

Cylindrovský. C. čeština. Kos. Ol. I. 191.

Cylindrový, Cylinder-. C. měch, zámek. Us. Pdl.

Cymbál. Cf. Vlšk. 362. Vz ostatně Cimbál. — **C.** = *kočičí ocas*. Uhoď ji přes c. U Světlé. Olv.

Cymbálek, vz Cymbal. — **C.,** umbilicus, das Nabelkraut, rostl. C. visutý, u. pendulinus. Vz Rstp. 659.

Cymbálnik, u, m. = *cymbalista*. Rk.

Cymbálový, Cymbel-.

Cyminan, u, m., cyminsaures Salz. Nz.

Cyminový. C. kyselina, die Cyminsäure Nz.

Cymol, u, m. = methylpropylbenzol. Vz Šfk. Poč. 549.

Cynerarka, y, f. = *popelka*, cyneraria, květina. C. velká, c. hybrida; nízká, c. hybrida nana; nízká ohnivá, c. kermesina; plná, pomořská, c. maritima. Dlj. 64., 65. Cf. Kram. Slov.

Cynicky, cynisch, unverschämt, schamlos. Sá.

Cynický, cynisch, unverschämt, schamlos. Sá.

Cynik, a, m., ein Cyniker. Vz S. N.

Cynner, a, m. C. J. Vz Jg. H. l. 542.

Cyno-ura (psí ohon, řec.), y, f. = souhvězdí Malý Vůz či Malý Medvěd, hvězda točnová či polarní, polarka. Vz Stč. Zem. 29.

1 **Cyperka,** y, f., die Gartennelke. Slov. Zátur.

2. **Cyperka,** y, f. C. skvrnitá, cyprae tigris, měkkýš. Vz Schd. II. 536.

Cyperský = *ciprský*. C. vlno, Cyprowein. Šp.

Cyprian, a, m., Cyprian, os. jm. Vz S. N. C-nů nadělati, Böcke schiessen, fehlen. Šm.

Cyprin, n, m., nerost. Vz Bř. N. 173.

Cypříš, vz Cypres. C. obecná, cupressus sempervirens; bílá, c. thyoides. Vz Rstp. 898., 1429., Čl. 166., Sbtk. Rostl. 42., Schd. II. 274., Kk. 99., 103., Kram. Slov., Rosc. 102., Mllr. 38., 104.

Cypříšovitý. C. rostliny, cupresseae: zerav, cupres (cipříš), tisovec. Vz Rstp. 1427., Kk. 102., Rosc. 101.

Cypříšsko, a, n. = *Cyprus*. Hmn. 1418.

Cyprský, vz Cyprus.

Cypr-us, n, m., rostl. C. planý, ajuga pyramidalis. Bartol. (Göm.).

Cyrdik, a, m. Hrabě z C ka. Dal. 150.

Cyrek, rka, m., vůdce vojska na hradě Děvínu. 1248. Cf. Koll. I. 144., II. 195.

Cyrijk, a, m. Nač by's se Cyrijko přikrýval? Sš. P. 552.

Cyrilka, y, f., snad nejstarší kostelíček p. Marie velehradský na Mor., kde prý sv. Methoděj umřel. Tč.

Cyrill, a, m. = *Crha* Vz KP. I. 302., Tk. I. 8., Sbn. 102., 105., 318., 389., Kram. Slov., S. N. Pannonské legendy o sv. C-u a Methoději vz v Listech filolog. VII. 155., 157.—158.

Cyrillan, a, m., pl. -né = členové Jednoty svato-cyrillské či zpěváckého spolku církevního v Čech. a na Mor. Šd.

Cyrillice, vz Kyrillice.

Cyrillský, cyrillisch. C. písmo (řeckoslovanské). Anth. I. 3. vyd. V.

Cyrill-us Jan Třebízský, český bratr † 1632. Vz Jg. H. l. 542., Jir. Ruk I. 129

Cyrilov, a, m., Cyrilhof, ves u Vel. Meziříčí.

Cyrndorf, u, m., mě Dal. 148.

Cyroš, e, m. = *Cyrill*. Mor. Škd.

Cyr-us, a, m. C. Matěj, čes. br., † 1618 Vz Jg. H. l. 2. vyd. 542., Jir. Ruk. I. 130. Šb. Děj. řeči. 2. vyd. 233. — *C. Kašpar* Blk. Kfsk. 31., 482.

Cysta = *boubel*. Čs. lk.

Cistleereus = *měchořep*. Slov. zdrav.

Cistin, u, m., v lučbě, Cystin, n. Nz. S. N.

Cystoovari-um, a, n. = *koule v břiše a rodnatelnost*. Čs. lk. IX. 143.

Cystosarcoma, z řec., *rak zvl. ve vaječníku* (měchýřkovitá narostlina). S. N.

Cystotomie, e, f. = *proříznutí měchýře*, aby se z něho močokam vyndal. Vz S. N

Czso. Strčes. a strpol. psané *czso*: nemeczsky atp. neznělo s *c*, nýbrž *čs*. Listy filolog. VII. 156.

Czystonýty, zastr. Kazal gye c. przieseho swleczy. Pass. 14. stol. Mus. 1883. 119 Vz Čistonitý.

Č.

Dle toho, kde se náležité nastrojení mluvidel článkovacích v ústech vykonává čili kde se která hláska článkuje, jest *č podnebnicí sykavou hustší*; dle toho, jaký je proud, za kterého se která hláska článkuje, jest *č* souhláskou *temnou*; *č* článkuje se za proudu netržitého, tedy jest souhláskou *trvací*; vzhledem k složitosti jest *č* souhláskou *jednoduchou*, která však smíšením dvou jiných (= *tš*) vznikla, jest tedy *smíšeninou*; vzhledem k měkkosti a vlivu měkčícímu jest *č* souhláskou *měkkou*. Vz Gb. Hl. 19.—22. — Str. 153. a. ř. 30. sh. za llt. přidej. Gb. Hl. 102. — *Č* se střídá s: *s, š, št*. Vz S, Š, Št. — S *t*: niči = niti. V Klinkovicích. Brt. D. — *Č* = *přípona* (*č* = čь, čjъ. Bž. 234., Mkl). Přidej: Jednoslabičná jména podržují samohlásku dlouhou: práč, rváč, štvač. Brs. 2. vyd. 225. — Str. 153. b. ř. 3. h. místo *nebo* polož: *jiná*. — O *č*- *souhláskách* vz Mkl. aL. 291. atd. a Vm. Mikl. Hlásk. 36 a násl. — Cf. S. N., Listy filolog. VIII. 159. (z čeho složeno).

Ča, *hojča* = *v pravo!* velení volům, aby na pravo zabočili. Mor. (dol., Kop.). Šd., Brt.

Čá (čí?) to devenka to žitko veje na humne? Sl. p. 214.

-ča: synča — synek atd. Vz *-čat*.

Čaba, y, f. = *huba*, das Maul. Val. Vck —

Č. = místní jm. na Slov. Pokr. Pot. II. 232. Phld. I. 1. 65. — **Č.**, vz Caba. Blk.

Čabák, u, m. = *dřevo, palaestra*, jíž chlapci tlukou špačka. Mor. Vck., Brt. D. 203

Čabalák, u, m. = *malý chlapík, strašák v zelí*. Na Hané. Bkř.

Čaban, a, m. = *ovčák*. Mor. Bkř. — Č. podolischer Ochs. Šm.

Čabauka, podolische Kuh, Šm., walachisches Schaf. Ssk.

Čabati, *čabnouti* = *tepati, srážeti*. — co **odkud**: ovoce se stromu. Na Val. Vck. — **čím**: kamenem. Vck. — Brt. D. 203.

Čabatý = *rozčepýřený, jeřabatý*. Ta husa je č., něco jí je. U Kr. Hrad. Kšt.

Čabel, zašlá ves v Tábor. Blk. Kfsk. 442, Sdl. Hrd. IV. 369.

Čabelecký, ého, m., os. jm. Č. Jan ze Soutic. Tk. VI. 346.

Čabelice, samota u Kácova.

Čabelický ze Soutic, čes. panský rod Vz S. N., Blk. Kfsk. 1293., Sdl. Hr. I. 253. III. 190.—197.

Čabelka, y, f., samu Tábora a u Bubenče

Čábelna, y, f., samota u Pardubic.

Čabice, míst. jm. Sdl. Hr. I. 218.

Čabišová, é, f., Čabischau, ves u Klíčkovic ve Slez.

Čabla, y, **Čablik**, a, m., os. jm. Mor. Vck.

Čabnouti, vz Čabati. Č. = švácnúť (udeřiti) prutem, holl. Val. Brt. D. 203.

Čabová, é, f., Brockersdorf, ves u Beronna (Bärn) v Olomoucku.

Čabr. Vz Rstp. 1173., Slb. 348., Kk. 178., Mllr. 94., Čl. 81., Čl. Kv. 254. Cf. Čibr, Šubra, Mkl. Etym. 37.

Čabraček, vz Čabraka.

Čabrak, u, m., vz Čabraka. — Č. = *lesní kamenný hřeben* u Mořinky. Krč.

Čabraka. Mój koníček v trávě zelenej, pod čabrakem celý zemdlenej; Keď som ho sedlala červeným čabračkem. Sš. P. 572.

Čabrati, *čabřňati, čabrávati*. Na Val. Vck. Cf. Žbrúňati, Bryndati se. — se = *zdlouhavě jíti, cabrati se*. Ten sa čabře! Cf. Cabruša. Mor. Brt. D. 203, Šd.

Čabrinkár, a, m. = *bludař*. Na Slov. Bern., Ssk.

Čabrinkariti = *bludařiti*. Na Slov. Bern., Ssk.

Čabrinkárka, y, f. = *bludařka* Na Slov Bern., Ssk.

Čabrinkárský = *bludařský*. Na Slov. Bern., Ssk.

Čabrinkárstvi, n. = *bludařství*. Na Slov. Bern., Ssk.

Čabrinkati = *blouditi*. Ssk.

Čabrinkavosť, i, f. = *bludařství*. Na Slov. Bern., Ssk.

Čabrinkavý = *bludařský*. Na Slov. Bern., Ssk.

Čabrňati, vz Čabrati.

Čabrovitý. Č. rostliny, saturelneae: čabr, marulka, dobromysl, douška, stořišek. Vz Rstp. 1161., 1173.

Čabruia, y, f., die Plätscherin. Kaj ta č. se čabrá (čabře)? Slez. Šd., Brt. D.

Čahún, a, m., Lümmel, m. Ssk.

Čabuský z Prostébo, stará rodina čes. Vz S. N. X. 134., Blk. Kfsk. 59.

Čabuze, pl., Čabus, ves u Vimberka.

Čac, vz Čač.

Čacká Marie = Frant. Pichlová † 1882. Vz Tf. II. 1. 3. v. 128., Jg. H. 1. 2. v. 542.

Čackati, vz Čačati.

Čacky, vz Čadsky.

Čacký, vz Čadský.

Čača, vz Čač, a Mz. v Listech filolog. VII. 27. — Č., *čačka* = *květina, kytka, chomáček*. Čačky vinné (hrozny), ryhizlové, bezové. Čmeli majú med v čačkách, včely ve vošči-nách Laš. Brt. D. 203.

Čečankati = *konejšiti*. Dosť sa ženy naspievajú, keď ti deti čačankajú. Sb. sl. ps. II. 1. 116.

Čačanosť, i, f., v dětské řeči, die Schönheit. Šm.

Čačatka, y, f., die Schwätzerei; Schwätzerin. Slov. Ssk.

Čačavka, y, f. = *čačka, čočka*. Mor. Brt.

Čaček, čka, m., vz Čač.

Čáči, v dětské řeči. To je č. (to je něco)! U Poličky. Kšá.

Čačička, vz Čač.

Čačiky, pl., m. = *pestré kvítky* (v dětské mluvě). Slov. Rr. Sb.

Čačina, y, f. = *klesť*, das Reisig. Sl. les., Loos.

Čačka = *čočka*. Mor. Brt. — Č. = *čača, květina*. Poďme, děti, na čačky a vime si voňačky. Koll. Zp. I. 274. Vz Čača, Čač, Čačavka.

Čačký = *čačaný*. Slov. Ssk.

Čad, čiad, a, m., kindischer Alte. Slov. Ssk. — Č., u, m., vz Čada, der Qualm. Cf. Mkl. Etym. 30.

Čád. Na těch nivách jsme jak včely v rojích scházeli se ke hrám spolu čádi. Sš. Bs. 189.

Čada, y, f., der Qualm. Ssk. — Č., *čiada*, kindische Alte. Slov. Ssk.

Čáda, y, m. Č. Václ. Tk. V. 154., 155.

Čaďa, dle Bača = *očadlý, černý chlap*. Mor. Brt. D.

Čadalovice, dle Budějovice, také Čalovice, Čalowitz, ves u Sobotky. Vz Blk. Kfsk. 789.

Čádecký Ferd., kněz a ryjec v 17. a 18. stol. Vz S. N., Jir. Rnk. I. 130.

Čadek, dka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119., Tk. V. 122.

Čadění, n., das Rauchen. Vz Čadlti. Č. plamene. Us. Pdl.

Čadenina, y, f., das Rauchloch. Slov. Nad vatriskom visí v dýme v plamenistej č-ne veličizné kotlisko. Č. Čt. II. 76.

Čaděnosť, i, f., die Qualmigkeit, das Russigsein. Slov. Loos., Ssk.

Čaděný; *-én, a, o*, Qualm-, angeraucht. Ssk.

Čadiareň, rné, f., das Rauchloch; die Rauchkneipe Slov. Loos.

Čaditi. Cf. Mkl. Etym. 30. — **se kde**. Dno pánve, jež se **nad** plamenem čadí. Kká. K sl. j. 232.

Čadnuti, n., das Russigwerden. Bern.

Čadný = *čadivý*. Ssk. Č. lampa. Čch. Bs. 29. Č. jizba. Ostrav. Tč.

Čado, *čiado, a, o*, altes Kind. Slov. Ssk. Vz Čedo.

Čadola, y, f. = *kráva*, jako od slunce očadlá, tmavohnědá. Mor. Brt., Kld. I. 17.

Čadra, y, f., roucho, kterým se ženské na Východě z domu vycházejíce zakrývají. Vz S. N.

Čadsky = *čacky*. Z račnice mnohem čadštěji každá věc proražena bývá. Ler.

Čadský = *čacký*. Poznají synové, že sú nečadětl. BO. (Ecc. 23. 37.). — **k čemu**. K jedenl za nehrubé čadské souzeny byly (mořské sviné). Ler. — Cf. Mkl. Etym. 32.

Čafour, a, m. Č. Jiřík. Vz Blk. Kfsk. 1192.

Čafourkův mlýn u Dobříše.

Čagan. Navalený jako č. Vz Opilý, Mkl. Etym. 419.

Čaganiti, il, ěn, ění = do hlavy vtloukati, beraniti; *vykládati*. — **komu co.** U Luhačovic. Tč. Č-nil súsedom vúlu pana hejtmana. Brt. D. 346., 203.

Čaganka = *čekanka*, cichorium, rostl. Mor. a Slez. Slb. 453., Tč., Vck.

Čagara, y, f., die Plaudertasche. U Příbora. Škd — Č., *nadávka ženským*, Zigeunerin. U Místku. Škd. — Čagara, magara, bum bum (tak se posmívají cikánům). Val. Vck.

Čagarovati = *na ulici vykládati*. U Příbora. Škd.

Čagať = *bíti*, schlagen. — **koho.** On ho čagl (udeřil), až otrčil koty. U Nivnice. Kch.

Čagel, glu, m. = *cahel*, ein Knittel, Prügel. Slez. Šd., Brt. D. 203.

Čahán, vz Čahoun. Prk. Př. 26.

Čahať, *čahýňať* (val. čohať, čohýňať) = *na strom lézti*. Val. Vck., Brt. D. 203., 62. — **kam: na jabloň.** Brt. D. 341. — Č. = *sahati* — **čím.** Na mňa ručkou čahajú, mně pokoja nedajú. Koll. Zp. I. 208. Čahni tam rukou. Mor. Šd. — **koho čím** *čahnouti* = udeřiti. U Olom. Sd.

Ča hék = *ča*. Mor. Šd.

Čahel, vz Čagel. Slez. Šd.

Čáhlavy, dle Dolany. Jan Věnceček z Čáhlav. Arch. III. 496.

Čaho, *čahojej* = *ča*. Mor. Šd.

Čahorna z Rtyně. Vz Sdl. Hr. 189.

Čahostice, dle Budějovice, Čalositz, ves u Litoměřic. PL.

Čahounský chlap, baumlanger Kerl. Dch

Čahýňati, vz Čahati. — Č. = *utíkati* Val. Vck.

Čáchati se ve vodě, plätschern. Na mor. Slov. Brh., Brt. D. 203.

Čachlíř, e, m. = *čachrář*. U Olom. Sd.

Čáchnouti, chnul a chl, utí. — **komu kam: na nohu** = *šlápnouti*, darauftreten. U Olom. Sd. — Č. = *jíti*; *někoho* = *udeřiti*. Mor. Šd.

Čachnov, a, m., ves u Richmburka.

Čachollce, dle Budějovice. Blažek z Č-lic Arch. III. 497.

Čachor, u, m. = *toulec*. Vz Bronsek. Kosci slovenští s kosou na pleci, s oslicí a s č-rem za pasem. Pokr. Pot. I. 163., Dbš. Obyč. 97. Č. = malá z rohoviny pozostávajúca nádobka, v nejž kosec má vodu a osličku k brúseniu kosy potrebnú. Rr. Sb. — Č. = *chrást zelí*. Laš. Brt. D. 203. — Č. = *nadávka cikánům*. Slov. Ty čachor, čo si mi psa zabil? Pokr. Pot. I. 335.

Čachořice, dle Budějov., Čachořitz, dvůr u Sedlčan. Vz Blk. Kfsk. XVIII., 363., 364.

Čachotín, a, m., ves u Chotěboře. Vz Blk. Kfsk. 3.

Čachovec, vce, m., os. jm. Tk. III. 42., 48.

Čachovice, dle Budějovice. Čachowitz, ves u Loučína. Vz S. N. II. 294., X. 135, Tk. II. 533., IV. 174., 236., Tf. Odp. 331, Blk. Kfsk. 1100., 1102.

Čachovská Barb. Vz Blk. Kfsk. LXXXIII.

Čachovský Václ. Vz Blk. Kfsk. 59, 1064. Čachovští ze Svémyslic. Sdl. Hr. II. 161, 162.

Čachrać sa ve vodě = *čvachtati*. Laš. Brt. D. 203.

Čachrák, a, m. = čachrář. Slov. Ssk.

Čachriti, schachern, tauschen; schmieren Vz Čachrovati.

Čachrov, a, m., Čachrau, ves u Klatov Vz S. N. II. 294., X. 134., Arch. III. 494. Tk. III. 187., V. 204., Blk. Kfsk. 180, 609. Sdl. Hr. 157.

Čachrovati, schachern, tauschen. — Č. = *čarovati*. Slov. Bern.

Čachrovník, a, m. = *čachrář*, der Schacherer. Rk.

Čachrovský = Čachovský. Blk. Kfsk

Čachtati se, plump hin und her sich bewegen, grätscheln. U Olom. Sd.

Čachtice, dle Budějovice, **městečko** na Slov. Vz Pokr. Pot. I. 84.—96., S. N.

Čachtoň, ě, m. = *čmachtoň*. U Olom Sd

Čaisi = *časy*. V Turci. Koll. Zp. I. 417.

Čaj. Vz Rstp. 183., 695., 1149., 143., 545, 1172., Kk. 229., KP. I. 23., Schd. II. 296., Kram. Slov. 70.—72., Rosc. 134., 138. Čaj polský se žlontky. Hnsg.

Čaja, e, f. = *čajka*, *člun*. Slez. a mor. Tč, Horný, Šd. — Č. = *čejka*, der Kibitz. Slez. a mor. Tč., Škd. — Č. = *chrobák*. Slov. Rr. Sb. — Č. = *protivná*, *neposedná ženská*, *poběhlice*. Mor. a slez. Ta č. čajovská! Brt. Jestli se též učajíš, ty čajo! Slez. Šd. — Č., dle Bača, os. jm. Šd.

Čajag, a, m., unfruchtbarer Ginserich. Slov. Ssk.

Čajárna, y, f., das Theehaus. Šm., Ssk.

Čajč, e, m., Tscheitsch, ves u Hodonína Tč. Na Čajču, na Čajču mám galanku Káču, já si tam pojedu pro ňu na tragaču. Sš. P 660.

Čajda, y, f = *šamrha*, *knoflík s dírkami*. U N. Bydž. Kšť — Č., y, m., os. jm. Slov. Šd. — Č. = *ano*, *věru*. A čajda, je tam, je! U Uher. Hrad. Brt. D. 171. — Č. = *à propos*. Na Slov. a mor. Rr. Sb. Čajda! zaboí (zapomněl) som vám povědzéc, keby sče k nám trochu prišli. Na jihových. Mor. Brt. D. 171., L. N. II. 138.

Čajdok = *čajsi*, príslovka zhusta v Novohrade i v Honte (na Slov.) užívaná, ako by sme rekli: *ale pravda, ale iste, istenky, temer, ale tak je*. Do cinterina nepôjdem. **Ale č.,** kod stě ma tak po priatelsku mali, tajdem pre bačika. Dbš. Sl. pov. III. 26., Pokr. Pot. II. 240. Č. = fast. Loos.

Čajchan, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119

Čajice, e, f., printzla, die Theetremse. rostl. Č. kořenná, p. aromatica. Vz Rstp. 942.

Čajírna, y, f. = *čajárna*. Šm.

Čajka, angl. Lugger, zvl. druh lodi na Dněpru a Dunaji. Kpk. V Podluží na Mor. = loďka z desek zbitá. Vz Člun. Brt., Hrb. Cf. S. N. — **Č.** = *čejka*. Slov. Ssk., Koll. I 289.

Čajkár, a, m. = *čajkista*. Slov. Ssk.

Čajkista = *čejkista*. Loos.

Čajko, a, m., rauchlarbiger Mensch. Slov. Ssk.

Čajkovice, dle Bndějovice, městečko u Hodonína. Vz S. N.

Čajnička, y, f. = *konvička*, sklenička, šálek na čaj. Šd.

Čajovina, y, f., der Theestoff. Mour.

Čajovnice = *čajnice*.

Čajovník, thea chinensis. Sl. les. Cf. Čl. 25., Kk 229. Č. novozealandský, S N. XI 499., bílý, Rstp. 586., zelený, t. viridis, hnědý, t. bohea, příhnovětevnatý, t. stricta. Vz Ves. IV. 49., 50., Slov. zdrav. I. 49.—50., Rosc. 148.

Čajovníkovitý. Č. rostliny, ternstroemiaceae, theestrauchartig: Čajovník. Vz Kk. 229.

Čajovský, vz Čaja. — **Č.**, os. jm. Žer. Záp. II. 182.

Čajový. Č. růže. Pdl.

Čajsi, vz Čajdok. — **Č.**, pronom., irgend eine. Slov. Ssk.

Čajvák, a, m. = *hvizdar, svist polský*, arctomys bobac. Slov. Phld. IV. 267.

Čak = *však*. Slov. Ssk. Čak? nicht wahr? Slov. Ssk.

Čák, a, m., os. jm., vulgo Matouš Trenčanský, pán Slovenska. 1275.—1319. Vz Pokr. Pot. I. 138.—139.

Čáka = *naděje*, die Hoffnung. Sv. ruk. 239., N. Rada 1157., Ž. wit. 38. 8. O původu vz Mkl. Etym. 30. Č. smrti, respectus mortis Ž. wit. 72. 4. Čáku k něčemu míti. Dal. 61., 112. K lepšímu čáky nemaje. Žk. 394. Má k spasení čáku. Št. Kn. š. 68. Již nebude míti muž k ní v světě čáky, ani ona k muži. Hus I. 464. V tvé milosti svou čáku zakládám; Nesmyslní, kdož vojska vidouc, hned z toho k vítězství sobě čáku berou. Kom. Má čáku v prvním vstání z mrtvých. ZN. Které jest to doufánie, v němžto čáku jmáš. BO. Neb když v čem bude povada, … nenie, kdo čáky přiuada. Alx. Antb. I. 3. vyd. 37. Proto již k dietkám čáky nebieše; Do toho dietěte č. dobrá bieše. Dal. 151., 190. Pro čáku věčné odplaty; Všeho dobrého v něm čáku jmajíe; Byla by č., že by … Št. Kn. š. 35., 108., 140. — **Č.** = *čako*. Vz S. N. Dno, vydutina čáky, orel, prým, růže na čákn; Čáku v smek! Csako ab! Čáku posaď! Csako auf! Čsk. — **Č.** = *šiška* (na stromě), der Zapfen. Sl. les.

Čakací = *čekací*. Slov. Ssk.

Čakač, e, m. = *čekač, čekatel*. Mor. a slov Tč., Šd.

Čakačka, y, f. = *čekačka, čekatelka*. Tč., Phld. III. 434. — **Č.** = *čekání*, das Warten Slov. Ssk. — **Č.** = *čekání nepozvaných lidí u okna* při budbě svatební, až budou moci tančiť. Poďme na č-čku! Slez. Šd. Ostrav. Tč. **Č.** = *čekání ve mlýně*, až přijde na pořádek, aby zasypal a mlel. Keď príde k nemu ženička z dediny (do mlýna) na č-čky, tu … Phld. III. 433.

Čakalňa, ě, f. = *čekárna*, das Wartzimmer. Slov. Phld.

Čakan. Sl. spv. 173. Vz S. N., Kram. Slov. 72. — **Č.**, der Sebrämhammer, Spitzhammer, die Spitzhaue. Šp. — **Č.** = *punc*, die Punze. Č. na čípky, Punze für Tampons, dutý, die Hohlpunze. Šp. — **Č.** = flétna, jíž se jako hole užívá. Mlt. — **Č.**, a, m. = *hříbě na vysokých nohách*. V Heřmani. Olv.

Čakaná, é, f. = *čekaná*. Rr. Sb.

Čakaňa, é, f. = *čekárna*. Slov. Ssk.

Čakané, n., das Wartgeld. Slov. Ssk.

Čakanec = *čekanec*. Rr. Sb., Loos., Ssk.

Čakánek, nku, m. = *jesenec malý, železnice, charpa čekánek*, centaurea scabiosa. Vz Rstp. 931., S. N.

Čakaněný; *-ěn, a, o* = *ciselovaný*, ciselirt. Č. práce, die Ciselirarbeit. Šp., Loos

Čakáney, nve, f., das Prägeisen (in den Münzen). Šm.

Čakanica, e, f., die Kandidatin. Slov. Ssk.

Čakaniště, ě, n., das Stanzenbrett (bei Blumenschmückern).

Čakaniti, il, ěn, ění, ciseliren. Loos., Ssk.

Čakanka, cichorium, der Wegwart, rostl. Č. obecná, c. intybus; č. štěrbák, c. endivia. Vz Rstp. 946., Čekanka, Kram. Slov. 72. — **Č.** = *čekaná*, Anstand, m. Slov. Ssk.

Čakankovitý. Č. rostliny, cichoraceae: drahušice, kapusta, kosatka, svinízel, poblekla, čakanka, prasenník, plevnatec, pampeliška, smetanka, kozí brada, šadíbrada, klepucha, hadí mord, horyč, locika, radyk, pleška, smetanník, skarda, mlečík, mléč, jestřábník, podhoryč, mlečivec. Vz Rstp. 856., 944.—960.

Čakanlivý, geduldig, erwartend, erwartungsvoll. Loos, Ssk.

Čakanok, nku, m. = malý čakan. Slov. Ssk.

Čakanov, a, m. Tk. III. 36., 46.

Čakanoví, n., das Bunzzeug. Rk.

Čakanovitý, streitkolbenartig. Loos.

Čakanstvo, a, m., die Anwartschaft, Kandidatur. Loos, Ssk.

Čákař, e, m., der Czakomacher. Rk.

Čakáreň = čekárna. Slov. Loos, Ssk.

Čakatel, e, m. = *čakanec*. Slov. Ssk.

Čakatelstvie, n. = *čekatelství*. Ssk.

Čakati. Vz Čekati, Mkl Etym. 30. GR., BN., BO. a j. Sv. ruk. Na Slov. Koll. I. 345.

Čákati = *cákati*, spritzen. Mor. a Slez. Vck, Šd., Tč. Vz Čáknouti.

Čakavosť, i, f., das Warten. Loos, Ssk.

Čákavý, geduldig, wartend, gern wartend. Loos, Ssk. Zrak můj tu najde č-vý. Slov. Ppk. I. 58.

Čakert, a, m. Č. Tobiáš, kněz, prof. a spisov. 1669.—1748. Vz S. N., Jg. H. l. 2. v. 542., Jir. Ruk. I. 131.

Čáknouti, vz Čákati. Tak ta voda čákne ven! U Uh. Hrad Tč.

Čáko, a, n., vz Čáka.

Čakoni, národ. Koll. II. 214., I. 149.

Čákov, a, m., Čakow, ves u Benešova; Gross-Čekau, ves u Budějovic; *Č. Malý, Čákovec*, Klein-Čekau, ves tamtéž. PL. Vz Blk. Kfsk. 1293., Sdl. Hr. III. 301.

Čaková, é, f., Ebersdorf, ves na Krnovsku ve Slez., v Ubřích. Šd.

Čákovec, vz Čákov. — **Č.** z Bohušic, strčes. rodina vládycká. Vz S. N. X. 134., Blk. Kfsk. 1293., Sdl. Hr. III. 301.

Čakovice, dle Budějovice, Čakowitz, ves u Pelhřimova, u Štětí a u Jílového; Gross-Čakowitz, ves u Zdib; *Č. Malé*, Klein-Čakowitz, Čakowiček, ves u Kostelce nad Lab. PL. Jak chytali pytláci z Malých Čakovic zajíce bez prachu a broků. Vz Sbtk. Krat. b. 25. — Cf. S. N. X. 135., Tk. I. 78., 82., 412., III. 644., Tf. Odp. 287., Blk. Kfsk. 1293., Sdl. Hr. IV. 369.

Čákovitý, csakoförmig. — **Č.**, zapfentragend. Č. stromy, Koniferen. Sl. les. Vz Čáka (šiška).

Čákovský, vládycká rodina. Vz S. N. X. 135. Vz Čacbovský. Blk.

Čakvár, a, m., místní jm. v Ubřích. Šd.

Čalanda, y, m., os. jm. Žer. Záp. I. 38.

Čale = *čehý*. A Č., Bodor, hejsa Sivoň' popoháňal voly. Slov. Dbš. Sl. pov. III. 69.

Čálka (čárka), y, f. = *dlouhý chléb solí a kmínem posypaný*. U N. Kdyně. Rgl.

Čalojevice, pl., ves. Arch. V. 563.

Čaloud, a, m. Č. Jan Jiří. Žer. Záp. I. 134.

Čaloun dřevený, vz Prm. III. č. 16. Místa pěknými čalouny ozdobená. Vod. O římských č. vz Vlšk. 97. — Cf. Kram. Slov. 72. — *Č. černý*, tapetum nigrum, v oku, eine Schichte schwarzen Pigmentstoffes an der innern Seite der Choroidea. Nz., Šv. 61.

Čalouněný, -ěn, a, o, tapeziert. Č. nábytek. Dch.

Čalouní, n., die Tapeterie. Rk., Loos, Ssk.

Čalounice, e, f., die Tapecirerin. — **Č.** obecná, megachile, gemeiner Blattschneider. Brm. IV. 264.

Čalounictví, vz Čalouník.

Čalouníkovitý. Čalouníkovití, mygalidae, die Tapecirspinnen. Nz.

Čalounitý. Č-té rostliny, die Teppichpflanzen. Dch.

Čalovice, dle Budějovice, také *Čadalovice, Čelajovice, Čelejovice*, Čalowitz, ves u Sobotky. Vz Blk. Kfsk. 789.

Čalún = *čaloun*. Ssk., Loos.

Čalůstí, n. = *čelesno*, das Ofenloch. Slez. Šd.

Čamajda, y, f. = *čuhajda*. U Olom. Sd.

Čamara, y, f. = *šňůra*. V Podluží na Mor. Na svatbu a o větších slavnostech obleče si ještě červený kabát modrým olemovaný a čamarami obšitý. Brt. L. N. II. 24., Ssk. — *Č. = dlouhý šňěrovaný slovanský kabát*. Us. Tč. Č. = šňěrovaný kabát o jedné řadě knoflíků s nízkým stojatým n. ležatým límcem. S. N. X. 135. Cf. Mkl. Etym. 30. To se k sobě hodí jako č. a cylindr (klobouk vysoký). Us. Gth. Ten se strojí jak č. (velmi pěkně). Val. Vck.

Čámati, *začámati se = mnoho mluvit*. V Bohuslavsku na Mor. Neor. Cf. Čámnouti.

Čamblák, a, m. = ein Krummfuss, Grätschler. Slov. Bern., Ssk.

Čamblavý, krummfüssig, grätschelnd. Slov. Bern., Ssk.

Čambor, a, m., os. jm. Šd.

Čambrlati = *ve vodě se máchati*. Vz Čabrňati. Mor. Vck.

Čamburyna, *čamburina*, y, f. Vz Zmítač.

Čamčeti = *nepěkně jísti, mlaskati*. V Bohuslavsku na Mor. Neor.

Čamčovina, y, f. = *nezralé, nezdravé jídlo*. V Bohuslavsku na Mor. Neor.

Čamek, mka, m. Č. či čbápan petiprstý, ateles pentadactylus, der Tschamek. Brm. I. 174. — **Č.**, os. jm. Mor. Šd.

Čamlat, u, m., byssinum. Dán jest jemu, aby se přikryl, č. stkvúcí bielý, neb č. spravedlnosti svatých jestí. Apoc. 19. 8. ZN.

Čamlatový. Č. šuba (ženský oblek). 16. stol. Wtr. Vz Čamlat.

Čámnouti, nul, utí = *plnou hrstí sáhnouti*, mit voller Hand hineingreifen. — **kam**: do cukru. Mor. Šd. Cf. Čámati.

Čamour, a, m., der Schmutztenfel. Šm.

Čampala, y, f. = *glajda*. Laš. na Mor. Brt. Vz Čampati sa.

Čampalena, y, f. = *děvče, které se čampá*. Mor. Tč.

Čampati sa = *čachrať, pomalu jíti*, langsam, mühsam gehen, waten (im ausgetretenen Wasser o. im Kothe). Na již. Mor. Tr., Šd. Ten čampala, kde sa tam čampá! Brt. D. 203.

Čampnóť = *stoupnouti*. — **komu kam**. Kráva mně čampla na noho. V Bohuslavsku na Mor. Neor.

Čampule, e, f. = *rulík, vrkoč*. U Domažlic. Kšá. U N. Kdyně. Rgl., Pečk. — *Č. = dřevo řezané do kužele, hračka dětská*. Postaví se na kámen a děti jedno po druhém ze svých met ji odrážejí. U Bechyně. Mý. U N. Kdyně. Rgl. — *Č. = hra tímto dřevem*. Rgl. Cf. Čampulík.

Čampulík, u, m. = *svině, kus dřeva*, její pastevci při hře téhož jména holemi odháněji na jamkách kol chlívka stojíce, aby ji pastucha do chlěva nevehnal. Us. Rjšk. Cf. Čampule.

Čamrda. Oprav *koštěný* v *kostěný*. Č. do lampičky na křížku. Dch. Běhá jako č. Jrs. — Č. = *zmítač*. Jg. — *Čamrdka*, jm. feny. Mor. Brt.

Čamrdář, e, m. = *kdo dělá čamrdy*. Dáti tě č-ři, na čamrdy (říkají o hubeném, který jest jen kosť a kůže). Us.

Čamrdka, vz Čamrda.

Čamrdovati = *jako čamrda běhati, rychle*. Ten staroch ještě č-duje. U Žamb. Dhv.

Čamrhoun, u, m. = *dětská hračka*. Mj. 9., Kk. Fys. 14.

Čamrouditi se = *škarediti se*. U Chrudimě. Zl.

Čamrva, y, f. = *drobizeň*. Slov. Ssk.

Čamský, dvůr u Mniška.

Čamší, n. = harahurdí. Laš. Brt. D. 203.

Čamtati = *chlemtati* (jako prase). Vsacko. Vck.

Čamůr, a, m., der Schmutzhammel. Slov. Ssk.

-čan. Ale Sparťan, Thehan, Afričan *lépe* než Spartán, Thebán, Afrikán.

Čáň, ě, m., os. jm. Šd., Vck.

Čana, y, f. = *kočka*. Val. Brt.

Čána, vz Čánidlo.

Čananý = *činaný*, *hezký* (v dětské řeči) Mor. Mtl., Brt., Šd. Ve Slez. Tč. Kdo stojí (poslouchá) za sťanů (stěnou), nčuje čaňanou. Slez. Tč.

Čanča = *činčí*, *pěkná věc* (v dětské mluvě). Hle č.! Mor. Šd.

Čančaný = *čananý* (v dětské mluvě). Mor. Šd., Škd.

Čančara, y, m., os. jm. Šd.

Čančaráček, čku, **čančarák**, u, **čančárek**, rku, m. = *kousek koudele*. Hledí, aby ji špuňkem (kouskem koudele) či čančarákem udeřiti mohla po hubě; Hrávají také děvy na čančaráčka či čančaráška, čenčábra; Nechce-li čančarákem plesknuta býti; Čančarara! Kdo se tomu čančarášku hude rechotati, šplechotati, ten ho hude chtěti. Já se mu neřechocu, nešplechocu, ani ho na sehe nechcu. Sš. P. 764.

Čančarášek, šku, m. = *čančaráček*.

Čančarati = *mokvati*. A jak ten čančaráček čančará. Sš. P. 764.

Čančí = *činčí*, *čanča* (v dětské řeči). Mor. Brt., Šd.

Čančina = čana.

Čančořík, a, m. = rehek zahradní. Brm. II. 2. 141.

Čandalský, ého, m., os. jm. Žer. Záp. II. 182.

Čandor, a, m., *čavera* = *roscuchaná roba*. Brt. D. 204.

Čandrati = *šplechtati*. — čím: vodou. Slez Šd.

Čandrůvka, y, f. *Č-ky* = druh jablek. Mor. Brt., Bkř.

Čangal, u, m. *Č-ly* = *dlouhé, neohrabané nohy* (posměšně). Val. Brt., Vck.

Čánidlo, a, n. = *čana*, *čahoun*. Prk. Přísp. 22.

Čaník, a, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Čanka, y, m., os. jm. Arch. III. 491., Sdl. Hr. I. 48., 55.

Čánka, y, f., ves u Opočna. Jak tam znamenali poledne? Vz Sbtk Krat. h. 25. — Tk. III. 55., Blk. Kfsk. 682.

Čankavosť, i, f. = *klamavosť*. Slov. Bern.

Čankavý = liebkosend, zudringlich, Slov. Ssk.; *klamavý*, *falešný*. Slov. Bern.

Čankovice, dle Budějovice, Čankowitz, ves u Chrudimě. Arch. V. 540., Blk. Kfsk. 280., 443., Sdl. Hr. I. 253.

Čanovice, dle Budějovice, Čanowitz, ves u Smečna. Tk. III. 130.

Čantoryje, e, f., hora u Těšína. Tč.

Čap, u, m. Čapy jsou 4 litinové desky, jimiž jest v ohništi hamerném oheň ohstaven. Č. strnskový. NA. IV. 163. — Č. U čapu, samota u Radotína.

Čáp, ciconia. Č., ibis. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Šrc. 58. Č. obecný (bílý), popelavý, hnědý, sedlozobý, mycteria senegalensis. Holub. Cf. Schd. II. 468., 431., Frč. 347., S. N., Kram. Slov. 72. Č. u kaluže klapá. Kká. Td. 177. Č. nosí děti. Vz Sbtk. Výkl. 27. Chytili čápa (narodilo se jim dítě) Us. Kšť. Litá jim č. kolem stavení (čekají rodinu). Us. Msk. Blaze dítěti, dokud vidí čápa litati (dokud myslí, že č. děti přináší). U Žamb. Dhv. Když zima přijde, zvěděť čápi, co jsou v létě klektali. Bž. Člověk není č., aby svět čistil. Pk. Pověry o čápech vz v Mus. 1883. 487. -- 365 ptáků, 52 čápů, 12 kurotví a 3 vejce snesli (365 dní, 52 neděl, 3 boží hody). Mor. Brt. — Č. = *holubí jméno*. Mor. Brt. — Č. = *škraloup na smetaně*. To je čápů na kávě; Ji ráda čápy. V Počátecku. Jdr. — Č., os. jm. Mus. 1880. 491. *Č. Jan*. Blk. Kfsk. 475., 968. — Č., hrad u mě. Dubé. Vz S. N. — *U Čápů* v Praze. Tk. II. 533.

Čapa, y, f. = *kopka sena*. Val Brt. — Č. = *tenký, ploský kámen*. Slov. Rr. Sb. — Č = *noha*, *tlapa*, vlastně kravská noha. Bkř., Brt. D. 204.

Čapací tanec. Lpř. Sl. II. 12.

Čapáč, e, m. = *čapatý člověk*. Šd. Cf. Čapar.

Čápačka, y, f. = *ťápačka*. Slez. Šd.

Čapadlo, a, n. = podjezd k vodě pod nábřežím. Stat. př. kn. 1877. 99.

Čapák, u, m. = *čapatý hrnec*, dole široký, nahoře užší, nízký. Mor. Bkř., Brt., Šd., Vck. — Č. = *čapaté, veliké, sladké jablko*. Na Zlínsku. Brt.

Čapalák, a, m. = *ťapala*. Vz Bačalák.

Čapaňa, ě, f. = *čcpaň*, *střep*, Scherbe, f. Slez. Šd., Brt. D. 204.

Čápar, u, m = *značný kus vlny s ovce ustřižený*. Val. Vck., Brt. D. 204. U Místka. Škd. — Č., a, m. = *čapatý chlap*, *čapáč*. Brt.

Čapati = *čapěti, kolena shýbati.* Mor. Lpř. Vz Cibulovati. — Č. = *srážeti.* — **co čím:** jablka kameny. U Místka. Škd.

Čápati (se). Čápé, Karličko (= kráčej)! Jenom se hodně čápé (= loudej)! V Bohuslavsku na Mor. Neor. — Č. = *rukama po vodě pleskati, máchati se ve vodě.* — **kde.** Pořád ve vodě čápe. Mor. Vck. — Č., *čapotati.* Prší, tak čapoce. Mor. Brt. D. Vz *Čapotati.*

Čapatý. Č. zelí (vysoké). U Bělohr. Bf. — Č. = *nízký, dole široký, nahoře úžší.* Vz Čapák. Mor. Tr. Slez. Tč., Brt. D. 204. — Č. = *malý, batolatý.* U Kunovic. Ty robo č-tá! Č. Hanák (přezdívka). Na již. Mor. Hrb. v Kv. 1883. — Č. = *nohatý?* Čo jim dáme? Koledy nemáme. Č-mu bnojůvky, Jeníčkovi zelůvky. Slez. Šd.

Čapčurka, y, f. = *kořalka,* der Schnapps. Šm.

Čápě, ardea avis. V MV. nepravá glossa. Pa

Čápeček, čka, m. = *malý čáp.*

Čapek, pka, m., os. jm. 1515. — Č., samoty u Milevska a u Humpolce. PL — Č., os. jm. *Č. Jan,* farář, Tf. H. l. 3. v. 46., Jir. Ruk. I. 131.; *Č. Jan ze San* (Hnkvaldský), vůdce Sirotků, Tk. IV. 724., Sdl. Hr. III. 227.; *Č. Jan Aleš,* † 1695., Jg. H. l. 2. v. 542., Jir. Rok. l. 132.; *Č. Frant.* 1738. Jg. H. l. 2. v. 542, Jir. Ruk. I. 131. — *Č. Vojt.* 1731. Jg. H. l. 2. vyd. 542., Jir. Ruk. I. 132.; *Č. Mat.* 1454. Vz Jir. Ruk. I 132.; *Č. Frant.,* průmyslník, nar. 1811. — Č., advokat v Jičíně. — *Č. Jindř.,* sochař čes., nar. 1837. Vz S. N. — *Č. Ant.,* úřed. a básník, nar. 1847. Vz S. N. X. 135. — *Č. Jiř. a Mich.* Vz Blk. Kfsk. 1093, 1120.

Čápek, pka, m. = *malý čáp.* — Č. = *čapatý, dlouhonohý.* U Bechyně. Mý. — Č. = *bílý kohout s černými křídly.* U Kr. Hrad. Kšť. — Č. = *malý škraloup na smetaně.* Vz Čáp. Jdr. — Č. vz Sbn. 536., 561., 607.

Čapěti = *dřepěti, na patách seděti,* hocken. Vz Čapka. Také na Mor. a ve Slez. Škd., Tč., Dšk., Brt. D. 204. — **kde:** v koutě, Kld. 264. za zdí atd. Tč. Čapíš, jako kura na vajcu. Slez. Šd. Vz Čapnouti.

Čapí *(čápí)* nos, nůsek, nosek = *kakost smradlavý,* geranium robertianum. Vz Rstp. 250., Slb. 632., Mllr. 50., FB. 85, Schd. II. 298., Čl. 66., Čl. Kv. 322, Kk. 241., Bartol. Göm. (*g.* cicutarium). Cf. Čapina. *Č. sádlo,* rostl. Vz Mllr. 20. — Č. *nožka* = *pantograf, všepis,* pův. stroj k přenášení obrysů kresby na kámen lithografický. Vz KP. I. 404., S. N. — Č. vrch, Storchberk, v severových. Čech. Krč.

Čapice. — Č. = *čepice.* Barania čapica. Slov. Sl. spv. V. 173.

Čapík, u, m. = *čepík.* Slov. Loos., Ssk.

Čapina, y, f. = *čapí nůsek,* rostl. Vz Slb. 632., Mllr. 50.

Čapiti, il, en, ení, *čapnouti,* schnell ergreifen; obrfeigen, schlagen. Vz Čapnouti. Loos, Ssk.

Čapka. Kram. Slov. 72. I pod ošumělou čapkou moudrá hlava bývá. Tč. exc. Č. na kyvadle, die Bischofsmütze. Šp. — Č., stojí-li sedlák a obě dámy (kuželky). Na Hané Bkř. — Č. Na čapce seděti = čapěti, dřepěti. Na čapku sednouti = čapnůť. Mor. Brt., Mtc. — Č. Ignác, nar. 1792. Vz S. N.

Čapkář, e, m., der Mützenmacher. Rk.

Čapkati = *čundati, tleskati.* Mor. Brt. Hned domů běžela, rukama čapkala. Sš. P. 32., 125.

Čapkatý, také beuetzt, bespritzt. Slov Ssk.

Čapková, é, f., samota u Vinohradů.

Čapkovitý = *na způsob duté homole,* mitraeformis, mützenförmig. Č. čepička některých mechů, též koruna rév od lůžka se oddělující. Rst. 403.

Čapky jíti, choditi, státi = *sehnutě,* gebückt. V nízkém sklepě musí se č. jíti, aby se nenarazil hlavou o klenutí. Ostrav. Tč Šel příkopem č., aby ho nebylo viděti. Ib. Tč.

Čapla, y, f. = *volavka,* der Reiher. Cf. Čápě. Us. Tč.

Čaplavě chodiť = *čapky.* Ostrav. Tč.

Čaplavý, hockend. Č. chod. Ostrav. Tč.

Čaplovič, e, m. Č. Jan † 1847. Jg. H. l. 2. v. 542.

Čapné, ého, n., das Krahngefälle, -abgabe, f. Loos, Ssk.

Čapnouti, vz Mz. v Listech filolog. VII. 27., Čapiti. — **si** = *sednouti si na bobek,* niederhocken. Us. Kd. Vz Čapka.

Čapochy, pl., m. = *druh zemáků.* Č sú kobzole žolté, kulaté. Slez. Šd.

Čaponohý tenkozobec, himantopus candidus, der grauschwänzige Stelzenläufer. Sl. les.

Čaponosý, storchschnabelig. Šm.

Čapor, u, m. = *tatar,* dlhý bič na krátkom olovom oblievanom bičisku. Slov. Rr. Sb.

Čapotati, plätschern. Slov. Ssk. Prší, tak čapoce (o silnějším dešti). Na Zlínsku Brt.

Čapov, a, m., Čaperhof, dvůr u Tábora.

Čapové, n. = *čepové.* Slov. Ssk.

Čapovec, vce, m. = druhý obratlík krkový, zweiter Halswirbel, Dreher. Hdk. C. 377.

Čapovica, vz Čepovice. Slov. Loos.

Čapovník, vz Čepovník. Slov. Loos.

Čapovný, vz Čepovní. Slov. Loos.

Čapový, vz Čepový. Slov. Loos.

Čapraćník, a, m., der Schabrakenmacher. Šm.

Čaprok, u, m., die Quaste. Ostrav. Tč., Brt. D. 204.

Čapský, ého, m., os. jm. Tk. V. 212.

Čapta, y, f., der Fuss, die Hachse. Slov. Loos, Ssk.

Čapták, a. m. = *čaptavý, kdo čaptá.* (Aby nedali pannu) za takového č-ka, čo má nohy tenším koncom zavŕtané. Slov. Zátur. Népr. 11. — Ssk.

Čaptati = *těžce, nemotorně, kolíbavě choditi*, schwerfällig gehen. Ssk. Malé děti čaptají. Ostrav. Tč. Čapce se tu čaptula. Laš. Brt. D. 204. — **kde**. Ve vodě, v blátě dítě rádo čapce. Ib. Tč. — **Č.** = *bolavé místo lékem natírati*. Laš. Brt. D. 204.

Čaptavý = *kdo čaptá, čapták*, schlendernd. Vz Čaptati. Ssk. Č. krok. Ostrav. Tč. Co nového? Zabil krivý č-bo (žertová odpověď). Slov. Zátur.

Čaptula, y, m. a f. = *kdo čaptá*. Vz Čaptati.

Čaptuška, y, f., ein kleines Frauenzimmer, das kurze Schritte macht. U Mlstka. Škd.

Čapula, y, f. = *slepice ráda čapící*. Vz Čapěti. Slez. Šd. — **Č.** = *malá ženská*. Val. Vck.

Čapulka, y, f., mitrula, rostl. Vz Rstp 1927. — **Č.** = *malá čapula*. Slez. Šd.

Čapura, y, f. = *čepčisko*, z čapka. Strhli mu s hlavy tú č-ru. Mt. S. I. 55.

Čapuška, y, f. = *čapušnatá husa, která má veliké tlapky*. Vz Čapa (noha). Slov. Rr. Sb.

Čapy, pl., f., vz Čapa (noha).

Čápy, dle Dolany, Schaab, ves u Podbořan. Cl. Pšov.

Čár, u, m., vz Čáry, 2.

Čara, vz Čary, 1., Mz. v Líst. filolog. VII. 28., Čarati.

Čára = každý tah způsobený barvicím n. ostrým nástrojem; v měřictví = prostorná veličina jednoho rozměru, kterou lze mysliti jakožto meze plochy nebo jako stopu pohybujícím se bodem způsobenou. Vz S. N. Č. třepenatá, fransichter Strich, úhlopříčná, Diagonale, Nz, operační, obranná, ústupní (ligne de retraite), rozvitá (čelí), formační, zbrojní, táborní, obenní, důstojnická, štábní, plukovní, zavazadelní, proviantní, koňní, brigádní, dělová, muničních vozů, střelní, ohrožená, baštovaná, kapitální (vystupující úhel bašty půlící), odporu nejkratší, těžištní, smíšená, NA. III. 78., 80., 84., 86., 143., 144., 148., 163., 166., V. 1., Čsk., věčného sněbu, stejnotlaké č., Halleyovy (dříve: isogony), střídavě tečkovaná (— . — . —), Stč. Zem. 545., 574., 666., 753., č. složek, Kräftepolygon, č. výslednic, Seilpolygon, Gelenkpolygon, pólová, ohybu, momentu setrvačnosti, č. sil posouvacích, součtová obližení, Šln. I. 4., 5., 7., 13., 21.—23., 51., obalová, stejné světlosti (intensivní), lomená, pomocná, povrchová, Mantel-, řídící, Leit-, tvořící, erzeugende L, Jrl. 202., 344., 419., stejnolehlé, -pisné, -bledné, Jd. Geom. II. 17., vodní (v parním kotlu), Wasser-, výhřevy, Feuer-, desetinná (ve starších spisech místo desetinné tečky), Šim. 18., 70., čáry ruvinné, algebraické, anallagmatické, hicirkularní, cassinické, cirkularní, Descartesovy, exponentiální, klenbové, logarithmické, obalené, rationalní, reciproké, semicirkularní, transcendentní, trigonometrické, unikursalní, zvratné či inversní, prostorové, asymptotické, bikvadratické, geodetické, konturové, křivosti, kubické, meridiální, nejkratšího spádu, největšího spádu, rovnoběžné, stejného spádu, strikční, tečné, všeobecné, kruhové (soustředné, výstředné), 3., 4., 5. a vyš. řádů, Vnč., ohybu, tlaková či centrální, Pek. 68., 77., 189.; č. Frauenhofrovy (vz Šfk. Poč. 247.), spektrální (vz ib. 245.), uzavřené, molekulární, ZČ. III. 103., I. 184., 250., heliová, Čs. math. X. 181., ohybu či pružnosti, elastische L., sil posouvajících, podporná zdi, Widerstandslinie der Mauer, Stütz-, tlaku, Druck-, zatížení, Belastungs-, Pcl. 7., 33., 42., 44., 45., čáry kotové, Coten-, Šanda, šermu, uzlové, KP. I. 535, 555., II. 288., trasovaná, tracirte L., osná, Achsel-, palu, palná, Feuerlinie im Gefechte, čelní, Front-, spojovací, Kommunikations-, rovnací, Richtungs-, ramenní, Schulter-, vrazu, Stoss-, harcovnická, Tirailleur-, povozová (zavazadelní), Train-, stráže parkové, L. der Parkwache, č. zvídek, Vedetten-, přestupovací, Rochat-, rozvinu, Čsk., bezúhlá, úhelnatá, Jd. Geom. II. 21., pomezní, pohraniční, regulační, Kř. Stat. 4., 108., seče, Schlag-, Škd., indukatorní, athmosferická, vzduchoprázdnoty, Zpr. arch. IX. 12., 22., pokrajní (na motýlích křídlech), Kk., hmotná, mathematická (jen myšlena), Us., krásy, robatá, vlnitá, přetržená, hadítá, původní, Dk. Aesth. 163., 165., paždná, podpaždná, Axillar-, dráhy, Bahn-, kuželová, konisch, šroubová, Schrauben-, sedlová, antiklinisch, růstu dřívl, Holzvegetations-, krycblená, Kubik-, středová, Mittel-, neckovitá, Mulden-, severní, Nord-, zraková, Visir-, rozluční, rozhranní, Scheide-, svislá, Vertikal-, oddělovací, Scheidungs-, stejné teploty (rovnoteplice), Isothermen-, v prostoru, L. im Raume, lizová či lizovka, Schalm-, borní či svrchní, Oher-, tečkovaná, punktirte L., vytyčená, ausgetreckt, libovolná, heliebige L., Sl. les., plavní, Dch., dopravní, Kaizl. 141., taktová, Zv. Přír. kn. I. 9., ponoru (lodí), železniční, opravovací, Regulirungs-, pod níž se poznámky tisknou (v knize), Us. Pdl. To už patří pod čáru. Jíti rovnou čarou. Vz Opilý. Čáru vytýčiti. — **Č.** *v bot.* = obruba přeúzká dolů běžící krajem listovým u třezalky provrtané, neho chlupy (instr.) na nažkách odolenu největšího. Rst. 403. — *Čárka* = *čálka*. U N. Kdyně. Rgl., Pšek.

Čarabaňa, ě, f. = *hloupá ženská*. Val. Vck.

Čarabuňa, ě, f. = *Morana*, *Smrt*. Mor. Vynašejí nastrojenou v šaty černé č-ňu a na duh pověsivše po ní bazejí. U Příbora. Šš. P. 770.

Čaraga, y, f. = *rozkřičená husa*. Cf. Čaragati. Mor. Brt.

Čaragati = *štěbetati, kejhati*. Hus kejhá, gagoce, čaragá atd. Vz Hus. Mor. Brt. D. 204. Dlho ešte č-li spolu ležiac v postieľach HVaj. BD. I. 94.

Čaragovať, vz Čaragati.

Čaranec, nce, m. = *znak, kde bylo čárano*. Mor. Brt. D.

Čurap, u, m., die Kamasche. Slov. Ssk.

Čarapár, a, m., der Kamaschenträger. Slov. Ssk. Č. = italský vojín s černými punčochami. Kld. I. 147. Na Slov. = *pěší vojín*, der Infanterist. Bern. Vz Čarap.

Čarati = zaměňovati, slov., dle Mz. v List. filolog. VII. 28. z mađ. scere. Cl. Mkl. Etym. 30.

Čarbačka, y, f., das Kritzeln. Slov. Ssk.

Čarbáčka, y, f., schlechte Schreiberin. Slov. Ssk.

Čarbák, a, m., schlechter Schreiber, Schmierer. Slov. Bern., Ssk.

Čarbanina, y, f. = *škrábanina*, das Maschwerk. Č. veršíčkářská. Bdl. Č. a škrábanina. Phld. I. 1. 60.

Čarbati. Snad také: *drážditi, pošťívati*. Časopis nectný v řeči Němce začal proti Čechům č. s názvem: Bohemia pro Bohemce. Koll. I. 347.

Čárčička, y, f. = *malá čárka*. Vz Čára.

Čarda, y, f. = *v maďarských pustinách stavení o samotě*. Posp. Nechže nejdou tam do tej č-dy, nebo tam se zlí lidé nalézají. Koll. IV. 186.

Čardáš, e, m., vz Czardas.

Čárečka, y, f. = *čárčička*. Us. Brt.

Čárenie, n., das Hexen. Slov. Ssk.

Čarevič, e, f., forma ruská, česky *cářovic*. Gb. Hl. 54.

Čárina, y, f. = *čárka v měřictví, částka palce*. Slov. Phld. II. 4. 115.

Čariti, il, en, ení = *vyměnovati*, austauschen. Cf. Čara, Čary. Slov. Němc VII. 268., IV. 428., Hdk. C. 377. Mladosť mladosťou se čarí. Kyt. 1876. 17. — **komu**. Keď si vy č. neumiete. Koll. Zp. I. 210. — **co zač**. Tu mlnvu milozvučnou za nepěknou čaří. Hdk. C. 108. — **Č.** = *čarovati*, hexen. Slov. Ssk.

Čárkání, n., die Schraffirung. Kv. 1842.

Čárkatý = čárkovaný. Rk.

Čárkokrovečník, a, m., grammoptera, brouk. Č. skvrnorohý, g. maculicornis; bledožlutý, g. livida; hnědavý, g. lnrida; hladký, g. laevis; červenonohý, g. rufipes; červenorohý, g. ruficornis. Kk. Br. 359.

Čárkovací ústav, die Rastrir-Anstalt. Dch.

Čárkovaný; *-án, a, o* = *čárkami naznačený*, gestrichelt. Č. oblouk, Mj., papír, písmeno (ď, s'). Dk., ZČ. Jednou, třikrát č. (v hudbě). Hud. C. krovky. Kk. Br. 6. Č. kurovec, vz Kurovec; dřevokaz, vz Dřevokaz.

Čárkovatel, e, m., der Linirer. Dch.

Čárkovati, stricheln, schraffiren. Jrl. 419., Sl. les., Čsk. — **co**: plochu, NA. V. 111., písmena: a', a". Šim.

Čárkovitopodlouhlý list. Pdl.

Čárkovitý list = od spodu až ku konci stejně široký, jehož oba kraje jsou rovnočárné jako u trav, linealisch. Čl. Kv. XVIII. Cf. Slb. XLI., Rst. 403.

Čárkovka, y, f., das Zitterthierchen; č. žaludeční, vibrio utriculus, der Schlauchwurm. Sl. les.

Čárkovna, y, f. = *čárkovací ústav*. Vz Čárkovací.

Čárkový = *zšíří čárky*, linienbreit. Rst. 403.

-čárkový. Dvoj-, troj-, čtyřčárkový. Rst. 403.

Čarmarečník, a, m., der Händler. Slov.

Čarmo, täuschend, zauberisch. Rk., Loos, Ssk.

Čarnatý = čarami tenkými barvenými opatřený, gestrichelt, linirt. Rst. 403.

Čárnička, y, f., graphis, die Schriftflechte. Č. psaná, g. scripta, lišejník. Vz Rst. 1841., Sl. les.

Čarničkovitý. Č. rostliny, graphideae: klikonoška, kreskovec, čárnička. Vz Rstp 1830., 1840.

Čárník, u, m. = *zednické pravítko s rozdělením centimetrovým*. U N. Bydž. Kšť — Č., das Lineal. Šm.

Čarnovský Sigm. 1660. Vz Jg. H. l. 2. v. 542.

Čarný. Čarné očka taročkovo (trnkové), sladké gamby šuhajkovo, keď me večar pobočkaly, do rana mi šmakovaly. Sl. spv. 198. Ku mně chlapci, ku mně, čarné očka u mně. Koll. Zp. I. 72.

Čárný, Zauber-. Č. hody. Kká Td. 171

Čaroblahý = *čarovně blahý*. Pl.

Čaroděj, magus. V MV. nepravá glossa Pa.

Čarodějka, y, f. = *čarodějnice*. Us.

Čarodějně, zauberisch. Šml.

Čarodejnešin, a, o = čarodejničin. Slov Č. zámek. Dbš. Sl. pov. I. 549.

Čarodějnice = žena, která dle domnění pověrčivých lidí pomocí ďáblovou působí věci nadpřirozené lidem škodlc. Vz S. N., Kram. Slov. 72. U Opavy: *stříha*, Pk., na Slov.: *striga*, v Podluží na Mor.: *bosorka, bobonice, újemnice*. Vz o nich v Obzoru (v Brně) 1883. 132.—133. Cf. Bosorka a Sbtk. Rostl. 27., 50., 99., 123., 161., 186., 188., 189., 282., 283., 297., 315., 321, 322., 334, Mus. 1853. 469.

Čarodějnictví. Pokuta č. Vz Corp. jur. IV. 3. O. II.

Čarodějník, magus, hariolus, BO., incantans, Ž. wit. 57. 6., incantator. BO. Aby nižádný z vás č-kuov nehledal. Sv. ruk. 323. Vz Čarodějnice, S. N., Kram. Slov. 72., Mkl Etym. 30.

Čarodějnosť, i, f., das Zauberwesen. Šm.

Čarodějný. Č. síla, slovo, Pdl., šťáva, Nrd. Bld. 8., obrázek, Koll. III. 128., výstup. Ib. III. 53.

Čarodějský, vz Čarodějný.

Čarodějství. Vz Sbn. 414.

Čaroděnice, e, f. = *čarodějnice*. Výb. II 38., Vck.

Čarodenik, a, m. = *čarodějník*. Us. Šd.

Čarodeňský = *čarodějský*. Č. čarodenica. Slez. Šd.

Čarodynica = *čarodějnice*. Ostrav. Tč.

Čarodynik = *čarodějník*. Ostrav. Tč.

Čarohaj, e, m., der Zauberhain Čch. Petrkl. 39.

Čarohled, u, m., der Zauberblick. Šm., Loos.

Čarohojný, zauberheilend. Č. Kirka. Koll. St. 2.

Čarokněžník, a, m. = *čarodějník*. Us. Škd.

Čarokobka, y, f., die Zauberhalle. Šm.

Čarokraj, e, m., die Feenwelt. Loos.

Čarokrajní, Feenwelt-. Šm.

Čarokrása, y, f., bezaubernde Schönheit. Kká. K sl. j. 142., Čch. Petrkl. 16.

Čarokruh. Čch. Mch. 45., Loos.

Čarolesk, u, m., Zauberglanz, m. Čch. Dg.

Čarolet, u, m., der Zauberflug. Osv. VI. 55.

Čaromoc, i, f., die Zauberkraft. Hdk. L. kv. 66., Mkr.

Čaromocný, zauberkräftig. Kká. K sl. j. 37., 65. Č. síla. Hdk. L. kv. 61.

Čaroněžný, bezaubernd zart. Dch. Č. pacholátko. Čch. Mch. 15., Ssk.

Čaronoš, a, m. = jenž nosí čtení s křížky a tím čaruje. Sv. ruk. 331.

Čaropění, n. = čaropěv. Šm.

Čaropěv, u, m., der Zaubergesang. Pl.

Čaroproud, u, m., der Zauberstrom. Rk.

Čaroprut, u, m., der Zauberstab. Osv. I. 378., Ssk.

Čaropůvab, u, m., bezaubernde Anmuth. Bdl. I. 25.

Čaropůvabný, bezaubernd anmuthig. Bdl. I. 27.

Čarostřelec, der Freischütz, šp. m.: střelec vědomec ve slov. pohádkách. Cf. Věstice, Vědmý. Brt.

Čarosvětlo, a, n., das Zauberlicht. Hdk. L. kv. 77.

Čarosvit, u, m., das Zauberlicht. Čcb Dg.

Čarotklivý, zauberisch rührend. Šml. Č. zvuk, Osv. VI. 595., akkord varhan. Ib. VI. 594.

Čarotvor, u, m., das Zauberwerk, geschöpf. Klassické č-ry malířů slavjanských. Koll. III. 110. (IV. 80.), Loos.

Čaroumělec, lce, m., der Taschenspieler, Zauberkünstler. Dch.

Čarovábný, zauberisch lockend, reizend. Č. obličej, kraj, sny, Mkr., oči. Bendl. I. 22

Čarování. — Č., das Tauschen. Vz Čara, Čariti.

Čarovánky, pl., f., die Zauberei. Šm., Loos.

Čarovaný; *-án, a, o*. Č. muž, malovaná záda (muž kouzly získaný bije ženu). Val. Vck. Vz *Čarovati abs.*

Čarovatel, e, m., der Stricbe macht; Zauberer. Šm.

Čarovati, iterat. na Mor. čarúvati. Brt. D. — abs. Čaruj, diovča, čaruj, budem (hudu) čarovaný, ale tvoj chrbatík bude šmarovaný. Vz Čarovaný. Koll. Zp. I. 26. — **komu (koho, s kým)**. A tobě čarujú mé černunké očenka. Brt. P. 138. Čarovaly tobě moje černé oči, keď's jich viděl ve dně, musel's přijíť v noci; Když sem milému s tebú č-la, č-ly mu moje modré oči; Bude-li ho (šohaja) č., musíš mně za to darovať. Sš. P. 232., 661. — **jak**. Č-la se mu na dva ostré nože. Sš. P. 232. Čaruj mi skrze kúzlo (divina mihi in Pythone). Bj. — Č., weitläufig, erzählen, plauschen, um Jem. irre zu führen. U Místka. Škd. — Č. = *jeti, jíti, běhati, lítati*. U Olom. Sd. Kde kluku čaruješ? U Žamb. Dhv.

Čarověstný, zauberisch wahrsagend. Kká. K sl. j. 133.

Čarovid, u, m., Zauberbild. Z jasné slávy č-du zbyl mu dým. Čcb. Petrkl. 29.

Čarovládný, zauberisch waltend. Č. meč. Čch. L. k. 39.

Čarovnadný, zauberisch reizend. Šm.

Čarovně, zauberisch. Č. milý, Dch., půvabný. Vlč.

Čarovnice, e, f. = *černokvit*. Slez. Tč.

Čarovnický = *čarodějský*. Slov. Bern.

Čarovnictví, n. = *čarodějství*. Slov. Bern.

Čarovník, circaea, das Hexenkraut. Č. leskný, c. lutetiana. Vz Rstp. 548., Kk. 244., Sib. 557., Čl. Kv. 334., FB. 90., Sl. les., Mllr. 33., 55., Rosc. 162.

Čarovnosť, i, f., die Zauberkraft. Č. barev. Koll. III. 12.

Čarovný, feenhaft, magisch, Bann-, Feen-, Zauber-. Č. jezero, kruh, Dch., láhev, nálevka, konvice, Mj. 129., Tk. — Ad 2. Č. zjev, Hrts., ženskosť, Šml. I. 14., východ slunce. Vrch.

Čárový, Linien-. Č. síť, Sl. les., krásno (lineární, kresebné). Dk. P. 4. — Č., Zauber-. Ssk.

Čaroznalec, lce, m., der Zauberkünstler, Taschenspieler, Escamoteur, Magiker. Dch.

Čarozpěv, u, m., der Zaubergesang. Osv. VI. 598.

Čarozvěsť, i, f., bezaubernde Nachricht. Kká. Š. 34.

Čarozvuký = *čarozvučný*. Čcb. Petrkl 23., Č. háj. Mkr.

Čart, u, m. Č. Jiří, hudebník. 1708.—1734.

Čartadlo, a, n. = *čertadlo*. Slov. Ssk.

Čarták, u, m. = *prkenná bouda*. Val. Brt. D. 204. Z rumun. Mkl.

Čarunok, nku, m., der Tauschenhandel. Slov. Ssk.

Čarúnok, nku, m., der Tausgegenstand. Slov. Ssk.

Čarupině = *kouzelně*. Čch. Petrkl. 33.

Čarupiný, voll Zauber, *čarovný*. Čch. Petrkl. 28. Č. noc, Osv. VI. 54., krása. Vrch.

Čaruší, n. = *haraburdí*. To je č., nelza se hnúť. Slez. Šd.

Čaruvať = *čarovati*. Slov. Slav., Ssk.

Čary = *výměna*, der Tausch. - Čakajte, idem s vámi na čary., Dbš. Sl. pov. II. 60.

Čáry. Čáři. Št. Kn. š. 11, 101. Čáry, Hexerei. Sv. ruk. 324, 325., Sdl. Hr. III. 167.

Ta (víla) hned si pospíšila, vším jí čárem ozdobila. Pís. srb. II. 17. Že jí ty čáry Nádherová dala připravené; Ty čáry před duom léti kázala. NB. Tč. 247., 248. Čáři lživí. BO. Mistr v čářích četl. GR. V kúzlech a čářiech umělý. Kšch. Všichni dali se črtu oklamati i přijeli se čáróv, druzí lékóv, třetí věšťby. Št. N. 8., 22. By kto mohl jedlným najmenším čárem přivésti to, aby se všichni pohané ku pravé vieře obrátili. Ti, ješto pósobí čáry; Každý čár jest smrtelný hřích; Bychom po čářiech co věděti chtěli budúcieho. Št. Kn. š. 8., 9., 10. Chtiec muže, aby jí miloval, připraviti svými čáry. Št. — Cf. Mkl. Etym. 30. — *Čáry máry fuč!*

Čáržel, Tschiaschel, ves u Verneřic. PL.

Čas. Mkl. Et. 31. V MV. nepravá glossa. Pa. Časech i časích. Bž. 19., 83. V časi (zastr.). Kat. 112. (Prk. Přisp. 10.). Nom. pl. čěsi (zastr.) Vz dolejí a Listy filol. 1882. 112. — Str. 157. a. ř. 8. sh. *Č* oprav v *Č.* Ř. 26. sh casu oprav v: času. Ad Č. = **chvíle po sobě jdoucí.** Cf. Kram. Slov. 73. Č. prů měrný, hvězdní či siderický, synodický či soucestní, tropický či návratní či periodický, anomalistický, drakonitický č. oběhu měsíce, přistavní, *Stč.* Zem. 106., 107., 116., 165., 169., 170., 223., 765., Š. a Ž. Času určování u Římanů. Vz Všk. 156. Č. střední, pravý, hodinový, skutečný. ZČ. I. 167., 168. Č. oběhu či oběhový, die Umlaufzeit. Š. a Ž. Prodlení času, die Zeitdauer, posloupnosť času, die Zeitfolge, běh času, der Zeitlauf, pořad času, die Zeitordnung, projití, vyjití času, der Zeitverlauf. J. tr. Č. otáčení, die Umdrehungszeit, interkalarní, Interkalarzeit. Šp. Č. jest dar ceny nesmírné. Mž. 6. Jak to za ty časy bývalo. Us. Vk. Všechno na čas, pán Bůh na věky; Nemnoho vlasů nemnoho času, kurze Haare sind bald gebürstet. Dch. Čo sa nedá chvilkou, to sa podá časom. Sl. ps. 31. Časem první mocnější právem. Cor. jur. IV. 3. A. LIX., G. XXIV. Časem pokuty se stěžují. Ib. M. X. Vojáček ide krajem, lesem, něji nn chleba čas za časem. Sš. P. 594. Č. dravcem (jako dravec = rychle) letí. Hdk. Č. všecko změní. Koll. Čeho rozum nemůže, to č. léčí. Koll. Většího zlořečení za mnoho času nebylo, jako u dvora pana z Pernštejna. Čr. Jeden č. minulý ukraden mi jest postav sukna; Času jednoho, když jsem byl v Rakúsích; V jeden č. poručil mi Jiřík půl kopy na těch rukojmiech; Potom jednoho času zběhlého, když . . .; Jenž (penize) v ten čas chod svůj měly; Před některým časem zběhlým, doněž ještě peníze horší byly; Čas některý již minulý zastavil jsem službu svú jda s niem; To stojí v rejistřích nebožtíka Peška, v ten č. fojta; A v tom *časi* dávném žádný se na purkrecht netáhl; Chce-li máti ty sirotky ještě čas při sobě chovati, toť jí množ popřno býti; Že on ten č. byl fojtem. NB. Tč. 10., 11., 22., 28., 29., 41., 65., 168., 204, 286. Jiřík v ty časy purkmistr náš, vyznal. NB. Tč. Zbožného ta hróza děsí, neb jsú přišly bludné *čěsi*. 15. stol. Biechu u vojště lítí *čěsi*. Alx. V. 1565. Vz Listy filolog. 1882. 112. V tom marně č. se tráví. V. Maličký čásek. BO. V krátkém *časi*. GR. A tak knížata, jenž sú zde za malý čásek . . .; Tiem dnem mieni spasitel malý čásek, v němž se hřiešni radují. Hus. I. 257., II. 311. Ve vše časy Ž. wit. 9. 5. I mohl jest sobě rovného syna všemohúcieho kromě času a sebe divně poroditi; Počat jsa nikdy času toho nebylo, kakžkolivěk najmenšího, by v něm nebyl pravý Buoh a pravý člověk; U malém času Št. Kn. š. 17., 19., 184. Č. utíká, jako voda každé chvilky věčná škoda. Prov. Kšť. Č. prý jest dobrý oráč a proto všudy brázdy vyorává. Bdl. Važ si času, chyť se práce, zahálky se střez co zrádce. Užij času svědomitě: pamatuj, že uplynulý nevrátí se více; Žádná škoda větší není, jako času promaření; Č. nechť si uplyne, jen když ztracen není; Sílu a č. má člověk darmo. Sb. uč. Slovo vyrčené, dědictví ztracené, čas, jenž uplyne, nikdy se nenevrátí; Všecky věci č. mění; Č. přináší růže; Č. času nepracuje; Č. na nikoho nečeká; Čas platí, č. tratí; Čas a příhoda rozumu škola. Prov. Bž. Č. nejlépe poradí; Kde rozum nestačí, č. pomůže. Lpř. Všeho do času; Přijde č., přijde rada, dies diem docet. Km. — *Pozn. Slova čas nyní* **zbytečně** *užíváme*. Dostal dovolenou na čas dvou neděl = na dvě neděle. Nemám času = nemám kdy. Brt. S. 3. vyd. 177. — Vz S. N. — Ad Č. = **okolčnosti.** Dle potřeby času. J. tr. Má svaté časy. Št. Kn. š. 96., 172. — Ad Č. = **směr** atd. S časem se srovnávej. Lpř. — Ad Č. = **čas života.** Mladý č. je dražší od čistého zlata. Ht. Sl. ml. 209. Řádně živi byli po všecky časy let svých. NB. Tč. 288. Po vše časy toho krále (za jeho panování). Alx. V. (Anth. I. 3. vyd. 33.). — Ad Č. = **počasí.** Děla se na čas. Us. Šd., Vk. Jsem rád, že se už dalo na časy. Us. Po nečasu bývá čas. Km. Václavský č. Zl. Blýská se na časy. Us. — Ad Č. = *termín*. Č. prošlý. Šp. Do toho času že pohověti chce. NB. Tč. 9. Měl mi pod jistým časem na to list učiniti. Půb. II. 197. Za času neupomínal z práva a léta jsú prošla dvoje i troje. Půh. II. 229. Dal letuom projíti a za časuov nepohonil. Ib. II. 621. Nestál v čas uložený. CJB. 383. Na č. uložený neplatil. Nar. o hor. a kov. Ještě není jeho č. (ještě neumře). Tkč. — Ad Č. = **doba příhodná.** Byl již č., pilný a veliký čas, hohe, höchste Zeit. Lpř. Sl. Co dobrého, chce času svého, gute Sache braucht Weile. Dch. Č. placení (ku placení, platební, Zahlungszeit), Nz., k plnění, Erfüllungszeit. J. tr., dobrý, tučný (když je vysoká, daněi a srnčí zvěř nejtučnější, die Feistzeit), Škd., vypovídací (výpovědi, Aufkündigungs-), pečení, Brat-, práce, Arbeitsdauer, loužení, Aescherzeit. Šp. Ona slehla bez času (dříve času). U Rychn. Vk. Č. loupání, Schäl-, hájení, Hege-, vrcholení, Kulminationszeit, k družení (kopulování, Kopulir-), rojení, Schwärm-, vyvážení dříví, Holzausfuhrs-, k vysazování, Satz-, šťávnatosti, Saft-, zahájený, Schon-, zrání, Reif-, plavení lodí, Schifffahrtsperiode, učení, Lehr-, převodní, Umwandlungszeitraum, m. Sl. les. Máš děvečko krásu, skovej ji do času. Sš. P. 273. Č. nám je už domov jíti. Ht. Sl. ml. 239. Poněvadž v tolikém času žalobnice o tea

podsedek mlčela, má již dále také mlčeti. NB. Tč. 158. Pozde je už žialiť, keď sa raz č. ztratí; ten čo raz uplynul, viac sa nenavráti. Slav. 17. Již č. přichází. Výb II 43. Tej řečí svój č. nhledav. Alx. BM. v. 75. (HP. 82.). Ale toho časa nenie, by oč měli promluvenie. Alx. (Anth. I. 3. vyd. 37.). Protož na ten súd pomnieti slušie, donidž jest č.; Užřev svój č.; A č., jenž mu jest dán, aby ten zvedl užitečně; Když jest byl mluviti čas. Št. Kn. š. 24., 39., 181., 182. V č. podobný, tempore opportuno. Ž. wit. 31. 6. Č. ve světě mnoho platí, nemúdrý je, kdo ho tratí. Tč. Má už č. (aby umřel), už si tu dost pobyl. Tkč. Po času přišel; Ještě není po času. Km. Všecko (každá věc) má svůj č. Sb. uč., Lpř. — Č. = čmýra. Bdl., Čs. lk. Všecko má svůj č. mimo starých bab. Slez. Tč. — *Časem*. Každé umění hodí se svým časem. Bž. exc. Bůh časem zarmucuje a obveseluje své volené. Bart. — *Do času*. Buďž tiem kamenim rozptýleným do božieho času. Št. Kn. š. 139. — *Na čas*. Už na časy (dlouho) takové maso jsme neměli. Us. Vk. Dává si s tím na čas. Dch. Měl na čas, že utekl! Ta sklenice měla na čas, že nespadla (málem by byla spadla). Us. Vk. Tudy se ta vojna na ten čas rozešla. Bart. Modlitev na čas přenechajíc; Na však čas. Št. Kn. š. 88., 182. Že jest v takové potřebě na ten čas. Zř. F. I. D. XXVI. — *Na čase*. Na čase přišel. Us. Pk. Jest na časech (= jest těhotná). Bdl. — *Od času*. Nezdá sa mi a to len od času (už dlouho). Sl. ps. 72. Od istých čias. Pokr. Pot. II. 205. Od těch *čas*. Bž. 83. Čas od času se břečky zamlchají. Šp. — *Při čase*. Při času sv. Havla. Čr. — *V čase*. Dnové obecní v času běžíc, minú nám. Št. — *V čas*. V svój čas. Št. Kn. š. 111. V čas potřeby, nebezpečí. Us. Kol. 3. Bylo v čas. Dch. V čas velikého spokojení moře. Ler. Budevě v ten čas bohata. Mst. Já v ty časy měl jiného poručníka. Půh. I. 177. V ty časy by osvěta. Alx. V. (Anth. I. 3. vyd. 33.). By byli milosrdenstvie žádali v čas. Št. Kn. š. 23. Ve čas se toto líbí, ve čas toto. Št. — *Za čas*. Jak to za ty časy bývalo. Us. Vk. Ti kořenóv nemají, neb za čas věřie a v čas pokušenie odstupují (Luk. 8.). Hus II. 71. — *Po čase*. Potom po některých časech, když jest svého syna oženil, tedy jest prodal ten purkrecht. NB. Tč. 12. — **Č. v mluvnici.** Str. 159. a ř. 20. zd. za *Prov.* polož: Praesens *gnomické* — Ib. ř. 17. zd. za *Pass.* polož: Praesens *snahové*, de conatu. — Ib. ř. zd. za *spí* polož: Praesens *historické*. — Ib. ř. 4. zd. za 5 polož: Vz Brt. S. 3. vyd 97.—98., *Praesens* — Str. 159. b ř. 14. sh. za *vyslovuje* polož: Praeteritum *snahové*. — Str. 160. a ř. 14. sh. dodej: Vz Bž. 168, 213., Brt. S. 3 vyd. 98.—99., Brt. D. 192., Minulý, Imperfektum. — Ib. ř. 17. zd. za *Zk.* polož: Cf. Bž. 168, 213. — Ib. ř. 7. zd. za *Anth.*: Neb Odolen z Chyš nalezl jim byl brod Dal. 82. Ten (kříž) byl kázal kněz Mezkn učiniti. Dal. 74. — Str. 160 b. ř. 21. sh. za *Zk.* polož: Vz Bž. 169., Brt. S. 3. vyd. 100., Předminulý. — *Pozn.* Plusquamperfectum na Mor. častěji se slyší: Jednúc to býł větr vyvrátil, tož zme to moseli znovy stavět. Na vesno sem to býł kúpił, a už sa to potrhało. Rany (střelné) sem kdysi býł počúł. Už to było přestało. Jednúc było sa stało, aí do kosteła byli vešli. Brt. D. 192. — Ib. ř. 26. zd. za *Zk.* přidej: Cf. Bž. 168., 169., 171., Brt. S. 3. vyd. 100. — Str. 161. a. ř. 20. sh. za *Mk.* přidej: Cf. Bž. 168, 169., Po. — Ib. ř. 24. zd. za 82 polož: *Poznam* Když se popisuje nějaký děj, který se nekoná právě v přítomnosti mluvícího, nýbrž zvykem a obyčejem jest vůbec, užívá se na Mor. *futura* za praesens historicum: Sikorka přiletí, bude ščebetat a chytí včeły. To tak az ze zdrava chytne člověka a bude łúpať a natahovať. Do Rožnova je dobrě dvě hodiny, co pořáď bude stúpať. — Tak i děti popisujíce hru užívají futura: Já ju budu v tom kole hónit, jak ju chytnu, budu ju bít do chrtba? — Dočkáme (= máme počkati?)? Půjdu tam (= mám tam jíti)? Táže-li se kdo po hospodářích, když jich není doma, ptají se domácí časem minulým: „Co's chtěl? néni našich doma.“ Brt. D. 191. — Na konci článku připoj: Cf. Bž. 168., Vm. 70., Nz. 286., Program olom. gymn. na r. 1876. Seps. Veselý, Die Praesensbildung des slavischen und ihr Verhältniss zum Infinitivstamm von A. Leskien v Arch. für slav. Philologie V. 4. 497.—712., oznámeno v Listech filolog. 1882. 165. Cf. i Listy filolog. I 49., IV. 101. — **Č. na otázku kdy** *vyjadřuje se* a) *akkusativem*, vz Akkusativ (I. 17. b.), Brt. S. 3. vyd. 37 4.; b) *genitivem*, vz Genitiv (I. 391. a), Brt. S. 3. vyd. 49. 1.; c) *lokalem*, vz Lokal (I. 939. a.), Brt. S. 3. vyd. 56. 2.; d) *instrumentalem*, vz Instrumental (I. 586. a), Brt. S. 3. vyd. 58. b. 1.—3.; e) *pády předložkovými*: α) *předložkovým genitivem*, vz: *Z, S, Za*; β) *předložkovým dativem*, vz: *K*; γ) *předložkovým akkusativem*, vz: *V, Na, Ob, Pod, Za*; δ) *předložkovým lokalem*, vz: *V, O, Po*; ε) *předložkovým instrumentalem*, vz: *S, Před.* Cf. Brt. S. 3. vyd. 72.—73. — **Č. na otázku jak dlouho** *vyjadřuje se* α) *akkusativem*, vz Akkusativ (I. 17. b.), Brt. S. 3. vyd. 37. 2.; β) *předložkovým akkusativem*, vz: *Po, Za, Přes, Na* a Brt. S. 3. vyd. 73. 2. — **Č. na otázku dokud** *vyjadřuje se* α) *předložkovým genitivem*, vz *Do*; β) *předložkovým akkusativem*, vz *Po*. Cf. Brt. S. 3. vyd. 73. 3. — **Č na otázku od které doby** *určuje se předložkovým genitivem*, vz *Do*. Od jitra do večera mění se čas. Cf. Brt. S. 3. vyd. 74. 4.

Čásek oprav v: *čásek*.

Časen, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Časenka, y, f., Ὥρα, Hora, bohyně času Lšk., Truhlář (Ovid).

Časenský, samota u Tábora.

Časle, n. = *čmýra*. Slov. Ssk.

Časiti se, il, ení, heiter werden. Už se časí. Sd.

Časitovati = *častitovať, častovati*, na sviatky vinšovati (o dětech), kde sa jim dávajú kaláče, koláče, alebo peniaze. Slov. Zátur.

-čásko, *přípona:* chlapčásko. Brt.

Časladora, y, f. Č. bílá, druh révy. V Podluží. Brt.

Čáslav, ě, f. Vz Boleslav (stran skloňování). Gt. Č-vě. Tč. U Č-vi vyhrnul se mu vstříc veliký dav lidu. Pal. Děj. V. 2. 405. Gt. Č-vi také v Pal. Rdb. 1. 130. Dampil ležení nedaleko Č-vé zarazil; Matláš přijel do Č-vě. Dač. 247., 353. Č. bývala prkenná, slula koňmi, náhrobkem Žižkovým a vysokou věží a na posvícení v Č-vi netrefíš, přijdeš brzo n. pozdě. Vz Shtk. Krat. h. 25. Cf. S. N., také S. N. X. 135, Sdl. Hr. IV. 199., Tk. I. 189., 348., II. 361, III. 171, IV. 724., V. 127, 199., VI. 346., Tk. Ž. 220., Tf. Odp. 386., Blk. Klsk. 1293. — Č., *Čáše*, něm. Čiašel, ves v Litom. Blk. Kfsk. 291. — Č., a, m., os. jm. Mus. 1880. 451. Č. z Podolí. Vz S. N. X. 136., Blk. Kfsk. 1293., Sdl. Hr. IV. 369.

Časlava, y, f., samota u Nového Města v Brněnsku.

Časlavice, dle Budějovice, Časlawitz, ves u Třebíče. Jde nás jako Časlavských (Časlavických) = mnoho, poněvadž Časlavští chodí na trh do Třebíče pohromadě. Sbtk. Krat. h. 152.

Čáslavka hruška. Vz Rstp. 516., Sdl. Hr. II. 275.

Čáslavky, pl., f., Časlawek, vsi u Jaroměře a u Smiřic. PL, Arch. V. 569.—570.

Čáslavsko, a, n., Čáslawsko, ves u Čechtic. — Č. = *krajina*. Vz Sdl. Hr. 1. 253.

Čáslavský, Časlauer. Č. župa, kraj. Vz S. N., Tk. I. 81., 336.—527., IV. 142., 207, VI. 346., Tk. Ž. 90 — Č., osob. jm. 16. stol. Mus. 1884. 436, Tk V. 237. — *Č. Frant.* 1670. Jg. H. l. 2. v. 542., Jir. Ruk. I. 133. — *Č. Pav.* Blk. Kfsk. 1075.

Časně. Ad 1. Umí č. (ad tempus) mluviti i mlčeti, začíti i přestati. Reš. Dal č. zprávcům úmluvy. Zř. F. I. Č. XVII. To č. v radě oznam. Kol. — Ad 2. Č. ráno k dílu, to dá prospěch, sílu, die Morgenstunde hat Gold im Munde. Dch.

Časník, u, m., navrženo v Tatrance I. místo *časopis.* Vz Bačk. Pís. I. 225., Mus. 1834. 460. Das Zeitbuch. Rk., Loos.

Časno, a, n. = *časnosť*. Pl.

Časnopolsko, a, n., Schönfeld, ves u Hlinska.

Časnosamčí, vz Jinočasý.

Časnosamičý, vz Jinočasý.

Časnosť ad 1. Doveď, pane, doveď mě po této č-sti do nebe. Sš. P. 66. Pán Bůh mu dej slávu věčnou po té č-sti. Koll. I. 415. — Č., die Zeitlichkeit. Obrátili by tu věčnosť (platu) netoliko v č., ale také v nic, kdyby se pokut bránie nestrašili. Vš. Jir. 214.

Časný = *netrvalý*. Č. hoře, Osv. V. 635., trest. Mž. 121. Na této své pouti časné. Mž. 108. Č. (počasné) platy. Šp. Bůh věčný jest s námi člověkem časným; Č. zboží Hus II. 24., 23. Listové věční, časní. CJB. 419. — Č. = *ranný*. Č. mráz. Sl. les. Od č-ho rána až do pozdního večera. Šmb. S. II. 216. — Č. = *zralý, dospělý, zkušený*, peritus. Alan jest byl mistr časný. Sv. ruk. I.

Časoblud, u, m., Anachronismus, m. Ssk.

Časobyt, u, m., der Zwischenraum. Šm. Loos.

Časočet, čtu, m. = *časopočet*, die Zeitrechnung. Stalo se to roku . . našeho časočtu. Šim. 20.

Časodoba. Vz Jg. Slovn. 16.

Časodobný. V myslích jednotlivých lidí a jich č-ých vývinů. Hš. Sl. 29.

Časohadectví, n. = *časoprava*. Rk.

Časohled, u, m. = *časohlídka*. Rk., Loos.

Časohlídka, y, f., das Horoskop. Šm.

Časojevný. Č. rovnice, die Zeitgleichung, která udává rozdíl mezi pravým a průměrným polednem. Stč. Zem. 108.

Časoměr. Vz Stč. Zem. 300., Kram. Slov. 73.

Časoměrec, rce, m. = *časoměřič*. Dk. Poet. 349. Kdo pak odolá příznivěnici či časoměrci? Koll. I. 230.

Časomerie, n., die Prosodie. Slov. Loos. Ssk.

Časoměrný. Č. stroj. Stč. Zem. 301. krásno (rhythmické). Dk. Aesth. 201. Vz Jg. Slovn. 75.

Časoměrství, n. = *chronometrie*, die Zeitmasslehre. Stč. Zem. 108., Nz., Ssk.

Časomíra, y, f. = *měření času*, die Zeitmessung, das Zeitmass. Hud. Jako mlatci rovnou časoměrou (gleicher Takt) cepů v humně bijí na snopy. Koll. I. 342. — Č. *v mluvnici* = *měření slabik podle času*, das Silbenmass. Vz Gb. Hl. 46., Vor. P. 13., *Kvantita*, S. N. II. 302.—304., Listy filolog. VIII. 243., 256., Jg. Slovn. 11.

Časomorce, e, m., der Zeittödter. Šm.

Časomorný, zeitverderbend Mus. 1880. 276. Č. zábava. Dk.

Časopis m. časъpisъ. Bž. 8. Č. = tiskopis v jistých obdobích, denně, týdně, měsíčně atd. vycházející. Obírá-li se denními událostmi, sluje *noviny;* věcmi-li vědeckými, list vědecký (odborný); zábavou-li, *list belletristický*. Vz Kram. Slov. 73. Č-sy doby nové předbřeznové, vz Bač. Pís. I. 223., 225.-260. Č. Čes. musea. Ib. I. 312., Bačk. Výsk. 21. Č. Matice moravské. Vz Bačk. Výsk. 27. Č-ců názvy. Ib. 26., 27. Č. kat. duchovenstva. Ib. I. 315. O sloven. časopisech napsal článek Rybička ve Světozoru 1861. 257.-259. Ostatně vz Novina.

Časopisecký = *novinářský*, Zeitungs-. Č. lokálka. Hrts.

Časopisectvo, a, n. = *časopisectví*, zaměstnání mající za účel vydávání časopisů. Us., Mus. 1880. 276., Tf. H. l. 3. vyd. 204.

Časopisna, y, f., das Zeitungsbureau. Šp.

Časopisný = *novinářský*, Zeitungs-. Č. list, zpráva. J. tr., Mus. 1880. 57. Č. literatura. Phld. I. 1. 14.

Časopočetní, Zeitrechnungs-. Šm.

Časopočtář, e, m., der Chronolog. Rk., Ssk.

Časoprava, y, f., die Chronomantie. Rk

Časořadí, die Jahresrechnung, Aera. Č. od stvoření světa, die Weltära, antiochijské, byzantské. Nz.

Časořadný, chronologisch. Ssk.

Časoslovec, vce, m, der Zeitrechnungskenner. Ssk.

Časoslovný. — Soustavným a č-ným pořádkem rozpoložené pořádky antických soch. Koll. III. 286.

Časoslovo. Slovesa náležejí k hlavním částem řeči. Vypovídáme jimi o podmětě, že jest, že jest činným anebo trpným anebo jimi vytýkame i jiné příslušnosti podmětové. Pouhým slovesem pronésti lze úplnou myšlénku či větu, neboť jím lze vyjádřiti podmět činnosti, činnosť samu a vztah činnosti k podmětu: piš-e-me. Bž. 159. *Dle významu sloves dělíme je v odtažitá* (sponová: *býti* a v nářečí *lašském: némaš, néma, nimaš, nima = není*. Tam toho něma. Vz Brt. D. 165.—166.) a *srostitá* (všecka ostatní). *Srostitá* dělíme dle *významu* a *dle směru činnosti* ve slovesa *podmětná* (I. 164. a), *předmětná (přechodná a nepřechodná*, str. 163. b) a *zvratná* (str. 164. a). Dle jakosti děje jsou: *neskonalá (počínací*, 163. a., *trvací*, 163. a., *opětovací*, 163. a., *opakovací*, 163. b.), *skonalá* (*okamžitá* či *jednodobá*, 163. a., 164. b., *končící*, 163. a.). — Str. 161. b. ř. 1. zd. po *tvary* přidej: Cf. Ht. Sr. ml. 256. — Str. 162. a na konec první třídy přidej: Slovesa 1. tř. nemají v infinit. kmeni žádného příznaku; infinit. kmen rovná se kmeni prostému. Bž. 177., Slov. I. 165. a. Kmeny zavřené, vz Bž. 177.—185., otevřené, ib. 185.—187. — *Druhá třída*. Vz Bž. 187.-190., *-nouti* a str. 165. b. — *Třetí třída. Smaž:* sbáněti. Příznak *ě* držíme jen v infinitivě více než dvojslabičném, předcházejí-li retnice (b, p, v, m) anebo zubnice (d, t, n); jinde měníme v infinitivě více než dvojslabičném příznak *ě* v *e*: želeti, hořeti, vězeti; v infinitivě dvojslabičném *ě* dlouženim měníme v *í*: bdíti m. bděti, smíti m. směti. Vz 165. b. a Bž. 190—194. — *Čtvrtá třída*. Vz 165. b. a Bž. 194.—196. — *Pátá třída* obsahuje kmeny na *-a*, které po souhláskách měkkých přehlasilo se v *-e*: vraceti, krájeti. Vz Volati, Krájeti, Mazati, Bráti, Hráti a str. 165. b., Bž. 196.-203. O časosl. vzorci *krájeti* (sázeti) vz Listy filol. 1878. 53. — *Šestá třída*. Vz Bž. 203.—204. a str. 165. b. — Str. 163. a. za *Rod* přidej: Bž. 166. — Ib. ř. 20. zdola za *meč* přidej: Bž. 162., 164 — Ib. ř. 14. zd. za 312.: Cf. Bž. 165., Končicí. — Ib. ř. 11. zd. za *vypisování* polož: Vz Bž. 162. — Ib. ř. 7. zd. za *miluji:* Cf. Bž. 163., Brt. D. 116. — Ib. ř. 2. zd. za *násl.* polož: Cf. Bž. 162., 189. — Str. 163. b. ř. 18. shora za *Doucha* polož: Cf. Bž. 163. O iterativech a frekventativech v mor. nářečích vz Brt. D. 155.—157., 166. — Ib. ř. sb. 23. za 115. polož: Cf. Bž. 164. — Ib. ř. 8. zd. za *města* polož: Cf. Bž. 160. — Ib. ř. 1. zd. za *světem přidej:* Cf. Bž. 161. a strany osobné vazby sloves podmětných vz Programm malostranského obec. gymnasia na rok 1877. 14. — Str. 164. a. ř. 10. sh. za *vadnu* polož: Dle Bž. 160. značí a) *pokojný stav podmětu:* bdíti, ležeti, seděti, spáti, státi; b) *činnosť*, která sama sobě postačujíc nepotřebuje doplňku, činnosť z podmětu nevynikající, v něm uzavřenou: běhati, choditi, plakati, řváti a p. — Ib. ř. 20. sh. za *bezpodmětné* polož: Cf. Bž. 161., Brt. D. 166. — Ib. ř. 26. sh. za 270. polož: Cf. *Se*, Počíti se. — Ib. ř. 15. zd. za *Kz*. polož: Slovesa bývají též *druhosložená*, decomposita: na-po-čísti, po-rozprávěti atd. Bž. 239. Vz Předložka. — Ib. ř. 7. zd. po *Ht*. přidej: Cf. Bž. 212. — Ib. ř. 4. zd. *S. pomocná*, která, pozbyvše prvotného svého významu plného, jenom se slovesy jinými jsouce spojena se sbíhají: býti, bývati, dáti, chtíti, kázati, moci, míti, musiti, nechati, ráčiti, smíti, voliti. Bž. 162. — Str. 164. b. ř. 11. sh. za 263. polož: Cf. Bž. 160. — Ib. ř. 12. sh. za *jednodobá* polož: Cf. Bž. 164., 165. — Ib. ř. 26. sh. přidej: Cf. Bž. 176., 209. — Ib. ř. 29. sb. za *Zk*. polož: Cf. Bž. 176., 211. — **Č. bezpříznaková (bezesponová)**, jichž *kmen přítomného času* příznaku (spony) nepřipíná, Vz Dáti, Věděti, Jísti, Býti. Bž. 204. — **Č. určitá**, jsou-li v *indikativu* nebo v *conjunktivu* nebo v *imperativu*, jinak slovou *neurčitými*. Vz Bž. 167. — **Č. zvukodobná** (onomatopoëtická): bacnu, bouchnu a p. Vz Bž. 189. — **Č. zdrobnělá** (v. diminutiva) znamenají nejen zdrobnělosť, nýbrž i rozdrobenosť, děje v jednotlivé doby: baďkati, ťapkati, drobčiti, čapotati, mrholiti, brabornit a p. Vz -gať, -kať, -oškať, -čiť, -siť, -čeť, -otať, -ytať, -oliť, -oniť, -ořiť, -ntiť, -covať, -novať. Brt. D. 159.—160. — **Č. intensivní** (v. intensiva) značí vzmocnělosť, zhrubělosť, neleposť děje, jsou v nářečích východomor. velmi hojna a tvoří se příponami: -áňať, -ázňať, -íňať, -ýňať, -ýzňať, -řňať, -lňať, -řzňať, -úňať, -ázgať, -úgať, -úzať, -úzgať, -úcať, -úchať, -ústat, -útať, -ícať, -ýcať, -igať, -ygať, -ysať. Vz tyto přípony a Brt. D. 158.-159. — Cf. S. N., Listy filolog. III. 70., 72., IV. 301., V. 55., Jg. Slove. 59. Slovesa sesilovací a pokračovací zvláště. Seps. Knr. Doucha. V Praze v programu II. čes. realního gymn. na r. 1876. O videch slovesa čili o perfektivních a imperfektivních slovesech jazyka čes. Sepsal A. Fleischmann. V progr. královéhrad. na r. 1876. — Č. = *kniha*, v níž jsou duchovní hodinky. Kotík.

Časosmrtný. Č. člověk. Plk.

Časovací, Konjugations-. Č. tvary, Anth. I. 3. vyd. XXXI., obrazec. Kfn.

Časování. Cf. Bž. 159.—214. Č. v nářečí slováckém na Mor. Vz Mtc. 1878. 1. seš. Č. sloves v nářečí dolnobečevském. Napsal Jos. Bartocha. Vz Listy filolog. 1885. 241. a násl. Časování na Zlínsku vz Brt. D. 46.—47. Č. rožnovsko-karlovské. Vz Brt. D. 77.—81. Č. v různořečí hranickém. Vz Brt. D. 90.—91. Č. v různořečí keleckém Vz Brt. D. 93. Č. na Lašsku. Vz Brt. D. 121.—134. Č. v severním Opavsku. Vz Brt. D. 136—137. O ite-

rativech a frekventativech, o slovesech intensivních, zdrobnělých a různých tvarech podružných vz ib. 155 –160. a Časoslovo (dodat.). O mladších koncovkách (z polovice 14 stol.) praes. sg. 1. os. *-im*, *-ám* v češtině vz v List. filolog. 1886. 55. Tvaroslovné výklady a doklady ke slovesům vz v Listech filolog. VI. 52.—56., VII. 299.—300., IX. 117 —118., 101.—104., X 103.—139, 445.—454., XI 63.—111., 248.–276., 437 —468. (Gb.). Cf. S. N. II. 313., Jg. Slovsn. 7. Flexion der Verba im Böhmischen. Von Fr. Gotthard. Im Iglauer Progr. ants Jahr 1858. O významu času budoucího při slovesech II. třídy. Seps. Ed. Novotný. V progr. něm. malostran. gymn. v Praze na r. 1863

Časovatelný, konjugabel. Šm., Loos.

Časověda, y, f. = věda o rozdělování času a vztahování k němu událostí, Chronologie. Blř.

Časoverši, n., das Chronostichon. Vz Jg. Slovsn. 158.

Časovka, y, f. = *časoslovo*. Slov. Ssk.

Časovládný, die Zeit reglerend. Šm.

Časovník, u, m., vz Časoslov. Loos.

Časovnosť, i, f., die Temporalität. Šm., Loos.

Časovosť, i, f. = *zřetel časový*, die Zeitgemässheit. Kvř. 28., SP. II. 17., Dk. Aesth. 103. Č. básně, knihy, spisu. Dk.

Časovrat, u, m., die Periodicität. Slov. Ssk.

Časový = *co dle času je*, zeitgemäss. Č. lyrika, nutnosť, Us. Pdl., myšlénka, narážka (v básni), Dk., mzda, Ksizl. 288., látka (hry), Osv. I. 160., duch, Sbn., rozvoj, Stč. Zem. 740., potřeba, povaha, Mus. 1880. 172, 478, otázka. Pal. Rdh. III. 129. — Č., Zeit-. Č. pořad, chronologische Ordnung, Nz., lhůta, Zeittermin. Dch. Č. postup, Hlv., míra, minuta, výraz, rovnice, Stč. Zem. 62., 63, 108, příčestí. Ndr. 379. Příznaky časové, jimiž označujeme časy: hdě-*ch*. Bž. 169. Příznaky časové splývají s příznaky způsobovými a a příponami v koncovky. Bž 177. Od kmene (slovesného) pilně rozeznávati jest kmen časový a způsobový či thema. Bž. 170. Č. věty. Vz Věta (IV. 651. h.).

Časoznam, u, m., das Chronogramm. Rk.

Časoznámka, y, f. = *znak časový*, das Zeitmerkmal, chronologischer Charakter. Nz.

Čast, i, f. = *česť*. Slov. Ssk. Vz Mkl Etym. 32.

Část, vz Částka, Mkl. Etym. 32. — Č. = *častěji*. Já tu budu teď bývati část. U Rychn.

Časta, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119., Děj. 1. 2. 29. a 30., Tk. 1. 74.

Častalovice, míst. jm. Tk. IV. 724, Tk. Ž. 220. Č. hrad. Vz Blk. Kfsk. CXLIX.

Častava, y, f., os. jm. Dal. 21.

Částečka, y, f. = *malá částka*. Us.

Částečkosloví, n. = *prvkosloví*, die Atomistik. Nz.

Částečný. Č. zbytek, allenfallsiger Rest, dějepis, Partikular-, Nz., smyk, Stilckriese, žír (roztroušený), die Sprengmast. Sl. les. Č. příčiny, causae particulares, Hlv. 141., základka, theilweiser Bergversatz, Bc., soud (partikulární), Dk., Jd., zatmění slunce, Stč. Zem. 218., právo. Č. v bot. = menší oddíl většího shluku ústrojů, partialis, der besondere; č. okolík či okolíček, partialis umbella, umbellula; č. pokrývka, partc. involucrum. Rst. 403.

Částek, stka, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119. — Č. Frant., řed. real gymn. v Plzni.

Časten, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Častice. Z Častic Prech. Tf. Odp. 330.

Částice. Základní č. hmot (molekuly). Vz Mj. 22., Schd. I. 23. — Č. *v mluvnici*. Příslovce, předložky, spojky a mezislovce slovou č-cemi (particulae). Vz Bž. 62, 214. a násl., Brt. S. 3. vyd. 120. Č. prvotní, druhotní. Rst. 4., 12, 403.

Částinka, y, f. = *částice*. Mj. 21.

Častiti, il, en, ení = *často navštěvovati a hostiti* Val. Vck. — **koho.** Smrť nás častí Val. Brt. D. 204.

Částiti, il, en, ení = *na části děliti*. — **co komu čím.**

Častitovati, vz Časitovať. Die Koll. St. 49. = *na vánoce a na nový rok navštěvovati*. Častitujem (přejeme), častitujem, do kapsičky odpratujem (dětské přání o svátcích). Sb. sl. ps. I. 174.

Částka. Část, etrč. *čésť* n. *čiesť*. Gb. Hl. 64. Vz doleji. Máme devatero částí řeči. Vz Bž. 61.—62. Části křivky užitečné a parasitní, *správně:* podstatné a liché. Čs. math. X. 94. Části dle váhy, Gewichtstheile, č. zboží, die Waarenpost; Čerstvé uhlí smí se jen po malých částkách na rošt přikládati; Po částkách dluh platiti; Č. čistého výnosu; Kůže má se jen na zevnějších částech trochu změniti. Šp. Č. zbroje, Rüstungsstücke, Čsk., nedělné (molekuly), Molekulen, duha (duha kusá), Regengallen, pl., jednotlivá, Einzeltheil, m., dřeviny, Bestandsparthie, květu či květní, Blüthentheil, pařezného lesa, Niederwaldparcelle, f., ožraná (požerek), Frassstück, skupení, dle Horstparthie, popelní, Aschenbestandtheile, živné či potravní, Nahrungsbestandtheile, Sl. les., tolikatá č., aliquoter Theil. J. tr. Lepší moje č, melior pars mei. Hlk. Č. obecná či všeobecná, zvláštní (spisu), pars generalis, specialis. Us. Pdl. Dobrou, značnou částkou, guten Theils. Dch. Části květu. Vz Schd. II. 206. Část listu náruční, napomínací. Sš. II. 110. Třetí čěsť; Také jmáme z toho mlýna všech požitkuov dvě čěsti vzieti; Jeho erbové mají vzieti třetí čěsť z toho mlýna. List hrad. 1423., 1431. (Tč.). Třetie čiesť lidí; Moc nad čtyřmi čiestmi. ZN. Vzal druhu čiesť vojska. BO. K tomu nás taký z čiastky kníže z Parmy přivedl. Žer. 16. Druhú čiesť, ženo, jměj sobě. Hr. rk. 319. Má tu pátú čěsť dvoru. Půh. I. 278. Neb šeřednáj' to částka, kteráž se své větší straně nepřirovná. Št. Kn. š. 164. — Č. = *sčítanec*, der Addend, Summand, Posten. Šim. 14. — Č. = *vzhled*. Člověk v té částce Bohu podoben není. Kom. D. 24. — Č, os. jm. Je jich jako Částkových

dětí (či od: Částek?) = mnoho. Us. n Kr. Brad. Kšť. — Č. Ferd. 1698. Vz Jg. H. l. 2. v. 542., Jir. Ruk. I. 132.

Částkoton, u, m. Dk. Aesth. 231.

Částkov, a, m., Časkau, ves u Sušice. Tk. I. 432., III. 117., V. 128., Žer. Záp. I. 262., Sdl. Hr. I. 138.

Částkov, a, m., Častkow, vsi u Nasavrk a Uher. Brodu; Schossenreut, ves u Tachova. PL., Arch. III. 500., Blk. Kfsk. 264.

Částkovaný; *-án, a, o = částkový*, einzelnweis. J. tr.

Částkovice, dle Budějovice, Částkowitz, ves u Telče. — Č., ves v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 900., Sdl. Hr. IV. 369.

Častobit, a, m., ein oft geschlagener. Šm.

Častobor, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Častoboř, e, m., dvůr u Sedlčan.

Částobyl, a, m., häufiger Besucher. Šm.

Častohodice, dle Budějovice, Častohotitz u Mor. Budějovic.

Častochov, a, m. V Č-vě jest prý pravý obraz panny Marie a tam všichni Slezáci putují. Tč.

Častokrátež, c, f., die Häufigkeit. Slov. Ssk.

Častolár, a, m., os. jm. Mus. 1880. 108., Blk. Kfsk. 1293.

Častolav, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119., Děj. I. 2. 471.

Častolovice, dle Budějovice, Častolowitz, městečko u Kostelce nad Orl. Vz S. N., Sdl. Hr. I. 253., II. 275., III. 226, 271., IV. 10.

Častoň, ě, m., os. jm. Tk. I. 61.

Častoň, ě, f., veichtia, die Weichtie, rostl. Č. protiběhavečná, v. antidisenterica, harvířská, v. tinctoria. Vz Rstp. 1055.

Častonice, dle Budějovice, Častonitz, vsi u Sušice a u Křivoklátu. Arch. III. 500.

Častonin, a, m., ves u Pelhřimova. Vz Blk. Kfsk. 1171., Sdl. Hr. IV. 276.

Často psaný. Č. království české, kupitelé. Zř. F. I. A. II., Tov. 94.

Častoráz = *častokrát*. Slov. Ssk.

Častorázy = *častokrát*. Slov. Ssk.

Častorodný, oft gebärend. Šm.

Častotice, dle Budějovice, Častotitz, ves u Náměště.

Častotlivosť, i, f., die Veröfterung. Šm.

Častotlivý, oftmalig, oft wiederkehrend. Č. nemoc. Ostrav. Tč. — Koll. St. 477., Ssk.

Častotně = *často*. Č. někom chodití. Ostrav. Tč.

Častotný = *častotlivý*. Slov. Ssk.

Častování hosti. Mus. 1880. 446. Vz Čestování.

Častovati. *Čestovati* posud na Slov., bewirthen. — **koho čím**. Srb je pitou vidně č-val. Koll. 1. 266. Č. koho jídlem, pitím. Vlč. — **kdy**. Č. koho vinem při svatbě. Us. C-val ho *cestou* (havil ho). U Žamb. Dhv. — **jak**. Č-li je dyněmi a slaninou po maďarsku. Koll. I. 243. Č. někoho skvěle, Mus. 1880. 457., hlupákem (hlupáků mu nadávati). U Solnice a j.

Častovec, vce, m. Č. Karel. Vz Blk. Kisk. 429.

Častoveň, vně, f, die Traiteurie. Slov. Ssk.

Častovoj, e, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Častrov, a, m., Častrow, ves u Pelhřimova. Vz S. N. X. 136., Blk. Kfsk. 850., Sdl. Hr. IV. 369.

Častrovice, dle Budějovice, Častrowitz, dvůr u Vlašimě. Vz S. N. X. 136., Blk. Kfsk. 1293. (ves zašlá).

Častuilk, a, m., os. jm. Šd.

Častuvať = *častovati*. Slov. Ssk.

Častý. Takový bohatec jest tak častý jako zvěřina v ráji. Reš. Malý dar milejší, když je častější. Tč.

Časy, vz Čas. — **Č.**, dle Dolany, ves u Parduhic. Vz Sdl. Hr. I. 253.

Čaša, e, f. = *číše*. Slov. Phld. V. 49.

Čáše, vz Čáslav.

Čaška, y, f. = *malá čaša*, eine kleine Schale. Rgl., Lpř. Sl. I. 474.

Čašnica, e, f. = *číšnice*. Slov. Loos.

Čašnictvo, a, n. = *číšnictvo*. Slov. Loos.

Čašník, a, m. = *číšník* Slov. Loos.

Čašovitý = *číšovitý*. Slov. Loos.

Čašový = *číšový*. Slov. Loos.

Čašula, y, f., etwas Schalenartiges; der Kelch an der Eichel. Slov. Loos.

-čat, -čate, na Mor. zdrobnělina druhého stupně = *-ek (ec), -ka, -ko* + *jat:* syněa, psíča, jalověa, košulča, světidéléa. Vz Brt. D. 150.

Čát, u, m. v Šaryši = každá *hrubá* tráva na lukách; v Gemersku: *čátina*. Dbš.

Čata, y, f. = *četa*. Slov. V jeho čate som stál. Sldk. Mart. 8. — Chlpk. Sp. 166., 205.

-čate, vz *-čat*.

Čátina, y, f., vz Čát.

Čatlovka, y, f. = *murárská varechă*. Slov. Rr. Sb.

Čatovati. — **proti komu**. Proti Turkům často č-li. Koll. Zp. II. 422. — **s kým kde**. S husmi a sliepkami v dědinách čatují. Ih. 2. 423.

Čauš = *Čouš*, ves v Žatecku. Blk. Kfsk. 1149.

Čava, y, f. = *velbloud*. Mor. Šd., Sd., Bkř. — Č. = *škaredá, protivná, nepříjemná ženská*, ein hässliches, widerwärtiges Weib. Mor. Brt., Vck., Bkř., Skd. Ja jdi ty čavo! Co mně je po té čavě! Us. Šd.

Čavajda, y, f., os. jm. Slov. Šd.

Čavera, y, f., vz Čandor.

Čavotání havranov. Hol. 210.

Čavotati = *štěbetati*. Slov. Bern.

Čavotavec, vce, m., der Schwätzer. Slov. Bern., Ssk.

Čavotavosť, i, f., die Schwatzhaftigkeit. Slov. Bern., Ssk.

Čavotavý, schwatzhaft. Slov. Bern., Loos.

Čavotný = *štěbetavý, švitořivý?* Slov. Vtáctvo v pysku č-tným snášelo žír hňézdám. Hol. 250.

Čážiť na koho = *číhati*. Val. Brt. D. 204.

Čažký = *těžký*. Mám na srdci č. kameň. Sš. P. 795.

Čbán. BO. U Rožnova. *žbělek*, na Val. *kubaňa*. Brt. Žbán ucpati ubrouskem, aby nápoj nevyčichl. Dch. O žbánku vody a o kúsku chleba ťa vypuď v pustatinu jako mňa. Phld. III. 1. 56. Dejte mi žbánek piva! Us. Tč. V mojej milej dvore dobrá voda, Bože! ne každý šuhajčok napiť sa jej móže. Ten Janík mládenec nabrau si za žbánok, pripljau Zuzičce za zelený vienok. Sl. ps. Šf. 47. Od božího rána hledíme do žbána. Čes. mor. ps. 272. Náš milostpán je hodný pán, von nám dal piva plnej žbán. Brt. P. 132. (23). Dyž jsi pán, zaplať žbán; Kdo z tych žbanků pijať bude? Sš. P. 163, 754. (558). Také žbánek ucho má (všecko se slyší). Tč. exc. Má cecky jako žbán. Na již. Mor. Šd. Dotuď žbánek vodu nosí, dokuď ucho celé, jak ráz ucho se utrhne, na črepy sa zmele. Slov. Tč. Každý sobě žbánem a jinému střípkem nabírá. Tč. exc. Svatý Jan rozbil žbán, koupil jiný za maliny (tak zvonívají ve Skřipově); Na sv. Jana jabody do žbána; Na sv. Jana ide voda do žbána; Sv. Jan — mléka žbán, sv. Vít — mléko schyt. Slez. Šd. Žbánky suché, děvy bluché. Č. M. 129. — *Žbánky = druh hrušek* na Mor. Vck. — *Žbánečky*, pl. = *květy leknínu žlutého*. U N. Bydžova. Kšť. U Olom. Sd. — *Č. = pohoří*. Vz S. N. II. 314. a. XI. 317., Sdl. Hr. IV. 338.

Čbáneckář, vz Čbánkář.

Čbánek, nku, m., vz Čbán.

Čbánkář, e, m., der Krugmacher.

Čbánov (Džbánov), a, m., ves v Chrudimsku. Vz Blk. Kfsk. 1154.

Čbánový, Krug-. Loos.

Čber, lit. kibiras, strněm. zwibar, zubar, Mkl. aL. 110. — Sv. rnk. 317. a. Žuber, m. Čber = okrouhlá nádoba na prádlo, na žrádlo pro krávy s dvěma uchy, Tč., dvouuchý škopek. Brt. Č. na pomeje, Spülzuber, Dch., basicí, Feuereimer, m. Sl. les. Rád by toho měl žber (o nenasytném). Dch. Voda ze žberu tekla. Slov. Tč. Č. žita. Pč. 11. Dva čebry vína, hydriae. Bj.. BO., sladu. Pč. 11. Čtyři čebry řiepy ukradli. Pč. 4. — Č., a, m., os. jm. Tk. III. 14., IV. 724, V. 237.

Čbera, y, f. = *čber*. Slov. Ssk. — Č., y, m., os. jm. Arch. III. 508.

Čbeřitl, zerren. Šm., Ssk. Vz Čeberiti.

Čbernice. Vína šest č-nic. BO. Múka ve č-ci. Bj.

Čberník, u, m. Mart. Bobík, č. v pivováru. 1617. Mtc. opav.

Če m. *čt* posud na Ostrav. a u Uhcr. Hrad.: malůčký — malúčcí. Tč.

Čě, čěč = *volání na kočku*. Brt.

Čělvý = inanis, *lačný*, m. *tščivý*. Nakrmil dušu č-vú Ž. wit. 106. 9.

-če. Přípony če-ové vz v Bž. 234., Č.

Če = *co*. Dal. Mají-li na smrť odsúzeni býti aneb če v tom za právo jest; Že bral, če mu Přibík v dluhu dal. NB. Tč 1., 264. Vše, če plzno bieše. Rkk. Když sie slyše Kublaj, če sě sta se dcerú jeho drahú. Rkk 46. Všech dvadeseť, če jich tamo stáše lb 52. Čežkoli ruka má chce. Ž. klem. Ale mužie nevěděchu, če tomu zdieti. Dal. Výb 1. 95. — *Č* = *čemu, proč*. Bž. 219., Us v Dolní Oravě, Km. 1883. 667., na Ostrav. Tč. Aj, Vletavo, če mutíši vodu? LS. v. 1 Vz Čemu, Listy filolng. III. 189., 194.

Če- měnl se v Opavsku v: *čo-*: čolo, včola, čomu, o čom, pečoš (pečeš), pečo, pečomy, nožičok, rohlíčok, ščodrý; pečunka. Brt. D. 135.

Čebák, a, m., os. jm. Sd.

Čeher = *čber*. Slov. Ssk.

Čeberiť = *čbeřiti*. Slov. Ssk.

Čebín, a, m., ves u Tišňova.

Čebrat, a, m., hora na Liptovsku. Pokr Pot. II. 10

Čebrík, u, m. = *malý čber*, der Kleinzuber. Slov. Ssk.

Čebry = *čbery*, vz Čber.

Čéč, e, m. Č. z Nemyčevsi. Sdl. Hr. II. 220.

Čečatka, vz Čečetka.

Čeček, čka, m., os. jm. Tk. VI. 147. Pal Rdh. I. 119., Děj. IV. 1. 19.

Čečel, u, m. = *čéška, číška*, die Kniescheibe, patella. Šv. 24., Jhl., Nz., Čs. lk. I. 95., 190., 295., II. 97., VIII. 333, X. 223.

Čečelice. — Č., dle Budějovice, Čečelitz. ves u Mělníka. Vz S. N. X. 136, Tk. III 129., Tf. Odp. 294., Blk. Kfsk. 1293.

Čečelický z Rosenwaldu Jan Max, primator praž., † 1699. Vz S. N.

Čečelička, y, f, samota u Smíchova.

Čečelovice, dle Budějovice, Čečelowitz. ves u Blatné. Pl.. Vz Blk. Kfsk. 425.

Čečencl. Vz Šf. Strž. I. 48.

Čečenizna, y, f., der Zierlehm beim Glockengiessen. Šm.

Čečenský jazyk. Vz Šrc. 414., 453.

Čečera Čečera, čečera. Bože dej večera. večera skorého a neskorého rána, abych se naspala do bílého rána. Mor. ukolébavka u Vizovic. Šd.

Čečerák, a, m. = *chlupatý báč*. U Lou čimě. Psčk.

Čečeřitl se. O vyjdi, ma panenko, z dveří, jak se ta lipka čečeří. Sš. P. 693.

Čečerjetka, y, f. = brusinka, brusnice borůvka, čičurátko, vaccinium myrtillus. Sib 387.

Čečerka, y, f., die Bachstelze. Slov Ssk.

Čečetka Čečatky, linariae, Hänflinge Brm. II. 2. 334. Č. obecná, fringilla linaria.

acanthis linaria, Sl. les., linaria rubra. Brm. II. 2. 334. Č. menší, l. rubra minor, fringilla linaria, das Grässlein. Sl. les. Č. dlouhozobá, l. Holboelli, červenavá, l. rufescens, severní, l. borealis, der Karmin, Leinhänfling, Leinfinke. Brm. II. 2. 335., Frč. 353., Brt., Kram. Slov. 73., Mz. v List. filolog. VII. 28. Je jich tam jako čečetek. Brt. — Č. = *sedmikráska*, bellis perennis. Na Val. Bka., Brt. — Č., y, m., os. jm. Tk. III. 187., V. 77., 217. — *Č. Václ.* Vz Blk. Kfsk. 1097.

Čečeves, vsi, f. Sdl. Hr. I. 71.

Čečle, n., schöne Sache. Slov. Ssk.

Čečilka, y, f., die Stilbe. Šm.

Čečin, a, m., něm. Čečin, myslivna u Plas; Zetčin, Zetčen, ves u Hostouně. Pi. Vz Blk. Kfsk. 130.

Čečina, y, f. = *jehličí, chvoj, ratolesti lesních stromů, četina, ščetina*, Nadelholz. Slov. Němc. VII. 105., Koll. St. 159., 216., Zátur. Už sä na tej hore lisťa červeněje, kde že sa ten Janík na zimu poděje? Spraví si kolibku z tej hustej č-ny, keď mu zima bude, šibne do doliny. Sl. spv. 59. — Vz Četina.

Čečinatý. Č. stromy, Nadelhölzer. Vz Čečina. Slov. Zátur. Nápr. 116.

Čečinie, n. = *čečina*. Slov. Zátur.

Čečinový = *z čečiny*. Č. chvojka. Sb sl. ps. i. 116.

Čečkov, a, m., Čečkow, ves u Votic.

Čečkovice, dle Buděj., Čečkowitz, ves u Golč. Jeníkova; Eschowitz, ves u Hajdy.

Čečkový = *čočkový*.

Čečolka, vz Čočka.

Čečorjetka, y, f. = *čečerjetka*. Ostrav. Tč.

Čečorka, y, f., phaca, die Berglinse. Č. baetišská, p. baetica. Vz Rstp. 380., Slb. 540.

Čečová, é, f. = Čečovice.

Čečovice. — Č., Čečewitz, ves u Nepomuk. Zetčowitz, ves u Staňkova. Vz S. N. X. 137., Tk. II. 429., 482., Blk. Kfsk. 331., 847., Sdl. Hr. II. 276., III. 26., 88.

Čečovjanka, y, f. = *sláma z čočky, mňatenka* Val. Vck.

Čečovnice = *čočka*. Mor. — Rk.

Čečovnisko, a, n., das Linsenfeld. U Olom. Sd., Tč.

Čečul, e, f., Fächser (bei Reben); der Zaunkönig. Šm.

Čečul'a, e, f. = *čečul*. Slov. Ssk.

Čečulka, y, f. = *konec* n. př. prstu nebo témě hlavy, i svrchní konec jiných věcí. U N. Kdyně. Psčk.

Čeden = *čedič*. Sl. les.

Čedič jest podstatou směšenina trojklonného živce vapenatosodnatého, jenž u některých odrůd leucit nebo uefelin zastupuje, pak augitu, amfibolu, magnetitu, olivinu a apatitu. Krč. G. 150. Č. hlinný, der Wackenthon, Sl. les., řípský, Bř. N. 177., modrý (melafyr), Zpr. arch. VIII. 113., leucitový, uefelinový, živcovitý, magmatový, andesitový, fonolithový, trachytový, tachylytový, noseanový. Krč. G. 150., 969. — Bř. N. 242., Krč. 329., 492., 570., 968., Bc., KP. III. 10., 43., Hrk. 3., S. N., Stč. Zem. 709.

Čedičový. Č. tuf, Frč. G. 37, slepenec, Bř. N. 247., hora, láva, půda, pozemek, skupina, zelenokámen, basaltischer Grünstein, Sl. les., sloupoví, Stč. Zem. 723, stupeň, kamení Krč. G. 916., 961.

Čedo, a, n. = *dítě*. Bž. 10. Čed zabitých ne u mále. Alx. B. 4. 29. Vz Ššedo, Ščedie, Čad, Čado.

Čego, a, m., authropopithens, Tschego. Brm. I. 68.

Čeha, y, m. Č. Ondřej. Vz Blk. Kfsk. 1120.

Čehlati se = *šoustati se, otírati se*. — oč. Dobytek o stromy se čehle. Na Mor. Džl., Brt. D. 204.

Čehnic, e, m., os. jm. Arch. IV. 47.

Čeho. Genitivu *čeho* s přízvukem na poslední slabice užívá se na Zlinsku v otázce, jmenovitě na odbytou námitky: Jak bys mu neporadil! Čeho? Podíval by sa's! Brt. V Čech : co, cože?

Čehože = *proč*. Č. si do nás (k nám) přišiel? Koll. Zp. I. 135.

1. **Čech** = čach, Kämpfer, Streiter, Krieger. Perwolf v Arch. f. slav. Philologie VII. 4. 618 O Č. vz Dal. 184., 185., Šf. Strž. II. 428., 431., 456. a j., Sdl. Hr. IV. 50. Aby úřadové zemští vyšší byli opatřeni a osazeni vedlé práva pány zemskými starými a Čechy, kteřížby práva uměli a znali. Arch. IV. 445. Biechu ve vojště líti Češi. Alx. V. v. 1565. (IIP. 38). V rukopise je: lyty czyesy t. j. lití čěsi, po novočesku lité časy = kruté časy. Gb. Vz více v Gebaurově polemice proti Ht. v: Pravidlo o staročeském *c* a *ě*. V Praze 1880. (ku konci) a Listy filolog. IX. 112. Čech neplech, Moravec nemravec.

2. **Čech**, a, m. *Č. Frt.*, varhaník, † 1808.; *Č. Fr. Heřm*, prof., naroz. 1788.; *Č. Jan*, 1536.; *Č. Jan Melich.*, 1730.; *Č. Ivan*, 1843.; *Č. Mik.*, 1570. Vz Jg. II. 1. 2. v. 542., Shn. 291., 328., 650., Jir. Ruk. I. 133; *Č. Adam, Joach., Petr, Jan.* Vz Blk. Kfsk. 1293.; *Č. Svatopluk*, spisov., red. Květů, nar. 21/2 46. Vz Slavín II. 272., Tf. H. l. 3. vyd. 137., 138., 145.

Čecháctví, n., das Böhmenthum.

Čecháč, e, m. Č. Fridr., assistent při čes. technice, inženieur. Vz Tf. H. l. 3. v. 194.

Čecháček, vz Čechák.

Čechák. — Č., os. jm. Sd.

Čechalka = *témě hlavy*. Koll. St. 17. — Č. = konec těla naproti spodině, der Scheitel. Rst. 403. Plod je tobolka mnohosemenná na čechalce otevřená. S. N. X. 159.

Čechaření, n., das Bohemisiren. Nenávidím pošetilé č. některých sobělibých Čecháčků a Protislováků, ale právě tak nenávidím i bláznivé slovačení některých sobělibých Novoslováčkův a Protičechův. Koll. Hlas. 156.

Čechařiti, il, ení, bohemisiren. Vz Čechaření.

Čechel, strslov. čeblъ. velamen, rus. čechol. Cf. lit. keknlis, Badelacken a Česati. Mkl. sl.. 8., Mz. v List. filolog. VII. 29., V MV. Pa., Sdl. Hr. II 167. Č. = tenká letní kytle. Kom. J. 513., Pal. Děj. IV. 1. 400. Jinoch ale jeden následoval ho odín jsa čechlem na nahém těle (περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ); Ale on opustiv čechel nah utekl od nich; Zanechav čechla nah utekl od nich; Zanechav čechlu nah všechen ustrašen uprchl. Sš. Mr 64., 66. Č. gmentový. NB. Tč. 9. Ten č. ušila z nového gmentu. Ib. Ukradl jí č. Pč. 26. Cf. Sš. P. 108 Č. = potní šátek. Vc. Stál před námi chabrý muž v noční čepici a v čistém peřestém čechliku. Koll. III. 156. *Č. v botan.* = nejvnější vrstva sklípkatiny na líci klobouku hubného, pokožce podobná, obyč snadno se slupnjící, pellicula, das Überhäutchen. Č. rozeznati sluší od plachetky někdy klobouk povlekující. Rst. 215., 403.

Čechelní, Tuch-, Hemd-. Rk.

Čecher, chru, m. = *křib, chrást*. Val. Brt. D. 204.

Čecherec, rce, m. = *vrchol kopce lesem porostlý*, bewaldete Bergspitze. Val. Vck., Brt. D. 204.

Čechlatý = *čechlem opatřený*, pelliculosus, überhäutig. Č. hubný klobouk. Vz Čechel, Rst. 403.

Čechlice, e, f. = *čechlík, košile*. Které v č-cích bílých nebo v košilích chodí. Vrat.

Čechlíček, čku, m., vz Čechel. Cikánče jen v bídném čechlíčku, avšak výskot jeví za výskotem Koll. I. 281.

Čechlo, a, n. = čerkeská huňatá plstěná torba na pušku. Čch.

Čechman, a, m., vz Čerchman. — Č., os. jm. Sdl. Hr. III. 53.

Čechmanec, nce, m. = *čechman*. U Nové Kdyně. Rgl.

Čechmánek, nka, m., us. jm. Šd.

Čechmanský. Č. rohota. Tč. — Koll. St. 49.

Čechmant, a, m. = *čechman*. Bkř., Šd., Rgl.

Čechmantský = *čechmanský*. Sd.

Čechocovský, ého, m, os. jm. Žer. Záp. II. 182.

Čechočovice, dle Budějovice, Čechočowitz, ves u Třebíče.

Čechodítě, čte, n. Buďte jedno, Čechoděti. Hrbň. Jsk.

Čechomanie, e, f., die Čechomanie. Kdo vše českým chce míti, ten je č-nií posedlý. Tč exc.

Čechomez, e, f., Čechomes, ves u Žďáru v Brněnsku.

Čechomluv, u, m. = behemismus. Anth. I. 3. vyd. IV.

Čechořečnost, i, f., tak nazval Ros. svou mluvnici jazyka českého.

Čechořiť = *čechrati*. Mor. Brt. D.

Čechorod, u, m. Pešina Tom. z Č-du. Vz Pešina.

Čechoslav, u, m., časopis v létech dvacátých.

Čechoslované, vz Slované v S. N.

Čechoslovanský. Č. řeč, národ. Us. Tč.

Čechotín, vz Čachotín.

Čechov, a, m., Peklov, dvůr u Vlašimě.

Čechová, é, f. Č. Sabina. Vz Blk. Kfsk. 621.

Čechovice, dle Budějovice, Čechowitz, ves u Olomouce, u Plumlova, u Tovačova a u Bělice. Vz S. N.

Čechovici, jméno polabských Slovanův. Perwolf.

Čechovka, y, f., hora na Slov. nad Váhem. Pokr. Pot. I. 149.

Čechovstvo, a, n., das Böhmenthum. V kmeně českom bolo povedomja č-stva. Phld. I. 1. 10.

Čechový. S pluky Čechovými = s pluky Čechův, českými. LS.

Čechožravý. Č. zloha Němců. Nár. listy $^{12}/_{3}$ 86.

Čechožrout, a, m., der Čechenfresser, jm. zuřivých Němců Čechům nepříznivých. Tč, Pokrok.

Čechrací, zum Lockern, Zupfen dienend, Zupf-. Č. stroj (na bavlnu). NA. IV. 30.

Čechral, a, m. = *čechrač*. Šm.

Čechrání, n., vz Čechrati. Č. bavlny. NA. IV. 30.

Čechraný; *-án, a, o*, aufgelockert.

Čechřice, e, f., myrhis, die Süssdolde. Č. vonná, m. odorata. Vz Rstp. 759., FB. 95., Čl. Kv. 348., Slb. 595., Mllr. 95.

Čechry, pl., m. = *pačesy*. Koll. St. 47.

Čechtice, dle Budějovice, Čechtic, městečko v Ledečsku. Vz S. N., Tk. V. 130., 182., Sdl. Hr. IV. 369. Z Čechtic Bohusl. Vz Tf. II. 1. 3. v. 43., Jg. H. l. 2. v. 542., Sbn. 620., Jir. Ruk. I. 133.

Čechtický, ého, m., os. jm. Mus. 1880. 32. *Č. Karel*, herec divadelní. Vz S. N. *Č. Řehoř, Jan*. Vz Blk. Kfsk. 1294.

Čechul, u, m., der Kleekopf. Slov. Ssk.

Čechův ves, Böhmendorf Ausspitz, předměstí v Hustopeči.

Čechůvky, pl., f., Čechuwek, ves u Prostějova.

Čechy, vz také S. N. X. 137.—147., Kram. Slov. 74. — Č., něm. Čech, ves u Bystřice nad Hostýnem a u Olomouce; Tšeche, ves u Podmokel; Tšechen, ves u Slavkova. PL., Žer. Záp. I. 103., 247.

1. **Čej** = *čí*. Čej to pachole, v noci chodí a dobré lidi ze sna budí. Sš. P. 218.

2. **Čej** = *čaj*.

Čejárna, **čejírna**, y, f., das Theehaus.

Čejč, e, m., něm. Čeič, ves v Kyjovsku. Na Čejču. Brt. D. Vz S. N.

Čejčí, Kibitz-. Č. vejce. Sl. lee.

Čejčlík, n, m. = *malá nádoba.* Jrsk.

Čejda, y, m., os. jm. Mor. Šd.

Čejetice, dle Budějovice, Čeititz, vsi u Strakonic, u Dolních Kralovic a u Mladé Boleslavě. PL., Tk. III. 35., 44., Blk. Kfsk. 353., Sdl. Hr. III. 257.

Čejetičky, pl., f., Klein-Čeititz, ves u Ml. Boleslavě.

Čejevice, míst. jm. Tk. III. 37., 46., 47.

Čejcban, a, m., os. jm. Arch. III. 500.

Čejírna, vz Čejárna.

Čejka *pták, kniha.* Cf. Šrc. 58., 70, Mz. v List. filolog. VII. 27. Č. obecná, tringa vanellus, der Kibitz, Feldpfau, Grüneicher, bnědonohá (vodous kropenatý), tringa ochropus, das Grünfüssel, severní, tringa hyperborea, lobipes hyperborea, der Eiskibitz, Sl. les. Cf. Frč. 346.—347., Schd. II. 469., Kram. Slov. 74. Č. ostruhatá, hoplopterus armatus, rudonohá. Holuh. Cejky ptávají se livky: Čejičko, vdám-li se pak toho roku? Dléi-li č., vyplní se přání dívčino, sice ji poví: Stiží! Km. 1886. 378. — Č., y, m., os. jm. Mus. 1880. 491., Žer. Záp. II. 182., Tf. Odp. 279. Č. ze Semezic. Sdl. Hr. 1. 97. Č. z *Olbramovic*, šlechtický rod v Čechách. Vz S. N., Sdl. Hr. 1. 253, II. 276., Blk. Kfsk. 1294. — *Č. Jos.*, dr. med., prof. a pisov., nar 1812. v Rokycanech, † 1862. Vz S. N., Tf. H. l. 3. v. 195., 196., Jg. H. 2. v. 542., Šb. Děj. ř. 2. v. 238.

Čejkarka, y, f., os. jm. Arch.

Čejkista, y, m., der Donauschiffsoldat. Mt.

Čejkov, a, m., Čeikow, vsi u Batelova u Sušice. Vz S. N. X. 147., Tk. III. 14., 6., 43., V. 47., Blk. Kfsk. 1294., Sdl. Hr. V. 369.

Čojková Barbora. Vz Blk. Kfsk. 1164.

Čejkovice, dle Budějovice, Čejkowitz, si u Budějovic, u Jičína, u Chrudimě, u Čáavé, u Hodonína a u Žatče, samota u Vlamě. PL. Cf. S. N., Tk. I. 87., III. 438., Odp. 286., Blk. Kfsk. 1294., Sdl. Hr. 1. 53.

Čejkovka, y, f., Čeikowka, myslivna Renčova.

Čejkovský *mlýn, Bojkový mlýn* u Přeslavě. PL. — V tom č-ském šenku vojáci kajů, ti čejkovčí chlapci na voze sedajú. P. 589. — *Č. z Čejkova*, vládycká rona. Vz S. N. X. 148. — Žer. Záp. II. 182., k. Kfsk. 1294., Sdl. Hr. III. 94., 106.

Čejní, Thee-, Šm.

Čejnov, a, m., mlýn u Soběslavě.

Čejov, a, m., Čejow, ves u Humpolce. rch. V. 558. Vz Blk. Kfsk. 468.

Čejovna, y, f., Theezimmer, n. Šm.

Čejrov, a, m., *Čeřejov*, Čeřau, ves u Svin.

Čejřov, a, m., ves u Chrastě.

Čejslev, a, m. Č. Václav. Blk. Kfsk. 1218.

Čejtach, a, m, vrch na Malých Karpach. Let. Mt. S. VIII. 2. 38.

Čejtice, dle Budějovice, Čejtitz, ves u Dolních Kralovic. Arch. II. 196.

Čeka, y, f. = *čáka, naděje; malá č.* = *čekání.* Val. Brt. D. 204.

Čekal, a, m., mlýn u Pelhřimova a samota u Rokycan — *Č. Jan*, vz Blk. Kfsk. 967.

Čekala, y, m., os. jm. NB. Tč.

Čekalec, lce, m, der Anwärter. Šm.

Čekan. Cf. Mz. v List. filol. VII. 29

Čekana, y, f., os. jm Pal. Rdh. I. 119.

Čekancovati, Kandidat sein. — kde. V Třrci jsem č-val. Koll. IV. 282.

Čekánek, nku, m. = *jesenec*, centaurea, druh chrpy. Vz Čl. Kv. 204., FB. 46.

Čekaněný = *ciselovaný.* Us. Pdl.

Čekanice, e, f., langes, ärgerliches Warten. Dch. — Č., dle Budějovice, Čekanitz, vsi u Tábora, u Blatné a u Klatov. PL., Tk. Ž. 61., Tf. Odp. 287., Blk. Kfsk. 1294., Sdl. Hr. IV. 369.

Čekanka. Vítám tě, č-ko, smrť má milá, kaj (kde) si se tak dlouho ohavila? Sš. P. 13. — Č., cichorea calendula. Byl. 15. stol. Cichorium Rstp. Vz Čakanka. Č. obecná, c. intybus; č. štěrhák, c. endivia. Vz Rstp. 946, Kk. 163., Sbtk. Rostl. 20, 252.—253., FB. 38., Čl. 103., Čl. Kv. 169., Mllr. 33., Rosc. 129., Slb. 453., Sv. ruk. 313. Kvete-li č. nejhojnějí při vrchu, skoré setí bude nejlepší; bojně-li květu při spodku, pozdní bude nejlepší; pakli uprostřed, prostřední. Totéž a jistěji prý se pozoruje na krsačce (bodláku). Na Zlinsku. Brt. Proč roste č. jen u cest? Vz Shtk. Výkl. 58. Ve žních utrhne-li někdo v obilí č-ku a šváča-li ji ženskou (žnicí), tož se vdá (oženi). Val. Vck. Pověry o č-ce vz v Mus. 1854. 545. — Č., y, m. (Cichoreus) Tob. kněz. 1622. Jg. H. 1. 2. v. 542, Jir. Ruk. 1. 133.

Čekankovitý. Č. rostliny, cichoraceae: drabušice, kapustka, kosatka, svinízel, pobleka, čekanka, prasennik, plevnatec, pampališka, smetanka, kozí brada, šadí brada, klepucha, hadí mord, horyč, locyka, radyk, pleška, smetannik, skarda, mlečik, mléč, jestřabník, podhoryč, mlečivec. Vz Rstp. 944.—960., Schd. II. 280, Slb. 451.

Čekankový, Wegewart-. Šm.

Čekanov, a, m., vsi u Něm. Brodu a u Uhlíř. Janovic. Vz Blk. Kfsk. 701.

Čekanovec, vce, m., místní jm. na Slov.

Čekanovský mlýn v Znojemsku. S. N. XI. 60.

Čekanový. Č. železo. Vz Čekan. Ler.

Čekanský, ého, m, os. jm. Šd.

Čekaustvi. J. tr., Ddk. IV. 45. Bylo to č. odpustu. Sš. Mr 6

Čekárna sluhů, vyslanců u Římanů. Vz Vlšk. 55., 64.

Čekatel úřadu, hodnosti, učitelství, lesní, zkoušky, Prüfungskandidat, m., Sl. les., důstojnický, kadetní, Aspirant. Čsk.

Čekatelka, y, f., vz Čekatel.

Čekatelna, y, f., das Paedagogium. Pokr. Pot. II. 205.

Čekatelství, n, vz Čekatel.

Čekati. — **abs**. Už mně má panenko čas vyšel, kamarádi čekajú, abych šel; A já musím č., co mi pán Bůh dá. Sš. P. 597., 483. Prve nemá čakána býti pomoc božie, jelž prve nedostane sě pomoci člověčí. Hus I. 355. Zdraví (zdrávi) čekali (tak děkuje se tomu, kdo nám půjčil peněz a čekal). Na Zlinsku. Brt. — **koho, čeho**. Ony (koně) budó č. jarního vobroku, tak jak my čekáme sluníčka z voblaků; Čekaj, čekaj, kravičko, tej zelenej travičky, tak jak já sem č-la tej modrej sukničky. Sš. P. 36, 483. Má č. času, když úředníci volati káží. O. z D. Kdo má čas a času čeká, čas tratí. Čekaj jeho skončenie. Výb. II. 31. Útěchy, Smil v. 1935., smrti, súdu, BO., Hospodina, Ž. wit. 26 4., 32. 20., slibu otcova, ZN., času, Alx. BM. 202. (HP. 86.), života příštieho věka, odplaty věčného života božské pomoci, Hus I. 47., 51., 355., své záhuby, Troj. 343., světla, BO., smrti, Dal. 45, Sv ruk. 190, Žvt. otc. 49. 6., posilněnie. Št. Kn. š. 276. Čakach dobrých časóv, ano sú mi zlí přišly. BO. Lidé čekajíce milých a vzácných hosti, dům uklizují. BR. II. 56. b. A protož čím dále čaká Buoh polepšenie, tiem... Št. Kn. š. 8. Božie milosti čekajme. Pass. 524. — **odkud**. Toho zlatého čekaje od Hluška mosil sem svnoj za víno dáti. NB. Tč. 195. Jenž od tebe viery čeká. Alx. V. v. 120. Otplaty od Jesukrista čakaju. Pass 455. Od Boha čakajíc smilovánie. Št. Kn. š. 9. — **jak dlouho (za kým)**. Čekaj mia **do** leta sedmého; Čekaj ty dva roky na mňa. Sš P. 94., 111, 232. Aby čakala **za** ním **za** sedem rokov. Dbš. Sl. pov. VI. 23. Čakaj, má milá, tri roky z plna. Sl. spv. 7. Č-li více než **na** dvě hodiny. Bl. Živ. Aug. 94. **Po** dva dni celá byla čekajici. Půh II. 329. Č-li ho neustále **do** hodinky (každou hodinu, že umře). Us. Sá. Má mu č. do druhého úroka. Zř. F. I. G. XXXI. — **kde**. Což na mně vidíte, **na** sobě čekajte; V tomto zeleným hájíčku čekal jsem každý deň na holčičku. Sš. P. 10, 396. Chudí na onom světě odplaty čekají; *Tu* jeho čekachu sluhy jeho. Pass. 522. — **nač**. Na další zprávy čekati; Čeká na mne doma práce. Us. Pdl. Má to odbyto (umřel) a nás to čeká Us Tkč. Já na to nemohu č. NB. Tč. 285. I Kdo má č. na se palice? Bart. Napsali u Bílého lva: Na jednoho nečekaji dva. Bž. — **čeho, nač jak**. Kdybyste vy nás **s** radostí čekali. Sš. P. 427. *Žádostivě* něčího příchodu čekati. Kká. Td. Marně naň čekáte. Us. Čekám na to, jak na boží smilování, jako děti matky z trhu. Brt. Č. na něco jako čert na hříšnou duši, s hubou otevřenou = toužebně. Us. Kšť. Čeká na to jako káně na déšť. Pk. Kteréžkoli pomsty božie č. na se. Št. Kn. š. 143. Zlí čekajíce na sě hrozné odměny. Hus II. 273. Čekal ho ve viece než ve sto koních. Let. 100. Sv. Germanus hedlivě těch hosti čekal. Pass mus. 386. Abychme s doufáním čekali hlasu najsladšieho. Hus I. 113. Dlúho dobrotivě jich čaká; Čaká s dobrou myslí božieho smilovánie; Manželstva čakajíc bohabojně. Št. Kn. š. 8., 50., 61. — **odkud**. Čekáme sluníčka z oblaků. Sš. P. 36. Odkaď ťa mám čakať? Len ma čakaj z bory z doly, snad budeme ještě svoji. Koll. Zp. I. 45. Neb z nie čaká svého plemene. Št. Kn š. 98. — **komu**. Čakám života mrtvým. Št. Kn. š. 14. — **čeho kam**. Pánů **k** sobě čekám. Bl. Živ. Aug. 14 — **čeho zač**. Čekalí mnozí za to vzatkův i úplatkův. Bart. 289. — **po čem**. Udri (udeř) v skalu lebo v hrudu, žiadne zvuky nezahudů; kde je hlucho ako v stene, darmo čakáš po ozvene Čjk. 21. — **kdy**. Jeho žena čeká se *už každou chvíli*. Us. Šd. Č. budeš jitro **v** dlouhém snu. Vrch. Tak brzo jsem tě nečekal. Us. Pdl. — **aby**. Čekaje, aby mi mé víno dal Půh II. 84. Tebe čekám, aby to skrze tě naplněno bylo. Hus III. 92.

Čekavý, zuwartend. Dch.

Čekliti, il, en, ení = *lektati*, kitzeln. Slov. Ssk.

Čekov, a, m., Čejkow, ves u Nasavrk. Sdl. Hr. I. 218., 219.

Čekovice, dle Budějovice, míst. jm. Tf. Odp. 289.

Čekuláda = *čokoláda*. Us.

Čekýn, a, m., ves u Přerova.

Čela = *včela*. Slov. Rr. Sb., Pokr. Pot II. 184.

Čelab, a, m., os. jm NB. Tč.

Čelaď = *čeleď*. Na Ostrav. Tč, Slov. Bern.

Čeladice, dle Budějovice, Čeladitz, ves u Rejhradu.

Čeladín = *čeledín*. Slov. Bern., Loos.

Čeladina, y, f., die Dienerschaft. Slov. Ssk.

Čeladinka, y, f., weiblicher Dienstbote. Loos.

Čeladinstvo, a, n. = *čeladina*. Slov. Ssk.

Čeladna, y, f., ves u Místka. Vz S. N.

Čeladňa, ě, f. = *čeledna*. Slez. Tč. Slov Ssk.

Čeladně, gesindmässig Slov. Bern.

Čeladní = *čelední*. Bern.

Čeladnica, e, f. = *služka*; *dievka*. Cf. Čeladník. Slov. Rr. Sb.; Phld. III. 3. 252. — Č. = *čeledník*, das Gesindzimmer. Bern., Ssk. — Č. = *říčka* v pohoří karpatském v prameništi Ostravice. Škd.

Čeladník, u, m. = *čeledník*, *čeledna*. Slov. Rr. Sb. — Č., a, m. = *čeledín* = *sluha*, *chasník*, der Dienstbote. Slov. Rr. Sb., Sl. ps. č. 69. Staško bol č. pilný. Zátur. — Č. = *mladý človék*. Cf. Čeladnica. Slov. Ssk. Keď bude mať dobrá, bude i č. Mt. S. I. 26. — Č., os. jm. Šd.

Čeladnosť, i, f., die Dienstbotenschaft. Slov. Ssk.

Čeladočka, y, f. = *čeládka*. Koll. Zp I 17.

Čeladsky = *čeladně*. Slov. Bern.

Čeladský = *čelední*. Slov. Bern.

Čelajovice = Čelejovice = Čalovice.

Čelák, u, m. = *náčelník, čelenka*, das Stirnband, ἄμπυξ. Hlavu ženskou zdobil č. Lpř. Děj. l. 67. Č. bohyně Diany. Sš. Sk. 225. — Č., a, m. = *čeláč*. — Č., os. jm. Pal. Rdh. l. 119., Tk. l. 61., V. 98.

Čelakov, a, m., Včelakow, ves u Nasavrk. Sdl. Hr. l. 253.

Čelakovice, dle Budějovice, Čelakowitz mě. u Brandýsa n. Lahem. Pl. Vz S. N., Tk. II. 533, III. 78., IV. 144., V. 237., Tk. Ž. 191., Blk. Kfsk. 921

Čelakovický, vz Čelakovský.

Čelakovský = z Čelakovic. O č. faráři vz Sbtk. Krat. h. 26. — **Č.**, ého, m., os. jm. *Č. Frant. L.*, prof., slavistiky a básník, 7/3 99.—5/8 52. Vz Jg. H. l. 542.—543., Tf. H. l. 3. v. 29., 101., 106.—110., 126., 127., 169., 172, 176., 180., 185., Šb. H. l. 2. v. 233., Slavín l. 152., Bačk. Pís. l. 347., S. N. Jebo životopis sepsali F. Bílý a Dr. l. Hanuš. Několik rozprav o Frant. L. Čelakovském Napsal Dr. Fr. Bačk. Vz také Bačk. Pís. l. 693. — *Č. Ladislav*, dr. a prof., spis., nar. 29/11 38. Vz Šb. H. l. 233., Tf. H. l. 193., 195., S. N. X. 148., Šb. H. l. 2. v. 233. — *Č. Jaromír*, dr. a prof., spisov., nar. 27/3 46. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 6., 160., 161., 173., 183., 184., S. N. X. 142.

Čelákovy, dle Dolany, Čelaken, ves u Merklína.

Čeláň, ě, m. = *čeláč*. Na Zlinsku. Brt.

Čelunník, a, m. = *čeledín, mladý šuhaj, chasník, hoch*. Slov. Phld. III. 3. 252. Cf. Čeládník.

Čelčice, dle Budějovice, Čelčitz, ves u Tovačova.

Čeleď = čeljadь z čelo, jadь jest suffix. Vz Mkl. aL. 246., 8., Etym. 31. Před e mění se *k* v *č*: pokolení — čeleď. Gb. Hl. 109. (nahoře). — **Č.** = *lid*, gens, natio. S. N. — **Č.** = *rodina*, familia. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Kram. Slov. 74., Mz. v List. filolog. VII. 30. I dětiť hospodářovy čeledí miním. Št. Zda mě as ma č. pozná? GR. Tvá č., domus tua. BO. Otec č-di. BO. Turci zajali dvě mladé č-di, Kačenku s Janíčkem, sestřičku s hratříčkem. Sš. P. 792. I vzmodlie se jemu všecky čeledi ludské. Ž. wit. 21. 28. Cf. Pal. Rdh. 1. 178. — **Č.** = *rodina se sluhy, s čeládkou*. **Č.** = *lidé domácí, pokrevní i služební*, familia. Ukrutněje, než slušie ženě, dětem neb jiné č-di polaje Št. Kn. š. 244. Drobná č., která let nemá, pacholata neb dievčičky. Arch. V. 487. Č. = všecky osoby, jež v jednom příbytku jsou, tedy vedle rodiny i služební lidé, podnájemníci, nocleháři atd. Stat. 1871. 90. — **Č.** = *služební lidé*. Někteří svědčí, kteří jsou z č-di jeho. NB. Tč. 239. Na to pán Bůh moci dává, nech čeládka odpočívá. Sš. P. 112. Č. na hradě, život a stravování její. Vz Sdl. Hr. ll. 5—8., IV. 60., 63. O č-di vz Cor. jur. IV. 3. 406. O zběhlé č-di vz Jir. Zř. zem 446, 689. Č. římská, řecká. Vz Vlšk. 490. Kteráž by č. v těch domích šosovních byla, kteráž by z gruntů zemských svobodných zběhla. Václ. XVI. Dobrá čeládka tratí se. Tč. Jak hospodář píská, tak čeládka skáče. Dobrý hospodář, dobrá čeládka. Dch. Kde hospodyně líná, dává i čeleď ruce do klína. Sh. uč. — **Č.** = *vojsko*. Č. Vokova sehnala mě z tvrze. Půh. II. 16. Č. hradní, Sdl., Mour., branná. Tk. Č. 8. — **Č.** = *soustavní skupení živoucích tvorů, příbuzností, ústrojností sobě blízkých*. V soustavě jest č. pod řádem. Č. zajíců, myší, veverek atd. Vz S. N. — **Č.** *v bot.* = shluk pokolení srovnávajících se ústrojností květu a plodu, anobrž i vzevřením, tedy příbuzných, familia, die Familie. Rst. 403. Cf. Rosc. 49.

Čeleda, y, m., os. jm. Slez. Šd.

Čeledice, mlst. jm. Tk. III. 195.

Čeledín, *a, o.* Hlava č-na (= čeledi). Rkk. 69. Č-dín starosta. Hugo (1437.-1438.).

Čeledín. Št. Kn. š. 42., Brt. Hospodyně činí dobré č-ny. Tč. O č-nech v starší době vz Jir. Zem. zř. 446., 689., Corp. jur. IV. 3. 406. Cf. také Mkl. Etym. 31. — **Č.** = *dobré kvítko*. To je č.! Tč., Brt.

Čeledína, y, f. = *soubor čeledí*. Am.

Čeledínka, y, f., weiblicher Dienstbote. Šm.

Čeledínský = *čelední*. Rk.

Čeledka, y, f. = *čeládka*. Št. Kn. š. 169.

Čeledně = *domácně, přátelsky*. Ještě veliký nedostatek u vieře má, chodě s ním č. Chč. P. 19. b.

Čelední komora, Mus. 1880. 471., stan. BO. Otce č. v prostřed chalupy jejich pochovávají. Ler. Praví, že by jeden byl č. a druhý tovařiš. NB. Tč. 238. Č. člověk. Št. K. š. 107., 176. Č. řád, vz S. N, Kram. Slov. 74.

Čelednice, e, f. = *čeledna*. Šm.

Čeledník římský. Vz Vlšk. 105. — Cf. Kram. Slov. 74.

Čelednosť. Ad 1. Dítek v každé č-sti veliké množství bývá; Každá č. svůj zvláštní hyt má. Ler.

Čelechovice, dle Budějovice, Čelechowitz, vsi u Nov. Strašecí, u Olomouce a u Prostějova. Vz Blk. Kfsk. 616.

Čelejovice. Vz Tk. I. 87., Blk. Kfsk. 789. Vz Čalovice.

Čeleň, ě, f. = *čelní stěžeň*, Bugspriet, n. Čsk., Np. 1. 152.

Čelení, n. = *nepřátelství*. Vký. Ženské č. a žehrání a důtklivé jich sebe hanění. Reš.

Čelenice, e, f., das Stirnband. Šm., Loos, Ssk.

Čelenka, das Stirnband. Hlč, Čch. Sl., Čch. Dg. ve Kv. 1884. 736., Msn. Or. 114. U Římanů. Vz Vlšk. 186., Koll. 1. 65., II. 50.

Čelenní rálmo. Vz Čeleň. Np. I. 142.

Čelesen, vz Čelesten. Sv. ruk. 316. b. Vz Mkl. Etym. 31.

Čeleslo, a, n. = *čelesten*. Mý.

Čelesná, é, l., *Čelisná, Čelistné*, ého, n., ves u Pelhřimova.

Čelesno, a. n., vz Čelesten.

Čelesten. Cf. Čelesno, Čeleslo, Čelesen, Čelestno, Čelišti, Čeiusně, Čelnsť, Čelusťa, Celušeň, Čeluště, Čemeslo, Mkl. Etym. 31.

Čelestno, a, n. = *čelesten*. Hk.

Čeleti proti čemu. Nic proti zákonu božímu to nečelelo. BR. II. 5. a.

Čeletka, y, f. = *čeládka*. Dobýval se do komnaty, kdež jest ona ležela s svú čeletkú a jiná dobrá paní. NB. Tč. 170.

Čeletice, dle Budějovice, Čeletitz, ves u Sušice.

Čeli, n., die Fronte. S. N. Č. posice vojenské. NA. III. 79. Čelim v zad! Kehrt! V pravo (v levo) čelim; Čelim v před! Vz Front. Čeil a křídlo měň! Čelim postupovati; Čelim pochod! Čelim se rozvinouti, aufmarschiren. Čsk. Č. lafetty. NA. III. 99. — Č. = dvě polobašty s příslušející kurtinou je spojující. NA. III. 143.

Čelírký, ého, m. Č. Jan. Žer. Záp. I. 122.

Čelíčko, vz Čelo.

Čelík, u, m. = *svalník prostřední*, solidago, die Goldruthe. Mllr. 100.

Čelín, a, m., ves u Dobříše.

Čelínko, a, n., vz Čelíčko.

Čelisko, a. n., vz Čelíčko.

Čelisť, mandibula. Sv. ruk. 313 Strsl. čeljusťb, maxilla. Sr. prus. scalna, Kinn. Mkl. aL. 8., Bž. 18. Kiefer. Cf. Schd. II. 327., S. N. X. 148.—149., Kram. Slov. 74, Slov. zdrav. I. 50., Čs. lk. VII. 4, VIII. 97., 231., X. 123., 157., Mkl. Etym. 31. Č. motýlů, brouků hořejší a dolejší. Kk. Mot. 4., Kk. Br. 3. — Č. kleští, die Backe, Schraubstockbacke, Wange. Šp., Sl. les. Čelisti na závity, k řezání šroubů, Wld., č. u závirky dvojčinné. NA. IV. 215. Skličidlo se třemi čelistmi. Zpr. arch. XI. 40.

Čelistie, u., die Zielscheibe. Slov. Ssk.

Čelistina, y, f. Sob. 6., 7.

Čelistka, vz Čelisť.

1. **Čelistné**, vz Čelesná.

2. **Čelistné**, n. Čelistnej v Tábor. Blk. Kfsk. 1172., 1173.

Čelistní — *čelistný*.

Čelistník, u, m. = *sáněčník*, der Beckenriemen am Pferdegeschirr. Čsk. Cf. Mkl. Etym. 31.

Čelistný. Č. nohy. Kieferfüsse, v zool. Nz. Č. makadla. Kk. Br. 21., 27. — Č. Sdl. Hr. IV. 369.

Čelistovitý, kinnbackartig. Šm.

Čeliště, ě, n., der Zielpunkt. Dch., Ssk.

Čelišti, n. = *čelesten*. Mor. Kld. 38.

Čeliti, vz Mkl. Etym. 31. — **komu (jak)**: nepříteli, nebezpečenství. Dch. Vz Nepřítel. Svorně něčemu č. Kos. Ol. I. 253. Přepychu č. Pokr. Pot. I. 273. — **proti čemu (jak, proč, čím).** Důvody proti tomu čelící. Ler. Odpůrcoví pravd křesťanských chtěli proti vám z této příčiny č. Jel. Enc. m. 4. Svárlivosť čelí pravým odporem proti jednotě mysli; To proti sobě protikladem čelí. Sš. II 164., I. 168. — **kam.** K světlu čelí jen. Vrch. Myth. I. 217. Knížata darmo na pána čelí. Exc. Nehoť nepřietelé na mě velmi čelí. Arch. III. 305. — **kdy.** Ve válce nepřiteli č. Dch. — **kde.** Protož kněži přikázáno, aby čelil v tom boji (v čele byl) a jiných popůzel. Hus I. 170.

Čelivo, a, n., Čellef, ves u Veseřic. Blk. Kfsk. 896.

Čelkovice, dle Budějovice, Čelkowitz, ves u Tábora. Tk. I 362, Tf. Odp. 287., Blk. Kfsk. 1294.

Čelní. Ad 1. C. harcovník, setnina, pohyb, Fronthewegnng. f., pochod, Frontmarsch, m., Čsk., dřevo, Hirnholz, n., řada, die Fronte, Sl. les., prkno (u vozové korby), Pdl., hlídka, die Vorpatrouille. S. N. XI. 365. Koule prorazila č. houf. V. Č. místo, Mour., pohled na něco, NA., mostné pole, NA. IV. 238., štítek. Kk. Br. 5. Č. pás Langenbeckův. Wld. — Ad 2. Č. umělci, spisovatelé, zjevy. Us. Pdl.

Čelníček, čku, m., kleines Stirnband. Šm.

Čelník, a, m. = *náčelník*. Kdykoliv jde stádo z pastvy, vede je skop se zvoncem; skot tento jmenuje se ločavka anebo č. Pokr. Pot. II. 74. — Č., u, m. = *čelní kolo*, das Stirnrad, cylindrisches Rad. Nz., Šp. Vz S. N. Č. párový, doppeltes Stirnrad, Sl. les., podávací, Ziehstirnrad, jednoduchý, Šp.; č. ve soustruhu (výměnný). Včř. Z. II. 58., 71. Č-ky sestrojiti. Šp. — Č. = *jitrocel.* Byl. 144.

Čelnosť, i, f., die Vorzüglichkeit, der Vorrang. Smetan. Děj.

Čelný, vz Čelní.

Čelo, vz Mkl. Etym. 31. Postavení, polohu čelem. Kř. Por. 269. Její č. je čisté jako slunce. Zr. Stál čelem v čelo s milostivou vrchností. Šml. Bylo jim to téměř na čelech napsáno, že k sobě patří. Sš. v Osv. I. 11. Č. hronků. Kk. Br. 4. V tuhé práci potiť č. Zátur. Div nehe čelem neprovrtá (o pyšném). Ikš. Má č. až po lopatky (v žertu o holohlavém). U Kr. Hrad. Kšť. — Č. = *sídlo radosti* etc. Ať se kousne do čela (o zlostném). Dhn. — Č. = *sídlo studu* etc. Člověk bez čela (bez studu). Us. — Č. = *vrch* etc. Č. vozu, lodi (předek, klubák, kluhan), Sl. les., korby. Us. Pdl. Světlo líbá č. vod. Nrd. Č hory, Vrch., kotlu, Šim. 16, 145., klínu, plstu· ZČ. I. 95., 284. Na čelo něco postaviti. V tom by se ti nepřátelé čelem okázali. Abr. 161. Kteří jsou č. při právě držali. Bart. 300, 28. — Č. = *vrch* na Vsacku. Vck. — Č. = *tělo*. Mor. Brt. I v tym jednym brohě dvě čela při sobě; nejsu to jen čela, jsu to ba i kosči (kosti), že ony umřely od velkej milosči. Sš. P. 453. Cf Čelo.

Čelobiti, n., tiefe Verbeugung. Šm.

Čelobitnosť, i, f., die Anbetung. Šm.

Čelobitný, allerunterthänigst. Šm.

Čeloň, ě, m. = *čeláč*. Šd.

Čeloňka, y, f. = *čelenka*. Slov. Sek.

Čeloštítník, a, m., hyperaspis, bronk. Č. polní, h. campestris, krajoskvrnný. Kk.

Čelond, a, m. Č. z Palovic. Sdl. Hr. IV. 43.

Čelonnek, nka, m., jm. lesa v Pavlovicích n Telče.

Čelovatý, *lépe: čelatý*, grosse Stirn habend. Šm.

Čelożnice, dle Budějovice, Čeloschnitz, ves u Kyjova.

Čelsko = *čelisko*. Šm.

Čelusně, pl., f. = *čelesten*. U Nivnic. Kch.

Čelnsť, l, f. = *čelisť*; *čelesten*. Slez. Tč., Dšk. Val. a slovácky na Mor. a Slov. Vck. Cf. Mkl. Etym 31. Pusťte že nás, pusťte, aspoň pred čelustě, ak nás nepustíte, svalíme ohniště. Koll. Zp I. 235.

Čelusťa, ě, f. = *čelesten*. Na Zlínsku a Slovácku. Brt., Bka.

Čelnstie, n. = *čelesten*. Slov. Loos.

Čelustina, y, f., das Zahnfleisch. Slov. Loos.

Čelústka, y, m. = *drobný, slabý člověk*, ein schwacher Mensch. Mor. Vck.

Čelustník, u, m. = *čelesten*. Slov. Bern.

Čelustný = *črenový*, Kinnbacken; Ofenloch-. Č. zacpávka. Slov. Bern.

Čelusťo, a, n. = *čelesten*. Slov. Ssk.

Čelusťovitý, kinnbackenartig. Slov. Bern

Čelusťový, Ofenloch-. Slov. Ssk.

Čelušeň, šně, f. = *čelesten*. Ostrav. Minařík.

Čeluště, ě, n. = *čelesten*. Na již. Mor. a Slov. Šd.

Čem, vz Co.

Čemek, mku, m. = *střemcha*, die Traubenkirsche, der Elsebaum, prunus padus; *čemky*, Elsebeeren. U Opavy. Klš.

Čemelí! Tak se volá na pasáka, vešel-li mu dobytek do škody (do obilí a p.). Čemelí, jestli N. N. dovolí! U Jižné. Vrů.

Čemer, strsl. čemerъ, venenum, lit. kemerai, Alpkraut, sthornoněm. hemera. Mkl. aL. 7., Etym. 31. — Č. = *píchání v zádech*, Stechen im Rücken; Darrgicht. Ssk. Má č. Val. Vck. Č. = vyrážka, hřídečky, srazí-li se krev pod koží. Val. Vck. Č. = nemoc, kterou dostane člověk, najedl-li se nebo napil-li se něčeho s nechutí. Naskočí mu *hrč* (břed) na ruce (nahoře) na žíle, která jde k palci. Je mu zle od žaludku, hlava ho bolí a je všecek bez vlády; nepomůže-li se mu, bývá z toho zimnice nebo hlavenka. Nemocnému se tedy hrč navlaženým (naslíněným) palcem tak dlouho rozetírá, až zmizí a člověk bývá ještě týž den zdráv a vesel. Na Val. Vck. Č. stírati = rukou octem, do něhož se drobet soli dalo, namočenou, nemocného člověka na rukou tříti, aby krev v žilách sražená se rozprondila a souměrně se rozdělila. U Nivnice. Kch.

Čemerlačko, a, n., das Zäserchen. Slov. Ssk.

Čemeřice, helleborus, die Christwurz. Č. černá (*černé kořeni, kýchavka, čemerka, sv. ducha kořeni*), h. niger; zelená, h. viridis; smrdutá, h. foetidus. Vz Rstp. 17., Kk. 207., Čl. 9., Čl. Kv. 280., Slb. 670., Schd. II. 270., 294., Odb. path. III. 698., FB. 70, Kram. Slov. 74., Čs. lk. II. 231., III. 246., V. 365., Mz. v List. filolog. VII. 30., Mllr. 53., 110., Rosc. 141., Mkl. Etym. 32. Č-ca, helleborus biemalis, bílá, veratrum album. Bartol. Göm.

Čemeřicovitý. Č. rostliny, helleboreae: blatouch, upolín, talovín, čemeřice, černucha, orliček, ostrožka, oměj. Vz Rstp. 15.—24., Kk. 206., Rosc. 141.

Čemeřičko, a, n., das Zäserlein. Rk.

Čemeřičník, u, m., sesamoides magnum, Grossesamkraut, n. Šm.

Čemerka, vz Čemeřice, Dlj. 72., Rstp. 17., Slb. 671., Odb. path. III. 698. Na hlavě šperky a hlavě třeba č-ky. Č. M. 97.

Čemerkový, Niesewurz-; zur ungarischen Krankheit gehörig. Šm.

Čemeslo, a, n. = *čelesten*. U N. Bydž. a Kopidlna. Mý.

Čemín, u, m. = *šešmík*, jasmín obecný. Vz Jasmín. Rstp. 1038. — Č., míst. jm. Tk. V. 54

Čemlny, ves v Tonšovsku. Vz S. N. X. 149., III. 24., Sdl. Hr. IV. 82., III. 302.

Čemiš, e, m., místní jm. Arch. II. 316.

Čempel, u, m. = *čepel u nože*. Slez. Šd.

Čempelák, u, m. = *kudla*. U Příbora, u Místka. Mtl., Škd.

Čempele, e, n. = *čempel*. U Příbora. Mtl.

Čemrva, y, f. Slov. Labodný to bol zárobok pre tol'kú č-vu. Dbš. Slov. pov. I. 362.

Čemu = *proč*. Us. na Oravě, u Plzně, na Hané, v Opavsku. Km. 1883. 667. U Místka. Skd. Na Ostrav. Tč. Tam také: *čimu*. Na Frýdecku, kde slova *proč* ani neznají. Tč. Čemu si psa něčval, lebo sám něběbal?; Čemu jsi se oženil? Sš. P. 133., 479. Čemu ta masť neprodade se? Ev. Čemu vy se zelenáte? Rkk. Čemu jste mne bledali? JMl. Čemu mí býti živu děle? Ans. Milá matko, čemu prosíš? Kat. 45. Na Mor. **čemu** = 1. *nač:* Čem to hude (Zl.) — 2. *Proč* (Jicko. laš.), *čemu ni* = proč ne: Čemu's tam něšeł? Čemu sy tam něbyl? Široká, dlouhá, kam se bramhoráš? Často stříhaná, čemu se mne ptáš? (Hádanka. Řeka — louka). Mor. Brt. — 3. *Protože, neboť, vždyť* (laš.): Hrabě zakazał lesem chodiť, čemu ma tam zvěř. Něbudě dnes pršeť, čemu je tak čerstvo. Studňa je tak hłyboka jak ten kopec, čemu, dy větr fuka, papír tam hodzeny idě kanałem. Kosteła něuvidži, čemu je v nižině. Čemu, dy my iděm na huby, to my vidimy . . . . Čemu je hojně takových, co štndyrujn na kněze a potem nechaju tak. Čemu kdo děla cihłu, to jí němože dělať, ež na svojim polu. Brt. D. 171.

Čemnta, y, f., os. jm. 14. stol. Mus. 1880. 467.

Čemýr = *čmýr*. Rk.

Čen, a, m., os. jm. Pal. Rdb. I. 119.

Čeň, vz Čeněk.

Čenák, a, m. Č. Pavel. Jir. Ruk. I. 133.

Čenčaný = *činaný, hezký* (v dětské řeči). Us. Ct. Nejnaný. Bkř., BPk.

Čenčlar, u, m. = *pouta, okovy*, die Fessel. Slov. Dbš. Keď na mojich nohách č-re čerkali. Chlp. Sp. 184.

Čenčice, dle Budějovice, Čenčitz, vsi u Jechnic, u Teplice a u Lonn. Vz Blk. Kfsk 1294.

Čendekovic Pav., 1838 Vz Jg. H. l. 2. v. 543.

Čeněk, *chybně* m.: Vincenc. *Č. ze Sarova.* Pûh. I 378. — *Č. Jos. z Vartemberka.* 1765. až 1843. Vz S. N., Jg H. l. 2. v. 543., Sb. H. l. 2. v. 233.

Čeněnice, dle Budějovice, Čeněnitz, ves u Čechtic.

Čenětice, dle Budějovice, Čenětitz, ves u Jesenic. Tk. I 78, III. 130. Blk. Kfsk. 20

Čenice, dle Budějovice, Čenitz, dvůr u Hořic. Tk. III. 138., Sdl. Hr. III. 32.

Čeničhálek, lka, m. = *čeničhavec.* — Č., lku = *malý čenich.* Utne těm šelmám č-lky Kos. v Km. 1881. 739.

Čeničhati co Jako hovada zemské tyto věci čeničhají. Hus II. 352

Čenikovice Čeňkovice.

Čenka, y, f., os jm. Ct. Čen. Pal. Rdh. I. 119.

Čenkov, a, m., Čenkau, vsi v Jihlavsku a u Jince, samota u Hajdy; Čeukow, vsi u Bechyně, u Tábora a u Zdib, samota u Vltavotýna. Cf. Blk. Kfsk. 58, Sdl. Hr. IV. 86. Z Č va, vz Flaxius.

Čeňkovice, dle Budějovice, ves u Lanškrouna. Blk. Kfsk. 196., Sdl. Hr. I. 96, 114, II. 276.

Čenov, Schönau, ves u Žatce. Vz Blk. Kfsk. 99.

Čeňov, a, m., Čejnow, dvůr u Nechanic. Z Čeňova, vz Viček Václ. Cf. Tk. VII. 410

Čenovice, dle Budějovice, Čenowitz, ves u Uhlíř. Janovic. Vz Blk. Kfsk. 61., Sdl. Hr. III. 291.

Čeňovice, dle Budějovice, Čenowitz, ves u Benešova. S. N. X. 149., Blk. Kfsk. 241., 907.

Čensko, a, n., hájovna u Vlašimě.

Čenský, ého, m., os. jm. Č. Ferd., vysl. prof. na vojen. akademii, spisov., nar. 29/5 29. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 163., 172., 173., 197., S. N. X. 150.

Čenstochovský klášter Tk. VII. 410

Čenuch, u, m. = *čenich.* Slov Bern.

Čenvičov, a, m. Č. z Libína Daniel, Jan, Václav atd. Vz Blk. Kfsk. 1077.

Čenvír, a, m., Čenwier, ves u Tišňova.

Čep, vz Mkl. Etym. 32. Č. u sudu na Slov. *trstka.* Plk. — Č. = *osa.* Č. honu, der Schwungradzapfen, lopatový (s lopatou, s perutěmi), Flügelzapfen, konikový, der Reitnagel (bei der Drehbank), uožní, Stürzzapfen, obojkatý Torsionsz., Hals-, dvojatý, Gabel-, k natahování, der Federstift; hnízdo čepu, das Zapfenloch; č. chodí na pánvici, der Z. läuft in der Pfanne; č. se tře. Šp. Č. hřídele, der Wellenzapfen, hákový, Haken-, kolní, Pfahl-. Sl. les. Č. na rybinu, der Schwalbenschwanz (u zámečníků). Včř. Z. I. 24 Č. ke kotouči, der Z. zum Rad; č. vřetenový, die Spindel. Us. Pdl. Č. kliky, der Kurbel-. Sm. 95., štítový u děla, Schild-. NA. III. 91. Vz také Tkadlcovství. — Č. = *hlava kladiva ševcovského.* Cf. Čepec. Matj. 104. — Č či *výčnělek* zubovitý (processus odontoidens), který právě jako čep nebo zub z těla čepovce (druhého obratle krčního) vzhůru do dírky nosiče vystupuje. S. N. X. 183. — Č. = *hlupec.* Moudrý jako č. Osv. — Č., místo v Budějovsku. Blk. Kfsk. 657. — Vz Cipek.

Čepáč, e, m., der Zapfenapfel. Rk., Ssk.

Čepáček, čku, m., vz Čepák.

Čepák = *hliněný hrnec.* Z baňky (z čepáčka) mně trochu vyžbluknlo. Mor. Sd. Neber mně, děvečko, vody do čepáčka. Sš. P. 382. Vz *Cabuk Čerpák.* — Č. = *hrnec na smetanu.* Mor. Brt., Bkř. — Č. = *hliněná hračka.* Mor. Hrb.

Čepaň, ě, f. = *hlava*, der Kopf, Schädel Mor. Tak ho holi udeřil, až mu č. prolomil. Us. Tč. Má v č-ni (jest opilý). U Místka. Skd., Mtl. — Č. = *střep*, die Scherbe. Ostrav. a slez. Roztřískať hrnec na č-ně. Klš., Tč. Vz Čapaňa

Čepaňa, ě, f. = *střep.* Vz Čepaň. U Opavy. Klš, Zkl.

Čepáňka, y, f. = *čepaňa.* Čím hrnčc navře, tím i č. smrdí. Slez. Šd.

Čepanovice, dle Budějovice, Zoppanz, ves v Dačicku.

Čepař, e, m., der Zapfer (im Salzwerke). Sm.

Čepcovati = *tlouci, pohlavkovati, za vlasy tahati.* — **koho.** Na Zlinsku Brt. D 204

Čepčařiti, il, cnl, Hauben machen. Bern.

Čepčařka, y, f., die Haubenmacherin. Bern.

Čepčatka, y, f. Č. točivá, oncalypta streptocarpa vulgaris. ciliata, druh mechu. Let. Mt S. VIII. 1. 15.

Čepčení, n., das Aufhauben. Ssk. Vz Čepčiti.

Čepčiarif, Hauben machen. Slov. Ssk.

Čepčín, a, m., ves na Slov. Phld. IV. 533.

Čepčina, y, f., elende Mütze. Šm.

Čepčisko, a, n., elende Mütze. Šm.

Čepčitý, kappig, bemützt. Šm., Loos.

Čepec. U Římanů. Vz Vlšk. 179 Cf. Sdl. Hr. II. 167. Č kuželitý. Dch. Má čepeček s krajkama, podvázaný pantlama. Sš. P. 561. Čepci lnené budú na jich hlavách. BO. Rozkoš v čepečcích. Št. Kn. š 78. Dáti komu na čepec = pohlavek. U Košic. Brnt. Č. na led (obkladek). Wld Vz Mkl Etym. 32. — Č. = *ženská.* Mnoho řečí dělá špinavý č. U Ronova. Rgl. U Skutče. Brv. — Č. = *znamení ženy.* Dy sem já se vdávala, čepeček jsem dostala. Sš. P. 474. Všecky panny

přišly ve věnečku, jenom Anduika v čepečku. Ib. 157. — Č. = *žaludek*. Frč. 379., Schd. II. 427. — Č. *kladiva*, der Hammernacken, Hammerkopf. Šp. — Č. *předprsně*, das Bonnet an der Brustwehr. Čsk. — Č. = *čtyřhranný ploský kámen ku přikrytí komínu* V Bystersku. Sn.

Čepeclarka, y, f., die Haubenmacherin. Slov. Sak.

Čepečni, Hauben-. Č. palice. Dch.

Čépek, pku. m. = *čipek v hrdle*. Spadly mu čépky. Mor. Šd. — Č. = *špička?* Dlúhé čépky u třevic nositi; Spieše by švec dospěi škorni bez tak dlúhých čépkóv. Št. Kn. š. 18., 170.

Čepel, die Klinge. Č. ocelový, sekery, Šp., sečný, žlábkový, čtyřhranný; plocha, ostří, hřbet, sonměr č-ie, důcit č-ie, die Fühinng. Čsk. Poloha č-le (v šermířství) středni, vnější, nitřni, středni rovná, vztyčná, sklopná. Vz KP. I. 536., 533., 555. — Č v botan. = *rozšířený díl listu* nebo ústroje listového z ohledu řapíku n. dílů řapíkovitých; též široký díl plátků v ohledu nehtu, die Platte, lamina. Rst. 74., 110. — 2. Díl stélky chaluchovitých rozšířený, nožkou lodyhovitou podepřený, na př. u chaluhy pilované. — 3. Čepel plešková či plodnice čepelovitá jest plodnice lišejníková od začátku až do konce v čepel rozšířená. Vz Rst. 204. Její rozdíly: č. nádřenní, nákorní, nákrtečková. Rst. 205. Cf. S. N. — 4. Řasy rouškové některých hub. Rst. 216 Vz Čepelka, Čl. Kv. XVIII., Slb. XLI, Schd. II. 189., Kk. 26., Rosc. 11., 12.

Čepelák, a, m., os. jm. Šd., Č. Al. 1844 Vz Jg. H. l. 2. v. 543.

Čepelatka, y, f., laminaria, der Riementang, rostl. Č. jedomá, l. esculenta, hulvatá, l. bulbosa, prstitá, l. digitata, cukratá, l. saccharina, vřecová, l. potatorum. Vz Rstp. 1851.

Čepelatý = složený z čepelí nebo mající je jako n. p. rouško bedel, ryzců, lamellatus, plättig. Rst. 403.

Čepele, pl., m., zool., die Tuchwürmer. Slov. Ssk.

Čepelka, y, f., kleine Klinge. Č. pozlátková, das Goldflimmerchen. Šm. — Č. = *řasa*, lamella, die Lamelle, vůbec díl rozšířený na tenko a plocho, který obyč. množitý po hromadě bývá n. p. po dvou na blizně konitrudů, nebo po mnohu vespod na klobouku bedel, ryzců. Rst. 210., 403. — Č. = *ocáska*, *stříhovačka*, die Fug-, Fuchsschwanzsäge, der Fuchsschwanz. Šp., Sl. les.

Čepelník, a, m. = *kdo dělá čepele, nožíř*. Tk. II. — Č., der Klempner. Šm., Ssk.

Čepelový. Č. ocel (na čepele). Us. Pdl.

Čepeni, n. Č. nevěsty. Vz Očepák, S. N. — Č. = *český tanec*. Škd. Vz S. N.

Čepenica, e, f., die Mütze des Meilers. Slov. Loos.

Čepeničko = *preclik*. U Domažl. Rgl., Němc.

Čepeňka, y, f., mitella, der Bischofshut, rostl. Č. dvojlistá, m. diphylla. Vz Rstp. 697.

Čeperák, a, m. = kandidat učitelství (nadávka) U Kr Hrad. Kšť.

Čepériť sa = *čepýřiti se*. Čo sa tol'ko č-ríš? Slov Rr. Sb. — Na Val. = *nad jiné se vynášeti*, sich überheben, stolz sein. Vck., Brt. D. 204.

Čeperka, y, f., ves u Pardubic.

Čepice. Kápě — čepice. Gb. Hl. 109. Měla sem synečka v červené čepičce, vlezi na hůro, snědle ho slepice. Sš. P. 656. Čepička saminová; Dyž sem já byl malý chlapec, měl sem gatě z prótí a čepičku z hrachoviny, jak se mně to króti; Sedí poutáta na kraj stoia, u něho čepička soholová. Sš. P. 509., 685., 746. Čepička roztrhaná na mé hlavě čučela. Brt. P. 105. Dáti na č-ci (na čepec) = pohlavek. U Kr. Hrad. Kšť. Nositi se s něčím pod čepicí (míti nějaký úmysl). Ehr. Má v č-ci (v beranici. Vz Opilý). Sn., Bkř. Má pod čepičkou. Bdl. Č. římské a p. Vz Vlšk. 490. — Č. *na pivě*, die Blüthe, Spundhefen. Suk. — Č., Čepitz, ves u Sušice. — Vz *Čepička*.

Čepický *vrch* u Rábí. Čechy I. 262.

Čepicovka, y, f., měkkýš břichonožec. Č. hladká, mitra episcopalis, zoubkovaná, m. popalis. Vz Frč. 236.

Čepičák, stemmatopus, die Klappmütze, *tuleň*. Ves IV. 78.

Čepičář, e, m. = *kdo čepice dělá* n. *prodává*, der Kappenmacher, -verkäufer. Šd.

Čepičatka, encalypta. Č. pospolitá, e. vulgaris, mech. Vz Rstp 1810.

Čepičatý = *čepicí opatřený*, gehaubt. Rst. 403

Čepičenka, y, f., mittella, die Federmütze. Šm.

Čepička, y, f. Č-ky sebrať, šeškrabovať (dřevěným nožem), das Bier abputzen. Suk. Vz Čepice. — Č. uzavírací (u stříkačky). Pdl. — Č. = *okončina prstu*. Uřízl si, ubrknul si na palci č čku. Na Poličsku. Kká. — Č. = *čečel*, *číška*, die Kniescheibe. Šv. 24. — *Čepičky kněžské*, *kvadratky*, *kněží můď*, *brsnil*, *brslen sprostý*, euonymus europaeus, der Spindelbaum. Vz Rstp. 297., Kk. 15., 88., Schd. II. 171., Sbtk. Rostl. 187., Mlr. 45. *Pánovy čepičky* = *brslen* U Smidar. Kšť — Č. = částka okvětí, u mechů hořejší na baničce zůstávající, u játrovek dole stopku obstírající, calyptra, die Haube. Rst. 188., 196., 403., Rosc. 73. Částka okrovky břichatek, ježto pak dolů padá, majíc kraj klikatý Rst. 227., 403. *Č. kořenová*, způsob hubky kořenové, když kraj od mrcásku jakoby byl odchlipiý. Rst. 61., 404.. Sl. les., Rosc. 3., 34. — Č. = *číška*, *mistička žaludová*, das Schälchen (an der Eichel). Sl. les. Cf. S. N. — Č., samota u Mělníka. PL. — Č., y, m., os. jm., Č. Vavřinec. Vz Blk. Kfsk. 958.

Čepičkovati = *čapkovati*. Šm.

Čepičkovitý, mooshaubenförmig. Čepičkovité částky květové, kalich, koruna, jako čepice částky květové přiklopující n. p. kalich u blahovičníka, koruna u révy vinné. Rst. 404

Čepční, Mützen-, Kappen-, Hauben-. Šm.
Čepčnice, e, f., calyptranthes, die Kappenmyrte. Č. kořenná, n. aromatica. Vz Rstp. 596.
Čepčník, u. m., authoioma, rostl. Vz Rstp. 207., S. N. — Č., a, m., der Mützenmacher. Tk. II 372., 380.
Čepčovka, y, f., calyptra, Mütze, f., Halswirbel, Šm.
Čepec, pca, m. = *čepec*. Slov. Ssk.
Čeperkať sa = *pachoriť sa*. Slov. Ssk.
Čepík = *čípek v krku*. Také na Mor. — Č-pky mu spadly (mandle). Mtl., Škd.
Čepima, y, f., u hodinářů, das Zapfenloch. Šm.
Čepina, y, f., hájovna u Křivoklátu.
Čepinec, nce, m., Čeplnetz, ves u Nepomuk.
Čepirohy, dle Dolany, Cöpperu, ves u Mostu. Blk. Kfsk. 1149.
Čepiti, také = *bíti*. U Olom. Sd.
Čepka. Přidej: Výb. I. 735., Brt. D. Měl sedláček jednu sljepku, nanesla mu vaiec čepku. Sš. P. 622. — Č., y, m., os. jm. Vz S. N.
Čepkadlo, a, n., u nožířů, das Hanbeneisen. Šm.
Čepkovati, Zäpflein geben. Šm.
Čepkovice, dle Budějovice, Schöpkowitz, ves u Mor. Budějovic.
Čepkový. Č. (mléko) = mléko z krajáče dirkou nade dnem učiněnou vypuštěné tak, že jenom smetana v krajáči zůstane. U Čeladné. Vz Spuščané. Brt.
Čeple, e, m., os. jm. Arch. II. 151.
Čepnice, e, f. = *dlab, zádlab, čepová díra*, das Zapfenloch. Sl. les., Ssk.
Čepník, u, m., der Centrum-, Zapfenbohrer. Šp. Č s dvěma toulci, mit zwei Einsätzen. Skv.
Čepobití. U Skály V. 189.: večerní vybubnování. Vz Vybubnování, Zoře.
Čepohlavý. Č. husa = *bílá s černou hlavou*. U Kr. Hrad. Kšť.
Čepoměr, u, m., das Zapfenmass. Šp.
Čeporáz, u, m. = *čepobití*. Šm.
Čepotluk, u, m. = *čepobití*. Dch.
Čepovačka, y, f., die Stiehaxt. Sl. les.
Čepování, n., die Verzapfung. Včř. Z. I. 24., NA. IV. 179.
Čepové, ého, n. Vz Čepový.
Čepovec, epistropheus s. axis, zweites Halswirbelbein. Nz.
Čepovka, y, f., das Angelholz. Be. — Č., die Zapfenbirn. Šm.
Čepovní, Zapfen-. Č. pilník, Šp., dláto. Zapfenstück, NA. III. 94., spona, die Zapfenspange. Pdl.
Čepovnice, e, f. = *čepnice*. Bk., Šp. — Č. = *lůžko čepům hmoždířovým*, die Schildpfanne. S. N. XI. 136., Čsk. — Č. = *druh pily*. Prm.
Čepový. Č. zuh, nádržka, Zapfenklausen, Sl. les., díl (středek) u děla, das Mittel- u. Zapfenstück, NA. III. 94., spona, die Zapfenspange. Pdl.
Čepřejice, dle Budějovice = *Čeprovice*, Čeprowitz, ves u Volyně. Sdl. Hr. II. 269.
Čeprek, a, m., místní jm. v Uhřích.
Čeprný = *čiprný*. Šm., Ssk.
Čeprohy = Čepirohy.
Čeprovice, vz Čepřejice.
Čepule, e, f. (druh bílých hroznů), der Zapfner. Šm.
Čepulkovec, vce, m., der Greifmuschelstein. Šm.
Čepoň, gt. čepauě, f., die Scherbe. Vz Čepaň. Na Ostrav. Tč.
Čepunka, y, f. = *čepaň*. Ostrav. Tč.
Čepur, u, m., lathraea squammaria, das Kahlkraut; mycteria, eine Art Sumpfvogel. Šm.
Čeputřesk, u, m. = *čepobití*. Šm.
Čepy, pl., f. = *uřezané révy*. Slov. Rr. Sb. — Č., dle Dolany, Čep, ves u Pardubic. Č. Dolní a Horní, Unter-, Ober-Čeppy, vsi u Nedvědic.
Čepýřiti se. Srsť jeho se č-la. Vrch. Jen se hned nečepejři (nedurdi). Sá. — Č. se = *radovati se, veseliti se hlavně na plesích*. U Žamb. Dbv.
1. **Čer**, u, m., krummer Gang, die Wellenlinie. Rk.
2. **Čer**, a, m. Č. z Božetína. Vz S. N. X. 150., Blk. Kfsk. 64.
Čerad, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.
Čeradice, dle Budějovice, Čeraditz, vsi u Žďára, u Holice a u Slaného. PL., Tk. I. 446., Tk. III. 60., 63., Blk. Kfsk. 1294., Sdl. Hr. I. 253., II. 137.
Čeratka, y, f., eraterium, der Becherstränbling, rostl. Č. obecná, c. vulgare. Vz Rstp. 1967.
Čeřava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.
Čeraz, ves u Soběslavě. Blk. Kfsk. 1210., Sdl. Hr. III. 302.
Čerčany, dle Dolany, Čerčan, ves u Dnespek.
Čerčín, a, m., ves u Bučovic.
Čerčovka, y, f, samota u Dejvic u Prahy.
Čerda, y, f., samota u Podmokel.
Čereda, y, f. = *stádo skotu* (na stepi). Bkr.
Čeredník, a, m. = *pastýř skotu* (na stepi). Bkr.
Čeřejov, a, m., vz Čejrov. Tk. Ž. 2., 10., Blk. Kfsk. 1295., Sdl. Hr. III. 302.
Čeremešna, y, f. = *hora čeremchová*. Slov Ssk.
Čeremcha, y, f, prunus padus, střemcha. Slov. Ssk.
Čeremoš, e, m., vrch na Slov. v Mal. Hontu. Let. Mt. S. VI. 2. 6.
Čeremošno, a, n. = *Poľana*, ves u a Slov. v turčanské stolici. Phld. IV. 532.
Čeřen z črěnъ, *e* jest vsuto. Mkl. aL. 19., Etym. 33. Č. = *čtverhranný truhlík ve vin-*

něm lisu z tlustých prken tu a tam provrtaných. V něm se hrozny vytlačují Vz Kram. Slov. 74. Sr. Mz. v List. filolog. VII. 31. Č. = *síť na ryby*. Vz KP. III. 38*l*., S. N. — Č. *hory*, der Gebirgsgrat, Bergrücken. Nz., Sl. les, Čsk. Sr. *κωρύνη*. Mz. v List. filolog. VII. 31. — Č. = *skládaná hromada* na př. šindelů na způsob střechy. Skládať do čeřeňa (op. do hraní). Val. Brt. D. 204.

Čerenec, nce, n. = *čeřen*, das Wurfgarn. Slov. Ssk.

Čeření, n. = *lučení*, das Scheideverfahren, Läutern, die Guillochirung. Č. vápnem, die Kalkscheidung. Šp. Kotel k č. Šp. — Č., die Frisur des Frauenkleides. Šp. — Vz Čeřiti.

Čeřenice, dle Budějovice, Čeřenitz, ves u Vlašimě.

Čeřeniště, ě, n., hájovna u Votic; Čersina, ves u Litoměřic. Blk. Kfsk. 1116.

Čeřeniti také = *lisovati*, keltern, pressen. Ssk. Vz násl.

Čeřenovati = *lisovati*, pressen. Šm.

Čeřenový = *třenovní*. Šm., Ssk.

Čeřeny. Vz Sdl. Hr. II. 18., 28.

Čeřený; *-en, a, o* = *čistěný, lučený*, geläutert. Č. šťáva, der Scheidesaft. Šp.

Čerep, testa. V MV. nepravá glossa. Pa

Čerepaňa, ě, f. = veliká, neforemná hlava; dobrá hlava (eufem). Val. Vck.

Čerepár, a, m. = *zbabělec*. Byl by z tebe čerepár. Kld. I. 147.

Čereslo, čeřislo, a, n. = *krojidlo*, das Pflugmesser. S. N. — Č., pars corporis juxta pudenda, tříslo, slabizna v těle. MV. Cf. Crieslo, Mz. v List. filolog. VII. 37., Mkl. Etym. 34., 35.

Čerestý = *povětný*. Slov. Pusce nás pres toty čeresty mosty. Sl. spv. IV. 231.

Čerešeň, šně, f. = *třešně, strom*, die Kirsche, der Kirschbaum. Vz *Čerešňa*, Mkl. Etym. 34. Polná č. Němc. IV. 413. Dolapaš sa mladej ženy pod jeseň, až opadne drobný lístek z čerešeň. Sš. P. 679. Neplač, milá, šak ja pridem na jaseň, keď odpadne drobnô lisťa s čerešieň. Sl ps. 262. Vz *Čerešnička*.

Čerešenka, y, f. = *čerešnička*. Slov. Bern.

Čerešňa, ě, f. = *třešně, ovoce*, die Kirsche. Slov. Zátur. Cf. Mkl. Etym. 34. *Čerešeň*. Keby holy čerešne, čerešne, višne, višne, bolyže by tie slovenské dievčence pyšné, pyšné. Sl. spv. VI. 230. Ej Haničko, nešmej se, že ci nešem čerešne, i čerešne i višne, bo ty dzivče hamišne. Sl. ps. 84. — Koll. Zp. I. 102., Pokr. Pot. I. 332., Sl. ps. č. 171.

Čerešnák, a, m., os. jm. Slov. Šd.

Čerešniar, a, m., der Kirschenverkäufer. Slov. Loos.

Čerešnica, e, f., vz Čerešňovica.

Čerešnička, y, f. = *malá čerešeň*. Zasadil som č-čku v zime, dá to Pánboh, azda sa mě prime. Sl. spv. III. 118. Pred našim oblokom rastie č., už ma kdosi lúbí, ešte som malička; Počala mi č. kvitnúť, začal som já za dievčenci lipnúť. Koll. Zp. I. 83., 87.

Čerešník, a, m., místní jm. v Mal. Honto na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 13.

Čerešnisko, a, n. = *čerešňa veliká*. Bern.

Čerešňovica, e, f. = *čerešnica*, Kirschwasser, Kirschbrantwein. Slov. Ssk., Rr. Sb.

Čerešňový, Kirschen-. Slov. Bern.

Čergeslo, a, n. = *čereslo*. Slov. Bern.

Čercha. Pozorovati, že každý ze čtyř evangelistů nějakou čerchu při obraze divu toho má vlastní. Sš. — Č., místo v Žatecku, také Šerchov, něm. Schergau. Blk. Kfsk. 195.

Čerchání, n. = *čárkování*. Zpr. arch. VIII. 91.

Čerchati *čerchy, linie, rysy dělati, čárkovati*, Linien, Risse machen. Šd. Č. výkres. Zpr. arch. VIII. 91. — co *čím*: kvádry ostrou štětkou. Zpr. arch. VII. 54.

Čerchman, a, m. = *čechman*. Neor. Vzal to č. Bdl. Teto, už jsem vás neviděla, co č. pachole (dávno, protože prý čert málo kdy dítě uzří). U Rychn. Vk. Cf. *Čerchmant*.

Čerchmanský = *čechmanský*.

Čerchmant, a, m. = *čechman, čerchman*. Č. v něm vězí! U Jižné. Vrů. Aby tě č. vzal! U Chrud., Něm. Brodu a j. Holk., Bvř. Jdi s tím k č-tu. Brnt.

Čerchmantský = *čechmanský, čerchmanský*.

Čerchov, a, m., *lesnatá hora* u Domažlic a u Nové Huti za Berounem.

Čerchovati, Striche machen. Tpl.

Čeřicí, Scheide-. Vz Čeření. Č. pánev. Šp.

Čeřidlo, a, n., hanula, parva delubra. V MV. nepravá glossa, ze sloven. čuridlo, čeridlo. Pa. — Č., das Scheidungsmittel, Läuterungsmittel, die Guillochirmaschine. Šp. Č. v pivovaře, die Läuterbatterie, Läutervorrichtung. Zpr. arch. VIII. 63., KP. V. 308. — Č. *krejčovské*, der Kolben. Šp. — Č., die Karrikatur. Slov. Ssk.

Čeřín, a, m., samota u Vamberka.

Čeřiň, ě, m. = *čeřen*. Slez. Tč.

Čeřina, y, f., míst. jm. Sdl. Hr. III. 108., 114.

Čeřislo, a, n. = *čereslo*. Slov. Ssk.

Čeřitel, e, m. = *lučitel*, der Läuterer. Šp.

Čeřiti se jak. Vlas se čeří v zkadeřených proudech. Osv. V. 757. — Č. = *lučiti, čistiti šťávu*, z které máme cukr vyrobiti, při teplotě 60—68° R. a působením vápna, läutern, guillochiren. Teplota dostupuje pozvolna bodu varu. Dle návodu Jelínkova čeříme šťávu při nižší teplotě větším množstvím vápna, zvyšujeme však ku konci teplotu na 70° R. a spojujeme s čeřením saturací. Pta. — Č., kolben (u krejčího). Šp.

Čeřitka, y, f., ferraria, die Ferrarie, rostl. Č. tečkovaná, f. undulata, počistivá, f. purgans, průjemná, f. cathartica. Vz Rstp. 1540.

Čeřitost, i, f., die Krausigkeit. Šm.

Čeřitý v bot. = *vlnkovitý* (Čl. Kv.), zploštěný po kraji mající řasy tupé, jako listy rdesta kadeřavého. Rst. 404., Čl. Kv. XVIII.

Čerkáč, e, m., lysimachia vulgaris, rostl. Let. Mt. S. VIII. 1. 33.

Čerkasy, vz S. N.

Čerkati, *čerknouti*, knul a kl, utí = *ščerkati, štěrkati, chřestěti, chrastiti, řinčeti*, rasseln. Slov. Čerknúť východňoslovenský výraz miesto: brnknúť si pohármi. Rr. Sb. — **čím kde**. Ostrôžkami po ulici čerkali. Dbš. Sl. pov. I. 514. Keď na mojích nohách čenčiare č-kali. Chlpk. Sp. 184. Ostrožkami nečerkaj. Sb. sl. spv. II. 1. 31. Šak jej budú zvoniť hlasnými zvonami a mne budú čerkať ostrými mečami. Sb. sl. sp. II. 1. 102.

Čerkes, a, m. = *darebák, lump*. U Přerova. Bkř. — *Čerkesové*. Vz Šf. Strž. I. 48.

Čerkovna, y, f. Č. Voršila. Žer. Záp. I. 18.

Čerkovský ze Zahrádky. Vz Blk. Kfsk. 1294.

Čermáček, vz Čermák.

Čermák. Vz Rebek zahradní, Brm. II. 2 141., Kram. Slov. 74. — **Č.**, os. jm. *Č. Jarosl.* Vz Slavín I. 80. *Č. Ant.*, nar. 1776. Vz Bačk. Pís. I. 265., Jg. H. l. 2. v. 543., Šb H. l. 2. v. 234. — *Č. Jan Ondř.* 1654. Vz Jg. H. l. 2. v. 543. — *Č. Bohusl.*, básník a úředník při univ. knihovně. O jiných Č. vz v S. N., Blk. Kfsk. 1294.

Čerma, y, f., něm. Tschirm, ves v Opavsku.

Čermakovice, dle Budějovice, Čermakowitz, ves u Mor. Krumlova.

Čermenky, pl., Tschirmkau, ves v *prus.* Slez. Šd.

Čermetice, ves zašlá. Blk. Kfsk. 950.

Čermice, **Čermiky** v Žatecku. Tf. Odp. 287., Blk. Kfsk. 1100.

Čermík, a, m., ves. Arch. V. 527.

Čermiky, *Čermníky*, dle Dolany, něm. Černik, ves u Čes. Brodu; něm. Čermich, ves u Kadaně. Tk. I. 409., Tf Odp. 266., Blk. Kfsk. 1294.

Čermná, é, f. *Č. Česká*, Böhmisch-Čerma, také Č. Tamchynova, ves u Náchoda. S. N. XI. 365. *Č. Veliká*, Gross-Čerma, ves u Kostelce nad Orl. *Č. Malá*, Klein-Čerma, ves u Náchoda a Kostelce nad Orl. S. N. XI. 356. Něm. Čermna, ves u Hostinného. Něm. Tschirm, ves u Staňkova. Něm. Leukersdorf, ves u Ústí nad Labem. Něm. Rothwasser, ves v Chrudimsku. Vz S. N. II. 498., X. 150., Blk. Kfsk. 1294., Sdl. Hr. II. 276.

Čermný = *červený*, roth. Č. moře. Vz Mkl. Etym. 33.

Čermucha, y, f. = *střemcha*. Vz Mkl. Etym. 33.

Čerň, die Schwärze. Vz Šfk. 41. Č. španělská, Rstp. 1400., ebenová, Prm. IV. 153., sandová na kůži, Prm. III. č. 15., kostěná (kosti žířené, spodium), Šp., lampová, Mj. 34., ultramarinová, Ktzr., anilinová, das Anilinschwarz, Šp., měděná. Bř. N. 167. — Kram. Slov. 74. Č. z kostí, platinová, rhodiová, rutheniová, železná. Vz Šfk. Poč. 137., 363., 368, 370., Schd. I. 305., KP. IV. 135., 274 Č. psací u Řím. a Řeků. Vz Višk. 229., 284.

Černá, vz Černý.

Černák, u, m., der Schwärzling (unbrauchbarer, schwarzer Kran); Morion (ein Edelstein). Šm., Loos.

Černakov, a, m., jm. potoku a mlýnu na Slov. Koll. II. 507., Černakovský potok. Koll. IV. 97.

Černání, n., das Schwarzwerden. Č. vína. Vz KP. V. 183., Šk.

Čerňanský Jan. 1709.; *Č. Sam.* 1759. Vz Jg. H. l 2. v. 543., Šb. Děj. ř. 2. v. 234., Jir. Ruk. I. 133.—134.

Černastosť, i, f., die Schwärzlichkeit. Slov. Ssk.

Černastý = *černavý*. Mor. a Slov. Brt., Hol. 193.

Černata, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Černati se. Hory se černajú, lúky zelenajú; Zdálo se mně, zdálo, že sa od hor mračí, a to se černajú šohajovi oči. Sš. P. 552., 415. — **kde**. Na ploše té se černal had. Kká. K sl. j. 29.

Černatosť, i, f. = *černastosť, náčernosť*. Us.

Černatý = *černastý, černavý*. Us.

Černava = *mrákava, tuča, tuče*. Hdk. C. 377, Sl. les. Také u Dobrušky. Vk. Hore dolinami č. sa valí; ni je to č., ale sú husáři. Koll. Zp. I. 363; Sl. ps. Šf. II. 119. Jde mrákava, čierňava sä valí. Hdž. Čít. 155 — **Č.**, myslivna u Mělníka.

Černavě, schwärzlich. Č. lesklý, kovový, modrý. Kk. Br. 21., 23., 26.

Černavka, y, f., die Brunette. Rk. — **Č.**, schwarze Knb. Rk. — **Č.**, samota u Ml. Boleslavě.

Černce = *Černice*, Černitz, ves u Zavlekoma.

Černčí, n., Tschimsch, ves u Medonos.

Černčice, dle Budějovice, Černčitz, ves u Nov. Města nad Metují. PL. Vz S. N. Tk. III. 35., 44., V. 237., Tk. Ž. 185., Blk. Kfsk. 1294, Sdl. Hr. II. 256.

Černčický z *Kácova*, panská rodina. Vz S. N. X. 151., Sdl. Hr. II. 276., IV. 369.

Černčín, a, m. = Černčice.

Černě obhalený. Lpř. Sl. I. 40. Příliš č. vidlš. Šml. I. 46.

Černec, rnce, m., v pravoslavné církvi = mnich· světský kněz *bělec*. S. N. — **Č.** = Černýš, obec.

Černěhnědý, schwarzbraun. Sm.

Černěkovice, pl., ves. Arch. V. 550.

Černěnka, y, f., nigrities, Nz. lk., pityriasis nigra. Odb. path. III. 115. Č. zlá, bösartige Melanose. Nz. lk.

Černěnkový, melanotisch. Nz. lk.

Černěšice, míst. jm. Tk. I. 41., IV. 295.

Černet, a, m. = *bělotice*, kachna čubatá, figula cristata, dle Reiberente. Pdy.

Černeť, i, f. *Č. na řepě*, helminthosporium rhizoctonon, der Rübentödter, ničí kořeny buráků, ba i listy; *č. na řepce*, pleospora napi, der Rapsverderber. Houba tato náleží k tvrdohoubám. V první době nákazy je pletivo šešulí kolem černých skvrn pěkně zelené, později tuto barvu mění, scvrká se a ze šešulí símě velmi snadno vypadává. Pta. *Č. na mrkvi*, sporidesmium exitiosum die Schwärze der Mohrrübe. Houba tato náleží k tvrdohoubám a bývá příčinou jmenované choroby. Pta — *Č.*, melanotisches Pigment. Nz. lk. Močení č-tí, melanuria. Nz. lk. Vrstva č-ti, čaloun černý, tapetum nigrum. Nz. lk — Č., die Schwarzente. Slov. Ssk.

Černětí, vz Černěti.

Černětice, dle Budějovice, Černětitz, ves u Volyně.

Černhauz, u, m. Č. Václ., nar. 1798. Vz Jg. H. l. 2 vyd. 543. Z Č-za Černous David, Fridr., Jan a j. Blk. Kfsk. 1294.

Černice, e, f. = *malina černá, malinník, ježinik*, rubus caesius, rostl. Rstp. 494. — *Č. = brusnice, borůvka, černá jahoda, čičeretka*, vaccinium, rostl. Vz Rstp. 984. — *Č. = černá višeň*. Rstp. 479. Na Mor. Šd., Brt, Šs. P. 508. — *Č = ostružina*. Něme. IV 417. U Zábřehu. Kčk. Vz Černičia. — *Č. = druh velikých kulatých švestek*. U Olom. Šd. — *Č. = fazole* drobná ploskatá černá do modra. Na Zlínsku. Brt. — Č., Černitz, vsi u Telče, u Mor. Krumlova, u Plzně, u Horažďovic, u Zavlekoma, u Mostu. PL., S. N., Tk. III. 175., Blk. Kfsk. 168., Sdl. Hr. III. 232., 236., IV. 123, 337.

Černiči = Černčice. Blk. Kfsk. 573.

Černičia, e, der Brombeerstrauch. Č. dává černice. Slov. Hdž. Čít. 196.

Černičky, pl., f., Černitz, zámek u Bechyně.

Černičký. Lašťověnko černička, přeleť polečko z nizučka. Šš. P. 197.

Černiéti z Kácova. Sdl. Hr. I. 100.

Černidelnice čili nádoba na barvy. Koll. St. 284, IV. 72., III. 240. — *Č = kalamář*. Držel v pravici psací nástroj, v levici černidelnici. Koll. St. 239. Kdo chce o pannách a pannách psáti, aby místo č ce do jitienky své péro zamočil. Koll. III. 240.

Černidlo, a, n. = *inkoust*. Slez. Tč., Brt. D. 201. — *Č. = černýš*, melampyrum, der Wachtelweizen. Slb. 307. — *Č = náměl, námel, námelič, námelečník, svatojanský chléb, svatojanské žito*, secale cornutum, das Mutterkorn. Sl. les. Č. = plevel v obilí, ze semene trousí se černý prach. Brt. — Č., Krbowitz, samota u Nové Huti za Berounem.

Černidlodrv, u, m., die Tintenwurzel. Šm.

Černidlový, Tinten-. Č. kámen. Šm.

Černík, a, m. = *černohlávek, strašák*, sylvia atricapilla, der Mönch, das Schwarzplättchen, pták. Pdy. — Č. = Černíky. Blk. Kfsk.

Černíkov, a, m., Černikau, ves u Nové Kdyně. Tam vydávají palety na báč. Vz Báč a Sbtk Krat. h 27. — Něm. Černikow, ves u Strakonic; něm. Uretschlag, ves u Krumlova. PL, Blk. Kfsk. 149, 1266., Sdl. Hr. III. 302.

Černíkovice, dle Budějovice, Černikowitz, vsi u Neveklova, u Rychnova a u Kralovic. PL., S. N., Tk. VI. 346., Blk. Kfsk. 1294., Sdl. Hr. I. 181.—182., II. 276.

Černíkovská. Žer. Záp. II. 182.

Černíky, dle Dolany, také Čermíky, něm. Černik, ves u Čes. Brodu. PL. Vz Blk. Kfsk. 267.

Černilid, u, m. = *luza*, der Pöbel. Šf. Rozpr. 92, Hdž. Čít XIII., Mz. Mkl. To je řeč luzy a č-du. Phld. I. 1. 6.

Černilo, a, n. = *černidlo*, Schuhwichse. Slov. Črievice tri čiernilom. Hdž. Šlb. 36.

Černilov, a, m., Černilow, Schlackendorf, ves u Smiřic; *Č. Horní a Dolní*, Ober-, Unter-Černilow, vsi u Smiřic. PL, Tk. III. 66., 67., V. 145., VI. 182., 183, Blk. Kfsk. 707., Sdl. Hr. II. 226., 227.

Černín, a, m., os. jm. Hrabata *Černínové z Chudenic*. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1295., Sdl. Hr. I. 242., II. 276., III. 259, 271., IV. 369. Č z Chud. Heřman Vz Tf. H 1. 3. vyd. 71., Jg. H. l. 2. v. 543., Sbn. 938., Šb. Děj. ř. 2. v. 234., Jir. Rnk. I. 134. Č. Bartoš, Jan a Mart. z Vysoké, Č. z Mlazovic. Vz Tk. Ž. 220. *Černínové z Černína*. Sdl. Hr. I. 152., 222., II. 276. — Č., vsi u Znojma, u Jičína a u Berouna, PL. Tk. I. 361., IV. 724., Blk Kfsk. 67., 940 (jič.).

Černina, y, f., melanotischer Fleck, Nz. lk., das schwarze Pigment. Vz Černeť. Rst. 44., 404. Č, melasma, drnh pih. Nz. lk., Šel. Cf. Slov. zdrav. 50. — Č., Ferkel in schwarzer Sauce, Melanche. Šm. — *Č. = beraní rožky, vranec, samorostlík*, actaea, Christophskraut. Slb. 660., Mllr. 8 — *Č. = černá, snědá mouka*. Slez. Laš. Brt. D. 204. Má všelijaké č-ny pro brávky. Šd.

Černinký, vz Černý.

Černinov, a, m. (Čermná, Tamebynová), hrad. Blk. Kfsk. 530., Sdl. Hr. IV. 317.

Černinova Anna atd. Vz Blk. Kfsk. 1295.

Černiny, dle Dolany, Černin, ves u Kutné Hory. Blk. Kfsk. 1295.

Černistý = *náčerný*. Č. ovce. Val. Brt. D.

Černiti kde. V růžovém, ale ostnitém a šípkovém kři se holé tělo stoje černí. Koll. I. 349. — **čím**. Jímž svú duši velmi črnú (špinú). Hr. rk. 267. — **se od čeho**. Ať se nečrní od smilstvie nectné poškvrny (čistota). Smil v. 1641.

Černivo, a, n. = *inkoust*, die Tinte. Slov. Ssk. — Č., Černiw, ves u Libochovic.

Černivsko, a, n., Černisko, ves u Březnice.

Černka, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 188.

Černkov, a, m., Čenkau = *Čenkov*, ves u Jince v Hořovicku. Tk. III. 86., Sdl. Hr. III. 194.

Černkovec, vce, m. Sdl. Hr. IV. 237.

Černo. Ta uninská rola č. pooraná. Šš. P. 165. Bylo jich tam až č. (až modro, až bílo = mnoho). Brt.

Černoaksamitový kabátek. Koll. III. 116.

Černobarevný, schwarzgefärbt. Us. Tč.

Černobél, n, m. = *černobýl*. Pásla husičky pode mlénem, umévala se č-lem. Šš. P. 757.

Černobělastý, schwarzweiss. Šm., Loos.

Černobílý, schwarzweiss. Us. Tč.

Černoblankytný, schwarzblau. Šm.

Černobledý, blassschwarz. Loos.

Černobog (Čorny bog), a, m. = *vysoký kopec* v Horní Lužici, někdy obětiště pohanských Slovanů. Osk. Schuster. Vz S. N. II. 511.

Černoboh, a, m., vlastně zimní polovice zodiaku, kruhu nebeského. Vz S. N.

Černobradáč, e, m. = *kdo má černou bradu*, der Schwarzbart. Tč.

Černobrádek, dks, m. = *černobradáč*. Šm.

Černobradý, schwarzbärtig. Rk.

Černobrunatný, schwarzbraun. Sles. Tč.

Černobrvek, vka, m., der Brünette. Slov. Ssk.

Černobrvka, y, f., vz Černobrvý. Vlč. v Osv. 1884. 532.

Černobýl, u, m. Vz Býl. Cf. S. N., Mkl. Etym. 34., Bž. 238. **Č.** *pelun černobýl*, artemisia vulgaris. Vz Črnobýl, Slov. zdrav. 50., Mllr. 17., Rstp. 907., Čl. Kv. 193., Kk. 165., Shtk. Rostl. 288.—289., FB. 43., Slb. 423., Sv. ruk. 313., Byl. 15. stol., Bartol. Göm. Také na Val. Vck. Něm. také Wermuth. Bez č-lu nedaří se žádné čáry. Mus. — **Č.**, a, m. Č. Mikuláš, † 1556., pražský primator. Vz S. N., Tf. Odp. 321., 341., Sbn. 947., Sb. Děj. ř. 2. v. 234., Jir. Ruk. I. 138.

Černobýlový, Beifuss-. Bern.

Černoe, e, f. Č. Malá a Veliká, Klein-, Gross-Černita, vsi u Podhořan. Arch. II. 193., Blk. Kfsk. 1295.

Černoeci = *černooci*, vz Černooký. Č. pacholci sedí na peci. Šš. P. 773.

Černoeký, ého, m., os. jm. Vck.

Černočelý, schwarzstirnig.

Černočerný = *čistě černý* bez jiné barvy přimíchané, sammetschwarz. Rst. 404.

Černoďasee, sce, m., der Russkobalt, schwarze Kobalt. Šm.

Černoděsný. Č. mračno. Šmb. S. I. 298.

Černodol, u, m., dvůr a ovčín u Loun; Schwarzthal, ves u Benešova.

Černodrv, u, m., diospyrus, die Dattelpflaume, der Lotosbaum. Šm.

Černodub, u, m., něm. Černoduben, ves u Budějovic. Sdl. Hr. III. 302.

Černofous, *černofousek*, vz Černovous.

Černofusý = *černovousý*. Šš. P. 464.

Černohlav = *sesel feniklovitý*, seseli hippomarathum. Va Rstp. 729., Slb. 601.

Černohlávek = *pták*. Č. = *pěnice černá*, motacilla atricapilla, sylvia, curruca, der Grassperling, Klosterwenzel, das Schwarzblattel. Sl. les., Schd. II. 442., Kram. Slov 74. — **Č.** = *brouk*, demetrias, der Scheunenlaufkäfer. Č. obecný, d. atricapillus. Kk. Br 28. — **Č.** = prunella, Braunelle, *hlavěnka, hlavuška*, rostl. Slb. 333., Čl. Kv. 262., FB 63., S. N., Mllr. 82.

Černohlavka, y, f. = *černohlávek*, *sýkora*, parus palustris, die Schwarzmeise, das Schwarzköpfchen. Mor. a slez. Tč., Brt.

Černohledec, dce, m., der Schwarzseher. Dch.

Černohledič, e, m. = *černohledec*. Dch.

Černohnědka, y, f. = *černohnědouš*. *černohnědý kůň*, der Schwarzbraun. Čsk.

Černohnědouš, e, m = *černohnědka*.

Černohnědý, schwarzbraun. Čak., Stn. I. 14. Č. kůň.

Černohorec, rce, m., der Montenegriner Šm.

Černohorka, y, f., žena z Černé Hory Vz Žena. (807. a).

Černohorský = z Černé Hory. Č. vojin. vévoda. Us. — **Č.** = os. jm. 1654. Mus. — *Č. Frant.*, † 1742. Vz S. N. X. 151., Tk IV. 724., VI. 346., VII. 410., Jir. Rnk. I. 139 — *Č. Šim.*, Václ. Blk. Kfsk. 1295.

Černohouska, y, f., samota u Troje u Prahy.

Černohouz, a, m. Č. Frt, kněz a spisov., nar. 1810. Vz S. N, Jg. H. l. 2. v. 543.

Černohřbetník, a, m., melanotus, brouk. Č. kaštanonohý, m. castanipes, červenonohý, m. rufipes, černý, m. niger, hnědonohý, m. brunnipes. Kk. Br. 205., 206.

Černohřbetý. Č. kachna, anas melanotos, der Schwarzrücken. Sl. les.

Černohřivý, schwarzmähnig. Kůň č. Koll. Zp. I. 162.

Černohronský, při Černém Hronu (řece) ležící. Č. pralesy. Pokr. Pot. II. 180.

Černohrotý nástroj. Msn. Or. 45.

Černohubý, schwarzmäulig. Šm.

Černoch, a, m., der Schwarze, Neger, Mohr. — **Č.**, osob. jm. na Mor. — *Č. Jos.*, čes. žurnalista. Vz S. N. X. 151. — *Č. Jiří*, knihtiskař, 1665. Jir. Rnk. I. 139.

Černochov, a, m., Černochow, ves u Peruce. Tk. V. 225., Blk. Kfsk. 91.

Černochovský. Č. jablko. Brt.

Černochudý. Znám draka s tváří č-dou. Koll. I. 137.

Černochvost, a, m., melanurus, Brandbrassen. Šm.

Černojoký = *černooký*. Mor.

Černokadeřavý, schwarzgelockt. Bendl I. 45.

Černokalý, schwarztrüb. Č. mračno. Hdk.

Černoklen, u, m. = *černý klen, babka, babyka, javor babyka*, acer campeatre, eine Ahornart. Rstp. 216., Mllr. 7., Mkl. Etym. 20.

Černoklunný. Č. náva, κυανόπρωρος, odravopřidá. Lšk.

Černokmin, n, m., melanthium, Schwarzkümmel, m. Šm.

Černokněžník. V MV. nepravá glossa. a. Děti, la, la děti! černokněžník letí obnivom oblaku, sediaci na drakn: beda tomu iesu, kde ho kridla nesú. Koll. Zp. 13. Č-ci mrtvé z hrobů, z kostnic vyvolávají a na tajné věci se jich doptávají. Čas. 1864. 29. Vz S. N., Kram. Slov. 74.

Černokněžský = *čarodějnický*, schwarzkünstlerisch, zauberisch. Č. šaty, kouzla. iez. Tč.

Černokniha, y, f., das Zauberbuch. Šm.

Černokniżnice, e, f. = *černokněžnice*. Šm.

Černokořen, vz Čemeřice.

Černokožišník, a, m. Tk. II. 372.

Černokrevnosť, i, f., die Melanaemie. Nz. lk

Černokrevný, schwarzblütig, melancholisch. Loos.

Černokřidlý, schwarzgeflügelt. Šm.

Černokrký, schwarzhalsig. Č. roháč, podiceps nigricollis, der Lappentaucher. Sl. les.

Černokrovečník, a, m., melandrya, brouk. Č. střevícovitý, m. caraboides. Kk. Br. 258., 259. Vz Černokrovečný.

Černokrovečný. Č. brouci, melanosomata. Nz. Vz Černokrovečník.

Černokrvosť, i, f., die Schwarzblütigkeit. Šm.

Černokrvý, schwarzblütig. Sm.

Černokštičák, a, m., μελαγχαίτης. Lpř.

Černokvět, u, m. = *čarovník obecný*, circaea lutetiana. Čl. Kv. 334., FB. 90., Vck.

Černokvít, u, m. = *černokvět*. Na Ostrav. Tč.

Černolesí, n., der Schwarzwald. Rk.

Černoleska, y, f., samota u Volyně.

Černolesklý, schwarzglänzend, schwarzhell. Rk.

Černolice, dle Budějovice, Černolitz, ves u Dobřichovic. PL.

Černolistý, schwarzblätterig. Lpř.

Černoměď, i, f., das Roh-, Schwarzkupfer. Šm., Loos.

Černomědek, dku, m., die Kupferschwärze. Šfk. 323.

Černomědkový, Schwarzkupfer-. Šm.

Černomice, míst. jm. Tk. I. 47., II. 428., 472.

Černomodravý, schwarzbläulich. Šm.

Černomodrý, schwarzblau. Kk. Br., 44., 22., Tč.

Černomořec, řce, m., der Küstenbewohner des schwarzen Meeres. Šm.

Černomoří, n. = *krajiny při Černém Moři*. J. Lpř.

Černomořský, zum schwazen Meere gehörig. Č. kozáci. Šm.

Černomostský Václ. Jir. Rnk. I. 139. Vz Dohřenský Jak.

Černomračník, a, m. = Zeus, der Wolkensammler. Nej.

Černomračno, a, n., schwarzes Gewölk. Šm.

Černomraký. Č. zásiona. Koll. I. 379.

Černoň, ě, m. = *černý kůň*, der Rapp. Koll. I. 109.

Černonachový, schwarzroth. Č. květy hlaváče černorudého. Rst. 404.

Černonice, zašlá ves v Pražsku.

Černonoh, a, m., melampus, der Rothkussel. Šm.

Černonohý, schwarzfüssig. Č. antilops. Holub.

Černook, a, m., der Schwarzäugige. Šm., Loos.

Černooký (*černojoký, černoočký*. Mor.). Č. po celém těle (žertem) = *snědé pleti*. U Kr. Hrad. Kšť. U Ronova. Rgl. Černojoký synek před našim oknem stál; A ty modrooká čekej do roka, a ty černooká hledej si člověka; Chodívali za mnó černoocí chlapci, Pojedn si pro děvečku černooků; Černovocí pachobci; Červený tulipán není trvanlivý, černojoký šohaj není upravedlivý. Sš. P. 225, 232., 290., 425., 773., 782.

Černopásek, ska, m., triphaena. Brm. IV. 440. Vz násl.

Černopáska, y, f., triphaena, motýl. Č. šťovíková, t. pronuba, skvrnitá, t. subsequa, zemáková, t. fimbria, šedá, t. linogrisea, jetelová, t. orbona. Kk. Mot. 179.—181., Brm. IV. 439.

Černopasý, schwarzgegürtet. Č. holub. Brt.

Černopeřý, schwarzgefiedert. Č. poutnice. Němc. V. 116.

Černoplhovatý, schwarzgefleckt. Č. kůň. Db.

Černoplášťník, a, m., motýl = *babočka smyková*, vanessa antiopa. Vz Babočka, S. N. V. 509., Schd. II. 514.

Černoposed, u, m. = *posed, usech, zdplotník*, bryonia dioica. Vz Rstp. 622.

Černoproužka, y, f., brephos, motyl. Č. břehová, b. parthenias, jívová, b. notha, topolová, b. puella. Kk. Br. 246.

Černopstravý, *černopstrý*, schwarzbunt. Šm.

Černořizec, zce, m. = *mnich*. Šf.

Černoronehý kněz. Čch. Mch. 100.

Černorudek, dku, m. = stefanit. NA. V. 485

Černorudý, schwarzroth. Č příšera, Sš. Bs. 201., krev. Msn. Or. 156.

Černoruký, schwarzhändig. Šm.

Černosemenník, a, m., die Brustwurzel. Rk. Vz Černosimník.

Černosemenný, schwarzsamig. Šm.

Černosimník, u, m., smyrnium, die Brustwurzel. Šm. Vz Černosemenník.

Černosiný, schwarzblau. Šm.

Černosivý, schwarzgrau. Šm.

Černoskalý, schwarzfelsig. Šm.

Černoskvrnka, y, f., heliothis, motýl. Č. štětková, b. dipsacea, černohýlová, h. scutosa, draslavcová, h. cardui, ostrožková, h. delphinii, jeblicová, h. ononis, svlačcová, h. luctuosa, slezová, h. solaris. Kk. Mot. 238.—240.

Černosmutný, traurig, schwarz. Šm.

Černosnědosť, i, f., schwarzbraune Farbe Šm.

Černosnědý, schwarzbraun. Šm.

Černosrstý, schwarzhaarig. Č. kozy. Koll. I. 321.

Černostraký, schwarzscheckig. Č. kráva. Vck.

Černosvětlosť, i, f., die Hellschwärze. Šm.

Černosvětlý, hellschwarz. Šm.

Černošatý, schwarzgekleidet. Č. noc, Lum., hrob, Koll. I. 212., den. Ib. I. 198

Černošedý, schwarzgrau. Osv. I. 637., Stn. I. 15?

Černošerosť, i, f., das Schwarzgrau. Šm.

Černošerý, schwarzgrau. Šm.

Černošice, dle Budějovice. Č. Horní, Dolní, Ober-, Unter-Černošitz, vsi u Radotína. V Č-cích vyseděla baba housata. Vz Sbtk. Krat. b. 27. — Tk. I. 37.

Černošín, a, m., městečko u Stříbra.

Černošský, Neger-, Mohren-. Č. otázka, stát San Domingo. Vz S. N. XI. 182.

Černota, y, f. = *černosť*.

Černotělý, schwarzleibig. Dch.

Černotice, dle Budějovice, Černotitz, ves u Borotína. Tk. I. 89., Sdl. Hr. IV. 369.

Černotín, a, m., vsi u Hranice na Mor. a u Stoda. PL.

Černoť, i, f. = *černěl*, die Tinte. Slov. Ssk

Černotný, schwärzlich, schwarz. Šm.

Černotok, u, m., melanorhoea. Č. užitečný, m. usitata. Vz Rstp. 323.

Černotoký, schwarzfliessend. Lpř. Sl. I. 532.

Černoučký, vz Černý.

Černouhlí, n. Vz Schd. I. 421. Č. smolovité, uhlí smolné, smolák, die Pechkohle. Sl. les.

Černouměleс, lce, m., der Schwarzkünstler. Šm.

Černounký, vz Černý.

Černous, vz Černhausen.

Černoústec, stce, m., melastoma, der Beerenbaum. Šm.

Černoústka, y, f. = *černoústec*. Rk.

Černoústnice, e, f. = *černoústec*. Rk.

Černoústník, u, m. = bobule oduli, melastoma, der Schwarzmund. Vz Rstp. 570.

Černouše, vz Černucha.

Černoušek, ška, m., ves u Roudnice. Tk. III. 34.

Černouška, vz Černucha.

Černov, a, m., ves u Batelova. Tk. IV. 724., Blk. Kfsk. 850.

Černovať = *černiti*. Slov. Ssk.

Černoves, vsi, f., Černowes, ves u Nepomuk. Blk. Kfsk. 654.

Černoves, vsi, f., Černowes, ves u Roudnice.

Černovice, mě. v Táborsku, vsi u Zlaté Studně a u Brna. PL. Vz S. N., Tk. I. 82., Tk. Z. 5., 61., Blk. Kfsk. 1295., Sdl. Hr. I. 83., III. 302., IV. 369. — *Č. v Bukovině* vlastně Černovce, pol. Czerniowce, malorus. Černivci, rumun. Cernauc. Vz S. N.

Černovice, dle Budějovice, Scherlowitz, ves u Plzně.

Černovicen-us, a, m. (Černovicius) Pavel. 1608. Vz Jg. H. l. 2. v. 543.

Černovický, ého, m., os. jm. Vz Mus. 1880. 38., S. N.

Černovičky, pl., f., ves u Středokluk.

Černovidec, dce, m., der Schwarzseher. Rk.

Černovlasák, a, m., *μελαγχαίτης*. Lpř. Vz násl.

Černovlásek, ska, m., der Schwarzhaarige, Melantrich. Dch., Osv. V. 637. Vz Černovlasák.

Černovlný, schwarzwollig. Šm.

Černovnať, i, f. Č. obecná, lapsana communis. Let. Mt. S. VIII. I. 26.

Černovodý, schwarzwässerig. Lpř. Sl. I. 532.

Černovousý, schwarzbärtig. Us. Pdl.

Černovýr, a, m., Černowier, ves u Olomouce; v Chrudimsku. Blk. Kfsk. 196., Sdl. Hr. I. 276.

Černozelený = tmavozelený do červena, schwarzgrün. Rst. 404

Černozrný, schwarzkörnig. Šm.

Černožice, dle Budějovice, Černoschitz, ves u Smiřic. Blk. Kfsk. 707., Sdl. Hr. II. 276.

Černožlučnosť, i, f., die Atrabilität. Šm.

Černožlučný, schwarzgallig. Šm.

Černožluťák, a, m, ein Schwarzgelber (ein österreichisch Gesinnter). Rk.

Černuc, e, f., Černutz, ves u Velvar. Tk I. 604., III. 126., V. 193.

Černučký, schwärzlich. Slov. Loos.

Černuch, gt. -ocha, m. = černá osoba. Ostrav. Tč.

Černucha, rostl. Č., nigella, die Nigelle Č. obalená, n. damascena, domácí, n. sativa Vz Rstp. 18., Slb. 673., Čl. Kv. 280., FB 70., Schd. II. 295., Sbtk. Rostl. 189., Kk. 207., Mllr. 71., Rosc. 141

Černula, y, f. = *kráva černá ; ovce černá* Na Slov. a Mor. Brt. D., Škd., Sl. let. VI. 345., Klš., Kld.

Černule, e, f., členovec dvonkřídlý. Č. páskovaná, anthrax sinuata, dlouhososka. Vz Frč. 158.

Černuš, e, m., psí jm. Dbš. Sl. pov. IV. 23.

Černuša, e, f. = *černula*. Ssk.

Černušenký, lieblich schwarz. Č. oči. Slez. Tč.

Černuška, y, f., die Brünette. Mor. Šd., Škd. — Č. = *černá ovce*. Vz Černula. Slov. Dbš. Obyč. 51.

Černůtky, pl., f. Č. Horní a Dolní, Ober-, Unter-Černntek, vsi u Král. Hradce. PL., Blk. Kfsk. 925.

Černý. Vz Mkl. Etym. 34. Č. uhlí (kamenné), Steinkohle, smůla, schwarzes Pech, měď (surová. Schwarzkupfer), Sl. les., ruda měděná, Bř. N. 200., slapy, Seebach-Schwellen, Čechy l. 31., vlna, chlupy telecí, Šp., zem (úrodná), ležák (druh piva), Dch., arsenik, NA. IV. 168., krev, Ves. l. 4., mědirytina, KP. I. 384., koření, Sal. 238., plémě (aethiopské), Stč. Zem. 811., pavouk, Odb. path. III. 909., hodina (čas po práci, večerní doba, než se rozsvítí. Chodil k nám na černou hodinu. U Počát. Jdr. Chodil na č. hodinu do hostince. Ehr.), Mtš., datel (picus martius, der Füsilier), netopýr (vespertilio barbastrellus, die Mopsfledermaus), nesyt (pelecanus carbo, die Scharbe), výrostek, mladé prase (sus scropha pullus, der Frischen), Sl. les., maso (uzené) v jihových. Mor., Brt., zvěřina (divoká vepřovina, Schweinwildpret), Sl. les., choroba (zánět střev, nemoc ovčí), Val. Brt., č. oblak (amaurosis, oční neduh), vz Slov. zdrav. 50., černý, ušipaný dobytek (= vepřový), Mor. Brt., peníz, NB. Tč. 224., nevděk (dle Pk. lépe: pekelný), Hrts, zoufalství. Osv. 1871. 94. Č. prkno = tabule v universitních budovách pověšená, kde jsou oznámení týkající se studentův a věcí universitních. S. N. Č. polévka řec. Vz Vlšk. 197. Č. jako aksamit, Stn. I. 16., jako inkoust, Sá., jako hlaveň, jako zem (špinavý), jako kominář (ušmiraný). Brt. Č. barva znamená smrt a největší smutek. Sh. uč. Vz Sbtk. Rostl. 46, Barva. A dyž přišli do č. lesa, Maruška se vohlíží; Černé oči černé, ne každému věrné a ty nejčernější sú nejfalešnější; Má panenko, černé oči máš, černé oči jak truka. Sš. P. 141, 219., 611. Čierné oči, čierné ako ta trnnočka, vcť sa mi vrezaly do mojho srdečka. Koll. Zp. I. 72. Odešel za černé lesy = je v kriminále, sedí uvězněn. Na Roudnicku z doby, kdy patřívala Roudnice ještě ku krajskému soudu rakovnickému. Černými lesy pak slují známé lesy kolem Panenské Týnice. Prk. Černý pán, č. kat = čert. Bdl. Ať to černý vezme (čert)! Ba černého (eufem. m. čerta). Zlínsko. Brt. Dal mi černého psa (nic). Bdl. Haby černý chodil (kletba u Domažlic). Jrsk., Němc. Č. peníze. Vz Tk. VI. 342. Pln jsem černých hříchů. Vrch. Chovej bílý grošík pro černý den; Na černém poli pšenice se rodí. Prov. Bž. — od čeho. Črny jsú tváři jich ot dymu. BO — Č. *v bot*. Č. šícha, empetrum nigrum, der Krähenbeerstrauch, die Rauschbeere; smrk, abies nigra, die Schwarzfichte; sosna, pinus nigricans, die Schwarzföhre, -kiefer; topol (voskovec), populus nigra, die Schwazpappel; zimolez, lonicera nigra, der schwarze, schwarzbeerige Heckenkirschenstrauch; oves (horský), Gebirgshafer, m.; lyska, fulica atra, die Flore; lilek (psí víno), solanum nigrum, das Schlafkraut. Sl. les. Č. koření, helleborus niger, vz Čemeřice černá, Odb. path. III. 698.; klen, vz Slb. 645., Mllr. 7., jetelina, Slb. 525., kořen = čemeřice zelená, helleborus viridis, Slb., 672., FB. 70., Mllr. 103.; kmín = černucha setá, nigella sativa, der Schwarzkümmel, Čl. Kv. 280., FB. 70., Slb. 373., Mllr. 71.; jahoda = borůvka, die Heidelbeere, Čl. Kv. 271., FB. 67., Mllr. 21., 109., rybíz, Mllr. 89.; oliva, FB. 34.; bez. Němc. IV. 415. — *Černá*, potok v pohoří karpatském na Mor. Škd. — *Č. Voda*, Schwarzwasser, Wölfel, potok u Velikého Sněžníku, přítok kladské Nisy. Krč. — *Č. či Orličný Vrch*, Schwarzberg v hraničném koutě mezi Čechy a Moravou. Krč. — *Č. Skála*. Čechy I. 58. — *Č. Hora*, Schwarzberg, mezi Sněžníkem a Kladskem, v bystřických horách. Krč. Č. Hora v Šumavě. Čechy I. 95. — *Č. Hora*, země. Vz Črnagora, S. N. X 150.—151. — *Č. Pole* u Lověšic. Pk. — *Č. Jezero* v Šumavě. Čechy I. 28. — *Č. J.*, ves zaniklá. Sdl. Hr. II. 34. — *Č. Potok*, přítok Berounky. Kv. 1885. 645. — *Černá*, ves u Lomnice v Jičínsku, u Bohdanče; Č. za Bory u Pardubic; Dittersdorf, ves u Lihavy na Mor.; něm. Černa, ves u Jihlavy, vz Sdl. Hr. I. 253., IV. 369. — *Č. Hora*, vsi u Bělé a u Králova Dvora, městečko u Blanska. Vz S. N. — *Č. Huť*, Cernheit, ves u Manetína. — *Č. Voda*, Schwarzwasser, ves u Rychnova. Vz Blk. Kfsk. 683. — *Černé Krávy*, Schwarzkuhhof, dvůr u Klatov. — *Č. Louže*, Schwarzpfütze, ves u Jablonného. — *Černý*, samoty u Tábora a u Sedlčan; mlýn u Nepomuk; několik domků u Vsetína; Schwarzbach, ves u Litovle. — *Č. Důl*, Schwarzthal, mlýn u Jesenic. — *Č. Mlýn*, Schwarzmühle, u Pacova. — *Č. Potok*, Schwarzbach, ves v Krumlovsku. — *Č. Vírek*, Schwarzvír, samota u Čimelic. — *Č. Vůl*, Schwarzochs, ves u Středokluk. — U *Černého Orla*, dům králův. Tk. IV. 67. — *Černý bog*, vz Černobog. — *Č. Les*, pohoří v již. Německu, der Schwarzwald; vrch Krušného pohoří v Čech.; vých. část haličských Tater (Karpat). Vz S. N. — *Č. Háj*, Tk. III. 54. — *Č. Výr*, Černowier, ves u Ústí n. Orl. PL. — Č., ého, m., os. jm. NB. Tč. 21. — *Č. Jan*, nar. 1839., spisov. a sekretář Českého musea. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 146., 168., S. N. X. 151. — *Č. Jan*, 1480., lékař. Vz Tf. H. l. 3. v. 79., Jg. H. l. 2. v. 514., Sbn. 800., Šb. Děj. ř. 2. v. 234., Jir. Ruk. I. 140. — *Č. Jan*, † 1565. Vz Tf. H. l. 3. v. 47. — *Č. Jos.* 1785.—1834. Tf. H. l. 3. v. 187., Jg. H. l. 2. 2. 544., Šb. Děj. ř. 234. — *Č. Tomáš*, nar. 1840. v Nymburce, advokat a bývalý praž. primator. Vz S. N. X. 152., Tf., H. l. 3. v. 183. — *Č. z Vinoře* Vz ib., Sb. H. l. 2. v. 234., Jir. Ruk. I. 140. Záviše Č. z Garbova. Vz Tk. IV. 746. O mnohých

jiných Č. vz S. N., Tk. V. 237., Tf. Odp. 354., Jg. H. l. 2. v. 544., Jir. Ruk. I. 140.-146., Blk. Kfsk. 1120., 1257., Sdl. Hr. III. 136, 216.

Černýš, melampyrum. Č. rolní, m. arvense, vousatý, m. barbatum, hájní, m. nemorosum. Vz Rstp. 1156., Slh. 307., Schd II. 291., Hdk. C. 377., Odb. path. III. 798., FB. 59., Kk. 189, Čl. Kv. 246., Sbtk. Rstl. 20, 317.—318., Sl. les., Rosc. 135. — Č., něm. Černejsch, ves u Vlašimě; Čiruitz, ves u Klášterce v Kadaňsku. Blk. Kfsk. 104.

Černýšovice, dle Budějovice, Černeschowitz, ves u Bechyně. PL.

Čeřov, a, m., samota a vrch u Jičína.

Čeřovka, y, l., vrch u Jičína.

Čeřovský Pavel. Blk. Kfsk. 1029. Č. z Rohus. Sdl. Hr. IV. 247.

Čerp = *čerpák*, *čerpadlo*, *nalévadlo*, der Schöpfeimer. Vz Mkl. Etym. 34. Víno z nádob větších do čiší a koflíků se čerpem či čerpákem nabíralo. Sš. Cf. Bž. 179., KP. V. 176. Vz Čerpadlo.

Čerpací stroj, stanice, Pumpstation, hadice, der Saugschlauch, Dch., sosáček, der Schöpfrüssel. Sl. les.

Čerpač, vz Čerpadlo. — Č., der Forscher. Ssk.

Čerpaček, čku, m., der Schöpflöffel. Dch. Vz Čerpadlo. Dch., Pokr. Pot. II. 66. Vz Čerpák.

Čerpačka, y, f., vz Čerpadlo. Prm., Vlšk. 141. — Č., die Schöplerin. Šm.

Čerpadelko, a, n., vz Čerpadlo.

Čerpadelní, Schöpf-. Potřebná hnací voda pro čerpadelní stroj. Pokr. Pot. II. 191.

Čerpadliště, ě, n., der Schöpfbehälter. Šm. Vz Čerpadlo.

Čerpadlo, anthia, curba. V MV. nepravá glossa. Pa. Ad 1. Č. dvojnásobně účinkující či dvojčinné, doppeltwirkende Pumpe, Sl. les., dvojité, Zwillingspumpe, odstředivé, Centrifugalpumpe, Dch., dmychadlové, Blasebalgspumpe, vzduchové. vodní, Zpr. arch. VII. 61., 54., na dehet, Theerpumpe, Krost, na zdviž, na tlak, Saugpumpe, Ck., na pivo, na víno, křídlové, nádvorní, zahradní, na hnojívku, s pohyblivou váhou, s jedním nebo s dvěma přemitacími koly, nádražní, parní, kalifornské do hlubokých studen, do dolů, napájecí, záložné, zavrtávací, s dvojatými zámyčkami, Wh., na mladinku, na kyseliny, na očistky v cukrovarech, k zhuštování vzduchu, řetězové, šachtovní, zkoušecí kotlové, ruční, Douglasovo, parozdvižné, Wilsonovo; stojany k č-dlům; úplné zařízení a postavení č-del, Wld., ssací, Pdl., č. s kolem, rotační s písty, Smeksi, na hnis, žaludkové Bürovovo, Weissovo (cf. Slov. zdrav. 50, Čs. lk. IX. 26., 286.). Us. Vz Pumpa. — Č. = *místo, kde se čerpá*. S. N., Tk. II. 239. Cf. Čerpadliště.

Čerpadlový = *k čerpadlu patřící*, Pumpen-. Č. plat. Wld.

Čerpák. Nz. — Č. = *mosůrek*, dřevěná nádoba holbová z mosoru t. j. z hladru bukového vysoustruhovaná. Val. Brt. Č. = dřevěná nádoba k nabírání vody, mléka, žinčice, v míře as dvou velikých žejdlíků. Němc. III. 272., 236., VII. 176., 236., Brt., Hdk. Č. 145., 377., Tč. Sám bača nežádal za pěkný, vyřezávaný č. více než 10 kr. Pokr.

Čerpání, n., das Schöpfen, Pumpen. Vz Čerpati.

Čerpaný; *-án*, *a*, o, geschöpft. Poznání Boha, čerpané ze zjevení. MH. 5.

Čerpárna, y, f. = *stanice s čerpadly*. Zpr. arch. VIII. 98.

Čerpati. Vz Mkl. Etym. 34. — **co odkud.** Církev čerpá učení své z pramenů dvou, z písma sv. a z tradice. MH. 2. Posilu z něčeho č., Us. Pdl., povznešení, posvěcení. Vlč. — **kam čím.** Č. **do něčeho** vzduch měchem. Ves. I. 5.

Čerpátko, a, n. = *malé čerpadlo*. Ssk.

Čerpkati = *čerpati*. Ssk.

Čerpsti = *črieti*, haurire. Jg.

Čerstvák, u, m., frisches Blut. Šp.

Čerstvě hnojená země. Us. Dům č. obílený. Vlč. Ovoce č. utržené, č. namazaný. Lpř.

Čerstvie, u. = *čerstvost*. Slov. Ssk.

Čerstvina, y, f., frisches Fleisch. Slov. Ssk.

Čerstvoměr, u, m., die Perkussionsmaschine. Šm.

Čerstvomletý, frischgemahlen. Č. kůra dubová. Šp.

Čerstvonohý, schnellfüssig. Lpř. Sl. I. 95.

Čerstvorostlý, schnellwüchsig. Č. strom Sl. les.

Čerstvost malby, starých maleb. Lpř. Děj. I. 30. Koefficient č-sti, der Geschwindigkeitskoefficient; Č-sti ubývá, přibývá Sl. les.

Čerstvota, y, f., vz Čerstvost. Hlč.

Čerstvučký, hübsch frisch. Mor. Brt. D.

Čerstvý = *jadrný* atd. Vz Mkl. Etym. 34. Č. rty. Šml. Čerství přišli. Ž. witt. Deut. 17. — Č. = *živý* atd. Č. polka. Us. Č. jako hádě, cigan o hromnicích. Brt. — **k čemu**. Jsa kypr a čerstv ke všemu. Št. N. 130. — Č. = *nový* atd. Č. mýť, Sl. les., brob. Us. — Č = *ostrý*, *trpký*. A on víno koštoval, i nelíbilo se mu, že bylo č. NB. Tč. 20.

Čerška, y, f. = *čárka*. S odkazováním všech skratkův a čeršek do palaeologie ... Šf. II. 196.

Čert od koř. *kr*, creare, jenž znamená = dělati, tvořiti. Č. tedy jest = tvořitel, působitel, ale působení jeho jest zlé a záhubné. Smh. S. I. 298. a S. N. Črt. Vz List. filolog. VII. 111.—112., Mkl. Etym. 35. Na Zlínsku čért. Brt. Crt. Hr. rk. ruk. 456., Dal. 185., Žk. 193., Št. Ku. š. 11., ZN. Peníze sú v čérty. Mor. Brt. Vz o č. v S. N., Kram. Slov. 74. Topí čertem (zamýšlí něco zlého). Brt. D. 204. Je tam, jakoby č. vyletěl. Cf. Vystrkov, Vyhnanov. U Rychn. a j. Je tam, jako když se č. žení (chumelenice). Roz-

uměli jsme čerta (ničemu). Vk. Je, jako když čerta o spasení prosí (lítý); Je toho, co by č. za zlé neměl = málo; Snědl by čerta s odřenou hlavou = má hlad. U Litomyšle. Bda. Vyť jste zde nebyl, co byl č. malé pachole a teď je už velký chlap = dlouho; Č. houby ví, co pán Bůh dá; Č. sem pro to nepřišel (říkají, nemůže-li kdo něco nalézti = musí to zde býti)! Us. Msk. Č. na tom má ruku (nelze to najíti)! Na čertu lihá, na ďáblu vstává = ustavičné kleje. Us. Dř. Čekati na něco, jako č. na na hříšnou duši. Us. Šm. Anděl v pravdě pomáhá a č. ke lži pobádá. Když se tvůj č narodil, můj už chodil okolo lavice (tys mlad a nepodvedeš mne). Vy si myslíte o sobě čerta kus (mnoho). Jrsk. Však ním budou po smrtí čerti orat! Němc. Kdyby byl č. na čertu, on přece vyhraje. U Žamb. Dbv. Č. tou ženskou šije! Šml Devět a devadesát čertů v něm sedí! Č. jede (říká se, je-li nůž na stole ostřím vzhůru obrácen). U Bydž. Kšť. Dělá, co č. káže (zle). Brt. Také čertu rozsvítiti svíčičku, aby neškrábal (také zlého člověka si hleděti, aby neškodil); Č. se strh', utrh', der T. ist los (o nečase); Starého čerta víš (nic nevíš). Dch. Dříve pojede č na praseti, než se to stane. Mtc. i. 1880. Počkej, ty Šverýne, čerta's snědl, kmine, bude tě čert udiť v pekelném komíně; Má se tam po čertech (špatné). Sš. P. 586., 669. Však (on) tě č. nevezme a pán Bůh o tě nestojí (nic se ti nestane). Us. Kšť. Čertu způsobuje pohled na kříž kýchání a podlé toho se poznává. Mus. 1856. 59. Neřek' ani čerte ďáble (nic); Nestojí to ani za starého čerta (za nic). Us. Hnšk. Dobře bude, když č. umře a peklo shoří. Dřete a potom vás také č. dříti bude. NB. Tč. 181. Obětovati črtóm. Ž. wit. Deut. 17. Pro toho si č. ještě nepřijde (ten ještě neumře); Č. už se naň chystá, strojí, těší (umře); Č. už se ho dočkal (umřel); Šel ke všem čertům (ke všem všudy = umřel); Už ho tam čerti melou, drou, smaží, praží, perou (umřel); Už ho čerti odnesli (umřel). Us. Tkč. Kdo má čerta za kmotra, l'ahko sa dostane do pekla (straň se zlých). Zátur. Zli angelé črtie; Crt, jemužto jmě bylo židovským hlaholem Abadon. ZN. Kak nás črt láká. Št. Kn. š. 2. Bych pode všemi črty měla býti, vždyť mi jest jeho mieti, ich muss ihn doch haben. Hus III. 206. Bol i s pánom Bohom zadobre, i s čertom nie zazle. Lipa I. 19. Ký je to čert za robota, jedna čižma, druhá bóta (o špatné práci). Slov. Zátur. C. zlým za dobré a pole dobrým za zlé odměňuje. Tč. Je na to, jako č. na duši. Dch. Vezmi č. ďábla, ohou netřeba. Lpř. Peníze kopil (shromažďoval), čerta si koupil; Svorně a společně přemůžeme i čerta konečně. Bž. exc. — Ad: *Lidé často* etc. (175. s. 6. ř. z dola): To tam bylo pro čerta (k mé škodě)! Us. Olv. To jsou v tom všichni čerti, kde který je! Čerte ďáble!; Čerti ďáblí!! Čerta kusa (podivení)! Brt. Dal bych to k čertu!; Č. tebou hází, snuje; Čerta do toho (nic po tom); Ten si po čertech dal, der ist verteufelt aufgesessen; Čerta nám do toho (nic, das schert uns den Teufel)! Všichni čerti do toho! Us. Dch. Ať vás všecky čert líhá! Wtr. v Osv. 1884. 358 a j. Čerta si ztratil (nic)! Gb. (v List. filol. 1883. 275.). Čerti vzali (= No vidiš! No hle! Ale jdi! — Podivení)! Brt. Vem ho tam č. (o mrtvém). Us. Tkč. — *Č. se opisuje:* andílek (černý), rarach, rarášek, tmavý, zlý, zloch, čechman, čerchman, kozel, brk, nešt, had, šmak, hřích, ďách, ďák, vápenik. — Cf. také Sbtk. Rostl. 155., 173., 177., 310., 317., 327. — Č. = *český tanec.* — Č., os. jm. 1533., Tk. III. 188., IV. 467.

Čertadlo, vz Mkl. Etym. 35.

Čerták, a, m. = *hora* u Solánce na Mor.

Čertě, ěte, m. = *črtě, mladý čert.* Čertice naplodily čerťat ešte horších. Zbr. Baj. (dod. 53.).

Čertek, tka, m., os. jm. NB. Tč.

Čertění, n. To to dá nějakýho č. = zlosti! V Kunv. Msk.

Čertež, e, f., Abriss, m., Bild, n., Figur, f.; geradlinige Zeichnung. Šm., Mkl. Etym. 35.

Čertežko, a, n., die Rissplatte (u hřebenářů). Šm.

Čertíček, vz Čert.

Čertík. U Rožnova = *skřítek.* Kld.

Čertíkův *mlýn* u Budějovic.

Čertinec, nce, m. = *čertovo lejno,* assa foetida, der Teufelsdreck. Us. Brt. Č-cem někoho z domu vykouřiti. Tč. Č. na nakuřování nádchy. Šd.

Čertiti se = *zlobiti se.* Us Kšá., Ktk., Dch., Mkl. Etym. 35. — **se na koho**. Vck.

Čertkus, succisa, das Abbisskraut. Č. obecný, s. pratensis. Vz Rstp. 851., Slb. 476., FB. 48., Čl. Kv. 212., Sbtk. Rostl. 51., 52., 293.—294., S. N., Kram. Slov 74., Mllr. 95. Č. (scabiosa succisa), der Teufelsabbiss, že je čert ohkuroval závidě ho lidem. Vz Bdl. v Mtc. 1880. 83. Črt kůssi, morsus diaboli. Byl. 15. stol.

Čertoplach, u, m., der Täubling. Šm.

Čertorejská z Čertorej Helena, Kateř. Blk. Ktsk. 1295.

Čertorejský z Čertorej (Čertoryský z Čertoryje, Čartoryský z Č.), staroč. rodina vladycká. Vz S. N. X. 152.

Čertorejsy = Čertousy.

Čertoryje, pl., f., Čertorej, ves u Tovačova. Žer. Záp. II. 182. Z Čertorej. Sdl. Hr. I. 70., 126.

Čertousy, die Dolany, Karthaus, ves u Běchovic. Blk. Kfsk. 918.

Čertoušek, ška, m., ein Teufelchen; Teufelskind. Rk.

Čertov, a, m. = *kopec* na Vsacku. Vck.

Čertová Marianna. Blk. Kfsk. 1120.

Čertovać, e, f., die Teufelsrotte. Slov. Ssk.

Čertovecký. Č. Huť, Čertowetz, u Kralovic.

Čertovica, e, f. = *Čertova Svatba, hora* v Liptovsku na Slov. Pokr. Pot. II. 9.

Čertovina, y, f., Teufelei. Kká. Td. 325. — Č., samota u Hlinska; Teufelskratschen, samota u Náchoda. PL. *Na Č-ně* n. *Na Jesuitsku* = část Plotišť ve Hradecku (patřila jesuitům). Kšť.

Čertovka, y, f., ein Teufelsweib; eine böse Sache. Šm., Ssk. — Č., hospoda u Mělulka; samota u Klatov. PL., BPk.

Čertovna, y, f. Č. Voršila. Žer. Záp. I. 106., 121.

Čertovský, Teufels-. Ty čerte č.! — Č. *mlýn*, Teufelsmühle, u Unoště.

Čertový. Č. pazúr, astrogalus glycyphilos. Slov. Rr. Sb. Č. koleso = č. človék, šelma. Slov. Rr. Sb. Č. hrušky, der Weissdorn. U Příbora. Mtl. Včilej mue vodiš č-vú cestú. Sš. P. 532. Kde jste do č vej chvíle (tak dlouho)? Mor. Brt. D. 204. — *Č. Brázda*, Teufelsfurche, samota u Uhlíř. Janovic; *Č. Stolice*, samota u Člmelic. PL.

Čertův. *Čertovo motovidlo* (louč na obou koncích opálená). Nedčlej čertův motovidlo. U Kral. Hrad. Kšť. Čertovo *kopyto* z toho čouhá (je to podezřelé). Dch. Čertova *podobizna* = chromý. U Světlé. Olv. *Čertovy koláčky* = plody zaječího slezu. Ve vých. Čech. Jlr. *Č. zub*, bylina. Sbtk. Rostl. 52., 285. *Čertovo patě* = hřib, kovář, boletus luridus, der Judenpilz, -schwamm. Sl. les. *Čertovo žebro*. Sbtk. Rostl. 88., 89. *Čertovo oko*, calliopsis bicolor. Rr. Sb. *Čertův spár* či *čpár* = vlačeha, vidlák, spárek, sv. Jana pás, medvědí lapa, moří noha, jelení skok či růžek, plavuň vidlička, lycopodium clavatum, der Bärlapp. Vz Rstp. 1771., Sbtk. Rostl. 52. *Čertovo žito*, der Wachtelweizen. *Čertovo mléko*. Vz Sbtk. Rostl. 259. *Č. lejno* = pryskyřice ločidla čertova lejna, asa foetida, rostl Vz Rstp. 739., 740, Kk. 198., KP. IV. 597., Schd. I. 407., Rst. 404. 41. — S. N, Mllr. 46. *Č. čpár* = *křídlatka prstnatá*, pteroceras lambis, měkkýš břichonožec. Vz Frč. 242. — *Č. Svatba*, vz Čertovica, S. N. — *Č. Jezero* v Šumavě. Čechy I. 18., S. N. — *Č. Komeny* = ohromná skaliska vyzovských Karpat. Km. — *Č. Rokle* u Vyskočilky u Prahy. Krč. — *Č. Důl*, Geiersgraben, ves u Rychnova. PL. — *Č. Mlýn*. Sdl. Hr. II. 174.

Čertý = *čertí, čertův*. Kvítek z čertého rebra. Hol. 356. Vz Čertův.

Čertyně, ě, f., Čertin. ves u Krumlova. Blk. Kfsk. 274., Sdl. Hr. III. 302.

Červ, črv. Vz List. filolog. VII. 111., Mkl. Etym. 33. V MV. nepravá glossa. Pa. Črъvь vermis z červь, skr. krmi. Vz Mkl. aL. 273. Slov. červiak, červiaček, červiačik. — Ř. 31. zdola za 221 přidej: *Č. kroužkovití, rournatí, střebaví* Vz Schd. II. 529., 530. — Schd. II 506., 528., Kk. Br. 10. *Č. kroužkovití, štětinatí, rournatí, hadí* Vz Frč. 74., 76, 78., 79., Brm. IV. 2. 70., 75. (67.). Č. písečný. Schd. II. 529 Č. vláskovití, nematoides, tasemnicovití, cystoidea, vermes taenioformes. Nz Cf. S. N., Kram. Slov. 75. Č. hrachový, millis, der Bohnenegel. Sl. les. — Ib. 3. ř. z dola za *Jg.* přidej: Vetor človeka ako červiačika zadlaviť môže. Dhš. Čv. 42. Červiačka nohou zničiti. Sldk. 50. I červíček v tém koreňe, v kterém sa vyláhue, máva (mívá) sladké potěšení a k nemu sa táhne Na Slov. Tč Už ho červi žerou (už umřel). Tkč. Shodil mně jablko jediné a i to bylo červivé; požčaj mně milý nožička, necb já vykrojím červíčka; Červíci mia snědia, ptáčkové roznesú. Sš. P. 435., 453 Svíjal sa v prachu jako červiak. Lipa III. 317. Co č. v máji nesní, to sud polkne. Poř. Tč. Jáz jsem červ. Ž. wit. 21, 7. Ješto (tělo) mají v rovu červie snie'sti. Št. Kn. š. 6. Obledej květinu vonnou, červ-li se nekryje v ní. Sb. uč. Č. šlapaný se svíjí; Červík malý velký dub ztráví ne proto, že tuze kouše, ale že často točí. Prov. Bž., Lpř. Pověry o červech jsoucích v lidském těle vz v Mus. 1856. 62. — Č. = *mladý plod včel*. Č. bršený = včela vyléhlá; Č. krúcený, červ z vajíček včelích vylezlý. Na Zlinsku. Brt. — Č *nemoc* etc. Č. paznehtní, der Klauenwurm Sl. les. Červy zaháněti. Sbtk. Rostl. 316. Č. = rak v uchu, neduh v psím nebu. Škd. — Č. *svědojící* (vyřinutí se tekutiny z úst. Vz Slov. zdrav. 51. — Č., os. jm. Č. z Božetína, vz Čer z Božetína

Červač, e, l. = *červi*, das Gewürm, collect. Slov. Hdž. Čít 189. Drobná vtač žije zo hmyzu a č-če; Živnosťou im sú hmyzy, červač, chrobač. Ib. 177., 182. Nebudeš mať bleby, červač a hmyz po celé leto. Sbor. sl. pies. I. 186.

Červáček, čka, m. Č-kove — hmyzožraví, insectivora, die Insektenfresser. Nz

Červák, u, m., *semeno*, endivia Vz Červakový. Sal. 63. 23.

Červan, u, m. = *červánky*. Ranní č. Čch Dg. ve Kv. 1884. 360.

Červánka, pl., n. = *červánky*, die Abendröthe. Sl. les.

Červánky. Č. se dělají. Dch. Ranní č — jasno, večerní č — déšť. Pran. Tč. Vz Zápal, Zápala, Sohd. I. 136. S. N.

Červánkový, Morgenroth-, Abendroth-. Čch. Petrkl. 46., Kká. K sl. j. 172. Č. nach, Vrch., zoře, Osv. VI. 595., zlato. Osv. VI 598.

Červavětí = *červivěti*. Slov. Ssk.

Červavý = *červivý* Slov. Ssk.

Červcový = *nachově zbarvený*, purpurfärbig. Kk. Br. 18 — Č, Kochenille-. Č. lázeň, extrakt, červeň, -roth, vodička, -tinktur, mok. Šp.

Červcožrout, a, m., coccidula, brouk Č štítkovitý, c. skutellata. Vk.

Červec = *kočenilla*, coccionella, die Kocheuill. Šp. Vz Mkl. Etym. 33. *Červci*, coccidae. Č. nopalový, coccus cacti (KP. IV. 712.); fíkový, c. lacca; růžový, c. rosae; dubový, c. ilicis, Eichenschildlaus. Vz Frč. 135. Č. lakový, c. lacca. Rstp. 1369., Schd. II. 521., I. 403., S. N., Kram. Slov. 75. Č. révový, c. vitis. KP. V. 171., Čes. vin. 1883. 43.; ananasový, c. bromeliae, Ves. IV. 246., lískový, c. coryli, die Haselschildlaus, Sl. les.; kermesový, pravý. Schd. II. 521. —

Slh. 254., Šťk. 582. Č. smrkový, e. racemosus, Fichtenquirlschildlaus. Sl. les. — Vz Červen.

Červen. Cf. Mkl. Etym. 33. Č. dává jahody a seče kosami lúky. 15. stol. Jsou-li v červnu severní větrové, zdaří se žito; Byl-li studený a mokrý č., bývá pak celý rok zkažen. Mus. 1854. 548. Co se v červnu vylíhne, to pohyne. Vz Březen. Mus. Slunce v červnu sedláka nevypálí, ale deštů dlouhých jistě si nechválí. Kld. Jako v červnu měsíci, bývá také v prosinci. Kld. V červnu prý se líhne moc červů, proto hospodyně nenasazují vajec, z nichž by se vylíhla kuřata v červnu nebo v červenci, že prý by dostala do hlaviček červy a pošla. BPk. Když jest č. studený, krčí vinař rameny. Šk. Byl-li č vlhký, studený, bývá srpen velmi hubený; Je-li č. suchý, nebude sud hluchý (urodí se víno). Moravan. 1875. Červen-li více suchý než mokrý panuje, dobrým vínem sudy naplňuje; V červnu deštivo a chladno, způsobí rok neúrodný snadno; Mokrý č. kazí celý rok. Tč. Chladný květen a č vlahý, jest pro sýpky a sudy blahý. — Cf. S. N.

Červeň Vz Kk. 170. Č. Kappadocká. Vz Vlšk. 97. Č. chromová, nafthylaminová, pyrrolová, anglická. Vz Šfk. Poč. 326., 569., 519, Schd. I. 345., 348., KP. IV. 612., 684., 693. Č. naftalinová, Magdalaroth, anilová či fuchsin, Prm. III. č. 3., pražská, Wld., leštící, vz ZČ. III. 42., fasová. SP. II 104. Puška, krabička na č. Šp. — Č., die Röthe. Č., erythema, dermatidis erythematosa = lehčí druh akutního zánětu kožního, při němž se utvoří na kůži puchýře. S. N. X. 163. Chorá č. v obličeji. Čch. Bs. 87. Č. po celém těle, scarlatina purpuralis. Kžk Por. 442. Cf. Sluv. zdrav., Čsk. lk. VI. 249., VII. 361., IX. 229., 409. — Č. = *červená hniloba*, die Rotbläule. Sl. les.

Červená, vz Červený.

Červenáčik, a, m. = *červenák*, kdo má na sobě něco červeného ku př. čapku, košill, der Rothe. Dbš. Sl. pov. I. 168.

Červenák, a, m., vz Červenáčik. — Č. *Benjam.* 1816.—1842. Tf. H. l. 3. v 186., Jg. H. l. 2. v. 544., Šb. Děj. ř. 2. v. 234. — Č, u, m. = *druh zemčat*. Na Slov. — Č. = *měděný peníz.* Hdk. Č. 377.

Červeňák, vz Červenák. — Č., a, m. = *červenuška*, die Rothforelle, ryba. Sl. les.

Červenalý, *zčervenalý* = později barvy červené nabylý, rubens, rubescens. Rst. 404.

Červenastý. Také na Mor. Brt. D.

Červenatěti, ěl, ění, roth werden. Ssk.

Červenati se. Čekaj, až se bude hila růža červenač. Sš. P. 693. Červenaj sa, červenaj růžičko červená! Jak se mám č., když nemám kořena? Ib. 407. A to není růža, to je má milá, proto se č-ná, že je upřímná. Sš. P. 284. — **komu.** Povídajó lidi, že v polí hořelo a ty syněčkovi líčka červenajó; Tobě se líčka červenajů, moje očička plakať majů. Sš. P. 415., 259. — **kde.** Sunrečku mu zavázala, by se na něm červenala. Sš. P. 174. Co se to č-ná nad tó dědinó? Sš P. 284. — **čím.** Paluba č-las e fesy. Osv. I. 87.

Červenatý, hochroth. Loos., Šm. Cf. Červenastý.

Červenavě, röthlich. Č. modrý, fialový, žlutý. Kk. Br. 23., 45., 46.

Červenavo = *červenavě.* Šm.

Červenavý. Č světlo. Us. Pdl. A já sama, růže bílá, č vá. Sš. P. 524.

Červenec *měsíc.* Vz S. N. Červenec — dobrý zvoleuec. Kld. Čeho červenec a srpen nedovaří, toho září neusmaží. Sd. Č. žne žita a též višně k sobě přivítá. 15. stol. Když č. a srpen vína neuvaří, pak ani září ho vie nedopaří. Moravan 1875 — Č. = *měděný peníz.* Němc. VII 225., Rr. Sb. — Č. = *červené víno*. Mám bečku č-ce. Na Mor. u Bzenee. Šd. — Č., mlýn u Hermanova Městce. — Č., os. jm. Č. Vinc. Tk. V. 136.

Červenělosť, i, f., die Röthlichkeit. Šm.

Červenělý, röthlich. Šm.

Červenění, n., das Röthen; *č. se*, das Rothschimmern. Ssk.

Červeněves, vsi, f., ves u Nov. Bydžova. Blk. Kfsk 1295.

Červenice = *vrba nachová, zlatolýčí červené, vrba červenice*, salix purpurea, eine Art Weide. Vz Rstp. 1407., Čl. Kv. 142., Kk. 149., FB. 27., Sl. les. — Č. *ryba.* V mor. Podluží. Brt., Hrb. — Č. = *červené hanácké kalhoty.* Bkř., Vck., Kd. — Č., Čerwenitz, ves u Hodkovic; Přeruhenitz, ves u Řenčova.

Červeničký, vz Červený.

Červenina květová, brezalková, fernambuková, kampešková, orseilliová, piplová, santalová. Rst. 404. — Č. = *červená půda.* Mor. a slez. Brt., Šd.

Červenka, motacilla rubicola, die Herbstnachtigall, lusciola rubecula, das Rothkelchen, Sl. les., erithacus rubecula. Brm. II. 2. 133. Cl. Frč. 355., Schd. II. 441. Kdo vybere vejce n. mladé z hnízda červenky, dostane na celé živobytí třesení rukou. Mus. 1854. 544. — Č., boletus calupus, der Schönfuss, houba. Čl., Sl. les., Odb. path. III. 855., Rosc 71. — Č. = *červená koza.* Mor. Brt. — *Č-ky* a) *hrušky*, Brt., Rstp. 516., b) *nahořklá jablka.* Mor. Brt. — Č., os. jm. Mus. 1880. 251. Vz S. N., Tf. Odp. 153. — *Č. Mat.* 1521.—1569. Jir. Ruk. I. 146., Tf. H. l. 3. v 47., Jg. H. l. 2. v. 544., Sbn. 933., 945., Šb. Děj. ř. 2. v. 234. — *Č. Jan*, malíř. 1578. Jg. H. l. 2. v. 544., Jir. Ruk. I. 146. — *Č. Václ. Turnovský*, nar. 1636. Vz Jg. H. l. 2. v. 544., Jir. Ruk. I. 149. — *Č. Leop. Bened.* 1697. Vz Jg. H. l. 2. v. 544., Jir. Ruk. I. 146. O jiných Č. vz také v Blk. Kfsk. 1295. — Č., mlýn u Kasejovic.

Červenkastý = *červenavý*, röthlich. Mor. Šd. Č. pero. Slov. Čkžk. II. 13.

Červenkavěť, ěl. ění, etwas roth werden. Ssk.

Červenkavosť, i, f, die Röthlichkeit. Ssk.

Červenkavý = *červenavý*, röthlich. Ssk. Č. list. Mor. a slov. Let. Mt. S. VIII. 2. 30.

Červeno. Tváře do červena. Osv. I. 81. Mnoho-li hostů jede? 400 v zeleně, 400 v červeně. Sš. P. 799. Nikdy takým štětka jara nové růže nebarvila č-nem. Koll. I. 33.

Červenobarvý, rothgefärbt. Č. krev. Koll. St. 501.

Červenobílý, rothweiss. Rk.

Červenóčký = *červeňoučký*, roth. Má milá je č-ká. Sš. P. 518.

Červenohlavý, rothköpfig. Č. pilatka, lyda erythocephala, r. Gespinnstblattwespe. Sl. les. Č. stehlík. Koll. I. 185.

Červenohnědý, rothbraun. Stn. I. 15.

Červenohorský, ého, m., os jm. Tk. IV. 724., Tk. Ž. 220.

Červenohrdlý, rothkehlig. Šm.

Červenokožný, rothhäutig. Šm.

Červenokvětový, rothblüthig. Č. kaštan. Osv. I. 65. Vz násl.

Červenokvětý, rothblüthig, rothblühend. Č. maďal, aesculus rubicunda, r. Rosskastanie. Sl. les.

Červenolící, rothwangig. Lpř.

Červenomlejnský Václ. Blk. Kfsk. 1067.

Červenomodrý, rothblau. Šm.

Červenonosý, rothnasig. Šm., Loos.

Červenooděnec, nce, m. Č. či togatus. Koll. IV. 187.

Červenoostný, rothdornig. Šm.

Červenopásník, a, m., motýl. Č. šťovíkový, aspilates purpuraria; vřesový, a. palumbaria. Kk. Mot. 256.

Červenopláštník, a. m., der Rothmantel (osoba). Šm.

Červenoplodý, mit rother Frucht. Šm.

Červenosť. Št. Kn. š. 103. K Sš. P. přídej: 206.

Červenostraký, rothscheckig. Č. kráva. Vik.

Červenostřechý, rothdachig. Šm.

Červenošatý, rothes Kleid tragend, rothgekleidet. Koll. St. 501.

Červenotrný, rothdornig. Šm.

Červenotvářný, rothwangig. Šm.

Červeňoučký = *červeňounký*.

Červenovlasý, rothhaarig. Šm., Koll. IV. 117.

Červenozlatový, rothgoldig. Kk. Br. 24.

Červenožlutý, rothgelb. Kk. Br. 23., 33., Stn. I. 14, Rst. 404. Č. morule. Koll. IV. 190.

Červenský *mlýn*, Rothe Mühle, u Sobotky. PL. Č. země = Halič. Pyp. K. II. 6.

Červenucha, y, f, rothe Kuh. Šm., Loos., Ssk.

Červeňunký, lieblich roth. Slov. Ssk. Vz Červeňoučký.

Červenuša, e, f. = *červenucha*. Ssk

Červenuška, y, f. = *červeňák*, die Rothorelle. Sl. les.

Červený. *Č z k*: krev-červený. Gb. Hl. 109. Cf. Mkl. Etym. 33. Č. jako měsíček na úplňku (hl. když vychází). Kos. v Km 1884. Č. jako rechtorovo tele (o děvčeti velmi červeném), Brt., jako oheň, jako kalina, Mt. S. 1874., jako jiskra (hl. o rukou zimou zkřehlých), U Žamb. Dbv., jako dvacetník (= bledý). U Hrad. Kr. Kšť. Ohnivě, krvavě, purpurově červený. Us. Pdl. Budu červená jako malina, která je zralá. Brt. P. 137. Č. svátky (= velikonoce). S. N. X 152., Šb. D. 14. Bylo před červenými vejci (před velikonocí). Us. Č. barva znamená lásku. Sb. uč. Vz Sbtk. Rostl. 48., Barva (dod.). Č. osutina (jábliny, odry), der Friesel; pruh ve dřevě, der Rothstreifen. Řeřavosť, die Rothgluth. Sl. les. Č. kniha. Sbn. 300. Jak nemá býť č-ná, dyž ji srdce hoří!. Kulelo se, kulelo ešče červenější (jablíčko); Má milá je č-ná, má milá je červenóčka. Sš. P. 125., 407., 518. Teče vodička od Javorníčka ladová, má moja milá č-né líčka jako já. Koll. Zp. I. 70. Č-nú stuštičku rada nosím, tak č-nú ako oheň; č-nú suknićku rada nosím, tak č-nú ako iskra. Sl. ps. 198. Podajte mi praporce č-ho, neb ta barva zapaluje srdce udatného. Výb. II. 45. Č. rudka, hrudka, bolus, der Röthel; č. ruda železná (krevel, krvavník), der Rotheisenstein; č. síra, rother Schwefel, der Feuerschwefel, Rübenschwefel; č. smůla v bochnících, rothes Brauerpech in Laiben. Sl. les. Č. sirka = živý oheň. Slov. Rr. Sb. Č. piakovec, Bř. N. 261., sůl krevní, das Ferridcyankalium, Šp., kostík, Kk. Fys. 73., leguvání, Kaizl 149.; papoušek ušlechtilý, eclectus grandis, der Riesen-Edellori, Brm. II 74., kachna, anas fera, die Spiessente, mravenec, formica rufa, die Holzameise, volavka, ardea purpurea, der Purpurreiher. Sl. les. — **kde.** Je č-ná po celém čele. Osv. I. 86. — **skrze co.** Kristus, chot cierkve sv., jest stkvúci paneuskú čistotú, č-ný skrze umučenie. Hus III. 65. — Č. *nemoc*, *červenka*, když se objí nebo když na štitrobu pije neskrovně. Ruk. Ad., Kram. Slov. 75. — *Č. zvěřina*. Bck. II. 3. 135. — *Č. mince*. On má list na Hauuše na 41 zl. červených NB. Tč. 14. Zlaté č-né se lvy. List. hrad. 1467. Tč. Sto zlatých č-ných uherských Půh. II. 398. — *Č. moře*. Ž. wit. 135. 15., 165. 22. Vz S. N. — *V bot.* *Č. kozlík* = *montka*, *zdrojovka*, *potočka*, montia, die Montie. Vz Slb. 563. *Č. oreší* = *krachor* hliznatý, lathyrus tuberosus, eine Art Platterbse. Ib. 532. *Č. psí víno* = *lilek sladkohořký*, *potměchuť hořká*, *vodní psinky*, *sladká vrbka*, *myší dřevo*, *rýva*, solanum dulcamara, der Nachtschatten; č. *bez*, sambucus racemosa, rother Hollunder; *č. jahody*, fragaria vesca, die Rothbeere; *č. náprstník*, digitalis purpurea, rother Fingerhut; *rybís* (meruzalka), ribes rubrum, die Johannisbeere. Sl. les. *Č. trn* = *kustovnice*, lycium, der Bocksdorn. Slb. 351., Mllr. 63. Č. bukvice = betonika, betonica, das Betonienkraut; řipa, beta rubra, rothe Rübe; volový jazyk, anchusa tinctoria, die Alkannawurzel; lomikámen, asplenium trichomanes, rothes Frauenhaar; zvoneček (děravec), hypericum, das

Johanniskraut; kamínek, lapis haematidis, der Blutstein; prášek, pulvis alkanae radicis, cyprisches Pulver. Mlfr. 23, 13, 19., 55., 58., 84 — *Č. potok* pod Křivoklátem do Mže (Berounky) tekoucí, Pdl.; přítok Litavy u Zdic. Krč. v Kv. 1885. 647. — *Č. Hlina*, vrch u Černolic v Příbramsku. Krč. — *Č. Vrch* nad Nisou v Kladsku; mezi Příbramí a Rokycany. Krč. v Kv. 1884. 435. — *Č. Pole*. Rothfeld, u Kolmara. Šmb. S. II. 73. — *Č-ná*, é, f., Červená, ves u Milevska; Rothsaifen, ves u Kašperských Hor. Blk. Kfsk. 1201. (v Písecku). — *Č. Hora*, Rothberg, ves u Náchoda; zříceniny hradu u Náchoda; cf. Tk. IV. 381., 382., Sdl. Hr. II. 251.; vrch v pradědských horách na Mor., 1390 m. Km. — *Č. Hůrka*, samota u Chrudimě. Sdl. Hr. I. 127. — *Č. Věže*. Sdl. Hr. 9. — *Č. Ulice*, rothe Gasse, předměstí v Brně. — *Č. Voda*, Rothwasser, ves u Zábřehu; přítok Tiché Orlice. Krč. — *Č. Zahrádka*, Rother Garten, samota u Smíchova. — *Č. Dřevo*, Rothenbaum, ves v Klatovsku. — *Č-ný*. samota u Sedlčan. — *Č. Domek*, Rothes Haus, samota u Berouna. — *Č. Důl*, Rothenthal, osada u Něm. Brodu. — *Č. Dvůr*, Červený, samota u Tábora; Rothenhof, ves u Chvalšin, Čechy I. 260., Blk. Kfsk. 1149.; samota u Sušice; Rother Hof, dvůr u Tábora a samota u Král. Hradce; Rothdorf, dvvůr u Benešova. — *Č. Hrádek*, Roth-Hradek, ves u Plzně; Rothenburg, ves u Želetavy; Rothenhaus, ves u Jirkova. Blk. Kfsk. 195., 1040. — *Č. Kříž*, Rothenkreuz, samota u Polné. — *Č. Lis* = *Žižkov*, Žižkaberg, Rothe Presse, samota u Karlína. — *Č. Ovčín*, Rother Schafstall, samota u Písku. — *Č. Potok*, Rothfluss, ves u Králík. Blk. Kfsk. 160. — *Č. Zámek*, Rothschloss, ves u Rakovníka. — *Č. Mlýn*, u Sedlčan; u Podmokel, u Chvalšin, u Krumlova, Aše (Asch), u Chebu, u Jihlavy, u Ronšperka, u Stříbra, u Stoda, u Klenče, u Volyně, u Sviň, u Bechyně, u Pacova, u Sedlčan, u Přibislavě, u Kutné Hory, u Blatné, u Klatov, u Zavlekoma, u Planice, u Touškova, u Písku, u Netolic, u Zdib, u Dobříše, u Řenčova, u Rakovníka, u Slaného, u Berouna, u Hlubočep, u Unoště, u Tišňova, u Třebíče, Rothe Mühle; u Kolína, u Brna, u Třebíče, u Telče, u Mostu, u Plané, Rothmühle. Pl. — Č., os. jm. — *Č. Václ.* Blk. Kfsk. 1257. — *Č. Václ. Frant.* Vz Slavín II. 244., S. N. — *Č. Mik.* Tk. V. 60. — *Č. Ant.*, prof. v Táboře, nar. 1835. Tf. H. l. 3. v. 194.

Červěti, ěl, ění, Wurm werden. Ssk.

Červiče, *cte*, m., ein kleiner Wurm, ein Würmchen. Šm.

Červíčkování, n., die Kriecherei. Ono otrocké č. se před jinými, jímž nám sami cizinci tak často uši vytírají. Koll. III. 308.

Červíčkovati se před kým, kriechen, sich erniedrigen. Koll. IV. 251., Loos.

Červíčkovitý, würmchenartig. Šm., Loos, Ssk.

Červíčnatý, wurmig. Šm., Loos., Ssk.

Červík. — Č. = *říčka* v pohoří karpatském v prameništi Ostravice. Škd.

Červíkatec, *tce*, m., helminthosporium, die Riegelflocke, rostl. Č. černý, h. velutinum. Vz Rstp. 1979.

Červíkovitý, wurmartig. Loss, Ssk.

Červíkový, Schaben-. Č. divizna, das Schabenkraut, Goldnäglein, verbascum blattaria, Sl. les, semeno, der Zitwersamen. Ssk.

Červiň, vňa, m. = *červen*. Ostrav. Tč.

Červíňák, u, m. = *blatouch bahní, boleočko, máslenka, žlutá tolita, měsíček, žluťák*, caltha, die Kuhblume. Vz Rstp. 15.

Červínka = *červená barva či tužka truhlářská*. Na Ostrav. Tč. — Č. = *hruška*. Vz Červina. Brt. — Č. = *ranní pšenice* pro rudosť klasů tak zvaná, jarka. U Kr. Městce a j. Kšť. — Vz Červina.

Červinková, é, f. Č. Marie, roz. Riegrová. Tf. H. l. 3. v. 163.

Červívec, vce, m., polygonum persicaria, der Knöterich, rostl. Čl. Kv. 161., Slb. 235.

Červivý. Č. jablka se stromu letí. Prov. Bž.

Červleň = *červen*. Slov. Ssk.

Červnatění, n., die Wurmkrankheit der Bäume. Škd. Vz Červnatěti.

Červnatý, wurmig, wurmstichig. Rk.

Červojazyčný. *Č-ní*, rhiptoglossi. Brm. III. 255.

Červok, a, m. = *členovec, klanonožec*. *Č-ci*, panellidae. Č. kapří, lernaeccera cyprinacea; treskový, lernaea branchialis. Vz Frč. 90.—91., Brm. IV. 2. 60.

Červoř, e, m. *Č-ři*, anguinea, die Schleichenlurche, jsou beznozí obojživelníci velikým žížalám podobní. Č. žížalový, coecilia lumbricoides, kroužkovaný, siphonops annulata. Vz Frč. 310., Brm. III. 2 119., 121.

Červotoč. *Č-či*, anobiides, čeleď brouků. Kk Br. 238. — Č. = *všekaz, tesařík, vrtáč, vrták, dřevják* (Mor. Brt.), der Holzkäfer, anobium. Č. chlebový, a. paniceum, der Brodkäfer; třpytivý, a. nitidum; pruhovaný, a. striatum; umrlčí, a. pertinax; kostkovaný, a. tesselatum, bunter Klopfkäfer; jedlový, a. abietinum; smrkový, a. abietinum, der Fichtennagekäfer; bylinářský, ptinus fur. Vz Kk. Br. 240.—242., Sl. les., Brm. IV. 130.—131., Šír II. 60., Frč 186., Schd. II. 507.—508., Mllr. 64. — Č. = *zánět kosti*, caries, der Beinfrass. Kram. Slov. 75.

Červotočina. Ad 2., das Wurmloch, der Wurmgang, das Bohrloch (eines Insektes). Č-ny v kůře, ve dřevě. Šp., Sl. les.

Červotočivý = *červotočný*, wurmstichig. Šp. V bot. = s nepravidelnými děrami, jakoby červy prožraný, cariosus, beinfrässig. Rst. 404.

Červotočný, Holzwurm-. Ssk.

Červovina, y, f., das Wurmmehl. Ssk.

Červovisko, a, n., das Wurmnest. Loos.

Červovitý, jako červ stočený, wurmförmig. Rst. 404.

Čes = *čas*. Bž. 17.

Čés Do čésa-liž jest tohn? Č. to vl. Koll. St. 49.

Česák na konč = *hřbelec, hřebelec, hřebln. hřbílko.* Čsk. — Č. = *druh salátu.* Us. Pdl.

Česal, a, m. Č. Matěj. Blk. Kfsk. 1093.

Česauka = *hladká vochle; rozčesaná koudel.* Hk., Dbn.

Česaný, gekämmt, gestriegelt, geprügelt, gepflückt. Česání, Česati. Č. příze, Dch., vlna. Lpř. — Č. = *prohnaný, chytrý,* pfiffig To je sedlák č-ná! U N. Kdyně. Rgl.

Česárna, y, f. = *kde se češe.* V Mor. Orl. Jdr.

Česati. Cf. Mkl Etym 35. — **co**: višně, Št. Kn. š. 77., kámen (otesávati, hladiti). Hk. Byli by své záhuby nikdy nepykali věčně, ježto nynie mnozí nši své češie. Troj. (Výb. II. 127.). — **koho**. Maménka ju č-la, do vrkúčka splétala; Dy mne ona češe, to krev ze mne teče. Sš. P. 436, 160. — **čím**. Žulte vlasky č-la, č-la jich hřebenem. Sš. P. 439. Česáš se jeho hřebenem (máš ho ráda; tancuješ, jak on píská). Dvrský. — **odkud** Zda li s bodlivého dřievie fiky češí? Krist. 42. a. — **komu**. Dy mi hlavu češe, to mi z ní krev teče. Sš. P. 160. — **kde**. V niež (v zahradě) ovoce, róže budu č. Výb. II. 20. Na trní nečeši fikóv. ZN. — **kam**. Kam to češeš (= běžíš)? Us.

Česenek = *česnek.* U Kraskova a j. Brnt

Češeže. Vezmi strdi rnožené, češeže (= cezené) lot Orig.: collati mellis. Sal. 96. 4., 238.

Česie = *Češi.* Č. za niem jako krupobitie. Rkk. 55.

Česko, a, n. = *Čechy.* Slov. Ssk.

Českopolský. Koll. I. 35.

Českosť, i, f., das böhmische Wesen. Km. 1855. 319.

Česky. Po česku. Vz Bž. 127. Ač řku česky: Střezte se lichvy; Č. čisti. Št. Kn. š. 174., 3.

Český. Č. sklo draselnaté, Kaliglas, n., lesnický spolek, Sl les., dort, Šp., právo, Us., duše, kronika, Dal. 123, 181., klenutí, Bc., míra, va Míra, knihy. Št. Kn. š. 3. Zbraně s sebe odmítali, český stín jim smrtí byl. Koll. Zp. I. 33. — *Čeští bratří* Vz Bratr, S. N. II. 522. — *Č. jazykem* před zemským soudem všichni mluviti mají i cizozemci; Č. jazykem dsky zemské psány býti mají. Jir. Zř. zem. C 9, H. 19. Žer. Záp. II. 182., Cor. jur. IV. 3. B. VIII. Č. kancelář. Žer. Záp. II. 182. O č. jazyku vz také v Jg. Slovsn. 3. Český šajnů = 3 kr., český stříbra = groš. Opavsky. Brt. D. 204. — *Č. Poutník*, noviny. Vz Bačk. Pís. I. 229. — *Č. Lidomil*, pis. Vz Bačk. Pís. I. 258 — *Č. Museum* časomělo tyto názvy: Národní č. museum; ve stanovách: Vlastenecké mus. v Čechách; od r. 1847.: České mus., a n od r. 1855.: Museum království českého. Vz o založení jeho také Bačk. Pís. I. 295, 306. a Dějepis jeho sepsaný Tieftrunkem. O časopise Musea čes. vz Bačk. Pís. I. 312. — *Č. Ves*, Böhmischdorf, ves u Jablonného. — *Č. Dvůr*, Böhmisch-Pfaffendorf, osada u Něm. Brodu. — *Č. Mlýn*, Böhmische Mühle, u Jihlavy. — *Č. Brod*, vz Brod. — *Č. Dub*, vz Dub. — Č., ého. a. osob. jm. Ten oheň vyšel od Jana Českého. Kron. hrad. Tč. — *Č. Vojt.*, prof. a okres. školní dozorce v Jindř. Hradci.

Česla, e, f. = *česle.* Slov. Ssk

Česlav, a, m., os. jm. Vz Šf. Strž. II 269.

Česle = *česlo, sbranidlo, jesle, šprle, brlení, prlení, záplava,* der Fluthpfahl, die Rechenstange, Rechenspindel, der Rechenstock, -klotz, der Rechen zum Holzfangen beim Durchlass, Eisrechen, Rechenzinken č. plavební, die Flossrechen, košová, Steinkorbrechen, jehlancová, Bockrechen; pažení č., die Rechenverschalung, stěna česlí, die Rechenwand. Šp., Sl. les., Kram. Slov. 75 Cf. Mkl. Etym. 35.

Česlice, vz Česle.

Česlicový, Rechen-. Č. sloup, der Rechenpfeiler, Sl. les.; jez, die Nadelwehre. Zpr arch.

Česlo. Vz Česle, Mkl. Etym. 35. Čelesen *oprav* v: čelesten. — Č., cardia, ostium ventriculi, v zool., der Magenmund. Nz.

Česmín, u, m., quercus ilex, ilex aquifolium, die Stechpalme, Stecheiche, rostl. Hk exc.

Česmína, y, f. = *česmín* Sl. les. Cf. Mz v List. filolog. VII. 32., Jir. Obrazy 136 Mkl. Etym. 35.

Česmínovitý. Č. rostliny, aquifoliaceae

Česmínový. Č. dřevo, das Stechpalmeholz. Šp

Česnáček, alliaria. Č. obecný, a. officinalis. Vz Rstp. 81., Mllr. 44., Rosc. 145. Čl. 16, Čl. Kv. 296., Kk. 214., FB. 76. Slb. 713.

Česnačka, *y*, f. = *česnekovice, česneková polívka*, die Knoblauchsuppe. Mor. Šd.

Česnak, u, m. = *česnek.* Slov. Sb. sl. ps I. 171.

Česnečina, *y*, f., vz Česnáček.

Česnečka, *y*, f. = *česnačka.* Na Policku. Kšá. U Olom., Sd., u Litovle, Kčr., u Jílového. Mý.

Česnek, aleum. Byl. 15. stol., allium. Bartol. Göm. Cf. Mkl. Etym. 35. Planý č. = ožanka česneková, teucrium scordium, eine Gamanderart. Rstp 1198. Č., allium, der Lauch. Č. devaterník, a. victorialis; planý, a. ursinum (a. fallax. Něme. IV. 415.); ryzí a. Moly; obecný, a. sativum; č. por, a. porrum; č. dikopor, a. ampeloprassum; č. luk, a. vineale; č. ořešec, a. scorodoprassum; č. zelný, a. oleraceum; č. pažitka, a. schoenoprassum; č. cibule, a. cepa; č. ošlejch, a. ascalonium; č. cevnatý, a. fistulosum. Vz Rstp. 1585.—1590. Č. vodní, teucrium scordium, der Lachenknoblauch. Bartol. Göm. — Cf. Čl. 148, Slb. 193., 203., Čl. Kv. 123, Kk. 124, 125., S N., KP. III. 271., FB. 19., Mllr. 10., 104., Rosc. 110., Sbtk. Rostl. 296.—298. Nes č. atd. Smil.

Česneková, é, f., les na Vsacku. Č. bylina. Mllr. 44.

Česnekovice, e, f., vz Česnačka. Šd, Brt.

Česnekovina, y, f., der Knoblauchstoff, -gehalt. Šd.

Česnekovitý. Č. rostliny, scilleae: dvouměrka, česnek, sněděk, křivatec, skila, kandík, kalokvět. Vz Rstp. 1584.-1595., Schd. II. 269.

Česnekovka, y, f. = *česnačka*. Us. Blk.

Česnekovník, u, m., cedrella, die Cedrelle, rostl. Č. hořký, c. odorata, východoindijský, c. toona, protizimničný, c. febrifuga. Vz Rstp. 233.

Česnekovoň, ě, f., grataeva, die Gratäve, rostl. Č. ostrolistá, g. tapia, vejčitá, g. gynandra, kopinatá, g. religiosa. Vz Rstp. 93.

Česno, m. čelesno. Bž. 48., Jir. Vz Čeleaten.

Česnutí, n., der Kammstrich; der Hieb. Ssk.

Česovina, y, f. = *česmína*. Sl. les.

1. **Česť, čěsť** = *část*. Cf. Mkl. Etym. 32., 38. Česť druhů chudým (dávala). Sv. Mař. 144. Dali sme mateři jednu č. a sirotkům dvě čěsti. NB. Tč. 204. Vzeli od nich třetí čěsť dielu z těch vozóv (kradených). Pč. 11. Pátú čěsť toho dvoru. Půh. I. 278. Č. každého kuoro spadla. Sv. rnk. 34. Vz Čiesť.

2. **Česť** z čьt + tь Gb. Hl. 107., Bž. 230. Cf. Mkl. Etym. 32. Č., bonor. V MV. nepravá glossa. Pa. — Č. = *přednosť* atd. Žádajíc viece cti tohoto světa než cti věčné. Št. Kn. š. 143. Cti se nenajíš. Bž. exc. — Ad Č. = *úřad* atd. Vice-li kdo po cti dychtí, tím méně jí hoden jest; Ten jest více vážen, kdo cti zasloužil a žádné nedosahuje, než ten, jenž č. má, a jí nezasluhuje. Exc. Kde jest odsúzen své cti na kterém právě, to sú neprovedli. NB. Tč. Člověk, když ve cti bieše. Ž. wit. 48. 3 Z chlapského řáda nikoli jjednoho v česť nevoli. Anth. I. 3. vyd. 34. Česť nravy atd. Alx. H. v. 233. (HP. 65). Č. manželská; Buoh dal jemu I jeho plemeni č. kněžskú; Ač jest u větší cti stav duchovní. Št. Kn. š. 85, 168., 177. Č. plodí rozum. Bž. Vz Světský. — Ad b) β). Pro č. a chválu pána Boha. Mus. 1880. 160 Bohu na č. zpievati, pieti. Výh. II. 8., 9. Tobě v jich jmě č. činiece. Výb. II. 18. (Střelbou) někomu č. vzdáti. J. tr. Střílení pro č. Ib. Se ctí někdo někam donésti. Dal. 25. Komuž jste dlužni ctí, tomu č. dajte. Št. Kn. š. 111. — Ad b) = *obecná cáženosť*. Bndeš míti č. u lidí, dobrý chýr o sebe. Na Slov. Tč. Č. světská. Alx. V. Mějte je v česť. Št. Kn. š. 114. Kněžie ve cti chodie z bohatstvie božieho, jemuž cti nečinie. Hus II. 186. Za č. a slávu hotov buď dáti i hlavu. Bž. exc. Starších i v Tatařích mají ve cti. Bž exc. — Ad b) *d*) = *dobré jméno* atd. Aby to králi na č. bylo. Tjř. On jde na česť! Dch. Drahý poklad v světě jest, zachovati sobě č. Drahý klenot jest zachovati č. Na cti někoho opatřiti. (Dal) list pode ctí a věrou. Půh. I. 178. Č. svému rodu činiti. Dal. 164. Ktož pohnán jest z nářku cti. Vš. Jir. 58. Já jich na cti nehaním, ale svědomie toho nestrpím. NB. Tč. 49. Nežaluje ke mně o střiebro ani o zlato, než žaluje ke mně a k mé cti a k mému hrdlu. NB. Tč. 170. Jej pohlavkoval a jeho na cti lúpil. NB. Tč. 229. Ctí a věrou se zavázati, auf Treu u. Glauben sich verpflichten. Václ. VII. O dotýkání se cti něči ve starší době vz Jir. Zem. zř. 447. O na cti opatření Vz Sdl. Hr. II. 150., Cor. jur. IV. 3. 406. Zapsal se pode ctí a věrou že . . . . Půh. I. 279. Pro č. jazyka svého českého. Výb. II. 43. Č. ztratiti. Dal. 120. Č. a dobrá pověsť mnoho na světě může Bž. exc. Ztráta cti veliké neštěstí a se ctí chudoba lehčí než hanoba. Hkš. By bylo s mou ctí, učinil bych to rád. Č. nad bohactví. Mudr. 104. — Ad b) 2. = *poctivosť* atd. Na mou č., auf mein Ehrenwort! Čsk. On není ani té cti, aby . . . Us. Je-li poctivého zachování na své cti; Jest ve cti zachovaný. NB Tč. 92. — Ad c. = *pronešení*. Odkud mi přišla tak veliká č.? Hr. rk. 185. A když jemu chcem č. vlášti učiniti. Št. Kn. š. 47. Č. za č., služba za službu. Lpř. — Č. = *dobročinění*. Koně mu ctí a darem dáti se podvolil. BN. — Cf. S. N.

Čésť, vz Česť, 1.

Česta, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119.

Čestě. Přidej: 1080. 33.

Častějé = *častěji*. Št. Ku. š. 153.

Čestětín, a, m., Čisotín, ves u Manetina Arch. III. 477.

Čestibor, a, m., os. jm. Šf. Strž. II. 540.

Čestice, dle Budějovice, Čestitz, ves u Častalovic a u Volyně. Cf. S. N. X. 152., Blk. Kfsk. 148., 154., Sdl. Hr. II. 276., IV. 232., 284.

Čestimír, a, m. = Čstimír. Jir. Anth. I. 3. vyd. 9. Vz Čestmír.

Čestín, a, m., ves u Votic. Blk. Kfsk. 853.; *Nový Č.*, Neu-Čestin, ves u Klatov; městečko u Uhlíř. Janovic, také (dle Blk.) *Č. Kostel*. Tk. III. 644., V. 186., Blk. Kfsk. 186., 187., Čechy I 68., Sdl. Hr. I. 98, 100., III. 90., IV. 307.

Čestislav, a, m., os jm. Pal. Rdh. I. 119.

Čestka, y, f., kleine Ehre. Šm.

Čestlice, dle Budějovice, také *Šestlice*, něm Česlitz, ves u Uhříněvsi. Pl.

Čestmír, *Čstmír*, a, m., nemusí zníti Čestimír, mohlo[ť] i dobře vypadnouti. Vz Jir v Osv. 1886. 914, S. N., Tk. I. 435., Sbn. 30., 50., Šf. Strž. II. 441.

Čestně. Ad 1. Při zkoušce č. obstál. Us. Pdl. Byl co nejčestněji přijat; Něco č. chovati, in Ehren halten. Dch.

Čestné, vz Čestný.

Čestnosť. Však jsú dóstojni č-sti, kdyžto thajú o múdrosti. Alx. Anth. I. 3. vyd. 34.

Čestňovice, dle Budějovice, Česchnowitz, ves u Budějovic. Blk. Kfsk. 350.

Čestný. Č. prapor lodní, die Ehren-Flagge, J. tr., sond, das Ehrengericht, rada, Ehrenrath, věc, výpal (k úctě), dle Ehrensalve; Čsk., cit, point d' honeur, das Ehrgefühl; cena, Dch., úloha, Osv. I. 70., sloup, Šmb, I. 142., odměna, Mns. 1880. 471., vybídnutí,

název, J. Lpř., oblouk. NA. I. 30. Č. místa, brány, oblouky, sloupy, pomníky řím. a řecké. Vz Vlšk. 490. Č. soud rozhoduje v trestních věcech vojenské cti se týkajících; o přestupcích důstojnické cti se týkajících rozhoduje č. rada. S. N. XI. 95., 280., 365. Č. Bóh, dens majestatis. Ž. wit. 28. 3. Asie Afriky čestnější, srpen března teplejší. Tč.

Čestov, a, m., Schestau, ves u Krumlova.

Čestování, n. = *častování*. Jaké č., také děkování. Č. M. 87.

Čestovati. Koll. I. 266.

Česvina, y, f. Dub č., quercus ilex, eine Eichenart. Vz Rstp. 1399.

Česa = *čaša*. Slov. Ssk.

Češák, u, m. = *dlouhý brambor s tečkami*. Val. Vck.

Češátko, a, n. = *Čecháček*. Kos.

Češek, ška, m., os. jm. na Vsacku. Vck.

Češi, vz Čech.

Češíř, e, m. = *hotovitel číší*, picariator, der Bechrer. Tk. II. 374., 381.

Češka, die Böhmin. Č. má každá na jazyku med, jak se s ní ozná, potom je jak jed. Sš. P. 317. Vz Němkyně (v dod.), Zpívati kdy (ku konci článku). — Č. = *jistá míra obilí*. Háj. 248. (Koll. St. 48.) — *Češky*, jm. pole u Jestřabic. Dšl. — Č., y, m. Č. Jan, kněz, † asi 1547. Tf. H. l. 3. v. 76., Jg. H. l. 2. v. 544, Shn. 70., 783., 902., Šh. Děj. ř. 2. v. 234., Jir. Ruk. I. 149. — *Č. Fr. Mat.*, nar. 1799. Vz Jg. H. l. 2. v. 544.

Češka. — Č., die Kniescheibe. Nz. lk. Vz Čečel. Slov. zdrav. 51.

Češkář, e, m. = *češíř*.

Češko, a, m. = *Česlav*. Slov. Hdž. Šlb. 27.

Češkovitý, becherartig. Šm.

Češna, *Čišena*, y, f. = Hebe. Št.

Češnice = *číšnice*.

Češnický = *číšnický*.

Češnictví = *číšnictví*.

Češňovice = Čestňovice. Blk.

Češov, a, m., ves u Kopidlna. Vz S. N., Tk. III. 78., Blk. Kfsk. 1295.

Češrati = *čechrati*. MV.

Češtění, n = *počešťování*, die Bohemisirung. Mus. 1880. 418.

Češtice, die Budějovice = *Čestice* (u Volyně). S. N. X. 152., Arch. V. 550., Blk. Kfsk. 148., 154.

Čeština. Č. má bohatosť řeči anglické, hlubokosť německé, lehkosť a žertovnosť francouzské a lahodnosť vlaské. Koll. III. 248. Na zvuky rozmanité č. jest bohata. Vinařc.

Češujatka, y, f, chloranthus, rostl. Č. mnohoklasá, c. inconspicuus. Vz Rstp. 1446.

Češujatkovitý. Č. rostliny, chloranthese: češujatka, libovoň, hruzeň, ula. Vz Rstp. 1446.—1448.

Češuje, e, f., ein Schild. Šm., Ssk.

Češuiní, lepidotus, schilderig. Šm.

Češule, die Becherhülle. Nz. Č. = obal miskovitý n. koflíkovitý, někdy chlopněmi pukající žaludů, leskovců, bukvic, kaštanů (jedomých), cupula, die Becherhülle. Žaludová slove též *miska*, bukvicová kožíšek. Rst. 404, 91., 93. Cf. Kk. 139.

Čet, u, m. = *hromada, tlupa*. Kat. 1455. — Č., interj., still. Slov. Ssk.

-čet, *přípona sloves zdrobnělých* na Mor.: ťápat — ťápčet (pořád ťapčite to nezralé ovoce — chroupete)! Brt. D. 159.

Četa, die Truppe. V MV. nepravá glossa Pa. Vz Mkl. Etym. 35. Č. semknutá, geschlossener Zug. Čsk. Četu n — tvoř! In den — Zug! Čsk. Vz KP. I. 425. Č. = nejmenší vojenské semknuté oddělení, čtvrtý díl setniny, škadrony nebo batterie. S. N. XI. 365. — Č., y, m., os. jm. Č. Balcar. Žer. Záp. I. 220.

Četař, e, m., fr. sergent, poddůstojnická vojenská šarše (mezi šikovatelem a desátníkem). S. N. XI. 365. Č. v tělocviku. Vz KP. I. 425. Č. četnický, der Posten-Commandant. S. N. XI. 316. Č. hasický. Khl. 19.

Četba, y, f., die Lekture. Č. soukromá. Vz Listy filolog. VIII. 151.

Četebný. Č. látka, der Lesestoff. KB. IV.

Četěnov, a, m. (Četňov, Cetňov, Zetten), ves v Boleslavsku. Blk. Kfsk. 775.

Četenský z Četné Fridr., Pav., Václ. Blk. Kfsk. 1295.

Četík, u, m. Kulčiba č., strychnos tieuté, eine Art Krähenaugenbaum. Vz Rstp. 1063.

Četina = *ulámané haluze jedlové, borové, chvojí, jehličí* (jedlové, smrkové atd.), *šetina, ščetina*. Vz Čečina, Bodlička, das Nadelholz, die Nadeln vom Nadelholze. Na Mor. a Slov. a ve Slez. Sl. les., Tč., Němc. VII. 184., Brt., Vck., Kld. 288., Koll. St. 159. Borovička č-nou voní. Slez. Tč. Ta velčovská hrdina, za klobukem četina; a dy přijdě do maštale, šimla za ocas dviha. Sš. P. 535.

Četinný. Č. koupel, Kieferbad, n. Vz Četina. Ostrav. Tč.

Četinový. Č. mast (z četiny), die Harzsalbe. Slez. Tč.

Četivo, a, n. = *četba*, der Lesestoff. KB. IV., Kutn.

Četiný, lépe než čitelný, lesbar, leserlich. Prk. Přísp. 35.

Četmistr, a, m., der Rottenführer. Lpř.

Četmo. Palba č. (dle čet), das Zugsfeuer. Čsk.

Četně, zahlreich. Č. se sejíti. Fta. Schůze č. navštívená. Us. Pdl.

Četnický. Č. válečná či vojenská setnina. Gensdarmeriekriegsflügel. Čsk., S. N. XI. 57. Č. stanice, -posten; zemské č. velitelstvo, Landes-Gensdarmerie-Kommando. S. N. XI. 316. Č. kasárny. Čsk.

Četnictvo, die Gensdarmeriemannschaft. Vz S. N. XI. 365.

Četník = *žandarm, zemský strážník*. J. tr. Vz S. N. XI. 365.

Četno, vz Četný.

Četnost, i, f., die Vielheit, Vielzählligkeit. ::h., Loos.

Četnouzlee, zelce, m., polythrincinm, die :hnurflocke, rostl. Č. jeteiový, p. trifolli. z Rstp. 1980.

Četňov,*a, m., vz Čctěňov.

Četný = nesčísiný, bojný, mnoho, hroada, kopa, hejno, zástnp. Km. 1886. 302. komonstvo, slnžebnictvo; Vojsko naše málo četnější než nepřátelské. Us. Pdl. — **ač: na** druhy. Sl. les. — **čeho.** Zástup 3n bé čtyřie (gt., vz Čtyři) hlukóv četný. kk. 22.

-četný: 2-četný, 3-četný = se dvou, tři atd. ıstl složený útvar rostliny, na př. list, kalich, >runa. Čl. Kv. XVIII.

Četochovice. Tov. 129.

Četovod, a, m. = *četař*. Rk.

Četovůdee, e, m. = *četař*. Rk.

Četový. Č. stanice (četnictva), die Zngs-:ation. S. N. XI. 316.

Četrys, a, m. Č. Jan z Kynsperku. Žer. áp. II. 12.

Četva (Cvetva, Zwetbau), y, f., ves v Cheb-ку. Blk. Kfsk. 99.

Četvrlka, y, f., die Heidelerche. Slov. sk.

Čever = *červ*. Vz Červ.

Čevo, a, n. = *střevo*. Siez. Klš.

Čevr, a, m. = *červ*. Vz Červ.

Čež. O č. činiti měli. NB. Tč. 266.

Čežbiva, y, m. Č. Daniel. Blk. Kfsk. 1214.

Čgáti = *cpáti*. Slov. Bern.

Či. Ad a). Vyzerá bo, či už ide. Lipa II. 17. — Ad c). Nevím, či zvonili už či ni; :o chceš? Či penize či co? Brt. D. 171. Ji's nebyl doma, či's krmil koňa, či ci malička nědala? Aiebo ci jinša dzěvncha milša estečkn zastupovala? Sš. P. 222. I hodnoiby tomu člověku věřiti či nic; Ale toho ıeví, ten-li čechel či jiný; Ale nevie, zaılatil-li ji těch peněz za sě čili nic; Oni ne-'ědí, jest-li jí dlužna čili nic; Které žalobě odpovídati mám, tejto-li smyšlené čili onej; Račte uvážiti, má-li to svědomle zavrženo ıyti, čili má trpeno býti; Prosime za naučenie, est-li stávka podlě práva čili nenie; Tehdy ıolič přiběhl, nevieme s oštípem čili s holí; Tehdy Jurík mečem kynul přes Václava, ıak neviem, zaťal-li ho čili ne; Naučenie, ıa koho by ten statek na jeho-li přátely, ıa město-li čili na pána spadnouti jměl; Má-li lan mimo to lékaři platiti od léčení čili ıemá. NB. Tč. 3, 9., 13., 18., 41., 42., 68., 72., 97., 253. Má-li co ve dskách čili nic. Půh. II. 225. Každý porozumí, slušně-li či ıesluśně. Bart. Aby jeden každý k tomu se ıhlásil, čím se chce spravovati, kompaktaty-li čili zákonem božím; Znáti se má k tomu, či něčemu odpírá či všemu. Čr. Mohlo-liby to býti či ne. Žer. Čie se řeč stane, má li čili jieb. Opatřita zemi, kteraká jest, jestli dobrá čili zlá. BO. Považte sobě toho, či řeči křivé jsou, moje-li či vaše? Štr. Co jest vám lepšie, to-li, by vám panovalo 70 mužl, čili by vám panoval jeden muž? Exc. Ač ti budú jiesti maso býkové? čili krev kozlovú budú píti? Ž. wit. 49. 13. Jednotlivei mohou či dřív či později ohroženi býti šp. m.: dříve nebo později. Brt. — *Ad d*). Či já blázním? Brt D. 171. Čn-li je to pravda, Marcine, čo náš taťko kúpil v Trenčíně? Sš. P. 621. Čili jiesti budu masa býková? Ž. Kl. Či toho nevieta? Dal. Či som kdy komu povolil? Alx. Či na věky vzbněváš se na ny? Ž. wit. 84 6. — *S by*. Dále, čili by provedla kým dobrým, co by jemu na věrném právě věřino bylo. NB. Tč. 96. — *Čili nic*, vz Nic. — **Či** = *zájméno přisvojovací*. Za přivlastňovaci genitiv *koho* klademe *čí*. Bž. 155. Já pić nebodo, dovi, čich bodo, z které stodynke jaké maměnke vodo pić bodo; Či to husličky, či to? pozobaly nám žito. Sš. P. 286., 298. Či jel (= jak ti říkají? Vz Jméno)? Čích (čí) je to lóka nesečená? Sš. P. 521. — *Či, zájm. přisvoj. vztažné*. Pán Bůh vi nebeský, či já žena budu. Sš. P. 237. Pánboh milý vie, čie dievča bude. Sl. sp. 7. Co se vínu stane na kantněři, to se dotýká toho, či to jest víno, jenž prodává. NB. Tč. Dod. 21. Můž pohnán býti od toho, z čího člověka to vzato jest. Zř. mor. 1604. — A to zbožie sirotek, čiž bylo, na mně vypohonil. Půh. I. 292. — Vz **Čiji**.

-čí (*-ičí*, vz toto) *tvoří na Mor. zdrobnělá jména hromadná:* březčí = březová mast, borčí = borová chrasť, vrbčí = vrbové chrasti, halúzčí = drobné haluzi, semenčí = semýškn, kamenčí = drobné kameni, údolčí, rolčí, hnbočí = hlubočina. Brt. D. 150.

Čiap atd. = *čáp* atd. Slov. Ssk.

Čiba. — Č. Keď já bo potkám, tak on vždy jde čibó (= čibou, bokem, na strann, uhne se). Ostrav. Tč. — Č. = *pryč*, weg! Slov. Bern.

Čibati, vz Čibnouti.

Čibe = *čiba, pryč*. Slov. Bern.

Čiběti, ěl, ění, flimmern. Světlo čibí. U Olom. Šd.

Čibky komu dávati = *posmívati se* (palec mezi ukazatel a prostřední prst strkaje). Gr.

Čibnouti, bnul a bl, ut, uti, *čibati* = *bičem prásknouti, švihnouti*, einen Peitschenhieb versetzen. — **koho:** koně. U Olom., Litovle a j. Šd., Kčr.

Čibr, vz Čabr.

Čibrati = štibrati. Slov. Ssk.

Čibučník, a, m. = *kdo obstarává čibuk*. Slov. Osobytný č. k obstarávanin fajčiarskych potrieb. Phld. V. 315.

Čibuk. Cf. Mkl. Etym. 36. Můj sluha visí na mně, jako Turek na čibuku. Šml.

Čibuz (*Čibuž*), e, f., ves u Smiřic. Blk. Kfsk. 707., Sdl. Hr. II. 276.

-čice. Místní jména vyzvukující koncovkami *-čice, -ši, -zi, -ři, -ín, -ník*, před nimiž jest sonhláska, mění měkkou sykavku *č, š, ř* ve tvrdou *c, s, r*, odmítají *-ín* a *-ík* a vsouvají mezi konsonant kmenový a koncový samohlásku *e*, činíme-li z nich adjektiva: Hrubčice — hrubecký, Volší — voleský,

Zubří — zuberský, Hobzí — hobeský, Krumsín — krumeský, Lipník — lipenský. Mor. Brt. D. 153.

Čiči, Empfindungs-. Č. nervy. Šv. 46.

Čič, e, m., os. jm. Tk. I. 604., V. 52.

Čiča, dle Káča, *čičenka*, y, f. = *kočka* (v dětské řeči). Mor. Brt., Mtl. U Kdyně. Rgl., Vz Čičán, Čičena, Čičík, Čičinka. — Č. = *kdo doma čučí*, der Hocker. Nemá být takovú čiču a doma pořád lapět. U Uher. Hrad. Tč.

Čiča — Č. = nadávka. Ty čičo (ostudo)! U Jilemn.

Čičáí = *čižánek*.

Čičán, a, m. = *kočka* (v dětské řeči). V Kunv. Msk.

Čičarodziny, pl., f. = *borůvky*. V jihových. Mor. Brt. L. IV. II. 140.

Čičati také: *čučati, doma lapěti*, hocken. U Uher. Hrad. Tč.

Čičena, čičenka, y, f. = *kočka* (v dětské řeči). Mor. Brt., Mtl. Vz Čiča.

Čičenice, dle Budějovice, ves u Vodňan. Tk. III. 37., Blk. Kfsk. 351

Čičeretka, y, f. = *brusnice, borůvka, černá jahoda*, vaccinium myrtillus. Vz Rstp. 984., Slb. 386.

Čičík = *čiči*. BPk. — Č., a, m. = *kočka*. BPk.

Čičikání, n. Žiadno č-nie ho neupokojilo. Dbš. Sl. pov. I. 19.

Čičikati. Chátra vlaská, mluvíc tuto řeč, více syčí a sipí, čičiká a čviliká, než mluví Koll. III. 244. — Č. = *tišiti, uspávati*. Slov. Ssk.

Čičimek, mku, m. = jujuba, zizyphus, gemeiner Judendorn. Mllr. 113.

Čičinka, y, f. = *kočka* (v dětské řeči). Mtl., Kšá.

Čičirikati = *čvirikati*. Mor. Brt.

Čičisbeo, vz Cicisbeo.

Čička, y, f. = *kočka* (v dětské řeči). Mtl.

Čičkati = *dřěma prsty kudliti*. Vz Čvákati. Val. Brt. D 205.

Čičo, a, m. = *kůň s bosými nohami*. Mor. (kopin.). Brt.

Čičoraf, mit dem Schnabel im Wasser spielen (wie die Gans). Slov. Ssk.

Čičorečka, *čičořečka*, y, f., coronilla, die Kronwicke. Č. štírová, c. emerns, pestrá, c. varia. Vz Rstp. 384., Rosc. 167., Schd. II. 312., Čl. 32., Sl. les. Vz Čičorka.

Čičorem voda teče. U Nezamyslic. Bkř. Vz Cicour.

Čičoretka = *čičeretka*.

Čičorka, y, f. = *čičorečka*. Čl. Kv. 386., Slb. 523., FB. 104.

Čičov, a, m., ves u Rokycan. Tk. II. 430., 458.

Čičová, é, f., Čičowa, ves u Kostelce n. Orl.; samota u Turnova. — Č., hrad. Vz Blk. Kfsk. 933., Sdl. Hr. I. 111., 227., II. 276.

Čičové či *Titové*, haluz slovan. kmene na čičovském poli u Terstn. Koll. Cest. 1. 66.

Čičovice, dle Budějovice, Čičowitz, ves u Milevska. Blk. Kfsk. 185. — Č. Veliké a Malé, vsi u Středokluk. Tk. I. 407., 408. Blk. Kfsk. 847.

Čičovka, y, f., cynara scolymus, die Artischoke. Slov. Rr. Sb.

Čičránie, n. Vz Čičrati. To č. sa v prachu a hlatě. Phld. I. 1. 23.

Čičů, ze slova či. Či pak jsi? Čičů n. čičovýho strejce, co prodává smradlavy vejce. Na Policku. Kšá. Vz Čiků.

Čičulice, e, f., taenia, der Bandfisch. Sm.

Čida. A ty pecúch, ty si nic nevidel! Čida som nevidel (kozla sem neviděl, viděl jsem)! Stál som na chlievel, keď tadiaľto letel. Slov. Mt. S. I. 52.

Čida = střídavá práce jednotlivců ke společnému účelu. Chodívali s pastýřem na čida do lesa (pomáhali pásti). Zlinsky. Brt. D. 204. Hoňáka posýlají míšanicí z čidy jeden po druhém na týden n. na 14 dní na pastvu (střídavě). Val. Brt. Kde sú spolu vod starodávna čidů dobytky pásly. 1538. Sdu. kn. opav. Vz Čiditi se.

Čidali = *věru, zajisté?* Slov. Rr. Sb. Čidali, že by sa hockdo z takého katechismu vďačne učil; Č. mu bude lepšie, že jeho otcovi. Phld. VI. 4., 5.

Čidelný, sensoriel. Nz. lk. Č. úkony. Dk.

Čiditi, il, čn, ční = *děliti*. Vz Počíditi, Vyčíditi. — **se** = *střídati se*, abwechseln, einander ablösen. U Opavy Klš. Mor. Vck. Vz Čida, Brt. D. 204.

Čidilna, y, f., Čidliu, ves u Mor. Budějovic.

Čidlo. Stff. Č. chuti, čichání, pohlavní, hmatu, zrační či zrakové, slyšecí či sluchové. Šv. 49., 50. Vz S. N.

Čidloslovi, n = nauka o organech čidlových, die Aesthesiologie. S. N. IX. 1199.

Čidlový, vz Čidelný, Čidloslovi.

Čidroužice, dle Budějovice, Schidrowitz, ves u Mor. Budějovic.

Čieč, e, m. Č. z Budějovic, sudí zemský. 1251.—1264. Dal. 153.

Čielce, e, n. = *čelko*. Slov. Vlas tmavý jak sa k čielcu rúti. Phld. IV. 22.

Čiepek u střevíce = podpatek. Gr.

Čiernavý = *černavý*. Němc. VII. 181.

Čiertáž, e, f., Linie. Slov. Vz Čertati. Chipk. Sp. 9.

Čiesť, i, f. = *část*. Čiesti liščie, partes vulpinm. Ž. wit. 62. 11. Nebudeš čiesti se mnú v nebeském královstvi jmieti. Hr. ruk. 223. Druhú čiesť jměj sobě; Desátá č. tvého zbožie; Žes mú č. věrně vydával. Hr. ruk. 319, 339., 341. a j. Vz Čésť.

Čieše, e, f. = *číše*, calix. Ž. wit. 10. 7., 115. 13. V MV. nepravá glossa. Pa.

Čieška, y, f., patella. V MV. nepravá glossa Pa.

Čiešník, a, m. = *číšník*. Dal. 83.

Čihačky, pl. Jíti na č. = *na čumendu*. O svatbě naženo se do světnice mnoho dětí a ty postaví se okolo kamen. A to se jmenuje č. V Domažlicku. Němc.

Čihačstvo, a, n., der Vogelfang. Ssk.

Čihádky, ves v Boleslavsku. Blk. Kfsk. 883.

Čihadlo. Na č dle ho zastali (na číhání). Ehr. — Č. = *horský* hřbet u Vejvanova. Krč. — Č., samoty u Sedlčan, u Čes. Dubu, u Něm. Brodu, u Prachatic; myslivna u Starých Benátek.

Čihadlovice, dle Budějovice, dvůr u Písku.

Čihák, u, m. = *oko*. On má dobré č-ky, on hned všecko vidí. Slez. Tč. — Č., a, m., der Auflauerer, Aufpasser. — Č., os. jm. Šd. — Č., samota u Vitavotýna; ves u Žamberka.

Čihal, a, m., der Aufpasser. Vz Čihák Dch.

Čihalín, a, m., ves u Třebíče.

Čihalka, y, f., samota u Pelhřimova.

Čihaná, é, f., ves u Veseřic a u Lubence.

Čihání, n., ves u Klatov a u Lubence (= Čihaná).

Čihanice, e, f., die Lauer, Passe. Rk.

Čihany, něm. Cies, ves u Toužimě. Blk. Klsk. 632.

Čihar, a, m., dvůr u Chlumce v Jičínsku.

Čihařka, y, f., die Aufpasserin, Lauerin; Vogelfängerin. Bern.

Čihárna, y, f., die Vogelhütte. Sl. les.

Čihařský proštip. Koll. St. 596.

Čihati, vz Mkl. Etym. 37. — **čeho**. Lev lítý loupeže čihá. Kom. — **na koho**. Na teho jelenka myslivec čihaval; Čihá na ťa mysliveček. Sš. P. 523., 695. Čihá, jak čert na hříšnou duši. Brt. Čihá ubohý co vrána na úboře. Jir. Anth. III. 277. — **kde**. U nohy tvojí strže čihají. Vrch. — **na koho s čím**. Věřitelové se zatykači na něho čihají, jako rybář na parmu. Mus 1880. 106. — **kdy co**. Č. kobzole v noci (hlídati). Slez. Tč.

Čihavý. Č. oko, Kká. Š. 102., pohled. Čch. Mch. 73.

Čihi = *čehi* = *na levo*, volání na koně, na voly. Us. Ani heta ani č. nemože. Slez. Tč.

Čihnúť = *čihati* = *sahati po čem*. Mor. Brt. 204.

Čihnuti, n. Jedným č-tím odseknut = jednou ranou. Slov. Sb. sl. ps. I. 90.

Čihošť, ě, f., ves u Ledče. Tk. V. 146., Blk. Kfsk. 696.

Čihoun, a, m., der Spitzel. Ssk.

Čihounstvo, a, n., das Spitzelsystem. Ssk.

Čihovice, dle Budějovice, Čicbowitz, ves u Křelovic. Arch. I. 515., Blk. Kfsk. 222.

Čihovitý = jako překocená homole někdy se spodinou a boky nadutými n. př. kalich řepčíků, lůžko ořešince. Rst. 404.

1. **Čihovka**, y, f. = plod složený z jednoho květu, jehož bolénky vlastní čnělkou opatřené ponořeny jsou do lůžka zvelčeného a zkorkovatělého, endothalamium n. př. ořešinec. Rst. 404.

2. **Čihovka**, y, m. Č. Jan z Čihovic. Půh. I. 255.

Čihový les. Sdl. Hr. I. 152.

Čihuvka, y, f., os. jm. Tov. 5.

1. **Čich** = *smysl*. Vz Mkl. Etym. 37. Za Výb. I. přidej: 663. Má pak milost vzhóru platí nad to nade vše, jež móž býti kterým čichem učleceno. St. Kn. š. 193. Příliš pase čichy své. Exc. Vz Schd. II. 347. — Č. = *čichání*. Ovoní-li kdo ze hřbitova květinu, ztratí č. Val. Vck. — Cf. Šrc. 498., Slov. zdrav. 51.

2. **Čich** = čí. Č. je to lóka nesečená? Sš. P. 521. (U Brna).

Čichací, Geruchs-. Č. ústrojí (čicbadlo). Nz., Šv. Č. stvoly, die Riechkolben, nerv. Nz. lk.

Čichadio, a, n. = *čidlo čichání*. Šv. 49. Vz Čichací.

Čichalov, a, m., Sichlau, ves u Žlutice. Arch. III. 501., Blk. Ktsk. 203., 816.

Čichání, n., das Riechen. Mus. 1880. 183., Dch. Vz Čich.

Čichatel, e, m., der Riecher, Schnüffler. Dch.

Čichatelný, riechbar. Vch. II. 59., 68.

Čicholov = *Čichalov*. Blk.

Čichoň, ě, f., duvaua. Č. visutá, d. dependens, rostl. Vz Rstp. 331.

Čichořice, dle Budějovice, Sicheritz, ves u Lubence, čes. také: *Sýkořice*. Blk. Kfsk. 14.

Čichov, a, m., Čichau, ves u Třebíče.

Čichovice, dle Budějovice, Čichowitz, ves u Křelovic.

Čichovka, y, f., samota u Votic.

Čichovský Řeh. Fr., kněz. 1640. Vz Jg. II. I. 2. 544., Jir. Ruk. I. 150.

Čichový. Č. důlek, jamka, die Riechgrube, váčky, die Riechsäckchen, buňky, -zellen, Nz. lk., představa. Pdl.

Čichtice, dle Budějovice, Čichtitz, ves u Vodňan. Arch. III. 485, Blk. Kfsk. 6.

Čichůvka, y, m., os. jm. Tov. 5.

Čichyr, u, m. = *mošt, mladé víno*, rus. Šd.

Čija, vz Čiji.

Čije, vz Čiji.

Čijevice, dle Budějovice, Čiwitz, ves u Kralovic. Blk. Kfsk. 127. Vz Čivice (Sdl. Hr.).

1. **Čiji** *(čij)*, **čija, čije**, v laštině znamená nejen *čí*, nýbrž i *cizí*. Č. se skloňuje: čijebo, čijej, čiju — čijum atd. Dle Rybí. Vz tento vzorec v Bart. D. 121. Snadno davač z čijebo. Němáš koňa svojeho, slizaj z čijeho. Zpředy grabai do svojej kapsy, potom do čijej. Zpředy zamětač před svojum sviňum a potem před čijum (na Opavsku). Brt. D. 165. Pýtal sa ma šuhajček, čija som? Sl. ps. 214. Dybych já věděla, čije sú to koně.

Čijaž (čí) byla vina? Jene (jenom) mamulčina, aby mě oni nekárali, pokud bylach (byla jsem) mala; Čija to dževečka po zabradzě chodzi? A čijam (či jsem) ja teraz je? A čija bys byla? dy jsi ene (jen) moja. Sš. P. 254., 381., 362., 497. Nechoď do čijiho; Dy němám vlastniho, něchcu čijiho; Lakomec rád z čijího se krmí; Těžké živobytí z čijího, jako služebník žije, který nemá svojího. Slez. a Ostrav. Tč. Přišli ke mně oficieri, čija ja? Nic ja vaša. Sl. ps. 46. Ze svojeho jak mucha a z čijeho jako vůl (bráti, jísti, píti). Slez. Šd. V čijej a jakej hlavo vzkrsly prvotne tieto povery. Dbš. Úv. 8.

2. **Čijl**, čiju, vz Čiti.

-**čik**, přípona znamená na Mor. učně s pomocníky při řemesle: mlynarčik (učeň mlynářský), pekarčik, kupčik, masarčik, bospodarčik (dozorce při hospodářství). Brt. D. 145.

Čík, cobitis fossilis, piskoř, ryba. Hdk. C. 377., Šp. Opilý jako čík. Dbš. Obyč. 43., Us. Vz Číky. — **Č.**, eine schwarze Blatter unter der Zunge der Schweine. Slov. Ssk. Vz Číky.

Číka, y, f., ehika = barvína eiblově červená. Vz Rstp. 1216.

Čikánek, nka, m., samota u Něm. Brodu. PL.

Čikavosť, i, f, das Sehielen. Šm.

Čikhar, a, m., Siegshof, sam. u Kard. Řečice. Cf. Čikov.

Čiklati = *lektati*, kitzeln. Slov. Loos, Ssk.

Čiknúť sa. Čikne sa = štikne sa, čkáti. Slov. Let. Mtc. S. VII. 1. 15.

Čikoš. Krávy pase *gulyaš*, ovce *juhás*, vepře *kanás*, koně č., který zároveň divoké kroti. Pokr. Pot. I. 72.

Čikov, a, m. = Čikhar. — **Č.** = několik domků u Litomyšle.

Čikov, a, m., Čikow, ves u Náměště.

Čikovka, y, f. = plechová malá stříkačka, jíž stříkají na sebe vodu n. voňavky na šmigrust (velikonoční pondělí; zastupuje místo karabáče). U Val. Meziříčí. Vek. Vz Velikonoční.

Číků = *čičů*. Mor. Šd.

Čikútati = *čikutkati*, Seblucken haben. — **se komu kdy**. Čikútalo sa mi tri razy tej noci, veru sa to, milý, len daromně reči; Potom já, má milá, budem večerati, keď sa v tvojom srdei začne č. Koll. Zp. I. 120.

Čikváska, y, f., ves u Lomnice u Jičína. Blk. Kfsk. 778.

Čikvasovice. Sdl. Hr. III. 110., IV. 369.

Čiký. Každá ošípaná má v pysku, na spodnej čiastke papuly počnúc od predniho velkého zuba, na pravej i ľavej strane kus mäsa, ako bodný červík narastený. V istej chorobe sa tento kúsok mäsa vyrezáva a to sa vraví čiky lebo *jačmeň* vyrezať. Slov. Rr. Sb. Vz Čík.

Číla. V Kat. 1049. (v čile vstav) a 3180. (v čile) vykládá Er. = *v čilosti*. Ale *v čile* patří zde dle Gb. v Listech filolog. 1882 301. k adj. čilý, jako z čila a jako adv. čile. Vz Čilo, Čile. — **Č.** = *čitelnosť*. Bdl v Obr. (?). 54 Také posud u Kojetína. Bkř.

Čílá, é, f., ves u Zbirova.

Čilák, a, m., ein Renner (Ross.). Šm. Ssk.

Čile, *v čile* = *čerstvě*, *rychle* Sv. ruk. 36.₁₈ a j. Vz Číla.

Čilec, lce, m., ves u Nimburka. (V PL. stojí jednou Čilec a po druhé Čilec). Cf. Tf. Odp. 288., Blk. Kfsk. 1163

Čilečka, y, f., fem. z *čilek*, nadávka. Slov. Mt S. I. 116., Dbš. Obyč. 44. Vz Čilek.

1. **Čilek**, adv. = *včil*. Slov. Ssk.

2. **Čilek**, lka, m. = *bláznive tancom* *sv. Vita posadlý*, mit Veitstanz behaftet, nadávka. Slov. Mt. S. I. 116. — **Č.**, lku, m., die Sinnpflanze. Šm.

Čilimnik. Č. oblačni, l. nubigenum, obecný, l. vulgare. Vz Rstp. 355., Čl 33, Čl. Kv. 376., Slb. 524. Odb path. III. 627, Mllr. 39. Rosc. 167., Kk. 256., Schd. II. 312., FB. 102., S. N. Dle Sl. les. citisus laburnum, kozí jetel, štědřenec.

Čilimnikovina, y, f., der Bohnenbaumstoff. Šm.

Čilina, y, f. = *lesní hřeben* u Rokycan. Kčr.

Čilinda, také na Plasku. BPk.

Čiliti = *rozčilovati*. Ono tě to čilí. U Rychn.

Čilko, a, n, fuchsia, die Fuchsie Č. červenavé, f. coccinea, dlouhostopečné, f. macrostemma, hroznaté, f. racemosa. Vz Rstp. 542.

Čilkov, a, m., zašlá ves u Žatecka. Blk. Kfsk. 615.

Čilkovitý. Č. rostliny, fuchsieae: čilko. Rstp. 542.

Čilkový, Nerven-. Blk.

Čilo. Sedši podlé něj z čile. Kat. 307. Vz Číla.

Čilomluec, nce, m. = *těleso čilomlnné*. Kv. 1870. 316.

Čilomluný = *mlno snadno pouštějící*. Kv. 1870. 316. Č. věc. Kv.

Čilosť, vz S. N.

Čilstvo, a, n, das Nervensystem. Kod.

Čilý = *čijící*. Cf. Číla, Mkl. Etym. 37. Kdyby srdce tak čilo bylo, že by . . . **Št. — čeho**. O buď, duše milá, buďiž toho čilá!; O již zmoudři, duše milá, a buď strasti svojí čilá. Sš. Bs. 1., 63. — **Č** = *čerstvý*, *hbitý* atd.; *svěží*, *co jest ještě v původním, neporušeném způsobě*. Č. boch, obchod, mysl. Dch., život, Posp., ruch, obrazotvornosť, fantasie. Us. Pdl. Č. dřevo (ne suché): Trnky sú ešče čilé (ještě nedozrály); Ešče byl čilý (mrtvola ještě nesbnila). Mor Brt. D. 204. — **k čemu**: k učení. Us. Dbv. K Bohu, k lidem jestiť čilý. Výb. I. 924. Byl sem ke všej zlosti čilý. Hr. rk. 328. — **jak**: od přirozenosti. Dch.

Čím = *hned jak, jakmile.* Také na Mor. (val., pom.). Čím to vytáhnů, hneď idú. Čím věrně znamená svítať, už jich videť na poli. Čím dojela do města, složila hrnce. Brt. D. 171., L. N. II. 64. Čím to uslyšel vítěz Sládi, hned jej odpověděl. Koll. Zp. I. 47. — Č. = *když.* Šak som já to hned bádala, čím som s tebou sedávala, že tvé srdce nepokojné. Koll. Zp. II. 215. — Č., a, m., ves u Nov. Knina.

Čimborasso. Vz S. N., Stč. Zem. 370. Nos jako č. = veliký. Us. Kšť. Toť jest překvapení veliké jako Č. Šmil.

Čimelice. Vz S. N., Blk., Kfsk. 74., Sdl. Hr. III. 200.

Čiměř, e, f., ves u Třebíče. — Č., Schamers, ves u Jindř. Hradce. Jak tam měří hloubku studně a proč tam mají hodiny dva ciferníky? Vz Sbtk. Krat. h. 27. Ct. S. N., Sdl. Hr. IV. 369.

Čimerati se. Kluk se čimerá = počíná býti čiperným, má se k světu. U Ronova. Rgl.

Čimerka, y, f. = *druh sýkor.* U Ronova. Rgl.

Čimhová, é, f., ves v Oravsku. Pokr. Pot. II. 258.

Čimice, dle Budějovice, Čimitz, ves u Zdib. Tk. I. 372., 373., III. 50., 51., IV. 172., Blk. Kfsk. 68.

Čimický vrch. Vz Čimice. Čechy I. 148.

Čimislav, a, m., os. jm. Šf. Strž. II. 539.

Čimyšl, e, f. (?), Čimischl, ves u Turnova. Blk. Kfsk. 535.

Čimišník, caragana. Č. obecný, c. arborescens; písečný, c. altagana. Vz Rstp. 378., Čl. Kv. 385., Slb. 542., S. N., Mllr. 89.

1. **Čin** = *skutek* atd. Vz S. N., Mkl. Etym. 36. Někoho k činu míti; do činu se dáti. Dch. Č. zákonodárství, der Gesetzgebungsakt. Sl. les. Vědecký č. Dk. Mají ti věžňové na jich činy mukami tázáni býti. NB Tč. 113. Mají počet vydati z svých činóv. Št. Kn. š. 15. — Č. = *způsob.* Jako všudy jest duše v člověčiem těle, ale velmi činem v hlavě výbornějším, takéž v nebesiech jest kakýms činem výbornějším nežli jinde. Výb. I. 644. 13. (Št.). Ihned by potom uzdraven tiem činem. Ib. 935. 2. Žeť se křivda v pravdu mísí všemi činy. 15. století. Nemluv takým činem; Aj toť činí Bóh trojím činem; Všemi činy hledal, kakby svój lid povýšil. BO. Přidržal sě všemi činy skutków Jeroboamových; Tiem činem učinil 10 slúpóv jednoho litie a miery. Bj. Tiem činem mnoho dobrých zbichu. Dal. 23. Divným činem. Sv. ruk. 295. Kterým to bude činem, abych počala synem? Hr. ruk. 179. Avšak vždy toho čína hledáše, kterak by . . . Žvt. otc. 19. b. Rúcho rozličného činu. Alx. V. v. 1225. (HP. 30.). Kterým bych to činem věděti mohl; Neb jest Jesukrista nosil dvojím činem; Nevěděl, kterým by to činem přivedl. Pass. mus. 275., 358., 410. Jeho hanby všemi činy hledachu. Pass. 875. Trojím činem boj proti němu učinili; Nemohli jsú žádným činem proti jeho múdrosti zvítěziti; Mohl-liby jemu kterým činem zrak navrácen býti. Pass. 14. stol. Nerozuměl, kterým činem to móž býti; Jest také náš otec ač ne týmž činem jako svého syna přirozeným jediného, ale vzvolením; A tak rozličnými činy viece milujem s právem přiovuzné; Dvojím činem jieme ten chléb; Žádosť chvály zdejšie móž býti trojím činem hřiech smrtedlný. Št. Kn. š. 12, 17., 42, 53., 164 Trojím činem dávají pokánie. St. — Č. = *příslušenství, jmění.* Chaloupka pekařova se vším činem byla její. Kmk. v Kukátku ii. 258. Odešel se vším svým činem. Mor. Vck. — Č., a, n. = *kůň.* Koll. Zp. II. 507. Vz Činko. Za činy vyfrajmarčil jsem sukno. NB. Tč. 10.

2. **Čin.** Je to na čin = potřebí, potřebují toho. Tak ti na čin (dobře ti tak)! U Uher. Hrad. Brt. D. 204.

Čina. y, f. = *vítr s deštěm n. se sněhem, lijavec, bouře, vánice, chumelenice, nečas, boží dopuštění.* Us. Drsk. To byla dnes č.! Petrů, Brnt., BPk., Jdr. V takové čině nejdu domů. Holk. — Č. Má činu = má co dělati. U Olom. Sd.

Čína, y, f. = *železný pás na kládě* (na bidlech) vzadu, aby lépe přitloukala, když je kláda lehká, die Schiene. V tkadlcovství. Hk.

Čiňan, a, m., vz Čína, Vega ii. 275., 299., 304.

Čínať, obsol., anfangen. Ve slož. za-, počínať. Ssk.

Činátl, u, m., samota u Třeboně.

Činba, y, f., die Praxis. Slov. Ssk.

Činbár, a, m., der Praktikant. Slov. Ssk.

Činčanosť, i, f., die Niedlichkeit, Schönheit. Šm.

Činčaný, vz Činaný, Čenaný.

Činčarara *čím čím čím* = *vrabčí křik.* Us.

Činčarovať. Sykorka činčaruje. Slov. Hdž. Šlb. 33.

Činčier, u, m. = *pouto, okov,* die Fessel. Slov. Lipa II. 259., Btt. Sp. 13., Dbš. Obyč. 80. Domov, chlapci, robiť, nie po horách chodiť; veru vás nebudú na č·roch vodiť. Sb. sl. ps. II. 1. 107.

Činčila, y, f. = *polozajíc,* eriomys chinchilla v Peru, die Chinchilla. Vz Frč. 386., KP. III. 553., Schd. II. 416. Rod činčil či *žlaboků.* Brm. I. 2. 470. Č. vlnatá, e. lanigera, die Wollmaus. Brm. I. 2. 470.

Činčiráda, y, f. = *okrasa* (*cetky*; s příhanou). Us. u Bydž. Kšť.

Čindrovati = *klouzati se na ledě.* U Opav. Klš. Vz Čundrovati.

Čindrnvka, y, f. = *klouzačka.* U Opav.

Činec, nce, m., der Thäter. Hus.

Činek, die Sperrruthe, Schienenruthe. Šp. Č. na prošlupování. Tkadlec prošlupuje nohou, sýtař rukou, t. j. činí, aby dráty osnovní sem tam se střídaly. Hk. Vz S. N.

Činelly, z vlas. cinelli = talíře, tlukací nástroj hudební z kovu. Mlt.

Činění bolesti, das Wehthun, Us., dramatické. Dk. Aesth. 303. Dielo, jež dal jsi mně k č. Ev.

Činěnice, e, f. = *nečas* atd. Vz Čina. U Ronova. Rgl.

Činěný; *-én*, *a*, *o*, gemacht, gethan. Aby proti žalobám naš činěným mluvil. J. Lpř. K otázkám k němu u věci té činěným takto odpověděl. Mns. 1880. 457. Poklony jí se u všech stran činěné. Hrts.

Činětnosť (!), i, f. = *actio, činnosť*. Gr. Utvořil prý Rosa.

Činěves, vsi, f., Činowes, ves u Králova Městce.

Činga, y, f., memphitis, šelma kunovitá v Záp. Ind. Schd. II. 398.

Čingalesové (Singalesové), národ asijaký. Tlupa jich ukazovala se z jara 1886. i v Praze.

Činidlo, a, n. Č. oxydujici, odvodňujici, redukující Rm. I. 87, 103., 106., 107.

Činiště, ě, f., der Schauplatz. Neobmezuj se tímto odlehlým jevištěm a činištěm. Šš. J. 121.

Činitel = *kdo co činí*. Č. nástrojný, příčinný, druhotný. Hlv. 50. Umění svézákonným č-lem se stalo. Tš. Pošle Bôh č-le bludôv. ZN. Hlavní č., Sl. les, klimatologický. Stč. Zem. 657. Jsouť ještě jiné okolnosti u výjevu tohoto závažnými činiteli. ZČ. Práce a kapitál jsou činiteli výroby. Kaizl 103. — Č. = *počet*. Množenec i množitel slovou společným jménem č-li, Faktoren. S. N. Č. pouhý, složený. Šim. 25. Č. kořenový, der Wurzelfaktor. Vz Šim. 148. a Nz.

Činitelka, y, f., die Thäterin, Wirkerin. Šm.

Činiti. Vz Mkl. Etym. 36. Činijíci BO, ZN. Činiúci divy. Anth. I. 3. vyd. 6. Vz také časování i strčes. v Bž. 194., Mz. v Listech filolog. VII. 32. — abs. Ten činil (řádil a p.), když slyšel, že mu stodolu vypálili. Us. Semr., Brnt. — **co**: návrhy, zálohu, výjimku, pozorování, pokání za hříchy, vklady do záložny, konklusi, celek, Us. Pdl., odstíny, abtonen, Posp., pěkný dojem, výhradu (reservaci), Dk., výtky, Šp., vpád do země, útok na něco, rozsáhlé přípravy. snesení o něčem, nájezdy, J. Lpř., bláznovství, návštěvy, Vlč., k něčemu štafáži, náklad na něco, Osv. I. 78., 225., CJB. 385., porněnika, Půh. I. 174., Tov. 38., nepravosť, šeredné věci, bobonky, milosrdenstvie, boží libosť a vôli, dobré skutky, kramol, svatebně body, dobré řemeslo, spravedlnosť. Št. Kn. š. 5., 8., 11., 24, 37., 40., 47., 91., 92., 169., 186. Č. promluvu. Pokroky č. germ. m.: prospívati. Brt. S. 3. vyd. 175. Žalosť matčina nzš č-la dojem, *lépe:* dojímala ho; Ten činí veliké požadavky, *lépe:* mnoho si osobuje, mnoho žádá. Ib. Č. kožu (vydělávati). Brt. v Mtc. Domnění zřídko plný důvod činí. CJB. 417. Podsudí činie odhádánie. Vš. zř. 336. Žalobu na někoho č. Zř. F. I. R. XXXIV. Právo č., Recht geben. Kn. rož. 113. Délka Tzter činí sotva čtyři míle. Mour. Mnoho divôv činieše. Pass. 14. stol., Výb. II. 32. Čiň, co čiň, dohlížej konce. Us. Vk. Čiňte vy tedy, co čiňte Konle. Kdo činí, co chce, trpí (uslyší), co nechce. Tč. exc. — **(co) komu**. Někomu č. = výčitky činiti, vyhubovati. Us. Č. někomu nástrahy, výklady o něčem, námitky, výčitky z něčeho, Us. Pdl., poctu, Sl. les., pychy, Šmb., důtky, překážky, Lpř., Bohu chválu, Výb. II. 8., česť, nepokoj, chudině zádav, kupcům pokoj. Št. Kn. š. 119., 130., 149., 155. To mi lidé činí (tak mne utiskují)! Us. Čiň sobě jako muž, ne jako robě. Brt. S. 3. vyd. 171. Slušíť tu přísahu stranám každý čas č., kdyžkoli služí soudu na súdě seděti. CJB. 397. Nedám sobě toliko moci č., soviel Gewalt authun. NB. Tč. 78. Má jemu právo činiti, doniž páni na súdě sedí. Půh. I. 261. — **k čemu**. Č. se k čemu = k tomu se míti. Us. Dch. A když to činí kto k této cestě. Št. Kn. š. 6. A ti konšelé jiné přísahy k tomu soudu č. nemají. Zř. F. I. Q. XXXVII. Naše zrcadlo jest k našemu obrazu učiněno, unser Abbild ist nach unserer Gestalt gebildet. Št. — **co s kým, s čím**. Ženo, co já mám s tebou č. (= co mi do tebe, po tobě)? Quid mihi tecum est, mulier? Us. Měli jsme č. s barvířem. Har. II. 19. A já jsem neměl s žádnú válkú nic č.; Že s ní nic nemá č. Kdož má oč s nimi č. Půh. I. 254, 27.., II. 63. Mívá s ním č.; Máme se jako ti, kteří s lékaři č. mají; Co ty máš č. s tímto člověkem (šp. co ty máš co č. Vz Co)? Brt. S. 3. vyd. 171. A oni s tím se vším jako s svým vlastním *podlé* vůle své č. moc míti mají. Nar. o h. a k. — **kdy**. To se č lo dnes v noci (také = to byla chumelenice, nečas a p.)! Us. u Počátek. Jdr. Co sem z mládí činil, na oči mi leze. Šš. P. 11. — **odkud**. Z tvrze mu nemalé činil škody. Šmb. S. II. 261. — **co komu (kde)**. Řeka tu činí mezi oběma říšemi rozhraní. Č. objednávku u kupce, skoky v myšlenkách. Us. Pdl. V technické praxi s měrami nejvíce co č. jest. ZČ. I. 280. Činil na sněmě tuhý odpor. Lpř. D. I. 111. Abyste jim na hrdle nic nečinili. Žer. 350. Otázku činím na něm, trpí-li to svědomí . . . .; A křivdu mi na tom činíš; Kterak lidé přespolní před jich právem č. mají. NB. Tč. 41., 235., 268. Kterak by měla to právo mu č. na křiži-li čili jinak. Půh. II. 349. Aby mohl v trhu č. pokoj. Št. Kn. š. 155. Na tom zle mi činiš. St. skl. U Vltavy pod Petřínem tesař činí práh. Dal. 7. 22. Míti při právě č. Žer. — **zač**. Tak jest před námi zasě odpor za sie placenie činil. Abyste také chudinu krmili a č-li za mú duši. NB. Tč. 4. 198. A právo za to činil. Půh. I. 217. — **co, koho, se čím**. Č. něco marným (mařiti co); někomu něco srozumitelným, Us. Pdl., někoho poplatným, trestu prostým, slabým, zralým. Lpř. Sl. Č. něco předmětem úvahy. Dk. Č. na cizím statku škodu krádeži, podvodem; Kříž sv. hostii nad kalichem č. Mž. 86., 113. Č. se sběhem. Dal. 94. Činil se pastýřem a prozrazoval tak dobytek zlodějům. Pč. 24. Tiem se čině, jímž nenie. Št. Kn. š. 164., 183. — **oč (s kým)**. Toliko o pokutu č. jest. Dch. Když jsem

měl s kým nč č. mezi mistry. Exc. Ta žena v Bílovicích o dlnh 20 gr. č. jměla; A s ním o purkrecht č. má, n peníze. NB. Tč. 40., 151., 242. Ti o meze vždy č. mají. Arch. I. 85. Tuto je č. o úřad hejtmanský. Žer. Záp. II. 171. Ktož má oč s nimi č.; Nedokonal mi toho, oč měl č. se mnů; O něž jsem měl před nimi s ním č. Půh. II. 63., 357., 378. Vidíte, oč jest č. Kom. D. 184. — **jak** Č. něco po někom. Us. Dch. Vy si nečinite zmnžile. Us. Činlte *dosti* za své hříchy Lpř. Dj. I. 21. Čiň si udatně, mužně, hrdinsky (veď sl). Brt. S. 3. v. 171. Kdožby rozsudkům panským dosti č. nechtěl. Zř. F. I. B. XI. (V nebezpečenství) opatrněji č. sluší. CJB. 275. Č-la se *od* rána *do* večera, aby napravila... Sá. Č. někomu něco po právu, po spravedlnosti. Šp. Činíš-li co dobře, nechti lidské chvály. Ostrav. Tč. Požadavkům zadost č. Dk. Č. *od* sebe spravedlivé. Kn. drn. 128. Vše, co činíš, čiň **pod** měrú. Smil v. 1768. By to dobře činil, mnieše; Tobě *v* jich jmě česť činíce. Výb. II. 7., 18. Trojím *činem* boj proti němu č-li. Pass. 14. stol. Sluší č. *podlé* lidí (přizpůsobiti se). Exc. *Vedlé* skutkóv jich nečiňte. Hus I. 92. Zle činie; Ktož sú dobře č-li, pojdú do života věčného, a kto zle, do věčného ohně; Když člověk činí *protiv* božiemu zpósobení· *Snažně* něčí vóli č; Nedobrým *úmyslem* něco č.; Rúcho krojem lepým č-li sobě; Č. vše *ve* jmě božiem a k jeho chvále; Pekaři jako *divem* z múky chléb činie; Č. něco skutkem. Št. Kn. š. 8., 15., 31., 37., 49., 84., 114., 171., 186. (17., 24., 27., 39., 181.). — **proč**. Něco někomu **na** příkoř č. Osv. I. 270. Neb on to vše z klamu (ze žertu) činí. Žk. 350. Zdali viece pro mě nečiníš nežli proň?; Č. něco pro světský běh; Aby lidé z milosti pravě činili tobě pobodlé; To činie úmyslem upřiemým pro věčnú odplatu; Buoh viece na to patří, proč kdo co činí, než co kto činí. Št. Kn. š. 18., 41., 88., 162., 182. — **proti čemu**: proti zákonu. Us. Šp. Č. proti boží zápovědi. Št. Kn. š. 168. (341.). Kněžie umějíce písmo protiv němu činie. Hus II. 261. — **nad kým**. Vlčnovský nad niem nešlechetně činil. NB. Tč. 124. Viděli sú divy, které jest činil nad těmi, kteříž sú nemocni byli. Hus II. 107. — **skrze co**. Kdyžby soukeník něco měl č. skrze některon příčinu s knapem. Sedl. Rychn. 37. Skrze něž Buoh činí divy. Št. Kn. š. 169. — **v čem**. V tom dvorně i múdře činie. Dal. Předml. 2. V tom dobře činiechu. Dal. 134. — **jakoby**. Činil se, jakoby jedl, jakoby spal. BO., BN. — **s přechodníkem** *a s adjektivem výrokovým v nominativě a jen málokdy v akkusativě*. Chtěl se jím mil učiniti. Činil se něm. Svat se činí. Zvěř pitoma se učinila. Vz Brt. S. 3. vyd. 36. Nečiň se mněje, ale věda. Tkadl. II. 74. Ač se činíš nevěda. lb. I. 78. — *Poznam*. Zde jest forma zvratná, předmět s podmětem týž a tedy se shoduje přechodník s podmětem v nominativě. Gb. v Listech filolog. II. 140. Činieše sě toho neslyše. Bj. Činila se o těch věcech nevěducí; Velmi se tě věci neznámu činil; Čiň se toho nevěda. BN.

Činl se nevěda, nevida, neslyše. Bž. 133. Žádného v tom vinna nečině. Hol. z St. Poručník jej činil nemocna. O. z D. Č. se výmluvna. Břez. 10.

Činka. Vz Přírážka.

Činko, a, m. = *mladý kůň*. Cf. Čin. Ssk., Koll. Zp. II. 507., I. 15.

Činky. Vz KP. I. 511. — Č. u tkadlce v osnově jsou, by nlti se nespletly. Us. Vlk.

Činně, tbätig, rührig, geschäftig. Č. něčeho se súčastniti, Us. Pdl., vystoupiti, Šml. I. 44., do záležitostí veřejných zasahovati. Mus. 1880. 9. — Č. = *rychle*, schnell. Dělej č.! U Žirovnic. Vlk.

Činnosť = *sklonnosť k činění*. Č. živolní, samovolná, poznávací, žádací, vyživující, kontemplativní, Hlv., představovací, duševní, roznmová, Dk. P. 31., 97., 98., vědomá, bezvědomá, Dk. Aesth. 48., božská. MH. 10. — Č. = *činění, práce*. Někoho v č-sti udržovati; Stroj jest zase v č-sti, v č. uvésti; č. zase počíti, zastaviti, zaraziti. Dch. Č. spolková, die Vereinsthätigkeit; Úřední č. Šp. Č. listů, mozku, nervů, pně, tkanlva. Vz Schd. II. 196., 337., 340., 182., 219. Č. vědecká, umělá, umělecká, Dk., přechodná, Psp., sonstředěná, Us., kommisse, J. tr., vulkanická, Stč. Zem. 210., 722., výdělková, Kř. Sl. 2., státnická, Mour., mozková, Osv. I. 415., průmyslová, ib. I. 524., půdy, výrobná, Produktions-, ochablá, hospodářská, Sl. les., oekonomická, technická, Kaizl 8., sopečná, NA V. 540., literarní, politická. Mus. 1880. 143, 172., 449., 474., Antb. Jir. I. 3. vyd. IX. Průběh č-sti či jejl trvání. Bž. 162.

Činný. Č. kyslík, aktiver Sauerstoff, Sl. les., člen spolku, Us., postavení, Kř. St. 2., práce, Dch., sopka, NA. V. 539., Stč. Zemp. 788., život, příčina, causa efficiens, Hlv., pozornosť, Dk. P. 109., sval, nerv. Osv. I. 482., 484. Literarně č. Us. Pdl. — **kde: na** půdě nepřátelské. Čsk., v literatnře. Brt. — **čím**. Srb brat zbrojou činný. Syt. Táb. 6.

Činobudný, thatenweckend. Dk. P. 456.

Činohra. Vz Jg. Slovsn. 139.

Činohráč, e, m. = *činoherec*. Ssk.

Činohráčstvo, a, n, die Dramaturgie. Ssk.

Činorodosť, i, f. Hlč.

Činorodý, Thaten erzeugend. Č. vůle. Us. Pdl. Div ten způsobila č. láska k jazyku našemu. Kal. Ústř. mat. 1886. 81.

Činosilný, thatkräftig. Šml. I. 232. Č. mlač spartanská. Koll. III. 315.

Činoslovi = *životověda*, n., die Physiologie. NA. V. odd. II. 12., Sl. les. Č. rostlinné či rostlin, Pflanzen-. Sl. les., Schd. II. 153., 215., Kk. 1., 61. Č. = díl rostlinoslovi, jednající o úřadech rostliny živé. Rst. 404., 2., 3.

Činoslovný = *fisiologický*, physiologisch. NA. V. odd. II. 2.

Činoslovo, a, n., dle něm. Thätigkeitswort, Sp. m.: *sloveso*. Km.

Činosmělý, Thaten wagend. C-lých zvukû plná píseň. Koll. III. 275.

Činostkvělý, thatglänzend. Šm.

Činosvatosť, i, f., die Werkheiligkeit. Šm.

Činotek, tkn, m., der Drillich. Šm., Ssk.

Činotý = *činovatý*. Slov. Ssk.

Činov, a, m., mlýn u Nepomuk; Neuhof, dvůr u Benátek.

Činovať, i, f., na Mor. brnbá, nebílená příze. Knrz.

Činovati, drilliren, chiniren. Ssk.

Činovatý. Č. plátno, zboží bílé, vyrážené, květované jako ubrusy, ale ne kradl. Hk. Č. nbrns. Hk. — Č. = *kroucený, úskočný?* Rozličné výmluvy č-té vkládajíce. Bart. 266. 7. Cf. Pražané rozličné skoky a okolky činili. Ib. 266. 15.

Činovec, vce, m., mlýn u Klatov.

Činovský (Formánek), řed. dívčí školy v Táboře, nar. 1809. Vz Tf. H. l. 3. v. 143., 199.

Činovitý = *činovatý*. U Pelhř. Petrů.

Činovní zuby = *třenové*. Val. Brt. D. 204.

Činovník, a, m. = *úředník*, rus. Kká. Td. 67. Vz S. N.

Činožárný, thatenglänzend. Šm.

Čínsko, a, n. = *Čína*.

Čínský, chinesisch. Č. hedvábník dubový, saturnia pernyi, der chinesische Eichen-Seidenspinner. Brm. IV. 469. Č. čaj, pokrm, kůra, dort, cukr z č. pomorančů; č. stříbro, Chinasilber. Šp., zeď, vz KP. I. 103., písmo, náčiní psací, pokrmy, stavby, vz KP. I. 294., 295., 24., 103., knihotisk, I. 374., S. N. Č. jazyk. Vz Šrc. 550.

Činuvatný nbrns. Vz Činovatý. Slov. Dbš. Sl. pov. IV. 66.

Činy, die Stäbchen im Garn am Weberstuhl, die Garntrümmel. Ssk.

Činž, e, m., vz Činže.

Činžák, u, m. = *činžovní dům*, Zinshaus, n. Rjšk.

Činže, vz Mkl. Etym. 116. Činži položiti. Naturalní č. ze dvora, Meiereinaturalzins. Šp. Míti právo ku pravé činži; Činži od lidí bráti. Půh. II. 283., 129. Se vší činží a platy; Aby plat neb činž 20 hřiven vycházel; Našim budúcím činžnov žádných nedávajíc; Ten činž platiti mají nám. List. brad. 1452.—1495. Tč.

Činžiar, a, m. = *hofer*. Slov. Rr. Sb.

Činžování, n., die Zinszahlung. Beze všeho č. ten dnom držeti majie. List. hrad. 1467. Vz Činžovati.

Činžovati, Zins zahlen. — **komu z čeho kam kdy.** A z těch lánuov nám č. majie; Nám do našeho kláštera č. majie každý z svého kusu na sv. Jiří. List. brad. 1464., 1495. Tč. Tomu č-li a berni dávali. Půh. II. 491.

Činžovní obilí, das Zinsgetreide, Šp., krejcar, der Miethzinskreuzer. Us. Pdl. Vz Č. groš Č. dům řím. Vz Vlšk. 490.

Čioka, y, f. Č. Markus. Blk. Kfsk. CXIII.

Čip. Na čip, čip! Volání na slepice. Vz Slepice. Mor. a slez. Brt.

Čípa, y, f., icica, die Icika, rostl. Č. jinolistá, i. heterophylla, zelenokvětá, i. guianensis, elemová, i. icicariba, desitimužná, i. decandra, karana, i. carana. Vz Rstp. 338. — Č. = *jmelí*, z kterého dělali lep, viscum, die Mistel; das Kirschharz. Slov. Bern.

Čipčati = *čipčeti*.

Čipčavý, piepend. Slov. Ssk.

Čipčeti, také na Mor. Kuře piščí, čipčí. Brt. Kůže oprav v: *kuře*.

Čípeček, vz Čep, Čípek. — *Čípečky*, pl., f, kleine Spitzen, drobné krajky. Bern.

Čípek, das Halszäpflein. Odejmntí čípku, staphylotomia. Nz. lk. Č. průdušní, der Kehldeckel. Šv. Němčina mluví se nejzadnějšími ústními nástroji: hrdlem, čípkem, podnebím. Koll. III. 244. Cf. Slov. zdrav. 51. — Č. *dělohy*, der Vaginaltheil, die Vaginalportion des Uterus. Nz. lk. — Č. = *babí jahoda*, streptopus, das Zapfenkraut, rostl. Č. obecný, s. distortus. Vz Rstp. 1558., Sb. 193., Čl. Kv. 127., FB. 26., Sl. les. — Č. = *kolec, kůlce*, der Dorn. Sl. les.

Čípera, y, m. a f. Č. koláče jídá (má se dobře, neztratí se). Us. u Žamb. Dbv. — Č., psí jm. Škd.

Čiperný, vz Mz. v List. filolog. VII. 32. Budu čekať na jiného, na takého, jak sa sama, čiperného jako fans. Sš. P. 325. — Č. To je tam dnes č-no = *zima, mrazivo*. Us. Rgl.

Čipka, y, f. = *krajka*. V Podluží na Mor. Brt. Šateček čipků lemovaný. Trokan M. 29. Vz Čipky. — Č. = *lichotné jm. slepice*. Mor. Brt. Vz Čipulka, Slepice.

Čipkář. Němc. III. 261., Pokr. Pot. I. 163., 168. Č-ři jmenují se též kapsiari (na Slov.), poněvadž nosí své zboží na zádech v sakách. Pokr. Pot. I. 168. V zvolenskej (stolici) č-ri, v Turci olejkári. Koll. Zp. I. 342. (II. 138.).

Čipkářiti, il, ení, Spitzenhandel treiben. Ssk.

Čipkastý, gespitzt. Ssk.

Čipkavý = *čipkastý*.

Čipkovati, mit Spitzen versehen, Spitzen annähen. — **co**: sukni. Ssk.

Čipkový. Č. bylina = *zvonček*, ruscus, das Halskraut. Mllr. 91.

Čipky. Vz Čipka. Němc. VIII. 183., III. 251. Ženy pletou č. (racky). Pokr. Pot. II 237. (182.). Tvrdo nerobila, len v čipkách seděla. Koll. Zp. II. 11.

Čipky, pl., m., die Halsmandeln. Vz Čípek. Ostrav. Tč.

Čipliti, il, en, ení, schlank, hager machen. Loos.

Čiplohubka, y, f., stomoxys, der Wadenstecher. Šm.

Čipulka, y, f. = *čipka*, lichotné jm. slepic. Mor. Brt.

Čír, u, m. = *haluša, fučka*, uenie polievka, ale sa varí tak, že sa do vriacej (vroucí) vody zasype múka a habarkou inač treparkou sa roztrepe, až ostane hustou, pak sa jie s mliekem alebo maslom, slaninou rozpraženou, tak že jiediaci ku troche haluše vždy priberie na ližičku mlieka alebo mastl. Jestli sa múky málo zasypalo, tedy povstane iné jedlo vulgo *múka* rečené (Lipt. Orava); to je riadke a zamieša sa s mliekem, slaninou alebo briudzou. Zátur. Cf. Pokr. Pot. I. 110., Zátěrka. Č. = *moučná kaše*. V jihových. Mor. Brt. L. N. II. 117.

Čiraník, u, m., podiceps, der Steissfuss.

Čírek, vz Mkl. Etym. 36. Č., querquedula crecca, anas crecca, auch das Grauentchen, Sl. les., S. N., Schd. II. 445.; modrý, querquedula (pterocyanea) circia, die Knäckente. Sl. les., Frč. 343. Č. srpoperý, q. falcata, die Sichelente. Sl. les. — Č., samota u Vimberka.

Čirik, a, m. = *vrabec*. Slov. Rr. Sb.

Čirikati. Vz Mkl. Etym. 36. Vrabec čiriká. Hdž. Šb. 33., Sh. sl. ps. i. 93.

Čirikot, u, m., das Gezwitscher. Slov. Ssk.

Čirink, u, m., das Gezwitscher. Cf. Čiřinkati. Slov. Hdž. Čít. 134.

Čiřinkati = *šviřinkati*. Cf. Čiřikati. Pězga (pěnice) v zahradé čiřinká. Ostrav. Tč.

Čiriš, vz Čiriz (v dod.).

Čířiti, il, en, ení = *čistiti*, reinigen. Nz. lk. — Č. = *číhati*. Dávno na to číří. U Kr. Hrad. Kšť. — Č. se = *smáti se*. Děvče čířilo se *mi do* očí. Mor. Hrb.

Čiriz, Loos má: *Číriš*, e, m., maď. csiriz, Ssk.: *čiriš, čiriz*. Vz Čiryž.

Čirkovsko, a, n., ves zašlá v Bolesl. Blk. Kfsk. 534.

Čirlánky, pl., m. = *slejšky z černé mouky*. U Loučimě. Psčk.

Čirn Petr z Čirna. Blk. Kfsk. 1149.

Čirný = *černý*. Slov. A ja tebe, vraoka, nescem, čirné nohy máš. Sl. ps. 267.

Čiročirý. Č. noc = tmavá. Kos. v Km. 1884. 674.

Čiročlověcký, reinmenschlich. Sš. Sk. 211.

Čiroděsný, sehr furchtbar. Č. noc. Msn. Or. 73.

Čirota, y, f. = *čirosť*. Rk., Loos.

Čirotmavý, stockfinster. Šm.

Čirování, n., die Läuterungskunst. Šm.

Čirovati, läutern. Šm., Loos.

Čirůvka = russula, houba. Č. vrhavka, r. emetica, agaricus emeticus, der Brechtäubling, Speiteufel; bukovka, r. heterophylla; ďubkatá, r. srobiculata, a. srobiculatus, der Erdschieber; kravská, r. torminosa, agaricus torminosus, der Giftreitzger, Birkenreitzger, ryzec buňatý či kravský či ovčí; červená, r. rubra, agaricus ruber; mořivá, r. necator, a. necator; nepatrná, r. victa, a. victus; leptavá, r. blennia, a. blennius; č. ryzec, r. deliciosa, a. deliciosus; bělomléká, r. insulsa, a. iosulsus; bělopýřistá, r. pubescens, a. pubescens; žlutomléká, r. zonaria, a. zonarius; syrovátková, r. gynaecogala, a. gynaecogalus; plsťoatá, r. tomemtosa, a. tomemtosus; ryšavá, r. rufa, a. rufus, lactarius rufus; ukoptěná, r. fuliginosa, a. (lactarius) fuliginosus; palčivá, r. pyrogala, a. (lactarius) pyrogalus, der Brennreitzger; modromléčoá, r. violascens, a. violascens; č. peprník, r. piperata, a. piperatus; lučná, r. pratensis, a. praetensis; panenská, r. virginea, a. virgineus; hřebíčková, r. oreades, a. oreades; č. palička, r. esculenta, a. esculentus; zajahavá, r. galericulata, a. g-tus; královská, r. tuber regium; tlustonožná, r. sajor caju, a. s. c.; č. hliva, r. ostreata, a. o-tus; masovka, r. saligna, a. s-nus; vějířovitá, r. flabelliformis, a. fl.; svraskavá, r. stiptica, a. s-cus; májovka, r. prunula, a. p-lus, der Maischwamm; jelení, r. plutea, a. pluteus; smrdutá, r. foetens; žlutavá, r. ochroleuca. Vz Rstp. 1894.—1903., Sl. les., Schd. II. 258., Odb. path. III. 856.—857.

Čirý, vz Mkl. Etym. 343. Č. led, Mour., blaho, Čch. Petrkl. 47., les, Tk. Č. 6., princip, principium purum, Psp., skutečnosť, Osv. I. 265., zlato. Koll. Zp. II. 380. V čirém (= širém. Brt. D. 204.) poli forman stojí; Dyž tě mám Turku dáť, pohanu č-mu; Janíčku, tys č. zbojník, víš ty k borám každý chodník; Sedává v lesi nebo v čirém poli. Sš. P. 7., 125., 134., 467. — Č. = *bez barvy*. Č. nerost. NA. V. 472.

Čiryčáry. Se všemi krasoplenými č-rami napsaná jména. Koll. III. 270. — Č. = *bezvýznamné škrábaniny*. Us. Ktk.

Čiryš, e, m. = *maz ševcovský*, Schusterkleister. Vz Čiriz (v dod.). Čižmára ja nechcem, bledí hrdo žlti, to lepí č-šem, co by měl sešiti. Koll. Zp. II. 225.

Čís, u, m. = *veliký kus pole*. To je č. řípy! U Roudn.

Čiscec = *čistec*, stachys recta. Slov. Rr. Sb.

Čísek, vz Čís.

Číselně, in Zahlen. Stč. Alg. 88. Č. něco vyjádřiti. Stč. Zem. 8.

Číselní, vz Číselný.

Číselník smaltový, emailový, Email-. Šp.

Číselnosť, i, f., die Zählbarkeit. Ssk. Střední č. Stats. 1871. 96. Č. poměru. Dk. P. 44.

Číselný. Č. položka, der Zifferansatz, vyměření, ziffermässige Ausmittlung, oprava, zifferm. Richtigstellung, písmo, die Zifferschrift, J. tr., zkouška, zifferm. Prüfung, Šp., převaha, numerisches Uibergewicht, Dch., jméno (číslovka), Bž. 61., promítání, kottirte Projektion, výstřednosť, numerische Excentricität, Jrl. 423., 426., výraz, Pdl., data, veličina, udání. Stč. Zem. 162., 226. Č. substantiva na Mor.: dvoják, troják atd. (úl); prvák, druhák (roj); paták (peníz); sedmina, devina a p.; dvojnice, trojnice etc. (mlácení ve dvou etc.). Vz Brt. D. 146.—147.

Číslení, n. = *čtení a psaní čísel*, die Numeration. Č. desetní, dexadické. Nz.

Číslice. Jakostní č., Qualitäts-, tvořitková kmenná, Vollholzigkeitsfaktor, Schaftformzahl, poměrná, Verhältnisszahl, redukční, Reduktionszahl; č. spádnosti, der Abholzigkeitsfaktor. Sl. les Č. jednička a jednotka, dvojice a dvojka, trojice a trojka, čtverka, pětka atd. Bž. 146. Cf. Kram Slov. 76.

Číslicový. Č. počtářství. Stč. Alg. 3.

Číslíčko, a, n., eine kleine Zahl. Bkř.

Číslíční, Ziffer-. Šm., Ssk.

Číslíště, ě, n., das Zifferblatt. Šm.

Čísliti. — co: hříchy. Sš. II. 62. — se **s kým jak.** Tudy se ovšem spolu s nimi za jedno číslovati mohl. Sš. II. 179.

Číslnický, Münzmeister-. Šm.

Číslnictví, n., die Münzkunde. Šm.

Číslník, a, m., der Münzmeister, Münzer. Šm.

Číslo. Dle Mkl. aL. z čьt-tlo, *ť* náhradou za *t.* V čit tlo, ttl změnilo se v *stl, t* se vysulo a zbylo *sl:* čittlo — čistlo — číslo. Gb. Hl. 107. Cf. Mkl. Etym. 38. Č. = to, čím se vyjadřuje, kolik jedniček celá veličina obsahuje. Blř. Str. 186. a. ř. 19. sh. proměň *prvočísla* v: *kmenná.* Str. 186. b. ř. 15 zd. za *Brt.* přidej: Cf. Km. II. nový běh 142. Allgemeine Zahl, num. universalis, číslo všeobecné; besondere, singularis, zvláštní; bestimmte, determinatus, číslo určité; unbestimmte, indeterminatus, neurčité; bekannte, cognitus, známé; unbekannte, incognitus, neznámé; benannte, concretus, č. jmenné n. pojmenované; (číslo jmenované = genannte, d. i. ausgesprochene, erwähnte Zahl, gleich viel ob benannt o. unbenannt): unbenannte, abstractus, bezejmenné, nepojmenované; gleichbenannte o. gleichnamige Zahlen, num. homonymi, čísla stejnojmenná, čísla stejného jména; ungleichbenannte o. ungleichnamige, heteronymi, nestejnojmenná, rozdílno- (různo-), nestejného, rozdílného jména; ungleichnamige Zahlen einerlei Gattung, rozdílnojmenná čísla druhu jednoho; gleichartige Zahlen, num. homogenei, čísla stejnorodná, čísla rodu stejného; ungleichartige, heterogenei, rozdílnorodná (různo-), rodu rozdílného; absolute Zahlen, čísla absolutná, prostá; entgegengesetzte Zahlen, num. oppositi, čísla protivná; beziehungsweise bejahend, positivus, číslo napospol kladné, č. positivné; beziehungsweise verneinend, negativus, napospol záporné, negativné; irrationale Z., číslo neracionalné; cf. Irrational; Ludolphische Z. (π), číslo ludolfské; vereinzelte Zahlen, z. B. 2, 18, a, b, čísla ojedinělá, č. jednotlivá; verbundene Zahlen, num. juncti, z. B. $(4+x)(3-x)-18$, čísla spojená; einfache Zahlen, num. simplices, überhaupt čísla jednoduchá; im engeren Sinn: Prim-, num. primi, čísla prvá, prvočísla (prvopočty), cf. Primzahl; zusammengesetzte Zahl, 1. num. compositus, číslo složité, složené; 2. vielfache Zahl, Vielfaches, näml. das Vielfache einer ganzen Z., num. multiplex, číslo násobné, násobek, opp. Primzahl, diff. Produkt; figurirte Z., num. figuratus, č. dobené, cf. Trigonal-, Tetragonal-, Pyramidalzahlen; ganze Zahl, num. integer, číslo celé, celistvé; gebrochene, num. fractus, zlomek, číslo lomené, cf. Bruch; gegebene, num. datus, číslo dané; gerade Z., suda n. číslo sudé; ungerade, licha a. číslo liché; Zahlen aussprechen, čísla čísti, přečísti, vysloviti. Cf. Numeriren. Nz. Č. známé, neznámé, obecné (které jakékoli množství jedníc představuje), pouhé, rozměrové, smíšené (skládající se z celých čísel a zlomků: $2^3|_4$), spřežité či soujemné (komplex), pomyslné (imaginär), nesměrné či nesměřitelné (irrational), směrné, trojúhelníkové, pyrimidalní, 5., 6. a více úhelníkové, Krampovo, konečné, Šim. 6.—8., 40., 60., 130., 131., 134., 138., 169., 170., 179., 78., označené, realné, algebraické, transcendentní, Athen. III. 227., 234., 235., zlaté, Mj. 486., čtyřspřežné, das Quaternion, Bernujské, Stč. Dif. 120., Claplyronovo, Šln. II. 51., kmitací, Dk. P. 20., KP. II. 284., obrazcové (vz Obrazcový), poměrné, Verhältniss-, délkové, Längenzahl, Ludolfské, linearné či rozměrné, Jd. I. 4., 112., IV. 2., slučovací, Rm. 4., harmonické, souladné, Vch. Ar. II. 18., rovnomocné, NA. V. 444., souhlasné, einstimmig, Nz., střední, největší, nejmenší, pořád jdoucí (běžné) č. položky, č. výnosu, die Ertragszahl, oddělení, die Abtheilungsnummer. Sl. ls. Č. brejlí (dálka ohniska čoček jejich). Mj. Toto jest č. Davidových hodin: Č. let (numerus); Množství bez čísla; Vy mé dáte 30 loktuš a též číslo sukní. BO. V číslech ohnášeti, sich beziffern. Dch. Nalezne smluv bez čísla. 15. stol. Mému smutku nebylo čísla. Sv. ruk. 167. Že tuto zemiu bez čísla zbavichu každého dobra. Alx. (Jir. Anth. I. 3. vyd. 33.). Č. plechu (dle tlouštky). NA. IV. 176. — Str. 186. b. ř. 10. zd. za *V.* přidej: Cf. Brt. S 3. vyd. 30. — Č. = *umění, známosť, znalosť, výklad, věda.* A ty velmi viece bloudíš sama od pravého čísla. Kat. 1318. Je se hlasy číslem přehlédati. LS. To jest: Radovan každý hlas n. dřevce ohlédal a ohlédav všecky podlé většího čísla dřevců většinu ustanovil a provolal nebo, je-li číslo = výklad: Radovan jal se hlasy znalostí (známek) skoumati, přehlížeti. Bdl. Obr. 132., 54. Aby rozličné pravenie učil krátkým číslem. Sv. ruk. 193. Cf. Čísti = vykládati. Číslo bylé i nebylé = známosť věcí smyslných i nadsmyslných. Gr. — Č. = summa, počet. — Č. = *cena, mince, ráz,* der Münzfuss. Kaizl 150. Č. zemské, Landesmünze. Šp. Přišel jsem o 50 hř. moravského čísla Půh. I. 163. Vz KP. IV. 288. — Nemá čísla v kapse, hat keinen Heller in der Tasche. Jg. Sbr. sp. 1841. 197. — Str. 186. b. ř. 3. sh. za *Číslovka* přidej: , str. 188. a. — Ib. ř. 24. sh. za *Číslovka* přidej: str. 187. b.

Čísloměr, u, m., der Zahlmesser. Ssk.

Číslorušec, šce, m., der Falschmünzer. Šm.

Čísloslovce, e, n., das Zahlwort. Ssk., Tč.

Číslosloví, n., die Rechnenlehre. Ssk.

Číslosloví, a, m. = *číslovka.* Rozbor č-va Vz Šf. III. 615.—651

Číslovací kolo, das Numerirrad, palička, -schlägel. Sl. les.

Číslování, n., das Numeriren, die Bezifferung. Nz. Č. domů, Šim 13., dřívl, Sl. les., dílců na měřítku.

Číslovatel, e, m, der Bezifferer. Ssk.

Číslovati. Nz. — **kde jak**. Díice jebo jsou v témž směru číslovány jako na měřítku. Mj. 6. — **co kam**. Podruhové k počtu měšťanů se nečíslují (nečítají). Sš. II. 100.

Číslovce, e, n. = *číslovce*. Ssk.

Číslovka. Vz Šrc. 415.—464., Listy filolog. II. 122. Č-ky jsou slova, jimiž označujeme počet osob neb věcí, řadu, která jim ve prostoru místném nebo časovém dle hodnosti jejich atd. přísluší, anebo vytýkáme jimi i jiné podobné poměry složitosti a to buď určitě nebo vůbec (všeobecně, neurčitě). Bž. 138. — Str. 188. a. ř. 3. sh. za *Dal.*: To sě sta ot narozenie syna božieho lieta po tisinci po stu osmého. Jir. Anth. I. 3. vyd. 76. Cf. Bž. 143. — Ib. str. 22. zd. za *Číslo* přidej: Ale i jednotky před desítkami dosti zhusta se objevují: 32 let. Nál. 215. Připojil jsem pečeť svů k listu o pět a třidceti kop gr. Pčh. II. 132. 52 spolků to slove hluk; Provazec rybníkářský má 22 loket. Hájek. Komorníku právo dáti 32 haléřóv. Kn. rož. 2. Bydliv v nůzl viece než 32 let. Hus I. 44. Cf. Překaza. Naopak: Met má 32 měřice. 1490. Jak se čtou rozličné číslovky, o tom vz také v Brs. 2 v. 16. — Str. 188. b. ř. 22. sh. za *desetkrát* přidej: f) Č. *podílné* (n. distributiva): po jednom, po dvou atd. — g) Č. *substantivní*: jednotka, dvojka (dvé), trojka (tré) atd. Č. *základní* dělíme v *jednoduché* či *prosté* (1—10, sto tisíc, milion) a *složené* (všecky ostatní). Bž. 140. — Spojíme-li číslovky řadové stř. rodu s předložkami *po*, *za*, klademe je příslovečně na označenou, po kolikráte se co děje. Bž. 144. *Č. složené* lze též tvořiti od řadových, spojíme-li je s *díl*: třetí díl. Bž. 146. — *O č-kách (také strč.)* vz ještě: S. N. (v článku Numeralia, VIII. 673.), Bž. 138.-147., Jir. Nákres 5., 162.-171., 305., Mns. 1884. 324. a násl. (Jir.), Šf. III. 615.—651. O č. ve slováckém nářečí na Mor. vz v Mte. 1878. 16. a o č. na Mor. vůbec v Brt. D. 24., 27., 32., 35., 36., 37., 38., 39., 42., 44., 82., 89., 93., 136.

Číslovna, y, f., die Münzkammer. Šm., Loos., Ssk.

Číslový. Č. řada, Šim. 6., písmo, die Zifferschrift, Hud., soustava (spořádání čísel dle stálého pravidla známkami vyjádřených. Blř.). Vs S. N.

Čísník, a, m. Č-ci, druh korálů. NA. V. 551.

Čísnouti. — **se s čím**. Letos sem se s tím prasetem čísl (ošidil). U Rychn. — Č. = *udeřiti*. — **koho čím**: bolí. Mor. Knrz. — Č. *sebou* = *prudce padnouti*. U N. Kdyně. Rgl. — Č. = *tlačiti*. Brt. D. 204.

Čisovice, dle Budějovice, Čisowitz, ves u Mníška.

Čist, u, m. = *čistec*. Mllr. 98. — Č., die Reinigung, Raffinirung. Ssk.

Čistá, é, f., městečko u Krslovic; vsl u N. Paky a u Bělé. Vz S. N., Tk. I. 89., III. 55., Blk. Kfsk. 1296., Sdl. Hr. II. 14.

Čisták, a, m., der Grabenreinmacher in Pochwerken. Šm. — Č., u, m., ein kupferner Kessel. Šm.

Čistař, e, m, der Alchymist, Raffineur, Schleussenräumer. Šm., Loos.

Čistařství, n. = *alchymie*. S. N.

Čistcovitý. Č. rostliny, stachydeae: dobromika, jasnota, pitulník, konopice, čistec, bukvice, chlapina, jahlečník, měrnice, srdečník, sapě, širokalich. Vz Rstp. 1162., 1182. až 1192.

Čistcový. — Č. = *očistcový*, Fegefeuer-. Č. oheň pálíti bude dobré. Hus III. 124., Št. Kn. š. 276.

Čistě, *Č., nový* oprav v: *Č. nový*, funkelneu. — Č., rein. Světnice č. vybílená, vymytá. Šml. I. 51. — Č. = *dokonale*. Č. zvučná deska. Sl. les. — Č. = *panicky*. Č. někoho milovati; Aby z té panny krve mohl se č. počieti bez poskvrny hřiecha. Št. Kn. š. 40., 19. — Č. = *naprosto*. Práce č. vědecká, Us., věc č. obecní, J. Lpř., formy č. klassické. Osv. I. 366. Č. matersky, lidsky jednati. Šmil. I. 49. Bůh jest bytosť č. duchovná. MH. 7. — *Posn.* Brs. 2. vyd. 98. doporučuje v tomto smyslu: *pouze*, *sholа*, *ryze*, *scela*, *naprosto*, *úplně*.

Čistebna, y, f. = místo, kde se látky (chemické) čistí. Světz.

Čistec = *očistec*. Št. Kn. š. 20., 282., 283. Pakliž se zde nedokál, dokaja sa v č-ci. Ib. 21. Ješto (duše) v kázni božie v čistci jsú. Pass. mns. 415. — Č. = *cín*, stannum, zastr. MV., BO. Dle Mz. v List. filolog. VII. 33. z čist. Mars z své moci č. plodí. Sv. rnk. 29. Kdyby kdo prodal č. za stříbro. Št. Kn. š. 173. — Č., purgatorium. Št. — Č. = *rasovna*, eufem. Bdl. — Č., rostl., herba bona. Byl. 15. stol. Č., stachys, der Ziest. Cf. Mkl. Etym. 36. Č. německý, s. germanica, lesní, s. silvatica, der Mäusepfeffer, bahní, s. palustris, prostý, s. recta (Bartol. Göm.). Vz Rstp. 1185. Č. horní, s. alpina, der Ziest. Sl. les. Cf. Schd. II. 291., Mllr. 98., FB. 62., Čl. Kv. 259., Slb. 324. Hlavička ma bolí, pytala sa otca. Choď, dcerko, do pola, natrhaj si čistca. Koll. Zp. I. 152. — Č., Čistetz, ves u Benešova. Proč chytali Čistečtí šandrláci sluneční paprsky do pytle? Vz Sbtk. Krat. h. 28. — Cf. Tk. III. 50., 51.

Čistecký Martin. Blk. Kfsk. 1016.

Čistějov, a, m., Zistersdorl, ves v Dol. Rakousich. Sb.

Čistek, stku, m., die Zistrose. Šm.

Čistěna, y, f. = bohyně Vesta. Št. 71. — Č. = *Krasopaní*, der Venusplanet. Šm.

Čistění. Č. průtoků, záchodů, Us. Pdl., hodin, piana, Šp., dolu, Hř. 7., smyku, das Anseisen, porostu či dřeviny, die Bestandsreinigung, Sl. les., parního kotlu, Šim. 66., č. se hvězd, vz S. N., Stč. Zem. 252., kůže, die Hautpflege, Šv. 179., obilí. KP. III. 259. Č. salmiaku, salnytru, stříbra. Vz KP. IV. 419., 420., 422. Č. ulic. Tk. II 346. Č. vody,

oděvu u Římanů. Vz Vlšk. 490. Č. nádobí. Vz Kram. Slov. 76.

Čistěný; *-ěn*, *a*, o, gereinigt, geläntert, geputzt. Č. tuk, Šp., obilí atd. Vz Čistění, Čistiti.

Čisternu. Vykopal mnoho čistern. BO. — Č. = *kašna*. U Příbora. Brt. D. 204.

Čistětín, a, m., ves v Plzeňsku. Blk. Kfsk. 278., 448.

Čísti. Vz Šrc. 187.—189., Mkl. Etym. 38., Číslo. U Uher. Hradiště užívají *říkati* m. *čísti*. Tč. Č. = čet-ti, čet, četši. Bž. 119. Čtl (= četl). GR. a Us. i na Mor. Č., strb. čisti, čьtą, čьteši legere. Samohláska kořenná jest ь i *i*; *i* jest ve tvarech infinitivních mimo partc. minulá. Gb. v List. filol. 1883. 112. V laštině iterativum: čitam — čitaju. Brt. D. Čítať, čícu, čítaj. Mor. Brt. D. 204. Čitum, oš, o, umy, otě, ajů = čtu. Ostrav. Tč. Čtúce, ve strč. partc. absol. Listy filolog. IX. 296. — Č. na Slov. také: *čarovati*, zaubern, hexen. Ssk. — **co**. Co vy to četete, že nad tím plačete? Sš. P. 125. Ezechiáš vzal listy i čtl jě. Pror. Isa. 37. 14. Č. noty, Fr. Chlnm. Čtli (počítali) peniezc vinné; Kto tentn list uzří nebo čtúc slyšeti budú. NB. Tč. 196., 272. Č. sv. písmo. Št. Kn. š. 48. Kniha 200 stran čítající, *lépe:* n 200 stranách. Brt. — **co, se čím**. To sem tak čítal ničím. Us. Vk. Okulary č. Tč. Ona prý se čte nešťastnou. U Dobrušky. Vk. — **co komu**. A čítal jí jich (tolary), čítal na dubovém stole. Sš. P. 379. Čtou si to křivdu (počítají za křivdu). U Dobrušky. Vk. Jemuž nečte Hospodin hřiech. Ž. wit. 31. 2. — **kde**. Úředník nemá se ve dskách přebírati ani č. Vš. 149. **Před** niež (obcí) jsme ty listy č. dali. NB. Tč. 85. To budú **na** knize č. Dal. 14. Přepis toho listu čten před pány. Půh. II. 518. Sv. Prokop na modlitvě nebo v knihách čtieše. Hr. rk. 7. Což sem kde četl; (České knihy) na hradiech č.; Sv. písmo v domiech č.; Tak se čte v královských knihách. Št. Kn. š. 1., 3., 4., 6. — **jak**. Což četo (čtu) jenom na bryle. Mor. Neor. Č. něco s nadšením, Kká., zvučným hlasem, se zálibou, Us., s prospěchem, Kol. 3., na jiný rozum. 1535. (Mus. 1883. 143.). A přísaha se jemu pomalu a rozdielně čte. Vš. 69. Spisovatelů pohanských nečtou **pod** pokutou klatby. Har. I. 275. To budú **na** kněze č. (vykládati). Dal. Sudí káže písaři **nad** hlas č. dsky. Anth. II. 31. Druhý kuor jsú archandělé čtúc vzhuorn. Št. Kn. š. 178. — **nač**, Sprüche sagen, *zaříkávati*. V jihových. Mnr. Brt. — **co odkud**. Z toho bych si nikdy nečet milosrdný skutek. Us. Vk. — **o čem**: o Bohu. Št. Kn. š. 5., 37. O němž se v čtvrtých knihách královských čte. Ib. 10. Čte se o něm, žo .... Výb. II. 39. O božiem umučenie č. Pass. 381. — **kdy**. V noci některú chvíli máte č. písmo sv. Št. Kn. š. 4. — **jak dlouho**. Čte (své vojíny) z jitra až **do** noci, však nezvědě všie své moci. AlxV. v. 159. a. — **zač**. Po sto peněz čtúce za zlatý. NB. Tč. 11. Razí vám v nich č. za se. Št. Kn. š. 1. — **by**. Nikde nečtem, by ... Alx. — **že**. Čítál sem (= mínil jsem), že bude pršeť. Val. Brt. D. 204.

Čistice, e, f. = *stořišek*, clinopodium. rostl. Rstp. 1177. Gemeine Wirbelborste. Šm.

Čisticí, Klär-, Reinigungs-. Č. pánev, nádoba, hmota Lamingova (k čistění svítiplynu), Šp., Zpr. arch. VII. 7., stanice (ku čistění říčné vody). Ib.

Čistič = *čistec*, der Reiniger. Šp., Hř. 7. Plotna do čistce, die Reinigerplatte. Šp. C. = stroj k čistění svítiplynu; č. suchý, der Trockenreiniger, J. Krost, Zpr. arch. VI. 37., VII. 7.

Čistidlna, y, f. = *čistidlo*. Ssk.

Čistidlo v mlýnech, der Säuberer. Vz Žejbrovačka. Nz. Č., das Reinigungsmittel, die Reinigungsmaschine. Šp. Č. na slad, die Malzputzmaschine, Zpr. arch. VII. 62., na zrní. NA. IV. 83. Č. dává vinu jeden kabát a z desíti ho svlékne. KP. V. 183. — Č. = *lůžko* po otelení vycházející, die Nachgeburt. Nz. Ik., Rjšk.

Čistihlína, y, f., Kleback (zum Reinigen des Zuckers). Šm.

Čistík, u, m., antirhinnum linaria, das Flachskrant. Mllr. 14.

Čistikotel, tle, m., der Klärkessel (v cukrovarech). Šm.

Čistiniti, vz Čistonitý.

Čistírna cukru, die Zuckerraffinerie. Nz. Č. plynu, Zpr. arch. IX. 129., ledková, die Salpeterläuterei. Šp.

Čistitelný, reinigbar. Us. Pdl.

Čistiti. Vz Šrc. 126., Mkl. Etym. 36. — **co**: břicho, BO., stříbro. Ž. wit. 11. 7. — **čím**. Zlato čistí se ohněm. Št. Kn. š. 129. — **od čeho**. Duše čistí od vnitřnie poškvrny. Hns III. 220. — **se**. Když se hvězdy čistí, čistí se i nebe (obloha). Tč. — **se komu**. Snad se vám rozum čistí? Us.

Čistivo, a, n., das Putzmaterial, Šp., das Abführungs-, Reinigungsmittel. Čsk.

Čistnářský, alchymistisch. Šm.

Čistnatěnec, nce, m., trichomanes, der Strang. Šm.

Čistnoslovie, n., die Alchymik. Ssk.

Čistný, reinigend. Šm., Loos, Ssk. Vz Čistivý.

Čisto. Co jest Bóh čisto učinil, ty nečista neřiekaj. ZN. Vystěhoval se *na* č. Sn. Pramen vyschl na č. *Z* čista dobra. Bž. 216.

Čistobělý, ganz weiss. Č. roucho. Msn. Or. 132.

Čistokrevný. Č. klisna, Vollblutstutte, Sl. les., kůň, Racenpferd. Dch.

Čistolidskosť, i, f., reine Humanität. Šm.

Čistolidský, reinmenschlich. Č. city. Tf., Koll. III. 102., srdce, Koll. III. 305., povaha. Ib. IV. 81.

Čistonitě = *zcela čistě*. Vz Čistonitý. Fraseologie č. německá. Kos. Ol. I. 82. — Zkr.

Čistonitý. Č. chlapec. Koll. III. 148. Vz Czystonýty, Čistý.

Čistopis, u, m., die Reinschrift. Rk.

Čistoslavjanský dncb. Koll. III. 48.

Čistoslavský, reinslavisch. Č. tvářnosť. Koll. III. 291.

Čistoslovenský. Č. stolice. Koll. II. 495.

Čistosrdí, n., die Offenherzigkeit, Redlichkeit. Rk., Ssk.

Čistosť, i, f., vz Čistota. S. N.

Čistosvíži, *-svěží*, rein und frisch. Šm.

Čistota. V č-tě něco držeti. Us. Dcb. C. po ulicích; policie č-ty. J. tr. Č. slohu (stavitelského). NA. I. 28. Č. náboženství, víry, Šmb., mravů. Vezdy o čistotě bydlite (imper.). Hrad. 52. b. — **Č.** = *stud*. Vzácnější nad perly, zlato, nad poklady života jest, jak ctnostný vždy za to má, bezúhonná č. Hkš. A když čtemy o Judith, o jejie č-tě. Hus III. 11. Č-tu Bohu slíbila a rušila. Pass. mus. 281. Č. vdovská, manželská, panenská, těla. Št. Kn. š. 60., 68., 133. — **Č.**, y, m., os. jm. Č. Mat. Tk. V. 86.

Čistotné, ého, n. vz Čistotný. Cf. Kn. drn. 128.

Čistotný v čem: ve zbroji. Lpř.

Čistouci. Zmizel na čisto č. U Rychn.

Čistouhelný, lauter Kohle. Č. lože. Stč. Zem. 704.

Čistovanitě. Děti č. nahé, ganz nackt. Wtr. Cf. Svlečachu jej čistova niti, nudaverunt cum totaliter vestibus suis. Sv. ruk. 182. Vz Čistonitý, Čistý.

Čistovina, y, f., v horn., der Säubervorrath. Hř. 7.

Čistovlaský, reinitalienisch. Č. tvářnosť. Koll. III. 291.

Čistovník, a, m., der Fleckputzer. Dcb.

Čistozemec, mce, e, der Landesreiniger; Dieb. Šm.

Čistučko, rein, sauber, artig, galant. Slov. Bern.

Čistučký, rein, sauber, artig, galant. Slov. Bern.

Čistulinký = *čistý*. Č. obilí. Slov. Rr. Sb.

Čistuuký = *čistounký*.

Čistý. Cêst in cêstiti purgare, wofür auch čistъ und čistiti, entspricht lett. skaist schön, eigent. klar, während čistъ für štistъ lett. škjists rein, lit. kistas, pr. skystan, gegenüberstehet. Mkl. aL. 288. doje. Cf. Mkl. Etym. 36. — **Č.** = *bez špiny*. Č. jako sklo, jak Vyzovice. Vz Vyzovice. Brt. — **Č.** = *dokonalý* atd. Č. sloh, Us., průřez, Pcl. 77. Děvče čisté a jasné jak hvězda večerní. Světz. 1874. 554. Č. rým, forma. Dk. Poet. 411., Aestb. 34. Byl čistá hrdina a platný služebník. Žer. Dejž vám pán Bůh č. pokoj. Dh. 19. Země majíc č. pokoj v bohatství se náramně rozmáhala. V. — **Č.** = *bez přísady* atd. Čistý jako žito (jak by ho holub naobíral). Brt. Č. pryskyřice, das Bruchharz, příjem, die Reineinnahme, hřivna, šíje, Sl. les., rtuť, ZČ., les, Us., měď, NA. IV. 163., voda, jako boží slovo. Němc. IV. 401. Tyto kasty pokládaly se za čisté. Lpř. Dj. I. 20. — **Č.** = *abstraktní* atd. Č. představa, ideal, vnímání, požitek, Dk., blaho, Vlč., tony, prima, kvarta, kvinta, oktava. Zv. Přír. kn. I. 2., 17. Č. názor, zírání. Dk. — **Č.** = *prost poklesků* atd. — **čeho**: všech hřiechov. Pravn. 440. — **od čeho**. Má 7 býti vládyk nenájemných, čistých od nárokóv a usedlých ot dědin. O. z D. Jest čist od hřiecha. Hus II. 117, 342., 426. Č. ode všeho smilstva, od všech poskvrn. Št. Kn. š. 117., 180. — **čím**. Blahoslavení čistí srdcem. Hus II. 426. Č. mysli a postavů, ctnostmi a šlechetnostmi. Št. Kn. š. 104., 180. — **Č.** = *neporušený*, *stydlivý*, castus. V MV. nepravá glossa. Pa. Č. dievka, Výb. II. 8., 18, 26, panenství. Št. Kn. š. 34. Narodil se z čisté panny. Ib. 12. — **Čist niti** = docela nahý. Kněz (koupaje se) čist niti s málem stojieše a hrdinsky se bránieše. Dal. 87. Kázal je čisty niti svlécí. Pass. Svlečechu jej čistova niti. Ans. Vz Niť (na konci). — *Č. Studeň*. Žer. Záp. I. 52.

Číš, e, f. = *číše*. — **Č.** = *dřeň*, *čis*, das Mark. Nz. lk. Č. nervů. Proch. — **Č.**, vz Ciúš.

Číša, e, f., vz Čaša.

Číščarňa, ě, f. = *kašna*, *čisterna*. U Místka. Škd.

Číše. Vz Šrc. 136., Mz. v List. filolog. VII. 28., Mkl. Etym. 31. Č. řím. a řec. Vz Vlšk. 143. Číš boží pomsty jest již vrchovatá. Vrch. Č. rozkoše. Čch. Bs. 55. Č. stříebrná. BO. — *Číška* bederní, kyčelní, die Hüftpfanne. Lpř. Cévy a čiešky okroublé. BO. — *Číška* = *čečel*, *čéška*, die Kniescheibe. Kk.

Číšek, ška, m. *Č. Nikod*. Vz Jg. H. l. 2. v. 544.

Číšeň, calycinm. Č. číbovitá, c. turbinatum, paličkovatá, c. claviculare, plevnatá, c. furfuraceum. Vz Rstp. 1842.

Číšenosný, sciphifer, bechertragend; zvl. o stélce lišejníkové rozšířené vzhůru v řepiky, číše nebo mísky na př. dutohlávky. Rst. 404.

Číšetí. — **kam**. Zde čiší **pod** nohy. Us. Tudy čiší **do** světnice. Rgl. — **odkud**. Z oděvu mu čiší zima. Us. — **jak**. Odevšady cizota jen mrazem (jako mráz) čiší. Čch.

Číšlar, a, m., der Schalenmacher. Slov. Ssk.

Číšitý, becherförmig. Nz.

Číška. — **Č.** = *ve květu* vydutá časť osní, která na okraji nese okvětí, tyčinky; u dubovitých dřevnatý obal plodů, vně šupinky neb ostny nesoucí. Čl. Kv. XVIII. — **Č.** = *časť jílce*, která k ochraně ruky slouží. Vz Brejle, Kříž. NA. III. 64. — **Č.** (Chýška), ves v Čáslavsku. Blk. Kfsk. 639.

Číškonosný. Č. rostliny, dubovité, cupuliferae, die Kopuliferen. Osv. VI. 678., Čl. 117., Rosc. 118.

Číšna, y, f. = Číšena. Št.

Číšnatěnec, nce, m. = *sleziník č.*, asplenium trichomanes, Streifenfarrn, n. Slb. 90.

Číšnatý. Č. korál. Frč. G. 71.

Číšnice, e, f., die Kellnerin, Němc., Us., Mundschenkin. Šm.

Číšnický, Mundschenk-.

Číšnictví, n. = *úřad číšníka*. Vz Číšnictví. Šmb. S. II. 274.

Číšník, u, m. = *důlní čistič*. Hř. 7. — Č., paliurus, der Stechdorn. Č. kolcatý, p. aculeatus, rosti. Vz Rstp. 305. Cf. Schd. II. 304., Slb. 494.

Číšník, a, m. Vzdělávací a podpůrný spolek č-ků pražských *Otakar*. Šp. Č. nejvyšší. Tk. III. 15., 16. Č. římští a řečtí. Vz Vlšk. 327. — Č. = *láčkovec, polyp*. Č. květový, cariophyllia cyathus, větevnatý, oculina diffusa, hvězdnatý, astraea pallida, splývací, coeloria sinensis, mozkový, diploria cerebriformis, houbový, fungia agariciformis, alpský, cyclolites elliptica, mechový, merulina ampliata. Vz Frč. 26.—27.

Číšnovitý. Č. rostliny, calyciceae: číšeň. Vz Rstp. 1830., 1842.

Číšný. — Má tenké punčochy, tenké uši, tenký číšný nos (dobře člehá). Lpř.

Číšovák, u, m., die Kelchflechte. Sm.

Číšovitý, kelchartig, -förmig, becherförmig. Cf. Číškovitý. Č. huňky, die Becherzellen. Nz. lk. Č. koruna rostlin, Tč., Slb. XLI, hlavice. NA. I. 162. Č. ústroj představující homoli překocenou dutou na zpodině otevřenou kraje neohnutého. Rst. 404.

Číšový, Becher-, Kelch-, Schalen-, Mark-. Šm., Ssk. — Č. (dřeňová) dutina. Nz. lk.

Čištění, vz Čistění.

Čištěný, vz Čistěný.

Čištěves, vsi, f., Čistowes, ves u Smiřic. Sdl. Hr. II. 226., 241.

Čiští = *čistší*. Dh. 100.

Čišťovice, dle Budějovice, Čištowitz, ves u Votic.

-čiť, přípona sloves zdrobnělých: drobčiť (drobným krokem choditi), třepčiť (třepati), běďačiť sa, nuzačiť sa, hubačiť (hubovati), tulačiť sa. Mor. Brt. D. 159.

Čítací stroj, die Rechenmaschine. Us. Pdl.

Čítač, e, m. = *čtenář*. Phld. I. 1. 65.

Čítačka, y, f. = *čtenářka*. — Č. = *čítání*, der Spruch. Na jihových. Mor. Brt.

Čítadlo, *čitadlo*, a, n. = *stroj počítací*, der Zähler. Č. kolotání, der Rotationszähler. Sl. les. Č. zdviží, obrátek. Wld., Prm. V. 225. — Č. = *čítačka, rozečítání, vyčitování* přede hrou. Brt. L. N. II. 95. — Č. = pomůcka ku vyučování čtení úpravy podobné jako počítadlo. Posel z Budče 1878. č. 20.

Čítalna, y, f. = *čítárna*, slez. Šd., slov. Ssk.

Čítalnice, e, f., der Leseverein. Slov Koll. III. 36., Phld. IV. 281.

Čítalný = *čitatelný*. Prk. Přís. 35.

Čítalý = *sečtělý*, belesen. Koll. IV. 34.

Čítanečka, y, f., das Lesebüchlein. Šm

Čítání, n., das Lesen, Vorlesen; die Vorlesung; das Zählen.

Čítanice, e, f. = *čítačka*. Slov. Ssk.

Čítanka. Vz S. N. II. 541.—542., Kram. Slov. 76.

Čítankář, e, m. = *kdo dělá čítanky* Us.

Čítanlivosť, i, f. = *čitelnosť*, die Lesbarkeit, Leserlichkeit Slov. Bern.

Čítanlivý = *čitelný*, lesbar, leserlich. Slov. Bern., Ssk.

Čítanosť, i, f., die Belesenheit. Slov. Ssk.

Čítaný; *-án, a, o*, gelesen, vorgelesen; gezählt. Bern.

Čítár, a, m. = *čtenář*. Slov. Bern.

Čítárka, y, f. = *čtenářka*. Slov. Bern.

Čitatel, *lépe:* čtenář. Pal. Rdh. I. 192. — Č., der Zähler. Vz Zlomek. Stč., Šim. 60., Nz.

Čitatelka, y, f. = *čtenářka*. Vz Čítatel.

Čitatelnosť, i, f., die Lesbarkeit. Rk.

Čitatelný, *čitalný*, lesbar. Prk. Přísp. 35. Č. písmo. Vz Písmo.

Čitatelství, n., das Vorleseramt. Šm.

Čitatelstvo = čitatelé (čtenáři). Vz Čítatel

Čítávati, vz Čísti.

Čítavna, y, f. = *čítárna*, das Lesekasino. Slov. Ssk.

Čítavnica, e, f. = *čítárna*. Slov. Ssk.

Čítavosť, i, f., die Lesesucht, -lust. Šm., Loos.

Čítavý, lesesüchtig. Šm., Loos.

Číte, aor. = numeravit. Vz Listy filolog. IV. 287., 298.

Čítebný, lesenswerth. Slov. Ssk.

Čitedlně. Ad a). Když jsou spasitele č. při sobě měli; Chléb, víno smyslům č. tuť se požívá. Hus II. 192., III. 266.

Čitedlnosť = *mohutnosť čití, čitnosť*, αἴσθησις, sensus. Nz. Všecku č. ztratil. Žer. Srdečná č. 15. stol. Mnč. R. 62. Živ býti začíná, protože již má v sobě č. Vodn. Tiem čluem pěti č-stml, ješto obecně řiekáme jim pět smyslóv, móž člověk hřešiti smrtelně. Št. Kn. š. 244.

Čitedlný = *citěn býti mohoucí*. Č. bolesti, Jg., muky. Hus I. 17. — Č. = *citící*. — čeho. Byl bíd cizích upřímně č. Mus. 1880. 449. Srdce bíd lidských č. BR. II. 19. Aby jiných (cizích) pokušení mohl býti čitedlen. Ib. 15. a. Jiných starostí ona spolu se mnou č-dlna nebyla. Abr. II. 206. Světa nejsa čitedlen. Pravn. 2095. — Č., leserlich. Vz Čtelný. Prk. Přísp. 35., Písmo.

Čitelňa, ě, f. = *čítárna*. Slez. Tč.

Čitelnosť, vz Čitedlnosť.

Čitelný, vz Čitedlný.

1. **Čítí**, strh. čsti, čnją, sentire. Praes. čuju, čuj, aor. čuch, imperf. čujiech, inft. čúti, přech. čuje; čul, a, o. Kmenové *ču*- udrželo se namnoze bez přehlásky: dial. čnju, bylo čouť. Us. Jg. Čích a čuch. Vz Gb. v Listech filolog. 1883. 448., 132.-133., VII. 295.—296., Mz. v List. filolog. VII. 34., Mkl. Etym. 37. — Č. také = *slyšeti*, hören. Mor., slez. a slov. — **abs.** Čuješ-li, hörst du? Tč. Čujte,

tedy, nech mladému párku dá Bôh požehnania. Sl. ps. 387. Čuj. Ž. wit. Athan. 226. 6. Spíš-li či čuješ (bdíš)? Sš. P. 748., Brt. P. 91., Kol. výn., Sš. P. 746. Zdali čiji smyslové moji? Bj. Kdo nechce slyšeti, musí č. (cítiti). Lpr. — co. Seděli chlapci za hložinů, čuli Kačenčinu novinu. Sš. P. 157. Nemohu ho ani čúť. Us. mor., slez., slov. Šd. Frajer můj, keď ťa ocem čuju, všecky moje údy všecky poskakujú. Sš. P. 784. Azda ťa čuje v okénku šijúci. Sl. ps. 217. Číti sílu i udatnosť svú. Troj. 139. Nemóžeme č. té drahé manny. Št. Ř. 91. Toho sem nečula, co jsi mně pravila. Sš. P. 528. Milosť k sobě ať tu srdce mé čije. Kom. Žalm. 4 Daj mi svú vôli čiti. Pravn. 2104. — Za Troj. přídej: 192. — kde. Keď ta čujem u dverí, nesmím ti já otevríť. Sš. P. 796. Jsou tiši, ani jich *tam* číti není. Us. Orlice za mořem čije mrchu. M. To zajisté číte na sobě. ZN. Na tobě to čujem. Alx. BM. 2. To na srdci mohu č. Pravn. 318., 607. Nad děckem čuvati (bdívati). Ostrav. Tč. Ktož z těch šesti prospěchů nižádného na sobě nečuje. Hus II. 16. Nečijéše nikte jiný (*ne:* nečije sé). Alx. V. v. 864. (Listy filolog. 1885. 273.). Když i jedné milosti k němu nečijí v sobě; Čiji v svědomie, že . . . Št. Kn. š. 16. — čím. Č. nosem (cítiti). Vck. Duše ve všem těle dotčením čije. Št. Všechny věci zdejší čijeme smysly. Vch. Ar. II. 71. — o čem. Tak o trojici čuj, ita de trinitate sentiat. Ž. z 14. stol. Jak živ som o tem něčuvala (neslýchala), aby od Javoriny svítalo, ze skaly slunko světjevalo. Sš. P. 263. — proč. Hořem sám nečije sebe. Mst. v. 281. — po čem. Čuji to po tvém vzdychání. Jid. — kdy. Neb jeho nebylo č. po tejto ráně. NB. Tč. 251. — se v čem. A poněvadž nás jest obžaloval nejsa od nás jmenován, snad sé v něčem čije. NB. Tč. 81. V radosti se nečíti. Pass. 287. — co odkud Z její huby sem to nečula (neslyšela). Val. Vck. — se čemu. K horám, chlapci, k horám, kto sa čuje nohám, a kto sa nečuje, nach doma ľutuje. Sb. sl. pies. II. 1. 107. — s infinit. Dy sem jo (já) šel přes dědinu, čul (slyšel) sem plakač svoju milú. Sš. P. 340. — že. *Čulam* (čula sem), že miloho kosci hnijú. Sl. sp. 198.

2. **Číti**, strb. četi, čьną, čьneši, incipere. Praes. čnu, imperft. čniech, aor. čěch, inft. čieti, dial. čat (Sš. P. 51., 664.), partc. čal, čěli; čen, čenši; čem, čemši. Vz Gb. v List. filolog. 1883. 132.—133.

Čiti = vnímání nervy. Blř., Dk. Aesth. 143., Schd. II. 315. Vz S. N.

Čitice (Cidice, Zieditz), ves v Chebsku. Blk. Kfsk. 600.

Čitlivosť, i, f. = *mohutnosť čijící*, *τὸ αἰσθητικόν*. Vch. Ar. II. 5.

Čitlivý = *čijící*. Č. ústroj, bytosť. Vch. Ar. II. 21., 41. — čeho. Vch. Ar. II. 68.

Čitlo, a, n. = litera. BO.

Čitno, a, n. = *co lze čiti*. Vch. Ar. II. 5., 50.

Čitný. — Č. = fühlbar. Č. předmět. Vch. Ar. II. 17., 24., 49. — čím: hmatem. Ib. II. 70.

Čítovna, y, f. = *čítárna*. Slov. Koll. III. 36., 46., 51.

Čitron, převzdívka obyvatelů frýdeckých, poněvadž *ť* jako *č* vyslovují: voda na pití (voda na piči). U Místka. Škd.

Čiúš, *čúš*, *číš*, *točúš*, *točiš*, *totiž* adverbiální slovce vyvinula se z čuješ (od čiti 1.). Gb. v List. filolog. 1880. 295., 1883. 449. Čiúš, čúš, číš krátká druhá osoba = čiuješ od činti (slyšeti). Čiúš v jednom rozě kozlu. Bessus, čiúš to s Narbazonem. Alx. To — čiúš to v tom dni súdném. EZ. Bž. 212. Čiúš, číš adv. Bž 217.

Čiv, vz Čiva. Němc. III. 252., Schd. II. 332. Slabosť čivů. Čiv odvádivý či zevní svalů očních, abducens (nervus), cítící, der Gefühlsnerv. Nz. lk. Ochrnutí čivu okohybného, paralysis oculomotorii, ochrnutí čivu kladkového, p. trochlearis, o. čivu odvádivého, p. abducentis; nemoci čivu zrakového, morbus nervi optici. Vz Zrakový. Schb. Nauka o nemocech čivů, die Neurologie; proříznutí čivu, neurotomia; vyříznutí čivu, neurectomia, zánět nervů, neuritis; natáhnutí čivů, die Nervendehnung; zakončení čivů, -endigung; podráždění čivů, -erregung; dřeň čivu, -mark; suda nervů, -paar; znovutvoření čivu, -regeneration. Ns. lk. Cf. S. N.

Čivice, e, f. Č. *Stará*, Alt-Čiwitz, ves u Pardubic; *Č. Nová*, Neu-Čiwitz, osada u Pardubic. Sdl. Hr. I. 253., II. 270. — Č. = Čijevice, ves v Plzeňsku. Blk. Kfsk. 127.

Čivní, Nerven-. Č. choroby, bolesti. Mus. 1880. 276. — Č., Gefühls-, sensitiv. Č. nerv. Dk. P. 5. Cf. Čivový.

Čivosť, i, f., das Gefühlsvermögen. Č. těla, tělová. Dk. P. 18., 8., 23.

Čivový, Nerven-, Neuro-. Cf. Čivní. Čivový uzel (v prodloužené míše); čivové ochrnutí, neuroparalysis; č. choroby, die Neurosen; č. bolesť prsu, mastalgia; č. pochva, perineurium; č. bolesť, neuralgia; č. nádor, das Neuron; č. činnosť, die Nervenaktion; č. přístroj, der Nervenapparat; č. dráha, die Nervenbahn; č. svazeček, -bündel, střed, -centrum, zvrhlosť, -degeneration, vlákno, -faser, pleteň, -geflecht, tkanina, -gewebe, jádro (prodloužené míchy), -kern, nemoc, -krankheit, podráždění, -reiz, rourky, -röhren, pochva, -scheide, smyčka, -schlinge, soustava, -system. Nz. lk.

Čivstvo, a, n., das Nervensystem. Dch., Nz. lk. Nemoci jeho. Čs. lk. IX. 110., X. 10.

Čivý = *čijící*, wahrnehmend. Č. fantasie. Dk. Aesth. 552. Čich brzo otupí, ale zůstává čivým pro jiné druhy zápachu. Dk. P. 17.

Čízin, a, m., samota u Vamberka.

Čiž = *totiž*. Knéz Břetislav vsta č. na stolec svého otce; Vezři na Jana, na tetčice č. vlastného. Hr. rk. 39., 61. Cf. Čiúš.

Číž, e, *čížek*, cayx. Sv. ruk. 318. b. Cf. Šrc. 69., Kram Slov. 78., Mkl. Etym. 36. U Opavy *tišik*; na Zlinsku je dvojí č.: obyčejný a *olšák*. Brt. Vz Frč. 353. C. citro-

nový, citrinella, der Citronenzeisig. Brm. II. 2. 324. Ještě hledí jak čížek (dítě, jež by už mělo spáti), div si oči nevyhledí. Brt. — Č., vz Čí. — Č., samota u Velké Bíteše; ves u Tišňova.

Čížánek, nku, m. = penis (v dětské řeči). Vz Čičál. Na Plas. BPk. Cf. Čížati.

Čížárov, a, m., role u Zašové. Pk.

Čížati = *močiti*, harnen (v dětské řeči). Us. Na Písku. BPk. Cf. Čížánek.

Čížba od číhati. Bž. 231. Cf. Mkl. Etym. 37., Tov. 132. Se zvířecími lovy i rybami, s čížbami atd. 1480. (Nách. 103.). Č. = lapání ptactva rozmanitým náčiním mimo střelnou zbraň. Vz více v S. N. — Č. = *místo, kde se ptáci chytají*. Tov. 132. — Cf. Kram. Slov. 76.—78.

Čížbovský, ého, m. Blk. Kfsk. 1164.

Čížebnický, Vogelsteller-. Šm.

Čížek, os. jm. Vz S. N., Tk. III. 507., 544. — Č. *Ant.*, nar. 1833., dr. a právník. Vz S. N. X. 153. — *Č. Kar.*, řed. obec. kanceláře v Karlíně. Tf. H. l. 3. v. 184. — *Č. Jos.*, prof. v Kolíně, nar. 1843. Vz Tf. H. l. 3. v. 173. — *Č. Nik.*, knihtiskař, 1658. Vz Jir. Ruk. 1. 150., Blk. Kfsk. 1010. — *Č. Ondř., Pav., Václ.* Vz Blk. Kfsk. 1296.

Čížice, dle Budějovice, Čischitz, ves u Plzně. Arch. II. 455.

Čížik, a, m. = *číž*. Ssk.

Čížiny, míst. jm. Sdl. Hr. II. 30., 261.

Čížiti *(tížiti)*, il, ení = *bystře (jako číž) hleděti*. Chalupka číži pod horu (vyhlédá). Laš. Brt. D. 204.

Čížkoll, vz Čí. BO.

Čížkov, a, m., Číškau, ves u Biovic; Čiškow, ves u Pelhřimova. Tk. III. 36., 38., 43., Blk. Kfsk. 1296., Sdl. Hr. IV. 369.

Čížkovice, dle Budějovice, Čiškowitz, ves u Lobosic. Vz S. N. X. 153., Blk. Kfsk. 1296., Sdl. Hr. III. 18.

Čížkovitý. Č. ptáci: čížek, čečetka, stehlík. Vz S. N.

Čížkovský, ého, m., os. jm. Žer. Záp. I. 177. — Č. = Frant. J. Rubeš.

Čížkraj, e, m., os. jm. Pal. Rdh. 1. 119.

Čížkrajice, dle Budějovice, Sitzkreis, ves u Svin. Tk. V. 207.

Čížma i v jihových. Mor. Brt. Cf. Mkl. Et. 418. Anička milučká, kde si hola keď si ty čižmičky zarosila?; Milá se hněvala, čížem si nevzala; Žena lúbí čižmičky a já lúbím krčmičky; Daj si, šohaj, čižmy kovať, abys mohl vyskakovat. Sš. P. 518., 522., 609., 614. Volačvo ho zašlo, lebo sa čvo hnevá, lebo čižiem nemá; Ej ženin (ženil) by sa, čižiem němám, ej otrhanú kabaňu mám. Sl. ps. 215., 345. Už som zodrau (zedral) čižmy, ako chodím k tebe; nie čižmy, nie čižmy, alo aj jančiarky, keď som preskacoval tě dědinské járky. Koll. Zp. 1. 189.

Čížmář = *švec, obuvník*. Vz Čižma. Čižmáři, čišmáři, co ste vy tak pyšní? nechtěli jste ušit mojej milej čižmy. Sš. P. 522. — Koll. IV. 106. Čižmár neni dobrý, ktorý na malú nohu velkú čižmu robí, die Rede muss passend sein. Slov. Bern.

Čižmáreň, rně, f. = *čižmárna*. Slov. Bern., Ssk.

Čižmářiti, il, ení = *čižmářem býti*. Na již. Mor. Šd.

Čižmárka, y, f. = *ševcová*, die Schusterin. Bern.

Čižmárna, y, f., die Schusterstube. Slov. Bern., Ssk.

Čižmárský = *ševcovský*, Schuster-. Slov. Bern.

Čižmárství, n. = *ševcovství*, das Schusterhandwerk. Bern.

Čižmička, y, f. = *malá čižma*. Bern., Ssk., Loos.

Čižmo = *chladno*. Jest tu dnes č. Us.

Čižmový, Schuh-. Bern., Ssk.

Čížov, a, m., Čížow, ves u Uhlíř. Janovic, vz Blk. Kfsk. 61.; mlýn u Telče, Zaisa, ves u Vranova na Mor.; Zeisau, ves u Jihlavy.

Čížová, é, f., ves u Písku. Blk. Kfsk. 1179.

Čížovice, ves v Boleslavsku. Tk. III. 35., Blk. Kfsk. 1296.

Čížovka, y, f., vsi u Sobotky a u Mnich. Hradiště. Arch. II. 461. Č. byla též ves u Rakovníka. Wtr. — Č., samička čížova. Ssk.

Čížovský, ého, m., os. jm. Žer. Záp. I. 62., 63., 116.

Čížový, Zeisig-. Šm.

Čkajka, y, f., winziger Kiesel. Rk.

Čkajkovati, ausschiefern. Sl. les. Vz Čkajka.

Čkáti = *čekati*. 15. stol. Čká žádajícieho. BO. — Kšá. Š. 6. — Č. = *ščukať, škytati*. Vz Mkl. Etym. 300. Cosi se mu čká = má na cosi laskominy. Na Slovácku. Brt. D. 204. — Č. = *cpáti*, stopfen. Husy č. Slov. Ssk.

Čknúti, vz Čkáti.

Čkor, a, m. = *škvor, ucholák*, der Ohrwurm. Slov. Hdž. Šlb. 33.

-čky, přípona: ležačky, stojačky, běžačky, sedačky. Val. Vck.

Čkyně, ě, f., Čkyn, ves u Vimberka. S. N. X. 153., Blk. Kfsk. 1296.

Čl'a, e, f. = epidemie. Taká č. ide po l'udech. Slov. Zátur. Vz Čle.

Člaka! = *šlaka!* U Olom. Sd.

Člampati, niedertreten; *se*, plump sich hin und herbewegen. U Olom. Sd.

Član = *člen*. Slov. Ssk., Ht. Sl. ml. 250.

Článček, vz Člen.

Článek. *Voltajův* oprav ve: Voltův. Vz Schd. 1. 150. — Č., das Glied, die Post, der Punkt. Č. nehtový, das Nagelglied, přibývající, ansteigendes Gl. (ve stavitel.), Nz., č. příjmů (položka), die Empfangspost, Šp., č. řetízku, das Kettenglied, č. předpruní, der Vorderbrustring, č. programu, der Pro-

grammspunkt, Sl. les., č. stavební, das Bauglied, Exc.; článek za článkem pročísti, Punkt für Punkt. Dch. Číslo článku či článkové, das Post-Nummero. J. tr. Hlavitý č. víry křesťanské. Sš. II. 179. Melodie co celek skládá se z malých článků o několika tonech. Zv. Přlr. kn. I. 21. Články nebo kroužky housenek; č. (motýlů) přední, prothorax, prostřední, mesothorax, zadní, metathorax; články tykadel, makadel. Kk. Br. Č. ve *fys.* galvanický, KP. II. 216., Voltův, Danielův, Callanův, Groveův, Bunseův, stálý thermoelektrický. Mj. Č. v *bot.*, vz Člen. — Cf. S. N.

Článkář, e, m. = kdo píše do novin úvodní) články.

Článkování, n. Vertikalné, borizontalné č. krajiny. Us. Pdl. — Č., die Artikulation. Č. samohlásek, souhlásek. Vz Gb. Hl. 10., 13., 19. a násl. a ve Slov. jednotlivé litery.

Článkovanosť, i, f. Č. těla, NA. V. od. 2. 7. Logická č. celku. Tš. Vz Článkovitosť.

Článkovaný; *-án, a, o.* Č. lišta, náplň, gekehlt. Pdl.

Článkovati, Nz. Sloupení článkují stěnu. NA. I. 51. — Č., artikuliren. — **co**: hlásky. Vz Článkování. — **se čím.** Souhláskami článkuje se řeč. Zk. Ml. II. 2.

Článkovitosť. Č. řeči. Koll. III. 244.

Článkovitý, vz Článkovatý. Č. břeh mořský, Kaizl 40., zvuky. Zk. Ml. II. 1.

Čľapa, y, f., vz Šlapa. U Olom. Sd.

Čľapatý. Nos je končitý nebo č., eine Stumpfnase. Slov. Hdž. Čít. 214.

Čľapky, pl., m. Keď je odmäk, tedy voda rozpustenébo sňabu s krovu dolu na zem hlasite čľapká, odtial nomen pl. čľapky, das Geplätscher. Slov. Zátur.

Čľapnúti = *spadnouti*, berabfallen. Slov. Hek.

Čle, vz Čľa.

Člek, a, m. = *člověk*. Potkal se s člekem : Tlumačova. NB. Tč. 148., 149. Snad písařská chyba.

Člen, vz Mkl. Etym. 31. = *spojení dvou* čl atd. Zvláštní č. moře středozemního ini záliv janovský. J. Lpř. Vnější a vnitřní . sloupku a čepu (v oku). Osv. I. 146. Ku ráse náleží vždy, aby předmět měl členy, by byl rozčleněn; Členy aesthetických poměrů. Dk. Aesth. 16., 149. — Č. *v botan.* . = prostřední díl tlustší mezi dvěma kloubama na těle článkatém čili kloubnatém, articulus, das Glied. Rst. 404. Cf. Rosc. 4. *Člen, článek osní* = poděľná část osy neho lodyhy, jejíhož hořeního konce list jeden odhází; tudíž oddenek *dlouhočlenný* z dlouhých takých článků složený, *krátkočlenný*, krátkých článků mezi listy, tak že listy ustě nad sebou stojí. Čl. Kv. XVIII. Cf. Kk. 5., XLI. — **Č. společnosti.** Č. zakládající, iftendes Mitglied, stálý, ständig, činný, irkend, přispívající, beitragend, dopisující, orrespondirend, podporující, unterstützend, ádný, skutečný, ordentlich, wirklich; č. obce, emeindeglied, kommisse; seznam, přípěvky, práva, povinnosti, jmění, sbůze, bromada atd. členů. Sl. les., Sp. Č. divadla, opery atd. Us. Pdl. — **Č.** *v math.* Č. rovnice levý, pravý; přední, střední, zadní; vnější, vnitřní, střední. Šim. 10., 80. Č. determinantu hlavní n. diagonalní. Zh. 5. *Č. ve fysice.* Č. (das Element) z mědi, z cinku (Danielův, Wollastonův, Meidingrův, Minottoův, Leclancheův, Groveův, Kallanův, Bunsenův, Davyův), z platiny, uhlocinkový (ve fys.) Ck. Č. stroje délný, treibendes Glied. Šim. 145. — *Č. řeči.* Členy větné hlavní (podmět a přísudek) a vedlejší. Mus. 1880. 125. Č. úsudku (v log.) vyšší či bořejší (terminus major), nižší či dolejší (t. minor), střední (t. medius). Jd. 47. Č. rozdělovací, membrum dividens. Jd. 83. — **Č.**, das Geschlechtswort. Majíce označiti pády tvarů nesklonných mluví a píší někteří: I to *pilen* má ve množném čísle jinou podobu než v jednotném. Genitiv závislý na tom *čtvrť* jest přivlastkový. Tím *jsem* označuje se první osoba. To *aby* pokládá se spojkou. V takových případech ke tvarům nesklonným přičiňujeme přiměřený přívlastek substantivní, tedy: Přídavné jméno (adjektivum) *pilen*, na substantivě (jméně podstatném) *čtvrť*, tvarem *jsem*, slovce *aby* a p. Brt. S. 3. vyd. 185.

Členař, e, m. = *kdo velí členu* (vz Člen v tělocviku). KP. I. 425., Koll. St. 323., Kalend. čes. hasičů. VI. 48.

Členatění, n. = *rozdělení na články*, die Abgliederung. Rst. 404.

Členatý = *kloubnatý*, gegliedert. Sl. les., Rst. 404.

Členec, nce, m., v stilist. comma. Nz.

Členek, das Glied, Gelenk, der Knöchel. Vz Člen, Členok.

Členění, n. = *článkování*, die Gliederung. Nz.

Členěnosť, i, f. = *člennosť*. Dk. P. 291., 484., Dk. Aestb. 413, 452. Č. osnovy řad. Dk. P. 41.

Členěný; *-ěn, a, o*, gegliedert; artikulirt. Dk. Aesth. 211. Č. zvuk. Dh.

Členhák, u, m., u provazníka, der Gliederhaken. Šm.

Členilka, y, f., isis, die Staudenkoralle.

Členitosť. Č. borizontalní (pevniny), nadmořská; č. moře, území, J. Lpř., těla, NA. V. odd. II. 8., stopy, Dk. P. 224., rodiny, Dch., budov (či struktura). Prm. IV. 206.

Členitý, vielgliederig. Sl. les. Č. polouostrov, J. Lpř., lusk, struk, die Gliederhülse (lomentum). Sl. les. Č. mluva. Vz Jg. Slovsn. 79.

Členkovatý, grossknörrig. Bern.

Členkový, Knöchel-, Gelenk-. Slov. Bern., Ssk.

Člennosť, i, f. = *článkovitosť*, členitosť, die Gliederung; Artikulirtheit. Nz.

Členok, nku, m. = *členek, článek* (na noze), *kotník*. Na Slov. Hdž. Šlb. 80. Po nad členky = nad kotníky nohou. Lom.

Členosměr listů, die Knospenblattlage, praefloratio. Sl. les. Cf. Kk. 34., 48. Č. =

směr, jejž články okvětové ve květu rozvitém a nerozvitém mají. Dělí se na *lupenosměr*, týkající se kubku či kalichu, a na *platkosměr*, týkající se koruny, aestivatio, praefloratio. Rst. 404., 106.

Členování, n., die Gliederung. Č. architektonické. Zpr. arch. VII. 10.

Členovec, vce, m. *Č-ci*, arthozoa, die Gliederthiere, mají tělo tvrdě, článkované s nožkami neb ploutvemi též článkovanými, jsou to korýši, stonožky, pavonci a hmyz. Vz Krč G. 362., S. N. Rakovitý č. Jir. Obrazy 107.

Členovitosť, i, f. = *členitost*. Č. staveb, řezeb. Lpř. D. I. 23.

Členovitý, gliederartig. Ssk.

Členový = *členský*. Č. podíl, der Mitgliedsantheil. Šp.

Členský, Mitglieds-. Č. příspěvek, odznak, lístek. Šp., Dch., Šk.

Členství, n., die Mitgliedschaft. Čestné č. Čch. Petrkl. 18., Dch., Šp.

Členstvo, a, n. = *členství*. Us. — Č. = *členové*, die Mitglieder. Č. spolku. Us. Tč., Pdl, Šp, Sl. les., Mus. 1880. 428.

-člený, -merus, -gliedrig: dvoj-, troj-, -čtyř, pěti-, osmi-, mnohočlenný. Rst. 405.

Členýš, e, m. *Č-ši*, polymerida, vielgliedrige Thiere. Šm.

Článek, nku, phalanx, das Zehenglied Šm.

Čln, u, m. = *člun*. Slov. Bern., Ssk.

Člnkář = *člunkář*. Slov. Bern., Ssk.

Člnkovník = *člunkovník*. Bern.

Člnkový = *člunkový*. Slov. Bern., Ssk., Loos.

Člnok, nku, m. = *člunek*. Slov.

Člopek, pku, m. = *kopec*, der Hügel. Do člopka přepřihni. V Bohuslavsku na Mor. Neor.

Človačí = *člověčí*. Slov. Ssk.

Človačina = *člověčina*. Slov. Ssk.

Človačinec = *člověčinec*. Slov. Ssk.

Člověckosť, i, f., die Menschlichkeit. Šm.

Člověcky = *lidsky*.

Člověcký. Č. přirození, Hus II. 129., příroda; Slova ta o člověckém Krista bytování vykládá. Sš. II. 62., 165. Č. duch, Čch. Bs. 62., umění, Jg. Slovsn. 1., nemoc, Hr. rk. 165., úd, poslušenstvie, stvoření (člověk), skutek. Hus I. 19, 91., II. 257., III. 68.

Člověctví, humanitas. V MV. nepravá glossa. Pa. — Č. Hus I. 30., 44., Zjev. sv. Brig., Sv. ruk. 313, Št. Kn. š. 120., Pravn. 845., 1447., 1633. V něm poslední č jiskra zhasne, Tatr. m. 25. Č. vzal (na sě). Hr. rk. 165. Člověčenství na se vzíti. Krist. 1. b. Dal's nám v člověčenstvie syna svého. Výb. II. 23. Na mé božstvie a na mé č. praví vám. Hus I. 94. Menší otce podlé č.; Přijal č.; Božie č. Št. Kn. š. 15., 19., 20., 52. — Č. = *poddanost*. Vratislavští věrnost a člověčenstvie slibovali. 1465. Pal. Rdh. I. 178. Z č. a poddanosti jsem ho propustil. Faukn. 111. Slíbil mu člověčenství a poddanosť rukou dáním. 1587. Nách. 336. Propuštěm z č. Vz Jir. Zř. zem. M. 2., 22. Rozkázali jim člověčenství slíbiti. Zř. mor. 1604. Aby člověčenstvie slíbili novému pánu. Vš. Jir. 204.

Člověctvo, a, n. = *člověctví*. Pal. Rdh. II. 36., 44. Na Slov. také: *zdvořilost*, die Höflichkeit, Artigkeit; *služba*, der Dienst; *čest*, die Ehre: *zmužilost*, männliches Alter. Ssk. — Č. = *lidé*.

Člověč, vz Člověčí.

Člověčení, n., das Menschsein. Kristus dříve světa a dříve č. svého měl způsoba bytě (ve které bytoval). Sš. II. 165.

Člověčenskosť, i, f., die Menschlichkeit. Koll. III. 47.

Člověčenský, menschlich. Č. snažení. MP. 2., život. Hdž. Větin. 55.

Člověčenství, n. = *člověctví*. Vz tam a v S. N.

Člověčenstvo, a, n., vz Člověctvo.

Člověčí. Člověč, vz Páně, Bž. 123., 124. Syn člověč. Ev. sv. Jana, EOlom. Léky pro rozličná č-čie porušenie; Jsa z masa č-čieho. Ani tatáž (radosť) na srdce č. kdy přicházela. Č. oko, duch. Št. Kn. š. 9., 15., 28., 52. Bóh jest pán zvláště č-ký, že člověky jest stvořil a vykúpil. Hus II. 347.

Člověčice, e, f. = *žena*. Lpř. Sl. I. 57. Mkl. Etym. 36.

Člověčik, a, m., kleiner Mensch. Loos. Ssk. Pochovám tělo dobrého človiečika. Hr. Sl. ml. 263.

Člověčinec, nce, m. = *člověčí lejno*, Menschenkoth. Mor. a slov. Rozšlápl č. Rr. Sb., Šd.

Člověčiště, vz Člověčisko.

Člověčnosť, i, f., die Menschlichkeit. Koll. I. 40.

Člověčstvo, a, n. = *člověctvo*.

Člověk = čelověkъ; čelo = cělъ integer, věkъ robur, tedy čelověkъ = integrum robur habens, čerstvou sílu mající. A. Potebnja. Vz Mkl. aL. 63. Dle Zimmera č. = ein Spross, Angehöriger des Stammes; dle Pecháňka č. = tvor vynikající, pohlížející k nebesům; dle Gb. = masculus infans, masculus homo, později vůbec homo. Vz o tom v List. filol. IV. 158.—159. Cf. Mkl. Etym. 36. Člověkové. Hus I. 436. O č. vz Kram. Slov. 78.—80. Č. stavu rytířského. Václ. II. Nechte toho, milý člověče!; Co tu chceš, č-če!; Mlnv, č-če! guter Freund!; S tím člověkem nic není, mit dem lässt sich nichts thun, nicht handeln usw. Dch. V celé vsi nezůstal ani človíček doma. Sá. Snáze pod sluncem býti ptákem nebeským než člověkem. Mtc. I. K měření budu potřebovat tyčí a nějakého č-ka (dělníka). Us. Zkr. Č. jest plod času, v času se rodiecí i mroucí. Koll. II. 262. Č. líný zdali žije? Za živa ten mře a hnije. Jhl. To je omáčka č. (rozmazlenec). Rr. Sb. Čtyři konšele a dva č-ky obecné; To své svědectvie vysiovili před dvěma člověky obecnými; A při tom byli tři dobré č-ky

(dobří č-ci), kterýmž jest hodno věřiti; Uručil jsem jej čtyřmi č-ky; Pět č-kův usadlých atd. NB. Tč. 23., 32., 49., 152, 165. Zabii cepy tři č-ky. Pč. 86., 45. Bóh stvořil č-ky. Hus II. 347. Mladý č. Alx. A ten č. Kristus jest Bnob. Št. Kn. š. 19. Z Boha č. (dobrý). Us. Sd. Strom se podpírá o strom a č. o č-ka. Hkš. Hleď více, co jest v č-ku, než na č-ku. Sb. nč. Každý č. se rodí, ale ne každý se mezi lidi hodí. Který č. se narodil a neumřel? (Každý z nás). Který č. může jiným život prodloužiti? (Krejčí). Us. Brt., Tč. Vz více o č-ku v Frč. 400, Schd. II. 385., KP. I. 7. — Č. *vzhledem na mravný stav*. Antoš dělal celého č-ka. Sá. Ves. r. 43. Jaký věk, taký č. Šd. exc. — Č. = *svědek na svatbě*. Pacholek hodlaje se ženiti naptá si někerého súseda za č-ka. Na Podluží. Brt. L. N. II. 65. — Č. = *manžel*. Můj č. není doma. U Potštýna. Ibl. Můj č. brzy zemřel. U Nechanic. Kšť. — Č. Smluvili se o všecky nevole a za jednoho č-ka se snesli. V. — Č. = *poddaný*. Vz Pal. Rdh. I. 178., Dal. 94., Kn. rož. čl. 209., 218. Zabil č-ka páně Polomcova; Páň č. = č. páně. NB. Tč. 91. a j. Že její návodem pobráno jeho dvěma č-koma dobytek malý i velký. Půh. II. 9. Jest-liť páně dědina, člověkť jest boží. Št. Kn. š. 119. (159.). Předstoupil přede mne N., č. můj Faukn. 111. Propouštím ze vší poddanosti a člověčenství Krištofa Tyfesina, člověka poddaného svého, aby on svobodný byl a kohož by se jemu líbilo a zdálo, aby sobě za pána vzal. 1587. Nách. 336. — Cf. S. N. O lidech poddaných (a cizých a mladých) vz Jir. Zř. zem. 447., 689.

Člověkobojce, e, m., Menschentödter, m. Šm.

Člověkobojstvo, a, n. = *bitva*, *seč*, Vký.; Menschenmord. Šm.

Člověkobožský, gottmenschlich. Č. působení. Šš. J. 213.

Člověkobůh, boha, m., der Gottmensch. Šm., Loos.

Člověkoděj, e, m., die Menschenthat. Šm., Loos.

Člověkodějný, menschheitsgeschichtlich. Dch.

Člověkolibec, bce, m., der Philanthrop. Šm.

Člověkolibný, menschenliebend. Šm.

Člověkolibství, n., Menschenliebe. Šm.

Člověkoměr, u, m. = *nástroj k měření člověka*, der Anthropometer. Dch.

Člověkoměrství, n., die Anthropometrie. Dk. Aesth. 389., 501.

Člověkomudrctví, n., die Anthroposophie. Rk.

Člověkopis, u, m. Jg. Sloven. 94.

Člověkopisný, anthropographisch. Šm.

Člověkopitva, y, f., die Anthropotomie. Šm.

Člověkoplozí, n., die Entstehung des Menschen. Am.

Člověkorodný, menschenerzeugend. Šm.

Člověkorodý, menschenerzeugt. Šm.

Člověkosloví = *věda o člověku*. Vz S. N.

Člověkoslovný, anthropologický. Č-ná stránka. Šš. I. 10.

Člověkotvárný, menschenähnlich. Lpř. Sl. I. 57. Obraz č-ho vola. Koll. St. 31.

Člověkověda, y, f., die Anthropologie. Šš. Sk. 208.

Člověkovědný = anthropologický. Č. otázka. Šš. Sk. 211.

Člověkovrah, a, m., y, f, parricida. Koll. St. 579.

Člověkozpyt, u, m, die Anthropologie. Rk.

Člověkožerec, rce, m., obyč. lidožrout. Šm., Ssk.

Člověkožerný, lidožerný, menschenfressend. Šm. Loos, Ssk.

Človíček, čka, m., vz Člověk. — Č., os. jm. Č. Vikt. Tf. Odp. 320.

Čluha, y, f. = *slota*, *nečas*, slov. Němc. IV. 442.

Člun = *loďka* = malá, na obou koncích zaostřená loďka, der Nachen, Kahn, das Boot. MV. Vz Mkl. Etym. 31. Člun jest podoben člunku tkadlcovskému, kocábka jest vzadu buď zaokrouhlená nebo rovná; Č. mořský: gigga, gondole, kanoe, č. singalesky; Vystrojení člunův a kocábek: vesla, vlčky, stěžně, plachty, provazy, kotva, řetězy, vlajka, kompas, vodní sondky, háky; Na lodi je vždy tolik člunů, že celá posádka jimi se může zachrániti. Kpk. V Podluží na Mor. č. = loďka z dubu vydlabaná. Vz Čajka. Brt. Č. z kůry, der Rindenkahn. Sl. les. Hnedkaj rybáři čluny zarušali. Sš. P. 186. Nemám člnka, nemám vesla, voda mi ho preč odněsla. Sl. ps 197. Kdež se č. u vodách plazí. Alx. — Č. *krejčovský*, das Schiffchen, ševcovský. Us. — Č. *v geomtr.* Dvěma hlavními kruhy dělí se koule na 4 části, jež klíny či člunky zoveme. Jd. Geom. II. 45. — Č. *v botan.* Č. ve květu motýlokvětých rostlin = člunkovitá část koruny ze 2 dolených lístků srostlá. Čl. Kv. XVIII. Cf. Kk. 46, Rst. 405., Rosc. 166. Das Schiffchen der Schmetterlingsblüthe. Sl. les., Škd. — Č, Hosterschlag, ves u Kunžáka v Jindř. Hrad. PL., Sdl. Hr. IV. 55., 70. (Člunek).

Člunatka, y, f., cymbidium, die Kahnlippe. Č. uzlatá, c. nodosum, vejčitá, c. ovatum, aloesolistá, c. aloifolium, obrovská, c. giganteum. Vz Rstp. 1516.

Člunéček, čku, m., vz Člun.

Člunek, vz Člun.

Člunisko, a, n. = *špatný člun*. Šm.

Člunkář, e, m., vz Člunař.

Člunkatec, tce, m, scaphisoma, brouk. Č. houbový, s. agaricinum. Kk. Br. 132.

Člunkotělník, vz Člunotělník.

Člunkovati se kam jak, im Nachen, im Boot fahren. Č-li jsme se tam s nemalou dychtivostí. Koll. III. 124.

Člunkovitý. Č. kosť v chodidle. Vz Mtj. 21. Č. hlavice, NA. I. 162., řez, der Muldenschnitt. Sl. les. *Č. v bot.* = díl přídloublý

na zádech silně vypuklý, na předku nebo straně vnitřní prohlubený ano od zpodiny ku konci vckřivený na př. nažky širší, krusičkové, cymbaeformis, kahnförmig. Rst. 405.

Člunkovník, a, m. = *člunař*. Šm.

Člunkový, Nachen-, Boot-, Kahn-.

Člunotělník, *člunkotělník*, a, m., haridius, brouk. Č. bílé T, b. T album, smoločerný, b. piciuns, pechschwarzer Manszahnrüssler; zelený, b. chloris, Rapsmauszahnrüssler; řeřichový, b lepidii, rudonosý, b. cuprirostris, rothrüsseliger Manszahnrüssler. Kk. Br. 317., 318., Brm. IV. 174., 175., Šír II. 60.

Člunotvárník, a, m., scaphidium, brouk. Č. čtveroskvrnný, s. quadrimaculatum. Kk. Br. 132.

Člunov, a, m., pole u Huzové na Mor. Pk.

Člunové, ého, n., das Kahngeld. Šp.

Člup = také *vyvýšenina*, mor. Knrz. Cf. Čupek, Čuh. Sestoupivše s člupku od borovice. Ebr. 27. U těch Prudkejch mají člupek, mají syna jak vejlupek; Na člupečku sedávala: Poďte, chlapci, k nám; naše vrata nevrzajó, já je zalévám. Sš. P. 562., 632. — Č., der Guss. Cf. Člupkanina. Slov. Ssk. — Č., plumps. Slov. Zpadol do vlčej jamy a za ním č'up vlčisko. Klčk. Zb. III. 102. Cf. Člupnouti.

Člupek, vz Člup. — Č., ves u Litomyšle. Sdl. Hr. I. 24., 28., II. 138.

Člupkanina, y, f., das Geplätscher, der Wasserguss; Morast. Slov. Ssk., Loos.

Člupkati, plumpsen, plätschern. Slov. Loos, Ssk.

Člupnúť = *žblunknouti*. — **komu kam.** Rozbehne sa za ňou, že ju chytí, ale tá plumps! člupla mu pred nosom do studničky. Dbš. Sl. pov. I. 255. — **si**, cf. Chlupnúť. Ssk.

Člupnutí, n. = *žblunk, šplechnutí*. Nepočúť ani č. rybky. Slov. Klčk. Zb. III. 122.

Člupovitý, hügelig. Šm.

Člupy, pl., m., jm. místní u Čelachovic na Mor. Pk.

Čmaditi = *čmouditi*. U Litovle, u Olom. Sd., Kčr.

Čmach, u, m. = *síla piva*. Na Hané Bkř.

Čmáchati, *čmáchnouti* = *máchati*, plätschern. — **abs.** Tak to čmáchlo, jak do vody skočil, einen Plumpser machen. U Uher. Hrad. Tč. — **kam čím.** Čmáchni rukou do vody, einen Schlag machen. Ib. Tč. — **se kde:** ve vodě. Ib. Tč.

Čmachtati = *čvachati, čłampati* = *broditi se, tlapati*. — **kde:** ve vodě. U Olom. a Prostěj. Sd., Vch.

Čmachtoň, ě, m., der Grätschler. U Olom. Sd.

Čmajda, *šmajda*, y, m. a f. = *člověk s chromou nohou*. Us. Tč.

Čmajdavý = *chromý*. Vz Čmajda.

Čmak, a, m. Chodží po čmaku (maká po tmě). Brt. D. 205.

Čmák, a, m. = *kačer*. Vz Kačer.

Čmalikovatý = čmarykovatý, unsauber. Rk.

Čmalilka, y, f. = *špatná kuchařka*. Nrd. Vz Čmalil.

Čmáni = *plevel*. Č. nelze udusiti. Šp. — Č. = *drobné roždí*. Nazbíral sem trochu čmáňá. U Uher. Hrad. Brt. D. 205.

Čmár, u, m. = *čmáranice*. Klikatý č. Dk. Aesth. 159.

Čmáranec, nce, m., vz Škrábanec. U Olom. Sd.

Čmáranina, vz Čmáranice. Dch.

Čmařič, e, m., vz Čmalil.

Čmarykář, e, m., der Schmierer, Sudler. Šm.

Čmarykovatý = *čmalikovatý*. Rk.

Čmejři, n., vz Čmýři.

Čmel. Vz Gb. Hl. 125., Mkl. Etym. 38., 419. Č., čmelák, apis bombus terrestris, die Feldbiene. Sl. les. Čmeli, mallophaga. Č. ptačí, phylopterus triangulifer; slepičí, liotheum pallidum; psí, trichodectes canis; trichodectes sphaerocephalus na ovcích; t. subrostratus na kočkách, t. longicornis na jelenech, gyropus gracilis na morčatech. Frč. 134. Zas s hrnčiacom sa pohrává čmelou. Ntr. V. 11. — Cf. S. N., Kram. Slov. 80.

Čmela, y, f., vz Čmel.

Čmelák, vz Čmel. — Č. = *medák*, bombus, die Hummel. Č. skalní, b. lapidarius, die Steinhummel, zemní, b. terrestris, die Erd-, zahradní, b. hortorum, Garten-, mechový, b. muscorum, Moos-; cizopasný, apathus, Schmarotzerhiene. Brm. IV. 253., 266. Cf. Schd. II. 513. Letí pán přes boří, sám sobě hovoří, má krátké nožičky, černé nohavičky (nebo: má očička račí a křidélka ptačí = čmelák, medák). Brt. v Km. 1886. 703. Cf. Kominář, Perníkář, Pytlák, Zloděj (druhy č-ků).

Čmelech, a, m. = *čmel*. Na sev. Mor. Brt.

Čmelena, y, f. = *kráva zbarvená jako čmel*. Val. Brt., Kld. I. 17.

Čmelík, a, m. Č-ci, gamasidae. Č. chrobákový, g. coleopteratorum, ptačí, dermanyssus avium. Vz Frč. 115. Die Vogelmilbe. Dch. Č., klíšť, hippobosca avicularia, die Vogelausfliege. Sl. les. Č. vodní, trombidium. Kv. 1869. 94.

Čmelín, a, m., ves u Nepomuk.

Čmelina, y, f. = *istá zelina*, ktorú zajacom dávajó a deti si trúbky z nej robia. Rodina ako plotu č. Slov. Zátur.

Čmelienec, nce, m. Vyberale čmele a ako včelár má svoj včelinec, tak títo mali svoj č., Hummelhaus. Zátur. Priat. I. 6.

Čmelka, y, f., wilde Biene. Ssk.

Čmelovitý. Č-ti, mallophaga, Pelzfresser. Nz., Ssk. Vz Čmel.

Čmelový, Hummel-. Šm.

Čmer, u, m. = *čmýr*.

Čmerenda, y, f. = *jídlo z křižalek?* Sbtk. Krat. h. 66.

Čmert, a, m. = *čert* (eufemist). Us. Dšk. Vzal to č. Bdl.

Čmier, vz Čmýr. Slov. Ssk.

Čmieť = *čníti*, hervorragen. Slov. Ssk.

Čmirko, a, n. Ani č. zlata. Rgl. exc.

Čmoch, a, m. = *žmyja, křídlatý drak.* Na Slov. Ssk. Cf. Zmok.

Čmolouchati se = *potloukati se.* U Solnice. Olv., Jrsk.

Čmouda, y, m., posměšně = *hvozda.* KP V. 267.

Čmoudě, ěte, n. = člověk umazaný, umouněný. U Rychn.

Čmoudění, n., vz Čmonditi. C., pálení drnn, das Hainen. Sl. les.

Čmondnuti, n., nemoc vína. KP. V. 182.

Čmoudový. Č. příchuť vína. KP. V. 267.

Čmrhákati = *čmárati.* Us. Tč.

Čmrňa, ě, f. = *kořalka, pálenka,* Schnapps, m. Mor. Bkř., Šd., Vck.

Čmrně, ě, f. = *čmrna.* U Olom. Sd.

Čmůd, vz Mkl. Etym. 329.

Čmudič, e, m., der Dampfer; Tabakschmaucher. Šm.

Čmudírna, y, f. = *čadírna.* Rk.

Čmuditi, vz Čmonditi.

Čmuchadlo, a, n. = *nos.*

Čmuchal, vz Čmuchák.

Čmuchálek, vz Čmuchák. — **Č.**, ein fremder, unbekannter Mensch. To je jakýsi č. U Místka. Škd. — Č., os. jm.

Čmuchař, e, m., vz Čmuchák.

Čmuchati. — **Č.** = *bafčiti, kouřiti.* U Olom. Sd., Brt. D. 205. Cf. Čňuchati.

Čmuchavý nosíček, das Schnuppernäschen. Dch.

Čmuchtati = *čmuchati, bafčiti.* U Nezamyslic. Bkř.

Čmulík, a, m. = *čmelík.*

Čmýr. — **Č.**, der Fühler der Schnecke. Jak se slimáka dotkneš, hned čmýry stahne. Uher. Hrad. Tč. Všnde své čmýry (uši) vytahuje, by co uslyšel. Ib. Tč.

Čmýra. Maternice n. čmýra. BO. Čmýru (*květ, kvítek, čas, měsíčky, barvu, periodu, menstruaci*; na Slov. *časie*) míti, menstruiren: bolestná č., dysmenorrhoea. Nz. lk. Cf. S. N. I. 153., Slov. zdrav. 1. 51. Čs. lk. I. 45., I. 14., VI. 229., VII. 280., VIII. 154., IX. 92., 347., X. 264. Pověry o ženě mající čmýru vz v Mus. 1854. 535.

Čmýrání se = *hrabání se.* Nenávidím ustavičné č. se v zaprášených knihovnách. Soll. Cest. I. 1. 3.

Čmýří. — **Č.** *řitní*, die Afterwolle. Sl. les. — **Č.** = *hedvábnička.* U Nechanic. Kšť. Cf. S. N.

Čmýriti sa = *hemžiti se, pohybovati se.* Slov. — **kde.** Na lykavskom zámku dav ľudstva sa čmýri. Ppk. II. 64. Tu sice sa viac nebudem. Zbr. Lžd. 171. Janko i na ňej chce sa č. v bahne zkaženosti mravnej. Hld. III. 546.

Čmýrka, y, f. = *čmýra.* Bern.

Čmýrnatý, zaserig. Rk.

Čmýrový, Menstrual-. Č. krev. Nz. lk.

Čnělka, také der Staubweg. Sl. les. O čnělkách vz Čl. Kv. XVIII., Kk. 51.—52., Slb. XLI., Rst. 405., 123, 129., 188., 196., S. N., Rosc. 89., 90. Podstavek, sedlo čnělky, stilopodium, der Griffelpolster. Sl. les.

Čnělkový. Č. rýha, canalis stilinus, der Griffelkanal.

Čněti. — **kde.** Tam při jezeru vížka ční nad stromů noc. Mcha. — **odkud.** Vodní lilie ční z vod. Kká. Td. Z obojí strany zubové ostří jako pila čněli. Ler. — **kam.** Hrad čněl v šero noci šumnou nad řekou. Vrch. Věž k nebi ční. Us. Pdl. — **jak.** Ční obrovitá hora v šedinách. Kká. (Osv. V. 35.)

Čnosť = *ctnosť.* Slov. Bern.

Čnostlivosť = *ctnostlivosť.* Slov. Bern.

Čnostnosť = *ctnostnosť.* Slov. Bern.

Čnostný = *ctnostný.* Slov. Bern.

Čňuchati = *čmuchati.* — **čím:** nosem. Us. Tč.

Čnúť, vz Čnonti. Slov. Ssk.

Čo = *co.* Také na Březové u Hrozenkova na Mor. Brt.

Čohan, a, m. = *bača.* Slov. Ssk.

Čočeť = *čučeti, věseti.* Kde zas čočíš. V Bohuslav. na Mor. Neor.

Čočinka, y, f. = *prvok.* Č. obecná, cristellaria rotulata. Vz Frč. 10.

Čočka, ervum, die Linse. Vz Čočovice, Rstp. 395., S. N., Kram. Slov. 86., Mllr. 44. Rosc. 167. Čl. 28., Slb. 526., FB. 105., Kk. 255., Čl. Kv. 391., 85. Na Mor. také čačka, čačavka. Brt. Polská č. Dch. Č. u Římanů. Vz Vlšk. 106. — Č. *oční*, lens, die Linse. Nz. lk. Nemoci čočky. Schb. Cf. Slov. zdrav. I. 52., Čs. lk. VII. 91. — **Č.** = *sklo.* Č. eliptická, parabolická, hyperbolická, positivná, negativná; osa, vrchol, optický střed, vrcholová rovnice čočky. ZČ. 166., 167., 169., 171., 188., optická, KP. II. 146., 147. (70., 149., 150., 147., 148., 157.; III. 66.), křišťálová, Schd. II. 350., osvětlovací, válcová Fresnelová. Ck. Hvězdovité sektory čočky. Nz. lk. Cf. Schd. I. 123., 124., 128., Sv. 62., 189. — Č. kyvadla hodinového. ZČ. I. 140. — Č. v mechan. die Kurbelwarze. Nz.

Čočkokam, n, m., der Linsenstein. Šm.

Čočkovec, vce, m. Č. plochý, lyncens lamellatus, ráček z čeledi perlooček. S. N. XI. 508.

Čočkovice, e, f. = *čočka.* Šm.

Čočkovitě, linsenförmig. Č. smáčknutý (nažka smldníků). Rst. 405.

Čočkovitý = jako čočkové semeno vyhlížející, t. dvěma plochama naddutýma v hranu do kola běžící stýkajícíma se obmezený jako semeno čočkové. Rst. 405. Č. jádro, der Linsenkern, tvar, die Linsenform, dalekohled, dioptrischer Teleskop. Sl. les.

Čočkový, Linsen-. Č. vlákna, -fasern, ponzdro, -kapsel, nůž, -messer, zákal pouzdra

č-ho, der Linsenkapselstaar, Nz. lk., dalekohled. Mj.

Čočolka, vz Čočka. — Č. (pupen kořeňnjicí), *šipel*, lenticella, die Lentizelle, das Rinderköckerchen, Linschen, v botan. Nz. Vz Čočulka.

Čočolní, Linsen-. Šm.

Čočoiový, Linsen-. Šm.

Čočovice, vz Čočka. Rodí se ti řepka v zelí, čočovička, może tobě hrać muzička. Sš. P. 492. — Č., das Linsengericht. Dch. Č. = polivka z čočky. Na Zlínsku. Brt.

Čočulka, y, f. = *šipel*, die Lentizelle. Vz Čočolka. Sl. les., Rst. 405., Šipel.

Čogavec, vce, m. = *ogar, chlapec*. Val. Vck.

Čohať, val., *čahať*, slovácky = lézti na strom. Brt. D. 62.

Čocha, y, f. = svrchní dlouhý kabát Kaukszanů, s rozstřiženými svislými rukávy. Fřt.

Čochet, n, m. = starý, rozbitý střevíc. U Něm. Brodu. Holk.

Čochlus, a, m. C. Ctiboh. 1836. Vz Jg. H. l. 2. v. 544.

Čochniti se v něčem = *nepořádně něco dělati*. U Kr. Hrad. Kšť.

Čochrati = *škrábati*. Slov. Ssk.

Čochta, y, m. = *povídálek*. V Bohuslavsku na Mor. Neor. Cf. Čochtna.

Čochtal, a, m. = *čochta*. U Žamb.

Čochtati = *tlachati*. — **s kým**. Nemám času, abych s váma čochtal. V Bohuslavsku na Mor. U Žamb. Kf. — **se** = klapavě jíti (v trepkách). Kule se čochtá (motá se). U Ronova. Rgl.

Čochtna, y, f. = *štěbetalka*. Vz Čochta, Čochtal.

Čok. Ku konci přidej: Cf. Žula.

Čoklavý = *na jednu ruku chromý*. Němc. I. 291.

Čokoláda ruská, pařížská, Šp.; č. vařená, studená, v nákypu. Hnsg. Vz Rstp. 156., Kk. 227., 238., S. N., Krsm. Slov. 80.—82.

Čokoládnice, e, *čokoládnička*, y, f., die Chokoladebüchse. Šp. — Č., die Chokoladenhändlerin.

Čokoládník, vz Čokoláda.

Čokoládovati, Chokolade trinken; mit Chokolade bewirthen. Rk., Loos.

Čokoládovka, y, f. = *čokoládová polívka*, die Chokoladsuppe.

Čokoladový, Chokoladen-. Č. tabulka, těsto, dort, vaničky, -wandeln, bonbon, kaše, chléb, huspenina, nákyp, bavořina, -bavaroise (nápoj, krem), marcipán, pokrm moučný, massa, maršelka, -marselle, oříšek, hubička, mražené, barva, polivka. Šp.

Čolek, *obojživelník ocasatý*. Čolkové, tritonidae, mají ocas plochý a žijí nejvíce ve vodě. Č. tečkovaný, triton taeniatus, der Streifen- o. Gartenmolch; veliký, t. cristatus, der grosse Wassersalamander; třetihorní, t. basalticus; hrnatý, t. helveticus, der Leistenmolch; horský či alpský, t. alpestris, der Alpen-, Bergsalamander, Berg-, Feuermolch. Vz Frč. 311., Brm. III. 2. 86.—88., Mlok.

Čoměti = *čuměti, postávati, lelkovati*. Val. Vck.

Čomyla, y, f. = *kozí jméno*. Mor. Brt.

Čone, čone, volání na prase. Vz Prase, Čuně. Na Mor. (han.). Brt.

Čopa, y, f. = *kopka sena*. U Klobouk. Brt.

Čopěti, ěl, ění = *čuměti, lelkovati*. Val. Vck.

Čopiť nevěstu = *čepiti*. Val. Brt. D. 62.

Čopka, y, f. = *čapka, čepice*. Slez. Tč. U Místka. Škd.

Čopnouti = *čapnouti*. Val. Vck.

Čořeť se = *usmívati se*. Cf. Čeřiti. Ten se na to čořl.

Čorchla, y, f. = *klčovanina*. Slov. Ssk.

Čorchlovať = *klčovať*. Slov. Ssk.

Čoriak, a, m. Zakrpený č. (nadávka). Slov. Mt. S. I. 117., Dbš. Obyč. 45.

Čosikamsi, adv., in der Schnelligkeit. Ssk.

Čosk, u, m. = *česnek*. Slez. Tč.

Čoskôr, *čoskorej*, je eher. Slov. Ssk.

Čoškati, traben. U Val. Meziřičí. Tč. Na Ostrav. Tč.

Čoškavý, trabend, trippelnd. Č. krok. Ostrav. Tč.

Čoť = *čísti*. V Bohuslav. na Mor. Neor.

Čotr, a, m., os. jm. Tk. II. 533., III. 553., V. 237.

Čoudidlo, a, n. = *čadidlo*, die Fumade. Čsk.

Čoudnatý, qualmig. Šp.

Čoudnice, e, f., das Rauchgewölbe (in den Zinnhütten). Šm.

Čoudný, qualmig. Dch.

Čoudrný = *nezdařený, špatný*. To je to č-ném Us.

Čouhánky, pl., m., das Lauern. Šm.

Čouk, a, m. = *člověk*. U Domažl. Jrsk.

Čoula, y, f. = *vlasy do zadu stočené*. Č. nechce jí bez hřebenu držeti. U Počátk. Jdr.

Čouřiti (se) na koho (lichotiti ma) U Rychn. Us. Pes na tebe čouří, abys mu něco dal. lb.

Čouš, e, m. Čoušové povinnosť kommissařů nebo poslů vykonávají a všecka poručení od císaře n. od pašů donášejí. Vrat. — Č., Tschausch, ves u Mostu. Vz Čauš.

Čouza, y, f., Čausa, samota u Budějovic.

Čožika, y, f., *kozí jméno*. Mor. Brt.

Čož tož. Avšak sě č. t. těšiece. Hr. rukop. 79.

Čpár čertův, vz Čertův. Cf. Mkl. Etym. 38.

Čpavek. Vynech: Ammonium, Riechsalz. — Č., sal ammoniacum, der Salmiak; č.

teknutý, der Aetzammoniak, Salmiakgeist. Krost. Cf. Bř. N. 107., Šfk. 103., 168., Kk. 62., Rst. 405., 22., Schd. I. 330., KP. IV. 448., 452., Čs. lk. II. 102., IV. 309., X. 4., 270., S. N., Slov. zdrav. 52.

Čpavkárna, y, f., Ammoniakfabrik, f., Sp., Krost.

Čpavkovec, vce, m. = *salmiak.* Schd. I. 331.

Čpavkovna, y, f. = *čpavkárna.* Rk.

Čpavkový. Č. kvašeni, uhličitan, voda, Zpr. arch. VII. 90., superfosfát, páry, Sp., sůl, Krost, plyn. Stč. Zem. 490.

Čpela, y, f. = *pčela, včela.* Mor. Brt. D.

Čpeliti = *špeliti, udeřiti, praštiti něčím, zahoditi něco,* wegwerfen. Mor. Vck., Brt. D. 64.

Čpění, n., das Beissen (des Krens usw.). Rk.

Čpice, e, f. = *špice; čepice.* Rk.

Čpíti, vz Ščpieti. — **po čem.** To čpí po pepři (pepřem). Us. — **kde.** *Kde* co čpí a kde co hnije, pole luka z toho sílu pije. Mor. Tč.

Črap? Slov. Sedí ako č. Zátur.

Črapněti, ěl, ění = *prvú mrazovú tuhú kôru dostávať.* Črapnl. pričraplo. Slov. Zátur., Hdž. Šlb. 55.

Črapnúť. Drž že sa na tom strome, aby si dáko neodčrapnul (neupadl. Tu sa má na pamäti zvuk, s ktorým sa taký pád stáva). Slov. Zátur.

Črček, čku, m. = *čurček, crčení.* Črčkem téci. Mor. Šd. Vz Mkl. Etym. 36.

Črčenie, n. = *čečinie jehličí,* das Nadelanh. Slov. Zátur., Hdž. Čít. 192.

Čreda, vz Črieda, Mkl. Etym. 32. — Č. = *ulice,* die Reihe, Gasse. Slov. Ssk.

Čredati sa = *střídati se.* Svetlo se stiiom medzi sebou čredajú sa. Slov. Hol. 16. 217.).

Čren. — Č. = *pánev,* die Sudpfanne. Šp. Cf. Mkl. Etym. 34.

Črenie, n., das Schöpfen. Slov. Ssk.

Črenový = *třenový.* Slov. Loos., Ssk., Mkl. Etym. 33. Č. zuby. Slov. Hdž. Šlb. 30., Syt. Táb. 262.

Črep, také: *hliněná nádoba,* irdenes Geschirr. Slov. Ssk. Cf. Mkl. Etym. 34. Ježibaba sedši pod strom a vzavši tam č. jakousi masťou pomastila ty zkamenělíny. Koll. Zp. II. 501. — Č. = *křidlice, tašky.* Domy črepom kryté. Slov. Rr. Sb.

Črepár, a, m., der Geschirrmacher. Vz Črep. Slov. Ssk.

Črepina, y, f. = *střepina,* Slov. Bern., *hromada hliněného nádobí,* ein Hanfen von Geschirrstücken. Slov. Ssk.

Črepisko, a, n. = *malý črep.* Slov. Bern.

Črepnatý = *střepnatý.* Č. žába (korytnačka). Slov. Bern.

Črepový = *střepový,* scherbig, Geschirr-, öpfern. Bern.

Čreť = *čříti,* schöpfen. Slov. Bern.

Črevce, e, n. = *střevo, črevo.* Vyšmikly sa jej črevca z ruky. Dbš. Sl. pov. II. 66. Mám takú sliepočku, čo sa sebou črevce vláči (ihla, jehla). Sb. sl. ps. I. 137.

Črevic, a, m., pl. Č-ce = střevíc. Slov. Bern.

Črevica, e, f. = *črievic.* Cf. Mz. v List. filolog. VII. 38., Mkl. Etym. 35. Prinůtený bol s tú črevicú vrátiť sa zpátky; Moja milá devka, čiby sa ti táto črevica na nahu nešikla? Dbš. Sl. pov. VIII. 79., 81. Č-ca, akoby ju ulial na nohu. Sb. sl. ps. I. 105. Črievic nemám, bôtek nemám, ku komu sa pritúliť mám? Sl. spv. 181. A na nohách nohavice, k tomu lehké črevice. Hr. ruk. 63.

Črevlčkár = *črievičkár.* Slov. Bern.

Črevlčkárka, y, f. = *ševcová.* Slov. Bern.

Črevičkárna, y, f., die Schusterschule. Slov. Bern.

Črevičkárský, Schuster-. Slov. Bern.

Črevičkárstvi, n., das Schusterhandwerk. Slov. Bern.

Črevičnl, Schuh-. Slov. Ssk.

Črevíčok, čku, m. = *střevíček.* Sl. ps. Šf. II. 143.

Črevni = *črevový.* Ssk.

Črevo. Vz Mz. v List. filolog. VII. 39, Mkl. Etym. 35. Čreva mu vyschly (vyhladověl). Mt. S. I. 105. Tatarov zbijeme, čreva vysnujeme, nepřijdú viac lúpiť do Uherskej zeme. Koll. Zp. I. 31. Treba mu jedno č. zaviazať (o žrútovi). Poř. Zátur.

Črevohlad, a, **črevopravec**, vce, m., der Wahrsager aus den Eingeweiden, Haruspex. Slov. Loos.

Črevovec, vce, m., der Gekrösstein. Slov. Loos.

Črevový = *střevový,* Darm-. Slov. Ssk.

Črh, a, m., os jm. Pšb. II. 348.

Črcha = *čercha.* Rk.

Črchlisko, a, n., hora na Slov. Sl. let. VI, 78.

Črchliti, il, eu, eni. Pokorne prosice, abychom jemu ňaký kus lesa, kdeby sebe č. neco mohel, udelili. Sl. let. V. 329.

Črchnúť, ul, ut, nutí = *udeřiti.* Slov. — **kam čím.** Na brvno črchnul sekerou. Hdž. Šlb. 31. — **koho jak po** hlavě. Zátur., Phld. II. 2. 51.

Črieda, y, f. = *čreda, stádo.* Vz Mkl. Etym. 32. Prasiatko oj triráz dňa dobehlo medzi čriedu bohatého dvorana a uchytilo si ječmeňa. Dbš. Sl. pov. VI. 53. Mrcha ovca, čo od čriedy uteká. Zátur. Vypustil statok von (na pašu): čriedy, krdle vyhrnuly sa. Dbš. Sl. pov. VII. 88. Menší hospodáři dávají pásti statek svůj ve stádech společných (črédách a krdelích) jedním pastýřem. Pokr. Pot. II. 73. Kým po horách cenká č., nezajde valacha (pastýře) hieda. Čjk. 69.

Črlepňavý = *nemotorný.* Slov. Rr. Sb.

Črieslo, a, n. = *krojidlo u pluhu.* Slov. Hdž. Šlb. 85. Cf. Mz. v List. filolog. VII. 37., Čeřeslo.

Črieslový, Loh-, Gerb-. Loos.

Črieti = *čříti*.

Črieva, y, f. = *střevíc*. Slov. Loos, Ssk.

Črievco, e, n. = *kuřačka*, anagellis arvensis, rostl. Slov. Rr. Sb. Žabie črievce, morsus gallinae, ypia lnminella. Mr.

Črievica, vz Črevica.

Črievicový = *střevícový*, Schuh-. Slov. Ssk.

Črievička, y, f. = *črieva*. Slov. Ssk.

Črievičkár, a, m. = *střevíčkář*, *švec*. Slov. Šd., Ssk. Vz Črevičkár.

Črievikár, a, m. = *střevíčkář*, *švec*. Slov. Hdž. Šlb. 87.

Črislo. I stredného krutou na črislách rozbode plkou. Hol. 120. Táto (strela) fyčác zrovna do črisel povchádzá. Ib. 97.

Čríti, strb. črъti, črъsti, črěsti, praes. črъpą haurire; přešlo do vzoru 6. mříti, mru, tedy črn, čřeš; čři, čřěte; čřěl, čřěn. Vz Gb. v Listech filolog. 1883. 121., 137.

Črk čak, *črk čak* vrždia kroky (hlas, když se jde po zamrznutém sněhu). Č. Čt. II. 62.

Črm, a, m. = *veliká vosa*, grosse Wespe. Slov. Ssk.

Črmák, a, m. = *črm*. Slov. Ssk.

Črmny, pl., ves zašlá. Arch. II. 449.

Črň, ě, f. = *čerň*, *počernastý hájik* potažne na svetlú kolem neho polanu. Let. Mt. S. VI. 2. 11.

Črnagora, y, f. Črnagora, Črnagora, mati horských detí, tehe bola od jakživa sloboda nad svety. Ppk. I. 179. Neodvislosť kúpila's si krvon, stálym bojom, preto Turek neobrial sa pri ohnisku tvojom; Za dom a rod slávne mreli tvoji mužia, ženy, pretos skvostná perla medzi slovanskými kmeny. Črnagora, Črnagora, mať hrdinských detí, kedy že sa tiež tak Slovan za rod svój poSväíí? Bodaj si tak každý Slovan bránil svoje práva, Črnagora budiž tebe v svete věčná sláva! Ppk. I. 181.

Črnava, y, f. = *černava*. Hdk. C. 377.

Črnec, nce, m. Č. Ješek z Jedovar.

Črněti = *černěti*. Listy filolog. 1884. 441.

Črněves, vsi, f., míst. jm. Tk. III. 34.

Črnice, f., míst. jm. Tk. III. 134.

Črnidlo, a, n. = *černidlo*. Výb. II. 15. V MV. nepravá glossa. Pa.

Črnkov, a, m., míst. jm. Tk. I. 87., III. 130.

Črnobýl, artemisia. V MV. nepravá glossa. Pa.

Črnochov, a, m., ves. Arch. 1. 521.

Črnosť, i, f. = *černosť*. Pravn. 443.

Črnsko, a, n., *les*. Tk. III. 421.

Črnutie, n., das Aufschöpfen. Vz Črenie. Slov. Ssk.

Črný = *černý*. Č. tvář, BO., Alx., mnich. Dal. 43.

Črnýš, e, m., psáno chirnys, lat. panthana, rostl. 14. stol. Mr.

Črpák, a, m. = *čerpák*, *nádoba*, *kterou se čerpá*, das Schöpfgeschirr. Slov. Sldk 26., Č. Čt. II. 154.

Črpkati = *čerpati*. Slov. Ssk.

Črpnúť, einmal schlürfen, einen Schlurf machen. Slov. Ssk.

Črslina, y, f., vrch v Malém Hontu na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 11.

Črstv = *čerstev*, *čerstvý*. Jsa kypr a črstv ke všemu. Št. Kn. š. 190.

Črstvý = *čerstvý*, recens. Črstvi přišli. Ž. wit. Deut. 17. Cf. Črstv.

Čršaný. Č. (čerchaná) čára, gestrichelte Linie. Nz.

Črt = *čert*. Vz Čert.

Črta, y, f. Drnhdy neměli Slované knih než črtami a řezami čítali a hádali. Hš. Sl 18. — Č. = *nákres*, *nárys*, *nástin*, *krátké líčení*, eine Skizze. Prostá črta. Dk. Aesth. 50., 464.

Črtadlo, a, n. = *čertadlo*, *krojidlo*. MV Třel pilami některé a rozkrojil u boče železnými č-dly. Bj.

Črták, a, m., der Baumrisser. Sl. les.

Črtek, tka, m. = *čertík*. Hr. rk. 379.

Črtežení, n., die Linearzeichnung. Kv. 1842.

Črtežiti, il, en, ení, straffiren. Slov. Ssk.

Črtina, y, f.? Slov. Na blízkn srna rohatá niť navlieká ňu do č-ny, niť, která visí so svrčiny (smrčiny). Phld. IV. 21.

Črtiny, pl., f., místní jm. v Mal. Hontu na Slov. Let. Mt. S. VI. 2. 13.

Črtiti = *priečiť*. Slov. Ssk.

Črv, vz Červ.

Črvavý = *červivý*. Jablek bylo dosti, ale všecko č-vé. Sl. let. I. 316.

Črvec, vce, m., psáno chrvecz, lat. branca vrsina, rostl. 14. stol. Mr.

Črvek, vka, m. = *červík*, vermiculus. BO. Č. dřevový. Bj.

Črvený. Pňh. II. 398. Č. moře. BO., Ž. wit. 135. 15., 105. 22., Ž. kl. Č. věnček.

Črviačik, a, m. = *červíček*. Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 59.

Črvoč, a, m. = *červotoč*, der Holzwurm. Slov. Ssk.

Črvotoč = *červotoč*. Slov. Rr. Sb.

Črvotočina, y, f. = *červotočina*. Slov. Rr. Sb.

Čsnosť, i, f. = *ctnosť*. Výb. II. 15. Cf. Čstnosť.

Čsný. Hr. rk. 5. Z těch bieše jeden šechetný žid a svého života čsný. Hr. rk. 265. Byla jsem bohata a v tom kraji nade vše čsná. Výb. I. 245. Cf. Čstný.

Čso = *co*; gt. *čso* brán za nom., akkus. Čso řku, quid dicam? Z. wit. Ezech. 15. Kázánie, čzož dal jim, quod. Ib. 98. 7. Čso smy slyšeli. Ib. 77. 3. a j., Hr. rk. 29., 39. 69., 73., 75. a j.

Čsti. Výb. II. 5., Alx. V. (Jir. Anth. I 3. vyd. 33.).

Čstimir, a, m., vz Ctmír.

Čstíti = *ctíti*. Ž. wit. Athan. 225. a. — koho. Kdo čstie otce. Hr. rk. 281. — čím. Čstětež jej zbožím jeho. Hr. rk. 341. — jak. Chcetel' věrně čstíti Boha. ·Ib. 341.

Čstnosť = *ctnosť*. Cf. Čsnosť. — Č. = *hodnosť, důstojenství*. Alx.

Čstný = *ctný*. Alx. V. (Jir. Anth. I. 3. vyd. 33.). Cf. Čsný.

Čščenie, n. = *ctění*. Jest dóstojný milování, č., bánie a chválenie. Hr. rk. 161.

Čtání, n. = *čítání*. Nyní č. přestává. U Domažl. Němc.

Čtáti = *čítati, čísti*. Kdyby nám někdo tak něco povídal nebo čtal. U Domažlic. Němc. Hať se naučíš čtáť. Němc.

Čtena, y, f., litera. V MV. nepravá glossa. Pa. Na Slov. Ssk. Počet položený v tom : pravidla ukazuje kapitolu v knihách a čtena, latině littera, ta ukazuje v té kapitole to, co ty chceš jmíeti; Když k druhé čteně dočteš. Hus 1. 362.

Čtenárna, y, f. = *čítárna*. Šm.

Čtení, das Lesen. Č. zprávy jednatelské, iot, rhythmické. Dk. P. 251. Č. zimního času. Vz Shn. 390., Jir. Rnk. 1. 151. O č. prostonárodním. Vz Jir Ruk. I. 150. Č. římské a řec. Vz Vlšk. 228., 243. Č. akademické. Jg. Slovsn. 92. — Č. = *čítání*, das Zählen. Šim. 6. — Č. = *evangelium*. Kn. rož. Sv. Lukáš ve č. píše. Krist. 2. a. Tak jest učinil onen centurio, jak sě ve č. píše; Těm (falešným prorokům) věřiti zapovieda Jezus ve č. sv. Matouše. Pass. 4., 0. (Hý.). Jakožté sám ve č. pověděl počesť; Praviť ve č.: Ktož chce ...; V sv. č. St. Kn. š. 17., 31., 51. — Č. = *variant*, die Lesart. Prvé č. hodí se více ke spojení s předešlým slovem *ostříhání*, druhé č. se lépeji váže s následujícím slovem *v tu víru*. Šš. II. 41. (52., 53., 54., 90., 109., 129., 208.). Ta známosť č. tmavá jest. 1491. Mus. 1883. 363. Ktož jest č. v měšal nstavil, položil text: Vyšed Ježiš ... Hus II. 408.

Čtenik. Vz Kram. Slov. 82.

Čtenka, y, f. = *cifra*. Sim. 8. — Č., das Buchstäbchen. Šm.

Čtenkový = *ciferní*. Č. počtářství. Smolík. — Č., buchstählich, den Buchstaben betreffend. Šm. Vz Čtena.

Čternice, e, f. = *čtvernice*. Mlátiti ve č-ci = ve čtyřech. Mor.

Čtěta, y, f. = hohyně zkázy a zmarn. Arn. Vký., Dch.

Čti (tští), leer, nüchtern. Rk., Ssk. Cf. Čtitroba, Čtice (v dod.).

Čtice. Tštice m. teštice (tesk-nota) — čtice, odtud tští — čtí (= teskný, prázdný) a čtiroba i štitroha m. čtí útroba = prázdná útroba, lačný žaludek. Gh. Hl. 102. Jakož každý důstojen hude odpočinutí anebo čtice. Št. Ahy člověk vzal odplatu za své skutky v těle i v duši: za zlé čtici a hoře; Dojdú dáhly věčné čtice; V pekle věčnú čtici budú jmieti; O hrozná č. srdce měho, že sem hyl snažen u marnosti! Št. Kn. š. 28., 122., 176., 273. Čtiči, lopoť a jiné nesnadnosti trpěti bndú. Št. N. 76. Z niežto (studnice) sú všichni svatie poživnosť měli při svej pracnej čsici. Pravn. 2035. Cf. Výh. I. 733. 21., 1133., 1128. 28.

Čtidlo, a, n. = *čtena, písmeno*. Novýmí naučen čtidly (sv. Prokop), novis doctus literis. Hmn. 1448.

Čtin, u, m., die untere Wölbnng im Hüttenofen. Šm.

Čtiněves, vsi, f. Ze Č. Mikuláš. Blk. Kfsk. 533.

Čtinoba snad šp. m. *čtitroba?*

Čtitary, pl., dle Dolany, *Štítary*, Čtitar, ves u Kolína.

Čtitroba, y, f. = *prázdný žaludek, lačný život*. Vz Štitroba, Čtice (v dod.). Daj jí ráno na č-bu píti. GR. Na č-hu sluše přijímati tělo božie. Št. Kn. š. 225. Hryz sv. ducha koření na č-hu a bndeš míti žádosť k jídlu. Osv. 1884. 2.

Čtivo, a, n., die Lekture. Jír.

Čtnouti, čtnu, čtnul, ut, ntí = *čísti*. Val. Vck., Kld. I. 162.

Čtrmecítma, vz násl.

Čtrmezídcietma = *dvacet čtyři*. Za č. hodin. Št. Kn. š. 225.

Čtrnácterka, y, f. = *čtrnáctka*.

Čtrnáctka, y, f., der Vierzehner. Rk.

Čtrnácterní počet. BR. II. 6. a., 7. a

Čtrnáctidenní, vierzehntägig. Rk.

Čtrnáctiletek, tka, m., ein Knabe von 14 Jahren. Šm.

Čtrnáctiletka, y, f., ein 14jähriges Mädchen. Šm.

Čtrnáctilotový, 14 löthig. Sl. les.

Čtrnáctina, y, f. = $^1/_{14}$.

Čtrnáctka, y, f., der Vierzehner. Šm.

Čtrnáctkrát, vierzehnmal. Šm., Rk.

Čtrnáctník, a, m., jelen se 14 výsadami, der Vierzehnder. Škd. — Č., eine Art Ketzer. Šm.

Čtrnadcět. Před č-cěti léty. ZN.

Čtrnadete dní v ležení ležeti. List. hrad. 1482. Tč. Držel mé dědletví č. let. Půh. II. 24.

Čtuka, y, f. = *štuka*.

Čtveráčky, schelmisch. Č. se usmívati. Us. Vz Čtveráčký.

Čtveráčký kousek. Us. Pdl.

Čtveráctví. Vypravoval mi o žákovských čtveráctvích. Koll. IV. 119.

Čtveráček, čka, m., vz Čtverák.

Čtveračení, n., die Schelmerei. Vz Čtveračiti. Dch.

Čtveračina, y, f. = *čtveračivosť*. On je samá č. Mor. Šd. — Č., y, m. a f. = *čtverák*, der Spassvogel, *čtveračka*. Mor. Šd.

Čtveračivě, schelmisch, neckisch usw. Č. se usmáti. Us. Pdl. Č. sešpulujíc rety. Čch. Mch. 36.

Čtveračivý. Č. pohled, Vlč., veverka. Čch. Bs. 82.

Čtverák, a, m., der Schelm etc. Vy č kn! Sie, Schlimmer! Dch. — Č., n, m. = *čtverý úl*, ein vierfacher Bienenstock. U Příhr. — Č. = *čtyrák, čtyrkrejcar*. U Olom a j. Sd., Tč. — Č. = *metla*. Vz Velikonoční.

Čtverako, vierfältig. Šm.

Čtverakosť, i, f., die Vierfältigkeit. Šm.

Čtveral, n, m., atalantia, die Atalantie. rostl. Č. samolistý, a. monophylla. Vz Rstp. 186.

Čtveran. — Č., persea, der Avogatobaum. Č. nejlíbeznější, p. gratissima. Vz Rstp. 1304., Schd. II. 279., Kk 155.

Čtveravý. Č. stvořenie, reptila. BO.

Čtverbok, u, m., das Tetraéder; Trapez. Šm.

Čtverboký, tetraedisch, vierseitig. Rk.

Čtvercojarmový. Č. kosť, kterouž spojena jest kosť čtvercová s čelisti horní, quadrojugale. S. N. X. 149.

Čtvercoměrnosť, i, f, vz Čtvercování.

Čtvercování, n. = *čtvercoměrnosť*, die Quadratur. Sl. les.

Čtvercovaný; *-án, a, o*, gegittert, gewürfelt, Quadrat-. Č. síť (kartografická). Stč. Zem. 427., 630.

Čtvercovati, quadriren. Sl. les.

Čtvercovosť, i, f. Vch. Ar. II. 36.

Čtvercový, Quadrat-. Č. světnice, půdorys, kámen, Us. Pdl., míle, Posp., stopa, forma, tvar, kořen (druhý), osa, sáh, metr, síť (-netz), sázení (do čtverce), Sl. les., rovnice (rovnice druhého stupně). Šim. 124., 97. Č. míra. Vz Schd. I. 20.

Čtverče, ete, n. = jedno ze čtyř po sobě zrozených dětí. Čs. lk. V. 206.

Čtverec doplniti. Šim. Methoda nejmenších čtverců. ZČ. 8. Čtverec křížový (ve slohu romanském = čtverec, který povstává v místě, kde loď hlavní s příční lodí se prostupuje). Exc. Č. v knihtiskn, das Quadrat. Dch. Č. = formát knihy. Svazek ve čtverci. Mus. 1880. 13. Č. kouzelný = č. z čísel tak sestavený, aby součty ve sloupcích, v řádkách i na příč stejné číslo obnášely. Šim. 97. Č. ve vojště, das Quarré: setninný, polopraporní, praporní; č. sestaviti, ve čtverci se hájiti, bojovati; čtvercem v před (na zad) pochod! Čsk. — Cf. S. N., Kram. Slov. 82.

Čtverečka, y, f., v knihtisk., das Gevierte. Šm.

Čtverečkovaný; *-án, a, o*, gegittert, quadrirt, gewürfelt. Č. tabulka, papír, sešit. Us. Pdl., Dch.

Čtverečkový řetízek, die Carrékette. Šp.

Čtverečně = *kvadraticky*. Mj. 109.

Čtverečný. Č. palec, -zolí, jehlanec, řez. Sl. les. Č. články rozsyvky pásaté. Vz Rst. 405.

Čtverek, rku, m. = *čtverec*. Šm.

Čtveření, n., das Viertheilen atd. Vz Čtveřiti. — Č. = na druhou mocnosť povyšování. Č. víceélenu. Šim. 124., 140.

Čtveřený = ze 4 dílů stejnojmenných složený, quaternatus, vierzählig, ku př. list ze 4 lístkův jako u šťavelu čtyrlistého, různosemenky čtyrlisté. Rst. 405.

Čtverhran = těleso o 4 hranách, ale obyč. = rovnoběžnostěn. S. N.

Čtverhranec, nce, m., das Viereck; Quadrat. Rk.

Čtverhranění, n., das Quaderwerk (ve stavitel.). Nz.

Čtverhraněnka, y, f., das Viereck. Šm.

Čtverhraník, n, m. = *čtverhranec*. Rk.

Čtverhrholí, n., quadrigeminus (corp.) Nz. lk.

Čtverhvězdy, vierfache Sterne. Sl. les.

Čtveřice, e, f., die Vierzahl. Osv. 1871 19., Hš. Sl. 116. Mlátiti ve č-ci (ve čtyřech). Buchty v péci, chléb na peci. Vz Čtvernice. Sd. Č. statečných mužů. Sb. Vel. 1 105. Proti č-ci stojí č. Sš. L. 141. Čtena prý obžaloba, že učil Hus č-ci na místo trojice sv. Lenz. Učení Husi 348.

Čtveřičný, vz Čtyrhřišce.

Čtveřina, y, f., tetras. Dk. P. 150., 417. Cf. Čtveřice.

Čtveřitý, vierfach. Rk.

Čtverka. V obchodě přichází železo na kleště v prutech 2·8 m. dlouhých po 2—11 kusech v jednom svazku à 50 kg. Dle toho slove železo dvojka, trojka, čtverka atd. Šanda II. 62. — Č. = bečice (sud) čtyřvědrový, ein Viereimerfass. Mor. Šd. — Č. = *čtyřkrejcar, čtyrák*. Mor. Sd., Hrb.

Čtverkový, vier enthaltend. Č. takty řada stop. Dk. P. 233., 232.

Čtverlist, u, *čtverlístek*, stku, m., das Vierblatt. Zašiješ-li čtverlístek někomu do šatů, šťastným bude ale jen potud, dokud nezví, že jej nosí. Sk. Vz Čtverlistý (v dod.), Čtverolist. — Č. v got. slohu = tvar, jehož užívá se při vyplňování hořejší špice got. oken. Method. VI. 92.

Čtverlistý, vierblätterig. Jetel č. — bude jistý. Us.

Čtvermo, vz -mo, Bž. 217.

Čtvermocenstvo, a, n., vz Čtyrmocenství. Rk.

Čtvermocný, vz Čtyrmocný.

Čtvermonohý, vierfüssig. Č-hým ujetou tepe podkova půdu. KB.

Čtvermoruký, vierhändig. Č. ráz opic. Dk. Aesth. 229.

Čtvermudník, u, m., tetranthera. Šm.

Čtvermužstvo, vz Čtyrmužstvo.

Čtverna, y, f. = *zástup čtyř vojáků*. C. čtyrna, čtvernice, čtverník. Sš. Sk. 142.

Čtvernačky = *čtvermo*. Leze č. Šd.

Čtvernásobnosť, i, f., die Vierfachheit. Šm.

Čtvernatý. Č. listy, vierständige Blätter, když 4 listy v stejné výšce kolem z lodyhy nebo z větve vynikají a přeslinek dělají, na př. vranovec čtyrlistý; taktéž květy. Rst. 405.

Čtvernice, e, f. = *mlácení ve čtyřech.* Vz Čtveřice. Brt., Sd. — Č. žaludeční, merismopoedia ventriculi, sarcina ventriculi, cizopasník rostlinný. Odh. path. III. 102.

Čtverník = *čtvrť kruhové čáry*, der Quadrant. Kruhočtvrť, čtvrtikruh. Šp., Nz., Schd. II. 186. Č. = ¼ obvodu zeměkoule naší. Mj. 5. — Č. = *čtverna.* Vydav jej (Petra) čtyřem č-kům k ostříhání. Sš. Sk. 140.

Čtvernoh, a, m. = *čtvernožec.* Koll. III. 19. Že by musil č-noh léztl. Hr. rk. 397.

Čtvernohý. 1 č. kůň klopýtne. Sb. uč.

Čtvernochodec, dce, m. = *čtvermochodec.* Vodň.

Čtvernosť, i, f., quadriga. Šm.

Čtvernožka, y, f. Po č-žce = *čtvernožky.* Zlinsky. Brt.

Čtvernožník, u, m., der Vierfüssige. Čtyři nohy, čtyři rohy mám, nechodím, žádného nepotkám, tvrda jsou má záda, na ně se nakládá, lidé v poledne potřebují mne. Mám ještě více služebníků, samých č-ků, rozvaž to na mysli a kdo jsem, pomysli (stůl — židle). Mor. Brt.

Čtverný, vier enthaltend. Šm.

Čtvero suchých dnů. Us. Pdl. Č. posledních věcí člověka. Mž. 17. Chtěl čtvero to navrátiti. ŽSO. (Bž. 144.).

Čtverobočec, čce, m., der Vierseitige. Rk.

Čtverobočný, vz Čtverboký. Šm.

Čtverobok, u, m., eine vierseitige Figur. Šm.

Čtverobřich, u, m., hedvigia, die Hedvigie, rostl. Č. balsamitý, h. balsamifera. Vz Rstp. 344.

Čtverocestí, n., der Vierweg. Rk.

Čtverocestý, vierwegig. Šm. Č. kohoutek, der Vierweghahn, robinet à quatre voies, à quatre ouvertures, v mech. Nz.

Čtveročástný, viertheilig; den vierten Theil enthaltend. Šm.

Čtveročlení, n. = *úsudek čtveročlenný.* Č. zjevné, skryté. Jd. 64. — Č. = *čtveroverší.* Nz.

Čtveročlenný. Č. úsudek, Jd. 64., brouci, tetramera. Nz.

Čtverodenník, a, m. Pane, již páchne, nebo č. jest. Sš. J. 187.

Čtveroděrý, vierlöcherig. Šm.

Čtverodílnosť, i, f., tetrachotomia, die Viertheiligkeit, ve stil. Nz.

Čtverodílý, viertheilig. Šm.

Čtverodlužka, y, f., dispondens, m. Dch.

Čtverodruh, u, m. Č. početní: sečítání, odčítání, násobení a dělení. Šim. 49.

Čtverohlas, u, m., das Quartett. Rk.

Čtverohláska, y, f., tetraphthongus, v gramat. Nz.

Čtverohlasový, vierstimmig. Hud.

Čtverohlavý, vierköpfig. Svantovíte, bože č-vý. Koll. 1. 105.

Čtverohranáč, e, m. Vz Shn. 823., Jir. Rok. 1. 151.

Čtverohranatosť, i, f., *lépe:* čtverohrannosť, die Viereckigkeit. Šm.

Čtverohranatý kámen. BO. Stoj o spravedlnosti, jako věc č-tá, jež, kam jí vrhů, stane upřiemo; Č. stavení. Hus I. 349., II. 221.

Čtverohrannosť, vz Čtverohranatosť.

Čtverohranný. Č. podoba. Koll. St. 542.

Čtverohranorep, a, m., tetragonurus, der Eckschwanz. Šm.

Čtverohrbí v mozku. Vz Slov. zdrav. I. 52.

Čtverochodý, viergängig. Šm.

Čtverokáč, e, m. Č. hledožlutý, tetropium luridum, der zerstörende Fichtenbockkäfer.

Čtverokarpec, pce, m., tetragonolobus, die Spargelerbse, rostl. Č. nachový, t. purpureus. Vz Rstp. 366., Mllr. 104.

Čtverokmenný, vierstämmig. Koll. I. 219.

Čtverokolesník, u, m., vierrädiger Wagen. Koll. III. 142.

Čtverokonci, vierspitzig. Šm.

Čtverokonný, mit vier Pferden. Šm.

Čtverokout, u, m., nyní čtyrůhelník. Vz Čtyrkout.

Čtverolíst, vz Čtverlist. Čch. Petrkl. 9. Kdo najde č., je šťastný a pozná všecky čáry. Mus. 1853. 499.

Čtveroloketní = *čtyrloketní.*

Čtveroměsíci, *čtyřměsíční*, viermonatlich.

Čtveroměšečný, mit vier Staubbeuteln. Šm.

Čtveromístný vůz, viersitzig. Šm.

Čtveromocenstvo, vz Čtyrmocenstvo.

Čtveromuďka, y, f., tetratheca, rostl. Rstp. 115.

Čtveromužstvo, vz Čtyrmužstvo.

Čtveronocí, n., ein Zeitraum von vier Nächten. Rk.

Čtveronoční, *čtyrnoční*, viernächtig. Šm., Rk.

Čtveronohý. Chodie č-noh. BO. Biechu č-hé tváři, quadrupedia. ZN.

Čtverooček, čce, m. = *čtyroček.* Rk.

Čtverook, a, m. = *čtyroček.* Rk.

Čtverookáč, e, m. = *čtverokáč*, bronk. C. hledožlutý, tetropium luridum. Kk. Br. 343.

Čtverooký = *čtyroký.* Rk.

Čtveropán = *čtyrpán.*

Čtveropanský, vierherrig. Šm.

Čtveroplošný = *čtyrplošný.*

Čtverořadí, n. = *čtyrverší.* Nz.

Čtveroroh, u, m., tetracera, das Vierhorn. Šm.

Čtveroroký, vierjährig. Šm.

Čtverorožec, žce, m., das Vierhorn. Rk.

Čtveroruký. Č-cí (ssavci), quadrumana, die Vierhänder. Nz. Cf. Schd. II. 387.

Čtverosek, u, m., der Kanonenbohrer mit vier Scheiden. Šm.

Čtvero spřež, e, f., das Viergespan. NA. I. 30.

Čtverospřežer, žce, m. = *čtverospřežník*.

Čtverospřežení, n. = *čtverospřež*. Deh.

Čtverospřežník, a, m., der Vierspänner. Šm.

Čtverospřežný, vz Čtyrspřežný.

Čtverostěunosť, i, f., die Vierseitigkeit. Šm.

Čtverostranný. Č. podoba. Koll. St. 542.

Čtverostrý, vierschneidig. Č. hrot. NA. III. 168.

Čtverošpicí, vierspitzig. Šm.

Čtverouštěp-ý, -ný, vierspaltig. Šm.

Čtveroteěný. Č. mrebožrout, silpha quadripunctata, vierpunktiger Aaskäfer. Sl. les.

Čtverotvárný, viergestaltig. Šm.

Čtveroúdý, viergliederig. Šm.

Čtveroúhlec, hlce, m., das Viereck. Šm.

Čtveroúhlý. Č. práh, kamení, BO., prostěradlo. ZN.

Čtverověčší. Měl žádosť upřiemú řka: Vracuji čtverověččie neb čtyřikrát toliké; Čtyřie groši dobří, tak když stojí každý z nich za jeden, jsú proti tomu groši čtverověččie dobré, ač nejsú čtyřkrát viece, neb čtyřie groši přesahují jeden groš jedné třmi viece. Hus II. 414.

Čtveroverší, *čtveročlenní*, n., tetracolon. Nz.

Čtverozápřež, e, f., das Viergespann. Deb.

Čtverozob, u, m., tetra rhynchus. Nz. lk.

Čtverozpěv, vz Čtyrzpěv. Šm.

Čtverozubec, bce, m. Č. ježatý, tetraodon hispidus, ryba. Vz Frč. 284., Čtverzubec.

Čtverozvučný, *-zvuký*, vierstimmig. Šm.

Čtverozvuk, u, m., der Vierklang. Hud. Vz Čtyrzvuk.

Čtverroh, u, m., das Viereck. Pl.

Čtverrohoun, a, m., der Vierbörnige. Šm.

Čtversečný, vierschneidig. Čsk.

Čtverstranný = *čtyřstranný*, *čtverostranný*. ZČ.

Čtversytný, tetrabydrisch. Č. kyselina. Sl. les.

Čtvertanec, nce, m. = *čtverylka*. Rk.

Čtverúhelník = *čtyrúhelník*. Jd.

Čtverý. Čtvermi. Bž. 144. Má čtvery skorně. Bž. 145. — **Č** = *čtyři*. Čtveru věc vyčítá. Alx. Antb. I. 3. v. 32. Byl při čtverej odevzdávce. NB. Tč. 33.

Čtverylka, tanec, dle Quadrille. Vz S. N. X. 153.

Čtveryna, y, f. Barvy ve č-ny sestavené. Dk. Aesth. 179.

Čtverzubec, bce, m. Č. ježatý, tetraodon hispidus. Vz Čtverozubec. Ves. IX. 25.

Čtvorica, e, f. = *čtveřice*. Slov. Bohatier Gubčík podrobuje si v službu č-en takýchto sil. Dbš. Úv. 121.

Čtvornoh, a, m. = *čtvernoh*. Slov. Hdž. Čít. 167.

Čtvrceni, n., das Vierteln. Šm.

Čtvrť. Č., čtvrti kola, das Radviertel. Šp. A po tom osazení byli jsme na dědině ještě ke čtvrti léta. NB. Tč. 142. Dobrá č. hodiny Šp. m.: dobré č. hodiny. Při jménech půl a č. nepojí se přívlastek adjektivní se jmény těmito, nýbrž se závislým na nich *genitivem*. Dobré půl bodiny, dobré čtvrť míle. Brt. S. 3. vyd. 16. Cf. *Čupeček*. Praha má nyní už 7 čtvrtí: 6. Vyšehrad, 7. Holešovice a Bubna. Vz Tk. II 533. — **Č.** = postavení oběžnice, v němž přímka od země ke slunci vedená svírá se směrem, v němž oběžnice na obloze se octla, pravý úhel. Cf. Quadratura. Stč. Zem. 169. Tělesa nebeská jsou ve čtvrti. Mj. 468. — **Č.** = *věrtel*. Mám hlavu jako č. (pitomou a pod.). Na Hané. Bkř. — **Č.** = *čtvrtlán*. U Olom. Sd. — **Č.**, samota u Cbotěboře; Stwert, samota u Turnova; Viertel, sam. u Golč. Jeníkova. PL.

Čtvrtáček, čku, m. Do miery (měřice) idú čtyry č-čky (čtvrťky, čtvrtníky). Slov. Hdž. Šlb. 54. — **Č.**, das Rbomboëder, Rhomboid. Šm.

Čtvrtačka, y, f. = *čtvrtodenní zimnice*, viertägiges Fieber. Zimnice č. ZN. Vz Čtvrtodenní.

Čtvrták. — **Č.** = *ječmen obecný*, hordeum vulgare, die Gerste. Vz Rstp. 1760., Čl. 157.

Čtvrtáň, ě, m. = *úhel přímý*, der rechte Winkel. Slov. Phld. II. 4. 116.

Čtvrtanádstý. Št. Kn. š. 248.

Čtvrtáňový, rechtwinkelig. Slov. Phld. II. 4. 116.

Čtvrtarch, u, m., der Quartant. Šm.

Čtvrtas, a, m., quadrans, zemský peniz. Fts. Úkoly 41.

Čtvrtečka, y, f. *Č. Ad. Fr.*, nar. 1838., poštov úředník a spisov. Vz S. N. X. 153. — *Č. Alois*, poštov. úředník a spisov. Vz S. N. X. 154.

Čtvrteční nota, pomlčka. Zv. Přír. kn. I. 3, 6.

Čtvrteu, n, m. = *peníz*, jenž drží v sobě dva malá peniezky. M. Navrátil poslední č. M. Poslední č., novissimus quadrans. (Mat. 5. 26.). ZN.

Čtvrteň, tně, f. A tu sú jim súsedé dali po čtvrtni ovsa. Pč. 43.

Čtvrténadstý = *čtrnáctý*, zastr. Ps., Hus I. 163.

Čtvrtenice, e, f. = *čtvrtačka*. Šm.

Čtvrtihory = *útvar čtvrtohorní*. Vz S. N.

Čtvrtikruh, u, m. = *čtvrťkruh*, der Quadrant.

Čtvrtinář, e, m. = *čtvrtník*, *vlastník ¼ statku*, der Viertelbauer. Kram. Slov. 83. Vz Čtvrtláník.

Čtvrtinový, Viertel-. Č. triola. Hud.

Čtvrtkář, e, m. = *čtvrtinář*. Kram. Slov. 83.

Čtvrtkařiti, il, ení, ein Viertelbauer sein. Šm.

Čtvrtkářka, y, f., die Viertelbäuerin. Šm.

Čtvrtkářský, Viertelbauer-. Šm.

Čtvrtkářství, n., die Viertlerei. Šm.

Čtvrtkovati = čtvrtiti. Šm.

Čtvrtkový, Viertel-; donnerstägig. Šm.

Čtvrtkrevník, a, m. = *zvíře*, které jen čtvrtinu vlastností svých zdobných rodičů v sobě zahrnuje. NA. IV. 95.

Čtvrtkruh, u, m. = *čtvrtina kruhu*, der Quadrant. Vz Čtverník. NA.

Čtvrtlán, u, m. = *čtvrt lánu*. Pr. 1884. 56.

Čtvrtláník, vz Čtvrtinář.

Čtvrtletně, vierteljährig. Č. platiti. Us., Stč. Alg. 98.

Čtvrtletné, ého, n. = *čtvrtletní plat*, das Quartalgeld. Sp.

Čtvrtletník, u, m. = *časopis každého čtvrtletí vydávaný*, Vierteljahrschrift, f. Us. Pdl., Kram. Slov. 83.

Čtvrtlibra, y, f., ein Viertelpfund. Rk.

Čtvrtlitrový, Viertellitre-. Č. sklenice. Us. Tč.

Čtvrtloketní, **-loktý**, viertelellenlang. Šm.

Čtvrtňátko, a, n. = *čtvrtnička, čtvrtné, čtvrt vědra*, ein Viertelfässchen. Us. Šd., BPk. — Č., ein Viertel Massel, drei Seidel. Šm.

Čtvrtně, ě, f., vz Čtvrtňátko.

Čtvrtní, iho, m. Č. v městě, kdo má v některé čtvrti města nějakou dohlídku, der Viertelmeister. Dch. Vz Čtvrtník.

Čtvrtnictví, n., das Viertelmeisteramt. Šm.

Čtvrtník v obci 16. stol. Vz Čtvrtní, Mus. 1884. 437. — Č. = *čtvrtý mistr přísežný*, der Viermeister. Sp. — Č. = *obecní strážník*. Dnes porouče1 č. kontribuci. U Plotiště. Kšf., Hk. — Č. = *čtvrtinář*.

Čtvrtníkový, Quadrant-. Č. hledítko, Quadrantvisir. Čsk.

Čtvrtobrat, u, m., eine Vierteldrehung. Km.

Čtvrtodenka, y, f., vz Čtvrtodenní. Křn.

Čtvrtohora Vz Krč. G. 80., KP. III. 43., Bř. N. 255., 269.

Čtvrtohorní, Quaternär-. Tertiärgebilde prav v: Quaternärgebilde. Č. útvar, naplaveniny. Sl. les. Č. či anthropozoická skupina útvarná. Stč. Z. 682.

Čtvrtostupňový, in der vierten Potenz. Nm.

Čtvrtostý, der vierhundertste. Rk.

Čtvrtovati, vz Čtvrtiti. Šm.

Čtvrťový, Viertel-. Č. hodiny, stroj, Viertelwerk, ručička, rafička, kladivko, počitník, -rechen, trnbička, -rohr, cimbál (pro čtvrti), -schelle, Šp., pausa. Fr. Chlum.

Čvrtoženec, nce, m., der zum viertenmal verheirathete. Rk.

Čtvrtrenšťák, u, m., ein Viertelgulden (Silberstück). U Olom. Sd.

Čtvrtroči, n., das Vierteljahr. Rk.

Čtvrtročně, vierteljährig. Č. činži platiti.

Čtvrtstoleti, n., das Vierteljahrhundert. Tč.

Čtvrttolar, u, m., ein Vierteltbaler. Šm.

Čtvrtton, u, m., ein Viertelton. Šm.

Čtvrtý Č. věc. Alx. Vzal mu půl čtvrta mpta pšenice. Půh. II. 160. Vystavila bratra svého samého čtvrta. NB. Tč. 164. Půl čtvrty hřivny. Zř. mor. 1604. Č. stav = *nemajetná třída lidu*. Vz S. N.

Čtvrtýmecítmý Sv. ruk. SB. 152.

Čtvrtýnáctý, *čtvrtýnádctý, čtvrtýnadcátý*. BO., Hr. ruk. 197., 456., *čtvrtýnástý*. Výb. I. 837. 14.

Čtyr-. Ve složeninách objevuje se v češtině často čtyr (vz násl.), aniž by se mohlo říci, že by zde ř bylo ztvrdlo v r, vždyť se čeština nevyhýbá úzkostlivě zvukům sykavým; jest tedy z kmene četyrь. Vz více v Prk. Přísp. 19. a násl. a Čtyř-.

Čtyř- z kmene četyrь. Vz Prk. v Přísp. 19. a Čtyr-.

Čtyradvacitiliberka, y, f., der Vierundzwanzigpfünder, 24lib. koule do děla. Čsk.

Čtyřarchový, vier Bogen stark. Č. sešit. Us.

Čtyratomový. Č. molekuly. Rm. 14.

Čtyrboč, e, f., tetragonia, die Vierecksfrucht, rostl. Č. rozepnutá, t. expansa. Vz Rstp. 670.

Čtyrbočný = *čtyrboký*.

Čtyrbok, u, m., vierseitiger Körper. Jd. Geom. II 22

Čtyrboký, *-bočný*, tetragonus, vierseitig. Rst. 405.

Čtyrbříšce, pl., m. = *tělo čtveřičná*, Vierhügel, corpora quadrigemina. Šv. 39.

Čtyrbřit, u, m. Jd. Geom. II. 22.

Čtyrciferní soustava, tetradica, die Tetradik, das tetradische Zahlensystem. Nz.

Čtyřciferový, vierziffrig. Č. číslo. Šim. 36.

Čtyřčlenný, viergliedrig Č. tvkadla. Kk. Br. 18. Č. perioda. Jg. Slovsn. 79.

Čtyřčtverec, rce, m. Č. magický. Exc.

Čtyřčtvrteční, Vierviertel-. Č. takt, Zv., právo = šibenice o 4 sloupech. Hdk.

Čtyřdnů, viertägig. Pane, jižť smrdí, neb již č. jest; Č. mrtvý. Hus II. 356

Čtyrdobý. Č. stopa. Dk. P. 285.

Čtyrgrošák, u, m., byl pruský peníz ještě před 40 roky. Vz Kram. Slov. 83.

Čtyrhlasý, vierstimmig Č. píseň, Us., sbor. Zv. Př. k. II. 5.

Čtyrhran, u, m. = *čtverec, kosočtverec, obdélník, kosodélník, lichoběžník, různoběžník*. Ck., Jd. Geom. I. 25.

Čtyrhranný, vierseitig. Č. tělo = o čtyřech plochých bocích a hranách tolikých ostrých. Rst. 405. Č. dvůr, náměstí, sál, kaple. Us. Pdl., Pokr. Pot. I. 149.

Čtyřhrotozub, u, m., tetracauíodon. S. N. XI. 515.

Čtyrhvězda, y, f., vierfacher Stern. Mj. 471.

Čtyrchocholý, mit vier Helmbüschen. Č. přilbice. Lpř.

Čtyři. Lit. keturi atd. Vz Mkl. aL. 157., Mkl. Etym. 36., 418., Prk. v Přísp. 18.—21., Arch. für slav. Philologie II. 711., Listy filolog. II. 175., IV. 311. O skloňování vz také Bž. 140.—141., Gb. Hl. 138. Bž. 140. praví, že se skloňuje č. dle Kosť, ale má gt. čtyř (čtyr); Prk. v Přísp. praví, že se sklání dle *Gostie, Hostě* (Cf. Mkl. Etym. 36.), tedy gt. *čtyří* nikoli čtyř, což prý zniklo ze *čtyr* snahou, aby se uchovalo měkké *ř*, cf. gt. *tří*; Zástup sien bé čtyřie hlukóv četný. Rkk. 22. Tak toto místo pojal správně již Šf. v Poč. ml. strč. § 66. Jiní berou č. za akkus. místo čtyři a za pojem substantivní, jenž se genitivem *hlukóv* doplňuje tak, jako substantivní číslovky *pět, deset, sto* atd. genitiv při sobě mívají. Vz o tom více v List. filolog. V. 237. (III. 178.). Nom. neutr. a fem. jest *čtyři* (dle Kosti). Prk. ib. Cf. I: *Čtyr-, Čtyř-*. Na mor. Val. se skláněl: štyřé, než. mas., fem. a neutr. štyry, gt. štyroch, dat. štyrom, akk. štyroch, lok. štyroch, instr. štyrma. Vck. Jak ve slováckém nářečí na Mor.? Vz Mtc. 1878. 16., Osv. 1884. 58. (Brt.). Čtyři léta. Půh. I. 182. Čtyře rukojmie. NB. Tč. 151. Čtyři ho tu nesli na sochorách (odpovídají tomu, kdo se po ztracené věci ptá). U N. Kdyně. Rgl. Šel sem s kmotrem do hospody a vrátili sme se čtyři (opili jsme se). U Rychn. Ze čtyř hř. gr. Půh. I. 171. Ze čtyř mezi dcítma; Že čtyř tisíc hř. Půh. I 174., 369. Řád čtyř proseb. Hus I. 333. V písmě čtyř evangelist. ZN. Ote čtyř větróv BO. Že jemu čtyř zl. pójčil. NB. Tč. 215. Gt. ‚*čtyří*' v Urbáři kláštera žďárského na Mor. z 15. stol. Mš Ze *čtyří* korábóv. Ráj duše (ruk. knih. univ. v Pr. 17. A. 19. z r. 1383. list 81. Gb.) Těch *čtyří* hřiven. NB. Tč. 166. A jest tomu na čtyři léta. NB. Tč. 228. Pravil, že čtyři člověků poslal k fojtovi. NB. Tč. Že jest mi dlužen šest hřiven a čtyři a čtyřiceti grošóv. Půh. II. 8. Jsa ve čtyřech létech. NB. Tč. 166. Ve čtyřech nedělích. Půh. I. 227. (II. 39, 196.). Já si pro tě pojedu čtyrma koňma vranejma. Sš. P. 269. Před čtyřmi stolicemi. NB. Tč. 41. Čtyřmi těžkými metlami mstíš nad lidmi. Dh. 8.

Čtyřiadvacetistěn, u, m. Č. čtyřstěnový, deltoidový, krychlový, osmistěnový, lichoběžníkový. Bř. N. 13., 14., 17., 18.

Čtyřiadvacítiliberka = čtyradvacítiliberka. NA III. 94.

Čtyřiašedesáterka, y, f., nota. Zv. Přír. kn. I. 5.

Čtyřicátek, tku, m., die Zahl vierzig. Šm.

Čtyřicátka, y, f., die Zahl vierzig. Šm. — Č. = *čtyřidcátka*. Šm.

Čtyřicetiletí, n. = *doba 40 let*. Mus. 1880. 12.

Čtyřidcátka, y, f. = quarantana. Č. a nemocnice jsou od města malou hodinu vzdáli. Koll. III. 58.

Čtyřidcátní plátno = 40 chodů. Hk.

Čtyřidcet. Majú pro ňu jeti koňma č-ti. Sš. P. 464. Č. kop. Půh. I. 277. Č. lánů. Vierzighuben, ves u Svitavy. PL.

Čtyřimezidcítma = 24. ZN., Půh. I. 171

Čtyřipatrový, vierstöckig. Č. dům. Koll. III. 107.

Čtyrjarmý, vierjochig. Šm.

Čtyrjetelka, y, f., vierblättriger Klee. Šm.

Čtyrka, *správně* čtverka. Brs. 2. vyd. 98 — Č. = *čtyrkrejcar*. U Olom. Sd.

Čtyřkokusný, vierknöpfig (Fruchtknoten). Nz.

Čtyrkolák, u, m. = *čtyrkolový vůz*, ein vierrädriger Wagen. NA. IV. 153.

Čtyrkolesník, u, m. = *čtyrkolák*. Koll. St. 866.

Čtyrkolka, y, f. = *čtyrkolová stříkačka*. Us. Jdr.

Čtyrkolový, vierrädrig. Č. vůz, stříkačka Us. Pdl.

Čtyrkolský Daniel. Vz Blk. Kfsk. 1120

Čtyrkoly, dle Dolany, Vierrad, ves u Dnespek.

Čtyrkolý = *čtyrkolový*. Č. vůz. Mus. 1880. 300.

Čtyrkout, u, m., das Viereck. Jd. Geom II. 22.

Čtyrkoutník, u, m. = *čtyrkout*. Jd. Geom. II. 22.

Čtyřkrát, viermal. BO.

Čtyřkřídelní, vierflügelig. Č. okno. Us Pdl.

Čtyrleták, a, m. = *čtyrletý kůň*. Kram. Slov., Šm.

Čtyrletek, tku, m. = *čtyrleták*. Rk.

Čtyrlícní přílbice, ein Helm mit vier Backenstücken. Lpř.

Čtyrlístec, stce, m. = *čtyrlístek*. Rk.

Čtyrlístkový. Č. kukle. Hdk. L. kv. 30

Čtyrmecítmastěn, u, m., das Ikositetraeder. Rk.

Čtyrměr, u, m. = *čtyrměří*, das Tetrametrum, der Tetrameter. Nz., Křn. Čtyrměr trochejský, iambický, choriiambický, ionický, daktylský, paeonský, kretický, bachchijský Vz Dk. P. 268., 271., 275., 276., 278., 286., 287., 288.

Čtyrměří, n. = *čtyrměr*. Nz

Čtyrmezcietmý = 24tý. BO.

Čtyrmezicletma = 24. ZN.

Čtyrmezideltmý = 24tý. BO.

Čtyrmocenství, -stvo, a, n. = tetradynamie, třída Linnéova, 15tá květů čtyrmocných. Rst. 405., S. N. Cf. Slb. XLI., Kk 50., 66., Schd. II. 249.; Rm. I. 22.

Čtyrmocnost, i, f., tetradynamia, vlastnost rostlin míti tyčinky čtyrmocné. Rst. 405.

Čtyrmocný, tetradynamus, viermächtig. Č. rostliny = křižokvětné, jež mají ze šesti tyčinek 4 delší a 2 kratší. Vz Rst. 405., S. N. Cf. Čl. Kv. XVIII. — Č. prvky. Vz Rm. 47., Mj. 54.

Čtyrmužnosť, i, f., tetrandria, die Tetrandrie = povaha rostlin míti květy o čtyřech tyčinkách. Rst. 405.

Čtyrmužný, tetrandrus, viermännig, o čtyřech tyčinkách. Rst 405.

Čtyrmužstvo, a, n., tetrandria = třída Linnéova čtvrtá květův obojakých, tyčinek čtyř prostých. Rst. 405. Cf. Schd. II. 248., Slb. XLI, Kk. 66.

Čtyrnatý, aus vieren bestehend, když číslo 4 jednoduché nebo dvojnásobné panuje, na př. ve květu, když díly jeho jsou po čtyřech na př. ve květu jitrocelů. Rst. 405.

Čtyrnožec, žce, m., der Vierfüssler. Rk.

Čtyrnožky = *čtvermo*. Č. po zemi běhal. Němc.

Čtyrnožník, u, m. = co má 4 nohy. Kolem mne stává více menších slnžebníků, samých č-ků (židle okolo stolu). Slez. Šd.

Čtyročec, čce, m., der Vieräugige. Šm., Rk.

Čtyročník, a m., tetrops, brouk. Č. připálený, t. praeusta. Kk. Br. 353

Čtyroko, a, n. = *jistá křivka*. Jrl. 212.

Čtyroký, vieräugig. Šm.

Čtyrosmičkový takt, der Vierachteltakt. Šm.

Čtyrosminný takt. Dk.

Čtyrový, viersitzig. Č. vůz, Jrsk., kočár.

Čtyrpán, a, m., der Vierherr. Sm.

Čtyrplošný = *čtveroplošný*, vierflächig. Nz.

Čtyrpůlkový takt, Achtvierteltakt. Šm.

Čtyrpůlnotní takt, Achtvierteltakt. Sm.

Čtyřadí, n. = *čtyrverší*. Nz.

Čtyřádka, y, f. = *čtyrverší*. Dk.

Čtyřadý = *o 4 řadách*, vierzeilig. Č-dý ječmen. Kram. Slov.

Čtyrramenný, vierarmig. Č-ný svícen kandelabr. Us.

Čtyřečný, lépe: *čtverojazyký*, viersprachig. Šm.

Čtyrroháč, e, m. Č. blánoocasý, palinnrns quadricornis, korýš. Vz Schd. II. 526.

Čtyrsedadlový, viersitzig. Vz Čtyrový. Č. kočár. Us. Pdl.

Čtyrsedý, viersitzig. Rk. Č. vůz.

Čtyřsemenný = *4 semena mající*. Kram. Slov.

Čtyrsetní, *správně: čtyrstý*. Šm.

Čtyrskvrnný, Č. topolníček, chrysomela quadripunctata. Zl. Klasy 1856.

Čtyrsloupý, viersäulig. Č. chrám. NA. I. 14

Čtyrspřežný, vierspännig Č. vůz. Us. Lpř. — Č. číslo, das Quaternion. Stč.

Čtyrstěn, das Tetraëder, der Vierflächer. Ck., Jd. Geom. II. 29., Prm. Č. čtverečný (klínotvar), kosočtvereční (klínotvar). Bř. N. 25., 30.

Čtyrstěnný, tetraëdrisch. Č. tělo = obklíčené čtyřmi trojúhelníky na př. pel lísky obecné, výtrus plavuně vidláka. Rst. 405.

Čtyrstěžnice, e, f., der Viermaster. Šm.

Čtyrstěžník, u, m., der Viermaster. Rk.

Čtyrstoletí, n., ein Vierteljahrhundert. Koll. I. 117.

Čtyrstop, u, m. = *čtyrstopí*. Nz.

Čtyrstopa, y, f. Č. logaoedická, anapaestická. Dk. P. 283.

Čtyrstopí, n., die Tetrapodie. Křn., Dk., Nz.

Čtyrstovák, a, m. = *farář* se služným 400 zl. Us.

Čtyrstran, u, m. Jd. Geom. I. 25.

Čtyrstřídný. Č. verše. Dk.

Čtyrstup, die Vierreihe. Vz KP. I. 426. Č. ve vojenství, die Doppelreihenkolonne. S. N. XI. 79.

Čtyřsyllabý = *čtyřslabičný*. Č. slovo. KB. 2. vyd. 2.

Čtyrtahový, in vier Zügen. Č. úloha šachová. Us. Pdl.

Čtyrtažka, y, f. = čtyrtahová úloha šachová. Us. Pdl.

Čtyrtřídní, vierklassig. Č. škola. Us. Pdl.

Čtyrúdý, viergliedrig. Šm.

Čtyrúhelničný = tetragonalní, Tetragonal-. Č. čísla (čtyrúhelníkem dohená, figurirt). Nz.

Čtyrúhelník, u, m., τετράγωνον, das Viereck. Nz., Jd. Geom. Č. = plocha se čtyřmi úhly, tedy i se čtyřmi stranami; dříve slula neprávem čtverhranem (těleso). Vz S. N. Č. z tečných, das Tangentenviereck. Jd. Geom. I. 76. Obruhný č., das Einfassungsquadrat. Sl. les.

Čtyrúhelníkoměrství, n. = nauka o čtyrúhelnících, die Tetragonometrie, Lehre von den Vierecken. Vz Čtyrúhloměrství.

Čtyrúhelníkový, Viereck-. Č. zobrazení povrchu zemského. Stč. Zem. 455.

Čtyrúhlastý, viereckig. Slov. Č. tvář. Ntr. VI. 319.

Čtyrúhloměrství, n. = *čtyrúhelníkoměrství* Nz.

Čtyrúhlý, o tělech po čtyřech hranách a tolika hocích, vierkantig. Rst. 406.

Čtyruzelný, vierknöpfig (Staubbentel). Nz.

Čtyrverší, n. = *čtyřadí, čtveřadí*, das Tetrastichon Nz., Dk.

Čtyrveršový, tetrastichický. Křn.

Čtyrveslový, vierruderig. Č. loď. Lpř.

Čtyrveslý = *čtyrveslový*. Šm.

Čtyry dvory, Vierhöfen, samota u Poličky, ves v Boskovicku, Vierhöf, ves u Budějovic PI. Vz Blk Kfsk. 281. (v Chrudimsku), Sdl. Hr. I. 125., 126.

Čtyrzlatka, y, f., das Vierguldenstück. Šm.

Čtyrzpěv, u, m., das Quartetto. Zv.

Čtyrzrný, vierkernig. Šm.

Čtyrzub, u, m., tetraphis, der Starrzahn, rostl. Č. prozračitý, t. pellucida. Vz Rstp. 1810.

Čtyrzubec, bce, m., tetrodon, ryba. Schd. II. 494.

Čtyrzubka, y, f., der Vierschaufler (zweijähriges Schaf). Šm.

Čtyrzubý, vierzähnig. Šm.

Čtyrzvuk, u, m. = septimový akkord Č. domluantní, zmenšený, malý, veliký. Zv. Přír. kn. II. 8.

Čtyrzvuký akkord. Zv.

Čtyrženosť, i, f. = *vlastnosť rostlin květů čtyřženných*, die Tetragynie. Rst. 406.

Čtyrženstvo, a, n. = *řád v prvních 13 třídách* soustavy Linnéovy, tetragynia. Rst. 406.

Čtyrženný = o 4 vorečcích n. o 4 čnělkách n., není-li čnělek, o 4 bliznách, tetragynus, vierweibig. Rst. 406.

Čtyržlázý, vierdrüsig. Rk.

Čub. Má dva čuby na čele; Vlasy uprostřed rozdělené a na čuby zvýšené. Slez. Tč. — Č., der Federbusch. Slez. Tč. Cf. Mkl. Etym. 37.

Čuba = *svrchní oděv*. Slov. — Č. = *kožich*. Č. s výložky. Bls. 125. Bohatý v kuní čubě se protlačí. Č. M. 160. Č. se nosí pro teplo. Č. M. 286. — Č. = *ošumělá halena*. Val. Brt. — Č. = *náhubek*, die Prems. Sl. les. — Č. = volání na psíka, aby odešel. Mor. Bkř. — Č. = *koloteč*.. Hodí se za čubku pod vůz (= nestojí za nic). Us. Prk. — Č. = *psice*. Č. metá lišťata. Brm. I. 683. Co pak ona! Ona s čubkou přehandlovala držku (o hubaté). U Hořic. Hk. — Č. = *čub, ptačí chochol*. Laš. Brt. D. 205.

Čubač, e, m., schopfiges Thier. Slov. Ssk.

Čubák, u, m. = *tenký prut*. Čubákem vyčubať. Na mor. Slovácku. Brt. D. 205.

Čubana, y, f. = *paščeka*. Brt.

Čubara, y, f., amanita pantherina, der Pantereierpilz, der Pantherschwamm. Sl. les. Cf. Katmanka.

Čubati, prügeln. — koho čím. U Olom. Sd.

Čubatý = *chocholatý*. Cf. Mkl. Etym. 37. Č. noh aegyptský, vultur percnopterus cristatus, der Keibgeier. Sl. les. Staví se jako č. dudek a smrdí (o pyšném). Ostrav. Tč. — Č. = *špičatý*. Laš. Brt. D. 205.

Čubčení, n., das Huren. Us. Ssk.

Čubčiště, ě, n. = *štěkavá ženská* (nadávka). U N. Brodu. Holk.

Čubek, bku, m. = *čub, ptačí chochol*. Laš. Brt. D. 205. — Č. = hora v Karpatech u Brumova. Mor. Tč.

Čubertka, y, f. = *Klejovka*.

Čubet, u, m., cnicus, Kardobenedikt, rostl. Č. lékařský, c. benedictus. Vz Rstp. 932., Slb. 408., Odb. path. III. 744., Mllr. 36.

Čubík, u, m. Obilí na poli do č-kú či do šopek po 8 snopech skládají na Opavsku. Brt. — Č., die Jägerpfeife. Ssk.

Čubiti, il, en, ení, mit einem Schopf, Federbusch zieren. Slov. Ssk. — se = *smáti se*. Mor. Vck.

Čubizna, y, f. = *čuba, čubka*. U N. Kdyně. Rgl.

Čubkový, Schauben-; Betzen-; Schopf-. Šm.

Čubov, a, m. = část Nového Hrozenkova na Vsacku. Vck.

Čubr = *čabr, čibr*. MV. — Č. také = *šubra*. Cf. Mkl. Etym. 36.

Čubrek, u, m. = *čabr*. U Přerova. Šd.

Čubrna, y, m. a f., nadávka. Cf. Čubrněti.

Čubrněti také = *překvapen jsa hleděti*. To bys na to čubrněl! Us. Rozlobím-li se, potom teprv budeš č., co já umím! U Skuhrova. Semr.

Čubryna, y, f. = *chochol*. Holub s č-nou. Č. na čepec. U Místka. Škd. — Č. = posměšně o nedbalé paničce. Slez. Šd.

Čuča, m., dle Bača = pes (v dětské řeči). U Místka. Škd. — Č. = *kdo pořád na jednom místě čučí* (*dřepí*). Ostrav. Tč.

Čučák, a, m. = *kdo na jednom místě smutně čučí*. U Chocně. Ktk. Mor. Brt., Vck.

Čučati = *čučeti*.

Čuček = *špaček* (k dětské hře). Poďme hrát čučka! Us. Zkr. — Č. = *náraz* (ve mlýně). Rgl. — Č. = *poutec* (vlasů na hlavě). Mor. Kurz.

Čučeti také = *v nečas někde seděti, dřepěti*, hocken; *marně čekati*; *trčeti*. Cf. Mz. v Listech filolog. VII. 39., Mkl. Etym. 37. — **abs.** Čuč (= mlč, táhni pryč)! Čuč babo! U Vsetína. Vck. Abych už čučala (ticho byla). Val. Brt. D. 205. Dům hučí, hospodář čučí, hospodáře chytnou, dům uteče okny ven (voda, ryba). Mor. Brt. — **komu.** Čuč ti (tebe)! Nichts für dich! Dbš. — **kde (kdy).** Č. v kouté. Us. Škd. Kdes čučal (čuměl, vězel, seděl)? Mor. Vck. V neděli pacholci nerádi dlúho klamiá (čučá, trčá) v maštali, radši idú citroval (tančiti) do šenku. V Podluží. Brt. Čepice na mé hlavě č-la. Dšk. Kde Tatra strmá čučí a kde vlna Labom hučí, vlasť je slovanská. Slov. Tč. Čuč (seď) doma na peci. Brt. D. 205. — **jak.** Matka ticho čučí. Č. Čt. I. 51. — **jak dlouho** Č-li celé dopoledne a nic nevykonali. Us. u Kr. Hrad. Kšť. — **komu kam:** do očí (hloupě hleděti). Mor. Kurz.

Čučice, dle Budějovice, Čučitz, ves u Náměště.

Čučidlo, a, n. = *zamlklá, nedůvěřivá ženská*. Cf. Čučeti. Mor. Brt.

Čučko, a, m. = *pes*. Ktorej č. kosť uchytil. Slov. Sb. sl. ps. č. 171. Cf. Čučo.

Čučky, verborgen. Slov. Ssk.

Čučno = *smutno, teskllvo*, traurig. Doma je č. Cf. Ščučno. Val. Vck., Brt. D. 205.

Čučoredia, n., collect. = *brusnice*. Č. má čučoriedky či borovnice. Slov. Hdž. Čít. 196. Cf. Slb. 387.

Čučoried, u, m., vaccinium myrtilli, die Heidelbeerstaude. Slov. Ssk.

Čučoriedka, y, f. = *borůvka*. Cf. Čučoredia. Slov. Dch., Němc. VII 74., Hdk. C. 377., Let. Mtc. sl. VIII. 1. 33. Borůvky Slováci jmenují č-ky nebo hafury. Pokr. Pot. I. 107. Natrháme č-tek misu. Hdk. C. 217. Strske s vranami strielaly doňho č-kami. Koll. Zp. II. 130. Potrava mu vyšla, iba čo kde tu dákusi tú č-ku lebo brusnicu našiel. Dbš. Sl pov. IV. 65.

Čučoriedkový = *borůvkový*, Heidelbeer-. Bern.

Čučoriedník, u, m., Kuchen mit Heidelbeeren. Slov. Ssk.

Čučorka, y, f. = *pliska*. Pdy.

Čud. Není po něm ani čudu (ani památky). U Solnice. Feh. — Č., a, m. Čudové. Vz Šf. Strž. I. 47, 325.

Čuď, i, f. = natura, ludoles, ingenium. Kolikor ljudi, toliko čudi, quot capita, tot sententiae. Slov. Mz. v List. filolog. VII. 40.

Čuda = *čida*. Brt. D. 205.

Čůda, y, f., am Bauch schwarze Kuh. Slov. Ssk.

Čudák, a, m. = *nadávka*. Slov. Dbš. Obyč. 44., Mt. S. I. 116. Cf. Mkl. Etym. 37. Ty č-ku (jako: mohl bys se styděti)! Na mor. Slov. Brt. D. 205. Dle Ssk. = *divný člověk, nestvůra*. Ssk., Loos.

Čudáková, é, f. Č. jest na Slov. co Kocourkov v Čechách. Jak tam potrestali zajíce? Aby vrabce potrestali, shodili ho s věže. Jak tam pásli obecného býka na radnici a co se potom přihodilo. Jak se tam 12 žen pohádalo peroucích cejchy paní starostové. Jak si tam dali vymalovati Krista. O jejich hodinách. O příhodě u Dunaje. Jak valili žernov s Tater. Vz Shtk. Krat. h. 239.—246.

Čudati se = *vaditi se*. Já sem jí načndal. Na Vsacku. Vck.

Čudesa, pl. = *čudy, divy*. Slov. Č. tvoriti. Sldk. 242.

Čudesný = *podivný*. Č. vetvy. Phld. IV. 11. Tak platí ľud ten č.: keď berie, na vzájom i dáva, zadarmo neprijíma dar. Ib. V. 66.

Čudeso, a, m. = *čudák*. Slov. Ssk.

Čudice. Z Čudic Bušek. Vz Tk. Ž. 199.

Čudík, a, m. = *sluncem opálené* n. *učazené dítě*. To je č. U Kral. Hrad. Kšť.

Čudil, a, m. = *nešikovný pohůnek*, ein ungeschickter Knecht. U Nezamyslic. Bkř. — Č. = *škut, malý chlapec*. Zlinsky. Brt. D. 205.

Čuditi se = *diviti se*. Cf. Čud. *Čudovati se*. Ppl. Gr. strh. 43. — *Č se: vaditi se*. Vz Čudovati se.

Čúditi = *čouditi*. Ssk.

Čudivý, rauchig. Slov. Ssk.

Čudlek, u, m. = *vojtěška, lucinka, tolice vojtěška*, medicago sativa. Vz Rstp. 358.

Čudlík, a, m. = *kovář*. U Herman. Olv.

Čudlo, a, u. = *čidlo*. Slov. Loos.

Čúdnica, e, f., die Räucherkammer. Slov. Ssk.

Čudno = *divno*, wunderbar. Slov. Loos., Němc. VII. 153., Lum. 156. A keď sa ne podíval, dák mu č. a clivo prichádzalo. Dbš. Sl. pov. I. 76.

Čudnosť, i, f., die Wunderlichkeit. Slov. Ssk.

Čudný. Lum., Slav. Aký si ty, můj najmiliší, čudný, namočím ťa sto rokov do studni. Koll. Zp. I. 311. Také v Podluží na Mor. Brt. D. 205.

Čudo, *τὸ τέρας, zázrak*. Koll. I. 218. Cl. Mkl. Etym. 37. Čuda či čudesa, *τὰ τέρατα*, prodigia, slujl zázrakové, že mysl lidská jimi dojímána, doražena a protknuta bývá. Čudesa tedy vněšnou (znamení pak vniternou) stránku divů namykají. Šš. I. 142. — Č. či licho (cetno či licho; sudem či liebem)? Slov. Rr. Sb. — Č., a, m. = *čudák*. Slov. Ssk.

Čudotvorný = *divotvorný*. Slov. Č obraz. Zbr. Lžd. 51., Ssk.

Čudovati se. Vz *Čuditi se*. Slov. Němc. VII. 28., Sl. ps. č. 66. Také na Mor. Vck. Skalické děvčata všecky sa čudujú. Sš. P. 127. Polák nás lituje, Turek sa čuduje, čo sa s nami robí, všade sa zpytuje. Koll. Zp. I. 41. — **jak**. Sám sa já čudujem, že ťa já tak věrně milujem. Koll. Zp. II. 245 Čudoval sa ako teľa **na** nové vráta. Dbš. Sl. pov. IV. 83. — **komu**. Já se tobě velmi, mój milý, čudnjem. Koll. Zp. II. 217. — **na koho**. Sama se, mnoj milý, na sebe čudnjem, že ťa už tak věrně jak prú nemilujem; Sama sa já, sama na sebe čudujem, nie je on tak pěkný, a já ho milujem. Koll. Zp. I. 139., 78. — **Č. se** = *vaditi se*, zanken. U sousedů sa čudujú. Mor. Brt. D. 205.

Čudovský = *čudský*. Hol. 247.

Čudrný = *hezký, pěkný, cudný*. Mor. a slez. Brt. D. 205., Vck., Šd. Ty's č-ný (iron.)! Vck. — Č. = *čiperný*. Brt. D. 205.

Čudský kmen. Vz Šf. Strž. I. 325. Č. jezero mezi Estonskem, Livonskem a Petrohradem. Vz S. N.

Čudý = *šutý, bezrohý*. U Vsetína. Vck. — Č. = *snědý, osmahlý, pálený*. Č. kráva (pálenka). Mor. Knrz.

Čudynati, vz Čundati.

Čugaňa, ě, f. = *čagan, čakan*, palica na hor v ohlúk ohnutá. Slov. Rr. Sb.

Čugar, a, m. = *šugar, šmihel, oprask, pleskáč na biči*. Slov. Rr. Sb.

Čuha. Bo jak ma pri tebe očnjů, vezmú mi kožušek i čuhu. Koll. Zp. I. 129. Sr. Širica. — Č. = *čihadlo*. Ssk. Nechoďte tam, kde starých supů č. Hdk. C. 120. (377.). — Č. = *ušpiněná, zlá ženská a ženská vůbec*. Co tá č. tady pořáď chodí? Val. Vck., Brt. D. 205.

Čuháč, e, m. = *čihař*. Slov. Loos.

Čuhačka, y, f., die Lausche. Slov. Loos.

Čuhadlo, a, n. = *čihadlo*, der Vogelheerd. Slov. Loos.

Čuhajzna, y, f. = *čuhajda*. V Poličce. Kšá.

Čuhák, a, m., der Gaffer. — *Č-ci*, padávka Slovákům okolo Strážnice. Sd., Šd.

Čuhálek, lka, m., der Haftelmacher. Slov. Loos.

Čuhalka, y, f. = *sladké jablko*. Mor. Brt.

Čuhanda, y, f. = *čekání*. Jíti na č-du. U N. Brod. Brnt.

Čuhanice, e, f., die Lauer, Passe. Slov. Loos.

Čuhánky, pl. = *čekaná*, der Anstand. Slov. Ssk.

Čuhár, a, m. = *čihař*. Slov. Loos. — Č., der Schafpelzträger. Šm.

Čuhárstvo, a, n. = *čihařství*. Slov. Loos.

Čúhati = *čouhati*. Čúhá mu sláma z bot. Mor. Šd. — **kudy:** dírkou (nepozorovaně se dívati). Brt. D. 205.

Čuhavý, lauernd. Slov. Loos.

Čuhelek, lku, m. = *ščuhelek, frčka* Slez. Šd.

Čuhnouti, hnul a hl, utí = *hodně mrznouti*. U Jilemn.

Čuhú! Sovy bučia v skalnom kruhu, uhú, čuhú! tuvit, tuhú! Č. Čt. II. 91.

Čuch, vz Čich. Dostal o tom č., er hat davon Wind bekommen. Dch. Otevř okno, aby ten č. (špatný vzduch) vyšel. Tč. Nebylo po něm ani čuchu (ani slechu). Us. Kf. Má hladový č. (čichá, kde co, aby to snědl). U Žamb. Dbv. — Maso má č. (zapáchá). Us. Brnt. — Č., a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 119., Děj. II. 2. 254.

Čúch, a, m. Č. Jan. Tk. V. 50., II. 486., III. 644.

Čúcha, y, f., der Pelzschuh. Slov. Ssk.

Čuchadlo, a, n., das Geruchsorgan. Slov. Ssk.

Čuchajda, y, f. Vařívali sušená karlátka na povidla. Šťávu z nich odlévali a říkali jí čuchajda. Lidě ji kupovali a dělali z ní čuchajdovou máčku. U Přerova. Šd. — Č. = *káva brynda*, ein schlechter Kaffee. Val. Brt.

Čuchajdový. Č. máčka. Vz Čuchajda. Mor. Šd.

Čuchajdy, pl., f. = *trepky*. U Ronova. Rgl.

Čuchák, u, m. = *nos*. Ssk.

Čuchan, u, m. = *nos*, die Nase. Brt. — Č., a, m. = *myš*. Opýtal sa č. čvrkara (cvrčka), či je doma hopcnp (kočka). Hádanka. Mt, S. I. 134. — Č. = *kdo pořád doma čučí*, der Hocker. Rr. Sb.

Čuchaný. Č. přátelství (daleké). U Žamb. Dbv.

Čuchati, vz také *čuchnouti*, Mkl. Etym. 37.

Čuchmati = *nemoci usnouti*, nicht einschlafen können. U Přerova. Bkř.

Čuchna, y, f., samota u Třeboně.

Čuchniti, il, ěn, ění = *mazati*, *kaziti*, *hnusiti*. Č. se v ovoci (s nechutí ho jísti). Mor. Knrz.

Čuchnouti, vz Čuchati, Čichati. To maso už čuchne (smrdí). Us. na Mor. a ve Slez. Šd. — **kde.** V jizbě špatně čuchne, otevř, aby nečuchlo. Tč. — **čím:** koninou (houně). Us. Šd. — Č., *čuchať* = *stříkati*. Laš. Brt. D. 205.

Čuchný, leicht witternd. Slov. Loos.

Čuchonel. Vz Šf. Strž. I. 47., S. N.

Čuchový, Sinnes-, Geruchs-. Slov. Loos.

Čuchráč, e, m. = *čechráč*, der Wollschläger Slov.

Čuchračka, y, f. = *čechračka*, die Wollschlägerin; das Anflockern der Trauben an der Kelter. Slov. Loos.

Čuchrati = *šuchrati*, *čechrati*. Slov. Loos.

Čuchtati se = *sem tam po domě běhati*. U Jilemn.

Čuchy, pl., m. = *bačkory z hadrů, staré střevíce, škrpály*. U Jilemn.

Čuják Václ. Vz Blk. Kfsk. 1037.

Čujíkati = *čuvikati*. Slov. Ssk.

Čujník, u, m., das Ausrufungszeichen. Slov. Hdž. Šlb. 45.

Čujno, wachsam. Mor. a slov. Ssk. Naše máti č. spává, ona dobrý pozor dává. Val. Džl., Sl. ps. Šf. 64., Sš. P. 338. Č. spáti (ne tvrdo). Mor. Brt. V báji pri vode ticho a č. Ppk. II. 133. Moja žena č. spí. Rr. Sb. Otoc č. spává, na frajerów pozor dává; Moja máti č. spí, hned ona zvie, žes to ty. Koll. Zp. II. 29., 180. Starý Bodrig čujno spával. Dbš. Sl. pov. VI. 94.

Čujnosť, i, f., die Wachsamkeit, Empfindlichkeit. Ostrv. Tč. Slov. Ssk.

Čujný = *čilý*. Mor. Brt. Vz Čujno. Má čujné spaní, leichten Schlaf. Slez. Šd., Tč. — Č. = *citelný, jemný*, fein fühlig, fein spürig. Má č. nos. Slez. Šd. Č. vlk. Ntr. V. 11. Spev môj prsá bluchá bije, alebo keď aj do čujných padá, i tam len svoje žiale rozkládá. Hdk. 299. Č. prsty. Brt. D. 205. — Č. = *tuhý, ostrý, citelný*, scharf, eindringlich. Č. zima. Val. Vck. U Olom. Šd. Cf. Brt. D. 205., Čuvný.

Čujúkati, jodeln. Slov. Ssk.

Čukababa, y, f. Pohráli sme i na č-bu. Něm. Drob. pov. 39.

Čukolada atd. = *čekoláda*. Slov. Bern.

Čukšl. Vz Vega II. 335.

Čukytati = *škytati*. Čukyce se mu. Laš. Brt. D. 205.

Čulati = *čurati* (v dětské řeči). Ostrav. Tč. Slov. Ssk.

Čulečka, y, f. = žena, která měla tanec sv. Víta. Slov. Dbš. Obyč. 42.

Čulek, lka, m. = *nadávka*. Slov. Dbš. Obyč. 44. — Č., penis. Ostrav. Tč.

Čulen, a, m. Č. Mart., nar. 1823., gymn. ředitel a sloven. spisovatel. Vz Šb. Děj. řeči 2. vyd. 234., S. N.

Čulifinda, y, f. = *cilifinda*. U Plzně. Prk.

Čulík, a, m., os. jm. Mus. 1880. 27., 249., KP. I. 340. — Č., u, m. = *culík*. Holk., Brnt., Ssk.

Čulisný = *úhledný, vkusný, hezký.* U Jilemn. U Kostelce n. Lab. a j. Dšk. To by bylo něco č-ho (ironicky)! U Řenčova.

Čuljä, ata, n., das Mutterschaf. Slov. Ssk.

Čulka, y, f., samota u Budějovic. — Č. = *ovce s krátkýma ušima.* Mor. Brt. — Č., der Nerv. Slov. Loos.

Čulkový, Nerven-. Slov. Loos.

Čulosť = *čilosť.* Slov. Loos.

Čulský mlýn. Žer. Záp. II. 12., 129.

Čululu. Delej čululu. Cf. Čulati. Ostrav. Tč.

Čulý = *nesvědčný.* Č. oděv. Val. Brt. D. 205. — Č. = *čilý,* fühlend, empfindend; empfindsam; gerührt; wach, wachsam, rege, frisch, munter. Slov. Loos.

Čum, u, m., vz Čumy.

Čúm, u, m. = *vrchol?* Slov. Na nedostupných skalách a čúmoch zámky vzrastajú. Syt. Táh. 43.

Čumácký = *potulný.* Č. život pěvce. Pyp. K. II. 137. Vz Čumák.

Čumák, u, m. = *nos.* Ve všem musíš míti svůj č.; Co sem strkáš svůj č.? Us. Cf. Frňák, Rypák, Čenich. — Č. = *rypák,* der Rüssel. Kšá., Kntn. — *Čumáci* = Ukrajinci vedoucí obchod se solí a s nasolenými rybami do krajin černomořských. K. Adámek, Pyp. K. I. 367. Zástupy lidu chvátající do Jerusalema na pouť, podobají se Č-kům, jak rozkládají se k noclehu. Pyp. K. II. 136.

Čumbrk = *lopuch obecný, lupen, řepík, nouze, choce, kolka,* lappa bardana, die Klette. Rstp. 939. — Č., der Klettenkopf. Dch.

Čumen, u, m., u zedníků, der Netzbaum. Šm.

Čuměna, y, f. = *čumenda.* Šm.

Čumenda = *civění dětí o svatebních hodech, by se jim koláčů, jídla, pamlsků dostalo.* Cf. Hačky. Choditi na č-du, na čumičky, na Plassku: na třependu. BPk.

Čumění, n., das Warten, Gaffen. Us. Dch.

Čuměti = *strměti.* Koll. St. 661. To Děvín čumí skalnatý. Koll. I. 153. — **odkud.** Čnělka daleko z trubky korunované čumí. S. N. VI. 180. — Č., gaffen. Celý večer tam na to čuměl. Us. Čumí, jak umí. Us Dch.

Čumičky, vz Čumenda.

Čumidlo, a, n. Č. bylo na čumendě (o hloupém). Č. M. 564.

Čumil, a, m. = *čumič,* der Gaffer. To je věčný č. Us. Kšť. — Č. = *výminkář, hotovák* (žertovně). U Příbramě. Prk., Sml.

Čumilek, lka, m. = *čumil.* U Cbocně. Ktk.

Čumilka, y, f., die Lauscherin, Gafferin. Šm.

Čumina, y, f. = *čumenda.* U N. Kdyně. Rgl.

Čumky, pl., m. = *čumenda.* U Kolinů je veselka, pojďte na čumky. U Zbirova. Lg.

Čumy, pl. m. = *čumky.* Jíti na čumy. U N. Kdyně. Rgl.

Čun = *člun.* Novina, novina, co to za novina? Hodonské panenky popadaly z čuna. Sš. P. 126.

Čuňa, ě, f. = *paščeka, veliká huba,* také *veliký nos.* Ten má čuňu! Mor. Brt., Škd., Vck. — Č. = *řiť.* Dostaneš hned na čnni. Val. Vck. — Č., m., dle Bača = *čumič,* der Gaffer. Na již. Mor. Šd.

Čunák, a, m., mlýn u Milína.

Čuněátko, vz Čuněe.

Čuněk, a, m. = *prase.* Us. — Č., os. jm. Vck.

Čunda, y, f. = *ženský stydký úd.* Na již. Mor. Šd., Rč. — Č. = *nadávka ženským.* Ta č.! Mor. Šd. — Č. = *káva brynda.* U Rokova. Rgl.

Čundati, im Wasser plätschern. Sš. P. 32. Vz Čundrati, Čundy.

Čundička, y, f. = *houska, krušina.* U Litomyšle. Olv. — Vz Čundy.

Čundr, u, m. = *klouzačka.* Cf. Čundra, Čundračka. Mor. Bkř., Dšk.

Čundra, y, f. = *led,* das Eis. U Místka. Škd. — Č. = *čundr.* Ostrav. Tč. — Č., os. jm. Sl. let. II. 323.

Čundračka, y, f. = *klouzačka,* die Glitsche. Us. Sd., Dšk., BPk.

Čundrati, *čundrovati (se)* = *klouzati se na ledě,* am Eis laufen, schleifen, gleiten, glitschen, tschundern. Us. v Čech., ve Slez. a na Mor. Dšk., Škd., Šd., BPk., Tč., Sd., Bkř. — **se kde:** v rose, v bláté, schleudern; ve vodě, plätschern. Ostrav. Tč.

Čundy čundy čundičky (v dětské řeči). Cf. Čundati.

Čuně. — Č. = *nečisté dítě.* Us. Hk.

Čunek, nku, m. = *člunek,* das Weberschiff; der Kahn. Mor. a slez. Dšk., Šd., Škd., Tč.

Čuněti, ěl, ění = *čuměti.* U Strážnice. Šd.

Čunin, a, m., ves u Konic v Olom.

Čunka. Na Mor. lichotné jm. prasete. Brt. Maličky, maličky, čunka, čunka (volání na prase u Třehlče). Vz Prase. Brt. — Č. = *morče,* das Meerschwein. Mor. Brt.

Čunkaňa, ě, f. = *trkavá ovce.* Mor. Brt.

Čunkov, a, m., ves u Sedlce.

Čunt, u, m. Samé kosti, keď z nich kožka i svaly sä snímu, menujú sa vospolu kostra (čuntováz), leho *kosť* po staroslovensky volá sä i čnnt. Hdž. Čít. 219.

Čuntava, y, f. = *hôľna stěna tatranská* na Slov. Phld. IV. 247.

Čuntováz, u, m. Cf. Čunt. Hdž. Čít. 219.

Čup, u, m., crista, *chochol.* Cf. Čuh, Mz. v List. filolog. VII. 41. — Č., die Mäusestille. Slov. Ssk. — Č. = *kopec* u Vsetína. Vck., Šd.

Čupajda, y, f. = *coura,* die Schlampe. U Poličky. Kšá. Vz Čupka.

Čupák, a, m., die Mäusestille. Vz Čup. Slov. Ssk.

Čupatý, stumpf; sich duckend. Slov. Ssk. Č. nos, eine Stülpnase. Slov. Sb. sl. ps. II. 1. 110.

Čupec, pce, m. = *čupek, místo za kamny (pekélko?)*. Vz Čupek. Slez. Šd.

Čupeček, čku, m. = *kopeček*. Sr. Čub. Ptáš-li se Březovjana, jak daleko tam a tam, odpoví ti: Lahodnej půl hodiny, len sa přes ten č. převalíte. Brt. L. N. II. 193.

Čupek, pku, m., vz také *Člup*, Mz. v List. filolog. VII. 41. — Č. = *čupec*. Sedí za čupkem. Slez. Šd.

Čupel, plu, m. = *gigula*, der Berggipfel. Tč. — Č. = hora v Bezkydech v prameništi Ostravice. Tč., Škd.

Čupiti sa, sich ducken, sich zusammenziehen. Slov. Ssk.

Čupka, y, f. = *nespořádaná, slá ženská*. Cf. Čupajda. Mor. Brt., Dšl.

Čupkati se, im Wasser spülen. Slov. Ssk.

Čupky, samota u Hlinska.

Čupor, u, m = *okrouhlá, těsná skupenina*. Slov. Do č-ra nčupení načúvali. Vz Účupiť sa. Hdž. Šlb. 7. — Č. = *nádoba*. Slov. Ssk.

Čupr, a, m, os. jm. Č. Frant., dr. a prof., 1821.—1882. Vz Tf. H. l. 3. vyd. 172., 176., 188., 199., Sb. Děj. řeči 2. vyd. 234., S. N. — Č., fesch. Čupr holka, polka. Us. nejnovější doby. Kutn. a j.

Čupřina, y, f. = *čupryna*.

Čupřinatý = čuprynatý.

Čuprněti, él, ění = *čuměti* U Kut. Hory. Rč.

Čupryna, y, f. Cf S. N., Mkl. Etym. 27., Mz. v List. filolog. VII. 41. Č. = equorum jubae in frontem devexae. V MV. nepravá glossa. Pa. *V bot.* — chocholka z chlupů na jednom konci semen (v plodu mnohosemenném) jako u vrb, der Samenschopf, der Haarbüschel; *též* chocholka vláken po zvětralých listech na oddenku. Čl. Kv. XIX., Rst. 406.

Čupryňa, ě, f. = *ovce se kšticí na hlavě*. Val. Brt.

Čuprynatý, *čupřinatý*, comatus, beschopft. Čl. Kv. XIX., Slb. XLI., Nz., Rst. 406. Č. hlava. Čch. Dg., L. k. 34.

Čura, y, f. = *tura, nadávka*. Tč. K sobě přistoupiti nedal, až posledně jeden špatný č. pozadu palicí v hlavu ho udeřil, až se i skáceti musil. Kn. brad. 356. Tč.

Čuračka, y, f., die Pisserin. Slov. Loos.

Čuraj, e, m. = *člověk zdlouhavý, nemotorný*, ein langsamer, unbeholfener Mensch. U Místka. Škd.

Čurákovati = *obejdovati*. U Rychnova.

Čurálek, lka, m. = *vychrtlý člověk dobrácký*; také *přihlouplý*. U Třebonina. Olv.

Čuranda, y, f., hospoda u Chuchle.

Čuránek, nku, m. = *nepatrný potůček*. Us. Zkr.

Čurban, vz Čur.

Čurčati = *čurčeti*. Slov. Ssk.

Čurček, čku, m., vz Čurek. Z vlasů mu ustavičně voda čurčkem teče. Slavia. Pob naš. lidu 73.

Čurčeti, el, ení = *crčeti*, rieseln. U Místka. Škd

Čurda, y, m, os. jm. Šd.

Čurdivý. Č. žena (mužských chtivá). U Rychn. Vk.

Čurdžadlo, a, n., das Tropf-, Sturzbad. Slov. Ssk.

Čurdžati, herabfallen, -stürzen (o vodě, rieseln. Slov. Ssk., Loos.

Čúrek. — Č. = *nádoba, pinta*. Plný č. vína. Světz. 1871. — Č., rieselnder Bach Slov. Ssk., Loos.

Čuřeti, el, ení, sprudelnd rinnen. — **odkud, kudy**. Voda z bečky, z dírky, dírkou čuří. Ostrav. Tč.

Čurchačka, y, f., die Rauferin; *tahán za vlasy*, die Rauferei. Ostrav. Tč. Vz Čurchati.

Čurchanica, e, f. = *čurchačka*, die Rauferei. Ostrav. Tč. Vz Čurchati.

Čurchati, zausen. — **koho zač**: za vlasy. Ostrav. Tč.

Čuřidlo = *ohyzda*, dle Bl. Gramm. 345. moravismus. — Koll. Zp. I. 434. — Č., thapsia, die Thapsie, rostl. Č. garganské, t. garganica; smradlavé, t. silphium; huňaté, t. villosa. Vz Rstp. 749.

Čuřidlovitý. Č. rostliny, *thapsieae*: cuřidlo, hladýš. Rstp. 701., 749.

Čurin, a, m., samota u Písku.

Čurišky. Orišky, č. a šidzmy z bukvy, nepujgzem za cebe, bo ši rozpukly. Sl. ps. 227.

Čuřiti se = *ščúřiti se, vysmívati se*. V již. Mor. Brt. D. 54.

Čurněký = *čirý*. Čistá, čyrněká sůl. Val. Brt. D. 205.

Čurník, a, m. = *čuník*. Šm.

Čurný = *čilý, bystrý, ostrý*. To je č. hoch. Mor. Knrz.

Čury, pl., m. = *moč*. Slov. Ssk

Čurýk, a, m. = *prase*. U N. Kdyně. Rgl.

Čury mury — fuk (čarování; říkadlo)! Us. Rgl.

Čuryna, y, f. = *ženský stydký úd*. Us ve východ. Čech. Rč. — Č. = *poscané děvče*, bebrunztes Mädchen (přezdívka děvčeti). Maryno č-no! U Místka. Škd.

Čuš = *mlč*. Slov. Vz Čušeti. Ej kdoby ti tuná chlieb prekrýval? Čuš, jedz, co máš Dbš. Sl. pov. I. 71. — *Čuš! hanba!* vysmívají se dítky. Mor. Neor.

Čúš, vz Čiůš, Listy filolog. VII. 295.

Čušati = *mlčeti, tiše seděti*. Slov. Němc. VII. 107., 194., Ssk., Slav. Tam čušal, kým pálčivosť slnca potoky v horách nevysušila. Lipa 221. — Č. = *čuchati*. Čušej! U Nové Kdyně. Rgl.

Čušice, dle Budějovice, Čuschitz, ves u Mor. Třebové.

Čušmice, míst. jm. Tf. 35.

Čutelnosť = *čitelnosť*. Slov. Loos.

Čutelný = *čitelný*, empfindlich. Loos. Č. slech. — Č. = *slyšitelný*, hörbar. Č. blas. Slez. Tč. — Vz Čitelný.

Čúti, vz Čítí.

Čuti, n., die Empfindung, Ztk., das Hören, Fühlen. Vz Čítí.

Čutka, y, f., mlýn u Svíň.

Čutký, empfindlich? Slov. Č. srdce. Nár. nov. XVI. 11.

Čutora = dyňová (dřevěná, Rb.) láhev kulatá, opletená lýčím, hodí se jen na cestu, die Feldflasche. Němc. III. 258. Die Mkl. Etym. 419. z maď csutora a to z it. ciotola, das Trinknäpfchen.

Čutra, y, f. = *kořalka*. Slez. Šd.

Čutý, gebört, wabrgenommen. — Č. = *sutý*, *bezrohý*, hörnerlos. Č. koza. Slov. Bern.

Čuv, u, m. = *čiv*. Slov. Hlasom sriebor-ným zdá sa ovlaty každý č. zvedného ucha. Sldk. 317.

Čuva, y, f. = *číva*. Slov. Loos.

Čuvatelka, y, f. = *strážkyně*. Slov. Koll. St. 691.

Čuvati, vz Čití.

Čuvíče, ete, n. = *mladý čuvík*. Bern.

Čuvík, das Todtenkäuzchen. Na jibo-vých. Mor. Brt., Škd. Od kvik. Vz Mkl. Etym. 150.

Čuvný = *čujný*. Čuvné prsty. Val. Brt. D. 205. Cf. Mkl. Etym. 37.

Čuvstvo, a, n. = *čivstvo*. Účty jeho s týmto svetom uzavreta; č. drieme a mysel kdesi v druhom svete. Btt. Sp. 31.

Čuvuzel bederní, ganglia lumbaria, die Lendenknote. Šm.

Čuzditi, il, ěn, ění = *bíti*. Slov. Ssk.

Čuž = *totiž*. Hr. rk. 179., 185. a j. Cf. Ciúš.

Čužnúť, stark frieren; gerinnen. Slov, Ssk.

Čvachati (čvachýňať, Mor. Brt.) = *ma-chati se*. U Prostějova, Kyjova a na Slov. také vůbec *choditi* (žertovně).

Čvákati = *celou hrstí kudliti*. Vz Čič-kati. Val. Brt. D. 205.

Čvaňati = *čvaňhati*. Slov. Ssk.

Čvandati v blátě = *čvachati*. Ostrav. Tč.

Čvandrati = *čvandati*. U Příbora. Mtl. Val. a laš. Brt. D. 205.

Čvaňhati také: *švátí*, plauschen. Nečvaň-hej. Us.

Čvapnúť, hinschmeissen. Slov. Ssk.

Čvapok, pku, m. = *čpavek*. Slov. Ssk.

Čvarda, y, f. = *havěď*. To je těj čvardy ve škole! U Bzence. Brt. D. 205. Cf. Čvarga.

Čvarga, y, f. = *nezvedená chasa*, na-dávka, Lumpengesindel, n. Slov. Ssk., Mt. S. I. 117., Rr. Sb., Dbš. Obyč. 45. Vz Čvarda.

Čváti = *štvátí*, betzen. Na Zlinsku. Brt. Na mor. Slov. Hrb. Měl's psa, proč bo's nečval? Sš. P. 133.

Čvičala, y, f. = *kvíčala*. Us. Také na Slov. Rr. Sb.

Čvikati = *o kvíčalím hlase*. Čvíkota čvika. Slov. Hdž. Šlb. 34.

Čvikota, y, f. = *kvíčala*. Slov. Němc. IV. 412., 421., Rr. Sb., Ssk.

Čvilikati. Vrabee čvilíká, švířinká, evr-liká, evirákó, čviriká, čičiriká (a jiní ne-umělí zpěváci). Brt.

Čvirákati = *klevetiti*. Slov. Ssk..

Čviřikati = *čvilikati*. Ssk. Vrabci si o tom čvirikajú (o věci známé). Slov. Rr. Sb. Vrabec čviriká, čičiriká. Vz Čvilikati. Mor. Brt.

Čvo = *co*. Slov. Č. ty za lásku máš? Sl. ps. 77. Počuvaj, dievčino, č. ten ptáček spívá. Sl. ps. Šf. II. 57.

Čvochati ve vodě = *čvachati*. Ostrav. Tč.

Čvochtavě = *čvachtavě*.

Čvorati v něčem rukama, tändeln, spie-len. Ostrav. Tč.

Čvrčeti = *cvrčeti*. Slov. Bern. V Mkl. Etym. 37.

Čvrčkati = *čvrkati*. Slov. Ssk.

Čvrkan, a, m. = *cvrček*. Vz Čuchan.

Čvrkati = *cvrkati*. Slov. Ssk.

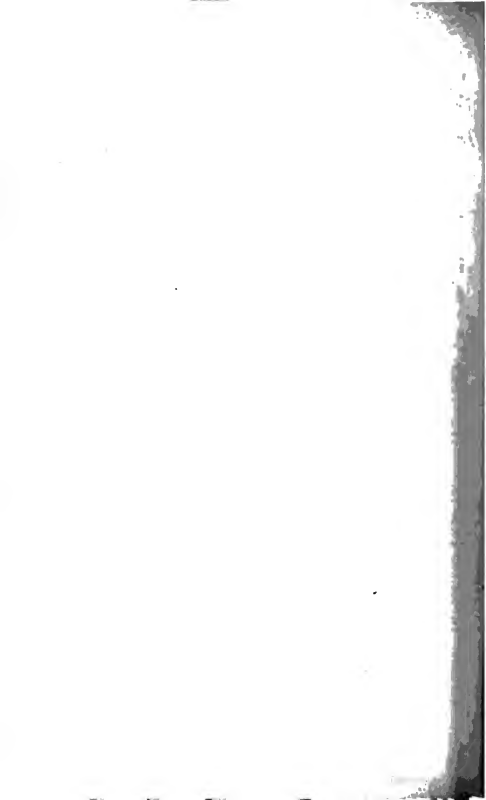
Čvrlik, u, m. = *čvrlikání*. Slov. Bern.

Čvrlikant, a, m. = *kdo čvrliká, špatně zpívá*. Ale nie chociacky č. a muzikant jo umelec. Slov. Hdž. Čít. 242.

Čvrlikati, *čvrlikovati* = *čvilikati*. Ssk. Č-li vrabci, nebojte se, chlapci. Koll. Zp. I. 41.

Čvrňati = *hodně téci*. Dojí-li ku př. kráva hodně, říkají: Ta čvrňá. Na Vsacku. Vck.

Čvuch, a, m., os. jm. Arch. I. 249.

Česko-německý

SLOVNÍK

zvláště

grammaticko-fraseologický.

Sestavil

FRANTIŠEK KOTT,
vysl. professor c. k. akademického gymnasia v Praze.

(Dílu V. sešit 12.)

V Praze 1886.
Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka.

Vycházení a podmínky odebírání.

Prof. Kotta „Česko-německý slovník, zvláště grammaticko-fraseologický“, jenž 370 tiskových archů velikého osmerkového formátu drobného písma vyplní, vychází v 4arch. sešitech po 50 kr.

Vydávání po sešitech zařízeno z té příčiny, aby každý i méně zámožný mohl si malými splátkami veliké dílo toto opatřiti.

Páni odběratelé zavazují se k odebrání **celého** díla.

Knihtiskárna Františka Šimáčka v Praze.

Díl první zanjímající 17 sešitův a obsahující slova od A až do M stojí zl. 8·50. Vázaný v pěkných deskách slohu renaisančního zl. 9·80. Díl druhý (N—P) stojí zl. 10, vázaný zl. 11·30. Díl třetí (Q—S) stojí zl. 7·80, vázaný zl. 9·10. Díl čtvrtý (T—Y) stojí 10 zl., vázaný zl. 11·30. Taktéž lze dostati desky o sobě po 90 kr. na každý díl (poštou 1 zl.).

Račte si laskavě každý sešit bedlivě uložiti, aby se neztratil.

Nové prameny.

(Viz. patý seznam na konci IV dílu a obálky 7., 74. 77 ...)

Brt. D — Frant. Bartoš, Dialektologie moravská. V Brně 1886.

Enc. paed. — Encyklopaedie paedagogická. Nákladem F. Šimáčka v Praze od r. 1883.

Jg. Slnost. — Jungmannova Slovesnost.

Kaizl — Dr. Ed. Kaizl, advokat v Karlíně. Vypsal pan Podlaha.

Koll. St. — Kollárova Staroitalia slavjanská. Ve Vídni 1851. Vypsal prof. Ig. Tkáč.

Kram. Slov. — Jos. Kramář. Poučný slovník domácí. V Olomouci 1885.

Mn. Rosm. — F... manito ti. Staré dr...

Kosc. — F. V. Kosick...

S. arin — ... a po obizen ...

Slov. ...dra — ...

Vyd. Dr. Thomayer a ... od r. 18...

Stff. — Prof. Dr. ... tomi ... V Enc pa...

Mz. Mkl — A. ... z české ... Mikl... slovan. jazyků. V... Tom Šmýd.

Díky.

Nové příspěvky do slovníku zaslali: p. *Fr. D...*, ... řádu maltezského, výpisky ze spisů Světlé a ze Sv... ; p. *B. Hakl*, děkan v Hořicích, slova z obecné mluvy ... pokrač.; p. *Jak. Jindra*, učitel při m... šk... z Komenského a z Kalendáře čes. b... Vyd. Max. ... vech 1886., 55 ced., pokrač.; p. *J. Ko...*, prof. v N. ... bydžovské a hradecké 30 ced., pokrač.; p. *Tom. Šmýd*, k... pově u Opavy výpisky ze spisů slovenských ... dřív... z Miklosičova Slovníku šesti slovan. jazyků a frase ... 1624 ced., pokrač.; p. *Ig. Tkáč*, prof. v Uher. Hradišti ... ze spisů Kollárových a frase ostravské, 60 ced., pokrač.; p. ... okres. školní dozorce ve Vsetíně na Mor. frase ... 122 ced., pokrač. Za tyto značné příspěvky povinné díky ...

V PRAZE, dne 12. března 1886.

Kott.

Sešit 85. Žal — Žilolistý. 50 kr.

Česko-německý

SLOVNÍK

grammaticko-fraseologický.

FRANTIŠEK KOTT.

(Dílu V. sešit 13.)

V Praze 1886.

Vycházení a podmínky odebírání.

Prof. Kotta „Česko-německý slovník, zvláště grammaticko-fraseologický“, jenž 370 tiskových archů velikého osmerkového formátu drobného písma vyplní, vychází v 4arch. sešitech po 50 kr.

Vydáváním po sešitech zařízeno z té příčiny, aby každý i [illegible] zámožný mohl o malým splácením veliké dílo toto opatřiti.

Páni odběratelé zavazují se k odebrání **celého** díla.

Knihtiskárna Františka Šimáčka v Praze.

Díl první zaujímající 17 sešitův a obsahující slova od A až do M stojí zl. 8·50. Vazaný v pěkných deskách [illegible] zl. 9·80. Díl druhý (N—P) stojí zl. 10, vázaný zl. 11·[illegible]. Díl třetí (Q—S) stojí zl. 7·80, vazaný zl. 9·10. Díl čtvrtý (T—V) stojí [illegible] zl., vazaný zl. 11·[illegible]. Taktéž lze dostati desky o sobě po [illegible]0 kr. na každý díl (poštou 1 zl.).

Knihtiskárna Františka Šimáčka v Praze.

Račte si laskavě každý sešit bedlivě uložiti, aby se neztratil.

Díky.

Do Slovníku zaslali: p. *Fr. Doubrava*, klerik [illegible] tezského, výpisky z Osvěty, 32 ced., pokrač.; p. *Jak.* [illegible] učitel při měšť. škole počátecké, výp. z časop [illegible] leudáře Ústřed. mat. čes. II. 1886. a z Čermákova Kal[illegible] hasičů 1865, 52 ced., pokrač.; p. dr. *Jos. Kal[illegible]k*, [illegible] university v Praze, slova z obec. mluvy hl. z ok[illegible] 14 ced.; p. *Jos. Konerza*, učitel v Slavkovicích na M[illegible] a frase moravské, 12 ced., pokrač.; p. *J. Košťal*, prof. v [illegible] Bydžově, frase bydžovské a hradecké, 30 ced., pokrač.; p. *J[illegible] Krejčí*, učitel v Král. Hradci, výpisky z Pohľadů V[illegible] 14 [illegible] 48 ced. z pozůstalosti *Jak. Malého*; p. *Jindř. R[illegible]ly* z J[illegible] Hradce, 24 slov hl. z Krajiny; p. *M. Václav[illegible]k*, okres. [illegible] zorce ve Vsetíně na Mor., frase mor., 92 ced., pokr.; p. *Z. W[illegible]* prof. akad. gymnasia v Praze, výpisky z Knihy kšaftovní [illegible]ské 1508. a z pražských archivů, 10 ced., pokrač. Za t[illegible] příspěvky povinné díky činí

V PRAZE, dne 12. července 1886.

Kott.

---

může národ náš vůči celému světu. Bol a rozhořčení zmocnilo se všech věrných a upřímných Čechů, že z vlastní krve naší vystali, kdož rukou odvážnou zkaziti usilují posvátné palladium naše národní, a proto tím těsněji přilnulo srdce nás všech k těmto zářícím drahokamům okouzlující leposti, a každý z nás roztrpčen lichostí důvodů stavěných na sypkou půdu vratkého podezřívání a domněnek nadšeně prohlašoval to, co uvnitř v srdci svém cítil, že **není možná, aby démanty tak oslňujícího lesku a třpytu a tak vzácné ryzosti byly pouhým sklíčkem za skvost vydávaným.**

V době této pak více než druhdy pociťována potřeba stkvělého, nádherného, representativního vydání obrázkového našich čarokrásných hrdinských a milostných zpěvů, a proto rozhodli jsme se nemeškati déle s nádherným vydáním Rukopisu provázeným monumentálními illustracemi, výtvory nenahraditelné tužky nesmrtelného geniálního našeho **Manesa,** jež už zvěčnělý vysoce zasloužilý nakladatel a zakladatel naší firmy, František Šimáček, připravoval, a jež jsme vzhledem ku dnešnímu stavu věcí uzavřeli doplniti aestheticko-kritickým úvodem k obrazům Manesovým, jenž ze všech dosavadních illustratorů Kralodvorského Rukopisu sám jediný jeví se povolán tlumočiti poklady krásy skryté v runách našich mohutných zpěvů hrdinných a něžných písní milosti. Úvod tento píše na slovo vzatá spisovatelka Renáta Tyršová, kdežto u vypsání příběhů objevení, aestheticko kritického rozboru a dějin všech útokův a zápasův o pravosť Rukopisu uvázal se slovutný obhájce pravosti jeho prof. Frant. X. Prusík, jehož články a obrany, v Národních Listech, Osvětě a Světozoru otištěné, obracely na sebe všeobecnou pozornosť vší české intelligence a naplnily všechen český národ plným uspokojením.

Nádherné vydání Rukopisu s illustracemi Manesovými bude novou stkvělou manifestací pravosti našich staroslavných zpěvů, neboť nelze si ani mysliti, že by prostý padělek, za jaký odpůrci Rukopis Kralodvorský vyhlašují, mohl nadchnouti veleducha posvěcence, jakým byl nenahraditelný náš Manes, k tak nesmrtelným, velikolepým výtvorům!

Česko-německý

SLOVNÍK

[illegible]

grammaticko-fraseologický.

[illegible]

FRANTIŠEK KOTT,

[illegible] v Praze.

(Dílu V. sešit 16.)

V Praze 1886.

Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka.

Nové prameny.

Viz páty seznam na konci IV dílu a obálky [illegible], 74. 77. 80. [illegible]

*BPr. — Blažej Prusík, prof. v Klatovech.
Dbš Úv. — Úvahy o sloven. pověstiach sepsal P. Dobšinsky. 1872. — Vyps Tom Šmýd.
Čechy. — Čechy. Redigoje Frant. Šubrt a F. A Borovsky. — Vyps A Podlaha.
Čkšk. — Černokněžník. Časop. humoristicko-zábavný. II. roč. 1862. Vyd. Vil P Tóth. — Vyps. Tom Šmýd.
Dk. Aesth. — J Durdíka Aesthetika. — Vyps. A. Podlaha
Dk. Roz. fil. — J. Durdíka Rozpravy filosof. — Vyps. A. Podlaha.
GP. — Výbor z liter. české. Doba stará. Sest. Jos. Grim a Jan Petrkán. V Praze 1886.
K. nov. — Katol. noviny. V Trnave. VI roč. 1875. — Vyps. Tom. Šmýd.
*Kutn. — [illegible]
Mour — V [illegible] Vyps. A Podlaha
Np — [illegible] Vikt [illegible] — Vyps. A. Podlaha
Pyp. K — Hist[illegible] ských. [illegible] Spasovi[illegible] 1880. — Vyps. A. Podlaha
Rm. — [illegible] A Podlaha.
Sr. ruk — [illegible] Ad Patera. [illegible]
Štr Nr — [illegible] Štura. V Prešporku. [illegible] T Šmýd.
Vor — Prof. Kar Vorovka [illegible] Vorovkova [illegible] Vorovkova Poetika. [illegible]

Díky.

Nové příspěvky do Slovníku zaslali: p B. Ha[illegible] 18 slov hořických a chrudimských, pokrač., J. exc p. [illegible] botan. názvy z Bartolomeidesova spisu: Notitia [illegible] tatus gömöriensis, 1809. a výpisky z rozličných spisov [illegible] pokrač.; p. Rud. Kutina, slova a frase obecné mluvy a [illegible] 300 ced.; p. Ant. Podlaha, bohoslovec v Praze, výpisky z [illegible] dených knih a z Št. Kn. š., asi 11000 ced., pokrač.; p B[illegible] prof. v Klatovech, doplňky k slovníku hl. z obecné mluvy [illegible] p. Tom. Šmýd, kurat ve Skřípové u Opavy, výpisky z [illegible] ných knih (lit. a—c), 50 ced., pokrač.; p Ign. Tk[illegible] prof. v [illegible] dišti na Mor., výpisky hlavně ze spisů Kollárových a fr[illegible] 1050 ced. pokrač.; p. M. Václavek, [illegible]res. školní d[illegible] na Mor., slova a frase hl. z okolí vsetínského, 67 ced., [illegible] Vštrová, učitelka v Praze, 14 slov vyjadřvaní se tyk[illegible] kruch, prof. v Mor. Ostravě, 2 slova ostravská, pokrač. Za [illegible] příspěvky povinné díky činí

V PRAZE, dne 8. října 1886.

Kott.

Nákladem knihtiskárny F. ŠIMÁČKA v Praze počala právě vycházeti:

Dramatická díla
JOSEFA JIŘÍHO KOLARA.

Souborné vydání dramat Josefa Jiřího Kolara není třeba odůvodňovati.

Nestor českých dramatiků, zakladatel nové české dramatické literatury, herec u nás nedostižený, pojistil si v historii českého písemnictví a umění jméno tak závažné, že toto souborné vydání jest pouze splněním nutné povinnosti, kterou nám káže vděčnosť a obdiv k autorovi.

Dramata Josefa Jiřího Kolara stala se — až na „Mistra Jeronyma", jenž censurou byl zakázán — majetkem nejen takřka všech českých divadel, nýbrž ona pomáhala v překladech do slovanských jazyků buditi úctu k českému umění. Dramata Josefa Jiřího Kolara svým českým duchem, jenž z každého slova v nich plane, svou vlasteneckou tendencí a mohutností zakořenila se v srdcích všeho obecenstva a stala se dramaty v pravdě národními.

Jsme proto přesvědčeni, že souborným vydáním dramatických děl Josefa Jiřího Kolara vykonáváme skutek, jenž se všech stran vděčně bude uvítán, a doufáme, že velké jeho výtvory i v úpravě knihové naleznou přátel hojnosť.

Dramatická díla Josefa Jiřího Kolara vycházeti budou ve volných lhůtách v samostatných sešitech elegantní úpravy, tak že každý sešit bude o sobě zakončeným celkem.

Nejdříve vyjdou:

1. **Mistr Jeronym.**
2. **Královna Barbora.**
3. **Smiřičtí.**

Objednávky na dramatická díla Josefa Jiřího Kolara přijímá každé řádné knihkupectví jakož i

Knihtiskárna F. ŠIMÁČEK Nakladatelstvo
v Praze, Jerusalemská ul. č. 11.

Kabinetní knihovna.

Sbírka nejlepších spisů veršem i prosou.

Posud vyšly:

Svazek I. **Slavie.** Báseň Svatopluka Čecha. ([illegible]) Cena 40 kr., ve vkusné vazbě 80 kr.
Svazek II. **Povídky Aloisa Jiráska.** Část I. [illegible] ska sláva. (17[illegible] stran.) Cena 56 kr., ve sk[illegible]
Svazek III. **Salomena.** Tragedie v pěti jednáních. [illegible] Adámek. (196 stran.) Cena 60 kr. [illegible]
Svazek IV. **Pod Vítkovým Kamenem.** [illegible] Adolfa Heyduka. (120 str.) Cena 40 kr., [illegible]
Svazek V. **Maloměstské humoresky** od Františka [illegible] Část I. Teta. — Venkovský vzduch. — [illegible] Cena 50 kr., ve vkusné vazbě 90 kr.
Svazek VI. **Vlny v proudu.** Řada básní Elišky Krásnohorské. (160 stran.) Cena 50 kr. Ve vkusné vazbě [illegible]
Svazek VII. a VIII. **Dagmar.** Báseň Svatopluka Čecha. [illegible] Cena 90 kr., ve skv. vazbě [illegible]
Svazek IX. **Feuilletony Jana Liera.** ([illegible]) Cena [illegible] skvostné vazbě 1 zl.
Svazek X. **Hudba v duši.** Básně Jaroslava Vrchlického. [illegible] Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.
Svazek XI. **Milada.** Tragedie Václava Vlčka. [illegible] (144 stran.) Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.
Svazek XII. **Básně Fr. Coppéa.** Přeložil Lad. [illegible] Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.
Svazek XIII. **Legenda z Erinu.** Drama ve 4 [illegible] Jul. Zeyer. (84 stran.) Cena 50 kr., skvostné [illegible]
Svazek XIV. **Václav z Michalovic.** Báseň Svatopluka Čecha. Druhé vydání. (146 stran.) Cena 50 kr., ve skvostné vazbě [illegible]
Svazek XV. **Miniatury** od Jakuba Arbesa. [illegible] ve skvostné vazbě 1 zl.
Svazek XVI. **Ztišené vlny.** Verše Jana Červenky. [illegible] Cena 30 kr., ve skvostné vazbě [illegible] kr.
Svazek XVII. **Vyšehrad.** Kruh epických básní [illegible] Jul. Zeyera. (312 stran). Cena 80 kr., ve skv. vazbě 1 zl. [illegible]

V tisku jest:

Svazek XVIII. **Maloměstské humoresky** od Fr. Herites. [illegible]

Objednávky na „Kabinetní knihovnu" přijímá [illegible] knihkupectví jakož i

Knihtiskárna F. ŠIMÁČEK [illegible]

v Praze, Jer[illegible]

Tímto sešitem jest V. díl ukončen.

Díky.

Další příspěvky do slovníku zaslali: p. Jan *Brant*, [illegible] slova z obecné mluvy hl. hořické, 274 ced., pokr.; p. [illegible] v Plzni, několik math. významů, pokrač.; p. Jak. Al. *Jindra*, [illegible] tecké měšťanské školy, výpisky z Km., z Čermákova Kalendáře na r. 1885, 50 ced., pokr.; Jeho excell. pan ministr Jos. J[illegible] ze sněmů 1640.—1651., 25 ced. pokr.; p. Jos. *Košťál*, [illegible] v N. [illegible] frase bydžovské a hradecké, 30 ced., pokrač.; p. Ant. [illegible] v Praze, výpisky z Mour., KP., Skř., Hg. (Z říše rostl.), J[illegible] o zboží), Št. Kn. s., Dk., Msr., Stč., Lpř., Sl. ze spisů [illegible] 2000 ced., pokrač.; p. Tom. *Šmýd*, kurat ve Skřípově u O[illegible] z Pyp. K., z Ht. Sl. ml. a z rozličných jiných slovenských [illegible] 140 ced., pokr.; p. Ig. *Tkáč*, professor v Uher. Hradišti na M[illegible] z NB. Tč., Koll., Sl. spv., Pokr. Pot., Hš. Sl. Pův. [illegible] a Glč., 2906 ced., pokr.; p. Jos. *Vacarda*, kooperator v [illegible] ze Slámova Putování po Slezsku, z Pamětí Slaného, z [illegible] záni, z Obzoru a j., 56 ced., pokrač.; p. M. *Václavek*, [illegible] re[illegible] zorce ve Vsetíně na Mor., slova a frase z tamější krajiny. [illegible]
Za tyto značné příspěvky povinné díky činí
V PRAZE, dne 5. února 1887.

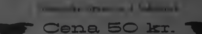
Kott.

Dramatická díla
JOSEFA JIŘÍHO KOLARA.

Svazek I.:

MISTR JERONYM.

[illegible]

Svazek II.:

KRÁLOVNA BARBORA.

[illegible]

[illegible]

Knihtiskárna **F. ŠIMÁČEK** Nakladatelství

[illegible]

Podobizna
Jos. Jiřího Kolara,

kre[illegible] Jos. M[illegible]k[illegible] vyšla [illegible]

[illegible] papír[illegible]

[illegible]

Administrace Světozoru.

